image
not
available

Digitized by Google

2-2-19 6

TERTVLLIANI OMNILOQVIVM ALPHABETICVM RATIONALE,

SIVE TERTVLLIANI OPERA OMNIA.

IN LOCOS COMMVNES, NOVO ORDINE, NON TANTVM alphabetico, ſed & rationali exactiſſimè digeſta, breuibus Scholijs ad ſingula obſcura literaliter expoſita, & per ſelectiſſimas ex medulla S. Scripturæ, Conciliorum, Patrum, & probatiſſimorum cujuſuis diſciplinæ Authorum Sententias illuſtrata: Traditiones Eccleſiæ explicatæ, omnes Hæreticorum controuerſiæ diſſolutæ, Summa denique Theologiæ Scholaſticæ, Poſitiuæ, & Moralis, pro rerum occurſu contexta.

AVGVSTINO IN OMNIBVS ET PER OMNES PAGINAS illuſtratore præclariſſimo in Sententijs orthodoxis Tertulliani, & in erroneis, & hæreticis cenſore æquiſſimo.

Cum triplici Indice locupletiſſimo. Scripturæ S. Rerum ac Verborum, & Concionum per Annum.

Autore F. CAROLO MOREAV, *Ord. Eremit. S. Auguſtini Communit. Bituric. Conuentus Reg. Margaritæ Pariſienſis.*

TOMVS TERTIVS.

Qui cœpit in vobis opus bonum, ipſe perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu. *Ad Philipp. 1. 6.*

PARISIIS,

Apud IACOBVM D'ALLIN, ſub ſigno S. Stephani. ET THOMAM IOLY, ſub ſigno Scuti Hollandiæ. viâ Iacobæâ.

M. DC. LVIII.

Cum Priuilegio Regis, Approbatione Doctorum, & Licentia Superiorum.

by Google

326

OMNILOQVIVM TERTVLLIANI.

TOMVS TERTIVS.

LABOR, LAC, LACRYMÆ.

Labor indictus manducare volenti, & cibus operanti in Euangelio. 5. cont. Marc. cap. 16. in. f.

IVbere operari eum qui velit manducare, eius diſciplina eſt, qui boui trituranti os liberum juſſit. 2. Theſſ. 3. 8. 10. 11.

LABOR.

EIVS DISCIPLINA EST. *Ab eodem Deo Creatore, & vtriuſque Teſtamenti authore lex impoſita, vt qui in veteri vetuit:* Non alligabis os boui trituranti. *In noua idem per Apoſtolum ſuum commendaret: ſicut bis alibi vidimus. Nunc autem Author alludit ad. 2. Theſſ. 3. 8. & ſeq.* Neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore & fatigatione, nocte & die laborantes, ne quem veſtrûm grauaremus. Non quaſi non habuerimus poteſtatem *viuendi ex Euangelio ſicut & cæteri*, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm eſſemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet. *Auguſtinus in Pſalm.* 103. *in verſum*; producens fœnum jumentis, & herbam ſeruituti hominum; *quem verſum etiam repetit Pſaltes & exponit Auguſtinus, in Pſal.* 146. Verum eſt, inquit, video, agnoſco creaturam: producit terra fœnum jumentis, &c. Sed video & alia jumenta Dei, quæ ſignificantur, cùm dicitur, *Deut.* 25. 4. *Et* 1. *Cor.* 9. 9. boui trituranti os non infrenabis: dicit enim ipſum jumentum, *quod abundantius laborauit omnibus in Euangelio* numquid de bobus pertinet ad Deum? propter nos Scriptura ergo dicit. Quomodo ergo producit terra fœnum jumentis? quia Dominus conſtituit, vt qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuant. Miſit prædicatores, & ait illis; Luc. 10. Omnia quæ ab ipſis apponuntur vobis, manducate: Dignus eſt enim operarius mercede ſua, &c. Quid dant? quid accipiunt? dant ſpiritalia, accipiunt carnalia: dant aurum, accipiunt fœnum. Omnis enim caro fœnum, &c. Omnia temporalia quæ tibi ſuperfluunt & redundant, fœnum jumentorum ſunt. Quare? quia carnalia ſunt. Audi quorum jumentorum ſit fœnum. Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus. Hoc Apoſtolus dixit, talis annuntiator, tam laborioſus, tam impiger, tam exercitatus, vt ipſum fœnum donaret terræ. Ego, inquit, 1. Cor. 9. nullius horum vſus ſum. Oſtendit ſibi deberi, & non accepit. Nec condemnauit eos qui acceperunt quod debebatur, &c. Tu noli eſſe ſterilis, produc fœnum jumentis. Si nolunt jũmenta fœnum tuum, non te tamen ſterilem inueniant. Accipis ſpiritalia, redde carnalia: debita ſunt militi, militi reddes: prouincialis Chriſti es, *hoc eſt ſtipendiarius, qui ſtipem debes Chriſti militibus.* Quis militat ſuis ſtipendiis vnquàm? *ait ibidem Paulus.* Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? *de quo non impleuit manum ſuam qui metit* quis paſcit gregem, & de lacte eius non percipit? Et herbam ſeruituti hominum, &c. Vbi ergo eſt, vos in libertatem vocati eſtis? ſed audi eundem ipſum. Cum enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem. Et quibus dixit, in libertatem vocati eſtis, quid adiunxit? tantum ne libertatem in occaſionē carnis detis: ſed per Charitatem ſeruite inuicem: Quos liberos fecerat, ſeruos fecit, non conditione ſeruili, ſed tamen Chriſti redemptione: Non neceſſitate, ſed Charitate. *Sic igitur & jumenta Dei* glorificant & portant Deum in corpore ſuo; *& ſeruiunt proximis, dum aratrum trahunt Euangelij in agro Eccleſiæ, & in eiuſdem area triturant: quibus vtique* os infrenandum non eſt, duplici enim honore digni ſunt qui benè præſunt, imò vt jumenta ſeruiunt, maximè in Euangelio.

S. Aug.

Lac ſit ex decoctione ſanguinis menſtrui. De Car. Chri. Cap. 10. circa. f. V. Verbum. Maria. 6. in m.

LACRYMÆ.

Lacrymæ & riſus Deæ Valentini: Ex quibus aquæ omnes, dulces, amaræ; Medicæ, Venenatæ fluxerunt. De riſu autem, lumen prodiit. cont. Valent. cap. 15. in m.

EX lacrymis eius vniuerſa aquarum natura manauit. Hîc æſtimandum, quem exitum duxerit, quantis lacrymarum generibus inundarit. Habuit & ſalſas, habuit & amaras

& dulces, & calidas & frigidas guttas, & bituminoſas, & ferruginantes, & ſulphurantes, vtique & venenatas, vt & Nonacris inde ſudauerit quæ Alexandrum occidit, & Lynceſtarum inde defluxerit quæ ebrios efficit, & Salmacis inde ſe ſoluerit quæ maſculos molles. Cœleſtes imbres pipiauit Achamoth: & nos in ciſternis etiam alienos luctus & lacrymas ſeruare curamus. Proinde ex conſternatione & pauore corporalia elementa ducta ſunt. Et tamen in tanta circunſtantia ſolitudinis, in tanto circumſepto deſtitutionis, ridebat interdum, quà conſpecti Chriſti recordans, eo de gaudio riſus lumen effulſit. Cujus hoc prouidentiæ beneficium, quale illam ridere cogebat, idcirco ne ſemper nos in tenebris moraremur? Nec obſtupeſcas, quî lætitia eius tam ſplendidum elementum radiauerit mundo, cùm mœſtitiâ quoque eius tam neceſſarium inſtrumentum defluxerit ſeculo? O riſum illuminatorem! ô fletum rigatorem! Et tamen poterat remedio jam agere cum illius loci horrore. Omnem enim obſcuritatem eius diſcuſſiſſet, quoties ridere voluiſſet, vel ne cogeretur deſertores ſuos ſupplicare.

LACRYMÆ. SCHOL.

EX LACRYMIS EIVS. *Supple Achamoth, de qua infra; quæ fuit vnum Ectroma, ſiue abortiuus fœtus Æonum. Cuius lacrymas Valentinus voluit eſſe originem omnium aquarum.* QVEM EXITVM. *Finem ſortita ſit.* HABVIT ET SALSAS. *Ex Irenæo, Aquas maris & Salinarum ex lacrymis amaris produxit, dulces ex ſudoribus* NONACRIS. *de qua vide dicta. Verbo Aqua. 2.* SALMACIS. *de qua Ouidi⁹ us. lib. 15. Metamorphoſ.* Cui non audita eſt obſcœnæ Salmacis vnda. *Sic molles, & impudicos reddit. Vitruuius tamen lib. 2. de Architectura, non refert ad molitiem Veneream, ſed ad Barbarorum duritiem emolliendam. Adeò enim erat ſuauis hæc aqua, vt quidam eâ inuentâ, tabernam erexerit, vbi hanc aquam vendebat; cuius potu barbaros quoſque, & latrones ad manſuetudinem redigebat.* COELESTES IMBRES PIPIAVIT. *Cum gemitu clamans aquas pluuiales effudit.* ALIENOS LVCTVS. *Ex nubibus fuſos, non ex oculis Achamoth.* EX CONSTERNATIONE, *deſtitutione, paupertate extrema, & timore, aquæ diuerſæ productæ ſunt.* CIRCVMSTANTIA SOLITVDINIS, *licet ab omnibus deſerta in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis, obſepta miſeriis, interdum ſubridebat ex memoria & recordatione viſi Chriſti; ex quo eius gaudio & riſu, lumen irradiauit. Sed quid tantum ex riſu Achamoth nobis beneficium protulit? an forte, ne nos hîc infra miſeri & mortales perpetuis in tenebris viueremus?* QVI LÆTITIA. *quomodo per eius riſum, excuſſo triſtitiæ nubilo, lumen effulſerit mundo. Ironicè dicta.* NECESSARIVM INSTRVMENTVM. *nempe aquæ Elementum.* POTERAT REMEDIO AGERE. *habebat Achamoth in ſua poteſtate remedium triſtitiæ ſuæ, riſum videlicet, quo poterat, quoties voluiſſet, riſu ſuo omnem ſuæ ſolitudinis horrorem excutere, ex Chriſti conſpecti recordatione.* NE COGERETVR DESERTORES. *Chriſtum ſcilicet, & Paracletum, qui ſe ab ea ſubduxerant vt in pleroma recederent, hoc eſt plenitudinem, ſiue amplitudinem ſummi tabulati Cœli. Licet has Valentiniani fabellas dignisſimè rideat author; tamen de riſu & lacrymis fidelium pauca ſeriò dicam; ne quid inutiliter prætermittam. Et quidem, vt lacrymæ pro rebus temporalibus fuſæ, Nonacri fonti ſint ſimiles, quæ vt Alexandro mortem, ſic contra Dei nutum, rebus mortalibus adhærenti, plerumque & corpori mortem, præ mœrore tabeſcenti, & animæ per inordinatum amorem mortaliter peccanti afferunt; vel contrario ſenſu, lacrymæ pœnitentiæ, peccata occidunt, animamque viuificant; animos barbaros emolliunt, non ſecus ac Salmacis. Lynceſtarum inſtar, inebriant, non animam tantum, obliuione terreſtrium, vt exclamet:* quando veniam & apparebo ante faciem Dei? *quin & ipſum Deum inebriant; dicente Propheta:* Inebriabo te lacryma mea. *adeo vt ipſe dicat, potatis vino compunctionis & cibatis pane lacrymarum,* peccatorum eius non memorabor amplius. *Quod ſi nimio mœ-*

A *rore conſtringitur anima, recordetur Dei & Chriſti per fidem viſi, cum Pſalte dicat* memor fui Dei & delectatus ſum. *& rurſum,* memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt, &c. *Et continuò:* lux orta eſt juſto, & rectis corde lætitia. *Tunc licebit exclamare,* riſum fecit mihi Dominus, *& riſui mundano inſultare cum Sapiente:* riſum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid fruſtra deciperis? *Tum rigata cœleſtibus imbribus anima deſerta terra, & fructus dignos pœnitentiæ faciente: ſicut hîc exclamat Tertullianus:* O riſum illuminatorem, ô fletum rigatorem! cuius lætitiâ tam ſplendidum Elementum radiauerit mundo, cuius mœſtitia tam neceſſarium inſtrumentum defluxerit ſæculo. *Auguſtinus. Ser. 45. de Sanctis, qui*
B *eſt primus de plurib. Martyrib. Ex Verbis Pauli. Gal. 6.* Bonum facientes, non deficiamus, tempore enim ſuo metemus. Qui, inquit, defecerit in ſemine, non gaudebit in meſſe. Quare ergo in lacrymis, cum omnia opera, noſtra habere debeant hilaritatem? *Hilarem enim datorem diligit Deus. Sed riſus dolore miſcebitur. Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent.* Et ſi, inquit, ſeminauerunt in lacrymis, tranſiet dolor & gemitus, tranſiet triſtitia cum fine, & venit lætitia ſine fine, &c. Audite quemadmodum ad omnes pertineat, euntes ibant & flebant. Ex quo naſcimur, imus. Quis enim ſtat? quis non ex quo viam intrauit, cogitur ambulare? Infans natus eſt, creſcendo ambulat. Mors finis eſt. *Via.* in
C die jam veniendum eſt, ſed cum exultatione. Quis enim non hîc plorat in via iſta mala, quando ipſe infans inde incipit? vtique infans quando naſcitur, de anguſtiis vteri, in huius mundi latitudinem, *diceret Tertullianus hîc quod ſupra, in tantam circunſtantiam ſolitudinis, in tantum circumſeptum deſtitutionis,* funditur, de tenebris procedit ad lucem: & tamen de tenebris veniens ad lucem, plorare poteſt, ridere non poteſt. Etenim vita iſta; quando gaudetur hîc, time ne fallat; quando hîc ploratur, roga vt euadas, *Nec deſertores tuos, amicos ſcilicet, honores, voluptates, &c. Sed Deum conſolatorem cogeris ſupplicare.* Et tranſit tribulatio, & venit tribulatio: & rident homi-
D nes, & plorant homines: Et quod rident homines, plorandum eſt. Sed plorat alius damnum ſuum, plorat alius preſſuram ſuam, qui in carcere eſt conſtitutus. Plorat alius quod amiſerit mortuum aliquem amicorum ſuorum: Ille hinc, iſte hinc. Iuſtus vnde? *Pſaltem interroga. Fuerunt, inquit, mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus?* Primò de his omnibus. Iuſtus enim plorat veraciter, non plorat ſteriliter. Plorat plorantes, plorat ridentes: quia & qui plorant de rebus vanis, inaniter plorant: Et qui rident de rebus vanis, malò ſuo rident, &c. Etenim fratres mei, quando ſumus in corpore peregrinamur à Domino. Non deſiderat

S. Aug. (beside "Bonum facientes") — S. Aug. (beside "Et ſi, inquit, ſeminauerunt") — S. Aug. (beside "Nec deſertores tuos")

patriam peregrinatio ſine lacryma, &c. Vnde dicturus es Deo, poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo? Vnde dicturus es Deo, factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panes? &c. Conſolatæ ſunt eſurientem, pauerunt gementem, &c. qua fronte ad patriam venit, qui non abſens ſuſpirauit? Quare abundant mala? quid aliud dicitur, niſi, vbi eſt Deus tuus? qui audit, gemit; quia qui dicit, perit *propter blaſphemiam*, bene operatur, & hilaris eſt: plorat vt benè operetur; plorat, quia bene operatus non eſt. Plorando exigit bonum opus; plorando commendat bonum opus quod fecit. Crebræ ergo ſunt lacrymæ iuſtorum, ſed in iſta via. Nunquid in patria, &c? quia venientes venient in exultatione, &c. Porro B autem illi qui hîc inaniter plorant, inaniter rident: Cupiditatibus ſuis diſſipati *ſicut Achamoth paſſionibus ſuis* quando fraudantur, gemunt; quando fraudant, exultant. Plorant & ipſi in via iſta, plorant & ipſi, ſed non in exultatione portantes manipulos ſuos. Quid colligunt qui nihil ſeminauerunt? Imo colligunt, ſed quod ſeminauerunt; quia ſpinas ſeminauerunt, ignem colligunt; & eunt, non de fletu ad riſum, ſicut Sancti euntes ibant & flebant, &c. Illi à fletu ad fletum. à fletu cum riſu, ad fletum ſine riſu. quid enim illis fiet? quò eunt quando reſurre- A xerint? quid niſi quod Dominus dixit; ligate illis manus & pedes, & proiicite illos in tenebras exteriores? Age, quid poſtea? tenebræ erunt, & dolor non erit? fortè palpabunt, ſed non dolebunt? non videbunt? non cruciabuntur? abſit. Non ſolum tenebræ erunt. Non eis ſola tollitur ſpecies qua gaudebant, ſed datur etiam quod in æternum gemant. Ne contemneres enim tenebras, *quibus circumſepta fingitur Achamoth* ô quiſquis es flagitioſus, qui ſoles propter tua mala facta, & propter laſciua adulteria, *oculus enim adulteri obſeruat caliginem, & qui malè agit odit lucem:* non ſolum tenebras non horrere, ſed quærere: qui ſoles plus gaudere, quando lucerna extinguitur, non tales tenebras habebis, vbi gaudeas, vbi læteris, vbi te voluptatibus carnis oblectes: non ſic erunt ipſæ tenebræ, *ſed quas propheta dixit: Ecce tenebræ horribiles, tenebræ in deſperationem eorum.* quomodo erunt? ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tortor ſine defectu, tortus ſine defectu. Nec qui torquet fatigatur, nec qui torquetur, moritur. Erunt ergo æternæ lacrymæ illis qui ſic vixerunt, æterna gaudia Sanctorũ, quando venientes venient cum exultatione, &c. dicent enim tempore meſſis Domino ſuo: Domine, adiuuante te fecimus quod iuſſiſti, redde quod promiſiſti nobis in æternum.

LAVACRVM.

Lauacrum interius, Exteriori melius eſt: Deus tamen idem, vtriuſque Creator eſt. 4. cont. Marc. cap. 27. à p.

IDeo & tunc Phariſæus, qui illum vocaret ad prandium, retractabat penes ſe, cur non prius tinctus eſſet quàm recubuiſſet ſecundùm legem, qui Deum legis circumferret? Ieſus autem etiam interpretatus eſt ei legem, dicens, [a] *Illos calicis & catini exteriora emundare; interiora autem ipſorum plena eſſe rapina, & iniquitate.* vt ſignificaret vaſculorum munditias, hominum eſſe intelligendas apud Deum: quia & Phariſæus de homine, non de calice illoto, apud ſe tractauerat. *Ideo exteriora*, inquit, *calicis lauatis*, id eſt carnem: *interiora autem veſtra non emundatis*, id eſt animam. adjiciens, *Nonne qui exteriora fecit*, id eſt carnem; *& interiora fecit*, id eſt animam? quo dicto apertè demonſtrauit. ad eundem Deum pertinere munditias hominis exterioris & interioris, cuius vterque ſit, præponentis miſericordiam non modo lauacro hominis, ſed etiam ſacrificio. Subjungit enim, [b] *Date quæ habetis eleemoſynam, & omnia munda erunt vobis.* Quod ſi & alius poteſt Deus miſericordiam mandaſſe, non tamen antequam cognitus. Porro & hîc apparet, illos non de Deo increpitos, ſed de eius diſciplina, à quo illis & figuratè vaſculorum munditiæ, & manifeſtè miſericordiarum opera imperabantur.

a Luc. 11. 37. & 38. Oſeæ. 6. 6. b Luc. 11. 41.

LAVACRVM. SCHOL.

PHARISÆVS *de quo Luc.* 11. 37. *& ſeq.* Cum A loqueretur, rogauit illum quidam Phariſæus vt pranderet apud ſe, & ingreſſus recubuit. Phariſæus autem cœpit intra ſe reputans dicere: quare non baptizatus eſſet, *Syr. quod non prius abluiſſet ſeſe* ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Phariſæi quod deforis eſt calicis, & catini, *Syr. paropſidis* mundatis: quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina & iniquitate. Stulti, nonne qui fecit quod deforis eſt, etiam id quod de intus eſt fecit? verumtamen quod ſupereſt date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. RETRACTABAT. B *reuoluebat, recogitabat apud ſe.* SECVNDVM LEGEM. *Non quidem ſcriptam, ſed traditionem maiorum, ſicut Math.* 15. *& Marci* 7. *Chriſtus eorum ſuperſtitionem arguit. Sic enim Math.* 15 1. *& ſeq. Phariſæi murmurant;* quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cum panem manducant. Ipſe autem reſpondens ait illis: quare & vos tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtrã. *Marci autem* 7.3. Phariſæi & omnes Iudæi niſi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionẽ Seniorum: & à foro. *Syr. à plateis redeuntes, niſi intincti non comedunt*, niſi baptizẽtur, non comedũt: & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, *Syr. quæ receperunt obſeruanda* baptiſmata calicũ, & vrceorum & Æramentorũ. *Syr.* lotiones calicum, Oenophororũ, vaſorumque æneorum & lectorũ. *Legem autẽ propriè interpretatus eſt Chriſtus, ſe filium Creatoris oſtendens, eamque expreſsè tuitus eſt contra ſuperſtitionem traditionis, cui legem meritò prætulit, Dei cultum, honoremque parentum, & dilectionem proximi ſiue miſericordiam & eleemoſynam omnia peccata mundantem, vt alibi vidimus, non modo lauacro externo, ſed & ſacrificio præferentem, dum ait iuxta Oſeam.* 6. 6. Diſcite quid eſt, miſericordiam volo, & non ſacrificium. DATE QVÆ HABETIS. *Sic ſecutus eſt Syriacum:* Verum id quod eſt, *ſupple apud vos*, quod habetis date in Eleemoſynam: & ecce omnia erunt vobis munda. CVIVS VTERQVE SIT. *Homo enim tam interior, quàm exterior à Deo Creatore conditus eſt.* SI ALIVS DEVS. *Bonus ſcilicet ille Deus Marcionis, debuit prius ſe manifeſtaſſe, & probaſſe exiſtentiam ſuam, quàm aliqua præcepta legeſque ſtatueret.* NON DE DEO

INCREPITOS. *Chriſtus enim non arguit Phariſæos quaſi errantes circa fidem Dei Creatoris, ſed circa Diſciplinam & mores, circa legem quam non obſeruabant, circa traditiones malè intellectas, quas legi præponebant, intelligere enim debebant, per externa vaſa, vel corpora mundanda, multò magis ipſis commendari emundationem animæ à peccatis, per pœnitentiæ lacrymas, & opera miſericordiæ, de quibus omnibus, ſicut & de Phariſæo, multa alibi ex profeſſo diximus. Contentus ſit lector hæc ab Auguſtino de ſacrificio lacrymarum, & miſericordiæ, ſiue Eleemoſynæ, peccata purgante & hominem interiorem emundante ſumere. In Pſal.* 6. Laboraui in gemi-
S. Aug. tu meo. Et tanquam, inquit, parum profuerit, addidit, & dicit, lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Lectus eſt hoc loco appellatus vbi requieſ-
B cit animus æger & infirmus, id eſt in voluptate corporis, & omni delectatione ſeculari, quam delectationem lacrymis lauat, qui ſeſe ab illa conatur extrahere. *Ecce quomodo juxta Tertullianum, vaſculorum munditias intelligit apud Deum, hominum mundandorum corpora, & animas, ſicut Dauid ait, roganti Abimelech ſi vaſa puerorum munda eſſent: hodie, inquit, purificabitur in vaſis.* Videt enim jam ſe damnare concupiſcentias carnales, & tamen delectatione tenetur infirmitatis, & in ea libenter jacet, *ſicut in lecto molli* vnde reſurgere, niſi ſanatus animus non poteſt. Quid autem ait, per ſingulas noctes? fortaſſe accipi voluit, quod ille qui ſpiritu promptus, *carne autem infirmus* ſentit aliquam lucem veritatis, & tamen in delectatione huius ſæculi per carnis in-
C firmitatem aliquando requieſcit, tanquam dies & noctes alterno affectu cogitur pati. Vt cùm dicit Rom. 7. mente ſeruio legi Dei, tanquam diem ſentiat. Rurſus cùm dicit, carne autem legi peccati, inclinetur in noctem, donec omnis nox tranſeat, & veniat vnus dies de quo dicitur Pſal. 5. Mane adſtabo tibi & videbo. Tunc enim adſtabit, nunc autem jacet, quando in lecto eſt. *Id eſt anima in corpore infirmo, & corruptibili; quod reſurget incorruptibile, in matutino reſurrectionis, cum exultabunt Sancti in gloria, & lætabuntur in cubilibus ſuis.* Quem lauabit per ſingulas noctes, vt tantis lacrymis impetret efficaciſſimam de Dei miſericordia Medicinam, in lacrymis ſtratum meum rigabo, &c. Hoc accipimus
D ſtratum, quod ſuperius lectum. Quamquam rigabo, amplius ſit aliquid quàm lauabo: quoniam poteſt aliquid in ſuperficie lauari, rigatio vero, ad interiora permanat, quod ſignificat fletum vſque ad
S. Aug. cordis intima. *Et in Pſal.* 50. Amplius laua me ab iniquitate mea. Magis, inquit, magiſque laua me ab iniuſtitia mea. Quid eſt magis, magiſque laua? *in corpore & anima ſordidatum, homicidio ſuper adulterio pollutum* multùm inquinatum. Magis magiſque laua peccata ſcientis, quia abluiſti peccata ignorantis. Nec ſic deſperandum de miſericordia tua. Et à delicto meo munda me. Quo merito? Medicus eſt, offer mercedem. Deus eſt, offer Sacrificium. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, &c.* Quid dabis vt
E munderis? Vide enim quem inuoces, juſtum inuocas, odit peccata. Si juſtus eſt, vindicat in peccata: ſi juſtus eſt, vtique non poteris auferre à Domino Deo juſtitiam eius. Implora miſericordiam, ſed attende juſtitiam. Miſericordia eſt, vt ignoſcat peccanti; juſtitia eſt, vt puniat peccatum. Quid ergo? quæris miſericordiam, peccatum impunitum remanebit? reſpondeat Dauid, reſpondeant lapſi, reſpondeant cum Dauid, vt miſericordiam mereantur ſicut Dauid, & dicant: non Domine, non erit impunitum peccatum meum. Noui juſtitiam eius, cuius quæro miſericordiam. Non impunitum erit: Sed ideo nolo vt me punias, quia ego peccatum meum punio: Ideo peto vt ignoſcas, quia ego agnoſco. Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, & deli-

A ctum meum coram me eſt ſemper. Non poſui poſt dorſum meum quod feci. Non intueor alios, oblitus mei. Non affecto ſtipulam eiicere de oculo fratris mei, cùm ſit trabes in oculo meo. Peccatum meum ante me eſt, non poſt me. Fuit enim poſt me, quando ad me miſſus eſt Propheta, &c. Suam iniquitatem nondum agnoſcebat, & ideo alienæ non ignoſcebat. *Dignum morte judicans diuitem raptorem vnicæ ouiculæ pauperis, & in quadruplum reddendam cenſuit.* Sed Propheta ad hoc miſſus, abſtulit à dorſo peccatum, & ante oculos poſuit, vt videret illam ſententiam tam ſeueram in ſe eſſe prolatam. *Sed tantum purgauit maculam pœnitentiæ lacrymis & peccatum contritione deleuit. Vnde ibidem.* Lauabis me, id eſt, in- S. Aug.
quit Aug. mundabis me, & ſuper niuem dealba-
B bor. Et ſi fuerint, inquit Eſaiæ. 1. Peccata veſtra ſicut Phœnicium, *coccinum, vermiculus*, tanquam niuem dealbabo. De talibus ſibi exhibet Chriſtus veſtem ſine macula & ruga. Proinde veſtis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata effulſit, ſignificanit Eccleſiam omni macula peccati mundatam. *De emundatione autem per Eleemoſynam. Teſte Tobia:* Ipſa eſt quæ purgat peccata, *Eademque juxta Danielem redimit. Idem Auguſtinus in Pſal.* 37. Quoniam S. Aug.
ego in flagella paratus ſum, & dolor meus ante me eſt ſemper. Quis dolor, inquit? forte de flagello. Et verè fratres mei, verè dicam vobis, flagella ſua dolent homines, quare flagellantur non dolent. Non erat iſte ſic, &c. Dolent damnum pecuniæ, non dolent juſtitiæ, &c. Quis dolor? vnde dolor? quoniam
C iniquitatem meam pronuntiabo, & curam geram *Vulgata, cogitabo*; pro peccato meo. Ecce vnde dolor. Non de flagello dolor. De vulnere, non de Medicina. Nam flagellum medicamentum eſt contra peccata, &c. Ne ſecurus ſis cum confeſſus fueris peccatum, tanquam ſemper preparatus ad confitendum, & committendum peccatum. Sic pronuntia iniquitatem tuam, vt curam geras pro peccato tuo. Quid eſt curam gerere, &c? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres curam geram pro vulnere meo, quid intelligeretur, niſi dabo operam vt ſanetur? hoc eſt enim curam gerere pro delicto, ſemper niti, ſemper intendere, ſemper ſtudioſè & ſedulo agere, vt ſanes peccatum. Ecce de die in diem plangis pec-
D catum tuum: ſed fortè lacrymæ currunt, & manus ceſſant. Fiant Eleemoſynæ, redimantur peccata: gaudeat indigens de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato Dei. Eget ille, Eges & tu: Eget ille ad te, Eges & tu ad Deum. Tu contemnis egentem tui, Deus non contemnet egentem ſui? &c. *Sanat vulnera ſua Elephas oleæ flore, tu cura tua, Eleemoſynæ rore*, Hoc eſt, inquit, curam geram pro peccato meo, faciam omnia quæcumque facienda ſunt ad abluendum & ſanandum peccatum meum. *Et to. 3. in Enchir. ad Laur. cap.* 72. Ad omnia, inquit, quæ vtili miſeri- S. Aug.
cordia fiunt valet, quod Dominus ait, date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Non ſolum autem qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum,
E nudo veſtimentū, peregrinanti hoſpitium, fugienti latibulum, ægro, vel incluſo viſitationem, captiuo redemptionem, debili ſubuectionem, cæco deductionem, triſti conſolationem, non ſano Medicinam, erranti viam, deliberanti conſilium, & quod cuique neceſſarium eſt indigenti: verum etiam, & qui dat veniam peccanti, Eleemoſynam dat. Et qui emendat verbere in quem poteſtas datur; vel coercet aliqua diſciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læſus eſt, aut offenſus, dimittit ex corde; vel orat vt ei dimittatur; non ſolum in eo quod dimittit, atque orat, verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, Eleemoſynam dat, quia miſericordiam præſtat.

LEX PRIMA.

1. Lex prima data Adæ radix eſt omnium præceptorum, quæ Deus poſtea ex ipſa deduxit. Cont. Iud. cap. 2. in m. Vide infra. numero. 7. in f.

2. Lex naturæ antiquis patribus indita, legem Moyſi præceſsit. cont. Iud. cap. 2. in m.

ANte legem Moyſi ſcriptam in tabulis lapideis, legem fuiſſe contendo non ſcriptam,
quæ naturaliter intelligebatur & à patribus cuſtodiebatur. Nam vnde Noë juſtus in- Gen. 6. 8.
uentus, ſi non illum naturalis legis juſtitia præcedebat? vnde Abraham amicus Dei depu-
tatus, ſi non de æquitate & juſtitia legis naturalis? vnde Melchiſedech ſacerdos Dei ſummi Iac. 2. 23.
nuncupatus, ſi non ante Leuiticæ legis ſacerdotium Leuitæ fuerunt, qui ſacrificia Deo of- Gen. 14.
ferebant? ſic enim poſt ſupraſcriptos Patriarchas data lex eſt Moyſi, eo tempore poſtea- 18.
quam ab Ægypto exceſſerunt, poſt interuallum multorum temporum, & ſpatia. Denique Hebr. 7. 1.
poſt quadringentos & triginta annos Abrahæ data eſt lex. Vnde intelligimus Dei legem Exo. 20. 1.
etiam ante Moyſen, nec in Choreb tantum, aut in Sina & in Eremo, ſed antiquiorem pri- Gal. 3. 17.
mùm in paradiſo, pòſt Patriarchis, atque ita & Iudæis certis temporibus reformatam; vt Exo. 33. 6.
non jam ad Moyſi legem ita attendamus, quaſi ad principalem legem, ſed ad ſubſequen- Exo. 20. 1.
tem, quam certo tempore Deus & Gentibus exhibuit, & repromiſſam per Prophetas in
melius reformauit, & præmonuit futurum. vt ſicuti certo tempore data eſt lex per Moy-
ſen, ita temporaliter obſeruata & cuſtodita credatur: nec adimamus hanc Dei poteſtatem,
pro temporum conditione legis præcepta reformantem in hominis ſalutem.

LEX PRIMA. II. SCHOL.

LEGEM NON SCRIPTAM, *niſi ſcilicet* in tabulis cordis carnalibus. Signato lumine vultus Dei NATVRALITER INTELLIGEBATVR, *vt ait Paulus Rom. 8.* Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturalitér ea quæ legis ſunt faciunt: Eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. *Aug. to. 3. lib. de ſpiritu & litera, ad Marcellinum. cap. 28.*

S. Aug. Nec moueat, inquit, quod naturaliter eos dixit quæ legis ſunt facere, non ſpiritu Dei, non fide, non gratiâ. Hoc enim agit ſpiritus gratiæ, vt imaginem Dei in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis. Vitium quippe contra naturam eſt, quod vtique ſanat gratia. Propter quam Deo dicitur, miſerere mei, ſana animam meam quoniam peccaui tibi. Proinde naturaliter homines, quæ legis ſunt faciunt. Qui B enim hoc non faciunt, vitio ſuo non faciunt. quo vitio lex Dei eſt deleta de cordibus; ac per hoc, vitio ſanato, cùm illic ſcribitur, fiunt quæ legis ſunt naturaliter: non quòd per naturam negata ſit gratia, ſed potius per gratiam reparata natura, &c. Qua gratia in interiori homine renouato juſtitia ſcribitur, quam culpa deleuerat, &c. Si autem hi qui naturaliter quæ legis ſunt faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum quos Chriſti juſtificat gratia, ſed in eorum potius, quorum etiam impiorum, nec Deum verũ veraciter juſtéque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ ſecundum juſtitiæ regulam, non ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam meritò rectéque laudamus: quamquam ſi diſcutiatur quo fine C fiant, vix inueniuntur quæ juſtitiæ debitam laudem defenſionemue mereantur. Verumtamen quia non vſqueadeo, in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, vnde merito dici poſſit etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel ſapere: ſi hoc eſt, quod dictum eſt, quia Gentes quæ legem non habent, hoc eſt legem Dei *datam Moyſi, vel à Chriſto fidelibus* naturaliter quæ legis ſunt faciunt, &c. Et ſcriptum opus legis habent in cordibus ſuis: id eſt non omnimodò deletum eſt quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impreſſum eſt: Etiam ſic illa differentia non perturba-

A tur, qua diſtat à veteri teſtamentum nouum, eò quod per nouum ſcribitur lex Dei in corde fidelium *quod & de lege naturæ dixerat Paulus* quæ per vetus in tabulis ſcripta eſt: hoc enim illic ſcribitur per renouationem, quod non omnimodò deletum eſt per vetuſtatem. *Et tract. in Pſal. 57. in p.*

S. Aug. Manu, inquit, formatoris noſtri, in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, vt eſſet vnde judicarentur, & quibus lex non eſſet data. Sed ne ſibi homines aliquid deeſſe quererentur, ſcriptum eſt & in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim & ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant. Oppoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia videre cogerentur: Et B quaſi forinſecus admota voce Dei, ad interiora ſua homo compulſus eſt, dicente Scriptura Sap. 1. in cogitationibus enim impij interrogatio erit. Vbi interrogatio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris ſunt, etiam à ſeipſis exules facti ſunt, data eſt etiam conſcripta lex; non quia in cordibus ſcripta non erat, ſed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui vbique eſt comprehẽderis, & ad teipſum intro reuocaris. Propterea ſcripta lex quid clamat eis, qui deſeruerunt legẽ ſcriptam in cordibus ſuis? Eſaiæ 46. Redite præuaricatores ad cor. Quis enim te docuit nolle accedi ab altero ad vxorem tuam? quis te docuit, nolle tibi furtũ fieri? quis te docuit, nolle injuriam pati, & quidquid aliud vel vniuerſaliter, vel particulariter dici poteſt, &c? Age, ſi non C vis pati iſta, nunquid ſolus es homo? Nonne in ſocietate viuis generis humani, &c? Quod ergo tibi non vis fieri, noli alteri facere. Iudicas enim malum eſſe in eo quod pati non vis, & hoc te cogit noſſe lex intima in ipſo tuo corde conſcripta, &c. Furtum bonum eſt? Non. Interrogo, Adulterium bonum eſt? & omnes clamant, Non. Homicidium bonum eſt? Omnes clamant deteſtari ſe. Concupiſcere rem proximi bonum eſt? Non, vox omnium eſt. Aut ſi adhuc non confiteris, accedat qui concupiſcat rem tuam; placeat tibi: & reſponde quod vis, &c. Interrogatur omnis anima eſuriens, famem pateris? Alius habet panem, & redundat ei vltra ſufficientiam, nouit te egere, non dat, diſplicet tibi eſu-

rienti, &c. Peregrinus tecto indigens, venit in patriam tuam, non ſuſcipitur, &c. Oportet vt & te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi poſſit diſplicere, qui tibi non præſtiterit quod tu in patria tua non vis peregrino præſtare. Interrogo omnes, vera ſunt hæc? Vera. Iuſta ſunt hæc? Iuſta. A PATRIBVS. *Qui ante legem Scriptam viuebant, lex hæc naturæ, per Dei gratiam & fidem ſeruabatur.* POST QVADRINGENTOS ET TRIGINTA. *Gal.* 3. 17. Hoc autem dico teſtamentum confirmatum à Deo: *quod cum Abraham fecit, in ſemine eius benedicens Gentes* quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, Non irritum facit ad euacuandam promiſſionem *Syriaca tranſlatio paulò clarius*: Hoc autem dico, nempe teſtamentum quod ante confirmatum eſt à Deo in Meſchicho *id eſt Chriſto Meſsia* lex ipſa quæ facta eſt poſt quadringentos & triginta annos, non poteſt improbare, & obliterare illud promiſ-

S. Aug. ſum. *Auguſtinus citatus à Beda in hunc locum* Poſt quadringentos, inquit, & triginta annos factam legem dicit Apoſtolus, non ex tempore quo Iacob intrauit in Ægyptum. Deinde etiam ipſa Scriptura Exodi hoc ſignificabatur. Non enim dicit incolatus filiorum Iſrael quem incoluerunt, in terra Ægypti anni quadringenti triginta; ſed apertè dixit quam incoluerunt in terra Ægypti, & in terra Chanaam, ipſi & patres eorum. Ac per hoc manifeſtum eſt computandum eſſe tempus etiam Patriarcharũ Abrahæ, Iſaac, & Iacob, ex quo peregrinari cepit Abraham in terra Chanaam; id eſt, ex illa promiſſione, in qua eius fidem laudat Apoſtolus, vſque ad illud tempus quo ingreſſus eſt Iſraël in Ægyptum. Toto quippe

A iſto tempore peregrinati ſunt Patres in terra Chanaam, & deinde ſemen Iſraël in Ægypto: ac ſic completi ſunt quadringenti triginta anni à promiſſione vſque ad exitum Iſraël ex Ægypto; quando facta eſt lex in Monte Sina, quæ non infirmat teſtamentum, ad euacuandas promiſſiones. Septuageſimo ergo & quinto anno vitæ ſuæ Abraham, ſicut Scriptura dicit Gen. 21. Ingreſſus eſt in terram Chanaam, & genuit Iſaac cum eſſet annorum centum. Fiunt itaque anni viginti quinque ex promiſſione, vſque ad natum Iſaac. His adduntur omnes anni vitæ Iſaac, id eſt centũ octoginta, & fiunt ducenti quinque. Tunc erat Iacob annorum centum viginti. Nati ſunt enim ſexagenario Patri gemini, ipſe, & Eſaü. Poſt decem annos intrauit Iacob in Ægyptum, cùm eſſet annorum centum triginta: Ioſeph autem eſſet triginta

B nouem. Fiunt proinde anni à promiſſione vſque ad ingreſſum Iacob in Ægyptum, ducenti quindecim. Ioſeph autem ab illo triceſimo & nono anno ætatis ſuæ, in quo eum Pater in Ægypto inuenit, vixit annos ſeptuaginta vnum: quia omnes ætatis eius anni centum decem fuerunt. Cùm itaque ad ducentos quindecim annos acceſſerint ſeptuaginta vnum, fiunt anni ducenti octoginta ſex: reſtant centum quadraginta quatuor vel quinque, quibus intelligitur ſeruiſſe in Ægypto populus Iſraël poſt mortem Ioſeph. IN CHOREB. *Sic 70. vbi Vulgata legit Horeb.* PRIMVM IN PARADISO *primis parentibus data.* REFORMATAM, *non quòd aliqua eſſet deformitas aut defectus, ſed quòd magis explicita fuerit.* AD SVBSEQVENTEM, *Legem gratiæ,*

3. *Lex prima, data homini capaci implendi eam. 2. cont. Marc. cap. 8. in m.*

NEc legis pondus impoſuiſſet, ſi grauis lex inualido ſuſtinendi; nec quem excuſabilem ſciret nomine imbecillitatis: eum definitione mortis conueniſſet. Poſtremò, non libertate, nec poteſtate arbitrij feciſſet infirmum, ſed potius defectione earum.

4. *Lex prima, data eſt ad probationem libertatis. 2. cont. Marc. cap. 6. circa f.*

IN hoc & lex conſtituta eſt, non excludens, ſed probans libertatem de obſequio ſponte præſtando, vel tranſgreſſione ſponte committenda; ita in vtrumque exitum libertas patuit arbitrij.

5. *Lex prima data homini, non ad moriendum, ſed ad rectè viuendum. 2. cont. Marc. cap. 8. in p.*

NEque enim ad viuendum ſolummodo produxerat hominem, vt non ad rectè viuendum, in reſpectu ſcilicet Dei, legiſque eius. Igitur viuere quidem ille ipſe præ-

a Gen. 2. 3. ſtiterat, [a] *facto in animam viuam*; rectè verò viuere demandarat, admonito in legis obſequium. Ita non in mortem inſtitutum hominem probat, qui nunc cupit in vitam reſtitu-

b Ezech. 18. 23. tum; [b] *malens peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.* Igitur, ſicut Deus homini vitæ ſtatum induxit; ita homo ſibi mortis ſtatum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, ſicuti nec per ignorantiam, ne quid auctori imputaretur.

6. *Lex prima, prohibens lignum ſcientiæ, bona fuit, etiam in pœna impoſita. 2. cont. Marc. cap. 4. in f.*

QVam arguis legem, quam in controuerſias torques, bonitas erogauit, conſulens homini quo Deo adhæreret, ne non tam liber, quàm abjectus videretur, æquandus famulis ſuis ceteris animalibus, ſolutis à Deo & ex faſtidio liberis: ſed vt ſolus homo gloriaretur, quod ſolus dignus fuiſſet qui legem à Deo ſumeret; vtque animal rationale, in-

a 1. Cor. 15. 28. tellectus & ſcientiæ capax, ipſa quoque libertate rationali contineretur; [a] *ei ſubjectus, qui ſubjecerat illi omnia.* Cuius legis obſeruandæ conſilium, bonitas pariter adſcripſit: [b] *Qua*

b Gen. 2. 17. *die autem ederitis, morte moriemini.* Benigniſſimè enim demonſtrauit exitum tranſgreſſionis, ne ignorantia periculi, negligentiam iuuaret obſequij. Porro, ſi legis imponendæ ratio præceſſit, ſequebatur etiam obſeruandæ, vt pœna tranſgreſſioni adſcriberetur; quam tamen euenire noluit, qui antè prædixit. Agnoſce igitur bonitatem Dei noſtri interim,

vel hucvſque ex operibus bonis, ex benedictionibus bonis, ex indulgentiis, ex prouidentiis, ex legibus & præmonitionibus bonis & benignis.

LEX PRIMA. 3. 4. 5. & 6.

INVALIDO SVSTINENDI. *Si homo vires non habuiſſet implendi legem, cùm fuit creatus in statu innocentiæ, Dei bonitas onus legis ei non impoſuiſſet.* CONVENISSET. *Non egiſſet cum homine ſub conditione vitæ vel mortis, ſi præceptum ſeruaſſet, vel fuiſſet transgreſſus; ſi eum excuſaturum ſe prænidiſſet in cauſa infirmitatis. Denique non creauit Deus hominem infirmum, integram ei tribuens libertatem, potestatem arbitrij; ſed quia ex nihilo creauit, deficere potuit, & de facto defecit à perfectione libertatis, qua poterat non peccare, ſi benè vti voluiſſet ſuo libero arbitrio, & qua de facto peccauit ex defectibilitate naturæ de nihilo creatæ, malè vtendo libero arbitrio. Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 11.* Quia Deus, inquit, cuncta præſciuit, & ideo hominem quoque peccaturum ignorare non potuit, &c. Quem bonum ipſe creauit, quàm malus eſſet futurus, & quid boni etiam ſic de illo eſſet ipſe facturus, &c. Fecit itaque Deus ſicut ſcriptum eſt hominem rectum, ac per hoc voluntatis bonæ. Non enim rectus eſſet bonam non habens voluntatem. Bona igitur voluntas opus eſt Dei cum ea quippe ab illo factus eſt homo; mala verò voluntas prima quoniam omnia mala opera præceſſit in homine, defectus potius fuit quidam ab opere Dei ad ſua opera, quàm opus vllum. *Et to. 3. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 7.* Ecce, inquit, nos concedimus meliorem eſſe naturam quæ omnino peccare nolit: concedant & ipſi non eſſe malam naturam, quæ ſic facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet: & juſtam eſſe ſententiam, qua punita eſt, quæ voluntate, non neceſſitate peccauit. Sicut ergo ratio vera docet meliorem eſſe naturam, quam prorſus nihil delectat illicitum: ita ratio vera nihilominus docet, etiam illam bonam eſſe, quæ habet in poteſtate, illicitam delectationem, ſi extiterit, ita cohibere, vt non ſolum de cæteris licitis rectéque factis, verum etiam de ipſius prauæ delectationis cohibitione lætetur.

S. Aug. (margin, twice)

4. IN HOC. *Hic finis fuit, ideo Deus legem primùm homini præfixit, non vt eius impediret, ſed probaret libertatem, dum non coactè, ſicut cæteræ creaturæ Deo neceſſitate ſeruiunt, ſed ſponte & ex libera voluntate Deo præcipienti obtemperant.* IN VTRVMQVE EXITVM. *Tum enim indifferentia erat, & perfectum æquilibrium humanæ libertatis, qua vel in bonum, vel in malum flecti poterat. Ideo porro legem datam primo homini, ad probandum liberæ voluntatis obſequium, ſiue meritum obedientiæ, teſtatur Auguſtinus in Pſal. 70.* Homo, inquit, poſitus ſub præcepto, audiuit a Domino Deo, noli tangere. Quid? hanc arborem. quid eſt enim illa arbor? ſi bona eſt, quare non tango, ſi mala eſt, quid facit in paradiſo? prorſus ideo eſt in paradiſo, quia bona eſt, ſed nolo tangas. quare non tango? quia obedientem te volo, non contradicentem ſeruum: ad hoc ſerue, ſed noli male ſerue; Serue audi prius Domini juſſum, & tunc jubentis diſce conſilium. Bona eſt arbor, nolo tangas. Quare? quia Dominus ſum, & ſeruus es. hæc tota cauſa eſt. Si parua eſt, dedignaris eſſe ſeruus. Quid autem tibi expedit niſi eſſe ſub Domino? quomodo eris ſub Domino, niſi fueris ſub præcepto? porro ſi expedit tibi eſſe ſub Domino & ſub præcepto, quid tibi juſſurus erat Deus? Aliquid enim quærit abs te. Offer mihi ſacrificium, dicturus eſt tibi? &c. *melior eſt autem obedientia quam victimæ. Quia vt dicit Greg. per victimas aliena caro, per obedientiam voluntas propria mactatur.* Quia ergo nullo abs te indiget Deus, nihil tibi debuit jubere? ſi autem debuit aliquid jubere, vt te, quod tibi expedit, ſentires eſſe ſub Domino, ab aliqua re prohibendus eras, *à qua facilè libertatem tuam in vtrumque flexibilem cohibere poteras.* Non propter illius arboris malitiam, ſed propter tuam obedientiam. Non potuit Deus perfectius demonſtrare, quantum bonum ſit obedientiæ, niſi cum prohibuit ab ea re quæ non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, *vir obediens loquetur victorias.* Sola ibi inobedientia inuenit pœnam.

S. Aug.

5. VT NON AD RECTE VIVENDVM. *Non ſic Deus fecerat hominem* in animam viuentem, *vt ſimpliciter viueret, ſed vt rectè, & juſtè, & ſecundùm legem Dei ſibi præſcriptam obedienter viueret, ne vt ſeruus fugitiuus faciem Domini ſui timeret.* NON IN MORTEM, Deus enim mortem non fecit. Qui poſuit animam meam ad vitam. IN VITAM RESTITVTVM. *per Christi gratiam.* Vita enim in voluntate eius, & ira in indignatione eius. *Dedignatur enim iraſci, egreditur de loco ſuo, ad opus alienum à ſe.* MORTIS STATVM ATTRAXIT. Per hominem enim mors, & per hominem vita. & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. NON PER INFIRMITATEM. *Impoſſibilitatem naturæ.* NEC PER IGNORANTIAM. Præceptũ enim Domini lucidum, illuminans oculos. *Et in lumine & ſcientia conditus fueras, & apertè vt ſub pœna mortis prohibuerat, ne ederet vetitum. Inde Aug. in Pſal. 118. concione 24.* Quantò, inquit, legis maior inquocumque cognitio, tantò minor peccati excuſatio. Quantò minor peccati excuſatio, tantò manifeſtior præuaricatio, &c. lex ſiue in paradiſo data, ſiue naturaliter inſita, ſiue in literis promulgata, præuaricatores fecit omnes peccatores terræ. *Et in Pſal. 70. Vbi de arbore vetita.* Bonum eſt, inquit, nolo tangas: non enim non tangendo moriturus es. Numquid qui hinc prohibuit, alia ſubtraxit? Nonne eſt paradiſus fructuoſis plenus arboribus? quid tibi deeſt? hoc nolo tangas. hinc nolo guſtes. bonum eſt, ſed obedientia melior. proinde cùm tetigeris, nunquid arbor illa malum erit, vt moriaris? ſed inobedientia te ſubiecit morti, quia prohibita tetigiſti. Ideo arbor illa appellata eſt ſcientia dignoſcendi boni & mali, non quia inde talia quaſi poma pendebant: ſed quidquid eſſet arbor illa, cuiuſlibet pomi, cuiuſlibet fructus eſſet, ideo ſic vocata eſt, quia homo qui nollet bonum à malo diſcernere per præceptum, diſcreturus erat per experimentum, vt tangendo vetitum, inueniret ſupplicium. Quare autem tetigit, fratres mei? quid illi deerat? dicatur mihi, quid illi deerat in paradiſo conſtituto, in media opulentia, mediiſque delitiis? cui magnæ delitiæ erant ipſa viſio Dei, *in forma humana apparentis & colloquentis.* Cuius faciem quaſi inimici timuit poſt peccatum? quid illi deerat vt tangeret, niſi quia ſua poteſtate vti voluit, præceptum rumpere delectauit, vt nullo ſibi dominante fieret ſicut Deus, quia Deo nullus vtique dominatur? Malè vagus, malè præſumens, futurus mortuus recedendo à vita juſtitiæ: Ecce ſoluit præceptum, excuſſit à ceruice diſciplinæ, habenas regiminis exultante animoſitate dirũpit. Vbi eſt nunc? *Adam vbi es?* certè captiuus clamat, Domine quis ſimilis tibi? volui eſſe peruersè ſimilis tibi, & factus ſum ſimilis pecori: ſub tua dominatione, ſub tuo præcepto verè ſimilis eram; ſed homo in honore poſitus, non intellexit, comparatus &c. Iam de ſimilitudine jumentorum, clama ſerò, & dic, Domine quis ſimilis tibi.

6. ARCVIT LEGEM. *Tu Martion, non modò di-*
ſputas le ege præſcripta à Deo Adæ, an bona fuerit; ſed
ex ea, Deum malum arguis, qui tamen eam ex abun-
dantia bonitatis ſuæ ei præſtitit. Primò enim per hanc
conſuluit omnis ſaluti, & modum docuit quo obliga-
tus per legem, Deo adhæreret arctius. Secundò vt digni-
tatem eius ab aliis animalibus ſepararet. Si enim ſine le-
ge fuiſſet illis fuiſſet ſimilis quæ à Deo ſoluta ſunt, quæ
Deus dedignatus eſt, & indigna cenſuit, quibus aliquid
imperaret cùm homo ſolus rationalis, legis accipiendæ ca-
pax fuerit judicatus. LIBERTATE RATIONALI. *Vnde*
Paulus dicit: rationabile obſequium: *Quo libertas*
hominis ſub jugo præcepti continebatur. Tertiò quia dum
pœnam præuaricationi ſuæ legis indixit, præmonuit de mor-
tis periculo, ne homo negligens eſſet in obſequio. LEGIS
RATIO. *De qua ſupra diximus: nempe vt homo cætero-* B
rum Dominus, ex præcepto cognoſceret ſe eſſe ſub maiori
omnium Domino, & tantæ poteſtatis Domino, vt ſuæ le-
gis præuaricatores morte animæ & corporis, temporali &
æterna plecteret. In quo ſe juſtum ſimul & bonum pro-
bauit. Iuſtum quidem, peccata puniendo: bonum autem
à peccato, metu pœnæ deterrendo, quam infligere ſe nolle
niſi compulſum oſtendit, dum exitum & euentum futu-
rum prouidentia paterna admonuit. Accipe Aug. de bo-
nitate auctoris, & legis, & legiſlatoris eſum eius inhi-
S. Aug. *bentis, ſic ſantem to. 3. lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 13.* Si,
inquit, aliquid mali eſſet lignum iſtud, vnde prohi-
buit hominem Deus, eius ipſius mali naturâ vene-
natus videretur ad mortem. Quia verò ligna omnia
in paradiſo bona plantauerat qui fecit omnia bona
valde, nec vlla ibi natura mali erat, quia nuſquam C
eſt mali vlla natura, &c. ab eo ligno quod malum
non erat, prohibitus eſt, vt ipſa per ſe præcepti con-
ſeruatio bonum illi eſſet, *vnde Pſaltes, mihi autem*
adhærere Deo bonum eſt. adhæſiſſet autem Adam Deo obli-
gatus præcepto ſi illud obſeruaſſet. Et tranſgreſſio ma-
lum. *Vnde Propheta guſtanti de illicito clamat: guſta &*
vide, quia malum & amarum eſt dereliquiſſe te Domi-
num Deum tuum. Nec potuit melius & diligentius
S. Aug. commendare, quantum malum ſit ſola inobedien-
tia, cùm ideo reus iniquitatis factus eſt homo, quia
eam rem tetigit contra prohibitionem, quam ſi non
prohibitam tetigiſſet, non vtique peccaſſet, &c.
Denique à peccante nihil aliud appetitum eſt, niſi
non eſſe ſub dominatione Dei, quando illud admiſ- D
ſum eſt, in quo, ne admitteretur ſola deberet juſſio
dominantis attendi. Quæ ſi ſola attenderetur, quid
aliud, quàm Dei voluntas attenderetur? Quid aliud
quàm Dei voluntas amaretur? quid aliud quam Dei
voluntas humanæ voluntati præponeretur? &c. Si
hæc ipſa magna eſt vtilitas homini, quòd Deo ſer-
uit, jubendo Deus vtile facit quidquid jubere volue-
rit; de quo metuendum non eſt, ne jubere, quod
inutile eſt, poſſit. Nec fieri poteſt, vt voluntas pro-
pria, non grandi ruinæ pondere ſuper hominem ca-
dat, ſi eam voluntati ſuperioris extollendo præpo-
nat. *Quia quò altius erigitur, eò ruinoſius decidit.* Hoc
expertus eſt homo contemnens præceptum Dei, &
hoc experimento didicit quid intereſt inter bonum E
& malum: bonum ſcilicet obedientiæ, malum au-
tem inobedientiæ, id eſt ſuperbiæ, & contumaciæ,
peruerſæ imitationis Dei, & noxiæ libertatis. Hoc
autem in quo ligno accidere potuit, ex ipſa re no-
men accepit. Malum enim niſi experimento non ſen-
tiremus, quia nullum eſſet, ſi non feciſſemus. Neque
enim vlla natura mali eſt, ſed amiſſio boni hoc no-
men accepit. Bonum quippe incommutabile Deus
eſt, homo autem quantum ad eius naturam in qua
eum Deus condidit, pertinet, bonum eſt quidem,
ſed non incommutabile vt Deus. Mutabile autem
bonum, quod eſt poſt incommutabile bonum, me-
lius bonum fit, cum bono incommutabili adhæſe-

A rit, amando atque ſeruiendo rationali & propria vo-
luntate. *Vide quàm exactè reſpondeat Tertulliano.* Ideo
quippe, & hoc magni boni natura eſt, quia & hoc
accepit, vt poſſet ſummi boni adhærere naturæ.
Quod ſi noluerit, bono ſe priuat, & hoc ei malum
eſt: vnde per juſtitiam Dei etiam cruciatus conſe-
quitur. Quid enim tam iniquum, quam vt bene ſit
deſertori boni? *Quid juſtius, quàm vt mors ſequatur,*
deſertorem vitæ? Quid æquius, quàm vt captiuitas ſer-
uum ſubiiciat ſua libertate contra Dominum inſurgen-
tem. Aug. in Pſal. 70. Cuius titulus ipſi Dauid filio-
rum Ionadab, & eorum qui primi captiui ducti ſunt;
notat hos [illegible] obediſſe patri prohibenti ne vinum bibe-
rent, vel in domibus reſiderent, ſed tantum in taberna-
culis; quos ideo ex Ierem. 35. Deus benedixit. Aduertit
B *etiam in titulo, junctos obedientibus filiis, in captiuita-*
tem Babyl. abductos filios Iſraël; vt exemplo obedientiæ
eorum confunderet rebelles, & non ſponte, ſed coactè in
captiuitatem, Deo ſic volente, euntes. Accedit etiam, S. Aug.
inquit, quia Ionadab interpretatur Domini ſponta-
neus. Quid eſt hoc, Domini ſpontaneus? Dei vo-
luntati libenter ſeruiens, &c. Si enim diſciplina
Apoſtolica ſeruum monet, vt homini Domino ſuo
non tanquam ex neceſſitate, ſed ex voluntate ſer-
uiat, & libenter ſeruiendo, ſe in corde liberum fa-
ciat: quantò magis Deo tota, & plena, & libenti,
voluntate ſeruiendum eſt; videt ipſam voluntatem
tuam. *Et concione ſecunda in eundem Pſalmum, ſic in-*
ducit Paulum captiuum loquentem: Video aliam legem S. Aug.
in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &
C captiuum me ducentem in lege peccati quæ eſt in
membris meis. Ipſa eſt prima captiuitas noſtra, qua
concupiſcit aduerſus ſpiritum caro. Venit autē hoc
de pœna peccati, vt homo aduerſus ſeipſum diuide-
retur, qui vni ſubditus eſſe noluit. Nihil enim tam
expedit animæ quam obedire. Et ſi expedit animæ
obedire, in ſeruo, vt obediat domino; in filio, vt
obediat patri; in vxore, vt obediat viro: quantò
magis in homine vt obediat Deo. *Pulcherrimè autem*
contra Marcionem jactari poteſt, quod ipſe habet to. 6.
lib. 1. cont. Aduerſ. legis & Prophet. cap. 14. Ecce, in- S. Aug.
quit, in eo quod reprehendit iſte hominis condi-
torem, quia prohibuerit eum ſumere cibum dignoſ-
centiæ boni & mali, tanquam eum pecoribus pa-
D rem eſſe voluiſſet neſcientibus iſta diſcernere, &
hoc ei negaſſet, cui poteſtatem dediſſet in beſtias,
quo ſolo homo ſuperat beſtias: quam neceſſarium
eſt vitæ benè agendæ, quod dicimus quædam infe-
liciter diſci, & feliciter nonnulla neſciri. Morbos
enim & dolores, quantò felicius neſciremus? ſi ergo
medicus nos ab aliquo cibo prohiberet, quo acce-
pto ægrotaturos eſſe præſciret, & ob hoc appellaret
eundem cibum dignoſcentiæ ſanitatis & imbecilli-
tatis, eo quòd per ipſum homo cum ægrotare cœ-
piſſet, experiendo dignoſceret quid intereſſet in-
ter contractam malam valetudinem, & bonam per-
ditam ſanitatem: quod vtique melius ignoraſſet, &
in illa quam perdidit, ſanitate manſiſſet, credens
E medico per obedientiam, non morbo, per expe-
rientiam. Numquid talem medicum inuidiſſe nobis
eiuſmodi ſcientiam diceremus? &c. *Subiicit de Chriſto*
ignorante & arguente peccatum, ex Paulo Epheſ. 5. Om- S. Aug.
nia quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur. Quo-
modo igitur a quo ignorabantur, arguebantur? Non-
ne rectiſſimè reſpondebitur, & nouerat, & non no-
uerat? rectiſſimè omnino. Nouerat enim per ſapien-
tiam, non nouerat per experientiam. Huic itaque
diuinæ ſapientiæ credere debuit Adā, vt ab illa mali
ſcientia quæ fit per experientiam, præcepto Dei obe-
diens, temperaret. Sic enim malum neſciſſet, niſi
feciſſet. Fecit autem ſibi, non Deo. Nihil enim fa-
cere potuit voluntate inobedientiæ, niſi quod ipſe
patereur

pateretur lege iuſtitiæ. Hæc eſt enim pœna inobe- A dienti homini reddita in ſemetipſo, vt ei viciſſim non obediatur, nec à ſemetipſo. *Hinc rebellauit contra animam caro, & animalia contra hominem, &c.* Breuiter reſpondemus ad id quod ait iſte hominis inſtitutorem à magno bono prohibuiſſe quem fecerat, dum eum pecori ſimilem ſine dignoſcentia boni & mali eſſe voluiſſet. Hæc enim dignoſcentia, non eſt beati hominis ſapientia, ſed miſeri experientia. Vnde lignum nomen accepit, à cuius cibo eſt homo prohibitus: vt obedientia commendaretur, quæ maxima eſt virtus, &, vt ſic dixerim, omnium origo materque virtutum, in ea natura, cui ſic datum eſt arbitrium liberæ voluntatis, vt eam tamen neceſſe ſit viuere ſub poteſtate melioris.

7. Lex tota decalogi in prima data Adæ violata eſt cont. Ind. cap. 2. à p.

IN principio mundi, ipſi Adæ & Euæ legem dedit, ne de fructu arboris plantatæ in me-
dio paradiſi ederent: quod ſi contrà feciſſent, morte morerentur. quæ lex eis ſufficeret, Gen. 2. 17.
ſi eſſet cuſtodita. In hac enim lege Adæ data, omnia præcepta condita recognoſcimus, quæ
poſtea pullulauerunt data per Moyſen, id eſt, [a] *Diliges Dominum Deum tuum de toto corde*
tuo, & ex tota anima tua. &, Diliges proximum tibi tanquam te. &, Non occides, non mœcha- a Deut. 6.
beris, non furaberis, falſum teſtimonium non dices. Honora patrem tuum & matrem. &, Alienum 5.
non concupiſces. Primordialis lex eſt enim data Adæ & Euæ in paradiſo, quaſi matrix omnium Exo. 20.
præceptorum Dei. Denique ſi Dominum Deum ſuum dilexiſſent, contra præceptum eius 13.
non feciſſent: ſi proximum diligerent, id eſt ſemetipſos, perſuaſioni ſerpentis non crediſ- Luc. 15.
ſent, atque ita in ſemetipſos homicidium non commiſiſſent, excidendo de immortalitate, 18.
faciendo contra Dei præceptum. à furto quoque abſtinuiſſent, ſi de fructu arboris clam non deguſtaſſent, nec à conſpectu Domini Dei ſui ſub arbore deliteſcere geſtiſſent. nec falſum aſſeueranti diabolo participes efficerentur credendo ei quod ſimiles Dei eſſent futuri. atque ita nec Deum offendiſſent vt patrem, qui eos de limo terræ quaſi ex vtero matris figurauerat. ſi alienum non concupiſſent, de fructu illicito non guſtaſſent. Igitur in hac generali & primordiali Dei lege, quam in arboris fructu obſeruari Deus ſanxerat, omnia præcepta legis poſterioris ſpecialiter indita fuiſſe cognoſcimus, quæ ſuis temporibus edita germinauerunt. Eiuſdem eſt enim poſtea ſubducere legem, qui ante præmiſerat præceptum: quoniam & ipſius eſt erudire poſtea, qui ante iuſtos formare inſtituerat. Quid enim mirum ſi is auget diſciplinam, qui inſtituit? Si is perficit qui cœpit?

LEX TOTA DECALOGI IN PRIMA DATA ADÆ VIOLATA EST. 7. SCHOL.

EIS SVFFICERET. *Neque enim confirmatis in gratia, ſicut Angelis, propter meritum obedientiæ, vlla alia lex neceſſaria fuiſſet, vel in bonum impellens, vel à malo prohibens.* CONDITA. *Recondita quaſi in ſemine, radice, fonte.* SI DILEXISSENT. *Ita enim Chriſtus:* Si quis diligit me, mandata mea ſeruabit. qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. SEMETIPSOS. *quid enim tam proximum homini quàm ipſe homo?* GESTISSENT, *feſtinaſſent, ſe ſubducentes & ſuffurantes Domino ſuo.* DIABOLO PARTICIPES. Mendax enim eſt & Pater eius. *Et ſicut Deo credens fit filius Dei:* poteſtatem enim dedit Filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius; *Sic & credendo diabolo Patri mendaci, facti ſunt filij eius.* LEGIS POSTERIORIS. *Moyſi ſcilicet.* INDITA, *inſeminata, abſcondita.* SVBDVCERE. *Quaſi ex abdito educere, fuſius explicare.* PRÆCEPTVM. *Propriè. Lex enim ad plures, & ad communitatem obligandam fertur; preceptum, priuata perſona imponitur.* FORMARE *quaſi primàm* C *formam craſsiorem rudioremque imprimere. toto hoc texto aliud nihil conficit Tertullianus, quàm vt inductione probet, Adamum in vnico præcepto ſibi dato in paradiſo, totam legem Moyſi datam, velut in matrice concluſam, violaſſe. Quod & probat Auguſtinus Ep. 29. ad Hieronymum à D. Iacobo prænotatum. cap. 2. dum ait*

S. Aug. Quicumque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus: *Quem locum, cùm fuſiſsimè examinaſſet, tandem circa finem Epiſtolæ, ſic ſoluit quæſtionem.* Si præcepta, inquit, non eſſent; non vtique eſſet vbi ſe homo certius inſpiceret & videret, *tanquam in ſpeculo, cuius & meminit in Epiſtola Iacobus, nos volens in lege tanquam in ſpeculo, non vt viros formæ negligentes, ſed vt mulieres ſpeciem diligentes, faciem animæ contemplari, purgare, augere formam, &c.* vnde auerteretur, quo conaretur, quare B gratularetur, *Deo benefactori, & benedictionem danti legiſlatori.* quid precaretur. Magna eſt ergo vtilitas præceptorum, ſi libero arbitrio tantum detur, vt gratia Dei *ſine qua ea non poteſt ſeruare liberum arbitrium*, amplius honoretur. Quæ ſi ita ſe habent, vnde fiet omnium reus, ſi in vno offendat, qui totam legem ſeruauerit? an fortè quia plenitudo legis charitas eſt, qua Deus proximuſque diligitur, in quibus præceptis charitatis tota lex pendet, & prophetæ, meritò fit reus omnium qui contra illam facit in qua pendent omnia? Nemo autem peccat, niſi aduerſus illam faciendo: quia non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupiſces; & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, in eo quod diligis proximum tuum tanquam teipſum; dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis eſt charitas. Nemo autem diligit proximum, niſi diligens Deum. Et hoc C quantum poteſt proximo impendat, quem diligit tanquam ſemetipſum, vt & ille diligat Deum; quem ſi ipſe non diligit, nec ſe, nec proximum diligit. ac per hoc qui totam legē ſeruauerit *id eſt reliqua precepta Decalogi, & vnum ſolum violauerit, in quo eſt tota charitas, totam proinde violauit; & vt reus peccati mortalis punietur; non tamen tā graui pœna, quàm ſi etiam cætera precepta violaſſet*, ſi in vno offenderit, fit omnium reus; quia contra charitatem facit, vnde tota lex pendet. reus itaque fit omnium, faciendo contra eam in qua pendent omnia. *Reus ergo Adam totius Decalogi violati, qui contra charitatem Deo debitam, & ſibiipſi maximè proximo impendendam, peccauit; & omnis concupiſcentiæ in filiis ſuis fomitem accendit, vnde omnia contra legem peccata naſcuntur. Expreſſius adhuc idem Aug. to. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 44. & ſeq. vbi in vnico peccato Originali, ſicut & in actuali primi pa-*

S. Aug. *rentis omnia peccata tollecta,* Cum illud, inquit, originale vnum plurali numero ſignificatur, quando dicimus in peccatorum remiſſionem baptizari paruulos, nec dicimus in remiſſionem peccati: illa eſt contraria locutio, qua per pluralem locutionem ſignificatur numerus ſingularis. Sicut de Herode mortuo in Euangelio dictum eſt: mortui ſunt enim qui quærebant animam pueri. Non dictum eſt, mortuus eſt. Et in Exodo fecerunt, inquit, ſibi Deos aureos: cum vnum viculum fecerint tantùm, de quo dixerunt: hi ſunt dij tui Iſraël, qui eduxerunt te de terra Ægypti: & hic ponentes pluralem pro ſingulari. Quamuis & in illo peccato vno, quod per vnum hominem intrauit in mundum, & in omnes homines pertranſiit, propter quod etiam paruuli bapti- A zantur, poſſint intelligi plura peccata, ſi vnum ipſum in ſua quaſi membra diuidatur ſingula. Nam & ſuperbia eſt illic; quia homo in ſua potius eſſe, quam in Dei poteſtate dilexit. Et ſacrilegium, quia Deo non credidit. *Fidemque debitam violauit, arboremque ſacram & reſeruatam Deo tetigit.* Et homicidium, quia ſeipſum præcipitauit in mortem. Et fornicatio ſpiritalis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt. Et furtum, quia cibus prohibitus vſurpatus eſt. Et auaritia, quia pluſquàm illi ſufficere debuit, appetiuit. Et ſi quid aliud in hoc vno admiſſo diligenti conſideratione inueniri poteſt *Quæ omnia ad verbum tranſcripſit D. Leo, Papa in Epiſt. Decretali ad Nicetam quæ eſt 86.*

LEX VETVS.

1. *Lex vetus data Moyſi, non Iudæis tantum, ſed & Gentibus à communi Deo lata eſt. cont. Iud. cap. 2. in p.*

CVr Deus vniuerſitatis conditor, mundi totius gubernator, hominis plaſmator, vniuerſarum gentium ſator, legem per Moyſen vni populo dediſſe credatur, & non omnibus gentibus attribuiſſe dicatur? Niſi enim omnibus eam dediſſet, nullo pacto ad eam etiam proſelytos ex gentibus, acceſſum habere permitteret. ſed vt congruit bonitati Dei & æquitati ipſius, vt pote plaſmatoris generis humani, omnibus gentibus eandem legem dedit, quam certis & ſtatutis temporibus obſeruari præcepit, quando voluit, & per quos voluit, & ſicut voluit.

LEX VETVS SIVE MOYSI. 1. SCHOL.

VNI POPVLO HEBRÆO, *qui vnicam terram promiſſam occupabat.* OMNIBVS GENTIBVS, *quarum æquè Deus erat, earumque cordibus naturæ legem inſcripſerat, qua ſummatim præſcripſerat* quod tibi fieri non vis, alteri non feceris. *In quo vnico præcepto lumine naturali noto, omnia continentur Decalogi præcepta, de cultu vnius Dei, & amore proximi lata.* PROSELYTOS. *Aduenas ex Gentilitate conuerſos ad Iudaiſmum, legem Moyſi profitentes, eiuſque myſteriis initiatos. Paulus Rom. 2. Iudæorum ſuperbiam comprimit, ex lege ſibi data per Moyſem contra Gentiles inſurgentium, quem exponit Augustinus lib. de Spiritu & litera cap. 26.* Gentes, inquit, commemorans naturaliter quæ legis ſunt facientes, & ſcriptum habentes opus legis in cordibus, illos intelligi voluit qui credunt in Chriſtum, quia non ſicut Iudæi præmiſſa ſibi lege veniunt ad fidē: Non eſt cur eos conemur diſcernere ab eis, quibus per Prophetam Dominus promittens teſtamentum nouum, dixit leges ſuas ſe ſcripturum in cordibus eorum, quia & ipſi per inſertionē quam oleaſtro præ- B ſtitam dicit, ad eandem oleam, hoc eſt eundem Dei populum pertinent: potiuſque concordat Prophetico etiam hoc Apoſtolicum teſtimonium. Vt hoc ſit pertinere ad Teſtamentum nouum, legem Dei habere, non in tabulis, ſed in cordibus ſcriptam, hoc eſt in intimo affectu juſtitiam legis amplecti, vbi fides per dilectionem operatur, quia ex fide juſtificat Gentes Deus. Quod ſcriptura præuidens, prænuntiauit Abrahæ dicens: in ſemine tuo benedicentur omnes Gentes: vt per hanc promiſſionis gratiam oliuæ insereretur oleaſter, & fierent fideles gentes filij Abrahę in ſemine Abrahę quod eſt Chriſtus, &c. *Cum ergo Paulus dicat Deum eſſe:* Non tantum Iudæorum, ſed & Gentium Deum, apud quem non eſt perſonarum acceptio. *Et concludit Aug. ſupra* quia, inquit, perſonarum acceptio non eſt apud Deum, & non auditores legis, ſed factores juſtificabuntur: ideo ſiue Iudæus, ſiue Græcus, hoc eſt quilibet ex Gentibus crediderit, ſalutem in Euangelio pariter habebit.

S. Aug.

2. *Lex vetus licet ſtulta & infirma in ceremoniis & Sacramentis, confundit tamen ſapientiam mundi: huius legis obſcura, Chriſtus vt theſauros occultos aperuit. 5. cont. Marc. cap. 5. in f. & 6. in p.*

NIhil à Deo diſpoſitum, eſt verè modicum, & ignobile, & contemptibile, ſed quod ab homine: apud Creatorem autem etiam vetera, ſtultitiæ, & infirmitati, & inhoneſtati, & puſillitati, & contemptui deputari poſſunt. Quid ſtultius, quid infirmius, quàm ſacrificiorum cruentorum, & holocauſtomatum nidoroſorum à Deo exactio? Quid infirmius, quàm vaſculorum & grabatorum purgatio? Quid inhoneſtius, quàm carnis jam erubeſcentis alia dedecoratio? Quid tam humile, quàm talionis indictio? Quid tam contemptibile, quàm ciborum exceptio? Totum, quod ſciam, vetus Teſtamentum omnis hæreticus irridet.[a] *Stulta enim mundi elegit Deus, ut confundat ſapientiam.* Marcionis Deus nihil tale. Quia nec æmulatur contraria contrariis redarguere,[b] *ne glorietur omnis caro; vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in Domino glorietur.* In quo? vtique in eo qui hoc præcepit. niſi Creator præcepit vt in Deo Marcionis glorietur. Igitur per hæc omnia oſtendit, cuius Dei[c] *ſapientiam loquatur inter perfectos:* Eius ſcilicet qui[d] *ſapientiam ſapientium abſtulerit, & prudentiam prudentium irritam fecerit; qui infatuauerit ſapientiam mundi, ſtulta eligens*

Leuit. 1. 1. & 2. 2.
a 1. Cor. 1. 27.
b 1. Cor. 1. 29. & 31.
c 1. Cor. 2. 6.
Cap. VI.
d 1. Cor. 1. 19.
Iſa. 29. 14.

eius, & diſponens in ſalutem. Hanc dicit ſapientiam in occulto fuiſſe, quæ fuerit in ſtultis & in puſillis & inhoneſtis; quæ latuerit etiam ſub figuris, allegoriis & ænigmatibus, reuelanda poſtmodum in Chriſto, poſito in lumen Nationum à Creatore promittente per Eſaïæ Eſa. 42.7.
vocem, [e] *Patefacturum ſe theſauros inuiſibiles & occultos.* Nam vt abſconderit aliquid is Deus, e Eſa. 45. 3.
qui nihil egit omnino in quod aliquid abſcondiſſe exiſtimaretur, ſatis incredibile. Ipſe ſi eſſet, latere non poſſet, nedum aliqua eius ſacramenta. Creator autem tam ipſe notus, quàm & ſacramenta eius, palam ſcilicet decurrentia apud *Iſraël*; ſed de ſignificantiis obumbrata, in quibus [f] *ſapientia Dei deliteſcebat inter perfectos, narranda ſuo in tempore, propoſita verò in propoſito Dei ante ſecula.* f 1. Cor. 2. 6.

LEX MOYSI. 2. SCHOL.

NIHIL VERE MODICVM. *Quidquid tale forinſecus videatur, quia diuinum eſt.* APVD CREATOREM. *Quem Marcion Dei nomine indignum cenſet, & ab eo omnia vetera legis antiquæ ſacrificia & Sacramenta pro ſtultis, & infirmis habentur.* CRVENTORVM. *Deo placido & miti minimè congruentium.* NIDOROSORVM. *Quaſi verò nidor & fumus concrematorum animalium Deo gratum eſſe poſſit munus, qui vt ſpiritus eſt, nares carneas non habet.* CARNIS ERVBESCENTIS. *Ob membrum pudendum.* ALIA DEDECORATIO. *In præputio circumciſo.* QVID TAM HVMILE, *puſillanime; cùm generoſitas vera vicem talionis non exigat, ſed magnanimiter irâ & vindictâ compreſſa, lædenti indulgeat:* CIBORVM EXCEPTIO. *Ab immundis animalibus edendis prohibitio.* TESTAMENTVM. *Vetus.* OMNIS HÆRETICVS. *Qui omnia ex ſuo ſenſu metitur.* STVLTA ENIM. B *Sic infert, vt tacitè mordeat omnem hæreticum, & maximè Marcionitam, qui cùm Deum Creatorem irrideat, vt veteris teſtamenti Authorem; Deum verò ſuum Nouum extollat, vtpotè noui conditorem: Non aduertit Paulum in noua lege dicentem, Deum verum ipſumque Creatorem ea ipſa quæ ſtulta Marcion reputat, elegiſſe, quod Deus Marcionis non præſtitit.* QVIA NEC ÆMVLATVR. *Proſequitur ironiam, dicens, Deum Marcionis placidum nullo zelo & æmulatione contraria contrariis arguere, nec ſtultitiâ ſapientiam confundere, infirmiſque fortia ſuperare, ſicut noſter Deus Creator; qui ideo inſtrumentis vtitur infirmis & ſtultis vt ipſi ſoli, non verò vilibus inſtrumentis abiectiſque creaturis gloria tribuatur.* CVIVS DEI SAPIENTIAM. *Non noui & incogniti, ſed veteris, veri, & cogniti Dei Creatoris ſapientiam loquitur Paulus;* C *qui olim promiſerat, vt alibi vidimus, ex Paulo citante Prophetam, ſe* perditurum ſapientiam ſapientũ. *Quæ quidem Sapientia, id eſt Dei Filius, æqualis in magnitudine & gloria Patri, abſcondita latebat in infirmis & ſtultis in apparentia, legis antiquæ ſacrificiis, Sacramentis, & figuris.* PER ESAIÆ VOCEM. *Cap.* 45. 3. Dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum: vt ſcias quia ego Dominus. 70. Dabo tibi theſauros tenebroſos, abſconditos, inuiſibiles aperiam tibi. IS DEVS. *Quomodo dici poteſt Deus Marcionis aliquid abſcondiſſe, qui nihil omnino condidit? Quibus in latebris abſconderit, qui nullum theſaurum habet ſuum, nullam arcam, vel Gazophilatium quod conſtruxerit? Qui ipſe ſi aliquod eſſe haberet, non tandiu abſconditus latuiſſet, ſed ſeipſum ſuis operibus declaraſſet.* SIGNIFICANTIIS. *Signis & figuris obuelata.* INTER PERFECTOS, *Patriarchas & Prophetas. Scripſit Auguſtinus duos libros contra Aduerſarium legis & Prophetarum, in quibus multa contra Marcionem jaculatus eſt, alterum verè legis & Prophetarum aduerſarium. Inter cætera lib.* 2. *cap.* 9. In omnibus, inquit, Sanctis Scripturis, ſecundùm ſanæ fidei regulam figuratè dictum vel factum, ſi quid exponitur de quibuſlibet rebus & verbis quæ Sacris paginis continentur, expoſitio illa ducatur, non aſpernanter, *vt Marcion Sacramenta & ſacrificia legis aſpernatus eſt.* Sed ſapienter audiamus: & relinquamus iſtum inania garrientem, & neſciendo quid loquatur, quadam, ſi dici poteſt, imperita peritia de S. Aug.

A figurarum qualitate tractantem. Qui cùm dicit, rebus congruis, non contrariis aliquid eſſe ſignificandum, poteſt vanus dicere, ſemper Deum lucido auro, nunquam nigro atramento ſcribi oportere: quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Non eſt enim quòd putet Apoſtolum, vt congrueret infirmis & imperfectis, multa falſa & improbanda dixiſſe: quia teſtimoniis quæ de lege & Prophetis ponit, quàm venerabiliter Scripturas illas accipiat, per Epiſtolas eius apparet, &c. *De Sacrificiis autem & muneribus quæ Deo offerri ſtultum cenſuit Marcion, ſic loquitur lib.* 1. *cap.* 18. *vbi primò induxit loquentem aduerſarium:* Ideo non eſt, inquit, credendus Deus verus, qui ſacrificiis delectatur. *Paulò poſt reſpondet:* De Sacrificio iſte valde nihil ſapit: & ideo fallitur, S. Aug.
B quia jam ſacrificia talia non offert Dei populus Deo, poſtea quam velut vnicum Sacrificium, cuius vmbræ fuerunt illa omnia, non hoc improbantia, ſed hoc ſignificantia, &c. Vnum tamen ſciant inſipientes, tardi ad intelligendum, & præcipites ad reprehendendum, quòd dæmon ſibi Sacrificium, non exigeret, niſi Deo vero deberi ſciret. Falſus enim Deus ſic vult honorari ab eis quos decipit, quomodo verus Deus honoratur ab eis quibus conſulit: & maximè Sacrificium eſt, quod præcipuè debetur Deo, &c. Sacrificiis autem Deum non egere, quis neſcit? Sed nec laudibus noſtris eget. Verum ſicut nobis, non illi vtile eſt, offerre ſacrificium Deo: quoniam ſingulari & ſolo vero Sacrifitio pro nobis Chriſti ſanguis effuſus eſt: ideo primis temporibus ad hoc Sacri-
C ficium talibus ſignificationibus prophetandũ, immaculatorum animalium ſacrificia Deus ſibi juſſit offerri: vt quemadmodum illa immaculata erant à corporum vitiis, ita ſperaretur immolandus eſſe pro nobis, qui ſolus immaculatus fuerat à peccatis. *Et ipſe eſt Chriſtus*, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei reconditi: *qui ait:* eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. *De muneribus autem Deo offerendis idem Aug. ſic fatur lib.* 2. *cap.* 11. Deo munera offerenda eſſe monſtrauit qui nullis indiget, & munera ſumendo, plus confert. Ipſe eſt enim Prophetarum Deus, qui & munera ſuos accipere vetat, quibus excæcantur oculi judicantium: & munera ipſe quamuis non egeat accipit, vt pietate faciat opulentas animas. *Alios hic citatos ſcripturæ locos habes alibi* S. Aug.
D *expoſitos. Vnicum ex Paulo ſubijcio, à Beda citato in* 1. *Cor.* 2. Loquimur Dei ſapientiam in miniſterio quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram. *Vbi producit locum Auguſtini dicentis:* Gratia iſta Chriſtiana; omnes latuit ſapientes huius mundi: nec ſolùm illi qui circa creaturas vel terreſtres, vel cœleſtes, nimia & intentiſſima curioſitate occupati neglexerunt quærere, nec valuerunt inuenire Creatorem; ſed etiam nec illi qui ex creatura, & ex iis quæ videbantur, inuiſibilia eius à quo facta ſunt, in cognitione peruenire non potuerunt, agnouerunt quod dictum eſt *de theſauris abſconditis reuelatis à Chriſto dicente;* Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Hæc Moyſes vidit, *cui dixit Deus, veni* S. Aug.

& oſtendam tibi omne bonum. Et quidem in nomine Ieſu abſconditum: vnde ſubiecit, & vocabor in nomine meo coram te. Prophetæ viderunt. *Sicut Eſaias de quò hîc Tertullianus refert theſauros inuiſibiles* Patriarchæ viderunt. *Sicut Abraham vnum adorauit humana facie, incarnandum ſcilicet filium, cuius diem vt vidit in ariete vepribus hærente, exultauit & gauiſus eſt.* Sapientes
S. Aug. illi magni, arguti diſputatores, inquiſitores eloquij,

A quaſi tonantes profeſſores omnino ignorauerunt hoc myſterium quod abſconditum fuit à ſæculis in Deum. Nunc autem manifeſtum eſt *per Chriſtum reuelatum* Sanctis eius, paruulis eius. *De quibus dicebat: Confitebor tibi Domine Pater Rex Cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Ergo humilibus eius, ſuper quos requieſcit ſpiritus eius, quietis, & trementibus verba eius.

3. *Lex vetus ſpiritalis dicitur, quia Chriſtum ſenſu myſtico prophetabat. 5. cont. Marc. cap. 13. in f.*

Rom. 7. 14. SI autem & ſpiritalem confirmat legem; vtique & propheticam, vtique & figuratam. Debeo enim & hinc conſtituere Chriſtum in lege figuratè prædicatum, quò nec à Iudæis omnibus potuerit agnoſci.

LEX VETVS. 3. SCHOL.

SPIRITALEM CONFIRMAT LEGEM. *Paulus legem veterem licet carnalem in litera, ſpiritalem tamen teſtatur eſſe in myſterio, quia ſignum erat, Prophetia, & figura nouæ legis, quæ prorſus ſpiritalis eſt, nec jam in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis exarata igneo prorſus Spiritus ſancti ſtilo.* QVÒ NEC A IVDÆIS OMNIBVS, *&c. A Iudæis magna ex parte carnalibus. Chriſtus in lege figuratus eſt, & ideo abſconditus, vt à paucis electis fuerit agnitus: Paulus Rom. 7. 14.* Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt, *Syr. legem ſpiritus eſſe*, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato. *Auguſtinus*
S. Aug. *Ser. 12. de Verb. Apoſt.* Lex, inquit, non eſt corporalis, non eſt carnalis. Sed quoniam Deus ſpiritus eſt, qui legem dedit, procul dubio lex ſpiritalis eſt. Sed quid ait Apoſtolus? ſcimus enim quia lex ſpiritalis eſt, &c. Noli ergo mirari ô venundate ſub peccato, ſi tibi dominetur, cui es venundatus. Audi Apoſtolum Ioannem, peccatum iniquitas eſt. Contra talem ergo dominam inuocamus Dominum cui dicimus; greſſus meos dirige ſecundùm verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Venundatus clamat, redemptor exaudiat. Ipſe homo ſe vendidit per liberum arbitrium ſub dominante iniquitate, & accepit pretium, exiguam de arbore vetita voluptatem, &c. Vendidi me, redime me. Vendidi me arbitrio meo, redime me ſanguine tuo. In venditore erubeſcat ſuperbia, in redemptore glorietur gratia.
S. Aug. *Et Ser. 47. de temp. Vbi refert eundem locum; Spiritalis eſt lex, &c. Cum prius dixiſſet ex Gen. 3.* Maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos germinabit tibi, & in ſudore vultus tui edes panem tuum. Hæc inquit eſt lex membris omnium inſerta mortalium quæ repugnat legi mentis noſtræ, eamque à diuino

B arcet intuitu, quæ maledicta terra in operibus noſtris, poſt agnitionem boni & mali, cogitationum ſpinas cœpit ac tribulos germinare, quarum aculeis ſemina præſocantur, ne illum panem noſtrum qui de cœlo deſcendit, *quem eſcam ſpiritalem & potum dicit Apoſtolus in lege ſpiritali promiſſum, hoc eſt ſpiritaliter intelligendum*; quique confortat cor hominis, edere abſque vultus noſtri ſudore poſſimus. Omne igitur humanum genus huic generaliter legi ſine vlla exceptione ſubiicitur. S. Aug. Nullus enim eſt quamuis ſanctus, qui ſupradictum panem non cum ſudore vultus ſui, & ſolicita cordis intentione percipiat. Cæterum communi iſto pane, multi, vt videmus, diuites ſine vllo vultus ſui ſudore veſcuntur. Quam etiam legem B. Apoſtolus ſpiritalem aſſerit dicens: ſcimus autem quia lex ſpiritalis eſt, *id eſt ſpiritaliter intelligenda eſt, ſicut à Deo ſpiritu data eſt* ego autem
C carnalis ſum venundatus ſub peccato. Spiritalis enim eſt quæ nobis jubet vt in ſudore vultus noſtri comedamus illum panem qui de cœlo deſcendit: ſed nos carnales fecit venundatio illa peccati. Quod rogo iſtud? cuiuſve peccatum eſt? ſine dubio Adæ: cuius præuaricatione, atque vt ita dicam negotiatione damnoſa, fraudulentoque commercio venditi ſumus. Omnem enim prolem ſuam ſerpentis perſuaſione ſeductus, illiciti cibi perceptione diſtractum, jugo perpetuæ ſeruitutis addixit, &c. Oportebat eius ſobolem tandiu ſub auita conditione durare, quouſque eandem originalibus vinculis liberatam, in antiquum libertatis ſtatum prioris Domini gratia pretio ſui ſanguinis reformaret, &c. Quid enim aliud ſeruile coniugium poteſt producere, quam ſeruos? &c.

4. *Lex vetus, humana, quæ homini, animalibus, ipſi terræ requiem indulget à labore. 2. cont. Marc. cap. 17. in f.*

Exo. 21. 2.
Exo. 23. 10.
Leuit. 23. 4.
Deut. 25. 4.
1. Cor. 9. 9.

AD hæc innocentiæ, pudicitiæ, & juſtitiæ, & pietatis principalia conſulta, accedunt etiam humanitatis præſcripta: quum ſeptimo quoque anno ſeruitia libertate ſoluuntur: quum eodem tempore agro parcitur, egenis cedendo locum: boui etiam terenti vincula oris remittuntur ad fructum præſentis laboris, quò facilius in pecudibus præmeditata humanitas, in hominum refrigeria erudiretur.

LEX VETVS. 4. SCHOL.

AD HÆC. *Præter omnia virtutum documenta quibus lex vetus humanæ ſaluti conſulit, præſcribit etiam homini, quomodo humaniter & benignè cum hominibus agat.* SERVITIA. *Serui libertate donantur poſt ſeptem ſeruitutis annos Exodi. 21. 2.* Si emeris ſeruum Hebræorum, ſex annis ſeruiet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis. Cum quali veſte intrauerit, cum tali exeat: ſi habens vxorem, & vxor egredietur ſi-

D mul. EODEM TEMPORE. *Reuoluto ſeptimo anno* AGRO PARCITVR. *Non metitur a Domino, nec fructus eius ab eo colligitur, ſed pauperibus relinquitur. Leuit. 25. 3. & ſeq.* Sex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis vineam tuam, colligeſque fructus eius: ſeptimo autem anno Sabbathum erit terræ, requietionis Domini: agrum non ſeres, & vineam non putabis. Quæ ſponte gignet humus, non metes: &

vitas primitiarum tuarum non colliges quaſi vindemiam: Annus enim requietionis terræ eſt. *Nihil hic de pauperibus niſi tacitè. Sed expreſsius Exod. 23. 10. & ſeq.* Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui: & quidquid reliquum fuerit, edant beſtiæ agri. Ita facies in vinea, & olueto tuo. VINCVLA ORIS *frænum. Deut. 25. 4.* Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas. *Vel vt legunt 70.* Non obturabis bouem triturantem. QVO ERVDIRETVR. *Vt ex his præceptis legis jubentis humanitatem exerceri in pecora, diſcerent homines, in ſui ſimiles humaniter agere. De humanitate erga ſeruos exhibenda, Auguſtinus libro primo de Ser. Do. in monte. cap. 19. circa f. Vbi de dimittendis* B *contendenti omnibus bonis, pro pace ſeruanda cum proximo.* Ea, inquit, quæ noſtra dixi, eo genere includenda ſunt, quo Dominus ipſe præſcripſit dicens: ſi quis vult judicio tecũ contendere, & tunicam tuam tollere, &c. Omnia ergo intelliguntur de quibus judicio nobiſcum contendi poteſt: itaut a noſtro jure, in jus illius tranſeant, qui contendit, vel pro quo contendit: ſicut eſt veſtis, domus, fundus, jumentum, & generaliter omnis pecunia. Quod verũ etiam de ſeruis accipiendum ſit, magna quæſtio eſt. Non enim Chriſtianum oportet ſic poſſidere ſeruũ, quomodo equum, aut argentum; quamquam fieri poſſit, vt maiore pretio valeat equus quàm ſeruus, & multò magis aliquid aureum, vel argenteum. Sed C ille ſeruus ſi rectius, & honeſtius, & ad Deum colendum accommodatius abs te Domino educatur, aut regitur, quam ab illo poteſt, qui eum cupit auferre: neſcio vtrum quiſquam dicere audeat, vt veſtimentum eum debere contemni. *Quem in lege veteri Deus ſeptimo quoque anno cum veſte æquè honeſta, quâ emptus fuerat, præſcripſit libertate donari.* Hominem namque homo tanquam ſeipſum diligere debet, cui ab omnium Domino, ſicut ea quæ ſequuntur, oſtendunt, etiam vt inimicos diligat, imperatur. *De loco Leuit. 25. & Sabbatho terræ, conſule Aug. to. 4. quæſt. 89. in Leuiticum. Locum autem Exo. 23. ſic exponit:* An ſic, inquit, accipiendum: ſex annis ſemina-

S. Aug.

A bis terram tuam & colliges fructum eius: hoc eſt, ſex annis ſeminabis, & colliges, ſeptimo verò non colliges: vt intelligatur, ſeminabis, etiam ſi dictum non eſt: vt ad ſex annos ſeminare & colligere pertineat, ad ſeptimum verò, dimittere quod fuerit ſeminatum? Nam quid inde habebunt pauperes, quorum reſiduum etiam feris beſtiis dedit, eis videlicet quæ illis frugibus veſci poſſint, ſicut ſunt apri, & cerui, & ſi quid huiuſmodi? *ſupra dixerat in principio quæſtionis: quæri poteſt quid colligant pauperes ſi ſeptimo anno ita parcit terra, vt nec ſeminetur quidem?* quod tamen non diceretur, niſi alicuius ſignificationis gratia. *Ad ſignificandam videlicet auaritiæ cohibitionem, & charitatis in pauperes exhibitionem, vacationemque* B *ab agricultura, quaſi dicente Deo, vacate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Nam ſi quod attinet ad præcepta quæ hominibus data ſunt, de bobus cura non eſt Deo: *Cuius tamen prouidentia & ad formicam extenditur, quanquam minus quàm circa hominem, cui cætera omnia ſubiecta ſunt.* Quod non ſic intelligitur, S. Aug. tanquam non ipſe paſcat ea quæ nec ſeminant, nec metunt, neque congregant in horreum: ſed quia ei curæ non eſt præcepto monere hominem, quomodo boui ſuo conſulat: *Iam enim ſatis jumenta ſua & boues curat quilibet homo.* Quantò minus ei cura eſt de feris beſtiis præcipere, quomodo illis ab hominibus conſulatur; cùm eas ipſe paſcat diuitiis naturæ vſquequaque fructiferæ, qui eas etiam per alios ſex C annos paſcit, cùm colliguntur quæ ſeminantur: *Docet ergo lex per curam paſcendarum ferarum etiam noxiarum, quod eadem Scriptura vetus admonet,* ſi eſurierit inimicus tuus, paſce illum, &c. *De humanitate in genere commendata, hæc rurſum breuiter ſume ab Auguſtino. Ser. 8. de Verb. Apoſt. ex. 1. Tim. 1.* Humanus S. Aug. ſermo & omni acceptione dignus, &c. Non liberaretur, inquit, humanum genus, niſi ſermo Dei dignaretur eſſe humanus. Nam & homo ille dicitur humanus, qui ſe exhibet hominem, & maximè qui hoſpitio ſuſcipit hominem. Si ergo humanus dicitur, qui in domo ſua ſuſcipit hominem, quàm humanus eſt qui in ſeipſo ſuſcepit hominem?

5. *Lex vetus delicti vindictam, & talionem exigens, miſericors magis quàm ſeuera: metu enim pœnæ arcet culpam, vt non ſit quod juſtitia puniat. 2. cont. Marc. cap. 18. in p.*

SEd quæ potius legis bona defendam, quàm quæ hæreſis concupiit, vt talionis definitionem, [a] *oculum pro oculo, dentem pro dente, & liuorem pro liuore* repetentis? Non a Leuit. 24. 20. enim iniuriæ mutuò exercendæ licentiam ſapit, ſed in totum cohibendæ violentiæ proſpicit, vt quia duriſſimo & infideli in Deum populo, longum, vel etiam incredibile videretur, à Deo expectare defenſam, edicendam poſtea per Prophetam, [b] *Mihi defenſam, & b Deut. 32. 35. ego defendam, dicit Dominus:* interim commiſſio iniuriæ, metu vicis ſtatim occurſuræ, repaſtinaretur; & licentia retributionis, prohibitio eſſet prouocationis; vt ſic improbitas aſtuta ceſſaret, dum ſecundâ permiſſâ, prima terretur; & primâ deterritâ, nec ſecunda committitur, quâ & aliàs facilior timor talionis, per eundem ſaporem paſſionis. Nihil amarius quàm idipſum pati, quod feceris aliis.

LEX VETVS. j. SCHOL.

LEGIS BONA. *Fructum ex talionis lege prodeuntem, cuius metu ab inferenda proximis iniuria homines coërcentur.* HÆRESIS CONCVPIIT. *Marcionitarum ſcilicet, qui cum maximè legi veteri aduerſentur, tanquam ſeueræ & crudeli, poſtulant à nobis vt eam à nimij rigoris nota defendamus, cùm talionis legem indixit.* IN TOTVM PROSPICIT. *Tantum abeſt vt lex talionis ſapiat licentiam reciprocandæ contra inuicem iniuriæ, quin potius prouidet abſolutè, ne quis omnino proximum lædat, intentata pœna ſimili ineuitabiliter ſubeunda, ſi quem læſeris.* DEFENSAM *vindictam.* INTERIM. *Dum Deus moratur & differt vindictam ſumere, vt ſe ſumpturum* D *promiſit per Prophetam Moyſem, de quo pluries alibi diximus.* STATIM OCCVRSVRÆ, *ſtatim rependendæ ex lege talionis.* REPASTINARETVR, *ſtatim in terra defoderetur, & ſepeliretur primò concepta voluntas iniuriæ proximo inferendæ. Vox ſumpta ab agricultura, cuius inſtrumentum fodiendæ terræ aptum dicitur* repaſtina: *vt dum ex lege veteri licebat retribuere iniuriam, ea ipſa iniuria prohiberetur inferri:* QVIA ET ALIAS. *Præterea aliunde facilius ſuadetur timenda lex talionis, & metus retributionis eiuſdem iniuriæ intuitur, dum quiſque ſapit, id eſt concipit, ex proprio ſenſu doloris, ſimilem non eſſe alteri inferendum quem ſibi ipſi certo ſcis eadem*

lege fore rependendam. Tantò enim amarius eſt idipſum perpeti, quò dulcius fuit ſuæ ſatisfaciendo libidini, alterum pati. Cùm jam ſæpius de lege talionis & vindicta non ſumenda dixerimus, paucula nunc ex Auguſtino referam, ne ſim lectori oneroſus. Sic itaque to. 6. lib. 19.
S. Aug. *Contra Fauſtum cap. 25.* Illud, inquit, quod antiquis dictum eſt, oculum pro oculo, &c. Quomodo contrarium habet quod ait Dominus, ego autem dico vobis non reſiſtere malo: ſed ſi quis percuſſerit te in maxillam tuam dexteram &c. Quandoquidem & illud antiquum ad reprimendas flammas odiorum, ſæuientiumque immoderatos animos refrenandos, ita præceptum eſt. Quis enim tantumdẽ facilè contentus eſt rependere vindictæ, quantum accepit injuriæ? Nonne videmus homines leuiter læſos moliri cædem, ſitire ſanguinem, vixque inuenire in malis inimici, vnde ſatientur? quis pugno percuſſus, non aut judicia concitat in damnationẽ eius qui percuſſerit, aut ſi ipſe repercutere velit, totum hominem, ſi non etiam telo aliquo accepto, pugnis calcibuſque contundit? huic igitur immoderatæ, ac periniuſtæ vltioni, lex juſtum modum figens, pœnam talionis inſtituit: hoc eſt vt qualem quiſque intulit iniuriam, tale ſupplicium pendat. Proinde oculum pro oculo, dentem pro dente, non fomes, ſed limes furoris eſt: Non vt id quod ſopitum erat hinc accenderetur, ſed ne id quod ardebat, vltra extenderetur. Impoſita eſt enim quædam juſta vindicta, juſtéque debetur ei

A qui paſſus fuerit iniuriam. Vnde vtique cùm ignoſcimus, de noſtro quodámodo jure largimur. Vnde etiam debita dicuntur, quæ in oratione Dominica humanitus dimittere monemur, vt & nobis noſtra diuinitus dimittantur. Quod autem debetur, & ſi benignè dimittitur, non tamen iniquè repetitur: ſed ſicut in jurando, etiam qui verum jurat, propinquat periurio, vnde longè abeſt qui omnino non jurat: & quamuis non peccet qui verum jurat, remotior tamen à peccato eſt, qui non jurat: vnde admonitio non jurandi, conſeruatio eſt à peccato periurij: Ita cùm peccet qui per immoderationem iniuſtè vult vindicari, non peccet autem qui modum adhibens juſtè vult vindicari, remotior eſt à peccato iniuſtæ
B vindictę qui non vult omnino vindicari. Peccat enim qui exigit vltra debitum, non peccat autem qui exigit debitum: ſed tutior longè eſt a peccato iniuſti exactoris, qui omnino non exigit debitum, præſertim ne cogatur & ipſe reddere debitum, ab eo qui nullum habet debitum, &c. *Deinde concludit juxta* S. Aug. *Tertullianum loquentem de duriſſimo & infideli populo Iudæorum:* Duro, inquit, populo modus prius adhibendus fuit, quo diſcerent non egredi debitum: vt edomita ira, quæ ad immoderatam vindictam rapit, jam qui vellet, tranquillus attenderet quid ipſe deberet, quod ſibi relaxari, à Domino cuperet; vt hac conſideratione conſeruo debitum relaxaret.

6. Lex vetus, animalia in Creatione benedicta, quædam tamen immunda cenſuit & vetuit comedi, ad cultum abſtinentiæ, pœnam Gulæ, frænum luxuriæ. 2. cont. Marc. cap. 18. in m.

Deut. 14. 3. & ſeq. Gen. 1. 22. & 24. Pſal. 77. 29. Num. 11. 5. a Exo. 32. 6.

ET ſi lex aliquid cibis detrahit, & immunda pronuntiat animalia, quæ aliquando benedicta ſunt, conſilium exercendæ continentiæ intellige, & frenos impoſitos illi gulæ agnoſce, quæ quum panem ederet angelorum, cucumeres & pepones Ægyptiorum deſiderabat. Agnoſce ſimul & comitibus gulæ, libidini ſcilicet atque luxuriæ proſpectum, quæ ferè ventris caſtigatione frigeſcunt. [a] *Manducauerat enim populus, & biberat, & ſurrexerat ludere.* Proinde vt & pecuniæ ardor reſtingueretur ex parte, qua de victus neceſſitate cauſatur, pretioſorum ciborum ambitio detracta eſt. Poſtremò, vt facilius homo ad jeiunandum, Deo formaretur, paucis & non glorioſis eſcis aſſuefactus, & nihil de lautioribus eſuriturus. Reprehendendus ſanè Creator, quòd cibos potius populo ſuo abſtulit, quàm ingratioribus Marcionitis.

LEX VETVS. 6. SCHOL.

ET SI LEX. *Quamuis lex vetus interdixerit vſum aliquorum ciborum, & animalia olim benedicta in ſua Creatione, vt immunda quædam tam à ſacrificio, quàm ab eſu humano arceat, non ea prohibet tanquam mala, ſed ad temperantiam exercendam & frenandam gulam Hebræorum, qui cùm ad Manna nauſearent, cæpas & allia Ægipti ſuſpirabant.* FRIGESCVNT. *Sicut fertur adagio:* ſine Cerere & Baccho, friget Venus. REPREHENDENDVS. *Ironicè dicta. Sic ridet Marcionem arguentem Deum Creatorem, quòd ſuo populo vſum tot ciborum abſtulerit, quos potius detrahere debuerat Marcionitis, maiori ingratitudine notatis circa Deum ciborum omnium authorem, quem ipſi blaſphemant, cùm de tot bonis ei gratias agere deberent. Toties de animalibus mun-*
D *dis & immundis, & de frenanda gula per abſtinentiam & jeiunium, tractauimus, vt pigeat hic plura ſuperaddere. Legem interim bonam aduerto, cibos excipientem plurimos, adeò vt cum Paulo concludam Rom. 7. 12.* Itaque lex quidem ſancta & mandatum ſanctum, & juſtum & bonum. *Sanctum quidem quòd à Deo Sancto datum eſt, in finem ſanctitatis, & caſtimonia facilius colenda, edomitâ per abſtinentiam carne; juſtum, vt impoſitum ad ſatisfactionem pro peccato gulæ; & bonum ex omni parte. Iuxta eundem Paulum*, bonum eſt homini
S. Aug. non manducare carnem. *Auguſtinus to. 1. lib. de moribus Manichæorum cap. 13. ridet Manichæorum abſtinen-*

C *tiam.* Poſſunt, inquit, Catholici Chriſtiani veſtram à vino & carnibus abſtinentiam jumentis, & multis paſſeribus, poſtremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed ne in veſtram incidam temeritatem, *quæ paulò ſupra dixerat: ſoletis & vos, cum Catholicarum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere, etiam mula virgo eſt. Temerè id quidem, propter imperitiam Catholicæ diſciplinæ: ſed tamen ſignificantes vanam eſſe continentiam iſtam, niſi ad aliquem rectiſſimum finem certa ratione referatur* Non id præ- S. Aug. properè faciam, ſed diſcutiam primò, quo iſta fine faciatis, &c. Si ergo parſimoniæ gratia & coërcendæ libidinis, qua eſcis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo *& capite 14. vbi citat locum Apoſtoli:* Bonum eſt fratres non manducare carnem, neque bibere vinum. *Quem cum ipſi Ma-* S. Aug. *nichæi obiicerent, ſic reſpondet* Quaſi verò quiſquam noſtrûm id bonum neget: ſed aut eo fine quem ſuperius commemoraui, ſecundùm quem dicitur, & carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis: aut eis quos rurſus idem Paulus oſtendit, id eſt aut refrænandæ gulæ cauſa, quæ his rebus ſolet rabidius immoderatiuſque raptari: aut ne frater offendatur: aut ab infirmis idolio communicetur: eo enim tempore quo hæc ſcribebat Apoſtolus, multa immolatitia caro in macello vendebatur. Et quia vino etiam

libabatur diis Gentium, multi fratres infirmiores *ſcrupuloſi* qui etiam rebus his venalibus vtebantur, penitus à carnibus ſe & vino cohibere maluerunt, quam vel neſcientes incidere in eam quam putabant cum idolis communicationem. Propter hos autem, etiam ij qui firmiores erant, & hæc maiori A fide *conſcientia fortiori & ſolidiori* contemnenda judicarant, ſcientes nihil immundum eſſe, niſi per malam conſcientiam, tenenteſque illam Domini ſententiam, non quod intrat in os veſtrum vos coinquinat, ſed quod exit: tamen propter hos infirmiores, ne offenderentur, ab his rebus abſtinere debebant.

7. Lex Vetus, Sacrificiorum varietate populum ad Idola pronum coërcuit, ceremoniis rudem poliuit, & in Dei præſentia retinuit, totaque Prophetica & Sancta ad omnem virtutem excitauit. 2. cont. Marc. cap. 18. in f. & 19. per totum.

SAcrificiorum quoque onera, & operationum, & oblationum negotioſas ſcrupuloſita- Leuit.1.1.
tes nemo reprehendat, quaſi Deus talia ſibi propriè deſiderauerit, qui tam manifeſtè Leuit.2.2.
exclamat, [a] *Quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? Et quis exquiſiuit iſta de manibus* & ſeq.
veſtris? ſed illam Dei induſtriam ſentiat, qua populum pronum in idololatriam & tranſ- a Eſa.1.11.
greſſionem, eiuſmodi officiis religioni ſuæ voluit adſtringere, quibus ſuperſtitio ſeculi agebatur, vt ab ea auocaret illos, ſibi jubens fieri quaſi deſideranti, ne ſimulacris faciendis delinqueret. Sed & in ipſis commerciis vitæ & conuerſationis humanæ domi ac foris, aduſque Cap. 19.
curam vaſculorum omnifariam diſtinxit, vt iſtis legalibus diſciplinis occurrentibus vbique, Math. 23.
ne vllo momento vacarent à Dei reſpectu. Quid enim faceret beatum hominem, [b] *quàm in* 25.
lege Domini voluntas eius? & in lege Domini meditabitur die ac nocte. Quam legem non duritia b Pſal.1.2.
promulgauit auctoris, ſed ratio ſummæ benignitatis, populi potius duritiam edomantis, & rudem obſequio fidem operoſis officiis dedolantis: vt nihil de arcanis attingam ſignificantis legis, ſpiritalis ſcilicet & propheticæ, & in omnibus pene argumentis figuratæ. Sufficit enim in præſenti, ſi ſimpliciter hominem Deo obligabat, vt nemo eam reprobare debeat, niſi cui non placet Deo deſeruire. Ad hoc beneficium, non onus legis adiuuandum, etiam
Prophetas eadem bonitas Dei ordinauit, docentes Deo digna; [c] *Auferre nequitias de anima,* c Eſa.1.16.
diſcere benefacere, exquirere judicium, judicare pupillo, & juſtificare viduam, diligere queſtiones, fu- d Eſa. 58.
gere improborum contactum, dimittere conflictam in integram, diſſipare ſcripturam iniuſtam, [d] *inf. in-* 7.
gere panem eſurienti, & tectum non habentem inducere in domum tuam; nudum ſi videris, contegere, e Pſal. 33.
& domeſticos ſeminis tui non deſpicere; [e] *compeſcere linguam à malo, & labia ne loquantur dolum;* 13.
declinare à malo, & facere bonum; quærere pacem, & ſectari eam; [f] *iraſci, & non delinquere,* id f Pſal.4.5.
eſt, in ira non perſeuerare, ſiue ſæuire; [g] *non abire in concilium impiorum, nec ſtare in via pec-* g Pſal.1.1.
catorum, nec in cathedra peſtilentium ſedere. Sed vbi? [h] *Vide quàm bonum & quàm jucundum ha-* h Pſal.132.
bitare fratres in vnum, [i] *meditantes die ac nocte in lege Domini;* [k] *Quia bonum ſcilicet fidere in Do-* 1.
minum, quàm fidere in hominem; & ſperare in Dominum, quàm ſperare in principes. Qualis enim i Pſal.1.1.
apud Deum merces homini? [l] *Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt juxta exitus aquarum,* k Pſal.117.
quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo; & folium eius non decidet; & omnia quæcunque faciet pro- 8.
ſperabuntur illi. [m] *Innocens autem & purus corde, qui non accepit in vanum nomen Dei, & non ju-* l Pſal.1.3.
rauit ad proximum ſuum in dolo: iſte accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſa- m Pſal.23.
lutificatore ſuo. Oculi enim [n] *Domini ſuper timentes eum, ſperantes in miſericordiam ipſius, ad eliberandas animas eorum de morte,* vtique æterna, *& nutricandos eos in fame,* vtique vitæ æternæ. 4. n Pſal. 32. 18. o Pſal. 33.
[o] *Multa* enim *preſſuræ juſtorum, & ex omnibus liberabit eos Dominus.* [p] *Honorabilis mors in conſpe-* 19.
ctu Domini ſanctorum eius. [q] *Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum: vnum ex ipſis non comminuetur.* p Pſal.115.
Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorum. Pauca iſta de tantis ſcripturis Creatoris intulimus, 5. q Pſal. 33.
& nihil puto jam ad teſtimonium Dei optimi deeſt, quod ſatis & præcepta bonitatis, & 20.
promiſſa conſignant.

LEX VETVS. 7. SCHOL.

ONERA. *Propter eorum diuerſitatem & multitudinem.* OPERATIONVM, *vel à quibus ceſſare debebant, vel quas exercere tenebantur.* NEMO REPREHENDAT, *ſicut hæc omnia arguunt Marcionitæ, quaſi his Deus propriè fuerit delectatus: nec enim his indiget cuius ſunt omnia, ſed ideo hæc pronis in idololatriam Iudæis indixit, vt dum perpetuo circa Dei cultum occupati eſſent, & ſoliciti, etiam cum ſcrupulo, ob metum pœnæ ſi horum aliquid neglexiſſent, eos ab idolorum cultu reuocaret.* SVPERSTITIO SÆCVLI. *Idololatria gentium* ADVSQVE CVRAM VASCVLORVM, *quæ tot ablutionibus purificari debebant.* VT NIHIL DE ARCANIS. *Vt taceam myſteria legis veteris, noua myſteria figurantis.* DEO OBLIGABAT. *Vnde & lex à ligando dicta.* NON ONVS. *Non ad onus legis cumulandum, & aggrauandum, ſed ad ſubleuandum potius, Deus in veteri lege Prophetas inſtituit ceu prædicatores, ad informandos Iudæorum mores, vitia com-* B *peſcenda, docendaſque virtutes.* DILIGERE QVÆSTIONES; *id eſt interrogantes & conſulentes ſe non reſpuere, ſed cum dilectione audire, & pupillo & viduæ gratis conſulere. Seu vt alij legunt,* dirigere quæſtiones, *id eſt libellos ſuplices principi vel judici præſentandos præſcribere. Cæterum licet hæc verba in nulla verſione legantur, aptè tamen pupilli & viduæ commendationi ſubiunguntur, locus porro Eſaiæ ſic habet cap. 1. 11. & ſeq.* Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum dicit Dominus? plenus ſum: holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorũ, & agnorum & hircorum nolui. Cùm veniretis ante conſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus veſtris, vt ambularetis in atriis meis? 70. *Parum differunt, niſi in his:* plenus ſum holocauſtis arietum. *Id eſt, ſatur, ad faſtidium. Sed vulgata ſignificantius:* Plenus ſum. *Quaſi Sadai, id eſt ſufficiens mihi: plenus*

bonis, nullius indigens. Verſu autem 16. ſic proſequitur: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere perversè. 70. *à malitiis veſtris* diſcite benefacere: quærite judicium, ſubuenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite 70. *Iuſtificate* viduam, & venite & arguite me dicit Dominus, FVGERE CONTACTVM. Inmundum ne attigeritis. DIMITTERE CONFLICTAM. *Eſa.* 58. 6. Solue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti ſunt, liberos, & omne onus dirumpe. 70. *Diſſolue obligationes violentorum contractuum. Dimitte fractos in remiſſionem: & omnem ſcripturam iniquam conſcinde*, frange eſurienti panem tuum, &c. COMPESCERE LINGVAM, prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacē & perſequere eam. NON ABIRE. Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorū, &c. VIDE QVAM BONVM. Ecce quàm bonum, &c. QVIA BONVM, *&c. Pſal.* 117. 8. Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine. Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. IVXTA EXITVS, ſecus decurſus aquarum. PVRVS CORDE. Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, &c. OCVLI DOMINI *Pſal.* 32. 18. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius. Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame PRESSVRÆ. Multæ tribulationes juſtorum. HONORABILIS. *Pretioſa.* NON COMMINVETVR. *Non conteretur.* DEI OPTIMI. *Quidquid blaſphemet Marcion, Deum Creatorem malum aſſerens.* PRÆCEPTA BONITATIS. *Ad virtutis bonum exhortantia.* PROMISSA, *merces bonorum operum.* CONSIGNANT *ſimul ſubſcribunt ſummæ bonitati Creatoris. Duo ſummatim hic videnda ſunt quibus totus textus nititur, quo probat legis veteris bonitatem: in ſacrificiis quidem, quibus populum ad idola pronum in vnius Dei cultu occuparet, de quo dicta à nobis alibi lector quæret. De bonitate legis bona & juſta præcipientis, & ſignificantis, & promittentis hæc ſubiicio. Aug. ſic bonam tuetur legem Ser. 4. de Verb: Apoſt. circa finem* (S. Aug.) Videte chariſſimi videte etiam atque etiam Paulum Apoſtolum contra furorem Manichæorum, *dicamus & nos Marcionitarum* eſſe legis diuinæ apertiſſimum laudatorem. Videte quid adjungat: itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum & bonum. Numquid vberius laudari poteſt? Paulò ante verbo illo quod dixit, abſit, defenderat à crimine, non laudauerat. Aliud eſt à crimine obiecto defendere: aliud debito præconio prædicare. Crimen obiectum fuit; quid ergo dicimus? lex peccatum eſt? Abſit. Vno verbo defenditur veritas, quia magna eſt Apoſtoli defendentis authoritas. Quid diu defendat? ſufficit, abſit. An vultis, inquit, experimentum accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 13. modo autem: itaque lex quidem Sancta, & mandatum Sanctum & juſtum & bonum. Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit, quia bonum non eſt mors. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonū *id eſt per legem prohibentem peccatum, quale eſt iſtud à Tertulliano citatum, quod ſummatim omnia præcepta tam poſitiua de cultu & amore Dei & proximi, quam negatiua in ſe colligit, declina à malo, & fac bonum, &c.* operatum eſt mihi mortem. Mors non

A eſt lex. *Dedit ei legem vitæ & diſciplinæ.* Sed peccatum eſt mors. Iam dudum autem dixerat, ſine lege, peccatum mortuum eſt. Vbi vos ad monuerā, quia, mortuum eſt, dixit, abſconditum latet, non apparet. Modo videte quàm verè ita dictū ſit, peccatum, inquit, vt appareat peccatum. Non dixit, vt ſit: quia erat, & quando non apparebat. Peccatum vt appareat peccatum. Quid eſt vt appareat peccatum? quia concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces. Non ait, concupiſcentiam non habebam: ſed, concupiſcentiam neſciebam. Sic etiam hic non ait, vt ſit peccatum, ſed vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem. Quam mortem? vt fiat ſupra modum peccator, aut peccatum per mandatum. Quare ſupra modum? quia jam & præuaricatio. *Vnde & ſupra modum contra fidem* B *vnius Dei, & ſupra modum contra præcepta moralia peccauerunt Iudæi, accepta lege juſta, & ſancta & bona, qua ſacrificium vni Deo deberi, & declinare à malo & facere bonum per legem datam Moyſi, & præcepta ceremonialia & moralia, perque tot prædicatorum & Prophetarum documenta didicerunt. De multis Sacrificiis vnicum Corporis Chriſti ſignificantibus idem Sanctiſſimus Doctor. lib.* 10. *de Ciuit. cap.* 20. Huius, inquit, veri (S. Aug.) ſacrificij multiplicia variaque ſigna erant Sacrificia priſca Sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio *vide alteram Dei bonitatem, per varietatem oblationum populi ſui tædium ſubleuantem.* multum commendaretur. huic ſummo veroque ſacrificio, cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt. *Et lib.* 20. *cont. Fauſt. cap.* 18. (S. Aug.) Hebræi in victimis pecorum quæ of- C ferebant Deo, multis & variis modis ſicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrarunt futuræ victimæ, quam Chriſtus obtulit. Vnde jam Chriſtiani peracti eiuſdem Sacrificij memoriam celebrant, Sacroſancta oblatione, & participatione Corporis Chriſti & Sanguinis. *Rectè ad mentem Tertulliani, vbi agit*, de arcanis ſignificantis legis, ſpiritalis ſcilicet & Propheticæ, & in omnibus penè argumentis figuratæ. *Idem Aug. lib.* 7. *de Ciuit. cap.* 32 Hoc, in- (S. Aug.) quit, myſterium vitæ æternæ, jam inde ab exordio generis humani per quædam ſigna & ſacramenta temporibus congrua, quibus oportuit, per Angelos prædicatum eſt. *Sicut ex Paulo & lex Moyſi data eſt in diſpoſitione Angelorum.* Deinde populus Hebræus in vnam quandam rempublicā, quæ hoc Sacramentum ageret, congregatus eſt; vbi per quoſdā ſcien- D tes *Prophetas dictos videntes* per quoſdam neſcientes, id quod ex aduentu Chriſti vſque nunc, & deinceps agitur, prænuntiaretur eſſe venturum: ſparſa etiam pòſt eadem gente per gentes propter teſtimonium Scripturarum, quibus æterna ſalus in Chriſto futura prædicta eſt. Omnes enim non ſolum prophetiæ quæ in verbis ſunt; nec tantum præcepta vitæ, quæ mores pietatemque conformant *fidei ſcilicet Dei optimi* atque illis literis continentur: verū etiam Sacra, Sacerdotia, Tabernaculum, ſiue templum, Altaria, Sacrificia, Ceremoniæ, dies feſti, & quidquid aliud ad eam ſeruitutem pertinet, quæ Deo debetur, & Græcè propriè Latria dicitur, ea ſignificauerunt, & prænuntiauerunt, quæ propter æternam vitam fidelium in Chriſto, & impleta credimus, & implenda confidimus.

LEGIS VETERIS ABROGATIO.

1. *Legis veteris Sacramenta & Ceremoniæ jam non obligant, vt nec ante datam, primos Patres obligabant. cont. Iud. cap. 2. in f. & 3. in p.*

QVi contendit & ſabbatum adhuc obſeruandum quaſi ſalutis medelam, & circunciſionem octaui diei propter mortis comminationem; doceat in præteritum juſtos ſabbatizaſſe,

tizaſſe, aut circuncidiſſe, & ſic amicos Dei effectos. Nam ſi circunciſio purgat hominem,
Deus Adam incircunciſum cum faceret, cur eum non circuncidit, vel poſteaquam deli- Gen. 3. 6.
quit, ſi purgat circunciſio. Certè in paradiſo conſtituens eum incircunciſum, colonum
paradiſi præfecit. Igitur cùm neque circunciſum, neque ſabbatizantem Deus Adam inſti-
tuerit; conſequenter quoque ſobolem eius Abel offerentem ſibi ſacrificia, incircunciſum, Gen. 4. 4.
nec ſabbatizantem laudauit, accepto ferens quæ offerebat in ſimplicitate cordis, & repro-
bans ſacrificium fratris eius Caïn, qui quod offerebat, non rectè diuidebat. Noë quoque Gen. 6. 8.
incircunciſum Deus, ſed & non ſabbatizantem de diluuio liberauit. nam & Enoch juſtiſſi- Gen. 5. 24.
mum non circunciſum, nec ſabbatizantem de hoc mundo tranſtulit, qui necdum mortem
guſtauit, vt æternitatis candidatus, jam nobis oſtenderet, nos quoque ſine legis onere,
Moyſi Deo poſſe placere. Melchiſedech quoque ſummi Dei ſacerdos incircunciſus, & non Gen. 14.
ſabbatizans, ad ſacerdotium Dei allectus eſt. Probat & Loth frater Abrahæ, quod pro 18.
meritis juſtitiæ ſine legis obſeruatione de Sodomitarum incendio ſit liberatus. Sed Abra- Gen. 19.
ham, inquit, circunciſus eſt. Sed antè Deo placuit quàm circuncideretur, nec tamen ſab- 16. Cap. 3.
batizauit. Acceperat enim circunciſionem, ſed quæ eſſet in ſignum temporis illius, non in Gen. 17.
ſalutis prærogatiuam. Denique ſequentes Patriarchæ incircunciſi fuerunt, vt Melchiſe- 2. 4. & 5.
dech, qui ipſi Abrahæ jam circunciſo, reuertenti de prœlio, panem & vinum obtulit in- Gen. 14.
circunciſus. 18.

LEGIS VETERIS ABROGATIO. 1. SCHOL.

QVI CONTENDIT. *Si Iudæus etiamnum diſputat, poſt impletam à Chriſto legem, & Circumciſionem cordis, Circumciſioni carnis, & Sabbatum mentis, ceſſationemque ab opere ſeruili peccati, Sabbato veteri ſubrogata, adhuc ceremonias & Sacramenta legis obſeruanda; probet ante, prioribus temporibus, & in lege naturæ veteres Patres Circumciſionem & Sabbatum obſeruaſſe.* ACCEPTO FERENS, *approbans & acceptans.* NON RECTE DIVIDEBAT. *Iuxta* 70. Si rectè offeras, & non rectè diuidas, peccaſti. ÆTERNITATIS CANDIDATVS. *Quaſi tyrocinium agens, & ediſcens immortalitatem, qui poſt tranſlationem in paradiſum tot ſæculis adhuc ſuperſtes viuit.* SED ABRAHAM INQVIT. *Iudæus ſcilicet, obiicit nobis Abraham circumciſum.* IN SIGNVM TEMPORIS. *Quo tunc populus fidelis à Gentili diſcerneretur.* NON IN SALVTIS PRÆROGATIVAM. *Quaſi diceret. Abraham quidem circumciſum fatemur, ſed negamus Circumciſionem prius illi ſalutem erogaſſe quàm crederet, cum antequam circuncideretur, de eo ſcriptum ſit.* Credidit Abraham Deo & reputatum eſt ei ad juſtitiam. *Non tamen negat Tertullianus Circumciſionem remedium fuiſſe peccati originalis, licet non ex opere operato* quod proprium eſt Sacramenti nouæ legis *ſed ex opere operantis gratiam conferret.* SEQVENTES PATRIARCHÆ. *Non quidem Hebræi, ſed Gentiles, qualis Melchiſedech, Iob, &c. Auguſt to. 6. lib. 19. contra Fauſtum cap. 20. Patres Moyſem & Abraham præcedentes, ante legem juſtos fuiſſe probat & à peccatis per legem vetitis abſtinuiſſe.* Ab his, inquit, quæro vtrum illi antiqui juſti, Enoch & Seth: hos enim potiſſimum Fauſtus commemorat, & ſi qui alij non ſolum ante Moyſem, ſed & ſi qui ante Abraham fuerunt, irati ſint fratri ſine cauſa, aut dixerunt, fratri, fatue, &c. An ignorabant illi juſti frenandam eſſe iracundiam nec petulanti conuitio fratrem eſſe laceſſendum: aut nouerant quidem, ſed ab his ſe abſtinere non poterant? Ergo rei erant gehennæ: quomodo igitur juſti? profectò enim nec imperitam rerum ad ſuum officium pertinentium; nec intemperantem audes dicere eorum fuiſſe juſtitiam; in tantum vt eos faceret reos gehennæ, &c. An fortè lex non mœchandi apud illos juſtos antiquos ſemiplena erat, donec à Domino adimpleretur, addente, ne quis ad concupiſcendum videat mulierem? &c. Itane verò illi juſti Seth, vel Enoch, vel ſi qui eis ſimiles fuerunt, mœchabantur in cordibus ſuis, & aut non erat cor eorum templum Dei, aut mœchabantur in templo Dei? Quod ſi non audes dicere quomodo etiam de hac re, legem illorum, quæ apud illos jam tunc plena erat, modo

S. Aug.

A

C

veniens Chriſtus impleuit? *& in Pſal.* 104. *in Verſum*, Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, verbi quod mandaui in mille Generationes, quod diſpoſuit ad Abraham, & juramenti ſui ad Iſaac. Et ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſrael in teſtamentum æternum; dicens, tibi dabo terram Chanaam. *Quo loco glorioſi ne exultarent Iudæi, quaſi lex vetus, eiuſque Sacramenta nuſquam abroganda forent, ſic eos comprimit.* Quomodo, inquit, intelligendum eſt æternum, cum terrena illa hæreditas æterna eſſe non poſſit? Et ideo vetus teſtamentum vocatur, quia per nouum aboletur. Mille verò generationes, nec æternum videntur aliquid ſignificare, quia vtique finem habent, &c. Quæ ſunt iſtæ mille generationes, non ſolum à tempore Abrahã quando ei facta eſt iſta promiſſio, vſque ad tempus noui Teſtamenti; ſed ab ipſo Adã, vſque ad terminũ ſæculi. Quis enim audeat dicere, quindecim annorum millibus hoc ſæculum extendi? proinde mihi videtur non hic vetus teſtamentum intelligendum, quod nouo eſſet tollendum. *Sed teſtamentum fidei & juſtitiæ Abrahæ, quam & eius ab Adam prædeceſſores juſti, & poſt eum etiam Gentiles vſque ad conſummationem ſæculi ſeruaturi erant, ſicut hic notauit Tertullianus.* Dicitur per Prophetam ecce dies veniunt, dicit Dominus, & confirmabo domum Iacob in teſtamentum nouum: non ſecundum teſtamentum quod conſtitui patribus eorum, cum eduxiſſem eos de terra Ægypti. Sed teſtamentum fidei quod laudat Apoſtolus, cum Abraham, nobis proponit imitandum, & de legis operibus *quorum præcipua ſunt Circumciſio & Sabbatum* gloriantes inde conuincit; quod Abraham etiam ante Circumciſionem credidit Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Denique cum dixiſſet, memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, quod in æternum intelligere debemus, teſtamenti ſcilicet juſtificationis, & hæreditatis æternæ, quam fidei promiſit Deus; verbi inquit quod mandauit in mille generationes; quid eſt mandauit? quod enim ait, tibi dabo terrã Chanaam, non mandatum eſt, ſed promiſſum, mandatum eſt autẽ, quod facere debemus, promiſſum quod accipere. Mandatum ergo fides eſt, vt juſtus ex fide viuat. Et huic fidei hæreditas æterna promittitur. Mille ergo generationes, proter numeri perfectionem, pro omnibus intelligendæ ſunt, id eſt quandiu generatio generationi ſequendo ſuccedit, tandiu mandatum eſt, viuendum ex fide. Quod obſeruat populus Dei, filij promiſſionis, naſcendo venientes, & moriendo abeuntes, donec omnis generatio finiatur, &c. *Tum*

S. Aug.

de illis tribus patribus: Ipſi, inquit, ſunt tres Patriarchæ, quorum ſpecialiter ſe dicit Deum: quos & Dominus nominat in Teſtamento nouo, vbi dicit, *de Incircumciſis, & non Sabbatizantibus*: multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno Cœlorum. Ita eſt hæreditas æterna, &c. Si enim opus eſt in præcepto, merces in promiſſo. *Et to. 6. libro 22. contra Fauſtum, cap.* 6. De præceptis & Sacramentis veteris Teſtamenti ſæpè ac multa jam diximus, vt intelligeretur aliud ibi fuiſſe, quod per gratiam Noui Teſtamenti faciendo donaretur implendum: aliud quod per veritatem patefactam remouendo demonſtraretur impletum: cùm Dei & proximi dilectione ſuſciperetur legis perficienda præceptio: *vnum Deum colendo, & Sabbatum mentis, ceſſando à peccatis in Deum & proximum.* Circumciſionis autem, atque aliorum illius temporis Sacramentorum ceſſatione, oſtenderetur legis perſoluta promiſſio. Præceptum quippe reos faciebat ad deſiderandã ſalutem, promiſſum autem figuras celebrabat ad expectandum Saluatorem: vt per aduentum noui teſtamenti, illos liberaret gratia donata, illas auferret, veritas reddita. *Quia promiſſa.* Ipſa enim lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia ſcilicet, vt data indulgentia peccatorum, quod præceptum erat, ex Dei dono cuſtodiretur: veritas autem, vt ablata obſeruatione vmbrarum, quod promiſſum erat ex Dei fide præſentaretur. *Per fidem, vel fidelitatem Dei in*

S. Aug. (margin)

A *ſuis promiſſis præſtandis, vel fidem Chriſtianorum intellige, vel veterum Patrum Dei promiſſis credentium vt & in Chriſtum venturum.* IPSI ABRAHÆ OBTVLIT. *Nullibi textus dixit ipſi Abrahæ obtuliſſe ſiue protuliſſe panem. Nec enim alteri quàm Deo offerri debet Sacrificium. Quinimo Melchiſedech, tanquam major & Sacerdos, Abrahæ velut minori benedixit: & decimas ex omnibus ſpoliis Regum quos ſuperauerat Abraham, Melchiſedech accepit. Sic enim vulgata Gen. 14. 18.* At verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem & vinum: erat enim Sacerdos Dei altiſſimi, benedixit ei, & ait: benedictus Abram Deo excelſo qui creauit Cœlum & terram; & benedictus Deus excelſus, quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. *Sept. Expreſſius quam Hebræa &* B *Chald.* Et dedit ei Abram decimam de omnibus. *Quod & confirmat Hebr. 7. 1. & ſequentibus*: hic enim Melchiſedech Rex Salem Sacerdos Dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo à cæde Regum, & benedixit ei: cui & decimas omnium diuiſit Abraham, &c. Decimas ſumpſit ab Abraham, & hunc qui habebat repromiſſiones benedixit. Sine vlla autem contradictione, quod minus eſt, à meliore benedicitur. *Non inficior tamen in verbis Geneſis poſſe ſubintelligi, de oblato Pane & Vino, Deo, Melchiſedech offerre, ſeu proferre potuiſſe Abrahæ vt comederet; ſicut & poſtea Abimelech panes propoſitionis dedit Dauid in eſcam, cùm non haberet tunc laicos & communes panes.*

2. Legis veteris abrogatio, & noua inſtitutio prophetata. Et noua, contra veteres cæremonias à Paulo defenſa, eumdem Deum vtriuſque probat, de quo nulla vnquam diſputatio.
1. cont. Marc. cap. 20. à p. ad. f. & 21. in p.

SI feruenter, vt adhuc neophytus, aduerſus Iudaïſmum aliquid in conuerſatione reprehendendum exiſtimauit, paſſiuum ſcilicet conuictum, poſtmodum & ipſe vſu omnibus
a 1. Cor. omnia futurus, [a] *vt omnes lucraretur, Iudæis quaſi Iudæus, & eis qui ſub lege, tanquam ſub lege:*
9. 20. tu illam ſolius conuerſationis, placituræ poſtea accuſatori ſuo, reprehenſionem, ſuſpectam
vis haberi, etiam de prædicationis erga Deum præuaricatione. Atquin de prædicationis vni-
b Gal. 2. 9. tate, quod ſuprà legimus, [b] *dexteras junxerant*, & ipſa officij diſtributione, de Euangelij ſo-
c 1. Cor. cietate condixerant: ſicut & alibi, [c] *Siue ego*, inquit, *ſiue illi, ſic prædicamus.* Sed etſi quoſ-
15. 11. dam falſos fratres irrepſiſſe deſcripſit, qui vellent Galatas ad aliud Euangelium transferre,
Gal. 1. 6. ipſe demonſtrat adulterium illud Euangelij, non ad alterius Dei & Chriſti fidem transferen-
Gal. 5. 2. dam, ſed ad diſciplinam Legis conſeruandam, habuiſſe intentionem, reprehendens ſcilicet
Gal. 4. 10. illos circumciſionem vindicantes; & obſeruantes tempora, & dies, & menſes, annos Iudaï-
carum cæremoniarum, quas jam excluſas agnouiſſe debuerant, ſecundùm innouatam diſpo-
d Eſa. 43. ſitionem Creatoris, olim de hoc ipſo prædicantis per Prophetas ſuos. vt per Eſaïam: [d] *Ve-*
19. *tera tranſierunt*, inquit; *ecce noua quæ ego nunc facio.* & alibi: [e] *Et diſponam teſtamentum, non*
e Ierem. *quale diſpoſui ad patres veſtros, cùm illos eduxiſſem de terra Ægypti.* Sic & per Hieremiam:
31. 31. [f] *Renouate vobis nouamen nouum, & circumcidimini Deo veſtro, & circumcidimini præputia cordis*
f Ierem. *veſtri.* Hanc ergo circumciſionem jam ſiſtens Apoſtolus, & hoc nouamen, illas quoque
4. 4. vetuſtates cæremoniarum diſſuadebat, de quibus idem conditor earum quandoque ceſſa-
Gal. 5. 1. & 2. turis profitebatur, per Oſee: [g] *Et auertam omnes jocunditates eius, & dies feſtos eius, & neome-*
g Oſeæ 2. *nias, & ſabbata, & omnes cæremonias eius.* Sic enim & per Eſaïam: [h] *Neomenias veſtras, &*
11. *ſabbata, & diem magnum non ſuſtineo: ferias & jeiunium, & dies feſtos veſtros odit anima mea.*
h Eſa. 1. Quod ſi & Creator omnia hæc jampridem recuſauerat, & Apoſtolus ea jam recuſanda
14. pronuntiabat, ipſa ſententia Apoſtoli conſentanea decretis Creatoris, probat non alium
Gal. 1. 6. Deum ab Apoſtolo prædicatum, quàm cuius decreta cupiebat jam agnoſci; falſos & Apo-
ſtolos & fratres notans in hac cauſa, qui Euangelium Chriſti Creatoris transferrent, à no-
CAP. 21. uitate prænuntiata à Creatore, ad vetuſtatem recuſatam à Creatore. Ceterum, ſi quaſi no-
uum Deum prædicans, veteris Dei legem cupiebat excludere, quare de Deo quidem nouo
nihil præſcribit, ſed de vetere lege ſolummodo? niſi quoniam fide manente in Creatorem,
i Pſal. 2. ſola lex eius conceſſare debebat? vt & Pſalmus ille præcecinerat: [i] *Diſrumpamus à nobis vin-*
3. *cula eorum, & abjiciamus eorum jugum à nobis*: Ex quo ſcilicet *tumultuatæ ſunt gentes, & populi*
meditati ſunt inania: adſtiterunt reges terræ, & magiſtratus conuenerunt in vnum, aduerſus Domi-
num, & aduerſus Chriſtum eius. Et vtique ſi alius Deus prædicaretur à Paulo, nulla diſcepta-
tio eſſet ſeruandæ legis, necne, non pertinentis ſcilicet ad Dominum nouum, & æmulum

legis. Ipſa enim Dei nouitas atque diuerſitas abſtuliſſet non modo quæſtionem veteris & alienæ legis, verùm omnem eius mentionem. Sed hîc erat totus ſtatus quæſtionis, quod cùm idem Deus legis in Chriſto prædicaretur, legi eius derogaretur. Stabat igitur fides ſemper in Creatore, & Chriſto eius; ſed conuerſatio & diſciplina nutabat. Nam & alij de idolothyto edendo, alij de mulierum velamento, alij de nuptiis vel repudiis, nonnulli & de ſpe reſurrectionis, diſceptabant; de Deo, nemo. Nam ſi fuiſſet hæc quoque quæſtio diſceptata, & ipſa apud Apoſtolum inueniretur, vel quantò principalis.

3. Et 3. contra. Marc. cap. 22. à p.

[a] D*Iuertite, diuertite* inclamat Eſaïas, *excedite illinc, & immundum ne attigeritis*; blaſphemiam ſcilicet in Chriſtum. *Excedite de medio eius*, vtique ſynagogæ; *ſeparamini qui Dominica vaſa portatis.* Iam enim, ſecundùm ſuprà ſcripta, [b] *reuelauerat Dominus brachio ſuo ſanctum*, id eſt, virtute ſua Chriſtum *coram nationibus, vt viderint vniuerſæ nationes & ſumma terræ ſalutem, quæ erat à Deo.* Sic & ab ipſo Iudaïſmo diuertentes, cùm legis obligamenta & onera, Euangelica jam libertate mutarent, pſalmum exequebantur, [c] *diſrumpamus vincula eorum, & abjiciamus à nobis jugum eorum*: poſtea certè quam *tumultuatæ ſunt gentes, & populi meditati ſunt inania: Aſtiterunt Reges terræ, & principes congregati ſunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius.* a Eſa. 52. 11. b Eſa. 52. 10. c Pſal. 2. 3.

4. Et 5. cont. Marc. cap. 4. circa. m.

QVæ ipſe conſtituerat, inquis, eraſit? Magis quàm alius: aut ſi alius, ergo ille adjuuit ſententiam Creatoris, auferens quæ & ille damnauerat. Sed non hujus loci quæſtio, cur leges ſuas Creator infregerit. Sufficit quod infracturum probauimus, vt confirmetur nihil Apoſtolum aduerſus Creatorē determinaſſe, cùm & ipſa amolitio legis à Creatore ſit.

5. Et ibid. à m.

[a] Q*Vi autem turbat vos, judicium feret.* A quo Deo? Ab optimo? Sed ille non judicat. A Creatore? Sed nec ille damnabit adſertorem circumciſionis. Quod ſi non erit alius qui judicet niſi Creator, jam ergo non damnabit Legis defenſores, niſi qui ipſe eam ceſſare conſtituit. Quid nunc ſi & confirmat illam ex parte qua debet? a Gal. 5. 10.

6. Legis veteris in nouam mutatio, expreſſa in Moyſe & Elia diſparente, remanente Chriſto. 4. cont. Marc. cap. 22. V. Verbum. Chriſti magnalia. 6. in m.

7. Lex vetus quoad onera, non quoad juſtitiam, abrogata eſt; ampliata magis & ſuperabundans per nouam. De Monog. cap. 7. in p.

ET quoniam quidam interdum nihil ſibi dicunt eſſe cum lege, quam Chriſtus non diſſoluit, ſed adimplèuit; interdum quæ volunt legis arripiunt; planè & nos ſic dicimus deceſſiſſe legem, vt onera quidem eius, quæ ſecundùm ſententiam Apoſtolorum nec Patres ſuſtinere voluerunt, conceſſerint; quæ verò ad juſtitiam ſpectant, non tantum reſeruata permaneant, verùm & ampliata; vt ſcilicet [a] *redundare poſſit juſtitia noſtra ſuper Scribarum & Phariſæorum juſtitiam.* Si juſtitia, vtique & pudicitia. Act. 15. 10. a Math. 5. 20.

8. Et de pudic. cap. 6. à p.

ONera legis vſque ad Ioannem, non remedia. operum juga rejecta ſunt, non diſciplinarum. libertas in Chriſto, non fecit innocentiæ injuriam. Manet lex tota pietatis, ſanctitatis, humanitatis, veritatis, caſtitatis, juſtitiæ, miſericordiæ, beneuolentiæ, pudicitiæ. In qua lege, [a] *Beatus vir qui meditabitur die ac nocte.* De qua idem Dauid rurſus, [b] *Lex Domini irreprehenſibilis, conuertens animas. jura Domini directa, oblectantia corda. præceptum Domini longè lucens, inluminans oculos.* Sic & Apoſtolus, [c] *Itaque lex quidem ſancta eſt, & præceptum ſanctum & optimum*; vtique, [d] *Non mœchaberis.* Math. 11. 13. a Pſal. 1. 2. b Pſal. 18. 8. c Rom. 7. 12. d Exo. 20. 14.

9. Legis onera & prima rudimenta, non ſunt repetenda Iudæo conuerſo, nec cultus elementorum Gentili. 5. cont. Marc. cap. 4. à p.

POſt has itaque diuitias, [a] *non erat reuertendum ad infirma & mendica elementa.* Elementa autem apud Romanos quoque etiam primæ litteræ ſolent dici. Non ergo per mundialium elementorum derogationem à Deo eorum auertere cupiebat; etſi dicendo ſuprà, [b] *Si ergo his qui non natura ſunt Dei ſeruitis*; phyſicæ, id eſt, naturalis ſuperſtitionis elementa pro Deo habentis ſugillabat errorem, nec ſic tamen elementorum Deum taxans. Sed quæ a Gal. 4. 9. b Ibid. 8.

c Ibid. 10. velit intelligi elementa, primas ſcilicet litteras legis, ipſe declarat: [c] *Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos; & ſabbata*, vt opinor, *& cœnas puras, & jeiunia, & dies ma-*
d Eſa. 1. 14. *gnos*. Ceſſare enim ab his quoque ſicut & circumciſione oportebat ex decretis Creatoris, qui & per Eſaiam, [d] *Neomenias veſtras & ſabbata & diem magnum non ſuſtinebo: Iejunium*
e Amos. 5. 21. *& ferias & ceremonias veſtras odit anima mea.* & per Amos [e], *Odi, reieci ceremonias veſtras, & non odorabor in frequentiis veſtris.* item per Oſee, [f] *Auertam vniuerſas jucunditates eius, & ce-*
f Oſee. 2. 11. *remonias eius, & ſabbata, & neomenias eius, & omnes frequentias eius.*

10. *Et ibid. à m.*

Gal. 3. 1. DE ſeruitute igitur exemptos, ipſam ſeruitutis notam eradere perſeuerabat, circumciſionem; ex prædicationis ſcilicet propheticæ auctoritate; memor dictum per Hie-
a Hier. 4. 4. remiam, [a] *Et circumcidimini præputia cordis veſtri.* Quia & Moyſes, [b] *Circumcidetis duricordiam*
b Deut. 10. 16. *veſtram*, id eſt, non carnem.

LEGIS VETERIS ABROGATIO. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. SCHOL.

VT NEOPHITVS. *De nouo in Chriſtianiſmo natus,* Nouam in Chriſto Creaturã *prædicans Paulus.* PASSIVVM CONVICTVM. *Communem & paſsim vſitatum Iudæis circa abſtinentiam à cibis immundis.* VSV, *conuerſatione tam Iudæis quàm Gentibus congruens, vt vtroſque Chriſto lucrifaceret.* TV ILLAM, &c. *Tu Marcion, Pauli reprehenſionem de ſola conuerſatione Petri Iudaizantis vis pertrahere ad alterius Dei tui defenſionem à Paulo ſuſceptam, quaſi in Creatorem authorem Iudaiſmi inſurgeret.* DE PRÆDICATIONIS VNITATE. *De eadem fide eiuſdem vnici Dei Creatoris prædicanda conſenſerant, mutuas ſibi tradendo dexteras. De quo vt & cæteris hic citatis locis, vide alibi à nobis relata.* OFFICII DISTRIBVTIONE. *Quà Apoſtoli orbem terræ inter ſe partiti ſunt, vt* in omnem terram exiret ſonus eorum, & in fines
B orbis terræ verba eorum: *Maximè cum Paulus Apoſtolus Gentium, Petrus Iudæorum fuerit.* Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatum, operatus eſt & mihi inter Gentes HANC CIRCVMCISIONEM SISTENS, *Paulus volens ſtabilire circumciſionem cordis, & nouã legem, veteres legis ceremonias diſſuadebat conuerti volentibus, vel de nouo conuerſis.* PER OSEE. *Cap.* 2. 11. Et ceſſare faciam omne gaudium eius, ſolemnitatẽ eius, Sabbatum eius, & omnia feſta tempora eius 70. *Secutus eſt Tertullianus ſuo more, niſi quod pro ceremoniis, legunt* omnes feſtiuitates eius. DIEM MAGNVM. *Eſaiæ*, 13. 1. *& ſeq.* Ne offeratis Sacrificium fruſtra: incenſum abominatio eſt mihi. Neomeniam & Sabbatum, & feſtiuitates alias non feram, iniqui ſunt cœtus veſtri:
C Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odiuit anima mea: facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens. 70. *vero*; Vanum incenſum, abominatio mihi eſt. Neomenias veſtras, & Sabbata, & diem magnum *Sabbati ſcilicet, vel Agni Paſchalis, aut Pentecoſtes*: non fero, jeiunium & otium *Vacationem ab opere ſeruili* & Neomenias veſtras, &c. Facti eſtis mihi in ſatietatem: nequaquam vltra dimittam peccata veſtra. DE DEO NOVO. *Quem Marcion prædicabat.* CONCESSARE. *Simul ac lex noua per Chriſtum introducta eſt.* TVMVLTVATÆ SVNT. Quare fremuerunt gentes, &c? MAGISTRATVS. *Principes.* NVLLA DISCEPTATIO. *Paulus non diſputaſſet cum Petro de obſeruanda,*
D *vel abroganda veteri lege Creatoris, ſi alium Deum quàm Creatorem prædicaſſet; quid enim ad eum pertineret de huiuſmodi lege tractare, quam juſtam & bonam & Sanctam tam apertè defendit?* DEVS IN CHRISTO. *Tanquam vero eius filio.* STABAT. *Eadem fides inconcuſſa manebat; ſed quidam dubij erant, an ceremoniæ ab eo inſtitutæ, adhuc obſeruandæ eſſent.* DE IDOLOTHYTO EDENDO. 1. *Cor.* 10. 21. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum. *Et ſequentibus, vbi de Idolothytis.* DE MVLIERVM VELAMENTO. 1. *Cor.* 11. 5. *& ſeq.* Omnis autem mulier orans, aut prophetans, non velato capite, deturpat caput ſuum. *Et verſu.* 10. Ideo debet mulier poteſtatem habere
A *velamen in ſignum ſubiectionis poteſtati viri.* ſupra caput, propter Angelos. DE NVPTIIS VEL REPVDIIS. 1. *Cor.* 7. *per totum, maximè verſu* 10. Iis autem qui matrimonio juncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, &c. DE SPE RESVRRECTIONIS. 1. *Cor.* 15. 12. *& ſeq.* Si autem Chriſtus prædicatur quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? &c. QVANTÒ PRINCIPALIS. *Eo ipſo quod præcipua & maioris momenti, vt eſt fidei fundamentum; de Deo an ſit, Apoſtolus multò magis diſputaſſet, quàm de cæteris: ſed nulla vnquam de Deo Creatore fuerat exorta contentio.*

3. DIVERTITE. *Eſa.* 52. 11. Recedite, recedite, exite
B inde, pollutum nolite tangere; exite de medio eius, mundamini qui fertis vaſa Domini. 70. Separamini, qui portatis vaſa Domini. SECVNDVM *ſupra ſcripta. verſu præcedenti.* Parauit Dominus brachium ſanctũ ſuum in oculis omnium Gentium: & videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. 70. Et reuelabit Dominus brachium ſanctum ſuum, &c. & videbunt omnes fines terræ ſalutẽ, quæ à Deo noſtro. PSALMVM EXEQVEBANTVR. *Implebant Prophetiam David.* DIVERTENTES *à Iudaiſmo ad Chriſti fidem conuerſi, ſeruitutem legis veteris, in libertatem nouæ commutabant.*

4. QVÆ CONSTITVERAT. *Paulus legem quam aliàs* abundantius æmulator exiſtens paternarum traditionum, *& acerrimus antiquæ legis defenſor, poſtea abro-*
C *gauit, vt obiiciebat Marcion.* MAGIS QVAM ALIVS. *Reſpondet Tertullianus, Paulum præ cæteris Apoſtolis à ceremoniis legis diſſuaſiſſe.* SI ALIVS. *Si Paulus quaſi mutatus in alterum virum, reſpuit quæ zelanter affectabat,* quæ olim lucra ei fuerant, propter Chriſtum nouæ legis Authorem arbitratus detrimenta, *eo ipſo confirmauit ſe eſſe Apoſtolum Creatoris, cuius ſententiæ fauebat, jam reſpuens, quæ Creator per Prophetas ſe ablaturum eſſe prædixerat*

5. QVI TVRBAT VOS. *Gal.* 5. 10. Currebatis bene: quis vos impediuit veritati non obedire? perſuaſio hæc non eſt ex eo qui vocat vos. modicum fermentũ *Antiquæ Ceremoniæ* totam maſſam corrumpit. Ego
D confido in vobis in Domino, quod nihil aliud ſapietis. Qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque eſt ille. A QVO DEO? *ſupple judicium feret.* ADSERTOREM CIRCVMCISIONIS. *Supple ſpiritalis in locum carnalis ſubſtitutæ. Vnde Paulus ſubiicit,* ego autem fratres, ſi circumciſionem adhuc prædico *carnalem ſcilicet, qualem adſerebat adhuc obſeruandam Galatis iſte ſuaſor malus* quid adhuc perſecutionem patior? ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. *Fruſtra igitur Chriſtus ignominioſam mortem patiens de impleta lege dixit,* conſummatum eſt: CONFIRMAT, EX PARTE. *Nempe quod attinet ad præcepta moralia, quæ ſunt de jure naturæ.*

7. QVIDAM DICVNT. *Hic pungit tacitè Pyſchicos.* DECESSISSE LEGEM. *mortuam & abolitam eſſe, quoad onus & jugum circumciſionis, & ceremoniarũ legalium.* APOSTOLORVM. *maximè Petri vt alibi vidimus.* CONCESSERINT. *abolita fuerint.* AMPLIATA. *quæ ad mores & juſtitiæ & ſanctitatis omnis cultum, tantum abeſt vt abrogata ſint, quin potius per legem nouam fuerunt in ſtatum perfectiorem ampliorem que prouecta, Chriſto dicente;* Niſi abundauerit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, &c. VTIQVE ET PVDICITIA. *quia videlicet juſtitia vniuerſalis omnes in ſe virtutes continet.*

8. VSQVE AD IOANNEM. *Finem legis & Prophetarum. Cuius quidem legis onera, hoc eſt oneroſa ceremonia, & Sacramenta ceſſarunt, non autem remedia vitiorum, hoc eſt documenta morum.* LIBERTAS IN CHRISTO, *lex gratiæ, per Chriſtum introducta, non infirmauit, ſed confirmauit & perfecit innocentiæ in lege Moſaica præſcriptæ documenta.* INVITVPERABILIS. *Pſal.* 18. 8. Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonium Domini fidele ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ Domini rectę lætificantes corda. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. VTIQVE NON MOECHABERIS. *Lex vel ex eo ſancta, quòd ſanctimoniam præcipiat, & damnet adulterium.*

9. POST HAS DIVITIAS *gratiam Euangelij, & lucrum, quam Paulus præferebat omnibus legis ceremoniis.* NON ERAT REVERTENDVM. *Gal.* 4. 9 Nunc autem cùm cognoueritis Deum, imò cogniti ſitis à Deo, *qui vocauit vos ex tenebris idololatriæ, in admirabile lumen ſuum* quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis? dies ſeruatis, & menſes & tempora, & annos. *Vide alibi dicta.* DEROGATIONEM. *Contemptibilia elementa ſpernens, quæ Gentiles pro Diis colebant; non tamen à Deo elementorum Creatore animos Galatarum auertebat.* DICENDO SVPRA. *verſu.* 8. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non ſunt dij, ſeruiebatis. VELIT INTELLIGI ELEMENTA. *alibi dupliciter expoſuimus hunc locum, vel de elementis mundi, vel de rudimentis legis, ad quæ, conuerti Galatas nolebat, ad cultum Dei Creatoris & fidem Chriſti à Gentilitate jam conuerſos, ne ab elementis, ad alia elementa transferent.* COENAS PVRAS, *abſtinentiam à cibis immundis.* DIES MAGNOS. *Feſta Paſchatis, & Pentecoſtes, aliaſque feſtiuitates ſecundum legem Moyſi celebrandas.* ET PER AMOS *cap.* 5. 21. Odi & projeci feſtiuitates veſtras, & non capiam odorem cœtuum veſtrorum. Quod ſi obtuleritis mihi holocauſtomata, & munera veſtra, non ſuſcipiam: & vota pinguium veſtrorum non reſpiciam. 70. *paulo aliter:* odio habui, repuli feſtiuitates veſtras, nec odorabor hoſtias in conuentionibus veſtris, &c. & ſalutares præſentiæ veſtræ non reſpiciam.

10. DE SERVITVTE EXEMPTOS. *Legis Moſaicæ; quæ ſeruos ſuos, velut cauterio, circumciſione notabat. Paulus authoritate Prophetica fundatus, hanc notam velut jam turpem eradere contendebat. Gal.* 5. 1. State, *Syr. ſtate igitur in libertate illa qua Meſchico vos donauit:* & nolite iterum jugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. QVIA ET MOYSES. *Deut.* 10. 16. Circumcidite igitur præputium cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius. 70. Et circumcidemini duritiem cordis veſtri, &c.

Quoniam hi omnes textus idem ipſum probant, vnico ſub Scholio redegi: quorum mentē ſelectiſſimis confirmo locis ex intima Auguſtini medulla depromptis. Probat itaque non ineleganter nec indoctius Tertulliano: veterē legem impletam, figuris eius & vmbris per veritatem promiſſam & prophetatam, excuſsis & abrogatis eiuſdem ceremoniis & Sacramentis, moralia præcepta non minus, imò perfectius quàm in veteri teſtamento commendari. Ita ſcribit Epiſtola. 200. *ad Aſellicum de Iudaiſmo, circa finem.* Aptius, inquit, iſte neſcio quis, de quo ſcripſiſti, S. Aug.
quod doceat Iudaizare Chriſtianos, eo modo ſe, ſicut inſinuauit ſanctitas tua, Iudæum & Iſraëlitam vocat, vt ab eſcis prohibeat, à quibus pro temporis illius congruentia, lex per ſanctum famulum Dei Moyſem data prohibebat, & cæteras illius temporis obſeruationes jam nunc apud Chriſtianos abolitas remotaſque perſuadeat; quas vmbras futurorũ appellat Apoſtolus, vt & prophetia in illis intelligatur, & eorũ obſeruatio jam euacuata monſtretur. Vnde apparet, quare ſe iſte aptius velit Iſraëlitam Iudæumque vocitari, non ſpiritualiter, ſed omnino carnaliter. Nos autem nec illis obſeruationibus quæ nouo teſtamento reuelato euacuatæ ſunt, tenemur obſtricti; & præcepta legis, huic etiam tempori neceſſaria, qualia ſunt, non adulterabis, non homicidium facies, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, quod in hoc ſermone recapitulatur, diliges proximum tanquam teipsũ, non viribus humanis quaſi noſtram conſtituentes juſtitiam, ſed gratiâ Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, in ea juſtitia, quæ ab illo eſt, obſeruanda eſſe didicimus & docemus. Nec tamen ideo nos negamus ſemen Abrahæ, quibus dicit Apoſtolus, vos ergo Abrahæ ſemen eſtis; aut Iudæos in abſcondito, *cordis homine* de quibus idem dicit: non enim qui in manifeſto Iudæus, neque quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt; & circumciſio cordis quæ eſt ſpiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo eſt, aut Iſraëlitas ſpiritales, ad eum ſcilicet pertinentes *Iacob ſiue Iſrael.* cui minori prædictum eſt ſeruiturum eſſe majorem. Sed hæc vocabula *alieni à jactantia & faſtu* nobis non indecenter apponimus, eaque myſteriorum intelligentiâ continemus, non verborum inſolentiâ ventilamus. *Non ſecus materiam eandem proſequitur to.* 6. *lib.*
10. *contra Fauſtum cap.* 2. *Sic inducit aduerſarium obii-* S. Aug.
cientem ſibi: Cur tenes vetus teſtamentũ cuius præcepta non ſeruas? reſpondeo ſeruari à Chriſtianis etiam ex ipſis libris præcepta vitæ agendæ: præcepta verò vitæ ſignificandæ tunc rectè obſeruata, quando prænuntiabantur iſta quæ nunc reuelata ſunt. quapropter etiam ipſa, ſic non obſeruo ad Religionem, vt teneam tamen ad teſtificationem: ſicut & promiſſa carnalia *temporalia* quæ ibi continentur, vnde propriè vetus dicitur teſtamentum. Quamuis enim mihi æterna ſperanda reuelata ſint, & illa tamen *carnalia in lege promiſſa* atteſtantia lego, quæ in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos in quos finis ſæculorum obuenit. *Et lib.* 19. *contra eundem Fauſtum cap.* 17. *cum de reprehenſione Petri à Paulo facta dixiſſet, & de conſilio Apoſtolico, quo decretum eſt, Gentiles ad fidem conuerſos, ad Iudaiſmum non*
eſſe cogendos. Sic concludit capite ſequenti. Quid habent S. Aug.
ergo iſti, vnde legi & Prophetis calũnientur, quod eos Chriſtus ſoluere venerit potius quam adimplere? Quia Chriſtiani non obſeruant quæ ibi præcepta ſunt, cum ea ſola non obſeruent, per quæ Chriſtus promittebatur; & ideo non obſeruent magis, quia eadem promiſſa jam Chriſtus impleuit: nec adhuc promittuntur, quia iam impleta ſunt: eorumque promiſſiua ſigna in eis terminari debuerunt, quos fides Chriſti hæc adimplentis, jam talibus imbutos inuenerat? numquid enim non obſeruant Chriſtiani quod in illa Scriptura eſt: audi Iſrael Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: non facies tibi idolum & cætera huiuſmodi? numquid non obſeruant Chriſtiani quod ibi dicitur, non accipies nomē Domini Dei in vanum? numquid ipſum Sabbatum quod ad intelligendam veram requiem pertinet, non

obſeruant Chriſtiani? numquid honorem parentibus Chriſtiani non deferunt, quod ibi præceptum eſt? numquid à fornicationibus aut homicidiis, aut furtis, aut falſis teſtimoniis aut a concupiſcenda vxore proximi, aut a concupiſcēda re proximi non ſe temperant Chriſtiani: quæ omnia in illa lege conſcripta ſunt? Hæc pręcepta ſunt morū, illa Sacramenta ſunt promiſſorum: hæc implentur per adiuuantē gratiam, illa per redditam veritatem: vtraque per Chriſtum, & illam ſemper gratiam donantem, nunc etiam reuelantem; & hanc veritatem, tunc promittentem, nunc exhibentem; quia lex per Moyſem data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Denique iſta quæ in rectè viuente conſcientia conſeruantur, fide per dilectionem operante complentur: illa verò quæ in promittente ſignificatione verſata ſunt, rebus redditis tranſierunt. Ita & ipſa non ſoluta ſed impleta ſunt, quia ea non irrita, nec fallacia Chriſtus oſtendit, cùm id, quod eorum ſignificatione promittebatur exhibuit. *Et to. 7. lib. 3. ad Bonifacium contra duas Epiſtolas Pelagianorum cap. 4. vbi retexit quæ ſupra Scholio primo ab eo tranſcripſimus contra Fauſtum Scribente de juſtis ante legem.* Siue Abraham, inquit, ſiue ante illum juſti, ſiue poſt eum vſque ad ipſum Moyſem per quem datum eſt teſtamentum a Monte Sina in ſeruitutem generans, ſiue cæteri Prophetæ poſt eum, & ſancti homines Dei vſque ad Ioannem Baptiſtam, filij ſunt promiſſionis & gratiæ ſecundum Iſaac filium liberæ, non ex lege, ſed ex promiſſione hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. Abſit enim vt Noë juſtum, & prioris temporis juſtos, & quicumque ab illo vſque ad Abraham juſti eſſe potuerunt, vel conſpicui, vel occulti, negemus ad ſupernam Ieruſalem quæ mater noſtra

S. Aug.

A eſt, pertinere, quamuis anteriore tempore inueniantur eſſe quam Sara, quæ ipſius liberæ Matris Prophetiam figuraſque geſtabat. Quantò euidentius ergo poſt Abraham; cui ſic declarata eſt ipſa promiſſio, vt Pater multarum gentium diceretur, quicumque Deo placuerunt, filij promiſſionis habendi ſunt? non enim ex Abraham & deinceps juſtorum generatio verior, ſed prophetia manifeſtior reperitur. Ad teſtamentum autem vetus, quod eſt a Monte Sina in ſeruitutem generans, quod eſt Agar, illi pertinent, qui cum acceperint legem ſanctam, & juſtam, & bonam, putant ſibi ad vitam, literam poſſe ſufficere, &c. Qui Iudæi ſecundum Prophetias quas legunt, per omnes ſunt terras vbique diſperſi, vt ex eorum quoque codicibus, Chriſtianæ non deſit teſtimonium veritati. Et vetus igitur teſtamentum Deus condidit, quia Deo placuit vſque ad plenitudinem B temporis, promiſſis terrenis tanquam in præmio conſtitutis, promiſſa velare cœleſtia; & populo terrenis bonis inhianti, & propterea durum cor habenti, quamuis ſpiritalem, tamen in tabulis lapideis legem dare. Exceptis quippe librorum veterum Sacramentis, quæ ſola ſignificandi ratione præcepta ſunt, quanquam & in eis, quia ſpiritaliter intelligenda ſunt, rectè lex dicitur ſpiritalis: cætera certè quæ ad pietatem, bonoſque mores pertinentia, non ad aliquam ſignificationem vlla interpretatione referenda, ſed prorſus vt ſunt dicta, facienda ſunt: profectò illam Dei legem, non ſolum illi tunc populo, verum etiam nunc nobis ad inſtituendam rectè vitam, neceſſariam nemo dubitauerit. *Proſequitur juxta præmiſſos locos, obligationem retentam omnia præcepta moralia legis obſeruandi, liberatis ab onere ceremoniarum, figuratiuarum Myſteriorum noui Teſtamenti.*

LEX NOVA.

1. *Lex noua implet veterem abundante juſtitia. De pudic. cap. 6. à p.*

[a] *Legem ergo euacuamus per fidem? Abſit, ſed legem ſiſtimus*; ſcilicet in his quæ & nunc nouo Teſtamento interdicta etiam cumulatiore præcepto prohibentur. Pro, [b] *Non mœchaberis, Qui videris ad concupiſcentiam, jam mœchatus eſt in corde ſuo.* & pro, [c] *Non occides, Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit gehennæ.* Quære an ſalua ſit lex non mœchandi; cui acceſſit, nec concupiſcendi. Ceterum, ſi qua vobis exempla in ſinum plaudent, non opponentur huic quam defendimus diſciplinæ. Fruſtra enim lex ſupraſtructa eſt, origines quoque delictorum, id eſt, concupiſcentias & voluntates, non minus quàm facta condemnans.

a Rom. 3. 31.
b Exo. 20. 14.
c Math. 5. 22. 28.

2. *Et de Orat. cap. 1. à p.*

Ceterum quicquid retrò fuerat, aut demutatum eſt, vt circuncìſio: aut ſuppletum, vt reliqua lex: aut impletum, vt prophetia: aut perfectum, vt fides ipſa. Omnia de carnalibus in ſpiritalia renouauit noua Dei gratia, ſuperducto Euangelio expunctore totius retrò vetuſtatis.

LEX NOVA. 1. & 2. SCHOL.

Legem ergo. *Rom 3. 31.* Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus. *Tranſlat. Syr.* Numquid igitur legem ipſam abrogamus per fidem? abſit: quinimo legem ipſam ſtabilimus. Cumulatiore præcepto. *Vt non tantùm actum homicidij, vel verbum iniurioſum, ſed & ipſum motum iræ: nec tantum adulterium, ſed & concupiſcentiam ipſam vxoris alienæ, lex noua interdicat.* Si qua exempla. *Veniæ datæ mœchis vobis tacitè in corde blandiuntur; nihil facient, non præualebunt rigori noſtræ diſciplinæ, qua non recipiendo lapſos in mœchiam poſt baptiſmum, firmiſsimum pudicitiæ conſeruandæ vallum obſtruximus.* Lex ſupraſtructa. *Si enim tam facilè indulgetur adulteris, ipſa indulgentia procliuitatem naturæ corruptæ juuante, fruſtra Chriſtus legis plenitudinem ſu-* C *perſtruxit, & actibus jam lege Moſayca prohibitis, etiam concupiſcentiam & voluntatem peccandi ex qua actus peccati oriuntur, adjecit.*

2. Retro fuerat, *in veteri lege præſcriptum.* Vt circumciſio; *carnis, in Circumciſionem ſpiritus.* Suppletum. *gratia per Ieſum data quæ deerat vacuis & egenis elementis legis.* Impletum. *vt præter Prophetias verborum & oraculorum, figura etiam propheticæ impleta ſint.* Perfectum. *fide jam explicita, & facta ſubſtantia & fundamento rerum ſpiritualium & æternarum ſperandarum.* Expunctore vetuſtatis. *Abrogatore & obliteratore veteris legis quoad præcepta ceremonialia; impletore verò, & perfectore, quoad moralia. Quoniam ſatis alibi de impleta lege per Euangelium, prohibens etiam peccata interiora voluntatis, tra-*

ſtatuimus; Sufficiet nunc locum Pauli à Tertulliano citarum exponere Auguſtini verbis. to. 4. lib. Expoſit. quarumdam propoſitionum Ep. ad Rom. propoſit. 19. Quod autem, inquit, dicit, legem euacuamus per fidem, abſit? Sed legem ſtatuimus, id eſt firmamus. Sed quemadmodum firmanda fuerat lex, niſi per juſtitiam? Iuſtitia autẽ quæ eſt ex fide: quia ea ipſa quæ non poterant impleri per legem, per fidem impleta ſunt. *Et to. 3. lib. de Spiritu & litera cap.* 30. Liberum, inquit, arbitrium euacuamus per gratiam? Abſit, ſed magis liberum arbitrium ſtatuimus. Sicut enim lex per fidem, ſic liberum arbitrium per gratiam, non euacuatur ſed ſtatuitur. Neque enim lex impletur niſi libero arbitrio; ſed per legem cognitio peccati; per fidem impetratio gratiæ contra peccatum; per gratiam ſanatio animæ abolitione peccati; per animæ ſanitatem libertas arbitrij; per liberum arbitrium juſtitiæ dilectio. *addo ego per dilectionem in opere juſtitiæ delectatio*; per [illegible]ſtitiæ dilectionem legis operatio, ac per hoc, ſ[illegible] lex non euacuatur, ſed ſtatuitur per fidẽ, quia fides impetrat gratiam qua lex impleatur: Ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, ſed ſtatuitur, quia gratia ſanat voluntatem, qua juſtitia liberè diligatur. Omnia hæc quæ velut

S. Aug.

S. Aug.

A cathenatim connexui, habent voces ſuas in Scripturis. Lex dicit; non concupiſces. Fides dicit, ſana animam meam: *credit enim in Medicum qui ſanat omnes infirmitates ſuas; maximè carnalem concupiſcentiam, qua Vriæ concupiuit vxorem, cuius cauſa ſe etiam præſtitit homicidam.* quoniam peccaui tibi. *Tibi ſoli peccaui, qui concupiſcere & occidere prohibuiſti.* Gratia dicit, ecce ſanus factus es, jam noli peccare, ne quid deterius tibi contingat. Sanitas dicit, Domine Deus meus clamaui ad te & ſanaſti me. Liberũ arbitrium dicit, voluntariè ſacrificabo tibi. Dilectio juſtitiæ dicit, narrauerunt mihi iniuſti delectationes, ſed non vt B lex tua Domine. Vt quid ergo miſeri homines, aut de libero arbitrio audent ſuperbire antequam liberentur, aut de ſuis viribus, ſi jam liberati ſunt, nec attendunt in ipſo nomine liberi arbitrij vtique libertatem ſonare? vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. Si ergo ſerui ſunt peccati, quid ſe jactant de libero arbitrio? a quo enim quis deuictus eſt huic & ſeruus addictus eſt. Si autem liberati ſunt, quid ſe jactant velut de opere proprio, & gloriantur quaſi non acceperint? An ita ſunt liberi, vt nec illũ velint habere Dominum qui eis dicit; ſine me nihil poteſtis facere: & ſi filius vos liberauerit, tũc verè liberi eritis.

3. *Lex noua eſt verbum breuiatum. 4. cont. Marc. cap. 1. in m.*

HÆc erit lex apud Dauid [a] *inuituperabilis*, quà perfecta, *conuertens animas*, vtique ab idolis, ad Deum. hic erit & ſermo, de quo idem Eſaïas: [b] *Quoniam, inquit, deciſum ſermonem faciet Dominus in terra.* Compendiatum eſt enim nouum Teſtamentum, & legis laciniosis oneribus expeditum.

a Pſal. 18. 8.
b Eſa. 10. 23.

4. *Lex noua ſermone & aqua breui, magnos effectus producit. V. Verbum, Gentilis leproſus. 3.*

LEX NOVA 3. SCHOL.

HÆc ERIT LEX *noua & gratiæ à Pſalte prophetata, Pſal.* 18. 8. Lex Domini immaculata conuertens animas, &c. *Quem locum ibidem Aug. Chriſto applicat nouæ legis authori.* Lex, inquit, Domini, ipſe eſt qui venit legem implere non ſoluere. Et immaculata lex, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, non premens animas ſeruitutis jugo, ſed ad ſe imitandum libertate conuertens. Teſtimonium Domini fidele. Quia nemo nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare; quæ abſcondita ſunt a ſapientibus, & reuelata paruulis, quoniam Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda. Omnes juſtitiæ Domini in illo rectæ, qui non docuit, quod ipſe non fecit; vt qui imitarentur, corde gauderent in eis quæ liberè eam charitate facerent, non ſeruiliter cum timore. Præceptum Domini lucidum, ſine D velamento carnalium obſeruationum, illuminans hominis interioris aſpectum. *Onus leue, jugum ſuaue, pro tot præceptis cæremonialibus, & totius Decalogi mandatis, omnia in vno recapitulans & colligens, dilectione ſcilicet proximi:* Qui enim diligit proximum, legem impleuit: *Legis veteris prolixis laciniis & oneribus ſermo expeditus.* DE QVO ESAIAS *cap.* 10. 23. Conſummatio abbreuiata inundabit juſtitiam. Conſummationem enim & abbreuiationem *Sanct. Pagn. ex Hebr. conſummationem deciſam* Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. *Quod ſic transferunt* 70. Verbum conſummans & breuians in juſtitia: quoniam ſermonem breuiatum faciet Dominus in toto orbe terræ. *Quem locum retulit D. Paulus Rom. 9.* 28. Verbum enim conſummans & ab-

S. Aug.

C breuians in æquitate quia verbum breuiatum faciet Dominus ſuper terram. *Tranſlat. Syr.* Sermonem ad conſummationem contulit, & præcidit, eumque præſtabit Dominus ſuper terram. *Quod ſic explanat Aug. to. 4. lib. primo quæſtionum ad Simplicianum, quæſt.* 2. Verbum, inquit, conſummans & breuians faciet Dominus ſuper terram: id eſt vt compendio fidei per gratiam ſaluos faciat credentes, non per innumerabiles obſeruationes, quibus illa multitudo ſeruiliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum conſummans & breuians fecit ſuper terram, dicens, jugum meum leue eſt, & ſarcina mea ſuauis eſt. Quod & paulò poſt hit dicitur, *eodem cap. 10. ad Rom. ex Deut.* 30. Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, quia ſi confitearis in ore tuo, quia Dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad juſtitiam, &c. Hoc eſt verbum conſummans & breuians, &c. Qua conſummatione atque breuitate latro juſtificatus eſt, qui defixus in cruce omnibus membris, & habens libera hæc duo, corde credidit ad juſtitiam, ore confeſſus eſt ad ſalutem. Statimque audire meruit, *ô verbum breuiatum!* hodiè mecum eris in paradiſo. *merces fidei loquentis verbo breuiato, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Conſequerentur enim bona opera eius, ſi percepta gratia diu inter homines viueret. Sed tamen non ea præceſſerant, vt eandem gratiam mereretur, ex latrocinio fixus in cruce, ex cruce in paradiſum tranſlatus.

S. Aug.

5. Lex noua quò pluribus veteris legis cæremoniis nos ſoluit, ſtrictius paucis nos obligat. De pudic. cap. 12. in m.

CVr ceruicem noſtram à tanto jugo excuſant, niſi vt illi compendia iſta diſciplinæ ſemper imponant? Cur tot vincula indulgent, niſi vt perpetuò ad neceſſariora conſtringant? Soluerunt à pluribus, vt nocentioribus obſeruandis obligaremur. Compenſatione res acta eſt. lucrati ſumus multa, vt aliqua præſtemus.

6. Lex gratiæ ſpiritalis, cum ſuis Sacrificiis, eiuſque cæremoniis legi carnali, impleta Prophetia, ſucceſſit. cont. Iud. cap. 5. in f. & 6. in p.

ITaque quomodo carnalia ſacrificia reprobata intelliguntur, de quibus & Eſaïas loqui-
a Eſa.1.11. tur, dicens, [a] *Quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? dicit Dominus*; ita ſacrificia
b Ibid.13. ſpiritalia accepta prædicantur, vt Prophetæ annuntiant. Quoniam [b] *etſi attuleritis*, inquit,
c Ibid.14. 15. *mihi ſimilam, vanum ſupplicamentum, execramentum mihi eſt.* Et adhuc dicit: [c] *Holocauſtomata & ſacrificia veſtra, & adipem hircorum, & ſanguinem taurorum nolo: nec ſi veniatis videri mihi.*
Malach.1. 11. *quis enim exquiſiuit hæc de manibus veſtris?* De ſpiritalibus verò ſacrificiis addit, dicens: *Et in omni loco ſacrificia munda offerentur nomini meo, dicit Dominus.* Igitur cùm manifeſtum ſit, &
Cap. VI. ſabbatum temporale oſtenſum, & ſabbatum æternum prædictum, circumciſionem carnalem prædictam, & circumciſionem ſpiritalem præindicatam: legem quoque temporalem, & legem æternalem denuntiatam: ſacrificia carnalia, & ſacrificia ſpiritalia præoſtenſa; ſequitur vt præcedenti tempore datis omnibus iſtis præceptis carnaliter populo Iſraël, ſuperueniret tempus, quo legis antiquæ & cæremoniarum veterum præcepta ceſſarent, & nouæ legis promiſſio, & ſpiritalium ſacrificiorum agnitio, & noui Teſtamenti pollicitatio
d Luc.1. 78. ſuperueniret, fulgente nobis [d] *lumine ex alto, qui ſedebamus in tenebris, & in vmbra mortis detinebamur.* Itaque neceſſitas nobis incumbit, vt quoniam prædicatam nouam legem à Prophetis prædiximus, & non talem qualis jam data eſſet patribus eorum eo tempore quo eos de terra Ægypti produxit, oſtendere & probare debeamus, tam legem illam veterem ceſſaſſe, quàm legem nouam promiſſam nunc operari.

LEX NOVA. 5. & 6. SCHOL.

A TANTO IVGO EXCVSANT. *Cur Apoſtoli in illo ſuo Concilio Hieroſolymitano Chriſtianos à jugo circumciſionis, & tot cæremoniarum legalium eximunt, niſi vt in perpetuum obligent reſeruatis ſtrictioribus præceptis moralibus, maximè verò pudicitiæ?* VT NOCENTIORIBVS OBSERVANDIS, *vt cautius à grauioribus peccatis fornicationis, & mœchiæ abſtineremus.* COMPENSATIONE. *Definitur à Modeſtino Iureconſulto, in l. 1. ff. de Compenſat.* Debiti & crediti inuicem inter ſe contrahentium contributio; id eſt per æris ſui computationem, ab ære alieno liberatio. Liquidi autem ad liquidum fit compenſatio. Lege finali *C. de Compenſat. Sed & compenſatio fit damni. leg. 57. ff. de donat. inter vir. fit etiam donationis. l. 7. §. ſi vir. ff. eo titulo. Denique & negligentiæ, l. 10: ff. de Compenſat.* Sed hæc de qua Tertull. valde nobis lucroſa eſt, vt pro multis grauibus oneribus, pauca leuia ſubeamus.

6. REPROBATA INTELLIGVNTVR. *Sicut nouimus in noua lege reiecta ſacrificia carnalia, ſic intelligimus grata eſſe Deo, ſicut per Prophetas ſuos prædixerat, ſacrificia ſpiritalia.* ETSI ATTVLERITIS. *Eſa. 1. 13.* Ne offeratis ſacrificium vltra: incenſum abominatio eſt mihi. 70. ſi afferatis ſimilam; vanum incenſum, abominatio mihi eſt. SI VENERITIS VIDERI. *Eſa. 1. 12.* Cùm veneritis ante conſpectum meum. 70. *autem*: Neque veniatis vt appareatis mihi. SACRIFICIA NON ACCIPIAM. *vulgata.* Munus non ſuſcipiam de manu veſtra. ADDIDIT. *Malach. 1. 11.* Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, qu a magnũ eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. 70. *paulo aliter*: clarificatum eſt nomen meum, &c. Incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum. OSTENSVM. *in praxim redactum, & tranſactum.* SABBATVM ÆTERNVM. *requies ſempiterna. Aug. to. 7.*

A *lib. 3. ad Bonifacium, contra duas literas Pelagianorum, præclarè de ceſſatione legis antiquæ per nouam introductam, quantum attinet ad Sacrificia cæteraque præcepta cæremonialia, reſeruatâ nihilominus ſtrictiori obſeruatione cultus vnius Dei & dilectione proximi, in quo eſt compendiata ſumma decalogi. cap. 4.* Si, inquit, Chriſtus S. Aug. nobis abſtulit illud grauiſſimum multarum obſeruationum jugum, ne carnaliter circumcidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne Sabbato ſepteno dierum volumine redeunte, ab operibus etiam neceſſariis quieſcamus, & cætera huiuſmodi; ſed ea ſpiritaliter intellecta teneamus, remotiſque vmbris ſignificantibus, in rerum ipſarum quæ ſignificantur, luce vigilemus: numquid propterea dicturi ſumus, non ad nos pertinere quod ſcriptum eſt, vt alienum quodcumque perditum quiſquis inuenerit, reddat ei qui perdidit, & alia multa ſimilia, quibus piè rectéque viuere diſcitur: maximéque ipſum decalogũ, B qui duabus illis lapideis tabulis continetur, exceptâ Sabbati *in Dominicam authoritate Apoſtolica mutati* obſeruatione carnali, quæ ſpiritalem ſanctificationem quietemque ſignificat? Quis enim dicat non debere obſeruare Chriſtianos, vt vni Deo religionis *maximè Sacrificij Euchariſtici oblatione mundiſſima* obſequio ſeruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falſa teſtimonia perpetrentur; ne vxor, ne omnino res vlla concupiſcatur aliena? Quis eſt tam impius, qui dicat ideo ſe iſta legis non cuſtodire præcepta, quia eſt ipſe Chriſtianus, nec ſub lege, ſed ſub gratia conſtitutus? verùm hæc planè magna diſtantia eſt, quòd faciunt iſta ſub lege poſiti, quos litera occidit, ob terrenam fœlicitatem, vel cupiditate adipiſcendi, vel timore amittendi; & ideo non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas qua peccatum augetur, cupiditate

pidiitate aliâ non ſanatur. Hi ad vetus pertinent te- A ſtamentum quod in ſeruitutem generat, quia facit eos carnalis timor & cupiditas ſeruos, non Euangelica fides, ſpes, & charitas liberos. Sub gratia verò poſiti, quos viuificat ſpiritus, & fide iſta faciunt quæ per dilectionem operatur in ſpe bonorum non carnalium, ſed ſpiritalium, non terrenorum, ſed cœleſtium; non temporalium, ſed æternorum; præcipuè credentes in mediatorem, per quem ſibi non dubitant & ſpiritum gratiæ ſubminiſtrari vt benè iſta faciant, & ignoſci poſſe, cum peccant. Hi pertinent ad Teſtamentum nouum filij promiſſionis, & regenerati à Deo patre & libera matre; huius generis B fuerunt antiqui omnes juſti, & ipſe Moyſes teſtamenti miniſter veteris, hæres noui: quia ex fide qua nos viuimus, vna eademque vixerunt, incarnationem, paſſionem, reſurrectionemque Chriſti credentes futuram, quam nos credimus factam, vſque ad ipſum Ioannem Baptiſtam, tanquam præteritæ diſpenſationis limitem quemdam, qui mediatorem ipſum non aliqua vmbra futuri, vel allegorica ſignificatione, vel vlla prophetica prænuntiatione, venturum eſſe ſignificans; ſed digito demonſtrans ait: Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccatum mundi. *Originale quidem quod omnes contrahunt, & in genere omne peccatum pro quo ſoluendo immolatus eſt agnus ſacrificio cruento, & quotidię in omni loco offertur oblatio munda incruento pro mundo mundando immundo:* tanquam dicens, quem multi juſti videre concupierunt, in quem venturum ab ipſius humani generis initio crediderunt; *qui in Abel occiſus eſt agnus ab origine mundi, ab Abraham in ariete ſuffectus eſt in locum Iſaac immolandi:* de quo Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, de quo ſcripſit Moyſes, de quo lex & prophetæ ſunt teſtes: Ecce Agnus Dei, &c. Ab hoc Ioanne, & deinceps, cœperunt de Chriſto fieri præterita, vel præſentia, quæ ab illis omnibus anterioris temporis juſtis credebantur, ſperabantur, & deſiderabantur futura. Eadem igitur fides & in illis qui nondum nomine, ſed re ipſa fuerunt antea Chriſtiani, & in iſtis qui non ſolum ſunt, verùm etiam vocantur, & in vtriſque eadem gratia per Spiritum Sanctum. Vnde dicit Apoſtolus. 2. Cor. 4. habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſecundùm quod ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus propter quod & loquimur. S. Aug.

7. *Lex noua glorioſior veteri, in euacuata gloria Moyſi. 5. cont. Marc. cap. 11. à p.*

COmmemorat & de velamine Moyſi, quo faciem tegebat incontemplabilem filiis Iſraël. Si ideo vt claritatem majorem defenderet noui Teſtamenti, quod manet in gloria, quàm veteris, quod euacuari habebat; hoc & meæ conuenit fidei, præponenti Euangelium Legi. & vide ne magis meæ. Illic enim erit ſuperponi quid, vbi fuerit & illud cui ſuperponitur. 2. Cor. 3. 7. Exo. 34. 30.

8. *Lex & teſtamentum nouum non mutatur. De pudic. cap. 12. in f.*

NOuiſſimi Teſtamenti ſemper indemutabilis ſtatus eſt, & vtiq. recitatio decreti, conſiliumque illud cum ſæculo deſinet.

LEX NOVA. 7. & 8. SCHOL.

COMMEMORAT. *Fruſtra Marcion profert Paulum agentem de velamine, quo Moyſes texit faciem cùm fractis primis tabulis, rediret facie illuſtri, quam ferre non poterant Iſraëlitæ: vt vetus Teſtamentum, præ nouo vileſcat.* HABEBAT. *debebat.* MAGIS MEÆ, *ſupple fidei congruæ, quæ vtrumque teſtamentum ab eodem Deo Creatore fluxiſſe credit, licet nouum præponat veteri; quàm tuæ, quæ non habet vetus, cui nouum ſuperponas. Locum Pauli accipe, non reiicientis vetus tanquam malum, ſed nouum vt perfectius veteri præponentis. 2. Cor. 3. 7.* Si miniſtratio mortis *legis adminiſtratio per Moyſem, & literæ occidentis, ob defectum gratiæ, & ſpiritus viuificantis,* literis deformata in lapidibus, *Syr. in Scriptura exarata eſt in lapidibus* fuit in gloria, *ob glorioſam & lucidam faciem Moyſi* ita vt non poſſent intendere *Syr. intueri* filij Iſraël in faciem Moyſi, propter gloriam vultus eius quæ euacuatur: *Syr. quæ* D *abolita eſt.* quomodo non magis miniſtratio ſpiritus *legis Euangelicæ & gratiæ viuificantis* erit in gloria? *vnde in Monte Thabor Moyſe cornuta inſtar lunæ facie, & Helia quaſi Sole Prophetarum, poſt teſtimonium redditum diſparentibus, ſolus Chriſtus ſplendidus apparuit; ſicut Sol, luna & ſtellis recedentibus; vt gloria noui teſtamenti, gloriam veteris obſcuram obſoletamque euacuaret. Pluribus de illuſtri facie Moyſi alio loco dictis, quæ ſequuntur, habes apud Auguſtinum to. 6. lib. de vtilitate credendi, contra Manichæos. cap. 3.* Euacuatur, inquit, in Chriſto non vetus teſtamentum, ſed velamen eius, vt per Chriſtum intelligatur, & quaſi S. Aug. denudetur, quod ſine Chriſto obſcurum atque adopertum eſt. Statim quippe idem Apoſtolus ſubiicit: cum autem tranſieris ad Chriſtum, auferetur ve- C lamen. Non enim ait, auferetur lex, aut teſtamentum vetus. Non igitur per Domini gratiam, *legem gratia* tanquam inutilia ibi tegerentur, ablatæ ſunt; ſed tegmen potius, quo vtilia tegebantur. Hoc modo agitur cum ijs qui ſtudioſè ac piè, non turbidè atque improbè Scripturarum illarum ſenſum requirunt; demonſtraturque ſedulò, & ordo rerum, & cauſæ factorum atque dictorum, & veteris teſtamenti ad nouum tanta congruentia, vt apex nullus qui non conſonet, relinquatur; & figurarum tanta ſecreta, vt omnia quæ interpretando eruuntur, miſeros eſſe cogant fateri, qui hæc volunt ante condemnare quàm diſcere. *Faceſſant igitur cum Manichæis Marcionitæ, vetus Teſtamentum, quod non intelligunt, reprobantes.*

8. SEMPER INDEMVTABILIS. *Numquam mutabilis, & æternus ſtatus, quo decretum & voluntas Dei, conſiliumque immutabile ſcriptum nobis quotidie recitatur.* CVM SÆCVLO DESINET. *Imo*, conſilium Domini in æternum manet. *Deſinet tamen, vt alibi fusè probat Auguſtinus, quoad vſum Sacramentorum, & quantum ad opera miſericordiæ, & pœnitentiæ in noua lege commendata, quando nullum amplius erit peccatum pro quo pœnitentia agatur, nulla miſeria proximo, cui ſubueniatur. De æterno teſtamento nouo Auguſtinus in Pſal. 105.* S. Aug. Memor fuit teſtamenti ſui, vtique inquit teſtamenti æterni, quod diſpoſuit ad Abraham, non veteris quod aboletur, ſed noui, quod etiam in veteri abſconditur. *Et in Pſal. 109. Quoniam mutatâ lege mutatur Sacerdotium, de immutabili Teſtamento nouæ legis ob æternum Sacrificium:* Iurauit Dominus & non pœnitebit eum. S. Aug. Iurauit, inquit, firmauit, non eum

pœnitebit, non mutabit. Quid? Tu es Sacerdos in æternum. Ideo in æternum, quia non pœnitebit eum. Sed Sacerdos ſecundùm quid? numquid erunt iſtæ hoſtiæ, victimæ oblatæ à Patriarchis, Aræ ſanguinis & Tabernaculum, & illa primi Teſtamenti veteris Sacramenta? Abſit. Iam illa ſublata ſunt, euerſo jam templo, remoto illo Sacerdotio, pereunte victimâ eorum & ſacrificio. Hæc nec Iudæi habent. Vident periſſe jam Sacerdotium ſecundùm ordinem Aaron, & non agnoſcunt Sacerdotium ſecundùm Melchiſedech. *Et in titulum Pſalmi. 143. de mutatione eiuſdem teſtamenti, & oneroſo Sacerdotio.* S. Aug. Noſtis, inquit, multis Sacramentis viſibilibus: & corporalibus oneA ratum eſſe populum primum, circumciſione, negotioſo illo quodam Sacerdotio, & templo figuris pleno, multiplicibus holocauſtorum, Sacrificiorumque generibus. Hæc Dauid noſter tanquam arma prementia, non adiuuantia poſuit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare. *Et quomodo viuificaret miniſtratio mortis de qua Schol. præcedenti?* Verè ex lege eſſet juſtitia. Vt quid ergo lex? ſequitur: ſed concluſit, inquit, ſcriptura omnia ſub peccato vt promiſſio *indemutabilis & firma*, ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. *In lege gratiæ, de qua Paulus:* Gratia Dei vita æterna. *Et Pſaltes* juſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.

9. *Lex noua tota pacis & veniæ. cont. Iud. cap. 3. à m.*

DEnique ex hac domo Dei Iacob, etiam legem nouam proceſſuram ſequentibus verbis annuntiat Eſaïas dicens: [a] *De Sion enim exiet lex, & Verbum Domini ex Ieruſalem, & judicauit inter gentes*, id eſt inter eos qui ex gentibus ſumus vocati: *& concident*, inquit, [b] *gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces, & non accipiet gens ſuper gentem gladium, & jam non diſcent præliari* Igitur intelliguntur alij quàm nos, qui noua lege edocti iſta obſeruamus, obliterata veteri lege, cuius abolitionem futuram actus ipſe demonſtrat? nam vetus lex vltione gladij ſe vindicabat, & [c] *oculum pro oculo* eruebat, & vindictam iniuriæ retribuebat. Noua autem lex clementiam deſignabat, & belli priſtina in æmulos legis, & hoſtis exſecutionem, in pacificos actus, arandæ, & colendæ terræ reformabat.

[a] Eſa. 2. 3.
[b] Ibid.
[c] Leuit. 24. 20.

LEX NOVA. 9. SCHOL.

ANNVNTIAT ESAIAS. 2. 3. Venite & aſcendamus ad montem Domini & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem. Et judicabit gentes. Et arguet populos multos: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, 70. *inter gentes &c. Contundent in aratra* & lanceas ſuas, in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prœlium. ACTVS IPSE, *abolitio de facto impleta, & lex talionis & vindictæ, in legem clementiæ & indulgentiæ demutata.* BELLI PRISTINA, *odia ſcilicet in gentiles diuinæ legi aduerſantes.* HOSTIS EXECVTIONEM. *Euerſionem & ruinam, enſe, & gladio prius peractam, in agriculturam tempore pacis exercendam. poſteriori parte prophetia relicta, vt aliàs expoſitâ, priorem ex Auguſtino referam, to. 6. Oratione contra Iudæos. cap. 7.* S. Aug. Quid, inquit, ad illud reſponſuri eſtis, quod Eſaias Propheta proclamat, erit in nouiſſimis temporibus manifeſtus mons Domini paratus in cacumine montium, & exaltabitur ſuper colles & venient ad eum vniuerſæ gentes, & dicent, venite, & aſcendamus, &c. Ex Sion enim lex prodiet, &c. An & hîc dicturi eſtis, nos ſumus? Quoniam audiſtis, domum Iacob, & Sion, & Ieruſalem: quaſi nos negemus de ſemine Iacob eſſe Chriſtum Dominum ſecundùm carnem, qui ſignificatus eſt vocabulo montis parati ſuper cacumen montium, quòd omnes celſitudines eorum eius celſitudo tranſcendit: aut negemus Apoſtolos, & illas Eccleſias Iudææ, quæ poſt Chriſti reſurrectionem continuò in eum crediderunt, ad domum Iacob pertinere: aut vero alius intelligendus ſit ſpiritaliter Iacob, quàm ipſe populus Chriſtianus: qui cùm ſit minor natu quàm ipſe populus Iudæorum, tamen eum creſcendo ſuperauit, & ſubdidit, vt impleretur quod de duobus illis fratribus in figura prædictum eſt: & maior ſeruiet minori. Sion autem & Ieruſalem quamuis ſpiritaliter intelligatur Eccleſia, magis tamen aduerſus iſtos idoneum teſtimonium eſt, quod ex illo loco vbi Chriſtum crucifixerunt, & lex, & Verbum Domini proceſſit ad gentes. Lex enim quæ illis per Moyſen data eſt, de qua ſuperbius B extolluntur, & de qua melius conuincuntur, non intelligitur prodiſſe de Sion & Ieruſalem, ſed monte Sina. Ad terram quippe promiſſionis, vbi eſt quæ appellatur etiam Ieruſalem, poſt quadraginta annos cum ipſa lege venerunt: non autem ibi eam, vel inde acceperunt. Euangelium verò Chriſti, & lex fidei, quod certum eſt, inde proceſſit. Sicut etiam ipſe Dominus poſteaquam reſurrexit à mortuis loquens diſcipulis ſuis, & oſtendens prædicta diuinorum eloquiorum in ſe eſſe completa; quoniam ſicut ſcriptum eſt, inquit, & ſic oportet Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorũ per omnes gentes, incipientibus ab Ieruſalem. Ecce quod Prophetauit Eſaias dicens: ex Sion enim lex prodiet. C Ibi enim veniens deſuper ſecundum promiſſionem, Spiritus ſanctus, eos quos tunc vna domus continebat, impleuit, & loqui linguis omnium gentium fecit: & inde exierunt prædicare Euãgelium in notitiam omnium gentium. Sicut enim lex illa quæ proceſſit de Monte Sina quinquageſimo die poſt celebratum Paſcha, conſcripta eſt digito Dei, quo ſignificatur Spiritus ſanctus: ita lex iſta quæ proceſſit de Sion & Ieruſalem, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis ſanctorum Euangeliſtarũ Scripta eſt per Spiritum ſanctum quinquageſimo die poſt verum Paſcha Paſſionis & Reſurrectionis Domini Chriſti: quo die Spiritus ſãctus eſt miſſus, qui fideliter fuerat ante D promiſſus. Ite nunc ô Iſraëlitæ ſecundum carnem, non ſecundum ſpiritum, ite nunc, & adhuc contradicite apertiſſimæ veritati: & cum auditis, venite & aſcendamus, &c. Dicite nos ſumus, vt cæci offendatis in montem, vbi colliſa facie peius perdatis frontem. Si verè vultis dicere, nos ſumus; ibi hoc dicite, ob iniquitatem populi mei ductus eſt ad mortem, &c. Si verè vultis dicere, nos ſumus: tunc dicite quando auditis incraſſa cor populi huius, &c. Tota die expandi manus, &c. Et nunc tu domus Iacob venite, &c. Hic profectò dicitis vt ſoletis, nos ſumus. Sed quod dicitur, &c. Diuiſit plebem ſuam domum Iſrael. Hîc dicite nos ſumus: his vos agnoſcite, & nobis, quia iſta commemoramus, ignoſcite.

LEX VETVS ET NOVA SIMVL.

1. *Lex vtraque in monte data cum nube & voce.* 4. *cont. Marc. cap.* 22. *V. Verbum Chriſti magnalia* 6. *circa med.*

2. *Lex vtraque, tam litera occidentis, quàm Spiritus viuificantis, ab eodem Deo Creatore venit.* 5. *cont. Marc. cap.* 11. *à p.* 2. Cor. 3.

SIc & teſtamentum nouum non alterius erit, quàm qui illud repromiſit; & ſi non li- 6.
tera, at eius ſpiritus, hoc erit nouitas. Denique, qui litteram tabulis lapideis incide- Exo. 24. 12.
rat, idem & de ſpiritu edixerat, [a] *Effundam de meo ſpiritu in omnem carnem.* Et ſi [b] *littera* a Ioël. 2.
occidit, ſpiritus verò viuificat, eius vtrumque eſt qui ait, [c] *Ego occidam, & ego viuificabo; per-* 28.
cutiam, & ſanabo. Olim duplicem vim Creatoris vindicauimus, & judicis & boni; litterâ b 2. Cor.
occidentis per Legem, & ſpiritu viuificantis per Euangelium. Non poſſunt duos Deos 3. 6.
facere, quæ & ſi diuerſa, apud vnum recenſeri præuenerunt. c Deut. 32. 39.

3. *Et* 5. *cont. Marc. cap.* 13. *circa f.*

[a] L*Ex autem*, inquit, *ſubintroiuit, vt abundaret delictum.* Quare? *Vt ſuperabundaret*, in- a Rom. 5.
quit, *gratia.* Cujus Dei gratia, ſi non cujus & lex? niſi ſi Creator ideo legem inter- 20.
calauit, vt negotium procuraret gratiæ Dei alterius, & quidem æmuli, ne dixerim ignoti;
vt quemadmodum apud ipſum regnauerat peccatum in mortem, ita & gratia regnaret in juſtitia
in vitam per Ieſum Chriſtum, aduerſarium ipſius. Propter hoc, [b] *omnia concluſerat lex Creatoris* b Gal. 3.
ſub delictum, & totum mundum deduxerat in reatum & omne os obſtruxerat, ne qui gloriaretur 22.
per illam; vt gratia ſeruaretur in gloriam Chriſti, non Creatoris, ſed Marcionis. Poſſum
& hîc de ſubſtantia Chriſti præſtruere, ex proſpectu quæſtionis ſubſecuturæ. [c] *Mortuos enim* c Rom. 6.
nos, inquit, *Legi.* Ergo corpus Chriſti & poteſt corpus contendi, non ſtatim caro. Sed & 11.
quæcunque ſubſtantia ſit; cùm eius nominat corpus, quem ſubjicit ex mortuis reſurre-
xiſſe, non poteſt aliud corpus intelligi, quàm carnis, in quam lex mortis eſt dicta. Ecce
autem & teſtimonium perhibet legi, & cauſa delicti eam excuſat. [d] *Quid ergo dicemus? Quia* d Rom.
lex peccatum? Abſit. Erubeſce, Marcion: Abſit. abominatur Apoſtolus criminationem le- 7. 7.
gis. *Sed ego delictum non ſcio niſi per legem.* O ſummum ex hoc præconium legis, per quam *Ibid.*
liquuit delictum latere! Non ergo lex ſeduxit, ſed [e] *peccatum per præcepti occaſionem.* Quid e *Ibid.* 11.
Deo imputas Legis, quod Legi eius Apoſtolus imputare non audet? Atquin & accumulat,
[f] *Lex ſancta, & præceptum eius juſtum & bonum.* Si taliter veneratur legem Creatoris, quo- f *Ibid.* 12.
modo ipſum deſtruat neſcio. Quis diſcernit duos deos, juſtum alium, bonum alium; cùm
is vtrumque debeat credi, cuius præceptum & bonum & juſtum eſt?

LEX VETVS ET NOVA. 2. & 3. SCHOL.

NON ALTERIVS, *Dei ſcilicet Marcionis.* QVI REPROMISIT *Dei Creatoris* HOC ERIT NOVITAS. *Nouum Teſtamentum, Spiritus eſt, reſpectu veteris, corticem literæ habentis, ſiue figuras & vmbras continentis. Vel alio ſenſu: Etſi nouum teſtamentum non eadem literæ, ſiue verbis ſit conſcriptum, tamen ab eodem Dei Spiritu conceptum & dictatum fuit.* ET SI LITERA OCCIDIT. *Iuxta Paulum* 2. *Cor.* 3. 6. Idoneos nos fecit, miniſtros Noui Teſtamenti, non litera ſed Spiritu: litera enim occidit. Spiritus autem viuificat. RECENSERI PRÆVENERVNT. *Eo ipſo quod jam in veteri Teſtamento idem Deus Creator qui Spiritu ſuo ſcripſerat legem in tabulis lapideis, & promiſerat per Ioëlem ſe eundem Spiritum effuſurum ſuper omnem carnem: & per Moyſem, occiſurum ſe, & viuificaturum prænuntiauerat, præuenerat & præoccupauerat animos noſtros, ne alium Deum eſſe crederemus; malum quidem literæ & legis Moſaycæ authorem, alium bonum legis nouæ habentis Spiritum viuificantis gratiæ. Aug. to.* 3. *lib. de Spiritu* S. Aug. *& litera. cap.* 3. Dicimus, inquit, humanam voluntatem ſic diuinitus adiuuari ad faciendam juſtitiam, vt præter quòd creatus eſt homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum Sanctum, quo fiat in animo eius, delectatio dilectioque illius ſummi atque incommutabilis boni, quod Deus eſt, etiam nunc cùm adhuc per fidem ambulatur, nondum per ſpeciem: vt hac ſibi velut A arrha data gratuiti muneris inardeſcat inhærere Creatori, atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis, vt ex illo ei bene ſit, à quo habet vt ſit. Nam neque liberũ arbitrium quicquam niſi ad peccandum valet, ſi lateat veritatis via: & cùm id quod agendum, & quò nitendum eſt, cœperit non latere, niſi etiam delectet & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, non bene viuitur. Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, non per arbitrium liberum quod ſurgit ex nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Doctrina quippe illa qua mandatum accipimus continenter recteque viuendi, litera eſt occidens, niſi adſit viuificans Spiritus. neque enim ſolo illo modo B intelligendum eſt quod legimus, litera occidit, Spiritus autem viuificat, vt aliquid figuratè ſcriptum, cuius eſt abſurda proprietas, non accipiamus ſicut litera ſonat, ſed aliud quod ſignificat intuentes, interiorem hominem ſpiritali intelligentia nutriamus: quoniam ſapere ſecundum carnem, mors eſt; ſapere autem ſecundum Spiritum, vita & pax. Velut ſi quiſquam multa quæ ſcripta ſunt in Cantico Canticorum carnaliter accipiat, non ad luminoſæ charitatis fructum, ſed ad libidinoſæ cupiditatis affectũ. Non ergo iſto ſolo modo intelligendum eſt quod ait Apoſtolus, litera occidit, &c. Sed etiam illo, eoque vel maximè, quod apertiſſimè alio in loco dicit Rom. 7. Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, non

concupiſces. Et paulò poſt ait: occaſione accepta, peccatum per mandatum fefellit me, & per illud occidit. Ecce quid eſt, litera occidit. Et vtique non figuratè aliquid dicitur quod accipiendum non ſit ſecundùm literæ ſonum, cùm dicitur, non concupiſces: ſed apertiſſimum ſaluberrimumque eſt præceptum, quod ſi quis impleuerit, nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo elegit Apoſtolus generale quiddam quo cuncta complexus eſt, tanquam hæc eſſet vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait, non concupiſces. Neque enim vllum peccatum niſi concupiſcendo committitur: proinde quæ hoc præcipit, bona & laudabilis lex eſt. Sed vbi Sanctus non adiuuat Spiritus, inſpirans pro concupiſcentia mala concupiſcentiam bonam, hoc eſt charitatem diffundens in cordibus noſtris, profectò illa lex, quamuis bona, auget prohibendo deſiderium malum. Sicut aquæ impetus, ſi in eam partem non ceſſet influere, vehementior fit obice oppoſito, cuius molem cum euicerit, maiore cumulo præcipitatus violentius per prona prouoluitur. Neſcio quo enim modo hoc ipſum quod concupiſcitur, fit jucundius, dum vetatur: & hoc eſt quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cùm accedit etiam præuaricatio, quæ nulla eſt, vbi lex non eſt.

3. LEX SVBINTROIVIT. *Rom. 5. 20.* Lex autem ſubintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. Vt ſicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per juſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Tranſlat. Syr. paulò aliter incipit:* Introitus porrò patuit legi, vt multiplicaretur peccatum. SI LEGEM INTERCALAVIT. *Intercalare eſt interſerere. Et menſis Februarius Intercalaris ideo dicitur, quod ei interſeratur vnus dies, qui ideo dicitur Intercalaris. Et dies exemptiles dicti ſunt, quod eximi ſolerent ex menſe, vt annus cum Solis & Lunæ ratione congrueret. Ita Budæus in l. 3. §. Minorem de minore. Plin. Annum biſſextilem Intercalarem dixit, quem Græci ἐμβόλιμον appellant. Inter peccatum ab Adam commiſſum, vſque ad legem gratiæ, Deus Creator intercalauit, interuocauit, interiecit legem Moſaycam, quod Paulus dixit,* Subintrauit lex. VT NEGOTIVM PROCVRARET. *Ironicè dicta. quaſi verò Deus Creator, ideo legem veterem introduxerit, occaſionem maioris infirmitatis peccati; vt Dei Marcionis, æmuli ſui legi gratiæ negotium præpararet; haberetque quo vim ſuam medicam contra morbos à lege ſua cauſatos exerceret abundantius.* NE DIXERIM IGNOTI. *quem prorſus, nullatenus, vt nullo opere effectu ſe prodentem, hactenus agnouerat.* PROPTER HOC. *Proſequitur ironiam. Gal. 3. 22.* Sed concluſit Scriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. DE SVBSTANTIA CHRISTI *de veritate carnis Chriſti poſſum hic præmittere quæ fuſius poſtea ſum probaturus.* EX PROSPECTV. *Ex quòd præuideam quæſtionem ſubſequentem.* MORTVOS ENIM. *Iam redit ad Epiſt. ad Romanos. vbi cap. 6. Paulus initio agit de morte & reſurrectione Chriſti. Et concludit verſu 11.* Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro. *Non ait Paulus,* mortuos legi, *ſed;* mortuos peccato. *Citas ergo Paulum juxta lectionem corruptam Marcionis. Niſi malis mortuos legi, id eſt cæremoniis legis abrogatis, non amplius ſeruire.* ERGO CORPVS CHRISTI. *Hæc concluſio deduci non poteſt, niſi ex ſuppoſito textu capitis 6. ad Romanos. Vbi de morte & reſurrectione Chriſti tractat.* CORPVS, NON STATIM CARO. *Sic inducit ratiocinantem irrationaliter Marcionem; qui licet Corpus Chriſto tribuas, non eo ipſo carnem veram, natam ex Virgine, & ex elementis compoſitam admittit.* SED ET QVÆCVMQVE. *Huic reſpondet Tertullianus; ex quacumque ſubſtantia conſtet Corpus Chriſti, non poſſe intelligi alterius fuiſſe naturæ quam carneæ, cum Paulus dicat illud reſurrexiſſe; non reſurgit autem niſi id quod moritur, & legi mortis ſubditur, quæ in Adam peccatorem & omnes poſteros eius læta eſt.* ECCE AVTEM. *Mirare Marcion, Paulum, quem Dei tui boni Apoſtolum fingis, proindeque Dei Creatoris aduerſarium, legis ipſius Creatoris, non modo defenſorem contra blaſphemias tuas, ſed & eximium laudatorem.* SED EGO DELICTVM. *Rurſus inducit loquentem Marcionem. Cùm dixiſſet Tertullianus ex Paulo Rom. 7. 7.* Quid ergo dicemus? lex peccatum eſt? Abſit: *replicat Marcion:* Sed peccatum non cognoui niſi per legem. LIQVVIT. *Ceſſauit peccatum latere, & morbus prius latens liquido conſtitit & apparuit ægro; vt ſentiens morbum, medicum quæreret.* NON ERGO LEX. *Rom. 7. 11.* Inuentum eſt mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Nam peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, *Syr. fecit me errare & per illud occidit.* ACCVMVLAT. *Exaggerat laudes legis, tantùm abeſt vt eam condemnet aut ſpernat.* IPSVM DESTRVAT. *gloriam legiſlatoris extitat.* QVIS DISCERNIT. *quàm temerè Marcion duos Deos inducit; alium juſtitiæ ſeuerum, alium bonitati mitem præſidem; cùm Paulus legem eidem adſcribat ſimul & juſtam & bonam. Reſtat vt Paulum per Auguſtinum explicem: to. 3. lib. de Spiritu & litera cap. 6.* S. Aug. Volens, inquit, Apoſtolus commẽdare gratiam quæ per Ieſum Chriſtum omnibus gentibus venit, ne Iudæi aduerſus cæteras gentes de accepta lege ſe extollerent, &c. Lex, inquit, ſubintrauit vt abundaret delictum, &c. Vidit à peruerſis peruersè accipi poſſe quod dixerat, &c. Propter abundantiam gratiæ prodeſſe poſſe peccatum. Hoc diluens reſpondit, abſit, &c. Neque enim qui laudat beneficium medicinæ, prodeſſe morbos dicit & vulnera, à quibus illa hominem ſanat: ſed quantò maioribus medicina laudibus prædicatur, tantò magis vituperantur & horrentur vulnera & morbi, à quibus liberat quæ ita laudatur. Sic laus & prædicatio gratiæ, vituperatio, & damnatio eſt delictorum. Demonſtranda enim fuerat homini fœditas languoris eius, cui contra iniquitatem ſuam nec præceptum ſanctum & bonum profuit, quo magis aucta eſt iniquitas, quam minuta: quandoquidem lex ſubintrauit vt abundaret delictum; vt eo modo conuictus atque confuſus, videret non tantùm doctorem ſibi eſſe neceſſarium; *legem tanquam pedagogum qui ſibi peccatum quaſi digito oſtenderet:* verum etiam adiutorem Deum, à quo eius itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas: & confugiendo ad opem diuinæ miſericordiæ, ſanetur: atque ita vbi abundauit delictum, ſuperabundaret & gratia, non peccantis merito, ſed ſubuenientis auxilio. Conſequenter eandem medicinam in paſſione & reſurrectione Chriſti myſticè demonſtratam oſtendit Apoſtolus, &c. quod enim mortuus eſt peccato, &c. Ita & vos exiſtimate mortuos peccato, &c. Nempe ſatis elucet myſterio Dominicæ mortis & reſurrectionis, figuratum vitæ noſtræ veteris occaſum, & exortum nouæ; demonſtratamque iniquitatis abolitionem, renouationemque juſtitiæ *Et Ser. 5. de Verb. Apoſt.* Quid, inquit, dubitamus ad hoc legem eſſe datam, vt inueniret ſe homo? S. Aug. Quando enim Deus non prohibebat à malo, latebat ſe homo, vires ſuas languidas non inuenit, niſi quando legem prohibitionis accepit. Inuenit ergo ſe, in malis inuenit ſe. Quò fugit ſe? Quocumque enim fugerit ſe, ſequitur ſe. Et quid ei prodeſt de ſe inuento ſcientia, quem ſauciat conſcientia? *recurras ergo ad medicum, ad legem gratiæ medicinalem refugias, quem lex Moyſi ægrum demonſtrat,*

nec ſanat. Locum citatum ad Galatas 3. Exponit de Scriptura, ſupple veteris legis, omnia concludente ſub peccato, quod nobis per legem manifeſtatum eſt. to. 4. in expoſitione ad Gal. cap. 3. vbi ſumit illud Pauli ad Romanos 3. A

S. Aug. Scitis autem quoniam quæcumque lex dicit, his qui in lege ſunt, loquitur: vt omne os obſtruatur, & reus fiat omnis mundus Deo: Iudæi ſcilicet de tranſgreſſione legis, & gentes de impietate ſine lege. Vnde & iterum ait Rom. 11. Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnibus miſereatur. Hoc & nunc dicit refricans ipſam quæſtionem. Lex ergo aduerſus promiſſa Dei? abſit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet juſtitia: ſed concluſit Scriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti, daretur credentibus. Non ergo lex data eſt, vt peccatum auferret, E ſed vt ſub peccato omnia concluderet *Vt non tantum gentilis contra legem naturæ peccans, ſed & Iudæus contra legem Moyſi, ægrum ſe & in carcere concluſum agnoſceret, & medico & liberatore indigens eius gratiam reclamaret.* Lex enim oſtendebat peccatum eſſe, quod illi, per conſuetudinem cæcati poſſent putare juſtitiam.

S. Aug. Vt hoc modo humiliati, cognoſcerent non in ſua manu eſſe ſalutem ſuam, ſed in manu mediatoris. Maximè quippe humilitas reuocat, vnde nos deiecit ſuperbia. Et ipſa humilitas eſt accommodata percipiendæ gratiæ Chriſti, qui ſingulare humilitatis exemplum eſt, &c. Cognitio maioris ægritudinis vt deſiderari medicum vehementius fecit, & diligi ardentius. Cui enim plurimum dimittitur, plurimum C diligit.

S. Aug. *Et in Pſal. 83.* Data, inquit, eſt lex hominibus, non quæ ſaluaret eos jam, ſed per quam cognoſcerent, in qua ægritudine jacebant, &c. Data eſt lex vt ægrum de morbo conuinceret, qui ſibi ſanus videbatur, vt peccata demonſtrarentur, non auferrentur. Demonſtrato peccato per datam legem auctum eſt peccatum, quia peccatum eſt & contra legem. Occaſione, inquit, accepta per mandatum, &c. quid eſt, occaſione accepta per mandatum? acceptum mandatum quaſi viribus ſuis conati ſunt facere homines, victi concupiſcentia, mandati etiam ipſius tranſgreſſione rei facti ſunt. Sed quid ait Apoſtolus? vbi autem abundauit peccatum, &c. Id eſt auctus eſt morbus, commendata eſt medicina. *Subiicit legem figuratam fuiſſe in quinque porticibus piſcinæ, in quibus producebantur ægroti.* Quinque, inquit, illæ porticus, lex eſt in quinque libris Moyſi. Ad hoc producebantur ægroti de domibus, vt jacerent in porticibus. Ergo lex producebat ægrotos, non ſanabat. Sed benedictione Dei turbabatur aqua tanquam Angelo deſcendente. Viſâ aquâ turbatâ, qui poterat vnus deſcendebat, & ſanabatur. Aqua illa cincta quinque porticibus populus Iudæorum erat lege concluſus. Hunc perturbauit Dominus præſentia ſua, vt occideretur. Niſi enim deſcenſu ſuo Dominus turbaret populum Iudæorũ, nunquam crucifigeretur. Itaque perturbata aqua paſſionem Domini ſignificat, quæ facta eſt, perturbata gente Iudæorum. In hanc paſſionem credit languidus, tanquam in aquam turbatam deſcendens & ſanatur, &c. Nam & benedictionem dabit qui legem dedit, &c. Afflixit nos lege, preſſit nos lege, ſub lege gemuimus. Quid reſtat niſi vt benedictionem det qui legem dedit? adueniente gratia poſt legem, ipſa eſt benedictio, &c. *Et in Pſal. 102. in verſum.* Notas fecit vias ſuas Moyſi, &c. S. Aug. Per Moyſem, inquit, data eſt lex, & habet aliquid obſcurum traditio ipſa legis. Ad hoc enim data eſt lex vt conuinceretur languidus, & medicum imploraret. Ipſa eſt occulta via Dei. *Subiicit vt ſupra de quinque porticibus.* Lex ſubintrauit vt abundaret peccatum. *Sicut per rimas nauis ſubintrat aqua maris, & viator nauigans, implorat nauarcum.* Quare lege ſubintrante abundauit peccatum? quia nolebant ſe confiteri homines peccatores, addita lege, facti ſunt præuaricatores, &c. Vt creſcente peccato, humiliarentur ſuperbi, humiliati, confiterentur; confeſſi, ſanarentur. Iſtæ ſunt viæ occultæ quas notas fecit Moyſi, per quem legem dedit, qua peccatum abundaret, & ſuperabundaret gratia. Non crudeliter hoc fecit Deus. *Vt contra Creatorem blaſphemabat Marcion* ſed conſilio medicinæ. Aliquando enim videtur ſibi homo ſanus, & ægrotat: & in eo quod ægrotat, & non ſentit, medicum non quærit. Augetur morbus, creſcit moleſtia, quæritur medicus, & totum ſanatur corpus.

4. Lex vetus & noua, gladius bis acutus, quo Chriſtus vincit & regnat. 3. cont. Marc. cap. 14. à p. ad m.

VIdeamus ergo, an alius ſit enſis ille, cuius alius eſt actus. Nam & Apoſtolus Ioannes
in Apocalypſi, [a] *enſem deſcribit ex ore Dei prodeuntem, bis acutum*, præacutum; quem a Apoc. 1.
intelligi oportet ſermonem diuinum, bis acutum duobus Teſtamentis, Legis & Euangelij: 16. & 19.
acutum ſapientia, infeſtum diabolo; armantem nos aduerſus hoſtes ſpiritales nequitiæ & 15.
concupiſcentiæ omnis, amputantem etiam à cariſſimis ob Dei nomen. Quod ſi Ioannem
agnitum non vis, habes communem magiſtrum Paulum, [b] *præcingentem lumbos noſtros veri-* b Epheſ.
tate, & lorica juſtitiæ, & calceantem nos præparationem Euangelii pacis, non belli: [c] *adſumere ju-* 6. 14. &
bentem ſcutum fidei, in quo poſſimus omnia diaboli ignita tela extinguere; & galeam ſalutaris, & ſeq.
gladium ſpiritus; quod eſt, inquit, *Dei ſermo.* Hanc & Dominus ipſe [d] *machæram venit mit-* c Ibid. 16.
tere in terram, non pacem. Si tuus Chriſtus eſt, ergo & ipſe bellator eſt. ſi bellator non eſt, d Matth.
machæram intentans allegoricam, licuit ergo & Chriſto Creatoris in pſalmo ſine bellicis 10. 34.
rebus, enſem ſermonis Dei præcingi figuratò, cui ſupradicta tempeſtiuitas congruat, &
gratia labiorum; quem tunc jam [e] *cingebatur ſuper femur*, apud Dauid, quandoque miſſu- e Pſal. 44.
rus in terram. Hoc eſt enim quod ait, [f] *Et extende, & proſperare, & regna.* Extendens ſer- 4.
monem in omnem terram ad vniuerſarum gentium vocationem; proſperaturus ſucceſſu f 5. Ibid.
fidei, qua eſt recepturus; & regnans exinde, qua mortem reſurrectione deuicit. *Et deducet* & ſeq.
te, inquit, *mirificè dextera tua*; virtus ſcilicet gratiæ ſpiritalis, qua Chriſti agnitio deducitur.
Sagittæ tuæ acutæ, per volantia vbique præcepta, & minæ, & traductiones cordis, compungentes & transfigentes conſcientiam quamque. *Populi ſub te concident*, vtique adorantes.
Sic bellipotens & armiger Chriſtus Creatoris. ſic & nunc accipiens ſpolia, non ſolius Samariæ, verum & omnium gentium. Agnoſce & ſpolia figurata, cuius & arma allegorica Eſa. 8. 4.
didiciſti.

LEX VETVS ET NOVA. 4. SCHOL.

AN ALIVS SIT. *ab eo quem ſuper femur accinctus eſt Pſalmo 44. de quo paulo ſupra dixerat.* ALIVS ACTVS. *geſtus, vel operatio. Cum enim Pſaltes imponat femori, Ioannes autem in Apoc. ori, diuerſus poterit eſſe vtriuſque effectus.* AMPVTANTEM, *ſeparantem; iuxta verba Chriſti. Matth.* 10. Non veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, &c. IOANNEM AGNITVM NON VIS, *non admittis Ioannis Apocalypſim tanquam Canonicam.* COMMVNEM MAGISTRVM. *Cuius ſcripta nobiſcum recipis.* MACHÆRAM. *Frameam, gladium ancipitem, bis acutum.* SI TVVS CHRISTVS. *Si tibi vindicas Chriſtum, ſi eum aſſeris non eſſe Dei Creatoris & Domini exercituum, ſed Dei tui tantummodo boni & pacifici filium; quomodo bellator eſt, & gladio diuidit & ſeparat? Si gladium vibrat myſticum, hoc eſt gladium ſpiritus vtraque parte acutum Dei Verbum, ſiue vtrumque teſtamentum, cur non liceat Chriſto Creatoris filio etiam enſem myſticum ſupra femur portare, carnales affectus pacifico prælio debellare?* FIGVRATÒ, *figuratiuè & myſticè.* SVPRA DICTA TEMPESTIVITAS. *maturitas & prudentia ſapientis eloquij, de qua initio capitis dixerat.* IAM TVNC. *In prophetia & figura veteris Teſtamẽti.* LIQVVIT ERGO. *ab his verbis vſque ad finem huius textus, habes eadem prorſus iiſdemque terminis, Verbo Chriſti elogia. num.* 18. *Cùm ſcriberet contra Iudæos, quæ proinde hic non amplius explicabo. De gladio item, aliiſque armis ad alibi dicta recurrat lector; Quibus ſequentia ex Auguſt. adiicio. lib* 20. *de Ciuit. cap.* 21. Poteſt, inquit, & ignis, & gladius, & vulnus accipi in bono. Nam & (S. Aug.) A ignem Dominus velle ſe dixit mittere in mundum. Et viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ velut ignis, quando venit Spiritus ſanctus. & non venit, inquit, idem Dominus pacem mittere in terram, ſed gladium. Et ſermonem Dei dicit Scriptura gladium bis acutum propter aciem geminam teſtamentorum duûm. Et in Cantico Canticorum charitate ſe dicit Sancta Eccleſia vulneratam, velut amoris impetu ſagittatam. *Et in Pſal.* 149. Gladij ancipites in manibus eorum. Frameas, inquit, bis acutas intelligimus ſermonem Domini, &c. Vnde bis acutus? dicit de temporalibus, dicit de terrenis, in vtroque probat quod dicit, & eum quem ferit ſeparat à mundo. Nonne ipſe eſt gladius de quo Dominus dicit, non veni pacem, &c? vetus teſtamentum terrena promittit, nouum, æterna: B in vtroque ſermo Dei verax inuentus eſt, &c. quare in manibus & non in lingua? in manibus dixit, in poteſtate. *Et to.* 9. *lib. Medit. cap.* 37. *Sic de telo & gladio amoris Dei quo ſe cupit vulnerari:* vulnera hanc animam meam peccatricem, pro qua etiam mori dignatus es: vulnera eam igneo & potentiſſimo telo tuæ nimiæ charitatis. Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Hebr. 4. tu ſagitta electa, & gladius acutiſſimus, qui durum ſcutum humani cordis penetrare, tua potentia vales; confige cor meum iaculo tui amoris, vt dicat tibi anima mea, charitate tua vulnerata ſum: itaut ex ipſo vulnere amoris tui, vberrimæ fluant lacrymæ die ac nocte. (S. Aug.) (S. Aug.)

a Eph. 4. 25. & 26.
b Pſ. 4. 5.
c Eph. 4. 26.
d Eph. 5. 11.
e Pſal. 17. 27.
f 1. Cor. 5. 13.
g 2. Cor. 6. 17.
h Eſa. 52. 11.
i Epheſ. 5. 18.
Amos. 2. 12.
Num. 6. 3.
Leuit. 10. 9.
Eph. 5. 19.
Eſa. 5. 11. 12.

5. *Lex vetus & noua pariter mendacium, iram, opera tenebrarum, ſocietatem malorum, ebrietatem Sacerdotibus maximè prohibet. 5. cont. Marc. cap. 18. à p.*

[a] DEponentes mendacium, loquimini veritatem ad proximum ſuum quiſque. *Et,* [b] *iraſcimini, & nolite delinquere:* ipſis verbis quibus pſalmus exponeret ſenſus eius. [c] *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* [d] *Nolite communicare operibus tenebrarum.* [e] *Cum iuſto enim iuſtus eris, & cum peruerſo peruerteris. Et,* [f] *auferte malum de medio veſtrum. Et,* [g] *exite de medio eorum; &, immundum ne attigeritis. Separamini, qui fertis vaſa Domini* Sic &, [h] *inebriari vino,* dedecor; inde eſt, vbi ſanctorum inebriatores increpantur: [i] *Et potum dabatis ſanctis meis vinum.* Quod prohibitus erat potare & Aaron Sacerdos, & filij eius cùm adirent ad ſancta. Et pſalmis & hymnis Deo canere docere illius eſt, qui cum tympanis potius & pſalteriis vinum bibentes incurſari à Deo norat. Ita, cuius inuenio præcepta, & ſemina præceptorum, vel augmenta, eius Apoſtolum agnoſco.

LEX VETVS ET NOVA. 5. SCHOL.

DEPONENTES MENDACIVM. *Epheſ.* 4. 25. Propter quod deponentes mendacium loquimini veritatem, vnuſquiſque cum proximo ſuo, quia ſumus inuicem membra. *Auguſtinus citatus à Beda in ſer. de hac lectione.* Nemo, inquit, cogitet cum Chriſtiano loquendam veritatem, & cum pagano mendacium. Cum proximo tuo loquere, proximus eſt omnis homo. Omnes proximi ſumus conditione terrenæ natiuitatis. Et taliter fratrem illâ ſpe cœleſtis hæreditatis proximum tuum debes putare omnem hominem, & antequam ſit Chriſtianus. Non enim noſti qualis ſit futurus apud Deum, qui modò aut Iudæus, aut hæreticus, aut paganus eſt; fortè per miſericordiam Dei ita conuertetur ad Dominum, vt inter ſanctos primum locum obtinere mereatur. *Et lib. cont. Mendacium cap.* 6. In pſalmo cùm dictum eſſet: qui loquitur veritatem in corde ſuo; non ſic accipiendum eſt, quaſi retentâ in corde veritate, loquendum ſit in ore mendacium, &c. Mox additum eſt, qui non egit dolum in lingua ſua. Et illud quod Apoſtolus ait: deponentes mendacium, &c. (S. Aug.) (S. Aug.) C Abſit vt ſic intelligamus, tanquam loqui mendacium permiſerit cum eis qui non ſunt nobiſcum membra Corporis Chriſti. Sed ideo dictum eſt, quia vnuſquiſque noſtrũ hoc debet quemque deputare, quod eum vult fieri, etiam ſi nondum factus eſt; ſicut Dominus alienigenam Samaritanum, proximum eius oſtendit, cum quo miſericordiam fecit. Proximus ergo habendus eſt, non alienus, cum quo id agendum eſt, ne remaneat alienus. Et ſi propter id, quòd nondum eſt fidei noſtræ Sacramentique particeps factus, aliqua illi occultanda ſunt vera, non D tamen ideo dicenda ſunt falſa, &c. Sed & ſi aliter omnino non poſſet educi de cauernis ſuis hæretica impietas, niſi à tramite veritatis lingua Catholica deuiaret, tolerabilius illa occultaretur, quàm iſta præcipitaretur. Tolerabilius in ſuis foueis deliteſcerent vulpes, quàm propter illas capiendas, in blaſphemiæ foueam caderent venatores. IRASCIMINI. Et nolite peccare *Auguſt. lib.* 1. *Retract. cap.* 19. Non fratri iraſcitur, qui peccato fratris iraſcitur. Qui ergo fratri, non peccato iraſcitur, ſine cauſa iraſcitur. (S. Aug.)

Et Ser. 35. de Verb. Do. Si dico, corrigite vos, mihi non debetis iraſci, ſed vobis, vt corrigamini. Ad
S. Aug. hoc enim valet quod dictũ eſt in Pſalmo: iraſcimini, & nolite peccare. Volo vos iraſci, ſed vt non peccetis. Vt autem non peccetis, quibus habetis iraſci, niſi vobis? Quid eſt enim homo pœnitens, niſi ho-
A mo iratus ſibi? Vt accipiat veniam, de ſeipſo exigit pœnam. *Vide alibi tractatos alios locos hic citatos.* CVIVS, *Dei Creatoris Apoſtolum vel inde agnoſco, reſpondentem per omnia veteri teſtamento, cuius legem implet & perficit.*

LEX HVMANA.

1. *Leges omnes humanæ, à lege Dei & Moyſi ſunt depromptæ. 2. cont. Marc. cap. 17. circa f.*

VEni deniq. ad inſpectationem doctrinarum, diſciplinarum, præceptorum, conſiliorumque eius. Dices forſitan, hæc etiam humanis legib. determinari. Sed ante Lycurgos & Solonas omneis, Moſes & Deus. Nulla poſteritas non à primordiis accipit. Tamen non à tuo Deo didicit Creator meus proſcribere,[a] *Non occides. non adulterabis. non furaberis. non falſum teſtimonium dices. alienum non concupiſces. honora patrem & matrem, &, diliges proximum tuum vt temetipſum.* a Exo. 20. 14.

LEX HVMANA. 1. SCHOL.

INSPECTATIONEM. *Diſquiſitionem & examen.* EIVS. *Dei Creatoris.* ANTE LYCVRGOS. *Plurale pro ſingulari. Ante omnes legiſlatores, Moyſes legem à Deo accepit & populo Hebræo promulgauit.* ACCIPIT, *ſumit à prædeceſſoribus quæ juſtè latæ ſunt leges.* NON A TVO. *qui longè poſterior eſt, qui tot ſæculis incognitus fuit, ô Marcion.* PROSCRIBERE. *praſcribere, prius ferre legem, vel prohibere, & quaſi in exilium amandare, & interdicere homicidium, adulterium, furtum, &c. De legiſlatoribus*
S. Aug. *antiquis Auguſtinus libro 2. de Ciuit. cap. 16.* Si, inquit, à diis ſuis Romani viuendi leges accipere potuiſſent, non aliquot Annos poſt Romam conditam ab Athenienſibus mutuarentur leges Solonis: quas tamen non vt acceperunt, tenuerunt, ſed meliores & emendatiores facere conati ſunt: quamuis Lycurgus Lacedemoniis leges ex Apollinis authoritate ſe inſtituiſſe confinxerit. Quod prudenter Romani credere noluerunt, propterea non inde acceperunt. Numa Pompilius, qui Romulo ſucceſſit in regnum, quaſdam leges quæ quidem regendæ ciuitati nequaquam
B ſufficerent, condidiſſe fertur: qui eis etiam multa ſacra conſtituit: non tamen perhibetur eaſdem leges à Numinibus accepiſſe. *Quod hîc Magius, & Nicolaus Cragius, arguunt memoria lapſum Auguſtinum dicentem Romanos non accepiſſe leges à Lacedemoniis, non aduerterunt; ipſum ſecutum eſſe Liuium lib. 3. Aduerte legiſlatores plurimos vt maiorem ſuis legibus conferrent authoritatem, finxiſſe ſe eas à diis accepiſſe. Ita Mynias Ægyptiorum legiſlator ſuas à Mercurio, Minos à Ioue, Solon à Minerua, Zamolxis à Veſta, Lycurgus ab Apol-*
C *line confinxit.* Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua. *Quid ita?* Et lex tua veritas. *Veriſſimum enim eſt Moyſem à Deo in Monte Sina legem accepiſſe, non duodecim tabularum, ſed duarum, decalogum continentium.* Induxit illum in nubem, & dedit illi coram præcepta, & legem vitæ & diſciplinæ. *Præ cæteris:* Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. *De antiquitate Moyſi & Sacræ Scripturæ authoritate ſuper omnes leges ſuo loco fuſius tractabimus.*

2. *Leges hominum, maximè vero gentilium erroneæ, & vt tales emendatæ, magna Authorum confuſione. Apol. cap. 4. à p.*

SEd quoniam, cùm ad omnia occurrit veritas noſtra, poſtremò legum obſtruitur auctoritas aduerſus eam, vt aut nihil dicatur retractandum eſſe poſt leges, aut ingratiis neceſſitas obſequij, præferatur veritati: de legibus prius conſiſtam vobiſcum, vt cum tutoribus legum. Iam primùm, cùm durè definitis, dicendo non licet eſſe vos; & hoc ſine vllo retractatu humaniore præſcribitis, vim profitemini, & iniquam ex arce dominationem, ſi ideo negatis licere, quia vultis, non quia debuit, non licere. Quòd ſi, quia non debet, ideo non vultis licere, ſine dubio id non debet licere, quod malè fit, & vtique hoc ipſo præjudicatur licere, quod benè fit. Si bonum inuenero eſſe, quod lex tua prohibuit, nonne ex illo præjudico prohibere eam non poſſe, quod, ſi malum eſſet, jure prohiberet? Si lex tua errauit, puto ab homine concepta eſt: neque enim de cœlo ruit. Miramini hominem aut errare potuiſſe in lege condenda, aut reſipuiſſe in reprobanda? Non enim & ipſius Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendatæ tantum auctori ſuo doloris incuſſerunt, vt in ſeceſſu inediâ de ſemetipſo judicarit? Nonne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam veterem & ſqualentem ſiluam legum nouis principalium reſcriptorum, & edictorum ſecuribus ruſpatis & cæditis?

3. *Leges gentilium ſtultæ & impiæ, quæ ignorata crimina, & non inquiſita puniri volunt. Apol. cap. 4. in f.*

QVomodo iniquas dicimus? immò ſi nomen puniunt, etiam ſtultas. ſi verò facta, cur in nobis de ſolo nomine puniunt facta, quæ in aliis de admiſſo, non de nomine probanda definiunt? Inceſtus ſum; cur non requirunt? infanticida; cur non extorquent? in Deos, in Cæſares aliquid committo; cur non audior, ſi quid habeo quo purger? nulla lex vetat diſcuti, quod prohibet admitti: quia neque judex juſtè vlciſcitur, niſi cognoſcat admiſſum eſſe quod non licet: neque ciuis fideliter legi obſequitur, ignorans quale ſit quod

vlciſcitur. Nulla lex ſibi ſoli conſcientiam juſtitiæ ſuæ debet, ſed eis, à quibus obſequium expectat. Ceterùm ſuſpecta lex eſt, quæ probari ſe non vult: improba autem, ſi non probata dominetur. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 6. per totum.*

LEGES HOMINVM. 2. & 3. SCHOL.

OCCVRRIT VERITAS NOSTRA. *Lex Diuina & Chriſtiana, omnibus criminibus viam obſtruit, ſed quidquid ſancta ſit omnis diſciplina noſtra, legum veſtrarum ſola authoritas opponitur nobis, in qua quidem authoritate tuenda vos gentiles in duplicem incurritis iniquitatem. Quarum prima eſt, vt ne quidem examinare velitis, vtrum leges veſtræ contra Chriſtianos latæ juſtæ ſint vel iniquæ, ſed oculis clauſis, ijs parendum eſſe cenſeatis.* AVT INGRATIS. *Secunda, quod vos ſic adſtrictos obſequio principum teneatis, vt non tantùm iniuſtè, ſed & ſeruiliter & indignè illud obſequium cæcum veritati & juſtitiæ præferatis, idque gratis faciatis, nulla inde gratia & commodo vobis accedente.* CONSISTAM VOBISCVM. *alij legunt* concurram, *diſceptabo de veſtris legibus quarum vos exhibetis acerrimos defenſores.* NON LICET ESSE VOS. *vobis non licet Chriſtianam religionem profiteri. Exterminandum eſt nomen Chriſtianum.* VIM PROFITEMINI. *vos tyrannos eſſe confitemini, & tyrannicam velut ex arce poteſtatis in Chriſtianos exercere dominationem.* PROHIBERE NON POSSE, *cùm lex omnis juſta, non debeat niſi quod malum eſt prohibere, profectò lex veſtra iniqua eſt, nec de cœlo à Deo venit quæ mores optimos Chriſtianorum prohibet.* INEDIA IVDICARIT *ſeipſum Lycurgus fame necarit præ triſtitia concepta, de emendatis legibus ſuis.* TENEBRAS ANTIQVITATIS. *ex ſylua legum opaca productas.* PRINCIPALIVM RESCRIPTORVM. *id eſt à principibus latarum legum.* RVSPATIS. *alij legunt* truncatis. *Ruſpari propriè dicuntur gallinæ ſcrutantes vermiculos aliaſque eſcas: vnde ſumitur pro diligenter inquirere & examinare.*

3. INIQVAS DICIMVS? *Iuſtè leges veſtras in Chriſtianos latas iniquitatis arguimus, & ſtultitiæ, quæ pœnas ſoli nomini indicant & infligunt.* DE SOLO NOMINE. *quaſi ſatis ſit reum eſſe facti & criminis, quod nomen Chriſtianum habemus.* CONSCIENTIAM IVSTITIÆ, *Non ſatis eſt vt lex juſta videatur legiſlatori, ſed & talis agnoſci debet ab eo qui legi obſequitur. Quoniam vel hæc ipſa vel ſimilia ſæpius alibi expoſuimus ſiue verbo,* Chriſtiana Religio, ſiue verbo Gentilis, *hæc ſummatim attigi, vno contentus quod propriè ſupra præcipitem in multis arguit author noſter legum Gentilium authoritatem, cum ait:* Neque enim de cœlo ruit. *Vnde longè præferenda eſt, non ſolùm antiquitate præpollente, ſed & apparatu magno Deo dante, lex Moyſi, ſicut notauit Auguſtinus lib. 10. de Ciuit. cap. 13.* Cum, inquit, oporteret Dei legem, *quam vt ſupra diximus quoad Decalogum obſeruant Chriſtiani, vt ſanctam & juſtam & bonam*; in edictis Angelorum terribiliter dari, non vni homini, paucisue ſapientibus, ſed vniuerſæ genti, & populo ingenti, coram eodem populo magna facta ſunt in monte *igne, fumo, tonitruo, tubis, &c.* Vbi lex per vnum dabatur, *incontemplabilem facie ſplendida*; conſpiciente multitudine metuenda ac tremenda quæ faciebant. Non enim populus Iſraël ſic Moyſi credidit, quemadmodum ſuo Lycurgo Lacedæmonij, quod à Ioue ſeu Apolline leges, quas condidit, accepiſſet. Cùm enim lex dabatur populo, qua coli vnus jubebatur Deus, in conſpectu ipſius populi, quantum ſufficere diuina prouidentia judicabat, mirabilibus rerum ſignis ac motibus apparebat, ad eandem legem dandam, docentem Creatori, ſeruire creaturam. (S. Aug.)

Et lib. 1. ad Nat. c. 6. AD ARVLAM. *vt tanquam arioli, quid circa nos agendum ſit, legum veſtrarum oracula, diuina videlicet, conſulatis.* EXSECVTORES. *præſides & judices.* HOMICIDAM. *Suppone, lege ſancitam eſſe pœnam contra homicidam. De jure quidẽ conſtat; de facto autem, diligenter inueſtigandum eſt.* ERVI DEBET, *extorqueri debet interrogationibus ordo facti* LEGIS INIVSTÆ. *Lib. 1. de lib. arbit. cap. 5. ita Euodius cum Auguſtino colloquens:* Non ergo lex juſta eſt quæ dat poteſtatem vel viatori, vt latronem, ne ab eo ipſe occidatur, occidat; vel cuipiam viro, aut fœminæ, vt violenter ſibi ſtupratorem irruentem, ante illatum ſtuprum, ſi poſſit, interimat: Nam militi etiam jubetur lege, vt hoſtem necet: à qua cæde ſi temperauerit, ab Imperatore pœnas luit. Num iſtas leges iniuſtas, vel potius nullas dicere audebimus? nam mihi lex eſſe non videtur, quæ juſta non fuerit. (S. Aug.) *Præmiſerat Auguſtinus & in rem noſtram congruentius; cùm longè iniuſtior ſit lex Imperatorum, Chriſtianos ſine cauſa, interrogatione non præmiſſa, ſupplicijs immanibus damnans, deorum ſacrilego cultus prætextu: dum ſic eum interrogaret Euodius:* quare nunc age, quæramus ſi placet, vtrum etiam in ſacrilegijs libido dominetur, quæ videmus plura ſuperſtitione committi. Aug. vide nè præproperum ſit; prius enim diſcutiendum videtur, vtrum vel hoſtis irruens, vel inſidiator ſicarius, ſiue pro vita, ſiue pro libertate, ſine vlla interficiatur libidine. Euod. quomodo poſſunt arbitrari carere iſtos libidine, qui pro iis rebus digladiantur, quas poſſunt amittere inuiti: aut ſi non poſſunt, quid opus eſt pro his, vſque ad hominis necem progredi? *Porro cùm juxta Paulum,* non ſit poteſtas niſi à Deo: *& Chriſtus Pilato judici reſponderit;* non haberes in me poteſtatem vllam, niſi datum tibi eſſet deſuper: *Quomodo lex à poteſtate terrena lata in Chriſtianos, juſta non eſt, ſi à Deo eſt? ſed licet iniuſtè, & inordinatè, vt pote ſine cauſa ab Imperatore feratur, juſtè tamen, & piè à Deo ferri permittitur; vt Chriſtiani Martyrio coronentur, & tyranni æterno igne puniantur. Hinc Aug. malum inferentes, ſæuius torqueri, malum patientibus, notat lib. 1. Confeſſ. c. 18.* Quaſi verò, inquit, quemlibet inimicum hominem pernicioſius ſentiat, quàm ipſum odium, quo in eum irritatur: aut vaſtet quiſquam perſequendo alium grauius, quam cor ſuum vaſtat, inimicando. & certè non eſt interior literarum ſcientia, *quâ leges in libris, vel edictis principum præſcribuntur,* quam ſcripta conſcientia, id ſe alteri facere, quod nolit pati. Quàm tu ſecretus es, habitans in excelſis, in ſilentio Deus ſolus magnus, lege infatigabili ſpargens pœnales cæcitates ſuper illicitas cupiditates. (S. Aug.) *Et lib. 5. cap. 8.* Hoc miſeriores eos oſtendens, quò jam quaſi liceat, *per legem vel conſuetudinem* faciunt, quod per tuam æternam legem numquam licebit: & impunè ſe facere arbitrantur, cùm ipſa cæcitate faciendi puniantur. Et incomparabiliter patiantur peiora quàm faciunt. (S. Aug.)

4. *Lex Papia de ſuſcipiendis liberis, impura: & lex mortis in debitores, mutata in mulctam pecuniæ & pudoris. Apol. cap. 4. in m.*

NOnne vaniſſimas Papias leges, quæ antè liberos ſuſcipi cogunt, quàm Iuliæ matrimonium contrahi; poſt tantæ auctoritatis ſenectutem, heri Seuerus conſtantiſſimus Principum

Principum excluſit? Sed & judicatos retro in partes ſecari à creditoribus, leges erant. conſenſu tamen publico crudelitas poſtea eraſa eſt; in pudoris notam capitis pœnâ conuerſâ. bonorum adhibita proſcriptio, ſuffundere maluit hominis ſanguinem, quàm effundere. Quot adhuc vobis repurgandæ latent leges? quas neque annorum numerus, neque conditorum dignitas commendat, ſed æquitas ſola. & ideo, cum iniquæ recognoſcuntur, meritò damnantur, licet damnent.

5. Leges poſteriores, priores abrogant. De Bapt. cap. 13. in p. V. Verbum. Baptiſmi neceſſitas. in m.

6. Leges fiunt inutiles, nimia pœnarum indulgentia de pudic cap. 1. circa. f. & 2. in p. Vide Verbum. Remiſsio peccati. in alphabeto errorum num. 1. in f. & num. 2. in p.

LEX PAPIA. 4. SCHOL.

VANISSIMAS PAPIAS LEGES. *Plurali, pro ſingulari vtitur. Conſulendus Dio lib. 55. & Iſid. lib. 5 Etym. cap. 15. ſub Auguſto Imperatore lata eſt à Papio, & Popeo Conſulibus, in qua lege præmia patribus decernuntur pro ſuſcipiendis liberis. Vaniſsimas dicit, quòd fœminas longè antequam nubiles eſſent, & poſſent filios ſuſcipere, nubere cogebant.* QVAM IVLIÆ *licet ab Auguſto editæ eſſent, tamen in honorem Iulij Cæſaris ſic vocatæ ſunt, quibus certam ætatem præſcribebant, vltra quam Cœlibatum ſeruare quiſquam vetabatur, & Matrimonium inire cogebatur. Lex Papia juxta Sozomen. lib. 1. hiſt. Eccl. cap. 9. & Ruffinum lib. 1. hiſt. tripartitæ cap. 9. prohibuit Cœlibes qui annum 25. prætериiſſent, frui priuilegiis, quibus nupti vtebantur. Adeo vt nihil ex parentum & propinquorum teſtamento capere poſſent, niſi intra centum dies legi parerent, vt notat Vlpianus in fragmento 17. de caducis legatis. Liberos item non habentes, media bonorum parte mulctauit. Quam legem licet in aliquo Tyberius, & Claudius Cæſares moderati ſint, Seuerus vt notat hic Tertullianus, Conſtantiſsimus Imperator ſic vocatus ob animi conſtantiam in abroganda penitus hac lege, prorſus extinxit. Deinde à Conſtantino, & poſt eum ab Honorio, tandem à Iuſtiniano ſublata eſt. Eo porro conſilio lata eſt lex Papia contra Cœlibatum, quòd vrbs ciuibus exhauſta propter bella Ciuilia, multitudine prolis in ſtatum priſtinum reducenda videretur. Contra huiuſmodi leges ſcripſit Ambroſius lib. 3. de Virg. dicens eos decipi, qui ex Cœlibatu Chriſtianorum, putabant fœcunditatem areſcere Imperij Romani; probatque exemplis, in locis vbi pauca ſunt virgines, pauciores quoque homines reperiri, multiplicari vero vbi plures ſunt virgines. Papias & Iulias leges pluries carpſit Author noſter. Sic enim lib. 1. ad Vxorem cap. 5.* Nimirum neceſſaria eſt ſoboles; quærenda nobis onera ſunt, quæ legibus locantur. *Quaſi conductitia ſint leges, quæ ſeruantur ſpe mercedis, aut metu mulctæ. De his rurſum, de Monogamia ſcribens:* legibus Iuliis agi credunt, & exiſtimant Cœlibes & orbos ex teſtamento Dei ſolidum non poſſe capere. *Et de exhort. caſtit.* Ad quos ſuſcipiendos, legibus compelluntur homines. *Ita edixit lex duodecim tabularum.* Cenſores, Cœlibes eſſe prohibunto. *Præterea & Plato libro 6. de legibus, pecunia & honoribus mulctauit eos qui Annis 35. peractis, coniuges non haberent, nec habere vellent.* RETRO, *antea, prioribus temporibus, leges crudeles erant latæ contra debitores, quibus judicabantur, in partes diuidi debitorum corpora, & creditoribus juxta debiti quantitatem diſtribui. Alludit ad legem duodecim tabularum cap. 8. de Nexis, id eſt obligatis:* Tertiis nundinis capite pœnas luito, aut trans Tyberim peregrè ito. Aſt ſi plures erunt rei, *id eſt eiuſdem debitoris creditores,* tertiis nundinis partes ſecanto; ſi plus minuſue ſecuerint, ſine fraude eſto. BONORVM PROSCRIPTIO. *quæ communiter dicitur,* ceſſio bonorum, *ſucceſſit pœnæ mortis; & ſuffuſio ſanguinis in pudore, & verecundia faciei, in ſanguinis effuſionem. Lex ergo illa decemuiralis abrogata eſt*

A *anno. 630. ab Vrbe condita, & per legem conſularem, L. Papirio Muggellano Curſore, & C. Poeterio. 2. Coſſ. Et pœna mortis in bonorum proſcriptionem commutata. De laudibus caſtitatis, & virginitatis, deque nuptiarum bonis, fusè alibi. Hic breuiter de multiplicatione à Deo benedicta cum Auguſtino. lib. 14. de Ciuit. cap. 21.* Illa, S. Aug.
inquit, benedictio nuptiarum, vt coniugati creſcerent & multiplicarentur, & implerent terram, quamuis & in delinquentibus manſerit: tamen antequam delinquerent, data eſt, vt cognoſcerent procreationem filiorum ad gloriam connubij, non ad pœnam pertinere peccati. *Et lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 3.* Si quæratur, inquit, ad quam rem fieri oportuerit adiutorium ſimile homini, nihil aliud probabiliter occurrit, quàm propter filios procreandos, ſicut adiutorium ſemini terra eſt, vt virgultum ex vtroque naſcatur: hoc enim & cum prima rerum conditione dictum erat, maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit Deus dicens eis, creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Quæ ratio conditionis & coniunctionis maſculi & fœminæ, atque benedictio, nec poſt peccatum hominis pœnamque defecit. Ipſa enim eſt ſecundum quam nunc terra hominibus plena eſt dominantibus eius: quanquam enim jam emiſſi de paradiſo conueniſſe & genuiſſe commemorentur, tamen non video quid prohibere potuerit vt eſſent etiam eis in paradiſo honorabiliores nuptiæ, & thorus immaculatus; hoc Deo
C præſtante fideliter juſtéque viuentibus, eique obedienter ſanctéque ſeruientibus, vt ſine vllo labore ac dolore pariendi fœtus ex eorum ſemine gignerentur. *Sed longè perfectior, non tantùm lege humana, de multiplicatione prolis, ſed & ipſa diuina propagationis humani generis, lex Euangelica, in conſilio caſtitatis, quæ mater eſt caſtæ virtutum omnium generationis: de qua idem Aug. ſupra. lib. 14. de Ciuit. cap. 21.* Alij, inquit, S. Aug.
quamuis Scripturas accipiant & honorent: illud tamen quod dictum eſt, creſcite & multiplicamini, non ſecundum carnalem fœcunditatem volunt intelligi: quia ſecundum animam legitur tale aliquid dictum: multiplicabis in anima mea virtutem: vt id quod in Geneſi ſequitur, & implete terram, & do-
D minamini eius: terram intelligant carnem, quam præſentia ſua implet anima, eiuſque maximè dominatur, cum in virtute multiplicatur. *Et cap. 22. vbi de maſculo & fœmina ad literam intelligenda, non probat quæ ab aliis in eodem homine dicuntur.* De Spiritu, S. Aug.
inquit, qui imperat, & carne quæ obtemperat, aut de animo rationali qui regit, & irrationali cupiditate quæ regitur, aut de virtute contemplatiua quæ excellit, & de actiua quæ ſubditur, aut de intellectu mentis, & ſenſu corporis. *Habemus item in Deo creditore noſtro Chriſto, maximè aduerſam crudelitati legis 12. tabul. Clementiæ legem; cùm enim in partes diuidi pœnâ mortis æternâ propter peccata mereremur, ipſe vt pro nobis debita ſolueret Patri, diuiſâ tot in partibus, per di-*

uerſa tormenta, carne, tandem animam à corpore voluit diuidi, & pœnam mortis in nos latam, ſolo pudore confeſſionis commutauit: Dum ipſe ſuſtinuit crucem confuſione contemptâ, *Aug. Ser. 18. de Verb. Do.* Debitum, inquit, quid eſt niſi peccatum? ergo ſi non accepiſſes alieni fœneratoris pecuniam, non egeres: Et ideo peccatum tibi imputatur. Habuiſti pecuniam, cum qua diues naſcereris. Diues eras ad imaginem Dei, & ſimilitudinem factus: perdidiſti quod habebas, hoc eſt humilitatem. Dum arrogantiam deſide- A ras vindicare, perdidiſti pecuniam. Sicut Adam nudus es factus, accepiſti à diabolo debitum, quod non erat neceſſarium. *Iam ſatis diuiti per gratiam. quæſtus enim magnus pietas eſt cum ſufficientia.* Et ideo qui eras liber in Chriſto, debitor factus es diabolo. Cautionem tuam tenebat inimicus: ſed eam Dominus crucifixit: *tollens Chirographum debiti quod erat contrarium nobis, & affigens illud cruci.* & ſuo cruore deleuit. *alij legunt, diluit.* abſtulit debitum tuum, & reddidit libertatem.

S. Aug.

LIBERTAS ET LIBERVM ARBITRIVM.

1. *Libertas vera, Chriſti ſeruitus eſt. De Cor. cap. 13. in m.*

1. Cor. 6. 20. COronat & libertas ſecularis. Sed tu jam redemptus es à Chriſto, & quidem magno. Seruum alienum, quomodo ſeculum manumittet? Et ſi libertas videtur, ſed & ſeruitus videbatur. Omnia imaginaria in ſeculo, & nihil veri. Nam & tunc liber hominis eras, redemptus à Chriſto: & nunc ſeruus es Chriſti, licet manumiſſus ab homine. Si veram putes ſeculi libertatem, vt & corona conſignes, rediſti in ſeruitutem hominis, quam putas libertatem: amiſiſti libertatem Chriſti quam putas ſeruitutem.

1. Cor. 7. 21. 22.

LIBERTAS. 1. SCHOL.

LIBERTAS SÆCVLARIS. *apud Gentiles, ſerui libertate donati coronari ſolent.* TV REDEMPTVS. *1. Cor. 6. 20.* Non eſtis veſtri *Syr. veſtri juris.* Empti enim eſtis pretio magno. SERVVM ALIENVM. *Contra jus eſt, de ſeruis alienis diſponere, eiſque donare libertatem. Quomodo ergo empticium Chriſti ſeruum, tanti emptum præſumet Gentilis aliquis manumittere, & manumittendo coronare, in ſignum regiæ libertatis?* SI LIBERTAS VIDETVR. *Vt apud Gentiles, & in vſu ſæculi, non juxta veritatem, ſed ſecundum imaginationem omnia æſtimantur, nec propriè vera libertas, nec vera ſeruitus eſt.* LIBER HOMINIS ERAS. *Quicumque enim liber in ſæculo, à Chriſto ſeruus emitur, licet libertate donatus ſit à Domino Gentili, ſeruus tamen Chriſti manet.* VT ET CORONA CONSIGNES. *Coronidem enim & quaſi perfectum ſignaculum libertatis erat impoſitio coronæ capiti manumiſſi. In quo, inquit, erras, & te ſubtrahens liberæ Chriſti ſeruituti, ſeruili te mancipas ſæculi libertati. Paulus. 1 Cor. 7. 22.* Qui enim in Domino vocatus eſt ſeruus, *id eſt qui dum ſeruus eſſet, ad fidem Chriſti conuerſus eſt*, libertus eſt Domini. *Et Rom. 6. 20.* Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis juſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc vero liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. *Veram libertatem, ſiue integritatem liberi arbitrij poſitam, in electione ſummi boni, quod in communi proprium eſt obiectum, voluntatis; quod abſque vlla coactione, & neceſſitate, ſponte & liberrimè amplectitur: & in perfecta alienatione à malo peccati, quod propriè ſolum & vnicum malum eſt, vbique docet Auguſtinus. Et hæc Dei libertas eſt, quòd peccare non poſſit:* quoniam Deus non volens iniquitatem tu es: *talis libertas Chriſti: de quo Paulus:* talis decebat vt nobis eſſet Pontifex, Sanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, &c. *Talis beatiſſimæ Virginis, quæ ab ipſo conceptu, in gratia confirmata, peccare omnino non potuit. Talis beatorum Angelorum, qui in præmium boni vſus libertatis indiffe-* B *rentis; quam ſicut & Adam, in principio ſuæ creationis acceperant, electo bono ſummo, ei perfectè adhæſerunt, eique inſeparabili nexu connecti meruerunt; talis denique Sanctorum omnium Deo in gloria fruentium, qui perpetuò ſeruituti peccati renuntiauerunt in ſæculo, & liberrimæ Chriſti ſeruituti ſubiecti, reprobato malo peccati, bonum virtutis elegerunt. Aliquos locos ex Auguſtini fontibus hauriam. to. 7. lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 5.* Nonne, inquit, faciente, ac ſuſcipiente verbo, ipſe homo ex quo eſſe cœpit, filius Dei vnicus eſſe cœpit? nonne filium Dei vnicum fœmina illa gratia plena concepit? nonne de Spiritu Sancto ex virgine Maria, Dei filius vnicus natus eſt, non carnis cupidine, ſed ſingulari Dei munere? numquid C metuendum fuit, ne accedente Ætate, homo ille libero peccaret arbitrio? An ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tantò magis erat, quantò magis peccato ſeruire non poterat. *Et lib. de Corrept. & Gratia. cap. 11.* Neque metuendum erat, ne iſto ineffabili modo in vnitatem perſonæ à Verbo Deo natura humana ſuſcepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium; cùm iſta ſuſceptio talis eſſet, vt natura hominis à Deo ita ſuſcepta, nullum in ſe motum malæ voluntatis admitteret. *Et lib. de natura & gratia cap. 46.* Nec dicere audemus ideo Deum non voluntatem, ſed neceſſitatem habere juſtitiæ, quia non poteſt velle peccare. *Lib. autem 22. de Ciuit. de* D *perfecta libertate & immunitate beatorum à peccato, ſic fatur cap. vltimo:* Nec ideo, inquit, liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi, vſque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum. Nam primum liberum arbitrium quod homini datum eſt, quando primùm creatus eſt rectus, potuit non peccare, ſed potuit & peccare: hoc autem nouiſſimum eò potentius erit, quò peccare non poterit. Verùm hoc quoque Dei munere, non ſuæ poſſibilitate naturæ, &c. Certè Deus ipſe numquid quia peccare non poteſt, ideo liberum arbitrium habere negandus eſt?

S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.

2 *Liber & bonus homo, non natura ſicut Deus, ſed à Deo proprietate accepta. 2. cont. Marc. cap. 6. circa m.*

BOnus natura Deus ſolus. Qui enim quod eſt ſine initio habet, non inſtitutione habet illud, ſed natura. Homo autem, qui totus ex inſtitutione eſt, habens initium, cum

initio ſortitus eſt formam qua eſſet: atque ita non naturâ in bonum diſpoſitus eſt, ſed inſtitutione; non ſuum habens bonus eſſe, quia non naturâ in bonum diſpoſitus eſt, ſed inſtitutione, ſecundùm inſtitutorem bonum, ſcilicet bonorum conditorem. Vt ergo bonum jam ſuum haberet homo, emancipatum ſibi à Deo, & fieret proprietas jam boni in homine, & quodammodo natura, de inſtitutione adſcripta eſt illi, quaſi libripens emancipati à Deo boni, libertas, & poteſtas arbitrij, quæ efficeret bonum, vt proprium jam ſponte præſtari ab homine; quoniam & hoc ratio bonitatis exigeret voluntariè exercendæ; ex libertate ſcilicet arbitrij, non fauente inſtitutioni, non ſeruiente: vt ita demum bonus conſiſteret homo, ſi ſecundùm inſtitutionem quidem, ſed ex voluntate jam bonus inueniretur, quaſi de proprietate naturæ: proinde vt & contra malum (nam & illud vtique Deus prouidebat) fortior homo prætenderet, liber ſcilicet & ſuæ poteſtatis: quia ſi careret hoc jure, vt bonum quoque non voluntate obiret, ſed neceſſitate, vſurpabilis etiam malo futurus eſſet ex infirmitate ſeruitij, proinde & malo, ſicut bono famulus. *V. mutatio.* 3.

LIBER ET BONVS HOMO. 2. SCHOL.

DEVS SOLVS. *Scilicet per eſſentiam ſolus bonus eſt. Cæteri per participationem. Vnde Chriſtus Diſcipulo dicenti ſibi.* Magiſter bone. Quid me, inquit, vocas bonum? nemo bonus *à ſe*, niſi ſolus Deus. NON INSTITVTIONE, *id eſt non ab alio inſtitutus, & conditus, accepit ab aliquo bonum quod habet, ſiue vt rectius dicam, quod eſt; ſed illud ab æterno poſsidet.* HOMO EX INSTITVTIONE. *Qui totus creatura conditus eſt ex nihilo.* NON NATVRA IN BONVM. *Non vult Author hominem in bonum finem non fuiſſe conditum, aut naturam bonam non accepiſſe, ſed à ſe non habere, ſicut eam Deus à ſe habet.* IAM SVVM. *De quo tanquam de ſuo diſponere poſſet, quaſi de emancipato, hoc eſt à manu Dei, in proprias manus tradito.* QVASI LIBRIPENS, *vt eſſet arbiter boni ſibi à Deo dati, & poſſet hinc inde quaſi librâ ponderare, quid à Deo accepiſſet, quid de accepto referre gratiæ deberet: quid pœnæ, quid mercedis ex Dei obſequio ſuſcepto, vel neglecto veniret; data eſt ei libertas & poteſtas arbitrij, qua poſſet jam ſponte & liberè & voluntariè bonum virtutis colere, & Deo ſeruire.* LIBRIPENS *à libra & pendendo dictus eſt, quod in emptione pretium in maſſa penderetur. Sic fiebant ſeruorum emancipationes, ad quas hîc alludit Author. Quo ritu, id fieret docuit Caius lib. 1. Inſtit.* Eſt mancipatio venditio. Is qui mancipium accipit, æs tenens, ita dicit: hunc ego hominem ex jure Quiritium meum eſſe aio; iſque mihi emptus eſt hoc ære æneaque libra. Deinde ære percutit libram: idque æs dat ei, à quo mancipium accipit quaſi pretij loco. *Plin. libro 33. cap. 3.* Qua, inquit, conſuetudine, in his emptionibus quæ mancipi ſunt, etiam nunc libra interponitur. *Eadem voce vſus eſt Iuſtinianus Inſtit. de Teſtam. §. accesſit.* NON FAVENTE INSTITVTIONE, *id eſt non ex neceſsitate natura condita bona, ſeruiens inſtitutori; neque ex aliqua cæteris creaturis communi ſeruitute;* quoniam omnia ſeruiunt tibi. VT ITA DEMVM BONVS. *Vt non ſolum ob bonam naturam acceptam, ſed ob bonam & liberam boni virtutis operationem, bonus eſſet, quaſi ex proprietate naturæ rationalis.* PROINDE VT ET CONTRA MALVM. *Ideo etiam liber conditus eſt, vt contra peccati malum fortis obſiſteret, benè vtens libertate ſua; qua ſi careret, infirmitate naturæ ſe peccaſſe cauſari potuiſſet, ſicut & rectè egiſſe non ex voluntatis arbitrio, ſed ex vi neceſsitatis, meritò caruiſſet & præmio in vtroque non liber, ſed tam peccati quàm virtutis ſeruus. Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. vlt. Notat differentiam liberæ Dei bonitatis, & humanæ naturæ.* Aliud, inquit, eſt eſſe Deum, aliud participem Dei. (S. Aug.) Deus natura peccare non poteſt, particeps verò Dei ab illo accepit, vt peccare non poſſit. Seruandi autem gradus erant diuini muneris, vt primum daretur liberum, quo non peccare poſſet homo: nouiſſimum, quo peccare non poſſet: atque illud ad comparandum meritum, hoc ad recipiendum præmium pertineret. Sed quia peccauit iſta natura, cùm peccare potuit, largiore gratia liberatur, vt ad eam perducatur libertatem, in qua peccare non poſſit. Sicut enim prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori; nouiſſima erit, non poſſe mori: ita primum liberum arbitrium, poſſe non peccare: nouiſſimum non poſſe peccare. Sic enim erit inamiſſibilis voluntas pietatis, & æquitatis, quomodo eſt fœlicitatis. Nam vtique peccando nec pietatem, nec fœlicitatem tenuimus; voluntatem verò fœlicitatis, nec perdita fœlicitate perdidimus, &c. Erit ergo illius ciuitatis, & vna in omnibus, & inſeparabilis in ſingulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruiens indeficienter æternorum jucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum, nec tamen ideo ſuæ liberationis oblita, vt liberatori ſuo ſit ingrata. *De libra penſilis hinc inde libertatis in ſtatu innocentiæ, in quo æquè poterat homo ſanus, in bonum flecti, ſicut & in malum, nulla difficultas; ſed perditâ innocentiâ, res ita non habet. Licet enim remanſerit facultas, & poteſtas ad vtrumlibet; non eſt tamen par ad vtrumque facilitas; cùm & intellectus debilitatus ignorantiâ, non clarè percipiat verum, & voluntas per concupiſcentiam inclinata ex ſe non facilè, vt ante, flectatur in bonum. Vnde niſi gratia iuuet intellectum, & voluntatem, in eligendo bono vero fallitur ex ſe, & facilè decipitur; & pondere concupiſcentiæ trahentis in malum, non erigitur ad amplexandum verum bonum. Differentiam hanc fuſiſsimè, & pulcherrimè ſtatuit Auguſtinus. lib. 3. cont. Iul. operis perfecti, à ſectione 112. ad 121.* Iulianus dixit: vt res abſoluta paucis illuminetur exemplis, (S. Aug.) vt tam liberum ſit homini ſacrilegium facere velle, quàm nolle; tã liberum ſit parricidiũ velle perpetrare, quàm nolle; tam liberũ ſit adulterium committere velle, &c. tam liberum Deo obedire imperanti, quàm diabolo perſuadenti. Auguſtinus reſpondit: verum dicis: hoc eſt liberum arbitrium; tale omnino accepit Adam: ſed quod datum eſt à conditore, & à deceptore vitiatum, vtique à Saluatore ſanãdum eſt. Hoc vos non vultis CVM ECCLESIA confiteri, hinc eſtis hæretici. Homo qui non cogitas vbi ſis, & in diebus malis, tanquam in bonis cæcus extolleris. Quando erat tale, quale deſcribis liberũ arbitrium, nondum homo vanitati ſimilis factus erat, &c. Nondum dicebatur, ego in iniquitatibus conceptus ſum. Nondum dicebatur: quis enim mundus à ſorde, nec infans, &c. Poſtremò non dicebatur, non quod volo, ſed quod audio, illud facio. Et ſcio quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Et, video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Hoc malum in Adam, quando rectus creatus eſt, non erat, quia natura humana deprauata non erat: rectorem habebat,

quem libero reliquit arbitrio; non liberatorem quærebat, per quem liber fieret à vitio, &c. *Et Sectione* 114. Ecce quod jam dixi, & iterum dico, & vobis video ſæpè dicendum. Nemo niſi per gratiam Chriſti, ad bonum quod vult, agendum, & ad malum quod odit, non agendum, habere poteſt, liberum voluntatis arbitrium: non vt voluntas eius ad bonum ſicut ad malum captiua rapiatur, ſed vt à captiuitate libera, ad liberatorem ſuum liberali ſuauitate amoris, non ſeruili amaritudine timoris attrahatur. *Et Sect.* 118. Dico ego eſſe poſſibile voluntati hominis, deflectere à malo, & facere bonum; ſed ei voluntati, quàm Deus adjuuat gratìs, non quam Iulianus inflat ingratus. *Et Sect.* 120. Iulianus dixit: ſed quæro, qui- S. Aug. S. Aug. S. Aug.

A bus Poëtis in talem incurreris Ippocrinem, vt bimembrem beſtiam fingeres, non quidem criminando, ſed blaſphemando; cuius corpus de mala neceſſitate formares, & ſolam faciem nomine libertatis obduceres. Auguſtinus reſpondit: pingis tibi ipſe quod placet, cui vacat inani corde inania volutare phantaſmata. Cur enim tu adminicula gratiæ ſupponis bonæ voluntati, *non vt ſimpliciter, ſed vt facilius agat.* Cùm voluntas mala nullo innitatur adminiculo, vt mala ſit, vel mala eſſe perſiſtat? An hîc libra tua, quam conaris ex vtraque parte per æqualia momenta ſuſpendere, vt voluntas quantum eſt ad malum, tantum etiam ſit ad bonum libera, vergendo te in vnam partem, te indicat delirantem?

3. Liber eſſe debuit homo, imago Dei, & vniuerſo imperaturus. 2. cont. Marc. cap. 5. à m.

Liberum & ſui arbitrij & ſuæ poteſtatis inuenio hominem à Deo inſtitutum, nullam magis imaginem & ſimilitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiuſmodi ſtatus formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad vniformem Deum expreſſus eſt; ſed in ea ſubſtantia, quam ab ipſo Deo traxit, id eſt animæ, ad formam Dei reſpondentis, & arbitrij ſui libertate & poteſtate ſignatus eſt.

Et ibidem. c. 6. circa. m.

Sed & aliàs quale erat vt totius mundi poſſidens homo, non in primis animi ſui poſſeſſione regnaret, aliorum dominus, ſui famulus?

4. Liberum hominem creare debuit ratio & bonitas Dei; per quam Author boni natura, non mali lapſus innoteſceret. 2. cont. Marc. cap. 6. in f.

Si & bonitas & ratio Dei inuenitur circa libertatem arbitrij conceſſam homini, non oportet omiſſa prima definitione bonitatis atque rationis, quæ ante omnem tractatum conſtituenda eſt, pòſt factis præiudicare, non ita Deum inſtituere debuiſſe, quia aliter quàm Deum deceret euaſit; ſed diſpecto, quia ita debuerit inſtituere; ſaluo eo quod diſpectum eſt, cetera explorare. Ceterum, facile eſt offendentes ſtatim in hominis ruinam, antequam conditionem eius inſpexerint, in auctorem referre quod accidit, quia nec auctoris examinata ſit ratio. Denique, & bonitas Dei à primordio operum perſpecta, perſuadebit nihil à Deo mali euenire potuiſſe, & libertas hominis recogitata ſe potius ream oſtendet, Cap. VII. quod ipſa commiſit. Hac definitione omnia Deo ſalua ſunt; & natura bonitatis, & ratio diſpoſitionis, & præſcientiæ & potentiæ copia.

LIBER ESSE DEBVIT. 3. & 4. SCHOL.

NVLLAM MAGIS IMAGINEM. *Diuersè ſentiunt Patres de imagine Dei in homine. Alij ponunt in eo quod in ſummo rerum ſit gradu, hoc eſt ſpiritalium, ſicuti Deus & Angeli; Alij quod ſit immortalis anima cum Origene. Alij cum Damaſceno, quòd præditus ſit intellectu, memoriâ & voluntate. Alij cum Nyſſeno quod ſit capax ſapientiæ, virtutis, gratiæ, viſionis beatificæ. Alij cum Baſilio, quòd cunctis animalibus veluti Rex dominetur. Alij cum Ambroſio poſt Tertullianum quod libero arbitrio ſit donata. Auguſtinus libro. 5. Operis perfecti contra Iul. ſect.* 38. Hoc putas ad naturam liberi arbitrij pertinere, vt poſſit vtrumque, & peccare ſcilicet, & non peccare: & in hoc exiſtimas hominem factum ad imaginem Dei, cùm Deus ipſe non poſſit vtrumque. Neque enim demens quiſquam dixerit Deum poſſe peccare, aut tu dicere audes Deum liberum arbitrium non habere. Dei ergo, non nihili munus eſt, liberum arbitrium: ſed in ipſo Deo ſummum eſt arbitrium qui peccare non poteſt. NEQVE ENIM FACIE. *Cùm Deus ſit incorporeus (quidquid alibi corporeum finxerit) lineamentis corporeis, homo Deum, niſi fortè incarnatum, referre non poteſt; neque exprimere tot diuerſis formis vniformem Dei ſubſtantiam.* SIGNATVS EST. *Iuxta Pſaltem.* Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. QVA- S. Aug.

A LE ERAT. *Quàm indignum fuiſſet, vt Rex mundi à Deo conſtitutus homo, ſeipſum, in poteſtate ſua libera non habuiſſet, vt in ſeipſo regnaret, & liberè de ſeipſo in ſtatu innocentiæ conditus rectus, nec in malum vlla concupiſcentia impellente pronus. Quàm incongruè ſui ipſius appetitus ſeruus extitiſſet, qui cæterorum animalium creatus fuerat Dominus. De imagine Dei in homine. Vide dicta to. 2. V. homo imago Dei, per ſex numeros. vbi plurima ex Auguſt.* RATIO DEI. *Sapientia qua condidit vniuerſa.*

4. NON OPORTET OMISSA, &c. *Priuſquam de euentu rerum à Deo diſpoſitarum iudicium feramus, debet primò præſupponi, Deum nihil abſque iudicio & ſapientia feciſſe; & blaſphemum eſt dicere, propter ſiniſtrum* B *euentum rerum, maximè earum quæ libertate à Deo donatæ ſunt, ſicut homo, & Angelus; ea ad malum liberè abutentes, Deum non ita eas inſtituere, & condere debuiſſe.* SALVO EO QVOD DISPECTVM EST. *Oportet igitur primò diſpicere & diligenter aduertere res omnes, vt Deo dignum erat, rectè & optimè fuiſſe inſtitutas, deinde rerum euentus ad hanc regulam iuſtitiæ & bonitatis examinare. Aliàs quicumque ſine hoc præſuppoſito fundamento inciderit in lectionem lapſus hominis, ſtatim incurret in blaſphemiam Marcionis, & peccatum hominis eius creatori imputabit.* IPSA COMMISIT. *Homo ſeipſum reum fatebitur, quòd ad imaginem Dei conditus, liber & Rex*

ac Dominus ſui, ſua ſponte abuſus eſt libertate. Quo poſito Deus eximitur ab hominis reatu, & ſumma bonitate & ſapientia talem hominem condidiſſe, & abundantiſſima ſapientia lapſum eius prauidiſſe, & maxima potentia eum à lapſu erexiſſe & imaginem licet peccato deformatam, gratiâ redemptoris reparaſſe, & in perfectiſſimum ſtatum pleniſſimæ & conſummatiſſimæ ſimilitudinis in gloriam prouexiſſe, vbi iam Deo ſimilis omninò peccare non poßit, vt impleatur illud Ioannis; Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. *Nihil in rem Tertulliani aptius quàm quod habet Auguſtinus. tract. 4. in Ep. Io. Vbi hunc locum perbellè tractat, quem ſubiiciam paucis præmiſsis ex Scholaſticorum doctrina; Nempe beatos peccare non poſſe, & in hoc Deo ſimili libertate frui; quòd cùm peccatum ſit auerſio ab æterno & incommutabili, veroque ac ſummo bono, & conuerſio ad commutabile & corruptibile bonum, impoßibile eſt beatos cognitione illius clariſsima, & amore ardentiſsimo perfruentes, ab eo auerti, vt ad bonum creatum, mutabile, corruptibile conuertantur. Sic igitur ratiocinatur Auguſtinus:* Intelligat, inquit, charitas veſtra; magna res: ſcimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Iam illud attendite, quid vocatur? eſt. Quid vocatur, & non ſolum vocatur, ſed verè eſt? incommutabilis eſt, ſemper manet, mutari neſcit, nulla ex parte corrumpitur: nec proficit, quia perfectum eſt; nec deficit, quia æternum eſt. Et quid eſt hoc? In principio erat Verbum. Et quid eſt hoc? qui cum in forma Dei eſſet, &c. Ergo viſuri ſumus quandam viſionem fratres, quam nec oculus vidit, &c. viſionem quandam, viſionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris, & aëris, pulchritudinem Solis, & Lunæ, & ſtellarum, Angelorum, omnia ſuperantem, quia ex ipſo pulchra ſunt omnia. Quid ergo erimus, quando videbimus quòd nobis promiſſum eſt? Similes ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. *Audi Paulum iam ſpe beatum, & dicentem.* Nos autem reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem. *Et quæ tandem imago? niſi vt ſummo, vero, incommutabili bono, & impeccabili iuſtitiæ, & ſanctitati adhærentes, impeccabiles, boni, ac beati efficiamur. Ne ergo Marcion, aut blaſphemus aliquis dicat Deum ſic debuiſſe creare hominem impeccabilem.* Inexterminabilem enim, *teſte Sapiente, cùm fecerat, arbitrij ſui compotem, in natura ſuam imaginem, in gratia ſimilitudinem; quam deformatam Verbo ſuo incarnato reformauit in melius, & in optimum ſtatum impeccabilitatis in beatitudine cœleſtis paradiſi prouexit. Auguſtinus tract. 3. in Ep. Io. ſic blaſphemis reſpondet.* Quomodo, inquiunt, & quare tales nos fecit? Nonne dicunt hoc quotidie homines conuicti de factis ſuis? praua voluntate

S. Aug.

A peruerſi artificem accuſant. Clamat ille artifex de cœlo, quia ipſe nos fecit, qui nos refecit. Ego hominem feci, non auaritiam: Ego hominem feci, non latrocinium, ego hominem feci, non adulterium. Audiſtis quia laudant me opera mea, &c. Laudant Angeli, laudant ſtellæ, laudant luminaria, laudant quidquid natat, quidquid volat, quidquid ambulat, quidquid repit, &c. Numquid audiſtis quia laudat Dominum auaritia? Numquid audiſtis quia laudat Dominum ebrioſitas? quia laudat luxuria, laudat nugacitas? quidquid ibi non audis laudem dare Domino, non fecit Dominus. Corrige quod tu feciſti, vt ſaluetur quod in te fecit Deus. *Rectiſſimum ordinem inſtituta à Deo libertatis ſuis proſequitur Auguſti-*

B *nus lib. 3. de Lib. arbitrio cap. 5.* Quidã cùm ratione veriſſima videant meliorem eſſe creaturam, quæ quamuis habeat liberam voluntatem, Deo tamen ſemper infixa numquam peccauerit; intuentes peccata hominum, non vt peccare deſinant, ſed quia facti ſunt, dolent, dicentes: tales nos faceret, vt ſemper incommutabili eius veritate perfrui, numquam autem peccare vellemus. Non clament, non ſuccenſeant, quia neque ipſos ideo cogit peccare, quia fecit, quibus poteſtatem vtrum vellent, dedit: & ſunt tales quidam Angeli, qui neque peccauerunt vnquam, neque peccaturi ſunt. Quamobrem ſi te delectat creatura, *quaſi perfectiſsima imago Dei* quæ perſeuerantiſſima

C voluntate non peccat, non eſt dubitandum quòd eam peccanti, recta ratione præponas: ſed ſicut eam tu recta ratione præponis, ſic eam creator Deus ordinatione præpoſuit. Crede eſſe talem in ſuperioribus ſedibus, & in ſublimitate cœlorum: quia ſi bonitatem conditor præbuit ad eam condendam, cuius præuidit futura peccata, nullo modo non præberet eam bonitatem, vt creaturam conderet quam peccaturam non eſſe præſciuit. Habet enim illa ſublimis perpetua beatitudinem ſuam, in perpetuum fruens creatore ſuo, quem perpetuâ tenendæ iuſtitiæ voluntate promeretur. Habet deinde ordinem ſuum etiam iſta peccatrix, amiſſa in peccatis beati-

D tudine, ſed non dimiſſa recuperandæ beatitudinis facultate, quæ profectò ſuperat eam quàm peccandi perpetua voluntas tenet. Inter quam & illam priorem permanentem in voluntate iuſtitiæ, hæc medietatem quandam demonſtrat, quæ pœnitendi humilitate altitudinem ſuam recipit. Nam neque ab illa creatura quam præſciuit Deus non ſolum peccaturam, ſed etiam in peccandi voluntate manſuram, abſtinuit largitatem bonitatis ſuæ, vt eam non conderet. Sicut enim melior eſt vel aberrans equus, quàm lapis, propterea non aberrans, quia proprio motu & ſenſu caret: Ita eſt excellentior creatura quæ libera voluntate peccat, quàm quæ propterea non peccat, quia non habet liberam voluntatem.

5. Liberum arbitrium lex prima homini data probat, vt quæuis alia, præmium, vel pœnam proponens. 2. cont. Marc. cap. 5. in f.

HVnc ſtatum eius confirmauit etiam ipſa lex, tunc à Deo poſita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate: nec rurſus comminatio mortis tranſgreſſioni adſcriberetur, ſi non & contemptus legis in arbitrij libertatem homini deputaretur. Sic & in poſteris legibus Creatoris inuenias, [a] *proponentis ante hominem bonum & malum, vitam & mortem:* ſed nec aliàs totum ordinem diſciplinæ per præcepta diſpoſitum, auocante Deo, & minante, & exhortante, niſi & ad obſequium & ad contemptum libero & voluntario homine.

Gen. 2. 17.

a Eccli. 15. 18.

6. Libertas hominis, ſine lege irrationalis fuiſſet, & cum animalibus lege ſolutis adæquaſſet. 2. cont. Marc. cap. 4. V. Verbum. Lex prima. num. 6.

LIBER HOMO. 8. SCHOL.

TOTA LIBERTAS. *Plena, & indifferens, ac verſatilis pro nutu ſuo in bonum & malum.* SVI DOMINVS. *Sui juris.* CONSTANTER OCCVRRERET, *abſque violentia, conſtanti animo, ſponte peccatum vitare potens, & bonum agere.* SVB IVDICIO DEI, *à quo pœnam vel mercedem recepturus erat.* IVSTVM ILLVD EFFICERE, *judicium Dei ſcilicet juſtum probare, ex meritis bonis vel malis à libero arbitrio procedentibus.* IVRE PENSARETVR, *juſtè redderetur. Niſi homo voluntate libera benè vel malè egiſſet, vbi enim neceſſitas & coactio, ibi nullum meritum vel peccatum. Aug. to. 1. lib. Soliloq. cap. 1. Sic Deum laudas, & precatur; vbi ex libero Ar-* S. Aug. *bitrio bona vel mala merita hominis fluere agnoſcit.* Deus cuius legibus in æuo ſtantibus, motus inſtabilis rerum mutabilium perturbatus eſſe non ſinitur, freniſque circumeuntium ſæculorum, ſemper ad ſimilitudinem ſtabilitatis reuocatur; cuius legibus arbitrium animæ liberum eſt, boniſque præmia, & malis pœnæ, fixis per omnia neceſſitatibus diſtributæ B ſunt. *Aduerte, non intendere, legem Dei, fixam & immobilem neceſſitatem imponere libero hominis arbitrio. Neque enim liberum eſſet, ſed coactum. Sed legem pœnarum, & præmiorum immobilem; quia æterna ſunt, & pœnæ, & præmia; quia, teſte Pſalte:* Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum. *Iuſtitia autem non eſſet ſi homo benè vel malè, non voluntate, ſed neceſſitate feciſſet. Et lib. 3. de lib. Arbitrio cap. 16. probat hominem nihil à Deo pro meritis ſuis* S. Aug. *exigere poſſe, à quo habet vt ſit, vt liberè velit, & benè velit.* Deus, inquit, nulli debet aliquid quia omnia gratuita præſtat. Et ſi quiſquam dicet ab illo aliquid deberi meritis ſuis; certè vt eſſet, non ei debebatur. Non enim erat cui deberetur. Et tamen quod meritum eſt, conuertere ad eum ex quo es, vt ex ipſo etiam melior ſis, ex quo habes, vt ſis, &c. Omnia ergo illi debent, primo quidquid ſunt, in quantum A naturæ ſunt. Deinde quidquid melius poſſunt eſſe, ſi velint, quæcumque acceperunt vt velint, aut quidquid oportet eas eſſe. Ex eo igitur quod non accepit, nullus reus eſt: ex eo verò quod non facit quod debet, juſtè reus eſt. Debet autem ſi accepit, & voluntatem liberam, *ſicut Adam integram, & nullo concupiſcentiæ pondere in malum pronam, ſed rectam:* & ſufficientiſſimam facultatem. *En gratia, quam Auguſtinus in homine & Angelo ante lapſum ſufficientiſſimam agnoſcit, quæ ſatis erat ad non peccandum, ſi voluiſſent.* Vſque adeo autem, dum non facit quiſque quod debet, nulla culpa eſt conditoris; vt & laus ſit, quoniam quod debet, patitur; & in eo ipſo quod vituperatur, non faciendo quod debet, non niſi laudetur ille cui debet. Si enim tu laudaris videndo quid facere debeas, cùm id non videas, niſi in illo qui eſt incommutabilis veritas; quantò magis ille qui & velle præcepit, & poſſe præbuit, & non impunè nolle permiſit. *Et to. 3. libro de Agone Chriſt. cap. 10.* Noſtræ, inquit, imbecillitati miſertus eſt: quam S. Aug. imbecillitatem, non eius opere, ſed noſtra voluntate meruimus. Nam Deus hominem inexterminabilem fecit, & ei liberum voluntatis arbitrium dedit; non enim eſſet optimus, ſi Dei præceptis, neceſſitate, non voluntate ſeruiret. *Et lib. 13. de Ciuit. cap. 14.* Deus creauit hominem rectum, naturarum S. Aug. author, non vtique vitiorum: ſed ſponte deprauatus, juſtéque damnatus, deprauatos, damnatóſque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes fuimus ille vnus, qui per feminam lapſus eſt in peccatum, quæ de illo facta eſt ante peccatum. *Et to. 7. lib. 3. contra Creſconium, cap. 11.* Dedit qui- S. Aug. dem Deus homini liberam voluntatem; ſed nec bonam infructuoſam, nec malam eſſe voluit impunitam.

9. Libero arbitrio peccatum imputandum eſt, non autem Deo; qui bonus & ſapiens fecit hominem liberum, in quo tanquam in imagine noſceretur. 2. cont. Marc. cap. 6. in p.

SEd quoniam ex hoc jam intelligimur, eò ſtruentes liberam hominis poteſtatem arbitrij ſui, vt quod ei euenit, non Deo, ſed ipſi debeat exprobari; ne & tu hinc jam opponas, non ita illum inſtitui debuiſſe, ſi libertas & poteſtas arbitrij exitioſa futura eſſet; hoc quoque prius defendam, ita inſtitui debuiſſe, quo fortius commendem, & ita inſtitutum, & dignè Deo inſtitutum, potiore oſtenſa ea cauſa quæ ita fecit inſtitui. Bonitas Dei, & ratio eius, huic quoque inſtituto patrocinabantur, in omnibus conſpirantes apud Deum noſtrum. Nec ratio enim ſine bonitate, ratio eſt; nec bonitas ſine ratione, bonitas niſi forte penes Deum Marcionis irrationabiliter bonum ſicut oſtendimus. Oportebat dignum aliquid eſſe, quod Deum cognoſceret: quid tam dignum proſpici poſſet, quàm imago Dei & ſimilitudo? Et hoc bonum, ſine dubio, & rationale. Oportebat igitur imaginem & ſimilitudinem Dei, liberi arbitrij, & ſuæ poteſtatis inſtitui, in qua hoc ipſum, imago & ſimilitudo Dei deputaretur: arbitrij ſcilicet libertas & poteſtas: in quam rem ea ſubſtantia homini accommodata eſt, quæ hujus ſtatus eſſet, adflatus Dei; vtique liberi & ſuæ poteſtatis.

LIBERO ARBITRIO. 9. SCHOL.

IAM INTELLIGIMVR, *à Martionitis, peccatum hominis Deo Creatori imputantibus, quòd eum creauerit, quem peccaturum eſſe præſciuerat.* EÒ STRVENTES. *Ideo aſſerimus datam homini à Deo libertatem benè vel malè agendi, vt peccatum homini non Deo imputetur.* INSTITVI, *talem, ſcilicet liberum non debuiſſe creari.* RATIO EIVS. *Sapientia.* IN OMNIBVS CONSPIRANTES, *ſemper & vbique in omnibus Dei operibus coniunctæ.* DIGNVM ALIQVID. *Creaturam Dei cognitione dignam.* HOC IPSVM. *Supple quod eſt ipſa Dei imago.* IN QVAM REM, *in quem finem. Scilicet vt agnoſceretur Dei bonitas & ſapientia in homine faciendo ex afflatu ſuo imaginem* C *ſuam, & opificem ſuum maximè liberum, libero ſuo arbitrio repræſentaret. Supra dicta de hac Dei imagine in libero arbitrio poſita, conſulet lector, hæc ſuperaddo textui Tertulliani accommodata. Ex to. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 104. & ſeq.* Primum hominem, inquit, Deus S. Aug. in ea ſalute in qua conditus erat cuſtodire voluiſſet, eumque oportuno tempore poſt genitos filios ſine interpoſitione mortis ad meliora perducere, vbi jam non ſolum peccatum non committeret, ſed nec voluntatem poſſet habere peccandi, *in quo ſupra vidimus poſitam eſſe perfectiſſimam Dei imaginem*, ſi [illegible] permanendum ſine peccato, ſicut factus erat, per-

petuam voluntatem habiturum eſſe præſciſſet. Quia verò eum malè vſurum libero arbitrio, hoc eſt, peccaturum eſſe præſciebat, ad hoc potius præparauit voluntatem ſuam, vt benè ipſe faceret etiam de malè faciente: ac ſic hominis voluntate mala non euacuaretur, ſed nihilominus impleretur omnipotentia bona. Sic enim oportebat prius hominem fieri, vt & benè velle poſſet, & malè; nec gratis ſi benè, nec impunè, ſi malè: poſtea vero ſic erit *ad perfectam imaginem & ſimilitudinem Dei redigendus*, vt malè velle non poſſit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multò quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit ſeruire peccato. Neque enim culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua beati eſſe ſic volumus, vt eſſe miſeri non ſolum nolimus, ſed nequaquam prorſus velle poſſimus. Sicut ergo nunc etiam anima noſtra nolle infœlicitatem; ita tunc nolle iniquitatem, ſemper habitura eſt. Sed ordo prætermittendus non fuit, in quo Deus voluit oſtendere quàm bonum ſit animal rationale; quod etiam peccare poſſit, *ſicut benè agere & meritoriè acceperat ex innata libertate*. Quamuis ſit melius quod peccare non poſſit: ſicut fuit minor immortalitas, ſed tamen fuit, in qua poſſet etiam mori. Illam natura humana perdidit per liberum arbitrium, & hanc eſt acceptura per gratiam, quam fuerat, ſi non peccaſſet, acceptura per meritum: quamuis ſine gratia, nec tunc vllum meritum eſſe potuiſſet. Quia etſi peccatum in ſolo libero arbitrio erat conſtitutum, *ex defectibilitate naturæ in nihilum ſuum reuolubilis*, non tamen iuſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni, diuinum adiutorium præberetur. Sicut enim mori eſt in hominis poteſtate, cùm velit; nemo eſt enim qui non ſeipſum, vt nihil aliud dicam, vel non veſcendo, poſſit occidere; ad vitam verò tenendam, voluntas non ſatis eſt, ſi adiutoria, ſiue alimentorum, ſiue quorumcumque tutaminum deſint. Sic homo in paradiſo ad ſe occidendum, relinquendo iuſtitiam, idoneus erat per voluntatem: vt autem ab eo teneretur vita iuſtitiæ, parum erat velle, niſi ille qui eum fecerat adiuuaret. Sed poſt illam ruinam, maior eſt miſericordia Dei, quando & ipſum liberum arbitrium liberandum eſt à ſeruitute cui dominatur cum morte peccatum: nec omnino per ſei-

A pſum, ſed per ſolam Dei gratiam, quæ in fide Chriſti poſita eſt, liberatur: vt voluntas ipſa, ſicut ſcriptum eſt, à Domino præparetur, qua cætera Dei munera capiantur, per quæ veniatur ad munus æternum, &c. Sic ergo factus eſt homo rectus, vt manere in ea rectitudine poſſet, non ſine adiutorio diuino, & ſuo fieri peruerſus arbitrio: & vtrumlibet horum elegiſſet, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, *bonum virtutis ad meritum, ex miſericordia & gratia*, aut certè de illo. *Liberè peccante, ad oſtendendã Dei vindicantis iuſtitiam.* Proinde quia ſuam maluit facere quàm Dei, de illo facta eſt voluntas Dei, qui ex eadem maſſa perditionis quæ de illius ſtirpe profluxit, facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam; in honorem, per miſericordiam; in contumeliam, per iudi-
B cium: vt nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in ſe. Nam neque per ipſum liberaremur vnũ Mediatorem Dei & hominũ Chriſtum Ieſum, niſi eſſet & Deus. Sed cùm factus eſt Adam, homo ſcilicet rectus, mediatore non opus erat. Cùm vero genus humanum peccata longè ſeparauerunt à Deo, per mediatorem qui ſolus ſine peccato vixit, & occiſus eſt, reconciliari nos oportebat Deo vſque ad carnis reſurrectionem in vitam æternam: vt & humana ſuperbia per humilitatem Dei argueretur & ſanaretur; & demonſtraretur homini quàm longè à Deo receſſerat, & per Incarnatum Deum reuocaretur; & per hominem Deum exemplum obedientiæ contumaci homini præberetur, & vnigenito ſuſcipiente formam ſerui, quæ nihil ante meruerat, fons gra-
C tiæ panderetur; & carnis etiam reſurrectio redemptis promiſſa, in ipſo redemptore præmonſtraretur; & per eandem naturam quam ſe decepiſſe lætabatur Diabolus, vinceretur: nec tamen homo gloriaretur, nec iterum ſuperbia naſceretur. *Obmuteſce Marcion, & tu quicumque Dei bonitatem, ſapientiamue blaſphemas, quòd hominem Deus, quem libertate peccaturum eſſe præſciuit, donatum tamen libertate creauit. Primò enim ſuam in Creatura tam nobili, libera, Regia, ſibi ſimili condenda oſtendit. 2°. Sapientia ſua, quid de peccatore Adamo eiuſque poſteris ſine iuſtitiâ damnandis, ſiue gratiâ ſaluandis, ad ſuam vtrimque gloriam facturus eſſet præſciuit. 3°. Mediatorem ad animæ carniſque vitam in melius reparandam, ſumma ſapientia, potentia, bonitate ordinauit.*

10. *Libertas peccantis hominis, nil præiudicauit Deo: peccatum enim præuidit tantum, & nolitum permiſit, quia datæ libertatis vſum relinquere debuit. 2. cont. Marc. cap. 7. à p. ad f.*

Exigere à Deo debes, & grauitatem ſummam, & fidem præcipuam in omni inſtitutione eius, vt deſinas quærere, an Deo nolente potuerit quid euenire. Tenens enim grauitatem & fidem Dei boni, ſed rationalibus inſtitutionibus eius vindicandaſ, nec illud miraberis, quod Deus non interceſſerit aduerſus ea, quæ noluit euenire; vt conſeruaret ea, quæ voluit. Si enim ſemel homini permiſerat arbitrij libertatem & poteſtatem, & dignè permiſerat, ſicut oſtendimus, vtique fruendas eas, ex ipſa inſtitutionis auctoritate permiſerat; fruendas autem quantum in ipſo, ſecundùm ipſum, id eſt, ſecundùm Deum, id eſt, in bonum: quis enim aduerſus ſe permittet aliquid? quantum verò in homine, ſecundùm motus libertatis ipſius? Quis enim non hoc præſtat ei, cui quid ſemel frui præſtat, vt pro animo & arbitrio ſuo fruatur? Igitur conſequens erat, vti Deus ſecederet à libertate, ſemel conceſſa homini; id eſt, contineret in ſemetipſo & præſcientiam & præpotentiam ſuam, per quas interceſſiſſe potuiſſet, quo minus homo malè libertate ſua frui aggreſſus, in periculum laberetur. Si enim interceſſiſſet, reſcidiſſet arbitrij libertatem, quam ratione & bonitate
Gen.2.17. permiſerat. Denique, puta interceſſiſſe, puta reſcidiſſe illum arbitrij libertatem, dum re-
Gen.3.15. uocat ab arbore, dum ipſum circumſcriptorem colubrum à congreſſu feminæ arcet, nonne exclamaret Marcion? O dominum futilem, inſtabilem, infidelem, reſcindentem quæ inſtituit! Cur permiſerat liberum arbitrium, ſi intercedit? cur intercedit, ſi permiſit? Eligat vbi ſemetipſum erroris notet, in inſtitutione, an in reſciſſione. Nonne tunc magis deceptus ex impræſcientia futuri videretur, cum obſtitiſſet? & quod quaſi ignorans quomodo euaſurum eſſet, indulſerat, quis non diceret? Sed etſi præſcierat malè homine inſtitutione

ſua

ſua vſurum, quid tam dignum Deo, quàm grauitas, quàm fides inſtitutionum qualiumcunque? Vidiſſet homo, ſi non benè diſpunxiſſet, quod benè acceperat; vt ipſe legi reus fuiſſet, cui obſequi noluiſſet, non vt legiſlator ipſe fraudem legi ſuæ faceret, non ſinendo præſcriptum eius impleri. Hæc digniſſimè peroraturus in Creatorem, ſi libero arbitrio hominis ex prouidentia & potentia, qua exigis, obſtitiſſet; nunc tibi inſuſurra pro Creatore & grauitatem, & patientiam, & fidem, inſtitutionibus ſuis functo, vt & rationalibus, & bonis.

LIBERTAS. 10. SCHOL.

EXIGERE A DEO DEBES. *Expecto, inquit, à te, ô Marcion, vt à Deo meo Creatore exigas ſummam in omnibus operibus rebuſque gerundis conſtantiam, & in quibuſcumque inſtitutis ſuis fidem, ſiue fidelitatem; de qua Paulus:* Fidelis Deus, ſeipſum negare non poteſt. *Id eſt nihil indignum Deo agere. Et ſecundùm Pſaltem:* Omnia opera eius in fide. *Et rurſum:* Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. *Quo poſito, ceſſabis fortè importunè quærere, an quidquam contra omnia præuidentem præſcientiam eius, & omnipotentem voluntatem potueris euenire.* TENENS ENIM, &c. *Si enim credas Creatorem Dei nomine dignum, eum conſequenter & bonum, & fidelem, & maturum prudentemque confitebere, quibus attributis fidem facient, eaque tuebuntur & defendent perfecta omnia opera eius. Tum mirari deſines, quòd non ſe oppoſuerit his, quæ noluit euenire; ſcilicet hominis peccato; vt* B *decreto conſilij eius æterni, maneret, & immutabile conſeruaret, quod propoſuerat ab æterno ſuper ſalute generis humani.* VTIQVE FRVENDAS: *Fruſtra enim liberum ei conceßiſſet arbitrium, licet præſcius eo abuſurum, ſi ab eius vſu ipſum impediſſet. Neque enim ad peccatum, ſed ad meritum, id ei conceſſerat. Quis enim ad ſe occidendum alteri arma præbeat?* SECEDERET A LIBERTATE. *Non quidem deſerendo ſua gratia, quàm vnà cum arbitrio libero homini dederat ſufficiens auxilium ad non peccandum; ſed vt eum relinqueret in manu conſilij ſui, & ipſo libertatis munere, vt ſupra dixit, manumiſſum.* CONTINERET IN SEMETIPSO. *Non vteretur, nec homini lapſum ſuum aperiret, nec omnipotentia ſua præueniret.* SI INTERCESSISET, *interpoſuiſſet, præpediſſet ſua præſcientia & poteſtate, hominis lapſum.* PVTA RESCIDISSE. *Si hoc etiam, Marcion, exigis à Creatore, vt fre-* C *nare debueris ex ſua bonitate, & poteſtate, hominis libertatem, numquid ſufficienter id præſtitit, præcauens eius peccatum, & ſub tanta mortis pœna, & præmio abſtinentis obedientiæ, in ligno vetito probans eius libertatem.* A CONGRESSV FOEMINÆ. *Quæ ſatis de callido præmonita tentatore, cautum ſibi, & viro, de non edendo fructu prohibito nouerat.* NONNE EXCLAMARET, *ſi Creator frenaſſet & impediſſet hominis libertatem, & vſum eius abſtuliſſet, quem dederat.* SI INTERCEDIT, *interponit obicem contra vſum libertatis.* EVASVRVM. *Quis euentus futurus eſſet* VIDISSET HOMO. *Hominis tum fuiſſet videre, quomodo vſus fuiſſet ſua libertate.* DISPVNXISSET, *benè impleſſet; rectè adminiſtraſſet, vel diſſipaſſet bonum ſibi creditum libertatis.* PRÆSCRIPTVM IMPLERI. *Præceptum datum liberè exequi. Tam* D *multis jam in rem Tertulliani ab Auguſtino congeſtis, necdum theſaurus eius exhauſtus eſt, hæc ex eodem fonte manantia promo. Sic itaque lib.* 7. *de Gen. ad lit. c.* 26.

S. Aug. Iuſtè ſanè Creator laudatur in omnibus quæ fecit omnia bona valde. Neque enim ex ijs tantum laudandus eſt, quibus præſcientiam dedit, cùm rectè laudetur etiam quia pecora creauit, quibus eſt natura humana præſtantior, etiam in ipſis peccantibus. Natura quippe hominis ex Deo eſt, non iniquitas, qua ſeipſe inuoluit, malè vtendo libero arbitrio, quod tamen ſi non haberet, in natura rerum minus excelleret. Cogitãdus quippe eſt homo juſtè viuens, etiam non præſcius futurorum, & ibi videndum eſt excellentia voluntatis bonæ, quàm non impediatur,

A ad rectè viuendum, & Deo placendum, quod ignarus futuri viuit ex fide. Huiuſmodi ergo creaturam *liberam* quiſquis eſſe nollet in rebus, contradicit Dei bonitati: quiſquis autem pœnas eam non vult luere pro peccatis, inimicus eſt æquitati. *Et libro.* 5. *de Ciuit. cap.* 8. Optimè, inquit, & veraciſſimè creditur, & cuncta ſcire antequam fiant, & nihil inordinatum relinquere, à quo ſunt omnes poteſtates, quamuis ab illo non ſint omnium voluntates. *Et cap.* 9. Spiritus, inquit, vitæ qui viuificat omnia, creatorque eſt omnis corporis, & omnis creati ſpiritus, ipſe eſt Deus, Spiritus vtique non creatus. In eius voluntate ſumma poteſtas eſt, qui creatorum ſpirituum voluntates bonas adiuuat, malas judicat, omnes ordinat; & quibuſdam tribuit poteſtatem, quibuſdam non tribuit. Sicut enim omnium naturarum Creator eſt; ita omnium poteſtatum dator, non voluntatum. *Id eſt volitionum.* Malæ quippe voluntates ab illo non ſunt, quoniam contra naturam ſunt, quæ ab illo eſt. *Et libro de Corrept. & gratia. cap.* 11. *Vbi de gratia Chriſti incarnati facti impeccabilis:* Iſtam, inquit, gratiam non habuit homo primus, qua nunquam vellet eſſe malus: ſed ſanè habuit, in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet; ſed eam tamen per liberum arbitrium deſerere poſſet. Nec ipsũ ergo Deus eſſe voluit ſine ſua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti bono: quod adiutorium, ſi homo ille per liberum non deſeruiſſet arbitrium, ſemper eſſet bonus: ſed deſeruit & deſertus eſt. Tale quippe erat adiutorium, quod deſereret cum vellet, & in quo permaneret ſi vellet, non quo fieret, vt vellet. Hæc prima eſt gratia quæ data eſt primo Adam. Sed hæc potentior eſt in ſecundo Adã. Prima eſt enim qua fit vt habeat homo juſtitiam, ſi velit; ſecunda ergo plus poteſt, qua etiam fit vt velit; & tantum velit, tantoque ardore diligat, vt carnis voluntatem contraria concupiſcentem voluntâte ſpiritus vincat, &c. Quia noluit permanere, *perſeuerare in accepta gratia & adiutorio liberi arbitrij, ſibi conceſſo à Deo* profectò eius culpa eſt, cuius meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet; ſicut fecerunt Angeli ſancti, qui cadentibus cæteris per liberũ arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & huius manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit, ſemper ſe in illa eſſe manſuros. Si autem hoc adiutorium vel Angelo, vel homini, cùm primùm facti ſunt defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, vt ſine diuino adiutorio poſſet manere, ſi vellet; non vtique ſua culpa cecidiſſent, adiutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſent. *Gregorius Magnus Auguſtini frequens lector, & ſententiarum eius ſectator aſsiduus, libro.* 5. *Mor. cap.* 18. *Sic de Angelica & humana libertate ſcribit:* Mirè, inquit, omnipotens Deus, naturam ſummorum ſpirituum bonam, ſed mutabilem condidit, vt & qui permanere nollent, ruerent; & qui in conditione perſiſterent, tantò in ea iam dignius, quantò ex arbitrio ſtarent: & eo maioris apud Deum meriti

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

ſierent, quo mutabilitatis ſuæ motum, voluntaris ſtatione fixiſſent. Quia ergo ipſa quoque natura Angelica eſt in ſemetipſa mutabilis; quam videlicet mutabilitatem vicit per hoc, quòd ei qui ſemper idem eſt, vinculis amoris alligatur, rectè nunc dicitur: Iob 4. Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, atque eiuſdem protinus documentum mutabilitatis adiungitur, cum de Apoſtatis ſpiritibus ſubinfertur: & in Angelis ſuis reperit prauitatem. Ex quorum comparatione, benè caſus infirmitatis humanæ conſiderationem colligit, cùm illico ſubnectit: quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea? luteas quippe domos habitamus, quia in coporibus terrenis ſubſiſtimus. Quæ benè Paulus conſiderans ait, 2. Cor. 4. Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, &c. Tinea autem de veſte naſcitur, & eamdem veſtem de qua oritur, oriendo corrumpit. Quaſi quædam vero veſtis animæ caro eſt; ſed hæc nimirum veſtis habet tineam ſuam: quia ab ipſa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur, &c. Ac ſi apertè dicat: ſi illi ſpiritus, eſſe ex ſe incommutabiles nequeunt, *niſi gratia confirmet conſummata liberum eorum & ex natura mutabile arbitrium*, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur; qua temeritate ſe homines in bono permanere conſtanter exiſtimant, quos in eo quod intellectus ad ſumma euehit, car-

A nalis infirmitas aggrauans præpedit: vt per corruptionis vitium, *concupiſcentiam intellige, quæ non erat in ſtatu innocentiæ*, in ſemetipſis habeant, vnde ab intima nouitate veteraſcant? *Inſtar veſtimenti putreſcant, & amittant gratiam noui hominis. Et lib. 11. Mor. cap. 32.* Omnipotens Deus Angelorum merita diſcernens, alios in æterna luce ſine lapſu permanere conſtituit. *Vide ſtatutum & decretum Dei circa electionem Angelorum* alios ſponſe lapſos, à ſtatu ſuæ celſitudinis, in æternæ damnationis vltione proſtrauit. Nobiſcum igitur iniuſtè nil agit, *dum ſubtracta gratiâ, mutabilitati nos relinquit arbitrij* qui & ſubtiliorem nobis naturam, iuſtè judicauit. *Idipſum confirmat lib. 25. Mor. cap. 4.* Humana, inquit, anima in lapſum
B non caderet, ſi mutabilis non fuiſſet: quæ à paradiſi quoque gaudiis expulſa, ſi mutabilis non eſſet, ad vitam nunquam rediret, &c. Virtute propria in præceps poſſe ſe ire conſiderat: ſed ad Creatorem ſuum amoris manu ſe retinet ne cadat, quouſq; ad immutabilitatem trãſeat, & eo verè immortaliter, quo immutabiliter viuat. Ipſi quoque Angelici ſpiritus mutabiles ex natura ſunt conditi, quatenus aut ſua ſponte caderent, aut ex arbitrio ſtarent. Sed quia humiliter elegerũt ei inhærere à quo creati ſunt, hanc ipſam in ſe mutabilitatem ſuam, ſtandi jam immutabilitatẽ vicerunt: vt hoc ipſum meritò tranſcenderent, quod naturæ ſuæ ordine mutabilitati ſubeſſe potuiſſent.

* 11. *Libertas hominis præualet tentationi diaboli, vt impleat legem. 2. cont. Marc. cap. 8. in f.*

EVmdem hominem, eandem ſubſtantiam animæ, eundem Adæ ſtatum, eadem arbitrij libertas & poteſtas, victorem efficit hodie de eodem diabolo, cùm ſecundùm obſequium legum eius adminiſtratur.

LINGVA.

Linguæ vices calamus gerit, vt patet in Zacharia. De Idol. cap. 23. V. Verbum jurare. 2. in f.

LIBERTAS HOMINIS. 11. SCHOL.

EVNDEM HOMINEM. *Non aduertit Author magnam differentiam ſtatus integri & corrupti. Licet enim eadem ſit animæ humanæ ſubſtantia, longè tamen diuerſa eſt liberi arbitrij poteſtas. Rectum accepit Adam, nec concupiſcentiæ pondere inclinans & trahens ad peccatum, nunc cum Paulo omnis homo clamat.* Non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod nolo malum hoc facio. *Acceperat Adam quo poſſet Dei obedire præcepto, & victor à conflictu redire de diabolo: nunc autem nec poteſt niſi gratia medicinali ſanante Dei ſeruare mandatum, nec tentatori diabolo reſiſtere ſine maiori quam Adæ datum ſit, adiutorio, ſimplex enim ei ſufficiebat adiutorium gratiæ, cum libero arbitrio integro & ſano, & ſuapte natura bona prona in rectum & bonum: nunc autem præter adiutorium gratiæ, ſanandum eſt arbitrium liberum quo cum libertate poſſit ſeruire juſtitiæ, quod perdidit dum ſponte peccati factum eſt vile mancipium. Hunc Tertulliani errorem ſaniori doctrina ſic corrigit lingua & calamo medicinali Auguſtinus. Ep. 89. ad Hilarium contra Pelagianos & Manichæos. Vbi ſic ratiocinatur.*
S. Aug. Hæc, inquit, voluntas libera tantò erit liberior, quantò ſanior: tantò autem ſanior, quantò diuinæ miſericordiæ gratiæque ſubiectior, &c. Ipſe quippe fideliter orat & dicit: itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas. Quomodo enim libera eſt, cui dominatur iniquitas? &c. Ad hoc credunt, qui rectè credunt, vt inuocent in quem crediderunt, & valeant facere quod in præceptis legitimis acceperunt, quoniam id quod lex imperat, fides impetrat, &c. *Subjicit de oratione ſapientis pro continentia à concupiſcentia, quâ committitur omne peccatum.*
S. Aug. Numquid dixit, & cum ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens, niſi per proprium liberum arbitrium, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire, à meipſo eſſe hoc bonum? non planè hoc dixit, quod quidam in ſua vanitate dicunt: *Sicut & hic dicit Tertullianus, dans libertati humanæ, vt ſe-*

C *cundùm obſequium legum diuinarum ſeipſam adminiſtrare & regere poſſit, victricemque diaboli præſtare, ſecundùm Adæ ſtatum.* Sed quod fuit in ſanctæ Scripturæ veritate dicẽdum. Cum ſcirem, inquit, quia nemo eſſe poteſt continens niſi Deus det. Iubet ergo Deus continentiam, *ſicut Adæ vt ſe contineret à ligno.* Et dat continentiam: jubet per legem, dat per gratiam: jubet per literam, dat per Spiritum. Lex enim ſine gratia facit abundare delictum, & litera ſine ſpiritu occidit. Iubet ideo, vt facere iuſſa conati, & noſtra infirmitate ſub lege fatigati, adiutorium gratiæ poſcere nouerimus, & ſi quid facere potuerimus operis boni, ei qui adiuuat, non ſimus ingrati. Hoc & iſte fecit: id enim eum ſapientia docuit cuius eſſet hoc donum. Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia juuatur: ſed ideo juuatur, quia non tollitur. Qui enim Deo dicit, Adiutor meus eſto, confitetur ſe velle implere quod juſſit, ſed ab eo qui juſſit, adiutorium poſcere vt poſſit. *Et libro de Corrept.* S. Aug.
D *& gratia cap. 1.* Liberum itaque arbitrium, & ad bonum & ad malum faciendum, confitendum eſt nos habere: ſed in malo faciendo liber eſt quiſque juſtitiæ ſeruuſque peccati: in bono autem liber eſſe nemo poteſt, niſi fuerit liberatus ab eo qui dixit, ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nec ita, vt cum quiſque fuerit à peccati dominatione liberatus, jam non indigeat ſui liberatoris auxilio, ſed ita potius, vt ab illo audiens, ſine me nihil poteſtis facere, dicat ei & ipſe: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. *Et in Enchir. ad Laur. c. 30. Expreſſius de corrupto voluntatis arbitrio.* S. Aug. Quid, inquit, boni operari poteſt perditus, niſi quantum fuerit à perditione liberatus? Numquid libero voluntatis arbitrio? & hoc abſit. Nam libero arbitrio malè vtens homo, & ſe perdidit & ipſum. Sicut enim qui ſe occidit, vtique viuendo occidit, ſed ſe occidendo non viuit, nec ſeipſum poteſt reſuſcitare cùm occiderit: ita cùm li-

bero peccaretur arbitrio, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium; à quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Petri certè Apoſtoli eſt iſta ſententia. Quæ cùm vera ſit, qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? liberaliter enim ſeruit, qui ſui Domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Vnde ad juſtè faciendum liber non erit, niſi à peccato liberatus, eſſe juſtitiæ cœperit ſeruus. Ipſa eſt vera libertas propter recti facti lætitiam, *& in hoc imago perfecta diuinæ libertatis. De Deo enim dicitur: lætabitur Dominus in operibus ſuis. Et idem Pſaltes: de juſtis: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo. Et de impluuio gratiæ: in ſtillicidiis eius lætabitur germinans.* Simul & via ſeruitus propter præcepti obedientiam. Sed iſta libertas ad benefaciendum vnde erit homini addicto & vendito, niſi redimat ille cuius illa vox eſt, ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. *Et Ser. 2. de verb. Apoſtoli.* Sunt, inquit, homines ingrati gratiæ, multum tribuentes inopi ſauciæque naturæ. Verum eſt: magnas arbitrij liberi vires homo cùm conderetur, accepit, ſed peccando amiſit. *Non quidem arbitrium, ſed vires eius, hoc eſt libertatem ad benè agendum.* In mortem lapſus eſt, infirmus factus eſt, à latronibus ſemiuiuus *pendens emphaſim, media enim libertate, eaque meliori, ad bonum ſcilicet valente, propria voluntate, truncatum eſt arbitrium.* In via relictus eſt. In jumentum ſuum leuauit eum tranſiens Samaritanus, *Chriſtus iumento ſuæ carnis impoſuit hominem ſpoliatum, &c.* quod interpretatur cuſtos: Ad ſtabulum adhuc perducitur. Quid extollitur? adhuc curatur. Sed ſufficit, inquit, mihi, quod in baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Numquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Accepi, inquit, remiſſionem omnium peccatorum. Prorſus verum eſt, deleta ſunt cuncta peccata in Sacramento Baptiſmatis, cuncta prorſus, dicta, facta, cogitata, cuncta deleta ſunt. Sed hoc eſt, quod in via infuſum eſt oleum & vinum, &c. Iam vtique errori eius indultum fuit, & tamen ſanatur languor in ſtabulo. Stabulum ſi agnoſcitis Eccleſia eſt. Stabulum modo quo viuendo tranſimus, domus erit vnde numquam migrabimus, cùm ad regnum cœlorum ſani peruenerimus. Interim in ſtabulo libenter curemur, non, adhuc languidi, de ſanitate gloriemur, ne nihil aliud ſuperbiendo faciamus, niſi vt nunquam curando ſanemur. *Pulcherrimè differentiam libertatis in vtroque hominis ſtatu, beato, & miſero, & diuerſitatem auxilij diuinæ gratiæ ad juuandum liberum arbitrium explicuit Aug. lib. de Corrept. & gratia cap. 11. Vbi cum de adiutorio dato libero arbitrio primi hominis ad perſeuerandum ſi voluiſſet, ſic de præſenti ſtatu contra Tertulliani errorem:* Nunc autem, inquit, quibus deeſt tale adiutorium, jam pœna peccati eſt: quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundùm debitum, & tantò amplius datur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit, vt non ſolum adſit *auxilium gratiæ* ſine quo permanere non poſſumus, etiam ſi velimus, verum etiam tantum ac tale vt velimus. Eſt quippe in nobis per hanc Dei gratiam, in bono accipiendo, & perſeueranter tenendo, non ſolum poſſe quod volumus, verum etiam velle quod poſſumus. Quod non fuit in homine primo. Vnum enim horum in illo fuit, alterum non fuit. Namque vt reciperet bonum, gratia non egebat, quia non perdiderat: vt autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratiæ, ſine quo id omnino non poſſet. Et acceperat poſſe, ſi vellet: ſed non habuit velle, quod poſſet: Nam ſi habuiſſet, perſeueraſſet: poſſet enim perſeuerare etiam, ſi vellet: quod

S. Aug. (margin)

S. Aug. (margin)

A vt nollet, de libero deſcendit arbitrio: quod tunc ita liber erat, vt bene velle poſſet, & malè. Quid erit autem liberius libero arbitrio, quando non poterit ſeruire peccato, quæ futura erat & homini, ſicut facta eſt & Angelis ſanctis merces meriti? Nunc autem per peccatum perdito bono merito, factum eſt donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat. *Verum lubet hic exclamare cum Eccleſia*, fœlix culpa Adam. *Et cum Bernardo poſt Paulum:* Non ſicut delictum ita & donum: excedit enim damni magnitudinem doni magnitudo. *Prima libertas incurrit damnum & priuationem auxilij, quo benè agere poſſet, & in bono perſeuerare ſi vellet, non mori, non peccare, ſi vellet: Sed donum Saluatoris tale ac tantum eſt vt accipiat homo in ſtatu gratiæ confirmatus, vt peccare non poſſit, nec mo-*

B *ri, peccato quod dicitur ad mortem. Quod dico, non quaſi velim ipſam peccandi poteſtatem ſiue libertatem prorſus eſſe ligatam, & neceſſitate, ad benè rectéque viuendum eſſe compulſam, quod falſum eſt: ſed in ſenſu compoſito, & ex ſuppoſito quod quis ſit confirmatus in gratia, implicat vt non ſit confirmatus in ea: & ſi confirmatus eſt; eo ipſo à gratia excidere non poteſt: à qua cum in actus bonos & meritorios impellatur, non poteſt ſimul in actus contrarios & peccaminoſos ferri; adeò vt licet non neceſſariò, infallibiliter tamen, & lubens, & liber benè agit quia valens, etiam cum lætitia & delectatione animi, quod rectæ rationi & voluntati per gratiam ſanatæ conuenit operatur, quod rationale, iuſtum, & ſanctum eſt Dei mandatum; & ſic, tali in gratia, & Deo manenti, confirmatio in ea id præſtat, quod beatis viſio clara, &*

C *ex ea charitas ſempiterna. Et hoc ſenſu intelligendus eſt Ioannes Apoſtolus 1. Io. 3. 9.* Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet: *quod ſemen? niſi verbum Dei intus in corde ſuſceptum; de quo, Pſaltes, in æternum Domine, verbum tuum permanet in cœlo. quo cœlo? anima iuſti. Cœlum mihi, inquit, ſedes eſt: anima autem iuſti, ſedes ſapientiæ.* ET NON POTEST PECCARE, quoniam ex Deo natus eſt. *Peccato ſcilicet ad mortem, de quo ibid. cap. 4.* 17. Eſt Peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus eſt ex Deo non peccat: ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. *Electus enim in eo, de quo Deus in Pſalmo*, In ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te: *&*

D *ipſe* in parte ſortis Sanctorum in lumine, inter filios lucis voluntariè genitus verbo veritatis, peccare non poteſt, *peccato mortali, ſi fuerit in gratia confirmatus: vel* ſi iuſtus ceciderit, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam: *vel ſi eliſus fuerit*, Dominus erigit eliſos, vt Dominus cuſtodit iuſtos. *Vel ſaltem, ſi electus, & prædeſtinatus fuerit*, peccato ad mortem non peccabit, *id eſt in peccato mortali, vſque ad mortem non perſeuerabit. Atque vt id ſine concurſu liberi arbitrij, à diuina tamen gratia præmoti, fieri non ſuſpicemur, appoſitè nobis hic occurrit tranſlatio Syriaca:* Porro, inquit, ſcimus, quòd omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat: is enim qui natus eſt ex Deo, cuſtodit ſeipſum, & malus ille non tangit eum. *Quàm*

E *præclarus cum vi gratiæ præmotrice, voluntatis, & libertatis humanæ concurſus! vulgata legit:* generatio Dei conſeruat eum: *Syriaca transfert:* cuſtodit ſeipſum. *Sic ex Pſalte:* dixi cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: *hoc agit homo libero arbitrio: ſed vt agat, diuino eget adiutorio: quod inuocat dicens:* pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis, vt non declines. *Declinare ſinas, ſubtrahendo gratiam* cor meum in verba malitiæ. *Accipe Auguſtinum ſic differentem eodem lib. de Corrept. & gratia cap. 12.* Bina, inquit, iſta quid inter ſe differant, diligenter, & vigilanter intuendum eſt; poſſe non peccare, & non poſſe peccare: poſſe non mori, & non poſſe mori: bonum poſſe non deſerere, S. Aug.

& bonum non poſſe deſerere. Potuit enim non peccare primus homo, potuit non mori, potuit bonum non deſerere. Numquid dicturi ſumus, non potuit peccare, qui tale habebat liberum arbitrium? Aut, non potuit mori, cui dictum eſt, ſi peccaueris, morte morieris? aut non potuit bonum deſerere, cùm hoc peccando deſeruerit, & ideo mortuus ſit? prima ergo libertas voluntatis erat poſſe non peccare, nouiſſima erit multò maior, non poſſe peccare. Prima immortalitas erat, poſſe non mori: nouiſſima erit multò maior, non poſſe mori. Prima erat perſeuerantiæ poteſtas, poſſe bonum non deſerere: nouiſſima erit fœlicitas perſeuerantiæ, bonum non poſſe deſerere. Numquid quia erunt bona nouiſſima potiora & meliora, ideo fuerunt illa prima vel nulla vel parua? *Tandem ſic concludit de diuerſis adiutoriis vtrique ſtatui collatis*; Ipſa, inquit, adiutoria diſtinguenda ſunt. Aliud eſt adiutorium, ſine quo aliquid non fit, & aliud eſt adiutorium, quo aliquid fit. Nam ſine alimentis non poſſumus viuere, nec tamen cùm affuerint alimenta, eis fit vt viuat, qui mori voluerit. Ergo adiutorium alimentorum eſt, ſine quo non fit, non quo fit vt viuamus. At verò beatitudo quam non habet homo, cùm data fuerit, continuò fit beatus. *Viſo clarè, vero & ſummo atque incommutabili bono, ſic eo afficitur, & delectatur voluntas, vt ei immutabiliter inhæreat:* adiutorium eſt enim, non ſolum ſine quo non fit, verum etiam quo fit, propter quod datur, &c. Primo itaque homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus, acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adiutorium perſeuerantiæ, non quo fieret, vt perſeueraret ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeuerare non poſſet. Nunc verò ſanctis in regnũ Dei per gratiam Dei prædeſtinatis, non tãtum tale adiutoriũ perſeuerãtiæ datur, ſed tale vt eis perſeuerantia ipſa donetur, non ſolũ vt ſine iſto dono perſeuerantes eſſe non poſſint; verum etiam vt per hoc donum non niſi perſeuerantes ſint. Non ſolum enim dixit, ſine me nihil poteſtis facere: verum etiam dixit, non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Quibus verbis, eis non ſolum juſtitiam, verũ etiam in illa perſeuerantiam ſe dediſſe monſtrauit. Chriſto enim ſic eos ponente, vt eant, & fructum afferant, & fructus eorum maneat; quis audeat dicere, forſitan non manebit? ſine pœnitentia ſunt enim dona & vocatio Dei: ſed vocatio eorum, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Pro his ergo interpellante Chriſto ne deficiat fides eorum, *ea vtique, quæ per dilectionem operatur, & charitatem quæ numquam excidit* ſine dubio non deficiet vſque in finem, nec eam niſi manentem vitæ huius inueniet finis, &c. & accipiunt tantam per iſtam gratiam libertatem, vt quamuis quandiu hic viuunt, pugnent contra concupiſcentias peccatorum, eiſque nonnulla ſurrepant, propter quæ dicunt quotidie, dimitte nobis debita noſtra, non tamen vltra ſeruiant peccato quod eſt ad mortem; de quo dicit Ioannes Apoſtolus; eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis; de quo peccato, quoniam non expreſſum eſt, poſſunt multa & diuerſa ſentiri: ego autem dico id eſſe peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur deſerere vſque ad mortem. Huic peccato vltra non ſeruiunt: non prima conditione, ſicut ille, liberi; ſed per ſecundum Adam Dei gratia liberati; & iſta liberatione habentes liberum arbitrium quo ſeruiunt Deo, non quo captiuentur à diabolo. *Vide Verbo gratia & Verbo, Voluntas, & Voluptas, adhuc plurima ex Auguſtino, de gratia per dilectionem & delectationem liberum arbitrium peccati ſeruum, in liberiorem libertatem aſſerente. Sed maximè in alphabeto errorum. Verbo*

A libertas. *Interea luculentiſſimus eſt Auguſt. locus de libero arbitrio per peccatum inamiſſibili, nuper depromptus ex Manuſcripto Biblioth. Clarauall. vbi lib. 6. operis perfecti Sect. 16. contra Iulianum ſic loquitur:* S. Aug. Liberũ arbitrium, quod de hac re habemus, ita nobis naturaliter inſitum eſt, vt nullâ miſeriâ nobis poſſit auferri, quòd miſeri eſſe nolumus, & volumus beati. Vſqueadeo, vt illi qui malè viuendo ſunt miſeri, malè viuere quidem velint, nolint tamen eſſe miſeri, ſed beati. Hoc eſt liberum arbitrium noſtris mentibus immobiliter fixum: non quo benè agere volumus, nam id humana iniquitate, potuimus amittere, & gratia diuina poſſumus recipere: ſed liberum arbitrium, quo beati eſſe volumus, & miſeri nolumus, nec miſeri amittere poſſunt, nec beati. Beati quippe omnes eſſe volumus: B quod ipſi quoque Philoſophi huius ſæculi, & Academici de rebus omnibus dubitantes teſte Patrono ſuo Tullio, coacti ſunt confiteri; idque vnum eſſe dixerunt quod diſputatione non egeat: quod nemo eſt qui non expectat. Hoc arbitrium liberum adiuuatur per gratiam Dei, vt quod naturaliter volumus, hoc eſt beatè viuere, benè viuendo habere poſſimus. *Præmiſerat eodem libro Sectione* 12. S. Aug. Immutabilis, inquit, cum qua homo creatus eſt, & creatur, illa libertas eſt voluntatis, qua beati eſſe omnes volumus, & nolle non poſſumus. Sed hæc, vt beatus ſit quiſque, non ſufficit, nec vt viuat rectè, per quod beatus ſit: quia non ita eſt homini congenita libertas immutabilis voluntatis, qua velit, poſſitque benè agere, ſicut congenita eſt, qua velit beatus eſſe, C quod omnes volunt, & qui rectè agere nolunt. *Poſt amiſſionem autem ſtatus innocentiæ, iam contra tentationes diaboli, propriamque concupiſcentiam ſic liberum arbitrium ad malum propenſum abripitur, vt niſi diuina gratia ad ſingulos actus adiuuetur, ab aduerſario ſuperetur. Ita Auguſtinus lib. 6. Operis perfecti contra Iulianum Sect.* 15. S. Aug. Scriptum eſt, inquit, Io. 8. *Si filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis*, Quod non ſolùm propter peccata præterita dictum eſſe, quorum remiſſione liberamur, verumetiam propter adiutorium gratiæ, quod ne peccemus accipimus. Id eſt liberi ita efficimur, Deo noſtra itinera dirigente, vt non nobis dominetur omnis iniquitas. Dominica teſtatur oratio, vbi non ſolum dicimus, dimitte D nobis debita propter mala quæ fecimus, verũ etiam ne nos inferas in tentationem; propter hoc vtique ne mala faciamus; vnde & Apoſtolus dicit; Oramus autem ad Dominum, ne quid faciatis mali. Quod ſi ita eſſet in poteſtate, quomodo fuit ante peccatum priuſquam eſſet natura humana vitiata, non vtique poſceretur orando, ſed agendo potius teneretur. Verum quoniam poſt priſtinam ruinam tam grauem, vt in huius mortalitatis miſeriã caderemus, prius Deus certare nos voluit, donans nobis vt eius agamur ſpiritu, & mortificemus opera carnis, atque ipſo dante victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in æterna cum illo poſtea pace regnemus. Profectò niſi Deus adſit, nemo eſt idoneus certare cum vi- E tiis. Ne ſine certamine pertrahatur ab eis, aut ne jam certans in ipſa eorum conflictatione vincatur: ideo in hoc agone magis nos Deus voluit orationibus certare quam viribus, quia & ipſas vires quantas hic habere nos competit, ipſe ſubminiſtrat certantibus, quem rogamus. Si ergo hi, quorum contra carnem jam ſpiritus concupiſcit, AD ACTVS SINGVLOS INDIGENT DEI GRATIA, ne vincantur; qualem libertatem voluntatis habere poſſunt, qui nondum de poteſtate eruti tenebrarum, dominante iniquitate, nec certare cœperunt, aut ſi certare voluerunt, nondum liberatæ voluntatis ſeruitute vincantur?

LVCAS.

1. Lucæ Euangelium, Paulo; Marci autem, Petro adſcribitur. 4. cont. Marc. cap. 5. à p.

EAdem auctoritas Eccleſiarum Apoſtolicarum, ceteris quoque patrocinabitur Euangeliis, quæ proinde per illas; & ſecundùm illas habemus; Ioannis dico & Matthæi; licet & Marcus quod edidit, Petri adfirmetur, cuius interpres Marcus. nam & Lucæ Digeſtum, Paulo adſcribere ſolent. Capit magiſtrorum videri, quæ diſcipuli promulgarint.

2. Lucæ Euangelium vt & cætera Apoſtolorum ſcripta, recepta ſunt ab Eccleſia. 4. cont. Marc. cap. 5. à p.

HAbemus & Ioannis alumnas Eccleſias. Nam etſi Apocalypſin eius Marcion reſpuit, ordo tamen Epiſcoporum ad originem recenſus, in Ioannem ſtabit auctorem. Sic & ceterarum generoſitas recognoſcitur. Dico itaque apud illas, nec ſolas jam Apoſtolicas; ſed apud vniuerſas, quæ illis de ſocietate ſacramenti confederantur, id Euangelium Lucæ ab initio editionis ſuæ ſtare, quod cummaximè tuemur: Marcionis verò, pleriſque nec notum; nullis autem notum, vt non eò damnatum. Habet plane & illud Eccleſias, ſed ſuas; tam poſteras quàm adulteras; quarum ſi cenſum requiras, facilius apoſtaticum inuenias quàm apoſtolicum; Marcione ſcilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt fauôs & veſpæ. faciunt Eccleſias & Marcionitæ.

Apoc. 2. 8. 12. 18. Apoc. 3. 1. 7. 14.

LVCAS EVANGELISTA. 1. & 2. SCHOL.

AVTHORITAS ECCLESIARVM. *Iam aduertimus alibi, Authoritatem traditionis Eccleſiæ, quæ ſuffragatur Euangelio recipiendo, de qua Auguſtinus:* Non crederem inquit, Euangelio, niſi me Eccleſiæ moueret Authoritas. QVOD MARCVS EDIDIT, *Petri breuiator Marcus Diſcipulus eius fuiſſe traditur. Lucas autem breuiatorem non habuit. Cuius rationem reddit Auguſtinus. to. 4. lib. 1. de Conſenſu Euang. cap. 3.* (S. Aug.) Secundum hominem, inquit, Chriſtus & Rex & Sacerdos effectus eſt, cui dedit Deus ſedem Dauid Patris eius, vt regni eius non eſſet finis; & eſſet ad interpellandum pro nobis mediator Dei & hominum (*Sacerdos*) homo Chriſtus Ieſus. Non autem habuit tanquam breuiatorem coniunctum Lucas, ſicut Marcum Matthæus. Et hoc fortaſſe non ſine aliquo Sacramento, quia Regum eſt, non eſſe ſine comitum obſequio. Vnde ille qui Regiam perſonam Chriſti narrandam ſuſceperat, habuit ſibi tanquam comitem adiunctum, qui ſua veſtigia quodammodo ſequeretur. Sacerdos autem, quoniam in Sancta Sanctorum ſolus intrabat, propterea Lucas, cuius circa Sacerdotium Chriſti erat intentio, non habuit tanquam ſocium ſubſequentem, qui ſuam narrationem quodammodo breuiaret. LVCÆ DIGESTVM, *Euangelium, quo ordo vitæ Chriſti digeritur, Paulo à multis adſcribitur. Vnde 2. Cor. 8. Vbi de Tito. verſu. 18.* Miſimus etiam cum illo fratrem, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias; non ſolum autem, ſed & ordinatus eſt ab Eccleſiis comes peregrinationis noſtræ, in hanc gratiam quæ miniſtratur à nobis, ad Domini gloriam, & deſtinatam voluntatem noſtram. *Quem ſocium Pauli licet Theod. & Chryſoſt. dicant Barnabam; melius Hiero. & Anſel. Lucam. Et antiquiſſimus Ignatius in Ep. ad Epheſios hunc Pauli locum applicat Lucæ.* Vt teſtatur, inquit, Lucas, cuius laus eſt in Euangelio. *Vnde Hiero. dicit, Paulum, quoties Euangelij ſui meminit in Epiſtolis, Lucæ Euangelium intelligere.* CAPIT MAGISTRORVM VIDERI. *Non incongrue dici poſſunt, Diſcipuli à Magiſtris ſuis hauſiſſe, quæ in lucem ediderunt. & diſcipulorum opera Magiſtris adſcribi.*

2. IOANNIS ALVMNAS. *De his alibi. De Ioanne ſcribit Hiero. quod* totas Aſiæ fundauit & rexit Eccleſias. *Quod liquet ex iis quarum Epiſcopis ſcribit in libro Apoc.* ORDO RECENSVS. *Regiſtro Epiſcoporum Aſiæ, probat Ioannem earum Eccleſiarum fuiſſe principem.* GENEROSITAS *illuſtris origo ab Apoſtolis ſumpta.* NEC SOLAS IAM. *Alias quippe poſt Apoſtolos, eorum Diſcipuli fundauerunt,* DE SOCIETATE SACRAMENTI, *in vnitate fidei conſpirans.* EVANGELIVM LVCÆ CVM MAXIME. *in eadem puritate, incorruptum quale ab Luca Editum eſt, adhuc in Eccleſiis Apoſtolicis perſeuerare. Hoc autem præ cæteris elegit Tertullianus quo contra Marcionem vteretur qui prima eius capita truncauerat, quòd apertè Chriſti Carnem, & Myſteria Natiuitatis eius & Infantiæ declaret.* EÒ DAMNATVM. *Hoc ipſo quod ſcitur Euangelium Lucæ à Marcione vſurpatum, ſtatim vt corruptum condemnatur.* ET ILLVD *ſupple Euangelium Marcionis ſuas habet, quæ illud admittunt & legunt, Eccleſias.* SI CENSVM REQVIRAS. *Originem reuoluas, non tam à viro Apoſtolico, quam Apoſtatico conſcriptum reperies, vel aliquo eius Diſcipulo: Neque enim ſolæ apes mellificæ cellas ſuas habent, ſed & veſpæ, id eſt hæretici quoque nihil vtilis operis facientes, ſed pungentes tantùm, & apum mella furantes, ſua habent Conuenticula & Synagogas. Auguſt. to. 4. lib. 1. de Conſenſu. Euang. cap. 1.* (S. Aug.) Ne putaretur, inquit, quod attinet ad percipiendum & prædicandum Euangelium, intereſſe aliquid, vtrum illi annuntient, qui eundem Dominum, hîc in carne apparentem diſcipulatu famulante ſecuti ſunt, an ij qui ex illis fideliter comperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum Sanctum, vt quibuſdam etiam, ex illis qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolùm annuntiandi, verum etiam ſcribendi Euangelium, tribueretur Authoritas. *Et cap. 7.* Has Domini, inquit, ſanctas quadrigas, quibus per orbem vectus ſubigit populos leni ſuo jugo & ſarcinæ leui, quidam vel impia vanitate, vel imperita temeritate calumniis appetunt, vt eis veracis narrationis derogent fidem, per quos Chriſtiana religio diſſeminata, per mundum, tanta fertilitate prouenit, vt homines infideles jam inter ſeipſos calumnias ſuas muſſitare vix audeant, compreſſi fide gentium, & omnium deuotione populorū. *Nec tantum quatuor animalibus pennatis, ſed & Angelis ſcalæ Iacob eos comparat. to. 6. lib. 12. contra Fauſtum. c. 26. de Nathanaële vero Iſraëlita, hoc eſt filio Iacob, Chriſtus dixit:* (S. Aug.) Amodo videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis. Hoc enim, inquit, Iſraël viderat, cùm illum lapidem ad caput habebat, *Chriſtum figurantem* à terra in cœlum ſcalas, per quas

aſcendebant, & deſcendebant Angeli Dei. In quibus ſignificati ſunt Euangeliſtæ prædicatores Chriſti: Aſcendentes vtique, cùm ad intelligendam eius ſupereminentiſſimam diuinitatem, excedunt vniuerſam creaturam, *ſicut Ioannes præ cæteris Aquila.* Vt A eum inueniant in principio Deum apud Deum, per quem facta ſunt omnia: deſcendentes autem, vt eum inueniant factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret. *Vide Verbo. Euangeliſtæ, num. 2. & 3.*

LVXVRIA.

1. *De luxuria & gula dicturo, pudor eſt. De Ieiun. cap. 1. circa m.*

PIget jam cum talibus congredi, pudet & jam de eis altercari, quorum nec defenſio verecunda eſt. Quomodo enim protegam caſtitatem & ſobrietatem ſine taxatione aduerſariorum?

2. *Luxuria ſola, non autem concubitus & conceptus hominis erubeſcendus eſt. De An. cap. 27. in m.*

NE itaque pudeat neceſſariæ interpretationis. natura veneranda eſt, non erubeſcenda. concubitum libido, non conditio fœdauit. exceſſus, non ſtatus eſt impudicus.
a Gen. 1. 28. Siquidem benedictus ſtatus apud Deum: [a] *Creſcite, & in multitudinem proficite.* Exceſſus verò maledictus, adulteria, & ſtupra, & lupanaria.

LVXVRIA. 1. & 2. SCHOL.

CVM TALIBVS CONGREDI. *Cum tam ſordidis vitiis depugnare.* DEFENSIO, *prohibitio ipſa, verecundia non caret, vt nec virtutum contrariarum protectio ſuſcipi poſſit, abſque pudore. Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. c. 23. in f.* Quiſquis, inquit, ad has literas impudicus accedit, culpam refugiat, non naturam: facta denotet ſuæ turpitudinis, non verba noſtræ neceſſitatis, in quibus mihi facillimè pudicus & religioſus Lector vel auditor ignoſcit, donec infidelitatem refellam, non de fide rerum inexpertarum, ſed de ſenſu expertarum argumentantem.

2. NON CONDITIO, *opus conditoris inſtitutum ad finem caſtæ generationis, non eſt erubeſcendum, ſed libido & exceſſus; de concubitu enim neceſſariò dicere, pudere non debet. Ita Auguſtinus libro 14. de Ciuit. cap. 20. in f.*
S. Aug. Pudet, inquit, huius libidinis humanam ſine vlla dubitatione naturam, & meritò pudet. In eius quippe inobedientia quæ genitalia corporis membra ſolis ſuis motibus & *non rationi & voluntati* ſubdidit, & poteſtatis voluntati eripuit, ſatis oſtenditur, quid ſit illius hominis primæ inobedientiæ retributum; quod in ea parte maximè oportuit apparere, qua generatur ipſa natura, quæ illa primo & magno in deterius
S. Aug. eſt mutata peccato. *Et cap. 23.* Legit, inquit, hæc, A ſine offenſione, qui non exhorret Apoſtolum horrenda fœminarum flagitia reprehendentem, quæ immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam; præcipuè quia nos non damnabilem obſcœnitatem nunc, ſicut ille, commemoramus atque reprehendimus; ſed in explicandis, quantum poſſumus, humanæ generationis affectibus, verba tamen, ſicut ille, obſcœna deuitamus. *Et to. 7. libro de nuptiis & concupiſcentia cap. 12.* Quamuis, inquit, concubitus qui fit intentione generandi, S. Aug. non ſit ipſe peccatum, quia bona voluntas animi ſequentem ducit, non ducentem ſequitur corporis B voluptatem; nec humanum arbitrium trahitur ſubiugante peccato, cùm juſtè redigitur in vſu generandi plaga peccati: huius plagæ quidam pruritus in adulteriorum, & fornicationum & quorumlibet ſtuprorum atque immunditiarum fœditatibus regnat; in connubiorum verò neceſſitudinibus ſeruit. Ibi de Domino tali turpitudo damnatur, hîc de pediſſequo tali, honeſtas verecundatur. Non eſt igitur hæc libido nuptiarum bonum, ſed obſcœnitas peccantium, neceſſitas generantium, laſciuiarum ardor, nuptiarum pudor.

3. *Luxuriæ & mœchiæ præ cæteris delictis grauitas. De Pudic. cap. 7. circa f.*

Luc. 15. 8. IVxta drachmæ quoque exemplum, etiam intra domum Dei Eccleſiam, licet eſſe aliqua delicta pro ipſius drachmæ modulo ac pondere mediocria, quæ ibidem deliteſcentia, mox ibidem & reperta, ſtatim ibidem cum gaudio emendationis tranſigantur. Mœchiæ verò & fornicationis non drachma, ſed talentum, quibus exquirendis, non lucernæ ſpiculi lumine, ſed totius ſolis lancea opus eſt. Simul apparuit, ſtatim homo de Eccleſia expellitur, nec illic manet, nec gaudium confert repertrici Eccleſiæ, ſed luctum; nec congratulationem aduocat vicinarum, ſed contriſtationem proximarum fraternitatum.

4. *Luxuria damnatur in Decalogo poſt Idololatriam, & ante homicidium. De Pudic. cap. 5. in p. ad circa f.*

ERgo mœchia, quod etiam fornicationis eſt res, ſecundùm opus criminis quanti æſtimanda ſit ſceleris, prima lex Dei præſto eſt. Siquidem poſt interdictam alienorum deorum ſuperſtitionem, ipſorumque idolorum fabricationem; poſt commendatam ſabbati venerationem; poſt imperatam in parentes ſecundam à Deo religionem, nullum aliud in talibus titulis firmandis monendiſque ſubſtruxit præceptum, quàm, [a] *Non mœchaberis.* Poſt
a Exo. 20. 14. ſpiritalem enim caſtitatem ſanctitatemque, corporalis ſequebatur integritas. Et hanc itaque muniuit, hoſtem ſtatim eius prohibendo mœchiam. Quale delictum jam intellige, cuius cohibitionem poſt idololatriæ ordinauit. Nihil ſecundum longinquat à primo. Nihil

tam proximum primo, quàm ſecundum. Quod fit ex primo, aliud quodammodo primum eſt. Itaque mœchia adfinis idololatriæ. Nam & idololatria mœchiæ nomine & fornicationis ſæpe populo exprobrata, etiam ſorte coniungetur illi, ſicut & ſerie; etiam damnatione cohærebit illi, ſicut & diſpoſitione. Eo amplius præmittens, [b] *Non mœchaberis*; adjungit, *Non occides*. Onerauit vtique mœchiam, quam homicidio anteponit. In prima itaque fronte ſanctiſſimæ legis, in primis titulis cœleſtis edicti, principalium vtique delictorum proſcriptione ſignata, de loco modum, de ordine ſtatum, de confinio meritum cuiuſque dignoſcas. Eſt & mali dignitas, quod in ſummo aut in medio peſſimorum collocatur. Pompam quandam atque ſuggeſtum adſpicio mœchiæ, hinc ducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidij inſequentis. Inter duos apices facinorum eminentiſſimos, ſine dubio digna conſedit, & per medium eorum, quaſi vacantem locum pari criminis auctoritate compleuit. Quis eam talibus lateribus incluſam, talibus coſtis circunfultam, à cohærentium corpore diuellet, de vicinorum criminum nexu, de propinquorum ſcelerum complexu, vt ſolam eam ſecernat ad pœnitentiæ fructum? Nonne hinc idololatria, inde homicidium, detinebunt; & ſi qua vox fuerit, reclamabunt, Noſter hic cuneus eſt, noſtra compago. Ab idololatria metamur, illa diſtinguente coniungimur, illi de medio emicanti adunamur; concorporauit nos ſcriptura diuina, litteræ ipſæ glutina noſtra ſunt, jam nec ipſa ſine nobis poteſt. Ego quidem Idololatria ſæpiſſimè mœchiæ occaſionem ſubminiſtro. Sciunt luci mei & mei montes, & viuæ aquæ, ipſaque in vrbibus templa, quantum euertendæ pudicitiæ procuremus. Ego quoque Homicidium nonnunquam mœchiæ elaboro. Vt tragœdias omittam, ſciunt hodie venenarij, ſciunt magi, quot pellicatus vlciſcar, quot riualitates defendam, quot cuſtodes, quot delatores, quot conſcios auferam. Sciunt etiam obſtetrices, quot adulteri conceptus trucidentur. Etiam apud Chriſtianos non eſt mœchia ſine nobis; ibidem ſunt idololatriæ, vbi immundi ſpiritus res eſt. ibidem eſt & homicidium, vbi homo, quum inquinatur, occiditur.

Exo. 34. 15.
b Exo. 20. 14.

5. Et Ibid. cap. 12. à p.

NOs in Apoſtolis quoque veteris legis formam ſalutamus, circa mœchiæ, quanta ſit, demonſtrationem; ne forte lenior exiſtimetur in nouitate diſciplinarum, quàm in vetuſtate. Cùm primum intonuit Euangelium, & vetera concuſſit, vt de legis retinendæ necne ſtatu diſceptaretur, primam hanc regulam de auctoritate Spiritus ſancti, Apoſtoli emittunt ad eos, qui jam ex nationib. allegi cœperant. [a] *Viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui ſancto & nobis, nullam amplius vobis adjicere pondus, quàm eorum à quib. neceſſe eſt abſtineri, à ſacrificiis, & à fornicationibus, & ſanguine. à quib. obſeruando rectè agitis*; vectante vos Spiritu ſancto. Suſficit & hîc ſeruatum eſſe mœchiæ & fornicationi locum honoris ſui, inter idololatriam, & homicidium. Interdictum enim ſanguinis, multò magis humani intelligemus.

a Act. 15. 28.

LVXVRIÆ ET MOECHIÆ. 3. 4. & 5. SCHOL.

IVXTA DRACHMÆ EXEMPLVM. *Secundum parabolam drachmæ perditæ, quædam peccata minus grauia, in domo Dei, hoc eſt in Eccleſia tolerari poſſunt; mœchia verò & fornicatio grauia ſunt, & onerosa talenti inſtar, quod ſuo pondere mergitur & infigitur cum Dauide mœcho*, in limo profundi, *quibus peccatis inueniendis, non ſufficit ſimplex ſpiculum accenſæ lampadis, quam mulier illa Euangelica accendit inquirendæ drachmæ: ſed tota Solis lancea opus eſt; adhibenda eſt Dei omnipotentia, cui ſoli juxta errorem Tertulliani, remiſſio tanti peccati reſeruatur; quem fuſiſsimè in alphabeto errorum confutauimus, pluribus in hanc cauſam Auguſtini teſtibus, & textibus adductis. Cæterùm quoniam hic lanceæ Solis meminit, & Solem iuſtitiæ Chriſtum ambigit nemo; quæ ſit eius lancea, nullus ignorat: ea certè fuit, qua latus eius vnus militum aperuit in Cruce, dum decem mille talenta, id eſt omnia mundi peccata pro nobis Patri ſolueret.* S. Aug. *Auguſtinus in Pſal. 29. verſum*, concidiſti ſaccum meum non tibi vileſcat, inquit, quod dixit ſaccum meum, ibi enim erat incluſum pretium tuum: concidit ſaccum lancea perſecutor, & pretium noſtrum fudit redemptor. *Rurſum, cùm ex eodem Auguſtino omne peccatum debitum ſit, & grauiora ſint peccata mœchiæ & fornicationis, effudit vſque ad nouiſſimam guttam ſanguinis: adeò vt ſicut bona fideijuſſoris qui ſoluendo non eſt, ſubhaſtari ſolebant; & velut extrema ſubucula Saladini, poſt mortem, militis lancea erecta portaba-* A *tur, dum clamaret, hæc redacta cernite Saladini bona; ſic extrema lancea ſaccus humanitatis Chriſti, ſummam eius inopiam, ad vſque aquæ effuſionem pro debito tanto probauit. Vt mirum non ſit, ſi præconis inſtar exclamet Auguſtinus hanc quaſi manu tenens lanceam:* Chriſtus lancea vulneratur, ô paupertas! SIMVL APPARVIT. S. Aug. *cùm primùm quis mœchiæ crimine conuictus eſt, ſtatim excommunicatur.* REPERTRICI ECCLESIA. *Vt mulieri drachma inuenta.* PROXIMARVM FRATERNITATVM. *Eccleſiarum hæreticarum Montani. Cùm Eccleſia vera juxta parabolam, per pœnitentium condignam de reperto & conuerſo mœcho cum omnibus fidelibus gaudeat, & Soli iuſtitiæ de tantis tenebris excuſsis, & eius ſanguini & aquæ, de tanti talenti debito eius impenſis per-* B *ſoluto gratuletur.*

4. FORNICATIONIS EST RES. *Species contenta ſub genere luxuriæ.* PRÆSTO EST. *Apertè declarat Lex Moyſi data, quàm graue ſit ſcelus.* SECVNDAM RELIGIONEM. *Cultum, pietatem, reuerentiam, quia parentes repræſentant ſicut imagines, diuinam fœcunditatem, & paternam in creaturas omnes, & rationales maximè, poteſtatem.* POST SPIRITALEM CASTITATEM. *quia vnus Deus castè colitur & amatur vt animæ ſponſus. Vnde vt ſupra vidimus Verbo idololatria, ſcriptura frequenter idololatriam appellat fornicationem & mœchiam.* SORTE CONIVNGETVR. *Eodem exitu miſero, & ferè ſimili pœna torquebitur, ſicut in ordine decalogi proximum eſt cri-*

men. ONERAVIT MOECHIAM. *Pondus adiecit homicidio grauius. Et hoc erroneum. Grauius enim eſt vitam homini eripere, quàm vxorem: niſi fortè ratione,* Sacramenti magni, in Chriſto dico & in Eccleſia, *quod mœchus ſacrilegè violat, corporum, & proinde animorum diuidens vnicatem.* DE LOCO MODVM *menſuram delicti ſtatum & meritum ex loco & ordine quem tenet mœchia inter grauiſſima delicta, facilè eſt cuique dignoſcere.* EST ET MALI DIGNITAS, *vt & in malo & peccato ſit ſua quoque dignitas, ſicut in virtutibus eſt principatus.* DVCATVM: *principatum.* VT SOLAM EAM SECERNAT. *Hic pungit Pſychicos faciliùs indulgentes lapſis in mœchiam, nec immeritò quidem cùm ſit leuius, quam in idololatriam, homicidiumue relapſis.* METAMVR. *Metas ordimur accipere, illi immediatè coniungitur.* IAM NEC IPSA. *Idololatria ſic coniuncta eſt mœchiæ, vt iam tempore perſecutionis, prius expugnetur ante fidem caſtitas, & mœchia ſiue fornicatio viam præparet colendis idolis.* SCIVNT LVCI. *Opaca nemora, lene murmur fontium, Veneris templa, aliorumque Deorum. In quibus regno. Sic enim inducit idololatriam loquentem, negotium mœchiæ procurantem.* HOMICIDIVM MOECHIÆ EI ADORO. *Doceo etiam, inquit, quomodo viri vxoribus, vxoreſque viris vitam eripiant: ad liberius exercendam mœchiam.* VT TRAGOEDIAS OMITTAM. *Quæ libros implent Poëtarum, & Scenas theatrorum, quibus docentur, mœchiæ cauſa, homicidia committi.* PELLICATVS, *cum pellicibus adulteria perpetrata coniugum vindicem, venenis, & artibus magicis.* AVFERAM. *De medio tollam, & hæc omnia crimina apud Gentiles idololatras non tantùm admittuntur, ſed etiam apud Chriſtianos, coniungitur idololatria mœchiæ, vix enim immundus ſpiritus & luxuriæ præſidens,* negotium perambulat in tenebris, *quin & homicidia, in ipſo adulterij actu perpetrantur, & facilè mœchus & fornicator ventrem & venerem colens in idololatriam prolabitur.*

5. IN APOSTOLIS *in ſcriptis, Epiſtolis & Actis Apoſtolorum legimus & veneramur antiquæ legis formam & normam circa prohibitionem fornicationis, quæ inter vetita ſacrificia, idolis exhibita, & ſanguinis eſum hoc eſt vindictæ homicidalis vſum, media interdicta cernitur.* VETERA CONCVSSIT. *Veteris legis ceremonias Euangelij promulgatio abrogauit.* ALLEGI COEPERANT. *Ex gentilitate ad Chriſtianiſmum conuerti.* VECTANTE VOS, *ducente vos in viam rectam Spiritu ſancto. Quantum mœchiam & fornicationem omnem abominetur Deus, teſtatur Auguſtinus lib. 5. in Heptateuc. quæſt. 37. ex Deut. 23. 17.* Non erit meretrix a filiabus Iſraël, & non erit fornicans à filiis Iſraël. Ecce vbi manifeſtè prohibuit fornicari & viros & fœminas, etiam cum non alienis coniugibus, peccatum eſſe demonſtrans miſceri non coniugibus ſuis: quando & meretrices eſſe, & ad meretrices accedere prohibet, quarum publice venalis eſt turpitudo. In decalogo autem mœchiæ nomine non videtur hoc apertè prohibuiſſe, quoniam mœchia non niſi adulterium intelligi ſolet. *Sic autem dixerat lib. 2. qq. in Exodum q. 71. in qua tractat de diſtinctione præceptorum decalogi.* [S. Aug.] Quæri ſolet, inquit, vtrum mœchiæ nomine etiam fornicatio teneatur? hoc enim Græcum verbum eſt, quo jam ſcriptura vtitur pro Latino. Mœchos tamen Græci non niſi adulteros dicunt. Sed vtique iſta lex non ſolis viris in populo, verùm etiam fœminis data eſt, &c. vterque ſexus conſtringitur, cùm & ipſum præceptum poteſt referri ad vtrumque, ſicut non occides, non furaberis, & alia quæ ſimiliter non expreſſo vno ſexu, vtique videntur ſonare communiter. Tamen vbi vnus exprimitur *ſicut in hoc, non concupiſces vxorem proximi tui* honoratior vtique exprimitur, id eſt maſculinus, vt ex hoc intelligat etiã fœmina, quid ſibi præceptum ſit. Ac per hoc ſi fœmina mœchata eſt habens virum, concumbendo

A cum eo qui vir eius non eſt, etiamſi ille non habeat vxorem: etiam vir mœchatus eſt habens vxorem, concumbendo cum ea quæ vxor eius non eſt, etiamſi illa non habeat virum. Sed vtrum ſi faciat qui vxorem non habet, cum fœmina quæ virum non habet, ambo præcepti huius tranſgreſſione teneantur, meritò quæritur. Si enim non tenentur, non eſt prohibita in decalogo fornicatio, ſed ſola mœchia, id eſt adulterium: quamuis omnis mœchia etiam fornicatio eſſe intelligitur, ſicut loquuntur Scripturæ. Dominus enim dicit in Euangelio; quicumque dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Hic vtique fornicationem appellauit, ſi cum alio peccet quæ virum habet, quod eſt mœchia, id eſt adulterium. Omnis ergo mœchia B etiam fornicatio in ſcripturis dicitur. Sed vtrum etiam omnis fornicatio mœchia dici poſſit, in iiſdem ſcripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum. Sed ſi non omnis fornicatio etiam mœchia dici poteſt, vbi ſit in decalogo prohibita illa fornicatio quam faciunt viri qui vxores non habent, cum fœminis quæ viros non habent, vtrum inueniri poſſit, ignoro. Sed ſi furti nomine benè intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ: non enim rapinam permiſit qui furtum prohibuit; ſed vtique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur: profectò & nomine mœchiæ, omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi. *Maximè cum Paulus de actu meretricio loquens dicat,* jam C non eſtis veſtri; empti enim eſtis pretio magno. *Corpus igitur ſuum furatur Chriſto Domino, qui eo abutitur ad libidinem. Quin & mœchatur, qui carnem à Chriſto deſponſatam, ſacrilego tradit Meretrici commercio. Idem Aug. to. 9. lib. de decem Chordis cap. 9.* Veni, inquit, [S. Aug.] ad quintam Chordam homo qui tango pſalterium decem Chordarum, numquid prætermiſſurus eram quintam? imò aſſiduè percuſſurus. In illa enim video jacere penè totum genus humanum, &c. Ipſam percutiendo, quid dico? nolite mœchari poſt vxores veſtras, quia non vultis vt mœchentur poſt vos vxores veſtræ. Nolite ire vos, quò eas ſequi non vultis, &c. vt non ſequatur malum caput ſuum, teneat ſe ad caput Eccleſiæ Chriſtum: huic debens caD ſtitatem ſuam, huic deferens honorem ſuum. Abſens ſit vir, præſens ſit vir, nec peccet illa, quia numquam eſt abſens, cui debet vt non peccet, &c. Nec amara ſunt quæ dico: aut ſi amara ſunt, curant. Potio iſta ſi amara eſt, accipiatur, quia in periculo ſunt viſcera, amara eſt, bibatur. Melius eſt modica amaritudò in faucibus; quàm æternum tormentum in viſceribus. Mutate ergo vos, &c. fœdum eſt fratres mei, turpe eſt, vt vir dicat, non poſſe fieri, quod facit fœmina, &c. quod poteſt fœmina, vir non poteſt? quid enim illa? carnem non portat? prior à ſerpente decepta eſt, &c. ſed fortè dices, ideo illam poſſe faciliùs facere, quia multa illi cuſtodia eſt, legis præceptum, diligentia maritalis, terror etiam legum publicarum: E eſt etiam verecundiæ & pudoris illius magnum munimentum. Multæ cuſtodiæ faciunt fœminam caſtam. Virum caſtum faciat ipſa virilitas. Nam ideo mulieri melior cuſtodia, quia maior infirmitas. Illa erubeſcit viro, tu non erubeſcis Chriſto? *vt enim vir caput mulieris, ſic caput viri Chriſtus.* Tu liberior, quia fortior: quia facilè vincis, ideo tibi commiſſus es. Super illam & diligentia viri, & terror legum, & conſuetudo morum, & verecundia maior: & Deus ſuper te, tantum Deus. *Tum mœchiam cæteris decalogi præceptis magis prohibitam docet.* Si quis, inquit, inter vos faciat homicidium, quod auertat Deus, pellere [S. Aug.] eum vultis de patria, & continuò ſi fieri poteſt excludere. Si quis faciat furtum, oditis illum, nec

videre

videre vultis: ſi quis dicat falſum teſtimonium abominamini, nec vobis homo videtur. Si quis concupiſcat alienas res, raptor & iniuſtus deputatur: ſi quis volutatur cum ancillis ſuis amatur, blandè accipitur, conuertuntur vulnera in joca, &c. ad hoc delapſa eſt humana peruerſitas, vt vir habeatur à libidine victus, & vir nō habeatur victor libidinis, &c. Jacent proſtrati, & viri ſunt. Si ſpectares, ille tibi videretur fortior, qui jam jaceret ſub beſtia, quàm ſi perimeret beſtiam? *contra adulterium ſcribit, & graue peccatum eſſe declarat, quamuis illud eſſe leue diabolus* S. Aug. *ſuadeat, Aug. Ser. 164. de Temp.* Adulterium, inquit, ſic timete, quomodo mortem, mortem non quæ animam ſoluit à corpore, ſed vbi anima ſemper ardebit cum corpore. Fratres, fratres mei, filij mei, filiæ meæ, ſorores meæ: ſcio ſcio agere diabolum partes ſuas, nec quieſcere loqui in cordibus eorum, quos obligatos ſuis vinculis tenet, ſcio fornicatoribus, adulteris, qui contenti non ſunt, coniuge ſua, dicere diabolum in cordibus eorum, non ſunt magna carnis peccata. Contra hanc diaboli ſuſurrationem debemus habere Chriſti Incarnationem. Hoc eſt vnde Chriſtianos decipit inimicus per carnis illecebras, cùm eis facit leue quod graue eſt, leue quod aſperum eſt, dulce quod amarum eſt. Sed quid prodeſt quia ſatanas facit leue, quod Chriſtus oſtendit graue? Numquid nouum aliquid facit diabolus dicere Chriſtianis fidelibus, nihil graue eſt quod facis in carne tua peccans? numquid in ſpiritu facile deletur carnis peccatum, facilè à Deo venia datur? quid facis magnum? artificium ſuum facit, quod & in paradiſo dixit, manducate, & eritis ſicut dij, nequaquam moriemini. Deus dixerat, qua die manducaueritis, morte moriemini. Monet inimicus, & ait, non moriemini, ſed aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij. Dimiſſa eſt iuſſio Dei, & audita eſt perſuaſio diaboli: tunc inuenta eſt vera iuſſio Dei, & falſa diaboli. Numquid profuit, obſecro vos,

A quia dixit mulier, ſerpens ſeduxit me? nunquid valuit excuſatio? ſi valuit excuſatio, quare ſecuta eſt damnatio? ideo vobis dico fratres mei, filij mei, qui habetis vxores, vt nihil aliud noueritis: & qui non habetis & ducere vultis, integri vos ad eas ſeruate, ſicut integras vultis inuenire. Vos qui continentiam Deo vouiſtis, nolite retroſpicere. Ecce dico vobis, ecce clamo vobis, ego me abſoluo: erogatorem me poſuit Deus, non exactorem; ſed tamen vbi poſſumus, vbi datur locus, non ceſſo: vbi ſcimus, corripimus, objurgamus, anathematizamus, excommunicamus; & tamen non corrigimus. Quare? quia neque qui plantat, aliquid eſt, neque qui rigat, ſed qui

B incrementum dat Deus. Modo qui loquor, quia moneo, quid opus eſt niſi exaudiat me Deus pro vobis, hoc eſt in cordibus veſtris? *Contra adulterij vitium, ad caſtitatis amorem ſicut & interioris animæ pulchritudinem perorat Aug. ſer. 83. de Temp. de Ioſeph & Domina ſua.* S. Aug. Pulchrior erat, inquit, intus Ioſeph quàm foris; pulchrior in luce cordis, quàm in facie corporis. Vbi illius fœminæ oculus non penetrabat, ibi ipſe ſua pulchritudine fruebatur. Intuens ergo interiorem pulchritudinem caſtitatis in ſpeculo conſcientiæ ſuæ, quando illam maculari, quando violari fœminea tentatione permitteret? Quod ergo videbat in ſe, & tu vis videre in te pulchritudinem pu-

C dicitiæ interiorem ſpiritus talem? ſi habes ad illam qualeſcumque oculos, exempli gratia tibi aliquid propono, ipſam vis in coniuge tua: noli ergo odiſſe in aliena, quod amas in tua. Quid enim debes amare in coniuge tua? vtique caſtitatem. Hanc odiſti in aliena. Serua ergo in coniuge aliena, quod ſeruare cupis in tua, quia & in vxore caſtitatem potius diligis quàm carnem. *Et rurſum de Ioſeph.* Amabat, inquit, illum, an potius ſe? ego puto quia nec illum, nec ſe. Si illum amabat, quare volebat perdere? ſi ſe amabat, quare quærebat perire?

6. Luxuria actus animam eneruat, & debilitat oculos. De Ani. cap. 27. in m.

VT adhuc verecundiâ magis pericliter quàm probatione, in illo ipſo voluptatis vltimo æſtu quo genitale virus expellitur, nonne aliquid de anima quoque ſentimus exire? atque adeo marceſcimus, & deuigeſcimus, cum lucis detrimento? Hoc erit ſemen animale protinus ex animæ deſtillatione, ſicut & virus illud corporale ſemen ex carnis defæcatione.

LVXVRIÆ ACTVS. 6. SCHOL.

MAGIS PERICLITER. *Plus, inquit, periculi mihi eſt timendum ex parte pudoris, quàm ex parte probationis. Hic juxta errorem ſuum refutatum à nobis in Alphabeto errorum, animæ corporalitatem, & paſſibilitatem, proſequitur, inſinuatque animæ originem ex traduce.* GENITALE VIRVS. *Sperma generando homini aptum.* DEVIGESCIMVS, *vigorem amittimus.* CVM LVCIS DETRIMENTO *oculi enim ex actu concubitus minuuntur acie.* SEMEN ANIMALE *ex anima diſtillatum, ſicut carnale, ex carnis fluxu excretum. Vbi vides ſimul effundi cum ſemine generatiuo carnis, animæ quoque ſemen productiuum. Auguſtinus certè, quem fusè loco ſupradicto in errore iſto confutando impendimus, de libidinis actu aciem mentis emigrante ſic fatur de Ciuit. lib.* S. Aug. 14. *c.* 16. Cum, inquit, ſint multarum libidines rerum, tamen cùm libido dicitur, nec cuius rei ſit libido additur, non ferè aſſolet animo occurrere niſi illa qua obſcœnæ partes corporis excitantur. Hæc

D autem ſibi non ſolum totum corpus, nec ſolum extrinſecus, verum etiam intrinſecus vendicat, totumque commouet hominem, animi ſimul affectu cum carnis appetitu coniuncto atque permixto, vt ea voluptas ſequatur, qua maior in corporis voluptatibus nulla eſt: itaut momento ipſo temporis, quo ad eius peruenitur extremum, penè omnis acies, & quaſi vigilia cogitationis obruatur. Quis autem amicus ſapientiæ, ſanctorumque gaudiorum, coniugalem agens vitam, ſed ſicut Apoſtolus monuit, ſciens vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in morbo deſiderij, ſicut & Gentes quę ignorāt Deum; non mallet ſi poſſet, ſine hac libidine filios procreare: vt etiam in hoc ſerendæ prolis officio, ſic eius menti, ea quæ ad hoc opus creata ſunt quemadmodum cætera ſuis quæque operibus diſtributa membra ſeruirent, nutu voluntatis acta, non æſtu libidinis incitata?

7. Luxuriæ ſpecies omnis grauis eſt, quia carnem polluit. De Pudic. cap. 4. à p.

CEterùm, & ſi adulterium & ſi ſtuprum dixero, vnum erit contaminatæ carnis elogium. Nec enim intereſt nuptam alienam, an viduam quis incurſet, dum non ſuam feminam. Sicut nec locis refert, in cubiculis, an in curribus pudicitia trucidetur. Omne homicidium

extra ſiluam, latrocinium eſt. Ita & vbicunque, vel in quamcunque, ſemetipſum adulterat & ſtuprat, qui aliter quàm nuptiis vtitur. Ideo penes nos occultæ quoque conjunctiones, id eſt, non prius apud Eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur. Nec inde conſertæ obtentu matrimonij, crimen eludant. Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in ſexus, vltra jura naturæ, non modo limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmouemus; quia non ſunt delicta, ſed monſtra.

8. *Luxuria corpora noſtra ſubducit Paulus, quia membra ſunt Chriſti, empta eius ſanguine, & eius merito ſuſcitanda.* 5. *cont. Marc. cap.* 7. *à p.*

a 1. Cor. 6.13. AVertens autem nos à fornicatione; manifeſtat carnis reſurrectionem. [a] *Corpus*, inquit, *non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori*; vt templum Deo, & Deus templo.
b *Ibid.* 14. Templum ergo Deo peribit, & Deus templo. Atquin vides, [b] *Qui Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit*, in corpore quoque ſuſcitabit; quia corpus Domino, & Dominus corpori. Et
c *Ibid.* 15. benè quod aggerat, [c] *Neſcitis corpora veſtra membra eſſe Chriſti?* Quid dicet hæreticus? Mem-
d *Ibid.* 20. bra Chriſti non reſurgent, quæ noſtra jam non ſunt? [d] *Empti enim ſumus pretio magno.* Planè nullo, ſi phantaſma fuit Chriſtus, nec habuit vllam ſubſtantiam corporis, quam pro noſtris corporibus dependeret. Ergo Chriſtus habuit quo nos redimeret; & ſi aliquo magno redemit hæc corpora, in quæ eadem committenda fornicatio non erit, vt in membra jam Chriſti, non noſtra: vtique ſibi ſalua præſtabit, quæ magno comparauit. Iam nunc quomodo honorabimus? quomodo tollemus Deum in corpore perituro?

* 9. *Luxuria corpus proprium, immo à Chriſto emptum violat. De Pudic. cap.* 16. *circa m.*

a 1. Cor. 6. 18. 19. [a] OMne delictum quod admiſerit homo, extra corpus eſt; qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Ac ne hoc dictum in licentiam fornicationis inuaderes, vt in rem tuam, non Domini delicturus, aufert te tibi, & Chriſto ſicut diſpoſuerat adjicit, *Et non eſtis veſtri.* Sta-
b *Ibid.* 20. tim apponens, [b] *Empti enim eſtis pretio*; ſanguine ſcilicet Domini. *Glorificate, & tollite Dominum in corpore veſtro.* Hoc qui præcipit, vide an ignouerit ei qui dedecorauerit Dominum, & qui eiecerit eum de corpore ſuo, & quidem per inceſtum.

10. *Luxuria, & omnis carnis immunditia, poſt Verbum Incarnatum, & baptiſmum ſuſceptum, grauior eſt. De Pudic. cap.* 6. *à m.*

LVſerit ante Chriſtum caro, immo perierit antequam à Domino ſuo requiſita eſt: non-
Gen. 3. 6. & 7. dum erat digna dono ſalutis, nondum apta officio ſanctitatis. adhuc in Adam deputabatur cum ſuo vitio, facile quod ſpecioſum viderat concupiſcens, & ad inferiora reſpiciens, & de ficulneis foliis pruriginem retinens. inhærebat vſquequaque libidinis virus, & jactæ ſordes non ablui idoneæ, quod nec ipſæ adhuc aquæ lauerant. At vbi ſermo Dei deſcendit
a Io. 1. 14. in carnem, ne nuptiis quidem reſignatam; [a] *Et ſermo caro factus eſt*, ne nuptiis quidem reſignanda, quæ ad lignum, non incontinentiæ, ſed tolerantiæ accederet; quæ non dulce aliquid, ſed amarum aliquid inde guſtaret; quæ non ad inferos, ſed ad cœlum pertineret; quæ non laſciuiæ frondibus, ſed ſanctimoniæ floribus præcingeretur, quæ munditias ſuas aquis traderet, exinde caro quæcumque in Chriſto reliquas ſordes priſtinas ſoluit, alia jam
1. Cor. 12. 27. res eſt, noua emergit jam, non ex ſeminis limo, non ex concupiſcentiæ fimo, ſed ex aqua
1. Cor. 6. 15. & 19. pura & ſpiritu mundo. Quid itaque illam de priſtino excuſas? non Corpus Chriſti; non membra Chriſti, non templum Dei vocabatur, cùm veniam mœchiæ conſequebatur.

* 11. *Et de pudic. cap.* 20. *in f.*

SIc & de famulæ concubitu, quæ homini eſſet reſeruata, necdum redempta, necdum li-
a Leuit. 19. 20. berata. [a] *Proſpitetur*, inquit, *illi, & non morietur, quia nondum eſt manumiſſa cui ſeruabatur.* Nondum enim caro à Chriſto manumiſſa, cui ſeruabatur, impunè contaminabatur, ita jam manumiſſa non habet veniam.

* 12. *Luxuria carni indulgens, grauius peccatum inducit, quàm ſit Chriſti negatio extorta tormentis. De Monog. cap.* 15. *in f.*

VTique enim illam magis excuſari capit, quæ in prœlio cecidit, quàm quæ in cubiculo; quæ in equuleo ſuccubuit, quàm quæ in lectulo; quæ crudelitati ceſſit, quàm quæ libidini; quæ gemens deuicta eſt, quàm quæ ſubans. Sed illam quidem à communicatione depellunt, quia non ſuſtinuit in finem; hanc verò ſuſcipiunt, quaſi & hæc ſuſtinuerit in
Math. 10. 22. finem. Propone quid vtraque non ſuſtinuerit in finem, & inuenies eius cauſam honeſtiorem, quæ ſæuitiam, quàm quæ pudicitiam ſuſtinere non potuit. Et tamen nec cruentam defectionem infirmitas carnis excuſat, nedum impudicam.

13. *Et de Pudic. cap. 22.* V. *Verbum. remiſsio mœchis neganda. In Alphab. errorum. num. 17. circa. f.*

LVXVRIÆ SPECIES OMNIS. 7. 8. 9. 10. 11. & 12. SCHOL.

SI STVPRVM. *Cum virgine aut vidua, concubitum.* ELOGIVM. *Titulus infamiæ, propter corpus labe luxuriæ conſpurcatum.* NVPTAM ALIENAM, *alterius viri vxorem.* INCVRSET. *Concumbendo ſubigat* NEC INTEREST. *Scilicet quantum ad carnis maculam. Aliàs enim multum intereſt rem cum ſoluta per mortem lege viri, vel cum vincta habere, nam in adulterio præter caſtitatem etiam juſtitia violatur, & fit iniuria ſacramento Matrimonij.* LATROCINIVM *perinde eſt, atquè latronis eſt negotium extra Syluam vel in ipſa hominem occidere.* SEMETIPSVM ADVLTERAT. *Chriſti thorum carnis ſuæ ſponſi violans, qui ſeipſum polluit & præter nuptias legitimas ſordida carnis voluptate vtitur.* OCCVLTÆ CONIVNCTIONES. *Nuptiæ Clandeſtinæ in facie, vt dicunt, Eccleſiæ non contractæ, pro Mœchis & fornicariis in dubium veniunt & penè judicantur, nec poſtea ſolemnius celebrata nomen Matrimonij ſortiuntur, itaut eius obtentu notam criminis non euadant.* LIBIDINVM FVRIAS. *Monſtra infra vocat, hoc eſt contra naturam peccata, veluti mollitiem, Sodomiam, inceſtus, &c. Non tantum Eccleſiaſtica cenſura, ſed ab omni priuato tecto domeſticorum Eccleſiæ hoc eſt fidelium conſortio amandamus. Auguſtinus de terra Sodomorum propter peccatū abominabile immutata lib. 21. de Ciuit. cap. 9.* (S. Aug.) Terra, inquit, Sodomorum non fuit vtique vt nunc eſt: ſed jacebat ſimili cæteris facie, eademque, vel etiam vberiore fœcunditate pollebat. Nam Dei paradiſo in diuinis eloquiis comparata eſt. Hæc poſteaquam, tacta de cœlo eſt, ſicut illorum quoque atteſtatur hiſtoria, & nunc ab eis qui veniunt ad loca illa, conſpicitur, prodigioſa fuligine horrori eſt, & poma eius interiorem fauillam mendaci ſuperficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis, & talis eſt. Ecce à conditore naturarum, natura eius in hanc fœdiſſimam diuerſitatem mirabili mutatione conuerſa eſt. Et quod poſt tam longum accidit tempus, tam longo tempore perſeuerat. *Iura naturæ mutantibus, ipſa in pœnam natura mutatur; & ſulphureus puluis, præ ſe fert fœtorem criminis, & poma in ſuperficie matura & pulchra, pulchritudinem cutis & formam voluptatis exprimunt, eorum qui juxta Paulum Rom. 1.* Traditi in paſſiones ignominiæ, & in reprobum ſenſum contumeliis afficiunt corpora ſua in ſemetipſis: *Et oculis capti, nec ſuum vident crimen, nec arguentes audiunt, ſed reprehendentibus inſultant. Ita Auguſt. Ser. 44. de Verbis Domini.* (S. Aug.) Qui, inquit, faciendo quod malum eſt, etiam mala conſuetudine ſe implicat; vt ipſa conſuetudo mali non eos ſinat videre quia malum eſt, fiunt defenſores malorum factorū ſuorum. Iraſcuntur cum reprehenduntur: in tantum vt Sodomitæ quondam dicerent viro juſto reprehendenti nequiſſimam voluntatem; habitare veniſti, non leges dare. Tanta ibi nefandæ turpitudinis conſuetudo erat, vt jàm nequitia eſſet juſtitia, & prohibitor potius reprehenderetur, quàm factor. Tales conſuetudine maligna preſſi, tanquam ſepulti ſunt. Sed quid dicam fratres? ita ſepulti, vt de Lazaro dictum eſt, jam putet. Moles illa impoſita ſepulchro, ipſa eſt vis diræ conſuetudinis, qua premitur anima, nec ſurgere, nec reſpirare permittitur.

8. AVERTENS NOS, *Paulus, vt nos deterreret à fornicatione, cùm 1. Cor. 6. verſu 9. dixiſſet:* Nolite errare, neque fornicarij neque Idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles *Syr. Corruptores* neque maſculorum concubitores, &c. regnum Dei poſſidebunt: *Motiuo vtitur carnis incorrupta & glorioſæ ſuſcitandæ. Ita enim verſu 13.* Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem hunc & has deſtruet: corpus autem non fornicationi, ſed Domino; *ſeruiat.* Et Dominus corpori *imperet & regnet.* Deus verò & Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam: Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, duo in carne vna. qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. *Infra locum exponemus. Nunc quoniam ſequentes loci idipſum probant, explicationem ſolam textus proſequar, & hæc interim prælibabo circa textum Apoſtoli, à fornicatione deterrentis membra Chriſti. Auguſt. Ser. 164. de temp. ad baptizatos de nouo:* (S. Aug.) Breuiter dico, & vobis commendo, & fideles terreo, & vos ædifico. Membra Chriſti eſtis, nolite me, ſed Apoſtolum audite. Tollens, inquit, membra Chriſti, faciam membra meretricis? ſed dicit aliquis, meretrix non eſt quam habeo, concubina mea eſt. O Sancte Epiſcope, meretricem feciſti concubinā meam. Nunquid ego dixi? Apoſtolus clamat, & ego incurri calumniam. Ego volo te eſſe ſanum, quare in me furis ſicut inſanus. Habes vxorem qui hoc dicis: habeo, inquis. Bene; velis nolis: illa quæ præter vxorem tecum dormit, meretrix eſt. Ecce vade & dic ei, quia iniuriam tibi fecit Epiſcopus. Habes vxorem legitimam tuam, & alia tecū dormit, quæcumque eſt illa, jam dixi, meretrix eſt. Sed ſeruat tibi vxor tua fidem, nec nouit alium niſi te ſolum, & non diſpoſuit ſe noſſe alterum. Cùm ergo illa ſit caſta, tu quare fornicaris? ſi illa te vnum, quare tu duas? ſed dicis, ancilla mea concubina mea eſt. nunquid ad vxorem alienam vado? nunquid ad meretricem vado publicam? an non licet mihi facere in domo mea quæ volo? dico tibi, non licet In gehennam vadunt qui hoc faciunt; in ſempiternum ignem ardebunt. HÆRETICVS, *Marcionita, & Chriſti carnem veram, & veritatem reſurrectionis noſtræ carnis negans.* IAM NON SVNT *ſed Chriſti, ex quo ab eo redempta ſunt. Vnde proſequitur Paulus;* Empti enim eſtis pretio magno. SI PHANTASMA. *Si corpus Chriſti fuit phantaſticum.* SIBI SALVA PRÆSTABIT. *Reproducet integra & incorrupta in reſurrectione.* QVOMODO TOLLEMVS. *Portabimus & glorificabimus in corpore, ſi corpus prorſum interit, adeo vt nunquam reſurgat?*

9. OMNE DELICTVM. *Proſequitur juxta Paulum ibidem dicentem verſu 18.* Fugite fornicationem, omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt *id eſt juxta Auguſt. anima quæ propriè peccat non ſic immergitur corpori in aliis peccatis etiam per corpus exercendis, ſicut in peccato quod ideo dicitur carnis, in quo tota videtur abſorberi, & vnum cum eo effici, cum è contra qui Deo adhæret, vnus cum eo ſpiritus efficitur amore & delectatione ſpiritali.* Qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. *Tranſlat. Syr. majore emphaſi:* Empti enim eſtis pretio. Glorificate itaque Deum corpore veſtro, & ſpiritu veſtro, quæ quidem ſunt Dei. *Aug. to. 10. In tertio fragmento, citato à Beda, in verba Pauli. 1. Cor. 6.* (S. Aug.) Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat, *cum profundam quo*

ſtionem pluribus diſſeruiſſet, probaſſetque non poſſe extra corpus hominem in hac vita quoduis peccatum committere, niſi carnali ſenſu, & carnali prudentia, iſto S. Aug. *adhuc circumſeptum in corpore, ſic concludit:* Sic, inquit, quantum mihi videtur, ſalua fide intelligi poteſt, vtriuſque fornicationis malum, tam ſpecialis, *qua impletur voluptate carnali* quàm vniuerſalis, *qua rebus corporeis amore inordinato adhæret anima, deſerto Creatore.* In hoc vno capitulo tanti & tam magni doctoris, vbi ait; omne peccatum quodcumque fecerit homo, &c. Vt aut exaggeratio facta ſit ab Apoſtolo huius ſpecialis fornicationis, qua in corpus propriũ peccari rectè intelligitur; quia nuſquam ſic totus homo corporis ipſius voluptati addicitur, & ineffabiliter, vel ineuitabiliter afficitur, vt in comparatione huius tanti mali, cætera peccata extra corpus eſſe videantur, etiam ſi per corpus exerceantur, quemadmodum ſolum fornicationis, vis quædam imperioſæ libidinis conditioni ſuæ ſubdit, propriumque ipſius corporis mancipium peſſimum facit, tempore maximè ipſius immundiſſimæ operationis, vt aliud quid, præter quod agit in ipſo corpore, non ſit liberum humanæ menti vel cogitare, vel intendere. *Sic ſupra dixerat:* Liberum eſt, inquit, animo humano, in aliis quibuſcumque ſceleribus, & vnum aliquid eorum operari, & eo ipſo tempore alibi cogitatione diſtendi, quod in fornicationis ipſo opere atque tempore, non licet animo, ad aliud aliquid cogitandum liberum eſſe. Sic enim totus homo abſorbetur ab ipſo & in ipſo corpore, vt jam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſſe, ſed ſimul totus homo dici poſſit, quod caro ſit, *jam non ſunt duo, ſed vna caro* & ſpiritus vadens, & non rediens. *De fornicatione autem generali, ita proſequitur.* Si autem, inquit, etiam generalem ſignificare voluit Apoſtolus, propter quam dixiſſe videatur, omne peccatum, &c. Sic accipiendum & intelligendum, vt quiſquis, dum non adhæret Deo, qui adhæret mundo, *hoc eſt qui diligit mundum, & ea quæ in mundo ſunt contra mandatum Ioannis Apoſtoli*, omnia tamen temporalia diligens & concupiſcẽs, meritò in corpus proprium peccare dicatur, id eſt, vniuerſæ concupiſcentiæ carnali deditus, & ſubditus factus, tanquam totus creaturæ ſeruus, ab ipſo Creatore alienus, per illam initium omnis peccati ſuperbiam cuius ſuperbiæ initium eſt, Apoſtatare à Deo, &c. VIDE AN IGNOVERIT. *Hoc loco abutitur probans errorem ſuum de non recipiendis lapſis in mœchiam, exemplo Pauli inceſtum Corinthium Anathemate ferientis. De quo vide Alphabetum errorum. verbo, remiſſio peccati.*

10. LVSERIT ANTE CHRISTVM CARO. *Ante Chriſti Incarnationem impudicitiæ ſe tradiderit*, & luſum exiſtimauerit vitam ſuam, nullo prætterito prato quod non pertranſiret luxuria eius. IMMO PERIERIT, *peccato lethali ſaucia.* DONO SALVTIS, *Sacramento cuius gratiam anima per corpus recipit.* OFFICIIS SANCTITATIS. *Colenda caſtimonia.* IN ADAM DEPVTABATVR. *Cenſebatur caro corrupta peccato primi hominis, qui cum muliere, fructu vetito ſpecioſo inſpectu & guſtato verenda protexit, & foliis aſperis pruriginem cohibere conatus eſt.* NON ABLVI IDONEÆ *maculæ contractæ ex peccato Adæ nondum abluta aqua baptiſmi.* SERMO DEI. *Verbum.* NE NVPTIIS QVIDEM, &c. *id eſt in Virginem Mariam nuptiis cum Sancto Ioſeph contractis integram.* NON INCONTINENTIÆ. *A cuius fructu Adam non ſe continuerat, & in pœnam juſtam, motus libidinis continere non potuerat.* TOLERANTIÆ. *Crucis.* AMARVM ALIQVID, *fel, acetum, vinum myrrhatum.* NON AD INFEROS. *Scala perueniret, ſed vt ſcala Iacob ad Cælum pertingeret.* LASCIVIÆ FRONDIBVS. *Foliis ficulneæ ex quibus periſomata conſuit.* SANCTIMONIÆ FLORIBVS *Liliis caſtitatis, quibus circumuallatus eſt vterus Virginis.* AQVIS TRADERET. *Dum in Iordane baptizatus eſt.* CARO QVÆCVMQVE *ſiue maſculi ſiue fœminæ.* IN CHRISTO. *In Chriſti baptiſmo relictas poſteris ab Adamo ſordes peccati originalis abluit.* DE PRISTINO EXCVSAS, *in veterem Adam exutum in lauacro, nouum indutus, quid carnis concupiſcentiam excuſas & refundis?* CVM VENIAM MOECHIÆ, *alludit ad veniam datam Dauidi mœcho ante Verbi Incarnationem, quaſi jam adulterium ſit irremiſſibile.*

11. DE FAMVLÆ CONCVBITV. *Vide dicta in alphabeto errorum Verbo remiſſio peccati.* NONDVM A CHRISTO MANVMISSA. *Redempta, ſicut ſupra ex Paulo dixit:* Empti eſtis pretio magno, &c. IMPVNE CONTAMINABATVR. *Et hoc falſum; niſi de ancilla intelligat, neque enim mœchia capitali pœna carebat: lex enim jubebat carnem mœcham lapidari.* NON HABET VENIAM. *In Eccleſia ſcilicet Montani.*

12. EXCVSARI CAPIT. *Recipit excuſationem, poteſt faciliùs excuſari caro, quæ vi dolorum, animum ad fidei negationem impulit dum contra Tyrannum certaret, quàm quæ voluptate cecidit.* SVDANS, *vox exprimens ſuum in coitu libidinem.* QVASI SVSTINVERIT. *Patiens fuerit, cum tamen libidinis impatiens, concupiſcentia ſatisfecerit, nec perſeuerauerit in caſtitate.* CRVENTAM DETECTIONEM. *Si, inquit, Eccleſia non excuſat, deficientem à fide ſæuitiæ tormentorum cedente infirmitate carnis, quomodo excuſare poteſt, & ad veniam recipere impudicitiæ blanditiis ſuccumbentem? pulchrè Auguſtinus ſcelera proſequitur, in quæ luxurioſi prolabuntur, maximè verò contra Chriſtum impij & crudeles, qui non modo eum eiuſque Crucem ſuis delitiis abnegant, ſed eum ſpinis, flagellis, Cruci, morti turpiſſimæ condemnant iuxta Paulum:* rurſum crucifigentes Chriſtum. *Sequentia legat & ponderet Lector, & prædicator amans caſtimoniæ, & inſanæ libidinis verbo ſcriptoque perſecutor; quæ habet Auguſtinus Ser. 246. de Temp.* Hinc, inquit, S. Aug. ille naſcitur ſermo hominum in flagitia defluentium, & inde in ſcelera crudeſcentium. Dixerunt enim cogitantes, apud ſe non rectè, exiguum & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Venite ergo fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & cætera quæ in eodem loco attexuntur geſtientis verba luxuriæ, hominum de vita æterna deſperantium, & ſpẽ ſuam tanquam in arena torrentis, ita in tẽporali carnis corruptione ponẽtium. Ex hac autẽ enumeratione libidinũ & putredinum, & vermibus flagitiorũ, videte in quæ facinora, & in quam immania ſcelera proſilitur. Exhauſti enim atque ſubmerſi immoderatorum delictorum turpium corruptela, vel dum ſeueritatem veritatis ſibi contradicentis oderunt: opprimamus ergo, inquiunt, pauperem & iuſtum, & non parcamus viduæ nec ſeni; nec reuereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo noſtra lex iuſtitiæ. Quod infirmum & inutile inuenitur. Circumueniamus ergo iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris. Talia de Domino noſtro Ieſu Chriſto Iudæorum impietas cogitauit. Quod manifeſtius in verbis conſequentibus inuenitur: paulò enim pòſt dicit, promittit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei ſe nominat: deinde rurſus paulò pòſt dicunt, contumelia & tormento interrogemus illum, vt faciamus reuerentiam illius. Morte turpiſſima condemnemus eum. Erit enim reſpectus ex ſermonibus illius. Sed attendite quam de illis ſententiam ferat Spiritus Sanctus, quando ſtatim ſubiungit. Hæc cogitauerunt & errauerunt: excæcauit enim illos malitia illorum. Omnia horrenda facinora quæ timentur in ſceleratis hominibus, videte de qua labe conſurgant. Quid enim

mollius quàm illa luxuria? quid durius quam iſta crudelitas? Iam dudum dicebant, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, & non prætereat nos flos temporis, & vbique relinquamus ſigna lætitiæ: nunc dicunt opprimentes pauperem, non parcamus viduæ, nec reuereamur ſenem: circumueniamus iuſtum, contumelia & tormento interrogemus eum, morte turpiſſima condemnemus eum. Vinum ſequitur furor, vnguenta tormenta, ſanguis roſas, ira lætitiam. A talibus ligatus, cæſus, interfectus eſt Dominus. Quis de coronis florentibus cruenta vincula formidaret? Quis de ſuauibus poculis dolores ſæuiſſimos præuideret? quis de mollibus pratis tam dirum Crucis lignum prænoſceret? & tamen nulla ætas, nulla luxuria, niſi iuuentus flori temporis comparata eſt? ſic enim dixerunt, vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. *Exaggerat autem idem ſanctiſſimus* S. Aug. *Doctor, quod ſupra ex Paulo attigimus. Ser. 52. de Temp.* Illicitum, inquit, amorem cauete, membra Chriſti eſtis & Corpus Chriſti eſtis. Audite Apoſtolum, & terremini. Non potuit enim grauius dicere, non potuit vehementius, non potuit acrius deterrere Chriſtianos ab amore fornicationum, niſi vbi dixit, tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? vt autem hoc diceret, ſuperius ait; neſcitis quia qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? & teſtimonium de ſcriptura dedit, quod ſcriptum eſt, erunt duo in carnem vnam. Dictum eſt enim hoc diuinitùs: ſed de viro & vxore, vbi licet, vbi conceſſum eſt, vbi honeſtum eſt: non vbi turpe, non vbi illicitum, non vbi omni ratione damnabile. Sicut autem vna fit caro in permixtione licita viri & vxoris: ſic vna fit caro in permixtione illicita meretricis & amatoris. Cùm ergo vna fit caro, illud te terreat, illud exhorreas, quod addidit: tollēs ergo membra Chriſti: membra Chriſti, Chriſtiane attende, mēbra Chriſti. Noli in altero, in te attende mēbra Chriſti, qui emptus es ſāguine Chriſti. tollens ergo mēbra Chriſti, &c? hoc qui non horret, Deo horret. Prorſus; prorſus, obſecro vos, fratres mei: Ecce ponamus, quod non eſt, promiſiſſe Deum talibus impunitatem, & dixiſſe, qui talia fecerint, miſerebor eorum, non eos damnabo, &c. Etiam promiſſa impunitate tollit quiſque mēbra Chriſti, &c? non facit, ſi eſt ibi tertia diuina dilectio, &c. *Proſequitur, & dicit nec coniugatum, mittere meretricem in domum ſuam, vt habites cum vxore; nec adoleſcentem, eam facere habitare cum ſorore, vel matre ſua;* Ne, inquit, iniuriam faciat humanæ pudicitiæ, ne offendat decus ſanguinis ſui. Si ergo non facis habitare meretricem quam diligis, cum matre tua, cum ſorore tua; ne ſicut dixi, offendas decus ſanguinis tui: facis habitare in corde tuo dilectionem meretricis, cum dilectione Dei, & offendis decus ſanguinis Chriſti? *Cuius poſt Incarnationem caro tua, ſoror eius facta eſt. Nec tantum ob Incarnationis, ſed & maximè ob Sacramenti Euchariſtici reuerentiam, quo maior ſit cum ſingulis Eccleſiæ Corporis Chriſti membris perſonalis vnio, & vnionis Incarnationis applicatio, & indiuiſa vnitatis diſtributio; omnis fornicatio exhorrenda; ob cuius vel infimam ſpeciem mortalem, à regno cæli excludit Apoſtolus: Ita Auguſtinus* S. Aug. *lib. 21. de Ciuit. cap. 25. vbi ex Galat. 5.* Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt, &c. Et ſi in regni Dei poſſeſſione numquam erunt, æterno ſupplicio tenebuntur; quoniam non eſt locus medius vbi non ſit in ſupplicio, qui illo non fuerit conſtitutus in regno. *Poſtea ſubiicit ex Io. 6.* Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum. *Et ex 1. Cor.*

A 10. Vnus panis, vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus, cuius inquit, Corporis Sacramentum fideles communicantes, de altari ſumere conſueuerunt, &c. *Tum ſupradictis ex Tertulliano, de negantibus Chriſtum, caſtimoniam abiurando, & in ea non perſeuerantibus vſque in finem, reſpondens adiicit de excludendis ſecundum Paulum à regno Dei:* Vnde, inquit, nec illi in perditis & damnabilibus moribus debent eſſe ſecuri, qui vſque in finem quidem, velut in communione Eccleſiæ Catholicæ perſeuerant, intuentes quod dictum eſt: qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: & per vitæ iniquitatem, ipſam vitæ iuſtitiam, quod eis Chriſtus eſt, *ſicut Paulus ait, mihi viuere Chriſtus eſt,* deſerunt, ſiue fornicando, ſiue alias immunditias B flagitiorum, quas nec Apoſtolus exprimere voluit, in ſuo corpore perpetrando, ſiue in turpitudine luxuriæ diffluendo, ſiue aliquid aliud eorum agendo de quibus ait, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt; ac per hoc quicumque agunt talia, niſi in ſempiterno ſupplicio non erunt, quia in regno Dei eſſe non poterunt. In his enim perſeuerando vſque in huius vitæ finem, non vtique dicendi ſunt, in Chriſto perſeueraſſe vſque in finem; quia in Chriſto perſeuerare, eſt in eius fide perſeuerare. Quæ fides, vt eam definit idem Apoſtolus, per dilectionem operatur. Dilectio autem, ſicut ipſe alibi dicit, malum non operatur. *Dicunt ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Nec iſti ergo dicendi ſunt manducare Corpus Chriſti, *ad ſalutem æternam* quoniam C nec in membris computandi ſunt Chriſti. *Sed meretricis.* Vt enim alia taceam, non poſſunt ſimul eſſe & membra Chriſti, & membra meretricis. Denique ipſe dicens, qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet & ego in eo: oſtendit quid ſit, non Sacramento tenus, ſed reuerà Corpus Chriſti manducare & eius ſanguinem bibere: hoc eſt enim in Chriſto manere, *perſeuerare in gratia & caſtitate & vnitate membrorum cum capite,* vt in illo maneat & Chriſtus. Sic enim hoc dixit, tanquam diceret: qui non in me manet, & in quo ego non maneo, non ſe dicat, aut exiſtimet manducare corpus meum, aut bibere ſanguinem meum. *Scilicet ad vitam æternam.* Non itaque manent in D Chriſto, qui non ſunt membra eius. Non ſunt autem membra Chriſti, qui ſe faciunt membra meretricis; niſi malum illud pœnitendo eſſe deſtiterint, & ad hoc bonum reconciliatione redierint. *Hæc longè ſanius Tertulliano, à ſpe veniæ per reconciliationem Eccleſiæ mœchos excludente, Auguſtinus; qui rurſum Ser. 18. de Verb. Apoſt.* Apoſtolum, inquit, audiuimus, cùm legeretur, corripientem & coërcentem humanas libidines, & dicentem: neſcitis quia corpora veſtra membra Chriſti ſunt? &c. Corpora ergo noſtra membra Chriſti eſſe dixit: quoniam Chriſtus caput noſtrum eſt, eo quòd homo factus eſt propter nos. Caput de quo dictum eſt, ipſe Saluator Corporis noſtri: corpus autem eius Eccleſia eſt. S. Aug.

E Si ergo Dominus noſter Ieſus Chriſtus tantummodo animam humanam ſuſciperet, membra eius non eſſent niſi animæ noſtræ: quia vero & corpus ſuſcepit, per quod etiam caput eſt nobis qui ex anima & corpore conſtamus; profectò illius membra ſunt & corpora noſtra. Si ergo vnuſquiſque cupiens fornicari, vileſcat ſibi & in ſeipſo, contemnat ſeipſum; ſaltem non in ſe contemnat Chriſtum. Non dicat, faciam, nihil ſum: omnis caro fœnum. Sed corpus tuum, membrum eſt Chriſti. Quo ibas? redi. Quo te tanquam præcipitare cupiebas? parce in te Chriſto, ignoſce in te Chriſto. Tollens ergo membra Chriſti, &c? meretrix eſt enim quæ tibi in adulterium conſentit. *Quia caro tua à Verbo deſponſata eſt.*

Incarnato, & tu ſuauiſſime panis Euchariſtici glutino vnum cum eo corpus & caro effectus, cum aliena adulteras? Et fortè ipſa Chriſtiana, tollit membra Chriſti, & facit membra adulteri. Inuicem in vobis contemnitis Chriſtum, nec agnoſcitis Dominum veſtrum, *emptitij eius ſerui, jam proinde non veſtri.* Nec cogitatis pretium veſtrum. *Empti enim eſtis pretio magno.* Qualis autem ille Dominus, qui ſeruos ſuos fecit fratres ſuos? ſed parum erat fratres ſuos, niſi faceret membra ſua. Itane tanta dignitas viluit? quia tam benignè præſtita eſt, non honor ei retribuitur? A ſi non præſtaretur, deſideraretur: quia præſtita eſt, contemnitur. *Idem Aug. Ser. 250. de Temp.* Et quanta, inquit, iniquitas, & quàm lugenda peruerſitas; ita vt animam quam Chriſtus ſanguine ſuo redemit, luxurioſus quiſque propter vnius momenti delectationem libidinis, diabolo vendat. Verè enim nimium plangenda, & miſeranda conditio eſt, vbi cito præterit quod delectat, & per diabolum in Cruce manet ſine fine quod cruciat. Sub momento enim libidinis impetus tranſit, & opprobrium infelicis animæ permanet. S. Aug.

* 14. *Luxuria Spiritum Sanctum abigit. De Monog. cap. 1. in f.*

a Gal. 5. 17. PSychicis non recipientibus ſpiritum, ea quæ ſunt ſpiritus non placent. Ita, dum quæ ſunt ſpiritus non placent, ea quæ ſunt carnis placebunt, vt contraria ſpiritui. [a] *Caro,* inquit, *aduerſus ſpiritum concupiſcit, & ſpiritus aduerſus carnem.* Quid autem concupiſcet b Gen. 6. 3. caro, quàm quæ magis carnis ſunt? Propter quod & in primordio extranea ſpiritus facta eſt: [b] *Non, inquit, permanebit ſpiritus meus in iſtis hominibus in æuum, eo quod caro ſint.*

15. *Luxuria templum Dei magis polluit, quam auaritia & rapina. De pudic. cap. 1. circa m.*

Math. 21. 13. TErrenum Dei templum citius ſpelunca latronum appellari potuit à Domino, quàm mœchorum & fornicatorum.

LVXVRIA SPIRITVM SANCTVM ABIGIT. 14. & 15. SCHOL.

PSYCHICIS *ſic infamat Catholicos Romanos factus hæreticus; Animales eos vocans. de quo vide dicta in Alphab. errorum, Verbo, Pſychici.* NON RECIPIENTIBVS SPIRITVM. *Paracletum, quem in Montanum abundantius quàm in ipſos Apoſtolos defluxiſſe credidit.* QVÆ SVNT SPIRITVS. *Qualis eſt caſtitas, per quam iuxta Paulum ſupra:* qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt. QVÆ MAGIS CARNIS. *propriè carnis ſunt, & manifeſta opera carnis, per quæ quis* in proprium corpus peccat. EXTRANEA SPIRITVS. *A Spiritu ſancto aliena, de quo ante diluuium dixit Deus. Gen 6. 3.* Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. 70. in hominibus his in æternum, quia carnes ſunt. *Et quomodo permaneret, quem vt columbam puritatis amatricem, fœtore carnis abigunt templo ſuo?* B

15. TERRENVM TEMPLVM. *A Salomone conſtructum, quo Chriſtus negotiatores expulit, potius tulit ab auaris habitari, quàm mœchis, licet & auaros inde extruſſerit, dicens:* Domus mea, domus orationis vocabitur; vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. *Sed expreſſè Paulus à templo Spiritus ſancti, hoc eſt corporibus noſtris, fornicationem omnem eliminat, in quibus & imago Chriſti Dei Incarnati facti in ſimilitudinem hominis, hoc peccato conſpuitur. Ita Aug. to. 9.*

S. Aug. *lib. de decem Chordis, cap. 10.* Si, inquit, quod non vis pati ab hominibus, ipſi Deo vis facere, quid eſt hoc? non facis alteri, quod pati non vis: charior tibi factus eſt homo quam Deus? ergo quomodo iniuriam facio, inquis, ipſi Deo? corrumpis teipſum. Et C vnde iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipſum? vnde facit tibi iniuriam qui voluerit fortaſſe lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua eſt in domo tua inaniter poſita ad vanum honorem tuum, nec ſentiens, nec loquens, nec videns? ſi quis eam lapidet, nonne in te factam eſſe contumeliam attendis? cùm verò imaginem Dei quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, & diffluentias libidinis. attendis quia ad nullius vxorem acceſſiſti, attendis quia poſt vxorem tuam, nihil feciſti. quia vxorem non habes: & non attendis, per libidines, & illicitas fornicationes, cuius imaginem violaſti? &c. hoc iuſſit, hoc præcepit Dominus, ne per illicitas A voluptates corruat templum eius, quod eſſe cœpiſti. Numquid hoc ego dico? Apoſtolum audite: neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? hoc dicit Chriſtianis, hoc dicit fidelibus: neſcitis quia templum, &c. ſi quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodo minatur? non vis corrumpi domũ tuam; quare corrumpis domum Dei? certè facis alicui, *non homini, ſed Deo* quod pati non vis. *Et Ser. 18. de Verb. Apoſt.* Hæc, inquit, corpora noſtra quæ dicit Apoſtolus membra eſſe Chriſti propter Corpus Chriſti quod ex genere corporis noſtri ſuſcepit; dicit idem Apoſtolus templum eſſe in nobis Spiritus ſancti, quem habemus à Deo. Propter Corpus Chriſti, S. Aug. B corpora noſtra membra ſunt Chriſti: propter inhabitantem Spiritum Chriſti, corpora noſtra ſunt templum Spiritus ſancti. Quid horum in te contemnis? Chriſtum, cuius membrum es? an Spiritum ſanctum, cuius templum es? ipſam meretricem quæ tibi conſentit ad malum, non audes fortaſſe introducere in cubiculum tuum, vbi habes lectum tuum coniugalem: ſed quæris aliquem abiectum in domo tua, & turpem locum, in quo turpiter voluteris. Defers ergo honorem cubiculo vxoris tuæ, & non defers templo Dei tui? non introducis impudicam, vbi dormis cum coniuge tua, & tu ipſe is ad impudicam, cum ſis templum Dei? puto quia melius eſt templum Dei, quàm cubiculum vxoris tuæ. Quocum- C que enim ieris, Ieſus videt te, qui fecit te, & perditum redemit te, & pro mortuo mortuus eſt pro te. Tu te non agnoſcis: ſed ille à te oculos non auertit, non ad adiuuandum, ſed ad puniendum. Oculi enim Domini ſuper juſtos, & aures eius ad preces eorum. Continuò ſubiecit, & terruit eos qui ſibi malam ſecuritatem dabant, qui ſibi dicebant, faciam: non enim Deus me tam turpia facientem dignatur attendere. Audi quid ſequitur, cuius ſis attende: quoniam quocumque ieris, Ieſus videt: vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Sed de qua terra? vbi dicitur, ſpes mea es tu, portio mea in terra viuentium.

16. Luxuria & gula vitia cognata: & gula fomentum eſt libidinis, cui domandæ frænum gulæ neceſſarium Ieiunium. De Ieiun. cap. 1. à p.

MOnſtrum ſcilicet haberetur libido ſine gula, cùm duo hæc tam vnita atque concreta ſint, vt ſi disjungi omnino potuiſſent, ipſi prius ventri pudenda non adhærerent. Specta corpus, & vna regio eſt. denique pro diſpoſitione membrorum, ordo vitiorum; prior venter, & ſtatim cetera ſaginæ ſubſtructa laſciuia eſt. per edacitatem ſalacitas tranſit.

17. Et de Ieiun. cap. 6. V. Verbum. Ieiunij effectus. num. 5.

18. Et de Ieiun. cap. 17. circa m.

APpendices ſcilicet gulæ laſciuia atque luxuria. quam ſocietatem & Apoſtolus ſciens, cùm præmiſiſſet, [a] *Non in ebrietatibus, nec in comeſſationibus*; adjunxit, *Nec in cubilibus & libidinibus.* a Rom. 13. 13.

19. Et de Pudic. cap. 17. circa. f.

NOn intuens etiam fundamenta eius ab Apoſtolo effoſſa; cùm ebrietates & comeſſationes compeſcit, ſicut & hîc, [a] *Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Rom. 13. 13. a Epheſ. 5. 18.

20. Et de Spectac. cap. 10. à p.

POmpeius Magnus, ſolo theatro ſuo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, ſed Veneris templum nuncupauit, Cui ſubjecimus, inquit, gradus ſpectaculorum. ita damnatum & damnandum opus templi titulo prætexit, & diſciplinam ſuperſtitione deluſit. ſed Veneri & Libero conuenit, duo iſta dæmonia conſpirata & conjurata inter ſe ſunt, ebrietatis & libidinis. Itaque theatrum Veneris, Liberi quoque domus eſt.

21. Et 1. ad Vxo. cap. 8. circa f.

PEr loquacitatem inrepunt verba pudoris inimica: per otium à ſeueritate deducunt: per vinolentiam quiduis mali inſinuant: per curioſitatem æmulationem libidinis conuehunt. Nulla hujuſmodi feminarum de bono vniuiratus loqui nouit: [a] *Deus enim illis* (vt ait Apoſtolus) *venter eſt*, ita & quæ ventri propinqua. a Philipp. 3. 19.

22. Luxuria, ſpiritum Eccleſiæ mundum polluit, qui eiecto per anathema fornicatore ſaluus & purus manet. ipſius autem fornicatoris tam anima, quam caro, æternæ pœnæ rea efficitur, ſalua, id eſt integra manet in ſupplicio. de pudic. cap. 13. in f. V. Verbum Remiſsio peccati neganda mœchis. in alphabeto errorum. n. 9.

LVXVRIÆ ET GVLÆ VITIA COGNATA. 16. 17. 18. 19. 20. 21. SCHOL.

MONSTRVM HABERETVR. *Quaſi res noua & inſolita videretur, adeò connexa ſunt etiam ſitu membrorum, vt vix ea ſeparari poſſe ipſa natura demonſtrauerit.* SAGINÆ SVBSTRVCTA. *Sequitur enim ventrem mero & epulis plenum luxuria, & via fit ſalacitati, per edacitatem.*

18. APPENDICES, *ſequentes, & dependentes comites, & ſociæ inſeparabiles gulæ ſunt laſciuia & luxuria. Quod innuit Paulus, dum contexuit immediatè poſt ebrietates & comeſſationes, cubilia & impudicitias.*

19. FVNDAMENTA EIVS, *luxuriæ ſcilicet, cuius fundamenta effodiendo aperit, dum ſicut ſupra, ebrietates & comeſſationes præmiſit cubilibus & impudicitiis, ſic Epheſ. 5. 18. vinum luxuriæ præire facit.*

20. POMPEIVS MAGNVS. *Sic libro de pallio Alexandrum Magnum* ſola gloria minorem dixit. *Sed verè Pompeius minor theatro quod erexit, cuius in ludis ſcenicis, animi ſui voluptuoſi vilitatem oſtendit.* ARCEM OMNIVM TVRPITVDINVM. *Sic hic ipſo libro de ſpectaculis. Cap. 17. theatrum dixit* priuatum conſiſtorium impudicitiæ. *Melius hîc arcem vocat, quaſi in loco tuto impunè laſciuia dominetur. Et Aug. lib. 1. de Ciuit. cap. 32.* Ludiſcenici, ſpectacula turpitudinum, licentiæ vanitatum. VERITVS CENSORIAM ANIMADVERSIONEM. *Cenſorium enim erat, edictis compeſcere talia. Sicut ſupra dixerat* ſæpè Cenſores, renaſcentia cum maximè theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens, de laſciuia prouidebant. VENERIS ÆDEM. *Vel theatro titulum inſcripſit:* ædes, ſiue templum Veneris. *Vel ædiculam, juxta theatrum Veneri dedicauit. Cuius dedicationis meminit Plin. lib. 8. c. 7.* Pompeij quoque altero conſulatu dedicatione Templi Veneris victricis, pugnauere in circo viginti Elephanti, Getulis ex aduerſo jaculantibus. DISCIPLINAM. *Cenſorum ſcilicet correctionem.* CONVENIT. *Scenæ enim non tantum Veneri, ſed & Baccho ſacræ ſunt: proindeque theatrum; ſicut ebrietas & libido indiuiſæ ſunt comites, iiſque præſidentia dæmonia Bacchus & Venus.*

S. Aug.

21. INREPVNT. *Irrepunt, quia,* in multiloquio non deerit peccatum. A SEVERITATE DEDVCVNT. *Abducunt à grauitate. Otium enim non patitur ſeria loqui, & vtilia.* PER VINOLENTIAM. *Statim dicam ex Aug. quanta mala ex vinolentia fluunt.* ÆMVLATIONEM LIBIDINIS, *dum enim mulieres curioſius & comptius ſe exornant, & alias huiuſmodi rerum curioſas & auidas frequentant, mutuo veluti commercia placendi hominibus inuicem libidinem æmulantur.* QVÆ VENTRI PRO-

PINQVA. *Vertenda ſcilicet, vt ſint non tantum ventricolæ, ſed & vilia mancipia Veneris. Alludit toto hoc textu ad verba Pauli 1. Tim. 5. 13.* Simul autem & otioſæ diſcunt circuire domos: non ſolum otioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

S. Aug.

Auguſtinus tract. in Pſal. 99. Scitote, inquit, omnem profeſſionem in Eccleſia habere fictos, &c. ſunt Chriſtiani mali, ſed ſunt & boni. Quaſi plures malos vides, quia paleæ ſunt, nec ad grana te peruenire permittunt. Sunt ibi & grana: accede, tenta, excute, adhibe oris iudicium, inuenis ſanctimoniales indiſciplinatas, numquid ideo ſanctimonium reprehendendum eſt? multæ non ſtant in domibus ſuis, circumeunt domos alienas, curioſè agentes, loquentes quæ non oportet, ſuperbæ, linguatæ, ebrioſæ. Sed ſi Virgines ſunt, quid prodeſt integra caro, mente corrupta? melius eſt humile coniugium, quam ſuperba Virginitas. *De vinolentia eiuſque damnis, & inter cætera, de luxuria & laſciuiæ veneno ex vino prodeunte, fusè tractat Ser. 231. de Temp. Vbi & plures ſcripturæ locos hoc titulo à Tertulliano relatos congerit.*

S. Aug.

Omnes, inquit, ebrioſi tales ſunt, quales paludes eſſe videntur. Quod enim in paludibus naſcatur, non ignorat charitas veſtra: totum quod ibi naſcitur, nullum fructum habere cognoſcitur. Naſcuntur ibi ſerpentes, *& à ſerpente ſuggeſtio eſus ligni prohibiti, & ex eſu prurigo carnis.* Sanguiſugæ: *quæ ex Salomone inſatiabiles ſunt, & dicunt ſemper, affer, affer,* naſcuntur ibi ranæ, *menſam & lectum Pharaonis inſultantes.* Et diuerſa genera vermium, *ex corruptione carnis generatorum:* quæ magis horrorem poſſunt generare, quàm aliquid quod ad victum proficiat exhibere. Iſtæ enim herbæ, vel arbores, quæ aut in ipſis paludibus, aut circa ripas earum naſci ſolent, nihil vtilitatis habere videntur; *velut ſalices infrugiferæ, quarum in medio, teſte Iob, velut lecto ſuo moratur Leuiathan; in quibus ſecundum Gregorium quaſi inutilia ſuſpenduntur organa prædicationis.* In tantum vt annis ſingulis incendio concrementur. *Addo in vitis ſuſtentaculum in terra figuntur.*

S. Aug.

Videte quod de ebrietate naſcitur, &c. quorum ſenſus tardi, graues, obtuſi, & quodammodo jam ſepulti. Denique in ipſa frequenter ebrietate, nec ſeipſos, nec alios recognoſcunt, nec ambulare valent, nec ſtare, dicere aliquid vel audire quod ad rationem pertineat, omnino non poſſunt. Frequenter etiam vſque ad vomitum ſe ingurgitare non erubeſcunt, & ad menſuram, ſine menſura bibere: maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine, &c. Et eſt in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio & dolor capitis, ſuffuſio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis ſtupor. In talibus impletur quod ſcriptum eſt Prouerb. 23. Cui væ? cui tumultus? cui iræ, rixæ, cui ſine cauſa vulnera, cui ſuffuſio oculorum? nonne his qui morantur in vino, & eis qui inueſtigant vbi potus ſiunt, & ſtudent calicibus epotandis? *Nec vero oblitus eſt inſeparabilem gulæ ebrietatiſque comitem laſciuiam: nam ibidem.*

S. Aug.

Inde, inquit, lites & rixæ naſcuntur: inde diuerſis & horrendis ſaltationibus membra torquentur: inde adulteria, & nonnumquam homicidia perpetrantur, &c. populus autem Iudæorum de quo ſcriptum eſt, ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere: *Tertullianus alibi: luſum, inquit, niſi impudicum ſcriptura non denotaſſet:* poſtquam vinum pluſquam oportebat accepit, idola ſibi fabricari fecit, & in honore ipſorum idolorum, *in plurali loquitur, quia Aaron dixit, licet de vno vitulo aureo: hi ſunt dij tui. Cæterum & tauri ſignum capite in ventrem, & genitalia incuruo pingitur: quorum Deus venter, & gloria in confuſione ipſorum, hoc eſt in pudenda libidine.* Cœpit phrenetico choros ducere more, diuerſis ſaltationibus membra torquere. Herodes quoque *adulter & inceſtus ille* vbi nimio vino concaluit, ad vnius puellæ ſaltationem S. Ioannem Baptiſtam interfecit. Quid adhuc de ebrietatis malo naſcatur, Spiritus ſanctus per Salomonem teſtatur dicens: vinum, inquit, & mulieres, *aduerte coniunctum & ſequentem poſt vinum amorem mulierum:* Apoſtatare faciunt à Deo ſapientes, & arguunt ſenſatos. Et iterum: ne intuearis vinum quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius; ingreditur enim blandè, & in nouiſſimo mordebit vt coluber, *ſic enim per gulam ventre irrepſit ſerpens antiquus vt poſtea libidinem carnis excitaret; vnde ſupra Tertull. folia laſciuiæ. dixit decerpta ex arbore gulæ* & quaſi regulus venena diffundet. *Et quæ niſi luxuriæ? inde Subiecit ſapiens* oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa. Paulus etiam Apoſtolus contra ebrietatis malum nos admonet dicens: nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. *Et ne quid deeſſet ex locis à Tertulliano citatis, ipſe locum Pauli Rom. 13. ſibi ipſi applicat, & ex ebrietatibus & comeſſationibus, cubilia & impudicitias velut appendices ſubſecutas confitetur lib. 8. Confeſsionum cap. 12. cum dixiſſet apud ſe de carnis voluptatibus quorum in limo infixus erat:*

S. Aug.

Sentiebam, inquit, me ab eis teneri, & jactabam voces miſerabiles: quandiu, quandiu; cras, & cras? quare non modo? quare non hac hora finis turpitudinis meæ? dicebam hæc, & flebam amariſſima contritione cordis mei. Et ecce audio vocem de vicina domo, cum cantu dicentis, & crebrò repetentis, quaſi pueri, an puellæ neſcio; tolle lege, tolle lege, &c. repreſſoque impetu lacrymarum, ſurrexi, nihil aliud interpretans diuinitùs mihi juberi, niſi vt aperirem codicem & legerem quod primum capitulum inueniſſem, &c. Itaque concitus redij ad eum locum vbi ſedebat Alipius: ibi enim poſueram codicem Apoſtoli, cùm inde ſurrexeram. Arripui, aperui, & legi in ſilentio capitulum quo primùm coniecti ſunt oculi mei. Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, ſed induite Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis prouidentiam ne feceritis, in concupiſcentiis. Nec vltra volui legere, nec opus erat. *Ex quibus liquet quod ex prima gula ſecuta eſt libido pudenda, de qua Auguſtinus breuiter lib. 14. de Ciuit. cap. 21.*

S. Aug.

Poſt peccatum, inquit, *inobedientiæ & gulæ* exorta, inſpecta, confuſa, velata eſt: *deinceps ſociali nexu ſic confœderata ſunt vitia, vt vix vnum ſine altero reperiatur. Vnde idem Ser. 65. de Temp.*

S. Aug.

Princeps ille humani generis Adam, quandiu jeiunauit ſeruans mandatum, *abſtinentiæ à ligno vetito*, in paradiſo fuit. Vbi verò comedit, eiectus eſt de paradiſo. Et qui in paradiſo Dei Virgo fuerat, eiectus de paradiſo cognouit vxorem. Semper enim juncta eſt ſaturitati laſciuia. Vicina ſibi ſunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. *Et citatur 35. diſt. 44. cùm autem. Et Serm. 77. de Temp.*

S. Aug.

Quia homo epulando, mulierem cognouerat, eandem jeiunando deſpiciat. Adam enim Euam, non niſi intemperantia prouocante cognouit. Quandiu autem manſit in illis temperata parcitas, manſit & impolluta virginitas: & quandiu jeiunauerunt ab interdictis epulis, tamdiu & à pudendis jeiunauerunt peccatis. *Non vult dicere peccaſſe Adamum in cognitione vxoris, ſed hoc intelligendum eſt de fomite libidinis, quæ in poſteris fuit cauſa peccatorum carnis.*

S. Aug.

Fames enim amica virginitatis eſt, inimica laſciuiæ: ſaturitas verò caſtitatem prodit, nutrit illecebram.

23. Luxuriæ ſpecies grauis inceſtus eſt, & à Paulo Creatoris vltoris Apoſtolo, Satanæ addicitur. 5. cont. Marc. cap. 7. à p.

NOn defendo ſecundùm legem Creatoris diſplicuiſſe illum, qui mulierem patris ſui habuit. communis & publicæ religionis ſecutus ſit diſciplinam. Sed cùm eum damnat [a] *dedendum ſatanæ*, damnatoris Dei præco eſt. Viderit & quomodo dixerit *in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini*, dum & de carnis interitu, & de ſalute ſpiritus judicarit; [b] *& auferri jubens malum de medio*, Creatoris frequentiſſimam ſententiam commemorauerit. [c] *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis azymi.*

a 1. Cor. 5. 5. b Ibid. 13. Deut. 13. 5. & 17. 7. c 1. Cor. 5. 7.

24. Contra luxuriam, fruſtra carò ſuam infirmitatem obtendit, quæ ſe ſpiritu fortiorem probat. De pudic. cap. 22. V. Verbum Remiſsio mœchis neganda in alphabeto errorum in f. vltima linea.

LVXVRIÆ SPECIES GRAVIS. 23. SCHOL.

NON DEFENDO. *Non jam contendo, Paulo illum Corinthium inceſtum diſplicuiſſe, quòd legem Dei Creatoris, tantum ſcelus prohibentem violauerit.* COMMVNIS ET PVBLICÆ, *&c. Naturæ legem, & reuerentiam naturalem, in tanti criminis damnatione ſecutus ſit Apoſtolus. Satis mihi eſt vt te conuincam, Marcion, Paulum ſe in hoc crimine condemnato, tradendo reum Sathanæ in interitum carnis, vt ſaluus ſit ſpiritus eius in die Domini, Dei damnatoris & judicis, proindeque Creatoris, & non Dei tui boni, vindictæ neſcij, eſſe Apoſtolum & prædicatorem.* AVFERRI IVBENS. *Etiam confirmat idipſum; dum vtitur verbo vſitatiſsimo Dei Creatoris in lege veteri: Nec non dum fermenti & azymi meminit de quibus ibidem eſt ſermo. De tollendo è medio; vbi de Pſeudopropheta eſt ſermo: Deut. 13. 5.* Auferes malum B de medio tui. 70. *verò:* delebis malum ex vobis ipſis. *Et de abducentibus alios in Idololatriam. Deut. 17. 7.* Manus teſtium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur: vt auferas malum de medio tui. *Auguſtinus to. 4. lib. 5. in Deuteronomium, quæſt. 39. in verba Deut. 24. 7. vbi ſic habet textus:* Si deprehenſus fuerit homo ſolicitans fratrem ſuum 70. *furans animam ex fratribus ſuis filiis Iſraël;* & vendito eo, acceperit pretium, interficietur, & auferes malum de medio tui, 70. *autem:* morietur fur ille, & auferes malignum ex vobis ipſis. *Sic fatur Auguſtinus.* Morietur, inquit, fur ille: id eſt homo qui S. Aug. furatus eſt hominem, & auferetis malignum ex vobis ipſis. Aſſiduè hoc dicit Scriptura, cùm jubet oc- C cidi malos. Qua locutione vſus eſt etiam Apoſtolus, cùm diceret: quid enim mihi de ijs qui foris ſunt judicare? *id eſt de Gentilibus, Eccleſiæ juriſdictioni non ſubditis* Nonne de ijs qui intus ſunt vos judicatis? Auferte malum ex vobis ipſis, ex quo apparet eum voluiſſe intelligi, qui aliquid tale commiſit, vt excommunicatione ſit dignus. Hoc enim nunc agit in Eccleſia excommunicatio, quod agebat tunc, *tempore legis veteris*, interfectio. Quamuis & aliter illud Apoſtolicum poſſit intelligi, vt vnuſquiſque malum, vel malignum ex ſeipſo ſit juſſus auferre. Qui ſenſus acceptabilior eſſet, ſi hoc malum, vel hoc malignum, non autem hunc malignum in Græco inueniretur. Nunc verò credibilius eſt de homine dictum, quam D de vitio. Quanquam poſſit eleganter intelligi etiam homo auferre à ſe malum hominem; quemadmodum dictum eſt, exuite vos veterem hominē. Quod exponens ait, qui furabatur, jam non furetur. *De ſeueritate erga fornicarios, & maximè inceſtuoſos exercenda. Auguſtinus to. 7. lib. 2. contra literas Petiliani, conquerentis Catholicos Epiſcopos, apud Imperatores Chriſtianos deferre hæreticos ſuæ ſectæ Donatiſtas, & tradere puniendos: Sic capite* 10. Petilianus dixit: Si Apoſtoli S. Aug. perſecuti ſunt aliquem, aut aliquem tradidit Chriſtus? Auguſtinus reſpondit, poſſem quidem dicere, ipſum Satanam omnibus malis hominibus eſſe pe-

A jorem, cui tamen tradidit Apoſtolus hominem in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. Itemque alios, de quibus dicit; quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare. Et Dominus Chriſtus flagellatos expulit de templo improbos mercatores, vbi etiam connexum eſt teſtimonium Scripturæ dicentis, zelus domus tuæ comedit me. Ecce inuenimus Apoſtolum traditorem, Chriſtum perſecutorem. *Moderationem nihilominus, & charitatem ſeruandam in correctionibus docet libro 3. contra Parmenianum cap. 1. vbi multa congerit, quæ contra nimiam Tertulliani ſeueritatem, & eius cauſa ab vnitate Eccleſiæ ad partes Montani & Nouati defectionem, torqueri poſſunt; dum à ſpe veniæ & reconciliationis, lapſos in Mœ-* B *chiam excludunt.* Ne, inquit, luce veritatis carere S. Aug. oſtendantur, vmbram rigidæ ſeueritatis obtendunt; & quæ in Scripturis ſanctis, ſalua dilectionis ſinceritate, & cuſtodita pacis vnitate, ad corrigenda fraterna vitia, moderatiori curatione fieri præcepta ſunt, ad ſacrilegium ſchiſmatis, & ad occaſionem præciſionis vſurpant, dicentes; ecce ait Apoſtolus, Auferte malum ex vobis ipſis, quòd malum vtique, ſi integris, inquiunt, non obeſſet, nec juberetur auferri. *Nota lib. 2. Retract. cap. 17. agnoſcere ſe reſpondiſſe Parmeniano, Paulum jubentem auferri malum ex hominibus bonis, quod expoſuerat de malo id eſt peccato a proprio corde tollendo, juxta Græcum, de homine malo, cenſura Eccleſiaſtica à bonis ſeparando, intelligendū.* Cùm S. Aug. C quiſque impeditur ab Eccleſiæ congregatione malos homines ſeparare, ſi ex ſeipſo auferat malum, non eis corde miſcetur, atque ita ſpiritaliter non ſolum coniungitur bonis, ſed etiam ſeparatur à malis, &c. Quiſquis contempſerit Eccleſiæ Dei Diſciplinam, vt malos cum quibus non peccat, & quibus non fauet, deſiſtat monere, corrigere, arguere, ſi etiam talem gerit perſonam, & pax Eccleſiæ patitur, vt etiam à Sacramentorum participatione quempiam poſſit ſeparare, non alieno malo peccat, ſed ſuo. Ipſa quippe in tanta re negligentia graue malum eſt; & ideo ſicut Apoſtolus admonet, ſi auferat malum à ſeipſo, non ſolum auferet audaciam committendi, aut peſtilentiam conſentiendi, ſed etiam pigritiam corri- D gendi, & negligentiam vindicandi, adhibita prudentia & obedientia; eo quod præcipit Dominus, ne frumenta lædantur. Ea quippe intentione, quiſquis inter triticum & zizania tolerauerit, auferendo à ſeipſo malum, non eis communicat, & ea diſtinguit, ac judicat interim ad diem. *Suſpendens cenſuram, expectans emendationem.* Non enim nouit quid cras futurum ſit: & ideo dilectione ſeruata, non ſine ſpe correctionis, *quam prorſus Tertullianus ablegabat.* Vindicandum eſt, quidquid corrigi vel vindicari neceſſaria ſeueritas poſtulat, &c. Et virga charitatem habet: ſed aliud eſt charitas ſeueritatis, aliud charitas manſuetudinis. Vna quidem charitas eſt, ſed

diuerſa in diuerſis operatur. *Deinde expreſsè locū Pauli* A
S. Aug. *de inceſto Corinthio refert. Ex 1. Cor. 5.* Omnino, inquit, auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in gentibus; itaut vxorem Patris ſui quis habeat. De tam immani facto videamus quemadmodum eos ſæuire præceperit. Et vos, inquit, inflati eſtis, & non potius luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit Quare luctum potius, & non iram? niſi quia ſi patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & non luctum, quia tollebatur; ſed luctum, inquit, vt tolleretur: id eſt, vt lugentium dolor ad Deum aſcenderet, & ipſe tolleret hoc opus de medio eorum, ſicut ipſe ſciret, ne forte illi per humanam imperitiam eradicarent ſimul & triticum. *Quia qui hodie inter Zizania computatur, ſi corrigat, in tritico connumerabitur.* Cum ergo ad talem vindictam neceſſitas cogit, humilitas lugentium debet impetrare miſericordiam, quam repellit ſuperbia. *Idem Auguſtin. cap. 2. fermento comparat dicens, ſuperbia, velut ex vetuſtate primi hominis qui ſuperbiâ lapſus eſt, quaſi fermentata, & corrupta mente facit elatos, in vnam conſperſionem, qui ſibimet in eam ſimili jactantia vanitate conſentiunt. Lapſo ſcilicet quaſi ſtantes inſultando.* S. Aug. Nec illius ipſius qui de medio fratrum tollitur, debet negligi ſalus: ſed ita agendum eſt, vt ei talis vindicta ſit vtilis, & agendum voto & precibus, ſi corrigi obiurgationibus non poteſt. Ideoque ſequitur & dicit: ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam judicaui quaſi præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, vt Spiritus ſaluus ſit in die Domini. Quid ergo agebat Apoſtolus, niſi vt per interitum carnis, ſaluti ſpiritali conſuleret? vt, ſiue aliqua pœna, vel morte corporali, ſicut Ananias & vxor eius, ante pedes Apoſtoli Petri ceciderunt: ſiue per pœnitentiam, quoniam Satanæ traditus erat, interimeret in ſe ſceleratā carnis concupiſcentiam?

M.

MAGDALENA.

Magdalenæ fides & pœnitentia, ac diſpoſuit gratiæ vitam, & Chriſtum vngens veram eius carnem probauit. 4. cont. Marc. cap. 18. in f.

a Luc. 7. 37. & 38. ILlius peccatricis feminæ argumentum eò pertinebit, vt quum [a] *pedes Domini oſculis figeret, lacrymis inundaret, crinibus detergeret, vnguento perduceret*, ſolidi corporis veritatem, non phantaſma inane tractauerit. Et vt peccatricis pœnitentia, ſecundùm Creatorem meruerit, veniam præponere ſolitum ſacrificio. Sed & ſi pœnitentiæ ſtimulus ex
b Ibid. 50. fide acciderat, per pœnitentiam ex fide juſtificatam, ab eo audiit, [b] *Fides tua te ſal-*
c Abac. 3. 4. *uam fecit*: qui per Abacuc pronuntiarat, [c] *Iuſtus ex fide ſua viuet.*

MAGDALENA. SCHOLIA.

FIGERET, *pro pedibus oſcula figeret. Vel elegantius, clauis dilectionis, Chriſti pedes amantiſsimæ amoris Cruci configeret, Quidni? cum & ſponſus Cant. 4. dicat:* Vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. PERDVCERET, *totos deliniret.*
S. Aug. *Aug. in Pſal. 125.* Etſi contactus corporis aliquid facit, ô immunde Phariſæe, caro Domini poſſet pollui contactu mulieris, an mulier mundari contactu Domini? permittebat autem Medicus ægrotantem tangere medicamentum, & illa quæ venerat, nouerat Medicum; & quæ ſolebat in ſua fornicatione fortaſſe eſſe frontoſa, frontoſior facta eſt ad ſalutem. Irrupit in domum quo non erat inuitata, ſed vulnera habebat, & illuc venerat vbi Medicus recumbebat: *et in Pſal. 140. Vbi eadem penè repetit,*
S. Aug. *& ſubucit:* Irrupit in domum alienam, ſed ille qui ibi diſcumbebat non erat alienus. Non extranea quemlibet conuiuam, ſed ancilla Dominum ſuum ſecuta eſt. Acceſſit ad pedes, quia eius veſtigia ſequi cupiebat, lauit lacrymis, terſit capillis. Pedes Chriſti qui ſunt, niſi per quos peragrauit totū mundum? &c. quia capilli quaſi ſuperflui ſunt, inde illa pedes Domini detergebat. Superflua tua, neceſſaria ſunt tibi ſi inde fueris obſecutus pedibus Domini. Ergo illa curari volebat conſcia magni vulneris. Sed numquid magnum vulnus, & paruus Medicus? &c. Si ad pedes illius Phariſæi accederet, repelleret eam, ne ſanctitas eius pollueretur: habebat eam enim in corpore, non in corde: & quia non habebat eam in corde, vtique falſam habebat in corpore, &c. Dominus autem ſic habebat oculos in illam mulierem, vt aures haberet in corde Phariſæi, &c. dimittuntur ei &c? quare? quia confeſſa eſt, quia fleuit, quia non declinatum eſt cor eius in verba maligna, ad excuſandas excuſationes in peccatis: non combinata eſt B cum electis eorum, id eſt defendentibus ſe &c. An non quotidie pares eius in turpitudine, ſed non pares in confeſſione, Meretrices, Adulteræ, flagitioſæ, defendunt peccata ſua &c? ô ſi Deus hoc nollet, non facerem: hoc voluit Deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit fatum &c. *Quod ſi dimiſſa ſunt Magdalenæ peccata multa, quoniam fleuit multum; quanto magis quia dilexit multum? Idem D. Auguſtinus Homilia 23.* S. Aug. Si, inquit, inuenero plus diligere illum cui peccata plura dimiſſa ſunt, &c. Vtilior erat multa iniquitas, ne eſſet tepida charitas, &c? Quid ergo facere debui? multa mala committere, vt multa eſſent quæ poſſet ille mihi dimittere, vt amplius poſſem diligere? Anguſtat nos: ſed quia hæc vera Dominus propoſuit, ab anguſtiis liberet me. Dictum eſt hoc propter Phariſæum illum, qui vel nulla, vel pauca ſe putabat habere peccata. Non enim Dominum inuitaret, niſi aliquantulum diligeret. Sed quàm pa- C rum erat? non oſculum dedit &c. O Phariſæe, ideo parum diligis, quia parum tibi dimitti ſuſpicaris. Non quia parum dimittitur, ſed quia parum putas eſſe quod dimittitur, &c. hic multa commiſit, & multorum debitor factus eſt: ille gubernante Deo, pauca commiſit. Cui deputat ille quod dimiſit, huic & iſte deputat quod non commiſit, &c. Nullum eſt enim peccatum quod fecit homo, quod non poſſit facere alter homo, ſi deſit rector à quo factus eſt homo, &c. Vt adulterium non committeres, ſuaſor defuit; & vt ſuaſor deeſſet, ego feci. Locus & tempus defuit, & vt hæc deeſſent, ego feci, affuit ſuaſor, non defuit locus, non defuit tempus, vt non conſentires ego terrui. Agnoſce ergo gratiam eius, cui debes & quod non admiſiſti. *Sic inducit Deum loquentem. Chryſologus item Sermone 94. de parabola duorum debitorum.* Audiſtis, inquit, quomodo cœleſtis creditor totum

debitum charitate compenſat, & ad incrementum A totius fœnoris amoris ſolius exigit, & requirit vſuram. Plectendus debitor, qui dilectione ſola, ſuam negligit redimere cautionem, &c. factus es glorioſi fœnoris debitor luctuoſus, cui deficientibus virtutum lucris criminum multiplicatur vſura, &c. Vide ne deſperes: homo, remanſit tibi vnde piiſſimo ſatisfacias creditori. Abſolui vis, ama: Charitas cooperiet multitudinem peccatorũ, &c. teneræ militiæ, delicati conflictus eſt, amore ſolo de cunctis criminibus reportare victoriam. *Ita demũ Ambroſius Orat. de obitu Theodoſij Imperatoris, eius animã in exitu triumphantem inducit:* recedens, inquit, è terris pia anima, B & ſancto repleta Spiritu, quaſi interrogantibus iis qui ſibi occurrerent, cum ſeſe ad ſublimia & ſuperna ſubrigeret, dicebat: dilexi: nihil hoc plenius, nihil expreſſius. Interrogabant Angeli vel Archangeli: quid egiſti in terris? dicebat, dilexi. Hoc eſt dicere, legem impleui, Euangelium non præteriui, &c. Et ideo confido, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à Charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu, &c. Abſolutus dubio certamine, fruitur nunc auguſtæ memoriæ Theodoſius luce perpetua, tranquillitate diuturna, & pro ijs quæ in hoc geſſit corpore, remunerationis diuinæ fructibus gratulatur. Ergo quia dilexit Dominum Deum ſuum, meruit conſortia ſanctorum, &c. Et ego dilexi virum qui magis arguentem quam adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur inſigne regium. Sicut Magdalena capillos, vnguentum, omne pompæ muliebris ad Chriſti pedes pœnitens ſtrauit ornamentum. Defleuit in Eccleſia publicè peccatum ſuum, &c. quod priuati erubeſcunt; non erubuit Imperator publicè agere pœnitentiam, &c. quid quod præclaram adeptus victoriam, tamen quia hoſtes in acie proſtrati ſunt; abſtinuit à conſortio Sacramentorum. SECVNDVM CREATOREM. *Sic Oſea 6. alibi jam citato:* miſericordiam volui, & non ſacrificium. ACCIDERAT, *proceſſerat; non enim pœnituiſſet peccati, niſi prius in Deum credidiſſet quem offenderat.* QVI PER ABACVC. *De hoc & alibi dictum. Vt notes ſemper contra Marcionem, Chriſtum eſſe Creatoris, qui vetus teſtamentum Authoritate ſua confirmarit.*

MAGI, ET MAGIA.

1. *Magi dicti ſunt Samaritani, ob Idololatriam. V. Verbum, peccata gratia vnius populi. num. 5.*

* 2. *Magia ars fallax, non animas mortuorum, ſed dæmones eas fingentes euocat ab inferis. De Ani. cap. 57. à p.*

QVid ergo dicemus Magiam? quod omnes penè, fallaciam. ſed ratio fallaciæ ſolos non fugit Chriſtianos, qui ᵃ *Spiritalia nequitiæ*, non quidem ſocia conſcientia, ſed inimica ſcientia nouimus; nec inuitatoria operatione, ſed expugnatoria dominatione tractamus; multiformem luem mentis humanæ, totius erroris artificem, ſalutis pariter animæque vaſtatricem ſcientiam magiæ; ſecundæ ſcilicet idololatriæ, in qua ſe dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa deos. quidni? cùm & dij mortui. Itaque inuocantur quidem aori, & biæothanati, ſub illo fidei argumento, quòd credibile videatur eas potiſſimum animas, ad vim, & injuriam facere, quas per vim, & injuriam, ſæuus & immaturus finis extorſit, quaſi ad vicem offenſæ. Sed dæmones operantur ſub obtentu earum; & hi vel maximè, qui in ipſis tunc fuerunt cùm aduiuerent, quique illas in hujuſmodi impegerunt exitus. Nam & ſuggeſſimus nullum penè hominem carere dæmonio. & pluribus notum eſt, dæmoniorum quoque operâ & immaturas & atroces effici mortes, quas incurſibus deputant. Hanc quoque fallaciam ſpiritus nequam ſub perſonis defunctorum deliteſcentis, niſi fallor, etiam rebus probamus; quum in exorciſmis interdum, aliquem ſe ex parentibus hominem ſuis affirmat, interdum gladiatorem, vel beſtiarium, ſicut & alibi, Deum; nihil magìs curans quàm hoc ipſum excludere quod prædicamus, ne facilè credamus animas vniuerſas ad inferos redigi, vt & judicij, & reſurrectionis fidem turbet. Et tamen ille dæmon poſtquàm circumſtantes circumuenire tentauit, inſtantiâ diuinæ gratiæ victus, id quod in vero eſt, inuitus confitetur. Sic & in illa alia ſpecie magiæ, quæ jam quieſcentes animas euellere ab inferis creditur, & conſpectui exhibere, non alia fallaciæ vis eſt operatior. planè, quia & phantaſma præſtatur, quia & corpus adfingitur: nec magnum illi, exteriores oculos circumſcribere, cui interiorem mentis aciem excæcare perfacilè eſt. Corpora denique videbantur Pharaoni, & Ægyptiis, magicarum virgarum dracones: ſed Moyſis veritas, mendacium deuorauit.

ᵃ Epheſ. 6. 12.

Exo. 7. 12.

MAGIA. 2. SCHOL.

FVGIT, *latet*, SPIRITALIA *Epheſ. 6. 12.* Non eſt C nobis colluctatio, &c. ſedet contra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus, *id eſt ſpiritibus nequam. Vel vt Syr.* Cum ſpiritibus malis, qui ſub cœlo ſunt. SOCIA CONSCIENTIA, *non quaſi ſocij dæmonum, & magiæ conſcij, ſed vt aduerſarij, à Deo docti, machinas debellamus.* INVITATORIA, *inuocando dæmones, ſacrificiis & incantationibus.* SECVNDÆ, *altera ſpecies idololatriæ, qua colunt dæmones contra vnius Dei veri cultum.* MORTVOS, *animas mortuorum ſe eſſe fingunt, & mortuorum hominum perſonam induunt.* IN ILLA, *prima ſpecie idololatriæ.* DII MORTVI, *quis dubitet? cum & ſic deluſerint homines, vt ſuaſerint mortuos Apotheoſi donari, & coli tanquam Deos.* AORI, *ſiue Abori, immatura morte præuenti.* BIÆOTHANATI *per vim oppreſſi.* FIDEI ARGVMENTO, *quo facilius conuicti homines credant.* AD VIM, *inferendam conferre & juuare.* AD VICEM, *vltionem iniuriæ.* OBTENTV, *ſub eorum ſpecie & imagine.* IN IPSIS, *vel poſſeſſis, vel obſeſſis, vel vrgentiſſimè tentatis.* EXITVS, *impulerunt in mortes prematuras & violentas.* INCVRSIBVS, *caſibus imputant indocti.* REBVS, *exemplis ſenſibilibus in Energumenis.* AFFIRMAT,

diabolus. Bestiarivm, *damnatum ad beſtias.* Hoc ipsvm, *vnicum Dei veri numen. Vel melius ad ſenſum præſentem, quod ſubdit*; ne facilè, &c. Redigi, *concludi, retineri: hic errorem ſuum inſinuat, de omnibus omnino (exceptis Martyrum) animabus, vſque ad iudicium apud inferos commorantibus.* Circvmvenire, *decipere.* Qvod in vero, *quod verum eſt.* Instantia, *vi gratiæ gratis datæ, Exorciſta, ad expulſionem dæmonum.* Operatior, *operibus clarior, ſtudioſior.* Circvmscribere, *deludere apparentiis.* Corpora, *vera & ſolida draconum. Exodi* 7. Proiecerunt ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones: ſed deuorauit virga Aaron virgas eorum. *Mirum quod cum & Hebr. & Chald. & 70. quos ſemper ſequitur Tertull. legant, virgam Aaron ſicut & verſic. 9. dixit Moyſi*; dices ad Aaron: tolle virgam tuam; *vt & aliæ verſiones, 70. verò ſimpliciter* ſume virgam & projice in terram. *Tertull. dicat Moyſi virgam. Sed dicendum communem vtrique intellexiſſe virgam & miraculorum potentiam. Aug. lib.2. in Exod. c.20.* Si fortè dixiſſet,
S. Aug. proiecit virgam, nulla eſſet quæſtio. Quod verò addidit, ſuam, cum eam Moyſes dederit, non fruſtra forſitan dictum eſt. An erat vtrique virga illa communis, vt cuiuſlibet eorum diceretur, verum diceretur? & abſorbuit virga Aaron virgas illorum, &c. draco vtique potuit virgas abſorbere non virga. Sed eo nomine appellata res, vnde verſa eſt, non in quod verſa eſt, quia in id etiam reuerſa eſt: ideo hoc vocari debebat, quod principaliter erat, &c. *Subjicit de virgis Magorum:* an potius videbantur eſſe quod non erant ludificatione venefica? &c. ſed demonſtrare difficile quomodo etiamſi veri dracones facti ſunt è virgis Magorum, non fuerint tamen creatores draconum, nec Magi, nec Angeli mali, quibus miniſtris illa operabantur, &c. *Dicendum ergo quod ſi verè dracones fuerint, à dæmone virgarum loco ſuppoſiti ſunt. Vt idem Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 18.* Sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamemnonis filia, **S. Aug.**
neque enim dæmonibus, iudicio Dei permiſſis, huiuſmodi præſtigiæ difficiles eſſe potuerunt: ſed quia illa Virgo poſtea viua reperta eſt, ſuppoſitam pro illa ceruam eſſe, facilè cognitum eſt.

3. *Magia per dæmones occulta ſcrutatur. De Ani. cap. 28. in f.*

Scimus etiam Magiæ licere explorandis occultis per catabolicos, & paredros, & Pythonicos ſpiritus. Non enim & Pherecydes Pythagoræ magiſter, his forſan artibus diuinabat, ne dicam ſomniabat? Quid ſi idem dæmon in illo fuit, qui & in Euphorbo res ſanguinis geſſit? Denique, qui ſe Euphorbum ex argumento clypei probarat, cur neminem Trojanorum commilitonum æquè recognouit? Nam & illi jam reuixiſſent, ſi viui ex mortuis fierent.

MAGIA. 3. SCHOL.

Magiæ licere, *explorare poſſe, & detegere occulta per eos quos malignus ſpiritus diuerſimodè agitat. Alij ſic legunt* magos elicere *id eſt euocare dæmones vt explorent occulta. Vnde &* carmina elicia *dicta.* Per catabolicos, *ſic dicti ſpiritus quidam maligni, qui diuinos & phanaticos ſpumantes ad terram proſternunt, & ad vaticinandum cogunt. Sic dicti quaſi contrarij menti & conſilio, quod in amentiam & furorem correptos vertant. Quos & alij* procatabolicos *vocant. Et hi quidem ſpiritus non ſemper adſunt diuinanti, ſed ex condicto & pacto, certis temporibus & horis.* Paredros, *ſpiritus ſunt juxta Euſebium ab aſſidendo dicti, qui aſſidua familiaritate aſſiſtunt, qualis erat in Simone Mago.* Pythonicos. *Ab Appolline Pythio. Hos* Engaſtrimythos *ſiue ventriloquos dixit Suidas, quod in pectore ſiue ventre reſidens ſpiritus hominem ad diuinandum prouocaret.* Pherecydes, *eius Propherias vide apud Diogenem, vbi multa prænunciaſſe narratur.* Pythagoræ, *eius opera Magica, vide apud Rhodiginum, lib.19. c.7. Aug. lib.7. de Ciuit. cap.35. vbi de Hy-*
S. Aug. *dromantia.* Quod genus diuinationis Varro à Perſis dicit allatum, quo & ipſum Numam, & poſtea Pythagoram Philoſophum vſum fuiſſe cõmemorat: vbi adhibito ſanguine etiam inferos perhibet ſciſcitari, & Necromantiam Græcè dicit vocari. Quæ ſiue Hydromantia, ſiue Necromantia dicatur, idipſum eſt, vbi videntur mortui diuinare. In Evphorbo. *Orig. lib. 6. cont. Celſum:* quid memorem Pythagoram, de quo multa prodigioſa feruntur, quod in Conuentu Græcorum nudauerit femur eburneum, quodque agnouerit Clypeum geſtamen ſuum, cum olim eſſet Euphorbus, conſpectuſque ſit eadem die in duabus vrbibus. *Euphorbus porrò nobilis Troianus, in bello Iliaco à Menelao occiſus, cuius animum Pythagoras in ſe migraſſe affirmabat, legendus Ouidius lib. 15. Metamorph.* Res sangvinis. *Bellicas vt patet,* Argvmento clypei *Maximus Tyrius ſermone 28. rem totam narrat, ſiue fabulam de Pythagora olim Euphorbo Troiano cum enim Templum Mineruæ intraſſet & varia donaria cerneret, inter ea Clypeum Græca forma vetuſtate detritum vidit, & ſuum eſſe cognouit, dixitque ſibi in bello Iliaco à Menelao ereptum à quo interfectus eſt. Quod cum ciues mirarentur, detracto Clypeo vnde pendebat hanc inſcriptionem inuenerunt:* Palladi Mineruæ, ab Euphorbo, Menelaus. Cvr neminem, &c. *hoc eſt, ſi verè tum reuixerat, debuerant & eius commilitones etiam per animarum reditum in corpora reuixiſſe, & eos Euphorbus jam Pythagoras, vel Pythagoras in Euphorbo recognoſcere.* Si vivi, &c. *Si verum eſſet, in aliis corporibus tranſmigrantes animas reuiuiſcere.*

4. *Magia omnis, & Mathematica judiciaria ſpecies excluditur; & ab Apoſtolis in Simone & Elima punitur. De Idol. cap. 9. in f.*

Sic & alia illa ſpecies Magiæ quæ miraculis operatur, etiam aduerſus Moyſen æmulata,
Exo.7.12. patientiam Dei traxit ad Euangelium vſque. Nam exinde & Simon Magus jam fidelis,
Act.8.18. quoniam aliquid adhuc de Circulatoria ſecta cogitaret, vt ſcilicet inter miracula profeſſionis ſuæ, etiam Spiritum Sanctum per manuum impoſitionem enundinaret, maledictus ab Apoſtolis, de fide eiectus eſt. alter Magus qui cum Sergio Paulo, quoniam iiſdem aduer-
Act.13.8. ſabatur Apoſtolis, luminum amiſſione multatus eſt. Hoc & Aſtrologi retuliſſent credo, ſi qui in Apoſtolos incidiſſent. Attamen cum Magia punitur, cuius eſt ſpecies Aſtrologia, vtique & ſpecies in genere damnatur. Poſt Euangelium, nuſquam inuenias aut Sophiſtas,
a 1.Cor.1.20. aut Chaldæos, aut incantatores, aut coniectores, aut Magos, niſi planè punitos. [a] *Vbi ſa-*

piens, vbi literator, vbi conquiſitor huius æui? Nonne infatuauit Deus ſapientiam huius ſæculi? nihil ſcis Mathematice, ſi neſciebas te futurum Chriſtianum. ſi ſciebas, hoc quoque ſcire debueras, nihil tibi futurum cum iſta profeſſione. Ipſa te de periculo ſuo inſtrueret, quæ aliorum climacterica præcanit. [b] *Non eſt tibi pars neque ſors* in iſta ratione. Non poteſt regna Cœlorum ſperare, cuius digitus aut radius abutitur Cœlo. b Act. 8. 21.

5. Magi Chriſtum adorant. V. Verbum Chriſti Elogia num. 18. 19. 20.

MAGIA. 4. SCHOL.

MIRACVLIS OPERATVR. *Miracula facit, vel ſe prodit per opera prodigioſa. Aug. lib. 2. de Doctrina Chriſt. c. 23.* Omnes huiuſmodi artes, vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis, ex quadam peſtifera ſocietate hominum, quaſi pacto infidelis, & doloſæ amicitiæ conſtitutæ. *Hæc non ſunt propriè miracula, quæ ſolus Deus facit, ſed ſigna & prodigia. De his videndus Auguſtinus lib. 3. de Trinit. cap. 7. & 8.* ÆMVLATA, *Zelo enim contra Moyſem Magi Pharaonis prodigia fecerunt*, PATIENTIAM TRAXIT, *exercuit Dei patientiam, permittentem magorum operationes vſque ad Chriſti tempora.* EXINDE, *etiam poſt Chriſti Aſcenſionem in Cælum.* FIDELIS, *poſt fidem ſuſceptam in baptiſmo.* CIRCVLATORIA, *ars eſt quam exercent circumeundo triuia incantatores prodigia fingentes, qui hominum circulis & cœtibus circumquaque ſtupentibus ambiuntur.* PROFESSIONIS, &c. *ſigna & prodigia artis Magicæ.* ENVNDINARET, *mercaretur ceu rem in foro venalem.* ALTER. *Elymas ſcilicet Magus: Act. 13. 8.* Reſiſtebat illis Elymas Magus, ſic enim interpretatur nomen eius, & quærebat auertere Proconſulē, *Sergium Paulum* à fide. Saulus autem qui & Paulus, repletus Spiritu ſancto, intuens in eum dixit: ô plene omni dolo, &c. Et nunc ecce manus Domini ſuper te & eris cæcus, &c. HOC RETVLISSENT, *eandem pœnam debitam* SPECIES, *quia & Aſtrologia iudiciaria Magiam ſapit.* SOPHISTAS, *coniectores, ita Tertul. ipſe de Ieiun.* Circa ſomniū Regis Babylonis omnes terrentur Sophiſtæ. CHALDÆOS, *non hic gentem intellige, ſed Aſtrologiæ iudiciariæ Profeſſores, quod huius artis Principes eſſent Chaldæi.* PVNITOS. *Non tantum ab Imperatoribus Chriſtianis & ſacris Canonibus, ſed & legibus humanis hæ artes prohibitæ ante Chriſtum. Aug. lib. 7. de Ciuit. cap. 35. Ante Chriſtum prohibitas legibus aſſerere non audet:* Nolo dicere has artes etiam ante noſtri Saluatoris Aduentum, in ipſis ciuitatibus Gentium legibus ſolere prohiberi & pœna ſeueriſſima vindicari. Nolo, inquam, hoc dicere: fortaſſis enim talia tunc dicebant. *Et lib. 8. de Ciuit. c. 19* Cur tam grauiter iſta plectuntur ſeueritate legum, ſi opera ſunt numinum colendorum? an forte iſtas leges Chriſtiani inſtituerunt, quibus artes Magicæ puniuntur? A ſecundùm quem alium ſenſum, niſi quo hæc maleficia generi humano pernicioſa eſſe, non dubium eſt. *Conſulendus eſt liber 9. Cod. tit. 18. in quo ſunt leges ſeueriſſimæ multorum Imperatorum contra artes Magicas. Sed longè ante leg. 12. tab. vetita eſt Magia, contra quam Tiberius leges ſanxit. Et ex Tacito lib. 2. Annal. facta ſunt Senatuſconſulta de Magis, & Mathemathicis Italia pellendis.* VBI SAPIENS. *1. Cor. 1. 20.* Vbi Sapiens? vbi ſcriba? vbi conquiſitor huius ſæculi? nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? *Vbi ex D. Thoma per ſapientem intelligit ſecretas naturæ cauſas perſcrutantem. Tertul. autem incantatores & Magos, Sophiſtas dixit. Per ſcribam, peritum in lege Iudæum Doctor Angelicus accipit. Per conquiſitorem ſæculi,* B *prudentem, & quærentem quæ ſit conuenientia vitæ humanæ in rebus huius ſæculi. Quos omnes Paulus vult rarò in numero fidelium ſimplicium reperiri. Deus autem, ait D. Thomas, ſtultam fecit, id eſt demonſtrauit ſapientiam huius mundi, faciendo quod impoßibile putabat, Deum naſci, & hominem mortuum reſurgere. Vel, fecit ſtultam, dum etiam mundi ſapientibus hæc myſteria perſuaſit, quæ ſtulta prius ſentiebat. Ambroſius magis ad mentem Tertul.* Conquiſitor ſæculi hic eſt, qui à conſtellationibus agi mundum, & duodecim ſignis; ortus & occaſus fieri decernit calculis, nihil omnino ſine eorum motu putans poſſe fieri. CLIMACTERICA. *Id eſt pericula. Clem. Rom. lib. 9. recogn.* Climacteras introducunt, vt de rebus incertis ſcien- C tiam fingant; climacteras enim dicunt, quaſi periculi tempus. *Cenſorinus lib. de die Nat. ſeptimum quemque annum periculoſum & climactericum. Alij ex nouenariis conſtare, maximè autem ex nouem nouenariis. Vnde Auguſtus gratulari ſolitus amicis hunc annum prætergreſſis.* DIGITVS. *Siue aſtra monſtrando, ex quibus ſortem pendere cenſet Aſtrologus, ſiue per digitos ſupputando: ſicut idem Tertul. in Apol.* dinumerant in ſemetipſos, &c. RADIVS, *Virga Mathematici, quo deſcribitur cœli & aſtrorum motus. Vnde & Sidonius lib. 4. ep. 3. Archimedi pro inſtrumento proprio dat radium.* ABVTITVR. *Propriè; cum cœlum in corpus tantum influat, in hominis libertatem aliquid poſſe docet Mathematicus; vel qui aſtra pro diis colit; eis abutitur.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

MALVM POENÆ ET CVLPÆ.

Mali pœnæ Deus author eſt, quia à bona iuſtitia procedit: mali culpæ, Diabolus inſtitutor eſt. 2. cont. Marc. cap. 14. per totum & 15. in p.

AD omnia tibi occurrit Deus idem, [a] *percutiens, ſed & ſanans*; [b] *mortificans, ſed & viuificans; humilians, ſed & ſublimans*; [c] *Condens mala, ſed & pacem faciens.* vt etiam hinc reſpondeam hæreticis: Ecce enim, inquiunt, ipſe ſe conditorem profitetur malorum, dicens, *Ego ſum qui condo mala.* Amplexi enim vocabuli communionem, duas malorum ſpecies in ambiguitate turbantem; quia mala dicuntur, & delicta, & ſupplicia; paſſim volunt eum conditorem intelligi malorum, vt & malitiæ auctor renuntietur. Nos autem adhibita diſtinctione vtriuſque formæ, ſeparatis malis delicti & malis ſupplicij, malis culpæ & malis pœnæ, ſuum cuique parti definimus auctorem: malorum quidem peccati & culpæ, diabolum: malorum verò ſupplicij & pœnæ, Deum creatorem; vt illa pars malitiæ deputetur, iſta juſtitiæ, mala condentis judicia, aduerſus mala delicti. De his ergo Creator profitetur malis, quæ congruunt judici. Quæ quidem illis mala ſunt, quibus rependuntur: ceterùm, ſuo nomine bona, quâ juſta, & bonorum defenſoria, & delictorum inimica; atque in hoc ordine, Deo digna. Aut proba ea iniuſta, vt probes malitiæ deputanda, id eſt, iniuſtitiæ

a Deut. 32. 39. b 1. Reg. 2. 6. 7. c Eſa. 45. 7. Ibid.

mala : quia ſi juſtitiæ erunt, jam mala non erunt, ſed bona ; malis tantummodo mala, qui-
Gen.3.3. bus etiam directò bona pro malis damnantur. Conſtitue igitur iniuſtè hominem diuinæ le-
gis voluntarium contemptorem id retuliſſe, quo voluit caruiſſe ; iniuſtè malitiam æui illius
Gen.7.10. imbribus, dehinc & ignibus cæſam; injuſtè Ægyptum fœdiſſimam, ſuperſtitioſam, amplius
Gen. 19. 24. hoſpitis populi conflictatricem, decemplici caſtigatione percuſſam. Indurat cor Pharao-
Exo.7.17. nis : ſed meruerat in exitium ſubminiſtrari, qui jam negauerat Deum ; qui jam legatos eius
20. & 8. toties ſuperbus excuſſerat; qui jam populo laborem operis adjecerat: poſtremò, quà Ægy-
& ſeq. ptius olim, Deo reus fuerat gentilis idololatriæ, ibin & crocodilum citius colens, quàm
Num. 11. Deum viuum. Impendit & ipſum populum, ſed ingratum. Immiſit & pueris vrſos, ſed ir-
1.& 21. 6. reuerentib. in Prophetam. Iuſtitiam ergo primò judicis diſpice, cuius ſi ratio conſtiterit,
4.Reg.2. 24. tunc & ſeueritas, & per quæ ſeueritas decurrit, rationi & juſtitiæ reputabuntur. Ac ne plu-
ribus immoremur, adſerite cauſas ceteras quoque, vt ſententias condemneris : excuſate
Cap. xv. delicta, vt judicia reprobetis. Nolite reprehendere judicem, ſed reuincite malum judicem.
Exo.20.5. Nam & ſi patrum delicta ex filiis exigebat, duritia populi talia remedia compulerat, vt vel
poſteritatibus ſuis proſpicientes, legi diuinæ obedirent. Quis enim non magis filiorum
ſalutem, quàm ſuam curet?

MALVM POENÆ, &c. SCHOL.

DEVS IDEM. *Non duplex vt vult Marcion.* VOCABVLI *nomen enim* mali, *commune eſt tam malo pœna quam culpæ.* TVRBANTEM. *Confundentem.* RENVNTIETVR, *aſſeratur. Vel repudietur vt deitate indignus, ſi author eſt malitiæ.* FORMÆ, *ſpeciei.* PROFITETVR, *ſe Authorem. Vel, profitetur, id eſt à Chriſtianis agnoſcitur & colitur.* SVO NOMINE, *in quantum mala pœnæ ſunt iuſtè inflicta.* BONORVM DEFENSORIA. *Quia tuentur bona Dei mandata & præcepta iuſtitiæ. Terrorem enim delicti incutiunt, in malum peccati inclinatione, nec fragilitate pronis. Et ſic etiam bonos & juſtos, metu pœnæ deffendunt à reprobis.* QVIBVS DIRECTÒ, *qui ſoli abſque vllo examine rei, ſtatim ea quæ natura ſua bona ſunt, tanquam mala condemnant.* CONSTITVE. *Tu ergo Marcionita ſancies & definies ſpontaneam legis diuinæ tranſgreſſionem, à Creatore iniuſtè puniri, qui quantum in ſe eſt, hominem non puniſſet, ſi peccare noluiſſet.* ÆVI ILLIVS, *temporis, quo Creator regnauit.* IMBRIBVS, *diluuio delente mundum.* IGNIBVS, *Sodomam vrentibus.* HOSPITIS, *gentis Hebrææ.* DECEMPLICI, *decem plagis.* SVBMINISTRARI. *Vt Dei juſtitiæ famularetur, qui dedere ſe miſericordiæ*
S. Aug. *noluerat. Aug. ep. 105. ad Sixtum vbi de induratione Pharaonis ex Rom. 9* Dicit ſcriptura ad Pharaonem quia ad hoc excitaui te vt oſtendam in te potentiam meam, &c. ergo cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. Hoc facit apud quem non eſt iniquitas. Miſeretur itaque gratuito dono, obdurat autem iu-
S. Aug. ſtiſſimo merito. *Et in Enchir. c. 99.* Quis tam impiè deſipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, non poſſe in bonum conuertere? ſed cum facit, per miſericordiam facit; cùm autem non facit, per iudicium non facit: quoniam cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat, &c. Quis enim niſi inſipiens Deum iniquum putet? ſiue iudicium pœnale ingerat digno, ſiue miſericordiam præſtet indigno. *Et paulo infra locutus de obduratione Pharaonis :* miſeretur, inquit, magna bonitate, obdurat nulla iniquitate: vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec damnatus niſi de ſuis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos diſcernit à perditis, quos in vnam perditionis concreuerat maſſam, ab origine
A ducta cauſa communis. *Et curioſè vrgenti & petenti* S. Aug.
rationem : abſit, inquit, vt pudeat hoc nos reſpondere, quod reſpondiſſe videmus Apoſtolum : ô homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? nunquid dicit figmentum, &c. Hoc loco enim quidam ſtulti putant Apoſtolum in reſponſione defeciſſe, & inopia reddendæ rationis, repreſſiſſe contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum eſt, ô homo tu quis es? & in talibus quæſtionibus, ad ſuæ capacitatis conſiderationem reuocare hominem, verbo quidem breuis, ſed reipſa magna eſt redditio rationis. Si enim hæc non capit, quis eſt qui reſpondeat? ſi autem capit, magis non inuenit quod reſpondeat. Videt enim, ſi capit, vniuerſum genus humanum tam juſto judicio diuino in Apo-
B ſtatica radice damnatum, vt etiam ſi nullus inde liberaretur, nemo rectè poſſet Dei vituperare iuſtitiam: & qui liberantur, ſic oportuiſſe liberari : vt ex pluribus non liberatis, atque in damnatione iuſtiſſima derelictis, oſtenderetur quid commeruiſſet vniuerſa conſparſio ; & quo etiam iſtos debitum iudicium Dei duceret, niſi eis indebita miſericordia ſubueniſſet : vt volentium de ſuis meritis gloriari, omne os obſtruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur. NEGAVERAT. Non noui, inquit, Dominum. LEGATOS, *Moyſem & Aaron.* ADIECERAT, *penſum quotidianum laterum duplicando.* ÆGYPTIVS, *populus.* IBIN, *auem Ægyptiam.* IMPENDIT. *In prædam dedit hoſtibus, vel juxta Pſaltem ;* vendidiſti po-
C pulum tuum ſine pretio, &c. IRREVERENTIBVS, *dum Eliſæo inſultabant dicentes :* aſcende calue. REPVTABVNTVR, *ſupple, conuenire. Vel imputabuntur.* ADSERITE, *vindices eſtote cauſæ nequiſſimæ peccatorum.* REVINCITE, *conuincite.* DVRITIÀ POPVLI. *Populum Hebræum, non Deus, vt nec Pharaonem, ſed propria libertas mala indurauit, dum repetitis plagis, juſto Dei judicio non adiutus gratia vt molliretur, callum obduxit; vt nimia lux miraculorum obcæcauit, & aures ad verba prophetiaſque aggrauata, non audierunt, Deo tunc juſto judicio non infundente gratiam, ſed indebitam ſubtrahente, vt ait ſæpiſſimè Auguſtinus.* COMPVLERAT, *prouocarat Deum ad talia remedia.*

MANDATA DEI.

1. *Mandatis Dei, ſi parendum eſt in minimis, multo magis in magnis. 4. cont Marc. cap. 27. a p.*

Luc. 11. 42. SIc & oluſcula decimantes, vocationem autem & dilectionem Dei prætereuntes objurgat. Cuius Dei vocationem & dilectionem, niſi cuius & rutam & mentam, ex forma

legis de decimis offerebant? Totum enim exprobrationis hoc erat, quod modica curabant: ei vtique, cui majora non exhibebant, dicenti, [a] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde* a Deut.
tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, qui te vocauit ex Ægypto. Ceterùm, nec 6. 5.
tempus admiſiſſet, vt Chriſtus tam præcoquam, immo tam acerbam adhuc dilectionem, expoſtularet nouo & recenti Deo, ne dixerim nondum palam facto.

MANDATA DEI. 1. SCHOL.

OLVSCVLA, *parua olera, & viles herbas, ſic Luc.* 11. 42. Væ vobis Phariſæis, quia decimatis mentham & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium, & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. EX FORMA, *præſcripto legis, omnium primitias & decimas exigentis.* NISI CVIVS, &c. *idem enim Deus eſt qui & ſe præcepit diligi, & qui mentham & rutam creauit.* ADMISISSET, *Phariſæus ſcilicet Chriſti reprehenſionem omnino reieciſſet.* PRÆCOQVAM, *tam immaturam, extemporaneam. Cum mandatum dilectionis Dei, ſupponat eius cognitionem, quam acerbum fuiſſet, hunc fructum exigere diligendi Dei Marcionis noui, de quo nihil adhuc audierant, quomodo tuliſſent obiici ſibi præuaricationem legis, quam Deus ille non condiderat.* EXPOSTVLARET, *exigeret erga Deum nouum & recentem.* DILIGES DOMINVM. *Aug. lib. 1. de doctrina Chriſtiana c. 22.* Tunc eſt optimus ho-
S. Aug. mo cum tota vita ſua pergit in incommutabilem vitam, & tota affectu inhæret illi. Si autem ſe propter ſe diligit, non ſe refert ad Deum, ſed ad ſeipſum conuerſus, non ad incommutabile aliquid conuertitur. Et propterea jam cum defectu aliquo ſe fruitur; quia melior eſt cum totus hæret atque con-
A ſtringitur incommutabili bono, quàm cum inde, vel ad ſeipſum relaxatur. Si ergo teipſum, non propter teipſum debes diligere, ſed propter illud, vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt, non ſuccenſeat alius homo, ſi etiam ipſum propter Deum diligis. Hæc enim regula dilectionis conſtituta eſt. Diliges, inquit, proximum tuum ſicut teipſum. Deum verò ex toto corde, &c. vt omnes cogitationes tuas *quæ exeunt ex corde* & omnem vitam *quæ ab anima* & omnem intellectum *mentem* in illum conferas, à quo habes ea ipſa quæ confers. *Multo vtique chariora Deo charitatem exigenti, quam ſit mentha, ruta & olus*
B *quodcumque; Dei enim agricultura eſtis ait Apoſtolus* cum autem ait, toto corde, &c. nullam vitæ noſtræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, vt alia re velit frui, ſed quidquid aliud diligendum venerit in animum illuc rapiatur, quo totius dilectionis impetus currit. *Vide ſequentia capita eiuſdem libri vſque ad caput 33. vbi fusè agit de quatuor rebus diligendis.* Vnum quod ſupra nos eſt, alterum quod nos ſumus, tertium quod juxta nos eſt, quartum quod infra nos eſt. S. Aug.

2. *Mandata Dei ſeruare juſti prouocantur, non ſpe temporalium vt Iudæi, ſed æternorum. De Reſur. cap. 26. in m. ad circa f.*

SIc & apud Eſaïam, [a] *Bona terræ edetis*; bona carnis intelligentur, quæ illam manent in a Eſa. 1.
Regno Dei reformatam, & angelificatam, & conſecuturam [b] *quæ nec oculus vidit, nec* 19.
auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Alioquin, ſatis vanum, vt ad obſequium, Deus b 1. Cor.
fructibus agri, & cibariis vitæ huius inuitet, quæ etiam inreligioſis & blaſphemis, ſemel 2. 9.
homini addicta conditione, communicat; [c] *pluens ſuper bonos & malos, & ſolem ſuum emittens* c Math. 5.
ſuper juſtos & iniuſtos. Fœlix nimirum fides, ſi ea conſecutura ſunt, quibus hoſtes Dei & 45.
Chriſti non modo vtuntur, verum etiam abutuntur, [d] *ipſam conditionem colentes aduerſus* d Rom. 1.
conditorem. Bulbos & tubera, in terræ bonis deputabis, Domino pronuntiante, [e] *ne in pane* 25.
quidem victurum hominem. Sic Iudæi terrena ſolummodo ſperando, cœleſtia amittunt, igno- e Math.
rantes & panem, de cœleſti, repromiſſum, & oleum diuinæ vnctionis, & vinum ſpiritus, 4. 4.
aquam animæ vigorantis ex vite Chriſti: ſicut & ipſam terram ſanctam, Iudaïcum propriè
ſolum reputant, carnem potius Domini interpretandam, quæ exinde & in omnibus Chri- Exo. 3. 5.
ſtum induti, ſancta ſit terra. verè ſancta per incolatum Spiritus ſancti. verè lacte & melle
manans, per ſuauitatem ſpei ipſius. verè Iudæa, per Dei familiaritatem. [f] *non enim, qui in* f Rom. 2.
manifeſto, Iudæus; ſed qui in occulto. vt & templum Dei eadem ſit, & Hieruſalem, audiens 28. & 29.
ab Eſaïa, [g] *Exurge, exurge Hieruſalem, induere fortitudinem brachij tui; Exurge ſicut in primordio* g Eſa. 51.
diei. ſcilicet in illa integritate quæ fuerat ante delictum tranſgreſſionis. Quæ enim in eam 9.
Hieruſalem voces eiuſmodi competent exhortationis & aduocationis, quæ occidit Pro Math. 23.
phetas, & lapidauit ad ſe miſſos, & ipſum poſtremò Dominum ſuum confixit? Sed nec vlli 37. & Luc.
omnino terræ ſalus repromittitur, quam oportet cum totius mundi habitu præterire. 13. 34.

MANDATA DEI. 2. SCHOL.

BONA TERRÆ. *Eſa.* 1. 19. Si volueritis, & audieritis me; bona terræ comedetis. 70. *nil hic differunt.* ILLAM, *carnem glorioſam.* ANGELIFICATAM, *ſimilem factam Angelis, immortalem, incorruptibilem.* VANVM, *ſupple, eſt.* INRELIGIOSIS, *irreligioſis, & impiis. Pulchrè Aug. in Pſal.* 72. 21. *& ſeq. depretiat bona terræ, & ad æterna inuitat, & pro eo quod legimus:* quia inflammatum eſt cor meum, &c. *ipſe legit:* quia delectatum eſt cor meum. Quando, in-
S. Aug. quit, me delectauerunt temporalia iſta, mutati ſunt
C renes mei. Poteſt & ſic intelligi; quia delectatũ eſt cor meum in Deo; & renes mei mutati ſunt: id eſt libidines meæ mutatæ ſunt, & caſtus totus factus ſum. Ad nihilum, &c. quaſi pecus factus ſum, & non cognoui, &c. Iſte quaſi pecus factus eſt deſiderando terrena, quando redactus ad nihilum, non cognouit æterna. Tenuiſti manum dexteræ meæ, poteſtatem dexteræ meæ, &c. quam poteſtatem? dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cœpit eſſe jam inter filios Dei, ad nouum Teſtamentum pertinens,

S. Aug. &c. fuit pecus primò, terrena deſiderans, & ſecundum vetus Teſtamentum viuens, &c. & cum gloria aſſumpſiſti me, &c. cœpit cogitare fœlicitatem ipſam cœleſtem, & arguere ſe, quia pecus fuit, & terrena deſiderauit. Quid enim mihi eſt in cœlo, &c? cogitans & æſtuans in cogitatione cuiuſdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris, &c. non dixit, illud aut illud mihi eſt in cœlo: ſed, quid mihi eſt in cœlo, &c? quantum eſt? quale eſt? quid eſt? & cum non tranſit quod habeo in cœlo, à te quid volui ſuper terram? &c. ſeruas mihi tu in cœlo diuitias immortales, teipſum; & ego volui à te in terra quod habent & impij, quod habent & mali, quod habent & facinoroſi, pecuniam, aurum, & argentum, gemmas, familias: quod habent & ſcelerati multi, quod habent multæ fœmin æ turpes, &c. hæc pro magno deſideraui à Deo meo ſuper terram, cum ſeruet ſe mihi in cœlo Deus meus, &c. hoc ergo mihi eſt in cœlo ſeruatum: Deus cordis mei, &c. quid eſt fratres? inuenimus diuitias noſtras: eligat ſibi partes genus humanum. Videamus homines cupiditatum diuerſitate dilaniari. Eligant alij militiam, alij aduocationem, alij diuerſas variaſque doctrinas, alij negotiationem, alij agriculturam. Iſtas partes ſibi faciant de rebus humanis; clamet populus Dei pars mea, Deus meus, non ad tempus pars mea, ſed pars mea Deus in ſæcula. ADDICTA CONDITIONE, *mundo condito ſimul & ſemel à principio homini ſubiecto, cui dictum eſt: Gen.* 1. 28. Dominamini piſcibus maris & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, &c. *Et Pſal.* 8. 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. FOELIX, &c. *Ironicè* IPSAM CONDITIONEM. *Rom.* 1. 25. coluerunt, & ſeruierunt creaturæ, potius quam Creatori. BVLBOS, *allia agreſtia, genus cepe, vel in genere radices rotundæ.* TVBERA. *Dicuntur tumentes terræ calli, & quidam prægnantis arenæ fœtus, & ſpecies boletorum. Martialis* tubera boletis poma ſecunda ſumus. *Deputabis, computabis.*

A DE COELESTI, *patre. Vel cœleſtem intelligendum,* AQVAM ANIMÆ VIGORANTIS. *Id applicat Euchariſtiæ, cuius in conſecratione, aqua vino miſcetur in Calice, & populus fidelis per aquam figuratus, Chriſti ſanguini jungitur. Vel Chriſtus aquam, id eſt tribulationem mutat in vinum lætitiæ ſpiritalis, vt dicat anima cum Pſalte:* Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi, &c. *vel vt vitis aquam pluuiam mutat in vinum eiuſque vigorem, ſic Chriſto viti veræ adhærentes vt palmites, immiſſam à Deo tribulationem, mutant in conuiuium vindemiæ defecatæ, calicem & torrentem voluptatis inebriantem.* PROPRIE *ad litteram ſibi applicans promiſſam terram Chanaam.* SANCTA SIT TERRA, *ſiue promiſſa Abrahæ:* tibi dabo terram hanc, *ſiue Moyſi iuſſo diſcalciari:* locus in quo ſtas terra Sancta eſt. CHRISTVM INDVTIS. *Sic Paulus:* quotquot baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. *Et Petrus recens baptizatis:* Quaſi modo geniti infantes rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite, &c. SPIRITVS. *Ille ſci-* B *licet qui Sacramenta viuificat.* SPEI, *quia pignus eſt futuræ gloriæ.* FAMILIARITATEM: non enim taliter fecit omni nationi. NON ENIM, &c. *ſecus familiaritas tranſit ad populum Chriſtianum, qui non carnaliter, ſed ſpiritaliter Iudæus eſt.* EADEM *Iudæa ſpiritalis ſcilicet,* EXVRGE, *Eſa.* 51. 9. *vulgata,* conſurge, conſurge, induere fortitudinem brachium Domini: conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſæculorum. 70. *nil differunt à Tertull. niſi quod legunt:* ſicut in principium diei, ſicut generatio ſempiterna. INTEGRITATE, *innocentia originali.* QVÆ ENIM, *quomodo carnali Ieruſalem hæc conueniens, cui Chriſtus exprobrat effuſum ſanguinem Prophetarum? Luc.* 13. 34. Ieruſalem Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, &c. VILE OMNINO, *terræ elementari & literaliter intellectæ* HABITV *ſic Paulus alibi relatus.* 1. *Cor.* 7. 31. præterit figura huius mundi. *Syr.* ſpecies. *Tertul.* habitus.

3. *Mandatum Dei non quia vtile eſt nobis, ſed quia à Deo datum, ſeruandum eſt. De Pœnit. cap. 4. in ...*

NOs pro noſtris anguſtiis vnum inculcamus, bonum atque optimum eſſe quod Deus præcipit. Audaciam exiſtimo de bono diuini præcepti diſputare. Neque enim quia bonum eſt, idcirco auſcultare debemus, ſed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obſequij, prior eſt majeſtas diuinæ poteſtatis. Prior eſt auctoritas imperantis, quam vtilitas ſeruientis. Bonum eſt pœnitere, an non? Quid reuoluis? Deus præcipit.

MANDATVM DEI. 3. SCHOL.

PRIOR EST, *prius conſideranda, & reuerenda eſt.* QVIA BONVM *eſt, nobis ſcilicet vtile.* QVID REVOLVIS? *quid dubitas an bonum ſit quod à Deo præcipitur? Sic reuoluit ſerpens:* cur præcepit vobis? &c. *ſic reuoluit Adam & Eua. Aug. in Pſal.* 70. Hoc diabolus fecit, imitari Deum voluit, ſed peruersè. Non
S. Aug. eſſe ſub illius poteſtate, ſed habere contra illum poteſtatem. Homo autem poſitus ſub præcepto audiuit à Domino Deo, noli tangere. Quid? hanc arborem. Quid eſt enim iſta arbor? ſi bona eſt, quare non tango? ſi mala eſt, quid facit in paradiſo? prorſus ideo eſt in paradiſo quia bona eſt, ſed nolo tangas. Quare non tango? quia obedientem te volo. Non contradicentem ſeruum ad hoc ſerue, ſed noli malè ſerue. Serue audi prius Domini juſſum, & tunc jubentis diſce conſilium. Bona eſt arbor, nolo tangas. Quare? quia Dominus ſum, & ſeruus es. hæc tota cauſa eſt, ſi parua eſt, dedignaris eſſe ſer- C uus. Quid autem tibi expedit, niſi eſſe ſub Domino? quomodo eris ſub Domino, niſi fueris ſub præcepto? porro ſi expedit tibi eſſe ſub Domino & ſub præcepto, quid tibi juſſurus erat Deus? aliquid enim quærit abs te? &c. quia ergo nullo abs te indiget Deus, nihil tibi debuit jubere? ſi autem debuit aliquid jubere vt te, quod tibi expedit, ſentires eſſe ſub Domino, ab aliqua re prohibendus eras, non propter illius arboris malitiam, ſed propter tuam obedientiam. Non potuit Deus perfectius demonſtrare quantum ſit bonum obedientiæ, niſi cum prohibuit ab ea re quæ non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, ſola ibi inobedientia inuenit pœnam. *Vt ergo bonum præceptum fuit prohibens ne moreretur homo, bonum vtique præceptum pœnitentiæ poſt peccatum ne pereat homo. Dictum enim.* Niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis.

4. *Mandati violatio, grauior eſt, quam Conſilij. 2. ad vxo. cap. 1. in f.*

SVaſum impunè quis negligat, quàm juſſum: quòd illud de conſilio veniat, & voluntati proponatur: hoc autem de poteſtate deſcendat & neceſſitati obligetur: illic libertas, hic contumacia delinquere videatur.

MANDATI, &c. 4. SCHOL.

IMPVNE, *ſupple magis.* VOLVNTATI, *amplectendum, vel reſpuendum.* DE POTESTATE, *abſolutè imperantis.* OBLIGETVR *voluntas cui mandatur.* LIBERTAS, *quæ poteſt ſine peccato, non obedire conſilio. Differentiam præcepti & conſilij pulchrè diſtinguit Aug. Ser. 71. de Temp. vbi conſilium virginitatis, & præceptum dilectionis ſic diuidit.* S. Aug. Aliud eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur, vt virginitas conſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt juſtitia cuſtodiatur, & omnis homo, diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur Matth. 19. qui poteſt capere, A capiat. De juſtitia verò non dicitur, qui poteſt facere faciat: ſed Matth. 3. omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Conſilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit. Sic enim præcepit Dominus Matth. 5. diligite inimicos, &c. & ſi quæras, quam mercedem accipies; audi quod ſequitur, vt ſitis filij, &c. aduertite, quia ſi inimicos non diligimus, filij Dei eſſe non poſſumus. *Et quis fructus arboris melior quàm charitas, quæ fructus eſt ſpiritus?*

MARCION ET MARCIONITÆ.

1. *Marcion in Ponto natus, omnem in ſe vno loci barbariem collegit. 1. cont. Marc. cap. 1. à p.*

POntus qui dicitur Euxinus, natura negatur, nomine illuditur. Ceterùm, hoſpitalem Pontum nec de ſitu æſtimes: ita ab humanioribus fretis noſtris, quaſi quodam barbariæ ſuæ pudore ſeceſſit: gentes ferociſſimæ inhabitant, ſi tamen habitatur in plauſtro. Sedes incerta, vita cruda, libido promiſcua & plurimum nuda, etiam cùm abſcondunt, ſuſpenſis de jugo pharetris indicibus, ne temerè qui intercedat. Ita nec armis ſuis erubeſcunt: Parentum cadauera cum pecudibus cæſa, conuiuio conuorant. Qui non ita deceſſerint, vt eſcatiles fuerint maledicta mors eſt. Nec feminæ ſexu mitigantur ſecundùm pudorē: vbera excludunt, penſum ſecuribus faciunt; malunt militare, quàm nubere. Duritia de cœlo quoque. Dies nunquam patens: Sol nunquam libens; vnus aër, nebula; totus annus, hibernum; omne quod flauerit, Aquilo eſt. Liquores ignibus redeunt, amnes glacie negantur, montes pruina exaggerantur. Omnia torpent, omnia rigent: nihil illic niſi feritas calet; illa ſcilicet, quæ fabulas ſcenis dedit, de ſacrificiis Taurorum, & amoribus Colchorum, & crucibus Caucaſorum. Sed nihil tam barbarum ac triſte apud Pontum, quàm quod illic Marcion natus eſt, Scytha tetrior, Hamaxobio inſtabilior, Maſſageta inhumanior, Amazona audacior; nubilo obſcurior, hyeme frigidior, gelu fragilior; Iſtro fallacior, Caucaſo abruptior. Quidni? penes quem verus Prometheus Deus omnipotens blaſphemiis lancinatur. Iam & beſtiis illius barbariæ importunior Marcion. Quis enim tam caſtrator carnis caſtor, quàm qui nuptias abſtulit.

2. *Marcion pro corde Peponem habuit. 4. cont. Marc. cap. 40. in m.*

CVr autem [a] *panem corpus* ſuum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit? non intelligens veterem fuiſſe iſtam figuram Corporis Chriſti, dicentis per Ieremiam, [b] *aduerſum me cogitauerunt cogitatum dicentes, venite conijciamus lignum in panem eius.* Scilicet crucem in corpus eius.

a Luc. 22. 19.
b Hier. 11. 19.

3. *Marcion mus Ponticus Euangelium roſit, & Antidiogenes Dei vnius veritatem meridie clariorem extinxit. 1. cont. Marc. cap. 1. circa f.*

QVis tam comeſor mus Ponticus, quàm qui Euangelia corroſit? Næ tu, Euxine, probabiliorem feram philoſophis edidiſti, quàm Chriſtianis. Nam illa canicula Diogenes hominem inuenire cupiebat, lucernam meridie circumferens: Marcion, Deum quem inuenerat, extincto lumine fidei ſuæ amiſit. Non negabunt diſcipuli eius, primam illius fidem nobiſcum fuiſſe, ipſius litteris teſtibus: vt hinc jam deſtinari poſſit hæreticus, qui deſerto quod prius fuerat, id poſtea ſibi elegerit, quod retrò non erat.

4. *Et 5. cont. Marc. cap. 4. à p.*

ERubeſcat ſpongia Marcionis, niſi quod ex abundanti retracto quæ abſtulit, quum validius ſit illum ex his reuinci quæ ſeruauit.

5. *Et Ibid. in m.*

SEd vt furibus ſolet aliquid excidere de præda in indicium; ita credo & Marcionem nouiſſimam Abrahæ mentionem dereliquiſſe nullam magis auferendam, etſi ex parte conuertit.

6. *Et 5. cont. Marc. cap. 17. in f.*

a Epheſ. 2. 20. ABſtulit hæreticus, [a] *Et Prophetarum*; oblitus Dominum poſuiſſe in Eccleſia ſicut Apoſtolos, ita & Prophetas. Timuit ſcilicet ne & ſuper veterum Prophetarum fundamenta, ædificatio noſtra conſtaret in Chriſto: cùm ipſe Apoſtolus vbique nos de Prophetis exſtruere non ceſſet. Vnde enim accepit [b] *ſummum lapidem angularem dicere Chriſtum*, niſi de Pſalmi ſignificatione: [c] *lapis quem reprobauerunt ædificantes, iſte factus eſt in ſummo anguli.* De manibus hæretici præcidentis non miror, ſi ſyllabas ſubtrahit, quum paginas totas plerumque ſubducat.

Epheſ. 4. 11. b Epheſ. 2. 20. c Pſal. 117. 21.

7. *Et de Car. Chri. cap. 2. à f.*

HIs opinor conſiliis, tot originalia inſtrumenta Chriſti delere Marcion auſus es, ne caro eius probaretur. Ex qua, oro te, auctoritate? ſi propheta es, prænuntia aliquid. ſi Apoſtolus, prædica publicè. ſi Apoſtolicus, cum Apoſtolis ſenti. ſi tantum Chriſtianus es, crede quod traditum eſt. ſi nihil iſtorum es, merito dixerim, morere. nam & mortuus es, qui non es Chriſtianus, non credendo, quod creditum Chriſtianos facit. Et eo magis mortuus es, quo magis non es Chriſtianus; qui cùm fuiſſes, excidiſti, reſcindendo quod retro crediſti: ſicut & ipſe confiteris in quadam epiſtola; & tui non negant, & noſtri probant. Igitur reſcindens quod credidiſti, jam non credens reſcidiſti: non tamen quia credere deſiiſti, rectè reſcidiſti. atque in reſcindendo quod credidiſti; probas, antequam reſcinderes, aliter fuiſſe quod credidiſti. Aliter illud, ita erat traditum. porro, quod traditum erat, id erat verum, vt ab eis traditum, quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum reſcindens, quod erat verum reſcidiſti. Nullo jure feciſti.

8. *Et de Car. Chri. cap. 3. circa f.*

Io. 1. 32. SI ſcripturas opinioni tuæ reſiſtentes, non de induſtria alias rejeciſſes, alias corrupiſſes, confudiſſet te in hac ſpecie euangelium Ioannis, prædicans ſpiritum columbæ corpore delapſum deſediſſe ſuper Dominum.

9. *Marcion juxta morem hæreticum Euangelium Lucæ truncatum, ſuum fecit; & ex antitheſibus Euangelij cum lege, duos Deos contrarios innexit. 4. cont. Marc. cap. 1. in p.*

OMnem ſententiam & omnem paraturam impij atque ſacrilegi Marcionis, ad ipſum jam Euangelium eius prouocamus, quod interpolando ſuum fecit. Et vt fidem inſtrueret, dotem quandam commentatus eſt illi opus ex contrarietatum oppoſitionibus, Antitheſes cognominatum, & ad ſeparationem Legis & Euangelij coactum, quâ duos deos diuidens, proinde diuerſos, alterum alterius Inſtrumenti, vel (quod magis vſui eſt dicere) Teſtamenti; vt exinde Euangelio quoque ſecundùm antitheſeis credendo patrocinaretur.

10. *Marcion D. Lucæ Apoſtolici viri Euangelium, quod corrumperet, elegit. 4. cont. Marc. cap. 2. in m.*

EX iis commentatoribus quos habemus, Lucam videtur Marcion elegiſſe, quem cæderet. Porro, Lucas non Apoſtolus, ſed Apoſtolicus; non magiſter, ſed diſcipulus, vtique magiſtro minor; certè tantò poſterior, quantò poſterioris Apoſtoli ſectator, Pauli ſine dubio: vt & ſi ſub ipſius Pauli nomine, Euangelium Marcion intuliſſet, non ſufficeret ad fidem ſingularitas Inſtrumenti, deſtituta patrocinio anteceſſorum. exigeretur enim id quoque Euangelium quod Paulus inuenit, cui fidem dedit, cui mox ſuum congruere geſtiit.
Gal. 2. 2. & ſeq. Siquidem propterea Hieroſolymam aſcendit ad cognoſcendos Apoſtolos & conſultandos, ne forte in vacuum cucurriſſet, id eſt, ne non ſecundùm illos crediſſet, & non ſecundùm illos euangelizaret.

11. *Et 4. cont. Marc. cap. 3. in f.*

SI ipſum erit verum, id eſt Apoſtolorum, quod Marcion habet ſolus; & quomodo noſtro conſonat, quod non Apoſtolorum, ſed Lucæ refertur? Aut ſi non ſtatim Lucæ deputandum eſt, quo Marcion vtitur, quia noſtro conſonat, ſcilicet adulterato etiam circa titulum; ceterùm Apoſtolorum eſt. jam ergo & noſtrum quod illi conſonat, æque Apoſtolorum eſt, ſed adulteratum de titulo quoque.

12. *Et 4. cont. Marc. cap. 5. in m.*

DE his Marcion flagitandus, quid omiſſis eis, Lucæ potius inſtiterit; quaſi non & hæc apud eccleſias à primordio fuerint, quemadmodum & Lucæ. Atquin hæc magis à

primordio fuiſſe credibile eſt, vt priora, quâ apoſtolica; vt cum ipſis eccleſiis dedicata. Ceterum, quale eſt, ſi nihil Apoſtoli ediderunt, vt diſcipuli potius ediderint, qui nec diſcipuli exiſtere potuiſſent ſine vlla doctrina magiſtrorum? Igitur dum conſtet hæc quoq. apud eccleſias fuiſſe, cur non hæc quoque Marcion attigit, aut emendanda ſi adulterata, aut agnoſcenda ſi integra? Nam & competit, vt ſi qui Euangelium peruertebant, eorum magis curarent peruerſionem, quorum ſciebant auctoritatem receptiorem ideo & Pſeudapoſtoli, quod per falſum Apoſtolos imitarentur. In quantum ergo emendaſſet quæ fuiſſent emendanda, ſi fuiſſent corrupta, in tantum confirmauit non fuiſſe corrupta, quæ non putauit emendanda. Denique emendauit, quod corruptum exiſtimauit. Sed nec hoc merito, quia non fuit corruptum. Si enim apoſtolica integra decurrerunt; Lucæ autem quod eſt ſecundùm nos, adeo congruit regulæ eorum, vt cum illis apud eccleſias maneat, jam & Lucæ conſtat integrum decucurriſſe vſque ad ſacrilegium Marcionis. Denique, vbi manus illi Marcion intulit, tunc diuerſum & æmulum factum eſt apoſtolicis. Igitur dabo conſilium diſcipulis eius, vt aut & illa conuertant, licet ſero, ad formam ſui, quò cum apoſtolicis conuenire videantur (nam & quotidie reformant illud, prout à nobis quotidie reuincuntur:) aut erubeſcant de magiſtro vtrobique traducto, quum Euangelij veritatem nunc ex conſcientia tramittit, nunc ex impudentia euertit. Gal. 1. 7. 2. Cor. 11, 13.

13. *Marcion ſcripturam ſibi contrariam eraſit. 4. cont. Marc. cap. 6. in m.*

CErtè propterea contraria quæque ſententiæ ſuæ eraſit; conſpirantia cum creatore, quaſi ab aſſertoribus eius intexta: competentia autem ſententiæ ſuæ reſeruauit. Hæc conueniemus, hæc amplectemur, ſi nobiſcum magis fuerint; ſi Marcionis præſumptionem percuſſerint, tunc & illa conſtabit eodem vitio hæreticæ cæcitatis eraſa, quo & hæc reſeruata.

14. *Marcion exceptâ Epiſtolâ ad Philemonem, cæteras interpolauit, maximè ad Timotheum & ad Titum autem prorſus ſuſtulit. 5. cont. Marc. cap. 21. in p.*

SOli huic epiſtolæ breuitas ſua profuit, vt falſarias manus Marcionis euaderet. Miror tamen, quum ad vnum hominem litteras factas receperit, quid ad Timotheum duas, & vnam ad Titum, de Eccleſiaſtico ſtatu compoſitas recuſauerit. Adfectauit, opinor, etiam numerum epiſtolarum interpolare. ad Philem.

15. *Marcion truncator Apoſtoli. 5. cont. Marc. cap. 13. à p.*

QVantas autem foueas in iſta vel maximè epiſtola Marcion fecerit, auferendo quæ voluit, de noſtri inſtrumenti integritate parebit. Mihi ſufficit quæ proinde eradenda non vidit, quaſi negligentias & cæcitates eius accipere.

16. *Et Ibidem cap. 14.* *V. Verbum judicium per ignem.*

17. *Marcionis Euangelium acephalum. 4. cont. Marc. cap. 2. in m.*

MArcion, Euangelio, ſcilicet ſuo, nullum adſcribit auctorem; quaſi non licuerit illi titulum quoque adfingere. cui nefas non fuit ipſum corpus euertere. Et poſſem hîc jam gradum figere, non agnoſcendum contendens opus, quod non erigat frontem, quod nullam conſtantiam præferat, nullam fidem repromittat de plenitudine tituli, & profeſſione debita auctoris. Sed per omnia congredi malumus, nec diſſimulamus quod ex noſtro intelligi poteſt.

18. *Marcion latrone peior, timore carens. 4. cont. Marc. cap. 17. circa f.*

PVto me non temere huic vſque adhuc lineæ inſiſtere, quâ definio, nuſquam omninò alium Deum à Chriſto reuelatum. In hoc ſolo adulterium Marcionis manus ſtupuiſſe miror, niſi quod etiam latrones timent. Nullum maleficium ſine formidine eſt, quia nec ſine conſcientia ſui.

19. *Marcion humanæ naturæ, & ſuimet hoſtis. De Car. Chri. cap. 4. à p.*

HOrres vtique & infantem, cum ſuis impedimentis profuſum vtique & oblitum. Dedignaberis quod pannis dirigitur, quod vnctionibus formatur, quod blanditiis deridetur. Hanc venerationem naturæ, Marcion, deſpuis: Et quo modo natus es? odiſti naſcentem hominem: Et quo modo diligis aliquem? te quidem planè non amaſti, cùm ab Eccleſia & fide Chriſti receſſiſti. Sed videris, ſi tibi diſplices, aut ſi aliter es natus. *Libro de præſcript. c. 30. à p.*

20. *Poſt modum idem Marcion pœnitentiam confeſſus, cùm conditioni datæ ſibi occurrit, ita pacem recepturus, ſi cæteros quoque quos perditioni erudiſſet, Eccleſiæ reſtitueret, morte præuentus eſt.*

21. *Marcion præcurſor Antichriſti. V. Antichriſtus. I.*

MARCION. 1. 2. 3. 4. 5. & ſeq. SCHOL.

NATVRA *quia nihil natura congruum & placitum habet; adeo ſaua eſt plaga, vt naturaliter abnegent omnes ſe in ea natos.* NOMINE ILLVDITVR. *Quia per ludibrium dicitur hoſpitalis Græcis εὔξενος; cum potius ἄξενος, id eſt, inhoſpitalis deberet appellari.* IN PLAVSTRO. *Plauſtrum dictum eſt quod ex omni parte, ſit palam & apertum quod in huiuſmodi curru vehitur, vt ait Varro lib. 4. de lingua Latina. Accipitur etiam pro Septentrionalibus ſyderibus quas vocant vrſas, quarum ſingulæ quatuor ſtellis conſtant in quadrangulum diſpoſitis, & aliis tribus, quas Aſtronomi tribus equis currum trahentibus aſſimilant. De quibus Seneca in Oedipo:* quaſque deſpectat vertice ſummo Sydus Arcadicum, geminumque plauſtrum. *Siue ergo plagam rigentem frigore, ſiue vndique patentem & inhabitabilem intelligas, rectè plauſtrum dixeris. Aug. lib. de vnitate Eccleſiæ, cap. 19 à m. ex Pſal. 47.* Latera Aquilonis ciuitas Regis magni, non eſt niſi Eccleſia, &c. fortaſſe illo teſtimonio Marcion hæreticus vteretur, qui dicitur Ponticus fuiſſe, quæ partes ad Aquilonem ſunt, &c. *quæ ironicè dicit, ſicut & meridiem donato*, GENTES FEROCISSIMÆ. *Quales ſunt Tauri, Colchi, Scythæ, Tauroſcytæ, Hamaxobij, &c.* SEDES INCERTA. *Quia Pontini non certo loco habitant, ſed vagantur.* CRVDA. *Rudis, aſpera. Vel quod crudis veſcantur carnibus.* LIBIDO PROMISCVA, *nulla matrimonij fides. Vix verenda tegunt.* DE IVGO. *Id eſt collo, cui iugum imponi ſolet.* QVI, *quis.* INTERCEDAT. *Interueniat, accedat.* ERVBESCVNT. *Non abſcondunt arma.* CONVORANT, *ſimul vorant.* DECESSERINT, *mortui fuerint.* SECVNDVM PVDOREM, *licet pudor ſit innatus mulieribus, Pontinæ tamen nec ſexu mites, nec pudore verenda tecta.* EXCLVDVNT, *nudant.* PENSVM. *Labore diurno exercentur, & operas ſuas locant ſecuribus arbores cadendo.* LIBENS, *liber & patens, adeo nubibus abſcondi cogitur.* HYBERNVM, *tempus ſcilicet.* LIQVORES. *Gelu non ſoluitur, niſi ignibus magnis accenſis.* NEGANTVR, *non fluunt nec manant fluuij ob aſſiduum gelu.* EXAGGERANTVR, *altiores ſiunt, pruina & niue denſati.* SCENIS DEDIT. *Subminiſtrauit materiam tragœdis.* DE SACRIFICIIS TAVRORVM. *Qui pro victimis mactabant aduenas.* AMORIBVS COLCHORVM. *Tritum Iaſonis & Medeæ.* CAVCASORVM. *Vulgatum etiam de Tytio, & Promethea ad Caucaſum vinctis, & vulturi expoſitis.* HAMAXOBIO INSTABILIOR, *Sarmatiæ gens vicina Ponto ſedem ſubinde mutans.* ISTRO FALLACIOR. *Danubium Fluuium intelligit, qui ab Axio oppido vſque ad Pontum Euxinum Iſter dicitur, à quo & dicta Iſtropolis. Vide Plin. lib. 4. c. 12. fallax dicitur, aut propter flexum ſinuoſum, aut oſtiorum multitudinem, aut quod ſubito inundans accolas opprimat.* VERVS PROMETHEVS, *qui non fictè, ſed verè hominem finxit de limo terræ.* CASTOR, *ſibi conſcius ob pudenda mortem parari, ea ſibi dentibus abſcindit. Marcion omnino nuptias interdicit, vt malas, quod à Creatore in paradiſo terreſtri introductæ fuerint.*

2. CVR AVTEM. *Marcionem irridet vt vecordem & ſenſu carentem, nec habentem cor humanum, rationale, intelligens, ſed pro corde peponem; qui Corpus Christi phantaſticum, cenſuit, quod Luc. 22. 19. Chriſtus dixerit de pane accepto:* hoc eſt Corpus meum. *Quod niſi fuiſſet verum corpus humanum, poterat æquè peponem aut cucurbitam fictam appellare.* ISTAM FIGVRAM. *Non ſolum in veteri lege panis figura fuit Corporis Chriſti, ſed*
A *& in noua, ſpecies panis, & Sacramentum, ſignum eſt cruenti ſacrificij in incruento myſterio. Nec figura veritatem excludit; aliàs Paulus Hebr. 1. filium Dei dicens figuram ſubſtantiæ Patris, & ad Philipp. 2. in forma, ſeu vt vertit Tertul. in effigie Dei conſtitutum, à Patris conſubſtantialitate excluſiſſet.* PER IEREMIAM. *Vulgata: Ier. 11. 19.* Et ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam: & non cognoui, quia cogitauerunt ſuper me conſilia dicentes: mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. 70. non cognoſcebam. Super me cogitauerunt cogitationem malam dicentes, venite, &c. & exteramus eum de terra viuentium, &c.

3. MVS, *Pontica mures, vt reliqua ſoli barbariora cæteris, inſinuat. Legendus Plin. lib. 8. c. 57. vbi notat hos*
B *mures hieme condi & præmanſa remandere.* NÆ, *certè.* EVXINE. *Ponto Euxino oriunde.* PROBABILIOREM, &c. *te magis commendaſti apud Philoſophos, quam apud Chriſtianos.* FERAM, *murem vel canem Ponticum.* CANICVLAM. *Inde Diogenes Cynicus dictus, quod canis inſtar oblatraret & morderet; & quia vanitatem ſæculi deſpuebat, ideo probatus Philoſophis.* NOBISCVM, *id eſt cum fidelibus & Chriſtianis primò ſentiebat.* DESTINARI, *deſignari ad ſcopum & ſignum, iuſtæ reprehenſionis iaculis expoſitum.* RETRO, *antehac, prius.*

4. SPONGIA, *qua multa deleuit ex vnico Lucæ Euangelio, quod ſolum admittit.* EX ABVNDANTI, *fruſtra, ſuperfluè agito.* VALIDIVS, *firmiora ſolidioraque argumenta depromam ex ſcriptis Lucæ quæ admittit, quibus apertè conuincitur, quam ex his quæ reſpuit.*

5. NOVISSIMAM, *poſtremò à Paulo memoratam.*
C NVLLAM MAGIS, &c. *quia magis contra eum facit. Immediatè enim præmiſerat ex Paulo ad Galatas 3.* Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dixit ſeminibus, quaſi pluribus, ſed ſemini, tanquam vni, quod Chriſtus eſt. CONVERTIT, *mutauit ex parte, & peruertit.*

6. ET PROPHETARVM. *Epheſ. 2. 20.* Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, &c. *quod abſtulit, quia Prophetas pertinentes ad teſtamentum Creatoris reſpuit.* IN ECCLESIA. *Epheſ. 4. 11.* Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, &c. EXSTRVERE. *Inſtruere, ædificare. Frequenter Paulus aliique Apoſtoli vtuntur authoritatibus ſumptis ex Prophetis veteris Teſtamenti.* SVMMVM LAPIDEM, *Epheſ. 2. 20.* Ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. ISTE FACTVS,
D *Pſal. 117. 22.* Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

7. ORIGINALIA, &c. *Literas authenticas, quibus Chriſti origo probetur.* MORTVVS ES. *Certè ſi* juſtus ex fide viuit, mortuus eſt qui non habet fidem; *ait Aug. & iniuſtius Marcion qui & Chriſto veritatem carnis eripit, & nobis veram per eius carnem & ſanguinem ſalutem, & Deo gloriam.* MAGIS MORTVVS. *Omnis quidem infidelis mortuus eſt, quia viuificantem fidei ſpiritum non habet: vnde Paulus,* Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus: *ſed hic qui numquam credidit, minus mortuus eſt, qui negatiuè tantum, quàm Marcion, aut alius infidelis poſitiuè, qui a fide prius accepta ſpontaneè receſſit.* Trita enim lux hominum; *& fides lumen & vita fidelium.*

8. IN HAC SPECIE, &c. *Vox Iuris. In hoc genere*

criminis plagiarij, in hac erroris ſpecie, qua Chriſto veram carnem negas, cum & verè lotus à Ioanne fuerit in Iordane, & verè ſuper eius caput ſolidum & non inane, corporea columba conſederit, conuincitur apertè error tuus, & patet malitia, qua Ioannis Euangelium reiecisti.

9. PARATVRAM Id eſt apparatum Euangelij eius. IMPII. Quia impugnat veritatem carnis Chriſti, de qua Paulus: manifeſtè magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtum eſt in carne, &c. SACRILEGI. quia Scripturam ſacram truncauit in multis. AD IPSVM, &c. argumentatur ad hominem. Etiam ex Euangelio per ipſum conſarcinato & mutilato ad libitum, contra ipſum diſputans. INTERPOLANDO, fucando. DOTEM, quaſi ſponſæ Scripturæ ſuæ velut Amaſiæ adinuenit ſpecioſum nomen, quo velut dote Euangelium ſuum ditaret & ornaret. COACTVM, compilatum, vel magna violentia in contrarium ſenſum Scripturas abripiens AD SEPARATIONEM, &c. vt legem veterem Nouæ contrariam probaret, & proinde duos eius authores, & Deos diuerſos adſtrueret. INSTRVMENTI, Teſtamenti. VT EXINDE, &c. vt inde nobis incautus viam aperuerit contra ipſum concludendi, ex multis Noui Teſtamenti antitheſibus, & oppoſitionibus, diuerſos quoque Deos, & authores eius extitiſſe. PATROCINARETVR, aſſumpto per hoc ab ipſo Marcione patrocinio; cùm ſit par vtriuſque ratio.

10. COMMENTATORIBVS. Scriptoribus Euangelicis. CÆDERET, truncaret. NON APOSTOLVS. Fuit enim tantum Diſcipulus & Euangeliſta. POSTERIOR, comes & ſocius peregrinationibus Pauli, qui abortiuum ſe, nouiſſimum, & minimum dixit. Quamuis Marcion C non jam ſub Lucæ nomine, ſed ipſius PAVLI Euangelium ſuum edidiſſet, fidem tamen non faceret hoc ſingulare inſtrumentum, nec ei crederetur niſi conſentiret Apoſtolorum anteceſſorum fidei & doctrinæ: cùm & ipſe Paulus, ne in vacuum ſcriberet & doceret, conſuluerit anteceſſores ſuos Apoſtolos. Qua propter cùm Euangelium Lucæ à Marcione electum, ab eoque truncatum & interpolatum, non reſpondeat aliis Euangeliis prius editis, nec Apoſtolicæ fidei, ei fides habenda non eſt.

11. SI IPSVM, &c. Contendit cum Marcione de veritate Euangelij. Marcion ſuum, verum eſſe tuetur, nos noſtrum, ex antiquitate præcedente; eius verò corruptum aſſerimus. SOLVS, quod jactat ſe ſolum habere purum & ſincerum ET QVOMODO, &c. Quæro, quomodo D conſonat Euangelium Marcionis Euangelio noſtro, cui non inſcribitur titulus Apoſtolorum? AVT SI NON STATIM, &c. Si ideo Euangelium quo vtitur Marcion (quodque adulterauit circa titulum, inſcribendo illud & cognominando, vt ſupra numero 9. Antitheſes) Lucæ adſcribendum non eſt: STATIM, primò inſpectu, nulla alia ratione, quàm quia reſpondet noſtro. CÆTERVM, de cætero ab Apoſtolis ſcriptum, & fide dignum cenſendum eſt; IAM ERGO, &c. Sequitur vt Euangelium noſtrum illi conſonans in cæteris & Apoſtolicum, & fide dignum habeatur; licet Marcion ipſe corruptor tituli, imponat nobis, nos eius titulum corrupiſſe inſcribendo ei; Euangelium ſecundùm Lucam. Quis litem hanc dirimet, niſi exemplaria antiqua, quæ noſtra, & Marcionis tempora E præceſſerunt.

12. DE HIS, &c. Interrogandus Marcion, cur Euangelio Lucæ potius hæſerit, illudque receperit quàm alia Euangelia, & ſcripta Apoſtolorum; cum hæc ab initio Eccleſiæ non minus extiterint quam Lucæ Euangelium. DEDICATA, id eſt cum naſcente Eccleſia, primatiſque Eccleſiis quibus ſcripſerunt Apoſtoli, vnam Catholicam conſtantibus Eccleſiam, Apoſtolica ſcripta prodierunt. Nec credibile eſt Diſcipulos prius Eccleſiam ſcriptis docuiſſe, quàm Magiſtros ſuos Apoſtolos. COMPETIT. Decebat magis Marcionem cum ſuis ſectariis, Euangelia Apoſtolorum emendare, ſi à quibuſdam Pſeudapoſtolis fuerant deprauata; & eorum peruerſitatem tanto accuratius re- A ſtituere, quantò authoritas Apoſtolorum maioris momenti erat, quàm Diſcipulorum. APOSTOLICA. Scripta integra ad nos vſque permanſere, & ipſum quoque Lucæ Euangelium, donec ſacrilegis illud Marcion manibus violauit. ILLA, ſcripta & Euangelia Apoſtolorum redigant AD FORMAM SVI Euangelij Lucæ truncati & corrupti. QVÒ; vt hoc modo ſcriptis Apoſtolorum coaptent Euangelium Lucæ, quod & ſubinde reformant, prout à nobis conuincuntur de falſitate & corruptione. TRADVCTO. Vox Pauli, & Euangelij quia captiuus & conuictus traducitur Marcion ad iudicium condemnandus vt falſarius. TRAMITTIT, tranſmutat fraudulenter, aut apertâ impudentiâ corrumpit, vt tranſmittat ad poſteros.

13. CONSPIRANTIA, quæ conueniunt in Nouo Te- B ſtamento cum veteri, quod Marcion Creatori tribuit. AB ASSERTORIBVS id eſt cultoribus Dei Creatoris, ex Veteri Teſtamento, in Euangelio Lucæ admixta, deleuit. CONVENIEMVS. Vox juris: ex ipſis locis quæ Marcion reſeruauit, cum ipſo congrediemur. SI NOBISCVM, &c. Si Orthodoxæ fidei magis faueant.

14. EPISTOLÆ, ad Philemonem ſcilicet. AD VNVM ſcilicet Philemonem. ETIAM NVMERVM Epiſtolarum Pauli, vt & numerum Euangeliorum. INTERPOLARE. Non tantum hîc ſignificat immutare, conſarcinare, veteres renouare, aut fucare, nouis admixtis, ſed & numerum ipſum intercipere, & minuere.

15. QVANTAS FOVEAS. Hiatus intelligit intermedios, raſis multis verbis & ſententiis. IN ISTA ſcilicet Epiſtola ad Romanos de qua totum eſt caput 13. & C 14. libri quinti contra Marc.

17. FRONTEM, id eſt titulum Euangelio præfixum cum ſui Authoris Lucæ nomine. EX NOSTRO ſcilicet Euangelio Lucæ nomen præferente, in capite, & corpore textus integro.

18. LINEÆ, ſpatio curſus & metæ præfixæ. ALIVM DEVM, quàm Creatorem. Vbi aduerte immediatè egiſſe de bona arbore non ferente fructum malum, nec malâ bonum, vt de bono vel malo theſauro cordis, quod ſic explicat: nec Marcion aliquid boni de theſauro Cerdonis malo protulit, nec Apelles de Marcionis; multò enim hæc congruentius in ipſos interpretabimur, quæ Chriſtus in homines allegorizauit, non in duos Deos, ſecundùm ſcandalum id eſt hæreſim, D Marcionis. ADVLTERIVM quo Euangelium adulterauit. IN HOC SOLO. Videlicet puncto doctrinæ erroneæ Marcionis, quo nouum Deum & alium à Creatore per Chriſtum reuelatum aſſerit, MIROR MANVS huiuſmodi fabricatrices miratas fuiſſe ADVLTERIVM ſuum, hoc eſt adulterinum & fictitium Deum, vero Deo ſuffurando honorem. NISI QVOD, &c. tota differentia inter adulterum & furem Marcionem, & alios prædones & maleficos, hæc eſt, quod alij ſemper timent, & propria conſcientiæ ſtimulis excitati, vigilanter aduertunt, ne manus cum furto & maleficio deprehendantur; ſtupidus autem Marcion de nouo inuento Deo ſuis adgratulatur manibus, & in furto ſuo aperto deprehendi non timuit.

E 19. IMPEDIMENTIS, ſecundinis quibus infans inuoluitur OBLITVM, ſordidum. DIRIGITVR, ne membra curuentur, & diſtorta, malum habitum contrahant. VNCTIONIBVS FORMATVR, forma eius & decor impuro deturpatus ſanguine, aqua, vino, oleo, deterſus confirmatur BLANDITIIS, nutriculæ riſu, & oſculo. VENERATIONEM, opus quod natura author cunctis animalibus venerandum produxit. QVOMODO ALIQVEM, ſi innocentem infantem omnibus amabilem odiſti, quem potes diligere? TE PLANE, &c. qui enim diligit iniquitatem odit animam ſuam.

20. POENITENTIAM CONFESSVS. Publicè teſtatus pœnitere ſe priſtini erroris. ITA PACEM RECEPTVRVS. Ad Eccleſiæ vnitatem, poſt deteſtationem & abiura-

tionem publicam erroris, & impletam, quæ ab Hæreſiarchis exigebatur, conditionem; qua etiam eos quos ſeduxerant ad veram fidem Eccleſiæ reuocarent, idque ſatagerent quoad poſſent verbo & exemplo. Cui conditioni cum A *Marcion ſponte occurreret eamque implere moliretur, morte præuentus eſt.* PERDITIONI *ad perditionem. De hac conditione legendus Euſebius lib. 6. cap. 35. & Cypr. ep. ad Antoninum de Trophymo.*

MARCIONIS DEVS QVAM RIDICVLVS.

1. Marcion Dei noui inductor ſuperbus, falſum Deum profert exemplo paganorum. 1. cont. Marc. cap. 8. in p.

PRimo, ſupercilio ſtuporem ſuum ædificant Marcionitæ, quod nouum Deum proferant, quaſi nos veteris Dei pudeat. Inflantur & pueri nouis calceis: ſed à vetere pædagogo calceati mox vanam gloriam vapulabunt. Nouum igitur audiens Deum in vetere mundo, & in vetere æuo, & ſub vetere Deo ignotum, inauditum, quem tantis retro ſeculis neminem, & ipſa ignorantia antiquum, quidam Ieſus Chriſtus, & ille in veteribus nominibus nouus reuelauerit, nec alius antehac; gratias ago huic gloriæ eorum, maximo adjutorio eius hinc jam hæreſim probaturus; nouæ ſcilicet diuinitatis profeſſionem. Hæc erit nouitus, quæ etiam ethnicis Deos peperit, nouo ſemper ac nouo titulo conſecrationis cuiuſque. Quis Deus nouus, niſi falſus? Ne Saturnum quidem tanta hodie antiquitas Deum probabit, quia & illum nouitas aliquando produxerit quum primum conſecrauit. Atenim viua & germana diuinitas, nec de nouitate, nec de vetuſtate, ſed de ſua veritate cenſetur.

2. Marcion debet prius probare, alterius Dei ſui exiſtentiam, quam legis eius authoritatem. 4. cont. Marc. cap. 12. à p.

ET oportuerit vtique prius alium Deum exponi, poſtea diſciplinam eius induci; quia Deus auctoritatem præſtet diſciplinæ, non Deo diſciplina: niſi ſi & Marcion plane tam peruerſas non per magiſtrum litteras didicit; ſed per litteras magiſtrum.

3. Marcionis Deus impotens, ſi creare non potuit; ſibi iniurius, ſi noluit. 1. cont. Marc. cap. 11. in f. & 12. in p.

HOc ipſo nemo Deum Creatorem dubitet, quia totum hoc condidit; hoc ipſo nemo debeat credere Deum & illum qui nihil condidit, niſi ratio fortè proferatur. Duplex iſta videatur neceſſe eſt, vt aut noluerit condere quid, aut non potuerit. Tertium ceſſat. Sed non potuiſſe, indignum Deo eſt. Noluiſſe, an dignum, volo inquirere. Dic mihi, Marcion, voluit Deus tuus cognoſci ſe quocunque in tempore? anne alio propoſito & deſcendit, & prædicauit, & paſſus reſurrexit, quàm vti cognoſceretur? Et ſine dubio ſi cognitus eſt, voluit: nihil enim circa eum fieret, niſi voluiſſet. Quid ergo tantopere notitiam ſui procurauit, vt in dedecore carnis exhiberetur; & quidem majore, ſi falſæ? Nam hoc
Deut. 21. 22. turpius, ſi & mentitus eſt ſubſtantiam corporis, qui & maledictum in ſe creatoris admiſit, ligno ſuſpenſus. Quanto honeſtius per aliqua propriæ molitionis indicia cognitionem ſui præſtruxiſſet? maxime aduerſus eum cognoſci habens, apud quem ex operibus ab initio cognitus non erat. Nam & quale eſt, vt creator quidem ignorans eſſe alium ſuper ſe Deum,
Eſa. 44. 24. vt volunt Marcionitæ, qui ſolum ſe etiam jurans adſeuerabat, tantis operibus notitiam ſui armauerit, quam potuerat non ita curaſſe ſecundùm ſingularitatis ſuæ præſumptionem: ille autem ſublimior, ſciens inferiorem Deum tam inſtructum, nullam ſibi proſpexerit agnoſcendo paraturam? quando etiam inſigniora & ſuperbiora opera debuiſſet condidiſſe, vt Deus ex operibus cognoſceretur ſecundùm creatorem; & ex honeſtioribus, potior & ge-
CAP. XII. neroſior creatore. Ceterum, etſi eſſe eum poſſemus confiteri, ſine cauſſa eſſe eum deberemus argumentari. Sine cauſſa enim eſſet, qui rem non haberet: quia res, omnis cauſa eſt, vt ſit aliquis cujus res ſit. Porro, inquantum nihil oportet eſſe ſine cauſa, id eſt ſine re; quia ſi ſine cauſa ſit, perinde eſt atque ſi non ſit, non habens rei cauſam, rem ipſam: in tantum Deum dignius credam non eſſe, quàm eſſe ſine cauſa. Sine cauſa enim eſt, qui rem non habendo, non habet cauſam. Deus autem ſine cauſa, id eſt ſine re, eſſe non debet. Ita, quoties oſtendo eum ſine cauſa eſſe, tanquam ſit, hoc conſtituo non eſſe illum: quia ſi fuiſſet, omnino ſine cauſa non fuiſſet. Sic & ipſam fidem dico illum ſine cauſa ab homine captare, aliter ſolito Deum credere ex operum auctoritate formatum, quia nihil tale proſpexit, per quod homo Deum didicit. Nam etſi credunt plerique in illum, non ſtatim ratione credunt, non habentes Dei pignus, opera eius Deo digna. Itaque hoc nomine ceſſationis & defectionis operum, & impudentiæ & malignitatis adfinis eſt: impudentiæ, qua fidem non debitam ſibi captat, cui præſtruendæ nihil proſpexit: malignitatis, quâ plures incredulitatis reos fecit, nihil fidei procurando.

4. *Marcionis Deus infirmus, qui ſolummodo bonus eſt: aut ſi etiam ſeuerus juxta Paulum, de veteri lege Creatoris exempla recenſentem, ea mendicat ab aduerſario ſuo. 5. cont. Marc. cap. 7. circa f.*

RElìquum exitum populi decurſurus, præmittit, [a] *Hæc autem exempla nobis ſunt facta.* Dic mihi, à Creatore, alterius quidem ignoti Dei hominibus, exempla ſunt facta? an alius Deus, ab alio mutuatur exempla, & quidem æmulo? De illo me terret ſibi, à quo fidem meam transfert. Meliorem me illi aduerſarius faciet? Iam ſi deliquero eadem quæ & populus, eademne paſſurus ſum, an non? Atquin ſi non eadem, vanè mihi timenda proponit, quæ non ſum paſſurus. Paſſurus autem à quo ero? Si à Creatore; qualia infligere ipſius eſt; & quale erit, vt peccatorem æmuli ſui puniat magis, quàm è contrario foueat Deus zelotes? Si ab illo Deo: Atquin punire non nouit. Ita, tota iſta propoſitio Apoſtoli nulla ratione conſiſtit, ſi non ad diſciplinam Creatoris eſt. Denique & in clauſula, præfationi reſpondet. [b] *Hæc autem quemadmodum euenerunt illis, ſcripta ſunt ad nos commonendos, in quos fines æuorum decucurrerunt.* O Creatorem & præſcium jam & admonitorem alienorum Chriſtianorum!

a 1. Cor. 10. 6.
Ibid.
b Ibid. 11.

5. *Dei Marcionis non eſt donum aliquod exhibere, nec Chriſtum ſibi, vel Apoſtolum vindicare; qui nullum Prophetam habuit, per quem aliquid poſſet promittere 5. cont. Marc. cap. 8. in f. & 9. in p.*

REs ipſæ probare debebunt, quis noſtrûm temerè Deo ſuo vindicet; & an noſtræ parti poſſit opponi; hæc, & ſi Creator repromiſit in ſuum Chriſtum nondum reuelatum, vt Iudæis tantum deſtinatum, ſuas habitura in ſuo tempore, in ſuo Chriſto, & in ſuo populo operationes. Exhibeat itaque Marcion Dei ſui dona, aliquos Prophetas, qui tamen non de humano ſenſu, ſed de Dei ſpiritu ſint locuti, qui & futura prænuntiarint, & cordis occulta traduxerint. Edat aliquem pſalmum, aliquam viſionem, aliquam orationem, dumtaxat ſpiritalem, in ecſtaſi, id eſt amentia, ſi qua linguæ interpretatio acceſſit. Probet mihi, etiam mulierem apud ſe propheraſſe, ex illis ſuis ſanctioribus feminis; magni ducam. Si hæc omnia facilius à me proferuntur, & vtique conſpirantia regulis & diſpoſitionibus & diſciplinis Creatoris, ſine dubio Dei mei erit Chriſtus, & Spiritus & Apoſtolus. Habet profeſſionem meam, qui voluerit eam exigere. Interim Marcionites nihil eiuſmodi exhibebit, qui timet jam pronuntiare, cuius magis Chriſtus nondum ſit reuelatus. Sicut meus expectandus eſt, qui à primordio prædicatus eſt, illius idcirco non eſt, quia non à primordio ſit. Melius nos credimus in Chriſtum futurum, quàm hæreticus in nullum.

1. Cor. 14. 26.
Cap. IX.

6. *Marcionis Deus minor eſt Creatore noſtro; cum maximum eius opus fuerit ſalus hominis, à Creatore facti. 1. cont. Marc. cap. 17. in p.*

HIs compreſſi, erumpunt dicere: Sufficit vnicum hoc opus Deo noſtro, quod hominem liberauit ſumma & præcipua bonitate ſua, & omnibus locuſtis anteponenda. O Deum majorem, cujus tam magnum opus non potuit inueniri, quàm in homine Dei minoris! Enimverò, prius eſt vt eum probes eſſe, per quæ Deum probari oportet; per opera; tunc deinde per beneficia. Primo enim quæritur, an ſit; & ita, qualis ſit. Alterum de operibus, alterum de beneficiis dinoſcetur. Ceterùm, non quia liberaſſe dicitur hominem, ideo eſſe eum conſtat: ſed ſi eſſe conſtiterit, tunc & liberaſſe dicetur; vt & an liberauerit conſtet; quia potuerit & eſſe, & non liberaſſe. Quomodo ergo, quia liberaſſe dicetur, etiam eſſe credetur? quum potuerit & eſſe, & non liberaſſe?

7. *Marcionis Deus defectu operum incognitus. 1. cont. Marc. cap. 17. in m.*

NVnc in iſto articulo ab ignoti Dei quæſtione deductis, ſatis conſtitit, tam nihil illum condidiſſe, quàm debuiſſe condidiſſe, vti cognoſceretur ex operibus; quia ſi fuiſſet, cognoſci debuiſſet; & vtique à primordio rerum. Deum enim non decuiſſet latuiſſe. Regrediar neceſſe eſt ad originem quæſtionis Dei ignoti, vt ceteros quoque ramulos eius excutiam. Primò enim quæri oportebit, quî poſtea ſe protulerit in notitiam; cur poſtea, & non à primordio rerum? quibus vtique neceſſarius, quâ Deus, & quidem melior, quò neceſſarior, latere non debuit. Non enim poteſt dici non fuiſſe aut materiam, aut cauſam cognoſcendi Deum, quum & homo à primordio eſſet in ſeculo, cui nunc ſubuenit; & malitia creatoris, aduerſus quam vt bonus ſubuenit. Igitur aut ignorauit & cauſam & materiam ſuæ reuelationis neceſſariæ, aut dubitauit, aut non potuit, aut noluit. Omnia hæc Deo indigna, maximè optimo.

8. Marcionis Deus ſtultè dicitur abſconditus, cuius Chriſtus lucernam vetat abſcondi. 4. cont. Marc. cap. 19. à p.

Luc.8.16. MIror autem quum lucernam negat abſcondi ſolere, quî ſe tanto ſeculo abſconderat majus, & neceſſarius lumen, quum omnia de occulto in apertum repromittit, qui Deum ſuum vſque adhuc obumbrat, expectans, opinor, naſci Marcionem.

9. Marcionis Dei reuelatio ſera, quaſi ab Aſtris ſuſpenſa, illuditur, vt & ipſe Marcion fictor Deorum. 1. cont. Marc. cap. 18. Per totum.

PRoceſſerit, age, jam in notitiam quando voluit, quando potuit, quando hora fatalis aduenit. fortaſſe enim anabibazon ei obſtabat, aut aliquæ maleficæ, aut Saturnus quadratus, aut Mars trigonus. Nam & Mathematici plurimum Marcionitæ: nec hoc erubeſcentes, de ipſis etiam ſtellis viuere creatoris. Tractandum & hîc de reuelationis qualitate, an dignè cognitus ſit; vt conſtet an verè; & ita credatur eſſe, quem dignè conſtiterit reuelatum. digna enim Deo probabunt Deum. Nos definimus Deum, primò natura cognoſcendum, dehinc doctrina recognoſcendum: natura ex operibus, doctrina ex prædicationibus. Sed cui nulla natura eſt, naturalia inſtrumenta non ſuppetunt. Ergo vel prædicationibus reuelationem ſui debuerat operari; maximè aduerſus eum reuelandus, qui & conditionis, & prædicationis operibus tot ac tantis, vix tamen hominum fidem impleuerat. Quomodo itaque reuelatus eſt? Si per humanam conjecturam, nega Deum aliàs cognoſci poſſe quàm per ſemetipſum: nec tantum ad formam prouocans creatoris, verum & ad conditionem tam diuinæ magnitudinis, quàm humanæ mediocritatis. ne major Deo homo videri poſſit, qui eum non vltro volentem cognoſci, ſuis viribus quodammodo in publicum agnitionis extraxerit: quum humana mediocritas facilius deos fingere ſibi norit ſecundùm totius æui experimenta, quàm verum ſectari quem naturâ jam intelligunt. Alioquin, ſi ſic homo Deum commentabitur, quomodo Romulus Conſum, & Tatius Cloacinam, & Hoſtilius Pauorem, & Metellus Alburnum, & quidam ante hoc tempus Antinoum; hoc aliis licebit: nos Marcionem nauclerũ nouimus, non regem, nec imperatorem.

10. Marcionis Deus latens, abſcondita reuelare non potuit, ſed ſolus Deus Creator. 4. cont. Marc. cap. 25. in p.

a Luc.10. 21. QVis Dominus cœli inuocabitur, qui non prius factor oſtenditur? a *Gratias enim*, inquit, *ago, & confiteor, Domine cœli, quod ea quæ erant abſcondita ſapientibus & prudentibus, reuelaueris paruulis.* Quæ iſta? & cuius? & à quo abſcondita? & à quo reuelata? Si à Deo Marcionis abſcondita & reuelata, qui omnino nihil præmiſerat, in quo aliquid abſconditum eſſe potuiſſet, non prophetias, non parabolas, non viſiones, non vlla rerum, aut verborum, aut nominum argumenta, per allegorias & figuras, vel ænigmatum nebulas obumbrata; ſed ipſam magnitudinem ſui abſconderat, quam cum maximè per Chriſtum reuelabat, ſatis iniquè. Quid enim deliquerant ſapientes & prudentes, vt abſconderetur illis Deus? ad quem cognoſcendnm non ſuffecerat ſapientia atque prudentia illorum, nulla via data ab ipſo per aliquam operum prædicationem; vel veſtigia, per quæ ſapientes atq. prudentes deducerentur. Quamquam & ſi in aliquo deliquiſſent erga Deum ignotum, pone tunc notum; non tamen zelotem eum experiri debuiſſent, qui diſſimilis Creatoris inducitur. Igitur ſi nec materias præmiſerat, in quibus aliquid occultaſſet; nec reos habuerat, à quibus occultaſſet; nec debuerat occultaſſe, etiam ſi habuiſſet; jam nec reuelator ipſe erit, qui abſconditor non fuit: ita nec Dominus cœli, nec Pater Chriſti; ſed ille, in quem competunt omnia.

11. Marcionis Deus vt bonus probaretur, debuerat ſtatim ſe prodere ex innata bonitate, ex quo malum Creatoris in homine apparuit. 1. cont. Marc. cap. 22. à p.

QVum circumſpicio tempora, nuſquam eſt, à primordio materiarum, & introitu cauſarum, cum quibus debuerat inueniri exinde agens, quod agi habuit. Erat enim jam & mors, & aculeus mortis delictum, & ipſa malitia creatoris; aduerſus quam ſubuenire deberet alterius Dei bonitas, primæ huic regulæ diuinæ bonitatis occurrens, ſi ſe naturalem probaret, ſtatim ſuccurrens, vt cauſa cepit. Omnia enim in Deo naturalia & ingenita eſſe debebunt, vt ſint æterna, ſecundùm ſtatum ipſius; ne obuenientia & extranea reputentur, ac per hoc, temporalia, & æternitatis aliena. Ita & bonitas perennis & jugis exigetur in Deo, quæ in theſauris naturalium proprietatum repoſita & parata, antecederet cauſas & materias ſuas; & primam quamque ſuſciperet, non deſpiceret & deſtitueret, ſi antecedebat. Denique, non minus & hîc quæram, cur non à primordio operata ſit bonitas eius, quàm de ipſo quæſiuimus, cur non à primordio ſit reuelatus? Quidni? qui per bonitatem

reuelari

reuelari haberet, ſi qui fuiſſet. Non poſſe quid, Deo non licet, nedum naturalibus ſuis fungi: quæ ſi continentur, quo minus currant, naturalia non erunt. Et otium enim ſui natura non nouit. hinc cenſetur, ſi agat; ſic, nec noluiſſe videbitur, exercere bonitatem interim naturæ nomine. Natura enim ſe non poteſt nolle, quæ ſe ita dirigit, vt ſi ceſſauerit, non ſit. Sed ceſſauit aliquando in Deo Marcionis, de opere bonitas; Ergo non fuit naturalis bonitas, quæ potuit aliquando ceſſaſſe, quod naturalibus non licet. Et ſi non erit naturalis, jam nec æterna credenda, nec Deo par; quia non æterna; dum non naturalis: quæ denique nullam ſui perpetuitatem, aut de præterito conſtituat, aut de futuro repromittat. Nam & à primordio non fuit, & in finem ſine dubio non erit. Poteſt enim & non eſſe quandoque, ſicut non fuit aliquando.

12. *Marcionis Deus poſt tantum tempus ſubueniens homini, paſſioni, & mutationi ſubiectus probatur. 1. cont. Marc. cap. 25. in m.*

ECce enim hoc ipſo quod retro quietus, qui nec notitiam ſui aliquo interim opere cùrauerit, poſt tantum æui ſenſerit in hominis ſalutem, vtique per voluntatem, nonne concuſſibilis tunc fuit nouæ voluntati, vt & ceteris motibus videatur obnoxius? Quæ autem voluntas ſine concupiſcentiæ ſtimulo eſt? Sed & cura accedet voluntati. Quis volet, quod non concupiſcet? Quis enim volet quid & concupiſcet, & non curabit? Igitur cum & voluit & concupiit in hominis ſalutem, jam & ſibi & aliis negotium fecit. Epicuro nolente, conſiliario Marcione. Nam & aduerſarium ſibi conſtituit, ipſum illud, aduerſus quod & voluit, & concupiit & curauit, ſiue delictum, ſiue mortem: in primis ipſum arbitrum eorum, & dominum hominis creatorem. Porro, nihil ſine æmulatione decurret, quod ſine aduerſario non erit. Denique volens, & concupiſcens, & curans hominem liberare, hoc ipſo jam æmulatur & eum à quo liberat; aduerſus eum ſcilicet ſibi liberaturus; & ea de quibus liberat, in alia liberaturus. Proinde enim æmulationi concurrant neceſſe eſt officiales ſuæ in ea quæ æmulatur, ira, diſcordia, odium, dedignatio, indignatio, bilis, nolentia, offenſa. Hæc omnia, ſi æmulationi adſiſtunt, æmulatio autem liberando homini procurat; liberatio autem hominis, operatio bonitatis eſt, non poterit ea bonitas ſine ſuis dotibus, id eſt, ſine ſenſibus & affectibus, per quos adminiſtratur aduerſus creatorem; ne ſic quoque irrationalis proſcribatur, ſi careat & ſenſibus & affectibus debitis.

13. *Marcionis Deus otioſus & vacans à beneficio præſtando, defectuoſus, malignus, & fautor mali à Creatore producti. 1. cont. Marc. cap. 22. à m.*

IGitur, cùm conſtet in primordio ceſſaſſe bonitatem Dei illius: (non enim à primordio liberauit hominem;) & voluntate potius eam, quàm infirmitate ceſſaſſe, jam voluntas ſuppreſſæ bonitatis, finis inuenietur malignitatis. Quid enim tam malignum, quàm nolle prodeſſe cùm poſſis? quàm vtilitatem cruciare? quàm iniuriam ſinere? Totum denique creatoris elogium in illum reſcribetur, qui ſæuitias eius, bonitatis ſuæ morâ iuuit. Nam in cuius manu eſt quid'ne fiat, eius jam deputatur, cùm fit. Homo damnatur in mortem, ob vnius arbuſculæ delibationem, & exinde proficiunt delicta cum pœnis; & pereunt jam omnes, qui paradiſi nullum ceſpitem norunt. Et hoc melior aliqui Deus aut neſcit, aut ſuſtinet? Si vt ex hoc melior inueniretur quanto creator deterior haberetur, ſatis & in iſto conſilio malitioſus, qui & illum voluit oneratum operationibus eius admiſſis, & ſeculum in vexatione detinuit. Quid de tali medico iudicabis, qui nutriat morbum morâ præſidij, & periculum extendat dilatione remedij, quo pretioſius aut famoſius curet? Talis & in Deum Marcionis dicenda ſententia eſt, mali permiſſorem, iniuriæ fautorem, gratiæ lenocinatorem, benignitatis præuaricatorem, quam non ſtatim cauſæ ſuæ exhibuit. Planè, ſi natura bonus, exhibiturus, & non acceſſione: ſi ingenio optimus, & non diſciplina: ſi ab æuo Deus, & non à Tiberio; immo (quod verius) à Cerdone & Marcione. Tiberio nunc Deus ille præſtiterit, vt imperio eius diuina bonitas in terris dedicaretur.

14 *Marcionis Deus malus eſt, qui irrationaliter ſuccurrit homini à Deo malo producto; & iniuſtus, qui ſibi vendicat filium & ſeruum alienum, in Domini domo. 1. cont. Marc. cap. 23. à m. ad f.*

CÆterùm, qualis bonitas, quæ per iniuriam conſtat, & quidem pro extraneo? fortaſſe enim pro domeſtico aliquatenus rationalis habeatur bonitas iniurioſa. pro extraneo verò, cui nec proba legitimè deberetur, qua ratione, tam iniuſta, rationalis defendetur? Quid enim iniuſtius, quid iniquius & improbius, quàm ita alieno benefacere ſeruo, vt Domino eripiatur, vt alij vindicetur, vt aduerſus caput Domini ſubornetur, & quidem, quo indignius, in ipſa adhuc domo Domini, de ipſius adhuc horreis viuens, ſub ipſius adhuc plagis tremens? Talis adſertor etiam damnaretur in ſæculo, nedum plagiator. Non

aliter Deus Marcionis irrumpens in alienum mundum, eripiens Deo hominem, patri filium, educatori alumnum, Domino famulum; vt eum efficiat Deo impium, Patri irreligioſum, educatori ingratum, Domino nequam. Oro te, ſi rationalis bonitas talem facit, qualem faceret irrationalis? Non putem impudentiorem, quam qui in aliena aqua alij Deo tinguitur, ad alienum Cœlum alij Deo expanditur, in aliena terra alij Deo ſternitur, ſuper alienum panem alij Deo gratiarum actionibus fungitur, de alienis bonis, ob alium Deum nomine Eleemoſynæ & dilectionis operatur. Quis iſte Deus tam bonus, vt homo ab illo malus fiat? tam propitius, vt alium illi Deum, & Dominum quidem ipſius faciat iratum?

15. *Marcionis Deus vanus & inconſtans, qui deſertores ſuos igni Creatoris addicit, & baptiſmo ſanctificat carnem malam ab eodem factam.* 1. *cont. Marc. cap.* 27. *in f.* & 28. *per totum.*

MVltò adhuc vanius, cùm interrogati, quid fiet peccatori cuique die illo? reſpondent, abjici illum quaſi ab oculis. Nonne & hoc judicio agitur? judicatur enim abjiciendus, & vtique judicio damnationis: niſi ſi in ſalutem abjiciatur peccator, vt & hoc Deo optimo competat. Et quid erit abjici, niſi amittere id quod erat conſecuturus, ſi non abjiceretur? id eſt ſalutem. Ergo ſalutis in detrimentum abjicietur: & hoc decerni non poterit niſi ab
CAP. XXVIII. irato, & offenſo, & executore delicti, id eſt judice. Exitus autem illi abjecto quis? Ab igne, inquiunt, creatoris deprehendetur. Adeone nullum habet elementum, vel in hanc cauſam prouiſum, quo peccatores ſuos vel ſine ſæuitia relêget, ne illos dedat creatori? Quid tunc creator? Credo ſulphuratiorem eis gehennam præparabit, vt blaſphemis ſuis ſcilicet: niſi
Exo.20.5. quod Deus zelotes fortaſſean deſertoribus aduerſarij ſui parcat. O Deum vſquequaque peruerſum, vbique irrationalem, in omnibus vanum, atque ita neminem: cuius non ſtatum, non conditionem, non naturam, non vllum ordinem video conſiſtere; jam nec ipſum fidei eius ſacramentum Cui enim rei baptiſma quoque apud eum exigitur? Si remiſſio delictorum eſt, quomodo videbitur delicta dimittere, qui non videbitur retinere? quia retineret, ſi judicaret. Si abſolutio mortis eſt, quomodo abſolueret à morte, qui non deuinxit ad mortem? deuinxiſſet enim, ſi à primordio damnaſſet. Si regeneratio eſt hominis, quomodo regenerat, qui non generauit? Iteratio enim non competit ei, à quo quid nec ſemel factum eſt. Si conſecutio eſt Spiritus ſancti, quomodo ſpiritum adtribuet, qui animam non prius contulit? quia ſuffectura eſt quodammodo ſpiritus anima. Signat igitur hominem, nunquam apud ſe reſignatum; lauat hominem, nunquam apud ſe coinquinatum; & in hoc totum ſalutis ſacramentum carnem mergit exortem ſalutis. Nec ruſticus terram rigabit, fructum non relaturam, niſi tam vanus, quàm Deus Marcionis. Proinde, cur tantam, ſiue ſarcinam, ſiue gloriam, infirmiſſimæ, aut indigniſſimæ carni imponit ſanctitatem? Quid dicam autem de diſciplinæ vanitate qua ſanctificat ſubſtantiam ſanctam? Quid aut onerat infirmam, aut exornat indignam? Quid non ſalute remunerat, quam onerat vel exornat? Quid fraudat mercedem operis, non rependens carni ſalutem? Quid & honorem ſanctitatis in illa mori patitur?

16. *Marcionis Deus non eſt ſimpliciter bonus, qui ſuos reliquit ſub flagellis temporalibus Creatoris.* 1. *cont. Marc. cap.* 24. *in f.*

ERat & illud perfectæ bonitatis, vt homo liberatus in fidem Dei optimi, ſtatim eximeretur de domicilio atque dominatu Dei ſæui. At nunc & febricitas, ô Marcionita, & ceteros tribulos & ſpinas dolor carnis tuæ tibi edit; nec fulminibus tantum, aut bellis, & peſtibus, aliiſque plagis Creatoris, ſed & ſcorpiis eius obiectus; in quo te putas liberatum de regno eius, cuius te muſcæ adhuc calcant? Si de futuro erutus es, cur non & de præſenti, vt perfectè? Alia eſt noſtra conditio, apud auctorem, apud judicem, apud offenſum principem generis. Tu tantummodo bonum Deum præfers. non potes autem perfectè bonum oſtendere, à quo non perfectè liberaris.
Gen.3.18.

17. *Marcionis Deus improbus, qui & paucos ſaluet, & ex eis ſolam animam, & non carnem, quam priuat nuptiis, Martyriis laniat, & tamen baptizat.* 1. *cont. Marc. cap.* 24. *in p. ad circa f.*

a Matth. 6. 48. SEd Deus, ſicut æternus & rationalis, ita opinor & perfectus in omnibus. [a] *Eritis enim perfecti, quemadmodum Pater veſter qui in cælis eſt.* Exhibe perfectam quoque bonitatem eius. Etſi de imperfecta ſatis conſtat, quæ neque naturalis inuenitur, neque rationalis, nunc & alio ordine traducetur: nec jam imperfecta, immo & defecta, exigua, & exhauſta, minor numero materiarum ſuarum, quæ non in omnibus exhibetur. Non enim omnes ſalui fiunt ſed pauciores omnibus & Iudæis & Chriſtianis Creatoris. Pluribus verò pereuntibus, quomodo perfecta defenditur bonitas ex maiore parte ceſſatrix? paucis aliqua, plu-

ribus nulla, cedens perditioni, partiaria exitij? Quod ſi plures ſalui non erunt, erit jam non bonitas, ſed malitia perfectior. Sicut enim bonitatis operatio eſt, quæ facit ſaluos: ita malignitatis, quæ non facit ſaluos. Magis autẽ non faciens ſaluos dum paucos facit, perfectior erit in non juuando, quàm juuando. Non poteris & in creatorem referre bonitatem, in omnes defectionem. Quem enim judicem tenes, diſpenſatorem ſi forte bonitatis oſtendis intelligendum, non profuſorem; quod Deo tuo vindicas. Vſque adeo hac ſola eum præfers bonitate creatori; quam ſi ſolam profitetur & totam, nulli deeſſe debuerat. Sed nolo jam de parte maiore pereuntium perfectum bonitatis arguere Deum Marcionis: ſufficit ipſos, quos ſaluos facit, imperfectæ ſalutis inuentos, imperfectam bonitatem eius oſtendere: ſcilicet anima tenus ſaluos, carne deperditos, quæ apud illum non reſurgit. Vnde hæc dimidiatio ſalutis, niſi ex defectione bonitatis? Quid enim tam perfectæ bonitatis, quàm totum hominem redigere in ſalutem, totum damnatum à creatore, totum à Deo optimo allectum? Quod ſciam, & caro tinguitur apud illum, & caro de nuptiis tollitur, & caro in confeſſione nominis deſæuitur. Sed &, ſi carni delicta reputantur, præcedit animæ reatus, & culpæ principatus animæ potius adſcribendus, cui caro miniſtri nomine occurrit. Carens denique anima caro, hactenus peccat. Ita & in hoc iniuſta bonitas, & ſic quoque imperfecta, innocentiorem ſubſtantiam relinquens in exitium, obſequio, non arbitrio delinquentem: cuius Chriſtus etſi non induit veritatem, vt tuæ hæreſi viſum eſt, imaginem tamen eius ſubire dignatus eſt. Ipſum quod mentitus eſt illam, aliquid ei debuit debuiſſe. Quid eſt autem homo aliud quàm caro? ſi quidèm nomen hominis, materia corporalis non animalis, ab auctore ſortita eſt.[b] *Et fecit hominem Deus*, inquit, *limum de terra*; non animam. b Gen. 2. 7.
anima enim de adflatu. *Et factus eſt homo in animam viuam.* Quid? vtique qui de limo, [c] *Et* c Gen. 2. 8.
poſuit Deus hominem in paradiſo: quod finxit non quod flauit: qui caro nunc, non qui anima. Itaque ſi ita eſt, quo ore contendes perfectum bonitatis titulum, quæ non jam à partitione ſpeciali hominis liberandi defecit, ſed à proprietate generali? ſi plena eſt gratia & ſolida miſericordia quæ ſoli animæ ſalutaris eſt, plus præſtat hæc vita, qua toti & integri fruimur. Cæterùm, ex parte reſurgere, multari erit, non liberari.

18. *Marcionis Deus carnem exhorrens, multomagis phantaſma eius debuit auerſari.* 3. *cont. Marc. cap.* 10. *in p. ad circa f.*

IGitur non admiſſus ad conſortium exemplorum creatoris, vt alienorum, & ſuas habentium cauſas, velim edas & ipſe conſilium Dei tui, quo Chriſtum ſuum non in veritate carnis exhibuit. Si aſpernatus eſt illam, vt terrenam, &, vt dicitis, ſtercoribus infersam, cur non & ſimulacrum eius proinde deſpexit? nullius enim dedignandæ rei imago dignanda eſt. ſequitur ſtatum ſimilitudo. Sed quomodo inter homines conuerſaretur, niſi per imaginem ſubſtantiæ humanæ? Cur ergo non potius per veritatem? vt verè conuerſaretur, ſi neceſſe habebat conuerſari? quantò dignius neceſſitas fidem, quam ſtropham adminiſtraſſet? Satis miſerum Deum inſtituis, hoc ipſo, quod Chriſtum ſuum non potuit exhibere, niſi in indignæ rei effigie, & quidem alienæ. Aliquantis enim indignis conueniet vti, ſi noſtris, ſicut alienis non congruet vti, licet dignis. Cur enim non in aliqua alia digniore ſubſtantia venit, & in primis ſua, ne & indigna & aliena videretur eguiſſe? Si creator meus per rubum quoque & ignem, idem poſtea per nubem & globum cum homine Exo. 3. 2.
congreſſus eſt, & elementorum corporibus in repræſentationibus ſui vſus eſt, ſatis hæc & 19. 16.
exempla diuinæ poteſtatis oſtendunt, Deum non eguiſſe aut falſæ, aut etiam veræ carnis & 24. 17.
paratura.

19. *Marcionis ſpes in Deum ſuum vana* 3. *cont. Marc. cap.* 24. *in p.*

IMmo, inquis, ſpero ab illo (quod & ipſum faciat ad teſtimonium diuerſitatis) regnum Dei æternæ & cœleſtis poſſeſſionis. Ceterùm, veſter Chriſtus priſtinum ſtatum Iudæis Luc. 16.
pollicetur, ex reſtitutione terræ, &, poſt decurſum vitæ, apud inferos in ſinu Abrahæ re- 22.
frigerium. Deum optimum! ſi reddit placatus, quod & abſtulerat iratus. O Deum tuum qui & cædit & ſanat, condit mala & facit pacem! O Deum etiam ad inferos vſque miſeri- Eſa. 45. 7.
cordem!

20. *Marcion poſt Cerdonem, duos Deos aſſerit, ex ſcriptura malè intellecta.* 1. *cont. Marc. cap.* 2. *per totum.*

DVos Ponticus deos adfert, tanquam duas ſymplegadas naufragij ſui: quem negare non potuit, id eſt, creatorem, id eſt noſtrum; & quem probare non poterit, id eſt ſuum: paſſus infelix huius præſumptionis inſtinctum, de ſimplici capitulo Dominicæ pronuntiationis, in homines non in deos diſponentis exempla illa bonæ & malæ arboris, quod Luc. 6. 43.
neque bona malos, neque mala bonos proferat fructus: id eſt, neque mens vel fides bona, Matth. 7.
malas edat operas, neque mala bonas. Languens enim (quod & nunc multi, & maximè 17.

hæretici) circa mali quæſtionem. Vnde malum? & obtuſis ſenſibus ipſa enormitate cu-
a Eſa. 45. 7. rioſitatis, inueniens creatorem pronuntiantem, a *Ego ſum qui condo mala*; quantò ipſum
præſumpſerat mali auctorem, & ex aliis argumentis, quæ ita perſuadent peruerſo cuique,
tantò in creatorem interpretatus malam arborem malos fructus condentem, ſcilicet mala,
Math. 7. 17. alium Deum præſumpſit eſſe debere in partem bonæ arboris bonos fructus. Et ita in Chri-
ſto quaſi aliam inueniens diſpoſitionem, ſolius & puræ benignitatis, vt diuerſæ à creato-
re, facile nouam & hoſpitam argumentatus eſt diuinitatem in Chriſto ſuo reuelatam, mo-
1. Cor. 5. 6. dicoque exinde fermento totam fidei maſſam hæretico acore decepit. Habuit & Cerdo-
nem quendam, informatorem ſcandali huius. Quo facilius duos deos cæci perſpexiſſe ſe
exiſtimauerunt. Vnum enim non integrè viderant. Lippientibus, etiam ſingularis lucer-
na numeroſa eſt. Alterum igitur deum, quem confiteri cogebatur, de malo infamando,
deſtruxit: alterum, quem commentari connitebatur, de bono præferendo conſtruxit.

21. *Marcionis opus proprium, eſt ſeparatio Euangelij à Teſtamento veteri: Ex quorum contrarietate ficta, duos Deos aſſeruit. 1. cont. Marc. cap. 19. à. m. ad f.*

SEparatio Legis & Euangelij, proprium & principale opus eſt Marcionis: nec poterunt negare diſcipuli eius, quod in ſummo inſtrumento habent, quo denique initiantur, & indurantur in hanc hæreſin. Nam hæ ſunt antitheſes Marcionis, id eſt, contrariæ oppoſitiones; quæ conantur diſcordiam Euangelij cum Lege committere, vt ex diuerſitate ſententiarum vtriuſque inſtrumenti, diuerſitatem quoque argumententur deorum. Igitur, quum ea ſeparatio Legis & Euangelij, ipſa ſit quæ alium Deum Euangelij inſinuauerit, aduerſus Deum Legis; apparet ante eam ſeparationem, Deum in notitia non fuiſſe, qui ab argumento ſeparationis innotuit: atque ita non à Chriſto reuelatum, qui fuit ante ſeparationem; ſed à Marcione commentatum, qui inſtituit ſeparationem aduerſus Euangelij Legiſque pacem, quam retro illæſam & inconcuſſam, ab apparentia Chriſti, vſque ad audaciam Marcionis, illa vtique ratio ſeruauit, quæ non alium Deum & Legis & Euangelij tuebatur, præter creatorem; aduerſus quem tanto pòſt tempore ſeparatio à Pontico immiſſa eſt.

22. *Marcion nouem Deos, & non jam duos admittere cogitur. 1. cont. Marc. cap. 15. per totum.*

POſt hæc, vel ante hæc, quum dixeris eſſe & illi conditionem ſuam, & ſuum mundum, & ſuum cœlum; de cœlo quidem illo tertio videbimus, ſi & ad Apoſtolum veſtrum diſcutiendum peruenerimus; interim, quæcunque ſubſtantia eſt, cum ſuo vtique Deo apparuiſſe debuerat. At nunc quale eſt vt Dominus à XII. Tiberij Cæſaris reuelatus ſit, ſubſtantia verò ad decimum quintum jam Seueri Imperatoris, nulla omnino comperta ſit, quæ friuolis creatoris præcellens vtique latere deſiſſet, non latente jam Domino ſuo & auctore? Et ideo ſi ipſa non potuit manifeſtari in hoc mundo, quomodo Dominus paruit eius in hoc mundo? Si Dominum cepit hic mundus, cur ſubſtantiam capere non potuit, niſi Domino fortaſſe maiorem? Iam nunc de loco quæſtio eſt, pertinens & ad mundum illum ſuperiorem, & ad ipſum Deum eius. Ecce enim, ſi & ille habet mundum ſuum infra ſe, ſupra creatorem, in loco vtique fecit eum, cuius ſpatium vacabat inter pedes ſuos, & caput creatoris. Ergo & Deus ipſe in loco erat; & mundum in loco faciebat; & erit jam locus ille maior & Deo & mundo. Nihil enim non maius eſt, id quod capit, eo quod capitur. & videndum, ne qua adhuc illic vacent ſubſiciua, in quib. & tertius aliqui ſtipare Deus ſecum mundo ſuo poſſit. Ergo jam incipe deos computare. Erit enim & locus, Deus; non tantum quà Deo maior: ſed & quà innatus, & infectus; ac per hoc, æternus, & Deo par; in quo ſemper Deus fuerit. Dehinc, ſi & ille mundum ex aliqua materia ſubiacente molitus eſt, innata, & infecta, & contemporali Deo, quemadmodum & de creatore Marcion ſentit, redigis & hoc ad maieſtatem loci, qui & Deum & materiam, duos Deos, cluſit. Et materia enim Deus, ſecundùm formam diuinitatis; innata ſcilicet, & infecta, & æterna. Aut ſi de nihilo molitus eſt mundum, hoc & de creatore ſentire cogetur, cui materiam ſubjicit in ſubſtantia mundi. Sed ex materia & ille feciſſe debebit; eadem ratione occurrente illi quoque Deo, quæ opponeretur creatori, vt æque Deo. Atque ita tres interim mihi deos numera Marcionis, Factorem, & Locum, & Materiam. Proinde & creatorem in loco facit; vtique eadem conditione cenſendo; & materiam ei ſubjicit, vtiq. innatam & infectam, & hoc nomine æternam, vt Domino. Amplius, & Malum materiæ deputans, innatum innatæ, infectum infectæ, & æternum æternæ, quartum jam hinc Deum fecit. Habes igitur in ſuperioribus tres ſubſtantias diuinitatis; in inferioribus, quatuor. His quum accedunt & ſui Chriſti; alter qui apparuit ſub Tiberio; alter qui à creatore promittitur, manifeſtam jam fraudem Marcion patitur ab eis, qui duos illum deos inferre præſumunt, quum nouem aſſignet, licet neſciens.

MARCIONIS DEVS. 1. 2. 3. 4. & ſeq. SCHOL.

STVPOREM SVVM. Vtitur & hac voce de cultu A mulierum, vbi de lapillis: ſolum mulierum ſtuporem ædificare nouerunt. Admiratio porro & ſtupor de rebus nouis & prius inauditis & incognitis oritur. Sic ſuperbia erecto collo ſtupidi & ſtupentes proponunt Deum nouum, admirabilis bonitatis, abſque vlla admixtione juſtitiæ; ſed miri ſtuporis & negligentiæ, qui tot annorum millibus otio languenti torpuerit, nil operans. VANAM, ob vanam gloriam. VETERE DEO. Hic apud Danielem antiquus dierum. NEMINEM, prorſus nullum. IGNORANTIA, &c. Antiquitus ignoratum, & antehac ſemper ignotum. QVIDAM IESVS. Loquitur de Chriſto Marcionis repentino, & ſubito de cælo lapſo in Synagogam. IN VETERIBVS, &c. in Cyro Chriſto dicto, Dauid, Regibus & Pontificibus vnctis. In Ieſu Naue, B Syrach, & Ioſedech, figuratus. NOVVS. Quia nouum prorſus, & non in veteri lege figuratum vult Marcion. GRATIAS, &c. quia gratiam nobis præſtitere Marcionitæ, arma præbendo contra ſe, cum de nouo Deo gloriantur: De hac enim ipſa eorum gloria triumphabimus, & eos ad hæreſim ſuam fatendam compellemus, quod veteri fidei Dei antiqui aduerſetur nouæ diuinitatis profeſſio. Noui recenteſque venerunt, quos non cognouerunt Patres eorum. NOVO TITVLO, nomine diuinitati impoſito. NE SATVRNVM QVIDEM, &c. quamuis antiquum & ſummi Iouis Patrem. NEC DE SVA, &c. ſed ex veritate ſemper eadem & immutabili manente. CENSETVR, æſtimatur. Cæterùm Deus, α & ω, principium & finis, primus & nouiſſimus; & Pater C ab æterno, vt & nunc dicit: ego hodie genui te. Et Paulus de Chriſto: Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſæcula.

2. EXPONI, probari, & oſtendi. DISCIPLINAM, legem, mandata, doctrinam. QVIA; vt, vel, ſupple, oportet vt præſtet; vel Dei eſt authoritatem præſtare diſciplinæ. PERVERSAS, præpoſteras & inuerſi ordinis.

3. TOTVM HOC, vniuerſum, cælum & terram. HOC IPSO. Si enim ab effectis cauſa cognoſcitur & creditur, Deum Marcionis verum eſſe quis credat, qui nihil fecit. CESSAT, tertia ratio dari non poteſt. ANNE. an, nonne? QVOCVMQVE, quocumque tandem tempore, hoc ſcilicet extremo, cum prius prorſus incognitus fuerit. VTI, vt. CREATORIS. In lege ſancitum veteri ad D Creatorem pertinente, Deut. 21. 22. maledictus omnis qui pendet in ligno. MOLITIONIS, operationis. SOLVM SE, &c. Eſa. 44. 24. vulgata: hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex vtero. Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cœlos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum. 70. Extendi cœlum ſolus, & firmaui terram. Sed cum hic non juret, ſed Eſa. 45. 21. 22. 23. huc magis reſpexit author: Numquid non ego Dominus & non eſt vltra Deus abſque me? Deus juſtus, & ſaluans non eſt præter me, &c. in memetipſo juraui, &c. 70. Ego ſum Deus, & non eſt alius. Per memetipſum juro. ARMAVERIT, munierit, probauerit tot creationis & gubernationis operibus ſe vnicum Deum eſſe. SINGVLARITATIS. E Quaſi ſecurus ſe ſolum Deum eſſe, nec ab æquali, multominus à ſuperiore Deo quidquam regno ſuo timens. SVBLIMIOR, Deus Marcionis. INSTRVCTVM, munitum, armatum. PARATVRAM, apparatum operum & creaturarum, quibus ſibi agnoſcendo, fidem hominum præpararet. SECVNDVM CREATOREM, vt Creator præparauerat ſibi, vel ex Zelo aduerſarij ſui Dei Creatoris. QVI REM, &c. opus, creaturam, quam à ſe conditam ſua prouidentia gubernaret. Qui enim ſine opere eſt, ſine cauſa & fruſtra eſt. Vel SINE CAVSA; id eſt qui non cauſat & producit, vt cauſa prima efficiens rerum omnium, fruſtra nomen Dei ſibi arrogat, & exigit cultum à creaturis, quas ipſe non fecit. HOC CONSTITVO. Eo ipſo cenſeo. FORMATVM. Quaſi Deus ſit informis, ſiue monſtrum diuinitatis imperfectæ, cui ab exordio temporis deeſt operum productio, quæ benè formatum, plenum & integrum probent Deum opificem. DIDICIT homo per demonſtrationem à poſteriori, per effectus Deum eſſe cognouit. Rom. 1. Inuiſibilia Dei a creatura mundi nobiliſſima, ſcilicet homine, qui dicitur omnis creatura, & hoc quod continet omnia per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, &c. PLERIQVE, Marcionitæ irrationales & bruti. IN ILLVM Deum nouum. DEI PIGNVS, oppignerauit enim Deus verus nobis fidem potentiæ ſuæ, aliorumque attributorum, per exhibitionem operum ſuorum. ADFINIS, Deus Marcionis impudentiæ & malignitati proximat, exigens fidem ab homine, cui nullum opus potentiæ ſuæ credibile produxit. Malignus item, quia plures à fide Marcionis auerſos, fecit incredulos, eo ipſo, quod nihil fide dignum hactenus otio torpens & languidus produxerit.

4. DECVRSVRVS, Paulus Hebræi populi exitum ab Ægypto, & exitium incredulitati debitum enarraturus. Hæc autem 1. Cor. 10. 6. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri. Et rurſum Hebr. 4. 11. Vt ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum. Syr. expreſſius: ne quis eodem concidat exemplo quo ij qui non crediderunt. ALTERIVS, Dei Marcionis. AB ILLO, Deo Creatore æmulo ſuo exempla ſumit, quibus me ſibi faciat ſeruum tremebundum. TRANSFERT, auertit, vt in ſe transferat. MELIOREM, ſeruum obſequentiorem. EADEM, peccata admiſero, quæ populus Iſraël. PECCATOREM ÆMVLI. Peccantem in Deum Marcionis aduerſarium ſuum. AB ILLO, Deo Marcionis. NON NOVIT. Quia Marcion eum ſolius bonitatis, & nullius vindictæ Deum facit. EST, relata ad Deum Creatorem, vltorem, & authorem veteris Teſtamenti. CLAVSVLA finis huius narrationis, reſpondet initio. HÆC AVTEM. 1. Cor. 10. 11. hæc autem omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Id eſt lex vltima gratiæ. ALIENORVM, pertinentium ad Deum Marcionis, quos præmonuiſſe, ſtultum eſt credere, nihil ad ſe pertinentes.

5. RES IPSÆ, rerum euentus. QVIS NOSTRVM, &c. an Marcionitæ, an Iudæi, an Chriſtiani, temerè dona ſpiritalia ſuo quique Deo accepta tribuant. HÆC. Dona ſcilicet, ſi Deus creator promiſit ob meritum Chriſti ſui, pleni donis Spiritus ſancti, quem Iudæi ſibi tantum à Deo Creatore deſtinatum, necdum in gloria quam expectant, reuelatum blandiuntur; quæ quidem dona ſunt habitura ſuas operationes & manifeſtationes in ſuo Chriſto, & in ſuo Iudaico populo, & tempore à Deo conſtituto. TRADVXERINT, aperuerint, & tenebris cordis eruerint. AMENTIA. Sic ferè ſemper vocat ἔκστασιν, quod furore quodam Sybillino extra ſe, vel ſupra ſe elata mente diuina eructarent oracula. HABET, &c. nullo exigente, vltro fidei meæ profeſſionem facio. NONDVM REVELATVS, quia nullis vmbris figuris, Propheticis oraculis prius velatus & promiſſus. MEVS EXPECTANDVS. Non hæc dicit Iudæorum ſenſu, qui Chriſtum nondum veniſſe dicunt, & venturum expectant. Vult enim dicere expectari debuiſſe antequam veniſſet, qui venturus fuerat Prophetatus, qualis veniſſe probatur. ILLIVS, Marcionis. A PRIMORDIO, à tempore legis veteris prædictus. MELIVS, &c. ſi qua fides, præter noſtram, tolerabilis eſſet, melior eſſet fides Iudæi expectantis Chriſtum Prophetatum, quam Marcionitæ, qui nullum habet Chriſtum in quem credat; cuius & carnem & paſſionem phantaſticam, & opera proinde imaginaria & nulla credit.

6. OMNIBVS LOCVSTIS. Inducit Marcionem inſul-

tantum Creatori, quod ſit conditor locuſtarum, & quod vna hominis redemptio Dei ſui mera bonitate procurata, longè excedat opera omnia Creatoris. DEI MINORIS, ſcilicet Creatoris. QVOMODO ERGO, &c. quaſi diceret, probanda tibi eſt primo, ô Marcion, Dei tui exiſtentia, potius ex hominis creatione, quam ex eiuſdem liberatione.

7. QVI, quomodo. QVIBVS, rebus ſcilicet, MAXIME OPTIMO, qualem ſuum fingit Marcion. Cætera per ſe plana expoſitione non indigent. MALITIA CREATORIS, à primordio ſcilicet erat ſufficiens cauſa, cui iam tum ſubuenire debebat Deus Marcionis.

8. LVCERNAM, &c. Luc. 8. 16. Nemo lucernam accendens, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit, ſed ſupra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. QVI, quomodo, TANTO SÆCVLO, tamdiu ab initio mundi vſque ad Chriſti aduentum. OMNIA DE OCCVLTO, &c. ſic ſubiicit ſupra dictis Luc. 8. 17. Non eſt occultum quod non manifeſtetur: nec abſconditum, quod non cognoſcatur, & in palam veniat. VSQVE ADHVC, vſque ad Chriſti aduentum. OBVMBRAT, abſcondit Deum ſuum. EXPECTANS, ironicè dictum. Expectabat ſcilicet Marcionis ortum, qui nouus Apoſtolus, latentis prius Dei myſterium reuelaret.

9. AGE. Dic, ſi lubet, Deum tuum, notitiam ſui hominibus exhibuiſſe. QVANDO POTVIT. Carpit Marcionitas Aſtrologiæ ſtudioſos, & fato credentes. ANABIBAZON eſt aſcendens planeta, conceptui, vel natali præſidens. MALEFICÆ, ſagæ conceptum & partum impedientes & ſortilegiis artibus remorantes, vrgentes, abortus procurantes. QVADRATVS, &c. Aſtronomi horum aſtrorum aſpectus hac figura diſpoſitos, conceptum vel ortum alicuius ſpectantes, infauſtos dictitant. STELLIS CREATORIS. Pudeat Marcionitas aduerſarios Dei Creatoris ab ſtellis ab eo creatis pendere. CVI NVLLA NATVRA, qui omnino non eſt. Vel qui nullam naturam condidit, nulla propria inſtrumenta & probationes habet, quibus ſe ex operibus Deum eſſe conuincat. CONDITIONIS, creaturæ conditæ. PRÆDICATIONIS, Prophetiæ. Quod torquet in Marcionitas Prophetias veteris Teſtamenti reſpuentes. FIDEM IMPLEVERAT. Plenam ſibi apud homines fidem vix conciliauerat. NEGA, tanta tibi impudentia non erit, vt dicas aliter Deum cognoſci poſſe, quam via & modo, quo ipſe ſummus omnium arbiter ſciri & cognoſci ab hominibus voluerit. Si enim à coniectura & pro hominum libito, quaſi violenter & tenebris expreſſa fuerit cognitio Dei latere volentis & non ſponte ſeipſum prodentis, homo Deo maior erit: quod tam maieſtati Dei, quam humanæ infirmitati repugnat. AD FORMAM, &c. non tantum prouoco te, vt probes mihi Deum tuum per opera & Prophetias ſuas, ſicut meum verum eſſe conuinco; ſed & tuam amentiam arguo, quod Deum tuum magnum humanæ puſillitati & voluntati ſubiicias. COMMENTABITVR, finget, fabulabitur. CONSVM. Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 11. Ipſe ſit & Deus S. Aug. Conſus præbens conſilia. Eius Ara ſub terra occulta, vnde & Conſus quaſi abſconſus: à quo conſilium Romulus ſumpſit in difficultate coniugiorum pro rapiendis Sabinis. Certè ex Platone conſilium non tantum res ſacra eſt, ſed occulta quoque eſſe debet. Aptè Tertul. alludens ad Deum Marcionis tamdiu abſconſum. Et aduerte Cloacinam & Pauorem plebeia & vilia numina eligere, & Antinoum ſeruum Adriani Imperatoris, vt confundat maieſtatem Dei Marcionis. ALBVRNVM. Vel montem Lucaniæ, vel portum huius nominis ibidem, vel nobilem declamatorem alium non legi. HOC ALIIS, &c. argutè pungit Marcionem; quod licet ridiculi ſint Gentiles colentes Deos pro libito factos ab hominibus, tamen ab Imperatoribus & Conſulibus conſecratos: Marcion Nauclerus Ponticus viliſſimæ ſortis homuncio id ſibi iuris arrogare non debeat.

10. PRIVS PACTOR, quaſi diceret, ô Marcion, tu qui Lucæ Euangelium admittis, quid dicis, cum Chri- A ſtum, quem tibi vſurpas, audis orantem Dominum cœli & terræ? quis verè ac propriè Dominus eius, quam qui Creator eius eſt? GRATIAS. Luc. 10. 21. Confiteor tibi Pater (Syr. addit, mi) Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Syr. habet: Infantibus. NIHIL PRAMISERAT. Prius poſuerat extra cauſas, creauerat, prophetauerat. SATIS INIQVE. Quantâ iniquitas in Deo Marcionis, vt ſe abſconderet ſapientibus ſæculi? qui ob peccatum ignorantiæ affectatæ puniri non debuerant, quia ignorantia inuincibili laborabant; cum non poſſent vel ex operibus eius præcedentibus, vel Prophetiis, ad eius cognitionem peruenire? PONE, eſto, ſuppone tum cognitum, vel poſtea notum. ZELOTEM, Cum Deus Creator in veteri lege zelotes vocetur & vindex; Deus Marcio- B nis eius aduerſarius, zelo & vindicta contra ſe ignorantes vti non debuit, vt eis ſui cognitionem, paruulis infuſam, ſubduceret. MATERIAS, creaturas & opera. NEC REOS. Præfatos ſapientes, à quibus abſconderet. NEC REVELATOR, de quo Chriſtus, reuelaſti ea paruulis. SED ILLE Deus noſter Creator. IN QVEM, cui dicta omnia à Chriſto conueniunt.

11. CVM TEMPORA, &c. ſi Deus Marcionis verus Deus, & verè bonus eſſet, vt fingitur, tandiu differre non debuerat opem ferre homini: ſed cum tempus ſuccurrendi perpendo, & ab initio mundi, materiam fuiſſe & cauſam ſubueniendi homini, morti à Creatore damnato, ob peccatum, mortis aculeum, lingua ſerpentis exacutum, &c. NVSQVAM EST. Non apparet auxiliator Deus ille bonus; qui ſi fuiſſet, iam tum videri debebat AGENS, C operans, quod agendum erat, vel impediendo tentatorem, vel ſtatim remedium lapſo porrigendo. OCCVRRENS, id eſt agens ſecundum regulam, qua vera Dei bonitas agnoſcitur; videlicet ſi prompta, vt naturalis & æterna, & malum omne temporale præcurrens, vel ſtatim vt malum ortum eſt, ei medelam afferens. NEDVM, &c. multò magis dedecet Deum, non poſſe ſuis proprietatibus naturalibus vti. CENSETVR æſtimatur, eſſe cognoſcitur ex actione. Vnde Auguſtinus de Deo, ait; ſemper agens. S. Aug. Et Salomon: omnibus mobilibus mobilior ſapientia. NEC NOLVISSE. Duplex negatio. quaſi diceret; interea, ſi Deus eſt, in quantum natura aliqua eſt, certè vel ex hoc nomine, quod nil in rerum natura vacat, bonitatem ſuam Deus exercere debuit & aliquid facere. SIC NEC D NOLVISSE, ſic nec interea congruum videbitur Deo bono, ſaltem in quantum natura eſt eſſentialiter actiua, noluiſſe exercere bonitatem ſuam, & eam operibus declarare. DE OPERE, ab opere, id eſt otioſa fuit, nil produxit bonitas Dei Marcionis.

12. RETRO QVIETVS, otioſus: priuſquam reuelaretur nouellus hic Deus, ceſſauit ab omni opere, nil condidit. TANTVM ÆVI, poſt tot ſæcula. SENSERIT, motus fuerit compaſſione humanæ ſalutis. PER VOLVNTATEM, bona in hominem voluntate commotus, & in Deum Creatorem hominis zelo aliquo perturbante excitatus. CONCVSSIBILIS, noua voluntate mobilis & ei obtemperans. MOTIBVS, paſſionibus. CVRA, ſollicitudine ſcilicet.

E 13. CESSASSE. Non quidem ab opere condito, ſicut Deus Creator ſeptimo die requieuit ab omni opere, quod patrarat; ſed nihil omnino produxiſſe, quo ſuam erga hominem panderet bonitatem. FINIS, extremum conſummatæ malignitatis. CRVCIARE, quaſi Cruci affixam bonitatem vi continere, ne in vtilitatem hominis ſponte erumpens, effundatur. ELOGIVM. nota infamiæ quam Creatori impingit Marcion, in eius Deum retorquebitur. CESPITEM. Ceſpes, ſiue Cæſpes, terra cum herba auulſa & in modum lateris cæſa. MELIOR, Deus Marcionis. ALIQVI. frequenter ſumit, pro aliquis. ONERATVM. permiſit onerari. PRETIOSIVS, ob chariora remedia adhibenda. CAVSÆ, occaſioni, neceſſitati vrgenti. ACCESSIONE, temporis & occaſionis bonus. DISCIPLINA, arte

& ſtudio. A TIBERIO, ſub quo Christum è Cœlo la-A pſum, Cerdon Magiſter, & Marcion eius diſcipulus inducunt. DEVS ILLE. Eſto, Deus Marcionis hanc Tiberio gratiam dederit, vt ſub eius imperio, eo jubente, cognita ſua bonitas, ſacrificiis cœpta ſit coli, nouellus perinde Deus erit.

14. CONSTAT. Eſt, ſubſiſtit, ſe prodit. EXTRANEO, homine condito ab alio Deo. PROBA, bonitas ſcilicet. ALII VINDICETVR, alteri Domino adiudicetur. TINGVITVR, baptizatur, vt ſit eius fidelis. EXPANDITVR, Cœlum verſus orans expanſis manibus. DILECTIONIS, Agapes & conuiuia Charitatis pauperibus exhibita reſpicit. OPERATVR, operà miſericordiæ exercet. Pulchrè hæc omnia torquet in Deum Marcionis, qui hominem Deo & Domino Creatori proprium & naturalem ſeruum & vernaculum ſurripuit, quem omnibus creaturis corporeis ad B vſus ſacros & communes contra Creatorem vult abuti, transferens omnia in cultum ſuum. Quis poſt tantam malitiam & iniuſtitiam, bonum hunc Deum credat?

15. INTERROGATI, Marcionitæ ſcilicet. DIE ILLO, judicij. ABIICI, &c. vt indignum Dei aſpectu. NISI SI, niſi fortè dicant. DEO OPTIMO, ſcilicet Marcionis. EXECVTORE, vindice minas ſuas exequente & implente. DEPREHENDETVR, ſuſceptus corripietur. HABET, Deus Marcionis adeone pauper &c. DEDAT CREATORI, ſubiiciat elemento à Creatore condito. QVID? ſupple, niſi SVLPHVRATIOREM, grauеolentiorem fœtentiori ſulphure. Alludit ad ſtagnum ignis & ſulphuris à Ioanne deſcriptum in Apoc. FORTASSEAN forſitan. ZELOTES, Creator ſic dictus in veteri Teſtamento, juſta in æmulum Deum Marcionis vindicta motus, parcat peccatoribus in C eundem Deum, quod ab eo receſſerint. NEMINEM, prorſus nullum. FIDEI SACRAMENTVM. Baptiſmum quo fides infunditur, & eadem ſolemni Sacramento & juſiurando, vel ab adulto ore proprio, vel ab infante ſponſoris ore præſtatur. SI IVDICARET, puniret. Eiuſdem enim eſt retinere, ſiue punire peccata, cuius eſt remittere. SVFFECTVRA. Complementum, perfectio, vel ſubſtitutio. Vt enim generationem præmiſit regenerationi, ſic collationem animæ, ſpiritui: vt prius ſit juxta Paulum, animale, quam ſpiritale. Vel reſpicit primam hominis formationem in qua dictum eſt primo: Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, Et poſtea ſubiicit quaſi ſuffecturam & complementum ſpiritus ſiue ſpiraculi, animam: Et factus eſt homo in animam viuentem. RESIGNATVM. D Sic alibi luciferum dixit, reſignaculum ſimilitudinis. Quaſi homo peccando, cor prius Deo ſignatum, ſacratum, ſimilitudine gratiæ ſigillatum, aperuerit Diabolo. APVD SE, Deum ſcilicet Marcionis, qui nullum primo homini eſum ligni ſub pœna peccati & mortis interdixit. EXORTEM. Extra ſortem gloriæ reſurrectionis, Marcion eiicit carnem tanquam malam. TOTVM SALVTIS, &c. Sine quo nemo ſaluari poteſt. Io. 3. Niſi quis renatus fuerit &c. SANCTITATEM, aptè juxta principia Marcionis, omnem baptiſmi ſanctitatem, vocat ſarcinam carnis, quod vanum ſit & inutile pondus, & obligatio impoſita illius ſuſcipiendi. SVBSTANTIAM SANCTAM, animam ſcilicet, quam Marcion ſanctam, vt à Deo bono & ſancto conditam. Fruſtra autem jubet lex Dei & Chriſti Mar- E cionis, eam ſanctificari, ſi jam ſancta eſt. INFIRMAM, carnem intelligit. ONERAT, obligatione baptiſmi. EXORNAT, gratia ſanctificante. FRAVDAT, carnem juſto præmio reſurrectionis ad gloriam, vel pœnam, per quam anima benè, vel malè operata eſt. HONOREM, &c. quo donatur, dum baptizatur caro. MORI PATITVR, dum poſt mortem, nulla ei in reſurrectione pars honoris.

16. IN FIDEM, per fidem. Vel vt crederet Deo optimo Marcionis. DOMICILIO, mundo. DEI SÆVI, Creatoris judicis. SCORPIIS, non tantum magnis, & Deo judice terribili dignis plagis, ſed & reptilibus immundis ſubiicitis. DE FVTVRO. malis æternis poſt hanc vitam. PRINCIPEM, Creatorem generis humani.

A 17. ERITIS. Sic ex Græco perfectè extulit. Matth. 6. 48. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter Cœleſtis (Syr. qui eſt in Cœlis) perfectus eſt. TRADVCETVR, palam triumphatus conuincetur. DEFECTA, deficiens. NVMERO MATERIARVM, minor erit numero hominum erga quos vt propriam materiam & obiectum debuit exerceri, ſi omnes non ſaluet. PAVCIORES &c. Cum longè multò ſint plures Gentiles omnino non credentes in Deum, quàm Iudæi & Chriſtiani Deum Creatorem agnoſcentes, qui reſpectu Gentilium, puſillus grex, pauci electi, à Chriſto vocantur: & multò adhuc iſtis pauciores ſint Dei boni Marcionis cultores, dicat Marcion, in quo bonitas Dei ſui ſumma luceat, cum multò plures in perditione reliquerit quàm ad ſuam notitiam perduxerit; an non maior eius malitia & ſeueritas quam bonitas? PAR- B TIARIA. Diabolo ſtuens, & partes aduerſas ſuſtinens, ruinæ humanæ cauſatrices. NON POTERIS, &c. Nec retorquere poteris, in noſtrum Deum Creatorem, ſimilem tui, ridiculam bonitatem: Nec dices eum deficere circa omnes penè, cum pauci etiam ſint electi eius. Cùm enim ideo eum reſpuas, quia judicem credis; certè ſi judex eſt, neceſſe eſt, vt juſtè diſpenſet, & non prodigè effundat ſuam, vt tuus Deus prodigus, bonitatem. IMPERFECTVM. Imperfecta bonitatis, vel, in bonitate imperfectum. ALLECTVM, ad ſuam gloriam aſſumptum participem; vt anima eius clara viſione, caro ſuſcitata, immortalitate fruatur. TINGVITVR, baptizatur. DE NVPTIIS, nubere prohibetur IN CONSESSIONE, Martyrio pro Chriſti & Chriſtiani nomine. DESÆVITVR, pro, deſæuitur in carnem. REPVTANTVR, imputantur. PRINCIPATVS, principaliter C enim anima peccat, cuius voluntas principium eſt peccati. OCCVRRIT, id eſt ſeruit vt ancilla & miniſtra. Et ſcitè dictum, quia poſt lapſum Adæ, vltro caro ſenſualibus implendis occurrit animæ vt ſeruiat peccato. HACTENVS PECCAT. vſque huc, vel ceſſat peccare. IMAGINEM, phantaſma, apparentiam. IPSVM, eo ipſo. ALIVD, non quod homo non ſit formaliter rationalis, quàm carnalis: ſed quia homo ab humo. ſic Scriptura: non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. NOMEN, homini prius inditum à Deo Corpori de limo formato; cum homo fuerit animalis factus, afflatu diuino, ſpiritum ei & animam rationalem infundente. FECIT HOMINEM Gen. 2 7. Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiracu- D lum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. 70. Et finxit Deus hominem puluerem de terra, & inſufflauit in faciem eius flatum vitæ, &c. QVOD FINXIT. vulgata Gen. 2. 15. Tulit ergo Dominus Deus hominem. 70. ſoli habent quem fecit, & poſuit eum in paradiſo deliciarum. Non quod homo inanimis tranſlatus ſit in paradiſum; ſed reſpicit limum, de quo factus eſt homo, id eſt caro hominis. NVNC, jam; tunc, vel ex eo quod dicitur, quod finxit. Non enim anima de limo, ſed nihilo, per Dei afflatum producta eſt. SPECIALI, parte ſpecificante hominem, ratione ſcilicet eum à cæteris animalibus diſcernente. DEFECIT, bonitas Dei Marcionis, quia non omnes animas à peccato & morte æterna liberauit. PROPRIETATE generali, quia omnes propriè ho- E mines ab humo dicti, caro ſunt; & hanc carnem vt Deus Marcionis non condidit, ſic nec ſaluti æternæ id eſt reſurrectioni & immortalitati deſtinauit. SI PLENA &c. Si integram bonitatem Deo tuo tribuis Marcion, qui ſolas Animas ſaluat, plus nobis in hac miſeriæ valle collatum eſt à Deo noſtro, quem tu malum cenſes; quia eius beneficio, tota vita plena, anima ſimul & carne viuente fruimur, quam Deus tuus bonus ſuis præſtet in beata vita in qua ſola anima viuit, carne in æternum mortua. MVLTARI, vna parte priuari. LIBERARI, non plenè ſaluari.

18. AD CONSORTIVM &c. quia Marcion reiicit vetus Teſtamentum, in quo exempla, figuræ, & prophetiæ futuri Chriſti, & carnis eius veræ exprimuntur. INPERSAM plenam. SEQVITVR. Imago & ſimilitudo, ſtatui & mi-

turæ rei reſpondere debet. Sed qvomodo &c. Inducit
Marcionem loquentem: aliter non potuiſſe conuerſari Chri-
ſtum ſuum cum hominibus, niſi carnis ſimilitudinem &
phantaſma hominis induiſſet. Cvr ergo, &c. obiicit
Tertull. Marcioni, cur non potius, & melius, & con-
gruentius vero Chriſto; humanæ ſe conuerſationi coaptarit
per veram carnem ſuſceptam? Necessitas, ſalutis hu-
manæ, Fidem veritatem fallere neſcientem, cui proinde
fides debeatur. Stropham, fallacem repræſentationem,
verſutiam, impoſturam. Alienæ. ab altero & æmulo
Deo creatæ carnis, Si nostris, tolerabile erit, rebus
etiam indignis interdum vti, ſi noſtræ ſint: cum ex ad-
uerſo ſit probroſum vti rebus alienis mendicatis, quan-
tumuis dignis & excellentibus. Per rvbvm, Exo. 3.
2. apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio
rubi. quamquam 70. legant: apparuit ei Angelus Do-
mini in igne flammæ ex rubo: ſed verſu 6. oſtendunt
Dei perſonam egiſſe Angelum: Et dixit: ego ſum Deus
Patris tui, Deus Abraham &c. Per nvbem et glo-
bvm. Exo 19. 16. Cœperunt audiri tonitrua, ac mi-
care fulgura, & nubes denſiſſima operire montem.
70. factæ ſunt voces & fulgura, & nubes caliginoſa
ſuper montem Sina, &c. & aſcendebat fumus &c.
Et rurſum Exo. 24. 17. Erat autem ſpecies gloriæ Do-
mini quaſi ignis ardens ſuper verticem montis. 70.
nil differunt, Globvm, adglomeratam & conglobatam
nubem & fumum intelligit. Congressvs, collocutus,
conuerſatus eſt, Representationibvs, quibus ſe præ-
ſentem exhiberet; vel proprietates & attributa ſua, ze-
lum & amorem in igne; ſollicitudinem pro populo vexa-
to, in ſpinis; impenetrabilitatem ſecretorum ſuorum, in
nube, minas & ſeueritatem iudicis in violatores legis, in
tonitru & fulgure. Veræ &c. quam æquè poterat creare,
aut fingere, ſicut eiuſdem ſuæ ſymbola poteſtatis. Para-
tvra, præparatione creaturarum ab alio Deo facta, quam
vt indigens ab eo mendicaſſet; ſicut Deus & Chriſtus
Marcionis à vera hominis carne, à Deo Creatore condita,
indigus mendicauit, vnde ſimilitudinem & phantaſma
carnis, tanquam ab exemplari depromeret.

19. Immo, inducit Marcionem loquentem, & ſpem in
Deo ſuo figentem. Ad diversitatem, Dei Marcionis
à noſtro: iactat enim ſuum Deum æternam Cœli gloriam
ſeruare Marcionitis, cùm noſter in veteri lege bona terræ
Iudæis promitteret. Cæterum. Iam loquitur Tertul.
& retundit Marcionem. Vester Christvs, Dei tan-
tum boni, & æterna & inuiſibilia tantum bona promit-
tentis filius, Pristinvm statvm &c. alludit ad Diſ-
cipulos Chriſtum interrogantes: Domine ſi in tempore
hoc reſtitues regnum Iſraël? Apvd inferos, non
apud Cœlos tantum, vt vis Marcion, ſed & apud Lucam
tuum, quem admittis, meminit ſinus Abrahæ, & quie-
tis ſub terra. Devm optimvm. Ironicè torquet in Deum
Marcionis, qui etiam contra eius ſenſum, per zelum iu-
dicis, ablatam terram, mutatus in placidum reddat. O
Devm tvvm &c. O Marcion quid hic dices? audebiſne
deinceps obijcere Deum noſtrum Creatorem eſſe mutabi-
lem, cum in tuum retorqueri poſsint quæ de ſcriptura
veteri torquebas in noſtrum? Locos hic prætereo jam alibi
expoſitos Ad inferos &c. Opponit Marcioni dicenti
ſolam in Cœlo dari à Deo bono mercedem; cum & Chri-
ſtus, quem ſuum fingit, etiam in inferis, in ſinu Abra-
hæ ſub terra refrigerium lazaro præbeat.

20. Ponticvs, Marcion inde oriundus. Symplega-
das, ſcitè admodum Ponto Euxino nato duplex naufra-
gium fidei Symplegadibus aptat. Aliter Cyaneæ inſulæ,
dictæ, vel melius ſcopuli vltra Boſphorum Thracium, in
oſtio Ponti Euxini; qui tam paruo interuallo inter ſe diri-
muntur, vt intrantibus quidem ex aduerſo gemini vi-
deantur, deflexa tamen tantillum oculi pupilla, inter ſe
coadunari & coire putantur. Vnde & Poetæ Symplega-
das olim vnitas inter ſe fabulantur. Inter duos igitur
Deos fidei naufragium Marcion Nauclerus Ponticus in-

A currit. Qvem, verum ſcilicet noſtrum; Creatorem, quem
ex operibus conuictus negare non poteſt. Passvs instin-
ctvm. Inſtigante diabolo, ex praua interpretatione verbi
Chriſti præſumpſit temerariè Deos duos aſſerere. Luc. 6. 43.
Non eſt enim arbor bona, quæ facit fructus malos;
neque arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæ-
que enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur. In ho-
mines. Chriſtus non duobus diuerſis dijs, ſed hominibus
bonis vel malis parabolam bonæ, aut malæ arboris appli-
cauit. Immediatè enim prius apud Luc. dixerat, hypo-
crita, eiice primum trabem de oculo tuo &c. deinde
ſtatim, non eſt enim arbor bona &c. Matthæi autem
7. 15. cum dixiſſet: attendite à falſis prophetis &c.
Subiecit; à fructibus eorum &c. Langvens. Marcion
hæſitans quærendo, vnde mali origo procedat. Enormi-
B tate, ſic nimia contentio, ſenſus hebetat, & juxta ſcri-
pturam, ſcrutator maieſtatis opprimitur gloria à glo-
ria. In partem, id eſt inflexit ſenſum loci in Deum
ſuum bonum, ſignificatum per arborem bonam. Hospi-
tam, aduentitiam. Acore, acidum eſt enim fermentum,
maximè hæreticum, vt & Phariſaicum. Sic Paulus. 1.
Cor. 5. 6. neſcitis quia modicum fermentum totam
maſſam corrumpit? Informatorem, primam for-
mam ſcandaloſæ hæreſeos inuehentem. Qvo, vt inde fa-
ctum ſit Magiſtrum Cerdonem, & diſcipulum eius Mar-
cionem adeo cæcutiſſe, vt pro vno vero Deo ſummè bono,
duos viderint & crediderint; vnum boni, alterum mali
authorem. Integre. Deus enim vnus & bonum omne
creat, & iuxta Aug. mala culpæ ab homine vel Angelo
voluntatis arbitrio facta, ad finem juſtitiæ ſuæ, & mala
C pœnæ ad gloriam prouidentiæ, benè & juſtè ordinat. Nv-
merosa, duplex & multiplex, vnicum lumen diuini-
tatis, ægræ mentis oculo apparet.

21. Separatio, opus proprium; quo principaliter ſe
Marcion commendare voluit; eſt, quod legem veterem ab
Euangelica diuiſerit, & vtramque inuicem contrariam
demonſtrare præſumpſerit, & duos inde vtriuſque Deos
Authores ſibi contrarios eſſe concluſerit. In svmmo in-
strvmento, in capite & titulo libri Marcionis inſcri-
ptum legunt. Initiantvr, quaſi myſteriis nouæ diuini-
tatis à Marcione prædicatæ imbuuntur. Indvrantvr,
perſiſtunt, confirmant in hac hæreſi. Cvm lege, veteri
ſcilicet. Committere, ex aduerſo congredi, & inter ſe
pugnantes oſtendere veterem & nouam legem. Instrv-
D menti, teſtamenti. Ab Argvmento, poſt Marcionis
argumentationem. Non a Christo, &c. Vnde liquet
à Marcione ſeparatore Euangelij, Dei noui reuelationem
fictam, non verò à Chriſto reuelatam, quæ longè præceſsit
dictæ ſeparationis tempus. Pacem, concordantiam. Ab
apparentia, à Chriſto nato & reuelato Paſtoribus &
magis, vſque ad præſumptionem & temeritatem Mar-
cionis Ponto Nati.

22. Post hæc, quæ nimirum præcedenti capite dixe-
rat, nempe elementa & mundum vniuerſum. quaſi di-
ceret: ſiue Deus tuus bonus poſt mundum, vel ante mun-
dum conditum extiterit. Illi, Deo tuo, conditionem,
creaturam ſuam, opus à ſe conditum. Si ad Aposto-
lvm, ſi aliquando, vel quando occaſio dabitur loquendi de
E tertio Cœlo, quo raptus eſt Paulus, quem veſtrum Apo-
ſtolum fingitis. Qvæcvmqve svbstantia, quæcum-
que res à Deo veſtro condita, debuit cum ſuo Authore in-
noteſcere hominibus. Dominvs, Deus, vel Chriſtus eius.
Svbstantia, mundus nouus à Deo Marcionis factus,
non apparuerit hactenus &c. Aduerte, Seuerum Impe-
ratorem. 15. Annum Imperij egiſſe, dum hunc librum
ſcriberet Tertul. Frivolis, rebus à Creatore conditis,
Non latente iam. Certè cum Chriſto à Patre omnis
poteſtas in Cœlo & terra data ſit, ſi Pater eius, vt Deus
melior Creatore, nouum mundum condidit; eum oſten-
dere debuiſſet, vt ſuam inde potentiam, & maiorem filij
ſui dominationem hominibus manifeſtaret, qua ſic eos à
cultu Creatoris, ad ſuum abduceret. Si ipsa ſubſtantia
mundi

mundi facti à Deo *Marcionis* CEPIT, *continuit, habuit inuiſibilem Chriſtum.* SVPERIOREM, *ſuper ſenſus noſtros poſitum, inacceſſum, inuiſibilem; quæritur vbi & quo loco ſit poſitus hic nouus mundus.* SVBSICIVA, *loci alicuius reliquiæ.* ALIQVI *aliquis Deus tertius, præter Deum Creatorem, & Deum Marcionis.* STIPARE, *coercere, & inferiorem ſub ſe cum ſuis creaturis vtrumque Deum continere poſſit.* CLVSIT, *Concluſit.* SECVNDVM FORMAM, *juxta proprietatem formalem, qua Deus innatus non factus, æternus eſt; ſic & materia talis, Marcionis & Hermogenis ſenſu, pro Deo habenda.* MOLITVS, *molem mundi condidit.* IN SVBSTANTIA, *in mundo creando, Marcion materiam vt Deum minorem ſubiecit Creatori.* ET ILLE, *Deus Marcionis.* VT DOMINO, *referendum ad verbum,* ſubiicit. DEPVTANS, *imputans materiæ, malum corporeæ creaturæ; illud malum, quia æternum credit, vt materiæ connatum, Deum etiam fateri cogitur.* IN SVPERIORIBVS. *Inter ſuperiores & eminentiores Diuinitatis ſubſtantias, tres Deos maiores ponit; Deum ſcilicet optimum Marcionis, Deum malum Creatorem, & mundum ſuperiorem.* IN INFERIORIBVS, *inter Deos inferiores computandos, quatuor: factorem mundi inferioris, locum, materiam, & malum.* HIS *diis* CVM ACCEDVNT. *Cum adiungis Chriſtum tuum ò Marcion, ſub Tiberio ex improuiſo, & ſubitò apparentem, & Chriſtum Creatoris, in lege veteri figuratum, & Prophetatum;* FRAVDEM, *fidem tuam minuunt Diſcipuli tui, qui duos tantum te Deos dixiſſe aſſerunt, cum ipſe incautus, nouem recenſeat Deos.*

MARCIONIS CHRISTVS.

1\. *Marcionis Chriſtus, ante omnem Prophetiam ſubitò apparens ſuſpectus eſt; cum ordine naturæ debuerit prius à Patre manifeſtari, quàm Pater ab ipſo. 3. cont. Marc. cap. 2. per totum.*

HInc denique gradum confero, an debuerit tam ſubitò veniſſe. Primò, quia & ipſe Dei ſui filius. hoc enim ordinis fuerat, vt antè pater filium profiteretur, quàm patrem filius; & antè pater de filio teſtaretur, quàm filius de patre. Dehinc & quia miſſus, præter filij nomen. Proinde enim præceſſiſſe debuerat mittentis patrocinium in teſtimonium miſſi, quia nemo veniens ex alterius auctoritate, ipſe eam ſibi ex ſua affirmatione defendit; ſed ab ipſa defendi ſe potius expectat, præeunte ſuggeſtu eius, qui auctoritatem præſtat. Ceterùm, nec filius agnoſcetur, quem nunquam pater nuncupauit; nec miſſus credetur, quem nunquam mandator deſignauit; nuncupaturus pater, & deſignaturus mandator, ſi fuiſſet. Suſpectum habebitur omne, quod exorbitarit à regula; rerumque principalis gradus non ſinit poſterius agnoſci patrem poſt filium, & mandatorem poſt mandatum, & Chriſtum poſt Deum. Nihil origine ſua prius eſt in agnitione, quia nec in diſpoſitione. Subitò filius, & ſubitò miſſus, & ſubitò Chriſtus. Atquin nihil putem à Deo ſubitum, quia nihil à Deo non diſpoſitum. Si autem diſpoſitum, cur & non prædicatum, vt probari poſſet & diſpoſitum ex prædicatione, & diuinum ex diſpoſitione? Et vtique tantum opus, quod ſcilicet humanæ ſaluti parabatur, vel eatenus ſubitum non fuiſſet, qua per fidem profuturum. In quantum enim credi habebat vt prodeſſet, in tantum paratum deſiderabat, vt credi poſſet, ſubſtructam fundamentis diſpoſitionis & prædicationis; quo ordine fides informata, meritò & homini indiceretur à Deo, & Deo exhiberetur ab homine; ex agnitione debens credere quia poſſet; quæ ſcilicet credere didiciſſet ex prædicatione.

2\. *Marcionis Chriſti Aduentus ſubitus, cuius miracula non ſufficiunt ad faciendam fidem. 3. cont. Marc. cap. 3. in p. ad circa f.*

NOn fuit, inquis, ordo eiuſmodi neceſſarius. quia ſtatim ſe & filium, & miſſum, & Dei Chriſtum rebus ipſis eſſet probaturus per documenta virtutum. At ego negabo, ſolam hanc illi ſpeciem ad teſtimonium competiſſe, quam & ipſe poſtmodum exauctorauit. Siquidem edicens multos venturos, & ſigna facturos, & virtutes magnas edituros; auerſionem etiam electorum; nec ideo tamen admittendos; temerariam ſignorum & virtutum fidem oſtendit, vt etiam apud pſeudochriſtos facillimarum. Aut quale eſt, ſi inde ſe voluit probari, & intelligi, & recipi; ex virtutibus dico; vnde ceteros noluit, æque & ipſos tam ſubito venturos, quàm à nullo auctore prædicatos? Si quia prior eis venit, & prior virtutum documenta ſignauit, idcirco, quaſi locum in balneis, ita fidem occupauit, poſteris quibuſque præripuit, vide ne & ipſe in conditione poſteriorum deprehendatur, poſterior inuentus Creatore, antè jam cognito, & proinde virtutes antè operato, & non aliter præfato non eſſe aliis credendum, poſt eum ſcilicet. Igitur ſi priorem veniſſe, & priorem de poſteris pronuntiaſſe, hoc fidem cludet; prædamnatus erit & ipſe jam ab eo quod poſterior eſt agnitus, & ſolius erit auctoritas Creatoris, hoc in poſteros conſtituendi, qui nullo poſterior eſſe potuit. Iam nunc quum probaturus ſim Creatorem eaſdem virtutes, quas ſolas ad fidem Chriſto tuo vindicas, interdum per famulos ſuos retro edidiſſe, interdum per Chriſtum ſuum edendas deſtinaſſe; poſſum & ex hoc meritò præſcribere, tantò magis Chriſtum non ex ſolis virtutibus credendum fuiſſe, quantò illum non alterius quàm Creatoris interpretari potuiſſent, vt reſpondentes virtutibus Creatoris, & editis per famulos ſuos, & in Chriſtum ſuum repromiſſis. Quamquam etſi alia documenta inuenirentur in tuo Chriſto, noua ſcilicet, facilius crederemus etiam noua eiuſdem eſſe cuius & vetera,

Luc. 17. 23. Matth. 24. 24. Exo. 7. 10. & ſeq. Eſa. 42. 7.

quàm euius tantummodo noua; egentia experimentis fidei victricis vetuſtatis; vt ſic quoque prædicatus venire debuerit, tam prædicationibus propriis exſtruentibus ei fidem, quàm & virtutibus; præſertim aduerſus Chriſtum Creatoris venturum, & ſignis & prophetis propriis munitum; vt æmulus Chriſti per omnes diuerſitatum ſpecies reluceret.

3. Marcionis fides monſtruoſa, qua exigit Chriſtum veniſſe antequam eſſe ſupponatur. 3. cont. Marc. cap. 3. in f. & 4. in p.

SEd quomodo à Deo nunquam prædicato Chriſtus eius prædicaretur? Hoc eſt ergo quod exigit, nec Deum, nec Chriſtum tuum credi, quia & Deus ignotus eſſe non de-
Cap. IV. buit, & Chriſtus agnoſci per Deum debuit. Dedignatus, opinor, eſt imitari ordinem Dei noſtri, vt diſplicentis, vt cummaximè reuincendi. Nouus noụè venire voluit; filius ante patris profeſſionem, & miſſus ante mandatoris auctoritatem; vt & ipſam fidem monſtroſiſſimam induceret, qua antè crederetur Chriſtum veniſſe quam ſciretur fuiſſe.

4. Marcion Chriſtum ſuum reuelatum fingens ſub Antonino Pio, & non ſub Tiberio, 115. Annis incognitum facit. 1. cont. Marc. cap. 19. à p.

Luc. 3. 1. ANno xv. Tiberij, Chriſtus Ieſus de cœlo manare dignatus eſt, ſpiritus ſalutaris: Marcionis ſalutem, qui ita voluit, quoto quidem anno Antonini maioris de Ponto ſuo exhalauerit aura canicularis, non curaui inueſtigare. De quo tamen conſtat, Antoninianus hæreticus eſt, ſub Pio impius. A Tiberio autem vſque ad Antoninum, anni ferè cxv. & dimidium anni, cum dimidio menſis, tantumdem temporis ponunt inter Chriſtum & Marcionem. Quum igitur ſub Antonino primus Marcion hunc Deum induxerit, ſicut probauimus; ſtatim, qui ſapis, plana res eſt. Præiudicant tempora, quod ſub Antonino primùm proceſſit, ſub Tiberio non proceſſiſſe; id eſt Deum Antoniniani Imperij, Tiberiani non fuiſſe: atque ita non à Chriſto reuelatum, quem conſtat à Marcione primum prædicatum.

5. Marcionis Chriſtus impotens, qui tamdiu inuitus tulit Creatorem aduerſum; & imprudens, qui Aduentum ſuum poſt Chriſtum Creatoris non diſtulit, vt ſaltem eius errorem emendaret. 3. cont. Marc. cap. 4. à. p. ad f.

VAnè ſuſtinuit prædicari Chriſtum eius, quem non ſuſtinuit exhiberi. Aut ſine cauſa intercidit temporis alieni decurſum, aut ſine cauſa tamdiu non intercidit. Quid illum detinuit, quidue turbauit? Atquin in vtrumque commiſit, poſt Creatorem quidem tam tardè reuelatus, ante Chriſtum verò eius tam properè. Alterum verò jamdudum debuerat traduxiſſe, alterum nondum. Ne illum quidem tamdiu ſæuientem ſuſtinuiſſe: iſtum verò adhuc quieſcentem inquietaſſe, circa ambos excidens ab optimi Dei titulo, certè varius & ipſe & incertus; tepidus ſcilicet in Creatorem, & calidus in Chriſtum, & vanus vtrobiq Non magis enim compeſcuit Creatorem, quàm obſtitit Chriſto. Manet & Creator, qualis omnino eſt; veniet & Chriſtus, qualis & ſcribitur. Quid venit poſt Creatorem, quem emendare non valuit? Quid ante Chriſtum eius reuelatus eſt, quem reuocare non potuerit? Aut ſi emendauit Creatorem, poſt illum reuelatus eſt, vt emendanda præcederent: ergo & Chriſtum eius æque emendaturus expectaſſe debuerat, proinde & illius poſterior emendator futurus, ſicut Creatoris. Aliud eſt, ſi & ipſe poſt illum rurſus adueniet; vt primò quidem aduentu proceſſerit aduerſus Creatorem, legem & Prophetas deſtruens eius; ſecundo verò procedat aduerſus Chriſtum, regnum redarguens eius. Tunc ergo concluſurus ordinem ſuum, tunc ſi fortè credendus eſt, aut ſi jam hinc perfecta res eſt eius; vanè ergo venturus eſt, nihil ſcilicet peracturus.

6. Marcionis Chriſti caro phantaſtica, omnia eius geſta & paſſa per carnem, immò & ipſam eius diuinitatem dubiam & nullam fecit 3. cont. Marc. cap. 8. per totum.

DEſinat nunc hæreticus à Iudæo, aſpis (quod aiunt) à vipera mutuari venenum; euomat jam hinc proprij ingenij virus, phantaſma vindicans Chriſtum. Niſi quod & iſta ſententia alios habebit auctores, præcoquos & abortiuos quodammodo Marcionitas, quos
1. Ioan. 4. Apoſtolus Ioannes Antichriſtos pronuntiauit, negantes Chriſtum in carne veniſſe; & ta-
2. & 3. men non vt alterius Dei jus conſtituerent, quia & de iſto notati fuiſſent; ſed quoniam incredibile præſumpſerant Deum carnem. quo magis Antichriſtus Marcion ſibi eam rapuit præſumptionem; aptior ſcilicet ad renuendam corporalem ſubſtantiam Chriſti, qui ipſum Deum eius, nec auctorem carnis induxerat, nec reſuſcitatorem: optimum videlicet, & in iſto, diuerſiſſimum à mendaciis & fallaciis Creatoris. Et ideo Chriſtus eius ne mentiretur, ne falleret, & hoc modo Creatoris forſitan deputaretur, non erat quod videbatur, & quod erat mentiebatur; caro nec caro, homo nec homo: proinde Deus Chriſtus, nec

Deus. Cur enim non etiam Dei phantaſma portauerit? An credam ei de interiore ſubſtantia, qui ſit de exteriore fruſtratus? Quomodo verax habebitur in occulto, tam fallax repertus in aperto? Quomodo autem in ſemetipſo veritatem ſpiritus, fallacia carnis confundens, negatam ab Apoſtolo, lucis, id eſt veritatis; & fallaciæ, id eſt tenebrarum, com- 2. Cor. 6.
miſit communicationem? Iam nunc quum mendacium deprehenditur Chriſti caro: ſequi- 15.
tur vt & omnia quæ per carnem Chriſti geſta ſunt, mendacio geſta ſint; congreſſus, contactus, conuictus; ipſæ quoque virtutes. Si enim tangendo aliquem liberauit à vitio, vel Luc. 7. 39.
tactus ab aliquo: quod corporaliter actum eſt, non poteſt verè actum credi, ſine corporis Luc. 8. 44.
ipſius veritate. Nihil ſolidum ab inani, nihil plenum à vacuo perfici licuit. Putatiuus habi- Matth. 8.
tus, putatiuus actus: imaginarius operator, imaginariæ operæ. Sic nec paſſiones Chriſti, 3. 15. & 9.
eius fidem merebuntur. nihil enim paſſus eſt, qui non verè eſt paſſus. Verè autem pati, 20. 21. 29.
phantaſma non potuit. Euerſum eſt igitur totum Dei opus. Totum Chriſtiani nominis & & 14. 36.
pondus & fructus, mors Chriſti negatur, quam tam impreſsè Apoſtolus demandat, vtique & 17. 7.
veram, ſummum eam fundamentum Euangelij conſtituens, & ſalutis noſtræ, & prædica- & 20. 34.
tionis ſuæ: [a] *Tradidi enim*, inquit, *vobis in primis, quod Chriſtus mortuus ſit pro peccatis noſtris,* a 1. Cor.
& quod ſepultus ſit, & quod reſurrexerit tertia die. Porro, ſi caro eius negatur, quomodo mors 15. 3.
eius adſeueratur, quæ propria carnis eſt paſſio per mortem deuertentis in terram, de qua
eſt ſumpta, ſecundùm legem ſui auctoris? Negata verò morte dum caro negatur, nec de Gen. 3. 19.
reſurrectione conſtabit. Eadem enim ratione non reſurrexit, qua mortuus non eſt, non habendo ſubſtantiam ſcilicet carnis; cuius ſicut & mors, ita & reſurrectio eſt. Proinde reſurrectione Chriſti infirmata, etiam noſtra ſubuerſa eſt. Nec ea enim valebit, propter quam Chriſtus venit, ſi Chriſtus non reſurrexit. Nam ſicut illi, qui dicebant reſurrectionem mortuorum non eſſe, reuincuntur ab Apoſtolo, ex reſurrectione Chriſti: ita reſurrectione
Chriſti non conſiſtente, aufertur & mortuorum reſurrectio. atq. ita [b] *inanis eſt fides noſtra,* b 1. Cor.
inanis eſt prædicatio Apoſtolorum. inueniuntur autem etiam falſi teſtes Dei, quod teſtimonium 15. 14.
dixerint quaſi reſuſcitauerit Chriſtum, quem non reſuſcitauit. *& ſumus adhuc in delictis.* & qui in Chriſto dormierunt, perierunt. ſanè reſurrecturi, ſed phantaſmate forſitan, ſicut & Chriſtus.

7. Marcionis Chriſtus, quomodo crucifixus & mortuus, quem natum negat. 3. cont. Marc. cap. 19. à. m.

CEterùm, nec ipſo Chriſto eius prædicato, nedum cruce ipſius, ſufficit in meum Chriſtum ſolius mortis prophetia. Ex hoc enim quod non eſt edita qualitas mortis, potuit & per crucem eueniſſe, tunc alij deputanda, ſi in alium fuiſſet prædicatum. niſi ſi nec mortem volet Chriſti mei prophetatam; quo magis erubeſcat, ſi ſuum quidem Chriſtum mortuum annuntiat, quem negat natum: meum verò mortalem negat, quem naſcibilem confitetur.

8. Marcion duos Chriſtos ponit, vnum ad gentium ſalutem miſſum, alterum mittendum ad reſtitutionem Iudaiſmi. 4. cont. Marc. cap. 6. in m.

COnſtituit Marcion alium eſſe Chriſtum, qui Tiberianis temporibus à Deo quondam ignoto reuelatus ſit in ſalutem omnium gentium: alium qui à Deo Creatore in reſtitutionem Iudaïci ſtatus ſit deſtinatus, quandoq. venturus. Inter hos magnam & omnem differentiam ſcindit, quantam inter iuſtum & bonum, quantam inter legem & Euangelium, quantam inter Iudaïſmum & Chriſtianiſmum.

9. Marcionis ſpes cœli in Chriſto ſuo futilis, cuius incertum cœlum, & caro phantaſtica eſt. 3. cont. Marc. cap. 24. in f.

AT tu hinc quoque alium argumentaris Chriſtum, quod regnum nouum annuntiet. Prius eſt, aliquod exemplum indulgentiæ proferas, ne meritò dubitem de fide tantæ promiſſionis, quam ſperandam dicis: immo ante omnia eſt, vt quem cœleſtia prædicas repromittere, aliquod cœlum probes eius. At nunc vocas ad cœnam, nec domum oſtendis: allegas regnum, nec regiam monſtras. An quia Chriſtus tuus cœleſte regnum repromittit, non habens cœlum, quomodo & hominem præſtitit, non habens carnem? O phantaſma inane! ô præſtigia magnæ etiam promiſſionis!

MARCIONIS CHRISTVS. l. 2. 3. & ſeq. SCHOL.

GRADVM CONSERO, *congredior, diſputo.* VENISSE, *Chriſtus ſcilicet repente, non prophetatus, non expectatus.* PRÆTER, *præterquam Dei Patris eſt filius, eſt inſuper ab eo miſſus.* EAM SIBI, *authoritatem ſibi arrogat,* SVGGESTV, *maieſtate, vel apparatu condigno mittente, & dantis authoritate.* GRADVS, *ordo præcipuus rerum.* NIHIL ORIGINE, *prior origo cognoſci debet.* DISPOSITIONE, *ſtatu rei. Prius enim eſt aliquem habere*

Patrem, & eſſe filium, quàm miſſi, manifeſtari, & agnoſci filium. ATQVIN. frequenter, pro, atqui, quinetiam. PRÆDICATVM, prophetatum antequam eueniret. PER FIDEM, qua crederent homines in Chriſtum venturum, prophetiis eius aduentum præcinentibus. PARATVRAM, diſpoſitionem, præparationem. PRÆDICATIONIS, prophetiæ. QVIA POSSET, &c. Credere ſcilicet in Chriſtum, quem Prophetæ annuntiabant venturum. EX PRÆDICATIONE, prædictione Prophetarum.

2. ORDO, de quo ſupra, ſcilicet vt prius filius intelligatur, quàm miſſus agnoſcatur. VIRTVTVM, miraculorum. SOLAM SPECIEM, probationis & teſtimonij fidem facientis miſſioni ſuæ; ſcil. per miracula. EXAVCTORAVIT, annullauit, authoritate priuauit, non ſolum ſufficere oſtendit, cum de Antichriſti præcurſoribus dixit, quod habetur Luc. 17. 23. & dicent vobis (Syr. ſi dixerint vobis) ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque ſectemini. & Luc. 21. 8 videte ne ſeducamini: multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego ſum. Sed expreſsius Matth. 24. 23. & ſeq. tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur ſi fieri poteſt etiam electi. AVCTORE, Deo & Propheta eius. QVASI LOCVM &c. vt locus prior in balneo, eſt præoccupantis. IN CONDITIONE, reputetur Deus tuus & Chriſtus eius inter eos qui vltimò venerunt, cum Creator, & miracula, & Prophetiæ eius, tempore præceſſerint Chriſtum tuum, & Deum quem reuelauit, ô Marcion. PRONVNTIASSE, ſententiâ latâ, eos ab authoritate diuina excluſiſſe. CLVDET, concludet, & probabit fidei veritatem. IPSE, Deus & Chriſtus tuus, Marcion. AB EO QVOD. eo ipſo quod poſterior venit in notitiam. RETRO, prius, in vetere Teſtamento. DESTINASSE, de longè prædixiſſe. PRÆSCRIBERE, ex antiqua poſſeſſione miraculorum & Prophetiarum Creatoris, tueri veritatem fidei. RESPONDENTES, ſimiles miraculis à Creatore olim factis, & de Chriſto eius venturo Prophetatis. FIDEI VICTRICIS, quia fides in Deum Creatorem, fundata in veteribus miraculis & Prophetiis, ſuperat & vincit fidem fundatam in nouis, quæ carent experientia probata veterum. EXTRVENTIBVS, prophetiis & miraculis antiquis, præparantibus & facientibus fidem Deo Creatori, & Chriſto eius venturo. His debuerat Chriſtus Marcionis communitus aduenire, vt æmulus Chriſti Creatoris, & contrariis omnino Prophetiis, maioribusque miraculis authoritatem aduerſarij ſui debellare.

3. PRÆDICATO, prophetato, ORDINEM: diſpoſitionem, qua Deus Creator ſe & Chriſtum ſuum voluit agnoſci. CVMMAXIME, quammaximè. REVINCENDI, quem Deo noſtro ſuperiorem conuincere debebat. NOVVS, Chriſtus, nouo modo veniens, voluit apparere. ANTE PROFESSIONEM. antequam quidquam de Patre eius quiſpiam præfatus fuiſſet. MONSTROSISSIMAM, maximè præpoſteram.

4. DE COELO MANARE. pro Marcione loquitur qui fingit contra Pſaltem dicentem, veritas de terra orta eſt, id eſt ex Auguſt. Chriſtus de virgine natus eſt, ſubito de Cœlo cum carne phantaſtica lapſum. SPIRITVS SALVTARIS. frequens eſt Tertull. vocare Chriſtum Dei Spiritum, quia Io. 4. Deus Spiritus eſt. Salutarem vocat, quaſi Saluatorem. MARCIONIS SALVTEM. Ironicè. QVI ITA VOLVIT. Chriſtus ſcilicet eius. ANTONINI MAIORIS. Id eſt pij, à quo nomen alij Antonini deſumpſerunt, ſub quo Marcion, & initio Pontificatus Aniceti Romæ occurrit S. Policarpo, vt ſcribit Euſeb. lib. 4. hiſt. cap. 13. DE PONTO SVO, patria Marcionis. AVRA CANICVLARIS, præferuida, cum Sole exiſtente in Leone, vt zelum exprimat Chriſti Marcionis, cum Zelotypia exhalantis ſalutem eius. Sed aduerte antitheſim: cum enim ſupra Ponti regionem deſcribens, perpetuum gelu in eo rigere, & nuſquam Solem liberum vigere dixerit; nunc niſi magno ſarcaſmo, de Ponto auram Canicularem exhalatam ait. Fortè vt inſcriptum rideat librum Marcionis, antitheſes &c. Vel alludit ad Diogenem Cynicum, latrantemque & mordentem Caniculam. ANTONIANVS, ſub Antonino Pio hæreſim ſpargens. ANNI FERE. 115. Aliis rectius ſupputantibus, legendum eſſet Anni centum quinque fortè ab originali primo aberrantes copiſtæ inſeruerunt, pro CV. CXV. QVI SAPIS, ſi intelligis, ſapienti veritas patet. PRÆIVDICANT, ſupputatio temporum. Concludit QVOD, numen ſcilicet diuinum, per Marcionem innotuit, & primò proceſſit in lucem, non eum eſſe Deum, quem Chriſtus ſub Tiberio, tot annis ante Marcionem reuelauit.

5. VANE SVSTINVIT, fruſtra permiſit Deus Marcionis; per Prophetas annuntiari Chriſtum Creatoris, quem non eſt paſſus, hominibus realiter & cum vera carne exhiberi. Quod dicit Tertull. ſenſu Marcionis, qui vult Chriſtum quidem veniſſe, ſed ſuum, & Dei optimi filium cum carne phantaſtica, & non cum vera, de virgine nata, qualem Prophetæ Creatoris promiſerant. Cur enim Deus Marcionis, vt ipſe vult, potentior Creatore, non impediuit Prophetas eius talem Chriſtum nuntiare? AVT SINE CAVSA &c. vel enim fruſtra & furtiuè tempus non ſuum, ſed alienum, & per motum Cœli Creatoris productum interrupit; impediendo ortum Chriſti Creatoris, cum vera carne, & eo tempore quo juxta Prophetas fuerat naſciturus, & Patris ſui notitiam daturus hominibus: vel fruſtra tantum temporis excurrere permiſit, quo Deus Creator hominibus notus, ipſe verò tandiu incognitus & latens maneret. COMMISIT, in vtroque deliquit Deus Marcionis. TAM PROPERE, quia ſubito, nullo præcurſore & Propheta præmiſſo, de Cœlo lapſus eſt. ALTERVM Deum Creatorem. TRADVXISSE, triumphaſſe, & palam infirmitatis & impotentiæ arguiſſe. ALTERVM, Chriſtum ſcilicet. ILLVM SÆVIENTEM, Creatorem in veteri lege vindicem, & tot pœnas de peccatoribus exigentem. ISTVM QVIESCENTEM. Chriſtum, nondum ſurgentem in judicium, ſed ſedentem a dextris Patris, donec ponat inimicos ſuos ſcabellũ pedum ſuorum. Vel per, quieſcentem intelligit agnum in primo Aduentu, coram tondente ſe, obmuteſcentem. CIRCA AMBOS, Creatorem ſcilicet & Chriſtum eius. TEPIDVS, tam remiſsè ſuſtinens Creatorem. CALIDVS, feruidus zelo in Chriſtum Creatoris. VENIET CHRISTVS, in judicium, in ſecundo Aduentu. QVID VENIT, Deus Marcionis. EMENDARE, cuius opera corrigere non potuit melioribus, qui nulla edidit. ANTE CHRISTVM, Creatoris ſcilicet. REVELATVS EST, Deus ſcilicet Marcionis, REVOCARE, id eſt primum aduentum eius in carne ſupprimere non potuit, vel è cœlo vbi ſedet ad dexteram Patris, exturbare. EMENDANDA, opera Creatoris, quæ Deum optimum Marcionis præceſſerunt. ALIVD EST &c. ſequentia ironicè & pulchrè dicta. POST ILLVM, poſt ſecundum Aduentum in judicio. SI IAM HINC &c. ſi poſt judicium, jam Chriſtus omne ſalutis humanæ negotium abſoluerit, tradens regnum Eccleſiæ triumphantis Deo Patri, fruſtra tum venturus eſt Chriſtus Marcionis nihil habens vltra quod faciat.

6. DESINAT &c. Ceſſet Marcion à Iudæo haurire, ex parte qua dicit Chriſtum Creatoris nondum veniſſe, ſua virus hæreſeos, vt aſpis peſtilentior à vipera minus nocenti, venenum mutuari dicitur. Sic peſtilentior Marcion Iudæo. PHANTASMA, &c. Iam propriam ſuam, ex commento ſuo, ſtruxit hæreſim, qua carnem Chriſti phantaſticam aſſerit. PRÆCOQVOS, præmaturos, hæreſeos Marcionis inſtructores. PRONVNTIAVIT. 1. Io. 4. 2. omnis Spiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt; & omnis Spiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt: & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis quoniam venit, & nunc jam in mundo. Syriac. expreſsius omnis Spiritus qui non confitetur Ieſchua veniſſe in carne, non eſt ex Deo. DAT

IVE, *teſtamentum nouum ad alterum Deum pertinere.* A *vel ſimpliciter ſi alium Deum quam Creatorem inducerent, de hoc à Ioanne notati fuiſſent.* DEVM CARNEM, *Verbum Carnem factum, Deum Incarnatum fuiſſe.* MAGIS ANTICHRISTVS, *peior omnibus, quos Ioannes cenſuit Antichriſtos.* DIVERSISSIMVM, *ironicè dictum & ſenſu Marcionis.* CREATORIS DEPVTARETVR, *filius mendax & fallax, Patris imitator æſtimaretur.* NON ERAT, *verè caro.* QVOD ERAT, *Deus ſcilicet, interiore, latente diuinitate.* FRVSTRATVS, *mentitus, fruſtrans fidem & oculos hominum.* SPIRITVS, *Deitatis.* CONFVNDENS, *euertens, vel dubiam relinquens fidem hominum circa ſuam diuinitatem, admixtam & confuſam cum mendacio carnis.* NEGATAM COMMVNICATIONEM. 2. *Cor.* 6. 14. & 15. quæ ſocietas luci ad tenebras? *Syriac. quæ communio luci cum tenebris?* quæ B autem Conuentio Chriſti ad Belial? COMMISIT, *inter ſe pugnare fecit, vel permiſcuit lucem veræ diuinitatis, cum tenebris mentita & fallacis carnis. Lux enim & veritas ad Deum pertinent, vt tenebræ & mendacium, ad principem tenebrarum.* CONGRESSVS, *communicatio & conuerſatio cum hominibus.* VIRTVTES, *miracula.* A VITIO, *morbo.* TACTVS, *paſsiuè ab hæmoroiſſa.* LICVIT, *potuit.* FIDEM, *indignæ erunt paſsiones Chriſti, quibus fides habeatur.* IMPRESSE DEMANDAT, *identidem, ſollicitè toties impreſſum Epiſtolis ſuis commendat & inculcat.* TRADIDI, 1. *Cor.* 15. 3. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi (*Syr. prout & accepi*) quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm ſcripturas, & quia ſepultus C eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas. DEVERTENTIS, *reuertentis juxta mandatum Dei qui carnem condidit. Sic Gen.* 3. 19. In ſudore vultus tui veſceris pane (70. *Edes panem tuum*) donec reuertaris in terram de qua ſumptus es: quia puluis es & in puluerem reuerteris. 70. *ſic:* quia terra es & in terram ibis. *Porro* deuertentis *dixit, quod velut in diuerſorio, ſic in ſepulchro verſetur caro, ad vitam reuerſura.* SICVT ILLI, *Sadducæi, aliique negantes reſurrectionem.* REVINCVNTVR, *conuincuntur.* INANIS EST, 1. *Cor.* 15. 14. Si autem Chriſtus non reſurrexit: inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra. *Et rurſum verſu* 17. quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra; (*Syr. otioſa eſt*) adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. *Quia ex D. Thoma ibidem,* SI ACT. 15. *fide purificat corda hominum, fides autem reſurrectionis vana & falſa eſt, profectò manent in peccatis, qui fidem veram non habent. Cui addam, quod ſi Chriſtus, cauſa exemplaris & meritoria noſtræ reſurrectionis, non verè reſurrexit, propter juſtificationem noſtram, vt nec verè mortuus eſt, nec verus Agnus vero ſanguine abluit peccata noſtra, adhuc manemus in peccatis, & quoad culpam non deletam, & quoad mortem debitam. Pœna enim apud Paulum etiam peccatum appellatur.* FALSI TESTES, 1. *Cor.* 15. 15. Inuenimur autem & falſi teſtes Dei: *Supra & Cephæ, & poſtea vndecim, deinde quingentis ſimul, poſtea Iacobo, poſtremo ſibi viſum poſt reſurrectionem dixit* quoniam teſtimonium diximus aduersùs Deum, quod ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit. *D. Thomas ibid. Ex D. Aug.* non minori, ſed maiori fortaſſe ſcelere in Deo laudatur falſitas, quam vituperetur veritas. S. Aug. *Et ratio D. Thomæ eſt, quia intellectus creatus, non poteſt tantum laudare Deum, quin deficiat à perfectione eius; & ideo ſi non totaliter & perfectè omnem veritatem excellentiæ diuinæ poſsit intelligere, id vertitur in laudem eius, vnde dicitur:* vincens ſcientiam noſtram: *& rurſum:* aſcendet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, *&* 1. *Io.* 3. Deus maior eſt corde noſtro. *Sed ſi attribuitur aliquid Deo quod non habet, vel non facit, tum videtur intellectus noſter eſſe maior Deo, & intelligere aliquid maius eo quod ipſi falsò attribuit.*

-. EIVS, *Marcionis.* PRÆDICATO, *Prophetato.* MEVM, *Chriſtum Creatoris. Sufficit ad veritatem eius conuincendam, quod impleta ſit Prophetia circa genus mortis eius, vt eum verum Chriſtum credam.* EDITA, *per Prophetas nuntiata qualitas mortis, Chriſti Marcionis; potuit quidem crucifigi, ſi veram carnem habuiſſet; ſed alteri Chriſto hoc eſt meo imputanda fuit mors crucis, cum talis de illo fuerit Prophetata. Cætera plana ſunt.*

8. CONSTITVIT, *decreuit, aſſeruit.* SCINDIT, *emphaticè magis dixit ſicut Scriptura,* diuiſit mare rubrum in diuiſiones.

9 ALIQVOD. *vt aliquod.* INDVLGENTIÆ, *largitatis aliàs præſtita.* DE FIDE. *fidelitate & veritate. Cætera patent.*

MARCIONITÆ.

1. *Marcionitæ fruſtra dicunt, non tam ſeparatum à lege per Marcionem Euangelium, quàm, ex adulterato reſtitutum.* 1. *cont. Marc. cap.* 20. *in p.*

HVic expeditiſſimæ probationi defenſio quoque à nobis neceſſaria eſt, aduerſus obſtrepitacula diuerſæ partis. Aiunt enim Marcionem non tam innouaſſe regulam ſeparatione Legis & Euangelij, quàm retro adulteratam recuraſſe. O Chriſte patientiſſime Domine! qui tot annis interuerſionem prædicationis tuæ ſuſtinuiſti, donec tibi ſcilicet Marcion ſubueniret. Nam & ipſum Petrum, ceteroſque, columnas Apoſtolatus, à Paulo Gal. 2. 9. & 11. reprehenſos opponunt, quod non recto pede incederent ad Euangelij veritatem; ab illo certè Paulo, qui adhuc in gratia rudis, trepidans denique ne in vacuum cucurriſſet aut Gal. 2. 2. curreret, tunc primum cum anteceſſoribus Apoſtolis conferebat.

2. *Marcionitæ Deum nouum volunt, agnitione; quem proinde prius ignotum fingunt.* 1. *cont. Marc. cap.* 9. *in p.*

SCio quidem quo ſenſu nouum Deum jactitent; agnitione vtique: ſed & ipſam nouitatis cognitionem, percutientem rudes animas; ipſamque naturalem nouitatis gratioſitatem volui repercutere: & hinc jam de ignoto Deo prouocare. Vtique enim quem agnitione nouum opponunt, ignotum ante agnitionem demonſtrant. Age igitur, ad lineas rurſum & in gradum. Perſuade Deum ignotum eſſe potuiſſe. Inuenio planè Ignotis deis aras proſtitutas. ſed Attica idololatria eſt. Item, Incertis deis. ſed ſuperſtitio Romana eſt. Act. 17. 23. Porro, incerti dei minus noti, vt minus certi, & proinde ignoti, quà minus certi. Quem titulum incidemus ex duob. Deo Marcionis? Vtrumque, opinor, & nunc incerto, & re-

tro ignoto. Sicut enim ignotum eum fecit Deus notus Creator, ita & incertum Deus certus. Sed non euagabor vti dicam, Deus, ſi ignotus fuit, latuitque, illum regio latebrarum obumbrauit, noua vtique & ipſa, & ignota, & ſimiliter nunc quoq. incerta; certè immenſa aliqua, & maior indubitatè eo quem abſcondit.

3. *Marcionitæ Dei juſtitiam crudelitati, lenitatem puſillanimitati tribuunt: Et eadem inuiti de ſuo Deo coguntur admittere. 2. cont. Marc. cap. 27. in f. & 28. per totum.*

QVanta itaque peruerſitas veſtra erga vtrumque ordinem Creatoris? Iudicem eum deſignatis, & ſeueritatem judicis ſecundùm merita cauſarum congruentem pro ſæuitia exprobratis. Deum optimum exigitis, & lenitatem eius benignitati congruentem, pro captu mediocritatis humanæ deiectius conuerſatam, vt puſillitatem depreciatis. Nec magnus vobis placet, nec modicus; nec judex, nec amicus. Quid ſi nunc eadem & in veſtro deprehendantur? Iudicem quidem & illum eſſe jam oſtendimus, in libello ſuo; & de judice neceſſariè ſeuerum, & de ſeuero ſicut ſæuum, ſi tamen ſæuum. Nunc & de puſillitatibus, & malignitatibus, ceteriſque notis, & ipſe aduerſus Marcionem antitheſes æmulas faciam.
CAP. XXVIII. Si ignorauit Deus meus eſſe alium ſuper ſe, etiam tuus omnino non ſciuit eſſe alium infra ſe. Quod enim ait Heraclitus ille tenebroſus, eadē via ſurſum & deorſum. Denique ſi non ignoraſſet, & ab initio ei occurriſſet. Delictum & mortem, & ipſum auctorem delicti, diabolum, & omne malum, quod Deus meus paſſus eſt eſſe. hoc & tuus, qui illum pati paſſus eſt. Mutauit ſententias ſuas Deus noſter. proinde quà & veſter. qui enim genus humanum tam ſero reſpexit, eam ſententiam mutauit, qua tanto æuo non reſpexit. Pœnituit in aliquo Deum noſtrum. ſed & veſtrum. Eo enim quod tandem animaduertit ad hominis ſalutem, pœnitentiam diſſimulationis priſtinæ fecit, debitam malo facto. Porro, malum factum deputabitur negligentia ſalutis humanæ, nonniſi per pœnitentiam emendata apud Deum veſtrum. Mandauit fraudem Deus noſter; ſed auri & argenti. Quantò autem homo pretioſior auro & argento, tantò fraudulentior Deus veſter, qui hominem domino & factori ſuo eripit. [a] *Oculum pro oculo* repoſcit Deus noſter; ſed & veſter vicem prohibens, iterabilem magis iniuriam facit. Quis enim non rurſus percutiet, non repercuſſus? Neſciit Deus noſter qualeis adlegeret. ergo nec veſter. Iudam traditorem adlegiſſet, ſi præſciſſet? Si & mentitum alicubi dicis Creatorem, longe maius mendacium eſt in tuo Chriſto, cuius corpus non fuit verum. Multos ſæuitia Dei mei abſumpſit. tuus quoque Deus, quos ſaluos non facit, vtique in exitium diſponit. Deus meus aliquem juſſit occidi. tuus ſemetipſum voluit interfici; non minus homicida in ſemetipſum, quàm in eum, à quo vellet occidi. Multos autem occidiſſe Deum eius probabo Marcioni. Nam fecit homicidam, vtique periturum, niſi ſi populus nihil deliquit in Chriſtum.

a Exo. 21. 24.

4. *Marcionitæ cæcos Iudæos ſecuti cæci, in foueam impegerunt. 3. cont. Marc. cap. 7. in p.*

DIſcat nunc hæreticus ex abundanti cum ipſo licebit Iudæo, rationem quoque errorum eius, à quo ducatum mutuatus, in hac argumentatione, [*] cæcus à cæco in eandem decidit foueam.

* Matth. 15. 14.

5. *Marcionitæ cum Iudæis conſpirant in Chriſto vero reiecto; quem ipſa Scriptura à Iudæis ignorandum prædixit. 3. cont. Marc. cap. 6. à. p. ad vltra med.*

QVum igitur hæretica dementia eum Chriſtum veniſſe præſumeret, qui nunquam fuerat annunciatus; ſequebatur vt eum Chriſtum nondum veniſſe contenderet, qui ſemper fuerat prædicatus: atque ita coacta eſt cum Iudaïco errore ſociari, & ab eo argumentationem ſibi ſtruere, quaſi Iudæi certi & ipſi alium fuiſſe qui venit, non modo reſpuerint eum vt extraneum, verùm & interfecerint eum vt aduerſarium, agnituri ſine dubio, & omni officio religionis proſecuturi, ſi ipſorum fuiſſet. Scilicet nauclero illi non quidem Rhodia lex, ſed Pontica cauerat, errare Iudæos in Chriſtum ſuum non licere; quando etſi nihil tale prædicatum in illos inueniretur, vel ſola vtique humana conditio deceptui obnoxia, perſuaſiſſet, Iudæos errare potuiſſe, quà homines: nec ſtatim præiudicium ſumendum de ſententia eorum, quos credibile fuerit erraſſe. Porro, quum & prædicatum ſit non agnituros eos Chriſtum, ideoque etiam perempturos; jam ergo ipſe erit & ignoratus & interemptus ab illis, in quem ita admiſſuri prænotabantur. Hoc ſi probari exigis, non eas ſcripturas euoluam, quæ interemptibilem Chriſtum edicentes, vtique & ignorabilem affirmant: niſi enim ignoratus nihil ſcilicet pati poſſet: ſed reſeruatis eis ad cauſſam paſſionum, eas prædicationes in præſenti ſufficiet adhibere, quæ interim ignorabilem probent Chriſtum, & hoc breuiter, dum oſtendunt omnem vim intellectus ademptam populo à Creatore. [a] *Auferam*, inquit, *ſapientiam ſapientium illorum, & prudentiam prudentium eorum abſcondam.* &, [b] *Aure audietis, & non audietis: & oculis videbitis, & non vi-*

1.Cor.2.8. a Eſa. 29. 14. b Eſa. 6. 10.

debitis: Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos concluſerunt; ne quando auribus audiant, & oculis videant, & corde conjiciant, & conuertantur, & ſanem illos. Hanc enim obtuſionem ſalutarium ſenſuum meruerant, [c] *labiis diligentes Deum, corde autem*
longè abſiſtentes ab eo. Igitur ſi Chriſtus quidem annuntiabatur à Creatore [d] *ſolidante toni* c Eſa. 29.
truum, & concludente ſpiritum, & annuntiante in homines Chriſtum ſuum, ſecundùm Amos 13.
Prophetam: Si omnis ſpes Iudæorum, ne dicam etiam Gentium, in Chriſti reuelatio d Amos.
nem deſtinabatur, ſine dubio id demonſtrabantur non agnituri, & non intellecturi, abia- 4. 13.
tis agnitionis & intelligentiæ viribus, ſapientiâ atque prudentiâ, quod annuntiabatur, id Ier. 14.
eſt Chriſtus, erraturis in eum principalibus ſapientibus eorum, id eſt Scribis, & pruden- 8.
tibus eorum, id eſt Phariſæis: pariter & populo *auribus audituro, & non audituro,* vtique Chriſtum docentem: *& oculis viſuro, & non viſuro,* vtique Chriſtum ſigna facientem, ſecundùm quod & alibi: [e] *Et quis cæcus, niſi pueri mei? & quis ſurdus, niſi qui dominatur eorum?*
Sed & quum exprobrat per eundem Eſaiam, [f] *Filios generaui, & exaltaui: at illi me rejece-* e Eſa. 42.
runt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſraël autem me non cognouit, & 19.
populus me non intellexit. Nos quidem certi, Chriſtum ſemper in Prophetis locutum, ſpiri- f Eſa. 1. 2.
tum ſcilicet Creatoris, ſicut Propheta teſtatur, [g] *Spiritus perſonæ eius, Chriſtus Dominus,*
qui ab initio vicarius patris in Dei nomine & auditus ſit & viſus; ſcimus ipſius voces eiuſ- g Thren.
modi fuiſſe jam tunc Iſraëli exprobrantis, quæ in illum commiſſuri prædicabantur, [h] *De-* 4. 20.
reliquiſtis Dominum, & in iram prouocaſtis Sanctum Iſraël. h Eſa. 1. 4.

6. *Marcionitæ Chriſtum in proprio nomine venientem non receperunt, alienum in uendicato nomine recepturi. 4. cont. Marc. cap. 39. in p.*

OLim conſtitit de nominum proprietate, ei illam competere, qui prior & Chriſtum ſuum in homines annuntiaret, & Ieſum transnominaret. Conſtabit itaque & de impudentia eius, qui multos dicat venturos in nomine ipſius; quod non ſit ipſius, ſi non Chriſtus & Ieſus Creatoris eſt, ad quem proprietas nominum pertinet: amplius, & prohibeat eos recipi, quorum & ipſe par ſit, vt qui proinde in nomine venit alieno, ſi non ipſius erat, à mendacio nominis præuenire diſcipulos, qui per proprietatem nominis poſſi-
debat veritatem eius. [a] *Venient denique illi, dicentes, Ego ſum Chriſtus.* Recipies eos, qui con-
ſimilem recepiſti. Et hic enim in nomine ſuo venit. Quid nunc, quod & ipſe veniet nomi- a Luc. 21.
num Dominus Chriſtus & Ieſus Creatoris, reiicies illum? Et quàm iniquum, quam iniu- 8.
ſtum, & optimo Deo indignum, vt non recipias eum in nomine ſuo venientem, qui alium Ibid.
in nomine eius recepiſti!

MARCIONITÆ. 1. 2. 3. & ſeq. SCHOL.

EXPEDITISSIMÆ. *Clariſſima,* DIVERSÆ, *aduerſæ partis Marcionitarum,* REGVLAM, *fidei ſcilicet, ſiue diſciplinam Chriſtianam.* RETRO, *prius corruptam.* RECVRASSE, *expurgaſſe, reſtituiſſe, reparaſſe.* PATIENTISSIME, *Ironicè dicta.* OPPONVNT. *Marcionitæ.* COLVMNAS, *ad Gal.* 2. 9. Cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ, ſocietatis. *Syr. autem:* qui quidem habebantur, vt qui eſſent columnæ, dextram ſocietatis dederunt mihi & Barnabæ. *Et verſu.* 11. Cum autem veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat *Syr. vero:* in faciem ipſius illum coargui, quoniam offendebantur in eo. RVDIS, *nimis adhuc & parum inſtructus.* NE IN VACVVM, *Gal.* 2. 2. Aſcendi autem ſecundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus. Seorſum autem iis qui videbantur aliquid eſſe, ne fortè in vacuum currerem, aut cucurriſſem. ANTECESSORIBVS, *ſic Gal.* 1. 17. Neque veni Ieroſolymam ad anteceſſores meos Apoſtolos, ſed abij in Arabiam, &c. *aduerte porro quam ironicè Tertul. vt potè ſenſu Marcionitarum, dixit rudem Paulum. Nam cum verſu ſequenti dixiſſet* poſt annos. 3. *ſcilicet à conuerſione* veni Ieroſolymam videre Petrum: *ſic incipit caput* 2. Deinde poſt annos quatuordecim, iterum aſcendi Ieroſolymam cum Barnaba &c. *quæ ante retulimus; addit verſu* 6. *de ſe loquens, non tanquam rudi, ſed exercitato, qui nec ab aliis præcipuis & verſatis in lege Chriſti, aliquid noui mutuari poſſet, vtpote jam è tertio cælo reuerſus:* mihi qui videbantur aliquid

A eſſe, nihil contulerunt, &c. & cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, &c. qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi, &c.

2. PERCVTIENTEM, *ſcandalizantem, rudes animas, & ſubtilitatem diſtinctionis Marcionitarum non intelligentes.* NATVRALEM GRATIOSITATEM, *quia nouitati cuilibet, quædam arridens & blandiens gratia connata eſt, quam ego volo retundere.* PROVOCARE *Marcionitas ad diſputandum, vt vel de ignoto tandiu Deo ſuo erubeſcant.* AD LINEAS *Iterum curramus, congrediamur, &c.* IGNOTIS DEIS *Act.* 17. 22. Viri Athenienſes, per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video. Prætereiens enim, & videns ſimulacra veſtra, inueni & Aram, in qua ſcriptum erat: ignoto Deo. *Syr.* Dei
B reconditi. PROSTITVTAS, *vel ob prophanationem diuini cultus vſque ad ignota & contemptibilia numina, vel alius vſu Scripturæ, vocante idololatriam, fornicationem & Mœchiam. Ierem.* 3. 1. Fornicata es cum amatoribus multis. *& verſu* 6. Abiit ſibimet, ſuper omnem montem excelſum, & ſub omni ligno frondoſo, & fornicata eſt ibi *Et verſu* 9. Facilitate fornicationis ſuæ contaminauit terram, & mœchata eſt cum lapide & ligno. *Id eſt Deo ligneo & lapideo adamato & adorato, Deum verum ſponſum ſuum ſpreuit.* ATTICA *Athenienſis & Græca.* INCIDEMVS, *calabimus, inſculpemus altari vel idolo Dei Marcionis.* RETRO, *prius.* DEVS NOTVS, *qui ſolus Deus verus agnitus eſt, omnem ignotum & falſum excluſit.* EVAGABOR, *Errabo.* VTI. *vt, ſi dicam.* MAIOR, *quia continens, & abſcondens, majus eſt contento & abſconſo.*

3. VTRVMQVE ORDINEM. *Attributum lenitatis*

& justitiæ. DESIGNATIS, *quaſi ſignum & ſcopum jaculi blaſphemiæ veſtræ.* PRO CAPTV, *ut ſe hominum captui benignè coaptaret.* LIBELLO SVO, *juxta ſæpius à nobis dicta, Euangelium Lucæ intelligis à Marcione conſarcinatum.* DE IVDICE *eo ipſo quod judex eſt ſicut, &c. quaſi ad ſæuitiam accedentem, ſæui judicis moribus proximantem.* SI TAMEN, *ſæuum audeam dicere* Deum *optimum Marcionis.* NOTIS, *probroſis & infamantibus.* ANTITHESES, *& ego æmulabor Marcionis librum quem inſcripſit*, antitheſes. TENEBROSVS, *obſcurus in ſententiis.* EADEM VIA, *ſiue à ſuperiore deſcendas, ſiue ab inferiore aſcendas, idem iter & diſtantia terminorum.* OCCVRRISSET, *ſiue oppoſuiſſet ſe malis ab eo ingruentibus, ſiue eis ſubitum remedium attuliſſet.* HOC, *ſupple, paſſus eſt.* ILLVM PATI, Deum Creatorem *tot mala permittentem, & tum ille bonus noſtrum permittere paſſus eſt.* QVA, *ſicut & veſter.* FRAVDEM *quæ tamen fraus verè non fuit, cum Deus verè ſit Dominus auri & argenti, Aggei* 2. meum eſt aurum & argentum. *Et juſtam mercedem, pro tanto labore fraudatam Iſraëlitas ab Ægyptiis tollere juſtè præcepit.* ERIPIT. *Fraudulentior & rapacior* Deus *Marcionis, qui hominem à Creatore conditum ſibi vſurpat.* QVALES ADLEGERET, *cum ſcilicet eligeret Saülem poſtea reprobandum.* MENTITVM ALICVBI. *Dum per Ionam ruinam Niniue comminatus, euentus contrarius fuit, vel cum Angelus ſæpè pro* Deo *loqueretur.* ALIQVEM OCCIDI, *ut Iſaac, &c.* SEMETIPSVM, &c. *animam ſuam ponens pro ouibus, &c.* ITERABILEM, *ultionem omnem prohibens injuriæ, eam iterandi, dat licentiam.* FECIT HOMICIDAM, *judam filium perditionis ſuſpendendum,* NISI SI, *niſi fortè dicas populum Iudæorum clamantem* tolle tolle, crucifige eum *homicidio non peccaſſe in* Chriſtum.

4. DISCAT, *hæreticus Marcioniſta, à Iudæo,* EX ABVNDANTI. *Vt proprio errori ſuperabundanter addas vendicatum à Iudæo. Qua ratione, quove modo errauerit Iudæus, quem ſecutus eſt ducem erroris, ut cæcus cæcum, in eandem ſimul foueam corruentes.* IN HAC, &c. *dum tunc Iudæus primum* Chriſti *aduentum ingloriam, & mortem veram crucis ſcandaloſam deſpuit, ſic Marcioniſta & veram eius carnem, proindeque mortem veram agnoſcere noluit.*

5. DEMENTIA. *Marcionitarum.* ANNVNTIATVS, *per Prophetas.* PRÆDICATVS, *prophetatus.* SI IPSORVM, &c. *ſi fuiſſet ille Chriſtus glorioſus quem expectabant, decepti in primo aduentu contemptibili.* SCILICET, *ironicè.* NAVCLERO, Marcioni, *nautica artis mancipio.* RHODIA LEX. *Nautica quidem hæc lex, ſed Romana & à viris ſapientiſſimis lata, quam Ponticus & Barbarus non nouerat, quia tamen Rhodia lex de qua agitur in Digeſtis,* tit. ad. l. Rhodiam de jactu, *ad Naucleros pertinet & nauigantes, qua jubetur, damnum proiectarum mercium in mare, juxta rerum ſeruatarum æſtimationem, à ſin-*

A *gulis eſſe compenſandum; facetè jactatur in Marcionem, & ironicè fingit Ponticam fortè aliquam legem, Ponticum Marcionem ſuaſiſſe, fas non eſſe credere, Iudæos circa verum Chriſtum agnoſcendum decipi potuiſſe.* NIHIL TALE, &c. *ſcilicet, etſi nil Prophetæ prædixiſſent, de hac cæcitate & errore Iudæorum.* IN ILLOS, *contra illos, vel de illis,* STATIM *non examinata cauſa.* PRÆIVDICIVM, *exemplum & imitatio ſimilis erroris aſſumenda non erat.* PRÆDICATVM. *prædictum.* AD CAVSAM, *occaſionem & tempus, quo de* Chriſti *paſſione ex profeſſo dicemus.* IGNORABILEM, *qui potuerit ignorari, & de facto à cæcis Iudæis fuit ignoratus.* SALVTARIVM, *per quos ſalus intrare poterat in animam.* Fides enim ex auditu, *& viſa eius exempla in miraculis & virtutibus ſaluti eorum*
B *pluſquam verba ſeruire poterant.* SOLIDANTE. *Amos* 3. 13. *vulgata:* quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium ſuum, faciens matutinam nebulam, & gradiens ſuper excelſa terræ; Dominus Deus exercituum nomen eius. 70. *verò:* quia ecce ego firmãs tonitruum, & creans ſpiritum, & annuntians in homines *hominibus, vel in hominum credentium ſalutem, incredulorum reprobationem* Chriſtum ſuum. Faciens manè & nebulam, & aſcendens ſuper excelſa terræ, Dominus Deus omnipotens nomen ei. ET QVIS CÆCVS. *Eſa.* 42. 19. quis cæcus, niſi ſeruus meus? & ſurdus, niſi ad quem nuntios meos miſi? quis cæcus, niſi qui vonundatus eſt? & quis cæcus, niſi ſeruus Domini? *Tertull. ſequutus eſt* 70. *ſuo more, & hic ad verbum, excepto plurali,* ſurdi *&* excæcati ſunt ſerui Dei. SPIRITVM
C CREATORIS. *Non quod confundat* Chriſtum *cum Spiritu ſancto, ſed ut ſæpè monui,* Dei *Spiritum, &* Deum de Deo *Chriſtum vocat.* AB INITIO, *mundi, & toto veteri Teſtamento filius apparuit.* VICARIVS, *vices, res, negotia Patris gerens,* ſine quo factum eſt nihil.

6. OLIM, *dudum probatum à nobis.* EI, *Deo Creatori.* ILLAM, *proprietatem verum mittendi* Chriſtum. IN HOMINES, *hominibus, vel in ſalutem hominum.* TRANSNOMINARET, *id eſt præter* Chriſti *nomen, etiam Ieſum cognominaret: vel, à viris illuſtribus veteris Teſtamenti dictis Ieſu, in figura venturi veri Saluatoris, nomen in illum transfunderet.* EIVS, *Marcionis,* IN NOMINE *nomen eius vſurpantes.* PAR, *nomine.* IPSIVS ERAT, &c. *ſi non ipſe ut verus Chriſtus & ſuæ Zelator gloriæ, jus habebat monendi Apoſtolos, ut ſibi à Pſeudochriſtis cauerent.* RECIPIES, *Antichriſtus ſine dubio amplecteris, qui jam ſemel decepeus,* Chriſtum *Dei tui optimi phantaſticum recepiſti, & ei ex ſola nominis ſimilitudine credidiſti.* HIC, *Chriſtus tuus.* IN NOMINE, *cum iſto nomine vſurpato.* QVID NVNC? *quid reſpondebis ad hæc, ô indigne Deo optimo diſcipule, in ſecundo aduentu venientem Dominum utriuſque nominis &* Chriſti *& Ieſu, iniuſtiſſimè rejicies.*

MARIA VIRGO MATER DEI.

1. *Maria Virgo multò dignius ſine viro mater, quam fictitia Sophia Valentini.* *cont. Valent. cap.* 10. *à p.*

EX ſemetipſa ſola, nullâ operâ coniugij concepit, & procreat fœminam. Miraris hæc? Et gallina ſortita eſt de ſuo parere. Sed & vultures feminas tantum aiunt: & tamen ſine maſculo mater

MARIA VIRGO 1. SCHOL.

EX SEMETIPSA. *Sophia ſcilicet Valentini.* FOEMINAM, *entymeſin id eſt animationem cum paſſione. θυμὸς enim animum vehementem ſignificat, vnde deriuata entymeſis, id eſt cogitatio intenta, conceptus animi vehemens. Quod Virgini applicari poteſt; non quod in ea* Chriſtus *fuerit animatus cum paſſione & corruptione virginitatis, ſed quod vehementer intenta Verbis Angeli,* cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio: *beatior utique mente quam ventre. Nec fœminam concepit ut Sophia fabuloſa, ſed vera Mater ſimul & Virgo: de qua Propheta cecinit:* fœmina circundabit virum. SORTITA, *hoc habet à natura gallina, ut poſſit oua ſine galli copula parere.*

parere. VVLTVRES, *ſic Ælianus & alij.* MATER, *μονομήτωρ vultur, maſculo carens, vento Auſtrali excepto concipit & parit. Quantò magis Virgo Maria, quæ concepit de Spiritu ſancto, vento vtique Auſtrali. de quo Abacuc.* 3. Deus ab Auſtro veniet, *Spiritus à meridie. Procedit enim vt amor.* Et ſanctus *filius de quo dictum ab Angelo, quod naſcetur ex te ſanctum vocabitur filius Dei* de monte Pharan, *ſeu vt vertit Aug.* de monte vmbroſo *Virgine obumbrata, virtute altiſſimi, quæ* præparatus eſt mons Domini, in vertice montium. *De hoc conceptu ſine maſculo Aug. Ser.* 10. *de Tempore.* Probat virtutem Domini ordo naſcendi, concepit Virgo virilis ignara conſortij. Impletur vterus, nul-

S. Aug. lo humano pollutus amplexu. *Quod fuit penitus ignotum Salomoni fatenti:* quartum penitus ignoro, viam viri in adoleſcentula: *Hebræis, Almah, Virgine clauſa & abſcondita. De qua & Iob, loquens de Christo aue Orientali, Ornamegia, aue Regia, carente maſculo, ex ſanguine cordis grauida,* ſemitam ignorauit auis, nec intuitus eſt oculos vulturis. *Auguſtinus tom.* 6. *lib. de*

S. Aug. *quinque hæreſibus cap.* 5. *Virginis Matris eiuſque filij integritatem contra Manich. ſic tuetur:* Fruſtrà Manichæe conaris aduerſari Prophetis: ecce Apoſtolus dicit: Rom. 1. 3. de filio ſuo qui factus eſt ei de ſemine Dauid ſecundùm carnem. Quod Prophetæ præuiderunt & prædixerunt, hoc Apoſtoli viderunt, & prædicauerunt, qui erat, factus eſt. Quid erat? quid factus eſt? Io. 1. 14. Verbum erat, caro factus eſt. Deus erat, homo factus eſt: ſuſcepit humanitatem, non amiſit diuinitatem: factus humilis, manſit ſublimis: natus eſt homo, non deſtitit eſſe Deus: natus eſt paruulus, latens magnus: qui libenter ample-A ctitur Deum natum, non horreat Virginis partum. Dicit tibi Deus Creator hominis, filius hominis, quid eſt quod te permouet in mea Natiuitate? Non ſum libidinis conceptus cupiditate. Ego matrem, de qua naſcerer, feci: ego viam meo itineri præparaui atque mandaui, *eam a peccato præſeruando, & à communi debito liberando.* Hanc quam deſpicis Manichæe, Mater eſt mea, ſed manu fabricata eſt mea. Si potui inquinari cùm eam facerem; potui in illa inquinari cùm ex ea naſcerer. Sicut tranſitu meo illius non eſt corrupta virginitas, ſic & mea non eſt ibi maculata maieſtas. Si Solis radius cloacarum ſordes deſiccare nouit; eis inquinari non nouit: quanto magis ſplendor lucis æternæ, in quo nihil inquina-

B menti incurrit, quocunque radiauerit, mundare poteſt, ipſe pollui non poteſt? Stulte, vnde ſordes in Virgine Matre, vbi non eſt concubitus cum homine patre? vnde ſordes in ea quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo eſt perpeſſa dolorem? vnde ſordes in domo ad quam nullus habitator acceſſit? Solus ad eam Dominus & fabricator eius venit, veſtem quam non habebat, induit: eamque ſicut inuenit, clauſam reliquit. Sicut ille natus eſt ſolus inter mortuos liber: ſic iſtius, ex qua natus eſt Matris pudor, ſolus eſt integer. Eua inobediens meruit pœnam, Maria obediendo conſecuta eſt gratiam. Illa guſtando prohibitum, maledicta: hæc credens Angelo, eſt benedicta. Illa nobis mortem contulit, hæc Virgo vitam nobis peperit. Quid agis Manichæe? Chriſtianum premis, non Chriſtum defendis. Taceat immunda vanitas, quia munda nata eſt veritas.

2. Maria vera Mater Chriſti, Euæ contraria: ex ea Chriſtus vt de terra Virgine primus Adam, veram carnem ſine viri ſemine accepit; & contrarius Caino, & Abele melior, occiſores ſuos ſaluauit. De Car. Chri. cap. 16. *in f. &* 17. *per totum.*

CEterùm, (quod ad omnes dictum ſit, qui id eo non putant carnem noſtram in Chriſto fuiſſe, quia non fuit ex viri ſemine) recordentur Adam ipſum in hanc carnem, non ex ſemine viri factum. Sicut terra conuerſa eſt in hanc carnem ſine viri ſemine, ita & Dei verbum potuit ſine coagulo in eiuſdem carnis tranſire materiam. Sed remiſſo Alexandro cum ſuis ſyllogiſmis, quos in argumentationibus torquet, etiam cum Pſalmis Valentini, quos magna impudentia, quaſi idonei alicuius auctoris interſerit, ad vnam jam lineam congreſſionem dirigamus; An carnem Chriſtus ex Virgine acceperit; vt hoc præcipuè modo humanam eam conſtet, ſi ex humana matrice ſubſtantiam traxit. Quanquam liquit jam & de nomine hominis, & de ſtatu qualitatis, & de ſenſu tractationis, & de exitu paſſionis humanam conſtitiſſe. Ante omnia autem commendanda erit ratio quæ præfuit, vt Dei filius de virgine naſceretur. Nouè naſci debebat, nouæ natiuitatis dedicator; de qua ſignum daturus Dominus, ab Eſaïa prædicabatur. Quod eſt iſtud ſignum? [a] *Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Concepit igitur Virgo & peperit Emmanuelem, nobiſcum Deum. Hæc eſt natiuitas noua, dum homo naſcitur in Deo; in quo homine Deus natus eſt, carne antiqui ſeminis ſuſcepta, ſine ſemine antiquo, vt illam nouo ſemine, id eſt ſpiritaliter reformaret, excluſis antiquitatis ſordibus expiatam. Sed tota nouitas iſta, ſicut & in omnibus, de veteri figurata eſt, rationali, per virginem, diſpoſitione, Domino naſcente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compreſſa, nondum ſementi ſubacta: ex ea hominem factum accepimus à Deo in animam viuam. Igitur, ſi [b] *primus Adam de terra* traditur; meritò ſequens, vel nouiſſimus Adam, vt Apoſtolus dixit, proinde de terra, id eſt carne nondum generationi reſignata, *in ſpiritum viuificantem* à Deo eſt prolatus. Et tamen, ne mihi vacet incurſus nominis Adæ; vnde Chriſtus Adam ab Apoſtolo dictus eſt, ſi terreni non fuit cenſus homo eius? Sed & hîc ratio defendit, quòd Deus imaginem & ſimilitudinem ſuam à diabolo captam æmula operatione recuperauit. In virginem enim adhuc Euam irrepſerat verbum ædificatorium mortis. In virginem æquè introducendum erat Dei verbum extructorium vitæ, vt quod per eiuſmodi ſexum abierat in perditionem, per eundem ſexum redigeretur in ſalutem. Crediderat Eua ſerpenti: credidit Maria Gabrieli quod illa credendo deliquit, hæc credendo deleuit. Sed Eua nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo. Immò concepit. Nam exinde vt abjecta parêret, & in doloribus pareret, verbum diaboli ſemen illi fuit. enixa eſt denique diabolum fratricidam. Contrà,

Gen. 2. 3. — CAPVT XVII. — a Eſa. 7. 14. — Gen. 2. 3. — b 1. Cor. 15. 45. — ibid. — Gen. 3. 6. — Luc. 1. 38. — Gen. 4. 8.

Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Iſraël, interemptorem ſuum, ſaluum quandoque præſtaret. In vuluam ergo Deus verbum ſuum detulit, bonum fratrem, vt memoriam mali fratris eraderet. Inde prodeundum fuit Chriſto, ad ſalutem hominis, quò homo jam damnatus intrauerat.

MARIA VERA MATER. 2. SCHOL.

CARNEM NOSTRAM, *verum, & noſtræ ſimilem habuiſſe Chriſtum.* NON FVIT, *ſicta.* IN HANC CARNEM, *ex hac carne compoſitum.* COAGVLO, *copula viri & mulieris, & permixtione ſeminis. Vnde Iob:* ſicut caſeum me coagulaſti. ALEXANDRO, *quem idem Tertul. dicit:* de Valentini factione. *Et Suidas facit Epiſcopum Hierapoleos, & Martyrem, qui ſcripſerit ſententias reconditas, de nouo, quod Chriſtus in mundum intulit. Sed non ille fuit; cum ex ipſo Tertul. cont. Valent. c. 29. & Scorp. c. 1. Valentinianos vocet* refragatores Martyrij. *Vnde alium intellexit huius nominis.* PSALMIS, *quos peruerterat immiſcendo verba ſua Dauidicis.* TORQVET, *contra veritatem carnis Chriſti, vel vim inferens Scripturæ malè intellectæ.* VNAM LINEAM. *Metam, ſcopum.* MATRICE, *vtero materno.* LIQVIT, *alij,* licuit *veteres enim mutabant ſic literam. Planum fuit & clarum.* DE NOMINE. *Ex nomine hominis, & filij hominis toties in nouo Teſtamento repetito.* STATV QVALITATIS, *qualis homo fuerit, paſsibilis ſcilicet & mortalis.* SENSV TRACTATIONIS, *quod contrectando, ſenſui tactus fuerit palpabilis.* EXITV PASSIONIS. *morte Crucis, de qua Pſaltes juxta expoſitionem Auguſtini:* & Domini Domini exitus mortis. PRÆFVIT, *ob quam præcipuè Chriſtus factus eſt filius Virginis.* NOVE, *nouo modo, non communi.* NOVÆ NATIVITATIS, *qui nouam de Spiritu ſancto hominum natiuitatem in ſe conſecrabat: vel de nouo inſtituebat Io. 3.* niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. *Vnde D. Leo:* dedit aquæ, quod dedit Matri. *Et Chryſol. Ser. 117. ex verbis Pauli,* qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. *Sic fatur:* hinc eſt fratres, quod virgineum fontis vterum, cœleſtis ſpiritus, arcana luminis ſui admixtione fœcundat: vt quos origo limoſæ ſtirpis profuderat ſub miſera conditione terreſtres, cœleſtes pariat, & ad ſimilitudinem ſui perducat authoris. SIGNVM. *Eſa. 7.* Dabit Dominus ipſe vobis ſignum, &c. PARIET EMMANVELEM NOBISCVM DEVM. *Sic enim ſonat. Vox Hebræa: & propriè exprimit Chriſtum mediatorem Dei & hominum; de quo ſic Aug. lib. 8. de Geneſi ad lit. cap. 14.* Adhuc, inquit, eſt bonum, quod dolet amiſſum bonum: nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullus boni dolor eſſet in pœna. Cui autem ſine mali experimento placeat bonum, id eſt, vt antequam boni amiſſionem ſentiat, eligat tenere ne amittat, ſuper omnes homines prædicandus eſt. Sed hoc niſi cuiuſdam ſingularis laudis eſſet, non illi puero tribueretur, qui ex genere Iſraël factus, Emmanuel nobiſcum Deus, reconciliauit nos Deo, hominum & Dei homo mediator, Verbum apud Deum, caro apud nos, Verbum caro inter Deum & nos. De illo quippe Propheta dicit, priuſquam ſciat puer bonum aut malum, contemnet malitiam, vt eligat bonum. Quomodo quod neſcit aut contemnit aut eligit, niſi quia hæc duo ſciuntur aliter per prudentiam boni, aliter per experientiam mali? per prudentiam boni, malum ſcitur, & ſi non ſentitur. Tenetur enim bonum, ne amiſſione eius ſentiatur malum. Item per experientiam mali ſcitur bonum, quoniam quid amiſerit ſentit, cui de bono amiſſo malè fuerit. Priuſquam ſciret ergo puer per experientiam, aut bonum quo careret, aut malum quod boni amiſſione ſentiret, contempſit malum vt eligeret bonum, id eſt noluit amittere quod habebat, ne ſentiret amittendo quod amittere non debebat. Singulare exemplum obedientiæ,

S. Aug.

A quippe qui non venit facere voluntatem ſuam, ſed eius voluntatem à quo miſſus eſt: non ſicut ille qui elegit facere voluntatem ſuam, non eius a quo factus eſt. Meritò ſicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam juſti conſtituuntur multi: quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. IN DEO, *ex Deo Io. 1.* Ex Deo nati ſunt. IN QVO, *ex quo. vel alludit ad Pſaltem alibi expoſitum:* homo natus eſt in ea. ANTIQVI SEMINIS, *id eſt ex carne verè ſumpta per Virginem, virili quidem ſemine ortam, ſed abſque peccato originali, cuius filius ex ipſa ſola de Spiritu ſancto conceptus abſque viri ſemine.* B VT ILLAM, *carnem hominis. Hic ſumit carnem pro toto homine, ſeu natura humana reformata per Chriſtum. Vel ſi carnem ſtrictè ſumas, intellige dotem in reſurrectione de qua Paulus:* reſurget ſpiritale. DE VETERI, *juxta vetus Teſtamentum, & primi hominis de terra Virgine natiuitatem.* OPERE, *agricultura.* SEMENTI, *ſemini ſuſcipiendo exarata & culta.* RESIGNATA, *aperta; clauſa ſemper manente Virgine.* VACET, *ne fruſtra occurras mihi legenti Paulum, nomen Adæ Chriſto applicatum. Si enim non cenſum, id eſt originem traxit Chriſtus à Maria terra virginea, cur eum Paulus Adam & hominem vocat?* RATIO DEFENDIT, *tuetur veritatem originis Chriſti de Virgine.* IMAGINEM, *hominem.* ÆMVLA OPERATIONE, *Deus zelotes operatione ſimili redemit hominem, qua diabolus captiuauit.* ÆDIFICATORIVM, &c. *ſuggerente ſerpente mortale virus,* nequaquam moriemini. C REDIGERETVR, *reduceretur: Pulcherrimè Auguſtinus 13. de Trinit. c. 18.* Poterat vtique Deus hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator Dei & hominum, non de genere illius Adam, qui peccato ſuo genus obligauit humanum; ſicut ipſum quem primum creauit, non de genere creauit alicuius. poterat ergo vel ſic, vel alio quo vellet modo, creare vnum alium hominem, de quo vinceretur victor prioris: *aduerte operationem* Dei *æmulam & victricem, reparatricem damnorum Euæ, caput ſerpentis conterentem* ſed melius judicauit, vt de ipſo quod victum fuerat genere, aſſumeret hominem Deus, per quem generis humani vinceret inimicum. Et tamen ex virgine, cuius conceptum, ſpiritus, non caro; fides, non libido præuenit, nec interfuit carnis D concupiſcentia, per quam ſeminantur & concipiuntur cæteri, qui trahunt originale peccatum: Sed ea penitus remotiſſima, credendo, non concumbendo, ſancta eſt fœcũdata virginitas; vt illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis, non etiam criminis, originem duceret. Naſcebatur nãque non tranſgreſſionis cognatione vitiata natura, ſed omnium talium vitiorum ſola medicina. Naſcebatur, inquam, homo nullum habens, nullum habiturus omnino peccatum, per quem renaſcerentur liberandi à peccato, qui naſci non poſſunt ſine peccato, &c. oportebat itaque vt iſta carnalis concupiſcentia nulla ibi eſſet omnino, quando concipiebatur virginis partus, in quo nihil E dignum morte fuerat inuenturus, & eum tamen occiſurus author mortis, authoris vitæ morte vincendus. Victor primi Adam, & tenens genus humanum, victus à ſecundo Adam, & amittens genus Chriſtianum, liberatum ex humano genere ab humano crimine, per eum qui non erat in crimine, quamuis eſſet ex genere; vt deceptor ille ab eo vin-

S. Aug.

ueretur genere, quod vicerat crimine. Et hoc ita gestum eſt, vt homo non extollatur, ſed, qui gloriatur, in Domino glorietur: qui enim victus eſt, homo tantum erat; & ideo victus eſt, quia ſuperbè Deus eſſe cupiebat. Qui autem vicit, & homo erat, & Deus: ideo ſic vicit natus ex virgine, quia Deus ſimiliter, non quomodo alios ſanctos regebat, illum hominem, ſed gerebat. *Et hac eſt iuxta Tertull. amula Dei operatio. Quod hic habet Tertull. de differentia Eua, & Maria, pulcherrimè exponit Aug. l. 3. de Symbolo ad Catechumenos cap. 4.* Iiſdē gradibus, dilectiſſimi, quibus perierat humana natura, à IESV Chriſto Domino noſtro reparata eſt. Adam ſuperbus, humilis Chriſtus. Per fœminam mors, per fœminā vita. Per Euam interitus, per Mariam ſalus. Illa corrupta ſecuta eſt ſeductorem; hæc integra peperit Saluatorem. Illa poculum à ſerpente propinatum libenter accepit, & viro tradidit, ex quo ſimul mererentur occidi: hæc gratia cœleſti deſuper infuſa vitam protulit, per quam caro mortua poſſit reſuſcitari. Quis eſt qui hæc operatus eſt, (*operatione amula*) niſi virginis filius, & virginum ſponſus? qui attulit matri fœcunditatem, ſed non abſtulit integritatem. Quod contulit matri ſuæ, hoc donauit & ſponſæ ſuæ. Denique ſancta Eccleſia, quæ illi integro integra coniuncta eſt, quotidie parit membra eius, & virgo eſt. *Et Ser. 15. de Temp.* Quoniam, inquit, diabolus per ſerpentem Euæ locutus, per Euæ aures mundo intulit mortem: Deus per Angelum ad Mariam protulit verbum, & cunctis ſæculis vitam effudit. Angelus ſermonem eiecit, & Chriſtum virgo concepit. *& lib. 1. cont. Iul. cap. 3. Irenaum referens:* quemadmodum, inquit, adſtrictum eſt morti genus humanum per virginem, ſoluatur per virginem, æquâ lance diſpoſitâ virginali inobedientiâ, per virginalem obedientiam. Adhuc enim protoplaſti peccato per correptionem primogeniti, emendationem accipiente, ſerpentis prudentia deuicta per ſimplicitatem columbæ, vinculis illis reſoluti ſumus, per quæ alligati eramus morti. IMÒ CONCEPIT. *Aug. ſer. 20. de verb. Do. in verba Matth. 24.* Væ prægnantibus & nutrientibus, omnis homo concipit, nec vllus poteſt eſſe ſine conceptu. Sed alij concipiunt de Chriſto, alij de Diabolo. Sicut enim de illis qui à Diabolo concipiunt, dicitur Pſal. 7. concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Ita & de illis, qui à Spiritu Sancto concipiunt, ſcriptum eſt Eſa. 26. à timore tuo in vtero concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis tuæ. ABIECTA, *deiecta, obediens & ſuccumbens tentationi.* SEMEN ILLI, &c. *quo proprium peccatum concepit, dolorem cordi fixurum, ſimul & corpori, cui dictum:* in dolore paries. ENIXA EST, *operâ quidem, Ade viri primogenitum Cain,* DIABOLVM, *non naturâ, ſed homicidij imitatione. Auguſt. tract. 42. in Io.* Vnde Iudæi filij diaboli? imitando, non naſcendo. Audite Scripturæ ſanctæ conſuetudinem. Propheta Ezech. 16. dicit ad ipſos Iudæos: Pater tuus Amorrhæus, & Mater tua Cethæa &c. Iudæi imitati ſunt impietates illorum, inuenerunt ſibi parentes, non de quibus naſcerentur, ſed quorum mores ſectantes, pariter damnarentur. CARNALEM FRATREM, *quia Chriſtus ex ſemine Abrahæ per Mariam.* INDE, *ex vtero virginis.* HOMO IAM DAMNATVS. *Cain ob peccatum originale, quod primus incurrit, in maſſa damnationis; vel quia erat caput damnatorum & reproborum, in praſcientia Dei.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

3. *Maria, terra Virgo, fructifera. cont. Iud. cap. 13. à p.*

[a] TErra dedit benedictiones ſuas. Vtique illa terra virgo, nondum pluuiis rigata; nec imbribus fœcundata, ex qua homo tunc primùm plaſmatus eſt; ex qua nunc Chriſtus ſecundùm carnem ex virgine natus eſt.

a Pſal. 66. 5. Gen. 2. 5.

MARIA. 3. SCHOL.

TERRA DEDIT. *Reſpicit Pſal. 66. 5.* terra dedit fructum ſuum. *quem locum Aug. applicat animæ:* terra erat, ſpinis plena erat. acceſſit eradicantis manus, acceſſit vocatio maieſtatis eius, & miſericordiæ; cœpit terra confiteri, jam dat fructum ſuum. daret fructum ſuum, niſi ante complueretur? Audi complueatem Dominum, agite pœnitentiam &c. pluit, & ipſa pluuia tonitruus eſt, terret: time tonantem, & excipe pluentem. *Sed Tertull. myſticam terram Mariam intelligit, quæ in vno fructu, benedicto fructu ventris ſui, pluſquam Sara, dedit benedictiones ſuas: in eius enim ſemine Chriſto, benedicta ſunt nationes. De hac terra Pſal. 84.* Benedixiſti Domine terram tuam! auertiſti captiuitatem Iacob. *quam captiuitatem Auguſt. exponit ibidem ex Rom. 7.* de lege peccati in membris repugnante legi mentis. *Hanc captiuitatem auertit Deus à Maria, de qua ſubiicit Pſaltes,* vt inhabitet gloria in terra noſtra. *de qua terra rurſum:* veritas de terra orta eſt &c. *Aug. ibid.* veritas de terra orta eſt, Chriſtus de fœmina natus eſt. veritas de terra orta eſt, filius Dei de carne proceſſit. Quid eſt veritas? filius Dei. Quid eſt terra? Caro. Interroga vnde natus eſt Chriſtus, & vides quia veritas de terra orta eſt. Sed hæc veritas quæ orta eſt de terra, erat ante terram, & per ipſam factum eſt Cœlum & terra. Sed vt juſtitia de cœlo proſpiceret, id eſt, vt juſtificarentur homines diuinâ gratiâ, veritas nata eſt de Maria Virgine, vt poſſit pro illis juſtificandis offerri Sacrificium, Sacrificium paſſionis, Sacrificium Crucis: Et vnde offerret Sacrificium pro peccatis noſtris, niſi moreretur? vnde autem moreretur, niſi à nobis ſumeret carnem mortalem? &c. quomodo carnem indueret niſi veritas de terra oriretur? NONDVM PLVVIIS &c. *Gen. 2. 5.* Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat, qui operaretur terram. *Benè quadrat virgini, nulla pluuia aut cultu humano viri Ioſeph irrigata, & culta; ſed Verbum Dei,* deſcendit ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram, *de quo & per alium Prophetam:* Rorate cœli deſuper, & nubes pluant juſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. *Auguſt. lib. de fide & Symbolo c. 4.* operante Dei benignitate *alludit ad illud Pſalmi præcitati,* Dominus dabit benignitatem, *ſiue vt vertit Aug. ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum* ab illa incommutabili Dei Sapientia natura noſtra mutabilis ſuſcepta eſt, &c. Credentes in eum Dei filium, qui natus eſt per Spiritum Sanctum ex Virgine Maria. dono enim Dei, hoc eſt Spiritu Sancto, conceſſa nobis eſt tanta humilitas tanti Dei, vt totum hominem ſuſcipere dignaretur in vtero virginis.

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

4. *De Maria vtero Virginali, ſine viro, Chriſti caro floruit. 3. cont. Marc. cap. 20. in m.*

NEc enim hæc in Dauid interpretaberis; quia præmiſit, [a] *Et diſponam vobis diſpoſitionem æternam, religioſa & fidelia Dauid.* Atquin hinc magis Chriſtum intelligere de-

a Eſa. 55. 3.

bebis ex Dauid deputatum, carnali genere, ob Mariæ Virginis cenſum De hoc enim pro-
b Pſ. 131. miſſo juratur in Pſalmo ad Dauid, [b] *Ex fructu ventris tui collocabo ſuper thronum tuum.* Quis
11. iſte venter eſt? ipſius Dauid? vtique non. neque enim pariturus eſſet Dauid. ſed nec vxoris
eius. Non enim dixiſſet, *Ex fructu ventris tui*; ſed potius, ex fructu ventris vxoris tuæ. Ipſius
ergo dicendo ventrem, ſupereſt vt aliquem de genere eius oſtenderit, cuius ventris futurus
eſſet fructus, caro Chriſti, quæ ex vtero Mariæ floruit. Ideoque & fructum ventris tantum
nominauit, vt propriè ventris; quaſi ſolius ventris, non etiam viri: & ipſum ventrem ad
Dauid redegit; ad principem generis, & familiæ patrem. nam quia viro deputare non po-
terat Virginis eum ventrem, patri deputauit. Ita, quæ in Chriſto noua diſpoſitio inuenitur
c Eſa. 55. hodie, hæc erit quam tunc Creator pollicebatur; [c] *Religioſa & fidelia Dauid* appellans, quæ
3. erant Chriſti, quia Chriſtus ex Dauid: immò ipſa erit caro eius, *Religioſa & fidelia Dauid*,
jam ſancta religione; & fidelis ex Reſurrectione. Nam & Nathan Propheta in ſecundo Ba-
d 2. Reg. ſiliarum, profeſſionem ad Dauid facit ſemini eius [d] *quod erit*, inquit, *ex ventre ipſius.* Hoc
7. 12. ſi in Salomonem ſimpliciter ediſſeres, riſum mihi, incuties. Videbitur enim Dauid peperiſſe
Salomonem. An & hic Chriſtus ſignificatur, ex eo ventre ſemen Dauid, qui eſſet ex Dauid,
id eſt Mariæ? Quin & ædem Dei magis Chriſtus ædificaturus eſſet, hominem ſcilicet ſan-
ctum, in quo potiore templo inhabitaret Dei Spiritus, & in Dei Filium magis Chriſtus
habendus eſſet, quàm Salomon Filius Dauid.

DE MARIÆ VTERO. 4. SCHOL.

IN DAVID *de Dauid.* ET DISPONAM, &c. *Eſa. 55. 3. vulgata*: feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles. 70. Et conſtituam vobis teſtamentum æternum ſancta Dauid fidelia. ATQVIN, *atqui.* DEPVTATVM, *Prophetatum, oriundum ex genere Dauid.* CENSVM, *originem.* IVRATVR. *Pſal. 131. 11.* Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponam ſuper
S. Aug. ſedem tuam. *Aug. ibidem*: quid eſt jurauit? promiſſum per ſeipſum firmauit Quid eſt, non penitebit eum? non mutabit. Non enim dolorem pœnitentiæ patitur Deus, aut in aliquo fallitur, vt velit corrigere in quo errauit, &c. Ex fructu ventris tui, &c. poterat dicere ex fructu femoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? & illud quidem *femoris* ſi diceret, verum diceret: ſed ſignificantius dicere voluit ex fructu ventris, quia de fœmina natus eſt Chriſtus, quò vir non acceſſit. PROPRIE VENTRIS, *vt ſoli ventri virginali, ſine viro Ioſeph genitus ſit Chriſtus.* REDEGIT, *reſtrinxit.* AD DAVID, *quod Virgo de genere Iuda per Dauid ortum duceret.* VIRO DEPVTARE. *Ioſepho applicare.* PATRI DEPVTAVIT, *Dauidi aptauit. Licet venter & corpus Virginis jure matrimonij ad virum Ioſeph pertineret, ſed & ipſe Virgo, juri ſuo ceſſit de quo Paulus*: mulier poteſtatem ſui corporis non habet, ſed vir. NOVA DISPOSITIO. *De qua initio*, & diſponam vobis, &c. HODIE. *In nouo Teſtamento impleta, vt in veteri prædicta ab eodem Chriſto per Prophetam prædicente, & in ſe implente. Sic enim Paulus*: Ieſus Chriſtus heri & hodie. *Heri in veteri, hodie in noua diſpoſitione.* SANCTA, quod enim naſcetur ex te Sanctum. RELIGIOSA, *quia colitur Latriâ, ob vnicum Verbi ſuppoſitum, Deus homo cultu latriæ.* FIDELIS, *quia fideliter impleuit, quod vt ſe verè moriturum, ſic reſurrecturum promiſerat.* BASILIARVM, *ſecundi Regum 7. 5.* PROFESSIONEM, *promiſsionem. Sic habet textus juxta vulgata*: ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo. 70. *Parabo*: regnum eius &c. VIDEBITVR, *nihil mirum, non erit magna Prophetia, ſed ridicula res erit. Quis enim ignorat Dauid genuiſſe Salomonem?* AN ET, *&c. an non potius hic locus de Meſsia explicandus eſt, vt verè prophetarit Nathan?* ÆDEM DEI, *humanitatem ſuam, domum & templum de quo Prouerb. 9.* Sapientia ædificauit ſibi domum; *Et Chriſtus ipſe de templo corporis ſui loquens*: ſoluite templum hoc, &c.

5. Maria Chriſti Mater, & virga Ieſſe, de qua Chriſtus flos, & filius Dauid ſecundùm carnem: quam veram eſſe tota eius genealogia conuincit. De Car. Chri. cap. 21. inf. & 22. per totum.

a Eſa. 11. 1. AN quia ipſe eſt [a] *flos de virga projecta ex radice Ieſſe*: radix autem Ieſſe, genus Dauid:
virga ex radice, Maria ex Dauid: flos ex virga, filius Mariæ, qui dicitur Ieſus Chri-
ſtus, ipſe erit & fructus? Flos enim fructus: quia per florem & ex flore omnis fructus eru-
ditur in fructum. Quid ergo? negant & fructui ſuum florem, & flori ſuam virgam, & virgæ
ſuam radicem, quo minus ſuam radix ſibi vendicet per virgam proprietatem eius quod ex
Matth. 1. virga eſt, floris & fructus. Siquidem omnis gradus generis ab vltimo ad principalem recen-
1. & ſeq. ſetur. vt jam nunc carnem Chriſti, non tantum Mariæ, ſed & Dauid per Mariam, & Ieſſe
Luc. 3. 23. per Dauid, ſciant adhærere. Ideo hunc fructum ex lumbis Dauid, id eſt, ex poſteritate
Pſal. 131. carnis eius jurat illi Deus conceſſurum in throno ipſius. Si ex lumbis Dauid, quantò ma-
11. gis ex lumbis Mariæ, ob quam in lumbis Dauid? Deleant igitur & teſtimonia [b] *dæmonum*
Cap. XXII *filium Dauid proclamantia Ieſum*: ſed teſtimonia Apoſtolorum delere non poterunt, ſi
b Luc. 4. dæmonum indigna ſunt. Ipſe in primis Matthæus, fideliſſimus Euangelij commentator,
41. vt comes Domini, non aliam ob cauſam, quàm vt nos originis Chriſti carnalis compotes
c Matth. 1. faceret, ita exorſus eſt: [c] *Liber genituræ Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham.* His originis
1. fontib. genere manante, cùm gradatim ordo deducitur ad Chriſti natiuitatem, quid aliud
quàm caro ipſa Abrahæ & Dauid, per ſingulos traducem ſui faciens, in Virginem vſque de-
ſcribitur inferens Chriſtum? immò ipſe Chriſtus proditur de Virgine? Sed & Paulus, vt-
pote eiuſdem Euangelij & diſcipulus & magiſter, & teſtis, quà eiuſdem ipſius Chriſti Apo-
d Ro. 1. 3. ſtolus; confirmat [d] *Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundùm carnem*, vtique ipſius. Ergo ex ſemine

Dauid caro Chriſti. Sed ſecundùm Mariæ carnem, ex ſemine Dauid: ergo ex Mariæ carne eſt, dum ex ſemine eſt Dauid. Quocunque detorſeris dictum, aut ex carne eſt Mariæ, quod ex ſemine eſt Dauid: aut ex Dauid ſemine eſt, quod ex carne eſt Mariæ. Totam hanc controuerſiam dirimit idem Apoſtolus, ipſum definiens eſſe Abrahæ ſemen. Cùm Abraham, vtique multò magis Dauid, quaſi recentioris. Retexens enim promiſſionem benedictionis nationum in nomine Abraham, [e] *Et in ſemine tuo benedicentur omnes nationes: non,* e Gen. 22.
inquit, *dixit, ſeminibus, tanquam de pluribus; ſed ſemine, tanquam de vno, quod eſt Chriſtus.* 18.
Qui hæc legimus & credimus, quam debemus & poſſumus agnoſcere in Chriſto carnis Gen. 26. 4.
qualitatem? vtique non aliam, quàm Abraham; ſiquidem ſemen Abraham Chriſtus: nec Gal. 3. 16.
aliam, quàm Ieſſe; ſiquidem ex radice Ieſſe flos Chriſtus: nec aliam, quàm Dauid; ſiqui- Eſa. 11. 1.
dem fructus ex lumbis Dauid, Chriſtus: nec aliam, quàm ex Maria; ſiquidem ex Mariæ Pſal. 131.
vtero, Chriſtus. Et adhuc ſuperius: nec aliam, quàm Adam; ſiquidem ſecundus Adam, 11.
Chriſtus. Conſequens ergo eſt, vt aut illos ſpiritalem carnem habuiſſe contendant, quò 1. Cor. 15.
eadem conditio ſubſtantiæ deducatur in Chriſto; aut concedant carnem Chriſti ſpirita- 45.
lem non fuiſſe, quæ non de ſpiritali ſtirpe cenſetur.

MARIA. 5. SCHOL.

RADIX IESSE. *Eſa. 11. 1. Vulgata cum 70. conſonant:* Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. *Aug. in Pſal. 72. cui titulus:* defecerunt hymni Dauid, filij Ieſſe. *Sic fatur:* erat Dauid Rex Iſraël filius Ieſſe tempore quodam veteris Teſtamenti, quo tempore nouum Teſtamentum occultatum ibi erat, tanquam fructus in radice. Si enim quæras fructum in radice, non inuenis: nec tamen inuenis in ramis fructum, niſi qui de radice proceſſerit, &c. Quemadmodum ipſe Chriſtus ſecundùm carnem naſciturus, in radice erat occultus in ſemine Patriarcharum, & quodam tempore reuelandus, tanquam fructu apparente, ſicut ſcriptum eſt: floruit virga de radice Ieſſe, &c. Quid ſibi vult fratres quod Abraham mittens ſeruum ſuum fidelem ad deſponſandam vxorem vnico filio ſuo, facit eum jurare ſibi, & in juramento dicit ei; pone manum ſub femore meo, & jura? quid erat in femore Abrahæ, &c. quid ibi erat, niſi quod & tūc ei promiſſum eſt, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes? femoris nomine caro ſignificatur, de carne Abrahæ per Iſaac & Iacob, & ne multa commemoremus per Mariam Dominus noſter Ieſus Chriſtus. PROIECTA, *emiſſa, producta.* FLOS FRVCTVS. *Sic per Salomonem virgo præfata:* flores mei fructus honoris & honeſtatis. *Item in Canticis:* ſi flores fructus parturiunt. FRVCTVS, *primus & præcox Prophetiarum ſcilicet.* ERVDITVR. *ruditiem & acerbitatem deponit, vt in fructum veritatis diſcat matureſcere. Vel Chriſtus ipſe:* puer creſcebat & proficiebat ætate & ſapientia. *Et virgo in Canticis de Herode vulpecula cum ſuis fingente Chriſtum adorare velle, ſic Magis loquitur:* capite nobis vulpes, paruulas quæ demoliuntur vineas, (*paruulos innocentes*) nam vinea noſtra floruit: *Chriſtus ſcilicet infans, donec fieret* botrus Cypri dilectus in vineis Engaddi, *& maturus fructus prælo crucis exprimeretur.* NEGANT. *Valentiniani.* FRVCTVI, *negant veritatem carnis Chriſti & totam eius œconomiam. Vt & Marcionitæ ſubito fingunt de cœlo lapſum perfectum virum, in Sinagogam, fructum doctrinæ & miraculorum edentem, ſed florem natiuitatis, & profectum infantis in puerum, pueri in adoleſcentem, & huius in virum reſpuunt.* IVRAT. *vt ſupra Pſal. 31.* Iurauit Dominus Dauid veritatem, &c. TESTIMONIA DÆMONVM. *Nullibi in Euangelio dæmones Chriſtum dixerunt filium Dauid, ſed vel Cæci, vel Chananæa. Lapſus eſt memoria. Qui tamen hoc loco venialis non eſt, cum hic probare velit Chriſtum filium Dauid. Sed & ipſe Tertull. teſtimonia dæmoniorum indigna Chriſto rectè ſubiicit, qui* increpans non ſinebat ea loqui. COMMENTATOR, *Scriptora.* GENITVRÆ, *pro eo quod habet vulgata:* generationis. PRODITVR. *dicitur natus.* EX SEMINE DAVID. *Rom. 1. 3.* qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem. *Aug. tract. in Pſal. 118.* non erat factus vnigenitus, cum per eum facta ſunt omnia: ſed factus eſt ex ſemine Dauid, &c. vt eſſet IESVS, id eſt Saluator, qui jam erat Creator. RECENTIORIS, *proximioris.* ET IN SEMINE. *Gal. 3. 16.* Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in vno: & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. *Aug. Ser. 61. de Verb. Do.* Vnus nobiſcum factus eſt, ſecundùm ſemen Abrahæ, in quo benedicentur omnes gentes: quod cum commemoraſſet, ait Apoſtolus, non dicit in ſeminibus &c. & quia & nos ad id pertinemus quod eſt Chriſtus, nobis ſimul corporatis, & illi capiti cohærentibus, vnus eſt Chriſtus. & quia & nobis dicit: ergo Abrahæ ſemen eſtis ſecundùm promiſſionem hæredes: ſi enim vnum eſt ſemen Abrahæ, & illud vnum ſemen Abrahæ non intelligitur niſi Chriſtus; hoc autem ſemen Abrahæ nos ſumus: hoc ergo totum, id eſt caput & Corpus vnus eſt Chriſtus. CONDITIO *qualitas carnis ſpiritalis.* DEDVCATVR, *concludatur, fuiſſe in Chriſto, ex his omnibus per veram generationem deducto & producto.* CENSETVR, *non ducit originem, vel, non recenſetur ex genealogia ſpiritali.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

6. Maria vera Chriſti mater, quia non ſolum in ea, ſed ex ea, de Spiritu ſancto, non ex voluntate viri Chriſtus natus eſt; Et eius vberibus enutritus, abſque corruptione virginali.

De Car. Chri. cap. 20. per totum. & 21. in p.

QValis eſt autem tortuoſitas veſtra; vt ipſam *Ex* ſyllabam præpoſitionis officio adſcriptam, auferre quæratis, & aliâ magis vti, quæ in hac ſpecie non inuenitur penes Scripturas Sanctas? Per Virginem dicitis natum, non ex Virgine; & in vulua, non ex vulua. quia & Angelus in ſomnis ad Ioſeph, [a] *Nam quod in ea natum eſt*, inquit, *de Spiritu ſancto eſt*; non a Matth.
dixit ex ea. Nempe tamen, etſi *ex ea* dixiſſet, in ea dixerat. In ea enim erat, quod ex ea erat. 1. 20.
Tantumdem ergo, & cùm dicit, in ea, & ex ea, conſonat: quia ex ea erat, quod in ea erat. Sed benè, quod idem dicit Matthæus, originem Domini decurrens ab Abraham vſque ad Mariam, [b] *Iacob*, inquit, *generauit Ioſeph, virum Mariæ, ex qua naſcitur Chriſtus.* Sed & Pau- b Ibid. 16.

c Gal. 4. 4. hus Grammaticis iſtis ſilentium imponit: [c] *Miſit*, inquit, *Deus filium ſuum factum ex muliere.*
Nunquid per mulierem, aut in muliere? Hoc quidem impreſſius, quod factum potius di-
d Io.1.14. cit, quàm natum: ſimplicius enim enuntiaſſet natum. Factum autem dicendo; &, [d] *Ver-
bum caro factum eſt*, conſignauit; & carnis veritatem ex Virgine factam adſeuerauit. Nobis
quoque ad hanc ſpeciem Pſalmi patrocinabuntur, non quidem Apoſtatæ & hæretici, &
Platonici Valentini; ſed ſanctiſſimi & receptiſſimi Prophetæ Dauid. Ille apud nos canit
Chriſtum, per quem ſe cecinit ipſe Chriſtus. Accipe Chriſtum, & audi Dominum Patri
e Pſal. 21. 9. Deo colloquentem: [e] *Quia tu es qui auulſiſti me ex vtero matris meæ.* Ecce vnum. *Et ſpes mea ab
vberibus matris meæ, ſuper te ſum proiectus ex vulua.* ecce aliud: *Et ab vtero matris meæ Deus meus
es tu.* ecce aliud. Nunc ad ſenſus ipſos decertemus. *Auulſiſti me*, inquit, *ex vtero.* Quid auel-
litur, niſi quod inhæret? quod infixum, innexum eſt ei, à quo vt auferatur, auellitur? Si
non adhæſit vtero, quomodo auulſus eſt? ſi adhæſit qui auulſus eſt, quomodo adhæſiſſet,
niſi dum ex vtero eſt per illum neruum vmbilicarem, quaſi folliculi ſui traducem, adnexus
origini vuluæ? Etiam cùm quid extraneum extraneo adglutinatur, ita concarnatur & con-
uiſceratur cum eo cui adglutinatur, vt cùm auellitur, rapiat ſecum ex corpore aliquid à
quo auellitur, quaſi ſequelam quandam abruptæ vnitatis, & producis mutui coïtus. Ce-
terùm, quæ vbera matris ſuæ nominat? ſine dubio quæ hauſit. Reſpondeant obſtetrices,
Medici & Phyſici, de vberum natura, an aliter manare ſoleant, ſine vuluæ genitali paſ-
ſione, ſuſpendentibus exinde venis ſentinam illam inferni ſanguinis, & ipſa tranſlatione
decoquentibus in materiam lactis lætiorem. Inde adeo fit, vt vberum tempore, menſes
ſanguinum vacent. Quod ſi *Verbum caro* ex ſe *factum eſt*, non ex vuluæ communicatione,
nihil operata vulua, nihil functa, nihil paſſa; quomodo fontem ſuum transfudit in vbera,
quæ, niſi habendo, non mutat? habere autem ſanguinem non potuit lacti ſubminiſtrando,
ſi non haberet cauſas ſanguinis ipſius; auulſionem ſcilicet ſuæ carnis. Quid fuerit nouita-
tis in Chriſto ex Virgine naſcendi, palam eſt: ſcilicet ſolummodo hoc, quod ex Virgine, ſe-
cundùm rationem quam edidimus; & vti Virgo eſſet regeneratio noſtra, ſpiritaliter ab om-
nibus inquinamentis ſanctificata per Chriſtum, virginem & ipſum, etiam carnaliter, vt ex
CAP. XXI. virginis carne Si ergo contendunt hoc competiſſe nouitati, vt quemadmodum non ex vi-
ri ſemine, ita nec ex virginis carne caro fieret Dei verbum; quare non hoc ſit tota nouitas,
f Eſa. 7. 14. vt caro non ſemine nata, carne proceſſerit? Accedam adhuc cominius ad congreſſum. [f] *Ec-
ce*, inquit, *virgo concipiet in vtero.* quidnam? vtique Dei verbum, non viri ſemen: certè vt
ibid. pareret filium. Nam, *Et pariet*, inquit, *filium.* Ergo, vt ipſius fuit concepiſſe, ita ipſius eſt
quod peperit: licet non ipſius fuerit quod concepit. Contrà, ſi verbum ex ſe caro factum eſt;
jam ipſum ſe concepit & peperit: & vacat prophetia. Non enim virgo concepit, neque pe-
Matth. 1. 20. perit, ſi non quicquid peperit ex verbi concepto, caro ipſius eſt. Sola hæc autem Prophe-
tæ vox euacuabitur? an & Angeli, conceptum & partum Virginis adnuntiantis? an & om-
Luc. 1. 28. nis jam Scriptura, quæcunque matrem pronuntiat Chriſti? Quomodo enim mater, niſi
quia in vtero eius fuit? Sed nihil ex vtero eius accepit, quod matrem eam faceret, in cuius
vtero fuit. Hoc nomen non debet caro extranea. Matris vterum non appellat, niſi filia vte-
Luc.1.41. ri, caro. Filia vteri porro non eſt, ſi ſibi nata eſt. Tacebit igitur & Elizabeth Prophetam
portans, jam Domini ſui conſcium infantem, & inſuper Spiritu ſancto adimpleta. Sine
g Ibid.43. cauſa enim dicit, [g] *Et vnde mihi vt mater Domini mei ad me veniat?* Si Maria non filium, ſed
h Ibid.42. hoſpitem in vtero geſtabat Ieſum, quomodo dicit, [h] *Benedictus fructus vteri tui?* Quis hic
fructus vteri, qui non ex vtero germinauit? qui non in vtero radicem egit? qui non eius eſt,
cuius eſt vterus? Et qui vtique fructus vteri? Chriſtus.

MARIA. 6. SCHOL.

TORTVOSITAS. *ô Valentiniani, cæterique veræ carnis Chriſti obtrectatores, quid tortuoſo flexu ſerpitis.* IN HAC SPECIE. *vox juris: in hoc caſu.* PENES. *in Scripturis ſanctis: mutant enim propoſitionem, ex in alias, in, per.* QVA ET ANGELVS. *in hoc fundati, quod & Angelus dixerit*; quod in ea natum eſt. DIXERAT, *dixiſſet æquiualens.* BENE, *optimè nobiſcum agitur, à Deo prouiſum eſt.* IACOB, *Matth. 1. 16.* Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt IESVS, qui vocatur Chriſtus. GRAMMATICIS, *de præpoſitione certantibus.* MISIT. *Gal. 4. 4.* vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, *Syr.* & factus eſt ex muliere, & factus eſt ſub lege. *Aug. lib. 4. de Trin. c. 20. vbi de miſſa Patris Sapientia juxta votum Salomo-*
S. Aug. *nis Sap. 7.* Emitte illam de ſanctis cœlis tuis, & mitte illam à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit, & mecum laboret, id eſt doceat me laborare, ne la-
A borem &c. ſed aliter mittitur vt ſit cum homine, aliter miſſa eſt vt ipſa ſit homo. In animas enim Sanctas ſe transfert, atque amicos Dei & Prophetas conſtituit, ſicut etiam implet Sanctos Angelos, & omnia talibus miniſteriis congrua, per eos operatur. Cum autem venit plenitudo temporis, miſſa eſt, non vt impleret Angelos, nec vt eſſet Angelus, niſi in quantum conſilium Patris annuntiabat, quod & ipſius erat; nec vt eſſet cum hominibus, aut in hominibus: hoc enim & antea in Patribus & Prophetis: ſed vt ipſum Verbum Caro fieret, id eſt homo fieret: in quo futuro reuelato Sacramento, etiam eorum ſapientium atque Sanctorum ſalus eſſet; qui, priuſquam ipſe de Virgine naſceretur, de mulieribus nati ſunt. & in quo facto, atque prædicato, ſalus ſit omnium credentium, ſperantium, diligentium. Hoc enim magnum pietatis eſt Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in Spiritu, apparuit

Angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria &c. Verbo itaque Dei ad vnitatem perſonæ copulatus, & quodammodo commixtus eſt homo, cum veniente plenitudine temporis, miſſus eſt in hunc mundum factus ex fœmina filius Dei, vt eſſet & filius hominis propter filios hominum. Hanc perſonam Angelica natura figurare antea potuit, vt prænuntiaret, non expropriare (*proprie aſſumere in vnitatem perſonæ*) vt ipſa eſſet. NVMQVID, *ſupple dixit.* IMPRESSIVS, *quod maiorem imprimat fidem veræ carnis Chriſti factæ ex Maria.* CONSIGNAVIT. *Subſcripſit Paulo Ioannes, ſimul ſignauit.* PSALMI, *non more Valentini conſarcinati.* PLATONICI, *Platonis ſectatoris, ſic eundem vocat de Præſcr. c.* 7. QVIA TV ES. *Pſal.* 21. quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre: ſpes mea ab vberibus Matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero; de ventre matris meæ Deus meus es tu. *Auguſt. Ep.*110. *ad Honoratum cap.* 20. Ideo de ventre Matris meæ &c. quoniam Pater, in tantum eſt Deus eius, in quantum homo eſt in forma ſerui, non in quantum illi æqualis in forma Dei eſt, ideo de ventre matris &c. ac ſi diceret, ex eo quod homo factus ſum, Deus meus es tu. Sed quid eſt, tu extraxiſti me de ventre? &c. An inde ſignificare voluit partum virginis ſeruata virginis integritate mirabili, cum ait, tu extraxiſti me &c. vt quod illud mirabiliter factum eſt, cum Deus feciſſe dicitur, nemini incredibile videatur. AD SENSVS, *de interpretatione & vero ſenſu litteræ diſputemus.* NERVVM VMBILICAREM, *ab ipſo vtero, vbi eſt infans, per vmbilicum traducitur alimentũ infanti. Senſus eſt; dum fœtus connexus per neruum vmbilicarem quaſi per traducem & continuationem folliculi, id eſt corpuſculi, (Apologetici enim cap. vltimo Anaxarchus corpus ſuum follem dixit) adnexus eſt origini vuluæ; per quem neruum* eſt *edit, comedit, ſugit alimentum.* ABRVPTÆ VNITATIS. *Nimis hîc probat: nec vi auulſus Chriſtus à Matre cum effuſione ſanguinis vel dolore. Vnde Cypr.* Sponte lapſus eſt ex arbore baiula fructus, nec diuelli oportuit, quod ſponte prodibat. PRODVCIS, *quæ producit & continuat mutuam connexionem. Non inficior tamen, præciſum ſine manibus vmbilicũ, materno vtero adhærentem.* QVÆ VBERA MATRIS. *Aug. Ep.*120. *c.*12: quid ergo eſt, & illud ſpes mea ab vberibus matris meæ? &c. Neque ſpes alia intelligẽda eſt, niſi quia futurum erat, vt Deus eum exaltaret a mortuis, &c. An fortè quia vbera fœminarũ ab ipſo cõceptu in vbertatem promoueri perhibentur, ſic intelligi voluit, ab vberibus; tanquam diceret, ex quo carnem ſumpſit, cui carni fuerat ſperanda immortalitas? GENITALI PASSIONE. *Cautè intelligendum. Neque enim vult paſſam in virginitate corruptionem, ſed ſolam alterationem quæ fit in vulua propter fœtum. Quod explicat dum ait,* SVSPENDENTIBVS, &c. *alij legunt* pendentibus *ſed non mihi placet, cum dum implentur vbera lacte facto ex ſanguine menſtruo, tum ceſſant venæ tributum pendere inferioris ſanguinis menſtrui. Vnde melius lego* ſuſpendentibus, *quod ad mammas ſuperiores tranſmiſſus hic ſanguis in lac vertatur, & ſuſpendatur à ſentina miſſus. Niſi velis eaſdem venas tributum hoc deinceps ad alimentum pueri, pendere mammis lacte implendis, lætiore vtique materia. Sed prior ſenſus propior Tertulliano infra dicenti,* vberum tempore menſes ſanguinum vacare: *id eſt menſibus quibus menſtruus ſanguis fluere ſolet, dum vbera turgent lacte, ceſſare.* VVLVÆ COMMVNICATIONE. *tantum abeſt vt hic turpem coitum & inquinamentum intelligat, aut aliquod paſſa fuerit detrimentum pudoris, dum ſubiicit,* nihil paſſa *ſolum enim vult factam alterationem in menſtruis, mutatis in lac, & verè factam matrem, ex vtero & ſubſtantia ſua generando filium. Incorruptam virgineam vuluam, puriſſimis verbis ex Ambroſio Lucam exponente depromptis. expreſſit Aug. lib.* 1. *cont. Iul. cap.* 3. Non virilis coitus, inquit, vuluæ virginalis ſecreta reſerauit, ſed immaculatum ſemen (*ſemen autem eſt Verbum Dei,*) inuiolabili vtero Spiritus Sanctus infudit. Solus enim per omnia ex natis de fœmina Sanctus Dominus IESVS, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non ſenſerit, & cœleſti maieſtate depulerit. FONTEM SVVM. *Vuluam intelligit fontem menſtruorum quæ ſanguinem in vbera tranſmittit.* AVVLSIONEM, *fœtus ſcilicet.* SVÆ CARNIS. *Auguſt.* Chriſti Caro, Mariæ Caro, vna erat. *quæ auulſa eſt per præciſionem vmbilici,* CAVSAS SANGVINIS. *Cauſa materialis lactis, ſanguis menſtruus; efficiens, concoctio caloris; finalis, nutritio pueri auulſi ex vtero. Cæterum Beda in cap.* 11. *Luc.* qua conſequentia eius lacte credatur nutritus, cuius ſemine negatur eſſe conceptus? cum ex vnius eiuſdemque fontis origine ſecundum Phyſicos vterque liquor emanare approbetur. QVID FVERIT. *quæ cauſa mouerit Chriſtum, vt nouo modo ex Virgine naſceretur, patet.* VTI, *vt ſcilicet regeneratio noſtra in Baptiſmo, Sancta, pura virgo eſſet. Hinc Auguſtinus ſæpius juxta Paulum, Eccleſiam nos regenerantem lauacro aquæ in verbo vitæ, Beatæ Virginis partui comparat.* ETIAM CARNALITER, *etiam ſecundum natiuitatem temporalem, & carnalem Chriſtus virgo fuit, ſicut puriſſimus ſecundum æternam & diuinam.* CONTENDVNT, *hæretici veram carnem negantes, & nouam Chriſti natiuitatem in eo ponentes; quod ſicut verè non ex viri ſemine, ſic non veram carnem ſumpſit ex Virginis carne, ſed è cælo ſyderéam & cœleſtem ſumpſerit.* QVARE NON HOC &c. *Cur rationabilius non admittunt, totam nouitatem in hoc ponendam, quòd caro Chriſti vera ex carne Virginis facta ſit, ſine ſemine viri carnali?* COMINIVS, *dictum a cominus, proximius eos, & ſtrictius aggredior.* CONCEPISSE, *quod concepit, Verbum.* NON IPSIVS, *ſcilicet verbum: quia à Patre, ab æterno conceptum & genitum. Nota non excludi hic Virginem à dignitate Matris Dei; ob identitatem enim perſonæ Verbi, concepit verè & peperit Dei filium: quia* non duo, ſed vnus eſt Chriſtus. *Sed vult dicere, prius ab æterno conceptum Verbum, fuiſſe Patris Verbum; nec à Matre conceptum, quaſi antea non eſſet, ſed concepit incarnatum, cum antea incarnatum non eſſet. Et ſic nulla eſt contradictio.* VERBVM *ex ſe &c. non ſumpta ex virgine carnis materia.* VACAT, *fruſtra Prophetauit Eſaias dicens,* ecce virgo concipiet &c. CONCEPTO. *Neutrum, pro,* conceptu. *aduerte concretum, &* verbi conceptum, *ſignificare Verbum Incarnatum.* SOLA HÆC &c. *putas verò fruſtratam ſolummodo Eſaiæ Prophetiam? ſic inſanies hæretice, vt mentitum dicas Gabrielem?* SED NIHIL &c. *Obijcis hæretice &c.* HOC NOMEN, *matris.* NON DEBET *hunc reſpectum filij ad matrem, caro è cœlo, vel aliunde quam ex matris vtero ſumpta.* SI SIBI, *ex ſe.* TACEBIT, *fruſtra locuta, vel taceat igitur &c.* HOSPITEM. *alienigenam, aliunde ortum ex alia materia formatum &c.*

Puriſſimum lactis virginei ſuccum expreſſit Cyprianus tract. de Chriſti Natiuitate. Nulla, inquit, domus ambitio, niſi reclinatorium in ſtabulo, mater in fœno, filius in præſepio. Tale elegit fabricator mundi hoſpitium, huiuſmodi habuit delicias ſacræ virginis puerperium. panniculi pro purpura, pro byſſo in ornatu regio laciniæ congeruntur. Genitrix & obſtetrix, & deuotam dilectæ ſoboli exhibet clientelam. Attrectat, amplectitur, iungit oſcula, porrigit mammam, totum negotium plenum gaudio: nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio, &c. Nec locus ibi erat lauacris quæ ſolent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem Domini læſerat; quoniam ſine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate: & tamen conſuetudinem ſequens, vt legi ſatisfaceret, quaſi cum aliis mulieribus eſſet ei in hoc opere ratio ſimilis, dic-

bus deſignatis recubuit : & depoſiti oneris laſſitudinem profeſſa, oblatæ quieti paruit, & in diebus ſeparationis, non ſe à thoro Ioſeph, qui eam numquam tetigit, ſed ab ingreſſu templi, & cæteris quæ lex prohibebat, continuit. Vltro maturus ab arbore baiula fructus elapſus eſt; nec oportuit vellicari, quod ſponte prodibat. Nihil in hac re petiit vltio, nec præcedens delectatio aliquam expetiit pœnarum vſuram. Spiritu ſancto obumbrante, incendium originale extinctum eſt; ideoque innoxiam affligi non decuit. Nec ſuſtinebat iuſtitia, vt illud vas electionis. communibus laſſaretur iniuriis; quoniam plurimùm à cæteris differens, naturâ communicabat, non culpâ. Eratque ei proprium priuilegium, quod nulla mulierum, nec ante, nec deinceps meruit obtinere; quòd erat ſimul mater & virgo, ſingulis titulis inſignita. Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & virgini abundantior gloria; quæ carnis & mentis integritate inſignis, ſpiritali & corporali, intus & extra, Chriſti præſentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant etiam ſi adeſſent, non haberent oculos inſpectores; quia præſentia paruuli; ſic eorum qui aderant, Ioſeph, & ſi quis fortè alius ibi erat, oculos occuparat, ſic illuminauerat animos, ſic corda illexerat; vt in hoc ſummo bono, omnium bonorum vnica collectio videretur Nec opus eſſet euagari, & mendicari per partes, quod ſimul in ſe vno fidelibus omnipotens infantia præſentabat. *Hinc Propheta merito animam in varia obiecta diſtractam, in hoc vnum ſummè neceſſarium colligens:* vſquequo deliciis diſſolueris, filia vaga? quia creauit Dominus nouum ſuper terram: fœmina circundabit virum.

Regreditur dehinc Cyprianus ad matris vbera caſtius deſcribenda, vt ſupra partum purius deſcripſerat, duritiem Tertulliani emolliens: paruulus, inquit, ſugens vbera, pura alimonia vtebatur, & fons ſacri pectoris defæcatum edulium ori mundiſſimo infundebat. Sed & cor matris quædā dulcedines quæ humanum ſuperant intellectum, imbuebant: eratque vtrimque mira jucunditas; cùm pia ſanctæ matris & deuota humilitas, & ſancti ſanctorum immenſa benignitas, confœderatis affectibus me[i]gerentur. *Concludo cum*
S. Aug. *Auguſtino ſer. 9. de Tempore:* Ducite, inquit, fideles

A feſtiuiſſima gaudia, in ligno mortali vitæ arbor inſeritur, & portans in ſe omnia virtus, ab infirmitate portatur, &c. De riuulo ſuo fons magnus exoritur, radix omnium de virgulto ſuo naſcitur, & vitis vera palmitis ſui fructus efficitur. Adeſt ecce optatiſſimus dies gratiâ geminatâ reſplendens, &c. In quo æternus Sol, lucrum lucis, & diſpendium cæcitatis, de ſumma altitudine claritatis paternæ deſcendens, vuluæ virginalis aditum reſerauit, & totius mundi caliginem fulgida coruſcatione repreſſit. Ducite fideles Chriſti, feſtiuiſſima gaudia, res nobis hodie perfecta eſt noua, quæ olim fuerat repromiſſa, vt ſine virginei detrimento pudoris, filium lactarent vbera genitricis. Hæc illa eſt nouitas Ieremiæ Prophetæ vaticinio nuntiata. Faciet, inquit, Dominus nouum
B ſuper terram. Et quaſi quandam lucernam huius obſcuritatis accendens, ſtatim ſubiecit; fœmina circundabit virum, &c. O fœmina ſuper fœminas benedicta, quæ & virum non cognouit, & virum vtero circundedit: quæ concubitu carnali non tangitur, & tamen carnea prole, de ſpiritali ſemine gratulatur! Circundat Maria virum, Angelo fidem dando, quia Eua perdidit virum ſerpenti conſentiendo, &c. Occultatur in membris infantis potentia maieſtatis. Deus pendet ad vbera genitricis. Pannorum vilium ſqualore contegitur, duriſſimi ſuffert præſepis anguſtias, & totum miſericors humiliter patitur, dummodo mundus qui perierat liberaretur. O Beata infantia per quam noſtri generis præparata eſt vita!
C O gratiſſimi, delectabileſque vagitus, per quos ſtridores dentium, æternoſque ploratus euaſimus! ô fœlices panni, quibus peccatorum ſordes extersimus! ô præſepe ſplendidum, in quo non ſolùm iacuit fœnum animalium, ſed cibus inuentus eſt Angelorum! lacta Maria Creatorem tuum, lacta panem cœli, pretium mundi. Poſtremò tu illi vt mater temporalem miniſtra ſubſtantiam vt ipſe nobis, & tibi, vna cum Patre & Spiritu ſancto vitam tribuat ſempiternam. *Sic ſic Auguſtinus & cum Tertulliano veram & natam ex virginis puriſsimo ſanguine & eius lacte nutritam, & cum Cypriano, longè Tertulliano honeſtius aſſerit dictam, & eloquentius ediſſerit carnem.*

7. *De Maria Virgine, ſine humano ſemine, & de Spiritu ſancto naſci debuit Chriſtus; ne totus eſſet filius hominis; ſed ſimul eſſet verus Deus & verus homo. De Car. Chri. cap. 18. & 19. per totum.*

NVnc, vt ſimplicius reſpondeamus, non competebat ex ſemine humano Dei filium naſci, ne ſi totus eſſet filius hominis, non eſſet & Dei filius, nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona; & de Hebionis opinione credendus erat. Ergo, jam Dei filius ex patris Dei ſemine, id eſt ſpiritu, vt eſſet & hominis filius, caro ei ſola erat ex hominis carne ſumenda, ſine viri ſemine. Vacabat enim viri ſemen, apud habentem Dei ſemen. Itaque, ſicut nondum natus ex virgine, patrem Deum habere potuit ſine homine matre: æque cum de virgine naſceretur, potuit matrem habere hominem ſine homine patre. Sic denique homo cum Deo, dum caro hominis cum ſpiritu Dei. Caro ſine ſemine, ex homine: ſpiritus cum ſemine, ex Deo. Igitur ſi fuit diſpoſitio rationis ſuper filium Dei ex virgine proferendum, cur non ex virgine acceperit corpus, quod de virgine protulit? Quia
i Io. 1. 14. aliud eſt quod à Deo ſumpſit: quoniam, inquiunt, [i] *Verbum caro factum eſt.* Vox iſta, quid
caro factum ſit, conteſtatur: nec tamen periclitatur, quaſi ſtatim aliud ſit factum caro, &
non verbum. Si ex carne factum eſt verbum caro, aut ſi ex ſemine ipſo factum eſt, ſcriptura dicat. Quum ſcriptura non dicat, niſi quod ſit factum, non & vnde ſit factum: ergo ex alio,
non ex ſemetipſo ſuggerit factū. Si non ex ſemetipſo, ſed ex alio; jam hinc tracta, ex quo magis credere congruat, carnem factum verbum, niſi ex carne, in qua & factum eſt: vel quia
k Io. 3. 6. ipſe Dominus ſententialiter & definitiuè pronuntiauit, [k] *Quod in carne natum eſt, caro eſt,* quia
ex carne natum eſt. Sed ſi de homine tantummodo dixit, non & de ſemetipſo: planè nega
l Io. 3. 6. hominem Chriſtum; & ita, defende non & in ipſum competiſſe. Atquin ſubjicit, & [l] *quod*
Io. 4. 24. *de ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt.* quia *Deus ſpiritus eſt*, & de Deo natus eſt. Hoc vtique vel eo
magis in ipſum tendit, ſi & in credentes eius. Si ergo & hoc ad ipſum, cur non & illud ſuprà?

neq.

neq enim diuidere potes, hoc ad ipſum, illud ſuprà ad ceteros homines, qui vtramque ſub-
ſtantiam Chriſti, & carnis, & ſpiritus, non negas. Ceterùm, ſi tam carnem habuit, quàm
ſpiritum, cùm de duarum ſubſtantiarum conditione pronuntiat, quas & ipſe geſtat, non
poteſt videri de ſpiritu quidem ſuo, de carne verò non ſua determinaſſe. Ita, cùm ipſe ſit
de ſpiritu Dei, & ſpiritus Deus eſt, & Deus ex Deo natus ipſe eſt, & ex carne hominis, ho- CAP.
mo in carne generatus. Quid eſt ergo, [m] *Non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex* XIX.
voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt? Hoc quidem capitulo ego potius vtar, quum adulterato- m Io. 1. 13.
res eius obduxero. Sic enim ſcriptum eſſe contendunt, *Non ex ſanguine, nec ex carnis volun-
tate, nec ex viri, ſed ex Deo natus eſt.* Quaſi ſuprà dictos credentes in nomine eius, deſignet, vt
oſtendat eſſe ſemen illud arcanum electorum, & ſpiritalium, quod ſibi imbuunt. Quomodo
autem ita erit, quum omnes qui credunt in nomine Domini, communi lege generis humani
ex ſanguine & ex carne, & ex viri voluntate naſcantur: etiam Valentinus ipſe? Adeo ſin-
gulariter, vt de Domino ſcriptum eſt: [n] *Et ex Deo natus eſt.* Meritò, quia verbum Dei, & n Io. 1. 13.
cum verbo Dei ſpiritus, & in ſpiritu Dei virtus, & quicquid Dei eſt Chriſtus. Quà caro au-
tem, [o] *non ex ſanguine, nec ex carnis & viri voluntate:* quia ex Dei voluntate, *Verbum caro fa-* o Io. 1.
ctum eſt. Ad carnem enim, non ad verbum pertinet negatio formalis noſtræ natiuitatis, *Ibid.*
quia caro ſic habebat naſci, non verbum. Negans autem ex carnis quoque voluntate na- & 14.
tum, cur non negauit etiam ex ſubſtantia carnis? neque enim quia ex ſanguine negauit,
ſubſtantiam carnis renuit, ſed materiam ſeminis, quam conſtat ſanguinis eſſe calorem, vt
deſpumatione mutatum in coagulum ſanguinis feminæ. Nam ex coagulo in caſeo vis eſt
ſubſtantiæ, quam medicando conſtringit, id eſt lactis. Intelligimus ergo, ex concubitu na-
tiuitatem Domini negatam, quod ſapit voluntas viri, & carnis, non ex vuluæ participatio-
ne. Et quid vtique tam exaggeranter inculcauit, non ex ſanguine, nec ex carnis voluntate,
aut viri, natum; niſi quia ea erat caro, quam ex concubitu natam nemo dubitaret? Negans
porrò ex concubitu, non negauit ex carne; immò confirmauit ex carne: quia non proin-
de negauit ex carne, ſicut ex concubitu negauit. Oro vos, ſi Dei ſpiritus non de vulua car-
nem participaturus deſcendit in vuluam, cur deſcendit in vuluam? potuit enim extra eam
fieri caro ſpiritalis; ſimplicius multò, quàm intra vuluam fieret extra vuluam. Sine cauſa
eò ſe intulit, vnde nihil extulit. Sed non ſine cauſa deſcendit in vuluam: Ergo ex illa acce-
pit. Quia ſi non ex illa accepit, ſine cauſa in illam deſcendit, maximè eius qualitatis caro
futurus, quæ non erat vuluæ, id eſt ſpiritalis.

DE MARIA VIRGINE. 7. SCHOL.

AMPLIVS SALOMONE. *Cum dixerit tamen de ſeipſo Chriſtus*, ecce pluſquam Salòmon hic. AMPLIVS IONA. *& rurſum ibidem Matth. 12. 41.* Et ecce pluſquam Ionas hic. HEBIONIS, *juxta Hebionis hæretici ſententiam purus homo fuiſſet æſtimandus.* SEMINE. Verbum eſt ſemen Dei. ID EST SPIRITV. *Deus de Deo. Io. 1.* Deus erat Verbum. *Et Io. 4.* Deus Spiritus eſt. VACABAT. *fruſtra erat.* VIRI, *Ioſeph* APVD HABENTEM, *in virgine habente Dei Verbum.* SINE HOMINE MATRE. *Aug.* Ex Patre ſine matre Deus, ex matre ſine Patre homo: &c. mirabilis illa generatio, quia ſine Matre: mirabilis iſta, quia ſine Patre. (S. Aug.) HOMO CVM DEO. Emmanuel nobiſcum Deus. CVM SPIRITV DEI, *Verbo quod Deus eſt, & Spiritus de Spiritu.* EX HOMINE, *Matre humana, ſine ſemine paterno.* SPIRITVS, *Deus.* CVM SEMINE. *Cum perſona Verbi.* INQVIVNT, *hæretici ſic intelligunt, Verbum factum ex ſemetipſo, non ex matre ſumpta carne.* VOX ISTA, *ſcilicet* Verbum Caro factum eſt, *ſatis indicat, inquiunt aduerſarij, quòd caro mutata ſit in Verbum, & proinde ſpiritalis facta, ſiue ſpiritus.* NEC TAMEN PERICLITATVR, *jam reſpondet hæreticis, nihil inde periculi eſſe veritati carnis & ſolida eius & tractabili ſubſtantiæ.* QVASI STATIM. *quaſi verò, inquit, ſubitò, Verbo Incarnato, Caro ſuum eſſe mutauerit corporeum in ſpiritale, & mutata ſit in Verbum.* ET NON VERBVM. *Non quòd velit Verbum mutatum eſſe in Carnem. Aut aliud factum ſit in ſe, alteratà & mutatà eſſentia aut perſona ſubſtantià: Nam ex Aug. multoties:* aſſumpſit quod non erat, manens quod erat: *Sed factum eſt vnitum Carni veræ, & ex homine Deo factus eſt vnus Chriſtus, quod antea non erat.* SI EX CARNE. *id eſt ſi caro ab eſſe carnis tranſiit & mutata eſt in Verbum;* SI EX SEMINE IPSO. *Verbo ſcilicet, de quo ſupra loquens*

A *de Virgine dixit*, habentem Dei ſemen, & ſemen *quod Euangelium dicit*, Verbum Dei, *vt hæretici nugantur, Verbum ex ſemetipſo, & non ex matre fecit carnem. Dicat illud Scriptura &c.* NON ET IN IPSVM, *ipſi conueniſſe.* EÒ MAGIS, *tantò magis hic locus de Chriſto intelligendus, ſi de Chriſtianis baptizatis, & renatis ex Spiritu, volunt hæc dicta.* EX SANGVINE. *Ex ſanguinibus.* QVID EST ERGO, *inducit obijcientes.* EGO POTIVS *&c. Cum refutauero Scripturæ corruptores.* SEMEN ARCANVM. *Intelligit diſtinctionem ſeminis ſpiritalis & animalis quo imbuuntur electi à Demiurgo & Achamoth. Vide locum contra Valentinianos. cap. 25.* SINGVLARITER. *Nota non ſolum Tertull. ſic legere, ſed & Athanaſium lib. 2. de propriis perſonis ad Theophilum* ſed ex Deo natus eſt. *Et Iren. lib. 3. cap. 21.* qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri natus eſt. *Vt ſit ſenſus*, dedit poteſtatem filios Dei fieri, his qui B credunt in nomine eius. *Qui filius Dei verus eſt*, & non natus ex voluntate viri, neque ex ſanguinibus, & Verbum Caro factum eſt &c. *vt credentes in filium Dei naturalem, fiant eius filij adoptiui.* CONTENDVNT *ſic quidem ſcriptum eſſe in numero ſingulari fatentur, ſed ſenſum adulterant, dum non Chriſto vnico Patris ſemini, vt Verbum eſt, vnicoque matris virginis filio, ſed ſemini ſuo ſpiritali applicant.* ADEO SINGVLARITER &c. *Errant, inquit, ſoli enim Chriſto id congruit, qui nec ſecundùm æternam, nec ſecundùm temporalem originem, de viro eiuſque excocto ſanguine, fœmineve, ſex ex Deo Patre ab æterno genitus, & in tempore de Spiritu ſancto Conceptus, natus eſt ex Virgine.* VERBVM DEI, *filius Patris æterni.* ET CVM VERBO, *perſonâ Verbi.* DEI SPIRITVS, *natura diuina à Patre communicata filio.* DEI VIRTVS, *ſic Paulus vocat Chriſtum:* Dei virtutem. VERBVM CARO. *Aug. tract. 2.*

in Io. in plurali legit ex ſanguinibus: qui non ex ſanguinibus. *Licet fateatur in Græco pluraliter, Latinè tamen non dicimus ſanguines:* S. Aug. ſi, inquit, diceret ex ſanguine, ſingulari numero, non explicaret quod volebat, ex ſanguinibus enim homines naſcuntur maris & fœminæ &c. Hi ergo non ex voluntate carnis &c. Sed ex Deo nati ſunt. Vt autem homines naſcerentur ex Deo, primo ex ipſis natus eſt Deus. Chriſtus enim Deus, & Chriſtus natus ex hominibus, non quæſiuit quidem niſi Matrem in terra, quia iam Patrem habebat in Cœlo: Natus ex Deo per quem efficeremur, natus ex fœmina per quam reficeremur. Noli ergo mirari ô homo, quia efficeris filius per gratiam, quia naſceris ex Deo ſecundùm verbũ eius. Prius ipſum Verbum voluit naſci ex homine (*matre humani generis*) vt tu ſecurus naſcereris ex Deo, & diceres tibi. Non ſine cauſa Deus naſci ex homine voluit, niſi quia alicuius momenti, me exiſtimauit, vt immortalem me faceret, & pro me mortaliter naſceretur. Ideo cum dixiſſet, ex Deo nati ſunt; quaſi ne miraremur & exhorreremus tantam gratiam, vt nobis incredibile videretur, quia homines ex Deo nati ſunt; quaſi ſecurum te faciens ait; & Verbum Caro factum eſt &c. Quid ergo miraris, quia homines ex Deo naſcuntur? attende ipſum Deum natum ex hominibus. *Dictum intellige de Genealogia Mariæ, per quam, de ipſa naſci voluit* & Verbum Caro factum eſt. *Idem Auguſt. in Enchir. c. 34.* S. Aug. Verbum Caro factum eſt, à Diuinitate Carne ſuſcepta, non in Carnem Diuinitate mutata. Carnem porro hic debemus accipere à parte totum ſignificante locutione: ſicut dictum eſt Rom. 3. quoniam ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro, id A eſt omnis homo. Nam nihil naturæ humanæ, in illa ſuſceptione, fas eſt dicere, defuiſſe, ſed naturæ ab omni peccati nexu omnino liberæ: Non qualis de vtroque ſexu naſcitur per concupiſcentiam carnis, cum obligatione delicti, cuius reatus per regenerationem diluitur; ſed qualem de Virgine naſci oportebat, quem fides Matris, non libido conceperat. Quod ſi vel per naſcentem corrumperetur eius integritas, non jam ille de virgine naſceretur: cùmque falsò, quod abſit, de Virgine Maria natum, tota confiteretur Eccleſia, quæ imitans eius matrem, quotidie parit membra eius, & virgo eſt &c. proinde Chriſtus Ieſus Dei filius eſt, & Deus, & homo eſt. Deus ante omnia ſæcula, homo in noſtro ſæculo. Deus, quia Dei Verbum, Deus enim erat Verbum: homo autem, quia in vnitatem perſonæ acceſſit Verbo anima rationalis & Caro. NEGATIO FORMALIS. B *Non eſt hîc quæſtio de generatione Verbi ex Patre, ſed de Carnali ex Matre, de qua formaliter negamus, quod facta ſit ex voluntate viri, ſanguine & ſemine Ioſeph.* HABEBAT, *debebat ſic naſci ſecundùm carnem.* MEDICANDO, *purificando componit.* NON EX VVLVÆ *&c. non vero negatam Chriſti Natiuitatem ex Virginis vtero, ex quo Carnem participauit humanam.* NEMO DVBITARET, *Chriſti ſcilicet Carnem veram, vt alterius cuiuſpiam hominis natam ex concubitu carnali, niſi Scriptura toties repetendo inculcaſſet corruptionẽ à Chriſti natiuitate prorſus excluſam, quam Ioannes etiam reiicit à Natiuitate ſpiritali credentium in eum, qui ex Deo, & opere Spiritus ſancti ſpiritaliter per Chriſti merita renaſcuntur.* SI DEI SPIRITVS, *Dei Filius Deus,* FIERET, *ſupple ſpiritalis.* ACCEPIT, *carnis ſcilicet ſubſtantiam.*

8. *Maria Virgo concipiens & pariens fuit ſignum magnum. Cont. Iud. cap. 9. V. Verbum Chriſti elogia num. 18. à. p. ad m.*

9. *Et 3. cont. Marc. cap. 13. à p.*

SEd & Virginem, inquit, parere natura non patitur, & tamen creditur prophetæ Et meritò. Præſtruxit enim fidem incredibili rei, rationem edendo, quod in ſigno eſſet futura, [a] *Propterea, inquit, dabit vobis Dominus ſignum: Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Signum autem à Deo, niſi nouitas aliqua monſtruoſa, tam dignum non fuiſſet. Denique & Iudæi, ſi quando ad nos dejiciendos mentiri audent, quaſi non Virginem, ſed juuenculam concepturam & parituram ſcriptura contineat, hinc reuincuntur, quòd nihil ſigni videri poſſit res quotidiana, juuenculæ ſcilicet prægnatus & partus. In ſignum ergo diſpoſita Virgo & mater, meritò creditur: infans verò bellator non æquè. Non enim & hîc ſigni ratio verſatur. Sed ſigno natiuitatis nouæ adſcripto, exinde poſt ſignum, alius ordo jam infantis edicitur, mel & butyrum manducaturi. Nec hoc vtique in ſignum eſt, malitiæ non aſſentaturi; & hoc enim infantia eſt; ſed [b] *accepturi virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ aduerſus Regem Aſſyriorum.*

a Eſa. 7. 14.
b Eſa. 8. 4.

MARIA. 9. SCHOL.

INQVIT, *Marcion ſcilicet.* ET MERITO, *reſpondet Tertull.* PRÆSTRVXIT, *præparauit, fundamentum fidei præmiſit.* RATIONEM, *qua animus moueretur aſſentiri, rei aliàs ſine fide incredibili. Et quia vt ait Paulus,* ſigna infidelibus: *Ideo Propheta de Virgine concipiente dicturus, præfatus eſt de ſigno & portento. Porro ſignum Deo tam dignum non fuiſſet, niſi circa rem inaudita & ſtupendæ nouitatis. Hoc ſtupet Auguſtinus portentum ſer.* S. Aug. *13. de Temp.* Qui natus eſt primò ſine Matre in cœlis, hodie natus eſt ſine Patre in terris. O Miracula, ô prodigia, fratres chariſſimi, naturæ jura mutantur in homine. Deus naſcitur, virgo ſine viro grauidatur, viri neſciam ſermo Dei maritat. Simul facta eſt Mater Virgo: Mater facta, ſed incorrupta, Virgo habens filium neſciens virum. Semper clauſa, ſed non infœcunda, &c. Virgo concepit, ſola vulneri noſtro C Medicinam parere potuit, quæ non ex peccati vulnere germen piæ prolis emiſit. O Mira & inexquiſita compago, ô noua & inaudita commixtio &c. DEIICIENDOS. *deturbandos ex fide Virginei Conceptus & partus.* BELLATOR. *quaſi diceret, quod ſubiicit Eſaias de infante bellatore, & ſpolia Damaſci auferente, licet prodigioſum videatur, non eſt tamen æquale ſigno Virginei Conceptus: hoc enim ad litteram; illud verò, de vocatione Gentium, myſticè intelligendum eſt.* ET HIC. *in hoc bellum, non cadit nomen ſigni, Virginis concipienti aptatum.* NEC HOC *&c. Scilicet infantili eſca veſci, prodigium eſt, ſed commune.* NON ASSENTATVRI, *blanditurí, conſenſuri malitiæ: ſimplicitas enim & innocentia propria eſt infantium. Aug. In Iob. 20. in verba:* neque pabula mellis & butyri *vbi impio minatur eum priuandum fructibus bonorum operum, ſic exponit:* S. Aug.

opera bona cum charitate & hilaritate cordis, & largitate præbentis; butyrum enim lac pingue eſt. S. Aug. *Subiicit verba Iob:* in vanum & fruſtra laborauit: quia, inquit, non intelligit *ſuper egenum & pauperem, paruulum & humilem Chriſtum in minimis fratribus pauperibus, de bonorum pinguedine paſcendum; vnde in judicio, ex miſericordia, vel ex eius defectu reprobat malum & eligit bonum* non intelligit hæc de his operanda quæ ad miſericordiam pertinent. Vnde & Dominus butyrum & mel dicitur manducare, quia hæc A illi in humilibus eius præbentur. *Subiicit rurſus verba Iob:* quæ egerunt vt durum quid, quod mandi non poteſt nec gluuri; durum neſcio quid, eſt puro iniquitas vel ſuperbia. *Diuitum ſcilicet iniquorum.* ALIVS ORDO &c. *poſt conceptum & natiuitatem, cui tantum Propheta ſigni nomen affixit; ſubiecit innocentiam ſimul & fortitudinem accepturi virtutem Damaſii &c. de quibus alibi jam diximus. V. in Alphab. Errorum V. Maria. 1. & 2.*

10. *Maria adiutrix Chriſti in ſalute hominis, figurata in Eua. 2. cont. Marc. cap. 4. in m.*

EAdem bonitas & adjutorium proſpexit, ne quid non boni: [a] *non eſt enim*, inquit, *bonum, ſolum eſſe hominem.* Sciebat illi ſexum Mariæ, & deinceps Eccleſiæ profuturum. a Gen. 2. 18.

11. *Mariam matrem Chriſtus non negauit, ſed ſpiritalem generationem prætulit. V. Verbum, parentes. Et V. Chriſti caro. 6.*

MARIA. 10. SCHOL.

NON BONI. *ſcilicet crederetur à Deo factum.* NON EST &c. *Gen. 2. 18.* Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. 70. Secundum ipſum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Adiutorium quod ſit coram eo. *Paraph. Chald.* Adiutorium quaſi eum. SEXVM MARIÆ. *per quem Adam & tota Eccleſia ſaluaretur.* S. Aug. *Aug. Ser. 15. de Tempore, vult omnibus Eccleſiæ membris ſalutiferam Mariam.* Maledicta, inquit, Eua fuerat, quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeaſſe &c. Venite Virgines ad Virginem, venite concipientes ad concipientem. Venite parientes ad parientem, venite matres ad matrem, venite lactantes ad lactantem, venite juuenculæ ad juuenculam. Ideo omnes iſtos curſus naturæ, Virgo Maria in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus humanum ad ſe venientium, noua Eua ſeruando virginitatem; ſicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus Ieſus Chriſtus. S. Aug. *Et lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 14.* Corrupto animo fœminæ ingreſſus eſt morbus: integro corpore fœminæ proceſſit ſalus. S. Aug. *Et lib. de fide & Symbolo cap. 4.* Deteſtandi illi ſunt, qui Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum matrem Mariam in terris habuiſſe negant: cùm illa diſpenſatio vtrumque ſexum, & maſculinum, & fœmininum honorauerit, & ad curam Dei pertinere monſtrauerit, non ſolum quem ſuſcepit, ſed etiam illum per quem ſuſcepit; virum gerendo, naſcendo de fœmina. *Mariam Virginem Deiparam vt mediatricem inuocandam tota docet Patrum Eccleſiæ traditio, quæ laudes eius vno omnium ore inceſſanter prædicauit. Cùm & Deo ſit coniunctiſsima, & proinde charitate pleniſsima, & ſuffragij ſui efficaciſsimi vigore potentiſsima. Hinc Irenæus lib. 5. cap. 19.* Sicut Eua ſeducta eſt vt effugeret Deum: ſic Maria ſuaſa eſt vt obediret Deo: vt Virginis Euæ Virgo Maria fieret aduocata. *Methodius inter Authores Eccleſiaſticos ab Hieronymo recenſitus Olympiæ primò in Lycia, inde Tyri Epiſcopus & Martyr, qui floruit ante Concilium Nycænum, ſic Virginem affatur in Epiph. Domini:* Tu Creatoris Mater, tu nutrix omnia nutrientis, tu cuncta continentis & comprehendentis comprehenſio, tu illius geſtatrix, qui verbo ſuo portat vniuerſa: tu porta per quam in carnem ingreſſus eſt Deus, tu purificantis carbonis forceps, tu incomprehenſibilis illius roris vellus, tu Bethleemitica ciſterna quam velut refocillatricem vitæ Dauid deſiderauit, & ex qua immortalitatis poculum emanauit, &c. Salue in æternum, ad te namque recurrimus in feſtiuitate noſtra principium tu, medium tu, finis tu, pretioſa cœle- B ſtis regni margarita: tu fons vberrimus totius ſanctitatis, tu animarum altare, panis vitæ. Salue Spiritus ſancti vmbraculum. *Epiph. Ser. de laudibus Deiparæ.* Aue gratia plena, multis virtutibus exornata Virgo, in lampade geſtans lucem inextinguibilem, Sole ſplendidiorem. Aue gratia plena, hami eſca ſpiritalis: in te ſiquidem hamus diuinitatis; *carne noſtra tectus, qua, juxta Prophetam, homines factos velut piſces maris, per Apoſtolos hominum piſcatores, Verbo incarnato piſcatus eſt Deus.* Aue gratia plena quæ es vrna aurea continens manna cœleſte. Aue gratia plena quæ ſitientes perennis fontis dulcedine ſatias: mare ſpiritale habens gemmam cœleſtem Chriſtum. Aue gratia plena ſplendidum cœlum, quæ in cœlis incomprehenſum contines Deum, &c. Quid dico, & quid proloquar? Quo pacto Beatam prædicabo gloriæ radicem? Solo Deo excepto, cunctis ſuperior C exiſtis. Natura formoſior es ipſis Cherubin, Seraphin, & omni exercitu angelico. *Cyrill. Alex. Homil. in Concilio Epheſino recitata contra Neſtorium.* Salue Sancta Deipara, eximium illud totius orbis decus & ornamentum. Salue lampas inextinguibilis corona virginitatis, ſceptrum rectæ doctrinæ, templum indiſſolubile. *Vide Chryſoſt. Ser. de Geneſi & interdictione arboris. Ephrem Orat. de laudibus eius. Nyſſenum Orat. de Nat. Chri. Andream Ieroſol. Ser. de Salut. Angel. Andream Cret. in eadem. Chryſippum Presbyt. de eiuſdem laudibus. Ambr. Orat. 2. præpar. ad Miſſam.* Vt efficax mea ſit deprecatio, B. Mariæ Virginis ſuffragia peto, quam tanti meriti eſſe feciſti, vt prima inter mulieres nouum munus offerret, & nulla præter ipſam tam nouum acciperet. *Iuſtinianus Imp. l. 1. Cod. de offic. præfecti Præt. Africa.* Hoc etiam deprecantes exoramus, & glorioſæ ſemper Virginis & Dei genitricis Mariæ precibus, vt quidquid minus eſt rei noD ſtræ, per nos vltimos ſeruos ſuos reſtituat, in ſuo nomine Deus, & dignos nos faciat ſeruitium eius adimplere. *Auguſtinus lib. medit. cap. 35. Mediatricem apud Deum implorat Virginem.* S. Aug. Pie & miſericordiſſime Domine, ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea, ſed propter bonitatem tuam ſuſcipe preces ſerui tui, & da mihi effectum petitionis meæ, & deſiderij mei, intercedente, & orante, & impetrante glorioſa Virgine genitrice tua Maria Domina mea, cum omnibus Sanctis tuis. *Et ibid. cap. 40.* Sancta & immaculata Virgo Dei genitrix Maria, & mater Domini noſtri Ieſu Chriſti, interuenire pro me apud illum digneris, cuius meruiſti effici templum. *Et Ser. 18. de Sanctis in verba Miſſus eſt:* S. Aug. deſcendit Angelus de Cœlo miſſus a Patre Deo in noſtræ redemptionis exordium, ac Beatam ſalu-

tando Mariam, *pudeat hæreticum Mariæ ſalutationem auerſantem, cum legat in Euangelio eum iiſdem quibus nos verbis eam ſalutantem:* Aue ait, gratia plena Dominus tecum. Impleta eſt ergo gratia, & Euæ vacuata eſt culpa. Maledictio Euæ, in benedictionem mutatur Mariæ. Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Tecum Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecum in auxilio. Gratulare Beata Virgo, Chriſtus Rex è cœlo ſuo, incarnatur in vtero tuo: ex ſinu Patris, in vterum dignatur deſcendere matris, &c. O Beata Maria, ſæculum omne captiuum tuum deprecatur aſſenſum: te apud Deum mundus ſuæ fidei obſidem fecit. Noli morari Virgo, nuntio feſtinanter reſponde verbum, & ſuſcipe filium, da fidem, & ſenti virtutem, &c. O fœlix obedientia, ô inſignis gratia quæ dum fidem humiliter dedit, cœli in ſe opificem corporauit, &c. O Beata Maria quis tibi digne valeat jura gratiarum ac laudum præconia rependere, quæ ſingulari tuo aſſenſu mundo ſuccurriſti perdito, &c. *Quod tota canit Eccleſia ſecunda die infra Octauam Natiuitatis eius. Nec mirum ſi mediatricem inter Deum & hominem tota inuocat Eccleſia, quam Deus Pater ſibi voluit in mediatoris generatione fatere ſimilem. Aug. Serm. 22. de Temp.* S. Aug. *vtranque componit natiuitatem.* Hac, inquit, die eſt natus ex Virgine Matre, qui ante ſæcula æternus eſt genitus ex Deo Patre. In illa natiuitate ex impaſſibili naſcitur genitore, in iſta incorrupta natus ex Virgine. Illam ſolus Pater ſciuit ipſe qui genuit; hanc in ſe ſola Virgo & mater intemerata cognouit, quæ virum in concipiendo non pertulit. In Patre impaſ- A ſibilitas, in matre incorruptibilitas. In iſta matrem habet Virginem, ſed hominem non habet Patrem. In illa coæternus eſt Patris, & coæternus authoris; in iſta filius eſt Virginis; & author eſt matris. *Sed vt Pater æternus, ſic & mater in vnigenito filio, nos Dei & ſui filios fecit adoptiuos Angelorum ſocios & commenſales. Ita Serm. 23. de Temp.* S. Aug. Factus, inquit, filius hominis filius Dei, multos filios hominum facit filios Dei, & nutritos ſeruos per viſibilem formam ſerui, perficit liberos ad videndam formam Dei. Nondum idonei ſumus conuiuio Patris noſtri, agnoſcamus præſepe Domini noſtri. *Et ibid. ſupra*: S. Aug. laudent eum condignè omnes Angeli eius, quorum cibus æternus eſt, incorruptibili eos ſagina viuificans, quia Verbum Dei eſt, huius vita viuunt, cu- B ius æternitate ſemper viuunt, cuius bonitate ſemper beatè viuunt. Sunt illi nuntij eius, ſumus & nos pecora eius. Impleuit in cœlo menſam ipſorum, impleuit in terra præſepe noſtrum. Plenitudo menſæ eſt, quia in principio erat Verbum, &c. Plenitudo præſepis noſtri eſt, quia Verbum caro factum eſt, &c. Vt enim panem Angelorum manducaret homo, Creator Angelorum factus eſt homo. *Et cui hoc poſt Deum debemus niſi matri quæ de ſeruis & jumentis fecit Dei filios & ſocios Angelorum. Sic Auguſtinus Ser. 11. de tempore.* S. Aug. Hodie, inquit, parturiente Maria natus eſt nobis Dei filius, vt germanæ carnis noſtræ conceptione productus creato à ſe homini, & pietatem paternam, & fraternum largiretur affectum. *Honoremus matrem, & in omnibus neceſſitatibus mediatricem inuocemus.*

MARTYRES.

1. *Martyrum virtus & conſtantia laudabilior fortitudine famoſorum Gentilium. Apol. cap. 50. à p.*

MEritò itaque victis non placemus. Propterea enim deſperati & perditi exiſtimamur. Sed hæc deſperatio & perditio penes vos, in cauſa gloriæ & famæ, vexillum virtutis extollunt. Mutius dexteram ſuam libens in ara reliquit. ô ſublimitas animi. Empedocles totum ſeſe Catanenſium Æteneis incendiis donauit. ô vigor mentis. Aliqua Carthaginis conditrix rogo ſecundùm matrimonium dedit. ô præconium caſtitatis. Regulus ne vnus pro multis hoſtibus viueret, toto corpore cruces patitur. ô virum fortem, & in captiuitate victorem. Anaxarchus cum in exemplum, ptiſanæ pilo contunderetur; Tunde, tunde, aiebat, Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis. ô Philoſophi magnanimitatem, qui de tali exitu ſuo etiam jocabatur. Omitto eos qui cum gladio proprio, aliove genere mortis mitiore de laude pepigerunt. ecce enim & tormentorum certamina coronantur à vobis. Attica meretrix carnifice jam fatigato, poſtremò linguam ſuam comeſam in faciem tyranni ſæuientis expuit, vt expueret & vocem, ne coniuratos confiteri poſſet, ſi etiam victa, voluiſſet. Zeno Eleates conſultus à Dionyſio, Quidnam Philoſophia præſtaret? cum reſpondiſſet, Contemptum mortis, flagellis tyranni ſubiectus ſententiam ſuam ad mortem vſque ſignabat. Certè Laconum flagella ſub oculis etiam hortantium propinquorum acerbata tantum honoris conferunt, quantum ſanguinis fuderint. O gloriam licitam, quia humanam, cui nec præſumptio perdita, nec perſuaſio deſperata reputatur, in contemptu mortis & atrocitatis omnimodæ, cui tantum pro patria, pro imperio, pro amicitia pati permiſſum eſt, quantum pro Deo non licet. Et tamen illis omnibus & ſtatuas defunditis, & imagines inſcribitis, & titulos inciditis in æternitatem; quantum de monimentis poteſtis ſcilicet, præſtatis & ipſi quodammodo mortuis reſurrectionem. hanc qui veram à Deo ſperat, ſi pro Deo patiatur, inſanus eſt. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 18.*

MARTYRES. 1. SCHOL.

VIctis. *Patientia noſtra gentilibus.* DESPERATI. *Quod vltro nos offeramus Martyrio,* PENES VOS *apud vos Gentiles, & authores veſtros.* IN CAVSA GLORIÆ. *Cum propter gloriam & famam, veſtri tormenta ſuſtinent.* MVTIVS. *Idem Tertullia. ad Martyres.* Mutius manum ſuam dexteram in ara cremauit, vt hoc factum eius famam haberet. *Quod & repetit lib. de* C *Anima cap. 58. Noſter Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. cap. 20. ridet Gentiles.* S. Aug. Cur, inquit, fortitudo Dea non eſt, quæ affuit Mutio cùm dexteram porrexit in flammam. *Et lib. 5. de Ciuit. cap. 18.* S. Aug. Si Mutius, vt cum Porſenna Rege pax fieret, qui grauiſſimo bello Romanos premebat, quia Porſennam, ipſum occidere non potuit, & pro eo alterum deceptus occidit, in ar-

A dentem Aram, ante oculos eius dexteram extendit dicens, multos tales qualem illum videret, in eius exitium coniuraſſe: cuius ille fortitudinem, & conjurationem talium perhorreſcens ſine vlla dilatione, ſe ab illo bello, facta pace, compeſcuit: quis Regno cœlorum imputaturus eſt merita ſua, ſi pro illo, non vnam manum, neque hoc ſibi vltro faciens, ſed perſequente aliquo patiens, totum flammis corpus impenderit? EMPEDOCLES. *Naz. Orat. 3.* ille cum per Sicula foramina *Æthnæos caminos* diuinitatem, vt ſibi opinione fingebat comparaſſet, *curioſius ignis cauſas explorando* chariſſimo calceo *æneo* ignis æſtu eiecto proditus eſt. Atque ita non Deus poſt hominem oſtenſus eſt, verum inanis gloriæ ſtudioſus, Philoſophiæque poſt mortem expers, ac ne B communi quidem ſenſu præditus. CONDITRIX. *Siue ſit Dido, ſiue Eliſa vt ait Petrus Faber; primi viri rogo ſecundas nuptias concinerauit.* REGVLVS. *Idem Tertul. ad Martyras cap. 4.* Cum ſe vnum pro multis captiuis Carthaginenſibus compenſari noluiſſet, maluit hoſtibus reddi, & in Arcæ genus ſtipatus, vndique extrinſecus clauis transfixus tot cruces ſenſit. *Et de eo-*
S. Aug. *dem Aug. lib 5. de Ciuit. cap. 18. vbi concludit:* qui cruciatus non ſunt pro fide illius patriæ contemnendi, ad cuius beatitudinem fides ipſa perduxit? aut quid retribuetur Domino pro omnibus quæ retribuit, ſi pro fide, quæ illi debetur *vt ab illo infuſa* talia fuerit homo paſſus, qualia pro fide quam pernicioſiſſimis inimicis *Carthaginenſibus* debebat, paſſus eſt Regulus. IN EXEMPLVM, *conſtantiæ.* FOLLIM. *Arnobius, &* C *Nonius vt Tertull. pro corpore ſumunt. Corpus enim inſtar follis ventum attrahit & expirat. Saccum etiam apud Vegetium, & Plautus ſeruo minatus eum facturum follem pugillatorium;* vn balon. *tot pugnis cædendum.* NON TVNDIS, *id eſt animum, quo propriè, ſeparatus à carne, ſecundùm vim nominis vocor, ſed ſolum follem, ſupple corpus tundis.* EXITV, *morte.* PEPIGERVNT, *vt pro eis Propheta dicat,* pepigimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum; *vt laudem hominum promererentur.* ECCE, *quid nobis deſperati animi labem aſpergitis, ob auiditatem Martyrij, ſpe æternæ gloriæ; cum veſtros coronetis duriſsima ferentes pro vacua ſpe laudis humana?* ATTICA, *Græca meretrix, quam Ambr. lib. 1. de Virg. Pythagoream rectè nominat ob ſilentium ſuis diſcipulis indictum.* VICTA, *tormenti acerbitate.* ZENO ELEATES. *Parmenidis auditor fuit, & teſte Suida in adminiſtranda Republica clariſsimus. Zephirus, ſub Dionyſio, alij ſub Nearcho Tyranno paſſum referunt, qui ne participes coniurationis reuelaret, conciſam linguam in os Tyranni expuit.* LACONVM FLAGELLA. *Ex Sineſio ep. 57. Lacedemones* Dianam *ſuam expreſſo ſibi verberibus ſanguine colebant.* ACERBATA, *adaucta.* O GLORIAM, *ironicè.* CVI, *apud quam, cuius reſpectu.* DEFVNDITIS, *id eſt ex ære erigitis.* RESVRRECTIONEM, *vt ſuperſtites viuant in memoria, nominibus & titulis dignitatum in marmoribus & ære inciſis. Et libro 1. ad Nat. cap. 18.* VOLVNTARIOS. *Sponte morientes transfodit. Vide exempla ſupra citata.* REGINA. *Cleopatra ſerpentibus, &c.* SEXVS. *Loquax & infirmus.* PASTAM, *truncatam dentibus.* ERADICATÆ, *extortæ inſtrumentum.* TEMPORVM, *quibus homines duriores erant.* IN EXTRANEOS *ironicè.* EADEM VOCE. *Similia omnino.* FABVLAS FECIT. *Si adeo peruerſi eſtis, vt maiorum veſtrorum exempla ſtupenda conuertatis in riſum, & repræſentetis in theatris hodie in gladiatorum pugnis veterum Romanorum generoſitatem.* AD LANISTAS. *Sunt apud vos qui vitam ſuam locant apud gladiatores ediſcendo artem gladiatoriam.* NON VITÆ AMORE. *Certè cum vos ſub armorum Magiſtris, artem bellicam addiſcitis, quos & laniſtas melius ab arte crudeli nominatis, & proprio mortis nomine artem bellicam nuncupatis, non dulci amore vitæ, ſed duro contemptu id profitemini, quem nobis vt duritiem & obſtinationem obijcitis.* MORTIS NOMINE. *Laniſtas, propriè carnificinæ addictos, gladiatores appellatis. Et ſic militiam mortis nomine dehoneſtatis.* AD BESTIAS ITIS. *Ad ſpectacula gladiatorum cum beſtiis certantium: adeo crudeles eſtis.* CRVCEM PEPIGIT. *Si fabuloſum eſt, Regulum ſe cruciatus addixiſſe; ne pactam fidem ſolueret, nuper quidam ex veſtris ſe ardenti clamyde indutum ſpectaculo locauit.* VENATORIOS, *inter flagra venatorum.* AVCTORAVIT. *Turneb. 2. aduerſ. c. 20.* Præmium mercedemque ſibi quæſiuit. *ſe obligauit.* LACONICA GLORIA. *Vana vtique in flagris, aliiſque duris ferendis; qui & in omnibus negotiis Lunæ rationes ſuperſtitioſè conſulebant.*

2. *Martyrum tormentis fruſtra Gentiles inſultant, cum liberè patiantur. Apol. cap. 49. in m. ad. f. & 50. in p.*

DE qua iniquitate ſæuitiæ non modo cæcum hoc vulgus exultat & inſultat, ſed & quidam veſtrum, quibus fauor vulgi de iniquitate captatur, gloriantur. quaſi non totum, quod in nos poteſtis, noſtrum ſit arbitrium. certè, ſi velim, Chriſtianus ſum. tunc ergo me damnabis, ſi damnari velim. cum verò quod in me potes, niſi velim, non potes, jam meæ voluntatis eſt, quod potes, non tuæ poteſtatis. Proinde & vulgus vanè de noſtra vexatione gaudet. Proinde enim noſtrum eſt gaudium quod ſibi vindicat, qui malumus damnari, quam à Deo excidere. Contrà, illi qui nos oderunt, dolere non gaudere debebant, Cap. L. conſecutis nobis quod elegimus. Ergo, inquitis, cur querimini quod vos inſequamur, ſi pati vultis; cum diligere debeatis, per quos patimini quod vultis? Planè volumus pati. verum eo more, quo & bellum nemo quidem libens patitur, cum & trepidare, & periclitari ſit neceſſe. tamen & prœliatur omnibus viribus, & vincens in prœlio gaudet, qui de prœlio querebatur, quia & gloriam conſequitur & prædam. Prœlium eſt nobis, quod prouocamur ad tribunalia, vt illic ſub diſcrimine capitis pro veritate certemus. Victoria eſt autem, pro quo certaueris, obtinere. Ea victoria habet & gloriam placendi Deo, & prædam viuendi in æternum. Sed obducimur. Certè cum obtinuimus. ergo vincimus cum occidimur. denique euadimus cum obducimur. Licet nunc ſarmenticios & ſemaxios appelletis, quia ad ſtipitem dimidij axis reuincti ſarmentorum ambitu exurimur. Hic eſt habitus victoriæ noſtræ. hæc palmata veſtis. tali curru triumphamus.

3. *Martyrum tormenta juſtius conſecramus, qui pro Deo viuo moriuntur, quam Gentiles colunt idola hominum mortuorum. Apol. cap. 12. V. Verbum Dij Gentil. num. 6.*

MARTYRVM TORMENTIS. 2. SCHOL.

VVLGVS, *Gentiliam.* SI VELIM, *quia fides poſt Deum pendet à libero hominis arbitrio. Vnde ex Theologis licet ſubiectiuè ſit in intellectu, imperatiuè eſt in voluntate.* DAMNARI. *ad mortem; non tantum, ſed & ad infernum, qui ob ordinem juſtitiæ melior eſt peccato. Inde Senex ille Eleazar apud Machab. dixit:* ſe præmitti velle in infernum. EXCIDERE, *per infidelitatem.* OBTINERE, *ſupple, id.* OBDVCIMVR. *id eſt quaſi conuicti criminis, pudore affecti caput & faciem velamus. Immò verò* obtinuimus. *ſupple ſupra Gentiles lucrum cauſæ & veritatis fidei. Vel obductionem intellige de tribunali ad tribunal, vel ex carcere ad ſententiam capitis ſubeundam ducimur.* PALMATA VESTIS: *de pictis palma veſtibus vide Caſsiod. lib. 6. Ep. 1. Capitolinum in Gordianis, Vopiſcum in Probo. Paulinum ad Macharium. Carolus autem Paſchalius lib. 8. de coronis cap. 21. Tertullianum intelligit loqui de palmis mirabilibus quæ naſcuntur in Rupe Vulcani perpetuo ardente, quas Q. Calaber lib. 2. hiſt. & florere & vberem fructum ferre narrat;* radice licet ardente cum ſaxis. *quod magis conſonat* ſarmentitiis & ſemiaxiis, *de quibus immediatè dixerat author. Auguſt. tract. 51. in Io.*

A Rami palmarũ laudes ſunt, ſignificantes victoriam, S. Aug.
quia erat Dominus mortem moriendo ſuperaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. *Et in Pſal. 91.* Iuſtus vt palma florebit. In S. Aug.
palma altitudinem ſignificauit, quia in nouiſſimis ſuis pulcra eſt &c. aſpera radix videtur in terra, pulcra coma ſub cœlo eſt. Erit ergo & tua pulcritudo in fine. radix tua fixa ſit, ſed ſurſum verſus habeamus radicem noſtram; *aduerte cor palmæ ſurſum in apice eſſe* radix enim noſtra Chriſtus eſt, qui aſcendit in cœlum. *Caput Martyrum, palma omnium*
B *patientum Chriſtus; ad quam certatim Martyres cum ſponſa dicunt conniventes:* aſcendam ad palmam & apprehendam fructus eius. *Quin & Martyres à Ioanne in Apoc. viſi in ſtolis albis lotis in agni ſanguine, cuius merito obtinuere fortitudinem, qua & ſuum funderent:* Et palmæ in manibus eorum: *vt fortiter paſsi per aſcenſum purpureum* *proprij ſanguinis, ad ferculum & currum triumphalem agni proveh i mererentur, cruore in proprio tincta Martyrij trabea, & palmis victoriarum, variè picta.*

4. Martyres, Deus bonus, & non homicida, juſtius cum vnigenito, filios adoptiuos, ſibi immolat; quam dij Gentium homines victimant ſibi. Scorp. cap. 6. in f. & 7. per totum.

HÆc tu remedia, conſilia, judicia, ſpectacula, etiam Dei atrocitatem judicabis? San-
guinem hominis Deus concupiſcit? Et tamen auſim dicere, ſi & homo regnum Dei,
ſi homo certam ſalutem, ſi & homo ſecundam regenerationem. Nulli compenſatio inui-
CAP. VII. dioſa eſt, in qua aut gratiæ, aut iniuriæ communis eſt ratio. Incutiat adhuc ſcorpius,
homicidam Deum ventilans, horrebo planè ſpurcum blaſphemiæ flatum de hæretico ore
fœtentem: ſed & talem Deum de fiducia rationis amplectar, qua ratione etiam ipſe ſe plus
a Prou. 9. quam homicidam pronuntiauit ex Sophiæ ſuæ perſona, voce Salomonis: [a] *Sophia*, inquit,
2. *jugulauit filios ſuos.* Sophia, ſapientia eſt Sapienter vtique jugulauit, dum in vitam; & ra-
tionaliter, dum in gloriam. O paricidij ingenium! ô ſceleris artificium! ô argumentum cru-
b Prou. 1. delitatis, quæ idcirco occidit, ne moriatur quem occiderit! Et ideo quid ſequitur? [b] *So-*
20. 21. *phia in exitibus cantatur Hymnis*; cantatur enim & exitus Martyrum. [c] *Sophia in plateis de*
c Prou. 9. *conſtantia agit*, benè enim *filios ſuos jugulat: ſuper ſummos autem muros confiſa dicit.* Cum qui-
2. dem ſecundum Iſaiam hic exclamat, [d] *Ego Dei ſum: & hic vociferatur, In nomine Iacob. &*
d Eſa. 44. *alius ſcribit, In nomine Iſraelis.* O bonam matrem! opto & ipſe in filios eius redigi, vt ab ea
5. occidar. Opto occidi, vt filius fiam. Solum autem jugulat filios ſuos, an & torquet? Audio
e Zach. 13. enim & alibi dicentem Deum, [e] *Vram illos ſicuti vritur argentum, & probabo illos ſicuti proba-*
9. *tur aurum.* Vtique per tormenta ignium & ſuppliciorum, per martyria fidei examinatoria.
f Rom. 8. Scit & Apoſtolus qualem Deum adſcripſerit, quum ſcribit, [f] *Si Deus filio ſuo non pepercit,*
32. *ſed pro nobis tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia condonauit nobis?* Vides quomodo
etiam proprium ſuum filium primogenitum & vnigenitum ſophia diuina jugulauerit; vti-
que victurum, immò & ceteros in vitam redacturum. Poſſum dicere, cum ſophia Dei Chri-
ſtus eſt, qui ſe tradidit pro delictis noſtris; jam & ſemetipſam ſophia trucidauit. Verba
non ſono ſolo ſapiunt, ſed & ſenſu: Nec auribus tantummodo audienda ſunt, ſed & men-
tibus. Crudelem Deum, qui non intelligit, credit. Quamquam & non intelligenti poſita
g Rom. ſententia eſt, quæ temeritatem cohibeat aliter intelligendi. [g] *Quis enim*, inquit, *cognouit*
11. 34. *ſenſum Dei?* [h] *aut quis illi conſiliarius fuit, qui eum inſtruat? aut viam intelligentiæ quis demonſtra-*
1. Cor. 2. *uit illi?* Sedenim Scytharum Dianam, aut Gallorum Mercurium, aut Afrorum Saturnum,
16. h Eſa. 40. hominum victima placari apud ſeculum licuit. & Latio ad hodiernum Ioui media in vrbe hu-
13. & ſeq. manus ſanguis inguſtatur, nec quiſquam retractat, aut non rationem præſumit aliquam, aut
inæſtimabilem Dei ſui voluntatem Si noſter quoque Deus propriæ hoſtiæ nomine Marty-
ria ſibi depoſtulaſſet, quis illi exprobraſſet funeſtam religionem, & lugubres ritus, & aram
rogum, & pollinctorem Sacerdotem? & non beatum amplius reputaſſet, quem Deus co-
mediſſet?

MARTYRES. 4. SCHOL.

REMEDIA, *quibus Deus nos eripit inſidiis Diaboli, ſæculi retibus, peccati occaſionibus.* CONSILIA. *quibus Deus conſulit & judicat, melius & glorioſius ſibi, & Martyri, ſanguinem fundere, & tyrannos in*
C *judicio ridiculos traducere.* SPECTACVLA. *Sic Paulus:* ſpectaculum facti ſumus, mundo, Angelis, & hominibus. ATROCITATEM. *Poſt tot ac tanta dona, Deum, Gnoſtice, ut ſæuum reprehendes.* SANGVINEM

HOMINIS &c. *qui & de pecoribus ait:* nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? AVSIM &c. *Eſto & dicam in tantum Deum auidum humani ſanguinis, in quantum ipſe homo hac via. Chriſti regia regnum Cælorum, vim paſſum, violenter inuadere concupiſcit. Vel ideo vult Deus hæc media glorioſiora, quia maiorem vult Martyribus præ cæteris Sanctis finem gloriæ.* REGENERATIONEM, *in Baptiſmo ſanguinis, vel juxta Paulum Hebr.* 11. 35. Diſtenti ſunt, non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem. *Syr. autem:* in cruciatibus mortui ſunt, neque ſperauerunt ſe liberatum iri, vt reſurrectionem præſtantiorem haberent. *Chriſtus enim hanc vocat regenerationem:* in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos &c. *vt prima regeneratio ſit lauacri*, conſepultis cum Chriſto per Baptiſmum in mortem *peccatorum*, vt mortui peccatis, juſtitiæ viuant; *ſecunda verò ſit reſurrectio corporis ad vitam immortalem.* INVIDIOSA, *onerosa eſſe non debet retributio facienda à Deo juſto in judicio, in quo magna æquitate, aut gratiam pro gratia, & gloriam, pro conſtantia reddet Martyri, aut iniuriam & pœnam rependet, nominis ſui negatori.* SCORPIVS, *hæreticus Gnoſticus cauda pungens in æſtu meridiano æſtatis (quo ex Auguſtino in Pſal. 90. vehemens perſecutio deſignatur) à Martyrio deterret.* INCVTIAT, *inculcet, & rurſum dicat crudelem Deum.* FIDVCIA RATIONIS, *hunc cum magna & rationabili fide Deum juſtum & bonum recipiam, etiam jubentem, pro ſui nominis confeſſione pati Martyrium, qui & filios ex fide ſibi genitos jugulauit.* SOPHIA &c. *Prouerb.* 9. 1. 2. Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, immolauit victimas ſuas. 70. Et ſubdidit columnas ſeptem: mactauit hoſtias ſuas. *nulla verſio habet*, filios. *Aduerte ergo Tertull. vt frequenter, ita & hic paraphraſticè filios pro victimis poſuiſſe. Ita enim explicat Auguſtinus de Martyribus hunc locum lib. 17. de Ciuit. cap.* 20. Hic certè agnoſcimus Dei Sapientiam, hoc eſt Verbum Patri coæternum, in vtero Virginali domum ſibi ædificaſſe corpus humanum, & huic tanquam capiti membra, Eccleſiam ſubiunxiſſe, Martyrum victimas immolaſſe. S. Aug. IN VITAM. *Sapienti utique commercio, vt temporalem mutet in æternam, & breuem confuſionem, rationabiliter in gloriam ſempiternam, juxta Paulum:* Momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternum in ſublimitate, gloriæ pondus operatur in nobis. *Et rurſum:* non ſunt condignæ paſſiones &c. O PARRICIDII, *genus, artem, &c. Ironicè.* NE MORIATVR. veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. QVID SEQVITVR, *ſupple niſi vt arti ſuæ gratulans, hymnum cantet de filiis ſuis inſpirante ſe, ſimul in propriam mortem ſponte conſpirantibus attinat illud Prou.* 18. *& ſeq. vbi ſit communis verſio:* Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur & moliuntur fraudes contra animas ſuas, &c. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam. 70. *verò:* homicidij participes ſunt, theſaurizant ſibi ipſis mala, &c. Impietate, *vt putant Gnoſtici Martyriorũ refragatores*, enim, ſuam ipſorum animam auferunt. Sapientia in exitibus canitur. *Alij legunt cantat & prædicat*, in plateis autem cum libertate agit; & ſuper ſummos muros clamitat, & in portis dinaſtarum aſſidet, & in portis Ciuitatis confidenter ait &c. EXITVS, mors *Martyrum* in conſpectu Domini precioſa. DE CONSTANTIA. *cum conſtantia & libertate.* SECVNDVM ESAIAM *c.* 44. 5. *vulgata:* iſte dicet: Domini ego ſum: & ille vocabit in nomine Iacob, & hic ſcribet manu ſua; Domino: & in nomine Iſraël aſſimilabitur. 70. Iſte dicet, Dei ſum: & ille clamabit in nomine Iacob: & alius ſcribet, in manu ſua: Dei ſum: & nomine Iſraël clamabit. REDIGI, *recenſeri.* MATREM, *ſapientiam*, VRAM ILLOS, *Zach.* 13. 9. *vulgata:* & ducam tertiam partem per ignem, & vram eos ſicut vritur argentum, & probabo eos ſicut probatur aurum. 70. *nil differunt:* transducam tertiam partem per ignem, &c. ADSCRIPSERIT. *adſtipulans veteri legi. Rom.* 8. 32: qui etiam proprio filio ſuo &c *Syr. fauet Tertulliano:* quod ſi ne proprio quidem filio pepercit &c. quomodo cum eo non largietur nobis? *Aug. tract.* 109. *in Io.* quod à Patre ſibi dicit datum Calicem Paſſionis, profecto illud eſt quod ait Apoſtolus: qui filio proprio non pepercit &c. Verum author calicis huius, eſt etiam ipſe qui bibit. Vnde idem Apoſtolus dicit Epheſ. 5. Chriſtus dilexit nos & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. S. Aug. *Et lib.* 22. *de Ciuit. Eundem locum tractans:* cum hæc promiſſio complebitur, quid erimus? quales erimus? quæ bona in illo regno accepturi ſumus? quandoquidem Chriſto moriente pro nobis tale jam pignus accepimus. S. Aug. REDACTVRVM. *reducturum, reſtituturum.* SEMETIPSAM, ſurgite eamus. *& rurſum:* ego pono animam meam pro ouibus meis. NON INTELLIGIT, *quia fides eſt ſupra intellectum & ſenſum.* POSITA, *lex impoſita à Paulo non inquirendi conſilia Dei. Tertull. ſequitur Syr. vulgata* conſiliarius eius. INSTRVAT, 1. *Cor.* 2. 16. qui inſtruat eum. VIAM INTELLIGENTIÆ. *Eſa.* 40. 13. *& ſeq. vulgata:* quis adiuuit Spiritum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? & oſtendit illi cum quo iniit conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam juſtitiæ, & erudiuit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit illi; *Tertull. vltimam partem habet cum* 70. SCYTHARVM. *Plin. lib.* 4. *c.* 12. *notat Tauris Ponti Incolas, Dianæ Scythæ, hoſpites ſuos immolaſſe.* MERCVRIVM. *Ita in Apol. cap.* 9. Maior ætas apud Gallos Mercurio proſecatur. *id eſt immolatur & cæditur. Legendus Aug. lib.* 7. *de Ciuit. cap.* 19. SATVRNVM. *Item Tertull. in Apol. c.* 9. Infantes penes Africam Saturno immolabantur. *Vide Aug. ibid. ſupra.* APVD SÆCVLVM. *populum Gentilem.* LICVIT. *alij liquit, placuit*, LATIO IOVI, *Latino, ſiue Romano. Minutius Felix:* hodie ſimiliter à Romanis Latiaris Iupiter homicidio colitur, & quod Saturni filio dignum eſt, mali & noxij hominis ſanguine ſaginatur. HODIERNVM. *tempus, vel diem.* INGVSTATVR, *effuſus & cratere exceptus prælibatur Ioui.* RETRACTAT, *reprehendit.* PRÆSVMIT *apud ſe cogitat, rationabiliter mandari quidquid à ſummo Ioue præcipitur.* INÆSTIMABILEM, *grandem & occultam.* FVNESTAM, *crudelem & mortalem, qualis eſt Gentilium* ARAM ROGVM, *opponit altaria Martyrum ſanguine perfuſa, &* Cratem *Laurentij, pyris & rogis Paganorum.* POLLINCTOREM, *curatorem funerum, cuius officium erat lauare & ungere cadauera.* COMEDISSET. *ſicut Beatum Ægyptij Patrem cenſebant, cuius puerum aliquis de Nilo Crocodilus, Deus habitus, ſorbuiſſet; vel Mars, Mercurius, Saturnus, Diana, ſanguinem ebibiſſet, & carnes igne altaris allambente deuoraſſet.*

5. Martyribus Deus promittit os & linguam, ad reſpondendum Iudici.
4. cont. Marc. cap. 39. à p.

ET hîc igitur ipſe vetat cogitari, quid reſponderi oporteat apud tribunalia, qui & Balaam quod non cogitauerat, immò contra quàm cogitauerat, ſuggeſſit; & Moyſi cauſato linguæ tarditatem, [a] *os repromiſit, & ſapientiam ipſam, cui nemo reſiſteret*, per Eſaïam de- Luc. 21. 14. 15. Num. 22. 38. & 23.

5. & 24.5. monſtrauit: [b] *Hic dicet, Ego Dei ſum, & clamabit in nomine Iacob, & alius inſcribetur in nomine Iſraëlis.* Quid enim ſapientius & incontradicibilius confeſſione ſimplici & exerta in
Exo.4.10. a Luc.21. 15. martyris nomine [c] *cum Deo inualeſcentis? quod eſt interpretatio Iſraëlis.* Nec mirum ſuis cohibuit præcogitationem, qui & ipſe à Patre excepit pronuntiandi tempeſtiuè ſubminiſtrationem: [d] *Dominus mihi dat linguam diſciplinæ, quando debeam proferre ſermonem.* niſi Marcion
b Eſa.44. 5. c Gen. 32. 28. d Eſa. 50. 4. Chriſtum non ſubiectum Patri infert.

MARTYRIBVS. 5. SCHOL.

VETAT, *Luc.* 21. 14. Ponite ergo in cordibus veſtris, non præmeditari quemadmodum reſpondeatis. Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. ET BALAAM. *num.* 22. 38: *vulgata:* nunquid potero aliud niſi quod Deus poſuerit in ore meo? 70. *verò:* potens ero loqui quippiam? verbum quodcumque iniecerit Deus in os meum: hoc loquar. *Ponderandum quod ait:* Et Balaam: *quaſi diceret etiam Magum & malum hominem. Auguſt. in*
S. Aug. *num. q.* 48. omnino permiſſus non eſt, dicere quod volebat, ſed quod virtute Spiritus cogebatur, & ipſe quidem reprobus manſit. Nam poſterior de illo Sancta Scriptura ita locuta eſt, vt quidam reprehenſibiles & reprobi, viam eius ſecuti dicerentur: ſecuti, inquit, (2. *Petri* 2.) viam Balaam filij Behor, qui mercedem iniquitatis dilexit. ET MOYSI, *Exod.* 4. 10. Obſecro Domine non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius: & ex quo locutus es ad ſeruum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ ego ſum. 70: ex quo cepiſti loqui famulo tuo, gracili voce & tardæ linguæ ego ſum. *vulgata proſequitur:* Dixit Dominus ad eum &c. Ego ero in ore tuo: doceboque te quid loquaris. 70. Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quod locuturus es: *Aug. q. 9. in Exo.*
S. Aug. Satis hic apparet non tantum inſtructionem oris, ſed ipſam etiam apertionem, ad Dei voluntatem & gratiam pertinere. Non enim ait, tu aperi os tuum & ego inſtruam te: ſed vtrumque ipſe promiſit, aperiam & inſtruam. Alibi autem dicit in Pſalmo, dilata os tuum, & adimplebo illud. Vbi ſignificat in homine voluntatem accipiendi *quam tamen & ipſe juxta Paulum operatur, vt jubendo excitet voluntatem* quod Deus donat volenti: vt ad voluntatis (*excitata à Deo*) exordium pertineat, dilata os tuum, ad Dei autem gratiam, & adimplebo illud. Hic verò & aperiam os tuum, & inſtruam te. PER ESAIAM *cap.* 44. 5. Ille dicet: Domini ego ſum; & ille vocabit in nomine Iacob; & hic ſcribet manu ſua: Domino: & in nomine Iſraël aſſimilabitur. INSCRIBETVR. 70. *Ibid.* & alius ſcribet in manu ſua, Dei ſum: & in nomine Iſraël clamabit. EXERTA, *aperta, & conſtanti.* MARTYRIS. *Id eſt, teſtis fidelis, & fortis.* INVALESCENTIS. *Gen.* 32. 28. *poſt luctam totæ nocte cum Angelo:* Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines præualebis? 70. quia inualuiſti cum Deo; & cum hominibus potens eris. DOMINVS MIHI DAT. *ſic Eſa.* 50. 4. *vulgata:* Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt verbo. 70. *ſecutus Tertull. in priori parte; ſecunda parum differt:* vt ſciam quando oporteat loqui verbum. NISI MARCION. *niſi fortè Marcion hunc etiam locum reſpuat, qui filium Chriſtum Patre minorem ſupponat, ob carnem & aurem & linguam, quam phantaſticam Chriſto affingit. Sed ſatis eſt ad eum conuincendum quod Lucas quem ſequitur, omnino reſpondeat veteri Teſtamento.*

6. Martyribus, & patientibus, adeſt Chriſtus compatiens. 4. cont. Marc. cap. 10. à m.

NOmen ſortitus eſt Chriſti, & appellationem filij hominis, Ieſus ſcilicet Creatoris.
Dan.3.92. Hic erat viſus Babylonio Regi in fornace cum Martyribus ſuis quartus, tanquam filius hominis.

7. Martyres animam ſuam cum tribus pueris odientes, ſaluauit Chriſtus. 4. cont. Marc. cap. 21. in m.

a Luc. 9. 24. [a] QVI *voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam, & qui perdiderit eam propter me, ſaluam faciet eam.* Certè filius hominis hanc ſententiam emiſit, Perſpice igitur & tu
Dan.3.92. cum Rege Babylonio, fornacem eius ardentem, & inuenies illic tanquam filium hominis; (nondum enim verè erat, nondum ſcilicet natus ex homine) jam tunc iſtos exitus conſtituentem. Saluas facit animas trium fratrum, qui eas pro Deo perdere conſpirauerant: Chaldæorum verò perdidit, quas illi per idololatriam ſaluas facere maluerant. Quæ eſt iſta noua doctrina, cuius vetera documenta ſunt? Quamquam & prædicationes martyrio-
b Eſa. 57. 1. rum, tam futurorum, quàm à Deo mercedem relaturorum decucurrerunt. [b] *Vide*, inquit Eſaïas, *quomodo perit juſtus, & nemo excipit corde. Et viri juſti auferuntur, & nemo conſiderat.* Quando magis hoc fit, quàm in perſecutione ſanctorum eius? Vtique non ſimplex, nec de
c Luc. 9. 24. naturæ lege communis, ſed illa inſignis & pro fide militaris; in qua [c] *qui animam ſuam propter Deum perdit, ſeruat illam:* vt & hîc tamen judicem adcognoſcas, qui malum animæ lucrum perditione eius, & bonum animæ detrimentum, ſalute eius remuneraturus.

MARTYRIBVS. 6. & 7. SCHOL.

NOMEN CHRISTI. *Qui in veteri lege per David & Cyrum aliosque Reges vel Sacerdotes, Chriſtos Dei, tangi prohibitos, figurabatur: ſicut* IESVS, *in Ioſue,* IESV *Sirach, &* IESV *Ioſedech, delineabatur:* FILII HOMINIS. *Sicut apud Danielem cap.* 3. 92. *Neſcio vbi legeris hoc capite* 3. *Nomen filij hominis; cum in nulla verſione repererim. Ita enim vulgata:* ecce ego video quatuor viros ſolutos & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. *Ita & Hebraicè habetur.* 70. *verò:* & ſpecies

cies quarti ſimilitudo filij Dei. *Alij interpretes legunt* filij Deorum. *Aquila interpretatur*, Angeli Dei. *Nihil de filio hominis. Niſi memoria lapſus, ex Dan. 7. 13. huc tranſtulerit:* aſpiciebam in viſione noctis; & ecce cum nubibus cœli, quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit. *Quod pariter legunt cætera verſiones. Non inficior tamen hunc Angelum, viri ſpecie apparuiſſe, in forma humana, & ſic repræſentaſſe filium hominis.* CVM MARTYRIBVS. *Sic ſuis adeſt, nec Martyres deſerit. Aug. lib. 1. de Ciuit. cap.*
S. Aug. 14. Fuerunt in captiuitate tres pueri, fuit Daniel, fuerunt alij Prophetæ, nec Deus defuit conſolator.

7. HANC SENTENTIAM, *quam tu admittis apud Lucam.* ET TV, *qui vetus Teſtamentum Creatoris reſpuis, reſpice Chriſtum tuum eadem dicentem, quæ jam præſtiterat in veteri Teſtamento, ſaluas faciens animas & vitas trium puerorum, qui eas propter ipſum perdere volebant.* INVENIES ILLIC. *Vide dicta præcedenti Scholio.* ISTOS EXITVS. *Sortes diuerſas bene perdentium, & male ſaluantium animas.* SALVAS FACIT. *Aug. Ser. 110. de diuerſis in Supplem. parte 1. vbi Machabæos confert cum tribus pueris.* Quando, inquit, illi non ardebant, & laudabant, aderat Dominus. Quando iſti ardebant, confitebantur, tamen moriebantur, vbi erat Dominus? An fortè illi juſti erant, iſti peccatores? &c. æqualiter juſti, confeſſores æqualiter peccatorum; ideo irreprehenſibiles, quia non mendaces. Si enim dixerimus, ait Ioannes, quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt, &c. Ad juſtos ergo pertinet confeſſio peccatorum, ad ſuperbos pertinet defenſio meritorum; Pariter ergo juſti, peccata confitentes, pariter ergo Deo gloriam dantes: pariter pro eius legibus mori parati. Quare illi ab ignibus liberantur, iſti ab ignibus conſumuntur? Ergo illis Deus aderat, hos deſeruerat? abiit. Immò vtriſque adfuit. Illis in aperto, iſtis in occulto: illos viſibiliter liberabat; iſtos inuiſibiliter coronabat. Illi quidem de morte liberati ſunt; ſed in huius vitæ tentatione manſerunt. Ab igne liberati, ad pericula reſeruati. Vno tyranno victo; adhuc certaturi cum diabolo. Fratres mei, ſicut Chriſtiani intelligite. Machabæi meliùs & tutiùs liberati ſunt. Ab illis tribus viris, cæteris remanentibus, illa vna tentatio ſuperata eſt; ab iſtis iſta vita finita, quæ tota tentatio eſt. Deinde diuino judicio, occulto proculdubio, ſed tamen juſto, Nabuchodonoſor meruit conuerti; Antiochus meruit obdurari. Ille inuenit miſericordiam, iſte auxit ſuperbiam. CHALDÆORVM VERO. *Dan. 3. 47. vulgata:* Effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadraginta nouem; & erupit & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis. Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria & ſociis eius in fornacem; & excuſſit flammam ignis de fornace. *Ita & 70.* NOVA, *cum jam olim præſcripta fuerint eius documenta per Prophetas Creatoris, non probant Deum nouum Marcionis* DECVCVRRERVNT, *quaſi jam impletum deſcripſerunt.* MILITARIS. *Teſte & milite Chriſti digna fides.* NATVRÆ LEGE, *qua omnes mori debent.* INQVIT ESAIAS. *Ad verbum ſequitur hic 70. Vulgata autem Eſa. 57. 1.* Iuſtus perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo: & viri miſericordiæ colliguntur, quia non eſt qui intelligat, à facie enim malitiæ collectus eſt juſtus. HIC IVDICEM ADCOGNOSCAS, *agnoſce & hic Marcion judicem, tu qui Deum talem non admittis.*

8. *Martyr in carcere liber, in tenebris lux, in fœtore ſuauis odor, in tribunali Iudex.*
ad Mart. cap. 2. in p.

CÆtera æquè animi impedimenta vſque ad limen carceris deduxerint vos, quouſque & parentes veſtri. Exinde ſegregati eſtis à mundo. Si enim recogitemus ipſum magis mundum carcerem eſſe, exiſſe vos è carcere, quam in carcerem introiſſe intelligemus. Maiores tenebras habet mundus, quæ hominum præcordia excæcant. Grauiores catenas induit mundus, quæ ipſas animas hominum conſtringunt. Pejores immunditias expirat mundus, libidines hominum. Plures poſtremò mundus reos continet, ſcilicet vniuerſum hominum genus. Iudicia denique non Proconſulis, ſed Dei ſuſtinet. Quo vos, benedicti, de carcere in cuſtodiarium ſi fortè tranſlatos exiſtimetis. Habet tenebras, ſed lumen eſtis ipſi. Habet vincula, ſed vos ſoluti Deo eſtis. Triſte illic expirat, ſed vos odor eſtis ſuauitatis. Iudex expectatur, ſed vos eſtis de judicibus ipſis judicaturi. Contriſtetur illic, qui fructum ſeculi ſuſpirat. Chriſtianus etiam extra carcerem ſeculo renuntiauit, in carcere autem etiam carceri. Nihil intereſt vbi ſitis in ſeculo, extra ſeculum eſtis. Et ſi aliqua amiſiſtis vitæ gaudia, negotiatio eſt aliquid amittere vt majora lucreris.

Matth. 5. 14. 2. Cor. 2. 15. 1. Cor. 6. 2. & ſeq.

MARTYR. 8. SCHOL.

IMPEDIMENTA, *quæ aliquandiu animum veſtrum, vt parentum & bonorum cura, ab alacritate Martyrij retardabant, in limine carceris deponite, ad quod vſque vos parentes deduxerunt.* MAGIS CARCEREM, *quanquam latè pateat, arctioribus tamen vinculis malè liberos ſeruos ſuos adſtrictos tenet. Aug. in Pſal. 141.* Educ de
S. Aug. cuſtodia, erue de carcere animam meam. Quibuſdam viſum eſt quod ſpelunca & carcer mundus iſte ſit, &c. Educ id eſt de laboribus & preſſuris huius ſeculi. TENEBRAS, *quibus præſunt, juxta Paulũ* rectores mundi tenebrarum harum: *de quibus & Ioannes 1.* & tenebræ eum non comprehenderunt, &c. & mundus eum non cognouit. EXPIRAT, *efflat graueolentiam.* QVO, *vt*, DE CARCERE, *latiori* CVSTODIARIVM, *arctius ergaſtulum.* SOLVTI DEO. *Io. 8.* Veritas liberabit vos, &c. omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Si ergo filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis. *Aug. tract. 31. in Io.* O miſerabilis ſeruitus! plerumque homines cum Dominos malos patiuntur, venales ſe petunt, non quærentes Dominum non habere, ſed ſaltem mutare: ſeruus peccati quid faciat? quem interpellet? apud quem ſe venalem petat? Deindè ſeruus hominis, aliquando ſui Domini duris imperiis fatigatus, fugiendo requieſcit: ſeruus peccati quò fugit? ſecum ſe trahit quocumque fugerit. Non fugit ſeipſam mala conſcientia, non eſt quò eat, ſequitur ſe, immò non recedit à ſe, peccatum enim quod facit, intus eſt. Fecit peccatum, vt aliquam corporalem caperet voluptatem, voluptas tranſit, peccatum manet, præterit quod delectabat, remanſit quod pungat: mala ſeruitus, &c. Ad Chriſtum omnes fugiamus, contra peccatum, Deum liberatorem interpellemus: venales nos petamus, vt eius ſanguine redimamur: Di-

S. Aug.

cit enim Dominus; gratis venundati eſtis, & ſine A argento redimemini: ſine pretio, ſcilicet veſtro, quia meo. TRISTE, *ob halitum fœtentem*, ODOR, *ſic Paulus*, bonus odor Chriſti ſumus Deo in omni loco. IVDICATVRI. 1. *Cor.* 6. 2. *& ſeq.* an neſcitis quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt? & ſi in vobis *Syr. ſi per vos mundus judicandus eſt*, judicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis judicetis? Neſcitis quoniam Angelos judicabimus, quantò magis ſæcularia? FRVCTVM. *Gaudia mundi.* ETIAM CARCEREM, *quem nec ſuum æſtimat.* VBI SITIS, *corpore.* EXTRA, *animo conuerſantes in cœlis.* NEGOTIATIO. *Baſilius Seleuciæ:* Deus naturæ fluctus ſuſtollit, vt nundinatores faciat homines amicitiæ ſuæ. *Vt, qui arena, vel ſaxis oneratam nauim, vt tempeſtatis exonerare coactus, impingeret in rupem proximam portui, adamantibus & gemmis pleno: hæc Martyrum negotiatio.*

9. *Martyres peccata omnia ſanguine purgant. De Pudic. cap. 9. circa f.*

SI aliorſum parabolas transducere liceret, ad Martyrium potius dirigeremus ſpem il-
Luc. 15. 20. & ſeq. larum, quod ſolum omni ſubſtantia prodacta reſtituere filium poterit, & drachmam inter omnia, licet in ſtercore repertam, cum gaudio prædicabit, & ouem per aſpera quæque & abrupta fugitiuam humeris ipſius Domini in gregem referet.

MARTYRES. 9. SCHOL.

ALIORSVM *in alium ſenſum abducere.* SPEM ILLARVM. *Id quod promittunt hæ parabolæ, potius applicandum Martyribus, quam relapſis poſt baptiſmum in mœchiam.* QVOD SOLVM, *ſupple Martyrium poteſt omnem ſubſtantiam gratiæ diſſipatam prodigè, reſtituere, vt alter baptiſmus.* DRACHMAM, *animam, gratiam, fidem.* IN STERCORE, *luxuriæ.* PRÆDICABIT. *Adgratulantibus vicinis, Martyrium ſordes omnes abluiſſe proclamabit. Aug. in Pſal.* 138. Perdiderat drachmam B ſapientia Dei. Quid eſt drachma? nummus, in quo nummo imago erat ipſius Imperatoris noſtri. Factus eſt enim homo ad imaginem Dei, & perierat. Et quid facit mulier ſapiens? accendit lucernam. Lucerna de luto eſt, ſed habet lucem qua inueniatur drachma. Lucerna ergo ſapientiæ, caro Chriſti. De luto facta eſt, ſed Verbo ſuo lucet, & inuenit perditos. S. Aug.

10. *Et Apol. cap. 50. in f.*

ILla ipſa obſtinatio, quam exprobratis, magiſtra eſt. Quis enim non contemplatione eius concutitur ad requirendum quid intus in re ſit? Quis non vbi requiſiuit, accedit? vbi acceſſit, pati exoptat? vt Dei totam gratiam redimat, vt omnem veniam ab eo compenſatione ſanguinis ſui expediat? omnia enim huic operi delicta donantur. Inde eſt, quod ibidem ſententiis veſtris gratias agimus. Vt eſt æmulatio diuinæ rei & humanæ, cum damnamur à vobis, à Deo abſoluimur.

MARTYRES. 10. SCHOL.

OBSTINATIO, *ſic vocatis conſtantiam Martyrum.* MAGISTRA, *quia docet ſpectatores, & vrget inquirere, quæ & quanta ſit fides perſuadens tot dura perferre, & ad Martyrium accendit.* TOTAM GRATIAM. *In Adamo perditam,* VENIAM EXPEDIAT, *citò obtineat, quaſi literas Regias, pro abolitione omnium criminum.* OPERI, *maxima charitatis.* DONANTVR, *remittuntur.* IBIDEM. *In tribunalibus judicum.* VT EST. *Tanta eſt æmulatio & Zelus inter Deum & mundum, vt quos vnus condemnat, alter abſoluat.* COMPENSATIONE SANGVINIS, *vt Martyrium quaſi alter baptiſmus coram Deo ſatisfaciat pro omnibus peccatis. Inde non pro ipſis oramus vt eis peccata dimittantur qui ea lauerunt* C *ſanguine. Aug. tract. 84. in Io.* ideo ad ipſam menſam, non ſic eos cõmemoramus, quemadmodũ alios qui in pace quieuerunt, ſed magis vt orent ipſi pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus, quia impleuerunt ipſi charitatem, qua Dominus dixit, non poſſe eſſe maiorẽ. S. Aug. *Et Ser. 17. de ver. Apoſtoli.* Ideo habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles nouerunt, cum Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipſis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria eſt enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari: Certauit enim contra peccatũ vſque ad ſanguinem. S. Aug.

11. *Martyri confitenti Chriſtum, nihil eſt timendum poſt mortem, ſed neganti. 4. cont. Marc. cap. 28. à p.*

a Luc. 12. 4. COnuerſus ad diſcipulos; [a] *Dico autem*, inquit, *vobis amicis meis, nolite terreri ab eis qui vos ſolummodo occidere poſſunt, nec poſt hoc vllam in vobis habent poteſtatem.* ſed iis erit
b Eſa. 57. 1. Eſaias prædicens, [b] *Vide quomodo juſtus aufertur; & nemo aduertit.* [c] *demonſtrabo autem vobis quem timeatis, timete eum, qui poſtquam occiderit, poteſtatem habet mittendi in gehennam;* Crea-
c Luc. 12. 5. torem vtique ſignificans. *itaque dico vobis, hunc timete.* Et hoc in loco ſufficeret mihi, ſi, quem timeri jubet, offendi vetat; & quem offendi vetat, demereri jubet; & qui hæc mandat ipſius eſt, cui timendo, & non offendendo, & demerendo procurat. Sed habeo & de ſequen-
d Luc. 12. 8. tibus ſumere: [d] *Dico enim vobis, Omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo.* Qui confitebuntur autem in Chriſto, occidi habebunt coram hominibus, nihil vtique amplius paſſuri poſt occiſionem ab illis. Hîc ergo erunt quos ſuprà præmonet, ne
e Luc. 12. 9. timeant tantummodo occidi; ideo præmittens non timendam occiſionem, vt ſubjungeret ſubſtruendam confeſſionem: [e] *Et omnis qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram*

Deo; ab eo vtique qui illum confitentem, confeſſurus fuiſſet. Si enim confeſſorem confitebitur, ipſe eſt qui & negatorem negabit. Porrò, ſi confeſſor eſt, cui nihil timendum eſt poſt occiſionem, negator erit cui timendum eſt etiam poſt mortem. Itaque quum Creatoris ſit quod timendum eſt poſt mortem, gehennæ ſcilicet pœna, & negator ergo Creatoris eſt. Si autem & negator, & confeſſor, qui poſt occiſionem nihil ab homine paſſurus eſt, à Deo planè paſſurus, ſi negaret: atque ita Chriſtus Creatoris eſt, qui oſtendit negatores ſuos Creatoris gehennam timere debere.

MARTYRI CONFITENTI. 11. SCHOL.

DICO AVTEM. *Luc.* 12. 4. Dico autem vobis amicis meis: ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent ampliùs quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete. IIS ERIT ESAIAS. *Idem, inquit, jam Creator per Eſaiam prædixerat.* VIDE QVOMODO. *Iam ſupra de hoc loco Schol.* 7. CREATOREM. *Contra Marcionem, agnoſcit Chriſtus gehennæ & vindictæ Deum.* IPSIVS EST, *filius ſcilicet Creatoris.* PROCVRAT, *cuius res & negotia gerit, & timorem ingerit.* IN ILLO, *illum.* HIC ERGO, *hoc loco intelligi debebunt.* OMNIS QVI, *Luc.* 12. 8. Omnis quicumque confeſſus fuerit me coram hominibus & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. CREA- A TORIS EST, *ad Creatorem pertinet jure creationis, & juſtitiæ eius ſubiectus eſt: ſicut & Chriſtus filius Creatoris, & non Dei Marcionis eſſe conuincitur, qui negantes ſe terret timore gehennæ Creatoris. Auguſtinus Ser.* 18. *de ver. Apoſtoli.* Dico tibi, &c. quare non committis adulterium? & reſpondebis, quia timeo gehennam, timeo ſupplicium ignis æterni. Timeo judicium Chriſti, timeo ſocietatem diaboli, ne puniar ab illo, cum illo ardeam. Quid dicturus ſum? malè times? Quomodo tibi dicam de aduerſario, quia quærebat corpus tuum occidere? ibi enim rectè dicebam, malè times, ſecurum te fecit Dominus Deus tuus dicens, nolite timere eos, &c. quid dicturus ſum? malè times? vanè times? non audeo, quandoquidem ipſe Dominus ablato timore ſubjecit timorem, & ait, &c. eum timete, &c. Planè time: nihil melius timeſ, nihil eſt quod magis timere debeas. S. Aug.

12. *Martyres ſunt volucres, reſpectu piſcium, id eſt Baptizatorum. de Reſur. cap.* 52. *à m.*

ALia *caro volucrum*, id eſt martyrum, qui ad ſuperiora conantur: *alia autem piſcium*, a id eſt, quibus aqua baptiſmatis ſufficit. a 1. Cor. 15. 39.

MARTYRES. 12. SCHOL.

ALIA CARO, 1. *Cor.* 15. 39. Non omnis caro, eadem caro: *Syr. omne corpus æquale non eſt*, ſed alia quidem hominũ, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autẽ piſcium. *Vbi aduerte poſt diſtinctionem corporum cæleſtium & terreſtrium, ſic concludere Paulum:* ſic & reſurrectio mortuorum. *Tertull. autem Martyres aliis baptizatis ſuperuolare hic probat. Et Aug. in Pſal.* 67. *in verſum* Principes Iuda duces eorum, Principes Zabulon, Principes Nephthalim. Nomine Principum omnes ſignificantur in Eccleſiis excellentes, atque imitatione digniſſimi, &c. Hebræa ſunt nomina quorum Iuda confeſſio interpretari dicitur: Zabulon habitaculum fortitudinis: Nephthalim dilatatio mea. Quæ omnia veriſſimos nobis inſinuant Principes Eccleſiarum, dignos ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus. Martyres namque in Eccleſia locum ſummum tenent, atque apice ſanctæ dignita- S. Aug. B tis excellunt. Iam verò in Martyrio primò confeſſio eſt, & pro illa quidquid acciderit tolerandi, ſequens aſſumitur fortitudo: Deinde poſt omnia tolerata, finitis anguſtiis, latitudo conſequitur in præmio. Poteſt & ſic intelligi, vt quoniam tria hæc præcipuè commendat Apoſtolus 1. Cor. 13. fidem, ſpem Charitatem: confeſſio ſit in fide, fortitudo in ſpe, *in ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra, dum ſimiles agno obmuteſcenti, qui occiſus à lupis fecit agnos de lupis*, latitudo in Charitate. Fidei quippe res eſt, vt corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fiat ad ſalutem. Rom. 10. In paſſionibus autem tribulationum, res triſtis eſt, ſed ſpes fortis eſt. Si enim quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Latitudinem verò præſtat charitatis in corde diffuſio: Nam conſummata Charitas foras mittit timorem: qui timor tormentum habet, per animæ anguſtias.

13. *Martyres pacem habentes, ex abundanti eam peccatoribus largiuntur. Ad Mart. cap.* 1. *in f.*

QVam pacem quidam in eccleſia non habentes, à martyribus in carcere exorare conſueuerunt. Et ideo eam propterea in vobis habere, & fouere, & cuſtodire debetis: vt & fortè, & aliis præſtare poſſitis.

MARTYRES. 13. SCHOL.

PACEM. *Bar. to.* 1. *Annal. anno Chri.* 253. *intelligit indulgentiam, quam Martyrum merita peccatoribus obtinebant. Cypr. ep.* 11. Cum vos ad me literas direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdam lapſis pacem dari poſtulatis, &c. *Verum non ſatis ad literam; cum immediatè ante de diabolo loquens, ad pacem & vnitatem Chriſtianos hortetur:* nec illi tam benè ſit in ſuo regno *carcere ſcilicet, vbi reis, quaſi ſui Regni tributariis vt plurimum imperat ob crimina*, vt vos committat: *diuidat, pugnare & diſſentire faciat*, ſed C inueniat munitos, & cõcordia armatos, quia pax veſtra bellum eſt illi. *Niſi accipiatur Author de pace concordiæ, tranſire ad pacem indulgentiæ. Cæterùm pulchrè Aug. deſperantes de relapſu, ſic excitat ſpe indulgentiæ. tract.* 33. *in Io.* Propter illos qui deſperatione periclitantur, propoſuit indulgentiæ portum: *promiſerat Ezech.* 18. *In quacumque die iniquus conuerſus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiſcar* propter illos qui ſpe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. S. Aug.

14. Martyres ſunt oues, & Eccleſiæ fundamenta, à Zacharia prædicta. 4. cont. Marc. cap. 39. à p.

Luc. 21. 19. ANte hæc autem perſecutiones eis prædicat & paſſiones venturas, in martyrium vtique & in ſalutem. Accipe prædicatum in Zacharia: [a] *Dominus*, inquit, *omnipotens proteget*
a Zach. 9. 15. *eos. Et conſument illos, & lapidabunt lapidibus fundæ, & bibent ſanguinem illorum velut vinum, & replebunt pateras quaſi altaris; & ſaluos eos faciet Dominus illo die, velut oues, populum ſuum, quia lapides ſancti volutant.* Et ne putes hæc in paſſiones prædicari, quæ illos tot bellorum nomine ab allophylis manebant, reſpice ad ſpecies. Nemo in prædicatione bellorum legitimis armis debellandorum, lapidationem enumerat popularibus cœtibus magis & inermi tumultui familiarem. Nemo tanta in bello ſanguinis flumina paterarum capacitate metitur, aut vnius altaris cruentationi adæquat. Nemo oues appellat eos, qui in bello armati, & ipſi ex eadem feritate certantes cadunt; ſed qui in ſua proprietate, atque patientia, de-
b Ibid. 16. dentes potius ſemetipſos, quàm vindicantes trucidantur. Denique, [b] *quia lapides*, inquit,
c Eph. 2. 20. *ſancti volutant*, non quia milites pugnant. Lapides enim ſunt & [c] *fundamenta, ſuper quæ nos ædificamur; exſtructi*, ſecundùm Paulum, *ſuper fundamentum Apoſtolorum*, qui lapides ſancti oppoſiti omnium offenſui volutabant. A proximis quoque perſecutiones, & nominis ex
d Luc. 21. 19. odio vtique blaſphemiam prædicatam, non debeo rurſus oſtendere. Sed [d] *per tolerantiam, inquit, ſaluos facietis voſmetipſos*; de qua ſcilicet Pſalmus: [e] *tolerantia, inquit, iuſtorum non peribit*
e Pſal. 9. 19. *in finem.* quia & alibi: [f] *honorabilis mors iuſtorum*; ex tolerantia ſine dubio; quia & Zacharias,
f Pſalm. 115. 5. [g] *corona autem erit eis qui tolerauerint.* Sed ne audeas argumentari, Apoſtolos vt alterius Dei præcones à Iudæis vexatos; memento Prophetas quoque à Iudæis paſſos, tamen non alte-
g Zach. 6. 14. rius Dei Apoſtolos fuiſſe, quàm Creatoris.

MARTYRES. 14. SCHOL.

PRÆDICAT *prædicit.* IN MARTYRIVM. *vſque ad Martyrium. Vel, vt ad Martyrij gloriam ſe præparent.* PRÆDICATVM, *Prophetatum.* ZACHARIA. *cap. 9. 15. vulgata:* Dominus exercituum proteget eos: & deuorabunt, & ſubiicient lapidibus fundæ: & bibentes inebriabuntur quaſi a vino, & replebuntur vt phialæ, & quaſi cornua altaris: & ſaluabit eos Dominus Deus eorum in die illa; vt gregem populi ſui: quia lapides ſancti eleuabuntur ſuper terram eius. *Tertull. ſecutus 70. niſi quod ſic habent in fine:* obruent eos in lapidibus fundæ: & bibent eos ſicut vinum: & implebunt phialas ſicut altare. VOLVTANT. 70. Voluuntur ſuper terram eius. IN PASSIONES, *ad prenuntiandas afflictiones ferendas populo Iſraëli.* ALLOPHYLIS. *Extraneis, alienigenis. Aug. in*
S. Aug. *tit. Pſal. 55.* In finem pro populo, qui à Sanctis longè factus eſt, ipſi Dauid cum tenuerunt eum Allophyli in Geth; Omnis, inquit, populus humano Regno delectatus *vt populus Iudæus Cæſarem non Chriſtum, Regem agnoſcens* reſpuens in ſe regnare Dominum, quo regnante, ita quiſque ſubiectus eſt, vt regnet & ipſe cupiditatibus ſuis: omnis ergo populus talis, longè eſt à Sanctis, &c. Geth ciuitas Allophylorum id eſt alienigenarum, vtique populi longè à Sanctis, &c. Interrogata interpretatio huius nominis *Geth* indicat torcular, &c. quomodo ergo hic tenetur in Geth? tenetur in torculari corpus eius, id eſt Eccleſia eius. Quid eſt in torculari? in preſſuris: ſed in torculari fructuoſa preſſura eſt. Vua in vite preſſuram non ſentit, integra videtur, ſed nihil inde manat. Mittitur in torcular, calcatur, premitur, iniuria videtur fieri vuæ, ſed iſta iniuria ſterilis non eſt, immò ſi nulla iniuria accederet, ſterilis remaneret. Quicumque ergo Sancti preſſuram patiuntur ab eis qui longè facti ſunt à Sanctis, attendant Pſalmum iſtum, agnoſcant hîc ſe, dicant quod hic dicit, qui patiuntur, quod hic dicitur. Certè qui non patitur, non dicat. Non aſtringo ad vocem, quem video extra paſſionem. Sed videat, ne cum vult eſſe longè à paſſione, longè fiat à Sanctis. *A Sanctis, inquam, lapidibus, ab ouibus, ab altari, à lapidibus conculcatis, ſed eleuatis ad fundamenti dignitatem, à frumento tribulâ purgato, ab vua torculari expreſſa in vinum*

A *merum amoris, Calice Dei dignum. Inde Aug. dicti Pſalmi primum verſum ſic explicat:* dicamus Deo; miſere- S. Aug.
re mei Domine, quoniam conculcauit me homo. Noli timere quia conculcauit te homo, vinum habeto, vua factus es, vt calceris, &c. ne deficiat in iſta conculcatione ſciens quem inuocet, & quo exemplo fortis effectus ſit. Primus botrus in torculari preſſus eſt Chriſtus. Cum ille botrus paſſione expreſſus eſt, manauit illud, vnde Calix inebrians quam præclarus eſt. *Inde, poſt lapides Sanctos, concludit Zacharias:* quid enim bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum & vinum germinans Virgines? 70. *autem:* quia ſi quid optimum illius, & ſi quid bonum eius, frumentum iuuenibus, & boni odoris ad Virgines. AD SPECIES,
B *ſcilicet tormentorum.* METITVR. *Cum Zacharias agat de ſanguine quem capere poſſit vnus calix, & quo vnum altare rubricari, non poteſt intelligi de ſanguine effuſo in bello, in quo non jam ſaxis, ſeditionis popularis armis, ſed longè aliis vti ſolent milites.* OVES, *inermes & innocuas.* VOLVTABANT, *pro volutabantur, in luto conculcati.* A PROXIMIS. *Luc. 16.* Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis: & eritis odio omnibus propter nomen meum. BLASPHEMIAM PRÆDICATAM. *Prædictam. Maledictus enim erat Chriſtus, in Chriſtianis ab eo dictis.* PER TOLERANTIAM. *Luc. 21. 19.* In patiētia veſtra poſſidebitis animas veſtras. TOLERANTIA IVSTORVM. *Pſalmo 9. 19.* Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem. S. Aug.
C *Quod ſic exponit Auguſtinus ibid.* Qui, inquit, videtur nunc in obliuione eſſe, cùm peccatores fœlicitate huius ſæculi florere exiſtimantur, & iuſti laborare. Sed patientia, inquit, pauperum non peribit in finem. Quapropter nunc patientia opus eſt ad perferendos malos, qui jam voluntatibus ſeparati ſunt, donec etiam vltimo judicio ſeparentur. *De æterno autem patientiæ Martyrum & omnium iuſtorum præmio, lib. 14. de Ciuit. cap. 9. vbi & de timore permanente:* quo, inquit, alio modo poteſt intelligi timor caſtus permanere in ſæculum ſæculi? non eſt ti- S. Aug.
mor exterrens à malo, quod accidere poteſt, ſed tenens in bono, quod amitti non poteſt. Vbi enim

boni adepti amor immutabilis eſt, profectò, ſi dici poteſt, mali cauendi timor ſecurus eſt. Timoris quippe caſti nomine, ea voluntas ſignificata eſt, qua nos neceſſe erit, nolle peccare; & non ſolicitudine infirmitatis, ne fortè peccemus; ſed tranquillitate charitatis, cauere peccatum. Aut ſi nullius omnino generis timor eſſe poterit in illa certiſſima ſecuritate perpetuorum, fœliciumque gaudiorum: ſic dictum eſt, timor Domini caſtus, perfectus, permanens in ſæculum ſæculi: quemadmodum dictum eſt; patientia pauperum non peribit in æternum. Neque enim æterna erit ipſa patientia, quæ neceſſaria non eſt, niſi vbi toleranda ſunt mala: ſed æternum erit, quò per patientiam peruenitur. Ita fortaſsè timor caſtus in ſæculum ſæculi dictus eſt permanere, quia id permanebit, quò timor ipſe perducit. *Similiter & libro*
S. Aug. *de Pat. cap. 29.* Clamemus, inquit, Spiritu charitatis, ſed donec veniamus ad hæreditatem in qua ſemper maneamus. Liberali amore ſimus, non ſeruili timore. Patienter clamemus, quandiu pauperes ſumus, donec illa hæreditate ditemur. Magna quippe inde pignora accepimus, quòd ad nos ditandos, pauper factus eſt Chriſtus: quo in ſupernas diuitias exaltato, miſſus eſt, qui ſancta deſideria noſtris cordibus inſpiraret, Spiritus ſanctus. Horum pauperum adhuc credentium, nondum contemplantium: adhuc ſperantium, nondum tenentium: adhuc deſiderio ſuſpirantium, nondum fœlicitate regnantium: adhuc eſurientium, & ſitientium, nondum ſatiatorum: horum ergo pauperum patientia non peribit in æternum. Non quia & illic patientia erit, vbi quod toleretur non erit: ſed non peribit, ſicut dictum eſt, quia infructuoſa non erit. Fructum autem habebit

A æternum, ideo non peribit in æternum. Quiſquis autem laborat inaniter, cùm eum ſpes fefellerit, propter quam laborabat, meritò dicit, perdidi tantum laborem. Quiſquis verò ad ſui laboris promiſſa peruenerit, gratulans dicit, non perdidi laborem meum. Dicitur ergo labor non periſſe, non quia manet perpetuus, ſed quia non eſt inaniter fuſus. Sic & patientia pauperum Chriſti, ſed ditandorum hæredum Chriſti, non peribit in æternum: non quia & illic patienter ferre videbimur, ſed quia pro iis quæ hîc patienter pertulimus, æterna beatitudine perfruemur. Non dabit finem ſempiternæ fœlicitati, qui donat temporalem patientiam voluntati; quia vtrumque munus donatæ donatum eſt charitati. *Vnde enim charitas? An a libero arbitrio, tanquam a ſeipſo? an à Spiritu ſancto? Apoſtolum interroga.* Diffuſa
B eſt, inquit, charitas Dei in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. *Charitas autem quid, & qualis?* Charitas, inquit, patiens eſt. *Et vnde patientia?* quoniam ab ipſo patientia mea. *Sic itaque verè cecinit Pſaltes:* qui coronat te in miſericordia & miſerationibus, gratiam, & gloriam dabit Dominus. HONORABILIS. *Pſal. 115. 5.* Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. ZACHARIAS. *Zach. 6. 14.* Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ & Idaiæ, & Hem filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini. 70. *aliter.* Corona autem erit expectantibus, & vtilibus eius, & cognouerunt eam *vel pacem Domini vel domum eius, de qua loquebatur* & in gratiam filij Sophoniæ, & in pſalmū in domo Domini. MEMENTO PROPHETAS. *Sic Matth. 23. 31.* Filij eſtis eorum qui Prophetas occiderunt. *Act. 7. 52.* Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri?

* 15. *Martyrum gloria, ex corporis contemptu, ſtatim ſequitur poſt mortem; qui peregrini in hac vita fuerunt. de Reſur. cap. 43. in p aid m.*

PRoinde cùm dicit: [a] *Itaque confiſi ſemper, & ſcientes quod cùm immoramur in corpore, pe-* a 2. Cor.
regrinamur à Domino: per fidem enim incedimus, non per ſpeciem; manifeſtum eſt hoc quo- 5. 6. & 7.
que non pertinere ad offuſcationem carnis, quaſi ſeparantis nos à Domino. Et hîc enim
exhortatio faſtidiendæ vitæ huius obuertitur; ſiquidem [b] *peregrinamur à Domino quamdiu* b Ibid. 7.
viuimus: per fidem incedentes, non per ſpeciem; id eſt ſpe, non re: & ideo ſubiungit, [c] *Fiden-* c Ibid. 8.
tes autem, & bonum ducentes magis peregrinari à corpore, & immorari ad Dominum: ſcilicet vt per ſpeciem magis incedamus, quàm per fidem; per rem potius, quàm per ſpem. Vides quàm & hîc corporum contemptum ad martyriorum præſtantiam referat. Nemo enim peregrinatus à corpore, ſtatim immoratur penes Dominum, niſi ex martyrij prærogatiua: paradiſo ſcilicet, non inferis, deuerſurus. Defecerant autem Apoſtolo verba ad ſignificandum de corpore exceſſum? An ratione, etiam nouè loquitur? temporalem enim abſentiam à corpore volens ſignificare, peregrinari nos ab eo dixit, quoniam qui peregrinatur, etiam reuertetur in domicilium.

MARTYRES. 15. SCHOL.

ITAQVE CONFISI. *2. Cor. 5. 6. & ſeq.* Audentes igitur ſemper, ſcientes, quoniam dum ſumus in corpore peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. *Syr. & non per viſum* audemus autem *Syr. propterea confidimus* & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. *Syr.* eſſe apud Dominum. *Aug. tract. 68. in Io.* Qui à Domino pe-
S. Aug. regrinantur, opus habent ex fide viuere, quia per hāc ad ſpeciem contemplandam parantur: B. enim mundo corde, &c. & fide mundat corda eorum. Illud in Euangelio, *Matth. 5.* hoc in Apoſtolorum Actibus legitur *Act. 15.* fides autem, qua eorum qui Deum viſuri ſunt, quandiu peregrinantur, corda mundantur, quod non videt, credit. Nam ſi vides, non eſt fides: credenti colligitur meritum, videnti redditur præmium. Eat Dominus & paret locum; eat, ne vi-

C deatur; lateat, vt credatur. Tunc enim locus paratur, ſi ex fide viuatur: creditus deſideretur, vt deſideratus habeatur. Deſiderium dilectionis preparatio eſt manſionis. Ita Domine para quod paras, nos enim tibi paras, & te nobis paras, quoniam locum paras, & tibi in nobis, & in te nobis: tu enim dixiſti, manete in me, & ego in vobis. Quantum quiſq; fuerit particeps tui, alius minus, alius amplius, hæc erit diuerſitas, præmiorum, pro diuerſitate meritorū; hæc erit multitudo manſionum pro diſparilitate manſorum; ſed tamen omnium in æternitate viuorum & ſine fine beatorum. Quid eſt quod vadis? quid eſt quod venis? ſi te benè intelligo, nec vnde vadis, nec vnde venis, recedis. Vadis latendo, venis apparendo; ſed niſi maneas regendo, vt proficiamus benè viuendo, quomodo parabitur locus vbi poſſimus manere perfruendo? PEREGRINAMVR. *Idem Aug. in Pſalmos.*

S. Aug. Quid eſt peregrinamur? per fidem enim ambulamus, inquit, & non per ſpeciem. qui ergo peregrinatur, & per fidem ambulat, nondum eſt in patria, ſed jam eſt in via. Qui autem nec credit, nec in patria eſt, nec in via. Sic ergo ambulemus, tanquam in via ſimus: quia ipſe Rex patriæ factus eſt via. Rex patriæ noſtræ Dominus Ieſus Chriſtus. Et ibi veritas, hic autem via. Quà imus? per fidem. Quò imus? ad Chriſtum. Qua imus? per Chriſtum. Ipſe enim dixit, ego ſum via &c. OBFVSCATIONEM *opprobrium, quia carnem Marcionita depretiant.* OBVERTITVR. *non hic agitur à Paulo de carnis contemptu, quaſi mala ſit, & non ſeparet à Deo; ſed de vita præſenti reſpectu futura* A *contemnenda.* PRÆSTANTIAM. *ſuper cæteros morte naturali ex hac vita decedentes.* NEMO ENIM &c. *De hoc errore, ſuo loco; quo credidit ante reſurrectionem nullas præter Martyrum animas Cœlo frui.* PEREGRINATVS. *Separatus animus à corpore per mortem.* PENES DOMINVM, *ad Dei conſpectum & domum Cœli admittitur.* INFERIS DEVERSVRVS. *commoraturus in Cœlo non vt alij ſub terra.* DEFECERANT. *non poterat alio quam peregrinationis nomine mortem exprimere? AN, nonne potius cum magna ratione loquitur de anima in corporis proprij domum reuerſura in reſurrectione, poſt temporalem abſentiam?*

16. Martyres alloquendi cum reuerentia, quos Eccleſia vberibus nutrit. Ad Mart. cap. 1. in p.

INter carnis alimenta, benedicti Martyres deſignati, quæ vobis & domina mater Eccleſia de vberibus ſuis, & ſinguli fratres de opibus ſuis propriis in carcerem ſubminiſtrant, capite aliquid & à nobis, quod faciat ad ſpiritum quoque educandum. Carnem enim ſaginari, & ſpiritum eſurire non prodeſt. Immò ſi quod infirmum eſt curatur, æque quod infirmius eſt negligi non debet. Nec tantus ego ſum, vt vos alloquar. Veruntamen & gladiatores perfectiſſimos non tantum magiſtri & præpoſiti ſui. ſed etiam idiotæ, & ſuperuacuè quique adhortantur de longinquo, vt ſæpe de ipſo populo dictata, ſuggeſta profuerint.

MARTYRES 16. SCHOL.

DESIGNATI, *in carcere ſignati & concluſi, deſtinati ad ſuſtinenda tormenta Martyrij.* DOMINA MATER, *quia Domini Ieſu ſponſa.* DE VBERIBVS, *Gazophilatio communi de quo jam alibi.* NON PRODEST. *teſte enim Paulo:* regnum Dei non eſt eſca & potus. *& iuxta Aug* melior eſt refectio mentis quam ven-
S. Aug. tris. *Et in Pſal. 62.* in hoc ſæculo non debemus quaſi amare ſaginam, hic ſitiendum eſt, alibi ſaginabimur. modo autem vt non deficiamus in iſto deſerto, aſpergit nobis rorem verbi ſui, & non nos dimittet prorſus areſcere, &c. ſicut adipe & pinguedine re- B pleatur anima mea. Putatis aliquam pinguedinem carnis deſideraſſe animam iſtam fratres mei, &c. eſt quædam ſaturitas pinguis ſapientiæ. Sapientiâ enim iſtâ, animæ quæ carent, marceſcunt, & omnino ita exiles fiunt, vt in bonis operibus cito deficiant. QVOD INFIRMIVS. *mirum, cum dixerit Chriſtus:* Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. *Sed hoc dixit propter grauiores animas quas carnis tentationes, ſuperant & ob volubilitatem humani arbitrij: & quia ex Paulo* non ſumus ſufficientes aliquid ex nobis cogitare &c. DE POPVLO. *gratulando, acclamante.*

17. Martyrum ſanguis ſemen Chriſtianorum, eorumque conſtantia potens eſt exhortatio ad Martyrium. Apol. cap. 50. circa f.

NEc quicquam tamen proficit exquiſitior quæque crudelitas veſtra, illecebra eſt magis ſectæ. Plures efficimur, quoties metimur à vobis. ſemen eſt ſanguis Chriſtianorum. Multi apud vos ad tolerantiam doloris & mortis hortantur, vt Cicero in Tuſculanis, vt Seneca in Fortuitis, vt Diogenes, vt Pyrrhon, vt Callinicus; nec tamen tantos inueniunt verba diſcipulos, quantos Chriſtiani factis docendo.

MARTYRES. 17. SCHOL.

ILLECEBRA. *fuſus ſanguis Martyrum ſpectantes inſcat & allicit.* AD SECTAM, *profeſſionem Chriſtianam amplexandam.* METIMVR, *truncamur; occidimur.*
S. Aug. *Aug. in Pſal. 58.* Effuſus eſt magnus & multus Martyrum ſanguis, quo effuſo tanquam ſeminata ſeges Eccleſiæ fertilius pullulauit, & totum mundum ſicut nunc conſpicimus, occupauit. *Aug. Ser. 1. de Natali SS. Perpetuæ & Felicitatis:* Sicut ille vnus *ſingularis*
S. Aug. *donec tranſiret, tranſitu mortis ad Patrem* animam ſuam pro nobis poſuit: ita & imitati ſunt Martyres, & animas ſuas pro fratribus poſuerunt: atque vt iſta populorum tanquam germinum copioſiſſima fertilitas ſurgeret, terram ſuo ſanguine rigauerunt: fructus laboris ergo illorum etiam nos ſumus. Miramur illos, miſerantur nos: gratulamur eis, precantur pro nobis. Illi corpora ſua tanquam veſtimenta proſtrauerunt, cùm pullus Dominum portans in Ieruſalem duceretur: nos ſaltem velut ramos de arboribus cædentes, de ſcripturis ſanctis hymnos laudeſque decerpimus, quas in commune gaudium pro- C feramus. Omnes tamen eidem Domino paremus, eundem Magiſtrum ſequimur, eundem principem comitamur, eidem capiti ſubiungimur, ad eandem Ieruſalem tendimus, eandemque ſectamur charitatem, eandemque amplectimur vnitatem. DIOGENES. *libro de morte de quo Laërtius.* PYRRHON, *Elienſis citatur à Suida & Athenæo: fuit Philoſophus, diſcipulus Anaxarchi, qui nec paſſiones à ſapiente ſentiri jactabat.* CALLINICVS, *& hic Sophiſta cuius meminit Suidas. Scripſit de tolerantia doloris & mortis.* VERBA *veſtrorum Authorum Gentilium, non tot ſibi captant diſcipulos.* FACTIS, *eloquentia facti potentior. Auguſt. Ser. 19. de diuerſis, qui eſt de Sanctis Geruaſio & Protbaſio:* via S. Aug.
prius ſpinoſa, pedibus Apoſtolorum contrita, facta eſt lenis ſecuturis. Sed ante, quaſi ſemine impleta eſt Martyribus terra; & de fœmore ſanguinis eorum, fidelis ſeges ſurrexit prædicatio Euangelica, & plures aſſerunt Chriſtum mortui quàm viui, & adhuc hodie prædicant, & ſi tacet lingua, ſonant facta.

18. *Martyr fuit Daniel, & tres pueri, licet illeſi. Scorp. cap. 8. à m.*

O Martyrium & ſine paſſione perfectum! ſatis paſſi, ſatis exuſti ſunt; quos propterea
Deus texit, ne poteſtatem eius mentiri viderentur. Nam & Danielem nullius præ- Dan.3.24.
ter Dei ſupplicem, & idcirco à Chaldæis delatum ac depoſtulatum, ſtatim vtique conclu- Dan.6.10.
ſa & vſitata feritas leonum deuoraſſet, ſi Darij digna præſumptio de Deo, falli debuiſſet. & 13.

MARTYRES. 18. SCHOL.

SINE PASSIONE, *quamquam illeſi euaſerint.* SATIS PASSI, *quia Martyrij voluntas non defuit. Auguſt.* S. Aug. *Ser. 46. de Sanctis.* Non Martyrium ſola effuſio ſanguinis conſummat, nec ſola dat palmam exuſtio illa flammarum. Peruenitur non ſolum occaſu, ſed etiam contemptu carnis ad coronam. TEXIT, *protexit, liberauit.* MENTIRI, *quia dixerant. Dan. 3. 17.* Ecce Deus noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. 70. *fidentius:* & de manibus tuis, ô Rex, liberabit nos. IDEO ERGO, *oppignerata fide Martyrum Dei potentia, obligauit Deum ipſum, vt ad Martyrium paratos de facto liberaret.* DEI SVPPLICEM, *quem vnicum quia Daniel orabat, Chaldæi accuſauerunt. Dan. 6. 13.* Daniel de filiis captiuitatis Iuda, non curauit de lege tua, & de edicto, quod conſtituiſti: ſed tribus temporibus per diem orat obſecratione ſua. 70. Petit à Deo ſuo petitiones ſuas. DEPOSTVLATVM, *petitum ad beſtias.* CONCLVSA, *ideoque præter naturam, irritata.* DIGNA PRÆSVMPTIO. *Quia dignè ſentiebat* A *de Deo vero Danielis. Dan. 6. 16.* adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum leonum. Dixitque Rex (*Darius*) Danieli: Deus tuus, quem colis ſemper, ipſe liberabit te, *& vt pateat quam ſecurus eſſet de leonum feritate, & non hominum:* Allatuſque eſt lapis vnus, & poſitus eſt ſuper os laci: quem conſignauit Rex annulo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem. 70. *magis emphaticè:* ne quid ſecus fieret in Danielem. *id eſt ne aliter quam lex tulerat, mittendum in lacum leonum, qui aliquem Deum per dies triginta, quâ regem oraret, vt habetur verſu 7. & 12. de Daniele in lacum leonum miſſo breuiter Auguſt. Ser 242. de Temp. qui eſt de Suſanna:* Daniel S. Aug. Propheta, inquit, nec in lacu proiectus leonum timore perculſus expauit, ſed inter iſta beſtiarum ora conſiſtens, Dominum tota mente placauit; & tyrannicas diſpoſitiones illæſus euaſit. FALLI DEBVISSET. *Erat autem infallibilis, & dignum erat, Deum tam benè fundatam ſpem Darij non fallere.*

MARTYRIVM.

1. *A Martyrio Gnoſtici velut ſcorpiones æſtu perſecutionis furentes, fruſtra ſimplices auertunt rationibus ſenſui blandientibus, ſi paratam à Tertulliano potionem bibant. Scorp. cap. 1. à p.*

QVid promittit ſtilus iſte, ſi fides de ſuo tuta eſt? vt & aliàs de ſuo tuta ſit, quum ſuos
ſcorpios patitur. Acerba mediocritas & iſtis, & genus variũ, & vno modo armantur, &
certo tempore ſubornantur, nec alio quàm ardoris. Hoc apud Chriſtianos perſecutio eſt.
Quum igitur fides æſtuat, & Eccleſia exuritur de figura rubi, tunc Gnoſtici erumpunt, tunc
Valentiniani proſerpunt, tunc omnes Martyriorum refragatores ebulliunt, calentes & ipſi
offendere, figere, occidere. Nam quod ſciant multos ſimplices ac rudes, tum infirmos, pleroſ-
que verò in ventum, & ſi placuerit, Chriſtianos, nunquam magis adeundos ſapiunt, quàm
quũ aditus animæ formido laxauit; præſertim quum aliqua atrocitas fidem Martyrum coro-
nauit. Itaque primò trahentes adhuc caudam, de adfectibus adplicant, aut quaſi in vacuum
flagellant. Hæccine pati homines innocentes? Vt putes fratrem, aut de melioribus ethni-
cum; Siccine tractari ſectam nemini moleſtam? dehinc adigunt: Perire homines ſine cauſ-
ſa. Perire enim, & ſine cauſſa. Prima fixura. Exinde jam cædunt. Sed neſciunt ſimplices
animæ, quid, quomodo ſcriptum ſit, vbi, & quando, & coram quibus confitendum. niſi
quod nec ſimplicitas iſta, ſed vanitas; immò dementia, pro Deo mori. Et, Quis me ſal-
uum faciat, ſi is occidet, qui ſaluum facere debebit? Semel Chriſtus pro nobis obiit, ſemel
occiſus eſt ne occideremur. Si vicem repetit, num & ille ſalutem de mea nece exſpectat? Pſal. 49.
An Deus hominum ſanguinem flagitat, maximè ſi taurorum & hircorum recuſat? Certè 14. 15.
peccatoris pœnitentiam mauult quàm mortem. Et quomodo non peccatorum deſiderat Ezech. 18.
mortem? Hæc, & ſi qua alia admenta hæreticorum venenorum, quem non vel in ſcrupu- 23. & 33.
lum figant, ſi non in exitium? vel in bilem, ſi non in mortem? 11.

2. *Ex Scorp. cap. 15. in f.*

QVod ſi jam tunc Prodicus aut Valentinus adſiſteret, ſuggerens, Non in terris eſſe confitendum apud homines; minùs verò, ne Deus humanum ſanguinem ſitiat, nec Chriſtus vicem paſſionis, quaſi & ipſe de ea ſalutem conſecuturus expoſcat; ſtatim audiſſet à ſeruo Dei, quod audierat à Domino diabolus, [a] *Recede, Satana, ſcandalum mihi es: Scriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Sed & nunc audire debebit, quatenus multò poſt, venena iſta ſuffudit, nulli infirmorum facilè niſi nocitura, ſi qui non hanc noſtram ex fide præbiberit, vel etiam ſuperbiberit potionem.

a Matth. 16. 23. Matth. 4. 10.

MARTYRIVM. 1. & 2. SCHOL.

STILVS. *liber hic noſter. vel ſtilus hæreticorum Gnoſticorum auertens à Martyrio.* DE SVO, *fundamento* B *Chriſto inconcuſſa manet.* ALIAS, *aliunde.* DE SVO, *etiam ſtilo, id eſt Euangelio dante promiſſum* calcandi

ſuper ſcorpiones *ſuos*, *aduerſarios Gnoſticos.* MEDIOCRITAS, *modica eſt & iſta ſpecies ſcorpionum, ſed dura.* GENVS VARIVM. *Exponit infra, de Gnoſticis, Valentinianis cæteriſque* Martyriorum refragatoribus, VNO MODO. *Simili cum ſcorpiis, cauda pungentibus.* SVBORNANTVR, *à Diabolo excitantur, ſub ſpecie charitatis & prudentiæ ornata.* ARDORIS *vt Scorpius æſtate, ſic illi* S. Aug. *perſecutionis ardore. Aug. in Pſal. 90. multa præclara habet de dæmonio meridiano :* Tentationem, quæ fit ignorantibus leuis, timorem nocturnum appellauit: & tentationem quæ fit leuis in ſcientibus, ſagittam volantem per diem appellauit &c. Sed quando cœpit perſecutor inſtare, vehementius agitare minis, pœnis, tormentis, aliquando cedunt, & ſcientes tanquam in die cadunt. Quare autem in meridie? quia multum feruet perſecutio. Maiores æſtus dixit meridiem. DE FIGVRA. *ad inſtar rubi, vel præfigurata in rubo Moyſi ardenti & inconſumptibili.* IN VENTVM, *fruſtra.* LAXAVIT. *cum tamen timor ſtringat, aperit aditum hæreticorum ſuaſioni.* TRAHENTES, *retrahentes & abſcondentes.* DE AFFECTIBVS. *primo applicant, vt ſcorpij os blandum, & ſe affectu & charitate agere fingunt, vel liberorum, vxorum, bonorum conſeruationem proponunt.* IN VACVVM. *præludunt grauiori expugnationi, lenioribus argumentis adoriuntur.* HÆCCINE. *ſic* S. Aug. *inducit loquentes Gnoſticos : an hoc jubet fides &c? Aug. Ser. 19. de diuerſis de SS. Geruaſ. & Prothaſio.* Execrabantur & deteſtabantur, habebantur pro maledicto, & dicebatur : ſic moriaris, ſic incendaris, ſic crucifigaris? VTPVTES. *Sic blandè & amicè loquuntur, vt vel Chriſtianum putes, vel vnum ex humanioribus ethnicis.* ADIGVET, *vrgent, & cauda ſtimulum exerunt.* PERIRE. *rurſum inducit Gnoſticos, quid vultis perire Chriſtiani, & quod inhumanius, ſine cauſa?* PRIMA FIXVRA, *aculei Scorpiaci.* IAM CÆDVNT. *prorſus occidunt.* SED NESCIVNT. *Iterum hoc dicunt Gnoſtici rudibus Chriſtianis,* NISI QVOD *hic Tertullianus ipſe ironicè loquitur. Dicere, inquit, debueras Gnoſtice, non tantum ſimplicitatem, ſed & ſtultitiam eſſe, pro Deo mori.* ET QVIS ME. *Sic reſumunt Gnoſtici.* SI, IS. *Deus & Chriſtus.* SI TAVRORVM *Pſal. 49. 14.* Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? POENITENTIAM MAVVLT. *Ezech. 18. 21.* Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis A &c. in juſtitia ſua quam operatus eſt viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis & viuat? ET QVOMODO, *ſupple verum eſt quod ait, ſi ipſe exigat mortem.* ADMENTA, *tela, commenta. alij legunt* adinuenta. FIGANT, *mittant. vel jam currentem ad Martyrium ſiſtant, vt ſcrupulo in calceum miſſo.*

2. IAM TVNC, *cum ſcilicet Apoſtoli alacres ad martyria pergebant pro confeſſione nominis Chriſti.* PRODICVS. *De hoc Clem. Alex. lib 7. Strom. Cui & tribuit aliam, præter Gnoſticorum cum Valentino communem hæreſim,* non eſſe orandum. *Propria autem Gnoſticorum fuit, de qua Tertull Scorp. 10. non eſſe hic in terris nomen Dei confitendum coram hominibus.* MINVS VERO, *ſupple confitendum & dicendum, Deum humani ſanguinis ſitibundum eſſe, vel Chriſtum reciprocum Martyrum ſan-* B *guinem ad ſalutem ſuam exigere.* AVDISSET *Prodicus & Valent. Idem reſponſum Chriſti ad Satanam Matth.* 4. 10. Vade Satana; ſcriptum eſt enim &c. SCANDALVM. *confudit hic Tertull. reſponſum Chriſti ad Petrum, cum dato Satanæ. Nam Matth. 16. 22. Chriſto de ſua paſſione loquente :* aſſumens eum Petrus cœpit increpare illum dicens : abſit à te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuerſus, dixit Petro : vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi : quia non ſapis ea quæ Dei ſunt; ſed ea quæ hominum. Tunc Ieſus dixit Diſcipulis ſuis : ſi quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, *Syr. animam ſuam, id eſt vitam;* & tollat Crucem ſuam, & ſequatur me. *Auguſt. in Pſal. 126.* S. Aug. *ſic de Petro, exponens verſum:* vanum eſt vobis ante C lucem ſurgere. Ante lucem volebat ſurgere, & luci conſilium dare. Sed quid fecit Dominus? fecit illum, vt poſt lucem ſurgat. redi poſt me Satana. Ideo enim Satanas, quia ante lucem vis ſurgere; redi poſt me, vt ego præcedam, tu ſequaris : quò ego eo, illuc eas; non quò tu vis ire, illuc me velis ducere. MVLTO POST, *tentationem Diaboli & Petri.* VENENA ISTA, *Scorpius Gnoſticus.* SVFFVDIT, *occultè & ſub blanda ſpecie charitatis fudit.* NISI, *tranſpoſita particula, & referenda* nulli niſi infirmorum. *Vel ſequentibus :* niſi ſi qui, *id eſt niſi ſi quis hanc potionem in hoc libro præparatam ſumere ante vel poſt venenum ſumptum, neglexerit.* EX FIDE *confidenter. Vel ex fide & Scriptura Pharmacum compoſitum.*

3. *Martyrium ab initio dedicatum in Abel, deinde in Prophetis ſubſecutum. Scorp. cap. 8. à p.*

HAbes hîc quoque & prædicationem & remunerationem Martyriorum. A primordio
enim juſtitia vim patitur. Statim vt coli Deus cepit, inuidiam religio ſortita eſt. qui
Gen. 4. 8. Deo placuerat, occiditur, & quidem à fratre : quò procliuius impietas alienum ſanguinem
1. Reg. 18. ſectaretur, à ſuo auſpicata eſt. Denique non modo juſtorum, verumetiam & propheta-
10. & ſeq. rum. Dauid exagitatur, Helias fugatur, Hieremias lapidatur, Eſaïas ſecatur, Zacharias
2. Reg. 15. inter altare & ædem trucidatur, perennes cruoris ſui maculas ſilicibus adſignans. Ipſe clau-
14. & ſeq. 3. Reg. 19. ſula Legis & Prophetarum; nec prophetes, ſed angelus dictus, contumelioſa cæde trun-
2. catur in puellæ pſalticæ lucar. Et vtique qui ſpiritu Dei agebantur, ab ipſo in martyria di-
Hebr. 11. rigebantur, vt & jam patiendo quæ & prædicaſſent. Proinde & trina fraternitas, quum
37. dedicatio imaginis regiæ vrbem vrgeret officio, non ignorauerunt quid fides, quæ ſola in
2. Par. 24. illis captiua non fuerat, exigeret; moriendum ſcilicet aduerſus idololatriam. Meminerant
21. enim & Hieremiæ ſcribentis ad eos, quibus illa captiuitas imminebat : [a] *Et nunc videbitis*
Marc. 6. *deos Babyloniorum aureos, & argenteos, & ligneos portari ſuper humeros, oſtentantes nationibus ti-*
21. Dan. 3. 18. *morem. Cauete igitur ne & vos conſimiles ſitis Allophylis, & timore capiamini, dum aſpicitis tur-*
a Baruch. *bas adorantes retro eos & ante : ſed dicite in animo veſtro, Te, Domine, adorare debemus.* Itaque
6. 3. 4. & dixerunt à Deo conceptâ fiduciâ, quando vigore animi conditionales minas regis excu-
5. tiunt : [b] *Non habemus neceſſitatem reſpondendi huic tuo imperio. Eſt enim Deus noſter quem coli-*
b Dan. 3. *mus, potens eruere nos de fornace ignis, & ex manibus tuis; & tunc manifeſtum fiet tibi, quod neque*
16. *idolo tuo famulabimur, nec imaginem tuam auream, quam ſtatuiſti, adorabimus.*

MARTYRIVM. 3. SCHOL.

PRÆDICATIONEM. *prædictionem, vel laudem.* A
RELIGIO. *pietas Abel.* A SVO, *fraterno cœpit. Aug.*
lib. 12. cont. Fauſtum c. 9. fusè de Cain & Abel. Inter
S. Aug. *cætera:* ſuper Sacrificium Cain non reſpicit, ſed ſu-
per Sacrificium Abel reſpicit. Itaque occiditur Abel
minor natu, à fratre maiore natu. Occiditur Chri-
ſtus caput populi minoris natu (*Gentilis*) à populo
Iudæorum maiore natu. Ille in campo, iſte in Cal-
uariæ loco, &c. *Vide multa præclara hoc loco de com-*
paratione Iudæorum cum Cain, & Abel cum Chriſto.
ÆDEM, *templum.* ADSIGNANS, *quaſi ſigillatas & in-*
S. Aug. *delebiles relinquens. Aug. Ser. 242. de Temp.* Zacharias
Pontifex Magnus pro cultu Dei, pro legibus ſacris,
pro cenſura in templo Sacerdotali, rebellem in-
crepans populum, mortem conſtanter accepit, &
deteſtabilis acies Iudæorum, eius cruore pauimen- B
tum infecit. Zacharias Martyr triumphat, & Daniel
confeſſor exultat. Vnus moritur & triumphat, alter
euadit & regnat. CLAVSVLA, *terminus legis veteris,*
& initium nouæ. dicente Chriſto: lex & Prophetæ vſque
ad Ioannem. PSALTICÆ. *alij* ſalticæ, *ſaltatricis.* LV-
CAR. *Feſtus ait, pretium quod ex lucis, id eſt locis ob-*
ſcuris, diis, aut meretricibus ſacris captatur. Ioſephus Sca-
liger, mercedem ſaltatorum. AGEBANTVR, *inſpiraban-*
tur, ad prophetandum mouebantur. TRINA, *tres pueri*
in eadem fide fratres. IMAGINIS *Statua aurea Nabuch.*
OFFICIO, *ad officium adorationis.* SCRIBENTIS. *per*
Scribam ſuum Baruch. ET NVNC. *ſic Tertull. cum 70.*
parum diſtat vulgata. Baruch 6. 3. & ſeq. Nunc autem
videbitis in Babylonia Deos aureos, & argenteos,
& lapideos, & ligneos in humeris portari, oſten-
tantes metum Gentibus. Videte ergo ne & vos ſi-
miles efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus
vos capiat in ipſis. Viſa itaque turba de retro, & ab
ante, adorantes; dicite in cordibus veſtris, te opor-
tet adorari Domine. ITAQVE DIXERVNT *ſupple tres*
pueri, quorum jam proſequitur conſtantiam. CONDI-
TIONALES, *ſub pœna mortis Dan. 3. 15.* Si non adora-
ueritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis
ardentis: & quis eſt Deus qui eripiet vos de manu
mea? NON HABEMVS. *vulgata verſu 16.* Non opor-
tet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim Deus
noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino
ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare.
Quod ſi noluerit, notum ſit tibi Rex, quia Deos
tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam ere-
xiſti non adoramus. 70. *nil à vulgata differunt. niſi*
quod legunt eſt enim Deus noſter in Cœlis. *Et loco*
ſtatuæ, legunt, imaginem. ESAIAS SECATVR. *Epi-*
phanius lib. de Prophetarum vita & interitu. cap. de
Eſaia. Eſaias, inquit, Propheta in Ieruſalem, de
tribu Iudâ ortus, ſub Manaſſe verò Rege Iuda ſe-
ctus in duas partes, occubuit. Tumulatus eſt ſub
quercu Rogel, juxta tranſitum aquarum, quas olim
Ezechias Rex obſtruxerat, cùm eas vndis peruias
efficeret. Fontem quippe Deus Siloam causâ Pro-
phetæ effecit, quoniam priuſquàm moreretur, pu-
ſillum precatus eſt, vti vndas illic effingere dignare-
tur: & confeſtim demiſit illi cœlitus aquam viuen-
tem, vnde ſortitus eſt locus ille appellationem Si-
loam, quod ſi quis interpretatur, ſonat demiſſum.

4. Martyrij debitrix ſemper fuit fides, magno lucro gehennæ vitandæ, & gloriæ acquirendæ, quæ æquat ſeruum Domino. Scorp. cap. 8. in f. & 9. in p. ad m.

CEterùm, pati oportebat omnem Dei prædicatorem atque cultorem, qui ad idolola-
triam prouocatus negaſſet obſequium, ſecundùm illius quoque rationis ſtatum, qua
& præſentibus tunc & poſteris deinceps commendari veritatem oportebat, pro qua fidem
diceret paſſio ipſorum defenſorum eius; quia nemo voluiſſet occidi, niſi compos veritatis.
Talia à primordio, & præcepta, & exempla debitricem martyrij fidem oſtendunt. Supereſt, CAP. IX.
ne antiquitas ſuum quoque habuerit Sacramentum, nouitatem Chriſtianam recenſere,
quaſi & de Deo aliam, ac proinde diſciplinâ quoque æmulam, cuius [a] *Sophia filios ſuos ju-* a Prou. 9.
gulare non norit. Planè alia in Chriſto & diuinitas, & voluntas, & ſchola. Martyria aut nulla 2.
in totum, aut aliter intelligenda mandarit, qui neminem ad huiuſmodi diſcrimen hortetur,
qui pro eo paſſis nihil repromittat, quia pati eos nolit. Et ideo præceptorum principia de-
ducens: [b] *Beati,* inquit, *qui perſecutionem patiuntur ob juſtitiam, quoniam illorum eſt regnum cæ-* b Matth.
lorum. Hoc quidem abſolutè ad omnes, dehinc propriè ad Apoſtolos ipſos; [c] *Beati eritis* 5. 10.
cùm vos dedecorauerint, & perſecuti fuerint, & dixerint aduerſus vos omnia mala propter me: Gau- c Ibid. 11.
dete & exultate, quoniam merces veſtra plurima in cælo. [d] *Sic enim faciebant & Prophetis patres* d & Luc.
eorum; vt etiam prophetaret quod & ipſi occidi haberent ad exemplum Prophetarum. 6. 22.
Quamquam & ſi omnem hanc perſecutionem conditionalem in ſolos tunc Apoſtolos de-
ſtinaſſet, vtique per illos cum toto Sacramento, cum propagine nominis, cum traduce
Spiritus ſancti, in nos quoque ſpectaſſet etiam perſecutionis obeundæ diſciplina, vt in hæ-
reditarios diſcipulos, & Apoſtolici ſeminis frutices. Nam & rurſus ad Apoſtolos dirigit,
[e] *Ecce ego mitto vos tanquam oues in medio luporum, & cauete ab hominibus: Tradent enim vos in* e Matth.
conſeſſus, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & ad præſides & reges perducemini, mei causâ, in 10. 16.
teſtimonium illis & nationibus, &c. Quum autem ſubiicit, [f] *Tradet autem frater fratrem, & pater* f Ibid. 21.
filium in mortem, & inſurgent filij in parentes, & mortificabunt eos; manifeſtè iniquitatem iſtam
in ceteros pronuntiauit, quam in Apoſtolis non inuenimus. Nemo enim eorum aut fra-
trem aut patrem paſſus eſt traditorem, quod plerique jam noſtri. Dehinc ad Apoſtolos
reuocat, [g] *Et eritis odio omnibus propter nomen meum.* Quantò magis nos, quos à parentibus g Ibid. 22.
quoque tradi oportet? Ita, ipſa hac permixtione nunc ad Apoſtolos, nunc ad omnes di-
ſponendo, eundem in vniuerſos nominis exitum effudit, in quibus conſederit nomen cum
odij ſui lege. *Qui autem ſuſtinuerit vſque in finem, iſte ſaluus fiet.* Quid ſuſtinendo, niſi perſe- Ibid.
cutionem, niſi traditionem, niſi occiſionem? Nec enim aliud eſt ſuſtinere in finem, quàm

[h] Ibid. 24. pati finem. Et ideo [h] *non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Statim ſequitur, *Nec ſeruus ſuper Dominum ſuum:* quia cùm magiſter & dominus ipſe perpeſſus ſit perſecutionem, & traditionem, & occiſionem; multò magis ſerui & diſcipuli eandem expendere debebunt, ne quaſi ſuperiores exempti de iniquitate videantur; quando hoc ipſum ſufficere eis ad gloriam debeat, æquari paſſionibus Domini & Magiſtri; ad quarum tolerantiam ædificans monet,
[i] Ibid. 28. [i] *non eos timendos, qui ſolum corpus occidant, animam autem interficere non valeant; ſed illi potius metum conſecrandum, qui & corpus, & animam occidere, & perdere poſſit in gehenna.* Quinam hi ſolius corporis interemptores, niſi præſides & reges ſupradicti? homines opinor. Quis etiam animæ dominator, niſi Deus ſolus? Quis iſte ignium comminator, niſi is, ſine cuius voluntate nec paſſerum alter in terram cadit; id eſt, nec altera ex duabus ſubſtantiis hominis, caro aut anima? Quia & capillorum apud eum regeſtus eſt numerus. Nolite ergo me-
[k] Ibid. 31. tuere quum ſuper dicit, [k] *Multis paſſeribus antiſtatis*; non fruſtrà, id eſt, non ſine emolumen-
[l] Ibid. 32. to caſuros in terram repromittit, ſi magis ab hominibus quàm à Deo occidi eligamus. [l] *Omnis igitur qui in me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego confitebor in illo coram Patre meo qui in cœlis eſt. Et omnis qui negauerit me coram hominibus, & ego negabo illum coram Patre meo qui in cœlis eſt.*

MARTYRIVM. 4. SCHOL.

A PATI OPORTEBAT, *omnis Dei cultor verus, Prædicator & Propheta veritatis, compulſus ſeruire Idolis, debebat fortiter recuſare, & tormenta pati pro confeſſione fidei.* SECVNDVM ILLIVS, &c. *Iuxta firmam & ſtatutam rationem, qua & ſuis contemporaneis, & poſteris, eiuſdem fidei veritatem vſque ad ſanguinem ſuſtinendam, ſuæ exemplo conſtantia probaret.* FIDEM DICERET, *faceret, confirmaret fidem veritatis, effuſus ſanguis prædicatorum, pro tuenda veritate certantium.* QVIA NEMO, &c. *nullus enim eorum, niſi de Religionis ſuæ veritate certus, tanta pati voluiſſet.* DEBITRICEM, *quod omnis fidelis debeat pro veritate ſubire Martyrium,* SVPEREST, &c *Ironicè dicta quæ ſequuntur, quaſi diceret: reſtat vt Gnoſtici ad ſuum errorem, figmentum Marcionis addant, de duplici Deo, diuerſo Authore vtriuſque* B *teſtamenti; & probent Chriſtum docendo & jubendo ferenda pro fide Martyria, aliquid noui præcepiſſe: vel vt dicant antiquam legem aliquo ſecreto Myſterio, & ſibi proprio, & tunc habuiſſe ſapientiam, & diuinitatem filiorum ſuorum, id eſt Martyrum (vt ſupra diximus) immolatricem, quod noua lex veteri contraria reprobet.* PLANE ALIA. *Iterum ironicè. Hoc tibi Gnoſtice deerat, vt cum Marcionitis ſentires, & diceres, alium Deum, & longè aliter à veteri teſtamento docuiſſe & præcepiſſe.* ET IDEO. *Continuat ironiam.* HOC QVIDEM. *Iam ſeriò agit ipſe Tertullianus.* AD OMNES *fideles.* DEDECORAVERINT. *Luc. 6. 22.* Beati eritis, cum vos oderint homines, & cum ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquam malum C propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, &c. Secundùm hæc enim &c. *Syr.* Sic enim faciebant Patres eorum Prophetis. CONDITIONALEM, *ſub conditione, pacto, & ſpe mercedis.* DESTINASSET, *à ſolis Apoſtolis, ferendam, prædixiſſet.* PER ILLOS, *nobis tranſmittendam, eadem patiendi doctrinam curaſſet.* TOTO SACRAMENTO, *Baptiſmi, cum ſolemni juramento obſtricta fide Chriſto, & eius diſciplinæ.* PROPAGINE, *nomine Chriſtiani, ad nos vſque propagato.* TRADVCE *communicatione Spiritus Sancti data à Chriſto Apoſtolis, & per eos Diſcipulis, Epiſcopis, & nobis; quo induti virtute ex alto fortiter confeſſi pateremur.* DIRIGIT, *ſequentia ſcilicet.* TRADENT ENIM. *Matth. 10.*

A 17. in Conciliis, &c. ducemini propter me, &c. & Gentibus. MORTIFICABVNT, morte eos afficient. PLERIQVE, *patiuntur.* REVOCAT, *quod ſcilicet ſequitur.* EXITVM, *finem & confeſſionem nominis Chriſti vſque ad mortem.* CONSEDERIT, *fuerit quaſi in propria ſede germana appellatio Chriſtiani, cum nota propria, & conditione ſuſcepti odij Gentilium.* PATI FINEM, *vitæ, mortem.* EXPENDERE, *exemplo Domini pendere; vel rependere Domino.* SVPERIORES. *quia ſupra dixerat,* non eſt Diſcipulus ſupra Magiſtrum. REGESTVS. *digeſtus, ſupputatus.* ANTISTATIS, *vulgata:* pluris, meliores eſtis vos. QVAM A DEO. qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. IN ME. *vulgata:* qui me confeſſus fuerit &c. NON SINE EMO- B LVMENTO. *Intelligit conditionalem, quam ſupra dixit, perſecutionem, ſpe multæ mercedis ſubeundam. De morte eiuſque emolumento præclarè Aug. lib. 13. de Ciuit. cap.* S. Aug. 4. Fidei robore atque certamine, etiam mortis fuerat ſuperandus timor, quod in Sanctis Martyribus maximè eminuit, &c. Maiore & mirabiliore gratia Saluatoris, in vſus juſtitiæ peccati pœna conuerſa eſt. Tunc enim dictum eſt homini, morieris ſi peccaueris; nunc dicitur Martyri, morere, ne pecces. Tunc dictum eſt, ſi mandatum tranſgreſſi fueritis, morte moriemini. Nunc dicitur, ſi mortem recuſaueritis, mandatum tranſgrediemini. Quod tunc timendum fuerat, vt non peccaretur: nunc ſuſcipiendum eſt, ne peccetur. Sic per ineffabilem Dei miſericordiam, & ipſa pœna vitiorum tranſit in arma C virtutis, & fit juſti meritum, etiam ſupplicium peccatoris. Tunc enim mors eſt acquiſita peccando, nunc impletur juſtitia moriendo. Verum hoc in Sanctis Martyribus, quibus alterutrum à perſecutore proponitur, vt aut deſerant fidem, aut ſufferant mortem: juſti enim malunt credendo perpeti, quod ſunt primitus iniqui non credendo perpeſſi, &c. Factum eſt per illorum culpam, vt veniretur in pœnam: fit per iſtorum pœnam, ne veniatur in culpam. Non quia mors bonum aliquod facta eſt, quæ antea malum fuit; ſed tantam Deus fidei præſtitit gratiam, vt mors, quam vitæ conſtat eſſe contrariam, inſtrumentum fieret, per quod tranſiretur ad vitam.

5. *Ad Martyrium Spiritus ſanctus impellit. Vide ſupra. Martyrium. 3. circa m.*

6. *Ad Martyrium hortantur Apoſtoli à Deo docti, ſpe mercedis. Scorp. cap. 12. parum à p. ad circa f.*

AN & illi aliter quàm ſentiunt ſcribunt, fallaciæ magiſtri, non veritatis? Petrus qui-
[a] 1. Petr. 2. 20. dem ad Ponticos, [a] *Quanta enim,* inquit, *gloria, ſi non vt delinquentes puniamini, ſuſtinetis. Hæc enim gratia eſt, in hoc & vocati eſtis, quoniam & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens*

vobis exemplum ſemetipſum, vti adſequamini veſtigia ipſius. Et rurſus,[b], *Dilecti, ne expaueſcatis* b 1. Petr.
vſtionem, quæ agitur in vobis in tentationem, quaſi nouum accidat vobis: Etenim ſecundùm quod 4. 12.
communicatis paſſionibus Chriſti, gaudete, vti & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si
dedecoramini in nomine Chriſti, beati eſtis, quoniam gloria & Dei ſpiritus requieſcit in vobis, dum
ne quis veſtrûm patiatur, vt homicida, aut fur, aut maleficus, aut alieni ſpeculator. Si autem vt
Chriſtianus, ne erubeſcat, glorificet autem Dominum in nomine iſto. Ioannes verò,[c] *vt etiam pro* c 1. Io. 3.
fratribus noſtris animas ponamus, hortatur,[d] *negans timorem eſſe in dilectione. Perfecta enim di-* 16.
lectio foras abjicit timorem: quoniam timor pœnam habet; & qui timet, non eſt perfectus in dilectione. d 1. Io. 4.
Quem timorem intelligi præſtat, niſi negationis auctorem? quam dilectionem perfectam 18.
adfirmat, niſi fugatricem timoris, & animatricem confeſſionis? quam pœnam timore pu-
niat, niſi quam negator relaturus eſt, cum corpore & anima occidendus in gehenna? Matth.
Quod ſi pro fratribus, quantò magis pro Domino moriendum docet? ſatis de Apocalypſi 10. 33.
quoque ſua inſtructus hæc ſuadere. Mandauerat etenim ſpiritus ad angelum Eccleſiæ
Smyrnæorum,[e] *Ecce diabolus ex numero tuo conjiciet in carcerem, vt tentemini diebus decem. eſto* e Apoc. 2.
fidelis ad mortem vſque, & dabo tibi vitæ coronam. Item ad Pergamenorum[f] *de Antipa fideliſſi-* 10.
mo Martyre interfecto in habitatione Satanæ. Item ad Philadelphenorũ,[g] *quod à tentatione vl-* f Ibid. 12.
tima liberaretur, qui Domini nomen non negarat. Exinde victori cuique promittit nunc arbo- g Apoc. 3.
rem vitæ, & mortis veniam ſecundæ: nunc latens manna cum calculo candido, & nomi- 10.
ne ignoto: nunc ferreæ virgæ poteſtatem, & ſtellæ matutinæ claritatem: nunc albam ve- Apoc. 2. 7.
ſtiri, nec deleri de libro vitæ, & columnam fieri in Dei templo, in nomine Dei & Domi- & 10,
ni, & Hieruſalem cœleſtis inſcriptã: nunc reſidere cum Domino in throno eius, quod ali- Apoc. 3. 5.
quando Zebedæi filiis negabatur. Quinam iſti tam beati victores, niſi propriè martyres? & 12.
Illorum etenim victoriæ, quorum & pugnæ; eorum verò pugnæ, quorum & ſanguis. Sed Matth.
& interim ſub altari martyrum animæ placidum quieſcunt, & fiduciâ vltionis patientiam 20. 23.
paſcunt, & indutæ ſtolis, candidam claritatis vſurpant, donec & alij conſortium illarum Apoc. 6.
gloriæ impleant. Nam & rurſus innumera multitudo albati & palmis victoriæ inſignes re- 9.
uelantur; ſcilicet de Antichriſto triumphantes. Apoc. 7. 14.

MARTYRIVM. 6. SCHOL.

AN ET ILLI. *an dices etiam Apoſtolos aliter ſcri-* A
pſiſſe de Martyrio, quam ſenſerint? AD PONTI-
COS. *ſic & Cyprianus poſt Magiſtrum ſuum inſcripſit,*
quia nimirũ Petrus. 1. 1. verſu 1. ſic habet: Petrus Apo-
ſtolus Ieſu Chriſti, electis aduenis diſperſionis Pon-
ti, Galatiæ &c. QVANTA ENIM. *Sic 1. Petri 2. 19.*
Hæc enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam (*Syr.*
Illi enim gratiam habent coram Deo, qui propter bonam
conſcientiam &c.) ſuſtinet quis triſtitias, patiens in-
iuſtè: quæ enim eſt gloria, ſi peccantes, & cola-
phizati ſuffertis? ſed ſi benè facientes patienter ſuf-
fertis; hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vo-
cati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vo-
bis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius.
VTI, *vt.* NE EXPAVESCATIS. 1. *Petri* 4. 12. Chariſſi-
mi, nolite peregrinari in feruore (*Syr. dilecti mei ne*
miremini in tentationibus quas habetis) qui ad tenta-
tionem vobis fit, quaſi noui aliquid vobis contin-
gat: ſed communicantes Chriſti paſſionibus gau-
dete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exul-
tantes. Si exprobramini in nomine Chriſti, (*Syr. quod*
ſi probrum patimini pro nomine &c. Beati eritis: Quo-
niam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis Dei, &
qui eſt eius Spiritus ſuper vos requieſcit. DVM NE
QVIS. *Syr. Ibid. verſu* 15. tantum ne quis &c. *vulgata*
autem: nemo autem veſtrum patiatur vt homicida,
aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. C
SPECVLATOR *propriè ex Græco tranſtulit. Vt ſpeculetur*
fur quomodo aliena bona peculetur. Auguſtinus autem in
S. Aug. *expoſitione inchoata ad Romanos:* Petrus quoque Apo-
ſtolus exhortans fratres ad perferendas pro Chriſti
nomine paſſiones, ita loquitur: nemo autem ve-
ſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut maledi-
cus, aut curas alienas agens. *quaſi diceret; negotium*
faciens, & iniuriam proximo, cui eſt moleſtus & iniu-
rius. Hos locos etiam decurrit Auguſtinus to. 3. in ſpecu-
lo, in quo totam Scripturam breuiter excurrit; cui cenſu-
ram iniquam, vt ſolet, hanc appoſuit Eraſmus, qui, vt &
in vindiciis noſtris Quadripartitis annotaui, non veretur
etiam ab Auguſtino agnita opera reiicere, quaſi non Au-
guſtini eſſent. Hanc ſpeculo appoſuit cenſuram. Hoc opus
vix eram adſcripturus Auguſtino, niſi Poſſidonius,
ſiue vt quidam malunt, Poſſidius, in vita, nomina-
tim illi tribuiſſet. IOANNES VERO. 1. *Io.* 3. 16. In hoc
cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam
ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratri-
bus animas ponere. *Auguſt. tract.* 5. *in Epiſt. Io. ex*
Pſalm. 115. Quid retribuam Domino &c? Accipere S. Aug.
Calicem ſalutarem, & inuocare nomen Domini,
hoc eſt ſatiari charitate, & ita ſatiari, vt non ſolùm
non oderis fratrem, ſed paratus ſis mori pro fratre;
B perfecta iſta charitas eſt &c. hanc ipſe Dominus in
ſe exhibuit, mortuus pro omnibus, orans pro eis à
quibus crucifigebatur, & dicens, Pater ignoſce &c.
Sed ſi ſolus hoc fecit, non erat magiſter, ſi diſcipu-
los non habebat. Secuti diſcipuli hoc fecerunt. Lapi-
dabatur Stephanus, & genuflexo ait; Domine ne
ſtatuas &c. amabat à quibus occidebatur, quia pro
ipſis moriebatur, &c. NEGANS TIMOREM. 1. *Io.* 4.
18. timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas
foras mittit timorem, quoniam timor pœnam ha-
bet (*Syr. in perturbatione eſt*) qui autem timet, non
eſt perfectus in charitate. *Vide Auguſt. fusè tractan-* S. Aug.
tem hunc locum de timore caſto & ſeruili tract. 9. in Ep.
Io. circa medium. AVTHOREM, *qui impellit ad negan-*
dum Chriſtum. POENAM, *quam habet timor mortis*
temporalis à tyrannis intentata. TIMORE PVNIAT,
maiore ſcilicet, qui oritur ex minis Chriſti inferendæ cor-
pori & animæ gehennæ. INSTRVCTVS, *paratus eſt mul-*
tis locis, ad ſuadendum. ECCE DIABOLVS. *Apoc.* 2. 10.
Nihil horum timeas quæ paſſurus es. Ecce miſſurus
eſt diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentee-
mini, & habebitis tribulationẽ diebus decem. &c.
ITEM AD, *Epiſcopum ſcilicet verſu* 13. Scio vbi habi-
tas, vbi ſedes eſt Satanæ, &c. Et in diebus illis An-
tipas teſtis meus fidelis, qui occiſus eſt apud vos,
vbi Satanas habitat. QVOD A TENTATIONE. *Anti-*
chriſti ſcil. Apocal. 3. 8. *& ſeq.* Quia modicam habes

virtutem, & ſeruaſti verbum meum, & non negaſti nomen meum &c. Et ego ſeruabo te ab hora tentationis quæ ventura eſt in orbem vniuerſum tentare habitantes in terra. VENIAM, *liberationem à morte ſecunda, ſcilicet damnationis æternæ.* INSCRIPTAM. *Apoc.* 3.12. Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, (*ſupple ſuper eum quem dixit columnam*) & nomen Ciuitatis Dei mei nouæ Ieruſalē, quæ deſcendit de Cœlo à Deo meo, & nomen meum nouum. ZEBEDÆI FILIIS *ſedere volentibus ante potum Calicis. Matth.* 20. 21. ſedere ad dexteram meam vel ad ſiniſtram, non eſt meum dare vobis. PLACIDVM, *placidè.* CANDIDAM VSVRPANT. *Stolam gloriæ, & viſionem Dei claram præripiunt cæteris juſtis ante Reſurrectionem. Hic ſuum inſinuat errorem, de quo in Alphabeto & alibi jam diximus.* FIDVCIA VLTIONIS, *dicentibus enim ſub altari. Apoc.* 6.10. Vſquequo Domine Sanctus & verus, non ju- A dicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra? & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: & dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi. MVLTITVDO ALBATI. *Phraſis Tertullianica. Apoc.* 7. 9. Vidi turbam magnam &c. amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum. SICVT VNVS *&c. vel reſpicit viginti quatuor Seniores coronas mittentes ante thronum. vel Eliam aut Enoch qui de Antichriſto triumphabunt. Verè enim illi Seniores qui tot ſæculis in paradiſo ſeruati, cum Antichriſto pugnaturi, de ipſo triumphabunt. Aug. in fine præfati ſpeculi ſummam Apocalypſis paucis verbis complexus eſt:* cum Angeli monentur, homines intelliguntur moneri: in omnibus, eiſdem præceptis, diſcimus falſos fratres per patientiam ſuſtinendos propter nomen Dei, & per pœnitentiam ad prima opera redeundum, & vſque ad mortem perſecutiones pro fide tolerandas. S. Aug.

7. Martyrium vel hinc bonum, quod à Deo præceptum ſit. Scorp. cap. 2. in p.

NOndum de bono Martyrij, niſi debito primùm; nec antè de vtilitate eius, quàm de neceſſitate diſcendum. Auctoritas diuina præcedit, an tale quid voluerit atque mandauerit Deus, vt qui negant bonum, non ſuadeantur accommodum, niſi quum ſubacti fuerint. Ad officium hæreticos compelli, non inlici dignum eſt. duritia vincenda eſt, non ſuadenda. Et vtique ſatis optimum præiudicabitur, quod probabitur à Deo conſtitutum atque præceptum.

MARTYRIVM. 7. SCHOL.

NONDVM. *ſupple agimus.* NISI DEBITO, *niſi prius de obligatione ſubeundi Martyrij dixerimus.* PRÆCEDIT, *prius & magis attendi debet, quàm vtilitas noſtra.* NEGANT BONVM, *contra ordinem rationis eſſe dicebant Gnoſtici.* ACCOMMODVM, *vtile eſſe ſuaderi nequeunt.* SVBACTI *coacti fuerint prius & bonum & vtile fateri, ſi conuicti fuerint à Deo præceptum.* INLICI *ſuauiter allici. Auguſt. præfatione in Pſal. 69. docet Chriſtum non ſolo verbo præcepiſſe Martyrium, ſed & exemplo:* Laborauerunt Martyres, & inter magnas tempeſtates odiorum, in hoc ſæculo periclitati ſunt, non tam corpore, quod quandoque poſituri erant, ſed B ipſa fide: ne deficientes, & fortè acerbis perſecutionum cedentes doloribus, vel amore vitæ huius amitterent quod promiſerat Deus, qui non ſolum verbo, ſed etiam exemplo abſtulerat omnem timorem. Verbo, dicens, nolite timere eos &c. Exemplo, faciens quod verbo præcepit, vt nec eorum verberantium manus vellet deuitare, nec alapas percutientium, nec ſaliuas conſpuentium, nec coronam de ſpinis imponentium, nec crucem interficientium: nihil horum vitare voluit, cui nihil opus erat, propter eos quibus hoc opus erat, faciens ægrotis de ſeipſo medicamentum.

S. Aug.

8. Martyrium bonum eſt, à Deo bono præceptum, ad fugam Idololatriæ, purganda peccata perfecta charitate, & victoriam Diaboli victoris, Scorp. cap. 4. 5. per totum; & 6. in p.

HAnc ſi à primordio conſtat & prohibitam, de tot tantiſque præceptis; & nunquam impunè commiſſam, de tot tantiſque documentis; nec vllum tam ſuperbum crimen apud Deum deputari, quàm huiuſmodi tranſgreſſionem, vltro intelligere debemus diuinarum & denuntiationum & executionum intentionem, jam tunc martyriis patrocinatam non modo non dubitandis, verum etiam ſuſtinendis; quibus ſcilicet locum fecerat prohibendo idololatriam: aliter enim martyria non euenirent; & vtique auctoritatem ſuam præſtruxerat, volens ea euenire, quibus locum fecerat. Nunc enim de Dei voluntate compungimur, & ingeminat ſcorpius plagam, hanc negans, hanc accuſans voluntatem, vt aut alium Deum inſinuet, cuius hæc non ſit voluntas; aut noſtrum nihilominus deſtruat, cuius talis ſit voluntas; aut omnino neget voluntatem Dei, ſi ipſum negare non poterit. Nos autem de Deo alibi dimicantes, & de reliquo corpore hæreticæ cuiuſque doctrinæ, nunc in vnam ſpeciem congreſſionis certas præducimus lineas, non alterius Dei quàm Iſraëlis, eam defendentes voluntatem, quæ martyriis locum fecerit, tam ex præceptis prohibitæ ſemper, quàm ex judiciis punitæ idololatriæ. Si enim præceptum obſeruatum vim patitur, hoc erit quodammodo obſeruandi præceptum, vt id patiar per quod potero obſeruare præceptum; vim ſcilicet quæcunque mihi imminet caueuti ab idololatria. Et vtique qui imponit præceptum, extorquet obſequium. non potuit ergo noluiſſe ea euenire, per quæ
Exo.23.13. conſtabit obſequium. Præſcribitur mihi ne quem alium Deum dicam; ne vel dicendo, non minus lingua quàm manu Deum fingam; ne quem alium adorem, aut quoquo modo ve-
Deut.6.2. nerer, præter vnicum illum qui ita mandat; quem & jubeor timére, ne ab eo deſerar; &
3. & 13. de omni ſubſtantia diligere, vt pro eo moriar. Huic ſacramento militans ab hoſtibus prouocor. par ſum illis, ſi illis manus dedero. hoc defendendo, depugno in acie, vulneror,

concidor, occidor. quis hunc militi ſuo exitum voluit, niſi qui tali eum ſacramento conſi-
gnauit? Habes igitur Dei mei voluntatem. occurſum eſt huic plagæ. In alium ictum con- Cap. v.
ſideremus, de voluntatis qualitate. Longum eſt vt Deum meum bonum oſtendam, quod
jam à nobis didicerunt Marcionitæ. Deum interim ſuffficit dici, vt neceſſe ſit bonum cre-
di. Malum enim Deum qui præſumpſerit, conſtare in vtroque non poterit. aut Deum ne-
gare debebit, quem malum exiſtimarit: aut bonum dicere, quem Deum pronuntiarit.
Bona igitur erit & voluntas eius, qui niſi bonus, non erit Deus. Probabit hoc etiam ipſius
rei bonitas, quam Deus voluit, martyrij dico. Quia bonum, non niſi bonus, voluit. Bo-
num contendo martyrium apud eundem Deum, à quo & prohibetur & punitur idolola-
tria. Obnititur enim & aduerſatur idololatriæ martyrium. Malo autem obniti & aduer-
ſari niſi bonum non poteſt. Non quaſi negemus eſſe æmulationem, tam malorum inter
ſe, quàm & bonorum. Sed alia conditio eſt huius tituli. Martyrium enim non de communi
aliqua militia certat cum idololatria, ſed cum ſua gratia. liberat enim ab idololatria. quod
à malo liberat, quis non bonum pronuntiabit? quid aliud eſt aduerſatio idololatriæ atque
martyrij, quàm mortis & vitæ? in tantum vita martyrio deputabitur, quantum morti ido-
lolatria. Vitam qui malum dixerit, habet mortem quam bonum dicat. Eſt & hæc peruer-
ſitas hominum, ſalutaria excutere, exitioſa ſuſcipere, periculoſa quærere, medica malè
vitare; mori denique citius quàm curari deſiderare. Nam & medicinæ præſidium plures
refugiunt. plures enim ſtulti, plures timidi, & malè verecundi. Et eſt planè quaſi ſæuitia
medicinæ, de ſcalpello, deque cauterio, de ſinapis incendio: non tamen ſecari, & inuri,
& extendi, idcirco malum, quia dolores vtiles adfert. nec quia tantummodo contriſtat,
recuſabitur; ſed quia neceſſariè contriſtat, adhibebitur. Horrorem operis fructus excuſat.
Vlulans denique ille, & gemens, & mugiens inter manus medici, poſtmodum eaſdem
mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & ſæuas jam negabit. Sic & martyria
deſæuiunt, ſed in ſalutem. licebit & Deo in vitam æternam per ignes & gladios & acerba
quæque curare. Sed medicum quidem miraberis etiam in illo, quod fermè pares adhibet
qualitates medelarum aduerſus qualitates querelarum, quum quaſi de peruerſo auxiliatur,
per ea ſubueniens per quæ laboratur. Nam & calores caloribus amplius onerando com-
peſcit, & ardores, ſiti potius macerando, reſtinguit; & fellis exceſſus amaris quibuſque
potiunculis colligit, & ſanguinis fluxus defuſa inſuper venula reuocat. Deum verò, &
quidem zelotem, culpandum exiſtimabis, ſi voluit certaſſe cum cauſa, & injuriæ æmulan-
do, prodeſſe; mortem morte diſſoluere, occiſionem occiſione diſpargere, tormentis tor-
menta diſtentere, ſupplicia ſuppliciis euaporare, vitam auferendo conferre, carnem læ-
dendo juuare, animam eripiendo ſeruare. Peruerſitas quam putas, ratio eſt; quod ſæui-
tiam exiſtimas, gratia eſt; ita Deo de momentaneis æterna medicante. Magnifica bono
tuo Deum rerum. incidiſti in manus eius, ſed feliciter incidiſti. incidit & ille in ægritu-
dines tuas. Homo ſemper medico prior negotium facit. denique ſibimetipſe periculum
mortis attraxit. acceperat à domino ſuo, vt à medico, ſatis vtilem diſciplinam ſecundùm
legem viuendi, vt omnia quidem ederet, ab vna ſolummodo arbuſcula temperaret, quam Gen. 2. 17.
ipſe medicus importunam interim nouerat. audiit ille quem maluit, & abſtinentiam rupit;
edit inlicitum. & tranſgreſſione ſaturatus, in mortem cruditauit. digniſſimus bona fide in Gen. 3. 5.
totum perire, qui voluit. Sed Dominus ſuſtentata feruura delicti, donec tempore medicina 6. 7.
temperaretur; paulatim remedia compoſuit, omnes fidei diſciplinas, & ipſas æmulas vitio,
verbum mortis, verbo vitæ reſcindentes, auditum tranſgreſſionis auditu deuotionis liman-
tes. ita & quum mori præcipit medicus ille, veternum mortis excludit. Quid grauatur
pati nunc homo ex remedio, quod non eſt tunc grauatus pati ex vitio? Diſplicet occidi in
ſalutem, cui non diſplicuit occidi in perditionem? Nauſeabit ad antidotum, qui hiauit
ad venenum? Sed ſi certaminis nomine, Deus nobis martyria propoſuiſſet, per quæ cum Cap. vi.
aduerſario experiremur, vt à quo libenter homo eliſus eſt, eum jam conſtanter elidat, hic
quoque liberalitas magis quàm acerbitas Dei præeſt. Euulſum enim hominem de diaboli
gula per fidem jam & inculcatorem eius voluit efficere per virtutem; ne ſolummodo eua-
ſiſſet, verumetiam euiciſſet inimicum. Amauit, qui vocauerat in ſalutem, inuitare & ad
gloriam; vt gaudeamus liberati, exultemus etiam coronati.

MARTYRIVM. 8. SCHOL.

HANC, *idololatriam ſcilicet, de qua agebat prius.* DEI TOT. *Conſtat multis præceptis interdictam, maximè cum ait inculcando:* Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. *Exo. 20. 3. & ſeq.* DOCVMENTIS, *exemplis ſumptis à Deo vindictæ contra idololatras.* SVPERBIÆ.

A *Licet enim ex Aug.* Nullum ſine ſuperbiæ appellatione vitium reperies: *tamen juxta Salomonem, caput,* initium ſuperbiæ apoſtatare à Deo. *Et idem Aug. in Pſal. 18.* mundabor à delicto maximo *vel vt ipſe vertit* magno quo alio niſi ſuperbiæ? non eſt majus delictum quàm apoſtatare à Deo, quod eſt initium ſuperbiæ hominis. Et verè ille immaculatus eſt, qui etiam hoc delicto caret; quia hoc eſt vltimū redeun-

S. Aug.

S. Aug.

tibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit. *Fuſius de hoc agit expoſitione ſecunda in eundem Pſalmum.* DENVNTIATIONVM, *minarum.* EXECVTIONVM *actualium vindictarum.* INTENTIONEM. *Intendebat Deus in vtriſque fauere cauſæ Martyrum.* DVBITANDIS, *timendis, vel in dubium vocandis an rectè ſuſtineri poſſint.* ALITER, *quàm à Gentilibus illata pro zelo & cultu Deorum.* PRÆSTRVXERAT, *fundamentum dederat, baſim erexerat gloriæ Martyrum, in diuina authoritate fundatam; ſatiſque oſtenderat ſe velle multos ſubire Martyrium, cui viam fecerat prohibendo idololatriam.* COMPVNGIMVR, *Ab omnibus ſimul Gnoſticis exagitamur, quaſi contra Dei voluntatem facientes. Quod ſi velit tantum homini malum, non bonus erit, ſed malus.* LINEAS, *jam his tantum limitibus noſtram diſceptationem circumſcribimus, vt dicamus nullius alterius Dei, quàm Iſraëlis expreſſa voluntate, nos obligari ad Martyrium.*

S. Aug. EXTORQVET, &c. *Aug. juxta Pſal.* 8¬. Quia præceptum ipſi Iſrael eſt, & judicium Deo Iacob. Vbi præceptum, ibi judicium. Qui enim in lege peccauerunt, per legem judicabuntur. Rom. 2. Et ipſe præcepti dator Dominus Chriſtus, Verbum caro factum: In judicium, inquit, veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Io. 9. Quid eſt, vt qui non vident, &c. niſi, humiles exaltentur; *Deum factum hominem humiliter adorantes, & pro eo morientes, ad gloriam Martyrij proueh antur,* ſuperbi dejiciantur? *adoratores ſyderum & Deorum, Chriſti pedibus conculcentur.* non enim, qui vident, cæci fiant; ſed, qui ſibi videre videntur, de cæcitate conuincantur. NE QVEM ALIVM. *Exo.* 23. 13. Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audietur ex ore veſtro. 70. Nomen Deorum aliorum non rememorabitis. FINGAM, *fabricem falſum Deum.* HVIC SACRAMENTO, *ſub hoc juſiurando, pacto, fide præſtita.* PAR SVM, *vel quia dictum eſt:* Similes illis fiant qui faciunt ea, &c. MANVS DEDERO. *Idololatriæ conſenſero.* Si expandimus manus noſtras ad Deum alienum. *Vel,* par ſum *id eſt eadem cum eis libertate bonis, vitâ fruor, ſi idola colere cum illis voluero.* HOC *Sacramentum ſcilicet militis Chriſtiani & cultum veri Dei tuendo.* EXITVM *ſucceſſum, mortem voluit euenire.* CONSIGNAVIT. *Vel reſpicit Sacramentum confirmationis robur conferens ad tuendam fidem; vel dictum juramentum in baptiſmo præſtitum: vt ſignaculum fidei, nomen Chriſti, & paſſionem eius, ponamus, hortante ſponſo in Cant. ſuper cor, diligendo; ſuper os confitendo; ſuper brachium, propugnando, ſuper humeros, jugum ferendo, & toto cum Paulo corpore mortificationem Chriſti circumferendo.* PLAGÆ, *à Gnoſticis intentatæ obuiam manum miſimus.* QVALITATE. *De Dei voluntate conſtat, reſtat vt videamus, qualis ſit, bona vel mala.* NISI BONVS.

S. Aug. *Aug. tract.* 27. *in Io.* Hoc eſt proprium Dei, contrarium iniquis. Sicut enim iniqui malè vtuntur bonis operibus Dei, ſic contra Deus benè vtitur malis operibus iniquorum, &c. Et quis tam bonus, quam vnus Deus? quandoquidem ipſe Dominus dixit

A Matth. 10. Nemo bonus, niſi vnus Deus. Quantò ergo ille melior, tantò melius vtitur & malis noſtris, &c. Satanas quantos Martyres perſecutus eſt? ſi Satanas perſequendo ceſſaret, hodie tam glorioſam coronam S. Laurentij non celebraremus, &c. Modo corpus Chriſti mixtum eſt tanquam area, ſed nouit Dominus qui ſunt eius: ſi tu noſti quid trituras, quia ibi eſt latens maſſa: nec conſumit trituratio, quod purgatura eſt ventilatio. TITVLI, *nominis Martyrij.* ÆMVLATIONEM, *contrarietatem.* MILITIA, *oppoſitione.* SVA GRATIA, *ſibi propria qualitate.* SALVTARIA, *quæ apertè ſaluti congruunt, examinare, an bona ſint.* MALE VERECVNDI, *qui morbum aut vulnus, in natura pudendis celando Medico, mortem incurrunt.* DE SCALPELLO, *lanceola, nouacula cadendo.* INCEN- B DIO, *quia ſinapi vt & cauterium, impreſſionem habet calidam.* MALVM *eſt.* FRVCTVS, *euentus vtilis.* IN ILLO, *eo ipſo quod, &c.* QVERELARVM *morborum ad planctum prouocantium.* DE PERVERSO, *via apparenter aduerſa, ſed tamen propria & ſympathica.* COMPESCIT, *poros dilatando, per quos euaporetur internus calor.* COLLIGIT, *minuit.* DEFVSA, *aperta.* CVM CAVSA, *idololatria, aduerſa gloria ſuæ.* ÆMVLANDO, *aduerſando cum zelo, iiſdem & conſimilibus curare animarum ægritudines.* MEDICANTE, *operante* BONO TVO, *de bono Martyrij, ſalute tibi collata, Deum lauda: licet videatur ſanus.* INCIDIT ILLE, *Deus in te inuenit morbos animi.* HOMO, *infirmus.* DISCIPLINAM, *qua doctus eſt antidotum ſumere contra morbum.* IMPORTVNAM. *Non quidem ex ſe malam, ſed ſerpente,* occaſione accepta C per mandatum, operante omnem concupiſcentiam, *edendi vetitum.* QVEM MALVIT, *diabolum.* INLICITVM, *illicitum.* SATVRATVS, *ob abundantiam peccati,* in vno factus omnium reus: *vt probat alibi Tertull.* CRVDITAVIT, *ex crudo, præcoci, immaturo fructu ſcientiæ, quam alteri vitæ ſeruabat Deus, ob eſcam crudam, lethalem morbum incurrit.* SVSTENTATA FERVVRA, *patienter tolerata ebullitione peccati.* TEMPORE, *legis gratiæ.* ÆMVLAS, *contrarias.* VERBVM MORTIS *à diabolo ſuggeſtum.* VERBO VITÆ, *per legem datam, Prophetas.* VETERNVM MORTIS, *veteris mortis ob peccatum inflictæ dedecus abſtulit, & in gloriam Martyrij mutauit, vt eſſet* pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. TVNC *cum Adam peccauit.* EXPERIRE- D MVR. *Quid cum Dei gratia poſſimus, cum diabolo certantes,* LIBENTER, *volens vltrò; & quam inde infirmus aduerſarius, qui niſi volentes, & cedentes, deiicere non potuerit.* GVLA, *quem per gulam ipſe deglutierat.* PER FIDEM, *qua Deus illum firmat, prima incredulitatis damna reparans.* INCVLCATOREM, *conculcatorem & triumphatorem;* Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis, Leonem & Draconem. EVICISSET. *Vox juris. Vnde dicta* euictio. *Quæ,* eſt rei emptio, aliáve cauſa acceptæ, per judicis decretum ablatio. *Vel aliter:* eſt eius rei quam aduerſarius legitimo jure acquiſierat, per judicem recuperatio. *L. non tamen,* 24. *ff. de Euict.*

9. *Et Scorp. cap.* 12. *circa f.*

a Apoc. 7. 14. [a]H*I ſunt, ait, qui veniunt ex illa preſſura magna, & lauerunt veſtimentum ſuum, & candidauerunt ipſum in ſanguine agni.* veſtitus enim animæ, caro. Sordes quidem baptiſ-

Eſa. 1. 18. mate abluuntur, maculæ verò martyrio candidantur. Quia & Eſaïas ex ruſſeo & coccino niueum & laneum repromittit.

10. *Martyrium pro Chriſto, glorioſè debitum ipſi ſoluit per carnem V. Verbum Reſurrectio probatur rationibus. num.* 8.

MARTYRIVM. 9. SCHOL.

HI SVNT. *Apoc.* 7. 14. Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, E & dealbauerunt eas in ſanguine Agni. VESTITVS, *ſic Iob.* pelle & carnibus veſtiſti me. SORDES, *ex crim*

ginali peccato, quas baptiſmus aquæ propriè abluit. MACVLÆ, *peccata poſt baptiſmum contracta, baptiſmo ſanguinis dealbantur.* EX RVSSEO, *rubro. ſic Eſa.* 1. 18. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum 70. *quaſi Phœnicium, quia Phœnices & Tyrij inſignes purpurarij* quaſi nix dealbabuntur: Et ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt. 70. Vt coccinum, ſicut lanam dealbabo. *Aug. lib.* 13. *de Ciuit. c.* 6. Cum ex hominis primi perpetuata propagine, proculdubio ſit mors pœna naſcentis; tamen ſi pro pietate juſtitiáque pendatur, fit gloria renaſcentis: & cum ſit mors peccati retributio, aliquando impetrat, vt nihil retribuatur peccato. *Et cap.* 7. Quicumque etiam non percepto regenerationis lauacro, pro Chriſti confeſſione moriuntur: tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantùm ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis. Qui enim dixit: niſi quis renatus fuerit, &c. aliâ ſententiâ iſtos fecit exceptos, vbi non minus generaliter dixit: qui me confeſſus fuerit, &c. & alio loco: qui perdiderit animam, &c. hinc eſt, quod ſcriptum eſt: pretioſa in conſpectu, &c. Quid

S. Aug.

S. Aug.

A enim pretioſius quam mors per quàm fit vt etiam delicta omnia dimittantur, & merita cumulatius augeantur? Neque enim tanti ſunt meriti, qui cum mortem differre non poſſent, baptizati ſunt, deletiſque omnibus peccatis ex hac vita emigrarunt; quanti ſunt hi qui mortem differre cum poſſent, ideo non diſtulerunt: quia maluerunt Chriſtum confitendo finire hanc vitam, quam eum negando, ad eius baptiſmum peruenire: quod vtique ſi feciſſent etiam hoc eis in illo lauacro dimitteretur, quod timore mortis negauerant Chriſtum: in quo lauacro, & illis facinus tam immane dimiſſum eſt, qui B occiderant Chriſtum. Sed quando, niſi abundantia gratiæ Spiritus illius qui vbi vult, ſpirat, tantum Chriſtum amare poſſent, vt eum in tanto vitæ diſcrimine, tanta ſub ſpe veniæ *in baptiſmo poſt negationem ſuſcipiendo* negare non poſſent? Mors igitur pretioſa ſanctorum, quibus cum tanta gratia, eſt præmiſſa & prærogata mors Chriſti, vt ad eum acquirendum *ſit mors lucrum* ſuam non cunctarentur impendere.

11. *Martyrium verum extra fidem & charitatem eſſe non poteſt, vt patet in Praxea. cont. Prax. cap.* 1. *in m.*

ISte primus ex Aſia hoc genus peruerſitatis intulit Romæ; homo & aliàs inquietus; inſuper de jactatione martyrij inflatus, ob ſolum & ſimplex & breue carceris tædium; quando, [a] *etſi corpus ſuum tradidiſſet exurendum, nihil profeciſſet, dilectionem Dei non habens,* cuius chariſmata quoque expugnauit.

a 1. Cor. 13. 3.

MARTYRIVM. 11. SCHOL.

ISTE, *Praxeas*, EX ASIA *vnde natus*. HOC GENVS, *ſuæ hæreſeos, qua, Deum Patrem, cum filio paſſum confundit.* ROMÆ. *Alij legunt*, Romanæ humo: *Prouinciis ſcilicet Romæ viciniorib⁹: pars enim Aſiæ Romano ſubiacebat Imperio.* CARCERIS TÆDIVM. *Quod per breue tempus carceratus fuiſſet.* QVANDO ET SI. *Qui juxta Paulum dicere poſſet:* 1. Cor. 13. 3. Etſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. *Aug. in Pſal.* 59. *in verſum:* meus eſt Galaad, Galaad habet interpretationis ſuæ vocem, & magni Sacramenti. Interpretatur enim aceruus teſtimonij. Quantus aceruus teſtimonij in Martyribus, meus eſt Galaad, meus eſt aceruus teſtimonij *Martyres enim Græcè, ſunt teſtes* mei ſunt Martyres veri. Moriantur mali pro vetuſta vanitate ſua ſine ſale, nunquid pertinent ad aceruum teſtimonij? quia & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, &c. Cum autem quodã loco moneret Dominus de pace retinenda, *in vnitate Eccleſiæ, à qua diuiſus eſt Praxeas cum hæreticis* præmiſit ſalem: habete, inquit, in vobis ſalem, & pacem habete inter vos

S. Aug.

C *Matth.* 9. Tunc ignominioſa Eccleſia erat in omnibus hominibus, tunc opprobrium illi viduæ *poſt viri Chriſti obitum* obiectabatur, quia Chriſti erat, quia ſignum Crucis in fronte portabat: nondum erat honor, crimen erat tunc, &c. Tunc factus eſt aceruus teſtimonij, & per aceruum teſtimonij dilatata eſt charitas Chriſti, & per dilatationem charitatis Chriſti, occupatæ ſunt gentes. Sequitur: & meus eſt Manaſſes, quod interpretatur, oblitus. Huic enim dictum erat *Eſa.* 54. Confuſionem in perpetuum obliuiſceris, & ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor. D Quando enim erat quædam confuſio inter homines, aceruus teſtimonij factus erat; modò jam nemo meminit illius confuſionis, quando ignominia erat eſſe Chriſtianum, jam nemo meminit, jam omnes obliti ſunt, jam meus eſt Manaſſes. CHARISMATA. *Prophetias Paracleti Montani intelligit, & eius Propheti ſſas de quibus immediatè dicit,* jam Prophetias Montani Priſcæ Maximillæ, &c. *Ipſe Tertull. jam peruerſus erat dum hæc ſcriberet.*

12. *Martyrio inepta ſunt exculta corpora; cui dura nos præparant.* 2. *de Cult. fœm. cap.* 13. *in m.*

DIſcutiendæ ſunt deliciæ, quarum mollitiâ & fluxu fidei virtus effœminari poteſt. Ceterùm neſcio an manus ſpatalio circumdari ſolita, in duritiam catenæ ſtupeſcere ſuſtineat. neſcio an crus periſcelio lætatum in neruum ſe patiatur artari. timeo ceruicem, ne margaritarum & ſmaragdorum laqueis occupata, locum ſpathæ non det. Quare, benedictæ, meditemur duriora, & non ſentiemus: relinquamus lætiora, & non deſiderabimus. Stemus expeditæ ad omnem vim, nihil habentes quod relinquere timeamus. Retinacula iſta ſunt ſpei noſtræ. Projiciamus ornamenta terrena, ſi cœleſtia optamus.

MARTYRIVM 12. SCHOL.

DISCVTIENDÆ, *excutiendæ, deponendæ.* FLVXV. *Siue quod fluxæ, & euanidæ ſint, ſiue quod fluxum & mollitiem dent corpori; fortè & legi poſſet:* LVXV. SPATALIO, *armilla genus ex corallio nigro.* PERISCELIO *Gallicè* jartiere *à circumdatione cruris vel tibiæ.* E NERVVM ARTARI. *In anguſta compede, comprimi, de quo & Iob:* poſuiſti in neruo pedem meum. IN DVRITIAM STVPESCERE, *poſſit obdureſcere, vſque ad inſenſibilitatem, ex aſſiduitate vinculorum.* LAQVEIS; *quia hæc ornamenta collum oblaqueant.* SPATHÆ, *ma-*

jori enſi. BENEDICTÆ *ſic alloquitur modeſtas fœminas, quas à cultu meretricis Apoc. auertit; de quo alibi, gemmas, purpuram, &c. execrans, ait;* ſine quibus non poterat maledicta deſcribi. NON SENTIEMVS. *Si præmeditatione aſſueti, nos Martyrio præparemus.* VIM. *A Tyrannis, & fidei hoſtibus imminentem.* RETINACVLA, *quæ nos impediunt ad ſpei æternæ poſſeſſionem anhelare. Aug. in Pſal. 69. in verſum.* Auertantur re- S. Aug. trorſum & erubeſcant, &c. Qui, inquit, volumus rectè celebrare natalitia Martyrum, deſideremus A imitationem Martyrum. Ne velimus præcedere Martyres, & melioris conſilij nobis videri eſſe, quia euitamus paſſiones pro juſtitia, & pro fide, quas illi non euitauerunt. Ergo illi qui cogitant mala, & in luxuria nutriunt corda ſua, auertantur retrorſum & erubeſcant. Audi ab Apoſtolo poſtea dicente, *Rom. 6.* Quem fructum habuiſtis aliquando in quibus nunc erubeſcitis? &c. *Erubeſcant ergo delicati, de mollibus, quæ ad dura pro Chriſto ferenda non diſponunt, ſed auertunt.*

13. *Ad Martyria grauia, per leuia, diſponi debemus vt milites. Ad Mart. cap. 3. in p.*

VOcati ſumus ad militiam Dei viui, jam tunc, cum in ſacramenti verba reſpondimus. Nemo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit, ſed de papilionibus expeditis & ſubſtrictis: vbi omnis duritia, & imbonitas, & inſuauitas conſtitit. Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati jam ediſcunt: in armis deambulando, campum decurrendo, foſſam moliendo, teſtudinem denſando. Sudore omnia conſtant, ne corpora atque animi expaueſcant: de vmbra ad ſolem, de ſole ad cœlum, de tunica ad loricam, de ſilentio ad clamorem, de quiete ad tumultum?

MARTYRIVM. 13. SCHOL.

SACRAMENTI. *Baptiſmi juſiurandum, petitum à nobis Sacerdotis voce, num abrenuntiaremus diabolo, mundo & pompis eius? reſpondimus ore ſponſorum infantes, proprio adulti;* abrenuntio. DE PAPILIONIBVS, S. Aug. *tabernaculis,* SVBSTRICTIS, *anguſtis. Aug. in Pſal. 42.* Eſt & tabernaculum peregrinantium & militantium. Cum audis tabernaculum bellum intellige, hoſtem caue. IMBONITAS, INSVAVITAS. *Sic ſolitus nomina componere. Quaſi diceret, nihil in profeſſione militari bonum & ſuaue ſenſui reperiri.* TESTVDINEM DENSANDO, *ſcutis inuicem junctis facta teſtudine. Alij legunt deſiccando. Quod referunt ad lignorum ſiccationem quibus teſtudines, ſiue Cryptæ ſubterraneæ fiebant. Malim ego ad foſſas referre euacuandas aqua.* DE VMBRA. B *Ironicè dictum & interrogatiuè? quaſi diceret quis aptus ſit Soli & Cœlo, eiuſque iniuriis & loricæ ponderi & bellico fragori, mollibus aſſuetus. Vnde Hiero. ad Heliod:* Corpus adſuetum tunicis loricæ onus non fert. *Poteſt & ſimpliciter intelligi de vmbra Xyſti vbi exercebantur Athletæ,* AD SOLEM. *Vbi & Dei filius juxta Pſaltem* poſuit tabernaculum ſuum. *Id. juxta Aug. in* S. Aug. *aperto poſuit Incarnationem, contra errores pugnaturus.* DE SOLE. *In quo interdum durius præludentes milites exercentur;* AD COELVM *vndique apertum excipiendaſque omnes iniurias.* DE TVNICA *clamyde militari leniori, &c.* DE SILENTIO. *Id eſt pacifico conflictu & præluſorio.*

14. *Martyrij fames leuibus tormentis accenditur, & Gaudij æterni ſpe dulceſcit. Scorp. cap. 1. in f.*

ET nunc præſentia rerum eſt medius ardor, ipſa canicula perſecutionis, ab ipſo ſcilicet cynocephalo. Alios ignis, alios gladius, alios beſtiæ Chriſtianos probauerunt. Alij fuſtibus interim, & vngulis inſuper, deguſtata martyria in carcere eſuriunt. Nos ipſi vt lepores, deſtinata venatio, de longinquo obſidemur, & hæretici ex more graſſantur. Itaque tempus admonuit aduerſus noſtrates beſtiolas promptam mederi theriacam, ſtilo
a Pſal. 18. 11. temperare. qui legeris, biberis. non amarum potio. Si [a] *eloquia Domini dulcia ſuper mella & fauos,* inde pigmenta ſunt: ſi lacte & melle promiſſio Dei manat, hoc ſapiunt quæ illuc
Exo. 3. 8. faciunt. *Væ autem qui dulce in amarum, & lumen in tenebras conuertunt.* Perinde enim & qui
Eſa. 5. 20. martyriis refragantur, ſalutem perditionem interpretantes, tam dulce in amarum, quàm lucem in tenebras reformant, atque ita miſerrimam hanc vitam illi beatiſſimæ præuertendo, tam amarum pro dulci, quàm tenebras pro luce ſupponunt.

MARTYRIVM. 14. SCHOL.

PRÆSENTIA RERVM. *Præſens ſtatus eſt Reipublicæ Chriſtianæ vt Soli meridiano & ardori perſecutionis ſit expoſita. Auguſtinus ſæpè juxta Euange-* S. Aug. *lium exponit de* Chriſtianis *non benè radicatis & fundatis in charitate, ſemina eſſe, quæ* orto Sole aruerunt, quia non habebant radicem. IPSA CANICVLA, *pungit Gnoſticos ſimiles Scorpiis, qui ardente canicula, &* CYNOCEPHALO, *id eſt caniculæ capite, Proconſule & Præfecto Africæ, perſecutionem mouente pungunt. Sunt qui referant, minus ad literam, ad monſtra hominum, canino* S. Aug. *capite, de quibus Aug. 16. de* Ciuit. *cap. 8.* Quid dicam de Cynocephalis, quorum canina capita, atque ipſe latratus magis beſtias, quam homines confitetur? *Et mirum cum teſte Plin. lib. 7. lacte viuat hoc hominum genus: ex eodem lib. 8. c. 54.* Efferatior Cynocephalis natura, ſicut mitiſſima Satyris. *Cynocephalea* C *verò herba, diuina prorſus & ad omnia venena efficax, qua teſte Plin. lib. 13. c. 2. Appion Grammaticus ad percontandam patriam & parentes Homeri, eius Manes ab inferis ſe euocaſſe gloriatus eſt.* DEGVSTATA, *quaſi epulas exquiſitas appetitum irritantes. Vnde & Aug. il-* S. Aug. *lud Prouer. 23.* Quando ſederis vt comedas cum principe, diligenter attende quæ appoſita ſunt ante faciem tuam, ſciens quoniam talia te oportet præparare: *De Stephano loquens, & Martyrium eius ſicut Chriſti menſam cibis Regiis inſtructam vocans:* talia, inquit, in menſa ſua præparauit, qualia ipſe in menſa Domini comedit. *Et tract. 84. in Io.* Quid eſt ſic mittere S. Aug. manum, vt ſcias quia talia te oportet præparare? niſi quod jam dixi, quia ſicut pro nobis Chriſtus animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Sic enim ait etiam Apoſtolus Petrus:

trus: Chriſtus pro nobis paſſus eſt relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Hoc eſt talia præparare. Hoc Beati Martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum ſi non inaniter memorias celebramus atque in conuiuio, quo & ipſi ſaturati ſunt, ad menſam Domini accedimus, oportet vt quemadmodum ipſi, & nos talia præparemus. *Inde ſitiens in Cruce plus pati, cum guſtaſſet myrrhatum & felle & aceto mixtum, noluit totum bibere, vt reſiduum Martyribus propinaret, ad quos, in horto, transferri à ſe Calicem poſtulauerat à Patre. Ebrietatem ex hoc Calice præclaro, hauſerunt Apoſtoli, & Martyres de Spiritu ſancto,* S. Aug. *vt notat Aug. Ser 185. de Temp. de Miſsione Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos.* Iſtud, inquit, nouum vinum non putemus ſolos tunc Apoſtolos ſuſcepiſſe, &c. Hoc ſpiritali mero calebant Martyres: quando abjicientes, & poſt ſe jactantes omnia ſæculi blandimenta ibant ad paſſiones: obliuiſcentes facultates & affectiones, patrimonia ac matrimonia ſua: & vincentes armatam contra ſe paruulorum pignorum fletibus pietatem: vociferantes quidem parentes. Puluerem mittentes in capita ſua; & matres facies ſuas auulſis crinibus dilacerantes; Sed illi tanquam ebrij hæc omnia non videbant, nec cognoſcebant ſuos; quia infuſo præcordiis ſuis Spiritu ſancto, ad dolores, ad ſupplicia, tanquam ad conſolationes, & ad præmia feſtinabant, &c. *Et paulò ſupra;* S. Aug. Hoc muſto, inquit, inflammantur, & hoc præclaro poculo quotidie inebriantur etiam corda fidelium, & animæ ſe conuertentium. Quod frequenter fieri videmus, quando præ deſiderio ſalutis ſuæ, parentes & patriam ſuam fugiunt. Exeunt nullo compellente de terra & cognatione ſua: & mortui huic mundo alios ſpiritaliter animarum inquirunt parentes, & liberi ſub jugo veniunt: & paulò ante elati atque ſublimes, humilia affectant: ſuperba faſtidiunt; & cupiunt eſſe quod antea deſpexerant, & odiſſe incipiunt quod fuerant. TEMPVS *perſecutionis feruens.* NOSTRATES *Scorpios Africa.* LEPORES, *Ironicè contra timidos Chriſtianos expoſitos Gnoſticis, vt canibus venaticis, quos promittit de longè Satanas vt Martyrium fugiant.* MEDERI. *præparare.* STILO, *hoc libro contra Gnoſticos inſcripto.* NON AMARVM, *ſupple aliquid eſt hæc potio: benè enim temperata & confecta ex melle & lacte ſcripturæ. Pſal.* 18. 11. dulciora ſuper mel & fauum. *& Pſal.* 118. 103. quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. INDE PIGMENTA, *hinc deprompta ſunt remedia quæ vobis propino.* PROMISSIO DEI, *Exo. 3. 8.* Educam de terra illa, in terram bonam & ſpatioſam, in terram quæ fluit lacte & melle. HOC SAPIVNT, *mel & lac.* ILLVC, *in hanc rem de qua agimus, nempe bonum martyrij, ſpe mercedis.* VÆ AVTEM *Eſa.* 5. 20. *vulgata.* Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. 70. *nil differunt; niſi quod,* væ qui dicunt &c. qui ponunt amarum dulce &c. REFORMANT, *mutans peruerſa forma.* PRÆVERTENDO, *anteponendo.*

15. *Martyrij auiditas in Chriſtianis, judices præuenit. ad Scap. cap. 5. in p.*

MAjora certamina, majora ſequuntur præmia. Crudelitas veſtra gloria eſt noſtra. Vide tantum ne hoc ipſo, quod talia ſuſtinemus, ad hoc ſolum videamur erumpere, vt hoc ipſum probemus, nos hæc non timere, ſed vltro vocare. Arrius Antoninus in Aſia cum perſequeretur inſtanter, omnes illius ciuitatis Chriſtiani ante tribunalia eius ſe manu facta obtulerunt. cum ille, paucis duci juſſis, reliquis ait, ὦ δειλοὶ, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. Hoc ſi placuerit & hic fieri, quid facies de tantis millibus hominum, tot viris ac feminis, omnis ſexus, omnis ætatis, omnis dignitatis, offerentibus ſe tibi? Quantis ignibus, quantis gladiis opus erit? Quid ipſa Carthago paſſura eſt decimanda à te, cùm propinquos, cùm contubernales ſuos illic vnuſquiſque cognouerit, cùm viderit illic fortaſſe & tui ordinis viros & matronas, & principales quaſque perſonas, & amicorum tuorum vel propinquos, vel amicos? Parce ergo tibi, ſi non nobis. parce Carthagini, ſi non tibi. parce prouinciæ quæ viſa intentione tua obnoxia facta eſt concuſſionibus, & militum, & inimicorum ſuorum cuiuſque.

MARTYRIVM. 15. SCHOL.

VIDE. *loquitur judici Scapulæ, cui inſcriptus eſt liber.* ARRIVS. *Ex Baro. to. 2. Annal. Anno Chri.* 124. *fuit Proconſul in Aſia, teſte Lampridio, & aliis; qui multùm exagitauit Chriſtianos.* VIDEAMVR ERVMPERE, *non in ſeditionem, ſed vltroneam Martyrij paſſionem.* ὦ δειλοὶ *&c. ò vos miſeri, ſi mori cupitis, laqueos* S. Aug. *& præcipitia habetis.* CONTVBERNALES. *Auguſt. in Pſal.* 131. Tabernacula militum in procinctu, in expeditione, vnde contubernales dicuntur milites, quaſi tabernacula eadem habentes & habitantes. TVI ORDINIS, *Senatoriæ & Præfectoriæ dignitatis.* DECIMANDA. *Liuius lib.* 2 Cætera multitudo, ſorte decimus quique ad ſupplicium lectus. CONCVSSIONIBVS, *milites enim, & priuati cuiuſque inimici, agnità eorum in Chriſtianos ſæuitià, omni in eos violentia inſurgunt, & priuatas, vltra Deorum cauſam, vlciſcuntur iniurias. De auiditate ſubeundi vltro Martyrij poſt exem-* S. Aug. *plum Chriſti ſic Auguſt. in Pſal.* 140. ſingularis ego ſum donec tranſeam. Quid eſt donec tranſeam? Euangeliſta dicit: cùm autẽ veniſſet hora, vt IESVS tranſiret de hoc mundo ad Patrem, &c. Cùm tranſiero, multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo, &c. ſecundum Græcam locutionem Paſcha videtur paſſionem ſignificare, πάσχειν enim pati dicitur: ſecundùm Hebræam autem, Paſcha tranſitus interpretatur, &c. attende ipſius verba in Euangelio Io. 12. niſi granum frumenti cadens &c. Vbi etiam dixit; Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum, &c. Ergo illi grano multa ſeges debebatur: ſed expecta, mortificetur adhuc, quia granum niſi in terram ceciderit, &c. Ergo ſolus erat antequam eſſet mortificatus. *Idem in Pſal.* 59. & Ephraim fortitudo capitis mei; S. Aug. Ephraim fructificatio interpretatur. Mea, inquit, fructificatio, & hæc fructificatio, fortitudo eſt capitis mei. Caput enim meum Chriſtus eſt. Et vnde fructificatio fortitudinis eius? quia niſi granum caderet in terram, non multiplicaretur, ſolum remaneret. Cecidit ergo in terram Chriſtus in paſſione, & ſecuta eſt fructificatio in reſurrectione, &c. Pendebat, & contemnebatur, granum erat intus, habebat vires trahendi poſt ſe omnia, &c. in Chriſti cruce abſcondita erat virtus, apparebat infirmitas, ô magnum granum! Certè infirmus eſt pendens,

certè ante illum caput plebs illa agitauit, certè dixerunt, ſi filius Dei eſt deſcendat de Cruce. Audi fortitudinem eius 1. Cor. 1. quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Meritò tanta fructificatio conſecuta eſt: hæc mea eſt, dicit Eccleſia. Iuda Rex meus. Quis Iuda? qui de tribu Iuda, &c. Quid ergo timeam, quando Rex meus dicit, nolite timere eos qui occidunt corpus? Moab olla ſpei meæ. *Per Moab intelligit Gentiles, natos de filiabus Loth perſecu-* A *tores fidelium. Et ait:* Quare olla? quia tribulatio. Quare ſpei meæ? quia præcedit Iuda Rex meus. Quis enim præceſſit te debes ſequi, quid times? quà præceſſit? per tribulationes, per anguſtias, per opprobria. Septa erat via, ſed antequam tranſiret; poſteaquam tranſiit, ſequere: jam patet via illius, ſequere tu. Singularis ego ſum, inquit, ſed quouſque tranſeam. Singulare granum, ſed quoaduſque tranſeat: cum tranſierit ſequitur fructificatio.

16. *Martyria Apoſtolorum, ab ipſis prophanis relata credere, multò magis imitari debemus ſaluo capite fidei, ſerpentinâ prudentiâ. Scorp. cap. 15. ad circa f.*

NVm ergo & Apoſtolorum litteræ mobiles? & nos vſquequaque ſimplices animæ, &
ſolummodo columbæ, libenter errantes? credo viuendi cupiditate. Ita vero ſit, vt
recedant à litteris ſuis ſenſus. Quæ tamen paſſos Apoſtolos ſcimus, manifeſta doctrina eſt;
hanc intelligo ſolam Acta decurrens; nihil quæro; carceres illic, & vincula, & flagella, &
ſaxa, & gladij, & impetus Iudæorum, & cœtus Nationum, & Tribunorum elogia, & Re-
gum auditoria & Proconſulum tribunalia, & Cæſaris nomen, interpretem non habent.
Act. 4. 1. Quod Petrus cæditur, quod Stephanus opprimitur, quod Iacobus immolatur, quod Pau-
& 2. & 5. lus diſtrahitur, ipſorum ſanguine ſcripta ſunt. Et ſi fidem Commentarij voluerit hæreti-
18. 40. cus, inſtrumenta Imperij loquentur, vt lapides Ieruſalem. Vitas Cæſarum legimus; orien-
Act. 7. 58. tem fidem Romæ, primus Nero cruentauit. Tunc Petrus ab altero cingitur, quum cruci
Act. 12. 2. adſtringitur. Tunc Paulus ciuitatis Romanæ conſequitur natiuitatem, quum illic marty-
Act. 14. 18. rij renaſcitur generoſitate. Hæc vbicumque jam legero, pati diſco; nec mea intereſt quos
Io. 21. 18. ſequar martyrij magiſtros; ſenſusne an exitus Apoſtolorum; niſi quod & ſenſus in exitibus
Act. 25. recognoſco. Nihil enim paſſi fuiſſent, quod non prius patiendum eſſe ſenſiſſent. Quum
20. 11. vincula Paulo Agabus geſtu quoque propheraſſet, diſcipuli flentes & orantes ne ſe Hie-
Act. 21. 11. roſolyma committeret, fruſtrà orauerunt. Ille enim quod ſemper docuerat, animatus;
a Act. 21. 13. [a] *Quid fletis*, inquit, *& contriſtatis cor meum? At ego non modo vincula Hieroſolymis pati optauerim, verùmetiam mori pro nomine Domini mei Ieſu Chriſti. Atque ita ceſſerunt*, dicendo, [b] *Fiat*
b Ibid. 14. *voluntas Domini* fidentes ſcilicet, paſſiones ad voluntatem Dei pertinere. Non enim dehortationis conſilio, ſed dilectionis retinere tentauerant, vt Apoſtolum deſiderantes, non vt martyrium diſſuadentes.

MARTYRIVM. 16. SCHOL.

MOBILES. *Mutabiles, & incerta fidei quibus nos ad Martyrium hortantur vel in contentionem reuocabiles. Non video quem ſenſum habeant alij qui legunt:* Literæ nobiles. SIMPLICES, *abſque prudentia* SOLVMMODO, *nec ſimul ſerpentes prudentiâ ſeruandi capitis, & exuenda in Martyrio pellis, pro immutatione ſuperueſtiendæ immortalitatis.* LIBENTER, *ſponte, vel facilè à propriis foraminibus petra & cauerna maceriæ, abducta & ſeducta: ſicut illa Prophetæ*, Ephraim columba ſeducta, non habens cor. *An non potius Eccleſia, cuius membra ſumus, dormiens inter medias ollas & fortes ſecura; cuius pennæ deargentatæ propter eloquia Apoſtolorum & Prophetarum, caſta, ſicut argentum igne examinatum, cuius poſteriora, id eſt finis, etiam in abundante iniquitate ollæ ſuccenſæ, in Aquilone perſecutionis vltimæ, non refrigeſcit; ſed magis exardet charitate, in pallore auri, non timore quidem fugaci expreſſa, ſed in* C *nitore per ignem probato figurata.* CREDO, *ironicè. Cum vitam ſponte pro Chriſto offerrent.* SIT, *eſto, ſit ita. Epiſtolæ Apoſtolorum alio ſenſu intelligantur, quam ſcripta ſunt ab ipſis.* SOLAM, *&c. Licet nullas Epiſtolas haberent hortatorias ad Martyrium, ſolus Actorum liber, ad id ſufficeret.* NIHIL QVÆRO. *Amplius. Vel abſque inueſtigatione, ad apertaram libri Actuum Apoſtolorum, per ſingulas paginas occurrunt mihi eorum Martyria.* NATIONVM. *Gentilium.* ELOGIA, *ſententiæ diffamatoriæ.* CÆSARIS NOMEN: *Cum dixit Paulus* Cæſarem appello. INTERPRETEM. *Non opus habens expoſitore, littera per ſe plana eſt.* HÆRETICVS. *Gnoſticus reprobans* fidem Commentarij, *id eſt veritatem huius libri Actuum.* INSTRVMENTA IMPERII, *Annales Romani. Sic enim Tacitus libro 15.* quaſitiſſimis pœnis affecit (*loquitur* B *de Nerone*) quos vulgus Chriſtianos appellabat. *Et Sueton. c. 16.* afflicti ſuppliciis Chriſtiani. VT LAPIDES, *eorum ſanguine purpurati. Vel quia vt Hiſtorici Iudæorum referunt, ob Sancti Iacobi necem euerſa Ieruſalem, nullo ſuper lapidem relicto lapide, vel quia Propheta Habacuc. 2. 11.* Concidiſti populos multos, & peccauit anima tua. Quia lapis de pariete clamabit, & lignum quod inter juncturas ædificiorũ eſt, reſpondebit. AB ALTERO CINGITVR. *Io. 21. 18.* Cum ſenueris, extendes manus tuas, & alius cinget te, & ducet te quò tu non vis. *in quem locum Aug. tract.* 123. Extendes, inquit, manus tuas, hoc eſt crucifigeris. Ad hoc autem vt venias, alius te cinget, & ducet non quò vis, ſed quò non vis, &c. Nam Crucifixus, non, quò nolebat, abiit: ſed potius, quò volebat: ſolutus quippe à corpore, volebat eſſe cum Chriſto; ſed ſi fieri poſſet, præter mortis moleſtiam; vitam concupiſcebat æternam: ad quam moleſtiam; nolens ductus eſt, ſed ab ea volens eductus eſt: nolens ad eam venit, ſed volens eam vicit, & reliquit hunc infirmitatis affectum, quò nemo vult mori, vſque adeo naturalem, vt eum Beato Petro nec ſenectus auferre potuerit, cui dictum eſt: cum ſenueris, duceris quò non vis, propter nos conſolandos hunc etiam in ſe figurauit ipſe Saluator, dicens; Pater ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte, &c. Sed moleſtia quantacumque ſit mortis, debet eam vincere vis amoris, quo amatur ille, qui cùm ſit vita noſtra, etiam mortem voluit perferre pro nobis: nam ſi nulla eſſet mortis, vel parua moleſtiæ, non eſſet tam magna Martyrum gloria, &c. ac per hoc, præcedentis paſſionis eius exemplo, quis non videat S. Aug.

magis debere imitando, paſtori hærere Paſtores, ſi eum multæ etiam imitatæ ſunt oues, ſub quo Paſtore vno, in grege vno, & Paſtores ipſi ſunt oues. Omnes quippe fecit ſuas oues, pro quibus eſt omnibus paſſus, quia & ipſe vt pro omnibus pateretur, ouis eſt factus. CIVITATIS ROMANÆ. *Iam per Martyrij gloriam purpuratus Senator Romanus ſit, qui Act. 22. 25. Centurioni dixerat*; ſi hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare? *& Tribuno ibidem 28.* Ego multâ ſummâ ciuilitatem hanc conſecutus ſum. & Paulus ait: ego autem & natus ſum. SENSVSNE, *doctrinam.* EXITVS, *finem vitæ in Martyrio expoſita.* AGABVS GESTV, *Act. 21. 11.* Superuenit A quidam à Iudæa Propheta nomine Agabus. Is cum veniſſet ad nos, tulit Zonam Pauli: & alligans ſibi pedes & manus, dixit: hæc dicit Spiritus Sanctus: virum, cuius eſt Zona hæc, ſic alligabunt in Ieruſalem Iudæi, & tradent eum in manus Gentium. IEROSOLYMA COMMITTERET. *ne vltro ſe Ieroſolymis, conflictui daret.* QVID FLETIS. *Act. 21. 13.* Quid facitis flentes & affligentes cor meum? ego enim non ſolum alligari, ſed & mori in Ieruſalem paratus ſum propter nomen Domini Ieſu. Et cum ei ſuadere non poſſemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat. FIDENTES, *firmiter credentes, Deum velle ſuos Martyrium pati.*

MASCVLVS.

Maſculus tempore ſemellam præcedit de Ani. cap. 36. circa f.

CErtè & hîc ſe primordiorum forma teſtatur, cùm maſculus temporiùs effingitur. Gen. 1. 27. prior enim Adam: femina aliquanto ſeriùs, poſterior enim Eua.

MASCVLVS. SCHOL.

ET HIC *exponit ſtatim*, cum maſculus, &c. FORMA, *à Deo ſeruata in productione maris & fœminæ, etiamnum obſeruatur. Mare quadraginta diebus, fœmina octoginta perfecta.* TEMPORIVS *maturius, citius. Hinc nata lex purificationis de qua Aug. to 4. q. 40. in Leuit. 12. vbi producto maſculo iubetur mulier poſt 7. dies immunda manere, & 33. ſedere in ſanguine ſuo mundo, Græci immundo, ſanctuarium non ingredi, & omne Sanctum non contingere.* S. Aug. Hos dies immunditiæ eius ſi fœminam pareret, lex duplicabat, & 14. fiebant; reliquos autem, quibus ſedebat in ſanguine mundo ſuo, etiam ipſos duplices iuſſit ſeruari, id eſt 66. vt omnes eſſent in partu maſculi 40. & fœminæ octoginB ta, &c. *Vbi ſubiicit oblationem agni, vel pulli columbini, aut turturis (alij & turturis) pro peccato, non ad parientem referri, ſed ad partum: & concludit ex Euangelio Luc. 2.* S. Aug. Cum tale aliquid nato ex Virgine Domino facerent, magis propter conſuetudinem legis, quàm propter neceſſitatem alicuius in eo expiandi, purgandique peccati, ſic legitur, & cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo: non dictum eſt, pro matre eius, ſed pro eo, &c. Sic enim baptizari ipſe etiam dignatus eſt baptiſmo Ioannis, qui erat baptiſmus pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, quamuis nullum haberet ille peccatum.

MATERIA.

1. *Materia Deo coæterna ſecundùm apparentes Hermogenis rationes. cont. Hermog. cap. 1. in f. & 2. per totum, & 3. in p.*

TOtum, quod eſt Deus, aufert; nolens illum ex nihilo vniuerſa feciſſe. A Chriſtianis enim conuerſus ad Philoſophos, de Eccleſia in Academiam & Porticum, inde ſumpſit à Stoïcis Materiam cum Domino ponere, quæ ipſa ſemper fuerit neque nata, neque facta, nec initium habens omnino nec finem, ex qua Dominus omnia poſtea fecerit. Hanc Cap. II. primam vmbram planè ſine luce peſſimus pictor illis argumentationibus colorauit, præſtruens, aut Dominum de ſemetipſo feciſſe cuncta, aut de nihilo aut de aliquo: vt cum oſtenderit neque ex ſemetipſo feciſſe potuiſſe, neque ex nihilo, quod ſupereſt exinde confirmet, ex aliquo eum feciſſe, atque ita aliquid illud, Materiam fuiſſe. Negat illum ex ſemetipſo facere potuiſſe: quia partes ipſius fuiſſent, quæcunque ex ſemetipſo feciſſet Dominus. Porro in partes non deuenire, vt indiuiſibilem & indemutabilem, & eundem ſemper quâ Dominus. Ceterùm, ſi de ſemetipſo feciſſet aliquid, ipſius fuiſſet aliquid Omne autem, & quod fieret, & quod faceret, imperfectum habendum; quia ex parte fieret, & ex parte faceret: aut ſi totus totum feciſſet, oportuiſſet illum ſimul & totum eſſe, & non totum; quia oporteret & totum eſſe, vt faceret ſemetipſum; & totum non eſſe, vt fieret de ſemetipſo. Porro difficillimum. Si enim eſſet, non fieret, eſſet enim. ſi verò non eſſet, non faceret, quia nihil eſſet. eum autem qui ſemper ſit, non fieri, ſed eſſe illum in æuum æuorum. Igitur non de ſemetipſo feciſſe illum, qui non eius fuerit conditionis, vt de ſemetipſo facere potuiſſet. Proinde ex nihilo, non potuiſſe eum facere, ſic contendit, Bonum & optimum definiens Dominum, qui bona atque optima tam velit facere quàm ſit; immo nihil non bonum atque optimum & velle eum & facere. Igitur omnia ab eo bona & optima oportuiſſe fieri ſecundùm conditionem ipſius. Inueniri autem & mala ab eo facta, vtique non ex arbitrio, nec ex voluntate: quia ſi ex arbitrio & voluntate, nihil incongruens & indignum ſibi faceret. Quod ergo non arbitrio ſuo fecerit, intelligi oportere ex vitio alicuius Cap. III. rei factum, ex materia eſſe ſine dubio. Adjicit & aliud: Deum ſemper Deum etiam Dominum fuiſſe, nunquam non Deum. Nullo porro modo potuiſſe illum ſemper Dominum haberi, ſicut & ſemper Deum. ſi non fuiſſet aliquid retro ſemper, cuius ſemper Dominus haberetur: fuiſſe itaque Materiam ſemper Deo Domino.

MATERIA. 1. SCHOL.

TOTVM. *Hermogenes omnem Deo, æternitatis & poteſtatis gloriam eripit; poteſtatis, dum negat eum ex nihilo cuncta feciſſe: æternitatis, dum ei materiam coæternam facit.* A CHRISTIANIS, *cum quibus prius fidelis ſenſerat Deum omnipotentem, ex nihilo omnia condidiſſe, tranſiit ad ſententiam Philoſophorum dicentium, ex nihilo nihil fieri.* IN ACADEMIAM. *Academia locus nemoroſus ab Athenis diſtans mille paſſus, vbi & Plato docuit, cuius diſcipuli Academici.* ET PORTICVM *in quo deambulantes diſputabant.* SVMPSIT PONERE, *hanc theſim ſumpſit à Stoicis.* CVM DOMINO, *materiam æqualem Deo, & quaſi vniuerſi Dominam, quæ ex æquo Deo reſponderit mundum formanti. Aug. lib. 20. cont. Fauſtum c. 14.* Hylen Græci, cum de natura diſſerunt, S. Aug.

A materiem quandam rerum definiunt, nullo prorſus modo formatam ſed omnium corporalium formarum capacem, &c. Verum in hoc errant quidam Gentilium, quod eam tanquam coæternam Deo conjungunt: vt hæc ab illo non ſit, quamuis ab illo formetur. VMBRAM, *pungit pictorem imperitum.* SINE LVCE, *non tantum fidei, ſed & rationis.* PRÆSTRVENS, *dicens.* QVA DOMINVS, *Dominans & ſuperior omnibus à quibus mutari non poteſt. Vnde ex Aug.* Omnia S. Aug. mouet immotus. IPSIVS FVISSET, *pars aliqua Dei.* DIFFICILLIMVM, *illud concipere.* OMNE AVTEM, *illud.* NON FACERET, *agere enim, ſupponit eſſe.* CONDITIONEM, *naturam eius optimam.* IN ÆVVM, *in ſæcula ſæculorum.* QVAM SIT, *ipſe bonus & optimus.*

2. De Materia æterna ſi Deus creaſſet mundum, mundus duraret in æternum. cont. Hermog. cap. 34. à m.

REuertor ad cauſam, definientem omnia ex nihilo edita, in nihilum peruentura. Ex æterno enim, id eſt ex materia, nihil Deus interibile feciſſet, nec ex majoribus minora condidiſſet, cui magis congruat, ex minoribus majora producere, id eſt ex interibili æternum.

MATERIA. 2. SCHOL.

AD CAVSAM, *principale ſcilicet ſubiectum, de quo nobis ſermo eſt contra Hermogenem.* IN NIHILVM. *Licet ſtrictè ſumat in priori parte ſententiæ nomen nihili, quia verè omnia ex nihilo creata ſunt, latè & impropriè intelligendus eſt in ſecunda, in qua ſumit pro rerum omnium interitu & corruptione.* EX ÆTERNO, &c. *Nam ex aduerſo, ſuppoſito Hermogenis errore, ſi materia æterna eſſet, ex qua facta vult omnia,* NIHIL INTERIBILE, *corruptibile Deus ex ea feciſſet.* CVI, *vt potenti magis conueniens eſt, ex corruptibilibus æterna, quam ex æternis corruptibilia facere. Cæterùm non in totum deſtruetur*

B *mundus ad nihilum redactus, ſed mutabitur. Aug. lib.* S. Aug. *20. de Ciuit. c. 14. ex Apoc. 20.* Eum ſe vidiſſe dixit in throno ſedentem, cuius à facie fugit cœlum & terra, & locus eorum non eſt inuentus. Peracto quippe judicio, tunc eſſe deſinet hoc cœlum, & hæc terra, quando incipiet eſſe cœlum nouum & terra noua. Mutatione namque rerum, non omnimodo interitu tranſibit hic mundus. Vnde & Apoſtolus ait. 1. Cor. 7. Præterit enim figura huius mundi, volo vos ſine ſolicitudine eſſe, figura ergo præterit, non natura.

3. Materia ſi æterna eſſet, æqualis eſſet Deo, nec ei ſubiecta eſſet, cui ſoli competit æternitas. cont. Hermog. cap. 4. 5. 6. & 7. per tota.

HInc incipiam de Materia retractare, quod eam Deus ſibi comparet proinde non natam, proinde non factam, proinde æternam: ſine initio, ſine fine propoſitam. Quis enim alius Dei cenſus, quàm æternitas? quis alius æternitatis ſtatus, quàm ſemper fuiſſe & futurum eſſe, ex prærogatiua nullius initij & nullius finis? Hoc ſi Dei eſt proprium, ſolius Dei erit, cuius eſt proprium: quia etſi alij adſcribatur, jam non erit Dei proprium, ſed
a 1. Cor. 8. 5. commune cum eo cui & adſcribitur. ª *Nam, etſi ſunt qui dicuntur dei ſiue in cœlo, ſiue in terra, nomine; ceterùm, vnus Deus pater, ex quo omnia:* quo magis apud nos ſolius Dei eſſe debeat, quod Dei proprium eſt: &, vt dixi, jam non proprium eſſet, quia alterius eſſet. Quod ſi Deus eſt, vnicum ſit neceſſe eſt, vt vnius ſit. Aut quid erit vnicum & ſingulare, niſi cui nihil adæquabitur? quid principale, niſi quod ſuper omnia? niſi quod ante omnia, & ex quo omnia? Hæc Deus ſolus habendo eſt, & ſolus habendo, vnus eſt. Si & alius habuerit: tot jam erunt Dei, quot habuerint quæ Dei ſunt. Ita Hermogenes duos deos infert. Materiam parem Deo infert. Deum autem vnum eſſe oportet: quia quod ſummum ſit, Deus eſt; ſummum autem non erit, niſi quod vnicum fuerit: vnicum autem eſſe non poterit, cui aliquid adæquabitur. adæquabitur autem Deo Materia, cùm æterna cenſetur. Sed Deus,
CAP. V. Deus eſt: Materia, Materia eſt. Quaſi diuerſitas nominum comparationi reſiſtat, ſi ſtatus idem vindicetur. Sit & natura diuerſa, ſit & forma non eadem, dummodo ipſius ſtatus vna ſit ratio. Innatus Deus, an non & innata Materia? Semper Deus, an non ſemper & Materia? Ambo ſine initio, ambo ſine fine, ambo etiam auctores vniuerſitatis. tam qui fecit, quàm de qua fecit. Neque enim poteſt non & Materia auctrix omnium deputari, de qua vniuerſitas conſiſtit. Quomodo reſpondebit? Non ſtatim Materiam comparari Deo, ſi quid Dei habeat, quia, non totum habendo, non concurrat in plenitudinem comparationis? Quid Deo reliquit amplius, vt non totum Dei, Materiæ dediſſe videatur? Vel quâ, inquit, & ſic habente Materia, ſalua ſit Deo & auctoritas & ſubſtantia, quâ ſolus & primus auctor eſt, & Dominus omnium cenſeatur. Veritas autem ſic vnum Deum exigit defendendo, vt ſolius ſit quicquid ipſius eſt. Ita enim ipſius erit, ſi fuerit ſolius: & ex hoc alius

Deus non poſſit admitti, dum nemini licet habere de Deo aliquid. Ergo, inquis, nec nos
habemus Dei aliquid. Immò habemus, & habebimus, ſed ab ipſo, non à nobis. Nam &
Dei erimus, ſi meruerimus illi eſſe de quibus prædicauit, [b] *Ego dixi, vos Dei eſtis*; &, [c] *Ste-* b Pſal. 81.
tit Deus in eccleſia deorum: ſed ex gratia ipſius, non ex noſtra proprietate: quia ipſe eſt ſolus 6.
qui deos faciat. Materiæ autem proprium facit quod cum Deo habet: aut ſi à Deo accepit, c *Ibid.* 1.
quod eſt Dei, ordinem dico æternitatis, poteſt credi & habere illam cum Deo aliquid, &
Deum illam non eſſe. Quale eſt autem, cum confitetur ille aliquid cum Deo habere, &
vult ſolius Dei eſſe, quod Materiam non negat habere? Dicit ſaluum Deo eſſe, vt & ſolus CAP. VI.
ſit, & primus, & omnium auctor, & omnium Dominus, & nemini comparandus, quæ mox
Materiæ quoque adſcribit. [d] *Ego quidem Deus*, conteſtabitur Deus, & jurauit nonnunquam d Eſa. 45.
per ſemetipſum, quòd alius non ſit qualis ipſe: ſed mendacem eum faciet Hermogenes. 5. & 23.
erit enim & Materia qualis Deus, infecta, innata, initium non habens, nec finem. Dicet
Deus: [e] *Ego primus*. & quomodo primus, cui Materia coætanea eſt? Inter coætaneos au- e Eſa. 41.
tem & contemporales ordo non eſt, aut & Materia prima eſt. [f] *Extendi*, inquit, *cœlum ſo-* 4. & 44.
lus: atquin non ſolus, cum ea enim extendit, de qua & extendit. Cum proponit: ſaluo Dei 6.
ſtatu, fuiſſe Materiam; vide ne ei reddatur à nobis, proinde ſaluo ſtatu Materiæ fuiſſe Deum, f Eſa. 44.
communi tamen ſtatu amborum. Saluum ergo erit & Materiæ, vt & ipſa fuerit, ſed cum 24.
Deo: quia & Deus ſolus: ſed cum illa. Et ipſa prima cum Deo, quia & Deus primus cum
illa: ſed & illa incomparabilis cum Deo, quia & Deus incomparabilis cum illa, & auctrix
cum Deo, & domina cum Deo. Sic aliquid, & non totum Materiæ habere. ita illi nihil
reliquit Hermogenes, quod non & Materiæ contuliſſet: vt non Materia Deo, ſed Deus
potius Materiæ compararetur. Atque adeo, cùm ea quæ propria Dei vindicamus, ſemper
fuiſſe, ſine initio, ſine fine, & primum fuiſſe, & ſolum, & omnium auctorem, Materiæ
quoque competant; quæro quid diuerſum & alienum à Deo, ac per hoc priuatim Materia
poſſederit, per quod Deo non compararetur? In qua omnia Dei propria recenſentur, ſatis
præjudicant de reliqua comparatione. Si minorem & inferiorem Materiam Deo, & idcir- CAP. VII.
co diuerſam ab eo, & idcirco incomparabilem illi contendit, vt majori, vt ſuperiori: præ-
ſcribo non capere vllam diminutionem & humiliationem, quòd ſit æternum & innatum:
quia hoc & Deum faciat tantum, quantus eſt, nullo minorem, neque ſubjectiorem, immò
omnibus majorem & ſublimiorem. Sicut enim cetera quæ naſcuntur, aut finiunt, & idcirco
æterna non ſunt, ſemel oppoſita fini, quæ & initio; admittunt ea quæ Deus non capit, di-
minutionem dico interim & ſubjectionem, quia nata & facta ſunt: ita & Deus ideo ea non
capit, quia nec natus omnino, nec factus eſt. Materiæ autem ſtatus talis eſt. Igitur & duo-
bus æternis, vt innatis, vt infectis, Deo atque Materia, ob eandem rationem communis
ſtatus, ex æquo habentibus id, quod neque diminui, nec ſubjici admittit, id eſt, æterni-
tatem: neutrum dicimus altero eſſe minorem, ſiue majorem: neutrum altero humiliorem,
ſiue ſuperiorem; ſed ſtare ambo ex pari magna, ex pari ſublimia, ex pari ſolidæ & perfectæ
felicitatis, quæ cenſetur æternitas. Neque enim proximi erimus opinionibus Nationum;
quæ ſi quando coguntur Deum confiteri, tamen & alios infra illum volunt. Diuinitas au-
tem gradum non habet, vtpote vnica; quæ ſi & in Materia erit, vt proinde innata, & in-
fecta, & æterna, aderit vtrobique: quia minor ſe nuſquam poterit eſſe. Quomodo ergo
diſcernere audebit Hermogenes? atque ita ſubjicere Deo Materiam, æternam æterno,
innatam innato, auctricem auctori? dicere audentem, Et ego prima, & ego ante omnia,
& ego à quo omnia: par fuimus, ſimul fuimus, ambo ſine initio, ſine fine: ambo ſine au-
ctore, ſine Deo. Quis me Deus ſubjicit contemporali, coætaneo? Si quia Deus dicitur,
Habeo & ego meum nomen. Aut ego ſum Deus, aut ille Materia: quia ambo ſumus
quod alter eſt noſtrum.

MATERIA. 3. SCHOL.

RETRACTARE, *frequens vſus compoſiti huius, pro* A *tractare, vel reſpondere rationibus Hermogenis.* COMPARET, *vt ſibi neceſſariam, æqualem, eiſdem attributis fruentem.* CENSVS, *origo, exiſtentia.* NAM ETSI, 1. *Cor.* 8. 5. Nam etſi ſunt qui dicuntur dij ſiue in cœlo, ſiue in terra. *Siquidem ſunt dij multi, & Domini multi* nobis tamen, vnus Deus Pater, ex quo omnia. NOMINE, *tenus, non re tales ſunt. Aug. in Pſal.* 94. *cum eundem locum Pauli retuliſſet*: Sunt, inquit, ſed non ſunt nobis, &c. ſi ergo non nobis, quibus? audi ex alio Pſalmo 95. quoniam dij Gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit, &c, quid magnum eſſet, ſuper omnia dæmonia? quia dij Gentium dæmonia. Vbi eſt autem Deus tuus? Dominus autem cœlos fecit. Illud fecit Dominus tuus, vbi non poſſunt habitare dæmonia: De cœlis enim dejecta ſunt dæmonia, cœli præponuntur dæmoniis; Dominus tuus & cœlis, quia Dominus tuus & cœlos fecit. Quantò ergo altior à dæmoniis diis gentium, qui altior eſt cœlis, vnde ceciderunt Angeli, vt fierent dæmonia? APVD NOS, *qui non modò Philoſophicè de* proprio, *ſed & Chriſtianè, de attributo ſoli Deo conueniente ſentimus*, ALTERIVS, *alteri etiam commune eſſet.* VNICVM, *proprium.* HÆC, *propria habendo.* SVMMVM SIT. *Eſt.* SED DEVS, *ait Hermogenes.* COMPARATIONI, *quaſi verò diuerſa appellatio Dei & materiæ, obſtet quo minus materia habens propria Dei, Deo comparari poſſit.* AVCTRIX, *Principium.* DEPVTARI, *reputari.* NON STATIM, *non ideo, eo ipſo materiam æquari Deo.* CONCVRRAT, *non Deo ex æquo reſpondeat* QVA, *in quantum, ait Hermogenes.* ET SIC HABENTE, *ſic ſe habente, vel, aliqua Dei propria habente cum eo.*

S. Aug.

communis, materiâ. Salva sit, *propriè & priuatim* A
Deo reſeruata. Veritas avtem, *jam reſpondet Tertull. veram fidem, quæ vnicum Deum tuetur. Omnia in eo attributa propria, & nulli alteri conuenientia agnoſcere.* Ego dixi. *Pſal.* 81. 6. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Stetit Devs. *Pſal.* 81. 1. Deus ſteut
S. Aug. in Synagoga Deorum. *Aug. ibid.* Quos Deos? abſit vt intelligamus Deos Gentium, ſiue idola, ſiue aliquam, præter homines, cœleſtem, terreſtremque creaturam, cum paulò poſt hunc verſum, idem iſte Pſalmus aſſerat, &c. vbi ait, ego dixi dij eſtis. *Sed pulchriùs in Pſal.* 94. Habemus ſcripturæ teſtimonium; Deus ſtetit in Synagoga Deorum, &c. Deos dixit participatione, non naturâ, ſed gratiâ. *Quâ dixit loco præcedenti, dijudicare, ſiue juxta Paulum diſcernere vaſa iræ à vaſis miſericordiæ, ſiue Deos ratione imaginis naturalis, peccato deprauatos, à juſtificatis* qua voluit facere Deos. Quantus Deus eſt qui facit Deos? aut quales dij ſunt quos facit homo? quam ille magnus Deos faciendo, tam iſti nihil, qui ab homine facti ſunt. Deus verus facit Deos credentes in ſe, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri. Et ideo ipſe verus Deus, quia Deus non factus eſt, nos autem facti, non veri Dij, meliores tamen illis quos homo facit. Quoniam ſimulacra gentium, &c. os habent, &c. nobis autem Deus noſter oculos videntes fecit, neque in eo tamen nos Deos fecit, qui videntes oculos nobis fecit, nam fecit & hoc pecoribus; ſed ideo nos Deos fecit, quia interiores oculos noſtros illuminauit. Et Materia prima est, *ſicut Deus primus.* Cvm Deo, *commune habet.* Et reddatvr, *idem reſpondeatur.* Materiæ habere, *Deum ſcilicet.* Præscribo, *doctè & propriè pro materia certat, jure præſcriptionis, de æqualitate cum Deo, ſi non jam immemorabili tempore, ſed æternitate, Deo coæua eſt.* Semel, *quia ſimul eſt; & ſemel, quod æternum eſt.* Opposita fini, *ſcilicet ea quæ æterna ſunt, fine carent, vt & initio.* Admittvnt ea. *Referenda ſunt hæc ad prius membrum, & ad* cætera quæ naſcuntur, aut finiunt. Non capit, *quorum Deus ob ſummam perfectionem non eſt capax.* Nationvm. *Gentilium.* Alios. *Deos.* Illvm, *ſuum quem colunt.* Gradvm, *vt alter ſit altero ſuperior vel inferior.* Qvæ si,
B &c. *Diuinitas ſcilicet* Vtrobiqve, *& Deo, & Materiæ inerit diuinitas.* Minor se, *ſeipſa inferior diuinitas eſſe non poterit, ſiue in Deo ſit, ſiue in materia.* Discernere avdebit. *Non verebitur Hermogenes iram ſibi materiæ prouocare, quam audet diſcernere à Deo, & eam vt inferiorem ipſi ſubiicere, quæ Deo æqualis eſt in propriis diuinitatis attributis.* Et ego prima. *Poteſt materia eadem ſibi tribuere, quæ Deus ſibi vindicat in Scriptura.* Qvis me Devs. *Tertius ſcilicet præter me & Deum ſuperior, vt me æqualem ſubjiciat ipſi?* Si qvia Devs. *Si ideo Hermogenes me Deo ſubiicit, quia ille vocatur Deus, & ego materia: & ille materia dici poteſt; & ego vocari poſſum Deus; quia ambo infecti, innati, æterni ſumus.*

4. Materiam æternam qui credit, eam præponit Deo, qua ipſe indigeat. cont. Hermog. cap. 8. per totum.

PVtas itaque Materiam Deo non comparaſſe, quam ſcilicet ſubjiciat illi? Atquin etiam præponit illam Deo, & Deum potius ſubjicit Materiæ, cum vult eum de Materia cuncta feciſſe. Si enim ex illa vſus eſt ad opera mundi, jam & Materia ſuperior inuenitur, quæ illi copiam operandi ſubminiſtrauit, & Deus ſubjectus Materiæ videtur, cuius ſubſtantiæ eguit. Nemo enim non eget eo de cuius vtitur: nemo non ſubiicitur ei cuius eget, vt poſſit vti: ſic & nemo de alieno vtendo, non minor eſt eo de cuius vtitur. Et nemo qui præſtat de ſuo vti, non in hoc ſuperior eſt eo cui præſtat vti. Itaque Materia ipſa quidem Deo non eguit, ſed egenti ſe Deo præſtitit, diuitem & locupletem & liberalem, minori, opinor, & inualido & minus idoneo de nihilo facere quæ velit. Grande reuera beneficium Deo contulit, vt haberet hodie per quem Deus cognoſceretur, & omnipotens vocaretur: niſi quod jam non omnipotens, ſi non & hoc potens, ex nihilo omnia proferre. Sanè & ſibi præſtitit aliquid Materia, vt & ipſa cum Deo poſſit agnoſci coæqualis Deo, immò & adiutrix: niſi quod ſolus eam Hermogenes cognouit, & hæreticorum patriarchæ Philoſophi. Prophetis enim & Apoſtolis vſque adhuc latuit, puto & Chriſto.

MATERIA. 4. SCHOL.

NOn comparasse, *credis Hermogenem, non* C
adæquaſſe materiam Deo, quia eam ipſi ſubjicit. Atqvin, *quinimo.* Ex illa, *illâ.* Svbstantiæ egvit, *ſubſtantia:* De cvivs, *cuius, vel, qua vtitur. Græciſmus ſequens Tertulliano.* Svperior, *juxta ſenſum Pauli de Verbo tradito Chriſti, Act.* 20. 35. Omnia oſtendi vobis; quoniam ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos, ac meminiſſe Verbi Domini Ieſu, quoniam ipſe dixit: Beatius eſt magis dare quàm accipere. Hodie *ex quo mundus & tempus eſſe cœpit.* Devs cognosceretvr, *vt cauſa ab effectibus. Aug.*
S. Aug. *Ser.* 55. *de Verb. Domini ex Rom.* 1. Inuiſibilia eius per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Interroga, inquit, mundum, ornatum cœli, fulgorem diſpoſitionemque ſyderum, Solem diei ſufficientem, Lunam noctis ſolatium: interroga terram fructificantem herbis & lignis, animalibus plenam, hominibus exornatam: interroga Mare quantis & qualibus natatilibus plenum: interroga aëra quantis volatilibus viget: interroga omnia, & vide ſi non ſenſu ſuo tanquam tibi reſpondent, Deus nos fecit. Hæc & Philoſophi nobiles quæſierunt, & ex arte artificem cognouerunt. *Hic autem Tertull. ironicè agit de Materia Hermogenis infecta, ſine qua Deus ab effectis cognoſci non poterat* Patriarchæ. *Vide Tertull. lib. de Præſcr. cap.* 7. *vbi probat Philoſophos Patriarchas hæreticorum, quod hi ab illis didicerint rebus ſenſibilibus hærere, & non per fidem ſupra ſenſus erigi. Laertius porrò in vita Platonis notat eum duo rerum principia poſuiſſe, Materiam vnum, & Deum, alterum. A quo id mutuatus eſt Hermogenes.*

5. De Materia licet Deus mundum feciſſet, ipſam tamen feciſſe credendus eſt; nec proinde innata eſt. Cont. Hermog. cap. 33. per totum.

SEd dum illam Hermogenes inter colores ſuos inuenit, (inter ſcripturas enim Dei inuenire non potuit) ſatis eſt quod omnia & facta à Deo conſtat, & ex materia facta non

conſtat: quæ etiam ſi fuiſſet, ipſam quoque à Deo factam credidiſſemus: quia nihil innatum præter Deum præſcribentes, obtineremus. In hunc vſque articulum locus eſt retractatui, donec ad ſcripturas prouocata deficiat exhibitio materiæ. Expedita ſumma eſt: nihil inuenio factum, nihil ex nihilo, quia quod factum inuenio, non fuiſſe cognoſco. Io. 1. 3.
Etiam ſi quid ex aliquo factum eſt, ex facto habet cenſum, vt ex terra herba, & fructus, & pecudes, & figuratio hominis ipſius: vt ex aquis natatiles & volatiles animæ. Huiuſmodi origines rerum ex his prolatarum, potero materias appellare; ſed factas à Deo & ipſas.

MATERIA. 5. SCHOL.

DVM ILLAM *materiam ſcilicet pictam & fictam. Quaſi diceret: licet Hermogenes fingat, Deum eguiſſe materia ad faciendæ opera ſua;* CONSTAT, *tamen, & certum eſt ex Scriptura Deum omnia creaſſe, & proinde ex nihilo, & ſine materia feciſſe.* IN HVNC, *huc vſque tractare potuimus rationibus Philoſophicis, de materia diſputantes: ſed cum exigo ab hæretico, vt mihi probet ex ſcriptura materiam ſuam innatam & Deo coæternam, deficit in hac probatione.* EXPEDITA, *vno verbo, ſummatim dico.* NIHIL INVENIO. *Io. 1. 3.* ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. *Sine, nihil inuenio, inter omnia quæ facta ſunt, fuiſſe aliquid, antequam factum eſſet.* NIHIL EX NIHILO. *Repetit & inculcat. Nihil ex rebus omnibus de nihilo factis reperio, quod non agnoſcam prius non fuiſſe, antequam fieret. Si enim factum eſt, certè aliquid factum eſt cùm prius eſſet nihil.* EX FACTO. *Ex aliquo, quod iam factum erat, & quod ipſum non erat antequam fieret.* HABET CENSVM, *originem ſuam trahit. Aug. de natura boni cont. Manichæos c. 26.* Quia Deus omnia quæ de ſe non genuit, ſed per verbum ſuum fecit, non de his rebus quæ iam erant, ſed de his quæ omnino non erant, hoc eſt de nihilo fecit. Ita dicit Apoſtolus; qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Apertius autem in libro Machab. 2. *Mach. 7. 28.* ſcriptum eſt: oro te, fili, reſpice ad cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: Vide, ſcito, quia non erant, ex quibus nos fecit Dominus Deus. Et illud quod in Pſal. 148. ſcriptum eſt, ipſe dixit & facta ſunt: manifeſtiſſimum eſt, quod non de ſe iſta genuerit, ſed in Verbo atque imperio fecerit. Quod autem non de ſe, vtique de nihilo Non enim erat aliquid vnde faceret. *Expreſſius autem cap. 27. iterum Tertull.* Aliquis homo ſi gignat filium, & faciat domum; ex ipſo filius, ex ipſo domus: *tanquam ex cauſa efficiente* ſed filius de ipſo, domus de terra & ligno, *vt ex materia componente* ſed hoc, quia homo eſt, qui non poteſt aliquid de nihilo facere: Deus autem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, *Rom. 11. 36.* non opus habebat aliqua materia, quam ipſe non fecerat, adjuuari omnipotentiam ſuam. FIGVRATIO. *Propriè, quia finxit eum Deus de luto, primo facto.* EX AQVIS, *piſces & aues.* ANIMÆ. *Sic ipſe lib. de Bapt.* Primus liquor, quod viueret, edidit. SED ET, *ſolitus tranſponere: Clarius;* ſed & ipſas etiam à Deo factas.

A B S. Aug. S. Aug.

6. Materiâ ſi ex Hermogene malâ Deus vſus eſt, impotens fuit, aut violentus. cont. Hermog. cap. 9. per totum. & 10. in p.

NOn poteſt dicere Deum vt Dominum Materia vſum ad opera mundi, Dominus enim non potuit eſſe ſubſtantiæ coæqualis. Sed precariò forſitan vſus eſt. Et ideo precariò, non dominio, vt cùm ea mala eſſet, de mala tamen ſuſtinuerit vti, ſcilicet ex neceſſitate mediocritatis ſuæ, qua non valebat ex nihilo vti, non ex poteſtate, quam ſi habuiſſet omnino vt Deus in Materiam, quam malam norat, antè eam in bonum conuertiſſet vt dominus & bonus, vt ita de bono, non de malo vteretur. Sed quia bonus quidem, dominus autem non; ideo, qualem habuit, tali vſus, neceſſitatem ſuam oſtendit cedentem conditioni materiæ: quam, ſi dominus fuiſſet, emendaſſet. Sic enim Hermogeni reſpondendum eſt; cùm, ex dominio, defendit Deum materia vſum, & de re non ſua, ſcilicet non facta ab ipſo. Iam ergo malum ab ipſo, qui eſt mali, ſi non auctor, quia non effector, certò permiſſor, quia dominator. Si verò materia non & ipſius, quâ malum Dei non eſt: de alieno ergo vſus, aut precariò vſus eſt, quâ egens eius: aut & iniuriâ, quâ præualens eius. His enim tribus modis aliena ſumuntur, jure, beneficio, impetu; id eſt, dominio, precariò, vi. Dominio non ſuppetente, eligat Hermogenes, quid Deo congruat, precariò, an vi de materia cuncta feciſſe. Non ergo melius cenſuiſſet Deus, nihil omnino faciendum, quàm precariò aut vi faciendum, & quidem de malo? nonne, etiamſi materia optima fuiſſet, æquè indecorum ſibi exiſtimaſſet, de alieno, licèt bono? Fatuè ſatis, ſi ita gloriæ ſuæ causâ molitus eſt mundum, vt debitorem ſe alienæ ſubſtantiæ oſtenderet, & quidem non bonæ. CAP. X.

MATERIA. 6. SCHOL.

NON POTEST. *Hermogenes.* DOMINVS NON POTVIT. *Cùm dixerit Hermogenes materiam Deo æqualem, implicat Deum ſe habere erga ſibi coæqualem, vt Dominum, & eam ſibi ſubjicere vt famulam, qua vtatur.* PRECARIO. *Vox juris frequens in Pandectis. l. 1. §. ex contrario. l. 16, l. 21. l. 36. ff. de acquir. poſſeſſ. l. 18. ff. com. præd.* Precariò autem habere, vel poſſidere intelligitur, qui poſſeſſionem vel corporis, vel juris adeptus eſt, hac ſolummodò cauſa, quod preces adhibuit, & impetrauit precibus, vt ſibi poſſidere, aut vti liceat; & qui finito tempore, ad quod precarium C rogauerat patiente Domino, poſſedit. l. 2. §. vltimo cum l. ſeq. l. 4. in fine ff. de precario. *Ironicè hic Tertull.* NON DOMINIO, *quia vtique bonam fuiſſet à bono Domino, malam factam fuiſſe materiam.* SVSTINVERIT, *dignatus fuerit vti, patienter ſit vſus.* MEDIOCRITATIS, *ſic exigente tenuitate potentiæ ſuæ, quæ nihil ſine materia facere poſſet.* CONDITIONI, *naturæ.* DEFENDIT, *aſſerit.* ET IPSIVS, *etiam ipſius eſt jure Creationis.* DE ALIENO. *Alieno. Frequenter abundat huiuſmodi præpoſitionibus.* INIVRIA, *iniuſtè alienam vſurpans.* PRÆVALENS, [illegible]

Non ſvppetente, *vſum legitimum Deo.* De alieno, *ſupple mundum facere.* Fatve. *Stultè tu Hermogenes id aſſeris, vel ille ſua gloria zelator egiſſet.* Debitorem ee. *Sic Rom.* 11. 35. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. *Pulchrè in rem Tertul. dicentis Deum propter gloriam ſuam mundum creantem, debitorem eſſe non decuiſſe materiæ, quam malam cenſuit Hermogenes; ſic Aug. Ser. 16. de Ver. Apoſtoli:* (S. Aug.) In his quæ jam habemus, laudemus Deum largitorem, in his quæ nondum habemus, tenemus debitorem, debitor enim factus eſt, non aliquid à nobis accipiendo, ſed, quod ei placuit, promittendo. Aliter enim dicimus homini, debes mihi, quia dedi tibi: & aliter dicimus, debes mihi, quia promiſiſti mihi, &c. Deo igitur, quid dicimus? redde mihi, quia dedi tibi? quid dedimus Deo, quando totum quod ſumus, & quod habemus boni, ab illo habemus? nihil ergo ei dedimus, non eſt quemadmodum iſta voce exigamus debitorem Deum, maximè dicente nobis Apoſtolo, quis prior dedit illi &c.? Ilio ergo modo poſſumus exigere Dominum noſtrum, vt dicamus, redde quod promiſiſti, quia

A fecimus quod juſſiſti, & hoc tu feciſti, qui laborantes juuiſti. Nemo ergo dicat, ideo me vocauit Deus, quia colui Deum. Quòmodo coluiſſes, ſi vocatus non fuiſſes? ſi propterea te vocauit Deus, quia coluiſti Deum, ergo prior dediſti, & retribuetur tibi, &c. Sed ecce, quando vocatus es, vel jam eras, quando prædeſtinareris, non eras; quid Deo dediſti, quando, qui aliquid dares, non eras? quid ergo fecit Deus, quando prædeſtinauit qui non erant? Quod ait Apoſtolus Rom. 4. qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Si jam eſſes, non prædeſtinareris; niſi auerſus eſſes, non vocareris; niſi B impius eſſes, non juſtificareris; niſi terrenus & abjectus eſſes, non glorificareris. Quis ergo prior dedit, &c? quoniam ex ipſo, &c. Quid ergo reddimus? ipſi gloria, quia non eramus, quando ſumus prædeſtinati; quia auerſi eramus, quando ſumus vocati; quia peccatores eramus, quando ſumus juſtificati. Agamus Deo gratias, ne remaneamus ingrati. Materia *ergo vt & cætera creata, Deo debitrix eſt, quando eam cum omnibus creauit ad ſuam gloriam, nec ei in aliquo debitor eſt.*

7. Materia mala eſſe non poteſt, ſi æterna eſt: aut, ſi malum æternum eſt, immutabile & inſuperabile eſt. cont. Hermog. cap. 11. per totum. & 12. in p.

Et tamen vnde nobis perſuadet Hermogenes malam eſſe Materiam? non enim poterit non malum dicere cui malum adſcribit. Nam definimus diminutionem & ſubjectionem capere non poſſe quod ſit æternum, vt alij coæterno inferius deputetur. Ita & nunc nec malum dicimus competere illi, quia nec ſubjici ex hoc poſſit, quod nullo modo poteſt ſubjici, quia æternum eſt. Sed cum aliàs ſummum bonum conſtet eſſe, quod ſit æternum, vt Deus, per quod ſolus eſt Deus, dum æternus eſt; & ita bonus, dum Deus: quomodo materiæ inerit malum, quàm vt æternam, ſummum bonum credi neceſſe eſt? Aut, ſi quod æternum eſt, poterit & mali capax eſſe, poterit hoc & in Deum credi: & ſine cauſa geſtiuit malum à Deo transferre, ſi competit & æterno, competendo materiæ. Iam verò ſi quod æternum eſt, malum poteſt credi, inuincibile & inſuperabile erit malum vt
a 1. Cor. 5. 13. æternum: & ita nos fruſtra laboramus de [a] *auferendo malo ex nobis ipſis*, tum & Deus hoc
fruſtrà mandat & præcipit: immò & judicium fruſtrà conſtituit Deus; iniuſtitiâ vtique
Matth. 25. 41. punitурus. Quod ſi tunc erit mali finis, cùm præſes eius diabolus abierit in ignem, quem
præparauit illi Deus & angelis eius, prius in puteum abyſſi relegatus, cùm reuelatio filio-
Apoc. 20. 3. rum Dei redemerit conditionem à malo, vtique vanitati ſubjectam; cùm reſtituta inno-
Rom. 8. 19. centia & integritate conditionis, pecora condixerint beſtiis, & paruuli de ſerpentibus lu-
ſerint; cùm Pater Filio poſuerit inimicos ſub pedes: vtique operarios mali. vtique ſi finis
Eſa 11. 6. 7. 8. malo competit, neceſſe eſt competierit initium, eritque materia habens initium, habendo
& finem mali. Quæ enim malo deputantur, ſecundùm mali ſtatum computantur. Age
Pſal. 109. 2. nunc malam ac peſſimam credamus eſſe materiam, vtiq. natura; ſicut Deum bonum &
optimum credimus, proinde natura. porro naturam certam & fixam haberi oportebit tam
1. Cor. 15. 25. in malo perſeuerantem apud materiam, quàm in bono apud Deum inconuertibilem &
Cap. xii. indemutabilem. Scilicet quia ſi demutabitur natura in materia de malo in bonum, demutari poterit & in Deo de bono in malum.

MATERIA. 7. SCHOL.

Ex hoc, *in quantum Hermogenes dicit malam eſſe materiam, nec ſic poteſt Deo ſubiici. Licet enim malam fateremur, eo ipſo quod facit æternam, Deo ſubiici non poteſt, vtpote ei æqualis, & coæterna.* In Devm, *de Deo.* Geſtivit, *fruſtra ſe probare voluit gloria Dei zelatorem, omne malum ab eo eliminans.* A nobis ipſis, *qui materia mala conſtamus, à principio intrinſeco mali ſumus.* Auferendo. *Alludit ad 1. Cor. 5. 13.* Eos qui foris ſunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipſis. *Syr.* Tollite ſceleratum è medio veſtri. Inivstitia, *iniuſtè.* Revelatio filiorvm. *Rom.* 8. 19. Expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens, &c. *Aug. to. 4. lib. 83. qq. quæſt. 67.* Benè additum eſt, non ſi[illegible]: homo quippe ſponte peccauit, ſed non C ſponte damnatus eſt. Peccatum itaque fuit ſpontaneum, contra præceptum facere veritatis: peccati autem pœna, ſubiici fallaciæ. Non ergo ſponte creatura ſubiecta eſt vanitati, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe: id eſt propter eius juſtitiam atque clementiam, qui neque impunitum reliquit peccatum, neque inſanabilem voluit eſſe peccantem. Quia & ipſa creatura, id eſt ipſe homo, cum jam ſignaculo imaginis *per gratiam* propter peccatum amiſſo, remanſit tantummodo creatura: & ipſa itaque creatura, id eſt, & ipſa quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, ſed tantùm vocatur creatura, liberabitur à ſeruitute interitus. *Quod ad finem mundi & reſurrectionem differtur, in qua mors vltra non erit. Aduerte, quod Aug. lib. 1. retract. cap. 26. Explicat quod*

hic

hic diceret : Quod non ita accipiendum eſt, quaſi totum amiſerit homo quod habebat imaginis Dei. Nam, ſi omnino non amiſiſſet, non eſſet propter quod diceretur Rom. 12. reformamini in nouitate mentis veſtræ. Et 2. Cor. 3. in eandem imaginem transformamur. Sed rurſum, ſi totum amiſiſſet, nihil maneret vnde diceretur Pſalmo 38. quanquam in imagine ambulet homo, tamen vanè conturbatur. REDEMERIT CONDITIONEM. *Creaturam omnem, ſiue mundum conditum.* A MALO, *à ſeruitute corruptionis, ſiue à peccatorum jam creaturis abutentium iniuſto dominio : cum omnia juxta Paulum electis creata ſint, non reprobis, vanitati & ſuperbia, & diabolo*, conſtituto Regi ſuper omnes filios ſuperbiæ, *ſubiectis.* RESTITVTA INNOCENTIA, *vel ſtrictè intellige ſtatum fœlicem reſurrectionis, ipſo ſtatu innocentiæ meliorem, in quo juxta Petrum in actis*, tempore reſtitutionis omnium, *puritas reddetur elementis, & corporibus humanis fiet reſtitutio in integrum. Ita vt ſicut in prima hominis conditione, animalia inuicem pacifica, & erga hominem innocentia erant, ſic nihil impaßibilibus corporibus nocumenti erit à creaturis, non quod velit tamen animalia, (præter ſolum hominem,) ſuſcitanda. Vel vt Eſaias tempus Chriſti Regis pacifici, primumque eius aduentum preſagiens, dixit c. 11. 6. & ſeq.* Habitabit lupus cum agno : & pardus cum hœdo accubabit : vitulus & leo & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus & vrſus paſcentur : ſimul requieſcent catuli eorum : & leo quaſi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis : & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet ; Non nocebunt, & non occident in vniuerſo monte ſancto meo. *Quæ vno verbo expreſsit Tertull.* PECORA CONDIXERINT, *domeſticis feris, in vnum paſtum conuenerint. Quod ſi myſticè impletum eſt, Gentilibus vt feris, cum Iudæis, in vnum Chriſti jugum vnitis ; quantò magis in reſurrectione & fine omnis mali? Quod cum juxta Hermogenem à materia mala procedat, ſi omne malum, vt ſupra dixit, cum diabolo eius Principe, in judicio finietur, ſic & materia finem accipiet. Ergo cum nihil finem habeat, quod ſimul non habuerit initium, materia finienda vt mala, habuit quoque initium, & proinde non eſt Deo coæterna.* MALO DEPVTANTVR. *Quæ inter mala recenſentur, vel malo infecta reputantur, in tantum inter ea quæ mala ſunt computantur, in quantum* STATVM *id eſt naturam primi & antiquißimi mali, materiæ ſcilicet, participant.*

8. *Materia ab æterno, neque bona, neque mala, perperam fingitur ab Hermogene. cont. Hermog. cap. 37. per totum.*

NVnc video te ad aliam rurſus rationem reuerti, quæ tibi nihil certi renuntiare conſueuit. Nam ſicut nec corporalem nec incorporalem infers materiam, ita nec bonam, nec malam adlegas : & proinde ſuperargumentans ; ſi enim, inquis, eſſet bona quæ ſemper hoc fuerat, non deſideraret compoſitionem Dei : ſi eſſet naturâ mala, non accepiſſet tranſlationem in melius : nec quicquam compoſitionis ſuæ adplicuiſſet illi Deus tali naturâ : in vacuum enim laboraſſet. Verba hæc tua ſunt : quorum te & alibi meminiſſe oportuerat, ne quid his contrarium inferres. Sed quoniam de mali & boni ambiguitate ſuper materiam in præteritis aliquid tractauimus, nunc ad præſentem & ſolam propoſitionem & argumentationem tuam reſpondebo. Nec dicam, & hîc te certum aliquid debuiſſe pronuntiaſſe : aut bonam, aut malam, aut tertium aliquid : ſed ne hîc, quod tibi libuit pronuntiaſſe, cuſtodiſſe. Reſcindis enim quod pronuntiaſti nec bonam nec malam : quia cum dicis, Si eſſet bona, non deſideraret componi à Deo, malam portendis : & cum adponis, Si eſſet mala naturâ, non admitteret in melius tranſlationem, bonam ſuboſtendis : atque ita & boni & mali adfinem conſtituiſti, quam nec bonam nec malam pronunciaſti. Vt autem argumentationem, qua putaſti te propoſitionem tuam confirmaturum, retundam, oppono etiam illud, Si bona fuiſſet materia ſemper, quare non deſideraſſet in melius reformari? Quod bonum, non deſiderat, aut non optat, aut non capit profectum? vt fiat de bono melius. Æquè, ſi mala naturâ fuiſſet, quare non potuerit à Deo conuerti, vt à potentiore, vt ab eo qui lapidum quoque naturam conuertere valeat in filios Abrahæ? Nempe ergo non Matth. 3.
tantum comparas Deum materiæ, ſed & ſubjicis, à quo natura materiæ deuinci & edomari in melius non potuiſſet. Sed & quam hîc non vis naturâ malam, alibi te confeſſum negabis. 9.

MATERIA 8. SCHOL.

TE, *Hermogenes*, ADLEGAS, *allegas, aſſeris.* HOC FVERAT *ſcilicet bona.* COMPOSITIONEM DEI. *Cuius copula bona fieret, cum per ſe jam eſſet.* IN MELIVS, *reformari non potuiſſet malitia eius, vtpote æterna.* NEC QVIDQVAM, *bonitatis.* TALI NATVRA, *cum talis, id eſt mala ex natura ſua eſſet, & immutabilis in bonum.* AMBIGVITATE, *quia Hermogenes nunc bonam, nunc malam, ambiguus & hæſitans dixerat.* QVOD BONVM, *ſupple, eſt.* DE BONO, &c. *Sic Apoc.* Qui juſtus eſt juſtificetur adhuc. *Aug. to. 3. lib. ſententiarum ſent.* 27. Nemo tam eruditus, nemo tam doctus eſt, qui ſuperna illuſtratione non egeat. Non enim vlla iſta diuinorum bonorum augmenta ſufficiunt, vt non ſemper ſuperſit, quod mens rationalis & intelligendum deſideret, & gerendum. S. Aug.

9. *Et ibidem cap. 43 in m. ad f.*

DE natura materiæ quoties cadas, accipe. Suprà dicis : Si autem eſſet materia naturâ mala, non accepiſſet tranſlationem in melius : nec Deus aliquid compoſitionis accommodaſſet illi. in vacuum enim laboraſſet. Finiſti igitur duas ſententias, nec materiam naturâ malam, nec naturam eius à Deo potuiſſe conuerti. Horum immemor, poſtea infers : At vbi accepit compoſitionem à Deo, & ornata eſt, ceſſauit à naturâ. Si in bonum

reformata eſt, vtique de malo reformata eſt. Et ſi per compoſitionem Dei ceſſauit à natura mali, natura ceſſauit ergo, & mala fuit natura ante compoſitionem, & deſinere potuit à natura poſt reformationem. *Et cap. 35. in m. ad f.* Quæ eſt iſta ratio recta, quæ nihil recti renuntiat, id eſt nihil certi? niſi fallor enim, omnis res aut corporalis, aut incorporalis ſit, neceſſe eſt: (vt concedam interim eſſe aliquid incorporale de ſubſtantiis duntaxat, cùm ipſa ſubſtantia corpus ſit rei cuiuſque) certè poſt corporale & incorporale nihil tertium. Age nunc ſit & tertium, quod illa recta ratio Hermogeniana compererit, quæ neque corporalem neque incorporalem materiam facit: vbi eſt? quale eſt? quid vocatur? quid deſcribitur? quid intelligitur? Tantùm hoc ratio renuntiauit, nec corporalem materiam, nec incorporalem.

MATERIA. 9. SCHOL.

CADAS, *in errorem incidas. Omnia per ſe plana ſunt & expoſitione non indigent.* QVÆ EST ISTA RATIO. *Hermogenis.* ALIQVID INCORPORALE. *Nempe animam & Angelum, quanquam juxta errorem ſuum eam ſubſtantiam corpoream faciat. Hic autem ſubſtantiam ſumit pro corpore, id eſt exiſtentia ſolida cuiuſque rei. Ridet Hermogenem fingentem materiam, quæ neque corporea, neque incorporea ſit. Quod autem ſubſtantia materiæ mala non ſit, probat Aug. lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 8. vbi ridet Manichæos.* Quodam, inquit, dicente nullam ſubſtantiam malam eſſe, vnus de primatibus huius hæreſis, quem familiarius crebriuſque audiebamus, dicebat, vellem ſcorpionem in manu hominis ponere, ac videre vtrum non ſubtraheret manum. Quod ſi faceret, non verbis, ſed re ipſa conuinceretur aliquam ſubſtantiam malam eſſe, quandoquidem illud animal eſſe ſubſtantiam non negaret, &c. Quis meliuſculè imbutus & eruditus non videat per inconuenientiam corporalis temperationis hæc lædere, ac rurſus per conuenientiam non lædere, imò & ſæpè etiam commoda non S. Aug.

A parua conferre? Nam ſi illud venenum per ſeipſum malum eſſet, eundem Scorpionem magis priuſque interimeret. At contra ſi ei penitus aliquo pacto detrahatur, ſine dubitatione interiret. Ergo illius corpori malum eſt amittere quod noſtro recipere. Item illi bonum eſt habere id, quo nobis bonum eſt carere. Erit ergo eadem res & bonum & malum? nullo modo: ſed malum eſt quod contra naturam eſt: hoc enim & beſtiæ illi, & nobis malum eſt, id eſt ipſa inconuenientia, quæ ſine dubio non eſt ſubſtantia, imò eſt inimica ſubſtantiæ. *De ſubſtantia autem incorporea animæ, lib. de vera Relig. c. 23.* Cum omnis S. Aug. anima rationalis aut peccatis ſuis miſera ſit, aut rectè factis beata, omnis autem irrationalis, aut cedat B potentiori, aut pareat meliori, aut comparetur æquali, aut certamen exerceat, aut damnato noceat; & omne corpus ſuæ animæ ſeruiat, quantum pro eius meritis, & pro rerum ordine ſinitur, nullum malum eſt naturæ vniuerſæ, ſed ſua cuique culpa ſit malum.

10. *Materia Hermogenis fruſtra informis dicitur, quæ tot induta formis inducitur. Cont. Hermog. cap. 30. in m. ad f.*

VAniſſimum denique, vt materia quæ informis inducitur, de tot formarum vocabulis informis adſeueretur, non edito quid ſit illud corpus confuſionis, quod vnicum vtique credendum eſt, ſi informe eſt: vniforme etenim, quod informe eſt. Informe autem quod ex varietate confuſum eſt, vnam habeat neceſſe eſt ſpeciem; quod non habet ſpeciem, dum ex multis vnam habet ſpeciem. Ceterùm, aut habebat in ſe ſpecies iſtas materia, de quarum vocabulis intelligenda eſſet; tenebras dico, & abyſſum, & ſpiritum, & Gen. 1. 3. aquas, aut non habebat. Si enim habebat, quomodo inducitur non habens formas? Si non habebat, quomodo agnoſcitur?

MATERIA. 10. SCHOL.

VANISSIMVM, *ſupple eſt.* NON EDITO. *Cum non dixeris, &c* CORPVS CONFVSIONIS, *corpus materiæ confuſum & informe.* VNIFORME. *Ouid. 1. Metam.* Vnus erat toto naturæ vultus in orbe, &c. VOCABVLIS *nominibus cognoſcenda eſt facta formoſa.* TENEBRAS DICO, &c. *Gen. 1.* Terra autem erat inanis & vacua 70. *Inuiſibilis & incompoſita* & tenebræ erát ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. QVOMODO AGNOSCITVR. *Informe enim & inuiſibile & incompoſitum videri & intelligi non poteſt. Aug. lib. 12. Confeſſ. Cum de terra inuiſibili* S. Aug. *& incompoſita, & tenebris, ſic cap. 3. & ſeq.* Nonne tu Domine docuiſti me, quod priuſquam iſtam informem materiam formares atque diſtingueres, non C erat aliquid: non color, non figura, non corpus, non ſpiritus, non tamen omnino nihil? erat quædam formitas ſine vlla ſpecie. Quid ergo vocaretur, quo etiam ſenſu tardioribus vtcumque inſinuaretur, niſi vſitato aliquo vocabulo? quid autem in omnibus mundi partibus reperiri poteſt propinquius informitati omnimodæ, quàm terra & abyſſus? minus etiam ſpecioſa ſunt pro ſuo gradu infimo, quàm cætera ſuperiora perlucida & luculenta omnia. Cur ergo non accipiam informitatem materiæ, quam ſine ſpecie feceras? vnde ſpecioſum mundum faceres, ita commodè hominibus intimatam, vt appellaretur terra inuiſibilis & incompoſita.

11. *Et ibid. cap. 32. à m.*

REſpondebitur fortaſſe ex diuerſo: Planè factas eas, ſed ex materia. Vt ſtilus quidem Moyſi; *Et tenebræ ſuper abyſſum, & Spiritus Dei ſuper aquas ferebatur*, materiam ſonet, cæteras verò ſcripturæ, quæ ex materia factæ ſint, ſpecies in diſperſo demonſtrent. Ergo

ſicut terra de terra, ita & abyſſus ex abyſſo, & tenebræ ex tenebris, & ſpiritus & aquæ ex ſpiritu & aquis conſtiterunt. Et ſicut ſuprà diximus, non potuit informis fuiſſe materia, ſi ſpecies habebat, vt & aliæ ex ea ſint confectæ; niſi quod non aliæ, ſed ipſæ ex ſemetipſis: ſi quidem non capit diuerſas fuiſſe quæ iiſdem nominibus eduntur. quo jam operatio diuina otioſa videri poſſit, ſi quæ erant fecit: cùm generoſior eſſet, quæ non erant facta, ſi fierent.

MATERIA. 11. SCHOL.

EX DIVERSO, *ab Hermogene ſcilicet aduerſo veræ ſententiæ: factas quidem à Deo rerum ſpecies, ſed non ex nihilo, ſed ex materia æterna. Vt textus quidem Moyſi loquentis de tenebris & abyſſo, loquatur ſub his nominibus de materia informi, alij verò loci Scripturæ ſingulas rerum ſpecies probent, factas ex materia.* ERGO SICVT, &c. *Iam reſpondet Tertull. ex his concludi contra Hermogenem materiam non fuiſſe prorſus informem, cum ſpecies & formas rerum contineret, quæ ex ea ſint productæ; niſi malit dicere, eaſdem ſpecies, ex ſeipſis productas.* NON CAPIT, *dici non poteſt, intellectus capere non poteſt.* ALIÆ, *ſpecies ſcilicet.* EDVNTVR, *vocantur, vel producuntur iiſdem nominibus appellata.* QVÒ, *vt inde.* OTIOSA, *nihil Dei potentia operata eſt, ſi res ex jam ſimilibus præjacentibus, & latentibus in materia formis factæ ſunt.* GENEROSIOR. *Cenſeretur Deus multò nobilior in potentia, ſi omnino de nouo fierent ab eo, quæ non erant facta.* A *Alij ſic legunt referendo ad ipſa opera, minus ſcitè, quàm ad ipſum opificem;* Cum generoſiora eſſent, quæ non erant facta, quàm ſi fierent. *Quia jam ipſa cum materia in qua erant, coæterna erant. Aug. lib. 12. Confeſſ. c. 8.* Illud totum propè nihil erat, quoniam adhuc omnino informe erat: jam tamen erat, quod formari poterat. Tu enim Domine feciſti mundum de materia informi *quam cap. 3. dixerat ante omnia feciſſe de nihilo* quam feciſti de nulla re, penè nullam rem, vnde faceres magna, quæ miramur filij hominum, &c. Terra autem ipſa quam feceras, informis materies erat, quia inuiſibilis erat, & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum. De qua terra inuiſibili & incompoſita; de qua informitate, de quo penè nihilo faceres hæc omnia quibus ipſe mutabilis mundus conſtat. S. Aug.

12. *Materia informis, mundi formoſi ſpeculum eſſe non potuit. Cont. Hermog. cap. 40. per totum.*

DIcis in melius reformatam materiam, vtique de deterioribus: & vis meliora, deteriorum exemplarium ferre. Confuſa res erat, nunc verò compoſita eſt. Et vis ex compoſitis, incompoſita præberi. Nulla res ſpeculum alterius rei, id eſt non coæqualis. Nemo ſe apud tonſorem pro homine mulum inſpexit: niſi ſi qui putat in hac extructione mundi, diſpoſitæ jam & comptæ, informem & incultam materiam reſpondere. Quid hodie informe in mundo? quid retro ſpeciatum in materia, vt ſpeculum ſit mundus materiæ? Cùm ornamenti nomine, ſit penes Græcos mundus, quomodo inornatæ materiæ imaginem refert, vt dicas totum eius partibus cognoſci? Certè ex illo toto erit etiam hoc, quod non venit in deformationem. Et ſuprà edidiſti, non totam eam fabricatum. Igitur vel hoc rude & confuſum & incompoſitum non poteſt in expolitis & diſtinctis & compoſitis recognoſci, quæ nec partes materiæ appellari conuenit, cum à forma eius, ex mutatione, diuiſa receſſerunt.

MATERIA. 12. SCHOL.

DICIS, *Hermogenes,* EXEMPLARIVM, *exemplar. Vis Deum ſumpſiſſe ex informi & mala materia, exemplar, juxta quod meliores rerum ſpecies efformaret.* ALTERIVS, *diuerſæ, contrariæ, vel vt exponit ſubdens,* non coæqualis rei. APVD TONSOREM. *Irridet Hermogenem, cum ſpeculum tonſor porrigit attonſo, non muli ſed hominis ſpeciem repræſentat.* NISI, &c. *Niſi fortè quis ſic cæcutiat, vt dicat diſpoſitæ extructioni mundi ornati & formoſi, materiam informem eſſe ſimilem.* RETRO SPECIATVM, *ante mundum conditum & ſpecies eius diſtinctas, quid formoſum in materia? quæ ſpecies in eo diſtincta?* NOMINE, *ſupple donatus. κόσμος enim ornatum & pulchrum ſignificat.* TOTVM, *mundum.* IN DEFORMATIONEM. *Magna pars ornatus mundi eſt, quod nulla pars eius ſit deformis, ſed quælibet eius ſpecies, vel in ſe conſiderata, ornata eſt, vel ſi deformis apparet, vt in monſtris, etiam formoſa eſt, in quantum refertur ad ſpeciem & ornatum vniuerſi. Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 22.* S. Aug. *vbi de feris, venenis & aliis creaturis nocinis:* Nec attendunt quam vel in ſuis locis naturiſque vigeant, pulchroque ordine diſponantur: quantumque vniuerſitati rerum pro ſuis portionibus decoris, tan- B quam in communem Rempublicam conferant, vel nobiſipſis, ſi eis congruenter atque ſcienter vtamur, commoditatis attribuant: Itaut venena ipſa, quæ per inconuenientiam pernicioſa ſunt; conuenienter adhibita in ſalubria medicamenta vertantur. *Vide eundem lib. 1. de Gen. cont. Manich. cap. 16. & lib. 3. de Gen. ad literam cap. 14. Et nominatim de monſtris lib. 16. de Ciuit. cap. 8. vbi concludit de monſtruoſis hominibus & gentibus:* Deus Creator eſt omnium, qui vbi & quando creari quid oporteat, vel oportuerit, ipſe nouit: ſciens vniuerſitatis pulchritudinem, quarum partium vel ſimilitudine, vel diuerſitate contexat. Sed qui totum inſpicere non poteſt, tanquam deformitate partis offenditur: quo- S. Aug. C niam cui congruat, & quo referatur ignorat. EDIDISTI, *dixiſti.* NON TOTAM, *materiam ſcilicet, in mundi compoſitionem impenſam.* VEL HOC, *quod ex ea rude & informe manſit, non applicatum mundo formando, ſaltem agnoſci non poteſt in partibus mundi formoſis & ſpecioſis, id eſt ſua ſpecie & ornatu fruentibus: cum dictæ ſpecies,* IN MVTATIONE *in formatione mundi, à deformitate informis materiæ fuerint ſeparatæ.*

13. *Materiam in loco & per partes ponit, ſibi contrarius Hermogenes. Cont. Hermog. cap. 38. & 39. per totum.*

DE ſitu materiæ id tracto, quod & de motu, vt peruerſitatem tuam traducat. Subjacentem facis Deo materiam, & vtique locum illi qui ſit infra Deum. In loco ergo

materia. Si in loco, ergo intra locum: ſi intra locum, ergo determinatur à loco, intra quem eſt: ſi determinatur, habet lineam extremam, quam, quantum propriè pictor, agnoſcis finem eſſe omni rei, cuius linea extrema eſt. Non ergo erit infinita materia, quæ dum in loco eſt, à loco determinatur; & dum determinatur ab illo, extrema eum linea patitur. At tu infinitam facis, dicens: Infinita eſt autem, eo quod ſemper eſt. Et ſi qui diſcipulorum tuorum voluerit argumentari, quaſi infinitatem æuo, non modo corporis intelligi velis: atquin corporaliter infinitam, corporaliter immenſam, & incircunſcriptam, ſequentia oſtendunt. Vnde, inquis, nec tota fabricatur, ſed partes eius. Adeo corpore infinita, non tempore eſt. Et obduceris, corpore eam infinitam faciens, cùm locum ei adſcribens, intra locum & extremam loci lineam includis. Sed tamen cur non totam eam formauerit Deus, non ſcio; niſi quà aut inualidus, aut inuidus. Itaque dimidium eius, quæ non tota formata ſit quæro, vt qualis tota fuerit agnoſcam. Debuerat enim Deus vt exemplarium antiquitatis ad gloriam operis palam feciſſe. Sit nunc definitiua, ſicut rectius tibi videtur, per demutationes ſuas & tranſlationes: ſit & comprehenſibilis, vt quæ fabricatur, inquis, à Deo, quia & conuertibilis, & demutabilis, & diſpartibilis. Demutationes enim eius, inquis, diſpartibilem eam oſtendunt. Et hîc à lineis tuis excidiſti, quibus circa perſonam Dei vſus es, præſcribens Deum illam non ex ſemetipſo feciſſe, quia in partes venire non poſſet qui ſit æternus & manens in æuum, ac per hoc immutabilis & indiuiſibilis. Si & materia eadem æternitate cenſetur, neque initium habens neque finem, eadem ratione non poterit pati diſpertitionem & demutationem, qua nec Deus. In æternitatis conſortio poſita, participet cum illo neceſſe eſt & vires, & leges, & conditiones æternitatis. Æquè cum dicis, Partes autem eius omnia ſimul ex omnibus habent, vt ex partibus totum dinoſcatur. Vtique eas partes intelligi vis, quæ ex illa prolatæ ſunt, quæ hodie videntur à nobis. Quomodo ergo omnia ex omnibus habent, vtique ex priſtinis, quando quæ hodie videntur, aliter habeant quàm priſtina fuerunt?

Caput XXXIX.

MATERIA. 13. SCHOL.

DE SITV, *in quo loco & quomodo ſita ſit à te.* TRADVCAT, *palam faciat & manifeſtam.* LOCVM ILLI, *ſupple facis.* PROPRIE PICTOR, *artem eius ſtylo ſuo pungit, de linea loquens quæ circumſcribat extremam materiæ partem, quam vult eſſe in loco.* PATITVR. *Recipit locum, arctatur loco, & locum eius extrema loci linea & terminus materiam recipiens, eam quoque cum ſuo loco continente claudit & limitat.* SI QVI, *ſi quis à te inſtructus, pro te contra nos diſputare voluerit, & dicere nobis, te infinitam cenſuiſſe materiam, non quidem propter extenſionem corporalem, ſed propter durationem æternam.* ATQVIN, *quinimo, reſpondet Tertul. Verba Hermogenis ſequentia probant eum ſenſiſſe materiam etiam corporali extenſione infinitam.* NEC TOTA, &c. *Tota materia in totius mundi fabricam impenſa non eſt, ſed aliqua tantum eius partes. Quàm ergo immenſa, quam totus orbis totam non capiat; cuius partes vniuerſo fabricando ſuffecerint.* OBDVCERIS, *contradictorius tibi argueris.* EXEMPLARIVM ANTIQVITATIS, *antiquiſſimum rerum omnium exemplar & prototypum.* DEFINITIVA, *finita.* LINEIS TVIS. *Rurſum pungit pictorem: à* A *præſcriptis terminis exceßiſti.* NON EX SEMETIPSO. *Aug. lib. de natura boni contra Manichæos cap.26.* Deus omnia quæ de ſe non genuit, ſed per Verbum ſuum fecit. *Et cap. 27. ex Rom. 11. 36.* Quoniam ex ipſo & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo autem, non hoc ſignificat, quod, de ipſo. Quod enim de ipſo eſt, poteſt dici ex ipſo: non autem omne quod ex ipſo eſt, rectè dicitur, de ipſo. Ex ipſo enim cœlum & terra, quia ipſe fecit ea, non autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. IN PARTES VENIRE. *Diuidi in partes.* CENSETVR, *æſtimatur à te, eadem cum Deo æternitate frui.* OMNIA, *facta à Deo ex materia, partes in ſe habens materiæ, &c.* DINOSCATVR, *dignoſcatur.* B *Vult Hermogenes totam materiam cognoſci ex omnibus partibus ſuis toto mundo diſperſis, cum ſupra dixerit, totam materiam non fuiſſe impenſam.* OMNIA, *creata.* EX *omnibus.* MATERIÆ PARTIBVS. EX PRISTINIS, *partibus materia ipſi coæternis quæ erant inuiſibiles, vt & informes.* ALITER HABEANT, *ſe habeant, vel habeant alio modo partes materiæ jam formatas, quod prius non erant.* QVANDO, *quandoquidem.* S. Aug.

14. Materiæ motus, ex Hermogene, turbulentus & placidus. Cont Hermog. cap.41. & 42. per totum. & 43. ad m.

REuertor ad motum, vt vbique te lubricum oſtendam. Inconditus, & confuſus, & turbulentus fuit materiæ motus. Sic enim & ollæ vndique ebullientis ſimilitudinem apponis. Et quomodo alibi alius à te adfirmatur? Cum enim vis materiam nec bonam nec malam inducere; Igitur, inquis, ſubjacens materia æqualis momenti habens motum, neque ad bonum, neque ad malum plurimum vergit. Si æqualis momenti, jam non turbulentus, nec cacabacius; ſed compoſitus, & temperatus; ſcilicet, qui inter bonum & malum ſuo arbitrio agitatus, in neutram tamen partem pronus & præceps, mediæ (quod aiunt) aginæ æquilibrato impetu ferebatur. Hæc inquies non eſt, hæc turbulentia & paſſiuitas non eſt; ſed moderatio, & modeſtia, & juſtitia motationis neutram in partem inclinantis. Planè ſi huc & illuc, aut in alterum magis proclinaret, tunc inconcinnitatis, & inæqualitatis, & turbulentiæ denotari mereretur. Porro ſi neque ad bonum, neque ad malum pronior erat motus, vtique inter bonum & malum agebatur: vt ex hoc quoque materiam determinabilem appareat, cuius motus nec malo nec bono pronus, eo quod in neutrum vergebat, intra vtrumque ab vtroque pendebat, & hoc nomine ab vtroque deter-

minabatur. Sed & bonum & malum in loco facis, cum dicis motum materiæ in neutrum
eorum fuiſſe propenſum. Materia enim quæ in loco erat, neque huc neque illuc deuer-
gens, in loca non deuergebat, in quibus erat bonum & malum. Dans autem locum bono
& malo, corporalia ea facis, faciendo localia; quia quæ locum habent, prius eſt vt corpo-
ralia ſint. Denique incorporalia proprium locum non haberent, niſi in corpore, cùm cor-
pori accidunt. Ad bonum autem & malum non deuergente materia, vt aut corporalia aut
localia non deuergebat. Bonum ergo & malum, erras, ſi ſubſtantias eſſe vis. Subſtantias
enim facis quibus loca adſignas. Loca autem adſignas, cum materiæ motum ab vtraque
regione ſuſpendis. Diſperſiſti omnia, ne de proximo quàm contraria ſibi ſint relucerent. CAPVT
At ego colligam ſingula, & conferam. Inconditum adſeueras motum materiæ, eamque XLII.
adjicis ſectari informitatem: dehinc alibi, deſiderare componi à Deo. Deſiderat forma-
tionem quæ ſectatur informitatem? aut ſectatur informitatem quæ deſiderat formatio-
nem? Non vis videri, Deum æquari materiæ: & ſubjicis, habere illam cum Deo com-
munionem. Impoſſibile enim, inquis, non habentem illam commune aliquid cum Deo,
ornari eam ab ipſo. atquin ſi commune aliquid habebat cum Deo, non deſiderabat exor-
nari ab ipſo, pars ſcilicet Dei per communionem. Aut & Deus poterat ornari à materia,
habendo cum illa aliquid & ipſe commune, & jam in hoc neceſſitati ſubjicis Deum, ſi fuit
aliquid in materia propter quod eam formaret. Commune autem inter illos facis, quòd à
ſemetipſis, & ſemper mouentur. Quid minus materiæ quàm Deo adſcribis? Totum con-
ſortium diuinitatis hoc erit, libertas & æternitas motus. Sed Deus compoſitè, materia in-
conditè mouentur. Tamen diuinum proinde, motu proinde libero & æterno. Atquin plus
materiæ das, cui licuit ſic moueri quomodo Deo non licuit. De motu & illud notaue- CAPVT
rim. Nam, ſecundum ollæ ſimilitudinem ſic erat, inquis, materiæ motus, antequam diſpo- XLIII.
neretur, concretus; inquietus, inadprehenſibilis præ nimietate certaminis. Dehinc ſub-
jicis: Stetit autem in Dei compoſitionem; & inadprehenſibilem habuit conditum motum
præ tarditate inconditi motus. Suprà certamen motui adſcribis, hic tarditatem.

MATERIA. 14. SCHOL.

AD MOTVM, *quem materiæ tribuis.* LVBRICVM, *verſatilem te & mobilem ſimilemque materiæ tuæ inconſtantiâ probem.* INCONDITVS *per te inordinatus eſt materiæ motus, & ſimilis aquæ bullienti in olla.* ADFIRMATVR. *Frequenter ſic componit, & ſequenti numero* adparet, adpropinquat, &c. SVBIACENS, *Deo*, ÆQVALIS MOMENTI, *in æquilibrio poſita.* CACABACIVS, *ad inſtar cacabi feruentis.* AGINÆ, *ſic & libro de pudicitia cap.* 9. Non admittetur exemplorum adæquatio, licet in agina congruentiſſima. *Feſtus vult* Aginam *eſſe foramen cui inſeritur ſcapus trutinæ, in quo vertitur trutina: vt ſit mediâ aginâ conſiſtens trutina, cum ſtat in æquilibrio nullam in partem inclinans, cuius in medietullio lingula trutinæ verſatur. Hinc natum Prouerbium judicum & arbitrorum, & virtutum conſtitutarum inter duo extrema vitiorum.* INQVIES, *inquietudo, vel materia inquieta non eſt.* PASSIVITAS, *paſſio inquieta, libertas mala, inconſtantia, patiens motum verſatilem huc & illuc.* MOTATIONIS, *motionis.* IVSTITIA, *æquilibrium.* DENOTARI. *Nota probroſa affici.* ACCIDVNT, *adueniunt.* ERRAS, *ſi, &c. ſi putes, malum habere corpoream & ſolidam ſubſtantiam. Aug. to.1. lib. 2. de moribus Manichæorum c. 2. fusè diſputat contra eos qui dicunt malum eſſe ſubſtantiam.* Quis ita eſt mente cæcus, qui non videat id cuique generi malum eſſe, quod contra eius naturam eſt? ſed hoc conſtituto, euertitur hæreſis veſtra: nulla enim natura malum, ſed quod contra naturam eſt, id erit malum. Vos autem aſſeritis quandam naturam atque ſubſtantiam malum eſſe. Accedit etiam illud, quod contra naturam quidquid eſt, vtique naturæ aduerſatur, & eam perimere nititur. Tendit ergo id quod eſt, facere vt non ſit. Nam & ipſa natura, nihil eſt aliud, quam id quod intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Itaque vt nos jam nouo nomine, ab eo quod eſt eſſe, vocamus eſſentiam, quam plerumque ſubſtantiam etiam nominamus: Ita veteres, qui hæc nomina non habebant pro eſſentia & ſubſtantia, naturam vocabant. *Sic ergo Tertullianus ante mundum conditum, negat omnino fuiſſe ſubſtantias boni vel mali inter quæ materia ſteterit indifferens.* DE PROXIMO. *Quia contraria contra ſe poſita magis eluceſcunt.* SECTARI, *rebus informibus inclinari.* VIDERI, *ſupple ſentire te, & docere talia.* PER COMMVNIONEM. *In quantum, ſcil. eo ipſo quod habebat communionem cum Deo, vnita illi quaſi pars eius cenſeri debuit: proinde cum omne quod in Deo eſt ſit ordinatum & formoſum, fruſtra optaſſet ornatum, ordinem, formam, cum jam in Deo vt pars eius, per communionem poſſideret.* PROPTER QVOD *cuius reſpectu, Deus ſe obligatum ſentiret ad materiam informem, efformandam.* TOTVM HOC, &c. *æqualitas materiæ cum eo euidens eſt, ſi ſemper mouetur, & ab æterno motus eius tranquillus eſt. Nam ex Aug. 1. Confeſſ. cap. 4.* Deus ſemper agens, & ſemper quietus. SED DEVS, &c. *Inducit objicientem ſic Hermogenem.* DIVINVM, *ſupple, aliquid ex æquo materia poſſidet, quod liberè & ab æterno moueatur.* PLVS, *quam Deo.* SIC MOVERI *inconditè & ab æterno. Vt Deus non potuerit hunc motum liberum materiæ temperare.* NIMIETATE CERTAMINIS, *partium ſcilicet materiæ, ſicut aquæ feruentis in olla, nunc ſurſum, nunc deorſum; quæ ob nimiam motus celeritatem, apprehendi non poterant, ſed nec vix percipi.* DISPONERETVR CONCRETVS. *Vult enim compoſitum hunc motum per concretionem, & compoſitionem cum Deo, qui antequam concretus eſſet, inquietus erat, & inapprehenſibilis.* PRÆ TARDITATE, *ſic ſibi contradicit qui paulò ante nimietatem dixerat.* CERTAMEN, *intellige conflictum partium materiæ, vt aquæ bullientis.*

S. Aug.

S. Aug.

15. *Materia tantùm appropinquando & apparendo, Deum ex ea omnia feciſſe, quam ſtultè ſenſit Hermogenes. Cont. Hermog. cap. 44. per totum.*

SEd & qualiter operatum facias Deum, ſequitur vt oſtendam. Planè à Philoſophis recedis; ſed tamen & à Prophetis. Stoïci enim volunt Deum ſic per materiam decucurriſſe,

quomodo mel per fauos. At tu non, inquis, pertranſiens illam facit mundum, ſed ſolummodo adparens & adpropinquans ei, ſicut facit qui decor ſolummodo adparens, & Magnes lapis ſolummodo adpropinquans. Quid ſimile Deus fabricans mundum, & decor vulnerans animum, aut Magnes adtrahens ferrum? Nam etſi adparuit Deus materiæ, ſed non vulnerauit illam, quod decor animam: & ſi adpropinquauit, ſed non cohæſit illi, quod Magnes ferro. Puta nunc exempla tua competere. Certè ſi adparendo & adpropinquando materiæ, fecit ex illa Deus mundum, vtique ex quo adparuit fecit, & ex quo adpropinquauit. Ergo quando non fecerat retro, nec adparuerat illi, nec adpropinquauerat. Et cui credibile eſt, Deum non adparuiſſe materiæ, vel quà conſubſtantiali ſuæ per æternitatem? ab ea longè fuiſſe quem credimus vbique eſſe, & vbique adparere? cui etiam inanimalia & incorporalia laudes canunt apud Danielem. Quantus hic locus, in quo Deus à
Dan. 3. materia tantum diſtabat, vt neque adpareret, neque adpropinquaret ante mundi moli-
57. & ſeq. tionem? credo peregrinatus eſt ad illam de longinquo, cum primum ei voluit adparere & adpropinquare.

MATERIA. 15. SCHOL.

Sed tamen. *Licet tolerabile ſit Philoſophos non ſequi Stoicos, volentes Deum per materiam tranſiſſe ſicut mel fluit per fauos: criminoſum tamen & hæreticum eſt à Prophetis recedere, creationem mundi, & ipſius materiæ ex nihilo per ſolam Dei omnipotentiam aſſerentibus* Qui decor, *aliquis decor & forma apparens, & ſola ſua præſentia alliciens oculos, & cor vulnerans.* Quid simile, *ſupple factum eſt, cum Deus mundum condidit ex materia.* Etsi adparvit, *eſto apparuerit, præſentem vultum ſuum formoſum exhibuerit materiæ Deus.* Qvod decor, *quod facit decor, qui cor intuentis & appropinquantis vulnerat.* Competere, *conuenire.* Retro, *prius, tota æternitate.* Vel qva, *vel ſaltem, in quantum ſubſtantia materiæ Deo coæterna fuit.* B Ab ea lon-
S. Aug. ge. *Aug. lib. 1. Confeſſ. c. 2.* Quò te inuoco, cum in te ſim? Aut vnde venias in me? quò enim recedam extra cœlum & terrã, vt inde veniat Deus meus, qui dixit, cœlum & terram ego impleo? capiũtne ergo te cœlũ & terra, quoniam tu imples ea? an imples & reſtat, quoniam non te capiunt? & quò refundis quidquid impleto cœlo & terra reſtat ex te? an nõ opus habes, vt à quoquam contínearis, qui contines omnia, quoniam quæ imples, continendo imples? non enim va- A ſa quæ te plena ſunt, ſtabilem te faciunt; quia & ſi franguntur, non effunderis, & cum effunderis ſuper nos, non tu iaces, ſed erigis nos, nec tu diſpergeris, ſed colligis nos: ſed qui imples omnia, te toto imples omnia. Inanimalia, &c. *vt ignis, grando &c.* Incorporalia, *vt Angeli & Spiritus rationales, vel incorporalia intelligit, ſubſtantias minus palpabiles, vt aërem & ventum.* Apvd Danielem, *in cantico puerorum, quod licet non habeatur in Hebr. tamen Aug. Tertull. aliique Patres vt canonicum receperunt. Sed & Pſal. 148. Inducit omnia Deum laudantia. In quem Aug.* Sunt quædam, quæ habent ſpiritum laudandi Deum in eo affectu quo eis placet Deus: nemo S. Aug.
B enim laudat, niſi quod ei placet. Sunt autem quæ ſpiritum vitæ & intellectum ad laudandum Deum non habent, ſed quia & ipſa bona ſunt, & in ordine ſuo integrè diſpoſita ſunt, & ad pulchritudinem vniuerſitatis referuntur, quam condidit Deus, ipſa quidem per ſe voce ſua, & corde ſuo non laudãt Deum: ſed cum ab intelligentibus conſiderantur, per ipſa laudatur Deus, & cum per ipſa laudatur Deus, quodammodo & ipſa laudant Deum. Molitionem. *Creationem.*

MATTHÆVS.

Matthæus fideliſſimus Euangeliſta, generationem Chriſti veram probat ex parentibus.
De carne Chri. cap. 22. à p.

Ipſe in primis Matthæus, fideliſſimus Euangelij commentator, vt comes Domini, non aliam ob cauſam, quàm vt nos originis Chriſti carnalis compotes faceret, ita exorſus eſt: *Liber genituræ Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham.* His originis fontibus genere ma-
Matth. 1. 1. nante, cùm gradatim ordo deducitur ad Chriſti Natiuitatem, quid aliud quàm caro ipſa Abrahæ, & Dauid, per ſingulos traducem ſui faciens, in Virginem vſque deſcribitur, inferens Chriſtum?

MATTHÆVS. SCHOL.

Commentator, *ſcriptor.* Vt comes, *inde fideliſſimum dixit, quia viſa & audita à Chriſto fidelius narrare potuit, vel ex quo telonium relinquens ſequutus eſt Ieſum, nuſquam reliquit; nec ad telonium regreſſus eſt. Aug. de conſenſu Euang. lib. 1. c. 3.* Ipſe Dauid
S. Aug. cuius non fruſtra crebrius filius dictus eſt, quàm filius Abrahæ, & quem communiter tenuerunt Matthæus & Lucas: Ille, à quo per Salomonem deſcenderet; iſte ad quem per Nathan aſcenderet. Quanquam apertè Rex fuit, figurauit tamen & Sacerdotis perſonam, quando panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis Sacerdotibus, &c. Cum ergo Matthæus circa Regis, Lucas circa Sacerdotis perſonam gereret intentionem, vtrique humanitatem Chriſti maximè commenda- C runt. *Et lib. 17. contra Fauſtum Manich. c. 3.* O mirabilem inſaniam, de Chriſto aliquid narranti nolle S. Aug.
credi Matthæo, & velle credi Manichæo, &c. cur ex ore Ioannis cõdiſcipuli ſui non poſſet vera Matthæus audire de Chriſto vbi ille affuit, & ipſe non affuit, ſi ex libro Ioannis poſſumus vera loqui de Chriſto, non ſolum nos tanto poſt nati, ſed etiam poſt nos alij naſcituri? hinc enim non ſolum Matthæi, verum etiam Lucæ ac Marci Euangelium, qui eoſdem diſcipulos ſecuti ſunt, in non imparem authoritatem receptum eſt. Huc accedit, quia & ipſe Dominus, potuit narrare Matthæo, quod, antequam eum vocaſſet, cum iis egerat, quos prius vocauerat. Liber genitvræ, *generationis.* Fontibvs, *auis Chriſti.* Genere, *progenie deſcendente.* Tradv-

CEM SVI, *caro auorum Christi ſe traduxit & propagatur per ſingulos ab eis gradatim deſcendentes vſque ad Beatam Virginem.* INFERENS CHRISTVM. *Caro ſcilicet Abraha & Dauid propagata Chriſtum protulit.*

MATHVSALEM.

Mathuſalem, an ſuperſtes diluuio. 1. de Cult. fœm. cap. 3. à p.

Recordentur pronepotem ipſius Enoch, fuiſſe ſuperſtitem cataclyſmi, Noë; qui vtique domeſtico nomine & hereditaria traditione audierat, & meminerat, de proaui ſui penes Deum gratia, & de omnibus prædicatis eius: cum Enoch filio ſuo Mathuſalæ nihil aliud mandauerit, quàm vt notitiam eorum poſteris ſuis traderet. Igitur ſine dubio potuit Noë in prædicationis delegatione ſucceſſiſſe, vel quia & aliàs non tacuiſſet, tam de Dei conſeruatoris ſui diſpoſitione, quàm de ipſa domus ſuæ gloria.

MATHVSALEM. SCHOL.

A RECORDENTVR, *librũ Enoch de quo immediatè primo dixerat, à diluuio potuiſſe ſaluari. Pronepotem autem Enoch ſubjicit fuiſſe Noë, ſed interruptio familiaris Tertulliano dubium reliquit, An ſimpliciter Cataclyſmum Noë dicere voluerit, an verò Noë pronepotem Enoch, Cataclyſmo ſuperſtitem. Nec fruſtra dubitem; quærit enim Aug. lib. 15. de Ciuit. cap. 10. & 11. agens de diſcrepantia ſupputationis Hebræorum & 70. Sic enim capite 10.*
S. Aug. (*vbi de Mathuſalem.*) Antequam gigneret filium qui vocatus eſt Noë, ſex annos minus habet in Hebræis, quàm in noſtris: poſtea verò quam eum genuit, triginta amplius in eiſdem quàm in noſtris. *Et cap. 11.*
B
S. Aug. Per hanc autem diſcrepantiam Hebræorum codicum atque noſtrorum exoritur illa famoſiſſima quæſtio; vbi Mathuſalem quatuordecim annos vixiſſe poſt diluuium computatur, cum Scriptura ex omnibus qui in terra tunc fuerant, ſolos octo homines in arca exitium commemoret euaſiſſe diluuij, in quibus Mathuſalem non fuit. *Et paulo infra, non ſuam,*
S. Aug. *ſed aliquorum opinionem refert; Mathuſalem cum Patre Enoch, donec diluuium præteriret, tranſlatum fuiſſe, & poſtea ſuperuixiſſe in terra; Iudæorumque potius mendoſos codices credidiſſe, quàm fidem 70. interpretibus detraxiſſe. Hiero. lib. de quæſt. Hebr. in Gen.* Famoſiſſima quæſtio, & diſputatione omnium Eccleſiarum ventilata, quod juxta diligentem ſupputationem 14 annis
C poſt diluuium Mathuſala fuiſſe referatur. *Quod probat ex ſupputatione facta. Deinde ſubjicit.* Reſtat ergo vt quomodo in pleriſque *codicibus* ita in hoc ſit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris ita ſcriptum reperi. Et vixit Mathuſala 187. annis, & genuit Lamech, & vixit Mathuſala poſt quam genuit Lamech 782. annos, & genuit filios & filias, & fuerunt omnes Mathuſala anni 969. & mortuus eſt; & vixit Lamech 182. annis & genuit Noë. A die verò natiuitatis Mathuſala vſq; ad diem natiuitatis Noë, ſunt anni 369. his adde 600. annos

A Noë, quia ſexcenteſimo vitæ eius anno factum eſt diluuium, atque ita fit, vt 969. anno vitæ ſuæ Mathuſala mortuus ſit, eo anno quo cœpit eſſe diluuium. *Aug. tandem quæſt. 2. in Gen.* Quæri ſolet, quomodo Mathuſalem ſecundùm annorum computationem viuere poſt diluuium potuerit, cum omnes, S. Aug.
præter eos qui in Arcam ingreſſi ſunt periiſſe dicantur. Sed hanc quæſtionem plurium codicum mendoſitas peperit. Non ſolum quippe in Hebræis aliter inuenitur, verum etiam in 70. interpretatione. Mathuſalem in codicibus paucioribus, ſed veracioribus ſex annos ante diluuium reperitur mortuus.
B *Conſtat porro Mathuſalem non fuiſſe pronepotem Enoch, ſed filium. Gen. 5. 21.* Enoch vixit 65. annis, & genuit Mathuſalem. *De Noë ergo eius pronepote loquitur Tertullianus, & Noë vocat ſuperſtitem Cataclyſmi. Nec tempore Tertulliani fortè hæc quæſtio verſabatur, quam non prætermiſſet; immò ſi codices eius æui ſic corrupti fuiſſent, cum ipſe ſemper ſit ſecutus verſionem 70. haud dubiè Mathuſalem diluuio ſuperſtitem poſuiſſet.* DOMESTICO NOMINE. *Pro debito honore domus & familiæ, vt pronepos Enoch, prout hæc acceperat à Patre ſuo Mathuſala, nec immemor gratiæ quam Enoch proauus ſuus apud Deum habuerat, vt habetur Gen. 5. 24.* Ambulauitque cum Deo (70. *placuit Enoch Deo, & non inueniebatur, quia*
C *tranſtulit eum Deus* & non apparuit, quia tulit eum Deus. OMNIBVS PRÆDICATIS, *Propheticis. Libri Enoch meminit Iudas in Epiſtola verſu 14.* Prophetauit autem & de his ſeptimus ab Adam Enoch. *Quem librum ideò retulit Tertullianus agens de cultu mulierum, quem vult fuiſſe cauſam ruinæ Angelorum talis ornatus concupiſcentium* PRÆDICATIONIS DELEGATIONE, *vt paternam traditionem poſteris nunciaret.* ALIAS *& ſi non delegatus, tradidiſſet tamen; tam vt dixit domeſtico nomine, id eſt ad gloriam domus & familiæ, quàm ad laudem Dei, qui ſic ſe in diluuio ſeruarat, & proauum ſuum Enoch Prophetia, & tranſlatione in paradiſum extulerat.*

MATRIMONIVM.

1. *In Matrimonio Adæ, quod dictum eſt, propter hoc relinquet homo, &c. non de ipſo, ſed de poſteris dictum eſt. De Vel. Virg. cap. 5. à m.*

Conſtituto nomine nouæ feminæ, quod eſt mulier, & explicito quod prius fuit, id eſt nomine aſſignato, conuertit jam ad propheticam rationem, vti diceret, [a] *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem.* Adeo ſeparatum eſt nomen à prophetia, quantum & ab ipſa perſona, vt non vtique de ipſa Eua dixerit, ſed in illas feminas futuras, quas in matrice generis feminini nominarit. Alioqui non Adam relicturus erat patrem & matrem quos non habebat, propter Euam. Ergo non ad Euam pertinet, quia nec ad Adam, quod prophetice dictum eſt. De maritorum enim conditione prædictum, qui ob mulierem parentes ſuos erant relicturi, quod in Euam cadere non potuit, quia nec in Adam.

[a] Gen. 2. 24.

MATRIMONIVM. 1. SCHOL.

INSTITVTO, &c. *Poſt datum nomen mulieris, fœmina recenter creatæ.* QVOD PRIVS FVIT, *antequam ſcilicet aliud ſumeret, & antequam Adam prophetiam ederet de futuro Chriſti cum Eccleſia Matrimonio.* Com-

VERTIT, *jam Adam ſermonem dirigit ad prophetiam.* VTI, *vt propter hanc. Gen.* 2. 24. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. *Ita prorſus &* 70. NOMEN, *mulieris.* A PROPHETIA, *prædicta Adæ.* PERSONA, *Euæ. quem enim illa vel Adam, patrem & matrem relicturi erant cauſa coniugij?* IN ILLAS, *de illis ſupple futuris prædixerit.* MATRICE, *origine prima mulierum, & Matrimoniorum futurorum. De Matrimonij Sacramento nil expreſſius Pauli verbis Epheſ.* 5. 32. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. *Et ſupra verſu* 28. *&* 29. Viri debent diligere vxores ſuas, vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. *Quem locum Patres omnes de vero Sacramento Matrimonij intellexerunt. Chryſoſtomus in Pſal.* 43. *& Homil.* 20. *in ep. ad Epheſ. cap.* 5. *Greg. Naz. orat. de ſorore ſua Gorgonia. Nyſſenus lib. de Virgin. cap.* 8. *Baſilius item lib. de vera Virginitate. Epiph. hæreſi* 67. *Cyril. Ieroſol. Catech.* 4. *Athan. ſer. cont. Hæreticos. Quinetiam prioris ſæculi Patres Græci: Ignatius ep. ad Philipp. Iuſtinus Martyr. orat. ad Antoninum Pium, Clem. Alex.* 3. *Strom. Orig. Homil.* 11. *in Exo. & lib.* 8. *in ep. ad Rom. Et noſter Tertullianus alibi expoſitus à nobis lib. de Anima cap.* 21. *de Præſcript. cap.* 40. *cont. Valent. cap.* 30. *de Monog. cap.* 5. *Non ignarus vtique linguæ Græcæ Matrimonium vocat Sacramentum. Ita enim præcitato loco cont. Valent.* Honorandorum coniugiorum ſupernorum gratiâ, dicitur apud illos meditandum atque celebrandum ſemper Sacramentum. *Et lib. de Monog. cap.* 5. Chriſtus, inquit, habens vnam Eccleſiam ſponſam, ſecundùm Adæ & Euæ figuram, quam Apoſtolus in illud magnum Sacramentum interpretatur in Chriſtum & Eccleſiam competiſſe carnali Monogamiæ per ſpiritalem. *Ambr. lib.* 1. *de Abraham cap.* 7. *vbi de Abimelech per ignorantiam putante Saram & non vxorem Abrahæ, cui Dominus:* Ego cognoui quoniam puro corde feciſti hoc, & peperci tibi vt non peccares in me: propter hoc non ſum paſſus te tangere illam. Cognoſcimus, inquit, velut præſulem cuſtodemque coniugij eſſe Deum, qui non patiatur alienum torum pollui. Et ſi qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam ſoluat. Et quia in Deum peccat, Sacramenti cœleſtis amittit conſortium. *Id eſt à Chriſto diuiditur, & ab Eccleſia meretur ſeparari, cuius magnum Sacramentum & ſignum ſoluit. Vnde & Concilio Elibertino can.* 9. *excommunicatur mulier adultera.* Fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquit fidelem, & alterum duxerit, prohibeatur ne ducat, ſi autem duxerit, non prius accipiat communionem, quàm is quem reliquit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit. *Et Concil. Mileuit. can.* 17. Placuit vt ſecundùm Euangelicam & Apoſtolicam Diſciplinam, neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa à marito, alteri coniungantur: ſed ita maneant, vt ſibimet reconcilientur: quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. *Auguſtinus alibi citandus à nobis verbo Sacramentum: Matrimonium vbique decernit eſſe Sacramentum. Sicut lib.* 1. *de nupt. & concup. cap.* 10. *vbi diſcernit inter Matrimonium fidelium & Gentilium.* Quoniam, inquit, non tantùm fœcunditas cuius fructus in prole eſt, nec tantùm pudicitia cuius vinculum

S. Aug.

A eſt fides, verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus: viri diligite vxores veſtras ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubio Sacramenti res eſt, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent; nec liceat exceptâ cauſâ fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc etiam cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cum viuente, in æternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius Sacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, hoc eſt in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt B cùm filiorum procreandorum cauſâ vel nubant fœminæ, vel ducant vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſæculi, vbi interueniente repudio, ſine crimine conceditur cùm aliis alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moyſem Dominus propter duritiem cordis illorum Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege Euangelij reus eſt adulterij, ſicut etiam illa ſi alteri nupſerit. Et vſque adeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges qui ab alterutro ſeparati ſunt, quàm cum his quibus aliàs adhæſerunt. Cum aliis quippe adulteri non eſſent, niſi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri C verum connubium poteſt, cum quo priùs adulterium fuit: ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: ſicut apoſtata anima velut de coniugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, Sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit: redderetur enim proculdubio redeunti, ſi amiſiſſet abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit ad cumulum ſupplicij, non ad meritum præmij. *Et idem Auguſtinus lib.* 1. *de bono coniugali cap.* 7. 16. *&* 18. *idem confirmat. vbi inter cætera cap.* 18. In noſtris nuptiis plus valet ſanctitas Sacramenti, quam fœcunditas vteri. *Et lib* 12. *contra Fauſtum cap.* 8. *vbi de ſex ætatibus mundi.* Sexto, in- D quit, die formatur homo ad imaginem Dei, ſexta ætate ſæculi manifeſtatur reformatio noſtra in nouitate mentis, ſecundùm imaginem eius qui creauit nos, ſicut dicit Apoſtolus. Fit viro dormienti coniunx de latere, fit Chriſto morienti Eccleſia de Sacramento ſanguinis qui de latere mortui profluxit. Vocatur Heua vita & mater viuorum, quæ de viri ſui latere facta eſt. Et dicit Dominus in Euangelio: ſi quis non manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem, non habebit in ſe vitam. Neque fruſtrà dixit Apoſtolus Rom. 5. Adam qui eſt forma futuri. Et illud Epheſ. 5. relinquet homo patrem & matrem, &c. Sacramentum, inquit, hoc magnum eſt, &c. Quis enim non agnoſcat Chriſtum eo modo reliquiſſe Patrem, qui cùm in forma Dei eſſet, &c. reliquiſſe etiam matrem Synagogam Iudæorum, veteri teſtamento carnaliter adhærentem, & adhæſiſſe vxori ſuæ Sanctæ Eccleſiæ, vt in pace noui teſtamenti eſſent duo in carne vna? Quia cùm ſit Deus apud Patrem, per quem facti ſumus, factus eſt per carnem particeps noſtri, vt illius capitis corpus eſſe poſſemus.

S. Aug.

2. *Matrimonij Sacramentum, quod magnum eſt Apoſtolo, minimum autem hæretico, figura fuit connubij Chriſti cum Eccleſia.* 5. *cont. Marc.* 18. *à m.*

LAborabo ego nunc eundem Deum probare maſculi & Chriſti, mulieris & Eccleſiæ, carnis & ſpiritus; ipſo Apoſtolo ſententiam Creatoris adhibente, immò & diſſerente:

Propter

[a] *Propter hoc relinquet homo Patrem & matrem, & erunt duo in carnem vnam. Sacramentum hoc* a Epheſ.
magnum eſt. Sufficit inter iſta, ſi Creatoris magna ſunt apud Apoſtolum ſacramenta, mi- 5. 32.
nima apud hæreticos. *Sed ego autem dico*, inquit, *in Chriſtum & Eccleſiam.* Habet interpre-
tationem, non ſeparationem ſacramenti. Oſtendit figuram ſacramenti ab eo præminiſtra- *Ibid.*
tam, cuius erat vtique ſacramentum. Quid videtur Marcioni? Creator quidem ignoto Deo figuras præminiſtrare non potuit: etiam quia aduerſario, ſi noto. Deus ſuperior ab inferiore, & ad deſtruendum potius mutuari nihil debuit.

MATRIMONIVM. 2. SCHOL.

LABORABO. *Ironicè. quaſi diceret, nullo negotio conuincam Deum Creatorem eſſe vtriuſque teſtamenti authorem, qui & primum hominem, & ſecundum, Adam & Chriſtum, Euam & Eccleſiam condidit: & qui ſit author carnis bonæ, per Adam & Euam ſignificatæ, & ſpiritus ſiue coniugij ſpiritalis inter Chriſtum & Eccleſiam: Cùm & Paulus quem Marcion admittit, nec Chriſti Apoſtolum negare poteſt, non tantùm referat, ſed & explicet dictum Creatoris in Geneſi.* IN CARNEM, *in carne,* INTER ISTA, *interea.* MINIMA, *ſic noſtri hæretici juxta Marcionem ſapiunt.* IN CHRISTVM. *In Chriſto dico & in Eccleſia.* NON SEPARATIONEM. *Pungit Marcionem jactantem opus ſuum eſſe ſeparationem Euangelij & Sacramenti eius à veteri lege, quod Apoſtolus non facit, ſed myſticè exponit vetus, & nouum in eo à Creatore figuratum dicit.* AB EO, *Deo Creatore, & authore veteris Teſtamenti.* IGNOTO, *Deo Marcionis.* QVIDEM, *certè.* ETIAM, *etiamſi notus fuiſſet, quia tamen ei contrarius erat, ſuo aduerſario ſeruire noluiſſet, in miniſtrandis ſuorum myſteriorum figuris.* SVPERIOR *Marcio-*

A *nis Deus deſtructor operum Creatoris, figuras ab ipſo mutuari non debuit, multominùs eas implere. Aug. lib. de Gen. ad lit. c. vltimo:* Illa extaſis quàm Deus immiſit in S. Aug.
Adam, vt ſoporatus obdormiret, rectè intelligitur ad hoc immiſſa, vt & ipſius mens per extaſim particeps fieret tanquam Angelicæ curiæ, & intrans in
Sanctuarium Dei, intelligeret nouiſſimâ. *Pſal. 72.*
denique euigilans, tanquam prophetiæ plenus, cum S. Aug.
ad ſe adductam coſtam, mulierem ſuam videret eructauit continuò, quod magnum Sacramentum commendat Apoſtolus, hoc nunc os, &c. propter hoc relinquet, &c. quæ verba cum primi hominis fuiſſe Scriptura ipſa teſtetur, Dominus tamen in Euan-
B gelio Matth. 19. Deum dixiſſe declarauit. Ait enim, non legiſtis, quia qui fecit ab initio maſculum & fœminam fecit eos, & dixit, propter hoc, &c. vt hinc intelligeremus, propter extaſim quæ præceſſerat in Adam hoc eum diuinitùs tanquam prophetam dicere potuiſſe.

3. *Matrimonium Paulus Apoſtolus Creatoris, & non Marcionis, approbauit; & mulierem viro reconciliari juſſit. 5. cont. Marc. cap. 7. à p.*

SEquitur de nuptiis congredi, quas Marcion conſtantior Apoſtolo prohibet. Etenim
Apoſtolus, etſi bonum continentiæ præfert, tamen coniugium & contrahi permittit, 1. Cor. 7.
& vſui eſſe, & magis retineri quàm disjungi ſuadet. Planè Chriſtus vetat diuortium, Moy- 2. & 27.
ſes verò permittit. Marcion totum concubitum auferens fidelibus, (viderint enim cate- Matth. 19.
chumeni eius) repudium antè, nuptæ jubens, cuius ſententiam ſequitur, Moyſi an Chri- 6. & 8.
ſti? Atquin & Chriſti Apoſtolus, quum [a] *præcipit mulierem à viro non diſcedere*; aut ſi diſceſ- Deut. 24.
ſerit, manere innuptam, aut reconciliari viro; & repudium permiſit, quod non in totum 1.
prohibuit; & matrimonium confirmauit, quod primò vetuit disjungi; & ſi fortè disjun- a 1. Cor.
ctum, voluit reformari. 7. 10.

MATRIMONIVM. 3. SCHOL.

CONGREDI, *reſtat vt diſputemus.* CONSTANTIOR, *ironicè, caſtior, vel vt alibi caſtor, præcidens virilia in totum tollens Matrimonium. Vel denique durior, prorſus rejiciens quod Apoſtolus concedens ait 1. Cor. 7. 1. & ſeq.* Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. *Syr. quiſque uxori ſuæ adhæreat, & vnaquæque viro ſuo adhæreat:* vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro, &c. *Et verſu 8.* Dico autem non nuptis & viduis: Bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut & ego.
S. Aug. Quod ſi non ſe continent, nubant. *Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7.* Vtriuſque ſexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honeſtate nuptiarum, vt quod ſanis poſſit eſſe officium *in ſtatu innocentiæ* ſit ægrotis remedium, *in ſtatu naturæ corruptæ:* neque enim quia incontinentia malum eſt, ideo connubium vel quo *etiam* incontinentes copulantur, non eſt bonum: immò verò non propter illud malum, culpabile eſt hoc bonum, ſed propter hoc bonum, veniale eſt illud malum; quoniam id quod bonum eſt habent nuptiæ, & quòd bonæ ſunt nuptiæ, peccatum eſſe nunquam poteſt. Hoc

C autem tripertitum eſt; fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale, cum altera, vel altero concumbatur; in prole, vt amanter ſuſcipiatur, benignè nutriatur, religioſè educetur. In Sacramento autem vt conjugium non ſeparetur, & dimiſſus, aut dimiſſa, nec cauſa prolis alteri conjungatur. Hæc eſt tanquam regula nuptiarum, quâ vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentiæ regitur prauitas. *Videas Lector caput ſequens, in quo Aug. pulchra inductione probat homines ab vno extremo ad aliud tranſire vitium, & concludit.* Ità dum neſciunt homines quid in adulteriis & fornicationibus diuino jure damnetur, etiam cauſa pro-
D creandi, coniugalem concubitum deteſtantur. PLANE CHRISTVS, *pro Marcione objicit, Chriſtum Moyſi contrarium.* CATECHVMENI, *neſcio ſi id ſuis ante baptiſmum permittat.* ANTE NVPTÆ, *volens prorſus repudiari, nec ei omninò coniungi: vel jam ducta renuntiari.* ATQVIN, *atqui.* CVM PRÆCIPIT, *1. Cor. 7. 10.* Iis autem qui Matrimonio juncti ſunt præcipio, non ego, ſed Dominus *Matth. 19. 6. Luc. 16. 18.* vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non

S. Aug. dimittat. REFORMARI *redintegrari. Aug. lib. 1. ad Pollentium de Adulterinis coniugiis c. 3. cum textum Pauli retuliſſet.* Cur dixiſti Apoſtole, quod ſi diſceſſerit manere innuptam? licetne diſcedere, an non licet? ſi non licet, cur præcipis diſcedenti vt maneat innupta? ſi autem licet, profectò eſt aliqua cauſa quâ liceat. Hæc autem inquiſita, non inuenitur, niſi quam ſolam Saluator excepit, id eſt cauſa fornicationis, Ac per hoc non præcepit Apoſtolus mulierem, ſi diſceſſerit, manere innuptam, niſi quæ illâ cauſâ diſcedit à viro, quâ ſolâ ei licitum eſt diſcedere à viro. A Vbi enim dicitur, præcipio non diſcedere, quod ſi diſceſſerit manere innuptam; abſit vt contra hoc præceptum faciat, quæ ſic diſcedit vt innupta permaneat, &c. Quis eſt qui dicat, ſi diſceſſerit mulier à viro non fornicante, innupta permaneat, cum ei niſi à viro fornicante diſcedere omnino non liceat? ſenſus itaque iſte tuus quantum aduerſetur vinculo coniugali, vbi Dominus nec continentiam voluit ſuſcipi, niſi pari concordique ſenſu, puto quod jam intelligas.

4. *Matrimonij diuortium vetuit Chriſtus Creatoris, quod permiſit Moyſes ad duritiam cordis* 4. *cont. Marc. cap. 34. in p. vſque ad m.*

a Luc. 16. 18. CHriſtus diuortium prohibet, dicens; [a] *Qui dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit: qui dimiſſam à viro duxerit, æquè adulter eſt.* Vt ſic quoque prohibeat diuortium, illicitum facit repudiatæ matrimonium. Moyſes verò permittit repudium
b Deut. 24. 1. in Deuteronomio; [b] *Si ſumpſerit quis vxorem, & habitauerit cum ea, & euenerit non inuenire eam apud eum gratiam, eo quod inuentum ſit in illa impudicum negotium, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu eius, & dimittet illam de domo ſua.* Vides diuerſitatem Legis & Euangelij, Moyſi & Chriſti? Planè. Non enim recepiſti illud quoque Euangelium eiuſdem veritatis, &
c Matth. 19. 6. & 8. eiuſdem Chriſti, in quo prohibens diuortium, propriam quæſtionem eius abſoluit; [c] *Moyſes propter duritiam cordis veſtri, præcepit libellum repudij dare; à primordio autem non fuit ſic, quia ſcilicet qui marem & feminam fecerat, Erunt duo, dixerat, in carne vna; Quod Deus itaque junxit, homo disjunxerit?* Hoc enim reſponſo, & Moyſi conſtitutionem protexit, vt ſui; & Creatoris inſtitutionem direxit, vt Chriſtus ipſius. Sed quatenus ex his reuincendus es, quæ recepiſti, ſic tibi occurram, ac ſi meus Chriſtus. Nonne & ipſe prohibens diuortium, & patrem tamen geſtans eum, qui marem & feminam junxit, excuſauerit potius quàm deſtruxerit Moyſi conſtitutionem? Sed ecce, ſic tuus ſit iſte Chriſtus, contrarium docens Moyſi & Creatori, vt ſi non contrarium oſtendero, meus ſit. Dico enim illum conditionaliter nunc, feciſſe diuortij prohibitionem, ſi ideo quis dimittat vxorem, vt aliam ducat:
d Luc. 16. 18. [d] *Qui dimiſerit, inquit, vxorem, & aliam duxerit, adulterium commiſit. & qui à marito dimiſſam duxerit, æquè adulter eſt;* ex eadem vtique cauſa, qua non licet dimitti, vt alia ducatur: illicitè enim dimiſſam, pro indimiſſa ducens, adulter eſt. Manet enim matrimonium, quod non ritè diremptum eſt. Manente matrimonio nubere, adulterium eſt. Ita ſi conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit. & quod non prohibuit in totum, permiſit aliàs, vbi cauſa ceſſat ob quam prohibuit. Et jam non contrarium Moyſi docet, cuius præceptum alicubi conſeruat: nondum dico, confirmat. Aut ſi omnino negas permitti diuortium à Chriſto, quomodo tu nuptias dirimis? nec conjungens marem & feminam, nec alibi conjunctos ad Sacramentum baptiſmatis & Euchariſtiæ admittens, niſi inter ſe coniurauerint aduerſus fructum nuptiarum, vt aduerſus ipſum Creatorem? Certè, quid facit apud te maritus, ſi vxor eius commiſerit adulterium? habebitne illam? Sed nec
1. Cor. 6. 15. tuum Apoſtolum ſinere ſcis conjungi proſtitutæ, membra Chriſti. Habet itaque & Chriſtum aſſertorem, juſtitia diuortij. Iam hinc confirmatur ab illo Moyſes, ex eodem titulo prohibens repudium, quo & Chriſtus, ſi inuentum fuerit in muliere negotium impudicum.
e Deut. 24. 1. Matth. 19. 9. Luc. 16. 18. Nam & in Euangelio Matthæi; [e] *Qui dimiſerit, inquit, vxorem ſuam præter cauſam adulterij, facit eam adulterari. atque ita adulter cenſetur & ille, qui dimiſſam à viro duxerit.* Ceterùm, præter ex cauſa adulterij, nec Creator disjungit, quod ipſe ſcilicet conjunxit; eodem alibi Moyſe conſtituente eum qui ex compreſſione matrimonium fecerat, non poſſe dimittere vxorem in omne tempus. Quod ſi ex violentia coactum matrimonium ſtabit, quantò ma-
Deut. 22. 28. f Malach. 2. 15. gis ex conuenientia voluntarium? ſicut & prophetiæ auctoritate, [f] *Vxorem juuentutis tuæ non dimittes.* Habes itaque Chriſtum vltro veſtigia vbique Creatoris ineuntem, tam in permittendo repudio, quàm in prohibendo. Habes etiam nuptiarum, quoquo velis latere, proſpectorem, quas nec ſeparari vult, prohibendo repudium; nec cum macula haberi, tunc permittendo diuortium. Erubeſce, non conjungens, quos tuus quoque Chriſtus conjunxit. Erubeſce etiam disjungens, ſine eo merito, quo disjungi voluit & tuus Chriſtus.

MATRIMONIVM. 4. SCHOL.

CHRISTVS DIVORTIVM, &c. *Sic inducit objicientem Marcionem, probantem Chriſtum alterius Dei, quam Dei Creatoris filium, ex eo quod aduerſetur Moyſi, prohibeatque diuortium quod ille permiſit. Sic enim Moyſes Deut. 24. 1.* Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquam fœditatem: 70. *quia inuenit in ea rem turpem* ſcribet libellum repudij, & dabit in manus illius, & dimittet eam de domo ſua. Cumque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam,

dederitque ei libellum repudij, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in vxorem: quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram Domino. *Chriſtus autem Luc.* 16. 18. Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. PLANE, *reſpondet Tertull.* EVANGELIVM EIVSDEM VERITATIS, *eandem veritatem tractans, & eiuſdem Chriſti, qui de ſe dixit,* Ego ſum veritas. *Matthæi Euangelium intelligit, quod, ſolo Luca in multis truncato & ſuo more conſarcinato, ſeruato; reiecit Marcion.* MOYSES PROPTER, &c. *Matth.* 19. 3. *tentantibus Phariſæis:* ſi licet homini dimittere vxorem ſuam quacumque ex cauſa? qui reſpondens ait eis: non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio maſculum & fœminam fecit eos? & dixit: propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. & erunt duo in carne vna *Syr. adjunget ſeſe vxori ſuæ, eruntque ambo vna caro.* Itaque jam non ſunt duo, ſed vna caro, quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet: dicunt illi quid ergo Moyſes mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: quoniam Moyſes ad duritiam *Syr. propter duritiam* cordis veſtri; permiſit vobis dimittere vxores veſtras: Ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem *Syr. non adulteram,* & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. VT SVI, *à ſe inſpirati vt hoc ſcriberet.* DIREXIT, *oſtendit eſſe rectam, & bonitati ſuæ reſpondentem, qui adiutorium maſculo proſpexerat fœminam, & duos in carnem vnam junxerat, & vtriuſque Teſtamenti authorem vnum, & ſe Dei Creatoris filium confirmauit.* EX HIS, *ſcriptis noui Teſtamenti, ſcilicet ex Luca, quem Marcion admittit, ſatis conuincitur.* QVASI MEVS, *& non tuus.* NONNE IPSE, *Chriſtus.* PATREM GESTANS, *ipſum vt eius imago referens, Deum Creatorem agnoſcens, verba eius ex Geneſi proferens & quaſi manu geſtans.* SIC TVVS, *eſto; ita tibi proprius vendicetur Chriſtus destructor videatur legis Moſaycæ in hac parte, diuortium reprobans: apertè nihilominus, & meum eſſe, & Creatoris filium probo, quanquam non poſſem in hoc exemplo de repudio legis Moſaicæ defenſorem demonſtrare; quod tamen feci.* DICO NVNC, *nil aliud tibi nunc pro hac parte reſpondeo, Chriſtum non abſolutè prohibuiſſe diuortium à Moyſe conceſſum, ſed ſub hac tantum conditione, vt patet ex littera textus, quà vir vxorem repudiaret, vt alteram duceret.* PRO INDIMISSA. *Quaſi indimiſſam & adhuc primo viro obligatam.* ALICVBI, *aliqua ex parte conſeruat. Aug. to. 6. lib. 1. ad Pollentium de* S. Aug. *Adulterinis coniugiis cap.* 2. Cum dictum eſt, quicumque dimiſerit vxorem ſuam exceptâ cauſâ fornicationis, facit eam mœchari; quomodo dictum intellecturi ſumus, niſi prohibitum eſſe hominem dimittere vxorem, ſi nulla cauſa fornicationis extiterit? & dictum eſt quare, ne ſcilicet faciat eam mœchari. Vtique ideo, quia etiamſi non ipſa dimiſerit, ſed dimiſſa fuerit, erit mœcha ſi nupſerit, &c. *Et cap.* 3. S. Aug. Nec continentiæ cauſa dimitti coniugem voluit, qui ſolam cauſam fornicationis excepit. *Et capite* 5. S. Aug. Hanc ſolam Deus magiſter excepit, cum de dimittenda loqueretur vxore; deditque intelligi, talem formam etiam in viro eſſe ſeruandam; quoniam non ſolum mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir; ſed ſimiliter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. 1. Cor. 7. *Et cap.* 7. S. Aug. Reſtat vt quod dictum eſt, ſi diſceſſerit manere innuptam, de illa dictum docere debeamus, cui licere diſcedere, non vtique niſi à fornicante didicimus. Ne ſi aliter docuerimus, obtentu continentiæ, perturbemus Chriſtiana coniugia, & contra miſericordiſſimum Domini præceptum dimiſſos a continentibus mulieribus incontinentes viros, vel à continentibus viris incontinentes mulieres, in adulteria compellamus. *Et cap.* 9. S. Aug. Quicumque hoc fecerit, vt vxore ſua dimiſſa alteram ducat, mœchatur: ſine dubio ibi ſunt ambo, & qui præter, & qui propter cauſam fornicationis dimittit vxorem. TV NVPTIAS *omnino prohibes vt malas & inſtitutas à Creatore.* NEC CONIVNGENS. *Iniri non permittens.* ALIBI, *jam aliàs vel in alia quam tua ſecta contractas.* CONIVRAVERINT, *ſimul jurauerint abſtinere ab actu Matrimonij & generatione prolis.* ADVERSVS CREATOREM, *id jubentem initio mundi, ad propagationem generis humani Gen.* 1. 27. Maſculum & fœminam creauit eos, benedixitque illis Deus & ait: Creſcite & multiplicamini & replete terram & ſubjicite eam. HABEBITNE, *retinebitne, habitabit, cognoſcet illam?* TVVM APOSTOLVM *quem tuum fingis & tibi vſurpas.* MEMBRA CHRISTI, 1. *Cor.* 6. 15. Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? *quia corporis eius, id eſt Eccleſiæ ſunt, vel empta à Chriſto* tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? IVSTITIA, *juſta cauſa diuortij à Chriſto defenditur.* PRÆTER, *preterquam.* MOYSE CONSTITVENTE *Deut.* 22. 28. Si inuenerit vir puellam virginem quæ non habet ſponſum, & apprehendens 70. *& vim faciens dormierit cum ea, & inuentus fuerit* concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit: dabit qui dormiuit cum ea patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, 70. *didrachmata* & habebit eam vxorem, quia humiliauit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ ſuæ. CONVENIENTIA, *conſenſu.* PROPHETIÆ, *Malach.* 2. 15. Vxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere. 70: ne derelinquas. QVOQVO, *quantumcumque latere velis.* HABERI, *retineri.* SINE EO MERITO *in pœnam adulterij.*

V. VERBVM NVPTIÆ.

MENDACIVM ET MENDAX.

Mendacium & diſſimulatio, in cauſa Religionis, prohibetur Apol. cap. 21. circa f.

NEmo jam infamiam incutiat, nemo aliud exiſtimet, quia nec fas eſt vlli de ſua Religione mentiri. Eò enim, quod aliud à ſe coli dicit, quàm colit, negat quod colit, & culturam in alterum transfert, & transferendo jam non colit quod negauit.

MENDACIVM. SCHOL.

INCVTIAT, *nemo tentet deinceps nos à fide profitenda deterrere incuſſo timore infamiæ nominis Chriſtiani. Vel, nemo toties nobis objiciat & inculcet à vobis ficta Religionis noſtræ crimina.* ALIVD EXISTIMET. *Quam quod Chriſtianus de ſua Religione confitetur.* VLLI, *non tantum fideli, ſed & infideli non licet.* DE SVA RE-

S. Aug. LIGIONE. *Aug. lib. de Mendacio c.* 10. Ab doctrina Religionis, atque ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam Religionis enuntiantur, cùm illa docetur & diſcitur, omnia penitus mendacia remouenda ſunt, nec vlla omnino cauſa inueniri poſſe credatur, cur in rebus talibus mentiendum ſit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum eſt, vt ad eam ipſam quiſque facilius perducatur. Fracta enim vel leuiter diminuta authoritate veritatis, omnia dubia remanebunt, quæ niſi vera credantur, te- A neri certa non poſſunt. Licet igitur vel diſſertori ac diſputatori, atque prædicatori rerum æternarum, vel narratori, vel prænuntiatori rerum temporalium ad ædificandam religionem, atque pietatem pertinentium occultare in tempore, quidquid occultandum videtur, mentiri autem nunquam licet; Ergo nec occultare mentiendo. Eo, *ipſo facto,* ALIVD, *numen,* QVOD COLIT, *numen illud, Deum ſuum.* CVLTVRAM, *cultum, latriam, alteri conſecrat, quem mentitur & fingit ſe colere.*

Mendax & infidelis in modico, erit etiam in magno. De Ani. cap. 28. à m.

TAntò & in durioribus fefellit, qui molliora mentitus eſt.

MENDAX. SCHOL.

TANTÒ *magis.* IN DVRIORIBVS, *grauioris momenti, in quibus aliquid lucri vel famæ, mentiens prætendis; vel in rebus difficilioris fidei, & auditu durioribus, jam fefelliſſe præſumitur. Ad literam agit de Pythagora; de quo ſequenti Scholio. Nos ad morale retulimus juxta Luc.* 16. 10. qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. *Qui peierat vt Pythagoras in fingenda morte ſua, re parui momenti, peierauit in grauiori, animarum omnium recidiuatu & reditu in corpora.* B *Vnde vt mendaci, omnino credendum non eſt. Aug. cont. Mendacium cap.* 4. Videſne quo tendat hoc malum, S. Aug.
vt ſcilicet non ſolum nos illis (*Priſcillianiſtis hæreticis*) ipſique nobis, ſed omnis frater, omni fratri non immeritò videatur eſſe ſuſpectus? Atque ita dum per mendacium tenditur, vt doceatur fides, id agi potius, vt nulli habenda ſit fides. Si enim & contra Deum loquimur cum mentimur, quid tantum mali poterit in vllo mendacio reperiri, quod tanquam ſceleſtiſſimum omnimodo deuitare debeamus?

METEMPSYCHOSIS.

METEMPSYCHOSIS PYTHAGORÆ, ET RECIDIVATVS ANIMARVM.

1. Platonis, quàm mendax & vanus. De An. à cap. 28. per totum vſque ad 33. in p.

QVis ille nunc verus ſermo apud memoriam Platonis, de animarum reciproco diſcurſu, quod hinc abeuntes eant illuc, & rurſus huc veniant & viuant, & dehinc è vita abeant: rurſus ex mortuis effici viuos? Pythagoricus, vt volunt, quin & diuinus, vt Albinus exiſtimat, aut Mercurij forſitan Ægyptij. Sed nullus ſermo diuinus, niſi Dei vnius, quo Prophetæ, quo Apoſtoli, quo ipſe Chriſtus intonuit. multò antiquior Moyſes etiam Saturno, nongentis circiter annis, nedum pronepotibus eius; certè diuinior multò, qui decurſus generis humani ab exordio mundi quoque per ſingulas natiuitates nominatim temporatimq. digeſſit, ſatis probans diuinitatem operis ex diuinatione vocis. Si verò Samius Sophiſta Platoni auctor eſt animarum de recidiuatu reuolubili ſemper ex alterna mortuorum atque viuentium ſuffectione; certè ille Pythagoras, etſi bonus cetera, tamen vt hanc ſententiam exſtrueret, non turpi modò, verùm etiam temerario mendacio incubuit. Cognoſce, qui neſcis, & crede nobiſcum. mortem ſimulat, ſubterraneo latitat, ſeptenni ſe illic patientia damnat, interea quæ de poſteris defunctis ad fidem rerum eſſet relaturus, ab vnica conſcia, & miniſtra matre cognoſcit. vt ſatis ſibi viſus eſt corpulentiam interpolaſſe ad omnem mortui veteris horrorem, de adytis fallaciæ emergit, vt ab inferis redditus. quis non crederet reuixiſſe, quem crediderat obiſſe? audiens præſertim ab eo, quæ de poſteris mortuis niſi apud inferos, non videretur cognoſcere potuiſſe. ſic ex mortuis viuos effici ſenior ſermo eſt. quid enim ſi & junior? neque veritas deſiderat vetuſtatem, neque mendacium deuitat nouellitatem. Teneo planè falſum, antiquitate generoſum; quidni falſum, cuius teſtimonium quoque ex falſo eſt? quomodo credam non mentiri Pythagoram, qui mentitur vt credam? quomodo mihi perſuadebit Æthalidem, & Euphorbum, & Pyrrhum piſcatorem, & Hermotimum ſe retro ante Pythagoram fuiſſe, vt perſuadeat viuos ex mortuis effici, qui iterum ſe Pythagoram peierauit? Quantò enim credibilius ipſe ex ſemetipſo ſemel rediſſet in vitam, quam totiens alius atque alius? tantò & in durioribus fefellit, qui molliora mentitus eſt. Sed clypeum Euphorbi olim Delphis conſecratum recognouit, & ſuum dixit, & de ſignis vulgo ignotis probauit. Reſpice ad hypogeum eius, &, ſi capit, crede. Nam qui talem commentus eſt ſtropham, cum iniuria bonæ valetudinis, cum fraude vitæ ſeptennio excruciatæ infra terram inedia, ignauia, vmbra; cui tanti fuit faſtidium cœli; quam non acceſſerit temeritatem? quam non tentauerit curioſitatem? vt ad notam clypei illius perueniret? Quid autem, ſi in hiſtoriis aliquibus occultioribus reperit, quid ſi defectæ jam traditionis ſuperſtites aliquas famæ aurulas hauſit? quid ſi ab ædituo redempta clam inſpectione cognouit? Scimus etiam Magiæ licere explorandis occultis per catabolicos, & paredros, & Pythonicos ſpiritus. Non enim & Pherecydes Pythagoræ magiſter, his forſan artibus diuinabat, ne dicam ſomniabat? Quid ſi idem dæmon in illo fuit, qui & in Euphorbo

res ſanguinis geſſit? Denique, qui ſe Euphorbum ex argumento clypei probarat, cur neminem Trojanorum commilitonum æquè recognouit? Nam & illi jam reuixiſſent, ſi viui ex mortuis fierent. *Vide ſequentia to. 1. libro de Anima.*

METEMPSYCHOSIS. 1. SCHOL.

CAP. XXVIII. VETVS SERMO &c. *Sic Plato in Phædone* vetus equidem ſermo quiſpiam hic eſt, quod hinc abeuntes, illinc ſint, & rurſus huc redeunt, & ex mortuis fiunt viuentes. APVD MEMORIAM. *Carpit Platonis reminiſcentiam, quaſi obliuionem excuſſerit huius veteris dicti, cuius tum memoriam refricauerit.* PYTHAGORIBVS, *ſupple hic vetus ſermo, immo & diuinus, quia & à multis habitus inter Deos, & Magiſter eius Pherecides.* VT ALBINVS. *malè alij legunt*, Albini vt exiſtimo. *cum Tertull. dicat veterem hunc ſermonem, apud Platonem: Albinus quippe Platone recentior, & diſcipulus eius. Malim igitur Albinum hunc ſermonem, ſiue ſententiam tribuere Platoni quem omnes communiter* Diuinum *appellant.* MERCVRII. *Triſmegiſtum intelligo, de quo Tertull. lib. de Anima cap. 2. ait, eius ſententias ſecutum Platonem: cum enim de Doctrina diuina ageret, ſic inter cætera:* pleroſque authores etiam Deos exiſtimauit antiquitas, nedum diuos; vt Mercurium Ægyptium, cui præcipuè Plato adſueuit. IPSE CHRISTVS, *de quo in Euang.* nunquam ſic homo locutus eſt. ETIAM SATVRNO. *ſic Euſebius lib. 10. præpar. c. vltimo, antiquitatem Moyſi aſſerit, vt det pondus Doctrinæ Sacræ. Cum Tertulliano conſonat Lactantius lib. 4. c. 5. & Theophilus lib. 3. ad Autolycum, in hac ſupputatione. & ipſe Tertull. Apol. 19. notat juxta Ioſephum, Moyſem annis mille circiter cladem Priami præceſſiſſe; Saturnus autem vt notant Euſebius & Beda, non regnauit niſi 150. annis ante Æneæ in Italiam aduentum. Vnde ſi Moyſes floruit mille annis ante ruinam Troianam, reſtat eum præceſſiſſe Saturnum nongentis circiter annis. Nec abs re hoc tempus memorat Author noſter, vt carpat Metempſychoſim Pythagoræ, Platonis, cum maximè Pythagoras jactet ſe fuiſſe in bello Troiano. Quin & Artapanus refert Moyſem dediſſe litteras Ægyptiis, & eum eſſe quem Mercurium dixerunt.*

S. Aug. *Et Auguſt. lib. 18. de Ciuit. cap. 39.* Quod attinet ad Philoſophiam quæ ſe docere aliquid profitetur, vnde fiant homines Beati, circa tempora Mercurij, quem Triſmegiſtum vocauerunt, in illis terris eiuſmodi ſtudia claruerunt: longè quidem ante ſapientes vel Philoſophos Græciæ, ſed tamen poſt Abraham & Iſaac & Iacob, & Ioſeph, nimirum etiam poſt ipſum Moyſem, eo quippe tempore quo Moyſes natus eſt, fuiſſe reperitur Atlas ille magnus Aſtrologus Promethei frater, maternus auus Mercurij maioris, cuius nepos fuit Triſmegiſtus iſte Mercurius. DIVINATIONE VOCIS. *Opus ſuum nempe Pentateuchum, ex diuinis oraculis in eo editis probauit. Vel opus Creationis Diuinum eſſe, cum toties ſcripſit:* Dixit Deus, fiat, &c. *Diuinauit Patrem Verbo ſuo Cœlum & omnia feciſſe; ſiue prophetauit.* SAMIVS SOPHISTA, *à Samo Inſula vbi floruit, & Italicam Diſciplinam tranſportauit. Sophiſtam in bonam partem ſumit Tertullian. cont. Valentin. vbi vocat Miltiadem* Eccleſiarum Sophiſtam. *Vt & Claudianus Mamertus lib. 2. de ſtatu animæ c. 2. D. Auguſtinum Sophiſtam dicit. Hîc ego in malam partem ſumpſiſſe credo, nec hæreo coniecturæ Lacerdæ. Licet enim dicat Tertull.* Bonus cætera, *id eſt cæteroqui, vel alias, bonus: id ironicè dictum conſtat ex ſubiectis: vbi & Magum, & periurum. Et ignauum & temerarium, & ædituì corruptorem vocat. Auguſtinus Samium dixit & Philoſophum lib. 8. de Ciuit. cap. 2. Vbi de duplici genere Philoſophorum Italico & Ionico.*

S. Aug. Italicum genus authorem habuit Pythagoram Samium, à quo etiam ferunt, ipſum Philoſophiæ nomen exortum. Nam cum antea ſapientes appellarentur, qui modo quodam laudabilis vitæ aliis præſtare videbantur: iſte interrogatus, quid profiteretur, Philoſophum ſe eſſe reſpondit, id eſt ſtudioſum vel amatorem ſapientiæ: quoniam ſapientem profiteri, arrogantiſſimum videbatur. RECIDIVATV, *reditu animarum reuolubili in corpora.* PLATONI AVTHOR, *à quo Plato id didicit.* TEMERARIO, *quia ſe morti exponebat ob craſſiorem & humidiorem aërem, tandiu latens ſub terra; vel Deum prouocabat*, perdentem loquentes mendacium, *& Magiæ vacantes.* SVBTERRANEO, *loco, ſepulchro forſitan, vnde Auguſt. lib. 7. de Ciuit. c. 35. Ex Varrone notat Pythagoram non Hydromantiæ tantum, ſed & Necromantiæ peritum, & adhibito ſanguine inferos ſciſcitatum.* S. Aug. POSTERIS, *poſt ſuam mortem ſimulatam, mortuis.* VT, *vbi, cum vidit.* CORPVLENTIAM INTERPOLASSE, *ſatis finxiſſe ſeparationem animæ ſuæ à corpore, & mortem, adeo vt ſeptennis mortuus, ſupra quatriduanum Lazarum fœtens, arcere poſſet etiam chariſſimos ab aperiendo ſepulchro.* ADYTIS FALLACIÆ *abditis menſitæ mortis latebris.* REDDITVS, *quaſi ſuſcitatus à mortuis, vel vt Metempſychoſim proprio doceret exemplo, anima tranſmigrante in corpus.* DE POSTERIS, *defunctis poſt ipſum Pythagoram putatum mortuum.* SENIOR, *vetus. Inde manauit antiqua opinio Pythagoræ de reditu animarum in corpora.* NEQVE VERITAS, *inconcuſſa, ſemper eadem manens, non eget vetuſtate probationum.* NOVELLITATEM. *nouitatem non fugit mendacium; quia hodie, vt olim,* filij hominum diligunt vanitatem, & quærunt mendacium. FALSVM, *talem animarum reditum; licet nobilis hæc opinio videatur ignorantibus propter antiquam eius à Pythagora originem.* PERSVADEBIT. *Ipſe Pythagoras ſe fuiſſe hos quatuor viros nominatos, priuſquam Pythagoras fuiſſet, cum iterum ipſe periurus ſe prius fuiſſe Pythagoram aſſeruerit. Videndus Diogenes Laërtius in Pythagora, vbi has recenſet diuerſas tranſmigrationes.* ETHALIDEM, *alij malè legunt* Ephalidem & Hermippum. *Ethalides autem narratur fuiſſe Mercurij filius, qui à Patre obtinuit vt viuus & defunctus haberet memoriam omnium quæ agerentur. Hinc Pythagoras cum Hermotimus eſſet aut Euphorbus, jactabat ſe fuiſſe Ethalidem, & omnium quæ geſſerat ſe meminiſſe.* EVPHORBVM *nobilem Troianum in bello Troiano à Menelao occiſum, cuius animam Pythagoras in ſe tranſmigraſſe affirmabat.* HERMOTIMVM, *alij Hermotinum, hominem quendam Clazomenium, cuius anima deſerto corpore ſolebat errare, & vaga è longinquo multa nunciabat, quæ ſciri non poterant niſi ibi præſens fuiſſet, corpore interim jacente velut exanimi. Tandem quidam Cantaridæ dicti, animæ eius redeunti, quaſi vaginam abſtulerunt, corpore cremato. Vide Plin. lib. 7. c. 52.* PYRRHVM *Delium piſcatorem, de quo conſule Diogenem Laërtium.* TANTO ET IN DVRIORIBVS. *Vide dicta V. Mendax.* TOTIENS, *toties.* SED CLYPEVM. *Vide dicta V. Magia. 3.* HYPOGEVM alij Hypogæum. *Sepulchrum ſcilicet ſubterraneum, ædificium concameratum, ſub quo à matre cuſtoditus & nutritus eſt.* SI CAPIT, *ſi verè, vt* Capulum, *id eſt conditorium & ſepulchrum verè tum mortuum, ſeptennio cepit, cæteris eius fabulis crede.* COMMENTVS, *finxit.* STROPHAM, *fraudem, impoſturam, verſutiam.* CVM INIVRIA, *quia iniuſtè finxit ſe mortuum, qui benè valebat; vel plenam ſanitatem aperto morbi periculo ſubterraneus expoſuit.* TANTI FVIT, *qui ſic neglexit libertatem videndi cœli, & hauriendi purioris aëris; ad quam opinionem temerariam aſſerendam, non erumpet, qui ſuimet hoſtis, tam dura ſubiit, vt fabulæ ſuæ fidem*

pareret. CVRIOSITATEM, *Magiam. Act.* 19. 19. *Vulgata* multi autem ex eis qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros & combuſſerunt coram omnibus; & computatis pretiis illorum inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. *Syr. Expreſſius:* multi porro etiam ex magis congregarunt libros ſuos, allatoſque concremarunt coram omnibus: cæterùm ſupputarunt pretium earum, & aſcendit ad argenti quinque Myriadas. REDEMPTA INSPECTIONE. *Ab adituo templi Delphici, numerata pecunia, apud ſe Clypeum habuit, cuius notas clam inſpiceret, & examinaret.* SCIMVS ETIAM. *Habes jam expoſita ſequentia vſque ad cap.* 29. *V. Magia.* 3. *Phe-*

S. Aug. *recides. Auguſt. Epiſt.* 3. *ad Voluſianum vbi de Chriſto Magiſtro veritatis:* quod ad Magiſterium eius attinet: quis nunc extremus idiota, vel quæ abiecta muliercula non credat animæ immortalitatem, vitamque poſt mortem futuram? quod apud Græcos olim primus Pherecydes Aſſyrius cum diſputaſſet, Pythagoram Samium illius diſputationis nouitate permotum, ex athleta in Philoſophum conuertit.

C. XXIX. MORTVOS QVIDEM &c. *hic reſpondet Platoni, qui docuit in* Phædone *ex mortuis ſic viuos homines fieri, ſicut ex viuis fiunt mortui. Et hoc eius fundamentum erat, quod omnia fiant ex contrariis, mors autem vitæ contraria eſt; ergo vt homo qui vixit moritur, ſic qui moritur reuiuiſcit. Inde orta reuolutio, & reditus animarum.*

S. Aug. *Auguſt. lib.* 12. *de Trin. c.* 15. non acquieſcendum eſt eis qui Samium Pythagoram ferunt recordatum fuiſſe talia nonnulla quæ non fuerat expertus, cum hîc alio jam fuiſſet in corpore: & alios nonnullos narrant alij eiuſmodi aliquid in ſuis mentibus paſſos. Quas falſas fuiſſe memorias, quales plerumque experimur in ſomnis, quando nobis videmur reminiſci quaſi egerimus, aut viderimus, quod nec egimus omnino, nec vidimus: Et eo modo affectas eſſe illorum mentes etiam vigilantium, inſtinctu ſpirituum malignorum atque fallacium, quibus curæ eſt de reuolutionibus animarum falſam opinionem ad decipiendos homines firmare vel ſerere, ex hoc coniici poteſt; quia ſi verè illa recordarentur quæ hîc in aliis antea poſiti corporibus viderant, multis ac penè omnibus id contingeret: Quandoquidem vt de viuis mortuos, ita de mortuis viuos, tanquam de vigilantibus dormientes, & de dormientibus vigilantes, ſine ceſſatione fieri ſuſpicantur. NON IDEO. *Licet naturæ lege homo ex corruptibilibus conflatus elementis, ſit mortalis, & omnis viuens moriatur:* quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem? *non tamen ſequitur (excepta reſurrectione mortuorum per omnipotentiam Dei, & meritum mortis Chriſti) vt mortui ad vitam redeant.* VIVI PRIORES. *à mundi exordio primi homines, non ſunt orti ex ſeipſis mortuis, ſed primò viui conditi ſunt.* ÆQVE, *ſimiliter ab exordio mundi poſterius mortui ſunt; priuſquam ſemel morerentur, ſemel item viui fuerant. Contra ſenſum* Platonis *de quo Aug. lib.* 12.

S. Aug. *de Trinit. c.* 14. Plato ille Philoſophus nobilis perſuadere conatus eſt vixiſſe hîc animas hominum, & antequam iſta corpora gererent, & hinc eſſe quod ea quæ diſcuntur, reminiſcuntur potius cognita, quam cognoſcuntur noua. ILLI, *ſcilicet viui priores de quibus ſupra* VNDE POTIVS *aliud ortus & vitæ ſuæ principium quodlibet habuerunt, quàm ſeipſos, jam mortuos.* ISTI, *mortui poſteriores.* DEDVCERENTVR. *originem traherent: mallem tamen hanc vocem ad funus applicare, quia enim prius viui erant, & mortales, principium mortis in ſe habentes, vnde ad ſepulchrum deducuntur, niſi quia prius vixere mortales?* ORIGINI FONS? *an fortè exhauſtus erat fons omnis vitæ Deus, vt origini, id eſt humano generi propagando non ſufficeret, vt ſingulis corporibus, ſingulas animas de nouo creatas, ſingulis corporibus organizatis infunderet, ſed vno ſemel numero*

A *animarum condito, per earundem in diuerſa corpora reuolutionem, genus humanum ſubinde repararet?* AN FORMÆ POENITVIT? *quâ ſcilicet mundi exordio primo homines viuos condidit, vt à vita prima ſemel tranſirent ad mortem; vnde & Apoſtolus:* ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori: *id eſt animam ſemel è proprio corpore migrare, in idem ipſum ſemel remigraturam, vt in judicio recipiat vnaquæque prout geſſerit in corpore ſuo, non alieno; ſiue bonum ſiue malum.* SALVA EST? *vis ſaluam eſſe in mortuis formam, quâ dicis animam defuncti poſt mortem in alia corpora tranſmigrare, vt rurſum hic viuat apud viuos.* NON QVIA, *inducit hic* Platonem *reſpondentem ſibi, non ſequi neceſſariò, vt quod ab initio fuit, vt ſcilicet mortui fierent ex hominibus prius ſemel viuis, idipſum ſemper ſic accidat,* AVT ENIM. *Quod*

B *obſcurum reddit Authorem noſtrum, eſt frequens mutatio interlocutorum, eorum nomine ſuppreſſo. Hic igitur Tertullianus loquitur: ſi non vult* Plato*, eandem ſemper formam, ab initio inſtitutam ſeruari, quam nos credimus; Sed vult mutatam eſſe, contrariorum lege, vt qui prius fuerant viui, vnde facti ſunt mortui, ſic è contrario ex eiſdem mortuis rurſum fiant viui: aut primam omnino formam in viuis mortuiſque ſeruauit, aut in vtriſque mutauit.* SI VIVOS. *Si animæ mortuorum debebant poſtea in alia corpora tranſire, vt rurſum hic viuerent; cùm velit omnia in contrarium fieri; non debebant animæ viuorum migrare ex corporibus, ſed in his ſemper viuere, nec ex viuis inter mortuos abire.* SI NON PERÆQVARE, *quod ſi fides quam exigit* Plato *ab auditoribus ſuis, in hoc ſuo inſtituto, & Sententia de reuolubili reditu ani-*

C *marum, æqualiter ſe non habet in omnibus contrariis, nec admittis quod rectè intulimus, ſemel ex mortuis animam redditam corpori, rurſum eo relicto hominem ex viuo effici mortuum:* NON VSQVEQVAQVE, *omnimodè verum non eſt fundamentum eius, &c.* REFORMARI ALTERNANT, *viciſſim ex contrariis reparantur.* ET NOS ENIM. *Nos quoque* Platoni *quatuor obiiciemus contraria, innatum, & natum, viſibilitatem & cæcitatem, iuuentutem & ſenectutem, ſapientiam & inſipientiam: Nec enim poteſt oriri quod innatum eſt, de nato, nec de cæcitate viſibilitas, &c.* ALBINVS, *Platonis Diſcipulus timens & præcauens hæc obiicienda* Platoni*, quibus conuincitur, regulam eius de contrariis, vniuerſaliter veram non eſſe, inter contraria diſtinxit, dicens viuis & mortuis*

D *omnibus id conuenire, quod cæteris contrariis fortè non conuenit.* AD SENTENTIAM *tuendam.* INTERPRETANTVR, *alij ſcilicet cum Albino* Platonici.

C. XXX. QVID AVTEM. *Quid ad alia* Platonis *argumenta dicemus? vel potius, quid ad cætera jam dicta contra Platonem reſponſionis adiiciemus?* HÆSISSET, *fixus & determinatus, nec maior, nec minor quàm primò conditus ſtetiſſet hominum & animarum numerus.* EXISSENT, *animæ de corporibus,* QVAM REDIRENT, *in alia corpora.* COMMENTARIOS, *hiſtorias & libros rerum humanarum.* ABORIGINES, *ſic dicti, quaſi abſque origine aliena, primi ſcilicet progenitores, cultores & indigenæ vrbium.* VAGI, *nullo certo loco manentes, ſed errantes circumquaque.* EXTORRES, *exules pulſi ex terra natali.*

E GLORIOSI, *famæ & gloriæ causâ alias terras occupantes.* SCYTHÆ, *Iuſtin. lib.* 2. *tradit imperium Bactrianum & Parthicum à Scythis conditum.* AMYCLÆ, *alij legunt,* Menidæ, alij Temenidæ. *Ipſe quidem Tertull. lib. de Pallio:* Herculea poſteritas, qui Temeno pariter Peloponeſum occupando producunt. *Amyclæ porro, Laconiæ Ciuitas, à Lacedemonis filio Amycla, cuius ciues, ſecundum Pythagoram, ab eſu carnium & animalium cæde abſtinebant. Quibus cum frequenter hoſtium aduentus falsò nunciarentur, lege cautum eſt, ne quis deinceps hanc famam ſpargeret. Vnde ex improuiſo capta Vrbe, natum prouerbium,* Amyclæ taciti: *& rurſum:* loqui volo, nam ſcio Amyclas tacendo periiſſe. *Amyclæ item coloniam miſerunt in Cretam.* SOLEMNES

MIGRATIONES, *quæ datâ operâ ex præſcripto Reipublicæ vel Imperatoris fiebant.* FOENERAVERVNT, *nationem ſuam multiplicauerunt.* IN PROMPTV *primo oculi intuitu id probat.* NEGOTIOSA, *negotio, arte; opere hominum multiplicatorum exculta, vel negotiationi addicta & commercio.* ARVA DOMVERVNT *ſubegerunt aratro.* PECORA, *animalia domeſtica.* PANGVNTVR, *plantantur, ſic Columella; id eſt quæ deſerta prius erant & ſterilia, aduecta terra fimoque, hominum labore fertileſcunt.* CASÆ, *lapſæ* HORRENT, *horrore incutiunt ſerpentibus & feris.* VBI VITA, *vbi homines viuere poſſunt.* ARTIORES, *arctiores, anguſtiores.* SEMEL ORBIS, *obſtupuit, cum tamen Plato lib. 10. de Republica, & in Phædro dixerit poſt mille annos vniuerſi generis humani & totius mundi reſtitutionem.* ÆQVA VIS, *æqualis.* SVPPARETVR, *reſtituatur in pari numero,* QVOD EROGATVR, *quaſi rogo & igni traditum conſumitur, & in cineres ſoluitur.* PARIASSET, *par fuiſſet, ex pari reſpondiſſet.* COMMEATVS, *decurſus huius vitæ breuis, cum illis mille annis, vnde facilius extingueretur quàm reuiniſceret.* QVÆ HOC MODO, *quo Plato voluit.* INTERCIDISSET, *amiſſio & reſtitutio viuorum.*

C. XXXI. IAM VERO. *Pergit hoc capite contra Platonis ſententiam diſputans: ſi ex mortuis denuò viui fiunt, animabus mortuorum in alia corpora tranſmigrantibus; certè ſinguli redeuntes ad vitam, ex ſingulis mortuis reuiniſcent.* SI ET BINÆ, &c. *Refricas memoriam eorum quæ dixeras hoc ipſo lib. de Anima cap. 6. de muliere plures fœtus, proindeque plures animas eos viuificantes in vno vtero concludente.* RESVMVNTVR *pro vna anima quæ è corpore mortui migrauerat.* ET HOC MODO *cum, ſcilicet plures animæ pro vna redeunt.* SIGNATVR, alij ſigillatur, ſingulatur. *Singulariter confirmatur, quod ſenſit Tertull. quod ex primi parentis anima, cæteræ ſumpſerunt originem ex traduce. Aug. lib. 10. de Gen. ad litt. cap. 6.*

S. Aug. Illud jam videamus, cuinam potius ſententiæ diuina teſtimonia ſuffragentur: eine, quâ dicitur, animam vnam Deum feciſſe, & dediſſe primo homini, vnde cæteras faceret, ſicut ex eius corpore cætera hominum corpora: an ei, qua dicitur ſingulas ſingulis facere, ſicut illi vnam, non ex illa cæteras. Illud enim quod per Eſaiam cap. 57. dicit, omnem flatum ego feci: cum hoc eum de anima dicere, quæ ſequuntur, ſatis oſtendant, ad vtrumque accipi poteſt. Nam ſiue ex vna primi hominis anima, ſiue ex aliquo ſuo ſecreto, omnes proculdubio animas ipſe fecit. Et illud quod ſcriptum eſt Pſal. 32. qui finxit ſingillatim corda eorum; Si nomine cordium voluerimus animas intelligere, neque hoc repugnat cuiquam duorum de quibus nunc ambigimus, &c. quamquam hoc non mihi videatur dictum, niſi ex eo quod per gratiam noſtræ animæ ad imaginem Dei renouatione formantur, &c. Epheſ. 2. ipſius enim ſumus figmentum creatum in Chriſto Ieſu in operibus bonis. &c. hoc etiam illud eſſe puto; qui finxit ſpiritum hominis in ipſo: tanquam aliud ſit, factam animam mittere, *id eſt in corpus infundere*, aliud, in ipſo homine facere, id eſt, reficere ac renouare; ſed etiam hoc, ſi non de gratia in qua renouamur, ſed de natura in qua naſcimur, intelligamus, ad vtramque ſententiam duci poteſt: quia vel ex vna illa primi hominis, tanquam ſemen animæ attractum ipſe fingit in homine, vt viuificet corpus; ſiue ſpiritum vitæ, non ex illa propagine, ſed aliunde *ex nihilo ſcilicet creatum* corpori infuſum, ipſe itidem fingit per mortales ſenſus carnis, vt fiat homo in animam viuam. ITEM CVM VARIA *ſubjicit aliud argumentum contra Platonicos: cum diuerſa ætate, ſerius ocyuſve animæ decedant ex corpore, cur ſemper redeunt in prima ætate infantiæ? ſic enim incipiunt mortui reuiniſceret cur ſenex infans renaſcitur?* SI DECRESCIT FORIS, *ſi anima foras corpus emiſſa, minuitur & à ſexagenaria retrogreditur, ad infantem,* cuius eſt vita vnius diei ſuper terram, *cum creſcere potius deberet per illud millenarium annorum Platonis, extra corpus poſita; ſapientia vtique prouectior eſſe debuerat, impedimento corporei carceris expedita, &c. Sed eſto, iiſdem corporis lineamentis & magnitudine non redeat, cur ſaltem non cum iiſdem animi dotibus, ingenio, moribus? hic ad uerte Rigaltium in textu prateriiſſe, ſequentia, quæ cæteri legunt.* Licet non flatorum, quoque fortè caſam vel, &c. *Et quidem ſic corruptus eſt hic locus vt non poßit bonus elici ſenſus. Quoad potui ſic elicui:* ſed etſi eædem, &c. *id eſt licet eædem animæ ſemper redirent in corpora, licet non haberent eandem corpoream effigiem (quam expreßè tribuit animæ Tertullianus) licet etiam eaſdem formas & imagines parentum non referrent, (quos flatores vocat, quod flatum id eſt animam ex traduce crediderit;) vel rurſum clarius, per flatus, intelligendo animas earumque formas, vt nec corporum quoque priorum, nec fortè quoque caſam, id eſt domicilium & receptaculum facultatum animi & cellam ingenij & ſtudij: Priſtinas tamen & primas ingeniorum, & ſtudiorum, & morum proprietates inferre debuerant, ſine quibus temerè & ſine ratione creduntur eædem eſſe quæ in corpora redeunt, cum non eaſdem modò, ſed plerumque contrarias proprietates habere probantur.* VNDE SCIAS, &c. *Inducit Platonicos objicientes: quid ſcis vtrum hæc occultè ita ſe habeant, ſed tot annorum lapſus tibi adimit facultatem diſcernendi tam lineamenta externa quàm habitus & mores tam veteris defuncti; vnde in reditu poſt mille annos tibi ſunt ignota animæ & earum qualitates.* ATQVIN, *atqui, ait, Tertull. certò ſcio id non eſſe verum; Cum inter exempla à te relata ſit ipſe Pythagoras in Euphorbum mutatus, quem conſtat tam diuerſum moribus. Euphorbus enim miles ſtrenuus, vt patet ex Clypeo in templo Delphico conſecrato; Pythagoras reſes id eſt in Italia reſidens Mathematica vacans & pacificis diſciplinis.* AGEBAT, *exercebatur, vitam tranſigebat.* VT ANIMALIBVS, *in quæ animas hominum tranſire credebat.* INRVERAT, *innexerat.* PER FABALIA, *campum fabâ ſatum. Vnde ex Iamblico cap. 31. Pythagoræ diſcipuli cum fugerent milites Dionyſij Tyranni, & in fabalia incidiſſent, maluerunt occidi quam per hæc ſata tranſire. Solus ex his Myllias, captus & interrogatus à Dionyſio de ſociis:* hi quidem ſuſtinuerunt, ne fabas conculcarent: ego prius moriar, quàm dicam tibi cur fabas conculcare nolimus. *De ipſo Pythagora narrat Suidas, eum incenſa domo ab hoſtibus fugientem, ad campum fabalem conſtitiſſe, & jugulatum ibi fuiſſe.* RECVPERANTVR, *ad viuos redeunt.* GRÆCIÆ CENSV, *numero recenſitorum in albo Græcorum; vel de tanta Græcorum progenie, quatuor tantum ex mortuis rediiſſe; vt taceam de tota humani generis progenie, &c. Cur non omnes animæ mortuorum huc tranſmigrant? μετεμψύχωσις. Ab Auguſtino tranſanimatio dicitur.* ET *μετεμσωμάτωσις. Tranſmigratio in diuerſa ſpecie & dignitate corpora.* SCYTHÆ, *ſic Anacharſis Philoſophiam Profeſſus eſt, ex Lactant. lib. 3. c. 24.* INDI, *Brachmanes & Gymnoſophiſtæ. Licet, inquit, apud Indos hæc Pythagoræ tranſmigratio inualuerit, nullus tamen inter eorum Philoſophos ſe alium fuiſſe meminit, vt nec alij Philoſophi Græciæ quos ſubjicit.* OB MELLA, *inde Plato dictus Apis Attica.*

C. XXXII. EMPEDOCLES, *Laërtius narrat hunc voluiſſe diuinitatem apud homines affectare. Coronam auream ferens capite, æreos calceos pedibus, manibus autem coronas Delphicas, Vrbes pertranſibat. Senex noctu ſe miſit in Æthnam, ne homines eius corpus viderent: cuius tamen ſandalium ab igne fuit eiectum.* THAMNVS. *Licet aliqui hac voce fruticem intelligant, quòd Empedocles arbores quoque diceret ratione præditas. Malim ego, quod ſe Deum fingeret, intellexiſſe Adonidem. Vnde hi verſus apud Clem. Alex. 6. Strom. & Suidam:* nam memini quondam fueram puer atque puella

Thamnus, & ignitus piſcis, pernixq; volucris.
*Ezech. 8. 14. inter idola reponitur Thamnus, nam vbi
vulgata:* Ecco ibi mulieres ſedebant plangentes A-
donidem *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Tamuz. 70. *verò*
Thammuz. PEPO. *Cui alibi cor Marcionis aquat. In-
ſulſum dicit quod ſe piſcem dixerit, inflatum & vento
cum Chamæleone diſtentum, quòd ſe Deum.* VT PISCIS
ASSVM, *Æthnais ignibus excoctum, ne homines aro-
matibus conditum corpus, tandem putredini exponerent.*
IN ILLO FINITA. *Cùm in Deum mutatus, in aliud
corpus migrare non curaret.* VT ÆSTIVA, *ſicut æſtate cœ-
na finitur in cibis aſſis, quæ ſunt extrema fercula, alludit
fortè ad Græcorum morem, qui ex Euſthatio poſt cœnam
aſſabant linguas, quas Mercurio ſacrificabant.* PRÆ-
SVMPTIONEM. *Opinionem fingentem animas hominum
migrare in beſtias, & ex iis rurſum in homines.* VIDE-
RINT THAMNI. *Hic ridet Empedoclem, pariterque ſe vel
Deos, vel frutices fuiſſe nugantes.* LICEBIT ET RAPTIM.
*Curſim. Et patet ex ſequentibus, ſic melius legi; quàm qui
legunt*, licebit & lapti, *id eſt ex Rhenano bibaci, edenti
ſonum lambentis canis. Vel* licebit & Laphati, vel Lap-
pæ. *Planta ſpeciei; fingere ſcilicet huiuſmodi tranſmigra-
tiones.* CENSERETVR, *æſtimaretur originem ducere.*
IGNIS ANIMA, *ſupple ſit.* ANIMALIA, *ſupple eſſe ſin-
gulis elementorum ſpeciebus.* RIGENT. *Frigida ſunt.* Æ-
MVLO, *contrario.* EXSVCCIDA, *ſine ſucco, contraria ſunt
humidis.* PVRPVRA, *ſanguinis ſcilicet.* CENSVM, *nu-
merum.* SPIRITVI, *vento; vel aëri & ſpirationi.* SVB-
AQVANEVM, *ſub aquis viuentia.* SOLIS: TENEBRIS
ferendis, vel obſcuro lumini ATOMOS, *corpuſcula indiui-
ſibilia, principia rerum conſtituit, vt Pythagoras nume-
ros & Plato ideas.* ENTELECHIAS, *id eſt perfectiones, vel*
Endelechias, *id eſt ex Cicerone continuatam & peren-
nem motionem. Sic dicta anima quod materiam perficiat.*
FORS, *fortè*, SPECIEBVS, *principiis.* NOMINE CON-
TRARIETATIS, *propter contrarietatem, vt contraria.* RE-
FORMARI, *transformari per tranſmigrationem.* ET CEN-
SVM, *naturam, & ſubſtantiam ſibi ſimilem tranſmigran-
do conferre non poſſet anima.* HABERET, *deberet.* NO-
MINE HVIVS, *ob hanc primam contrarietatem ſpecificam.*
COMMITTIT, *pugnare facit.* ET RELIQVÆ *ſupple con-
trarietates qualitatum, propriarum naturis ſingulis*, SE-
DES ALIAS, *organa & inſtrumenta.* VALETVDINES,
morbos. NVLLIVS INTREPIDA, *id eſt, omnis loci alti &
profundi trepida.* IN AQVILA. *Sicut* Plato *lib. 10. de Re-
pub. dicit Agamemnonis animam elegiſſe in Aquila do-
micilium.* LIBERALIBVS, CVRATIS, *anima libera &
rationali dignis, & arte paratis.* CADAVERINAM,
*quales ſunt corui, & aliæ volucres carniuora, vt ſic non
tantum cadauera beſtiarum, ſed & hominum, anima ho-
minis in vrſum aut leonem tranſmigrando deuoret, licet
in his feris ſe olim in humano corpore vixiſſe recordetur.*
OBDVCI, *concludi, vt vlterius non extendatur.* CAPIT,
recipit, capax eſt mutationis. BESTIIS ADÆQVANTVR,
comparantur ob mores ſimiles. ADSIMILATVS, *Pſal. 48.
21.* Homo cum in honore eſſet, non intellexit; com-
paratus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus
eſt illis. *Aug. ibid.* Factus eſt ad imaginem & ſimi-
S. Aug. litudinem Dei homo prælatus jumentis. Non enim
fecit Deus ſic hominem, quomodo fecit jumen-
tum: ſed fecit Deus hominem, cui ſeruirent jumen-
ta. Nunquid eius viribus, & non intellectui? ille au-
tem non intellexit. Et qui factus erat ad imaginem
Dei, comparatus eſt jumentis inſenſatis, & ſimilis
factus eſt illis. Vnde alibi dicitur, nolite eſſe ſicut
equus & mulus, quibus non eſt intellectus. *Et lib. 7.*
S. Aug. *de Gen. ad lit. cap. 9.* Cauendum eſt ne quædam tran-
ſlatio animæ fieri à pecore in hominem poſſe cre-
datur, quod veritati fideique Catholicæ omnino
contrarium eſt, &c. de quo ludibrio quorundam
Philoſophorum, etiam eorum poſteri erubuerunt,
nec eos hoc ſenſiſſe, ſed non rectè intellectos eſſe

A dixerunt. Et credo ita eſſe, velut ſi quiſquam etiam
de ſcripturis noſtris hoc ſentiat, vbi dictum eſt: ho-
mo in honore poſitus non intellexit, &c. aut vbi
item legitur Pſal. 73. ne tradideris Domine beſtiis
animam confidentem tibi, &c. ſed quoquo modo
ſe habeat, vel non habeat opinio Philoſophorum de
reuolutionibus animarum, Catholicæ tamen fidei
non conuenit credere, animas pecorum in homines,
aut hominum in pecora tranſmigrare. *Et rurſum cap.*
10. Fieri ſanè homines vitæ genere pecoribus ſimi- S. Aug.
les, & ipſæ res humanæ clamant, & ſcripturæ te-
ſtantur; vnde eſt illud quod commemoraui, homo
in honore poſitus, &c. ſed in hac vita vtique, non
poſt mortem. Proinde vel talibus beſtiis nolebat in
poteſtatem dari animam ſuam qui dicebat: Ne tra-
B dideris beſtiis, &c. quales cauendos Dominus ſigni-
ficat, vbi dicit eos indutos veſtitu ouium, intus au-
tem eſſe Lupos rapaces; vel ipſi diabolo & Ange-
lis eius, nam & ille dictus eſt & Leo & Draco. Quid
enim afferunt argumenti Philoſophi qui putant ani-
mas hominum in pecora, vel pecorum in homines
poſt mortem poſſe transferri? hoc certè quod mo-
rum ſimilitudo ad id trahat, velut auaros in formi-
cas, rapaces in miluos, ſæuos ac ſuperbos in Leo-
nes, ſectatores immundæ voluptatis in ſues, &c.
Vnde procliuius & ipſe crediderim, quod etiam eo-
rum poſteri ſectatores, illos homines qui hoc pri-
mitus in libris ſuis poſuerunt, in hac vita potius in-
telligi voluiſſe, quadam peruerſitate morum ac tur-
pitudine, homines pecorum fieri ſimiles, ac ſic quo-
C dammodo in pecora commutari, vt hoc dedecore
obiecto, eos à cupiditatum prauitate reuocarent.
VBIQVE NATVRAM, *id eſt, proprietatem naturalem.*
ALIVD NATVRA, *accidens naturale.* NATVRA
COMMVNIS *qualitas & proprietas naturalis.* COMMV-
NICAT, *communis eſt.* PARIANT, *paria & ſimilia ſunt.*
NATVRÆ SIMILITVDO, *qualitatis paritas.* DIVINA
PRONVNTIATIO *Pſal. 48. 21.* comparatus eſt jumen-
tis, &c. NOTASSET, *nominaſſet, nota probroſa mulctaſ-
ſet, ſi ſubſtantialiter in pecudem mutatum ſciret.*

IVDICII NOMINE. *Ex obligatione qua omnes animæ* C.XXXIII.
*juſto Dei judicio ſiſti debent vt pro meritis bonis vel malis
migrent in corpora animalium.* VINDICATVR, *aſeri-
tur, hac Pythagoræ ſententia.* IN OCCISORIIS, *quales
D ſunt oues & capreæ, &c. quibus ad victum vtimur.* FA-
MVLATORIIS, *equis, mulis, aſinis, camelis, quæ omnia*
Pſaltes, ſeruitutem hominum *dixit. Nec hic tacebo jo-
cum lepidum Auguſtini lib. 10. de Ciuit. c. 30.* Plato- S. Aug.
nem animas hominum poſt mortem reuolui vſque
ad corpora beſtiarum ſcripſiſſe certiſſimum eſt. *In
Timæo ſub finem, & in Phædone, & lib. 10. de Repub.
ſub finem* hanc ſententiam Plato Doctor tenuit &
Plotinus: diſcipulo Porphyrio tamen jure diſplicuit,
in hominum ſanè non ſua quæ dimiſerant, ſed in alia
noua corpora redire humanas animas arbitratus eſt.
Puduit ſcilicet illud credere, ne mater fortaſſe filium
in mulam reuoluta vectaret: Et non puduit hoc cre-
dere, ne reuoluta mater in puellam filio forſitan
E nuberet. OPERARIIS, *vt ſunt boues.* IMMVNDIS, *vt
ſunt ſues.* DISPVNGENTVR, *judicabuntur, in computum
& rationem venient.* RATIO *cauſa.* SENSVS, *intelli-
gentia & perceptio pœnæ vel mercedis, reddendæ pro me-
ritis.* STATVS VERTERIT, *ſi tranſeant in corpora beſtia-
rum.* ÆQVE, *id eſt, quanquam animæ eadem in ſua ſub-
ſtantia perſeuerent in judicium adducendæ, ſi fuerint tranſ-
latæ in corpora animalium, ratio & cauſa iudicij eua-
cuabitur, cum eadem corpora humana per quæ anima be-
nè vel malè merita eſt, debeant, vel plecti, vel munerari.*
MERCVRIVS. *ſcil. Triſmegiſtus cenſuit animas homi-
num licet ab anima vniuerſi fluxerint, in corpora propria
infuſa, poſt egreſſum tamen non refundi in ipſam, ſed ſin-
gulas determinatas manere, vt Patri, id eſt Deo rationem*

reddant

reddant de geſtis in corpore. Aug. lib. 10. de Ciuit. c. 30. Quantò honeſtius creditur, reuerti ſemel animas ad A corpora propria, quam reuerti toties ad diuerſa. *Vt juxta Paulum propria corporis quiſque referat.*

2. Metempſychoſin Simon Magus credidit in Helena Priamo. Exitioſa, quam etiam de proſtibulo redemit, pro donis ſpiritus oblata pecunia. De An. cap. 34. per totum.

NVllaquidem in hodiernum dementiæ huiuſmodi ſententia erupit, ſub nomine hæretico quæ homines refingat in beſtias. Sed neceſſariè hanc quoque ſpeciem intulimus, & excluſimus, vt ſuperioribus cohærentem quò perinde in pauo tunderetur Homerus, ſicut in Pythagora, Euphorbus, atque ita hac etiam Metempſychoſi, ſiue Metenſomatoſi repercuſſa, illa rurſus cæderetur, quæ aliquid hæreticis ſubminiſtrauit. Nam Act. 8. 18. & Simon Samarites in Actis Apoſtolorum redemptor Spiritus ſancti, poſteaquam damnatus ab ipſo cum pecunia ſua in interitum, fruſtra fleuit, conuerſus ad veritatis expugnationem, quaſi prò ſolatio vltionis, fultus etiam artis ſuæ viribus, ad præſtigias virtutis alicuius Helenam quamdam Tyriam de loco libidinis publicæ eadem pecunia redemit, dignam ſibi mercedem pro Spiritu ſancto. Et ſe quidem finxit ſummum patrem, illam verò iniectionem ſuam primam, qua injecerat angelos & archangelos condere: huius eam propoſiti compotem exiliſſe de patre, & in inferiora deſultaſſe; atque illic præuento patris propoſito, angelicas poteſtates genuiſſe, ignaras patris, artificis mundi huius. ab his verò per inuidiam retentam, ne digreſsâ eâ, alterius genimina viderentur. & idcirco omni contumeliæ addictam, vt nuſquam diſcedere depreciatam liberet, humanæ quoq. formæ ſuccidiſſe, velut vinculis carnis coërcendam. ita multis æuis per alios atq. alios habitus femininos volutatam, etiam illam Helenam fuiſſe, exitioſiſſimam Priamo, & Steſichori poſtea oculis, quem & excæcaſſet ob conuicium carminis, dehinc reluminaſſet ob ſatisfactionem laudis. proinde migrantem eam de corporib. in corpora, poſtrema dedecoratione, ſub titulo proſtitiſſe Helenam viliorem. Hanc igitur eſſe ouem perditam, ad quam deſcende- Luc. 15. 4. rit pater ſummus, Simon ſcilicet, & primùm recuperata ea & reuecta, neſcio humeris an feminibus, exinde ad hominum reſpexerit ſalutem, quaſi per vindictam liberandorum ex illis angelicis poteſtatibus; quibus fallendis, & ipſe configuratus æquè, & hominibus hominem ementitus, in Iudæa quidem filium, in Samaria verò patrem geſſerit. O Helenam inter poëtas & hæreticos laborantem: tunc adulterio, nunc ſtupro infamem: niſi quod de Troja glorioſius eruitur, quàm de lupanari: mille nauibus de Troja, nec mille denariis forſitan de lupanari. Erubeſce Simon, tardior in requirendo, inconſtantior in retrahendo. At Menelaus ſtatim inſequitur amiſſam, ſtatim repetit ereptam, decenni prœlio extorquet, non latens, non fallens, non cauillabundus. Vereor ne ille magis pater fuerit, qui circa Helenæ recuperationem, & vigilantius, & audentius, & diutius laborauerit.

METEMPSYCHOSIS. 2. SCHOL.

NVLLA *hactenus, & ad hodiernum diem ſub alicuius hæretici nomine ſententia prodiit, quæ animas hominum in corpora beſtiarum migraſſe finxerit, ſed hanc transmigrationis etiam ſpeciem protuli & refutaui,* QVÒ *vt ſicut exploſimus animam Euphorbi migrantem in Pythagoram, ſicut Homeri in Pauum.* ILLA RVRSVS. *ſcilicet quæ animas hominum in aliorum hominum corpora tranſire dicit,* HÆRETICIS *Simoni ſcilicet & Carpocrati, de quibus ſtatim.* SIMON, *Magus,* SAMARITES, *Samaritanus genere.* REDEMPTOR. *Quia emptum ab Apoſtolis credidit Spiritum Sanctum quem & ipſe redimere pecunia voluit. Auguſt. Hom. 23.* Tunc ſic da- S. Aug. batur Spiritus Sanctus, vt etiam appareret datus. Qui enim eum accipiebant, linguis omnium gentium loquebantur; vt ſignificarent Eccleſiã in gentibus, linguis omnium locuturam. Acceperunt ergo Spiritum Sanctum, & in eis euidenter apparuit. Quod cum vidiſſet Simon, putans hoc eſſe hominum, voluit eſſe ſuum. Quod hominum putauit, ab hominibus emere voluit. Quantã inquit, à me vultis pecuniam ſumere, vt per impoſitionem manuum mearum detur Spiritus Sanctus? tunc eum deteſtatus Petrus, ait: Non eſt tibi pars, neque ſors, in hac fide. Donum Dei putas pecuniã comparandum? pecunia tua tecum ſit in perditionem. AB IPSO, *Spiritu Sancto, per os Petri ſententiam ferente.* FRVSTRA FLEVIT, *inutilem egit pœnitentiam, peruersè conuerſus ad*

B *perſequendam Eccleſiam.* ARTIS, *Magicæ.* VIRTVTIS, *ſummæ Diuinitatis.* EADEM, *pecunia quâ Spiritum Sanctum emere voluerat.* PATREM, *ſummum Deum.* INIECTIONEM, *primam cogitationem, quaſi Mineruam quandam ſuam. Irenæus,* mentis conceptionem. *Iuſtinus,* primam mentis intelligentiam. QVA INIECERAT, *cogitauerat Angelos facere.* COMPOTEM, *cum illa ſciuiſſet intentionem ſummi Patris.* ALTERIVS GENIMINA, *Angeli & creatura à Patre condita.* CONTVMELIÆ, *ab Angelis proſtituta, vt hic maneret, & præ pudore ad Patrem redire non auderet.* SVCCIDISSE, *humiliatam fuiſſe vſque ad humanam formam, & in diuerſa fœminarum corpora tranſmigrantem hominum libidini ſuccubuiſſe,* C *migraſſe etiam in Helenam cuius cauſa euerſa eſt Troia, quæ etiam Steſichorum Poëtam excæcauit, vltrix nempe mordacis carminis; quem rurſum oculauit propter infamiam reparatam ab eo alio Carmine honorifico.* SVB TITVLO, *quem proſtibulum præferebat, vel ſub nomine publicæ meretricis dicta Helena, quæ tandem poſt tot tranſmigrationes, in hac manſit quam vt ouem perditam bonus hic Paſtor Simon non humeris, ſed* FEMINIBVS *femoribus retulit; ſic ſuffundit hæretici libidinem. Auguſt. tom. 6. lib. de Hæreſibus ad Quodvultdeum hæreſi prima:* Simoniani à Simone Mago, qui baptizatus à Philippo Diacono, ſicut in Act. Apoſt. legitur, pecuniã voluit emere à Sanctis Apoſtolis, vt etiam per impoſitionem manus eius, daretur Spiritus Sanctus. His S. Aug.

Magicis fallaciis deceperat multos. Docebat autem A deteſtandam turpitudinem, indifferenter vtendi fœminis, nec Deum feciſſe mundum. Negabat etiam carnis reſurrectionem; & aſſerebat ſe eſſe Chriſtum. Itemque Iouem ſe credi volebat, Mineruam verò meretricem quandam Selenem (*Lunam*) quam ſibi ſociam ſcelerum fecerat: imagineſque & ſuam, & eiuſdem meretricis diſcipulis ſuis præbebat adorandas, quas & Romæ tanquam deorum ſimulachra authoritate publica conſtituerat. In qua vrbe Beatus Apoſtolus Petrus eum verâ omnipotentis Dei virtute extinxit. Dixerat enim ſe in Monte Sina legem Moyſi in Patris perſona dediſſe Iudæis. Tempore Tyberij in filij perſona putatiuè apparuiſſe: poſtea ſe in linguis igneis Spiritum Sanctum ſuper Apoſtolos veniſſe, Chriſtum autem nec veniſſe, nec à B Iudæis quidquam pertuliſſe. PER VINDICTAM *digna magno Iuriſconſulto vox juris. Sic enim dicitur in jure,* vindictâ libertatem imponere *l. 10. Cod. qui teſt. fac.* vindicta manumittere. *l. 33. ff. de dolo. tit. de Manumiſſ vindict.* PLVT. *de ijs qui tardius à Deo puniuntur:* Romani, corporibus quos in libertatem efferunt, tenuem feſtucam imponunt *alij cum Cicerone virgulam dicunt à lictore cum ſolemnibus verbis capiti manumittendi ſerui impoſitam, quam Horatius etiam feſtucam dixit. Hæc igitur feſtuca, vindicta dicebatur, ſic teſte Liuio lib. 2. à Vindice ſeruo ſic vocato, qui cum adoleſcentum quorundam nobilium conſpirationem detexiſſet, libertate & ciuitate donatus eſt.* INTER POETAS *Homerum alioſque Helenam Priamo & Troiæ exitialem decantantes, & hinc indeque eundo redeundoque verſatam.* ET HÆRETICOS, *Simonem, & aſſeclas toties tranſmigrantem.* TVNC, *apud Troiam,* NVNC, *cum eſſet putata Minerua, & prima ſummi Patris cogitatio, in corpus compacta & ad lupanar damnata.* MILLE NAVIBVS. *Narrant hiſtoriæ Helenam ſiue Helenem filiam Iouis ex Læda Tyndari Laconiæ Regis vxore, quæ primo ob formam eximiam adhuc virguncula rapta à Theſeo, & intacta Caſtori & Polluci fratribus repetentibus reddita, Menelao nupſit. Cuius pulchritudinis fama illectus Paris, collectis aliquot nauibus in Græciam appulit, vbi à Menelao hoſpitio exceptus, ſe clam in eius amorem inſinuauit, & abſente viro abductam in patriam tranſuexit, quo commoti Græciæ principes de bello Troianis inferendo coniurarunt. Paulò poſt mille contractis nauibus, Ilium obſederunt. Vbi & Paris mortuus. Et Helena proditionis particeps, pro ſigno inter ipſam & Græcos compacto facem ex arce ſuſtulit. Hinc Priamo exitioſa dicitur qui Troiam ab Hercule euerſam inſtaurauerat. Et Pater Paridis erat, qui ob raptum Helenæ, bellum decennale à Græcis in Troianos excitauit, & cauſa ruinæ fuit. Et per hæc patent hic dicta contra Simonem.* MENELAVS STATIM. *Frater Agamemnonis Rex Spartæ vxorem ſuam Helenam ſtatim per Legatos à Paride repetiit, & vt jam dictum Priami regiam Ilium decennio oppugnauit, & ſic tamdem eam recuperauit.* ILLE MAGIS, *Menelaus ſcilicet,* PATER FVERIT, *quàm tu Simon qui te Deum Patrem jactas.*

3. *Metempſychoſis Carpocratis quàm impura & impia; de An. cap. 35. in p. ad circa f.*

SEd non tibi ſoli Metempſychoſis hanc fabulam inſtruxit; inde etiam Carpocrates vtitur pariter magus, pariter fornicarius. etſi Helena minus. quidni? cum propter omnimodam diuinæ & humanæ diſciplinæ euerſionem conſtituendam, recorporari animas adſeuerauerit. nulli enim vitam iſtam rato fieri, niſi vniuerſis, quæ arguunt eam, expunctis: quia non natura quid malum habeatur, ſed opinione. itaque Metempſychoſin neceſſariè imminere, ſi non in primo quoque vitæ huius commeatu omnibus inlicitis ſatisfiat. ſcilicet facinora tributa ſunt vitæ. ceterum totiens animam reuocari habere, quotiens minus quid
a Matth. intulerit, reliquatricem delictorum, [a] *donec exſoluat nouiſſimum quadrantem*, detruſa identi-
5. 26. dem in carcerem corporis Huc enim temperat totam illam allegoriam Domini, certis
interpretationibus relucentem. & primo quidem ſimpliciter intelligendam. nam & ethni-
b 1. Cor. cus homo aduerſarius noſter eſt, incedens eandem viam vitæ communis. [b] *ceterùm, oporte-*
5. 10. *bat nos de mundo exire*, ſi cum illis conuerſari non liceret Huic ergo bonis animi præſtes
c Luc. 6. jubet, [c] *Diligite inimicos veſtros*, inquit, *& orate pro maledicentibus vos*, ne aliquo commercio
35. negotiorum iniuriâ prouocatus, abſtrahat te ad ſuum judicem, & in cuſtodiam delegatus,
Matth. 5. ad exſolutionem totius debiti arteris. Tum ſi in diabolum transfertur aduerſarij mentio,
25. & obſeruatione comitante, cum illo quoque moneris eam inire concordiam, quæ depute-
tur ex fidei conuentione. Pactus es enim renuntiare ipſi, & pompæ, & Angelis eius. Con-
uenit inter vos de iſto hæc erit amicitia obſeruatione ſponſionis, ne quid eius poſtea re-
ſumas ex his quæ ejeraſti, quæ illi reddidiſti; ne te vt fraudatorem, vt pacti tranſgreſſorem
Apoc. 12. judici Deo objiciat, ſicut eum legimus alibi ſanctorum criminatorem, & de ipſo etiam
10. d Matth. nomine, delatorem, [d] *Et judex te tradat Angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infer-*
5. 26. *num, vnde non dimittaris, niſi modico quoque delicto mora reſurrectionis expenſo.* Quid his ſenſibus
aptius? quid his interpretationibus verius? Ceterùm, apud Carpocratem, ſi omnium fa-
cinorum debitrix anima eſt, quis erit inimicus & aduerſarius eius intelligendus? credo mens
melior, quæ illam in aliquid innocentiæ impegerit, adigendam rurſus ac rurſus in corpus,
Matth. 7. donec in nullo rea deprehendatur bonæ vitæ. Hoc eſt ex malis fructibus bonam arborem
17. intelligi. Id eſt, ex peſſimis præceptis doctrinam veritatis agnoſci. Spero huiuſmodi hære-
ticos, Heliæ quoque inuadere exemplum, tanquam in Ioanne repræſentati, vt Metem-
e Matth. pſychoſi patrocinentur, prænuncio Domini; [e] *Helias jam venit, & non cognouerunt eum.* Et
17. 12. alibi, *& ſi vultis audire, hic eſt Helias qui venturus eſt.* Nunquid ergo & Iudæi ex opinione
f Io. 1. 21. Pythagorica conſulebant Ioannem, [f] *Tu es Helias*; & non ex prædicatione diuina? [g] *Et ec-*
g Malach. *ce mittam vobis Heliam Teſbitem.* Sed enim Metempſychoſis illorum, reuocatio eſt animæ
4. 5. jampridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Helias autem non ex deceſſione vi-
4. Reg. 2. tæ, ſed ex tranſlatione venturus eſt, nec corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus;
11. ſed mundo reddendus, de quo eſt tranſlatus; non ex poſtliminio vitæ, ſed ex ſupplemen-
to prophetiæ; idem & ipſe, & ſui nominis & ſui hominis.

METEMPSYCHOSIS. 3. SCHOL.

NOn tibi soli, *loquitur Simoni Mago.* Etiam carpocrates. *tecum Magus, ſimiliter impudicus, licet in re Venerea, inferior Helena, etiam Metemphychoſim fabuloſam docuit.* Propter omnimodam *&c. ad omnem honeſtatem jure diuino & humano præſcriptam, conſpurcandam, ideo dixerit, neceſſe eſſe,* Recorporari, *rurſum poſt obitum, animas hominum in corpora migrare, vt omnem libidinem prima vice non impletam expleant. Adeo vt nulli hominum vita rata, id eſt pro expleta habenda ſit, niſi impletis omnibus quæ eam ſenſualem fuiſſe conuincant, & hoc tantò liberius docuit, quò voluptates iſtas ſola hominum opinione malas eſſe dixit.* Imminere, *expectandam eſſe,* Primo Commeatv, *primo curſu,* Inlicitis, *illicitis.* Scilicet, *ironicè. Nimirum, inquit, ideo viuimus, vt hæc facinora, quaſi tributa debita, vita ſenſuali pendamus.* Totiens, *toties.* Habere, *debere.* Intvlerit, *debitori perſoluerit.* Reliqvatricem, *debitricem. Hinc apud Iureconſultos*, reliquatio, reliquorum debitio. *Paulus l. 44. ff. de admin. tut. Et l. 53. ff. de manum. teſtam.* Reliquatores item dicuntur, qui, quod alicui debent ex aſſe, ex integro non perſoluunt, ſed alicuius partis debitores adhuc remanent. *Vlp. in l. reſcripto. §. ſed eos, ff. de muner. & hono. Et l. 102. §. Valer. ff. de ſolut. l. 9. §. reliquatores, ff. de publican.* Donec exolvat. *Sic totam Chriſti allegoriam accommodat, vt dicat, carcerem eſſe corpus, in quod anima detrudi debeat, donec vſque ad minimam voluptatem vitæ ſenſuali debitam impleat; cum tamen potuiſſet, & debuiſſet ſimpliciter hanc parabolam intelligere, de Ethnico nobiſcum humanè viuente, aliàs oporteret nos extra mundum eſſe, ſi cum tot ethnicis ſupra fidelium numerum exiſtentibus, conuerſari non liceret.* Bonis animi, *de bonis.* Delegatvs, *relegatus.* Arteris, *arcteris, compellaris.* Ex observatione, &c. *qui ſemper aſſidet lateri vt nos obſeruet & peccata computet.* Conventione, *factâ in fide ſuſcepta in Baptiſmo.* Eierasti, *renuntiaſti, abiuraſti.* Legimvs alibi. *Apoc. 12. 10*: proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte: *cæterùm hunc locum Matth. 5. referam & expenam V. Purgatorium.* 2. Apvd carpocratem. *Secundùm ſententiam Carpocratis, ſi anima debet omnia implere flagitia, nihil tam ei aduerſarium erit, quàm mens melior quæ illum inducat in aliquod juſtitiæ opus, propter quod vlciſcendum, in varia corpora tranſmigrare cogatur, donec nullius boni actus apud judicem accuſari poſſit; quod eſt ſenſum ſcripturæ peruertere, & bonam arborem ex malis fructibus dignoſcere.* Spero, &c. *Credo hos hæreticos Simonem & Carpocratem, etiam in ſua Metemphychoſis defenſionem, per vim tracturos Heliam, quaſi in Ioannem tranſmigrauerit Domini præcurſorem, de quo dixit Matth. 17. 12.* dico autem vobis, quia Helias jam venit, & non cognouerunt, ſed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis. *Erat certè in Spiritu & virtute, non vero in perſona Helias. Sic enim Angelus Zachariæ: Luc. 1. 17.* Ipſe præcedet ante illum in Spiritu & virtute Eliæ. Nvnqvid? *Ironicè: fortè ſecundùm Pythagoram, & non ſecundùm veritatem Euangelicam Iudæi adorſi ſunt Ioannem. Io. 1. 21.* Elias es tu? *Aug. lib. 5. cont. Fauſtum c. 10. Manichæis tribuit ſimilem, Carpocrati errorem*: quid fallitis auditores veſtros, qui cum ſuis vxoribus, & filiis, & familiis, & domibus, & agris, (*quæ ſcilicet vt ſua retinent,*) vobis ſeruiunt? ſi quiſquis iſta omnia non deſerit, non accipit Euangelium? ſed quia eis, non reſurrectionem, ſed reuolutionem ad iſtam mortalitatem promittitis; vt rurſus naſcantur, & vita electorum veſtrorum viuant, tam vana, & inepta, & ſacrilega, quam vos viuitis, quando valde laudamini: aut ſi melioris meriti ſunt, in melones, & cucumeres, vel in alios aliquos cibos veniant, quos vos manducaturi eſtis, vt veſtris ructatibus cito purgētur: meritò eos à mandatis Euangelicis alienatis: ſed & voſipſos talia ſentientes atque ſuadentes, maximè inde ſeparare debetis. *Id eſt maximè alienis exiſtimare, vel omnia relinquere, quod tamen non facitis.* Prædicatione. *Prophetia Malachiæ 4. 5.* Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, *Tertull. ſecutus 70.* Iterata. *Regreſſa.* Exemptvs, *ereptus.* Svpplemento, *ad implendam Prophetiam eiuſdem Malachiæ immediatè ſubiicientis*, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. 70. *magna & illuſtris.* Svi hominis, *ſuæ propriæ perſona.* S. Aug.

4. *Metempſychoſis crudelium animarum in ferarum corpora, non tam pœna quàm merces putanda eſt; & proinde Deo juſto iniuria. De An. cap. 33. a. p. ad m.*

VOlo judicij vtique diuini juſtitiam, grauitatem, maieſtatem, dignitatem recenſere, ſi non ſublimiore faſtigio præſidet humana cenſura, plenior vtriuſque ſententiæ honore, pœnarum & gratiarum, ſeuerior in vlciſcendo, & liberalior in largiendo. Quid putas futuram animam homicidæ? aliquod credo pecus, lanienæ & macello deſtinatum, vt perinde juguletur, quia & ipſa jugulauerit; perinde decorietur, quia & ipſa deſpoliauerit; perinde in pabulum proponatur, quia & ipſa beſtiis objecerit eos quos in ſyluis & auiis trucidauerit. Si ita judicabitur, nonne illa anima plus ſolatij quàm ſupplicij relatura eſt? quòd funus inter cocos pretioſiſſimos inuenit, quòd condimentis Apicianis & Lurconianis humatur, quòd menſis Ciceronianis infertur, quòd lancibus ſplendidiſſimis Syllanis effertur, quòd exequias conuiuium patitur, quòd à coæqualibus deuoratur potius quàm à miluis, & lupis, vt in hominis corpore tumulata, & in ſuum genus regreſſa reſurrexiſſe videatur, exultans aduerſus humana judicia, ſi ea experta eſt. Namq. illa ſicarium variis & exquiſitis, & jam præter naturam eruditis feris diſſipant, & quidem viuentem, immò nec facilè morientem curatâ morâ finis ad plenitudinem pœnæ. ſed & ſi anima præfugerit, vltimo gladio; ne corpus quoque euaſerit ferrum, nihilominus jugulo ventreq. confoſſis, coſtiſq. transfixis, compenſatio proprij facinoris exigitur. inde in ignem datur, vt & ſepultura puniatur. aliter denique non licet. nec tamen tanta eſt rogi cura, vt reliquias aliæ beſtiæ inueniant. certè nec oſſibus parcitur, nec cineribus indulgetur, nuditate plectendis. Tanta eſt apud homines homicidij vindicta, quanta ipſa quæ vindicatur natura. Quis non præferat ſeculi juſtitiam, quam & Apoſtolus non fruſtra gladio armatam conte- Rom. 13. 4.

ſtatur, quæ pro homine ſæuiendo religioſa eſt? Si ceterorum quoque ſcelerum mercedem cogitemus, patibula, & viuicomburia, & culleos, & vncos, & ſcopulos, cui non expediat apud Pythagoram & Empedoclem ſententiam pati? Nam & qui laboribus atque ſeruitiis puniendi, in aſinos vtique & mulos recorporabuntur, quantum ſibi de piſtrinis & aquilegis rotis gratulabuntur, ſi metallorum, & ergaſtulorum, & operum publicorum, ipſorumque carcerum, licet otioſorum, recordentur.

METEMPSYCHOSIS. 4. SCHOL.

IVDICII DIVINI, &c. *Lubet, inquit, comparare judicium Dei cum humano, vt pateat, ſuppoſita Metempſychoſi, longè humanam cenſuram præcellere diuina, ſiue in puniendo ſcelerato, ſiue in remunerando juſto.* QVID PVTAS. *Quid ſentis de anima homicidæ? migrabit fortè in aliquod pecus occiſioni deſtinatum, vt & occidatur in petore, &c.* QVOD FVNVS, &c. *Compara coquum carnifici, condimenta & aromata, &c. cloacæ patibuli, &c. quæ fortè à judicibus humanis ob ſcelera ſubiit, alij legunt inter coctos, id eſt cibos purpuratos & Regios, alij* Crocos. *Thren. 4.* Qui nutriebantur in Croceis. *Plin. lib. 21. c. 20.* Qui crocum prius biberint, crapulam non ſentiunt, &c. coronæ quoque ex eo mulcent ebrietatem. APICIANIS. *Apicius Romanus Contemporaneus Senecæ, omnium helluonum maximus, deuorator vectigalis Capitolij, volumen edidit de gulæ irritamentis. Quem Seneca lib. de Conſol. narrat, laqueo vitam finiſſe, quod ſubductis rationibus, centies tantum ex ſeſtertio millies quod in culinam expenderat ſupereſſe cognouiſſet.* LVRCONIANIS. *Tertull. de Pallio cap. 5.* Aufidius Lurco primus ſagina corpora vitiauit, & coactis alimentis, in adulterinum prouexit ſaporem. CICERONIANIS, *idem Tertull. de Pallio cap. 5.* Adigo cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus nummûm orbem citri emit. *Vide Plin. lib. 13. c. 15. vbi de menſa Ciceronis, & inter cætera,* confines Mauri quibus plurima arbor citri, & menſarum inſania quas fœminæ viris, contra Margaritas regerunt. SVLLANIS. *Tertull. ibid.* Lances Centenarij ponderis Sulla molitur. *De eius luxu vitiiſque Auguſtinus*
S. Aug. *juxta Saluſtium lib. 2. de Ciuit. c. 22.* Sylla ipſe, cuius vitam, mores, facta deſcribente Saluſtio aliiſque hiſtoriæ ſcriptoribus, quis non exhorreat? QVOD EXEQVIAS. *Alludit ad vocem præcedentem,* effertur. *Et ſequentem,* deuoratur. *Anima enim in animal conuiuale migrando aureo argenteoue feretro effertur, humano corpore, vt ſepulchro conditur, & in viuente homine exultat ſe reuixiſſe, & judici à quo prius patibulo damnata fuerat inſultat.* ERVBITIS, *vel fame vel paruis jaculis ignitis, aut clamore populari irritatis.* CVRATA MORA, *vt lenta morte vitam finiant pleniori pœna.* PRÆVENERIT, *id eſt, ſi quis vt euadat judicis pœnas, ſeipſum extremo gladio perimat.* NE CORPVS, &c. *Iudex corpus mortuum addicit gladio, ne ferrum tribunalis euadat,* IVGVLO VENTREQVE *alij legunt* VTROQVE. *Sed corruptè. Niſi legas,* vteroque. SEPVLTVRA PVNIATVR, *ignea ſcilicet, vbi in cineres ex parte redigitur. Lacerdam ſequor, qui expoſuit,* puniatur *pro,* priuetur, *etenim rei puniuntur vt plurimum priuatione* A *ſepultura, maximè ſui ipſius homicidæ, ſequentia ſatis mentem Authoris aperiunt, dum ait:* ALITER DENIQVE NON LICET; *ſupple ſepeliri quàm in igne.* ROGI CVRA, *non ſic judices curant totum corpus rei igne cremari, vt aliquas cadaueris partes ſibi non ſumant beſtiæ.* NVDITATE PLECTENDIS, *cum nec oſſa ſepulchro, nec cineres vrnâ conderentur, ſed in aërem ſpargerentur.* HOMINE SÆVIENDO. *Phraſis Tertulliana homine cum ſæuitia plectendo.* NON FRVSTRA GLADIO. *Rom. 13. 4.* Si malum feceris, time; non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit. *Inde Religioſam dixit, quia hæc poteſtas Dei miniſtra eſt, & judices, vt Sacerdotes dicti Antiſtites, quòd reos vt victimas immolent altari juſtitiæ. Aug. Ep. 54 ad Maced. Vbi agit de ſeueritate judicum & hunc locum exponit,* hæc verba Apoſtoli vti- S. Aug.
B litatem veſtræ ſeueritatis oſtendunt. Proinde ſicut dilectionem juſſi ſunt terrentibus debere, qui timent, ita dilectionem juſſi ſunt timentibus debere, qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, ſed omnia conſulendi charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur vltio cognitoris, vt nec interceſſoris religio contemnatur. (*Solebant Antiſtites pro reis intercedere, quibus pœnitentiam grauem imponebant*) quia & plectendo, & ignoſcendo, hoc ſolùm benè agitur, vt vita hominum corrigatur. Quod ſi tanta eſt peruerſitas & impietas, vt ei corrigendæ, nec diſciplina poſſit prodeſſe, nec venia; à bonis tamen intentione, atque conſcientia, quam Deus cernit, ſiue ſeueritate, ſiue lenitate, non niſi officium dilectionis impleatur. VIVICOMBVRIA, *quo viui comburebantur.* CVLLEOS *ex Iſid. in Gloſſ.* Culleus, eſt tunica ex Spartho, in modum crumenæ
C facta, quæ liniebatur à populo pice & bitumine, in qua includebantur parricidæ, cum ſimia, ſerpente, & gallo inſuta, mittebantur in mare, & contendentibus inter ſe animantibus, homo maioribus pœnis afficiebatur. VNCOS, *ferreas ſcilicet furcas aduncas & curuas, pectines ferreos, &c.* SCOPVLOS *præcipitia; qualis erat rupes in foro Tarpeio. Hac pœna plectebantur falſi teſtes, lege 12. tab.* RECORPORABVNTVR, *in azini & muli corpus tranſmigrabunt.* DE PISTRINIS &c. *Cum ſic migrarint in jumenta, piſtrinæ, molendini, & aquas colligentibus rotis voluendis addicta, longè mitius ſecum agi judicio diuino gratulabuntur, quàm cum humano ad metalla, opera publica, ædificia, cloacas &c. curandas & carceres ob delicta ſua in hac vita condemnati fuerunt, licet in carcere otioſi, & ſine alio, quàm captiuitatis onere remanſerunt.*

5. *Metempſychoſis præmia juſtorum, mutat in pœnas. de An. cap. 33. à m. ad circa f.*

PErinde qui integrè morati commendauerint judici vitam, quæro præmia; ſed potius inuenio ſupplicia. Nimirum magna merces bonis in animalia quæcunq reſtitui. Pauum ſe meminit Homerus Ennio ſomniante. ſed poëtis nec vigilantibus credam. Et, ſi pulcerrimus pauus, & quo velit colore cultiſſimus; ſed tacent pennæ, ſed diſplicet vox. & poëtæ nihil aliud quàm cantare malunt, damnatus eſt igitur Homerus in pauum, non honoratus. Plus de ſæculi remuneratione gaudebit, pater habitus liberalium diſciplinarum, vt malit famæ ſuæ ornamenta, quam caudæ. Age nunc, vt poëtæ in pauos, vel in cycnos tranſeant, ſi vel cycnis decora vox eſt; quod animal indues viro juſto Æaco; quam beſtiam integræ fœminæ Didoni? quam volucrem patientia, quam pecudem ſanctimonia, quem

piſcem innocentia ſortientur? Omnia famula ſunt hominis, omnia ſubjecta, omnia man- Pſal. 8. 7.
cipata. Si quid horum futurus eſt, diminoratur. Illic ille cui ob merita vitæ imagines, ſta-
tuæ, & tituli, honores publici, priuilegia rependuntur? cui curia, cui populus ſuffragiis
immolat? O judicia diuina poſt mortem, humanis mendaciora; contemptibilia de pœnis,
faſtidibilia de gratis; quæ nec peſſimi metuant, nec optimi cupiant; ad quæ magis ſceleſti,
quàm ſancti quique properabunt: illi, vt juſtitiam ſeculi citius euadant; iſti, vt tardius eam
capiant. Benè Philoſophi docetis, vtiliter ſuadetis, leuiora poſt mortem ſupplicia vel præ-
mia; cum ſi quod judicium animas manet, grauius debeat credi in diſpunctione vitæ, quàm
in adminiſtratione: quia nihil plenius, quàm quod extremius; nihil autem plenius, quàm
quod diuinius.

METEMPSYCHOSIS. 5. SCHOL.

RESTITVI, *in vitam redire, tranſmigrando in animalium corpora.* PVLCERRIMVS, *pulcherrimus.* IN PAVVM. *tranſmigrando,* SÆCVLI, *Ethnicorum, bene de eo ſentientium.* FAMÆ SVÆ, *de qua Virgil.* Cui quot ſunt corpore plumæ, tot vigiles oculi ſubter. *Sic oculata cauda pauonis.* SI VEL CYCNIS. *in dubium vocat, ob diſſenſum hiſtoricorum, Plinij, Æliani, Cardani &c. Quorum alij modulatam circa mortem aſſerunt, alij negant.* INDIVES. *Benè, & juxta ſcripturam apud Iob & Paulum, corpus eſt animæ veſtimentum.* ÆACO. *Apollinis oraculo teſte Porphyrio juſtus Æacus. Et ex Platone in Gorgia, judex factus Europæorum. Hic tantæ juſtitiæ fuiſſe narratur, vt apud inferos à Platone cum Minoë & Rhadamantho peccata diſcutiat, & pœnas irroget, alij legunt* Deiocæ, *qui & ob juſtitiam teſte Herodoto lib.* 1. *à Medis judex & Rex fuerit electus.* INTEGRÆ *ſecundo viro innupta.* OMNIA FAMVLA, *Pſal.* 8. Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, &c. omnia ſubieciſti, &c. SVFFRAGIIS IMMOLAT, *votis vel calculis Apotheoſi donat, & cultu diuino & ſacrificiis dignum clamat.* MENDACIORA. *alij* mendiciora. DE GRATIS, *alij* gratiis, *mercede, gloria &c.* BENE PHILOSOPHI *Pythagoras, Plato, Empedocles &c. Metemphychoſim docentes, ironicè dicta.* IN DISPVNCTIONE *in fine vitæ & ratione reddenda in morte.* NIHIL PLENIVS. *Sic & Apol.* 48. *vbi adhuc de Metempſychoſi, & de æternitate pœnæ in judicio inferenda reprobis, in extremum enim vitæ dilata, per Dei patientiam, juſta vltio plenius exercebitur; quia*

A *diuinius; hoc eſt ſecundum poteſtatem iræ Dei, & æternam eius immotamque ſententiam, ad perpetuitatem pœnæ infligendam. Nunc enim juxta Paulum,* ſecundùm duritiam tuam & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis juſti judicij Dei. qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius &c. *Rom.* 2. 5. *Auguſt. Ser. in verſum Pſalmi* Deus manifeſtè veniet: quidquid homo facit modo, in theſaurum mittit, in theſaurum cœleſtem; boni, quid colligant ſciunt; mali, quid colligant neſciunt. Bonus enim ponit in theſauro cœleſti omnia opera miſericordiæ &c. Et ſcit quia fidelis eſt cuſtos qui illi ſeruat omnia quæ reponit. Et non ea videt, ſed de theſauro ſuo certus eſt, &c. quia à Domino potentiſſimo cuſtoditur. (S. Aug.) B Si enim homines pecunias fideli ſeruo commendant, & ſecuri ſunt; miſericordias ſuas commendant potenti Domino, & ſolliciti ſunt? mali verò & ipſi mittunt in theſaurum. Omnia mala opera ſua ſeruat illis Deus; hoc eſt quod dicit Apoſtolus theſaurizas tibi &c. ſed quoniam ſeruatur, quidquid mali faciunt, neſciunt. Vbi venerit Deus noſter manifeſtus &c. Incipit jam tractare theſauros vtrorumque, quod quiſque poſuit, vt inueniat &c. *Concludo cum Tertull. Apol.* 48. tunc reſtituetur omne humanum genus, ad expungendum quod in iſto æuo boni ſeu mali meruit, & exinde in immenſam æternitatis perpetuitatem: ideoque neque mors jam, nec ruſus ac rurſus reſurrectio (*tranſmigratio*) ſed erimus ijdem qui nunc, ne alij poſt.

MILES ET MILITIA.

1. *Milites togatis in vitiis inferiores. V. Verbum pallium.* 3.

2. *Miles Chriſtianus coronam capite geſtare nefas duxit, & depoſitis armis ſæcularibus, Apoſtolica induit. De Cor. cap.* 1. *in p.*

PRoximè factum eſt. Liberalitas præſtantiſſimorum Imperatorum expungebatur in
caſtris. Milites laureati adibant. quidam illic magis Dei miles, cæteris conſtantior Matth. 6.
fratribus qui ſe duobus dominis ſeruire poſſe præſumpſerant, ſolus libero capite, corona- 24.
mento in manu otioſo, vulgato jam & iſtâ diſciplinâ Chriſtiano, relucebat. Singuli deſi- Luc. 16.
gnare, & ludere eminus, infrendere cominus. murmur Tribuno defertur: & perſona jam 13.
ex ordine deceſſerat. Statim Tribunus, Cur, inquit, tam diuerſus habitu? Negauit ille ſibi
cum ceteris licere. Cauſas expoſtulatus, Chriſtianus ſum, reſpondit. O militem glorioſum
in Deo! Suffragia exinde, & res ampliata, & reus ad Præfectos. Ibidem grauiſſimas penu-
las poſuit, releuari auſpicatus: ſpeculatoriam moroſiſſimam de pedibus abſoluit, terræ ſan- Exo. 3. 5.
ctæ inſiſtere incipiens: gladium nec dominicæ defenſioni neceſſarium reddidit: laurea & Matth.
de manu corruit. & nunc ruſſatus ſanguinis ſui ſpe, calceatus de Euangelij paratura, ſuc- 26. 52.
cinctus acutiore verbo Dei, totus de Apoſtolo armatus, & de martyrij candida melius co- Epheſ. 6.
ronandus, donatiuum Chriſti in carcere expectat. 14. & ſeq.

MILES. 2. SCHOL.

PROXIME. *recentem caſum deſcribit.* FACTVM EST. *alij ſic jungunt:* facta eſt liberalitas &c. EXPVNGEBATVR, *dabatur, vnicuique donatiuum Imperatorum. L. Septimij Seueri, & M. Antonini Caracallæ*

C *eius filij. Alij legunt:* expungebantur in caſtris milites &c. *puncto notabantur nomina accipientium. Vel dum quiſque accipiebat, nomen eius delebatur.* MAGIS DEI, *quam Imperatorum ſeruus, vel cæteris fratribus,*

id eſt commilitonibus Chriſtianis conſtantior. PRÆSVMPSERANT, contra Chriſti verbum Luc. 16. 13. nemo ſeruus poteſt duobus Domini ſeruire. alij ſic legunt: qui ſe duobus Dominis ſeruire non poſſe præſumpſerat. id eſt animo præparato & præoccupato, apud ſe, vni Deo ſeruire decreuerat. LIBERO CAPITE, cum alij vinctum & impeditum haberent laureâ coronâ. Verè liber, quia Chriſti vnius ſeruus, & juxta Chryſol. vni ſeruire libertas eſt, captiuitas, multis. & Auguſt. libera ſeruitus, vbi non neceſſitas, sed charitas ſeruit. S. Aug. CORONAMENTO. ornamento coronæ. OTIOSO. fruſtra enim manu geſtabat cum datum eſſet in præmium capiti. VVLGATO, id eſt manifeſtato hac forma, & coronæ contemptu Chriſtiano milite, Chriſtianum inſtitutum relucebat. Alij aliter legunt vulgata jam & iſta diſciplina Chriſtianorum relucebat. Sed minus benè. SINGVLI DESIGNARE, cœperunt ſcilicet, monſtrare digito. COMMINVS, propius. EX ORDINE, gradu militari exciderat in mente judicis, antequam pronuntiaret ſententiam. Alij ſic: ex ordine acceſſerat, vocatus ſcilicet vt redderet rationem. HABITV, coronâ in manu, non eam habens in capite, vt alij milites. CVM CÆTERIS, gentilibus. SVFFRAGIA, colliguntur, & cauſa eius conſultatione decernitur. RES AMPLIATA. ſic enim plerumque crimen augetur. Vel locutione forenſi ampliare, eſt interloqui, cum de re aliqua non liquet. Vide Vlp. l. 13 §. arbiter in fi. de recept. arb. & ampliati rei ſunt quorum damnatio differtur, vel quia ſiſtendi teſtes, vel quia non planè liquet de crimine, vel de modo pœnæ. Vide Bud. in Annot. Aliter alij: & res apud Acta, id eſt ſcripta eſt in libro cauſarum criminalium. Acta, libri forenſes, ſiue judicialium ſcribarum, in quibus pronunciata judicum ſcribebantur. Paulus l. Acta. 45. ff. de re judic. Galli regeſta vocant. APVD PRÆFECTOS, ſupple rapitur vt ſubeat judicium. IBIDEM, apud Præfectum. PENVLAS, veſtem militarem arcendis pluuiis aptam. RELEVARI, exonerari incipiens, vel vt alij legunt, reuelari, hoc eſt detegi & manifeſtari. SPECVLATORIAM. Calceamenti genus quo vtebantur qui præcipui ſpeculatores erant, & cuſtodes corporis Imperatoris. MOROSISSIMAM vt pote clauis ſuffixam. Vide Sueton. in Caligula c. 52. Tacitum. Ioſephum lib. 7. de Bello Iudaico. Balduinum lib. de Calceo cap. 13. ſic dictum hoc calceamentum, vel ob pondus ferri, vel ob moram continuam ſpeculatorum circa cuſtodiam Imperatoris. TERRÆ SANCTÆ. Alludit ad illud Exod. 3. 5. vbi dictum Moyſi: ſolue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et Ioſue. 5. 16 ſolue &c. locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt. DOMINICÆ DEFENSIONI Matth. 26. 51. manus iniecerunt in Ieſum &c. Et ecce vnus ex his qui erant cum IESV extendens manum, exemit gladium ſuum &c. tunc ait illi IESVS, conuerte gladium tuum in locum ſuum. RVSSATVS, purpuratus in flagellatione. Vnde & alij legunt: ruſſatus in ſanguine ſuo, ſpe calceatus. Sed minus rectè. Spem enim concepit abundantioris ſanguinis effundendi, ex flagellationis ſanguine, vt pro penula quæ ruſſea erat de more juxta Lypſium lib. 1. Elect. c. 25. Et Trebellium in Claudio, Vopiſcum in Aureliano; ipſe inter generoſos equites Chriſti cenſeri ſperabat, vt Patres exponunt illud Zach. 1. 8. Ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, & ipſe ſtabat inter myrteta quæ erant in profundo: & poſt eum equi rufi varij & albi. Si en m ſecundùm Eſaiam 31. 3. equi eorum caro: Martyrum caro ſanguine rufa, alba ſola virginitate vel innocentia vitæ, varia, & virginitate & Martyrio permixta, Chriſtum ſequitur ducem Virginum & Martyrum inter vmbroſa & denſa amoris myrteta: vt et turba palmatorum innumera, juxta Pſalmem constituat diem ſolemnem in condenſis, vſque ad cornu altaris: ſub quo interfectorum animæ vindictam ſanguinis à corruptione clamant. Interea & hic miles poſt

A Chriſtum ſecutus eſt Stephanum; de quo Chryſol. Ser. 154. in p. Stephanus purpuratum duxit exercitum, qui pro Domini ſui adhuc calente ſanguine, ſanguinem ſuum auidus bellator effudit: & quia ſanguine proprio tinctam ſibi ipſe purpuram conquiſiuit, meritò a rege ſuo conſequutus poſt coronam, qui jam cum naſceretur, nomen ſortitus eſt à corona. MARTYRII CANDIDA, quam ambiebat in carcere candidatus. Vel quia faſcia capitis, vt diadema, candida erat. Vel quia Apoc. 7. Stolas dealbauerunt in ſanguine agni, quæ & corona dicitur Martyrij. Vnde Auguſt. S. Aug. lib. 2. de fide ad Catechum. cap. 6. in iſto ſanguine Sancti Martyres ſtolas ſuas lauerunt, candidas eas fecerunt. DONATIVVM. ſtipendium militi non debitum, ex mera principum largitate. DE APOSTOLO ARMA-
[B] TVS Ephes. 6. 13. accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam juſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere: & galeam ſalutis aſſumite, & gladium Spiritus quod eſt Verbum Dei. Auguſt. ſic de S. Aug. Cingulo Ser. 19. de Ver. Do. ſecundùm Matth. hic jam cognoſcere ſe debet omnis homo qui militat. Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, ſed quiſque militiæ ſuæ cingulo vtitur, dignitatis ſuæ miles adſcribitur &c. Etiamſi non militare videamur ſæculo, tamen Deo & Domino militamus ſicut ait Apoſtolus 2.
C Tim. 2. nemo militans Deo obligat ſe negotiis ſæcularibus. Videmur inquam militare, non remiſſis ac fluentibus tunicis, ſed habemus militiæ noſtræ cingulum, quo caſtimoniæ interiora conſtringimus: de quo cingulo Dominus ait ad diſcipulos ſuos Luc. 12. ſint lumbi veſtri præcincti &c. Milites igitur Chriſti ſumus, & ſtipendium ab ipſo donumque percipimus, ſicut dicit Apoſtolus 2. Cor. 1. qui dedit nobis pignus Spiritus, hoc eſt, qui Spiritus Sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergo Chriſtianorum hoc donatiuo (differt à ſtipendio, quod hoc debitum erat militi, illud vero mera Imperatoris liberalitate donatum) contentus forte non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipſo carere quod meruit. CAL-
D CEATVS. Auguſt. lib. 2. qq. ſuper Euangelia quæſt. 33. S. Aug. vbi de prodigo ſtola prima eſt, dignitas quam perdidit Adam. Serui qui eam proferunt, reconciliationis prædicatores. Annulus in manu, pignus eſt Spiritus Sancti propter gratiæ participationem (alij cum Beda partitionem) quæ digito Dei benè ſignificatur. Calciamenta in pedes, præparatio Euangelizandi, ad non tangenda terrena. Auguſt. in Pſal. 34. concione S. Aug. prima: apprehende arma & ſcutum &c. magnum ſpectaculum eſt, videre Deum armatum pro te. Et quod eius ſcutum? quæ arma? Domine, inquit, Pſalmo 5. vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. &c. Subiicit de his armis Apoſtoli: armauit nos talibus armis, qualibus audiſtis, laudabilibus & in-
E uictis, inſuperabilibus & ſplendidis, Spiritalibus ſanè atque inuiſibilibus, quibus & hoſtes inuiſibiles expugnamus. Si vides hoſtem tuum, videantur arma tua: armamur earum rerum fide, quas non videmus, & ſternimus hoſtes quos non videmus. Notat deinde Paulum interdum hæc arma confundere: Apoſtolum videmus dixiſſe quodam loco loricam fidei (1. Theſſ. 8. Induti loricam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis) & alio loco dixiſſe, ſcutum fidei: (Epheſ. 6. 16.) ergo ipſa fides & lorica poteſt eſſe & ſcutum. Scutum ergo eſt, quia tela inimicorum excipit & repellit: lorica eſt, quia interiora tua transfigi non ſinit. ACVTIORE VERBO. Auguſt. in Pſal. 149. gladij ancipites (vel vt ipſe vertit, frameæ bis

acutæ in manibus eorum.) *Sic pulchrè diſſerit* : frameas bis acutas intelligimus ſermonem Domini, & vna framea eſt, ſed ideo multæ dicuntur, quia ora ſunt & multæ linguæ ſunt Sanctorum. Sermo Dei gladius bis acutus, Hebr. 4. vnde bis acutus? dicit de temporalibus, dicit de æternis. In vtroque probat A quod dicit, & eum quem ferit, ſeparat à mundo, &c. Duo Teſtamenta ad gladium bis acutum pertinent. Vetus Teſtamentum terrena promittit, nouum æterna, &c. venit Dominus noſter ferens gladium bis acutum, promittens æterna, implens temporalia.

S. Aug.

3. *Militare apud caſtra gentilium, coronæ cauſa, ob multa fidei & diſciplinæ Chriſtianæ pericula, vetitum Chriſtiano. De Cor. cap. 11. in p. ad m.*

VT ipſam cauſam coronæ militaris aggrediar, puto prius conquirendum, an in totum
Chriſtianis militia conueniat. Quale eſt alioquin de accidentibus retractare, cùm à
præcedentibus culpa ſit? Credimuſne humanum ſacramentum diuino ſuperduci licere, &
in alium dominum reſpondere poſt Chriſtum? & ejerare patrem ac matrem, & omnem
proximum, quos & Lex honorari, & poſt Deum diligi præcipit, quos & Euangelium ſolo Matth.
Chriſto pluris non faciens, ſic quoque honorauit? Licebit in gladio conuerſari, Domino 10. 37.
pronuntiante, [a] *Gladio periturum, qui gladio fuerit vſus!* Et prælio operabitur filius pacis, cui Exo. 20. 12.
nec litigare conueniet? Et vincula & carcerem & tormenta & ſupplicia adminiſtrabit, nec Leuit. 19.
ſuarum vltor injuriarum? Iam ſtationes, aut aliis magis faciet quam Chriſto? aut & Do- 18.
minico die, quando nec Chriſto? & excubabit pro templis, quibus renuntiauit? & cœna- a Matth.
bit illic vbi Apoſtolo non placet? & quos interdiu exorciſmis fugauit, noctibus defenſa- 26. 52.
bit, incumbens & requieſcens ſuper pilum, quo perfoſſum eſt latus Chriſti? vexillum 1. Cor. 6.
quoque portabit æmulum Chriſti? & ſignum poſtulabit à principe, qui jam à Deo acce- 6.
pit? mortuus etiam tuba inquietabitur æneatoris, qui excitari à tuba angeli expectat? & Matth. 5. 9. & 39.
cremabitur ex diſciplina caſtrenſi Chriſtianus, cui cremare non licuit; cui Chriſtus me- 1. Cor. 8.
rita ignis indulſit? Quanta alia in delictis circumſpici poſſunt caſtrenſium munium, tranſ 12.
greſſioni interpretanda? Ipſum de caſtris lucis in caſtra tenebrarum nomen deferre, tranſ- Io. 19. 34.
greſſio eſt. Planè ſi quos militia præuentos fides poſterior inuenit, alia conditio eſt, vt il-
lorum quos Ioannes admittebat ad lauacrum; vt Centurionum fideliſſimorum, quem Chri- Luc. 3. 16.
ſtus probat, & quem Petrus catechizat: dum tamen ſuſcepta fide atque ſignata aut deſe Matth. 8.
rendum ſtatim ſit, vt à multis actum: aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduerſus 10. 11.
Deum committatur, quæ nec ex militia permittuntur; aut nouiſſime perpetiendum pro Act. 10.
Deo, quod æquè fides pagana condixit. Nec enim delictorum impunitatem, aut martyrio- 34.
rum immunitatem militia promittet. Nuſquam Chriſtianus aliud eſt Vnum euangelium,
& idem Ieſus: negaturus omnem negatorem, & confeſſurus omnem confeſſorem Dei: & Matth.
ſaluam facturus animam pro nomine eius amiſſam, perditurus autem de contrario aduerſus 10. 33. &
nomen eius lucri habitam. Apud hunc tam miles eſt, paganus fidelis; quàm paganus eſt, 39.
miles infidelis.

MILITARE. 3. SCHOL.

CAVSAM CORONÆ. *Vtrum militi Chriſtiano liceat coronari.* IN TOTVM, *omnino & abſolutè* ACCIDENTIBVS. *Qualis eſt corona & alia quæ militiæ congruunt, & ad eam pertinent.* RETRACTARE, *diſceptare.* PRÆCEDENTIBVS, *corona enim extrema eſt militi poſt victoriam, ſed multa alia in militia præcedunt, quæ à Chriſtianis vix abſque culpa exerceri poſſunt, tempore idololatriæ, cuius cauſa tum Tertullianus militiam fideli interdictam cenſebat.* HVMANVM, *militare juſiurandum.* DIVINO, *Deo præſtito in baptiſmo.* SVPERDVCI, *præſtari in præiudicium jam dati Deo.* RESPONDERE, *ſponſionem ſecundam & nouam dare Imperatori infideli, in contemptum Domini Chriſti, vt interrogatus cui ſeruias, cuius mandata ſequaris in omnibus, qui primo reſponderas, & ſpoponderas Chriſto, ſecundo, Imperatori Pagano ſpondeas.* EIERARE PATREM. *Sic enim obſtringebat juſiurandum militis, fidem eius vnico Imperatori, vt etiam patrem & matrem præ Imperatoris ſalute abjuraret. Sicut Chriſtus id in Euangelio exigit, licet poſt tria præcepta primæ tabulæ, primum ſecundæ ſit de honore parentum: Luc. 14. 26.* Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem, &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus. *Et Matth. 10 37* Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus: & qui amat filium, aut filiam ſuper me non eſt me dignus. *Aug. in Pſal. 149.* Nonne ipſe eſt gladius de quo Dominus dicit, non veni pacem mittere ſed gladium? Audite quomodo venit disjungere, B quomodo venit ſeparare. Disjungit Sanctos, disjungit impios, ſeparat à te quod te impedit. Filius vult ſeruire Deo, pater non vult; venit gladius, venit ſermo Dei, diuidit filium à patre. Filia vult, mater non vult; gladio diuiduntur ab inuicem. Nurus vult, ſed ſocrus non vult, veniat gladius bis acutus, afferat promiſſionem vitæ præſentis & futuræ, conſolationem temporalium, æternorum perfruitionem. CONVERSARI, *conuerſationem & inſtitutum militare profiteri.* NEC LITIGARE 1. *Cor.* 6. 6. Frater cum fratre judicio contendit *Syr. litigat* & hoc apud infideles? *judices*, jam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod judicia habetis inter vos. PRÆLIO OPERABITVR *operam ſuam locabit bello qui Principis pacis eſt filius.* ET VINCVLA, &c. *ſiue in captos hoſtes, ſiue etiam* C *in Chriſtianos, vel ethnicos milites aut alios reos tortorem agendo, vt moris erat, & ſicut Chriſtus per milites vexatus eſt.* STATIONES. *Vel ſignificant vigilias diurnas, vel quia jejuni milites erant in Stationibus, vnde cum die Dominico jejunium Chriſtianis ſit interdictum, ſic locutus eſt Tertull.* ALIIS FACIET, *idolis ſcilicet excubans & vigilans ante templa, ad cuſtodienda idola.* COENABIT ILLIC, *de Idolothyto ſumens contra Apoſtoli vetitum.* ET QVOS, *dæmones ſcilicet.* PILVM, *alij legunt ſuper Lunchum; Græcè haſtam ſonat, vel lanceam.* ÆMVLVM, *ob pictos Deos Gentilium.* SIGNVM, *teſſeram militarem. Qui ſignum Crucis à Chriſto accepit.* MORTVVS, *juxta Apoſtolum Coloſſ. 3.* Mortui eſtis, & vita veſtra,

S. Aug.

abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. *Vel à ſomno excitabitur tuba bellica. Vel alludit ad morem caſtrenſem, quo anea tuba mortui milites efferuntur.* INQVIETABITVR, *pacificum funus Chriſtiani, præſtolantis tubam Angeli, ſuſcitatricem mortuorum.* CREMARE NON LICVIT, *aliorum ſcilicet cadauera more pagano.* MERITA IGNIS, *pœnam inferni debitam.* IN DELICTIS, *inter delicta reputanda admiſſa contra legem Chriſtianam.* DE CASTRIS LVCIS. *Sic Paulus* abjiciamus opera tenebrarum & induamur arma lucis. PRÆVENTOS, *id eſt qui prius militiæ nomen dederint, antequam fierent Chriſtiani.* ALIA CONDITIO, *aliter res ſe habet, prius enim milites, quam fideles, quales fuere, tam baptizati à Ioanne, quàm Centurio laudatus à Chriſto, quàm Cor-* A *nelius inſtructus à Petro.* CAVILLANDVM. *Circumſpectè & omni aduertentiâ cauendum.* CONDIXIT, *id eſt idipſum, militi ad Chriſtum conuerſo agendum eſt, vt æquè fidelis ſit in ſeruando vſque ad mortem juſiurando in baptiſmo præſtito, ſicut Paganus Imperatori promiſerat.* MARTYRIORVM IMMVNITATEM, *militia non eximit militem à ſubeundo ſupplicio, ſi peccet.* ALIVD EST, *alius, ſiue ſit miles, ſiue non. Idem præſtare debet, quia idem Dominus & eadem fides militis & pacifici.* PAGANVS FIDELIS. *Paganus vel ruſticum ſonat ortum pago, & militia inexpertum, vel Ethnicum. Eſt ergo ſenſus: apud Deum pro milite, in militia ſpiritali cenſetur fidelis ruſticus, ſicut & apud eundem, miles infidelis, ruſticus reputatur.*

4. *Et ibid. cap. 12. per totum.*

PVta denique licere militiam, vſque ad cauſam coronæ. Sed & de corona prius dicamus. Laurea iſta, Apollini vel Libero ſacra eſt: illi, vt deo telorum; huic, vt deo triumphorum. Sic docet Claudius cum & myrto ait milites redimiri ſolere. Veneris enim myrtum, matris Æneadarum, etiam amiculæ Martis, per Iliam & Romulos, Romani. Sed ego Venerem non credo ex hac parte cum Marte Romanam, qua pellicis dolor eſt. Quum & olea militia coronatur, ad Mineruam eſt idololatria, armorum æquè deam. ſed & paci cum Neptuno initæ ex hac arbore coronatam. In his erit ſerti militaris ſuperſtitio polluta & polluens, omniaque jam polluentur & cauſis. Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, ſecunda in capitoliis. Accipe poſt loca, & verba. TVNC TIBI IVPITER BOVEM CORNIBVS AVRO DECORATIS VOVIMVS ESSE FVTVRVM. Cujus ſententiæ
Matth. 26. 15. vox eſt? vtique negationis. Etiamſi tacet illic Chriſtianus ore, coronatus capite reſpondit. Eâdem laureâ in donatiui diſpenſatione denuntiatur planè non gratuita idololatria, aliqui-
a Matth. 6. 24. bus aureis venditans Chriſtum, vt argenteis Iudas. Hoc erit, [a] *Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ:* mammonæ manum tradere, & à Deo abſiſtere? Hoc erit, [b] *Reddite quæ ſunt Cæ-*
b Matth. 22. 21. *ſaris Cæſari, & quæ Dei Deo:* nec hominem Deo reddere, & denarium Cæſari auferre? Triumphi laurea foliis ſtruitur, an cadaueribus? lamnis ornatur, an buſtis? vnguentis delibuitur, an lacrimis conjugum & matrum? fortaſſe quorundam & Chriſtianorum: & apud barbaros enim Chriſtus. Qui hanc portauerit in capite cauſam, nonne & ipſe oppugnauit? Eſt & alia militia regiarum familiarum. Nam & caſtrenſes appellantur, munificæ & ipſæ ſolennium Cæſarianorum. Sed & tu proinde miles ac ſeruus alterius es: & ſi duorum, Dei & Cæſaris, certè tunc non Cæſaris, cum te Deo debes, etiam in communibus, credo, potiori.

MILITIA. 4. SCHOL.

VSQVE AD CAVSAM. *Eſto, tuo ſenſu licita ſit Chriſtiano militia, (quam ſufficienter tamen hactenus probaui illicitam) tamen excluſiuè vſque ad coronam licitam fatebere profeßionem militarem.* LAVREA ISTA. *Originem primò ſumpſit ab Appolline, vel Libero. Deum triumphorum vocat Liberum, ficut eodem libro cap.* 7. Sed & aliàs Liberũ principem coronæ planè laureæ, in qua ex Indis triumphauit, *Apollinem autem Deum telorum, ob ſagitta percuſſum ſerpentem Pythonem. De quo eodem capite Tertull.* Habes Callimachum, qui & Apollinem memorat interfecto Delphico Dracone lauream induiſſe, quà ſupplicem. CLAVDIVS. *De hoc & eodem cap.* 7. Præſtantiſſimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam eſt illius de coronis liber. REDIMIRI, C *coronari.* AMICVLÆ MARTIS, *amaſiæ.* PER ILIAM, &c. *Id de Marte intelligit, qui licet bellorum Deus, laurum ſibi victorialem arroget, myrtum tamen ob Venerem amicam non reſpuit, quæ, & Romanus, imò & Romanorum origo fuit, cum ex Ilia Romulum & Remum genuerit. Vnde & Venus Martis amicula, in eius honorem, militibus coronam myrteam impoſuit.* SED EGO VENEREM. *Errat, inquit, Claudius, neque enim Venus Zelotypa, de riuali & pellice Ilia Romana, vindictam potius de Romanis militibus, aliiſque Martis ſubditis ſumpſiſſet, quàm eis ſuam myrtum in coronam prælouiſſet.* CVM ET OLEA, *alij legunt*, quin & olea militiam coronari à Minerua, non ſolum artium, ſed armorum quo- B que Dea, & pacem cum Neptuno iniiſſe, ex hac arbore coronatam. AD MINERVAM, *erga Mineruam.* CVM NEPTVNO. *Nemo ignorat litem Neptuni & Palladis circa nomen imponendum Athenis, de qua Aug. pulchrè ſic ludit lib. 18. de Ciuit. cap. 19. per totum. Vbi notat Cecropem Regem ab oraculo Delphico accepto reſponſo ſuper oliua hinc, inde verò aqua repente erumpente, edoctum, aquâ Neptunum, oleâ ſignificari Mineruam, & Liberum ciuibus ab alterutro nomen imponere ciuitati, fœminas tum conciliis publicis, cum viris aſſiſtentes conuocaſſe, & mares pro Neptuno, fœminas pro Minerua pronuntiaſſe.* Et, quia, *inquit, Aug.* vna plus S. Aug. eſt inuenta fœminarum, Minerua vicit: tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exæſtuantibus terras Athenienſium populatus eſt: quoniam ſpargere latius quaſlibet aquas difficile dæmonibus non eſt. Cuius vt iracundia placaretur, triplici ſupplicio dicit idem Author *Varro* ab Athenienſibus affectas eſſe mulieres; vt nulla vlterius ferrent ſuffragia: vt nullus naſcentium maternum nomen acciperet; vt ne quis eas, ἀθηναίας vocaret: *Minerua enim Græcis Athena dicitur* ita illa ciuitas mater ac nutrix liberalium doctrinarum, & tot tantorumque Philoſophorum, qua nihil habuit Græcia clarius atque nobilius, ludificantibus dæmonibus de lite deorum ſuorum, maris & fœminæ, & de victoria per fœminas fœminea, Athenas nomen accepit, & à victo læſa, ipſam victricis victoriam punire compulſa eſt,

plus

plus aquas Neptuni, quàm Mineruæ arma formidans. In his. *Ex præmiſſis concludit triplicem ſpeciem coronæ militaris, puram eſſe ſuperſtitionem, quæ polluta eſt à cauſa qualibet ſua, inuentore ſcilicet Deo vel Dea; & polluit, propter idololatriam, quam jam exponit.* Ecce annva. *Reſpicit vota ſolemnia quæ quotannis populus ſuſcipiebat pro ſalute Imperatorum menſe Ianuario. Vide Suet. in Tiberio cap. 44. Tunc etiam nummi cudebantur, quibus Imperatores hæc vota ſibi grata teſtabantur. Vt patet ex nummo Antonini, in cuius vna parte legitur:* Antoninus Pius Aug. *Ex alia:* vota ſuſcepta. Qvid videtvr? *niſi idololatriam ſapere plenam, vt conſtat ex conceptis voti verbis.* In principiis, *non hic imperium ſignat, ſed locum caſtrorum ſic dictum apud Valerium, Varronem, Florum & alios. Vbi aquilæ & vexilla ſeruabantur.* Capitoliis, *ſic plurali frequenter vtitur pro ſingulari. Lamprid. de Heliogab.* in Capitolium ad vota concipienda, & perficienda ſolemnia ire noluit. Tvnc tibi, &c. *alij ſic:* hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis, vouemus eſſe futurum. *Supple ſacrum. Alij:* facturum. *Quod idem eſt.* Cvivs sententiæ, &c. *Cuius partis, niſi gentilis? vel quem ſenſum hæc vox exprimit, niſi Deum verum negantis?* Denvntiatvr, *jubetur portari à milite, dum gratuitum munus Imperatoris diſtribuitur, licet non ſit idololatria gratuita, accipientis aureos nummos, quibus Chriſtum vendit, vt argenteis Iudas. Hinc Lamprid. de Heliogabalo in meretrices & ſordidos liberali:* pronuntiauit, his quaſi militibus, ternos aureos donatiuum. Hoc erit, &c. *ironicè.* Cæsari avferre, *à quo miles accipiebat donatiuum. Et quidem ſi corde fidelis, foris tantum idololatra, furabatur nummum Cæſari, & debitam Deo oris confeſſionem ad ſalutem, detrahebat; cui, vt ſubiicit, ſe totum debebat. Pulchrè & breuiter Aug. in Pſal. 4.* Ad hoc credo pertinere quod quidam prudenter intelligunt, illud quod Dominus viſo Cæſaris nummo ait; reddite, &c. tan- (S. Aug.)

A quam ſi diceret: quemadmodum Cæſar à vobis exigit impreſſionem imaginis ſuæ, ſic & Deus. Vt quemadmodum illi redditur nummus, ſic Deo anima lumine vultus eius illuſtrata atque ſignata. *Breuius idem alibi:* reddite Cæſari nummos ſuos, Deo vos ipſos. (S. Aug.) Foliis strvitvr. *Hæc cauſa damnandæ laureæ, quod in triumphis principum idololatria miſceretur, hæ autem laureæ ornatiores erant cæteris. Alij ſic legunt:* adornatur lemniſcis, inauratur lamnulis, vnguentis delibuitur à lachrymis coniugum & matrum. *Lemniſci, (vnde lemniſcata corona) apud Feſtum* ſunt faſciolæ purpureæ dependentes ex coronis; ſolebant enim veteres, coronas faſciis laneis ex purpura alligatas donare. B *Lamnula, id eſt laminula, &* lamnis, *id eſt laminis argenteis vel aureis, valde exilibus, vel auripigmento conciſis coronas laureas adornabant. Vnguentis item delibutæ erant ex myrrha, nardo, malabatro, cinnamo. Acutior noſtra lectio, quòd exprobret, non decere Chriſtianum, hoſtium cadaueribus, & buſtis, & lacrymis viduarum, vel vxorum & matrum captiuorum inſultare.* Apvd barbaros *quos Seuerus Imperator Parthorum & Armeniorum victor domuerat, apud quos jam multi fideles erant, quibus inſultando, Chriſtum in ſuis, miles Chriſtianus coronatus, oppugnauerat.* Militia regiarvm. *Id eſt milites cuſtodiæ Principum deputati, quibus coronæ, dictæ caſtrenſes, (ab aliis diſtinctæ, quæ dabantur militibus primò irrumpentibus in hoſtium caſtra,)* C *dabantur in munus* ſolemnium Cæſarianorum, *id eſt eorum, qui de more, communiter, muniis Cæſariani Palatij ſeruiebant quæ quidem ſolemnia dicuntur, quia hæ coronæ caſtrenſes dabantur militibus regiæ familiæ, in locum pretij, & mercedis debitæ.* Sed et tv. *Tu verò Chriſtiane vnius Dei ſeruus es ſimul & miles. Et quidem licet vterque communiter vocetur Dominus, & Cæſar & Deus, potiori Domino, Deo ſcilicet ſeruire debes, vt credo, eique ſoli, cùm de religione agitur.*

5. Militia interdicta Chriſtiano filio pacis. De Idol. cap. 19. per totum.

POſſet in iſto capitulo etiam de militia definitum videri, quæ inter dignitatem & po-
teſtatem eſt. At nunc de iſto quæritur, an fidelis ad militiam conuerti poſſit, & an mi-
litia ad fidem admitti, etiam caligata, vel inferior quoque, cui non ſit neceſſitas immola-
tionum, vel capitalium judiciorum. Non conuenit ſacramento diuino & humano, ſigno
Chriſti & ſigno diaboli, caſtris lucis & caſtris tenebrarum: non poteſt vna anima duobus
deberi, Deo & Cæſari. Et virgam portauit Moyſes, fibulam & Aaron; cingitur loro & Matth.22. 21.
Ioannes; agmen agit & Ieſus Naue; bellauit & populus, ſi placet ludere. Quomodo autem Exo. 4. 2.
bellabit, immò quomodo etiam in pace militabit, ſine gladio; quem Dominus abſtulit? Exo.28. 13
Nam & ſi adierant milites ad Ioannem, & formam obſeruationis acceperant, ſi etiam Matth. 3. 4.
Centurio crediderat; omnem poſtea militem Dominus in Petro exarmando diſcinxit. Exo. 17. 10.
nullus habitus licitus eſt apud nos illicito actui adſcriptus. Luc.3. 14. Matth. 8. 10. Matth. 26 52.

MILITIA. 5. SCHOL.

INter dignitatem. *Iuſtè Tertull. abſolutè interdicit militiam Chriſtianis, eo tempore quo vigebat idololatria, ſine cuius aliquo actu ante vel poſt, & in ipſis bellis vota & ſacrificia, ritusque alij prophani diis gentium non offerebantur, nec jam idem ſtatus eſt rerum, vnde nec bella iuſtâ cauſâ ſuſcepta, prohibita ſunt Chriſtianis. Quod attinet ad militiam de qua agit;* quæ inter dignitatem & poteſtatem eſt; *id eſt vtrum poſſit Chriſtianus apud Gentiles militans, Dux exercitus, Centurio, vel Tribunus eſſe, ſunt enim hæ dignitatis & poteſtatis officia in militia: definit, multò magis illicitum, vt magis periculoſum, has gerere dignitates, quàm ſimplicem militem agere.* At nvnc. *Iam inquit quæro an Chriſtianus poſſit ſuſcipere militiam, vel miles ad baptiſmum recipi, niſi hanc profeſſionem deſerat, licet non incumbat illi ex officio dignitatis & poteſtatis cura ſacrificiorum,* D *vel condemnandorum ad pœnam capitalem Chriſtianorum, propter cauſam fidei.* Caligata, *ſic dicta à Caliga, clauato calceamento militari. Vnde* Plin. *lib. 7. cap. 43. vbi de Mario* inuentam inopem, ait, in Caliga militari toleraſſe. Non convenit. *Reſpondet abſolutè Tertull. juſiurandum præſtitum Deo in baptiſmo & ſignum Crucis ſuſceptum, non poſſe conuenire cum vexillis Gentilium, pictis, imaginibus Deorum.* Castris lvcis. *Pulchrè opponit armis tenebrarum arma lucis, & reſpicit illud Cant. vbi Eccleſia militans tota lucida pingitur:* quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata? Et Virgam, &c. *ſic inducit obiicientem aliquem pro militia licita. Virga porrò Centurionum vitea in manu inſigne erat, vt habet Silius Italicus. Plin. Tacitus, & alij.* Fibvlam. *Intel-*

ligis aureos vncinos quibus inuicem nectebantur ſuper humerale & rationale Pontificis, *vt habetur Exo. 28. 25.* Ipſarum catenarum extrema duobus copulabis vncinis in vtroque latere ſuperhumeralis quod rationale reſpicit. *Fibula autem aurea donabantur olim milites; ſic apud Liuium 27.* Tum puero annulum aureum, tunicam lato clauo, cum Hiſpano ſagulo, & aurea fibula, equumque ornatum donat. *Idem. 9. Bell. Maced.* Quintius alter Prætor ſuos equites catellis ac fibulis donauit. *Catellæ autem catenulæ erant aureæ. Siue armillæ vel torques. Fibulæ autem, vel circuli aurei auribus, vel chlamydi connectendæ apti vncini. Fibula inſigne erat vt patet ex pluribus locis Scripturæ, primi Mach.10. 89.* Vt audiuit Alexander Rex ſermones iſtos, addidit adhuc glorificare Ionatham. Et miſit ei fibulam auream ſicut conſuetudo eſt dari cognatis Regum. *Et 1. Mach. 11. 57.* Scripſit Antiochus adoleſcens Ionathæ dicens: conſtituo tibi Sacerdotium, & conſtituo te ſuper quatuor ciuitates, vt ſis de amicis Regis. Et miſit illi vaſa aurea in miniſterium, & dedit ei poteſtatem bibendi in auro, & eſſe in purpura, & habere fibulam auream. *Quo fortè reſpexit Tertull. Ionatham Sacerdotem, à primo Pontifice, Aaron, denominans. Item 1. Mach.14. 44. cum dictum eſſet à Rege Demetrio confirmatum Sacerdotium ſummum Simoni:* vt ſit ſuper eos Dux, & vt cura eſſet illi pro Sanctis, & vt conſtitueret præpoſitos ſuper opera eorum, & ſuper Regionem, & ſuper arma, & ſuper præſidia, &c. Et ne liceat vlli ex populo & ex Sacerdotibus irritum facere aliquid horum, &c. & ſine ipſo *id eſt ipſius authoritate, vel præter ipſum quidquam fieri, & inter cætera, quod ſubjicit* veſtiri purpura, & vti fibula aurea. CINGITVR LORO, *zona pellicea quaſi baltheo militari. Matth. 3. 4. Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos.* LVDERE. *Sic concludit pro militia licita certans, tecum, inquit, & ludam ò Tertulliane.* QVOMODO AVTEM. *Hic reſpondet Tertullianus.* ABSTVLIT *Petro ſcilicet.* AD IOANNEM *conuerſi milites petentes formam ſeruandæ legis in bello. Aug. ſer.19. de Ver. Do. qui totus eſt de reddendo Cæſari debito & de ſtipendiis militantium; eſt & apud Ambroſ. ſer. 66. in Dominicam 22. poſt Pent.* Nonnulli fratres qui aut mi- S. Aug.
litiæ cingulo detinentur, aut in actu ſunt publico conſtituti, cum peccant grauiter, hac ſolent a peccatis ſuis prima ſe voce excuſare, quod militant, &
B ne benè aliquando faciant, occupato: ſe malis actibus conqueruntur. Perinde quaſi militia hominum non voluntas in culpa ſit, ita quod ipſi gerunt officiis ſuis adſcribunt. Non enim militare delictum eſt, ſed propter prædam militare peccatum eſt; nec Rempublicam gerere crimi noſum eſt, ſed ideo agere Rempublicam, vt rem familiarem potius augeas videtur eſſe damnabile, &c. apud omnem Chriſtianum prima honeſtatis debet eſſe militia, &c. quod Cæſar præcipit, ferendum eſt, quod Imperator indicit, tolerandum eſt: ſed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat, &c. Interrogauerunt & milites quid faciemus & nos? ait illis Ioannes, ne-
C minem concutiatis, neque calumniam faciatis, ſed contenti eſtote ſtipendiis veſtris, &c. Quicumque ſtipendia ſibi publicè decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tanquam calumniator & concuſſor Ioannis ſententiâ condemnatur, &c. Nec intereſt apud Deum, verum vi, an circumuentione quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.

6. Milites Chriſtiani aquam in ſiti publica orantes impetrant. V. Verbum orationis dignitas 3.

MILLE.

Mille poſt annos Plato mortuorum reſtitutionem ad vitam, vanè credidit. De Ani. cap. 30. V. Metempſychoſis. 1. de Animæ. c. 30. in m.

MISERICORDIA IN PAVPERES.

1. *Miſericordia & judicium & ſequela Dei, vtraque lege mandatur. 4. cont. Marc. cap. 36. à p.*

a Luc. 18. 18. INterrogatus ab illo quodam: [a] *Præceptor optime, quid faciens vitam æternam poſſidebo?* de præceptis Creatoris an ea ſciret, id eſt faceret, expoſtulauit, ad conteſtandum præceptis Creatoris vitam acquiri ſempiternam. Cumque ille principaliora quæque affirmaſſet
b Ibid. 22. obſeruaſſe ſe ab adoleſcentia: [b] *Vnum*, inquit, *tibi deeſt. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni, ſequere me.* Age Marcion, omneſq. jam commiſerones & coodibiles eius hæretici, quid audebitis dicere? Reſciditne Chriſtus priora præcepta, non occidendi, non adulterandi, non furandi, non falſum teſtandi, diligendi patrem & matrem? An & illa ſeruauit, & quod deerat, adjecit? quamquam & hoc præceptum largitionis in egenos vbique diffuſum ſit in Lege & Prophetis, vti glorioſiſſimus ille obſeruator præceptorum, pecuniam multò cariorem habiturus traduceretur. Saluum eſt
c Matth. 5. 17. Luc. 18. 19. igitur & hoc in Euangelio, [c] *Non veni diſſoluere Legem & Prophetas, ſed potius adimplere.* Simul & cetera dubitatione liberauit, manifeſtando vnius eſſe & Dei nomen & optimi, & vitam æternam, & theſaurum in cœlo, & ſemetipſum; cuius præcepta ſupplendo & con-
d Micheę 6. 8. ſeruauit & auxit: ſecundùm Michæam quoque hoc loco recognoſcendus, dicentem; [d] *Si annuntiauit tibi homo quid bonum? aut quid à te Dominus exquirit, quàm facere judicium, diligere miſericordiam, & paratum eſſe ſequi Dominum Deum tuum?* Et homo enim Chriſtus annun-
e Luc. 18. 20. tians quid ſit bonum, ſcientiam legis; [e] *Præcepta, inquit, ſcis? facere judicium; Vende inquit, quæ habes; diligere miſericordiam; Et da, inquit, egenis; paratum eſſe ire cum Deo; Et veni, inquit, ſequere me.*

MISERICORDIA. 1. SCHOL.

AB ILLO QVODAM. *Matth. quidem 19. 16:* Et ecce vnus accedens ait illi; Magiſter bone quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? *Syr. verò:* & venit quidam accedens ac dixit ei: Doctor bone,

&c. *Luc. verò* 18. 18. *quem admittit Marcion:* interrogauit eum quidam princeps, (*Syr. vnus ex primoribus*) dicens: Magiſter bone &c. *Vt habet Tertull.* CREATORIS, *authoris veteris Teſtamenti, quod Marcion reprobat* PECVNIAM CARIOREM. *Vt Christus, inquit, palam faceret hunc hypocritam, pluris diuitias facere, quam obſeruationem præceptorum. Auguſt. lib. 2. contra literas Petiliani. c.* 104. dictum cuidam diuiti, ſi vis perfectus eſſe, &c. triſtis quidem ille diſceſſit, neglector perfectionis, & elector defectionis. *Et Ep.* 89. *ad Hilarium:* ſi vis venire, &c. quæ iuuenis cum ſibi à Domino ex lege commemorata ſe ſeruaſſe dixiſſet, & quæſiſſet quid adhuc ſibi deeſſet, reſponſum accepit: ſi vis perfectus eſſe, &c. Et ne ſe illa quæ multum amabat, hoc modo perdere exiſtimaret, & habebis, inquit, theſaurũ in cœlis. Deinde addidit: & veni, ſequere me: ne cuiquam, cum hæc feceri aliquid prodeſſe exiſtimetur, ſi non ſequitur Chriſtum. At ille quidem triſtis abſceſſit, qui viderit, quemadmodum illa legis mandata ſeruauerat: puto enim quod ſe arrogantius, quàm verius, ſeruaſſe reſponderat. Veruntamen Magiſter bonus, mandata legis, ab iſta excellentiore perfectione diſtinxit. Ibi enim dixit: ſi vis venire ad vitam, ſerua mandata: hic autẽ; ſi vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, &c. Cur ergo negamus diuites, quamuis ab illa perfectione abſint, venire tamen ad vitam, ſi mandata ſeruauerint, & dederint, vt detur illis? &c. Credimus enim miniſtrum noui Teſtamenti fuiſſe Apoſtolum, cum ſcribens ad Timotheum, (1. *Tim.* 6.) diceret; præcipe diuitibus huius mundi non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum. &c. benè faciant diuites, ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurũ, vt apprehendant veram vitam, de qua & illi adoleſcenti dictum eſt, ſi vis venire ad vitam, &c. *Et in eadem epiſt.* 89. *Circa finem de ſuo inſtituto Monaſtico, propoſito & voto Religionis, ſic expreſsè in eadem verba, vbi & de Monachorum operibus quos ſeruos Dei vocat: quibus & ſcripſit librum de opere Monachorum, quem non ſibi ſcriptum, vt nec opus manuum ſibi proprium, Canonici Regulares affirmant.* Ego qui hæc ſcribo, perfectionẽ, de qua Dominus locutus eſt, quando ait diuiti adoleſcenti: vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, ſed gratia ipſius adiuuante ſic feci. Neque enim quia diues non fui, ideo minus mihi imputabitur. Nam neque ipſi Apoſtoli qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundũ dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quiſquam alius homo: ſed magis Deus quam ego. Et ad hoc propoſitum quantis poſſum viribus alios exhortor; & in nomine Domini habeo conſortes quibus hoc per meum miniſterium perſuaſum eſt: Sic tamen vt præcipuè ſana doctrina teneatur, nec eos qui iſta non faciunt vanâ contumaciâ judicemus, dicentes, eis nihil prodeſſe quod pudicè, quamuis coniugaliter viuunt; quod domos ſuas & familias Chriſtianè regunt, quod operibus miſericordiæ ſibi theſaurizant in poſterũ; ne iſta diſputando, non Scripturarum Sanctarum tractatores, ſed eorum accuſatores inueniamur. COMMISERONES. *Non commiſeratione dignos intelligit, ſed potius in voluntaria & hæretica miſeria, vna cum Marcione odibiles.* QVOD DEERAT. *quia juxta Paulum* nihil ad perfectũ adduxit lex. SALVVM EST. *Id eſt, cum Chriſtus in Euangelio dixerit ſe non veniſſe legem ſoluere, ſed adimplere, etiam illud impleuit, quod lex egenis dandum præcipit.* DVBITATIONE LIBERAVIT, *id eſt vt nemo dubitet, an vnus & idem Deus ſit Author vtriuſque Teſtamenti, qui & optimus ſit (quod Marcion Deo ſuo arrogat) qui vitæ æternæ, theſauri cœleſtis, & eſſentia ſua ſit largitor in gloria, cuius præcepta Chriſtus impleuerit, & ampliarit.* SECVNDVM MICHÆAM. *Et hic quoque locus Lucæ, cum Michæa conuenit. Nam Mich.* 6. 8. *vulgata.* Indicabo tibi, ô homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique facere judicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. 70. *vero.* ſi annuntiatum eſt tibi, homo, quid bonum, aut quid Dominus quærat à te, niſi vt facias judicium; & diligas miſericordiam, & paratus ſis ambulare cum Domino Deo tuo. *Et cum in Græco ſit vocatiuum, neſcio vnde Tertull. in nominatiuo ponat, vt Chriſto homini applicet, niſi Hebræum ſit ſecutus. Sic enim Sanct. Pagn. tranſtulit ex Hebræo:* nuntiauit tibi homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirit a te.

2. *Miſericordiæ defectus minas habet in vtraque lege, & in judicio damnabitur. 4. cont. Marc. cap. 24. in m.*

PVluerem jubet excuti in illos, *in teſtificationem*, & hærentiam terræ eorum, nedum communicationis reliquæ. Si enim inhumanitas & inhoſpitalitas nullam ab eo relaturæ ſunt vltionem, cui rei præmittit teſtificationem, minas vtrique portendentem? Porro, quum etiam Creator in Deuteronomio Ammonitas & Moabitas prohibeat recipi in Eccleſiam, quod populum Ægypto profectum, inhumanè & inhoſpitaliter copiis defraudaſſent: ergo in Chriſtum inde manaſſe conſtabit communicationis interdictum, vbi habet formam.

a Luc. 9. 5. Deut. 23. 3.

MISERICORDIA. 2. SCHOL.

PVLVEREM. *Luc.* 10. 11. in quamcumque autem ciuitatem intraueritis & non ſuſceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite; etiam puluerem qui adhæſit nobis de ciuitate veſtra extergimus in vos: tamen hoc ſcitote, quia appropinquauit (*Syr. ad vos*) regnum Dei. Dico vobis quia Sodomis in die illa remiſſius erit, quam illi ciuitati. COMMVNICATIONIS RELIQVÆ, *id eſt non tantum jubet puluerem tanquam malum excuti, ne hæreat pedibus terra hac reproba, ſed multò magis, ne in aliis rebus maioris momenti communicent. Pro* hærentia, *legunt alij* horrentiam *abominationem ſcilicet.* VLTIONEM, *vt probet & Chriſtum contra ſenſum Marcionis Dei vltoris filium.* TESTIFICATIONEM. *Licet Matthæus* 10. 9. *Expreſsè non meminerit teſtimonij. Marc. tamen quanquam breuiator eius, illud exprimit* 6. 11. quicumque non receperint vos, exeuntes inde, excutite puluerem de pedibus veſtris, in teſtimonium illis. *Et Luc.* 9. 5. quicumque non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite in teſtimonium ſuper illos. *Aug. to. 4. lib. quæſt. in Matth. quæſt.* 7. Excutite puluerem de pedibus veſtris; aut ad conteſtationem laboris terreni, quem pro illis inaniter ſuſcepiſſent, aut vt oſtenderent vſqueadeo ſe ab ipſis nihil terrenum quærere, vt etiam puluerem de terra eorum ſibi non paterentur adhærere,

S. Aug.

AMMONITAS. *Deut.* 23. 3. Ammonites & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt Eccleſiam Domini in æternum: quia noluerunt vobis occurrere cũ pane & aqua in via, quando egreſſi eſtis de Ægypto; & quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Moſopotamia Syriæ, vt malediceret tibi. *Ita Hebr.* 70. *&* *Chald.* COPIIS *ad vitam neceſſariis.* IN CHRISTVM: *patet contra Martionem, &* A *hîc concordantia vtriuſque Teſtamenti; & conſtat, Chriſtum, juxta veterem legem, quam hoc facto approbat & confirmat, interdixiſſe Apoſtolis communicationem cum gente inhoſpitali; ſicut Ammonitas & Moabitas ad Synagogam Iudæorum recipi, & Iudæos cum gentilibus communicare, Deus Creator, Pater Chriſti prohibebat. de Miſericordia. V. Verbum. Dei Miſericordia, & Chriſti Miſericordia.*

S. MONICA.

* *S. Monica mœrore facta eſt mater maſculi, multò dignius quàm Sophia Valentini. cont. Valent. cap.* 10. *à p.*

IN illo mœrore ex ſemetipſa ſola, nullâ operâ coniugij concepit, & procreat fœminam? Miraris hæc? Et gallina ſortita eſt de ſuo parere. Sed & vultures fœminas tantum aiunt: Et tamen ſine maſculo mater. Primò quidem contriſtari propter inconſummationem generationis: metuere poſtremò, ne finis quoque inſiſteret; hærere de ratione caſus.

MONICA. SCHOL.

IN ILLO MOERORE, *per ſenſum accommodationis, Sophiæ Valentini fabuloſum mœrorem, vero Monicæ S. Noſtræ Matris luctui aptaui, veraciter efficati: niſi, quod, non illa fœminam, ſed maſculum Auguſtinum, de Spiritu Sancto ſuper aquas lachrymarum eius incubante concepit: ſimilis mulieri Apocalypſis* 12: quæ cruciabatur vt pareret: *expectante Dracone Rufo, hoc eſt Diabolo, tot animarum ſanguine purpurato*, vt cum peperiſſet, deuoraret filium eius. SINE MASCVLO. *Vide hunc locum jam expoſitum V. Maria.* 1. INCONSVMMATIONEM, *imperfectionem operis. Licet enim ingenio prævaleret Auguſtinus, moribus tamen deprauatus erat: & Monica magno timore angebatur, ne ante correctionem morum, & ſuſceptum baptiſma morte præriperetur, & finis cum vita, in extremum ſine fine exitium abriperet.* HÆRERE &c. *dubia erat & anxia de ſalute eius, vt pulchrè deſcribit in Confeſſionibus ſuis; & ipſe de ſeipſo:* hæſitans, inquit, morti mori, & vitæ viuere. *Tandem ſic* conſummatus in breui impleuit tempora multa, *vt eum Monica, ante mortem ſuam, viderit non tantum Baptizatum & Chriſtianum, ſed omni ſæculo contempto, & relicto, Religioſum & Monachiſmo initiatum: quod his verbis expreſſit lib.* 8. *Confeſſ. c.* 12. ad matrem ingredimur, indicamus, gaudet, narramus quemadmodum geſtum ſit, exultat & triumphat, & benedicit tibi, qui potens es, vltra quam petimus, aut intelligimus facere; quia tantò amplius ſibi à te conceſſum de me videbat, quàm petere ſolebat miſerabilibus eius flebilibuſque gemitibus, conuertiſti enim ita me ad te, vt nec vxorem quæretem, noc aliquam ſpem ſæculi huius, ſtans in ea B regula fidei, in qua me ante tot annos ei reuelaueras; & conuertiſti luctum eius in gaudium multò vberius quàm voluerat, multò carius atque caſtius, quàm de nepotibus carnis meæ requirebat. *Sed adhuc expreſſius lib.* 9. *Confeſſ. c.* 10. *ſic inducit matrem loquentem:* ait illa; fili, quantum ad me attinet, nulla re jam delector in hac vita: quid hic faciam adhuc, & cur hic ſim neſcio, jam conſumpta ſpe huius ſæculi. *Quæro, lector, quid vltra ſperare poterat quàm videre Baptizatum, & exactum Diuinæ legis obſeruatorem? quid cumulo gaudij deerat matri, niſi vt videret Monica* Monachum *Auguſtinum, deſerto mundo, abdicatis voluptatibus ſtrictioris vitæ Regularis inſtitutum amplexum? Sic ſubiicit:* Vnum erat propter quod in hac vita aliquantùm immorari cupiebam, vt te Chriſtianum Catholicum viderem priuſquam morerer; C cumulatius hoc mihi Deus meus præſtitit: vt te etiam contempta fœlicitate terrena, ſeruum eius videam, quid hic facio? *quòd verò* SERVI DEI *nomen, tam apud Auguſtinum, quàm veteres* Patres, *Monachum & Religioſum ſignificet; quodque verè & propriè* Monachus *fuerit Auguſtinus, nubem teſtium, & clariſſimam tam Poſsidonij, quàm ipſiuſmet Auguſtini teſtimonia, in theſi noſtra Apologetica & vindiciis quadripartitis eandem veritatem conteſtantia lector curioſus videre poterit, quæ hîc referre inſtituti mei breuitas non patitur. Vnicum proferam Ep.* 70. *ad Bonifacium.* Omnes actus publicos quibus occupatus eras, relinquere & te in otium ſanctum conferre, atque in ea vita viuere, in qua ſerui Dei, Monachi viuunt. *Vide jam dicta Verbo miſericordia.* 1. *Schol. in m.* S. Aug.

MONOGAMIA.

* 1. *Monogamia primis temporibus in vſu non fuit, & poſt Lamech primum, Patriarchæ polygami ob generis multiplicationem: nunc autem reſtricta ſunt coniugia. De Exhort. Caſt. cap.* 5. *in f. &* 6. *ad m.*

Gen. 4. 19. NVmerus matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres
CAP. VI. in vnam carnem effecit. Sed & benedicti, inquis, Patriarchæ non modo pluribus
Gen. 16. 3. vxoribus, verum etiam concubinis conjugia miſcuerunt. Ergo propterea nobis quoque
Gen. 29. licebit, innumerùm nubere? Sanè licebit, ſi adhuc typi, futuri alicuius ſacramenta, ſu-
27. 29. 30. perſunt, quos nuptiæ tuæ figurent; vel ſi etiam nunc locus eſt vocis illius, [a] *Creſcite &*
Gen. 30. 26. *multiplicamini*; id eſt, ſi nondum alia vox ſuperuenit, [b] *Tempus jam in collecto eſſe; reſtare vt*
a Gen. 1. 28. *& qui vxores habent, tanquam non habentes agant.* vtique enim continentiam indicens, &
compeſcens concubitum, ſeminarium generis, aboleſecit [c] *Creſcite* illud *& multiplicamini.*
b 1. Cor. 7. 29. Vt opinor, autem, vnius & eiuſdem Dei vtraque pronuntiatio & diſpoſitio eſt, qui tum
quidem in primordio ſementem generis emiſit indultis coniugiorum habenis, donec mun-
c Gen. 1. 28. dus repleretur, donec nouæ diſciplinæ materia proficeret: nunc verò ſub extremitatibus

temporum compreſſit quod emiſerat, & reuocauit quod indulſerat. non ſine ratione prorogationis in primordio, & paſtinationis in vltimo. Semper initia laxantur, fines contrahuntur. Propterea ſyluam quis inſtituit, & creſcere ſinit, vt tempore ſuo cædat. Sylua erit vetus diſpoſitio, quæ ab Euangelio nouo deputatur, in quo & [d] *ſecuris ad radices arboris* d Matth. 3. 10.
poſita.

MONOGAMIA. 1. SCHOL.

MALEDICTO. *Sic tum hæreticus Tertull. execratus eſt ſecundas nuptias, vt maledictum vocet primum Bigamum Lamech, nunquam tamen in ſcriptura maledictum.* TRES IN VNAM, &c. *duabus ſcilicet junctus vxoribus, cum dictum ſit:* erunt duo in carne vna. BENEDICTI. *Inducit ſibi obiicientem pro repetito Matrimonio, & opponit benedictos* Patriarchas, *maledicto Lamech.* INNVMERVM *aduerbialiter, ſine numero definito totieſquoties libuerit. Aug. to. 4. lib. de bono viduitatis* S. Aug. *cap. 11.* De tertiis, & de quartis & de vltra pluribus ſolent homines mouere quæſtionem. Vnde vt breuiter reſpondeam, nec vllas nuptias audeo damnare, nec eis verecundiam numeroſitatis auferre, &c. quis enim ſum qui putem definiendum, quod nec Apoſtolum video definiſſe? ait enim. 1. Cor. 7. mulier alligata eſt quandiu vir eius viuit; ſi autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt, cui vult nubat, tantum in Domino: Beatior autem erit ſi ſic permanſerit. Quid huic ſententiæ, quantum ad hanc rem attinet, A addi vel detrahi poſſit, ignoro. TYPI SACRAMENTA, &c. *Si viget adhuc lex vetus cuius figuræ & myſteria, futuram aliam nouam legem, vmbras veteris implentem expectens.* LOCVS VOCIS, *quaſi dicat hæc Dei vox, qua in prima humani generis inſtitutione in Adam, vel reſtaurationis in Noë, multiplicari juſſit ad conſeruandam ſpeciem, neceſſaria erat ob tantam mundi durationem: alia jam voce Apoſtoli (quam alibi expoſuimus) non neceſſariam eſſe conſtat; tum quod ſufficientiſſimè propagatum ſit genus humanum; tum quod monet* Paulus *tempus breue, & collectum eſſe, & inſtare judicium.* DONEC, *vſquedum.* NOVÆ DISCIPLINÆ *legis Euangelicæ.* EMISERAT. *Laxauerat.* PASTINATIONIS. *Alij* repaſtinationis, *id. auulſionis & reciſionis. repaſtinare, propriè Columellæ lib. 3. c. 8. Eſt refodere vineam ferramento biſulco.* VLTIMO, *tempore mundi extremo.* DEPVTATVR. *Amputatur.* VETVS DISPOSITIO, *lex vetus.* SECVRIS *Luc. 3. 9.* Iam enim ſecuris ad radicem arborum *Syr. arboris* poſita eſt.

** 2. Et de Monog. Cap. 4. in m.*

VBi primum ſcelus, homicidium, in fratricidio dedicatum, tam dignum ſecundo loco Gen. 4. 8.
ſcelus non fuit, quàm duæ nuptiæ. Neque enim refert duas quis vxores ſingulas ha- & 19.
buerit, an pariter ſingulæ duas fecerint. Idem numerus conjunctorum & ſeparatorum.
Semel tamen vim paſſa inſtitutio Dei per Lamech, conſtitit poſtea in finem vſque gentis Gen. 4.
illius. Secundus Lamech nullus extitit, quomodo duabus maritatus. Negat ſcriptura quod 19.
non notat. Aliæ diluuium iniquitates prouocauerunt, ſemel defenſæ qualeſcunque fue- Gen. 6. 7.
runt; non tamen [e] *ſeptuagies ſepties*, quod duo matrimonia meruerunt. e Gen. 4. 24.

MONOGAMIA. 2. SCHOL.

PRIMVM SCELVS, *non Caïn, ſed Eua, immò Ada* B *fuit* in quo omnes peccauimus, *& mortui ſumus. Sed ſcelus ait, apertum homicidium.* TAM DIGNVM. *Hæc nimis exaggerata, plenam eius in condemnatis ſecundis nuptiis hæreſim ſapiunt.* NEQVE REFERT, &c. *parum intereſt, vtrum Lamech duas ſingillatim, & ſeorſum vxores habuerit, vel pariter, id eſt ſimul habitantes in eadem domo Lamech; & ſic illæ duæ vxores, duas nuptias, id eſt duplex Matrimonium conſtituerint. Aug.* S. Aug. *lib. 15. de Ciuit. c. 21.* Oportebat iſtas duas proponere ciuitates, vnam per homicidam, vſque ad homicidam: Nam & Lamech duabus vxoribus ſuis ſe perpetraſſe homicidium confitetur: alteram per eum qui ſperauit inuocare nomen Domini Dei. Hoc eſt quippe in hoc mundo peregrinantis Ciuitatis Dei totum atque ſummum in hac mortalitate negotium, quod per vnum hominem, quem ſanè occiſi *Abel* C *ſcilicet* reſurrectio genuit, *quia Gen. 4. 25. Adam genito Seth dixit juxta 70. ſuſcitauit mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quem occidit Caïn. Et Seth factus eſt filius, & vocauit nomen eius Enos. Hic ſperauit inuocare nomen Domini* commendandum fuit. Homo quippe ille *Seth* vnus, totius ſupernæ ciuitatis eſt vnitas: Nondum quidem completa, ſed præmiſſa iſta prophetica præfiguratione complenda. Filius ergo Caïn, hoc eſt filius poſſeſſionis, cuius niſi terrenæ habeat nomen in ciuitate terrena, quæ in eius nomine condita eſt? de his eſt enim de quibus cantatur in Pſal. 48. Inuocabunt nomina eorum in terris ipſorum: propter quod ſequitur eos, quod in alio Pſalmo ſcriptum eſt: *Pſal. 72.* Domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Filius autem Seth, hoc eſt, filius reſurrectionis, ſperet inuocare nomen Domini Dei. Eam quippe ſocietatem hominum præfigurat, quæ dicit Pſal. 51. Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei. Vanas autem glorias famoſi in terra nominis non requirat. Beatus enim vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. VIM PASSA, *quia Lamech fecit contra primum & vnicum à Deo inter vnum Adam, & vnam Euam inſtitutum Matrimonium. Violauit etiam dictum illud:* erunt duo in carne vna. CONSTITIT, *ſtetit, vlterius non eſt progreſſa hæc violatio, hæſit in Lamech vſque ad diluuium.* QVOMODO, *ſupple, ille.* ALIÆ, *quàm Poligamia, & pluralitas vxorum. Scriptum eſt enim quod,* omnis caro corrupit viam ſuam. SEMEL DEFENSÆ. *Simul & ſemel punitæ, & vindicatæ. Sic ſumitur L. ſi oleum de Dol. mal.* SEPTVAGIES SEPTIES. *Non mirum excidiſſe memoriâ, qui tum exciderat à fide. Quaſi verò hanc mulctam Deus pro Bigamia impoſuerit, & non ipſe Lamech in terrorem vxoribus obiecerit ſubinnuens quod ſi Deus Gen. 4. 11. dixit Caïn, (non verò Lamech vt ſupponit Tertull.)* maledictus eris ſuper terram: *Et verſu 15.* Omnis qui occiderit Caïn ſeptuplum punietur, *& juxta 70:* ſeptem vindictas exoluet. *Sic capite 4. 23.* Dixit Lamech vxoribus ſuis Adæ & Sellæ: audite vocem meam vxores Lamech, auſcultate ſermonem meum; quoniam occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in liuorem meum. Septuplum vltio dabitur de Caïn: de Lamech verò ſeptuagies ſepties. *Quem locum alibi expoſui, nec intelligendus Caïn puniendus pro Abel occiſo, ſeptuplum; vt nec Lamech, pro Bigamia: ſenſus enim omnino contrarius eſt.*

3. *Et primo ad vxo. cap. 2. à p. ad f. Et cap. 3. in p.*

Gen.16.3. Gen. 30. per totũ. SAnè apud veteres noſtros, ipſoſque Patriarchas, non modo nubere, ſed etiam pluri-fariàm matrimoniis vti fas fuit. Erant & concubinæ. Sed licet figuraliter in Synagoga Eccleſia intercesſerit, vt tamen ſimpliciter interpretemur, neceſſarium fuit inſtituere, quæ poſtea aut amputari, aut temperari mererentur. Superuentura enim lex erat. Oportebat legis adimplendæ cauſas præcucurriſſe. Item mox legi ſuccedere habebat Dei ſermo, circuncisionem inducens ſpiritalem. Igitur per licentiam tunc paſſiuam, materiæ ſubſequentium emendationum præminiſtrabantur, quas Dominus Euangelio ſuo, dehinc Apoſtolus in extremitatibus ſeculi aut excîdit redundantes, aut compoſuit inconditas.
Cap. III. Sed non ideo præmiſerim de libertate vetuſtatis, & poſteritatis caſtigatione vt præſtruam Chriſtum ſeparandis matrimoniis, abolendis conjunctionibus aduenisſe, quaſi jam hinc finem nubendi præſcribam.

MONOGAMIA. 3. SCHOL.

PLVRIFARIAM, *imitatur illud Apoſtoli*, multifariam multiſque modis, &c. ERANT ET CONCVBINÆ. *Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 34. vbi de Agar, & Cethura Abrahæ concubinis*, ambæ & vxores Abrahæ, & concubinæ ſunt appellatæ. Sara verò nunquam dicta eſt concubina, ſed vxor tantum. Nam & quando data eſt Agar Abrahæ, ita ſcriptum eſt Gen. 16. Et apprehendit Sara vxor Abram Agar Ægyptiam ancillam ſuam, poſt decem annos quàm habitauerat Abram in terra Chanaam, & dedit eam Abram viro ſuo vxorem. De Cethura autem quam poſt obitum Saræ accepit, ſic legitur: adjiciens autem Abraham ſumpſit vxorem, cui nomen erat Cethura. Ecce ambæ dicuntur vxores, ambæ porro concubinæ fuiſſe reperiuntur, poſtea dicente Scriptura: dedit autem Abraham omnem cenſum ſuum Iſaac filio ſuo, & filiis concubinarum ſuarum dedit Abraham dationes, &c. habent ergo nonnulla munera filij concubinarum, ſed non perueniunt ad regnum promiſſum, nec hæretici, nec Iudæi carnales: quia præter Iſaac, nullus eſt hæres: Et non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed filij promiſſionis deputantur in ſemine, de quo dictum eſt: in Iſaac vocabitur tibi ſemen Rom. 9. Neque enim video cur Cethura poſt vxoris mortem ducta, niſi propter hoc myſterium, dicta ſit concubina. Sed quiſquis hæc non vult in iſtis ſignificationibus accipere, non calumnietur Abrahæ. Quid ſi enim & hoc prouiſum eſt contra hæreticos futuros ſecundarum aduerſarios nuptiarum, vt in ipſo Patre multarum gentium, poſt obitum coniugis, iterum coniugari, demonſtraretur non eſſe peccatum? INTERCESSERIT, *id eſt Eccleſia fi-* A *gurata fuerit in multis, per Synagogam Iudæorum.* SVPERVENTVRA LEX, *Moyſi ſcilicet poſt legem naturæ, quæ multa etiam circa coniugia inter fratres & ſorores initio mundi neceſſaria, amputauit, & in aliis modificauit.* PRÆCVCVRRISSE, *præceſſiſſe.* HABEBAT, *debebat.* DEI SERMO, *ſic ſæpè dixit Chriſtum Verbum Patris*, ſermonem Dei; *vel ſermonem Euangelicum, & legem gratiæ.* SPIRITALEM, *carnalis circumciſionis impletiuam & perfectiuam.* PASSIVAM, *toleratam, communem permiſſam paſſim omnibus, plures habendi vxores.* MATERIÆ SVBSEQVENTIVM, &c. *Quia circa hæc in melius emendandas, Chriſtus & Apoſtoli verſari debebant. Aug. ſer. 243. de Temp.* Coram Deo & Angelis conteſtor, atque denuntio, iſta mala & ſemper prohibuiſſe, & nunquam ei placita fuiſſe, quia præcipuè temporibus Chriſtianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licebit. S. Aug. B Sed quod pejus eſt, faciunt hoc multi viri jure fori, non jure cœli, non juſtitia jubente, ſed libidine dominante. Cum enim Apoſtolus coniugia habentibus dicat 1. Cor. 7. Tempus breue eſt, & ſuper eſt vt qui habent vxores tanquam non habentes ſint, & illud: Abſtinete ad tempus, vt vacetis orationi: quomodo adulteras concubinas permittit habere, qui caſtitatem ſeruare, & in coniugiis poſitis præcepit? DE LIBERTATE VETVSTATIS. *Quà liberè veteres Patres pluribus vxoribus nubebant.* POSTERITATIS. *Nouæ legis emendatione & coërcitione.* VT PRÆSTRVAM. *Non præmiſi ſupra dicta, quaſi velim dicere, Chriſtum ideo veniſſe, vt omnino nuptias tanquam malas condemnaret; vel quaſi videar docere, ab Aduentu Chriſti, finem impoſitum nuptiis.*

4. *Monogamia, nec oneroſa, nec noua. De Monog. cap. 3. in p.*

AN oneroſa Monogamia, viderit adhuc impudens infirmitas carnis. An autem noua, de hoc interim conſtet. Illud enim amplius dicimus, etiamſi totam & ſolidam virginitatem ſiue continentiam Paracletus hodie determinaſſet, vt ne vnis quidem nuptiis feruorem carnis deſpumare permitteret, ſic quoque nihil noui inducere videretur; ipſo
Matth. 19. 12. Domino ſpadonibus aperiente regna cœlorum, vt & ipſo ſpadone; ad quem ſpectans &
1. Cor. 7. 7. Apoſtolus, propterea & ipſe caſtratus, continentiam mauult.

MONOGAMIA. 4. SCHOL.

IMPVDENS INFIRMITAS, *quæ pro repetendis nuptiis, pro ſe, ſine pudore allegat dictum Chriſti:* Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. PARACLETVS. *Montanum intelligit eiuſque doctrinam à Spiritu ſancto (vt errat Tertull.) traditam.* DETERMINASSET. *Nuptias omnino condemnaſſet.* VNIS, *vnicis & ſolis primis coniugiis.* SPADONIBVS. *Caſtis, virginibus. Iuxta illud Matth. 19.* Sunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. SPECTANS. *Quem reſpiciens, ad cuius exemplar ſe conformans; vel* C *ad quem pertinens Apoſtolus.* MAVVLT. *1. Cor. 7. 7.* Volo omnes vos eſſe ſicut meipſum. *Syr. autem ſiquidem ego velim omnes homines eſſe ſicuti ſum puritate. Aug. lib. de gratia & libero arbitrio cap. 4.* de ipſa quoque pudicitia coniugali Apoſtolus ait, quod vult faciat, non peccat ſi nubat: & tamen hoc etiam Dei donum eſt, dicente Scriptura, à Domino jungitur mulier viro. S. Aug. Ideo Doctor gentium & pudicitiam coniugalem, per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem continentiam, per quam nullus con-

cubitus quæritur, ſuo ſermone commendans, & hoc, & illud, donum Dei eſſe demonſtrauit; admonens coniuges, ne ſe inuicem fraudent. Quod cùm admonuiſſet, adiecit: vellem autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Quia vtique ipſe ab omni concubitu continebat. Et continuò ſubiunxit: ſed vnuſquiſque proprium donum habet à Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic.

** 5. Monogamiæ antiquitas in Adam. De Monog. cap. 4. à p.*

QVod pertineat ad antiquitatem, quæ poteſt antiquior forma proferri, quàm ipſe cenſus generis humani? Vnam feminam maſculo Deus finxit, vna coſta eius decerpta, & Gen. 2. 21.
vtiq. ex pluribus. Sed & in præfatione ipſius operis, [a] *Non eſt*, inquit, *bonum homini, ſolum eum eſſe; faciamus adjutorium illi.* Adjutores enim dixiſſet, ſi pluribus eum vxoribus deſtinaſſet. Adjecit & legem de futuro. Siquidem prophetice dictum eſt, [b] *Et erunt duo in carnem vnam*; non tres, neque plures. Ceterùm, jam non duo, ſi plures. Stetit lex. Denique, perſeuerauit vnio coniugij in auctoribus generis ad finem vſque; non quia non erant feminæ aliæ, ſed quia ideo non erant, ne primitiæ generis duplici matrimonio contaminarentur. Alioquin, ſi Deus voluiſſet, eſſe potuiſſent: certè de filiarum ſuarum numeroſitate ſumpſiſſet, non minus ex oſſibus & ex carne ſua habens Euam, ſi hoc piè fieret.

a Gen. 2. 18.
b Gen. 2. 24.

MONOGAMIA. 5. SCHOL.

PERTINEAT, *quod attinet.* FORMA. *Exemplum* CENSVS, *origo generis humani & ſtirps poſteritatis.* FINXIT, *fecit. Vel quia totum Adæ corpus fictum eſt ex luto à magno figulo Deo; vnde & Paulus:* Nunquid poteſt dicere figmentum figulo, quare finxiſti me ſic? *proinde & coſta ficta, & mulier ex vna earum ficta dicitur.* EX PLVRIBVS. *Coſtis ſcilicet.* PRÆFATIONE OPERIS, *formationis Euæ; cum ſe accingeret ad formandam Euam, & hac præfatione vſus eſt.* NON EST BONVM, *jam alibi expoſui locum.* STETIT LEX. *Inuiolata manſit.* VNIO, *indiuiſa vnitas coniugij in vna vxore, nec in carnes plures diuiſa.* AD FINEM, *vſque ad diluuium.* HABENS EVAM, *id eſt vxorem & viraginem de viro ſumptam: quia æquè aliæ ex oſſibus & carne eius, omnium origine, deriuatæ eſſent.* SI PIE. *Vel reſpicit magnum illud Pauli Sacramentum quod & vocat* manifeſtè magnum pietatis Sacramentum, *quo Verbum caro duas naturas in vnum Chriſtum, vel ſeipſum Eccleſiæ junxit vnicæ columbæ; quod violat Bigamus Tertulliani ſenſu: vel reſpicit pietatem ſiue honorem verecundum, quem debet nata & filia ſua origini & Patri. Vnde pulchrè Aug. lib. 15. de Ciuit. c. 16.* Ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamen libidinem, de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam coniugalem. S. Aug.

6. Et primo ad vxo. cap. 2. in p.

NOn quidem abnuimus coniunctionem viri & feminæ benedictam à Deo, vt ſeminarium generis humani, & replendo orbi, & inſtruendo ſeculo, excogitatam, atque exinde permiſſam; vnam tamen. Nam & Adam vnus Euæ maritus, & Eua vna vxor illius, vna mulier, vna coſta.

MONOGAMIA. 6. SCHOL.

BENEDICTAM. *Gen. 1. 27.* Maſculum & fœminam creauit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eam. *Vide Aug. to. 6. lib. de bono coniugali cap. 2. lib. 15. de Ciuit. cap. 16.* Copulatio maris & fœminæ, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam ſeminarium eſt ciuitatis: ſed terrena ciuitas generatione tantummodo, cœleſtis autem etiam regeneratione opus habet, vt noxam generationis euadat. *Vide myſticam Aug. expoſitionem huius loci Gen. 1. to. 1. de Gen. cont. Manich. lib. 1. c. 19.* INSTRVENDO. *Ornando mundo. Cætera clara ſunt.*

S. Aug.

** 7. Monogamia in Noë reſtitutore generis humani, in filiis eius, & in animalibus etiam immundis. De Monog. cap. 4. à m. ad f.*

SEd & reformatio ſecundi generis humani Monogamiâ matre cenſetur. Iterum duo in vnam carnem, creſcere & redundare ſuſcipiunt. Noë & vxor, filiique eorum in vnicis Gen. 9. 1.
nuptiis. Etiam in ipſis animalibus Monogamia recognoſcitur, ne vel beſtiæ de mœchia naſcerentur. [a] *Ex omnibus*, inquit, *beſtiis, ex omni carne, duo induces in arcam, vt viuant tecum maſculus & femina. Erunt de animalibus volatilibus ſecundùm genus, & de omnibus ſerpentibus terræ, ſecundùm genus ipſorum; duo ex omnibus introibunt ad te, maſculus & femina.* Eadem forma & ſeptena ex binis adlegi mandat ex maſculo & femina, vno & vna. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus cum binis feminis introire non licuit. Hæc quantum ad primordiorum teſtimonium, & originis noſtræ patrocinium, & diuinæ inſtitutionis præjudicium.

a Gen. 6. 19. & 7. 2.
Gen. 7. 3.

MONOGAMIA. 7. SCHOL.

REFORMATIO. *Inſtauratio generis humani per Noë ſuperſtitem diluuio.* CENSETVR, *originem ducit.* CRESCERE, &c. *audiuit Deum, vt in prima formatione dicentem:* Creſcite & multiplicamini. NOE ET VXOR, &c. *Aug. lib. 12. cont. Fauſtum cap. 21. non tantum Noë & filios eius Monogamos fuiſſe notat; ſed &,*

ſubtiliter, per viros, hominum animos; per vxores, cor- S. Aug. *pora ſignificata*, cur de Arca coniuncti exeunt, qui disjuncti intrauerant: ſic enim dictum erat; quod intrauerit in Arcam Noë & filij eius, & vxor eius, & vxores filiorum eius. Seorſum viri, ſeorſum fœminæ commemorati ſunt? in hoc enim tempore huius Sacramenti, caro concupiſcit aduerſus Spiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Exeunt autem Noë, & vxor eius, & filij eius, & vxores filiorũ eius, nunc coniuncti commemorati maſculi & fœminæ: quia in fine ſæculi atque in reſurrectione juſtorum *in qua tamen non erunt coniuncti vir & fœmina niſi mente, neque enim nubent, ſed erunt ſicut Angeli* omnimoda & perfecta pace, ſpiritui corpus adhærebit, nulla mortalitatis indigentia vel concupiſcentia reſiſtente. *Et in Pſ.* 101. S. Aug. Plena eſt hominibus terra, ſed cum aliis morientibus, alij naſcendo ſuccedunt, ſemper arbor illa veſte viridi ornata eſt. Sed ſubter attende quam multa calces arida folia. Ergo fuit generatio ſub Adam, tranſiit, &c. venit diluuium, remanſit vna domus. Et illa generatio dedit aliquos, ipſum Noë, & tres filios eius, & tres nurus eius: in tota domo iſta octonaria ſolus vnus peccator inuentus eſt, &c. de tribus filiis Noë, tanquam de tribus menſuris farinæ impletus eſt orbis. Ex omnibus bestiis. *Gen.* 7. 2. *vulgata*, ex omnibus animãtibus mũdis tolle ſeptena, & ſeptena, maſculũ & fœminã: de animantibus verò immundis, duo & duo, maſculum & fœminam. Sed & de volatilibus cœli ſeptena & ſeptena maſculum

A & fœminam, vt ſaluetur ſemen ſuper faciem vniuerſæ terræ. 70. *autem*, à jumentis mundis induc ad te, ſeptem, ſeptem, maſculum & fœminam: à jumentis autem immundis duo, duo: maſculum & fœminam; & à volatilibus cœli mundis ſeptem, ſeptem, maſculum & fœminam: & ab omnibus volatilibus immundis duo, duo: maſculum & fœminam, vt nutriatur ſemen ſuper omnem terram. *Aug. lib.* S. Aug. 15. *de Ciuit. cap.* 27. *vbi fusè de animalibus arca*: cum dicitur maſculus & fœmina erunt: profecto intelligitur ad reparandum genus dici: ac per hoc nec illa neceſſe fuerat ibi eſſe quæ poſſunt ſine concubitu, de quibuſque rebus, vel rerum corruptionibus naſci &c. Non autem ad præfigurandam Eccleſiam pertinere tam multiplicia rerum ſigna geſtarum, niſi B fuerit contentioſus, nemo permittitur opinari. Iam enim gentes ita Eccleſiam (*vnam & Monogamam, in vna arca, & vna coniunctione maris & fœminæ, tam in hominibus, quam animalibus figuratam*) repleuerunt, mundique & immundi, donec certum perueniatur ad finem, ita eius vnitatis quadam compagine continentur, vt ex hoc vno manifeſtiſſimo, etiam de cæteris, quæ obſcurius aliquantò dicta ſunt, & difficilius agnoſci queunt, dubitari fas non ſit. Eadem forma, *ſimiliter*. Præiudicium, *quia inde præiudicatur, polygamiam à Deo interdictam, ex institutione generis humani, & eiuſdem omniumque animalium reſtitutione, & vnica vtrobique maris & fœminæ coniunctione.*

8. *Monogamia ab Adam, Noë, Christo ipſo exemplari virtutum ediſcenda. de Monog. cap. 5. in m.*

Elige in quo eorum initium tuum depures. In ambobus te ſibi Monogamiæ cenſura defendit. Sed & ſi initium tranſmittit ad finem, vt α ad ω, quomodo finis remittit ad initium, vt ω, ad α, atque ita cenſus noſter transfertur in Chriſtum, animalis in ſpiritalem:
a 1. Cor. [a] *quia non primo quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, dehinc quod ſpiritale*: proinde videamus, an
15. 46. idipſum debeas huic quoque cenſui ſecundo; an in eadem te forma eſſe conueniat, in qua nouiſſimus quoque Adam, in qua & primus; quando nouiſſimus Adam, id eſt Chriſtus, innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante exſilium. Sed donato infirmitati tuæ carnis ſuæ exemplo, perfectior Adam, id eſt Chriſtus, eo quoque nomine perfectior quà integrior, volenti quidem tibi ſpado occurrit in carne. ſi verò non ſufficis, Monogamus occurrit in ſpiritu, vnam habens Eccleſiam ſponſam, ſecundùm Adam & Euæ figuram; quam
b Epheſ. Apoſtolus in [b] *illud magnum ſacramentum* interpretatur, *in Chriſtum & Eccleſiam*, compe-
5. 32. tiſſe carnali Monogamiæ per ſpiritalem.

MONOGAMIA. 8. SCHOL.

Elige in qvo, *an in Adam, vel in Noë, vtroque monogamo.* Censvra, *origo, vel reſtrictio ad vnam vxorem.* Defendit, *te ſibi vendicat & tenet obſtrictum vnico Matrimonio obeundo.* Initivm, *Adam ſtirps generis.* Ad finem, *Chriſtum qui ex Paulo Rom.* 10. 4. Finis legis Chriſtus; ad juſtitiam omni credenti. S. Aug. *Aug. in tit. Pſal.* 54. Intentio ergo dirigatur in finem, dirigatur in Chriſtum. Quare finis dicitur? quoniam quidquid agimus, ad illum referimus, & cum ad eum peruenerimus, vltra quod quæramus, non habebimus. Dicitur enim finis qui conſumit, & dicitur finis qui perficit. Aliter quippe intelligimus cum audimus, finitus eſt cibus qui manducabatur: & aliter intelligimus cum audimus, finita eſt veſtis quæ texebatur. In vtroque audimus, finitum eſt: ſed cibus, vt jam non eſſet; veſtis, vt perfecta eſſet Finis ergo noſter perfectio noſtra eſſe debet, perfectio noſtra Chriſtus eſt. In illo enim perficimur, quia ipſius capitis membra ſumus. Et dictus eſt finis legis, quia ſine illo nemo perficit legem. *Ipſe caput, & α. ipſe & finis. ω.* Ego ſum, ait, principium & finis. Remittit, *vt ſit reciprocatio exempli Monogamiæ, ſiue ab initio generis Adam, ad finem legis omnis Chriſtum reſpicias, ſiue à fine, ad idem*

C *initium ſpectes.* Census noster, *origo noſtra ſpiritalis, à carnali natiuitate ex Adam, in Chriſtum transfertur.* Qvia non primo. 1. *Cor.* 15. 46. Non prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale: Deinde quod ſpiritale. *Alibi expoſitum habes hunc locum.* Censvi secvndo, *origini ſecundæ ex Chriſto, juxta Auguſtinum alibi relatum, in Cruce dormiente, & ibi vnicam Eccleſiam ſibi deſponſante, cuius ex latere vnica prodiit Eccleſia, vt ex vna coſta Adæ vnica Eua.* Ante exsilivm. *Eiectionem à Paradiſo.* Innvptvs. *Chriſtus Virgo: vt & Adam in Paradiſo, in quo quidem vir fuit, ſed non cognouit vxorem niſi poſt eiectionem. Vnde cum vltimo verſu Gen. 3. dixiſſet Moyſes de eius eiectione, & Cherubin cuſtode paradiſi, ſtatim incipit caput 4. his verbis:* D Adam verò cognouit vxorem ſuam Euam: quæ concepit & peperit Caïn. Carnis svæ *de Adam primo loquitur.* Donato. *Alludit ad Paulum indulgentem. Primæ Cor. 7. vbi cum dixiſſet:* propter fornicationem, vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, &c. *Verſu 6. ait*; hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium. *Syr. autem*: tanquam infirmis, non ex præcepto. Exemplo, *cognoſcendi vxorem.* Integrior. *Perfectum enim cui nihil deeſt, nihil ex ſubſtantia detractum ex ſemine.* Volen-

TI,

ti, *quia Paulus ait:* de virginibus præceptum Domini non habeo. SPADO, *Virgo.* NON SVFFICIS, *ſatis non habes gratia vt Virgo ſis corpore.* IN SPIRITV, *ſpiritale habes exemplum in vno Chriſti cum Eccleſia coniugio.* A COMPETISSE, *videre & intelligere potes ex Chriſto Monogamo, datum tibi competens & congruum exemplum, quo inducaris ad Monogamiam realem & carnalem obſeruandam.*

* 9. *Et ibidem cap. 17. in f.*

ERubeſce caro; quæ Chriſtum induiſti. Sufficiat tibi ſemel nubere, in quod à primordio facta es, in quod à fine reuocaris. Redi in Adam vel priorem, ſi in nouiſſimum non potes. Semel guſtauit ille de arbore, ſemel concupiit, ſemel pudenda protexit, ſemel Deo erubuit, ſemel ruborem ſuum abſcondit, ſemel de paradiſo ſanctitatis exulauit, ſemel exinde nupſit. Si in illo fuiſti, habes tuam formam; ſi in Chriſtum tranſiſti, melior eſſe debebis. Exhibe tertium Adam, & hunc digamum, & tunc poteris eſſe, quod inter duos non potes.

MONOGAMIA. 9. SCHOL.

INDVISTI, *juxta Paulum aliàs citatum à nobis:* quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. IN QVOD, *in quem finem plaſmata à Deo, & in Patre primo Adam, caro tua vni Euæ coniuncta.* NON POTES, *Chriſtum Virginem imitari; ſaltem primum Adam ſectare Monogamum.* SEMEL DEO ERVBVIT, &c. *Vide Aug. to. 7. lib. 2. de Peccat. merit. cap. 22. & to. 4. in Dial. 65. quæſtionum ad Oroſium. quæſt. 34. & to. 3.* S. Aug. *lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 1.* Erant ambo nudi, verum eſt, omnino nuda erant corpora duorum hominum in paradiſo conuerſantium, nec pudebat eos. Quid enim puderet, quando nullam legem ſenſerant in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, quæ illos pœna peccati poſt perpetrationem præuaricationis ſecuta eſt, vſurpante inobedientia prohibi- B tum, & juſtitia puniente commiſſum? quod antequam fieret, nudi erant & non confundebantur. Nullus erat motus in corpore cui verecundia deberetur: nihil putabant velandum quia nihil ſenſerant refrenandum, &c. PARADISO SANCTITATIS. *Quia in eo ſancta virginitas à primis parentibus cuſtodita eſt.* SEMEL EXINDE. *Poſtquam eiectus eſt, vnicam cognouit vxorem cui jam nupſerat Deo coniungente in paradiſo.* SI IN ILLO, *vt membrum in capite, ramus in radice, riuus in fonte.* FORMAM, *exemplum quod ſequi debeas.* TRANSISTI, *tuam Chriſto aſſumente naturam, vel à peccato originali per baptiſmum in Chriſti gratiam tranſiſti.* DIGAMVM, *duarum vxorum virum.* INTER DVOS, *primum & ſecundum Adam, hunc Virginem vnius Eccleſiæ Virginis ſponſum, & iſtum Monogamum.*

10. *Monogamia ſequenda exemplo meliorum, Ioſeph, Moyſi, Aaronis, Ieſue.*
De Monog. cap. 6. in f.

SI exempla circumſpicis, alicuius Dauid etiam per ſanguinem nuptias ſibi ingerentis, alicuius Salomonis etiam vxoribus diuitis; meliora ſectari juſſus, habes & Ioſeph vnijugum, & hoc nomine, audeo dicere, patre meliorem; habes Moyſen, Dei de proximo arbitrum; habes Aaronem principalem ſacerdotem. Secundus quoque Moyſes populi ſecundi, qui imaginem noſtram in promiſſionem Dei induxit, in quo primò nomen Domini dedicatum eſt, non fuit digamus.

2. Reg. 3. 14. 2. Reg. 11. 15. 17. 3. Reg. 11. 3. Gen. 41. 45. Gen. 29. 31. & ſeq. & 30. 4. & 26. Exo. 2. 14. & 6. 23. Num. 13. 7.

MONOGAMIA. 10. SCHOL.

CIRCVMSPICIS *quæ carnis libidine magis ſibi imitanda proponas.* PER SANGVINEM, *Philiſtinorum pro habenda Michol, amputatis centum præputiis Philiſtinorum 2. Reg. 3. 14. vt exegerat Saül 1. Reg. 18. 25.* INGERENTIS, *congerentis & multiplicantis, vt patet 2. Reg. 11. 15.* Ponite Vriam ex aduerſo belli, & vbi fortiſſimum eſt prælium: & derelinquite eum, vt percuſſus intereat. VXORIBVS DIVITIS, *vt ad copiam auri, argenti, equorum, curruum, &c. etiam vxorum multitudine diues eſſet. Cant. 6. 7.* Sexaginta ſunt Reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, &c. MELIORA IVSSVS. *1. Cor. 12. 31.* Æmulamini autem chariſmata meliora. *Aug. to. 6. lib. de S. Virginitate cap. 45. vbi tractat hunc locum & agit de ſemine mul-* S. Aug. *tiplicato:* viderint qui hæc melius quàm nos intelligunt, ſiue virginalis vita in centeno fructu ſit, in ſexageno vidualis, in triceno autem conjugalis: ſiue centena fertilitas Martyrio potius imputetur, ſexagena continentiæ, & tricena connubio: ſiue virginitas accedente Martyrio centenum fructum impleat, ſola verò in ſexageno ſit; coniugati autem tricenum ferentes, ad ſexagenum perueniant, ſi Martyres fuerint, &c. ne continentiam vidualem aut in nullo C fructu inſtituamus, aut ad coniugalis pudicitiæ meritum deponamus, aut virginali gloriæ coæquemus. VNIIVGVM, *vnici coniugij jugo conſtrictum.* PATRE MELIOREM. *Iacob ſcilicet qui Liam & Rachel habuit vxores, præter concubinas tum licitas ad prolem.* DEI DE PROXIMO, &c. *vel aduerbialiter, pro* proximè. *Vt poſt Deum arbiter immediatus eſſet & judex populi. Vel vt de proximo ſuo populo Iudæo judicaret.* PRINCIPALEM, *Principem Sacerdotum, & ſummum Pontificem.* SECVNDVS MOYSES, *Ieſum Naue ſiue Ieſue intelligit, qui Moyſi ſucceſſit in Ducatum populi ſecundi (primus enim ob murmur continuum mortuus eſt in deſerto) & eum in terram promiſſam introduxit.* IMAGINEM NOSTRAM, *populum nouæ legis, in cœlum & torrentem voluptatis* D *inducendum per Chriſtum, ſignantem. Vnde Paulus. 1. Cor. 10. 10.* Neque murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore, &c. *Et verſu 5. & ſeq.* Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, &c. DEDICATVM EST *Ieſue enim primus fuit in Scriptura vocatus Ieſus Naue, qui & Ieſum filium Syrach authorem libri Eccleſiaſtici, & Ieſum Ioſedech Sacerdotem præceſſit.* DIGAMVS, *duarum vxorum vir.*

** 12. Monogamia & continentia imitanda in Zacharia, Maria, ſemel nuptura poſt partum; Simeone, Anna, Petro & Apoſtolis. De Monog. cap. 8. in p. ad m.*

Luc. 1. 5. NVnc ad legem propriè noſtram, id eſt, ad Euangelium, conuerſi qualibus excipimur
& 17. & 2. exemplis? dum ad ſententias peruenimus, ecce ſtatim quaſi in limine, duæ nobis an-
37. tiſtites Chriſtianæ ſanctitatis occurrunt Monogamia & Continentia: alia pudica, in Za-
Matth. 11. charia ſacerdote; alia integra, in Ioanne antecurſore; alia placans Deum, alia prædicans
9. Chriſtum; alia totum prædicans ſacerdotem, alia plus præferens quàm Propheten, ſcili-
cet eum, qui non tantum prædicauerit, aut demonſtrauerit coràm, verumetiam baptiza-
uerit Chriſtum. Quis enim corpus Domini dignius initiaret, quàm eiuſmodi caro, qualis
Luc. 2. 7. & concepit illud, & peperit? Et Chriſtum quidem virgo enixa eſt, ſemel nuptura poſt par-
tum, vt vterque titulus ſanctitatis in Chriſti cenſu diſpungeretur, per matrem & virgi-
nem, & vniuiram. At vbi infans templo exhibetur, quis illum in manus ſuſcipit? quis in
Luc. 2. 28. ſpiritu primus agnoſcit? Vir juſtus, & cautus, & vterque non Digamus, vel ne dignius
mox Chriſtus à femina prædicaretur vetere vidua & vniuira, quæ & templo dedita ſatis
Ibid. 37. in ſemetipſa portendebat, quales ſpiritali templo, id eſt, Eccleſiæ debeant adhærere. Ta-
Matth. 8. les arbitros infans Dominus expertus, non alios habuit & adultus. Petrum ſolum inuenio
15. maritum, per ſocrum; Monogamum præſumo, per Eccleſiam, quæ ſuper illum ædificata,
Matth 16 18. omnem gradum ordinis ſui de Monogamis erat collocatura. Ceteros cùm maritos non
1. Tim. 3. 3. inuenio, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes.

Tit. 1. 6.

MONOGAMIA. 11. SCHOL.

EXCIPIMVR, *remouemur à Polygamia.* AD SENTENTIAS. *Si quærimus quam ſententiam proferat in hac cauſa lex Euangelica, quot exempla Monogamiæ legimus, tot decreta prolata audimus.* IN LIMINE, *primo ſcilicet capite Lucæ.* ANTISTITES. *Benè in limine proſtant. Vel quod & à Patre Sacerdote Zacharia & Ioanne filio eius sit, quaſi victima grata, immolata, & caſtitas coniugalis, & integritas virginalis.* PLACANS DEVM. *Vel quia* maledicta ſterilis quæ non parit, *vnde Zacharia & Elizabeth videbatur iratus Deus: vel melius quia Zacharias dubius fuerat Angelicis promiſſis & ideo linguæ vſu mulctatus. Vel, ſimplicius, & literalius; quia munus Sacerdotis exercebat continens & caſtus Monogamus, thure & victimis placans Deum populo.* TOTVM SACERDOTEM. *Tum quod narret Lucas virtutes veri Sacerdotis in Zacharia: tum quod Sacerdotium plenum & verum, pudicitiam exigat, ſine qua nullius eſt omnino meriti apud Deum.* PLVS PRÆFERENS. *Quia de Ioanne dictum à Chriſto ob virginitatis meritum, quod Angelus eſſet, & proinde plusquam Propheta quem præcellit Angelus, vnde Aug. ſer. 21. de Sanctis:* præcellit cæteros, eminet vniuerſis; antecellit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis de muliere natus eſt, inferior eſt Ioanne, &c. tanta in illo excellentia erat, tanta gratia, vt ipſe putatus ſit Chriſtus. *Et ſer. 22. de Sanctis.* Elizabeth Sanctæ partus non ablatus eſt, ſed dilatus, donec pertranſiret tempus carnis, paſſio corporis, coniugij neceſſitas, voluptatis cauſa, cupiditatis ſenſus, & totum quod humanam confundit, grauat, oneratque conſcientiam. Mundabatur enim longo tempore ſacrificij domus, ſanctitatis hoſpitium metatum metatoris Chriſti, Angeli domicilium, aula Spiritus ſancti, Dei templum. Dei templum eſtis, inquit, Apoſtolus 1. Cor. 3. & Spiritus Dei habitat in vobis. Denique vbi tota corporis ſedata eſt querela, & in toto facti ſunt ſine querela, vox ſterilitatis fugit, reuiuiſcit ſenectus, fides concipit, parit caſtitas, naſcitur maior homine; par Angelis, tuba cœli, præco Chriſti, Arcanum Patris, filij nuntius, ſignifer ſuperni Regis, peccatorum venia, Iudæorum correctio, vocatio gentium, & vt propriè dicam, legis & gratiæ fibula, quæ diploidem Summi Sacerdotis ſancto Patri jungebatur in corpore. Euangeliſta ergo virtutes Patris matriſque deſcribit, vt generantium meritis, dignitas germinis noſceretur, & probaretur major homine, qui ortu ſuo excedebat leges natiuitatis humanæ. Sed ſi proceſſurus eſt, jam naſcatur Ioannes, quia inſtat Natiuitas Chriſti. Surgat nobis Lucifer, quia jubar veri Solis erumpit, & vociferetur præco, quia adeſt judex. Et quia proceſſurus eſt Deus, Angelus præcedat. Verùm quia quod ſupra hominem eſt, homo referre non ſufficit, virtute naſcentis Angeli, Angelus jam loquatur. *Reperitur etiam apud Chryſol. hic ſermo.* CORAM, *monſtrando digito, & dicendo:* ecce Agnus Dei, &c. INITIARET, *baptizaret. Vox digna baptiſmo noſtro, qui eſt janua Sacramentorum, & initium fidei: vnde ſponſa vocatur, baptiſmo candidata. Cant. 4.* Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, &c. 70. *verò.* Venies, & tranſibis à principio fidei. *Potes etiam referre initiandi verbum, ad Sacerdotes Monogamos qui conſecrandi corporis Chriſti accepere poteſtatem.* EIVSMODI CARO, *virginea.* SEMEL NVPTVRA. *Vide dicta in alphabeto Errorum V. Maria 2. Poſſem tamen & abſque errore ſic intelligere,* ſemel nupſiſſe poſt partum. *Non quòd alteri viro, quàm Ioſepho, nupſerit; vnde Chriſto Domino fratres vterinos produxerit, quod vel ſuſpicari nefas, & omnino contra mentem Tertulliani, ſemper Virginem, Beatiſſimam Mariam profitentis: ſed intellexit partum, id eſt generationem Chriſti in vtero, non natiuitatem ex vtero. Cùm enim eſſet tantùm deſponſata, necdum plenè nupta, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto, & dum cogitaret eam Ioſeph dimittere, audiuit illud ab Angelo:* noli timere accipere Mariam coniugem tuam, &c. *Qui enim ſponſam tantum prius, per verba de futuro acceperat, tum ſumpſit coniugem per verba de præſenti, poſt Chriſti partum hoc eſt conceptum in vtero. Chriſti porro generatio Spiritus ſancti operâ, in virgine & de virgine facta eſt, ſic perfecta vt Propheta prædixerit:* fœmina circundabit virum. *Et Sapiens Prouerb. 30. 18. & ſeq.* Quartum penitus ignoro, &c. viam viri in adoleſcentia. *Sanct. Pagn. ex Hebr* Viam viri in virgine. *Quo & ſenſu Ioannes Baptiſta dixit,* qui poſt me venit, *ſex menſibus natus poſterior* ante me factus eſt: *Breuiori tempore formatus & perfectus vir eſt. Quin & conſtat ex ſequentibus verbis Tertull. nulli poſt S. Ioſeph nupſiſſe virginem, quam dixit,* & matrem, & virginem, & vniuiram. CENSV DISPVNGERETVR. *In Chriſti origine de Maria, impleretur vterque titulus caſtitatis, quia & Virgo, & vniuira.* IN SPIRITV. Venit in ſpiritu in templum. *Vel quia ſpiritu prophetico ven-*

S. Aug.

A B C

tura de Christo prædixit. CAVTVS. *Luc. 2. 25.* Et homo iſte juſtus & timoratus. VTERQVE, *referendum ad Zachariam de quo ſupra, & Simeonem.* NE DIGNIVS, *ideo Simeon debuit eſſe Monogamus, ne indignius ipſe Christum agnoſceret, tractaret, prophetaret quàm Anna vniuira. De qua Aug. to. 4. lib. de bono Viduitatis c. 14.* S. Aug.
Vnam ponamus vniuiram, &c. *vbi tres ponit viduas differentes inter ſe gradu meritorum, & concludit:* plus intenta in Deum, plus ſit ſolicita, quæ illi placeant, actitare, die ac nocte, ſicut Anna jeiuniis & obſecrationibus ſeruiens; ſi contendatur, quænam illarum ſit meritis potior, quis non videat in hoc certamine palmam dandam eſſe maiori feruentiorique pietati? SPIRITALI TEMPLO, *per materiale, cui aſſidua erat caſta vidua, ſignificato. Et quales Prælati Eccle-*

A *ſiæ ſponſi, & Sacerdotes eſſe deberent, cum hæc vidua, cum Zacharias & Simeon ſua caſtitate prophetabant.* ARBITROS, *teſtes, & benè de ſe ſentientes.* PER SOCRVM, *niſi Lucas c. 4. 38. & Matth. 8. 14 febrientis ſocrus Petri meminiſſent, neſciremus vnquam Matrimonio junctum fuiſſe.* PER ECCLESIAM, *vnam ſponſam, cui poſt Christum nupſit, vnius proinde vxoris vir.* ORDINIS SVI, *in caſtitatis ſaltem Monogamiæ honore conſtitutum, ſicut erat Petrus.* GRADVM COLLOCATVRA. *Quia Eccleſia nullum Bigamum abſque magna diſpenſatione, ad gradum cuiuſcumque ordinis ſuſcipit. Et cum de Matrimonio ſpiritali agat, vtitur aptè verbo Matrimonialis juris,* collocatura. CÆTEROS, *Apoſtolos.* SPADONES, *Virgines.* CONTINENTES, *Monogamos, aut caſtos.*

12. *Monogamia ab ethnicis honorata. De Exhort. Caſt. cap. 13. in p.*

AD hanc meam cohortationem, frater dilectiſſime, accedunt etiam ſecularia exempla; quæ ſæpe nobis etiam in teſtimonio poſita ſunt, quum quid bonum; & Deo placitum ab extraneis quoque agnoſcitur, & teſtimonio oneratur. Denique, Monogamia apud Ethnicos ita in ſummo honore eſt, vt & virginibus legitimè nubentibus vniuira pronuba adhibeatur; & ſi auſpicij cauſa, vtique boni auſpicij eſt. Item, vt in quibuſdam ſolemnibus & officiis, prior ſit vniuiræ locus. Certè Flaminica nonniſi vniuira eſt, quæ & Flaminis lex eſt. Nam cùm ipſi Pontifici maximo iterare matrimonium non licet, vtique Monogamiæ gloria eſt:

MONOGAMIA. 12. SCHOL.

SÆCVLARIA, *Ethnica.* EXTRANEIS, *à fide alienis, quos Paulus diceret,* qui foris ſunt. ONERATVR, *tanto maius nobis incumbit onus virtutis alicuius exercendæ, quo & eam apud ethnicos in vſu fuiſſe, Deus in judicio exprobrabit.* PRONVBA, *ex Goth. ad Rub. C. de ſponſalibus,* quæ nuptiis celebrandis præeſt ex parte vxoris, ſicut auſpex ex parte viri; *ſic dictus ab auium inſpectu auſpicia ſumens nuptiarum.* BONI AVSPICII, *fore ſcilicet, & nouam nuptam vniuiram.* SOLEMNIBVS, *Deorum feſtis & ſacrificiis.* OFFICIIS. *Exequiis, vel conuiuiis, aut cœtibus.* FLAMINICA. *Vxor Flaminis.* FLAMINIS LEX. *Quia nec ipſe niſi ſemel debebat vxorem ducere. De Flaminis dignitate ſic Auguſt. lib. 2. de*
S. Aug. *Ciuit. c. 15.* Etiam Flaminē illi inſtituerunt (*loquitur de Romulo inter Deos recepto*) quod Sacerdotij genus adeo in Romanis Sacris teſtante apice excelluit, vt tres ſolos Flamines haberent tribus numinibus inſtitu-

B tos: Dialem Ioui: Martialem, Marti: Quirinalem, Romulo. Nam beneuolentiâ ciuium velut receptus in Cœlum Quirinus eſt poſtea nominatus. *Flamines porro dicti quaſi* filamines ex Varrone lib. 2. de lingua Latina quod capite velato ſemper eſſent, & cincto filo Apex autem pileum ſiue galerum Pontificis Flaminis ſignificat ad modum Galeæ militaris factum, in cuius ſummo virgula fixa erat, circa quam filum lanæ albæ religatum erat. Quod capitis ornamentum erat ſicut mitra nunc Epiſcopis. De hoc apice Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Sulpitio inter Sacrificandum apex prolapſus, eidem Sacerdotium abſtulit. *Sumpſit dæmon Similitudinem ex Leuit. 21. 10. Vbi de Pontifice Maximo:* caput ſuum non diſcoperiet. 70. non nudabit Cidarā. *Auguſt.* Non reteget. *Quin & Ezech. 44. 18.* Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum. 70. Cidaras lineas habebunt ſuper capita ſua. S. Aug.

13. *Monogamia culta à Sacerdotibus veteris legis, ſucciſa Bigamia, multò magis colenda à nobis. De Exhort. Caſt. cap. 7. in p.*

CVr autem de priſtinis exemplis non ea potius agnoſcamus, quæ cùm poſterioribus communicant, de diſciplina & forma vetuſtatis ad nouitatem tranſmittunt? Ecce enim in veteri lege animaduerto caſtratam licentiam ſæpius nubendi. Cautum in Leuitico:[a] *Sacerdotes mei non plus nubunt.* Poſſum dicere, etiam illud plus eſſe quod ſemel non eſt. [a] Leuit.
Quod non vnum eſt, numerus eſt. Denique, poſt vnum incipit numerus. Vnum autem 21. 14.
eſt, omne quod ſemel eſt. Sed Chriſto ſeruabatur, ſicut in ceteris, ita in iſto quoque legis plenitudo. Inde igitur apud nos plenius atque inſtructius præſcribitur, vnius matrimo- 1. Tim. 3.
nij eſſe oportere qui alleguntur in ordinem ſacerdotalem. Viqueadeo quoſdam memini 3. Tit. 1. 6.
digamos loco deiectos.

MONOGAMIA. 13. SCHOL.

COMMVNICANT, *ſimilitudine ſcilicet, exempla veteris legis priora, cum poſteriori & noua concordant.* TRANSMITTVNT. *Exemplar imitandum.* CASTRATAM, *præciſam.* IN LEVITICO *cap. 21. 13.* Virginem ducet vxorem: viduam autem & repudiatam, & ſordidam atque meretricem non accipiet, ſed puellam de populo ſuo *Nil differunt aliæ verſiones. Quin & Ezech. 44. 22.* Et viduam & repudiatam non accipient vxores, ſed Virgines de ſemine domus Iſraël: ſed & viduam, quæ fuerit vidua à Sacerdote, accipient. *Nullibi legitur quod denuò nubant. Exaggerat igitur, vel conicit ex ducta Virgine, & excluſâ omni viduâ, præter quam à Sacerdote viduâ, Monogamiam, à fortiori, præſcriptam Sacerdotibus.* PLVS ESSE. *Quia vult dictum,* non plus nubent. *Plus ergo eſt, qui pluries nubit quàm ſemel.* LEGIS PLENITVDO. *Quam figuratiuam implere venerat Christus, vnius Eccleſiæ vir, Sacerdotes & Epiſcopos vnius vxoris viros inſtituturus.* LOCO DEIECTOS,

bigamos depoſitos vt irregulares. 1. *Tim.* 3. 3. *Et Tit.* 1. 6. Conſtituas per ciuitates Preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir &c. *Auguſt. to.* 6. *lib. de bono coniugali cap* 18. Sacramentum nuptiarum temporis noſtri ſic ad vnum virum & vnam vxorem redactum eſt, vt diſpenſatorem Eccleſiæ non liceat ordinare, niſi vnius vxoris virum. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum qui Catechumenus, vel Paganus habuerit alteram, ordinandum eſſe cenſuerunt, de Sacramento enim agitur, non de peccato, nam in baptiſmo peccata omnia dimittuntur. Sed qui dixit: ſi acceperis vxorem, non peccaſti; & ſi nupſerit Virgo, non peccat; &, quod vult faciat, non peccat ſi nubat; ſatis de-

A claraiut, nuptias nullum eſſe peccatum; propter Sacramenti autem Sanctitatem, ſicut fœmina, etiamſi Catechumena fuerit vitiata, non poteſt poſt baptiſmum inter Dei Virgines conſecrari; ita non abſurdè viſum eſt, eum qui exceſſit vxorum numerum ſingularem, non peccatum aliquod commiſiſſe, ſed normam quandam Sacramenti amiſiſſe, non ad vitæ bonæ meritum, ſed ad ordinationis Eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſariam. Ac per hoc, ſicut plures vxores antiquorum Patrum ſignificauerunt futuras noſtras ex omnibus gentibus Eccleſias vniuito ſubditas Chriſto: ita noſter Antiſtes vnius vxoris vir. ſignificat ex omnibus gentibus vnitatem, vni viro ſubditam Chriſto.

* 14. *Et de Monog. cap.* 7. *à m. ad f. Vide dicta tom* 2 *V. Cœlibatus.*

Leuit. 22. 13. DEnique prohibet eadem, Sacerdotes denuo nubere: Filiam quoque ſacerdotis jubet viduam vel eiectam, ſi ſemen non fuerit illi, in domum patris ſui regredi, & de pane eius ali. Ideo, ſi ſemen non fuerit illi, non, vt ſi fuerit, denuo nubat, (quantò magis enim non nubet, ſi filios habeat?) ſed vt ſi habuerit, à filio potius alatur quàm à patre, quò
a Exo. 20. 12. & filius præceptum Dei exequatur, [a] *Honora patrem & matrem.* Nos autem Ieſus ſummus ſacerdos & magnus patris, de ſuo veſtiens, (quia qui in Chriſto tinguuntur, Chriſtum in-
b Apoc. 1. 6. duerunt) [b] *ſacerdotes Deo patri ſuo fecit*, ſecundùm Ioannem. Nam & illum adoleſcentem feſtinantem ad exequias patris, ideo reuocat, vt oſtendat ſacerdotes nos vocari ab eo,
Matth. 8. 21. quos lex vetabat parentum ſepulturæ adeſſe: [c] *Super omnem*, inquit, *animam defunctam ſa-*
c Leuit. 21 10. *cerdos non introibit; & ſuper patrem ſuum, & ſuper matrem ſuam non contaminabitur.* Ergo & nos hoc interdictum obſeruare debemus? Non vtique. Viuit enim vnicus pater noſter Deus, & mater Eccleſia; & neque ipſi mortui ſumus, qui Deo viuimus; neque mortuos ſepelimus, quia & illi viuunt in Chriſto. Certè ſacerdotes ſumus à Chriſto vocati. Monogamiæ debitores ex priſtina Dei lege, quæ nos tunc in ſuis ſacerdotibus prophetauit.

MONOGAMIA. 14. SCHOL.

EADEM, *lex vetus.* EIECTAM *repudiatam. Vide locum Leuit.* 21. 13. *& ſeq. Expoſitum Schol. praecedenti vbi dixit Sacerdotem non bis nubere; & bigamus cenſetur, qui viduam alterius ducit, niſi fuerit vidua Sacerdotis.* FILIAM QVOQVE. *Leuit.* 22. 12. & 13. *Vulgata:* ſi filia Sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit (70. *ſi fuerit viro alienigenæ. Sanct. Pagn. Ex Hebr. viro alieno: Chald. nupta viro alieno*) de his quæ ſanctificata ſunt, & de primitiis non veſcetur. Sin autem vidua, vel repudiata & abſque liberis reuerſa fuerit ad domum Patris ſui: ſicut puella conſueuerat, aletur cibis Patris ſui. 70. *ſic*, & ſi ia Sacerdotis ſi facta fuerit vidua, vel eiecta, ſemen autem non fuerit ei, redibit in domum paternam: ſecundùm iuuentutem ſuam de panibus Patris ſui comedet. IDEO, *ſcilicet regredi debet in domum Patris, vt alatur cibis eius: non vero intelligendum, vt iterum nubat, maximè ſi filios habeat.* SECVNDVM IOANNEM *Apoc.* 1. 6. dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri ſuo.
S. Aug. *Auguſt. Homil.* 10. Intuere Dauid Regem: jam vtique & ipſe illius temporis Sacramenta perceperat jam circumciſus erat vtique, quod Patres noſtri pro baptiſmo habebant &c. Iam etiam vnctus erat vnctione venerabili, qua Regale Sacerdotium præfigurabatur Eccleſiæ. *Vide & to.* 3. *in Sententiis. Sent.* 342. *& to.* 4 *lib.* 2. *qq. in Euang. quæſt.* 40. ILLVM ADOLESCENTEM. *Matth.* 8 21. alius autem de diſcipulis eius ait illi: Domine permitte me primum ire & ſepelire Patrem meum. Ieſus autem ait illi: ſe-

B quere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. *Auguſt. to.* 4. *lib. qq. in Matth. q,* 6. Mortuos hîc S. Aug.
non credentes dixit, mortuos autem ſuos, qui nihilominus ſine fide, de corpore exirent. *Vide & tract.* 22 *in Io. & lib.* 4. *de Trin. cap.* 3 *& to.* 7. *de duabus animabus c.* 2. *Et cont. lit. Petil. lib.* 2. *c.* 7. LEX VETABAT. *Leuit.* 21. 1. ne contaminetur Sacerdos in mortibus ciuium ſuorum, niſi tantum in conſanguineis, ac propinquis, id eſt, ſuper patre, & matre, & filio, & filia, fratre quoque. Et ſorore Virgine, quæ non eſt nupta viro: Sed nec in principe populi ſui contaminabitur. 70. Super animam non contaminabit ſe in populis ſuis. Sed ſuper carne ſua, propinquo ſibi, ſuper Matre ſua, & ſuper Patre ſuo, & ſuper filio ſuo, & ſuper filia ſua, & ſuper fratre ſuo.
C Et ſuper ſorore ſua Virgine, quæ eſt propinqua ei, cui non eſt vir, ſuper ea contaminabit ſe. Non contaminabit ſe ſuper Domino in populis ſuis, ad polluendum ſe. *Verſu autem* 11. *Vbi de Pontifice Maximo ſermo eſt*: ad omnem mortuum non ingredietur omnino; ſuper Patre quoque ſuo & Matre non contaminabitur. 70. *verò*: ad omnem animam mortuam non introibit; ſuper Patrem ſuum & ſuper Matrem ſuam non inquinabitur. *De hoc vide Auguſt. to.* 4. *lib.* 3 *qq. in Leuit. q.* 83. *Et to.* 1. *lib.* 2. *retract. cap.* 55. MONOGAMIÆ DEBITORES. *Obſtrictos vi Sacerdotij myſtici, oblationis Sacrificij & thuris precum, qui debeamus Monogamiam obſeruare, cum etiam Paulus, ex conſenſu mutuo, continere velit, vt vacent orationi.*

* 15. *Monogamia ſuadetur quidem honeſtè, ſed non præcipitur, ex Adam Monogamo, repudio vetito, & caſu mortis alterutrius coniugis, Deo ſic volente. De Monog. cap.* 9. *per totum. &* 10. *in p. ad vltra med.*

SEd hæ argumentationes potius exiſtimentur de conjecturis coactæ, ſi non & ſententiæ adſtiterint, quas Dominus emiſit in repudij retractatu, quod permiſſum aliquando,
a Matth. 19. 8. jam prohibet; in primis, quia [a] *ab initio non fuit ſic*, ſicut matrimonij numerus; tum, quia

[b] *quos Deus coniunxit, homo non ſeparabit*; ſcilicet ne contra Dominum faciat. Solus enim *b Ibid. 6.*
ille ſeparabit, qui & conjunxit. ſeparabit autem, non per duritiam repudij, quàm expro-
brat & compeſcit, ſed per debitum mortis. Siquidem [c] *vnus ex paſſeribus duobus non cadit in* c Matth.
terram ſine patris voluntate. Igitur, ſi [d] *quos Deus conjunxit, homo non ſeparabit repudio*; æque 10. 29.
conſentaneum eſt, vt quos Deus ſeparauit morte, homo non conjungat matrimonio; pro d Matth.
inde contra Dei voluntatem, juncturus ſeparationem, atque ſi ſeparaſſet, conjunctio- 19. 6.
nem. Hoc quantum ad Dei voluntatem non deſtruendam, & initij formam reſtruendam.
Ceterùm, & alia ratio conſpirat, immò non alia, ſed quæ initij formam impoſuit, & volun-
tatem Dei mouit ad prohibitionem repudij: Quoniam *qui dimiſerit vxorem ſuam, præter-
quam ex cauſa adulterij, facit eam adulterari; & qui dimiſſam à viro duxerit, adulterat* vtique.
Non & nubere legitimè poteſt repudiata; & ſi quid tale commiſerit ſine matrimonij nomi-
ne, non capit elogium adulterij, quà adulterium in matrimonio crimen eſt? Deus aliter
cenſuit citra quàm homines. vt in totum, ſiue per nuptias, ſiue vulgò, alterius viri admiſ-
ſio adulterium pronuntietur. Videamus enim quid ſit matrimonium apud Deum, & ita
cognoſcemus quid ſit æque adulterium. Matrimonium eſt, cùm Deus jungit duos in vnam
carnem, aut junctos deprehendens in eadem carne, conjunctionem ſignauit. Adulterium
eſt, cùm quoquo modo disjunctis duobus, alia caro, immo aliena miſcetur, de qua dici
non poſſit, [e] *Hæc eſt caro ex carne mea, & hoc os ex oſſibus meis.* Semel enim hoc & factum & e Gen. 2.
pronuntiatum ſicut ab initio, ita & nunc in aliam carnem non poteſt conuenire. Itaque 23.
ſine cauſa dices, Deum, viuo marito, nolle repudiatam alij viro jungi, quaſi mortuo ve-
lit; quando ſi mortuo non tenetur, proinde nec viuo; tam repudio matrimonium diri-
mente quàm morte, non tenebitur ei, cui per quod tenebatur abruptum eſt; adeo non
intereſt viuo an mortuo viro nubat. Neque enim in illum delinquit, ſed in ſemetipſam.
[f] *Omne delictum quod admiſerit homo, extra corpus eſt: qui autem adulteratur, in corpus ſuum de* f 1. Cor. 6.
linquit. Adulteratur autem, ſicut ſuprà præſtruximus, qui aliam carnem ſibi immiſcet ſu- 18.
per illam priſtinam, quam Deus aut conjunxit in duos, aut coniunctam deprehendit. Ideo-
que abſtulit repudium, quod [g] *ab initio non fuit*; vt quod ab initio fuit, muniat duorum in g Matth.
vnam carnem perſeuerantiam, ne neceſſitas vel occaſio tertiæ concarnationis irrumpat, 19. 8.
ſoli cauſæ permittens repudium, ſi fortè præuenerit, cui præcauetur. Adeo autem repu-
dium à primordio non fuit, vt apud Romanos poſt annum ſexcenteſimum Vrbis conditæ,
id genus duritiæ commiſſum denotetur. Sed illi etiam non repudiantes adulteria commiſ-
cent; nobis etſi repudiemus, ne nubere quidem licebit. Video jam hinc ad Apoſtolum Cap. x.
nos prouocari. Ad cuius ſenſum facilius perſpiciendum, tantò inſtantius præculcandum
eſt mulierem magis defuncto marito teneri, quo minus alium virum admittat. Recogite-
mus enim repudium, aut diſcordiâ fieri, aut diſcordiam facere; mortem verò ex lege Dei,
non ex hominis offenſa euenire. idque omnium eſſe debitum, etiam non maritorum. Igi-
tur ſi repudiata quæ per diſcordiam, & iram, & odium, & cauſas eorum, iniuriam vel con-
tumeliam, vel quamlibet querelam, & anima & corpore ſeparata eſt, tenetur inimico,
ne dicam marito; quantò magis illa, quæ neque ſuo, neque mariti vitio, ſed Dominicæ
legis euentu, à matrimonio non ſeparata, ſed relicta, eius erit etiam defuncti, cui etiam
defuncto concordiam debet? A quo repudium non audiit, non diuertit; cui repudium non
ſcripſit, cum ipſo eſt; quem amiſiſſe noluit, retinet. Habet ſecum animi licentiam, qui
omnia homini quæ non habet, imaginario fructu repræſentat. Ipſam denique interrogo
feminam, Dic mihi, ſoror, in pace præmiſiſti virum tuum? Quid reſpondebit? An in diſ-
cordia? Ergo hoc magis ei vincta eſt, cum quo habet apud Deum cauſam. Non diſceſſit,
quæ tenetur. ſed in pace. Ergo perſeueret in ea cum illo neceſſe eſt, quem jam repudiare
non poterit, ne ſic quidem nuptura ſi repudiare potuiſſet. Enimuerò & pro anima eius
orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert
annuis diebus dormitionis eius. Nam hæc niſi fecerit, verè repudiauit quantum in ipſa eſt;
& quidem hoc iniquius, quantò quomodo potuit, quia non potuit; & hoc indignius,
quantò iam indignius, ſi quia non meruit. Aut nunquid nihil erimus poſt mortem, ſecun-
dùm aliquem Epicurum, & non ſecundùm Chriſtum? Quod ſi credimus mortuorum re-
ſurrectionem, vtique tenebimur, cum quibus reſurrecturi ſumus, rationem de alterutro
reddituri. Si autem in illo æuo [h] *neque nubent neque nubentur, ſed erunt æquales angelis*; non ideo h Matth.
non tenebimur coniugibus defunctis, quia non erit reſtitutio coniugij. Atquin eo magis 22. 30.
tenebimur, quia in meliorem ſtatum deſtinamur, reſurrecturi in ſpiritale conſortium,
agnituri tam noſmetipſos quàm & noſtros. Ceterùm, quomodo gratias Deo in æternum
canemus, ſi non manebit in nobis ſenſus & memoria debiti huius? ſi ſubſtantiâ, non con-
ſcientiâ reformabimur? ergo qui cum Deo erimus, ſimul erimus, dum omnes apud Deum i Io. 14. 2.
vnum (licet merces varia, licet [i] *multæ manſiones penes Patrem eundem*) vno denario eiuſdem Matth. 20.
mercedis operati, id eſt vitæ æternæ, in qua magis [k] *non ſeparabit quos conjunxit Deus*, quam 10.
in iſta minore vita ſeparari vetat. k Matth.
19. 6.

MONOGAMIA. 15. SCHOL.

COACTÆ. Violentæ, non ſuauiter & efficaciter ratione perſuaſa, ſed in ſolis coniecturis fundata. ADSTITERINT, firmius fulcientes coniecturas. RETRACTATV, reuocatione & annullatione repudij. NVMERVS, ſupple item non fuit: quia Adam vni Euæ nupſit. PER DVRITIAM, quia duræ ceruicis, & cordis, populo permiſſum fuit. DEBITVM MORTIS, quòd debito Adæ mortalis, & mortalium Patris exſoluto, debeat vterus coniugum manere continens. De quo vtroque debito accipi potest illud August.

S. Aug. Debet quod Adam, qui natus eſt ex Adam. VNVS EX PASSERIBVS. Si abſque voluntate Patris, nec duorum paſſerum coniunctorum vnus, mas vel fœmina non moritur, quantò minus vir vel vxor? vnde contra Dei voluntatem agere videtur, qui ſecundo matrimonio jungitur, quem Deus per mortem disjunxit à primo. INITII FORMAM. Modum & exemplar quo Deus vnum Adam vni Euæ junxit. NON ET NVBERE. Nonne, nunquid? ſicut & rurſum cum ais: non capit quaſi diceret: quaſi verò nubere poſſit legitimè alteri viro, quæ à ſuo viro eſt repudiata? Et ſi aliquem actum libidinis exerceas cum altero homine non accepto in virum, per aliud Matrimonium, nunquid incurrit notam & probrū adulterij, in quantum alteri jungitur, quæ per repudium à lege Matrimonij ſoluta non eſt? DEVS ALITER &c. Longè alia eſt Dei ſententia, & tantum remota à judicio hominum; VT IN TOTVM, vt abſolutè declaret adulteram quæ repudiata, vel alteri nubit, vel cum altero ſoluto miſcetur. CVM DEVS &c. Id eſt cum duos fideles, & Dei Sacramento ſignatos, hoc eſt baptiſmo, in Eccleſia jungit: aut ante fidem junctos, fidei Sacramento ſuperueniente obſignat, hoc eſt charactere baptiſmi, per nouum conſenſum & ratihabitionem, primum contractum ciuilem tantummodo, ad Sacramenti dignitatem eleuat, & confirmat. HÆC EST CARO. Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 22. cum juxta Matth 19. de repudio à Moyſe permiſſo, & à Chriſto retractato, dixiſſet, de duobus in carne vna,

S. Aug. ſic concludit: Certum eſt igitur maſculum & fœminam ita primitus inſtitutos, vt nunc homines duos diuerſi ſexus videmus & nouimus. Vnum autē dici, vel propter coniunctionem, vel propter originem fœminæ, quæ de maſculi latere creata eſt. Nam & Apoſtolus per hoc primum, quod de Deo inſtituente præceſſit exemplum, ſingulos quoſque admonet, vt viri vxores ſuas diligant. SINE CAVSA DICES. Hic error eius apertus, cum teſte Paulo, per mortem viri, lege coniugij ſoluta ſit. VELIT. Non ſecundum Imperium ait Apoſtolus, ſed ſecundum indulgentiam. Nubat cui volet, tantum in Domino. QVANDO, quandoquidem. TAM REPVDIO, falſum eſt; repudium enim ſoluit à cohabitatione, non autem à vinculo, quod mors abrumpit. NON TENEBITVR, viro non erit obſtricta. NON IN ILLVM &c. ſit ita; abſque cauſa repudiata ſit à viro: ſed peccabis in Deum, & in vinculum matrimonij. OMNE DELICTVM. abutitur Paulo ad confirmandam hæreſim ſuam; Apoſtolus enim nec de vero adulterio & mœchia loquitur, ſed ſimplici fornicatione. 1. Cor. 6. 18. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt (Syr. ipſum eſt:) qui autem fornicatur (Syr. ſcortatur) in corpus ſuum peccat. Auguſt. ſer. proprio in hunc locum, quidquid dici poteſt congerit; & miratur quomodo hoc dicat Apoſtolus; cùm omnia peccata cuiuſcumque ſpeciei, non ſine ſenſu carnali, admittat homo, & operetur, & Paulus etiam inter opera carnis recenſeat æmulationes, diſſenſiones, inuidias, hæreſes. Et concludit,

S. Aug. videtur B. Apoſtolus in quo loquebatur Chriſtus, exaggerare voluiſſe fornicationis malum ſuper omnia cætera peccata; quæ etſi per corpus committantur, non tamen animum humanum concupiſcentiæ carnali ita efficiunt obſtrictum & obnoxium, quemadmodum in ſolo opere

A fornicationis corporalis commiſceri faciat animum vis agens libidinis cum ipſo corpore, & vnum cum ipſo quodammodo agglutinari & deuinctum eſſe: in tantum vt nihil aliud ipſo momento & experimento huius tam magni flagitij cogitare homini liceat aut intendere. Niſi quod ſibimet abiicit mentemque captiuam ſubdit ipſa ſubmerſio & quodammodo abſorbitio libidinis & concupiſcentiæ carnalis, vt hoc eſſe videatur quod dictum eſt, qui fornicatur, in corpus proprium peccat. Quia tunc fit propriè & familiariter ſeruum corporis, cor hominis fornicantis &c. Nunquid hoc poſſet dici de aliis atque aliis quibuſcumque facinoribus hominum? liberum eſt enim animo humano in aliis quibuſque

B ſceleribus & vnum aliquid eorum operari, & eo ipſo tempore alia cogitatione diſtendi: quod in fornicationis ipſo opere ac tempore, non licet animo ad aliud aliquid cogitandum liberum eſſe. Sic enim totus homo abſorbetur ab ipſo, & in ipſo corpore, vt jam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſſe; ſed ſimul totus homo dici poſſit, quod caro ſit, & ſpiritus vadens & non rediens. Sed ſic potius in animum peccat, quàm in corpus; cui animum ſubijcit: niſi intelligas peccare animum nimio amore in corpus; vel corpus naturâ ſeruum animæ, in eius dominium aſſumere, ſicut fieret iniuria & illuſio ſeruo, eum Domino præponenda: vel quia

C corpus, vt ibidem ait Paulus, emptum Chriſti ſanguine, & membrum corporis Chriſti, & carnem ab eo aſſumptam & vnitam, vnit & incorporat meretrici. DEVS DEPREHENDIT. Vt ſupra jam dixi, ante fidem ſuſceptam, junctos contractu ciuili inuenit. CONCARNATIONIS, carnalis vnionis, quâ vnio tertia fieret, per ſecundas nuptias. SOLI CAVSÆ, adulterij ſcilicet, ſi in id lapſus fuerit, cui datur præcautio, ne labatur. SEXCENTESIMVM. Apol. 6. Per annos fermè ſexcentos ab vrbe condita, nulla repudium domus ſcripſit. Quin & Seruius Sulpitius libro de dotibus ſcribit. Sp. Carbilius cognomento Ruga, vir nobilis cum vxore diuortium fecit, quia liberi ex ea corporis vitio non gignerentur, anno vrbis conditæ 523. M. Attilio & P. Valerio Coſſ. GENVS DVRITIÆ. alludit ad dictum Chriſti Matth. 19.

D 8. Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic. DENOTETVR. Nota infamia inuratur. SED ILLI. Gentiles, etiam non repudiatis vxoribus, adulterant. NOBIS. fidelibus. PROVOCARI, video nobis obiici ſententiam Apoſtoli, noſtræ contrariam. PRÆCVLCANDVM, præmittendum, intentè præſupponendum eſt. ET ANIMA, corde, voluntate, amore coniugali ſeparata eſt. TENETVR INIMICO, obſtricta manet vinculo coniugali, quamuis inimico. DOMINICÆ LEGIS, quâ ex Paulo: ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. IMAGINARIO FRVCTV. Hic aduerte, quòd licet vidua caſtum amorem viri defuncti recogitare poſſit; maximè tamen periculoſum eſſe, voluptatis præteritæ fructum imaginationi repræſentare. APVD DEVM CAVSAM, ad eius tribunal rationem redditurо vtroque, & pendente lite nil innouari debet.

E SED IN PACE. Si reſpondeat concordes fuiſſe, dum eſt mortuus vir. NE SIC QVIDEM. Vxor licet virum adulterum repudiare potuiſſet, dum viueret; tamen nec ab eo ſeparata, alteri nubere potuiſſet. PRO ANIMA EIVS. Vide in hanc rem dicenda verbo Purgatorij pœnæ. 3. TENEBIMVR obſtricti ſcilicet iis cum quibus &c. SPIRITALE CONSORTIVM, tanto ſtrictiori ſpirituum & cordium connubio, quo nullum erit corporum. Vel ob ſocietatem indiuiduam, & perennem præſentiam corporum, jam qualitate, ſpiritalium. QVOMODO GRATIAS. alludit ad quatuor animalia, 24. Seniores, & Cœlites omnes, die ac nocte gratias immortales reddentes Deo & Agno, quas dixit non poſſe referre, animas immemores debiti ſi-

deliſatis & caſtimonia, indignas conſortio eorum, qui ſimiles Angelis, non nubunt in Cælo. Vult enim non reformandos in ſubſtantiam corporis meliorem in æterna vita, qui in hac breui, conſcientiam ſuam non reforma- A *uerint ſupra homines veteris Teſtamenti, vel Gentiles, pluries nubentes. Quæ omnia ſuaderi quidem honeſtè poſſunt, ſed crudè præcipi, & ſub adulterij crimine, ſecundæ nuptiæ prohiberi, ſine hæreſi Tertullianæ non poſſunt.*

** 16. Monogamiam ſuadet, affectus à mortuo coniuge non diuidendus. De Monog. cap. 10. à m. ad f.*

CVm hæc ita ſint, quomodo alij viro vacabit, quæ ſuo etiam in futurum occupata eſt? Vtrique autem ſexui loquimur, etſi ad alterum ſermo eſt; quia vna diſciplina præeſt. Alium habebit in ſpiritu, alium in carne? Hoc erit adulterium, vnius feminæ in duos viros conſcientia. ſi alter à carne disjunctus eſt, ſed in corde remanet; illic (vbi etiam cogitatus ſine carnis congreſſu, & adulterium antè perficit ex concupiſcentia, & matrimonium ex voluntate) vſque adhuc maritus eſt, ipſum illud poſſidens, per quod & factus eſt, id eſt animum: in quo ſi & alius habitabit, hoc erit crimen. Cæterùm, non eſt excluſus, ſi à viliore commercio carnis deceſſit. Honoratior maritus eſt, quando mundior factus eſt. Matth. 5. 28.

MONOGAMIA. 16. SCHOL.

ALII VIRO. *Cui ſecundò nubit poſt obitum primi. Cui affectu & prece toto reſiduo vitæ intenta eſſe debet.* VNA DISCIPLINA, *fides & Doctrina Chriſtiana.* ALIVM, *primum defunctum.* ALIVM, *ſecundum viuum,* CONSCIENTIA, *affectus, vel conſcius animus, diuiſi animi & corporis, ream facit adulterij. Hic aperta hæreſis Tertulliani.* ANTE PERFICIT. *Auguſtin. ſer. 44. de* S. Aug. *Verb. Domini.* Sunt intus, (*mortui ſcil.*) Qui peccatum in corde habent, in facto nondum habent. Neſcio qui, commotus eſt aliqua concupiſcentia; B dicit enim ipſe Dominus Matth. 5. 28. Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo. Nondum acceſſit corpore, conſenſit in corde, mortuum intus habet, nondum extulit. EX VOLVNTATE. *Quia ex Iureconſultis:* Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit. MARITVS EST, *defunctus.* EXCLVSVS. *A vinculo Matrimonij.* MVNDIOR, *animo ſcilicet meliore ſui parte, (quo & Matrimonij vinculum ſit,) à carnis contagione libero.*

** 17. Et primo ad vxo. cap. 3. à p.*

VIderint qui inter cetera peruerſitatum ſuarum disjungere docent carnem in duobus vnam, negantes eum qui feminam de maſculo mutuatus, duo corpora ex eiuſdem materiæ conſortio ſumpta, rurſus in ſe matrimonij computatione compegit.

MONOGAMIA. 17. SCHOL.

CÆTERA PERVERSITATVM, *cæteras peruerſitates.* DISIVNGERE. *Per ſecundas nuptias.* NEGANTES EVM, *crudè nimis dictum, quaſi verò Deum neget, vel qui ſecundò nubit, vel id licere docet.* MVTVATVS, *coſta ſumpta ex Adamo ſopito.* EIVSDEM MATERIÆ, *limo ſcilicet, computatione. Sic enim computauit Deus, Gen. 2. 24.* Et erunt duo: COMPEGIT, *addendo quod* C *ſequitur:* in carne vna. *Auguſt. cont. Fauſtum lib. 12. cap. 8.* Fit viro dormienti coniux de latere, fit Chriſto morienti Eccleſia de Sacramento ſanguinis, qui de latere mortui profluxit, &c. Adhæſit vxori ſuæ Sanctæ Eccleſiæ, vt in pace noui Teſtamenti eſſent duo in carne vna. S. Aug.

18. Monogamia conſulitur ex breuitate vitæ, & ipſius mundi. De Monog. cap. 14. in m.

SI Deo & Chriſto dignum fuit duritiam cordis tempore expleto compeſcere, cur non dignius ſit & Deo, & Chriſto infirmitatem carnis tempore jam collectiore diſcutere? Si juſtum eſt, matrimonium non ſeparari, vtique & non iterari honeſtum eſt. Denique, apud ſeculum, vtrumque in bona diſciplina deputatur, aliud Concordiæ nomine, aliud Pudicitiæ.

MONOGAMIA. 18. SCHOL.

DEO ET CHRISTO DIGNVM. *Quia Deus Creator ab initio in vnam carnem, maſculum & feminam junxit; Chriſtus autem juxta Auguſtinum in Pſal-* S. Aug. *mos, arcum legis veteris durum ac ferreum, fune nouæ legis, in vna charitate, perfectionis vinculo, inflexit, duritiam cordis emolliens, ob quam Moyſes permiſerat libellum repudij. Chriſto inquam dignum fuit vinculum Matrimonij conſtringere, compeſcendo diuortium, propter duritiam cordium, contra vinculum Matrimonij, & vnionem à Deo Patre conſtrictam innectum: qui & illud in ſe perficere & implere venerat indiſſolubile Sacramentum, Verbi cum carne, capitis cum corpore, Chriſti & Ec-* S. Aug. *cleſiæ. Aug. ſer. 6. de Temp.* De Chriſti gemina Dei hominiſque ſubſtantia; & erunt, inquit, duo in carne vna: id eſt, Deus & homo vnus Chriſtus. Quod D Apoſtolus de Chriſto & Eccleſia, id eſt, Chriſti corpore præcepit intelligi, ſicut ait, & erunt duo in carne vna. Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia Epheſ. 5. INFIRMITATEM CARNIS. *Quam Deus Pater ob filium Incarnandum primò plaſmauit in homine; quam Verbum Patris, virtus & fortitudo, per quam fecit & portat omnia, caro factum, in tantum robur erexit, vt teſte Paulo,* Quod infirmum eſt Dei *caro ſcilicet aſſumpta in qua dixit Propheta, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem* fortius ſit omnibus hominibus. *Aug. lib. 12. cont. Fauſtum. cap. 8. Cùm de forma Dei dixiſſet in qua eſt filius æqualis Patri; itemque de forma ſerui in qua adhæſit Eccleſia & naturæ humanæ, ſic concludit:* S. Aug. Cùm ſit Deus apud Patrem, per quem facti ſumus, factus eſt per carnem particeps noſtri, vt illius ca-

pitis corpus eſſe poſſemus. *Quantum verò influxis robur hoc caput corporis? quam fortem caſtitatem ſuis membris, filius Virginis? Quam strictam indixis vnionem, vnica columbæ ſponſus vnicus? quam carnis infirmitatem prætendat tanta fortitudini junctus?* TEMPORE COLLECTIORE. *Dicente Paulo*; tempus breue eſt, &c. *Nec enim jam propagationis humanæ neceſſitas vrget, vt ſicut olim vel pluribus nubant homines, vel poſt coniugis mortem alteri nubant, vel vna repudiata, alteram du-* A *cant.* APVD SÆCVLVM *apud Gentiles* VTRVMQVE. *Supra dixit, Verbo Monogamia 15. Apud Romanos, ſexcentis annis diuortium in vſu non fuiſſe, & pleroſque primo per mortem ſoluto coniugio, non iniſſe ſecundum honeſtate & pudicitia ſuadente: alios ſic vixiſſe concordes, vt nullum fuerit diuortium, & cauſa repudij.* IN BONA DISCIPLINA, *ſic reputabant vtrumque, bonis moribus conſentaneum.*

MORS ET MORTALITAS.

1. *Mors eſt ſeparatio animæ & corporis; & fruſtra quidam narrant mortuos ſponte motos, & animam poſt mortem adhuc in corpore manere dicunt. De Ani. cap. 51. per totum.*

OPus mortis in medio eſt, diſcretio corporis animæque. ſed quidem ad immortalitatem animæ, quam quidam non à Deo edocti infirme tuentur, ita argumentationes emendicant, vt velint credi etiam poſt mortem quaſdam animas adhærere corporibus. Ad hoc enim & Plato, etſi, quas vult animas ad cœlum ſtatim expedit, in Politia tamen cuiuſdam inſepulti cadauer opponit, longo tempore ſine vlla labe, præ animæ ſcilicet indiuiduitate, ſeruatum. Ad hoc & Democritus crementa vnguium & comarum in ſepulturis aliquanti temporis denotat. Porro & aëris qualitas, corpori illi potuit tutela fuiſſe. Quid enim, ſi aridior aër, & ſolum ſalſius? quid ſi & ipſius corporis ſubſtantia exſuccior? quid ſi & genus mortis, antè jam corruptelæ materias erogarat? Vngues autem, cùm exordia neruorum ſint, merito neruis reſolutione porrectis, prouectiores, & quotidie deficiente carne expelli videntur. Comæ quoque alimenta de cerebro, quod aliquandiu durare præſtat ſecreta munitio. Denique, in viuentibus etiam pro cerebri vbertate, vel affluit capillago, vel deſerit. Habes medicos. Sed nec modicum quid animæ ſubſidere in corpore eſt, deceſſurum quandoque & ipſum, cùm totam corporis ſcenam tempus aboleuerit. Et hoc enim in opinione quorundam eſt, propterea nec ignibus funerandum aiunt, parcentes ſuperfluo animæ. Alia eſt autem ratio pietatis iſtius, non reliquiis animæ adulatrix, ſed crudelitatis etiam corporis nomine auerſatrix, quod & ipſum homo non vtique mereatur, pœnali exitu impendi. Cæterùm, anima indiuiſibilis vt immortalis, etiam mortem indiuiſibilem exigit credi: non quaſi immortali, ſed quaſi indiuiſibili animæ indiuiſibiliter accidentem. Diuidetur autem mors, ſi & anima. Superfluo ſcilicet animæ quandoque morituro. Ita portio mortis cum animæ portione remanebit. Nec ignoro aliquod eſſe veſtigium opinionis iſtius. De meo didici. Scio feminam quandam vernaculam Eccleſiæ, forma & ætate integra functam: poſt vnicum & breue matrimonium, cùm in pace dormiſſet, & morante adhuc ſepultura, interim oratione preſbyteri componeretur, ad primum halitum orationis manus à lateribus dimotas in habitum ſupplicem conformaſſe, rurſumq. condita pace, ſitui ſuo reddidiſſe. Eſt & alia relatio apud noſtros. In cœmeterio; corpus corpori juxta collocando ſpatium receſſu communicaſſe. Si & apud ethnicos tale quid traditur, vbique Deus poteſtatis ſuæ ſigna proponit, ſuis in ſolatium, extraneis in teſtimonium. Magis enim credam ex Deo factum, quàm ex vllis animæ reliquiis: quæ ſi ineſſent, alia quoque membra mouiſſent; & ſi manus tantum, ſed non in cauſam orationis. corpus etiam illud non modo fratri ceſſiſſet, verùm & aliàs, mutatione ſitus ſibimet ipſi refrigeraſſet. Certè vnde vnde ſunt iſta, ſignis potius & oſtentis deputanda, naturam facere non poſſunt: mors ſi non ſemel tota eſt, non eſt. ſi quid animæ remanſerit, vita eſt. non magis vitæ miſcebitur mors, quàm diei nox.

MORS. 1. SCHOL.

IN MEDIO EST, *apertum eſt, omnibus cognitum, mortem operari diuiſionem animæ à corpore.* SED QVIDEM, *ſed equidem. Sed certè aliqui non ſecundum fidem, proindeque debiliter animæ immortalitatem ſuſtinent, &c.* STATIM EXPEDIT, *poſt exitum à corpore, pro libito ſuo, animas Philoſophorum cœlo collocat, vt ſcribit in Phædone, Timæo, & Phædro.* IN POLITIA, *lib. 10. de Republica refert de quodam Ægyptio in bello occiſo, qui duodecimo poſt mortem die in Pyra poſitus reuixit; id eſt aliqua vitæ ſigna edidit.* EXSVCCIOR, *minus ſucci & humiditatis habens, quæ eſt cauſa corruptionis.* GENVS MORTIS, *vtpote febris calidior vel morbus tabidus exſugens humidum, corruptionis materiam* EROGARAT, *conſumpſerat. Vox ſumpta à rogo, In quo corpora cremabantur.* EXORDIA NERVORVM. *Id ſentit juxta Empedoclem. Melius & ſimplicius ad literam, extremitates intelligit;* B *Nerui enim originem ducunt à cerebro juxta Medicos.* EXPELLI, *extendi.* COMÆ, *capillaturæ.* SECRETA MVNITIO, *cranium intelligit cerebrum muniens.* DESERIT. *Defluit ad caluitium.* HABES MEDICOS *quos has de re interroges. Hippocrates lib. 1. de Dieta docuit animas hominum augeri & minui, & corrumpi cum corpore.* SVBSIDERE, *ſupereſſe*, EST, *conſtat.* DECESSVRVM *corpus ſcilicet totum ſoluendum in puluerem.* CORPORIS SCENAM, *formam humani corporis aliquandiu ſpectabilem.* NEC IGNIBVS. *Idcirco aliqui credentes aliquid animæ poſt mortem ſupereſſe in corpore, rogo illud non tradunt.* SVPERFLVO, *illi animæ reſiduo parcentes. Ex Varrone Democritus vri nolebat cadauera ſed in melle ſeruari. Ægyptij quoque Sale, & Nitro, & Aromatibus cadauera conſeruabant.* PIETATIS ISTIVS. *Qua parcebant corporibus mortuorum, non tam vt blandirentur*

tur animæ reliquiis, quam quod horrerent crudeliter ipſa etiam corpora innocentum igni tradere, quo ſortilegorum cadauera puniuntur. Et id ſignificat quod ſubiicit, pœnali exitu impendi. NON QVASI IMMORTALI, *non quod neget immortalem, ſed quod ratio inſtantaneæ & indiuiſibilis mortis, accidat ex indiuiſibilitate animæ, quæ non ſucceſſiuè nec per partes, ſed ſimul & ſemel à corpore ſeparatur.* DE MEO, *exemplo ſcilicet cadaueris Chriſtiani non Ethnici, quale retulit ſupra ex Platone.* VERNACVLAM, *ſiue quod Eccleſiæ ſeruiret, ſiue quod ab origine Chriſti ancilla baptizata eſſet. Seruus enim domi noſtræ natus ex ancilla aut ſeruo, verna dicitur L. ſeruus §. fin. de Legat. 3. l. cum ſemper vernis C. de rei vindic.* ORATIONE PRESBYTERI, *dum Sacerdos oraret interim, cadauer defuncta in Eccleſia de more componentibus portitoribus.* HALITVM, *alij legunt* habitum, *id eſt cum primum haberet orationem Sacerdos circa mortuam.* HABITVM SVPPLICEM. *Iunctis ſcilicet manibus, vel expanſis.* CONDITA PACE, *id eſt abſoluta Miſſa, & dicto,* requieſcat in pace. CORPVS CORPORI. *Sicut etiam D. Laurentij corpus ſeceſsit, & dextrum latus ceſsit corpori S. Stephani.* APVD ETHNICOS. *Si quod tale ſpectaculum verè accidit, Deo ſic operante, vel dæmoni aut Angelo permittente, euenit. Aut ſi verè anima propria, regreſſa in corpus ad tempus aliquod, illud mouit, id factum eſt in teſtimonium immortalitatis animæ.* REFRIGERASSET, *id eſt, anima ex parte reſidens in corpore illud etiam loco mouiſſet, ad dandum illi aliquod refrigerium.* VNDE VNDE, *undecumque tandem procedant.* NATVRAM FACERE, *naturæ imputari non poſſunt, quaſi ſoleant naturaliter huiuſmodi cadauerum motus accidere ex animæ reliquiis poſt mortem corpori hærentibus.* MORS SI NON SEMEL. *Aug. lib. 13. de ciuit. cap. 11.* Quemadmodum tria ſunt cum dicimus, ante mortem, in morte, poſt mortem: ita tria ſingulis ſingula, viuens, moriens, mortuuſque reddantur. Quando itaque ſit moriens, id eſt in morte, vbi neque ſit viuens, quod eſt ante mortem, neque mortuus, quod eſt poſt mortem, ſed moriens, id eſt morte, difficillimè definitur. Quandiu quippe eſt anima in corpore, maximè ſi etiam ſenſus adſit, proculdubio viuit homo, qui conſtat ex anima & corpore: ac per hoc adhuc ante mortem, non in morte eſſe dicendus eſt. Cum verò anima abſceſſerit, omnemque abſtulerit corporis ſenſum, jam poſt mortem mortuuſque perhibetur. Perit igitur *id eſt dici non poteſt* inter vtrumque, quomodo moriens, vel in morte ſit: quoniam ſi adhuc viuit, ante mortem eſt, ſi viuere deſtitit: jam poſt mortem eſt. Nunquam ergo moriens, id eſt in morte eſſe comprehenditur. Ita etiam in tranſcurſu temporum, quæritur præſens, nec inuenitur: quia ſine vllo ſpatio eſt, per quod tranſitur ex futuro in præteritum. Nonne ergo videndum eſt, ne iſta ratione mors corporis nulla eſſe dicatur? *& hoc etiam ſignificat indiuiſibilitas mortis hoc titulo à Tertulliano definita.* Si enim eſt; quando eſt, quæ in nullo, & in qua vllus eſſe non poteſt? quandoquidem ſi viuitur, adhuc non eſt, quia hoc ante mortem eſt, non in morte: ſi autem viuere jam ceſſatum eſt, jam non eſt: quia & hoc poſt mortem eſt, non in morte. Sed rurſus ſi nulla mors eſt ante vel poſt, quid eſt quod dicitur ante mortem, vel poſt mortem? nam & hoc inaniter dicitur, ſi mors nulla eſt. Atque vtinam in paradiſo benè viuendo egiſſemus, vt reuera nulla eſſet mors. Nunc autem, non ſolum eſt, verum etiam tam moleſta eſt, vt nec vlla explicari locutione poſſit, nec vlla ratione vitari.

S. Aug.

2. ***Mors ad hominem pertinet, quidquid dicat Epicurus, & homo verè mortalis eſt. De Ani. cap. 42. per totum.***

DE morte jam supereſt, vt illic materia ponat, vbi ipſa anima conſummat. quamquam Epicurus vulgari ſatis opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim diſſoluitur, inquit, ſenſu caret; quod ſenſu caret, nihil ad nos. Diſſoluitur autem & caret ſenſu, non ipſa mors, ſed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit paſſionem, cuius eſt actio. Quod ſi hominis eſt pati mortem, diſſolutricem corporis, & peremptricem ſenſus, quàm ineptum, vt tanta vis ad hominem non pertinere dicatur. Multò coactius Seneca: Poſt mortem, ait, omnia finiuntur, etiam ipſa. Hoc ſi ita eſt, jam & mors ad ſemetipſam pertinebit, ſi & ipſa finitur: eò magis ad hominem, in quo inter omnia finiendo, & ipſa finitur. Mors nihil ad nos ergo & vita nihil ad nos. Si enim quo diſſoluimur, præter nos, etiam quo compingimur, extra nos. Si ademptio ſenſus nihil ad nos, nec adeptio ſenſus quicquam ad nos. Sed mortem quoque interimat, qui & animam. A nobis, vt de poſtuma vita, & de alia prouincia animæ, ita de morte tractabitur, ad quam vel ipſi pertinemus, ſi ad nos illa. Denique, nec ſpeculum eius ſomnus, aliena materia eſt.

MORS. 2. SCHOL.

MATERIA PONAT, *vbi de anima conſummata tractatio eſt & finita, ſupereſt vt ſubiectum & materia de morte incipiat, cum enim anima compleuit tempus moræ ſuæ in corpore, dum ab eo ſeparatur, tunc mors aduenit.* EPICVRVS. *Lactantius lib. 3. c. 17. ſic refert opinionem Epicuri.* Nos metu liberat mortis, de qua hæc ipſius verba ſunt expreſſa: quando nos ſumus, mors non eſt, quando nos non ſumus, mors eſt. Mors ergo nihil ad nos; quam argutè nos fefellit? quaſi verò tranſacta mors timeatur, quia jam ſenſus ereptus eſt, at non ipſum mori, quo ſenſus eripitur. Eſt enim tempus aliquod, quo & nos jam non ſumus *ſenſibiles ſcilicet, anima ſenſus informare deſinente* & mors tamen nondum eſt; idque ipſum videtur miſerum eſſe, cum & mors eſſe incipit, & nos eſſe deſinimus. Nec fruſtra dictum eſt: mors miſera non eſt, aditus ad mortem eſt miſer, hoc eſt morbo tabeſcere, ictum perpeti, ferrum corpore excipere, ardere igni, dentibus beſtiarum laniari: hæc ſunt quæ timentur, non quia mortem afferunt, ſed quia dolorem magnum. DISSOLVITVR. *Hic aſſumit Tertull. contra Epicurum.* AT ILLE, *homo ſcilicet obiectum dedit morti: ſui ipſius corporis diſſolutionem, in quod & mors ageret, & à qua ipſe diſſolutionem pati poſſet.* COACTIVS *ſupple quam Epicurus. Sic habet Seneca in Troade act. 21. in choro:* poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil. AD SEMETIPSAM. *Quia ſcilicet ipſa finitur, mori enim eſt finiri. Ergo multò magis ad hominem pertinebit, quem finiendo, in ipſo quoque finito, mors ipſa finitur.* PRÆTER NOS, *extra nos eſt,* COMPINGIMVR, *componimur, nempe anima corpus viuificante.* POSTVMA VITA, *id eſt à nobis aliena vita, & ab*

anima alterius prouinciæ & naturæ quam ſit, ſine functione & actione diuerſa; ſic de morte vt aliena prorſus à rei veritate tractabitur; ad quam certè nos pertinemus, cuius imperio ſubdimur, ſi verè morimur, ſi & ipſa ad nos pertinet, quorum proprium eſt vt corruptibilium emori. SPECVLVM, *imago mortis.* ALIENA. *Alia, altera materia eſt. Aug. lib. 6. Confeſſ. c. 16.* Nec me reuoca-
S. Aug. bat à profundiore, voluptatum carnalium gurgite, niſi metus mortis, & futuri iudicij tui, qui per varias quidem opiniones, numquam tamen receſſit de pectore meo. Et diſputabam cum amicis meis Alipio & Nebridio de finibus bonorum & malorum, Epicurum accepturum fuiſſe palmam in animo meo, niſi ego credidiſſem poſt mortem reſtare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere
A noluit. Et quærebam ſi eſſemus immortales, & in perpetua corporis voluptate, ſine vllo amiſſionis terrore viueremus, cur non eſſemus Beati, aut quid aliud quæreremus; neſciens idipſum ad magnam miſeriam pertinere, quod ita demerſus & cæcus cogitare non poſſet lumen honeſtatis, & gratis amplectendæ pulchritudinis, quam non vidit oculus carnis, & videtur ex intimo, &c. O tortuoſas vias! væ animæ audaci, quæ ſperauit ſi à te receſſit ſe aliquid melius habituram, verſa & reuerſa in tergum & in latera, & in ventrem, & dura ſunt omnia, & tu ſolus requies. Et ecce ades, & liberas à miſerabilibus erroribus, & conſtituis nos in via tua, & conſolaris, & dicis: Currite, ego feram & ego perducam, & ego ibi feram.

3. Morti nos obligat ipſa natiuitas. De Car. Chri. cap. 6. in m.

MVtuum debitum eſt inter ſe natiuitati cum mortalitate. Forma moriendi, cauſa naſcendi eſt. Si propter id quod moritur, mortuus eſt Chriſtus; id autem moritur, quod & naſcitur; conſequens erat, immo præcedens, vt æquè naſceretur propter id, quod naſcitur; quia propter idipſum mori habebat, quod, quia naſcitur, moritur. Non competebat non naſci, pro quo mori competebat.

MORS. 3. SCHOL.

MVTVVM DEBITVM. *Seneca de remed. fortuit.* Morieris. Hac conditione intraui, vt exirem, &c. ad hanc conditionem cuncta gignuntur, quod cœpit, & deſinit. FORMA MORIENDI. *Hac forma contractus fuit, quando vitam accepimus, vt vitam Deo creditori, cum repeteret creditum, redderemus. Vel quia naſcimur mortales & corruptibiles, idcirco morimur.*
S. Aug. *Aug. lib. 13. de Ciuit. c. 10.* Ex quo quiſque in iſto corpore morituro eſſe cœperit, nunquam in eo non agitur vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius: ſi tamen vita dicenda eſt, vt veniatur ad mortem, &c. quidquid temporis viuitur, de ſpatio viuendi demitur: Et quotidie fit minus minuſque quod reſtat: vt omnino nihil ſit aliud tempus vitæ huius quam curſus ad mortem. In quo nemo vel paululum ſtare, vel aliquantò tardius ire permittitur, &c. Neque enim cui vita breuior fuit, celerius diem duxit, quam ille cui longior: ſed cum æqualiter, & æqualia momenta raperen-
B tur ambobus, alter habuit propius, alter remotius, quò non impari velocitate ambo currebant, &c. Porro ſi ex illo quiſque incipit mori, hoc eſt eſſe in morte, ex quo in illo agi cœperit ipſa mors, id eſt vitæ detractio: quia cum detrahendo finita fuerit, poſt mortem jam erit, non in morte: profectò ex quo eſſe incipit in hoc corpore, in morte eſt, &c. Nunquam igitur in vita homo eſt, ex quo eſt in corpore iſto moriente potius, quam viuente: ſi & in vita & in morte ſimul non poteſt eſſe. An potius & in vita & in morte ſimul eſt? in vita ſcilicet in qua viuit, donec tota detrahatur: in morte autem, quia jam moritur, cum vita detrahitur. PROPTER ID, &c. *Nempe propter corpus mortale; in quo aſſumpto mortuus eſt, quo aſſumpto proinde prius verè homo natus eſt, &c. de vera Chriſti carne & natiuitate fuſiſſimè dicta à Tertulliano in textu, & à nobis in Scholiis conſule V. Chriſti caro. Chriſti Natiuitas, Chriſti mors, &c.*

4. Mors, naturæ debitum eſt commune omnibus, etiam Sanctis, Eliaque & Enoch morituris, & ipſe Ioannes Euangeliſta mortuus. De Ani. cap. 50. per totum.

NVnc ad originem huius exceſſus, id eſt ad ordinem mortis; quia nec ipſam ſine quæſtionibus, licet finem omnium quæſtionum. Publicâ totius generis humani ſententiâ, mortem naturæ debitum pronuntiamus. Hoc ſtipulata eſt Dei vox. Hoc ſpopondit omne quod naſcitur. Vt jam hinc non Epicuri ſtupor ſuffundatur, negantis debitum iſtud ad nos pertinere; ſed hæretici magis Menandri Samaritani furor conſpuatur, dicentis mortem ad ſuos non modo non pertinere, verùm nec peruenire. In hoc ſcilicet ſe à ſuperna & arcana poteſtate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & ſtatim reſurrectionis compotes fiant, qui Baptiſma eius induerint. Legimus quidem pleraque aquarum genera miranda. Sed aut ebrioſos reddit, Lynceſtarum vena vinoſa, aut Lymphaticos efficit Colophonis ſcaturigo dæmonica, aut Alexandro accidit Nonacris Arcadiæ venenata. Fuit & Iudææ lacus medicus ante Chriſtum. Planè Stygias paludes Poëta tradidit mortem diluentes. Sed & Thetis filium planxit. Quanquam ſi & Menander in Stygen mergit, moriendum erit nihilominus, vt ad Stygen venias. Apud inferos enim dicitur. Quænam & vbinam iſta fœlicitas aquarum, quas nec Ioannes Baptizator præminiſtrauit? nec Chriſtus ipſe diſcipulis demonſtrauit? Quod hoc Menandri Balneum? Magicum credo. Sed cur tam infrequens, tam occultum, quo pauciſſimi lauant? Suſpectam enim faciam tantam raritatem ſecuriſſimi atque tutiſſimi ſacramenti, apud quod nec pro Deo ipſo mori lex eſt; cùm contrà, omnes jam nationes aſcendant in montem Domini, & in ædem Dei Iacob, mortem per martyrium quoque flagitantis, quam de Chriſto etiam ſuo exegit? nec magiæ tantum dabit quiſquam, vt eximat mortem, aut repaſtinet vitis modo vitam, ætate renouata. Hoc

enim ne Medeæ quidem licuit in hominem, & ſi licuit in veruecem. Tranſlatus eſt Enoch & Helias, nec mors eorum reperta eſt. dilata ſcilicet. Cæterùm morituri reſeruantur vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant. Obiit & Ioannes, quem in Aduentum Domini Io. 21.23.
remanſurum fruſtra fuerat ſpes. Ferè enim hæreſes ad noſtra exempla proſiliunt, inde ſumentes præſidia quò pugnant. Poſtremò, compendium eſt, Vbi ſunt illi quos Menander ipſe perfudit? quos in Stygem ſuam merſit? Apoſtoli perennes veniant, adſiſtant; videat illos meus Thomas, audiat, contrectet, & credidit.

MORS. 4. SCHOL.

HVIVS EXCESSVS. *Exitus animæ de corpore.* ORDINEM, *qua via & ordine mors proceſſerit quæ cauſa eius, nunc dicendum eſt.* SINE QVÆSTIONIBVS, *ſupple præterire licet.* FINEM OMNIVM. *Quia poſt mortem ex Paulo judicium. In quo non Minos quidam fabuloſus, ſed verus judex quæſitor vrnam mouebit, qua ſors bona vel mala, electis vel reprobis nunc latens, tunc patebit. Vel finem dixit omnium quæſtionum, quia imponit ſilentium omnibus diſputationibus & quæſtionibus. Et quomodo ſubtiliter de rebus Philoſophicis quæſtiones agitaret mortuus, cum nec rationem poſſit reddere; cur mortuus non poſſit declinari, Grammaticus? id notauit Au-* S. Aug.
guſtinus 13. de Ciuit. cap. 11. Non importunè neque incongruè arbitror accidiſſe, etſi non humana induſtria, judicio fortaſſe diuino, vt hoc verbum, quod eſt, moritur; in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, &c. Namque ab eo quod eſt, oritur, ſit verbum præteriti temporis ortus eſt, &c. Ab eo verbo, quod eſt moritur, ſi quæramus præteriti temporis verbum, reſponderi ſolet, mortuus eſt, V. litera geminata, &c. illud autem vt declinetur, quod declinari non poteſt, pro participio præteriti temporis, ponitur nomen. Conuenienter ita A que factum eſt, vt quemadmodum id quod ſignificat, non poteſt agendo, ita ipſum verbum declinari loquendo non poſſit. Agi tamen poteſt in adiutorio gratiæ redemptoris noſtri, vt ſaltem ſecundam mortem declinare poſſimus. Illa enim eſt grauior & omnium malorum peſſima, quæ non ſit ſeparatione animæ & corporis, ſed in æternum potius, vtriuſque complexu. *Id eſt reunione animæ cum corpore.* STIPVLATA DEI VOX. *cum dixit Deus Gen. 2.* Qua die ederitis ex illo, morte moriemini. SPOPONDIT, *hoc pacto & conditione promiſit ſe accipere vitam, vt ſi peccaret, eam per mortem juſtam amitteret.* B *Aug. lib. 13. de Ciuit. cap. 15.* Conſtat inter Chriſtianos veraciter Catholicam tenentes fidem, etiam ipſam nobis corporis mortem, non lege naturæ, qua nullam mortem homini Deus fecit, ſed merito inflictam eſſe peccati: quoniam peccatum vindicans Deus, dixit homini, in quo tunc omnes eramus, terra es, & in terram ibis. S. Aug. EPICVRI STVPOR. *De quo ſupra jam diximus, eiuſque mentis hebetudine. V. Mors 2. in p.* MENANDRI SAMARITANI. *Reliquum huius capitis expoſitum habes V. Baptiſmus Menandri.*

5. *Mors non eſt defectio Animæ immortalis, ſed inſtrumentorum eius. De Ani cap. 53. in p. ad m.*

SEd quò deinde anima nuda & exploſa diuertit, ſine dubio proſequemur ex ordine prius tamen quod eſt loci huius explebimus, ne quia varios exitus mortis edeximus, expectet quis à nobis rationes ſingulorum, medicis potius relinquendas, propriis arbitris omnium letalium rerum ſiue cauſarum, & ipſarum corporalium conditionum. Planè ad immortalitatem animæ hìc quoque protegendam in mentione mortis aliquid de eiuſcemodi exitu interſtruam, in quo paulatim ac minutatim anima dilabitur: habitum enim ſuſtinens defectionis, abducitur, dum abſumi videtur, & coniecturam præſtat interitus de exceſſus temperatura. Tota autem in corpore & ex corpore eſt ratio nam quiſquis ille exitus mortis, ſine dubio aut materiarum, aut regionum, aut viarum vitalium euerſio eſt: materiarum, vt fellis, vt ſanguinis: regionum, vt cordis, vt jecoris: viarum, vt venarum, vt arteriarum. Dum igitur hæc ex propria quaque iniuriæ cauſa vaſtantur in corpore, aduſque vltimam euerſionem, & reſciſſionem vitalium, id eſt naturalium finium, ſituum, officiorum, neceſſariò & anima, dilabentibus paulatim inſtrumentis, & domiciliis, & ſpatiis ſuis, paulatim & ipſa migrare compulſa, deducitur in diminutionis effigiem; non alio modo quàm quo & aurigam ipſum quoque defeciſſe præſumitur, cùm vires equorum defatigatio denegauit, quantum de diſpoſitione deſtituti hominis, non de paſſionis veritate. Perinde auriga corporis ſpiritus animalis, deficientis vectaculi nomine, non ſuo, deficit; opere decedens, non vigore; actu elanguens, non ſtatu; conſtantiam, non ſubſtantiam decoquens, quia comparere ceſſat, non quia eſſe.

MORS. 5. SCHOL.

ANIMA NVDA, *veſte carnis exuta,* EXPLOSA, *excuſſa vi morbi & mortis.* DIVERTIT, *alij legunt* deuertet. *Quaſi ad hoſpitium, in domum æternam corporis poſt reſurrectionem reuerſura.* MINVTATIM, *non quod anima ſit diuiſibilis, ſed ſenſim vi morbi organa deſtruentis, ſingulas corporis partes informare deſinat.* HABITVM SVSTINENS, *eodem modo ferè ſe habens, quaſi ipſa defectioni & corruptioni ſubiecta eſſet.* ABSVMI VIDETVR, *abſumptis organis.* CONIECTVRAM PRÆSTAT, *inde ſumitur coniectura quædam ab ignorantibus ſtatum & immortalitatem animæ, vt ex modulo & for-* C *ma ceſſantium operum vitæ, anima ipſa emori & interire videatur.* TOTA AVTEM RATIO. *Tota cauſa exitus animæ, & per eius egreſſum, mortis & diſſolutionis compoſiti, procedit ex parte corruptibilitatis corporis & eius partium, quas hic tangit & ipſemet exponit.* IN DIMINVTIONIS EFFIGIEM. *Repetit quod ſupra dixerat:* Paulatim, ac minutatim anima dilabitur. *Adeo vt videatur minui, juxta formam, modum, effigiem rerum quæ per partes dilabuntur. Et confert animam aurigæ, qui equis fatigatis, & ipſe laſſus videtur, quia currum tardius promouet, donec ſine motu hæreat.* DESTITVTI

HOMINIS, *adminiculo equorum neceſſario, non verò quòd ipſe verè auriga defectum & laßitudinem patiatur.* SPIRITVS ANIMALIS, *id eſt animans corpus.* VECTACVLI NOMINE, *propter corpus deficiens.* CONSTANTIAM, *conſiſtentiam in corpore amittens, non propriam ſuam ſubſtantiam. Aug. lib. 7. de Gen. ad litt. cap. 19:* dum hæc eius tanquam miniſteria vitio quolibet, ſeu perturbatione omnimodo deficiunt, deſiſtentibus nuntiis ſentiendi, & miniſtris mouendi, tanquam non habens cur adſit, abſcedit. Si autem non ita deficiunt, vt in morte aſſolet, turbatur eius intentio, tanquam conantis redintegrare labentia, nec valentis. Et in quibus rebus turbatur, inde cognoſcitur, quæ pars miniſteriorum in cauſa ſit, vt ſi potuerit, medicina ſuccurrat. Namque aliud eſſe ipſam, aliud hæc eius corporalia miniſteria, vel vaſa, vel organa, vel ſi quid aptius dici poſſunt, hinc euidenter elucet, quod plerumque ſe vehementi cogitationis intentione auertit ab omnibus, vt præ oculis patentibus, rectèque valentibus, multa poſita neſciat; & ſi major

S. Aug.

A intentio eſt, dum ambulabat, repente ſubſiſtat auertens vtique imperandi nutum à miniſterio motionis, qua pedes agebantur. COMPARERE, *per effectus & ſigna vitæ prodere ſe deſinens. Aug. totam corporis eſſe defectionem fatetur quidem, ſed ipſius mortis cauſa eſt anima peccatrix. Sine qua peccare volente, mors non fuiſſet. Sic lib. 13. de Ciuit. cap. 15.* Cum jam corpus anima ipſa deſeruit ætate corruptum, & ſenectute confectum, venit in experimentum mors altera, de qua Deus peccatum adhuc puniens homini dixerat, terra es, & in terram ibis: vt ex his duabus, mors illa prima quæ totius hominis eſt *id eſt & animæ peccantis à Deo vita ſua vera deſerta, & corporis, quod anima, egrediens deſerit*, compleretur; quam ſecunda *mors æterna* in vltimo, *in extremo vitæ momento*, ſequitur, niſi homo per gratiam Dei liberetur. Neque enim corpus quod de terra eſt, rediret in terram, niſi ſua morte, *ſibi & non animæ propria* quæ illi accidit cum deſeritur ſua vita, id eſt, anima.

S. Aug.

6. Mors non tantum violenta, ſed & lenta, indiuiſibilis eſt; licet anima per partes excedere videatur. De Ani. cap. 53. in m.

RApida quæque mors, vt ceruicum meſſis, ſemel ac tantam januam pandens; aut ruinæ vis ſemel omnia vitalia elidens, vt apoplexis, interior ruina, nullam animæ moram præſtat, nec diſceſſum eius in momenta diſcruciat. At vbi longa mors, prout deſeritur anima, ita & deſerit; non tamen conciditur hac facie, ſed extrahitur; & dum extrahitur, poſtremitatem ſuam partem videri facit. Non omnis autem pars ſtatim & abſciſſa eſt, quia poſtera eſt; nec quia exigua eſt, ſtatim & ipſa peritura eſt. Sequitur ſeriem ſuus finis, & mediocritas trahitur ad ſumma, & reliquiæ vniuerſitati cohærentes, expectantur ab illa, non derelinquuntur. atque ita auſim dicere, totius vltimum, totum eſt: quia licet minus atque poſterius ſit, ipſius eſt.

MORS. 6. SCHOL.

RAPIDA, *violenta mors ſimilis eſt falci metenti capita hominum, quæ ſemel & ſubito vno ictu totam pandit januam animæ vt egrediatur de corpore.* AVT RVINÆ, *vel ſimilis eſt ſubitæ ruinæ, ſimul omnia vitalia ſuffocans.* LONGA MORS. *Morbus prolixus, & lenta mors.* HAC FACIE, *hoc modo, quo violenta. Nec ipſa in ſe anima in partes ſcinditur licet videatur paulatim deficere.* SEQVITVR SERIEM. *Id eſt finis extremus moræ animæ in corpore, totus ſimul eſt & impartibilis, & reſpondens ſeriei, & contextui totius vitæ.* ET MEDIOCRITAS, *&c. id eſt quod reſiduum eſt, quamquam ſit mediocre & modicum, ſiue duratione, ſiue informationis totius corporis reſpectu; ad ſummam tamen & totam animæ* C *in toto corpore reſidentiam commenſurari debet. Quia vt tota fuit in toto, & in qualibet parte corporis, & toto tempore vitæ præcedenti; ſic in extremo momento, & centro vitali cordis tota adhuc eſt anima impartibiliter. Hinc dixit Tertullianus,* PARTEM VIDERI FACIT: *videtur enim (ſed non eſt tamen ita) pars quædam animæ in extremo aliquo loco remanſiſſe, deſertis cæteris partibus corporis; ſed cum pars qualibet minutiſſima ſit partibilis, anima autem tota ſit indiuiſibilis; hinc tota ſimul & non per partes exit de corpore.* LICET MINVS, &c. *quam-*

B *quam corpus minus informet, & poſterius in aliqua tantum eius parte maneat aliis deſertis, in ea tamen tota eſt anima. Propter hanc animæ indiuiſibilitatem Auguſtinus probat difficillimum eſſe, momentum extremum vitæ & inſtans mortis aſſignare, quo anima exit de corpore, & quo homo ponitur in ſtatu morientis: Libro 13. de Ciuit. cap. 9. & ſequentibus. Sic autem cap. 9.* Quomodo morientes dicamus eos qui nondum mortui ſunt, ſed imminente morte, jam extrema & mortifera afflictione jactantur, explicare difficile eſt; etiamſi rectè illi appellantur morientes, qui cum mors, quæ jam impendet, aduenerit, non morientes, ſed mortui nuncupantur. Nullus eſt ergo moriens, niſi viuens; quoniam cum in tanta eſt extremitate vitæ, in quanta ſunt quos agere animam dicimus, profectò qui nondum anima caruit, adhuc viuit. Idem ipſe igitur ſimul & moriens eſt, & viuens: ſed morti accedens, vitâ decedens, adhuc tamen in vita; quia ineſt anima corpori: nondum autem in morte, quia nondum abſceſſit à corpore. Sed ſi cum abſceſſerit, nec tunc in morte, ſed poſt mortem potius erit, quando ſit in morte quis dixerit?

S. Aug.

7. Mortis cauſarum arbitri ſunt medici. De Ani. cap. 53. Vide ſupra. num. 5. in p.

8. Mors hominis animæ & carnis, non ex ignorantia, vel fragilitate naturæ, ſed ex prauo libertatis vſu venit. 2. cont. Marc. cap. 8. à p.

Gen. 2. 3.
Gen. 3. 5.

SIcut Deus homini vitæ ſtatum induxit; ita homo ſibi mortis ſtatum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, ſicuti nec per ignorantiam, ne quid auctori imputaretur.

MORS. 8. SCHOL.

VITÆ STATVM, *quando* inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. MORTIS STATVM. *Sponte conſentiendo ſerpenti, mulier: vir mulieri. Nec infirmitate peccauit vterque, in ſtatu innocentiæ & gratia conditus; nec ignorantiâ juris, cum præceptum tam clarum* præceptum Domini lucidum, illuminans oculos *mentis, & ſub pœna mortis animæ & corporis, temporalis & æterna, ad cautelam accepiſſet. Aug. lib. 13. de Ciuit. c. 14.* Deus crea- A uit hominem rectum, naturarum author, non vitiorum, S. Aug. ſed ſponte deprauatus, juſtéque damnatus, deprauatos damnatoſque generauit, &c. ac per hoc à liberi arbitrij malo vſu, ſeries huius calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vſque ad ſecundæ mortis exitium, quæ non habet finem: ſolis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miſeriarum connexione perducit.

9. Mors quælibet etiam ex riſu; gaudio, gloria, ſomno, violenta eſt; nec à natura, ſed à voluntate hominis peccatrice venit. De Ani. cap. 52. per totum.

HOc igitur opus mortis, ſeparationem carnis atque animæ, ſepoſita quæſtione fatorum & fortuitorum, bifariam diſtinxit humanus adfectus; in ordinariam, & extraordinariam formam. Ordinariam quidem, naturæ deputans, placidæ cuiuſque mortis: extraordinariam verò, præter naturam judicans, violenti cuiuſque finis. Qui autem primordia Gen. 2. 3. hominis nouimus, audenter determinamus, mortem non ex natura ſecutam hominem, ſed Gen. 3. 5. ex culpa, ne ipſa quidem naturali. facilè autem vſurpari naturæ nomen, in ea quæ videntur à natiuitate ex accidentia adhæſiſſe. Nam ſi homo in mortem directò inſtitutus fuiſſet, tunc demum mors, naturæ adſcriberetur. Porro, non in mortem inſtitutum eum, probat ipſa lex, conditionali comminatione ſuſpendens, & arbitrio hominis addicens mortis euentum. Denique, ſi non deliquiſſet, nequaquam obiiſſet. Ita non erit natura, quod ex oblationis poteſtate accidit per voluntatem, non ex inſtituti auctoritate per neceſſitatem. Proinde, etſi varij exitus mortis, vt eſt multimoda conditio cauſarũ, nullum ita dicimus lenem, vt non vi agatur. Ipſa illa ratio operatrix mortis, ſimplex licet, vis eſt quid enim? quæ tantam animæ & carnis ſocietatem, tantam à conceptu concretionem ſororum ſubſtantiarum, diuellit, ac dirimit. Nam etſi præ gaudio quis ſpiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympiæ filium amplectitur; etſi præ gloria, vt Clidemus Athenienſis, dum ab hiſtrionibus ob præſtantiam auro coronatur; etſi per ſomnium, vt Plato; etſi per riſum, vt P. Craſſus; multò violentior mors, quæ per aliena graſſatur; quæ animam per commoda expellit; quæ tunc mori adfert, cùm jucundius viuere eſt, in exultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis eſt & illa nauigiis, cùm longè à Caphareis ſaxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quaſſata decumanis, adulante flatu, labente curſu, lætante comitatu, inteſtino repente perculſu, cum tota ſecuritate deſidunt. non ſecus naufrágia ſunt vitæ, etiam tranquillæ mortis euentus. nihilo refert integram abire corporis nauem, an diſſipatam, cùm animæ nauigatio euertatur.

MORS. 9. SCHOL.

SEPOSITA QVÆSTIONE, *nil hic quæro & diſputo de morte, quæ ſeparat animam à carne, vi fati vel fortuna; cui gentiles vt Deo credunt, & ei multa mortis accidentia imputant.* HVMANVS ADFECTVS. *Hominis placitum diſtinxit mortem, in ordinariam & extraordinariam.* DEPVTANS, *imputans.* NE IPSA QVIDEM. *Quia homo non in peccato ſed in gratia conditus fuit. Licet aliunde naturaliter peccauerit, tum ex defectibilitate natura, tum ex prauo naturalis libertatis vſu.* A NATIVITATE, *ab exordio vita.* EX ACCIDENTIA, *ex accidenti, tentatione ſcilicet exteriori ſerpentis & mulieris.* CONDITIONALI. Quocumque die comederitis ex eo, &c. ARBITRIO HOMINIS, &c. *Aug. lib. 13. de* S. Aug. *Ciuit. c. 3.* Fatendum eſt primos quidem homines ita fuiſſe inſtitutos, vt ſi non peccaſſent, nullum mortis experirentur genus: ſed eoſdem primos peccatores ita fuiſſe morte mulctatos, vt etiam quidquid eorum ſtirpe eſſet exortum, eadem pœna teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis quam quod ipſi fuerant, naſceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio, mutauit in pejus: vt quod pœnaliter præceſſit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus cæteris, &c. Quod eſt autem parens homo, hoc eſt proles homo. In primo igitur homine per fœminam in progeniem tranſiturum vniuerſum genus huma- B num fuit, quando illa coniugum copula diuinam ſententiam ſuæ damnationis excepit. Et quod homo factus eſt, non cum crearetur, ſed cum peccaret & puniretur, hoc genuit; quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. OBLATIONIS POTESTATE. *Quia Deus in hominis poſuerat poteſtate, & ei obtulerat optionem mortis & vitæ, adeo vt juxta Auguſtinum in ſtatu innocentiæ conditus in poteſtate ſua haberet*, poſſe non mori, & poſſe non peccare, *nunc* S. Aug. *autem poſt peccatum, habet* non poſſe non peccare, non poſſe non mori. *Adeo, vt quod primò accidit, per liberam hominis voluntatem, euenerit, non verò vi & neceſſitate naturæ, quam Deus bonam rectamque condiderat* NVLLVM, *exitum ſcilicet quo homo exit de vita.* C VI AGATVR, *violentus eſt quilibet exitus.* QVID ENIM? *aliud ſupple eſt quàm magna violentia, quæ diſſoluit duas ſubſtantias ſorores, & in vnum hominis compoſitum coaleſcentes.* CHILON SPARTANVS *Plin. lib. 7. cap. 53.* Funus Chilonis Lacedemonij, cum, victore filio Olympiæ, expiraſſet gaudio, tota Græcia proſecuta eſt. CLIDEMVS *ſcriptor antiquus. Quem citant Athenæus & Plutarchus.* HISTRIONIBVS, *Comœdis, vel adulatoribus, vetus lectio habet*, ab hiſtoricis, OB PRÆSTANTIAM, *quod præſtans cæteris ſcriptor eſſet. Eius librum de plantis ſæpè citat Theophraſtus, vt & Protogeniam Athenæus.* PRÆ GLORIA, *quam eo*

nimia laude & corona aurea ſibi impoſitâ, concepit, mortuus eſt. VT PLATO. *Sic de eo Suidas.* Epulatus Plato in feſto, & dormiens, vita exceſſit. P. CRASSVS. *Multos legi Craſſos, ſed nullum, cui quadret, quod hic refert Tertullianus. P. enim Craſſus Craſsi Oratoris frater, juris peritiſsimus, ſub Principatu L. Cinnæ, partes Marianas ſequutus, ſeipſum occidit, ne in manus hoſtium incideret. Neque item fuit M. Craſſus, P. Craſsi filius Romanorum ditiſsimus, qui in bello* Parthico *cum filio à Surina Regis Præfecto captus & occiſus eſt. Cuius mortui ori barbari liquefactum aurum infuderunt, inſatiabili eius auaritiæ inſultantes. Vnicum reperio Craſſum, dicti Craſsi diuitis Auum, qui ex Plin. lib. 7. c. 19. quod nunquam riſerit dictus eſt Agelaſtus. Fortè & Publius ſit aliquando dictus. Et quia hunc Platoni junxit Tertullianus, ſomni parciſsimo; Ideo; & hunc Craſſum, vno ſemel riſu in tota vita, mortuum refert. Hiero. ep. 8. ad Demetr.* Catonem & Marcum Craſſum ſemel in vita riſiſſe ſcribit Lucillius. *Rectè ergo Tertull. inter mortes violentas, poſuit, Platonis & Craſsi obitum: quid* A *enim violentius, quàm quod inſolentius? quid tam inſolitum inſomni vt plurimum Platoni, quàm mors longiori ſemel ſomno concitata? & Craſſo Agelaſto, quàm mors vno ſemel riſu prouocata?* PER ALIENA. *Quid enim tam alienum à morte triſti, doloroſa, inquieta, ingloria, quàm honor, quies, voluptas, &c? quid proinde violentius?* CAPHAREIS *Caphareus, Mons Celſiſsimus Eubœæ circa Helleſpontum, ſcopulis frequens, & vndarum verticibus. Ibi Rex Eubœæ Nauplius facem montis in vertice poſuit, vt ſpecie portus attractos, Græcos euerſâ* B *Troiâ redeuntes mergeret, & ſic filij ſui* Palamedis, *ab Vlyſſe per dolum interfecti, mortem vltus eſt.* VIS EST ET ILLA. *Id eſt mortes præfatæ per riſum, ſomnum, gaudium, gloriam, licet lenes appareant & non violentæ, ſimiles ſunt merſioni tacitæ nauium, quæ internâ & rimoſa laxatione trabium & aſſerum, vel aliter fatiſcentes, in imum labuntur, nulla tempeſtate ſubacta, nullis fluctibus decumanis, id. decempliciter ſupra vſum elatis, concuſſæ, licet ab apertis cautibus Capharei promontorij ſint remotæ.*

10. *Mors non longè diſtat à nobis. De Ani. cap. 46. in p.*

ET quando peruenIemus ad mortem? & hic dixerim, cùm Deus dederit: nullæ longæ moræ eius quod eueniet.

MORS. 10. SCHOL.

CVM DEVS DEDERIT. *Sic Iob: de breuitate vitæ loquens.* Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt; conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt. *Et Pſal. 38. 6.* Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te. *Aug. ibidem ſic legit:* Ecce veteres poſuiſti dies meos. Veteres dies ex Adam, veteres illos poſuiſti, veteraſcunt quotidie, & ſic ve- S. Aug. C teraſcunt, vt aliquando etiam conſumantur. *Aug. 13. de Ciuit. cap. 10.* Nemo eſt qui non ei *morti ſcilicet de qua agit*, poſt annum ſit, quàm ante annum fuit, & cras quàm hodie, & hodie quàm heri, & paulò poſt, quàm nunc, & nunc quam paulò ante propinquior: quoniam quidquid temporis viuitur, de ſpatio viuendi demitur. S. Aug.

11. *Mors amicorum patienter ferenda. V. Verbum Patientia in quibus exercenda. num. 5.*

* 12. *Mors coniugis ſine voluntate Dei non accidit. 1. ad Vxo. cap. 7. à p.*

SVper hæc enim recogites moneo, neminem non ex Dei voluntate de ſeculo educi, ſi ne folium quidem ex arbore ſine Dei voluntate delabitur. Idem qui nos mundo infert, idem & educat neceſſe eſt. Igitur defuncto per Dei voluntatem viro, etiam matrimonium Dei voluntate defungitur.

MORS. 12. SCHOL.

DE SAECVLO, *de vita præſenti.* SI, NE FOLIVM. *Certè Iob. 13. 25. homo mortalis, folio de arbore generis humani defluenti comparatur;* contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſiccam perſequeris. *Et Eſaiæ 64. 6.* Cecidimus quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt nos. 70. *expreſsius, mortem peccato imputant, cuius causâ ab arbore ſcientiæ decidimus, & ab arbore vitæ cecidimus.* Defluximus quaſi folia, propter iniquitates noſtras: ſic ventus auferet nos. *Quod ſi nec commune folium labitur, aut paſſer in terram, ſine nutu Dei, quanto minùs homo, & alteruter coniu-* D *gum? Aug. lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 21.* Quod autem ore ſuo Saluator dicit, vnum paſſerem non cadere in terram ſine Dei voluntate, & quod fœnum agri poſt paululum mittendum in clibanum, ipſe tamen veſtiat; nonne confirmat, non ſolùm totam iſtam mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam, verùm etiam viliſſimas eius abiectiſſimaſque particulas diuinâ Prouidentiâ regi? MATRIMONIVM DEFVNGITVR. *Finitur, moritur, Deo ſic volente. Et hic error Authoris, non licere ſolutum morte Dei voluntate eueniente, matrimonium, ſuperſtitem alterutrum coniugum, cum altero iterare.* S. Aug.

13. *Mors non timenda, quia malorum eſt terminus, ſed quia eam ſequitur æterna pœna. De teſtim. Ani. cap. 4. à m.*

ETſi dici poteſt, ideo mortem timeri, non vltra quid minantem, ſed vt commodum vitæ amputantem: atquin cum & incommoda longè plura vitæ pariter excedant, lucratione grauioris partis metum diluit. nec jam timenda eſt amiſſio bonorum, quæ altero bono, id eſt, incommodorum pace, penſatur. Non eſt timendum quod nos liberat ab omni timendo. Si times vitâ decedere, quia optimam noſti: Certè mortem timere non debes, quam malam neſcis. At cum times, ſcis malam. Non ſcires autem malam, quia

nec timeres, ſi non ſcires aliquid eſſe poſt mortem, quod eam malam faciat vt timeas. Omittamus nunc naturalem formam timendi mortem. Nemo timeat quod euadere non poteſt.

MORS. 13. SCHOL.

NON VLTRA, &c. *Non in quantum maiora mala futuræ vitæ comminatur.* LVCRATIONE. *Iuxta Paulum*, mori lucrum. *Quaſi diceret cùm longè plura & maiora ſint mala quàm commoda vitæ præſentis, lucrum eſt in morte quæ nos eximit tot malis.* PACE PENSATVR. *Ceſſatione & fine compenſatur.* AB OMNI TIMENDO. *Aug. lib.1. de Ciuit. cap.11.* Cùm vnicuique mortalium ſub quotidianis vitæ huius caſibus, innumerabiles mortes quodammodo comminentur; quamdiu incertum eſt, quænam earum ventura ſit; S. Aug. A quæro, vtrum ſatius ſit vnam perpeti moriendo, an omnes timere viuendo? Nec ignoro quàm inertius eligatur diu viuere ſub timore tot mortium, quàm ſemel moriendo nullam deinceps formidare. POST MORTEM, &c. *Auguſtinus ibidem:* Mala mors putanda non eſt quam bona vita præceſſerit. Neque enim facit malam mortem, niſi quod ſequitur mortem. Non itaque multum curandum eſt eis qui neceſſariò morituri ſunt, quid accidat vt moriantur, ſed moriendo quò ire cogantur. S. Aug.

14. *Mors animam ſeparans à carne, ſimul & animum diuidit, proindeque intellectum pœnæ vel gloriæ addicit. De ani. cap. 18. à m.*

CEterùm, animæ principaliter caſus eſt. Hoc inde firmatur, quod animâ digreſſâ, nec animus in homine inueniatur. ita illam vbique ſequitur, à qua nec in fine ſubremanet. quum vero ſequitur, & addicitur; perinde intellectus animæ addicitur; quàm ſequitur animus, cui addicitur intellectus.

MORS. 14. SCHOL.

ANIMÆ PRINCIPALITER CASVS. *Per caſum, non intelligit mortalem animam, quam ſuo loco multis argumentis probauit immortalem, ſed tantum exitum animæ de corpore, quo ex Auguſtino fit mors corporis, &* cadauer dicitur, à cadendo. *Quia porro alibi formaliter tantum diſtinguens ſenſum, intellectum, animum, ſiue mentem, ab anima, ei principalitatem attribuit; & eam vocauit domicilium originale & principale, in qua reſidet ſenſus, animus, intellectus, ideo ait, animam principaliter exire de corpore, qua exeunte, omnis quoque vis animi, intellectus, & ſenſus diſcedit à corpore.* A QVA, *poſt quam, poſt cuius exitum, nulla animi vis, ſenſus & functio ſpiritalis remanet in corpore.* CVM VERO SEQVITVR, *ſupple animus animam vt radicem & fontem intelligendi, & ſentiendi de rebus.* ADDICITVR, *vox juris ſignificans idem quod damnare aliquem pœnæ & ſupplicio. L.29. C. de Appell. Item addicere metallo l. 2. C. de Sepulchr. violat.* INTELLECTVS ADDICITVR, *adiudicatur, attribuitur animæ vt origini ſuæ, & ſeruit illi, vt facultas eius. Lege duodecim tab. addicti vocabantur, qui creditoribus ob æs alienum contractum in temporariam ſeruitutem addicebantur, quos licebat creditori ducere domum, & in eos, cum ſoluendo non eſſent, vitæ & necis habere poteſtatem, ſic Prætore edicente;* Do, dico, addico. *Duriorem hanc legem mos publicus extinxit, & poſtea Diocletianus ſancito ſuſtulit. L. ob æs alienum C. Iuſtinian. ſub tit. de actio. & oblig. Intellectus ergo addictus eſt animæ principatui, quaſi facultas & ſeruus: ſed cùm æs diuinum contraxit, vt & anima, coram judice, vterque addicitur pœnæ, ab eo, qui habet ius vitæ & necis, & ſecundùm Euangelium*, poſtquam occiderit corpus, poteſtatem habet animam mittere in gehennam, & tenebras exteriores. *Vbi & ignis* B *animam torquet, & ex Aug. cum ſpiritibus nequam,* S. Aug. cruciatur miris, ſed veris modis: *Intellectus vero & animus, cuius vita eſt lux, pœna damni, & priuatione luminis gloriæ, & viſionis beatificæ plectitur: de quâ, præ ſenſus pœna, damnati queruntur dicentes, Sap.5.6:* Ergo errauimus à via veritatis & juſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis. *Aug. in Pſal. 57.* Supercecidit ignis & non viderunt Solem. Videtis quomodo dicit quandam pœnam S. Aug. obſcurationis. Ignis ſupercecidit, ignis ſuperbiæ, ignis fumoſus, ignis concupiſcentiæ, ignis iracundiæ, &c. Ergo fratres ignem malæ concupiſcentiæ timete, ſi non vultis liquefieri, ſicut cera, & perire à facie Dei *vnde & minatur Deut. 32. abſcondam faciem meam ab eis* ſupercecidit enim ignis iſte, *cui & reſpondebit ignis pœnæ*; & Solem non videbitis. *Et hæc pœna damni* quem Solem? non iſtum quem tecum C vident & pecora & muſcæ, & boni & mali, quia facit Solem ſuum oriri ſuper bonos & malos. Eſt & alius Sol de quo dicturi ſunt illi *Sap. 5. talia dixerunt in inferno qui peccauerunt* juſtitiæ lumen non luxit nobis, & Sol non ortus eſt nobis. Quare? niſi quia ſupercecidit ignis, &c. vicit illos concupiſcentia carnis, & iſta concupiſcentia carnis vnde venit? attendite: de traduce natus es cum eo quod vincas. Noli tibi hoſtes addere, vince cum quo natus es, &c. qui autem illam concupiſcentiam cum qua de peccati propagine natus eſt contemnit vincere; & multas adhuc excitat exetitque libidines, difficulter eas ſuperat, & aduerſus ſeipſum diuiſus, igne proprio concrematur. Ne itaque ſperes quaſi illas ſolas pœnas futuras, præſentes vide. *Hic vermem conſcientiæ, qui nec in futuro moritur vt nec ignis extinguitur.*

15. *Mortis metum excutit arrha data nobis immortalitatis, in Spiritu viuificante. 5. cont. Mart. cap. 12. circa m.*

NOn temerè dixit,[a] *Nolentes exui corpore, ſed ſuperindui*; id eſt, nolentes mortem experiri, ſed vita præueniri; *vti deuoretur mortale hoc à vita*, dum eripitur morti per ſuperindumentum demutationis. Ideo quia oſtendit hoc melius eſſe, ne contriſtemur mortis ſi fortè præuentu, *& arrabonem nos ſpiritus* dicit *à Deo habere*, quaſi pignoratos in eandem ſpem ſuperindumenti; & *abeſſe à Domino, quamdiu in carne ſumus*, ac propterea debere boni ducere *abeſſe potius à corpore, & eſſe cum Domino*, vt & mortem libenter excipiamus. a 2. Cor. 5. 4.

ed by

MORS. 15. SCHOL.

NON TEMERE, *non ſine ratione dixit Paulus, ex natura mortem horrentis inſtinctu.* NOLENTES XXVI. 2. *Cor.* 5. 4. Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita. Qui autem efficit nos in hoc ipſum, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus. Audentes igitur ſemper, ſcientes quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem. Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. *Tranſlatio Syr. paulo clarior* Dum enim nunc ſumus in hoc domicilio, ingemimus ob eius onus, & nolumus illud exuere, ſed ſuperindui, vt abſorbeatur mortalitas per vitam. Porro qui parauit nos ad hoc ipſum: Deus eſt, qui dedit nobis arrabonem ſui Spiritus. Quoniam igitur ſcimus & perſuaſum habemus, quod quandiu in corpore habitamus, peregrinamur à Domino noſtro. *Id eſt abſentes ſumus ab eo & clarè eum non videmus* per fidem enim ambulamus, & non per viſum. Propterea confidimus, & peroptamus peregrinari à corpore, & eſſe apud Dominum Deum noſtrum. VITA PRÆVENIRI, *immortali ſcilicet antequam moriamur,* DEMVTATIONIS, *alludit ad dictum Pauli:* omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. *Et intelligit mutationem veſtis mortalis, in immortalem. Vocat autem ſuperindumentum ſicut paulo ſupra dixerat* 2. *Cor.* 5. 2. Habitationem noſtram quæ de cœlo eſt, ſuperindui cupientes *Vt non exuto corpore, anima, præter hoc indumentum quod expoliare non cuperet, cæleſte, hoc eſt incorruptibile & glorioſum ſuperueſtiret.* SI FORTE, &c. *Ideo, inquit, Paulus hæc dicit vt conſoletur nos, ſi fortè morte præueniamur, antequam hanc cœleſtem veſtem induamus.* ARRABONEM. *Pignus habemus à Deo Spiritum eius, qui per Apoſtolum ſic loquitur; quem prædixit Chriſtus docturum nos omnem veritatem; quo viuificante pignorati ſumus, & arras tenemus ſpei noſtræ, & ſuperindumenti huius accipiendi. Quo fit vt æqui bonique ducamus, per mortem, ad tempus hic relinquere corpus, & Deo frui in gloria, nec mortem timeamus, aliquando tandem abſorbendam à vita immortali. Aug. in Pſal.* 30. *in verſum* ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam, *tractat hunc locum Pauli:* quid dicam de neceſſitatibus ipſius mortalitatis? mori neceſſe eſt, & nemo vult. nemo vult quod neceſſe eſt. Nemo vult quod erit. velis, nolis. Dura neceſſitas, nolle quod non poteſt euitari. Nam ſi fieri poſſet, nollemus vtique mori. Et effici quidem Angeli vellemus, ſed commutatione quadam, non morte. Sicut dicit Apoſtolus: ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrum quod de cœlo eſt, ſuperindui cupientes, ſi tamen induti *adhuc viuentes in hoc corpore* & non nudi *id eſt mortui & exuti corpore* inueniamur. *In die judicij.* Etenim qui ſumus in hac habitatione, ingemiſcimus grauati, in quo nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale à vita. Volumus peruenire ad regnum Dei, ſed per mortem nolumus. Et tamen dicit tibi neceſſitas, hàc venies. Hàc venire dubitas homo, cùm hàc ad te venerit Deus? *Vide Aug. in Pſal.* 68. *in p.* — S. Aug.

16. *Mors in depoſito ſeruat carnem reſtituendam homini. De Reſur. cap.* 63. *in p.*

RESurget igitur caro, & quidem omnis, & quidem ipſa, & quidem integra. In depoſito eſt vbicumque apud Deum, per fideliſſimum [a] *ſequeſtrem Dei & hominum, Ieſum Chriſtum,* qui & homini Deum & hominem Deo reddet, carni ſpiritum, & ſpiritui carnem. Vtrumque jam in ſemetipſo fœderauit, ſponſam ſponſo, & ſponſum ſponſæ comparauit. Nam & ſi animam quis contenderit ſponſam vel doris nomine ſequetur animam caro. Non erit anima proſtituta, vt nuda ſuſcipiatur à ſponſo. Habet inſtrumentum, habet cultum, habet mancipium ſuum carnem; vt collactanea comitabitur. Sed caro eſt ſponſa quæ & in Chriſto Ieſu ſpiritum ſponſum per ſanguinem pacta eſt. Huius interitum quem putas, ſeceſſum ſcias eſſe. Non ſola anima ſeponitur. Habet & caro receſſus ſuos interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in beſtiis. quum in hæc diſſolui videtur, velut in vaſa transfunditur. Si etiam ipſa vaſa defecerint, quum de illis quoque effluxerit, in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur, vt rurſus ex illa repræſentetur Adam; auditurus à Domino, [b] *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt:* verè tunc compos mali quod euaſit, & boni quod inuaſit.

a 1. Tim. 2. 5.

b Gen. 3. 22.

MORS. 16. SCHOL.

IPSA, *non alia, ſicut Eutichius à D. Gregorio Magno conuictus, prius ſentiebat.* SEQVESTREM. *Sic Deut.* 5. 5. *Moyſes figuram Chriſti agens:* Ego ſequeſter & medius fui inter Dominum & vos. HOMINI DEVM, *id eſt Dei ſimilitudinem, quam diabolo ſuadente, in paradiſo inuadere voluerat.* CARNI SPIRITVM, *æterno & indiſſolubili vinculo colligandum.* SPIRITVI CARNEM, *omnino ſubiectum* FOEDERAVIT *De hoc, jam alibi, fœdere inito, in coniugio Verbi cum carne* PER SANGVINEM PACTA. *Quia pactum & teſtamentum hoc, ſancitum eſt in Chriſti ſanguine, cuius merito, ignis Spiritus ſancti, veri animæ ſponſi, de rubo, hoc eſt ſpinis Chriſti, proceſſit: vt & apud Prophetam, de medio rotarum, hoc eſt tormentorum, impleuit manum prunis ardentibus, ſparſis in Apoſtolos Hieroſolymis congregatos.* HVIVS INTERITVM, *carnis omnimodam deletionem.* SECESSVM, *ſeparationem ab anima, ad tempus.* IN VASA, *ſicut olim ſuperſtites è rogo cineres in vrnam ſeorſim miſſi ſeruabantur.* MATRICEM, *virginem.* ADAM, *omnis homo, ſumpto capite generis humani, pro omnibus membris.* ECCE ADAM. *Gen.* 3. 22. Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum. 70: in cognoſcendo bonum & malum. *Aug. lib.* 11. *de Gen. ad litt. cap.* 39. S. Aug.
Non aliter intelligendum eſt quod, ait, vnus ex nobis, niſi propter Trinitatem numerus pluralis accipiatur: *addam ego vnum hic intelligi filium, cui in judicio, non inſultando, ſed gratulando ſimilem Adam, omnemque Beatum, conformatum corpori claritatis eius faciens, dicet, ecce Adam, &c.* ſicut dictum erat faciamus hominem; ſicut etiam Dominus de ſe, & de Patre: veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus. Replicatum eſt igitur in caput ſuperbi, quo exitu concupiuerit, quod à ſerpente ſuggeſtum eſt: eritis ſicut dij. Ecce, inquit, Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis. Verba enim ſunt hæc Dei, non tam huic inſultantis, quàm cæteros, ne ita ſuperbiant,

biant, deterrentis, propter quos iſta conſcripta ſunt, factus eſt tanquam vnus, &c. quid aliud intelligendum, niſi exemplum timoris incutiendi eſſe propoſitum, quod non ſolum non fuerit factus, qualis fieri voluit, ſed nec illud quod factus fuerat, conſeruauit. *Et lib. 2. de Gen. cont. Manich. cap. 21. & 22.*
S. Aug. Cùm contra præceptum, non imitatione legitima, ſed illicitâ ſuperbiâ Deus eſſe appetit homo, vſque ad belluarum mortalitatem deiectus eſt, &c. Ecce Adam, &c. dupliciter intelligi poteſt, vel vnus ex nobis, quaſi & ipſe Deus, quod pertinet ad inſultationem, ſicut dicitur, vnus ex Senatoribus, vtique Senator: aut certè, quia & ipſe Deus eſſet, quamuis Creatoris ſui beneficio, non naturâ, ſi ſub eius A poteſtate manere voluiſſet, &c. ſed ad quam rem factus eſt tanquam vnus ex nobis? ad ſcientiam ſcilicet dignoſcendi boni & mali; vt iſte per experimentum diſceret, dum ſentit malum, quod Deus per ſapientiam nouit: & poteſtatem illam omnipotentis, quam pati noluit beatus atque conſentiens, pœnâ ſuâ diſcat eſſe ineuitabilem. VERE TVNC, *cum & ſerpens falsè promitteret, fore Deo omniſcio & immortali ſimilem, ſi fructum vetitum ederet: & ironicè Deus diceret, ecce Adam, &c.* COMPOS BONI. *Fruens bono quod præripere voluerat, ſcientia ſcilicet, de qua Ioannes:* ſcimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. ET MALI, *mortis ſcilicet victor, abſorpta à vita immortali.*

17. *Mors in Reſurrectione vincetur, juxta Prophetam Creatoris. 5. cont. Marc. cap. 10. in f.*

SI [a] *tunc fiet verbum, quod ſcriptum eſt* apud Creatorem, *Vbi eſt, mors, victoria tua, vel contentio tua? Vbi eſt, mors, aculeus tuus?* Verbum autem hoc Creatoris eſt, per Prophetam. Eius erit & res, id eſt regnum, cuius & verbum fiet in regno. Nec alij [b] *Deo gratias* dicit, *quod nobis victoriam*, vtique de morte, referre præſtiterit; quàm illi à quo verbum inſultatorium de morte & triumphatorium accepit.

a 1. Cor. 15. 55. Oseæ. 13. 14.
b 1. Cor. 15. 57.

18. *Mortalitas hominum neceſſaria exonerandæ terræ. De Ani. cap. 30. in m. V. Verbum. Metempſychoſis. 1.*

MORS. 17. SCHOL.

TVNC FIET. *1. Cor. 15. 55.* Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem; tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? *Syr. vbi eſt aculeus tuus, ô mors? & vbi eſt victoria tua inferne?* ſtimulus autem mortis peccatum eſt: virtus verò *Syr. & vis peccati* peccati lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. APVD CREATOREM, *Authorem veteris Teſtamenti Oſea. 13. 14. vulgata:* de manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne. 70. *verò*, de manu inferni liberabo, & de morte redimam illos. Vbi eſt cauſa tua mors? vbi eſt aculeus tuus inferne? *Aug. in Pſal. 64. in verſum primum. Te decet,*
S. Aug. *&c.* Ibi erimus toti, id eſt integri, in reſurrectione juſtorum; ibi reddetur votum totum noſtrum, TERTVLL. *vocat reſurrectionem, ſæculi votum* Non ſola anima, ſed etiam ipſa caro jam non corruptibilis, quia jam in Babylonia, ſed etiam in corpus cœleſte immutatum. Qualis mutatio promittitur? omnes enim reſurgemus, ait Apoſtolus. 1. Cor. 15. ſed non omnes immutabimur, &c. & mortui reſurgent incorrupti, id eſt integri, & nos immutabimur. Qualis autem erit illa immutatio? ſequitur, & dicit: oportet enim corruptibile hoc, &c. tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: abſorpta eſt mors, &c. vbi eſt mors aculeus tuus? modo enim inchoatis in nobis primitiis mentis, vnde deſideramus Ieruſalem, multa ex C carne corruptibili contendunt aduersùm nos, *videns & reſpondet Tertulliano legenti, vbi eſt contentio tua?* quæ non contendent, cum fuerit mors abſorpta à victoria. Vincet pax, & finietur bellum. Quando autem vincet pax, vincet & illa ciuitas quæ dicitur viſio pacis. Nulla ergo erit à morte contentio. Modò cum morte quanta contendimus? inde enim ſunt delectationes carnales, quæ nobis etiam illicitè multa ſuggerunt, quibus non conſentimus, ſed tamen non conſentiendo, contendimus. Primò ergo concupiſcentia carnis, ſequentes duxit nos: poſtea renitentes traxit nos; deinde, acceptâ gratiâ cœpit A nos nec ducere, nec trahere, ſed adhuc contendere nobiſcum; poſt contentionem, erit & victoria. Modò te etſi oppugnat, non expugnet: poſtea cum abſorpta fuerit mors in victoria, & pugnare ceſſabit. Quid dictũ eſt? nouiſſima inimica deſtruetur mors. Reddam votum meum. Quod votum? quaſi holocauſtum. Holocauſtum enim tunc dicitur quando totum ignis abſumit, &c. arripiat ergo nos ignis, ignis diuinus in Ieruſalem. Incipiamus ardere charitate, donec totum mortale conſumatur, & quod contra nos fuerit eat in ſacrificium Domino. ACVLEVS. *Aug. lib. 83. qq. q. 70. vbi hunc locum Pauli tractat,* S. Aug. *ſic habet ſub finem:* aculeus mortis peccatum eſt, quia peccato facta eſt delectatio quæ jam poſſit reſiſtere bonæ voluntati, & cum dolore cohiberi. Quam delectationem, quia in defectu eſt animæ deterioris effectæ, jure mortem vocamus. *Alibi ad literam refert ad mortem corporis, cuius ſtimulus peccatum fuit, ſine quo mors hominem non læſiſſet, imò nec omnino fuiſſet; ſicut & ex Paulo, ſine lege peccatum non erat; lignum ſcientiæ edere malum non erat, niſi quia vetitum.)* Virtus autem peccati lex eſt; quia multò ſceleratius & flagitioſius, quæ lex prohibet, committuntur, quàm ſi nulla lege prohiberentur. (*Hic agit de rebus, & peccatis, ex natura & genere ſuo malis, quæ per prohibitionem aggrauantur)* tunc itaque abſorpta erit mors in victoriam, cùm per ſanctificationẽ in omni parte hominis perfectam, delectatione ſpiritalium, delectatio carnalis obruetur. EIVS ERIT REGNVM, *de quo paulo ante dixerat Tertull. Iuxta Paulum. 1. Cor. 15.* Caro & ſanguis (*corruptibiles ſcilicet*) regnum Dei non conſequentur. CVIVS ET VERBVM. *Per Oſeam ſupra relatum.* NEC ALIJ DEO. *Nec, inquit, æquum eſt alteri Deo quàm Creatori, vtriuſque teſtamenti Authori, cum Paulo referre gratias de victoria per Chriſtum, quàm ei, qui verbo inſultauit in mortem triumphatam, dicens, vbi eſt mors victoria &c? Cum ergo Paulus in noua lege referat teſtimonia veteris, contra Marcionem rectè concludit, Deum Creatorem vnum eundemque, eſſe Deum vtriuſque legis Authorem.*

MOTVS.

Motus, contra Hermogenem non eſt quid ſubſtantiale, ſed accidens & actus ſubſtantiæ animatæ vel inanimæ. cont. Hermog. cap. 36. à p.

CORporale materiæ vult eſſe, de quo corpora edantur: incorporale verò, inconditum motum eius. Si enim, ait, corpus tantummodo eſſet, nihil ei incorporale appareret, id eſt motus. Si verò in totum incorporalis fuiſſet, nullum corpus ex ea fieret. Quantò hæc rectior ratio! niſi quòd, ſi tam rectas lineas ducis Hermogenes, quàm ratio iſta, pictor te bardior non eſt. Quis enim tibi concedit motum in ſecundam partem ſubſtantiæ deputare? cùm ſubſtantiua res non ſit, quia nec corporalis; ſed accidens, ſi fortè, ſubſtantiæ & corpori, vt actus, & pulſus, vt lapſus, vt caſus, ita & motus. Nam ſiue à ſemetipſo quid mouetur, actus eius eſt motus, certè pars ſubſtantiæ non eſt, ſicut tu motum ſubſtantiam facis materiæ incorporalem. Omnia denique mouentur, aut à ſemetipſis, vt animalia; aut ab aliis, vt inanimalia: tamen nec hominem, nec lapidem & corporalem & incorporalem dicemus, quia & corpus habeat, & motum; ſed vnam omnibus formam ſolius corporalitatis, quæ ſubſtantiæ res eſt: ſi qua incorporalia eis adſunt, aut actus, aut paſſiones, aut officia, aut libidines eorum, non portiones deputamus. Quò ergo facit, portionem materiæ in motum diſponere, qui non ad ſubſtantiam pertinet, ſed ad ſubſtantiæ habitum? Quid enim ſi immobilem placuiſſet tibi inducere materiam, numquid immobilitas ſecunda pars formæ videretur? Sic itaque nec motus.

MOTVS. SCHOL.

A CORPORALE MATERIÆ. *Agit hic contra Hermogenem fingentem in materia aliquid eſſe corporale, vnde educuntur res corporeæ; aliud incorporale, qualis eſt motus eius inconcinnus & confuſus de quo ſupra V. Materia.14.* NIHIL EI, *in ea.* IN TOTVM, *tota.* QVANTO RECTIOR. *Quaſi diceret, ô Hermogenes pictor egregie, non multò rectior eſt hac obliqua tua ratio, curuis tuis lineis & indirectis.* QVIS ENIM, &c. *Supponis, quod nemo tibi concedit, motum eſſe ſubſtantiam incorpoream, & gratis audes motum recenſere inter ſubſtantias incorporeas. Hoc eſt enim quod ait Tertullianus, Hermogenem,* motum in ſecundam partem ſubſtantiæ deputare; *quæ diuiditur in duas partes ſiue ſpecies, corpoream ſcilicet & incorpoream; cum tamen motus non ſit quid ſubſtantiale, nec proinde ſubſtantia corporalis, nec ſpiritalis, ſed merum accidens, adueniens ſubſtantiæ & rei corporeæ, qualia ſunt accidentia, lapſus, caſus, &c.* SIVE A SEMETIPSO, *quamuis res à ſemetipſa moueretur.* B SOLIVS CORPORALITATIS. *Intelligit formam corporis, qua in eſſe corporeo ſubſtantiali res conſtituitur.* SVBSTANTIÆ RES, *res eſt ſubſtantialis.* INCORPORALIA, *minus ſenſibilia & apparentia, & proinde Hermogenis ſenſu ſpiritalia vocitentur.* NON PORTIONES, *non ſunt partes ſubſtantiales, in quas res corporeæ, vt in membra diuidantur, ſed accidentia ſunt.* LIBIDINES, *inclinationes & pondera.* S. Aug. *Auguſt. in Pſal. 29. Enarratione prima ſub finem:* Pondera gemina ſunt. Pondus enim eſt impetus quidam cuiuſque rei velut conantis ad locum ſuum. Hoc eſt pondus, fers lapidem manu, pateris pondus, premit manũ tuam quia locum ſuum quærit. Et vis videre quid quærat? ſubtrahe manum, & venit ad terram, quieſcit in terra, peruenit quò tendebat, inuenit locum ſuum. Pondus ergo illud, motus erat quaſi ſpontaneus, ſine anima, ſine ſenſu. Sunt aliqua quæ ſurſum verſus petunt locum &c. quomodo aqua ſuper oleum miſſa, pondere ſuo ad ima locum ſuum quærit; ſic oleum ſubter aquam fuſum, (*vaſe dirupto*) pondere ſuo ad ſumma locum ſuum quærit. Si ergo ita eſt, fratres, quò tendit ignis & aqua? ignis ſurſum fertur, locum ſuum quærit, & aqua locum ſuum quærit pondere ſuo. Lapis ima petit, & lignum, & columnæ, & terra, vnde ædificantur iſtæ domus, &c. & niſi ſit quod ſuſtineat, totum cadit, quia totum ad terram vergit. rebus ergo ad ima tendentibus, in imo ponitur fundamentum. Eccleſia verò Dei in imo poſita tendit in Cœlum. fundamentum ergo noſtrum ibi poſitum eſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſedens ad dexteram Patris. QVO ERGO FACIT. *vt quid ergo Hermogenes fingis motum partem eſſe materiæ?* HABITVM, *facultatem, proprietatem, accidens. Auguſt. to. 1. de decem cathegoriis cap. 21.* motus tres ſpecies habet, id eſt incrementum, imminutionem, commutationem qualitatis ſiue loci. *Vide plura ibid. & concludit:* Ipſa quoque commutatio, ſiue qualitatis, ſiue loci, licet non ex eodem ſpecierum numero, tamen habet quod ſibi contrarium videatur. Nam commutatio qualitatis eſt, cum ex albo fit aliquid nigrum, vel album de nigro, quæ ſibi manifeſtè contraria ſunt. Loci quoque commutatio (*ſiue motus localis*) quam tranſgreſſionem diximus, ſuperiorum, & inferiorum contrarietatem patitur. SECVNDA PARS *aliud membrum finxiſſes, in quam ipſa diuideretur.* SIC NEQVE &c. *Si igitur immobilitas tunc non eſſet pars & ſpecies ſubſtantiæ, ſic nec motus, erit eius ſpecies.* S. Aug.

MVLIER.

1. *Mulier nomen generale, virginem etiam complectens in Eua & B. Virgine. De Vel. Virg. cap. 5. & 6. per totum.*

QVoniam ita mulieris nomen vſurpant, vt non putent competere illud niſi ei ſoli quæ virum paſſa ſit; probari à nobis oportet, proprietatem eius vocabuli, ad ſexum ipſum, non ad gradum ſexus pertinere, quo communiter etiam virgines cenſeantur. Cum hoc genus ſecundi hominis à Deo factum eſt, in adiutorium hominis, femina illa, ſtatim mulier eſt cognominata, adhuc felix, adhuc digna paradiſo, adhuc virgo. [a] *Vocabitur*, inquit,

a Gen. 2. 23.

mulier. Habes itaque nomen, non dico jam virgini commune, ſed proprium. quod à prin-
cipio virgo ſortita eſt. Sed ingenioſè quidam de futuro volunt dictum, *Vocabitur mulier:*
quaſi quæ hoc futura eſſet, cum virginitatem reſignaſſet: quoniam & adiecit, [b] *Propterea* b Gen. 2.
relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur mulieri ſuæ, & erunt duo in carne vna. 24.
Oſtendant igitur primò vbi ſit ſubtilitas iſta, ſi de futuro mulier cognominata eſt, quod
interea vocabulum acceperit? Non poteſt enim ſine vocabulo præſentis qualitatis ſuæ
fuiſſe. Ceterùm quale eſt, vt quæ in futurum vocaretur nomine deſignato, in præſenti ni-
hil cognominaretur? Omnibus animalibus Adam nomina impoſuit, & nemini ex futura Gen.2.20
conditione, ſed ex præſenti inſtitutione, cui conditio quæcunque ſeruiret, hoc appellata,
quod à primordio voluit. quid ergo tunc vocabatur? Atquin quotienſcunque in ſcriptura
nominatur, mulier appellatur, antequam nupta, & nunquã virgo cum virgo. Hoc nomen
tum vnum illi fuit; & quando nihil prophetico modo dictum eſt. Nam cum ſcriptura refert Gen. 2.
fuiſſe nudos, Adam & mulierem eius, nec hoc de futuro ſapit, quaſi mulierem dixerit eius in 25.
præſagio vxoris, ſed quoniam & innupta illius mulier, vt de ſubſtantia ipſius; [c] *Hoc*, inquit, c Gen. 23.
os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea vocabitur mulier. Hinc ergo tacitâ conſcientiâ naturæ
ipſa diuinitas animæ in vſum ſermonis eduxit neſcientibus hominibus (ſicut & alia multa,
quæ ex ſcriptura fieri & dici ſolere alibi poterimus oſtendere) vti mulieres, noſtras dica-
mus vxores. Quanquam & impropriè quædam loquamur. nam & Græci qui magis voca-
bulo mulieris, in vxore vtuntur, alia habent propria vocabula vxoris. Sed malo hunc vſum
ad ſcripturæ teſtimonium deputare. Vbi enim duo in vnam carnem efficiuntur per matri- Ibid.
monij nexum, caro ex carne, & os ex oſſibus, vocatur ſecundum originem mulier eius,
ex cuius ſubſtantia incipit cenſeri facta vxor. Ita mulier non naturâ nomen eſt vxoris, ſed
vxor, conditione, nomen eſt mulieris. Denique mulier, & non vxor, dici poteſt, non mu-
lier autem vxor dici non poteſt, quia nec eſſe. Conſtituto igitur nomine nouæ fœminæ,
quod eſt mulier, & explicito quod prius fuit, id eſt nomine aſſignato, conuertit jam ad pro-
pheticam rationem, vti diceret, [d] *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem.* Adeo ſepa- d Gen. 2.
ratum eſt nomen à prophetia, quantum & ab ipſa perſona, vt non vtique de ipſa Eua di- 24.
xerit, ſed in illas fœminas futuras, quas in matrice generis fœminini nominarit. Alioqui
non Adam relicturus erat patrem & matrem quos non habebat, propter Euam. Ergo non
ad Euam pertinet, quia nec ad Adam, quod propheticè dictum eſt. De maritorum enim
conditione prædictum, qui ob mulierem parentes ſuos erant relicturi, quod in Euam ca-
dere non potuit, quia nec in Adam. Si ita res eſt, apparet non propter futurum, mulierem
cognominatam, ad quam futurum non pertinebat. Eò accedit, quod ipſe rationem eius
nominis edidit. Cum enim dixiſſet, [e] *Vocabitur mulier*, addidit, *Quoniam ex viro ſuo ſumpta* e Ibid. 23.
eſt, & ipſo adhuc virgine. Sed dicemus & de viri nomine ſuo loco. Nemo itaque nomen ad
prophetiam interpretetur, quod ex alia ſignificatione deductum eſt: præſertim cum ap-
pareat, vbi de futuro nomen acceperit, illic ſcilicet, vbi Eua cognominatur, perſonali jam
vocabulo, quia naturale præceſſerat. Si enim Eua mater viuentium eſt, ecce ex futuro co-
gnominatur, ecce vxor & non virgo prænunciatur. hoc erit vocabulum nupturæ Ex
nupta enim mater. Ita hic quoque oſtenditur non de futuro mulierem tunc nominatam,
quæ poſtmodum acceptura erat futuræ conditionis ſuæ nomen. Reſponſum ſatis eſt ad
hanc partem Videamus nunc ſi & Apoſtolus formam vocabuli iſtius ſecundum Geneſim Cap. VI.
obſeruet, ſexui deputans illud, ſic mulierem vocans virginem Mariam, quemadmodum
& Geneſis Euam. Scribens enim ad Galatas, [f] *Miſit*, inquit, *Deus filium ſuum factum ex* f Gal. 4. 4.
muliere. quam vtique virginem conſtat fuiſſe, licet Hebion reſiſtat. agnoſco & Angelum
Gabrielem ad virginem miſſum Sed cum [g] *benedicit illam, inter mulieres*, non inter virgines g Luc. 1.
deputat: Benedicta tu inter mulieres. ſciebat & angelus mulierem, etiam virginem, dici. 28
Sed & ad hæc duo ingenioſè quidam reſpondiſſe ſibi viſus eſt, Quoniam quidem deſpon-
ſata eſt Maria, idcirco & ab angelo & ab Apoſtolo mulierem pronuntiatam. deſponſata
enim, quodammodo nupta Tamen inter quodammodo, & verum, ſatis intereſt dumta-
xat hoc in loco. Nam alibi ita ſanè habendum eſt. Nunc verò non quaſi jam nuptam mu-
lierem Mariam pronuntiauerunt, ſed quaſi nihilominus feminam, etiamſi non ſponſam,
quaſi hoc à primordio dictam. Illud enim præiudicet neceſſe eſt, à quo forma deſcendit.
Ceterùm quod pertineat ad hoc capitulum, ſi hîc deſponſatæ adæquatur, vt ideo mulier
dicta ſit Maria, non qua femina, ſed qua marita, jam ergo Chriſtus non ex virgine natus
eſt, quia ex deſponſata, quæ virgo eſſe deſierit hoc nomine. Quod ſi ex virgine natus eſt,
licet ex deſponſata, tamen integra, agnoſce mulierem etiam virginem, etiam integram
dici. Hîc certè nihil propheticè dictum videri poteſt, vt futuram mulierem, id eſt, nup-
tam Apoſtolus nominarit, dicendo, [h] *factum ex muliere.* Non enim poterat poſteriorem h Gal. 4.
mulierem nominare, de qua Chriſtus naſci non habebat, id eſt, virum paſſam: ſed illa quæ 4.
erat præſens, quæ erat virgo, & mulier vocabatur per vocabuli huius proprietatem, ſe-
cundùm primordij formam, virgini, & ita vniuerſo mulierum generi defenſam.

MVLIER. 1. SCHOL.

NOMEN VSVRPANT. *Communiter authores, ſoli* A *nuptæ, non autem Virgini, nomen mulieris applicant.* GRADVM SEXVS, *nuptam vel viduam.* CENSEANTVR, *computentur, includantur.* SECVNDI HOMINIS, *quia Eua poſt Adamum, ex Adami coſta à Deo facta.* ADHVC FOELIX, *quia in ſtatu innocentiæ.* VOCABITVR. *Gen. 2. 23.* dixitque Adam; hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* vocabitur Viriſſa. 70. *& Chald.* Hæc vocabitur mulier. INGENIOSE. *Ironicè dictum.* RESIGNASSET, *à viro cognita ſoluiſſet ſigillum virgineum.* QVOD INTEREA, *donec eiecta paradiſo virum cognoſceret, quomodo vocata eſt, dum qualitatem gereret virginis? quæ* B *cauſa, vt futura tantum vxor, jam tamen nomen haberet mulieris, & in præſenti dum virgo eſſet nullum haberet nomen, cum Adam ſtatim nomen dederit animalibus?* CVI CONDITIO, *nomini ſcilicet, qualitas, & proprietas cuiuſque animalis reſponderet.* ATQVIN, *atqui* QVOTIENSCVMQVE, *quotieſcumque ſcilicet vt ſubiicit;* antequam nupta *eſſet, & Virgo cum eſſet, numquam virgo appellata eſt, ſed ſemper mulier.* ET QVANDO, *& maximè, cum nil propheticè ſcriptura dixit, ſimpliciter mulier eſt appellata: vt cum Gen. 2. 25.* Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet & vxor eius: *ita & Hebr. & Chald. 70. verò:* & erant ambo nudi Adam & mulier eius, & non confundebantur. SAPIT, *ſapienter non intelligitur de futuro.* QVASI MVLIEREM, C *quaſi verò propheticè tum ſcriptura diceret futuram vxorem.* SED QVONIAM, *ideo dicta eſt mulier eius, quanquam adhuc virgo, quia de eius coſta educta, in bonis & ſubſtantia eius & poſſeßione eius, & mulier eius cenſenda erat. Ideo dixit;* hoc nunc os, &c. HINC ERGO, &c. *id eſt deinceps factum eſt, natura duce, vt animæ ad imaginem Dei factæ dignitas, & placitum, in vſum hominum induxerit, vt nomen mulieris propriè tantum de nupta diceretur, quæ tamen vox naturalis non eſt, ſed impropria; cùm Adam omnibus ſapientior, ei connaturale nomen magis impoſuerit, & Euam adhuc virginem, mulierem nominauerit.* NAM ET GRÆCI, *id eſt ipſi etiam Græci, quamuis habeant propria vocabula, quæ ſignificent vxores; qualia ſunt,* γαμετὴ, σύγγαμος, D ἄλοχος, &c. *Nec mirum ergo, ſi Latini impropriè vtantur hoc nomine, cum etiam Græci cum hac improprietate vſurpent, vxores ſuas vocando mulieres.* SED MALO, &c. *Nunc, inquit, & hunc vſum, quo nuptas, dicimus* mulieres, *non tam ex libito hominum fluxiſſe dico, quàm ex ipſo modo loquendi ſcripturæ.* VBI ENIM, &c. *nam cum in Geneſi ſit ſermo de primo matrimonio, & dicitur:* & erunt duo in carne vna, hoc nunc os ex oſſibus meis, SECVNDVM ORIGINEM. *Iuxta primum nomen quod accepit ab Adam virgo Eua, cum dicta eſt mulier, accepit idem nomen juxta 70. cum vxor dicitur, & de ſubſtantia coſtæ facta eſt ei vxor.* ITA MVLIER, *ſic ſit vt hoc nomen* mulier *non ſit primum, na-* E *turale, originale, nomen vxoris; ſed dum condita, & facta eſt vxor, vel ob conditionem nuptialem, retinuerit in ſcriptura nomen generale mulieris.* DENIQVE MVLIER. *Tandem quia hoc nomen genericum eſt, etiam virgo innupta, dici poteſt mulier.* NON MVLIER, &c. *id eſt quæ non eſt ſexus muliebris, non poteſt vocari vxor. Sicut enim poteſt eſſe animal, licet non ſit homo; ſic poteſt eſſe mulier licet non ſit vxor & nupta. Et ſicut dici non poteſt homo, niſi ſit animal; ſic nec appellari poteſt vxor niſi ſit fœminini generis, & mulier.* CONSTITVTO IGITVR. *Sequentia vide jam expoſita V. matrimonium. 1.* SI ITA RES EST, &c. *Sic quod dictum eſt de relinquendo patre & matre propter vxorem, intelligi non poteſt de primis parentibus, qui patrem & matrem non habebant; manifeſtum eſt, neque nomen mulieris, primò datum Euæ ob futurum matrimonium, quod volebant aduerſarij.* EO ACCEDIT. *Confirmatur inde amplius, nomen mulieris non impoſitum ob futuras nuptias, quia ſtatim Adam & ipſe tum virgo rationem reddidit, quod hæc mulier de viro ſumpta eſſet.* VBI DE FVTVRO, *patet quando prima fœmina nomen ſumpſerit à futuro negotio matrimonij; cum enim hæc perſona proprio nomine & non generali vocata eſt Eua, (cum jam naturale, hoc eſt originis nomen accepiſſet, dicta mulier quod eſſet ſumpta de viro.) Eua igitur de futuro dicta, quia à viro cognoſcenda, futura erat mater viuentium, & prolem nupta jam mater ſuſceptura.* DE FVTVRO MVLIEREM, *tunc quoque, & non prius mulier de futuro potuit nominari quæ con*ditionis *nupta ſcilicet, nomen acceptura erat.*

VIDEAMVS NVNC. *Non ſufficit probaſſe ex veteri Teſtamento, mulieris nomen commune eſſe, tam virgini quam nuptæ; ſed & confirmat authoritate* Pauli *& Lucæ.* SEXVI DEPVTANS, *applicans in genere toti ſexui fœminino. Aug. & Geneſim & Paulum jungit, eodem ſenſu quo Tertull. ſer. 63. de Ver. Domini ſec. Ioannem:* oſtendat nobis S. Apoſtolus, quomodo natiuitatem filij patèr operatus ſit. Gal. 4. Cùm autem venit, inquit, plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, in terris natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret. Audiſtis, & quia plenum & apertum eſt, intellexiſtis. Ecce pater fecit filium naſci de virgine. Cùm enim veniſſet plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, vtique pater Chriſtum. Quomodo eum miſit? factum ex muliere, factum ſub lege. Fecit eum ergo pater ex virgine, ſub lege. An fortè hoc mouet, quia de virgine dixi, & Paulus dicit ex muliere? non moueat, non immoremur. Neque enim rudibus loquor. Vtrumq; ſcriptura dicit, & ex virgine, & ex muliere. Ex virgine quomodo? Eſa. 7. Ecce Virgo in vtero accipiet, & pariet filium. Ex muliere autem, ſicut audiſtis. non eſt contrarium. proprietas enim locutionis hebrææ, mulieres, non corruptas virginitate, ſed & fœminas appellat. Habes euidentem ſcripturam Geneſeos, quando ipſa primò facta eſt Eua, formauit eam in mulierem. Dicit enim alio loco ſcriptura num. 31. jubere Deum, ſeparare mulieres, quæ non cognouerunt cubile viri. LICET HEBION. *Aug. lib. de Hæreſibus, hæreſi 10.* Hebionei Chriſtum tantummodo hominem dicunt. *Mariam item non virginem aſſerunt. Tertull. de* Præſcr. *cap. 48. vbi de Cerintho, cuius ſucceſſorem dicit Hebionem, & prædeceſſorem Harpocratem; cuius fuit hæc ſententia:* Chriſtum non ex Virgine Maria natum, ſed ex ſemine Ioſeph, hominem tantummodo genitum. NON INTER VIRGINES, *non vocat eam virginem, ſed mulierem; quia multò adhuc doctior homine Angelus, ſciebat vſu ſcripturæ, etiam virginem mulierem appellari.* DVMTAXAT HOC LOCO, *vbi ſcilicet ſermo eſt de B. Maria, in qua multum differt nomen deſponſatæ, à nomine nuptæ. Nupta enim apud aliquos patres, ſtrictè illa dicitur, quæ matrimonium conſummauit, ſponſa verò, licet ratum ſit matrimonium, ſi non eſt conſummatum, nupta non dicitur. Paulus verò & Lucas, mulierem dicunt Mariam, non quaſi nuptam conſummato matrimonio, ſed tanquam fœminam. licet enim nunquam fuiſſet deſponſata, non minus appellaſſent mulierem, ſicut initio mundi Eua creata Virgo, vocata eſt mulier.* PRÆIVDICET. *Debet, inquit, nomen mulieris quaſi præiudicata authoritate præcedere alia nomina, illud quod primæ mulieri impoſitum eſt, & à qua velut forma & exemplari cætera dicuntur mulieres.* ADÆQVATVR, *comparatur Virgo Maria nuptæ, vt ideo mulier appelletur, non in quantum nomen eſt gene-*

C. VI.

S. Aug.

vale fœmina, ſed in quantum nupta fuit. Sequela eſt hæretica; ſequeretur enim, Chriſtum non ex virgine natum eſſe, quia natus eſt de nupta, nomine enim mulieris ſumpto vt volunt, pro corrupta, virgo deſierat eſſe, cum facta A *eſt mulier.* DEFENSAM. *aſſertam, adiudicatam, vt Euæ adhuc virgini: ſic ſecundum eius exemplum intellige omni mulierum generi nomen mulieris propriè attributum. Vide dicta nomen. 2.*

2. *Mulier, & virgo, quomodo apud Apoſtolum diſtinguantur; & dicatur mulier diuiſa. De Vel. virg. cap. 4. in m.*

[a] D*Iuiſa eſt*, inquit, *mulier* & virgo quare? *quoniam innupta*, id eſt virgo, *cogitat ea quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta, & corpore & ſpiritu. Nupta autem*, id eſt, non virgo, *cogitat quomodo placeat viro.* Hæc erit interpretatio diuiſionis illius, nullum habens locum in iſto capitulo, in quo neque de nuptiis, neque de animo & cogitatu mulieris & virginis, pronunciatum, ſed de capite velando. Cuius nullam volens eſſe diſcrepationem, Spiritus ſanctus vno nomine mulieris, etiam virginem intelligi voluit, quàm propriè non nominando, à muliere non ſeparauit, & non ſeparando, conjunxit ei, à qua non ſeparauit. a 1. Cor. 7. 34.

MVLIER. 2. SCHOL.

DIVISA EST. *Illud prima Cor. 7. 34. vbi Paulus apertè diſtinguit inter mulierem nuptam, & virginem fruſtra adſertur ab aduerſario Tertulliani; quia in hoc capite nullo modo agit de velandis mulieribus, de quo eſt quæſtio in hoc Tertulliani capitulo. Vnde conſulendus eſt Apoſtolus; quem pro ſe citat Tertullianus, dum indifferenter ſub nomine mulieris omnem ſexum fœmineum comprehendit, ſiue ſint virgines, ſiue nuptæ. Sic enim 1. Cor. 11. 3.* Volo vos ſcire quod omnis viri caput Chriſtus eſt: caput autem mulieris, vir: caput verò Chriſti Deus. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum. omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite deturpat caput ſuum, &c. *Vbi vides de omni penitus ſexu mulierum loqui. At 1. Cor. 7. non diuidit appellationem tantum, hinc virginem & innuptam, inde vxorem vocans, ſed & officia vtriuſque diuidit. Imo verò integram Deo vacare virginem ait, vxorem verò diuiſam ſolicitudine, partim mundi, partim Dei. Sic enim 1. Cor. 7. 32.* Volo vos ſine ſolicitudine eſſe. qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & Spiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo pla- B ceat viro. *Aug. to. 4. lib. de bono viduitatis cap. 19. (quem librum ſtulta cenſura perſtrinxit Eraſmus, cum Venerabilis Beda ſæpius, ſcribens in Epiſtolas Pauli, legitimum Auguſtini fœtum agnoſcat, & in hunc maximè locum.)* Aurem, inquit, inclinemus Apoſtolo; quæ innupta eſt, inquit, ſolicita eſt ea quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, ſolicita eſt quæ ſunt mundi; quomodo placeat viro: non ait, ſolicita eſt ea quæ ſunt mundi, vt ſancta non ſit; ſed certè minor eſt eâ coniugalis ſanctitas ex ea parte curarum, qua mundana cogitatur voluptas. quidquid itaque intentionis animi etiam his rebus impenderetur, quibus placendum eſſet viro, colligere quodam modo & redigere debet innupta Chriſtiana, in eam intentionem, qua C placendum eſt Domino: & videat cui placeat, quæ Domino placet: & vtique tantò eſt beatior, quantò plus placet ei; quantò autem magis cogitat ea quæ ſunt mundi, tantò minus placet. ANIMO ET COGITATV, *in quo de velo tantum mulierum agit, non verò de propoſito virginitatis, & cogitatione mundi, vel Dei.* CVIVS NVLLAM, &c. *ſupple capitis velandi, nullum diſcrimen poſuit Spiritus ſanctus loquens per Paulum, ſub mulieris nomine generali, tam de virgine quam de nupta.* QVAM PROPRIE, &c. *quam virginem, ſuo hoc proprio nomine, non diſtinxit à muliere.* S. Aug.

3. *Mulier quandoque grauida ſibi videtur, & non eſt. 3. cont. Marc. cap. 11. in m.*

MVliercułæ nonnunquam prægnantes ſibi videntur, aut ſanguinis tributo, aut aliqua valetudine inflatæ.

MVLIER. 3. SCHOL.

PRÆGNANTES, *grauidæ, & iam occupatæ in generando quod conceperunt.* SANGVINIS TRIBVTO, *ordinario ſanguinis menſtrui fluxu retento, quo alitur fœtus in verè prægnantibus. Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 28. vbi de Sara:* Illa etiam ſterilis, & cruore menſtruo iam deſtituta, propter quod iam parere non poſſet, etiam ſi ſterilis non fuiſſet. *Ariſtoteles vult hanc eſſe materiam generationis fœtus. Videndus lib. 7. de hiſt. Anim. c. 2. & Plin. lib. 7. cap. 15. Hinc conceptio Iſaac de Sara miraculoſa, quia teſte Moyſe,* Saræ deſierant fieri muliebria: *id eſt fluxus menſtrui.* VALETVDINE, D *infirmitate aliqua. Cæterùm, vt aliquid hinc morale eliciam: ſicut ex Patribus Græcis quædam aues oua de vento concipiunt, dicta Hyponemia, id eſt ſubuentanea: ſic multæ animæ ſibi videntur aliquando prægnantes, de Spiritu ſancto quaſi grauidæ, ſi fortè fluxum ſanguinis menſtrui, id eſt ordinarios lapſus peccati cohibeant; ſiue aliter amore proprio & vento ſuperbiæ inflatæ. Sed nihil ſolidæ virtutis excludunt. De quibus Propheta dixit;* Venerunt vſque ad partum, & non erat virtus pariendi. S. Aug.

4. *Mulieris grauidæ onera ſub judicij tempus. De Monog. cap. 16. in f.*

NOn recogitantes [a] *væ illud prægnantibus & lactantibus* multò grauius & amarius euenturum in concuſſione totius mundi, quàm euenit in vaſtatione vnius particulæ Iudææ. Satis opportunos nouiſſimis temporibus fructus iteratis matrimoniis colligant, vbera fluitantia & vteros nauſeantes, & infantes pipiantes. Parent Antichriſto in quæ libidinoſius ſæuiat. Adducet illis carnifices obſtetrices. a Luc. 21. 23.

MVLIER. 4. SCHOL.

SATIS OPORTVNOS, &c. *Ironicè.* NOVISSIMIS *ſub tempus judicij.* ITERATIS, *repetitis ſecundò vel tertiò nuptiis.* VBERA, &c. *Hi ſunt fructus & onera nuptarum valdè importuna Antichriſti tempore, cùm hic Herode longè crudelior in pueros. ſeipſos ſuo gemitu & clamore prodentes, ſit ſæuiturus:* PIPIANTES, *Iuxta Feſtum pipiatio clamor eſt plorantis. Tertull. contra Valent. c. 15. vbi de lachrymis Achamoth,* Cœleſtes imbres pipiauit Achamoth. CARNIFICES OBSTETRICES. *Crudeliores obſtetricibus Ægypti, quæ ſaltem mendacio officioſo maſculos Hebræorum contra Edictum Pharaonis conſeruarunt, dicentes,* Hebræas mulieres habere obſtetricandi facultatem: *de quibus Auguſtinus libro contra mendacium cap. 15. vbi & de Rahab mentita pro Exploratoribus:* S. Aug. Non eſt in eis remunerata fallacia, ſed beneuolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis. *Quod attinet ad tempus illud extremum. quo Chriſtus ipſe grauidis imprecatus eſt, ſic Aug. in Pſal. 95.* S. Aug. Quoniam venit iudicare terram, &c. væ tunc prægnantibus & mammantibus: audiſtis modò in Euangelio, Cauete quia neſcitis qua hora veniat: in figura dicta ſunt. *Tertullianus ad litteram ſumit, nec importunè ob onera grauia tam calamitoſo tempore & perſecutione tam crudeli.* Quæ ſunt prægnantes, & quæ ſunt lactantes? prægnantes animæ dicuntur, quæ habent ſpem in A ſæculo. Quæ autem adeptæ ſunt jam quod ſperabant, pro lactantibus ſunt poſitæ. verbi gratiâ, emere vult villam, prægnans eſt: nondum enim factum eſt, tumet vterus in ſpe. Emit, peperit. Adeò lactat quod emit. Væ prægnantibus & mammantibus, væ qui ſpem habent in ſæculo: væ qui hærent his rebus quas de ſæculo pepererunt. Quid ergo debet facere Chriſtianus? Vti mundo, non ſeruire mundo. Quid eſt hoc? habentes, tanquam non habentes. Sic dicit his, ſic hortatur, quos non vult inueniri à die illa tanquam prægnantes & mammantes, Sic eos hortatur 1. Cor. 7. de cætero, fratres, tempus breue eſt: reliquum eſt vt qui habent vxores, tanquam non habentes ſint, &c. & qui vtuntur hoc B mundo, tanquam non vtentes; præterit enim figura huius mundi: volo vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui enim ſine ſolicitudine eſt, ſecurus expectat quando veniat Dominus ipſius. Nam qualis amor eſt Chriſti, timere ne veniat? Fratres, non erubeſcimus? Amamus, & timemus ne veniat? Certè amamus, an peccata noſtra (*& res quibus hæremus ſæculo, & relinquere timemus*; plus amamus? Ergo ipſa oderimus peccata, & amemus eum qui venturus eſt ad punienda peccata. *Vide eundem in Pſal. 39. circa finem, vbi habet multa pulcherrima.*

5. *Mulieri multum debet homo, pro oneribus grauedinis, &c. De car. Chri. cap. 4. in p. V. Chriſti caro* 18.

6. *Mulier prægnans, ſæpe plures filios vtero continet, vna multorum parens. De Ani. cap. 6. in f.*

TAle aliquid opinor ei accidit, quum duo vnum corpora negauit, alienatus à proſpectu & recogitatu prægnantum, quæ non ſingula quotidie corpora, ſed & bina & terna in vnius vteri ambitu perferunt. Inuenitur etiam in jure ciuili Græca quædam, quinionem enixa filiorum, ſemel omnium mater, vnici fœtus parens multiplex, vnici vteri puerpera numeroſa, quæ tot ſtipata corporibus, pænè dixerim populo, ſextum ipſa corpus fuit. Vniuerſa conditio teſtabitur, corpora de corporibus proceſſura, jam illic eſſe vnde procedunt. ſecundum ſit neceſſe eſt, quod ex alio eſt. nihil porro ex alio eſt, niſi dum gignitur, duo ſunt.

MVLIER. 6. SCHOL.

TALE ALIQVID. *Loquitur hic de Chryſippo, de quo immediatè dixerat:* Sic Chryſippus ad Elleborum. *Qui cùm ſuaſmet ipſe ſententias non ſatis intelligeret, infirmitatem cerebri in cauſam adducebat. Vnde vt acriori ſenſu vigeret Elleboro ſe purgabat: hic ergo eum carpit, quod nec intelligeret quod dicebat,* duo ſimul corpora eſſe non poſſe, *non recogitans quid in prægnantibus quotidie accidat, quæ non vnum tantùm fœtum, ſed & interdum plures in vno vtero contineant,* IN IVRE CIVILI. *l. 3. ff. ſi pars hæred, petat. Sic Paulus Iuriſconſultus:* Traditum eſt & quatuor pariter puellas à matrefamilias natas eſſe. Aliqui tradidere non leues Authores quinquies quaternos enixam Peloponeſi, multas Ægypti vno vtero ſeptenos. *Caius item lib. 1. fideicommiſſ. l. 7. ff. de rebus dubiis.* Et noſtra quidem ætate Serapias Alexandrina mulier ad D. Hadrianum perducta eſt cum quinque liberis, quos vno fœtu nixa eſt. *Et hoc intelligit Tertullianus per Quinionem filiorum. Albertus Magnus narrat, mulierem Germanam ſingulis annis vno partu ſimilem quinionem peperiſſe vſque ad ſexaginta. Tatianus contra Græcos:* Quid ad me Periclymeni opus muliercula, quæ vno partu infantes triginta peperit, quod plerique miraculum putant? Cùm potiùs magnæ intemperantiæ fructus hîc exiſtimari deberet, & illa abominabilis videri, vtpote ſimilis Strophæ Romanæ, quæ itidem propter C euentum ſimilem, ſacrum quemdam cultum conſecuta fertur, *Guicciardinus in Belgia ſua, & Fulgoſius lib. 1. cap. 6. narrat ſub Henrico Imperatore, Margaritam Hollandiæ Comitiſſam 360. liberos viuos vno partu effudiſſe, Baptiſmo regeneratos. Nobilior certè anima fœcunda ſpiritualibus partubus, quàm tot mulier grauida fœtubus. Cui vtinam potenti Spiritus ſancti ſemine in terra, numeroſa virtutum proles adgeneretur, ſupra ſtellas cœli in gloria multiplici coronanda. Vt ſicut ex Trogo, ob fœcundum Nili potum, ſeptemplici gurgite in mare defluentis, Ægyptiæ mulieres interdum ſeptem concipiunt, & producunt: ſic ex ſeptemplici Spiritus dono, vniuerſitatem bonorum operum anima parturiat. Aug. de ſpiritali ſobole pulchrè in Pſ. 102.* Et iuſti- D tia eius ſuper filios filiorum, Retributionem dicit ſuper filios filiorum. S. Aug. Quàm multi ſunt ſerui Dei non habentes filios; quantò minùs filios filiorum? Sed filios noſtros, dicit opera noſtra, filios filiorum, mercedem operum noſtrorum. Iuſtitia eius ſuper filios filiorum. *Gratia autem ſuper filios; ſic & Paulus miſericordiam conſecutus vt eſſet fidelis, & coronam iuſtitiæ aſſecutus, quia Deus verax & fidelis, & iuſtus iudex.* Cuſtodientibus teſtamentum eius, & memoria retinentibus mandata eius, vt faciant ea: *ſic enim legit cum 70.* iuſtus, ad verbum, legem non tenet. Sed vide vt præcepta teneas. Sed quomodo teneas? non memoriâ, ſed vitâ. Quis tenet

omnia mandata Dei? &c. noli timere, non te onerat: in duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ, &c. Quancumque paginam interrogaueris, hoc tibi reſpondebit, quod tenes, tene: charitatem tene, finis præcepti eſt charitas. Noli cogitare de multitudine ramorum, radicem tene, & tota arbor in te eſt. *& fructus omnes. Sic & in Can. ones aſcendentes de lauacro Baptiſmi, & ſanguinis Chriſti poculo, omni Nilo fœcundiore*, omnes gemellis fœtibus, *hoc eſt dilectione Dei & proximi*, & ſterilis non eſt inter eas. *Vide rurſùm de filiis filiorum Aug. in Pſal.* 127. *circa finem, vbi habes pulcherrima.* STIPATA CORPORIBVS, *confertis coanguſtata fœtibus.* VNIVERSA CONDITIO, *omnia totius vniuerſi animalia, quorum è corporibus, ſicut ex mulieribus fœtus concluſi procedunt, vel* conditio, *id eſt omnis creatura,* S. Aug.

A *in iudicio, abſorpta hominum corpora, quæ in ſe continebat, euomet.* SECVNDVM SIT, *aliud ab eo, vnde exit.* NISI DVM GIGNITVR, *cenſetur enim infans in vtero idem eſſe cum matre, ob connexum nerui vmbilicaris.* DVO SVNT, *dum genitum corpus à genitrice procedit. Aduerte mentem Authoris eſſe, vt probet, iuxta errorem ſuum, animam eſſe corpoream, & contra Chryſippum agere, negantem duo corpora ſimul eſſe poſſe: & ipſe Tertullianus animam corpoream fingat, per totum corpus intimè effuſam. Contrà Chalcidius in Timæum Platonis:* Quia duplex eſſentia eſt, altera corporea, altera carens corpore, conſequenter docebimus, quòd ſit anima eſſentia carens corpore, quòd penetret atque viuificet, vt dulcedo, quæ peruadit melleum corpus, vt lux, quæ corpus aëreum penetrat.

7. *Mulier luxurioſa crudelis in ſuos fœtus, Dei judicio reuelabitur. De vel. virg. cap.* 14. *in m.*

SI intectum caput virginitati aſcribitur, ſi qua virgo exciderit de gratia virginitatis, ne prodatur, intecto permanet capite: & tunc jam alieno ambulat habitu, id eſt quem ſibi vindicat virginitas: permanet nihilominùs in habitu, vel tunc ſaltem alieno, ne ſcilicet mutatione prodatur. Conſciæ mulieritatis jam jndubitatæ, audent nudo capite ad Deum adire. Sed æmulator Deus & Dominus, qui dixit, [a] *Nihil occultum quod non reuelabitur*, pleraſque etiam in conſpectum deducit. Non enim confitebuntur, niſi ipſorum infantium ſuorum vagitibus proditæ. Quantum autem plures, non etiam de pluribus ſceleribus ſuſpectas habebis? Dicam, licet nolim, difficile mulier ſemel fit, quæ non timet fieri, quæque jam facta poteſt virginem mentiri ſub Deo. Quanta item circa vterum ſuum audebit, ne etiam mater detegatur? Scit Deus quot jam infantes & perfici & perduci ad partum integros duxerit, debellatos aliquandiu à matribus. Facillimè ſemper concipiunt, & feliciſſimè pariunt huiuſmodi virgines: & quidem ſimillimos patribus. Hæc admittit flagitia coacta & inuita virginitas. a Matth. 10. 26.

MVLIER. 7. SCHOL.

INTECTVM CAPVT, *non velatum, ſi nota eſt virginalis.* NE PRODATVR; *aſſumpto velo jam non virginem, ſed corruptam ſe probet; quòd ex Paulo mulier debeat eſſe velata.* PERMANET NIHILOMINVS. *Repetitio eſt prioris partis, nec ſapit Tertullianum, ex gloſſa fortè aliqua irrepſit in textum.* MVLIERITATIS. *alij, muliebritatis. Certæ, ſe rem muliebrem admiſiſſe, & corruptas eſſe.* INDVBITATÆ, *alij legunt* indubitatè, *audent*, &c. *Temerè templum ingrediuntur, orans ſine velo.* ÆMVLATOR, *zelator caſtitatis & veritatis.* IN CONSPECTVM. *manifeſtat & reuelat* MVLIER SEMEL, *vix vnâ tantummodo vice corrumpitur.* QVÆ NON TIMET. *pudore enim ſublato, & guſtatâ ſemel libidine ad relapſum reuoluitur. Alij legunt,* quæ timet fieri. *Et intelligunt de his quæ hoc tantùm timent & cauent, ne corrumpantur, fruſtrantes, & effundentes ſemen extra vas, de cætero omni ſpurcitie vacant.* QVÆQVE IAM FACTA, *ſupple mulier, per conſenſum & actum*

B *integræ corruptelæ* SVB DEO, *in Dei præſentia, in eius templo, orans ſine velo in habitu virginis, mentiens ſe virginem.* AVDEBIT, *attentabit, vt fœtum in vtero enecet, vel formari impediat.* DEBELLATOS. *Sic bellum contra innocentes gerunt. Sed, vt ait, id ſcit Deus, qui & in præſenti nunc, reuelat crimina, & in iudicio reuelabit. Aug. de Caſtitate coniugali ſer.* 3. *qui eſt* 244. *de temp.* Nulla mulier potationes ad abortum accipiat, nec filios aut conceptos, aut jam natos occidat, quia quæcunque fecerit hoc, ante Chriſti tribunal ſciat ſe illic eorum cauſam, quos occiderit S. Aug.
C eſſe daturam. FACILLIME, *quia vt ait Salomon,* aquæ furtiuæ dulciores ſunt, *& virgines, ex mera libidine, non ex aſſueto thoro faciliùs fœliciúſque concipiunt.* SIMILLIMOS PATRIBVS. *ob affectum imprimitur fœtui ſimilitudo patris.* COACTA, *plerumque à parentibus, qui filias nubere nolunt. Vide dicta fuſiùs tom.* 1. *parte* 2. *de coniugali debito, & actu.*

8. *Mulier Salomonem traxit ad idololatriam.* 5. *cont. Marc. cap.* 9. *circa f.*

[a] B*Enedictum nomen gloriæ eius, & replebitur vniuerſa terra gloria eius.* Contrà, Salomon (audeo dicere) etiam quam habuit in Deo gloriam, amiſit per mulierem in idololatriam vſque pertractus. a Pſal. 71. 19. 3. Reg. 11. 4.

MVLIER. 8. SCHOL.

BENEDICTVM NOMEN, *Pſalm.* 71. 19. Et benedictum nomen maieſtatis eius in æternum, & replebitur maieſtate eius omnis terra, fiat, fiat. *Tertull. ſecutus* 70. *Et quidem titulus Pſalmi habet:* In Salomonem. *vel apud* 70. Ipſi Salomoni. *Sed Tertull. non tam figuranti, quàm figurato conuenire probat. Pluſquàm inquam Salomoni Chriſto, quia Salomon per mulieres ad idololatriam impulſus eſt, vt jam alibi diximus. Aug. lib.* 17. *de Ciuit. c.* 8. hanc tam grandem

D promiſſionem qui putat in Salomone fuiſſe completam, multùm errat. Attendit enim quod dictum eſt. hic ædificabit mihi domum; quoniam Salomon templum illud nobile ſtruxit, & non attendit, *ſcriptum ſcilicet* 1. *Paral.* 17. fidelis erit domus eius & regnum eius vſq; in æternum coram me. Attendat ergo & aſpiciat Salomonis domum plenam mulieribus alienigenis colentibus Deos, falſos & ipſum ab eis Regem aliquado ſapientem in eandem S. Aug.

Digitized

idololatriam ſeductum atque deiectum, &c. Pſalmus etiam 71. titulo nominis eius inſcriptus eſt, in quo tam multa dicuntur, quæ omninò ei conuenire non poſſunt, Domino autem Chriſto aptiſſima

A perſpicuitate conueniunt, vt euidenter appareat, quòd in illo figura qualiſcunque adumbrata ſit, in iſto autem ipſa veritas præſentata. *De Salomone per* S. Aug. *mulieres ſeducto, vide Auguſtinum in titulum Pſal. 126.*

MVLIERVM ORNATVS.

1. Mulier cauſa ruinæ hominis non ornatum, ſed Euæ luctum, & habitum pœnitentiæ ſumere debet.
1. De cultu fœm. cap. 1. in p. ad m.

SI tanta in terris moraretur fides, quanta merces eius expectatur in cœlis, nulla omnino veſtium, Sorores dilectiſſimæ, ex quo Deum viuum cognouiſſet, & de ſua, id eſt, feminæ conditione didiciſſet, lætiorem habitum, ne dicam glorioſiorem appetiſſet, vt non magis in ſordibus ageret, & ſqualorem potius affectaret, ipſam ſe circumferens Euam lugentem & pœnitentem, quò plenius id quod de Eua trahit (ignominiam dico primi delicti, & inuidiam perditionis humanæ) omnis ſatisfactionis habitu expiaret. [a] *In doloribus & anxietatibus paries mulier, & ad virum tuum conuerſio tua, & ille dominabitur tui.* & Euam te eſſe neſcis? Viuit ſententia Dei ſuper ſexum iſtum in hoc ſeculo; viuat & reatus neceſſe eſt. Tu es diaboli janua, tu es arboris illius reſignatrix, tu es diuinæ legis prima deſertrix, tu es quæ eum perſuaſiſti quem diabolus aggredi non valuit. Tu imaginem Dei, hominem, tam facilè eliſiſti. Propter tuum meritum, id eſt mortem, etiam filius Dei mori habuit: & adornari tibi in mente eſt, ſuper pelliceas tuas tunicas?

a Gen. 3. 16.

MVLIERVM ORNATVS. 1. SCHOL.

MORARETVR. *Si qualis fuit in feruore naſcentis Eccleſiæ fides & caſtitas perſeueraret.* DE SVA, *ſuam.* IN SORDIBVS, *in habitu pœnitenti & ſqualide vitam duceret.* IPSAM SE *ſeipſam alteram Euam* LVGENTEM. *cuius & innocens partus Abel Cain, Hebraicè luctum ſonat.* QVO PLENIVS, &c. *Vt non tantùm corde contrita & pœnitens, illud dolore ſcinderet: ſed & veſtimenta externa diſſuta & ſordida geſtans, toto habitu Euæ luctuoſa & pœnitenti reſponderet.* IGNOMINIAM, &c. *Siue quòd delictum notam ignominiæ imprimat, ſiue quòd pudenda primò foliis tecta, tunicis pelliceis Deus obtexerit; ſiue tandem quòd hoc indumento veſtita, pecudis mores, peccando, ſe ex habitu induiſſe cognoſceret.* Homo enim cùm in honore eſſet, non intellexit, *ille ſcientiæ diuinæ appetitor,* comparatus eſt iumentis inſipientibus, &c. *& ad immortalitatem nata, pellem mortalem induit. Hinc illud Authoris ſub finem*, & adornari tibi in mente eſt, ſuper pelliceas tuas tunicas. *Non te pudet, vel cogitare de ornatu corporis, memor primam parentem pro omni veſte, poſt ficulnea folia, inducam pelle mortui animalis? vel ſuper propria tua pelle mortali, bombycinas & ſericas ſuperinduere?* Tunicas porrò in *plurali ponit. de more vtens Author, pro ſingulari, vel quòd & cauſa fuerit ſimilis tunicæ Adamo veſtiendæ. Quamquam Aug. ad literam has tunicas explicet lib. 11. de Gen. ad lit. c. 39.* Et fecit Dominus Deus Adæ & mulieri eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et hoc
S. Aug. ſignificationis gratiâ factum eſt: ſed tamen factum eſt: ſicut illa quæ ſignificationis gratiâ dicta ſunt, ſed tamen dicta ſunt: *tamen l. 2. de Gen. contra Manich. c. 21.* D *moraliter exponit.* Mors illa, quam omnes qui ex Adam nati ſumus, cœpimus debere naturæ, quam mina-
S. Aug. tus eſt Deus, cùm præceptum daret, ne arboris fructus ille ederetur: illa ergo mors in tunicis pelliceis figurata eſt. Ipſi enim ſibi fecerunt præcinctoria de foliis fici. & Deus fecit illis tunicas pelliceas: id eſt, ipſi appetiuerunt mentiendi libidinem, relictâ facie veritatis; & Deus corpora eorum in iſtam mortalitatem corporis mutauit, vbi latent corda mendacia, &c. tandiu autem in paradiſo fuerunt iſti, quamuis jam ſub ſententia damnantis Dei, donec ventum eſſet ad pelliceas tunicas, id eſt ad huius vitæ mortalitatem. Quo enim maiore indicio potuit ſignificari mors, quam ſen-

B timus in corpore, quàm pellibus quæ mortuis pecoribus detrahi ſolent? INVIDIAM PERDITIONIS, *ſiuè quòd* inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum; mors per feneſtras intrauit, *Euæ, inquam, oculos; vnde & ſubdit*, Tu es diaboli ianua; *ſiue quòd in ſe odium concitauerit, ob ruinam generis humani, ad quam Adamum impulit; quem etſi diabolus primum aggredi non eſt auſus, ob virilem conſtantiam, per mulierem à ſe deceptam, affectu propriæ carnis, per vxorem cepit.* IN DOLORIBVS, *Gen. 3. 16.* Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos: In dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. 70. *verò*, Multiplicans multiplicabo triſtitias tuas, & gemitum tuum: In triſtitiis paries & filios, & ad virum tuum conuerſio
C tua & ipſe tui dominabitur. *Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 37. ſecutus quoque* 70. Refertur hæc pœna ad S. Aug. proprietatem literæ: Niſi quia, id quod dictum eſt, & ad virum conuerſio tua, &c. videndum eſt quemadmodum propriè poſſit accipi. Neq; enim & ante peccatum, aliter factam fuiſſe decet credere mulierem, niſi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipſa ſeruiendo conuerteretur, ſed rectè accipi poteſt hanc ſeruitutem ſignificatam, quæ cuiuſdam conditionis eſt *ſeruilis* potiùs, quàm dilectionis: vt etiam ipſa talis ſeruitus, quâ homines hominibus poſteà eſſe ſerui cœperunt, de pœna peccati reperiatur exorta: dixit quidem Apoſtolus Gal. 5. per charitatem ſeruite inuicem: ſed nequaquam diceret, inuicem dominamini; poſſunt itaque coniuges per charitatem ſeruire inuicem, ſed mulierem non permittit Apoſtolus dominari in virum. 1. Tim. 2. hoc enim viro potiùs Dei ſententia detulit: & maritum habere dominum meruit mulieris non natura, *æqualis* ſed culpa. *à muliere enim initium peccati, quæ prima ſummi Domini iugum excuſſit*, quod tamen niſi ſeruetur, deprauabitur ampliùs natura, & augebitur culpa. *Vide morale huius loci apud Aug. to. 1. lib 2. de Gen. contra Manich. cap. 19. per totum.* EVAM TE. *mulierem eſſe ſimilem, hominis tentatricem, Euæ ſententiæ ſubiectam.* VIVIT, *viget adhuc.* REATVS, *obligatio* S. Aug. *ad pœnam & pœnitentiam reſtat, & perſtat, quia ſententia Dei iniuſta non eſt, vt nec irrita.* ARBORIS RESIGNATRIX, *violatrix & ſolutrix ſignaculi præcepti, quo velut clauſa erat arbor.* FILIVS DEI, &c. *Licèt*

Euæ

Eua prior peccauerit, non tamen ex ea peccatum originale & mors, ſed ex Aug. à morſu Adami in omnes trans A *vtraque fluxit, cuius debitum Chriſtus ſuâ morte ſoluere debuit, ſuppoſito decreto diuino.*

2. *Mulier ſine ſtola, proſtituta cenſetur. de Pall. cap. 4. à m.*

COnuerte & ad feminas, habes ſpectare quod Cæcina Seuerus grauiter Senatui impreſſit, *matronas ſine ſtola, in publico.* Denique Lentuli Auguris conſultis, quæ ita ſeſe exauctoraſſet, pro ſtupro erat pœna: quoniam quidem indices cuſtodeſque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, ſedulò quædam deſuefecerant. At nunc in ſemetipſas lenocinando, quò planius adeantur, & ſtolam, & ſupparum, & crepidulam, & caliendrum, ipſas quoque jam lecticas, & ſellas, queis in publico quoque domeſticè ac ſecretè habebantur, eierauere. Sed alius extinguit ſua lumina, alius non ſua accendit. Aſpice lupas popularium libidinum nundinas, ipſas quoque fictrices, & ſi præſtat oculos abducere ab eiuſmodi propudiis occiſæ in publico caſtitatis, aſpice tamen vel ſublimis, jam matronas videbis.

MVLIERVM ORNATVS, 2. SCHOL.

COnverte. *Oculos ſcilicet, & aduerte, quanta ſit facta mutatio modeſti cultus muliebris, in lubricum.* Habes spectare, *potes cernere idipſum, quod Cæcinna Seuerus graui oratione coram Senatu inculcauit, Matronam ſcilicet abſque ſtola corpus modeſtè contegente,* In pvblico, *pro publica, & proſtituta habendam eſſe.* Consvltis *reſponſis, oraculis.* Exavctorasset, *deieciſſet, depoſuiſſet de gradu. Miles exauctoratus dicebatur cum iniuria dimiſſus ab exercitu. Vox iuris ſignificans inſignia militaria detrahere, l. 4. §. non omnis. ff. de re militari. l. 29. ff. de liber. cauſ. Vlp. l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam.* Sed & ſi eum exauctorauerit, id eſt, inſignia militaria extraxerit, inter infames efficit. Pro stvpro æquali pœna digna ſancita eſt, huius auguris ſententiâ, mulier ſine ſtola, ac ſi ſtuprum commiſiſſet. Dignitatis, *caſtitatis matronalis.* Impedimenta. *Quia ſtola eſt habitus oblongus & modeſtus lenocinio factitando & libidinis commercio repugnans.* Sedvlò qvædam, &c. *aliquæ Matronæ libidinis exercenda ſtudio huiuſmodi veſtem tempore Lentuli Auguris abiecerant; & ab hoc vſu deſierant.* At nvnc, *tempore ſcilicet Tertull. mulieres ſeipſas proſtituendo, vt faciliùs ex veſte lubrica cognitæ ab hominibus adeantur, non ſolùm ſtolam, veſtem externam oblongam, ſed &* ſupparum, *id eſt, interiorem tunicam lineam (veſtimentum puellare lineum eſt Feſto.)* Crepidvlvm et Caliendrvm. *Vtrumque eſt capitis ornamentum. Crepidula autem ſiue crepidulum dictum quòd in motu capitis crepitum edat. Dicam ego crepidulam, quòd ſicut plantarum calces extremæ, crepidulâ tegebantur, cætero pede, penè nudo; ſic leniter crepidinem capitis crepidula obtegeret.* Caliendrum *Gallicè* perruque, *ornatus muliebris capitis. Et quidem Matronalis. &* Sellas, *geſtatorias* Domestice, *quaſi domi concluſæ, in publicum prodibant, inuiſæ & inacceſſæ,* Eieravere *penitus abiecerunt, & quaſi præſtito iuramento ſe his ampliùs non vſuras propoſuerunt.* Sed alivs, *Quid faciam ad hæc? aut quid dicam? niſi quòd Matrona ſplendorem veſtis modeſtæ, quâ velut indice lumine proprio dignoſcebatur, mutata in contrarium veſte, pudoris ſui lampadem extinguit.* Alivs *id eſt meretrix.* Non sva accendit, *dum etiam mutat veſtem & apparatum meretricium in Matronæ habitum, vt ſibi famam honeſtatis pariat.* Aspice lvpas, *publicas meretrices, quæ commercium agunt, & veluti nundinas exercent publicæ libidinis.* Fictrices, *quæ pingendis meretricum vultibus incumbunt. Alij legunt,* frictrices, *id eſt, oleo & vnguentis perfricantes, vel affricando libidinem irritantes.* Fictrices, *Salmaſius intellexit ſagas, & ſagaces excitatrices libidinum, quæ fingebant ex cera ſimulachra ad vſus magicos arti amatoriæ ſeruientes.* vel ſub limis, *limis oculis & quaſi per tranſennam, videbis eas iam in matronali habitu incedere.* Propvdiis, *propudioſis fœminis, ſiue, publicis meretricibus, quæ pudorem omnem & caſtitatem velut in publico immolarunt.* Vel svblimis, *id eſt, eminens & dedignabundus, & quaſi de ſublimi honeſtatis gradu deſpiciens.* Iam matronas, *propter habitum matronæ aſſumptum, ni perſonas noueris, honeſtas putabis. De lupis, vt breuiter aliquid dicam, vnde & dicta lupanaria, meretricum cellæ. A nutrice Romuli & Remi nomen accepere. Cùm enim iuxta Tyberim, ſtatim vt nati ſunt, expoſiti ſunt, à Fauſtulo armentorum Regiorum paſtore ad vxorem ſuam Accam Laurentiam nutriendi allati ſunt; quæ propter vulgatum corpus ſuum paſtoribus, ideò vocata Lupa propter libidinem. Vide Plutarchum in Romulo. Lactantium lib. 1. c. 20. de hac ſic Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 6.* Lupa illa fratrum duorum nutrix, &c. etſi non meretrix Lupa fuit illa, ſed beſtia; cùm fratribus portentum commune fuerit ambobus; frater tamen eius non habetur Deus. S. Aug.

De veſte matronali ſic idem Auguſtinus epiſt. 199. ad Ediciam. Eſt quidam pro modulo perſonæ habitus matronalis, à viduali veſte diſtinctus, qui poteſt fidelibus coniugatis, ſaluâ Religionis obſeruantiâ cõuenire. Hunc te maritus ſi deponere noluit, ne te velut viduam, illo viuente, iactares, puto quia non fuerat in hac re, uſque ad diſſenſionis ſcandalum perducendus, magis inobedientiæ malo, quàm vllius abſtinentiæ bono. Quid enim eſt abſurdius quàm mulierem de humili veſte viro ſuperbire. cui te potiùs expediret obtemperare candidis moribus, quàm in nigellis veſtibus repugnare? Quia etſi te indumentum Monachæ delectabat, etiam hoc gratiùs poſſet marito obſeruato exoratóque ſumi, quàm illo inconſulto contemptóque præſumi. Quòd ſi omninò non ſineret, quid tuo propoſito deperiret? abſit vt hinc diſpliceres Deo, quòd coniuge tuo nondum defuncto, non indueretis ſicut Anna, *vidua ſcilicet*, ſed ſicut Suſanna. S. Aug.

3. *Mulier præ cæteris ornamentis, coronam, etiam ex crinibus, vt ſummam laſciuiæ notam deuitet. De Cor. cap. 14. à p.*

POrro, & quod obnoxium eſt velamento, caput feminæ, hoc ipſo jam occupatum, non vàcat etiam obligamento. habet humilitatis ſuæ ſarcinam. Si [a] *nudo capite videri non debet propter angelos*, multò magis coronato; fortaſſe tunc illos coronato ſcandalizauerit. a 1. Cor. 11. 10.

Quid enim eſt in capite feminæ corona, quam formæ lena, quam ſumma laſciuiæ nota, 1. Tim. 2. 9. extrema negatio verecundiæ, conflatio illecebræ? Propterea nec ornabitur operoſius mulier ex Apoſtoli proſpectu, vt nec crinium artificio coronetur.

MVLIERVM ORNATVS. 3. SCHOL.

S. Aug. OBNOXIVM. *doctè, ob noxam enim, vt ex Aug. vidimus V. Mulierum ornatus 1. Mulier ſub poteſtate poſita quaſi ancilla. Vnde, & ſubiicit, velum eſſe mulieri*, humilitatis ſarcinam. *Vnde & Paulus 1. Cor.* 11. 10. debet mulier poteſtatem habere ſupra caput propter Angelos. *Syr. autem*, tenetur mulier vt poteſtas ſit, *id eſt velum nota poteſtatis viri in eam, cui ſubiicitur, vt caput velo*, ſuper caput ipſius propter Angelos. NON VACAT, *iam occupatum caput mulieris velo ſuo, non eſt liberum, locum non habet, vbi inſuper ponat coronæ obligamentum.* SCANDALIZAVERIT. *Et hic errorem inſinuat, de quo diximus in Alphabeto Errorum; quo credidit Angelos lapſos appetitu mulierum, quæ tunc fortè ad formam augendam, & libidinem acriùs concitandam, capita coronata habebant. Nihil minùs cogitauit Paulus; ſed iuxta D. Thomam hoc loco* duqliciter intelligi poteſt; vno modo de ipſis Angelis cœleſtibus, qui conuentus fidelium viſitare creduntur, præcipuè quando ſacra myſteria celebrantur, &c. alio modo poteſt intelligi, ſecundum quod Sacerdotes Angeli dicuntur, in quantum diuina populo annuntiant. Ideò debet mulier velamen ſemper habere in Eccleſia propter eorum reuerentiam, vt coram eis honeſtè ſe habeant, & propter eorum cau- A telam, & ex conſpectu mulierum non velatarum, ad concupiſcentiam prouocentur. *Auguſtinus tamen lib. 19. de Ciuit. vt notat etiam hic D. Thomas, monet dæmones allici quibuſdam ſenſibilibus rebus, non ſicut animalia cibis, ſed ſicut ſpiritus ſignis. Sicut ergo ſigno modeſtiæ & humilitatis inuitantur Angeli, ita ſignis ſuperbiæ & libidinis auertuntur: quibus accerſuntur ad tentandum dæmones.* MVLTO MAGIS, *ſupple videri non debeat.* FORMÆ LENA. *Quia corona lenocinium addit formæ, eam augendo.* SVMMA NOTA. *In ſummo capite quaſi venalis pudicitiæ ſignum.* OPEROSIVS, *impenſiori operâ & ſtudio ſuperſtructa corona capiti.* NEC CRINIVM. *in modum coronæ intextorum arte 1. Tim. 2.* 9. Similiter & mulieres in habitu ornato. *Syr. caſto veſtimento*, cum verecundia & ſobrietate, *Syr. & pu-* B *dicitiâ* ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſâ. *Syr. autem:* aut veſtibus elegantibus. *Aug. epiſt. 199. ad Ediciam.* S. Aug. Scriptum eſt quidem mulieres eſſe debere in habitu ornato: aurique circumpoſitio, & intortio crinium, & cætera huiuſmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram fermè, *alij legunt formæ*, adhiberi ſolent, meritò reprehenſa ſunt.

4. *Mulieres auro onuſtæ. Apol. cap. 6. circa m.*

NVnc in fœminis præ auro nullum leue eſt membrum; præ vino, nullum liberum eſt oſculum. *Habes jam expoſitum. V. Abſtinentia.*

5. *Mulieres vilibus addictæ, jam armillas & annulos latrinis inferunt. De Pall. cap. 4. circa f.*

LAtrinarum antiſtes ſericum ventilat, & immundiorem loco ceruicem, monilibus conſolatur, & armillis, quas ex virorum fortium donis, ipſæ quoque matronæ temerè vſurpaſſent, omnium pudendorum conſcias manus inſerit, impuro cruri purum, aut mulleolum inducit calceum.

MVLIERVM ORNATVS. 5. SCHOL.

LATRINARVM ANTISTES. *Præfecta cloacæ. Non mirum ſi dignitatem ironicè tribuat mulierculæ excrementorum præſidi cum & Romani Deam finxerint Cluacinam,* S. Aug. *Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 8.* Quæramus ſi placet ex tanta Deorum turba quam Romani colebant, quem potiſſimum, vel quos Deos credant illud imperium dilataſſe, atque ſeruaſſe. Neque enim in hoc tam præclaro opere, & tantæ pleniſſimo dignitatis, audent aliquas partes Deæ Cluacinæ tribuere, aut Volupiæ quæ à voluptate appellata eſt, aut Libentinæ, cui nomen eſt à libidine. *Plin. lib. 15. cap. 29. mentionem facit Veneris Cluacinæ; & Turneb. lib. 25. aduerſ. c. 21. Venerem vult dictam Cluacinam, quaſi Colluacinam, quod cluere, colluere & purgare ſignificet. Cluacinæ ſimulachrum, in quadam cloaca Romæ inuentum à Tito Tatio, Romulo conregnante, inde ei nomen dedit.* S. Aug. *Vnde Aug. lib. 6. de Ciuit. cap.* 10. Cluacinam T. Tatius dedicauit Deam. SERICVM VENTILAT. *Veſtes ſericas aura leui mobiles & inflatas circum-* C *fert.* LOCO, *ipſis latrinis ſpurcius collum.* CONSOLATVR, *vt tædium colli tot ſordium bajuli, ſolamen ſit monile.* DONIS, *donariis heroum, quorum lacertis maſculis, pro fortibus factis, armillæ inſerebantur ab Imperatore; quas nec honeſtæ matronæ, ſine temeritatis nota, audebant vſurpare.* IMPVRO CRVRI, *cothurnum intelligit, partim cruris, partim pedis calceamentum.* PVRVM, *album.* MVLLEOLVM *purpurei vel rubri coloris. Mullei autem calcei erant primò Regum Albanorum, poſtea Patriciorum, à mullando, id eſt ſuendo dicti teſte Feſto. Vopiſcus in Aureliano* calceos mulleos & cereos & albos viris omnibus abſtulit, mulieribus reliquit. *Plinius ex Feneſtella mullos piſces marinos ſic dictos vult à colore mulleorum calceamentorum. Et Plin. lib. 9. cap. 17. tanti pretij fuiſſe hunc piſcem refert, vt Azinius Celer vir Conſularis, ſub Claudio Cæſare, vnum mullum octo millibus nummorum emerit, cum tamen hic piſcis duarum librarum pondus non excedat.*

6. *Mulier Chriſtiana, Gentili diſſimilis, non tantum appetere, ſed & appeti horrere debet; & proinde ornatum appetitus illicem, & ſcandali, fugere. 2. de cultu fæm. cap. 2. in p.*

VOs ab illis, vt in ceteris, inceſſu quoque diuertere neceſſarium eſt: quoniam perfectæ, id eſt Chriſtianæ pudicitiæ, appetitionem ſui non tantum non appetendam

ſed etiam execrandam vobis ſciatis. primò quod non de integra conſcientia venit ſtudium placendi per decorem, quem naturaliter inuitatorem libidinis ſcimus. quid igitur excitas in te malum iſtud? quid inuitas, cuius te profiteris extraneam? tum quod tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnunquam (quod Deus à ſuis abigat) inſtando perficiunt, certè vel ſpiritum ſcandalo permouent. Debemus quidem ita ſanctè, & tota fidei ſubſtantia incedere, vt confiſæ & ſecuræ ſimus de conſcientia noſtra; optantes perſeuerare id in nobis; non tamen præſumentes.

MVLIERVM ORNATVS 6. SCHOL.

AB ILLIS. *Gentilibus fœminis.* INCESSV QVOQVE, *in habitu externo, omnino ex aduerſo, & contra mores earum corruptos procedere.* DE INTEGRA, *quia totaliter vni Deo placere debent Chriſtianæ. vel de integra caſtitate.* INSTANDO *vrgendo.* SPIRITVM *animum concutiunt. Vel, per ſpiritum, juxta ſuum errorem, intelligit Angelos mulierum amatores.* PERFICIVNT. *Ad opus lubricum implendum inducunt.* TOTA SVBSTANTIA. *Quaſi media tantum ſit, quæ intus tantum viget, & foris in externo habitu fideli digna non appareat.* Fides enim ſine operibus mortua eſt. *Et quomodo tota eſt, ſi mortua?* SECVRÆ, *vt tum demum certior ſit mulieris conſcientia, cum nil habet foris, quod internæ caſtitati & fidei repugnet: Sic enim & Apoſtolus:* magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes non peccabitis aliquando *& Paulus 1. Tim. 2. 10. cum ornatum immodeſtum coercuiſſet, vt ſupra retulimus,* ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem, per opera bona. *Syr. autem* ſed in operibus bonis ſicut decet mulieres, quæ profitentur timorem Domini.

A *omnibus fœminis Chriſtianis voluit Tertullianus dictum in inceſſu & habitu modeſto, quod Auguſtinus monialibus præſcripſit ep. 109. vbi ſic hortatur:* perſeuerate in bono propoſito, &c. Non ſit notabilis habitus veſter; nec affectetis veſtibus placere, ſed moribus. Nec ſint vobis tam tenera capitum tegmina, ne retiola ſubter appareant. Capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec foris vel ſpargat negligentia, vel componat induſtria, &c. In inceſſu, in ſtatu, in habitu, in omnibus motibus veſtris nihil fiat quod illiciat cuiuſquam libidinem, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem: oculi veſtri, & ſi jaciuntur in aliquem, B figantur in neminem. Neque enim quando proceditis viros videre prohibemini, ſed appetere, aut ab ipſis appeti velle crimìnoſum eſt. Nec ſolo tactu, ſed affectu quoque & aſpectu appetitur & appetit fœmina, &c. *Tum de Deo omnia vidente.* Illi ergo timeat ſancta fœmina diſplicere, ne velit viro malè placere. Illum cogitet omnia videre, ne velit viro malè videri. S. Aug.

* 7. *Mulieres Angelos judicaturæ, pompam diaboli jam judicent & condemnent. 1. De cultu fœm. cap. 2. à m.*

CErti erant omnem & gloriam & ambitionem & affectionem per carnem placendi, 1. Cor. 6.
Deo diſplicere. Hi ſunt nempe angeli, quos judicaturi ſumus: hi ſunt angeli, quibus 3.
in lauacro renuntiamus. Hæc ſunt vtique, per quæ ab homine judicari meruerunt. Quid
ergo faciunt apud judices ſuos res eorum? Quod eſt commercium damnaturis cum dam- 2. Cor. 6.
nandis? opinor quod Chriſto & Beliæ. Quâ conſtantiâ tribunal illud aſcendimus, decretu- 15.
ri aduerſus eos quorum munera appetimus? Nam & vobis eadem tunc ſubſtantia Angelica Matth. 22.
repromiſſa, idem ſexus qui & viris, eandem judicandi dignationem pollicetur. Niſi er- 30.
go hic jam præjudicauerimus res eorum prædamnando, quas in illis tunc damnaturi ſumus, illi potiùs nos judicabunt atque damnabunt. *V. Verbum, Ornatus per totum.*

MVLIERVM ORNATVS. 7. SCHOL.

CERTI ERANT, *Angeli ſcilicet mali, mulierum appetitores, de quibus hic agebat, ſecundum errorem ſuum.* DEO DISPLICERE. *Rom. 8. 8.* qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. *Quod agnouerat & Eſther, de qua ſic Aug. ep. 199.* Si aliqua dura conditione cogereris; poſſes habere in ſuperbo cultu cor humile. Nempe apud patres Eſther illa Regina Deum timens, Deum colens, Deo ſubdita, marito Regi alienigenæ non eundem ſecum colenti Deum, tamen ſubiecta ſeruiebat. Quæ cum extremo periculo, non ſuo tantùm ſed etiam gentis ſuæ, qui tunc erat populus Dei, Domino proſterneretur orando, in ipſa oratione ſua dixit, ita ſibi eſſe ornatum regium, ſicut pannum menſtrualem, & ita orantem confeſtim exaudiuit, qui cordis inſpector, eam verum dicere ſciuit, &c. Tu autem, &c. maritum habebas non ſolum fidelem, & verum Deum tecum colentem, ſed etiam continentem; qui proculdubio propoſiti veſtri non immemor, & ſi ad coniugalia te cogeret indumenta, ad ſuperba tamen ornamenta non cogeret. IVDICATVRI SVMVS. *1. Cor. 6. 3.* Neſcitis quoniam Angelos judi- S. Aug.

C cabimus? PER QVÆ AB HOMINE, &c. *& hic idem authoris error quod dicat judicandos dæmones, ob oſtenſa & data mulieribus ornamenta. Aug. in Pſal. 110. in verſum* opera manuum eius veritas & judicium. Teneatur veritas ab iis qui judicantur hîc. Iudicantur hîc Martyres, & ad judicium perducuntur; qui non ſolum eos a quibus judicati ſunt, ſed etiam Angelos diiudicent, aduerſus quos eis erat colluctatio, etiam cum ab hominibus judicari viderentur, quos non ſepararet à Chriſto, tribulatio, anguſtia, fames, nuditas, gladius. RES EORVM. *Ornamenta mundana quæ ſuadent Principes mundi.* SVBSTANTIA ANGELICA. *Corpus incorruptibile.* IDEM SEXVS. *Alter hic error, ex Paulo crudè intellecto:* donec occurramus omnes in D virum perfectum. *Et ex Matth. 22* In reſurrectione neque nubent, neque nubentur: Sed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. *Vnde colligit, qui & Angelos corporeos credidit, & virorum forma; fœminas in Angelos transformandas, & futuras eiuſdem ſexus cum viris.* DIGNATIONEM, *dignitatem, qua dignabitur Deus, eas honorare. Vide alphabetum, Errorum Tom. 1. p. 3.* S. Aug.

MVLIERVM VIRTVS.

1. *Mulieres Romanæ olim quàm ſobriæ. V. verbum annulus.*

2. *Mulieri ſilentium & ſubiectio, indicta, abſque præiudicio prophetiæ, in vtraque lege. 5. cont. Marc. cap. 8. circa f.*

1. Cor. 14. 34. ÆQuè præſcribens ſilentium mulieribus in Eccleſia, ne quid diſcendi duntaxat gratia, loquantur, (ceterùm prophetandi jus & illas habere jàm oſtendit, quum mu-
1. Cor. 11. 5. lieri etiam prophetanti velamen imponit) ex lege accipit ſubjiciendæ feminæ auctoritatem; quam (vt ſemel dixerim) noſſe non debuit, niſi in deſtructionem.
Gen. 3. 16.

MVLIERVM VIRTVS. 2. SCHOL.

IN ECCLESIA. 1. *Cor.* 14. 34. mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit *ſcilicet Gen.* 3. 16. *ſub viri poteſtate eris*; ſi quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in Eccleſia. DISCENDI DVMTAXAT. *Id eſt etiamſi tantum loquantur, diſcendi gratiâ, & non docendi. Nec ſic in Eccleſia, ſed domi viros interrogare debent.* PROPHETANDI IVS, 1. *Cor.* 11. 5. omnis autem mulier orans, aut prophetans *id eſt juxta D. Thomam; oratione ac lectione, quas mulieres in ſuis Collegiis proferunt, legentes prophetias; aliàs enim* 1. *Tim.* 2. *docere in Eccleſia mulieri non permitto* non velato capite, deturpat caput ſuum. EX LEGE *Paulus ex veteri lege, quam confirmat contra Martionem, ſumpſit hanc authoritatem, vt velamen imponeret fœminæ, in ſignum primæ ſuæ ſubiectionis, qua mulctata eſt, quòd tētaſſet & ſubegiſſet hominem.* QVAM NOSSE. *Scilicet authoritatem loquendi in Eccleſia, ad ædificationem non debuit accipere, cuius ſermo in Adamo totum genus humanum deſtruxit. Cum tamen Paulus* 1. *Cor.* 14. 26. Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrum Pſalmum habet, doctrinam habet, Apocalypſin habet, linguam habet, interpretationem: omnia ad ædificationem fiant. *Vel reſpicit authoritatem ſumptam à Paulo ex veteri Teſtamento, quod Paulus nec noſſe quidem debuerat, niſi ad illud deſtruendum, contra eius præcepta omnino faciendo, ſi lex vetus mala fuiſſet, & niſi ipſe fuiſſet Apoſtolus Dei Creatoris, cuius legem frequenter citabat, & confirmabat. Aduerte porro juſtè Apoſtolum ſilentium indixiſſe loquaci mulieri, quæ ſeducta ſerpentis ſibilo, Adam in peccatum induxit: Cum enim Paulus.* 1. *Tim.* 2. 11. *dixiſſet*: mulier in ſilentio diſcat

A *illa ſcientiam Dei ambiens, ad ignorantiam redacta* cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio. *Statim ſubiicit*: Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua. Et Adam non eſt ſeductus: mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. *Hinc Auguſtinus lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. *vbi de diaboli ſuggeſtu*: Animal lubricum & tortuoſis anfractibus mobile, operi ſuo congruum, per quod loqueretur elegit: eoque per Angelicam præſentiam, præſtantioremque naturam ſpiritali nequitia ſibi ſubiecto, & tanquam inſtrumento abutens fallaciæ, ſermocinatus eſt fœminæ: à parte ſcilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens, vt gradatim perueniret ad totum: S. Aug.
B non exiſtimans virum facilè credulum, nec errando poſſe decipi, ſed dum alieno cedit errori. Sicut enim Aaron erranti populo, ad idolum fabricandum non conſenſit inductus, ſed ceſſit obſtrictus: nec Salomonem credibile eſt errore putaſſe idolis eſſe ſeruiendum, ſed blanditiis fœmineis ad illa ſacrilegia fuiſſe compulſum: ita credendum eſt illum virum ſuæ fœminæ, vni vnum, hominem homini, coniugem coniugi, ad Dei legem tranſgrediendam, non tanquam verum loquēti crediſſe ſeductum, ſed ſociali neceſſitudine paruiſſe, non enim fruſtra dixit Apoſtolus: Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta eſt: niſi quia illa, quod ei ſerpens locutus eſt, tanquam verum eſſet, accepit; ille autem ab vnico noluit conſortio dirimi nec in communione peccati: nec ideo minus reus, ſed ſciens, prudenſque peccauit. Vnde & Apoſtolus non ait, non peccauit: ſed, non eſt ſeductus.

3. *Mulieri omne officium, tam Sacerdotale, quàm virile, prohibitum. V. verbum, Virgo num.* 1.

4. *Et vide verbum baptiſmi miniſter, num.* 2.

5. *Mulieres, piæ Chriſti diſcipulæ & miniſtræ.* 4. *cont. Marc. cap.* 19. *in p.*

a Luc. 8. 2. QVod diuites Chriſto mulieres adhærebant, [a] *quæ & de facultatibus ſuis miniſtrabant ei, inter quas & vxor regis procuratoris*; de prophetia eſt. Has enim vocabat per Eſaïam:
b Eſa. 32. 9. [b] *Mulieres diuites exſurgite, & audite vocem meam*; vt diſcipulas primò, dehinc vt operarias & miniſtras oſtenderet, [c] *Filiæ in ſpe audite ſermones meos. Dies anni mementote cum labore in*
c Ibid. 10. *ſpe*. Cum labore enim quo ſequebantur, & ob ſpem, miniſtrabant.

MVLIERVM VIRTVS. 5. SCHOL.

DIVITES MVLIERES. *Luc.* 8. 2. Mulieres aliquæ quæ erant curatæ a ſpiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalenæ, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuſæ Procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. *Syr. autem pro*, Procuratoris, *habet*, Præfecti domui Herodis. DE PROPHETIA EST, *id eſt, ideo ſcriptum eſt, quia impleta eſt prophetia Eſa.* 32. 9. Mulieres opulentæ, ſur-

C gite, & audite vocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum. Poſt dies enim, & annum vos conturbabimini confidentes. *Tertull. ſecutus* 70. *niſi cum parua differentia in fine*: diei anni memoriam facite in dolore cum ſpe. *Quod torquet in Marcionem vetus Teſtamentum reprobantem. Aug. & mulierum iſtarum meminit lib. de opere Monach. c.* 5. Quiſquis putat non potuiſſe ab Apoſtolis fieri, vt cum S. Aug. eis ſanctæ conuerſationis mulieres circuirent qua-

cunque Euangelium prædicabant, vt eis de ſua ſubſtantia miniſtrarent neceſſaria, Euangelium audiant, & cognoſcant quemadmodum hoc ipſius Domini exemplo faciebant. Dominus enim noſter more miſericordiæ ſuæ inferioribus compatiens, cùm ei poſſent Angeli miniſtrare, & loculos habebat, quò mitteretur pecunia, quæ conferebatur vtique à bonis fidelibus eorum victui neceſſaria: quos loculos Iudæ commendauit, vt etiam fures ſi euitare non poſſemus, tolerare in Eccleſia diſceremus, &c. & mulieres voluit, vt ſe ad præparanda & miniſtranda neceſſaria ſequerentur, oſtendens quid Euangeliſtis & Miniſtris Dei, tanquam militibus, à plebibus Dei tanquam prouincialibus deberetur, &c. in Euangelio enim ſcriptum eſt: Deinceps & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella prædicans, & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, &c.

6. *Mulieres Chriſtum vngentes, & reſurrectionis nuntiæ. 4. cont. Marc. cap. 43. in p.*

NEc mulierum illarum officium præterit prophetia, quæ ante lucem conuenerunt ad ſepulcrum cum odorum paratura. De hoc enim per Oſee, [a] *Vt quærant*, inquit, *faciem meam, ante lucem vigilabunt ad me, dicentes, Eamus, & conuertamur ad Dominum, quia ipſe eripuit, & curabit nos; percuſſit, & miſerebitur noſtri; ſanabit nos poſt biduum, in die tertia reſurgemus.* Quis enim hæc non credat in recogitatu mulierum illarum volutata, inter dolorem præſentis deſtitutionis qua percuſſæ ſibi videbantur à Domino, & ſpem reſurrectionis ipſius qua reſtitui ritè arbitrabantur? Corpore autem non inuento, [b] *ſublata erat ſepultura eius de medio*; ſecundùm Eſaïam, &c. a Oſeæ 5. 15. & 6. 1. 2. Luc. 24. 3. b Eſa. 57. 2.

MVLIERVM VIRTVS. 6. SCHOL.

PEr Osee, 5. 15. *Extrema verba ſumpſit; ita enim verſus integer;* Vadens reuertar ad locum meum, donec deficiatis, & quæratis faciem meam. 70. *verò*, Ibo, & reuertar in locum meum; donec diſpereant, & quærent faciem meam. *Quod aptè conuenit reſurrectioni & ſepulturæ Chriſti. Iuit enim libens in mortem & ſepulchrum, & propriâ virtute reuerſa eſt anima eius in corpus ſuum, donec interim diſperirent, diabolus quidem rabie, peccatum, & incredulitas, &c. Et piæ mulieres quæſierunt ſplendidam faciem Chriſti. Iungit autem Tertull. ſtatim initium capitis ſexti. vbi ſic vulgata:* In tribulatione ſua manè conſurgent ad me. 70. *vigilabunt.* Venite, & reuertamur ad Dominum; 70. *dicentes, Eamus, & reuertamur ad Dominum Deum noſtrum*, quia ipſe cepit, 70. *rapuit*, & ſanabit nos: percutiet, & curabit nos: viuificabit nos: 70. *ſanos nos faciet*, poſt duos dies: In die tertia ſuſcitabit nos, 70. *reſurgemus*, & viuemus in conſpectu eius. Sciemus, ſequemurque vt cognoſcamus Dominum: quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius, 70. *quaſi manè paratum inueniemus eum:* & veniet quaſi imber nobis temporaneus, & ſerotinus terræ. In recogitatv, &c. *Quis dubitet hæc Prophetæ verba pias illas mulieres non voluiſſe animo, & apud ſe recogitaſſe.* Destitvtionis, *deſolationis ex abſentia eius, & morte, qua cum Chriſto percuſſæ & commortuæ videbantur.* Restitvi rite, &c. *reſurgere cum Chriſto vita ſua.* Secvndvm Esaiam 57. 2. *vulgata.* Veniat pax, requieſcat in cubili ſuo qui ambulauit in dilectione ſua. 70. *ſic.* Erit in pace ſepultura eius: ablatus eſt de medio. *Aug. in vna Magdalena, aliarum piarum mulierum in Chriſtum affectum expreſſit tractatu 121. in Ioan.* Sublatum eſſe Dominum de monumento, diſcipulis eius Petro & Ioanni nuntiauerat Maria Magdalene, &c. viris recedentibus, infirmiorem ſexum in eodem loco fortior figebat affectus, & oculi, qui Dominum quæſierant, & non inuenerant, lacrymis iam vacabant, ampliùs dolentes quod fuerat de monumento ſublatus, quàm quòd fuerat in ligno occiſus: quoniam magiſtri tanti, cuius eis vita ſubſtracta fuerat, nec memoria remanebat. *Per memoriam intelligit corpus de monumento ſubtractum, in quo memoria erat chariſſimi Magiſtri concluſa.* S. Aug.

7. *Et 4. cont. Marc. cap. 43. à p.*

REuertentes quoque à ſepulcro mulieres, & ab illa angelorum viſione proſpiciebat Eſaïas; [a] *Mulieres*, inquit, *venientes à viſione, venite.* ad renuntiandam ſcilicet Domini reſurrectionem. Luc. 24. 9. a Eſa. 27. 11.

MVLIERVM VIRTVS. 7. SCHOL.

AB illa Angelorvm, &c. *Luc.* 24. 4. Dum mente conſternatæ eſſent de iſto, *ſupple corpore non inuento*, Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti, &c. Prospiciebat Esaias. 27. 11. *vulgata*, in ſiccitate meſſes illius conterentur, mulieres venientes, & docentes eam: non eſt enim populus ſapiens. 70. *autem*, Et poſt tempus non erit in ea omne viride; quia exſiccatum eſt. Mulieres venientes à ſpectaculo venite: non eſt enim populus habens intelligentiam. *Benè, quia ſpes reſurrectionis aruerat in cordibus diſcipulorum, de grano frumenti mortuo, in plurimam meſſem gloriæ reſurrectionis multiplicando. Populo virili non habente intelligentiam, electæ & vocatæ mulieres ad annuntiandam reſurrectionem. Luc.* 24. 9. Et recordatæ ſunt verborum eius. Et regreſſæ à monumento, *ad quod diluculo venerant portantes aromata quæ præparauerant, vt habetur initio capitis* nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc. Et viſa ſunt ante illos ſicut deliramentum verba iſta, & non crediderunt illis. *Quia porrò Matth.* 28. 1 Veſpere Sabbathi quæ luceſcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulchrum. *Ideò Chryſol. ſer.* 74. *in p.* Serò mulier currit ad veniam, quæ maturè cucurrit ad culpam. Veſpere quærit Chriſtum, quæ in matutinis Adam ſe nouerat perdidiſſe. *Sed hanc reparat iniuriam ſer.* 77. *inf.* Reuertere ad virum mulier jam ſanata, & ſuade fidem, quæ perfidiam ſuaſiſti: refer homini Dominicæ Reſurrectionis indicium, cui ante tentationis & ruinæ conſilium detuliſti. *Aug. ſer.* 144. *de temp.* Reſurrexiſſe Dominum, ab Angelis fœminæ audierunt, viris nuntiauerunt; S. Aug.

& quid ſcriptum eſt; quid audiſtis? viſa ſunt iſta ante oculos eorum quaſi deliramenta. Magna infidelitas conditionis humanæ! quando locuta eſt Eua quod dixerat ſerpens, audita eſt, citò mulieri creditum eſt: fœminis vera dicētibus, vt viueret Chriſtus, minùs creditum eſt. Nam hoc eſt quod egit Dominus Ieſus Chriſtus, vt prior illud ſexus fœmineus nuntiaret. Quia ergo per ſexum fœmineum credidit homo, per ſexum fœmineum, reparatus eſt homo: quia virgo Chriſtum peperit, fœmina reſurrexiſſe nuntiabat: per fœminam mors, per fœminam vita. Sed non crediderunt diſcipuli quod dixe- A rant fœminæ; delirare putauerunt quando veritatem nuntiabant. *Vide eumdem ſerm. 17. de temp. à medio, vbi ſic:* Quare Deus noſter per virginem nos ſic voluit reformare ad vitam? vt quia per mulierem in hunc mundum mors intrauit, ſalus per virginem redderetur. *Subdit & de mulieribus nuntiantibus reſurrectionem.* Vt homini oſtenderetur: Ecce per quam cecidiſtis in mortem, per ipſam vobis reſurrectio mortuorum nuntiatur, &c. ne perpetui reatus apud viros opprobrium ſuſtineret, quia quæ culpam nobis transfuderat, transfudit & gratiam. S. Aug.

MVNDVS.

1. *Mundus dignum opus Deo, cuius etiam partes, Philoſophi gentiles Marcionitis meliores, Deos cenſuerunt: ex quo veri Dei potentia agnoſcitur. 1. cont. Marc. cap. 13. in p. ad circa f.*

QVum Deum hoc gradu expellimus, cui nulla conditio tam propria & Deo digna, quàm Creatoris, teſtimonium præſignarit, narem contrahentes impudentiſſimi Marcionitæ, conuertuntur ad deſtructionem operum Creatoris. Nimirum, inquiunt, grande opus, & dignum Deo, mundus. Nunquid ergo Creator minimè Deus? Planè Deus. Ergo nec mundus Deo indignus. nihil etenim Deus indignum ſe fecit: etſi mundum homini, non ſibi fecit: etſi omne opus inferius eſt ſuo artifice. Et tamen ſi quale quid feciſſe indignum eſt Deo, quantò indignius Deo eſt, nihil eum omnino feciſſe vel indignum, quo poſſet etiam digniorum auctor ſperari? Vt ergo aliquid & de iſto huius mundi indigno loquar, cui & apud Græcos ornamenti & cultus, non ſordium nomen eſt, indignas videlicet ſubſtantias ipſi illi ſapientiæ profeſſores. de quorum ingeniis omnis hæreſis animatur. deos pronuntiauerunt, vt Thales aquam, vt Heraclitus ignem, vt Anaximenes aërem, vt Anaximander vniuerſa cœleſtia, vt Strato cœlum & terram, vt Zeno aërem & ætherem, vt Plato ſidera; quæ genus deorum igneum appellat, quum de mundo. Conſiderando ſcilicet & magnitudinem, & vim, & poteſtatem, & honorem, & decorem, opem, fidem, legem ſingulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, conficiendis, reficiendiſque conſpirant, vt plerique Phyſicorum, formidauerunt, initium ac finem mundo dare, ne ſubſtantiæ eius, tantæ ſcilicet, minùs Dei haberentur; quas colunt & Perſarum Magi, & Ægyptiorum Hierophantæ, Indorum Gymnoſophiſtæ. Ipſa quoque vulgaris ſuperſtitio communis idololatriæ, cùm in ſimulachris de nominibus & fabulis veterum mortuorum pudet, ad interpretationem naturalium refugit, & dedecus ſuum ingenio obumbrat, figurans Iouem in ſubſtantiam feruidam, & Iunonem eius in aëriam, ſecundùm ſonum Græcorum vocabulorum; item Veſtam in ignem, & Camenas in aquam, & magnam matrem in terram, ſeminalia demeſſam, lacertis aratam, lauacris rigatam. Sic & Oſiris, quod ſemper ſepelitur, & in viuido quæritur, & cum gaudio inuenitur, reciprocarum frugum & viuidorum elementorum, & recidiui anni fidem, argumentantur: Sicut aridæ & ardentis naturæ ſacramenta Leones Mithræ Philoſophantur. Et ſuperiores quidem ſitu aut ſtatu ſubſtantias ſufficit facilius Deos habitas, quàm Deo indignas. *Et lib. 2. ad Nationes cap. 4.*

MVNDVS. 1. SCHOL.

CVM DEVM. *Marcionis ſcilicet.* HOC GRADV, *dignitate diuinitatis, quâ vnus ſolus Deus cunctis eminet.* CVI NVLLA CONDITIO. *A quo nulla creatura condita eſt, quæ ipſi ante teſtimonium præſtet & ſubſcribat; vt inde fidem ſibi apud homines pareret ſuæ diuinitatis, ex attributo Creatoris; quod maximè dignum eſt Deo.* NAREM CONTRAHENTES, *irridentes.* CONVERTVNTVR, *ſtatim vt euertant hoc teſtimonium diuinitatis, ſumptum à rerũ creatione, in creaturarum vilitatem inuehuntur, & mundum impudenter affirmant, opus eſſe indignum Deo.* NVNQVID ERGO, &c. *Hic Tertull. interrogat, an Creator, Deus non eſt? fateris quidem Deum, ſed Deo tuo inferiorem, Eſto. Sed hoc ipſo quòd eum fateris Deum, & ipſum hoc nomine dignaris, fatere nil feciſſe indignum ſe; licèt mundum non ſue, qui nullius indiget, ſed hominis vſui fecerit.* QVALE QVID, *qualecumque.* INDIGNIVS DEO, *Marcionis ſcilicet.* DIGNIORVM AVTHOR, *ex iam factis, licèt vilioribus, præſumi debet;* ISTO INDIGNO, *pro*, mundo indigno, *vel re qualibet indigna, quæ continetur in mundo.* APVD GRÆCOS. *Idem contra Hermog. c. 40.* Vnde & B Græci nomen mundo κόσμον accommodauerunt. INDIGNAS SVBSTANTIAS; *mundi partes, quas Marcionitæ vilificant; & Deo indignas cenſent.* INGENIIS, *inuentis, dogmatibus.* ANIMATVR, *oritur & formatur. Alibi vocat Philoſophos*, hæreticorum Patriarchas. THALES AQVAM. *Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 2.* Iſte autem Thales, &c. Aquam putauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumque mundum, & quæ in eo gignuntur exiſtere. S. Aug. HERACLITVS IGNEM. *Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 5. iuxta Varronem.* Dij qui ſint, vbi, quod genus, quale, ex quonam tempore, an à ſempiterno fuerint, an ex igne ſint, vt credit Heraclitus: an ex numeris, vt Pythagoras, an ex atomis, vt Epicurus, &c. S. Aug. ANAXIMENES. *Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 2. poſt Anaximandrum, ſubdit:* Iſte Anaximenem diſcipulum & ſucceſſorem reliquit: qui omnes rerum cauſas infinito aëri dedit: nec Deos negauit, aut tacuit: non tamen ab ipſis aërem factum, ſed ipſos ex aëre ortos credidit. S. Aug. ANAXIMANDER. *Auguſt. ibidem.* Huic *Thaleti* ſucceſſit Anaximander eius auditor: mutauitque de rerum S. Aug.

natura opinionem. Non enim ex vna re, ſicut Thales ex humore, ſed ex ſuis propriis principiis quaſqueres naſci putauit. Quæ rerum principia ſingularum, eſſe credidit infinita, & innumerabiles mundos gignere, & quæcunque in eis oriuntur: eoſque mundos, modo diſſolui, modò iterùm gigni exiſtimauit: quanta quiſque ætate ſuâ durare potuerit; nec ipſe aliquid diuinæ menti, in his rerum operibus tribuens. STRATO. *Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 10. ex Varrone.* (S. Aug.) Hoc loco dicet aliquis: Credam ego cœlum & terram deos eſſe. Et ſuprà Lunam alios, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem, quorum alterum fecit Deum ſine corpore, alter ſine animo? CVM DE MVNDO, *ſupple, tractat.* GENVS IGNEVM, *Tertull. Apol. cap. 1.* Plato in ignea eſſentia ſummum Deum eſſe dicit. *Idem* (B) *Aug. l. 8. de Ciuit. cap. 5,* (S. Aug.) Thales in humore, Anaximenes in aëre, Stoici in igne. Epicurus in atomis, &c. cauſam, principiúmque rerum eſſe dixerunt, &c. ET HONOREM, *loci eminentiam.* FIDEM. *Conſtantiam curſus & tenorem rerum.* INITIVM AC FINEM. *Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 17. per totum. vbi multa præclara habet, & concludit.* (S. Aug.) Has argumentationes, quibus impij noſtram ſimplicem pietatem, vt cum illis in circuitu ambulemus, *id eſt, circumuolutione & gyro rerum omnium ab æterno, reuolubili,* ambulemus, de via recta conantur auertere, ſi ratio refutare non poſſet, fides irridere deberet, &c. Nobis autem fas non eſt credere, aliter Deum affici cum vacat, aliter cùm operatur, &c. Non itaque in eius vacatione cogitetur ignauia, deſidia, inertia: ſicut nec in eius (C) opere labor, conatus, induſtria. Nouit quieſcens agere, & agens quieſcere, &c. Vnâ eadémque ſempiternâ & immutabili voluntate, res quas condidit, & vt priùs non eſſent, egit, quandiu non fuerunt; & vt poſteriùs eſſent, quando eſſe cœperunt. Hinc eis qui talia videre poſſunt, mirabiliter fortaſſis oſtendens, quam non eis indiguerit, ſed eas gratuitâ bonitate condiderit, cùm ſine illis ex æternitate initio carente, in non minore beatitudine permanſit MINVS DEI, *Dij minores & inferiores dutatione cenſerentur quàm ſummus Deus.* HIEROPHANTÆ, *Sacerdotes, ſic dicti quòd ſacra oſtenderent, vel peragerent.* COMMVNIS, *quâ communiter homines mortui, in Deos ſunt relati:* GYMNOSOPHISTÆ, *ſic dicti quòd nudi philoſopharentur.* AD INTERPRETATIONEM, &c. *cum eos pudeat tam ſupini erroris, ſub vmbris fabularum ſecreta naturæ abſconſa dicunt.*

(S. Aug.) *Videndus Auguſtinus lib, 6. de Ciuit. cap. 8.* At enim habent iſta Phyſiologicas quaſdam, ſicut aiunt, id eſt, naturalium rationum interpretationes, &c. GRÆCORVM VOCABVLORVM. *Ζεὺς. Iuppiter à ζέω. id eſt, ferueo. & Iuno Ἥρα, hoc eſt, aër. Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 10. vbi de Ioue.* (S. Aug.) Cur illi etiam Iuno vxor adiungitur, quæ dicitur ſoror & coniunx? quia Iouem, inquiunt, in æthere, *igne*, accipimus, in aëre Iunonem. Et hæc duo elementa coniuncta ſunt, alterum ſuperius, alterum inferius. Non eſt ergo ille de quo dictum eſt, Iouis omnia plena: ſi aliquam (E) partem implet & Iuno. An vterq; vtrumque implet, & ambo iſti coniuges & in duobus iſtis elementis, & in ſingulis ſimul ſunt? Cur ergo æther datur Ioui, aër Iunoni? (S, Aug.) VESTAM: &c. *Aug. ibidem:* Terram matrem Deorum vocant: vt jam Poëtæ tolerabiliora confingant, ſi ſecundum iſtorum non Poëticos, ſed Sacrorum libros, non ſolùm Iuno ſoror & conjunx, ſed etiam mater eſt Iouis. Eandem terram Cererem, eandem etiam Veſtam volunt, cùm tamen ſæpiùs Veſtam non niſi ignem eſſe perhibeant. SEMINALIA DEMESSAM. *Quæ meſſuit ſegetes, (terra ſcilicet & Ceres) ſeminatas in terra, vt laterturum exculta & arata, & irriguis pluuiis perfuſa.* CAMENAS *Muſas, vel Nymphas, ſiue Lymphas: Nec abs* (A) *re, cùm Syrenes in aquis amœno cantu aëra demulcentes, Camœnæ dici poſſint.* OSIRIS. *Id ſignificat quòd ſeminatur & reuiuiſcit.* IN VIVIDO. *Cùm ex corruptione multipliciter reproduci, & maturè colligi deſideratur. Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 10.* (S. Aug.) Cùm Sacris Ægyptiis Oſirim lugeri perditum, mox autem de inuento magnum fuiſſe gaudium deriſiſſet, *Varro ſcilicet*, cùm perditio eius inuentióque fingatur; dolor tamen ille, atque lætitia ab eis qui nihil perdiderunt, nihilque inuenerunt, veraciter exprimitur? *Sic ſemina condentes terrâ lugent, gaudéntque metentes.* RECIDIVI ANNI FIDEM. *Stabilem & perennem anni recurſum.* ARGVMENTANTVR, *interpretantur.* SACRAMENTA, *myſteria.* LEONES MYTHRÆ, *vel currus Solis iunctos Leones natura feruidæ intellige: vel, vt ſæpè vtitur plurali pro ſingulari, ſignum Leonis, in quo Sol maximos æſtus iaculatur in terram.* ET SVPERIORES, &c. *Concludit contra Marcionem corpora Elementorum aut Cælorum, vel naturâ, vel loco, vel ſtabilitate præſtantiora, Gentiles faciliùs pro Diis honoraſſe, quàm Deo Creatore indigna cenſuiſſe.* SVFFICIT. *Emphaticè dictum, quaſi diceret, non inficior deluſos Gentiles, qui hæc corpora, & mundi membra, Deos crediderunt, ſed ſufficit mihi hoc teſtimonium eorum contra Marcionem, quod tantum abeſt, vt creaturæ mundi ſint indignæ Deo, cùm eas Gentiles pro Diis ipſis habuerint.*

Et lib. 2. ad Nat. cap. 4. DEOS APPELLATOS. *à motu, curſu, velocitate. Sed Deus vnus primus omnium motor, omnia mouet immotus. Et vt diximus alibi:* Omnibus mobilior eſt ſapientia, & velociter currit ſermo eius. *Aug. lib. 8. de Gen. ad litt. c. 20.* (S. Aug.) Spiritus, inquit, creatus mouet ſeipſum per tempus ac per tempus & per locum corpus: ſpiritus autem Creator mouet ſeipſum ſine tempore ac loco; mouet conditum ſpiritum per tempus ſine loco: mouet corpus per tempus & locum. Quo circa quiſquis intelligere conatur, quemadmodum verè æternus & verè immortalis atq; incommutabilis Deus, ipſe nec per tempus, nec per locum motus, moueat temporaliter & localiter creaturam ſuam, non eum puto poſſe aſſequi: niſi priùs intellexerit, quemadmodum anima, hoc eſt ſpiritus creatus, nón per locum, ſed tantùm per tempus motus, moueat corpus per tempus & locum. Si enim quod in ſeipſo agitur capere nondũ poteſt, quantò minùs illud quod ſuprà (D) eſt. ASTVTIA. *Occultâ interpretatione.* COLLEGIVM NOMINIS, *rectè iudices ex eadem natura & ſubſtantia idem nomen conuenire.* SENSVI SATIS. *Satis eſt interno ſenſui ſine intellectus, vt diſcernat quantùm differat occultus Deus verus ab elementis corporeis obuiis ſenſibus.* CONGREDI, *diſputando concludere.* ZENO QVOQVE, *ex quo Hermogenes ſumpſit, materiam eſſe Deo neceſſariam, ſine qua nihil creare potuiſſet,* MATERIA NON EST. *Supple Deus, multò minùs Dij erunt elementa ex materia facta.* SINE CAPITE. *abſque initio.* THALES, *de eo Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 2.* (S. Aug.) Iſte Thales, vt ſucceſſores etiam propagaret, rerum naturam ſcrutatus, ſuaſque diſputationes litteris mandans, eminuit: maximéque admirabilis extitit, quòd Aſtrologiæ numeris comprehenſis, defectu Solis & Lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſúmque mundum, & quæ in eo gignuntur exiſtere. *Et lib. 4. de Ciuit. c. 31. agens contra Varronem: Deum non animum mundi, ſed gubernatorem cuncta mouentem aſſeruit.* (S, Aug.) Dicit, inquit idem Author acutiſſimus, atque doctiſſimus, quòd hi ſoli, *Græci Philoſophi*, ei videantur animaduertiſſe, quid eſſet Deus, qui crediderunt eum eſſe animã, motu ac ratione mundum gubernantem: ac per hoc etſi nondum tenebat quod veritas habet; Deus enim verus, non anima, ſed animæ quoque eſt effector & conditor: tamen ſi contra præiudicia conſuetudinis liber eſſe poſſet, vnum Deum colendũ fate-

retur, atque ſuaderet, motu ac ratione mundum gubernantem: vt ea cum illo de hac re quæſtio remaneret quòd eum diceret eſſe animam, non potius animæ Creatorem: *De Sole autem aſtriſque mobilibus animatis juxta Platonem idem Auguſtinus de Ciuit. lib. 10. cap. 29.* Platone, inquit, authore, animal eſſe dicitis mundum, & animal beatiſſimum, quod vultis etiam eſſe ſempiternum. Quomodo ergo nec vnquam ſoluetur à corpore, nec vnquam carebit beatitudine, ſi vt anima beata ſit, corpus eſt omne fugiendum? Solem quoque iſtum, & cætera ſydera, non ſolùm in libris veſtris corpora eſſe fatemini, quod vobiſcum omnes homines & conſpicere non cunctantur & dicere: verùm etiam altiore vt putatis, peritia, hæc eſſe animalia beatiſſima perhibetis, & cum his corporibus, ſempiterna. Quid ergo eſt, quòd cùm vobis fides Chriſtiana ſuadetur, tunc obliuiſcimini, aut ignorare vos fingitis, quid diſputare, aut docere ſoleatis? quid cauſæ eſt cur propter opiniones veſtras, quas vos ipſi oppugnatis, Chriſtiani eſſe nolitis, niſi quia Chriſtus humiliter venit, & vos ſuperbi eſtis? *Tandem de veri Dei nomine breuiter Auguſtinus lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 6.* Diximusne aliquid & ſonuimus aliquid dignum Deo? immò verò me nihil aliud quàm dicere voluiſſe ſentio. Si autem dixi, non eſt hoc quod dicere volui. Hoc vnde ſcio, niſi quia Deus ineffabilis eſt: quod autem à me dictum eſt, ſi ineffabile eſſet, dictum non eſſet; ac per hoc nè ineffabilis quidem dicendus eſt Deus: quia & hoc cùm dicitur, aliquid dicitur: & fit neſcio quæ pugna verborum: quoniam ſi illud eſt ineffabile quod dici non poteſt, non eſt ineffabile, quod vel ineffabile dici poteſt. Quæ pugna verborum ſilentiò cauenda potius, quàm voce pacanda eſt. Et tamen Deus, cùm de illo nihil dignè dici poſſit, admiſit humanæ vocis obſequium; & verbis noſtris in laude ſua gaudere nos voluit. Nam inde eſt quod & dicitur Deus. Non enim reuerà in ſtrepitu iſtarum duarum ſyllabarum ipſe cognoſcitur, ſed tamen omnes Latinæ linguæ ſocios, cùm aures eorum ſonus iſte tetigerit mouet ad cogitandam excellentiſſimam quandam immortalemque naturam. Nam cùm ille vnus cogitatur Deorum Deus, ſiue in cœlo ſiue in terra, ita cogitatur, vt aliquid, quo nihil melius ſit, atque ſublimius, illa cogitatio conetur attingere. Sanè quoniam diuerſis mouentur bonis, partim eis quæ ad animi intelligentiam pertinent, illi qui dediti ſunt corporis ſenſibus, aut ipſum cœlum, aut quod in cœlo fulgentiſſimum videtur, aut ipſum mundum Deum Deorum eſſe arbitrantur, &c. Illi autem qui per intelligentiam pergunt videre quod Deus eſt, omnibus eum naturis viſibilibus & corporalibus, intelligibilibus etiam, & ſpiritalibus omnibus mutabilibus præferunt. Omnes tamen pro excellentia Dei certatim dimicant. Nec quiſquam inueniri poteſt, qui hoc Deum credat eſſe, quo melius aliquid eſt.

S. Aug. (margin) — S. Aug. (margin)

2. Mundus pro Deo habendus non eſt, vt nec diabolus mundi rector, id eſt peccatorum; qui ab initio Deum ſe finxit, & Deos inuexit in mundum. 5. cont. Marc. cap. 17. circa [illegible].

a Epheſ. 2. 1. 2. — PLanè puto inuenimus, quum dicit, [a] *Illos delictis mortuos, in quibus ingreſſi erant, ſecundùm æuum mundi huius, ſecundùm principem poteſtatis aëris huius, qui operatur in filiis incredulitatis.* Sed mundum non poteſt & hìc pro Deo mundi Marcion interpretari. Non enim ſimile eſt creatum Creatori, factum factori, mundus Deo. Sed nec princeps poteſtatis aëris dicetur, qui eſt princeps poteſtatis ſeculorum. Nunquam enim præſes ſuperiorum de inferioribus notatur, licet & inferiora ipſi deputentur. Sed nec incredulitatis operator videri poteſt, quam ipſe potiùs à Iudæis & à Nationibus patitur. Sufficit igitur, ſi hæc non cadunt in Creatorem. Si autem & eſt in quem magis competant, vtique magis hoc Apoſtolus ſciit. Quis iſte? ſine dubio ille, qui ipſi Creatori filios incredulitatis obſtruit, aëre
b Eſa. 14. 14. — iſto potitus, ſicut dicere eum profert & refert: [b] *Ponam in nubibus thronum meum, ero ſimilis altiſſimo.* Hic erit diabolus, quem & alibi (ſi tamen ita & Apoſtolum legi volunt) [c] *Deum æui huius* agnoſcemus. Ita enim totum ſæculum mendacio diuinitatis impleuit.
c 2. Cor. 4. 4.

MVNDVS. 2. SCHOL.

PLANE. *Ironicè dictum. Immediatè enim ante dixerat:* quæramus jam Creatorem. *Ridet itaque Marcionem, qui cum Deum Creatorem malum crederet, ei dicit: fortè, ô Marcion, tibi ſuffragatus eſt Paulus cum ait Epheſ. 2. 1.* Et vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundùm ſæculum mundi huius. *Syr. mundanam vanitatem mundi huius* ſecundùm principem poteſtatis aëris huius, ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ. *Syr. paulò aliter:* & juxta voluntatem principis poteſtatis aëris, qui eſt ſpiritus ille, qui efficaciter agit in filios immorigeros. ET HIC, *ſicut 5. cont. Marc. cap. 7. interpretatus eſt Marcion illud. 1. Cor. 4. 9.* ſpectaculum facti ſumus mundo, &c. SED NEC, &c. *Sed Deus Rex & Princeps omnis poteſtatis ſæculi*, Rex regum & Dominus dominantium, *longè eminentior eſt Principe tenebroſi aëris. Neque enim ſolet quilibet maioris & præcipuæ dignitatis, à viliore appellationem ſumere, licet ſit & Dominus loci alicuius inferioris.* PATITVR. *Non agit Deus, nec efficit incredulitatem, infuſor fidei, ſed eam à Iudæis & Gentilibus patitur. Sic Marc. 9. 18.* O generatio incredula, quandiu apud vos ero? quandiu vos patiar? *ita & Luc. 9. 41.* O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos, & patiar vos? IN QVEM, *torqueri poſſint. Cui competant.* OBSTRVIT, *qui oculos cæcat, & aures occludit fidei. Aug. in Pſal. 148. in verſum* dracones & omnes abyſſi. Abyſſi profunditates aquarum ſunt, Maria omnia, & nubiloſus iſte aër ad abyſſum pertinet, vbi nubes, vbi venti, vbi tempeſtates, vbi pluuiæ, coruſcationes, tonitrua, grandines, nix, & quidquid vult Deus fieri ſuper terras, de iſto humido & caliginoſo aëre, &c. propterea ad iſtum caliginoſum, id eſt, ad hunc aërem, tanquam ad carcerem damnatus eſt diabolus, de apparatu ſuperiorum Angelorum lapſus cum Angelis ſuis: Nam Apoſtolus hoc de illo dicit: ſecundùm Principem poteſtatis aëris huius, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ: & alius Apoſtolus dicit: 1. *Petri* 2. Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferni retrudens, tradidit in judicio puniendos ſeruari; infernum hoc appellans, quod inferior pars mudi ſit. Noli ergo cogitare quid accepit diabolus ſed quid perdidit. *Et ep. 107. ad Vitalem:* Hæc poteſtas tenebrarum, id S. Aug.
eſt

eſt diabolus, qui dicitur etiam princeps poteſtatis æris, operatur in filiis diffidentiæ, &c. Rector tenebrarum, id eſt, diffidentiæ filiorum, regens eos ad arbitrium ſuum, quod neque ipſe habet liberum ad benefaciendum, ſed ad maximam maleuolentiam, pœnâ ſui ſceleris obduratum. Vnde nemo ſanæ fidei credit, aut dicit, hos apoſtatas Angelos ad priſtinam pietatem, correctâ aliquando voluntate conuerti. Quid ergo operatur hæc poteſtas in filiis diffidentiæ, niſi opera ſua mala, & in primis, maximéque ipſam diffidentiam & infidelitatem, quâ ſunt inimici fidei, per quam ſcit eos poſſe mundari, poſſe ſanari, poſſe perfectiſſimè liberos, quod eis vehementer inuidet, in æternitate regenerari: *alij legunt,* regnare. *Sed iuxta Euangelium, regeneratio, reſurre-* A *ctionem ad gloriam ſignificat.* In regeneratione cùm ſederit filius hominis, &c. ſedebitis & vos, &c. PROFERT. *Supple, Eſaias, perſonam referens Luciferi principis nubium & tenebrarum, de quibus ſuprà Eſa. 14. 14.* Aſcendam ſuper altitudinem nubium; ſimilis ero altiſſimo. 70. *ſimpliciter:* Aſcendam ſuper nubes. LEGI VOLVNT. *Carpit Marcionitas Scripturæ de more corruptores.* DEVM ÆVI. 2. *Cor.* 4. 4. In quibus *pereuntibus, quibus opertum Euangelium ſuum dicebat Apoſtolus.* Deus huius ſæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij, gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. *quod & diabolo idololatriæ authori, qui & ſe Deum dixit, & Deo vero, iuſto iudicio peccatores obcæcanti aptari poteſt.*

3. *Mundus non pro Creatore mundi, ſed creaturis mundi, Angelis & hominibus ſumendus eſt. 5. cont. Marc. cap. 7. à p.*

CErtè, inquis, mundum Deum mundi interpretatur, dicendo, [a] *Spectaculum facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus.* Quia ſi mundum, homines mundi ſignificaſſet, non etiam homines poſtmodum nominaſſet. Immò ne ita argumentareris, prouidentia Spiritus ſancti demonſtrauit quidnam dixiſſet, *Spectaculum facti ſumus mundo*; dum angelis qui mundum miniſtrant, & hominibus quibus miniſtrant. Verebatur nimirum tantæ conſtantiæ vir, ne dicam Spiritus ſanctus, præſertim ad filios ſcribens, [b] *quos in Euangelio generauerat*; liberè Deum mundi nominare, aduerſus quem, niſi exertè, non poſſet videri prædicare. a 1. Cor. 4. 9. b 1. Cor. 4. 15.

MVNDVS. 3. SCHOL.

INTERPRETATVR, *Paulus intelligit nomine mundi, Deum mundi.* SPECTACVLVM. *Alibi jam hunc locum expoſuimus. Aug. in Pſal. 38. in verſum,* Opprobrium inſipienti dediſti me. Inter eos me viuere voluiſti, inter eos prædicare veritatem, qui amant vanitatem, & non poſſum niſi irrideri ab eis; quia ſpectaculum facti ſumus huic mundo, & Angelis, & hominibus: 1. *Cor.* 4. 9. Angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: imò & Angelis laudantibus & vituperantibus, & hominibus laudantibus & vituperantibus. A dextris & ſiniſtris habemus arma in quibus militamus, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt ſeductores & veraces. Hæc apud Angelos, hæc apud homines: quia & apud Angelos ſunt ſancti Angeli, quibus benè viuendo placemus; & ſunt præuaricatores Angeli, quibus benè viuendo diſplicemus. Et inter homines ſunt Sancti viri, quibus placeat vita noſtra; & ſunt nequiſſimi homines qui irrident bo- B nam vitam noſtram. Et hæc, & hæc, arma ſunt, illa dextra, illa ſiniſtra; vtraque tamen arma ſunt. Vtriſque armis, & dextris & ſiniſtris vtor: & laudantibus, & vituperantibus; & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In his vtriſque armis confligo cum diabolo, vtriſque eum ferio: proſperis, ſi non corrumpor; aduerſis, ſi non frangor. NON ETIAM, *ne batologia & repetitione vteretur.* IMMO, *ſic reſumit contrà, Tertullianus.* DVM ANGELIS, *ſupple, dixit Apoſtolus. Nos eſſe factos ſpectaculum.* MVNDVM MINISTRANT. *Adminiſtrant. Nam ex eodem Paulo,* omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, &c. VERSABA- C TVR. *Ironicè dictum. Quaſi vero, timidè & occultè Paulus de Deo Creatore mundi malo, ſub mundi nomine loqueretur, & non* exertè, *planè & apertè contra eum prædicaſſet & ſcripſiſſet, ſi cum Chriſto, vetus Teſtamentum Creatoris, & mundum opus eius malum conuincere voluiſſet; vt eos ad hoc miſſos à Deo ſuo bono Marcion fabulatur.*

S. Aug.

4. *Mundus, & omnia quæ in eo ſunt, à Deo Creatore homini data ſunt, maximè electo. 5. cont. Marc. cap. 7 in m.*

[a] EX *quo omnia*, nobis, niſi cuius omnia? Quænam iſta? Habes in præteritis, [b] *Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas; ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors; ſiue præſentia, ſiue futura.* Adeo omnium Deum Creatorem facit, à quo & mundus, & vita, & mors; quæ alterius Dei eſſe non poſſunt. Ab eo igitur inter omnia & Chriſtus. a 1. Cor. 8. 6. b 1. Cor. 3. 22.

MVNDVS. 4. SCHOL.

NOBIS *ſunt data*; PRÆTERITIS, *præcedentibus dictis Pauli 1. Cor. 3. 22.* Omnia enim veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura: omnia enim veſtra ſunt: vos autem Chriſti: Chriſtus autem Dei. ALTERIVS DEI *ſcilicet Marcionis. Aug. to. 9. lib. de diligendo Deo cap. 3. Pulchrè hunc locum Pauli exponit.* Ita voluit Deus ſibi ab homine ſeruiri, vt ea ſeruitute non Deus, ſed homo iuuaretur: & voluit vt mundus ſeruiret homini, vt exinde ſimiliter iuuaretur homo. Totum igitur bonũ homi- D nis erat; & quod factum eſt propter ipſum, & propter quod factus eſt ipſe. Omnia enim ait Apoſtolus veſtra ſunt: ſuperiora ſcilicet, æqualia, & inferiora. Superiora quidem noſtra ſunt ad perficiendum, vt Deus Trinitas, æqualia noſtra ſunt ad conueniendum, ſcilicet Angeli, qui etſi modo ſunt ſuperiores nobis, in futuro erunt æquales. *Matth. 22. neque nubent, &c.* & inferiora noſtra ſunt, quæ ad vſum nobis ſunt, ſicut res dominorum dicuntur eſſe famulorum, non priuatione à dominio, ſed quia ſunt ad vſum eorum. Ipſique Angeli in quibuſdam ſcriptu-

S. Aug.

ſæ locis nobis ſeruire dicuntur, dum propter nos in miniſterium mittuntur. Vnde Apoſtolus ait, *Hebr.6.* quoniam omnes adminiſtratorij ſpiritus ſunt, miſſi in miniſterium, propter eos qui hæreditatem ca- A piunt ſalutis. Neque id incredibile cuiquam videatur: quando quidem & ipſe Creator & Rex Angelorum venit non miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam pro multis.

5. *Mundi ſapientiam Deus confudit. 5. cont Marc. cap. 6. in f.*

a 1. Cor.3. 18.19. [a] *STulti eſtote, vt ſitis ſapientes.* Quare? *Sapientia enim huius mundi, ſtultitia eſt penes Deum*
Penes quem Deum? Si nihil nobis & adhuc ſenſuum priſtina præiudicauerunt, benè
b Iob. 5. 13. quod & hîc adſtruit; Scriptum eſt enim, [b] *Deprehendens ſapientes in nequitia illorum.* Et rur-
c Pſal. 93. 11. ſus, [c] *Dominus ſcit cogitationes ſapientium, quod ſint ſuperuacua.* In totum enim præſcriptum
à nobis erit, nulla illum ſententia vti potuiſſe eius Dei, quem deſtruere deberet, ſi non illi
d 1.Cor.3. 21. doceret. [d] *Ergo*, inquit, *nemo glorietur in homine.* Et hoc ſecundùm Creatoris diſciplinam,
[e] *Miſerum hominem, qui ſpem habet in hominem*; &, [f] *Bonum eſt fidere in Deo, quàm fidere in ho-*
e Hier.17. 5. *mine*: ita & gloriari.
f Pſal.117. 8.

MVNDVS. 5. SCHOL.

STVLTI ESTOTE. *Totum contextum interruptum, ſic repono.* Nemo ſeſe ducat: ſi quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens, ſapientia enim huius mundi ſtultitia eſt apud Deum. Scriptum eſt enim *Iob.* 5. 13. comprehendam ſapientes in aſtutia eorum. *Syr. autem.* qui comprehendit ſapientes in calliditate eorum. *Vulgata apud Iob*: qui apprehendit ſapientes: 70. qui capit ſapientes in prudentia eorum *& iterùm*; Dominus nouit cogitationes ſapientum, quoniam vanæ ſunt. Pſal. 93. 11. nemo itaque glorietur in hominibus. *Sic Paulus.* 1. *Cor.* 3. 18. *& ſeq. Aug. in Pſal.* 93. *locum hic à Paulo*
S. Aug. *citatum ſic explicat*: tu neſcis cogitationes Dei, quoniam iuſtæ ſunt, &c. relinquite ergo cogitationes hominum quæ vanæ ſunt, vt comprehendatis cogitationes Dei quæ ſapientes ſunt. *Et tract.* 60. *in Io.*
S. Aug. Pereant argumenta Philoſophorum, qui negant in ſapientem cadere perturbationes animorum. Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi. 1. Cor. 1. & Dominus nouit cogitationes hominum, &c. PENES QVEM? *An Deum Creatorem, an Marcionis Deum?* NOBIS. *Vetus Teſtamentum recipientibus.* PRISTINA, &c. *quanquam antiquæ prophetiæ nihil hactenus nobis fauiſſent, nihil prædixiſſent quod ſenſibiliter legis veteris & nouæ conſonantiam, eundemque Deum vtriuſque authorem indicaret, & ſua litera ſenſus noſtros myſticos prophetaſſet*: BENE, *benè eſt, quod hic adjicit Paulus ſe ſic locutum juxta quod ſcriptum erat in veteri lege.* IN TOTVM, *prorſus, abſolutè hinc contra Marcionem concludimus, Paulum nullam ſententiam ad ſuum ſenſum confirmandum, ex authoritate veteris Teſtamenti proferre debuiſſe,* A *cuius doctrinam potius euertere, quàm* illi docere, *authori eius Deo Creatori ſubſcribere, & eius gloriæ ſuffragari debuerat, niſi & ipſe, & Dei Creatoris, & Chriſti eius filij, Apoſtolus fuiſſet miſſus ad legem veterem non deſtruendam, ſed in multis confirmandam.* DISCIPLINAM. *Legem veterem Ierem.* 17. 5. Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. 70. qui ſpem habet in homine, & firmabit carnem brachij ſui ſuper ſe. FIDERE IN DEO. *Pſal.* 117.8. Confidere. ET GLORIARI. *Aug. lib.* 17. *de Ciuit. cap.* 4. *Ex Cantico Annæ*: Nolite gloriari, & nolite loqui excelſa, &c. S. Aug.
quoniam Deus ſcientiarum Dominus eſt, &c. Hæc dicuntur aduerſariis Ciuitatis Dei, ad Babyloniam B pertinentibus, de ſua virtute præſumentibus, in ſe non in Domino gloriantibus, ex quibus ſunt etiam carnales Iſraëlitæ terrenæ Ieruſalem ciues terrigenæ, qui, vt dicit Apoſtolus, ignorantes Dei juſtitiam, id eſt, quam dat hominibus Deus, qui ſolus eſt juſtus & juſtificans; & ſuam volentes conſtituere, id eſt velut à ſe ſibi paratam, non ab illo impertitam, Iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Vtique ſuperbi, de ſuo putantes, non de Dei, poſſe placere ſe Deo; qui eſt Deus ſcientiarum, atque ideo & arbiter conſcientiarum; ibi videns cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt, ſi hominum ſunt, & ab illo non ſunt. Et præparans, inquit, adinuentiones ſuas *vulgata, & illi præparantur cogitationes* quas adinuentiones putamus, niſi vt ſuperbi cadant & humiles ſurgant?

6. *Mundi gaudium, plauſus, & fiducia, à Deo maledicta. 4. cont. Marc. cap. 15. circa fi.*

Luc.6.25. INgerit, Væ etiam ſaturatis, quia eſurient; etiam ridentibus nunc, quia lugebunt. His re-
a Eſa. 65. 14. ſpondebunt illa, quæ ſuprà benedictionibus oppoſita ſunt apud Creatorem, [a] *Ecce qui mi-*
hi ſeruiunt, ſaturabuntur, vos autem eſurietis; vtique quia ſaturati eſtis. *Et ecce qui mihi ſeruiunt*
oblectabuntur; vos autem confundemini. Vtique ploraturi qui nunc ridetis. Sicut enim in Pſal-
b Pſa.125. 5. mo, [b] *Qui ſeminant in lachrymis, in lætitia metent*: Ita in Euangelio, qui in riſu ſeminant,
ſcilicet ex lætitia, in lacrymis metent. Hæc olim Creator ſimul poſuit, Chriſtus ſolum-
c Luc. 6. 26. modo diſtinguendo, non mutando renouauit. [c] *Væ, quum vobis benedixerint homines, ſecun-*
dum hæc faciebant, & Pſeudoprophetis patres illorum. Æquè Creator benedictionis & laudis
d Eſa.3. 12 humanæ ſectatores incuſat per Eſaïam, [d] *Populus meus, qui vos beatos dicunt, ſeducunt vos, &*
vias pedum veſtrorum diſturbant. Prohibet & aliàs fidere omninò in hominem, ſic & in laudem
e Hier.17. 5. hominis, vt per Hieremiam, [e] *Maledictus homo, qui ſpem habet in homine.* Nam in Pſalmo
centeſimo decimo ſeptimo, [f] *Bonum eſt fidere in Dominum, quàm fidere in hominem. Et bonum*
f Pſal.117. 8. & 9. *eſt ſperare in Dominum, quàm ſperare in principes.* Ita, totum quod ab homine captatur,
abdixit Creator, nedum benedictionem.

MVNDVS. 6. SCHOL.

INGERIT VÆ. *Congerit, ſæpius iterat illud væ. Alibi jam hanc partem expoſui.* QVI SEMINANT. *Pſal.* 125. 5. qui ſeminant in lachrymis in exultatione metent. S. Aug. 70. *nil differunt. Aug. in hunc locum fuſè extenditur in laudando ſemine boni operis maximè eleemoſynæ.* Et legit in gaudio metēt. In iſta, ait, vita quæ plena eſt lachrymis, ſeminemus. quid ſeminabimus? opera bona. Opera miſericordiæ ſemina noſtra ſunt, de quibus ſeminibus ait Apoſtolus Gal. 6. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim proprio metemus infatigabiles, &c. quare deſideratis latos fundos, vbi multa ſemina ſeminetis? Latior vobis non eſt, vbi ſeminetis, quàm Chriſtus, qui in ſe voluit ſeminari. terra veſtra Eccleſia eſt, ſeminate quantum poteſtis, &c. S. Aug. *Et ibidem paulò ſuprà.* Nolite ſeduci gaudio rerum humanarum, flenda in rebus humanis aduertite. Poterat ridere prius puer qui naſcitur; quare à fletu incipit viuere? ridere nondum nouit, quare plorare jam nouit? quia cœpit ire in iſtam vitam, &c. *Et ſer. 9. de ver. Apoſt.* S. Aug. Periculoſius ægrotant, qui mentem febribus perdiderunt. Illi rident, & ſani plorant. Ridet enim phreneticus, ſed non eſt ſanus. Porrò autem qui mentis eſt ſanæ, plorat phreneticum ridentem; Primum, ſi duo iſta proponas, quid eſt melius, ridere, an plorare; quis non ſibi eligat ridere? denique propter dolorem ſalubrem pœnitentiæ, in fletu Dominus poſuit officium, *quia proprium officium & opus peccatoris, eſt, vt dicat cum Pſalte; Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, &c. rugiebam à gemitu cordis mei* in riſu beneficium. *Siue quod in exultatione metent, & mercedem manipulorum accipient, ſiue quod ipſa merces ſit beneficium in cauſa, & merito, per gratiam; ſiue tandem quod non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis* quomodo? quando ait in Euangelio, beati qui plorant, quia ridebunt. Ergo in ploratu officium eſt, in riſu præmium ſapientiæ. Riſum enim pro gaudio poſuit, non cachinnationem, ſed exultationem. Ergo ſi duo iſta proponas, & quæras, quid horum ſit melius, ridere, an plorare; omnis homo plorare non vult, & ridere vult. Porro ſi addas perſonas ad iſtos affectus, & ita proponas cum perſonis, quid eſt melius ridere phreneticum, an plorare ſanum? eligit ſibi homo fletum cum ſanitate, quam riſum cum amentia. Tantum valet mentis ſanitas, vt etiam cum planctu eligatur. *Inde Eccle.* 7. 5. Cor ſapientum vbi triſtitia eſt, & cor ſtultorum vbi lætitia. 70. *Et Sanct. Pagn. conueniunt, nam pro* vbi, *legunt* in domo luctus, in

A domo lætitiæ. *Idem Aug. ſer. 45. de Sanctis, qui penè totus eſt de hac materia, vbi & de pueris plorantibus; & inter cætera:* justus plorat veraciter, non plorat ſteriliter. S. Aug. Plorat plorantes, plorat ridentes: quia & qui plorant de rebus vanis, inaniter plorant, & qui rident de rebus vanis, malo ſuo rident, &c. quid colligunt qui nihil ſeminauerunt? imò colligunt, ſed quod ſeminauerunt; quia ſpinas ſeminauerunt, ignem colligunt, &c. à fletu ad fletum, à fletu cum riſu, ad fletum ſine riſu. Quid enim illis fiet? quò eunt, quando reſurrexerint? quid? niſi quod Dominus dixit, Matth. 22. ligate illi manus & pedes, & proiicite illum in tenebras exteriores. Age, quid B poſtea? tenebræ erunt & dolor non erit? fortè palpabunt, & non dolebunt: non videbunt, non cruciabuntur? abſit. Non ſolum tenebræ erunt, non eis ſola tollitur ſpecies qua gaudebant, ſed datur etiam quod in æternum gemant. Ne contemneres enim tenebras, ô quiſquis es flagitioſus, qui ſoles propter tua facta mala, & propter laſciua adulteria, non ſolum tenebras non horrere, ſed quærere; qui ſoles plus gaudere, quando lucerna extinguitur, non tales tenebras habebis vbi gaudeas, vbi læteris, vbi te voluptatibus carnis oblectes, non ſic erunt ipſæ tenebræ. Quomodo erunt? ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tortor ſine defectu, tortus ſine defectu. Nec qui torquet, fatigatur; nec qui torquetur, moC ritur. Erunt ergo æternæ lachrymæ illis qui ſic vixerunt, æterna gaudia Sanctorum, quando venientes venient in exultatione portantes manipulos ſuos. *Et ibid. in ꝑ.* Euntes ibant, &c. euntes in mortem, venientes à morte. Euntes naſcendo, venientes reſurgendo. Seminantes opera bona, metentes mercedem æternam. Semina ergo noſtra ſunt, quidquid boni fecerimus; manipuli noſtri quod in fine recipiemus. *Et in fine:* dicent enim tempore meſſis Domino ſuo, Domine adjuuante te fecimus quod juſſiſti, redde quod promiſiſti. INCVSAT, *accuſat, arguit.* POPVLVS MEVS. *Vulgata.* Popule meus qui te beatum dicunt ipſi te decipiunt, & viam greſſuum D tuorum diſſipant. 70: qui beatos vos dicunt, decipiunt vos, &c. turbant. FIDERE IN DOMINVM, *Pſal.* 117. 8. Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine: bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. CAPTATVR, *auidè quæritur & ambitur.* ADDIXIT, *non benedixit, ſed potius maledixit. Non ſolum benedictionem mundi, ſiue rerum, quarum abundantes, mundus beatos dicit, ſed quidquid ab homine mortali terrenum concupiſcitur.*

7. *Mundus, id eſt conuerſatio mundi, horrori fuit Paulo, non autem opus Creatoris.*
5. cont. Marc. cap. 4. circa f.

SEd & mihi famulo Creatoris [a] *mundus crucifixus eſt*; non tamen Deus mundi; *& ego mundo*; non tamen Deo mundi. Mundum enim, quantum ad conuerſationem eius, poſuit; cui renunciando, mutuò transfigimur, & inuicem morimur; Perſecutores vocat Chriſti. a Gal. 6. 14.

MVNDVS. 7. SCHOL.

FAMVLO CREATORIS, *qui mundum non ſperno, in quantum pulchrum eſt opus eius, ſed nec mundum pro eius opifice Deo ſumo, ſed mundi hoc eſt mundani peccatoris* conuerſationem *peſtiferam fugio, mundum qui Deum non cognouit*, qui totus in maligno poſitus eſt, *qui Chriſtum perſecutus eſt, deteſtor,* MVTVÒ TRANSFIGIMVR. *Inuicem odimus, quaſi in eodem patibulo confixi auerſi ſumus, & mutuis nos clauis & ſagittis, verbis factiſque impetimus.* INVICEM MORIMVR, *vt à cadauere auertimur, vt mortui & inſenſibiles nil cob-*

E *lætamur, nil contriſtamur.* MVNDVS CRVCIFIXVS. *Gal.* 6. 14. Mihi autem abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. *Auguſt. in Pſal.* 121. *in verſ.* S. Aug. Fiat pax in virtute tua, ô Ieruſalem, quæ ædificaris vt ciuitas, &c. Fiat pax, &c. in dilectione tua; quia virtus tua, dilectio tua. Audi Cantica Canticorum, *Cant.* 8. Valida eſt ſicut mors dilectio. Magnum verbum, fratres, valida eſt, &c. Magnificentiùs exprimi non potuit fortitudo charitatis,

quàm vt diceret, valida eſt, &c. Quis enim reſiſtit A morti? Fratres, intendat charitas veſtra. Reſiſtitur ignibus, vndis, ferro, reſiſtitur poteſtatibus, reſiſtitur Regibus: venit vna mors, quis ei reſiſtit? nihil eſt illâ fortius. Propterea viribus eius charitas comparata eſt, & dictum eſt, valida eſt, &c. & quia & ipſa charitas occidit quod fuimus, vt ſimus quod non eramus; facit in nobis quandam mortem dilectio. Ipſa morte mortuus erat, qui dicebat: Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo, *id eſt, mundus mihi Crux, & ego Crux mundo:* Ipsâ morte mortui erant, quibus dicebat *Coloſſ. 3.* mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. *Et lib.*
S. Aug. *2. de Trin. cap.* 17. Nunc in quantum Dei ſapientiam, per quam facta ſunt omnia, ſpiritaliter intelligimus, in tantum carnalibus affectibus morimur: vt mortuũ nobis hunc mundum deputantes, nos quoq; ipſi huic mundo moriamur, & dicamus quod ait Apoſtolus: Mun dus mihi crucifixus eſt, &c. De hac enim morte iterùm dixit *Coloſſ. 2.* Si autem mortui eſtis cum Chriſto, quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Non ergo immeritò nemo poteſt faciem, id eſt, ipſam manifeſtationem ſapientiæ Dei videre, & viuere, &c. *Subiicit exemplum Moyſi amore Dei videndi capti, & populi etiam charitate ardentis vt eodem bono potiretur, ex quibus duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & Prophetæ. Et concludit de amore forti vt mors:* Illa eſt ergo ſpecies, *vultus & facies Dei ſpecioſiſſima*, quæ rapit omnem animam rationalem deſiderio ſui, tantò ardentiorem, quantò mundiorem: & tantò mundiorem, quantò ad ſpiritalia reſurgentem, ,tantò autem ad ſpiritalia reſurgentem, quantò à carnalibus morientem. *Hinc mori lucrum Paulo, & viuere Chriſtus, per quem illi mundus crucifixus eſt, & ille mundo, ſic amore fortiori morte ſeparatus à vita mundana, nulli mundi res partis generoſâ & inexorabili amoris morte Chriſto confixus Cruci.*

8. *Mundus carcere peior. V. Verbum. Martyr. num. 8.*

MVTATIO.

1. *Mutabilis eſt natura omnium rerum natarum; ſolius Dei natura innata, immutabilis eſt. de Ani. cap. 21. in f.*

QVid nunc, ſi & naturæ conditio ſic erit definienda; vt duplex determinetur, natorum & innatorum, factorum & infectorum? atque ita quod natum factúmque conſtiterit, eius natura capiet demutationem; & renaſci enim poterit & refici. Innatum autem & infectum immobile ſtabit. quod cùm ſoli Deo competat, vt ſoli innato & infecto, & idcircò immortali & inconuertibili, abſolutum eſt, ceterorum omnium natorum atque factorum conuertibilem & demutabilem eſſe naturam; vt & ſi trinitas animæ adſcribenda eſſet, ex mutatione accidentiæ, non ex inſtitutione naturæ deputaretur.

MVTATIO. SCHOL.

NATVRÆ CONDITIO, *rerum omnium ordo & qualitas.* DEFINIENDA. *Diuidenda, quaſi diceret, ſines rerum omnium diuidantur, in ea quæ nata & facta, & ea quæ innata, & non facta ſunt. Quam diuiſionem ſumit ex ipſo Hermogene agente de materia ſua innata & infecta.* RENASCI, &c. *quod aliàs mutatum fuerat à non eſſe, ad eſſe factum & natum; & in defectum, mutabile fuerat, rurſum renaſci & refici poterit.* SOLI DEO.
S. Aug. *Aug. lib. 11. de Ciuit. c.10.* Eſt bonum ſolum ſimplex, & ob hoc ſolum incommutabile, quod eſt Deus. Ab hoc bono creata ſunt omnia bona, ſed non ſimplicia, & ob hoc mutabilia. *Quia ſimplex eſſentia Dei per ſeipſam, & non ex accidenti, aut per compoſitionem, eſt ipſa ſua bonitas, ſapientia, poteſtas, &c. & ſemper in actu, unde non mutatur à potentia ad actum, & ſic incommutabilis eſt* creata ſanè, inquam, id eſt facta, non genita. Quod enim de ſimplici bono genitum eſt, pariter ſimplex eſt: & hoc eſt, quod illud, de quo genitum eſt; quæ duo Patrem & Filium dicimus, & vtrumque hoc cum Spiritu ſuo, vnus eſt Deus: qui Spiritus Patris & Filij, Spiritus ſanctus propria quadam notione huius nominis, in Sacris Litteris nuncupatur. Alius eſt autem quàm Pater & Filius, quia nec Pater eſt, nec Filius: ſed alius, dixi, non aliud: quia & hoc pariter ſimplex, pariterque bonum eſt incommutabile & coæternum. Et hæc Trinitas vnus eſt Deus: nec ideo non ſimplex, quia Trinitas, &c. ſed ideo ſimplex dicitur, quoniam quod habet, hoc eſt, excepto quod relatiuè quæque perſona ad alteram dicitur, &c. propter hoc itaque naturâ dicitur ſimplex, cui non ſit aliquid habere, quod vel poſſit amittere: vel aliud ſit habens, aliud quod habet: ſicut vas aliquem liquorem, aut corpus colorem, aut aër lucem, ſiue feruorem, aut anima ſapientiam: nihil enim horum, eſt id, quod B habet. Nam neque vas liquor eſt, nec corpus color, nec aër, lux, ſiue feruor, neque anima ſapientia eſt. Hinc eſt quod etiam priuari poſſunt rebus quas habent, & in alios habitus vel qualitates verti atque mutari, vt & vas euacuetur, humore quo plenum eſt, & corpus decoloretur, & aër tenebreſcat, ſiue frigeſcat, & anima deſipiat. *Imò & deficiat, & annihiletur, cùm exiſtentia eius ipſa non ſit, nec neceſſaria nec æterna. Vnde vt ex nihilo Deo volente, ad eſſe mutata eſt, ſic ad non eſſe mutari poteſt.* Secundum hoc ergo dicuntur illa ſimplicia, quæ principaliter, veréque diuina ſunt, quòd non aliud eſt in eis qualitas, aliud ſubſtantia; nec aliorum participatione, vel diuina, C vel ſapientia, vel beata ſunt. *Quales ſunt ſolæ tres perſonæ Trinitatis, quæ ſunt vna & ſimplex, æterna, & incommutabilis diuinitas.* ABSOLVTVM EST, *omninò conſequens eſt.* SI TRINITAS. *Patet hic Tertullianum hoc caput claudere, ſicut incepit, his verbis:* Quòd ſi vniformis natura animæ ab initio in Adam ante tot ingenia; *inuentiones fabuloſas*, ergo non multiformis, quia vniformis, per tot ingenia, *licèt inter tot fabulas, manet tamen vniformis anima:* iam nec triformis, vt adhuc Trinitas Valentiniana cædatur: *caſtigetur, reprehendatur. Valentiniani ergo dicebant animam Adami fuiſſe ſpiritalem, animalem & materialem, ſiue carnalem, quod explicabant in tribus eius filiis, Seth ſpiritali.* D *Abel animali, Cain carnali & materiali, ſiue Choico. Hinc patet ſenſus Authoris: ſi tribuenda eſſet aliqua Trinitas huiuſmodi animæ, imputanda non eſſet primæ eius & naturali inſtitutioni, & creationi, ſiue eſſentia naturali, ſed mutabilitati prouenienti ex aliquo accidenti: ſiue quòd anima libera, quia eſſentialiter, vt ſuprà diximus, iuſta & ſapiens non eſt, ſed ex accidenti, & participata qualitate; hinc mutari potuit de bono in malum. Sublimiori ſenſu ſic exponi poteſt illud:* Si Trini-

tas, &c. Adeò verum eſt, omnia præter Deum trinum & vnum, eſſe mutabilia, vt & ſi anima adſcribenda eſſet numero rerum immutabilium, ſi animæ rationali diuinitas aliqua tribuenda eſſet, qualis eſt in ea immortalitas & imago Trinitatis, hæc ei imputari & adſcribi non deberet, quaſi eius eſſentia eſſet ſua incommutabilitas & immortalitas. De Deo enim ſolo dictum eſt; Ego A Deus, & non mutor, &c. *Et rurſum:* Qui ſolus habet immortalitatem. *Licèt enim animæ ſubſtantia ſit immortalis, non tamen ab æterno, nec à ſe, ſed dependenter à Deo, à quo in nihilum redigi poteſt. Si fixa eſt in bono, non ex arbitrio mutabili, ex inſtitutione naturæ, ſed ex gratia aduentu ſit ſtabilis, non ex debito.*

2. *Mutationem in melius omnia appetunt; & Deus poteſt omne malum, in bonum conuertere: cont. Hermog. cap. 37. in f.*

SI bona fuiſſet materia ſemper, quare non deſideraſſet in melius reformari? Quod bonum, non deſiderat; aut non optat, aut non capit profectum? vt fiat de bono melius. Æquè, ſi mala natura fuiſſet, quare non potuerit à Deo conuerti, vt à potentiore, vt ab eo, qui lapidum quoque naturam conuertere valeat in filios Abrahæ? Nempe ergo non tantùm comparas Deum materiæ, ſed & ſubiicis, à quo natura materiæ deuinci & edomari in melius non potuiſſet. Sed & quam hîc non vis naturâ malam, alibi te confeſſum negabis. Matth. 3. 9.

MVTATIO. 2. SCHOL.

SEMPER. *Loquitur ex ſenſu Hermogenis dicentis materiam Deo coæternam. Nihil hîc difficile. Hîc ſolùm ſubiicio breuiter animam noſtram, quamuis lapidea eſſet, & indurata, peruerſa ſua voluntate in malo, per Deum poſſe & eius gratiam mutari in bonum, vt de lapidibus* B *faciat filios Abrahæ. Sic Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 26. ex Malach. 3.* Quoniam ego Dominus Deus veſter, & non mutor. tanquam diceret: cùm vos mutauerit, & in deterius culpa veſtra, & in melius gratia mea, ego non mutor. *Vide ſeq. Schol.* S. Aug.

3 *Conuertibilis eſt anima de malo in bonum, vi gratiæ præualentis naturæ. De Ani. cap. 21. in m.*

DE hoc planè relinquitur quæri, an demutabile debeat credi, quòd naturale dicatur.
Iidem enim conuertibilem negant naturam, vt trinitatem ſuam in ſingulis proprieta-
tibus figant: quia [a] *Arbor bona malos non ferat fructus, nec mala bonos; & nemo de ſpinis metat* a Matth.
ficus, & de tribulis vuas. Ergo ſi ita eſt, neque [b] *de lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare poteris Deus,* 7. 18.
nec genimina viperarum facere pœnitentiæ fructus, Et errauit Apoſtolus ſcribens; [c] *Eratis &* Ibid. 16.
vos aliquando tenebræ, & fuimus & nos aliquando natura filij iræ, [d] *& in his vos quoque fuiſtis,* b Matth.
ſed abluti eſtis. Sed nunquam diſcordabunt ſententiæ ſanctæ. Non dabit enim arbor mala 3. 9.
bonos fructus, ſi non inſeratur; & bona malos dabit, ſi non colatur; & lapides filij Abrahæ c Epheſ. 2.
fient, ſi in fidem Abrahæ formentur; & genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient; 3.
ſi venena malignitatis expuerint. Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior vtique natura; ha- d 1. Cor.
bens in nobis ſubjacentem ſibi liberam arbitrij poteſtatem, quod αὐτεξούσιον dicitur. quæ 6. 11.
cùm ſit & ipſa naturalis atque mutabilis, quoquo vertitur, natura conuertitur. Ineſſe au- Matth. 7. 18.
tem nobis τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni oſtendimus, & Hermogeni, *V. ſu-* Matth. 3.
prà verbo Gratia. num. 3. 9.

MVTATIO. 3. SCHOL.

RELINQVITVR QVÆRI, *ſupereſt vt quæramus.* DEMVTABILE. *An id quod dicitur naturale & inſitum rei, ſit commutabile.* IIDEM, *Valentiniani.* CONVERTIBILEM, *mutabilem.* TRINITATEM, *De qua Scholio 1. ſupra.* IN SINGVLIS, *ſpiritali ſcilicet, animali, carnali, anima.* FIGANT, *confirment, dicendo naturales has tres proprietates & inditas animæ, & non ex accidenti tentatione vel aliter, mutata voluntate eueniſſe.* QVIA ARBOR, &c. *Confirmant ex Scriptura, quod ſicut arbor ex natura bona mutari non poteſt, vt malos fructus faciat, &c. Matth. 7. 16.* Nunquid colligunt de ſpinis vuas & de tribulis ficus? ſic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit, &c. ERGO, &c. *ſic concludit Tertullianus, ſequetur* D *etiam contra Euangelij verba, Deum non poſſe lapides conuertere in filios Abrahæ, & contra Paulum Epheſ. 2. 3.* Eramus natura filij iræ ſicut & cæteri *& 1. Cor. 6. 11.* Et hæc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis *& Epheſ. 5. 8.* Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. NVNQVAM DISCORDABVNT. *Vno eodemque ſpiritu dictatæ; Licet hi loci aduerſari videantur. Sed intelligi debet, arborem paluſtrem, ſuauem fructum, non daturam, niſi inſeratur. &c. quæ clara ſunt.* VIS DIVINÆ GRATIÆ. *Aug. lib.* C *de Prædeſt. Sanctorum cap. 8.* Hæc gratia quæ occultè humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde reſpuitur. Ideo quippe tribuitur vt cordis duritia primitùs auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet vt veniatur ad filium, aufert cor lapideum, & dat cor carnem Ezech. 11. &c. cur ergo non omnes docet vt veniant ad Chriſtum? niſi quia omnes quos docet, miſericorditer docet; quos autem non docet, judicio non docet; quoniam Rom. 9. cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. ſed miſeretur bona tribuens, obdurat, digna retribuens, &c. SVBIACENTEM SIBI. *Aug. ibid. cap. 20.* Agit Deus, quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel judicando; vt etiam per eos impleatur, quod manus eius & conſilium prædeſtinauit fieri, &c. Cùm Deus vult fieri, quod non niſi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda vt hoc velint; eo ſcilicet inclinante qui in nobis operatur & velle. NATVRALIS ATQVE MVTABILIS. *Aug. de vera Religione cap. 17.* Vt ars Medicinæ, cùm eadem maneat, neque vllo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita Diuina prouidentia, cùm ſit ipſa omnino incommutabilis, mutabili tamen crea- S. Aug. S. Aug. S. Aug.

turæ variè ſubuenit, & pro diuerſitate morborum aliis alia jubet, aut vetat, vt à vitio vnde mors incipit, & ab ipſa morte ad naturam ſuam & eſſentiam, ea quæ deficiunt, id eſt ad nihilum tendunt, reducat & firmet. *Proſequitur cap. ſequenti, ſtatim obiicientem inducis:* ſed dicis mihi, quare deficiunt? quia mutabilia ſunt. quare mutabilia ſunt? quia non ſummè ſunt. Quare non ſummè ſunt? quia inferiora ſunt eo à quo facta ſunt. Quis ea fecit? qui ſummè eſt. Quis hic eſt? Deus incommutabilis Trinitas, quoniam & per ſummam ſapientiam ea fecit, & ſumma benignitate conſeruat: cur ea fecit? vt eſſent: ipſum enim quantulumcumque eſſe, bonum eſt: quia ſummum bonum eſt, ſummè eſſe. Vnde fecit? ex nihilo. Quoniam quidquid eſt quantulacumque ſpecie ſit, neceſſe eſt. (*Id eſt infallibiliter, ſolus enim Deus, neceſſariò eſt*) ita etſi minimum bonum, tamen bonum erit, & ex Deo erit. Nam quoniam ſumma ſpecies, ſummum bonum eſt, minima ſpecies minimum bonum eſt. Omne autem bonum, aut Deus, aut ex Deo eſt. Ergo ex Deo etiam minima ſpecies. *αὐτεξούσιον. Sic Græci Patres vocant liberum arbitrium. Ita S. Nemeſius c. 29. Maximus Tyrius diſſert. 3. S. Iſid. Peluſiota ep. 129. & homo, à D. Greg. Naz. dicitur: τῷ αὐτεξουσίῳ τιμηθεὶς, honoratus libero arbitrio, id eſt ſui juris.*

Clemens Alex. 4. Strom. cap. 8. vim Græcæ vocis expreſsit, quaſi ſignificas ſui iuris eſſe, & pro libito agere, poteſtatem, & dominium penes ſemetipſum habere ſuorum actuum. Id, inquit, eſt in noſtra poteſtate, cuius ex æquo ſumus domini, & eius quod ei aduerſatur; vt philoſophari, vel non; & credere, aut non credere. Per hoc ergo quod ſumus æquè participes vtriuſque eorum quæ inter ſe aduerſantur, inuenitur fieri poſſe id quod eſt in noſtra poteſtate. Quin etiam præcepta ſunt huiuſmodi, vt à nobis poſſint fieri vel non fieri, quæ conſentaneum eſt vt conſequatur laus & vituperatio. *Et lib. 5. Strom. cap. 1. notat liberum arbitrium, licèt capax ſit boni & perfectionis, illud tamen ſine gratia conſequi non poſſe.* Neque fieri poteſt, vt ſine libero animi noſtri arbitrio & inſtituto id conſequamur: neque vniuerſum eſt poſitum in noſtra voluntate, quale ſit quod eſt euenturum, *gloria ſcilicet & ſalus æterna:* gratiâ enim ſeruamur, ſed non abſque bonis operibus, &c. ad quod quidem maximè diuinâ habemus opus gratiâ, rectáque doctrinâ, caſtáque & mundâ animi affectione, & Patris ad ipſum attractione. *Quis enim quantumuis natura liber venit ad Filium, niſi Pater traxerit illum. Et rurſum ibidem.* Non abſque diuina gratia erigitur & exurgit anima, & extollitur ſupra ea quæ ſupereminent, quicquid graue eſt deponens, & reddens ei quod eſt cognatum: dicit autem Plato in

A Menone, virtutem eſſe datam diuinitùs. *Et 3. Strom. cap. 4.* Quemadmodum eſt is laudandus qui libertate vſus eſt ad viuendum ex virtute: ita multò magis qui nobis dedit liberam, & noſtri iuris poteſtatem, & conceſſit nobis viuere vt vellemus, eſt venerandus, & adorandus, vt qui non permiſerit vt noſtra electio, & vitatio ſeruiret neceſſariò, &c. qui impingit in voluptates, gratificatur corpori: tẽperans autem, animam corporis dominam liberat à vitiis. *Vbi clarè docet veram eſſe ex virtute diuinitùs, & ex gratia data, animi libertatem. Greg. item Nazianzenus orat. 38. vbi de primo homine:* hunc arbitrij libertate donatum, vt bonum non minùs illius eſſet, qui elegiſſet, quam eius qui ſemina præbuiſſet, in paradiſo collocauit, plantatum immortalium cultorem, hoc B eſt fortaſſe diuinarum cogitationum, &c. nudum quantum ad ſimplicitatem, & vitam arte & fuco carentem. *Scholiaſtes autem eius Elias Cretenſis, in Orationem eius 24.* Liberum, inquit, arbitrium dicitur de Deo ſupereſſentiali modo; De Angelis autem ſine vllo impedimento, vt qui nullam à corporibus vel aliis rebus repugnantiam habent; at in hominibus ob diaboli impetum & corporis grauitatem, habitu poſterior eſt aggreſſio. *Nazianzenus tandem gratiæ tribuit ipſam etiam bonam arbitrij voluntatem, Oratione 31.* Quoniam, inquit, nonnulli ſunt, qui ob rectè facta, ita animis efferuntur, vt id totum ſibiipſis aſcribant, nec quicquam Creatori & ſapientiæ eo- C rum authori, ac bonorum omnium ſuppeditatori acceptum ferant, his verbis eos docet Paulus, quod ipſum etiam rectè velle, diuino auxilio indigeat: immò vt rectius loquar, voluntas quoque ipſa, & electio eorum quæ recta, & cum officio cõiuncta ſunt, diuinum quoddam beneficium eſt, atque à Dei benignitate manans. Idcirco ait Rom. 9. non volentis, id eſt non ſolùm volentis, nec currentis ſolùm, ſed etiam miſerentis Dei. Ita quoniam velle quoque ipſum à Deo eſt, optimo jure totum Deo aſſignauit. Quantumlibet curras, quantumlibet certes, opus habes eo qui det coronam. *Et ipſa corona, juxta Auguſtinum alibi citatum à nobis, ſecundùm Paulum victoriæ merces eſt, quam homo non obtinet ſolius ar-* D *bitrij viribus, ſed per Chriſti gratiam, pro qua Paulus dicit:* gratias ei qui nobis dedit victoriam, per Ieſum Chriſtum, *& juxta Pſaltem:* qui coronat te in miſericordia & miſerationibus, gratiam, & gloriam dabit Dominus. *Hinc proſequitur Nazianzenus Danidem explicans Pſalmo 126.* Niſi Dominus ædificauerit domum, &c. Scio, inquit, quòd nec leuium curſus eſt, nec bellum potentum, nec pugnantium victoria, nec proſperè nauigantium portus: ſed Dei eſt, victoriam afferre, & incolumem ſcapham in portum perducere.

4. Mutatio toti mundo frequens eſt, in die, nocte, Sole, Luna, aſtris, aëre, terra, mari, diluuio. De Pall. cap. 2. in p.

CErtè habitum vertere, naturæ totius ſolenne munus eſt. Fungitur & ipſo mundus interim iſte quem incumbimus. Viderit Anaximander, ſi plures putat: viderit ſi quis vſpiam alius ad Meropas, vt Silenus, penes aures Midæ blattit, aptas ſanè grandioribus fabulis. Sed & ſi quem Plato æſtimat, cuius imago hîc ſit, etiam ille habeat, neceſſe eſt, proinde mutare. Quippe ſi mundus, ex diuerſis ſubſtantiis officiiſque conſtabit, ad formam eius, quod mundus hic eſt: neque enim mundus, ſi non vt mundus, Proinde diuerſa in vnum, ex demutatione diuerſa ſunt. Denique diuerſitatis diſcordiam vices fœderant. Ita mutando erit mundus omnis, qui & diuerſitatibus corporatus, & vicibus temperatus. Noſtra certè metatio, quod clauſis vel in totum Homericis oculis liquet, totum verſiforme eſt. Dies & nox inuicem vertunt. Sol ſtationibus annuis, Luna modulationibus menſtruis variat. Siderum diſtincta confuſio interdum deicit quid, interdum reſuſcitat. Cœli ambitus, nunc ſubdiuo ſplendidus, nunc nubilo ſordidus: aut imbres ruunt. aut ſi qua miſſilia cum imbribus, dehinc ſubſtillum, & denuò ſudum. Sic & mari fides infamis, dum & flabris

æquè mutantibus, de tranquillo probum; de fluſtris temperatum, & extemplò de decu- Gen. 7.
manis inquietat. Sic & terram ſi recenſeas temporatim veſtiri amantem, propè ſis eandem 10.24.
negare, memor viridem cùm conſpicis flauam, mox viſurus & canam. Ceteri quoque eius Gen. 8. 1.
ornatus ſi quid, non aliud ex alio mutant? & montium ſcapulæ decurrendo, & fontium ve- & ſeq.
næ cauillando, & fluminum viæ obhumando. Mutauit & totus orbis aliquando, aquis maximè.
omnibus obſitus. Adhuc maris conchæ, & buccinæ peregrinantur in montibus, cupientes 1. 3.
Platoni probare etiam ardua fluitaſſe. Sed & enatando rurſus in forma: mutauit rurſus Gen. 9. 1,
orbis, alius idem. & ſeq.

MVTATIO. 4. SCHOL.

VERTERE, mutare, toti naturæ commune eſt; ET A IPSO. Supple munere mutationis. ISTE, realis & verus. INCVMBIMVS, habitamus & colimus. ANAXIMANDER, de quo ſuprà, verbo Mundus num. 1. Iuxta S. Aug. Auguſtinum lib. 8. de Ciuit. cap. 2. Rerum principia ſingularum, eſſe credidit infinita, & innumerabiles mundos gignere. Viderit ille ſi mundi ſui ſint mutabiles: Noſtri certè iuxta Paulum, Præterit figura huius mundi. VSPIAM ALIVS, ſit mundus apud Meropas. Meropis Inſula eſt Cariæ adiacens. Meropia vna Cycladum, vt finxit SILENVS, & inſulsè BLATTIT, id eſt, garrit MIDÆ auribus aſininis, latioribus, & aptioribus tantis fabulis excipiendis. PLATO. Mundus etiam ille occultus, ſi quis eſt quem tanti facit, cuius hic noſter tantùm imago eſt, debet etiam eſſe mutationi obnoxius, cùm imago ſit ab imitando dicta. SI MVNDVS. Supple, ſit ille Platonis; SVBSTANTIIS, cælo, elementis, &c. OFFICIIS, conuerſionibus & motibus, generationibus, corruptionibúſque conſtabit. AD FORMAM EIVS. Sicut hic noſter mundus, in quo quidquid eſt, totum eſt mutabile. NEQVE ENIM, &c. Non enim verè erit mundus, niſi ſicut hic noſter ſit mutationi ſubiectus. Inde dictus mundus quaſi mouendus. DIVERSA IN VNVM. Cœlum enim & elementa ex varia mutatione & contrarietate, in vnum tamen mundum conflandum diſcordi concordiâ conueniunt, & rerum viciſsitudine diſcordiam componunt, dum dies nocti, calor frigori; æſtas hyemi ſuccedit. ITA MVTANDO, &c. Sic ſit, vt totus mundus mutatione conſtet. CORPORATVS, compactus eſt corporibus cælorum & elementorum. temporúmque vicibus. NOSTRA MVTATIO. Quidquid ſit de mundis aliis fabuloſis, noſter hic quem colimus & partimur omnes terrigenæ, & oculis, animo, inceſſu circumluſtramus, totus verſatur in mutatione formarum & rerum: quod adeò clarum eſt, vt & cæci, qualis Homerus, id videant. VERTVNT, mutant vices. SOL STATIONIBVS. Alij ſolſtitionibus, ſolſtitiis annuis. vel intellige domos Zodiaci, quas obit gradatim, in ſingulis ſignis vno menſe commorando: vel quia Sol ſtat, & vltrà non progreditur, ſed retrograditur in ſolſtitiis. MODVLATIONIBVS MENSTRVIS. Curſibus moderatis menſium: vel multoties ſingulo quoque menſe modulum & formam variando. DEIICIT QVID, tum quòd pars oritur in aſtris, pars occidit, vt caput, vel cauda draconis; tum quia ortu & occaſu ſyderum, alia corruptioni ſubiicit, alia generando ſuſcitat. COELI AMBITVS, aerem intellige ſuperiorem qui nos ambit. SVBDIVO, ſub dio, extra tectum cùm ſerenum eſt. MISSILIA. Grandines quæ mittuntur vt tela de media regione aeris. DEHINC SVBSTILLVM. Poſt abundantem pluuiam ſtillans adhuc tempus ſubobſcurum & nubilum. SVDVM. quaſi ſine vdo, id eſt humido, tempus ſit ſiccum & ſerenum. FEDES INFAMIS, quia inconſtans. FLABRIS, ventorum flatibus DE TRANQVILLO, apto nauigationi. PROBVM, alij procitum, id eſt procitatum & commotum, & ſic prohibens à nauigatione. Quod ait per antiphraſim, ſicut bellum dicitur quòd minimè bellum, probum, quòd minimè probum. FLVSTRIS, id eſt, mollitie, & planicie, quam malaciam vocant, per antiphraſim, Gallicè enim dicimus, bonaſſe. TEMPERATVM. id eſt mediocriter agitatum. ET EXTEMPLO, ſubitò mutatum. DE DECVMANIS. Propter fluctus decuplo ſupra ſolitum aſſurgentes; & nauim quatit, & nauigantes timore inquietat. Alij legunt: inquietos: ſupple fluctus pacatos mutatur ex decumanis. SI RECENSEAS, ſi examines, vel numeres, quoties mutet. TEMPORATIM; per quatuor anni tempora. VESTIRI AMANTEM. Diceres terram, induere formam alicuius amantis pro affectus diuerſitate mutantis habitum & colorem; & parum abeſt, quin dicas aliam omnino eſſe terram, quam verno tempore viridem, æſtiua meſſe flaueſcentem, Autumno canam deciduis frondibus, & hyeme niue & pruina candidam. ORNATVS EIVS, terræ ſcilicet apparatus. SI QVID, ſupple habet vſitatum; nihil aliud ſolemnius habet quàm ipſam mutationem. MONTIVM SCAPVLÆ, alij, ſcopulæ, eminentia & vertices, ventis, alluuionibus, pondere B proprio laxati & prorruentes. CAVILLANDO; hinc inde obliquè decurrendo; alij bullando, quaſi in bullas è terra emergendo, & bulliendo, alij ebullando, quod ebullire deſinant. Melius cauillando, latendo ſubito, & ſubterfugiendo. FLVMINVM VIÆ, aluei OBHVMANDO, exundando ſcilicet, portiones terræ diripiunt, & ſepeliunt in aquis. Alij legunt; obumbrando, quia interdum in mediis alueis fluminum paruæ inſulæ ſyluoſæ naſcuntur; rurſum, obhumando ſignificat, alueos fluminum humo & limo oppleri, vnde mutantur fluminum curſus, & viæ. Hinc alij legunt. obambulando, id eſt viam aluei commutando. AQVIS OMNIBVS, ſuperioribus & inferioribus inundatus. BVCCINÆ PEREGRINANTVR. Oſtrea C in tubam conformata, in loco non ſuo procul à mari reſident. PLATONI, qui campos ſolos & valles credidit merſos diluuio. ETIAM ARDVA, ſumma montium faſtigia ſub fluctibus fuiſſe. Aug. iuxta Gen. arguit non credentes tantam inundationem. 15. de Ciuit. cap. 27. Opinantur S. Aug. tam magnum fieri non potuiſſe diluuium, vt altiſſimos montes quindecim cubitis aqua creſcendo tranſcenderet; propter Olympi verticem montis; ſupra quem perhibentur nubes non poſſe conſcendere, quod tam ſublimis quam cœlum ſit, vt non ibi ſit aër iſte craſſiór, vbi venti, nebulæ, imbreſque gignuntur; nec attendunt omnium elementorum craſſiſſimam terram ibi eſſe potuiſſe. An fortè negant eſſe terram verticem montis? cur igitur vſ- D que ad illa cœli ſpatia terris exaltari licuiſſe, & aquis exaltati non licuiſſe contendunt? cùm iſti menſores & penſores elementorũ, aquas terris perhibeant ſuperiores atque leuiores. quid itaque rationis afferunt, quare terra grauior & inferiór locum cœli tranquillioris inuaſerit per volumina tot annorum, & aqua leuior ac ſuperior permiſſa non ſit hoc facere, ſaltem ad tempus exiguum? De exaltatione aquarum ſupra montes ſic Gen. 7. 19. Et aquæ præualuerunt nimis ſuper terram: opertique ſunt omnes montes excelſi ſub vniuerſo cœlo. Quindecim cubitis altior fuit aqua ſuper omnes montes quos operuerat. Sic habet & Sanct. Pagn. ex Hebr. tranſlatio 70. & Paraph. Chaldaica. ENATANDO. Dum aquæ ceſſarunt, emerſit orbis ex vndis. RVRSVS IN FORMA, quam merſus amiſerat. Alij ſic diſtinguunt: rurſus in forma mutauit. Id eſt aquis omnino exhauſtis, facies eius altera apparuit. ALIVS IDEM. Alius forma externa, habitu: idem ſubſtantia. Vel qui alius fuerat forma mutata, idem in eandem reuertitur.

5. Mutatio mundi in Inſulis, vel abſorptis, vel emergentibus de nouo; in ignibus Sodomæ; Vulcanis Campaniæ, & terræ voraginibus. De Pall. cap. 2, circam.

MVtat & nunc localiter habitus, cùm ſitus læditur: cùm ante inſulas, nulla iam Delos, Arenæ Samos: & Sybilla non mendax: cùm in Atlantico, Libyam aut Aſiam adæquans quæritur: cùm Italiæ quondam latus, Hadria Tyrrhenóque quaſſantibus mediotenus interceptum, reliquias Siciliam facit: cùm tota illa plaga diſcidij, contentioſos æquorum coitus anguſtiis retorquens, nouum vitij mari imbuit, non expuentis naufragia, ſed deuorantis. Patitur & continens de cœlo; aut de ſuo. Aſpice ad Palæſtinam, quâ Iordanes amnis finium arbiter, vaſtitas ingens, & orba regio, & fruſtrà ager! at vrbes retrò, & populi frequentes, & ſolus audiebat: dehinc vt Deus cenſor eſt, impietas ignium meruit imbres. Hactenus Sodoma, & nulla Gomorrha, & cinis omnia, & propinquitas maris iuxta cum ſolo mortem viuit. Ex huiuſmodi nubilo & Tuſcia Vulſinios priſtinos deuaſta, quò magis de montibus ſuis Campania ſperet, erepta Pompeios. Sed abſit. Vtinam & Aſia ſecura iam ſit de ſoli ingluuie. Vtinam & Africa ſemel voraginem paruerit, vnicis caſtris fraudatis expiata.

Gen. 19. 24.

MVTATIO. 5. SCHOL.

MVTAT ET NVNC, &c. *Orbis ſcilicet habitum, & formam, per diuerſa loca mutat, tùm aliqua Ciuitas vel regio aliqua in loco ſita, terrâ debiſcente ſorbetur, vel in eo loco aquoſo, vbi priùs nulla terra videbatur, Inſula repente emergunt.* NVLLA IAM DELOS. *Mercerium hîc non ſequor, ſuſpectum habentem hunc locum, dicentémque falſum eſſe æuo Tertulliani Delon, aliaſque memoratas hîc Inſulas non fuiſſe; cùm earum fiat mentio apud contemporaneos Tertulliani. Credibilior eſt enim Sibylla lib.* 4. Delos non iam paret. ARENÆ SAMOS. *Eadem Sibylla lib.* 3.

Fiet arena Samos, Delos deleta latebit.

Hinc ſubiicit Tertull. Et Sibylla non mendax. *Quod ſic intelligendum eſt, vt id Tertull. referat iuxta vaticinium Sibyllæ iam inde certum: non quòd iam tum Samos omninò ſublata eſſet, ſolis eius loco relictis arenis, aut Delos iam non appareret: ſed quod obruendæ eſſent, & tandem aliquando futuræ nullæ. Cùm hæc ſcriberet Tertullianus, nihil ex ædificiis vtriuſque inſulæ ſtabat; præter ſolum vtraque vaſtata erat, & deſolata. Quod non ſolùm in Sybillino oraculo futurum legerat, ſed & apud Hiſtoricos iam factum. Lucem recipiet hic locus ab eo quod habet Apol.* 40. Legimus Hierapolim, & Delon, & Rhodon, & Coon inſulas, multis cum millibus hominum peſſum abiiſſe. Memorat & Plato maiorem Aſiæ terram Atlantico mari ereptam. Sed & mare Corinthium terræ motus ebibit. Et vis vndarum, Lucaniam Italiæ abſciſſam in Siciliæ nomen relegauit. *Pamelius ex Turnebo legit*, Nulla iam Delos, arenæ Samos, & ſi ille non mendax, Æon in Atlantico Libyam aut Aſiam adæquans quæritur nunc: Italiæ quondam latus, &c. *Platonem intelligit, cuius ex ſchola Valentiniani inſulam Feliculam ſumpſerunt ex commento Æon.* ÆON *mundus, de quo Plato in Crit. quem non diſiunctiuè, ſed coniunctiuè, Libyæ & Aſiæ, in magnitudine comparat*, ATLANTICO, *mari ſcilicet, quod eius loco ſucceſſit. Iam quæritur, & non inuenitur, quia abſorptus eſt. Fit & mentio apud Platonem inſulæ quam comparat Libyæ & Aſiæ, quam vocat Atlantem. Diodorus etiam & Thucydides Atalantam, vnde & nomen mari Atlantico.* ITALIÆ QVONDAM LATVS. *Magna pars Italiæ, mari Hadriatico & Tyrrheno concuſſa, mediis interiecta vndis abſorpta, partem tantùm excisam reliquit, quam nunc inde Siciliam dicimus. Dicitur enim Sicilia quaſi ſeparata & exſecta.* PLAGA DISSIDII, *id eſt, illa regio anguſta & anceps, quæ media interiacet inter Siciliam & Italiam, in qua fit vtriuſque maris præfati conflictus. vel*, Plaga diſcidij, *eſt, pars illa Italiæ, quæ à prædicto latere diſciſſa eſt: vbi nunc aquæ maris hinc inde ſcinduntur.* NOVVM VITII, *nouum vitium, nouum periculum ante hanc voraginem inauditum, dedit huic mari; quod non vt alia maria, euomendo fluctus, naues naufragas eructat, ſed abſorbet, & Charibdis appellatur iuxta Thucydidem lib. 4. Alij legunt:* Nomen vitij mari induit: *quod nec reſpuo, factâ alluſione ad habitum quem ſuprà dixit orbem localiter mutare. Sic totum hunc Tertulliani locum Pomponius Mela refert lib. 2. cap.* 7. Sicilia aliquando continens, & agro Brutio annexa, poſt freto maris Siculi abſciſſa eſt. Id anguſtum & anceps, modò in Tuſcum, modò in Ionium pelagus perfluit; *Tertull. dixit Hadriaticum & Thyrrhenum*, atrox, ſæuum, & Scyllæ Charibdiſque ſæuis nominibus inclitum.

Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 2. vbi probat contra Gentiles, non Chriſtianæ fidei, cultum Deorum impugnanti, ruinas & clades orbis imputandas; cùm & ante, multæ grauiores acciderint. Quid ſi commemorare voluiſſem, & exaggerare illa mala, quæ non ſibi inuicem homines faciunt, ſicut ſunt vaſtationes, euerſionéſque bellantium: ſed ex ipſius mundi elementis, terrenis accidant rebus, quæ vno loco Appuleius breuiter ſtringit, in eo libro quem de mundo ſcripſit: terrena omnia dicens mutationes, conuerſiones, atque interitus habere? Namque immodicis tremoribus terrarum, vt verbis eius vtar, diſſiluiſſe humum, & interceptas vrbes cum populis dicit: abruptis etiam imbribus prolutas totas eſſe regiones: illas etiam quæ priùs fuerant continentes, hoſpitibus atque aduenis fluctibus inſulatas, aliáſque deſidia maris pedeſtri acceſſu peruias factas: ventis ac procellis euerſas eſſe ciuitates: incendia de nubibus emicuiſſe, quibus Orientis regiones conflagratæ perierunt: & in Occidentis plagis ſcaturigines quaſdam ac proluuiones, eaſdem ſtrages dediſſe. Sic ex Ætnæ verticibus quondam effuſis crateribus, per decliuia, incendio diuino, torrentis vices flammarũ flumina cucurriſſe. Si hæc atque huiuſmodi, quæ habet hiſtoria, vnde poſſem, colligere voluiſſem, quando finiſſem, quæ illis temporibus euenerunt, antequam Chriſti nomen illa iſtorum vana, & verè ſaluti pernicioſa comprimerent? PATITVR ET CONTINENS. *Id eſt, mundus hic vel terra continens & vnius contextus ruinas excipit, igne vel inundatione cæleſti, vel proprio tremore, igne ſulphureo in viſceribus latente, &c. Dat exemplum cæli in Palæſtina, de ſuo ſolo, vt in fine agit de Aſia,* PALÆSTINAM. *Sic dicta ex Zonara à Philiſtim filio Meſſiemi. Iudæa eſt, & terra ſancta.* FINIVM ARBITER. *Arbitri ſunt finium, qui ortas controuerſias*

S. Aug.

triuerſias circa fines & terminos locorum dirimunt. Et iure alluuionis, per incrementum latens, & ſenſim factum, ager alterius, alteri accreſcit. §. præterea. Inſti. de rerum diuiſione. Et Pompon. Iureconſ. in l. ergo. 30. §. alluuio. ff. de acq. rerum dom. Flumina Cenſitorum vice funguntur, vt ex priuato in publicum addicant; & ex publico in priuatum. *Melius ad literam Iordanis Arbiter, quia medius diuidit inter Arabiam Petræam, & Samariam, inter Moabitidem & Iudæam.* ORBA REGIO. *ex ea parte quâ deſolata eſt Palæſtina.* FRVSTRA AGER. *quia non colitur ob terram cineream & ſterilem.* ET VRBES RETRÒ, *ante incendium & ruinam.* SOLVS AVDIEBAT, *Loth iuſtus, ſolus famæ bonæ. Alij legunt*, ſolùm exaudiebat, vel audiebat: *Vota ſcilicet agricolæ, ſicut Oſee 2.* Exaudiam cælos, & illi exaudient terram: & terra exaudiet triticũ, & vinum, & oleum. VT DEVS CENSOR, *vindex criminis Sodomitici.* B HACTENVS SODOMA, *vſque ad ſulphureum imbrem, poſt quem nulla fuit.* PROPINQVITAS MARIS, *id eſt, ſimilitudo maris, quod mortuum dicitur, nil viuidum producens, adeò vt aqua eius vt & terra mortem viuere, id eſt nil niſi mortuum ſpirare videatur. Alij legunt*, mortem bibit, vel mortuum ibit, vel mortuum iuit. *tam mare, quàm ſolum.*

Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 30. Liberato de Sodomis
S. Aug. Loth, & veniente igneo imbre de cœlo, tota illa regio impiæ ciuitatis (*Pentapolis, ſiue Quina ciuitas fuit euerſa*, in cinerem verſa eſt, vbi ſtupra in maſculos, in tantam conſuetudinem conualuerant, quantam leges ſolent aliorum factorum præbere licentiam: Verùm & hoc eorum ſupplicium ſpecimen futuri Iudicij diuini fuit. *Et lib. 21. c. 8.* Terra Sodomorum
S. Aug. non fuit vtique vt nunc eſt: ſed iacebat ſimili cæteris facie, eadémque vel etiam vberiore fœcundita-

A te pollebat. Nam Dei Paradiſo in diuinis Eloquiis comparata eſt. *Gen. 13. 10.* hæc poſteaquam tacta de cœlo eſt, ſicut illorum quoque teſtatur hiſtoria, & nunc ab eis qui veniunt ad loca illa, conſpicitur prodigioſa fuligine horrori eſt, & poma eius interiorem fauillam mendaci ſuperficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis, & talis eſt, Ecce à Conditore naturarum, natura eius in hanc fœdiſſimam diuerſitatem mirabili mutatione conuerſa eſt. Et quod poſt tam longum accidit tempus, tam longo tempore perſeuerat. NVBILO. *fulmine & igne cæleſti.* TVSCIA VVLSINIOS DEVSTA, *Græca phraſis, ditiſsimi prius Vulſinij Hetruſcorum populi fulmine concremati. Videndus Plinius, Florus, Valerius Maximus.* QVO MAGIS SPERET. *Vt inde plus timeat, expectet, Campania de ſuis montibus ſulphureis ignem eructantibus. Alij legunt*: de motibus, *quibus frequenter agitatur. Nam ex Cornelio Tacito & Seneca, oppidum dictum Pompey, terræ motu ſubductum eſt. Hinc Plinius II. lib. 6. epiſtolarum*: Præceſſerat per multos dies tremor terræ nimis formidoloſus. qui Campaniæ non ſolùm caſtella, ſed & oppida vexare ſolitus. SED ABSIT. *Tam malum omen auertat Deus.* ASIA IAM, &c. *rectè, quia frequentibus terræ motibus agitata eſt. Videndus Ammianus Marcellinus lib. 17.* SOLI INGLVVIE, *hiatu terræ, quem Iureconſulti Caſma vocant l. cum res. 47. §. finali. ff. de leg. 2. l. forma 4. §. 2. ff. de cenſibus.* VORAGINEM PAVERIT. *Semel vno loco abſorpta fuerit.* VNICIS CASTRIS, *Cambyſis ſcilicet obrutis arenarum turbine in Africa ſub tempus prandij, quo ſunt ſaudati milites.* EXPIATA, *à Deo vindice per pœnam hanc ſubitæ ruinæ purgata. Vnde alij putant legendum* Punicis caſtris, *id eſt, Carthaginienſibus.*

6. *Mutatio orbis in regnis, & bellis. De Pall. cap. 2. à m.*

MVlta & alia huiuſmodi detrimenta habitum orbis mutauere, ſitúſque mouere. Bellis quoque plurimùm licuiſſe & triſtitia perget, non minùs quàm regnorum vices recenſere. Quoties & iſta mutauerunt, iam inde à Nino Beli progenie? ſi tamen Ninus regnare primus, vt autumat ſuperiorum prophanitas. Fermè apud vos vltrà ſtilus non ſolet. Ab Aſſyriis, ſi fortè, æui hiſtoriæ pateſcunt, Qui verò diuinas lectitamus, ab ipſius mundi natalibus compotes ſumus. Gen. 1. 2.

MVTATIO. 6. SCHOL.

HABITVM ORBIS. *Sæpè hoc libro vtitur hac voce, vt mutatum ſuum habitum Togæ in pallium nullus exprobret, aut leuitatis inſimulet, cum totus orbis & partes eius mutationi ſint obnoxiæ.* MOVERE. *mutauere locum.* LICVISSE. *Alij legunt*, plurimum licuit. *Ad mutandum ſcilicet orbem.* TRISTITIA PERGET. *Supple ſtili mei mæſtitia narrare proſequetur. Alij legunt*, ſed piget triſtia, non minus quam regnorum vices recenſere. A NINO. *à tempore Nini. Aug. lib. 4. de*
S. Aug. *Ciuit. cap. 6. iuxta Iuſtinum.* Primus omnium Ninus Rex Aſſyriorum veterem & quaſi auitum gentibus morem noua Imperij cupiditate mutauit, &c. ſicut ſcribunt qui Chronicam hiſtoriam perſecuti ſunt, mille ducentos & quadraginta annos ab anno primo quo Ninus regnare cœpit, permanſit hoc regnum, donec tranſiret ad Medos. BELI PROGENIE.

C *filio Beli. Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 3. vbi de regno Aſſyriorum.* Quod, inquit, mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius, conditor Niniue ciuitatis magnæ: cuius ciuitatis nomen ex illius nomine deriuatum eſt, vt à Nino Niniue vocaretur. SI TAMEN, &c. *Supple cœpit, quia prior regnauit Pater eius Belus in Babylone, qui eſt Nembroth fundator Babylonis. Aug. l. 16. de Ciuit. c. 3.* Chus pater gygantis Nembroth, primus nominatus eſt in filiis Cham, &c. regnum eius commemoratum eſt, cuius initium erat illa nobiliſſima Babylon ciuitas. AVTVMAT, *cenſet*, SVPERIORVM, *veterum authorum*, PROPHANITAS *Scriptura prophana.* APVD VOS STILVS, *Gentiles, hiſtoria antiquior non eſt, quam à regno Aſſyriorum, nos verò fruimur hiſtoria Sacra ab origine mundi.* S. Aug.

7. *Mutatio in mundo fit, cùm homines vna plaga deſerta, aliam incolant. De Pall. cap. 2. à m. ad f.*

SEd læta iam malo: quippe & læta mutant. Denique ſi quid mare diluit, cœlum deuſſit, terra ſubduxit, gladius detorondit, aliàs verſura compenſati redit. Nam & primitùs majorem ambitum, terra caſſa, & vacans hominum, & ſicubi aliqua gens occuparat, ſibimet ſoli erat. Itaque colere omnia (ſi demùm intelligis alibi ſtipantem copiam, alibi deſeren-

Gen. 46. tem) runcare atque ruſtare inſtituit, vt inde velut ex ſurculis & propaginibus, populi de
1. & ſeq. populis, vrbes de vrbibus, per vbique orbis pangerentur. Tranſuolauere redundantium
Gen. 50. gentium examina. Scythæ exuberant Perſas: Phœnices in Africam eructant: Romanos
23. Phryges pariunt: Chaldæum ſemen in Ægyptum educatur, dehinc cùm inde transduci-
Pſal. 113. tur, Iudæa gens eſt. Sic & Herculea poſteritas, Temeno pariter Peloponeſum occupan-
4. do producunt. Sic & Iones Nelei comites Aſiam nouis vrbibus inſtruunt. Sic & Corinthij cum Archia mœniunt Syracuſas. Sed vanum iam antiquitas, quando curricula noſtra coxam. Quantum reformauit orbis ſæculum iſtud? quantum vrbium aut produxit, aut auxit, aut reddidit præſentis imperij triplex virtus? Deo tot Auguſtis in vnum fauente, quot cenſus tranſcripti? quot populi repurgati? quot ordines illuſtrati? quot barbari excluſi? Reuerà orbis, cultiſſimum huius imperij rus eſt, eradicato omni aconito hoſtilitatis, & cacto, & rubo ſubdolæ familiaritatis, concultus, & amœnus ſuper Alcinoi pometum, & Midæ roſetum. Laudans igitur orbem mutantem, quid denotas hominem?

MVTATIO. 7. SCHOL.

MALO. *Poſt tot triſtes mutationes, lubentius jam lætos mutationum euentus proſequar.* DENIQVE, SI QVID. *Non eſt quod de prouidentia Diuina queramur ſi quid mare abſtulit, vel fulmine cœlum ſuccendit; ſeu vt alij legunt*, texit, vel ixit, *vel operuit grandine; terra hiatu intercepit, bellum abraſit; alibi, vel aliter redditum, & reparatum eſt & compenſatum. Sicut cùm numerus qui ſummæ deerat, in ſummam redditus eſt, verſura vocatur.* NAM EST PRIMITVS. *Alij legunt* jam & primitus, vel primitus: *id eſt in primordio. Quaſi diceret: Cùm in exordio mundi, maior pars orbis vacaret, & omnia paterent primò occupantibus; Quod quaque gens occupabat, illud ſibi acquirebat.* ITAQVE COLERE. *Alij legunt:* itaque cogitans omnia ſibi domum, intelligens alibi ſtipantem alibi deſerentem. *Stipantem copiam, abundantiam nimiam in altero loco, facit alterius* B *loci deſertio: vt fit in alluuionibus, vel acceſſu vel receſſu fluminis, aut maris. Plin. lib. 2. c. 17.* Naſcuntur & alio modo terræ, & repentè in aliquo mari emergunt. Velut paria ſecum faciente natura; quæque hauſerit hiatus, alio loco reddente. RVNCARE ATQVE RVSTARE. *Primum ſignificat, malis herbis expurgare, ſecundum rubos & ſentes euellere. Alij legunt* ruſpare, *quod eſt exquirere, ſcrutari, & ad inſtar Gallinæ vnguibus excutere.* PER VBIQVE. *Per omnia orbis loca propagarentur & effunderentur.* EXAMINA. *Velut apes nimia plenitudine, in alia aluearia exundant. Aug.*
S. Aug. *lib. 10. de Ciuit. cap. 1.* Ciuitates à maioribus ciuitatibus, velut populorum examinibus conditæ, coloniæ nuncupantur. EXVBERANT PERSAS, *id eſt in Perſas redundant, quia Perſis additi Scythæ eos exuberare fecerunt, ſicut flumina riuis creſcunt exceptis.* SCYTHÆ. *Contermini Perſis, primò ex Oroſio irruerunt in Pontum Cappadociæ, & ex redundantia, Perſidem occuparunt; ſicut Phœnices Africanos, Græci per Æneam Romanos, Chaldæi Arphaxad Principe generis, cuius è progenie Abraham, & proinde Iacob cum poſteris in Ægyptum pullularunt.* EDVCATVR, *educitur. Frequenter author vtitur prima coniugatione pro alia, vt dicit* bullare & deglubare, *pro ebullire & deglubere. Niſi alludat ad frumenta, quorum cauſa filij Iacob primo profecti ſunt in Ægyptum, educandi prouidentiâ Ioſeph.* POSTERITAS HERCVLEA, *poſteri Herculis, cum Temeno profecti.* PRODVCVNT, *propagantur, ad Peloponeſum occupandum, vt & Iones ad Aſiam cum Neleo, vel Nileo Codri filio.* MOENIVNT. *Muris cingunt.* SED VANVM, *res vana, iſta transmigrationum antiquitas; quid immorer in veterum propagatione, cum nunc coram oculis noſtris imperij fœlicitas in melius hoc ſæculum immutarit?* TRIPLEX VIRTVS, *explicat ſeipſum addens,* TOT AVGVSTIS IN VNVM. *Sic conuenientibus Deo propitio tribus Imperatoribus in conſenſum vnanimem. Seuero ſcilicet, & duobus eius filiis, Antonino & Geta, Herodiano teſte, item Eutropio, & Aurelio Victore, Xiphilino bre-*

A *uiatore Dionis: & licet nulla in actis, aut Conſtitutionibus Seueri, facta ſit Getæ mentio; notandum, Getam poſt obitum Seueri, pro hoſte publico fuiſſe habitum, cuius ideo nomen de faſtis eraſum de Imperatorum cenſu. Quo de more conſule Dionem lib. 60. hiſtor.* CENSVS TRANSCRIPTI. *Baro. in Apparatu Annal. Intelligit de cenſus deſcriptione facta ſub Auguſto, ob quem Virgo cum ſponſo perrexit in Bethlehem, cuius & meminit Tertul. lib. 4. cont. Marc. cap. 7. tranſcriptos dicit, vel remiſſos & mitigatos, vel in alterius generis cenſus tranſmutatos.* POPVLI REPVRGATI, *culti & à Barbarie per ciuilitatem Romanam edomiti & cicurati. Alij legunt:* propaginati *nouis ſcilicet deductis coloniis, ſicut ipſe Seuerus, Authore Vlpiano l. 1. ff. de Cenſ. vnam in vicum Pataniſſenſem, alteram in Sebaſtam deduxit.* OR-
B DINES ILLVSTRATI, *primo ſplendori redditi Magiſtratus.* BARBARI EXCLVSI, *finibus Romanorum pulſi & domiti vt Arabes Adiabeni, Parthi, Britanni quos ſubegit Seuerus.* CVLTISSIMVM, &c. *Quidquid orbis vniuerſus excultum habet, quaſi rus eſt Romani Imperij; vel, exaggerando magis, adeò Romani Imperij fines propagati ſunt, vt totus orbis videatur eſſe rus & cultura eius.*

Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 2. Inter plurima Regna S. Aug. terrarum, in quæ terrenæ vtilitatis, vel cupiditatis eſt diuiſa ſocietas, quam ciuitatem mundi huius vniuerſali vocabulo nuncupamus, duo regna cernimus, longè cæteris proueniſſe clariora. Aſſyriorum primum, deinde Romanorum, vt temporibus, ita locis inter ſe ordinata atque diſtincta. Nã quomodo
C illud prius, hoc poſterius, eo modò illud in Oriente, hoc in Occidente ſurrexit. Deniq; in illius fine, huius initium confeſtim fuit. Regna cætera, cæteroſque Reges velut appendices iſtorum dixerim. ACONITO. *Herba venenata, quæ ex Nicandro Pantheras ſtrangulat. Et intelligit victum Peſcennium & Albinum, quos & comparat.* CACTO ET RVBO, *Cactus autem, herba eſt ex Plinio lib. 21. cap. 16. in ſola Sicilia naſcens, Caules habens à radice emiſſos, & in terra ſerpentes. Athenæus idem vult eſſe cum carduo. Alij legunt* carecto. *Herba acuta eſt & duriſſima ſimilis ſparto, vliginoſis & paluſtribus locis viuit. Nota ex Herodiano Seuerum Albino ſcripſiſſe quaſi amico literas, & mandaſſe perlatoribus; vt*
D *eum occultè occiderent. Subdola autem familiaritas patet, ex Spartiano in vita Albini, in qua exemplar Epiſtolæ tranſcribit; Cuius hæc inſcriptio:* Imp. Seuerus, A. Claudio Albino Cæſari fratri amantiſſ. & deſideratiſſ. *Epilogus verò:* tu velim exercitus Reipublicæ ac mihi retentes, mi vnanime, mi chariſſime, mi amantiſſime. CONCVLTVS, *excultus, ſupple orbis. Alij legunt*, conſitum vel conſultum, & amœnum ſuper Alcinoi pometum & Midæ roſetum. *Vulgatum pomarium, hortuſque Alcinoi. Hic hortorum cultor, Virgilio, Ouidio, &c. Midæ roſetum, vide apud Herodotum lib. 8. & Tertull. lib. de Corona militis.* QVID DE-

NOTAS. *Cum de orbe in melius mutato, gratulando potius, quàm arguendo loquaris, quid de me de toga in* A *pallium, modeſtiorem habitum mutatum offenderis, & vniuerſo transformato, quaſi inſolitum admiraris?*

8. *Mutatio pauonis, ſerpentis, hyenæ, cerui, chamæleonis. De Pall. cap. 3. in p. ad m.*

MVtant & beſtiæ pro veſte formam: quamquam & pauo pluma veſtis, & quidem de cataclistis: immò omni conchylio preſſior, qua colla florent: & omni patagio inauratior, qua terga fulgent: & omni ſyrmate ſolutior, qua caudæ jacent: multicolor, & diſcolor, & verſicolor: nunquam ipſa, ſemper alia, etſi ſemper ipſa, quando alia; toties denique mutanda, quoties mouenda. Nominandus eſt & ſerpens licet pone pauum: nam & iſte quod ſortitus eſt conuertit, corium, & æuum. Si quidem vt ſenium perſenſit, in anguſtias ſtipat, pariterque ſpecum ingrediens, & cute egrediens, ab ipſo ſtatim limine eraſus, exuuiis ibidem relictis nouus explicat: cum ſquamis & anni recuſantur. Hyæna, ſi obſerues, ſexus annalis eſt; marem & feminam alternat. Taceo ceruum, quod & ipſe ætatis ſuæ arbiter, ſerpente paſtus, veneno langueſcit in juuentutem. Eſt & quadrupes, tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera. teſtudinem Pacuuianam putas? non eſt: capit & * alia beſtiola verſiculum, de mediocribus oppidò, ſed nomen grande. Chamæleontem qui audieris, haud ante gnarus, jam timebis aliquid amplius cum leone. at cùm offenderis apud vineam fermè ſub pampino totum, ridebis illico audaciam, & Græciam nominis: quippe nec ſuccus eſt corpori, * qui minutioribus multò liquet. Chamæleon pellicula viuit. capitulum ſtatim à dorſo, nam deficit ceruix, itaque durum reflecti, ſed circumſpectu emiſſicij ocelli, immò luminis, puncta vertiginant. hebes, feſſus vix à terra ſuſpendit, molitur inceſſum ſtupens & promouet, gradum magis demonſtrat, quàm explicat, jejunus ſcilicet ſemper & indefectus, oſcitans veſcitur, follicans ruminat, de vento cibus. Tamen & chamæleon mutare totus, nec alius, valet. Nam quum illi coloris proprietas vna ſit, vt quid acceſſit inde ſuffunditur. Hoc ſoli chamæleonti datum, quod vulgò dictum eſt, de corio ſuo ludere.

* alis

* quo

MVTATIO. 8. SCHOL.

PRO VESTE, *quaſi veſtem*, FORMAM, *figuram & ſpeciem externam corporis.* PAVO, *in datiuo, ſeu pauoni, eſt pro veſte, pluma.* DE CATACLISTIS. *Alij* Cataclitis, *quaſi ex omni parte clauſis. Veſtes, ſunt ſplendidæ, ſiue ſtragulæ, quæ in lectulis accubitoriis ponuntur, quæque pondere ſuperpoſito premebantur, vt ſplendeſcerent. Vide Ammianum lib. 28. & Apuleium lib. 11. Græci Catacliſta vocant, ita pretioſa, vt clauſa diligenter ſeruari debeant. Vnde Callimachus, puellas virgines vnis tenellis cautius aſſeruatas, catacliſtas vocat.* CONCHYLIO PRESSIOR, *alij* depreſſior, *vnde & ſplendidior ex preſſura; quam ſimilitudinem trahit vel à colore purpureo Conchilij, vel ab ipſa concha ſeipſam ſtringente & premente, cui ſimile eſt collum paui purpurâ floridum, & plumis hac parte iunctis & strictis preſſum.* OMNI PATAGIO: *Gallicè* bouton d'or. *Apud Nonium aureus clauus pretioſis veſtibus intextus, ſeu plagula in ora veſtis muliebris his clauis contexta. Apud Feſtum patagium eſt quod ad ſummam tunicam ſolet aſſui. Ex Apuleio lib. 12. de Aſino. Sinuati ambitus, inſtar criniculi, è collo pendentium.* QVA TERGA, &c. *in parte dorſi.* SYRMATE SOLVTIOR. *Syrma veſtis eſt tragœdorum, veſtis ſoluta & laxa apud Vopiſcum & Apuleium. Producitur itaque cauda paui, dum eam non explicat in rotam, omni Syrmate.* DISCOLOR, *varietate.* VERSICOLOR, *mutatione colorum.* NVNQVAM IPSA, *veſtis & pluma, licèt ſit eadem quoad plumas, quia tamen & ipſa varia natiuo colore, & minimo motu variata, ideò non eadem veſtis, ſed mutata apparet.* NOMINANDVS, *inter exempla mutationis.* PONE, *poſt.* QVOD SORTITVS. *Quidquid habet externum à natura, ſcilicet pellem & ſenium, illud mutat.* IN ANGVSTIAS, *alij* in anguſta ſe ſtipat, *& ſe coarctat.* PARITERQVE *ſimul.* EXVVIIS, *pelle veteri, quam* leberidem *vocant.* EXPLICAT, *ſe ſcilicet: alij legunt*, nouum ſe explicat. CVM SQVAMIS, *Plin. lib. 8. c. 23. ſquammas tribuit ſerpentibus. Ego pictam pellem ſquammarum inſtar accipiam,* ANNI RECVSANTVR; *id eſt, fit, ſe annoſum renuit fateri, renouatus. Alij legunt*: recuran- B tur. *reſtituuntur in iuuentutem.*

Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 15. Quis hominum videndo æquabitur aquilis, & vulturibus? quis odorando canibus? quis velocitate leporibus, ceruis, auibus omnibus? quis multum valendo leonibus & elephantis? quis diu viuendo ſerpentibus? qui etiam depoſitâ tunicâ, ſenectutem deponere, atque in iuuentam redire perhibentur? *Et in Pſal. 57. vbi multa de aſpide.* Grauat quaſi pondus tunica cuiuſdam, & quaſi ſenecta veteris hominis. Audi Apoſtolum dicentem Coloſſ. 3. Exuentes vos veterem hominem, & induentes nouum. Et quomodò exuo, inquis, veterem hominem? Imitare aſtutiam ſerpentis. C Quid enim facit ſerpens vt exuat ſe veterem tunicam? coarctat ſe per foramen anguſtum. Et vbi, inquis, inuenio hoc foramen anguſtum? Audi: arcta & anguſta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui ingrediuntur per eam. Reformidas eam, & non vis ambulare, quia pauci ſunt? Ibi ponenda eſt vetus tunica, & alibi poni non poteſt. Aut ſi vis vetuſtate impediri, grauari, premi; noli ire per anguſtam. Si autem grauaris vetuſtate quadam peccati tui; & præteritæ viæ vel vitæ, tranſire non potes. Quia ergo corpus quod corrumpitur aggrauat animam; vel cupiditates corporales non premant, vel concupiſcentiæ carnis exuantur. Vnde exuuntur, niſi ieris D per anguſtum, niſi fueris aſtutus vt ſerpens? HYÆNA *ſi diligenter aduertas, agnoſces huic animali ſexum mutari quotannis, vt quod primo fuerat mas, altero ſit femella. Rem vt veram refert Ælian. lib. 1. de anim. cap. 25. ſed Clem. Alex. lib. 2. Pædag. cap. 10. vt fabellam explodit.* ARBITER, *vt judicet, & ſentiat ſe grauari annis, & renouetur in iuuentutem: & mirum, quòd licèt veneno ſerpentis langueſcat primò quaſi moriturus: hinc tamen edomito excoctóque veneno, renouato robore iuueneſcit. Sic Epiph. in Phyſiol. cap. 5.* Accurrit autem ad aquarum fontes: quod ſi trium horarum ſpatio aquâ ſeſe explere non poteſt, moritur: ſin autem aquæ potus obtingat, ad annos denuò quinquaginta vitam protrahit. *Alij lo-*

S. Aug.

S. Aug.

gunt: longeſcit in iuuentutem. *Huc collimabat Pſaltes* 41. Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, &c. Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum. *vt videas, animam veneno peccati comeſto, vrgente conſcientiæ morſu, ſuſpirare cerui inſtar ad Deum fortem viuum apud quem eſt fons vitæ, vt primam fortitudinem reparet, mortem euadat æternam, & fiat in* eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

S. Aug. *Aug. ibid.* Curre ad fontem, deſidera fontem, ſed noli vtcumque, noli vt qualecumque animal currere, vt ceruus curre, &c. Inuenimus inſigne velocitatis in ceruo, ſed fortè non hoc Scriptura ſolùm nos in ceruo conſiderare voluit, ſed & aliud audi: Quid aliud eſt in ceruo? ſerpentes necat, & poſt ſerpentium interemptionem maiore ſiti inardeſcit: B peremptis ſerpentibus ad fontes acriùs currit. Serpentes vitia tua ſunt, conſume ſerpentes iniquitatis, tunc ampliùs deſiderabis fontem veritatis. *Vide multa præclara ibid.* HVMILIS, *parùm eleuata à terra.* ASPERA, *tergo ſcabroſo.* PACVVIANAM, *à Pacuuio verſu depictam, ſed non eſt ipſa.* CAPIT ET ALIA. *id eſt exigit & verſiculum ſuum, quo exprimatur beſtiola de qua tracto.* OPPIDO, *certè valdè paruis.* HAVD ANTE, *ignorans priùs qualis ſit beſtia, præter leonem, & Chamæleū ſimul, monſtrum ex duobus ingens formidabis.* OFFENDERIS. *Inueneris ſub vitis folio latentem beſtiolam, ſtatim ridebis audaciam Græciæ, tantum ad nomen, tantulum animalculum promouentis. Alij legunt:* Audaciam egregiam nominis, gratiam nominis, C & Græci iam nominis. QVI LIQVET, *qui ſuccus patet ineſſe multò minoribus animalibus. Alij legunt,* qui minutioribus multò licet; *id eſt qui ſuccus per naturam datur haberi à minoribus; vel qui ineſt aliis licet multò minoribus.* PELLICVLA VIVIT, *ſubſiſtit; licèt totum animal vnica pellicula conſtare videatur.* CAPITVLVM; *paruulum caput nullo collo medio, immediatè dorſo iunctum eminet. Vnde vix reflecti poteſt, ſed oculos paruulos, quid dico, duo veluti puncta luminis circumrotat.* SVSPENDIT, *ſupple greſſum.* STVPENS, *ſtupidus, difficilè mobilis, magno conatu moueri incipit, & tardè promouet ſe.* INDEFECTVS. *alij legunt,* inrefectus. *meliùs vt nos, ne ſit repetitio eiuſdem; ſignificat ergo non deficientem, ſed viuentem, licèt oſcitando, & follis ad inſtar ventum hauriendo, nullo, præter aurum, cibo veſcatur.* TAMEN ET CHAMÆLEON, &c. *Nec minus interim virium habet, & naturalis induſtriæ, quàm præfata animalia, quæ etiam ſuperat in mutatione, cum totum eius eſſe videatur in mutatione colorum; cuicumque enim corpori ſe applicet, & accedat; eius colorem imbuit; vt de pelle ſua ludere, & quidquid libuerit coloris in ea pingere ſit dictus Chamæleon. Color autem vnus illi naturalis eſt ex viridi palleſcens. Vide Caßiodorum lib.* B *5. ep. 34. Plin. lib. 8. cap. 33. Ariſt. lib. 2. hiſt. Animal. cap. 11. Nec prætereo Auguſtinum ſic breuiter naturam animalis perſtringentem, l. 11. de Trin. cap. 2. vbi de imaginatione & phantaſia.* S. Aug. Si tam violenta eſt, vt poſſit vocari amor, aut cupiditas, aut libido, etiam cæterum corpus animantis vehementer afficit. Et vbi non reſiſtit pigrior duriórque materies, in ſimilem ſpeciem colorémque commutat: licet videre corpuſculum Chamæleontis ad colores quos videt, facillimâ conuerſione variari. Aliorum autem animalium, quia non eſt ad conuerſionem facilis corpulentia, fœtus plerumque produnt libidines Matrum, quid cum magna delectatione conſpexerint. Quàm enim teneriora; atque, vt ita dixerim, for- C mabiliora ſunt primordia ſeminum, tam efficaciter, & capaciter ſequuntur intentionem maternæ animæ, & quæ in ea facta eſt, phantaſiam, per corpus quod cupidè aſpexit. Sunt exempla quæ copioſè commemorari poſſint; ſed vnum ſufficit de fideliſſimis libris, quod fecit Iacob, vt oues & capræ varios coloribus parerent, ſupponendo eis variata virgulta in canalibus aquarum, quæ potantes intuerentur, eo tempore quo conceperant.

9. *Mutatio veſtis, ſæpe facta in homine, primò pelle, poſtea lana, dehinc ſerico; veſtito prius ad neceßitatem, deinde ad pompam. De Pall. cap. 3. in m. ad circa f.*

MVlta dicendum fuit, vt ad hominem præſtructim perueniretur. Hunc quoquo primordio accipitis, nudus certè & inueſtis figulo ſuo conſtitit: poſt demum ſapien-
Gen. 3. 7. tiam, haud dum licitam, præreptam potitur. ibidem quod in nouo corpore indebitum adhuc pudori erat, protegere feſtinans, ficulneis foliis interim circumdat: dehinc cùm de
Gen. 3. 21. originis loco exterminat, (quippe deliquerat) pellitus orbi vt metallo datur. Sed arcana iſta nec omnium noſſe. Credo jam de veſtro, quod Ægyptij narrant, & Alexander dige-
* facit rit, & mater legit ea tempeſtate Oſiridis, qua ad illum ex Libya Ammon * vaſit, ouium diues. Denique cum ipſis Mercurium autumant fortè palpati arietis mollitie delectatum,
* eliquat diglubaſſe ouiculam: dumque pertentat quod facilitas materiæ ſuadebat, tractu proſe-
* In reſtis priſtini quente filum * eliquaſſe, & in * veſtis priſtinæ modum, quem philyra tenui vinxerat, texuiſſe. Sed vos omnem lanicij diſpenſationem, ſtructuramque telarum Mineruæ maluiſtis, cùm penes Arachnen diligentior officina. Exinde materia: nec de ouibus dico Mileſiis, & Selgicis, & Altinis, aut quis Tarentum, vel Bætica cluit, natura colorante, ſed quoniam & arbuſta veſtiunt, & lini herbida poſt virorem lauacro niueſcunt: nec fuit ſatis tunicam pangere & ſerere, ni etiam piſcari veſtitum contigiſſet: Nam & de mari vellera, quo mu-
* plautiores ſcoſæ lanoſitatis * lautiores conchæ comant. Prorſus haud latet bombycem, vermiculi genus eſt, quæ per aërem liquando, araneorum horoſcopis idonius, ſedes tendit, dehinc deuorat, mox aluo reddere; proinde ſi necaueris, animata jam ſtamina volues. Tantam igitur paraturam materiarum ingenia quoque veſtificinæ proſecuta, primùm tegendo homini, quà neceſſitas præceſſit, dehinc & ornando, immò & inflando, quà ambitio ſucceſſit, varias indumentorum formas promulgauere: quarum pars gentilitùs inhabitantur, ceteris incommunes: pars verò paſſiuitus omnibus vtiles, vt hoc pallium, etſi Græcum magis, ſed lingua jam penes Latium eſt: cum voce veſtis intrauit.

MVTATIO. 9. SCHOL.

MVLTA DICENDVM, pro, dicenda fuerunt, vel dicendum fuit multum, de mutatu orbis & beſtiarum habitibus, vt his præſtructis, & prænotatis, gradatim ad mutationem hominis circa habitum, veniremus. QVOQVO PRIMORDIO. Id eſt vel natura integræ, vel lapſa; INVESTIS, ſine veſte nudus ſtetit coram Deo figulo, factore ſuo, & fictore de luto. Innocens enim nudus creatus eſt, nec ſuam aduertebat nuditatem, carne tum ſubiecta, nec ſpiritui rebellante; Sed breui poſt tempore ſapientiâ præreptâ frui voluit, & ſimilis eſſe Deo omniſcio, rapinam arbitratus æqualem ſe eſſe Deo. NOVO CORPORE. Recenter è terra virgine, facto virgineo. INDEBITVM PVDORI, quia in ſtatu innocentiæ non debuerat erubeſcere de ſua nuditate, quam ſubitò
S. Aug. foliis ficulneis obtexit. Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 31. Nec in iſto loco narratio figurata eſt, quamuis tranſlato verbo ſcriptura vſa videatur, vt apertos diceret oculos, qui & antea patebant. Apertos vtique ad aliquid intuendum & cogitandum, quod antea nunquam aduerterant. Vbi enim ad tranſgrediendum præceptum audax curioſitas mota eſt, auida experiri latentia, quidnam tacto vetito ſequeretur, & noxia libertate habenas prohibitionis rumpere delectata, probabilius exiſtimans non eſſe mortem quàm timuerant ſecuturam: tale quippe pomum credendum eſt fuiſſe in illa arbore, cuius generis poma jam in aliis arboribus innoxia ſenſerant, &c. Mox vt ergo præceptum tranſgreſſi ſunt, intrinſecùs gratia deſerente omnino nudati, quam typho quodam & ſuperbo amore ſuæ poteſtatis offenderant, in ſua membra oculos injecerunt, eáque motu quem non nouerant concupiuerunt. Ad hoc ergo aperti ſunt oculi, ad quod antea non patebant,
S. Aug. quamuis ad alia paterent. Et ibid. cap. 34. Nunquam permiſit aduertere nuditatem ſuam, eorum intentionem in ſuperna ſuſtollens, niſi cùm poſt peccatum, pudendum in membris motum, pœnali membrorum lege ſenſiſſent. Sic ergo affecti ſunt, pudore ſcilicet coram Deo vt ſuprà dicebat in humana forma apparere ſolito, vt ſolent affici homines ſub oculis hominum; & talis affectio de peccati pœna erat, cum latere vellet, quem latere nihil pôteſt, & ab eo carnem occultare, qui cordis inſpector eſt, &c. Quod enim jam ipſos pudebat erga ſeipſos, vnde ſibi & ſuccinctoria fecerant, multò vehementius ab illo etiam ſic ſuccincti videri verebantur, qui tanquam familiari temperamento ad eos videndos per creaturam viſibilem, velut humanos oculos afferebat, &c. Illa ipſa propè amicitia pudorem onerabat poſt peccatum, quæ fiduciam dabat ante peccatum: nec jam illam nuditatem audebant oſtendere talibus oculis, quæ diſplicebat & ſuis.

Vide in hanc rem eundem Aug. libro 13. de Ciuit. cap. 13. per totum, vbi & de ſuccinctoriis ficulneis, & juſta pœna inobedientiæ carnis diſertiſſimè loquitur. ORIGINIS LOCO Paradiſo. Non quod ipſe Adam ibi conditus ſit, ſed Eua de eius dormientis coſta ibi producta; vnde vterque ſexus, vno intelligitur, vel quod ab exordio creatus ſit homo extra Paradiſum vt ſtatim tranſlatus in eum, vt operaretur, & cuſtodiret illum: locum. EXTERMINAT, pro exterminatur. Frequenter enim actiuis pro paſſiuis vtitur, exulat. Terminis Paradiſi conceſſis ejicitur. PELLITVS, tunicis pelliceis indutus, damnatur orbi & terræ cum ſudore vultus ſpinas productura excolendæ, ſicut poſtea rei ad metalla fodienda condemnati ſunt, quibus effodiendis, vt & marmoribus ſecandis, ſic agriculturæ, veſtes pelliteæ, vt fortiores aptatæ ſunt. NEC OMNIVM NOSSE, ſupple eſt. Non eſt omnium, ſed fidelium tantùm ſcripturæ credentium, eius myſteria intelligere.

A Gentiles enim ſoli, conuerſioni Tertulliani, & mutatæ togæ in pallium habitui inſultabant. CEDO IAM, &c. do nunc exempla ex hiſtoria veſtra prophana. ALEXANDER DIGERIT. Alij legunt ſic, & intelligunt: Alexander, id eſt Alexandrini ſic digerunt, id eſt ſcribunt in Annalibus ſuis; & Afer legit, vos Carthaginienſes, & alij Africani legunt. EA TEMPESTATE, alij non benè, de tempeſtate; eo tempore, quo Hammon paſtor ditiſſimus ouium numero, ex Lybia, ſiue Africa, profectus eſt, vt inuiſeret Oſiridem. Alij legunt pro vaſit; facit; ſupple iter carpit. DENIQVE CVM IPSIS, nempe Alexandro magno, & matre eius Olympiade, putans & narrant Ægyptij, Mercurium, caſu arietem palpando, lanæ mollitie delectatum, DIGLVBASSE, alij diglabraſ-
B ſe, dilabaſſe, delibraſſe, deglubiſſe oueculam; id eſt vulſiſſe, & ex parte ſpoliaſſe. Arietem dixit oniculam, ſub vniuerſali ſpecie, omnem ouium ſexum intelligendo. FACILITAS ſequentis materiæ quanta eſſet experientia tentans, ELIQVASSE, velut aquam, aut materiam liquidam in filamenta traxiſſe, & in modum priſtinæ ſuæ veſtis, quam prius induebatur, & colligabat PHILYRA TENVI; id eſt vinculo facto de interiori tunica tiliæ arboris, pro veſte priori de pellibus ferarum facta, laneum ſibi veſtimentum texuiſſe. Beroſus meminit cuiuſdam Alexandri hiſtorici qui libris digeſſit res Ægyptiacas. Vt ſit ſenſus: mater Oſiridis Iſis collegit & notauit id quod Ægyptij narrant & Alexander hiſtoricus ſcribit: cum Ammon ouium diues ad Oſirim venit, lanam à Mercurio vul-
C ſam ab ouicula, & tractam manibus in filum tenuem eliquatam; quales funiculos prius Phylira contexi ſolitum erat. Vnde & materiam contexendi veſtes Iſis inuenit. Alij malunt referre ad Epiſtolam quam ea de re ſuæ fabula ſcripſit Alexander magnus Olympiadi matri.

Ad quam alludit Auguſtinus libro 8. cap. 5. de Ciuit. Cum de fabellis Deorum, ex Varrone ageret: quos, inquit, Varro conatur ad mundi partes, ſiue elementa transferre, homines fuiſſe produntur. Timens S. Aug. enim, & ille, quaſi reuelata myſteria, petens admonet Alexandrum, vt cum ea matri conſcripta inſinuauerit, flammis jubeat concremari. Et ibidem paulò ſuprà: Et ea quæ Numa Pompilius reuerà ad ſa- S. Aug.
D crâ eiuſmodi pertinentia ſecum ſepeliendo curauit abſcondi, & aratro eruta Senatus juſſit incendi. In eo genere ſunt etiam illa, vt aliquid de Numa mitius ſuſpicemur quæ Alexander Macedo ſcribit ad matrem, ſibi à magno Antiſtite ſacrorum Ægyptiorum, quodam Leone patefacta. Et rurſum lib. 12. cap. 10. Illa Epiſtola Alexandri magni ad Olympia- S. Aug. dem matrem ſuam, quâ ſcripſit narrationem cuiuſdam Ægyptij Sacerdotis inſinuans, quam protulit ex literis quæ ſacræ apud illos habebantur; continet etiam regna, quæ Græca quoque nouit hiſtoria. Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 27. iterum meminit literæ S. Aug. Alexandri; & Oſirim Regem Ægypti, & Iſidem vxorem eius quam Cererem dicunt in Diuos ab eis tranſcri-
E ptos. SED VOS, Carthaginienſes, LANITII, lanificij. MINERVÆ tribuere maluiſtis, cum tamen, & Mercurius primus inuentor, & Arachne peritior Minerua fuerit in texendo. Trita eſt Mineruæ & Arachnes de textrina concertatio fabuloſa, quam idcirco prætereo. EXINDE MATERIA, id eſt poſt originem veſtium; de materia earum nobis agendum eſt. Alij: exhinc de materia. quod idem eſt. NEC DE OVIBVS, taceo nunc de materia veſtium ſumpta ex lana ouium Mileſiarum, ex agro Mileti Cariæ vrbis. De quibus Plin. lib. 8. c. 48. SELGICIS, Strabo, lib. 12. Selgam ait Piſidiæ oppidum. alij Gallicis. de quibus Columella lib. 7. cap. 7. ALTINIS; ex agro Veneto eas præfert Columella ſuprà. AVT QVIS, pro queis TARENTVM vel magnæ Græciæ, vel Bætica Pro-

uincia Hiſpaniæ. CLVIT, *à clue, id eſt æſtimor, nominer, quaſi præcellens, ſplendeo, apud bonos Authores alia lectio habet,* cluet. *vel in futuro; vel à* clueo, *in præſenti.* NATVRA COLORANTE, *quod videlicet lanæ ipſæ ſine artificio, ſplendida ſint. Neque enim colorem viridem, aut purpureum, aut alium hîc intellexit quàm natiuum, ſed ſplendidum præ cæteris; cùm alibi dicat Deum noluiſſe purpureas, aut virides oues naſci.* SED QVONIAM. *Sed his prætermiſſis, tranſeo ad maiores delicias inuentas circa veſtitum.* ARBVSTA VESTIVNT, *Lanâ Xylina. Arbuſta autem veſtire dicuntur; quia veſtium materiam præbent, quales arbores ſunt ex quibus Seres ſericum colligunt: ſiue lanugo ex his traheretur, ſiue ex vermiculis, tanquam bombycibus in foliis arborum innutritis. Alludit item author ad fruticem naſcentem in ſuperiore Ægypti parte, de qua* Plin. *lib. 19. c. 1. Ex cuius fructu quædam lanugo excutitur. Iam in Creta, & Cypro, & Sicilia communis arbor; videndus Theophraſtus lib. 4. c. 9. Strabus item lib. 3. ait apud Carthaginem nouam, videri arborem, cuius è ſpina cortex emittitur, ex quo telæ optimæ texuntur.* ET LINI HERBIDA, *&c. Lini herba primò viridis, in aqua diu merſa, vt nix tandem dealbeſcit; maximè cum tela ex lino educta frequenti aqua & rore aſperſa fuerit.* TVNICAM PANGERE: *pango, idem quod figo, & planto; & ſenſus eſt: Non fuit ſatis hominum voluntati mutabili, de terra, ex plantatis in ea fruticibus & arboribus, veſtem & tunicam carpere, & ex lino ſato, colligere, niſi etiam & ex mari veſtimentum piſcaretur.* VELLERA *quaſi ex ouibus marinis extrahuntur. Loquitur de byſſo marina quæ ex pinnis trahitur, quas ait Conchas lautiores, alij* plautiores, plotiotes, *id. patentiores, id eſt aptiores veſtium deliciis, molliores, quæ inſtar Muſci, gallicè* mouſſe, *& lana, quaſi coma quadam operit Conchas, quæ ideo comare dicuntur, id eſt quaſi comam exporrigere.* BOMBYCEM. *Iam habes hunc locum expoſitum verbo,* bombyx. LIQVANDO, *id eſt per filamenta ſerica diffluendo. alij minus ſcitè legunt,* àliquando. ARANEORVM HOROSCOPIS. *Vide quid ſit prædicto verbo, loco citato. Nunc videtur, mihi dicere: idoneus, id. conformatus, imitatus aranearum artem in texendis telis, quas in modum horologij Solaris con-*

A *texunt. alij, legunt:* araneorum more, ſcopis ſe diſtendit. *Id eſt ramis Mori albi. aliiſque tam ad extenſionem texturæ ſericæ, quàm ad paſtum, quo inflatur, diſtenditur & creſcit,* MOX ALVO REDDERE, *id eſt, de ventre incipit effundere ſua ſerica, Alij legunt:* Mox ſe quieti reddere, proinde ſi necaueris: *id eſt, quaſi emortua eſſet beſtiola, labore ceſſat, immota, & ſerico ſe componit tumulo.* ANIMATA IAM STAMINA, &c. *tunc poteris quaſi ex globo ſerico euoluere ſtamina quoquo modo viuens, quia animal viuens ea texuit, nec in hoc ſepulchro mortuum iacet, ſed quietum; vnde ſi necaueris, inde erumpet quaſi auicula ſubuolitans. Alij legunt,* iam animata ſtamine aluo, *id eſt, quanquam occideris, fuit aluus*
B *eius prius animata ſtamine; quaſi tota eius anima & vita ad hoc ordinata eſſet, vt textura ſericea vacaret, nihil itaque diſpendij erit, cùm tota tibi viſcera & animam ſericeam aluus eius effuderit. Salmaſius legit, mox vacuo reddere (ſcilicet aëri, effundendo fila, quæ inſtar araneæ deuorauerat, id eſt intra ſe reſumpſerat) proinde ſi necaueris, nemaram iam, ſtamen euolues.* Nematam dixit, nematâ coopertam, *Alij rurſum pro* aluo reddere, *legunt,* acui reddere, *ſcilicet aptum ad conſuendum, vel texendum.* PARATVRAM, *Apparatum tot materiarum, tantam diuerſitatem.* INGENIA, *artificium; adinuentio artis ſutoriæ quæ veſtes confecit, diuerſimodè etiam ſecuta eſt & imitata.* QVA NECESSITAS. *In quantum primò nuditas tegenda fuit.* ORNANDO. *Succeſſit decor, & honeſtas habitus, poſteà vanitas & ſuper-*
C *bia.* PROMVLGAVERE *quaſi legem, ſic conſuetudinem.* QVARVM, *ſcilicet formarum diuerſarum, pars hominum, ſecundùm morem gentis & patriæ, ſibi proprias induit.* INHABITANTVR, *vox compoſita ex habitu, id eſt veſte, quaſi diceret,* inhabituantur, *id eſt, in illa gente, veſte non communi aliis nationibus, habitum proprium induuntur.* PASSIVITVS *paſſim, vulgò, omnibus nationibus vtibiles, quale eſt, inquit, hoc pallium quod mihi exprobraris, quo promiſcuè Græci & Latini vtuntur,* ET SI GRÆCORVM MAGIS. *Non verbo, ſed vſu.* SED LINGVA IAM. *id eſt, cùm iam nomen pallij Latinum eſſet, & non Græcum, iuſtè, cum nomine præhabito, vſus quoque eius ad Latinos peruenit à Græcis.*

10. *Mutare habitum ſine cauſa non licet; vt contra naturam habitum ſexus mutauit Achilles & Hercules. De Pall. cap. 4. à p. ad circa m.*

HAbitum transferre ita demum culpæ propè eſt, ſi non conſuetudo, ſed natura mutetur. Sat refert inter honorem temporis, & religionem. Det conſuetudo fidem tempori, natura Deo. Naturam itaque concuſſit Lariſſæus heros, in virginem mutando: ille ferarum medullis educatus; vnde & nominis concilium, quandoquidem labiis vacuerat ab vberum guſtu; ille apud rupicem; & ſyluicolam, & monſtrum eruditorem ſcrupeâ ſcholâ eruditus. Feras, ſi in puero matris ſollicitudinem patiens, certè iam * hirticulus, certè iam virum alicui clanculus functus, adhuc ſuſtinet ſtolam fundere, comam ſtruere, cutem fingere, ſpeculum conſulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus, quod illi apud Sigæum ſtrongyla ſeruat. Planè poſteà miles eſt: neceſſitas enim reddidit ſexum. De prœlio ſonuerat, nec arma longè. Ipſum, inquit, ferrum virum attrahit. Ceterùm ſi poſt incentiuum quoque puellam perſeueraſſet, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio, monſtrum equidem geminum, de viro femina; mox de femina vir, quando neque veritas negari debuiſſet, neque fallacia confiteri. Vterque habitus mutandi malus: alter aduerſus naturam, alter contra ſalutem. Turpiùs adhuc libido virum cultu transfigurauit, quàm aliqua materna formido, tametſi adoratur à vobis qui potiùs erubeſcendus eſt, ſcytaloſagittipelliger ille, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſauit. Tantùm Lydiæ clancularïæ licuit, vt Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule proſtitueretur. Vbi Diomedes, & cruenta præſepia? vbi Buſiris & buſtuaria altaria? vbi Geryon ter vnus? Cerebris adhuc eorum claua fœtere malebat, cùm vnguentis offunderetur. Vetus iam Hydræ, Centaurorúmque ſanguis in ſagittis pumice ſpeculi excludebatur, inſultante luxuriâ, vt poſt monſtra transfixa, coronam forſitan ſuerent. Ne ſobriæ mulieris quidem, aut viraginis alicuius ſcapulæ, ſub exuuias beſtiæ tantæ introire potuiſſent; niſi diu mollitas, & euigoratas, & exeduratas, quod apud Omphalem balſamo aut

* hiſtriculus.

telino ſpero factum. Credo & iubas pectinem paſſas. Ne ceruicem eneruem inureret ſtiria leonina, biatus crinibus infarſus, genuini inter antias adumbrati. Tota oris contumelia mugiret ſi poſſet: Nemea certè, ſi quis loci genius, ingemebat: tunc enim ſe circumſpexit leonem perdidiſſe; Qualis ille Hercules in ſerico Omphales fuerit, iam Omphale in Herculis ſcorto deſignata deſcripſit.

MVTATIO. 10. SCHOL.

HABITVM TRANSFERRE, *mutare & transfigurare.* CVLPÆ PROPE EST, *ad culpam proximè accedit, culpabile eſt. Alij legunt:* cultus probrum eſt, *reprehenſibilis cultus, ſi natura, id eſt ſexus mutetur, nam mutare conſuetudinem & vſum veſtis, aliàs culpa non eſt.* SAT REFERT, *multùm intereſt, inter honorem qui tempori debetur ex vſu loci, & cultum & honorem Deo debitum.* FIDEM TEMPORI, *ſcilicet ſeruare debet quiſque conſtanter vſum quem tempus exigit, ſed naturæ ſit fidelis & conſtans ſeruando Deo vſum habitus proprium cuique ſexui. Alij legunt:* Religionem Dei: debet conſuetudo fidem tempori, &c. *quaſi diceret: tempus exigit à conſuetudine vt nihil ab ea mutetur, nec pallium ſumatur, cùm toga geſtari ſolet: Deus autem exigit à natura. vt nihil mutet, de his quæ ipſe inſtituit: nec viri propria mulierum, mulieres virorum aſſumant.* CONCVSSIT, *i. violauit, peruertit habitum viro à Deo & natura præſcriptum.* LARISSÆVS. *Achillem intelligit, cui licèt patria Phthia ſit, in Phthiade regione Macedoniæ: educatus tamen eſt Lariſſæ Theſſaliæ, quæ ab Acriſio condita eſt.* IN VIRGINEM MVTANDO, *in puellæ habitum transfeſtitus.* ILLE FERARVM, &c. *emphaticè dictum, quanquam fabulam conſeat Naz. orat.* 20. Fabuloſis ceruorum ac leonum medullis enutritus. *μυελοῖς ἐλάφων τε καὶ λεόντων τοῖς μυελοῖς ἀνατρεφόμενος, Alij Achillem dictum διὰ τὸ μὴ θιγεῖν χείλεσι χιλοῦ τὸ ἐπὶ τροφῆς.* ob id quod labiis nutrimentum non attigerit. *Et hoc eſt quod ait Tertull.* vnde & nominis concilium, *Inde ſibi nomen hoc conciliauit, hinc etymon nominis. Achilles enim quaſi ἄνευ χιλοῦ, quod ab vberum guſtu vacauerat. Caſſiodorus vocat Chilones dictos, à magnis labiis, Achillem à paruis, aut nullis, quòd iis non vteretur ad vbera.* APVD RVPICEM. *prima breui, non rupicolam, ſed incultum & ſordidum ſignat ſ. Alij legunt,* monſtrorum eruditorem. *intelligentes monſtra heroum, Neſtorem, Amphiaraum, Peleum, Hippolytum, &c. apud Xenophontem. Cæterùm Chiron Centaurus, filius Saturni & Nymphæ Phillyra, vel vt alij volunt, filius fuit Ixionis & nubis conceptus, & natus in montibus, ſuperiori parte homo, inferiore equus; magnus Medicus, & Chirurgus, Muſicus, Aſtrologus, quem Peleus dedit Achilli filio eruditorem. Tranſcriptus eſt in ſydus Sagittarij, caſu vulneratus Herculis ſagittâ ſanguine hydræ tinctâ.* RVPICEM, *rupis incolam.* MONSTRVM ERVDITOREM. *Centaurum dictum Chironem.* SCRVPEA SCHOLA. *in antro ſaxeo. Alij legunt* monſtrorum eruditorem. *quia erat veluti magiſter aliorum Centaurorum.* FERAS IN PVERO., *ferre poſsit in Achille adhuc puero Thetydis matris eius anxietatem, quæ puerum occultabat ſub habitu puellæ.* HIRTICVLVS, *ſed ferendum non eſt adhuc effeminari dum iam adoleſcens & hirtus, ſiue hirſutus, & piloſus primâ lanugine eſſe incipit, & occultè Deidamia Regis Lycomedis filia vitiata, inter eius filias muliebri in habitu occultatur à matre (de qua Deidamia Pyrrhum genuit.) Alij legunt:* Striculus, hiſtriculus, *ex Turnebo puer grandior: & alij* vſtriculus, patiens vſtriculas; *vel ferrum vreus ad torquendos crines, vel lanuginem comprimendam, ad tegendum ſexum virilem, vel igniculos & pruritum carnis ſentiens.* CLANCVLVS, *alij* clanculò, *Clandeſtinè congreſſus.* STOLAM FVNDERE. *id eſt, effuſam veſtem puellæ geſtare, comam item calamiſtrare, fuco faciem pingere, murenulis aures ornare, & collum monilibus, ſicut repræſentatus in ſtatua, apud Sigæum Troiæ Promontorium hodie videtur;* STRONGYLA, *ex Salmaſio, ſtatua eſt pectore tenus, ſcu torotundo contenta.* MILES EST. *Fateor quidem Achillem poſtea ſtrenuum militem, infamem notam muliebritatis expiaſſe factis bellicis.* NECESSITAS, *belli ſcilicet ad quod vocatus eſt ab Vlyſſe, qui eum detexit, & virum ſe fateri coegit. Vix enim Vlyſſes juſsit ſuum tubicinem carmen incentiuum belli canere, & coram Achille fieri cum armorum crepitu clamorem militarem. Nec procul ab illo poſita arma ſtatim arripuit: vt enim occulta vi magnes ferrum, ſic, ex Homero, tuba bellica, armorum fragor, arma ipſa ferrea generoſum abripiunt animum.* SI POST INCENTIVVM, *tot bellicoſi animi irritamenta, Achilles perſeueraſſet vt puellam ſe gerere, nulla poſt dubietas de ſexu fuiſſet, cum vir nobilis potuiſſet in ſponſam quærere.* MONSTRVM GEMINVM, *in vno Achille bis transfigurato.* QVANDO, *quandoquidem, nec veritas ſexus maſculini negari debuiſſet, nec fallax habitus mutatio, detegi. Vterque enim habitus malus fuit, vir enim mutatus eſt in fœminam contra naturalem habitum viri: & rurſum habitum mulieris mutauit in virilem contra ſalutem propriam, id eſt vitam, quia in bello periit. Aduerte breuiter, Achillem Pelei, & Thetidis filium, quem cùm mater ex oraculo accepiſſet in expeditione Troiana periturum ſi cum aliis ducibus Græciæ in bellum pergeret, jam adultum ſub habitu muliebri inter filias Regis Lycomedis occultatum à matre, arte præfata ab Vlyſſe detectum, & ductum ad bellum, & tandem à Paride occiſum, & in Sigæo ſepultum.*

Auguſtinus egregiè explodit, mutationem iſtam habitus, ſer. 247. de temp. qui inſcribitur, de adulterino habitu virorum, ac mulierum. *Vbi hæc inter cætera;* tunc iſte adulterator habitus nuptialis, juſſu Patrisfamilias, & manifeſtè excludetur, & in carcerem retrudetur. Interim tamen amici ſponſi talem ſimulatorem non ignorant. quia habitus impudicus corporis, nuntius eſt adulterini cordis. Impudicus autem habitus corporis ſui in viris, ſuperflua & inordinata capillatura, veſtimentorumque muliebrium affectata ſimilitudo, calciamentorum quoque metas neceſſitatis excedens ſimulata longitudo. in mulieribus facies fucata, virilium veſtimentorum imitatio, capillorum natiui coloris adulteratio. Hic habitus in vtroque ſexu adulterinus eſt, & Sanctarum nuptiarum ſocietate indignus. Et à conſpectu tanti ſponſi, & tantæ ſponſæ prorſus amouendus. S. Aug. TVRPIVS ADHVC, &c. *Aliud mutationis habitus exemplum enormius profero Herculis, quem vt Deum colitis, de quo tamen potius pudore ſuffundi deberetis; nam Thetys mater Achyllis, oraculo deterrita, filium adhuc adoleſcentem transueſtiuit in fœminam, & vir Hercules pudenda Omphalis libidine, transfiguratus eſt in mulierem.* SCYTALOSAGITTIPELLIGER. *Clauam, ſagittas, pellem Leoninam geſtans, habitu muliebri totam fortem huius nominis compoſiti compenſauit. Adeo præualuit clandeſtina amica Omphales Regina Lydiæ in animum Herculis, vt vterque inuicem mutato habitu, & concubitu frueretur.* VBI DIOMEDES? *vbi tunc animus ille Herculis? vbi certamen quo occidit Regem Thracum Diomedem; vbi cruenta equorum eius præſepia, hominum ſanguine ab his diſcerptorum purpurata? Vbi Buſyris Rex Ægypti cum ſuis altaribus ardentibus, in quibus ſacrificatos homines, quaſi buſto tradebat? vbi Geryon tricorporis vir? vbi tandem claua ipſa*

uincia Hiſpaniæ. CLVIT, à clueo, id eſt æſtimor, nominor, quaſi precellens, ſplendeo, apud bonos Authores alia lectio habet, cluet. vel in futuro; vel à clueo, in præſenti. NATVRA COLORANTE, quod videlicet lanæ ipſæ ſine artificio, ſplendidæ ſint. Neque enim colorem viridem, aut purpureum, aut alium hic intellexit quàm natiuum, ſed ſplendidum præ cæteris; cùm alibi dicat Deum noluiſſe purpureas, aut virides oues naſci. SED QVONIAM. Sed his præteritis, tranſeo ad maiores delicias inuentas circa veſtitum. ARBVSTA VESTIVNT, Lanâ Xylina. Arbuſta autem veſtire dicuntur; quia veſtium materiam præbent, quales arbores ſunt ex quibus Seres ſericum colligunt: ſiue lanugo ex his traheretur, ſiue ex vermiculis, tanquam bombycibus in folijs arborum inuolutis. Alludit item author ad fruticem naſcentem in ſuperiore Ægypti parte, de qua Plin. lib. 19. c. 1. Ex cuius fructu quædam lanugo excutitur. Iam in Creta, & Cypro, & Sicilia communis arbor; videndus Theophraſtus lib. 4. c. 9. Strabus item lib. 3. ait apud Carthaginem nouam, videri arborem, cuius è ſpina cortex emittitur, ex quo telæ optimæ texuntur. ET LINI HERBIDA, &c. Lini herba primò viridis, in aqua diu merſa, vt nix tandem dealbeſcit; maximè cum tela ex lino educta frequenti aqua & rore aſperſa fuerit. TVNICAM PANGERE: pango, idem quod figo, & planto; & ſenſus eſt: Non fuit ſatis hominum voluntati mutabili, de terra, ex plantatis in ea fruticibus & arboribus, veſtem & tunicam carpere, & ex lino ſato, colligere, niſi etiam & ex mari veſtimentum piſcaretur. VELLERA quaſi ex ouibus marinis extrahuntur. Loquitur de byſſo marina quæ ex pinnis trahitur, quas ait Conchas lautiores, alij plautiores, plotiores, id. patentiores, id eſt aptiores veſtium delicijs, molliores, quæ inſtar Muſci, gallicè mouſſe, & lana, quaſi coma quadam operit Conchas, quæ ideo comare dicuntur, id eſt quaſi comam exporrigere. BOMBYCEM. Iam habes hunc locum expoſitum verbo, bombyx. LIQVANDO, id eſt per filamenta ſerica diffluendo. alij minus ſcitè legunt, aliquando. ARANEORVM HOROSCOPIS. Vide quid ſit prædicto verbo, loco citato. Nunc videtur, mihi dicere: idoneus, id. conformatus, imitatus aranearum artem in texendis telis, quas in modum horologij Solaris contexunt. alij, legunt: araneorum more, ſcopis ſe diſtendit. Id eſt ramis Mori albi. alijſque tam ad extenſionem texturæ ſericæ, quam ad paſtum, quo inflatur, diſtendiditur & creſcit. MOX ALVO REDDERE, id eſt, de ventre incipit effundere ſua ſerica. Alij legunt: Mox ſe quieti reddere, proinde ſi necaueris: id eſt, quaſi emortua eſſet beſtiola; labore ceſſat, immota, & ſerico ſe componit tumulo. ANIMATA IAM STAMINA, &c. tunc poteris quaſi ex globo ſerico euoluere ſtamina quoquo modo viuens, quia animal viuens ea texuit, nec in hoc ſepulchro mortuum iacet, ſed quietum; vnde ſi necaueris, inde erumpet quaſi anicula ſubnolitans. Alij legunt, iam animata ſtamine aluo, id eſt, quanquam occideris, fuit aluus eius prius animata ſtamine; quaſi tota eius anima & vita ad hoc ordinata eſſet, vt textura ſericea vacaret, nihil itaque diſpendij erit, cùm tota tibi viſcera & animam ſericeam aluus eius effuderit. Salmaſius legit, mox vacuo reddere (ſcilicet aëri, effundendo fila, quæ inſtar araneæ deuorauerat, id eſt intra ſe reſumpſerat) proinde ſi necaueris, nematam iam, ſtamen euolues. Nematam dixit, nematâ coopertam, Alij rurſum pro aluo reddere, legunt, acui reddere, ſcilicet aptum ad conſuendum, vel texendum. PARATVRAM, Apparatum tot materiarum, tantam diuerſitatem. INGENIA, artificium, adinuentio artis ſutoriæ quæ veſtes confecit, diuerſimodè etiam ſecuta eſt & imitata. QVA NECESSITAS. In quantum primò nuditas tegenda fuit. ORNANDO. Succeſſit decor, & honeſtas habitus, poſteà vanitas & ſuperbia. PROMVLGAVERE quaſi legem, ſic conſuetudinem. QVARVM, ſcilicet formarum diuerſarum, pars hominum, ſecundùm morem gentis & patriæ, ſibi proprias induit. INHABITANTVR, vox compoſita ex habitu, id eſt veſte, quaſi diceret, inhabituantur, id eſt, in illa gente, veſte non communi alijs nationibus, habitum proprium induuntur. PASSIVITVS paſſim, vulgò, omnibus nationibus vtibiles, quale eſt, inquit, hoc pallium quod mihi exprobratis, quo promiſcuè Græci & Latini vtuntur, ET SI GRÆCORVM MAGIS. Non verbo, ſed vſu. SED LINGVA IAM. id eſt, cùm iam nomen pallij Latinum eſſet, & non Græcum, iuſtè, cum nomine prabahito, vſus quoque eius ad Latinos peruenit a Græcis.

10. Mutare habitum ſine cauſa non licet; vt contra naturam habitum ſexus mutauit Achilles & Hercules. De Pall. cap. 4. à p. ad circa m.

HAbitum transferre ita demum culpæ propè eſt, ſi non conſuetudo, ſed natura mutetur. Sat refert inter honorem temporis, & religionem. Det conſuetudo fidem tempori, natura Deo. Naturam itaque concuſſit Lariſſæus heros, in virginem mutando: ille ferarum medullis educatus; vnde & nominis concilium, quandoquidem labiis vacuerat ab vberum guſtu; ille apud rupicem; & ſyluicolam, & monſtrum eruditorem ſcrupeâ ſcholâ eruditus. Feras, ſi in puero matris ſollicitudinem patiens, certè iam * hirticulus, [* hiſtricu-lus.] certè iam virum alicui clanculus functus, adhuc ſuſtinet ſtolam fundere, comam ſtruere, cutem fingere, ſpeculum conſulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus, quod illi apud Sigæum ſtrongyla ſeruat. Planè poſteà miles eſt: neceſſitas enim reddidit ſexum. De prœlio ſonuerat, nec arma longè. Ipſum, inquit, ferrum virum attrahit. Ceterùm ſi poſt incentiuum quoque puellam perſeueraſſet, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio, monſtrum equidem geminum, de viro femina; mox de femina vir, quando neque veritas negari debuiſſet, neque fallacia conſiteri. Vterque habitus mutandi malus: alter aduerſus naturam, alter contra ſalutem. Turpiùs adhuc libido virum cultu transfigurauit, quàm aliqua materna formido, tametſi adoratur à vobis qui potiùs erubeſcendus eſt, ſcytaloſagittipelliger ille, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſauit. Tantùm Lydiæ clancularíæ licuit, vt Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule proſtitueretur. Vbi Diomedes, & cruenta præſepia? vbi Buſiris & buſtuaria altaria? vbi Geryon ter vnus? Cerebris adhuc eorum claua fœtere malebat, cùm vnguentis offunderetur. Vetus iam Hydræ, Centaurorúmque ſanguis in ſagittis pumice ſpeculi excludebatur, inſultante luxuriâ, vt poſt monſtra transfixa, coronam forſitan ſuerent. Ne ſobriæ mulieris quidem, aut viraginis alicuius ſcapulæ, ſub exuuias beſtiæ tantæ introire potuiſſent, niſi diu mollitas, & euigoratas, & exeduratas, quod apud Omphalem balſamo aut

telino ſpero factum. Credo & iubas pectinem paſſas. Ne ceruicem eneruem inureret ſtiria leonina, hiatus crinibus infarſus, genuini inter antias adumbrati. Tota oris contumelia mugiret ſi poſſet: Nemea certè, ſi quis loci genius, ingemebat: tunc enim ſe circumſpexit leonem perdidiſſe, Qualis ille Hercules in ſerico Omphales fuerit, iam Omphale in Herculis ſcorto deſignata deſcripſit.

MVTATIO. 10. SCHOL.

HABITVM TRANSFERRE, *mutare & transfigurare.* CVLPÆ PROPE EST, *ad culpam proximè accedit, culpabile eſt. Alij legunt:* cultus probrum eſt, *reprehenſibilis cultus, ſi natura, id eſt ſexus mutetur, nam mutare conſuetudinem & vſum veſtis, aliàs culpa non eſt.* SAT REFERT, *multùm intereſt, inter honorem qui tempori debetur ex vſu loci, & cultum & honorem Deo debitum.* FIDEM TEMPORI, *ſcilicet ſeruare debet quiſque conſtanter vſum quem tempus exigit, ſed naturæ ſit fidelis & conſtans ſeruando Deo vſum habitus proprium cuique ſexui. Alij legunt:* Religionem Dei: debet conſuetudo fidem tempori, &c. *quaſi diceret: tempus exigit à conſuetudine vt nihil ab ea mutetur, nec pallium ſumatur, cùm toga geſtari ſolet: Deus autem exigit à natura. vt nihil mutet, de his quæ ipſe inſtituit: nec viri propria mulierum, mulieres virorum aſſumant.* CONCVSSIT, *violauit, peruertit habitum viro à Deo & natura præſcriptum.* LARISSÆVS. *Achillem intelligit, cui licèt patria Phthia ſit, in Phthiade regione Macedoniæ: educatus tamen eſt Lariſſæ Theſſaliæ, quæ ab Acriſio condita eſt.* IN VIRGINEM MVTANDO, *in puellæ habitum tranſueſtitus.* ILLE FERARVM, &c. *emphaticè dictum, quanquam fabulam cenſeat Naz. orat. 20.* Fabuloſis ceruorum ac leonum medullis enutritus. *μυελοῖς ἐλάφων τε ἢ λεόντων τοῖς μυελοῖς ἀνατραφέντα, Alij Achillem dictum διὰ τὸ μὴ θιγεῖν χείλεσι χιλοῦ ἢ τῆς τροφῆς* ob id quod labiis nutrimentum non attigerit. *Et hoc eſt quod ait Tertull.* vnde & nominis concilium, *Inde ſibi nomen hoc conciliauit, hinc etymon nominis. Achilles enim quaſi ἄνευ χιλοῦ, quod ab vberum guſtu vacauerat. Caſſiodorus vocat Chilones dictos, à magnis labiis, Achillem à paruis, aut nullis, quòd iis non vteretur ad vbera.* APVD RVPICEM. *primâ breui, non rupicolam, ſed inculcum & ſordidum ſignat ſῦνεξ. Alij legunt,* monſtrorum eruditorem. *intelligentes monſtra heroum, Neſtorem, Amphiaraum, Peleum, Hippolytum, &c. apud Xenophontem. Cæterùm Chiron Centaurus, filius Saturni & Nymphæ Phillyræ, vel vt alij volunt, filius fuit Ixionis & nubis conceptus, & natus in montibus, ſuperiori parte homo, inferiore equus; magnus Medicus, & Chirurgus, Muſicus, Aſtrologus, quem Peleus dedit Achilli filio eruditorem. Tranſcriptus eſt in ſydus Sagittarij, caſu vulneratus Herculis ſagittâ ſanguine hydræ tincta.* RVPICEM, *rupis incolam.* MONSTRVM ERVDITOREM. *Centaurum dictum Chironem.* SCRVPEA SCHOLA. *in antro ſaxeo. Alij legunt* monſtrorum eruditorem. *quia erat veluti magiſter aliorum Centaurorum.* FERAS IN PVERO., *ferre poſsis in Achille adhuc puero Thetydis matris eius anxietatem, quæ puerum occultabat ſub habitu puellæ.* HIRTICVLVS, *ſed ferendum non eſt adhuc effeminari dum iam adoleſcens & hirtus, ſiue hirſutus, & piloſus primâ lanugine eſſe incipit, & occultè Deidamia Regis Lycomedis filia vitiata, inter eius filias muliebri in habitu occultatur à matre (de qua Deidamia Pyrrhum genuit.) Alij legunt:* Striculus, hiſtriculus, *ex Turnebo puer grandior: & alij* vſtriculus, patiens vſtriculas; *vel ferrum vrens ad torquendos crines, vel lanuginem comprimendam, ad tegendum ſexum virilem, vel igniculos & pruritum carnis ſentiens.* CLANCVLVS, *alij* clanculò, *Clandeſtinè congreſſus.* STOLAM FVNDERE. *id eſt, effuſam veſtem puellæ geſtare, comam item calamiſtrare, fuco faciem pingere, murenulis aures ornare, & collum monilibus, ſicut repræſentatus in ſta-*

A *tua, apud Sigæum Troiæ Promontorium hodie videtur,* STRONGYLA, *ex Salmaſio, ſtatua eſt pectore tenui, ſcuterotundo contenta.* MILES EST. *Fateor quidem Achillem poſtea ſtrenuum militem, infamem notam muliebritatis expiaſſe factis bellicis.* NECESSITAS, *belli ſcilicet ad quod vocatus eſt ab Vlyſſe, qui eum detexit, & virum ſe fateri coegit. Vix enim Vlyſſes juſsit ſuum tubicinem carmen incentiuum belli canere, & coram Achille fieri cum armorum crepitu clamorem militarem. Nec procul ab illo poſita arma ſtatim arripuit: vt enim occulta vi magnes ferrum, ſic, ex Homero, tuba bellica, armorum fragor, arma ipſa ferrea generoſum abripiunt animum.* SI POST INCENTIVVM, *tot bellicoſi animi irritamenta, Achilles perſeueraſſet vt puellam ſe gerere, nulla poſt*

B *dubietas de ſexu fuiſſet, cum vir nobilis potuiſſet in ſponſam quærere.* MONSTRVM GEMINVM, *in uno Achille bis transfigurato.* QVANDO, *quandoquidem, nec veritas ſexus maſculini negari debuiſſet, nec fallax habitus mutatio, detegi. Vterque enim habitus malus fuit, vir enim mutatus eſt in fœminam contra naturalem habitum viri: & rurſum habitum mulieris mutauit in virilem contra ſalutem propriam, id eſt vitam, quia in bello periit. Aduerte breuiter, Achillem Pelei, & Thetidis filium, quem cùm mater ex oraculo accepiſſet in expeditione Troiana periturum ſi cum aliis ducibus Græciæ in bellum pergeret, jam adultum ſub habitu muliebri inter filias Regis Lycomedis occultatum à matre, arte præfata ab Vlyſſe detectum, & ductum ad bellum, & tandem à*

C *Paride occiſum, & in Sigæo ſepultum.*

Auguſtinus egregiè explodit, mutationem iſtam habitus, ſer. 247. de temp. qui inſcribitur, de adulterino habitu virorum, ac mulierum. *Vbi hæc inter cætera;* tunc iſte adulterator habitus nuptialis, juſſu Patrisfamilias, & manifeſtè excludetur, & in carcerem retrudetur. Interim tamen amici ſponſi talem ſimulatorem non ignorant, quia habitus impudicus corporis, nuntius eſt adulterini cordis. Impudicus autem habitus corporis ſui in viris, ſuperflua & inordinata capillatura, veſtimentorumque muliebrium affectata ſimilitudo, calciamentorum quoque metas neceſſitatis excedens ſimulata longitudo. In mulieribus facies fucata, virilium veſtimentorum imi- S. Aug.

D tatio, capillorum natiui coloris adulteratio. Hic habitus in vtroque ſexu adulterinus eſt, & Sanctarum nuptiarum ſocietate indignus. Et à conſpectu tanti ſponſi, & tantæ ſponſæ prorſus amouendus. TVRPIVS ADHVC, &c. *Aliud mutationis habitus exemplum enormius profero Herculis, quem vt Deum colitis, de quo tamen potius pudore ſuffundi deberetis; nam Thetys mater Achyllis, oraculo deterrita, filium adhuc adoleſcentem tranſueſtiuit in fœminam, & vir Hercules pudenda Omphalis libidine, transfiguratus eſt in mulierem.* SCYTALOSAGITTIPELLIGER. *Clauam, ſagittas, pellem Leoninam geſtans, habitu muliebri totam ſortem huius nominis compoſiti compenſauit. Adeo præualuit clandeſtina amica Om-*

E *phales Regina Lydiæ in animum Herculis, vt vterque inuicem mutato habitu, & concubitu frueretur.* VBI DIOMEDES? *vbi tunc animus ille Herculis? vbi certamen quo occidit Regem Thracum Diomedem; vbi cruenta equorum eius præſepia, hominum ſanguine ab his diſcerptorum purpurata? Vbi Buſyris Rex Ægypti cum ſuis altaribus ardentibus, in quibus ſacrificatos homines, quaſi buſta tradebas? vbi Geryon tricorporis vir? vbi tandem claua ipſa,*

& Scytala Herculis præfatorum cerebris reſperſis glorioſa? hic fœtore malens, quàm Omphalis vnguentis non offundi ſolùm & leniri, ſed & offendi? VETVS IAM, *jam deſiccatus in acumine ſagittarum ſanguis fuſus hydræ & Centaurorum interfectorum ab Hercule.* EXCLVDEBATVR, *extergebatur pumiceo lapide, quo ſpeculum ſuum polire & leuigare conſueuerat Omphale. Alij legunt* pumico ſpiculi *id eſt acus crinalis, quæ pumice vt cote acuebatur. Sic inſultabat ſagittis à ſe victis, vt fortè ſperaret earum acumine ſibi coronam conſuere, vel de emollitis, vnguentoque delibutis, & circumflexis Diadema capiti circumponere. Alij pro* ſuerent, luerent, *quaſi debitum ſcilicet penſum victrici.* NE SOBRIÆ, &c. *Mirum,* B *Omphalem hanc leonis pellem ſuo corpori circumpoſuiſſe molliſſimam fœminam, cùm nec humeri quidem mulieris fortis, pelles tam rigidas & mali odoris, induere voluiſſent niſi prius emollitas vigore & aſperitate mitigatas, & odore fœtido purgatas, quod credo feciſſe Omphalem balſamo & malabatrino vnguento, vt & jubas leoninas pectine ſuo leniuiſſe, ne molle eius collum læderent ſtiria, id eſt pili contorti leonis, inſtar guttæ gelidæ, & concreta pendentes.* HIATVS, *rictus, oppletus crinibus, & mixtus comis Omphalis.* GENVINI, *dentes leonis.* INTER ANTIAS, *id eſt juxta Feſtum, muliebres capillos ante fa-* A *ciem in fronte demiſſos, inter quos adumbrati veluti etiam & operti dentes leonini. Iſidorus per antias intelligit capillos ab vtraque aure pendentes.* MVGIRET. *Rugiret leo, ſi viueret, præ contumelia, quam fœminea mollities generoſo animali inurit, tanti capitis ſui exuuio infami molliſſimæ pellicis capiti impoſito. Alij legunt,* hiatus crinibus infarſos, genuinos inter antias adumbratos. NEMEA. *Si quis huius loci genius, Syluæ inquam Nemea, in qua Hercules leonem occidit, de tanta iniuria regi animalium inflicta, ingemebat. Tunc enim verè leonem ſuum ſe perdidiſſe cognouit, dum eum corpus mulieris veſtire vidit.* QVALIS ILLE HERCVLES. *Quaſi diceret: vis ſcire qualis fuerit Hercules in Omphalis veſte, ta-* B *lis vtique fuit, qualis à me deſcripta Omphale ſcortum ipſius Herculis, hoc eſt quàm indignum fuit Omphali leoninum ſpolium induere, tam probroſum fuit Herculi muliebrem Omphalis habitum ſumere.* IN SERICO, *veſte ſerica. Alij legunt,* in theriſtro *id eſt molli & æſtiua tunica.* SCORTO. *Non tantum ſignificat meretricem, ſed & pellem, vnde & dicta ſcortea zona, id eſt pellicea.* In ſcorto igitur Herculis deſignata Omphales, *eſt notata probro hæc mulier in pelle leonis, quam prius geſtabat Hercules victor leonis.*

11. *Mutatio Cleomachi fortiſſimi pugilis, Herculi Tirinthio ſimilis arguitur, vt & Phiſconis, Sardanapali, Neronis, effœminatus cultus, & pompoſus Alexandri taxatur.*
De Pall. cap. 4. in m.

SEd & qui ante Tirynthium acceſſerat pugil Cleomachus, poſt Olympia cùm incredibili mutatu de maſculo fluxiſſet, intra cutem cæſus, & vltrà inter fullones iam Nouianos coronandus, meritóque mimographò Lentulo in Carinenſibus commemoratus, vtique ſicut veſtigia ceſtuum viriis occupauit, ita & endromidis ſolocem aliqua multicia ſyntheſi extruſit. Phyſconem & Sardanapalum tacendum eſt, qui niſi inſignes libidinum, aliàs reges nemo noſſet. Tacendum autem, ne quid & illi de Cæſaribus quibuſdam veſtris obmuſſitent, pariter propudioſis: nec caninæ fortè conſtantiæ mandatum ſit, impuriorem Phyſcone, & molliorem Sardanapalo Cæſarem deſignare, & quidem Subneronem. Nec tepidior vis vanæ quoque gloriæ mutandis induuiis, & iam viro ſaluo. Calor eſt omnis affectus: verùm cum in affectationem flabellatur, iam de incendio gloriæ ardor eſt. Habes igitur ex iſto fomite æſtuantem magnum regem, ſolâ gloriâ minorem. Vicerat Medicam gentem, & victus eſt medicâ veſte. Triumphalem cataphracten amolitus, in captiua ſarabara deceſſit: pectus ſquamarum ſignaculis diſcuiptum, textu pellucido tegendo nudauit, & anhelum adhuc ab opere belli, vt molliùs, ventilante ſerico extinxit. Non erat ſatis animi tumens Macedo, ni illum etiam veſtis inflatior delectaſſet.

MVTATIO. 11. SCHOL.

SED ET, &c. *Aliud quoque exemplum proferam, Cleomachi Magneſij, qui primus egregius pugil, fortitudine & victoriis proximè erat accedens ad Herculem*
S.Aug. *Tyrinthium. De quo ſic Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 12.* His temporibus Hercules in Tyria clarus habebatur, ſed nimirum alius non ille de quo ſupra locuti ſumus. Secretiore quippe hiſtoria plures fuiſſe dicuntur & Liberi Patres & Hercules. Hunc ſanè Herculem, cuius ingentia duodecim facta numerant, inter quæ Antæi Afri necem non commemorant, quòd ea res ad alterum Herculem pertinet, in Oeta monte à ſeipſo incenſum produnt ſuis literis, cum ea virtute qua monſtra ſubegerat, morbum tamen quo languebat ſuſtinere non poſſet. Illo tempore, vel Rex, vel potius Tyrannus Buſiris ſuis diis ſuos hoſpites immolabat. *De quo præcedenti Scholio. Cæterùm hic erit Tyrinthius ex Tyrinthia vrbe in Peloponeſo, in qua educatus eſt Hercules, quem in Italiam veniſſe, & monſtra domuiſſe ſcriptores tradunt.* ANTE, *alij,* atte acceſſerat. *Pugilis ſcilicet & caſtus. Vnde cum Hercules Antæi victor in lucta peritiſſimus eſſet, hunc Tyrinthium fuiſſe Tertullianus ſatis inſinuat.* POST OLYMPIA, *ſiue* C *Olympica certamina.* MVTATV, *mutatione.* DE MASCVLO FLVXISSET, *defluxiſſet in fœminam, ſuccubinum agens, & intercutitus, libidini præpoſteræ ſuccumbens.* ET VLTRA INTER FVLLONES. *Et præterea coronandus quaſi inſignis ſuccubus inter corruptos numerandus, & ſimilis pannis à fullonibus compreſſis. Ita enim apud Plautum,* fructus fullonius, *de hac re turpiſſima intelligitur. Nouianos autem dicit, quia Poëta Nouius ſcripſit fabulam nomine,* fullonis. MIMOGRAPHO LENTVLO, *ſupple à ſcriptore rerum Mimicarum citatus in fabula dicta,* Catinenſes. VTIQVE SICVT. *Id eſt, velut viriæ, id eſt armillæ, occuparunt veſtigia caſtuum & vibicum quibus olim pugil affectus fuerat, ſic* ENDROMIDIS SO- D LOCEM *pinguem & craſſam lanam excuſſit veſtimentoriæ & villoſæ, ſumpta eius loco* ſyntheſi multicia, *id eſt veſte molli, ſubtiliſſimis, & variegatis filis contexta. Aduerte porro* Endromidem, *ſic à curſu dictam: quamuis athletæ & pugili pugnanti incongrua eſſet, vt & luctanti nudo vt plurimum; poſt curſum tamen & luctam, aptiſſima erat; quia villoſa & hirſuta inſtar ſpongiæ, ſudorem ebibebat, & refocillabat corpus laſſum. Solox autem apud Feſtum, ſignificat & pecus, quod non*

textum aliquâ pelle vel panno ad ſeruandam lanæ puritatem, paſſitur: ſicut Tarentinæ oues & Altinæ puriſſimæ. Significat etiam lanam craſſam quæ ex ouibus hirti velleris tondebatur. Viria præterea, ſiue Viriola, fœminini generis, eſt ornamentum colli ex gemmis viridibus, veluti ſmaragdis. PHYSCONEM Ptolemæum Regem Ægypti ſeptimum à Lago. Qui ſic dictus eſt à craſſo Inteſtino, quaſi Gaſtricola & ventroſus. ET SARDANAPALVM, Aſſyrium Regem, qui habitu muliebri colum tenuit. Auguſtinus lib. 2. de Ciuit. cap. S.Aug. 20. ſic de Sardanapalo: Qui quondam Rex ita fuit voluptatibus deditus, vt in ſepulchro ſuo ſcribi fecerit, ea ſola ſe habere mortuum, quæ libido eius, etiam cùm viueret hauriendo conſumpſerat. TACENDVM EST. Græca phraſis aſſueta Tertulliano. INSIGNES LIBIDINVM, viri libidinoſiſſimi; hoc ſolo notabiles, nulla regia virtute commendabiles. NE QVID ET ILLI. Ne ſi eos carpamus, ius habeant querelæ in aliquos Imperatores veſtros æquè impudicos. NEC CANINÆ, &c. Nec fortè vni Diogeni Cynico liceat id torquere in aliquem Cæſarem, eum fuiſſe dicto Phyſcone impuriorem. SVBNERONEM. Subtiliùs opinor quàm veriùs hæc aliqui de ipſo Nerone intelligunt, qui poſt quinquennium Imperij ſui quo verè Cæſar fuit, poſteà effœminatiſſimus; vnde & Subnero ſit dictus: malim Domitianum accipere, qui zelatus eſt nomen Neronis, & Nero ambiit appellari. Alij legunt: Nec magnæ fortè conſtantiæ mandatum ſit, &c. id eſt, nec magno animo & conſtanti labore opus eſt, inuenire aliquem inter Cæſares mollem. NEC TEPIDIOR, nec minùs poteſt vana gloria quàm voluptas ad mouendos homines ad mutationem veſtium. ET IAM VIRO SALVO, id eſt ſexu virili non mutato. CALOR EST, omnis quidem affectus inordinatus ſpeciem gerit febris alicuius, ſed cùm in oſtentationem extitatur appetitu vanæ gloriæ quaſi flabello, tunc calor leuis tranſit in incendium. ISTO FOMITE, gloriæ ſcilicet. MAGNVM REGEM, Alexandrum Magnum, MINOREM. Aliis in rebus maior erat ſua fama & gloria, in hac mutatione habitus, & gloria ex hoc captata minor. Ille itaque Perſarum & Medorum victor, eorum veſte ſuperatus eſt. Siquidem tota arma bellica quibus terrori erat hoſtibus, quibus & triumphauerat, depoſuit, & captiuatorum à ſe Medorum veſtem induit, in qua & mortuus eſt,

SARABARA. Iſidorus lib. 19, Sarabara, fluxa & ſinuoſa veſtimenta. Suidas ait eſſe veſtem Perſicam. Hieron. in Dan. Saraballa eadem ſunt cum Sarabaris; lingua autem Chaldæorum, Saraballa crura hominum vocatur tibiæ, braxæ eorum quibus crura teguntur, & tibiæ crurales, tibiales appellatæ ſunt. Vnicum inuenio in Scriptura locum, vbi ſit mentio huius vocis de tribus pueris in Babylone captiuis, idque ante-A quam à Dario rege Medorum Balthazar rex Chaldæorum occideretur, vt habetur Dan. 5. verſu vltimo. Sic enim de Sarabaris ſiue Sarabalis Dan. 3. 94. Et congregati Satrapæ & Magiſtratus & Iudices & potentes Regis contemplabantur viros illos, quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non eſſet aduſtus, & Sarabala eorum non fuiſſent immutata, & odor ignis non tranſiſſet per eos. Sanct. Pagn. Ex Hebr. & veſtes eorum non erant mutatæ. 70. verò, Et Sarabara eorum non fuiſſent immutata.

SQVAMMARVM ſignaculô pectus ſumit pro lorica variè ſculpta ſquammarum ſimilitudinibus. B TEXTV PELLVCIDO, tela ſerica tenuiſſima & tranſparenti, vt magis nudus eſſet quàm tectus hac molli veſte. ANHELVM. Ex feruore bellico. VT MOLLIVS, iam deliciis emollitum, vel vt molliùs dicam, ſerica veſte vento inflata, extinxit omnem vim & ardorem maſculi & bellici pectoris, TVMENS, inflatus & ſuperbus Alexander, niſi veſtis illa tumore Perſico & Medo inflata, vt iucundior multo natiuâ Macedonicâ DEIECTASSET, non ſignificat deieciſſet, ſed ad maiorem iactantiam & gloriam à prima ampliùs extuliſſet: alij legunt ſimpliciùs, delectaſſet. Salmaſius præmiſſa ſic exponit; Cleomachum in ipſo loco agonis, incidiſſe in amorem Cynædi, & puellæ quæ cum ipſo erat, & inde cœpiſſe ſcribere geſta Cynædorum. Et qui vt pugil olim & C Athleta, profundis, & vltra cutem patentibus vulneribus cæſus fuerat, poſtea vt mulier, muliebria paſſus eſt, & intra cutem cædi. Sic ſtuprum paſſi flagitati dicebantur. Viria autem, ſiue viriolæ, armillæ erant viris fortibus in præmium datæ, licet & geſtamen eſſent mulierum, & Cynædorum. Alij legunt: veſtigia cæſtuum virus occupauit. Vel birus, vel berus, quæ eſt lacerna cucullata, ſiue cum capitio. Vnde & birretum; mollium quippe erat capita tegere; teſte Suetonio in Clodio. Cleomachus item virilem veſtem, & athleticam, molli & pictâ mutauit. Endromidis ſolocem. Endromis, calceamenti genus curſoribus, & venatoribus aptum. De Subnerone, notat dixiſſe in Apologet. Domitianus, portio Neronis, de crudelitate. Vnde D magnæ conſtantiæ foret tam crudelem arguere. De calore affectus, ſcitè adnotat varios affectus, homines ad mutationem habitus excitaſſe; libidinem & amorem Omphalis, Herculem in mulierem; matris affectum, & timorem, Achillem in puellam; Cleomachi pugilis, Endromidis ſolocem, curſoris, & athletæ habitum craſſiorem, in mollem Cynædum: ſed affectum ambitionis ardentiorem cæteris, viciſſe Alexandrum; qui à lorica ferrea, & habitu triumphante, defecit ad captiua Sarabara; & multum in hoc ſeipſum deiecit, victus mollitie Medicæ ſiue Perſicæ veſtis.

NOMEN.

1. *Nomina ſectis impoſita ab inſtitutoribus ſuis, vel locis, damnanda non ſunt, niſi ſecta ſit mala; nec proinde nomen Chriſtiani damnandum.*

Apol. cap. 3. in f.

ODitur itaque in hominibus innocuis, etiam nomen innocuum. Atenim ſecta oditur in nomine vtique ſui auctoris. Quid noui, ſi aliqua diſciplina de magiſtro cognomentum ſectatoribus ſuis inducit? nónne philoſophi de auctoribus ſuis nuncupantur, Platonici, Epicurei, Pytagorici? etiam à locis conuenticulorum & ſtationum ſuarum, Stoïci, Academici? æquè medici ab Eraſiſtrato, & grammatici ab Ariſtarcho, coqui etiam ab Apicio? nec tamen quemquam offendit profeſſio nominis cum inſtitutione tranſmiſſi ab inſtitutore. Planè ſi qui probauit malam ſectam,

& ita malum, & auctorem, is probabit & nomen malum dignum odio de reatu ſectæ & auctoris. ideóque ante odium nominis competebat priùs de auctore ſectam recognoſcere, vel auctorem de ſecta. At nunc vtriuſque inquiſitione & agnitione neglectâ, nomen detinetur, nomen expugnatur. & ignotam ſectam, ignotum & auctorem vox ſola prædamnat, quia nominantur, non quia reuincuntur. *Et* 1. *ad nationes, cap.* 5. *per totum. & hic Scholia.*

NOMEN. I. SCHOL.

INNOCVIS, *innocentibus Chriſtianis.* ATENIM SECTA, *vtitur ſæpè hac voce in bonam partem, pro Chriſtiana profeſſione & diſciplina.* AVTHORIS, *Chriſti*, CONVENTICVLORVM ET STATIONVM, *Scholarum & locorum in qua conueniunt diſcipuli ad Magiſtros & Profeſſores audiendos. Chriſtiani autem à Chriſto & Chriſtiana diſciplina & Eccleſia in quam multi Gentiles de ſuis conuenticulis, & nominibus prophanis tranſierunt. Sic Pſal.* 15. Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus, &c. *Quem ſic breuiter explicat in rem noſtram Auguſtinus, vbi inſinuat, per humiliationem crucis exaltatum nomen Chriſti.* S. Aug. Mirificaui omnes voluntates meas in illis. His ſanctis miras feci omnes voluntates meas in profectu eorum, quo ſenſerunt quid eis profuerit, & humanitas meæ diuinitatis vt morerer, & diuinitas humanitatis vt reſurgerem. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum. Non ad perniciem, ſed vt Medicum deſiderarent. *Non Ereſiſtratum de quo ſtatim Tertullianus, nec Platonem, aut Pythagoram, ſed ipſam diuinam æternamque Patris ſapientiam, nec Stoicos, homines paſſionibus carere volentes, ſed eas frenare decentem; nec Academicos de omnibus dubitantes, ſed vel minimam dubietatem in Moyſe ferientem petram, & Petro fluctuante non ferentem: proſequitur* S. Aug. *expoſitionem Pſaltis Auguſtinus*; Poſtea accelerauerunt. Itaque poſt multiplicatas infirmitates accelerauerunt, vt ſanarentur. Non congregabo conuenticula, &c. erunt enim conuenticula eorum non carnalia, nec de ſanguinibus pecorum, *immolatorum à Iudæis vel Gentilibus ad placandum verum Deum, vel falſos Deos* propitiatus congregabo eos, nec memor ero nominum illorum per labia mea. Sed ſpirituali mutatione obliuiſcentur quid fuerint: nec à me jam vel peccatores, vel inimici, vel homines, ſed juſti, & fratres mei, & filij Dei vocabuntur per pacem meam. *Sic oleum effuſum nomen tuum ô Princeps pacis, cui ſtatuit Pater teſtamentum pacis, quo Chriſtianis aſſumpto nomine tuo, hæreditas cœli promiſſa eſt.* S. Aug. Dominus pars hæreditatis meæ. Poſſidebunt enim mecum hæreditatem ipſum Deum. Eligant ſibi alij partes quibus fruantur terrenas & temporales, portio Sanctorum Dominus æternus eſt. Et Calicis mei. Bibant alij mortiferas voluptates, portio Calicis mei Dominus eſt. Quod dico mei, adjungo Eccleſiam, quia vbi caput, ibi & corpus. Nam in hæreditatem congregabo conuenticula eorum, & per Calicis ebrietatem obliuiſcar nomina vetera eorum. Tu es qui reſtitues mihi hæreditatem meam. Vt nota ſit & his quos libero, claritas qua eram apud te priuſquam mundus fieret. Non enim reſtitues mihi quod non amiſi: ſed reſtitues his, qui amiſerunt eius claritatis notitiam, in quibus quia ego ſum *per vnitatem capitis & corporis* mihi reſtitues. STOICI. *Sic appellati à στοά, id eſt porticu in quam Stoici Zenonis Diſcipuli conueniebant.* ACADEMICI. *Ex Suida & Stephano locus nemoroſus diſtans mille paſſus ab Athenis, conſitus ab Academo heroe, vt Eupolides ſentit, vbi Plato Philoſophiam profeſſus eſt. Aug. lib.* 8. *de Ciuit. c.* 12. S. Aug. Cum Ariſtoteles Platonis Diſcipulus, vir excellentis ingenij, & eloquio Platoni quidem impar, ſed multos facilè ſuperans, Sectam Peripateticam condidiſſet, quod deambulans diſputare conſueuerat, plurimoſque diſcipulos, præclara fama excellens, viuo adhuc præceptore, in ſuam hæreſim congregaſſet; poſt mortem verò Platonis, Speuſippus ſororis eius filius, & Xenocrates dilectus eius diſcipulus, in Scholam eius, quæ Academia vocabatur, eidem ſucceſſiſſent, atque ob hoc, & ipſi, & eorum ſucceſſores Academici appellarentur: recentiores tamen Philoſophi nobiliſſimi quibus Plato ſectandus placuit, noluerunt ſe dici Peripateticos, aut Academicos, ſed Platonicos.

ERASISTRATO. *Huius meminit Plinius, in quem non rarò inuehitur Galenus, ex Ariſtotelis familia natus eſt, eximius Medicus.* ARISTARCHVS, *inſignis Grammaticus, qui tantum ſibi arrogauit, vt ex operibus Homeri quos vellet verſus abiiceret, quaſi eius ſuppoſititios fœtus; cui non impar Eraſmus in cenſuris librorum Patrum, maximè Auguſtini; Cuius vt Cenſura digniſſimas Cenſuras, ſuo loco recenſui.* APICIO. *De hoc inſigni epularum gurgite, ſuo contemporaneo meminit Seneca lib. de Conſolat. ad Albinam, hic & libros de gula irritamentis ſcripſit, Coquorum magiſter, & alter Nabuzardan: & Capitolij vectigal, gula voraci decoxit.* PROFESSIO HOMINIS. *Cur, inquit, nobis ſolis indignamini, ſi à Chriſto Chriſtianum nomen ſumpſimus, cum neminem lædat, ſi quis profiteatur nomen Magiſtri & inſtitutoris ſui.* DE REATV, *ob reatum & culpam.* ANTE ODIVM. *Oportebat primùs inquirere, an bona vel mala diſciplina, & qualis eſſet author eius, antequam nudum nomen, ex ſe innocens, malum ac reprobum odio haberetur,* DETINETVR, *quaſi carcere & pœna dignus ſit, quicumque hoc nomen habet.* VOX SOLA, *appellatio & nomen:* REVINCVNTVR, *probantur, conuincuntur mali Chriſtiani.*

Et ad Nat. 1. *cap.* 5. *&c.* DICITIS, *exprobratio etiam inter eos, qui fidem Chriſtianam profitentur eſſe ſceleratos.* LENTIGO. *id eſt macula ſubruſa, vel nigra, in ſimilitudinem lenticulæ.* COLATA *deterſa, & pura & expreſſa ab omni ſorde.* RESIGNETVR. *violetur.* QVO VNIVERSITAS. *Tota facies de cætero formoſa eſt, & velut hoc etiam næuulo formoſior, ipſa tenui deformitate oppoſita relucet.* SECTA, *profeſſio Chriſtiana, cui potiſſimè crimini vacet, quam malitiam profitetur.* IPSI, *voſmetipſi eam propria veſtra confeſſione & communi ſermone purgatis.* F[illegible]ES SV[illegible]S. *Quaſi medium ſtat nomen, inter nudam & meram appellationem ac vacuam & rei per nomen ſignificatæ, ſolidam ſubſtantiam.* SEDVCANT, *abutantur planè nomine, qui ſolo eius ſono contenti ſunt: velut ille cui in Apoc. dicitur:* nomen habes quod viuis, & mortuus es. *Auguſtinus in Enchirid. ad Laur. capite quinto;* S. Aug. Si, inquit, diligenter quæ ad Chriſtum pertinent, cogitentur, nomine tenus inuenitur Chriſtus apud quoſlibet hæreticos, qui ſe Chriſtianos vocari volunt, re verò ipſa non eſt apud eos. *Quòd verò ſupra dixit author;* quot denique Philoſophi, &c. S. Aug. *Pulchrè Auguſtinus libro tertio contra Academic. cap.* 17. Nunc Philoſophos non ferè videmus,

niſi aut Cynicos, aut Peripateticos, aut Platonicos. Et Cynicos quidem quia eos vitæ quædam delectat libertas, atque licentia: quod autem ad eruditionem doctrinámque attinet, & mores quibus conſulitur animæ, quia non defuerunt acutiſſimi & ſolertiſſimi viri, qui docerent diſputationibus ſuis Ariſtotelem ac Platonem, ita ſibi concinere, vt imperitis, minúſq; attentis diſſentire videantur; multis quidem ſæculis, multiſq; contentionibus, ſed tamen eliquata eſt, vt opinor, vnâ veriſſimæ Philoſophiæ diſciplinâ, *ſcilicet Chriſtianâ*, non enim eſt iſta huius mundi Philoſophia quam noſtra Sacra meritiſſimè deteſtantur: ſed alterius intelligibilis. cui animas multiformibus erroris tenebris cæcatas, & altiſſimis à corpore ſordibus oblitas; numquam iſta ratio ſubtiliſſima reuocaret, niſi ſummus Deus, *Verbum incarnatum*, populari quadam clementiâ, diuini intellectus authoritatem, vſque ad ipſum corpus humanum declinaret atque ſubmitteret. Cuius non ſolùm præceptis, ſed etiam factis excitatæ animæ, redire in ſemetipſas, & reſipiſcere patriam, etiam ſine diſ- A putationum cõcertatione potuiſſent: *Verùm, vt multi nomine tenus Philoſophi, ita & Chriſtiani, Chriſtum factis negantes.* DE RE STATVS. *Aug. lib. de Gen. ad lit. imperfect. c. 6.* Omne, inquit, vocabulum ad diſtinctionem valet. Vnde etiam nomen quod rem notet, appellatum eſt, quaſi notamen. Notat autem, id eſt diſtinguit, & ad diſcernendum adiuuat. *Et lib. de quantitate animæ cap. 32.* Aug. age iam, dic mihi cùm ore ipſum nomen erumpit tuo, atque id ego audiens Solem cogito, quem tu ante vocem & cum ipſa voce cogitaſti, & nunc fortaſſe ambo cogitamus, nónne tibi videtur nomen ipſum veluti accepiſſe abs te ſignificationem, quam ad me per aures deportares. Ad. videtur. Aug. Cùm ergo nomen ipſum ſono, & ſignificatione conſtet, ſonus autem ad aures, ſignificatio ad mentem pertineat; nónne arbitraris in nomine, velut in aliquo animante ſonũ eſſe corpus, ſignificationem autem quaſi animam ſoni? *Audite Chriſtiano Solis filio, quis Æthiopem putet?* Vt filij lucis ambulate.

S. Aug.

S. Aug.

2. *Nomen generale continet ſpecialia.* *De vel. Virg. cap. 4. in f.*

GEneralibus vocabulis contenti ſumus comprehendentibus in ſe ſpecialium intellectum. Ergo iam de vocabulo ipſo. Naturale vocabulum eſt femina. Naturalis vocabuli generale mulier. Generalis etiam ſpeciale, virgo, vel nupta, vel vidua, vel quot etiam ætatis nomina accedunt. Subiectum igitur eſt generali ſpeciale, quia generale priùs eſt: & ſucceſſiuum anteceſſiuo, & portionale vniuerſali: & in ipſo intelligitur cui ſubiicitur, & in ipſo ſignificatur, quia in ipſo continetur. Sic nec manus, nec pes, nec vllum membrorum deſiderat ſignificari corpore nominato. Et ſi mundum dixeris, illic erit & cœlum, & quæ in eo, ſol & luna, & ſidera, & aſtra, & terra, & freta, omnis cenſus elementorum. Omnia dixeris, cùm id dixeris, quod ex omnibus conſtat. Sic & mulierem nominando, quidquid eſt mulieris, nominauit.

NOMEN. 2. SCHOL.

INTELLECTVM, *ſenſum.* ERGO IAM, &c, *ſupple, dicamus.* NATVRALE, *ſexum naturalem ſignificans, & primò à Deo cum natura inditum Euæ, cùm dixit Moyſes:* Maſculum & fœminam creauit eos. *Vide ſuprà dicta. V. Mulier. 1.* NATVRALIS VOCABVLI, &c. *ſexus debilior in omni genere animantium, dicitur fœmina, in humano vero genere, vocabulum imbecillioris ſexus, eſt mulier, cui generali nomini, ſubiectæ ſunt ſpecies, ſiue conditiones & ſtatus mulierum diſtincti, vt pote virgo, nupta, vidua; vel alia nomina quæ ſingulis ætatibus quadrant, vt puella, adoleſcentula, matura viro, vetula.* SVBIECTVM IGITVR, &c. *Concludit nomen ſpeciale, ſubiici generali, vt pote priori, in quo & intelligitur, quia in ipſo vt latiori continetur.* SVCCESSIVVM, *id eſt, quod ſuccedit, & ſubſequitur. Et dat exemplum corporis, quod eſt aliquid generale, & priùs quàm membra, quæ in ipſo pronunciato intelliguntur. Sicut mundus, nomen eſt vniuerſale, ſub quo eius portiones, vt cælum; Sol, aſtra, elementa, nominata ſubintelliguntur, Sic concludit, quòd quando Apoſtolus nomine generali voluit abſque reſtrictione, velari mulieres, intellexerit & virgines, quæ generis fœminini portiones ſunt.* B OMNIS CENSVS, *ſeries elementorum.* QVIDQVID EST MVLIERIS, *quidquid ſub hoc genere, muliebris ſexus comprehenditur. Auguſtinus to. 3. lib. 1. locutionis de Geneſi numero 79.* Quod ſcriptum eſt de Rebecca: virgo autem erat ſpecioſa valdè, virgo erat, vir non cognouerat eam, iſta repetitio commendationem virginitatis inſinuat. Sed cur additum ſit, vir non cognouerat eam, niſi locutionis ſit, mirum ſi poſſit accipi, ita vt virgo nomen ſit ætatis, non integritatis, &c. *paucis interiectis ſubjicit verba Elieſer:* Et erit, virgo cui ego dixero, da mihi bibere puſillum aquæ de hydria tua: & dicet mihi, Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc mulier eſt quam parauit Dominus famulo ſuo Iſaac. Quibus verbis ſatis euidenter expreſſum eſt, etiam mulieres appellatas locutione Hebraïcâ quæ virgines eſſent. *Idem habet eod. tom. libro 5. locutionis in Deut. num. 88. de muliere vouente. Et lib. 2. de Trin. cap. 5. vbi ex Gal. 4. de Filio Dei facto ex muliere:* Quo nomine quis Catholicus neſciat, non eum priuationem virginitatis, ſed differentiam ſexus, Hebræo loquendi more, ſignificare voluiſſe. *Vide ſuprà dicta verbo Mulier 1.*

S. Aug

S. Aug.

S. Aug.

3. *Nomina rerum confundenda non ſunt; ne res ipſæ confundantur.*
De Car. Chri, cap. 13. à p.

OMnia periclitabuntur aliter accipi quàm ſunt, & amittere quod ſunt, dum aliter accipiuntur, ſi aliter quàm ſunt, cognominantur. Fides nominum, ſalus eſt proprietatum. Etiam cùm demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum poſſeſſiones. Verbi gratiâ, Argilla excocta, teſtæ vocabulum ſuſcipit, nec communicat vocabulo priſtini generis, quia nec cum ipſo genere.

NOMEN. 3. SCHOL.

PERICLITABVNTVR, *euaneſcent ex animo rerum omnium cognitiones, ſi alio, quam ſuo nomine appellentur.* FIDES NOMINVM, *perſeuerantia & conſtantia nominum rebus impoſita ab exordio, fideliter obſeruata, ſaluam & ſartam ſeruat rerum proprietatem, à qua nomina deprompta ſunt. Ipſæ etiam qualitates cùm mutantur, mutant etiam nomen, & accipiunt eaſdem appellationes quas poßident illæ qualitates, in quas tranſmutantur. Aug. lib. de Gen. ad lit, imperfect. cap. 6. vbi de vocabulis diei & noctis.* Hoc ita accipiendum
S. Aug. eſt, quia enuntiari aliter non poſſet res quæ nomen accepit niſi aliquo nomine. An potiùs iſta vocatio accipienda eſt ipſa diſtinctio? non enim omnis lux dies, aut omnes tenebræ nox. Sed lux & tenebræ certis inter ſe vicibus ordinatæ atque diſtinctæ, diei & noctis nominibus appellantur. Omne quippe vocabulum ad diſtinctionem valet. Vnde A etiam nomen quod rem notet, appellatum eſt quaſi notamen. Notet autem, id eſt, diſtinguat. & doctitanter ad diſcernendum adiuuet. Fortaſſe ergo ipſum diuiſiſſe inter lucem & tenebras, hoc eſt vocaſſe lucem diem, & tenebras noctem; vt hoc ſit ordinaſſe iſta, quod vocaſſe. TESTÆ VOCABVLVM. *De hac voce alibi iam iuxta Auguſt. in Pſalm. 21.* Aruit tanquam teſta virtus mea, *quod Tertull. de Car. Chriſti propriè intelligit. Auguſtinus autem ſic breuiter de Chriſti gloria aucta per paßionem.* Quomodo enim teſta ante ignem mollis eſt, poſt ignem S. Aug. fortis: ſic Domini nomen ante paſſionem contemnebatur, poſt paſſionem honorificatur. NEC COMMVNICAT. *id eſt non ampliùs argilla vocatur.* CVM IPSO GENERE, *ſupple communicat, quia ampliùs non eſt lutum ſiue vda & humida terra, ſed excocta.*

NOMEN DEI.

1. *Nomen Dei, Angelis, hominibus, & Idolis commune; ſubſtantia autem deitatis ſoli Deo propria, diſpares Deos non patitur. 1. cont. Marc. cap. 7. in p. ad vltra me.*

TEntabis adhæc de nomine Dei concutere retractatum, vt paſſiuo, & in alios quoque
a Pſal. 81. 1. & 6. permiſſo, quia ſcriptum ſit, [a] *Deus deorum ſtetit in eccleſia deorum: in medio autem deos diiudicabit. &, Ego dixi, vos dij eſtis;* nec tamen idcircò eis competat poſſeſſio ſummi magni, quia Dei cognominentur; ita nec Creatori. Reſpondebo & ſtulto, qui nec hoc recogitauerit, ne tantundem & in Deum Marcionis poſſit retorqueri, vt & illum Deum dictum, nec ideò tamen ſummum magnum probatum, ſicut nec Angeli aut homines Creatoris. Si communio nominum conditionibus præiudicat, quanti nequam ſerui regum nominibus inſultant, Alexandri & Darij, & Holofernis? nec tamen ideò regibus, id quod ſunt, detrahetur. Nam & ipſa idola gentium, dei vulgo; ſed Deus nemo eâ re quâ Deus dicitur. Ita ego non nomini Dei, nec ſono, nec notæ nominis huius, ſummum magnum in Creatore defendo; ſed ipſi ſubſtantiæ, cui nomen hoc contigit. Hanc inueniens ſolam innatam, infectam; ſolam æternam, & vniuerſitatis conditricem; non nomini, ſed ſtatui; nec appellationi, ſed conditioni eius ſummum magnum & adſcribo & vindico. Et ideò, quia Deus iam vocari obtinuit ſubſtantia, cui adſcribo, nomini me adſcribere putas; quia neceſſe per nomen oſtendam, cui adſcribam ſubſtantiæ; ſcilicet quâ conſtat qui Deus dicitur, & ſummum magnum ex ſubſtantia, non ex nomine deputatur. Denique hoc & Marcion ſuo Deo vindicans, ſecundùm ſtatum, non ſecundùm vocabulum vindicat. Id ergo ſummum magnum quod Deo adſcribimus ex ſubſtantiæ lege, non ex nominis ſorte; contendimus ex pari eſſe debere in duobus, qui eâ ſubſtantiâ conſtant, quâ Deus dicitur: quia in quantum dij vocantur, id eſt ſumma magna, ſubſtantiæ ſcilicet meritò innatæ & æternæ, ac per hoc, magnæ & ſummæ; in tantum non poſſit ſummum magnum minùs & deteriùs alio ſummo magno haberi. Si ſummi magni felicitas & ſublimitas & integritas ſtabit in Deo Marcionis, ſtabit æquè & in noſtro. Si non & in noſtro; æquè nec in Marcionis. Ergo nec paria erunt duo ſumma magna. quia prohibet diſpoſitâ iam regula ſummi magni, comparationem non ſuſtinentis: nec diſparia; quia & alia ſummi magni regula occurrit, diminutionem non admittens. Hæſiſti, Marcion, in medio Ponti tui æſtu. vtrinque te fluctus veritatis inuoluunt. nec pares, nec diſpares deos ſiſtere potes. duo enim non ſunt: quod pertineat propriè ad numeri retractatum.

NOMEN DEI. 1. SCHOL.

TENTABIS AD HÆC. *Superiori capite contra Marcionem agebat, dicens.* Nega Deum quem dicis deteriorem (*ſcilicet Creatorem*) nega ſummum magnum, quem credis minorem. Deum verò confeſſus vtrumque, (*& Creatorem noſtrum & tuum*, duo ſumma magna confeſſus es. *Iam ergo Marcioni loquitur & dicit eum præterea iam aliam controuerſiam aggreſſurum, circa nomen ipſum Dei.* CONCVTERE RETRACTATVM, *alij legunt,* conuertere, *retractatum ſæpiùs diximus accipi pro tractatu. Audebis, inquit Marcion nobis obiicere pro defenſione Dei tui ſummè magni &* B *boni, fruſtrà nos Creatori noſtro nomen Dei tribuere, cum hoc nomen paßim & promiſcuè commune ſit in ſcriptura hominibus & Angelis, qui tamen ob nudam illam appellationem, non poſſident ius ſummæ & maximæ deitatis, & proinde nec illam ſummam dignitatem creatori competere, quanquam illum Deum vocemus. Pſal. 81.* Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat. *Et rurſum verſu 6.* Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. *Aug. ibid. titulus Pſalmi:* Pſalmus ipſi Aſaph. *ex eodem in Pſal. 80.* Aſaph Latinè dicitur congregatio. *Et in Pſal. 81.* Vt ad Synagogam, quod eſt

Aſaph, eius intelligẽtia referatur, præſertim quia hoc A
S.Aug. & primus eius verſus aſſignat. Sic enim incipit: Deus ſtetit in Synagoga Deorum. Quos Deos? abſit vt intelligamus Deos gentiũ, ſiue idola, ſiue aliquam præter homines, cœleſtem terreſtremq; Creaturam, cum paulò poſt hunc verſum, idem iſte Pſalmus aſſerat, & quos Deos intelligi velit, in quorum Synagoga ſtetit Deus, apertius exprimat, vbi ait; Ego dixi dij eſtis, & filij Altiſſimi omnes: vos autem ſicut homines moriemini, &c. *Poſtea agit de præſentia Dei vnius & trini omnia implentis, & concludit propriè Dei Filio Incarnato hunc verſum applicari.* Vt ſtaret Deus in Synagoga Deorum, ad hoc ex ipſis ſecundùm carnem. Sed quis Deus? neque enim quales illi, in quorum
S. Aug. Deorum Synagoga ſtetit, ſed ſicut illic Apoſtolus ſequitur; *Rom.9.* quorum Patres & ex quibus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. B Agnoſco, inquam, ſtetiſſe, agnoſco & in medio Deum ipſum: de quo amicus eius quidam dicit; *Ioannes Baptiſta apud Ioannem Euang. c.1.* In medio autem veſtrum ſtat, quem vos neſcitis: Quippe de quibus paulò poſt in hoc Pſalmo dicitur, neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Teſtificatur, & Apoſtolus Rom. 11. quoniam cæcitas ex parte in Iſraël facta eſt, &c. Stantem quippe in medio ſui videbant eum, ſed non eum videbant Deum, qualem ſe volebat videri dicens, Io. 14. qui me videt, videt & Patrem. Diſcernit autem Deos, non eorum meritis, ſed gratia ſua: in eadem conſperſione faciens alia vaſa in honorem, alia in contumeliam. Rom.9. quis enim te diſcernit? quid enim C habes quod non accepiſti &c? 1. Cor. 4. RESPONDEBO. *Iuxta Salomonem*; reſponde ſtulto, juxta ſtultitiam ſuam. *retorquebo eadem in Deum Marcionis.* SI COMMVNIO, &c. *Si nomina paßim & communiter data viliſſimis mancipiis, quæ primitus propria fuere Regum & Ducum, non eis regiam auferunt dignitatem, nec eam tribuunt ſeruis qui his nominibus gloriantur, nec Deus verus iniuriam patitur, ſi etiam homines vel Dii vulgi Gentilium, ſic paßim vocentur. Dij enim nudum nomen habent, rem autem id eſt ſubſtantiam Diuinitatis non habet niſi ſolus verus Deus.* DEI VVLGÒ. *Qui dij populo Gentili ſunt.*

Aug. in Pſal.94. Quoniam Deus magnus eſt Do-
S. Aug. minus, & rex magnus ſuper omnes Deos. Sunt ergo dij, ſuper quos magnus eſt Deus noſter, cui ju- D bilamus, cui exultamus, &c. Sunt, ſed non ſunt nobis: Apoſtolus enim ait, 1. Cor. 8. Nam & ſi ſunt, qui dicuntur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt dij multi, & Domini multi, nobis tamen vnus Deus ex quo omnia, & nos per ipſum, & vnus Dominus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos in ipſo. Si ergo non nobis, quibus? audi ex alio Pſalmo 95. Quoniam dij gentium dæmonia, &c. Dominus autem cœlos fecit, &c. Sacerdotem ſi requiras, ſuper cœlos eſt, interpellat pro te, qui in terra mortuus eſt pro te. Ergo magnus eſt Dominus, & rex magnus ſuper omnes Deos. Hic accipe homines Deos, &c. Deos dixit partici- E patione non natura, ſed gratia, qua voluit facere Deos, &c. *Et in Pſal. 49.* Deus Deorum Dominus
S. Aug. locutus eſt; Dominus noſter Ieſus Chriſtus Deus Deorum eſt, quia per ipſum facta ſunt omnia, &c. Et ſi omnia per ipſum facta ſunt, ſicut conſequenter dicit, & dij ſi qui facti ſunt, per ipſum facti ſunt. Vnus enim Deus non factus, & verus Deus ipſe ſolus. Ipſe autem ſolus Deus, Pater & Filius, & Spiritus ſanctus. Dij ergo quorum Deus verus eſt, qui ſunt, aut vbi ſunt? dicit alius Pſalmus; Deus ſtetit, &c. in medio autem Deos diſcernit. Adhuc neſcimus ne dij fortè aliqui in cœlo congregati ſint, &c. Videte in eodem Pſal. quibus dicat, ego dixi dij eſtis &c. vos autem vt homines moriemini, &c. manifeſtum eſt ergo quia homines dixit Deos ex gratia ſua deificatos, non de ſubſtantia ſua natos. Ille enim juſtificat, qui per ſemetipſum, non ex alio juſtus eſt, & ille deificat, qui per ſeipſum, non alterius participatione Deus eſt. Qui autem juſtificat ipſe deificat, quia juſtificando filios Dei facit. Dedit enim eis poteſtatem filios Dei fieri. Si filij Dei facti ſumus, & dij facti ſumus; ſed hoc gratiæ eſt adoptantis, non naturæ generantis. *Vide hac de re multa eodem loco.* SVMMVM MAGNVM. *Summè magnum ſuſtineo Creatorẽ Deum eſſe, non nomine tenus, ſed re & ſubſtantia ſummè magnæ diuinitatis.* STATVI, *exiſtentiæ, ſubſtantiæ.* CVI ADSCRIBO, *tribuo propriè nomen Dei.* DEPVTATVR, *cenſetur, ſummè magnus Deus Creator, non propter nomen, ſed propter ſubſtantiam innatam, infectam, æternam, ſummè magnam.* OBTINVIT SVBSTANTIA, *jam meruit tum ex natura ſua infinita, tum ex operibus eius cognitis, Deus Deorum, & ſummus appellari.* NECESSE EST. *Non poſſum aliter ſubſtantiam infinitam exprimere, quàm per Dei appellationem; ſummam oſtendens eſſe in eo, quem dico magnum ſuper omnes Deos.* EX PARI. *ſimiliter, æqualiter debet eſſe in Deo Marcionis, & noſtro. De hoc contendimus & diſputamus. Vt enim ille, ſuum dicit ſummè magnum, nos pariter Deum noſtrum Creatorem talem tuemur.* IN TANTVM, *proinde non poteſt Deus noſter minor eſſe Deo Marcionis.* ERGO NEC PARIA. *Benè concludit, duo ſummè magna eſſe non poſſe; quia id quod ſummè magnum eſt excedit omnia, & æquale non habet.* NEQVE DISPARIA, *quia quod ſummum eſt, vt par non habet, multò minus, aliquo altero inferius eſſe poteſt. Alibi probatum eſt Deum Marcionis nullum eſſe, multò minus ſummum, & proinde ſolum Creatorem eſſe ſummè magnum. Aug. in Pſal.88.* Quoniam quis in S. Aug. nubibus æquabitur Domino, ſimilis erit Deo in filiis Dei? Ergo nemo in filiis Dei ſimilis erit filio Dei. Et ipſe dictus eſt filius Dei, & nos dicti ſumus filij Dei. Sed quis erit ſimilis Domino in filiis Dei? Ille vnicus, nos multi. Ille vnus, nos in illo vnum. Ille natus, nos adoptati: ille ab æterno Filius vnigenitus per naturam, nos à tempore facti per gratiam: ille ſine vllo peccato, nos per illum liberati à peccato. *Subiicit Chriſtum interrogaſſe Apoſtolos, quid de ſe ſentirent homines, & reſpondentibus, alij. Ieremiam, &c. id eſt nubes & Prophetas; dixiſſe Petrum,* tu es Chriſtus Filius Dei viui: non quomodo filij Dei, qui tibi non æquantur. Veniſti in carne, ſed non quomodo nubes quæ tibi non æquantur, &c. Caro noſtra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur & filij Dei, ſed ille aliter Filius Dei. Illius nubes ex virgine, ille Filius ex æternitate æqualis Patri, &c. Quis ergo in nubibus æquabitur Domino? &c. quando ille Deus eſt glorificandus in conſilio juſtorum? quoniam non poſſunt æquales illi eſſe; *ſine rapina ſimilis Luciferi, qui ſuper nubes exaltare voluit ſolium ſuum, ſedere à dextris Aquilonis, ſimilis eſſe Altißimo; contra quem humilitate pugnauit, qui non eſt rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, factus ſimilis nubibus, id eſt hominibus* quoniam S. Aug. non poſſunt æquales eſſe, conſilium ipſorum ſit, credere in illum; quoniam non poſſunt æquales illi eſſe nubes & filij Dei, reſtat conſilium fragilitatis animæ humanæ, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. 1. Cor. 1. PONTI TVI. *Alludit ad patriam Marcionis de qua jam ſupra.* ÆSTV *fluxu & refluxu Ponti Euxini, vtrobique captus Marcion non habet quod reſpondeat.* SISTERE, *probare, producere non potes.* NVMERI, *pluralitatis Deorum.*

2. Nomen Dei quomodo ſanctificetur, illudque laudans ſit Angelis ſimilis. De orat. cap. 3. à p. per totum.

Io. 17. 6. Matth. 6. 9. Pſal. 33. 1. & 103. 22. a Eſa. 6. 3. Apoc. 4. 8. b Matth. 6. 9. Matth. 5. 44.

NOmen tuum manifeſtaui hominibus id vt ſanctificetur, poſtulamus. Non quod deceat homines benè Deo optare, quaſi ſit & alius de quo ei poſſit optari, aut laboret niſi optemus. Planè benedici Deum omni loco ac tempore condecet ob debitam ſemper memoriam beneficiorum eius ab omni homine. Sed & hoc benedictionis vice fungitur. Ceterùm quando non ſanctum & ſanctificatum eſt per ſemetipſum nomen Dei, cum ceteros ſanctificet ex ſemetipſo? Cui illa angelorum circunſtantia non ceſſant dicere, [a] *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Proinde igitur & nos angelorum, ſi meminerimus, candidati jam hinc cœleſtem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediſcimus. Hoc quantum ad gloriam Dei. alioquin quantum ad noſtram petitionem, cum dicimus, [b] *Sanctificetur nomen tuum*, id petimus vt ſanctificetur in nobis, qui in illo ſumus: ſimul & in ceteris quos adhuc gratia Dei expectat, vt & huic præcepto pareamus, orando pro omnibus, etiam pro inimicis noſtris. Ideoque ſuſpenſa enuntiatione non dicentes Sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus.

NOMEN DEI. 2. SCHOL.

A NOMEN TVVM, *ſic inducit Chriſtum loquentem Ioannis* 17. 6. Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo. *Aug. tract.* 106. *in Io.* (S. Aug.) Quanta eſt, vel qualis gloria, duodecim, vel vndecim potius innotuiſſe mortalibus? Si autem quod ait, manifeſtaui nomen tuum, &c. omnes hic intelligi voluit etiam qui in eum fuerant credituri, ad eius magnam, quæ futura erat ex omnibus gentibus, Eccleſiam pertinentibus, de qua in Pſal. 21. canitur, in Eccleſia magna confitebor tibi: eſt planè iſta clarificatio, quâ Filius clarificat Patrem, cum eius nomen notum facit omnibus gentibus. QVASI SIT ALIVS, *Deus ſcilicet, fons ſuperior boni, à quo poſſit optari & peti, vt Deo noſtro det aliquid.* LABORET, *penuria ſcilicet, egeat aliquo.* SED ET HOC, *ſcilicet jugis memoria beneficiorum Dei, vel id quod dicimus*; Sanctificetur nomen tuum, *ſpecies eſt benedictionis.* B QVANDO NON SANCTVM? *Aug. to. 4. lib. 2. de ſer. Domini in Monte cap.* 10. (S. Aug.) Primum omnium quæ petuntur hoc eſt, Sanctificetur nomen tuum. Quod non ſic petitur, quaſi non ſit ſanctum nomen Dei, ſed vt Sanctum habeatur ab hominibus: id eſt, ita illis innoteſcat Deus, vt non exiſtiment aliquid ſanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim quia dictum eſt Pſal. 75. Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius: ſic intelligendum eſt, quaſi alibi minor ſit Deus, alibi maior: ſed ibi magnum eſt nomen eius, vbi pro ſuæ maieſtatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur Sanctum nomen eius, vbi cum veneratione, & offenſionis timore nominatur. C Et hoc eſt quod nunc agitur, dum Euangelium adhuc vſquequaque per diuerſas gentes innoteſcendo, commendat vnius Dei nomen per adminiſtrationem filij eius. *Lib. de Spiritu & litera cap. 26. circa finem. Et lib. 3. locutionis de Leuitico. num. 21. Et lib. 4. locutionis de Numeris num. 61. videndus hac de re Auguſtinus.* (S. Aug.) EX SEMETIPSO. *Hebr.* 2. 11. Qui ſanctificat & qui ſanctificantur ex vno omnes. ANGELORVM CIRCVMSTANTIA, *qui ſtant circa illum, ſicut Seraph. Eſa.* 6. 3. SI MEMINERIMVS. *Vt ſcilicet eos imitemur, cum magno timore & honore Sanctum nomen benedicentes.* CANDIDATI EDISCIMVS, *vel quod, vt ambientes Senatum Angelicum, vel vt eorum Diſcipuli, ſtolis albis puritatis, (vt frequenter apparuerunt) induti, in ſanguine agni dealbati, hanc vocem & Canticum in Dei laudem in cœlo cantaturi ſine fine addiſcimus, quod totum erit, compendiatum, in claritate gloriæ, officium quod pro Breuiario perſoluemus.* QVI IN ILLO SVMVS, *id eſt qui iam in eum credimus. Cuius filio vt capiti hæremus.* QVOS ADHVC GRATIA, *vocationis ſcilicet ad fidem. Petimus pro infidelibus, vel peccatoribus, qui ſolo peccato, vel infidelitate, vel charitatis defectu, inimici noſtri ſunt.* SVSPENSA, &c. *Id eſt non abſoluta, ſed indifferenti petitione, tam nobis, quàm omnibus, in Chriſto, præſentibus vel futuris, vt bonum poſtulamus, ſicut Chriſtus Io.* 17. Non pro his rogo tantum, ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum, in me. *Aug. tract.* 109. (S. Aug.) Vbi omnes ſuos intelligi voluit, non ſolum qui tunc erant in carne, ſed etiam qui futuri erant. Quotquot enim poſtea crediderunt in eum per verbum Apoſtolorum, ſine dubio credituri ſunt. *Et in fine tract. eiuſdem.* (S. Aug.) Meritò dictum eſt, verbum eorum, quod eſt verbum fidei, per quod omnes *etiam ante Chriſti aduentum vt prius ibidem probaueras* in Chriſtum vndecumque id audierint, crediderunt, vel audituri & credituri ſunt. Ergo illa Oratione, pro omnibus quos redemit, ſiue tunc in carne viuentes, ſiue poſtea futuros, redemptor noſter orauit. *Et tract.* 108: (S. Aug.) Et pro eis ego ſanctifico meipſum. Quid eſt, & pro eis ego ſanctifico meipſum, niſi, eos in meipſo ſanctifico, cum & ipſi ſint ego? quoniam de quibus hoc ait, mēbra ſunt eius, & vnus eſt Chriſtus caput & corpus, &c. vt intelligeremus hoc eum dixiſſe quod eos ſanctificaret in ſe, ipſe mox addidit: vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Quod quid eſt aliud, quam in me? ſecundum id quod veritas eſt verbum illud in principio Deus, in quo & ipſe filius hominis ſanctificatus eſt ab initio Creationis ſuæ, quando Verbum factum eſt caro; quia vna perſona facta eſt Verbum & homo. Tunc ergo ſanctificauit ſe in ſe, hoc eſt ſe hominem, in ſe Verbo: ſed quia vnus eſt Chriſtus Verbum & homo ſanctificans hominem in Verbo; propter ſua verò membra, pro eis, inquit, ego, id eſt, quòd proſit etiam ipſis, quia & ipſi ſunt ego: ſicut mihi profuit in me, quia homo ſum ſicut ipſi, & ego ſanctifico meipſum, hoc eſt ipſos in me, tanquam meipſum ſanctifico ego, quoniam in me etiam ipſi ſunt ego, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate, &c. quod ipſe ſum ego. *Ita ergo & nos exemplo Chriſti capitis noſtri oremus, vt inimici Gentiles & mali Chriſtiani in Chriſto ſanctificati nomen Dei ſanctificent.*

NOVISSIMA HOMINIS.

* *Nouiſſima hominis in ſcriptura prædicta, dæmon fabulis obſcurando, fabuloſa ſuaſit. Apol. cap. 47. in f.*

RIdemur, Deum prædicantes judicaturum: ſic enim & Poëtæ & Philoſophi tribunal Matth. 25. 31
apud inferos ponunt. & gehennam ſi comminemur, quæ eſt ignis arcani ſubterra-
nea ad pœnam theſaurus, proinde decachinnamur: ſic enim & Pyriphlegeton apud mor- Matth. 5
tuos amnis eſt. & ſi paradiſum nominemus locum diuinæ amœnitatis recipiendis ſancto- 22.
rum ſpiritibus deſtinatum, maceria quadam igneæ illius zonæ à notitia orbis communis ſe- Gen. 2. 8.
gregatum, Elyſij campi fidem occupauerunt. Vnde hæc, oro vos, Philoſophis aut Poëtis tam Gen 3. 24
conſimilia? non niſi de noſtris ſacramentis. Si de noſtris ſacramentis, vt de prioribus, ergo fideliora ſunt noſtra magiſque credenda, quorum imagines quoque fidem inueniunt. Si de ſuis ſenſibus, jam ergo ſacramenta noſtra imagines poſteriorum habebuntur, quod rerum forma non ſuſtinet. nunquam enim corpus vmbra, aut veritatem imago præcedit. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 19.*

NOVISSIMA HOMINIS. SCHOL.

SIc enim Poetæ, &c. *Id eſt, quia Poëtæ & Philoſophi Gentiles, inter ſuas fabulas ridiculas, ponunt judicium, infernum, & quendam paradiſum; dum nos ſeriò de ſcriptura, hominis nouiſſima prædicamus, riſu & cachinnis illudimur.* Tribvnal. *Aug. lib. de vtilitate credendi contra Manich. c. 4.* (S. Aug.) Tria genera ſunt erroris, quibus homines errant cum aliquid legunt. Primum genus eſt in quo id quod falſum eſt, verum putatur, cum aliud qui ſcripſit putauerit, &c. Primi generis exemplum eſt, vt ſi quiſquam verbi gratia dicat, & credat Rhadamanthum apud inferos audire ac diiudicare cauſas mortuorum, eo quod Maronis in carmine id legerit Æneid. 6. hic enim errat duobus modis: quod & rem non credendam credit, neque id putandus eſt credidiſſe ille, quem legit, &c. Pyriphlegeton. *Fluuius igneus apud inferos: Qui & apud Dan. fluuius igneus à facie judicis egreditur, & in Apoc. ſtagnum ignis & ſulphuris appellatur.* Paradisvm. *Aug. ep. 57. ad Dardanum vbi de latrone, Diuite, & Lazaro.* (S. Aug.) Generale paradiſi nomen eſt, vbi fœliciter viuitur. Neque enim quia paradiſus eſt appellatus, vbi Adam fuit ante peccatum, propterea ſcriptura prohibita eſt etiam Eccleſiam vocare paradiſum cum fructu pomorum, &c. vbicumque ergo ſit paradiſus, quiſquis Beatorum ibi eſt, cum illo ibi eſt, qui vbique eſt. *Vbi dicit Chriſtum vt Deum, in paradiſo poſuiſſe latronem.* Rectè dici potuit hodie mecum eris in paradiſo, cum juxta humanam humilitatem, per carnem in ſepulchro, per animam in inferno, illo die futurus eſſet, juxta diuinam verò immutabilitatem, nunquam de paradiſo, quia vbique eſt ſemper, receſſiſſet. Sanctorvm spiritibvs. *Hic error Tertull. inſinuatur, quo dixit, animas Sanctorum omnium, exceptis Martyrum, in loco amœno ſeruari vſque ad diem iudicij.* Maceria qvadam, &c. *velut vinea vel hortus, cingitur & munitur aliquo muro; aliqui hic zonam torridam, melius alij gladium flammeum Cherubin intelligunt, de quo Gen. 3. 24.* Collocauit ante paradiſum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. (S. Aug.) *Aug lib. 11. de Gen. ad litt. c. 40. ſecutus 70.* Et ordinauit Cherubin, & flammeam romphæam quæ vertitur, cuſtodire viam ligni vitæ. Hoc per cœleſtes vtique poteſtates etiam in Paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt, vt per Angelicum miniſterium eſſet illic ignea quædam cuſtodia: non tamen fruſtra factum eſſe, niſi quia ſignificat aliquid etiam de paradiſo ſpiritali, non eſt vtique dubitandum. *Myſterium ſubodoratur Auguſtinus, quod Cherubin ſcientiæ plenitudinem ſignificat, quam ſuaſu ſerpentis voluit inuadere homo, qui ideo per gladium Cherubin excluſus eſt paradiſo, & perdidit lignum vitâ conceſſum, dum vſurpauit ſcientiæ prohibitum.* (S. Aug.) Non ignoro, inquit, quibuſdam eſſe viſum feſtinatione præuertiſſe illos homines appetitū ſcientiæ boni & mali, & immaturo tempore percipere voluiſſe, quod eis dilatum opportunius ſeruabatur: idque egiſſe tentatorem, vt præoccupando quod nondum talibus congruebat, offenderent Deum, & ab eius rei vtilitate alienarentur excluſi atque damnati; ad quam, ſi ſuo tempore, ſicut Deus volebat, accederent, poſſent ea ſalubriter perfrui. Elysii campi *credibiliores Gentilibus, quàm paradiſus verus. Aug. lib. 10. de Ciuit. c. 30. vbi de Porphyrio.* (S. Aug.) Falſum eſſe oſtendit, quod Platonicè videtur dixiſſe Virgilius, in campos Elyſios purgatas animas miſſas; quo nomine tanquam per fabulam videntur ſignificari gaudia Beatorum, ad fluuium Lethæum euocari; hoc eſt ad obliuionem præteritorum. *Elyſius autem campus, quaſi ἀλύσιος, ἀπὸ λύσεως τῶν πολιτῶν: Quod à pœna ſoluat. Rurſum meminit camporum huiuſmodi idem Aug. lib. 21. de Ciuit. cap. 27. poſt medium.* (S. Aug.) Consimilia, *noſtris ſcilicet ſcripturis.* Sacramentis, *myſteriis.* Magis credenda. *Aug. lib. 10. de Ciuit. cap. 30.* (S. Aug.) Quantò creditur honeſtius, quod ſancti & veraces Angeli docuerunt: quod Prophetæ Dei Spiritu acti locuti ſunt: quod ipſe, quem venturum Saluatorem præmiſſi Nuntij prædixerunt: quod miſſi Apoſtoli, qui orbem terrarum Euangelio repleuerunt? Svis sensibvs. *Propria adinuentione.* Rervm forma, *ordo rerum non patitur. Et libro 1. ad Nat. cap. 19.* Deridenda personarvm. *Hactenus diximus de horrenda obſtinatione, nunc de ridicula fide Chriſtianorum, reſurrectionem ſperantium. Sed ideo mortem contemnimus, quia reſurrectionem expectamus. Sed & Ethnici de Metempſychoſi ridiculiora ſcripſerunt.* Aristide recvsato. *Excluſo à numero judicum inferni.* Pyriphlegetontis, *ignei fluuij. Talem verè vidit Daniel à facie antiqui dierum prodeuntem, Dan. 7. 10.* Fluuius igneus rapiduſque egrediebatur à facie eius. Non alia. *Pariter æterna.* Mythici, *fabuloſi, & fabulas myſticè exponentes.*

NOVITAS.

Nouitatis amatores Romani, & bonorum morum veterum deſertores. Apol. cap. 6. circa f.

VBi Religio? vbi veneratio maioribus debita à vobis? habitu, victu, inſtructu, ſenſu, ipſo denique ſermone proauis renuntiaſtis. Laudatis ſemper antiquos, ſed nouè de die viuitis. Per quod oſtenditur, dum à bonis maiorum inſtitutis deceditis, ea vos retinere & cuſtodire quæ non debuiſtis, cum quæ debuiſtis, non cuſtoditis.

NOVITAS. SCHOLIA.

VBi Religio, *cultus veterum Deorum, quibus abiectis, nouos introduxiſtis.* Maioribus, *prædeceſſoribus.* Instructu, *domorum ornatu & ſupellectile, prudentia, vſu ipſius linguæ jam corruptæ.* De die. *Quotidie mutatis mores antiquos in nouos.* S. Aug. *Aug. lib. 2. de Ciuit. c. 19.* Ecce Romana Reſpublica, quod non ego primus dico, ſed authores eorum, vnde hæc mercede didicimus, tanto antè dixerunt ante Chriſti Aduentum; paulatim mutata, & ex pulcherrima atque optima, peſſima atque flagitioſiſſima facta eſt. Ecce ante Chriſti Aduentum, poſt deletam Carthaginem, maiorum mores, non paulatim vt antea, A ſed torrentis modo præcipitati; adeo juuentus luxu atque auaritia corrupta eſt. *Hæc ex Saluſtio deprompſit* S. Aug. legant nobis contra luxum & auaritiam præcepta Deorum ſuorum populo Romano data, &c. legant noſtra, & per Prophetas, & per ſanctum Euangelium, & per Apoſtolicos actus, & per Epiſtolas, tam multa contra auaritiam atque luxuriam, vbique populis ad hoc congregatis, quam excellenter, quam diuinè, non tanquam ex Philoſophorum concertationibus ſtrepere, ſed tanquam ex oraculis & Dei nubibus intonare.

NOVITIVS ET CATECHVMENVS.

** 1. Nouitij & noui Baptizati, vel Cathecumeni præ cæteris pœnitentiam amplectantur. De Pœnit. cap. 6. in p.*

QVicquid mediocritas noſtra ad pœnitentiam ſemel capeſſendam & perpetuò continendam ſuggerere conata eſt, omnes quidem deditos Domino ſpectat, vt omnis ſalutis in promerendo Deo petitores; ſed præcipuè nouitiolis iſtis imminet; qui, cum maximè incipiunt diuinis ſermonibus aures rigare, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant: & dicunt quidem priſtinis renuntiare, & pœnitentiam aſſumunt, ſed includere eam negligunt. Interpellat enim illos ad deſiderandum ex priſtinis aliquid, ipſe finis deſiderandi: velut poma, cum jam in acorem vel amaritudinem ſeneſcere incipiunt, ex parte aliqua tamen adhuc ipſi gratiæ ſuæ adulantur.

NOVITIVS. 1. SCHOL.

MEdiocritas, *tenuitas noſtra.* Semel, *vt non relabaris.* Deditos, *ſeruos Dei cultui mancipatos.* Omnis salutis, *perfectæ & perſeuerantis in finem.* Novitiolis, *Catechumenis. Nouè baptizatis.* S. Aug. *Aug. ſer. 157. de tempore in p.* Ad omnes quidem pertinet ſermo, quos cura noſtra complectitur: veruntamen hodie terminata Sacramentorum ſolemnitate, vos alloquimur, nouella germina ſanctitatis, generata ex aqua & Spiritu ſancto, germen pium, examen nouellum, flos noſtri honoris & fructus laboris, gaudium & corona mea, omnes qui ſtatis in Domino. Imminet, *imponitur, iniungitur.* Catuli infantiæ. *Id eſt paruuli, necdum plenè oculati, & rectè ambulantes, ſed* Incerta reptantes. *Græca Phraſis, incerto gradu necdum firmo procedentes.* Renuntiare; *ſupple ſe, abiurando mundum & pompas eius.* Includere, *perficere.* Interpellat, *ſollicitat, & allicit.* Ex pristinis, *moribus malis.* Finis, *impoſitus malorum deſideriorum.* Adulantur. *Quia retinent adhuc, poma in corruptionem proxima, aliquid primi decoris allicientis ad carpendum; ſic deſideria mala, & eorum* B *obiecta, licet minus pulchra & ſuauia appareant recenter conuerſo, ex primo tamen affectu adhuc tentant. Bellè id deſcribit expertus in ſe Aug. lib. 8. Confeſſ. c. 11.* S. Aug. Sic ægrotabam, & excruciabar accuſans memetipſum ſolito acerbius nimis, ac voluens & verſans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum, quo jam exiguo tenebar, ſed tenebar tamen, &c. dicebam enim apud me intus, ecce modo fiat, modo fiat; & cum verbo jam ibam in placitum, jam penè faciebam, & non faciebam, &c. hæſitans mori morti, & vitæ viuere: pluſque in me valebat deterius inolitum, quam melius inſolitum, &c. retinebant me nugæ nugarum, & vanitates vanitatum antiquæ amicæ meæ & ſuccutiebant veſtem meam carneam, C & ſubmurmurabant, dimittiſne nos? & à momento iſto non erimus tecum vltra in æternum? &c. & audiebam eas jam longè minus, quàm dimidius, non tanquam liberè in contradicentes eundo in obuiam, ſed veluti à dorſo muſſitantes & diſcedentes quaſi furtim vellicantes, vt reſpicerem, &c.

** 2. Nouitij & Cathecumeni facilius tentantur ex recens relictis. Ibid.*

** 3. Nouitius & Catechumenus humiliter poſtulet profeſſionem facere quaſi baptiſma ſuſcepturus. De Pœnit. cap. 6. in f.*

AVdientes, optare intinctionem, non præſumere oportet. Qui enim optat, honorat: qui præſumit, ſuperbit. In illo verecundia, in iſto petulantia apparet. Ille ſatagit, hic negligit. Ille mereri cupit, at hic vt debitum ſibi repromittit. Ille ſumit, hic inuadit.

Quem

Quem cenſeas digniorem, niſi emendatiorem? quem emendatiorem, niſi timidiorem, & idcirco vera pœnitentia functum? Timuit enim adhuc delinquere, ne non mereretur accipere. At ille præſumptor, cum ſibi repromitteret, ſecurus ſcilicet, timere non potuit: ſic nec pœnitentiam impleuit, quia inſtrumento pœnitentiæ, id eſt metu caruit. Præſumptio, inuerecundiæ portio eſt: inflat petitorem, deſpicit datorem. Itaq; decipit nonnunquam. Antè enim quam debeatur repromittit, quo ſemper is qui eſt præſtaturus offenditur.

NOVITIVS. 3. SCHOL.

AVDIENTES, *id eſt Cathecumeni fidem ex auditu percipientes.* INTINCTIONEM, *Baptiſmi lauachrum, quo peccati ſordes abluuntur, & candidi & rubicundi Chriſti dilecti ſyntheſis, innocentia candida byſſus, purpura charitatis, & cum amicta varietate polymita Ioſeph tunica tingitur.* INFLAT PETITOREM. *agit contra præſumentem ſe meritum habere baptiſmi, & ante ſine timore peccantem cum præſumptione veniæ, nec ſe pœnitentiâ cum aſſueta in Eccleſia, baptiſmi præmia, cum vitæ emendatione, & omni humilitate etiam externa diſponentem; qui irreuerentiâ ſuâ Deum authorem & datorem gratiæ deſpiceret & læderet. Sic contrà, ad huiuſmodi audientem Auguſtinus lib. 2. de Symbolo ad Cathecumenos, cap. 1. eos ad fidem & baptiſmum cum humilitate diſponit.* Accipite, vos qui fide deſideratis verbum Dei, tanquam competentem cibum, ex quo vobis Dominus operetur incrementum: nondum quidem adhuc per ſacrum Baptiſmum renati eſtis, ſed per Crucis ſignum in vtero ſanctæ matris Eccleſiæ iam concepti eſtis. Agat S. Aug.

A itaque hæc mater congruis alimentis, priùs paſcere quos portat, vt poſt partum lætetur ſe tales ſuſcepiſſe, quos ſpiritaliter nutriat. Quid eſt, dilectiſſimi, quod in vobis celebratum eſt? quid eſt quod hac nocte circa vos actum eſt? quid præteritis noctibus actum non eſt, vt ex locis ſecretis ſinguli produceremini in conſpectu totius Eccleſiæ, ibique ceruice humiliatâ, quæ malè fuerat anteà exaltata, in humilitate pedum, *vel quòd nudi pedes eſſent, vel pedes fratrum oſcularentur,* cilicio ſubſtrato in vobis celebraretur examen, atque ex vobis extirparetur Diabolus S. Aug. ſuperbus; dum ſuper vos inuocatus eſt humilis altiſſimus Chriſtus? omnes itaque humiles eratis, humilitérque petebatis orandó, pſallendo, atque dicendo; proba me Deus, & ſcito cor meum: probauit, examinauit, corda ſeruorum ſuorum, ſuo timore tetigit, Diabolum ſua virtute fugauit, atque ab eius dominio ſuam familiam liberauit.

* 4. *Nouitius & Catechumenus æqualiter Deo tenentur ſeruire cum jam prouectis. De Pœn. c. 8. à m.*

NEmo ergo ſibi aduletur, quia inter Auditorum tirocinia deputatur, quaſi eo etiam nunc ſibi delinquere liceat. Dominum ſimul cognoueris, timeas: ſimul inſpexeris, reuerearis. Ceterùm quid te cognouiſſe intereſt, cum iiſdem incubas, quibus retro ignarus? Quid autem te à perfecto Dei ſeruo ſeparat? an alius eſt intinctis Chriſtus, alius audientibus? num ſpes alia? vel merces: alia formido judicij, alia neceſſitas pœnitentiæ? lauacrum illud obſignatio eſt fidei, quæ fides à pœnitentiæ fide incipitur & commendatur. Non ideo abluimur, vt delinquere deſinamus, ſed quia deſiimus: quoniam jam corde loti ſumus. Hæc enim prima Audientis intinctio eſt, metus integer.

NOVITIVS. 4. SCHOL.

AVDITORVM TYROCINIA. *Aug. lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 1.* Hoc audiſtis, hoc & S. Aug. vos profeſſi eſtis, renunciare vos diabolo, pompis, & angelis eius. Videte, dilectiſſimi, quia hanc profeſſionem veſtram in curiam profertis Angelicam: nomina profitentium excipiuntur in libro vitæ, non à quolibet homine, ſed à ſuperiore cœlitùs poteſtate. Optimi iam Tyrones Dei, fortes milites Chriſti, dum arma Sacramentorum ſuſcipitis, pugnam aduerſus diabolum indicitis. Dum eius operibus renuntiatis, vehementiùs in vos eius furias prouocatis. Sed non metuat miles Chriſti; induemini enim ipſum Chriſtum, vt per eum velociter ſuperetis aduerſarium veſtrum diabolum. QVASI EO, *id eſt, quia iam Catechumenus, & præſumens Baptiſmo omnia peccata delenda, licentiam ſibi arrogat, impunè peccandi.* SIMVL, *ſimul ac ſtatim atque, ex auditu fidei cognoueris & oculo mentis inſpexeris.* INTEREST, *proficit; quid prodeſt?* INCVBAS, *incumbis prauis operibus, quibus addictus eras priùs in tua ignorantia, dum eras infidelis.* A PERFECTO SERVO, *verè pœnitente & conuerſo, vel iam baptizato, diſtinguit? Perfectum ſeruum vocat charactere baptiſmi ſignatum & diſcretum ab infidelis.* AN ALIVS, *an alium credis Chriſtum?* INTINCTIS, *baptizatis.* AVDIENTIBVS, *Catechiſmum, Catechumenis.* OBSIGNATIO EST FIDEI, *quia in Baptiſmo ſuſcipitur character & ſignum fidei. Sic à Dionyſio Areop. de Eccl. Hierarch. cap. 2. Baptiſmus dicitur ſignum Chriſti. Theodoritus lib. 4. cap. 16. ait, baptiſmum imponere dominicum ſigillum. Baſil. item lib. 3. contra Eunomium, &c. vel obſignationem vocat id eſt obligationem ad tuendam fidem.* A PŒNITENTIÆ FIDE, *quâ credit ad remiſſionem peccatorum, neceſſariam ſibi eſſe pœnitentiam. Vnde incipit emendare vitam ante baptiſmum.* ABLVIMVR, *Baptizamur,* DESIIMVS, *quaſi is tantum adultus, mereatur baptizari, qui vitam emendauit, & peccare iam deſtitit.* IAM CORDE. *Baptiſmo ſcilicet flaminis, per compunctionem cordis, & firmum vitæ melioris propoſitum.* PRIMA INTINCTIO, *præparatio ad baptiſmum,* METVS INTEGER, *caſtus & perſeuerans in ſæculum ſæculi, & inuiolabile propoſitum vni domino ſeruiendi. Vox iuris ſignificans ſaluum, inlæſum, inoffenſum, nulla infamia notatum. Sic integer homo accipitur pro firmo, non ſaucio.* §. his autem verbis, *Inſtit. de leg. Aquil. pro non maculato nota infamiæ. Integra fama l. 1. de Excuſa.* C *veter. C. lib. 10. & apud Vlpianum integer riuus, qui nullà refectione indiget. Talis erit metus integer, qui redintegrari opus non habeat poſt relapſum. Et riuus perennis gratiæ baptiſmalis, quem nec ante nec poſt ſuſceptum illa tentatio diſſipet, &c. Accipe Auguſtinum contra diabolum, ſic metu integro armantem. lib. 2. de Symbolo ad Cathech. cap. 1. ſub finem.* Quibus armis S. Aug. pugnat ille? Illecebroſis & ſubdolis. Duo ſunt genera armorum eius valdè fortia, contra quæ vigilanter ac fortiter ſtare debet omnis miles Chriſti, qui triumphare cupit, & ſuperare virtutem diaboli, quæ ſunt iſta duo genera armorum? voluptas & timor. Alios enim voluptate capit, alios timore frangit. Confirmetur & noſtra acies, proferantur arma ſpiritalia. Contra timorem diaboli adſit timor Domini caſtus, *en metus integer,* permanens in ſæculum ſæculi. Contra voluptatem turpiſſimæ delectationis, non deſit fides orationis. Et

quid metuit Chriſtianus, quando admonetur ſic orare, ſic præſumere, ſic fidere, vt dicat, Do- A minus mihi adiutor eſt, & ego deſpiciam inimicos meos?

NVMERVS.

1. *Numerus ſeptimus, Natiuitati hominis fortunatus ad requiem. De an. cap. 37. in m.*

CVm ſeptimo menſe natiuitas plena eſt, faciliùs quàm octauo, honorem ſabbati agnoſcam, vt quo die dedicata eſt Dei conditio, eo menſe interdum producatur Dei imago. conceſſum eſt producere natiuitati. & tam idoneè occurrere in hebdomadem, in
Math. 22. 30. auſpicia reſurrectionis, & requietis, & regni. Ideò ogdoas nos non creat; tunc enim nuptiæ non erunt.

NVMERVS. 1. SCHOL.

CVM SEPTIMO MENSE. *Præter alibi dicta de hoc numero natiuitatis, aliqua ſubiiciam; ait ergo iuxta Medicos faciliùs eniti mulierem, & pleniorem pueri natiuitatem fieri ſeptimo menſe quàm octauo. Sed tamen non ita plena & perfecta eſt, ſicut nono completo.* HONOREM SABBATI. *Sic innuit à diuina prouidentia ordinatum, & ſicut completâ conditione, id eſt opere totius mundi, Deus ſanctificauit ſeptimum diem, poſt hominem factum ad imaginem ſuam ſexto die, ſic interdum naſci hominem voluiſſe 7. menſe, qui cōditus eſt & creatus ad requiem æternam.* CONCESSVM EST, *Tribuit aliquando hoc naturæ Author, humanæ natiuitati, vt præcurrat tempus, & citò naſcatur, vt congruat eius natiuitas, & concurrat cum numero perfectæ hebdomadis dierū creationis, in numero ſeptenario menſiū, de quo Iob;* Numerus menſiū eius apud te eſt. IN AVSPICIA RESVRRECTIONIS. *Quia ſicut in Geneſi dies ſeptima veſperum non habet, ſic in reſurrectione* C *ſexta & vltima mundi dies, & ætas, ad Sabbatum æternum, perpetuum mane, lucem æternam ſine termino terminabitur, quia regni eius non erit finis. Cuius fœlicitatis augurium ſumit Tertull. ex numero ſeptimo natiuitatis.*
S. Aug. *Aug. lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 18.* Apud illum quidem quieti eius, nec manè nec veſpera eſt, quia nec aperitur initio, nec clauditur fine: perfectis autem operibus eius mane habet, & veſperam non habet; perfecta quippe creatura habet quoddam initium ſuæ conuerſionis ad quietem Creatoris ſui. Sed illa, *quies ſcilicet Creatoris*, non habet finem quaſi terminū perfectionis ſuæ, ſicut ea quæ facta ſunt: ac per hoc requies Dei non ipſi Deo, ſed rerū ab eo conditarum perfectione inchoatur, vt in illo incipiat requieſcere quod ab illo perficitur, & in eo habere manè: in ſuo enim genere tanquam veſperâ terminatum eſt. Sed in Deo veſperam habere iam non poteſt, quia non erit aliquid illâ perfectione perfectius, &c. D

Nec prætcribo quod aduertit Auguſtinus, puerum ſuſcitatum ab Heliſæo in ſignum reſurrectionis ſepties oſcitaſ-
S. Aug. *ſe, ſic ergo ſermone 20. de temp. ſub fin.* Videte, fratres, quantum ſe vir ille perfectæ ætatis contraxit, vt paruulo mortuo & iacenti congrueret. Quod enim Heliſæus in puero præfigurauit, hoc in toto genere humano Chriſtus impleuit. Audi Apoſtolum dicentem Philip. 2. Humiliauit ſemetipſum, &c. quia paruuli eramus, paruulum ſe fecit, quia mortui iacebamus, pius ſe Medicus inclinauit: quia & reuerà, fratres, nemo poteſt iacentem erigere, ſi ſe noluerit inclinare. Quod autem puer oſcitauit ſepties, ſeptiformis gratia S. Spiritus oſtenditur, quæ humano generi, vt reſuſcitetur in Aduentu Chriſti tribuitur. De ipſo Spiritu dicit Apoſt. Rom. 8. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Ipſum etiam Spiritum Dominus dedit diſcipulis, quando inſufflauit, & di- B xit, Accipite Spiritū ſanctum Io. 20. os enim quodam modo ſuper os poſuit, quādo inſufflando Spiritū dedit. Gratias ergo agamus piiſſimo Redemptori, qui nos nullis præcedentib. meritis ſuſcitauit, & nō ſolùm de morte perpetua eripuit, ſed etiā adiuuante gratiâ ipſius, ſi benè egerimus, æterna præmia repromiſit.

OGDOAS NON CREAT, *menſis 8. raro producit infantem in natiuitatem. Quanquā Varro & Ariſtot. aliquando id accidere notent. Hippocrates;* Eſt, inquit, & non eſt Octimeſtris partus, *id eſt, eſt in apparentia & ſpecie, vt patet in abortiuis, non eſt autem in potentia & vigore. Tertull. refert hunc numerū ad reſurrectionem, in qua ſicut Angeli erimus, Neq; nubentes, &c. quaſi hoc ſit augurium termini natiuitatū & productionum. Aug. ſer. 140. de temp. in Oct. Paſchæ.* S. Aug.
Hodie Octauæ dicuntur infantium, reuelanda ſunt capita eorū, *mitrâ quadam ſiue linteo albo baptizatorum capita tum etiā tegebantur,* quod eſt indiciū libertatis. Habet enim libertatē iſta ſpiritalis natiuitas: propriè autē carnis natiuitas ſeruitutē. Duæ ſunt vtiq; hominis natiuitates, naſci & renaſci; naſcimur ad laborē, renaſcimur ad quietē: naſcimur ad miſerias, renaſcimur ad æternā fœlicitatem. *Idem Aug. in Pſ. 6. cuius tit. eſt,* in finem in hymnis de octauo Pſalmus Dauid. *vbi primò reiicit ſupputantes poſt 7. annorū millia tanquā poſt 7. dies, octauum reſurrectionis & iudicij futurum, ipſo filio hominis hunc diē neſciente, id eſt, vt ſcire faciat; & con-* S. Aug.
cludit: Poteſt nulla annorū temeraria ſupputatione, dies iudicij 8. intelligi, quod iam poſt finē huius ſæculi acceptâ æternâ vitâ, tunc non erunt animæ iuſtorum obnoxiæ temporib. Et quoniā omnia tempora 7. dierum iuſtorū repetitione voluuntur, octauus fortè ille dictus eſt, qui varietatē iſtam non habebit. Eſt aliud quod hîc non abſurdè accipi poteſt, cur octauū dicatur iudicium, quod poſt duas generationes futurum eſt; vnam quæ ad corpus, alterā quæ ad animam pertinet. *Generationem autem carnalē intelligit quæ ſecundum veterem & exteriorem hominē in carnalib. etiā ſub lege Moyſi Sacramentis viuebatur: ſpiritalē verò & ſecundum animam generationem intelligit à lege gratiæ vſque ad iudiciū. Numerus porro quaternarius ad corpus pertinet ob 4. elementa, 4. primas qualitates, 4. anni tempora, Ternarius ad animam, ob dilectionem Dei ex toto corde, anima, & mēte, ſic perficit.* Peractis igitur numeris corporis ad veterem hominē, & ad vetus Teſtamentum pertinētibus, peractis etiam numeris animi ad nouū hominem, & ad nouum Teſtamentum relatis, ſicut ſeptenario numero tranſacto, quia vnumquodq; temporaliter agitur, quaternario in corpus, ternario in animū diſtributo, veniet octauus Iudicij dies, qui meritis tribuens quod debetur, iam non ad opera temporalia, ſed ad vitam æternam ſanctos transferet, impios verò damnabit in æternum.

2. *Numerus denarius perfectus eſt, quo homo perfectè naſcitur, & decalogi obſeruatione renaſcitur. De Anim. cap. 37. à p.*

DIcam aliquid & de tēporibus animæ naſcentis, vt ordinē decurrā, Legitima natiuitas fermè decimi menſis ingreſſus eſt. Qui numeros ratiocinantur, & decurialē numerum, vt exinde reliquorū parentem colunt, deniq; perfectorē natiuitatis humanæ. Ego ad Deum
Exod. 20. 2. potiùs argumentabor hunc modū temporis, vt 10. menſes decalogo magis inaugurent hominem, vt tanto temporis numero naſcamur, quanto diſciplinæ numero renaſcimur.

NVMERVS, 1. SCHOL.

A Nimæ nascentis. *Hominis ex vtero orientis.* Legitima nativitas. *Iuxta leges naturæ. Legitima natiuitas decē̄meſtris l.29.inp. ff. de liber. & poſthumis, & Nouella 39. Turneb. lib. 4. cap. 15. olim decimus menſis addictus partui, nunc autem nonus, quia menſes veterum lunares, breuiores erant noſtris ſolaribus.* Ingresſus, *inchoatio, ita vt nono menſe completo, & decimo inchoato, ſub eius ſcilicet initium partus edatur.* Qvi nvmeros ratiocinantvr, *ſubducunt curioſè. Tangit Pythagoram, & alios numerorum ſupputatores.* Decvrialem, *denarium* reliqvorvm parentem. *quia ex eius replicatione omnes alij numeri naſcuntur* 20.30. &c. 100. 1000. &c. *Vnde decas à Græcis dicta, quaſi δέχας, quod omnem in ſe habeat & recipiat numerum. Quod & natura nobis indidit, vt per decem digitos numeremus.* Colvnt, *obſeruant velut ſacrum.* Perfectorem, *quia eius initio perfectior hominis natiuitas.* Ad Devm inſtitutorem decalogi *referam argumentationem huius numeri menſium.* Decalogo inavgvrent, *conſecrent hominem, & deſtinent obſeruationi decalogi.* Disciplinæ nvmero, *decem enim verba legis ſiue decem præcepta ſunt, ad quorum obſeruationem in Chriſto renaſcimur per Baptiſmum, vt per hanc viam mandatorum incedentes in vitam ingrediantur æternam. Aug. ſer. 15. de ver. Do.* Lex in decem præceptis commendatur; ideò ille debebat decem millia talentorū. Ipſe eſt ille memorabilis decalogus ſcriptus digito Dei, &c. *& ſer. 19. de diuer.* In ipſa lege decē præcepta ſunt ſalutaria, quibus decem præceptis cætera ſeruiant. Præfiguratur ergo lex & quinario, & denario numero, & ideò Dauid pugnauit quinario: cecinit denario dicens, in Pſalterio decem chordarum pſallam tibi. Neque enim omnes quinque lapides miſit, *quinque lapides, ait ſuprà, lex erat; continetur enim lex quinque libris Moyſi, & in ipſa lege decem præcepta*, ſed vnum tulit. Namq; in numero lapidum, numerum librorum oſtendit, in vno lapide, vnitatem implentium legem. Vnitas enim ipſa implet legem, id eſt, charitas. *Et vt pateat* B *quàm iuſta retributio ſit Iudicis; pro denario decalogi ſeruato, redditur pro mercede, ſeruis vineacolis, imò reſurrectionis filiis denarius. Aug. ſer. 59. de ver. Do.* Erimus in illa mercede omnes æquales tāquàm primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi, quia denarius ille vita æterna eſt, & in vita æterna omnes æqualiter erunt. Quamuis enim meritorū diuerſitate fulgebunt, &c. non erit alteri longius, alteri breuius quod pariter ſempiternum eſt.

S. Aug. — S. Aug.

NVPTIÆ, ET QVID DE HIS HÆRETICI SENTIANT.

1\. *Nuptiis operam dare omnes Valentiniani volunt, quas & in cælo regnaturas credunt. cont. Valent. cap. 30. in fin. & 31. in p.*

Honorandorum coniugiorum ſupernorum gratia dicitur apud illos, meditandum atque celebrandum ſemper ſacramentum, comiti, id eſt feminæ adherendo; alioquin degenerem, nec legitimum veritatis, qui diuerſatus in mundo non amauerit fœminam, nec ſe ei iunxerit. Et quid facient ſpadones, quos videmus apud illos? Supereſt de conſummatione, & diſpenſatione mercedis. Vbi totam meſſem Achamoth ſeminis ſui preſſerit, dein colligere in horreum cœperit, vel cùm ad molas delatum, & defarinatum, in conſperſionis aluearia abſconderit, donec totum confermentetur, tunc conſummatio vrgebit. Igitur in primis ipſa Achamoth de regione medietatis, de tabulato ſecundo in ſummum transfertur, reſtituta Pleromati: & ſtatim excipit compactitius ille Soter, & ſponſus ſcilicet: ambo coniugium nouum. Et hic erit in Scripturis ſponſus & ſponſa, & ſponſale Pleroma. Credas enim, vbi de loco in locum tranſmigratur, leges quoque Iulias interuenire, ſicut & cœnam. Et Demiurgus tunc de Hebdomade ſubcœleſti in ſuperiora mutabit, in vacuum iam cœnaculum Matris, ſciens iam nec videns illam. Nam ſi ita erat ſemper, ignorare maluiſſet.

Epheſ. 5. 31. — Cap. xxxi.

NVPTIÆ, QVOAD HÆRETICOS 1. SCHOL.

Coniugiorvm svpernorvm. *Quæ Valentini etiam apud ſuos Æonas in cælo regnare volunt, quæ coniugia vocant* Syzigia, *& Tertull. nuncupat* coniugationes, copulationes. Apvd illos, *Valentinianos.* Sacramentvm, *Matrimonij. In quo diſſimiliter ſimiles ſunt Caluinianis, qui quidem abutentes Paulo ad Heb. 13.* Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus; fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus: *Volunt omnes omninò nubere, etiam Sacerdotes & Monachos, abſque ſacrilegio, quanquam voto ſacratiſſimo violato, ſed nec cum Paulo, Sacramentum hoc magnum, nec ſaltem cum Valentinianis, ſimplex Sacramētum appellant.* Comiti, *collaterali, ſicut prima de latere viri ſumpta eſt fœmina* Adhærendo. *Sicut Eph. 5. 31.* Adhærebit vxori ſuæ: Legitimvm veritatis, *ſupple filium, vel poſſeſſorem.* Spadones. *Licèt omnes Valentiniani nuberent, non tamen hac ſecta omninò carebat ſpadonibus.* Svpereſt, *vt ſcilicet dicamus quid ſentiant de fine ſæculi, & iuſta pro meritis mercede diſpenſanda.* Achamoth, *hæc & Sophia apud illos, mater ſeminis generationis ſuæ ſpiritalis. Hæc, inquit, dum etiam iuxta Euangelium (quo abutuntur in comparationibus ſeminis, conſparſionis & fermenti) in reſurrectione totam meſſem Valentinianorum, falce ſua meſſuerit, in faſciculos preſſerit, in horreum cœli collegerit, in farinam ſub mola contuſum, & in cellas conſperſionis ad totam fermentationem abdiderit, tunc proximarit & imminens mundi conſummatio.* Regione medietatis. *Tabulatum etiam ſecundum vocat, tres enim velut in arca Noë contignationes fabulantur, in quibus ſinguli Æones collocantur, Coſmon, id eſt mundum diaboli & hominis locum fingunt, tabulatum medium ſiue ſecundum Achamoth, ſupremum Pleromati, ſiue plenitudini. Vbi eſt thalamus nuptialis qui & Nymphon ſiue nuptiarum domus dictitatur.* Restitvta pleromati, *de quo videlicet in regionem medietatis fuerat ad tempus excuſſa.* Excipit, *amplexatur dictam Achamoth.* Compactitivs Soter, *id eſt iuxta Irenæum ex omnibus Æonum donis compactus.* Conivgivm novvm, *præter alia ſcilicet Æonum coniugia, nouum accedit Saluatoris & Achamoth connubium.* In Scriptvris, *quibus nimirùm abutantur in ſuis fabulis Valentiniani, magna diaboli aſtutia, vt ſāctiſſimo Verbi cum carne, Chriſti cum Eccleſia militante primò, dehinc triumphante connubio, omnibus in vno Chriſto inſtauratis, recapitulatis, & collectis, pleno donorum Spiritus ſancti, & nuptiis Agni cæleſtibus, nebulas offundat.* Sponsvs et Sponsa. *Aug. tract. 1. in ep. Io.*

S. Aug. Ille ante Solem, qui fecit Solem; ille ante Luciferum, ante omnia ſydera, ante omnes Angelos verus Creator, quia omnia per ipſum facta ſunt, &c. vt videretur oculis carneis, qui Solem vident, ipſum tabernaculum ſuum in Sole poſuit, id eſt carnem ſuam in manifeſtatione huius lucis oſtendit; & ipſius ſpõſi thalamus fuit vterus virginis. *Verius multo Nymphon; fauus in qua apis Regia, ex omnibus floribus & virtutum aromatibus compacta, Nazaræus, id eſt floridus, in Nazareth, florum vtique ciuitate conceptus eſt, Dicente virgine cum ſponſa*, en lectulus noſter floridus eſt, quia in S. Aug. illo vtero virginali cõiuncti ſunt duo, ſpõſus & ſponſa, ſponſus Verbum, & ſponſa caro, quia ſic ſcriptum eſt *Gen.* 2. Et erunt duo in carne vna: Et Dominus in Euang *Matth.* 19. Igitur iam non duo; ſed vna caro; Et Iſaias optimè meminit vnum eſſe ipſos duos: loquitur enim ex perſona Chriſti & dicit *Eſa.* 61. ſicut ſponſo impoſuit mihi Mithram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento: vnus videtur loqui, & ſponſum ſe fecit, & ſponſam ſe fecit, quia non duo, ſed vna caro. Quia Verbum caro factum eſt, &c. illi carni adiũgitur Eccleſia, & fit Chriſtus totus caput & corpus. *De nuptiis agni cum Eccleſia triumphante ſic idem* S. Aug. *Aug. ep.* 120. *ad Honorat.* Quid eſt quod in Euangelij lectione ſcriptum eſt *Matth.* 25. Omnes ſponſo tardante dormiſſe, &c? Si aduertas, multa inuenies in ſæcularibus litteris, vbi mors ſomno comparatur. Significauit ergo Dominus futurum eſſe tempus, quo inter tribulationes & tentationes ſæculi huius, iamiamque eius expectaretur aduentus, tanquam propinquus atque imminens, ad quem ſe præparent qui in eius familia videntur. Hoc eſt enim quod ait, exiſſe viam ſponſo & ſponſæ. Sponſo quidem filio Dei, ſponſæ autem; ſiue quia in eo corpore venturus eſt, quod ſumpſit ex Virgine; ſiue quia ipſa Eccleſia tunc clarior apparebit, vt ad vniuerſi corporis *quod eſt Eccleſia ſecundum Paulum, & mater noſtra ſurſum Ieruſalem libera à ſeruitute corruptionis*, congregationem, membra concurrant, quibus concurrentibus, eius magnitudo monſtrabitur.

Sponsale. *Thalamus nuptialis.* Credas, *ironicè.* De loco in locvm, *de tabulato medio, ad ſupremum, periculũ raptus, inceſtus, ſtupri, vt frequenter, Ioui & Diis accidit Gentilium.* Leges Ivlias, *Leges Iuliæ de adulteriis coercendis, alieni thalami violatores morte plectunt & Sodomitas; virginis item & viduæ ſtupratores. Vide* A *de l. Iul. C. lib.* 9. *tit. ad legem Iuliam de adult. & ſtupro & tit. ad l. Iulian. de vi publica ſiue priuata.* Sicvt et coenam. *alij legunt:* Caïnam, vel Caniam. *alij* Gaiam. *Et ſic alludit ad id quod habet Plutarchus in problem. Rom. vbi quærit, cur ſponſam ad ſponſum deducentes, iuberent illam hæc verba præfari;* vbi tu Caius, ego Caia. *ob eandem ſcilicet domum, thalamum, bona, nomen, omnia inter coniuges communia. Quid ſi per legem Caniam, promiſcuum, vt canibus concubitum illudat in Valentinianis, omnis caſtitatis oſoribus? vnde & contrà in cœnaculum nuptiarum agni, ſoli caſti & virgines admiſſi: & ex Paulo Epheſ.* 5. 5. Hoc enim ſcitote intelligentes quod omnis fornicator aut immundus, &c. non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. *Et Apoc.* 22. 15, Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas in- B trent in ciuitatem. Foris canes & venefici & impudici, *Alio ſenſu nec incongruo Tertulliani menti aduerſatrici nuptiarum.* Credas, inquit, & apud Valentinianos interuenire leges Iulias cœlibatum prohibentes, & omnes matrimonium ſubire iubẽtes. Ita vt ex hoc inferiori mundo ad cœlum migrantibus tam citò proferatur ſponſa, quàm hoſpitibus è longinquo venientibus cœna. *Sic legendum potiùs ſuſpicor ex ſequentibus vbi de cœnaculo matris.* Et Demivrgvs, *id eſt opifex rerum inferiorum, quem aliqui Diabolum interpretantur.* De Hebdomade svbcoelesti, *id eſt ſeptenaria ſcena & theatro inferiori ſublunarium temporum.* In svperiora, *tabulatum ſcilicet medium quod mater eius Achamoth ipſi vacuum reliquit.* Sciens iam, *quia antequam à Sotere, id eſt Saluatore illuminatus eſſet, in ſuperiore tabulato iam poſitus: ignorabat eam eſſe matrem ſuam,* C *ſed poſt hunc aſcenſum nouit ſe habere matrem.* Nec videns illam, *quia ſcilicet iam ſuperiùs aſcenderat in Pleroma, id eſt plenitudinem ſupremi tabulati.* Nam si ita, &c. *Si ſic futurum erat, vt poſt aſcenſum, matrem ſe habere cognoſcere deberet, nec tamen eius aſpectu frui, melius illi fuerat, id penitùs ignoraſſe. Alij ſic exponunt, Cùm Demiurgus in inferiori loco, putaret ſe Deum eſſe, & à ſeipſo creaturarum corporearum opificem, maximè ſibi congaudebat; cùm autem in cœnaculum vacuum matris Achamoth eſt euectus, & de omnibus à Sotere edoctus, maluiſſet ità ſemper eſſe, id eſt in inferiori tabulato manere, & ignorare ſe habere matrem, cui acceptum eſſe & poſſe deberet, quod priùs in ſua ignorantia à ſemetipſo habere gloriabatur.*

2. *Nubent Angelis animæ, iuxta Valentinianos. Cont. Valent. cap.* 32. *à p. per totum.*

Nihil animale in Pleromatis palatium admittitur, niſi ſpiritale examen Valentini. Illic itaque primò deſpoliantur homines ipſi, id eſt interiores. Deſpoliari autem eſt, deponere animas, quibus induti videbantur, eaſque Demiurgo ſuo reddent, quas ab eo auerterant. Ipſi autem ſpiritus in totum fient intellectuales, neque detentui, neque conſpectui obnoxij: atque ita inuiſibiliter in Pleroma recipientur. Furtim, ſi ita eſt. quid deinde? Angelis diſtribuentur ſatellitibus Soteris. In filios putas? Non. Sed in apparitores? Ne iſtud quidem. Sed in imagines? Vtinã vel hoc. In quid ergo; ſi non pudet dicere? In ſponſas. Tunc illi Sabinas raptas inter ſe de matrimoniis plaudent. Hæc erit Spiritalium merces, hoc præmium credendi. Fabulæ tales vtiles, vt Marcus, aut Caius in hanc carnem barbatus, & hæc omnia; ſeuerus maritus, pater, auus, proauus, certè quod ſufficit maſculus, in Nymphone Pleromatis ab angelo, tacendo iam dixi, & forſitan parias aliquem Oneſimũ Æonem. His nuptiis rectè deducendis, pro face & flammeo, tunc credo ille ignis arcanus erumpet, & vniuerſam ſubſtantiam depopulatus, ipſe quoque decineratis omnibus in nihilum finietur; & nulla iam fabula. Sed næ ego temerarius, qui tantum ſacramentum etiam inludendo prodiderim, Verendum mihi eſt, ne Achamoth, quæ ſe nec filio agnitam voluit, inſaniat; ne Philetus iraſcatur, ne Fortuna acerbetur. Et tamen homo ſum Demiurgi, illuc habeo deuertere, vbi poſt exceſſum omninò non obnubitur: vbi ſuperindui potiùs quàm deſpoliari: vbi etſi deſpolior, ſexu meo deputor, angelis, non angelus, non angela. nemo mihi quicquam faciet, quem & tunc maſculum inuenient.

NIHIL ANIMALE, *nullus alterius ſecta, quæ omnis reputatur à Valentinianis animalis, lutea, terreſtris, cælo indigna, præter ſemen ſpiritale Valentinianorum, & numeroſam eorum prolem, in tabulatum plenitudinis gloria admittetur.* PRIMO DESPOLIANTVR, *ut primum in illud ſublime palatium ipſi homines ſpiritales promoti fuerint, non jam carneam corporis veſtem, quam omnes mortales in morte exuunt, ſed & animas ipſas, deponunt, quam interiores illi homines, à ſpiritibus diſtinguebant. Quas Creatori ſuo & opifici, prius ab eo auerſas, conuerſi reddent.* SPIRITVS IN TOTVM, &c. *id eſt mentes ſupremæ, nec teneri aliquo corpore, nec oculis ſubiici poterunt.* FVRTIM. *Pulchrè videt furtiuè in illud palatium irrepentes ſpiritus, quòd inuiſibiliter illuc tranſmeent; quod furunculorum eſt, latebras & tenebras quærentium.* DISTRIBVENTVR, *proſtituti concubitoribus Angelis, ſatellitibus Saluatoris.* IN FILIOS, *vt pro filiis habeantur, tanquam imagines Angelorum repræſentatrices, quia intellectuales erunt.* APPARITORES. *Vox juris, ſignificans Magiſtratuum miniſtros, qui eorum juſſa exequuntur l. 1. ad inſcriptionem & l. 12. ſic dicitur Apparitor Vrbanæ Præfecturæ l. 1. C. de Appar. Præf. Annon. Apparitor magiſteriæ poteſtatis l. 33. C. de Appel.* SABINAS RAPTAS. *Aug. lib. 2. de Ciuit. c. 17. torquet in Salluſtium, quod hic Tertull. in fidem Valentinianorum ſpurcam & fœdam.* Salluſtius ait: jus bonumque, apud eos *Romanos* non legibus magis quam naturâ valebat. Ex hoc jure ac bono credo raptas eſſe Sabinas. Quid enim juſtius & melius, quàm filias alienas fraude ſpectaculi inductas *Romulo, idcirco ludos equeſtres, Neptuno parante, & finitimos ad ſpectaculum inuitante, & juuentutem ſigno dato ad raptum puellarum excitante* non à parentibus accipi, ſed vi, vt quiſque poterat auferri? Nam ſi iniquè Sabini facerent negare poſtulatas, quantò fuit iniquius rapere non datas? juſtius autem bellum cum ea gente geri potuit, quæ filias ſuas ad matrimonium corregionalibus & confinalibus ſuis negaſſet petitas, quam cum ea quæ repetebat ablatas. S. Aug. SPIRITALIVM MERCES, *præmium ſeminis ſpiritalis Valentini, vt pæderaſtiæ ſeruiat Angelorum.* FABVLÆ TALES, &c. *hæc vtilitas credendi, Valentinianis fabulis, vt qui jam vir es authoritatis, & Marcus aut Caius diceris, & dum anima tua in hanc carnem miſſa ſub virili ſexu vixiſti, teſtante barba virum; licet exactor caſtitatis vxoris, ſeuerus pater in filios, &c. & quod ſufficit ad horrendam Sodomiæ contumeliam, quamquam maſculus fueris; certo credas, quod in thalamo ſupremi tabulati, ab Angelo comprimeris ſuccubus, eius impuræ libidini ſeruiens, cuius ex amplexu nouellum aliquem Æonem puellum parias vtilem miniſtrum. Oneſimum autem vocas, quia Græcis* ὀνήσιμος*, idem eſt quod vtilis. Notandum autem quod Æones in pleromate tantum generantur, alludit etiam ad Diſcipulum Pauli chariſſimum, de quo ad Coloſſ. 4. 9. & ad* Philem. *num.* 10. Obſecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Oneſimo; qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis, quem remiſi tibi. Tu autem illum vt mea viſcera ſuſcipe. Quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis meis. HIS NVPTIIS, &c. *Illudit Valentinianis, & ridet nuptias Angelicas, alludendo ad morem deducenda in domum viri nouæ nuptæ, cui fax nuptialis accenſa præferebatur, in honorem Cereris; & illa flammeo, id eſt velo rubro, Flaminicæ Flaminis vxoris proprio, boni ominis cauſa; quia ipſi illicitum erat diuortium.* IOBIS ARCANVS, *quem Valentiniani in mundo latere credebant, omnem materiam conſumpturum, conſumptaque materia ad nihilum etiam redigendum.* NÆ EGO, &c. *Certè temerè illudo myſteriis tacendis. Ironicè dicta.* PHILETVS *idem Æon eſt qui & Teletus dicitur, quod interpretantur voluntatem, ſiue voluntarium. Philetus autem, idem eſt quod amabilis. Vnde & ludit in nomine,* ne iraſcatur ille amabilis, cui riſus & gaudium, irâ conuenientior. FORTVNA ACERBETVR, *eadem eſt quæ,* Macaria, ſiue Macariotes ſecundi Monogenis conjux. ET TAMEN, &c. *Iam quaſi ſerio locutus eſſet, ſeipſum corrigit de vano timore fabuloſorum Æonum, cùm homo ſit creatus à Demiurgo, id eſt opifice & Creatore Deo, ad quem reuerti debet anima poſt mortem, quando amplius non nubitur, vbi juxta Paulum. 2. Cor. 5. idque contra deſpoliationem Valentinianam, magis ſuperueſtiri anima petit veſtimento corporis glorioſi, quam ſpoliari, vbi quanquam anima ſexum corpori ſoli proprium exuat cum ipſa carne, angelis ſit ſimilis, non transformatur in Angelum, aut angelam, ſpiritus enim ſexu carent. Alij ſic legunt:* ſexui meo deputor *id eſt animam virilem gero, nec muto ſexum.* NEMO, &c. *Nemo Angelorum illorum ex me quidquam generabit, nam femella non ero.*

3. Nuptiæ non ſunt malæ, vt vult Marcion; ſed bonæ & benedictæ à Deo; licet exceſſus libidinis ſit coercendus. 1. cont. Marc. cap. 29. in p. ad m.

NOn tinguitur apud illum caro, niſi virgo, niſi vidua, niſi celebs, niſi diuortio baptiſma mercata, quaſi non etiam ſpadonibus ex nuptiis nata. Sine dubio ex damnatione coniugij inſtitutio iſta conſtabit. Videamus an juſta: non quaſi deſtructuri felicitatem ſanctitatis, vt aliqui Nicolaïtæ, aſſertores libidinis atque luxuriæ; ſed qui ſanctitatem ſine nuptiarum damnatione nouerimus, & ſectemur, & præferamus; non vt malo bonum, ſed vt bono melius. Non enim projicimus, ſed deponimus nuptias: nec præſcribimus, ſed ſuademus ſanctitatem; ſeruantes & bonum, & melius pro viribus cuiuſque ſectando. tunc denique coniugium exertè defendentes cùm inimicè accuſatur ſpurcitiæ nomine in deſtructionem Creatoris, qui proinde coniugium pro rei honeſtate benedixit, in crementum generis humani, quemadmodum & vniuerſum conditionis in integros & bonos vſus. Non ideo autem & cibi damnabuntur, quia operoſius exquiſiti in gulam committunt: vt nec veſtitus ideo accuſabuntur, quia pretioſius comparati in ambitionem tumeſcunt. Sic nec matrimonij res ideo deſpuentur, quia intemperantius diffuſæ in luxuriam inardeſcunt. Multum differt inter cauſam & culpam; inter ſtatum & exceſſum. Ita huiuſmodi non inſtitutio, ſed exorbitatio reprobanda eſt, ſecundùm cenſuram inſtitutoris ipſius; cuius eſt tam, [a] *Creſcite & multiplicamini*, quàm &, [b] *Non adulterabis &, Vxorem proximi tui non concupiſces*; morte punientis & inceſtam, ſacrilegam, atque monſtroſam in maſculos & in pecudes libidinum inſaniam.

[a] Gen. 1. 28.
[b] Exo. 20. 14. Deut. 5. 21. Leuit. 20. 15.

NVPTIÆ. 3. SCHOL.

NON TINGVITVR, *baptizatur.* APVD ILLVM, *Marcionem.* CARO, *perſona niſi virgo & caſta.* MERCATA, *ſi fuerit coniugata, debet diuortium facere, vt caſtitatis præpoſteræ pretio emat & promereatur baptiſma.* QVASI NON, &c. *quaſi vero caro illa virgo & caſta, de nuptiarum fructu non proceſſerit.* INSTITVTIO ISTA, *doctrina iſta peruerſa orta eſt ex omnimoda condemnatione nuptiarum, quas cenſet malas.* AN IVSTA, *condemnatio ſcilicet.* NON QVASI, &c. *non quod velimus caſtitatis meritum euertere ſecundùm doctrinam Nicolaïtarum Apoc. 2. 7. Angelo Epheſi dicitur:* hoc habes, quia odiſti facta Nicolaïtarum, quæ & ego odi. *Angelo autem Pergami. Ibidem 14.* Habeo aduerſus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſraël, edere & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaïtarum. *Aug. lib. de hæ-*
S. Aug. *reſibus ad QuoduultDeum hæreſi 5.* Nicolaitæ à Nicolao nominati ſunt, vno vt perhibetur *Act. 6.* ex illis ſeptem, quibs Apoſtoli Diaconos ordinauerant. Iſte cùm de zelo pulcherrimæ coniugis culparetur, velut purgandi ſe cauſa permiſiſſe fertur, vt ea qui vellet vteretur. Quod eius factum in ſectam turpiſſimam verſum eſt, qua placet vſus indifferens fœ-
S. Aug. minarum. SANCTITATEM, *Sanctimoniam, caſtitatem laudabilem agnoſcimus, ſed nuptias non condemnamus. Aug. de bono viduitatis cap. 4. & 5.* Ab hac ſanitate

A doctrinæ *Apoſtoli ſcilicet, nuptias permittentis* nisi ... indocti, nullius docti diſputatione mouearis: nec ita extollas bonum tuum, vt quod malum non eſt, tanquam malum crimineris alienum: ſed tantò magis gaude tuo bono, quantò magis vides, non tantum illo deuitari mala, ſed quædam etiam bona ſuperari. Mala ſunt enim adulterium, vel fornicatio: ab his autem illicitis valde longè eſt, quæ voti libertate ſe obſtrinxit, & ſibi etiam licita ne licerent, non imperio legis, ſed conſilio charitatis effecit. PROIICIMVS *vt rem abominabilem.* DEPONIMVS, *vt oneroſas, vel vt expeditiores ſimus in oratione, aliiſque ſpiritalibus.* NEC PRÆSCRIBIMVS, *cum dicat Apoſtolus:* de virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, &c. EXERTE DEFENDIMVS, *apertè*
B *tuemur bonas eſſe nuptias.* IN DESTRVCTIONEM, *contra honorem Creatoris, qui eas inſtituit in paradiſo.* VNIVERSVM CONDITIONIS, *omnia condita & creata.* INTEGROS, *iuſtos,* OPEROSIVS, *cum nimia cura exquiruntur rari, & condiuntur delicati.* COMMITTVNT, *peccant peccato gulæ.* VESTITVS, *veſtimenta.* CAVSAM, *ob quam res à Deo inſtitutæ ſunt.* ET CVLPAM, *abuſum hominis peccatoris.* STATVM, *naturam rei* EXORBITATIO, *ab orbita & regula temperantiæ deuiatio.* SECVNDVM CENSVRAM, *iuxta iudicium ipſius Dei, quã vt bonam copulam legitimam indixit, & benedixit; ſic omnem nefariam mortis pœna mulctauit.*

* 4. *Nuptias Marcion auferens, tollit ipſius caſtitatis meritum, & crudelior eſt Pharaone.* *1. contra Marc. c. 29. à m. ad f.*

IAm dicam Deum Marcionis, cùm matrimonium vt malum & impudicitiæ negotium reprobat, aduerſus ipſam facere ſanctitatem, cui videtur ſtudere: Materiam enim eius eradit. Quia ſi nuptiæ non erunt, ſanctitas nulla eſt. Vacat enim abſtinentiæ teſtimonium,
a 2. Cor. 12. 9. cùm licentia eripitur. Quoniam ita quædam in diuerſis probantur. Sicut & [a] *virtus in infirmitate perficitur*; ſic & abſtinentia nubendi in facultate dinoſcitur. Quis denique abſtinens dicetur, ſublato eo à quo abſtinendum eſt? Quæ temperantia gulæ in fame? quæ ambitionis repudiatio in egeſtate? quæ libidinis infrenatio in caſtratione? Iam verò ſementem generis humani compeſcere in totum, neſcio an hoc quoque optimo Deo congruat. Quomodo enim ſaluum hominem volet, quem vetat naſci, de quo naſcitur auferendo? quomodo habebit in quo bonitatem ſuam ſignet, quem eſſe non patitur? quomodo diligit, cuius originem non amat? Timet forſitan redundantiam ſobolis, ne laboret plures liberando, ne multos faciat hæreticos, ne generoſiores habeat Marcionitas ex Marcionitis. Non erit immanior duritia Pharaonis, naſcentium enecatrix nam ille animas adimit, hic
Exo. 1. 16. non dat. Ille aufert de vita, hic non admittit in vitam. Nihil apud ambos de homicidio differt. ſub vtroque homo interficitur; ſub altero, jam editus; ſub altero, edendus. Gratus eſſes, ô Dee hæretice, ſi iſſes in diſpoſitionem Creatoris, quòd marem & feminam miſcuit. vtique enim & Marcion tuus ex nuptiis natus eſt.

NVPTIÆ. 4. SCHOL.

SANCTITATEM, *caſtitatem. Ita enim 1. Io. 3.* Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. *Syr. autem:* purificat ſeipſum, ſicut & ille purus eſt. *Aug.* Caſtificat ſeipſum, ſicut & ille caſtus eſt. ERADIT, *tollit.* VACAT, *nulla eſt probatio caſtitatis, nullus experientiæ locus, vbi licentia non eſt, & poteſtas data fruendæ voluptatis.* VIR-
S. Aug. TVS IN INFIRMITATE. *Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 15.* Cùm adhuc exercendæ atque in infirmitate perficiendæ virtuti neceſſariæ ſint tentationes & moleſtiæ corporales, eodem rurſus Apoſtolo manifeſtante qui ait, &c. rogatum a ſe Dominum tertiò vt diſcederet ab eo: *ſtimulus carnis* reſpondiſſe ſibi: ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur, &c. & Sanctus Daniel inter leones ſaluus, atque intrepidus vixit, &c. & in in ipſius Apoſtoli

C manu mortifera vipera adhæſit, nec læſit. Potuerunt ergo iſta etiam creata nihil nocere, ſi cauſa non extitiſſet, vel terrendorum puniendorumque vitiorum, vel probandæ perficiendæque virtutis: quia & exempla ſunt demonſtranda patientiæ ad profectum cæterorum, & ipſe ſibi homo, in tentationibus certius innoteſcit, & juſtè ſalus illa perpetua; quæ turpiter amiſſa eſt per voluntatem, *addo & voluptatem* fortiter recipitur per dolorem. *Addo rurſum per voluptatis abſtinentiam.* DINOSCITVR *ſæpè pro*, dignoſcitur. SEMENTEM, *multiplicationem generis prorſus interdicere.* OPTIMO. *Qualem vult Deum ſuum Marcion, quem tanto affectu ait ſalutem hominis procurare.* AVFERENDO ID, *per quod naſcitur homo, ſcilicet nuptiarum vſum.* SIGNET *probet effectibus.* MVLTOS HÆRETICOS *qui ſanctam Marcionis diſciplinam*

recipere nolint. GENEROSIORES, *zelo æſtuans poſteritatis melioris ſuis patribus; cum tamen Marcion, Deum noſtrum Creatorem ob zelum arguat.* ANIMAS ADIMIT, *eripit de corpore recenter natorum.* GRATVS ESSES, *beneficio* *Deo Creatori, qui tibi de nuptiarum fructu Prophe-* A *tam tuum Marcionem protulit.* DEI HÆRETICE. *Deus ab hæretico Marcione confictè, ſi ſecutus fuiſſes ordines Creatoris noſtri, qui matrimonium in paradiſo iunxit, &c.* B

5. Et 4. cont. Marc. cap. 23. in m.

IAm nunc Deus Marcionis, qui connubium aduerſatur, quomodo videri poteſt paruulorum dilector, quorum tota cauſſa connubium eſt? Qui ſemen odit, fructum quoque execretur neceſſe eſt. Næ ille ſæuior habendus Ægyptio rege. nam Pharao educari non ſinebat infantes: iſte nec naſci, auferens vitam illis etiam decem menſium in vtero. Exo. 1. 16. Atenim quantò credibilius, vt eius deputetur affectio in paruulos, qui benedicendo connubium in propagationem generis humani, ipſum quoque fructum connubij benedicendo promiſit, qui de infantia primus eſt. Gen. 1. 28.

NVPTIÆ. 5. SCHOL.

PARVVLORVM DILECTOR, *quorum & ſalutem optat, & per Chriſtum ſuum dixit:* ſinite paruulos venire ad me, &c. Niſi efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. TOTA CAVSA, *præcipua; nam & Paulus in remedium incontinentiæ permittit nubere:* ſi non ſe continent nubant, melius eſt enim nubere quam vri. NÆ *certè crudelior, &c.* ETIAM DECEM MENSIVM. *Vide dicta ſupra V. num. 1. Marcion, inquit, præripit infantibus vitam nouem menſium completorum, & decem inceptorum, in vtero matrum, prohibendo nuptias.* EIVS DEPVTETVR, *huic Deo noſtro Creatori tribuatur amor erga paruulos.* DE INFANTIA, *propter infantes, ratione prolis, benedictum eſt connubium.* S. Aug. *Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 13.* Quæritur quid tantum aquarum animalia de Creatore meruerint, vt ſola benedicerentur ſicut homines? nam & ipſa benedixit Deus dicens, creſcite & multiplicamini, & impletæ aquas maris, & volatilia multiplicentur ſuper terram. B an in vno creaturæ genere dicendum fuit, vt in cæteris conſequenter intelligeretur, quæ generationibus creſcunt? prius ergo diceretur in eo quod primum tale creatum eſt, in herba ſcilicet atque ligno. an fortè, quæ nullum haberent propagandæ prolis affectum, ac ſine vllo ſenſu generarent, indigna iudicauit illis benedictionis verbis, creſcite & multiplicamini: vbi autem talis ineſſet affectus, ibi primum hoc dixit, vt in terrenis animalibus etiam non dictum, intelligeretur? neceſſarium autem fuit hoc in homine repetere, ne quiſquam diceret in officio gignendi filios, vllum eſſe peccatum; ſicut eſt in libidine, ſiue fornicandi, ſiue ipſo coniugio immoderatius abutendi.

6. Nuptias, quas Deus Creator iungit, Marcionis Deus reprobat, & tamen Chriſtum ſuum ſponſum facit. 4. cont. Marc. cap. 11. à m.

NEga te nunc dementiſſimum, Marcion. Ecce legem tui quoque Dei impugnas: Nuptias non coniungit, coniunctas non admittit, neminem tinguit niſi cœlibem aut ſpadonem, morti aut repudio baptiſma ſeruat. Quid itaque Chriſtum eius ſponſum facis? Illius hoc nomen eſt, qui maſculum & feminam coniunxit, non qui ſeparauit. Gen. 2. 24. Matth. 19. 6.

NVPTIÆ. 6. SCHOL.

DEMENTISSIMVM. *Qui turbata mente tibi ipſi contrarius es.* TVI DEI *qui nuptias reprobat.* NON ADMITTIT, *ad baptiſmum coniugatos.* TINGVIT, *baptizat,* SPADONEM, *virginem.* MORTI AVT REPVDIO. *Id eſt coniugatis non dat baptiſmum niſi in extremo periculo mortis, vel niſi prius ſoluant matrimonium diuortio.* CHRISTVM EIVS, *filium Dei tui optimi, nuptias vt malas reprobantis, cur vocas ſponſum? cum nomen hoc, ad nuptias pertineat, & ad Creatorem, de quo Chriſtus teſtimonium ſumpſit ex Geneſi, vt repudium & diuortium tolleret, cum ait, Matth. 19. 6.* Quod ergo Deus coniunxit homo non ſeparet. *Sponſum autem facit Marcion Chriſtum ſuum; non tantum ex Matth. 9. 15. Marc. 2. 19. quos reprobat; ſed & Luc. 5. 34. quem vnicum ex Euangeliſtis recipit; vbi ipſe Chriſtus de ſe ſub ſponſi nomine loquitur.* Nunquid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? venient autem dies; cum ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc jejunabunt in illis diebus. *Aug. tract. 8. de cap. 2.* S. Aug. *Ioannis* habet hic ſponſam quam redemit ſanguine ſuo, & cui pignus dedit Spiritum ſanctum; eruit eam de mancipatu diaboli, mortuus eſt propter delicta eius, reſurrexit propter juſtificationem eius. Quis offerret tanta ſponſæ ſuæ? offerant homines C quælibet ornamenta terrarum, aurum, argentum lapides pretioſos, equos, mancipia, fundos, prædia; Nunquid aliquis offerret ſanguinem ſuum? ſi enim ſanguinem ſuum ſponſæ dederit, non erit qui ducat vxorem. Dominus autem ſecurus moriens, dedit ſanguinem ſuum pro ea quam reſurgens haberet, quàm ſibi jam conjunx erat in vtero virginis. Verbum enim ſponſus, & ſponſa caro humana, & vtrumque vnus filius Dei, & idem Filius hominis, vbi factus eſt caput Eccleſiæ. Ille vterus Virginis Mariæ, thalamus eius; inde proceſſit tanquam ſponſus de thalamo ſuo. *Et tract. 13. de cap. 3. Ioannis.* Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. D *Vbi quod contra Donatiſtas, hoc ego contra Marcionitas, non Chriſto, ſed ſibi, virgines & caſtos tantum baptizantes torqueo:* S. Aug. Multos adulteros video, qui ſponſam tanto pretio emptam, amatam fœdam vt pulchra fieret, illo emptore, illo liberatore, illo decoratore, poſſidere volunt; & id agunt verbis ſuis, vt pro ſponſo amentur. De illo dictum eſt, hic eſt qui baptizat. Quis huc exit & dicit, ego baptizo? quis huc exit & dicit, ego quod dedero, hoc eſt Sanctum? quis huc procedit, qui dicit; bonum eſt tibi vt na-

ſtaris ex me? Amicum ſponſi audiamus, non adulteros ſponſi, audiamus zelantem, ſed non ſibi. *Ipſe ibidem Aug. zelum Ioannis, vt & ipſe amicus ſponſi, imitatus, poſt multa contra hæreticos, jactantes non verè*
S. Aug. *baptizatos, niſi qui à ſe fuerint baptizati.* Non dico ſi loquar tota die, ſi plangam tota die, non ſufficio. Non dico, ſi habeam, ſicut dicit Propheta, fontem lachrymarum, ſed ſi conuertar in lachrymas, & lachrymæ fiam, in linguas, & linguæ fiam, &c. *Deinde in rem noſtram aptè contra Marcionitas ſolos cælibes & virgines ad ſuum baptiſma admittentes, totam Eccleſiam virginem, & ſingula membra integra fide virginea, lota baptiſma, in aqua & ſanguine Chriſti, pulchrè dicit:* ſic & Apoſtolus amicus ſponſi zelat &
S. Aug. ipſe, non ſibi ſed ſponſo: audi vocem zelantis 2. Cor. 11. zelo Dei vos zelo, dixit, non meo; non mihi, ſed zelo Dei. Vide quomodo, quam zelat, cui zelat: deſponſaui enim vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto, omnis Eccleſia Virgo ap- A pellata eſt: diuerſa eſſe membra Eccleſiæ, diuerſis donis pollere videtis atque gaudere. Alij coniugati, &c. alij viduati vxoribus, vltra non quærunt, &c. alij integritatem ab ineunte ætate conſeruant, &c. diuiſa ſunt munera, ſed omnes iſti vna Virgo eſt. Vbi eſt iſta virginitas? &c. Non enim in corpore, &c. ſed omnia in mente ſeruant virginitatem. *Membra ſcilicet* quæ eſt virginitas mentis. Integra fides, ſolida ſpes, ſincera charitas. Hanc virginitatem timebat ille, qui zelabat ſponſam, à ſerpente corrumpi, &c. in mente non corrumpatur, qui non vult ſine cauſa tenere corporis virginitatem, &c. & hæretici habent virgines, & multæ ſunt virgines hæreticorum; videamus ſi ſponſum amant, vt virginitas iſta cuſtodiatur: cui cuſtoditur? Chriſto, inquit, videamus, ſi Chriſto, & non Donato. *Dico ego, & non Marcioni, Deum ſuum, baptiſma ſuum, ſolis virginibus, & innuptis, tanquam verum ſolum, ſponſi inimicus, ſua gloria cupidus conferebat.*

NVPTIÆ QVATENVS BONÆ.

* 1. *Nuptiæ bonæ abſolutè non ſunt, ſed comparatione mali luxuriæ, & ob neceſſitatem propagationis humanæ. De exhort. Caſt. cap. 3. in m. & 4. in p.*

a 1. Cor. 7. 8. & 9. b Ibid. 10. — QVum de viduis & innuptis definiit vti [a] *nubant, ſi continere non poſſunt, quia melius ſit nubere quàm vri*, conuerſus ad alteram ſpeciem, [b] *Nuptis autem denuntio*, inquit, *non quidem ego, ſed Dominus.* Ita oſtendit, ex tralatione perſonæ ſuæ in Dominum, id quod ſuprà dixerat, non ex Domini perſona, ſed ex ſua pronuntiaſſe. *Melius eſt nubere quàm vri.* Quæ vox licet ad eos pertineat, qui innupti, vel vidui à fide deprehenduntur; quia tamen omnes eam ad nubendi licentiam amplectuntur, velim pertractare, quale bonum oſtendat, quod melius eſt pœna; quod non poteſt videri bonum, niſi peſſimo comparatum; vt ideo bonum ſit nubere, quia deterius eſt ardere. Bonum ita eſt, ſi perſeueret, nomen obtinens ſine comparatione, non dico mali, ſed etiam boni alterius; vt & ſi bono alij comparatur, & alio adumbratur, nihilominùs remaneat in boni nomine. Ceterùm, ſi per mali conditionem cogitur bonum dici, non tam bonum eſt quàm genus mali inferioris, quod à ſuperiore malo obſcuratum ad nomen boni impellitur. Aufer denique conditionem comparationis, vt non dicas, *Melius eſt nubere quàm vri*; & quæro, an dicere audeas, *Melius eſt nubere*; non adjiciens quid ſit id quod melius eſt. Ergo quod non melius, vtique nec bonum; quia abſtuliſti & remouiſti conditionem comparationis, quæ dum melius illud facit, ita bonum haberi cogit. *Melius eſt nubere quàm vri*; ſic accipiendum eſt, quomodo melius eſt vno oculo quàm duobus carere: ſi tamen à comparatione diſcedas, non erit melius vnum oculum habere, quia nec bonum. Nemo igitur captet ex hoc capitulo defenſionem, quod propriè ad innuptos & viduos ſpectat, quibus nulla adhuc conjunctio numeratur. quamquam oſtenderim etiam illis intelligendam eſſe permiſſi conditionem. Ceterùm, de ſecundo matrimonio ſcimus planè Apoſtolum pronuntiaſſe, [c] *Solutus es ab vxore, ne quæſieris vxorem: ſed ſi duxeris, non delinquis.* Perinde tamen & huius ſermonis ordinem, *de conſilio ſuo*, non de diuino præcepto introducit.

Cap. IV. c Ibid. 27.

* 2. *Et de Monogamia. cap. 3. circa m.*

1. Cor. 7. 9. — AVfer conditionem, vt non dicas, *Melius eſt nubere quàm vri*; & quæro an dicere audeas, *Melius nubere*; non adiiciens quo melius ſit. Fit ergo jam non melius; & dum non melius, nec bonum, ſublata conditione, quæ dum melius illud facit alio, ita bonum haberi cogit. Melius eſt vnum oculum amittere, quàm duos: ſi tamen diſcedas à comparatione mali vtriuſque, non erit melius vnum oculum habere; quia nec bonum.

NVPTIÆ QVATENVS BONÆ. 1. & 2. SCHOL.

QVIA *eadem verba in diuerſis libris reperit: hos duos numeros ſub eodem Scholio exponam; præmonens primò, ex duabus libris ex parte erroneis depromptos hos textus: 2°. ſubtiliter quidem juxta verba Apoſtoli, ſed crudè nimis, poſt defectum authoris ab Eccleſia, dixiſſe nuptias non eſſe bonas niſi in comparatione fornicationis, ad quam ſolam euitandam, non diuino, ſed humano conſilio ait eſſe à Paulo conceſſas. reliqui tamen cum nota corrupti loci, & Antidoto; vt probetur, quantò nobilior* B *ſit virginitas, caſtitate coniugali, quam tamen vt bonam, & Deo abſolutè gratam, ſancta recipit & laudat Eccleſia:* DEFINIIT *Apoſtolus ſcilicet* 1. *Cor.* 7. 8. Dico autem non nuptis & viduis: bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego. Quod ſi non ſe continent, nubant. Melius eſt enim nubere quam vri. SPECIEM *conditionem coniugatorum.* NVPTIS AVTEM. 1. *Cor.* 7. 10. Iis autem qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro

non

non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, &c. TRALATIONE, *tranſlatione, tranſitu perſona ſua, ad Chriſti ipſius mandatum, oſtendit conſilium nubendi potius quàm vri, ex ſe potius dediſſe, quàm ex Chriſto locutum. Quaſi verò aliud Paulus quàm Dominus ſcripſerit aut præſcripſerit, quem alibi Tertullianus ſanior, non tantum organum Spiritus ſancti, ſed Spiritum ſanctum ſe in Paulo audire dicebat.* A FIDE DEPRIHENDVNTVR, *id eſt quos fides & baptiſma de nouo ſuſcepta inuenit innuptos aut viduos.* EAM AD NVBENDI, &c. *vocem ſc licet Pauli permittentem nubere potius quàm vri.* VELIM, *volo.* QVOD BONVM *ſcilicet nuptiarum,* POENA, *vſtionis & ardoris concupiſcentiæ.* PERSEVERET NOMEN, *hoc eſt, ſi nubere, ex ſe ſimpliciter & abſolutè bonum ſit.* ALIO, *maiore,* ADVMBRATVR, *obſcuratur, & minus bonum apparet in comparatione maioris.* MALI CONDITIONEM, *ardoris concupiſcentiæ, in cuius remedium nubitur.* IMPELLITVR, *in comparatione maioris mali, quaſi beniuo quadam boni nomen ſortitur, & in appellationem redigitur.* NON ADIICIENS, *non potes dicere abſolutè bonum eſſe nubere, nec melius, niſi adiicias in comparatione cuius; quod profectò cùm malum ſit, ex concupiſcentia natum, pudebit dicere bonum eſſe, quod non niſi in comparatione mali, melius appellatur.* CAPTET DEFENSIONEM, *vt toties quoties, defuncto coniuge, nuptias iteret, ſi vſtio illa compellat, cùm id propriè Apoſtolus, vel ad innuptos hactenus, vel ſemel viduos referat, vt textus habet.* NVMERATVR, *id eſt, qui non pluries, ſed ſemel nupſerunt, vel qui adhuc virgines ſunt.* PERMISSI CONDITIONEM. *His quibus Paulus non permittit, niſi ſub conditione vſtionis, & periculi fornicationis. Vel aliter: ſciant id non ſimpliciter eſſe bonum, quod tantùm permiſſum eſt, & eatenus permiſſum, quatenus per id maius malum euitatur.* PLANE, *abſolutè, ſine ambiguitate & conditione.* SOLVTVS ES, *1. Cor. 7. 27.* Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionem. ſolutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccauit. PERINDE TAMEN, *id eſt, ſicut ſuprà de ſuo conſilio Paulus innuptis & viduis conceſſerat nubere ob periculum fornicationis, ſic & hîc, non alio, ſiue diuino, ſiue ſuo conſilio, eodem contextu & ordine quo ſuprà id permittit. Subiicit enim:* Ego autem vobis parco: *id eſt, vobis hoc indulgeo & concedo, propter infirmitatem carnis. Cæterùm bonas eſſe nuptias abſolutè, & ſine comparatione mali fornicationis, conſtat ex Deo inſtitutore Matrimonij, & benedictione multiplicationis prolis, quæ fuiſſet, etiam ſi homo non peccâſſet, cùm & in ſtatu innocentiæ maſculum & fœminam creauerit eos, & dixerit Gen. 1. 28. etiam ante peccatum,* Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creauit illum, maſculum & fœminam creauit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, &c. *Quin & Gen. 2. 18.* Dixit quoque Dominus Deus, non eſt bonum eſſe hominem ſolum: faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.

Non inficior tamen eum qui nunc, non in finem prolis, ſed ſolùm ad fornicationem euitandam nuberet, cum A *eius nuptias tantùm hoc reſpectu contractas, reſpectu maioris mali, fore bonas, quia concupiſcentia ex ſe mala eſt, nec à Deo condita, ſed eſt effectus peccati originalis, & cauſa actualis. Aug. de bono viduitatis cap. 45.* Quemadmodum cùm ait, S. Aug. dico autem innuptis & viduis bonum eſſe illis ſi ſic permanſerint: vtique bonum poſuit, pro meliore, quoniam omne quod bono comparatum, melius dicitur, etiam hoc proculdubiò bonum eſt: nam quid eſt aliud, quod ita dicitur melius, niſi quod magis bonum eſt? nec ideò conſequenter eum ſenſiſſe arbitramur malum eſſe ſi nupſerint, quoniam dixit, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint. Ita etiam cùm ait, ſed ad id quod honeſtum eſt; non matrimonium turpe eſſe monſtrauit, ſed quod honeſtum erat, honeſtius generalis honeſti nomine, commendauit. B Quia honeſtius quid eſt niſi quod magis honeſtum eſt? magis autem honeſtum, vtique honeſtum eſt. Apertè quippè declarauit, hoc, eſſe bono illo melius: Vbi ait, qui dat nuptum, benefacit; & qui non dat nuptum, melius facit; & hoc, illo beato, beatius, vbi ait, beatior autem erit ſi ſic permanſerit. Sicut ergo bono melius, & beato beatius, ſic honeſto honeſtius eſt, quod honeſtum voluit appellare. Abſit enim & turpe ſit vnde loquens Apoſtolus Petrus 1. 3. ait, Viri vxoribus veſtris tanquam vaſi infirmiori & ſubiecto tribuite honorem, quaſi cohæredibus gratiæ, &c. Vnde & illud quod de innupta Paulus Apoſtolus dixit: vt ſit ſancta corpore & ſpiritu; non ſic accipiendum eſt, quaſi nupta fidelis & caſta, & ſecundum Scripturas ſubdita viro, non ſit ſancta corpore, ſed tantummodo ſpiritu, &c. *Et cap. 6.* S. Aug. Quod de nupta loquens ait, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu, C ampliorem innuptarũ & corpore & ſpiritu ſanctificationem intelligi voluit, non corpus nuptarum omni ſanctificatione priuauit. Diſce itaque bonum tuum, immò memento, quòd didiciſti bonum tuum ampliùs laudari, quia eſt aliud bonum, quo ſit hoc melius, quàm ſi aliter hoc bonum eſſe non poſſet, niſi illud malum eſſet, aut omnino non eſſet. Habent oculi in corpore magnum honorem, ſed minorem haberent, ſi ſoli eſſent, & alia minoris honoris membra non eſſent. In cœlo ipſo ſuâ luce Sol Lunam ſuperat, non vituperat. Stella ab ſtella differt in gloria, non diſſidet in ſuperbia. Ideò fecit Deus omnia, & ecce bona valdè: non tantùm bona, ſed etiam valdè: non ob aliud, niſi quia omnia. Nam & per ſingula opera dicebatur, vidit Deus, quia bonum eſt. Vbi autem omnia nominata ſunt, additum eſt valdè, &c. D meliora enim quædam ſingula, quàm alia ſingula: ſed meliora ſimul omnia, quàm quælibet ſingula. Chriſti itaque te doctrina ſana in eius corpore ſanam faciat per eius gratiam, vt id quod aliis melius habes in corpore & ſpiritu, idem ipſe ſpiritus tuus, qui corpori dominatur, nec extollat inſolenter, nec diſcernat inſcienter; nec quia dixi Ruth beatam, Annam beatiorem, cùm illa bis nupſerit, hæc vno viro citò viduata diu vixerit, continuò etiam te meliorem putes eſſe quàm Ruth.

3. *Nuptiæ quidem bonæ, ſed melior eſt continentia. 1. ad vxo. cap. 3. à p. ad m.*

PRohiberi nuptias nuſquam omninò legimus, vt bonum ſcilicet. Quid tamen bono iſto melius ſit, accipimus ab Apoſtolo, permittente quidem nubere, ſed abſtinentiam præferente: illud propter inſidias tentationum, hoc propter anguſtias temporum. Quâ ratione vtriuſque pronunciationis inſpectâ, facilè dinoſcitur neceſſitate nobis conceſſam eſſe nubendi poteſtatem. quod autem neceſſitas præſtat, depreciat ipſa. Quod denique ſcriptum eſt, [a] *Melius eſt nubere quàm vri:* quale hoc bonum eſt, oro te, quod mali compa- a 1. Cor. ratio commendat? vt ideò melius ſit nubere, quia deterius eſt vri. Atenim quantò melius 7. 9. eſt: neq; nubere, neque vri? Etiam in perſecutionibus melius eſt ex permiſſu fugere de op-

Digitiz

pido, quàm comprehenſum & diſtortum negare: atque iſto beatiores, qui valent beatâ teſtimonij confeſſione non excidere.

NVPTIÆ QVATENVS BONÆ. 3. SCHOL.

ABSTINENTIAM, *à matrimonio, ſiue continentiam.* INSIDIAS TENTATIONVM, *irritamentum concupiſcentiæ prouocantis ad luxuriam, & vt ait Paulus:* Ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam veſtram. ANGVSTIAS TEMPORVM. 1. *Cor.* 7. 29. Hoc itaque dico, fratres, tempus breue eſt: reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint. VTRIVSQVE PRONVNTIATIONIS, *ſententiæ Pauli & continentiam ſuadentis, & nuptias permittentis.* NECESSITATE, *ſalutis, ob quam fugienda fornicatio.* DEPRETIAT, *vilifitat ipſa neceſſitas id omne quod præciſè ſola eius cauſa ſit.* PERMISSV, *ob permiſſionem à Christo datam fugiendi de ciuitate in ciuitatem.* ISTO, *fugiente ſcilicet.* QVI VALENT, *prænalent fide & animi robore.* TESTIMONII, *Martyrij. Hic ſanius Tertull. bonas fatetur nuptias. Cui dum hæc diceret nondum* A *peruerſus in hac ſaltem parte, expreſsè & nominatim ſuffragatur Auguſtinus lib. de Bono viduitatis cap.* 5. Bonum eſt pudicitia coniugalis, ſed melius bonum eſt continentia vidualis. Hoc ergo melius, illius boni ſubmiſſione honoratur: non illud bonum melioris huius laude damnatur. Quod autem Apoſtolus, cùm cœlibûm & innuptarum commendaret fructum, quia cogitât quæ ſunt Dei, quomodo placeant Deo, ſubiecit, & ait, hoc autem ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueũ vobis iniiciam: id eſt, non vt vos cogam, ſed ad id quod honeſtum eſt, horter: non quia innuptarum bonum honeſtum dixit, ideò putare debemus turpe eſſe vinculum coniugale. Alioquin etiam primas nuptias condemnabimus, quas nec Cathaphryges, nec Nouatiani, nec diſertiſſimus eorum aſtipulator Tertull. turpes auſus eſt dicere. S. Aug.

4. *Nubere permittit Paulus humano conſilio, continendum autem dicit ex diuino.*
De Monog. cap. 3. in m.

QVid nunc, ſi omnem indulgentiam nubendi, de ſuo, id eſt, de humano ſenſu accommodat ex neceſſitate quâ diximus, Quia *melius ſit nubere quàm vri?* Denique, conuerſus ad alteram ſpeciem dicendo, [a] *Nuptis autem denuntio, non ego, ſed Dominus*; oſtendit illa quæ ſuprà dixerat, non Dominicæ auctoritatis fuiſſe, ſed humanæ æſtimationis. At vbi ad continentiam reflectit animos, [b] *Volo autem vos ſic eſſe omnes. Puto autem*, inquit, *& ego ſpiritum Dei habeo*: vt ſi quid indulſerat ex neceſſitate, id Spiritus ſancti auctoritate reuocaret. *V. Verbum Permiſſio num.* 1. *&* 2.

a 1. Cor. 7. 10.
b Ibid. 40.

NVBERE PERMITTIT, &c. 4. SCHOL.

QVID NVNC. *Rurſum & hic inculcat quod ſuperius adnotauimus Scholio primo.* EX NECESSITATE *ſcilicet vitandæ fornicationis.* REFLECTIT ANIMOS, *fideles vocat ad perfectiorem vitam continentium.* VOLO AVTEM, 1. *Cor.* 7. 7. Volo enim omnes vos eſſe ſicut meipſum. *Syr. Ego velim omnes homines eſſe, ſicuti ſum puritate,* ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo. Alius quidem ſic, alius verò ſic. Dico autem non nuptis & viduis: Bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut & ego. *Et vltimo verſu ſic concludit*; Si ſic permanſerit, ſecundum meum conſilium: *Syr. meâ quidem ſententiâ*; puto autem quòd & ego ſpiritum Dei habeam. *Notatu digniſſimum, doctiſsimos homines ex quo defecerunt à fide, in ſpiritum vertiginis & errorũ contradictioniſque Deo deſerente immitti. Viden, Lector, vt & humanum conſilium & ſenſum tribuat Paulo indulgenti connubium, diuinum autem Spiritum continentiam conſulenti, cùm tamen ipſomet loco Pauli quo vtitur, conſtet beatiorem continentem coniugato, ſecundum conſilium, ſententiam, æſtimationem, ſenſum Pauli, quem ſtultè humanum dixit Tertull. cùm ſtatim inferat eſſe diuinum, dum ait:* Puto autem quòd & ego ſpiritum Dei habeam. *Sapientiùs Aug. quanquam ſecundum veritatem, continentiam vidualem & virginalem præferat coniugali, hanc tamen etiam poſtremam donum Dei exertè cognoſcens. Ita lib. de gratia & libero arbitrio. lib. de dono perſeuerantia, & epiſt. ad Iulianam, & lib. de ſancta viduitate toties à Beda citato, quaſi legitimo, vt eſt, Auguſtini partu; vbi hunc locum Pauli pertractat. Sic* B *inter cætera in dicta ad Iulianam epiſtola, vbi de diuerſis continentiæ gradibus verba Pauli explicat, quando dicit alius ſic, alius autem ſic.* Audiat illum qui dicit, habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis ſit Dei, & non ex vobis. De ipſa quoque ſacra continentia virginali, quòd non ſit ſibi ex ſeipſa: ſed ſit Dei donum, quamuis credenti, volentique collatum. Eundem audiat veracem piúmque Doctorem, qui cùm hinc ageret, ait, vellem omnes eſſe ſicut meipſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet à Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic, &c. *quod & repetit lib. de dono perſeuerantia:* vbi ſatis oſtendit non tantùm continentiam donum eſſe Dei, ſed coniugatorum etiam caſtitatem, C *Et lib. de ſancta viduitate cap.* 4. *poſt citatum locum Pauli præfatum.* Vides etiam coniugalem pudicitiam, & tori Chriſtiani matrimonialem fidem donum eſſe, & hoc à Deo, vt illud, quod vltra liberorum procreandorum neceſſitatem modum concumbendi aliquatenus concupiſcentia carnalis excedit, non nuptiarum ſit hoc malum, ſed veniale ſit propter nuptiarum bonum. Non enim de conniugio quod copulatur liberorum procreandorum cauſâ, & fide pudicitiæ coniugalis, & indiſſolubili, quandiu ambo viuunt, matrimonij Sacramento quæ omnia bona ſunt; ſed de illo immodico carnis vſu, qui in infirmitate coniugum agnoſcitur, & interuentu boni nuptialis ignoſcitur, ait Apoſtolus, ſecundum veniam dico, non ſecundum imperium.

S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.

5. Nuptiæ ſunt hîc bonæ & neceſſariæ, vbi Filius hominis homo moritur, vt reſtauretur in progenie: at in reſurrectione, vbi homo erit filius Dei Patri ſimilis, Angeliſque immortalibus, non erunt nuptiæ, eodem Deo vtriuſque legis, & ſæculi præſentis & futuri, ſic volente. 4. cont. Marc. cap. 38. à p. ad circa f.

SAdducæi reſurrectionis negatores, de ea habentes interrogationem, propoſuerant
Domino ex lege materiam mulieris, quæ ſeptem fratribus ex ordine defunctis, ſecun-
dùm præceptum legale nupſiſſet, cuius viri deputanda eſſet in reſurrectione. Hæc fuit Luc. 20.
materia quæſtionis, hæc ſubſtantia conſultationis. Ad hoc reſpondiſſe Chriſtum neceſſe 29.
eſt. Neminem timuit, vt quæſtiones aut declinaſſe videatur, aut per occaſionem earum, a Luc. 20.
quod aliàs palàm non docebat ſuboſtendiſſe. Reſpondit igitur: [a] *Huius quidem æui filios* 34.
nubere. Vides quàm pertinenter ad cauſam. Quia de æuo venturo quærebatur, in quo
neminem nubere definiturus, præſtruxit, hîc quidem nubi, vbi ſit & mori, [b] *Quos ve-*
rò dignatus ſit Deus, illius æui poſſeſſione & reſurrectione à mortuis, neque nubere, neque nu- b Ibid. 35.
bi; quia nec morituri iam ſint, quum ſimiles angelorum ſint, Dei & reſurrectionis filij facti. 36.
Quum igitur ſenſus reſponſionis non ad aliud ſit dirigendus, quàm ad propoſitum interro-
gationis, ſi hoc ſenſu reſponſionis, propoſitum abſoluitur interrogationis, non aliud reſpon-
ſio Domini ſapit, quàm quo quæſtio abſoluitur. Habes & tempora permiſſarum & nega- Luc. 20.
tarum nuptiarum, non ex ſua propria, ſed ex reſurrectionis quæſtione. Habes & ipſius re- 27.
ſurrectionis confirmationem, & totum quod Sadducæi ſciſcitabantur, non de alio Deo in-
terrogantes, nec de proprio nuptiarum iure quærẽtes. Quòd ſi ad ea facis reſpondere Chri-
ſtũ, de quibus non eſt conſultus, negas eum de quibus interrogatus eſt reſpondere potuiſſe,
Sadducæorum ſcilicet ſapientiâ captum. Ex abundanti nunc, & poſt præſcriptionem, re-
tractabo aduerſus argumentationes cohærẽtes. Nacti enim Scripturæ textum, ita in legen- c Luc. 20.
do decucurrerunt. [c] *Quos autem dignatus eſt Deus illius æui*, illius æui Deo adiungunt, quo 34.
alium Deum faciant illius æui. Quum ſic legi oporteat, *Quos autem dignatus eſt Deus*; vt factâ
hîc diſtinctione poſt Deum, ad ſequentia pertineat; *Illius æui*; id eſt, quos dignatus ſit
Deus, illius æui poſſeſſione & reſurrectione. Non enim de Deo; ſed de ſtatu illius æui
conſulebatur, cuius vxor futura eſſet poſt reſurrectionem in illo æuo. Sic & de ipſis nu-
ptiis reſponſum ſubuertunt; Vt filij huius æui nubunt & nubuntur, de hominibus dictum
ſit Creatoris, nuptias permittentis: ſe autem quos Deus illius æui, alter ſcilicet dignatus
ſit reſurrectione, iam & hîc non nubere, quia non ſint filij huius æui: quando de nuptiis
illius æui conſultus, non de huius, eas negauerat de quibus conſulebatur: itaque qui ipſam
vim & vocis & pronuntiationis & diſtinctionis exceperant, nihil aliud ſenſerunt, quàm
quod ad materiam conſultationis pertinebat. Atque adeò Scribæ, [d] *Magiſter*, inquiunt, d Ibid. 39.
benè dixiſti. Confirmauerat enim reſurrectionem, formam eius edendo aduerſus Saddu-
cæorum opinionem. Denique teſtimonium eorum qui ita eum reſpondiſſe præſum-
pſerant, non recuſauit.

NVPTIÆ QVATENVS BONÆ. 5. SCHOL.

EX LEGE, *Deut.* 25. 5. Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri: ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui. EX ORDINE. *Vno poſt alium mortuo, & ſibi inuicem ſuccedente.* MATERIAM MVLIERIS. *Subiectũ controuerſiæ. Luc.* 20. 29. Septem fratres erant, & primus accepit vxorem, & mortuus eſt ſine filiis. Et ſequens accepit illã, &c. In reſurrectione ergo, cuius eorũm erit vxor, ſiquidem ſeptem habuerunt eam vxorem? DEPVTANDA, *cui adiudicãda. Ad hoc, non ad aliud: quia neceſſe eſt credere Patris Sapientiam & Veritatem non extra rem aut æquiuocè reſpondiſſe.* SVBOSTENDISSE, *innuiſſe, ſubintelligendum aliud, quàm quod apertè docebat.* HVIVS ÆVI. *Luc.* 20. 34. Et ait illis Ieſus? Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur ſæculo illo & reſurrectione ex mortuis, neq. nubent, neque ducent vxores: neque enim vltrà mori poterunt: æquales enim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei, cùm ſint filij reſurrectionis. PERTINENTER, *præciſè* ad quæſtionem propoſitam reſpondit. ÆVO VENTVRO, *futuro ſæculo.* PRÆSTRVXIT, *priùs dixit.* HIC NVBI, *in hoc ſæculo, ad reparandum defectum mortalis generis, nuptias neceſſarias. Pulchrè Aug. to. 4. lib. 2. qq. ſu-*
S. Aug. *per Euang. q. 49. in hunc locum Luc.* 20. Ad illud quod dixit, non enim vltrà incipiunt mori: dicendum, quia

A connubia propter filios, filij propter ſucceſſionem, ſucceſſio propter mortem. Vbi ergo mors non eſt, neque connubia. Sicut enim nunc ſermo noſter decedentibus & ſuccedentibus ſyllabis peragitur atq; perficitur: ita & ipſi homines quorum ſermo eſt, decedendo ac ſuccedendo peragunt atq; perficiunt ordinem huius ſæculi, qui temporaliũ rerum pulchritudine contexitur. In illa autem vita quoniam Verbum Dei eſt quo fruemur, nulla deceſſione & ſucceſſione ſyllabarum completur, ſed omnia quæ habet ſemper manendo ſimul habet: ita participes eius, quibus ipſum ſolum erit vitã, neque moriendo ſibi decedent, neque naſcendo ſuccedent. *De 7. porrò fratribus eiuſdem*
B *mulieris viris ſic breuiter & moraliter in ſteriles vniuerſa mundi ætate in bonorum operum fructibus. lib. 1. qq. ſuper Euang. q. 32.* Quod Sadducæi dicunt Domino *Matth.* 22. fuerunt apud nos ſeptem fratres, & vnus acceptâ vxore obiit, & ſecundus, & cæteri: intelliguntur homines impij, qui fructum iuſtitiæ non potuerunt afferre in terra per omnes ſeptem mundi ætates; quibus iſta terra conſiſtit: poſteà enim & ipſa terra tranſiet, per quam omnes illi quaſi ſeptem mariti ſteriliter tranſierunt. QVAM IGITVR, &c. *Vides quàm directè reſpondeat, nec ad aliud referri debeat quàm ad interrogationẽ Sadducæorum, ſenſus reſponſionis Chriſti; quandoquidem plenè ſatisfacit eorum quæſtioni.* HABES TEM-

PORA. *Aſsignat tibi Chriſtus duo ſæcula, præſens quo licet nubere, & futurum, quo non erunt nuptiæ; idque reſpondet, non tam ex proprio loquendi inſtituto, quàm occaſione quæſtionis propoſitæ.* DE ALIO DEO. *quem alium Sadducæi quàm Creatorem non credebant.* NEC DE PROPRIO. *Quia propriè non agebatur de nuptiis, ſed de reſurrectione, quam Sadducæi non credebant.* POST PRÆSCRIPTIONEM, *quâ conuicimus ſufficienter aduerſarios, agam etiam contra argumenta Marcionitarum, qui ex prauo contextu loci, quo Chriſtus conuicit Sadducæos, probare ſe putant duos eſſe Deos; Creatorem huius æui, id eſt, ſæculi, authorem malarum nuptiarum; & ſuum Deum bonum Dominum futuri ſæculi, in quo non erunt nuptiæ,* VT FILII, *ſic peruertunt textum, vt per filios huius æui qui nubunt, intelligant miſeros homines à Deo Creatore factos; Marcionitas autem per filios alterius ſæculi, filios Dei ſui boni qui nec in hoc ſæculo nubere volunt.* QVANDO, &c. *Quandoquidē Chriſtus non de hoc ſæculo, ſed de reſurrectionis æuo interrogabatur, non præſentes abdicauit nuptias, ſed futuras in reſurrectione negauit. Quod probat conſenſus ipſorum Scribarum aſsiſtentium quæſtioni Luc. 21.39.* Reſpondentes autem quidam Scribarum dixerunt ei; Magiſter benè dixiſti: *quia nimirum Scribæ credentes reſurrectionem applauſerunt conuincenti incredulos eius Sadducæos, quod nec Chriſtus eorum teſtimonium reprobauit.*

Addam Auguſtini locum eximium: quo & innuit turbatos quæſtione Sadducæorum Iudæos, & longè aliam quàm terrenā & carnales ſolam ſapiebant, bonorū operum remunerationem in reſurrectione futuram. Sic igitur in Pſal. 43. Ea vis habere in futuro ſæculo, quæ hic neceſſe eſt

S. Aug. relinquas, mutare vis voluptatem carnalem, non amputare, non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurioſam cœnam ſeruat ventrem ſuum, &c Noli ergo talia ſperare tibi danda à Deo, qualia hic te iubet contemnere. Hæc enim ſperabant Iudæi, ideò turbabantur in illa quæſtione. Nam & ipſi reſurrectionem ſperant, ſed ad tales voluptates corporis ſe ſperant reſurrecturos, quales hîc amant viuentes. Ideò cùm eis proponeretur quæſtio illa à Sadducæis, qui non credebant reſurrectionem, de illa muliere quæ nupſit ſeptem fratribus ſibimet ſuccedentibus, cuius eorum in reſurrectione futura erat, vox deficiebat: & reſpondere non poterant. At verò Domi-

A no quando eſt propoſita, quia nobis talis reſurrectio promittitur, non quâ repetantur huiuſmodi voluptates, ſed quâ æterna de ipſo Deo gaudia comparentur, reſpondit Dominus, & ait: *Matth.* 22. Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei; in reſurrectione enim neque nubent, neque vxores ducent. Non enim incipient mori: id eſt, non ibi quæritur ſucceſſor, vbi non erit deceſſor. Et quid erit? Sed erunt, inquit, æquales Angelis Dei. Niſi fortè putas quòd Angeli epulis quotidianis, & vino quo te inebrias, gaudeant: aut hoc fortè arbitraris, quòd Angeli vxores habeant: nihil eorum eſt apud Angelos. Vnde gaudēt Angeli, niſi vnde Dominus ait *Matth.* 18. Neſcitis quia Angeli eorū ſemper vidēt faciem Patris? ſi ergo ad faciem Patris gaudent Angeli,

B ad tale gaudiū te præpara: aut ſi inuenis melius quam videre faciem Dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo, ſi vel ſuſpicaris aliquid pulchrius quàm eſt ille à quo eſt omne pulchrum, quod te teneat, ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat? &c. Quid magnum apparebat? caro carni. Quid magnum apparebat? de quo dictum eſt *Eſai.* 53. Vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem? Quis non habebat ſpeciem, &c? de quo item dicitur, ſpecioſus forma, &c. Vt homo non habebat ſpeciem, &c. ſed ſpecioſus forma, ex eo quod eſt præ filiis hominum. Ideò formam illam, de forma

C carnis oſtendens oculis intuentium, quid ait? *Ioan.* 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & oſtendam illi meipſum. Quem videbant, oſtenſurum ſe illis promittebat. Sed quid eſt hoc? quaſi diceret, Videtis formam ſerui, occulta eſt forma Dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis ſeruo. Hac vos paruulos nutrio, illâ grandes paſco. Ergo vt hæc fides noſtra, quâ purgamur, ad inuiſibilia præparetur, hoc eſt quod in intellectu filiis Chore, *talis eſt titulus inſcriptus Pſalmi filiis Calui, id eſt, Chriſti in Caluaria Crucifixi,* facta ſunt iſta omnia, vt detraherentur Sanctis ea quæ habebant. Detraheretur & ipſa vita temporalis, vt non propter hæc ipſa temporalia, colerent ipſum æternum, ſed amore illius caſtè tolerarent hæc omnia, quæ pro tempore paterentur. *Hactenus Auguſtinus.*

6. *Nuptiæ iam inſtante fine mundi, non neceſſariæ multiplicationi: & continentia melior coniugio. De Pudic. cap. 16. circa fin.*

a 1.Cor.7.29. [a] CÆterùm *tempus in collecto.* conſtituit, *vt & qui habent vxores, ſic ſint tanquam non habentes. Præterit enim habitus huius mundi*; iam ſcilicet non deſiderantis, [b] *Creſcite, & multiplica-*

b Gen. 1.25. *mini.* Sic vult nos præter ſolicitudinē degere, [c] *quia innupti de Domino curent, quomodo placeant*

c 1.Cor.7.34. *Deo; nupti verò de mundo recogitent, quomodo placeant coniugio.* Sic melius facere pronuntiat virginis conſeruatorem, quàm erogatorem. Sic & illam beatiorem decernit, quæ amiſſo viro, fidem ingreſſa, amauerit occaſionem viduitatis. Sic hæc omnia continentiæ conſilia

d ibid.40. vt diuina commendat. [d] *Puto,* inquit, *& ego ſpiritum Dei habeo.*

NVPTIÆ QVATENVS BONÆ. 6. SCHOL.

CÆTERVM TEMPVS. 1. *Cor.* 7. 29. Hæc itaque dico, fratres, tempus breue eſt, *Syr. omnino contractum eſſe,* reliquū eſt, vt & qui habent vxores, tanquā non habentes ſint. HABITVS. *figura. Syr.* ſpecies huius mundi. NON DESIDERANTIS, *non exigentis amplius, ob ſufficientem non modo, ſed & ſuperabundantem ſegetem generis humani.* PRÆTER SOLICITVDINEM, 1. *Cor.* 7.32. Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe, qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, &c. & mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. *Hunc locum tractat Aug. to. 6. l. de ſanct. virginit. c.* 22. Non vtique ait, cogitet ea quæ

S. Aug. ſecuritatis ſunt in hoc ſæculo, vt ſine grauioribus

D moleſtiis tempus tranſigat: neque ad hoc diuiſam dicit innuptam, & virginem ab ea quæ nupta eſt, id eſt diſtinctam atque diſcretam; vt innupta in hac vita ſecura ſit propter temporales moleſtias euitandas, quibus nupta non caret: ſed cogitat, inquit, quæ ſunt Domini, &c vt ſit ſancta, &c. niſi fortè vſque adeò quis inſipienter contentioſus eſt, vt conetur aſſerere non propter regnum cœlorum, &c. *Et cap. 24. vbi beatiores virgines & continentes dicit eſſe.* Itane tantâ dementiâ quiſquam eſt contrarius veritati, vt carne factos Eunuchos, meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio propoſito continentes, corpus vſque ad contemptas nuptias caſtigantes, ſeipſos non in corpore, ſed in ipſa concupiſcentiæ radice caſtrantes, cœleſtem & Angelicam

vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares eſſe contendat? *Et paulò ſuprà ex Iſa. 56. vbi ait ſe daturum Eunuchis in domo ſua locum nominatum præ reliquis.* Cùm dicit, dabo eis locum multò meliorem, oſtendit & coniugatis dari, ſed multò inferiorem. EROGATOREM: *Patrem dantem nuptui filiam ſuam.* 1. *Cor.* 7. Qui ma- A trimonio jungit virginem ſuam, benè facit, & qui non jungit, melius facit. FIDEM INGRESSA, *conuerſa ad fidem, vel fidelitatem ſeruare volens vnico viro defuncto.* 1. *Cor.* 7. 40. Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam. *Vide ſuprà dicta numero* 1.

7. *Nuptias licet continentia ſuperet; non tamen eas excludit Deus.* 5. *cont. Marc. cap.* 15. *à p.*

QVam [a] *ſanctitatem noſtram, voluntatem Dei* dicat, ex contrariis quæ prohibet, agnoſceres. [b] *Abſtinere*, inquit, *à ſtupro*, non à matrimonio. *Scire vnumquemque ſuum vas in honore tractare.* Quomodo? dum non in libidine quâ gentes. Libido autem nec apud gentes matrimonio adſcribitur, ſed extraordinariis, & non naturalibus & portentoſis. Sanctitas, luxuriæ eſt turpitudini quoque, & immunditiæ contraria; quæ non matrimonium excludat, ſed libidinem; quæ vas noſtrum in bonore matrimonij tractet. Hunc autem locum, ſalua alterius, id eſt, plenioris ſanctitatis prælatione, tractauerim; continentiam & virginitatem nuptiis anteponens, ſed non prohibitis. deſtructores enim Dei nuptiarum, non ſectatores caſtitatis retundo.

a 1. Theſſ. 4. 3.
b Ibid. 4.

NVPTIÆ QVATENVS BONÆ. 7. SCHOL.

SANCTITATEM NOSTRAM. 1. *Theſſ.* 4. 3. Hæc eſt enim voluntas Dei ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore; non in paſſione deſiderij *Syr. concupiſcentiæ* ſicut gentes quæ ignorant Deum. *Aug. lib.* 1. *de Nuptiis & concupiſcentia ad Valerium cap.* 8. *ex hoc loco plenè citato, ſic concludit*, Non ſolum igitur coniugatus fidelis vaſe non vtatur alieno, quod faciunt, à quibus vxores alienæ appetuntur; ſed nec ipſum proprium, in concupiſcentiæ carnalis morbo poſſidendum ſciat. Quod non ſic accipiendum eſt, tanquam prohibuerit Apoſtolus coniugalem, hoc eſt, licitum honeſtumque concubitum: ſed vt iſte concubitus, qui nihil morbidæ libidinis haberet adiunctum, ſi non præcedente peccato, in eo periſſet libertatis arbitrium: quod nunc habet adiunctum, non ſit voluntatis, ſed neceſſitatis; ſine qua tamen in procreandis filiis ad fructum peruenire non poteſt ipſius voluntatis: quæ voluntas in connubiis fidelium non eo fine determinatur, vt tranſituri filij naſcantur in ſæculo iſto, ſed vt permanſuri renaſcantur in Chriſto. Quod ſi prouenerit, merces erit de coniugio plenæ fœlicitatis: ſi autem non prouenerit, pax erit coniugibus bonæ voluntatis. Hac intentione cordis, qui ſuum vas poſſidet, id eſt coniugem ſuam; pro- B culdubio non poſſidet in morbo deſiderii, ſicut gentes quæ ignorant Deum, ſed in ſanctificatione & honore. ſicut fideles qui ſperant in Deum. Illo quippe concupiſcentiæ malo vtitur homo, non vincitur, quando eam inordinatis atque indecoris motibus æſtuantem frænat & cohibet; neque niſi propagini conſulens, relaxat atque adhibet, vt ſpiritaliter regenerandos, carnaliter gignat, non vt ſpiritum carni ſordida ſeruitute ſubiiciat. Sic Patres Sãctos ex Abraham. & ante Abrahã, quibus Deus cum ei placuerint perhibet teſtimonium, vſos fuiſſe coniugibus, neminem oportet dubitare Chriſtianum: quando quibuſdam, etiam ſingulis, plures habere conceſſum eſt, vbi ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis. *Vide eundem Aug. in hunc locum Pau-* C *li lib.* 4. *cont. Iul. Pelag. c.* 10. *& ſer. in Conuerſione D. Pauli.* LIBIDO AVTEM, *nec ipſi Gentiles vſum matrimonij libidini imputant.* NON A MATRIMONIO, *quod horret Marcion.* PORTENTOSIS, *monſtruoſis, & contra naturam, carnis concubitibus.* HVNC LOCVM, *Pauli præfatum, abſque præiudicio virginitatis, cœlibatus, & vidualis continentia, coniugali præferendæ me tractaſſe noueritis.* DESTRVCTORES, *Marcionitas.* DEI NVPTIARVM, *Dei Creatoris qui in paradiſo nuptias inſtituit.* RETVNDO, *reprehendo, redarguo.*

S. Aug.

NVPTIÆ QVOMODO, QVANDO, CVM QVIBVS, ET VBI CONTRAHENDÆ.

1. *Nuptiæ ſolo oculo & conſenſu contrahuntur, vt patet in Rebecca. De Vel. Virg. cap.* 11. *circa m.*

ET deſponſatæ quidem habent exemplum Rebeccæ, quæ cum ad ſponſum ignotum adhuc ignota perduceretur, ſimul ipſum cognouit eſſe, quem de longinquo proſpexerat, non ſuſtinuit dexteræ colluctationem, nec oſculi congreſſionem, nec ſalutationis communicationem, ſed confeſſa quod ſenſerat, id eſt ſpiritu nuptam, negauit virginem velata ibidem. O mulierem jam, de Chriſti diſciplina! Oſtendit enim etiam nuptias de aſpectu & animo fieri; quemadmodum ſtuprum. Niſi quod etiam Rebeccam quidam adhuc velant.

Gen. 24. 64.
Matth. 5. 28.

NVPTIÆ QVOMODO, QVANDO, &c. 1. SCHOL.

EXEMPLVM REBECCÆ. *Gen.* 24. 64. Rebecca quoque conſpecto Iſaac deſcendit de Camelo, & ait ad puerum *Elieſer* quis eſt ille homo qui venit per agrum in occurſum nobis? dixitque ei: ipſe eſt Dominus meus. At illa tollens cito pallium operuit ſe. 70. ſumens theriſtrum. *velamen eſt vel veſtis tenuis qua vtebantur mulieres Paleſtinæ, ſic dictum, vel quod eo οἱ Θερισταὶ, id. meſſores vtebantur; vel quod ἐν Θέρει, id. æſtate portarent. Eadem voce apud* 70. *vtitur illa Vir-* D *go ſponſa pluſquam Salomonis Chriſti, Cantic.* 5. *vbi vulgata:* tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum. *Sic ipſi:* tulerunt theriſtrum meum a me. *Iam contra Epiſcopi vigiles. Eccleſiæ virgines velant.* SIMVL IPSVM, *ſimul ac cognouit Rebecca ſuum eſſe ſponſum.* NON SVSTINVIT, *non expectauit propiorem aduentum, vt per mutuam dexteræ expanſionem ad amplexum, oſculum, ſalutem, ſe eius ſponſam eſſe declararet: ſed jam apud parentes dato Elieſer procuratori conſenſu, vt primùm*

vidit Iſaac, ad cuius domum noua nupta ſine velo deducenda non erat, prius depoſitum fortè ad captandam auram, vt nupta ſumpſit: QVOD SENSERAT, *id eſt ex motu & affectu coniugali, aliquo etiam in facie pudore ſuffuſa, de veli teſtimonio ſe nuptam probauit, & negauit virginem, non copula adhuc carnali, ſed affectu maritali, & ſumpto mulieris inſigni, ſcilicet velo. Hic porrò ſenſus non ſine aliqua libidine fuiſſe modeſtè notatur ab Authore, de quo Aug. lib. 14. de Ciuit. cap.* 19. Hoc

S. Aug. eſt quod pudet, hoc eſt quod intuentium oculos erubeſcendo deuitat. *Et to.* 10. *ſer.* 8. *de ver. Apoſt. Frontem dicit ſedem eſſe pudoris, vnde & ſtatim operuit vultum pallio Rebecca. Quod ſi Auguſtinus lib.* 16. *de Ciuit. cap.* 36. *Iſaac comparat patri Abrahæ, Rebeccam vocantem ſororem ſuam, ſicut Abraham dixerat Saram;*

S. Aug. Timuit ſanè etiam ipſe periculum de pulchritudine coniugis, cum habitaret inter alienos, fecitque quod pater, vt eam ſororem diceret, taceret vxorem. Erat enim ei propinqua, & paterno, & materno ſanguine: ſed etiam ipſa ab alienigenis cognito quod vxor eius eſſet, manſit intacta. *Sic & ego dico Rebeccam velatam, modeſtiam Saræ praueniſſe, cui Abimelech Rex Ægypti dixit Gen.* 19. 16. Ecce mille argenteos dedi fratri tuo; hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum ſunt, & quocumque perrexeris: mementoque te deprehenſam. 70. Ecce dedi mille didrachmos fratri tuo. Hæc tibi erunt in pretium faciei tuæ, & omnibus qui tecum ſunt: & omnia verè dicito. *Chald. autem*, dedi mille ſiclos argenti fratri tuo. Ecce illud eſt tibi velamen honoris, pro eo quod miſerim tollere te, & viderim te, &c. SPIRITV NVPTAM; *id eſt conſenſu jam dato apud parentes Elieſer Paranympho. Neque enim juxta Iuriſperitos*, nuptias concubitus, ſed conſenſus facit. *Senſiſſe verò dixit, ex lege in membris, repugnante legi mentis; quam & Paulus Virgo ſenſit, non inde imminuta, ſed potius in infirmitate perfecta virtute.* O MVLIEREM. *Ironicè magis crediderim hactenus locutum Tertullianum quàm seriò,*

A *non quod velim factum riſiſſe Rebeccæ prorſus excuſabile in pudore, laudabile in veli ſumptione. Sed mentem inſpiciens authoris, qui toto hoc libro vult velari virgines, quas Paulus, vt probat, ſub generali mulieris nomine omnem conditionem fœminei ſexus concludente, velari præcepit, vult omnes virgines adhuc innuptas, ſtatim atque annos pubertatis attigerint, & ſe ex motibus concupiſcentiæ ſenſerint nubiles, omnino velari.* DE CHRISTI DISCIPLINA, *jam in veteri Teſtamento Chriſti diſcipulam, eiuſque doctrinam callentem. Vel ex doctrina Chriſti patet jam mulierem, quæ virum concupiſcit, quod referendum ad id quod ſubiicit de ſtupro & adulterio; quòd, ſicut & nuptiæ intuitu & conſenſu, contrahitur, juxta verba Chriſti Matth.* 5. 28. qui viderit mulierem, &c.

B NISI QVOD ETIAM, &c. *Aduerte, dixiſſe Rebeccam jam mulierem, tum quod ſenſerit motum & affectum nuptæ, tum quod Apoſtoli Chriſti Pauli præceptum præuenerit, facta mulier ex conſenſu coniugij, intuitu & motu coniugali ſponſi, maximè aſſumptione veli; jam autem ſubiicit*, niſi quod, &c. *id eſt certè, ſecundum eos qui non velant virgines, nec exemplum Rebeccæ in hoc admittunt, ſed velant ſilentio, & diſſimulant quod illa adhuc fecit dum occurrenti Iſaac ſe velauit. Vel dicunt eam tum juxta Chriſti & Apoſtoli ſenſum non reputandam virginem, quanquam adhuc intactam à viro, ſed mulierem, id eſt nuptam fuiſſe, quæ proinde velata ad domum ſponſi per Eliezer Paranymphum ducebatur. Quibus ſic reſpondet Tertullianus, etiamnum ſuo tempore multos Doctores ſa-*

C *nioris judicij ſentire, tum verè adhuc incorruptam & virginem Rebeccam hactenus velatam fuiſſe apud parentes, & eo in habitu aductam ad virum: & eius exemplo, omnem Rebeccam (appellatiuè, & non propriè ſumendo hoc nomen) id eſt virginem velandam eſſe. Quam noſtram expoſitionem prorſus literalem, tam ſcopus authoris in hoc libro ſcribendo, quàm quæ ſequuntur apertè conuincunt. Vbi probat, ſaltem ſub tempus pubertatis jam muliebria omnia, virgines experiri, proindeque tanquam mulieres velari debere.*

2. *Nuptiarum & pubertatis Annus apud Ethnicos, fœminis quidem* 12. *maſculis* 14. *cenſetur. De vel. Virg. cap.* 11. *in f.*

TEmpus etiam ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ jura ſua ætatibus reddant. Nam feminas quidem à duodecim annis, maſculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non ſponſalibus aut nuptiis decernentes. Materfamiliæ vocatur licet virgo, & paterfamiliæ licet inueſtis. A nobis nec naturalia obſeruantur, quaſi alius ſit Deus naturæ quam noſter.

NVPTIÆ, QVOMODO, QVANDO, &c. 2. SCHOL.

TEMPVS *ſcilicet pubertatis ex lege naturæ qua tum plenè rationales, & negotij capaces, maximè matrimonialis, indicantur,* IVRA ÆTATIBVS, *maſculo & fœminæ vel iure ſuo permittunt. Ethnici ergo & Gentiles ſola etiam lege naturæ ducti, id obſeruant.* MITTVNT, *dant libertatem & quaſi habenas libertatis dimittunt. Vel admittunt ad negotia, quia habiles indicant. Negotia ſunt, celebrare nuptias. l.* 3. *C.* quando tutores. *Teſtamentum facere l.* 4. *ff.* qui teſtamentum. *Teſtimonium dicere l.*19. *in f. de teſtibus. Torqueri l.*10. *de Quæſt. obligari. l.* 3. *de Autor.* A DVODECIM ANNIS. *Aduerte primò pubertatem ſumi pro emiſſione ipſa pubis ſiue lanuginis in pudendis.* 2°. *Ex Accurtij ſententia in l.* 1. *ff. de Nouat.* §. *in ſumma. inſtit. de obligat. quæ ex del. ff. pupillus & inſtit. de inutil. ſtip. Marem tum proximum pubertati dici, cùm dimidiatum annum ſupra decimum exceſſit, fœminam verò, quæ nouem annos cum dimidio egreſſa eſt. Panorm. cap. continebatur. de deſponſat. impub. quod in ea præſertim ætate ſoleat plerumque malitia tempus ſupplere. Cap.* 1. *de delictis puerorum. Quid quod & hiſtoria Salomonis, refert eum nondum de-*

D *cem annos natum, ex complexu nutricis Roboam genuiſſe. Vide Greg.* 4. *Dial. cap.* 19. *gloſſ. in ſumma* 20. *q.* 1. *Iuſtinianus autem titulo quibus modis jus patr. in. p. l. vltima. C. quando tut. eſſe deſin. l.* 5. *ff. de Teſtam. &c.* Veteres quidem non ſolum ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari volebant. Noſtra autem conſtitutione promulgata pubertatem in maſculis, decimumquartum annum completum illico initium accipere diſpoſuimus: antiquitatis normam in fœminis benè poſitam in ſuo ordine relinquentes, vt poſt duodecim annos completos, viri potentes eſſe credantur. NON IN SPONSALIBVS, *id eſt Gentiles non attendunt, ad indicandam pubertatem, an filiæ ſponſatæ ſint, aut nuptæ; ſed ſi dictos annos attigerint.* LICET VIRGO, *id eſt, quanquam adhuc innupta ſit.* A NOBIS, *Chriſtianis naturæ præcepta non ſeruantur; quaſi alius ſit Deus noſter, quam eiuſdem naturæ author, cuius ductum & legem ſequuntur Gentiles. Pudeat, eos filias ſuas hac ætate tractare vt puberes, licet adhuc innuptas; Nos verò, eadem ætate non velare eas, niſi fuerint nuptæ. Sic contra Deum agimus,*

qui contra naturæ ſenſum etiam Gentibus ignitum facimus. Hic, circa annum duodecimum, quo fœmina nubilis pubertatis iure fruitur, non prateribo inſinuatum mihi ex Pauli & Auguſtini principiis, magnum in Chriſto & Eccleſia Sacramentum. Paulus ſe pro Chriſto legatione fungi teſtatus eſt, dum ait, de omnibus Eccleſiæ membris, in vno Eccleſiæ corpore, fidei integritate, virginibus: deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. *Duodennis erat Eccleſia, cum per duodecim Apoſtolos, ex quatuor mundi partibus, in fide Trinitatis cum Chriſto eſt maritata. Huius numeri perfectionem ſæpius notauit Auguſtinus, maximè in titulum Pſal. 59. in quo hac verba inſeruntur vbi de Dauid:* percuſſit Edom in valle Salinarum duodecim millia. *Sic ergo Aug.* Duodecim millia perfectus eſt numerus; cui perfecto numero etiam duodenarius Apoſtolorum numerus deputatur; non enim fruſtra, niſi quia per totum mundum mittendum erat Verbum; Verbum autem Dei quod eſt Chriſtus, &c. duodenarium numerum ter quaterni faciunt: ad omnes iſtas quatuor partes miſſum eſt verbum, vt in Trinitate omnes vocarentur. Meritò ergo duodecim millia terrena *Edom enim ſignificat terrenum percuſſum, vt vineret cæleſtis, & qui portauerat imaginem terreni, portaret & cæleſtis.* Totus mundus percuſſus eſt; de toto enim

S. Aug.

A mundo electa eſt Eccleſia, mortificata à terrena vita. Quare in valle Salinarum? vallis humilitas eſt, ſalinæ ſaporem ſignificant. *Sic commortua Chriſto Eccleſia, conſepulta in baptiſmo, conſuſcitata in vitam cæleſtem, quæ ſurſum ſunt ſapit; & de latere dormientis, id eſt mortui in cruce egreſſa, rupto Synagogæ repudiatæ ob duritiam cordis, velo; virgini ſua, & ſponſa Eccleſia capiti velum ſua poteſtatis, & dominationis vir Chriſtus impoſuit. Idem Aug. in Pſal. 103. vbi de Petro Act. 10. cui vas plenum animalibus immundis, quatuor lineis ſubmiſſum de cælo, tribus vicibus; quod quatuor partes orbis in fide Trinitatis per duodecim Apoſtolos baptizandas figurabat ad congregandam vnam Eccleſiam ſponſam.* Quid eſt, inquit, mactare & manducare? *quod dictum eſt tunc Petro* occidere in eis quod erant, & in ſua viſcera *ſinum Eccleſiæ* aſſumere. Diſſuaſiſti pagano Sacrilegia, occidiſti quod erat: dato Sacramento Chriſti, *baptiſmo primum; & per hoc, membrum Eccleſiæ*, incorporaſti Eccleſiæ, manducaſti. *Hac poſito; Eccleſia tota ſponſa eſt, tota ergo velari debet; & ſi qua pars eius, maximè virgines; quæ ſunt optima portio Eccleſiæ, perfectius eius virginitatem exprimunt; & conſequenter ſaltem ab anno duodecimo, in pubertate velari debent.* B

S. Aug.

3. *Nuptiis maturum tempus in occulto, cuique ſexui dictat concupiſcentia & lucta carnis. De Vel. Virg. cap. 11. in m.*

DE ceteris verò, id eſt, quæ deſponſatæ non ſunt, viderit parentum procraſtinatiò ex anguſtiis vel ſcrupuloſitate deſcendens, viderit & ipſum continentiæ votum. Nihil pertinet ad ætatem ſua ſpatia currentem, ſuaque debita maturitati luentem. Alia in occulto mater, natura: & alius in latenti pater, tempus, filiam ſuam legibus ſuis maritarunt. Aſpice nuptam jam illam tuam virginem, & animam expectatione, & carnem transfiguratione, cui tu ſecundum paras maritum. Iam & vox obſoleſacta eſt, & membra completa ſunt, & pudor vbique veſtitur, & menſes tributa dependunt: ac tu mulierem negas quam muliebria pati dicis.

NVPTIÆ QVOMODO, QVANDO. 3. SCHOL.

DE CÆTERIS, *adhuc virginibus, needum deſponſatis: viderint parentes cur eas velare differant. Siue ſit res familiaris anguſtia, ſiue animus nimis anxius, in exquirendis à ſponſo, omnibus filiarum commodis nimia cura & præcautio; ſiue ſe excuſent ab eis velandis, ob votum virginitatis, quod eas perpetuo à velo portando excuſet. Hæ omnes excuſationes & pratextus, nihil faciunt ad rem. Si enim velum ſolis nuptis dare volunt, & non virginibus; ſtant eas in pubertate, jam natura, & concupiſcentiæ legibus, nuptas. Neque enim dicti prætextus & moræ parentum, tempus pubertatis & annos nubiles remorantur. Iam maturæ ſunt viris, iam debitam pœnam concupiſcentiæ luunt. Nec te dicas patrem aut matrem: tempus enim & natura vice patris & matris fungitur, qui filiam ſuam ſuis legibus ex concupiſcentia collocarunt.* TVAM VIRGINEM. *Ironicè, quam putas virginem, & qua fortè jam deſiderio nupta, fingit ſe velle virginem perſeuerare.* ANIMAM EXPECTATIONE, *appetitu viri, quem ardenter expectat.* CARNEM TRANSFIGVRATIONE, *id eſt, mutatione, ob menſtrua, lanugineſa pudenda, tumentiora vbera.* SECVNDVM. *Quia in te præuenit, alterius viri concupiſcentiâ.* OBSOLEFACTA. *Id eſt non iam gracili & lenis, vt antea, ſed quaſi ſeniori & grandiori. Plin. lib. 11. c. 51.* Vox roboratur in decimo quarto anno. MEMBRA COMPLETA, *vulua, & vbera.* PVDOR, *pudenda, vndique lanugine teguntur.* MENSES. *Menſtrua.* DEPENDVNT *alij* defendunt. *Id eſt ſibi debita aſſerunt, vel perſoluunt.* AT TV, &c. *Et tamen tu poſt tanta teſtimonia muliebritatis, audes aſſerere filiam virginem, & te ab ea velanda excuſare? hic aduerto contra hæreticos & votorum aduerſarios, anti-* C D

quiſſimum eorum vſum, cuius hic meminit Tertullianus dum ait: ipſum continentiæ votum. *Audiui & meis auribus viros cæteroqui doctos, & vota ſub Auguſtino needum in vſu habita, conteſtantes, cum tamen multis in locis expreſſam eorum fecerit mentionem. Vnicum hic profero ex Pſalmo 75. in verſum:* vouete & reddite Domino Deo noſtro. Quis, quod poteſt voueat, & reddat. Non voueatis & non reddatis. Sed quiſque quod poteſt voueat & reddat. Non ſitis pigri ad vouendum, non enim viribus veſtris implebitis, deficietis ſi de vobis præſumitis: ſi autem de illo, cui vouetis, vouete, ſecuri reddetis, &c. Alius vouet caſtitatem coniugalem, vt præter vxorem ſuam non nouerit aliam; ſic & fœmina, &c. alij etiam vouent, & ſi experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, &c. & ipſi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipſam ab ineunte ætate vouent, &c. & illi vouerunt plurimum, &c. alius vouet relinquere omnia ſua, diſtribuenda pauperibus, & ire in communem vitam, in ſocietatem Sanctorum, magnum votum vouit, &c. Neſcio quæ caſtimonialis nubere voluit, quid voluit? quod & virgo quælibet. quid voluit? quod & mater ipſius. Aliquid mali voluit? mali planè. Quare? quia jam vouerat Domino Deo ſuo, &c. quid ait Paulus de quibuſdam quæ vouerunt & non reddiderunt? habentes, inquit 1. *Tim.* 5. damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid eſt, primam fidem irritam fecerunt. Vouerunt & non reddiderunt. Nemo ergo poſitus in Monaſterio frater dicat, recedo de Monaſterio, neque enim ſoli qui ſunt in Monaſterio peruenturi ſunt in

S. Aug

regnum cœlorum, &c. ſed illi non vouerunt, tu vouiſti, tu retro reſpexiſti, &c. modo dicimus illud A quibuſdam fratribus noſtris quos fortè viderimus velut infirmari in bono propoſito, &c.

4. *Et ibid. cap. 12. per totum.*

AGnoſce & mulierem, agnoſce & nuptam, de teſtimoniis & corporis & ſpiritus, quæ patitur & in conſcientia & in carne. Hæ ſunt tabellæ priores naturalium ſponſalium & nuptiarum. Impone velamen extrinſecus, habenti tegumen intrinſecus. tegantur etiam ſuperiora, cuius inferiora nuda non ſunt. Vis ſcire quæ ſit ætatis auctoritas? Propone vtramqne, immaturè compreſſam in habitu mulieris, & quæ maturitate progreſſa in virginitate duret cum ſuo habitu, facilius illa mulier negabitur, quàm iſta virgo credetur. Tanta eſt adeo fides ætatis, vt nec habitu obſtrui poſſit. Quid quod etiam hæ noſtræ etiam habitu mutationem ætatis confitentur, ſimulque ſe mulieres intellexerunt, de virginibus educantur, à capite quidem ipſo deponentes quod fuerunt: vertunt capillum, & acu laſciuiore comam ſibi inſerunt, crinibus à fronte diuiſis apertam profeſſæ mulieritatem. Iam & conſilium formæ à ſpeculo petunt, & faciem moroſiorem lauacro macerant, forſitan & aliquo eam medicamine interpolant, pallium extrinſecus jactant, calceum ſtipant multiformem, plus inſtrumenti ad balneas deferunt. Quid ſingula perſequar? Sola autem manifeſta paratura totam circumferunt mulieritatem. Sed virginari volunt ſola capitis nuditate, vno habitu negantes quod toto ſuggeſtu profitentur.

NVPTIÆ QVOMODO QVANDO, &c. 4. SCHOL.

AGNOSCE MVLIEREM, *filiam tuam quam virginem putas.* DE TESTIMONIIS. *Ex duobus teſtibus, ſpiritu ſcilicet ſine conſcientia eius & carne, quæ jam recipit nuptarum affectus & paſſiones.* TABELLÆ PRIORES, *in quibus naturæ digito conuentiones & pacta ſponſalitia & nuptialia conſcribuntur. Hæc vox iuris. Tabulæ enim nuptiales à Tertulliano libro de pudicitia & Apol. & ab Auguſtino lib. 2. de moribus Manichaeorum tabulę Matrimoniales vocantur. Et lib. 9. Confeſſ. cap. 9. vbi de moribus ſanctis matris Monicæ prudenter admonentis, viris iracundis cedendum eſſe:* hæc earum linguam veluti per jocum grauiter admonens, ex quo illas tabulas quæ matrimoniales vocantur, recitari audiſſent, tanquam inſtrumenta quibus ancillæ factæ eſſent, deputare debuiſſent: proinde memores conditionis, ſuperbire aduerſus Dominos non oportere. *Quam vocem Patres ex iure ſumpſerunt. l. 31. ff. de donat. & l. 9. c. de nuptiis.* HABENTI TEGVMEN. *Cum enim velamen ſit ſignum exterius ſubiectionis dominationi viri, & interius in animo nuptias cogitent, & optent, jam in animo ſunt velatæ.* NVBA NON SVNT *lanugine veſtita.* AVTHORITAS, *ad probandum, in pubertate, etiam depoſito velo, jam non eſſe virginem.* VTRAMQVE, *ſuppone duas, quarum vna ſit ante pubertatem compreſſa, & cum velo mulieris & nupta; alteram retento virginis habitu, hoc eſt ſine velo, in plena pubertate etiam compreſſam.* FACILIVS ILLA, *immaturè ſcilicet compreſſa, licet in habitu & velo nupta, facilius æſtimabitur virgo, quam altera plenis annis nubilis compreſſa in habitu virginali & ſine velo.* FIDES ÆTATIS. *Tantum ætati maturæ hac in cauſa creditur, vt ei credulitatem, habitus virginalis non detrahat.* HÆ NOSTRÆ. *Adoleſcentulæ Africanæ.* HABITV, *corporis mutato, maturitatem pubertatis teſtantur.* SIMVLQVE, *ſimul atque.* INTELLEXERVNT, *teſtimonium perhibente conſcientia, quæ ſe muliebres affectus pati norunt.* EDVCANTVR, *primæ coniugationis pro* educuntur. *Egrediuntur iam ab ætate innocente & virginali, ſe ſubtrahunt, moribus virginum, & incipiunt à capite faſciolas virgineas cultumque ſimplicitatis deponere.* VERTVNT, *vel calamiſtro torquendo, &* acu laſciuiore *vt infra dicit, vel pigmentis mutant ex nigris in flauos & croceos.* LASCIVIORE. *Non jam ad ſcalpendum caput, ſed ad capillos diſcriminandos, unde dictum* diſcerniculum. *Quo & inſeruntur, ſiue inſeruntur alieni etiam capilli propriis comptiores.* PROFESSÆ MVLIERITATEM. *Lipſius lib. 3. Annal. Taciti, diſcernit innuptas cirrato capillo, ab nuptis, quorum erat coma diuiſa. Laſciuiunt ergo acu diſcriminando crines, & quaſi naturalis pudoris velamine excuſſo, jam apertè reuelant frontem, vt videantur ab hominibus.* MOROSIOREM, *minus terſam, quod ſatis citò oculos viri non alliciat. Vel plus moræ & temporis quàm antea ad cultum exigentem, aqua eam fucata diluunt & Leuigant, & transfigurant.* PALLIVM, *prius modeſtè corpus tegens, retro flectunt.* STIPANT, *arctius ſtringunt, vel duplicant, vnum alteri inſerendo.* MVLTIFORMEM. *Ob lunulas, margaritas, varios colores.* INSTRVMENTI, *apparatus & ſupellectilis vnguentorum, vaſorum, mundi muliebris, &c.* SOLA AVTEM. *Alij legunt* ſolemnem manifeſtæ paraturæ, totam circumferunt mulieritatem. *Hi omnes apparatus jam nuptam buccinant & prædicant.* VIRGINARI VOLVNT. *Haberi tanquam virgines, virginum gaudere priuilegio, libero capite & ſine velo procedere, & hac nota ſe a nuptis & corruptis diſcernere.* VNO HABITV. *Scilicet capite reuelato; negant ſe eſſe mulieres, quod tamen reliquo toto apparatu muliebri teſtantur. Huic porro verbo,* virginari, *contrarium eſt,* deuirginari, *quo vſus eſt Paulus Iuriſconſultus l. vlt. de officio Præſidis:* Præſes cùm cognoſcat de ſeruo corrupto, vel ancilla deuirginata. *Id eſt deflorata & conſtuprata:* cui, vitio oblato, virginitas erepta fuit: *vt ait Beroaldus 3. Coment. ad fin. Petronius item Arbiter:* cur, inquit, non deuirginatur Panichidis noſtra? *Hiero. in lib. de Monog. ep. 25.* In Ægypto primùm deuirginata eſt, & ibi fractæ ſunt mammæ eius. *Aduertat Lector, Patrum pudicitiam in ſcribendis iſtis. Sic Aug. lib. 14. de Ciuit. cap. 23.* Quiſquis ad has literas impudicus, accedit, culpam refugiat, non naturam: facta denotet ſuæ turpitudinis, non verba noſtræ neceſſitatis, &c. in quibus mihi facillimè pudicus & religioſus lector vel auditor ignoſcit, &c. legit enim hæc ſine offenſione, qui non exhorret Apoſtolum horrenda fœminarum flagitia reprehendentem, &c. Præcipuè quia nos non damnabilem obſcœnitatem nunc, ſicut ille, commemoramus atque reprehendimus; ſed in explicandis, quantum poſſumus humanæ generationis affectubus, verba tamen, ſicut ille, obſcœna deuitamus.

S. Aug. S. Aug.

NVPTIÆ CVM INFIDELI PROHIBITÆ.

1. *Non nubere omninò, conſilij eſt; in Domino autem nubere, præcepti.* *2. ad vxor. cap. 3. à med. ad fi.*

ITaque mihi confuſus eſt animus, ne qui nuper te ad vniuiratus, & viduitatis perſeuerantiam hortatus ſum: nunc mentione nuptiarum, procliuium tibi cadendi, ablationem faciam. Quòd ſi integrè ſapis, certè iſtud ſeruandum ibi eſſe, quod ſit vtilius. Quod verò difficile eſt, & non ſine neceſſitatibus, hoc maximum propoſitum vitæ, ſubreſedi. Nec mihi de iſto quoque referendi ad te cauſæ fuiſſent, niſi grauiorem in ea ſolicitudinem comprehendiſſem. Nam quantò grandis eſt continentia carnis quæ viduitati miniſtrat, tantò ſi non ſuſtineatur, ignoſcibile videri poteſt. Difficilium enim facilis eſt venia. Quantò autem [a] *nubere in Domino* perpetrabile eſt, vti noſtræ poteſtatis, tantò culpabilius eſt non obſeruare quod poſſis. Eò accedit, quod Apoſtolus de viduis quidem & innuptis, vt ita permaneant ſuadet, cùm dicit [b] *Cupio autem omnes meo exemplo perſeuerare*: de nubendo verò in Domino, cùm dicit, [c] *tantùm in Domino*, iam non ſuadet, ſed exertè iubet. Igitur in iſta maximè ſpecie, niſi obſequimur, periclitamur. Quia ſuaſum impunè quis negligat, quàm iuſſum: quòd illud de conſilio veniat, & voluntati proponatur: hoc autem de poteſtate deſcendat, & neceſſitati obligetur: illic libertas, hîc contumacia delinquere videatur.

[a] 1. Cor. 7. 39.
[b] Ibid. 7.
[c] Ibid. 39.

NVPTIÆ CVM INFIDELI PROHIBITÆ. 1. SCHOL.

CONFVSVS. *Dubius hæreo, ne dum nuper præcedenti libro hortatus ſum ad viduitatem perpetuò ſeruandam, auferens te & abſtrahens prorſus à ſecundis nuptiis, eo ipſo quod in vetitum nitimur, viam tibi parem ad nuptias ſecundas poſt obitum meum, dum mentionem hîc facio licentiæ datæ à Paulo, modò contrahas cum fideli.* IBI ESSE. *id eſt, in tali caſu, ſi prior exceſſero. Alij legunt* tibi eſſe. SVBRESEDI, *ſuperſedi, diſtuli dicere tibi, continentiæ vidualis propoſitum præ cæteris arduum, & multis neceſſitatibus obnoxium.* PROCLIVIVM. *Pamelius legit:* Procliuum tibi labendi ab altioribus faciam. HOC MAXIMVM. *Aliter Pamelius:* Et hoc maximum propoſitum vitæ ſupremi præſidij, id eſt, ſummo præſidio, & cuſtodia opus habet tantum propoſitum continentiæ vidualis. GRANDIS, *excellentis meriti, caſtitas quam vidua ſeruat, quæ viduarum ſtatum honorat.* NON SVSTINEATVR, *an quaſi difficile & graue pondus, quòd ſit onerosior continentia viduæ aſſuetæ coniugij delicijs? an quia Salomon ait,* Non eſt digna ponderatio continentis animæ? NVBERE IN DOMINO. *Intelligit nuptias contrahere cum fideli, in facie Eccleſiæ, ad prolem ſuſcipiendam.* PERPETRABILE. *Fieri poteſt, licitum eſt.* CVPIO OMNES. *Vide* A *dicta V. Nuptiæ quatenus bonæ. Num. 4.* TANTVM IN DOMINO. 1. *Cor.* 7. 39. Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit; quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt: cui vult nubat, tantùm in Domino. EXERTE *apertè præcipit.* SPECIE, *conditione nuptiarum, vt ſcilicet cum fideli contrahantur. D. Thomas in 1. Cor. 7. hunc locum exponens iuxta D. Auguſtinum:* Si dormierit, ſomno mortis, &c. non dicit, primus, ſecundus, vel tertius, vel quartus, vel quouſque licet, nec nobis definiendum eſt, quod non definit Apoſtolus. Vnde nec vllas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numeroſitatis afferre. Si, inquam, dormierit, liberata eſt à lege viri, vnde permittitur ei nubere. Hinc patet, quòd reſurgenti non tenetur copulari, ſed cui vult nubat. Inuitæ enim nuptiæ ſolent habere malos prouentus. Ideò dicitur Gen. B 24. Vocemus puellam *Rebeccam*, & quæramus voluntatem eius. Nubat, inquit, tantùm in Domino, id eſt, viro ſuæ Religionis. Nam in diſpari cultu prohibitum eſt in lege matrimonium. Deut. 7. *Hactenus D. Thomas.* SVASVM, &c. *reliquum habes iam expoſitum V. Mandatum. num. 4.*

S. Aug.

2. *Nubere non licet niſi cum fideli, ſiue in Domino, iuxta vtramque legem.* *De Monog. cap. 7 à m.*

NVptura, [a] *in Domino*: habet nubere, id eſt, non ethnico, ſed fratri; quia & vetus lex adimit coniugium allophylorum. Cùm autem & in Leuitico cautum ſit. [b] *Quicumque ſumpſerit fratris vxorem, immunditia eſt; turpitudo, ſine liberis morientur*; ſine dubio dum ille prohibetur denuo nubere, & illa prohibetur, non habens nubere niſi fratri.

[a] 1. Cor. 7. 39. Exod. 34. 16.
[b] Leuit. 20. 21.

3. *Et 5. cont. Marc. cap. 7. circa med.*

CErtè præſcribens, [a] *Tantùm in Domino eſſe nubendum*, ne qui fidelis Ethnicum matrimonium contrahat, legem tuetur Creatoris, allophylorum nuptias vbique prohibentis.

[a] 1. Cor. 7. 39. Deut. 7. 3.

NVPTIÆ CVM INFIDELI PROHIBITÆ, 2. & 3. SCHOL.

LEX VETVS, *Exod. 34. 16.* Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne poſteaquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in Deos ſuos. *quid ſit fornicari explicat tranſlatio Chald.* Errabunt filiæ ſuæ poſt idola ſua, & errare facient filios tuos poſt idola ſua. *Aug. l. 1. de adulter. coniug. cap.* 18. Si, inquit, propter fornicationem carnis, permittitur homo à coniuge ſeparari: quantò magis in coniuge mentis fornicatio deteſtanda eſt, id eſt, infidelitas, de qua ſcriptum eſt Pſal. 72. quoniam ecce qui longè ſe faciunt à te peribunt, perdiſti omnem qui fornicatur abs te, &c? Sic recedere ab infidelibus vxoribus vel maritis fideles viri vel fœminæ non prohibentur à Domino, vt neque iubeantur. Nam ſi dimittere tales coniuges iuberentur, nullus eſſet locus conſilio monentis Apoſtoli, ne hoc fieret. Nullo modo enim quod Dominus iubet, ſeruus bonus fieri prohiberet. Namque hoc Dominus aliquando per Eſdram Prophetam fieri iuſſit, 1. *Eſdræ* 10. Et factum eſt, dimiſerunt Iſraëlitæ vxores alienigenas, quicumque tunc habere potuerunt, per quas fiebat, vt & ipſi ad alienos ſeducerentur Deos, non vt illæ per maritos vero acquirerētur Deo. Nondum enim tanta gratia Saluatoris illuxerat, & promiſſis temporalibus veteris Teſtamenti adhuc inhiabat illius populi multitudo. Et propterea cùm bona terrena, quæ pro magno expectabant à Domino, viderent etiam his abundare qui multos falſos colebant Deos, blanditiis vxorum primus eos reuerebantur offendere, deinde inducebantur & colere. Vnde iuſſerat Dominus per ſanctum Moyſem, *Deut.* 7. 3. Ne quis vxorem alienigenam duceret. Meritò ergo quas duxerant Domino prohibente, Domino iubente dimiſerunt. Cùm verò cœpiſſet gentibus Euangelium prædicari, iam cōiunctos gentiles gentilibus comperit coniuges. Ex quibus ſi non ambo crederent, ſed vnus, aut vna infidelis cum fideli A conſentiret habitare, nec prohiberi à Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideò ſcilicet non prohiberi, quia iuſtitia permittit à fornicante diſcedere, & infidelis hominis fornicatio eſt maior in corde: nec vera eius pudicitia cum coniuge dici poteſt, *id eſt, integra & perfecta, tam animæ quàm carnis, & ſecundùm Deum meritoria:* quia omne quod non eſt ex fide peccatum eſt: *non quòd fidem ſeruare coniugi peccatum ſit, ex officio & genere ſuo, ſed quòd multis imperfectionibus, vanitate, & amore proprio permixta ſint, vt alibi fuſius diximus, virtutes infidelium:* quamuis veram fidelis habeat pudicitiam etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideò nec iuberi debuerunt, fideles ab infidelibus ſe- B parari, quia non contra iuſſionem Domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. ALLOPHYLORVM, *alienigenarum.* CAVTVM SIT, *vetitum. Leuit.* 20. 21. Qui duxerit vxorem fratris ſui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris ſui reuelauit: abſque liberis erunt, 70. Quicumque acceperit vxorem fratris ſui: immunditia eſt, &c. ſine filiis morientur. *Quod intelligendum eſt, dum frater viuit adhuc, vel dum liberos reliquit mortuus: Nam alias ex lege Deut. 25. ſine liberis functo, ex ducta vidua eius, debebat ſemen ſuſcitare fratri.* NON HABENS, *non debens.*

3. *Huic ob breuitatem Scholio ſecundo iungo iſtud tertium.* ETHNICVM MATRIMONIVM, *cum gentili initum.* LEGEM TVETVR. *Paulus contra Marcionem pro-* C *bat bonam eſſe legem veterem, & ſe Apoſtolum eſſe Christi filij Dei Creatoris, qui vbique in lege veteri huiuſmodi connubia prohibet. Sicut loco præcitato ab Auguſtino Deut.* 7. 3. Neque ſociabis cum eis coniugia: 70. *neque contrahetis affinitatem cum eis.* filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat Diis alienis, iraſceturque furor Domini, & delebit te citò.

4. *Nubere non licet cum infideli ob coronas nuptorum ab idolis ſumptas.*

De coro. cap. 13. à princ.

Gen. 24. 3 a 1. Cor, 7. 39. CORonant & nuptiæ ſponſos. Ideo non nubamus ethnicis: ne nos ad idololatriam vſque deducant, à qua apud illos nuptiæ incipiunt. habes legem à Patriarchis quidem, habes Apoſtolum [a] *in Domino nubere*, iubentem.

NVPTIÆ CVM INFIDELI. 4. SCHOL.

CORONANT ET NVPTIÆ. *Alexander ab Alexandro lib. 2. genial. dier. cap. 5, ſponſus expectans nouam nuptam domi, magno apparatu ianuam coronare, & lauro exornare ſolebat. Nupta verò ad virum procedens, prius ex Verbena Veneri ſacra, aliiſque herbis & floribus à ſe collectis coronam contextam deferebat.* NVPTIÆ INCIPIVNT. *Auguſtinus libro 6. de Ciuit. cap. 9. non ſolùm ſtultam, ſed & obſcœnam gentilium nuptiarum ceremoniam multiplicem carpit.* Cùm mas & fœmina coniunguntur, adhibetur Deus Iugatinus. Sit hoc ferendum, ſed domum eſt ducenda quæ nubit, adhibetur Deus Domiducus, vt in domo ſit, adhibetur Deus Domitius; vt maneat cum viro, additur Dea Manturna. Quid vltrà quæritur? parcatur humanæ verecundiæ: peragat cætera concupiſcen- D tia carnis & ſanguinis, procurato ſecreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & paranymphi inde diſcedunt? & ad hoc impletur, non vt eorum præſentia cogitata maior ſit cura pudicitiæ, ſed vt fœminæ ſexu infirmæ nouitate pauidæ, illis cooperantibus ſine vlla difficultate virginitas auferatur. A PATRIARCHIS, *Abraham ſcilicet Geneſ. 24. prohibente, ne Elieſer accipiat vxorem filio ſuo de filiabus Chanaam. Quod & Geneſis 28. Iſaac Patriarcha inculcauit filio ſuo Iacob. Sic enim verſu* 1. Vocauit Iſaac Iacob & benedixit eum, præcepitque ei dicens. Noli accipere coniugem de genere Chanaan, ſed vade & proficiſcere in Meſopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde vxorem de filiabus Laban auunculi tui.

5. *Nupta infideli, prophanis eius cærimoniis læditur 2. ad vxo. cap. 6. per totum.*

MOratur Dei ancilla cum * Laribus alienis, & inter illos omnibus nominibus dæmonum, omnibus ſolemnibus regũ, incipiente anno, incipiẽte menſe, nidore thuris agitabitur; & procedit de ianua laureata & lucernata, vt de nouo conſiſtorio libidinũ publicarũ. diſcumbet cum marito in ſodalitiis, ſæpe in popinis: & miniſtrabit nonnunquam iniquis, ſolita quondam ſanctis miniſtrare. & non hinc præiudicium damnationis ſuæ agnoſcet, eos obſeruans, [a] *quos erat iudicatura?* Cuius manum deſiderabit? de cuius poculo participabit? Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat ſanè, audiat aliquid de ſcena, de taberna, de ganea. Quæ Dei mentio? quæ Chriſti inuocatio? vbi fomenta fidei de Scripturarum interiectione? vbi ſpiritus? vbi refrigerium? vbi diuina benedictio? Omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendæ ſaluti à Malo immiſſa.

* labor|bus

a 1. Cor. 6. 3.

NVPTIÆ CVM INFIDELI. 5. SCHOL.

S. Aug. CVM LARIBVS. *Gentilibus Diis domeſticis Auguſt. lib. 9. de Ciuit. cap. 11. Sic de Plotini Platonici opinionibus:* Dicit & animas hominum dæmones eſſe, *poſt mortem*, & ex hominibus fieri Lares, ſi meriti boni ſunt: Lemures ſeu Laruas, ſi mali. *Ex Ariſtocrate interprete Ariſtophanis, Diis Laribus primitias fructuum & vuarum ſacrificabant. Lemuria autem feſta Lemuribus ſacra, dum menſe Maio celebrabantur, templa omnia claudebantur, vnde hoc menſe nuptiæ omnes infauſtæ credebantur.* OMNIBVS NOMINIBVS DÆMONVM. *Alij legunt* honoribus, *id eſt, ſacris & feſtis dæmonum.*

S. Aug. *Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 7.* Cur Forculus, qui foribus præeſt, & Limentinus qui limini, Dij ſunt maſculi, atque inter hos Cardea fœmina eſt, quæ cardines ſeruat, &c. *Et cap. 9.* Adeſt Dea Virginenſis, &

S. Aug. Deus pater Subigus, & Dea mater Prema, & Dea Partunda, & Venus, & Priapus. Quid eſt hoc? ſi omninò laborantem in illo opere ab Diis adiuuari oportebat, non ſufficiebat aliquis vnus, aut aliqua vna? Nunquid Venus ſola parum eſſet, quæ ob hoc etiam dicitur nuncupata, quòd ſine eius vi fœmina virgo eſſe non deſinat? ſi vlla eſt frons in hominibus, quæ non eſt in numinibus, &c. *Et poſt multa ſic concludit de arte dæmonum, hanc religionem impuram diligen-*

S. Aug. *tium.* Quam ipſi Dij tanquam in eodem ſpeculo ſe intuentes diligunt, &c. Vnde etiam cultores ſuos terribilibus imperiis compulerunt, vt immunditiam Theologiæ fabuloſæ ſibi dicarent, in ſuis ſolemnitatibus ponerent, in rebus diuinis haberent: atq; ita & ſeipſos, immundiſſimos ſpiritus manifeſtiùs eſſe docuerunt. SOLEMNIBVS REGVM. *Natalibus, inaugurationis anniuerſariis, victoriis.* INCIPIENTE ANNO, *Calendis Ianuariis, & aliorum menſium.* AGITABITVR. *Odore enim thuris plerumque turbantur & læduntur fœminæ, vel offendetur ſcandalo Idololatriæ,* ET PROCEDIT, *Et de domo ſua priuata, laureis & lucernis præ foribus his diebus paratis, egreditur quaſi de templo, vbi publica Idololatriæ fornicatio frequentatur. Sic enim vſu Scripturæ Idololatria fornicatio vocitatur. Vel, quod lucernis & laureis etiam ianuæ proſtibulorũ ornarentur à meretricibus, ad pelliciendos iuuenes. Et Tertull. de ſpectac. cap. 7. dixit,* Priuatum conſiſtorium impudicitiæ. *Iſidorus autem vocat* Proſtibula, quod ante ſtabulum ſtant quæſtus diurni ac nocturni gratiâ, SODALITIIS, *Colliga diceret Cyprianus & ſodales. Quintilianus, conuiuantes, in cœtibus ſolemnium, Deorum vel Cæſarum.* MINISTRABIT, *frequenter parabit menſam infidelibus, quæ Chriſtianis antè ſolebat miniſtrare, ſicut Chriſto & Apoſtolis mulieres deuotæ.* EOS OBSERVANS, *Dæmones Deos Gentilium colens, & ipſos Gentiles,* IVDICATVRA, *iuxta Paulum:* Neſcitis quia Angelos iudicabimus, quantò magis ſæcularia? *per ſæculum autem ſæpiùs Tertullianus populum Gentilem intellexit.* DESIDERABIT? *Cùm prius illa de menſa Domini panem Euchariſticum de manu Sacerdotis, & calicem Domini de manu Diaconi receperit, quomodo poterit manum viri gentilis ſibi cibum porrigentem ex Idolothyto, & de poculo ſacrificij prophani, ore ſacrilego prægustatum ſumere, contra Paulum particeps menſæ Chriſti & dæmoniorum? Ita enim de corona militis cap. 3.* Sacramentum Euchariſtiæ non niſi de manu præſidentis ſumimus. *Alij legunt:* de cuius manu deſiderabit? DE SCENA: *Vbi turpia facta Deorum cantitantur pro Pſalmodia Eccleſiæ. Alij legunt,* Dei cœna de taberna, de gehenna. *id eſt, quæ Dominicæ cœnæ interfuit, & audiuit in Eccleſia cantica ſpiritalia (quibus Auguſtinus affectum ſe vehementer dixit in ſuaueſonantis Eccleſiæ vocibus) cantilenas ebrioſorum, & blaſphemias damnatorum, audire poterit?* INVOCATIO, *in introitu menſæ.* FOMENTA FIDEI. *Nil enim ſic fouet fidem quam lectio Scripturæ. Si enim fides ex auditu per verbum Dei producitur, eodem verbo fouetur & nutritur. Talis menſa Auguſtini quam ex Poſſidio, ſemper ſacrarum Scripturarum lectione condiebat.* SPIRITVS REFRIGERIVM. *In oratione. de qua Pſaltes,* Os meum aperui, & attraxi ſpiritum. BENEDICTIO. *Gratiarum actio poſt cœnam. Sunt & graues authores qui hic ad literam opponant ſolemnia & ſacrificia Gentilium, ſolemni cœtui & ſacrificio Chriſtianorum, vt hæc benedictio diuina, ſit Euchariſtiæ; quam de manu Sacerdotis, in templo prophano, fruſtrà deſiderabit, coacta illud frequentare à marito gentili, vbi pro Scriptura, oratione, hymnis, Pſalmis, omnia contraria audiat euertenda ſaluti propria, & à Malo id eſt Diabolo introducta.*

A B G

S. Aug. S. Aug.

6. *Nuptiæ cum infideli, carnem ſanctam maculant, & fidei, eiuſque actibus, Chriſtianæque conuerſationi repugnant; myſteria ſacra ludibrio Gentilis, & bona ac vitam exponunt periculo. 2. ad vxo. cap. 3. 4. & 5. per tota.*

HÆc cùm ita ſint, fideles Gentiliũ matrimonia ſubeuntes, ſtupri reos eſſe conſtat, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex literis Apoſtoli dicentis, [a] *Cùm eiuſmodi nec cibum quidem ſumendum.* Aut, nunquid tabulas nuptiales die illo apud tribunal Domini proferemus? & allegabimus quod vetuit ipſe? Non adulteriũ eſt quod prohibitum eſt? non ſtuprum eſt? Extranei hominis admiſſio minus templum Dei violat? minus membra Chriſti cum membris adulteræ commiſcet? Quod ſciam, non ſumus noſtri, ſed

a 1. Cor. 5. 11.

1. Cor. 3. 16. 17.

1.Cor,6. pretio empti: & quali pretio? ſanguine Dei. Lædentes igitur carnem iſtam, eum lædimus
15,19. de proximo. Quid ſibi voluit ille qui dixit, delictum quidem eſſe extraneo nubere, ſed minimum, cùm aliàs ſepoſitâ carnis iniuriâ ad Dominum pertinentis, omne delictum voluntarium in Domino grande ſit? Quantò enim poteſtas vitandi fuit, tantò contumaciæ crimine oneratur. Recenſeamus nunc cetera pericula aut vulnera, vt dixi, fidei ab Apoſtolo prouiſa, non carni tantùm, verùm etiam ipſi ſpiritui moleſtiſſima. Quis enim dubi-
b 1. Cor. tet obliterari quotidie fidem commercio infideli? [b] *Bonos corrumpunt mores confabulationes*
15.33, *malæ:* quantò magis & conuictus, & indiuiduus vſus? Quæuis mulier fidelis Deum obſeruet neceſſe eſt. Et quomodo, [c] *poteſt duobus dominis deſeruire*, Domino, & marito, adde Gen-
c Matth, tili? Gentilem enim obſeruando gentilia exhibebit, formam, extructionem, mundirias ſe-
6.24. culares, blanditias turpiores, ipſa etiam matrimonij ſecreta maculoſa: non vt penes ſanctos officia ſexus, cum honore ipſius neceſſitatis, tanquam ſub oculis Dei modeſtè & mo-
Cap. iv. deratè tranſigantur. Sed viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſeruum, procuratorem domini ſui, ad impedienda fidelium ſtudia & officia; vt ſi ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas: ſi ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: ſi procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio obueniat. Quis autem ſinat coniugem ſuam viſitandorum fratrum gratiâ, vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſuo adimi libenter feret? Quis denique ſolemnibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit? Quis ad conuiuium illud Dominicum, quod infamant, ſine ſua ſuſpicione dimittet? Quis in carcerem ad oſculanda vincula martyris reptare patietur? Iam verò alicui fratrum ad oſculum conuenire & aquam ſanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo inuadere; deſiderare, in mente habere? Si pereger frater adueniat, quod in aliena domo hoſpitium? Si cui largiendum erit, horreum, proma, præcluſa ſunt. Sed aliquis ſuſtinet noſtra, nec obſtrepit. Hoc eſt igi-
Cap. v. tur delictum, quòd Gentiles noſtra nouerunt, quod ſub conſcientia iniuſtorum ſumus, quod beneficium eorum eſt, ſi quid operamur. Non poteſt neſcire, qui ſuſtinet:
2. Cor. 6. aut ſi celatur quia non ſuſtinet, timetur. Cùm autem Scriptura vtrumque mandet; & ſi-
3.14. & ne alterius conſcientia, & ſine noſtra preſſura operari Domino: nihil intereſt in qua par-
ſeq. te delinquas; aut in conſcientiam mariti. ſi ſit patiens: aut in conflictationem tui, dum vitatur impatiens. [d] *Nolite*, inquit, *margaritas veſtras porcis iactare, ne conculcent eas, & con-*
d Matth. *uerſi vos quoque euertant.* Margaritæ veſtræ ſunt, etiam quotidianæ conuerſationis inſignia.
7. Quantò curaueris ea occultare, tantò ſuſpectiora feceris, & magis captanda Gentili curioſitati. Latebiſne tu, cùm lectulum, cum corpuſculum tuum ſignas; cùm aliquid immundum flantis explodis, cùm etiam per noctem exurgis oratum? & non magiæ aliquid videberis operari? non ſciet maritus quid ſecretò ante omnem cibum guſtes? & ſi ſciuerit panem, non illum credit eſſe qui dicitur? Et hæc, ignorans quiſque rationem, ſimpliciter ſuſtinebit? ſine gemitu? ſine ſuſpicione panis an veneni? Suſtinent quidam. ſed vt inculcent, vt inludant huiuſmodi feminis quarum arcana in periculum quod credunt, reſeruent, ſi fortè lædantur. Suſtinent, quarum dotes, ſubiectione nominis, mercedem ſilentij faciant. ſcilicet apud arbitrum ſpeculatorem litigaturi. Quod pleræqne non prouidentes, aut re excruciata; aut fide perdita recognoſcere conſuerunt.

NVPTIÆ CVM INFIDELI· 6. SCHOL.

STVPRI REOS. *Hic ſtuprum ſumit generaliter pro actu libidinoſo.. vel ſi propriè ſumat., quod fit cum virgine aut vidua; cum caro fidelis, & vidua ſit defuncto viro Chriſto pro ſe mortuo, & virgo, in quantum membrum eſt Eccleſia virginis, ſtuprum committit, qui cum infideli iungitur. Hinc Hieronym. lib.1. contra Iouinianũ.* Nunc pleræq; contemnentes, Apoſtoli iuſſionem iunguntur gentilibus, & templa Chriſti Idolis proſtituunt, nec intelligunt ſe corporis eius eſſe partem, cuius & coſtæ ſunt. COMMVNICATIONE, *Eccleſiæ communione.* APOSTOLI DICENTIS, 1. *Cor.* 5.11. Scripſi vobis non commiſceri: ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator,, aut auarus, aut Idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cùm eiuſmodi nec cibum ſumere. *Syr.* Ne panis quidem comedendus eſt. TABVLAS NVPTIALES. *Vide dicta V. Nuptiæ quomodo. numero* 4. DIE ILLO, *Iudicij.* QVOD PROHIBITVM EST? *Imò grauius ob ſtrictiorem cum Chriſto incarnato carnis noſtræ coniunctionem.* EXTRANEI, *viri gentilis.* NON SVMVS NOSTRI. 1. *Cor.* 6.15. Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. *Syr.* Non eſtis veſtri iuris? Empti enim eſtis pretio. Glorificate itaque Deum corpore veſtro, & ſpiritu veſtro, quæ quidem ſunt Dei. *Aug. ſer. 18. de ver. Apoſt. in p. vbi hunc locum Pauli tractat, ex profeſſo.* Corpora ergo noſtra membra Chriſti eſſe dixit, quoniam Chriſtus caput noſtrum eſt, eo quòd homo factus eſt propter nos, caput de quo dictum eſt, ipſe Saluator corporis noſtri, corpus autem eius Eccleſia eſt. Si ergo Dominus noſter Ieſus Chriſtus tantummodo animam humanam ſuſciperet, membra eius, non eſſent, niſi animæ noſtræ: quia verò & corpus S.Aug.

ſuſcepit, per quod etiam caput eſt nobis, qui ex anima & corpore conſtamus, profectò illius membra ſunt & corpora noſtra. Si ergo vnuſquiſque cupiens fornicari vileſcat ſibi, & in ſeipſo contemnat ſeipſum; ſaltem non in ſe contemnat Chriſtum. Non dicat, faciam; nihil ſum: omnis caro fœnum: ſed corpus tuum membrum eſt Chriſti. Quò ibas? redi. Quò te præcipitare cupiebas? parce in te Chriſto, agnoſce in te Chriſtum. Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? meretrix eſt enim quæ tibi in adulterium conſentit, &c. Inuicem in vobis contemnitis Chriſtum, nec agnoſcitis Dominum veſtrum, nec cogitatis pretium veſtrum. Qualis autem ille Dominus qui ſaluos ſuos fecit fratres ſuos? ſed parum erat fratres ſuos, niſi faceret membra ſua. Itane tanta dignitas viluit, quia tam benignè præſtita eſt, non honor ei retribuitur? ſi non præſtaretur, deſideraretur; quia præſtita eſt, contemnitur, &c. propter corpus Chriſti, corpora noſtra membra ſunt Chriſti; propter inhabitantem Spiritum Chriſti corpora noſtra ſunt templum Spiritus ſancti. Quid horum in te contemnis? Chriſtum cuius membrum es, an Spiritum ſanctum cuius templum es? &c. defers honorem cubiculo vxoris tuæ, & non defers templo Dei tui? non introducis impudicam vbi dormis cum coniuge tua; & tu ipſe is ad impudicam cum ſis templum Dei? puto quia melius eſt templum Dei, quam cubiculum vxoris tuæ. Quocumque enim ieris Ieſus videt te; qui fecit te, & perditum redemit te, & pro mortuo mortuus eſt pro te. Tu te non cognoſcis. ſed ille à te oculos non auertit, non ad adiuuandum, ſed ad puniendum.

S. Aug. *Sed expreſſius ad mentem Tertulliani, to. 4. lib. de Fide & operibus cap. 19. ex epiſtola Cypriani de Lapſis,* cùm, inquit, illud non taceat & ad eoſdem mores malos pertinere confirmet, jungere cum infidelibus vincula matrimonij, nihil aliud eſſe aſſerens, quàm proſtituere gentibus membra Chriſti; quæ noſtris temporibus jam non putantur eſſe peccata; quoniam reverà in nouo Teſtamento nihil inde præceptum eſt, & ideo aut licere creditum eſt, aut velut dubium derelictum eſt. DE PROXIMO, *ut caput noſtrum.* QVID VOLVIT ILLE. *Neſcio quis tempore Tertulliani fatebatur quidem peccatum eſſe, cum infideli nubere, ſed veniale & minimum.* IN DOMINO, *ſecundum Deum.* PROVISA, *quæ Apoſtolus prævidit, dum prohibuit nubere niſi in Domino.* BONOS CORRVMPVNT. *1. Cor. 15. 33.* Nolite ſeduci: corrumpunt mores bonos colloquia mala. *Syr.* Mores benignos colloquia praua. DEVM OBSERVET, *colat, Deo ſeruiat.* ADDE GENTILI. *Quod niſi adderet, fruſtra Chriſti ſententiam proferret. Aliàs enim tanquam Domino legitimo vxor à Deo ſubiecta eſt viro.* FORMAM, *corporis cultum politiorem.* MVNDITIAS SÆCVLARES. *Mundum muliebrem & apparatum gentilibus proprium.* SECRETA MACVLOSA *peccata carnis contra naturam, in præpoſtera Venere.* PENES SANCTOS, *apud Chriſtianos coniuges.* OFFICIA SEXVS, *debitum coniugale naturali & honeſto modo.* NECESSITATIS. *Cum reſpectu & reuerentia ad vitandam fornicationem, prolem generandam, juſtitiam coniugalem ſeruandam.* OFFICIA PENDAT, *debitam vel exactam in omnibus obedientiam præſtet.* PRO DISCIPLINA, *vſu Chriſtiano & ſecundùm doctrinam & morem fidelium.* DOMINI SVI, *diaboli, cui ſeruit idololatra.* SI STATIO, *diurna vigilia tempore ſolemnis ieiunij. Vigilia autem ſolùm de nocte fiebat, Statio de die, ieiunium aliquando & nocte & die.* CONDICAT *diei aſſignationem vxori vt ſecum veniat ad balneas, quarum deliciæ contrariæ ſunt auſteritati Stationum, & orationum.* SI PROCEDENDVM, *ſi proceſſiones ſolemnes fiant quæ ex Baronio to. 1. Annal. poſtea dictæ ſunt Litaniæ.* VISITANDORVM FRATRVM, *Chriſtianorum infirmorum.* NOCTVRNIS CONVOCATIONIBVS. *Ex eodem Baro. ſic dictæ quod in Eccleſiam conuocarentur oraturi.* ADIMI, *alij* eximi *id eſt exire è lecto viri.* ABNOCTANTEM, *nocte vigiliæ Paſchæ alibi quàm domi pernoctantem.* CONVIVIVM DOMINICVM, *id eſt Miſſam & Euchariſtiam ſumendam. Aug. ep. 86. ad Caſulanum:* hora Dominici. *Id eſt Dominici conuiuij. Et in Breuic. collat. 3.* Sicut ipſis geſtis Martyrum monſtrabatur, qui confitebantur in paſſionibus ſuis, ſe collectam, & Dominicum egiſſe. S. Aug. QVOD INFAMANT *vt alibi diximus Gentiles publicabant Chriſtianos veſci pane intincto in ſanguine infantis immolati.* SINE SVA SVSPICIONE, *talis infanticidij.* REPTARE, *tam per anguſtam portam carceris, quam ad jacentem ſub pondere cathenarum.* FRATRVM AD OSCVLVM, *Chriſtianorum ſcilicet. de quo Paulus 1. Cor. 16. & alibi. Ambr. in cap. 2. ad Cor.* Sunt quædam oſcula ſpiritalia, non carnalia, in quibus teſtimonium ſinceræ & puræ charitatis apparet, non autem affectus libidinoſi indicium eſt. DE CIBO, &c. *aliqui ad hoſpites vltrò compellendos & quaſi ſancta æmulatione rapiendos; alij de Euchariſtiæ auida fame ſub vtraque ſpecie vel actu ſumpta, vel communione ſpiritali.* SI PEREGRE, *id eſt peregrinus, alij legunt* peregre. ALIENA DOMO, *viri Gentilis.* PROMA, *promptuaria claudentur pauperibus Chriſtianis.* SED ALIQVIS, *Objicit mulierem Chriſtianam ſic fantem: ſunt aliqui mariti Gentiles patienter ferentes noſtros Chriſtianorum vſus.* HOC DELICTVM, *& hæc, inquit, Tertullianus non leuis culpa quod Arcana noſtra, ſciant Gentiles, & eis ſimus debitores quod per eos nobis Deo ſeruire liceat.* SCRIPTVRA VTRVMQVE. *2. Cor. 6. 3.* Nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrum. *& verſu. 14.* Nolite jugum ducere cum infidelibus. quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate; aut quæ ſocietas luci ad tenebras? &c. IN CONSCIENTIAM, *id eſt vt ſciat maritus ſecretum cuius incapax eſt.* PORCIS IACTARE. *Matth. 7. 6.* Nolite dare ſanctum canibus: neque mittatis *Syr. projeceritis* margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant vos. SIGNAS, *ſigno Crucis.* FLANTIS EXPLODIS, *alij* flatu expuis. *Vel dæmonem immundum ſpiritum, vel audiens verbum impurum aut blaſphemiam Author libr. de Eccl. dogmat. apud Aug. to. 3. cap. 31. meminit exſufflatorum dæmonum in baptiſmo:* non prius fontem vitæ adeant, quàm exorciſmis & exſufflationibus Clericorum, ſpiritus ab eis immundus abigatur.

ANTE OMNEM CIBVM. *Nota hic ſermonem eſſe de Sanctiſſima Euchariſtia quam à Sacerdote acceptam domum ferebant perſecutionis tempore, & ſecretò jejuni ſumebant. Vide Ambr. de obitu fratris Satyri. Baſil. in epiſt. ad Cæſaream Patritiam. Cypr. de Spectaculis, & de Lapſis, vbi ait:* cum quædam arcam ſuam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. *Quin & Tertull. lib. de Orat. cap. vlt.* Accepto corpore Domini & reſeruato, vtrumque ſaluum eſt, & participatio ſacrificij, & executio officij. *Id eſt Stationis. Et lib. de Monog. vbi exprobrat Sacerdotibus ſæpius ad nuptias admittentibus, quas ipſe jam peruerſus condemnabat iteratas:* ſic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas. *De quibus Prophetice Pſaltes, vt de filio, ſpeculo Patris chriſtallino, in quo ſibi complacet, vt in caſta generatione ſua cum claritate; Pſal. 147.* Mittit chryſtallum ſuam ſicut buccellas. *Et Aug. tract. 26. in Io. expreſſè:* nonne buccella Dominica venenum fuit Iudæ? non quia malum accepit, ſed quia bonum malè malus accepit. S. Aug. ANTE OMNEM CIBVM. *Nota cum iam à ieiunis acceptam eſſe Euchariſtiam. Auguſtinus de ſuo tempore ſic in ep. 118. ad Ianuarium cap. 6.* S. Aug. Faciat quiſque quod in ea Eccleſia in quam venit, inuenerit. Non enim quidquam eo-

rum contra fidem, aut contra mores hinc vel inde meliores, &c. Liquido apparet, quando primùm acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe jeiunos. Numquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quod à jeiunis ſemper accipitur? & hoc enim placuit Spiritui ſancto, vt in honorem tanti Sacramenti, in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dedit Dominus, propterea pranſi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent; aut ſicut faciebant, quos Apoſtolus arguit & emendat, menſis ſuis *communibus & laïcis* iſta *Auguſta myſteria* S. Aug. *cibumque ſacratum* miſcere. Namque Saluator, quò vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Nam ſi hoc ille monuiſſet, vt poſt cibos alios ſemper acciperetur, credo quod eum morem nemo variaſſet. Cùm verò ait Apoſtolus, de hoc Sacramento loquens. 1. *Cor.* 11. 20. propter quod fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate: ſi quis eſurit, domi manducet, vt non ad judicium conueniatis: ſtatim ſubtexit, cætera autem cum venero, ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, vt in epiſtola totum illum agendi ordinem inſinuaret, quem vniuerſa per orbem ſeruat Eccleſia ab ipſo ordinatum eſſe, quod nulla morum diuerſitate variatur. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectauit, vt vno certo die per annum, quo ipſam Cœnam Dominus dedit, tanquam ad inſigniorem commemorationem, poſt cibos offerri & accipi liceat corpus & ſanguinem Domini. Honeſtius autem arbitror ea hora fieri, vt qui etiam jeiunauerit, poſt refectionem quæ horâ nonâ fit, ad oblationem poſſit occurrere, &c. QVI DICITVR? *apud Gentiles*

A *ſcilicet, intinctus in ſanguine pueri immolati nefando ſacrificio. Alij legunt ſine interrogatione, vt ſit ſenſus, maritum non credere vxori dicenti hunc cibum eſſe corpus Chriſti.* SINE GEMITV, &c. *Suſpirans & ſibi metuens quaſi à maga & ſortilega, quales ethnici omnes Chriſtianos æſtimabant.* SVSTINENT QVIDAM, *alij* quidem. *Aliqui mariti ferunt & patiuntur vxores rem Chriſtianam peragere, ſed vt conculcent & identidem illudant.* QVARVM ARCANA, &c. *id eſt ſi mariti his actionibus lædantur, omne quod credunt fideles fœminæ myſterium reſeruant viri infideles in occaſionem rixæ vlciſcendæ vt deferant vxores ad Præfectum.* SVBIECTIONE NOMINIS *Chriſtiani ſcilicet, quod vt crimen, tormento ſubiicerent, vel dotes vxorum inuaderent, in mercedem ſilentij, contrahebant enim cum vxoribus diuitibus, vt facultates* B *earum dilapidarent, minitantes ſe ipſas delaturos ad iudicem niſi quidquid exigebant, citò darent; & debiliores pro mercede ſilentij bona ſua ſtatim tradebant viris, ne contra ſe teſtimonium ferrent.* APVD ARBITRVM SPECVLATOREM. *Apud iudicem auidè ſpeculantem & præſtolantem occaſionem direptionis & prædationis Chriſtianæ. Alij legunt,* ſpiculatorem. 1. *Petri.* 4. 15. Nemo veſtrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorũ appetitor, *pro quo Tertull. Scorp.* 12. alieni ſpeculator. *Spiculatores propriè dicti milites à ſpiculis; quorum munus erat de rebus hoſtium ad ſuos referre quid percepiſſent. Alij ſumunt pro militibus præter gladium, lanceas ferentibus. Ita Suet. in Clodio, & Galba. Speculatores igitur, & non ſpiculatores, legendum eſt, in l. diues. ff. de bon. Damn. ſicut & in libris* C *Flor. ſcribitur & l. 7. C. de Cohor. prin. Cor. & à Cornel. Tacito lib. 17. Sumuntur, & ex eo ordine militum, qui in capitis reos lege agant, vt patet ex dicta lege Diuus, &c. Vide Cujacium 6. obſeruat. 33. & Gothfr. ad legem Diuus 6. ff. de bonis Damnatorum.* RE EXCRVCIATA. *Id eſt facultatibus dilapidatis, vel vi tormentorum extorta veritate myſterij;* RECOGNOSCERE. *Serius agnoſcunt. Alij legunt,* recenſuerunt, *id eſt judicarunt, ſtultum eſſe, nuptias cum infideli contrahere.*

7. Nuptiæ cum infideli à diabolo ſuadentur: & quò Gentiles pejores ſunt, eò nuptarum fidelium amantiores, ad earum ſubuerſionem, Chriſtianæque libertatis ruinam. vt & mulieres ambitioſæ, viros Gentiles quærebant. 2. *ad vxo. cap.* 7. *à m. &* 8. *per totum.*

CEterùm aliud eſt, vltro & ſpontè in prohibita deſcendere. Quæ Domino non placent, vtique Dominum offendunt, vtique à Malo inferuntur. Hoc ſigni erit quod ſolis pejoribus placet nomen Chriſtianum. ideo inueniuntur qui tales non exhorreant, vt exterminent, vt abripiant, vt à fide excludant. Habes cauſam, qua non dubites, nullum huiuſmodi matrimonium proſperè decurri, dum à Malo conciliatur, à Domino verò dam-
CAP. VIII natur. A hoc quæramus an jure, quaſi reuerà diſpectores diuinarum ſententiarum. Nonne etiam penes Nationes ſeueriſſimi quique Domini & diſciplinæ tenaciſſimi ſeruis ſuis foras nubere interdicunt? ſcilicet ne in laſciuiam excedant, officia deſerant, dominica extraneis promant. Nonne inſuper cenſuerunt ſeruituti vindicandas, quæ cum alienis ſeruis poſt dominorum denunciationem in conſuetudine perſeuerauerunt? Seueriores habebuntur terrenæ diſciplinæ cœleſtibus præſcriptis? vt Gentiles quidem extraneis junctæ, libertatem ſuam amittant: noſtræ verò diaboli ſeruos ſibi conjungant & in ſtatu ſuo perſe-
2. Cor. 6. uerent. Scilicet negabunt ſibi à Domino per Apoſtolum eiuſdem denunciatum. Quam
14. & ſeq. huius amentiæ cauſam detineam, niſi fidei imbecillitatem pronam ſemper in concupiſcentiam ſecularium gaudiorum? quod quidem plurimum in lautioribus deprehenſum eſt. Nam quantò diues aliqua eſt matronæ nomine inflata, tantò capaciorem domum oneribus
Matth. 19 ſuis requirit, vt campum in quo ambitio decurrat. Sordent talibus Eccleſiæ. Difficile in
23. domo Dei diues, ac, ſi quis eſt, difficile cœlebs. Quid ergo faciant? Vnde niſi à diabolo
Luc. 18. maritum petant idoneum exhibendæ ſellæ, & mulabus, & cinerariis peregrinæ proceri-
24. tatis? Chriſtianus iſta etiam diues fortaſſe non præſtet. Quæſo te, Gentilium exempla proponas tibi. Pleræque & genere nobiles, & re beatæ, paſſim ignobilibus & mediocribus ibi conjunguntur, ad luxuriam inuentis, aut ad licentiam ſectis. Nonnullæ ſe libertis & ſeruis ſuis conferunt omnium hominum exiſtimatione deſpecta, dummodo habeant, à quibus nullum impedimentum ſuæ libertatis timeant. Chriſtianam fidelem fideli re minori

nubere piget, locupleratiorem futuram in viro paupere? Nam ſi [a] *pauperum ſunt regna cœlorum*, quia diuitum non ſunt, plus diues in paupere inueniet, maiore dote. Sit illa ex æquo in terris, quæ in cœlis forſitan non erit. Dubitandum, & inquirendum, & identidem deliberandum eſt, an idoneus ſit inuectis dotalibus cui Deus cenſum ſuum credidit? a Math. 5. 3.

NVPTIÆ CVM INFIDELI. 7. SCHOL.

CÆTERVM ALIVD EST, *prius agebat de his qui junčti matrimonio ante ſuſceptum baptiſma, ſic permanebant conſulente Paulo. Vnde jam dicit longè diſparem eſſe cauſam mulieris, quæ vltro contra Pauli prohibitionem infideli nubebat, cum innupta eſſet & libera.* NON PLACENT, *prohibita ſunt ab Apoſtolo huiuſmodi matrimonia.* A MALO *diabolo ſuggeruntur. Alij referunt ad mulieres ſe vltro multis malis & periculis illaqueantes, & ſic legunt* quæ Domino non placent, vtique Dominum offendunt, vtique malo ſe inferunt. HOC SIGNI, &c. *Hoc ſignum erit, quo agnoſcant, & Deum offendi, & à diabolo ſuaderi, & multis malis ſe exponere, quod ſolis depranatioribus Gentilibus, præ cæteris fœminis, placeant mulieres Chriſtianæ, vt eas peruertant à fide ad idololatriam. Alij legunt* hoc ſigni erit vt ſolis, *ſignum ſenſibile erit ſolis eximiis & diuitibus Chriſtianis, vt ſibi caueant* quod ſolis petitoribus *procis & quærentibus ad nuptias* placet nomen Chriſtianum. *Quaſi diceret; cum omnes de more gentiles oderint nomen Chriſtianum, ſoli proci & petitores vxorum præligunt fœminis Gentilibus, Chriſtianas; ſed quo fine? vt diuites expolient, & idololatriæ zelo exturbent à fide. Et hæc ratio Pauli jubentis,* nubere tantum in Dominó. *Et 2. Cor. 6. 14.* Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? *Cum ergo coniugium, ſit duorum jugum, hic Paulus coniugia cum infidelibus prohibet. Sic Pſal.* 105. Commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum. *Hinc Hiero. vocat matrimonia iſta imparia. & lib. 1. cont. Iouin. Chryſoſt. Ambr. Theoph. hunc locum Pauli intelligunt de Matrimonio cauendo cum infidelibus. Et clarè patet eſſe ſenſum literalem. Cum enim videret Chriſtianos diuites arctari, quod paria in bonis & nobilitate coniugia cum fidelibus ſæpe non inuenirent; ſic ait,* dilatamini & vos. Nolite jugum ducere, &c. *Id eſt ducite Chriſtianas, dilatate & effundite bona veſtra in pauperes Chriſtianas; & vos mulieres diuites, viros Chriſtianos probos ducite; quid vobis cum infidelibus maritis, qui vos auertent à fide? vos filiæ lucis, illi filij tenebrarum. Aug. in Pſal.* 87. Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua, & juſtitia tua in terra oblita? quod eſt in tenebris, hoc eſt in terra oblita. Infideles enim ſignificantur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apoſtolus Epheſ. 5. fuiſtis enim aliquando tenebræ. Sic & terra oblita. Homo eſt qui oblitus eſt Deum. Poteſt namque anima infidelis vſque ad tantas tenebras peruenire, vt dicat ſtultus in corde ſuo, non eſt Deus. *Hinc Eccleſia omninò vetuit, ob periculum peruerſionis, & irritauit matrimonium Chriſtiani cum pagana. Et ob idem periculum prohibuit cum hæretica, cum qua contrahere, peccatum eſt mortale. In Gallia tamē, Germania, Polonia, vbi permixti ſunt Catholici cū hæreticis, licita ſunt paſſim huiuſmodi matrimonia, dummodo vxor abſque periculo peruerſionis ſit, & liberè à viro permittatur munia Chriſtiana exercere, & prolem educare in fide Romana.* AD HOC. *Præterea. Quaſi diceret, jam, præter jus diuinum apud Paulum id prohibens, videamus an jure etiam humano id non ſit vetitum. Demus hoc nobis, quaſi liceat nobis diſpicere, & inquirere an jus humanum quadret vel repugnet hac in cauſa ſententiæ Pauli & iuri diuino. Et quis dubitet iuri gentium ſaltem æquari debere?* PENES NATIONES *apud Gentiles.* EXCEDANT *debiliores fiant ex laſciuia, in labore &* A *penſis diurnis.* DOMINICA, *ſecreta Domini, res & negotia domeſtica detegant.* VINDICANDAS, *fœminas liberas in ſeruitutem redigendas, quæ poſt trinam denunciationem, in thori commercio vel nimia ſaltem familiaritate cum extraneo ſeruo perſeuera ſſent. Videndus Tacitus lib. 12. Annal.* Refertur ad Patres de pœna fœminarum quæ ſeruis coniunguntur, ſtatuiturque, vt ignaro Domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui cōſenſerit. *Alludit ad Senatuſconſultum Claudianum, quod ſublatum fuit à Iuſtin. Imper. C. lib. 7. tit. de Senatuſc. Claud. toll. cap. 24. & inſtit. de ſucceſſ. libert. ſublat. § fin. vbi præter dominorum denunciationem exigit iudicum ſententiam. Vlp. tamen ſolam denunciationem notat.* NOSTRÆ *Chriſtianæ.* TERRENÆ DISCIPLINÆ. *Leges humanæ* B *gentilium arctius diuinis, obligabunt?* DIABOLI SERVOS, *viros Gentiles.* IN STATV, *non eiicientur de Eccleſia cenſuris Eccleſiaſticis, communione non priuabuntur?* PER APOSTOLVM DENVNCIATVM. *Toties inculcatum locis præcitatis.* DETINEAM *Teneam; vel, ream, ad tantum reatum impellentem, tribunali ſiſtam?* SÆCVLARIVM, *Gentilium.* LAVTIORIBVS, *ditioribus & ſplendidioribus fœminis.* ECCLESIÆ, *parœcia vel Diœceſes. Vt Ioannes in Apoc.* Ioannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia. SORDENT, *iniuriam faciunt corpori cuius ſunt membra: Eccleſiam maculant ambitioſæ & pompaticæ mulieres.* DIFFICILE. *Sic Chriſtus:* quàm difficile diues intrabit in regnum cœlorum; *quod eſt Eccleſia, cuius & Chriſtus anguſta porta. Et ſi intras, vix perſeueras. Et ſi diues eſt, cuiuſcumque ſexus, vix cœlibatum &* C *caſtitatem ſeruat, ob diuitias, deliciarum & luxus materiam præſtantes.* MARITVM. *Gentilem.* IDONEVM. *Alij legunt,* bonum, vel duenum. *Quæ vox olim ſignificabat bonum.* ONERIBVS SVIS. *Graue onus mundi muliebris, cum & Tertul. 1. de Cultu fœm. c. 9. poſt annulos & gemmas ſic concludat.* Hæ ſunt vires ambitionis, tantarum vſurarum ſubſtantiam vno & muliebri corpuſculo bajulare. SELLÆ, *geſtatoriæ* MVLABVS *ad lecticas.* CINERARIIS, *arte calamiſtrandi ferro in cinere calefacto, & pulueris odorati crinibus aſpergendi peritioribus. Quos alij ciniflones dicunt à flandis cineribus calidis.* PEREGRINÆ PROCERITATIS, *vel refert ad mulas, vt alibi dixit,* & Gallicos mulos, *vel ad ſuggeſtum & ſtruem capitis enormiorem, vel ad ipſos cinerarios proceriores, ad pompam famulorum proſequendam.* D CHRISTIANVS, *maritus licet diues hanc pompam fortè vxori non daret, vtpote modeſtiæ Chriſtianæ repugnantem.*

QVÆSO TE. *Alloquitur fœminam Chriſtianam, quam inuitat exemplo mulierum Gentilium, virum pauperem Chriſtianum ducere, ſi diues eſt, ſed meliori fine.* RE BEATÆ. *Diuitiis abundantes. Sic juxta Pſaltem:* beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. *Aug. in hunc locum:* Ergo non eſt iſta fœlicitas? habere filios incolumes, filias ornatas, plena cellaria, abundantiam pecorum, nullam ruinam, non dico parietis, ſed nec ſepis; nullum tumultum & clamorem in plateis, ſed quietem, pacem, abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus? ergo non eſt iſta fœlicitas? aut debent eam juſti defugere? &c. non erat domus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pecoribus? &c. Quid dicimus? non eſt iſta fœlicitas? ſit licet, ſed ſiniſtra. Quid eſt ſiniſtra? temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illā jam diffugias, ſed neque dexteram putes, &c. Quid dicis

S. Aug.

S. Aug.

ſponſa de ſponſo? ſiniſtra eius ſub capite meo, & dextera eius amplectetur me, &c. Non me deſeret in temporalibus neceſſariis, &c. ſed tamen ipſa ſiniſtra ſub capite erit. Non capiti præponetur, ſed ſub capite erit, vt dextra eius complectatur me pollicens vitam æternam, &c. Impleturque quod ad Timotheum ſcriptum eſt, promiſſionem habens vitæ præſentis & futuræ, &c. *De futuro diſponunt diuites pauperes, quorum eſt regnum cœlorum, verè ipſi Beati, vt Pſaltes concludit: Beatus populus cuius Dominus Deus*
S. Aug. *eius: Et Aug.* Cenſus & hæreditas, dignatur eſſe ipſa diuinitas. PASSIM IGNOBILIBVS IBI, &c. *Id eſt apud Gentiles, plerumque, &c. alij legunt:* peſſimis de ignobilibus & mediocribus ſimul coniunguntur, aut ad luxuriam iuuentis, aut ad licentiam expertis. *Scilicet in re Venerea ante matrimonij vinculum; quod liberius cum eis quidquid voluerint libidinis exerceant.* SECTIS, *factis Eunuchis ſua authoritate, vt liceat propter nobilitatem & diuitias quidquid voluerint in pauperes viros etiam ſubneruandos, vt aliis ſe adulterè jungant.* LIBERTIS *à ſeruitute ſua manumiſſis: vel etiam adhuc ſeruis.* RE MINORI. *Sola bonorum temporalium abun-*

A *dantia pauperiori, cum in cæteris ſit æqualis vel melior.* PLVS DIVES. *Mulier.* IN PAVPERE, *viro Chriſtiano.* MAIORE DOTE. *Bonorum ſcilicet æternorum eam ditabit, qua excedit vxorem diuitem.* EX ÆQVO. *Æqualis ſaltem fias in hac vita pauperi viro per coniugium.* IN CŒLIS. *Vbi majus erit meritum pauperis viri. Dictum eſt enim à Chriſto pauperes de regno cœli & manſionibus eius quaſi de ſuis rebus diſponere.* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. *Luc. 16. 9. & Matth. 5. 3.* Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. IDONEVS INVECTIS DOTALIBVS. *An reſpondeat vir pauper vxori diuiti, an dignus ſit ea qui non poſſit ſicut ipſa in onera matrimonij*
B *portanda conferre æqualem dotem. Alij legunt:* inueſtis dotalibus, *id eſt nudus & pauper, qui non poſſit dare dotem vxori. In jure, dotalis fundus, dotale prædium, dotalia bona, res dotales, ſerui & ancillæ dotales dicuntur, ſiue cùm mulieris nomine quis viro dederit, ſiue cùm à viro ſibi debitum ipſa mulier doti promiſerit l. 14. §. ſi fundum. ff. de fund. l. cùm vir & vxor. §. penult. ff. de iur. dot. l. ſciendum. §. ſi fundus. ff. de iur. dot. & ibid. l. dotale. §. dotale. & l. 1. §. 9. C. de rei vxor. actio.*

1. Nuptias cum infideli contractas non ſoluit Paulus, ſed prohibet contrahi. 2. ad vxo. cap. 2. per totum.

CVm quædam iſtis diebus nuptias ſuas de Eccleſia tolleret, ac Gentili conjungeretur, idque ab aliis retro factum recordarer, miratus aut ipſarum petulantiam, aut conſiliariorum præuaricationem, quod nulla ſcriptura eius facti licentiam profert, Nunquid, inquam, de illo capitulo ſibi blandiuntur, primæ ad Corinthios, vbi ſcriptum eſt: [a] *Si quis*
a 1. Cor. 7. 12. *fratrum infidelem habet vxorem, & illa matrimonio conſentit, ne dimittat eam. Similiter mulier fidelis, infideli nupta, ſi conſentaneum maritum experitur, ne dimiſerit eum. Sanctificatur enim infidelis vir à fideli vxore, & infidelis vxor à fideli marito. ceterùm immundi eſſent filij veſtri.* Hanc monitionem fors de fidelibus junctis ſimpliciter intelligendo, putent etiam infidelibus nubere licere. Qui ita interpretatur, abſit vt ſciens ſe circumſcribat. Ceterùm manifeſtum eſt ſcripturam iſtam eos fideles deſignare, qui in matrimonio Gentili inuenti à Dei gratia
Ibid. fuerint, ſecundum verba ipſa: *Si quis,* inquit, *fidelis vxorem habet infidelem.* Non dicit, *Vxorem ducit infidelem;* oſtendit jam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei conuerſum perſeuerare cum vxore debere. ſcilicet propterea, ne qui fidem conſecutus, putaret ſibi diuertendum eſſe ab aliena jam & extranea quodammodo femina. Adeò &
b Ibid. 15 rationem ſubjicit, [b] *In pace nos vocari ad Dominum Deum, & poſſe infidelem à fideli per vſum matrimonij lucrifieri.* Ipsâ etiam clauſulâ hoc ita intelligendum eſſe confirmat. [c] *Vt quiſque,*
c 1. Cor. 7. 20. ait, *vocatur à Domino, ita perſeueret.* vocantur autem Gentiles, opinor, non fideles. Quod ſi de fideli ante matrimonium pronunciaſſet abſolutè, permiſerat ſanctis vulgò nubere. Si verò permiſerat, nunquam tam diuerſam, atque contrariam permiſſui ſuo pronunciatio-
d Ibid. 39 nem ſubdidiſſet, dicens: [d] *Mulier defuncto viro libera eſt, cui vult nubat, tantùm in Domino.* Hic certè nihil retractandum eſt: nam de quo retractari potuiſſet, Spiritus cecinit: Ne quod ait, *Cui velit nubat,* malè vteremur, adjecit, *Tantùm in Domino,* id eſt, in nomine Domini, quod eſt indubitatè, Chriſtiano. Ille igitur Spiritus ſanctus, qui viduas & innuptas integritati perſeuerare mauult, qui nos ad exemplum ſui hortatur, nullam aliam formam repetundarum nuptiarum, niſi in Domino, præſcribit. huic ſoli conditioni conti-
Ibid. nentiæ detrimenta concedit: *Tantùm,* inquit, *in Domino.* Adjecit pondus legi ſuæ, *Tantùm.* Quo ſono & modo enunciaueris dictum iſtud, oneroſum eſt: & jubet & ſuadet, & præcipit & hortatur, & rogat & comminatur. diſtricta, expedita ſententia eſt, & ipſa ſui breuitate facunda. Sic ſolet diuina vox: vt ſtatim intelligas, ſtatim obſerues. Quis enim non intelligere poſſit multa pericula & vulnera fidei, in huiuſmodi nuptiis quas prohibet, Apoſtolum prouidiſſe: & primò quidem carnis ſanctæ in carne Gentili inquinamentum præcauiſſe? Hoc loco dicit aliquis, Quid ergo refert inter eum qui in matrimonio Gentilis à Domino allegitur, & olim; id eſt, ante nuptias, fidelem, vt non proinde carni ſuæ caueant? cùm alter à nuptiis infidelis arceatur, alter in eis perſeuerare iubeatur? Cur ſi à Gentili inquinamur, non ille diiungitur, quemadmodum iſte non obligatur? Reſpondebo ſi Spiritus dederit, ante omnia allegans Dominum magis ratum habere matrimonium non contrahi, quàm omnino diſiungi: denique diuortium prohibet, niſi ſtupri causâ, continentiam verò commendat. Habeat igitur ille perſeuerãdi neceſſitatem, hic porro etiam non nubendi poteſtatem. Tunc ſi ſecundum Scripturam qui in matrimonio Gentili à fide deprehenduntur, propterea non inquinantur, quia cum ipſis alij quoque ſanctificantur, ſine dubio

dubio iſti, qui ante nuptias ſanctificati ſunt, ſi extraneæ carni commiſceantur, ſanctificare eam non poſſunt, in qua non ſunt depreheſi. Dei autem gratia illud ſanctificat, quod inuenit. Ita quod ſanctificari non potuit, immundum eſt: quod immundum eſt, cum ſancto non habet partem, niſi vt de ſuo inquinet & occidat.

NVPTIÆ CVM INFIDELI NON SOLVENDÆ. I. SCHOL.

A CVM QVÆDAM. *Mulier Chriſtiana.* DE ECCLESIA TOLLERET. *Non nuberet in Domino, ſed iugum duceret cum infideli, tollens proinde membrum vnum corporis Chriſti quod eſt Eccleſia, vt faceret membrum fornicantis cum idolis.* PROFERT, *alij* proferrent: *Scripturâ teſtante, nullibi id licitum.* SIBI BLANDIVNTVR, *ſibi licere perſuadent ex loco Pauli malè intellecto 1. Corinth. 7. 12 vbi cùm Paulus de vtroque coniuge fideli iuxta præceptum Chriſti non dimittendo; ſic de aliis cum infidelibus nuptis:* Cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater *Chriſtianus* vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſi qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. B FORS, *fortè. Referendum ad* putent etiam, &c. *id eſt, fortè aliqui putent Paulum dediſſe licentiam fidelibus, vt poſſent ſine peccato, nubere infidelibus, cùm ſimpliciter Paulus & abſolutè hic loquatur de fidelibus factis, altero ſcilicet coniugum ad fidem conuerſo. cum iam priùs ambo infideles iuncti eſſent matrimonio; quod paulò poſt explicat Tertullianus, dicens id intelligendum tantùm de his,* qui inuenti à Dei gratia, *fide ſcilicet & baptiſmo*, fuerint. QVI FIDEM. *Ne qua ad fidem conuerſus.* AB ALIENA. *Tanquam ab aliena & fornicaria propter idololatriam, quam mœchiam frequenter vocat Scriptura. Auguſtinus locum Pauli ſic explicat libro primo de ſermone Domini in* C *Monte cap. 27.* S. Aug. Conſiderandum eſt itaque quatenus fornicationem intelligere debeamus, & conſulendus, vt cœperamus, Apoſtolus, *dixerat præcedente capitulo de Chriſto permittente dimitti vxorem ex cauſa fornicationis, & tractauerat etiam de fornicatione idololatriæ, & omni tranſgreſſione legis propter illicitam concupiſcentiam*, ſequitur enim & dicit; cæteris autem ego dico, non Dominus. Hic primò videndum eſt, quibus cæteris. Dicebat enim ſuperiùs ex Domini perſona, iis qui ſunt in cõiugio; nunc verò ex ſua perſona, cæteris dicit: Ergo fortaſſe iis qui non ſunt in coniugio. Sed hoc non ſequitur. Ita enim ſubiungit, ſi quis frater habet vxorem infidelem, &c. Ergo etiam nunc iis dicit qui ſunt in coniugio: Quid ſibi ergo vult quod ait, cæteris: niſi quia ſuperiùs eis loquebatur, qui ſic copulati erant, vt pariter in fide Chriſti eſſent: cæteris verò nunc D dicit, id eſt, eis qui ſic copulati ſunt, vt non ambo fideles ſint? ſed quid eis dicit? ſi quis frater, &c. Si ergo non præcipit ex Domini perſona, ſed ex ſua perſona monet, ita eſt hoc bonum, vt ſi quis aliter fecerit, non ſit præcepti tranſgreſſio: ſicut de virginibus paulo poſt dicit, præceptum Domini ſe non habere, conſilium autem dare: atque ita laudat virginitatem, vt arripiat eam qui voluerit, non tamen vt ſi non fecerit, contra præceptum feciſſe iudicetur. Aliud enim eſt quod iubetur, aliud quod monetur, aliud quod ignoſcitur. Iubetur mulier a viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro reconciliari: aliter ergo non licet facere: monetur autem vir fidelis, ſi habet vxorem infidelem conſentientem ſecum habitare, non eam dimittere. Licet ergo & dimittere, quia non eſt præceptum Domini ne dimittat, ſed conſilium Apoſtoli: ſicut monetur

A virgo non nubere, ſed ſi nupſerit, conſilium quidem non tenebit, ſed contra præceptũ non faciet. Ignoſcitur, cùm dicitur, *vbi dicit reuertendum in idipſum, id eſt copulam propter incontinentiam*, hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Quapropter ſi licet vt dimittatur coniux infidelis, quamuis melius ſit non dimittere, & tamen non licet ſecundum præceptũ Domini vt dimittatur coniux, niſi cauſâ fornicationis, fornicatio eſt etiã ipſa infidelitas. quid enim tu dicis, Apoſtole? certè vt vir fidelis conſentientem ſecum habitare mulierẽ infidelem, non dimittat. Ita, inquit, cur ergo hoc & Dominus præcipiat, ne dimittat vir vxorem niſi cauſâ fornicationis, quare hîc dicis, Ego dico, non Dominus? quia ſcilicet idololatria B quam ſequuntur infideles, & quælibet noxia ſuperſtitio, fornicatio eſt. Dominus autem permiſit cauſâ fornicationis vxorem dimitti: ſed quia permiſit, non iuſſit, dedit locum Apoſtolo monẽdi, vt qui voluerit, non dimittat vxorem infidelem, quo ſic fortaſſe poſſit fieri fidelis. Sanctificatus eſt enim, inquit, &c. credo iam prouenerat, vt nonnullæ fœminæ per viros fideles, & viri per vxores fideles in fidem venirent. & quamuis non dicens nomina, exemplis tamen exhortatus eſt ad confirmandum conſilium ſuum. Deinde ſequitur, alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt: iam enim erant paruuli Chriſtiani, qui ſiue authore vno ex parentibus, ſiue vtroque conſentiente ſanctificati erant *per baptiſmum*, quod non fieret, ſi vno credente diſſociaretur coniugium, & non toleraretur infidelitas coniugis vſque ad op- C portunitatem credendi. *Idem Aug. hanc ſanctificationem tam coniugatorum, quàm filiorum nullo modo vult intelligi ad faciendos Chriſtianos ſufficere, niſi baptiſmum ſuſcipiant.*

Et lib. 2, de peccat. merit. c. 26. ſanctificatos intelligit & infantes & ipſos Catechumenos, ſicut Apoſtolus dixit ſanctificari cibos per verbum Dei & orationem. S. Aug. *Anſelmus ait, ſanctificari virum per preces, verba & exempla. Sicut etiam habet Theophylact. & Chryſoſt. De filiis autem ſanctis id intelligit Paulus, quod cenſentur ex honeſto & legitimo matrimonio concepti & nati. Sic Ambr. Anſel. D. Thom. hoc loco dupliciter intelligit, primò de filiis naſcituris, ſecundò de iam natis. quaſi diceret Paulus: ſi diſceditis, & vos aliis copulatis, filij veſtri qui de hac copula naſcerentur, immundi eſſent, id eſt ſpurij, quia non de legitimo matrimonio cenſerentur: nunc autem ſi permanetis, ſancti ſunt; id eſt mundi, quia de legitimo nati. Vel, ſi diſceditis, filij veſtri iam* D *nati, immundi eſſent, id eſt in infidelitate remanerent, ſequentes ſcilicet maiorem partem quæ tunc erat infidelium. Nunc autem ſi permanetis, ſancti ſunt, id eſt Chriſtiani ſiunt. De ſanctificatione viri infidelis per vxorem fidelem, hunc locum ibidem Doctor Angelicus de Valeriano per Ceciliam conuerſo fusè explicat, & viam aperit concioni in eius feſto facienda. Sic Natalia Adrianum non ſolùm ad fidem, ſed & ad martyrium adduxit. Monica Patricium, Theodora Siſinnium, Clotildis Cledoueum conuertit.* IN PACE NOS, &c. *1. Cor. 7. 15.* Quòd ſi infidelis diſcedit, *deſerens vxorem factam fidelem*, diſcedat. Non enim ſeruituti, *obligationi huius matrimonij obſtrictus eſt ſub peccato, factus Chriſtianus, ſi aliter velit repudium*, aut ſoror in huiuſmodi. In pace autem vocauit nos Deus, &c. vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat, &c. *Et rurſum verſ. 20.* Vnuſquiſque in quo vocatus eſt, fratres, in hoc permaneat apud Deum. *Aug. lib. ad conſulta Hilarij, citatus à Beda in*

hunc locum: Si infidelis noluerit eſſe cum coniuge fi- A
S. Aug. deli, hîc ignoſcat fidelis ſuam libertatem: ne ita ſe ſubiectum putet ſeruituti, vt ipſam dimittat fidem, ne coniugem amittat infidelem. QVOD SI ABSOLVTE. *id eſt, ſi Paulus hæc verba pronunciaſſet de quocumque iam fideli adhuc libero, nec iuncto matrimonio, hoc ipſo permiſiſſet Chriſtianis indifferenter nubere, ſiue Chriſtianis, ſiue Gentilibus.* NIHIL RETRACTANDVM, *nihil hîc dubitandum vel addendum eſt. Nam ſi quid fuit addendum, Spiritus ſanctus, vel vt alij legunt* Apoſtolus, *clarè dixit.* CHRISTIANO, *ſcilicet viro.* INTEGRITATI, *in integritate & continentia.* HVIC SOLI, *ob hanc ſolam conditionem, ſub hac tantùm lege.* CONTINENTIÆ DETRIMENTA, *vt debito coniugali continentiæ leges ſoluere poßis, indulget.* ONEROSVM EST, *pondus legis habet.* DISTRICTA, *alij legunt* detractata & exerta, fœcunda. *id eſt* peruulgata & clara, &c. DI- B VINA VOX. verbum Dei abbreuiatum. *alij legunt*; vxor, ſtatim obſerues. QVIS ENIM NON, &c. *Adeo clarè locutus eſt Apoſtolus ſuprà de nuptiis cum infideli periculoſiſſimè contrahendis. Alij legunt*: quis enim alius poſſit pericula multa, &c. CARNIS SANCTÆ, *Chriſtianæ.* ALLEGITVR, *id eſt eligitur ex duobus coniugibus Gentilibus ad fidem. Inducit obiicientem: quomodo ergo differt, qui ante matrimonium fidelis, contrahit cum infideli, ab eo qui iam matrimonio iunctus vocatur ad fidem? cùm vtrobique & æqualiter caro ſancta & Chriſtiana* A *infideli & prophanæ miſceatur*; PERSEVERARE IVBEATVR. *alij legunt*: perſeuerare videatur. *ſcilicet cum licentia. Non enim iubetur hoc, ſub peccato, ſed permittitur ſi vterque conſentit manere in vinculo.* NON OBLIGATVR? *Non ſinitur obligari vinculo matrimonij.* MAGIS RATVM. *Gratiùs habere, matrimonium non omnino contrahi, quàm diſſolui. Cùm & diuortium omnino prohibeat, niſi propter cauſam adulterij. Tunc autem vult ab vtroque ſeparato ſeruari continentiam.* ILLE PERSEVERANDI. *id eſt ille qui dum eſſet Gentilis cum Gentili coniunctus, vocatus eſt ad fidem, debet manere cum coniuge ſi conſentit habitare cum illo.* HIC PORRO, *innuptus ſcilicet Chriſtianus poteſt ſi velit nunquam nubere & manere continens.* SECVNDVM SCRIPTVRAM, *Pauli ſuprà relatam. Dico igitur, inquit, eos qui iuxta Paulum in Gentili matrimonio iuncti, ad fidem conuertuntur, ſanctificare ſuos* B *cõiuges infideles; quod non dico de his qui ante nuptias Chriſtiani facti ſunt: non enim ſi nubant poſteà infideli, eam ſanctificant carnem Gentilem, cui miſcentur.* IN QVA NON SVNT DEPREHENSI, *id eſt cum qua non iuncti, ſunt vocati ad fidem. Cùm ergo caro illa Gentilis immunda ſit, tantum abeſt vt poßit mundari à Chriſtiana cum ipſa nubente, quin potius de ſuo proprio inquinamento ſordidat carnem ſanctam, & ſæpè animam occidit quam, blanditiis* S. Aug. *aut violentia auertit à fide. Nam iuxta Auguſtinum*, Si iuſtus ex fide viuit, mortuus eſt qui non habet fidem.

2. *Nuptiæ cum infideli iam contractæ, diſſolui non debent: alterutro enim iam fideli, alter ſanctificatur exemplo.. 2. ad Vx. cap. 7. in p. ad m.*

HÆc ſi illis quoque euenire poſſint quæ in matrimonio Gentili fidem adeptæ morantur, tamen excuſantur, vt in ipſis deprehenſæ à Deo, & iubentur perſeuerare; & ſanctificantur, & ſpem lucrationis accipiunt. Si ergo ratum eſt apud Deum matrimonium huiuſmodi, cur non & proſperè cedat, vt preſſuris & anguſtiis, & impedimentis, & inquinamentis non ita laceſſatur, habens iam ex parte diuinæ gratiæ patrocinium? Nam & ad aliquam virtutem cœleſtem documentis dignationis alicuius vocata de Gentibus, terrori eſt Gentili, quo minùs ſibi obſtrepat, minùs ſciat, minùs ſpeculetur. Senſit magnalia, vidit experimenta, ſcit meliorem factam; ſic & ipſe Dei candidatus eſt, timore. Ita facilius huiuſmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia conſuetudinem fecit.

NVPTIÆ CVM INFIDELI NON SOLVENDÆ. 2. SCHOL.

HÆC, *ſupple pericula fidei, & obſtacula diſciplinæ Chriſtianæ, de quibus egerat fusè cap. 6. ſuprà à nobis expoſito.* IN MATRIMONIO, *cum Ethnico contracto perſeuerant poſt conuerſionem ad fidem.* DEPREHENSÆ, *non quaſi in flagrante delicto, ſed, vſu Tertulliani, inuentæ à Deo vocante ad fidem, cùm iam eſſent matrimonio iunctæ.* SPEM LVCRATIONIS, *vt alteruter infidelis, per conuerſationem fidelis, Chriſto acquiratur.*
S. Aug. *Auguſtinus to. 6. lib. 1. ad Pollent. de adulterin. coniugiis. cap. 21.* Ecce coniuges duo, vnius infidelitatis, ita fuerunt quando coniuncti ſunt. Nulla de his quæſtio eſt, quæ pertinet ad illam Domini iuſſionem, doctrinamque Apoſtolicam, & præceptum Teſtamenti veteris & noui, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam D ſunt coniuges, & adhuc ſunt ambo infideles, adhuc tales ſunt, quales fuerunt antequam iungerentur, qualeſque coniuncti ſunt. Venit Euangelij prædicator, credidit eorum vnus aut vna, ſed ita vt infidelis cum fideli habitare conſentiat. iubet fideli Dominus ne infidelem dimittat, an non Iubet? ſi dixeris, iubet, reclamat Apoſtolus. Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, cauſam requiro, &c. quòd autem volentis poteſtati permittit, vt nec agatur, nec permittatur illicitè, ibi ſeruorum ſuorum conſilio locum dare videtur, vt id potiùs ſuadeant, quod viderint expedire. *Et cap. 18.* Tunc C non expedit id quod licitum eſt, quando permittitur quidem, ſed vſus ipſius poteſtatis aliis affert S. Aug. impedimentum ſalutis: ſicut eſt, vnde diu iam loquimur, diſceſſio fidelis coniugis ab infideli, quam non prohibet Dominus, præcepto legis, quia coram illo iniuſta non eſt: ſed prohibet Apoſtolus conſilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum ſalutis: non ſolùm quia pernicioſiſſimè ſcandalizantur offenſi, verùm etiam quia inutilia coniugia cùm ceciderint, viuentibus eis à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati, difficillimè reſoluuntur. RATVM, *gratum Deo.* PRESSVRIS *ſeueritate mariti Gentilis.* IMPEDIMENTIS, *exercendorum operum fidei.* INQVINAMENTIS. *ſordibus idololatriæ & libidinis.* EX PARTE, *ſua ſcilicet, quia Chriſtiana eſt.* NAM ET AD ALIQVAM, &c. *Hæc mulier de Gentilitate vocata ad fidem, conuerſa prædicatione alicuius viri in dignitate conſtituti, (quod ſignificat vox dignationis) ſimul accepit cum fide virtutem aliquam cœleſtem, quæ poſſit eſſe viro Gentili timori & reuerentiæ; adeo vt non audeat, ſicut ante vxoris conuerſionem, tam curioſè ſcrutari & ſpeculari facta eius, quam poſt fidem ſuſceptam expertus eſt longè meliorem; apertè ſentiens in ea dona Dei:* DEI CANDIDATVS, *iam incipiet deſiderare & ambire Dei cultum & baptiſmum, factus vxoris exemplo, diſciplinæ Chriſtianæ tyrunculus. Alij legunt*

candidatus eſt timoris, *id eſt, Religionis Chriſtianæ, & cæleſtis ſapientiæ, cuius* initium eſt timor Domini. LVCRIFIVNT, *Deo acquiruntur.* IN QVOS, &c. *qui manentes in coniugio, per Dei gratiam, & conuerſationem ſanctam, faciliùs conuertuntur. Sit omnibus mulieribus infideli coniunctis, exemplum Beata* S. Aug. *Monica, de qua ſic Auguſtinus lib, 9. Confeſſ. cap. 9.* Educata pudicè ac ſobriè, potiúſque à te ſubdita parentibus, quàm à parentibus, tibi; vbi plenis annis nubilis facta eſt, tradita viro, ſeruiuit veluti Domino, & ſategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus ſuis, quibus eam pulchram faciebas, & reuerenter amabilem atque mirabilem viro, ita autem tolerauit cubilis iniurias, vt nullam de hac re cum marito haberet vnquam ſimultatem. Expectabat enim miſericordiam tuam ſuper eum, vt in te credens caſtificaretur. Erat verò ille præterea ſicut beneuolentia præcipuus, ita ira feruidus. Sed nouerat hæc non reſiſtere irato viro, non tantùm facto, ſed nec verbo quidem. Iam verò A refracto & quieto, cùm opportunum videret, rationem facti ſui reddebat, ſi fortè ille inconſideratiùs commotus fuerat. &c. *Subiicit de aliis mulieribus vicinis & amicis Monicæ:* Cumque mi- S. Aug. tarentur illæ, ſcientes quàm ferocem coniugem ſuſtineret, nunquam fuiſſe auditum, aut aliquo indicio claruiſſe, quod Patricius cæciderit vxorem, aut quod a ſe inuicem vel vnum diem domeſtica lite diſſenſerint, & cùm cauſam familiariter quærerent, docebat illa inſtitutum ſuum, quod ſuprà memoraui. Quæ obſeruabant expertæ gratulabantur; quæ non obſeruabant, ſubiectæ vexabantur, &c. Denique etiam virum ſuum iam in extrema vita temporaria eius lucrata eſt tibi, nec in eo iam fideli planxit; quod in nondum fideli tolerauerat, &c. Quiſquis nouerat eam, multùm in ea laudabat & honorabat, & diligebat te, quia ſentiebat præſentiam tuam in corde eius, ſanctæ conuerſationis fructibus teſtibus.

1. *Nuptiæ cum fideli, in Eccleſia, inter Miſſarum ſolemnia, de conſenſu parentum, magis vnum faciunt coniugium, liberum in actibus pietatis, proindeque à Deo benedictum. 2. ad Vxo. cap. 9. per totum.*

VNde ſufficiamus ad enarrandam felicitatem eius matrimonij quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignat benedictio; angeli renuntiant, pater ratò habet? nam nec in terris filij ſine conſenſu patrum rectè & iure nubunt. Quale iugum fidelium duorum vnius ſpei, vnius voti, vnius diſciplinæ, eiuſdem ſeruitutis? Ambo fratres, ambo conſerui, nulla ſpiritus carniſve diſcretio. atquin verè *duo in carne vna.* Vbi caro vna, vnus & ſpiritus. Simul orant, ſimul voluntantur, & ſimul ieiunia tranſigunt, alterutro docentes, alterutro hortantes, alterutro ſuſtinentes. in Eccleſia Dei pariter vtrique, pariter in conuiuio Dei, pariter in anguſtiis, in perſecutionibus, in refrigeriis. neuter alterum celat, neuter alterum vitat, neuter alteri grauis eſt. Liberè æger viſitatur, indigens ſuſtentatur, eleemoſynæ ſine tormento, ſacrificia ſine ſcrupulo, quotidiana diligentia ſine impedimento. non furtiua ſignatio, non trepida gratulatio, non muta benedictio. ſonant inter duos pſalmi & hymni, & mutuò prouocant quis melius Deo ſuo cantet. [a] Matth. 18. 20.
Talia Chriſtus videns & audiens gaudet. his pacem ſuam mittit. [a] *Vbi duo, ibi & ipſe:* vbi & ipſe, ibi & Malus non eſt. Hæc ſunt quæ Apoſtoli vox illa ſub breuitate intelligenda nobis reliquit. Hæc tibi ſuggere, ſi opus fuerit. His te ab exemplis quarumdam reflecte. 1. Cor. 7. per tot.
Non licet aliter fidelibus nubere: non expedit.

NVPTIÆ CVM FIDELI IN ECCLESIA CONTRACTÆ, &c. 1. SCHOL.

QVOD ECCLESIA CONCILIAT, *coniungitur in facie Eccleſiæ. Nota iam tum matrimonia clandeſtina vetita, quæ Concilio Trid. irritata ſunt ſeſſ. 24. de refor. matrim. c. 1.* Qui aliter quam præſente Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentia, & duobus, vel tribus teſtibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omninò inhabiles reddit; & huiuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit & annullat. CONFIRMAT OBLATIO. *Miſſa ſacrificium nuptias iam tum confirmabat. Hîc videtur alludere Tertull. ad epiſt. Euariſti Papæ ad Epiſcopos Africa, in qua ſic Pontifex:* Aliter legitimum non ſit coniugium, niſi ab his qui ſuper eam fœminã dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, C vxor petatur, & à parentibus, & à propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſub tempore ſacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur. Aliter enim, vt à Patribus accepimus, & à SS. Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus traditum inuenimus, non fit matrimonium. *Gratianus quoque hoc decretum tranſtulit 30. qu. 5. c. aliter. & Conc. Carthag. 4. c. ſponſus.* OBSIGNAT BENEDICTIO, *benedicitur ſigno Crucis facto ſuper ſponſos. Alij legunt:* & obſignatum Angeli renuntiant, *vel per Angelos intelligit Sacerdotes, vel ipſos Angelos cuſtodes, qui vt Raphael, in cælum* B *orationes & noſtras neceſſitates Deo perferunt.* PATER RATO HABET. *Pater cæleſtis pro ratu habet.* NEC IN TERRIS. *Vide Iuſtinian. inſt. de nupt. in p. Paulum Iuriſc. in l. 2. ff, de rit. nup. ff. l. 23. tit. 2. de rit. nupt. ſi nepos, &c. l. ibid. qui liberos. C. 5. tit. 4. de nupt. l. 1.* QVALE IVGVM, *coniugium.* VNIVS VOTI, *Aug. in Pſal. 55.* In me ſunt Deus, vota S. Aug. tua, quid voueatis, quid reddatis? an fortè animalia illa quæ offerebãtur ad aras aliquando? nihil tale offeras. In te eſt quod voueas & reddas. De cordis arca profer laudis incenſum, de cellario bonæ conſcientiæ profer ſacrificium fidei. Quidquid profers, incen- S. Aug. de charitate. *Et in Pſal. 75.* Vouete, & reddite, &c. omnes communiter quid debemus vouere? credere in illum, ſperare ab illo vitam æternam, benè viuere ſecundùm communem modum, &c. VERE DVO *in carne vna iuxta Apoſtolum & Gen. quia vt vna illis caro, vno etiam ſpiritu fidei vterque coniux animatur.* VOLVTANTVR, *in cinere, humiliatione ad pedes Martyrum, Chamеunia, id eſt, humicubatione.* ALTERVTRO DOCENTES. *alij* ducentes. *quod idem ſonat, vt ſibi inuicem ſint duces, & præuij exemplo, in bonis operibus.* SVSTINENTES, *patientes huius vitæ miſerias, & onera matrimonij, quod proprium eſt iugum matrimonij: coniugibus enim propriè conuenit illud Pauli:* Alter alterius onera portate, &c. CONVIVIO DEI, *menſa Euchariſtica. Malè alij legunt:* in connubio: *cùm ſit repertio indigna Tertulliano. Satis*

enim dixerat de iugo. Refrigeriis, *conſolatione rerum* A *temporalium re domeſtica florente, multò magis in ſpiritalibus, vt Scripturis, lectionibus, &c. Hoſpitalitate exhibenda. Eſa. 28.12.* Hæc eſt requies mea, reficite laſſum, & hoc eſt refrigerium meum. Alterum celat, *vt faciunt cum infideli coniuncti ob incapacitatem myſteriorum.* Sine tormento. *quia iam non torquetur vxor à viro infideli, cùm facit eleemoſynam, maximè erga domeſticos fidei.* Sacrificia
S. Aug. *Miſſarum ſolemnia. Aug. in Pſal. 50.* Holocauſtis non delectaberis. Nihil ergo offeremus? ſic veniemus ad Deum? & vnde illum placabimus? offer ſanè, in te habes quod offeras. Noli extrinſecus thura comparare, ſed dic; in me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudes tibi. Noli extrinſecus pecus quod mactes inquirere, habes in te quod occidas. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum B & humiliatum Deus non ſpernit. Prorſus ſpernit, taurum, hircum, arietem; iam non eſt tempus vt hæc offerantur, oblata ſunt cùm aliquid indicarent, cùm aliquid promitterent: venientibus repromiſſis, promiſſiones ablatæ ſunt, &c. *Et paulo ſuprà:* Erant
S. Aug. illa ſacrificia figurata, renuntiantia vnum ſalutare ſacrificium, nec nos dimiſſi ſine ſacrificio ſumus, quod Deo offeramus. Sine scrvpvlo. *Quia gentilis vir putaret mactari infantem, & poſt ſacrilegum ſacrificium ſuſpicatur inceſtus. Vel quia vxor iam ex mutuo conſenſu abſtinet à thoro, vt vacet orationi & communioni; nec angitur ſcrupulo inhoneſtè communicandi, poſt redditum debitum.* Qvotidiana diligentia. *ad vigilias, cœtus nocturnos, & alia opera Christianorum feruentium.* Fvrtiva signatio, *crucis ſignum, iam non occultè ſuper ſe, pueros, cibos, &c.* Gratvlatio, *erga fratres Chriſtianos.* Mvta benedictio, *ante & poſt cibum, vel ſimpliciter laus Dei.* Inter dvos, *necdum enim in Eccleſia alternis choris cantabatur, vt ſub Ambroſio Mediolani factum eſt.* Vbi dvo. *Matth. 18.20.* Vbi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Malvs, *Diabolus.* Svb brevitate, *alij* ſub benignitate; *quando ſcilicet ait,* Nubat qui volet, *nam benignè æquè ac breuiter indulget nubendi poteſtatem ſolutæ; adſtringit tantùm, cum ait,* tantùm in Domino. His, *monitis te, ô vxor mea.* Ab exemplis *viduarum Chriſtianarum diſcede, quæ nupſere gentilibus.* Non licet, *iuxta ſuprà dicta. Libera & ſolata aliter nubere quàm fideli.* Non expedit. *Alij legunt:* Et ſi liceret, non expediret.

2. *Nuptiæ non contractæ in facie Eccleſiæ, ſuſpicione fornicationis non carent. De pudic. cap. 4. circa fin.*

PEnes nos occultæ quoque coniunctiones, id eſt, non prius apud Eccleſiam profeſſæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Nec inde conſertæ, obtentu matrimonij crimen eludant.

NVPTIÆ IN ECCLESIA. 2. SCHOL.

PEnes nos, *apud nos Chriſtianos.* Occvltæ conivnctiones. *matrimonia clandeſtina.* Apvd Ecclesiam. *quæ in facie Eccleſiæ non contrahuntur publicè, incurrunt periculum ſubeundæ ſententiæ, qualis fertur contra fornicatores & adulteros, & pro adulterinis coniugijs reputantur.* Nec inde consertæ, *id eſt, nec alibi quàm in Eccleſia contracta matrimonia, crimen adulterij aut fornicationis euadere poſſunt, quidquid obtendant nomen & ſpeciem honorabilem matrimonij. Non igitur abſolutè hîc Tertull. quanquam iam peruerſus, nuptias damnat abſolutè, ſed occultas tantùm, & extra Eccleſiam clandeſtinè contractas. Aug. to. 1. lib. 1. de moribus Manich. cap. 35.*
S.Aug. *ſic contra eos damnantes vſum coniugij:* Sunt in Ec- C cleſia Catholica innumerabiles fideles, qui hoc mundo non vtantur, ſunt qui vtantur, tanquam non vtentes, &c. quid calumniamini, quod fideles, ac iam baptiſmate renouati, procreare filios & agros, ac domos, pecuniámque vllam poſſidere non debeant? permittit hoc Paulus, &c. Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter incontinentiam autem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat, & vnaquæque virum ſuum habeat. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro, &c. Numquid proptereà iſtos dixit adhuc fideles non eſſe, quia coniugibus vtuntur? &c. Quid obſtrepitis pertinaciâ tantæ veritati? quid lucem Scripturarum vanis vmbris ob nubilare conamini?

NVPTIÆ SECVNDÆ IN QVO PROBROSÆ.

1. *Nuptiæ ſecundæ non ex mera Dei voluntate, ſed indulgentia veniunt, data infirmitati humanæ. De exhort. caſt. cap. 3. in in.*

SEcundum matrimonium, ſi eſt ex illa Dei voluntate quæ indulgentia vocatur, negamus meram voluntatem, cui indulgentia eſt cauſa, ſi ex ea, cui potior alia præponitur, continentiæ magis appetendæ, didicerimus non potiorem à potiore reſcindi. Hæc præſtrinxerim, vt iam Apoſtoli voces decurram. In primis autem non videbor irreligioſus, ſi quòd ipſe profitetur, animaduertam; omnem illum indulgentiam nuptiarum, de ſuo, id eſt, de humano ſenſu, non de diuino præſcripto induxiſſe, 1. Cor. 7. 6.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 1. SCHOL.

INdvlgentia vocatvr. *1. Corinth. 7. 6.* Hoc autem dico ſecundum indulgentiam. *Syr. tanquam infirmis:* non ſecundum imperium. *Et verſu 28.:* Ego autem vobis parco. Est cavsa. *cum ſola indulgentia mouet voluntatem, ſignum eſt hanc non eſſe meram & puram Dei voluntatem, cui longè* D *melior præponenda eſt, quâ Paulus continentiam præfert matrimonio: vnde patet voluntatem, quâ ſimpliciter indulget iterùm nubendi facultatem, poſtponendam eſſe voluntati cupienti quod eſt melius & perfectius:* Præstrinxerim. *Breuiter perſtrinxerim, ante alia.* De svo hvmano sensv. *Crudè nimis*

vt alibi jam præmonui; Quin & erroneè de ſecundis nuptiis loquitur. Maximè in libris de Monogamia, exhortatione caſtitatis, & pudicitia. Iam enim defecerat à fide, vnde & hos locos aſteriſmo notaui, Excerpſi tamen aliqua quæ hîc attexui, quæ concionatoribus & ſcriptoribus vſui eſſe poßint, ad ſuadendas honeſtè vnicas nuptias, vidualemque continentiam ſeruandam, non autem ad condemnandas ſecundas nuptias. Antidotum itaque ſingulis vocibus, aut crudis, aut erroneis lectori propinabo, quo abſque periculo vtatur his locis. HVMANO SENSV. *Sic malè Paulum intelligit quoties in hoc capite ait,* hoc autem dico; cæteris autem dico non Dominus, conſilium autem do; ego autem vobis parco, &c. ſecundum conſilium meum. *Quem ſic corrigit* S. Aug. *Auguſtinus lib. 1. de Adulterinis coniug. c. 18.* Apoſtolus dicit, non Dominus: habens vtique Spiritum A ſanctum, in quo dare poſſet vtile & fidele conſilium. Vnde cum dixiſſet de muliere cuius vir mortuus fuerat, beatior autem erit, ſi ſic permanſerit, ſecundùm conſilium meum: ne quis hoc conſilium tanquam humanum non diuinum, contemnendum putaret adiecit, puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam. Proinde intelligendum eſt, etiam ipſa quæ non à Domino jubentur, ſed à Sancto eius famulo vtiliter ſuadentur, eodem Domino inſpirante ſuaderi, &c. *Et paulò poſt vbi de virginitatis conſilio.* Non vt hoc conſilium alienum exiſtimemus à Domino, S. Aug. cum continuò ſequatur & dicat, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino vt fidelis eſſem Secundum Deum ergo dat fidele conſilium in eo ſpiritu de quo ait: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

* 2. *Et de Exhort. caſt. cap. 8. in m.*

PRopter incontinentiæ periculum permittitur nubere ſecundò: quia niſi licentia alicuius non bonæ rei ſubjaceret, non eſſet in quo probaretur qui diuinæ voluntati, & qui ſuæ poteſtati, obſequeretur: quis noſtrûm vtilitatis præſentiam ſectetur, & quis occaſionem licentiæ amplexetur. Licentia plerunque tentatio eſt diſciplinæ, quoniam diſciplina per tentationem probatur, tentatio per licentiam operatur. Ita fit, vt a *omnia liceant, ſed non omnia expediant*; dum tentatur cui permittitur, & judicatur dum in permiſſione tentatur. a 1. Cor. 6. 12. Licebat & Apoſtolis nubere, & vxores circumducere. licebat & de Euangelio ali. 1. Cor. 9. 5. ſed qui jure hoc vſus non eſt in occaſionem, ad exemplum nos ſuum prouocat, docens in eo eſſe probationem, in quo licentia experimentum abſtinentiæ præſtruxit.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 2. SCHOL.

PERMITTIT NVBERE SECVNDÒ. 1. *Cor.* 7. 39. Si dormierit vir eius *ſi mortuus fuerit* liberata eſt: cui vult nubat. *Syr. autem* libera eſt, vt ſit cuius voluerit; *ſcilicet uxor in ſecundo Matrimonio.* LICENTIA NON BONÆ REI. *Et hîc errat. Mala enim res non eſt, ſecundo nubere, nec in hoc licentia data, malæ rei ſubjacet. Licet enim incontinentia fornicationis ſit mala, eam vitare bonum eſt.* IN QVO PROBARETVR. *Licentia, inquit, data alicuius rei, probat & diſcernit, quiſnam vel voluntati ſuæ propriæ & licentiæ datæ pareat, vel quis diuinæ voluntati obediat.* VTILITATIS PRÆSENTIAM. *Præſentem vtilitatem oblatam. Alludit ad dictum Pauli 1. Cor.* 7. 35. Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. TENTATIO DISCIPLINÆ. *Probatio per licentiā oblatam datur, vt videatur quiſnam ſit qui perfectiorem viam ſequatur.* VT OMNIA LICEANT. 1. *Cor.* 6. 12. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. *Aug. lib. 1. de Adulterinis coniug.* S. Aug. *c. 15.* Ea quæ in his talia ſunt, vt quamuis ſint licita, non expediant, non in eis dici poteſt, bonum eſt hoc, ſed illud melius, ſicut dictum eſt, qui dat nuptum, benè facit: & qui non dat nuptum, melius facit. Ibi enim vtrumque licet, & hoc aliquando, aliquando illud expedit. Nam illis qui ſe non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit. Porrò diſcedere ab infideli coniuge licet, ſed non expedit: manere autem cum illo, ſi cohabitare conſentit, & licet, & expedit: quia ſi non liceret, expedire non poſſet. Poteſt ergo aliquid licere, & non expedire: expedire autem quod non licet, non poteſt. Ac per hoc non omnia licita expediunt, omnia verò illicita non expediunt. Sicut enim omnis qui Chriſti ſanguine redemptus eſt, homo eſt; non tamen omnis qui homo eſt, etiam ſan-B guine Chriſti redemptus eſt: Ita omne quod non licet, non expedit, nec tamen omne quod non expedit, etiam non licet. Sunt quippe licita quæ non expediunt, ſicut Apoſtolo teſte didicimus. *De eodem vide ſequenti cap. 16. & 18. fusè.* S. Aug. IVDICATVR, *infirmus ſcilicet, non reus, qui ſecundò nubit, & vtitur licentia data. Alij legunt:* vincatur. *Supple à concupiſcentia; vt fornicationis vitandæ cauſa nubat, non victus à peccato, ſed ne vincatur.* LICEBAT ET APOSTOLIS. 1. *Cor.* 9. 5. *nec vulgata nec Syriaca, nec alia quod ſciam, vxorum meminit; & licet verum ſit, potuiſſe nubere Apoſtolos antequam omnia reliquiſſent, tamen & Petrus ſolus (vt ipſe Tertul. alibi,) per ſocrum maritus agnoſcitur, & alij cœlibes fuerunt. Et Canon Apoſtolicus 26:* ex non coniugatis ad clerum euectis coniuges accipere volentibus, ſolis id permittitur, Lectoribus & Cantoribus. C *Paulus ergo ſic, non de vxoribus, ſed piis mulieribus neceſſaria parantibus ad vitam.* Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? *vt digni operarij mercede noſtra, & boues triturantes* nunquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi ſicut & cæteri Apoſtoli & fratres Domini & Cephas? IN OCCASIONEM. *Ibidem num. 12.* Sed non vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. LICENTIA PRÆSTRVXIT, *dedit fundamentum & locum tentandæ & experiendæ abſtinentiæ à rebus ſibi licitis. Aug. de opere Monach. c. 6. vbi hunc locum Pauli refert:* S. Aug. hic apparet non eſſe illa juſſa ſed permiſſa; vt quiſquis vti vellet, eo vteretur quod ſibi liceret ex Domini conſtitutione: Si quis autem vti nollet, non D contra juſſum faceret, ſed de ſuo jure cederet, miſericordius & laborioſius conuerſatus in Euangelio, in quo & debitam mercedem nollet accipere. Alioquin contra juſſum Domini fecit Apoſtolus, qui poſteaquam oſtendit ſibi licere, ſtatim adjecit, ſed tamen ego non vſus ſum hac poteſtate.

3. *Nuptias poſt mortem coniugis repetens, Dei voluntati videtur repugnare, & ſuammet reſpuere libertatem. 1. ad vxo. cap. 7. à p. ad m.*

SVper hæc enim recogites moneo; neminem non ex Dei voluntate de ſeculo educi, ſi ne folium quidem ex arbore ſine Dei voluntate delabitur. Idem qui nos mundo infert, idem & educat neceſſe eſt. Igitur defuncto per Dei voluntatem viro, etiam matrimonium Dei voluntate defungitur. Quid tu reſtaures, cui finem Deus poſuit? Quid libertatem
a 1. Cor. 7.27. oblatam tibi, iterata matrimonij ſeruitute faſtidis? [a] *Obligatus es, inquit, matrimonio, ne quæſieris ſolutionem. ſolutus es matrimonio, ne quæſieris obligationem. Nam etſi non delinquas renubendo, carnis tamen preſſuram ſubſequi dicit.* Quare facultatem continentiæ, quantum poſſumus, diligamus: quamprimum obuenerit, imbibamus: vt quod in matrimonio non valuimus, in viduitate ſectemur. Amplectenda occaſio eſt, quæ adimit quod neceſſitas imperabat.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 3. SCHOL.

DEFVNGITVR. *Si velit Tertullianus non reiterandum matrimonium, niſi cum peccato contra Dei voluntatem admiſſo, errat. Licet enim verum ſit, ſine Dei voluntate, primum morte viri ſolui non poſſe matrimonium, dici tamen debet juxta Paulum, Dei eiuſdem voluntatem, liberam feciſſe viduam ad coniugium ſecundum.* OBLIGATVS ES. 1. *Cor.* 7. 27. Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionem; ſolutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi. Ego
S. Aug. autem vobis parco. *Aug. lib. de Sancta virginitate cap.* 15. Alligatus es vxori, &c. horum duorum quod prius poſuit, ad præceptum pertinet, contra quod non licet facere; non enim licet dimittere vxorem niſi ex cauſa fornicationis, ſicut in Euangelio Dominus dixit. Illud autem quod addidit, ſolutus es, &c. Conſilij ſententia eſt, non præcepti: licet ita-
S. Aug. que facere, ſed melius eſt non facere, &c. *Et cap.* 16. Addidit tamen: tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. Hoc modo exhortans ad virginitatem continentiamque perpetuam, vt aliquantulum à nuptiis etiam deterreret, modeſtè ſanè, non tanquam a re mala & illicita, ſed tanquam ab onerosa ac moleſta. Aliud eſt enim admittere carnis turpitudinem, aliud habere carnis tribulationem. Illud eſt criminis, facere: hoc, labo-
A ris eſt, pati; quem plerumque homines etiam pro officiis honeſtiſſimis non recuſant. Sed pro habendo coniugio jam hoc tempore, quo non per carnis propaginem venturo Chriſto, ipſius prolis propagatione ſeruitur, iſtam tribulationem carnis, quam nupturis prædicit Apoſtolus, ſuſcipere tolerandam, perſtultum eſſet, niſi metueretur incōtinentibus, ne tentante Satana in peccata damnabilia laberentur. Quod autem ſe dicit eis parcere, quos ait tribulationem carnis habituros, nihil mihi interim ſanius occurrit, quam eum noluiſſe aperire & explicare verbis eandem ipſam carnis tribulationem quam prænuntiauit eis qui eligunt nuptias, in ſuſpicionibus zeli coniugalis, in procreandis filiis atque nutriendis, in timoribus, mœroribus orbitatis. Quo-
B tus enim quiſque cum ſe connubij vinculis alligauerit, non iſtis trahatur atque agitetur affectibus? quos neque nos exaggerare debemus, ne ipſis non parcamus, quibus parcendum exiſtimauit Apoſtolus. DILIGAMVS. *Alij interrogatiuè ſic legunt.* Non diligamus. IMBIBAMVS *quaſi poculum delicatum auidè hauriamus.* NON VALVIMVS *alij* valemus. NECESSITAS IMPERABAT *reddendi ex juſtitia debiti coniugalis, de quo Paulus* 1. *Cor.* 7. 3. Vxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem, &c.

4. *Nuptias ſecundas petere à Sacerdotibus Monogamis, in Eccleſia vniuira, & ſimul pro duobus viris orare, verecundum. De Monog. cap. 11. in p.*

a 1. Cor. 7.39. VT igitur [a] *in Domino nubas* ſecundùm Legem & Apoſtolum, (ſi tamen vel hoc curas)
1. Tim. 3. qualis es id matrimonium poſtulans, quod eis à quibus poſtulas, non licet habere,
3. ab Epiſcopo monogamo, à Preſbyteris & Diaconis eiuſdem Sacramenti, à Viduis, qua-
Tit. 1. 6. rum ſectam in te recuſaſti? Et illi planè ſic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas.
b Matth. 5. 42. Hoc enim eſt apud illos, [b] *Omni petenti te dabis.* Et conjungent vos in Eccleſia virgine, vnius Chriſti vnica ſponſa. Et orabis pro maritis tuis, nouo & vetere. Elige cui te adulteram præſtes. Puto, ambobus. Quod ſi ſapias, taceas defuncto. Repudium ſit illi, ſilentium tuum, alienis jam dotalibus ſcriptum. Hoc modo nouum promereberis maritum, ſi veteris obliuiſcaris. Debes magis illi placere, propter quem Deo placere non maluiſti.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 4. SCHOL.

SECVNDVM LEGEM. *Veterem ſcilicet. Deut. 7. 3. ſupra notatum ex Auguſtino.* ET APOSTOLVM 1. *Cor.* 7. 39. Nubat cui volet, tantùm in Domino. SI TAMEN. *Hic inuehitur contra Catholicos quaſi nec legem veterem aut nouam curantes.* QVALIS ES, &c. *non te pudet matrimonij ſecundi nexum petere à Presbyteris & Epiſcopis Monogamis?* EIVSDEM SACRAMENTI, *id eſt qui vi ordinis Monogami eſſe debent, maximè Epiſcopi, vt repræſentent vnicum Chriſti cum vna Eccleſia Sacramentum.* HIC *nota interim quod aduertimus ſupra, V.*
C *nuptia in Eccleſiam. Matrimonium olim in Eccleſia coram Epiſcopis & Presbyteris celebratum.* QVARVM SECTAM *imitationem & profeſſionem.* QVOMODO BVCCELLAS. *Id eſt ſicut communio corporis Chriſti ſub vna panis ſpecie iteratur & frequentatur, data ab Epiſcopo, vel Preſbytero viris & fœminis domum portanda; ſic & viros vxoribus, & vxores viris quoties voluerint poſt mortem coniugis dabunt. Vide dicta ſupra.* OMNI PETENTI *Matth.* 5. 42. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. ET VETERE, *defuncto* ADVLTE-

A RAM. *Et hic error apertus cum adulteras cenſeat ſecundas nuptias. Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 34.* Quid ſibi vult, quod Abraham poſt mortem Saræ Ceturam duxit vxorem? vbi abſit vt incontinentiam ſuſpicemur, præſertim in illa jam ætate, & in illa fidei ſanctitate. *Adijcit in tanta ſicut ſtellarum cœli filiorum multiplicatione, &c.* Quid ſi enim & hoc prouiſum eſt contra hæreticos futuros ſecundarum aduerſarios nuptiarum, vt in ipſo Patre multarum Gentium, poſt obitum coniugis, iterum coniugari, demonſtraretur non eſſe peccatum? *Nec incontinentiam in Polygamia Abrahæ, probat idem Aug. lib. de Bono coniug. cap. 20. vbi de coniugatis ſanctis veteris Teſtamenti, quos præfert noſtris continentibus, ob neceſſitatem, obedientiam, fidem excellentiorem:* Non inuenio, quomodo continentes illis coniugatis conferendi ſint, &c. Niſi fortè Abraham continere ſe non poſſet à nuptiis propter regnum cœlorum, qui vnicum prolis pignus, propter quod nuptiæ charæ ſunt, potuit intrepidus immolare propter regnum cœlorum. TAEBAS, *non ores pro defuncto.* ALIENIS IAM DOTALIBVS SCRIPTVM. *Repudium ſcilicet et ſcribes, nouo contractu, Et dote mutua ſecundi coniugij.* SI TACVERIS. *Nec Deo, nec hominibus de primo viro defuncto loquaris.* ILLI PLACERE. *Nouo marito.* DEO PLACERE, *cui continentia magis eſt placita quàm ſecundum coniugium.*

S. Aug. S. Aug.

5. Nuptiæ ſecundæ infirmitatem carnis arguunt. De Monog. cap. 14. à m.

FAcilius duritia cordis Chriſto ceſſit, quàm infirmitas carnis. Plus hæc ſibi Paulum defendit, quam illa Moyſen; ſi tamen defendit quum indulgentem eum captat, præſcribentem recuſat; quæ potiores ſententias & perpetuas voluntates eius eludit; quæ non ſinit nos hoc Apoſtolo præſtare, quod mauult. Et quouſque infirmitas iſta impudentiſſima in expugnando meliora perſeuerabit?

6. Et iterum ibid. circa f.

QVamdiu cauſabimur carnem? quia dixit Dominus, [a] *Caro infirma.* Sed præmiſit &, *Spiritus promptus*, vt vincat ſpiritus carnem, vt cedat quod infirmum eſt fortiori.

a Matth. 26. 41.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 5. & 6. SCHOL.

B DVRITIA CORDIS, *ob quam Moyſes repudium permiſerat, ſublatam à Chriſto.* INFIRMITAS CARNIS. *Quam prætendunt nuptias repetentes, abutentes dicto Chriſti excuſantis Apoſtolorum ſomnolentiam, Matth. 26. 41.* Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. HÆC DEFENDIT. *Paulum ſibi aduocatum tuetur, permittentem pluries nubere.* QVAM ILLA. *Scilicet duritia cordis, alleget Moyſem repudium concedentem.* SI TAMEN DEFENDIT, *Paulum non plenè tuetur, tantum enim eum recipit, dum indulget carni ſecundas nuptias; Nam dum præſcribit & ſuadet meliora, & voluntatem eius perpetuò continere cupientem reijcit.* IMPVDENTISSIMA. *Vide ut excedit. Huic pro Antidoto oppono Auguſtinum. Lib. de ſancta Virginitate cap. 17.* Cautum fieri lectorem oportuit aduerſus eos qui in hoc quod ſcriptum eſt, ego autem vobis parco. 1. *Cor.* 7. 28. Nuptiis calumniantur, quod eas ex obliquo ſententia iſta damnauerit; velut ipſam damnationem noluerit dicere, cum ait, ego autem vobis parco: vt videlicet cùm iſtis parcit, animæ ſuæ non pepercerit, ſi mentiendo dixit: & ſi acceperis vxorem non peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccat. &c. *Et cap. 18. Confirmans Paulum non mentitum excuſando à peccato, ſecundò nubentes:* melior eſt in ſcriptura Dei, veritas Dei, quam in cuiuſquam mente & carne virginitas hominis. Quod caſtum eſt ſic ametur, vt quod verum eſt, non negetur. Nam quid mali non poſſunt etiam de ſua carne cogitare, qui credunt Apoſtolicam linguam in eo ipſo loco vbi virginitatem corporis commendat, à corruptione mendacij virginem non fuiſſe? primitus ergo ac maximè, qui bonum virginitatis eligunt. Scripturas ſanctas firmiſſimè teneant nihil eſſe mentitas: ac per hoc etiam illud verum eſſe quod dictum eſt: & ſi acceperis vxorem, non peccaſti, &c. nec putent minui tam magnum integritatis bonum ſi nuptiæ non erunt malum.

S.Aug. S. Aug.

7. Nuptiæ ſecundæ magis robur; quàm infirmitatem carnis arguunt. De Monog. cap. 16. in p.

RIdeo autem cùm infirmitas carnis opponitur, quæ ſumma fortitudo dicenda eſt. Iterum nubere, eſt res virium; reſurgere in opera carnis de continentiæ otio, ſubſtantia eſt laterum. Talis infirmitas, & tertio, & quarto, & vſque ſeptimo forſitan matrimonio ſufficit; vt quæ totiens fortior, quotiens fuerit infirmior, habitura jam non Apoſtolum auctorem, ſed Hermogenem aliquem, plures ſolitum mulieres ducere quàm pingere. Materia enim in illo abundat, vnde & animam eſſe præſumens, multò magis ſpiritum à Deo non habet, jam nec Pſychicus, quia non de afflatu Dei, Pſychicus.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 7. SCHOL.

C SVBSTANTIA EST LATERVM, *honeſtius dixit, quam lumborum; & pulchrè,* continentiæ otium; *dum vacat orationi, & exercitiis ſpiritalibus animum, tantò liberior, quantò minus carnis operibus intendit.* INFIRMITAS SVFFICIT. *Perbellè & ſcitè. Fortis infirmitas, quæ præualet animo, ſed contrà Paulus:* cum infirmor, *carne, infirmitatibus debilitatâ,* tunc potens ſum. *animo ſuperante. Sic ergo Paulus indulget infirmitati carnis, vt non inſultet, ſicut hic facit Tertullianus. Contra quem ſic torqueo. Aug. lib. de Sancta virginitate cap. 10.* Alij appetendo virginitatem, nuptias tanquam adulterium deteſtandas eſſe putauerunt. Alij verò defendendo connubium, excellentiam perpetuæ continentiæ nihil mereri amplius quam coniugalem pudicitiam voluerunt; quaſi vel Suſannæ bonum, Mariæ ſit humiliatio; vel Mariæ majus bonum, Suſannæ debeat eſſe damnatio. Abſit ergo, vt ita dixerit Apoſtolus, nuptis ſiue nupturis: *vbi expreſſè loquitur*

S. Aug.

de ſecundis nuptiis ego autem vobis parco; tanquam noluerit dicere, quæ pœna coniugatis in futuro ſæculo debeatur. Abſit vt à Daniele de temporali iudicio liberatam', Paulus mittat in gehennam. Abſit vt maritalis thorus ei pœna ſit ante Tribunal Chriſti, cui fidem ſeruando, elegit ſub falſa accuſatione adulterij, vel periclitari, vel mori. Quid egit vox illa, melius eſt mihi incidere in manus veſtras quàm peccare in conſpectu Dei, ſi Deus eam fuerat, non quia pudicitiam nuptialem ſeruabat, liberaturus; ſed quia nupſerat, damnaturus? & nunc quoties caſtitas coniugalis aduerſus calumniatores criminatoreſque nuptiarum, Scripturæ ſanctæ veritate munitur toties à Spiritu ſancto contra falſos teſtes Suſanna defenditur. *Nec ſola Suſanna, pro vnico matrimonio caſtè tranſacto, ſed & quælibet vidua ad ſecundas & tertias nuptias accedens hac Pauli voce defenditur, qua parcit & indulget ita infirmitati car[illegible], vt ſine peccato fieri poſſe dicat; parcit autem, non quaſi peccanti, ſed parcit tacendo multimodam tribulationem carnis, ne ea recenſita, à ſecundis nuptiis bonis repetendis deterreat.* NON APOSTOLVM AVTHOREM. *Immò verò vt toties inculcauimus cum Auguſtino.* HERMOGENEM, *contra quem ex profeſſo ſcripſit.* PLVRES MVLIERES. *Hunc carpit & quod ſit incontinens, & quod malus pictor, pauciores pingeret mulieres, quam duceret vxores.* MATERIA ABVNDAT, *duplex acumen: pungit enim & eius lubricitatem in materia coniugij, & librum quem ſcripſit de materia Deo coæterna, ex qua eductam etiam putauit animam rationalem.* SPIRITVM NON HABET. *Stupidus eſt, vel non agnoſcit animam à Deo inſufflatam, quam carnalem potius extrahit à materia.* NEC PSYCHICVS, *id eſt Catholicus animalis, quales Tertullianus vocat Catholicos, ex quo defecit à fide. Brutum ergo animal, & omni humanitate ſpoliatum hic dicit Hermogenem.* QVIA NON DE AFFLATV. *Id eſt Catholicus non credit animam de afflatu Dei creatam. Et hæc contra veros Chriſtianos Romanos Tertulliani peruerſi calumnia, cum omnes id credant. Hermogenem autem dicit jam nec Pſychicum, licet Pſychicus credat animam non eſſe de afflatu Dei, quia Hermogenes vt hæreticus ab Eccleſia receſſerat, & quia Pſychici non credebant cum Hermogene, animam ex materia æterna ortam. Quaſi diceret; nec jam putes Hermogenem eo ipſo Pſychicum, Quia non hac in parte conſentit Pſychicis animam de afflatu Dei ortam fatentibus.*

8. *Nuptias ſecundas, vel luxuria, vel ambitio requirit. 1. ad vxo. cap. 4. à p.*

1. Io. 2. 16 DIſjunctis à matrimonio, duæ ſpecies humanæ imbecillitatis neceſſarias nuptias faciunt. Prima quidem potentiſſima, quæ venit de concupiſcentia carnis: Sequens de concupiſcentia ſeculi. Sed vtraque repudianda eſt à ſeruis Dei, qui & luxuriæ & ambitioni renunciamus. Carnis concupiſcentia ætatis officia defendit, decoris meſſem requirit, gaudet de contumelia ſua: dicit virum neceſſarium ſexui, vt auctoritatis & ſolatij cauſam, vel vt à malis rumoribus tuta ſit.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 8. SCHOL.

DISIVNCTIS, *ſoluto per mortem primo connubio.* REPVDIANDA. *Sanè, Ioanne teſte. 1. Io. 2. 16.* Quoniam omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt. ÆTATIS OFFICIA, *tuetur ætate nubili & pubertate, officio coniugali fungendum.* DECORIS MESSEM, *fructum pulchritudinis exigit carpere, voluptatem.* DE CONTVMELIA SVA. *Et hoc crudè nimis. Aug. libro de S. virgi-*
S. Aug. *nitate cap. 20.* Nunc omnes mariti & vxores ex eo quod Apoſtolus dicere noluit, accuſantur. Damnationem quippe veſtram, inquiunt, tacuit cum ait; ego autem vobis parco. Quis hoc? nempe ille qui ſuperius dixerat: ſi acceperis vxorem, non peccaſti, &c. Cur igitur in eo quod modeſtè tacuit, coniugiorum ſuſpicamini crimen, & in eo quod apertè dixit, coniugiorum non agnoſcitis defenſionē? an eos damnat tacitus, quos locutus abſoluit? nonne jam mitius accuſatur Suſanna, non de coniugio, ſed de ipſo adulterio, quam doctrina Apoſtolica de mendacio? quid in tanto periculo faceremus, niſi tam certum apertumque eſſet, pudicas nuptias non debere damnari, quam certum apertumque eſt, ſanctam Scripturam non poſſe mentiri. VT AVTHORITATIS, *reſpectu viri potentis.* MALIS RVMORIBVS, *ſpargi ſolitis de vidua pulchra juuene, innupta, expoſita periculo.*

9. *Et iterum ibid. à m. ad f.*

CÆterùm, hæc ſecularis concupiſcentia cauſas habet, gloriam, cupiditatem, ambitionem, inſufficientiam per quas neceſſitatem nubendi ſubornat: videlicet cœleſtia repromittens, dominari in aliena familia, in alienis opibus incubare, cultum de alieno
Matth. 6. extorquere, ſumptum, quem non ſentias, edere. Hæc procul à Fidelibus, quibus nulla
26. & 30. cura tolerandæ vitæ, niſi ſi diffidimus de promiſſis Dei, qui lilia agri tanta gratia veſtit, qui volatilia cœli nullo ipſorum labore paſcit, qui prohibet de craſtino victu veſtituque curare, ſpondens ſcire ſe quid cuique ſeruorum ſuorum opus ſit. Non quidem monilium pondera, non veſtium tædia, non Gallicos mulos nec Germanicos bajulos, quæ nuptiarum gloriam accendunt, ſed ſufficientiam, quæ modeſtiæ & pudicitiæ apta eſt. Præſume, oro te, nihil tibi opus eſſe, ſi Domino appareas: imò omnia habere, ſi habeas Dominum, cuius omnia. Cœleſtia recogita, & terrena deſpicies. Nihil viduitati apud Deum ſubſignatæ neceſſarium eſt, quam perſeuerare.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 9. SCHOL.

SÆCVLARIS, *mundana digna concupiſcentia viri ſecundi, poſt mortem primi.* INSVFFICIENTIAM. *Quaſi ad tuendam generis nobilitatem, facultates ſufficientes non habeas.* SVBORNAT, *ſubtexit, ſpecioſam & apparentem cauſam præ ſe fert. Hæc vox iuris teſte Catanæo ſemper in malum ſumitur. Cuius habes exemplum apud Paulum Iureconſultum in l. alij propter. De Accuſat. Sumitur autem pro ſummittere, delatorem, & accuſatorem.*

torem. l. diuus. ff. de iure patronatus. Subordinatio item A *latens eſt ſeductio. vt in Clem. teſtibus. de teſt.* VIDELICET, *ironicè dictum. Quaſi verò hæc carnis concupiſcentia coram oculis habeas cæleſtem mercedem toties à Deo promiſſam continentibus*, vel per cœleſtia *intelligit magna quædam & anguſta bona. Sed iniuſta carpis, cùm vir ſecundus filios & familiam habeat prioris vxoris defuncta, vel parentes indigos, & iure naturali ſucceſſores, quos ipſa fraudabis.* QVEM NON SENTIAS. *Cui comparando, non collaboraſti.* EDERE, *conſumere, vel in pompis impendere. Alij legunt:* de alieno extorquere ſumptu, quem non ſentias cedere in te. *id eſt in vſus tuos non verti iuſtè & debitè.* NISI SI DIFFIDIMVS. *niſi fortè diffidamus. Epheſ. 5. 6.* Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. *Syr. autem:* filios immorigeros. *id eſt moribus paternis & iuſſis non reſpondentes.* QVI LILIA AGRI. *Locus communis Matth. 6.* B *26. & 30. quem iam alibi retulimus, & verbo* Prouidentia, *infrà referemus.* DE CRASTINO VICTV. *Augustinus libro contra Adimantum Manichæi diſcipulum*

S. Aug. *cap. 24.* De eo quod ſcriptum eſt apud Salomonem Prouerb. 6. 6. Imitare formicam, & intuere diligentiam eius, quia ab æſtatis tempore vſque ad hyemem colligit ſibi alimonias. Neque hoc intelligunt Manichæi ſpiritaliter eſſe accipiendum, & putant præceptum eſſe vt theſauriſemus in terra, vt etiam curemus hæc horrea, quæ ſine vllo præcepto multùm homines implere feſtinant. Et ideò illud Adimantus ex Euangelio dicit aduerſum eſſe huic ſententiæ, vbi Dominus ait; Nolite cogitare de craſtino. Sed neque hoc intelligunt ad id pertinere, vt temporalia non amemus, neque timeamus, ne nobis deſint neceſſaria, & propter ipſa conquirenda, vel Deo, vel hominibus ſeruiamus. Nam ſi hoc ideò dictum eſt, vt non ſeruetur panis in craſtinum, magis hoc implent vagi Romanorum, quos paſſiuos appellant, qui annona quotidiana ſatiato ventre, aut donant ſtatim quod reſtat, aut proiiciunt: quam vel Domini diſcipuli, qui etiam cum ipſo Domino cœli & terræ in terra ambulantes loculos habebant; vel Paulus Apoſtolus qui omnium terrenorum contemptor, ſic tamen gubernauit ea quæ præſenti vitæ erant neceſſaria, vt etiam de viduis præceperit dicens: Si quis fidelis habet viduas, ſufficienter tribuat illis, vt non grauetur Eccleſia, quo veris viduis ſufficere poſſit. *1. Tim. 5. 16. quod intelligit Paulus de viduis, filiabus aut ancillis*, ſed tamen illud de formica ita poſitum eſt, vt quemadmodum illa æſtate colligit, vnde in hyeme paſcatur, ſic vnuſquiſque Chriſtianus in rerum tranquillitate, quam ſignificat æſtas, colligat verbum Dei, vt in aduerſitate & tribulationibus quæ hyemis nomine ſignificantur, habeat vnde ſpiritaliter viuat: non enim in ſolo pane viuit homo, &c. Si B autem eos hoc mouet, quod in terra condit formica quod colligit; paſcantur etiam illi theſauro, quem Dominus in agro dicit inuentum, TÆDIA, *id eſt nimium & ſolicitum cultum circa mutandas ſecundum nouitatem veſtes, vel faſtidia veterum,* NON GALLICOS MVLTOS. *alij* mulos, *ſcilicet ad ſellas geſtatorias. alij* Gallicos vultus, *id eſt Gallis candidis ſimiles, Galli enim dicti ἀπὸ τῶ γάλακτος, à lacte, ad comitatum ſcilicet venuſtiorem, quod prohibet Hieronymus ſcribens ad Furiam:* Nec candidulus, & rubicundus aſſecla adhæreat lateri tuo. *Et lib. 1. contra Iouinianum, notat circa fœminas molles.* Formoſum aſſeclam, procuratorem calamiſtratum. PRÆSVME *ſpem à Dei prouidentia tibi neceſſaria danda.* DOMINO APPAREAS, *vox iuris. Vnde & dictus apparitor, id eſt Magiſtratus miniſter qui apparet & præſto eſt ad obſequium l. 1. ad inſcriptionem, & Budæo, in forenſibus apparere idem eſt quod officij & obſequij exhibendi gratia præſto eſſe.* SVBSIGNATA. *ſubſcripta, obligata, conſecrata Deo.*

• 10. *Nuptias ſecundas, vel ob inopiam, vel ſolitudinem, vel poſteritatem petere, pudendum & vanum eſt. De Monog. cap. 16. à p.*

QVid ſi inopiam quis cauſetur, vt carnem ſuam apertè proſtituram profiteatur, exhibitionis cauſâ nubentem, oblitus de victu & veſtitu non eſſe cogitandum? habet Deum etiam coruorum educatorem, etiam florum excultorem. Quid ſi ſolitudinem domus obtendat? quaſi vna mulier frequentiam præſtet, homini ad fugam proximo. habet viduam vtique, quam adſumat licebit. Non vnam generis humani vxorem, ſed etiam plures habere conceſſum eſt. Quid ſi de poſteritate quis cogitet iiſdem animis, quibus oculis vxor Loth, vt ideò quis repetat matrimonium, quia de priore liberos non habuit; heredes ſcilicet Chriſtianus quæret, ſeculi totius exheres? habet fratres, habet Eccleſiam matrem. Aliud eſt, & ſi apud Chriſtum legibus Iuliis agi credunt, & exiſtimant cœlibes & orbos ex teſtamento Dei ſolidum non poſſe capere,

Matth. 6. 26. & 30.

Gen. 19. 26.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 10. SCHOL.

APERTE PROSTITVTAM. *Quia ſicut meretrix corpus ſuum venale proſtituit ad victum.* Et pro panibus ſe locat, & immolat filias ſuas Dæmoniis, & Beelphegor initiat: *Ita ſuo modo vidua (quam etiam & multò magis quàm viduum hominem, ſub ſexu meliori comprehendit) quæ ideò tantùm nubit, vt neceſſaria, vel ſuperflua ſibi à ſecundo coniugio exhibeantur. Sed dura vox proſtitutionis, & ex libro corrupti iam Tertulliani ſurrepta, correctiorem hic accipias ab Auguſtino, libro de hæreſibus hæreſi 86.*

S. Aug. Tertullianus factus hæreticus, quia tranſiens ad Cataphryges quos antè deſtruxerat, cœpit etiam ſecundas nuptias contra Apoſtolicam doctrinam tanquam ſtupra damnare, & poſtmodum etiam ab ipſis diuiſus, ſua conuenticula propagauit. FREQVENTIAM; C *multitudinem perſonarum ad ſocietatis numeroſæ conſolationem.* AD FVGAM PROXIMO, *imminente perſecutione; quam tamen ipſe aiio errore non eſſe fugiendam toto libro declamat. Niſi etiam ſecundò nubentem, ob mollitiem carpat: quod vt ſtatim conuolet ad ſecundi matrimonij delicias, ſic tormenta refugit. Vel adhuc literaliùs, opponit fugæ ſolitudinem frequentia & multitudinis. Vel denique, quod inſtante iam mundi fine, ob quem frequentiùs idem Author iuxta Paulum velit ipſos etiam coniuges, ita ſe habere, quaſi non habeant vxores, vt Chriſtus dixit:* Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes. *Vel quòd homo ipſe de vita fugaci omni hora exire ſit proximus.* HABET VIDVAM. *Sunt enim multæ viduæ deuotæ ſexagenariæ, fratribus Chriſtianis miniſtrantes, caſtè viuentes: & pleræque pau-*

peres; vnam aſſumat, non in coniugem, ſed miniſtram: plures etiam huius generis, id eſt ordinis viduarum, poteſt ſumere, & apud ſecarum collegium inſtituere & nutrire, ſi bonis abundat, & ſolam ſocietatem quærit. QVIBVS OCVLIS VXOR LOTH. *Difficilis locus, & intactus à Commentatoribus. Cùm enim comparet affectus ſecundò nubentium cum oculis vxoris Loth, poſt tergum reſpicientis; & agat de heredibus ex priore coniugio non ſuſceptis, propter quam orbitatem nuptiæ repetantur, non video vllam conuenientiam; niſi ſimpliciter Author conferat cum retroſpiciente fœmina, retroſpicientes poſt ſe, ſe non ſuſcepiſſe liberos ex priori coniugio; quod quidem dici poteſt, monente etiam Chriſto, vbi loquitur de Iudicio proximo, Luc.* 17. 32. Memores eſtote vxoris Loth. *de qua ſic Auguſtinus lib.*
S. Aug. *6. de Ciuit. cap.* 30. Quò pertinet quod prohibiti ſunt qui liberabantur ab Angelis, retrò reſpicere, niſi quia non eſt animo redeundum ad veterem vitam, qua per gratiam regenerati exuimur, ſi vltimum iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Loth vbi reſpexit, remanſit; & in ſalem conuerſa, hominibus fidelibus quoddam præſtitit condimentum, quo ſapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum. *Ego quidem ſuſpicor, cùm agat de liberis & poſteris relinquendis, per vxorem Loth, non hanc in ſtatuam ſalis conuerſam, ſed vtramque ipſius Loth filiam ſubinnuiſſe, quæ in locum matris alterno concubitu cum patre inebriato, tanquam vxor ſe ſuppoſuit, maximè cùm adulterinas, conſtupratas & inceſtas habuerit ſecundas nuptias Tertullianus. Ita enim Geneſ.* 19. 31. *& ſequent.* Manſit in ſpelunca ipſe & duæ filiæ cum eo. Dixitque maior ad minorem, pater noſter ſenex eſt, & nullus virorum remanſit in terra, qui poſſit ingredi ad nos, &c. veni, ebriemus eum vino, dormiamuſque cum eo, vt ſeruare poſſimus ex patre noſtro ſemen, &c. *de quibus ſic Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum Manich. cap.* 42:
S. Aug. In ipſo Loth, quando cum eo filiæ concubuerunt, non illud quod cùm à Sodomis liberatus eſt, ſed aliud aliquid figuratum eſt: nam tunc ille ipſe Loth futuræ legis *Moſaicæ* videtur geſtaſſe perſonam, quam quidam ex illa procreati, & ſub lege poſiti, malè intelligendo quodammodo inebriant; eaque non legitimè vtendo, infidelitatis opera pariunt. Bona eſt enim lex, ait Apoſtolus, 1. *Timoth.* 1. 8. ſi quis eâ legitimè vtatur, &c
S. Aug. *Et cap.* 43. Nec tantâ reprehenſione atque accuſatione res digna eſt, quantam in eam Fauſtus inimicus & cæcus euomuit. Conſulitur enim æterna lex illa ordinem naturalem conſeruari iubens, perturbari vetans, & non ita de hoc facto iudicat, ac ſi ille in filios nefariâ libidine exarſerit, vt earum inceſtato corpore frueretur, aut eas haberet vxores. Sed nec de illis fœminis, ac ſi in ſui patris carnem execrabili amore flagraſſent, ratio quippe iuſtitiæ non tantùm quid factum ſit, verùm etiam quare factum ſit intuetur, vt ex cauſis ſuis facta pendentia, libramento æquitatis examinet. Cùm igitur illæ ad conſeruationem generis prolem quærerent, quia vtique in eis humanus erat & naturalis affectus, nec ſe crederent inuenire poſſe alios viros, velut exuſto illa conflagratione orbe terrarum, neque enim diſcernere poterant, quo-
A vſque ignis ille ſæuierit, miſcere ſe patri voluerunt. Potiùs quidem nunquam eſſe matres, quàm ſic vti patre debuerunt. Verumtamen multùm intereſt, quòd ea cauſa vſæ ſunt, quam ſi concupiſcentia tam funeſtæ voluptatis vterentur. Ab illo autem opere ita patrem abhorrere ſentiebant, vt id ſe impleturas eſſe non crederent, niſi eius ignorantiam procrearent.

Sic autem concludit capite 45. Deus ergo qui nouit & de hominum opere malo facere bona opera, gentes quas voluit, *Moabitas & Ammonitas*, ex illo ſemine propagauit, non Scripturas ſuas, propter hominum peccata damnauit. Prodidit quippe iſta, non fecit: & cauenda admonuit, non imitanda
B propoſuit. EXHERES, *qui toti mundo renuntiauit.* FRATRES. *Pauperes Chriſtianos, de quibus Chriſtus;* Quod vni ex his fratribus meis minimis feciſtis, mihi feciſtis APVD CHRISTVM, *in lege noua.* LEGIBVS IVLIIS. *Exponit quid ſit, non poſſe ſcilicet cœlibes & orbos, hoc eſt viduos & orbatos coniuge, ex aſſe in ſolidum heredes inſtitui, cùm totum cœli regnum & omne bonum à Deo, ipſumque Deum pro hæreditate expectet Chriſtianus, lege autem Iulia, & Papia Poppæa iuxta Cuiacium, qui neque liberos ſuſceperint, neque matrimonium contraxerint, hæredes ex aſſe inſtitui non poterant. Quæ lex ſublata primò à Seuero, poſteà aliis Imperatorum ſtatutis, poſteà à Conſtantino, deinde ab Honorio: tandem à Iuſtiniano l. 1. C. de caduc. toll. Ad-*
C *uertit autem Baro. Ann. Chriſt. 320. Conſtantinum leges aduerſus cœlibatum ſtatutas: quibus cœlibes à ſuorum ſucceſſione ſubmouebantur, indéque theſaurus ingens ærario inferebatur, nouâ ſanctione abrogaſſe, quod habetur l. 1. C. Theod. de infirm. pœn. cœlib. ægrè quippe ferebat iam mulctatos ſterilitate, pecuniâ mulctari, & hæreditate priuari eos qui virginitati aut continentiæ ſe deuouiſſent. Euſebius porro. 4. de vitâ Conſt. 26. Sozomen. libro 1. cap. 19, referunt Conſtantinum maiora priuilegia conceſſiſſe iis qui ſe virginitati conſecraſſent, nimirum vt tam maſculi quàm fœminæ etiamſi adhuc impuberes eſſent, teſtamenta condere poſſent: Cum & ideo veteres quoque Romani per leges id conceſſiſſent Veſtalibus, vt etiam ſexto ætatis anno teſtari poſſent. Euſeb. prætereà 4. de vit. 28. refert Conſtantinum plurimas ſanctas Dei virgines coluiſſe, & Theodoretus lib. 1. cap. 11. eas ex publico aluiſſe. Reprobat rurſum Ter-*
D *tull. leges Iulianas & Papias libro de exhort. caſtitatis cap.* 12. Sufficiat ad conſilium viduitatis, vel præcipua cauſa, importunitas liberorum, ad quos ſuſcipiendos legibus compelluntur homines, quia ſapiens quiſque nunquam liberos deſideraſſet. *Et lib. 1. ad Vxorem cap.* 5. Quærenda nobis onera ſunt, quæ etiam a Gentilium pleriſque vitantur, quæ legibus cogûntur. *Et in Apolog. cap.* 4. Nonne vaniſſimas Papias leges, quæ ante liberos ſuſcipi cogunt quàm Iuliæ matrimonium contrahi. Poſt tantæ authoritatis ſenectutem, heri, Seuerus conſtantiſſimus principum excluſit. *Vide Cod. tit. de infirmandis pœnis cœlibum & orbitatum. Videndus Dio. lib. 55. Iſid. cap. 5. Etym. lib. 15. vbi de Papio & Poppæo ſuffectis Conſulibus, qui ex Auguſti tunc imperantis iuſſu tulerunt legem continentem præmia danda patribus qui liberos ſuſciperent.*

11. *Nuptiæ ſecundæ fruſtrà quæruntur, causâ liberorum, ſub finem mundi proximum indecentes, & perſecutionis vltimæ tempore, onerosæ.* 1. *ad vxo. cap.* 5. *per totam, & 6. in p.*

ADiiciunt quidem ſibi homines cauſas nuptiarum de ſolicitudine poſteritatis, & liberorum amariſſima voluptate. Nobis otioſum eſt. Nam quid geſtiamus liberos gerere, quos cum habemus, præmittere optamus, reſpectu ſcilicet imminentium anguſtiarum, cupidi, & ipſi iniquiſſimo iſto ſeculo eximi, & recipi ad Dominum? quod etiam Apoſtolo votum fuit. Phil. 1. 23. Nimirùm neceſſaria ſoboles ſeruo Dei. Satis enim de ſalute ſecuri ſumus, vt liberis vacemus: quærenda nobis onera ſunt, quæ etiam à Gentilium pleriſque vitantur, quæ legibus coluntur, quæ parricidiis expugnantur: nobis demum plurimùm importuna, quantum fidei periculoſa. Cur enim Dominus: [a] *Væ prægnantibus & nutricantibus*, cecinit, niſi quia filiorum impedimenta teſtatur in illa die expeditionis incommodum futura? [a Matth. 24. 19.] ea vtique nuptiis imputantur. Iſtud autem ad viduas non pertinebit: ad primam angeli tubam expeditæ proſilient: quamcunque preſſuram perſecutionémque liberè perferent, nulla in vtero, nulla in vberibus æſtuante ſarcina nuptiarum. Igitur ſiue carnis, ſiue ſeculi, ſiue poſteritatis gratia nubitur; nihil ex iſtis neceſſitatibus competit Dei ſeruis, vt non ſatis habeam ſemel alicui earum ſuccubuiſſe, & vno matrimonio omnem concupiſcentiam huiuſmodi expiaſſe. Nubamus quotidie, & nubentes à die illo timoris deprehendamur, vt Sodoma & Gomorrha. Gen. 19. 24. Nam illic non vtique nuptias & mercimonia ſolummodo agebant: ſed cùm dicit, [b] *Nubebant & emebant*, [b Matth. 24. 38. Luc. 17. 28] inſigniora ipſa carnis & ſeculi vitia denotat, quæ à diuinis diſciplinis plurimùm auocent: alterum per laſciuiendi voluptatem, alterum per acquirendi cupiditatem. Et tamen illa tunc cæcitas longè à finibus ſeculi habebatur. Quid ergo fiet, ſi quæ olim deteſtabilia ſunt penes Dominum, ab iis nunc nos arceat? [c] *Tempus*, inquit, *in collecto eſt. ſupereſt, vt qui matrimonia habent, tanquam non habentes, agant.* [c 1. Co. 7. 29. Cap. VII.] Quod ſi habentes obliterare debent quod habent, quantò magis non habentes prohibentur repetere quod non habent, vt cuius maritus de rebus abiit, exinde requiem ſexui ſuo nubendi abſtinentia iniungat? quam pleræque Gentilium fœminarum memoriæ cariſſimorum maritorum parentant.

NVPTIÆ SECVNDÆ. 11. SCHOL.

ADIICIVNT. *Inter alias cauſas quibus homines dicunt ſe impelli ad ſecundas nuptias, addunt curam nominis & familiæ per poſteros propagandæ.* AMARISSIMA VOLVPTATE, *diſertiſſimè dictum, vna roſa mille ſpinis inuoluta carpitur in voluptate procreandorum liberorum, tam in dolore partus mulieris, & condolentia viri, quàm vtriuſque educandæ & promouendæ prolis amariſſima cura.* NOBIS, *Chriſtianis, quotidie* expectantibus Dominum donec reuertatur à nuptiis, *& extremam antichriſti perſecutionem.* OTIOSVM, *vanum eſt hoc deſiderium, quod Ethnicis, id non credentibus, eſt rationabile, in poſteris renaſcendi, vel viuendi deſiderium. Alij legunt,* odioſum. *quod intellige ſenſu Chriſti dicentis, quoties de amore Dei ſuper omnia, & fide ſuſtinenda agitur.* Qui non odit patrem ſuum & matrem ſuam, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. GESTIAMVS GERERE, *vnde tantus pruritus procreandi liberos, vt mulier ſibi ventris & vberum onus, & pater humeris tantum pondus imponat? Alij legunt,* ſerere, *ad multiplicationem poſteritatis.* PRÆMITTERE OPTAMVS. *Aug. epiſt. 6. ad Italicam in p.* Non te deſolatam putare debes, cùm in interiore homine habeas præſentem Chriſtum per fidem in corde tuo: aut ſic te contriſtari oportet quemadmodum gentes: quæ ſpem non habent, cum veraciſſima promiſſione ſperemus nos in hac vita, vnde migraturi, quoſdam noſtros migrantes non amiſimus. ſed præmiſimus, ad eam vitam eſſe venturos, vbi nobis erunt quantò notiores, tantò vtique chariores, & ſine timore vllius diſſenſionis, *alia lectio, diſceſſionis*, amabiles. Hic autem & coniunx tuus, cuius abſceſſu vidua diceris, tibi notiſſimus erit: qui quamuis & hic tibi notus eſſet, ſibi tamen notior erat quàm tibi. Et vnde hoc, cùm tu eius corporalem faciem vide- [S. Aug.] [B] [C]

[A] res, quàm ipſe vtique non videbat, niſi quia notitia noſtri certior intus eſt, vbi nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt 1. *Corinth.* 2. & 4. ſed cùm venerit Dominus, & illuminauerit abſcondita tenebrarum, & manifeſtauerit cogitationes cordis; tunc nihil latebit proximum in proximo: nec erit quod ſuis quiſque aperiat, abſcondat alienis, vbi nullus erit alienus. IMMINENTIVM ANGVSTIARVM, *extrema jam perſecutione inſtante.* EXIMI, *quaſi magna gratia ſit, priuilegium, exemptio à lege ſeueriſſima; etiam per mortem, eripi anguſtiis huius perſecutionis; quam ſic exaggerat Chriſtus, vt dicat:* Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio, nec poſteà futura eſt. [B] APOSTOLO VOTVM, *ſummum deſiderium. ad Philipp.* 1. 22. Quid eligam, ignoro. Coarctor autem è duobus; deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, multò magis meliùs: permanere autem in carne neceſſarium propter vos. *Aug. in Pſalm.* 145. Dominus ſoluit compeditos, &c. [S. Aug.] Vnde ſumus compediti? vnde eliſi? corpus noſtrum ornamentum nobis fuit, peccauimus, & compedes inde accepimus: quæ ſunt compedes noſtræ? mortalitas ipſa. Audi Apoſtolum Paulum, quia & ipſe adhuc in hac peregri- [C] natione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iſte? non illi fuerunt graues compedes, cum ipſis compedibus toto orbi Euangelium prædicauit; ſpiritus charitatis rapuit compedes, & circumiuit quantùm potuit. Sed tamen quid dicit? concupiſcentiam habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quid eſt, diſſolui? à compedibus mortalitatis. Et tamen miſericordiâ adhuc volebat eſſe in compedibus propter alios compeditos, quibus miniſtraret. Manere, inquit, in carne, neceſſarium propter vos. Dominus ergo ſol-

uit compeditos, id eſt ex mortalibus immortales fecit. Dominus erigit eliſos. Quare eliſi ſunt? quia erecti erant. Quare eriguntur? quia humiliati ſunt. Cecidit atque eliſus eſt Adam. Ille cecidit, Chriſtus deſcendit. Quare deſcendit qui non cecidit, niſi vt leuaretur qui cecidit.

NIMIRVM NECESSARIA, *ironicè dicta.* LEGIBVS COLVNTVR. *Ad quæ onera ſubeunda lege Iulia, Papia, Poppæa, priore Scholio memoratis, compelluntur, ſine quibus plurimi non nuberent. Alij legunt:* locantur; *quaſi mercede conducti ad opus laborioſum. Alij* coguntur. *Sic L. XII. tabularum:* Cenſores Cœlibes eſſe prohibunto. *Plato libro 6. de leg. poſt trigeſimum quintum annum non nubentes pecunias, & honorum priuatione mulctauit.* DE SALVTE NOSTRA *Alij legunt*, de ſorte noſtra. *quod vel ad ſalutem æternam, vel temporalem vitam referri poteſt; quaſi diceret, cùm vix ſufficiat ſors rei domeſticæ alendis iam genitis, quid alios procreemus, quorum cura magis implicet animum, & à ſalutis negotio auocet?* PARRICIDIIS EXPVGNANTVR. *Onera ſcilicet liberorum, vel à matre in vtero, vel ab vtroque parente præ tædio & inopia poſteà trucidantur.* QVANTVM FIDEI, *quaſi diceret, tantò magis importuna nobis Chriſtianis, quod naturali in liberos teneritudine ſuadente, aut eorum cura & fidei, à perſecutoribus renuntiare cogimur,* NVTRICANTIBVS, *alij*, nutrientibus. *locum habes alibi expoſitum.* DIE EXPEDITIONIS, *perſecutionis vltima, qua omnibus expediti, nec tunicam aut aliquid de domo tollere monemur ab ipſo iudice.* ISTVD AVTEM, *vt ſcilicet non dirigitur in viduas.* PRIMAM ANGELI TVBAM. *vel reſpicit tubam Archangeli, de qua Paulus, excitante mortuos à ſepulchris; vt in munus continentiæ vidualis, agilitate præcipua exurgant viduæ, & rapiantur obuiam Chriſto in aëra, præ nuptis, oneroſioris corporis, ob nuptias iteratas; vel magis ad literam, reſpicit perſecutionem vltimam, ad quam ſubeundam alacres in arenam cum perſecutore congreſſuræ proſiliunt. Per Angelum igitur tubicinantem, vel prælatum hortantem ad pugnam intelligit. Vel alludit ad Apoc. 8. 6.* Septem Angeli qui habebant ſeptem tubas, præparauerunt ſe vt tuba canerent. Et primus Angelus tubà cecinit, & facta eſt grando & ignis miſta in ſanguine, & miſſum eſt in terram, & tertia pars terræ combuſta eſt, & tertia pars arborum concremata eſt, & omne fœnum viride combuſtum eſt. *Quæ omnia precedent antichriſti aduentum.* ÆSTVANTE, *grauante, vel fœtu in vtero, vel pueris lactentibus in mammis.* EXPIASSE, *aliàs diceret, expunxiſſe, impleſſe, niſi velis, honeſtate Sacramenti, expiari ſordes voluptatis.* NVBAMVS, *ironicè, & impatienter dicta.* VT SODOMA. *Auguſtinus libro tertio de doctrina Chriſtiana cap. 36.* S. Aug. In Euangelio dicit Dominus, *Luc. 17.* die quo exiit Loth à Sodomis, pluit ignem de cœlo, & perdidit omnes: ſecundum hæc, erit dies filij hominis, quo reuelabitur, Illa hora qui erit in tecto, & vaſa eius in domo, non deſcendat tollere illa: & qui in agro ſimiliter non reuertatur retrò. Meminerit vxoris Loth. Nunquid cùm dominus fuerit reuelatus, tunc ſunt iſta ſeruanda, ne A quiſque retrò reſpiciat, id eſt vitam præteritam. *adderet hîc Tertullianus nuptias*, cui renuntiauit, inquirat: Et non potiùs iſto tempore, vt cùm Dominus fuerit reuelatus, retributionem pro eis quæ quiſque ſeruauit, vel contempſit, inueniat? Et quia dictum eſt, in illa hora, tunc putantur iſta ſeruanda: cùm fuerit Dominus reuelatus: niſi ad intelligendam recapitulationem, ſenſus legentis inuigilet, adiuuante alia Scriptura, quæ ipſorum Apoſtolorum adhuc tempore clamauit. 1. *Ioan.* 2. Filij, nouiſſima horà eſt. Tempus ergo ipſum quo Euangelium prædicatur, quouſque Dominus reueletur, hora eſt in qua oportet iſta ſeruari, quia & ipſa reuelatio Domini ad eandem horam pertinet, quæ die Iudicij terminabitur. NVBEBANT ET EMEBANT. *Non audiendus Pamelius, nec Lacerda, qui lapſum hîc memoriæ notant in Tertulliano; non aduertentes Authorem Scripturâ redundantem, ex duobus Euangeliſtis* B *Matthæo & Luca dies Noë & Loth, nuptiáſque & mercaturam contexuiſſe, Sic enim Matth. 24. 38.* Sicut erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, & nuptui tradentes vſque ad eum diem quo intrauit Noë in arcam: & non cognouerunt donec venit Diluuium, & tulit omnes, ita erit & Aduentus filij hominis. *Luc. autem 17. 28. cùm retuliſſet de die Noë, nuptias de Loth ſubiicit;* Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth: Edebant, & bibebant, emebant & vendebant, plantabant. & edificabant: quà die autem exiit Loth à Sodomis, pluit ignem & ſulphur de cœlo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit, quâ die filius hominis reuelabitur. DENOTAT. *arguit, notâ pudoris aſpergit.* SÆCVLI VITIA. *Carnis quidem vitium concupiſcentia, ſæculi autem, id* C *eſt mundi, auaritia: propter iniuſtitiam frequentem in venditionibus, emptionibus, commerciis.* DISCIPLINIS, *Chriſti documentis.* CÆCITAS, *dierum Noë & Loth, longè remotior à fine mundi, noſtrâ tolerabilior.* CVPIDITATEM, *alij* voluntatem, NVNC ARCEAT, *quaſi diceret, quanto nos ſumus damnabiliores apud Deum; primorum temporum hominibus ſæculi voluptati & auaritiæ deditis, quibus & nunc iudicio proximis dat eadem monita ab iiſdem abſtinendi quibus & illi licet, remoti ab vltima perſecutione ante Chriſti Aduentum iam abſtinere debebant?* OBLITERARE, *obliuiſci delere de memoria & affectu.* DE REBVS ABIIT, *exceſſit à viuis.* SERVI SVO, *ſuæ coniugi. Benè* ſuo, *ob relationem:* & ad virum tuum conuerſio tua. *Et quia* mulier poteſtatem ſui corporis D non habet. *ſcilicet dum viuit vir eius. Nam per eius mortem liberatur, vt ait idem 1. Cor 7. 39.* Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit: quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt; cui vult nubat, tantùm in Domino. REQVIEM, *vacationem ab opere coniugali, ceſſationem, & finem nubendi ſibi imponat.* QVAM PARENTANT, *iuſta perſoluendo mariti functi Manibus, immolant veluti victimam funeris, caſtitatem vidualem, in honorem memoriæ maritorum aliquæ Heroinæ Gentiles, qualis Dido vidua Aſdrubalis, Calpurnia, &c.*

OBEDIENTIA OMNI OPERI PRÆLATA.

V. verbum. humilitas num. 3. Et Verbo. ſeruus Dei num. 1. 2. 4.

OBLIVIO.

1. *Obliuio & reminiſcentia Platonica refutatur. De Ani. cap. 24. in p.*

PRimò quidem obliuionis capacem animam non cedam, quia tantam illi conceſſit diuinitatem, vt Deo adæquetur. innatam eam facit, quod & ſolùm armare potuiſſem ad teſtimonium plenæ diuinitatis: adjicit immortalem, incorruptibilem, incorporalem, quia hoc & Deum credidit, inuiſibilem, ineffigiabilem, vniformem, principalem, rationalem, intellectualem. Quid amplius proſcriberet animam, ſi eam Deum nuncuparet? Nos autem qui nihil Deo appendimus, hoc ipſo animam longè infra Deum expendimus, quod natam eam agnoſcimus, ac per hoc dilutioris diuinitatis, & exilioris felicitatis, vt flatum, non vt ſpiritum: & ſi immortalem, vt hoc ſit diuinitatis; tamen paſſibilem, vt hoc ſit natiuitatis. ideoque & à primordio exorbitationis capacem, & inde etiam obliuionis affinem. Satis de iſto cum Hermogene. *V. Reliqua verbo, animæ potentiæ. num. 11. circa medium.*

OBLIVIO. 1. SCHOL.

NON CEDAM, *concedam, alij legunt*; non credam.) CONCESSIT, *Plato ſcilicet contra cuius obliuionem hîc agit Tertullianus.* ADÆQVETVR. *Comparetur; & diuina dicatur: ſic Plato in Phadone:* non videtur tibi diuinum quidem tale naturâ eſſe vt imperet, & principatum gerat *homo ſcilicet ex parte rationali* imortale verò, *ex corpore*, vt ſeruiat, & ſubiectum ſit? mihi ſanè. Vtri igitur anima ſimilis eſt? nimirum ô Socrates, anima diuino, corpus mortali. Conſidera itaque, ô Cebes; an ex omnibus relatis hæc nobis efficiantur, diuino quidem & immortali & vniformi, & ſemper ſimiliter, & ſecundùm eadem ſe habenti, eſſe animam, &c. *Sic & Philolaus dixit animam relicto corpore*, fieri Deum immortalem. ARMARE, *quaſi forte argumentum proferre ad probandum animam eſſe plenè diuinam.* PROSCRIBERET. *Non hîc ſignificat in exilium pelleret, vel per ſcripturam venalem publicaret, ſicut Codice de fide inſtrum. & de iur. haſt. fiſc. lib. 10. l. vlt. ſed palam ac publicè propoſito libello ſignificare. l. 11. §. 1. ff. de Inſtit. Vlpianus in dicta leg. 11. §. 1. Palam, proſcriptum intelligit, quod ita poſitum eſt vt de plano legi poßit. Quaſi diceret Tertull. quomodo planius animam excellentiſſimam ſcriberet, quid de ea ſublimius diceret, ſi eam Deam appellare vellet?* NIHIL DEO APPENDIMVS. *Qui animam non facimus, vt Plato, quandam appendicem diuinitatis, & particulam ab eo fluentem. Vel qui nihil cum Deo appendendum, ponderandum, ex æquo comparandum putamus* DILVTIORIS. *Minutioris.* VT FLATVM, *quam inſufflauit Deus in Adam.* NON VT SPIRITVM, *Sanctum ſcilicet, qui à Deo procedit. Aug. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 5. vbi ex Ezech. 37. refert ventum flantem ex quatuor partibus mundi, & agit de Chriſto inſufflante in Apoſtolos:* Neque enim flatus ille ex corpore Domini ſubſtantia erat Spiritus ſancti, quando ſufflauit & ait; accipite Spiritum ſanctum: ſed vtique ſignificatum eſt, ſic etiam ab ipſo procedere Spiritum ſanctum, quomodo ab eius corpore flatus ille proceſſit. Sed quia mundus non ita Deo coaptatur ad vnitatem perſonæ, ſicut caro illa Verbo eius vnigenito filio, non poſſumus dicere ita eſſe animam de ſubſtantia Dei, quemadmodum flatus ille à quatuor ventis de natura mundi factus eſt: ſed tamen aliud eum fuiſſe, aliud ſignificaſſe puto, quod exemplo flatus ex corpore Domini procedentis rectè intelligi poteſt, &c. Illud ergo iam videamus cuinam potius ſententiæ diuina teſtimonia ſuffragentur, eine qua dicitur animam vnam Deum feciſſe, & dediſſe primo homini, vnde cæteras faceret, ſicut ex eius corpore cætera hominum corpora, *quod erroneè ſenſit Tertullianus, animas* (S. Aug.)

A *omnes ex Ada anima traductas ſentiens, ſicut ex viri corporis ſemine omnia corpora*, an ei qua dicitur ſingulas ſingulis facere, ſicut ille vnam, non ex illa cæteras. SIT DIVINITATIS, *vt hoc probetur eam participatiuè diuinam.* PASSIBILEM, *mutabilem & paßionibus ſubditam, quo probatur non eſſe innatam.* EXORBITATIONIS, *erroris & culpæ.* OBLIVIONIS AFFINEM. *Quæ poßit obliuiſci. Sicut de facto oblitus eſt Adam, nec memor fuit præcepti Dominici, & errauit à via veritatis & iuſtitia originalis; vnde &* Enos, *id eſt obliuioſus, ſignificat hominem. Nam in Pſalmo 8. vbi vulgata, verſu. 5.* Quid eſt homo quod memor es eius? *Hebraicè habetur,* quid eſt Enos? *& aptè in rem noſtram ſequitur;* Minuiſti eum paulò minus ab Angelis. *Hebraicè habetur, ab* Elohim. *Id eſt iuxta Hiero-*

B *nymum, paulo minus à Deo. Hinc igitur benè Tertullianus armat argumentum Platonis contra ipſum, vt hoc ipſo probet animam obliuionis incapacem, quòd eam faciat innatam, & Deo in cæteris ſimilem. In Deum enim obliuio non cadit. Aug. in Pſal. 9.* Requirens ſanguinem eorum memoratus eſt; id eſt veniet vltimum iudicium, vbi & interfectorum gloria, & interficientium pœna manifeſta fiet. Memoratus eſt autem, nemo ita poſitum putet, quaſi obliuio cadat in Deum: ſed quia poſt longum tempus futurum eſt iudicium, ſecundùm affectum infirmorum hominum poſitum eſt, qui quaſi oblitum Deum putant, quia non tam citò facit, quàm ipſi volunt. His dicitur etiam quod ſequitur, non eſt oblitus clamo- (S. Aug.)

C rem pauperum. Id eſt, vt putatis, oblitus eſt: quaſi diceretur poſteaquam audierunt, memoratus eſt; ergo oblitus erat. Non eſt oblitus, inquit, clamorem pauperum. *Videndus Auguſtinus lib. 10. Confeſſ. c. 12. 13. 14. 15. & 16. & ſeq. vbi mira narrat de memoria & obliuione humana animæ. Vnicum hunc locum attexam pietatis Auguſtini indicem, eodem libro. cap. 24.* Ecce quantum ſpatiatus ſum in memoria mea, quærens te Domine, & non te inueni extra eam. Neque enim aliquid de te inueni quod non meminiſſem, ex quo didici te. Nam ex quo didici te, non ſum oblitus tui. Vbi enim inueni veritatem, ibi inueni Deum meum ipſam veritatem, quam ex quo didici, non ſum oblitus. Itaque ex quo didici te, manes in memoria mea, & illic te inuenio, cum reminiſcor tui, & delector in te. *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* Hæ ſunt ſanctæ delitiæ meæ, quas donaſti mihi miſericordiâ tuâ, reſpiciens paupertatem meam. CVM HERMOGENE, *in libro quem ipſemet citat à ſe compoſitum*, de cenſu animæ. (S. Aug.)

2. Obliuio Platonica fruſtrà tempori imputatur, nec procedit à corpore. De Ani. cap. 24. à m. ad f.

VNde nunc ipſa vis obliuionis antecedentis recordationem? Ex multitudine, ait, temporis. Satis impróſpectè. Quantitas enim temporis non pertinebit ad eam rem quæ innata dicatur, ac per hoc potiſſimum æterna credatur. Quod enim æternum eſt, eo quia & innatum eſt, neque initium, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur; cui temporis modus nullus eſt, nec vlla demutatione tempori ſubeſt, nec ea de multitudine tempori vis eſt. Si tempus in cauſa eſt obliuionis, cur ex quo anima corpori inducitur, memoria delabitur, quaſi exinde tempus anima ſuſtineat, quæ ſine dubio prior corpore, non fuit vtique ſine tempore? Ingreſſa verò corpus, ſtatimne obliuiſcitur, an aliquanto pòſt? Si ſtatim, & quæ erit temporis nondum ſupputandi multitudo? infantia ſcilicet. Si aliquanto pòſt, ergo illo in ſpatio ante tempora obliuionis, memor adhuc aget anima. Et quale eſt, vt poſtea obliuiſcatur, & rurſus poſtea recordetur? Quoquo autem tempore illam obliuio irruerit, quantus hic etiam habebitur modus temporis? tota opinor vitæ decurſio ſatis non erit ad euertendam memoriam tanti ante corpus æui. Sed rurſus Plato, cauſam demutat in corpus. quaſi & hoc fide dignum, vt nata ſubſtantia innatæ vim extinguat. Magnæ autem & multæ differentiæ corporum, pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & obliuionum differentiæ æſtimabuntur? Sed vniformis obliuio eſt; ergo non erit corporalitas multiformis in cauſa exitus vniformis. Multa item documenta, teſte ipſo Platone, diuinationem animæ probauerunt, quę propoſuimus jam Hermogeni. Sed nec quiſquam hominum, non & ipſe aliquando pręſagam animam ſuam ſentit, aut ominis, aut periculi, aut gaudij augurem. Si diuinationi non obſtrepit corpus, nec memoriæ opinor officiet. In eodem certè corpore & obliuiſcuntur animæ & recordantur. Si qua corporis ratio incutit obliuionem, quomodo contrariam eius admittet recordationem? quia & ipſa poſt obliuionem recordatio, memoria reçidiua eſt. quod primæ memoriæ aduerſatur, cur non & ſecundæ refragatur? Poſtremò, qui magis reminiſcerentur quàm pueruli, vt recentiores animæ, vt nondum immerſæ domeſticis ac publicis curis, vt ipſis ſolis deditæ ſtudiis, quorum diſcentiæ reminiſcentię fiunt? Immo cur non ex æquo omnes recordamur, cum ex æquo omnes obliuiſcamur? Sed tantummodo Philoſophi. ne hi quidem omnes. Plato ſcilicet ſolus in tanta gentium ſilua, in tanto ſapientium prato, idearum & oblitus & recordatus eſt. Igitur ſi nullo modo conſiſtit argumentatio iſta præcipua, totum illud pariter euerſum eſt, cui accommodata eſt, vt animæ & innatæ, & in cœleſtibus conuerſatæ, & conſciæ diuinorum illic, & inde delatæ, & hîc recordatæ crederentur, ad occaſiones planè hæreticis ſubminiſtrandas.

OBLIVIO PLATONICA. 2. SCHOL.

A VIS OBLIVIONIS, *videndus Plato in Phædone, & Timæo, vbi ſic Cebes cum Socrate:* ſecundum illud, ô Socrates, inquit Cebes, quod frequenter vſurpare ſoles, ſi modo verum eſt, diſciplinam videlicet noſtram, nihil eſſe aliud quam reminiſcentiam, & ſecundum hoc, inquam, neceſſe eſt nos in ſuperiori quodam tempore, ea, quorum nunc reminiſcimur, didiciſſe. Id verò fieri non poſſet, niſi prius anima noſtra fuiſſet alicubi, quam in hanc humanam ſpeciem deueniret. Quamobrem & hac ratione immortale quiddam anima videtur eſſe. *Ingreſſu ergo corporis quaſi carceris obſcuri, vel lapſu temporis, obliuionem induci animæ, cenſuit Plato.* IMPROSPECTE, *imprudenter; innata enim ſi eſt anima, temporis legibus non ſubiacebit, nec obliuioni, ſi diuina.* TEMPVS SVSTI- B NEAT, *à tempore, memoria detrimentum patiatur.* MEMOR AGET, *memoria adhuc fruetur.* ILLAM IRRVERIT. *In illam.* EVERTENDAM, *alij* vertendam. ANTE CORPVS, *ante ingreſſum animæ in corpus, cum anima tanto æuo id eſt æternitate, memoria potita fuerit, non ſufficiet certè quantamlibet diuturna vita iſta temporalis, ad vincendam obruendamque tam longæuam memoriam.* CAVSAM DEMVTAT, *transfundit, in corpus.* PRO GENTILITATE, *genere, & ortu ex parentibus craſſioris aut delicatioris temperamenti.* ÆSTIMABVNTVR, *diuerſæ iudicabuntur pro diuerſitate temperamenti.* EXITVS, *ſucceſſus, euentus, effectus eiuſdem ſpeciei.* DIVINATIONEM ANIMÆ. *Sic Plato in Phædro.* Anima vaticinandi quandam vim habet. PRÆSAGAM ANIMAM. *Legendus Picus Mirandulanus toto lib. 3. de Prænotione rerum. Vbi refert quinque modos diuinationis naturalis.* NON OBSTREPIT, *non obſtat, & murmure, & tumultu motuum, & ſenſuum, quietem animæ placidè diuinantis non impedit.* CORPVS RATIO. *Ex impedimento corporis ſumpta, inducit obliuionem. Benè* incutit, *quaſi ictu impreſſo vim vim obtundit.* MEMORIA RECIDIVA, *reditus eſt memoriæ fugacis, alludit & ad recidiuatum animarum in corpora.* QVOD PRIMÆ MEMORIÆ, &c. *Cum idipſum corpus includat captiuam animam, cur non quamdiu eam incarcerat, vt primùm, ſic continuò non cauſat obliuionis damnum.* SED TANTVMMODO PHILOSOPHI. *Ironicè quaſi dicat, hæc ſcilicet non experiuntur niſi Philoſophi ſoli.* IDEARVM, &c. *duplex ironia, & Platonicarum idearum, & reminiſcentiarum. Scitè in hanc rem Arnobius.* Si ea quæ diſcimus reminiſcentias eſſe conſtaret, vt antiquis opinionibus ſcitum eſt; conueniebat, nos omnes ab vna veritate venientes, vnum noſſe, vnumque reminiſci, non habere diuerſas, non plurimas, diſſidenteſque ſententias. Nos verò cùm ſinguli aliud, atque aliud aſſeramus, manifeſtum & promptum eſt, nihil nos attuliſſe de cœlo, ſed hîc natos addiſcere, & ſuſpenſionibus coalita vindicare. *Auguſtinus certè, cum Paulo, omnia retro poſita oblitus, ſolum Deum ante ſe, & ante Deum omne deſiderium habens exclamat:* Quis det te mihi vt S. Aug.
venias in cor meum, & inebries illud, & obliuiſcar omnia mala mea, & vnicum bonum meum amplectar te? *De obliuione autem Platonica ſic lib. 1. retracta.*

S. Aug. *cap. 4.* Quod in diſciplinis liberalibus eruditi ſine dubio in ſe illas obliuione obrutas eruunt diſcendo, & quodammodo refodiunt. Sed hoc quoque improbo. Credibilius eſt enim proptereà vera reſpondere de quibuſdam diſciplinis etiam imperitos earum quando benè interrogantur, quia præſens eſt eis, quantum id capere poſſunt *alij legunt, quando,* lumen rationis æternæ, vbi hæc immutabilia vera conſpiciunt; non quia ea nouerant aliquando, & obliti ſunt; quod Platoni, vel talibus viſum eſt. Contra quorum opinionem, quanta pro ſuſcepta opera dabatur occaſio, in libro 12. de Trinit. *cap.* 15. diſſerui. *Hic aduertes Lector ſupinam Eraſmi ignorantiam, qui præſumpſit cenſuras imponere libris Auguſtini quos non legerat, vt ſæpè alias, & etiam proprio opuſculo contra* A *eum adnotaui. Cenſuram appoſuit perſtultam duobus Soliloquiorũ libris, & ridet authorem eorum, inducentem animam colloquentem cum Auguſtino, miramque exigit patientiam in lectore iſtorum Soliloquiorum, quos ex profeſſo Auguſtinus toto hoc capite 4. lib. 1. retract. ſuos eſſe fatetur, & quædam vt hic retractat, & rationem ſecum loquentem inducit, & addit in fine capitis:* hoc opus ſic incipit: voluenti mihi multa ac varia mecum, &c. *Hinc miror eorum patientiam, qui hæc de Eraſmo tolerant, & eius ingenium ſuſpiciunt, hominis profectò ſenſu carentis; & præter Grammaticam, vix ſolidè aliquid ſcientis.* OCCASIONES. *Alibi dixit* Philoſophos Patriarchas hæreticorum. *Et hic pungit, Origeniſtas cum Platonicis ſentientes animas, creatas ante corpora, in quæ velut ergaſtula ſunt damnatæ.*

OCCASIO.

Occaſio peccati, vel remota, fugienda eſt. De Cor. cap 10. à m.

APoſtolus inclamat [a] *fugite idololatriam:* omnem vtique & totam. Recogita ſyluam, [a] 1. Cor.
& quantæ latitant ſpinæ. Nihil dandum Idolo, ſic nec ſumendum ab Idolo. Si in 10. 14.
Idolio recumbere alienum eſt à fide, quid in Idoli habitu videri? [b] *Quæ communio Chriſto &* [b] 2. Cor.
Beliæ! & ideo, *fugite.* Longum enim diuortium mandat ab idololatria; in nullo proximè 6. 15.
agendum: draco etiam terrenus de longinquo homines ſpiritu abſorbet. Altius Ioannes,
[c] *filioli, inquit, cuſtodite vos ab Idolis;* non jam ab idololatria quaſi ab officio, ſed ab Ido- [c] 1. Ioh. 5.
lis, id eſt ab ipſa effigie eorum. Indignum enim, vt Imago Dei viui, Imago Idoli & mor- 21.
tui fias.

OCCASIO. SCHOL.

FVGITE. 1. *Cor.* 10. 14. Chariſſimi mihi, fugite ab idolorum cultura. RECOGITA SYLVAM, *puta ſerio, æſtima apud te idololatriam magnam eſſe ſyluam. Vnde & in lucis & locis opacis Idola culta. Hinc Deus exprobrat Iſraëli. Eſa.* 57. 5. Qui conſolamini in diis ſubter omne lignum frondoſum. *Ierem.* 2. 20: ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. *Ierem.* 3. 13. Diſperſiſti vias tuas alienis ſub omni ligno frondoſo. *Per ſyluam Auguſtinus ſæpè Gentiles intelligit idololatriæ addictiſsimos. Sic Pſal.* 79. Deuaſtabit eam aper de ſylua. aprũ de ſylua quid intelligimus? Iudæis porcus
S. Aug. aduerſus eſt, & in porco ponunt tanquam immunditiam gentium. A gentibus autem euerſa eſt gens Iudæa, ſed Rex ille qui euertit, non tantum porcus immundus, ſed etiam aper fuit. Quid enim aper, niſi porcus ſæuus, porcus ſuperbus? aper de ſylua vaſtauit eam: de ſylua, de gentibus. Etenim C illa vinea erat, gentes autem ſyluæ erant. *Vaſtata autem fuit, tum propter idololatriam ſignificatam per abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto; tum maximè propter Chriſticidium, à Veſpaſiano velut Apro. quin & aliqui narrant & porcum in ſignis, ad inſultationem Iudæorum, fixum. Cæterùm ligna ſyluarum, Gentiles idololatras repræſentant. De quibus Auguſtinus in Pſal.* 95. Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum. Ligna ſyluarum pagani ſunt. Quare jam gaudent? quia
S. Aug. præciſi ſunt de Oleaſtro *Syluestri vtiq; quod Minerua prius in corde eorum plantauerat, & Chriſtus vera Patris Sapientia inde præciſum, in ſe oliuam fructiferam, in domo Dei, id eſt Eccleſia inſeruit,* & inſerti in oliuam. Tunc exultabunt omnia ligna Syluarum, quia præciſæ ſunt ingentes arbores Cedrinæ, & Cypariſſinæ, & imputribilia ligna tranſlata ſunt ad ædifica- B tionem domus. Ligna Syluarum erant, ſed antequam irent in ædificium. *Porro ad literam velut Sylua ſpinis abundat, ſic idololatria ſentibus vulnus vndequaque infligentibus; niſi occaſio fugiatur, & tanquam à facie colubri peccatum hoc fugiatur.* SVMENDVM, *ad imitationem. Hinc Pſaltes:* ſimiles illis fiant qui faciunt ea. *Et coronam, exemplo idoli coronati, non ſumendam, inſinuat.* IN IDOLIO RECVMBERE. *Id eſt menſæ ex Idolothytis extructæ accumbere. De qua Paulus.* 1. *Cor.* 10. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum. *Aug. contra aduerſarium legis & Prophetarum cap.* 10. *in hunc Pauli locum:* Eos ab S. Aug.
idololatria prohibebat, propter quod eis oſtendere voluit, ita illos fieri ſocios dæmoniorum, ſi Idolothyta ſacrificij manducauerint, quomodo Iſraël carnalis ſocius erat altaris in templo, qui de ſacrificiis manducabat. Hinc enim cœpit, vt hoc diceret, propter quod dilectiſſimi mihi fugite ab idolorum cultura, deinde ſecutus oſtendit ad quod ſacrificium debeant jam pertinere; dicens, quaſi prudentibus dico, judicate vos quod dico; Calix benedictionis quem benedicimus, &c. Nonne qui de ſacrificiis manducant ſocij ſunt altaris? vt intelligerent, ita ſe jam ſocios eſſe corporis Chriſti, quemadmodum illi ſocij ſunt altaris; & quia vt hoc diceret, ab idololatria prohibebat, &c. *Cuius, vt & omnis peccati vmbram, & occaſionem fugere debemus, qui ſic proximi, vt commenſales, & concorporei Chriſti eſſe volumus.* ETIAM TERRENVS, *quid ergo diabolus?* IOANNES. 1. *Io.* 5. 21. filioli, cuſtodite vos a ſimulachris. ET MORTVI. *Siue quod idola vt mortua ſenſu careant, ſiue quod homines mortui coronati, hac effigie pro Diis colerentur. De quo vide V. corona.* 7.

OCVLVS.

1. *Oculi ſunt in amore duces, & pruriginem libidinis irritant. De Ani. cap. 38. à p.*

V. Verbum. anima plena pubertas.

AB his autem annis, & ſuffuſior & veſtitior ſexus eſt, & concupiſcentia oculis arbitris vtitur, & communicat placitum, & intelligit quæ ſint, & fines ſuos ad inſtar ficulneæ

Gen. 3. 7. contagionis prurigine accingit, & hominem de paradiſo integritatis educit, exinde ſcabida etiam in ceteras culpas, & delinquendi non naturales, cum jam non ex inſtituto naturæ, ſed ex vitio.

OCVLVS. 1. SCHOL.

AB HIS. *Pubertatis.* SVFFVSIOR, *verecundia & pudore ex pudenda libidine & rebellione carnis orta, quæ & genas rubore pingit, & importuna prurigine verenda pungit.* VESTITIOR, *pilis, ibidem adnaſcentibus opertur.* OCVLIS ARBITRIS. *Indicantibus de ſpecie & forma corporum.* COMMVNICAT PLACITVM. *Mediis oculis internuntiis. Diceret Auguſtinus in regula:* S. Aug. conſpectu mutuo corda nuntiant impudica, & ſecundùm concupiſcentiam carnis alterutro delectantur ardore. INTELLIGIT QVÆ SINT, *nubiles ſcilicet, vel formoſiores.* ET FINES SVOS. *Membra pudenda.* CONTAGIONIS PRVRIGINE, *velut peſtilenti & contagioſa, à primo parente deriuata.* FICVLNEÆ. *Quæ tunc perizomata fecerunt: ſic dum incipit rebellio carnis in pubertate, lanugo ſuccreſcit ad operienda pudenda.* PARADISO INTEGRITATIS *quia ſicut Adam eiectus eſt de paradiſo, in quo prius virgo erat, ſic de delitiis virginitatis, & tranquillitate ac pace proſcribitur, rebellione deinceps regnante in membris.* S. Aug. *Aug. lib. 2. de Peccat. meritis c. 22.* Hæc carnis inobedientia, quæ in ipſo motu eſt, etiamſi habere non permittatur effectum, non erat in illis tunc primis hominibus, quando nudi erant & non confundebantur. Nondum quippe anima rationalis domina carnis, inobediens extiterat Domino ſuo, vt pœnâ reciprocâ, inobedientem experiretur carnem famulam ſuam, cum ſenſu quodam confuſionis & moleſtiæ ſuæ, quem ſenſum certè A ipſa per inobedientiam ſuam non intulit Deo. Neque enim Deo pudendum eſt aut moleſtum, ſi nos ei non obedimus, cuius in nos ſummam poteſtatem nullo modo minuere valemus; ſed nobis pudendum eſt, quod imperio noſtro caro non ſeruit; quia hoc fit per infirmitatem, quam peccando meruimus, vocaturque, peccatum habitans in membris noſtris. Sic eſt autem hoc peccatum, vt ſit pœna peccati. Denique poſteaquam eſt illa facta tranſgreſſio, & anima inobediens, à lege ſui Domini auerſa eſt, habere cœpit contra eam ſeruus eius hoc eſt corpus eius, legem inobedientiæ, & puduit illos homines nuditatis ſuæ, animaduerſo in ſe motu, quem ante non ſenſerant, quæ animaduerſio apertio dicta eſt oculorum, neque enim oculis clauſis inter illas arbores oberrabant. B Sic & de Agar ſcriptum eſt Gen. 16. aperti ſunt oculi eius, & vidit puteum. Tunc illi homines pudenda texerunt, quæ Deus illis membra, ipſi verò pudenda fecerunt. De hac lege peccati naſcitur caro peccati expianda per illius Sacramentum, qui venit in ſimilitudine carnis peccati, vt euacuetur corpus peccati, quod & corpus mortis huius appellat *Paulus Rom. 8. & 7.* Vnde miſerum hominem non liberat niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. CÆTERAS CVLPAS *præter vſum à natura præſcriptum generandæ prolis.*

2. *Oculi qui videre volunt & videri, non ſunt caſti. De vel. Virg. cap. 2. à m. ad f.*

ILlam conſuetudinem, quæ virgines negat dum oſtendit, nemo probaſſet, niſi aliqui tales quales virgines ipſæ. Tales enim oculi volent virginem viſam, quales habet virgo quæ videri volet. Inuicem ſe eadem oculorum genera deſiderant. Eiuſdem libidinis eſt videri, & videre. Tam ſancti viri eſt ſubfundi, ſi virginem viderit, quàm ſanctæ virginis, ſi à viro viſa ſit.

OCVLVS. 2. SCHOL.

VIRGINES NEGAT. *Conſuetudo, quæ ſolent virgines eſſe ſine velo, ipſo facto quod vult oſtendere eas virgines eſſe hac nota, negat eſſe virgines.* NEMO PROBASSET, *nullus hanc conſuetudinem approbare potuit niſi ſimilis his virginibus, id eſt ore tenus & apparentia, & non rei veritate caſtus & Virgo.* TALES OCVLI, *ſcilicet impudici, & formæ virginalis ex intuitu libero, nec velo impedito concupiſcendæ auidi.* INVICEM SE, &c.

S. Aug. *Aug. lib. 13. de Ciuit. cap. 18. circa f. juxta Platonem oculum facit naturæ igneæ, cui lux quidem ignis inditus ſit ſemoto calore:* illud dico, ſi dij minores, quibus inter animalia terreſtria cætera, etiam hominem faciendum commiſit Plato, potuerunt, ſicut dicit, ab igne remouere vrendi qualitatem, lucendi relinquere, quæ per oculos emicaret: itane Deo ſummo concedere dubitabimus, cuius ille voluntati poteſtatique ne moriantur conceſſit, quæ orta ſint, & tam diuerſa, tam diſſimilia, id eſt corporea & incorporea ſibimet connexa, nulla poſſint diſſolutione ſejungi? &c. *Plato porro in Timæo:* oculos, inquit, participes factos illius ignis qui non vrit, ſed gratam lucem, diemque mundo affert, *ſolarem denotat.* Nam intimum corporis noſtri ignem, huius cœleſtis germanum, per hanc partem, ſed præcipuè per pupillam emanare dij juſſerunt, non tamen craſſiorem illum & turbulentum, ſed defæcatiorem & puriorem. Idcirco cum diei lumen ſe huic noſtro conjungit, in complexu & cohærentia duarum rerum tam cognatarum eiuſdemque naturæ, fit viſio. *Colores ſi-* C *militer Plato eodem opere; (ne per aliud fiat viſio quam per ignem;) definiuit, eſſe fulgores è corporibus manantes. Idem Plato exire vult radium ab oculo. Itemq; & emittere aliquid oculum & recipere. Hali Arabs, credidit ſpecies egredi & regredi ad oculum incredibili celeritate. Alexander Aphrodiſæus cenſuit ab oculis prodire ſpiritus. Plinius ad oculos ſpecies tendere. Nec mirum tanta celeritate moueri qui vel ſolaris, vel ignea ſint naturæ, proindeque velociſſimæ. Vnde & Aug. lib. 4. de Gen. ad literam cap. 34.* Certè iſte corporeæ lucis eſt S. Aug. radius emicans ex oculis noſtris, & tam longè poſita, tanta celeritate conſtringens, vt exiſtimari compararique non poſſit. Nempe hic & illa omnia tam ampla immenſaque ſpatia ſimul vno ictu tranſiri D manifeſtum eſt, & quid prius poſteriuſque tranſeatur nihilominus certum eſt. Meritò reſurrectionis noſtræ celeritatem cum exprimere vellet Apoſtolus 1. Cor. 15. in ictu oculi dixit fieri. Neque enim aliquid in rerum corporearum motibus vel ictibus poteſt celerius inueniri. Quod ſi oculorum carnalium acies celeritate tantum poteſt, quid mentis acies vel humanæ? quantò magis Angelicæ? Quid jam de ipſius ſummæ Dei ſapientiæ celeritate dicatur, quæ Sap. 7. attingit vbique propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit? *Non ſic oculi carnales; plus ignei quàm ſolares, jacula vibrant ignea, & fœdam mortem animæ infigunt alterutro ardore delectatæ. Vide ſequens Schol.* SVFFVNDI, *rubore ſuffundi.*

3. Oculo conſentiens con, ream facit animam cuiuſuis peccati. De Idol. cap. 2. à princ. ad fin.

PLerique idololatriam ſimpliciter exiſtimant his ſolis modis interpretandam, Si quis aut incendat, aut immolet, aut polluceat, aut ſacris aliquibus, aut ſacerdotiis obligetur: quemadmodum ſi quis exiſtimet adulterium in oſculis, & in amplexibus, & in ipſa carnis congreſſione cenſendum: aut homicidium in ſola ſanguinis profuſione, & in animæ ereptione reputandum. Atenim Dominus quàm extenſiùs iſta diſponat certi ſumus, cùm adulterium etiam in concupiſcentia deſignat, ſi oculum quis impegerit libidinosè, & animam commouerit impudicè: cùm homicidium etiam in verbo maledicti vel conuicij Matth. 5. judicat, & in omni impetu iræ, & in negligentia caritatis in fratrem, ſicut Ioannes do- 28. cet, [a] *homicidam eſſe qui oderit fratrem.* Alioquin in modico conſiſteret & diaboli inge- *Ibid.* 22. nium de malitia, & Dei Domini de diſciplina, quâ nos aduerſus diaboli latitudines mu- a 1. Ioan. nit, ſi in his tantùm delictis iudicaremur, quæ etiam nationes decreuerunt vindicanda. 3. 15. Quomodo [b] *abundabit iuſtitia noſtra ſuper Scribas & Phariſæos*, vt Dominus præſcripſit, b Matth. niſi abundantiam aduerſariæ eius, id eſt, iniuſtitiæ perſpexerimus? Quòd ſi caput iniuſti- 5. 20. tiæ idololatria eſt, priùs eſt vti aduerſus abundantiam idololatriæ præmuniamur, dum illam non ſolùm in manifeſtis recognoſcimus.

OCVLVS. 3. SCHOL.

SIMPLICITER, *tantummodo.* INTERPRETANDAM, *cenſendam, intelligendam eſſe committi.* INCENDAT, *vel thus, vel holocauſtum.* POLLVCEAT, *dedicet, voueat, ſacra vel libamenta offerat. Propriè* pollutum ſacrificium dicebatur, quo decimæ Herculi offerebantur. *Sic Plautus in Stich.* vt decimam partem Herculi polluceam. *id eſt, ſplendidè decem. Hinc opiparæ dapes, dictæ pollucibiles; & à Macrobio, Catillones dicti, qui venientes vltimi ad polluctum Herculis, Catillos liguriebant.* EXTENSIVS, *ad plura extendi.* SI OCVLVM. *Matth.* 5. 28. Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. *Aug. lib. 1. de ſer. Dom. in monte cap. 23. cum præcedentibus capitibus fusè dixiſſet de ſuperabundante iuſtitia, de qua hoc cap. Tertullian.* S. Aug. *ſic*; Iuſtitia minor eſt non mœchari corporum coniunctione, iuſtitia verò maior eſt regni Dei non mœchari in corde. Multò faciliùs cuſtodit ne mœchetur in corpore, quiſquis non mœchatur in corde, &c. Sanè conſiderandum eſt quod non dixit, omnis qui concupiuerit mulierem: ſed, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, id eſt, hoc fine, & hoc animo attendere, vt eam concupiſcat: quod iam non eſt titillari delectatione carnis, ſed plenè conſentire libidini, ita vt non refrænetur illicitus appetitus; ſed ſi facultas data fuerit, ſatietur. HOMICIDIVM IN VERBO. *Matt.* 5. 22. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, *ſine cauſa, vel temerè, vt habet Syr.* reus erit iudicio; Qui autem dixerit fratri ſuo Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. *De his* S. Aug. *gradibus culpæ vide Aug. lib. 1. de ſer. Do. in monte c. 19. circa fin.* Audiendum itaque quantum interſit inter iuſtitiam Phariſæorum & iuſtitiam maiorem quæ in Regnum cœlorum introducit: quod cùm ſit grauiùs occidere, quàm verbo irrogare conuitium, ibi occiſio reum facit iudicio, hîc autem ira facit reum iudicio, quòd trium illorum peccatorum leuiſſimum eſt; quia illic quæſtionẽ homicidij inter homines agitabant; hîc autẽ omnia diuino iudicio dimittuntur, *id. relinquuntur*, vbi finis damnatorum eſt gehenna ignis. Quiſquis autem dixerit, quòd grauiore ſupplicio in maiore iuſtitia punitur homicidium; ſi gehenna ignis punitur conuitiũ, cogit intelligi eſſe differentias gehennarum. NEGLIGENTIA CHARITATIS. 1. *Io.* 3. 17. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, *Syr. poſſeſſionem mundi*, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo. HOMICIDAM. 1 *Io.* 3. 15. Omnis qui odit fratrem ſuum homicidã eſt. IN MODICO, *paruum eſſet.* DE MALITIA, *in malitia; quantum attinet ad malitiam.* DE DISCIPLINA, *quod attinet ad præcepta diuina.* LATITVDINES, *quibus extenditur regnum eius & deceptio quâ vbique circumuenit homines. Ita & Pſaltes:* Latum mandatum tuum nimis. *Et rurſum:* Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui. *Et iterùm:* Nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. NATIONES, *Gentiles etiam legibus & pœnis coercent.* ABVNDABIT, *Matth.* 5. 20. Niſi abũdauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum, &c. non intrabitis in regnum cœlorum. CAPVT INIVSTITIÆ. *quia in capite Decalogi idololatria prohibetur, quæ iuſtitiam primam legis in vnius Dei veri cultu mandatam tranſgreditur. Hæc autem iniuſtitia oculo præuaricante committitur. Ita enim ſanctus Iob* 31. 26. Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè, *oculo ſcilicet idololatra*, & lætatum eſt in abſcondito cor meum. & oſculatus ſum manum meam ore meo; *quod ex Hieron. proprium eſt adorantis*; quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſſimũ. *Sanct. Pagn. ex Heb.* Etiam hoc eſt iniquitas iudicata, ſi negaui Deum deſuper. *Aug. aliter vertit in Iob* to. 4. Si deceptum eſt clam cor meum, ſi conſenſi tali S. Aug. cogitationi vt in me preſumerem: quòd ſi & oſculatus ſum manum meam: ponens ad os meum, gauiſus ſum tanquam de operibus meis, &c. *Cæterùm vt oculo idololatria, ſic mœchia committitur, & homicidium item oculo inuido & odioſo. Vt enim ſponſus ſe fatetur amore caſto vnicæ columbæ ſimplici vulneratum, ſagitta vitali, quâ viuit anima magis vbi amat, quàm vbi animat, dum ait;* *Cant.* 4. In vno oculorũ tuorum vulneraſti cor meũ: *ſic lethali vulnere oculi*, mors intrat per feneſtras. NON SOLVM. *in actibus externis & apertis ſacrificiis, ſed & in ipſo oculo idolis delectato vel creaturis prælatis Creatori, conſiſtit idololatria.*

OFFCIVM.

1. Officia & dignitates honeſtas obire poteſt, idolis autem directè ſactas, fugere debet Chriſtianus. De idol. cap. 16. in fin. & 17. per totum.

SIm vocatus; nec ad ſacrificij ſit titulus officij & operæ meæ expũctio, quid tum? ſi libet. Vtinã quidem nec videre poſſemus quæ facere nobis nefas eſt. ſed quoniã ita Malus circumdedit ſeculum idololatriâ, licebit adeſſe in quibuſdã, quæ nos homini non idolo officioſos habent. Planè ad ſacerdotiũ & ſacrificium vocatus non ibo, propriũ enim idoli officium eſt; ſed neq; conſilio, neque ſumptu, aliave opera in eiuſmodi fungar, Si propter ſacrificium

vocatus adſiſtã, ero particeps idololatriæ. ſi me alia cauſa coniungit ſacrificanti, ero tantum

CAN. XVII. ſpectator ſacrificij. Cæterùm quid facient ſerui vel liberti fideles? item officiales ſacrificantibus dominis, vel patronis, vel præſidibus adhærentes? Sed ſi merum quis ſacrificanti tradiderit, imò ſi verbo quoq; aliquo ſacrificio neceſſario adiuuerit, miniſter habebitur idolatriæ. Huius regulæ memores etiã magiſtratibus & poteſtatibus officiũ poſſumus reddere ſecundum Patriarchas & cæteros maiores, qui Regibus idololatris vſq; ad finem idololatriæ apparuerũt. Hinc proximè diſputatio oborta eſt; An ſeruus Dei alicuius dignitatis aut poteſtatis adminiſtrationẽ capiat, ſi ab omni ſpecie idololatriæ intactũ ſe aut gratiâ aliquâ, aut aſtutiâ etiã, præſtare poſſit, ſecundum quod & Ioſeph & Daniel mundi ab idololatria, & dignitatẽ

Gen. 41. Dan. 2. & 7. & poteſtatẽ adminiſtrauerunt in ornamento præfecturæ totius Ægypti ſiue Babyloniæ. Cedamus itaq; ſuccedere alicui poſſe, vt in quoquo honore in ſolo honoris nomine incedat, neque ſacrificet, neq; ſacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, non hoſtias locet, non curas templorũ deleget, non vectigalia eorũ procuret, non ſpectacula edat de ſuo aut de publico, aut edendis præſit; nihil ſolenne pronuntiet, vel edicat, nec iuret quidẽ. iam verò quæ ſunt poteſtatis, neq; iudicet de capite alicuius vel pudore; feras enim de pecunia, neque damnet, neq; prædamnet, neminem vinciat, neminem recludat, aut torqueat; ſi hæc credibile eſt fieri poſſe.

OFFICIVM. I. SCHOL.

SIM VOCATVS, *ſi ſim. Suppone vocatũ me ad celebritatem togæ puræ, candidæ ſiue virilis, quam induebãt iuuenes die quo deponebant prætextam purpuratã. Sim vocatus ad ſponſalia, vel ad ſolemnitatem impoſitionis nominis; in quibus celebritatibus interdum prophana ſacrificia interueniunt.* NEC AD SACRIFICII, *ſupple opus. alij legunt:* nec in ſacrificiis. SIT TITVLVS, *id eſt, ſi non vocer vt aliquod officium & opus exerceam, quod præcisè ad idololatriam pertineat.* QVID TVM? *quid tunc agam?* SI LIBET, *ſi lubet tunc quiſque, vt viſum fuerit, prædictis, amicitiæ cauſa, non idololatriæ, ſine peccato adeſſe poterit.* VTINAM, &c. *Melius tamen eſſet ſi omnino poſſemus abeſſe ne intuitu quidem rei prophanæ polluamur.* MALVS, *diabolus. alij minus eleganter legunt:* malis. HABENT, *tenent occupatos. adero quidem, ſed vt officioſus & complacens homini ſponſanti, togam induenti, non vt ſacrificio participem.*

S. Aug. *Aug. in Pſal. 118. in verſ.* Auerte oculos meos, ne videant vanitatem: Proinde, inquit, magni intereſt cùm aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione faciamus. Officium quippe noſtrum non initio, ſed fine penſandum eſt, vt ſcilicet non tantùm ſi bonum eſt quod facimus, ſed præcipuè, ſi bonum eſt propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus cõtemplamur quare faciamus quod facimus, auerti poſcit, ne videant vanitatem, id eſt, ne hanc attendat, propter quã faciat cùm boni aliquid facit. *Sed & literaliter in rem noſtram auertendi ſunt oculi ne videant idola & ſacrificia vana & vacua diuinitate, ne participent idolis, in implendo officio, quod nullo modo his operibus mancipandum.* CÆTERVM QVID FACIENT SERVI, &c. *Quid, inquit, dicendum de ſeruis comitantibus dominos, libertate donatis, patronos; officialibus, id eſt, ex Breſſonio l. 13 de ver. ſig. iudici alicui, vel Magiſtratui miniſteriũ aliquod vel officium exhibentibus, dum hi vel ſacrificant, vel ſacrificio adſiſtunt?* HVIVS REGVLÆ, *iuxta regulam ſuprà à nobis datam, imitari poſſunt veteres fideles, qui ap*paruerunt, *id eſt adſtiterunt miniſtrantes, non quidem in rebus ſacrificij, ſed ſimpliciter comitati ſunt, & famulatum exhibuerunt Regibus idololatris, ſicut domi facerent ſupportando gradientes, vel inclinatos; non adorando cum ipſis, ſed corpus inclinando cum ipſis ſolo fine & intentione ſeruiendi.* AD FINEM IDOLOLATRIÆ, *id eſt adeſſe poterunt vſque ad finem ſacrificij idolo exhibiti, non tanquam officioſi idolo, ſed miniſtrantes ſuo Domino. Sic Helias lib. 3. Reg. c. 18. adfuit Regi Achab, dum coram eo Gentilia ſacrificia fierent. Sic Dan. 2. & coram ipſo, imò & ipſi, Nabuchodonoſor præcepit incenſum & ſacrificium offerri. Sed expreſſius in rem noſtram 4. Reg. 5. 18. Naaman conuerſus ſic Heliſæo loquitur.* Obſecro, concede mihi ſeruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum, *70. & Heb. onus paris mulorum,* de terra; non enim faciet vltrà ſeruus tuus holocauſtum aut victimam Diis alienis, niſi Domino. Hoc autem ſolùm eſt, de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo; quando ingredietur Dominus meus *Rex Syriæ* templum Remmon, vt adoret: & illo innitente ſuper manum meam, ſi adorauero, *id eſt, non cor, ſed genu flexero,* in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoſcat mihi Dominus ſeruo tuo pro hac re: qui dixit ei, Vade in pace. *Rex ille erat Benadad. Remmon interpretatur idolum excelſum. Hoc à Damaſcenis colebatur, & erat præcipuum idolum Syriæ, Dagon ſiue Veneris. Quod autem reſpondit Eliſæus,* Vade in pace, *ſcrupulum eius abſtulit, & mentem pacauit, non ſimulationem idololatriæ, non legis Moſaicæ diſpenſationem, cui non erat adſtrictus vt nec circumciſus, concedendo; ſed terram ſanctam quaſi reliquiam (vti nunc inde transfertur veneranda) ad altare Deo vero apud ſe erigendum cum lapidibus, permiſit, & Regi ad ſimplex obſequium conclinari. Iuxta Abulenſem, Caiet. Eſtium, & alios.*

S. Aug. *Auguſt. ſer. 62. de diuerſis, & 207. de temp.* Mox Naaman diuinam ſibi diſciplinam indicit, ſuperſtitioſa abſcidit. Continuè ſe Deum venerari teſtatur, & deteſtari idolum profitetur. Nunc, inquit, cognoui quia Deus colendus eſt ſolus, &c. Dij Gentium nec ſaluare poterunt, nec nocere, &c. qui ſe non poſſunt de non colentibus vindicare. ALICVIVS DIGNITATIS, *ſicut Ioſeph in Ægypto, & Daniel in Babylone.* GRATIA, *diſpenſatione diuina aut humana.* ASTVTIA, *arte & ſimulatione, quam prorſus excludit Auguſtinus.* TOTIVS ÆGYPTI, *referendum ad poteſtatem adminiſtratam.* PVRPVRA, *quam Nabuchodonoſor contulit Danieli.* ORNAMENTO, *torquis aurei & ſtolæ byſſinæ, & annuli collati Ioſepho à Pharaone.* IN ORNAMENTO PRÆFECTVRÆ. *Auguſt. lib. 10. de Ciuit. cap. 18. vbi contra exhibentes ſacrificia Diis Gentium, pro ſpe purpuræ & præfecturæ, & vni Deo etiam pro temporalibus, vt & æternis bonis ſacrificandum dicit.*

S. Aug. Non eos ſuſcepimus refellendos, qui vel vllam eſſe vim diuinam negant: Vel humana non curare contendunt, ſed eos qui noſtro Deo Conditori ſanctæ &glorioſiſſimæ Ciuitatis Deos ſuos præferũt, neſcientes eum ipſum eſſe etiã mundi huius viſibilis & mutabilis inuiſibilẽ & incommutabilem conditorem, & vitæ beatæ, non de his quæ condidit, ſed de ſeipſo veriſſimum largitorem. Eius enim Propheta veraciſſimus ait *Pſalmo 72.* mihi autem adhærere Deo bonum eſt. De fine namque boni inter Philoſophos quæritur, ad quod adipiſcendum omnia officia referenda ſunt. Nec dixit iſte: mihi autem diuitiis abundare, bonum eſt; aut inſigniri purpura & ſceptro, vel diademate excellere: aut, quod nonnulli etiam Philo-

ſophorum dicere non erubuerunt, mihi voluptas corporis bonum eſt; aut quid melius, velut meliores, dicere viſi ſunt: mihi virtus animi mei bonum eſt: ſed, mihi, inquit, Deo adhærere bonum eſt. hoc eum docuerat, cui vni tantummodo ſacrificandum, ſancti quoque Angeli legalium ſacrificiorum etiam conteſtatione monuerunt. Vnde etiam ipſe ſacrificium eius factus fuerat, cuius igne intelligibili correptus ardebat, Et in eius ineffabilem incorporeumque complexum ſancto deſiderio ferebatur. CEDAMVS, *alij* credamus. NE IVRET, *per falſos* A *Deos.* AVTHORITATEM ACCOMMODET, *ſicut Pontifex.* HOSTIAS LOCET, &c. *vt adituus,* SPECTACVLA EDAT, *vt ædilis Curulis, aut Prætor.* PRONVNTIET, *vt augur..* POTESTATIS, *dignitatis, vel Præfecturæ munia.* NEQVE IVDICET, *ſupple Chriſtianum pro cauſa fidei ſola, in alijs enim poteſt Chriſtianum reum vt & Gentilem condemnare.* FERAS, &c. *an vel mulctari pecunia in hac tam ſancta cauſa fidelem à iudice fideli æquo animo patereris? vel ſi abſolutè loquitur; dedecet Chriſtianum. Agni innocentis filium, omnino durum quid in quempiam decernere.*

2. *Et de Coro. cap.11. circa fin.*

ET voluntas poterit neceſſitas contendi, habens ſcilicet vnde cogatur. Vel ipſam præſtruxerim & ad cæteras officialium coronarum cauſas, quibus familiariſſima eſt aduocatio neceſſitatis: cùm idcircò aut officia fugienda ſint, ne in delictis incidamus, aut & Martyria toleranda ſint, vt officia rumpamus.

3. *Officium alterius vſurpare modeſtia prohibet. De Bapt. c.17. à pr. Vide V. Baptiſmi miniſter.*

OFFICIVM. 2. SCHOL.

ET VOLVNTAS, *cùm quis noluerit vitæ Chriſtianæ mandata exequi; dicere poterit, excuſationem prætendens ex neceſsitate, ſe ea implere non poſſe ratione incompatibilitatis officij ſui.* HABENS SCILICET, *id eſt dicet ſe habere legitimam excuſationem, quod ex officij debito cogatur aliquid facere contra legem Chriſtianam, ſeque cogi ad id metu tormentorum.* VEL IPSE. &c. *Eſto hæc de meo præmiſerim, & præoccupauerim, non tantùm vt diſſuaderem fideles, ne coronas laureas geſtent, ſed etiam vt oſtenderem vanas eſſe alias cauſas quas prætexunt homines vt ſibi licere putent habere coronas proprias officiorum & Magiſtratuum ſuorum.* ADVOCATIO, *alij legunt* ducatio, *quæ vox frequens Tertulliano ſatis eſt. quaſi diceret, his cauſis vtuntur quaſi ducibus & aduocatis, ad tuendum ornamentum coronarum, quòd ſcilicet vi officij teneantur incedere coronati.* IN DELICTIS, *pro* in delicta, VT OFFICIA RVMPAMVS, *quaſi retia præpedientia, in via mandatorum. Mallem legere ſic,* vt martyria toleranda ſint, officia rumpamus. *Certè cùm officia coniunctam habent inſeparabiliter idololatriam, aut aliquam proximam occaſionem peccati, ſine dubio ſub pœna peccati mortalis relinquenda ſunt, ſicut Matthæus telonium reliquit. Sic enim publicanorum vitia breuiter carpit. Aug. ſer. 35. de diuerſis.* Publicani ſunt qui ſectantur lucra, & exigunt B vectigalia per negotiationes & fraudes, & furta, ſceleraque & periuria. *Vide iam dicta ex Auguſtino ſer. 19. de ver. Domini verbo Militia 5. circa fin. Quibus hæc addo ex eod. ſer. poſt p.* Cunctis officiis, ſacris litteris, præſcribitur norma viuendi; omnis ad benè viuendum prouocatus ſexus, ætas, & dignitas. Igitur nemo ſe excuſet publicis actibus, &c. Nam vt id quod dicimus auctoritate Euangelica comprobemus, videamus lectionem quæ paulò antè decurſa eſt: ait enim Euangelium Luc. 3, Venerunt autem & Publicani ad Ioannem vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magiſter, quid faciemus? at ille dixit: nihil ampliùs exigatis, quam quod conſtitutum eſt vobis: honeſta planè publicanorum interrogatio, ac ſancti Prophetæ iuſta reſponſio. Illi enim ſolli- C citè interrogant, ne aut ignorantes, plus exigendo, in peccatum incidant, aut ceſſantes, publicam decipiant functionem. Hic autem moderatè præcepit. vt & iniquitas locum non habeat, & conſtitutum habeat vectigal effectum. Non enim dixit, nihil exigatis: ſed, nihil ampliùs exigatis. Vnde intelligimus quòd apud Deum non tam exactio, quàm exactio iniqua damnetur: Dicit enim Dominus; Reddite quæ Dei ſunt Deo, & quæ Cæſaris Cæſari.

S. Aug.

OPERA BONA.

1. *Opera fidei indicia ſunt. De præſcr. cap. 43. à p.*

DE genere conuerſationis qualitas fidei æſtimari poteſt: doctrinæ index, diſciplina eſt.

OPERA BONA. 1. SCHOL.

DE GENERE CONVERSATIONIS. *Qualis ſit fides, & quid doceat, ex operibus, conuerſatione, & diſciplina, id eſt moribus fidelium, ſatis indicari poteſt. Sic 1. Petri 2. 12.* Conuerſationem veſtram inter Gentes habentes bonam: vt in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus; ex bonis operibus vos conſiderantes glorificent Deum, in die viſitationis. *Et Iacob. 3. 13.* Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. *Et cap. 2. 17.* Fides ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: oſtende mihi fidem tuam ſine operibus: & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam, *Auguſtinus libro 83. qq. q. 75. & 76. hunc* D *locum Iacobi cum Paulo conciliat; vbi inter cætera,* Quoniam Paulus Apoſtolus prædicans iuſtificari hominem per fidem ſine operibus, non benè intellectus eſt ab eis qui ſic acceperunt dictum, vt putarent, cùm ſemel in Chriſtum credidiſſent, etiamſi malè operarentur, & facinoroſè flagitioſéque viuerent, ſaluos ſe eſſe poſſe per fidem, locus iſte huius Epiſtolæ, *Iacobi ſcilicet*. eundem ſenſum Apoſtoli Pauli, quomodo ſit intelligendus exponit. Ideóque magis Abrahæ vtitur exemplo vacuam eſſe fidem, ſi non benè operetur, quoniam Abrahæ exemplo etiam Paulus Apoſtolus vſus eſt, vt probaret iuſtificari hominem, ſine operibus legis. Cùm enim opera commemorat Abrahæ, quæ eius fidem comitata ſunt, ſatis oſtendit

S. Aug.

Paulum Apoſtolum non ita per Abraham docere iuſtificari hominem per fidem ſine operibus, vt ſi quis crediderit, non ad eum pertineat benè operari: ſed ad hoc potiùs, vt nemo meritis A priorum bonorum operum arbitretur ſe perueniſſe ad donum iuſtificationis, quæ eſt in fide. *Vide dicenda infrà verbo Opera bona.*

2. *Opera bona, acceptiora ſunt, ex libertate, quàm ex neceſſitate facta. De pœn. c. 6. circa fi.*

HÆc prima Audientis intinctio eſt; metus integer. Exinde quoad Dominum ſenſeris, fides ſana, conſcientia ſemel pœnitentiam amplexata. Cæterùm ſi ab aquis peccare deſiſtimus, neceſſitate, non ſponte innocentiam induimus. Quis ergo in bonitate præcellens? Cui non licet, an cui diſplicet malo eſſe? cui iubetur, an qui delectatur à crimine vacare? Ergo nec à furto manus auertamus niſi clauſtrorum duritia repugnet. nec oculos à ſtupri concupiſcentiis refrenemus niſi à cuſtodibus corporum obſtructi, ſi nemo Domino deditus delinquere deſinet niſi intinctione alligatus. Quòd ſi qui ita ſenſerit, neſcio an intinctus magis contriſtetur, quod peccare deſierit, quàm lætetur quod euaſerit.

OPERA BONA. 2. SCHOL.

AVDIENTIS INTINCTIO. *Aly ſic legunt:* intinctio, eſt metus integer. *per audientem intelligit Catechumenum. Hi audientes erant extra Eccleſiam, Sic Pœnitentiale Romanum. tit. 7. cap.* 2. Extra Eccleſiam, id eſt, inter audientes. *Et Iſid.* de foris audiant myſteria & gratiam. *Beda lib. 2. in Eſdram;* nouæ vitæ auditores. PRIMA INTINCTIO. *Primus quodammodo Baptiſmus, quo præparatoriè purgantur à delictis. Sicut in Actis,* fide purificans corda hominum. METVS INTEGER, *Vox iuris, de qua iam alibi. Et hic ſignificat timorem permanentem in ſæculum ſæculi, quo Catechumenus qui credidit, in peccatum non vult labi, nec ſpe Baptiſmi omnia peccata expiaturi, liberè peccat.* QVOAD *vſque ad Baptiſmum, quo ſuſcepto planè vt decet de Deo ſentiat, & ſe ſub tanto Domi-* C *no ſeruum tam arctiùs obligatum.* SEMEL PŒNITENTIAM, &c. *vt anima, ſciat ſe rurſum non poſſe iuxta Paulum* renouari ad pœnitentiam. *Illam ſcilicet ſolemnem qua in adultis Baptiſmum præcedebat.* SI AB AQVIS, *ſi non ab ipſo momento conuerſionis ad Deum & fidei Catechumenorum, ſed tantùm à Baptiſmo ſuſcepto, & poſt lauacrum, peccato omnimino renuntiamus, & ſecundùm Eſaiam;* quieſcimus agere peruersè NECESSITATE, *tanquam coacti, & legibus Chriſtianis obligati.* INDVIMVS, *ſicut ex Paulo Chriſtum induuntur baptizati. Auguſtinus in Enchirid. cap. 51. Ex Rom. 6.* Sacri Baptiſmatis in Cruce Chriſti grande myſterium commendauit: eo modo, vt intelligamus nihil aliud eſſe

S. Aug. in Chriſto Baptiſmum, niſi mortis Chriſti ſimi- D litudinem: Nihil autem aliud mortem Chriſti crucifixi, niſi remiſſionis peccati ſimilitudinem: vt quemadmodum in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorum: & quemadmodum in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera iuſtificatio, &c. Conſepulti enim ſumus illi per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. *In bonis operibus vitæ, fide per dilectionem operante, induti Ieſum & eum per opera repræſentantes, veſtiti ſanctitatis amictum in conſummatione virtutis, talari tunica*

S. Aug. *veſte poderis & perſeuerantia.* Hoc ſcientes quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt euacuetur

B corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato: qui enim mortuus eſt, juſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam viuemus cum illo; ſcientes quia Chriſtus reſurgens à mortuis jam non moritur, & mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuere autem Deo in Chriſto Ieſu, &c. Quidquid igitur geſtum eſt in Cruce Chriſti, in ſepultura, in reſurrectione tertio die, in Aſcenſione in cœlum, & in ſede ad dexteram Patris, ita geſtum eſt, vt his rebus non myſticè tantum dictis, ſed etiam geſtis configuraretur vita Chriſtiana quæ hic geritur. Nam propter eius crucem, dictum eſt; qui au-

C tem Ieſu Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Propter ſepulturam, conſepulti enim ſumus cum Chriſto per baptiſmum in mortem. Propter reſurrectionem; vt quemadmodum Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Propter Aſcenſionem verò in cœlum, &c. Si autem reſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt quærite, &c. CVI NON LICET, *ſicut baptizato, jam fide oppignerata, & obſtricta præſtito juramento.* CVI DISPLICET, *vt Catechumeno, qui adhuc liber ſe ſponte obligat ſanctitati & innocentiæ.* MALO ESSE. *Græca Phraſis, pro,* malum eſſe. *Quaſi diceret diabolo vel peccato addictum.* CLAVSTRORVM. *Portarum ferrearum theſauri.* REFRÆNEMVS. *Hoc verbo vtitur pluries Augu-* S. Aug.

D *ſtinus. Vt ep. 54.* Libidinum incitamenta frænauero. *Et lib. 6. cont. Pelag. cap. 14.* Concupiſcentia, quam ſpadonum quoque caſtitas frænet. CVSTODIBVS CORPORVM OBSTRVCTI, *ab Eunuchis impediti. Rectè præfecti ſunt cuſtodiendis fœminis. Primò ex Heliodoro lib. 7. hiſtoria Æthiopum:* quia natura Eunuchorum Zelotypia laborat. *Et lib. 9.* Habet quiddam Zelotypum Eunuchorum genus: quibus eſt enim ipſum priuatum, ad hæc aliis prohibenda objicitur. *Secundò ex Clem. Alex.* Miniſtratio eorum eſt citra ſuſpicionem. INTINCTIONEM, *baptiſmum.* SI QVI, *ſi quis.* QVOD EVASERIT, *ſcilicet pœnitentiam illam duram & ſolemnem baptiſmo præuiam, vel euaſerit peccandi poteſtatem, impoſita jam neceſſitate innocentiæ plus triſtabitur, quàm lætabitur.*

3. *Operum bonorum neceſſitatem excludunt ab electis, cum Valentinianis, Caluiniani, De progenie Seth. cont. Valent. cap. 29. in f. & 30. in p.*

CHoïcum genus, id eſt malas animas, nunquam capere ſalutaria; Immutabilem enim & irreformabilem naturam pronuntiauerunt. Id ergo granum ſeminis ſpiritalis modicum & paruulum jactu, ſed eruditu huius fides augetur atque prouehitur, ceu ſuprà diximus: animæque hoc ipſo ita ceteris præuertunt, vt Demiurgus tunc ignorans magni

eas fecerit. Ex earum ergo laterculo, & in reges, & in ſacerdotes allegere conſueuerat: quæ nunc quoque ſi plenam atque perfectam notitiam apprehenderint iſtarum næniarum, naturificatæ jam ſpiritalis conditionis germanitate, certam obtinebunt ſalutem, immò omnimodo debitam. Ideoque nec operationes neceſſarias ſibi exiſtimant, nec vlla Cap.xxx. diſciplinæ munia obſeruant: martyrij quoque eludentes neceſſitatem qua volunt interpretatione. Hanc enim regulam Animali ſemini præſtitutam, vt ſalutem quam non de priuilegio ſtatus poſſidemus, de ſuffragio actus elaboremus.

OPERA BONA. 3, SCHOL.

CHOICVM GENVS. *Prius dixerat Tertullianus, Valentinianos, homines, & animas eorum diuiſiſſe in tres ſpecies, juxta tres filios Adæ; in Choïcos, animales, & ſpiritales: & Choicos quidem Cain, animales Abel, ſpiritales Seth imputaſſe. Choica igitur anima id eſt è limo conflata, quas malas omnino faciunt Valentiniani, incapaces dicunt ſalutis, & in meliorem naturam immutabiles.* SEMINIS SPIRITALIS, *quod videlicet quamuis minimum ſeminetur in anima, per eruditionem tamen eius, fides mirè proficit, & animæ quæ hoc ſuſcipiunt ſemen ſubtilitate præcellunt cæteris. Adeo vt Demiurgus, id eſt opifex rerum corporearum antequam ſcientiam maiorem acciperet, magno eas in pretio haberet.* LATERCVLO, *vox juris. Laterculus enim eſt camera deputata ad theſaurum Principis accipiendum. Vide gloſſam in l.1. C. de offic. quæſtor. Laterculum autem eſt codex in quo ciuilium & militarium dignitatum adminiſtrationumque ratio, necnon mandatorum principalium & promotionum & conſuetudinum notitia perſcripta eſt. ſic dictum vt quidam volunt, quod in eo laterent arcana. Sic colligunt ex l. 5. C. qui mil. poſſ. & l. vltima C. de off. mag. Alij, quaſi quadrum; quod ſacri laterculi fuerint ſcrinia quatuor, vt patet ex nouella octaua. Duplex autem erat laterculum; majus, quod apud Principem ſeruabatur ſub cura primicerij Notariorum l. 1. C. de offic.* Præf. *Præt. Afric. minus, quod ſub cura & ſolicitudine quæſtoris erat l. 1. & 2. C. de offic. quæſt. Cujacius teſtatur ſe habere librum Victurij de ratione Paſchali; in cuius extremo, per Indicem Conſulum dies Paſchalis ſubnotatur; iſque Index, laterculus Paſchalis inſcribitur, quem Sigebertus Theophilo Alexandrino tribuit. Ergo ad ſenſum Tertulliani; ex laterculo animarum ſpiritalium, id eſt ex albo & ſcrinio illo, Reges & Sacerdotes eligi conſueuerant juxta Valentinianos. Quæ animæ ſi ad plenam fabularum Valentinianarum notitiam peruenerint, jam quaſi germanè & verè ſpiritales effectæ, debitam ſibi jure naturæ ſpiritalis ſalutem conſequentur. Sic ſibi Caluiniani, ſpiritales ſcilicet, ſolo fidei iure ſine operibus ſalutem certam adpromittunt. Et loco Io. 4. abutentes, ſine altari, Sacerdote, ſacrificio, bonorum operum neceßitate, ſibi blandiuntur de ſalute ſecuri; nimirum ex Paulo;* nihil damnationis eſſe, his, qui ſunt in Chriſto Ieſu. *Sic Chriſtum ſibi fauentem audiunt.* Deus ſpiritus, eſt, veri adoratores, Patrem in ſpiritu & veritate oportet adorare. *Et cum Pſalte*, Dixerunt, hæreditate poſſideamus Sanctuarium Dei. MARTYRII QVOQVE, *ſcripſit Tertullianus & contra Gnoſticos à Martyrio dehortantes. Sed & ipſe errauit, abſolutam imponens neceßitatem ſubeundi Martyrij, librum ſcribens contra fugam in perſecutione, quam Chriſtus etiam Apoſtolis perſuaſit.* DE PRIVILEGIO STATVS, *ſpiritalis ſcilicet, vi naturæ ſolius ſalus; cùm animales, quales Valentiniani nos Chriſtianos dicebant, ſalutem per actus & opera bona promereri debeamus. Sed omnibus indiſcriminatim opera bona ad ſalutem neceſſaria S. Iacobus docuit 2. 19. & ſeq.* Tu credis quoniam vnus eſt Deus: benè facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt? & ſuppleta eſt ſcriptura dicens: credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt: Videtis quoniam ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter & Rahab meretrix nonne ex operibus juſtificata eſt ſuſcipiens nuntios & alia via eiiciens? *Aug. lib 83. qq. quaſt. 76.* S. Aug. Manifeſtum eſt quod Paulus Apoſtolus dicit, arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus. Non tamen ita intelligendum eſt, vt accepta fide, ſi vixerit, dicamus eum juſtum ſi malè vixerit. Ideo exemplo Abrahæ & Apoſtolus Paulus vtitur, quia ſine operibus legis, quam non acceperat, per fidem juſtificatus eſt; & Iacobus, quia fidem ipſius Abrahæ bona opera conſecuta eſſe demonſtrat, oſtendens quemadmodum intelligendum ſit quod ait Paulus Apoſtolus. Nam qui putant iſtam Iacobi Apoſtoli ſententiam contrariam eſſe illi Pauli Apoſtoli ſententiæ, poſſunt arbitrari etiam ipſum Paulum ſibi eſſe contrarium, quia dicit alio loco *Rom. 2.* Non enim auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur. Et alio loco *Gal. 5.* Sed fides quæ per dilectionem operatur. Et iterum: *Rom. 8.* Si enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et 1. Cor. 6. Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, &c. regnum Dei poſſidebunt, &c. quibus ſententiis maniſeſtiſſimè docet, non eos præterito bono opere, ad fidei juſtificationem perueniſſe: Nec meritis eorum iſtam gratiam datam, quando dicit, hæc & quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, &c. Sed cum dicit, qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt: Satis oſtendit, jam ex quo crediderunt, benè operari debere quod & Iacobus dicit, & multis omnino locis idem Apoſtolus Paulus ſatis aperteque prædicat rectè viuendum omnibus qui in Chriſto crediderunt, ne ad pœnas perueniant. Quod & ipſe Dominus commemorat dicens Matth. 7. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, &c. Et Luc. 6. Vt quid dicitis mihi Domine, & non facitis quæ dico vobis? &c. Quapropter non ſunt ſibi contrariæ duorum Apoſtolorum ſententiæ Pauli & Iacobi, cum dicit vnus juſtificari hominem per fidem ſine operibus: & alius dicit, inanem eſſe fidem ſine operibus: quia ille dicit de operibus quæ fidem præcedunt, iſte de iis quæ fidem ſequuntur.

4. *Et cont. Valent. cap. 30. in m.*

SEd nobis quidem væ, ſi exceſſerimus in aliquo diſciplinæ jugum: ſi obtorpuerimus in operibus ſanctitatis atque juſtitiæ: ſi confitendum alibi, neſcio vbi, & non ſub poteſtatibus iſtius ſæculi, apud tribunalia præſidum, optauerimus. Illi verò & de paſſiuitate

vitæ, & diligentia delictorum, generoſitatem ſuam vindicent, blandiente ſuis Achamoth quoniam & ipſa delinquendo profecit.

OPERA BONA. 4. SCHOL.

A NOBIS, *Orthodoxis ex ſententia Valentinianorum, animalibus reputatis.* SI EXCESSERIMVS, *excuſſerimus in Iota minimo legem Dei:* SI CONFITENDVM ALIBI. *Id torquet contra Gnoſticos, Martyrium prohibentes, & confeſſionem Chriſtiani nominis faciendam in cælo & in alia vita interpretantes, non ſub Præſidibus Gentilium in hac vita.* ILLI VERÒ, *Valentiniani ſcilicet de ſpiritali ſemine Seth progeniti ex Achamoth, quam Irenæus variè ab ipſis notat vocatam, Sophiam, terram, Ieruſalem, Ogdoadam. Quique etiam nobilitatem ſuæ originis, ex vſu promiſcuo omnium criminum & dilectione affectuque peccatorum adaugeri putant. Quod intelligit per* paſſiuitatem vitæ & diligentiam delictorum. DELINQVENDO PROFECIT. *Cum ſcilicet rem tentauit illicitam, & lumen Chriſti ſuperioris.* B *Sic ſpuria hæreſis non imputari ſibi delicta cenſuit, quinimo meritò fidei, abſque operibus pœnitentiæ & ſatisfactionis, & Dei gloriam & ſuam ſalutem perfici Caluiniſtæ gloriantur. Non ſic docet Eccleſia, quæ inter Pelagianos, natura operibus gratiam addicentes; & Caluiniſtas, ſoli fidei abſque operibus ſalutem tribuentes; gratia & fide & operibus bonis cum bono libertatis vſu, auxilio Dei præueniente, comi-*

S. Aug. *tante, ſubſequente, inniti ſalutem docet. Aug. in Pſal. 31.* Hoc dixit Apoſtolus cum commendaret juſtitiam quæ ex fide eſt, aduerſus eos qui gloriantur de juſtitia quæ eſt ex operibus, hoc ait Rom. 4. quid ergo dicimus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non ad Deum. Auertat ipſe Deus à nobis talem gloriam, & illud potius audiamus primæ Cor. 1. qui gloriatur, in Domino glorietur, &c. Iam qui audit, non ex operibus ſed ex fide; obſeruet illam voraginem, &c. Vides ergo *ſic inducit aliam partem obiicientem* quia ex fide, non ex operibus iuſtificatus eſt Abraham; faciam ergo quidquid volo; quia etſi bona opera non habuero, & tantum credidero in Deum, deputabitur mihi ad juſtitiam. Si dixit, & decreuit; lapſus, demerſus eſt: ſi adhuc cogitat, & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei, verúſque intellectus, non ſolum periclitantem à periculo liberat, ſed & demerſum à profundo eleuat. *Subdit vt ſuprà Schol. præcedenti, & conciliat locos Iacobi & Pauli: & poſt multa pulchra,* S. Aug. *concludit:* qui vult habere bonam ſpem, habeat bonam conſcientiam; vt autem habeat bonam conſcientiam, credat & operetur, &c. Quod credit fidei eſt, quod operatur, charitatis eſt, &c. Nemo jactet bona opera ſua ante fidem, nemo ſit piger in operibus, accepta fide. *Vide dicta fuſius tomo 1. in Erroribus imputatis. V. gratia. & V. neceſſitatem, &c.*

5. *Operum bonorum merces. V. Verbum, Dei iuſtitia & bonitas. num. 11.*

* 6. *Opera bona & vtilia Deo ſimiles homines faciunt, 1. cont. Marc. cap. 11. à p. V. Dei eſſentia ex operibus nota gentilibus. num. 5.*

OPINIO VVLGI.

Opinio vulgi ſequenda, dum conſentit vera fidei, non contrà de Reſur. cap. 3. à princ. V. Anima immortalitas 1. à m.

ORATIO.

ORATIO DOMINICA QVAM EXCELLENS.

1. *Chriſtus Dominus, Dei Spiritus, ratio, & ſermo, orationem Dominicam, his tribus conſtituit. De orat. cap. 1. in p.*

Matth. 6. 9. Luc. 11. 1. Matt. 9. 16. DEi ſpiritus, & Dei ſermo, & Dei ratio, ſermo rationis, & ratio ſermonis, & ſpiritus, vtrumque Ieſus Chriſtus Dominus noſter, nouis diſcipulis noui Teſtamenti, nouam orationis formam determinauit. Oportebat enim in hac quoque ſpecie nouum vinum nouis vtribus recondi, & nouam plagulam nouo adſui veſtimento.

2. *Et ibid. circa med.*

DEi ſpiritus, & Dei ſermo, & Dei ratio approbatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus: ſpiritus quo valuit, ſermo quo docuit, ratio qua venit. Sic igitur oratio à Chriſto conſtituta, ex tribus conſtituta eſt: ex ſermone, quo enuntiatur: ex ſpiritu, quo tantùm poteſt: ex ratione, qua ſuſcipitur.

3. *Oratio à Chriſto ordinata, exaudiri meretur. De orat. cap. 9. in med.*

DEus ſolus docere potuit, vt ſe vellet orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis, & de ſpiritu ipſius iam tunc cùm ex ore diuino ferretur, animata ſuo priuilegio aſcendit in cœlum commendans patri quæ filius docuit.

ORATIO.

ORATIO DOMINICA QVAM EXCELLENS. 1. 2. 3. SCHOL.

DEI SPIRITVS, *id eſt Deus de Deo. Nam Ioannis 4.* Deus ſpiritus eſt. *Et iuxta Paulum*, Dei virtus. *Chriſtus.* DEI SERMO. *Verbum Dei.* DEI RA- C TIO, *diuina intellectio. Vel ratio & ſapientia per quam omnia condidit Pater.* SERMO RATIONIS, *terminus intellectionis Patris. Vel ſumendo ſermonem pro Chriſti*

humanitate, qua regebatur à Verbo. RATIO SERMONIS ET SPIRITVS. *Ipſa eſt perſona Verbi producti per intellectum Patris, & Spiritus, id eſt Deus.* VTRVMQVE IESVS, &c. *quia non duo, ſed unus eſt Chriſtus. Licet enim Spiritus, id eſt diuinitas eius, idem ſit eſſentialiter, quod perſona eius, id eſt Verbum: Virtualiter tamen differt: & latius ſecundùm intellectum noſtrum extenditur hoc nomen,* Verbum; *quia præter diuinam eſſentiam, perſonam propriam ſecundam Trinitatis includit. Spiritus autem hic non perſonam tertiam, ſed vel eſſentiam diuinam, vel Dei virtutem ſignificat. Præterea,* vtrumque Ieſus Chriſtus; *quia in illo, Deus & homo, propter vnam eandemque perſonam, non duo, ſed vnus eſt Chriſtus, Deus homo.* APPROBATVS EST, *tam Patris voce tonante de nube, quam Spiritu ſancto illapſo in caput eius ſpecie columbæ. Vel, probauit ſe vtrumque,* ſpiritum quo valuit, *id eſt Deum & Dei virtutem qua tanta portenta fecit; & in digito Dei, non impar Patri Spiritus, ſpiritus malignos eiecit vt Deus; & vt homo, in Dei ſpiritu, quo plenus erat.* SERMO QVO DOCVIT. *Sic enim probauit ſe Verbum Patris, dum ait:* mea doctrina non eſt mea, *id eſt iuxta Auguſtinum, mea perſona non eſt mea. Sic tractatu 29. in Io. 7.* Si intueamur diligenter quod ipſe in exordio dicit S. Euangeliſta: In principio erat Verbum, &c. Inde pendet huius ſolutio quæſtionis, quæ eſt doctrina Patris niſi Verbum Patris? &c. Sed quia Verbum non poteſt eſſe nullius, ſed alicuius, & ſuam doctrinam dixit ſeipſum, & non ſuam, quia Patris eſt Verbum. Quid enim tam tuum quam tu? & quid tam non tuum quam tu, ſi alicuius es, quod es? Verbum ergo & Deus eſt, & doctrinæ ſtabilis Verbum eſt, non ſonabilis per ſyllabas & volatilis, ſed manentis cum Patre, ad quam conuertamur manentem ſonis tranſeuntibus admoniti, &c. Non tamen illud quod vos admonuit tranſire debet, quia ille quem vos diligere admonui non tranſit; & cum tranſeuntibus ſyllabis admoniti, conuerſi ad eum fueritis, nec vos tranſibitis, ſed cum manente manebitis. *Ille ergo eſt qui rogatus ab Apoſtolis,* doce nos orare, *ſic nos docuit cũ illis. Sermo porro, quia eſt oratio compoſita, aptiſſimè ſignificat Verbum Incarnatum, Chriſtum ex Deo & homine compoſitum; qui cum eſſet doctrina Patris, & nouus homo, nouos diſcipulos nouus magiſter, nouam orationem docuit. Hic ſubjicio quædam oblita ex primo numero.* IN HAC SPECIE. *Quia Chriſtus vbique veteri Teſtamento implendo, noua myſteria introducebat, ſic & nouam hic Orationis ſpeciem & formam induxit.* NOVAM PLAGVLAM, *id eſt paruam panni partem. Alludit ad locum Matth. 9. 16. & ſeq.* Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius à veſtimento, & pejor ſciſſura fit. Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres; alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. *Tranſlat. Syr. priorem partem clarius exprimit:* nemo immittit fruſtum panni nouum in veſtimentum attritum vetuſtate: ne quid detrahat ſupplementum, ex illo veſtimento, fiatque ſciſſura maior. RATIO QVA VENIT. *Idem ipſe Dominus noſter, ratio & ſapientia æterna Patris eſt, quæ* ab æterno ordinata eſt *in decreto diuino hominis ſalus, vt de cælo veniens,* operaretur ſalutem in medio terræ, *noſtra, dum ex Auguſtino ſecundum Pſaltem,* veritas de terra orta eſt, *id eſt Chriſti caro de Virginis carne:* ſuſcepit, inquit, de terra terram. *Sic ex Paulo hæc ratio latens, Verbum apud Deum,* apparuit erudiens nos: *& qui his tribus conſtabat, vt & ex Ioanne in terra noua Trinitas,* Spiritus, aqua, & ſanguis: *& ex Tertulliano,* Dei ſpiritus, ſermo, & ratio; *ex tribus item orationem quam docuit, conſtare voluit, & tribus his vigere orantes, ſermone, vt non ſolùm corde & ſpiritu: & ratione, ſiue attentione & ſapientia, qua Chriſtus eam ſuſcepit & concepit, ſiue vt alij legunt,* qua docetur; *ſed & ſermone externo pronuntietur: ſicut ore Dominico prolata eſt; vnde & Dominica dicta eſt. Aug. lib. 21. de Ciuit. cap. 27.* Oratio quotidiana, quam docuit ipſe Dominus, vnde & Dominica nuncupatur. *Et rurſum paulò poſt ibidem;* quotidianam orationem docebat, & juſtificatis vtique diſcipulis loquebatur. RELIGIO ORATIONIS. *Sanctitas, vel cultus latriæ quo Deus adoratur & colitur.* ORE DIVINO. *Quia* nunquam ſic homo locutus eſt. *Et quia os & lingua Chriſti inſtrumentum erat diuinitati conjunctiſſimum, & vnitum Verbo.* COMMENDANS PATRI. *Aug. lib. 2. de ſer. Do. in Monte c. 8.* Conſiderandum eſt, quæ nos orare ille præcepit, per quem & diſcimus quid oremus, & conſequimur quod oramus. Sic itaque orate vos, inquit, Pater noſter qui es in cœlis: & reliqua. Cum in omni deprecatione beneuolentia conciliada ſit eius quem deprecamur, deinde dicendum, quid deprecemur; Laude illius ad quem oratio dirigitur, ſolet beneuolentia conciliari, & hoc in orationis principio poni ſolet: in quo Dominus noſter nihil aliud nos dicere juſſit, niſi, Pater noſter, &c. Multa enim dicta ſunt in laudem Dei per omnes ſanctas Scripturas, &c. Nuſquam tamen inuenitur præceptum populo Iſraël, vt diceret Pater noſter, &c. Sed Dominus eis inſinuatus eſt, tanquam ſeruientibus.

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

4. Orando Chriſtus ſuſpexit in cælum Creatoris. 4. cont. Marc. cap. 26. in p.

QVum in quodam loco oraſſet ad patrem illum ſuperiorem, ſatis impudentibus & temerariis oculis ſuſpiciens ad cœlum Creatoris, à quo tam aſpero & ſæuo, & grandine & fulmine potuiſſet elidi, ſicut & Hieruſalem ſuffigi ab eo potuit. Luc. 11. 1.

5. Orare Chriſtus docuit Apoſtolos, aliter quàm Ioannes, ſed non alium Deum. 4. cont. Marc. cap. 26. à p. ad vlt. m.

AGgreſſus eum ex diſcipulis quidam, [a] *Domine,* inquit, *doce nos orare, ſicut & Ioannes diſcipulos ſuos docuit;* ſcilicet quia alium Deum aliter exiſtimaret orandum. Hoc qui præſumpſerat, prius eſt probet alium Deum editum à Chriſto. nemo enim antè voluiſſet orare noſſe, quàm didiciſſet quem oraret. Igitur ſi didicerat proba. Si nuſquam vſque adhuc probas, ſcito illum, in Creatorem, formam orationis poſtulaſſe, in quem etiam diſcipuli Ioannis orabant. Sed quia & Ioannes nouum aliquem ordinem orationis induxerat, ideo hoc & à Chriſto diſcipulus eius poſtulandum non immeritò præſumpſerat, vt & illi de proprio magiſtri ſui inſtituto, non alium, ſed aliter Deum orarent. Proinde nec Chriſtus antè orationis notitiam diſcipulo contuliſſet, quàm Dei ipſius. Ita & ipſe in eum docuit orationem, quem diſcipulus vſque adhuc nouerat. Denique ſenſus orationis quem

a Luc. 11. 1.

b Luc. 11. 2. Deum ſapiant recognoſce. Cui dicam, [b] *Pater?* ei qui me omnino non fecit? à quo originem non traho? an ei qui me faciundo & inſtruendo generauit? A quo [c] *Spiritum ſanctum* c Ibid. 13. *poſtulem?* à quo nec mundialis ſpiritus præſtatur? [d] *an à quo fiunt etiam angeli ſpiritus?* cuius & in d Pſa. 103. 5. primordio [e] *ſpiritus ſuper aquas ferebatur?* Eius regnum optabo venire, quem nunquam e Gen. 1. regem gloriæ audiui? an [f] *in cuius manu etiam corda ſunt regum?* Quis dabit mihi [g] *panem quo-* Luc. 11. 2. *tidianum?* qui nec milium mihi condit, an qui etiam de cœlo [h] *panem Angelorum* quotidia- f Prou. 21. 1. num populo ſuo præſtitit? Quis mihi [i] *delicta dimittet*, qui ea iudicando non retinet? An qui ſi non dimiſerit, retinebit vt judicet? Quis non ſinet [k] *nos deduci in tentationem?* quem po- g Luc. 11. 3. terit tentator non timere, an qui à primordio tentatorem angelum prædamnauit? Hoc h Pſal. 77. ordine, qui alij Deo ſupplicat & non Creatori, non orat illum, ſed infamat. Proinde à quo i Luc. 11. 4. [l] *petam, vt accipiam?* apud quem *quæram, vt inueniam?* ad quem *pulſabo, vt aperiatur mihi?* Quis habet petenti dare, niſi cuius omnia? cuius ſum etiam ipſe qui peto. Quid autem per- k Luc. 11. 4. didi apud Deum illum, vt apud eum quæram & inueniam? Si ſapientiam atque prudentiam, has Creator abſcondit; apud eum ergo quæram. Si ſalutem & vitam, & has apud l Ibid. 9. Matth. 11. 25. Creatorem. Nihil alibi quæretur vt inueniatur, quàm vbi latuit vt appareat. Sic nec aliorſum pulſabo, quàm vnde ſum functus. Denique, ſi accipere & inuenire & admitti, laboris & inſtantiæ fructus eſt illi qui petiit, & quæſiuit, & pulſauit; intellige hæc à Creatore mandari & repromitti. Ille enim Deus optimus, vltro veniens ad præſtandum non ſuo homini, nullum illi laborem, nec inſtantiam indixiſſet. Jam enim non optimus, ſi non vltro daret non petenti, & inuenire præſtaret non quærenti, & aperiret non pulſanti. Creator autem potuit indicere iſta per Chriſtum, vt quia delinquendo homo offenderat Deum ſuum, laboraret, & inſtantiâ petendi acciperet, & quærendi inueniret, & pulſandi introiret. Sic & Luc. 11. 5. præmiſſa ſimilitudo, nocturnum panis petitorem amicum facit, non alienum; & ad amicum pulſantem, non ad ignotum. Amicus autem, etiamſi offendit, magis Creatoris eſt homo, quàm Dei Marcionis. Itaque ad eum pulſat, ad quem jus illi erat, cuius januam norat, quem habere panes ſciebat, cubantem jam cum infantibus quos naſci voluerat. Etiam quod ſero pulſatur, Creatoris eſt tempus. illius & ſerum, cuius ſeculum & ſeculi occaſus. ad Deum autem nouum, nemo ſero pulſaſſet, tantum quod luceſcentem. Creator eſt, qui & januam olim Nationibus cluſerit, quæ olim pulſabatur Iudæis; is & exurgit & dat, & m Ibid. 7. ſi jam non quaſi amico, non tamen quaſi extraneo homini, [m] *ſed quaſi moleſto*, inquit. Moleſtum autem tam cito Deus recens neminem pati potuit. Agnoſce igitur & Patrem, quem Exod. 16. 13. & 15. etiam appellas Creatorem. Ipſe eſt qui ſcit quid filij poſtulent. Nam & panem petentibus, de cœlo dedit manna; & carnem deſiderantibus, emiſit ortygometram; [n] *non ſer-* n Luc. 11. 12. *pentem pro piſce, nec ſcorpium pro ouo.* Illius autem erit non dare malum pro bono, cuius vtrumque ſit. Ceterùm, Deus Marcionis non habens ſcorpium, non poterat id ſe dicere non o Luc. 11. 13. & 14. daturum, quod non habebat; ſed ille qui habens & ſcorpium, non dat. Itaque & [o] *Spiritum ſanctum is dabit*, apud quem eſt & non ſanctus.

ORATIO DOMINICA. 4. & 5. SCHOL.

QVODAM LOCO *Luc. 11. 1.* Cum eſſet in quodam loco orans, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum: Domine doce nos orare, ſicut docuit & Ioannes diſcipulos ſuos. PATREM SVPERIOREM, *Deum Marcionis quem ſuperiorem dicebat Deo Creatore*, SATIS IMPVDENTIBVS, &c. *Ironicè.* CŒLVM CREATORIS, *à Creatore conditum.* TAM ASPERO, *qualem fingebat Marcion.* SVFFIGI, *vt ait Marcion in odium Dei ſui, Chriſtum à Deo Creatore ſuffixum cruci. Sed Chriſtus verè à Patre traditus morti, ſecundum Paulum:* qui proprio filiò non pepercit, ſed pro nobis omnibus tra-
5. didit illum. SCILICET QVIA ALIVM. *Ironicè.* QVI PRÆSVMPSERAT, *ſecundum ſtultam opinionem Marcionis.* ALIVM DEVM. *Quàm Creatorem.* EDITVM, *oſtenſum & monſtratum.* ORARE NOSSE, *clarius; noſſe prius qualiter orandus eſſet Deus, nemo ſana mentis voluiſſet, quin prius didiciſſet quis eſſet ille Deus quem oraret.* SCITO ILLVM. *Diſcipulum ſcilicet.* IN CREATOREM, *id eſt petiſſe à Chriſto modum quo orationem ſuam ad eundem Deum dirigeret, quem & orabant Ioannis Diſcipuli.* QVAM DEI IPSIVS, *cognitionem ſcilicet.* CVI DICAM, PATER. *Aug. lib. 2. de ſermone Do. in* S. Aug. *Monte cap. 8: vbi de Iſraëlitis ſeruis ſub lege, cuius & author eſt Deus Creator:* Prophetæ ſæpè oſtendunt eundem Dominum Deum etiam Patrem eorundem eſſe potuiſſe, ſi ab eius mandatis non aberrarent: ſicut eſt illud: filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me: Eſa. 1. Et illud Pſal. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes; & illud Malach. 1. Si Dominus ſum, vbi eſt timor meus? & ſi Pater ſum, vbi eſt honor meus? & alia permulta, vbi arguuntur Iudæi, quia filij eſſe peccando noluerunt: Exceptis eis quæ in Prophetia dicuntur de futuro populo Chriſtiano, quia Patrem Deum eſſet habiturus, ſecundùm illud Euangelicum; dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Apoſtolus autem, &c. Spiritum adoptionis nos accepiſſe commemorat, in quo clamamus Abba Pater, &c. quo nomine & charitas excitatur; quid enim charius filiis debet eſſe quam Pater? & ſupplex affectus, cum homines dicunt Deo, Pater noſter: & quædam impetrandi præſumptio, quæ petituri ſumus; cùm, priuſquam aliquid peteremus, tam magnum donum accepimus, vt ſinamur dicere, Pater noſter, Deo. Quid enim jam non det filiis petentibus cùm hoc ipſum ante dederit, vt filij eſſent? poſtremò quanta cura animum tangit, vt qui dicit, Pater noſter, tanto Patre non ſit indignus? OMNINO NON FECIT, *Deus ſcilicet Marcionis.* FACIVNDO, *creando, faciendo.* ET INSTRVENDO, *quaſi noua ſit creatio & formatio, informatio morum & inſtructio.* NEC MVNDIALIS SPIRITVS, *id eſt, vel anima, vel ventus & reſpiratio, quam nec creat Deus Marcionis.* EIVS REGNVM. *cum dicimus:* Adueniat regnum tuum. *Aug. lib. 2. de ſer. Domini in Monte cap. 10.* S. Aug.

Quaſi

S. Aug. Quaſi nunc Deus non regnet in terra, ſemperque in ea regnauerit à conſtitutione mundi. Adueniat ergo, accipiendum eſt: manifeſtetur hominibus. Quemadmodum enim etiam præſens lux, abſens eſt cæcis; & eis qui oculos claudunt; ita Dei regnum quamuis nunquam diſcedat de terris, tamen abſens eſt ignorantibus. IN CVIVS MANV. *Prou.* 21. 1. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud. PANEM QVOTIDIANVM. *Aug. lib.* 2. *de ſerm. Dom. in* S. Aug. *Monte cap.* 12. Panis quotidianus, aut pro iis omnibus dictus eſt, quæ huius vitæ neceſſitatem ſuſtentant, de quo cùm præcipit, ait: Nolite cogitare de craſtino: vt ideò ſit additum, da nobis hodie; aut pro Sacramento Corporis Chriſti, quod quotidie accipimus: aut pro ſpiritali cibo, de quo idem Dominus dicit Ioan. 6. Operamini eſcam quæ non corrumpitur. Et illud: Ego ſum panis vitæ qui de cœlo deſcendi, &c. Quotidianus autem iſte cibus nunc dicitur, quandiu iſta vita temporalis per dies decedentes ſuccedenteſque peragitur, &c. POPVLO SVO, *manna intelligit, de quo immediatè antè Pſaltes dixerat*: Pluit illis manna ad manducandum. *Vnde Aug.* Quotidiano cœli paſcebantur alimento. IVDICANDO NON RETINET. *Hic, vt in præcedentibus, carpit Deum Marcionis, quem vult tantum eſſe bonum & non iudicem; cùm idem ſit, qui æqua lance miſericordià dimittit, miſericorditer dimittenti, qui retinet retinenti, eodem iudicio iudicans. Hinc docuit ſic orare.* Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus. *Auguſtinus lib.* 21. *de Ciuit. cap.* 27. *vbi ait &* S. Aug. *parua & magna dimitti, dimittentibus; nulla autem retinentibus. & concludit*: Verumtamen nec ipſa magna, à quibus omninò, mutatis in melius moribus, recedendum eſt, dimittuntur orantibus, niſi fiat quod ibi dicitur: Sicut & nos dimittimus, &c. Si enim minima peccata, ſine quibus non eſt etiam vita iuſtorum, aliter non remittuntur: quantò magis multis & magnis criminibus inuoluti, etiamſi ea perpetrare iam deſinant: nullam indulgentiam conſequuntur, ſi ad remittendum aliis, quod in eos quiſque peccauerit, inexorabiles fuerint: cùm dicat Dominus: Si non dimiſeritis hominibus peccata veſtra, neque Pater veſter dimittet vobis. Ad hoc enim valet, quod etiam Iacobus Apoſtolus ait cap. 2. Iudicium futurum ſine miſericordia, illi qui non fecit miſericordiam.

S. Aug. IN TENTATIONEM. *Aug. lib.* 2. *de ſerm. Domini in monte cap.* 14. Multi precando ita dicunt, ne nos patiaris induci in tentationem, exponentes videlicet quomodo dictum ſit, inducas. Non enim per ſeipſum inducit Deus, ſed induci patitur eum quem ſuo auxilio deſeruerit ordine occultiſſimo ac meritis: cauſis etiam ſæpè manifeſtis dignum iudicat ille quem deſerat, & in tentationem induci ſinat. Aliud eſt autem induci in tentationem, aliud eſt tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt. ſiue ſibi ipſi, ſicut ſcriptum eſt Eccli. 34. qui non eſt tentatus, qualia ſcit? ſiue alij; ſicut Apoſtolus ait Galat. 4. tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis: hinc enim eos firmos cognouit, quia eius tribulationibus, quæ Apoſtolo in carne acciderant, non ſunt à charitate deflexi: Nam Deo noti ſumus & ante omnes tentationes, qui ſcit omnia antequam fiant. Quod itaque ſcriptum eſt Deuteron. 13. Tentat vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligatis eum: illa locutione poſitum eſt, vt ſciat, pro eo quod eſt, vt ſcire vos faciat: ſicut diem lætum dicimus: quòd lætos faciat; & frigus pigrum, quòd pigros faciat, &c. Sic Ioannis 6. Hoc autem dicebat tentans eum, nam ipſe ſciebat quid eſſet facturus. Si A enim nouerat cor eius quem tentabat, quid eſt quod voluit videri tentando? ſed profectò illud factum eſt, vt ipſe ſibi notus fieret qui tentabatur, ſuamque deſperationem condemnaret, ſaturatis turbis de pane Domini, qui eas non habere quod ederent, exiſtimauerat. Non ergo hîc oratur, vt non tentemur, ſed vt non inferamur in tentationem: tanquam ſi quiſpiam, cui neceſſe ſit igne examinari, non oret, vt igne non contingatur, ſed non exuratur. Vaſa enim figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis Eccli. 27. Ioſeph ergo tentatus eſt illecebra ſtupri, ſed non eſt illatus in tentationem. Suſanna tentata eſt, nec ipſa inducta vel illata in tentationem, &c. TENTATOR, *diabolus.* NON TIB MERE, *Deum Marcionis, quem diabolus nullum eſſe expertus eſt hactenus. Sed timet omnino quem experientia credit ſuæ præuaricationis vltorem.* PRÆDAMNAVIT, *quia priùs homine peccauit, & priuſquam ab eo tentatus homo, & victus paradiſo terreſtri pelleretur, ipſe à ſeipſo tentatus, paradiſo cæleſti eiectus eſt.* HOC ORDINE, *id eſt ſerie ſeptem petitionum in Dominica oratione præſcripta, quicumque orat Deum Marcionis, ſuâ illum oratione diffamat, & inhonorat. Videat proinde Marcion qui Lucæ Euangelium admittit, qua fronte Deum ſuum Patrem oret, qui nullum genuit, aut creauit. In cælo Creatoris habitantem iure precario, qui cælum & thronum miſer & pauper Deus non habet proprium. Cui nullum eſt regnum, nullus panis, nullum triticum, nullum quiC dem ab eo productum milij granum.* A QVO PETAM? *Tangit hîc locum Lucæ cap.* 11. 9. Petite & accipietis, quærite, & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. DEVM ILLVM, *Marcionis inopem & nullius rei Creatorem.* ABSCONDIT, *Matth.* 11. 25. Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. ALIORSVM, *alibi.* VNDE FVNCTVS, *quam ad portam domus eius, ex cuius abundantia iam ſum potitus, teſtante Pſalmiſta*: Replebimur in bonis domus tuæ, &c. Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. OPTIMVS VLTRO, *Deus Marcionis, quem non opus eſt ob vltroneam bonitatem quærere, pulſare, compellere, nempe ſponte ſuD perefluentem, non enim aliter optimi nomen mereretur.* NON SVO, *non à ſe condito.* ET QVÆRENDI, *ſupple inſtantia.* INDICERE, *quaſi in pœnam violati primi mandati, quo iuſtè mulctatus eſt, vt teneretur orando & pulſando quærere neceſſaria, cui vltrò priùs innocenti ſuperabundabant voluptuoſa.*

PRÆMISSA SIMILITVDO, *Luc.* 11. 4. Quis veſtrûm habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum: & ille de intus reſpondens dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi. Et ſi E ille perſeuerauerit pulſans: dico vobis, & ſi non dabit illi ſurgens eo quòd amicus eius ſit, propter improbitatem tamen, *Syr. importunitatem*: eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. Et ego dico vobis: Petite & dabitur vobis, &c. *Auguſt.* S. Aug. *ſerm.* 171. *de temp.* Quare trepidat pulſando manus veſtra, & dormitat in mendicitate conſcientia veſtra? Ego ſum ianua vitæ, non horreſco ſordidum pulſatorem, non pauperem repudio petitorem, tantùm nemo ſuam negligat paupertatem. Pulſate & aperietur. Stant Angeli ad ianuam vt introducant, non vt repellant: vt ſuggerant, non vt terreant. Nulla eſt pompa in ianua mea. Ego ſum ianua, qui ſuſtinui Crucis ignominiam, &c.

Habet ianuam pietatis, nec repellit inde pulſantes, ſed culpat potiùs negligentes: Neque enim aliquid petitur quod non habeat, vt cùm non dederit, erubeſcat, &c. *Subiicit parabolam præmiſſam, vbi inter*
S.Aug. *cætera*; Non ſine Sacramento petit tres panes: quia vnus hoſpes erat gratiâ pietatis, ſed ſubſtantia Trinitatis. Nónne vnus hoſpes erat in tribus, qui venit ad patrem Abraham? Hoſpes & amicus, pranſor & manſor: & omnia illi in Trinitate ſunt exhibita humanitatis obſequia, quia Trinitatis gloria effulget. Trimum attulit vitulum Pater, tres menſuras ſimilaginis conſperſit futura mater, paritura filium pro quo Pater mactaret agnum; & ipſa Corpus Christi, in Trinitate, iam fecerat Sacramentum. *Vide eandem parabolam pulchrè expoſitam ab Augustino ſerm. 29. de verb. Dom. vbi inter multa:* Quod
S. Aug. dare vult differt, vt ampliùs deſideres dilatum, ne vileſcat citò datum. Cùm autem perueneris ad tres panes, hoc eſt ad cibum & intelligentiam Trinitatis, habes & vnde viuas, & vnde paſcas. Ne peregrinum venientem de via reformides, ſed excipiendo ciuem domeſticum facies, ne timeas, ne finias. Non panis ille finietur, ſed indigentiam tuam finiet. Panis eſt, & panis eſt, & panis eſt Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus. Æternus Pater, &c. Incommutabilis Pater, &c. Creator & Pater, &c. Paſtor & vitæ dator Pater & Filius, &c. diſce, & doce; viue, & paſce: Deus qui tibi dat, nihil melius quàm ſe tibi dat. Auare, quid aliud quærebas? aut ſi aliud petas, quid tibi ſufficit, cui Deus non ſufficit? AMICVM FACIT. *Pulchrè. Si enim (vt vult Marcion) Deus ille ſuus optimus, hominem non fecit, certè homo eſt ipſi extraneus, non amicus; vnde hæc parabola Deo Marcionis non conuenit, ſed noſtro Creatori; quem licèt homo per peccatum offenderit, tamen illi per pœnitentiam reconciliatus, magis amicus dici poteſt, vt ab eo petat panem noctu, quàm à Deo Marcionis prorſus ignoto.* IVS ILLI ERAT, *acceſſus, vel ius petendi veniam, eâque obtenta ex pacto & inuitatione ipſa, ius petendi & impetrandi.* QVOS NASCI, &c. *Pungit Marcionem, cuius Deus filios non genuerit; & Deum Creatorem, patrem hominum, ipſi opponit.* SERO PVLSATVR. *Eleganter notat etiam factam hic temporis mentionem, cuius Deus auctor eſt, de quo Pſaltes:* Fecit Lunam in tempora, &c. Solem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis. SÆCVLI OCCASVS. *finis ſæculi. Item Pſaltes, & ex eo, Paulus:* Thronus tuus Deus in ſæcula, &c. Regi ſæculorum, &c. *Et ipſe Christus de occaſu mundi, & die iudicij rogantibus Apoſtolis:* Non eſt veſtrûm noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate, NEMO SERVS. *Quàm concinnè! Quis enim ſerò venire poßit ad Deum omnino nouum, & primò nunc illuteſcentem, in aurora adhuc & primo ortu ſe manifeſtantem,* NATIONIBVS CLVSERIT, *Gentibus occluſerit. de quibus Pſaltes:* Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. *cùm dicat alibi:* Notus in Iudæa Deus, &c. *De Iudæis rurſum idem:* Portas cœli aperuit, & pluit eis manna ad manducandum, panem cœli dedit eis. QVASI EXTRANEO, *ab alio quam à ſe condito.* MOLESTVM, *improbum, importunum, perſeuerantem pulſando ianuam.* ORTYGOMETRAM. *Num. 11. 4.* Quis dabit nobis ad veſcendum carnes. *Et ibidem 31.* Ventus egrediens à Domino, arreptans trans mare coturnices detulit, *Sic habent verſiones omnes, ſed Tertullianus reſpexit illud Sap. 16. 2.* Dediſti concupiſcentiam delectamenti ſui nouum ſaporem, eſcam parans eis Ortygometram. *Et cap. 19. 12.* Nouiſſimè viderunt nouam creaturam auium, cùm adducti concupiſcentia poſtulauerunt eſcas epulationis. In allocutione enim deſiderij, aſcendit illis de mari Ortygometra. *Auguſtinus quæſt. 62. in Exod.* Congruentiùs creditur non eos carnes deſideraſſe quas de pecoribus habere poterant; ſed eas quæ deerant, ex aquis videlicet. Ipſas quippe in eremo illa non inueniebant; vnde & illis Ortygometra data eſt, id eſt aues, quas coturnices multi Latini interpretati ſunt, cùm ſit aliud genus auium Ortygometra, quamuis coturnicibus non vſquequaq; diſſimile: nouerat enim Deus quid deſiderarent, & deſideriũ eorum quo carnis genere ſatiaret. *Dicta autẽ eſt hæc auis quaſi mater coturnicum. Ortyx enim eſt coturnyx, & hæc maior paulò & nigrior eſt cæteris.* NON SERPENTEM. *Vide infrà Aug. citatum V. Orationis conditiones. n. 15.* CVIVS VTRVMQVE, *& bonum naturæ & gratiæ, ex miſericordia, & malum pœnæ, ex iuſtitia. Idem ipſe qui ſcorpium & ouum produxit.* ET NON SANCTVS, *ſed malignus: de quo 1. Regum, arripiente Saülem dicitur:* Spiritus nequam à Domino, *de quo Pſaltes:* De gladio maligno eripe me: *dum Saül agitatus à Spiritu maligno vellet eum percutere. Sic ex eodem Pſalte,* Immiſſiones per Angelos malos. *Sic Paulus:* Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Sathanæ, &c. *Hic autem immundum Spiritum intelligit; de quo Luc. 11. 13. immediatè poſt hanc parabolam & mentionem Scorpij.* Si ergo vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quantò magis Pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? & erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum, &c. *Et num. 24.* Cùm immundus ſpiritus exierit de homine, &c.

6. Oratio Dominica, breuis, & docta ſumma Euangelij. De orat. cap. 1. à med. ad fin.

ETſi proinde pertineat ad fidem & modeſtiam fidei, ſi non agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem vltrò ſuis proſpicere certi ſumus; attamen breuitas iſta, quod ad tertium ſophiæ gradum faciat, magnæ ac beatæ interpretationis ſubſtantiâ fulta eſt: quantumque ſubſtringitur verbis, tantùm diffunditur ſenſibus. Neque enim propria tantùm orationis officia complexa eſt, venerationem Dei, aut hominis petitionem, ſed omnem penè ſermonem Domini, omnem commemorationem diſciplinæ, vt re vera in oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.

7. Orationis Dominicæ breuis & magna, expoſitio ſuccincta. De orat. cap. 9. in p.

COmpendiis paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apoſtolorum, ſermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta? quot ſimul expunguntur officia? Dei honor in patre, fidei teſtimonium in nomine, oblatio obſequij in voluntate, commemoratio ſpei in regno, petitio vitæ in pane, exomologeſis debitorum in deprecatione, ſollicitudo tentationum in poſtulatione tutelæ.

ORATIO DOMINICA. 6. & 7. SCHOL.

A AD FIDEM, Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? &c. accedentem ad Deum, *orandum*, oportet primùm credere, &c. MODESTIAM FIDEI, *re paucis verbis* Rex regum, & Dominus dominantium *oretur; cùm immodeſtiſſimum ſit immoderato & prolixo ſermone Principes adoriri.* BREVITAS, *orationis Dominicæ.* TERTIVM SOPHIÆ GRADVM. *Suprà dixerat primum eſſe, ſecretò adorando Deũ, ſecundum, non orando in multiloquio; tertium iam ponit in breuitate verborum, magnum ſenſum concludente, quod proprium eſt magnæ ſapientiæ.* BEATÆ, *plenæ, & bonis omnibus refertæ.* SVBSTRINGITVR, *coarctatur.* SERMONEM DEI. *Totam Scripturam, maximè noui Teſtamenti compendioſè complectitur.* IN ORATIONE, *hac Dominica.*

B EXPVNGVNTVR, *implentur.* HONOR IN PATRE, *dum magnâ reuerentiâ dicimus,* Pater noſter, *& omnium genitorem fatemur*, à quo omnis paternitas, &c. *De quo Tertullianus:* tam pater nemo,, tam pius nemo. IN NOMINE, *cùm dicimus in fide Trinitatis ſanctiſſimæ*, Sanctificetur nomen tuum. IN VOLVNTATE. Fiat voluutas tua. IN REGNO. Adueniat regnum tuum. IN PANE, panem noſtrum quotidianum, &c. EXOMOLOGESIS. *Confeſſio delictorum.* IN DEPRECATIONE, *dicendo*, Dimitte nobis, &c. SNLICITVDO, Et ne nos inducas. IN POSTVLATIONE TVTELÆ, *dum oramus.* Sed libera nos à malo. *præter alibi dicta ſub diuerſis titulis noſtri Alphabeti, quibus locos Tertulliani circa Orationem Dominicam expoſuimus; Videndus Auguſtinus in epiſt. ad Probam, quæ eſt 121.* C *quæ tota eſt de Oratione. Vbi circa medium breuiter exponit orationem Dominicam. Item in Enchiridio ad Laurent. cap. 115. Et ſer. 28. de verbis Domini; ex quo præſertim ſequentia tranſcripſimus:* S. Aug. Vides quàm breuis oratio, & omnium plena virtutum. Pri mus ſermo, quantæ ſermo gratiæ, ô homo, faciem tuã non audebas ad cœlum attollere, oculos tuos in terram dirigebas, & ſubitò accepiſti gratiam Chriſti? omnia tibi peccata dimiſſa ſunt. Ex malo ſeruo, factus es bonus filius. Ideò præſume, non de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratiâ enim ſaluati eſtis, Apoſtolus ait, Epheſ. 2. Non ergo hîc arrogantia eſt, ſed fides; prædicare quod acceperis, non eſt ſuperbia, ſed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrem, qui te per lauacrum genuit; ad patrem, qui per filium te redemit, & dic, Pater noſter. Bona præſumptio, ſed moderata, Patrem dicis quaſi filius; ſed noli tibi aliquid ſpecialiter vendicare. D Solius Chriſti ſpecialis eſt Pater, nobis omnibus in commune eſt pater, quia illum ſolum genuit, nos creauit. Dic ergo & tu per gratiam, Pater noſter, vt filius eſſe merearis Eccleſiæ, &c. Quid eſt in cœlis? Audi Scripturam dicentem Pſalm. 56. Excelſus ſuper omnes cœlos Dominus, &c. quaſi non in cœlis, & Angeli, &c. ſed in cœlis illis, de quibus dictum eſt Pſalm. 18, Cœli enarrant gloriam Dei. Cœlum eſt vbi culpa ceſſauit. Cœlum eſt vbi flagitia non ſunt: Cœlum eſt, vbi nullum mortis vulnus eſt, &c. Quid eſt, Sanctificetur? quaſi optemus, vt ſanctificetur ille qui ait Luc. 19. Eſtote ſancti, quia & ego ſanctus ſum; quaſi aliquid ei ex noſtra prædicatione ſanctitatis accedat? Non. ſed ſanctificetur in nobis, vt ad nos poſſit eius ſanctificatio peruenire, &c. Adueniat regnum tuum, quaſi non ſempiternum ſit Dei regnum. Ipſe Dominus dicit Ioannis 18. Ego in hoc natus ſum; & tu dicis, Pater, veniat regnum tuum, quaſi non venerit? ſed tunc venit regnum Dei, quando eſtis gratiam eius conſecuti. Ipſe enim ait, Luc. 17. regnum Dei intra vos eſt, &c. Fiat voluntas, &c. hoc eſt, ſit pax in terra, quemadmodum in cœlo, *In epiſtola autem centeſima vigeſima prima ad Probam:* S. Aug. Cùm dicimus, Fiat voluntas tua, &c. Nobis ab illo precamur ipſam obedientiam, vt ſic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cœleſtibus, ab Angelis eius. *Proſequitur dicto ſermone vigeſimo octauo de verb. Domini:* S. Aug. Panem noſtrum, &c. panem quidem dixit, ſed *ἐπιούσιον*, dixit, hoc eſt ſuperſubſtantialem: *Sic enim habet Matth. 6. 11. quamquam tranſlat. Syr. ſolùm legat tam hîc quàm Luc. 11. 3. Da nobis panem indigentiæ noſtræ hodie:* non iſte panis qui vadit in corpus, ſed ille panis qui vitæ æternæ ſubſtantiam fulcit, &c. Latinus quotidianum dixit Luc. 11. Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumas, quemadmodum Græci in Oriente facere conſueuerunt? accipe quotidie quod quotidie tibi proſit. Sic viue vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere. Quomodo ſanctus Iob quotidie pro filiis offerebat ſacrificium, ne fortè aliquid vel in corde, vel in ſermone peccaſſent, &c. Et panem iſtum vitæ noſtræ quotidianum non aſſumis? qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus, medicina eſt cœleſte & venerabile Sacramentum, &c. tibi hodie eſt Chriſtus, tibi quotidie reſurgit. Quomodo? Filius meus es tu, ego hodie genui te: Pſalm. 2. &c. heri & hodie ipſe eſt, Paulus Apoſtolus ait Hebræorum 13. Dimitte nobis, &c. debitum quid eſt niſi peccatum? &c. Et ideò qui eras liber in Chriſto, debitor factus es diabolo, Cautionem tuam tenebat inimicus; ſed eam Dominus crucifixit, & ſuo cruore diluit. Abſtulit debitum tuum, reddidit libertatem. Benè ergo ait, dimitte nobis, &c. Vide quid dicas, Quomodo ergo dimitto, ſic & tu dimitte mihi. Si dimiſeris, benè conuenis, vt dimittatur tibi. Si non dimittis, quomodo eum conuenis? *Vide præclara in hanc rem ex eodem Auguſtino in Pſalmum 103. concione primâ circa finem.* S. Aug. *De Oratione autem Dominica ſermone 126. ſermone 135. ſerm. 127. ſerm. 186. de tempore. Et tom. 4. lib. 2. de Sermone Domini in Monte cap. 9. & ſequentibus fusè tom. 10. homilia 14. & homilia 42. in quibus locis, quidquid doctè & piè in Orationem Dominicam dici potuit, ſanctus Pater noſter diſſeruit.*

8. *Et 4. contra Marc. cap. 26. V. ſup. num. 5.*

ORATIONIS DIGNITAS ET EFFICACIA.

1. *Oratio pura, ſacrificium mundum. 4. cont. Marc. cap. 1. à med.*

A *Solis ortu vſque ad occaſum glorificatum eſt in nationibus nomen meum, & in omni loco ſacrificium nomini meo offertur, & ſacrificium mundum*, ſcilicet ſimplex oratio de conſcientia pura. Malach. 1. 11.

ORATIONIS DIGNITAS. 1. SCHOL.

A Solis ortv. *Malach.* 1. 11. Ab ortu Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. 70. Clarificatum eſt nomen meum in Gentibus, *quia gloria, clara eſt cum laude notitia*, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, A & ſacrificium mundum. *Benè vtique Tertullianus orationi applicat ſimplicem oblationem de puro & ſimplici corde, & oculo dextro & lucido ad Dei gloriam directam. Et aptè* 70. *incenſum ponunt, cùm & Pſaltes* 140. 2. Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. *in quem locum Auguſtinus*, Oratio ergo purè directa, de corde fideli, tanquam de Ara ſancta ſurgit incenſum. S. Aug.

2. *Oratio, opima & maior hoſtia omnibus Gentilium victimis.* Apol. cap. 30. à med.

Ipſe eſt qui ſolus præſtat, & ego ſum cui impetrare debetur; famulus eius, qui eum ſolus obſeruo, qui propter diſciplinam eius occidor, qui ei offero opimam & maiorem hoſtiam, quam ipſe mandauit; orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu ſancto profectam: non grana thuris vnius aſſis, non Arabicæ arboris lacrymas, nec duas meri guttas, nec ſanguinem reprobi bouis, mori optantis, & poſt omnia inquinamenta, etiam conſcientiã ſpurcam: vt mirer, cùm hoſtiæ probantur penes vos à vitioſiſſimis ſacerdotibus, cur præcordia potiùs victimarum, quàm ipſorum ſacrificantium examinantur.

ORATIONIS DIGNITAS. 2. SCHOL.

Ipse est, *Deus noſter vnus & verus.* Cvi impetrare debetvr, *cui merito fidei, & pacti cum Deo dicente*, Petite & accipietis, *promiſſa eſt impetratio. Nam vt ait Aug.* debitorem ſe fecit, non accipiendo, ſed promittendo. *Et fides enim ipſa, ſine qua orari & inuocari non poteſt, Dei donum eſt; & ipſa oratio, & ſpiritus precum apud Zach. ex Dei dono accipitur; & teſte Paulo neſcimus quid oremus, ſed ſpiritus poſtulat pro nobis, id eſt ex Auguſtino, poſtulare facit:* Et mittit Spiritum filij ſui Deus in corda noſtra, in quo clamamus, Abba Pater. *Et Pſaltes* 65. *ex eodem Auguſtino petit, quaſi donum amouibile ſibi conſeruari orationem, & non amotam gratulatur, dicens:* Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me. *Vide in hanc rem multa apud Auguſtinum tom.* 7. *lib.* 4. *ad Bonifacium contra duas litteras Pelag. cap.* 11. *longè à princ. & lib. de dono perſeuerantiæ cap.* 23. *à princ. & epiſt.* 105. *ad Sixtum. Vbi ſic:* Ne ſe, vel ipſius orationis meritum extollat, etiamſi ad vincendas temporalium rerum cupiditates, & diligenda bona æterna, atque ipſum fontem omnium bonorum Deum, adiutorium datur oranti, fides orat quæ data eſt non oranti, quæ vtique niſi data eſſet, orare non poſſet. Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? &c. *Subiicit rurſum, fidem præcedere meritum, & orationem eſſe Dei donum.* Ne ſaltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, ſed iam nec gratia eſſet, quia debita redderetur. etiam ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur. Quid enim oremus, ait Doctor Gentium Roman. 8. ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid eſt autem interpellat? niſi interpellare nos facit? indigentis enim certiſſimum indicium eſt interpellare gemitibus. Nullius autem rei eſſe indigentem fas eſt credere ſpiritum: ſed ita dictum eſt, interpellat, quia interpellare nos facit, nobiſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum, ſicut illud in Euangelio: Matth. 10. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Neque enim & hoc ita fit de nobis, tanquam nihil facientibus nobis. Adiutorium igitur Spiritus ſancti ſic expreſſum eſt, vt ipſe facere diceretur, quod vt facia- B mus, facit. Nam non eſſe intelligendum ſpiritum noſtrum, de quo dictum eſt, interpellat, &c. Sed Spiritum ſanctum quo noſtra infirmitas adiuuatur, ſatis ipſe demonſtrat Apoſtolus. Inde enim cœpit: Spiritus, inquit, adiuuat infimitatẽ noſtram: deinde ita ſubiunxit: quid enim oremus, &c. De hoc ipſo Spiritu apertiùs alibi dicit; non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, &c. Et Gal. 4. Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem Abba pater, &c. Solvs observo. *Solus colo, vero cultu latria.* Disciplinam, *ob fidem & doctrinam Chriſtianam, Martyrium ſubeo.* Ipse mandavit, Orate, petite, pulſate. C Opimam, *pinguem, & optimam.* Vitulum labiorum noſtrorum. De carne pvdica, &c. *hîc breuiter probat orationem*, opimam hoſtiam: *quia holocauſtum eſt; dum iuxta Paulum orando*, corpora noſtra exhibemus hoſtiam viuam, ſanctam, Deo benè placentem, rationabile obſequium. *Dum genuflexi & proſtrati adorantes oramus, ſicut docuit Chriſtus, vt ſupra dixit Tertullianus.* Dei Spiritus, & Dei ſermo, & Dei ratio. *Et animâ innocenti & ſpiritu, hôc eſt mente ſuperiore, Deo nos totos in oratione conſecramus. Sed benè conſonat Auguſtino quod ait:* de Spiritu ſancto profectam. *Sic enim ſubiicit Auguſtinus:* ſicut ergo nemo rectè ſapit, rectè intelligit, rectè conſilio ac fortitudine præualet, nemo ſcienter pius eſt, vel piè ſciens, nemo timore caſto Deum D timet, niſi acceperit Spiritum ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, & timoris Dei; nec habet quiſquam virtutem veram, charitatem ſinceram, continentiam religioſam, niſi per Spiritum virtutis, & charitatis, & continentiæ. Ita ſine ſpiritu fidei non eſt rectè quiſpiam crediturus, nec ſine ſpiritu orationis ſalubriter oraturus. Vnivs assis, *non intelligit aſſem pretioſum & magni ponderis, ſed æreum & vilem de quo Horat. lib.* 1. *Satyra.* 1. Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem. Arabicæ arboris. *Arnobius*, ne fortè ignoretis quid aut vnde ſit thus iſtud, viſcum eſt è corticibus profluens, ita vt ex Amygdalo, Ceraſo, lacrymabili diſtillatione coaleſcens. *Vna Arabia thus ex arbuſculo dicta, Libano, producit, maximè in regione Sabæorum, quæ eſt pars Fœlicis Arabiæ.* Reprobi bovis. *Id eſt, marcidi, peſſimi, morti proximi. Sic idem Tertull.*

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

Apol. 13. Non dico quales ſitis in ſacrificando, cum eneĉta, & tabidoſa, & ſcabioſa quæque mactatis. ET POST OMNIA INQVINAMENTA, *poſt commiſſa omnia ſcelera. Vel aptiùs, poſt ſordidas & pollutas victimas, illotam & conſpurcatam animam, mille criminum conſciam.* HOSTIÆ PROBANTVR. *Apud vos Gentiles, exta, cor, jecur, ſcrutantur Aruſpices, vt inde ſumant augurta. Sicut Aug. notat lib.* 2. *de Ciuit. cap.* 25. *vbi de* S. Aug. *Sylla, cui fauerunt dæmones ad augenda eius ſcelera:* Cum primùm ad vrbem contra Marium caſtra mo- A uiſſet, adeo læta exta immolanti fuiſſe ſcribit Liuius, vt cuſtodiri ſe Poſthumius Aruſpex voluerit, capitis ſupplicium ſubiturus, niſi ea quæ in animo Sylla haberet, diis juuantibus impleuiſſet, &c. *Et paulò infra* cui corona aurea ipſius victoriæ illuſtriſſimum ſignum in vitulino jecore apparuit. *Nos ſi exta noſtra rimamur, ſi Dei beſtia ſumus orantes, ſi in ſummo jecore & corde amor Dei ſuper omnia, ignea lex, lex Regalis eminet, certam de vitiis, mundo, dæmone, oratio auguratur victoriam.*

3. *Oratio Chriſtianorum in ſiti publica aquam impetrauit. Apol. cap.* 5. *à m.*

SI literæ Marci Aurelij grauiſſimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam ſitim, Chriſtianorum fortè militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam conteſtatur. *V. Chriſtianus. num.* 21.

ORATIONIS DIGNITAS. 3. SCHOL.

SI LITTERÆ. *Vide jam dicta alibi, vbi hunc locum expoſuimus. V. Chriſtianæ Religioni Tiberius fauit. Vnum hic aduerto quod Lacerda in textu Tertull. quædam omiſit, quæ hîc repono, ſic enim ille:* Chriſtianorum fortè militum precibus pœnam dimouit, ita alio modo palam diſperſit, adiecta etiam accuſatoribus damnatione, & quidem tetriore. *Pamelius ſic legit:* Chriſtianorum fortè militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam conteſtatur. Qui ſicut palam ab huiuſmodi hominibus pœnam dimouit, ita alio modo palam diſperſit. *Rigaltius autem:* Sicut non palam, &c. Ita alio modo, &c. *Equidem quoad vim orationis, certum eſt juxta Auguſtinum, plurimum poſſe* S. Aug. *& clauem eſſe theſauri pluuiarum. Sic enim* 2. *Paral. cap.* 7. 13. ſi clauſero cœlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero locuſtæ, vt deuoret terram, & miſero peſtilentiam in populum meum: conuerſus autem: 70. *& ſi confuſus fuerit, &c.* po- B pulus meus, ſuper quos inuocatum eſt nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquiſierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis ſuis peſſimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & ſanabo terram eorum *Sic Orationis ſuæ rorem & pluuiam Elias tribuit.* 3. *Reg.* 17. 1. Viuit Dominus Deus Iſrael, in conſpectu cuius ſto, ſi erit annis his, ros & pluuia, niſi juxta oris mei verba. 70. *ſic:* niſi per os verbi mei. *Quaſi per aquaductum; ſic Eliſeus in extrema ſiccitate deſerti pluuiam abundantem obtinuit.* 4. *Reg.* 3. 9. *&* 17. *Adeo iuſtè Auguſtinus ſer.* S. Aug. 226. *de temp.* Oratio juſti, clauis eſt cœli. Aſcendit precatio, & deſcendit Dei miſeratio: licet alta ſit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam, ſi mundam habeat conſcientiam. Cum ſenſibus loquitur, ſi ſit ſolus noſter gemitus. Sufficit auribus imber oculorum, fletus citius audit quàm voces.

ORATIONIS CONDITIONES; SIVE QVOMODO, QVID, ET QVANDO ORANDVM.

1. *Oratio ſociam habeat obſeruantiam mandatorum. De Orat. cap.* 9. *in f.*

DOminus proſpector humanarum neceſſitatum, ſeorſum poſt traditam orandi diſciplinam, [a] *Petite*, inquit, *& accipietis.* & ſunt quæ petantur pro circunſtantia cuiuſque, præmiſſa legitima & ordinaria oratione, quaſi fundamento, accidentium jus eſt deſideriorum, jus eſt ſuperſtruendi extrinſecus petitiones, cum memoria tamen præceptorum, ne quantum à præceptis, tantum ab auribus Dei longè ſimus. a Luc. 11. 8.

ORATIONIS CONDITIONES. 1. SCHOL.

ORANDI DISCIPLINAM, *modum quo inſtruxit Matth.* 6. *& Luc.* 11. *quid & quomodo orandus eſſet Pater in Oratione Dominica. Statim ſubiecit Luc.* 11. 8. Et ego dico vobis: Petite & dabitur vobis. CIRCVNSTANTIA CVIVSQVE, *pro cuiuſque neceſſitate, conditione, &c.* LEGITIMA, *oratione Dominica præſcripta à Chriſto priùs recitatâ.* ACCIDENTIVM DESIDERIORVM. *Pulchrè. alia enim omnes petitiones temporalium & corporalium, mera accidentia ſunt reſpectu ſubſtantialium contentorum in Oratione Dominica. Inde Aug. in verba.* S. Aug. Si quid petieritis Patrem in nomine meo. *Tract.* 102. *in Ioan.* 16. Si diuinam intelligimus gratiam, ſi verè beatam poſcimus vitam; quidquid autem aliud petitur, nihil petitur; non quia nulla omninò res eſt, ſed quia in tantæ rei comparatione, quidquid aliud concupiſcitur nihil eſt. Neque enim prorſus nulla res eſt homo de quo ait Apoſtolus Gal. 6. Qui ſe putat aliquid eſſe cùm nihil ſit, &c. In comparatione quippe ſpiritalis hominis, qui ſcit gratiâ Dei ſe eſſe quod eſt, quiſquis vana præſumit, nihil eſt. IVS EST. *Vide dicta præcedenti Scholio. Non hîc intelligit more forenſi ius reale,* C *id eſt ratione rei competens, vel ius in re quale eſt dominium, quaſi dominium, vel in re ſpecificum, vel ius in rem. Sed ſimpliciter intelligit liberum eſſe cuique deſideria ſua in oratione offerre Deo:* qui replet in bonis deſiderium noſtrum. *Modo indifferentia bona cum magna animi indifferentia petamus. Extrinſeca enim ſunt & verè accidentia omnia bona. Sine quibus ſalua ſubſiſtit Dei gratia, qua verè ſumus & ſubſiſtimus,* diuinæ conſortes naturæ, *dicente Petro: & ſubſcribente Paulo:* gratia Dei ſum id quod ſum. MEMORIA PRÆCEPTORVM. *Sic Pſaltes* 102. 18. Memores ſunt mandatorum ipſius ad faciendum ea. *Quem locum alibi expoſui.* AB AVRIBVS LONGE, &c. Pſal. 118. Longè à pec- D catoribus ſalus, &c. *Aug. in Pſal.* 137. *in verſum.* 1. S. Aug. Confitebor tibi Domine in toto corde meo quoniam audiſti verba oris mei. Cuius oris mei? niſi cordis mei. Ibi enim habemus vocem quam Deus exaudit, quam prorſus auris humana non nouit. Clamabant certè qui Suſannam accuſabant, & ad cœlum oculos non leuabant: Illa tacebat, & corde clamabat. Vnde illa meruit exaudiri, inde iſti puniri. Eſt ergo os intus, ibi rogamus, inde rogamus;

& ſi hoſpitium vel domum Deo præparauimus, ibi loquimur, ibi exaudimur. Non enim eſt ille longè ab vnoquoque noſtrûm poſitus, in quo viuimus mouemur & ſumus Act.17. Longè te à Deo non facit niſi iniquitas ſola. Deiice medium parietem peccati, & cum illo es, quem rogas. Audiſti, inquit, verba oris mei. *Hinc Pſaltes. Pſal.* 65. 18. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo non exaudiet Dominus.
S. Aug. *In quem locum Aug.* Redi ad te intus, eſto tibi judex, ecce in cubiculo tuo abſcondito, in ipſa vena intima cordis tui vbi tu ſolus es & ille qui videt, illic tibi diſpliceat iniquitas, vt placeas Deo. Noli illam A reſpicere, id eſt, noli eam diligere, ſed potius deſpice, id eſt, contemne & auertere ab ea. Quidquid lætum promiſerit vt illiciat ad peccandum, quicquid triſte minatum fuerit, vt impellat ad malefaciendum, totum nihil eſt, totum tranſit, deſpici dignum eſt vt calcetur, non conſpici vt acceptetur, &c. Ergo non ideo dixit, iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, quia omnino nulla iniquitas ſuggeritur cordi humano. Ibi ſuggerit, non ceſſat ſuggeſtio, ſed non fiat reſpectio, &c. Propterea exaudiuit me Deus. Quia iniquitatem non conſpexi in corde meo.

2. Oratio non iram tantùm, ſed & omnem paßionem excludit ab orante. De Orat. cap. 10. per totum.

MEmoria præceptorum viam orationibus ſternit ad cœlum, quorum præcipuum eſt:
Matth. 5. Ne prius aſcendamus ad Dei altare, quàm ſi quid diſcordiæ vel offenſæ cum fratri-
23. & 24. bus contraxerimus, reſoluamus. Quid eſt enim ad pacem Dei accedere ſine pace? ad re-
Gen. 4. 7. miſſionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem iratus in fratrem, cum
omnis ira ab initio interdicta ſit nobis? Nam & Ioſeph dimittens fratres ſuos ad perducen-
a Gen. 45 dum patrem: [a] *Et ne*, inquit, *iraſcimini in via.* nos ſcilicet monuit. Aliàs enim via cognomi-
24. natur diſciplina noſtra. Tum ne in via orationis conſtituti ad patrem cum ira incedamus.
Pſal. 118. 2 Exinde apertè Dominus amplians legem, iram in fratrem homicidio ſuperponit; ne ver-
& ſeq. bo quidem malo permittit expungi; etiam ſi iraſcendum eſt, non vltra ſolis receptum, vt
Matth. 5. Apoſtolus admonet. Quàm autem temerarium eſt aut diem ſine oratione tranſigere, dum
22. ceſſas fratri ſatisfacere, aut orationem perſeuerante iracundia perdere. Nec ab ira ſolum-
Epheſ. 4. modo, ſed omni omnino confuſione animi libera debet eſſe orationis intentio, de tali ſpi-
26. ritu emiſſa, qualis eſt ſpiritus ad quem mittitur. Neque enim agnoſci poterit à Spiritu ſan-
Sap. 1. 4. cto ſpiritus inquinatus, aut triſtis à læto, aut impeditus à libero. Nemo aduerſarium reci-
pit, nemo niſi comparem ſuum admittit.

ORATIONIS CONDITIONES. 2. SCHOL.

MEMORIA PRÆCEPTORVM, *maximè vt dimittamus debitoribus.* ASCENDAMVS AD ALTARE. *Matth.* 5. 23. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus, &c. AD PACEM DEI. *Gratiam & miſericordiam in oratione petendam. Vel ad ipſam orationem quæ quoddam oſculum eſt, colloquium familiare, & vnio cum Deo.* SINE PACE. *Cum proximo prius conciliata. Hic ſubiicio locum acutiſſimum Auguſtini tract. 7. in caput 1. Io. vbi cum Ioannes oſten-*
S. Aug. *diſſet agnum* quem lupi timent, qui leonem occiſus occidit, &c. *Nota horam quaſi decimam fuiſſe cum diſcipuli dixerunt Rabbi, quod dicitur interpretatum Magiſter.* Decima erat hora. Numerus iſte legem ſignificat, quia in decem præceptis data eſt lex. Venerat autem tempus vt impleretur lex per dilectionem, quia à Iudæis non poterat impleri per timorem. Vnde Dominus dicit Matth. 5. Non veni ſoluere legem &c. ſi decimâ horâ, Rabbi, Dominus audiuit, & decimus numerus ad legem pertinet, Magiſter legis non eſt, niſi dator legis, &c. Ipſe illam docet, qui illam dedit, &c. miſericorditer docet legem, ſicut dictum eſt de Sapientia: legem autem & miſericordiam in lingua portat, &c. Si multum eſt ad te, legem implere, vtere pacto illo & Chirographo, vtere precibus quas tibi conſtituit & compoſuit Iuriſperitus cœleſtis. Qui enim habent cauſam, & volunt ſupplicare Imperatori, quærunt aliquem Scholaſticum Iuriſperitum, à quo ſibi preces componantur, ne fortè ſi aliter petierint quàm oportet, non ſolum non impetrent quod petunt, ſed & pœnam pro beneficio conſequantur. Cum ergo quærerent ſupplicare Apoſtoli & non inuenirent quomodo adirent Imperatorem Deum; dixerunt Chriſto, Domine doce nos orare: hoc eſt Iuriſperite noſter, aſſeſſor Dei, imò conceſſor, compone nobis preces. Et docuit Dominus de libro juris cœleſtis, docuit B quomodo orarent, & in ipſo quod docuit, poſuit quandam conditionem: dimitte nobis, &c. Si non ſecundùm legem petieris, reus eris, &c. Non quomodo dicitur in foro, carebis beneficio reſcripti, ſed nec reſcriptum impetrabis. Iuris enim forenſis eſt, vt qui in precibus mentitus fuerit, non illi proſit quod impetrauit, &c. *Et eodem tractatu:* videte ne S. Aug.
ab agno recedatis, *ab eius orationis modo & exemplo,* & à leone, *imitantes iram diaboli & odium eius in dæmones conuerſi,* deuoremini. AB INITIO. *Gen* 4. 5. Iratus eſt Caïn vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum. Quare iratus es? & cur concidit facies tua? &c. ſub te erit appetitus eius *peccati, & appetitus iraſcibilis,* & tu dominaberis illius. NE IRASCAMINI. *Gen.* 45. 24. Dimiſit fratres C ſuos, & proficiſcentibus ait: ne iraſcamini in via. VIA COGNOMINATVR. *Matth.* 5. 25. *Statim poſt præceptum dimittendi muneris ad altare, ſubjunxit:* Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo. AMPLIANS LEGEM, *quia cum lex vetus ſolum actum externum homicidij videretur damnare, Chriſtus amplius dixit, dum & verbum iræ, & motum cordis, reum judicio, concilio, gehennæ, dixerit.* SVPERPONIT. *Non quod grauius ſit, ſed quod ſuperadjecerit prohibitionem verbi, ſigni, motus iræ.* EXPVNGI. *Hic vtitur compoſito, & ſimpliciter ſignificat, pungi, vel lædi.* SOLIS RECEPTVM. *Occaſum; Epheſiorum* 4. 26. Iraſcimini & nolite peccare: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. TEMERARIVM. *Quia cum oratio neceſſarium ſit propugnaculum ab omni malo & tentatione, temerarium eſt inter tot pericula inermem incedere, aut orationis efficaciam perdere retinendo iram. De qua ſapiens:* ira in ſinu ſtulti requieſcit. CONFVSIONE. *Perturbatione animi & paſſione. Si enim oratio ſpeculum eſt in quo ſe, anima, Deumque tuetur;* in lege eius meditans die ac nocte; *ſi quis juxta Iacobum orans* perſpexerit in legem perfectæ

libertatis, *excuſſo paſsionum jugo*, tunc *dicet cum Pſalte*, non confundar cum perſpexero in omnibus mandatis tuis. *Aliàs confunditur, indignè videns ſe ad Deum accedere.* INTENTIO. *Primò enim orationis attentio turbatur. Secundò intentio eius remittitur. Tertiò. Intentio, finis & ſcopus, obtinendi petita fruſtratur.* DE TALI SPIRITV. *Cum Deus ſit ſpiritus, qui* cum tranquillitate indicat, *& à ſpiritu columbino oleam ore ferente & ſine felle ſuggeratur oratio, quomodo excipietur niſi prolata ab anima ſimili,* perfecta ſicut Pater miſericors eſt? *Nec* A *enim alia inuitatur ad foramina petræ, ad cauernam maceriæ, niſi cui dicitur, in Cant.* Surge propera amica mea, columba mea, formoſa mea & veni, &c. Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni: columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ; oſtende mihi faciem tuam, *ſimilem mea, mitem, ouinam, non auerſam à proximo, non irâ turbatam*, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora, 2. *Cant.* 10. 13. 14.

3. *Oratio, lotis magis operibus, quàm ſuperſtitione Iudaica, manibus, fieri debet. De Orat. cap. 11. in p. ad f.*

CEterùm quæ ratio eſt manibus quidem ablutis, ſpiritu verò ſordente orationem obire? quando & ipſis manibus ſpiritales munditiæ ſint neceſſariæ, vt à falſo, à cæde, à ſæuitia, à veneficiis, ab idololatria, ceteriſque maculis quæ ſpiritu conceptæ manuum operâ tranſiguntur, puræ alleuentur. Hæ ſunt veræ munditiæ, non quas plerique ſuperſtitiosè curant, ad omnem orationem etiam cum lauacro totius corporis aquam ſumentes. Id cum ſcrupulosè percontarer & rationem requirerem, comperi commemorationem eſſe in Domini deditionem. Nos Dominum adoramus, non dedimus, immò & aduerſari debemus deditoris exemplo, nec propterea manus abluere, niſi quòd conuerſationis humanæ inquinamentum conſcientiæ cauſa lauemus. Ceterùm ſatis mundæ ſunt manus, quas cum toto corpore in Chriſto ſemel lauimus. Omnibus licet membris lauet quotidie Iſraël, nunquam tamen mundus eſt. Certè manus eius ſemper immundæ ſanguine Prophetarum & ipſius Domini cruentatæ in æternum. Et ideo conſcientia patrum hereditarij rei nec attollere eas ad Dominum audent, nè exclamet aliquis Eſaias, nè exhorreat Chriſtus. Eſa. 1. 15.

ORATIONIS CONDITIONES. 3. SCHOL.

MANIBVS ABLVTIS. *Tangit morem non tantùm Gentilium & Iudæorum, ſed & Chriſtianorum qui ſacrificaturi vel oraturi lauari ſolebant. Sic Marius apud Plutarchum diis ſe vouet, manibus lotis, & in cælum ſublatis. Sic de Septuaginta interpretibus Ariſteas:* Rege conſalutato, ad diuerſa loca diuertunt, atque vt mos eſt Iudæis omnibus, manibus prius in mari lotis, Deo preces effundunt: *Sic & olim apud fideles in aditu templi fontes erant, in quibus oraturi manus lauabant, vt habet Euſebius lib. 10. hiſt. cap. 4. Chryſoſt. homil. 72. in Io.* Manus lauamus Eccleſiam ineuntes. *Clem. lib. 8. Conſtit. cap.* 32. Omnis fidelis, vir, aut mulier, manè vt è ſomno vigilauerint & ſurrexerint, priuſquam operi manus admoueant, manibus lotis Deum orent. *Sic Pſaltes* 25. 6. Lauabo inter innocentes manus meas & circundabo altare tuum, &c. *Aug. ibidem ſic vertit:* lauabo in innocentibus *vt qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc* manus meas. Non aqua iſta viſibili lauas manus, ſed quando piè cogitas de operibus tuis, & innocens es coram oculis Dei, quia eſt altare coram oculis Dei, quo ingreſſus eſt Sacerdos qui pro nobis ſe primus obtulit, &c. Vbi offers vota Domino, vbi preces fundis, vbi conſcientia tua pura eſt, vbi dicis Deo qui ſis, & ſi aliquid eſt in te fortè quod diſpliceat Deo, curat ille, cui confiteris. Laua ergo in innocentibus manus tuas. SPIRITALES MVNDITIÆ, *vt opera ſint munda, montem orationis aſcendenti, dicente Pſalte:* quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? innocens manibus & mundo corde. *Id eſt ex Aug. ibidem:* niſi innocens in operibus, & mundus in cogitationibus? AB IDOLOLATRIA. *Quæ item manibus perficitur, faciendo idola, thus & victimam offerendo.* FALSO, *manus coram iudice leuando in falſo teſtimonio, & iuramento; vel falſam ſcripturam vel monetam faciendo.* SPIRITV CONCEPTÆ. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. *Et Pſaltes. Pſalmo* 57. Etenim in corde iniquitates operamini in terra. *In quem locum Aug.* Iniquitatem fortè in corde ſolo? audi (S. Aug.) B quid ſequitur, & cor ſuum ſequuntur manus, & cordi ſuo famulantur manus. Cogitatur & fit: aut ideo non fit, non quia nolumus, ſed quia non poſſumus. Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat, etenim in corde iniquitates operamini in terra. Iniquitates manus veſtræ connectunt. *Vide reliqua præclara de connexu peccatorum V. peccati diuiſio* 4. ALLEVENTVR. *Eleuentur, iuxta Paulum.* 1. *Tim.* 2. 8. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione. *Quem locum ſic exponit Aug. in Pſal. 62. in verſum*, ſic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. *Vt bona vita Deum laudet, & vt ipſe alibi, cantet vox, cantet vita, cantent facta, toti laudate.* (S. Aug.) Quid eſt ſic? vt miſericordiæ tuæ tribuam vitam meam, in qua te C laudo, non meritis meis, &c. Leua ergo manus in oratione. Leuauit pro nobis Dominus Deus noſter manus in cruce, & extenſæ ſunt manus eius in cruce, vt manus noſtræ extendantur in bona opera, quia crux ipſius miſericordiam nobis præbuit. Ecce leuauit ille manus & obtulit pro nobis ſacrificium Deo ſeipſum, & per illud ſacrificium deleta ſunt omnia peccata noſtra. Leuemus & nos manus noſtras ad Deum in prece, & non confundentur manus noſtræ leuatæ ad Deum, ſi exerceantur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? vnde præceptum eſt vt leuatis manibus oremus ad Deum? Apoſtolus enim dicit 1. Tim. 2. Leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione; vt cum leuas manus tuas ad Deum, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus iſtæ leuantur vt impetres quod vis, ipſas manus, cogitans, in bonis operibus exerce, ne erubeſcant leuari ad Deum. TOTIVS CORPORIS. *Sicut Pagani; de quibus Ennius Creſphontes*, cum ad fontem, nitidant corpora. *Et Euripides, de quodam ſacrificaturo:* aquis fluuialibus candidum corpus abluit. SCRVPVLOSE, *curioſè.* DEDITIONEM. *Traditionem Chriſti à Pilato, qui lotis prius manibus:* tradidit Ieſum voluntati eorum. *Et Tertullianus de baptiſmo:*

cum deditur in mortem aqua interuenit. Norunt Pilati manus. CONSCIENTIÆ CAVSA. *Id eſt ſcrupuli; ne proximi puſilli conſcientiam lædamus, ſi morem lauandi non ſeruemus, & aliquas inde ſordes mali exempli in humana conuerſatione contrahamus. Vel, quaſi conſcij, quod cum hominibus conuerſando, & humana negotia tractando, ſordes peccati in operibus collegerimus, & lauacro manus externo, diſcamus lacrymis, operum ſordidorum maculas abluere.* SEMEL LAVIMVS, *dum toto corpore ter merſi in aquam, in Chriſto baptizati ſumus.* ISRAEL, *populus Iudæus, vt maximè Scribæ & Phariſæi exprobrantes Chriſto illotas manus diſcipulorum, ad omnem actum ſe lauantes.* HÆREDITARII REI. *Quia Patres eorum exauditi, dum Pilato lauante manus quaſi innocente à ſanguine Iuſti, exauditi pro filiis, clamauerunt:* ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. *Quibus & Chriſtus:* vt veniat ſuper vos ſanguis omnis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, &c. ALIQVIS ESAIAS. *Emphaticè. Non quod multi ſint huius nominis Prophetæ. Eſaia.* 1. 15. Cum extende- A ritis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exandiam: Manus enim veſtræ, ſanguine plenæ ſunt. NVNQVAM TAMEN MVNDVS. *Pulchrè ſubiicit Eſaias verſu* 16. Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruersè, diſcite benè facere. *Quod ſic explicat breuiter Auguſtinus ſer. 66. de temp. qui eſt de confeſſione peccatorum.* Fructus dignus eſt pœnitentiæ, tranſacta flere peccata, & eadem iterum non agere: ſicut ſcriptum eſt Eccli. 5. ne adiicias peccatum ſuper peccatum. Lauamini, dicit Dominus per Eſaiam Prophetam, & mundi eſtote. Lauatur itaque & mundus eſt, qui & præterita plangit, & iterùm non admittit. Lauatur, & non eſt mundus, qui plangit quod geſſit, nec deſerit, ſed poſt lacrymas flenda hæc quæ fleuerat repetit. De his B. Petrus 2. 2. terribiliter ait, canis reuerſus ad vomitum ſuum. Fili, peccaſti, dicit Scriptura ſancta Eccli. 21. ne adiicias iterum. Sed de priſtinis deprecare vt dimittantur tibi. S. Aug.

4. Orando manus leuans, ab omni opere malo eas cuſtodiat. V. verbum ad Euchariſtiam diſpoſitio num. 1.

5. Oratio ſic caſta ſit, vt orans erubeſcat etiam de licita copula vnius matrimonij, multò magis iterati & ſecundi. De Exhort. caſt. cap. 10. in m. & 11. in p.

ORatio de conſcientia procedit. ſi conſcientia erubeſcat, erubeſcit oratio. Spiritus deducit orationem ad Deum. ſi ſpiritus reus apud ſe ſit conſcientiæ erubeſcentis, quomodo audebit orationem ducere ab illa, de qua erubeſcente & ipſe ſuffunditur ſan-
a Leuit. 11. 44. ctus miniſter? Etenim eſt prophetica vox veteris Teſtamenti, [a] *Sancti eritis, quia Deus ſan-*
b Pſal. 17. 26. *ctus.* & rurſus, [b] *Cum ſancto ſanctificaberis, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus.* Debemus enim ita ingredi in diſciplina Domini, vt dignum eſt, non ſecundùm car-
c Rom. 8. 6. nis calentes concupiſcentias. Ita enim & Apoſtolus dicit, quod [c] *ſapere ſecundùm carnem, mors ſit, ſecundùm ſpiritum verò ſapere, vita æterna ſit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Si hæc obfuſio, etiam quum in vnis nuptiis res carnis exercetur, Spiritum ſanctum auertit, quantò
CAP. XI. magis quum in ſecundo matrimonio agitur? Duplex enim rubor eſt; quia in ſecundo matrimonio duæ vxores eundem circunſtant maritum; vna ſpiritu, alia in carne, &c. & aſcendet ſacrificium tuum libera fronte? & inter ceteras voluntates bonæ mentis poſtulabis tibi & vxori caſtitatem?

ORATIONIS CONDITIONES. 5. SCHOL.

DE CONSCIENTIA, *de intimo animo, quia,* oratio B eſt eleuatio mentis in Deum. *Vnde ſi conſcius eſt ſibi animus admiſſæ rei pudendæ, oratio coram Deo apparere erubeſcit* SPIRITVS *non hîc Spiritum ſanctum intelligit, ſed mentem orantis, iuxta Paulum:* orabo ſpiritu, orabo & mente. AB ILLA, *conſcientia ſcilicet.* SVFFVNDITVR, *interius erubeſcit.* SANCTVS MINISTER, *animus rei ſanctæ hoc eſt orationis ſacrificio vacans.* SANCTI ERITIS. *Leuit.* 11. 44. Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. 70. Sanctificabimini, & ſancti eritis, quoniam ſanctus ego Dominus Deus veſter.
S. Aug. CVM SANCTO. *Pſal.* 17. 26. Cum ſancto, ſanctus eris, &c. *Aug. in hunc locum:* eſt etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum Sancto, Sanctus, quia tu ſanctificas, &c. & ab eo quem eligis, elegeris, & C cum peruerſo, videris peruerſus; quoniam dicunt non eſt recta via Domini Ezech. 18. Et ipſorum via non eſt recta. *Caterùm in rem Tertulliani preſſius Paulus* 1. *Cor.* 7. 5. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi. *Tranſlat. Syr.* Niſi cum ambo conſenſeritis ad tempus, vt af-
S. Aug. fligatis vos ad ieiunium & orationem. *Qui locus tractatur apud Aug. lib. qq. ex vtroque mixtim q. 127. circa f.* Eſt quod omnino generaliter omnibus non liceat; eſt item quod aliis licet, & aliis non licet: & eſt quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus ſemper non licet: negotiari verò, aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari, facto iam, non licet. Et Chriſtiano cum vxore ſua conuenire aliquando licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim proceſſionis *orationis publicæ* aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt vt facilius impetrari poſſit quod poſtulatur. Vnde Apoſtolus, ex conſenſu ait abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi, &c. quia maior reuerentia debetur Dei cauſis, &c. ac per hoc Antiſtitem eius puriorem cæteris eſſe oportet, &c. quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre aut tingere. SAPERE SECVNDVM CARNEM. *Rom.* 8. 6. Prudentia carnis mors eſt, *Syr. electio carnis*, prudentia autem ſpiritus, vita & pax. Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo: Legi enim Dei, non eſt ſubiecta, nec enim poteſt. *D. Thomas ibid. Qui ſequuntur prudentiam carnis ducuntur ad mortem. Prudentia enim eſt recta ratio agibilium ex Ariſtotele 2. Ethic. recta autem ratio agendorum vnum præſupponit, ſcilicet finem, qui eſt principium in agendis: facit autem tria. Primò enim rectè conſulit; ſecundo rectè iudicat de conſultis. Tertiò rectè & conſtanter præcipit quod iudicatum eſt. Prudentia ergo carnis pro fine ſupponit delectabile carnis, conſulit, iudicat, præcipit conuenientia ad hunc finem. Vnde hæc prudentia mors eſt, quia eſt cauſa mortis æternæ. Gal. vltimo.* Qui ſeminat

in carne, de carne metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. *Auguſtinus ſermone 6. de verbis Apoſtoli ponderat quod ait Paulus:* Neque enim poteſt. Non homo non poteſt, non anima non poteſt, non denique ipſa caro, quia Dei creatura non poteſt: ſed prudentia carnis non poteſt, vitium non poteſt, non natura. Quomodo ſi diceres, claudicatio rectè ambulationi non eſt ſubiecta, neque enim poteſt: pes poteſt, ſed claudicatio non poteſt. Tolle claudicationem, & videbis rectam ambulationem. Sed quandiu claudicatio, non poteſt: ſic quandiu prudentia carnis eſt, non poteſt, &c. quandiu enim ineſt per vitium claudicatio, nullo modo poteſt eſſe recta ambulatio. *Nec quandiu animæ per voluptatem dominatur caro, non poteſt eſſe* (S. Aug.)

A *recta oratio. Si claudicat homo, breuior fit pes carnis, ſuſpendatur à terra & ſorde carnali, dum pes animi prolixior graditur in oratione, & poſt luctam Iacob cum Angelo, tacto neruo femoris, marceſcente voluptate, cœleſtis obtinebitur benedictio. Aliàs animus pondere carnis impeditur.* OBTVSIO, *ſuffuſio, confuſio, pudor.* VNIS NVPTIIS, *vnico matrimonio, monogamiâ.* RES CARNIS, *legitimus actus copulæ carnalis.* AVERTIT, *vt columbam ſordes. Nam ex Sapiente,* Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. *Et Pſaltes monet,* Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. VNA SPIRITV, *defuncta enim vxor adhuc ſpiritu fidei & charitatis, in qua deceſſit, vnita eſt viro ſuperſtiti.* VOLVNTATES BONÆ MENTIS, *deſideria pia mentis.*

6. *Oratio recens baptizati, vel iuſti, exauditur. De Bapt. cap. 20. in fin.*

BEnedicti, quos gratia Dei expectat, cùm de illo ſanctiſſimo lauacro noui natalis aſcenditis, & primas manus apud matrem cum fratribus aperitis, petite de Patre, petite de Domino, peculia, gratias, diſtributiones chariſmatum ſubiiciente.[a] *Petite & accipietis*, inquit. *Quæſiſtis enim, & inueniſtis; pulſaſtis, & apertum eſt vobis.* Tantùm oro, vt cùm petitis, etiam Tertulliani peccatoris memineritis. (a Matth. 7.7.)

ORATIONIS CONDITIONES. 6, SCHOL.

BENEDICTI. *Frequenter hac voce compellat fideles vtriuſque ſexus, quibus Pſaltes ait,* Benedicti vos à Domino qui fecit cœlum & terram. *Pſal. 113. 15.* GRATIA EXPECTAT. *Quaſi parata ſit Dei gratia.* Expectat enim Dei gratia, vt miſereatur noſtri. *Hic autem Tertull. non agit de ſanctificante, data iam in Baptiſmo, ſed augmento eius, vel donis & beneficiis omnibus. Hinc Paulus hortatur Heb. 4. 16.* Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: vt miſericordiam conſequamur. & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. NATALIS, *regenerationis, in qua veterem exuti, nouum hominem induimur. De quo Chriſtus:* Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. PRIMAS MANVS, *reparatâ primùm innocentiâ,* quaſi modo geniti infantes, *manus innocentes in cœlum erigitis petituri in ſinu matris Eccleſiæ, cum fratribus fidelibus.* DE PATRE, *à patre.* PECVLIA, *vox iuris. Peculium dictum quaſi puſillum patrimonium, teſte Vlp. in lege depoſiti 5. §. vlt. ff. de peculio. Aliud autẽ dicitur Caſtrenſe, aliud quaſi Caſtrenſe, &c. Peculium etiam pro vniuerſis bonis & toto patrimonio ſumitur. l. 16. in princ. ff. ad Senatuſconſultum Treb.* SVBIICIENTE, *ſupple patre & domino, illud Matth. 7.7.* Petite, & dabitur vobis: *& Ioan. 16.* Petite & ac-

B cipietis. QVÆSISTIS, *Baptiſmum. Pulſaſtis ad ianuam Eccleſiæ priùs Catechumenis clauſam. Aug. 12. Confeſſ. cap. 1.* Tenemus promiſſum, quis corumpet illud? &c. Petite & accipietis, quærite, &c. Promiſſa tua ſunt: Et quis falli timeat cùm promittit Veritas? (S. Aug.) *Et in epiſtola 121. ad Probam cap. 8. vbi de parabola amici tres panes petentis.* Si dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur inuitus, quantò det benignius, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc eſt illud, Petite, & accipietis, &c. (S. Aug.) *Et lib. de ſpiritu & litt. cap. 32.* Huc tranſeant qui ſub lege ſunt, vt ex ſeruis filij fiant, nec ſic tamen vt ſerui eſſe deſinant, ſed vt tanquam filij Domino & patri liberaliter ſer- C uiant, quia & hoc acceperunt; dedit enim poteſtatem ille vnicus, filios Dei fieri, credentibus in nomine eius: eoſque admonuit petere, quærere, pulſare vt accipiant, & inueniant, & aperiatur eis, addens increpationem, & dicens; Si vos, cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quantò magis pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? (S. Aug.)

7. *Oranti, maximè mulieri veſtium pompa, & capillorum tortura inhibita. De orat. cap. 14. in fine.*

DE habitu verò duntaxat feminarum, varietas obſeruationis efficit poſt ſanctiſſimum Apoſtolum, nos vel maximè nullius loci homines impudenter retractare, niſi quod non impudenter, ſi ſecundum Apoſtolum retractemus. De modeſtia quidem cultus & ornatus, aperta præſcriptio eſt etiam Petri cohibentis eodem ore, quia eodem & ſpiritu & veſtium gloriam, & auri ſuperbiam, & crinium lenonem operoſitatem. (1. Tim. 2. 9. 10.)

ORATIONIS CONDITIONES. 7. SCHOL.

DE HABITV, *aduerte hæc addita fuiſſe in edit. Rigaltij ex veteribus Manuſcriptis, cùm apud alios non inueniantur: Varius, inquit, habitus & diuerſus, quem orantes mulieres obſeruant me licèt hominem nihili, poſt tantum Apoſtolum, Paulum ſcilicet, impulit, vt de eo tractarem. Et quidem quod attinet ad Diuum Petrum ipſe eodem ore, vt eodem Spiritu ſancto ductus quo Paulus, veſtium pompam prohibuit.* LENONEM OPEROSITATEM,

D *alibi dixit* ſuggeſtum. *Lenonem autem vocat, quòd pelliciat inſtar lenonis ad concupiſcentiam carnalem ſtudioſa opera & accurata ſtructura crinium, in quam ſic Paulus 1. Tim. 2. 9. & 10. cùm enim de habitu viri orantis, dixiſſet, ſubiecit:* Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa: ſed quod decet mulieres promittentes pie-

tatem per opera bona. *Tranſlat Syr.* In habitu caſto A veſtimenti cum verecundia & pudicia exornent ſeipſas. *Petrus autem* 1. 3. 3. Quarum non ſit extrinſecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus. *Tranſlat Syr.* Neque ornemini ornatu externo, vt cincinnis capillorum veſtrorum, aut additamentis auri, aut excellentibus veſtimentis. *Aug. epiſt. 109. ad Moniales, non plus exi-*
S. Aug. *git ab ipſis, quàm Apoſtoli circa modeſtiam habitus, à mulieribus nuptis.* Non ſit notabilis habitus veſter, nec affectetis veſtibus placere, ſed moribus. Nec ſint vobis tam tenera capitum tegmina, ne retiola ſubter appareant. Capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec foris ſpargat negligentia, vel componat S. Aug. induſtria. *Et epiſt. 73. ad Poßidium.* Nolo de ornamentis auri, vel veſtis præproperam habeas in prohibendo ſententiam, niſi in eos, qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, niſi quòd capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare Apoſtolus iubet, nec maritatas decet. *Maximè in Eccleſia dum orant, tum enim attendere debent quomodo placeant Deo,* in interiori cordis homine, qui eſt in conſpectu Dei locuples.

8. *Orans, habitum malum potiùs exuat, vel vanitatem animi, quàm veſtem pompaticam. De orat. cap. 12. in princ. ad med.*

QVoniam vnum aliquod attigimus vacuæ obſeruationis, non pigebit cetera quoque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda eſt, ſiquidem ſine vllius aut Dominici aut Apoſtolici præcepti auctoritate fiunt. huiuſmodi enim non religioni, ſed ſuperſtitioni deputantur, affectata & coacta, & curioſi potiùs quàm rationalis officij, certè vel eo
1. Cor. 11. 4. coërcenda, quod gentilibus adæquent. Vt eſt quorumdam, expoſitis penulis orationem facere: ſic enim adeunt ad idola Nationes. Quod vtique ſi fieri oporteret, Apoſtoli, qui
2. Tim. 4. 13. de habitu orandi docent, comprehendiſſent, niſi ſi qui putant Paulum penulam ſuam in
Dan. 3. 21. 24. oratione penes Carpum reliquiſſe. Deus ſcilicet non audiat penulatos, qui tres ſanctos in fornace Babylonij Regis orantes cum ſarabaris & tyariis ſuis exaudiuit?

ORATIONIS CONDITIONES. 8. SCHOL.

VNVM ALIQVOD, *aliquid iam attigi* precedenti capite de ſuperſtitione lauationis ante orationem.* DENOTARE, *arguere, Sic ipſe de Pallio dixit:* Habitus denotare pacis. AFFECTATA, *huiuſmodi ſuperſtitiones, non referunt ſinceram, ſed mentiuntur Religionem; & qui his vtuntur, Scripturas cogunt, ad ſuum ſenſum & abuſum confirmandum, ut ſequantur potius quod curioſum eſt in huiuſmodi officiis & obſequiis Dei, quàm quod rationabile eſt. Inter hæc autem officia ſuperſtitioſa, depoſitis penulis, id eſt veſtibus craßis & hyemalibus orandum putabant. Quod & Pagani factitabant. Sic Interpres Æſchyli.* Quando in terram coniiciemus coronam aut peplos, *Pallij ſpecies eſt, ſeu veli tegentis caput & humeros,* niſi tunc, C cùm ad preces conuertimur, & pro nobis, & pro vrbe? illicò veſtes depoſuerunt, & illis induerunt ſimulacra. NATIONES. *Sic Gentiles faciunt, cùm idola colunt.* APOSTOLI. *Suprà ſcilicet* 1. *Tim.*
S. Aug. 2. 9. 1. *Petri* 3. *Auguſtinus epiſtola* 118. Si quid vniuerſa celebrat Eccleſia, ab Apoſtolis ortum habuiſſe credendum eſt. *Sed nec iſte mos vbique ſeruatur, ſed tantum à quibuſdam ſuperſtitioſis, nec ab vllo Apoſtolo, aut Scripturæ loco commendatur.* NISI SI QVI, &c. *ironicè dictum. Niſi fortè, inquit, aliquis dicat Paulum ad hoc exemplum reliquiſſe penulam ſuam, veſtem peregrinam ab iniuriis cœli protegentem, de qua* 2. *Tim.* 4. 13. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum veniens affer tecum. D *quam vtique non orationis cauſâ, ſed ſereni temporis cauſa, aut æſtiui expeditius iter acturus, depoſuerat.* DEVS SCILICET, *quaſi verò Deus non exaudiat indutos penulis. Auguſtinus vtitur voce* penulati, 1.
S. Aug. *Confeßionum cap.* 16. Quis autem penulatorum Magiſtrorum audiat aure ſobriâ, &c. CVM SARABARIS. *Veſtibus Perſicis, de quibus iam alibi iuxta Auguſtinum & Hieronymum Dan.* 3. 21. Confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, *femoralibus*, & tiaris, &* calceamentis, & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis, &c. *Et verſu* 24. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino. *Septuaginta in hoc verſu* 24. *non differunt. Verſu autem* 21. Tunc viri illi vincti ſunt cum ſarabaris ſuis, & tiaris, & tibialibus, &c. *Nec tamen ſic ornati & veſtiti minùs orauerunt, imò vero nunquam ſic deuotè precati ſunt. Quorum preconia multis in locis Auguſtinus, ſed elegantiſsimè ſer. 240. de temp. exaggerat.* Licèt Sanctis cum igne iocari; quibus cum hominibus non licuit commorari; licuit in fornace Deum venerari, quem apud S. Aug. homines non licuit honorari. Licet flammarum mereri obſequia, qui non meruerant Chaldæorum ſupplicia. Licet ignibus conſeruari illæſos, quos Tyrannus dederat exurendos, &c. Vt vbi interitus, ibi ſalus: vbi ſupplicia, ibi inuenirentur refrigeria. Accipe hoſtis à ſuppliciis exemplum, qui humanitatis perdidiſti conſilium. Fugiunt ignes iuſtos, quos iniuſtè damnaſti: expaueſcunt flammæ, & innocentes pronuntiant, quos dignos ſupplicio deputas: & quæ ſæuire conſueuerant, dignos ſanctos in fornace cernebant. Damnant hoſtes, & abſoluunt ignes; Chaldæi adiiciunt, & pœnæ defendunt. Homines ſæuiunt & ſupplicia venerantur, &c. Offeruntur ignibus iuſti, veſtibus tecti, & vinculis colligati, &c. Cùm ad fornacem Tyrannus feſtinanter accederet, ſtupet laudem, miratur factum, veneratur Deum cum tribus pueris in fornace. Aſpicit iuſtos diuinoque ambitu protegi, quos nuper iuſſerat violentus extingui. In illis, *id eſt inter illos, vel cum illis, ſub Angeli forma,* in fornace videt, quem in illis antè non eſſe putaret. Quo viſu territus, furori addit lenitatem: fit repentè Confeſſor, qui nuper fuerat perſecutor. Prædicat, quem paulò antè negabat. Venerari præcipit, qui venerantes damnauit.

9. *Orando ſedens, irreuerentiam Gentilem non imitetur, ſed humilitatem exteriùs ſeruet, etiam voce ſubmiſſa, Deo mutos audiente. De orat. cap. 12. in med. ad fi. & 13. per totum.*

ITem quòd adſignata oratione aſſidendi mos eſt quibuſdam, non perſpicio rationem, niſi ſi Hermas ille, cuius ſcriptura ferè Paſtor inſcribitur, tranſactâ oratione non ſuper lectum aſſediſſet, verùm aliud quid feciſſet, id quoque ad obſeruationem vindicaremus. Vtique non. Simpliciter enim & nunc poſitum eſt, *Cùm adoraſſem, & aſſediſſem ſuper lectum*, ad ordinem narrationis, non ad inſtar diſciplinæ. Alioquin nuſquam erit adorandum, niſi vbi fuerit lectus. Immò contra Scripturam fecerit, ſi quis in cathedrâ aut ſubſellio ſederit. Porrò cùm perinde faciant nationes, adoratis ſigillaribus ſuis reſidendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur quod apud idola celebratur. Eo apponitur & irreuerentiæ crimen, etiam ipſis nationibus, ſi quid ſaperent, intelligendum. Si quidem irreuerens eſt aſſidere ſub conſpectu contraque conſpectum eius, quem quammaximè reuerearis, ac venereris: quantò magis ſub conſpectu Dei viui, Angelo adhuc orationis aſtante factum iſtud irreligioſiſſimum eſt, niſi exprobramus Deo quòd nos oratio fatigauerit? Atqui cum modeſtia & humilitate adorantes magis commendabimus Deo preces noſtras, ne ipſis quidem manibus ſublimiùs elatis, ſed temperatè ac probè elatis. ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille Publicanus, qui non tantùm prece, ſed & vultu humiliatus atque deiectus orabat, iuſtificatior Phariſæo procaciſſimo diſceſſit. Sonos etiam vocis ſubiectos eſſe oportet. aut quantis arteriis opus eſt, ſi pro ſono audiamur? Deus autem non vocis, ſed cordis auditor eſt, ſicut conſpector. Dæmonium oraculi Pythij: *Et mutum*, inquit, *intelligo, & non loquentem exaudio*. Dei aures ſonum expectant? Quomodo ergo oratio Ionæ de ventre ceti per tantæ beſtiæ viſcera ab ipſis abyſſis per tantam æquoris molem ad cœlum potuit euadere? Quid ampliùs referent iſti qui clariùs adorant, niſi quod proximis obſtrepunt? Immò prodendo petitiones ſuas, quid minùs faciunt quàm ſi in publico orent?

Luc. 1. 11. Cap. XIII. Luc. 18. 10. & 11. Io. 2. 2.

ORATIONIS CONDITIONES. 9. SCHOL.

ADSIGNATA ORATIONE, *id eſt abſoluta, & finita. Vox iuris, Iuriſtæ enim dicunt:* adſignare inſtrumento, *pro ſubſignare, & ſigna in tabulis inſtrumentiſque apponere. Ita Paulus in l.* Si ita ſtipulatus. 126. §. Chryſogonus. *Item Gaib. de verb. oblig. l. inter,* 20. *ff.* de authorit. tut. *Vnde & res* adſignatæ, *dicuntur annulo ſignatæ. Vlp. in leg.* 1. §. *finali. ff.* de naut. caup. ſtabul. *Oratio igitur adſignata, id eſt finita. quia vt ſigillum litteræ extremo loco adiicitur, ſic oratio qua quaſi epiſtola ad Deum mittitur, adſignatur.* ASSIDENDI MOS. *Hic notat ignauos, quaſi ex oratione laſſos ſedentes.* HERMAS. *Librum inſcripſit cui titulus erat:* Paſtor, *de quo Theod. l.* 1. *hiſt. c.* 8. *Euſebius Pamph. lib.* 3. *c.* 3. *Et alij poſt Caſſianum coll.* 13. *cap.* 12. *Sed à Gelaſio inter Apocryphos numeratur. Si, inquit Tertull. Hermas, poſt orationem ſuam non ſediſſet ſuper lectum, ſed aliquid aliud egiſſet, eius fortè exemplum obſeruandum cenſeremus?* CVM ADORASSEM. *Refert verba ex lib. præfato, quæ verba non ſcripſit Hermas, quaſi præſcribens quid obſeruandum eſſet inter orandum, ſed ad ſimpliciter texendum ordinem narrationis ſuæ.* CONTRA SCRIPTVRAM. *Non intelligit ſacrã, ſed illam Hermæ, qui enim in cathedra aut ſubſellio ſedet, non ſedet in lecto, ſicut Hermas.* NATIONES, *Gentiles.* SIGILLARIBVS, *id eſt, paruis Deorum imaginibus. Arnob. lib.* 6. Quinimmò, Deos, ſigillaria ipſa cenſetis. ANGELO ORATIONIS. *præſunt enim Angeli orantibus. Sic Luc.* 1. 11. *de Gabriele Zachariæ apparente dicitur:* Apparuit illi Angelus Domini ſtans à dextris Altaris incenſi, AVT QVANTIS, *alioquin. Sic* 3. *Reg.* 18. *Elias illudebat prophetis Baal, Diis remotis, inclamantibus,* Clamate voce maiore. *cùm Pſaltes Deo dicat:* Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea, &c. Confitebor tibi Domine in toto corde meo. ORACVLI PYTHII. *Sic enim Crœſi legatis reſpondit, vt habet Herodotus in Clione.* CLARIVS ADORANT, *id eſt voce ſonant.* IN PVBLICO. *Quod Chriſtus prohibet: increpans in hoc, Phariſæos. De occulta autem oratione ſequenti Scholio dicturi, iam ſolùm accipe, & de ſecreto, & de oratis ſeſſione, quæ habet Auguſtinus tom* 4. *lib.* 2. *quæſtionum ad Simplicianum, quæſt.* 4. Quod quæris, quid ſit, quod ſcriptum ſit, 2. Regum 7, 18. Intrauit rex Dauid, & ſedit ante Dominum: *quod habent etiam Septuaginta, Hebr. & Vulgata.* Quid aliud intelligendum eſt, niſi quia ſedit in conſpectu Domini: ſiue vbi erat Arca Teſtamenti, per quam ſacratior & commendatior quædam præſentia Domini accipi poteſt; ſiue oraturus ſedit, quod non fit rectè niſi in conſpectu Dei, hoc eſt in intimo cordis? *Deus enim intuetur:* poteſt enim ſic accipi, quod dictum eſt, ante Dominum, vt nullus eſſet hominum qui audiret orantem. Siue ergo propter Arcam Teſtamenti: ſiue propter ſecretum remotius ab arbitris, ſiue propter intimum cordis, vbi erat orantis affectus, conuenienter dictum eſt, ſedit ante Dominum. Niſi fortè quòd ſedens orauit, hoc mouet: cùm & ſanctus Helias hoc fecerit, quando pluuiam orando impetrauit. *Hic aduerto locum hunc ſumptum ex* 3. *Regum* 18. 42. *vbi ſic Vulgata:* Elias aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* proſtrauit ſe in terram. *Septuaginta,* inclinauit ſe in terram. *Vnde neſcio quomodo ſaluare poſſim dictum Auguſtini, de Helia ſedente orando: niſi quod in aliquo Codice ſui temporis ſic legerit. Vel quod ſedens Helias in vertice Carmeli incuruauerit caput ſuper genua circa decliuium montis, vt in eo ſit habitu corporis, & ſimul ſedens & inclinatus orauerit. Sic itaque proſequitur Auguſtinus:* Quibus admonemur exemplis non eſſe præſcriptum, quomodo corpus conſtituatur ad orandum, dummodo animus Deo præſens peragat intentionem ſuam. Nam & ſtantes oramus, ſicut ſcriptum eſt Luc. 18. Publicanus autem de longinquo ſtabat: & fixis genibus, *Act.* 7. 60. *&* 20. 36. ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus. Et ſedentes ſicut ecce Dauid & Elias, niſi an-

S. Aug.

tem etiam iacentes oraremus, non ſcriptum eſſet in Pſalmis 6.7. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, & lacrymis meis ſtratum meum rigabo, *Addam & Pſalm.* 118. *Adhæſit pauimento anima mea, &c.* cùm enim quiſque orationem quærit, collocat membra ſicut ei occurrerit; accommodata pro tempore poſiti corporis ad mouendum animum. Cùm autem non quæritur, ſed infertur à *Spiritu ſancto*, appetitus orandi; hoc eſt, cùm A aliquid repentè venit in mentem, quo ſupplicandi moueatur affectus gemitibus inenarrabilibus, quocumque modo inuenerit hominem, non eſt vtique differenda oratio, vt quæramus quo ſedeamus, *alij ſecedamus*, aut vbi ſtemus, aut vbi proſternamur: gignit enim ſibi mentis intentio ſolicitudinem, & ſæpè etiam obliuiſcitur ſe, vel quam ad cœli partem, vel in qua poſitione corporis membra illud tempus inuenerit.

10. *Oratio ſecreta ſit, non multiloqua. De orat. cap. 1. in med.*

a Io. 3. 31. [a]QVi de terra, inquit, *terrena fatur; & qui de cœlis adeſt, quæ vidit, ea loquitur.* Et quid non cœleſte, quod Domini Chriſti eſt; vt hæc quoque orandi diſciplina? Conſideremus itaque, benedicti, cœleſtem eius ſophiam, in primis de præcepto ſecretè adorandi: quo & fidem hominis exigebat, vt Dei omnipotentis & conſpectum & auditum ſub tectis & in abditis etiam adeſſe confideret: & modeſtiam fidei deſiderabat, vt quem vbique audire & videre fideret, ei ſoli religionem ſuam offerret, ſequente ſophia in ſequenti præcepto. Quòd etſi proinde pertineat ad fidem & modeſtiam fidei, ſi non agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem vltrò ſuis proſpicere certi ſimus. Matth. 6. 6.

ORATIONIS CONDITIONES. 10. SCHOL.

QVI DE TERRA. *Ioan. 3. 31. verba ſunt Ioannis Baptiſtæ:* Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur. Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit, & audiuit, hoc teſtatur. *Auguſtinus tract. 14. in Ioan.* Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt. Vide quid dicat de Chriſto, quid de ſe. Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt. Chriſtus eſt: qui autem eſt de terra, terra eſt, & de terra loquitur, Ioannes eſt. Et hoc eſt totum, Ioannes de terra eſt, & de terra loquitur. Totum teſtimonium quod perhibet de Chriſto, de terra loquitur. Non voces Domini audiuntur à Ioanne, *Patre de nube loquente: Hic eſt filius meus, &c. hic eſt qui baptizat, &c. ſuper quem videris Spiritum ſpecie columbæ:* vbi teſtimonium perhibet Chriſto: quomodo ergo de terra loquitur? ſed de homine dicebat; quantum ad ipſum Ioannem pertinet: de terra eſt, & de terra loquitur. Si autem aliqua loquitur diuina, illuminatus eſt à Deo: Nam ſi non eſſet illuminatus, terra terram loqueretur. ergo ſeorſum eſt gratia Dei, ſeorſum eſt natura hominis, &c. Veniat gratia Dei, illuminet tenebras illius, ſicut dicit Pſalmo 17. Tu illuminas lucernam meam, Domine Deus meus illumina tenebras meas, &c. Si quid diuinum audiſti à Ioanne, illuminantis eſt, non recipientis. *Ad rem porro Tertulliani, nota immediatè priùs dixiſſe, Ioannem quidem docuiſſe diſcipulos ſuos adorare, id eſt orare. Sed ſubiicit:* Nec extat in quæ verba, *quibus verbis*, docuerit Ioannes adorare, quod terrena, *quæ vetus lex orando petebat, ſicut ea Deus oraturis promittebat*, cœleſtibus ceſſerint. *Quæ Chriſtus docuit petere; iubens, primò inuocari Patrem qui in cœlis eſt: vnde ritè adiecit de Ioanne*, qui de terra eſt, &c. *quaſi adhuc terrena iuxta legem veterem priùs orare docuiſſet. Quod tamen vix mihi ſuadeo, cùm diceret:* Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum, &c. ORANDI DISCIPLINA. *Inſtructio data orandi, in oratione Dominica.* SECRETE ADORANDI. *Matth. 6. 5.* Cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus, Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. FIDEM EXIGEBAT. *Quæ credit, Deum* non longè eſſe ab vnoquoque noſtrûm. SVB TECTIS, *quorum opacitas & denſitas non impediat quo minùs in cœ-* S. Aug.

B *lo vt throno ſedens, vbique in terra ſcabello pedum ſuorum ſit præſens, etiam in orantis corde videns & audiens.* MODESTIAM FIDEI, *vt orans nulli alteri quàm Patri in abſcondito videnti placere geſtiat.* RELIGIONEM SVAM, *orationem Religioſam, quæ eſt actus Religionis, & cultus Latriæ, ſæpiùs à Tertulliano dicta, adoratio.* SEQVENTE SOPHIA. *Sapientiâ æternâ Patris ſummam ſuam probante ſapientiam in ſubſequente orationis conditione, quâ præcipit & mandat, ne ſit multiloqua & verboſa, quod ſignificat* AGMINE VERBORVM ADEVNDVM. *vt paucis verbis conceptâ oratione Dominica ad Deum accedamus.* VLTRO, &c. *Matth. 6. 7.* Orantes autem nolite multùm loqui ſicut Ethnici, *Syr. ne ſitis muſſitantes vt hypocritæ:* putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimilari eis: C ſcit enim Pater veſter quid opus ſit vobis antequam petatis eum. Sic ergo vos orabitis: Pater noſter, &c. *Auguſtinus lib. 2. de ſermone Domini in monte cap. 6.* S. Aug. Neque hic videri ab hominibus nefas eſt, ſed ideò hoc agere, vt videaris ab hominibus, &c. Vos autem cùm oratis, inquit, introite in cubicula veſtra: quæ ſunt iſta cubicula, niſi ipſa corda quæ in Pſalmo etiam ſignificantur cùm dicitur; quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini? &c. parum eſt intrare cubicula ſi oſtium pateat importunis, per quod oſtium ea quæ foris ſunt improbè ſe immergunt, & interiora noſtra appetunt. Foris autem diximus eſſe omnia temporalia & viſibilia, quæ per oſtium, id eſt per carnalem ſenſum in cogitationes noſtras penetrant, & turba vanorum phantaſmatum orantibus obſtrepunt. *Et ſerm. 60. de tempore, à med.* D Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis, quod videtur, publicè, & aperto oſtio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. S. Aug. Si verò pro indulgentia peccatorum, & pro vita æterna volueris ſupplicare, etiamſi publicè oraueris, clauſo oſtio oras; quia non petis quod videtur, ſed quod non videtur. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt. 2. Corinthiorum 4. *Et in Pſalmum 31. à princ.* Quid eſt claudere oſtium tuum? vt hoc petas à Deo quod Deus ſolus nouit, quomodo tibi det. S. Aug. Quid eſt hoc propter quod claudis oſtium & petis? Quod oculus non vidit, &c. *De multiloquio autem inter orandum ſic lib. 2. de ſer. Do. in Monte cap. 7.* Sicut hypocritarum

eſt præbere ſe ſpectandum in oratione, quorum fructus eſt placere hominibus; Ita Ethnicorum id eſt Gentilium in multiloquio ſuo ſe putare exaudiri. Et reuerà multiloquium à Gentilibus venit, qui exercendæ linguæ potius, quàm mundando animo dant operam, vt hoc nugatorij ſtudij genus etiam ad precem fundendam transferre conentur, arbitrantes Deum, ſicut hominem iudicem, verbis adduci in ſententiam. Nolite itaque ſimiles illis eſſe dicit vnus & verus magiſter: ſcit enim Pater veſter quid vobis neceſſarium ſit antequam petatis ab eo. Si enim verba multa ad id proferuntur vt inſtruatur & doceatur ignatus, quid eis opus eſt ad rerum omnium conditorem, cui omnia quæ ſunt, eo ipſo quo ſunt loquuntur, ſeſeque indicant facta: & ea quæ futura ſunt, eiuſdem artem ſapientiamque non latent, in qua ſunt, & quæ tranſierunt, & quæ tranſitura ſunt, omnia præſentia, & non tranſeuntia? *Subiicit nec paucis verbis opus habere Deum ſcientem ne-* A *ceſſaria, ſed res ipſas petendas nos verbis docuiſſe, quibus excitaretur memoria & animus ad petendum, & reſpondet vrgenti, quid ergo oramus ſcientem & volentem dare maximè ſpiritalia?* ſit ergo in oratione conuerſio cordis ad eum qui ſemper dare paratus eſt, ſi non capiamus *capaces ſimus accipiendi, vacuati terrenis deſideriis* quod dederit; & in ipſa purgatione conuerſio interioris oculi, cum excluduntur ea quæ temporaliter cupiebantur; vt acies cordis ſimplicis ferre poſſit ſimplicem lucem diuinitùs ſine vllo occaſu, aut immutatione fulgentem: nec ſolum ferre, ſed etiam manere in illa, non tantùm ſine moleſtia, ſed etiam cum ineffabili gaudio, quo verè & ſinceriter beata vita perficitur. *Vide in hanc rem multa preclara apud Aug. ep. 121. ad Probam c. 8. in f. & 9. vbi plures dat cauſas cur Deus omniſcius & bonus velit tamen orari. Et to. 4. qq. Euang. lib. 2. c. 45. to. 6. cont. Adimantum cap. 17. Et ſerm. 36. de verb. Domini.*

11. *Orandus Deus Creator ſolus optimus, cum perſeuerantia & humilitate Publicana, non ſuperbia Phariſaica. 4. cont. Marc. cap. 36. in p.*

ORandi perſeuerantiam & inſtantiam mandans, parabolam iudicis ponit, coacti audi- Luc. 18. 3.
re viduam, inſtantiâ & perſeuerantiâ interpellationum eius. Ergo iudicem Deum
oſtendit orandum, non ſe, ſi non ipſe eſt iudex. Sed ſubiunxit, [a] *facturum Deum vindictam* a Ibid. 7.
electorum ſuorum. Si ergo ipſe erit iudex, qui & vindex, Creatorem ergo meliorem Deum
probauit, quem electorum ſuorum clamantium ad eum die ac nocte vindicem oſtendit.
Et tamen, cùm templum Creatoris inducit, & duos adorantes diuerſa mente deſcribit, Luc. 18.
Phariſæum in ſuperbia, Publicanum in humilitate; ideoque alterum reprobatum, alte- 10.
rum iuſtificatum deſcendiſſe; vtique docendo qua diſciplina ſit orandum, eum & hîc orandum conſtituit, à quo relaturi eſſent eam orandi diſciplinam, ſiue reprobatricem ſuperbiæ, ſiue iuſtificatricem humilitatis. Alterius Dei nec templum, nec oratores, nec iudicium inuenio penes Chriſtum, niſi Creatoris. Illum iubet adorare in humilitate, vt alle-
uatorem humilium; non in ſuperbia, vt deſtructorem ſuperborum. Quem alium adoran- Ibid. 14.
dum mihi oſtendit? qua diſciplina? qua ſpe? Neminem opinor. Nam & quam docuit orationem, Creatori probauimus conuenire. Aliud eſt ſi etiam adorari quà Deus optimus
& vltro bonus non vult. Sed [b] *quis optimus, niſi vnus, inquit, Deus?* Non quaſi ex duob. diis b Luc. 18.
vnum optimum oſtenderit; ſed vnum eſſe optimum Deum ſolum, qui ſic vnus ſit opti- 19.
mus, quà ſolus Deus. Et vtique optimus, [c] *qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem ſuum* c Matth. 5
oriri facit ſuper bonos & malos, ſuſtinens & alens & iuuans etiam Marcionitas. 45.

ORATIONIS CONDITIONES. 11. SCHOL.

PARABOLAM IVDICIS *Luc. 18. & ſeq.* Dicebat autem & Parabolam ad illos quoniam oportet ſemper orare & non deficere, dicens: iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens: vindica me de aduerſario meo, & nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe: etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens ſugillet me. *Syr. ne omni tempore veniens, negotium mihi faceſſat,* ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet *Syr. non magis faciet* vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte, patientiam habebit in illis? *Syr. protrahet ſpiritum ſuum in eos?* dico vobis quia citò faciet vindictam illorum. INTERPELLATIONVM. *Vox iuris ſignificans ad tribunal ire. l. non ſolum. §. ſi quis per iniuriam. ff. de iniur. Significat etiam poſtulare iuſtitiam, & inuocare officium iudicis l. diffamari C. de ingen. manum. ſimplicius, interpellare ſignificat rogare quadam inſtantia.* IVDICEM DEVM *hic pungit Marcionem, qui Lucæ Euangelium admittit, & tamen Deum iudicem, & vltorem non recipit, ſed cogitur tamen fateri Deum Creatorem, ſuo Deo meliorem;* B *qui electos ſuos à vexatoribus vindicet & protegat. Aug. ep. 121. ad Probam. cap. 8. à p.* Cum eum oremus qui nouit, ſicut ipſe Dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit priuſquam petamus ab eo, &c. mirum videri poteſt quamuis multiloquium prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, &c. vt diceret, oportet ſemper orare & non deficere, viduæ cuiuſdam propoſito exemplo, quæ de ſuo aduerſario cupiens vindicari, iudicem iniquum ſæpè interpellando flexit ad audiendum. Non iuſtitia, nec miſericordia permotum, ſed tædio ſuperatum: vt hinc admoneremur quantò certius nos exaudiat, miſericors & iuſtus Dominus Deus ſine intermiſſione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit aſſidua interpellatione contemni; & quàm libens atque C placatus bona deſideria impleat eorum à quibus aliena peccata nouit ignoſci, ſi quò cupiebat illa peruenit quæ voluit vindicari. *Et rurſum ibidem de perſeuerantia Orationis eadem epiſtola cap. 9.* Dignior ſequitur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc quod ait Apoſtolus. 1. Theſſ. 5. ſine intermiſſione orate, quid eſt alud quàm beatam vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo qui eam ſolus dare poteſt, ſine intermiſſione deſiderare? &c. Neque vt nonnulli putant, hoc eſt, orare in multilo-

S. Aug.

S. Aug.

quio, ſi diutius oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quod pernoctauerit in orando, & quod prolixius orauerit Luc. 6. Vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breuiſſimas, & raptim quodam modo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat atque hebetetur intẽtio. Ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem ſicut non eſt obtundenda ſi perdurare non poteſt, ita ſi perdurauerit, non citò eſſe rumpendam. Abſit enim ab oratione multa locutio? ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intentio. Nam multum loqui, eſt in orando rem neceſſariam, ſuperfluis agere verbis. Multum autem precari, eſt ad eum quem precamur diuturna & pia cordis excitatione pulſare. *Sicut viduæ veræ præcipit Paulus, vt inſtet orationibus & obſecrationibus die ac nocte.* Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm ſermonibus agitur; plus fletu, quàm affatu. Ponit autem lacrymas noſtras in conſpectu ſuo, & gemitus noſter non eſt

A abſconditus ab eo, qui omnia per Verbum condidit, & humana verba non quærit. TEMPLVM CREATORIS. *Id torquet contra Marcionem. Sub lege enim Moſaica quam reprobat, à Salomone extructum eſt templum in honorem Dei Creatoris.* HIC ORANDVM. *In templo ſcilicet illo.* DISCIPLINAM. *Inſtructionem & modum orandi cum humilitate; teſtante Pſalmiſta:* reſpexit in orationem humilium. ALTERIVS DEI, *Marcionis ſcilicet.* PENES CHRISTVM, *in nouo Teſtamento à Chriſto condito.* ALLEVATOREM HVMILIVM. *Sic enim concludit Parabolam.* Qui ſe humiliat exaltabitur, &c. *De ſuperbia Phariſæi pleni, & eſurie Publicani, vide Aug.* S. Aug. *to.7. lib.2. de peccat. merit. c.5. ſermone 36. de ver Domini, vbi vtramque tractat Parabolam & viduæ & Publicani. Et homilia 44. circa finem vbi pulchrè diſſerit* B *de ſuperbia vnius & humilitate alterius.* QVA DEVS OPTIMVS. *Ironicè. Marcionis Deus in quantum optimus eſt, nec orationem, nec adorationem exigit à cultoribus ſuis, quibus vltro etiam non oratus prouidet.* QVIS OPTIMVS. *Luc.* 18 19. Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi ſolus Deus. *Syr. autem*, niſi vnus Deus. QVA SOLVS. *Quia bonitatem cum alio Deo non partitur, ſed ſolus eam poſſidet*, qui dat omnibus affluenter, diues in omnes qui inuocant eum.

12. *Orationes factæ in communi, fortiores. Apol. cap. 39. in p.*

COïmus ad Deum, quaſi manu facta precationibus ambiamus, hæc vis Deo grata eſt.

ORATIONIS CONDITIONES. 12. SCHOL.

COIMVS, *conuenimus. Alij legunt* coïmus in cœtum & congregationem, vt ad Deum, &c. *De cœtu fidelium ad preces in communi fundendas videndus Arnob. lib. 1. contra Gentiles, Iuſtinus Martyr, & alij iuxta dictum Chriſti.* Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, *Matth.* 18.20. *& verſu* 19. Dico vobis quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis eſt. *Quantò magis vbi tota Eccleſia ambiens & obſidens Deum* manu facta *& collectiis iuſtorum copiis.* VIS GRATA. *Si penſites quid dixeris per Prophetam:* quæſiui ex eis virum qui interponeret murum inter me & ciuitatem: *De oratione publica ſic Auguſtinus ſermone* 60. S. Aug. *de temp. vbi de non orando in plateis, ſed clauſo oſtio:* Ecce, inquit, ipſi benè agnoſcitis, quia non hoc ſemper ſecundum literam poterit impleri. Nam & noſ-

C ipſi, & totus populus non ſolum in cubiculis noſtris oramus, ſed etiam publicè ad Eccleſiam conuenimus, & ſimul cum omni populo genua flectimus. Et nunquid hæc facientes, præceptis Chriſti contrarij ſumus, qui dixit, vt in cubiculis clauſo oſtio orare debeamus? non ita eſt, &c. *Chryſol. ſer.* 132. *à p. in verba Matthæi prædicta:* qui nil negauit paucis, quid in conciliis & congregationibus Sanctorum poſcentibus denegabit? Pſal. 110. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio iuſtorum & congregatione. *Confitebor tibi in Eccleſia magna, &c. In Eccleſiis benedicam te Domine.* Pſal. 132. Ecce quam bonum, &c. quia non Deo ſingularitas eſt accepta, ſed vnitas, &c. *Ambr. lib. de Pœnit.* Multi minimi dum congregantur vnanimes, ſunt magni, & multorum preces impoſſibile eſt contemni.

13. *Orantes Chriſtiani expanſis manibus, crucifixum referunt Dominum. De orat cap.* 11. *in f. V. ſupra num.* 3. *in f.*

NOs verò non attolimus tantum, ſed etiam expandimus è Dominica paſſione modulatum, & orantes confitemur Chriſto.

ORATIONIS CONDITIONES. 13. SCHOL.

NOS VERÒ, *Chriſtiani. Prius dicebat manus Iudæorum plenas ſanguine horrendas Deo. De quibus vide ſupra numero* 3. NON ATTOLLIMVS, *&c. manus ad Patrem petituri, dum non Chriſto violentas inferimus vt Iudæi, ſed ei benedicimus, & eum* aduocatum apud Patrem, *interponimus.* MODVLATVM EXPANDIMVS. *Alij legunt*, & Dominica Paſſione modulantes. *Sed idem ſenſus; quaſi diceret manibus orando expanſis, ex Chriſti crucifixi paſſione modulum & formam ſumimus* Chriſto *conformamur pro noſtro modulo. Sic Tertull. Apol.* 30. *deſcribit habitum fidelis orantis, hac forma, ad ferendam crucem diſpoſiti.* Sic nos ad Deum expanſos, *vt Paulum retro poſita mundana oblitum mundo crucifixum, in anteriora extenſum*, vngulæ fodiant, cruces ſuſpen-

D dant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, beſtiæ inſiliant: paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. *Sic & manus Moyſi orantis erectæ, & Chriſtum iam inde figurantes, crucifixum, triumphantem in ſemetipſo Amalecitas dæmones, qui vnus in Moyſe orans, & verus Ieſus in Ioſue pugnans. Sic Exodi 17.11. In quem locum Aug. ſer. 93. de temp.* Moyſes aſcendit in verticem collis. Et factum eſt cum eleuaret manus Moyſes, vincebat Iſraël. S. Aug. Aduertite fratres: Moyſes manus quidem leuat, non tamen extendit. Cui ergo ſeruabatur, vt manus extenderet, niſi Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui extentus in cruce vniuerſum orbem complexurus, brachia pietatis expandit? tamen ipſa eleuatione myſte-

rium crucis oſtendit. Videte fratres; iam tunc per A Sacramentum crucis ſuperatas eſſe aduerſarias gentes. Et nos fratres dilectiſſimi ſi adiuuante Domino, *ſicut Exodi 17.12. manus Moyſi erant graues, ſument s igitur lapidem poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit; Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte, & factum eſt vt manus illius non laſſarentur vſque ad occaſum Solis. Sic in Petra Chriſto ſedemus & eius gratia & miſericordia ſuſtinentes, perſeueramus ſine in-* S. Aug. *termiſſione orantes benè operando.* Manus erigimus, diabolum ſuperamus. In manibus, opera debemus accipere. Si ergo talia ſunt opera tua, vt illa poſſis in altum in conſpectu Domini leuare, potes etiam & tu in teipſo aduerſarios tuos extinguere. Quis benè manus leuat, niſi qui per eleemoſynam in cœlo iugiter theſauriſat? Quis ergo benè manus leuat, B niſi qui aſſiduè victum ac veſtitum pauperibus ſubminiſtrat? quis benè manus leuat? ille vtique qui implet illud Apoſtoli 1. Tim. 2. Eleuantes, inquit, puras manus ſine ira & diſceptatione, &c. *Adde & illud Pſaltis: & leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, &c.* Quia ſicut vitulus ablingit in campis herbam viridem, ita populus Iſraël ablinget populum Amalech ſuper terram. *Vt habens 70. Num. 22. 4.* per quod indicari videtur, quia populus Dei non tam manu & armis, quàm voce pugnabat & lingua, id eſt orationem ad Deum fundebat. Ergo & tu ſi vis vincere, audi Apoſtolum dicentem Coloſſ. 4. Orationi inſiſtentes & vigilantes in ea. Hæc eſt Chriſtiani pugna glorioſiſſima, non in ſuis viribus præſumere, ſed ſemper Dei auxilium implorare. *Aduerte, Amalech ſignificare populum lambentem, & proinde diabolum, carnem, & peccatum, prima ſpecie blandientem, oratione ſuperari. Præterea dictum. Exo. 17. 13.* Fugauit Ioſue Amalech, & populum eius in ore gladij. *Vt ſcias linguam orantis Moyſi, gladium exacuiſſe Ioſue, & contra lambentem populum, orantem eſſe bouem ablingentem. Cæterùm eleuatione manuum, Chriſtum crucifixum, orantem,* exauditum pro ſua reuerentia, *Expreſſit Dauid Pſal. 140. 2.* Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. *Vbi ſic* S. Aug. *Aug.* Declinante iam die in Veſperum, Dominus in cruce animam depoſuit recepturus, non amiſit inuitus: ſed tamen & ibi nos figurati ſumus, quid enim illius pependit in ligno, niſi quod de nobis accepit? &c. Illud ergo eſt ſacrificium veſpertinum paſſio Chriſti, crux Chriſti, oblatio victimæ ſalutaris, holocauſtum acceptum Deo. Illud ſacrificium veſpertinum, fecit in reſurrectione munus matutinum.

14. *Orationis, tres horæ diei præcipuæ. De Ieiun. cap. 10. à p-*

CVm in eodem commentario Lucæ, & tertia hora orationis demonſtretur, ſub qua Spiritu ſancto initiati, pro ebriis habebantur; & ſexta, qua Petrus aſcendit in ſuperiora; & nona, qua templum ſunt introgreſſi, cur non intelligamus ſaluâ planè indifferentiâ ſemper & vbique & omni tempore orandi, tamen tres iſtas horas, vt inſigniores in rebus humanis, quæ diem diſtribuunt, quæ negotia diſtingunt, quæ publicè reſonant, ita & ſolemniores fuiſſe in orationibus diuinis? Quod etiam ſuadet Danielis quoque argumentum ter die orantis; vtique per aliquarum horarum exceptionem; non aliarum autem quàm inſigniorum exinde Apoſtolicarum, tertiæ, ſextæ, nonæ. Hinc itaque & Petrum dicam ex vetere potius vſu nonam obſeruaſſe, tertiò orantem, ſupremæ orationis munere.

Act. 2. 15. Act. 10. 9. & 10. Act. 3. 1. Dan. 6. 10. Act. 3. 1.

ORATIONIS CONDITIONES. 14. SCHOL.

COMMENTARIO. *Vox iuris ſignificans librum in quo res quodam verborum compendio & quaſi per capita explicantur. Et commentarienſes dicti quorum manu acta ſubnotabantur. Hic ſignificat Acta Apoſtolorum.* TERTIA HORA. *Act. 2. 15.* Non ſicut vos æſtimatis hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. *Tranſlat. Syr.* Cum ecce adhuc ſit hora tertia. INITIATI. *Vnctione Spiritus qui tunc deſcendit* ſicut ros Hermon in montem Sion. *Et iuxta promiſſum Chriſti, baptizati:* baptizabimini Spiritu ſancto & igni. SEXTA. *Act. 10. 9.* Aſcendit Petrus in ſuperiora vt oraret circa horam ſextam; *Syr. autem;* conſcendit tectum vt precaretur hora ſexta. ET NONA. *Act. 3. 1.* Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. SEMPER ET VBIQVE. *Sine differentia temporis & loci.* Oportet ſemper orare, &c. ſine intermiſſione orate. DIEM DISTRIBVVNT, *in mane, meridie, & veſpere. Hinc Pſaltes:* veſpere & mane & meridie narrabo & annuntiabo Pſal. 54. 18. *In quem* S. Aug. *locum Aug.* Veſpere Dominus in Cruce, mane in reſurrectione, meridie in Aſcenſione. Et enarrabo veſpere patientiam morientis, annuntiabo mane vitam reſurrectionis, orabo vt exaudias meridie ſedens ad dexteram Patris: Exaudiet vocem meam, qui interpellat pro nobis. Quanta huius ſecuritas? quanta conſolatio, quanta refectio? à puſillanimitate, & tempeſtate, contra malos, contra iniquos & foris & intus, & in his quæ foris ſunt, cum fuiſſent intus. NON OTIA, *non notantur Apoſtoli his horis otioſi, ſed orantes, aut mira operantes. Tale Magdalenæ, Auguſtini, & fratrum ſuorum Eremitarum,* otium C ſanctum; *de quo ep. 70. ad Bonifacium Comitem:* recole qualis fueris, &c. quomodo tibi vanitas ſæculi S. Aug. huius horruerit, & quomodo concupieris ſeruitutem Dei, &c. ſoli tecum eramus ego & frater Alipius, &c. omnes actus publicos quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium ſanctum conferre, atque in ea vita viuere in qua ſerui Dei, Monachi viuunt. *De Prælatis autem iuxta Paulum 1. Tim. 3.* bonum opus *aggreſſis, ſic lib. 19. de Ciuit. cap. 19.* Otium ſanctum quærit charitas veritatis, nego- S. Aug. tium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. Quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum eſt veritati. Si autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem. Sed nec ſic omnimoda veritatis delectatio deſerenda eſt, D ne ſubtrahatur illa ſuauitas, & opprimat iſta neceſſitas. *Hic Tertullianus qui nil fruſtra dixit, nec de otio verbum otioſum, alluſit ad tres horas de quibus Matth. 20. 3. vbi de patrefamilias quærente operarios ad vineam, qui circa horam tertiam, ſextam, & nonam, quin & vndecimam otioſos increpauit.* PVBLICE RESONANT, *prædicantur quaſi diuinis myſteriis & rebus ſanctis impenſæ.* DANIELIS ARGVMENTVM. *Coniectura probabilis eſt, ex Danielis exemplo ſumpta. Veriſimile eſt enim fuiſſe tres illas horas quarum fecit* exceptionem *id eſt electionem, quibus orationi vacaret. Sic Daniel. 6. 10.* Ingreſſus eſt domum ſuam, & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Ieruſalem, *id eſt verſus partem reſpicientem templum Ieroſolymitanum,* tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat, confitebaturque coram Deo ſuo. EXINDE APOSTOLICARVM. *Quo*

poſt Danielem, elegerunt Apoſtoli. Ex vetere vsv. *Ex praxi veteris Teſtamenti ſumpto exemplo.* Nonam obseruasse. *Dum in templum cum Ioanne aſcendit ad horam orationis nonam.* Tertiò orantem. *Bis iam enim orauerat, tertiâ videlicet & ſextâ horâ.* Svpremæ orationis mvnere, *id eſt dum munus & oblationem orationis offerret Deo, vltimo tempore, id eſt hora nona. Munus item iuxta ſupradicta, & donum Dei eximium & ſupremum, eſt oratio, cuius merito dato, alia omnia munera à Deo accipimus, & accepta, per humilem agnitionem, & gratiarum actionem, tanto largitori reddimus;*

A *dicentes*, quæ de manu tua accepimus reddimus tibi. *Et rurſum:* Benedictus Dominus qui non amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me. *Connexam enim vides miſericordiam cum oratione; vt & Zach.* 12. 10. Effundam ſuper domum Dauid & ſuper habitatores Ieruſalem ſpiritum gratiæ & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt, & plangent eum planctu quaſi ſuper Vnigenitum. *Vt ſcilicet orantem me in cruce expanſis manibus imitentur in ſacrificio veſpertinò, & contriti gratiam & miſericordiam precibus obtineant. Vide dicenda fuſius V. Spiritus S.* 11.

15. *Oratio neceſſaria tantùm petat, de craſtino nil ſollicita. De orat. cap. 6. in m. ad f.*

Matth. 6. 11. SEd & quia carnaliter admittitur iſta vox, non ſine religione poteſt fieri & ſpiritalis diſ-
ciplinæ. Panem enim peti mandat, quod ſolùm fidelibus neceſſarium eſt: cetera enim
a Matth. 15. 26. nationes requirunt. Ita & exemplis inculcat, & parabolis retractat, cum dicit: [a] *Nunquid*
panem filiis pater aufert, & canibus tradit? Item, [b] *Nunquid filio panem poſcenti lapidem tradit?*
b Matth. 7. 9. Oſtendit enim quid à patre filij expectent. Sed & nocturnus ille pulſator panem poſce-
Luc. 11. 5. cebat. Meritò autem adiecit; [c] *Da nobis hodie*, vt qui præmiſerat; [d] *Nolite de craſtino co-*
Matth. 6. 11. & 34. *gitare quid edatis.* Cui rei parabolam quoque accommodauit illius hominis, qui prouenien-
tibus fructibus ampliationem horreorum, & longæ ſecuritatis ſpatia cogitauit, is ipſa
c Luc. 11. 3 d Matth. 6. 34. Luc. 12. 16 nocte moritur.

ORATIONIS CONDITIONES. 15. SCHOL.

CArnaliter. *Literaliter, de pane materiali carnem veſcente poteſt accipi hæc petitio orationis Dominicæ, qua dicimus:* Panem noſtrum, &c. Religione, *non cum ſcrupulo, ſed cum exacta, modeſta, præciſa petitione victus neceſſarij.* Cætera enim. *Etiam ſuperflua Gentiles appetunt.* Retractat. *Hîc ſumit, pro ſæpius tractat.* Nvmqvid panem. *Matth.* 15. 26. Non eſt bonum ſumere panem filiorum, *Syr. non eſt decorum*, & mittere canibus. Lapidem tradit. *Matth.* 7. 9. Quis eſt ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, numquid lapidem porriget ei? aut ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porriget ei? *Addit Lucas.* 11. 11. Aut ſi petierit ouum, numquid porriget ei ſcorpionem? *Aug. ep.* 121. *ad Probam c.* 8. S. Aug. Cum ſecundùm tria illa quæ commendat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquam baptiſmi, C vel quod in huius ſæculi fluctibus integra eſt, cui contrarius eſt ille ſerpens, qui vt non crederetur Deo, venenoſa fraude perſuaſit: ſpes in ouo, quia vita pulli nondum eſt, ſed futura eſt, nec iam videtur, ſed adhuc ſperatur; ſpes enim quæ videtur non eſt ſpes Rom. 8, cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat æternam vitam, quæ retro ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retro reſpicere: ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, quà venenatam & aculeatam caudam retrorſum habet. Charitas in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtique vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatem. *Idem habet tom* 4. *lib.* 2. *qq Euang. q.* 22. *niſi quod addit de piſce:* D S. Aug. Piſcis, intelligitur fides inuiſibilium, quia de inuiſibilibus locis capitur. *De ſcorpio autem:* cuius aculeus venenatus retro timendus eſt, ſicut ſpei contrarium eſt retro reſpicere, cùm ſpes futurorum, in ea quæ ante ſunt ſe extendat. *Tertullianus ad literam ſumit, panem, pro victu neceſſario, quem numquam Pater ſubtrahit.* Nocturnus pulsator, *præter dicta V. Oratio Dominica Schol.* 4. *&* 5. *Accipe hæc breuiter ab Aug. ep.* 121. *ad Probam* S. Aug. *c.* 8. Ille quoque cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico ſibi tres panes cupiens commodari, quibus fortaſſe ipſa Trinitas vnius ſubſtantiæ figurata eſt: iam cum ſuis ſeruis dormientem petitor inſtantiſſimus & moleſtiſſimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis

B & ipſe vitando tædium, quam beneuolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus, ſi dare cogitur qui cum dormiat, à petente excitatur inuitus, quantò det benignius qui nec dormire nouit, *non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël*, & dormientes nos excitat vt petamus. Præmiserat, *aduerte hîc inaduertentiam Tertulliani; neque enim præmiſit Chriſtus, ſed longè poſt ſubiecit mentionem de craſtino, de quo apud vnicum Matthæum locutus eſt. Quamuis enim æquiualentibus terminis Luc.* 12. 22. *dixerit:* Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, &c. *Longè prius præmiſerat de pane quotidiano Luc.* 11. 3. *Matthæi autem* 6. 11. *Longè item prius poſuit:* panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie *non quotidianum dixit ſicut Lucas. Ibidem autem verſu* 34. *& vltimo:* nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum, craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi. Sufficit diei malitia ſua. *De hoc loco iam alibi.* Parabolam qvoqve. *Luc.* 12. 16. Dixit ſimilitudinem ad illos, dicens: hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra ſe, dicens: quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: hoc faciam: deſtruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea. Et dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita, *Syr. repoſita.* In annos plurimos; requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: ſtulte hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti cuius erunt? ſic eſt qui ſibi theſauriſat, & non eſt in Deum diues. *Syr. in Deo.* Dixitque ad diſcipulos ſuos: ideo dico vobis nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, &c. Anima plus eſt quam eſca, &c. *Subiicit de auibus non habentibus horrea, &c. In quam parabolam Aug. homil.* 48. S. Aug. O cæcitas auari, fratres dilectiſſimi, vna nox ei ſuperabat, & de multorum annorum vita ſatagebat, &c. Nox ei vitam fugabat, & de craſtino cogitabat: quod in aliis ſpectabat, in ſe non ſperabat: vtique viderat & ille morientes, viderat poſſidentes, viderat neminem ſecum tollere terram. Quanti ſunt & modo qui dicunt tantum habeo, tantum valeo, tantum facio! Quibus reſpondendum eſt, ſtulte hac nocte, &c. Lætatur diues ſtultus, nocte moriturus. Quantumcumque cupiditas radices ſuas vbique diſtentet, quantumcumque rapiat, neceſſe eſt in vna

hora totum dimittat. Sed dicturus es, habeo filios, quibus laborem, &c. Pro quibus curam maximam geram. Quam curam geris filiorum, vt eos obruas lacrymis miſerorum? Non eſt hoc filios amare, ſed potiùs necare, &c. Nolo ſic prouideas, vt magis inuideas. &c. Cur rapis, qui poſt te ne fortè maneant neſcis, & tibi perpetuam pœnam nutris: & filiis tuis dolorem dimittis? dicit enim ſapientiſſimus Salomon: qui congregat aliena, relinquit filiis dolorem, &c. Quid imaginem Regis ſculptam ſeruas in ſolidis, & imaginem Conditoris in hominibus de- A teſtaris? reddite, dictum eſt, Cæſari, quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei. Maiores noſtri ideò copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæſari cenſum reddebant. Modò autem quia diſceſſit deuotio Dei, acceſſit indictio fiſci. Noluimus partiri cum Deo decimas, modò autem totum tollitur. Hoc tollit fiſcus quod non accipit Christus. Hoc magis datur, *fiſco, crapulæ, ludo, canibus, equis, meretricibus, pompis*, quod pauperibus non derogatur.

16. *Oratio primò petat cæleſtia, quàm terrena. De orat. cap. 6. in pr.*

QVàm eleganter diuina ſapientia ordinem orationis inſtruxit? vt poſt cœleſtia, id eſt, poſt Dei nomen, Dei voluntatem, & Dei regnum, terrenis quoque neceſſitatibus petitioni locum faceret? nam & edixerat Dominus: [a] *Quærite priùs regnum, & tunc vobis etiam hæc adiicientur.* Matth. 6. 9-10. [a] Matth. 6. 33.

17. *De orat. cap. 9 à med. ad fin. Vide ſup. Orat. conditiones, num. 1. & 6.*

ORATIONIS CONDITIONES. 16. SCHOL.

DEI NOMEN, *ſanctificandum.* DEI VOLVNTATEM, *ſicut in cœlo, ſic in terra faciendam.* DEI REGNVM, *quod petimus aduenire.* EDIXERAT DOMINVS. *Matth. 6. 33.* Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. *Aug. ſer. 60. de temp. poſt hæc verba recitata, ſic concludit in fin.* Nec hoc ſic diximus, vt pro rebus temporalibus Deum non oremus; *Deus enim non tantùm montium,* S. Aug. *ſed & vallium eſt*; id eſt pro ſanitate corporum, aut pro pace temporum, aut pro abundantia fructuum debemus & iſta à Deo petere, ſed ſecundo & tertio loco, vt primas partes in omni intentione noſtræ orationis, amor animæ, & deſiderium vitæ æternæ obtineat. Oremus ergo pro corpore, ſed ſine vlla comparatione ampliùs pro anima ſupplicemus. *Nota differentiam benedictionis electorum in Iacob, & reproborum in Eſaü. Nam Gen. 27. 28. Iſaac dixit Iacob cæleſtia præferens:* Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini. *Eſau autem ibid. 39. terram præponens:* In pinguedine terræ, & in rore cœli deſuper erit benedictio tua, S. Aug. *vel vt 70.* Habitatio tua. *Aug. lib. 2. de ſer. Dom. in monte cap. 17.* Harum ſeptem petitionum conſideranda & commendanda diſtinctio eſt: nam cùm vita noſtra temporaliter nunc agatur atq; ſperetur æterna; & cùm æterna priora ſint dignitate, quamuis temporalibus priùs actis ad illa tranſeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita quæ in iſto ſæculo agitur, exordium capiunt. Nam & ſanctificatio nominis Dei ab ipſo humilitatis Domini aduentu agi cœpit, & Aduentus regni eius, quo in claritate venturus eſt, non iam finito ſæculo, ſed in fine ſæculi manifeſtabitur: & perfectio voluntatis eius ſicut in cœlo & in terra, ſiue iuſtos & peccatores cœlum & terram intelligas, ſiue ſpiritum & carnem, ſiue Dominum & Eccleſiam, ſiue omnia ſimul: ipſa perfectio eſt noſtræ beatitudinis, & ideò ſæculi terminatione complebitur: tamen B omnia tria in æternum manebunt, &c. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem iſtam vitam pertinere mihi videntur: quorum primum eſt, Panem noſtrum, &c. Hoc ipſo enim quod dictus eſt quotidianus panis, ſiue ſpiritalis ſignificetur, ſiue in Sacramento, aut in victu iſte viſibilis, ad hoc tempus pertinet, quod appellatur hodie: Non quia ſpiritalis cibus non eſt ſempiternus, ſed quia iſte qui quotidianus dictus eſt, in Scripturis, ſiue in ſtrepitu ſermonis, ſiue quibuſque temporalibus ſignis exhibetur animæ: quæ omnia tunc vtique non erunt, cùm omnes erunt docibiles Deo, & ipſam ineffabilem lucem veritatis; non motu corporum, *linguæ, vel manus; loquendo, vel ſcribendo, per verba & per litteras ſucceſſiuas,* ſed puritate mentis haurientes. S. Aug. Nam & fortaſſe & propterea panis dictus eſt, non C potus: quia panis frangendo atque mandendo in alimentum conuertitur: ſicut Scripturæ aperiendo & diſſerendo animam paſcunt: potus verò paratus ſicuti eſt, tranſit in corpus. Vt iſto tempore panis ſit veritas, cùm quotidianus panis dicitur: tunc autem potus, cum nullo labore diſputandi & ſermocinandi, quaſi frangendi atque mandendi opus erit, ſed ſolo hauſtu ſinceræ & perſpicuæ veritatis. Et peccata nunc nobis dimittuntur, & nunc dimittimus, quæ harum quatuor reliquarum ſecunda petitio eſt. Tunc autem nulla erit venia peccatorum, quia peccata & tentationes temporalem iſtam vitam infeſtant. Non autem erunt, cùm perfectum fuerit quod dictum eſt Pſal. 30. Abſcondes eos in abdito vultus tui, & malum à quo liberari optamus; & ipſa liberatio à malo ad hanc vtique vitam D pertinet, quam & iuſtitiâ Dei mortalem meruimus, & vnde ipſius miſericordiâ liberabimur. *Vide eundem Aug. in Pſal. 62 in verſ.* In nomine tuo leuabo S. Aug. manus meas. *vbi fusè probat Dei quidem eſſe terrena dona, ſed cæleſtia ab omnipotente petenda. De facto manus leuatæ indecenter terrena petunt.*

ORDO SACER.

1. *Ordinis Sacramentum, manuum impoſitione confertur. Lib. de Reſur. cap. 8. à princ.*

CAro vngitur vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur.

ORDO SACER. 1. SCHOL.

CAro vngitvr. *Aliqui applicant vnctioni quæ* A *ſit in Bapriſmo, vel Confirmationi cum ſigno Crucis, vnde ſubiicit:* Caro ſignatur: *vel Extremæ Vnctioni, quâ anima munitur, velut Athleta ſub vexillo Crucis in extremo agone contra poteſtates tenebrarum.* Manvs impositione, &c. *Ego totam ſententiam Ordinis Sacramento aptandum cenſui. In eo enim & caro vngitur, & anima Sacerdotis conſecratur, & ſignatur caro, cui manus Epiſcopi imponitur, vt anima ad munia ordinis ſub Spiritus ſancti vmbra illuminata, & conſecrata, poteſtatem accipiat & characterem ſpiritalem indelebilem; vt illuminata illuminet, & ad miniſtranda Sacramenta idonea deputetur. In Sacramento quippe Ordinis, Epiſcopus vngit manus Preſbyteri, & imponens manus ſuper caput ordinandi, dicit:* Accipe Spiritum ſanctum, quorum remiſeris peccata. *De* B *impoſitione manuum ſic Paulus 1. Tim. 4.14.* Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum Preſbyterij. *Syr.* cum impoſitione manus dignitatis Preſbyterij. *D. Thomas hic:* Per hoc intellige, vel dignitatem Epiſcopalem, vel donum ſcientiæ, vel prophetiæ, vel miraculorum; quorum nihil debet negligi, &c. Per prophetiam, id eſt, diuinam inſpirationem. Nam in primitiua Eccleſia, vbi purè & propter Deum electiones fiebant, nullus aſſumebatur ad Epiſcopatum niſi per electionem diuinam: ſicut electus eſt Ambroſius & Nicolaus, &c. Item Apoſtolus præuidebat hunc, *Timotheum*, profuturum eſſe populo, &c. cum impoſitione manus Preſbyteri. Alia litera habet, manuum Preſbyterij. Et ſicut dictum eſt nomina Preſbyteri & Epiſcopi ſunt promiſcua; quia C Sacerdotes, & Preſbyteri, id eſt Epiſcopi erant qui recipiebantur cum manus impoſitione. *Subiicit Apoſtolos impoſuiſſe manus ſeptem Diaconis Actorum 6. Deinde notat ſecundum vnam lectionem, Timotheum ordinatum Epiſcopum ab vno ſingulariter Preſbytero, id eſt Epiſcopo, cùm tres debeant eſſe ordinantes; & reſpondet aliam lectionem ſupplere, dicentem manus Preſbyterij, id eſt, multitudinis Epiſcoporum; vel quod tunc pauci erant Epiſcopi qui facilè non poterant congregari; vel hanc conſtitutionem nondum factam, vel quamuis multi conueniant, vnum eſſe principalem ordinantem, alios autem Coaſſiſtentes: tandem impoſitione manuum ſignificari gratiam datam à Chriſto, ordinato, per ordinantem. Sic & 2. Tim. 1. 6.* Admoneo te vt reſuſcites gratiam Dei. *Syr. vt excites donum illud Dei, id eſt ex D. Thoma ibi, quia Timotheus effectus puſillanimis torpuerat circa prædicationem, &c. & addit,* quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum: *à quo ſcilicet ordinatus erat Epiſcopus, in qua manus impoſitione data eſt ei gratia Spiritus ſancti. De ipſo autem Paulo ſic loquitur Aug. lib. 2. qq. ſuper Euangelia. q. 40.* Ad Ananiam miſſus eſt, vt illo ſacerdotio quod in Eccleſia conſtitutum eſt, Sacramentum doctrinæ fidei perciperet. *Et idem Aug. tom. 7. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, vbi de non reiterando Baptiſmo, & Ordine ab hæretico collato.* Vtrumque enim, inquit, Sacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrumque homini datur, illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur: ideòque in Catholica vtrumque non licèt iterari. *ſubiicit de hæreticis redeuntibus ad Eccleſiam:* Non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi Sacramento fiat iniuria. *Et lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 1.* Sicut redeuntes, qui priuſquam recederent ordinati ſunt, non vtique rurſus ordinantur, ſed aut adminiſtrant, quod adminiſtrabant, ſi hoc Eccleſiæ vtilitas poſtulat, aut ſi non adminiſtrant, Sacramentum Ordinationis ſuæ tamen gerunt, & ideò eis manus inter laïcos non imponitur: nam, neque Sacramentum Baptiſmi, neque Sacramentum dandi Baptiſmi, quando ab eis cum Maximiano diſceſſit, Felicianus amiſit. *Et tom. 6. lib. de bono coniugali cap. 24. vbi, nec repudio ſolui matrimonium etiam cauſâ filios procreandi probat:* Quæ cùm ſola ſit, quâ nuptiæ fiunt, nec ea re non ſubſequente propter quam fiunt, ſoluitur vinculum nuptiale, niſi coniugis morte. Quemadmodum ſi fiat Ordinatio Cleri, ad plebem congregandam, *ad verbum Dei, celebrandam Miſſam, adminiſtranda Sacramenta*, etiamſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum Ordinationis: & ſi aliqua culpa quiſquam ab officio remoueatur, Sacramento Domini ſemel impoſito, *per manuum impoſitionem*, non carebit, quamuis ad iudicium permanente.

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

* 2. *Ordo ſacer, diſcernit Sacerdotes à laïcis; licèt hi lato modo ſint Sacerdotes.*
De exhort. caſt. cap. 7. circa med.

SEd dices: Ergo cæteris licet quos excipit. Vani erimus, ſi putauerimus quod ſacerdotibus non liceat, laïcis licere. Nonne & laïci ſacerdotes ſumus? Scriptum eſt, [a] *Regnum quoque nos & ſacerdotes Deo & Patri ſuo fecit.* Differentiam inter Ordinem & Plebem conſtituit Eccleſiæ auctoritas, & honor per Ordinis conſeſſum ſanctificatus. adeò vbi Eccleſiaſtici Ordinis non eſt conſeſſus, & offers & tinguis & ſacerdos es tibi ſolus. Sed vbi tres, Eccleſia eſt, licet laïci.

a Apoc. 1. 6.

ORDO SACER. 2. SCHOL.

SEd dices. *Hic loquebatur de Monogamia Sacerdotibus indicta, ad quam cùm vellet & laïcos obligare, iuxta errorem ſuum, quo ſecundas nuptias damnat, inducit obiicientem ſibi, licere laïcis ſecundò nubere, cùm ſoli excipiantur ſacerdotes & excludantur à priuilegio renubendi. Alij legunt:* Ergo cæteris licet, cùm, quibus non liceat, excipit. Vani erimus. *Stultè ſentiemus ſi plus putemus licere laïcis, quàm Preſbyteris; cum & Ioannes Apoc. 1. 6. dicat:* Feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes. *Sic & de Monog. c. 12.* cùm extollimur, & inflamur aduerſus Clerum, tunc vnum omnes ſumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit. Cùm ad peræquationem diſci- D plinæ Sacerdotalis prouocamur, *cùm ad ſtrictam vitam, & obligationem continentiæ clericali ſimilem compellimur,* deponimus infulas, & pares ſumus. *id eſt, renuntiamus huic dignitati. Sed non ad literam, nec ſecundum characterem Ioannes laïcos omnes & fideles promiſcuè Sacerdotes intellexit, ſed myſticè, ſicut Reges: vti nec Petrus cùm ait:* Vos autem gens ſancta, genus electum, Regale Sacerdotium. *1. Petri 2. 9. In quem locum Auguſtinus libro ſecundo quæſtionum ſuper Euangelia quæſt. 40.* Sacerdotium Iudæorum nemo ferè fidelium dubitat figuram fuiſſe futuri Sacerdotij Regalis, quod eſt in Eccleſia, quo conſecrantur omnes pertinentes ad corpus Chriſti ſummi &

S. Aug.

veri Principis Sacerdotum. Nam nunc & omnes vnguntur, quod tunc Regibus tantùm & Sacerdotibus fiebat. Et quod ait Petrus ad Chriſtianum populum ſcribens, Regale Sacerdotium: vtrumque nomen illi populo, *Chriſtiano ſcilicet*, conuenire declarauit quo illa vnctio pertinebat. *Is lib.17. de Ciu. c. 5. in*
S. Aug. *verba 1. Reg.2.* Iacta me in vnam partem Sacerdotij tui, manducare panem, &c. Nolo in Patrũ meorum, *Leuitarum & Sacerdotum & Regum veteris Teſtamenti*, collocari honore, quia nullus eſt; iacta me in partem ſacerdotij tui. Elegi enim abiectus eſſe in domo Domini, qualecumque, & quantulumcumque membrum eſſe cupio ſacerdotij tui. Sacerdotium quippe hîc ipſam plebem dicit; cuius plebis ille Sacerdos eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Cui plebi dicit Apoſtolus Petrus: Plebs ſancta Regale Sacerdotium. Quamuis nonnulli, ſacrificij tui, ſint interpretati, non ſacerdotij, quod nihilominùs eundem ſignificat populum Chriſtianum. Vnde dicit Apoſtolus Paulus 1. Cor. 10. Vnus panis, vnum corpus multi ſumus in Chriſto. Et iterùm. Rom. 12. Exhibeatis, inquit, corpora veſtra hoſtiam viuam. Quod ergo addidit, manducare panem, etiam ipſum ſacrificij genus eleganter expreſſit, de quo dicit Sacerdos ipſe Io. 6. Panis quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi vita: Ipſum eſt ſacrificium, non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech, &c. Ipſe eſt obolus argenti, *quo redimimur*, quia & breuis eſt, & eloquium Domini eſt habitantis in corde credentis, &c. Ideò hîc dicit manducate panem, quod eſt in nouo Teſtamento ſacrificium Chriſtianorum. *Idem*
S. Aug. *Aug. lib. 2. qq. in Euang. q. 40.* Nondum accepto Baptiſmatis Sacramento nondum ſpiritaliter ad Sacerdotes, *id eſt ad dignitatem ſpiritalis ſacerdotij*, peruenerant. DIFFERENTIAM INTER ORDINEM, &c. *Locus notatu dignus, quo agnoſcit tantus Author, licèt iam peruerſus, omnes quidem fideles myſticè Sacerdotes, ſed abſque præiudicio Ordinis Sacerdotalis, in quo & poteſtatem, & honorem ſanctificatum, & conceſſum ſpecialem, id eſt gradum & locum in Eccleſia à plebe diſtinctum agnoſcit. de quo Aug. lib. qq. ex veteri Teſtamento, q. 11.* Quanta ſit dignitas Ordinis ſacer-
S. Aug. dotalis hinc aduertamus. Dictum eſt enim de nequiſſimo Caipha interfectore Saluatoris inter cætera, Ioan. 11. Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet Princeps Sacerdotum anni illius, prophetauit. Per quod oſtenditur Spiritum gratiarum non perſonam ſequi aut digni, aut indigni, ſed Ordinationem traditionis: vt quamuis aliquis boni meriti ſit, nõ tamen poſſit benedicere, niſi fuerit ordinatus, vt officium miniſterij exhibeat; Dei autem eſt effectum tribuere benedictionis. *Quod probat paulò antè, ex Nu. 6. vbi Deus dicit ad Moyſem & Aaron ſacerdotes: (Moyſes enim & Aaron in ſacerdotibus eius.* Vos ponite nomen meum ſuper filios Iſraël. Ego Dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per miniſterium ordinantis transfundat hominibus; nec voluntas Sacerdotis obeſſe aut prodeſſe poſſit, ſed meritum benedictionem poſcentis. *Et apud Aug. tom. 4. Auctor libri*
S. Aug. *qq. mixt. q. 110. vbi contra quemdam Falcidium, Leuitas Sacerdotibus, & Diaconos Presbyteris adæquantem, quòd Romanæ Eccleſiæ miniſtri eſſent, inter cætera:* Quâ lege, quave conſuetudine, quonam exemplo hoc aggredi audeat; nullum ſcire arbitror, vt iſtos quibus conſeſſus in Eccleſia datus eſt, minimè iis coæquet, qui propter quod Antiſtites Dei ſunt, in domo Dei, & in honore Chriſti cum dignitate conſiſtunt. Quæ audacia eſt Presbyteris miniſtros ipſorum pares facere? quæ temeritatis præſumptio, Sacerdotibus baiulos tabernaculi, & omnium vaſorum eius, & lignorum conciſores, & portitores aquæ conferre?

A Hoc enim officium fuit Leuitarum. Tale eſt, ſi Præfectis Officiales, dominis ſerui æquentur. Hoc enim ſcriptum eſt dicente Domino ad Moyſem Num. 8. Accipe tribum Leui de medio filiorum Iſraël, & ſtatue illos ante Aaron Sacerdotem, & deſeruient ei. Quid hoc exemplo apertius quod etiam nunc in Eccleſia cuſtoditur. NON EST CONSESSVS. *Alij legunt:* Vbi eſt conſeſſus, & offert, & tinguit Sacerdos, qui eſt ibi ſolus. *Sed nihil mutat in ſenſu diuerſa lectio. Hæc enim vult ſacerdotem verè ordinatum ex officio, offerre ſacrificium, & tinguere, id eſt conferre Baptiſmum. Iſta autem, quemlibet laicum extra Eccleſiam, vel in ipſa Eccleſia, & ſibi ipſi ſacerdotem eſſe, qui & thus orationis, & ſacrificium contritis cordis, & lauacrum lacrymarum offerre poſſit,*
B *Nam ex Chryſologo:* Lacrymæ peccata baptizant S. Aug.
Et Auguſtinus epiſt. 199. ad Ediciam: Sacrifica lacrymas tanquam vulnerati ſanguinem cordis. SED VBI TRES. *Vel reſpicit illud Matth.* Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, &c. *vel hæreſim ſuam, de Eccleſia in tribus: ſicut & de pudicitia cap. 21.* Illam Eccleſiam congregat, quam Dominus in tribus poſuit, &c. Et ideò Eccleſia quidem delicta donabit; ſed Eccleſia Spiritus, per ſpiritalem hominem, non Eccleſia, numerus Epiſcoporum. *Et contra Praxeam cap. 1. meminit & indicat Montanum, Priſcam & Maximillam hanc eſſe Eccleſiam ſpiritalem, quam arguit Auguſtinus libro de hæreſibus, hæreſi 26.* Cataphryges ſunt, quorum authores fuerunt, S. Aug.
Montanus tanquam Paracletus, & duæ Propheti-
C ſæ ipſius, Priſca & Maximilla.

Quorum ſit Ordines Eccleſiæ miniſtrare fidelibus; docuit Dionyſius Areopagita. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ capite quinto, ſolis Epiſcopis, penes quos eſt ſumma Eccleſiæ dignitas, tribuit Ordinibus ſacris initiandi facultatem, per manus impoſitionem. Sed inter cætera. Diuinus, inquit, ac primus Pontifex noſter, hoc enim etiam cauſâ noſtrâ humaniſſimus Ieſus factus eſt, cùm diſcipulos ad ſacerdotij honorem efferret, quanquam erat vt Deus author ſacrorum, tamen ſanctiſſimo Patri ſuo, diuinoque Spiritui munus conſecrationis attribuit; præcipiens diſcipulis, vt ſcripta diuina loquuntur, ab Ieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris,
D quam audiſtis à me, quia baptizabimini Spiritu ſancto. *Vbi ſatis innuit Apoſtolos quidem in nouiſſima Cœna ordinatos fuiſſe Sacerdotes, cum dixit:* Hoc facite in meam commemorationem *& poſt Reſurrectionem Epiſcopos deſtinatos, cum dixit:* Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos, inſufflauit, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum, &c. *Sed in die Pentecoſtes à Spiritu ſancto viſibili ſigno linguarum ſuper capita conſecratos eſſe Epiſcopos; vt & notauit Hieronymus in dialogo contra Luciferianos. Quibus linguis ſuper capita deſcendentibus, ſucceſſit manus impoſitio tanquam viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ, vt ſcripſit Ammianus Alexandrinus in Acta Apoſtolorum.*

In Chalcedonenſi Concilio ſub Leone primo præſen-
E *tibus ſexcentis triginta Patribus, contra Euthychem & Dioſcorum vnam in Chriſto naturam diuinam aſſerentes. Can. 2.* Si quis Epiſcopus per pecuniam Ordinationem fecerit, & pretio redegerit, Spiritus ſancti gratiam, quæ vendi non poteſt, ordinaueritque per pecuniam Presbyterum aut Diaconum, vel quemlibet de his qui cognominantur in Clero promouerit, & cæt. Qui hoc attentare probatus fuerit, proprij gradus periculo ſubiacebit, & qui ordinatus eſt, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ eſt pro negotiatione facta, proficiat, ſed ſit alienus à dignitate vel ſolicitudine quam pecuniis acquiſiuit. Si quis verò mediator tam turpibus & nefandis datis vel

acceptis extiterit, ſiquidem Clericus fuerit, à proprio gradu excidat: ſi verò laicus, anathematizetur. *Concil. 4. Carthag. 214. Epiſcoporum can. 1. agit de examine ordinandi. Epiſcopi can. 2. qualiter conſecretur.* Epiſcopus cùm ordinatur, duo Epiſcopi ponant & teneant Euangeliorum Codicem ſuper caput & ceruicem eius, & vno ſuper eum fundente benedictionem, reliqui omnes Epiſcopi qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant. *Canone 3.* Preſbyter cùm ordinatur, Epiſcopo eum benedicente, manum ſuper caput eius tenente, etiam omnes Preſbyteri qui præſentes ſunt, manus ſuas iuxta manus Epiſcopi ſuper caput eius teneant. *Canone 4.* Diaconus cùm ordinatur, ſolus Epiſcopus qui eum benedicit, manum ſuper caput illius ponat, quia non ad ſacerdotium, ſeu ad miniſterium conſecratur. *Canone 5.* Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impoſitionem non accipit, patenam de Epiſcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium. *Canone ſexto.* Acolytus cùm ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur qualiter in officio ſuo agere debeat: ſed ab Archidiacono accipiat Ceroferarium cum Cereo, vt ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari. Accipiat & Vrceolum vacuum, ad ſuggerendum vinum in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. *Canone 7.* Exorciſta cùm ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellum in quo ſcripti ſunt Exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum, ſiue baptizatum ſiue catechumenum. *Canone 8.* Lector cùm ordinatur, faciat de illo verbum Epiſcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam, atque ingenium. Poſt hæc ſpectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus eſt, dicens ad eum: Accipe, & eſto Lector verbi Dei habiturus, ſi fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei miniſtrauerunt. *Canone 9.* Oſtiarius cùm ordinatur, poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuerſari, ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradat ei Epiſcopus claues Eccleſiæ de Altario, dicens: Sic age, quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur. *Conſule Concilium Florentinum in Decreto Armenorum de ſeptem Sacramentis, vbi de Sacramento Ordinis, cuius miniſter eſt Epiſcopus, materia, traditio inſtrumentorum & vaſorum; forma, accipe poteſtatem, & cæt. Effectus cum charactere augmentum gratia, & vt quis ſit idoneus Miniſter. Concilium item Tridentinum ſeßione ſeptima, per omnes Canones, quorum in ſecundo:* Si quis dixerit præter ſacerdotium non eſſe in Eccleſia Catholica alios Ordines & maiores & minores, per quos velut per gradus quoſdam in ſacerdotium tendatur, anathema ſit. *Et Canone ſexto.* Si quis dixerit in Eccleſia Catholica non eſſe Hierarchiam diuina ordinatione inſtitutam, quæ conſtat ex Epiſcopis, Preſbyteris, & Miniſtris, anathema ſit.

Et de Epiſcopis quidem apertè Paulus, & ſummo Pontifice Hebræorum 5. 1. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, & cæt. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. 1. *Tim.* 3. 2. Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, &c. *Ad Tit.* 1. 7. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe. *De Presbyteris Act.* 14. 22. *vbi de Paulo & Barnaba:* Cùm conſtituiſſent illis, *Lyſtris, Iconio, & Antiochenis*, per ſingulas Eccleſias Preſbyteros, & oraſſent cum ieiunationibus commendauerunt eos Domino. 1. *Timoth.* 4. 14. Noli negligere gratiam quæ in te, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum Preſbyterij. *Tranſlat. Syr.* Dignitatis Preſbyterij. *De Diaconis, Act.* 6. 5. Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus. *Epiſt. 1. ad Tim.* 3. 8. Diaconos ſimiliter pudicos. *& verſu* 12. Diaconi ſint vnius vxoris viri, &c.

Vultis & veterum Patrum de Ordine teſtimonia? accipite Ignatium in epiſtola ad Smyrnenſes. Omnes, inquit: Epiſcopum ſequimini, ſicut Chriſtus Ieſus Patrem, Preſbyteros ſicut Apoſtolos, Diaconos autem veneramini ſicut Dei mandato miniſtrantes, & cæt. Omnia benè in vobis ordinate, quæ mandata ſunt in Chriſto: laïci Diaconis ſubditi ſint; Diaconi Preſbyteris, Preſbyteri Epiſcopo, Epiſcopus Chriſto, ſicut ipſe Patri. *Origenes homilia ſeptima in Ieremiam.* Plus à me exigitur, quàm à Diacono, plus à Diacono quàm à laïco. Qui verò totius Eccleſiæ arcem obtinet, pro omni Eccleſia reddet rationem. *Gregorius Niſſenus oratione de ſancto Baptiſmate:* Eadem verbi vis etiam ſacerdotium auguſtum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi ſegregatum. Cùm etiam heri ac ſuperiori tempore vnus ex multitudine ac plebe eſſet, repentè redditur Præſes, Doctor pietatis, myſteriorum latentium Præſul, eaque contingunt ei, cùm nihil vel corpore, vel forma mutatus, ſed quòd ad ſpeciem externam attinet, ille ſit qui erat, inuiſibili quadam vi ac gratia inuiſibilem animam in melius transformatam gerens. *Cyprianus de operibus Cardinalibus Chriſti cap. de ablutione pedum.* Semel, inquit, ſanctificatis, nulla deinceps manus iterùm conſecrans præſumit accedere: nemo ſacros Ordines ſemel datos renouat; nemo ſacro oleo lita iterùm linit, aut conſecrat: nemo impoſitioni manuum, vel miniſterio derogat Sacerdotum. *Præmiſerat de tribus Sacramentis characterem imprimentibus locuturus.* Docemur quæ ſit Baptiſmi & aliorum Sacramentorum ſtabilitas: Nam Baptiſmum repeti Eccleſiaſticæ prohibent Regulæ, & ſemel ſanctificatis, & cæt. *Ambroſius item de dignitate Sacerdotij cap. 5.* Quis dat, frater, Epiſcopalem gratiam, Deus, an homo? Reſpondes ſine dubio, Deus. Sed tamen per hominem Deus dat. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit ſupplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dexterâ. Epiſcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem.

S. Leo epiſt. 87. ad Epiſcopos Africanos cap. 1. Quid eſt citò manus imponere, *quod Paulus prohibet 1. Tim. 5. 22. manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis:* niſi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam diſciplinæ, Sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid eſt communicare peccatis alienis, niſi talem effici ordinantem, qualis eſt ille qui non meruit ordinari? *Gregorius magnus in cap. 16. lib. 1. Regum.* Ordinem religionis homo homini præbet: ſed in eum cui ordo datur, Spiritus dirigitur; vt foris ſublimitatem ſuſcipiat ordinis, & intus robur Spiritus ſancti. Foris ordo committitur, vt quæ Dei ſunt agere debeat; intus dirigitur ſpiritus, vt quod iniungitur potenter agat. Magnum quippe onus ordinis, magna fragilitas carnis. *Auguſtinus* S. Aug. *ſer. 1. de Verbis Apoſtoli in f.* Nullæ ſunt maiores diuitiæ, nulli theſauri, nulli honores, nulla mundi

huius maior ſubſtantia, quam fides Catholica, quæ peccatores homines ſaluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iuſtificat, pœnitentes reparat, iuſtos augmentat, Martyres coronat, virgines, viduas & coniugales caſto pudore conſeruat: Clericos ordinat, Sacerdotes conſecrat, regnis cœleſtibus præparat, in æterna hæreditate cum Angelis ſanctis communicat. *Et tract.*
S. Aug. *41. in Io. 8. à m.* Quomodo odit medicus ægritudinem ægroti, & id agit curando, vt ægritudo pellatur, æger leuetur: ſic Deus gratiâ ſuâ hoc in nobis agit, vt peccatum conſumatur, homo leuetur. Sed quando conſumitur inquies? Si minuitur, quare non conſumitur? minuitur autem in vita proficientium, quod in vita conſumitur perfectorum. Prima eſt ergo libertas, carere criminibus. Ideo & Apoſtolus Paulus, quando elegit ordinandos vel Preſbyteros, vel Diaconos, & quicumque ordinandus eſt ad præpoſituram Eccleſiæ; non ait, ſi quis ſine peccato eſt; hoc enim ſi diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur; ſed ait, ſi quis ſine crimine eſt, ſicut eſt homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, ſacrilegium, & cætera huiuſmodi. Cum cœperit ea non habere homo, debet autem non habere omnis Chriſtianus, homo incipit caput erigere ad libertatem: ſed iſta inchoata eſt, non perfecta libertas. Quare, inquit aliquis, non eſt perfecta libertas, quia video aliam legem in membris meis, &c. Caro concupiſcit, &c. Vt non ea quæ vultis, illa faciatis. Ex parte libertas, ex parte ſeruitus: nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum plena æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Quidquid peccatum eſt à nobis antea, deletum eſt in baptiſmo. Numquid quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Donec itaq; viuimus, quantumlibet ordinati, quantumlibet à crimine liberi, peccatis adhuc venialibus ex infirmitate ſeruimus, veniet illud regnum à Ioanne in Apocalypſi repromiſſum, vbi dicemus in perfecta libertate filiorum Dei conſtituti ſummo Pontifici Chriſto: Feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes. *Interea ab eo in Ordine accipimus ritè exercendæ poteſtatis gratiam.*

De qua D. Thomas fusè lib. 4. cont. Gentiles cap. 74. In omnibus, inquit, Sacramentis ſpiritalis confertur gratia ſub Sacramento viſibilium rerum. Omnis autem actio debet eſſe proportionata agenti. Oportet igitur quod prædictorum diſpenſatio Sacramentorum fiat per homines viſibiles ſpiritualem virtutem habentes: non enim Angelis competit, Sacramentorum diſpenſatio, ſed hominibus viſibili carne indutis: vnde & Apoſtolus dicit Hebr. 5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, &c. *Subiicit Chriſtum debuiſſe diſcedendo, idoneos miniſtros ordinare.* Quia, inquit, Chriſtus corporalem ſui præſentiam erat Eccleſiæ ſubtracturus, neceſſarium fuit vt alios ſibi inſtitueret miniſtros qui Sacramenta fidelibus diſpenſarent, ſecundum illud Apoſtoli 1. Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Manifeſtum eſt etiam quod Chriſtus Sacramentum ſui corporis & ſanguinis in cœna dedit, & frequentandum inſtituit, &c. Vnde diſcipulis conſecrationem ſui corporis & ſanguinis commiſit dicens, Hoc facite, &c. Eiſdem tribuit poteſtatem peccata remittendi ſecundùm illud Io. 20. Quorum remiſeritis, &c. Eiſdem etiam docendi & baptizandi iniunxit officiũ dicens Matth. vltimo: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Miniſter autem comparatur ad Dominum, ſicut inſtrumentum ad principale agens. Sicut enim inſtrumentum mouetur ab agente ad aliquid efficiendum: ſic miniſter mouetur imperio Domini ad aliquid exequendum. Oportet autem inſtrumentum eſſe proportionatum agenti; vnde & miniſtros Chriſti oportet ei eſſe conformes: Chriſtus autem vt Dominus authoritate & virtute propria, noſtram ſalutem operatus eſt, in quantum fuit Deus & homo. Vt ſecundùm id quod homo eſt, ad noſtram redemptionem pateretur, ſecundùm autem quod Deus eſt, paſſio eius nobis fieret ſalutaris. Oportet igitur adminiſtros Chriſti homines eſſe, & aliquid diuinitatis eius participare, ſecundùm aliquam ſpiritualem poteſtatem: nam & inſtrumentum aliquid participat de virtute principalis agentis. De hac autem poteſtate dicit Apoſtolus 2. Cor. vltimo, Quod poteſtatem ei dedit Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem.

Proinde ne Eccleſia cœpta deſtrueretur, ſed ad finem vſque mundi ad tumulum vſque, decedentibus Apoſtolis ædificaretur, tandiu oportet hanc poteſtatem perpetuari, quandiu neceſſe eſt Eccleſiam ædificari: hoc autem neceſſe eſt poſt mortem diſcipulorum Chriſti vſque ad ſæculi finem. Sic igitur data fuit diſcipulis Chriſti ſpiritualis poteſtas, vt per eos deueniret ad alios. Vnde & Dominus diſcipulos in perſona aliorum fidelium alloquebatur, vt patet ex eo quod habetur Marc. 13. Quod vobis dico, omnibus dico. Et Matth. vltimo: Ecce ego vobiſcum ſum, &c. Oportuit etiam quod hæc ſpiritualis poteſtas, ſub quibuſdam ſenſibilibus ſignis hominibus traderetur. Huius autem ſunt certæ formæ verborum, & determinati actus, puta impoſitio manuum, inunctio & porrectio libri vel Calicis, aut alicuius huiuſmodi quod ad executionem ſpiritualis pertinet poteſtatis, &c. Ad diuinam autem liberalitatem pertinet, vt cui confertur poteſtas ad aliquid operandum, conferantur etiam ea ſine quibus huiuſmodi operatio conuenienter exerceri non poteſt. Adminiſtratio autem Sacramentorum, ad quæ ordinatur ſpiritualis poteſtas, conuenienter non fit, niſi aliquis ad hoc à gratia diuina adiuuetur: ideo in hoc Sacramento confertur gratia ſicut & in aliis Sacramẽtis. Quia verò poteſtas ordinis ad diſpenſationem Sacramentorum ordinatur, quorum nobiliſſimum & aliorum conſummatiuum eſt Euchariſtiæ Sacramentum; eiuſdem virtutis eſt ſicut ignis vt formam ſuam transfundat in alterum, & vt materiam diſponat ad formæ ſuſceptionem. Cùm igitur poteſtas ordinis ad hoc ſe extendat, vt Sacramentum corporis Chriſti conficiat, & fidelibus tradat: oportet quod eadem poteſtas ad hoc ſe extendat, quòd fideles aptos reddat & congruos ad huius Sacramenti ſuſceptionem. Redditur autem aptus & congruus fidelis ad huius Sacramenti perceptionem, per hoc quod eſt à peccato immunis: non enim poteſt aliter Chriſto ſpiritaliter vniri, *cùm peccata diuidant inter nos & Deum* cui Sacramentaliter coniungitur, hoc Sacramentum percipiendo. Oportet igitur quòd poteſtas ordinis ſe extendat ad remiſſionem peccatorum, per diſpenſationem illorum Sacramentorum, quæ ordinantur ad peccatorum remiſſionem cuiuſmodi ſunt baptiſma & pœnitentiâ. *Hactenus Doctor Angelicus.*

ORIGO.

Origo rei maximè curanda eſt; qua Deus ſolus caret. 5. cont. Marc. cap. 1. in p.

NIhil ſine origine, niſi Deus ſolus. quæ quantum præcedit in ſtatu omnium rerum, tantum præcedat neceſſe eſt etiam in retractatu earum, vt conſtare de ſtatu poſſit. Quia nec habeas diſpicere quid quale ſit, niſi certus an ſit, cum cognoueris vnde ſit.

ORIGO. SCHOL.

NIHIL SINE ORIGINE. *Quia nihil à ſeipſo, omnia autem à Deo creata ſunt, vt alibi diximus.* QVANTVM PRÆCEDIT. *Origo cuiuſque rei, prima omnium conſideranda eſt & tractanda, quia hæc prima eſt, vnde omnia eſſe accipiunt. Ordo quippe tractatuum & quæſtionum exigit, vt primò quæratur de re, an ſit, vnde ſit, & à quo trahat originem, ſiue quæ ſint eius principia, antequam diſputetur, quid ipſa ſit, quænam eius eſſentia, proprietates, & qualitates.* NISI SOLVS DEVS. *Qui caret origine, vt æternus ſolus, qui eſt ſine principio, quia vnicum eſt, & primum omnium rerum principium. Filius quidem cum Patre & Spiritu ſancto, vnum idemque rerum omnium principium. Pater ſolus filij; filius cum Patre vnum idemque principium Spiritus ſancti. Vnde Pſaltes 109.* Tecum principium in die virtutis tuæ, &c. *Qui & de ſe Ioannis 8.* Principium qui & loquor vobis. *Aug. in hunc locum:* Si & Pater principium, & filius Principium, duo ſunt principia? S. Aug. A Abſit. Sicut enim Pater Deus, & filius Deus, non duo dij, ſed vnus Deus: ſic Pater principium, & filius principium, Pater autem & filius non duo, ſed vnum principium. Tecum principium, &c. nec hîc, non tecum principium, &c. quia Pater mecum eſt, & hîc ergo tecum principium; dixiſti enim & alibi, Pater autem in me manens, facit opera. *Et lib. 11. de Ciuit. cap. 32.* Gen. 1. In principio fecit Deus, &c. illud quod dictum eſt in principio, non ita dictum, tanquam primum hoc factum ſit cum antè fecerit Angelos, ſed quia omnia in ſapientia fecit, quod eſt verbum eius, & ipſum ſcriptura principium nominauit: ſicut ipſe in Euangelio Iudæis quærentibus quis eſſet, reſpondit ſe eſſe principium. S. Aug. *Et ſer. 7. de temp.* In principio erat Verbum, &c. qui in principio erat, intra ſe concludit omne principium; ex matre verò initium ſumpſit, ſicut legimus per Eſaiam ecce Virgo in vtero accipiet, &c. S. Aug.

ORNAMENTA CORPORIS QVAM VANA IN GEMMIS, coloribus, veſtibus.

ORNAMENTA CORPORIS, QVAM VANA IN GEMMIS.

1. Ornamenta gemmarum vana, ſunt obiectum ſtuporis mulierum. 1°. de Cultu fœm. cap. 5. in p. ad m.

LApillos iſtos qui cum auro ſuperbiam jungunt, quid aliud interpreter, niſi lapillos & calculos, & eiuſdem terræ minutalia: nec tamen aut fundamentis demandandis, aut parietibus moliendis, aut faſtigiis ſuſtinendis, aut tectis denſandis neceſſaria? Olim hunc mulierum ſtuporem ædificare nouerunt: quia tardè teruntur vt niteant, & ſubdolè ſubſtruuntur vt floreant, & anxiè forantur vt pendeant, & auro lenocinium mutuum præſtant.

ORNAMENTA GEMMARVM VANA. 1. SCHOL.

LAPILLOS, *pretioſos, gemmas.* CVM AVRO, *cui inſerti ſunt artificum opera.* SVPERBIAM IVNGVNT, *vt faſtus & pompa ſit duplex ex duplici materia pretioſa, & ſic duplicent & cumulent mulierum ſuperbiam.* S. Aug. MINVTALIA. *Sic diceret Aug. ep. 3.* in minutias deteri. *Aurum enim, & gemmæ, ſunt minutiæ, & fragmenta terræ.* DEMANDANDIS, *mandandis & jaciendis deorſum in terra foſſa.* MOLIENDIS. *In magnam molem ſurſum erigendis: ſic diceret Auguſtinus ibidem eadem epiſtola 3.* Grandeſcere in molem. S. Aug. TECTIS DENSANDIS. *Sic enim in Africa, tecta exaggeratis & denſatis ſupra inuicem laterculis domos operiebant.* OLIM *iam dudum. Alij legunt non ineptè:* ſolum hunc mulierum ſtuporem, &c. *vt opponat ædificio. Ad nihil conſtruendum valent, niſi ad ſtupidam mulierum admirationem. Hæc ſola ſtructura ſine fundamento, muro, tecto, chymæra in vacuo mulieris cerebro, quæ in delubro vanitatis vt in Palatio ſplendido habitat. Longè diſpar ab Agni ſponſa, Ieruſalem illa noua, ornata viro ſuo, induta Ieſu, amicta Sole, ædificata vt ciuitas, Angelorum & Dei ipſius ſtupor, exclamantis in Cant.* Cant. 1. 9. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis, collum tuum ſicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. *Quæ & ſponſo accinit, verſu 16.* Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cy- B preſſina. *Et cap. 8. 9.* Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea: ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis. *Et cap. 6. 3.* Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Ieruſalem. *Cuius quidem in Apoc. duodecim fundamenta lapides pretioſi, duodecim articuli fidei; cuius portæ margaritæ. Et Aug. quidem:* fides fundamentum ædificij, ſpes murus æneus, charitas tectum atque faſtigium. S. Aug. TARDE TERVNTVR. *Longo tempore atteruntur & poliuntur,* SVBDOLE SVBSTRVVNTVR. *Auro picto variis coloribus, ſub lapillis ſtrato, vt floridius ſplendeant.* ANXIE FORANTVR, *timent enim artifices ne perforando perfringant, vt circulo aureo vel ſerico auribus pendeant.* LE- C NOCINIVM, *quia conſpectum attrahunt, & oculos rapiunt inuicem ſibi ſplendorem præſtantibus auro & gemma: Cæterùm Clem. Alex. lib. 2. Pædag. cap. 12. in p.* Gemmas autem fuſcas, aut virides, & quæ ab extremi maris æſtu expelluntur, & quæ ex terræ excrementis *minutiis* deteruntur, admirari & ſtupere eſt puerile. In pellucidos enim lapillos, proprioſque ac peculiares colores, atque vitra varia magno ferri ſtudio, nihil eſt aliud quàm ſtultorum hominum, qui trahuntur ab his quibus ineſt pulſans viſio. Ita enim pueri cum ignem aſpexerint, ſplendore adducti ad eum feruntur, &c. *Subucit de ædificio cœleſtis*

Ieruſalem. Ex ſanctis autem lapidibus ſupernam Ieruſalem fuiſſe conſtructam accepimus; & duodecim portas cœleſtis ciuitatis, lapidibus pretioſis aſſimilatas, &c. In pretioſis enim lapidibus collocati ſunt A colores, &c. meritò ergo Symbolicè Sanctorum ex his ædificatur ciuitas. Ex immutabili flore lapidum, florem ſpiritus, ab interitu ſcilicet alienam & ſanctam ſubſtantiam intellexere.

2. *Ornamenta monilium, inaurium & annulorum, fortem in debili muliere ambitionem probant. 1. de Cultu fœm. cap. 9. in f.*

DE breuiſſimis loculis patrimonium grande profertur. Vno lino decies ſeſtertiûm inſeritur. Saltus & inſulas tenera ceruix circumfert. Graciles aurium cutes calendarium expendunt, & ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit. Hæ ſunt vires ambitionis, tantarum vſurarum ſubſtantiam vno & muliebri corpuſculo bajulare.

ORNAMENTA GEMMARVM. 2. SCHOL.

LOCVLIS, *arculis, paruis ſcriniis.* PATRIMONIVM, *valor & pretium Patrimonij.* PROFERTVR, *educitur ad pompam.* VNO LINO, *id eſt filo lineo. Hiero. in vita Pauli Eremitæ:* vno filo villarum inſuunt pretia. SALTVS, &c. *id eſt pretium Syluarum & inſularum in monili circumferunt.* DECIES SESTERCIVM *quinquaginta millia florenorum: id eſt vicies quinquies millia aureorum coronatorum.* GRACILES CVTES, *extremæ auriculæ. Dum ſcilicet in extremis auribus, murenulas ingentis pretij appendunt.* CALENDARIVM EXPENDVNT. *Id eſt in regiſtro diurno totius anni expenſas continente tota ſumma annua expenditur; vel Calendarium liber eſt in quo ſcribitur pecunia expoſita in fœnus, quæ ſingulis Calendis repetebatur. Sic Seneca primo de Benef. cap. 2.* Nemo beneficia in Calendario ſcribit, nec auarus exactor ad horam & diem debitorem appellat. *Cypr. de bono pudicitiæ circa finem.* Quid inter fila ſtaminum delicata, rigida faciunt metalla, niſi vt fluentes humeros præmant, & luxuriam infœliciter animi jactantis oſtendant? quid cùm ceruices peregrinis lapidibus vrgentur & abſconduntur? quorum pretia, etiam ſine artibus, Calendarium cuiuſuis excedunt? non ornatur mulier, ſed vitia mulieris oſtenduntur. *Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11.* Prohibet Verbum ne vim naturæ afferentes auriculas perforemus. Cur enim non itidem narem? vt illud etiam impleatur quod dictum eſt Prou. 12. quemadmodum inauris in nare ſuis, ita malæ mulieri pulchritudo. *Et lib. 2. cap. 12. vbi de idololatria in vitulo aureo ex inauribus facto:* quæ cupiditas in aurum fornicatur, fit idolum quod igne examinatur: cui quidem ſoli reſeruantur delitiæ, vt quæ ſint ſimulachrum non veritas, &c. Ne ſint huius meretricij ornatus participes, nec per ſpecioſum pretextum, idololatriæ crimen admittant. *Auguſtinus quoque aliud crimen aduertit in his ornamentis epiſt. 73. ad Poſſidium:* S. Aug. Execranda ſuperſtitio ligaturarum, in quibus etiam inaures virorum in ſummis ex vne parte auriculis ſuſpenſæ deputentur, non ad placendum hominibus, ſed ad ſeruiendum dæmonibus adhibetur. Quis autem poſſit ſpeciales nefariarum ſuperſtitionum prohibitiones in ſcripturis inuenire, cum generaliter Apoſtolus dicat 1. Cor. B 6. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum? & iterum: quæ enim conſonantia Chriſti ad Belial? Niſi fortè quia Belial nominauit, & generalem ſocietatem dæmoniorum prohibuit, licet Chriſtianis ſacrificare Neptuno, quia nihil propriè de Neptuno vetitum legimus. *Inſinuat inaures Neptuno ſacras, fortè ob murenas piſces auris acutiſſimæ, vnde & murenula dicuntur inaures in formam murenæ caudam ore mordentis confictæ.* Quid autem cum eis agendum ſit, ſi ſoluere inaures timent, & corpus Chriſti cum ſigno diaboli accipere non timent? S. Aug. SINISTRA LVDIT, &c. *Non operatur, ſed otioſa eſt, & annulis onerata pretioſis; quorum ſinguli æquiualent pretio contento in ſacculo., nam ex Aug. ſer. 42. de Sanctis:* quid eſt ſacculus? pecunia C clauſa. *Ludit, geſtu vano; vel nihili pendit tanto labore parentum vel mariti partum aurum, quo annuli & gemmæ in palis eorum defiſſæ coempta ſunt. Ex Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11.* Sed neque eſt viris annulus in articulo ferendus: hoc enim eſt muliebre: ſed in paruo digito, atque adeo in extremum eius eſt mittendus: ita enim erit manus maximè expedita ad operandum in iis in quibus ea egemus: neque facilè excidet ſigillum, quod maiore articuli ligamento cuſtoditur. Sint autem nobis ſignacula, columba, vel piſcis, vel nauis quæ curſu celeri à vento fertur, vel lyra muſica, qua vſus eſt Polycrates, vel anchôra nautica quam inſculpebat Seleucus: Et ſi ſit piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli, & puerorum qui D ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolum attendere eſt prohibitum: ſed nec enſis, vel arcus, iis qui pacem ſectantur: nec pocula iis qui ſunt moderati ac temperantes. Multi autem libidinoſi nudatos eos habent quos amant, vel amicas, vt ne ſi velint quidem, poſſint affectionis amoris obliuiſci, quod libido & intemperantia eis perpetuò in mentem reuocetur. HÆ SVNT VIRES. *Cypr. de bono pudicitiæ circa finem:* Quid cum digiti tali auro onerati nec intrare poſſunt, nec egredi? *inhabiles operi*, vtrum vſus expoſcitur, an patrimoniorum inanis pompa monſtratur? mirum negotium, mulieres ad omnia delicatæ, ad vitiorum ſarcinas fortiores ſunt viris.

3. *Ornamenta margaritarum contemptibilia. 1. de Cultu fœm. cap. 6. in m.*

SEd & ſi quid de mari Britannico aut Indico ambitio piſcatur, conchæ genus eſt, non dico conchylio, aut oſtreo, ſed nec peloride gratius de ſapore. ad hoc enim conchas nouerim maris poma. Quod ſi concha illa aliquid intrinſecus puſtulat, vitium eius magis debet eſſe quàm gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quàm conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca.

ORNAMENTA GEMMARVM. 3. SCHOL.

BRITANNICO. *Plin. lib. 9. cap. 35. Notat ibi paruas & decolores margaritas naſci, ex quibus, Iulius Imperator, thoracem contextum, templo Veneris genitri-* E *cis conſecrauit. Ibidem ait in Oceano Indico naſci; præcipua autem circa Arabiam in ſinu Perſico maris rubri. Quidquid porro eximium de margaritis dici poteſt, refert*

ibidem plenius Plinius, quem conſulet lector. Clemens Alex. lib. 2. Pædag. c. 12. in p. Maximi pretij margarita, mulierum conclaue, mirandum in modum per ſummam inuaſit laſciuiam: ea autem naſcitur in quodam oſtreo, pinnis non abſimili: magnitudo autem eius eſt quantus & permagnus piſcis oculus: nec pudet miſeras totum ſuum ſtudium in hoc oſtreo ponere, cum eis liceat ſanctâ ornari gemmâ, nempe Verbo Dei, quod vtique ſcriptura appellauit margaritam, qui eſt pellucidus & purus Ieſus, qui eſt in carne contemplator oculus; qui eſt ratio *ſic Chriſtum vocat Tertullianus noſter* qui perſpicuus, per quem caro eſt pretioſa, quæ aqua regeneratur. Illud enim oſtreum in aqua natum carnem contegit: ex ea autem margarita concipitur. *Aug. to. 4. lib. 2. de ſer.*

S.Aug. *Do. in Monte c. 31. ex Matth. 7.* nolite ſanctum dare canibus, neq; miſeritis margaritas veſtras ante porcos. Sanctum eſt, quod violare atque corrumpere nefas eſt, cuius vtique ſceleris conatus & voluntas tenetur rea; quamuis illud ſanctum naturâ inuiolabile atq; incorruptibile maneat. Margaritæ autem, quæcumque ſpiritalia magni æſtimanda ſunt: & quia in abdito latent, tanquam de profundo eruuntur, & allegoriarum integumentis, quaſi apertis conchis inueniuntur. Licet itaque intelligi quod vna eademque res, & ſanctum, & margarita dici poſſit; ſed ſanctum ex eo quod non debet corrumpi, margarita ex eo quod non debet contemni. *Quid porrò tam ſanctum, quàm Chriſtus de quo Angelus, ceu de margarita in ſinu maris rubri ſanguinis regalis & virginei nata dixit*; quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei *Quid tam incorruptibile, quàm ipſa eius caro, de qua Pſaltes*, non dabis ſanctum tuum videre corruptionem? *Quid proinde tam incontemptibile, & minus proijciendum eſt porcis, & ſpurcis hominibus, quàm ille, de quo ſcriptum eſt, vt pretioſiore omnibus Arabiæ & Æthyopiæ margaritis*; coram illo procident Æthyopes, &c. Reges Arabum, &c. *De hac ipſa margarita idem*

S.Aug. *Aug. lib. qq. ex Matthæo. q. 13.* Aut negotiator iſte bonos homines quærens cum quibus vtiliter viuat, inuenit vnum præ omnibus ſine peccato mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum: aut præcepta iuſtitiæ quærens, quibus ſeruatis, cum hominibus rectè conuerſetur, inuenit dilectionem proximi, in quo vno dicit Apoſtolus omnia contineri, &c. ſingulæ enim margaritæ ſunt, quæ in hoc ſermone recapitulantur, diliges proximum, &c. Aut bonos intellectus homo quærit, & inuenit illum vnum quo cuncti continentur, In principio erat Verbum, &c. Eſt enim Verbum Domini lucidum candore veritatis, & ſolidum firmitate æternitatis, & vndique ſui ſimile pulchritudine diuinitatis, qui Deus penetrata carnis teſtudine intelligendus eſt. Ille enim ad margaritam ipſam jam peruenerat, quæ in tegumentis mortalitatis, quaſi concharum obſtaculo, inter profunda huius ſæculi, atque inter duritias ſaxeas Iudæorum aliquando latuerat: Ille ergo ad ipſam margaritam jam peruenerat qui ait, 2. Cor. 5. Et ſi noueramus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc iam non nouimus, &c. Pretium eius eſt noſipſi, qui ad eam poſſidendam non ſumus liberi, niſi omnibus pro noſtra liberatione contemptis, quæ temporaliter poſſidentur: venditis enim rebus noſtris, nullum earum maius accipimus pretium, quàm noſipſos, quia talibus implicati, noſtri non eramus: vt rurſus nos ipſos pro illa margarita demus, non quia tanti valeamus, ſed quia plus dare non poſſumus. *Reliquas hic margaritas, ad extremam vilitatem redigit author noſter, quamquam ambitio humana eius piſcationi vacet etiam cum periculo.* NEC PELORIDE. *Plin. lib. 31. cap. 11. inter cancrorum genera recenſet, viliſſimum piſciculum.* DE SAPORE, *quantum ad ſaporem. Contrà Plinius ſupra margaritas Clodio Æſopi Poëtæ filio & Cleopatræ miri ſaporis fuiſſe teſtatur.* AD HOC, *non maioris pretij facio margaritas. Quam* MARIS POMA. *Viliſſimum maris fructum.* PVSTVLAT. *Puſtulam aliquam germinat; & quaſi tumorem calloſum, non tam pretium conchæ & gloria cenſenda eſt quam quidam morbus.*

4. *Ornamenta gemmarum & colorum, apud nos pretioſa, Parthi & Medi vilibus impendunt. 1°. de Cultu fœm. cap. 6. & 7. V. verbum Raritas num. 1.*

5. *Ornari pudeat mulierem, gemma de capite draconis conterendi eruta. 1. De cultu fœm. cap. 6. in f.*

Aiunt & de frontibus draconum gemmas erui, ſicut & in piſcium cerebris lapidoſitas quædam eſt. Hoc quoque deerat Chriſtianæ, vt de ſerpente cultior fiat. Sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius, ceruicib. ſuis aut & ipſi capiti ornamentum ſtruit.

ORNATVS GEMMARVM. 5. SCHOL.

DE FRONTIBVS DRACONVM. *Plin. lib. 37. cap. 10.* Draconites ſiue dracontias è cerebris fit draconum; ſed niſi viuentibus abſciſſo capite numquam gemmeſcit, inuidiâ animalis mori ſe ſentientis. Igitur dormientibus amputant. *Hæc gemma ſimilem vim habet annulo Gygis, de quo Ambroſius, nam ex Philoſtrato in vita Apollonij Thyanæi lib. 3. c. 2. mirabilis eſt potentiæ, & homines reddit inuiſibiles.* DEERAT CHRISTIANÆ. *Alij legunt: deerit. Pulchrè dictum. Alludit ad illud Gen. 3. 15.* Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius: Ipſa conteret caput tuum. *Hebr. ipſum conteret tibi caput. 70. ipſe ſeruabit caput tuum. Chald. obſeruabit tibi quod feciſti ei in principio:* & tu inſidiaberis calcaneo eius. *Hebr. autem:* & tu conteres ei calcaneum. 70. & tu ſeruabis eius calcaneum. Chald. & tu obſeruabis ei

S.Aug. in finem. *Aug. in Pſal. 103. in verſum* draco iſte quem finxiſti ad illudendum ei. Noſtis inimicum Eccleſiæ quendam draconem, non vidiſtis oculis carnis, ſed videtis oculis fidei. Ipſe eſt qui & Leo dicitur, de illo ſcriptura dicit, conculcabis leonem & draconem Pſal. 90. Subditus eſt ille capiti tuo, ſubdetur & corpori eius; hæreant tantum membra capiti ſuo, vt membra eius ſint. Dictum eſt de prima fœmina, quam ſeduxit hic draco, Euâ ſcilicet illâ, cui conſilium mortis dedit, & perſuaſione aſtuta in cor fœmineum more ſerpentis irrepſit, &c. Noſtis & quid dictum eſt mulieri, vel potius ſerpenti cum audiret Deus peccatum primi hominis; ipſa tuum obſeruabit caput, & tu eius obſeruabis calcaneum. In magno myſterio dictum, in figura dictum Eccleſiæ futuræ, factæ de latere viri ſui, & hoc dormientis, &c. Quid ergo dictum eſt Eccleſiæ? iam modo audite, intelligite, cauete, ipſa tuum obſeruabit caput, & tu eius calcaneum. O Eccleſia, caput ſerpentis obſerua. Quod eſt caput ſerpentis? prima peccati ſuggeſtio, &c. Caput calca, & euades cæteros motus, &c. ſed lucrum ſuggeſſit, magnum ibi lucrum eſt, magnum aurum ibi eſt: ſi hanc fraudem feceris, diues eris. Caput ſerpentis eſt, calca. Quid eſt calca? con-

temne quod ſuggeſſit. Sed magnum aurum ſuggeſſit. Et quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur? Pereat mundi lucrum, ne fiat animæ damnum. Hæc dicens obſeruaſti caput ſerpentis,& calcaſti. Ille autem Diabolus calcaneum tuum obſeruat. Quid eſt, &c. quando labaris à via Dei : tu obſerua primam ſuggeſtionem, ille obſeruat lapſum tuum. Si enim lapſus fueris cades ; ſi cecideris, poſſidebit : vt au- A tem non cadas, noli exire de via : anguſtam tibi ſemitam ſtrauit Deus, quidquid extra illam eſt, lubricum eſt ; propterea lumen eſt Chriſtus, & via Chriſtus. *Nota ergo illudendum : & caput inuido gloria noſtra, quam perdidit, calcandum & ſcindendum. Vnde longè abſunt qui Chriſtum veram margaritam, & adamantem in manu Dei, vt porci conculcant, & caput Draconis quod calcare debuerant, Chriſto præponunt, & ſuo capiti imponunt.*

ORNAMENTA MVLIERVM SVMPTA EX VARIETATE colorum veſtium & gemmarum, ſunt inuenta Diaboli.

1. *Ornamenta mulierum, in ſtatu innocentiæ non fuerunt ; & inuenta ſunt Diaboli ad pompam funeris. 1. de cultu fœm. cap. 1. à med. ad fin. & 2. in princ.*

AGe nunc ſi ab initio rerum, & Mileſij oues tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrij tinguerent, & Phryges inſuerent, & Babylonij intexerent, & margaritæ candTherent, & Ceraunia coruſcarent, ſi ipſum quoque aurum iam de terra cum cupiditate prodiſſet ; ſi iam & ſpeculo tantùm mentiri liceret : hæc Eua concupiſſet, de paradiſo expulſa, iam mortua, opinor. Ergo nec nunc appetere debet, aut noſſe, ſi cupit reuiuiſcere quæ nec habuerat, nec nouerat, quando viuebat. Ideò omnia iſta damnatæ & mortuæ mulieris impedimenta ſunt, quaſi ad pompam funeris conſtituta. Nam & illi qui ea conſtituerunt, damnati in pœnam mortis deputantur. Cap. II.

ORNAMENTA EX COLORIBVS ET ALIIS VANITATIBVS. 1. SCHOL.

AB INITIO RERVM. *A principio mundi.* MILESII. *Oues Mileti æſtimatæ propter vellera, apud Ariſtophanem. De quibus Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 10.* Pudet me, vt verè dicam, cùm videam tantum opum effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim homo qui erat in Paradiſo, ramis & foliis circumedimetabatur tegumentum pudoris : nunc autem cùm nobis fabricatæ ſint oues, ne ſimiliter atque oues ſimus inſipientes. A verbo autem eruditi ſumptuoſas veſtes redarguamus, tanquam elogium addentes, eſtis pili ouium. Etiamſi iactet Miletus, etiamſi laudetur Italia, &c. Beatus autem Ioannes deſpectis quoque ouium pilis, qui delicias redolent, pilos camelorum elegit & eis ſe veſtiit, ſimplicem vitam & à dolo alienam repræſentãs. SERES. *Scythiæ ſunt populi, apud quos in arboribus lanugo reperitur, quam aqua perfuſam pectunt ad texturam veſtium. Hinc Plin. lib 6. cap. 17. dicit :* Seras lanitio ſyluarum nobiles. TYRII TINGVERENT. *Phœnices colore purpureo tingerent.* PHRYGES INSVERENT, *acu pingerent & conſuerent veſtes.* ET BABYLONII INTEXERENT, *Hinc à Plinio dicta ſunt veſtes Babylonicæ & ſtragulæ.* MAGARITÆ CANDERENT, *Hinc Plin. lib. 9. cap. 35. de Margaritis loquens :* Dos omnis in candore. CERAVNIA CORVSCARENT, *Gemmæ fulmineæ coruſcationem fulminis referentes. Tertull. lib. de anima 9.* Ceraunis gemmis non ideò ſubſtantia ignita eſt, quod coruſcent rutilante rubore. IAM DE TERRA, *Si iam ab exordio, aurum è terra erutum cupiditatem humanam excitaſſet : ſi vt nunc, tum etiam in ſpeculo faciem ſuam inſpicere, & variis fucis mendacem vultum aſſumere licuiſſet, tantum mutatum à natiuo, vt alter omnino videretur.* IAM MORTVA, *ab eſu ligni vitæ eiecta, & morti damnata.* OPINOR. *Ironicè dictum quaſi diceret, puto quod etſi tum fuiſſent varij colores, & aurum & gemmæ, & ſpeculum, longè abfuiſſet Eua ab appetitu talium rerum vt pote de recenti mortis ſententia,*

B *exilioque paradiſi triſtis & gemens. Vnde concludit, nec nunc quamlibet mulierem Euæ filiam huiuſmodi mundum muliebrem debere concupiſcere, ſi per pœnitentiam, eiuſque lugubrem habitum velit de morte ſurgere, quibus Eua caruit dum viueret in Dei gratia.* MORTVÆ *per peccatum.* IMPEDIMENTA, *ſarcinæ.* AD POMPAM FVNERIS, *Sicut in pompa funebri triumphali virorum, aut mulierum illuſtrium, veſtes & ſupellex ſpecioſior deferebatur. Vnde Hier. in ep. ad Paulinum :* Quanti hodie diu viuendo portant funera ſua ? ILLI *dæmones inuentores mundi muliebris, pœnæ mortis æternæ deputati, hæc omnia mulieri, mortuæ in deliciis iuxta Paulum, & damnatæ, in pompam funeris conſtituit. Vſus termino iuris, & inſinuans errorem ſuum de Angelis amatoribus fœminarum vt in iure dicitur ;* conſtituere ſponſalia, vel nuptias : *l.* C *13. § .1. ff. de publ. in rem. Act. Et* conſtitutus vſusfructus tunc dicitur, cùm iam quis vtifrui poteſt. *l. vnic. §. dies. ff. quando dies legati cedit. Et* conſtitutæ ſeruitutes, *dicuntur*, quæ pactionibus, ſtipulationibus, legatiſve iam impoſitæ ſunt. *l. 20. ff. ſi ſeruitutes vind. Aduerte ſeruituti Diaboli mancipatas mulieres, ex pacto vanitatis hæc ornamenta à principe mundi accipere ; & oues, his omnibus in morte ſpoliandas, pompam funeris ſimilem diuiti purpurato relaturas ; quibus damnatis & mortuis conuenit illud Pſ. 48. in quo ſapiùs Aug. de malo diuite purpura & byſſo veſtito.* Sicut oues in inferno poſitæ, mors paſtor eſt eis. Quid eſt mortem habent paſtorem? &c. mors equidem, quam timent homines, ſeparatio eſt animæ à corpore : mors autem verè quam non timent homines, ſeparatio eſt animæ à Deo, &c. S. Aug. D Quomodo autem mors paſtor eſt illis ? Si vita Chriſtus eſt, mors Diabolus, &c Non quia ipſe mors eſt, ſed quia per illum mors, &c. ad eum pertinentes paſtorem mortem habent, &c. *Has oues ſpoliat in morte, & in inferno* operit ſicut diploide confuſione ſuâ. *Et paſcit pœnis æternis : oues ſuas Chriſtus circumamictu vario veſtit, & in paſcua æterna inducit.*

2. *Ornamenta ex varietate colorum, inuenta ſunt Diaboli, contra voluntatem Dei. 1. de cultu fœm. cap. 8. à princ. ad fin.*

QVis eſt veſtium honor iuſtus, de adulterio colorum iniuſtorum ? Non placet Deo quod non ipſe produxit. niſi ſi non potuit purpureas & aërinas oues naſci iubere. ſi potuit, ergo iam noluit. quod Deus noluit, vtiq; non licet fingi. Non ergo natura optima ſunt iſta, quæ à Deo nõ ſunt auctore naturæ. Sic à diabolo eſſe intelligũtur, ab interpolatore na-

turæ. Alterius enim eſſe non poſſunt, ſi Dei non ſunt: quia æmuli ſint neceſſe eſt, quæ Dei non ſunt. alius autem præter diabolum & angelos eius, æmulus Dei non eſt. Ceterùm ſi materiæ ex Deo ſunt, non ſtatim & huiuſmodi fructus illarum. Nam & omnes iſtæ profanæ ſpectaculorum ſecularium voluptates, ſicut de illis ſuum volumen edidimus, ipſa etiam idololatria ex rebus Dei conſtat. non tamen ideò circi furoribus, aut arenæ atrocitatibus, aut ſcenæ turpitudinibus Chriſtianum affici oportet, quia Deus & equum, & pantheram, & vocem homini dedit: nec ideò idololatriam impunè faciet Chriſtianus, quia Dei conditio eſt & thus, & merum, & ignis qui veſcitur, & animalia quæ victimæ fiunt, cùm & ipſa materia quæ adoratur, Dei ſit. Sic ergo & circa actum, materiarum cenſus à Deo deſcendens, accuſat Deo extraneum, vt reum ſcilicet gloriæ ſæcularis.

ORNAMENTA EX COLORIBVS. 2. SCHOL.

HONOR IVSTVS, *rationalis vſus veſtium eſſe non poteſt quibus color adulterinus & non naturalis iniuſtè inducitur.* NISI SI NON, *niſi fortè Deus non potuit,* AERINAS, *hyacintinas:* earinas *legunt alij, id eſt vernas, ſeu verni & viridis coloris.* FINGI, *adulterari ficto & picto colore.* INTERPOLATORE, *corruptore & transfiguratore naturæ, qui & ex Paulo, cùm rector ſit tenebrarum*, transfigurat ſe in Angelum lucis: *quique mendax eſt, & pater eius, rerumque fucis & mendaciis delectatur, vt & pellem coloribus variegatam, verſipellis & callidi ſerpentis induit, vt ſub colore & prætextu ſcientiæ Euam deciperet, & eam alba innocentia veſte ſpoliaret, ſubdole mentitus inuidia mortem, per mendacij virus inhalauit: dicens,* nequaquam moriemini: ÆMVLVS DEI, *aduerſarius Dei naturæ ſimplicis & candidæ, & veritatis authoris, cùm ſit Diabolus multiformis & multicolorus pater mendacij. Aug. tract. 42. in Ioan. 8.* Diabolus cum inuideret homini, ſerpente indutus, locutus eſt mulieri, & de muliere venenauit & virum. Mortui ſunt Diabolum audiendo, quem non audiſſent, ſi Dominum audire voluiſſent: poſitus enim homo inter eum qui creauit, & eum qui lapſus eſt, obtemperare debuit Creatori, non deceptori, &c. cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt & pater eius, &c. Diabolus à ſeipſo mendax fuit, mendacium ſuum ipſe genuit, quod à nemine audiuit: quomodo Deus Pater genuit Filium veritatem: ſic Diabolus lapſus genuit quaſi filium mendacium, &c. quo mendacio tanquam veneno ſerpens hominem occideret, pater eſt mendacij, ſicut Deus Pater eſt veritatis: recedite à patre mendacij, currite ad Patrem veritatis, amplectimini veritatem, vt accipiatis libertatem. *Serui enim vanitatis & mendacij ſunt, qui diligunt vanitatem & quærunt mendacium in pictis & coloratis veſtibus, quibus circumornatæ mulieres illaqueant homines & facto mendacij, pelle ſerpentis veſtitæ, virus libidinis aſpirant, & oculo baſiliſci trucidant. Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11. in pr.* Nobis concedit Pædagogus vti veſte ſimplici ac tenui, albo colore vti diximus, vt non arti varieganti, ſed naturæ generanti, nos accommodantes, quidquid eſt fallax, & veritatem ementitur, repellentes, quod eſt ſimplex & vnius modi veritatis amplectamur, &c. Vnde etiam quæ in lege per Moyſem de lepra eſt lata lex Leuit. 13. reiicit quod eſt varium & multis maculis notatum, perinde atque nefarium, vt quod ſit ſerpentis variis ſquammis ſimile. Eum ergo qui varietate colorum minimè efflorecit, totus autem à vertice capitis vſque ad extremos pedes eſt candidus, mundum eſſe ſtatuit: vt quemadmodum in corpore varia quoque ac verſipelli relicta mentis affectione, qui non eſt varius, nec anceps, ſimplicem veritatis colorem diligamus. MATERIÆ EX DEO, *Deus creauit materias ex quibus colores miſcentur.* NON STATIM FRVCTVS, *non proinde artificium illarum, & vſus ſumendus eſt.* NAM ET OMNES, *alij legunt.* Non ſtatim & huiuſmodi fructus; latet in omnibus, quæritur, & vnde ſunt conchæ & quâ diſpoſitione decurrant, & vbi collocentur. *Quæ omnia apud Rigaltium non legimus. Sic autem exponimus: licèt materiæ, quibus arte colores fiunt à Deo creatæ ſint, non inde ſequitur à Deo datam licentiam abutendi coloribus. Nam vſus iſte occultus eſt in ipſis materiis, & à Deo abſconditus, quem humana curioſitas latentem quæriit, ſicut inquiſiuit, vnde & quomodo eruendæ ſint conchæ, & ex eis margaritæ, & quo ordine ſint diſponendæ in monilibus & armillis, & quo in corporis membro collocandæ, auribus, collo, brachio.* NAM ET OMNES. *Idem dicendum de coloribus, gemmis, &c. quod in libro de ſpectaculis & de idololatria aduertimus, ſcilicet vt hæc, ſic & illa conſtant ex materiis à Deo conditis, quarum tamen vſus vt in ſpectaculis & idololatria, ſic pariter in pompa & vana gloria interdictus eſt Chriſtiano.* CIRCI FVRORIBVS. *Pulchrè ſingula elogia appingit ſingulis. Ita & Hieron. in epiſt. ad Marcellam.* Arena ſæuiat, *en atrocitas arenæ, vbi gladiator cum Panthera pugnat,* Circus inſaniat, *en Circi furor in equis, & curribus circa metas furentibus*, Theatra luxurient. *en ſcenæ turpitudo, in vocibus, cantibus, & geſtibus impudicis.* DEI CONDITIO, *res à Deo condita.* QVI VESCITVR, *paſcitur thure aliiſque iniectis.* MATERIA, *idolum.* CIRCA ACTVM. *Circa vſum huiuſmodi rerum.* MATERIARVM CENSVS, *Origo rerum, earumque abundantia.* A DEO DESCENDENS, *ipſo facto, quòd à Deo creata eſt, condemnat actum earum & vſum ſiue applicationem à Deo alienam, & hominem ſic abutentem rebus bonis à Deo conditis, reum accuſat vanæ gloriæ mundi, ob quam coloribus, margaritis, & gemmis vtitur. Alij legunt,* Cenſus à Deo deſcendens, propterea excuſatus, *quia ex ſe innocens & bonus in quantum à Deo factus:* Deo extraneum, & reum, ſcilicet gloriæ ſæculum, *accuſat mundum.*

S. Aug.

* 3. *Ornamenta colorum, gemmarum, inaurium, Diabolus artifex, detector & tentator inuenit.*
2. de cultu fœm. cap. 10. in pr. ad med.

NImirum enim Deus demonſtrauit ſuccis herbarũ & concharũ ſaliuis incoquere lanas: exciderat illi, cũ vniuerſa naſci iuberet, purpureas & coccineas oues mandare: Deus & ipſarum veſtium officinas commentus, quæ leues & exiles, ſolo pretio graues eſſent; Deus & auri tanta opera produxit complectendis & diſtinguendis lapillis: ſcrupuloſa Deus auribus vulnera intulit: & tanti habuit vexationem operis ſui, & cruciatus infantiæ innocentis tunc primùm dolentis, vt ex illis ad ferrum nati corporis cicatricibus, grana neſcio quæ penderent, quæ planè Parthi peronibus quoque ſuis bullarum vice inſerunt. Quamquam & aurum ipſum, cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula ſeruire ferunt

Gentilium litteræ. Adeò non veritate bona ſunt, ſed raritate. artibus autem per angelos peccatores, qui & ipſas materias prodiderunt, inductis, operoſitas cum raritate commiſſa, pretioſitatem, & ex ea libidinem poſſidendæ pretioſitatis feminarum excitauit. Quòd ſi iidem angeli, qui & materias eiuſmodi & illecebras detexerunt, auri dico & lapidum illuſtrium, & operas eorum tradiderunt, & iam ipſum calliblepharum, vellerumque tincturas inter cetera docuerunt, damnati à Deo ſunt, vt Enoch refert, quomodo placebimus Deo gaudentes rebus illorum, qui iram & animaduerſionem Dei propterea prouocauerunt?

ORNAMENTA COLORVM. 3. SCHOL.

NIMIRVM, &c. *ironicè dicta ſequentia, quaſi verò Deus docuerit hominem in ſuccis herbarum & concharum, id eſt, caldariarum alueis & capacitate lanas incoquere & tingere. (ſic enim alij legunt) nos* concharum ſaliuis, *id eſt, excrementis, humore, ſanguine, & purpura.* EXCIDERAT, *oblitus erat fortè* MANDARE, *imperare, vt fierent.* COMMENTVS, *excogitauit, artifex fuit.* LEVES, *byßinæ & carbaſinæ.* TANTA OPERA, *arte facta.* SCRVPVLOSA VVLNERA, *alij* crobyloſa, ſcrobuloſa, *id eſt foramina. Hieron. de vita & obitu Marcellæ,* auribus perforatis rubri maris pretioſiſſima grana ſuſpendere. *Cypr. de diſcipl. & habitu virg.* An vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & mali ſæcularis ignara crucietur, vt poſteà de aurium cicatricibus & cauernis pretioſa grana dependeant? AD FERRVM NATI. *Ad laborem & agriculturam, aut bellum, non ad mollitiem inaurium per infantilia vulnera, &c.* PARTHI, *quàm paruipendit margaritas, vt calceamento rudi Parthico, pro fibulis, ſeu globulis, Gallicè,* boutons, *imponi dicat. Aug. ſer. 75. de temp. longè pretioſiores inaures & armillas inferit auribus & brachiis Eccleſiæ.* Rebecca Abrahæ puerum inuenit ad puteum, & Eccleſia inuenit Chriſtum ad Baptiſmi Sacramentum; quid tamen poſt hæc factum eſt? Protulit puer inaures aureas, & dextralia aurea, & dedit ea Rebeccæ. In illis inauribus aureis ſignificabantur verba diuina, in illis armillis aureis, opera ſancta; quia in manibus opera S. Aug.

A deſignantur. Videamus quomodo hæc dederit Chriſtus Eccleſiæ. Puer ergo obtulit inaures aureas ad ornandam faciem Rebeccæ, & Chriſtus verba diuina margaritis omnibus pretioſiora dedit Eccleſiæ, & armillas poſuit in manibus Rebeccæ, & Chriſtus dedit opera ſancta in manus Eccleſiæ, &c. GLORIA OCCVPAT, *vana tenet gloria.* CVIDAM GENTI. *Clem. Alex. 2. Pædag c. 12.* dicũt apud Barbaros vinciri auro maleficos: *quos Dion Chryſoſt. orat. 79. Herodotus lib. 3. Heliodorus lib. 9. Solinus cap. 43. dicunt eſſe Æthyopes.* BONA SVNT, *pretioſa. Nam ipſo quod & aurum & gemmæ opera Dei ſunt, bona ſunt.* ARTIBVS PER ANGELOS, *alij non habent,* artibus. *Hic rurſum inſinuat errorem ſuum de Angelis, qui artibus, id eſt, artificiis armillarum & inaurium aurearum illectis, fœminas* B *deceperunt, & occultas ipſas materias detexerunt.* OPEROSITAS, *id eſt, artificium.* CVM RARITATE COMMISSA, *id eſt, certante cum pretio materiæ, operâ artificis.* PRETIOSITATEM, *æſtimationem vel pretium ipſum.* EXCITAVIT, *adauxit, & concupiſcentiam fœminarum inflammauit.* CALLIBLEPHARVM. *Genus eſt medicamenti oculis pulchrificandis, fucandiſque palpebris aptum. De quo fuco vide ſequens Scholium.* VT ENOCH REFERT, *De hoc lib. 1. de cultu cap. 3.* Scio Scripturam Enoch, quæ hunc ordinem Angelis dedit, *id eſt reos huius criminis, & ideò damnandos dixit,* non recipi à quibuſdam, quia nec in armarium Iudaicum admittitur. *In Canone Hebræorum non reperitur.*

* 4. *Ornamenta data mulieri à Diabolo pro pretio libidinis, decora non ſunt. 1. de cultu fœm. cap. 2. à princ. ad med.*

PRoprie & quaſi peculiariter feminis inſtrumentum iſtud muliebris gloriæ contulerunt; lumina lapillorum, quibus monilia variantur: & circulos ex auro, quibus brachia artantur: & medicamenta ex fuco, quibus lanæ colorantur: & illum ipſum nigrum puluerem, quo oculorum exordia producuntur. Hæc qualia ſint, interim iam ex Doctorum ſuorum qualitate & conditione pronuntiari poteſt, quod nihil ad integritatem peccatores, nihil ad caſtitatem adamatores, nihil ad timorem Dei deſertores ſpiritus aut monſtrare potuerunt, aut præſtare. Si doctrinæ dicendæ ſunt; mali magiſtri malè docuerint neceſſe eſt. Si mercedes pro libidine; nullius rei turpis, merces decora eſt. Quid autem tanti fuit iſta monſtrare ſiue conferre? vtrumne mulieres ſine materiis ſplendoris, & ſine ingeniis decoris placere non poſſent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompoſitæ, & (vt ita dixerim) crudæ ac rudes, angelos mouerant? Anne ſordidi, & per gratuitum vſum contumelioſi amatores viderentur, ſi nihil feminis in connubium allectis contuliſſent?

ORNAMENTA COLORVM. 4. SCHOL.

CONTVLERVNT. *Angeli ſcilicet apoſtatæ capti forma mulierum.* LVMINA LAPILLORVM, *id eſt fulgorem gemmarum.* VARIANTVR, *diuerſo colore.* CIRCVLOS, *armillas ex contextis circulis aureis, quibus brachia ſtringuntur.* MEDICAMENTA, *tincturæ ex diuerſis herbis confectæ.* NIGRVM PVLVEREM, *calliblepharum, de quo ſuprà. Clem. Alex. lib. 3. Pædag. c. 2. vbi confert mulieres pictas & ornatas Diis Ægypti, felibus, crocodilis, ſerpentibus, pretioſè ornatis. Et concludit:* Apparet Deus Ægyptiorum, bellua, quæ ſuper veſtem ſtragulam purpuream volutatur: ita etiam mihi videntur fœminæ quæ aurum geſtant. & in criſpandis crinibus

C exercentur, & in genis vngendis, oculiſque pingendis, & pilis tingendis verſantur, & aliam mollitiem arte improba perſequuntur, carnalem ambitum ornantes, & verè Ægyptios imitantes, infœlices amatores attrahere, &c. ter, non ſemel, dignæ ſunt quæ pereant, quæ crocodilorum excrementis vtuntur, & ſpuma lacertorum vnguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & ceruſſa genas terunt. *Aug. ep. 77. ad Poſſidium.* Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt, qua non dubito etiam ipſos maritos nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminæ ornari ſecundum S. Aug.

veniam, non ſecundum imperium. Nam verus ornatus, maximè Chriſtianorum, & Chriſtianarũ, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem veſtiſquepompa, ſed mores boni ſunt. OCVLORVM EXORDIA, *id eſt fines & ambitus oculorum, quæ ſunt cilia & ſupercilia, quæ paulò productiora & longiora protendunt hoc fuco. Cypr. & arti dæmonum id tribuit libro de diſciplina & habitu virginum.* Quæ omnia peccatores & apoſtatæ Angeli ſuis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti, à cœleſti vigore receſſerunt; illi & oculos circumducto nigro- A re fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptelæ ſuæ impugnatione docuerunt. ADAMATORES. *mulierum ſcilicet.* MERCEDES, *quaſi compenſatio data fuerit concubitus.* MATERIIS SPLENDORIS, *ſplendidis.* INGENIIS, *artificiis.* ANNE SORDIDI. *An fortè timebant ne auari amatores cenſerentur, ſi nihil dotis huiuſmodi ſuis coniugibus contuliſſent. De hoc errore fuſiùs in Alphabeto errorum.*

ORNAMENTA VANA DEPONENDA SVNT.

1\. *Virum ornari non decet. 2. de cultu fœm. cap. 8. in princ. ad med.*

VIdelicet nunc & vir, & ſexu æmulus fœminas à ſuis depello. An & nobis quædam, reſpectu obeundæ gratuitatis, propter metum debitum Domino detrahuntur? Siquidem & viris propter feminas, vt feminis propter viros vitio naturæ ingenita eſt placendi voluntas; propriaſque præſtigias formæ, & hic ſexus ſibi agnoſcit, barbam acriùs cædere, interuellere, circumradere capillum, diſponere, & decolorare caniciem, primam quamque ſubducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri diſtringere, cætera pulueris cuiuſdam aſpritudine leuigare, tum ſpeculum omni occaſione conſulere, anxiè inſpicere.

ORNAMENTA VANA VIRIS DEPONENDA, VT INDIGNA. 1. SCHOL.

VIDELICET NVNC. *Sed fortè dicent mulieres me virum & uxoratum hæc per æmulationem contra fœmineum ſexum diſputare, quem velim à proprio ſuo mundo muliebri, quaſi à legitimis finibus & poſſeſſione pellere:* AN ET NOBIS, &c. *Sed quid? quaſi vero, inquit (inducens fœminas ſic loquentes) detrahi & tolli debeat, (propter timorem & reuerentiam quam Apoſtolus à nobis exigit erga viros tanquam dominos) aliquid debitum complacentiæ, in decore, quem idem Apoſtolus conceſſit nobis inuicem, ornatus etiam ſolliciti, quomodo placeat vir uxori & uxor viro? quod Author noſter intelligit, dicens:* reſpectu obeundæ gratuitatis, *id eſt gratos non inuicem & placentes per cultum corporis exhibendo. Quod & Tertullianus de viris dicere potuit: vt ſcilicet detrahant aliquid nimio timori mulierum erga ſe, propter gratuitatem & complacentiam erga uxorem obeundam. Alij legunt:* obediendæ grauitatis: *id eſt timendæ & honorandæ virilis & herilis grauitatis. Sed minùs concinnè.* INGENITA PLACENDI VOLVNTAS.

S. Aug. *Aug. ep. 73.* Nolo de ornamentis auri vel veſtis præproperam habeas in prohibendo ſententiam: niſi in eos qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis. VITIO NATVRÆ. *Non quod vitioſa condita ſit, ſed per vitium corrupta, quod quidem primus vir admiſit ex nimia erga vxorem complacentia. Sic Aug. lib. de Gen. ad lit. cap. 13.*

S. Aug. Salomon vir tantæ ſapientiæ, numquid nam credendum eſt quòd in ſimulachrorum cultu credidit eſſe aliquid vtilitatis? ſed mulierum amori, ad hoc malum trahenti reſiſtere non valuit, faciens quod ſciebat non eſſe faciendum, ne ſuas, quibus deperibat, atque diffluebat, mortiferas delitias contriſtaret. Ita & Adam, poſteaquàm de ligno prohibito ſeducta mulier manducauit, eiq; dedit vt ſimul ederent, noluit eam cõtriſtare quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere, ſi ab eius alienaretur animo, & omninò illa interire diſcordia. Non quidem carnis victus concupiſcentia quam nondum ſenſerat in reſiſtente lege membrorum legi mentis ſuæ, ſed amicali quadam beneuolentia, qua plerumque fit vt offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus,

B quod eum facere non debuiſſe diuinæ ſententiæ iuſtus exitus indicauit. PROPRIAS PRÆSTIGIAS, *fucos & lenocinia quibus amor fœminæ incitatur.* ACRIVS CÆDERE, *preſſiùs radere.* CIRCVMDARE, *in rotam agere, criſpare in circulos.* DECOLORARE, *id eſt albam canam denigrare.* PIGMENTO, *fuco mulierum proprio.* ASPRITVDINE, *aſperitudine & mordacitate polire.* SPECVLVM ANXIE, *nimis ſollicitè, ſe ad ſpeculum componere. Clem. Alex. lib. 3. Pædag. cap. 2.* Quo nihil dici aut fingi poteſt abſurdius, factæ iſtius ſuæ formæ, perinde ac ſi res ab eis benè geſta, vel correcta ſit, ſpecula excogitarunt, cùm huic fraudi eſſet potiùs admouendum operculum. Neque verò vt eſt in

C Græcorum fabulis, formoſo Narciſſo rectè ſucceſſit, quòd ſuæ fuerit contemplator imaginis. Quòd ſi Moyſes præcipit hominibus, nullam facere imaginem quæ Deum arte repræſentet, quomodo hæc rectè fecerint mulieres, *quantò minùs viri, cùm vir gloria Dei ſit, & eius imago*, quæ fallaci perſonæ fictione, ſuas per reuerberationem *in ſpeculo*, imitantur imagines. *Idem Clemens Alexandrinus libro tertio Pædag. cap. 11.* Virorum ſit raſum caput, niſi fortè pilos habeat criſpos: mentum autem hirſutum. Intorti autem capilli, ne à capite nimiùm demittantur in comam muliebrem dilabentes: viris enim barba ſufficit, quòd ſi quis etiam barbæ nonnihil tondeat, ea tamen non eſt om-

D ninò denudanda: Eſt enim turpe ſpectaculum: barbâque ad cutem vſque tonſus, non videtur multùm abeſſe à vulſione & læuore; iam enim Pſalmographus barbæ coma delectatur; ſicut vnguentum, inquit Pſalmo centeſimo trigeſimo ſecundo, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, is cum barbæ conduplicatione decorem laudaſſet, vultum exhilarauit vnguento Domini. Quoniam autem non decoris gratia tonſus, ſed propter circumſtantiam accipitur, pili quidem capitis, ne ſi creſcant deſcendentes viſum impediant, & fortè qui in ſuperiore parte labri inter comedendum polluuntur, ſunt tondendi, non nouacula, eſt enim illiberale, ſed tonſorum forcipibus. Barbæ autem pili qui nihil moleſtiæ afferunt, non ſunt vexandi, vt qui vul-

tui grauitatem afferant, & Paternum quendam terrorem incutiant. *Et hîc quidem nota Clementem agere de Græcis, iiſque ſæcularibus viris & mulieri-* A *bus. Nam de Clericis & Monachis vt in Oriente comati & barbati, ſic in Occidente raſi fuerunt.*

2. Ornamenta vana mulieres deponere debent, cùm multi etiam mulieribus & cibis abſtineant voto caſtitatis & abſtinentiæ. 2. De Cultu fœm. cap 9. à m. ad f.

NOn enim vtemur noſtris? Quis autem prohibet vti? ſecundùm Apoſtolum tamen,
qui nos vti monet mundo iſto, quaſi non abutamur. [a] *Præterit enim habitus mundi* a 1. Cor.
huius. Et qui emunt, ſic agant quaſi non poſſidentes. Cur ita? quoniam præmiſerat dicens: *Tem-* 7. 31.
pus in collecto eſt. Si ergo vxores quoque ipſas ſic habendas demonſtrat tanquam non ha-
beantur, propter anguſtias temporum, quid ſentiat de vanis inſtrumentis earum? Non
enim & multi ita faciunt, & ſe ſpadonatui obſignant, propter regnum Dei tam fortem Matth. 19
& vtique permiſſam voluptatem ſponte ponentes? Numquid non aliqui ipſam Dei crea- 12.
turam ſibi interdicunt, abſtinentes vino, & animalibus eſculentis, quorum fructus nulli
periculo aut ſollicitudini adjacent, ſed humilitatem animæ ſuæ in victus quoque caſtiga-
tione Deo immolant? Satis igitur & vos vſæ eſtis diuitiis atque deliciis, ſatis dotum veſtra-
rum fructus decidiſtis ante notitiam ſalutarium diſciplinarum. [b] *Nos ſumus in quos decurre-* b 1. Cor.
runt fines ſeculorum. Nos deſtinati à Deo ante mundum in extimatione temporali. Itaque 10. 11.
caſtigando & caſtrando (vt ita dixerim) ſeculo erudimur à Domino. [c] *Nos ſumus circunci-* c Philipp.
ſio omnium, ſpiritalis & carnalis. nam & in ſpiritu & in carne ſeculo circuncidimur. 3. 3.

ORNAMENTA MVLIERIBVS DEPONENDA 2. SCHOL.

NOn enim, &c. *ſic inducit mulieres loquentes non ergo licebit nobis vti mundo noſtro muliebri?* Qvis avtem. *Reſpondet Tertull. per me non ſtat modo juxta Paulum non abutamur.* 1. *Cor.* 7. Qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur, præterit enim figura huius mundi. *Syr. autem:* præter æquum vſum non vtantur: præterit enim ſpecies mundi huius. Tempvs. *Ibidem verſu* 29. Tempus breue eſt: reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint, &c. Spadonatvi obsignant, *virginitati, vel continentiæ ſe obligant. Sic lib.* 1. *ad vxorem* qui ſtatim à lauacro, *baptiſmo* carnem ſuam obſignant. *Sic ſponſa Virgo Cant.* 4. Hortus concluſus, fons ſignatus. *Et apud Ezech.* Porta clauſa principi. *Aug. de ſancta virginitate cap.* 23. *cum dixiſſet ex Matth.* 19. *de ſpadonibus qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum* C *cœlorum:* quid veracius, quid lucidius dici potuit? Chriſtus dicit, veritas dicit, virtus & ſapientia Dei dicit, eos qui pio propoſito ab vxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cœlorum: & contrà humana vanitas impia temeritate contendit, eos qui hoc faciunt, præſentem tantummodo neceſſitatem moleſtiarum coniugalium deuitare, in regno cœlorum amplius quidquam cæteris non habere. *Et capite* 25. *ex Eſa.* 56. 5. *vbi & de iiſdem ſpadonibus, quibus præ cæteris in domo Dei nomen & locus*
S. Aug. *promittitur, ſubiicit:* nomen æternum dabo eis. Quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continentibus Sanctis? nomen æternum dabo eis. Quid ab omni concubitu immunes, & eo quoque ipſo quo hinc ſe abſtinent, ea quæ ſunt Domini cogitantes, quomodo placeant Domino, ad terrenam commoditatem referre conaris? Nomen æternum dabo eis, &c. Et ſi forte hoc ipſum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec vnquam decrit. Quid quæris amplius? &c. Æternum hoc nomen, quidquid illud eſt, ſpadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriam excellentemque ſignificat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo conſtitutis. Nam ideo fortaſſis & nomen dictum eſt, quod eos quibus datur diſtinguit à cæteris. *Diſtinguentur & ornatu; quæ enim colores ſpreuerint & veſtes pictas & varias exuerint*, ſtabunt à dextris cum Regina in veſtitu deaurato circumdata varietate. Fortem volvptatem ponentes, *deponentes, præ* B *cæteris imperantem carnis voluptatem. Aug. ſer. de caſtitate coniugali, tribuit magnum libidini dominatum.* Dei Creatvram. *Cibum creatum à Deo; iuxta Paulum enim;* omnis creatura Dei bona eſt quæ cum gratiarum actione ſuſcipitur. Escvlentis, *eſtarilibus, ad eſcam idoneis. Alij legunt*, exſolentes *id eſt vſum ſolitum abdicantes. Alij* exulantes. *Sicut libro de pœnit. dixit* exules à libertate. *Et de Reſur.* Exules carnis. Qvorvm frvctvs. *Vſus, in plurali.* Adiacent, *ſubiacent.* Hvmilitatem. *Vilem æſtimationem vitæ ſuæ. Pſaltes*, humiliabam in ieiunio animam meam. Satis dotvm. *Satis percepiſtis fructus veſtrarum diuitiarum, & pluſquam ſatis impendiſtis & profudiſtis in vanis ornamentis in Paganiſmo, ante ſuſceptam fidem.* Decidistis *alij* cecidiſtis *quod idem eſt, decerpſiſtis.* Nos svmvs. 1. *Cor.* 10. 11. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum deuenerunt. *Syr. autem* propter eruditionem noſtram, ad quos finis ſæculorum deuenit. *Aug. to.* 4. *lib.* 83. *qq. q.* 58. *poſt relatum hunc ipſum locum iuxta Græc. & Syr. tranſlationem:* finis autem ſæculorum, tanquam ſenectus veteris hominis, cum totum genus humanum tanquam vnum hominem conſtituerit, ſexta ætate ſignatur, qua Dominus venit. Sunt enim ætates ſex etiam in vno homine: infantia, pueritia, iuuentus, grauitas, *virilis ætas* & ſenectus. Prima itaque humani generis ætas eſt ab Adam vſque ad Noë. Secunda à Noë vſque ad Abraham, &c. Tertia ab Abraham vſque ad Dauid: ſic enim Matthæus Euangeliſta partitur. Quarta à Dauid vſque ad tranſmigrationem in Babyloniā. Quinta à tranſmigratione in Babyl. vſque ad Aduentum Domini. Sexta ab Aduentu Domini vſque ad finem ſæculi ſperanda eſt, qua exterior homo tanquam ſenectute corrumpitur, qui etiam vetus dicitur, & interior renouatur de die in diem. Inde requies ſempiterna eſt, quæ ſignificatur Sabbatho. Huic rei congruit, quod homo ſexto die factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei. *Tertull. ergo tempus breue & collectum, & continentiæ & modeſtiæ Chriſtianæ totum vult impendi, vt ſpoliato veteri homine lubrico & verſipelli, mutuata ſerpentis imagine exuta, nouum induti hominem, nos ad agni nuptias veſte nuptiali induendi diſponamus.* Ante mvndvm. *Alludit ad* 2. *Tim.* 1. 9. Qui nos liberauit, & vocauit vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitum ſuum & gratiam,

quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſæcularia. *Et ad Tit. 1. 2.* In ſpem vitæ æternæ, quam promiſit qui non mentitur, Deus, ante tempora ſæcularia. IN EXTIMATIONE TEMPORALI, *vt extimo ſiue extremo tempore naſceremur & renaſceremur in Chriſto. Alij minus rectè*, in æſtimationem temporum; *niſi velint hîc damnari otium, & magni fieri tempus, quod non ornatui corporis, ſed animæ excolendæ, vt Deo placeat, impendi debet; vt agebat Dauid:* Anima mea in manibus meis ſemper. *Et quieti æternæ, & Sabbato loci ſancti, deputans eum, qui* innocens manibus & mundo corde, non accepit in vanum animam ſuam. *Et quid tam vanum quàm pompa veſtium? de qua ſi vnquam, hodie dicendum:* veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. NOS SVMVS CIRCVMCISIO *Philipp. 3. 3.* Nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo, & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carne fiduciam habentes. *Aug. ſer. 15. de verbis Apoſtoli hunc locum fusè tractat:* Cum ipſa caro ad bona opera ſpiritui ſubditur, ſpiritui

S. Aug. ſeruimus Deo, quia carnem domamus vt ſpiritus

A obtemperet Deo. Spiritus enim regit, caro regitur; nec ſpiritus benè regit, niſi regatur, &c. Cur autem non dixerit, nos habemus circumciſionem, ſed nos ſumus circumciſio? ſic accipite, hoc voluiſſe Apoſtolum dicere, nos ſumus iuſtitia, circumciſio enim iuſtitia eſt, &c Ita tamen vt cum iuſtitiam dicit, eſſe iuſtos intelligamus, &c. Eodem dicente Apoſtolo vt nos, inquit, ſimus iuſtitia Dei in ipſo. Nos ſimus iuſtitia, non noſtra, ſed Dei, ab illo accepta, non à nobis aſſumpta; impartita, non vſurpata; donata, non rapta. Cuidam enim rapina erat eſſe æqualis Dei, & quoniam quæſiuit rapinam, inuenit ruinam, &c. *Subiicit circumciſionem octauo die, ſignificaſſe Reſurrectionem Chriſti eodem die. Vnde colligo in rem Tertulliani;*

B *vt Chriſtus moriens & veſtibus & propria carne expoliatus, reſurgens de morte, diabolo, mundo, & pompis eius triumphauit*, Dominus regnauit, decorem indutus eſt, &c. Amictus lumine ſicut veſtimento: *ſic & nos octauo die, poſt circumciſionem carnis & ſpiritus à ſuperfluis omnibus, ſuſcitandos, & à noſtro Ioſeph, cum fratres eius, ſtola bina gloriæ, carnis & ſpiritus, induendos.*

3. Ornamenta capitis, pedum, & veſtium, Propheta arguit: & licet Deus produxerit eorum materiam, vt nos probaret id fecit: vt licitis abſtineamus ad meritum, illicita caueamus ob periculum. 2. De Cultu fœm. cap. 10. à m. ad f.

Eſa. 3. 16. & ſeq. NVnc Deus iſta proſpexerit, Deus permiſerit, nullam de conchylio veſtem Eſaias increpet, nullas lunulas reprobet, nullum botronatum retundat: tamen non vt Gentiles, ita nos quoque nobis adulemur, iuſtitutorem ſolummodo Deum exiſtimantes, non etiam deſpectorem inſtitutorum ſuorum. Quantò enim vtilius & cautius egerimus, ſi præſumamus omnia quidem à Deo prouiſa tunc, & in ſeculo poſita, vti nunc eſſet in quibus diſciplina ſeruorum eius probaretur: vt per licentiam vtendi, continentiæ experimenta procederent? Nonne ſapientes patresfamiliæ de induſtria quædam ſeruis ſuis offerunt atque permittunt, vt experiantur an & qualiter permiſſis vtantur, ſi probè, ſi moderatè? Quantò autem laudabilior qui abſtinuerit in totum, qui timuerit etiam indulgentiam Domini? Sic igitur & Apoſtolus: [a] *Omnia, inquit, licent, ſed non omnia expediunt.* Quantò facilius illicita timebit, qui licita verebitur?

a 1. Cor. 6. 12.
a 1. Cor. 10. 23.

ORNAMENTA CAPITIS, &c. 3. SCHOL.

NVNC DEVS. *Eſto; Deus hæc ornamenta prouiderit; non argueris Eſaias: ne tamen putemus nos, non aliter quàm Gentiles, ſentire debere de Deo. Nec enim eum tantum rerum omnium Creatorem cenſere debemus, ſed etiam iudicem & vindicem erga eos qui creaturis eius abutuntur.* DE CONCHYLIO, *de tincta veſte in purpura & ſanguine conchæ. Eſa. 3. 16. & ſeq.* Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas; & torques & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas *jartieres Gallicè* & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, *Hebr. & crumenas* & ſpecula, & ſcindones, *creſpes* & vittas & theriſtra. *Veſtes tenues æſtiuas mulierum Paleſtinæ* & erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium. 70. *verò:* Et in inceſſu pedum ſimul trahentes tunicas, & pedibus ſimul ludentes; & humiliabit Deus principales filias Sion, & Dominus denudabit habitum earum in die illa: & auferet Dominus gloriam veſtimenti earum, & reticulos, & cincinnos, & lunulas, & monile demiſſum, & ornatum faciei earum, & compoſitionem ornatus gloriæ, & brachialia, & armillas, & reti-

C culum, & annulos, & dextralia, & inaures, & prætextas purpureas, & purpuras eleuatas, & indumenta quæ per domum, & perſpicua laconica, *ſpecula* & byſſina, & hyacinthina, & coccinea, & byſſum cum auro & hyacintho contexta, & theriſtra, & cubitoria. Et erit pro odore ſuaui, puluis; & pro zona, funiculo cingeris: & pro ornamento capitis aureo, caluitium habebis, propter opera tua: & pro tunica clauatæ purpuræ *clauis aureis inſignita* circumcigeris ſacco. NVLLVM BOTRONATVM RETVNDAT. *Suggeſtum capitis, & ſtruem capillorum inſtar botri compactam, ſæpius eodem capite percutias & reprimat; ſub nomine compoſitionis ornatus gloriæ, criſpantis crinis, ornamenti capitis aurei, mitræ. Cypr. de diſciplina & habitu virg. Præfatum locum Eſa. referens, inter cætera:*

D Auferet Dominus gloriam veſtis illarum, & ornamenta earum & crines & cincinnos & lunulas, & diſcriminalia, & armillas, & botronatum. TVNC, *ab initio mundi.* VTI, *vt.* ESSET, *aliquid ſcilicet,* DISCIPLINA, *mores compoſiti, & modeſti.* TIMVERIT INDVLGENTIAM *ne fortè abutatur, & abuſus, experientia probatus, foras mittatur. Accipe Auguſtinum pulchrè quadrantem initio, medio & fini huius loci Tertulliani; qui vult nos ſapere ſupra Gentiles, & iudicem Deum ſentire, ſeruorum abutentium indulgentia Domini: ſic ergo ſer.* S. Aug.
247. de temp. Qui per infidelitatem manifeſtè à Deo recedit ad has nuptias non accedit, &c. tunc iſte adulterator habitus, iuſſu patrisfamilias, & manifeſtè excludetur, & in carcerem retrudetur, &c. *& concludit:* Eſtote tales, quales Deus vox artifex fecit:

eſtote tales quales, vos manus Patris inſtituit. Maneat in vobis facies incorrupta, ceruix pura, forma ſincera, à calciamentis ſuperfluis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conſpiciendo Deo digni. OMNIA LICENT. 1. *Cor.6.12.* Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. *Et 1. Cor.10.23.* omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. *Sicut hæc* S. Aug.

A *ornamenta ſcandaloſa, quæ inducunt ad peccatum. Aug. lib. 1. ad Pollentium cap. 14. ſic tractat hunc locum.* Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius, &c. ita oſtendit ea quæ licita ſunt, id eſt nullo præcepto Domini prohibentur, ſicut expedit, potius eſſe tractanda, non præſcripto legis, ſed conſilio charitatis. S. Aug.

4. *Ornatus oris & veſtis, Chriſtianæ humilitati repugnat. 1. De Cultu fœm. cap. 4. per totum.*

NVlla nunc muliebri pompa nota iniuſta ſit prædamnationis de exitu, auctorum. nihil angelis illis imputetur propter repudium cœli, & matrimonium carnis: rerum ipſarum qualitates examinemus, conſilia quoque concupiſcentiæ earum deprehendamus. Habitus feminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem [a] *mundum muliebrem* vocant: Ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro, & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur: Iſte in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri proſtitutionis: vt iam hinc proſpicias, Dei ancilla, quid ex his diſciplinæ tuæ conueniat, quæ de diuerſis inſtitutis cenſearis, ſcilicet humilitatis & caſtitatis.

a Eſther. 2. 3.

ORNATVS ORIS. 4. SCHOL.

PRÆDAMNATIONIS, &c. *Eſto, nulla ſit ignominiæ nota & character probroſus impreſſus fronti mulierum pompaticarum, quod vtantur ornamentis à diabolis inuentis, ob concupiſcentiam fœminarum paradiſo excuſſis.* DE EXITV, *exitio. Vel quod huiuſmodi artes exierint & prodierint ex ingenio diaboli.* REPVDIVM CŒLI. *arguté dictum: cœli voluptati, quaſi ſponſæ repudium dederunt præuaricatores Angeli, vt carneis mulieribus corruptibili matrimonio iungerentur. Sic nuptiis agni renunciauerunt, vt iam inde ſuibus iungerentur, qui in porcos poſtea mitti à Chriſto peterent.* CONSILIA CONCVPISCENTIÆ. *Rationes & motiua, quibus concupiſcentia fœminea impellitur ad ornatum.* DVPLICEM SPECIEM. *Diſtinguit habitum fœminæ, ſeu veſtis muliebris apparatum, in cultum & ornatum. Cultum autem in materiis natura mundiſſimis ponit, quem mundum muliebrem dicit, iuxta Eſther. 2. 9.* Præcepit Eunucho vt accelerarет mundum muliebrem. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Accelerari iuſſit purificatoria eius. 70. Et feſtinauit dare ei vnguentum. *Et ſupra verſu 3. vulgata:* Accipiant mundum muliebrem. *Vt & verſu 12. vbi pariter Hebr. Et 70. ſicut ſupra ponunt. Tertull. cultum collocat in auro, argento, gemmis, veſtibus, ornatum autem in rebus immundis ponit; qualia ſunt, cura capilli, cutis, &c. Et cultum quidem ambitione notat, ornatum proſtitutione.* DE DIVERSIS CENSEARIS, *cum mulier ſis Chriſtiana, & in albo famularum Dei, non ancillarum diaboli, & profeſſionem facias humilitatis & caſtitatis, nil tibi cum ambitione ſæculi, nil cum proſtitutione carnis. Aug. tract. 38. in Io. 8.* Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo: omnes de mundo poſt mundum, quia prius mundus, & ſic homo de mundo; priùs autem Chriſtus, deinde mundus. Quomodo ante mundum Chriſtus? ante Chriſtum nihil; quia in principio erat Verbum, &c. Nemo ergo dicat de hoc mundo non ſum: quiſquis es homo, de hoc mundo es: ſed venit ad te qui fecit

S. Aug.

B mundum, & liberauit te de hoc mundo: ſi delectat te mundus, ſemper vis eſſe immundus: ſi autem iam non te delectat hic mundus, iam tu es mundus: verumtamen ſi per aliquam infirmitatem adhuc te delectat mundus, habitet in te qui mundat, & eris mundus: ſi autem fueris mundus, non manebis in mundo. *Procul ergo ſit mundus ille muliebris immundus, in quo tria illa à Ioanne notata mala, in vnum mundum muliebrem congeſta ſunt:* quidquid enim eſt in mundo, aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. *De cura capilli quam hic pungit Tertullianus Clem. Alex. 3. Pædag. cap. 11.* Meretricij pilorum plexus, & cathenarum nexus, cùm eas deformes reddunt, tum etiam
C pilos decerpunt, &c. quo fit vt ne ſua quidem tangant capita, ne capillos confundant, pertimeſcentes, &c. Externas comas capiti adhibere eſt maximè impium, quæ mortuis pilis cranium induunt. Cui enim manum imponit Preſbyter? Cui autem benedicet? non mulieri quæ eſt ornata, ſed alienis capillis, & per ipſos alij capiti. Si autem mulieris quidem caput eſt vir, viri autem caput eſt Chriſtus, quomodo non eſt impium eas in duplex peccatum incidere? nam per exuperantem comam viros decipiunt: Dominum autem quantum in ipſis ſitum eſt, dedecore afficiunt, dum meretriciè ornantur in fraudem veritatis, & caput quod verè pulchrum eſt, maledictis inceſſunt. Non ſunt ergo pili tingendi,
D nec cani colorandi. Neque enim veſtem variare conceſſum eſt: & maximè ætatis ſenium, & id cui magna fides habetur, non eſt tegendum: Dei autem decus in lucem eſt proferendum, ad hoc vt id honorent adoleſcentes: cum enim impudenter ſe gerentibus apparuerit aliquando Pædagogi inſtar canicies, eos traduxit ad modeſtiam, & viſus fulgore, iuuenilem terret & reprimit cupiditatem.

5. *Et 2. de Cultu fœm. cap. 9. in m.*

ERgo benedictæ, primò quidem, vt lenones & proſtitutores veſtitus & cultus ne ini vos admiſeritis, tum ſi quas diuitiarum vel natalium, vel retro dignitatum ratio compellit, ita pompaticas progredi, vt ſapientiam non videantur conſecutæ, temperare malum huiuſmodi curate, ne totis habenis licentiam vſurpetis prætextu neceſſitatis. Quomodo enim humilitatem quam noſtri profitentur, implere poteritis? non perpaſtinantes diuitiarum veſtrarum vel elegantiarum vſum, quæ ad gloriam faciunt. Gloria autem exaltare, non humiliare conſueuit.

ORNAMENTA DEPONENDA. 5. SCHOL.

LENONES. *Lenocinia veſtium, ad laſciuiam homines impellentium.* SI QVAS, &c *Si aliquas veſtrum ad pompam veſtiũ mouet conſideratio dignitatis virorum veſtrorũ, vel originis illuſtris, &c. ſaltem poſt baptiſmum, quo doctrinam & ſapientiam cœleſtem, hoc eſt Chriſtianam profeſſæ eſtis, quantum fieri poterit, exceſſum ornatus cohibete.* PRÆTEXTV. *Alij in neutro ponunt* prætexto. NECESSITATIS, *placendi marito, vel tuendæ dignitatis.* NOSTRIS *alij*, Chriſtianis. PERPASTINANTES *alij* repaſtinantes *vox vſitata Tertull. 2. cont. Marc. cap. 18.* Commiſſio iniuriæ, metu viris, ſtatim recurſuræ, repaſtinaretur. *Et lib. de Pœnit. arguit* vngues repaſtinatos. *Vox ſumpta ab agricolis qui aut vitem refodiunt, aut terram futuro nouali, inutilibus euulſis, præparant. Sic dicit fœminas, Chriſtianam humilitatem profeſſuras, ſi pompam & luxum veſtium in baptiſmo ſepultum, non renouent.* GLORIA, *vana ſcilicet; alij legunt ſimpliciter,* gloria autem reconſueuit, *id eſt, faſtus hic veſtium etiam abdicatus, reuiuiſcit, & obſoletus facilè in vſum inueteratum redit. Aug. de humilitate Chriſtiana, cui maximè gloria veſtium aduerſatur, pulchrè diſſerit, agens de viduis curioſis in veſte & ornatu, libro de Sancta virginitate cap. 34.* Hæ quæ nubere volunt, & ideo nonnubunt, quia impunè non poſſunt, *ob pœnam dedecoris* quæ melius nuberent quam vrerentur, id eſt quam occultâ flammâ concupiſcentiæ, in ipſa concupiſcentia vaſtarentur, quas pœnitet profeſſionis, & piget confeſſionis, niſi correctum cor dirigant, & Dei timore rurſus libidinem S. Aug. A vincant, in mortuis deputandæ ſunt; ſiue in delitiis agant; vnde dicit Apoſtolus, 1. Tim. 5. 6. quæ autem in delitiis agit viuens mortua eſt; ſiue in laboribus atque ieiuniis, nulla cordis correctione ſuperfluis, & magis oſtentationi quam emendationi ſeruientibus. Non ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus ſuperbia ipſa confunditur, & conſcientiæ vulnere cruentatur, &c. nec de his ago, in quibus eſt quidam placendi appetitus, aut de elegantiore veſtitu, quàm tantæ profeſſionis *caſtimonia Chriſtianæ* neceſſitas poſtulat, aut capitis ligamento notabili, ſiue pro tumidis vmbonibus capillorum, *Tertull. dixit ſupra botronatum* ſiue tegminibus ita teneris vtuntur, vt retiola ſubtus poſita appareant. His nondum de humilitate, ſed de B ipſa caſtitate, vel integritate pudicitiæ, danda præcepta ſunt. *Atque vt pateat hic egiſſe contra matronas Chriſtianas in veſtitu pomposo gloriantes, immediatè ſubiicit de virginibus, aut continentiam profeſſis, non in veſte quidem, ſed in caſtitatis habitu & virtute gloriantes;* da mihi profitentem perpetuam continentiam, atque his & eiuſmodi carentem omnibus & maculis, & vitiis morum, huic ſuperbiam timeo, huic tam magno bono ex elationis tumore formido. Quo magis ineſt vnde ſibi placeat *non vt nupta exterius habet mundanas veſtes quibus placeat viro* eo magis vereor, ne ſibi placendo illi diſpliceat qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, Iacobi. 4. 6. S. Aug.

6. Ornatus non diſtinguit à meretrice mulierem caſtam, quæ virtutis cultu debet eſſe contenta. 2. De Cultu fœm. cap. 11. in f. & 12. per totum.

a Rom. 2. 24. SEd enim à quibuſdam dicitur: [a] *ne blaſphemetur nomen in nobis*, ſi quid de priſtino habitu &
cultu detrahamus. Non auferamus ergo vitia priſtina, ſimus & moribus iiſdem, ſi &
ſuperficie eadem: & tunc verè non blaſphemabunt Nationes. Grandis blaſphemia eſt,
ex qua dicatur, Ex quo facta eſt Chriſtiana, pauperius incedit. Timebis pauperior videri,
ex quo locupletior facta es? & ſordidior, ex quo mundior? ſecundum Gentilium, an ſe-
CAP. XIII. cundùm Dei placitum incedere Chriſtianos oportet? Optemus tantummodo, ne iuſtæ
blaſphemationis cauſa ſimus. Quantò autem magis blaſphemabile eſt, ſi quæ Sacerdotes
pudicitiæ dicimini, impudicarum ritu procedatis cultæ, & expictæ? Aut quid minus habent
infeliciſſimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas ſi quæ leges à maritalibus &
matronalibus decoramentis coërcebant, jam certè ſeculi improbitas quotidie inſurgens
honeſtiſſimis quibuſque feminis, vſque ad errorem dinoſcendi, coæquauit. Quanquam
lenocinia formæ nunquam non proſtituto corpori coniuncta & debita, etiam ſcripturæ
Apoc. 17. 4. ſuggerunt. Illa ciuitas valida, quæ ſuper montes ſeptem & plurimas aquas præſidet, pro-
ſtitutæ appellationem à Domino meruit. Sed quali habitu appellationi ſuæ comparata
eſt? Sedet certè in purpura & coccino, & auro, & lapide pretioſo. Quàm maledicta ſunt,
ſine quibus non potuit maledicta & proſtituta deſcribi! Thamar illa, quia ſe expinxerat
Gen. 38. 14. & ornauerat, idcirco Iudæ ſuſpicione viſa eſt quæſtui ſedere; adeoque ſub velamento la-
tebat, habitus qualitate quæſtuariam mentiente, vt quæſtuariam & voluerit, & compel-
lauerit, & pactus ſit. Vnde addiſcimus aduerſus congreſſus & ſuſpiciones impudicas pro-
uidendum omni modo eſſe. Quid enim caſtæ mentis integritas alterius ſuſpicione macu-
latur? quid ſperatur in me quod auerſor? quid non mores meos habitus pronunciat, ne
ſpiritus per aures ab impudentia vulneretur? Liceat videri pudicam, certè impudicam
ſi licet.

ORNAMENTA DEPONENDA. 6. SCHOL.

NE BLASPHEMETVR. *Sic inducit loquentes mulieres abutentes loco Pauli Rom. 2. 24.* Nomen Dei per vos *Syr. propter vos* blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt. *Scilicet Eſa. 52. 5. & Ezech. 36. 20. ſic ergo dicunt: ideo ornamur, ne à conſuetudine aliarum ſiue Gentilium, ſiue conuerſarum abeuntes, ſcandalo illis ſimus, quæ ideo nomen Dei blaſphemabunt.* NON AVFE- C RAMVS. *Reſpondet, ſi ita eſt viuamus ſicut priùs, vt Ethnicæ, non ſolùm in habitus ſuperficie, ſed & in moribus idololatriæ.* LOCVPLETIOR, *verâ ſubſtantiâ fidei & gratiæ.* MVNDIOR, *lauacro baptiſmi ab omnibus ſordibus purgata.* IVSTÆ BLASPHEMATIONIS *in ſcandalo dato. Vt enim datum grande crimen eſt, ſic ſine cauſa acceptum à proximo, illi imputatum, nobis nullum eſt.*

SACERDOTES.

SACERDOTES. *Caſtimonia conſecratæ per profeſſionem Chriſtianam.* VICTIMÆ, *coronatæ & ornatæ, ſic notæ ex ornatu meretrices & proſtitutæ.* Prou. 7. 10. Ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio præparata ad capiendas animas, garrula & vaga. 70. *verò*: Speciem habens meretriciam quæ facit iuuenum volare corda: vaga autem eſt, & luxurioſa. *Subiicit verſu* 21. Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens, & ignorans quod ad vincula ſtultus trahatur. LEGES COERCEBANT. *Suetonius in Tiberio cap.* 35. Fœminæ famoſæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exſoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exilio affecit. MATRONALIBVS, *qualis erat habitus ſtola. Vnde Tertull. lib. de Pallio.* matronæ ſine ſtola, in publico. *id eſt pro publica habenda. Et Clem. Alex. lib.* 2. *Pædag. cap.* 10. Laudo ego & admiror veterem Lacedæmoniorum ciuitatem, quæ ſolis meretricibus floridas veſtes & aurum mundum geſtare permiſit, à probis mulieribus, mundi ſtudium auferens, quòd ſolis meretricibus ſe ornare concederet. ERROREM DINOSCENDI. *vt iam dignoſci & diſcerni non poſſint matronæ caſtæ à meretricibus, eo quòd æqualiter ſint veſtitæ.* LENOCINIA FORMÆ, *quæ formam venalem & proſtitutam oſtendunt, & ad amorem impudicum alliciunt.* COMPARATA EST, *parata & ornata, comparatur illa ciuitas Babylon meretrici, Apoc.* 17. 4. Mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis; habens poculum aureum in manu ſua plenum abominatione & immunditia fornicationis eius, & in fronte eius nomen ſcriptum myſterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ: NON POTVIT, *quaſi ſint inſeparabilia maledictū ornamentum, à maledictione proſtitutionis.* THAMAR ILLA, *Gen.* 38. 14. Depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, *Heb. operuit ſe velamine, Chald. pallio*, & mutato habitu, 70. *& Chald. adornauit ſe*, ſedit in biuio itineris quod ducit Thamnam, &c. 70. *verò*: Et ſedit ad portas Ænan, quæ eſt in tranſitu Thamna, &c. *proſequitur vulgata*: Quam cùm vidiſſet Iudas, ſuſpicatus eſt eſſe meretricem: operuerat enim vultum ſuum ne agnoſceretur, &c. QVÆSTVI SEDERE. *Ad quæſtum ex corpore proſtituto faciendum.* VT QVÆSTVARIAM, *meretricem lucri gratia. Alij legunt.* Et fecit vt quæſtuariam, *ſupple decet. Nos vero: ita vt tanquam quæſtuariam tractauerit.* ADVERSVS CONGRESSVS, *ne ſimiliter vos aggrediantur homines impudici, cum vobis, ex habitu meretricio prouocati, quaſi cum meretricibus congreſſuri, ex quo vos ſuſpicantur impudicas.* MACVLATVR, *ex ſcandalo dato veſtra conſcientia oneratur, & in hominum iudicio, vt impudicæ notamini, quamquam ſitis caſtæ animo.* SPERATVR.

Si horreo impudicitiam, quid do occaſionem lubrico quò ſperet voluptate ſua mecum frui? PER AVRES, *Sic enim do licentiam impudentiæ hominum impudicè loquendi mihi, quo ſermone pudicus animus vulneratur.* LICEAT VIDERI, &c. *Audacter toto habitu & geſtu profitemini pudicitiam: quam in vobis totam primo inſpectu videre liceat.* SI LICET, *Si impudica mulieri profiteri licet in habitu impudicitiam, liceat pudica modeſto cultu videri pudicam. Alij legunt*: certè impudicam non licet: *Aug. lib.* 4. *de doct. Chriſtiana cap.* 21. *vbi fusè citat Ambroſium & Cyprianum; & inter cætera ſic*: Vt impudica circa homines & inceſta, *ſicut Thamar*, fucis lenocinantibus non ſis, *id eſt licèt non ſis talis apud homines*, corruptis violatiſque quæ Dei ſunt, peior adultera detineris: quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio eſt iſta diuini operis, præuaricatio eſt veritatis, &c. Num ſinceritas perſeuerat & veritas, *dixerat ex Paulo de azymis ſinceritatis & veritatis*: quãdo quæ ſincera ſunt, & colorum adulterinis medicaminum fucis, in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit, non potes facere capillum vnum album aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te eſſe potiorem audaci conatu, & ſacrilego contemptu? crines tuos inficis, malo præſagio futurorum capillos iam tibi flammeos auſpicaris. *Hæc Auguſtinus ex libr. Cypr. de habitu & diſciplina virg. tum ſubiicit ex Ambr. lib.* 1. *de virginibus.* Hinc illa naſcuntur incentiua vitiorum, vt quæſitis coloribus ora depingunt, dum viris diſplicere formidant, & de adulterio vultus, meditantur adulterium caſtitatis. Quanta amentia hîc effigiem mutare naturæ, picturam quærere? & dum verentur maritale iudicium, perdiderunt ſuum. Prior enim de ſe pronuntiat quæ cupit mutare quod nata eſt. Ita dum aliis ſtudet placere, priùs ipſa ſibi diſplicet. Quem iudicem mulier veriorem requirimus deformitatis tuæ, quam teipſam, quæ videri times? Si pulchra es, cur abſconderis? ſi deformis, cur te formoſam eſſe mentiris: nec tuæ conſcientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura? Ille enim alteram diligit, tu alteri vis placere: & iraſcaris ſi amet alteram, qui adulterare in te docetur. Mala magiſtra es iniuriæ tuæ. Lenocinari enim refugit, etiam quæ paſſa eſt lenonem. Ac licèt vilis mulier, non alteri tamen, ſed ſibi peccat. Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina ſunt: ibi enim pudicitia, hîc natura adulteratur. *Hactenus Auguſtinus ex Ambroſio. Tum ſic propriis concluſit terminis*: Satis vt exiſtimo, apparet fœminas, ne ſuam fucis adulterent formam, & ad pudorem, & ad timorem, hac facundia vehementer impelli. Proinde neque ſubmiſſum, neque temperatum, ſed grande omninò genus hoc elocutionis agnoſcimus.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

ORNATVS QVALIS MVLIERI FIDELI PERMITTITVR.

1. *Ornatus mediocris & iuſtus, mulieri Chriſtianæ permittitur.* 2. *de cultu fœm. cap.* 5. *in princ.*

HÆc vtique non in crudam in totum & ferinam habitudinem inſinuanda vobis ſuggeruntur, nec de bono ſqualoris & pædoris ſuademus, ſed de modo, & cardine, & iuſtitia corporis excolendi. Non ſupergrediendum vltra quàm ſimplices & ſufficientes munditiæ concupiſcunt, vltra quàm Deo placet.

ORNATVS QVALIS, &c. 1. SCHOL.

CRVDAM ET FERINAM. *Non hæc dixi vt omnimodum ſqualorem & ſylueſtrem habitum velim ſuadere mulieribus.* DE BONO SQVALOREM, , *quaſi corpori Chriſtianæ bonum ſit ſordenti habitu, & non potiùs pudico incedere*, CARDINE ET IVSTITIA. *Tantùm exigo vt in cultu corporis iuſti limites modeſtiæ ſeruentur. Pulchrè Poßidonius in vita Auguſtini cap.* 22. *Moderatum Auguſtini habitum deſcribit*: Veſtis eius & calceamenta & lectualia ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta pluri-

mũm: quia his plerumque vel iactare ſe inſolenter homines ſolent, vel abiicere, ex vtroque non quæ Ieſu Chriſti, ſed quæ ſua ſunt iidem quærentes: at iſte Beatus, vt dixi, medium tenebat, neque in dextram, neque in ſiniſtram declinans. NON SVPERGREDIENDVM. *Sic breuiter ipſe Aug. tom. 4. lib. 83. qq. q. 31. definit modeſtiam.* Modeſtia, per quam pudor honeſtus claram & ſtabilem comparat authoritatem. *Et tom. 1. lib. de beata vita circa finem:* Modeſtia vtiq; dicta eſt à modo, & a temperie temperantia: vbi autem modus eſt atque temperies, nec plus eſt quicquam, nec minùs. Ipſa eſt igitur plenitudo quam egeſtati contrariam poſueramus, multò meliùs quàm ſi abundantiam poneremus. In abundantia enim intelligitur affluentia, & quaſi rei nimium exuberantis effuſio. Quod cùm euenit vltrà quam ſatis eſt, etiam ibi deſideratur modus, & res quæ nimia eſt, modo eget. Ergo nec ab ipſa redundantia egeſtas aliena eſt, à modo autem & plus & minùs aliena ſunt, *ſcilicet egeſtas & redundantia.* Ipſam etiam opulentiam ſi diſcutias, inuenies eam nihil aliud tenere quàm modum. Nam non niſi ab ope dicta eſt opulentia. Quomodo autem opitulatur quod nimium eſt, cùm incommodiùs ſit ſæpè, quàm parum? Quicquid igitur, vel parum, vel nimium eſt, (S. Aug.) (S. Aug.)

A quia modo eget, obnoxium eſt egeſtati. Modus ergo animi, ſapientia eſt: *in qua Paulus exigit, ſapere non plusquam oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem.* Etenim ſapientia contraria ſtultitiæ non negatur, & ſtultitia egeſtas, *vnde Prouerb. 9. vbi Vulgata, inſipientibus locuta eſt: venite, & comedite panem. Septuag. Quis eſt inſipiens declinet ad me: & egentibus ſenſu dixit, &c.* Egeſtati autem contraria plenitudo. Sapientia igitur plenitudo. In plenitudine autem modus. Modus igitur animi in ſapientia eſt. Vnde illud præclarum eſt, & non immeritò diffamatur, hoc primum in vita eſſe vtile, vt ne quid nimis. Dixeramus autem in exordio hodiernæ diſputationis noſtræ, quod ſi inueniremus nihil aliud eſſe miſeriam quàm egeſtatem, B cum beatum eſſe fateremur, qui non egeret. Eſt autem inuentum: ergo beatum eſſe, nihil eſt aliud, quàm non egere; hoc eſt, eſſe ſapientem. *Ergo Auguſtinus ipſe, & ſapiens, & Beatus iure à Poſſidio dictus qui medium & modum ſeruabat in omnibus. Idem ipſe ſerm. 248. de continentia.* Continentia & ſobrietas non in ſola integritate carnis conſiſtit, ſed etiam in cultu & ornatu, vitâ pariter & moribus conſiſtit. Debet enim vnuſquiſque continens eſſe ab omnibus illicitis. His autem quæ licita ſunt, debet cum modeſtia & ſobrietate vti. S. Aug.

2. *Ornatus modeſtus, mulierem Chriſtianam, ad ſeria tantùm prodeuntem, diſcernat à Gentili: ornatus enim vanus, luxuriæ tantùm, vel gloriæ cauſa palam ſumitur.*

2. de cultu fœm. cap. 11. in pr. ad vltra med.

QVæ autem vobis cauſæ exſtructiùs prodeundi, quum remotæ ſitis ab his quæ talium indigent? Nam nec templa circumitis, nec ſpectacula poſtulatis, nec feſtos dies Gentilium noſtis. Propter iſtos enim conuentus, & mutuum videre ac videri, omnes pompæ in publicum proferuntur, aut vt luxuria negotietur, aut gloria inſoleſcat. Vobis autem nulla procedendi cauſa non tetrica. Aut imbecillus aliqui ex fratribus viſitatur, aut ſacrificium offertur, aut Dei ſermo adminiſtratur. Quiduis horum, grauitatis & ſanctitatis negotium eſt, cui opus non ſit habitu extraordinario, & compoſito, & ſoluto, Ac ſi neceſſitas amicitiarum officiorúmque Gentilium vos vocat, cur non veſtris armis indutæ procedatis, tantò magis, quantò ad extraneas fidei? vt ſit inter Dei ancillas, & Diaboli, diſcrimen: vt exemplo ſitis illis vt ædificentur in vobis: vt (quomodo ait Apoſtolus) *Magnificetur Deus in corpore veſtro,* Magnificatur autem in corpore, per pudicitiam, vtique & per habitum pudicitiæ competentem. (Phil. 1. 20.)

ORNATVS MODESTVS. 2. SCHOL.

EXTRVCTIVS, *ornatiùs, comptiùs incedendi.* AB HIS, *Ethnicis mulieribus, quæ hoc ornatu indigent. Alij legunt:* ad aliud indigent. *ſcilicet ad varia templa idolorum, feſta & ſpectacula frequentanda, quæ omnia veſtes pompaticas exigunt à Gentilibus, quæ vos nec nomine quidem, multominùs actione & frequentatione noſtis.* CONVENTVS, *congregationes & cœtus, qui fiunt, vel ad negotium luxuriæ, mutuis virorum ac mulierum aſpectibus impudicis, vel ad vanam gloriam captandam.* NON TETRICA, *triſtis aut ſeria.* OFFICIORVM, *v. g. vt alibi diximus, ad imponenda nomina, &c.* VESTRIS ARMIS, *de quibus Paulus,* Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis. AD EXTRANEAS FIDEI, *alienas à fide, Gentiles mulieres.* VT ÆDIFICENTVR. *Nam ex Paulo.* Charitas non eſt ambitioſa, non inflatur, *vana veſte,* ſed ædificat. MAGNIFICETVR. *Phil. 1. 20.* In omni fiducia ſicut ſemper, & nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo. *& 1. Cor. 6. 20.* Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. *Hunc etiam locum Auguſtinus applicat modeſtiæ veſtium, quam vult eſſe veſtem nuptialem, vt pote caſtam, & dignam nuptiarum Agni. De qua ſic ſermone 247. de tempore in fine: Vbi primum exaggerat cum Cypriano ſacrilegium mulierum ſe veſtibus, & fucu* (S. Aug.)

C *transfigurantium.* Manus eum offendunt, quando id quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt: ſcientes quòd opus Dei eſt omne quod naſcitur, Diaboli quodcumque mutatur: ſi quis pingendi artifex vultum alicuius & ſpeciem, & corporis qualitatem æmulo colore ſignaſſet: & ſignato iam conſummatoque ſimulacro, manus alius afferret & iam formata, iam picta quaſi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iuſta indignatio videretur, & cæt. Non metuis, ne cùm Reſurrectionis dies venerit, artifex tuus non te recognoſcat, & ad ſua præmia & promiſſa venientem remoueat & excludat, increpans vigore cenſoris & iudicis dicat: opus hoc meum non eſt, nec imago hæc noſtra eſt? & cæt. Cùm formam quam dederat tibi mendacio deformaſti, facies corrupta eſt, membra aliena ſunt: Deum videre non poteris, quoniam oculi tibi non ſunt quos Deus fecit, ſed quos Diabolus infecit, & cæt. Apoſtoli vox eſt, &c. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Sicut portauimus imaginem terreni, ſic portemus imaginem cœleſtis. Hanc imaginem

portat virginitas, portat integritas, portat ſanctitas & veritas, portant diſciplinæ Dei memores iuſtitiam cum religione retinentes, ſtabiles in fide, humiles in timore, &c. *Tum concludit aptè in rem noſtram.* Quæ omnia obſeruare, diligere & implere debemus, vt Apoſtoli præceptum adimpleamus: empti eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Deum enim in corpore noſtro portamus, A cùm imaginem eius per immundas & prophanas adinuentiones, *veſtium pompaticarum & fucorum*, non deformamus. Cùm per omnia ſeruitutis obſequia Redemptoris imperio parere ſtudemus.. Ita enim imaginem ſuam in nobis recognoſcet, & nuptiali veſte ornatos a ſuo, ſanctorumque conſortio non excludet.

3. *Ornamenta virtutum Sanctarum mulierum, Deum habent amatorem.* 2. *de cultu fœm. cap.* 13. *in fin.*

PRodite vos, medicamentis & ornamentis exſtructæ Prophetarum, & Apoſtolorum; ſumentes de ſimplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundia, & os taciturnitate, inſerentes in aures ſermones Dei, adnectentes ceruicibus iugum Chriſti, caput maritis ſubiicite, & ſatis ornatæ eritis. manus lanis occupate, pedes domi figite, & pluſquàm in auro placebitis. Veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ, Deum habebitis amatorem. *Vide Verbum, Mulierum Ornatus.*

ORNAMENTA VIRTVTVM. 3. SCHOL.

PRODITE VOS, *oſtendite vos, & probate in externo cultu verè ſanctas & caſtas.* MEDICAMENTIS, *pigmentis & fucis ſpiritalibus ex apotheca Scripturæ veteris & noui Teſtamenti depromptis.* EXSTRVCTÆ, *ornatæ. Sic vobis pro niueo candore ſimplicitas, pro ceruſſa pudor, pro ſtibio & calliblepharo verecundia, pro labiorum rubore, ex corallio taciturnitas; vt ſint labia ſponſæ pudica: Cant.* 4. Sicut vitta coccinea labia tua: *vel ſtricta ſilentio, vel funiculo pudoris & menſurâ verborum conſtricta. alij legunt,* & ſpiritus taciturnitate: *quaſi oculi modeſti ſicut ſponſæ: Cant.* 4. Oculi tui columbarum abſque eo quod intrinſecus latet: *vbi Septuaginta:* Oculi tui columbæ, extra, *id eſt,* S. Aug. *præter,* taciturnitatem tuam. *Vti enim ex Aug. epiſt.* 109. *oculi loquuntur & enunciant cordis improbi cogitatus:* Impudicus oculus, impudici cordis eſt nuntius: *Sic oculus ſimplex, modeſtus & verecundus, linguâ huiuſmodi impurâ caret, & taciturnus eſt: Cùm aliunde Thren.* 2. 18. *pupilla loquatur.* Clamauit cor meum ad Dominum ſuper muros filiæ Sion: deduc quaſi torrentem lacrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui: *Septuaginta:* Non taceat filia oculorum tuorum: *ita & Pſaltes:* Exaudiuit Dominus vocem fletus mei: *Sint præterea verba Dei pro murenulis, iugum legis Chriſti pro monili, obedientia viris debita, pro corona; pro armillis & annulis, lanificia, & bona opera; pro ſandalis elegantibus & cothurnis deauratis, ſtatio & cura domeſtica; probitas & honeſtas morum, pro veſte ſerica: Sanctitas, pro ſtola byßina: pudicitia, pro purpura.* TALITER PIGMENTATÆ, *variegatæ cum ſponſa Regina circumamicta varietatibus; non iam Diabolum, ſed Deum habebitis amatorem. Vide Clementem Alexandrinum lib.* 2. *Pædag. c.* 12. *per totum, maximè circa finem. Vbi & bona opera & eleemoſynas manibus, pedibus alacritatem in progreſſu virtutis, auditum verbi auribus tribuit, &c. Sed pulchrius omnibus Auguſtinus tom.* 4. *lib. de bono viduitatis cap.* 19. *quem conſulet Lector: & ſermone* 18. *de verbis Apoſtoli.* S. Aug. Illæ amantes, quibus terrenæ nuptiæ viluerunt, quæ terrenos amplexus non deſiderauerunt, vſque adeò acceptauerunt præceptum, vt non recuſarent conſilium: vt plus placerent, plus ſe ornauerunt. Corporis enim huius, id eſt, exterioris hominis ornamenta, quantò magis appetuntur, tantò ſunt interioris maiora detrimenta. Quantò autem minùs appetuntur ornamenta exterioris hominis, tantò magis moribus pulchris homo interior adornatur. Vnde dicit & Petrus 1. 3. ornantes ſe non intortis crinibus. Cùm enim dixit, ornantes ſe; quid aliud à carnalibus quam viſibilia iſta ornamenta putarentur? Continuò tulit, *abſtulit*, cogitationi, quod cupiditas inquirebat. Non inquit, intortis crinibus, neque auro, vel margaritis, vel veſte pretioſa, ſed ille abſconditus cordis homo, qui eſt ante Deum diues. Neque enim Deus diuitias daret exteriori homini, & inopem relinqueret interiorem: dedit inuiſibili diuitias inuiſibiles, & inuiſibilem ornauit inuiſibiliter, &c. Illæ non cogitant quemadmodum non puniantur à Deo, ſed quomodo placeant Deo pulchritudine interiori, decore occulti hominis, decore cordis, vbi illius oculis nudæ ſunt; nudæ intus, non foris; integræ & intus & foris. *De ornatu vano vide plura ſuprà: Vide mulierum Ornatus per ſeptem titulos. Et infrà vide. V. Veſtis per decem titulos. Idem Auguſtinus tom.* 4. *libro de bono viduitatis, &c. cap.* 19. *vbi de ſponſo animæ Chriſto, cui placere debent virgines & viduæ.* Non amat, *inquit,* S. Aug. ille fallaciarum fucos, veris veritas delectatur: & ille, ſi quod legiſti agnoſcis, veritas vocatur. Ego ſum, inquit, via, veritas & vita. Currite ad illum, per illum. Placete illi ex illo, viuite cum illo, in illo, de illo affectibus veris, & ſanctiſſima caſtitate, à viro tali amate amari. Audiat hæc virginis etiam ſanctæ prolis tuæ auris interior, &c. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, &c. & concupiſcet rex decorem tuum,* Certè ſi mariti eſſent quibus placendum eſſet, iam te fortaſſe cum filia puderet ornari. Nunc non pudeat agere quibus ſimul ornemini, quia non eſt criminoſum, *vt foret ſi mater & filia eidem amaſio placere ſtuderent*, ſed potiùs glorioſum, vt ab vno illo ſimul amemini. Simulatum autem candorem, ac ruborem, & pigmentis illitum non adhiberetis; etiam ſi viros haberetis: non putantes dignos quos falleretis, nec vos quæ fallere deberetis. Nunc ergo illi Regi, qui vnicæ ſponſæ *Eccleſiæ*, cuius membra eſtis, ſpeciem concupiuit, veraciter ſimul placete, ſimul inhærete: Illa integritate virginali, tu continentia viduali, ambæ pulchritudine ſpiritali.

OSCVLVM.

1\. *Oſculum pacis, orationis eſt ſignaculum, quo Deo grata notatur, vel concluditur. V. verbum, pacis & charitatis ſigna. num. 3.*

2\. *Oſculum die Paſcha non dabatur. De orat. cap. 14. à med.*

DIe Paſchæ, quo communis & quaſi publica ieiunij religio eſt, meritò deponimus oſculum, nihil curantes de occultando quod cum omnibus faciamus.

OSCVLVM. 2. SCHOL.

DIE PASCHÆ, *id eſt die Paſsionis, quem Paraſceuen, ſiue diem Veneris ſancti alij vocant. Neque enim Dominica Reſurrectionis ieiunare fas eſt. Ipſe Tertullianus non hic tantùm, ſed & 4. contra Marc. cap. 40. hunc diem Paſsionis, Paſcha vocat.* E tot feſtis Iudæorum Paſchæ diem elegit. In hoc enim Sacramenmentum pronuntiarat Moyſes, Paſcha eſt Domini, &c. *Et paulò ſuprà:* Scit & quando pati oportet eum, cuius Paſſionem lex figurat. *quin & contra Iudæos cap.* 10. Paſcha, inquit, Paſſio Domini eſt. *Inde Paulus*: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. *Vnde Auguſtinus ſermone 6. de verb. Apoſt. cap. 5.* [S. Aug.] Videte concordiam, videte diſtantiam. Concordiam legis, diſtantiam plebis, Celebratur Paſcha in veteri populo ſicut noſtis occiſione Agni cum Azymis: vbi occiſio ouis Chriſtum ſignificat, Azyma autem nouam vitam, hoc eſt, ſine vetuſtate fermenti. Vnde nobis Apoſtolus dicit, Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis Azymi: Paſcha enim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. *Et tract. 115. in Ioan. 18. in fin.* Mirabili diſpenſatione diuinæ ſapientiæ, [S. Aug.] per homines fallaces, eiuſdem vmbræ veritas implebatur, quia vt verum Paſcha fieret, Chriſtus velut ouis immolabatur. *Et notandum quod habet Ioannes cap.* 18. 28. Ipſi non introierunt in Prætorium vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. *Syr. autem:* Ne pollucrentur priuſquam comediſſent Pezcho. *Vbi nota hunc diem non fuiſſe præcisè Agni Paſchalis, quem Chriſtus comedit*, Pridie quàm pateretur: *Sed diem proprium Paſsionis, qui tamen Paſcha dicitur, quia panes Azymi, non tantùm veſpere cum Agno Paſchali comedi debebant, ſed & ſequenti die quo Chriſtus occiſus eſt, & per totam octauam. Paſcha igitur tripliciter ſumitur, vel pro die Agni Paſchalis, vel pro die Paſsionis, quo anima Chriſti tranſiuit, ipſo commendante, in manus Patris: vel pro Dominica Reſurrectionis, qua trãſiuit de hoc mundo, ad Patrem, hoc eſt de morte ad Reſurrectionem immortalem. Sic Aug. ep. 119. ad Ianuar. in pr.* Tranſitus quidam de morte ad vitam in illa Paſſio- [S. Aug.] ne Domini & Reſurrectione ſacratus eſt, &c. quod voluit & ipſe Dominus tangere cùm dicit, qui credit in me, tranſiet de morte ad vitam, Ioan. 5. 24.

A & maximè idem Euangeliſta exprimere hoc voluiſſe intelligitur, cum celebraturo Domino Paſcha cum diſcipulis ſuis, vbi Cœnam eius myſticam dedit, Cùm vidiſſet, inquit, Ieſus quia venit eius hora vt tranſiret de mundo ad Patrem. Tranſitus ergo de hac vita mortali, in aliam vitam immortalem, hoc eſt enim de morte ad vitam, in Paſſione & Reſurrectione Domini commendatur. *Ecce habes triplicem tranſitum in Paſchæ nomine etiam hoc loco apud Auguſtinum: Cœnæ legalis in myſticam & Dominicam; tranſitus Chriſti de vita in mortem; & tranſitus mortis temporalis eiuſdem in vitam immortalem. Iam ergo in rem Tertull. Patet eum non de Paſchate Reſurrectionis, ſed Paſsionis agere; quo die* RELIGIO, *id eſt ſacra & ſolemnis obſeruatio eſt ieiunij, quo die oſculum non dabatur:* B *cuius dat rationem, quia* cum omnibus, *hoc die commune ſeruabatur ieiunium. Proinde nil erat cauendum ab hypocriſi, vt in priuatis ieiuniis, in quibus cum oſculum in fine Orationis Dominicæ ante communionem in Miſſa daretur, ieiunantes, ex oris & halitus graueolentia dignoſcebantur. Hinc dicit, die Paſchæ, hoc eſt Veneris ſancto, fideles, quibus Chriſtus abſcondenda bona opera ſuaſit, vt Pater in occulto videns retribuat, non curare de occultando ieiunio. Sed & alia abſtinentiæ oſculi hoc die datur ratio, à Bernone cap. 7. de rebus ad Miſſam ſpectantibus.* In Paraſceue ab oſculo abſtinemus propter Iudæ traditoris exemplum, qui per ſimulatæ pacis oſculum tradidit Dominum Ieſum Chriſtum. *Auguſtinus ſermone 121. de tempore.* Quem oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. [S. Aug.] C O ſignum ſacrilegum, ô placitum fugiendum! vbi ab oſculo incipitur bellum, & per pacis indicium, pacis rumpitur Sacramentum. *De oſculo ſponſorum & propinquorum vide ſequens Scholium. Et accipe de oſculo S. Chryſoſtomi documentum. Chryſoſtomus homilia de proditione Iudæ ſic commendat oſculum.* Sanctum oſculum teneamus, quod animas ſociat, reconciliat mentes, & vnum corpus oſtendit, quia vnum corpus videmur eſſe ſortiti. Et ideò miſceamus nos in corpore vno, *qui de eodem pane participamus*, non in corporum mixtione, ſed animorum charitate deuincti, vt ſic diuinæ menſæ poſſimus fructibus ſatiari.

3\. *Oſculum, & tactus manus, pudorem reſignat. De vel. virg. cap. 11. à med.*

SI congreſſio viri mulierem facit, non tegantur, niſi poſt ipſam nuptiarum paſſionem. Atquin etiam apud ethnicos velatæ ad virum ducuntur. Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore & ſpiritu maſculo mixtæ ſunt per oſculum & dexteras, per quæ primùm reſignarunt pudorem ſpiritus, per commune conſcientiæ pignus, quo totam condixerunt confuſionem, quantò magis tempus illas velabit, ſine quo ſponſari non poſſunt, & quo vrgente ſine ſponſalibus virgines deſinunt eſſe?

OSCVLVM. 3. SCHOL.

SI CONGRESSIO. *Copula carnalis, tantum, mulierem propriè facit,* NON TEGANTVR, *non velentur fœminæ niſi à viris compreſſæ.* ATQVIN *atqui & ipſi Ethnici ſuas adhuc virgines, nec dum à viro cognitas ducunt velatas ad virum.* AD DESPONSATIONEM, *dum ſponſatæ ſunt, velantur.* SPIRITV MASCVLO, *quia iam animo virum conceperunt, & corpus iam ex parte miſcuerunt dato oſculo & mutuis dextris.* RESIGNARVNT, *ex parte ſoluerunt pudorem tradito inuicem mutuæ conſcientiæ pignore externo.* TOTAM CONDIXERE CONFVSIONEM, *tanquam pacto & condicto promiſerunt ſibi plenam copulam. Vnde & confunduntur, non ſola corporum commixtione, ſed & pudore. Vnde & latebras quærunt, vt primi parentes confuſi ficulneam.* TEMPVS VELABIT; *ſcilicet quo ſe puberes ſentiunt, vt eodem capite dixerat,* membris completis, pudore veſtito, menſibus tributa defendentibus, & muliebria omnia patientibus; *tum ergo etiam antequam deſponſentur, velari debent, ſi mulieres velentur.* SINE QVO, *ſcilicet tempore pubertatis, non traduntur in deſponſationem.* QVO VRGENTE. *Tempore enim pubertatis, licet non deſponſentur,* virgines deſinunt eſſe: *non quod meritum & florem virginitatis amittant, niſi actu carnali voluntario, ſed non carent pudore, ex immundis corporis accidentibus, &* lege membrorum repugnante legi mentis, *quàm antea non ſentiebant in ætate innocentiori. Confuſionem ſuprà dixit, iuxta Paulum ad Philipp. 3.* Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum: *quod non tantum de ventre, ſed & libidine, exponit Auguſtinus; qui ſic vertit:* & gloria in pudendis ipſorum. *Oſculum porrò dixit Angelus Iuriſconſultus:* libidinis

S. Aug.

A quoddam anteſcenium. *Quod tamen innocens inter ſponſos & propinquos cenſuit Auguſtinus. to. 4. lib. qq. in Gen. q. 87. ex Gen. 29.* Quod ſcriptum eſt, oſculatus eſt Iacob Rachel, & exclamans voce ſua fleuit, & indicauit ei quia frater eſt eius, & quia filius Rebeccæ eſt. Conſuetudinis quidem fuit, maximè in illa ſimplicitate antiquorum, vt propinqui propinquos oſcularentur, & hoc hodie fit in multis locis. Sed quæri poteſt, quomodo ab incognito illa oſculum acceperit, ſi poſtea indicauit Iacob propinquitatem ſuam. Ergo intelligendum eſt, aut illum, qui iam audierat quæ illa eſſet, fidenter in eius oſculum irruiſſe; aut poſtea ſcripturam narraſſe per recapitulationem, quod primò factum erat, id eſt quod indicauerit Iacob quis eſſet. *Et libello de Anima cap. 6.* Corporale oſculum impreſſione labiorum certis & B honeſtis horis conceditur; vt in reconciliatione, in pacis conteſtatione, communione Cœnæ, amoris profeſſione, vt inter ſponſum & ſponſam; cum aduena & hoſpes ſuſcipitur, & in Catholicæ vnionis ſignum. *Et ſer. 80. de temp. à p. vbi de Iſaac Rebeccam, Iacob Rachel, Moyſe Sephoram vxores ducturis, apud puteum inuentas:* quia toti tres iſti Patriarchæ typum Domini Saluatoris præferebant, ideo ad fontes, vel ad puteos inueniunt matrimonia, quia Chriſtus ad aquam baptiſmi inuenturus erat Eccleſiam. Denique veniens Iacob ad puteum, prius gregem adaquauit, & poſtea oſculatus eſt eam. Verùm eſt fratres chariſſimi, niſi prius per aquam baptiſmi Chriſtianus populus à malis omnibus abluatur, pacem Chriſti habere non meretur. *Vide V. pax. 3.*

S. Aug.

S. Aug.

OTIOSVS.

** Otioſum, & ſtupentem Deum Bython cum Epicuro finxere Valentiniani. cont. Valent. cap. 7. à p.*

INnatum, immenſum, infinitum, inuiſibilem, æternumque definiunt; quaſi ſtatim probent eſſe, ſi talem definiant qualem ſcimus eſſe debere, vt ſic & ante omnia fuiſſe dicatur. Sed, vt ſit, expoſtulo: nec aliud magis in huiuſmodi denoto, quàm quod poſt omnia inueniuntur, qui ante omnia fuiſſe dicuntur, & quidem non ſua. Sit itaque Bythos iſte infinitis retro æuis, in maxima & altiſſima quiete, in otio plurimo, placidæ & (vt ita dixerim) ſtupentis diuinitatis, qualem iuſſit Epicurus. Et tamen quem ſolum volunt, dant ei ſecundam in ipſo & cum ipſo perſonam, Ennœan, quam & Charin & Sigen inſuper nominant. Et fortè accedunt in illa commendatiſſima quiete monere eum de proferendo tandem initio rerum à ſemetipſo.

OTIOSVS. SCHOL.

DEFINIVNT. *Valentiniani ſcilicet dicunt Deum ſuum Bython eſſe ſine natiuitate, menſura, fine, &c.* QVASI STATIM. *Quaſi verò eo ipſo quod talem definiunt, qualem nos ſcimus Deum verum eſſe debere, ſtatim ipſo facto, ſuum probent æternum, & ante omnia facta & genita, ingenitum.* SED VT SIT. *Sed hoc à Valentinianis quæro immò & conqueror, quod velint nos credere Bython Deum eſſe quem ex operibus probare non poſſunt. Peto ergo, vt probent mihi,* vt ſit *id eſt quomodo ſit, quibus effectis conſtet eum eſſe.* IN HVIVSMODI, *fabulis Æonum,* DENOTO, *arguo.* INVENIVNTVR, *Æones, de quibus ante Valentinianos inuentores, nil inueniebatur.* NON SVA, *opera & creaturas mundi non à ſe factas.* BYTHOS ISTE, *ille Deus & Æon qui ex Græco interpretatur ab Irenæo & Epiphanio,* profundus. MAXIMA ET ALTISSIMA. *Pulchrè, profundum maximo opponit: quanquam & profundum, altum quoque ſignificat.* IN OTIO PLVRIMO. *Sic placuit Epicuro Deum ſtupidum, otioſum, & hebetem fingere; quem doctius & verius Auguſtinus* ſemper agentem, & ſemper quie-

S.Aug.

C tum dixit. SOLVM VOLVNT, *vnicum Deum Bython maximum, proindéque ſine æquali; aliàs non eſſet maximus omnium.* ENNŒAN, *id eſt cogitationem, ſiue mentem. Quam &* CHARIN, *id eſt gratiam. Et* SIGEN, *id eſt ſilentium, vocant.* ET FORTE, *ironicè.* ACCEDVNT, *vel tria nomina, vel ipſi Valentiniani.* COMMENDATISSIMA QVIETE, *otio plurimo de quo ſupra.* MONERE EVM, *Deum Bython ipſum profundum, vt qui infinitis retro, id eſt antè ſæculis priuſquam mundus fieret, filuit, demerſus, in vocem & verbum, tandem erumpat, quo omnia ex ſe, tanquam rerum omnium principio producat. Quantæ ambages! cum recta fides & ſcriptura nos doceat, Patrem æternum, ſemper ab æterno loquentem & dicentem Verbum, tota æternitate quoad mundi creationem ſiluiſſe; & in tempore, cum vera ſua Ennœa, cogitatione perſonali, & ſubſiſtente Verbo; & ſua Charite, & amore notionali, Spiritu ſancto, omnia ex nihilo produxiſſe, vnicum, in tribus perſonis altiſſimum, & profundiſſimum Bython, etiam operando, & gubernando, manentem in otio plurimo. Accipite Auguſtinum, lib. 12.*

S. Aug.

de Ciuit. cap. 17. *vbi contra dicentes mundum ab æterno fuiſſe.* Fit illis quod ait Apoſtolus. 2. Cor. 10. comparantes enim ſemetipſos ſemetipſis, ſemetipſos non intelligunt. Nam quia illis quidquid noui faciendum venit in mentem, nouo conſilio faciunt, mutabiles quippe mentes gerunt, profectò non Deum quem cogitare non poſſunt, ſed ſemetipſos pro illo cogitantes; non illum, ſed ſeipſos, nec illi, ſed ſibi comparant. *Conſilium enim Domini in æternum manet, cogitationes eius in generationem & generationem.* Nobis autem fas non eſt credere, aliter Deum affici cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendus eſt, tanquam in eius naturam fiat aliquid, quod non ante fuerit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile eſt omne quod aliquid patitur. Non itaque in eius vacatione cogitetur ignauia, deſidia, inertia, ſicut nec in eius opere labor, conatus, induſtria. Nouit quieſcens agere & agens qui- A eſcere. Poteſt ad opus nouum, non nouum, ſed ſempiternum adhibere conſilium, nec pœnitendo quia prius ceſſauerat, cœpit facere quod non fecerat. *Et lib.* 12. *de Ciuit. c.* 25. *in f.* Si in illa ſpecie *forma extrinſeca* quàm forinſecus corporalibus rebus opifices imponunt, Vrbem Romam & Vrbem Alexandriam, non fabros & Architectos, ſed reges, quorum voluntate, conſilio, & imperio fabricatæ ſunt; illam Romulum, illam Alexandrum habuiſſe dicimus conditores: quantò potius non niſi Deum debemus conditorum dicere naturarum: qui neque ex materia facit aliquid, quam ipſe non fecerit: nec operarios habet, niſi quos ipſe creauerit: & ſi potentiam ſuam, vt ita dicam, fabricatoriam rebus ſubtrahat, ita non erunt, ſicut antequam fierent, non fuerunt. Sed ante dico, æternitate, non tempore. Quis enim alius Creator eſt temporum, niſi qui fecit ea, quorum motibus currerent tempora? S. Aug.

1. *Otium, natura boni operoſa, non patitur.* 1. *cont. Marc. cap.* 22. *in m. V. verbo. Marcionis Deus.* 11. *in f.*

2. *Otium in detractionem procliue. De Pallio cap.* 1. *à p.*

GAudeo vos tam proſperos temporum, cum ita vacat ac iuuat habitus denotare. Pacis hæc & annonæ otia: ab Imperio & à cœlo benè eſt.

OTIVM. 2. SCHOL.

GAVDEO, *ironicè dictum contra Carthaginienſes.* PROSPEROS TEMPORVM *tam proſpero tempore fruentes, vt per otium vobis liceat,* habitus denotare, *veſtem Chriſtianam & modeſtia habitum, ſcilicet Pallium quod indui abiecta toga, ſugillare, mihique quaſi de nouo habitu ſumpto detrahere.* PACIS HÆC ET ANNONÆ, *id eſt hæc otia vobis ab abundantia & fertilitate, & pace data ſunt.* AB IMPERIO ET CŒLO. *Hæc abundantia & pax, quæ ſimul & Pſaltes iunxit:* Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis: *item:* orietur iuſtitia, & abundantia pacis: *à cœlo primum, id eſt à Dei munere, &* Deo & principe pacis; *& ab Auguſtis, Seuero, Baſſiano, & Geta. Alij ſic diſtinguunt:* habitus denotare pacis. Hæc & Annona & Otia ab Imperio, & à cœlo. Benè eſt tamen, &c. *Quod verò otium ſit in detractionem procliue, pulchrè innuit Pſaltes: ſuppoſito enim quod à Philoſopho dicitur:* Otium viui hominis ſepultura; *Sic Pſaltes Pſalmo* 5. Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant. *Et rurſum Pſalmo* 13. *idem repetit. Quos locos Auguſtinus ibidem veracitati & adulationi applicat. Quod facilè eſt detractioni applicare; patet enim detractori guttur exhalans verba maledica, de quibus id*
S. Aug. *cum Auguſtino dicam in Pſalmum* 5. Sepulchra patentia dicti ſunt, quia & ipſi quodammodo exanimes ſunt, vitam non habendo veritatis; & mortuos in ſe recipiunt, quos verbis mendacibus & vano corde interemptos, in ſe conuertunt. *Et in Pſal.* 49. *ex otio detractionem naſci eximiè notat, in verſum,* ſedens aduerſus fratrem tuum detrahebas, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum: *ſic itaque;* Et ipſum, inquit, ſedens ad hoc pertinet quod ſuperius dixit amplexa eſt. *Sic enim verſum præcedentem vertit: os tuum abundauit malitia, & lingua tua* B *amplexa eſt doloſitatem.* Qui enim ſtans aut tranſiens facit, non cum voluptate facit: qui verò ad hoc ſedet, quantum otium quærit vt faciat? ſedens aduerſus fratrem tuum detrahebas; ipſam detractionem malam diligenter faciebas, ſedendo faciebas, volebas ibi occupari, amplexabaris malum tuum, oſculabaris dolum tuum. *Idem Aug. homil.* 2. *inter* 50. *& ſer.* 13. *de diuerſis in eundem verſum:* frequenter S. Aug.
charisſimi cum Pſalmiſta cantamus verſiculum illum, per quem detractores ſpiritali gladio feriuntur. Sic enim ait: ſedens aduerſus fratrem tuum detrahebas, &c. Quod autem dixit ſedens: oſtendere voluit, quod non tranſitoriè detraxerit, nec ei ſurreptum ſit, vt malè de proximo loqueretur. Sedens, ideſt ex otio: quaſi ad hoc vacans vt derogaret pro- C ximo ſuo. *Tempus autem pacis & vacationis benè impendendum, & gratulandum principibus, à quibus poſt Deum pax, & eius effectus abundantia venit; docuit* S. Aug.
Aug. ep. 113. *ad Romanianum:* Si ad melius cogitandum quies aliqua data eſt, vtere diuino beneficio. Nec enim debemus nobis, cum iſta proueniunt, ſed illis, per quos iſta proueniunt, gratulari: quoniam iuſta & officioſa, & pro ſuo genere pacatior atque tranquillior rerum temporalium adminiſtratio, recipiendorum æternorum meritum gignit, ſi non teneat *captiuos & irretitos bonis temporalibus* cum tenetur, nec implicet cum multiplicatur; ſi non, cum pacatur, inuoluat. Ipſius enim veritatis ore dictum eſt Luc. 16. 12 ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt quis dabit vobis? laxatis ergo curis mutabilium rerum, bona ſtabilia & certa quæramus; ſuperuolemus terrenis opibus noſtris: nam in melcopia, non fruſtra pennas habet apicula, nectis lis in hærentem.

PALLIVM.

1. *Pallium ſuper omnia veſtium genera extollitur, caretque tædio Toga quotidie reformandæ. De Pall. cap.* 4. *in f. &* 5. *in p.*

CVm hanc primùm ſapientiam veſtit, quæ vaniſſimis ſuperſtitionibus renuit, tunc certiſſimè pallium ſuper omnes exuuias, & peplos, auguſta veſtis: ſuperque omnes apices, & tutulos, ſacerdos ſuggeſtus. Deduc oculos, ſuadeo; reuerere habitum vnius in-

terim erroris tui renuntiatorem. Tamen, inquis, ita à toga ad pallium? quid enim ſi à diademate & à ſceptro? an aliter mutauit Anacharſis, cùm regno Scythiæ philoſophiam præuertit? Nulla in melius tranſgreſſi ſint ſigna; eſt habitus iſte quod faciat. Prius etiam ad ſimplicem captatelam eius, nullo tædio conſtat: adeo nec artificem neceſſe eſt, qui pridie rugas ab exordio formet, & inde deducat in talias, totumque contracti vmbonis figmentum cuſtodibus forcipibus aſſignet, dehinc diluculo tunica prius cingulo correpta, quàm præſtabat moderatiorem texuiſſe, recognito rurſus vmbone, & ſi quid exorbitauit reformato, partem quidem de læuo promittat, ambitum verò eius ex quo ſinus naſcitur iam deficientibus tabulis, retrahat à ſcapulis, & excluſa dextera in læuam adhuc congerat cum alio pari tabulato in terga deuoto, atque ita hominem ſarcina veſtiat. Conſcientiam denique tuam perrogabo, quid te prius in toga ſentias, indutum, anne onuſtum habere veſtem, an baiulare? Si negabis, domum conſequar videbo quid ſtatim à limine properes. Nullius profecto alterius indumenti expoſitio quam togæ gratulatur. Cap. v.

PALLIVM. 1. SCHOL.

HANC SAPIENTIAM *Philoſophiam Chriſtianam. A Me factum Chriſtianum ex Senatore vel Iuriſconſulto Gentili, pallium operit.* PRIMVM. *Statim atque operuit. Alij legunt,* hanc primam, *ſupple ſapientiam ſummam.* RENVIT, *renuntiat ſuperſtitionibus idololatriæ.* EXVVIAS, *ſpolia & veſtes etiam deorum & dearum.* PEPLOS, *veſtes tenues, Mineruæ ſacras.* APICES, *virgulæ erant laneæ in ſummo pileo eminentes.* TVTVLOS, *alij* titulos. *Id eſt pileos lunatos, figurâ metæ efformatos qui erant Flaminum & Flaminicarum inſignia.* SACERDOS SVGGESTVS, *id eſt, pallium, omni veſte Sacerdotali & textura qualibet ſacri veſtimenti auguſtius & ſanctius. Alij legunt,* Sacer ſuggeſtus. DEDVC OCVLOS, *Alij legunt,* deducit oculos. *Id eſt, pallium dignum reuerentia, abducit oculos à ſuperſtitioſis veſtibus & pompaticis, vt in eo ſpectandam Chriſtianam modeſtiam contemplentur.* RENVNTIATOREM. *Vel quod pallium Chriſtiani, errori & ſuperſtitioni Gentili renuntiet; vel quod nuntiet & arguat habitus Ethnici ſuperſtitionem, aut pompam. Aug. baptiſmo* indutus Ieſum, & Regale

S. Aug. Sacerdotium, *ſuper omnem apicem & titulum & galerum (qui quidem pileus erat ex pelle hoſtiæ cæſæ confectus) & Sacerdotalem ſuggeſtum, Chriſtiani titulum, conſuit & præter eum Sancta Mater Monica indutum habitum Monachalem, gratulata eſt. Audiuit enim, Aug. vt ipſe refert libro 9. Confeſſ. cap. 12.* Vocem de vicina

S. Aug. domo cum cantu dicentis tolle lege, tolle lege, &c. non in comeſſationibus, &c. non in contentione & æmulatione; *propria Oratorum & Sophiſtarum, plerumque etiam palliatorum,* ſed induite Dominum Ieſum Chriſtum, &c. Inde ad Matrem ingredimur, indicamus, gaudet: narramus quemadmodum geſtum ſit, exultat & triumphat, & benedicit tibi, qui potens es vltra quàm petimus, aut intelligimus facere: quia tantò amplius ſibi à te conceſſum de me videbat, quam petere ſolebat miſerabilibus eius flebilibuſque gemitibus. *Hanc autem ſuperabundantiam ponit in conuerſione non tantum ad fidem & baptiſmum, quod vnum poſcebat Monica, ſed & ad ſtatum Monachalem, vt expreßè ſubiicit.* Conuertiſti enim ita me ad te, vt nec vxorem quærerem, *quod licitum erat etiam poſt baptiſmum,* nec aliquam ſpem ſæculi huius, &c. Et conuertiſti luctum eius in gaudium multò vberius quàm voluerat, & multò charius atque caſtius, quàm de nepotibus carnis meæ requirebat. *Quod apertè intelligit de filiis ſpiritalibus, & Monachis, quorum Pater fuit Auguſtinus; in Africa quidem inſtitutor primus; in Italia autem, Mediolanenſium & Romanorum imitator. Vnde & hoc ipſo capite iuxta Thra-*

A *ſim paßim in ſcriptis ſuis communem, ſic de fratre Alipio; (quem lib. 9. cap. 6. paulo ante baptiſmum dixit iam indutum humilitate Sacramentis congrua)* Tali admonitione firmatus eſt, placitoque ac propoſito bono, & congruentiſſimo ſuis moribus, *hoc eſt, vt pluribus locis, Monachali,* quibus à me in melius iam olim valde, longéque diſtabat, ſine vlla turbulenta cunctatione coniunctus eſt. TAMEN, *inducit ſic obiicientem Ethnicum, & exprobrantem leuitatem & inconſtantiam Tertulliano, qui depoſita toga, induerit pallium, habitumque mutauerit.* PRÆVERTIT, *antepoſuit. Quid ſi, inquit, Anacharſim imitatus eſſem, qui, à ſceptro, & regno, ad vanæ Philoſophiæ profeßionem tranſiit? De eo vide Lactantium lib. 3. cap. 24.* NVLLA IN MELIVS, *&c. Eſto inquit, tranſitus à toga ad pallium, non ſignificet hominem mutatum in melius.* EST HABITVS, *hoc tamen veſtimenti genus aliquid habet in ſe vtilitatis.* PRIVS ETIAM, *primùm enim,* AD SIMPLICEM CAPTATELAM *ſine faſtidio & anxia cura captatur, & ſimpliciter induitur pallium. Alij legunt;* ad ſimplicem ſpectatelam eius; *Aſpice ſimplicitatem materiæ, nulla impenſa, ſed nuda & ſimplex eſt textura eius.* NEC ARTIFICEM. *Heleniſmus. Alij,* artifice. PRIDIE, *ante diem togæ ſumendæ* RVGAS, *plicas,* AB EXORDIO. *De nouo, rurſum, ſicut cum primò formata eſt toga. Vel à ſummo collo ad extremam oram.* ET INDE DEDVCAT IN TILIAS. *Et poſtea rugas iſtas & plicaturas ſurſum ſtrictiores, paulatim deorſum formet ampliores,* TOTVMQVE CONTRACTI VMBONIS FIGMENTVM, *id eſt, contabulationem formatam togæ, qua parte deductis tiliis turget*

C *& eminet inſtar vmbonis; vmbo autem eſt media pars Clypei eminentior, Gallicè* la boſſe & milieu, le nombril du bouclier. CVSTODIBVS FORCIPIBVS ASSIGNET. *Tradas cuſtodiendam togam eiuſque tilias & plicas, inſtrumento ligneo inter eas inſerto.* CORREPTA, *ſuccincta.* PRÆSTABAT, *commodius fuerat, breuiorem feciſſe, ne cingulo egeret.* RECOGNITO. *Iterum viſitato & compoſito tabulato togæ.* EXORBITAVIT *à norma plicaturæ.* PARTEM QVIDEM, *dicti vmbonis ex humero ſiniſtro deorſum mittat.* EX QVO SINVS, *pars amplior quæ eſt ſine plicis.* IN TERGA DEVOTO, *id eſt in humeros deſtinato. Alij legunt,* dimoto. SARCINA, *non veſtis commoda, ſed onus operiat.* CONSCIENTIAM TVAM, *O vir togate, impedite potius quàm indute, qui pallium rides.* CONSEQVAR, *te forò redeuntem.* VIDEBO, *obſeruabo quid ſtatim ab ingreſſu primum feſtines agere.* EXPOSITIO. *Depoſitio, expoliatio.* GRATVLATVR, *nil gratius eſt, nil magis iuuat, quàm ſtatim hoc onus deponere.*

2. *Pallij vſus expeditus & facilis, nihilque habet negotij cum rebus ſæculi. De pall. cap. 5. circa m.*

PAllio nihil expeditius, etiam ſi duplex, quod Cratetis. mora nuſquam veſtiendo cum ponitur: quippe tota molitio eius operire eſt ſolutim. Id ex vno circumiectu licet, equidem nuſquam inhumano, ita omnia hominis ſimul contegit. Humerum velans, ex-

ponit, vel includit, ceteroquin humerũ adhæret, nihil circumfulſit, nihil circumſtringit, nihil de tabularũ fide laborat, facilè ſeſe regit, facilè reficit: etiã cùm exponitur, nulli cruci in craſtinũ demandatur. Si quid interulæ ſubter eſt, vacat zonæ tormentum: ſi quid calceatus inducitur, mundiſſimum opus eſt: aut pedes nudi magis, certè viriles magis quàm in calceis. Hæc pro pallio interim, quantum nomine comitiaſti. Iam verò & de negotio prouocat. Ego, inquit, nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo: nulli officio aduigilo, nulla roſtra præoccupo, nulla prætoria obſeruo: canales non odoro, cancellos non adoro, ſubſellia non contundo, iura non conturbo, cauſas non elatro, non iudico, non milito, ſeceſſi de populo. in me vnicum negotium mihi eſt. niſi aliud non curo quàm ne curem.

PALLIVM. 2. SCHOL.

NIHIL EXPEDITIVS. *Facilius & promptius* A *ad induendum, & vſum.* ETIAM SI DVPLEX, *ex duplici panno conſutum ſit.* QVOD CRATETIS, *quale fuit pallium Philoſophi Cinici. Paulinus epiſt. 1. ad Seuerum de duplici Pallio magis impediente & grauante ſic loquitur:* Ambulabis & non deficies, non te virga, non pera, non ſacculus prægrauabit; non calceamenta, neque duplex veſtis impediet. *Auguſtinus lib. 2. de conſenſu cap. 30. vbi de calceamentis & tunicis duplicibus,* Hoc & de duabus tunicis intelligen- S. Aug. dum eſt, ne quiſquam eorum præter eam quam eſſet indutus aliam portandam putaret, ſolicitus ne opus eſſet, cùm ex illa poteſtate poſſet accipere. *quam ſcilicet Chriſtus dederat miniſtris ſuis, vt ab auditoribus ſuis neceſſaria poſſent accipere. Vnde paulò ſuprà idem Aug.* Oſtendens à fidelibus ſuis omnia de- S. Aug. beri miniſtris ſuis, nulla ſuperflua requirentibus. B *Sed hîc non agit Tertullianus de duobus palliis, ſed de vnico duplicato quod ait, expeditius eſſe qualibet toga, etiam ſimplici. Alij ſic diſtinguunt:* quod Cratetis more, nuſquam veſtiendo componitur. *Nos aliter legimus,* mora nuſquam veſtiendo cùm ponitur. *id eſt nullâ circumſpectione, aut cura anxia turbandi plicaturas induitur: nec à pallio, eiuſque expedito vſu diſtat veſtis Monachi, cui conuenit totus hic Tertulliani contextus, & pallium duplex Cratetis. Quanquam enim baptizatus Auguſtinus per totam octauam de more albam tulerit, indutæ Chriſtianæ innocentiæ indicem; nihil vetat tamen, poſt hanc cæremoniam, eum habitum ſumpſiſſe Monachalem, cum pluribus ſociis. De quibus, Monica fortis illius mulieris domeſticis dici poteſt, illud Prou. 31.* Omnes domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus. *quin &* C *Auguſtino, eiuſque ſodalitio, ob negotiationem Euangelicæ Margaritæ,* Cingulum tradidit Chananæo: *quod ipſa, beata Virgine Maria ſibi apparente ſuper veſtem nigram zona ſcortea præcincta, ſimiliter induta præcinxerat; iuxta Paulum Bergomenſem, alioſque probatos Authores. De hoc cingulo, vt iam alibi diximus, ſic lib.* S. Aug. *9. cap. 8. Confeſſ. ſtatim poſt Baptiſmum:* Qui habitare facis vnanimes in domo, conſociaſti nobis & Euodium iuuenem ex noſtro municipio, qui cùm agens in rebus militaret, prior nobis ad te conuerſus eſt, & baptizatus; & relicta militia ſæculari, accinctus eſt in tua, ſimul eramus, ſimul habitabamus placi- S. Aug. to ſancto. *De veſte duplici idem Auguſtinus ſer. 217. de temp.* Veſtiti ſunt quotquot in Chriſto baptizati ſunt. *Byſſo quidem innocentiæ, & purpura charitatis:* D *ſed non omnes capiunt verbum hoc:* Vade, vende omnia, &c. *Quod ſe feciſſe dicit Aug. ep. 89. ſub finem. In hoc autem ſermone ſub finem, vbi ait iuxta Septuag.* Duplicia pallia fecit viro ſuo: *id eſt*, de byſſo candidam confeſſionem, de purpura glorioſam paſſionem. *Concludit ſe non eiiciendum conuiuio, vt pote veſtitum, & non nudum inuentum. Vita ſiquidem Religioſa & byſſum, & purpuram myſticam, etiam ſub nigro tegit indumento, cùm ex Bernardo, in ea homo viuat purius,* & Religio ſit longum & diuturnũ martyrium. *Hinc fruſtrà Secundinus Manichæus in epiſt. ad Auguſtinum inſerta tom. 6. ante libr. Auguſtini ad eundem, ob habitum Monachalem nigrum à conuiuio nuptiali foras eſſe mittendum, dixit:* A Domino pelletur ex Conuiuio nuptiarum, nigrarum cauſâ veſtium, &c. muta quæſo ſententiam, depone Punicæ Gentis perfidiam. *Adeo & hunc colorem habitumque Monachalem dilexit, vt eum ſeruarit factus Epiſcopus: nam pretioſum & purpureum byrrhum geſtare renuebat, vt ait ſerm. 2. de communi vita Clericorum, qui eſt 50. de diuerſis & partus legitimus Auguſtini, ab omnibus cognitus. vbi cùm de communi, vt Religioſus, veſtiri vellet:* Offeratur mihi verbi gratiâ byrrhum pretioſum, fortè S. Aug. decet Epiſcopum, quamuis non deceat Auguſtinum, &c. fateor vobis, de pretioſa veſte erubeſco: quia non decet hanc profeſſionem. NVSQVAM INHVMANO, *ob grauitatem aut pondus, vt toga, vel ſimilem* B *animi ſolliciti tyrannidem. Vel magis ad litteram, vt ſubiicit. Sic humanum eſt pallium, vt totum hominem ſimul & omnia eius membra tegat.* EXPONIT, *ponit in conſpicuo, non ſicut toga, quæ ob plicas, impedit quo minus humeri & corpus videantur.* INCLVDIT, *regit. vel aliter explico, ſiue prodeundum ſit foras, ſiue manendum domi, pallium commodum eſt vtrobique.* CÆTEROQVIN HVMERVM ADHÆRET. *alij legunt:* cætero quà in humerum adhæret: *Græca phraſis, ſenſus idem: Cæterùm, inquit, quâ parte incumbit humeris, nullo modo collum impedit & grauat.* DE TABVLARVM FIDE, *de plicarum numero & ordine fideliter ſeruato vel confuſo, nulla cura eſt pallio.* CVM EXPONITVR, *deponitur, alij,* reponitur: NVLLI CRVCI. *Suprà dixerat,* forcipibus. *Alij hîc legunt:* cippo, *preſſorio, vt ſplendorem & ordinem plicaturæ ſeruet.* INTERVLÆ, C *tunicæ interioris.* VACAT ZONÆ TORMENTO, *non cingitur, etſi longiuſcula ſit, quia pallium extenſius, totum interius veſtimentum operit vſque ad imos pedes.* CALCEATVS INDVCITVR, *Si quid calceamenti, pedibus induitur, oportet vt mundiſſimum ſit, ne longum pallium ſordibus inquinet. vel, per mundiſſimum intelligit ſimpliciſſimum, quale eſt ſandaliũ.* AVT PEDES NVDI, *vel magis pallio conuenit pedum nuditas, quam tegit longitudo pallij.* CERTE VIRILES, &c. *& quidem, inquit, virum magis redolent nudi pedes, quàm calceati, quod mollitiem ſapit muliebrem. Munditiem autem inſinuat in pedibus nudis, nihil de pelle mortua & immunda circumferentibus; etiam Auguſtini ſenſu, ſerm. 42. de Sanctis, & 1. de Apoſtolis: quamquam ſe verè & pro-* D *priè calceatum ibidem aſſerat, vbi exponit illud Luc. 10.* S. Aug. Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calceamenta. Calceamenta, inquit, quid ſunt? Calceamenta quibus vtimur, coria mortuorum ſunt, nobis tegmina pedum. Per hoc ergo iubemur renuntiare mortuis operibus. Hoc in figura Moyſes admonebatur, quando Dominus loquens, ait; Solue calceamenta de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Quid tam terra ſancta quàm Dei Eccleſia? ſi in illa ergo ſtemus, calceamenta ſoluamus, id eſt operibus mortuis renuntiemus, Nam de his calceamentis quibus calceati ambulamus,

cónſolatur me idem ipſe Dominus meus, ſi enim ipſe calceatus non eſſet, non de illo Ioannes diceret, non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius. COMITIASTI, *ex cauſa & nomine Pallij, me in in ius vocaſti. alij ſimpliciùs:* concitaſti: *habeto interim, ô togate, irriſor pallij. hæc interim à me dicta & reſponſa pro defenſione pallij.* DE NEGOTIO PROVOCAT. *Iam pallium pro ſe loquitur, & otium ſuum, & quietem inducit loquentem contra negotium togæ, virorumque togatorum.* NIHIL FORO, &c. *Non teneor intereſſe cauſis, commerciis, operi militiæ, camporum decurſibus; non ſurgo noctu ad præparandam cauſam, ad ſalutationem antelucanam; non locum fori præoccupo, vt primus pro roſtris, ex cauſidicis peierem; nulla palatia Optimatum, vt cliens obſeruo.* CANALES NON ODORO. *Feſtus inde* canaliculas *vocat, pauperes homines forenſes, quòd circa Canales fori conſi-* A *ſterent, vbi mercimonia expoſita erant. Salmaſius notat hærentem aquam in canalibus iſtis mali odoris. Palliati autem nihil ibi mercaturæ aut cauſæ agendæ gratia, odoris grauis patiebantur, abdicata omni negotiatione.* CANCELLOS NON ADORO, *id eſt, os, vel aures non admoueo, cauſis, vel ſpectaculis, cancellis proximus. Hæc enim omnia contemnunt palliati.* SVBSELLIA NON CONTVNDO, *geſtu immoderato non ferio ſubſellia.* IVRA NON CONTVRBO, *vt cauſidici qui ſæpè veritatem euertunt, & iura omnia confundunt. Vnde Seneca epiſt.* 28. Numquid tam turbidum fieri poteſt quàm forum? ELATRO, *vel quod mordeant partem aduerſam Aduocati, vel à clamore canino, vnde & Hieron. ad Ruſticum,* Caninam facundiam dixit. IN ME. *alij:* immò: *tota mihi cura eſt, vt vacem à curis ſæculi, & negotier animæ pacem.*

3. *Pallij habitus vitia ſæculi arguit, vt & vita probi hominis; omneſque liberalium artium profeſſores, Chriſtianique inſuper hoc vſi ſunt, cum etiam Scenici togati fuerint.*
De pall. cap. 5. in m. & 6. per totum.

VIta meliore magis in ſeceſſu fruare quàm in promptu, ſed ignauam infamabis. Scilicet patriæ & imperio, reique publ. viuendum eſt. Erat olim iſta ſententia. Nemo alij naſcitur moriturus ſibi. Certè cùm ad Epicuros & Zenonas ventum eſt, ſapientes vocas, totum quietis magiſteriũ, qui eam ſummæ atq; vnicæ voluptatis nomine cõſecrauere. Tamen propemodum mihi quoque licebit in publicũ prodeſſe. Soleo de qualibet margine vel area medicinas moribus dicere, quæ feliciùs publicis rebus & ciuitatibus & imperiis bonas valetudines conferent, quàm tuæ operæ. Quippe ſi pergam ad acuta tecum, plus togæ læſere remp. quàm loricæ. Atquin nullis vitiis adulor, nullis veternis parco, nulli impetigini. Adigo cauterem ambitioni qua M. Tullius quingentis millibus nummûm orbem citri emit: qua bis tantùm Aſinius Gallus pro menſa eiuſdem Mauritaniæ numerat. Hem quantis facultatibus æſtimauere ligneas maculas! item qua lances centenarij ponderis Sulla molitur! Vereor ſanè ne parua ſit iſta trutina, cùm Druſillanus, equidem ſeruus Claudij quingenariam promulſidem ædificat, ſupraſcriptis fortaſſe menſis neceſſariam, cui ſi officina extructa eſt, debuit, & tricliniũ. Immergo æquè ſcalpellum acerbitati ei qua Vedius Pollio ſeruos murænis inuadendos obiectabat. Nouâ ſcilicet ſæuitiâ delectato terrenæ beſtiæ, & edentulæ, & exunguis, & excornis, de piſcibus placuit feras cogere, vtiq; ſtatim coquendis, vt in viſceribus earum, aliquid de ſeruorũ ſuorum corporibus & ipſe guſtaret. Præcidã gulam, qua Hortenſius orator primus pauum cibi causâ potuit occidere qua Aufidius Lurco primus ſagina corpora vitiauit, & coactis elementis in adulterinum prouexit ſaporem: quâ Aſinius Celer mulli vnius obſonium ſex ſeſtertiis detulit: quâ Æſopus hiſtrio ex auibus eiuſdem pretioſitatis, vt canoris & loquacibus quibuſque, centum millium patinam confiſcauit. Filius eius poſt tale pulpamentum potuit ſumptuoſiùs eſurire: margarita namq; vel ipſo nomine pretioſa dehauſit; credo ne mendiciùs patre cœnaſſet. Taceo Nerones & Apicios & Rufos. Dabo catharticum impuritati Scauri, & aleæ Curij, & vinolentiæ Antonij. & memento, iſtos interim ex multis, togatos fuiſſe. Quales apud pallium? Haud facilè has purulentias ciuitatis quis eliciet, & exſuppurabit, ni ſermo palliatus? Sermone, inquit, me ſuaſiſti, medicamine ſapientiſſimo. Verum etſi eloquium quieſcat, aut infantiâ ſubductum, aut verecundiâ retentũ, nam & elinguis philoſophia vitâ contenta eſt, ipſe habitus ſonat. Sic deniq; auditur Philoſophus dum videtur. De occurſu meo vitia ſuffundo. Quis non æmulũ ſuum cùm videt, patitur? Quis oculis in eum poteſt, in quem mentibus non poteſt? Grande pallij beneficium eſt, ſub cuius recogitatu improbi mores vel erubeſcunt. Viderit nunc, philoſophia quid proſit: nec enim ſola mecũ eſt. Habeo & alias artes in publico vtiles. De meo veſtiuntur, & primus informator literarum, & primus enodator vocis, & primus numerorum arenarius, & grammaticus, & rhetor, & ſophiſta, & medicus, & poëta, & qui muſicam pulſat, & qui ſtellarem coniectat, & qui volaticã ſpectat. Omnis liberalitas ſtudiorum quatuor meis angulis tegitur. Planè poſt Romanos equites, verùm & accedones, & omnis gladiatorum ignominia togata producitur. Hæc nimirum indignitas erit, à toga ad pallium. Sed iſta pallium loquitur. At ego iam illi etiam diuinæ ſectæ ac diſciplinæ commercium confero. Gaude pallium & exulta, melior iam te philoſophia dignata eſt, ex quo Chriſtianum veſtire cœpiſti. CAP. VI.

PALLIVM. 3. SCHOL.

IN SECESSV, *remotus à turbis, in ſolitudine, & vita priuata.* IN PROMPTV, *in publico, & negotiis gerendis.* B SED IGNAVAM. *Alij legunt;* ſed ignaui, infamique, *ſic inducit loquentem togatum.* VIVENDVM, *vita*

impendenda eſt. ERAT OLIM, *alÿ:* errat: *iamdudum erronea hæc ſententia eſt prolata, ait pallium contra togam.* ſi [illegible] *Epicureos & Stoicos, in principibus eorum conſulas, agnoſces eos magiſtros ſapientia in quiete viuentes, quique nihil magis in ſuo magiſterio & diſciplina docuerunt, quàm quietem: eam enim vnicam voluptatem cenſuere.* CONSECRAVERE, *alÿ* conſeruauere. *Habitum Monachalem in multis cum pallio conferendum liquet. Veram enim philoſophiam, & totius mundi contemptum ſonat hic habitus, & ſeceſſum à turbis; & vitæ ſæcularis vitia arguit mutiùs & efficaciùs quàm pallium? Quem habitum ſtatim atque induit Auguſtinus, fugam à ſæculo meditatus eſt. Ita enim ipſe 10. Confeßionum cap. vltimo: Solitudinem & ſeceſſum cogitans, vocatus eſt à* B *Deo in vitam Religioſam & communem, vt primò cum ſuis fratribus & conſortibus vitam communem & Cœnobiticam duceret; deinde factus Epiſcopus toti prodeſſet Eccleſiæ. Sic itaque de hac vita communi ab initio conuerſionis in Eremo inſtituta; libro 9. Confeſ-*
S. Aug. *ſionum cap.* 8. Qui habitare facis vnanimes in domo, conſociaſti nobis & Euodium iuuenem ex noſtro municipio: qui cùm agens in rebus militaret, prior nobis ad te conuerſus eſt, & baptizatus, & relicta militia ſæculari, accinctus eſt in tua, *aduerte militiam ſæcularem, & à fidelibus iam baptizatis exerceri poſſe, & hic militiam ſæcularem opponi vitæ Religioſæ,* ſimul eramus, ſimul habitabamus placito ſancto; *alibi vocat ſæpè otium ſanctum, propoſitum ſanctum:* quærebamus quiſnam locus nos C vtiliùs haberet ſeruientes tibi, *ſic frequenter, maximè in Epiſtolis, vitam Monachalem, Dei ſeruitutem, & Monachos Dei ſeruos, vt & libro de opere Monachorum, vocat,* pariter remeabamus in Africam. *Sic etiam de ſeipſo iam Epiſcopo, nec minus*
S. Aug. *tamen Monaſticam perfectionem profitente, epiſtola 89. cuius initium & titulus:* Auguſtinus Epiſcopus ſeruus Chriſti & eius Eccleſiæ, dilectiſſimo filio Hilario in Domino ſalutem. *Et circa finem epiſtolæ, cùm de perfectione Religioſa & Euangelica dixiſſet, ſe vehementer adamaſſe eam, & non ſuis viribus, ſed Dei gratiâ id feciſſe, ſic concludit:* Quantùm in
S. Aug. hac perfectionis via profecerim, magis quidem D noui ego, quàm quiſquam alius homo: ſed magis Deus, quam ego. Et ad hoc propoſitum quantis poſſum viribus exhortor, & in nomine Domini habeo conſortes, quibus hoc per meum miniſterium perſuaſum eſt. *Vt enim ipſe ex profeſſo teſtatur ſermone quadrageſimo nono de diuerſis, qui eſt de communi vita Clericorum; antequam inuitus Presbyter fieret, apud Tagaſtem iam habebat Monaſterium, in quod pertracturus amicum Hypponenſem, venerat in Ciuitatem, in qua factus Presbyter, à Valerio Epiſcopo hortum accepit, in quo ſecundum extruxit Monaſterium: ex quo tandem factus Epiſcopus, ne ſine conſortibus eſſet: eduxit capaciores Eccleſiaſtico miniſterio fratres Eremitas, quos hic conſortes vocat: quæ* E *omnia lucidè patent legenti totum contextum dicti ſermonis, abſque animo, zelo, & paßione præuento. Poſsidius item in eius vita capite ſecundo, de omni ſpe ſæculi derelictâ.* Soli, inquit, Deo cum ſuis ſeruire ſtatuit, &c. & illud quod dicit Dominus idem vir Sanctus facere cupiens, Si vis eſſe perfectus, &c. Et erat tunc annis maior triginta, ſola ſuperſtite matre nomine Monica, ſibiq; adhærente, & de ſuſcepto eius propoſito ſeruiendi Deo, ampliùs quàm de carnis nepotibus exultante, *quos habiturus erat: niſi ſæculo & matrimonio renuntiaſſet,* renuntiauit etiam Scholaſticis, quos Rhetoricen docebat, vt ſibi Magiſtrum alium prouiderent, eo quòd ſeruire Deo ipſe decreuiſſet. *Quod Baptiſmus ſolus non impediſſet eum facere.*

A Ac placuit ei perceptâ Baptiſmi gratiâ, cum aliis ciuibus & amicis ſuis Deo pariter ſeruientibus, ad Africam, & propriam domum agroſque remeare. Ad quos veniens, & in quibus conſtitutus fermè triennio, & à ſe iam alienatis curis ſæcularibus, cum iis qui eidem adhærebant, Deo viuebat, &c. *Capite autem vndecimo.* Proficiente verò doctrina ſub ſancto & cum ſancto Auguſtino, in Monaſterio Deo ſeruientes, Eccleſiæ Hypponenſi Clerici ordinari cœperunt, &c. Sanctorum ſeruorum Dei propoſito, continentia & paupertate profunda, ex Monaſterio, quod per illum venerabilem virum, *loquitur de Monaſterio in Horto Valerij, quod intra Eccleſiam dicit, id eſt, intra fines & ſpatia pertinen-* B *tia ad Eccleſiam Hypponenſem,* & eſſe, & creſcere cœperat, magno deſiderio poſcere, atque accipere Epiſcopos & Clericos, pax Eccleſiæ atque vnitas, & cœpit primò, & poſteà conſecuta eſt. *Hæc Poſsidius. Tandem ſic ſe reuocatum à vita purè ſolitaria fatetur libro decimo Confeſsionum capite vltimo.* Conterritus peccatis meis, & mole peccatorum, & miſeriæ meæ, agitaueram in corde, meditatúſque fueram fugam in ſolitudinem, S. Aug. ſed prohibuiſti me, & confirmaſti me, dicens: Ideò pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant; ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt. *Et in Pſalmum quinquageſimum quartum: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam.* Aut mortem optabat, aut S. Aug.
C ſolitudinem deſiderabat, &c. Fit hoc, fratres, & ſurgit plerumque in animo ſerui Dei deſiderium ſolitudinis, non ob aliud niſi propter turbam tribulationum, & ſcandalorum, & dicit: Quis dabit mihi pennas, &c. Verbis meis & collocutione mea prodeſſe non poſſum, orando pro eis forſitan prodero. Dicunt iſta homines, ſed plerumque ita ligantur, vt volare non poſſint. Fortè enim non ligantur viſco, ſed ligantur officio, &c. Vnde putatis, fratres, ſeruis Dei impleta eſſe deſerta? Si benè illis eſſet inter homines, recederent ab hominibus? & tamen quid faciunt & ipſi? Ecce elongant fugientes, manent in deſerto; ſed numquid ſin-
D gillatim tenet eos charitas, vt cum multis maneant, & de ipſis multis exiſtant, qui exerceant? quia in omni congregatione multitudinis, neceſſe eſt vt inueniantur mali, &c. In quo deſerto: vbicumque fugeris, congregabant ſe cæteri, deſertum tecum petent, affectabunt vitam tuam, tu repellere non potes ſocietatem fratrum. Miſcentur tibi etiam mali, &c. in quo deſerto? ſi fortè in conſcientia, quò nullus hominum intrat, vbi nemo tecum eſt, vbi tu & Deus eſt, &c. Solus erat in conſcientia, ſed non ſolus in charitate: intus conſolabatur conſcientia, ſed forinſecùs tribulationes non relinquebant. PROPEMODVM, *aliquatenus mihi palliato fas erit publico prodeſſe.* MARGINE, *loco ſupe-*
E *riore, vt pulpito & cathedra.* AREA, *loco inferiori & plano.* DICERE, *præſcribere.* TVÆ OPERÆ, *labor tuus, ô Togate.* AD ACVTA, *ſi tecum acutè certem.* TOGÆ, *togati.* LORICÆ, *loricati.* VETERNIS, *ignauiis.* IMPETIGINI, *prurigini laudis.* ADIGO, *admoueo verba cauſtica & ſeuera.* NVMMVM, *nummorum.* ORBEM CITRI, *menſam rotundam citream.* AZINIVS GALLVS, *Orator & Poëta.* EIVSDEM MAVRITANIÆ, *ex eadem Mauritania, vnde venit empta menſa Ciceronis.* NVMERAT, *perſoluit, decem millibus nummorum.* LIGNEAS MACVLAS, *quibus erant variegatæ hæ menſæ.* QVA LANCES, *ſcilicet ambitione Sylla extruxit catinos & patinas, tanti ponderis, de quibus & Tertull. lib. de anima,* quod lancibus ſplendidiſſimis Syllanis effertur: DRVSILLANVS. *Vide Plin. lib. 33. cap. 11.* CLAVDII, *Imperatoris.* PROMVLSIDEM,

condimentum dulce, intellige continens pro contento, in quo eſca profertur: erat enim genus vaſis & lancis, quingentarum librarum pondere, recipiendo mulſo deſtinatum. NECESSARIAM, congruam ſumptui reſpondenti. OFFICINA EXTRVCTA, Plin. ſupra cui fabricandæ priùs officina ex ædificata fuerat. DEBVIT ET TRICLINIVM, extrui ſcilicet dignum magnificentia tam pretioſæ lancis. SCALPELLVM, cultellum, ſiue lanceolam, vt ſanguinem eliciam ex homine ſitibundo humani ſanguinis. VEDIVS POLLIO, Plin. lib. 9, cap. 23. Inuenit in hoc animali documenta, Vedius Pollio, Seneca libro tertio de ira eum vocat Antedium; Dio & Xiphilinus, Ouidium vocat, Eques Romanus ex amicis Augusti, viuariis earum immergens damnata mancipia. TERRENÆ, mirum, cùm non inueniam apud authores nisi marinam & fluuialem, niſi fortè amphibia ſit, cum ſerpente enim coire dicitur, & vocata ſibilo accedere ad anguem, vt & notauit Ambroſius. Ex Plinio tamen lib. 9. cap. 57. terreni piſces dicuntur, qui decedentibus fluuiis in cauernis terræ remanent. Vel Tertullianus terrenos piſces dicit, qui marini licèt & fluuiales, in piſcinis terræ aluntur. alij legunt teneræ, quia delicatus eſt piſcis. EDENTVLÆ, alij tamen ei dentes acutos tribuunt; ob duplicem fortè ſpeciem. Plin. libri noni capite vigeſimo tertio. Tellianus Murenas edentulas facit. PLACVIT FERAS COGERE, delectato ſcilicet Vedio crudeli, piſcem mitiſsimum (quique adeò manſueſcit, vt de manu cibum capiat, cui & Antonia Druſi, inaures applicauit, & Craſſus murenam mortuam fleuit vt filiam) viſum eſt præ crudelitate feram crudelem, contra naturam facere. PAVVM CIBI CAVSA, ad edendum. Ita & Plin. lib. 10. cap. 20. arguitur quòd primus Pauonem in eſcam appoſuerit. Inde factus communis cibus: de quo Auguſtinus libri vigeſimi primi de Ciuitate capite quarto, in princip.

S. Aug. Quis niſi Deus Creator omnium, dedit carni Pauonis mortui ne putreſieret? Quod cùm auditum incredibile videretur, euenit vt apud Carthaginem nobis cocta apponeretur hæc auis. De cuius pectore pulpatum quantum viſum eſt, decerptum ſeruari iuſſimus. Quod poſt dierum tantum ſpatium, quantò alia caro quæcumque cocta putreſceret, prolatum atque oblatum, nihil noſtrum offendit olfactum. Itemque repoſitū poſt dies ampliùs quàm triginta idem quod erat inuentum. Idemque poſt annum, niſi quod aliquantum corpulentiæ ſiccioris & contractioris fuit. AVFIDIVS LVRCO. De hoc vide Varronem. COACTIS ELEMENTIS. id eſt, rerum principiis, per adſcita obſonia adulterauit ſaporem: alij legunt: coactis alimentis: id eſt per vim ingeſtis corporibus animalium, quæ ſic vitiabat & corrumpebat. MVLLI piſcis, dicti aliter, trigla. Pulmentum ducentis ſeptuaginta quinque aureis emptum domum tulit. CANORIS, quales luſcinlæ. LOQVACIBVS, humanam vocem imitantibus. CONFISCAVIT, DETVLIT, emit & obtulit ſex ſeſtertiis emptum. CENTVM MILLIVM PATINAM CONFISCAVIT, non aues intelligis, ſed ingentem patinam quam repoſuit in officina magna, vt quoties vellet ex ea aues magni pretij depromeret: alij conflauit: quaſi fiſco ſuo addixit. Hieronymus ad Saluinam: Procul ſint à conuiuiis tuis aues, quibus ampliſſima patrimonia auolant. FILIVS EIVS. Clodius ſcilicet Æſopi Tragœdi filius, de quo Plinius libro nono capite trigeſimo quinto. MARGARITA: in neutro genere; Plinius lib. 9. cap. 35. Vt experiretur in gloria palati quid ſaperent Margaritæ, vt mirè placuere, ne ſolus hoc sciret, ſingulis vniones conuiuis abſorbendos dedit. de hoc Horatius lib. 2. Sat. 3.

> Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ,
> Scilicet vt decies ſolidùm exſorberet, aceto
> Diluit inſignem baccam.

id eſt, vnionem ingentem, in formam baccæ inſertam aureo circulo inaurem. TACEO NERONES, inſignes ventricolas. RVFOS, Sempronium Rufum intellige, qui primus Ciconias in cibum occidit. Ex Scholiaſte veteri Horatij, vnde & repulſam paſſus à Senatu. CATHARTICVM. Eſt Hypocrati medicamentum, onuſto ventri laxando idoneum. SCAVRI, non eſt hic M. Æmilius Scaurus, ſed Mammercus Sergius, de quo Tacitus ſexto Annalium. CVRII, Quintus Curius aleator celebris. ANTONIVS. Marcus Antonius Triumuir, potator egregius, de quo Plin. Sidonius, Cicero in Philippicis. QVALES, &c. Inducit obiicientem togam. alii ſic diſtinguunt: quales apud Pallium haud facilè. PVRVLENTIAS. Immunditias tales apud Palliatos non inuenies, quorum ſolum eſt, eas in Togatis carpere, & pungendo ad ſuppurationem & correctionem adducere. SERMONE, &c. ait Toga Pallio, vel togatus palliato; ſumpta tamen ſententia à quodam ſic loquente apud Euripidem. ELOQVIVM QVIESCAT, ſi pallium taceas. INFANTIA, fandi impotentia, aut pudore. SONAT, loquitur. ÆMVLVM, aduerſarium. PATITVR, quia ex oppoſito confunditur, vel zelo æſtuat. MENTIBVS, quem cogitatione ſola ſine horrore vel timore ferre non poteſt, quomodo in eum oculos audebis figere? VIDERIT NVNC, Toga, quid pallij philoſophia poſſit. NEC SOLA MECVM, Loquitur pallium; non ſolam philoſophiam aperiò, ſed & præcipuos quoque artium liberalium Profeſſores, qui pallio vtuntur. IN PVBLICO, publicè & apertè, reip. euidenter vtiles. INFORMATOR, abecedarius, ſiue elemētarius. EDOMATOR VOCIS, alij, Enodator, qui pronunciare docet vel canere. ARENARIVS, Calculator, Arithmeticus qui vel in arena deſcribit numeros, vel ab arena calculos, trahit ad calculandum, Sophiſta, Dialecticus. MVSICAM PVLSAT, Citharista. STELLAREM, Aſtrologus, qui conijcit ventura ex ſtellis inſpectis. VOLATICAM, Augur ab auium volatu inſpecto ſumens auguria. LIBERALITAS, artes liberales. QVATVOR ANGVLIS, quadrato pallio, ſine arte, ex ſimplici panno conſuto. PLANE, ait Toga contra Pallium; fateor te multos Profeſſores artium liberalium tegere. ſed & tu fatebere, ipſos eſſe longè inferioris dignitatis infra equites Romanos. VERVM, &c. Reſpondet Pallium, non tantùm infimæ ſortis homines, ſed & Prætoris edicto infames multi togati incedūt quales gladiatores. ACCEDONES, alij Accendones, id eſt laniſtæ, accendentes, & exhortantes ad pugnam; alij cerdones. HÆC NIMIRVM, & poſt hæc, indignum iudicabitis, viri Carthaginienſes, quod tranſierim à toga ad pallium. Ego verò debeo plurimùm ſuſceptæ fidei & diſciplinæ Chriſtianæ, eique acceptum referam lucrum captum ex commercio & mutatione togæ in pallium, cùm profeſſus diuinam ſectam & modeſtiam Chriſtianam, habitum quoque ſimplicem & modeſtum indui. MELIOR TE PHILOSOPHIA, quàm Græca; Chriſtiana ſcilicet honorauit, dum te etiam, ô pallium, dignata eſt pro habitu ſumere; ſicut ego te cum cæteris factus Chriſtianus, indui, vel Preſbyter.

4. *Pallio fauit Cato Cenſorinus, dum à Græcis ſenex Græcas litteras didicit. De Pall. c. 3. in f.*

IPſe qui Græcos præter vrbem cenſebat, litteras eorum vocemque ſenex iam eruditus, idem Cato iuridicinæ ſuæ in tempore humerum exertus, haud minùs palliato habitu Græcis fauit.

PALLIVM. 4. SCHOL.

PALLIVM GRÆCVM, *non voce, ſed vſu. Vſus pallij à Græcis tráſiit ad Latinos. Licèt pallij nomen Latinum ſit, vſus tamen magis Græcus eſt* ſed cum voce veſtis intrauit, *quia Latini qui iam vocem pallij habebant, vſum quoque eius à Græcis acceperunt.* IPSE, *Prætor Romanus Cato.* QVI GRÆCOS, &c. *id eſt, ex cenſu & albo ciuium Romanorum pellebat. alij legunt* pellendos vrbe cenſebat: *tanquam exules enim vt aqua & igni, ſic toga priuabantur. Ita de Valerio Liciniano Plin. lib. 4. epiſt.* 11. Cùm Græco pallio amictus intraſſet; carent enim togæ iure, quibus aqua & igne interdictum eſt; poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum; Latinè, inquit, declamaturus ſum, dicens triſtia, & miſeranda. IVRIDICINÆ, *dum ius diceret.* HVMERVM EXERTVS, *humero ex parte nudato. Hic pungit Catonem; quòd cùm Græcorum hoſtis eſſet, Græcis tamen fauit in hac parte; tum quòd ſenex didicerit linguam Græcam, tum quod aliquando togam ſuam humero ex parte nudato, quaſi ad pallium deforme depoſuerit, confuſo eius tabulato, & tiliis ac plicis perturbatis:* HVMERVM EXERTVS, *Sic incincti erant Conſules, vel Prætores cùm in actu ſolemni eſſent, Iani portas aperirent,* A *rem diuinam facerent, in Circo mappam mitterent, ius dicerent. Cinctum Gabinum dixit Iſidorus lib. 19. cap. 24. Et ſic Cato toga ritu Gabino cincta, quaſi palliatus videbatur. Vbi nota Oratores humero extra togam declamaſſe, Iudices verò intra togam iudicia exercuiſſe. Inde Cicero pro Cælio.* Nobis quidem olim armus erat vnus ad cohibendum brachium toga conſtitutus, & vt exercitatione ludoque campeſtri tunicati vteremur. *Vnde Cato hîc Prætor in iudicio exertus humerum immodeſtiæ arguitur. Multò magis autem pungitur ab Auguſtino Marcus Cato, qui victoriam Cæſaris non ferens ſeipſum interemit: licèt Cicero Paradox. 1. eum perfectum Stoicum vocet, vt & Senec. Lactant. autem lib. 3. c. 18. Romanæ Sapientiæ Principem. Sic enim Aug. lib. 1. de Ciu. c. 23.* Quia virò doctus & probus habebatur, meritò putetur rectè etiam fieri potuiſſe, vel poſſe, quod fecit. De cuius facto quid potiſſimùm dicam, niſi quòd amici eius, etiam docti quidam viri, qui hoc fieri prudentiùs diſſuadebant, imbecillioris quàm fortioris animi facinus eſſe cenſuerunt? quo demonſtraretur, non honeſtas, turpia præcauens, *vt ſup. dixerat de Lucretia,* ſed infirmitas aduerſa non ſuſtinens. S. Aug.

PAPA.

* *Papa eſt Epiſcopus Epiſcoporum. De pudic. cap. 1. à princ.*

AVdio etiam edictum eſſe propoſitum, & quidem peremptorium, Pontifex ſcilicet Maximus, quod eſt, Epiſcopus Epiſcoporum, edicit.

PAPA. SCHOL.

EPISCOPVS EPISCOPORVM. *Benè eſt, quod ab Hæretico iam Tertulliano, tam auguſtum pro Romano Pontifice teſtimonium accipimus. Quidquod & hoc libro de Pudicitia cap.* 13. Bonum Paſtorem, & benedictum Papam, *& c.* 21. Apoſtolicum *nuncupet. Omnes certè Patres & Græci & Latini Romanum Pontificem Maximum, vt Epiſcoporum omnium Epiſcopum vt Petri legitimum ſucceſſorem agnouerunt, & conſuluerunt, quod ſuperfluum eſt probare. Auguſtinus ep. 165. ad Generoſum, in principio, texit ſeriem etiam per nomina ſingulorum Pontificum Romanorum à Petro vſque ad Anaſtaſium.* Si Ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium S. Aug. conſiderandus eſt, quantò certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerenti Dominus ait, Matth. 16. 18. ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim ſucceſſit Linus &c. In illum autem Ordinem Epiſcoporum qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiamſi quiſquam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis: quibus Dominus prouidens ait de Præpoſitis malis Matth. 23. 3. quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Vt certa ſit ſpes fidelibus, quæ non in homine, ſed in Domino collocata, numquam tempeſtate ſacrilegi ſchiſmatis diſſipetur: ſicut iſti diſſipati ſunt, qui legunt in codicibus Sanctis, Eccleſias, quibus Apoſtoli ſcripſerunt, & nullum in eis habent Epiſcopum. *Et paulò infra ſic de Epiſcopis & ipſo Imperatore ſcribentibus ad Romanum Pontificem; vbi de Conſtantino:* vt propter S. Aug. ipſam cauſam inter Afros Epiſcopos dirimendam, iudices ex Gallia Epiſcopos mitteret. *Scilicet Conſtantinus rogatus eſt à Donatiſtis* literas etiam eiuſdem Imperatoris, vbi Epiſcopos miſit ad Vrbem Romam. *Idem Aug. to. 6. libro contra Epiſtolam funda-* B *menti Manichæi cap. 4. in p. vbi de Eccleſia Romana:* multa ſunt quæ in eius gremio me iuſtiſſimè teneant. S. Aug. Tenet conſenſio populorum atque Gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt Reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum: tenet poſtremo ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes, ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cum omnes hæretici ſe Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum, vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Iſta ergo tot & tanta Chriſtiani nominis chariſſima vincula, rectè hominem tenent credentem in Eccleſia Catholica. *In rem autem præcisè Tertulliani, to. 7. lib. 2. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 1. cum circa finem dixiſſet cæteros Epiſcopos inuicem ſibi æ-* C *quales; capite tamen primo circa finem nullum Epiſcopum Petro omnibus ſuperiore, æqualem dixit. Sic ergo cap.* S. Aug. 2. Supereſt vt de hac ipſa re *agebatur de hæreticis non rebaptizandis* quid ſinguli ſentiamus, proferamus; Neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, ſi diuerſum ſenſerit, amouentes. Neque enim quiſquam noſtrum Epiſcopum ſe eſſe Epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit, quando habet omnis Epiſcopus pro licentia libertatis, & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, tanquam iudicari ab alio non poſſit, quomodo nec ipſe poteſt alterum iudicare, ſed expectemus vniuerſi iudicium Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui vnus eſt ſolus habens poteſtatem, & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro iudicandi. *Quod ait de Epiſcopis, ſeorſim ab inuicem independentibus, & quia poteſtas originalis iuriſdictionis à Chriſto manat, qui Spiri-*

tum ſanctum dedit Apoſtolis, cuius vnctione conſecrati, primi omnium Epiſcopi independenter ab inuicem regerent Eccleſiam. Act. 20. 28. Sic Paulus Epiſcopis: Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. *Ceterùm vt Cephas caput Apoſtolorum, cui non tantùm agnos id eſt filios fideles, ſed & oues, id eſt Apoſtolos fidelium agnorum matres paſcere & regere iuſſit Chriſtus; ſic & Pontificem maximum ſuper omnes Epiſcopos Epiſcopum conſtituit. Præterea quòd* A *Epiſcopi ad Romanum Pontificem recurrant, & ſingillatim, & communi in concilio collecti, multis locis probat Auguſtinus libro 2. retract. cap. 48.* Poſteaquam Pelagiana hæreſis cum ſuis authoribus ab Epiſcopis Eccleſiæ Romanæ prius Innocentio, deinde Zozimo, cooperantibus Conciliorum Africanorum literis conuicta, atque damnata eſt. *Et cap. 51.* Sequuntur libri quatuor, quos contra duas epiſtolas Pelagianorum, ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ Bonifacium ſcripſi. S.Aug.

APPENDIX EX SS. PATRIBVS, DE SVPREMA PONTIFICIS Romani dignitate.

Horrendam primùm excutio & explodo hæreticorum calumniam, qui Romani Pontificis maieſtatem ignorantes blaſphemant, eumque non Vicarium Chriſti, ſed Antichriſtum appellare non verentur. Atque vt luceat quàm turpiter errent, Paulus 2. Theſſ. 2. 3. monet ſub extremis temporibus venturum Antichriſtum. Neque terreamini quaſi inſtet dies Domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo: quoniam niſi venerit diſceſſio primùm, *Syr. prius rebellio*, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, itaut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus, &c. Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, eum cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis, iis qui pereunt. *Atqui hæc omnia repugnant Romanis Pontificibus qui poſt Chriſtum & Petrum, à primis naſcentis Eccleſiæ temporibus vſque modo, ſine interruptione ſedi Apoſtolicæ ſucceſſerunt. Plerique ex eis ſanctiſſimi, & non homines peccati, & filij perditionis, nec contra Dei cultum rebelles, ſed eius adorationem toto orbe procurantes. Nec pro Deo haberi volentes, ſed ſe ſeruos ſeruorum Dei appellari gaudentes. Ad hæc Antichriſti regnum tribus tantùm annis cum medio durabit, iuxta ſcripturam & Patres Dan. 7. 25.* Per tempus & tempora, & dimidium temporis. *De quo Irenæus lib. 5. cap. 25.* Sanctos altiſſimi Dei conteret, & cogitabit mutaturus tempora, & legem: & dabitur in manu eius vſque ad tempus temporum, & dimidium tempus, hoc eſt triennium, & ſex menſes, in quibus veniens regnabit ſuper terram. *Sic Hyppolitus Martyr orat. de conſummatione mundi, & Antichriſto, idem ſupputat per dies iuxta Dan. 12. 11.* Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationes, dies mille ducenti nonaginta. Duo, inquit, Prophetæ *Elias & Enoch* per vniuerſum mundum denuntiantes aduentum Antichriſti mille ducentos ſexaginta dies amicti ſaccis. *Et noſter Auguſtinus lib. 20. de Ciuit. cap. 23.* Tempus quippe, & tempora, annum vnum eſſe, & duos, & dimidium: ac per hoc tres annos, & ſemiſſem, etiam numero dierum poſterius poſito diluceſſere aliquando in ſcripturis, & menſium numero declaratur. Videntur enim tempora indefinitè hîc dicta lingua Latina, ſed per dualem numerum dicta ſunt, quem Latini non habent. Sicut autem Græci, ita hunc dicuntur habere & Hebræi. Sic ergo dicta ſunt tempora, tanquam dicerentur, duo tempora. *Et eodem lib. cap 30. circa f. qui iudicem præcurrant aduertit.* In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res dicimus eſſe venturas: Heliam Theſbitem, fidem Iudæorum, Antichriſtum perſecuturum, Chriſtum iudicaturum, mortuorum reſurrectionem, bonorum malorumque diremptionem, mundi conflagrationem, eiuſdemque renouationem. *Cùm itaque Antichriſtus ſub finem tantùm mundi venturus ſit, &* Pontifices iam

S. Aug.

B *à ſexdecim ſæculis regnent, ſtultè Papa vocatur Antichriſtus. Præterea cùm Pontifices plures fuerint, & diuerſi nomine, vnus eſſe debet ſingularis Antichriſtus, & nomen eius iuxta Ioannem in Apoc. Debet continere apud Græcos numerum. 666. quem numerum nullus hactenus ſuo nomine Papa compleuit. Nomen item Antichriſti debet eſſe proprium & in ore omnium verſari, qui tum vendere vel emere quidpiam volent. Errant ergo hæretici qui nomen λατεῖνος ei applicant ratione numeri. Quia non per ei, ſed per i. ſcribitur, ſi Latinum ſonat, nec proinde in eo ſic ſcripto numerus 666. inuenitur.* Nec Romeith. *Hebraum: quia Romani nomen maſculinum eſt, terminatio verò huiuſmodi apud Hebræos, eſt fœminini generis. Vnde, Aretha teſte, deficit hic numerus, ex quo ſic, detrahuntur quadringenti. Quòd ſi ex litterarum numero* C *nomen Antichriſti augurari liceret, non vnum, ſed plurimos Antichriſtos fore contra ſcripturæ veritatem adſtrueremus. Vnde & ſapienter Irenæus libro 5. contra hæreſes cap. 30.* Quoniam autem inquit, non propter inopiam nominum habentium numerum nominis eius, dicimus hæc; ſed propter timorem erga Deum, & zelum veritatis: εὐάνθας enim nomen habet numerum de quo quæritur, ſed nihil de eo affirmamus. Sed & λατεῖνος nomen habet 666. numerum: & valde veriſimile eſt, quoniam nouiſſimum regnum hoc habet vocabulum. Latini enim ſunt, qui nunc regnant: ſed non in hoc nos gloriabimur. Sed & τειτὰν, prima ſyllaba per duas Græcas vocales, ε. & ι. ſcripta, omnium nominum quæ apud nos inueniuntur, magis fide dignum, &c. Nos tamen non D periclitamur in eo, nec aſſeuerantes pronuntiabimus hoc eum nomen habiturum: ſcientes quoniam ſi oporteret manifeſtè præſenti tempore præconari nomen eius, per ipſum vtique editum fuiſſet, qui & Apocalypſin viderat. *Attendat igitur Lector & videat, ſi quid Papæ conueniat ex propriis Antichriſti conditionibus: primò an ſit homo ſingularis, ſe Chriſtum & Meſſiam dicens; ſecundo ſi nomen eius præfatum contineat numerum. Tertiò ſi ei veteres Prophetiæ poſſint aptari. Quartò ſi natione Iudæus ſit, & de tribu Dan: Et à Iudæis agnitus & cultus. Si in templo Salomonis ſedeat. Si ignem de cœlo accerſat, ſtatuas loqui faciat, fingat mori & ſuſcitari. Si tres Reges Ægypti, Lybiæ & Æthyopiæ debellet, & ſeptem alios ſubiuget, ſeque totius orbis præſtet Monarcham, & omnium theſaurorum poſſeſſorem. Si Chriſtum neget, ſe Chriſtum faciat vocari, & Chriſtianos perſequatur,* E *ſingulos cogens ſuum portare characterem, & occultè Deum falſum adorare; ſi Enoch & Eliam occidat, ſi ipſe ſpiritu oris Chriſti ſit occiſus. Quod ſi obiiciat hæreticus Ioannem 1. 2. 18. dixiſſe* filioli nouiſſima hora eſt: & ſicut audiſtis quia Antichriſtus venit: & nunc Antichriſti multi facti ſunt: vnde ſcimus, quia nouiſſima hora eſt: *Dico Syriacè legi, non in præſenti ſed futuro:* audiſtis venturum Pſeudochriſtum. *Deinde Antichriſti præcurſores in officio, iuxta Irenæum lib. 5. cap. 25. Cyrill. Catech. 25 Chryſoſt. in 2. Theſſ. 2. Hiero. in Dan. 7. & quæſt. 11. ad Algaſiam. Greg. lib. 32. Mor. cap. 12. Damaſc. lib. 4. fid. cap. 28 omnes hæreticos fuiſſe*

Vnde Ambr. in Luc. 21. Eſt certius Antichriſtus, aut Arrius, aut Sabellius: imò omnes ſunt Antichriſti, qui praua nos interpretatione ſeducunt. *Auguſtinus* S. Aug. *in Pſal. 9. in verſum* inſidiatur in occulto, velut leo in cubili ſuo. Leonem, inquit, dicit eum, in quo & vis, & dolus operatur. Prima enim perſecutio Eccleſiæ violenta fuit, cùm proſcriptionibus, tormentis, cædibus, Chriſtiani ad ſacrificandum cogerentur. Altera perſecutio *præcurrens Antichriſtum* fraudulenta eſt, quæ nunc per huiuſcemodi hæreticos & falſos fratres agitur. Tertia ſupereſt per Antichriſtum ventura, qua nihil periculoſius, quoniam & violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit in Imperio, dolum in miraculis; Ad vim relatum eſt, quod dictum eſt, leo: ad dolos, quod dictum eſt, in cubili ſuo.

Ad Papa nomen quod attinet, fuit & apud Ethnicos, cùm ex Arriano Bithynij ſummũ Iouem Papam vocarent: & ex Herodoto, Schythæ Iouem Pappeum nominarent. Caterùm non tantùm Epiſcopum Romanum, ſed & alios quoque dictos Papas conſtat ex epiſtolis Ambroſij, Hieronymi, & Auguſtini. Apud Cyprianum quoque idipſum teſtantur epiſtolæ Cleri Romani, & Confeſſorum ad Cyprianum. Vnam referam, qua tertia numero eſt Cleri Romani ad Clerum Carthaginenſem, de ſucceſſu D. Cypriani, vbi iiſdem, quibus Tertullianus de Zephyrino Pontifice Maximo his verbis incipit: Didicimus ſeceſſiſſe benedictum Papam Cyprianum à Clementio Subdiacono, qui à vobis ad nos venit certa ex cauſa; quod vtique rectè fecerit, propterea quòd cùm ſit perſona inſignis, & imminente agone quem permiſit Deus in ſæculo colluctandi cauſa cum aduerſario, ſimul cum ſeruis, volens etiam Angelis & hominibus certamen hoc manifeſtare, vt qui vicerit coronetur, &c. *Et poſteà à temporibus Iuſtiniani Imperatoris proprium factum eſt Romani Pontificis, qui eum vocauit* ſanctiſſimum Romani Senatus Papam: *id eſt patrem. Vt & Conſtantinus Imperator Conſtantis filius, in diualibus Synodi ſextæ, actione prima. Sed & ab exordio naſcentis Eccleſiæ S. Ignatius Apoſtolorum diſcipulus in epiſtola ad Virginem Dei genitricem, ſic ei ſcribit de S. Anacleto:* Verus, inquit, eſt ſermo quem audiui Romæ de te, apud beatum Papam Anacletum, cui ſucceſſit beatitudine dignus Clemens Petri & Pauli auditor. *Initio Concilij Chalcedonenſis D. Leo ſic vocatur.* Domino beatiſſimo & Deo amabili Patri Leoni Flauianus in Deo æternam ſalutem, *Et rurſum:* Sanctiſſimo & beatiſſimo Patri & conſacerdoti Leoni. *Et iterùm ibidem:* Valentinianus & Marcianus ſemper Auguſti Imperatores, Leoni Reuerendiſſimo Archiepiſcopo glorioſæ ciuitatis Romæ. *Et ibidem act. 16. circa fin.* Relatio ſanctæ Synodi Chalcedonenſis ad beatum Papam Leonem. Sancta & magna Vniuerſalis Synodus, &c. Sanctiſſimo & beatiſſimo Romanorum Epiſcopo Leoni.

Concilium item Lateranenſe, conſultatione ſecunda. Domino ſancto, & meritis beatiſſimo, totoque orbe Apoſtolico & vniuerſali Pontifici Martino Papæ; Maurus ſeruus ſeruorum Dei Epiſcopus. *Pariter & Græci in eodem Concilio, conſultatione ſecunda:* Per iuſſionem ſanctam, ſiue præceptionem diuinitùs præſidentis vobis, atque omnibus his præminentis Sacerdotis Sacerdotum, & Patris Patrum Domini noſtri Martini, ter beatiſſimi Papæ, generaliter habitantium in hac prædicta ciuitate Græcorum Abbatum ſeruorum Veſtræ Sanctitatis docemus, &c.

Sic Athanaſius in epiſt. ad Marcum Papam. Domino ſancto Apoſtolici culminis, Venerando Marco, S. R. & Apoſtolicæ Sedis, atque Vniuerſalis Eccleſiæ Papæ, Athanaſius, & vniuerſi Ægyptiorum Epiſcopi, ſalutem. *Et circa finem:* Optamus vt à veſtræ ſanctæ Sedis authoritate, quæ eſt mater & caput omnium Eccleſiarum, ea ad correctionem, & recreationem fidelium Orthodoxorum percipere per præſentes Legatos mereamur, &c. Verè nouimus Apoſtolatus veſtri cor, gratiâ S. Spiritus in tantum eſſe accenſum, vt omnibus oppreſſis ſuccurratis; quantò magis nobis, qui licèt exigui ordinis, tamen veſtri ſumus, vobiſque obedientes cum omnibus nobis commiſſis, & ſumus, & ſemper eſſe volumus? &c. Orantem pro nobis ſanctum Apoſtolatum Veſtrum ſuis Dominus conſeruet temporibus.

Ad hæc, quicunque cum Epiſcopo Romano communicabat, cum Eccleſia Catholica communicare cenſebatur. Ita Cyprian. ep. 52. ſub init. Significaſti cum Nouatiano te non communicare, ſed ſequi conſilium noſtrum & cum Cornelio *Papa* Coepiſcopo noſtro, vnum tenere conſenſum. Scripſiſti etiam, vt exemplum earumdem, litterarum ad Cornelium collegam noſtrum tranſmitterem, vt depoſita omni ſollicitudine iam ſciret, te ſecum, hoc eſt cum Catholica Eccleſia communicare.

Hieronymus item in Epiſt. ad Damaſum Papam, de nomine hypoſtaſeos: Ego cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis, loquor; ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudinis tuæ, id eſt Cathedræ Petri communione conſocior; ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. Si quis in arca non fuerit, peribit regnante diluuio. Non noui Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicumque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. *Idem aduerſus Luciferianos diſputans:* Eccleſiæ, inquit, ſalus à ſummi Sacerdotis dignitate pendet: cui ſi non eximia quædam, & ab hominibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes.

Quantæ authoritatis fuerit Papa dignitas, teſtantur Patres & Concilia, ad Pontificem Romanum in grauiſſimis cauſis recurrentia. Sic enim Origenes accuſatus hæreſis, Fabio Pontifici litteras miſit ſuæ Pœnitentiæ teſtes. Fortunatus, & Felix, à Cypriano depoſiti, ad Cornelium Papam appellarunt. Marcion excommunicatus à ſuo Epiſcopo, ad tribunal Pij primi appellauit. Chryſoſtomus ab Innocentio primo petiit, ſede ſua Conſtantinopolitana pulſus, Theophili Epiſcopi Alexandrini, aliorumque aduerſum ſe acta reſcindi. Iulius primus reſtituit ſedibus ſuis extorres, Arrianorum factione, Athanaſium Alexandrinæ, Paulum Conſtantinopolitana, Marcellum Ancyranum Galatiæ, Lucium Hadrianopoli, Aſclepam Gazæ Paleſtinæ. Notauit etiam Sozomenus lib. 3. hiſtoriæ cap. 7. Arrianorum criminationes ad ſe delatas patienter audiſſe, & calumniatos in communionem recepiſſe. Quorum, inquit, criminationes cum Epiſcopus Romanus intellexiſſet, & omnes fidei Concilij Nicæni conſentientes reperiſſet, in communionem recepit. At cùm propter ſedis dignitatem, cura omnium ad ipſum ſpectaret, ſingulis ſuam Eccleſiam reſtituit, ſcripſitque ad Epiſcopos Orientis, eoſque incuſauit, quòd ſe inconſulto, de hiſce viris iudicaſſent; deditque mandatum, vt quidam illorum, omnium nomine ad diem conſtitutum accederent, perſpicuè declaraturi, ſententiam quàm de his tulerāt, æquam iuſtamque eſſe. Quin etiam minatus eſt, ſe de reliquo non paſſurum, eos inultos eſſe, niſi nouis rebus ſtudere deſinerent. *Conciliũ tandem præſidere Papam, eumque conſulere ſolitos Patres in Concilio collectos, teſtis eſt Cyprianus cum collegis in Concilio ſcribens Stephano Papæ ep. 72.* Ad quædam diſponenda, & conſilij communis examinatione limanda, neceſſe habui-

mus, frater chariſſime, conuenientibus in vnum pluribus Sacerdotibus, cogere & celebrare Concilium. In quo multa quidem prolata atque tranſacta ſunt, ſed de eo vel maximè tibi ſcribendum, & cum tua grauitate ac ſapientia conferendum fuit, quod magis pertineat & ad Sacerdotalem authoritatem, & ad Eccleſiæ Catholicæ vnitatem pariter ac dignitatem, de diuinæ diſpoſitionis ordinatione venientem. *Vincentius Lirinenſis, lib. de hæreſibus. cap. 9. Primatum Romanæ Eccleſiæ in eius Pontifice S. Stephano ſic commendat:* Quondam, inquit, Venerabilis memoriæ Agrippinus Carthaginienſis Epiſcopus, primus omnium mortalium, contra diuinum canonem, contra vniuerſalis Eccleſiæ regulam, contra ſenſum omnium conſacerdotum, contra morem ac inſtituta Maiorum, rebaptizandum eſſe cenſebat. Quæ præſumptio tantum mali inuexit, vt non ſolùm hæreticis formam ſacrilegij, ſed etiam quibuſdam Catholicis occaſionem præbuerit erroris. Cùm ergo vndique ad nouitatem rei cuncti conclamarent, atque omnes quaquauerſum Sacerdotes pro ſuo quiſque ſtudio reniterentur; tunc beatæ memoriæ Papæ Stephanus, Apoſtolicæ ſedis Antiſtes, cum cæteris quidem collegis ſuis, ſed tamen præ cæteris reſtitit: dignum, vt opinor, exiſtimans, ſi reliquos omnes, tantùm fidei deuotione vinceret, quantum loci authoritate ſuperabat. *Baſilius ep. 52. ad Athanaſium:* Viſum eſt mihi conſentaneum, vt ſcribatur Epiſcopo Romæ, vt quæ hîc geruntur conſideret, detque conſilium: & quoniam difficile eſt, vt communi ac Synodico Decreto aliqui illuc mittantur, ipſe ſua authoritate in iſta cauſa vſus, viros eligat ad ferendas quidem itineris moleſtias idoneos, & accommodos, vt manſuetudine & affabilitate ingenij, eos qui diſcordiis obliti apud nos ſunt, corrigant.

S. Aug. *Auguſtinus epiſtola 90. cum Patribus Concilij Carthaginenſis Innocentio primo ſcribit de Actis contra Pelagium & Cæleſtium.* Domino beatiſſimo, & honorandiſſimo fratri S. Innocentio Papæ, &c. hoc itaque geſtum Domine frater ſancte, Charitati tuæ intimandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis, etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas, pro tuenda ſalute multorum, & quorumdam peruerſitate etiam corrigenda. Id enim agunt iſti damnabilibus diſputationibus ſuis, vt non defendendo, ſed potius in ſuperbiam ſacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locum gratiæ Dei qua Chriſtiani ſumus: qua & ipſum noſtræ voluntatis arbitrium ſit liberum, dum a carnalium concupiſcentiarum dominatione liberatur, dicente Domino: ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: quod auxilium fides impetrat quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. *Sic in ep. 92. eiuſdem Auguſtini & Epiſcoporum Concilij Mileuitani ad eundem Innocentium*

S. Aug. *de cohibendis Pelagianis.* Domino beatiſſimo, meritoque Venerabili & in Chriſto honorando Papæ Innocentio, &c. Ex Concilio Mileuitano in Domino ſalutem. Quia te Dominus gratiæ ſuæ præcipuæ munere in ſede Apoſtolica collocauit, talemque noſtris temporibus præſtitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, ſi apud tuam Venerationem, quæ pro Eccleſia ſuggerenda ſunt, tacuerimus, quam ea tu poſſis vel faſtidioſè, vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Chriſti, Paſtoralem diligentiam quæſumus adhibere digneris. Noua quippe hæreſis, & nimium pernicioſa tempeſtas ſurgere inimicorum gratiæ Chriſti cœpit, qui nobis etiam Dominicam orationem impiis diſputationibus conantur auferre. Cùm enim Dominus docuerit vt dicamus, &c. Ne nos inferas in tentationem; non ita intelligendum tanquam diuinum adiutorium poſcere debeamus, ne in peccatum tentati

A decidamus, ſed hoc ita in noſtra eſſe poſitum poteſtate, & ad hoc implendum, ſolam ſufficere voluntatem hominis; tanquam fruſtra Apoſtolus dixerit, non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Et, fidelis Deus qui non permittet vos tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam exitum, vt poſſitis ſuſtinere. Fruſtra etiam Dominus dixerit Apoſtolo Petro, rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et omnibus ſuis; vigilate & orate, ne intretis in tentationem, ſi hoc totum eſt poteſtatis humanæ, &c. Sed arbitramur adiuuante miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti qui te & regere conſulentem & orantem exaudire dignatur, authoritati Sanctitatis tuæ de ſanctarum Scripturarum authoritate depromptæ, faciliùs eos qui tam peruerſa

B & pernicioſa ſentiunt eſſe ceſſuros; vt de correctione potius eorum congratulemur, quam contriſtemur interitu, &c. Hæc ad ſanctitatem tuam de Concilio Numidiæ ſcripta direximus, imitantes Carthaginienſis Eccleſiæ, Carthaginiẽſis Prouinciæ Coepiſcopos noſtros, quos ad ſedem Apoſtolicam, quam beatus illuſtras, de hac cauſa ſcripſiſſe comperimus. *Nec aliter epiſt. 106. ad Bonifacium (alij Paulino) inſcribunt.* Scripſimus, inquit, ad beatæ memoriæ Innocentium, præter Conciliorum relationes, litteras familiares, vbi de ipſa cauſa aliquanto diutius egimus. Ad omnia nobis ille reſcripſit, eodem modo quo fas erat, atque oportebat Apoſtolicæ ſedis Antiſtitem. S. Aug.

Quod ſummi Pontifices ſucceſſores Petri per legatos ſuos

C *& Vicarios Conciliis præſint, conſtat primo ex Act. 1. 15. vbi Petrus præſidens Concilio primo diſcipulorum fermè 120. de Matthiæ in locum Iudæ ſubrogatione tractauit. Vt & Actorum 15. 7. in altero Concilio in quo actum eſt de circumciſione & cerimoniis legalibus; ſurrexit Petrus, velut caput Concilij pronuntiauit.* Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, &c.

In Catalogo item Epiſcoporum ſubſcribentium Concilio Nicæno: Hoſius Epiſcopus ciuitatis Cordubenſis, Prouinciæ Hiſpaniæ, Victor, & Vincentius, vel Vitus, Preſbyteri vrbis Romæ, pro Venerabili viro Papa & Epiſcopo noſtro S. Silueſtro ſubſcripſimus, ita credentes, ſicut ſupra ſcriptum eſt. *Liquet item ex ſignaturis eiuſdem Concilij Nicæni ſecundum Concilium generale Conſtantinopoli celebratum vi litterarum Da-*

D *maſi Papæ. Vbi excuſant ſe Patres, quòd non conuenerint Romam, quo conuocati fuerant, ſic S. Cyrillus, Cœleſtini Papæ Legatus tertio Concilio generali Epheſi præfuit, vt patet parte 2. Concilij Epheſini actione prima.* Conſidentibus in ſanctiſſima Eccleſia quæ appellatur Maria, religioſiſſimis, & ſanctiſſimis Epiſcopis Cyrillo Alexandriæ, qui & Cœleſtini quoque ſanctiſſimi ſacratiſſimique Romanæ Eccleſiæ Archiepiſcopi locum obtinebat, & Iuuenali Ieroſolymorum, &c. *Tandem & Concilio Chalcedonenſi, pro S. Leone præfuerunt Paſchaſinus, & Lucentius, cum Bonifacio Preſbytero. Verba ſunt Concilij Chalcedonenſis, Act. 1.* Conuenienti ſancto & vniuerſali Concilio, ſecundùm ſacram præceptionem in Chalcedonenſi vrbe congregato, id eſt Paſchaſino & Lucentio, Reuerendiſſi-

E mis Epiſcopis, & Bonifacio religioſiſſimo Preſbytero, tenentibus locum ſanctiſſimi & Reuerendiſſimi Archiepiſcopi almæ Vrbis, Leonis. *Et actione 2.* Poſt lectionem epiſtolæ Leonis Papæ, Reuerendiſſimi Epiſcopi clamauerunt, hæc Patrum fides, hæc Apoſtolorum fides, omnes ita credimus orthodoxi. Anathema qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus eſt. Apoſtoli ita docuerunt. Piè & verè Leo docuit. *Et actione 3. in libello directo ad Leonem, & Chalcedonenſe Concilium:* Sanctiſſimo, & beatiſſimo, vniuerſali Archiepiſcopo & Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, & ſanctæ, & vniuerſali Chalce-

donenſi Synodo, voluntate Dei, & diuina præce- A ceptione congregatæ libellus ab Iſchyrione magnæ Alexandriæ ciuitatis Diacono.

Sozomenus lib. 3. cap. 9. ſcribit irrita eſſe Concilia, ſine authoritate ſummi Pontificis, ad illos, inquit, qui Antiochiæ conuenerant in vnum ſcripſit, atque adeo incuſauit, quòd clam contra fidem Concilij Nicæni nouas res moliti fuerant, quodve contra leges Eccleſiæ ipſum ad Concilium non vocarant. Nam legem eſſe ad Sacerdotij dignitatem ſpectantem, quæ pronuntiat, acta illa irrita eſſe, quæ præter ſententiam Epiſcopi Romani conſtituuntur.

Supereſt, vt præclaris veterum Patrum elogiis appendicem concludamus. Summus itaque Pontifex in Concilio Epheſino totius fidei caput: *in Conſtantinopolitano, Leo* vt membris caput præſidens. *à Nazianzeno orat. 7.* Eccleſiæ firmamentum: *à S. Leone ſer. 2. de ſua Aſ-* B *ſumptione*, omnium Epiſcoporum Primas appellatur. *Theodorus Studita in epiſtola:* vniuerſæ quæ ſub cœlo eſt Eccleſiæ principem Paſtorem vocat: *Sophronius Ieroſol. Epiſcopus in ep. Synod. ad Honor.* Papam, primum, caput, Dominum aliorum Paſtorum: *Theodoſius Imperator Nouella 24.* Principem Epiſcopalis coronæ: *Iuſtinianus Nouella* 131. Primum omnium Sacerdotum, ſecundùm definitiones Conciliorum. *Concilium Nicænum can. 39.* Principem omnium Patriarcharum: *Nicolaus Papa primus epiſt. 32. ad Epiſcopos Galliæ.* Apicem Epiſcopatus. *In ſumma Canonum Concilij Nicæni collecta partim ex epiſtolis Iulij I. Rom. Pont. partim ex codice Arabico can. 39.* Patriarcha poteſt diſponere vt ſibi videtur in prouinciis quæ ſibi ſubſunt: Nam is poteſt omnibus Epiſcopis ſuæ ditionis, ſicut ille C qui tenet ſedem Romæ, caput eſt, & princeps omnium Patriarcharum, quandoquidem ipſe eſt primus: ſicut Petrus cui data eſt poteſtas in omnes Principes Chriſtianos, & omnes populos eorum, vt qui ſit Vicarius Chriſti ſuper cunctos populos, & cunctam Eccleſiam Chriſtianam, & quicumque contradixerit, à Synodo excommunicetur. *Augu-*
S. Aug. *ſtinus lib. 2. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 1.* Puto, inquit, quòd ſine vlla ſui contumelia Cyprianus Epiſcopus Petro Apoſtolo comparatur, quantum attinet ad Martyrij coronam: cæterùm magis vereri debeo, ne in Petrum contumelioſus exiſtam: quis enim neſcit illum Apoſtolatus principatum, cuilibet Epiſcopatui præferendum? Sed & ſi diſtat Cathedrarum gratia, vna eſt tamen Martyrum gloria. Et ſi fortè ſe in aliquo inuicem præcedunt corda confitentium, ac pro vera fide in vnitate charitatis morientium, Dominus nouerit, cuius occulta & mirabili diſpenſatione gratiarum, latro in cruce pendens ſemel eum confitetur, & die ipſo in paradiſum mittitur: Petrus Dominum ſequens ter negat eum, & corona differtur, nobis hinc iudicare temerarium eſt. *Tamen ibidem ſupra*: magnum quidem meritum S. Aug.
nouimus Cypriani Epiſcopi & Martyris, ſed numquid maius quam Petri Apoſtoli & Martyris, &c. Nos in Scripturis ſanctis didicimus, Apoſtolum Petrum, in quo Primatus Apoſtolorum tam excellenti gratia præeminet, &c.

Valentinianus Imperator Nouella 3. Rectorem Vniuerſitatis. *Chryſoſtomus homil. 1. de pœnitentia*, cui Eccleſiæ toto orbe diffuſæ præfectura commiſſa eſt: *Damaſcenus orat. de Transfiguratione:* Vniuerſæ Eccleſiæ Ducem & moderatorem: *Sanctus Dionyſius de Eccl. Hierarchia cap. 3. iuxta Lacedæmonas, & Athenienſes Præfectos & directores vrbium*, Harmoſtam. *Conſtitutiones Apoſtolicæ*, terreſtrem Deum, *Vocauerunt, cuius tam latè patet iuriſdictio, quantum ſe totus porrigit orbis. Vnde Bernardus lib. 2. de conſideratione cap. 2.* Orbe exeundum ei, qui fortè volet explorare quæ non ad tuam pertineant curam, &c. *Et iterum ſic Eugenium Papam alloquitur:* Tu es Sacerdos magnus, tu ſummus Pontifex, tu Princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt.

PARADISVS.

Paradiſus eſt locus æternus, ſinus autem Abrahæ temporaneus. 4. cont. Marc. cap. 34. circa f.

a Amos. [a] A*Scenſum ſuum Chriſtus ædificat in cælum*, ſecundùm Amos; vtique ſuis, vbi eſt & lo-
9. 6. cus æternus, de quo Eſaïas, [b] *Quis annuntiabit vobis locum æternum*, niſi ſcilicet Chri-
b Eſa. 33. ſtus *incedens in iuſtitia, loquens viam rectam, odio habens iniuſtitiam & iniquitatem?* Quod ſi
14. æternus locus repromittitur, & aſcenſus in cœlum ædificatur à Creatore, promittente
Gen. 15. etiam ſemen Abrahæ velut ſtellas cœli futurum, vtique ob cœleſtem promiſſionem, ſalua
5. ea promiſſione, cur non capiat ſinum Abrahæ dici temporale aliquod animarum fidelium
Luc. 16. receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago, ac candida quædam vtriuſque iudicij
22. proſpiciatur?

PARADISVS. SCHOL.

ÆDIFICAT. *Amos* 9. 6. Qui ædificat in cœlo aſ- D ceſſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. 70. Promiſſionem ſuam. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Peculium ſuum. LOCVM ÆTERNVM. *Eſa.* 33. 14. *Vulgata non retulit ad gloriam cæli, niſi partita ſententia hinc de igne inferni, hinc de ardore æterni amoris cæli Empyrei intelligatur.* Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis? Qui ambulat in iuſtitiis & loquitur veritatem, qui proiicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere. 70. *verò:* quis annuntiabit vobis quia ignis ardet? quis annuntiabit vobis locum æternum? qui ambulat in iuſtitia, qui loquitur rectam viam, odit impietatem & iniquitatem. A CREATORE *cæli ſcilicet & terræ; qui & poſteros Abrahæ, iuxta Aug. Electos, vt ſtellas firmamento prædeſtinationis, cæli gloria donandos promiſit, & abſque huius æternæ mercedis iactura, ſaluo æternitatis promiſſo, ad tempus idem Creator ſub terra in ſinu Abrahæ, temporali paradiſo, refrigerium dedit, figuram & imaginem iudicij vtriuſque; id eſt tam bonorum, quibus vt ſtellis gloriæ firmamentum æternum dabit iuxta Paulum*, ſicut ſtella à ſtella differt in claritate, &c. *Pro differentia meritorum ſecundum Auguſtinum: itemque inter lapides ignitos, ſenſu ipſius Tertull. inter aſtra, immò ſuper aſtra, inter ardentes æternos globos, Seraphicos dico Spiritus locum: vt æternum è contra, altera iudicij pars, dabit locum æternum in igne deuorante reprobis & hypocritis. Vtramque autem mercedem æternam, temporale refrigerium Lazari in ſinu Abrahæ, &*

cruciatus

cruciatum diuitis in inferno, repræſentauit. CAPIAT DICI, *poſſit dici.* CANDIDA QVÆDAM, *quoddam tyrocinium, delibatio, præambulum, proſcenium. Aug. de vtroque loco, paradiſum & infernum repræſentante videndus eſt epiſt. 57. ad Dardanum à principio, vbi fusè tractat de ſinu Abrahæ. Item epiſt. 99. ad Euodium circa medium. lib. 8. de Gen. ad litt. cap. 5.* Illum diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in re-
S. Aug. frigerio gaudiorum, intelligendos eſſe non dubito, &c. Si corporalibus locis animæ continentur etiam exutæ corporibus, potuit illo latro in eum introduci paradiſum, vbi fuerat corpus primi hominis, vt aptiore Scripturarum loco, ſi vlla neceſſitas flagitauerit, etiam de hac re quid vel quæramus, vel arbitremur, vtcumque promamus. *Et lib. 12. de Gen. ad*
S. Aug. *literam cap. 33. vbi de Chriſto ſoluente dolores inferni Act. 2.* Illis doloribus quos ſoluit: non potuit teneri. Neque enim Abraham, vel ille pauper in ſinu eius, hoc eſt in ſecreto quietis eius, in doloribus erat, inter quorum requiem, & alia inferni tormenta, legimus magnum chaos firmatum, &c. Videmus inferorum mentionem non eſſe factam in requie pauperis, ſed in ſupplicio diuitis, &c. *Et cap. 34. cùm de Paradiſo dixiſſet, in quem raptus eſt Paulus.* Si

A propriè quidem paradiſus eſt nemoroſus locus, tranſlato autem verbo, omnis etiam ſpiritalis quaſi regio, S. Aug.
vbi animæ benè eſt; meritò paradiſus dici poteſt, non ſolùm tertium cœlum, quidquid illud eſt; quod profectò magnum ſublimiterque præclarum eſt, verùm etiam in ipſo homine lætitia quædam bonæ conſcientiæ, Paradiſus eſt. Vnde & Eccleſia, in Sanctis temperanter & iuſtè & piè viuentibus, Paradiſus rectè dicitur, pollens affluentia gratiarum, caſtiſque delitiis: quandoquidem & in tribulationibus gloriatur de ipſa patientia plurimùm gaudens; quia ſecundum multitudinem dolorum, in corde conſolationes Dei iocundant animam eius. Quantò magis ergo poſt hanc vitam etiam ſinus ille Abrahæ Paradiſus dici poteſt, vbi iam nulla tentatio, vbi tanta requies, poſt omnes dolores vitæ huius? *Quod ſi vel vna ſtilla roris, extremo digito Lazari, de ſinu Abrahæ ſumpta, totum potuit ardentis linguæ diuitis extinguere incendium: dum in eo pauper per tranſennam quieſcebat; quanta voluptas in Paradiſo cæleſti, loco æterno, torrente voluptatis, de quo Pſaltes:* Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem?

PARENTES.

Parentes exemplo Chriſti relinquendi, cùm nos diſtrahunt à diuinis. De car. Chriſt. cap. 7. in fin.

CVm indignatio parentes negat, non negat, ſed obiurgat. Denique, potiores fecit alios, & meritum prælationis oſtendens, audientiam ſcilicet verbi, demonſtrat quâ conditione negauerit matrem & fratres. Quâ enim alios ſibi adoptauit, qui ei adhærebant, ea abnegauit illos, qui ab eo abſiſtebant. Solet etiam id implere Chriſtus, quod alios docet.
Quale ergo erat, ſi docens non tanti facere matrem aut fratres, quanti Dei verbum, ipſe Matth. 10. 37.
Dei verbum nuntiata matre & fraternitate deſereret? Negauit itaque parentes, quomodo Matth.
docuit negandos pro Dei opere. Sed aliàs figura eſt ſynagogæ in matre abiuncta, & Iu- 12. 48.
dæorum in fratribus incredulis. Foris erat in illis Iſraël; diſcipuli autem noui intus audientes, & credentes, & cohærentes Chriſto, Eccleſiam deliniabant, quam potiorem matrem Luc. 11.
& digniorem fraternitatem, recuſato carnali genere nuncupauit. Eodem ſenſu denique 27. & 28.
& illi exclamationi reſpondit; non matris vterum, & vbera negans, ſed feliciores deſignans, qui verbum Dei audiunt.

PARENTES. SCHOL.

CVM INDIGNATIO. *alij legunt*, cùm indignatio B parentes non neget, ſed obiurget. *Senſus eſt, cùm Chriſtus videtur cum quadam indignatione matrem & cognatos foris ſtantes abnegare, non negauit ſe hominem, de virgine natum, quod Marcionitæ aliique veritatem carnis Chriſti hinc impugnantes, intelligi volunt: ſed interrumpentes verbum Dei, quod tunc prædicabat, arguebat.* POTIORES, *chariores ſibi parentes oſtendit, & prætulit verbum Dei audientes.* QVA ENIM, *ſupple conditione alios parentes, ſcilicet audientes & diſcipulos adoptauit. De hoc loco Matthæi Aug. tom. 6. de fide cont. Manich. cap. 25. vbi ſic ex Matth. 12. 48.* Quæ
S. Aug. eſt mater mea? &c. hos potiùs in hunc affectum computauit, qui facerent voluntatem Patris eius: quia exẽplo ſuo iam docebat negandos eſſe terrenos parẽtes propter Deum. Opera enim diuina facienti, terrenus affectus obſtrepere non debebat. Nam ſi proptereà non habebat matrem, quia negauit matrem; nec Petrus, nec cæteri Apoſtoli habebant Patres quia monuit eos dicens: Matth. 23. 9. Patrem ne vocaueritis vobis ſuper terram: vnus eſt enim Pater veſter qui in cœlis eſt. Quod ergo eos monuit de patre terreno, hoc de matre prior fecit. *Et lib. de ſancta Virginitate eadem tractat.* Quæ eſt mater mea?

&c. Quid aliud nos docens niſi carnali cognationi genus noſtrum ſpiritale præponere; nec inde beatos eſſe homines ſi iuſtis & ſanctis carnis propinquitate iunguntur, ſed ſi eorum doctrinæ ac moribus obediendo atque imitando cohæreſcunt? beatior ergo Maria percipiendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti. Nam & cuidam dicenti. Beatus venter, &c. Ipſe reſpondit, immò, Beati qui audiunt, &c. Denique fratribus eius, id eſt, ſecundum carnem cognatis, qui non in eum crediderant, quid profuit illa cognatio? ſic & materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi fœliciùs Chriſtum corde quàm carne S. Aug.
geſtaſſet. *Et ibidem cap. 5. ex Matth. 12. 50.* Quicumque facit voluntatem Patris mei qui in cœlis eſt, ipſe mihi frater, & ſoror, & mater eſt. Has ſibi omnes propinquitates in populo quem redimit, ſpiritaliter exhibet: fratres & ſorores habet ſanctos viros & ſanctas fœminas, quoniam ſunt illi in cœleſti hæreditate cohæredes. Mater eius eſt tota Eccleſia: quia membra eius, id eſt fideles eius per Dei gratiam ipſa vtique parit. Item mater eius omnis anima pia, faciens voluntates Patris eius, fœcundiſſima charitate, in iis quos parturit donec in eis

ipſe formetur. Gal. 4. 19. Maria ergo faciens voluntatem Dei corporaliter Chriſti tantummodò, *id eſt, ipſa ſola*, mater eſt, ſpiritaliter autem, & ſoror & mater. Ac per hoc illa vna fœmina, non ſolum ſpiritu, verùm etiam corpore, & mater eſt & virgo: & mater quidem ſpiritu, non capitis noſtri quod eſt ipſe Saluator, ex quo illa magis ſpiritaliter nata eſt, quia omnes qui in eum crediderint, in quibus & ipſa eſt, rectè filij ſponſi appellantur. Sed planè mater membrorum eius quod nos ſumus, quia cooperata eſt charitate, vt fideles in Eccleſia naſcerentur, qui illius capitis membra ſunt; corpore verò mater ipſius capitis. Oportebat enim caput noſtrum propter inſigne miraculum, ſecundum carnem naſci de virgine; quo ſignificaret, membra ſua de Virgine Eccleſia, ſecundum ſpiritum naſcitura. *Vide Aug. in hanc rem, & in affectum carnalem præ Dei cultu deſerendum epiſt. 38. ad Latum, vbi fusè de vocatione Religioſa, quam quidem Poſsidius in Indiculo & Beda in*
S.Aug. *1. Tim. 5. verè Auguſtini agnoſcunt, & tamen reprobat Eraſmus Cenſor bellulus.* FIGVRA SYNAGOGÆ. Mater abiuncta, *id eſt, Virgo Maria à Chriſto mater figuratiuè abiecta eſt, & quaſi ſeiuncta à ſua cognatione cum fratribus foris ſtantibus, in quibus populus Iſrael à Chriſto alienandus repræſentabatur. De Synagoga ſic Aug. in Pſal. 44. vbi de gladio ſuper femur diuidente filiam aduerſus matrem, & nurum aduerſus ſocrum.* Plebs illa quæ de Iudæis credidit, diuiſa eſt aduerſus

A Synagogam. Diuiſa eſt & nurus aduerſus ſocrum ſuam. Plebs de Gentibus veniens nurus dicitur, S.Aug.
quia ſponſus Chriſtus, filius Synagogæ. Vnde enim natus eſt filius Dei ſecundum carnem? ex illa Synagoga. Ille qui dimiſit patrem & matrem, & adhæſit vxori ſuæ, vt eſſent duo in carne vna, &c. dimiſit enim patrem quodammodo, non omninò dimiſit veluti ad ſeparationem, ſed ad ſuſceptionem humanæ carnis, *quam ipſe ſolus ſeparatim, & non Pater aſſumpſit*, quomodo dimiſit? qui cùm in forma Dei eſſet, &c. formam ſerui accipiens. Quomodo dimiſit & matrem? Gentem Iudæorum, Synagogam illam hærentem veteribus Sacramentis. Ad ipſam figuram pertinet quod ait, quæ eſt mihi mater, aut qui fratres? ille enim intus docebat, illi foris ſtabant. Videte ſi modò non ita ſunt Iudæi. Docet Chriſtus in Eccleſia, illi foris ſtant. Socrus ergo quid eſt? mater ſponſi. Mater ſponſi Domini noſtri Ieſu Chriſti, Synagoga eſt. Proinde nurus eius Eccleſia, quæ veniens de Gentibus non conſenſit in circumciſionem carnalem, diuiſa eſt aduerſus ſocrum ſuam. EXCLAMATIONI RESPONDIT. *Marcella traditur ſic exclamaſſe, B. Marthæ pediſſequa. Luc.* 11. 27. Extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti, at ille dixit: quinimmò: Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

PASSIONES.

Paſsiones, & virtutes contrariæ, de Deo & homine dicuntur, ſub communione nominis, non verò imperfectionis. 2. contra Marc. cap. 16. à princ. ad fin.

Phil. 2. 7. DEum nos à Prophetis & à Chriſto, non à Philoſophis, nec ab Epicuro, erudimur. Qui credimus Deum etiam in terris egiſſe, & humani habitus humilitatem ſuſcepiſſe ex cauſa humanæ ſalutis, longè ſumus à ſententia eorum qui nolunt Deum curare quidquam. Inde venit ad hæreticos quoque definitio eiuſmodi: Si Deus iraſcitur, & æmulatur, & extollitur, & exacerbatur, ergo & corrumpetur, ergo & morietur. Benè autem quòd Chriſtianorum eſt, etiam mortuum Deum credere, & tamen viuentem in æuo æuorum. Stultiſſimi, qui de humanis diuina præiudicant, vt quoniam in homine corruptoriæ conditionis habentur huiuſmodi paſſiones, idcircò & in Deo eiuſdem ſtatus exiſtimentur. Diſcerne ſubſtantias, & ſuos eis diſtribue ſenſus, tam diuerſos, quàm ſubſtantiæ exigunt, licèt vocabulis communicare videantur. Nam & dexteram, & oculos, & pedes Dei legimus, nec ideò tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione ſociantur. Quanta erit diuerſitas diuini corporis & humani, ſub eiſdem nominibus membrorũ, tanta erit & animi diuini & humani differentia, ſub eiſdem licèt vocabulis ſenſuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas ſubſtantiæ humanæ, quàm incorruptorios in Deo efficit incorruptibilitas ſubſtantiæ diuinæ. Certè Deum confiteris creatorem? Certè; inquis, Quomodo ergo in Deo humanum aliquid exiſtimas, & non diuinum omne? Quem Deum non negas, confiteris non humanum. Siquidem Deum con-
Gen. 2. 3. fitendo, præiudicaſti vtique illum ab omni humanarum conditionum qualitate diuerſum. Porrò, quum pariter agnoſcas hominem à Deo inflatum in animam viuam, non Deum ab homine, ſatis peruerſum eſt, vt in Deo potiùs humana conſtituas, quàm in homine diui-
Gen. 1. 26 na; & hominis imagine Deum imbuas potiùs, quàm Dei hominem. Et hæc ergo imago cenſenda eſt Dei in homine, quòd eoſdem motus & ſenſus habeat humanus animus, quos & Deus, licet non tales quales Deus. Pro ſubſtantia enim, & ſtatus eorum & exitus diſtant. Denique, contrarios eorum ſenſus, lenitatem dico, patientiam, miſericordiam, ipſamque matricem earum bonitatem, cur diuina præſumitis? Nec tamen perfecte ea obtinemus, quia ſolus Deus perfectus. Ita & illas ſpecies, iræ dico & exaſperationis, non tam feliciter patimur: quia ſolus Deus de incorruptibilitatis proprietate felix. Iraſcetur enim, ſed non exacerbabitur, ſed non periclitabitur: mouebitur, ſed non euertetur. Omnia neceſſe eſt adhibeat propter omnia; tot ſenſus, quot & cauſas. & iram propter ſceleſtos, & bilem propter ingratos, & æmulationem propter ſuperbos, & quicquid non expedit malis. Sic & miſericordiam propter errantes, & patientiam propter non reſipiſcentes, & pręſtantiam propter merentes, & quidquid bonis opus eſt. Quæ omnia patitur ſuo more, quo eum pati condecet, propter quem homo eadem patitur, æque ſuo more.

PASSIONES. SCHOL.

DEVM ERVDIMVR. *Nos Christiani Deum eiuſque attributa non à Stoicis aut Epicureis diſcimus.* HABITVS HVMILITATEM, *Philipp. 2.* Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum. S. Aug. *Aug. lib. 83. qq. q. 73.* Multis modis habitum dicimus, vel habitum animi, ſicut eſt cuiuſcumque diſciplinæ perceptio, vſu roborata atque firmata. Vel habitum corporis, ſecundum quem dicimus alium alij eſſe ſucculentiorem & validiorem: quæ magis propriè habitudo dici ſolet. Vel habitum eorum quæ membris noſtris accommodantur extrinſecùs: ſecundum quem dicimus veſtitum, calciatum, armatum, &c. In quibus omnibus generibus, ſiquidem nomen hoc dictum eſt ab illo verbo quod eſt habere; manifeſtum eſt in ea re dici habitum, quæ accidit alicui, vt ita eam poſſit etiam non habere, &c. Verumtamen hoc intereſt, quòd quædā eorum quæ accidunt nobis, vt habitum faciant non mutantur à nobis, ſed ipſa nos mutant, in ſeipſa integra & inconcuſſa manentia: ſicut ipſa ſapientia, cùm accidit homini, non ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam verò ſic accidunt, vt & mutent & mutentur: ſicuti cibus ipſe amittens ſpeciem ſuam, in corpus noſtrum vertitur: & nos refecti cibo, ab exilitate atque languore, in robur atque valentiam commutamur. Tertium verò genus eſt, cùm ipſa quæ accidunt, mutantur vt habitum faciant, &c. ſicuti eſt veſtis, &c. Induta accipit formam quam non habebat exuta, cum ipſa membra, & cùm exuuntur, & cùm induuntur in ſuo ſtatu maneant. Poteſt eſſe & quartum genus, cùm ea quæ accidunt ad faciendum habitum, nec ea mutant quibus accidunt, nec ab eis ipſa mutantur, ſicut annulus in digito, ſi non nimis ſubtiliter attendatur. S. Aug. *Tum ex loco Philip. 2.* Habitu inuentus eſt vt homo, id eſt, habendo hominem, inuentus eſt vt homo. Non enim poterat inueniri Deus ab iis qui cor immundum habebant, & Verbum apud Patrem videre non poterant, niſi hoc ſuſcipiendo, quod poſſent videre, & per quod ad illud lumen interius ducerentur. Iſte autem habitus non eſt ex primo genere; non enim manens in ſe natura hominis, naturam Dei commutauit. Neque ex ſecundo: non enim immutauit homo Deum, & mutatus eſt ab illo. Neque ex quarto: non enim ſic aſſumptus eſt homo, vt neque ille mutaret Deum, nec ab ipſo mutaretur: Sed potiùs ex tertio: ſic enim aſſumptus eſt, vt commutaretur in melius, & ab eo formaretur ineffabiliter excellentiùs atque coniunctiùs quàm veſtis, cùm ab homine induitur, &c. Quo nomine oportet intelligi non A mutatum eſſe Verbum ſuſceptione hominis, ſicut nec membra veſte induta mutantur: quamquam illa ſuſceptio ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipienti copulauerit: ſed quantum verba humana rebus ineffabilibus coaptari poſſunt, ne mutatus intelligatur Deus humanæ fragilitatis aſſumptor, electum eſt, vt Græcè σχῆμα, & Latinè diceretur habitus, illa ſuſceptio. SENTENTIA EORVM, *Epicureorum.* INDE, *à Philoſophis illis ſumpſerunt hæretici tales argumentationes & concluſiones.* SI DEVS, &c. *Si Deus paſſionibus, & turbationibus hominis mortalis ſubiectus eſt, ergo & ipſe paſſibilis, & corruptibilis, & mortalis eſt. Auguſt. lib. 1. Conf. cap. 4.* Summe, optime, potentiſſime, omnipotentiſſime, miſericordiſſime, & iuſtiſſime, ſecretiſſime, & perfectiſſime, pulcherrime & fortiſſime, ſtabilis & incomprehenſibilis; immutabilis, mutans S. Aug. B omnia, nunquam nouus, nunquam vetus, innouans omnia, & in vetuſtatem perducens ſuperbos, & neſciunt: ſemper agens, ſemper quietus: colligens & non egens; portans & implens & protegens, creans & nutriens, & perficiens. Quæris, cùm nihil deſit tibi, amas, nec æſtuas; zelas, & ſecurus es; pœnitet te, & non doles; iraſceris, & tranquillus es; opera mutas, nec mutas conſilium; recipis quod inuenis, & nunquam amittis. Numquam inops, & gaudes lucris; nunquam auarus, & vſuras exigis. Supererogatur tibi, vt debeas, & quis habet quidquam non tuum? reddis debita, nulli debens; donas debita, nihil perdens. S. Aug. *Vide eundem lib. 2. Confeſſ. cap. 6. per totum, vbi fusè probat, omnia quæ ſub ſpecie boni nos ad vitia prolectant, in ſolo Deo eſſe vera & perfecta.* DE APPELLATIONE, *quantum ad nomen ſimilia ſunt.* DIVINI CORPORIS, *quod Scriptura myſticè tribuit Deo.* C A DEO INFLATVM, *alludit ad Gen. 2. 3.* Inſufflauit in faciem eius ſpiraculū vitæ, & factus eſt homo in animā viuentem. STATVS ET EXITVS, *proprietas & effectus.* NON TAM PVBLICITER, *quietè & ſine perturbatione.* OMNIA ADHIBEAT, *ſcilicet attribuens diuerſa, propter diuerſa hominum peccata.* TOT SENSVS, *motus, ſine perturbatione tamen.* PRÆSTANTIAM, *id eſt remunerationem, vel beneficiorum largitionem.* PROPTER QVEM HOMO, *ſiue Christus factus homo, de quo ſup. in principio dixit:* Chriſtianorum eſt etiam mortuum Deum credere: *qui omnes humanas infirmitates, & ipſam mortem, propter Dei Patris gloriam, & ſalutem hominis paſſus eſt.* SVO MORE. *non perturbatus à paſſionibus, ſed eas turbans, & præueniens imperturbatâ ratione, ſicut ſcriptum eſt apud Ioh.* Turbauit ſemetipſum, *vel homo quilibet etiam propter Deum patitur triſtitias aliaſque paſſiones, ſuo more imperfecto, vel eas domans cum gratia, vel ſuſtinens pro peccati merito, & Dei iuſtitia.*

PASTOR.

1. *Paſtor bonus fugere non debet, ſed ferre perſecutionem, ad conſeruationem & exemplum omnium. De fuga in perſec. cap. 11. à princ. ad fin.*

QVum duces fugiunt, quis de gregario numero ſuſtinebit ad gradum in acie figendum a Ioan.
ſuadentes? Certè quidem [a] *Bonus paſtor animam pro pecoribus ponit*; vt Moyſes non 10. 11.
Domino adhuc Chriſto reuelato, etiam in ſe figurato ait, [b] *Si perdis hunc populum*, in- b Exod.
quit, *& me pariter cum eo diſperde*. Cæterùm, Chriſto confirmante figuras ſuas, [c] *Malus* 32. 32.
paſtor eſt, qui viſo lupo fugit, & pecora diripienda derelinquit: proijcietur de villa paſtor c Io. 10. 12.
huiuſmodi: detinebuntur illi miſſionis ſuæ mercedes in compenſationem; immò & de prio- d Luc. 8. 18.
re peculio eius exigetur detrimenti dominici reſtitutio. Etenim [d] *qui habet, dabitur ei: ab eo* e Zach.
autem qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur. Sic Zacharias comminatur, [e] *Exur-* 13. 7.
ge romphæa in paſtores, & euellite oues, & ſuperducam manum meam in paſtores. In quos & Eze- Ezec. 34. 1. & ſeq.
chiel & Hieremias iiſdem minis perorant, quod non tantùm de pecoribus improbè veſ- Hier. 23.
cantur paſcentes potiùs ſemetipſos, verùm quod diſperſum gregem faciant in prædam eſſe 1. & ſeq.

omnibus beſtiis agri, dum non eſt paſtor illis. Quod nunquam magis fit, quàm cùm in perſecutione deſtituitur Eccleſia à Clero. Si & Spiritum quis agnouerit, audiet & fugitiuos denotantem. Porrò, ſi eos qui gregi præſunt, fugere cùm lupi irruunt, nec decet, immò nec licet, (qui enim talem paſtorem malum pronuntiauit, vtique damnauit: omne autem quod damnatur, illicitum factum eſt ſine dubio) ideò præpoſitos Eccleſiæ in perſecutione fugere non oportebit. Cæterùm ſi grex fugere deberet, non deberet præpoſitus gregis ſtare ſine cauſſa ſtaturus ad tutelam gregis, quam grex non deſideraret, ex licentia fugæ ſcilicet.

PASTOR. I. SCHOL.

Cvm dvces fvgivnt, *id eſt, primi quique de Clero, quos paulo antè dixerat, Diacones, Preſbyteros & Epiſcopos: Per duces ergo, Paſtores intelligit.* Gregario nvmero. *De inferioribus militibus quis feret, libenter audiet, credet fugacibus ducibus, firmiter in acie ſtare ſuadentibus,* Pro pecoribvs. *Ioan.* 10. 11. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Non Domino. *Interpoſitio obſcurat ſenſum, ſic clariùs accipe: Chriſto non adhuc reuelato, ſed figurato in Moyſe mediatore populi, vero duce & paſtore, animam id eſt vitam ponente pro ouibus, de quo & Pſaltes,* Deduxiſti ſicut oues populum tuum, in manu Moyſi & Aaron. *Hic petiit pro ſaluando populo, deleri ſe de libro vitæ. Ita enim Exod.* 32. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. *Sanct. Pagn. ex Heb.* Et nunc ſi remittis peccatum eorum, & ſi non, dele me nunc. *Septuag.* Et nunc ſiquidem remittis eis peccatum eorum, remitte: ſin autem, dele me, &c. Christo confirmante, *implente in ſeipſo, vt ait Paulus,* melioris Teſtamenti mediatore, *verè pro ouibus mortuo, & dicente,* Ego ſum Paſtor bonus, &c. & animam meam pono pro ouibus meis. *Confirmat autem figuras ſuas, id eſt Prophetias gregis ſui, & Paſtorum malorum, dum ait Ioan.* 10. 12. Mercenarius autem, qui non eſt Paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & diſpergit oues. S. Aug. *Aug. tract.* 46. *in Ioan.* 10. Non hic bonam perſonam mercenarius gerit, & tamen in aliquo vtilis eſt: nec mercenarius diceretur, niſi acciperet à conducente mercedem: quis eſt ergo iſte mercenarius, & culpabilis, & neceſſarius? hic verò, fratres, luceat nobis ipſe Dominus, vt & mercenarios intelligamus, & mercenarij non ſimus. Quis eſt ergo iſte mercenarius? ſunt quidam Eccleſiæ Præpoſiti, de quibus Paulus Apoſtolus dicit Philip. 2. ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. Quid eſt, ſua quærentes? non Chriſtum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda ſectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes: hæc quando amantur à Præpoſito, & propter hæc ſeruitur Deo, quiſquis eſt talis, mercenarius eſt, inter filios ſe non computet; de talibus enim & Dominus dicit Matth. 6. Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam, &c. Audite autem quia & mercenarij ſunt: multi quippe in Eccleſia commoda terrena ſectantes, Chriſtum tamen prædicant, & per eos vox Chriſti auditur, & ſequuntur oues non mercenarium; ſed vocem Paſtoris per mercenarium. Audite mercenarios ab ipſo Domino demonſtratos Matth. 23. Scribe, inquit, & Phariſæi Cathedram Moyſi ſedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: quid aliud dixit, niſi, per mercenarios vocem Paſtoris audite. Sedendo enim Cathedram Moyſi, legem Dei docent. Ergo per illos Deus docet, &c. *Tum de fugitiuo Paſtore:* Vidimus S. Aug. qui ſit mercenarius, quis eſt lupus niſi Diabolus? *vel perſecutor ab eo excitatus,* & quid dictum eſt de mercenario? Cùm viderit lupum venientem fugit, &c. Numquid talis erat Apoſtolus Paulus? Abſit. Numquid talis Petrus? Abſit. Numquid tales

A cæteri Apoſtoli? excepto Iuda filio perditionis? Abſit. Paſtores ergo illi? planè Paſtores. Et vnde vnus Paſtor? Iam dixi Paſtores, quia membra Paſtoris illo capite gaudebant, ſub illo capite concordabant, vno ſpiritu in vnius corporis compage viuebant, ac per hoc ad vnum Paſtorem pertinebant. *Hoc ſenſu dixit Chriſtus de Gentibus & Iudæis, ſua Eccleſia oui vnicæ ab errore reducta, vt in ſe & ſuo corpore unitis; ſicut & de Paſtoribus omnibus veris, in vno Paſtore collectis, cùm ait:* Et erit vnum ouile, & vnus Paſtor. *Sic enim ſuprà hoc ipſe tractatu* 46. *habet* Præpoſiti autem S. Aug. qui filij ſunt, *Sic eos nomine filiorum diſtinguit à mercenariis,* Paſtores ſunt: ſi Paſtores ſunt, quomodo vnus Paſtor, niſi quia ſunt iſti omnes vnius membra Paſtoris, cuius ſunt oues propriæ? nam & ipſi, *dicam & ipſæ* B *oues:* membra ſunt ipſius vnius ouis, quia ſicut ouis ad immolandum ductus eſt, Eſa. 53. *Quæ tamen quoties luporum manus euaſit? dum adhuc agnus Herodem & Archelaum; & Paſtor factus lapidare ſe volentes fugit, donec veniret horâ à Patre decreta, qua tandem paſtor bonus obuiam iret lupis dicens,* Quem quæritis? Ego ſum. Et bonus Paſtor animam daret pro ouibus ſuis: *Sic ergo de fuga proſequitur Auguſtinus ibid.* Si ergo S. Aug. Paſtores, non mercenarij, quare fugiebant quando perſecutionem patiebantur? expone nobis, ô Domine, vidi in epiſtola 2. *Cor.* 11. 32. fugientem Paulum, per murum in ſporta ſubmiſſus eſt vt manus perſequentis euaderet: Non ergo illi cura fuit de ouibus, quas lupo veniente deſerebat? fugit planè, ſed eas Paſtori in cœlo ſedenti orationibus commendabat: ſe autem vtilitati earum fugiendo ſer- C uabat, ſicut quodam loco ait, *Phil.* 1. manere in carne neceſſariũ duxi propter vos. Ab ipſo namq; Paſtore omnes audierât Matth. 10. Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, &c. Quid habeat altitudo quæſtionis, pulſemus, aderit qui aperiet ſe Oſtiarius oſtij, quod eſt ipſe. Quis eſt mercenarius? qui vidit lupum & fugit; qui ſua quærit, non quæ Ieſu Chriſti, peccantem non liberè audet redarguere. Ecce neſcio quis peccauit, grauiter peccauit, increpandus eſt, excommunicandus eſt: ſed excommunicatus inimicus erit, inſidiabitur, nocebit cum poterit: iam ille qui ſua quærit, &c. ne perdat quod ſectatur, humanæ amicitiæ commoditatem, & inimicitiarum humanarum incurrat moleſtiam, tacet, non corripit, Ecce lupus ouis guttur apprehē- D dit, Diabolus fideli adulteriũ perſuaſit, tu taces, non increpas, ô mercenarie, lupum venientem vidiſti, & fugiſti: reſpondet fortè & dicit, Ecce hîc ſum, non fugi, fugiſti, quia tacuiſti: tacuiſti, quia timuiſti. Fuga animi, timor eſt: corpore ſtetiſti, ſpiritu fugiſti: quod ille non faciebat, qui dicebat Coloſſ. 2. Etſi corpore abſens ſum, ſpiritu vobiſcũ ſum: quomodo enim ſpiritu fugiebat, qui etiam corpore abſens, fornicatores literis arguebat? Affectiones noſtræ, motus animorum ſunt: lætitia, animi diffuſio: triſtitia, animi contractio: cupiditas, animi progreſſio: timor animi fuga eſt: diffunderis enim animo, cùm delectaris: contraheris animo, cùm moleſtaris: progrederis animo, cùm appetis: fugis animo, cũ metuis. Ecce vnde ille mercenarius viſo lupo dicitur fugere. Quare? quia

nō ei cura de ouibus. Quare nō eſt ei cura de ouibus? quia mercenarius eſt. Quid eſt, mercenarius eſt? temporalem mercedem quærit, & in domo in æternum non manebit. MISSIONIS, *commiſſionis. Curæ Paſtoralis.* COMPENSATIONEM, *damni facti.* PRIORE PECVLIO, *negligentia pecoris commiſſi, & detrimentum à Domino villæ repetetur.* QVI HABET. *Curam condignam, verbi gratia centum ouium, dabitur ei cura ducentarum, & duplicabitur merces. Luc. 8. 18. vbi de cura fructuoſe audiendi verbum, & lucerna exempli, ſic concludit Chriſtus:* videte ergo quomodo audiatis: qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab eo. *Matth. autem* 13. 12. Qui habet dabitur ei & abundabit; qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. *Matth. autem* 25. 29. *vbi de talento abſcondito, tradito habenti decem:* & quod videtur habere, auferetur ab eo. SIC ZACHARIAS. *Zach.* 13. 7. Framea *Sanct. Pagn. ex Hebr. ô gladie* ſuſcitare ſuper Paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi dicit Dominus exercituum: percute Paſtorem, & diſpergentur oues: & conuertam manum meam ad paruulos. 70. *autem:* Framea conſurge ſuper Paſtores meos, & ſuper virum ciuem meum, dicit Dominus omnipotens: percutite Paſtores, & auellite oues. Et inducam manum meam ſuper paruulos. EZECHIEL. *cap.* 34. 1. *& ſequentibus.* Fili hominis, propheta de paſtoribus Iſraël: Propheta, & dices Paſtoribus: hæc dicit Dominus Deus: væ Paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos: nonne greges à Paſtoribus paſcuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis, &c. & diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod non eſſet Paſtor: & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri: & diſperſæ ſunt. 70. *parum differunt:* Eo quod non eſſent Paſtores. *In hunc locum Ezech. immo in totum caput ſcripſit Aug. to.* 9. *librum de Paſtoribus, quem ſæpè citat Beda in epiſtolas ad Cor. Philipp. & Hebr. inter cætera ſic cap.* 1. Quiſquis ita præpoſitus eſt, vt in eo, quod præpoſitus ſit, gaudeat, & honorem ſuum quærat, & commoda ſua ſola reſpiciat, ſe paſcit, non oues, &c. Deus non deſerit oues ſuas, & mali Paſtores pœnas debitas luent, & oues promiſſa percipient. *Et cap.* 2. *ſub finem, vbi fatetur Paſtorem poſſe licitè lac ouis ſumere & lanam, ſic concludit:* Si tibi lucerna accenderetur in domo, nonne adiiceres oleum, ne extingueretur? porro ſi lucerna accepto oleo, non luceret, non erat planè digna quæ in candelabro poneretur, ſed quæ continuò frangeretur. Vnde ergo viuitur, neceſſitatis eſt accipere, charitatis eſt præbere; non tanquam venale ſit Euangelium, vt iſtud ſit pretium eius, quod

S. Aug.

S. Aug.

A ſumunt qui annuntiant, vnde viuant. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili pretio vendunt; accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis à Domino, &c. non expectent illi mercedem, niſi vnde & iſti ſalutem. Non enim eſt idoneus populus reddere mercedem illis, qui ſibi in charitate Euangelij ſeruiunt, &c. *Capite porro* 3. *lanam ſic exponit:* qui præbet lac, victum præbet, qui præbet lanam, honorem præbet. Iſta ſunt duo, quæ a populis quærunt qui ſemetipſos paſcunt, non oues: commodum ſupplendæ neceſſitatis, & fauorem honoris & laudis. Etenim veſtimentum propterea benè intelligitur in honore, quia nuditatem tegit. Eſt enim vnuſquiſque homo infirmus. Et quid eſt quiſquis vobis præeſt, niſi quod vos eſtis? &c. homo eſt, tu tamen honorando eum velut Angelum, contegis quod infirmum eſt. Huiuſmodi indumentum acceperat à bona Dei plebe idem Paulus cum diceret Gal. 4. 14. ſicut Angelum Dei ſuſcepiſtis me, teſtimonium vobis perhibeo: quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Sed cum tantus honor exhibitus eſſet, numquid propter ipſum honorem ſibi exhibitum, ne fortè cum argueret, negaretur, & minus ipſe Apoſtolus laudaretur, pepercit errantibus? nam ſi hæc feciſſet, eſſet inter illos qui ſeipſos paſcunt, non oues, &c. Accedit ad ouem languidam, ad ouem putridam, ſecare vulnus, non parcere putredini. Ego, inquit, Gal. 4. 16. Inimicus factus ſum vobis, verum prædicans. Ecce & accepit de lacte ouium, &c & indumentum ex lanis ouium, ſed tamen oues non neglexit. Non enim ſua quærebat, ſed quæ Ieſu Chriſti. *Tandem cap.* 8. *exponens extremam partem perſtrictam hic à Tertulliano, ſic exponit:* Furantur lupi inſidiantes, rapiunt leones frementes, cùm oues non hærent Paſtori. Nam præſens eſt Paſtor, ſed malè agentibus non eſt Paſtor: & inhærent paſtoribus, ſeipſos, non oues paſcentibus, & lethalis error conſequitur. Eunt in beſtias deprædantes ſe, & de illarum morte, ſe ſatiari cupientes. Tales enim ſunt omnes qui gaudent de erroribus alienis, beſtiæ ſunt paſtæ morſibus diſperſarum. SI ET SPIRITVM, &c. *Montanum ſcilicet eiuſque doctrinam, omnem fugam in perſecutione illicitam ſentientem, contra veritatem expreſſam Euangelij.* DENOTANTEM, *inurentem notâ infamiæ, vt ſeruum, aut militem fugitiuum.* EX LICENTIA FVGÆ. *Si, inquit, fuga licita eſſet ouibus, id eſt plebi Chriſti, non teneretur firmus ſtare Paſtor, fruſtra manſurus ad tuendum gregem abſentem. Tenetur autem non fugere viſo lupo, alias malus, mercenarius, fur erit, & vt talis damnabitur. Ergo nec plebs, nec Prælatus fugere debet perſecutionem.*

S. Aug.

S. Aug.

B

C

D

* 2. *Paſtores fugientes & timidi. De Cor. cap.* 1. *à m.*

Noui & Paſtores eorum, in pace leones, in prælio ceruos.

PASTOR. 2. SCHOL.

PASTORES EORVM. *Id eſt Chriſtianorum. Aduerte iam hæreticum Tertullianum & Montaniſtam cùm hunc librum de corona ſcriberet. Nam paulò ſupra hoc primo capite:* Nec dubito, inquit, quaſdam ſcripturas emigrare, ſarcinas expedire, fugæ accingi de ciuitate in ciuitatem; nullam enim aliam Euangelij memoriam curant. Noui & Paſtores eorum, &c. *De hoc errore, ſuo loco, plura diximus tom.* 1. *nunc ſuffiſit hæc ſcribere in hunc verſiculum.* IN PACE LEONES, *id eſt Prælati Chriſtianorum ſatis generoſi apparent verbo tenus, dum eſt tranquillitas Eccleſiæ.* IN PRŒLIO CERVOS. *Timidos inſtante perſecutione.* Qualis Barach, Gen. 49. 21. Nephtali *de cuius tribu erat Barach,* ceruus emiſſus, &

E dans eloquia pulchritudinis. *Hic, ſine Debora duce, prælium contra Siſaram aggredi noluit; quo ſuperato Debora cecinit canticum plenum pulchris eloquiis. Ceruos dixit Tertullianus, quia veloces, vt notat Auguſtinus in Pſal.* 40. Noli vt qualecumque animal currere, vt ceruus curre. Quid eſt vt ceruus curre? non ſit tarditas in currendo; impigrè curre, impigrè deſidera fontem, &c. conſume ſerpentes iniquitatis, tunc amplius deſiderabis fontem veritatis. *Nec imperfecti ſunt pedes Prælatorum dum in perſecutione fugiunt, vt plebi ſuæ inſtruendæ, ſe ſeruent, vt fecit Athanaſius, & alij plures: Qui cum Pſalte dicere poterant illud Pſalmo* 17. *ſic vertente, & exponente Auguſtino:* poſuit

S. Aug.

immaculatam viam meam ; viam charitatis, quâ ad illum veniam : ſicut immaculata eſt via fidei, quâ venit ad me. qui perficit pedes meos tanquam cer- S. Aug. ui : qui perficit amorem meum ad tranſcendenda ſpinoſa, & vmbroſa implicamenta huius ſæculi. Et ſuper excelſa ſtatuet me. Et ſuper cœleſtem habitationem figet intentionem meam ; vt impleat in omnem plenitudinem Dei. *Viden, non vacuam fide, gratia, charitate, fugam ceruorum, id eſt Prælatorum & Paſtorum Eccleſiæ ; vt cenſet Tertullianus ; nec fortitudine caſſam ; nam ſubiungit cum* Pſalte *Auguſtinus :* qui docet manus meas ad prælium ; *& verbo & exemplo ſuo, Princeps* Paſtorum *fugam docuit pedes, & hoc ipſe manus inſtruxit ad prælium, dum hac intentione fugiunt, vt etiam diſpendio corona Martyrij, ad tempus ſint Anathemata cum* Paulo *à Chriſto, pro ouibus & fratribus inſtruendis.* S. Aug. Qui docet me operari ad ſuperandos inimicos, qui nobis intercludere cœleſtia regna conantur. Et poſuiſti vt arcum æreum brachia mea. Et poſuiſti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum. *Sic Chriſti dicentis,* cum A vos perſequentur in vna ciuitate, fugite in aliam ; vox Domini perficientis ceruos : *vt vertit Auguſtinus* Pſal. 28. S. Aug. Vox, inquit, Domini primò perfecit ſuperatores & repulſores venenoſarum linguarum ; *ſerpentes enim, vt alibi notat, necant & deuorant cerui. Idem & in* Pſal. 103. Montes altiſſimi ceruis. Cerui magni, ſpiritales, tranſcendentes in curſu omnia ſpinoſa veprium atque ſyluarum. *Sic & rurſum Chriſtus,* qui in Iudæa ſunt, *id eſt in vera confeſſione fidei,* fugiant ad montes. *Nec ergo ſolum lepori vel hericio, minutis animalibus, ſed & ceruis petra refugium eſt. Vnde Aug. ibid.* S. Aug. Petra refugium hericiis & leporibus, &c. vbique ergo petra refugium noſtrum, ſiue in montibus excelſa ſit, ſiue in mari tundatur fluctibus, non frangatur ; ſiue in terra ſolidetur ; ad illam cerui, ad illam fulica, *ex eodem eſt auis marina, nidificans in rupibus maris,* ad illam lepus & hericius. *Omnibus enim & paruis & magnis, & paſtoribus & ouibus* Chriſtus *vera* Petra, *de qua dicitur,* egreſſus eſt lapis & Paſtor Iſraël, *refugium factus eſt & fugæ exemplum.*

3. Paſtorum, & prædicatorum contemptus, in Deum redundat ex vtraque lege. 4. cont. Marc. cap. 24. à m.

a Luc. 10. 16.
b 1. Reg. 8. 7.

[a] QVi vos ſpernit, me ſpernit. Hoc & Moyſi Creator, [b] *Non te contempſerunt, ſed me.* Tam enim Apoſtolus Moyſes, quàm & Apoſtoli Prophetæ. Æquanda erit auctoritas vtriuſque officij, ab vno eodemque Domino Apoſtolorum & Prophetarum.

PASTOR. 3. SCHOL.

QVI VOS SPERNIT. *Luc. 10. 16.* Qui vos audit me audit : & qui vos ſpernit, me ſpernit : qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me. HOC ET MOYSI. *Nuſquam adhuc reperi hæc verba dicta Moyſi, ſed expreſſè Samuëli 1. Reg. 8. 7.* Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. 70. Non te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt, vt non regnem ſuper eos. *Sed per Moyſem intelligit legem & totum vetus Teſtamentum, ſicut per Apoſtolum, nouum, vt patet ex ſequentibus, idem enim Deus & Spiritus vtriuſque author eſt.* TAM APOSTOLVS MOYSES. *Apoſtolum dixit ratione officij, quoniam miſſus eſt à Deo tanquam Apoſtolus veteris Teſtamenti. Vnde Exodi 3. 10.* Veni, & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum, filios Iſraël de Ægypto, &c. Ego ero tecum & hoc habebis ſignum quod miſerim te, &c. *Et cap. 4. 12.* Perge igitur, & ego ero in ore tuo, docebo te quid loquaris. *Lego quidem Exodi 16. 7. æquiualentiam.* Audiui murmur veſtrum contra Dominum : nos verò quid ſumus, quia muſſitaſtis contra nos? &c. Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum. APOSTOLI PROPHETÆ. *Quia & ipſis multa futura reuelauit. Quo loco Tertullianus probat Deum vnum vtriuſque Teſtamenti authorem, inſpiratorem Apoſtolorum & Prophetarum ; quorum æqualis authoritas eſt, ex parte Dei mittentis, & officij Miſſionis ; quamquam ad longè maiora, & cum maiori gratia, miſſi ſint Apoſtoli quàm Prophetæ. Quoad contemptum autem, æqualis vtrobique eſt, cùm legati contemptus redundet in legantem. Hinc Chriſtus ;* qui vos ſpernit, me ſpernit. *Aug. ſer. 26. de Sanctis qui eſt 78. de diuerſis. Vbi hortatur ad honorem Sanctorum Martyrum, ſub finem.* S. Aug. Prætermiſſis omnibus ſæculi actibus, ſine vlla dilatione concurrere debemus ad domum Dei ; reddere illis honorificentiam, qui nobis ſalutem, *de congruo, & impetratoriè,* effuſione ſui ſanguinis pepererunt ; qui tam ſacram hoſtiam pro noſtra propitiatione, Domino ſe obtulerunt ; præſertim cum dicat ad ſanctos ſuos omnipotens Deus ; qui vos honorat, me honorat ; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Quiſquis ergo honorat Martyres, honorat & Chriſtum : & qui ſpernit Sanctos, ſpernit Chriſtum Dominum. *Quin & malos voluit audiri, in quibus & ipſe loquitur. Sic Aug. ep. 146. ad Donatiſtas ſub finem ;* S. Aug. C Quod vſque adeo cœleſtis magiſter cauendum præmonuit, vt etiam de præpoſitis malis plebem ſecuram faceret ; ne propter illos, doctrinæ ſalutaris cathedra deſereretur, in qua coguntur etiam mali, bona dicere. Neque enim ſua ſunt quæ dicunt, ſed Dei, qui in Cathedra vnitatis, doctrinam poſuit veritatis. Proinde ille verax, & ipſa veritas, de præpoſitis ſua mala facientibus, & Dei bona dicentibus, ait : quæ dicunt, facite ; quæ autem faciunt, facere nolite : dicunt enim & non faciunt. Non vtique diceret, quæ faciunt, nolite facere ; niſi manifeſta eſſent mala quæ faciunt.

PATIENTIA.

1. Patientia magnum Dei donum, plus docenda exemplo, quàm Verbo. Quod tamen vel ſolum, dulce eſt, atque vtile loqui. De Pati. cap. 1. in p. ad m.

COnfiteor ad Dominum Deum, ſatis temerè me, ſi non etiam impudenter, de patientia componere auſum, cui præſtandæ idoneus omnino non ſim, vt homo nullius boni : quando oporteat demonſtrationem & commendationem alicuius rei adortos, ipſos prius in adminiſtratione eius rei deprehendi, & conſtantiam commonendi propriæ conuerſationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubeſcant. Atque vtinam erubeſcere iſtud remedium ferat, vti pudor non exhibendi quod aliis ſuggeſtum imus, exhibendi fiat magiſterium : niſi quod bonorum quorumdam, ſicuti & malorum, intole-

rabilis magnitudo eſt: vt ad capienda & præſtanda ea, ſola gratia diuinæ inſpirationis operetur. Nam quod maximè bonum, id maximè penes Deum, nec alius id, quam qui poſſidet, diſpenſat, vt cuique dignatur. Itaque velut ſolatium erit diſputare ſuper eo quod frui non datur, vice languentium, qui cum vacent à ſanitate, de bonis eius tacere non norunt. Ita miſerrimus ego, ſemper æger caloribus impatientiæ, quam non obtineo patientiæ ſanitatem, & ſuſpirem, & inuocem, & perorem neceſſe eſt, cum recordor, & in meæ imbecillitatis contemplatione digero, bonam fidei valetudinem, & Dominicæ diſciplinæ ſanitatem, non facilè cuiquam, niſi patientia adſideat, prouenire.

PATIENTIA. 1. SCHOL.

CVI PRÆSTANDÆ, *exhibenda in opere.* QVANDO OPORTEAT. *Senſus: coram Deo fateor temerè me aggreſſum hunc librum de Patientia, cum oporteat eos, qui adoriuntur virtutis alicuius commendationem, eam potius manu quam lingua docere, & adminiſtrare cæteris; quos melius dirigunt, & conſtanter & audacter monent & arguunt, eloquentia facti, quam verbi; ſicque plena autoritate, quam illis tribuit eiuſdem rei praxis ex conuerſatione cognita, funguntur officio Doctorum; aliàs præclarè dicta, & in praxim non redacta, rubore ſuffundunt oratorem. Chriſtus ſiquidem monet*, ille, qui cœpit facere & docere; qui fecerit & docuerit, hic magnus vo-

S. Aug. cabitur in regno cœlorum. *Aug. ſer. 1. de diuerſis qui tertius eſt de verbis Domini*; Cum nobis pro officio competat dicere, vobis autem conueniat pro deuotione audire, quid tam neceſſarium tamque pertinens poterit vtriſque contingere, quam vt quod religioſè dicitur & deuotè auditur, obſequiis competentibus teneatur, &c. Par etenim cauſa & docentem, & audientem conſtringit, vt vtriuſque profeſſio factorum teſtificatione ſignetur. Et quamuis diſſimile ſit Doctoris diſcentiſq; officium, tamen vtriſque debet eſſe ſanctarum legum obſequium: vt iungantur factis qui ſeparantur officiis; copulentur opere, qui diuerſi ſunt nomine, &c. vt factorum in ambobus conſpiret aſſenſus, quibus diuerſus eſt in vocabulis ſonus, &c. Cæterùm qui facit quod docet, & qui quidquid imperat, complet, maximus in cœleſtibus, ſententiâ Domini declaratur, &c. Doctor grauius affligitur, & obſequentis diſcipuli exemplo plectitur, qui facienda aliis tradidit, quæ ipſe non fecit; vt nec à diſcipulis quos docuit potuiſſet ediſcere; vt quibus doctrinæ tradidit Magiſteriũm, ab iiſdem factorum imitaretur exemplum. ERVBESCERE ISTVD. *Illa erubeſcentia, ſiue pudor.* VTI PVDOR *vt dum erubeſco ipſe non facere quod aliis ſuggero, ipſe pudor ſit mihi Magiſter & ſchola, in qua diſcam exhibere, & præſtare factis, quod ſuadeo verbis.* NISI QVOD, &c. *vnum tamen agnoſco, præter pudoris incitamentum mihi neceſſariam prorſus magnam Dei gratiam, quæ ſola ad tantum bonum patientiæ capiendum, & aliis verbo & opere docendum, me dignum faciat. Ardua enim eſt & naturæ viribus inacceſſa patientiæ virtus. Aug. Dei donum patientiam agnoſcit ſermone 8. ex additis à Pari-*

S. Aug. *ſienſibus. qui eſt in natali B. Vincentij Martyris.* Ab ipſo verè eſt patientia vera, patientia ſancta, patientia A religioſa, patientia recta, patientia Chriſtiana. Patientia donum Dei eſt. Nam & multi latrones patientiſſimè torquentur, & non cedentes, & tortorem vincentes, poſtea æterno igne puniuntur. Cauſa diſcernit Martyrem à patientia, imo à duritia ſceleratorum. Par eſt pœna, ſed diſpar eſt cauſa. Martyris voce cantauimus: dixerat enim iſta Vincentius in orationibus, Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam à gente non ſancta. Diſcreta eſt cauſa eius: quia pro veritate, pro iuſtitia, pro Deo, pro Chriſto, pro fide, pro Eccleſiæ vnitate, pro indiuidua charitate certauit. Quis ei donauit iſtam patientiam. Quis? indicet nobis Pſalmus 61. Ibi enim legitur, ibi cantatur. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? ab illo enim patientia mea; quiſquis putat ſanctum Vincentium viribus ſuis iſta potuiſſe, nimis errat. B Quiſquis enim viribus ſuis hoc ſe poſſe præſumpſerit, & ſi videtur vincere patientia, vincitur à ſuperbia. Benè vincere hoc eſt vniuerſas diaboli machinas vincere. Illecebras dum miniſtrat, vincitur per continentiam. Pœnas & tormenta infligit, vincitur per patientiam. Errores ſuggerit, vincitur per ſapientiam. Ad extremum cùm hæc omnia victa fuerint, & ſuggeſſerit animæ, euge euge, quantum potuiſti? quantum certaſti? quis tibi comparatur? quàm benè viciſti? reſpondeat illi anima ſancta; confundantur & reuereantur, qui dicunt mihi, euge euge. Quando ergo vincit, niſi cum dicit, in Domino laudabitur anima mea, audiant mites & iocundentur? mites enim ſciunt quod dico: quia in illis habitat Verbum, in illis habitat exemplum. Nam qui C non eſt mitis, neſcit quid ſapiat quod dictum eſt, in Domino laudabitur anima. Omnis enim non mitis, ſuperbus, aſper, elatus, in ſe vult laudari, non in Domino. QVOD FRVI, *quo potiri non licet* VICE LANGVENTIVM, *velut ægri.* VACENT, *vacui ſint nec habentes ſanitatem.* PERORET, *vel ſæpius petam & orem à Deo: vel ſcribendo & dicendo inculcem animo meo.* ADSIDEAT, *adſit adiutrix, id eſt, nemo fide præualet, nemo quantum recolo & ſentio poteſt perfectè Chriſti Domini doctrinam & exempla conſequi, niſi media & adiutrice patientia. Sed cum ægritudinis propriæ meminerit, benè vtitur adſidendi verbo, Medicos enim ægris diutius adſidere conuenit. Vnde ab Hippocrate aſſiſtentes vocantur, & Chryſol.* Medicum jacentibus contacentem; *Et ſer. 38. vult* Medicum patientia armari.

2. *Patientiam Philoſophi Gentiles laudant & affectant. De Pat. cap. 1. à m.*

BOnum eius, etiam qui cæci viuunt, ſummæ virtutis appellatione honorant. Philoſophi quidem, qui alicuius ſapientiæ animalia deputantur, tantum illi ſubſignant, vt cum inter ſeſe variis ſectarum libidinib. & ſententiarum æmulationib. diſcordent, ſolius tamen patientiæ in commune memores, huic vni ſtudiorum ſuorum commiſerint pacem. in eam conſpirant, in eam fœderantur, illam adfectatione virtutis vnanimiter ſtudent, omnem ſapientiæ oſtentationem de patientia præferunt.

PATIENTIA. 2. SCHOL.

BONVM EIVS. *Patientiæ ſcilicet.* CÆCI VIVVNT. *Gentiles abſque vera luce fidei.* DEPVTANTVR, *reputantur, nominantur.* ANIMALIA. *Si homo animal rationale, & apud Ezech. ipſa Cherub. id eſt plenitudo ſcientiæ, vocantur animalia, quid mirum ſi Philoſophi animalia ſapientiæ vocitentur? Quos & Tertull. alibi, libro ſcilicet de Anima, Et Hiero. ad Pammachium:* gloriæ an malia *dixerunt.* ILLI SVBSIGNANT. *Suffragantur, tam præclarum illi teſtimonium dant, vt licet hinc inde diuerſis placitis, vt inconſtantiæ illorum arriſerint, diuidantur, vnius patientiæ laudem vnanimiter & conſtanter affectent, in hac, ſtudiis alias diuiſi, concordent, nec maiorem ex ſapientum nomine gloriam quam ex oſtentatione patientiæ captent.* STVDIORVM PACEM. *Non tantùm quod omnes in ea concilientur: ſed etiam quia ſine patientia animus tranquillus & pacatus non eſt, hæc enim perturbationes eius ſedat, quibus placatis aptior eſt Philoſophiæ animus.* SAPIENTIÆ OSTENTATIONEM.
S. Aug. *Aug. ep. 99. ad Euodium vbi de Philoſophis excepto errore circa veri Dei cultum, virtuti addictis:* didicimus ſecundum quendam modum laudabiles vitas, vt excepto Dei cultu, in quo errauerunt, colentes vana quæ publicè colenda fuerant inſtituta, & creaturæ potius quam Creatori ſeruientes, in cæteris moribus, parſimoniæ, continentiæ, caſtitatis, ſobrietatis, mortis pro patriæ ſalute contemptu, ſeruatæque fidei, non ſolum ciuibus, verum & hoſtibus, imitandi meritò proponantur. Quæ quidem omnia quando non A referuntur ad finem rectæ veræque pietatis, ſed [illegible] faſtum inanem humanæ laudis & gloriæ, etiam ipſa inaneſcunt quodammodo, ſteriliaque redduntur. Veruntamen quadam indole animi ita delectant, vt eos in quibus hæc fuerunt, vellemus, vel præcipuè vel cum cæteris ab inferni cruciatibus liberari; *agit de Chriſti deſcenſu ad inferos, dolores ſoluentis:* niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia Creatoris. *Et lib. 22. de Ciuit. cap. 22. vbi de omnibus ſpeciebus miſeriarum in hac vita tolerandarum fuſiſſimè tractat:* Ad hoc meliores quoſque in his malis adiuuat gratia, vt quantò fideliore, tantò fortiore corde tolerentur; S. Aug. ad quam rem etiam Philoſophiam prodeſſe dicunt docti huius ſæculi, quàm dij quibuſdam paucis, vt ait Tullius, veram dederunt. Nec hominibus, inquit, B ab his aut datum eſt donum maius, aut potuit vllum dari: vſqueadeo & ipſi, contra quos agimus, quoquo modo compulſi ſunt, in habenda, non quacumque, ſed vera Philoſophia, diuinam gratiam confiteri. Porro ſi paucis diuinitus datum eſt, veræ Philoſophiæ contra miſerias huius vitæ vnicum auxilium, ſatis & hinc apparet, humanum genus ad luendas miſeriarum pœnas eſſe damnatum. Sicut autem hoc, vt fatentur, nullum diuinum maius eſt donum, ſic à nullo Deo dari credendum eſt, niſi ab illo, quo & ipſi qui multos Deos colunt, nullum dicunt eſſe maiorem.

3. *Patientes ſoli à Chriſto prædicati beati. De Pat. cap. 11. à m. ad f.*

VSus eius officij, magna merces, felicitas ſcilicet. Quos enim felices Dominus niſi
a Matth. 5. 3. patientes nuncupauit? dicendo, [a] *Beati pauperes ſpiritu, illorum eſt enim regnum cælorum.* Nullus profectò ſpiritu pauper, niſi humilis. Quis enim humilis niſi patiens? quia ne-
b Ibid. 5. mo ſubiicere ſeſe poteſt, ſine prima patientia ſubiectionis ipſius. [b] *Beati*, inquit, *flentes atque lugentes:* Quis talia ſine patientia tolerat? itaque talibus & aduocatio & riſus promit-
c Ibid. 4. titur. [c] *Beati mites:* hoc quidem vocabulo impatientes non licet omnino cenſeri. Item
Matth. 5. 9. quum pacificos eodem titulo felicitatis notat, & filios Dei nuncupat, nunquid impatientes pacis affines? Stultus hoc ſenſerit. Quum verò, [d] *Gaudete & exultate*, dicit, *quotiens*
d Matth. 5. 12. *vos maledicent & perſequentur: merces enim veſtra plurima in cælo.* id vtique non exultationis impatientiæ pollicetur: quia nemo in aduerſis exultabit, niſi antè ea contempſerit: nemo contemnet, niſi patientiam geſſerit.

PATIENTIA. 3. SCHOL.

VSVS, *praxis virtutis patientiæ magnum præmium eſt, æterna beatitudo.* QVIS ENIM HVMILIS, *quis autem.* PRIMA PATIENTIA *id eſt niſi qui primò & prius patienter ferat aliis ſubiici. Hoc ipſo ſenſu Aug. paupertatem ſpiritus in humilitate poſuit, pauperes ſpiritu dicens* qui non habent inflantem ſpiritum. ADVOCATIO. *Conſolatio Paracleti, & aduocati promittitur, qui quidem ſi ex Paulo:* poſtulat pro nobis, *vtique aduocatus,* gemitibus inenarrabilibus, *etiam conſolator eſt, quo & in corde diffuſo dicebat Paulus,* ſuperabundo gaudio in omni tribulatione: *& Pſaltes;* ſecundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. *Aug. in Pſal. 85.* Quoniam tu Domine adiuuiſti me, & conſolatus es me. Adiuuiſti me in certamine, &
S. Aug. conſolatus es me in triſtitia. Nemo enim conſolationem quærit, niſi qui eſt in miſeria, &c. Vtique regio iſta ſcandalorum eſt & tentationum, & omnium malorum, vt gemamus hîc, & mereamur gaudere ibi: hîc tribulari, & conſolari ibi, & dicere, quoniam exemiſti oculos meos à lachrymis, pedes meos à ruina, quoniam placebo Domino in regione viuorum. Iſta regio mortuorum eſt. Tranſit regio mortuorum, venit regio viuorum. In regione C mortuorum, labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus, ſuſpirium. Hîc falſi fœlices, veri infœlices. *Quibus ſuprà cum Iacobo dixerat miſeri eſtote & lugete, riſus veſter in luctum conuertatur.* Quia falſa fœlicitas, vera miſeria eſt. Qui verò ſe agnoſcit in vera eſſe miſeria, erit etiam in vera fœlicitate. Et tamen nunc quia miſer es, audi Dominum dicentem, beati lugentes. O beati lugentes! Nihil tam coniunctum miſeriæ quàm luctus: nihil tam remotum & contrarium miſeriæ quàm beatitudo. Tu dicis lugentes, & tu dicis beatos? intelligite, inquam, quod dico, beatos dico lugentes. Quare beati? in ſpe. Quare lugentes? in re. Etenim lugent in morte iſta, in tribulationibus iſtis, in peregrinatione ſuâ. D Et quia agnoſcunt ſe eſſe in iſta miſeria & gemunt, beati ſunt, &c. Cum tranſierit gemitus noſter, omnes vna voce in vno populo, in vna patria conſolabimur, millia millium coniuncta pſallentibus Angelis, choris cœleſtium poteſtatum in vna ciuitate viuentium. Quis ibi gemit? quis ibi ſuſpirat? quis ibi laborat? quis ibi eget? quis ibi moritur? quis ibi miſericordiam præbet? quis ibi frangit panem eſurienti, vbi omnes, pane iuſtitiæ ſaginantur? &c. vbi neceſſitas non erit nec miſeria, opera neceſſitatis

& miſericordiæ non erunt. Quid ibi erit? quod negotium noſtrum? quæ actio noſtra? nulla actio, quia quies. *Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. O beati qui perſecutionem patiuntur, &c. Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, &c. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cælis.* Sedebimus ergo & torpebimus,& nihil agemus? Si refrigeſcit amor noſter, refrigeſcit & actio noſtra. Amor ergo quietus in vultu Dei quem modò deſideramus, cui ſuſpiramus, cùm ad eum venerimus, quomodo nos accendet, in quem nondum viſum ſic ſuſpiramus? cùm ad eum venerimus, quomodo nos illuminabit? quomodo nos mutabit? quid de nobis faciet? quid ergo agemus, fratres. Pſalmus nobis indicat: Beati qui habitant in domo tua, Vnde? in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Hęc erit actio noſtra, laus Dei. Amas & laudas; deſinis laudare, ſi deſinis amare. Non autem deſines amare,quia talis eſt quem vides,qui nullo te offendat faſtidio, & ſatiat te, & non ſatiat te, Mirum eſt quod dico. Si dicam, quia ſatiat te, timeo ne quaſi ſatiatus velis abſcedere, quomodo de pran- A dio, quomodo de cœna. Ergo quod dico, non te ſatiat; timeo rurſus ne ſi dixero.non te ſatiat; indigens videaris, & quaſi inanior exiſtas, & minus in te ſit aliquid, quod debeat impleri. Quid ergo dicam niſi quod dici poteſt, cogitari vix poteſt? & ſatiat te, & non te ſatiat: quia vtrumque inuenio in Scriptura? Nam cùm diceret, Beati eſurientes, quia ibi ſaturabuntur: & rurſum de ſapientia dictum eſt Eccli. 24. Qui te manducant,iterùm eſurient;& qui te bibunt, iterùm ſitient. Immò verò non dixit iterùm, ſed dixit adhuc. Nam iterùm ſitiet, quaſi primò ſaginatus diſceſſerit, & digeſſerit, & redierit bibere. Tale eſt, qui te edunt adhuc eſurient, ſi cùm edunt eſurient, & qui te bibunt, ſic bibendo ſitient, Quid eſt bibendo ſitire? Nunquam faſtidire. Si ergo iſta ineffabilis & ſempiterna dulcedo erit,modò quid à nobis petit, fratres, niſi fidem non fictam, ſpem firmam, charitatem puram, vt ambulet homo in via, *ſpinoſa, luctuoſa, humilitatis & patientia*,quam Dominus dedit? ferat tentationes & ſuſcipiat conſolationes, *Quid continuinus in rem Tertulliani omnem beatitudinem merito patientiæ tribuentis?*

PATIENTIÆ EXEMPLA.

1. *Patientia Gentilium & peccatorum, à Diabolo Dei æmulo, ſuos quoque Martyres habente inſpirata, nos ad veram patientiam hortatur. De pat. cap. 16. per totum.*

HÆc patientiæ ratio, hæc diſciplina, hæc opera cœleſtis & veræ, ſcilicet Chriſtianæ, non vt illa patientia gentium terræ, falſa, probroſa. Nam vt in iſto quoque Domino Diabolus æmularetur, quaſi planè ex pari (niſi quòd ipſa diuerſitas mali & boni æqualiter magnitudinis par eſt) docuit & ſuos patientiam propriam: illam dico, quæ maritos dote venales, aut lenociniis negotiantes vxorum poteſtatibus ſubiicit; quæ aucupandis orbitatibus omnem coacti obſequij laborem mentitis adfectionibus tolerat: quæ ventris operarios, contumelioſis patronis ſubiectione libertatis addicit. Talia Nationes patientiæ ſtudia nouerunt, & tanti boni nomen fœdis operationibus occupant: patientes riualium & diuitum & inuitatorum, impatientes ſolius Dei viuunt. Sed viderit ſua & ſui Præſidis patientia, quam ſubter ignis expectat. Cæterùm nos amemus patientiam Dei, patientiam Chriſti: rependamus illi, quam pro nobis ipſe dependit. Offeramus patientiam ſpiritus, patientiam carnis, qui in reſurrectionem carnis & ſpiritus credimus.

PATIENTIÆ EXEMPLA. 1. SCHOL.

VERÆ SCILICET CHRISTIANÆ. *Hic opponit patientiam Chriſtianā Gentili quam falſam dicit: quia vt ſæpè probat Aug. virtutes Gentilium veræ & ſolidæ non ſunt, ſed fuco ſolo virtutis apparentis expictæ, & vento vanæ gloriæ inflatæ.* ÆQVALITER MAGNITVDINIS. *alij* magnitudine, *id eſt, quoad actus exteriores. Patientia Gentilium & peccatorum æqualis apparet patientiæ iuſtorum, ſed fine & cauſa longè diſpares.* PATIENTIAM PROPRIAM, *diabolicam, infructuoſam, pertinacem in malo. Hìc aduerte patientiam propriè apud Authores, etiam rei turpis dici. Plin. l. 6. ep. 32.* Maritum non ſine aliqua reprehenſione patientiæ, amor vxoris retardabat: quam quidem etiam poſt delatum adulterium domi habuerat, quaſi contentus æmulum remouiſſe. *Et Cypr. lib. de diſcipl. & habitu virg.* Verbis turpibus & temulentis libidinum fomes accenditur, ſponſa ad patientiam ſtupri, ad audaciam ſponſus animatur. *Quod clarè docet Tertull. in ſeqq.* MARITOS DOTE VENALES. *id eſt, hæc patientia diabolica à Diabolo inſpirata, ſuadet vxoribus emere data & numerata dote maritos, quos pretio obligent conniuere adulteriis ſuis.* LENOCINIIS NEGOTIANTES. *Vt ipſi ſint propriarum vxorum lenones, & concubinarum Mercurij & internuntij.* AVCVPANDIS ORBITATIBVS. *Altera ſpecies patientiæ diabolicæ eſt in his qui cum magno labore & ficto affectu ſeruiunt his quos vident ſine liberis, vt eorum bonis poſſint ſuccedere.* QVÆ VENTRIS OPERARIOS, *id eſt,* B *ſplendidarum menſarum auidos, adulationibus captant, diſpendio libertatis, quam miſeri paraſiti pudendis dominis & patronis vnius prandij pretio vendunt, vel vitioſorum, & contumelia dignorum patrocinia ſuſcipiunt; vel omnem contumeliam pro gula implenda ferunt.* NATIONES. *Gentiles.* TANTI BONI, *patientiæ ſcilicet.* PATIENTES RIVALIVM, *mariti pro dote, vel pretio.* DIVITVM, *pro ſpe hæreditatis.* INVITATORVM, *quales guloſi paraſiti* SOLIVS DEI, *cuius iugum ſuaue ferre nolunt.* SED VIDERIT SVA, *alij legunt obſcuriùs*, viderint ſuam, ſui præſidis: *ſupple patientia. Diabolum intellige per præſidem,* SVBTER IGNIS, *infernus ſcilicet. Alij legunt,* quam patientia ſubter ignis expectat. *alludit ad Paulum Rom.* 2. C 4. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? &c. Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, Qui reddet vnicuique ſecundum opera eius: iis quidem qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem,& incorruptionem quærunt,vitam æternam: iis autem qui ſunt ex contentione, & non acquieſcunt veritati, *hi ſunt impatientes Dei & eius prouidentiæ, cui ſubiici nolunt*, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. PATIENTIAM DEI, *de qua infrà numero 5.* PATIENTIVM CHRISTI. *De hac quoque numero 6.* PATIENTIAM CARNIS, *quæ in iiſdem*

membris paſſis glorioſa reſurget. RESVRRECTIONEM SPIRITVS. *Non quòd anima ſit mortalis, ſed quia moritur carnis & mundi affectibus, moritur gaudio ſeculari, & ſic reſurget ad gaudium æternum.* Inebriabuntur enim ab vbertate domus Dei & torrente voluptatis tuæ potabis eos. *vel quia in reſurrectione animâ in corpus regreſſâ totum dicitur reſurgere compoſitum. De vera & falſa patientia pulchrè ſcribit Auguſtinus* S. Aug. *tom. 4. lib. de patientia, quem Louanienſes verè Auguſtini, vt eſt admittunt; ſic cap. 3.* Intueamur, fratres chariſſimi, quanta in laboribus & doloribus homines dura ſuſtineant· pro rebus quas vitioſè diligunt, & quantum ſe his fœliciores fieri putant, tanto infœliciùs concupiſcunt. Quanta pro falſis diuitiis, quanta pro vanis honoribus, quanta pro ludicris affectionibus periculoſiſſima & moleſtiſſima patientiſſimè tolerant. Pecuniæ & gloriæ cupidos videmus, vt ad deſiderata perueniant, adeptiſque non careant, ſoles, imbres, glacies, fluctus, & procelloſiſſimas tempeſtates, aſpera & incerta bellorum, immanium plagarum ictus & vulnera horrenda, non ineuitabili neceſſitate, ſed culpabili voluntate perferre, &c. *Et cap. 4.* S. Aug. Vis deſideriorum, facit tolerantiam laborum & dolorum: & nemo niſi pro eo quod delectat, ſponte ſuſcipit ferre quod cruciat. *Et cap. 5. vbi de latronibus multa dira patientibus:* In S. Aug. his hominibus miranda eſt potiùs quàm laudanda patientia; immò nec miranda, nec laudanda quæ nulla eſt: ſed miranda duritia, neganda patientia. Nihil autem illic iure laudandum, nihil vtiliter imitandum: tantóque rectiùs maiore ſupplicio dignum iudicaueris animum, quantò magis vitiis ſubdit inſtrumenta virtutum. Patientia comes eſt ſapientiæ, non famula concupiſcentiæ. Patientia amica eſt bonæ conſcientiæ, non inimica innocentiæ. Cùm ergo videris quemquam patienter aliquid pati, noli continuò laudare patientiam, quam non oſtendit niſi cauſa patiendi: quando illa bona eſt, tunc iſta vera eſt, &c. Cùm verò illa tenetur in crimine, tum multùm huius erratur in nomine. Non enim ſicut omnes qui ſciunt, ſunt participes ſcientiæ, ita homines qui patiuntur ſunt participes patientiæ: ſed qui paſſione rectè vtuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur.

2. *Pati pro Deo, iuſtitiâ, & cœlo nolle, quod pro peccati pœna omnes ferant, Chriſtianum pudeat. Scorp. cap. 5. in fin.*

QVid grauatur pati nunc homo ex remedio, quod non eſt tunc grauatus pati ex vitio? Diſplicet occidi in ſalutem, cui non diſplicuit occidi in perditionem? Nauſeabit ad antidotum, qui hiauit ad venenum.

Et vide Verbum Martyrum virtus & conſtantia num. 1.

PATIENTIÆ EXEMPLA. 2. SCHOL.

QVID GRAVATVR. *Aduerte hîc Authorem hortari ad Martyrium patienter ferendum, à quo Gnoſtici dehortabantur, contra quos ſcripſit Scorpiacum tanquam Antidotum contra eorum morſum, quos Scorpiis comparat, blanda facie vita præſentis demulcentes: dicit igitur nulli homini grauem videri debere mortem, quam Dei bonitas incarnati ſubiit in mortis remedium, quamque nobis ferendam exemplo ſuo ſuaſit in peccatorum omnium remedium, quia Martyrium Baptiſmus eſt ſanguinis*, peccati autem ſtipendium mors, *quis ergo recuſet pati mortem in remedium peccati; & cumulum gratiæ & gloriæ, quam videmus omnes pati ex merito culpæ? quis cum nauſea tam ſalutiferum ſumat poculum, qui tam auidè hauſit mortis venenum ſcilicet peccatum? pulchrè in hanc rem Aug. lib. de patientia cap. 7.* Cùm pro libidinibus vel etiam ſceleribus, cùm denique pro iſta temporali vita ac ſalute, multa homines horrenda mirabiliter ſufferunt, ſatis nos admonet quanta ſufferenda ſint pro vita bona, vt etiam poſteà poſſit eſſe æterna, & ſine vllo temporis termino, ſine vtilitatis vllius detrimento verâ fœlicitate ſecura. Dominus ait Luc. 21. In veſtra patientia poſſidebitis animas veſtras. Non ait villas veſtras, laudes veſtras, luxurias veſtras, ſed animas veſtras. Si ergo tanta ſuffert anima vt poſſideat vnde pereat, quanta debet ferre ne pereat.

3. *Patientia, Nabuchodonoſor rationi & Regno reſtituit. De pat. cap. 13 in med.*

HÆc patientia corporis precationes commendat, deprecationes affirmat: hæc aures Chriſti Dei aperit, ſeueritatem diſpergit, clementiam elicit. Sic ille rex Babylonius offenſo Domino cum ſqualore & pædore ſeptenni ab humana forma exulaſſet, im- Dan. 4. 30.
molata patientia corporis ſui, & regnum recuperauit, & quod optabilius eſt homini, ſatis Deo fecit.

PATIENTIÆ EXEMPLA. 3. SCHOL.

PATIENTIA CORPORIS. *quâ morbi & afflictiones corporis, vel voluntariâ pœnitentiâ, vel Deo flagellante, cum patientia tolerantur.* PRECATIONES COMMENDAT, *orationes acceptas Deo reddit.* DEPRECATIONES AFFIRMAT. *Certiſſimè mala ne eueniant, deprecatur & amouet.* AVRES CHRISTI DEI, *quem* Aduocatum habemus apud Patrem. SEVERITATEM DISPERGIT, *nubem grandineam & fulmineam iam ingruentem ſuper nos, diſſipat; & patientiæ & pœnitentiæ merito, pro ira, clementiæ rorem & pluuiam elicit. Sic Pſalmo 134.* Suſcitans nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit. *Auguſtinus in hunc locum,* Quas nubes, inquit, prædicatores verbi S. Aug. veritatis ſuæ. *Qualis & Daniel liberè Regi Nabuchodonoſor intonans & inculcans fulmen paratum ſupercilio montis ſuperbiæ eius, qui cùm dixiſſet, Daniel. 4. 27.* Nónne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, &c. Cúmque ſermo adhuc eſſet in ore Regis, vox de cœlo ruit; Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus eiicient te, & cum beſtiis & feris erit habitatio tua; fœ-

num quaſi bos comedes, & ſeptem tempora, ſuper te mutabuntur, &c. *Et impletum eſt ſicut Daniel ei prædixerat, eodem capite verſu 22 & verſu 24. eleemoſynis peccata ſua redimere ſuaſerat. Quid tum poſteà? poſt ſeptennium patientiæ, vt habet verſu 31.* Poſt finem dierum, Ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi: & Altiſſimo benedixi, &c. In ipſo tempore ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & ad honorem regni mei decoremque perueni, & figura mea reuerſa eſt ad me. *Quid ergo poſt tonitru nubis, & patientiam regis ſecutum eſt? quod ſubdit Pſaltes & Auguſtinus:* De ipſis nubibus quid operatur? fulgura in pluuiam fecit: minas ad miſericordiam flexit, de terroribus irrigauit. Quomodo de terroribus irrigauit? quando tibi minatur Deus per Prophetam, & per Apoſtolum, & times, nónne coruſcatio terruit te? ſed cùm pœnitendo, *addo & patiendo, cum pænitentia ſit pœnæ patientia,* corrigeris, in pluuiam vertitur fulguris terror. Poedore. *putore, ſordibus.* Ab hvmana forma exvlasset. *hoc eſt quod dixit Daniel:* Eiicient te ab hominibus: *ſed num transformatus eſt in feram? ſenſum & rationem perdidiſſe videtur, ait enim:* Senſus meus reuerſus eſt ad me. *Formam item externam, nam ſubiicit,* & figura mea reuerſa eſt ad me. *Dorotheus in Synopſi, & Epiphanius in vita Danielis, dicunt eum interiùs ſeruaſſe formam hominis, animam rationalem; ſed exteriùs mutatum in figuram bouis anteriùs, & leonis iubas & caudam. Alij per imaginationem ipſum ſic transformatum; vel talem etiam apparuiſſe exteriùs hominibus. Vngues & capilli non raſi excreuerant in feram modum, & imaginatione mutata, vox quoque in mugitum bouis incondita & inhumana erat; Sic Hieronymus, Theodorus, Rupertus, & Gregorius, Auguſtinus lib. 18. de Ciuitat. cap. 17. & 18. agit de mutationibus hominum in beſtias. & concludit cap. 18.* Nec dæmones naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, de qualibus factis, iſta vertitur quæſtio, ſed ſpecie tenus, quæ à Deo vero ſunt creata, commutant, vt videantur eſſe quod non ſunt; non itaque ſolum animum, ſed nec corpus quidem vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate, in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe conuerti: ſed phantaſticum hominis, quod etiam cogitando ſiue ſomniando per rerùm innumerabilia genera variatur; & cùm corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mirâ celeritate formas capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus, ad aliorum ſenſum neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſit perduci. Qvod ortabilivs, *quia glorioſius eſt per humilem patientiam Deo irritato per ſuperbiam ſatisfacere, & ad eius gratiam redire, quam ad humanam naturam, & regni temporalis gloriam, Scriptura dicente;* Magna eſt potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur. *Sic ipſe Nabuch. Dan. 4. 34. poſt ſeptem annorum patientiam, vel vt Dorotheus in Synopſi, & Epiphanius in vita Danielis, poſt ſeptem menſes, ad quos per preces Danielis contracti ſunt ſeptem anni;* Nunc igitur Ego Nabuchodonoſor laudo & magnifico, & glorifico Regem cœli: quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.

S. Aug. (left margin, beside "pluuiam fecit"); S. Aug. (right margin, beside "Nec dæmones")

* 4. *Patientia S. Iob triumphus. De pat. cap. 14. à pr. ad fin.*

O Feliciſſimum illum quoque, qui omnem patientiæ ſpeciem aduerſus omnem Diaboli vim expunxit! quem non abacti greges, non illæ in pecore diuitiæ, non filij vno ruinæ impetu adempti, non ipſius denique corporis in vlcere cruciatus, à patientia & fide Domino debita excluſit; quem Diabolus totis viribus fruſtrà cecidit. Neque enim à reſpectu Dei tot doloribus auocatus ille eſt, ſed conſtitit nobis in exemplum & teſtimonium, tam ſpiritu quàm carne, tam animo quàm corpore, patientiæ perpetrandæ: vt neque damnis ſecularium, nec amiſſionibus cariſſimorum, nec corporis quidem conflictationibus ſuccidamus. Quale in illo viro ferctrum Deus de Diabolo exſtruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ ſuæ extulit, cùm ille homo ad omnem aceruum nuntiorum nihil ex ore promeret, niſi Deo gratias, cùm vxorem iam malis delaſſatam, & praua remedia ſuadentem execraretur? Quid? ridebat Deus: quid? diſſecabatur Malus, quum Iob immundam vlceris ſui redundantiam magnâ æquanimitate deſtringeret, cùm erumpentes beſtiolas inde in eoſdem ſpecus & paſtus * foraminoſæ carnis, ludendo reuocaret. Itaque operarius ille victoriæ Dei, retuſis omnibus iaculis tentationum lorica clypeóque patientiæ, & integritatem mox corporis à Deo recuperauit, & quæ amiſerat conduplicata poſſedit. Et ſi filios quoque reſtitui voluiſſet, pater iterùm vocaretur. Sed maluit in illo die reddi ſibi. Tantum gaudij, ſecurus de Domino, diſtulit. Suſtinuit tam voluntariam orbitatem, ne ſine aliqua patientia viueret.

Iob. 1. 21. — Iob. 2. 10. — * teformoſæ

PATIENTIÆ EXEMPLA. 4. SCHOL.

Expvnxit. *Plenè & perfectè adimpleuit.* Abacti greges, *furto abducti, aut per vim, vox iuris; Abactores enim, ſiue abigei, ſunt pecuariorum animalium fures, apud Vlpianum, de quibus titulus eſt lib. 47. ff. in cuius prima l. Vlp. ait,* qui pecora ex paſcuis vel armentis abigunt, hi propriè dicuntur abigei. Quod ſi quis oues aberrantes, aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, ſed potiùs furti. Eſt enim abigeatus ipſum abigei crimen, quod in Hiſpania grauiùs quàm alibi gentium debere puniri Had. Cæſar Conſuli reſcripſit. Fide Domino debita, *alij,* dedita. Frvstra cæcidit. *Tantum enim abeſt vt ad blaſphemandum induxerit, quin potius cædendo & tundendo, tubam laudum Dei perfecit. Sic Aug. in Pſal. 97.* Pſallite Domino noſtro in cythara, in cythara & voce Pſalmi, in tubis ductilibus, &c. Ductiles tubæ æreæ ſunt, tundendo producuntur. Si tundendo, ergo vapulando eritis tubæ ductiles, ad laudem Dei productæ. Si cùm tribulamini proficiatis, tribulatio, tunſio, profectus productio eſt. Tuba ductilis erat Iob, quando repentè percuſſus tantis damnis & orbitate filiorum, tunſione illa tantæ tribulationis factus tuba ductilis ſonuit; Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt; ſit nomen Domini benedictum. *En quod ſubdit Tertull. à reſpectu Dei nuſquam auocatum.* Quo-

S. Aug.

modo ſonuit, quam ſuauem ſonum dedit iſta ductilis tuba? adhuc tunditur, datus eſt in poteſtate, vt & caro eius percuteretur. Percuſſa eſt, cœpit putreſcere, ſcatere vermibus. Suppoſitâ Euâ ad ſeductionem, vxor eius ſeruata ad miniſterium Diaboli, non ad ſolatium mariti. Suggerit blaſphemias, non obtemperat ille. Obtemperauit Adam Euæ in Paradiſo, repellit Adam Euam in ſtercore. In ſtercore enim ſedebat Iob, *vt in patientiæ throno, vel vt ait Tertull. in gloriæ Dei & ſpoliorum Diaboli, triumphali feretro. Feretrum enim à ferendo, & Iupiter feretrius dictus. Propriè tropheum erectum à Duce exercitus, victo*

S. Aug. *in duello Duce aduerſario*, cùm flueret & putreſceret vermibus, Melior Iob putris in ſtercore, quàm integer ille in Paradiſo, &c. Dulcem vocem ſi placet audiamus. Locuta es, inquit, tanquam vna ex inſipientibus mulieribus. Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala non ſuſtinebimus? ó ſonum fortem, ó ſonum dulcem! Quem non dormientem excitet ſonus iſte? &c. De illius Diaboli pœna futura Propheta commemorans ait, Hier. 50. contritus eſt malleus vniuerſæ terræ. Malleum vniuerſæ terræ Diabolum voluit intelligi. De ſeipſo malleo in manu Dei poſito, id eſt in poteſtate Dei, tunduntur ductiles tubæ, vt reſonent laudes Dei. *Subiicit & Paulum hoc malleo factum tubam in infirmitate perfectam; & ipſum Sathanæ tradidiſſe malleo tundendos. 1. Tim. 1.* Tradidit malleo tundendos, malè ſonabant antequam producerentur, fortè producti, & facti tubæ ductiles, amiſsâ blaſphemiâ, laudes Domini ſonuerunt. *Idem Aug. ſerm. 222. de temp. vbi rurſum*

S. Aug. *comparat Iob tubæ ductili ſuaue ſonanti. Sed aliquid ſuperaddit quod hic non prætereo.* Datus eſt in poteſtatem Sathanæ, vt caro percuteretur; percuſſus eſt, cœpit putreſcere, ita vt eum ſcatentes globi vermium exararent, &c. Per illam crudeliſſimam pœnam minuta peccata purgabantur, quam rem etiam ipſe intelligens, Deo gratias referebat, & negligentiarum ſuarum quaſi veriſſimus Iudex, non molli linteo, ſed teſta radebat ſaniem fluentem, &c. De iſto malleo & iuſtus tunditur, & peccator: ille vt probetur, iſte vt puniatur: aut certè vt iuſtus augeatur in bonis, & peccator corrigatur à malis. Sub iſto enim malleo, in manu, id eſt in poteſtate Domini conſtituto, tunduntur non ſolùm humiles, ſed & ſuperbi. Sed humiles producuntur, ſuperbi comminuuntur, vt vitrum. Vna eademque tunſio bo-

S. Aug. nos producit ad gloriam, malos redigit in fauillam. *Vide eumdem Auguſtinum lib. de patientia cap. 12. vbi inter multa Adæ præfert S. Iob.* Cautior fuit iſte in doloribus, quam ille in nemoribus. Ille victus eſt in deliciis, iſte vicit in pœnis: conſenſit ille oblectamentis; non ceſſit iſte tormentis. Aderant & amici, non vt in malis conſolarentur, ſed vt mala ſuſpicarentur, &c. Nec tacebat eorum lingua, quod illius cõſcientia non habebat, vt inter immanes cruciatus corporis etiã falſis animus cæderetur opprobriis. At ille ſuſtinens in carne dolores ſuos, in corde errores alienos, coniugis corripiebat inſipientiam, amicos docebat ſapientiam, ſeruabat vbique patientiam. Hunc intueantur qui ſibi ingerunt mortem, quando quæruntur ad vitam; & ſibi auferendo præſentem abnegant & futuram. PATIENTIÆ PERPETRANDÆ. *Hæc Vox non ſolùm in ſceleribus, ſed & egregiis facinoribus & operibus eximiis vſurpatur. Sic rurſum noſter Author libro hoc cap. 3. vbi de Chriſti patientia.* patientiam huiuſmodi nemo hominum perpetraret. SÆCVLARIVM, *temporalium.* SVCCIDAMVS, *ſuccumbamus.* ACERVVM NVNTIORVM, A *vnus enim malus nuntius ſtatim alteri ſuccedebat. Alij legunt*, acerbum nuntium: *amara quippe ſinguli nuntiabant.* DELASSATAM, *victam & fractam.* DISSECABATVR MALVS, *Diabolus torquebatur & quaſi ſcindebatur medius.* REDVNDANTIAM. *Labia vlceris exuberantia ſaniæ.* DESTRINGERET, *alij* diſtringeret. *teſta raderet.* BESTIOLAS, *vermiculos.* SPECVS ET PASTVS. *ſpeluncas & paſcua.* FORAMINOSÆ, *alij* refoſſæ & reforatæ, *foraminibus plenæ.* LVDENDO. *Hiero. epiſt. ad Iulian. de tribulationibus loquens:* Si ad te reſpicias, grandeſcunt: ſi ad bellatorem fortiſſimum Iobum, ludus & vmbra. SI FILIOS RESTITVI. *Sicut alia ſcilicet bona duplicia, ſic & filios mortuos ſuſcitaſſet Deus, & alios inſuper quos de facto genuit, habuiſſet* B *& ſuſcitatorum pater iterùm diceretur: ſed vt haberet tota vita in defunctorum orbitate patientiæ meritum, in diem Reſurrectionis diſtulit hoc duplex gaudiũ. Zeno Veron. ſer. de Iob.* Iob, inquit, vicarios filios genuit. *hoc eſt in vicem & locum mortuorum ſuccedentes.* VOLVNTARIAM ORBITATEM. *quia ſi voluiſſet ſibi reſtitui mortuos, à Deo recepiſſet. Errant ergo qui lapſum memoriæ hoc loco in Tertulliano arguunt. Et nimirùm hoc ſenſiſſe viros doctos, cùm ſicut 1. cap Iob. 2.* Nati ſunt ei ſeptem filij & tres filiæ: *Sic cap. vl. vbi de benedictis eius nouiſſimis, verſ. 13.* Fuerunt ei ſeptem filij & tres filiæ, &c deditque eis pater ſuus hæreditatem inter fratres eorum. Vixit autem Iob poſt hæc 140. annis, & vidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum vſque ad quartam generationem. *Auguſt. de liberis Iob loquens lib. de patient. c. 11.* Per- S. Aug.

C cuſſus, inquit, etiam omnium ſubitâ orbitate filiorum, vt quos ſingillatim ſuſceperat, ſimul perderet, tanquam eorum numeroſitas non vnde fœlicitas ornaretur extiterit, ſed vnde calamitas augeretur. Vbi autem iſta perpeſſus in Deo ſuo manſit immobilis, eius affixus eſt voluntati, quem non poſſet amittere niſi propriâ voluntate: & pro iis quæ perdidit eum qui abſtulit tenuit, in quo inueniret quod nunquam periret. Neque enim ille abſtulerat, qui nocendi habuit voluntatẽ, ſed ille qui dederat poteſtatẽ. *Et ep. 120. ad Honorat. c. 10.* Iacobus, inquit, vnus ex S. Aug.

Apoſtolis eius, in epiſtola ſua, cùm hortaretur fideles qui poſt Paſſionem & Reſurrectionem Chriſti D adhuc in iſta vita tenebantur, diſpenſationem veteris Teſtamenti nouique diſtinguens. Suſtinentiam, inquit, Iob audiſtis; & finem Domini vidiſtis, ne ideò patienter ſuſtinerent temporalia mala, vt ſibi hoc reſtitueretur quod recepiſſe legimus Iob. Nam & ab illo vulnere atq; putredine ſaluus factus eſt: & ei cuncta quæ amiſerat duplicata ſunt reſtituta, vbi etiam commendata eſt Reſurrectionis fides. Nam filij non dupli, ſed totidem redditi, etiam illos quos amiſerat reſurrecturos ſignificauerunt. Sic ipſi quoque illis prioribus iuncti, à reſtitutione dupli non inuenirentur alieni. Vt ergo non talem remunerationem ſperaremus, quando mala temporalia pateremur. Non ait, Suſtinentiam & finem Iob audiſtis, ſed ait: E Suſtinentiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis, tanquam diceret: Mala temporalia ſicut Iob ſuſtinete, ſed pro hac ſuſtinentia non temporalia bona ſperate, quæ illi aucta redierunt, ſed æterna potiùs quæ in Domino præceſſerunt. *Quæ autem in Chriſto Domino præceſſerunt? niſi reſurrectio & gloria corporis eius, & aliorum Sanctorum, quorum corpora cum ipſo ſurrexerunt. Hic finis Domini, de quo Iacobus. Hæc poſteriora eius de quibus ex eodem Aug. in Pſalmos Moyſi dixit:* poſteriora mea videbis: *hic finis & hæc poſteriora de quibus Apoſtolus:* Prædicans eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones & poſteriores glorias.

5. Patientiæ exemplum non à Diogene ſumendum, ſed à Deo malos tolerante, eiſque benefaciente. De pat. cap. 2. per totum.

NObis exercendæ patientiæ auctoritatem, non affectatio humana caninæ æquanimitatis ſtupore formata, ſed viuæ ac cœleſtis diſciplinæ diuina diſpoſitio delegat, Deum ipſum oſtendens patientiæ exemplum iam primum, qui rorem lucis huius ſuper iuſtos & Matth. 5. 45.
iniuſtos æqualiter ſpargit: qui temporum officia, elementorum ſeruitia, totius geniruræ tributa dignis ſimul & indignis patitur ſimul occurrere, ſuſtinens ingratiſſimas Nationes, ludibria artium & opera manuum ſuarum adorantes, nomen cum familia ipſius perſequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie inoleſcentem, vt ſua ſibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcirco non credunt, quia ſeculo iratum tamdiu neſciunt.

PATIENTIÆ EXEMPLA. 5. SCHOL.

A AVTHORITATEM DELEGAT. *Magna prorſus authoritas, æquanimiter poſſe pati quaſuis huius vitæ miſerias: quam quidem non à Diogene Cynico omnia ridente, & ad omnia aduerſa magis ſtupido quàm forti, plus affectante videri patienter tolerare aduerſa, quam verè & ſolidè ferente; ſed à Chriſtiana diſciplina, & à Deo ipſo veræ patientiæ exemplo, delegatam accepimus, vt eius vices geramus, eum repræſentemus, qui à Pſalte coniunctè dicitur*, Deus fortis & patiens, *qui tot ab homine peccata tolerat & iniurias, qui* ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos; ROREM LVCIS. *Eſa. 26. 19.* quia ros lucis, ros tuus. *Alij legunt* florem lucis. GENITVRÆ, *natura.* LVDIBRIA ARTIVM. *Idola, ludicros Deos.* CVM FAMILIA. *fidelium.* INOLESCENTEM *præ vetuſtate ſætentem. Alij*; inſoleſcentem. SIBI DETRAHAT, *honorem & timorem debitum. Multi enim ex tanta Dei patientia, tot iniurias, tamdiu ferente nec vindicante, Deum omnino eſſe negant, quia ſi eſſet, iuſtus videri vellet, nec tamdiu iram ſuam diſſimularet. Cypr. de patientia:* qualis verò Deo & quanta patientia, &c. in contumeliam ſuæ maieſtatis & honoris, &c. cumque habeat in poteſtate vindictam, maluit diu tenere patientiam, &c. Adeo vt incurioſus à quibuſdam & quaſi negligens humanorum actuum Deus diceretur. *Aug. de Patientia cap. 1. pulchrè de patientia Dei ſic diſſerit:* virtus animi quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum eſt, vt etiam ipſius, qui nobis eam largitur, qua malos, vt corrigantur, expectat, patientia prædicetur. Ita quamuis Deus nihil pati poſſit, patientia verò à patiendo nomen acceperit, patientem tamen Deum non modo fideliter credimus, verum etiam ſalubriter confitemur. Sed Dei patientia qualis & quanta ſit, quem nihil patientem, nec tamen impatientem, immo etiam patientiſſimum dicimus, verbis explicare quis poſſit? ineffabilis eſt ergo illa patientia, ſicut zelus eius, ſicut ira eius, & ſi quid huiuſmodi eſt. Nam ſi tanquã noſtra B iſta cogitemus, in illo nulla ſunt. Nihil enim horum nos ſine moleſtia ſentimus. Abſit autem vt impaſſibilem Dei naturam perpeti vllam moleſtiam ſuſpicemur. Sicut autem zelat ſine aliquo liuore, iraſcitur ſine aliqua perturbatione; miſeretur, ſine aliquo dolore; pœnitet eum ſine alicuius prauitatis correctione, ita eſt patiens ſine vlla paſſione. S. Aug.

6. Patientiæ exemplum clarius & propinquius nobis, Chriſtus in omnibus vitæ actibus præbuit, plenus ſpiritu patientiæ incredibilis gentibus; quam fideles imitari debent, ſpe mercedis, & timore pœnæ. De pat. cap. 3. per totum.

ET hæc quidem diuinæ patientiæ ſpecies, quaſi de longinquo, fors vt de ſupernis æſtimetur. Quid illa autem quæ inter homines palam in terris quodammodo manu apprehenſa eſt? Naſci ſe Deus in vtero patitur matris, & expectat, & natus adoleſcere ſuſtinet, & adultus non geſtit agnoſci, ſed contumelioſus inſuper ſibi eſt, & à ſeruo ſuo tinguitur, & tentatoris congreſſus ſolis verbis repellit. Cum de domino fit magiſter, docens
hominem euadere ad ſalutem, ſcilicet veniam offenſæ patientiæ eruditus, [a] *non contendit,* a Eſa. 42.
non reclamauit, nec quiſquam in plateis vocem eius audiuit, arundinem quaſſatam non fregit, linum fumigans non reſtinxit. Nec enim mentitus fuerat propheta, imò ipſius Dei conte- 2.
ſtatio, ſpiritum ſuum in filio cum tota patientia collocantis. Nullum volentem ſibi ad- Io.13. 4.
hærere non ſuſcepit: nullius menſam tectumve deſpexit. Aquam ipſe lauandis diſcipulo- Matth. 9.
rum pedibus miniſtrauit. Non peccatores, non publicanos aſpernatus eſt. Non illi ſal- 10.
tem ciuitati quæ eum recipere noluerat iratus eſt, cum etiam diſcipuli tam contumelioſo Luc.9.52.
oppido cœleſtes ignes repræſentari voluiſſent. Ingratos curauit, inſidiatoribus ceſſit. & ſeq.
Parum hoc, ſi non etiam proditorem ſuum ſecum habuit, nec conſtanter denotauit. Cum Luc.17.18
verò traditur, cum adducitur, vt pecus ad victimam; ſic enim non magis aperit os, quàm Matth.
agnus ſub tondentis poteſtate. Ille cui legiones angelorum, ſi voluiſſet, vno dicto de cœlis 14. 13.
affuiſſent, ne vnius quidem diſcentis gladium vltorem probauit. Patientia Domini in Matth.
Malcho vulnerata eſt. Itaque & gladij opera maledixit in poſterum, & ſanitatis reſtitu- 26. 14.
tione ei quem non ipſe vexauerat ſatisfecit per patientiam miſericordiæ matrem. Taceo Eſa.53. 7.
quod figitur. in hoc enim venerat. Nunquid tamen ſubeundæ morti etiam contumeliis Matth.
opus fuerat? Sed ſaginari voluptate patientiæ diſceſſurus volebat. Deſpuitur, verbera- 26.53.
tur, deridetur, fœdis veſtitur, fœdioribus coronatur. Mira æquanimitatis fides. Qui in Io 18. 11. Matth. 26.52.
hominis figura propoſuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus eſt. Hinc vel Matth. 27.35.

maximè Phariſæi Dominum agnoſcere debuiſtis. patientiam huiuſmodi nemo hominum perpetraret. Talia tantaque documenta, quorum magnitudo penes Nationes quidem detrectatio fidei eſt, penes nos verò ratio & ſtructio, ſatis apertè non ſermonibus modo in præcipiendo, ſed etiam paſſionib. in ſuſtinendo probant his quibus credere datum eſt, patientiam Dei eſſe naturam, effectum & præſtantiam ingenitæ cuiuſdam proprietatis.

PATIENTIÆ EXEMPLA. 6. SCHOL.

FORS, &c. *Et quia fortè Dei, quâ Deus eſt patientia, longè à nobis eſt remota, & à viribus noſtris, inimitabilis putatur à multis; quid dicemus de ea quam apertè palpandam nobis homo factus, & cum hominibus conuerſatus tradidit?* EXPECTAT. *tempus nouem menſium in vtero, nec vir ſtatim perfectus & ſapiens videri appetit, ſed per ætatem iuuenis, adoleſcens, vir gradatim progreditur. A Ioanne quaſi peccator baptizatur; luctam & tentationem diaboli non minis aut fulminibus vt poterat, vt & de facto de cælo tanquam fulgur ruerat, ſed verbis ſolis pellit à deſerto; cùm Dominus ſeruos punire poſſet ob peccata, magiſter maluit eſſe venia; docens quomodo homo veniam & ſalutem conſequeretur, & euaderet pœnam æternam, exemplo Christi eruditus, temporalem remitiens conſeruo ſuo iniuriam.* NON CONTENDIT. *Hunc iam alibi locum expoſui. Hilarius can. 12. in Matth. per arundinem quaſſatam Gentiles non confractos à Deo, ſed ſeruatos ad ſalutem, intelligit: ſicut per lignum fumigans, Iudæos quorum fides obſcura, ſimilis fumiganti ligno, extincta non eſt ſed accenſa à Chriſto. Chriſtus ergo vt ex Paulo,* didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam; *ſic ex Tertull. antequam prodiret ad paſſionem, longa 33. annorum eruditus eſt patientia, & aſſuetus ab initio mundi cum Patre ſoliti offenſis, & iniuriis hominum dare veniam, ſic incarnatus, vt impleret Prophetiam Eſa.* Non contendit, non reclamauit, &c. IPSIVS DEI CONTESTATIO. *Siue quod id Deus ipſe per Eſaiam teſtatus fuerit, ſiue quod mittendo Spiritum ſanctum in eum ſpecie columbæ, ſine felle, vna cum voce de cælo, omni eum patientia repleuit.* NVLLIVS MENSAM, *publicani, vel peccatoris.* TECTVM, *Centurionis* CIVITATI, *Samaritanorum Luc. 17. 18.* REPRÆSENTARI. *Præſentes immitti.* CESSIT *quando ſæpius euaſit apprehendere volentes.* NEC CONSTANTER DENOTAVIT, *conſtans fuit in non denotando Iuda, & publicando Petro aliiſque, proditorem ad vltionem cognoſcere auidè poſcentibus.* DISCENTIS GLADIVM, *diſcipuli Petri ſcilicet.* VLTOREM *alij in vltorem.* IN MALCHO VVLNERATA. *Quia pati volebat & ab iſto, nec vltionem ab illo peti. Iniuriam quippe Chriſti patientiæ intulit Petrus, qui indignum patientiâ Chriſti cenſuit, ſatis in Chriſto patientiæ non eſſe putauit, vt pateretur à Malcho iniuriam.* OPERA MALEDIXIT. *Matth. 26. 52.* Conuerte gladium tuum in locum ſuum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. MISERICORDIÆ MATREM, *naſcitur enim compaſſio alienæ miſeriæ, ex patientia propria iniuria* QVOD FIGITVR. *Crucifigitur.* NVMQVID, &c. *An non ſatis erat mori in cruce ad hominum ſalutem? an talem mortem tot iniuriæ præcedere debebant? ſed quia ſacrum pingue, & vitulum ſaginatum Patri ſeipſum offerre volebat, inde prius impleri & ſaturari voluit opprobriis.* FŒDIS VESTITVR, *purpurâ deriſoriâ. Matth. 27. 28.* Exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, & plectentes coronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dextera eius, & genuflexo ante eum, illudebant ei dicentes, Aue Rex Iudæorum. *Io. 19. 2.* Milites plectentes coronam de ſpinis, impoſuerunt capiti eius, & veſte purpurea circumdederunt eum. FIDES, *conſtantia fidelis, & perſeuerans patientia.* QVI PROPOSVERAT LATERE. *Sunt qui in aſſumpta figura non propria, ſed aliena, quædam illicita perpetrant; Non ſic Chriſtus, qui in forma Dei manens,*

A *aſſumptâ formâ ſerui, nil humanæ & ſeruilis impatientiæ imitatus eſt; per omnia ſimilis factus homini, in hominis ſimilitudine abſque peccato. Fidem inuiolabiliter ſeruauit patientiæ diuinæ, nil imitatus eſt humanæ impatientiæ.* PERPETRARET *ſupra explicui, tam portentoſam patientiam nemo produceret.* PENES NATIONES, *apud Gentiles. Senſus eſt, talis ac tanta eſt patientia Dei, vt quamuis fidem noſtram ædificet; viam tamen obſtruat credendi infidelibus; qui Deum tanta pati potuiſſe credere detrectant. Sed tam clara eius patientiæ documenta quæ nobis Chriſtus non ſolum verbo & ſcripto, ſed exemplo & paſſione tot dolorum tradidit, fideles manifeſtè conuincunt; patientiam virtutem eſſe diuinam; & Chriſtum per eam, quaſi per effectum præſtantiſſimum, probaſſe ex ingenita proprietate diuinitatis, ſe veri Dei*
B *verum eſſe filium.*

De Chriſti patientia mille locis Auguſtinus. Quoſdam hic referam in rem Tertulliani. In Pſal. 7. Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens, numquid iraſcetur per ſingulos dies? quis, inquit, Deus iudex, niſi Deus qui iudicat populos? ipſe iuſtus qui reddet vnicuique iuxta opera ſua. Ipſe fortis qui etiam perſecutores impios, cum ſit potentiſſimus pro noſtra ſalute tolerauit. Ipſe longanimis, qui etiam ipſos qui perſecuti ſunt, non ſtatim poſt reſurrectionem ad ſupplicium rapuit, ſed ſuſtinuit, vt ſe aliquando ad ſalutem ab illa impietate conuerterent. Et adhuc ſuſtinet ſeruans vltimo iudicio vltimam pœnam, & nunc vſque inuitans peccatores ad pœnitentiam. S. Aug.
C *Quod autem Chriſtus patientiam ab vtero exercuerit, ſic Voluſianus apud Auguſtinum ep. 2. inducit vnum ex amicis ſtupentem:* miror vtrum mundi Dominus & rector, intemeratæ fœminæ corpus impleuerit, pertulerit decem menſium longa illa faſtidia mater, & tamen Virgo enixa ſit ſolemnitate pariendi, & poſt hæc virginitas putetur intacta. His & alia ſubnectit: intra corpuſculum vagientis infantiæ latet, cui parua putatur vniuerſitas: patitur puerilitatis annos, adoleſcit, iuuentute ſolidatur; tandiu à ſedibus ſuis abeſt ille regnator, atque ad vnum corpuſculum totius mundi cura transfertur. Deinde in ſomnos reſoluitur, cibo alitur, omnes mortalium ſentit affectus, nec vllis competentibus ſignis tantæ maieſtatis ſigna clareſcunt Quoniam laruualis illa purgatio,
D *baptiſmus apparens & ſine effectu* debilium curæ, reddita vita defunctis; hæc & alia ſi cogites, Deo parua ſunt. *Quæ repetit, vt reſpondeat Auguſtinus, ep. 3. vbi inter multa:* quod in ſomnos ſoluitur, & cibo alitur, & omnes humanos ſentit affectus, hominem perſuadet hominibus, quem non conſumpſit vtique, ſed aſſumpſit. &c. *Poſtea reſpondet, hæc omnia paſſum, vt veram humanitatem probaret, contra futuros hæreticos:* Quid ſi omnipotens hominem vbicumque formatum, non ex materno vtero crearet, ſed repentinum inferret aſpectibus? Quid ſi nullas ex paruulo in iuuentam mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet ſomnos? Nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ſuſcepiſſe vllo modo crederetur: & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit? &c. *Idem in Pſal. 41. probat Chriſtum omnia tuliſſe & paſſum eſſe omnium tormenta:* omnes ſuſpenſiones tuæ, *vulgata, omnia excelſa tua* & fluctus tui ſuper me ingreſſi ſunt: S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

ſluctus, in his quæ ſentio, ſuſpenſiones in his quæ A minaris. Qui enim minatur, non premit, ſed ſuſpendit. S. Aug. *Et in Pſal.* 87. Non ait, omnes ſuſpenſiones ſuper me tranſierunt, ſed ſuper me induxiſti, omnia quæ impendebant eueniſſe ſignificat; impendebant autem quandiu in Prophetia futura imminebant, omnia quæ de illius paſſione prædicta ſunt. *De Alapa* S. Aug. *Aug. tract.* 113. *in Io.* 18. Si cogitemus quis acceperit alapam, nonne vellemus eum qui percuſſit, aut cœleſti igne conſumi, aut terra dehiſcente ſorberi, aut correptum dæmonio volutari? &c. quid enim horum per potẽtiam iubere non potuiſſet per quem factus eſt mundus? niſi patientiam nos docere maluiſſet qua vincitur mundus. *Et tract.* 37. *vbi de inſultantibus crucifixo:* quare cum Iudæi inſultarent pendenti & dicerent, ſi filius Dei eſt, deſcendat de Cruce; non deſcendit vt eis ſuam poteſtatem deſcendendo monſtraret? quia patientiam docebat, ideo potentiam differebat. *Cæſarius Dialogo* 3. *dicit Chriſtum alapas tuliſſe, & ſerui ſupplicio, cruce ſcilicet affectum, quo vt teſtatur Lactantius lib.* 4. *inſtit. cap.* 26. *abiectiores ſortis homines ſolebant affici. Sed aduerte ex Cæſario prætitato, Chriſtum in forma ſerui alapam tuliſſe patienter, vt nos in libertatem aſſereret.* Alapa enim manumittunt ſeruos Domini. *Eleganter porro ait ſupra Tertullianus, diſceſſurum Chriſtum ad gloriam Patris immortalem & impaſsibilem, nec amplius reuerſurum ad patiendas iniurias, quarum erat auidiſsimus epulator, ſcientem talibus ſe amplius epulis, patientiæ palato gratiſsimis, non vſurum in menſa gloriæ prius voluiſſe ſaginari voluptate patientiæ. Sagina autem eſt ex ſaturitate, ſed ſaturitas opprobriorum ex alapis & irriſione. Vnde Rupertus poſt Ieremiam* 2. Saturatus eſt opprobriis, dans percutienti ſe maxillam: *Et Paſchaſ. lib.* 3. *in Thren.* Oſtenditur auiditas deſideriorum cùm dicitur, dabit percutienti ſe maxillam; & ſaturabitur opprobriis; quoniam omnis ſaturitas ex auiditate ſumentis naſcitur.

7. *Patientiæ ſedentis in throno Spiritus ſancti, deſcriptio. De pat. cap.* 15. *in m. ad f.*

AGe iam ſi & effigiem, habitumque eius comprehendamus. Vultus illi tranquillus & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugoſitate contracta: remiſſa æquè in lætum modum ſupercilia, oculis humilitate, non infelicitate deiectis. Os taciturnitatis honore ſignatum. Color qualis ſecuris & innoxiis. Motus frequens capitis in diabolum, & minax riſus. Ceterùm amictus circum pectora candidus, & corpori impreſſus, vt qui nec inflatur, nec inquinatur. Sedet enim in throno Spiritus eius mitiſſimi & manſuetiſſimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, ſed eſt teneræ ſerenitatis, apertus & ſimplex, quem tertio vidit Helias. Nam vbi Deus, ibidem & alumna eius, patientia ſcilicet. Cùm ergo ſpiritus Dei deſcendit, indiuidua patientia comitatur eum. Si non eam cum ſpiritu admiſerimus, in nobis morabitur ſemper? Immo neſcio an diutius perſeueret. Sine ſua comite ac miniſtra, omni loco ac tempore angatur neceſſe eſt. Quodcunque inimicus eius inflixerit, ſolus ſuſtinere non poterit, carens inſtrumento ſuſtinendi.

PATIENTIÆ EXEMPLA. 7. SCHOL.

SI EFFIGIEM, &c. *Perge, inquit, ô mi calame; qua* B *in veſte, qua forma & vultus ſpecie & decore repræſentabis tantam virtutem, patientiam ſcilicet, ſi fortè eius ideam comprehendam? vt nihil difficile expoſitu, ſic nil elegantius dictu.* CORPORI IMPRESSVS, *id eſt vt ſubiicit, non ſuperfluus, ſed modeſtus; quia patientia tumida & inflata non eſt.* INQVINATVR, *reſpondet præcedentibus,* circum pectora candidus. *Alij minus ſcitè legunt,* nec inquietatur. *Quod referunt ad veſtes fluxas & ſolutas quæ implicant, & in componendo inquietant.* SEDET ENIM, &c. *Dat rationem candoris, puritatis, modeſtiæ, tranquillitatis, quam exigit thronus ſpiritus ſancti, cuius patientia alumna eſt, id eſt filia.* NON TVRBINE GLOMERATVR, *id eſt in modum globi non denſatur turbulentus, nec obſcurus & plumbeus vt nubilum.* TENERÆ SERENITATIS, *ſimplicis & apertæ; qualem vidit Elias, tertia vice.* 3. *Reg.* 19. 11. Egredere & ſta in monte coram Domino: Et ecce Dominus tranſit, C & ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in Spiritu Dominus: & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus. Et poſt commotionem ignis: non in igne Dominus: & poſt ignem ſibilus auræ tenuis. Quod cum audiſſet Elias operuit vultum ſuum pallio; 70. *cooperuit faciem ſuam in melote ſua* & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ, & ecce vox ad eum dicens: quid hic agis Elia? *Non igitur vidit, ſed audiit; nec tertiò, vt ait Tertullianus, ſed quartò, & poſt tertiam vicem. Theodoretus in gloſſa dicit; hoc loco ſignificari Deum non ira aut ſeueritate, ſed clementia & patientia delectari.* SI NON EAM ADMISERIMVS, *ſi cum Spiritu ſancto, ſimul patientiam donum eius non receperimus, & actus atque opera patientiæ in occaſione non exercuerimus; putatis, quòd Spiritus ſanctus morari poſſit & permanere in nobis? Alij ſic legunt, nec diuerſo ſenſu:* ſi nos cum ſpiritu admiſerimus *patientiam ſcilicet eius comitem & filiam,* in nobis morabitur ſemper. ANGATVR, *alij,* tangatur, *quod perinde eſt: vt enim verè & propriè tangi, pulſari, inquietari, ſic nec angi aut contriſtari poteſt; ſed vt ait,* S. Aug. *Theodoretus & Aug. humano more loquendo de Deo, iuxta Paulum etiam, extingui & contriſtari poteſt: gaudio ſpiritali, luce & feruore eius, extinctis in anima peccatrice. Vt enim ex Auguſtino poſtulat pro nobis, id eſt nos poſtulare facit gemitibus inenarrabilibus, ſic dum peccato mortali pellitur eius præſentia, qua per gratiam & charitatem, gaudium & pacem habitabat in nobis, dicitur extingui, triſtari, &c. quia effectus eius extinguitur, noſtro non illius damno.* INIMICVS EIVS, *malignus ſpiritus, impatiens & turbulentus, quemcumque impetum fecerit ad expellendum aduerſarium ſuum Spiritum ſanctum, tentando animam ſi illa impatiens fuerit, nec poſſit pati priuationem boni vtilis, iucundi, vel honeſti, pro quo obtinendo, contra legem Dei peccandum ſuadet; vel ſi per creaturas, nos vexet, & patientiam amittamus; vnicum contra ictus eius, clypeum, ad protegendum & conſeruandum in nobis, Spiritum ſanctum; ſolus ipſe ſine hoc inſtrumento in nobis perſeuerare non poterit. Quanta ergo eſt patientia, quæ & thronus eſt Spiritus, & clypeus, & comes indiuidua, & proprius eius effectus & filia? Donum inquam, donum eſt proprium Spiritus ſancti. Aug. ſer.* 8. *ex* 17. S. Aug. *additis; qui eſt de B. Vincentio.* Quis iſtam patientiam militi ſuo donauit, niſi qui pro illo prior ſanguinem fudit? cui dicitur in Pſalmo 70. quoniam tu es patientia mea Domine, Domine ſpes mea à iuuentute mea. *Et lib. de Patientia c.* 26. Nequaquam dubitante pietate, ſicut charitas ſanctè amantium, ita S. Aug. patientia piè tolerantium Dei donum eſt. Neque

enim diuina ſcriptura fallit aut fallitur, quæ non ſolum in veteribus libris habet huius rei teſtimonia, tum Deo dicitur Pſalmo 70. 5. patientia mea tu es Deus, & ab ipſo eſt patientia mea Pſal. 61. & vbi alius Propheta dicit accipere nos ſpiritum fortitu-

A dinis: verum etiam in Apoſtolicis literis legitur Philipp. 1. 29. quia vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolum vt credatis in eum, ſed vt etiam patiamini pro eo. Non ergo quaſi de proprio faciat animum elatum, quod ſibi audit eſſe donatum.

PATIENTIÆ NECESSITAS IN OMNI BONO OPERE LEGIS IMPLENDÆ, VIRTVTIS MORALIS, ET THEOLOGICÆ.

1. *Patientia ſic præeſt rebus diuinis, vt nullum opus bonum fiat ſine ipſa. De pat. cap. 1. in m.*

ITa propoſita Dei rebus eſt, vt nullum præceptum obire quis, nullum opus Domino complacitum perpetrare extraneus à patientia poſſit.

2. *Patientia caſtitatis omnis eſt parens. De pat. cap. 13. in m.*

IAm ſi altiores & feliciores gradus corporalis patientiæ digeramus, eadem ſanctitati quoque procurat continentiam carnis: hæc & viduam tenet, & virginem adſignat, & voluntarium ſpadonem ad regna cœli leuat. quod de virtute animi venit, in carne perficitur, carnis patientia.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 1. & 2. SCHOL.

PROPOSITA, *quaſi ſcopus rebus omnibus ſanctis, & cultum Dei ſpectantibus, adeò vt nil agere boni, nullum Dei mandatum exequi, quis poſsit, alienus à patientia, in omni re bona, neceſſaria.* IAM SI ALTIORES, &c. *Si explicemus digerendo per ſingulas ſpecies, diuerſos ordines caſtitatis, quas per corpus, in patientia ſubiectum rationi & Deo, exercemus; quæ quidem longè eminent virtutis gradu, & maiorem expectant in æterna fælicitate mercedem; agnoſcemus patientiam ad cumulum ſanctitatis humanæ, quaſi procuratricem res eius agere, & tres gradus continentiæ procurare.* VIDVAM TENET. *Continentem ſeruat, nec patitur in ſecundi thori delicias fluere.* VIRGINEM ADSIGNAT. *Sigillum virginitatis illaſum cuſtodit, & Spiritus ſancti & Christi ſponſa cor & brachium, actu & cogitatu omni impuro, ſignatum expurgat.* VOLVNTARIVM SPADONEM, *caſtrantem ſe, C iuxta Euangelium, propter regnum cælorum, cælibatui conſecrat.* DE VIRTVTE ANIMI. *Virtus enim omnes originem & ſedem habet in animo, licet actus externi per corpus exerceantur; quod, per patientiam, à voluptatibus etiam licitis abſtinentem, refrenatur; quod tamen ſine ſeſſore & rectore carnis & ſpiritus, Spiritu ſancto patientia largitore, ſpiritu maligno & concupiſcentia ex aduerſo* S. Aug. *contra præcepta Dei & conſilia ad voluptuoſa trahente, impleri non poteſt. Accipe Auguſtinum lib. de Patientia cap. 23. & 24. vbi cum præcedenti capite de charitate dixiſſet; ſic incipit.* Hæc propter charitatem dicta ſunt, ſine qua in nobis non poteſt eſſe vera patientia, quia in bonis charitas Dei eſt, quæ tolerat omnia, ſicut in malis mundi cupiditas. Sed hæc charitas per Spiritum ſanctum eſt in nobis, qui datus eſt nobis. Vnde à quo nobis eſt charitas, ab illo eſt patientia. Mundi autem cupiditas, quando patienter ſuſtinet onera cuiuſlibet calamitatis, gloriatur de viribus propriæ voluntatis, tanquam de ſtupore morbi, non de robore ſanitatis: inſania eſt, iſta gloriatio: non eſt patientiæ, ſed dementiæ. Voluntas iſta tantò videtur patientior acerborum malorum, quantò eſt auidior temporalium bonorum, quia inanior æternorum. Quod ſi eam exagitat & inflammat fallacibus viſis, & ſuaſionibus immundis diabolicus ſpiritus, & maligna conſpiratione ſociatus, efficit hominis voluntatem, vel appetitu cuiuſlibet mundanæ delectationis ardentem; quæcumque videtur intolerabilia mirabiliter ſuſtinere; non tamen ideo etiam voluntas mala *ad tranſgrediendum quodlibet mandatum & negligendum quodlibet virtutis, aut boni operis conſilium* ſine inſtigatione alterius immundi ſpiritus; ſicut voluntas bona ſine adiutorio ſancti Spiritus eſſe non poteſt. Nam eſſe poſſe voluntatem malam etiam ſine aliquo ſpiritu, vel ſeducente, vel incitante, in ipſo diabolo ſatis oſtenditur, qui per nullum alium diabolum, ſed propria voluntate factus diabolus inuenitur. Voluntas itaque mala, ſiue cupiditate rapiatur, ſiue timore reuocetur, ſiue lætitia diffundatur, ſiue triſtitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi, quæcumque ſunt, aliis vel alio tempore, grauiora contemnat & perferat; poteſt & ſine alterius ſpiritus inſtinctu ſeipſum ſeducere, & defectu à ſuperioribus, in inferiora lapſando, quantò jocundius æſtimauerit quod adipiſci appetit, vel amittere metuit, vel adeptum gaudet, vel amiſſum dolet, tantò tolerabilius perferre quod ſibi minus eſt ad patiendum, quàm illud ad fruendum, &c. quodammodo enim familiari contactu atque connexu ad experiendam eius ſuauitatem, adiacet amanti creaturæ amata creatura. Voluptas autem Creatoris, de qua ſcriptum eſt Pſal. 35. 9. torrente voluptatis tuæ potabis eos, longè alterius generis eſt, neque enim ſicut nos creatura eſt. Niſi ergo amor eius detur inde nobis, non eſt vnde eſſe poſſit in nobis;
D ac per hoc voluntas bona qua diligitur Deus, in homine non poteſt eſſe, niſi in quo Deus operatur & velle. Hæc igitur voluntas bona, id eſt voluntas Deo fideliter ſubdita, voluntas ſanctitate superni ardoris ſuccenſa, voluntas quæ diligit Deum, & proximum propter Deum: &c. quæcumque amara & aſpera ſufferat, charitas Dei eſt, quæ omnia tolerat, quæ non diffunditur in cordibus noſtris, niſi per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

3. *Patientia Paſtoris & Patris Euangelici, ouem & prodigum ad pœnitentiam redegit, & diuortium abſque adulterio tolerari iuuat. De pat. cap. 12. à p. ad m.*

CVm omnem ſpeciem ſalutaris diſciplinæ gubernet, quid mirum quod etiam pœnitentiæ miniſtrat, ſolitæ lapſis ſubuenire? cum disjuncto matrimonio, ex ea tamen cauſa, qua licet ſeu viro, ſeu feminæ ad viduitatis perſeuerantiam ſuſtineri; hæc expectat,

hæc exoptat, hæc exorat, pœnitentiam quandoque inituris, ſalutem. Quantum boni vtrique confert? alterum non adulterum facit, alterum emendat. Sic & illis Dominicarum ſimilitudinum exemplis de patientia ſanctis adeſt. Erroneam ouem patientia paſtoris requirit & inuenit. Luc.15.4. Nam impatientia vnam facilè contemneret. Sed laborem inquiſitionis patientia ſuſcipit, & humeris inſuper aduehit baiulus patiens peccatricem derelictam. Illum quoque prodigum filium patientia patris & recipit, & veſtit, & paſcit, & apud impatientiam irati fratris excuſat. Saluus eſt igitur qui perierat, quia pœnitentiam iniit. Pœnitentia non perit, quia patientiam inuenit. Ibid.20. 16.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 3. SCHOL.

CVM OMNEM, &c. *Cùm patientia omnem dirigat vitæ Christianæ diſciplinam, nil mirum ſi etiam pœnitentiæ inſeruiat, ad quam animum præparat peccatoris. verbi gratiâ, cùm aliqua iniuria inter coniuges interuenit, quæ eos ſeparet à lecto; patientia eſt, quæ expectat conuerſionem & emendationem coniugis, quæ exorat ſalutem comparis, cuius culpâ factum eſt diuortium.* DISIVNCTO MATRIMONIO, *per ſeparationem à thoro.* AD VIDVITATIS PERSEVERANTIAM SVSTINERI, *id eſt, ad inſtar viduarum, perſeueranter ſuſtinere priuationem copulæ carnalis.* ALTERVM NON ADVLTERVM, &c. *id eſt bonum duplex patientia ſic præſtat, ſeparatis coniugibus ex cauſa adulterij. Nam fidelem continere facit, & prohibet ab adulterio: adulterum autem emendat & corrigit, & per pœnitentiam reducit ad ſalutem.* EXEMPLIS, *à Christo Domino datis Luc. 15. 4. de patientia paſtoris, & ibi.20 patris prodigi. Quæ quidem exempla ſancta ſunt, & ad ſanctitatem inducunt, & imitationem ſanctæ patientiæ Christi. Adeſſe autem dicit, hoc eſt fauere pœnitentiam, ſed adiutam & expectatam patientiâ paſtoris & patris.* PATIENTIAM INVENIT ADIVTRICEM, *Si enim pater patiens non fuiſſet, ad pœnitentiam filium nec expectaſſet, nec ſuſcepiſſet. De oue vna patientiâ paſtoris quæſitâ & reductâ. Aug. ſerm 9. de verb. Apoſt. in princ.* S. Aug. Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Totum enim perierat, ex quo peccauit vnus. Vbi erat totum, perierat totum. Sed venit vnus ſine peccato qui ſaluos faceret à peccato. *Et tract. 45. in Ioan. 10. ex Ezech. 3.* S. Aug. Errantem ouem, non reuocaſtis. Et errantem dicit, & ouem appellat: Si quando, errabat ouis erat, cuius vocem vt erraret, audiebat? proculdubio enim non erraret, ſi vocem paſtoris audiret: ſed ideò errauit, quia vocem audiuit alieni, vocem furis, & latronis audiuit, &c. Agnoſcunt vocem paſtoris, & ſe veniſſe lætantur, & erraſſe erubeſcũt, &c. ſi oues erant, quomodo vocem alieni audire potuerunt, cùm Dominus dicat, non audierunt eos oues? &c. Nouit Dominus qui ſunt eius, ipſæ ſunt oues. Aliquando ſe ipſæ neſciunt, ſed paſtor nouit eas ſecundum iſtam prædeſtinationem, ſecundum iſtam Dei præſcientiam, &c. quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intùs, &c. quam multi modò luxuriantur, *ſicut oues errantes, & prodigi, quos patientia patris & paſtoris expectat*, caſti futuri; quam multi blaſphemant Christum, credituri in Christum: quàm multi ſe inebriant, futuri ſobrij; quam multi rapiunt res alienas, donaturi ſuas? Veruntamen modò vocem alienam audiunt, alienos ſequuntur. Item, quàm multi intùs laudant, blaſphematuri, caſti ſunt, fornicaturi: ſobrij ſunt, ſe vino poſteà ſepulturi? ſtant, caſuri: & non ſunt oues: de prædeſtinatis enim loquimur, de his loquimur quos nouit Dominus qui ſunt eius, & tamen ipſi quandiu rectè ſapiunt, Christi vocem audiunt, &c. Eſt aliqua vox, eſt, inquam, vox aliqua paſtoris, in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues, *pro tempore præſenti*, audiunt Chriſtum: quæ eſt iſta vox? qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: Iſtam qui audierit, ouis eſt. Sed audiebat illam neſcio quis, & deſipuit, refriguit, audiuit alienum: ſi prædeſtinatus eſt, ad tempus errauit, in æternum non periit, redit vt audiat quod neglexerit, faciat quod audiuit, &c. Redit vt audiat illam vocem paſtoris, & ſequatur dicentem, qui perſeuerauerit, &c. Bona vox, fratres, vera, paſtoralis, ipſa eſt vox ſalutis in tabernaculis iuſtorum. Nam facilè eſt audire Chriſtum, facilè eſt laudare Euangelium, facilè acclamare diſputatori: perſeuerare vſque in finem, hoc eſt ouium vocem paſtoris audientium. Tentatio accidit, perſeuera vſque in finem, &c. Vſque in quem finem perſeuerabis? quouſque finies viam? quandiu enim non audis Chriſtum, aduerſarius tuus eſt in iſta via, hoc eſt in iſta mortali vita. *Et quomodo perſeuerabis audire paſtorem ouis impatiens? quomodo paſtor perſeuerabit errantem ouem reuocare, niſi patiens? quis tandem ſaluus erit, & prædeſtinatus in æterna paſcua, niſi cum multa patientia tribulationes ferens, & tentationibus reſiſtens?*

4. *Patientia obedientiæ parens. De pat. cap. 4. in fin.*

IPſum quoque obſequium de patientia trahitur. Nunquam impatiens obſequitur, aut patiens quis obluctatur. Quam ergo dominus omnium bonorum & demonſtrator & acceptator Deus in ſemetipſo circumtulit, quis de bono eius latè retractet? cui item dubium ſit omne bonum, quia ad Deum pertineat, pertinentibus ad Deum totâ mente ſectandum? Per quæ in expedito & quaſi in præſcriptionis compendio de patientia conſtitutum eſt.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 4. SCHOL.

OBSEQVIVM. *Obidientia oritur ex patientia.* IN SEMETIPSO. *Non eſt opus pluribus commendare virtutem patientiæ quam Deus incarnatus, omnis ſanctæ virtutis, & diſciplinæ Doctor, & verbo & exemplo monſtrauit.* CVI DVBIVM, &c. *quis reuocet in dubium? quis dubitet toto animo amplectendum illud bonum quod prorſus diuinum eſt, maximè ab his qui ad Deum & Chriſtum pertinent, ſcilicet Chriſtianis?* PER QVÆ, &c. *& ex his quæ de patientia diximus, ſit vobis rata & confirmata, expedita & præſcripta compendiosè, commendatio tantæ virtutis. Patientiam certè obedientiæ matrem apertè dixit Paulus Hebr. 5. 7.* Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et quidem cùm eſſet Filius Dei, didicit ex iis

quæ paſſus eſt, obedientiam: *Syr. quamuis eſſet filius ex timore, & paßionibus, quas ſuſtinuit, didicit obedientiam:* & conſummatus. *Syr. Et ſic perfectus redditus eſt,* factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. *Aug. ſerm. 9. de verb. Apoſt. vbi de Chriſto à Iudæis quaſi phreneticis omnem dolorem & ignominiam ferente.* Ipſâ ægritudine quâ mentes perdiderant, etiam Medicũ cædebant. Parum eſt, cædebãt, dicam totum, non ſolùm cædebant, ſed etiam occidebant. Ille autem etiam cùm occideretur, Medicus erat, vapulabat, & curabat: patiebatur phreneticum, nec deſerebat ægrotum. Tenebatur, alligabatur, colaphis percutiebatur, arundine plagas accipiebat, irridebatur, inſultabatur ei, poſtremò odiebatur, damnabatur, ligno ſuſpendebatur, vndique circumfremebatur, & Medicus erat. Agnoſcis phreneticos,

S. Aug.

A agnoſce & Medicum. Pater, ignoſce illis, &c. Illi perditâ mente ſæuiebant, & Medici ſanguinem ſæuiendo fundebant: ille autem etiam de ipſo ſanguine ſuo medicamenta faciebat. Non enim fruſtrà dixit, Pater, ignoſce, &c. Orat Chriſtianus, & exauditur, orat Chriſtus, & non exauditur? nam qui exaudit cum patre, quia Deus eſt, quomodo non exauditur homo, quod pro nobis factus eſt? *factus pro nobis obediens vſque ad mortem, &c. & didicit ex iis quæ paſſus eſt obedientiam*, prorſus exauditus eſt, &c. Erant in ipſo populo, à quo ipſe Medicus occidebatur, & in eius ſanguine etiam ipſis antidotum parabatur, &c. patientiâ ſuâ paſſus eſt, vt doceret patientiam noſtram: & in reſurrectione ſua præmium patientiæ demonſtrauit. S. Aug.

5. *Patientia mater eleemoſynæ De pat. cap. 7. à med.*

Matth. 5. 40. Luc. 16. 9.

PAtientia in detrimentis exercitatio eſt largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alteram earum nudo dabit, niſi idem ſit, qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre poſſit? Quomodo amicos de mammona fabricabimus nobis, ſi eum in tantùm amauerimus; vt amiſſum non ſufferamus? Peribimus cum perdito.

PATIENTIÆ NECESSITAS 5. SCHOL.

IN DETRIMENTIS, *qui patienter fert damnũ illatum, exercitatur, & eruditur ad ſponte proximo largiendum.* ALIOQVIN, *neque enim alius, imò idem eſſe debet, ille qui iuxta Chriſti mandatum, ex eo quod ſupereſt, id eſt de ſuo ſuperfluo dat non habenti & indigenti pauperi eleemoſynã: qui ſuam ſibi tollenti tunicam, etiam palliũ tradit.* PERIBIMVS CVM PERDITO, *id eſt, quid diuitias perituras & corruptibiles perituri & morituri, nec eas in ſepulcrum allaturi, congregamus, & amiſſas impatienter ferimus? duos hic locos Scripturæ inſinuat, primum Matth. 5. 40.* Ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. *Alterum Luc. 16. 9.* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. *Aug. l. 1. de ſer. Dom. in monte c. 36. vbi fusè de tolerantia alapæ, ablatione tunicæ, &c.* Ipſe Dominus, qui vtique præcepta quæ docuit, primus impleuit; percutienti ſe in maxillam, miniſtro Sacerdotis non præbuit alteram; ſed inſuper dixit, Si malè locutus ſum, exprobra de malo, ſi benè, quid me cædis? non tamen ideò paratus corde non fuit, non ſolùm in alteram maxillam cædi pro ſalute omnium, ſed etiam toto corpore crucifigi. Ergo & illud quod ſequitur, qui voluerit tecum iudicio contendere, &c. ad præparationem cordis, non ad oſtenſionem operis præceptum rectè intelligitur. Sed de tunica & veſtimento quod dictum eſt, non in eis ſolis, ſed in omnibus faciendum eſt, quæ aliquo iure temporaliter noſtra eſſe dicimus. Si enim de neceſſariis hoc imperatum eſt, quantò magis ſuperflua contemnere conuenit? verumtamen ea quæ noſtra dixi, eo genere includenda ſunt, quo Dominus ipſe præſcripſit dicens, Si quis vult iudicio tecum contendere & tunicam tuam tollere, &c. omnia ergo intelliguntur, de quibus iudicio nobiſcum contendi poteſt: ita vt à noſtro iure, in ius illius tranſeant, qui contendit, vel pro quo contendit, ſicuti eſt veſtis, domus, fundus, iumentum, & generaliter omnis pecunia, &c. *Subiicit, & tertium patientiæ genus ibid. à Chriſto præſcriptum verſu 41.* Quicumque te angariauerit, *Syr. traxerit ad miliare vnum. Ex Suida & Heſychio, verbum Perſicum, quod ſignificat cogere, vnde angaria, ſeruitus coacta impoſita baiulis onerum,* mille paſſus, vade cum illo & alia duo. An tria compleri voluit; quo numero ſignificatur perfectio? vt meminerit quiſque, cùm hoc facit, perfectam ſe implere iuſtitiam, miſericorditer perfe-

S. Aug.

S. Aug.

B rendo infirmitates eorum quos vult ſaluos fieri. Poteſt videri propterea etiam tribus exemplis hæc præcepta inſinuaſſe. Quorum primum eſt, Si quis te percuſſerit, &c. Secundum, Si quis tunicam, &c. Tertium, Si quis te angariauerit, &c. in quo tertio exemplo, ſimplo duplum additur, vt triplum compleatur. Qui numerus hoc loco ſi non, vt dictum eſt, ſignificat perfectionem: illud accipiatur, quod in præcipiendo tanquam tolerabilius incipiens paulatim creuerit, donec perueniret vſque ad duplum aliud perferendum. Nam primò præberi voluit alteram maxillam, cùm fuerit dextera percuſſa; vt minus perferre paratus ſis, quàm pertuliſti. Quidquid enim dextera ſignificat charius eſt vtique, quàm id quod ſiniſtra ſignificat, & qui in re chariore aliquid pertu-

C lit, ſi & in viliore perferat, minus eſt deinde, illi qui tunicam vult tollere, iubet vt veſtimentum, *ſiue pallium* dimitti; quod aut tantumdem eſt, aut non multùm ampliùs, non tamen duplum. Tertiò de mille paſſibus, quibus addenda dicit duo millia, vſque ad duplum, aliud perferas iubet; ita ſignificans, ſiue aliquantò minus quàm iam fuit, ſiue tantumdem, ſiue ampliùs, quiſque improbus in te eſſe voluerit, æquo animo tolerandum eſſe. *Pulchrè autem Tertull. in textu, coniunxit eleemoſynam patientiæ; vt libenter det gratiam, qui patienter fert iniuriam, cùm Chriſtus ſtatim poſt hæc tria patientiæ documenta, ſubiiciat verſu 42.* Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. *de quo ſic Aug. lib. 1. de ſer. Do. in monte cap. 39.* In his omnibus generibus iniuriarum Dominus docet patientiſſimum, & miſericordiſſimum, & S. Aug.

D ad plura perferenda paratiſſimum animum Chriſtiani eſſe oportere. Sed quoniam parum eſt non nocere, niſi etiam præſtes beneficium quantum potes; conſequenter adiungit, & dicit, omni petenti te da, &c. non omnia petenti, vt id des, quod dare honeſtè & iuſtè potes. Quid ſi enim pecuniam petat, quâ innocentem conetur opprimere? quid ſi poſtremò ſtuprum petat? ſed ne multa perſequar, quæ ſunt innumerabilia, id profectò dandum eſt, quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum ſciri aut credi ab homine poteſt: & cui iuſtè negaueris quod petit, indicanda eſt ipſa iuſtitia, vt non eum inanem dimittas. Ita omni petenti te dabis, quamuis non ſemper id quod pe-

tit dabis, ſed aliquando melius aliquid dabis, cùm petentem iniuſtè correxeris. Quod autem ait, qui vult à te mutuari, ne auerſatus fueris, ad animum referendum eſt, hilarem enim datorem diligit Deus. Mutuatur autem omnis qui accipit, etiamſi non ipſe ſoluturus eſt. Cùm enim miſericor- A dibus Deus plura reſtituat, omnis qui beneficium præſtat, fœneratur. Aut ſi non placet accipere mutuantem, niſi eum qui accipit redditurus, intelligendum eſt, Dominum duo ipſa genera præſtandi eſſe complexum: namque aut donamus beneuolè, aut redditurо commodamus.

6. Patientia fidei mater, in Abraham filium immolante. De pat. cap. 6. in pr. ad med.

IPſa adeò eſt, quæ fidem & ſubſequitur, & antecedit. Denique [a] *Abraham Deo credidit & iuſtitia deputatus ab illo eſt:* ſed fidem eius patientia probauit, quum filium immolare iuſſus eſt, ad fidei non tentationem dixerim, ſed typicam conteſtationem. Cæterùm Deus, quem iuſtitiæ deputaſſet, ſciebat. Tam graue præceptum quod nec Domino perfici placebat, patienter & audiuit, & ſi Deus voluiſſet, impleſſet. Meritò ergo benedictus, quia & fidelis: meritò fidelis, quia & patiens. Ita fides patientiâ illuminata, quum in nationes ſeminaretur per ſemen Abrahæ quod eſt Chriſtus, & gratiam legi ſuperduceret, ampliandæ adimplendæque legi adiutricem ſuam patientiam præfecit, quod ea ſola ad iuſtitiæ doctrinam retrò defuiſſet.

a Gen. 15. 6.
Gen. 22. 2.
Gal. 3. 16.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 6. SCHOL.

IPSA ADEO EST, *ipſa eſt patientia.* FIDEM SVBSEQVITVR, *quia ex eodem alibi,* debitrix eſt Martyrij fides: *vt patientia Martyrum, ex eorum fide ſequatur; dicente etiam Apoſtolo.* Vobis datum eſt, vt non ſolùm in eum credatis, *vides præcedentem fidem,* verum etiam vt pro illo patiamini. *Vide ſubſequentem patientiam. De facto fides cùm ex Paulo ſit,* Subſtantia rerum ſperandarum, &c. *Et ideò quæcumque aduerſa patiamur, ſcilicet propter ſpem æternorum; & quia credimus pati nos iuſto Dei iudicio & de eius nutu;* Nullum malum in ciuitate quod Dominus non fecerit; *Sic fides patientiam præcedit, vt & de facto ex eodem Paulo, ideò patienter Abraham ſubiit mandatum de immolando filio, quia* contra ſpem in ſpem credidit. ET ANTECEDIT. *Quis enim intellectus tam graui ſe captiuet obſequio quod cor inclinetur implendo tam graui mandato de immolando vnico filio, ſi Abraham patientiâ magnâ præmunitus à Deo non fuiſſet?* IVSTITIÆ DEPVTATVS, *Rom. 4. 3.* Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. *Syr.* Imputatum eſt ei. *Sic omninò ad Gal. 3. 6. Auguſtinus in Præfatione Pſalm.* 31. Abraham filium ſuum immolandum Deo obtulit. Magnum opus; ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodeſſet, qualecumque illud opus eſſet, &c. Nemo ergo computet bona opera ſua ante fidem, vbi fides non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. *Ita igitur fides præceſſit opus perfectum Abrahæ, quòd in patientia eius probata & tentata impletum eſt. Sic Iacobus cap. 1. 3.* Scientes quod probatio fidei veſtræ patientiã operatur. Patientia autem opus perfectum habet: vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes. *En vt fides patientiæ mater eſt. Vis videre fidem, ſpem & charitatem patientia à Spiritu ſancto data filias? Audi Paulum Rom. 5. 3.* Gloriamur in tribulationibus: ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem *Syr. experientiam.* probatio verò ſpem, *& antecedenter fidem, quia eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium: ſpes autem quæ videtur, non eſt ſpes.* Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. *In ſana porrò Theologia, fides præcedit omnem aliam virtutem ſiue Theologicam, ſiue moralem infuſam; quis enim ſperet, diligat, pro ſpe, vel dilectione, patiatur, vnigenitum manu propria immolari, niſi primo credat?* Accedentem enim ad Deum *progreſſu virtutis, vel ipſo primo* B *ingreſſu,* oportet primùm credere. *Suppoſitâ autem iam fide, poteſt ipſa patientia in gratia exercita, de condigno mereri augmentũ iuſtitiæ, fidei, cæterarumque virtutum, Aug. de grat. & lib. arb.* Non per nos, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, ipsâ charitate fit, quam donum Dei eſſe manifeſtat, vt tribulatio non auferat, ſed potiùs operetur patientiam. NON TENTATIONEM, *non tam ad tentationem; non quòd neget abſolutè, quod apertè Scriptura dicit Gen. 12.* Tentauit Deus Abraham, *ſed quòd probatio fidei patientiſſimæ Abrahæ, non tam fuerit tentatio iuſtitiæ, fidei & patientiæ eius, quam Deus ſciebat, quamque iam in ſua præſcientia, Abrahæ ad iuſtitiam imputauerat; quàm quòd typum & figuram Patris æterni filium vnicum Ieſum in Caluaria immolantis repræſentare, & conteſtari volebat.* TAM GRAVE, *onerоſum & difficile.* NEC PERFICI, &c. *Quamquam* C *enim iam puer ligatus, ſuper ligna poſitus, gladio iam vibrato patris, noluit impleri Deus tantum ſacrificium. Auguſtinus pluribus in locis, ſed maximè l. 16. de Ciu. c. 32.* Tentatur Abraham de immolando dilectiſſimo filio ſuo Iſaac, vt pia eius obedientia probaretur, ſæculis in notitiam proferenda, non Deo. Neque enim omnis eſt culpanda tentatio, quia & gratulanda eſt, quâ fit probatio. Et plerumque aliter animus humanus ſibi ipſi innoteſcere non poteſt, niſi vires ſuas ſibi, non verbo, ſed experimento, tentatione quodammodo interrogante reſpondeat: vbi ſi Dei munus agnouerit, tunc pius eſt, tunc ſolidatur firmitate gratiæ, non inflatur inanitate iactantiæ, &c. Hanc ergo promiſſionem pater pius fideliter tenens, quia per hunc oportebat impleri, quem Deus iubebat occidi: non hæſitauit quod ſibi reddi poterat immolatus, qui dari potuit non ſperatus. Sic intellectum D eſt in Epiſt. ad Heb. & ſic expoſitum cap. 11. fide præceſſit Abraham, *habetur in textu verſ. 17. fide obtulit Abraham, Iſaac, cùm tentaretur, & vnigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſſiones; ad quem dictum eſt Gen. 21. 12 quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen, arbitrans, quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus: vnde eum & in parabolam accepit. Syr. Et ideò in ſimilitudinem datus eſt ei: Chriſti ſcilicet quem figurabat;* in Iſaac tentatus: & vnicum obtulit qui promiſſiones ſuſcepit, ad quem dictum eſt, in Iſaac vocabitur tibi ſemen: cogitans, quia & ex mortuis excitare poteſt Deus. Proinde addidit; pro hoc etiam eum in ſimilitudinem adduxit, cuius ſimilitudinem? niſi illius, de quo dicit idem Apoſtolus Rom. 8. qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Proptereà & Iſaac ſicut Dominus crucem ſuam, ita ſibi ligna ad victimæ locum, quibus fuerat imponendus,

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

ipſe portauit. Poſtremò, quia Iſaac occidi non oportebat, poſteaquàm eſt pater ferire prohibitus; quis erat ille Aries, quo immolato impletum eſt ſignificatiuo ſanguine ſacrificium? nempe quando eum vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo illo figurabatur, niſi Ieſus Chriſtus, antequam immolaretur ſpinis Iudaicis coronatus? &c. Nunc ſciui, *ait Angelus repræſentans Deum*, quia times Deum, & non peperciſti filio tuo dilecto propter me. Nunc ſciui, dictum eſt, id eſt, nunc ſciri feci. Neque enim hoc nondum ſciebat Deus. ILLVMINATA, *quanta laus patientiæ, vt lumen & ſplendorem acceperit ab ea fides? Senſus eſt, cùm per Chriſtum ex ſemine Abrahæ natum in Gentiles fides ſpargeretur, & legi Moſaicæ, gra-*

A *tiam quam non habebat, Chriſtus eam amplians & implens ſuperadiiceret, eo quoque modo quo prima Abrahæ fidei, patientiam eximiam præpoſuit. Sic Chriſtus patientiam quaſi adiutricem ſuam implendæ legi veteri præfecit. Quæ quidem anteà defuerat legi Moſaicæ, in qua plena & perfecta iuſtitia id eſt ſanctitas non erat, quia iniurias æquo animo lex perferre & pati non docebat. Quòd hic ſit ſenſus literalis Authoris patet ex immediatè ſequentibus verbis, vbi ait,* Nam olim, & oculum pro oculo, & dentem pro dente repetebant, & malum pro malo fœnerabant: nondum enim patientia in terris, *perfecta ſcilicet*, quia nec fides ſcilicet: *vbi rurſum fidem matrem patientiæ facit.*

7. *Patientia fidei, ſpei & charitatis parens. De pat. cap. 12. in fin.*

a 1 Cor. 13. 8. E*Xhauriuntur linguæ, ſcientiæ, prophetiæ: permanent fides, ſpes, dilectio.* Fides, quam Chriſti patientia induxit: ſpes, quam hominis patientia expectat: dilectio, quam Deo magiſtro patientia comitatur.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 7. SCHOL.

EXHAVRIVNTVR. 1. *Cor.* 13. 8. Siue Prophetiæ euacuabũtur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur. *Syr. autem.* Prophetiæ enim ceſſabunt, & linguæ ſilebunt, & ſcientia obliterabitur. *D. Thom. in hunc locum, notat deceptos præcedentibus verbis Pauli;* Charitas nunquã excidit: *dicentes hinc, ſemel habitam charitatem non amitti. cùm exprobretur, Apoc. 2. 3. Epiſcopo Epheſi:* Patientiam habes, & ſuſtinuiſti propter nomen meum, & non defeciſti, *ſupple arguendo pſeudoapoſtolos*, ſed habeo aduerſum te quod charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto, itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, &c. *Sed hic Paulus non agit de ceſſatione donorum ſpiritus per peccatum mortale, ſed per lumen gloriæ; charitas autem non ceſſabit, ſed perficietur. Prophetia autem reſpicit ſtatum futurum. Status autem gloriæ finis eſt & complementum omnium prophetatorum. Vnde Pſaltes:* Sicut audiuimus *per Prophetas*, ſic vidimus *præſentialiter*, in ciuitate Domini virtutum, *Secundò, quia Prophetia fit per cognitionem figuratiuam & ænigmaticam, Paulus autem ſubiicit:* Tunc autem facie ad faciem. *linguæ ceſſabunt, non amiſſo inſtrumento vel vſu vocis, vtroque enim laudabimus Deum, iuxta gloſſam in verſum:* Exaltationes Dei in gutture eorum: *Sed donum linguarum non erit neceſſarium, quia nulla ibi ignorantia, ſed longè meliùs quàm antè Babel turrim*, terra erit labij vnius, & ſermonum eorumdem. *Scientia deſtruetur. quod vt intelligas:* Scito duplicem eſſe vim cognoſcitiuam: aliam ſenſitiuam, quæ eſt actus organi corporalis, quo in morte corrupto, ceſſat eius vis: alteram intellectiuam, quæ ex Philoſopho 3. de Anima, non eſt actus organi corporei; quæ proinde manet corpore corrupto, vnde hæc vis & ſcientia manet in cœlo. Cùm ergo ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili recipiantur, & ſint in eo per modum recipientis; conſequens eſt, quòd ſubſtantia intellectus poſſibilis manente immutabili, ſpecies quoque maneant in eo immutabiles. Vnde & Philoſophus dicit animam intellectiuam eſſe locum ſpecierum, quia ſcilicet in eo conſeruantur. Deſtruetur autem ſecundùm conuerſionem ad phantaſmata, quibus anima ſeparata non indiget, ſicut dum eſt corporis organis illigata. Vel, deſtruetur, non extincto habitu, ſed clariori ſcientiâ viſionis exhauſto, ſicut luminare maius offuſcat minus. CHRISTI PATIENTIA. *Chriſti enim paſſio, quam tantâ patientiâ tulit, eũ Dei Filium eſſe mundo perſuaſit, vnde & ipſi in Chriſto pendenti multi acclama-*

B *runt percutientes pectora ſua.* Verè Filius Dei erat iſte. PATIENTIA EXPECTAT, *Rom.* 8. 19. Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. *Et verſ.* 23. Adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes: nam quod videt quis, quid ſperat? ſi autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus. *Et Rom.* 15. 4. Per patientiam & conſolationem Scripturarũ ſpem habeamus. Deus autem patientiæ & ſolatij, det vobis idipſum ſapere. DEO MAGISTRO, *ſup. vidimus Deum, & Filium eius eſſe exemplum perfectum patientiæ, quam & charitas patiens & omnia ſufferens, vnà cum Spiritu ſancto diffuſa in cordibus noſtris, omnia nos aduerſa pati docet, vt ſup. retulimus ex Aug. lib. de pat. c.* 25. PERMANENT FIDES, &c. 1. *Cor.* 13. 13. Nunc autem maC nent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas. *id eſt nunc in hac vita, cùm, vt ſuprà diximus de Prophetia, ſic ſpes non erit futurorum, nec fides, ſaltem quo ad actum, ob claram viſionem. Maior charitas quæ perficit voluntatem. Aug. in Enchirid. cap.* 117. Charitas quam duabus iſtis, id eſt fide ac ſpe maiorem dixit Apoſtolus, quantò in quocumque maior eſt, tantò melior eſt, in quo eſt. Cùm enim quæritur, verùm quiſque ſit homo bonus, non quæritur quid credat, aut ſperet, ſed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & ſperat. Qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi ſunt vera quæ credit: inaniter ſperat, etiamſi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere, quæ ſperat; niſi & hoc credat ac ſperet, quod ſibi petenti donari D poſſit, vt amet. Quamuis enim ſperare, ſine amore non poſſit; fieri tamen poteſt, vt id non amet, ſine quo ad id quod ſperat non poteſt peruenire. Tanquam ſi ſperet vitam æternam, quamuis non habeat, & non amet iuſtitiam, ſine qua nemo ad illam peruenit. Ipſa eſt autem fides Chriſti, quam commendat Apoſtolus, quæ per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum habet, petit vt accipiat, quærit vt inueniat, pulſat vt aperiatur ei. Fides namque impetrat quod lex imperat: nam ſine Dei dono, id eſt ſine Spiritu ſancto, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, iubere lex poterit, non iuuare, & præuaricatorem inſuper facere, qui de ignorantia ſe excuſare non poſſit. Regnat enim carnalis cupiditas, vbi non eſt Dei charitas.

S. Aug.

8. *Patientia per pœnitentiam carnis corpus Deo immolat. De pat. cap. 13. in p.*

VSque huc de patientia tandem ſimplici & vniformi, & tantum in animo conſtituta: cum eandem etiam in corpore, demerendo Domino, multipliciter adlaboret: vt pote quæ ab ipſo Domino in corporis quoque virtute edita eſt, ſi quidem rector animus facilè communicat Spiritus inuecta cum habitaculo ſuo. Quæ igitur negotiatio patientiæ in corpore? In primis adflictatio carnis, hoſtia Domino placatoria per humiliationis ſacrificium, quum ſordes, cum anguſtiâ victus Domino libat, contenta ſimplici pabulo puroque aquæ potu, quum ieiunia coniungit, quum cineri & ſacco inoleſcit.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 8. SCHOL.

VSQVE HVC TANDEM. *Hactenus egimus de animi patientia, quæ ſimplex eſt & vniformis, quæque conſiſtit in forti animi conſtantia parati ferre omnia aduerſa, & ſe conformare vniformiter & ſimpliciter voluntati diuinæ, in quibuſcumque aduerſitatibus huius vitæ.* CVM EANDEM, &c. *Nec tamen in ſolo animo patientia exercetur, ſed eadem virtus multis modis per corpus, variis morbis, & caſibus exercitum, carnis afflictæ collaborat, vt Dominum promereri poßit, ei placere, & augmentum gratiæ & gloriæ in mercedem patientiæ procurare. Nec enim Chriſtus Dominus ſolam animi triſtitiam, & derelictionem Patris perpeſſus eſt, ſed & multa atrocia tormenta in ſua carne paſſus eſt, & voluit iuxta Apoſtolum,* Chriſto in carne paſſo, nos eadem cogitatione armari. IN CORPORIS VIRTVTE EDITA. B *Deus dedit & corpori noſtro vires, in quibus apparere poſſet patientia, & eius meritum exerceri.* RECTOR ANIMVS, &c. *Animus enim qui carnem regit, in qua habitat vt gubernator in naui, cum hoc ſuo habitaculo commercium exercet, & communicat ei dona ſibi à Spiritu ſancto inuecta, quorum non minimum donum eſt patientia.* NEGOTIATIO, *vt mercatura in terris & patria aliena exercetur, non ſolum in propria; ſic præter propriam ſuam patientiam: animus etiam in terra corporis pro patientia lucris negotiatur. Et primò quidem carnem affligendo per pœnitentiam, eius ſuperbiam humiliando, in veſte ſordida, in ſtricto & parco victu, & vt Prophetæ verbis vtar,* in pane arcto, & aqua breui, *veluti extremis labiis delibando victum, hoſtiam placabilem Deo offert & ſacrificium humiliationis, de quo Pſaltes,* cor contritum A & humiliatum Deus non deſpicies: *& ſecundùm Paulum,* Exhibet corpus hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem. INOLESCIT, *aſſueſcit, & quaſi naturalis efficitur hæc carnis afflictio. De patientia in carne, eiuſque lucroſo commercio & negotiatione quæſtuoſa, ſic Aug. lib. de Patientia cap. 8.* Cum torquent aliqua (S. Aug.) mala, ſed non extorquent opera mala, non ſolum anima per patientiam poſſidetur, verum etiam cum per patientiam corpus ipſum ad tempus affligitur, vel amittitur, in æternam ſtabilitatem ſalutemque reſumitur; & ei per dolorem & mortem inuiolabilis ſanitas, & fœlix immortalitas comparatur. Vnde & Dominus Ieſus ad patientiam exhortans Martyres ſuos, etiam ipſius corporis integritatem futuram, ſine cuiuſquam, non dicam membri, ſed & capilli amiſſione promiſit. Amen dico vobis, inquit, capillus capitis veſtri non peribit. Vt quoniam nemo vnquam, ſicut Apoſtolus dicit, carnem ſuam odio habuit, magis homo fidelis per patientiam, quam per impatientiam, pro ſtatu ſuæ carnis inuigilet, & futuræ incorruptionis inæſtimabili lucro, quantalibet eius præſentia damna compenſet. Quamuis autem patientia virtus ſit animi, partim tamen eâ vtitur animus in ſeipſo, partim verò in corpore ſuo. In ſeipſo vtitur patientia, quando illæſo & intacto corpore, aliquid quod non expediat, vel non deceat facere, aut dicere, quibuſlibet aduerſitatibus, aut fœditatibus rerum, ſeu verborum ſtimulis incitatur, & patienter mala omnia tolerat, ne ipſe mali aliquid opere vel ore committat.

9. *Patientia carnis, Martyres facit. De pat. cap. 13. in f. & 14. in p.*

IN perſecutionibus denique prœliatur. Si fuga vrgeat, aduerſus incommoda fugæ caro militat. Si & carcer premat, caro in vinculis, caro in ligno, caro in ſolo, & in illa paupertate lucis, & in illa penuria mundi. Quum verò producitur ad experimentum felicitatis, ad occaſionem ſecundæ intinctionis, ad ipſum diuinæ ſedis aſcenſum, nulla plus illic
quàm patientia corporis. Si [a] *ſpiritus promptus, ſed caro* ſine patientia *infirma* vbi ſalus ſpi- a Math. 26.41.
ritus & carnis ipſius. At cum hoc Dominus de carne dicit infirmam pronuntians, quid ei
firmandæ opus ſit, oſtendit, patientia ſcilicet aduerſus omnem ſubuertendæ fidei vel pu- CAP. XIV.
niendæ paraturam, vt verbera, vt ignem, vt crucem, beſtias, gladium conſtantiſſimè toleret, quæ Prophetæ, quæ Apoſtoli ſuſtinendo vicerunt. His patientiæ viribus ſecatur
Eſaias, & de Domino non tacet. lapidatur Stephanus, & veniam hoſtibus ſuis poſtulat. Act. 7.58.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 9. SCHOL.

PRŒLIATVR. *Impetus omnes hoſtium fidei, ſuſtinet caro.* IN LIGNO, *equuleo.* SOLO, *terræ accubitu.* PAVPERTATE LVCIS. *Paucitate per exiguum foramen illapſa* PENVRIA MVNDI, *extrema rerum omnium inopia.* PRODVCITVR, *extra carcerem, ad theatrum Martyrij, vt experiatur quanta ſit fœlicitas pro Chriſto pati in carne, de qua dixit:* beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. SECVNDÆ INTINCTIONIS, *ſecundi baptiſmi, ſcilicet ſanguinis.* ASCENSVM. *De quo in Cant. proprio ſanguine purpurato, dicitur* ferculum ſibi fecit C Rex Salomon de lignis Libani, &c. aſcenſum purpureum, media charitate conſtratum. *Chriſto dicente,* volo vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. VBI SALVS, *in patientia ſcilicet Martyrij in carne; tam carnis, quàm animæ ſalus ſecura: ſine qua patientia nec ipſe ſpiritus promptus eſt ad ferendum, & caro valde infirma.* PARATVRAM, *id eſt quidquid apparatus tormentorum adhibetur à tyrannis, vt vel negetur fides, vel Chriſtianus ob fidem puniatur.* SECATVR ESAIAS. *Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 24. in f. occiſum quidem à Manaſſe refert, tacito genere mortis:* hoc regnante Romæ *ſcilicet* S. Aug.

Numâ poſt Romulum & apud Hebræos initio regni Manaſſe, à quo impio Rege Propheta Eſaias perhibetur occiſus, Samiam fuiſſe Sibyllam ferunt. *Præter Tertullianum, ſecatum ait Dorotheus in Synopſi, Epiph. & Iſid. cap. 37. de vitis Prophet. Hiero. de Eſaia:* Eſaias in Ieruſalem nobili genere ortus eſt, ibique prophetauit ſub Manaſſe Rege, ſectus in duas partes occubuit, ſepultuſque eſt ſub quercu Rogel, iuxta tranſitum aquarum, quas olim Ezechias Rex jacto obſtruxerat puluere. *Idem Hiero. in cap. 57. Iſaiæ, ex certiſſima traditione Hebræorum, ſcribit à Manaſſe ſecatum ſerra lignea, & concludit:* vnde & noſtrorum plurimi, illud quod de paſſione Sanctorum A in epiſtola ad Hebræos ponitur, ſerrati ſunt, *Hebr. 11. 37. lapidati ſunt, ſecti ſunt*, ad Eſaiæ referunt paſſionem. *Zeno Veronenſis, de Eſaia:* Iſaias cùm Chriſtum prædiceret, vel cùm futuræ damnationis elogium Iſraelitico populo nuntiaſſet, atroci feritate, blaſphemantium commota barbaries, ſectum à capite, duabus, cum violento ſupplicio, quaſi aſſulis bifidauit, iuſſitque à capite per aures vſque ad ſcapulam ſecari ceruicem. *Nyſſenus orat. in 40. Martyres.* Nonne religionem docens Eſaias, diſſectus eſt? *Et hoc vult Tertullianus, dum ſubiicit*; & de Domino non tacet. *Quòd etiam in Martyrio Deum laudaret, & Chriſtum prænuntiaret.*

10. *Patientia inclinat ad veniam iniuriæ, & reconciliationem ante ſolis occaſum. De pat. cap. 12. in p.*

a Matth. 18. 22. QVod ad pacis gratiſſimæ Deo adtinet diſciplinam, quis omnino impatientiæ natus, vel ſemel ignoſcet fratri ſuo? [a] *ne dicam ſepties, ſed & ſeptuagies ſepties?* Quis iudicium
Matth. 5. 25. cum aduerſario ſuo dirigens, negotium conuenientiâ ſoluet, niſi prius animi dolorem, duritiam, amaritudinem, venena ſcilicet impatientiæ amputarit? Quomodo [b] *remittes, &*
b Luc. 6. 37. *remittetur tibi* ſi tenax iniuriæ, per abſentiam patientiæ fueris? Nemo conuulſus animum in fratrem ſuum, munus apud altare perficiet, niſi prius reconciliando fratri reuerſus ad
Matth. 5. 23. 24. patientiam fueris. [c] *Sol ſuper iram noſtram ſi occiderit*, periclitamur. Non licet nobis vna die
c Epheſ. 4 26. ſine patientia manere.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 10. SCHOL.

DISCIPLINAM, *quantum, inquit, ad præceptum quod omnes Chriſtianos vt diſcipulos ſuos docuit Chriſtus, qui nos voluit vſque ſeptuagies ſepties pacificè iniuriam remittere fratribus, quis impatiens vel ſemel remittat?* IVDICIVM DIRIGENS, *litem intentans. Alludit ad locum Matth. 5. 25.* Eſto conſentiens aduerſario tuo cito dum es in via cum eo. QVOMODO REMITTES, *Luc. 6. 37.* Dimittite, & dimittemini. CONVVLSVS ANIMVM. *Græciſmus frequens authori, pro* conuulſo animo; *id eſt irato, & quaſi radicitus ab humanitate diuulſo.* APVD ALTARE. *Quia nefas eſt ſic perficere ſacrum, Chriſto iubente Matth. 5. 23.* Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. SOL SVPER IRAM, *jam de his locis omnibus alibi. Hîc ſolum addam locum Sancti Paulini in ep. ad Deſiderium:* Nec expectem vt Sol occidat ſuper iram meam, ne occidat vita mea, ſi ante clauſerit veſper diem, quàm extinxerit pax furorem. *Patientia mira fuit Dauidis & Chriſti in condonandis iniuriis, vtramque vno capitulo complexus eſt Auguſtinus. Lib. de Patientia c. 9.*
S. Aug. Hac patientia ſanctus Dauid conuiciantis opprobria tolerauit, & cum facilè poſſet vlciſci, *ſæpius parcendo Saüli*, non ſolum non fecit, verum & alium pro B ſe dolentem cõmotumque compeſcuit: *1. Reg. 16. 10. contra Semei imprecantem Dauidi, Abiſai dicente: quare maledicit canis hic mortuus Domino meo Regi? vadam & amputabo caput eius. Et ait Rex: quid mihi & vobis eſt filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat, Dominus enim præcepit ei vt malediceret David* & poteſtatem regiam magis ac magis adhibuit prohibendo, quam exercendo vindictam. S. Aug. Neque tunc corpus eius aliquo morbo affligebatur ac vulnere, ſed humilitatis tempus agnoſcebatur, ac referebatur voluntas Dei, propter quam patientiſſimo animo amaritudo contumeliæ bibebatur. Hanc patientiam Dominus docuit, quando commonitus de zizaniorum permixtione, ſeruis volentibus ea colligere, dixit reſpondiſſe patremfamilias; ſinite vtraque creſcere vſque C ad meſſem. Oportet enim patienter ferri, quod feſtinanter non oportet auferri. *Subiicit deinde exemplum Chriſti, qui non contentus, ante primum ſacrificium Euchariſtiæ, pedes lauare proditoris, inimicum propria carne cibare, niſi & ante ſacrificium crucis ei pacis oſculum daret.* Huius & ipſe patientiæ præbuit & demon- S. Aug. ſtrauit exemplum; quo modo ante paſſionem corporis ſui, diſcipulum Iudam, priuſquam oſtenderet traditorem, pertulit furem: & ante experimentum vinculorum, & crucis, & mortis, labiis eius doloſis non negauit oſculum pacis.

11. *Patientia omnibus charitatis actibus præeſt. De pat. cap. 12. in m.*

DIlectio ſummum fidei Sacramentum, Chriſtiani nominis theſaurus, quam Apoſtolus totis viribus ſancti Spiritus commendat, cuius niſi patientiæ diſciplinis eruditur?
a 1. Cor. 13. 4. & ſeq. [a] *Dilectio*, inquit, *magnanimis eſt:* ita patientiam ſumit. *Benefica eſt:* malum patientia non facit. *Non æmulatur*: id quidem patientiæ proprium eſt. *Nec proteruum ſapit:* modeſtiam de patientia traxit. *Non inflatur, non poterit*: non enim ad patientiam pertinet. *Nec ſua requirit*, ſi offert ſua, dum alteri proſit: *Nec incitatur.* ceterùm quid impatientiæ reliquiſſet? Ideo, inquit, *dilectio omnia ſuſtinet, omnia tolerat.* vtique quia patiens. Meritò ergo *nunquam excidet: nam cetera euacuabuntur*, conſummabuntur.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 11. SCHOL.

FIDEI SACRAMENTVM. *Quid altius in commendatione patientiæ quæ charitatis ſumma omnium virtutis ſit magiſtra, quæ tamen Sacramentum eſt, & Sym-* D *bolum & teſſera fidelium; quam non ſuis, ſed totis à Spiritu ſancto acceptis viribus, commendat Paulus & laudat.* MAGNANIMIS EST. 1. *Cor.* 13. 4. Charitas pa-

tiens eſt, & benigna eſt; charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: charitas numquam excidit. *Tranſlat. Syr.* Charitas longanimis eſt & benigna; charitas non inuidet, charitas non eſt tumultuoſa, neque ſuperbit; neque patrat quod pudendum eſt; nec quærit quæ ſua ſunt, &c. *Aug. lib. de Patientia cap. 17. vbi agit contra obiicientes, impios multa duriſſima perferre patienter:* non intelligunt, & quemque iniquorum tantò eſſe ad quæcumque mala perferenda duriorem, quantò in eo maior eſt cupiditas mundi; & quemque iuſtorum tantò eſſe ad quæcumque mala fortiorem, quantò in eo eſt maior charitas Dei. Sed cupiditas mundi initium habet ex arbitrio voluntatis, progreſſum ex jocunditate voluptatis, firmamentum ex vinculo conſuetudinis. Charitas autem Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non vtique ex nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Proinde ab illo eſt patientia iuſtorum, per quem diffunditur charitas eorum. Quam charitatem laudans atque commendans Apoſtolus, inter cætera eius bona, dixit eam & cuncta ſufferre. Charitas, inquit, magnanima eſt. Paulò poſt ait: omnia tolerat. Quantò ergo maior eſt in ſanctis charitas Dei, tantò magis pro eo quod diligitur omnia tolerantur; & quantò maior eſt in peccatoribus cupiditas mundi, tantò magis pro eo quod concupiſcitur, omnia tolerantur, &c. Itaque illa terrena eſt, iſta cœleſtis: illa animalis, iſta ſpiritalis; illa diabolica, iſta deifica: quoniam concupiſcentia quâ fit vt peccantes omnia pertinaciter patiantur, ex mundo eſt; charitas autem quâ fit vt rectè viuentes omnia fortiter patiantur, ex Deo eſt. Et ideo illi falſæ patientiæ poteſt ſine adiutorio Dei voluntas humana ſufficere: tantò durior, quantò cupidior: & eò tolerabilius mala ſuſtinens, quò ipſa fit peior. Huic autem, quæ vera patientia eſt, ideo voluntas humana, niſi deſuper & adiuta & inflammata, non ſufficit; quia Siritus ſanctus eſt ignis eius; quo niſi accenſa diligat impaſſibile bonum, ferre non poteſt, quod patitur malum. PROTERVVM SAPIT, *charitas proterua non eſt, petulans, improba, ſed modeſta, quod haurit ex virtute patientia.* NON PROTERIT, *non conculcat & ſpernit alios. Alij inconcinnius, & cum repetitione*, non proteruit *Neque enim quid tam alienum eſt a patientia.* DVM ALTERI PROSIT, *quam longè abeſt vt quærat ſua ab alio, cùm alteri proſit ſua ipſi largiendo.* NEC INCITATVR, *irâ, odio, aut aliquo malo affectu. Si enim hoc ageret, propria impatientia vſurparet, cui hos prauos motus exercendos reliquit.* EVACVABVNTVR *conſummabuntur. Alludit ad ſcientiam deſtructam, de qua iam alibi. Quantum ad locum Pauli, ſic Aug. ſer. de laude charitatis citato à Beda, in 1. Cor 13.* Quid de charitate maius aut vberius poſſum dicere, quàm quas per os Apoſtoli laudes eius intonat Dominus? quanta eſt anima linguarum Prophetiæ virtus Sacramentorum ſalus, ſcientiæ ſolidamentum, fidei fructus, diuitiæ pauperum, vita morientium. Quid tam magnanimum quam pro impiis mori? quid tam benignum, quam & inimicos diligere? ſola eſt, quam fœlicitas ſua non extollit, quia non inflatur. Sola eſt quam conſcientia mala non pungit, quia non agit perperam. Inter opprobria ſecura eſt. Inter odia benefica eſt. Inter iras placida eſt. Inter inſidias innocens eſt. Inter iniquitates, gemens: in veritate, reſpirans. Quid illâ fortius, non ad retribuendas, ſed ad non curandas iniurias? quid illa fidelius, non vanitati *quia omnia credit, omnia ſperat, non quæ videntur ſub Sole viſibili vana, ſed ſub intelligibili vera & æterna*, ſed æternitati? Nam ideo tolerat omnia in præſenti vita, quia credit omnia de futura vita. Et ſuffert omnia quæ hic immittuntur, quia ſperat omnia quæ ibi promittuntur. Meritò numquam cadit. *Et tract. 9. in 1. Io. 4. qui manet in charitate, &c.* Mane in Deo vt maneat in te Deus. Manet in te Deus, vt te contineat, manes in Deo, ne cadas. quia ſic de ipſa charitate Apoſtolus dicit, charitas numquam cadit; quomodo cadet quem continet Deus?

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

12. ***Patientia, legis implendæ & ampliandæ adiutrix; dum iram omnem extinguit, inimicos diligere docet, Deum Patrem acquirit. De pat. cap. 6. in m. ad f.***

OLim & [a] *oculum pro oculo, & dentem pro dente* repetebant, & malum malo fœnerabant. nondum enim patientia in terris, quia nec fides. ſcilicet interim impatientia occaſionibus legis fruebatur. Facilè erat, abſente Domino patientiæ & magiſtro. qui poſtquam ſuperuenit, & gratiam fidei patientiâ compoſuit, iam nec verbo quidem laceſſere, nec [b] *Fatue* quidem *dicere* ſine iudicij periculo licet. Prohibita ira, reſtricti animi, compreſſa petulantia manus, exemptum linguæ venenum. plus lex quàm amiſit, inuenit: dicente Chriſto: [c] *Diligite inimicos veſtros, & maledicentibus benedicite: & orate pro perſecutoribus veſtris, vt filij ſitis patris veſtri cœleſtis.* Vides quem nobis patrem patientia acquirat? Hoc principali præcepto vniuerſa patientiæ diſciplina ſuccincta eſt, quando ne dignè quidem malefacere conceſſum eſt.

a Exo. 21. 24. Deut. 19. 21.
b Matth. 5. 22.
c ibid. 44.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 12. SCHOL.

OLIM, *in veteri teſtamento lex vigebat talionis, de qua iam alibi.* FŒNERABANT. *Quaſi mutuo & reciproco damno.* NONDVM PATIENTIA *Chriſtiana.* NEC FIDES. *Perfecta & Euangelica.* OCCASIONIBVS LEGIS. *Hominum impatientia abutebatur libertate data talionis, ad vlciſcendam iniuriam.* FACILE ERAT, &c. *Non mirum ſi Chriſto Domino vero patientia magiſtro, nondum incarnato, nondum præſente per carnem, ſerui ſub lege veteris Teſtamenti, inuicem rixabantur, & iniurias repetebant.* GRATIAM COMPOSVIT, *coniunxit fidem credentium in Deum cum perfecta patientia, cum antea fideles Iſraelitæ non ſic patientes eſſent.* SINE IVDICII PERICVLO. *Quia dictum eſt Matth. 22.* Qui dixerit fratri ſuo fatue reus erit gehennæ ignis. PROHIBITA IRA. *Cùm ait, ibidem,* qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. EXEMPTVM, *ademptum linguæ venenum, vt nec murmur, detractionem, verbum aſperum proferre liceat.* PLVS LEX. *Dum perdidit vltionem, inuenit patientiam longè fortiorem vltione.* PRINCIPALI PRÆCEPTO. *Dilectione ſcilicet inimici, quæ eſt gradus eminentior charitatis.* SVCCINCTA, *compendiata.* NE DIGNE QVIDEM, *id eſt cum cauſa, læſi videlicet à proximo. Alij minus benè legunt,* ne linguæ quidem. *Principale præceptum, quin etiam ſacrificium, agnouit An-*

S. Aug. *guſtinum eſſe dilectionem inimici homilia 6. ex* 50. Nemo vos fallat, aliud maius ſacrificium non eſt, quod debeamus Deo, niſi quidquid boni eſt, etiam malis hominibus ſi tamen hominibus, fecerimus. Dicit tibi Deus, ego non ex te creſco, ſed tu ex me. Sacrificium volo quod proſit homini; ſic ad me peruenit, quod tibi proſit. Potes mihi dicere non ha- A beo quod tribuam indigenti; non poſſum ieiunare frequenter; & à vino & carnibus abſtinere non poſſum. Numquid potes mihi dicere, charitatem te habere non poſſe? ipſa eſt cuius poſſeſſio tantò plus augetur, quantò amplius, erogatur. Dimitte ergo quod tenebas, ne aduerſus te ille teneat, cui non habes quod dimittas.

13. *Patientia in omni ætate laudabilis, Deum debitorem habet, vtpote omnium mandatorum eius, & virtutum executrix. De pat. cap.* 15. *in p. ad m.*

ADeo ſatis idoneus patientiæ ſequeſter Deus. Si iniuriam depoſueris penes eum, vltor eſt: ſi damnum, reſtitutor eſt: ſi dolorem, medicus eſt: ſi mortem, reſuſcitator eſt. Quantùm patientiæ licet, vt Deum habeat debitorem? Nec immeritò. Omnia enim placita eius tuetur: omnibus mandatis eius interuenit. Fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuuat, humilitatem inſtruit, pœnitentiam expectat, exomologeſin adſignat, carnem regit, ſpiritum ſeruat, linguam frenat, manum continet, tentationes inculcat, ſcandala pellit, martyria conſummat: pauperem conſolatur, diuitem temperat, infirmum non extendit, valentem non conſumit, fidelem delectat, gentilem inuitat, ſeruum domino, dominum Deo commendat, feminam exornat, virum approbat: amatur in puero, laudatur in iuuene, ſuſpicitur in ſene: in omni ſexu: in omni ætate formoſa eſt.

PATIENTIÆ NECESSITAS. 13. SCHOL.

IDONEVS SEQVESTER, *interuentor, apud quem plures rem de qua controuerſia eſt deponunt. l.* 109. *ff. de verb. ſignif. Iſid. lib.* 10. *Etym.* ſequeſter eſt, qui certantibus medius interuenit, apud quem pignora deponi ſolent. A ſequendo dictus, quod fidem vtraque pars ſequatur. *Communiter mediator dicitur. Hinc ſubiicit:* ſi iniuriam depoſueris penes eum. *Apud eum ſi reliqueris vindictam faciendam:* mihi, inquit, vindictam & ego retribuam. QVANTVM LICET, *quantum poteſt patientia.* DEVM DEBITOREM. *Aug.* Debitorem ſe fecit non accipiendo, ſed pro- S. Aug. mittendo. *Et ſer.* 170. *de temp.* Interpella hunc iudicem, vbi nullus tabellarius conturbat, nullus officialis remouet; nullus emitur aduocatus, qui poſſit pro te preces effundere, aut verba dicere, quæ non didiciſti: ſed ipſe filius Dei vnicus, æqualis Patri, ſedens ad dexteram Patris, illius aſſeſſor, tuus iudex eſt: docuit te pauca verba, &c. Docuit te jus cœleſte, quomodo preceris, &c. Gaude quia ille erit tunc Iudex tuus, qui modò Aduocatus tuus. Ideo ergo quia oraturus es, acturus es cauſam tuam, paucis verbis venturus ad illa verba, dimitte nobis debita noſtra, &c. dicit enim tibi Deus: quid mihi das, vt ego dimittam tibi debita tua? quale munus offers, quale ſacrificium conſcientiæ tuæ imponis altaribus meis? continuò docuit te quid petas, & quid offeras. Petis, dimitte nobis, &c. & tu offers. Quid? ſicut & B nos dimittimus, &c. *O mutuum charitatis & patientiæ commercium & debitum.* Debitor es ei qui falli S. Aug. non poteſt: habes & tu debitorem. Dicit tibi Deus, tu debitor meus es, ille debitor tuus: hoc facio ergo tibi debitori meo, quod tu feceris debitori tuo. Inde offers mihi munus, vnde peperceris debitori tuo, &c. Securus eſto de peccato; noli dimittere, ſi non habes quod tibi dimittam, ſed magis exige ſi nihil debes: ſi autem debitor es, magis gratulare te habere debitorem in quo facias, quod fiat in te. *Tertull. autem adiicit, non immeritò Deum habere debitorem patientem cuius patientia, ab eo tamen data, ſicut datum eſt promiſſum mercedis; omnis lex & virtus à Deo præcepta impletur.* EXOMOLOGESIN ADSIGNAT. *Con-* C *feſſionem, pœnitentiæ partem attribuit, quæ quidem ſine humili patientia, vera & ſincera eſſe non poteſt.* TENTATIONES INCVLCAT. *Id eſt repercutit in diabolum, cuius tela retundit.* SCANDALA PELLIT. *Nam cùm ſcandalum ſit puſillorum, dicente Chriſto;* qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, &c. *Non poteſt tanta virtus ſcandalum accipere: multò minus dare, cùm nulli tentationi ſuccumbat, vt malum ex lapſu proximo det exemplum: Cùm enim & Martyri det virtutem conſummandi paſſionem, nulli poteſt eſſe ſcandalo, deficiendo à fide vi tormentorum.* NON EXTENDIT. *Id eſt non extenuat, ſicut extenſio corpus infirmius facit. Patientia igitur colligit, non extendit animi vires.*

PATIENTIA IN QVIBVS EXERCENDA, ET A QVIBVS SIT PATIENDVM.

1. *Patientiam in rebus ſæculi impendere, aut in Philoſophia vana, exercere pudeat. De pat. cap.* 1. *in f.*

GRande teſtimonium eius eſt, cùm etiam vanas ſeculi diſciplinas ad laudem & gloriam promouet. Aut nunquid potius iniuria, cum diuina res in ſecularib. artibus voluratur? Sed viderint illi, quos mox ſapientiæ ſuæ cum ſeculo deſtructæ ac dedecoratæ pudebit.

PATIENTIA IN QVIBVS HABENDA. 1. SCHOL.

GRANDE TESTIMONIVM, &c. *Quid dicam in cumulum laudum patientiæ? an illi magna laus quod vani Philoſophi ex ea captent gloriam? an potius iniuria ſit patientiæ, cum diuina virtus ſic deiicitur, vt ad friuolas artes & ſcientias applicetur?* VIDERINT ILLI pro- D *cul hinc faceſſant, vani illi aucupes gloriæ, & affectatores patientiæ, quorum in iudicio, & igne iudicij, iuxta Paulum reuelante occulta hominum, omnis ſapientia, cum ipſo orbe denorabitur, nullo remanente patientiæ Stoicæ merito. Tunc implebitur illud Pſaltis, de vanis*

Philoſophis

Philoſophis aliis vana gloria exaltatis vſque ad cœlos, & à valle Ioſaphat ad æternas deſcendentibus inferni Abyſſos: Aſcendunt vſque ad cœlos, & deſcendunt vſque ad abyſſos, anima eorum in malis tabeſcebat, *quæ falsâ & vanâ patientiâ ferebant*, turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius: & omnis ſapientia eorum deuorata eſt. *Auguſt. verius* abſorpta eſt. *Et in Pſal.* 140. *in rem noſtram præcisè:* abſorpti ſunt iuxta petram, *Vulgata, iuncti petræ*, iudices eorum. Quid eſt abſorpti ſunt iuxta petram? petra autem erat Chriſtus, &c. Iuxta, id eſt comparati iudices magni, potentes, docti. Ipſi dicuntur iudices eorum tanquam iudicantes de moribus, & ſententiam proferentes. Dixit hoc Ariſtoteles, adiunge illum petræ, & abſorptus eſt. Quis eſt Ariſtoteles? Audiant, dixit Chriſtus, *quid dixit? in patientia veſtra poßidebitis animas veſtras. Quid dixit? Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: non vana æſtimatio hominum terrenorum*, &

S. Aug. apud inferos contremiſcit. Dixit hoc Pythagoras, dixit hoc Plato. Adiunge illos petræ, compara authoritatem illorum authoritati Euangelicæ, compara inflatos Crucifixo: dicamus eis; vos litteras veſtras conſcripſiſtis in cordibus ſuperborum, ille crucem ſuam fixit in cordibus Regum. *vt non ſolùm crucifixum olim Gentibus ſtultitiam, vt Iudæis ſcandalum, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam, corde crederent ad iuſtitiam, ore confiterentur ad ſalutem; ſed toto animo cum Paulo Chriſto confixi cruci, etiam Martyrium ambirent. Sicut de facto Rex Noruegiæ Olaus, Eduardus Angliæ, Venceſlaus Dux Bohemiæ, Sigiſmundus Rex Burgundiæ, martyrio coronati ſunt.* Poſtremò mortuus eſt

S. Aug. & reſurrexit; mortui eſtis, & nolo quærere quemadmodum reſurgatis. Ergo abſorpti ſunt iuxta illam petram iudices eorum. Tandiu videntur aliqui dicere donec comparentur petræ. Propterea, ſi inuentus fuerit aliquis eorũ hoc dixiſſe, quod dicit & Chriſtus, gratulamur illi, non ſequimur illum. Sed prior fuit ille quàm Chriſtus? Falsò. Si quis vera loquitur, prior eſt quàm ipſe veritas? O homo, attende Chriſtum, non quando ad te venerit, ſed quando te fecerit. Poteſt & ægrotus dicere, ſed priùs ego cecidi in lectum, quàm Medicus ad me veniſſet. Vtique ideò ille poſterior venit, quia tu prior cecidiſti. *Subiicit ex Pſalte:* Audient verba mea quoniam præualuerunt: *Vulg. potuerunt.* præualuerunt verba mea, verbis eorum. Dicta ſunt ab eis quædam disertè, ſed à me verè, &c. Vnde autem præualuerunt verba Domini? Ecce ego mitto vos ſicut agnos in medio luporum: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Sed potiùs eum timete, &c. Dedit timorem, ſubiecit ſpem; inflammauit charitatẽ, &c. mortem timetis, prior morior. Ne vel capillus veſter pereat, formidatis? priùs integer in carne reſurgo. Meritò audiſtis verba eius, quoniam præualuerunt. Ducebantur & occidebantur; cadebant, & ſtabant. Et quid factum eſt de tot mortibus Martyrum, niſi vt ipſa verba præualerent, & tanquam irrigata terra ſanguine teſtium Chriſti, pullularet vtique ſeges Eccleſiæ? &c. ſicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terrã, &c. Quæ ſunt quaſi contemptibilia hominibus, fœcundant terram: illæ omnes mortes factæ ſunt craſſitudo terræ. Quomodo accipit terra quandam pinguedinem de rebus contemptibilibus & abiectis; *vt de ſe Paulus: tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus:* ſic ex eo quòd contempſit hic mundus, accepit craſſitudinem terræ, vt inde ſeges Eccleſiæ feraciùs pullularet, &c. de terra erexit inopem, & de ſtercore exaltauit pauperem, vt collocaret eum cum Pricipibus, &c. proſtratus eſt enim in terra tanquam pinguedo terræ, diruptus eſt ſuper terram ſicut iacuit ille Lazarus vlceroſus, ſed tamen ab Angelis ſublatus eſt in ſinum Abrahæ. Pretioſa eſt in conſpectu Domini, &c. Neſcitis quia cõtemptibilia mundi, *& quæ ſtulta ſunt, &c.* elegit Deus, & ea quæ non ſunt, tanquã quæ ſint, vt ea quæ ſunt euacuarentur: de ſtercore erectus Petrus, Paulus, & cùm occiderentur, contemnebantur, modò iam ſaginata inde terra, exurgente ſegete Eccleſiæ, ecce quod eſt nobile & præcipuum in mundo, Imperator venit Romam, quò feſtinat? Ad templum Imperatoris, *Capitolium vel Pantheon*, an ad memoriam piſcatoris? *Vide quàm vana ſit Philoſophorũ affectata patientiæ gloria, & quàm ſolida apud Deũ, & ipſos homines ex merito patientiæ veræ Sanctorum corona.*

2. *Patientia neceſſaria in malis abundantibus in hac vita. De pat. cap. 11. in pr.*

POſt has principales impatientiæ materias, vt potuimus regeſtas, quid inter cæteras euagemur, quæ domi; quæ foris? Lata atque diffuſa eſt operatio Mali multiplicia ſpiritus incitamenta iaculantis, & modò paruula, modò maxima. Sed paruula de ſua mediocritate contemnas; maximis pro ſua exuperantia cedas. Vbi minor iniuria, vbi nulla neceſſitas impatientiæ. At vbi maior iniuria, ibi neceſſarior iniuriæ medela, patientia. Certemus igitur quæ à Malo infliguntur ſuſtinere, vt hoſtis ſtudium æmulatio noſtræ æquanimitatis eludat.

PATIENTIA IN QVIBVS. 2. SCHOL.

POST PRINCIPALES. *Dixerat ſuperiùs de vltione iniuriarum quum dixit capite* 9. Summum impatientiæ ſtimulum. REGESTAS, *digeſtas, & recenſitas.* EVAGEMVR, *quaſi in campo vaſtißimo, & plenißimâ materiâ impatientiæ, quæ domi & foris multimodè patientiam tentat.* MALI, *maligni ſpiritus.* DE MEDIOCRITATE, *quia parua ſunt, ſpernenda.* DE EXVPERANTIA, *alij* exuberantia: *ob nimiam violentiam, aut abundantiam.* CEDAS, *non ſuccumbendo peccato, ſed mala patienter eludendo & ferendo.* ÆMVLATIO ÆQVANIMITATIS, *perſeuerantia patientiæ, conſtantiam malitiæ diabolicæ æmuletur. Diffuſam vndequaque à Diabolo peccati, proinde malorum omnium pœnæ Authoris, operationem fusè deſcribit Aug. lib. 22. de Ciu. c. 22.*

S. Aug. Quod ad primam originem pertinet, omnem mortalium progeniem fuiſſe damnatam, hæc ipſa vita, ſi vita dicenda eſt, tot & tantis malis plena teſtatur, &c. *Pergit de ignorantia profunda & errore intellectus, & prauis deſideriis voluntatis, & mille curis, inſidiis, inuidiis, rixis, homicidiis, furtis, rapinis, adulteriis, inceſtis, &c. Ex duobus iſtis malis orientibus, &c. Deinde ſubiicit:*

S. Aug. Quæ non ad malitiam nequitiamque iniquorum, ſed ad conditionem pertinent miſeriamque communem, quis vllo ſermone digerit, quis vllâ cogitatione comprehendit? quantus eſt metus, quanta calamitas ab orbitatibus, atque luctu, à damnis & damnationibus, à deceptionibus & mendaciis hominum? &c. ab eis & deprædatio, & captiuitas, & vincula, & carceres, & exilia, & cruciatus, & amputatio membrorum, & priuatio ſenſuum, &c. Quid ab innumeris caſibus, qui forinſecùs corpori formidantur: æſtibus & frigoribus, tempeſtatibus, imbribus, alluuionibus, coruſcatione, tonitru, grandine, fulmine, motibus, hiatibuſque terrarum, oppreſſionibus ruinarum ab offenſione & pauore; vel etiam malitiâ iumentorum, à tot venenis fruticum, aquarũ, aurarum, beſtiarum

ac ferarum, vel tantummodo moleſtis, vel etiam mortiferis morſibus; à rabie quæ contingit ex rabido Cane; vt etiam blanda & amica ſuo Domino beſtia nonnunquam vehementius & amatius, quam leones, draconeſque metuatur, faciatque hominem quem fortè attaminauerit, contagione peſtifera ita rabioſum, vt à parentibus, coniuge, filiis eius, peius omni beſtia formidetur? quæ mala patiuntur nauigantes? quæ terrena itinera gradientes? quis ambulat vbicumque non inopinatis ſubiacens caſibus? de foro quidam rediens domum, ſanis pedibus ſuis cecidit, pedem fregit, & ex illo vulnere finiuit hanc vitam. Quid videtur ſedente ſecurius? de Sella, in qua ſedebat, cecidit Heli Sacerdos, & mortuus eſt, &c. contra milleformes dæmonum incurſus, quis innocentiâ ſuâ fidit? quandoquidem ne quis fideret, etiam paruulos baptizatos, quibus certè nihil eſt innocentius, aliquando ſic vexant, vt in eis maximè, Deo ſinente, iſta monſtretur hu- A ius vitæ flenda calamitas, & alterius deſideranda fœlicitas. Iam verò de ipſo corpore, tot exiſtunt morborum mala, vt nec libris Medicorum cuncta comprehenſa ſint. In quorum pluribus ac penè omnibus etiam ipſa adiumenta & medicamenta, tormenta ſunt; vt homines à pœnarum exitio, pœnali eruantur auxilio, &c. Ipſe poſtremò ſomnus, qui propriè quietis nomen accepit, quis verbis explicet ſæpè ſomniorum viſis quàm ſit inquietus? &c. *Et in his omnibus quanta patientia neceſſaria eſt? vt etiam poſt hanc miſeram, beatam vitam non ſine patientia expectemus, Apoſtolo dicente Hebr. 10. 32. & ſeq.* Magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum, &c. rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

3. *Patientia tolerat diuitias raptas, & ſpernit. De pat. cap. 7. in p. ad m.*

IAm verò percurrentibus nobis cauſas impatientiæ, cetera quoque præcepta ſuis locis reſpondebunt. Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni penè in loco
Matth. 5. 3. de contemnendo ſeculo ſcripturis Dominicis commonetur: nec maior ad pecuniæ contemptum exhortatio ſubiacet, quàm quod ipſe Dominus in nullis diuitiis inuenitur. ſem-
Luc. 6. 20 per pauperes iuſtificat, diuites prædamnat. Ita, detrimentum, patientiæ; faſtidium opulentiæ, præminiſtrauit; demonſtrans, per abiectionem diuitiarum, læſuras quoque earum computandas non eſſe. Quod ergo nobis appetere minimè opus eſt, quia nec Dominus appetiuit, detruncatum vel etiam ademptum non ægrè ſuſtinere debemus. Cupidita-
1. Tim. 6. 10. tem omnium malorum radicem ſpiritus Domini per Apoſtolum pronuntiauit. Eam non in concupiſcentia alieni tantùm conſtitutam interpretemur: nam & quod noſtrum videtur; alienum eſt: nihil enim noſtrum, quoniam Dei omnia, cuius ipſi quoque nos. Itaque ſi damno affecti impatienter ſenſerimus, de non noſtro amiſſum dolentes, adfines cupiditatis deprehendemur. Alienum quærimus, quum alienum amiſſum ægrè ſuſtinemus. Qui damni impatientiâ concitatur, terrena cœleſtibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim quem à Domino ſumpſit, ſecularis rei gratia concutit. Libentes igitur terrena amittamus, cœleſtia tueamur. Totum licet ſeculum pereat, dum patientiam lucrifaciam.

PATIENTIA IN QVIBVS. 3. SCHOL.

CÆTERA PRÆCEPTA, *Chriſti ſcilicet, quæ omnes* B *impatientiæ cauſas, vel prætextus reſcindunt; tibi occaſiones impatientiæ prætendenti, propriis ſcripturæ locis reſpondebunt & cuiuis impatientiæ remedia proferent.* IN NVLLIS DIVITIIS. *Immo in ſumma paupertate. Qui nec habuit vbi caput reclinaret, qui per Pſaltem 24. in paupertate humanæ naturæ dicebat Patri:* reſpice in me & miſerere mei, quoniam vnicus & pauper ſum ego. *Quis tam vnicus quàm vnigenitus* in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei *ſecundum diuinitatem? qui ex Paulo*, cum diues eſſet, propter nos factus eſt pauper. SEMPER PAVPERES IVSTIFICAT. *Cum dicit:* pauperi tu eris adiutor. *Et rurſum* ſuſcitans de terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem. *Et iterum*, ego ſum pauper & dolens, ſalus tua Deus ſuſcepit me. *Et mille aliis locis. In Euangelio quid clarius:* beati pauperes quoniam veſtrum eſt regnum Dei. PRÆDAMNAT *dum, ipſo facto quod iuſtificat pauperes, præiudicatò damnat diuites. Vel cum imprecatur dicens;* væ vobis diuitibus, &c. *Et alibi:* ô quam difficilè diues intrabit in regnum cœlorum. DETRIMENTVM PATIENTIÆ. Eſurientes repleuit bonis, faſtidioſos diuites, dimiſit inanes. *Faſtidioſos intellige, tam actiuè quam paſſiuè: tam quod ipſi ſpernant pauperes; quam quod Deus,* cui derelictus eſt pauper, *ſpernit diuites.* Væ qui ſpernis, nonne & ipſe ſperneris? *Et iterum:* væ qui opulenti eſtis in Sion, &c. *ſenſus Authoris eſt: eo ipſo quod vides Chriſtum faſtidire & reprobare diuites & opulentos, præparauit animum fidelis, patientia exercenda; vt hinc diſcat ſaltem patienter ferre detrimenta, læſuras, damna, & furta portionis alicuius bonorum ſuorum; diſcat & cum Paulo dicere:* quæ mihi fuerunt lucra, propter Chriſtum arbitratus ſum detrimenta, &c. Et omnia arbitratus ſum detrimenta, propter eminentiam ſcientiæ charitatis Dei, quæ omnia ſuffert, omnia ſuſtinet, quia charitas patiens eſt, &c. omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, &c. *Vel ſi magis arridet; cùm Chriſtus illi diuiti ſuaſerit abiicere omnem opulentiam, ad negotiandam paupertatis Euangelicæ Margaritam; & per Pſaltem iam olim dixerit opulentibus;* diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere; C *multò magis* præminiſtrauit patientiæ; *id eſt præparauit & diſpoſuit animam fidelem, vt patienter ferat aliqua ſaltem damna bonorum nobis illata, quæ omnia contemnere debemus, tanquam aliena. Deus enim ſolus verè proprietarius eſt, non tantùm bonorum, ſed & perſonarum noſtrarum. Cùm ergo Spiritus ſanctus per Apoſtolum doceat, quod* radix omnium malorum eſt cupiditas, *proximi ſumus cupiditati, ſi diuitias raptas impatienter feramus, & Spiritum ſanctum pauperum Patrem irritamus, ſi terrena bona, cæleſtium commercio & lucro, nos præponere, impatientiâ damni teſtemur. Pereant omnia temporalia bona, modò hoc damno ſolam patientiam, ætern-*

ni theſauri procuratricem, *negotiari poſſim. Pereant ad tempus, peritura diuitiæ: & ex diuitibus faſtidioſis, pauperes patientes euadamus, certi de veritate prophetiæ*, Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem. *Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 9.* Patientia pauperum non peribit in æternum. Neque enim æterna erit ipſa patientia, quæ neceſſaria non eſt, niſi vbi toleranda ſunt mala: ſed æternum erit quò per patientiam peruenitur. *Et lib. de patientia cap. 29. cùm de filiis concubinarum, id eſt, hæreticis, ſchiſmaticis, reprobis dixiſſet, donatis muneribus; Iſaac autem hæreditate ſeruatâ, ſic concludit:* Si ergo filij ſumus liberæ Ieruſalem, alia dona exhæredatorum, alia intelligamus hæredum. Hi enim hæredes ſunt quibus dicitur Rom. 8. 15. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater: *quid aptius in rem Tertull. Ne concutiamus, hoc eſt cõtriſtemus Spiritum ſanctum, amatorem pauperum, infuſorem charitatis & patientiæ. de quo Pſaltes: Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: vt filium ſcilicet, cùm aſpernetur diuitem reprobum ſpiritus cupiditatis, & mammonæ ſeruientem; de quo Paulus. Idolorum, inquit, ſimulachrorum ſeruitus*, clamemus ergo ſpiritui charitatis, ſed donec veniamus ad hæreditatẽ in qua ſemper maneamus; liberali amore ſimus; *ſiue dando pauperi, ſiue Deo nobis data repetenti, furto vel aliter ablata reddentes, vel ſponte Eccleſiæ eius largientes, dicamus: quæ de manu tua accepimus reddimus tibi*; non ſeruili timore, *læſuras & detrimenta patientes: libenter enim ſuffertis inſipientes cùm* A *ſitis ipſi ſapientes, &c. Si quis deuorat, ſi quis accipit, &c.* patienter clamemus, quamdiu pauperes ſumus, donec illâ hæreditate ditemur. Magna quippe inde pignora accepimus, quòd ad nos ditandos pauper factus eſt Chriſtus, quo in ſupernas diuitias exaltato, miſſus eſt, qui ſancta deſideria noſtris cordibus inſpiraret Spiritus ſanctus. Horum pauperum adhuc credentium, nondum contemplantium, adhuc ſperantium, nondum tenentium; adhuc deſiderio ſuſpirantium, nondum fœlicitate regnantium; adhuc eſurientium & ſitientium, nondum ſatiatorum; horum ergo pauperum patientia non peribit in æternum. Non quia & illic patientia erit, vbi quod toleretur non erit; ſed non peribit, ſicut dictum eſt, quia infructuoſa non erit: fructum autem habebit æternum, ideò non peribit in æternum. Qui enim labo- B rat inaniter, cùm eum ſpes fefellerit, propter quam laborabat, meritò dicit: perdidi tantum laborem: quiſquis vero ad ſui laboris promiſſa peruenerit, gratulans dicit: Non perdidi laborem meum. Dicitur ergo labor non periiſſe, non quia manet perpetuus, ſed quia non eſt inaniter fuſus: ſic & patientia pauperum Chriſti, ſed ditandorum hæredum Chriſti, non peribit in æternum; non quia & illic patienter ferre iubebimur, ſed quia pro iis quæ hîc patienter pertulimus, æternâ beatitudine perfruemur. Non dabit finem ſempiternæ fœlicitati, qui donat temporalem patientiam voluntati, quia vtrumque munus donatæ donatum eſt charitati. *Vide, Lector, quàm aptè, & eleganter hic locus omnem Tertulliani ſenſum complectatur.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

4. *Pati alapam, aut quamuis iniuriam melius eſt, quàm inferre: Deo vindicante patientem.*
De pat. cap. 8. à princ. ad fin.

SI manu quis tentauerit prouocare, præſto eſt Dominica monela, [a] *Verberanti te*, inquit, *in faciem, etiam alteram genam obuerte.* Fatigetur improbitas patientiâ tuâ. Quiuis ictus ille ſit dolore & contumelia conſtrictus, grauiùs à Domino vapulat. Plus improbum illum cædis ſuſtinendo. Ab eo enim vapulabit, cuius gratiâ ſuſtines. Si linguæ amaritudo, maledicto ſiue conuicio eruperit, reſpice dictum: [b] *Quum vos maledixerint, gaudete.* Dominus ipſe maledictus in lege eſt, & tamen ſolus eſt benedictus. Igitur dominum ſerui conſequamur, & maledicamur patienter, vt benedicti eſſe poſſimus. Si parum æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum & nequam, reddam & ipſe amaritudinis vicem neceſſe eſt, aut cruciabor impatientiâ mutâ. Quum ergo percuſſero maledicto, quomodo ſecutus inueniar doctrinam Domini quâ traditum eſt, non vaſculorum inquinamentis, ſed eorum quæ ex ore promuntur, hominem communicari? Item: Manere nos omnis vani & ſuperuacui dicti reatum? Sequitur ergo, vt à quo nos Dominus arcet, idem ab alio æquanimiter pati admoneat. Hic iam de patientiæ voluptate. Nam omnis iniuria, ſeu linguâ, ſeu manu incuſſa, cùm patientiam offenderit, eodem exitu diſpungetur, quo telum aliquod in petra conſtantiſſimæ duritiæ libratum & obtuſum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuoſa, & nonnunquam repercuſſum in eum qui emiſit, reciproco impetu ſæuiet. Nempe idcircò quis te lædit, vt doleas; quia fructus lædentis, in dolore læſi eſt. Ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipſe doleat neceſſe eſt amiſſione fructus ſui. tunc tu non modò illæſus abis, quod etiam ſolùm tibi ſufficit, ſed inſuper aduerſarij tui & fruſtratione oblectatus, & dolore defenſus. Hæc eſt patientiæ vtilitas & voluptas.

a Matth. 5. 39.
b Ibid. 11. & 12.
Deut. 21 23. & Gal. 3. 13
Matth. 15. 17. & ſeq.
Matth 12. 36.

PATIENTIA IN QVIBVS. 4. SCHOL.

SI MANV. *Si quis impatientiam tuam prouocet manu tibi colaphum impingens; Adeſt tibi Chriſti Domini monitum, quod iam ſuprà expoſuimus. Matth. 5. 39.* Si quis te percuſſerit in dexteram maxillã tuam, præbe illi alteram. *Syr.* Obuerte illi & alteram. *Luc. 6. 29.* Qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. DOLORE ET CONTVMELIA. *Alapa enim & dolorem infert corpori, & contumeliam honori. Aug. lib. 1. de ſer. Do. in monte cap. 19. in hunc locum Matth. 5.* Phariſæorum iuſtitia minor eſt, non excedere vindictæ modum, ne plus rependat quiſque quàm ac- C cepit. Et magnus hic gradus eſt. Nemo enim facilè inuenitur, qui pugno accepto, pugnum reddere velit: & vno conuiciante verbo audito, vnum, & quod tantumdem valeat, referre contentus ſit: Sed ſiue irâ perturbatus, immoderatiùs vindicat, ſiue quia iuſtum putat, eum qui læſerit prior, grauiùs lædi, quàm læſus eſt qui non læſerat. Talem animum magnâ ex parte refrænauit lex, in qua ſcriptum eſt, oculum pro oculo, &c. Quibus nominibus ſignificatur modus, vt iniuriam vindicta non tranſeat, & hæc eſt pacis inchoatio. Perfecta autem pax eſt, talem

S. Aug.

penitùs nolle vindictam, &c. parum videtur Domi- **A** no ſi pro malo quod acceperis nihil reddas mali, niſi etiam & ampliùs ſis paratus accipere. Quapropter non ait, Ego autem dico vobis non reddere malum pro malo, quanquam etiam hoc magnũ pręceptum ſit; ſed ait, non reſiſtere aduerſus malum: vt non ſolùm non rependas quod tibi fuerit irrogatum, ſed etiam non reſiſtas, quo minùs aliud irrogetur. Hoc eſt enim quod etiam conſequenter exponit: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram, &c. *tum ſubiicit iuxta Tertull. improbitatem phrenetici fatigandam & vincendam patientiã Medici*: quos Dominus Medicus animarum curandis proximis inſtruebat, quid eos aliud docere poſſit, niſi vt eorum quorum ſaluti conſulere vellent, imbecillitates, æquo animo tolera- **B** rent? omnis namq; improbitas ex imbecillitate animi venit: quia nihil innocentius eſt eo qui in virtute perfectus eſt. *Patientia ſiquidem, Iacobo teſte,* opus perfectum habet. *Porrò quòd alapa impacta, & facies caſa, præter dolorem, ſeruilem contumeliã inferat, ſubinfert ex 2. Cor. 11. 20.* Suſtinetis enim, ſi quis vos in ſeruitutem redigit, *Syr. ſolliciti eſtis de eo, quaſi diceret curam ſalutis eius habetis,* ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico, *Syr. ignominiam*, quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte. *quaſi ſcilicet Paulus, vt infrà dicet Aug. non alapam tulerit à ſeruo Pontificis. De ignominia*

S. Aug. *ſic Aug.* Continuò ſubiungit, ſecundum ignobilitatem dico, vt exponat quid ſit in faciem cædi, hoc eſt contemni atque deſpici, &c. ſed quoniam facies **C** non poteſt dici dextera & ſiniſtra, & tamen nobilitas, & ſecundum Deum, & ſecundum ſæculum poteſt eſſe; ita tribuitur tanquam in dextera maxillam & ſiniſtram, vt in quocumq; diſcipulo Chriſti contemptum fuerit quòd Chriſtianus eſt, multò magis in ſe contemni paratus ſit, ſi quos huius ſæculi honores habet. *Tandem ſic de infirmitate Pauli:*

S. Aug. Pontificis iuſſu palmâ percuſſus, & quod cõtumelioſè viſus eſt dicere, cùm ait, percutiet te Dominus, paries dealbate, Act. 23. 3. minùs intelligentibus cõuicium ſonat: intelligentibus verò prophetia eſt. Paries quippè dealbatus, hypocriſis eſt, id eſt ſimulatio, ſacerdotalem præferens dignitatem, & ſub hoc nomine tan- **D** quam candido tegmine, interiorem quaſi luteam turpitudinem occultans. Nam quod humilitatis fuit, mirabiliter cuſtodiuit, cùm ei diceretur, Principi Sacerdotum maledicis? reſpondit, Neſciui, fratres, quia Princeps eſt Sacerdotum. Scriptum eſt enim: Principi populi tui ne maledicas. Vbi oſtendit quantâ tranquillitate illud dixiſſet, quod iratus dixiſſe videbatur, quod tam citò; tam manſuetè reſpondit, quod ab indignantibus & perturbatis fieri non poteſt. Et in eo ipſo intelligẽtibus verum dixit, neſciui quia Princeps eſt Sacerdotum: *quomodo neſciebat? cùm dixerit ibidem: Et tu ſedens iudicas me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti.* tanquam diceret: Ego alium ſciui Principem Sacerdotum, pro cuius nomine iſta ſu- **E** ſtineo, cui maledicere fas non eſt, & cui vos maledicitis, cùm in me nihil aliud quàm eius odiſtis nomen. *Vide Aug. lib. de mendacio cap. 15. vbi de Chriſto & Apo-*

S. Aug. *ſtolo non præbentibus alteram maxillam.* Exemplum patientiæ nullum quàm ipſius Domini potentius & excellentius inuenimus. At ille cùm alapâ percuſſus eſſet; non ait: Ecce altera maxilla, &c. Vbi oſtendit illam præparationem alterius maxillæ, in corde faciendam; quod etiam Apoſtolus Paulus vtique nouerat? nam & ipſe cùm eſſet alapâ percuſſus ante Pontificem, non ait, percute alteram maxillam, ſed percutiet te, &c. Altiſſimè intuens Sacerdotium Iudæorum iam tale factum fuiſſe, vt nomine forinſecùs niteret, intrinſecùs autem luteis concupiſcentiis ſorderet, quod tranſiturum eſſe vindictâ Domini, videbat in ſpiritu, cùm illud diceret: ſed tamen cor paratum habebat, non ſolùm ad alias alapas accipiendas, ſed etiam quælibet tormenta pro veritate patienda, cùm eorum dilectione, à quibus illa pateretur. GRAVIVS A DOMINO, *quantacumque ſit pœna & ignominia illata nobis, longè grauiorem à Deo vltore recipiet inimicus. Primò quia* Deus vltionum Dominus, vlciſcitur vſque ad tertiam & quartam generationem. *Secundò, quia æternam pœnam reddet inimico, ſi in hac vita non ſatisfecerit.* CVM VOS MALEDIXERINT, *Matth. 5. 11.* Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, &c. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. DOMINVS IPSE. *De hoc iam alibi Deuteronom. 21. 23.* Maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno. *Septuag. addunt*, Omnis qui pendet. *Gal. 3. 13.* Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia ſcriptum eſt maledictus omnis qui pendet in ligno. SOLVS BENEDICTVS. *Sic Paulus:* qui eſt ſuper omnia benedictus in ſæcula. *Quia ſolus exemptus à maledicto peccati.* MVTA. *non ſufficit tacere linguâ, ſi cor murmurat impatientiâ. Simus ſimiles Pſalti & Chriſto, & cum vno dicamus*; Obmutui & non aperui os meum, quoniam tu feciſti: *atteſtante altero Prophetâ*: non eſt malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit. *Et rurſum*: Factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones. *De Chriſto autem Eſaias*: coram tondente ſe obmutuit. NON VASCVLORVM. *Matth. 15. 17.* Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? *Aduerte Tertullianum per vaſcula, alludere ad baptiſmata calicum, & lauationes vaſorum; vel ad vſum Scripturæ frequentem, quo corpora vaſa vocantur, & hîc agi de Apoſtolis non lauantibus manus ante cibum*, quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. COMMVNICARI. *Communem & immundum reddi. Sic Act. 10. Petro dictum, de immundis in vaſe linteo ad manducandum oblatis*: quod Deus ſanctificauit, tu commune ne dixeris. MANERE NOS. *Quomodo rurſum Chriſti doctrina obſequar, ſi maledicto repercuſſero proximum? Matth. 12. 36.* Dico autem vobis: quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, *vt iuſtificeris in ſermonibus tuis & vincas cùm iudicaris; conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo.* Et ex verbis tuis condemnaberis. A QVO ARCET. *Ex Chriſti doctrina ſequitur, non tantùm nobis eſſe prohibitum facto vel verbo, proximum lædere, ſed inſuper nos moneri & verba & facta iniurioſa æquanimiter à proximo debere pati.* VOLVPTATE. *alij minus ſcitè*, voluntate: *inſulsè: cùm infrà agat de oblectatione.* OFFENDERIT, *inciderit in fortem patientiam.* EODEM EXITV DISPVNGETVR, *pro eodem computabitur, eodem euentu repercutietur. acumine & punctura iniuriæ obtusâ, quo telum in rupem illiſum obtunditur, vel in vibrantem reſilit, quem percutit; ſicque vt ſuprà dixerat*: grauiùs a Domino vapulat. *Dicit enim*: qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. *Et ex Aug.* Rogo quis grauiùs damnum paſſus eſt? tu perdidiſti veſtem, ille innocentiam, tu perdidiſti rem perituram, ille factus eſt periturus. S. Aug. NEMPE IDCIRCO, &c. *Iam probat voluptatem patientis iniuriam, cui opponitur dolor tam animi quàm corporis, quem intendit inferre qui lædit & læditur magis, impleto in illo Pſaltis dicto*: Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. *Senſus Authoris eſt: cùm totus fructus & merces improbi proximum lædentis, ſit, vt dolorem ipſi incutiat, ſi ipſe nullum dolorem, triſtitiam, Impatientiam inde concipias, lædentem fruſtras*

ſine ſuo, & dolorem in ipſum reperentis. DOLORE DEFENSVS, *quem clypeus patientiæ excludit, & retorquet in aduerſarium.* FRVSTRATIONE OBLECTATVS *cum* A *videt intentionem & illum inimici fruſtratum & eluſum. Vt ex vna patientia, vtilitatem capiat, euitans nocumentum; & voluptatem, cernens inimicum deluſum.*

5. *Patientia exhibenda in morte amicorum. De pat. cap. 9. per totum.*

NE illa quidem impatientiæ ſpecies excuſatur in amiſſione noſtrorum, vbi aliqua doloris patrocinatur affectio. Proponendus eſt enim reſpectus denuntiationis Apoſtoli, qui ait: [a] *Ne contriſtemini dormitione cuiuſquam, ſicut Nationes quæ ſpe carent.* Et meritò. [a] 1. Theſſ. 4. 13. Credentes enim reſurrectionem Chriſti, in noſtram quoque credimus, propter quos ille & obiit & reſurrexit. Ergo cum conſtet de reſurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur enim doleas, ſi periiſſe non credis? Cur impatienter feras ſubductum interim, quem credis reuerſurum? Profectio eſt quam putas mortem. Non eſt lugendus qui antecedit, ſed planè deſiderandus. Id quoque deſiderium patientiâ temperandum. Cur enim immoderatè feras abiiſſe, quem mox ſubſequeris? Ceterùm impatientia in huiuſmodi, & ſpei noſtræ malè ominatur, & fidem præuaricatur. Et Chriſtum lædimus, cùm euocatos quoſque ab illo, quaſi miſerandos, non æquanimiter accipimus. [b] *Cupio*, inquit Apoſtolus, *recipi iam, & eſſe cum Chriſto.* quantò melius oſtendit [b] Philipp. 1. 23. votum Chriſtianorum? ergo votum ſi alios conſequutos impatienter dolemus, ipſi conſequi nolumus.

PATIENTIA IN QVIBVS: 5. SCHOL.

NE ILLA QVIDEM, &c. *Nec mors amicorum impatienter ferenda, vbi tamen videtur apud Deum cauſam agere naturalis & legitima doloris affectio & paſſio. Alij legunt*, aſſertio, *quaſi dolor ſibi vindicet & afferat in hac cauſa aliquam rationabilem excuſationem.* PROPONENDVS, *ponendus ob oculos eſt locus Apoſtoli. Alij legunt*, Præponendus reſpectus renuntiationis, &c. *Plus tribuendum Apoſtolo ſic renuntianti triſtitiæ in hac cauſa, vel denuncianti non eſſe concipiendam triſtitiam.* 1. *Theſſ.* 4. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus *mortuis, vt de Lazaro Chriſtus, Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eum, &c. tunc Ieſus dixit eis manifeſtè: Lazarus mortuus eſt* vt non contriſtemini ſicut & cæteri, *Tertull. Nationes dicit, id eſt Gentiles* qui ſpem non habent: *reſurgendi.* Si enim credimus quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo. *Aug. ſer. 32. de verb. Apoſtoli:* S. Aug. Admonet nos B. Apoſtolus vt de dormientibus, hoc eſt mortuis chariſſimis noſtris non contriſtemur ſicut & cæteri qui ſpem non habent, ſpem ſcilicet reſurrectionis & incorruptionis æternæ. Nam ideo & dormientes eos appellat ſcripturæ veraciſſima conſuetudo, vt cum dormientes audimus, euigilaturos minimè deſperemus. Vnde etiam cantatur in Pſalmo, numquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat? &c. *Poſtea dicit naturaliter & noſtram nos & noſtrorum auerſari mortem:* ſi animalia quæ ita creata ſunt, vt ſuo quæque tempore moriantur, mortem fugiunt, diligunt vitam, quantò magis homo qui ſic fuerat creatus, vt ſi viuere ſine peccato voluiſſet, ſine termino viueret? Hinc itaque neceſſe eſt vt triſtes ſimus, quando nos moriendo deſerunt quos amamus, quia etſi nouimus, eos non in æternum relinquere nos manſuros, ſed aliquantùm præcedere ſecuturos; tamen mors ipſa quàm natura refugit, cùm occupat dilectum, contriſtat in nobis ipſius dilectionis affectum. Ideò non admonuit Apoſtolus vt non contriſtemur; *abſolutè prohibens omnem triſtitiam* ſed non ſicut cæteri qui ſpem non habent. Contriſtamur ergo nos in noſtrorum mortibus, neceſſitate amittendi, ſed cum ſpe recipiendi. Inde angimur, hinc conſolamur: inde infirmitas afficit, hinc fides reficit. Inde dolet humana conditio, hinc ſanat diuina promiſſio, &c. *Et circa finem.* Permittantur itaque pia corda charorum de ſuorum S. Aug. mortibus contriſtari dolore ſanabili, & conſolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium, quâ creduntur fideles, quando moriuntur, paululum à nobis abire, & ad meliora tranſire. Conſolentur eos etiam fraterna obſequia, ſiue quæ funeribus exhibentur, ſiue quæ dolentibus adhibentur, ne ſit iuſta quærela dicentium, Pſalmo 68. ſuſtinui *expectaui* qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & conſolantes, & non inueni. *Idem Aug. ſer. 33. in eundem locum Pauli:* poteſt non dolere cor humanum defuncto chariſſimo: me- S. Aug. lius tamen dolet & ſanatur cor humanum, quàm non dolendo fit inhumanum. Maria Domino cohærebat, & mortuum fratrem dolebat. Sed quid miraris quia Maria dolebat tunc, cùm ipſe Dominus flebat? &c. *Tum allato dicto loco Pauli concludit:* pereat contriſtatio, vbi tanta eſt conſolatio: detergatur luctus ex animo, fides expellat dolorem: in tanta ſpe non decet eſſe triſte templum Dei, ibi habitat bonus conſolator, ibi qui non fallit promiſſor. VACAT, *fruſtra dolemus & impatientes ſumus, nulla eſt cauſa dolendi.* DESIDERANDVS *vt redeat in reſurrectione. Nec tamen optandus impatienter eius reditus.* MALE OMINATVR *ſignum eſt ſpem noſtram non eſſe firmam, nec nos fideles eſſe. Vel dolore nimio teſtari nos, nec credere nec ſperare poſt mortem reſurrectionem.* CVPIO, &c. *Philipp.* 1 23. Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. VOTVM CHRISTIANORVM. *Paulus probat exemplo ſuo, longè melius optari à Chriſtianis mortem, vt tranſitum ad Chriſtum, quàm doleri & lugeri mortem amicorum.*

6. *Patientia nobiſipſis debita, multomagis Deo nos affligenti, vt & malis vndecumque irruentibus. De pat. cap. 11. à p.*

SI verò quædam ipſi in nos, aut imprudentiâ, aut ſpontè etiam ſuperducimus, æquè patienter obeamus quæ nobis imputamus. Quod ſi à Domino nonnulla credimus incuti, cui magis patientiam quàm Domino præbeamus? Quin inſuper gratulari & gaudere

a Apoc. 3. 19. nos decet, dignatione diuinæ caſtigationis. [a] *Ego*, inquit, *quos diligo*, *caſtigo*. O ſeruum illum beatum, cuius emendationi Dominus inſtat: cui dignatur iraſci: quem admonendi diſſimulatione non decipit: Vndique igitur adſtricti ſumus officio patientiæ adminiſtrandæ. Quaquâ ex parte, aut erroribus noſtris, aut Mali inſidiis, aut admonitionibus Domini interuenit.

PATIENTIA IN QVIBVS. 6. SCHOL.

SVPERDVCIMVS, *ſi præter illata à proximis damna nobis ipſis alia, vel incautè, vel ſponte inducimus.* NOBIS IMPVTAMVS, *culpâ noſtrâ vel imprudentiâ eueniſſe fatemur.* A DOMINO NONNVLLA. *Immò, excepto peccato ſummo & vnico malo culpæ, omnia mala pœnæ iuſtâ Dei prouidentia & nutu accidere credendum eſt. Aug. lib. 2. qq. in Exodum q. 143. ex Exo. 32. 14.* (S. Aug.) Propitiatus eſt Dominus de malitia quàm dixit facere populo ſuo. Malitiam hîc pœnam intelligi voluit, ſicuti eſt Sap. 3. 2 æſtimata eſt malitia *vulgata, afflictio* exitus illorum. Secundùm hanc dicitur; bonum & malum à Deo, non ſecundùm malitiam quâ homines mali ſunt; malus enim Deus non eſt: ſed malis ingerit mala, quia iuſtus eſt. *Et to. 6. contra epiſtolam fundamenti cap. 38.* (S. Aug.) Quamuis ſit malum corruptio, & quamuis non ſit à conditore naturarum, (B) ſed ex eo ſit, quod de nihilo factæ ſunt: tamen etiam ipſa, illo regente & gubernante omnia quæ fecit, ſic ordinata eſt, vt non noceat niſi naturis infirmis ad ſupplicium damnatorum, & exercitationem, admonitionemque redeuntium, vt inhærendo Deo incorruptibili, maneant incorrupti, quod vnum eſt bonum noſtrum: ſicut per Prophetam dicitur, mihi autem inhærere Deo bonum eſt, &c. Ita fecit corruptionem, vt poſſit corruptioni eum dare, qui corrumpi meruit; id eſt, qui ſeipſum cœperit peccando corrumpere, vt cruciantem ſentiat corruptionem inuitus, qui blandientem illicita oblectatione concupiſcentiam volens commiſit. Non enim in veteri Teſtamento tantum ſcriptum eſt Eſa. 45. 7. Ego facio bona & condo mala: ſed euidentius in nouo (C) vbi Dominus dicit Matth, 10. 28. nolite timere, &c. Sed eum timete qui cùm corpus occiderit, &c. voluntariæ autem corruptioni, addi iudicio diuino pœnalem corruptionem; manifeſtiſſimè Paulus Apoſtolus atteſtatur cum dicit. 1. Cor. 3. templum Dei ſanctum eſt quod eſtis vos: quiſquis templum Dei (S. Aug.) corruperit, corrumpet eum Deus. *Et lib. 5. de Ciuit. cap. 10. circa finem*, quidquid præter ſuam voluntatem patitur homo, non debet tribuere humanis vel angelicis, vel cuiuſquam creati ſpiritus voluntatibus, ſed eius potius qui dat poteſtatem volentibus. PRÆBEAMVS, *offeramus quaſi ſacrificium gratiſſimum.* GAVDERE. *Sic Iac.* 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei cùm in tentationes varias incideritis. DIGNATIONE, *ob dignationem, quòd dignetur nos caſtigare; quòd nos caſtigando honoret dignitate filiorum.* QVOS DILIGO. *Apoc.* 3. 19. Collyrio inunge oculos tuos vt videas. Ego quos amo arguo & caſtigo. *Vt* (A) *ſit ipſa pœna collyrium culpæ, dicente Gregorio:* oculos quos culpa claudit, pœna aperit. *Vt ſe videat & agnoſcat ex flagellis filium. Hebr.* 12. 5. Obliti eſtis conſolationis, *Syr. doctrinæ illius* quæ vobis tanquam filiis loquitur dicens; *Prou.* 3 12. Fili mi noli negligere diſciplinam Domini, neque fatigeris *Syr. contriſteris animo* dum ab eo argueris; quē enim diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit, *Syr. filios illos quibus benè vult* in diſciplina perſeuerate. Tanquam filiis vobis offert ſe Deus: quis enim filius quem non corripit pater? quod ſi extra diſciplinam eſtis, *Syr. ſi abſque vlla caſtigatione eſtis* cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri, *Syr. extranei* & non filij eſtis. NON DECIPIT *quia incautos, ſubita ira occupat, quos in hoc mundo non caſtigat.* (B) *Pulchrè Aug. inter dona Dei, flagella recenſet. Ep. 87. ad Fœlicitatem, & Ruſticum:* Quid non miſericorditer (S. Aug.) præſtatur hominibus à Domino Deo? à quo etiam tribulatio beneficium eſt. Nam res proſpera donum eſt conſolantis, res autem aduerſa, donum eſt admonentis Dei. *Et epiſt. 133. ad Italicam, ſic animat ad ferenda patienter à Deo illata:* (S. Aug.) omnes nos Dominus conſolatur, qui & hæc temporalia mala prædixit, & poſthæc bona æterna promiſit. Nec debet cùm præliatur infringi qui vult poſt prælium coronari, vires illo ſubminiſtrante certantibus, qui præparat ineffabilia dona victoribus. ADMINISTRANDÆ, *exercendæ*, ERRORIBVS, *ignorantia, vel malitia procuratis.* MALI, *diaboli.* ADMONITIONIBVS, *Dei flagellis quibus monemur. Concludamus hunc de patientia tractatum eximio D. Aug. loco, lib. de Patientia c. 2.* (C) (S. Aug.) Patientia hominis quæ recta eſt, atque laudabilis, & vocabulo digna virtutis, ea perhibetur, quâ æquo animo, mala toleramus, nec iniquo animo bona deſideramus, per quæ ad meliora perueniamus. Quapropter impatientes dum mala pati nolunt, non efficiunt vt a malis eruantur, ſed vt mala grauiora patiantur: patientes autem, qui mala malunt non committendo ferre, quàm non ferendo committere, & leuiora faciunt quæ per patientiam patiuntur, & peiora euadunt, quibus per impatientiam mergerentur; Bona vero æterna & magna non perdunt, dum malis temporalibus, breuibuſque non cedunt; quoniam non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ſicut Beatus Apoſtolus dicit, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. 2. Cor. 4. 17. & iterum ait, quod eſt temporale leue tribulationis noſtræ, in incredibilem modum, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.

PAVLVS GENTIVM APOSTOLVS.

PAVLI CONVERSIO.

1. *Paulus Apoſtolus Creatoris, in Beniamin & Saüle prædictus. 5. cont. Marc. cap. 1. in m.*

a Gen. 49 27. MIhi Paulum etiam Geneſis olim repromiſit. Inter illas enim figuras & propheticas ſuper filios ſuos benedictiones, Iacob quum ad Beniamin direxiſſet, [a] *Beniamin*, inquit, *lupus rapax, ad matutinum comedet adhuc, & ad veſperam dabit eſcam.* Ex tribu enim Beniamin oriturum Paulum prouidebat, lupum rapacem, ad matutinum comedentem, id eſt, prima ætate vaſtaturum pecora Domini, vt perſecutorem Eccleſiarum; dehinc ad veſperam eſcam daturum, id eſt, deuergente iam ætate oues Chriſti educaturum, vt

doctorem Nationum. Nam & Saülis primò aſperitas inſectationis erga Dauid, dehinc 1. Reg. 18
pœnitentia & ſatisfactio, bonâ pro malis recipientis; non aliud portendebat quàm Pau- 9. & 11. &
lum in Saüle, ſecundùm tribus; & Ieſum in Dauid, ſecundùm virginis cenſum. Hæc fi- 19. 1. & 2.
gurarum ſacramenta ſi tibi diſplicent, certè Acta Apoſtolorum hunc mihi ordinem Pauli & 20. 33.
tradiderunt, à te quoque non negandum. Inde Apoſtolum oſtendo perſecutorem, [b] *non* & 23. 23.
ab hominibus, neque per hominem; inde & ipſi credere inducor; inde te à defenſione eius & 24. 3.
expello, nec timeo dicentem; Tu ergo negas Apoſtolum Paulum? non blaſphemo quem & 17. 18.
tueor: Nego, vt te probare compellam. Nego, vt meum eſſe conuincam. Aut ſi ad no- Act. 9. 1.
ſtram fidem ſpectas, recipe quæ eam faciunt. Si ad tuam prouocas, ede quæ eam præ- 5. & ſeq.
ſtruunt. Aut proba eſſe, quæ credis; aut ſi non probas, quomodo credis? Aut qualis es, [b] Gal. 1. 1.
aduerſus eum credens, à quo ſolo probatur eſſe, quod credis? Habe nunc & Apoſtolum
de meo, ſicut & Chriſtum; tam meum Apoſtolum, quàm & Chriſtum.

PAVLVS APOSTOLVS GENTIVM.

PAVLI CONVERSIO. 1. SCHOL.

MIHI PAVLVS. *Contra Marcionem, ſibi, & Deo ſuo nouo, & Chriſto ſubitò de cœlo lapſo, arrogantem Paulum, probat, cum non alterius quam Dei Creatoris eſſe Apoſtolum; quem iam longè ante Iacob prædixerat benedicens Benjamin.* DIREXISSET, *mentem ad Paulum vt ſcopum figura conuertiſſet.* BENIAMIN. *Gen.* 49. 27. Benjamin lupus rapax manè comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia. 70. *paulo aliter:* manè comedet adhuc, & ad veſperam dat eſcam. DEVERGENTE, *procedente ætate.* NATIONVM, *Gentium. Præter relata in Breuiario Romano in feſto Conuerſionis Pauli, accipe in hanc rem, Aug. in Pſal.* 67. Ibi Benjamin adoleſcentior in ecſtaſi. (S. Aug.) *Vulgata, adoleſcentulus in mentis exceſſu* ibi Paulus nouiſſimus Apoſtolorum, qui dicit Philipp. 3. nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abraham, de tribu Benjamin. Sed planè in ecſtaſi, expaueſcentibus omnibus tam magnum in eius vocatione miraculum. Ecſtaſis namque eſt mentis exceſſus, quod aliquando pauore contingit, nonnumquam verò per aliquam reuelationem, & alienationem mentis à ſenſibus corporis, vt ſpiritui quod demonſtrandum eſt, demonſtretur. Vnde intelligi etiam ſic poteſt, quod hìc poſitum eſt in ecſtaſi; quia cum ei perſecutori dictum eſſet de cœlo, Saule Saule quid me perſequeris? Adempto lumine oculorum carnalium, reſpondebat Domino, quem ſpiritu videbat: qui autem cum illo erant, vocem reſpondentis audiebant, neminem autem videntes cui loqueretur. PŒNITENTIA. *Cum enim Dauid in ſpelunca oram clamydis Saül præcidiſſet, & ei oſtendiſſet, tum Saul 1. Reg.* 24. 17. Numquid vox hæc tua eſt fili mi Dauid? & leuauit Saül vocem ſuam, & fleuit: dixitque ad Dauid: iuſtior tu es quam ego: Tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicaſti hodie, quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. SECVNDVM TRIBVS. *Vterque enim, tam Saül, quam Paulus, ſiue Saulus, erat de tribu Benjamin.* IESVM IN DAVID. *In figura Dauid Ieſum Chriſtum iam tum Paulus in Saule perſequebatur.* VIRGINIS CENSVM. *Secundùm originem: quia Virgo erat de ſtirpe Dauid, de qua Eſaias:* Egredietur virga de radice Ieſſe, *qui fuit Pater Dauid. Aug. ſer. 9. de ver. Apoſtoli cap. 6.* (S. Aug.) Attenditis Paulum, obliti eſtis Saulum: Attenditis ad Paſtorem, obliti eſtis lupum. Nonne ille eſt, cui ad lapidandum Stephanum manus vna non ſufficiebat, ſed & aliorum veſtimenta ſeruabat? Nonne ipſe eſt qui Eccleſiam vbique perſequebatur? nonne ipſe eſt qui literas acceperat à Principibus Sacerdotum? quia parum illi erat perſequi Chriſtianos qui erant in Ieruſalem; ſed volebat ad alia loca venire, vbi eos inueniret & ligaret, & puniendos adduceret? Non-

A ne cum iter agens ſpirat, & anhelat ad cædes, de cœlo percuſſus eſt, & vocem Domini audiuit, ad ſalutem fulminatus? *ex Simone Maiolo, quædam fulmina innoxia, ſerpentis ſaluâ ſubſtantiâ; ſolum venenum tollunt. Talis Paulus, quo & à vipera illæſo, ſerpentes inde Mileti veneno caruerunt.* Dum ambulat, proſternitur; vt videat, excæcatur. *Cap. autem 7. eiuſdem ſermonis ſic comparat Sauli.* Saulus vnde vocaretur, credo quia recolitis; & propter eos qui non recolunt, commemorem. (S. Aug.) Saül erat ille perſecutor Dauid. In Dauid Chriſtus erat, in Dauid Chriſtus præfigurabatur; in Saüle, Saulus præfigurabatur; tanquam à Dauid, Saüli dictum eſt de cœlo, Saule Saule, quid me perſequeris? *Cui addo expreſſa verba Dauid ad Saülem. 1. Reg.* 24. 15. Quem perſequeris B Rex Iſraël. *Sine vt habent* 70. Et nunc poſt quem tu egrederis Rex Iſraël? poſt quem perſequeris tu? SACRAMENTA, *myſteria figurantia, ſi non recipis, Marcion, quia reſpuis vetus Teſtamentum, admittis tamen Acta Apoſtolorum, in quibus hæc ipſa referuntur.* ORDINEM. *Pauli originem & ſeriem vitæ eius.* NON AB HOMINIBVS. *Gal.* 1. 1. Paulus Apoſtolus non ab hominibus neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem, qui ſuſcitauit eum à mortuis. *Et verſu* 11. Notum enim vobis facio, fratres, Euangelium quod Euangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundùm hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. *Aug. in Pſal. 42. vbi de Pſalterio & cithara:* (S. Aug.) C quando dicebat Apoſtolus Euangelizare ſe, & prædicare Euangelium toto orbe terrarum ex præcepto Dei, quia illud Euangelium ſe non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum accepiſſe dicebat, deſuper ſonabant chordæ: *Pſalterium enim ex ſuperiori parte reſonat, vt cithara corpus ſignificans ſonat ex inferiori* cum verò dicebat Rom. 5. gloriamur in tribulationibus, ſcientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem: cythara ſonabat ex inferiore quidem, ſed tamen dulciter; omnis enim patientia dulcis eſt Deo. Si autem in ipſis tribulationibus defeceris, citharam fregiſti. *Et tunc iuxta Iob*, conuerſa eſt in luctum cithara tua & organum tuum in vocem flentium. D A DEFENSIONE EIVS. *Qua eum tibi defendis, id eſt tibi arrogas & hæreſi tuæ Apoſtolum Paulum, excludo te.* NEGO, *non ſimpliciter, Paulum Apoſtolum Chriſti, ſed tui Chriſti, tui Dei noui nego Apoſtolum, vt obligem te probare.* SI AD FIDEM NOSTRAM. *Si fidelis verè & Catholicus es; recipe totam ſcripturam veterem, & nouam, in qua omnia fidei noſtræ myſteria continentur.* PROVOCAS. *Si vis me deſerta fide mea ad tuam vocare, ſi ad fidei tuæ regulam compellis meam examinari.* EDE, &c. *idem eſt producere in me-*

dium authenticas ſcripturas, Prophetias, miracula, quibus vt fundamentis præſtrui debet fides. A ADVERSVS EVM. *Contra Deum verum, à quo ſolo, qui meus eſt, & ſcriptura vetus & noua, & Christus, & Apoſtolus & Sacramenta, & omnia ſunt producta; quæ & vtique mea ſunt, & ad ſolam meam fidem veram pertinent.*

a 1. Cor. 9. 1. *2. Paulus Chriſtum vidit poſt eius aſcenſionem, dum iret Damaſcum. Contra Prax. cap. 15. à m.*

b Rom. 9. 5. HVnc & Paulus conſpexit, nec tamen patrem vidit. [a] *Nonne*, inquit, *vidi Ieſum?*
Chriſtum autem & ipſe Deum cognominauit, [b] *Quorum Patres, & ex quibus Chri-*
c 1. Tim. 6. 16. *ſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in æuum.* Oſtendit & ipſe viſibilem
d Ibid. 17. Dei filium, id eſt Sermonem Dei; quia qui caro factus eſt, Chriſtus dictus eſt. De patre
e 1. Tim. 1. 17. autem ad Timotheum, [c] *Quem nemo vidit hominum, ſed nec videre poteſt.* Exaggerans amplius, [d] *Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem.* De quo & ſuprà di-
f 1. Cor. 15. 3. xerat, [e] *Regi autem ſeculorum, immortali, inuiſibili, ſoli Deo:* vt & contraria ipſi filio adſcri-
beremus, mortalitatem, acceſſibilitatem: [f] *quem mortuum conteſtatur ſecundùm ſcripturas;*
1. Cor. 15. 16. *& à ſe nouiſſimè viſum*, per acceſſibilem vtique lucem: quamquam & illam neque ipſe ſine
Act. 9. 8. periculo luminis expertus eſt, neque Petrus & Ioannes & Iacobus ſine rationis & amen-
Luc. 9. 33. tia: qui ſi non paſſuri filij gloriam, ſed patrem vidiſſent, credo morituri ibidem. [g] *Deum*
g Exo. 33. 20. *enim nemo videbit, & viuet.*

PAVLI CONVERSIO. 2. SCHOL.

HVNC, *Chriſtum.* NEC TAMEN PATREM. *Agit* A *contra Praxeam & Patripaſſianos, qui perſonas diuinas confundebant; & probat diſtinctas; quia Paulus Chriſtum filium Dei vidiſſe ſe dicit. 1. Cor. 9. 1.* Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? nonne Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum vidi? *hunc locum citat* S. Aug. *Aug. libro de opere Monachorum cap. 4.* Vide quemadmodum primò oſtendat quod ſibi liceat, *ſupple viuere de Euangelio, & vti miniſterio Diaconiſſarum*, & ideo liceat, quoniam Apoſtolus eſt. Inde enim cœpit: non ſum liber? non ſum Apoſtolus? & probat ſe Apoſtolum dicens, nonne Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum vidi? quo probato oſtendit ſibi licere quod cæteris Apoſtolis, &c. QVORVM S. Aug. PATRES. *Rom. 9. 5. quem locum Aug. adducit lib. 16. cont. Fauſtum cap. 15. in m.* B Diſſimilis homini Chriſtus, quia Deus: ſcriptum eſt enim de illo, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula: & ſimilis homini Chriſtus, quia homo, quia de illo itidem ſcriptum eſt. 1. Tim. Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Diſſimilis peccatori Chriſtus, quia ſemper Sanctus: & ſimilis peccatori Chriſtus, quia Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne. Homini ex coïtu nato diſſimilis Chriſtus, in quantum ex virgine natus eſt: ſed homini nato ſimilis Chriſtus, in quantum & ipſe ex fœmina natus eſt; cui dictum eſt; quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Homini propter peccatum ſuum mortuo diſſimilis Chriſtus, in quantum ſine peccato, & propria poteſtate mortuus eſt: ſed rurſus homini mortuo ſimilis Chriſtus, in quantum C & ipſe vera morte corporis mortuus eſt. *Vnum miror, excidiſſe Auguſtino ſimilitudinem ipſo loco Pauli contentam, dum ait, vbi de Iſraëlitis & ſemine Abrahæ,* quorum Patres & ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem. *Quem ſic breuiter exponit libro 2. de Trinit. cap. 13. vbi de Angelo, de rubo loquente Moyſi.* Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham & Deus Iſaac, & Deus Iacob: & hîc primò Angelus Domini dictus A eſt. *Sic enim Exo. 3. 2. apparuit illi Angelus Domini in flamma ignis de rubo* deinde Deus. Numquid ergo S. Aug. Angelus eſt Deus Abraham & Deus Iſaac? &c. Poteſt ergo rectè intelligi ipſe Saluator, de quo dicit Apoſtolus; quorum Patres, & ex quibus Chriſtus, &c. qui ergo ſuper omnia eſt benedictus in ſæcula, non abſurdè etiam hîc ipſe intelligitur Deus Abraham, & Iſaac, & Deus Iacob. SERMONEM. *Io. 1.* Verbum caro factum eſt. QVEM NEMO. *1. Tim. 6. 16.* Rex Regum & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem. Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt. SVPRA DIXERAT. *1. Tim. 1. 17.* Regi autem ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria. MORTVVM CONTESTATVR. *1. Cor.* B *15. 3.* Tradidi enim vobis in primis quod & accepi, quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, &c. NOVISSIME VISVM. *Ibidem cum dixiſſet viſum Cepha, vndecim, pluſquam quingentis fratribus ſimul, deinde Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus, ſic de ſe verſu 8.* Nouiſſimè autem omnium tanquam abortiuo, *vt Benjamin Matrem naſcendo extinxit, ſic ille Synagogam; vel quia numero Senatus Apoſtolici ſuper additus eſt. Et ſe Apoſtolum probat, licet nouiſſimum; tam ex libertate vera, quâ à filio Dei liberatus à ſeruitute peccati & legis, quam ex apparitione Dominica* viſus eſt & mihi. Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, &c. ACCESSIBILEM LVCEM. *Act. 9. 3.* Subitò circumfulſit eum lux de cœlo, &c. *Et ibid. verſu 17. ſic Ananias:* Saule frater Dominus miſit me Ieſus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, &c. C PERICVLO LVMINIS. *Ibidem verſu. 9.* Erat ibi tribus diebus nihil videns. AMENTIA, *ecſtaſi, vel quia Petrus neſciebat quid diceret.* PASSVRI. *crucifigendi. Vnde in transfiguratione*, dicebant exceſſum quem completurus erat in Ieruſalem. MORITVRI. *Tres Apoſtoli; cum & Manue, viſo Angelo, exclamaris;* moriemur, vidimus Dominum: *& Moyſi Deum petenti videre faciem Exodi 33. 20.* Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo & viuet.

3. Paulus ſolus ex Apoſtolis baptiſmo Chriſti baptizatus. De bapt. cap. 12. in p.

QVum verò præſcribitur, nemini ſine baptiſmo competere ſalutem, ex illa maximè
a Io. 3. 5. pronuntiatione Domini, qui ait: [a] *Niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam*, ſuboriuntur ſcrupuloſi, immo temerarij retractatus quorundam, quomodo ex iſta præſcriptione Apoſtolis ſalus competat, quos tinctos non inuenimus in Domino, præter Paulum.

lum. Immò cùm Paulus ſolus ex illis baptiſmum Chriſti induerit, aut præiudicatum eſſe de cæterorum periculo, qui careant aquâ Chriſti, vt præſcriptio ſalua ſit, aut reſcindi præſcriptionem, ſi etiam non tinctis ſalus ſtatuta eſt. Act. 9. 6.

4. Paulus citò baptizatus ob prærogatiuam vocationis. De bapt. cap. 18. in med.

PAulus reuerà citò tinctus eſt. Citò enim cognouerat Simon hoſpes vas eum eſſe electionis conſtitutum. Dei dignatio, ſuas præmittit prærogatiuas. Act. 9. 6. 15.

PAVLI CONVERSIO. 3. & 4. SCHOL.

NISI NATVS. *Habes alibi hunc locum expoſitum, & textum etiam Tertulliani tractatu de Baptiſmo. Io. 3. 5* Niſi quis renatus, *Syr. genitus*, fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. RETRACTATVS. *Frequens vox Authori, tractatus, vel hoc loco ſignificat tractatus dubios; quaſi dubia ſit ſalus Apoſtolorum, qui non leguntur, ſaltem in Scriptura ſacra, baptizati Chriſti baptiſmo.* TINCTOS, *baptizatos.* PRÆTER PAVLVM. *de quo expreſsè legitur Act. 9. 18.* Confeſtim ceciderunt ab oculis eius tanquam ſquammæ, & viſum recepit, & ſurgens baptizatus eſt. INDVERIT. *Pulchrè iuxta Pauli idioma, ſoliti, vt alibi iam diximus, vocare baptiſmum indumentum; quo de facto, Chriſti ſanguinis tincturam & ſyntheſim, nobis imponimus.* Induimini Dominum Ieſum; Chriſtum induiſtis. CAREANT AQVA, *baptiſmo Chriſti* RESCINDI PRÆSCRIPTIONEM. *Senſus eſt: ſi baptiſmus Chriſti, abſolutè neceſſarius eſt ad ſalutem, & neceßitate, vt ait Schola, medij, aut præſcriptio & mandatum illud ſuſcipiendi reſcindendum eſt vt nullum, ſi etiam abſque illo Apoſtoli ſalui facti ſunt, aut ſi ſic ſaluari non poſſunt, abſoluta neceſſitas eſt baptiſmi, & nec ipſi Apoſtoli ſine illo ſaluari potuerunt.*

4. CITO TINCTVS, *baptizatus eſt Paulus ſine prævia pœnitentia Catechumenorum, & multa inſtructione, quod, ait, Paulo conceſſum ex ſpeciali priuilegio, & prærogatiua vocationis.* SIMON HOSPES. *Hic lapſus eſt memoriæ Tertulliani, qui hoſpitem Diui Petri ſumpſit pro hoſpite Diui Pauli, vt apertè patet ex textu. Actorum enim 9. 43. poſt ſuſcitatam à Petro Tabitham in Ioppe:* Factum eſt autem vt dies multos moraretur in Ioppe, *idem ſcilicet Petrus, vt legenti contextum liquet*, apud Simonem quemdam coriarium. *De quo rurſum cap. 10. 6. vbi de Cornelij Centurionis conuerſione, Angelus dixit ei:* Et nunc mitte viros in Ioppem, & accerſi Simonem quemdam qui cognominatur Petrus: qui hoſpitabatur apud Simonem quemdam coriarium, cuius eſt domus iuxta mare. *Quod & Petro repetit ipſe Cornelius ibidem verſu 32. De Pauli autem hoſpite, ſic Actorum 9. 10.* Ecce autem quidam diſcipulus Damaſci, *non Ioppe*, nomine Ananias: & dixit ad illum in viſu Dominus: Anania: at ille ait: Ecce ego Domine: Et Dominus ad eum: ſurge, & vade in vicum qui vocatur rectus: & quære in domo Iudæ, *non Simonis*, Saulum nomine Tarſenſem: Ecce enim orat, &c. & abiit Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus miſit me Ieſus, qui apparuit tibi in via quâ veniebas, vt videas, & implearis Spiritu ſancto. COGNOVERAT VAS. *Et alter hic lapſus, ex primo ortus. Neque enim Simon Coriarius, ſed nec verus hoſpes Sauli Iudas ille, ſed ſolus Ananias in viſu, antequam veniret ad eius hoſpitium, Chriſto reuelante audierat Actorum 9. 15.* Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte, &c. B *De eius baptiſmo Auguſt. ſer. 9. de verb. Apoſtoli cap. 7.* S. Aug. Ananiæ loquebatur ipſe Dominus Chriſtus, iam illo proſtrato, iam erecto: & dicebat ei, vade ad vicum illum, ibi inuenies Saulum à Tharſis Ciliciæ, loquere ei. Quoniam vidit virum Ananiam intrantem ad ſe, & baptizantem ſe. *Quod vas electionis: idem Aug. ſer. 11. de ver. Domini, vbi de vaſis fortis direptis.* S. Aug. In domo Diaboli, vaſa Diaboli quomodo ab illo poſſent erui, quos præualente iniquitate fortiter obobtinebat, niſi alligaretur iuſtitiæ meæ vinculis, & vaſa eius eriperem quæ fuerant vaſa iræ, & ea facerem vaſa miſericordiæ? hoc eſt quod etiam B. Apoſtolus, ſuperbis, & quaſi de ſuis meritis gloriantibus increpans dicit, 1. Cor. 4. quis enim te diſcernit? hoc eſt à maſſa perditionis ex Adam, & à vaſis C iræ quis te diſcernit? & ne quiſquam diceret, iuſtitia mea. Quid enim habes, inquit, quod non accepiſti? vnde & de ſeipſo dicit: Epheſ. 2. fuimus enim & nos aliquando naturaliter filij iræ, ſicut & cæteri. Ergo & ipſe vas erat in domo illius malè fortis, cùm eſſet Eccleſiæ perſecutor, blaſphemus, iniurioſus, in malitiâ & inuidiâ ſicut fatetur, agens, Sed ille qui alligauit fortem, ab eo vas perditionis eripuit, & vas electionis effecit.

5. Paulus primus perſecutor, conuerſus ad ferendam perſecutionem.
Scorp. cap. 13. per totum.

PAulus verò Apoſtolus, de perſecutore, qui primus Eccleſiæ ſanguinem fudit, poſteà Act. 9. 1.
gladium ſtilo mutans, & conuertens machæram in aratrum; lupus rapax Beniamin, 5. & ſeq
dehinc ipſe adferens eſcam, ſecundum Iacob, qualiter martyria, iam & ſibi optabilia, Eſa. 2. 4.
commendat: quum Theſſalonicenſibus gaudens, [a] *Vti*, inquit, *gloriemur in vobis in Ec-* Gen. 49. 27.
cleſiis Dei pro tolerantia veſtra & fide, in omnibus perſecutionibus & preſſuris, quibus ſuſtinetis a 2. Theſſ.
oſtentamen iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini regno eius, pro quo & patimini. Sicut & ad 1. 4.
Romanos, [b] *Non ſolùm autem, verùm etiam exultantes in preſſuris; certi quod preſſura tole-* b Rom. 5.
rantiam perficit, tolerantia verò probationem, probatio autem ſpem, ſpes verò non confundit. 3.
Et rurſus: [c] *Quòd ſi filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes verò Chriſti: ſiquidem compa-* c Rom. 8.
timur, vti & cum illo glorificemur. Reputo enim paßiones huius temporis non eſſe dignas ad gloriam, 17.
quæ in nobis reuelabitur. Et ideò poſtmodum, [d] *Quis, inquit, ſeparabit nos à dilectione Chriſti!* d Rom. 8.
preſſura, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an machæra? ſecundum quod ſcriptum 35.
eſt. Tui cauſâ mortificamur totâ die, deputati ſumus vt pecora iugulationis: ſed in omnibus iſtis Pſ. 43. 22.

ſuperuincimus pro eo qui nos dilexit. Perſuaſum enim habemus, quòd neque mors, neque vita, neque virtus, neque ſublimitas, neque profundum, neque alia conditio poterit nos à dilectione Dei ſeparare, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Sed & Corinthiis paſſiones ſuas enu-
e 2. Cor. 11.23. merans, patiendum vtique præfiniuit. [e] *In laboribus abundantiùs, in carceribus plurimùm, in mortibus ſæpiùs; à Iudæis quinquies quadragenas citra vnam accepi, ter virgis cæſus, ſemel lapidatus*, & reliqua. Quæ ſi magis incommoda quàm martyria videbuntur; tamen rur-
f 2. Cor. 12.10. ſus, [f] *Propter quod*, inquit, *bene duco in infirmitatibus, in iniuriis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto.* Etiam in ſuperioribus, [g] *Qui in omnibus tribulemur, ſed*
g 2. Cor. 4.8. *non coanguſtemur; & indigeamus, ſed non perindigeamus; quoniam perſecutionibus agitemur, ſed non derelinquamur; qui deiiciamur, ſed non pereamus: ſemper mortificationem Chriſti Ie-*
h Ibid. 16. & ſeq. *ſu in corpore noſtro circumferentes. Sed etſi*, inquit, [h] *exterior homo noſter vitiatur*, caro ſcilicet, vi perſecutionum; *ſed interior renouatur die & die*, anima ſcilicet, ſpe promiſſionum. *Nam quod ad præſens, temporale & leue preſſuræ noſtræ, per ſupergreſſum in ſupergreſſum æter-*
i Phil. 1. 29. & 30. *num pondus gloriæ perficit nobis, non intuentibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia*, de incommodis dicens, *quæ verò non videntur, æterna*, de præmiis ſpondens. * Theſſalonicenſibus verò de vinculis ſcribens, vtique [i] *Beatos adfirmauit, quibus donatum eſſet non tantùm credere in Chriſtum, ſed etiam pro ipſo pati. Eundem*,
k Phil. 2. 17. inquit, *agonem habentes quem in me vidiſtis, & nunc audiſtis.* [k] *Nam & ſi libor ſuper ſacrificium, gaudeo & congaudeo omnibus vobis, perinde & vos gaudete & congaudete mihi.* Vides quàm martyrij definiat felicitatem, cui de gaudio mutuo acquirit ſolemnitatem. vt proximus denique voti ſui factus eſt, qualiter de proſpectu eius exultans Timo-
l 2. Tim. 4.6. theo ſcribit? [l] *Ego enim iam libor, & tempus diiunctionis inſtat. agonem bonum decertaui, curſum conſummaui, fidem cuſtodiui; ſupereſt corona, quam mihi Dominus illa die reddet*, ſcili-
m 2. Tim 2.11.12. cet paſſionis, Satis & ipſe ſuprà allocutus, [m] *Fidelis ſermo. ſi enim commortui ſumus Chriſto, & conuiuemus; ſi ſufferimus, & conregnabimus, ſi negauerimus, & ille nos negabit, ſi non credimus, ille fidelis eſt, negare ſe non poteſt. Ne ergo confundaris martyrio Do-*
n 2. Tim. 1.7. *mini noſtri, neque me vinctum eius*; quia prædixerat, [n] *Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis & ſanæ mentis.* Virtute enim patimur ex dilectione in Deum, & ſanâ mente, quum ob innocentiam patimur. Sed & ſicubi tolerantiam præcipit, quibus magis eam quàm paſſionibus proſpicit? ſicubi ab idololatria diuellit, quid ei magis quàm martyria præuellit?

PAVLI CONVERSIO. 5. SCHOL.

PRIMVS SANGVINEM, &c. *Non prima fuit Eccleſiæ perſecutio abſolutè loquendo. Nam Actorum* 3. 41 Ibant gaudentes à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. *Verumtamen eſt primùm fuſum eſſe ſanguinem Stephani, lapidantium manibus. Actorum* 7. 57. Teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentis qui vocabatur Saulus, & lapidabant Stephanum. *Et cap.* 9. 1. Saulus adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos, &c. GLADIVM STILO. *vt ſcriberet, & doceret Eccleſiam, qui eam gladio oppugnabat*, MACHÆRAM IN ARATRVM. *Eſa.* 2. 4. Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium. 70. *verò*, Contundent gladios ſuos in aratra, &c. LVPVS RAPAX. *Vide dicta n.* 1. SECVNDVM IACOB, *iuxta*
S. Aug. *prophetiam Iacob de Beniamin. Aug. ſer.* 9. *de verb. Apoſt.* Ananias, ouis interpretatur; loquebatur oui paſtor, & timebat ouis lupum. Tanta huius lupi fama præceſſerat, vt non ſe putaret tutam ouis, nec inter manus paſtoris, &c. Ille enim cùm audiſſet hoc, dixit, Domine, audiui de iſto homine, quanta mala fecit ſanctis tuis, &c. quò me mittis ouem ad lupũ? ſed ille non audiuit hanc excuſationem: iam enim dixerat paucis ouiculis ſuis, Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Si miſſæ ſunt oues in medio luporum, quare trepidas ire, Anania, ad eum qui iam non eſt lupus? lupum timebas, ſed reſpondet tibi Dominus Deus tuus, De lupo ouem feci, facio de oue pa-
S. Aug. ſtorem. *Et ſer.* 14. *de Sanctis, qui eſt in Conuerſ. Pauli:* Ecce lupus rapax adducitur ad ouem ſequendam, non rapiendam, &c. Mira & magna res geritur, lupo ſæuitia interdicitur, lupus ad ouem captiuus ducitur, &c, Ab
A agno pro ouibus mortuo, fit ouis ſecura de lupo. Ego, inquit, illi oſtendã, quanta illum oporteat pati pro nomine meo. Vbi terror, ibi ſalus, quod faciebat cõtra nomen paſtoris, patitur pro nomine paſtoris.
Idem Aug. hom. 14. *inter* 50. Quantum diſtat ortus ab S. Au;
occidente, longè fecit a nobis iniquitates noſtras, Occidũt ibi peccata, oritur inde iuſtitia; in Occidẽte vetus, in Oriente nouus: in Occidente Saulus, in Oriente Paulus. Vnde hoc Saulo? vnde hoc crudeli? vnde hoc perſecutori? vnde hoc non paſtori? Ipſe eſt enim lupus rapax de tribu Beniamin. ſed adhuc manè eſt. Vanitas ſub Sole eſt. Fit ei veſpera quando cæcitate percutitur. Ecce vnus homo, Saulus & Paulus, perſecutor in Occidẽte, prædicator in Oriente, oculi eius ad huius mundi vanitatem clauduntur, alij interiores illuminantur. Priùs conſumpſit, poſteriùs paſcit. A quo patiebatur Chriſtus, patitur pro
B Chriſto: qui ſpargebat colligit, qui oppugnabat, defendit. *Tandem ſer.* 1. *de Petro & Paulo idem S. Doctor ad* S. Aug.
ſcopum totius textus huius Tertull. Patitur Paulus, quod fecerat Saulus. Saulus lapidauit, Paulus lapidatus eſt. Saulus Chriſtianos virgis affecit, Paulus ter virgis cæſus eſt. Saulus perſecutus eſt, vinxit, traxit in carcerem. Eadem Paulus pro Chriſto paſſus eſt.
Et ſer. 14. *de Sanctis.* Sed quo fine? ipſum qui pa- S. Aug.
tiebatur, audite. Roman. 8 Non ſunt condignæ paſſiones, &c. Appendo quod patior, contra id quod ſpero: hoc ſentio, illud credo: & tamen plus eſt quod credo, quam quod ſentio; quidquid eſt quod ſæuit pro nomine Chriſti, ſi poteſt vinci tolerabile eſt; ſi non poteſt vinci, migrare hinc facit. Non extinguit, ſed accelerat ipſum præmium, ipſam dulcedinẽ, quæ cùm venerit, ſine fine erit: opus

eum fine, merces ſine fino. THESSALONICENSIBVS, 2. *Theſſ.* 1. 4. Abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrûm in inuicem: ita vt & noſipſi in vobis glorie-mur in Eccleſiis Dei, pro patientia veſtra & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, *Syr. oppreſſionibus*, quas ſuſtinetis. In exemplum, *Syr. ad demonſtrationem*, iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, *Syr. illo regno Dei*, pro quo & patimini. AD ROMANOS. *Rom.* 5. 2. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus: *Syr. oppreſſionibus*, ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur; *Syr. in nobis perficiat*, patientia autem probationem, &c. RVRSVS. *Rom.* 8. 17. Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes, &c. *Syr. filij autem hæreditatis*, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur, *Syr.* etiam cum eo glorificabimur. REBVTO ENIM. *ibid. verſ.* 18. Exiſtimo enim quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. POSTMODVM, *ſcilicet verſ.* 35 Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? *Syr. à dilectione Meſchiche? oppreſſio? &c.* MACHÆRA? *Vulg.* An gladius? ſicut ſcriptum eſt: quia propter te mortificamur totâ die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: ſed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. *Syr. in his omnibus victoria, patimur per eum qui dilexit nos.* certus ſum enim, *Syr. perſuaſum enim habeo*, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. ALIA CONDITIO. *res condita, alia creatura. Aug. hunc locum Pauli bellè explicat lib. 1. de morib. Eccl. c.* 11. ſingula breuiter attendamus. Nemo nos inde ſeparat, minando mortem; idipſum enim quod diligimus Deum mori non poteſt, niſi dum non diligit Deum; cùm mors ipſa ſit non diligere Deum; quod nihil eſt aliud, quàm ei quidquam in diligendo atque ſequendo præponere. Nemo inde ſeparat pollicendo vitam; nemo enim ab ipſo fonte ſeparat pollicendo aquam. Non ſeparat Angelus, non enim eſt Angelus, cùm inhæremus Deo, noſtrâ mente potentior. Non ſeparat virtus; nam ſi virtus hîc illa nominata eſt quæ aliquam poteſtatem in hoc mundo habet, toto mundo eſt omninò ſublimior mens inhærens Deo: ſin virtus illa dicta eſt, quæ ipſius animi noſtri rectiſſima affectio eſt, ſi in alio eſt, fauet vt coniungamur Deo: ſi in nobis eſt, ipſa coniungit. Non ſeparant inſtantes moleſtiæ: hoc enim leuiores eas ſentimus, quò ei vnde nos ſeparare moliuntur, arctiùs inhæremus. Non ſeparat promiſſio futurorum; nam & quidquid boni futurum eſt, certiùs promittit Deus; & nihil eſt ipſo Deo melius, qui iam profectò benè ſibi inhærentibus præſens eſt. Non ſeparat altitudo neque profundum; etenim ſi hæc verba ſcientiæ fortè altitudinem vel profunditatem ſignificant, non ero curioſus, ne ſeiungar à Deo; nec cuiuſquam doctrina me ab eo ſeparat, vt quaſi depellat errorem, à quo nemo prorſus niſi ſeparatus erraret. Si verò altitudine & profundo, ſuperna & inferna huius mundi ſignificantur: quis mihi cœlum polliceatur, vt à cœli fabricatore ſeiungar? aut quis terreat infernus, vt Deum deſeram, quem ſi nunquam deſeruiſſem, inferna neſcirem? Poſtremò quis me locus ab eius charitate diuellet, qui non vbique totus eſſet, ſi vllo contineretur loco? Non, inquit, ſeparat alia creatura. O Altiſſimorum myſteriorum virum! non fuit contentus dicere, creatura, ſed alia, inquit, creatura, admonens, etiam idipſum quo diligimus Deum, & quo inhæremus Deo, id eſt animum atque mentem,

S. Aug.

A creaturam eſſe, &c. Non igitur ſeparat nos alia creatura, *rationalis vel corporalis*, ſiquidem & noſipſi creatura ſumus, à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. PRÆFINIVIT. *id. trahit in ſenſum ſuum contra Gnoſticos à Martyrio auertentes; quaſi Paulus verbo & exemplo ſuo prædefinierit & præſcripſerit, martyrium ſubeundum.* IN LABORIBVS, 2. *Cor.* 11. 23. In laboribus plurimis *Syr. in labore pluſquam illi, &c.* In carceribus abundantiùs, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter, &c. PROPTER QVOD. 2. *Cor.* 12. 10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: cùm enim infirmor, tunc potens ſum. IN SVPERIORIBVS. 2. *Cor.* 4 8. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: B aporiamur, *ad ſummam anguſtiam & indigentiam redigimur*, ſed non deſtituimur: *Syr. cæterùm per omnia premimur, at non ſuffocamur: corripimur, at non condemnamur*, perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur: deiicimur, ſed non perimus, SED ETSI. *Ibid. verſ* 16. Sed licèt is qui foris eſt noſter homo, *corpus*, corrumpatur: tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem. Id enim quod in præſenti eſt, momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt. THESSALONICENSIBVS. *Alter hîc memoriæ lapſus. Neque enim in vinculis aliquam ſcripſit è duabus ad Theſſ. vt ſubiicit Author* de vinculis ſcribens: C *verba porrò quæ hîc affert ex Paulo, deprompſit ex epiſt. ad Philip.* BEATOS, &c. *Philip.* 1. 29. Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolùm, vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini: idem certamen habentes, quale & vidiſtis in me, & nunc audiſtis de me. *Cuius ſententiæ primam partem ſæpiùs Aug. agens de gratia Dei protulit.* ETSI LIBOR. *Phil.* 2. 17. Sed & ſi immolor ſuper ſacrificiũ & obſequium fidei veſtræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis. Idipsũ autem & vos gaudete, *Syr. ſic & vos quoque gaudete*, & congratulamini mihi. *quòd hæc epiſtola ſcripta ſit in vinculis, ipſemet teſtatur ad Philip. c.* 1. 7. Sicuti eſt mihi iuſtum hoc ſentire pro omnibus vobis, eo quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & con- D firmatione Euangelij, ſocios gaudij mei omnes vos eſſe. *Et verſ.* 12. Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me ſunt, magis ad profectum venerunt Euangelij: ita vt vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni Prætorio. *Syr. toto.* & in cæteris omnibus. Et plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis abundantius, auderent ſine timore verbum Dei loqui. SOLEMNITATEM. *Ob multam ſocietatem creſcit ſolemnitas gaudij: maximè dum multi certatim pro Euangelica fide patiuntur, & ſe immolant. Hinc Pſaltes:* Conſtituite diem ſolemnem in condenſis, *dum turmatim & denſatim confluunt ad Martyrium, fœlices ſi vel extremo altaris cornu apprehenſo iugulentur,* vſque ad cornu altaris. *Hinc & ſexaginta fortes ad bella* E *Martyrij ſubeunda gladio verbi præcincti, lectulum veri Salomonis, Crucem ſcilicet, in qua dormiuit, ambiunt, Martyrij gloriæ candidati.* TIMOTHEO SCRIBIT. 2. *Tim.* 4. 6. Ego iam delibor, *Syr. immolor*, & tempus reſolutionis *mortis* meæ inſtat, Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. PASSIONIS. *Particularis eſt hæc expoſitio, & valdè docta & pia. Cùm enim cæteri Doctores de die iudicij & remuneratione intelligant de corona gloriæ, Tertullianus ipſum Martyrium & Paſſionem, & coronæ meritum, ipſi coronæ anteponit. Verè enim iuxta Chriſtum*, Beatius eſt magis dare, *ſanguinem proprium*, quàm accipere, *ſanguinis præ-*

mium. SVPRA ALLOCVTVS, *2. Tim. 2. 11. Nihil diſtat à textu, niſi quod addit* Chriſto, *&* ſufferimus, *pro* ſuſtinebimus. *Subiicit verſ. 13.* Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. NE ERGO, &c. *2. Tim. 1. 7.* Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis. *Syr. potentia*, & dilectionis & ſobrietatis. *Syr. admonitionis.* noli itaque erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neque me vinctum

A eius: ſed collabora Euangelio ſecundum virtutem Dei. *Syr.* Sed perfer mala cum Euangelio, per virtutem Dei. PRÆDIXERAT, *priùs, paulò antè verſu præcedenti dixerat.* PASSIONIBVS PROSPICIT, *prouidet & procurat, exhortatur pro martyriis ſubeundis.* EI PRÆVELLIT. *Inde, ex idololatria ſcilicet illuſa & conculcata, martyrum gloriam & coronam de manu perſecutorum extorquet.*

* 6. *Paulus primò perſecutionem euaſit, cui ſe poſteà expoſuit. De fuga in perſeq. cap. 6. à med.*

Act. 9. 25. PAulus, qui ſe per murum conceſſerat expediri de perſecutione, quâ ad hoc, tempus erat præcepti; idem iam in clauſula officij, & in conſummatione præcepti diſcipulis magnopere deprecantibus, ne ſe Hieroſolyma committeret, paſſurus illic quæ

Act. 21. 11. Agabus prophetauerat, ſollicitudini eorum non ſubſcripſit; ſed econtrario, **Quid*, inquit,

a Ibid. 13. *facitis lacrymantes & conturbantes cor meum? Ego enim non modò vincula pati optauerim, ſed etiam mori Hieroſolymis pro nomine Domini mei Ieſu Chriſti. Atque ita omnes aierunt, Fiat voluntas Domini.* Quæ erat voluntas Domini? vtique non fugiendi iam perſecu-

Ibid. 14. tionem. Ceterùm, poterant & priorem Domini voluntatem propoſuiſſe, quâ fugere mandauerat, qui illum perſecutionem vitaſſe maluerant.

PAVLI CONVERSIO. 6. SCHOL.

CONCESSERAT EXPEDIRI. *Paſſus fuerat à fratribus ſe liberari. Act. 9. 25.* Accipientes autem eum diſcipuli nocte, per murum dimiſerunt eum ſubmittentes in ſporta. *Aug. tom. 7. lib. 2. contra*

S. Aug. *ſecundam epiſtolam Gaudentij Epiſcopi Donatiſtarum cap.* 8. Ecce quomodo intelligit Euangelium pars Donati: ita ne Apoſtolus, non paſtor, ſed mercenarius erat, quando per murum in ſporta ſummiſſus, fugit manus eius qui eum comprehendere cupiebat, & tu es paſtor, qui eos quos Dominicas oues vocas, vt errore in animo pereant, & furore corpus interimant, etiam tecum vis perdere, tecum quæris occidere, nec audis Paſtorem paſtorum dicentem, Fur non venit, niſi vt occidat & perdat? ad hoc veniſti qui abſceſſeras, ad hoc rediſti qui fugeras? hoc opus furis eſt & latronis, non paſtoris atque cuſtodis, &c. Mercenarius autem, quem ſignificat Dominus, viſo lupo, non corpore, ſed animo fugit, quando deſerit timore iuſtitiam. Sicut fugit Secundus veſter Tigiſitanus, quando Purpureum Limatenſem de homicidio confeſſum, magiſque terribilem, ne primatum perderet, vel Epiſcopatum, timuit. Corpore autem etiam boni illi Paſtores Apoſtoli in perſecutione fugerunt, nec ideò tamen oues Chriſti, curâ & animo reliquerunt. QVA AD HOC, *id eſt, Paulus, quando ſic effugit Damaſci Præpoſitum, quantum ad hoc, tempus erat, quo iuxta præceptum Domini dicentis*; cùm vos perſequentur in vna ciuitate, fugite in aliam, *Et ipſe fugit.* IN CLAVSVLA OFFICII. *Idem tamen Paulus, tempore quo debuit claudere officium prædicationis, per vincula & carceres, & tandem Euangelio ſubſignare proprio ſanguine, non acquieuit inquietudini fratrum impedire volentium iter Ieroſolymitanum, ne ſe via & pugnæ committeret, volebat implere*

prophetiam Agabi Act. 11. 28. Superuenerunt ab Ieroſolymis Prophetæ Antiochiam: & ſurgens vnus ex eis nomine Agabus ſignificabat per ſpiritum famem magnam in vniuerſo orbe terrarum, quæ facta eſt ſub Claudio. *Idem Propheta prædixit Pauli vincula Act.* 21. 10. *& ſeq.* Superuenit quidam à Iudæa Propheta nomine Agabus, is cùm veniſſet ad nos, tulit zonam Pauli; & alligans ſibi pedes & manus, dixit: hæc dicit Spiritus ſanctus: virum cuius eſt zona hæc, ſic alligabunt in Ieruſalem Iudæi, & tradent in manus Gentium. Quod cùm audiſſemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne aſcenderet Ieroſolymam. Tunc reſpondit Paulus & dixit, Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego enim non ſolùm alligari, ſed & mori in Ieruſalem paratus ſum propter nomen Domini Ieſu. Et cùm ei ſuadere non poſſemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas

C fiat. *De Agabo Propheta, apud Aug. to. 2. epiſt. 58. Paulini ad Auguſtinum qu. 4. vbi petit quid per Prophetas Paulus intelligat, Epheſ. 4. 11. quoſdam autem Prophetas:* Hos autem Prophetas quos poſt Apoſtolos po- S. Aug.

ſuit, non puto illos eſſe qui ordine temporum ante Apoſtolos fuerunt: ſed illos quibus iam ſub Apoſtolis, per gratiam donabatur, aut interpretatio Scripturarum & inſpectio mentium, aut prædictio temporis ſecuturi, vt Agabus cernebat, qui & famem inſtantem prædixit, & quæ beatus Paulus in Ieroſolymis paſſurus eſſet, & verbo denuntiauit, & ſigno zonæ eius oſtendit. *Cui breuiter Auguſtinus reſpondet epiſt. 59. reſponſoria ad nouem quæſtiones Paulini ad quartam.* hoc ita intelligo quòd ipſe ſcripſiſti, Prophetas eos dictos iſto loco, ex quibus Agabus erat, S. Aug.

non illos qui venturum in carne Dominum prophetauerunt.

PAVLI DOCTRINA.

1. *Paulus tantus vir, vt ſancti Spiritus organum dicatur. 5. cont. Marc. cap. 7. à princ.*

1. Cor. 4. 9. PRouidentia Spiritus ſancti demonſtrauit, quidnam dixiſſet, *Spectaculum facti ſumus mundo:* dum Angelis, qui mundum miniſtrant; *& hominibus*, quibus miniſtrant. Verebatur nimirùm tantæ conſtantiæ vir, ne dicam Spiritus ſanctus, præſertim ad filios ſcribens, quos in Euangelio generauerat; liberè Deum mundi nominare, aduerſus quem, niſi exertè, non poſſet videri prædicare.

PAVLI DOCTRINA. 1. SCHOL.

PRovidentia spiritvs, *non ſine nutu & ductu Spiritus ſancti, cuius Paulus digniſſimum eſt organum, factum eſt, vt ipſe demonſtraret quid per mundum intelligat cùm ait 1. Cor. 4. 9.* Spectaculum facti ſumus, mundo & Angelis, & hominibus. *Cum enim ſummatim dixiſſet,* mundo, *ſubiecit partes eius præcipuas, ſpectaculi capaces, ſiue ad admirationem, ſiue ad ignominiam concitandam, dum diſtinxit mundum, in Angelos & homines; & per hoc Apoſtolus excluſit Marcionem, qui nomine mundi, Deum Creatorem mundi malum dogmatizat.* Ministrant. *adminiſtrant, iuxta eundem Paulum,* omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, &c. Qvibvs ministrant. *Angeli enim propter homines, maximè electos, & vt ait Paulus,* propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis, *orbes cælorum, & elementorum, & ſpecies omnes perfectas animalium curant & conſeruant. Vide plura verbo Angelus per multa Scholia.* Verebatvr, *ironicè. Quaſi verò, inquit, ſi vt vult Marcion, Paulus Apoſtolus eſſet noui Dei ſui, miſſus ad deſtruendum honorem Creatoris, timuiſſet de eo apertè loqui & liberè; & obſcurè, ſub nomine mundi, leuiter eum perſtrinxiſſet, quòd Paulum, vt ſtultum & ludibrij ſpectaculum haberet. Equidem non eſt veroſimile, nec clam dixiſſe; ſed aperto marte, vt erat vir conſtantiſſimus, & lingua Spiritus ſancti; de quo ſapiens:* Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum &c. *Et Chriſtus de Apoſtolis,* non eſtis vos qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Ne dicam Spiritvs sanctvs. *Quanta laus Pauli, vt totus in Spiritum Sanctum transformatus videatur. Parum igitur eſt cum Auguſtino dicere eum præconem Chriſti. Sic enim ſer. 16. de verbis Domini cap. 5. Ex 1. Cor. 13.* An vultis experimentum eius accipere,
S. Aug. qui in me loquitur Chriſtus? Chriſtus in Euange- A lio, Chriſtus in Apoſtolo *agebat de correctione fraterna à Chriſto & Paulo cuique indicta* Chriſtus ergò vtrumque dixit: vnum ore ſuo, alterum ore præconis ſui: quia quando præco de tribunali aliquid dicit, non ſcribitur in geſtis, præco dixit; ſed ille dixiſſe ſcribitur, qui præconi quod diceret imperauit. *Non eſt igitur mirum. Si per Spiritum ſanctum datur donum interpretationis Scripturarum ſiue Sermonum, ſi Paulus à Tertulliano vocetur:* interpretator vtriuſque Teſtamenti. *Lib. de Monogamia. cap. 6. à med. Parum item quod idem ait homilia 8. in princ.* Audiamus conſilium eius in quo Chriſtus Dominus loquebatur. *Niſi & Tertulliano conſentiret. Origenem recolo, Spiritum ſanctum columnæ nubis & ignis, conferentem; de qua Pſaltes:* in columna nubis loquebaB tur ad eos. *Auguſtinus ſerm. 29. de verbis Apoſtoli cum ex eodem Epheſ. 5. dixiſſet* Chriſtus dilexit Eccleſiam, &c. *ſic concludit* audiuimus de nube magna tonitrua. Nubes enim Dei, Apoſtolus. Verba iſta ſonuerunt, S. Aug. & tremere nos fecerunt. *Sed clarius ipſe conſonat authori noſtro ſer. 15 de verbis Apoſtoli cap. 5. vbi de Chriſto lucri facto præ iuſtitia legis antiquæ; ſic alloquitur Paulum:* obſecro te, expone hoc paululum. Deo S.Aug. potius dicamus vt illuminet & nos, a quo ipſe illuminatus eſt, qui Epiſtolam iſtam *ad Philipp.* ſcripſit nobis, non attramento, ſed Spiritu Dei viui. *Et to. 3. libro de opere Monachorum cap. 16.* Non ceſſa- S. Aug. uit Apoſtolus imò Spiritus Dei poſſidens, & implens, & agens cor eius, exhortari fideles, qui haberent huius mundi ſubſtantiam, vt nihil deeſſet neceſſitatibus ſeruorum Dei, qui celſiorem ſanctitatis gradum in Eccleſia Dei tenere voluerunt, vt ſpei ſæcularis vincula cuncta præciderent, & animum liberum diuinæ militiæ dedicarent.

2. Paulus Euangelium ſuum, licet à Chriſto acceptum, cum Apoſtolis contulit. 4. cont. Marc. cap. 2. circa f.

PRopterea Hieroſolymam aſcendit ad cognoſcendos Apoſtolos & conſultandos, ne fortè in vacuum cucurriſſet, id eſt, ne non ſecundùm illos credidiſſet, & non ſecun- Gal. 2. 1. & ſeq. dùm illos euangelizaret. Denique, vt cum auctoribus contulit & conuenit de regula fidei, dexteras miſcuere, & exinde officia prædicandi diſtinxerunt; vt illi in Iudæos, Paulus in Iudæos & in Nationes. Igitur ſi ipſe illuminator Lucæ, auctoritatem anteceſſorum & fidei & prædicationi ſuæ optauit, quantò magis eam Euangelio Lucæ expoſtulem, quæ Euangelio magiſtri eius fuit neceſſaria?

3. Et 5. cont. Marc. cap. 3. in p.

DEnique, ad patrocinium Petri ceterorumque Apoſtolorum aſcendiſſe Hieroſolymam poſt annos quatuordecim, ſcribit, vt conferret cum illis de Euangelij ſui Gal. 2. 1. & ſeq. regula, ne in vacuum tot annis cucurriſſet, aut curreret; ſi quid ſcilicet citra formam illorum euangelizaret. Adeò ab illis probari, & conſtabiliri deſiderarat.

PAVLI DOCTRINA. 2. & 3. SCHOL.

PRopterea. *Cauſam ſubiicit aſcenſus ſui Ieroſolymam, videlicet* ne in vacuum curreret. *Sic Gal. 2. 1.* Poſt annos quatuordecim, iterum aſcendi Ieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus; ſeorſum autem iis qui videbantur aliquid eſſe *præ cæteris ſcilicet* ne fortè in vacuum currerem, aut cucurriſſem. *Dixit ſe iterum aſcendiſſe: nam Gal. 1. 18. prius iam aſcenderat ad videndum Petrum:* poſt annos tres *à conuerſione ſua* veni Ieroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebus quindecim. Dexteras miscvere. *Concordauere. Gal. 2. 9.* Et cum co- C gnouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe. *Syr. qui quidem habebantur, vt qui eſſent columnæ, dextram ſocietatis dederunt mihi & Barnabæ* dexteras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatem, *nota primatum prædicationis ſignificatum hac voce* vt nos in gentes *irmus prædicatum* ipſi autem in circumciſionem. *Id eſt Iudæos Euangelizandos* Pavlvs in Ivdæos, &c. *quamquam præcipuè Apoſtolus fuerit nationum, id eſt gentium, tamen & Iudæis prædicauit.* Illvminator Lvcæ, *aptè; lucem dedit Lucæ, lux omnium Paulus: de quo Aug. libro 3. de Bapt. cont. Donatiſtas cap. 24.* S.Aug. Veriſſimam ſententiam dixit Apoſtolus plenus lu-

mine veritatis, animalis, inquit, homo non percipit quæ ſunt Spiritus Dei. ANTECESSORVM. *Vox iuris l. 2. §. qua omnia de vet. jur. enucl. ſignificans iuris Doctores. Iuris autem diuini anteceſſores Apoſtoli, qualis & Paulus. Sic vocat eum Auguſtinus ſer. 73. de verbis* S. Aug. *Domini cap. 4.* Paulum recito, idoneum Iuris diuini Conſultum. Nam & cauſidici habent hodie Paulum dictantem iura litigatorum *agit contra Patripaſſianos* non Chriſtianorum. recito inquam Paulum, dictantem pacis iura, non litis. *Et tamen conſulit Apoſtolos, & confert cum eis, ne aberret à via & regula fidei, plus credens communioni Eccleſiæ, quam ſuæ* S. Aug. *reuelationi. Aug. tract. 109. in Io. 17. circa f.* Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum ſe dicit factum Apoſtolum, & de ipſo ſuo Euangelio loquens, ait, neque enim ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti, &c. *Subiicit paulò poſt, collationem eius cum aliis Apoſtolis, verbum Chri-* S. Aug. *ſti iam prædicantibus.* Iam ab ipſis prædicabatur in terra, quando per reuelationem Ieſu Chriſti, ipſum verbum eorum Paulus accepit: vnde & contulit cum eis Euangelium, ne fortè in vacuum cucurriſſet, aut curreret, *ſi aberraret ab eorum doctrina* & dexteras ei dederunt, quia & in illo, quamuis non per eos illi datum, tamen verbum ſuum quod iam prædicabant, & in quo fundati fuerant, inuenerunt; de quo verbo reſurrectionis Chriſti idem dicit Apo- A ſtolus 1. Cor. 15. ſiue ego, ſiue illi, ſic prædicamus, & ſic crediditis. Et iterum Rom. 10. hoc eſt, inquit, verbum fidei quod prædicamus, &c. *Et to. 4. lib. 2. qq. Euangelicarum q. 40. vbi hunc locum exponit.* S. Aug. Vt ipſa ſocietas congregatorum fidelium, approbando inuicem atque communicando, veræ fidei doctrinam in omnibus quæ dicuntur verbis, vel ſignantur Sacramentis, tanquam vnam ſpeciem veri coloris obducat; ad hoc etiam pertinet quod idem dicit Apoſtolus Gal. 2. deinde poſt annos 14. aſcendi Ieroſolymam, &c. *Vbi totum locum decurrit, & concludit:* ipſa enim collatio, vnam doctrinæ ſpeciem, excluſa omni varietate monſtrabat; quod ſalubriter etiam Corinthios monet dicens. 1. Cor. 1. Obſecro autem vos, fratres, per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes. Cornelius etiam, B cùm eleemoſynæ eius acceptæ, & preces eius auditæ, illi ab Angelo nuntiarentur, propter doctrinæ tamen Sacramentorumque vnitatem, ad Petrum iubetur mittere. *In rem ergo Tertull. licet, inquit, Euangelium Lucæ non reprobem ô Marcion, quod tu vnicum, & adhuc à te truncatum, vt regulam tuæ fidei admittis; iuſtè quæro, vt probes mihi, Lucam cum Apoſtolis contuliſſe ſuum Euangelium, quod tantò iuſtius exigo, quòd ipſe Paulus Magiſter Lucæ, licet à Chriſto nec iam ab Angelo doctus, ſuum Euangelium cum totius Eccleſiæ Magiſtris primis contulerit.*

4. *Paulus à Chriſto iuſſus, vt alij Apoſtoli, publicare veritatem, eam non occultauit; multominus contrariam tradidit. De Præſcr. cap. 25. & 26. per tota.*

EAdem dementia eſt; cum confitentur quidem, nihil Apoſtolos ignoraſſe, nec di-
uerſa inter ſe prædicaſſe; non tamen omnia volunt illos omnibus reuelaſſe: quædam
enim palam, & vniuerſis; quædam ſecretò, & paucis demandaſſe: quia & hoc verbo vſus
a 1. Tim. eſt Paulus ad Timotheum: [a] *O Timothee, depoſitum cuſtodi.* Et rurſum: [b] *Bonum depoſitum ſer-*
6. 20. *ua.* Quod hoc depoſitum eſt tacitum, vt alteri doctrinæ deputetur? An illius denuntia-
b 2. Tim. tionis, de qua ait: [c] *Hanc denuntiationem commendo apud te, fili Timothee.* Item illius præ-
1. 14. cepti, de quo ait: [d] *Denuntio tibi ante Deum, qui viuificat omnia, & Ieſum Chriſtum, qui*
c 1. Tim. *teſtatus eſt ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem, cuſtodias præceptum.* Quod autem præce-
1. 18. ptum, & quæ denuntiatio? Ex ſupra & infra ſcriptis intelligetur; non neſcio quid ſub-
d 1. Tim. oſtendi hoc dicto de remotiore doctrina, ſed potius inculcari de non admittenda alia præ-
6. 13. ter eam, quam audierat ab ipſo: & puto palam: [e] *Coram multis*, inquit, *teſtibus.* Quos mul-
ε 1. Tim. tos teſtes, ſi nolunt Eccleſiam intelligi, nihil intereſt, quando nihil tacitum fuerit, quod
6. 12. ſub multis teſtibus proferebatur. Sed nec quia voluit illum [f] *hæc fidelibus hominibus deman-*
f 1. Tim. *dare, qui idonei ſint & alios docere*; id quoque ad argumentum occulti alicuius euangelij
2. 2. interpretandum eſt. Nam cum dicit. *Hæc*, de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat:
Ibid.
CAPVT de occultis autem, vt de abſentibus apud conſcientiam, non *hæc*, ſed *illa* dixiſſet. Porrò
XXVI. conſequens erat, vt cui demandabat euangelij adminiſtrationem, non paſſim, nec in-
conſideratè adminiſtrandam, adiiceret ſecundùm Dominicam vocem, [g] *ne margaritam por-*
g Matth. *cis, & ſanctum canibus iactaret.* Dominus palam edixit, ſine vlla ſignificatione alicuius te-
7. 6. cti Sacramenti; Ipſe præceperat, ſi quid in tenebris & in abſcondito audiſſent, in luce
Matth. 10 & in tectis prædicarent. Ipſe per ſimilitudinem præfigurauerat, ne vnam mnam, id eſt
27. vnum verbum eius, ſine fructu in abdito reſeruarent. Ipſe docebat; [h] *lucernam non ſub*
Luc. 19. *modium abſtrudi ſolere, ſed in candelabrum conſtitui, vt luceat omnibus qui in domo ſunt.* Hæc
23. Apoſtoli, aut neglexerunt, aut minimè intellexerunt, ſi non adimpleuerunt, abſcon-
h Matth. dentes aliquid de lumine, id eſt, de Dei verbo, & Chriſti Sacramento. Neminem quod
5. 15. ſcio verebantur, non Iudæorum vim, non ethnicorum: quo magis vtique in Eccleſia li-
Act. 4. 2. berè prædicabant, qui in Synagogis & in locis publicis non tacebant. immò neque Iu-
dæos conuertere, neque ethnicos inducere potuiſſent, niſi quod credi ab eis volebant,
ordine exponerent. multò magis iam credentibus Eccleſiis nihil ſubtraxiſſent, quod aliis
paucis ſeorſum demandarent. Quamquam etſi quædam inter domeſticos, vt ita dixerim,
diſſerebant, non tamen ea fuiſſe credendum eſt, quæ aliam regulam fidei ſuperducerent,
diuerſam & contrariam illi, quam catholicè in medium proferebant: vt alium Deum in
Eccleſia dicerent, alium in hoſpitio: aliam Chriſti ſubſtantiam deſignarent in aperto,
i 1. Cor. aliam in ſecreto: aliam ſpem reſurrectionis apud omnes annuntiarent, aliam apud pau-
1. 10. cos: cum ipſi obſecrarent in epiſtolis ſuis, [i] *vt idipſum & vnum loquerentur omnes, & non*

eſſent ſchiſmata & diſſenſiones in Eccleſia, quia ſiue Paulus, ſiue alij, eadem prædicarent. Alioquin meminerant, [i] *Sit ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod amplius, hoc à malo eſt*, ne ſcilicet euangelium in diuerſitate tractarent. i Matth. 5. 37.

PAVLI DOCTRINA. 4. SCHOL.

EADEM DEMENTIA. *Hæreticorum ſcilicet*, NIHIL IGNORASSE *vapore*, omnes docibiles Dei, *quibus Chriſtus promiſerat:* Spiritus veritatis qui à Patre procedit, docebit vos omnem veritatem. DEMANDASSE *commiſiſſe ſecreto*. HOC VERBO, *arcanum & ſecretum ſignificante*. O TIMOTHEE 1. *Tim*. 1. 12. *& ſeq*. Scio cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Formam habe ſanorum verborum, quæ à me audiſti in fide, & dilectione in Chriſto Ieſu; bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum ſanctum qui habitat in vobis. *Quo loco, ſtultè hæretici volunt, Paulum occultam doctrinam, nomine* depoſiti *intelligere. Sed nil aliud voluit, quam ſanam fidem, & non aliam doctrinam quam Apoſtolicam*. DEPVTETVR, *imputetur*. DENVNTIO TIBI. 1. *Tim*. 6. 13. Præcipio tibi coram Deo *Syr. obteſtor te* qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato, bonam confeſſionem. Vt ſerues mandatum ſine macula, irreprehenſibile, vſque in Aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti. NON NESCIO QVID. *Senſus eſt, intelligitur ex Pauli ſcriptis, non ſubintelligi Paulum locutum Timotheo, neſcio quid occulta doctrinæ, ſed à Paulo admonitum ne aliam doctrinam admitteret, præter eam quam ab ipſo acceperat, non occultè, ſed palam, ſiue in Eccleſia, ſiue coram multis teſtibus, vt ipſe ſcribit* 2. *Tim*. 2. 2. Et quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. ABSENTIBVS APVD CONSCIENTIAM. *De ignotis, qui ab eius cognitione aberant*. PALAM EDIXIT. *Confirmat prædicta; ſcilicet nec Paulum nec alios Apoſtolos ſecretam aliquam doctrinam in aurem aliquorum, ſed ad inſtar tubæ palam & publicè omnibus prædicaſſe, cum cautela tamen; ne incapacibus alta myſteria prædicarent, nec* ſanctum canibus, aut margaritas porcis proiicerent. *Aliàs enim voluit & edixit Chriſtus, Matth*. 10. 27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. *Et Luc*. 19. 23. *increpat mnam ſuam, id eſt vel vnicum verbum occultantem*. Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, &c? *Et Matth*. 5. 15. Neque accendunt lucernam & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, &c. CHRISTI SACRAMENTO, *Incarnationis myſterio*. CATHOLICE *vniuerſaliter, publicè*. IDIPSVM. 1. *Cor*. 1. 10. Obſecro autem vos, fratres, per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti in eodē ſenſu & eadem ſententia. ALIOQVIN. *Cæterùm meminerant dicti Chriſti, vt non ſibi contradicerent, Matth*. 5. 37. ſit ſermo veſter, &c. AMPLIVS. *Abundantius. Syr*. Id quod ſupra hæc abundàt. DIVERSITATE, *diuerſimodè. Quod ſi quis inter Apoſtolos tuba & præco cum fiducia verbum ſonuit, ſi quis in lumine prædicauit, eſt magnus ille Gentium Apoſtolus Paulus. Si quis mnā verbi Dei multiplicauit, ille ipſe*.

S. Aug. *Aug. lib*. 2. *qq. Euang. q*. 46. *vbi de decem mnis*. Menſam, quo danda erat pecunia profeſſionem ipſam religionis *alij, legis*, accipimus, quæ tanquam publicè proponitur ad vſum neceſſarium ſaluti. Quod autem vnus eorum qui benè vſi ſunt, decem acquiſiuit, & alter quinque; ſignificat eos eſſe acquiſitos in gregem Dei, à quibus ipſa lex per gratiam intellecta eſt: ſiue quia Decalogo continetur, ſiue quia ille per quem lata eſt, libros quinque conſcripſit: ad hoc pertinent, & decem & quinque ciuitates, quibus eos præponit. Multiplicatio enim intelligentiæ, in ipſa veritate, quæ de vnoquoque præcepto, vel de vnoquoque libro pullulat, ad vnum redacta, quaſi ciuitatem facit viuentium rationum æternarum. Eſt enim ciuitas, non quorumlibet animantium, ſed rationalium multitudo, legis vnius ſocietate deuincta. *Paulus ille, cui decem mnæ datæ, eruditus ad pedes Gamalielis in lege, ſuper omnes coætaneos ſuos, quem Chriſtus conſtituit ſuper decem ciuitates, qui prædicator veritatis vniuerſo mundo; qui nec pecuniam repoſuit in ſudario, nec in ſacculo & pera abſcondit pecuniam Domini ſui*.

S. Aug. *Aug. ſer*. 1. *de Apoſtolis & 42. de Sanctis:* nolite portare ſacculum, quid eſt ſacculus? pecunia clauſa, id eſt occulta ſapientia. quid eſt nolite portare ſacculum? nolite fieri ſapientes penes voſmetipſos. Accipite Spiritum ſanctum. *Communem Patri & Filio, communicabilem, & largitorem munerum, vt donum propriè Dei, ipſum imitamini, pluuiam voluntariam, alias, liberalitatum, ſpargite:* fons in te debet eſſe, non ſacculus, vnde erogatur, non vbi includatur. *Quis fons patentior poſt Chriſtum? de quo dictum eſt*, erit fons patens domui Dauid in ablutionem ſanguinis menſtruatæ.

S. Aug. *Aug. ſer*. 6. *de verbis Domini:* habetis veſtimenti fimbriam quàm tangatis, vt à profluuio ſanguinis, id eſt à carnalium voluptatum fluxu ſanemini. Habetis, inquam, veſtimenti fimbriam quam tangatis, veſtem putate Apoſtolos, ſub textura vnitatis adhærentes lateribus Chriſti. In his Apoſtolis erat tanquam fimbria minimus & nouiſſimus Paulus, ipſo dicente, ego ſum minimus Apoſtolorum. In veſte nouiſſimum & minimum, fimbria eſt; fimbria cum contemptu aſpicitur, ſed cum ſalute tangitur, &c. tange ſi fluxum ſanguinis pateris, exiet virtus de illo cuius veſtis eſt, & ſanabit te. *Quis tandem theſaurus apertior? nubes rore & pluuia largior? quæ lucerna in candelabro Eccleſiæ eminentior? quis in tecto tubicen reſonantior prædicator? cui magis conueniat ſupra dictum Chriſti Matth*. 10. Quod dico vobis in tenebris, &c.

S. Aug. *In quem locum Auguſtinus lib. quæſtionum Euang. ſec. Matthæum*, 2. quod dico vobis in tenebris id eſt cum adhuc in timore carnali eſtis, quia in tenebris eſt timor; dicite in lumine, hoc eſt in fiducia veritatis, accepto Spiritu ſancto. Et quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, id eſt quod in ſecreto auditis, calcato carnis domicilio prædicate. *Sed ipſemet Paulus exprimat. Act*. 20. 18. *& ſeq. ſic maioribus natu Eccleſiæ Epheſinæ*. Vos ſcitis à prima die qua ingreſſus ſum in Aſiam, qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim. Seruiens Domino cum omni humilitate & lachrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidiis Iudæorum: quomodo nihil ſubtraxerim vtilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publicè & per domos, teſtificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Quapropter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum à ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quo minus annuntiarem *Syr. patefacerem vobis omnem voluntatē Dei* omne conſilium Dei vobis. EST ET NON. *Quam pulchrè Paulus Chriſto reſpondet* 2. *Cor*. 1. 17. Numquid leuitate vſus ſum? *Syr. nam tanquam temerarius cogitaui?* aut quæ cogito, ſecundùm carnem cogito, vt ſit apud me eſt & non? fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos non eſt in illo, eſt & non. Dei enim filius Ieſus Chriſtus, qui in vobis per nos prædicatus eſt per

me, & Siluanum, & Timotheum, non fuit, eſt & non, ſed, eſt, in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt, in illo, eſt; ideo & per ipſum Amen Deo, ad gloriam noſtram. *Quo loco D. Thomas notat Paulum conſtantiam veritatis in prædicatione ſeruaſſe, nec aliquid leuiter dixiſſe quod retractatione indigeret. Eſt enim, ſiue ens, veritatem habet coniunctam. Verum enim eſt proprietas entis; omnes autem promiſſiones Dei in Chri-* A *ſto completæ & verificatæ ſunt. Amen autem verum ſignificat. Ad gloriam ſuam autem dicit, cum relatione ſemper ad Deum, cui vt primæ veritati refert omnia quæ verè & conſtanter prædicauerat, vt ſemper vniformiter & ſine diuerſitate cum aliis Apoſtolis, nec clanculum ſed apertè, nec ambiguè, dicendo modo, eſt, modo non eſt, ſed planè & exertè, vt res erat, verbum Dei annunciauerit: quæ prorſus mens eſt Tertulliani.*

5. *Paulus Apoſtolus Creatoris eſſe probatur, qui licet à Iudaïſmo auertat, ad legem nouam, quam Prophetæ prædixerant; nil tamen Euangelizat, niſi ſecundum Creatorem.*

5. cont. Marc. cap. 1. à m.

Iſdem & hîc dimicabimus lineis, in ipſo gradu prouocabimus præſcriptionis, Oportere ſcilicet & Apoſtolum qui Creatoris negetur, immo & aduerſus Creatorem proferatur, nihil docere, nihil ſapere, nihil velle ſecundùm Creatorem; & inprimis tanta conſtantia alium Deum edicere, quanta à lege Creatoris abrupit. Neque enim veriſimile eſt, vt auertens à Iudaïſmo, non pariter oſtenderet in cuius Dei fidem auerteret: quia nemo tranſire poſſet à Creatore, neſciens ad quem tranſeundum ſibi eſſet. Siue enim Chriſtus iam alium Deum reuelauerat, ſequebatur etiam Apoſtoli teſtatio; vel ne non eius Dei Apoſtolus haberetur, quem Chriſtus reuelauerat; & quia non licebat abſcondi ab Apoſtolo, qui iam reuelatus fuiſſet à Chriſto. Siue nihil tale de Deo Chriſtus reuelauerat, tantò magis ab Apoſtolo debuerat reuelari, qui iam non poſſet ab alio; non credendus ſine dubio ſi nec ab Apoſtolo reuelatus. Quod idcirco præſtruximus, vt iam hinc profiteamur nos proinde probaturos, nullum alium Deum ab Apoſtolo circumlatum, ſicut probauimus, nec à Chriſto; ex ipſis vtrique Epiſtolis Pauli quas proinde mutilatas, etiam de numero, forma iam hæretici Euangelij præiudicaſſe debebit.

PAVLI DOCTRINA. 5. SCHOL.

Iſdem lineis, *intra eoſdem terminos, eodem gradu* B *& modo pugnabimus contra Marcionem, vt eius errorem conuincamus. Longè itaque antequam Marcion natus eſſet, Eccleſia præſcripſit, & longo tempore poßidet & Lucæ Euangelium, incorruptum, & Paulum integrum: quem cum Marcion velit eſſe Apoſtolum miſſum à Deo ſuo nouo ad euertendam legem veterem Dei Creatoris, oportet vt probet nil ſenſiſſe, voluiſſe, ſcripſiſſe Paulum, quod non ſit contra mentem & ſenſum Creatoris. Vt enim auertat à cultu Creatoris, debuit probare Paulus alium eſſe Deum, ad quem conuertat abductos; quis enim relicto Deo veteri cognito, tranſeat ad ignotum? Tandem ſi Chriſtus in Euangelio alium Deum præter Creatorem, mundo reuelauit, debuit conſequenter, & Apoſtolus eius id teſtari, aliàs ab eo miſſus non crederetur; nec potuiſſet hic Deus latere Paulum quem Chriſtus iam reuelaſſet.* Tantò magis. *Si Chriſtus nihil de hoc Deo re-* C *uelaſſet, & Apoſtoli de eo vt prorſus incognito tacuiſſent, tantò amplius oportuerat* Paulum *eorum in hoc ſupplere defectum, vt illum clarè notum mundo faceret; cum nullus venturus ſupereſſet Apoſtolus. qui id præſtaret: aliter nullus talis Deus credendus eſt, quem nec Chriſtus, nec Apoſtoli, nec eorum nouiſſimus* Paulus *prædicauerit.* Circumlatum, *per totum orbem hinc inde prædicatum.* Forma hæretici. *Vt ergo iam ex Euangelio Lucæ à Marcione, mutilato, licet & corrupto, probauimus nullum alium eſſe Deum præter Creatorem; ſic ex Apoſtoli epiſtolis ab eodem truncatis, etiam quoad numerum, idem conuincemus. Aduerte iuxta Epiphanium, Marcionem non tantum truncaſſe D.* Pauli *ſententias,* D *ſed & integras Epiſtolas ad Timotheum, Titum, & ad Hebræos. Fundamentum Marcionis fuit; quod* Paulus *ſæpe, maximè in Epiſt. ad Gal. quam lib. 5. cont. Marc. cap. 2. Tertullianus vocat,* principalem aduerſus Iudaïſmum epiſtolam; *Ab obſeruationibus præceptorum legalium, quoad ceremonias, & Sacramenta, vt iam impletâ & euacuatâ per lucem vmbrâ, auertat; vnde fingit* Paulum *deſtructorem legis, & aduerſarium Dei Creatoris, qui eius eſt author. Aug. to. 4. libro expo-* S. Aug. *ſitionis epiſtolæ ad Galatas, in* Præfatione, *dat cauſam ob quam Paulus ſcripſerit ad Galatas.* Cauſa propter quam ſcribit Apoſtolus ad Galatas, hæc eſt; vt intelligant gratiam Dei id ſecum agere, vt ſub lege iam non ſint. Cum enim prædicata eis eſſet Euangelij gratia, non defuerunt quidam ex circumciſione, quamuis Chriſtiani nomine, nondum tamen tenentes ipſum gratiæ beneficium, & adhuc volentes eſſe ſub oneribus legis, quæ Dominus Deus impoſuerat non iuſtitiæ ſeruientibus ſed peccato, iuſtam ſcilicet legem iniuſtis hominibus dando, ad demonſtranda peccata eorum non auferenda. Non enim aufert peccata niſi gratia fidei quæ per dilectionem operatur. Sub hac ergo gratia iam Galatas conſtitutos, illi volebant conſtituere ſub oneribus legis; aſſeuerantes nihil eis prodeſſe Euangelium niſi circumciderentur, & cæteras carnales Iudaici ritus obſeruationes ſubirent. Et ideo Paulum Apoſtolum ſuſpectum habere cœperant, à quo illis Euangelium prædicatum erat, tanquam non tenentem diſciplinam cæterorum Apoſtolorum, qui gentes cogebant iudaizare, &c. Et ideo ſic cœpit: miror quod tam citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gloriam Chriſti, in aliud Euangelium. Hoc ergo exordio, cauſæ quæſtionem breuiter inſinuauit; quamquam & in ipſa ſalutatione, cum dicit ſe Apoſtolum non ab hominibus, neque per hominem, quod in nulla alia epiſtola dixiſſe inuenitur, ſatis oſtendit & illos qui talia perſuadebant, non eſſe à Deo, ſed ab hominibus: & cæteris Apoſtolis, quantum ad authoritatem teſtimonij Euangelici pertinet, imparem ſe haberi non oportere: quandoquidem non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum & Deum Patrem ſe Apoſtolum nouerit. *Longè ergo abeſt* Pauli *intentio à deſtruenda lege tanquam mala, multò minus ab auertendo Galatas à fide & cultu Dei Creatoris, ad cultum Dei Marcionis. De quo ne verbum quidem ſcripſit. Quin & expreſsè legem bonam dixit, & religionem Dei Creatoris vt eius verus Apoſtolus prædicauit, ſed ſolas cæremonias legis per gratiam & legem Chriſti impletas ablegauit.*

6. Pauli

6. *Pauli vetus gloria in Iudaiſmo nihili facta præ Chriſtianiſmo: licet vtrumque ſit Creatoris.*
5. contra Marc. cap. 20. à med.

[a] QVæ autem retrò lucri dixerat, quæ & ſuprà numerat, gloriam carnis, notam Circumciſionis, generis Hebræi ex Hebræo cenſum, titulum Tribus Beniamin, Phariſææ candidæ dignitatem: *hac modò detrimento ſibi deputat:* non Deum, ſed ſtuporem Iudæorum. [b] Hæc ac ſi ſtercora exiſtimat, præ comparatione agnitionis Chriſti, non præ reiectione Dei Creatoris, [c] *habens iuſtitiam, non ſuam tam quæ ex Lege, ſed quæ per ipſum,* ſcilicet Chriſtum, ex Deo. Ergo, inquis, hac diſtinctione Lex non ex Deo erat Chriſti. Subtilites ſatis. Accipe itaque ſubtiliùs. Quum enim dicit, *Non quæ ex lege, ſed quæ per ipſum:* non dixiſſet, Per ipſum, de alio, quàm cuius fuit lex. a Phil. 3. 7. Ibid. b Ibid. 8. c Ibid. 9. Ibid.

PAVLI DOCTRINA. 6. SCHOL.

QVæ retrò, *quæ priùs ſibi lucra exiſtimauerat.* Gloriam carnis. *Hanc gloriam ponit, ſiue quòd Iudæus ex genere Abrahā, ſiue vt ſubiicit in nota Circumciſionis.* Censvm, *originem.* Candidæ. *Toga candida, veſtis Magiſtratus & dignitatis, ſectam indicat ſplendidam Phariſæorum, quos Chriſtus ſepulchra dealbata dixit.* Depvtat, *reputat, imputat.* Non Devm, *Iudæorum & Creatorem. Non hunc Deum, aut eius cultum detrimentum reputat, ſed ſtupiditatem & amentiam Iudæorum, qui vmbram præferant luci & veritati.* Inqvis, *ô Marcion, ex diſtinctione veteris legis & nouæ, alium Deum legis, alium Chriſti, & legis gratia Deum Paulus diſtinxit.* Svbtiliter, *ironicè. Sed tu, inquit Tertull. accipe à me ſubtiliorem interpretationem: Paulus enim dixit,* per ipſum, *vt non de alio quàm de ipſo Deo legis intellig: doceret quod dicebat. Accipe locum integrum Pauli ad Phil. 3. 3. & ſeq.* Nos ſumus Circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carne fiduciam habentes, Quamquam ego habeam confidentiam, *id eſt cauſam ampliorem confidentiæ quam cæteri,* & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis. Circumciſus octauo die, ex genere Iſraël, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundùm legem Phariſæus. Secundùm æmulationem perſequens Eccleſiam Dei, ſecundùm iuſtitiam quæ in lege eſt, conuerſatus ſine querela: ſed quæ mihi fuerunt lucra hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Verumtamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciā. Et inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti Ieſu: quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide. *Totū hunc locum D. Pauli. D. Aug. expoſuit ſer. 15. de verb. Apoſt. c. 1. & ſeq.* Reſpexit quoſdam in carne fidentes; ipſi erant qui de carnis circumciſione gloriabantur; de quibus alio loco dicit, quorum Deus venter eſt, & gloria in pudendis eorum, &c. *Cap. autem 3.* Et gloriamur in Chriſto Ieſu Qui gloriatur, in Domino glorietur, &c. Et quid eſt fidere in carne? audite: quamquam ego, inquit, habeam fiduciam & in carne, &c. ne arbitremini, me hoc contemnere, quod non habeo. Quid magnum eſt, ſi homo abiectus, plebeius, ignobilis, contemnat nobilitatem, & tunc exhibeat veram humilitatem? Quamquam ergo, inquit, habeam fiduciam & in carne; ideò vos doceo contemnere, quoniam videtis me habere quod contemnam. Si quis alius in carne, *id eſt rebus carnis & exterioribus,* putat ſe habere fiduciam, *vnde præſumat,* magis ego. Et audi in carne fiduciam: circumciſione octaui diei, id eſt non proſelytus, non aduena ad populum Dei, non maior circumciſus, ſed à parentibus natus Iudæus, &c. primarij quidam erant, & quaſi ad nobilitatem Iudaicam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. Nam dicitur hoc verbum quaſi ſegregationem interpretari: quomodo in Latina lingua dicitur egregius, quaſi à grege ſeparatus, &c. Remanſit autem ad templum tribus Iuda, & tribus Beniamin. Tribus Leui in Sacerdotibus, tribus Iuda Regia. & tribus Beniamin: hoc ſolùm remanſerat in Ieruſalem, & ad templum Dei, quando facta eſt ſeparatio illa in ſeruo Salomonis, *vt habetur 3. Reg. 12.* Non ergo leuiter accipiatis quod ait, tribus Beniamin inhærens Iudæ, non recedens à templo. Secundùm æmulationem perſequens Eccleſiam, &c. quidquid erat quod legi meæ aduerſarium videbatur, impatienter ferebam, acriter inſequebar: hæc apud Iudæos nobilitas, ſed apud Chriſtum quæritur humilitas, &c. Addit ſecundùm iuſtitiam, &c. nouit charitas veſtra dictos eſſe ſine querela, ambulaſſe in omnibus iuſtificationibus Domini Zachariam & Elizabeth, &c. Ecce hoc erat & Paulus noſter, quando Saulus erat. In lege ſine querela ambulabat, ... in eo fuit ſine querela, hoc de illo facie... ...nam querelam, &c. Si malum eſt ſecundùm iuſtitiam quæ in lege eſt eſſe ſine querela, ergo aliquid mali eſt lex? ſed habemus eundem Apoſtolum dicentem Rom. 7. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum, &c. *Pergit & vrget, ſanctum proinde & bonum in lege conuerſari ſine querela, dicere tamen hæc lucra propter Chriſtum facta eſſe damna.* Attendo, inquit, laudes meas, comparo eminentiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti: illud ſitio, hoc contemno, &c. Ergo iuſtitia illa à Chriſto prohibebat? &c. *Quærit deinde an lex ſine querela ſeruata inter detrimenta & ſtercora, & à Chriſto remouentia, reputanda ſint & petit quomodo ſuam dixit iuſtitiā: quæ ex lege erat. Et hanc inter detrimenta ponit: exponit autem Aug. quòd Paulus timore pœnæ ſine querela viuebat, iuſtitiā ſuā: ſicut latro timet leges, & lupus latratus canum.* Terrore ingenti armorum, atque telorum, &c. Etiam leo reuocatur à præda, & tamen leo venit, leo redit, prædam rapuit, non malitiam poſuit. Si talis eſt adhuc iuſtitia eſt, quâ iuſtitiā tibi conſule ne torquearis. Quid magnum eſt pœnam timere? &c. ad ouile venit lupus, *Beniamin lupus rapax,* latratu canum & clamore paſtorum ab ouili reuerſus eſt lupus. Ipſe tamen ſemper eſt lupus. In ouem vertatur, *boni paſtoris voce,* facit enim & hoc Dominus; ſed ipſa eſt iuſtitia eius non tua, &c. nam quamdiu habes tuam, potes timere pœnam, non amare iuſtitiam. *Et concludit de Paulo:* Quid eſt ex lege? quia in mandatis legis. quid eſt de ſua? tanquam de viribus ſuis, &c. proſtratus horruit iuſtitiam ſuam, in qua erat certè ſine querela, laudabilis, magnus, quaſi glorioſus apud Iudæos: detrimenta exiſtimauit, damna credidit, ſtercora deputauit, &c. non habens, inquit, meam iuſtitiam quamuis ex lege, tamen meam, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti quæ impetratur à Deo. *Et tandem poſt multa probat veram iuſtitiam ex Deo eſſe.* Qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te, Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentē. tamen ipſe iuſtificat, ne ſit iuſtitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta & ſtercora: inuenire in illo, non habens iuſtitiam tuam, quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem Chriſti quæ eſt ex Deo. *Hæc poſtrema ſumpta ex cap. 11. eiuſdem ſerm.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

7, Paulus in epiſtola ad Galatas Iudaiſmum impugnat, nouâ iam lege ſuffectâ iuxta Prophetas; non autem alium Deum inducit. 5. cont. Marc. 2. in pr. ad med.

PRincipalem aduerſus Iudaiſmum epiſtolam nos quoque confitemur, quæ Galatas do-
Eſa. 43. cet. Amplectimur etenim omnem illam legis veteris abolitionem, vt & ipſam de Crea-
18 19. toris venientem diſpoſitione, ſicut ſæpè iam in iſto ordine tractauimus, de prædicata no-
uatione à Prophetis Dei noſtri. Quòd ſi Creator quidem vetera ceſſura promiſit, nouis
a Luc. 16. ſcilicet orituris; Chriſtus verò tempus diſtinctionis iſtius, [a] *Lex & Prophetæ vſque ad*
16. *Ioannem*, terminum in Ioanne ſtatuens inter vtrumque ordinem, deſinentium exinde
2. Cor. 5. veterum & incipientium nouorum: neceſſariè & Apoſtolus in Chriſto poſt Ioannem re-
17. uelato vetera infirmat, noua verò confirmat: atque ita non alterius Dei fidem curat quàm
Creatoris, apud quem & vetera deceſſura prædicabantur. Igitur & legis deſtructio, &
Euangelij ædificatio, pro me faciunt in iſta quoque epiſtola, ad eam Galatarum præſum-
ptionem pertinentes, quâ præſumebant Chriſtum vt putà Creatoris, ſaluâ Creatoris lege
credendum: quod adhuc incredibile videretur legem à ſuo authore deponi. Porrò, ſi om-
ninò alium Deum ab Apoſtolo audiſſent, vltrò vtique ſciſſent abſcedendum ſibi eſſe à lege
eius Dei quem reliquiſſent, alium ſecuti. Quis enim expectaret diutiùs diſcere, quòd no-
uam deberet ſectari diſciplinam, qui nouum Deum recepiſſet? Immò quia eadem quidem
diuinitas prædicabatur in Euangelio, quæ ſemper nota fuerat in Lege, diſciplina verò non
eadem, hic erat totus quæſtionis ſtatus, An lex Creatoris ab Euangelio deberet excludi
in Chriſto Creatoris. Denique, aufer hunc ſtatum, & vacat quæſtio. Vacante autem
quæſtione, vltrò omnibus agnoſcentibus diſcedendum ſibi eſſe ab ordine Creatoris per
fidem Dei alterius, nulla Apoſtolo materia competiſſet id tam preſsè docendi, quod vltrò
fides ipſa dictaſſet. Igitur tota intentio epiſtolæ iſtius nihil aliud docet, quàm legis diſceſ-
ſionem venientem de Creatoris diſpoſitione, vt adhuc ſuggeremus. Si item nullius noui
Dei exerit mentionem, quod [illegible]m magis feciſſet, quàm in iſta materia, vt rationem
ſcilicet ablegandæ legis, vnicâ [illegible] ſufficientiſſimâ definitione proponeret nouæ diuini-
b Gal. 1. 6. tatis, apparet quomodo ſcribat; [b] *Miròr vos tam citò transferri, ab eo qui vos vocauit in gra-
tiam, ad aliud Euangelium:* Ex conuerſatione aliud, non ex religione; ex diſciplina, non ex
diuinitate. Quoniam quidem Euangelium Chriſti à lege euocare deberet ad gratiam, non
à Creatore ad alium Deum. Nemo enim illos mouerat à Creatore, vt videretur ſic ad aliud
Euangeliũ transferri, quaſi dum ad Creatorem transferuntur. Nam & adiiciens, *quod aliud
Euangelium omninò non eſſet*, Creatoris confirmat id, quod eſſe defendit. Si enim & Creator
c Eſa. 40. Euangelium repromittit, dicens per Eſaiam, [c] *Aſcende in montem excelſum, qui euangelizas*
9. *Sioni: extolle vocem in valentia tua, qui euangelizas Hieruſalem.* Item ad Apoſtolorum per-
d Eſa. 52. ſonam, [d] *Quàm tempeſtiui pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona:* vtique & na-
7. tionibus euangelizantium: quoniam &, [e] *in nomine eius*, inquit, *nationes ſperabunt*, Chriſti
e Eſa. 42. ſcilicet; cui ait, [f] *Poſui te in lumen nationum.* Eſt autem Euangelium etiam Dei noui, quod-
4. uis tunc ab Apoſtolo defenſum. Iam ergo duo ſunt Euangelia apud duos Deos, & men-
f Ibid. 6. titus erit Apoſtolus, dicens [g] *quòd aliud omninò non eſt.* quum ſit & aliud; quum ſic ſuum
g Gal. 1, 6. Euangelium defendere potuiſſet, vt potiùs demonſtraret, non vt vnum determinaret.

PAVLI DOCTRINA, 7. SCHOL.

PRINCIPALEM. *De hoc præcedenti Scholio iam diximus, ex Auguſtino. Hic fatetur epiſtolam ad Galatas ſcriptam contra volentes iam abolitas cerimonias legis reſtituere, in præiudicium nouæ legis gratia, & dicit contra Marcionem duos Deos fingentem, vnum malum authorem veteris legis: alterum bonum, inſtitutorem nouæ; abolitionem veteris, iam olim ab ipſius authore Deo Creatore diſpoſitam, quando prædixit per Prophetas innouationem, hoc eſt mutationem legis veteris in nouam, ſicut Eſaiæ* 43. 18. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua; & nunc orientur, &c. *Quæ quia iam alibi expoſuimus, de his nunc tacemus.* IN ISTO ORDINE, *in congreſſu & diſputatione fuſiſſimâ contra Marcionem totis quinque libris* VETERA CESSVRA, *deceſſura, tranſitura, mutanda in nouam legem.* TEMPVS DISTINCTIONIS. *Separationis legis ab Euangelio, Circumciſionis à præputio, Gentilis Chriſtiani à Iudæo.* LEX ET PROPHETÆ. *id eſt, quando Chriſtus hoc dixit, vtramque legem diſtinxit, & veteris terminum in Ioanne poſuit, quo Chriſtum agnum, & veram lucem digito monſtrãte præſentem, non opus fuit Prophetis, vmbris, ſacrificiis futura præſignificantibus.* EXINDE, *id eſt à Ioanne, quem Caßianus vocat* vtriuſque Teſtamenti ſacratiſſimum limitem, NECESSARIE. *Sequitur neceſſariò Paulum poſt Chriſtum à Ioanne reuelatum, & veteres cerimonias,* infirma & egena elementa, *ac veluti puerorum rudimenta declarare. ſicut de ſeipſo dicit quamquam* abundantiùs æmulatore paternarum traditionum, erudito ad pedes Gamalielis: quando eram paruulus, cogitabam vt paruulus, ſapiebam vt paruulus, loquebar vt paruulus, factus autem vir, euacuaui quæ ſunt paruuli. *Et rurſum:* Paruuli eramus ſub elementis mundi huius ſeruientes. *Seruiebat enim legi ſeruili ancillæ filius.* In ſeruiturem generantis: quando autem factus eſt vir, quando occurrit in virum perfectum, in agnitionem fidei, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, *tum agnito plenè Chriſto, omnia legis veteris ſacramenta arbitratus eſt vt ſtercora, & quæſtuoſo commercio Chriſtum lucrifecit, & Galatas ab hoc theſauro pleno & ſolido lucro, ad legis vete-*

eris inopiam & vmbras canas, vacua & egen alee menta, ſuaſu quorumdam Iudæorum malè conuerſorum, hoc eſt vtramque legem ſimul ſeruare neceſſe ſentientium, redire volentes auertit, & reuocat, CONFIRMAT. *Nouam ſcilicet legem gratiæ, vt in ea maneant ſtabiles. Sic Hebr. 13. 8. & ſeq. vbi probat Chriſtum Dei Creatoris filium:* Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſæcula, Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum eſt enim gratiâ ſtabilire cor, *lege gratiæ & altaris Sacramento*, non eſcis: quæ non profuerunt *Iudæis ad gratiam, quam eorum Sacramenta & ſacrificia non continebant; inde ea dixit vacua elementa, quia non eam continebant; & egena, quia eam à lege noua adimplente, expectabant*, ambulantibus in eis. Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt. ATQVE ITA, *id eſt, Paulus ipſo facto quòd ad legem nouam amplectendam & retinendam hortatur, & à veteri ad nouam tranſire ſuadet, tantùm abeſt, vt contra Deum Creatorem agat, & alterum Deum nouum inſinuet, & ad eius cultum ab honore Creatoris impellat: quinimò, confirmat veterem legem: & vt procurator & Apoſtolus Creatoris, implet & exequitur, quod faciendum per Eſaiam alióſque Prophetas prædixerat; nempe veterem legem abolendam, & nouam ædificandam.* PRO ME FACIVNT, *contra intentum Marcionis; ex abiectione eius ſumpta ex epiſt. ad Galatas, quà Paulus eis exprobrat, quòd receptâ lege nouâ ab eis, & vetere abrogatâ, ſimul velint vtrumque retinere; tantùm abeſt vt inde Deus Creator, vel à Paulo, vel à Galatis reiiciatur, quinimò Galatæ in hoc ſolum errabant, quòd non adhuc crederent, plenioris inſtructionis defectu, Chriſtum Dei Creatoris filium, & cum Patre legis veteris authorem, nouam ſtatuendo, antiquam deponere, id eſt abrogare voluiſſe. Vnde volebant ſaluâ, id eſt ſeruatâ adhuc veteri, nouam ſimul obſeruare.* SI ALIVM DEVM, &c. *Si Paulus nouum aliquem Deum apertè prædicaſſet, certè Galatæ ſtatim ac in eum credidiſſent, ſimul cum fide Dei Creatoris, legem eius abſque vlla repugnantia abieciſſent. Nulla ergo erat quæſtio de duobus diuerſis Diis, cùm idem ipſe vtraque lege credatur, ſed de ceremoniis legis, quæſtiò erat an per fidem in Chriſtum & Euangelium lex vetus quoad vmbras, figuras, Sacramenta, ciborum delectum deberet abrogari.* AVFER HVNC STATVM, *ſublatâ hac differentiâ, nulla erit quæſtio. Nec aliàs habuiſſet Apoſtolus vllam cauſam ſic ſcribendi Galatis, vt abiicerent præcepta cæremonialia legis Creatoris, quod ipſo facto ſola fides in alium Deum recepta dictaſſet, ſi Paulus alium prædicaſſet.* DISCESSIONEM. *Paulus id tantùm intendit, vt ſicut Creator docuerat in veteri Teſtamento, legem veterem tranſituram in nouam ipſe Paulus exequeretur, quod idem Deus diſpoſuerat; & de facto ſuaderet, obedire Deo Creatori, volenti per Chriſtum filium ſuum, non deſtruere ſed implere legem pro vacuis vmbris quas relinqui volebat, ſubrogando veritatem. Quòd ſi Paulus vnquam occaſionem habuit introducendi nouum Deum, tunc certè vel maximè, cùm ageret de abroganda lege, cuius deponendæ nulla maior fuiſſet ratio, quàm ſi definiuiſſet credendum eſſe in nouum Deum, quod apparet ex ſcriptis eius ad Galatas.* MIROR VOS, &c. *Gal. 1. 6.* Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Chriſti in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti, *Syr. qui terrorem vobis incutiunt, & volunt inuertere, &c.* ſed licèt nos, aut angelus de cœlo Euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit, *Aug. to. 4. lib. expoſitionis ad Gal. cap. 1. ſic exponit:* Miror quòd tam citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gloriam Chriſti in aliud Euangelium, quod non eſt aliud. Euangelium enim, ſi aliud, ſiue per ſe, ſiue per aliquem Dominus dedit, iam nec Euangelium rectè dici poteſt. Vigilanter autem cùm dixiſſet, transferimini ab eo qui vos vocauit in gloriam Chriſti: quam volebant illi euacuare, quaſi fruſtrà venerit Chriſtus, ſi iam Circumciſio carnis, atque huiuſmodi opera legis tantùm valebant, vt per illa homines ſalui fierent. Niſi aliqui ſunt, &c. non quemadmodum ipſos conturbant, ita etiam conuertunt Euangeliũ Chriſti, quia manet firmiſſimum: ſed tamen conuertere volunt qui à ſpiritalibus, ad carnalia reuocant intentionem credentium: illis enim ad iſta conuerſis, manet Euangelium non conuerſum. Et ideò cùm dixiſſet, conturbantes vos: non dixit, & conuertentes, ſed volentes, inquit, conuertere Euangelium Chriſti. ſed licèt, ſi nos, aut Angelus de cœlo, &c. veritas propter ſeipſam diligenda eſt, non propter hominem, aut propter Angelum per quem annuntiatur. Qui enim propter annuntiatores diligit eam, poteſt etiam mendacium diligere, ſi qua fortè ipſi ſua protulerint. EX CONVERSIONE. *Cùm Paulus arguit Galatas ad aliud Euangelium tranſiiſſe, non intellexit* aliud, *quoad Religionem, id eſt cultum alterius Dei, ſed* aliud, *quoad diſciplinam, id eſt formam viuendi, & ceremonias obſeruandi; quâ differt lex Euangelica à Moſaica.* MOVERAT, *remouerat, abduxerat, à cultu Creatoris.* CONFIRMAT, *magis ac magis ſuſtinet illud vnicum Dei Creatoris eſſe Euangelium, & non aliud omnino eſſe.* REPROMITTIT, *Deus Creator non ſemel, ſed ſæpè promittit per Prophetas, legem Euangelicam Moſaicæ ſucceſſuram. Scripturæ veteris locos hic citatos habes iam alibi relatos.* AD PERSONAM, *ſupple, reſpiciens, & ſpiritu Prophetico prævidens Apoſtolos.* EST AVTEM EVANGELIVM. *Vides, Marcion, apud Prophetas Creatoris mentionem Euangelij factam, quod certè neceſſariò debuit eſſe Creatoris, cui eius Prophetæ teſtimonium perhibent: tu autem Euangelium nouum Dei tui noui vis eſſe: Ergo duo erunt Euangelia, ad duos Deos diuerſos pertinentia: Et ſic Paulum mentitum fingis: cùm dicat omninò nullum aliud eſſe. Longè ergo melius ſuum Euangelium defendiſſet, ſuppoſito quòd Marcionis ſententia fuiſſet; demonſtrando, & probando eſſe alium Deum nouum, quem vnicum euangelizaret eſſe colendum, repudiato Deo Creatore, quàm determinando vnicum eſſe Euangelium, & nullum aliud, ſicut clarè determinauit, anathematizando & Angelum, multò magis Marcionem, qui vel alium Deum, vel aliud Euangelium eſſe nuntiaret. Bellè Auguſtinus contra nouos iſtos Euangeliſtas torquet hunc locum Pauli, aptiſſimè in rem Tertulliani, tract. 98. in Ioan. 16.* Non ſolùm vaniloquos, & mentis ſeductores, fabuloſa & falſa garrientes, & in eis vanitatibus velut altam ſcientiam promittentes, contra regulam fidei, quam Catholicam ſuſcepiſtis, cauere debetis; verùm etiam ipſos qui de ipſa diuinæ immutabilitate naturæ, vel incorporea creatura, ſiue Creatore, veraciter diſputant, & quod dicunt, omninò documentis atque rationibus certiſſimis probant; & tamen ab vno Dei & hominum Creatore conantur auertere, tanquam peſtem inſidioſiorem cæteris fugite: tales enim ſunt, de quibus dicit Apoſtolus, quia cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, Rom. 1. Quid enim poteſt habere intelligentiam veram de immutabili bono, ei qui non tenet, per quem liberetur à malo? propterea admonitio beatiſſimi Apoſtoli de veſtris cordibus non recedat; ſi quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Non ait, pluſquàm accepiſtis; ſed, præterquam quod accepiſtis. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui ſupplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed recedit de via.

S. Aug.

S. Aug.

Errant ergo Caluiniſtæ, qui & plagas Apocalypſis apponi volunt, apponenti Scripturæ expoſitionem, & Verbo Dei traditionem, & mores pro diuerſo tempore Eccleſiæ meliores, & fidem in multis articulis per Eccleſiam à Deo reuelatis explicitiorem: cùm & ipſa Eccleſia apud Cantica in dies augeſcat & creſcat lumine & robore. Hæc eſt enim quam ſtupent Angeli certatim exclamantes: Quæ eſt iſta quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata? *Reuertor ad vnicum Euangelium, quod vnâ omnes voce cum Paulo prædicant, & anathema aliud euangelizanti pronuntiant, de quo ſic rurſum doctiſsimè Auguſtinus in Pſalm. 103. concione ſecundâ.* Inter medium montium pertranſibunt aquæ. Audiuimus quid ſunt montes, magni Prædicatores verbi, ſublimes Angeli Dei, quamuis adhuc in carne mortali. Excelſi, non ſuâ virtute, ſed illius gratiâ. Quantùm autem ad ipſos pertinet, conualles ſunt, humiliter emittunt fontes, & inter medium montium, &c. Putemus hoc ita dictum, inter Apoſtolorum medium, pertranſibunt Prædicatores verbi veritatis. Quid eſt inter medium montium? &c. quod medium dicitur, commune eſt, res communis vnde omnes æqualiter viuunt, media eſt, nec attinet ad te, nec ad me. Propterea loquimur, & ſic de aliquibus hominibus, habent inter ſe pacem; habent inter ſe fidem, &c. quid eſt inter ſe? in medio ſui. quid eſt in medio ſui? commune eſt illis. Audi aquas inter medium montium: quia communis illis fides erat, nec quiſque aquas quaſi proprias & ſuas habebat. Si enim non ſunt in medio, quaſi priuatæ ſunt, non publicè fluunt, &c. audi vocem montis, Rom. 15. Deus, inquit, pacis det vobis idipſum ſapere in inuicem: Et iterùm 1. Cor. 1. Vt idipſum ſapiatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Quod ſentio, ſentis, in medio fluit aqua, &c. veritas nec mea ſit propria, nec tua, vt & tua ſit & mea, inter medium montium, &c. Audi ipſum montem 1. Cor. 15. ſiue autem ego, ſiue illi, ſic prædicamus, & ſic credidiſtis, &c. nulla enim de aquis diſcordia montium, *vt erant iurgia inter Paſtores circa puteos priuatos in Geneſi.* ſed pax conſenſionis, & ſocietas charitatis. Si quis autem vellet aliud prædicare, iam de ſuo prædicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur ab ipſo qui emiſit fontes in conuallibus, qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur Ioan. 8. Itaq; ne acciperetur aliquis mons non de medio, de medio manans, ait Apoſtolus Galat. 1. Quiſquis vobis euangelizauerit præterquàm quod, &c. Et vide quemadmodum noluerit de monte præſumi, ne fortè mons diſcedat ab aquis per medium currentibus, & aliquid proprium velit influere. Licèt ſi nos: & quantus mons dixit hoc! quàm vberrimæ aquæ fluebant de conualle eius! tamen hoc volebat, vt medios inter montes curreret, & ibi eſſet fides recta populorum, quòd inter ſe medium atque commune Apoſtoli retinebant; licèt ſi nos, inquit, & tu Paule potes aliter prædicare; de Paulo quæſtio: audi quod ſequitur, licèt ſi nos, aut Angelus de cœlo, &c. *quantò magis ſi Satanas, aut eius miniſter Marcion, aut hodiernus Caluinus vel alter nouator de inferno,* ſi veniat mons alius euangelizans, anathematizetur: ſi veniat Angelus aliud euangelizans, anathematizetur. Vnde hoc? quia de priuato vult fluere, non de medio. Et hoc fortè carnali nebulâ præpeditus, & à fonte communi, ad propriam ſuam falſitatem, *ſicut Marcion,* redactus, poſſit hoc facere. Numquid & Angelus? verè numquam & Angelus; ſi Angelus de proprio fluens in Paradiſo non eſſet auditus, non præcipitaremur in mortem. Media aqua poſita erat hominibus præceptum Dei, aqua media, aqua quodammodo publica, ſine fraude valebat, &c. ſine labe, ſine cœno fluebat; ſi ipſa aqua ſemper biberetur, ſemper viueretur. *, quia apud te fons vita, ad quam omnes inuitabat dicens per Prophetam, Omnes ſitientes venite ad aquas, &c. Fons patens domui Dauid, magnus in medio tui, &c. Et ipſe fons, ſi quis ſitit, veniat ad me, & bibat.* venit Angelus lapſus de cœlo, factus ſerpens, quia inſidiosè venena ſpargere cupiebat: emiſit venenum, de proprio locutus eſt, de ſuo, quia qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur: & miſeri audiendo dimiſerunt quod commune erat, vnde beati erant: & ad ſuum proprium redacti, cùm volunt peruersè eſſe ſimiles Deo, hoc enim eis dixerat, Guſtate, & eritis ſicut Dij; appetentes quod non erant, quod acceperant amiſerunt. *Pulchrè autem ſic concludit;* Ergo, fratres, ad hoc valeat quod diximus charitati veſtræ, propter fontes, vt fluant de vobis, conualles eſtote, & cum omnibus conferte, *ſicut contulit Paulus,* quod de Deo habetis. Inter medium fluant aquæ, nulli inuideatis, bibite, ſaturamini, manate, ſaturate. Vbique communis aqua Dei habeat gloriam, non hominum priuata mendacia: *qualia ſunt impij & ſtulti Marcionis.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

8. *Paulus arguit volentes reſtituere Circumciſionem, non autem Deum eius authorem: reprehendit & Tito non circumciſo, Timotheum circumcidit cedens rudi adhuc fidei, donec pleniùs informaretur. 5. cont. Marc. cap. 3. à princ.*

QVòd ſi quando vultis Iudaiſmi magis affines ſubintelligi, quùm nec Titum dicit
Gal. 2. 3. circumciſum; iam incipit oſtendere ſolam Circumciſionis quæſtionem ex defenſione
adhuc legis, concuſſam ab eis, quos propterea falſos & ſuperinductitios fratres appellat,
non aliud ſtatuere pergentes quàm perſeuerantiâ legis, ex fide ſine dubio integra Creatoris;
Gal. 2. 4. que ita peruertentes Euangelium, non interpolatione ſcripturæ, quâ Chriſtum Creatoris
a Gal. 2. 4. effingerent; ſed retentione veteris diſciplinæ, ne legem Creatoris excluderent, Ergo, [a] *Propter ſuperinductitios,* inquit, *falſos fratres, qui ſubintrauerant ad ſpeculandam libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto, vt nos ſubigerent ſeruituti, nec ad horam ceſſimus ſubiectioni.* Intendamus enim & ſenſui ipſi, & cauſæ eius, & apparebit vitiatio Scripturæ. Quum
b Gal. 2. 3. præmittit, [b] *Sed nec Titus, qui mecum erat, quum eſſet Græcus, coactus eſt circumcidi:* dehinc ſubiungit: *propter ſuperinductitios falſos fratres,* & reliqua: contrarij vtique facti incipit reddere rationem, oſtendens propter quid fecerit, quod nec feciſſet, nec oſtendiſſet, ſi illud propter quod fecit, non accidiſſet. Denique dicas velim, ſi non ſubintroiſſent falſi illi fratres ad ſpeculandam libertatem eorum, ceſſiſſent ſubiectioni? non opinor.

Ergo ceſſerunt; quia fuerunt, propter quos cederetur. hoc enim rudi fidei & adhuc de legis obſeruatione ſuſpenſæ competebat, ipſo quoque Apoſtolo, ne in vacuum cucurriſſet aut curreret, ſuſpecto. Itaque fruſtrandi erant falſi fratres, ſpeculantes libertatem Chriſtianam, ne antè, eam in ſeruitutem abducerent Iudaïſmi, quàm Paulus ſciret ſe non Gal. 1. 6. in vacuum cucurriſſe, quàm dexteras ei darent anteceſſores, quàm ex cenſu eorum in na- & 2. 1. & tiones prædicandi munus ſubiret. Neceſſariò igitur ceſſit ad tempus. Et ſic ei ratio con- ſeq. ſtat, Timotheum circumcidendi, & raſos introducendi in templum, quæ in Actis edicun- Act. 16. 3. tur, adeo vera, vt Apoſtolo conſonent profitenti: [c] *Factum ſe Iudæis Iudæum, vt Iudæos* & 21. 26. *lucrifaceret; & ſub lege agentem, propter eos qui ſub lege agerent:* ſic & propter ſuperinductitios illos, & [d] *omnibus nouiſſimè omnia factum, vt omnes lucraretur.* Si hæc quoque intelligi ex hoc poſtulant, id quoque nemo dubitauit, eius Dei & Chriſti prædicatorem Paulum, cuius legem, quamuis excludens, interim tamen pro temporibus admiſerat, ſtatim amoliendam ſi nouum Deum protuliſſet.

c 1. Cor. 9. 20. d & 19. ibid.

PAVLI DOCTRINA. 8. SCHOL.

VVLTIS. *Marcionitæ.* MAGIS AFFINES. *Vel Apoſtolos, vel potius ipſos Galatas ſeducentes plus fauiſſe Iudæis, non tantùm quoad ceremonias legis veteris, ſed & Sacramentum ipſum circumciſionis, à quibus Paulus auertit Galatas, & inſuper Titum quamuis Gentilem noluit circumcidere. Iam inde tamen non colligitur quod ſtultè concludit Marcion, Paulum legem veterem tanquam malam, aut Deum Creatorem eius authorem reſpuiſſe; vel fratres illos ſuperinductitios, Galatarum ſeductores, Scripturam peruertiſſe, vt fingerent Chriſtum filium eſſe Dei Creatoris: ſed ex zelo veteris legis, & fidei in Deum Creatorem, eam ſaluam & integram conſeruare voluiſſe. Quod omnino euertit ſtultum Marcionis intentum.* QVÆSTIONEM CONCVSSAM. *Agitatam; quia Iudæi ad Chriſtum conuerſi, volebant Galatas legem veterem in ſuo vigore ſeruare. Locus Pauli ſic habet Gal. 2. 2. & ſequentibus.* Contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus: ſeorſum autem iis qui videbantur aliquid eſſe, ne fortè in vacuum currerem, aut cucurriſſem. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum eſſet Gentilis compulſus eſt circumcidi: ſed propter ſubintroductos falſos fratres, qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos in ſeruitutem redigerent. Quibus neque ad horam ceſſimus ſubiectione, *Syr. abiecimus nos ad ſubiectionem eorum.* Vt veritas Euangelij permaneat apud vos. *Quem locum Auguſtinus to. 4. lib. Expoſit. epiſtolæ ad Gal. cap. 2. ſic exponit.* Quamuis Titus Græcus eſſet, & nulla

S. Aug. eum conſuetudo, aut cognatio parentum circumcidi cogeret, ſicut Timotheum; facilè tamen etiam iſtum circumcidi permiſiſſet Apoſtolus. Non enim tali circumciſione ſalutem docebat auferri, ſed ſi in ea conſtitueretur ſpes ſalutis, hoc eſſe contra ſalutem, oſtendebat. Poterat ergo vt ſuperfluam æquo animo tolerare, ſecundùm ſententiam quam alibi dixit 1. *Cor.* 7. Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Propter ſubintroductos autem, &c. id eſt, non ei potuit extorqueri, vt circumcideretur: quia illi qui ſubintroierunt quos dicit proſcultare *explorare* libertatem eorum, *quã ſcilicet per gratiam nouæ legis libertate Chriſti donati, iugum legis veteris excuſſerant* vehementer obſeruabant, & cupiebant circumcidi Titum, vt iam circumciſionem etiam ipſius Pauli atteſtatione & conſenſione, tanquam ſaluti neceſſariam prædicarent; & ſic eos, vt ait, in ſeruitutem redigerent, id eſt ſub onera legis ſeruilia reuocarent. Quibus ſe nec ad horam, id eſt nec ad tempus ceſſiſſe dicit ſubiectioni, vt veritas Euangelij permaneret ad gentes. *Id eſt vt ſicut docuerat Galatas Gentiles, veritas legis nouæ pura apud illos permaneret excuſſis vmbris legis antiquæ.* Denotabant autem, ſuſpectumque haberi volebant inuidi Apoſtolum Paulum, quod aliquan-

A do perſecutor Eccleſiarum fuerit. RVDI FIDEI, *nondum plenæ, excultæ, & expoſitæ.* SVSPENSÆ, *dubiæ an adhuc vigeret lex, & obſeruanda eſſet.* NE IN VACVVM. *Aug. ibid.* Ideo abſentibus illis qui priores facti erãt S. Aug. Apoſtoli, Paulus à Domino perfectus eſt: vt quando cum eis contulit, nihil eſſet quod perfectioni eius adderent, ſed potius viderent eundem Dominum Ieſum Chriſtum qui ſine perſonarum acceptione ſaluos fecit, hoc dediſſe Paulo, vt miniſtraret gentibus, quod etiam Petro dederat vt miniſtraret Iudæis. Non ergo inuenti ſunt in aliquo diſſentire ab illo, vt cum ille ſe perfectum Euangelium accepiſſe diceret, illi negarent, & aliquid vellent tanquam imperfecto addere: ſed è contrario pro reprehenſoribus imperfectionis, approbatores perfectionis fuerunt. NE ANTE, &c. *Locum obſcu-*

B *rum reddit interruptio: ſic lege ad facilitatem; falſi illi fratres ſeducentes Galatas, debuerunt à Paulo fruſtrari ſpe ſua, ne abducerent à lege gratiæ, ad iugum legis veteris conuerſos Gentiles, antequam Paulus collato cum aliis Apoſtolis Euangelio ſuo, & conſertis mutuò dexteris, in conſenſus mutui Symbolum, ſe non aberraſſe à recta doctrina cognoſceret, & ex aliorum Apoſtolorum* cenſu, *id eſt ſuffragio, ordinatione, erga Gentiles munus prædicationis obiret.* EI RATIO CONSTAT. *Hinc clarè patet, cur Paulus aliter ſe habuerit in Timotheo quàm in Tito, & hunc noluerit circumcidi, vt faueret Gentibus, nec eos à fide Chriſti ſuſcipienda, dolore, & pudore circumciſionis auerteret; & illum circumcidit, ne Iudæos conuerſos, adhuc in fide Chriſti rudes, & circumciſioni & ceremoniis legis hærentes, ſcandalizaret.* RASOS IN-

C TRODVCENDI, *hæc in Actis Apoſtolorum ſcripta, vera dicit Tertull. pungens Marcionem, librum Actorum Apoſtolorum, vt falſum reiicientem, quæ tamen vera ſunt, & D. Paulo quadrant, dicenti ſe omnia factum omnibus. Vtrumque locum Scripturæ, accipe, vbi de Timotheo ex matre quidem Iudæa fideli, patre verò Gentili orto: Act.* 16. 3. Hunc voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumens circumcidit eum propter Iudæos qui erant in illis locis. *Lyſtris ſcilicet & Iconij* ſciebant enim omnes quod pater eius erat Gentilis. *De raſis autem ſic habetur Act.* 21. 23. *vbi ſic Apoſtoli edicunt & præcipiunt Paulo:* fac quod tibi dicimus: ſunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper ſe: *Syr. voto obnoxij, vt mundentur.* His aſſumptis, ſanctifica te cum illis, & impende in illis, *Syr. expende pro eis expenſas* vt

D radant capita: & ſcient omnes *Syr. vt innoteſcat omnibus* quia quæ de te audierunt *ſcilicet deſtructorem legis Moyſi eſſe Paulum* falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem. SI HÆC QVOQVE, &c. *poſtrema ſcilicet quæ dixerat de Paulo, ex conuerſatione diuerſa, pro diuerſis cauſis, & Iudæis & Gentibus ſeipſum conformaſſe vt omnes lucraretur.* ID QVOQVE, &c. *conſequens etiam eſt, & extra vllum dubium, & expreſsè*

contra opinionem Marcionis, D. Paulum non alium Deum & Chriſtum, quàm Creatorem, eiuſque filium prædicaſſe, cuius & legem, quamuis vt Gentes lucraretur, vt iam abrogatam excluſerit, tamen vt Iudæos lucrifaceret, A *& ipſe cum illis ad tempus obſeruarit; quam ſtatim prorſus expuiſſet, ſi alium Deum quàm Creatorem Euangelizaſſet.*

9. *Paulus Petrum non arguit de doctrina fidei, ſed de conuerſatione: in qua & ipſe omnia omnibus factus eſt. De Præſcr. cap. 23. in m. ad f. & 24. ad m.*

Gal. 2. 11. CRedant ſine ſcripturis, vt credant aduerſus ſcripturas: tamen doceant, ex eo quod allegant Petrum à Paulo reprehenſum, aliam Euangelij formam à Paulo superducţam, citra eam quam præmiſerat Petrus & ceteri. Quin demutatus in prædicatorem de
Act. 9. 1. & ſeq. perſecutore, deducitur ad fratres à fratribus, vt vnus ex fratribus, & ad illos ab illis qui
Act. 21. 40. ab Apoſtolis fidem induerant. Dehinc, ſicut ipſe enarrat, aſcendit Hieroſolymam cognoſcendi Petri causâ, ex officio & iure ſcilicet eiuſdem fidei & prædicationis. Nam & illi non eſſent mirati, de perſecutore factum prædicatorem, ſi aliquid contrarium prædicaret: nec Dominum præterea magnificaſſent, quia aduerſarius eius Paulus obuenerat.
Gal. 2. 9. Itaque & dexteram ei dederunt, ſignum concordiæ & conuenientiæ: & inter ſe diſtributionem officij ordinauerunt, non ſeparationem Euangelij: nec vt aliud alter, ſed vt aliis alter prædicarent, Petrus in Circunciſionem, Paulus in Nationes. Ceterùm ſi reprehenſus eſt Petrus, quòd cum conuixiſſet ethnicis, poſtea ſe à conuictu eorum ſeparabat perſonarum reſpectu: vtique conuerſationis fuit vitium, non prædicationis. non enim ex hoc alius Deus, quàm Creator; & alius Chriſtus, quàm ex Maria; & alia ſpes quàm reſur-
CAPVT XXIV. rectio annuntiabatur. Non mihi tam benè eſt, immo non mihi tam malè eſt, vt Apoſtolos committam. Sed quoniam peruerſiſſimi iſti illam reprehenſionem ad hoc obtendunt, vt ſuſpectam faciant doctrinam ſuperiorem, reſpondebo quaſi pro Petro: ipſum Paulum
1. Cor. 9. 22. dixiſſe, *factum ſe eſſe omnibus omnia, Iudæis Iudæum, non Iudæis non Iudæum, vt omnes lucrificaret.* Adeo pro temporibus & perſonis & cauſis quædam repræhendebant, in quæ & ipſi æquè pro temporibus & perſonis & cauſis committebant: quemadmodum ſi & Pe-
Gal. 6. 12. 13. trus reprehenderet Paulum, quod prohibens circunciſionem, circunciderit ipſe Timotheum.

10. *Et 5. cont. Marc. cap. 3. circa m.*

a Gal. 2. 11. [a] R*eprehendit Petrum, non recto pede incedentem ad Euangelij veritatem.* Planè reprehenlit; non ob aliud tamen, quàm ob inconſtantiam victus, quem pro perſonarum
b Ibid. 12. qualitate variabat, [b] *timens eos qui erant ex circumciſione*; non ob aliquam diuinitatis peruerſitatem, de qua & aliis in faciem reſtitiſſet, qui de minore cauſa conuerſationis ambiguæ Petro ipſi non pepercit. Sed quomodo Marcionitæ volunt credi? De cetero per-
c Ibid. 16. gat Apoſtolus, [c] *negans ex operibus legis iuſtificari hominem, ſed ex fide.* eiuſdem tamen Dei, cuius & lex. Nec enim laboraſſet fidem à lege diſcernere, quam diuerſitas vltro ipſius di-
d Gal. 2. 18. uinitatis diſcreuiſſet, ſi fuiſſet. Meritò [d] *non reædificabat quæ deſtruxit.*

11. *Paulus, Petrum, Iacobum, & Ioannem arguit, de conuerſatione ſola, non autem de doctrina. 4. cont. Marc. cap. 3. in p.*

Gal. 2. 11. MArcion nactus epiſtolam Pauli ad Galatas, etiam ipſos Apoſtolos ſugillantis, vt non recto pede incedentes ad veritatem Euangelij, ſimul & accuſantis Pſeudapoſtolos quoſdam peruertentes Euangelium Chriſti, connititur ad deſtruendum ſtatum eorum Euangeliorum, quæ propria, & ſub Apoſtolorum nomine eduntur, vel etiam Apo-
a Gal. 2. 9 ſtolicorum; vt ſcilicet fidem, quam illis adimit, ſuo conferat. Porro, etſi [a] *reprehenſus eſt Petrus & Ioannes & Iacobus, qui exiſtimabantur columnæ*, manifeſta cauſa eſt. Perſonarum
b 1. Cor. 9. 22. enim reſpectu videbantur variare conuictum. Et tamen, cùm ipſe Paulus [b] *omnibus omnia fieret, vt omnes lucraretur*, potuit & Petro hoc in conſilio fuiſſe, aliquid aliter agendi quàm docebat. Proinde, ſi & Pſeudapoſtoli irrepſerant, horum quoque qualitas edita eſt, circumciſionem vindicantium & Iudaïcos faſtos. adeo non de prædicatione, ſed de conuerſatione, à Paulo denotabantur; æquè denotaturo, ſi quid de Deo Creatore, aut Chriſto eius erraſſent. Igitur diſtinguenda erunt ſingula. Si Apoſtolos præuaricationis & ſimulationis ſuſpectos Marcion haberi queritur vſque ad Euangelij deprauationem, Chriſtum iam accuſat, accuſando quos Chriſtus elegit. Si verò Apoſtoli quidem integrum Euangelium contulerunt, de ſola conuictus inæqualitate reprehenſi, Pſeudapoſtoli autem veritatem eorum interpolauerunt, & inde ſunt noſtra Digeſta; quod erit germanum illud Apoſtolorum Inſtrumentum, quod adulteros paſſum eſt? quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucam? Aut ſi tam funditus deletum eſt, vt cataclyſmo quodam, ita inundatione falſariorum oblitteratum; iam ergo nec Marcion habet verum.

PAVLI DOCTRINA. 9. 10. 11. SCHOL.

QVONIAM tres textus ſequentes de eadem prorſus materia tractant eos breuiter ſub eodem Scholio enucleabo. CREDANT SINE SCRIPTVRIS. Hæreticos alloquitur, quorum carpit impudentiam; præſumunt enim pro libito articulos fidei condere, quos, vt nec hodierni Caluiniſtæ, (quamquam nihil niſi expreſſè in ſcriptura poſitum admittunt,) in ſcriptura haberi, probare poſſunt. Ideo autem illi de quibus Tertull. agit, reiiciebant ſcripturas quas volebant; vt liberius crederent contra ſcripturam. Inter cætera autem eorum fundamenta quibus ſcripturam reſpuebant, illud erat; quod Paulus Petrum arguens, aliter quàm ipſe prædicaret; ſed ex hoc probare non poſſunt aliam fuiſſe doctrinam fidei, quam Paulus prædicabat; aliam Petri aliorumque Apoſtolorum; quinimò, cùm ipſe conuerſus fuiſſet de perſecutore in prædicatorem, vt vnus ex fratribus, id eſt fidelibus, ad fratres, per fratres adductus eſt. FIDEM INDVERANT, doctè; fidei habitum ſuſceperant; baptizati Chriſtum induerant. EX OFFICIO & IVRE. Adiit Petrum tanquam caput Eccleſiæ, & fontem iuriſdictionis, vt conferret, quomodo fidem prædicaret. MAGNIFICASSENT. Sic Act. 21. 17. & ſeq. Cum veniſſemus Ieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiſcum ad Iacobum; omneſque collecti ſunt ſeniores, quos cum ſalutaſſet, narrabat per ſingula quæ Deus feciſſet in Gentibus, per miniſterium ipſius. At illi cum audiſſent, magnificabant Deum; dixeruntque ei: vides frater quot millia ſunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te, quia diſceſſionem doceas à Moyſe, eorum qui per Gentes Syr. qui ſunt inter gentes Iudæorum: dicens, non debere eos circumcidere filios ſuos, neq; ſecundum conſuetudinem ingredi. Syr. neque ſecundum ritus legis ambulent. Quid ergo eſt? vtique oportet conuenire multitudinem: audient enim te ſuperueniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus, &c. Subiicit textus, quæ habes ſub finem præcedentis Scholij, de raſis capitibus, ad purificationem. DEXTERAM EI DEDERVNT. Gal. 2. 9. Dextras dederunt mihi. Aug. to. 4. lib. Expoſit. epiſt. ad Gal. cap. 2. Et dederunt dexteras ſocietatis: id eſt conſenſerunt in ſocietatem, & paruerunt voluntati Domini, conſentientes, vt Paulus & Barnabas irent ad Gentes, ipſi autem in circumciſionem, quæ præputio, id eſt Gentibus qui non circumcidebant præputium contraria videtur. Nam etiam ſic poteſt intelligi, quod ait è contrario, vt ordo iſte ſit: mihi enim, qui videntur aliquid, nihil appoſuerunt, ſed è contrario, vt nos quidem in Gentes iremus, quæ ſunt contrariæ circumciſioni; ipſi autem in circumciſionem; conſenſerunt mihi & Barnabæ; hoc eſt dexteras ſocietatis nobis dederunt. NON SEPARATIONEM, diuerſitatem, contrarietatem quoad fidem. NATIONES, Gentiles. CONVIXISSET, victu ciborum prohibitorum per legem ſimili cum Gentibus vſus fuiſſet. PERSONARVM coram Iudæis, & eorum reſpectu à cibis huiuſmodi abſtinebat. VITIVM, diuerſitas, aliquid inconſtantiæ vel humani reſpectus, aut ſimulationis ſapiens. EX HOC facto ſcilicet diuerſo Petri, vel reprehenſione Pauli, & vtriuſque diſſimili conuerſatione, colligi non poteſt, ipſos diuerſam fidem habuiſſe, & alium Deum, Chriſtum, ſpem fidelium prædicaſſe. TAM BENE; id eſt non ſum vir tanta authoritatis vel potius temeritatis, vt Petrum cum Paulo certaſſe, & in fide diuerſa digladiatos inter ſe contendam. DOCTRINAM SVPERIOREM. Quam Petrus aliique Apoſtoli ante Pauli conuerſionem prædicauerant, quam hæretici ideo in ſuſpicionem adducunt, dubiam, & proinde nullam faciunt, ex eo quod Paulus dicat ſe in faciem reſtitiſſe Petro; ſi eius partes in hoc facto tueri velim, dicam & Paulum egiſſe ſicut Petrus fecit, & omnia omnibus factum pro diuerſitate cauſarum, & ipſummet circumcidiſſe Timotheum: quod & Petrus obiicere potuiſſet Paulo. De hac reprehenſione Pauli, circa Petri factum, paulò infra dicam; nunc omnibus omnia factum expendo. 1. Cor. 9. 10. & ſeq. Cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer. Iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem, cum ipſe non eſſem ſub lege, vt eos qui ſub lege erant lucrifacerem. Iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem, cùm ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti, vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant. Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerē. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos. Quem locum totum adduxit Aug. lib. 2. de ſer. Do. in monte c. 30. vbi contra hypocritas, & malè corrigentes: piè cautèque vigilandum eſt, vt cùm aliquem reprehendere, vel obiurgare nos neceſſitas coegerit, primùm cogitemus, vtrum tale ſit vitium quod numquam habuimus, vel quo iam caruimus. Et ſi numquam habuimus, cogitemus & nos homines eſſe, & habere potuiſſe. Si verò habuimus, & non habemus, tangat memoriam communis fragilitas, vt illam reprehenſionem, aut obiurgationem, non odium ſed miſericordia præcedat: vt ſiue ad correctionem eius propter quem id facimus, ſiue ad peruerſionem valuerit, nam incertus eſt exitus, nos tamen de ſimplicitate oculi noſtri ſecuri ſimus. Si autem cogitantes, noſmetipſos inuenerimus in eo eſſe vitio, in quo eſt ille quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus, ſed tamen congemiſcamus; & non illum ad obtemperandum nobis, ſed ad pariter cauendum inuitemus. Nam & illud quod dicit Apoſtolus; factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, &c. Non vtique ſimulatione faciebat, quemadmodum alij intelligi volunt, vt eorum deteſtanda ſimulatio tanti exempli authoritate muniatur; ſed hoc faciebat charitate; quà eius infirmitatem, cui volebat ſubuenire, tanquam ſuam cogitabat. Hoc enim præſtruxit dicendo: cùm enim liber ſim ex omnibus, me omnium ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Quod vt intelligas non ſimulatione, ſed charitate fieri, quâ infirmis hominibus tanquam nobis compatimur, ita monet alio loco; Gal. 5. 13. vos in libertatem vocati eſtis, fratres; tantùm ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem ſeruite inuicem. Quod fieri non poteſt niſi alterius infirmitatem quiſque habeat quaſi ſuam: vt eam æquanimiter ferat, donec ab ea liberetur ille cuius curat ſalutem. Raro ergo, & in magna neceſſitate obiurgationes adhibendæ ſunt: ita tamen vt etiam in his ipſis, non nobis, ſed Domino vt ſeruiatur, inſtemus. Ipſe eſt enim finis, vt nihil duplici corde faciamus; auferentes trabem de oculo noſtro inuidentiæ vel malitiæ, vel ſimulationis; vt videamus eiicere feſtucam de oculo fratris. Videbimus enim eam oculis columbæ, quales in ſponſa Chriſti prædicantur, quam ſibi elegit Deus glorioſam Eccleſiam non habentem maculam neque rugam: Epheſ. 5. id eſt mundam & ſimplicem. Oculi porro Eccleſiæ ſimpliciſſimi, Paulus, pro quo S. Iob dicebat, oculus fui cæco Gentili & pes claudo, id eſt Iudæo in Iacob patre, claudicanti in duas partes, id eſt nunc idolis, nunc Deo vero ſeruienti. Vel quia Petrum non rectè ambulantem redarguit & erexit, de quo in ſequentibus.

S. Aug.

S. Aug.

X. REPREHENDIT PETRVM. Gal. 2. 11. Cum au-

tem veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat. *Syr. in faciem ipſius illum coargui, quoniam offendebantur in eo.* Priùs enim quam venirent quidam à Iacobo, cùm Gentibus edebat; *cibos in lege Moyſi prohibitos* cùm autem veniſſent, ſubtrahebat & ſegregabat ſe, timens eos qui ex circumciſione erant. Et ſimulationi eius conſenſerunt cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem. Sed cùm vidiſſem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelij, *Syr. in veritate:* dixi Cephæ coram omnibus: ſi tu cum Iudæus ſis Gentiliter viuis, & non Iudaïcè, quomodo Gentes cogis à Iudaizare? nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. *In quem locum Auguſtinus to. 4. lib. Expoſit. ep. ad Gal. cap. 2.*

S. Aug. In nullam ſimulationem Paulus lapſus erat, quia ſeruabat vbique quod congruere videbat, ſiue Eccleſiis Gentium, ſiue Iudæorum, vt nuſquam auferret conſuetudinem quæ ſeruata non impediebat ad obtinendum regnum Dei: tantùm admonens, ne quis in ſuperfluis poneret ſpem ſalutis, etiamſi conſuetudinem in eis propter offenſionem infirmorum cuſtodire vellet. Sicut ad Cor. dicit 1. Cor. 7. 18. Circumciſus quis vocatus eſt? non adducat præputium *id eſt non inuehat morem Gentilium in vſu ciborum, &c.* in præputio quis vocatus eſt? *ad fidem conuerſus eſt aliquis Gentilis:* non circumcidatur. Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Hoc enim ad eas conſuetudines, vel conditiones vitæ retulit, quæ nihil obſunt fidei boniſque moribus. Non enim ſi latro erat quiſque cùm vocatus eſt, debet in latrocinio permanere. Petrus autem cùm veniſſet Antiochiam obiurgatus eſt à Paulo, non quia ſeruabat conſuetudinem Iudæorum, in qua natus atque educatus erat, quamquam apud Gentes eam non ſeruaret, ſed obiurgatus eſt, quia Gentibus eam volebat imponere. Cùm vidiſſet quoſdam veniſſe ab Iacobo, id eſt à Iudæa. Nam Eccleſiæ Ieroſolymitanæ Iacobus præfuit, timens ergo eos qui adhuc putabant in illis obſeruationibus ſalutem conſtitutam, ſegregabat ſe à Gentibus, & ſimulatè illis *Iudæis ſcilicet* conſentiebat, ad imponenda Gentibus illa onera ſeruitutis, quod in ipſius obiurgationis verbis ſatis apparebat. *Tum ſubiicit de reprehenſo Petro coram omnibus:* quod autem hoc ei coram omnibus dixit, neceſſitas coëgit, vt omnes illius obiurgatione ſanarentur. Non enim vtile erat, errorem qui palam noceret, in ſecreto emendare. Huc accedit, quod firmitas & charitas Petri, cui ter à Domino dictum eſt, amas me? paſce oues meas; obiurgationem talem poſterioris Paſtoris, pro ſalute gregis libentiſſimè ſuſtinebat. Nam erat obiurgatore ſuo ipſe qui obiurgabat mirabilior, & ad imitandum difficilior. Facilius eſt enim videre quid in alio corrigas, atque id vituperando vel obiurgando corrigere, quàm videre quid in te corrigendum ſit, libenterque corrigi, vel per teipſum, nedum per alium, adde poſteriorem, adde coram omnibus. Valet autem hoc ad magnum humilitatis exemplum, quæ maxima eſt diſciplina Chriſtiana. Humilitate enim conſeruatur charitas. Nam nihil eam citius violat quàm ſuperbia. *De hac Petri reprehenſione & Pauli cum eo controuerſia, extat celebris illa diſputatio per literas acta inter Auguſtinum & Hieronymum quam videre poteris lector. to. 2. Aug. epiſtola 8. 9. & 19. necnon to. 7. lib. 2. contra Creſconium Grammaticum cap. 32. circa f. vbi de Cypriani errore circa rebaptizandos:*

S. Aug. Ita hoc Cypriani non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano, ſicut illud Apoſtoli Petri, quod gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis

A inferior incomparabiliter Petro. INCONSTANTIAM VICTVS, *quod nunc cibos edebat per legem vetitos, nunc ab eis abſtinebat.* DIVINITATIS PERVERSITATEM, *non quòd Petrus peruersè de Deo ſentiret, vel alium Deum crederet, quàm Iudæi circumciſi.* AMBIGVÆ, *quia Petrus nunc gentiliter, nunc Iudaicè conuerſabatur.* QVOMODO MARCIONITÆ, &c. *Irridet aduerſarium Marcionem, & rogat, an poſt tam claram definitionem, aliter exigat credi, ſcilicet Paulum, alium nouum Deum prædicaſſe.* DE CÆTERO, *Cæterùm inquit, proſequatur Paulus; quid ſequitur in textu? Gal. 2. 16.* Scientes autem quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti: *Syr. ſed per fidem &* nos in Chriſto Ieſu credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis: propter quod,

B ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. *Aug. libro Expoſit. ep. ad Gal. cap. 2.* Vt impleat opera legis adiuuantem infirmitatem ſuam, *fidem ſcilicet Chriſti de qua loquitur Paulus* non merito ſuo, ſed gratiâ Dei. *Quod ſi cognouiſſent illi qui cogebant Gentes Iudaizare,* non exigerent, inquit, de Gentibus carnales legis obſeruationes, ſed per ipſam gratiam fidei, ſpiritalia opera legis eos implere poſſe cognoſcerent. Quoniam ex operibus legis, cùm ſuis viribus ea quiſque tribuit, non gratiæ miſerantis Dei, non iuſtificabitur omnis caro, id eſt omnis homo, ſiue omnes carnaliter ſentientes, &c. Peccatorum autem nomen, Gentibus impoſuerant Iudæi, iam vetuſtâ quadam ſuperbiâ, tanquam ipſi iuſti eſſent, videndo ſtipulam in oculo alieno, & non trabem in

C ſuo: ſecundùm eorum morem locutus Apoſtolus ait, nos naturâ Iudæi, &c. id eſt quos appellant Peccatores cum ſint & ipſi peccatores. EIVSDEM DEI, *Creatoris, qui legem dedit,* FIDEM, *legem Euangelicam, legem gratiæ.* A LEGE, *Moſaica.* VLTRÒ, *abſque labore & difficultate vtramque legem diſcreuiſſet ipſa duorum Deorum diuerſitas; ipſo enim facto, quòd duo fuiſſent dij, vnus veteris, alter nouæ legis Author, ex diuerſis Authoribus aperta fuiſſet legum diuerſitas.* NON REÆDIFICABAT. *Gal. 2. 18.* Si enim quæ deſtruxi, iterum hæc ædifico; *id eſt ſi veterem legem quam abrogatam prædicaui, ſuo vigori reſtituo* præuaricatorem me conſtituo. *Aug. in ep. ad Gal. cap. 2.* S. Aug.

Deſtruxit ſuperbiam gloriantem de operibus legis, quæ deſtrui & deberet, & poſſet, ne gratia fidei videretur

D non neceſſaria, ſi opera legis etiam ſine illa iuſtificare crederentur. Et ideo præuaricator eſt, ſi rurſus illa ædificat, dicens quod opera legis etiam ſine gratia iuſtificant, vt Chriſtus peccati miniſter inueniatur. *Id eſt ſi Chriſtus obliget adhuc ad legem veterem, quam alibi vocat,* virtutem peccati, ſine qua peccatum non erat, & miniſtrationem mortis.

XI. MARCION NACTVS, &c. *Occaſionem ſumpſit Marcion reiiciendi Euangelia, vel ab Apoſtolis, Matthæo & Ioanne, vel à Marco viro Apoſtolico edita; quòd Paulus ad Galatas, arguat tam Petrum, quàm Ioannem & Iacobum non rectè incedentes, ad Euangelij veritatem, vt præcedenti Scholio retulimus;* VT FIDEM, &c. *Vt per Pauli reprehenſionem, fidem tollens dictis Euangeliis, ſuo proprio, hoc eſt ex Luca*

E *truncato conferat.* VARIARE CONVICTVM. *Nunc circumcidendo, modò à circumciſione abſtinendo; edendo, vel non edendo cibos, pro diuerſa conuerſatione cum Gentilibus, aut Iudæis.* POTVIT ET PETRO, *Petrus quoque poteſt excuſari, & eodem animo aliter conuixiſſe, quàm docebat; vt ſcilicet omnia omnibus factus, omnes Chriſto lucrifaceret.* SI PSEVDAPOSTOLI, &c. *Eos ſupra vocauerat* ſuperinductitios, *ſiue vt habet textus Gal. 2. 4.* ſubintroductos falſos fratres, *qui & circumciſionem Gentilibus conuerſis neceſſariam, & per legem Iudaicam indictas ceremonias, abſtinentias, feſta, ſacra, in faſtis Iudaicis & Moyſi libris præſcripta, obſeruanda eſſe aſſerebant.*

rebant. DE PRÆDICATIONE, *fide vnius Dei Creatoris.* Fides enim ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. DE CONVERSATIONE, *cærimoniis legis à Paulo arguebantur.* SIMVLATIONIS SVSPECTOS. *Auguſtinus prorſus a mendacio & omni ſimulatione alienus, quæ hic tractat Tertull. de Apoſtolorum ſimulatione, & Paulo, abſque ea, omnibus omnia facto, ſæpiùs diſputauit. Aliquos ex eo locos huc confero. Libro contra mendacium cap. 12. cùm dixiſſet in veteri Teſtamento figuras* S. Aug. *benè intellectas non fuiſſe mendacia; ſic de nouo Teſtamento agit.* Apoſtoli in epiſtolis ſuis aliter locuti ſunt, aliterque conſcripti Actus Apoſtolorum, iam videlicet reuelato Teſtamento nouo, quod illis figuris Propheticis velabatur. Denique in tot epiſtolis Apoſtolicis, atque in ipſo tam grandi libro, in quo Actus eorum canonicâ veritate narrantur, non inuenitur talis aliquis mentiens, vt de illo ab iſtis ad mentiendi licentiam proponatur exemplum. Quandoquidem Petri & Barnabæ ſimulatio, quâ Gentes Iudaizare cogebant, meritò reprehenſa atque correcta eſt, & ne tunc noceret, & ne poſteris ad imitandum valeret. Cùm enim vidiſſet Apoſtolus Paulus, quia non rectè ingrediuntur ad veritatem Euangelij, dixit Petro coram omnibus; Si tu cùm ſis Iudæus, gentiliter, & non Iudaicè viuis, quomodo Gentes cogis Iudaizare? Id autem quòd ipſe fecit vt quaſdam obſeruationes legitimas, *legis veteris*, Iudaicâ conſuetudine retinendo & agendo, non ſe inimicum legi Prophetiſq; monſtraret. *Vide Lector, quàm conſonet Aug. Tertulliano Marcionem conuincenti, Paulum non fuiſſe aduerſarium & deſtructorem legis & Prophetarum.* Abſit, vt mendaciter eum feciſſe credamus. De hac quippe re ſatis eſt eius nota ſententia, quâ fuerat conſtitutum, nec Iudæos qui tunc in Chriſtum credebant, prohibendos eſſe à paternis traditionibus nec ad eas Gentiles, cùm Chriſtiani fierent, eſſe cogendos; vt illa Sacramenta, quæ diuinitùs præcepta eſſe conſtaret, non tanquam ſacrilegia fugerentur, *quod volebat Marcion, legis veteris, & Dei eius inimicus*, nec tamen putarentur ſic neceſſaria, iam nouo Teſtamento reuelato, tanquam ſine eis quicumque conuerterentur ad Deum, ſalui eſſe non poſſent. Erant enim qui hoc putabant atque prædicabant, quamuis iam recepto Chriſti Euangelio; & eis ſimulatè conſenſerant Petrus & Barnabas, ideóque cogebant Gentes Iudaizare, id enim erat cogere, ſic ea neceſſaria prædicare, tanquam & recepto Euangelio, nulla ſine illis ſalus eſſet in Chriſto. Hoc error quorumdam putabat, hoc timor Petri ſimulabat, hoc libertas Pauli redarguebat. *De Paulo autem abſque ſimulatione omnia omnibus facto ſic ſubiicit:* quod ait, 1. Cor. 9. omnia S. Aug. omnibus, &c. Compatiendo fecit, non mentiendo. Fit enim quiſque tanquam ille cui vult ſubuenire, quando tanta miſericordia ſubuenit, quanta ſibi ſubueniri vellet ſi eſſet ipſe in eadem miſeria conſtitutus. Itaque fit tanquam ille. non quia fallit illum, ſed quia ſe cogitat, ſicut illum, &c. Nam ſi propterea quia dixit, factus ſum Iudæis tamquam Iudæus, & iis qui ſub lege erant, tanquam ſub lege. ideò putandus eſt mendaciter ſuſcepiſſe legis veteris Sacramenta; debuit & Gentium idololatriam eodem modo mentiendo ſuſcipere, quia dixit etiam iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege ſe factum, vt eos lucrifaceret, quod vtique non fecit. Non enim alicubi ſacrificauit Idolis, aut adorauit illa figmenta, ac non potiùs liberè tanquam Martyr Chriſti, deteſtanda, & vitanda monſtrauit. S. Aug. *Sic vbique iuſtificat Paulum epiſt. 9. ad Hieron.* Factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, &c. quæ ibi dicuntur compaſſione miſericordiæ, non ſimulatione fallaciæ. Fit enim tanquam ægrotus qui miniſtrat ægroto, non cùm ſe febres habere mentitur, ſed cum animo condolentis cogitat quemadmodum ſibi miniſtrari vellet ſi ipſe ægrotaret, & ſic ipſe aliis ægrotantibus miniſtrando compatitur, &c. *Subiicit de cærimoniis legis.* Ideò ſuſceperat ea celebranda, cùm iam Chriſti eſſet Apoſtolus, vt doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent, ſicut a parentibus per legem acceperant cuſtodire, etiam cùm Chriſto crediſſent, non tamen in eis iam conſtituerent ſpem ſalutis. quoniam per Dominum Ieſum ſalus ipſa, quæ illis Sacramentis ſignificabatur, aduenerat: ideóque Gentibus, quòd inſuetos, a fide reuocarent, opere graui & non neceſſario, nullo modo imponenda eſſe cenſebat. S. Aug. *Tum de Petro ſimulante & ex timore Iudæorum cogente Gentiles Iudaizare tractat vt ſuprà. Et de Paulo concludit:* Illud fecit, vt naturâ Iudæus, & hoc totum dixit, non vt fallaciter ſe fingeret eſſe quod non erat, ſed vt miſericorditer eis ita ſubueniendum eſſe ſentiret, ac ſi ipſe in eodem errore laboraret; non ſcilicet mentientis aſtu, ſed compatientis affectu. *Longè fuſiùs de hac tota controuerſia tractat epiſt. 19. ad Hiero. vbi inter cætera it obuiam obiectioni quorumdam ſic loquentium pro Petro:* S. Aug. At enim ſatius eſt credere Apoſtolum Paulum aliquid non verè ſcripſiſſe, quàm Apoſtolum Petrum non rectè aliquid egiſſe? hoc ſi ita eſt, dicamus, quod abſit; ſatius eſt credere mentiri Euangelium quam negatum eſſe a Petro Chriſtum. *Item librum Regum mentitum, quàm tantùm Prophetam Dauidem adulterij & homicidij reum. Et concludit:* Imò verò ſanctam Scripturam in ſummo & cœleſti authoritatis culmine collocatum de veritate eius certus & ſecurus legam, & in ea, homines vel approbatos, vel emendatos, vel damnatos, veraciter diſcam potiùs, quàm facta humana, dum in quibuſdam laudabilis excellentiæ perſonis aliquando credere timeo reprehendenda, ipſa diuina eloquia mihi ſint vbique ſuſpecta. S. Aug. *Et ibidem Hieronymo dicenti Paulum in Petri reprehenſione ſimulante:* Si teipſum conſideratione vitæ ac morum tuorum non ſimulatè, non fallaciter dixiſſe credo; *quod ſcilicet complexus Auguſtini ſuſpiraret:* quantò magis æquum eſt me credere Apoſtolum Paulum non aliud ſenſiſſe quàm ſcripſerit, vbi ait de Petro & Barnaba: cùm viderem quia non rectè ingrediuntur, &c. VSQVE AD EVANGELII, &c. *Hinc Marcion ex prætextu huiuſmodi ſimulationis ſic ſuſpectos habuit Apoſtolos; vt & eos Euangelium corrupiſſe ſuſpicetur.* PSEVDAPOSTOLI AVTEM, &c. *Si putat Marcion non quidem ab Apoſtolis, ſed ab aliis falſariis corrupta Euangelia, vnde Libri noſtri noui Teſtamenti confecti ſint; peto vbi & quale ſit primum originale & autographum Euangelicum, quod adulteratum eſt? An illud cum quo Paulus ſuum contulit, vel quod à Chriſto accepit, & quo Lucam diſcipulum inſtruxit? quod ſi omnino periit verum Euangelium inundatione corruptorum, ergo nec Marcion verum ac legitimum habet Euangelium, nec ei proinde credendum eſt.*

12. *Paulus architectus Chriſtum dicit fundamentum; in quo ſuperædificata doctrina qualis fuerit, ignis probat.* 5. *cont. Marc. cap.* 6. *circa fin.*

QVid illi etiã cum exemplis Dei noſtri?Nam,quòd [a] *architectum ſe prudentem affirmat.*
a 1.Cor. 3.10. hoc inuenimus ſignificari depalatorem diſciplinæ diuinæ à Creatore, per Eſaiam:
[b] *Auferam enim*, inquit, *à Iudæa inter cætera & ſapientem architectum*, & numquid ipſe
b Eſa.3.2. tunc Paulus deſtinabatur, de Iudæa, id eſt de Iudaiſmo, auferri habens in ædificationem Chriſtianiſmi, poſiturus [c] *vnicum fundamentum quod eſt Chriſtus?* quia & de hoc
c 1.Cor.3.11. per eundem Prophetam Creator; [d] *Ecce ego*, inquit, *inicio in fundamenta Sionis lapidem pretioſum, honorabilem; & qui in eum crediderit, non confundetur.* Niſi ſi ſtructorem ſe terre-
d Eſa.28.16. ni operis Deus profitebatur, vt non de Chriſto ſuo ſignificaret, qui futurus eſſet fundamentum credentium in eum, ſuper quod prout quiſque ſuperſtruxerit, dignam ſcilicet vel indignam doctrinam; [e] *Si opus eius per ignem probabitur, ſi merces illi per ignem re-*
e 1.Cor.3.13. *pendetur*, Creatoris eſt; Quia *per ignem iudicatur* veſtra ſuperædificatio, vtique ſui fundamenti, id eſt ſui Chriſti: [f] *Neſcitis quòd templum Dei ſitis, & in vobis inhabitet Spiritus Dei?*
f Ibid.16. Si homo, & res, & opus, & imago, & ſimilitudo, & caro per terram, & anima per adflatum Creatoris eſt; totus ergo in alieno habitat Deus Marcionis, ſi nos Creatoris ſumus templum. Quòd [g] *ſi templum Dei vitiauerit, vitiabitur*, vtique à Deo templi. Vltorem
g Ibid.17. intentans, Creatorem intentabit.

PAVLI DOCTRINA. 12. SCHOL.

QVID ILLI, &c. *Si, inquit Tertullianus, Paulus non erat Apoſtolus miſſus à Deo Creatore ad prædicandam legem gratiæ implentem figuras & prophetias legis antiquæ, vt quid tam frequenter citat vetus Teſtamentum, & eius parabolis & exemplis vtitur?* Hoc *id eſt ipſo facto quòd ſe dicit prudentem architectum, indicat ſe propalatorem, & explicatorem eſſe Scripturæ, & doctrinæ per Creatorem traditæ Eſaiæ Prophetæ. Ego verò per* depalatorem, *non tantùm intelligo prædicatorem; & palam facientem, hunc locum obſcurum Prophetæ quaſi de tenebris educentem, ſibique ipſi applicantem. quod ipſe de cultu legis Iudaicæ eligi deberet ad Chriſtianæ legis ædificationem: ſed & iuxta Columellam, cùm* palare *ſit palos figere, & palis fulcire & munire, debebat Paulus figere & fulcire legem, non eam deſtruens tanquam malam, ſed magis corroborans & implens eius ſignificantes vmbras, Chriſtũque figendo lapidem electum in fundamentum. Niſi fortè velit Marcion Deum Creatorem, citatis in textu Eſaiæ locis, ſe profeſſum terreni ædificij opificem, & non templi myſtici Eccleſiæ, & fidei, & ſanæ doctrinæ in Chriſto fundatæ; ſuper quo fundamento prout quiſque ſuperædificauerit benè vel malè, quoad doctrinam & mores, ignis Creatoris probans, cuique pro merito rependet. Hoc porro templum fideles eſſe, ait Paulus, quos Spiritus ſanctus implet.* SI HOMO, &c. *Ex dictis concludit contra Marcionem: Si, quidquid homo eſt, ſiue anima, quod eſt per Dei Creatoris afflatum, facta eius imago & ſimilitudo, ſiue caro, ex limo terræ facta, res & opus eiuſdem Creatoris eſt, ſi denique nos ſumus templum Dei eiuſdem Creatoris, quod Spiritus eius inhabitat; vbi iam habitabit Deus Marcionis, qui nihil horum condidit? certè in alieno domicilio, & templo, qui nihil habet proprium à ſe factum.* VITIAVERIT, *Vulgata*, violauerit VLTOREM INTENTANS, *inducens Deum vltorem, & ab eo paratam vindictam comminans: non certè de Deo bono & optimo Marcionis, vltionis neſcio, ſed de Deo Creatore locutus eſt, cuius & eſt ignis ligna & ſtipulam conſumens, & ſingulis reddens pro meritis, locos Scripturæ iam alibi relatos prætereo. vnum aut alterum Pauli nondum expoſitum per Auguſtinum, hic refero.* ARCHITECTO. 1. *Cor.* 3. 10. Secundum gratiam Dei quæ data eſt mihi vt ſapiens architectus fundamentum poſui, alius autem ſuperædificat: vnuſquiſque autẽ videat quomodo ſuperędificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chri- A ſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. *Syr. diſcernet.* ſi cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit: *Syr. is cuius permanebit opus quod ædificauit*, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Neſcitis quia templum Dei eſtis. & Spiritus Dei habitat in vobis? ſi quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. *Poſtremam hanc partem habes expoſitam verbo* Templum, *numero tertio, priorem ſic accipe ab Auguſtino in Enchiridio ad Laurentium cap.* 68. S.Aug. Ligna, fœnum, ſtipula, non abſurdè accipi poſſunt rerum ſæcula- B rium, quamuis licitè conceſſarum, tales cupiditates, quæ amitti ſine dolore non poſſint. Cùm autem iſte dolor vrit, ſi Chriſtus in corde fundamenti locum habet, id eſt, vt ei nihil anteponant, & malit homo qui tali dolore vritur, rebus quas ita diligit, magis carere, quàm Chriſto, per ignem fit ſaluus: Si autem res huiuſmodi temporales ac ſæculares tempore tentationis maluerit tenere, quàm Chriſtum, eum in fundamento non habuit: quia hæc priore loco habuit, cùm in ædificio prius non ſit aliquid fundamento. *Subiicit, ignem eſſe tribulationem, fidem Chriſti fundamentum, ædificantem aurum, &c. eum qui cogitat quæ Dei ſunt quomodo placeat Deo; fœnum autem, &c. eum qui cogitat quæ ſunt mundi, ſaluum tamen per ignem.* S. Aug. quia, inquit, vrit eum C dolor rerum, quas dilexerat amiſſarum, ſed non ſubuertit, neque conſumit fundamenti ſtabilitate atque incorruptione munitum. *Et libro vigeſimo primo de Ciuitate, cap.* 26. *fusè totum hunc locum tractat: vbi per ignem, vel amiſſionem bonorum, vel perſecutionem, quam diem Domini & ignem vocat, vaſa figuli probantem, vel diem perſecutionis Antichriſti.* S. Aug. Erit, inquit, in fine ſæculi tribulatio tẽpore Antichriſti, qualis nunquam anteà fuit. Quàm multa erunt tunc ædificia ſiue aurea, ſiue fœnea, ſuper optimum fundamentum, quod eſt Chriſtus Ieſus; vt ignis ille probet vtraque, & de aliis gaudium, & de aliis inferat damnum: neutros tamen perdat, in quibus hæc inueniet, propter ſtabile fundamentum. *Paulo ſuprà autem de figulo probante vaſa in igne ſic concludit de diuerſis*

ædificantibus : Ecce quantum mihi videtur inuentus eſt ignis qui nullum eorum damnet, ſed vnum ditet, alterum damnificet, ambos probet. *hac de re vide plura apud eundem tom. 4. lib. de fide & operibus cap. 1. in Pſal. 39. ſer. 4. de mortuis. lib. de octo Dulcitij quæſtionibus q. 1. Tertullianum hic non ſequar, ſi per* indignam doctrinam, *ſuper fidem Chriſti ſuſceptam, hæreticam,* A *& externam intelligat, & cum Auguſtino ſentio hominem hæreticum* vſque ad fundamentum ſuum exinaniſſe *ædificium. Caret enim fundamento Chriſto. Nec quis ſic ædificans per ignem ſaluabitur; ſed* qui non credit condemnabitur : *indignam ergo intelligere debuit, vanam; & cum aliquo amore proprio, & laude humanâ prædicatam, igne tribulationis vel Purgatorij expiandam.*

13. *Paulus eximius Apoſtolus, carnem Chriſti veram probat. De car. cap. 22 à pr.*

PAulus; vt pote eiuſdem Euangelij & diſcipulus & magiſter, & teſtis, quâ eiuſdem ipſius Chriſti Apoſtolus, confirmat [a] *Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundum carnem*, vtique ipſius. Ergo ex ſemine Dauid caro Chriſti. Sed ſecundum Mariæ carnem, ex ſemine Dauid: ergo ex Mariæ carne eſt, dum ex ſemine eſt Dauid. Quocumq; detorſeris dictum, aut ex carne eſt Mariæ, quod ex ſemine eſt Dauid: aut ex Dauid ſemine eſt, quod ex carne eſt Mariæ. a Rom. 1. 3.

PAVLI DOCTRINA. 13. SCHOL.

EIVSDEM EVANGELII. *id eſt noua legis.* TESTIS, *Martyr, qui & verbo, & ſcripto, & ſanguine teſtimonium perhibuit veritati carnis Chriſti.* EX SEMINE DAVID. *Rom.* 1. Paulus ſeruus Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis, de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. *Syr. paulo aliter:* qui natus eſt ſecundum carnem, ex ſemine domus Dauid. VTIQVE IPSIVS, *ſcilicet Chriſti propriam carnem Sæpius hunc locum tractauit Aug. lib. 11. contra Fauſtum Manich. c. 4 in p. in Pſal. 118. ſer. 19. de temp. in fine, & tom. 6 lib. contra quinque hæreſes c. 5. vbi cùm retuliſſet totum hunc locum Pauli, ſic contra Manichæum:* Audis quia Euangelium per Apoſtolos non exhiberetur, niſi per Prophetas antea promitteretur? Audis quia Dei Filius ſecundum diuinitatem, factus eſt filius hominis ex ſemine Dauid ſecundum carnē? Quid eſt enim in quo Prophetæ contrarij ſunt Euangelio? Dixit enim Propheta *Eſ. 45. 8.* Rorate cœli deſuper; &c. Veniat Angelus, & prædicet verbum: aperiatur terra, audiat Maria, germinet Saluatorem; pariat Ieſum. Propheta dixit *Eſa. 7. 14.* Ecce virgo in vtero concipiet, &c. hoc etiam Euangeliſta cùm diceret, ſecutus eſt, & expoſuit dicens: Nobiſcum Deus. Fruſtrà Manichæe, *dicamus & nos fruſtrà Marcion, fruſtrà Valentine, &c.* conaris aduerſari Prophetis. Ecce Apoſtolus dicit, de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Quod Prophetæ præuiderunt & prædixerunt, hoc Apoſtoli viderunt & prædicauerunt; qui erat, factus eſt. Quid erat? quid factus eſt? Verbum erat, Caro factus eſt; Deus erat, homo factus eſt: ſuſcepit humanitatem, non amiſit diuinitatem: factus humilis, manſit ſublimis; natus eſt homo, non deſtitit eſſe Deus: natus eſt paruulus, la- B tens magnus: qui libenter amplectitur Deum natum, non horreat virginis partum. Dicit tibi Deus Creator hominis, filius hominis, quid eſt quod te permouet in mea natiuitate? non ſum libidinis conceptus cupiditate. Ego Matrem, de qua naſceret feci: ego viam meo itineri præparaui atque mundaui. Hæc quam deſpicis, Manichæe; mater eſt mea, ſed manu fabricata eſt meâ. Si potui inquinari cùm eam facerem, potui in illa inquinari, cùm ex ea naſcerer. Sicut tranſitu meo illius non eſt corrupta virginitas, ſic & mea non eſt ibi maculata Maieſtas. Si Solis radius cloacarum ſordes deſiccare nouit, eis inquinari non nouit; quantò magis ſplendor lucis æternæ, in quo nihil inquinamenti incurrit, quocumq; radiauerit mundare poteſt, ipſe pollui non poteſt? ſtulte, vnde ſordes in virgine matre, vbi non eſt concubitus cum homine patre? vnde ſordes in ea, quæ nec con- C cipiendo libidinem, nec pariendo eſt perpeſſa dolorem? vnde ſordes in domo, ad quam nullus habitator acceſſit? ſolus ad eam Dominus & fabricator eius venit, veſtem quam non habebat, induit; eámque ſicut inuenit, clauſam reliquit. Sicut ille natus eſt ſolus inter mortuos liber; ſic iſtius ex qua natus eſt, matris pudor ſolus eſt integer. Eua inobediens meruit pœnam, *pudoris in conceptu, doloris in partu*, Maria obediendo conſecuta eſt gratiam. Illa guſtando prohibitum, maledicta: hæc credens Angelo, eſt benedicta. Illa nobis mortem contulit, hæc virgo vitam nobis peperit. Quid agis Manichæe? Chriſtianum premis, non Chriſtum defendis. Taceat immunda vanitas, quia munda nata eſt veritas. *Sed hic taceat cum diſertiſſimis Oratoribus ipſe Tertullianus, vbi eloquentiùs Paulum explicat, & veram Chriſti carnem factam ex incorrupta virgine, eloquentior contra omnes hæreticos defendit Auguſtinus.*

S. Aug.

14 *Paulus primam ad Corinthios felle conſcripſit ater & vehemens orator. de pudic. c. 14 à p. ad m.*

ANimaduertamus autem totam epiſtolam primam, vt ita dixerim, non attramento, ſed felle conſcriptam, tumentem, indignantem, dedignantem, comminantem, inuidioſam, & per ſingulas cauſas in quoſdam quaſi mancipes earum figuratam. Sic enim exegerant ſchiſmata & æmulationes, & diſſenſiones, & præſumptiones, & elationes, & contentiones; vt & inuidiâ onerarentur, & correptione retunderentur & ſuperbiâ elimarentur, & auſteritate deterrerentur. Et qualis inuidia humilitatis culeus? [a] *Deo gratias ago, quòd neminem veſtrûm tinxerim, niſi Criſpum & Gaium; ne qui dicat quòd in nomine meo tinxerim,* [b] *Nec enim iudicaui ſcire aliquid in vobis, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* [c] *Et puto nos Deus Apoſtolos nouiſſimos elegit velut beſtiarios, quoniam ſpectaculum facti ſumus huic mundo, & Angelis, & hominibus, & purgamenta huius mundi facti ſumus; omnium peripſema. &,* [d] *Non ſum liber, non ſum Apoſtolus, non Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum vidi?* De quali contrà ſupercilio pronuntiare compulſus eſt. [e] *Mihi autem in modico eſt, vt à vobis interroger, aut ab humano die: neque enim conſcius mihi ſum. &,* [f] *Gloriam meam nemo inaniet.* [g] *Non ſcitis quòd*

a 1. Cor. 1. 14. & 15. b 1. Cor. 2. 2. c 1. Cor. 4. 9. d 1. Cor. 9. 1. e 1. Cor. 4. 3. f 1. Cor. 9. 15. g 1. Cor. 6. 3.

b 1. Cor. 4. 8. i 1 Cor. 8. 2. k 1. Cor. 4. 7. l 1. Cor. 8. 10. 12. m 1. Cor. 9. 4. & 5. n 1. Cor. 10. 12. o 1. Cor. 11. 16. p 1. Cor. 16. 22. q 1. Cor. 4. 18. r 1. Cor. 5. 1.

Angelos ſumus iudicaturi? Cæterùm, libertas quàm apertæ obiurgationis, quàm exerta acies machæræ ſpiritalis! [b] *Iam ditati eſtis, iam ſaturati eſtis, iam regnatis.* &, [i] *Si quis ſe putat ſcire, nondum ſcit quemadmodum oporteat eum ſcire.* Nonne & tunc in faciem alicuius impingens? [k] *Quis enim*, inquit, *te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Nonne & illos in os cædit? [l] *Quidam autem in conſcientia vſque nunc quaſi idolothytum edunt. Sic autem delinquentes, percutiendo conſcientias fratrum infirmas, in Chriſtum delinquent.* Iam verò & nominatim. [m] *Aut non habemus poteſtatem manducandi & bibendi; & mulieres circumducendi; ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?* &, *Si alij de poteſtate veſtra conſequuntur, non magis nos?* Æquè & illos ſingulari ſtilo figit? [n] *Propterea qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* &, [o] *Si quis contentioſus videtur, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Domini.* Tali clauſulâ maledicto detextâ; [p] *Si quis non amat Ieſum, ſit anathema, maranatha*; aliquem vtique percuſſit. Sed illic magis ſtabo, vbi Apoſtolus magis feruet, vbi ipſe fornicator aliis quoque negotium fecit. [q] *Quaſi non ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidem; Veniam autem citiùs ſi permiſerit Dominus, & cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem. Non enim in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. Et quid vultis veniam ad vos, in virga, an in ſpiritu lenitatis?* Quid enim ſuberat? [r] *Auditur in vobis in totum fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in Gentibus, vt vxorem patris ſui quis habeat. Et vos inflati eſtis, & non luxiſtis potiùs, vt auferatur de medio veſtrûm qui tale facinus admiſit.* Pro quo lugerent? vtique pro mortuo, Ad quem lugerent? vſque ad Dominum.

PAVLI DOCTRINA. 14. SCHOL.

EPISTOLAM PRIMAM., *ad Corinthios ſcilicet, vbi* A *aduerte Tertull. iam corruptum hæreticâ prauitate, toto hoc libro debacchari in recipientes Mœchos relapſos ad pœnitentiam; & ipſum grauiori felle ſupra Paulum ſcripſiſſe in eos; & tueri acerbitatem ſuam, adductis in medium Apoſtoli ſæuientis in Corinthios locis; quibus vſque ad inuidiam pungit illos.* MANCIPES. *Vox iuris: ſignificans nunc conductores ſalinarum, nunc obnoxios functioni lignorum, quæ lauacris vrebantur: ſicut mancipes thermarum, qui earum exhibitionem Romæ curabant. Apud Caßiodorum erant mancipes, qui curam gerebant equorum ad celeritatem commutari ſolitorum. Ego hîc puto Tertullianum intelligere Corinthios, propter multa peccata quæ eis Paulus exprobrat, obiurgationibus eius mancipatos, & iure addictos, & cenſuræ ſuæ, vt & diuino iudicio ſubiectos.* INVIDIA ONERARENTVR, *id eſt propter inuidiam grauem in inuicem, etiam* B *graui epiſtolâ premerentur.* SVPERBIA ELIMARENTVR, *ob ſuperbiam, mordaci lima Pauli turgidior eorum animus deprimeretur.* ET QVALIS INVIDIA, &c. *quàm acutè pungit Paulus inuidos illos & ſuperbos, ſuæ humilitatis aculeo, quæ cùm aduerſaria ſit ſuperbiæ & inuidiæ, ipſam vt aculeus pungit. Quin & Paulus ſimul & eos humiliat, & inuidiam eorum concitat, dicens ſe nullum Corinthiũ tinxiſſe, id eſt baptizaſſe præter Criſpũ & Gaium: ne fortè quis ei exprobraret quòd in nomine Pauli baptiſmum contuliſſet.* DEO GRATIAS. 1. *Cor.* 1. 14. Gratias ago Deo, quòd neminem veſtrûm baptizaui, niſi Criſpum & Gaium: ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati eſtis. Baptizaui autem & Stephanæ dòmum: cæterùm neſcio ſi quem alium baptizauerim. IN VOBIS, *inter vos niſi Ieſum Chriſtum.* ET PVTO NOS. 1. *Corinth.* 4. 9. Puto enim quòd Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit C tanquam morti deſtinatos, &c. BESTIARIOS. *Beſtiis in theatro deuorandos, addictos.* PVRGAMENTA. *Ibidem verſu* 13. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc, *tranſlat Syr.* tanquam ſtercus mundi facti ſumus, & piaculum omniũ nunc vſque *id eſt hircus anathematis, & victima execrabilis.* NON SVM LIBER, *abſolute élegit ſine interrogatione, quia hîc claudit verba Pauli humiliantis ſe, cùm tamen vbique legatur interrogatiuè; & cum gloriatione.* 1. *Cor.* 9. 1. Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? nônne Chriſtum Ieſum Dominum noſtrũ vidi? nônne opus meum vos eſtis in Domino? *Quin & Syriaca expreſsiùs.* An non ſum liber? an non ſum Apoſtolus? &c. DE QVALI SVPERCILIO. *Iam poſt humilem Paulum ſtolum confundentem ſuperbiam Corinthiorum, intumeſcit, & totus ſupercilium ſeueritatis erigit, vt retundat eorum inſolentiam;* MIHI AVTEM. 1. *Cor.* 4. 3. Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer aut ab humano die. *Syr. aut à quouis homine*, ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum. *Aug. in Pſal.* 41. S. Aug. Sancti Prædicatores verbi Dei, & ipſi Abyſſus. Vt noueritis quia Abyſſus & ipſi, Apoſtolus ait. Minimum eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Quanta autem abyſſus ſit, audite ampliùs. Neque enim meipſum diiudico: tantamne profunditatem creditis eſſe in homine quæ lateat ipſum hominem in quo eſt? quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in ſe ageretur intùs neſciebat, & B ſe moriturũ cum Domino, vel pro Domino temerè promittebat? quanta abyſſus erat? quæ tamẽ abyſſus nuda erat oculis Dei? &c. *Tertull. tamẽ ſic inducit Paulũ loquentem, humana iudicia generosè temnentem.* NEMO INANIET. 1. *Cor.* 9. 15. Bonum eſt mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet, *Syr.* quàm vt quis gloriationem meam inanem reddat. NON SCITIS. 1. *Cor.* 6. 3. Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus, quantò magis ſæcularia? EXERTA ACIES MACHÆRÆ, *quàm apertè, quàm liberè exerit.* Gladium Spiritus quod eſt verbum Dei, *dum ait:* IAM DITATI. 1. *Cor.* 4. 8. Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis, ſine nobis regnatis. SI QVIS. 1. *Cor.* 8. 2. Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire. *Aug. lib. de grat. noui Teſtamenti.* S. Aug. Neſcientes vnde habeant quod ſunt, ſtultæ virgines ſunt, meritòque foris erunt, C quia internæ affectum gratiæ non ſecum ferunt. Quando ergo tales repereris, non tibi perſuadeant inanitatem vaſorũ ſuorum, ſed tu eis potiùs plenitudinem. Vnde ait Apoſtolus, quiſquis ſe putat aliquid ſcire, &c. & mox oſtendens quid dixerit: quiſquis autem, inquit, diligit Deum, hic cognitus eſt ab eo. Nec ſic dicere voluit, cognouit illũ, ſed dicendo, cognitus eſt ab illo, expreſſiùs voluit cõmendare etiam hoc ab illo nobis eſſe, vt eum diligamus. Charitas enim Dei diffunditur in cordibus noſtris, non per nos ipſos, ſed per Spiritum ſanctũ qui datus eſt nobis. Neceſſe eſt autẽ vt parum diligat Deũ, qui non ab illo, ſed à ſeipſo bonũ arbitratur ſe effectũ. IMPINGENS, *quaſi colaphos*

phũ. QVIS ENIM. *Hunc locum 1. Cor. 4. 7. ſæpius tractauit Auguſtinus, libro de correptione & gratia. Tract. 27. in Io. In epiſtola ad Valentinum, item in epiſtola ad Sixtum & alibi: huc duos refero locos. Primum in Pſal. 58. circa f.* Miſericordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum eſt, præueniet me. Si aliquid tuum attuliſti primùm, & ex tuo aliquo bono, Dei miſericordiam meruiſti, non te præuenit. Quando autem vel intelligis, quia præuentus es niſi intelligas quod ait Apoſtolus: quid enim habes quod non accepiſti? &c. Hoc eſt miſericordia eius præueniet me. Denique attendens omnia bona quæcumque habere poſſumus, ſiue in natura, ſiue in inſtituto, ſiue in ipſa conuerſatione, in fide, in ſpe, in charitate, in bonis moribus, in iuſtitia, in timore Dei, totum non eſſe niſi ex illius donis, ita concluſit. Deus meus miſericordia mea. Non inuenit impletus bonis Dei, quid appellaret Deum ſuum, niſi miſericordiam ſuam. O nomen ſub quo nemini deſperandum eſt! Deus meus, inquit, miſericordia mea. Quid eſt, miſericordia mea? ſi dicas, ſalus mea, intelligo, quia dat ſalutem: ſi dicas, refugium meum, intelligo, quia confugis ad eum: ſi dicas, fortitudo mea, intelligo, quia dat tibi fortitudinem: Miſericordia mea quid eſt? totum quidquid ſum, de miſericordia tua eſt. Sed promerui te, inuocando te. Vt eſſem, quid feci? vt eſſem qui te inuocarem, quid egi? Si enim egi aliquid vt eſſem, iam eram antequam eſſem. Porro ſi omnino nihil eram antequam eſſem, nihil te promerui, vt eſſem. Feciſti vt eſſem, & non tu feciſti vt bonus eſſem? *Pelagiani quidem credebant per Dei gratiam ſe factos, & per legem à Deo datam, & Chriſti doctrinam & exempla inſtructos, ſed propria ſua libertate ſeipſos feciſſe bonos, & non gratia Dei.* Dediſti mihi vt ſim, & potuit mihi alius dare vt bonus ſim? ſi tu mihi dediſti vt ſim, & alius mihi dedit vt bonus ſim, melior eſt ille qui mihi dedit vt bonus ſim, quàm ille qui mihi dedit vt ſim. Porro quia nemo te melior, nemo te potentior, nemo te in miſericordia largior; à quo accepi, vt eſſem, ab illo accepi, vt bonus eſſem. Deus meus miſericordia mea. QVIS ENIM TE DISCERNIT? *Aug. in epiſtola ad Valentinum:* Illi hæretici ſeipſos à ſeipſis iuſtos fieri putantes, quaſi hoc eis Deus non dederit, ſed ipſi ſibi; non vtique in Domino, ſed in ſeipſis gloriantur. Talibus dicit Apoſtolus; quis enim te diſcernit? quod ideo dicit, quia de maſſa illius perditionis quæ facta eſt ex Adam, non diſcernit hominem, vt eum faciat vas in honorem, aut in contumeliam, niſi Deus. Sed quoniam homo carnalis, & inaniter inflatus, cum audiſſet, quis enim te diſcernit? poſſet reſpondere, vel voce, vel cogitatione, & dicere; diſcernit me fides mea, diſcernit me oratio mea, diſcernit me iuſtitia mea; mox Apoſtolus occurrit cogitationibus eius, & dixit; quid enim habes quod non accepiſti? &c. Sic enim gloriantur quaſi non acceperint, qui à ſeipſis iuſtificari putant, ac per hoc in ſeipſis, non in Domino gloriantur, euntibus omnibus ex vno, in condemnationem. IN OS CÆDIT *Colaphizat; vel, apertè obiurgat; vel, membro peccanti pœnam imponit, vt ſcriptum eſt:* per quæ quis peccat, per hæc & torquetur: *vt os ipſum cadat, quod cum ſcandalo proximi, edit de cibo immolato idolis. Cædit ergo dum ait Paulus. 1. Cor. 8. 7.* Quidam autem cum conſcientia vſque nunc idoli, quaſi idolothytum manducant; & conſcientia ipſorum cum ſit infirma, polluitur. *Clarius tranſlat. Syr.* Sunt nonnulli, qui in ſua conſcientia ad hoc vſque tempus tanquam idolis immolatum edunt, cumque infirma ſit eorum conſcientia, contaminatur. *D. Thomas in hunc locum ſic explicat:* quidam putant idolum aliquid diuinum eſſe vſque nunc; id eſt poſt

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

A conuerſionem ſicut ante manducant idolothytum, id eſt de ſanctificatis idolis; & hoc non quaſi cibum ſimpliciter, ſed quaſi idolothytum, ſcilicet in reuerentiam idoli: & conſcientia illorum cum ſit infirma, polluitur; per illos ſcilicet qui habent rectam ſcientiam, ſed non cum charitate, per quos in hunc errorem infirmi inducuntur. SIC AVTEM DELINQVENTES. *Locum integrum reddo. 1. Cor. 8. 9. & ſeq.* Videte autem ne fortè hæc licentia veſtra, *quâ vos, ſcientes nil boni vel mali ab idolis in cibos eis oblatos influis; & ſine merito vel peccato, ad ſolum communem vſum vitæ abſque ſcrupulo edi poſſe,* offendiculum fiat infirmis. *Qui credunt ſanctificatas eſcas, vel è contra ab idolo & eius cauſa veritas, & cum erronea conſcientiâ exemplo veſtro comedunt.* Si enim quis viderit eum

B qui habet ſcientiam *qui ſcit nil boni vel mali, meriti vel peccati in hoc eſu eſſe* in idolio recumbentem, nonne conſcientia eius cum ſit infirma ædificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt? ſic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam ipſorum infirmam, in Chriſtum peccatis. *Tranſlat. Syr. clarius:* ſi quiſpiam viderit te, qui ſcientia præditus es, accumbentem inter idola, nonne conſcientia illius cum ſit infirma, confirmabitur vt comedat ea quæ ſunt immolata? & peribit per ſcientiam tuam is qui infirmus eſt? &c. *Vide hunc locum apud Aug. lib. 83. quæſtionum & ſer. 9. & 16. de verbis Domini. Referendum à nobis Verbo, Scandalum. 4.* NOMINATIM. *Dum nominat vel ſingulariter dirigit ſermonem ſuum.* NON HABEMVS POTESTA-

C TEM. 1. *Cor.* 9. 4. Numquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? *abſque labore manuum, ab auditoribus noſtris, vel Diaconiſſis, de quibus alibi, paratas eſcas?* Numquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? *hunc locum tractauit Auguſtinus de opere Monachorum cap. 4.* SE PVTAT STARE. 1. *Cor.* 10. 12. Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. DETEXTA, *contextu finito.* MARANATHA. *Aug. in ſermone altercationis cum Paſcentio Arriano.* Simul Græco & Syro vtitur verbo. Si quis non amat, &c. Anathe-

D ma Græco ſermone dixit, condemnatus. Maranatha definiuit, donec Dominus veniat. 1. *Cor.* 16. 22. *tranſlat. Syr.* Moran etho, Dominus noſter venit. STABO, *inſiſtam. Vtique hic diutius, quàm par eſſet, iam corruptus Tertullianus inſiſtit; negans in mœchiam relapſos, recipiendos eſſe ad pœnitentiam; ſe ſub prætextu Zeli D. Pauli in inceſtuoſum Corinthium toleratum inuehentis, in ſuo errore defendens.* NEGOTIVM FECIT, *quia eius occaſione alij grauiter à Paulo ſunt reprehenſi.* QVASI NON SIM. 1. *Cor.* 4. 18. Tamquam non venturus ſim ad vos, ſic inflati ſunt quidam. Veniam autem ad vos citò, ſi Dominus voluerit, & cognoſcam, non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem. Non enim in ſermone, &c. Quid vultis?

E in virga veniam ad vos, an in charitate & ſpiritu manſuetudinis? *Aug. in Pſal. 88.* Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus. &c. Sic & Apoſtolus comminatur: Quid vultis? in virga, &c. abſit vt dicerent pij filij; ſi cum virga venturus es, noli venire. Melius eſt enim erudiri in virga patris, quàm in blandimento perire prædonis. SVBERAT, *cauſa ſcilicet excitantis Pauli animum, & ſtilum eius exacuentis.* AVDITVR IN VOBIS. 1. *Cor.* 5. 1. Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes; itaut vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrûm qui hoc opus fecit? *Tranſlat. Syr.* Et vos ſuperbitis: ac non potius

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

ſedetis in luctu, vt tollatur è medio veſtrûm is qui hoc facinus admiſit? PRO MORTVO. *Qui vitam gratiæ perdiderat peccato inceſtus.* AD QVEM LVGERENT? *Hic error eius. In cauda venenum, inſinuat enim, non ad Preſbyteros, non ad Epiſcopos, non ad Papam denique, cum luctu recurrendum, ad obtinendam veniam in tale ſcelus poſt baptiſmum lapſo, ſed ad Deum ſolum, qui vnicus hoc poßit remittere. Vide Aug. in hunc locum libro 3. contra Parmen. cap. 2. Vbi eum carpit, vti meritò carpendus eſt de nimia ſua in reſcindendis penitus lapſis ſeueritate Tertullianus.* Ibi, inquit, ſignificauit Apo-

S. Aug. ſtolus, quanta charitate in quemque debeat Eccleſiaſtica vindicta procedere, &c. Cum dixiſſet Apoſtolus, tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit, in die Domini Ieſu: etiam atque etiam commendans humilitate lugentium hoc debere fieri, non ſuperbiâ ſæuientium; continuò ſubiecit, non bona gloriatio veſta; vel per exprobrationem pronuntiationis: bona gloriatio veſtra: ſic enim nonnulli, & maximè Latini codices habent; tamen eadem in vtroque ſententia teneatur. Non enim metuendum eſt, ne quis intelligat laudando eum dixiſſe, bona gloriatio veſtra: cum & ſuperius dixerit, inflati eſtis, & non potius luctum habuiſtis. Et hîc continuò ſubiungit, neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? quid ad ipſam inanis gloriationis corruptionem congruentius referri poteſt? ſuperbia quippe velut ex vetuſtate primi hominis qui ſuperbia lapſus eſt, quaſi fermentata & corrupta mente facit elatos in vnam conſperſionem, qui ſibimet in eam ſimili ia-

A ctantiæ vnitate conſentiunt. Et gloriari quidem non de peccatis ſuis, ſed ſuper alterius peccata, tanquam ex comparatione innocentiæ ſuæ, modicum videtur eſſe fermentum, quia de ſuis etiam iniquitatibus gloriari, multum fermentum eſt: ſed & illud modicum totam maſſam corrumpit. Cadit enim ſuperbus merito ſuperbiæ ſuæ, & incipit etiam peccata ſua defendendo velle gloriari. Quod præuidens idem Apoſtolus. 1. Cor. 10. ait, quapropter qui ſe putat ſtare, videat ne cadat, &c. & in illo Phariſæo modicum fermentum eſſe videbatur, quia peccatorem non ſolùm non dolebat, ſed ſuper eius peccata, de ſuis ſe meritis extollebat. Sed deſcendit ille confitens peccata ſua iuſtificatus magis, quàm ille Phariſæus iactans merita ſua, &c. *Rurſum ibidem genium hæretici detegit Scripturâ abutentis in de-* S. Aug.

B *fenſionem erroris; quod Tertulliano iam corrupto conuenit vt Parmeniano, lapſos penitus reſcindenti.* Auferte malum ex vobiſipſis. Ecce quemadmodum ad hanc ſententiam venit Apoſtolus, cuius vltimam particulam ponendam credidit Parmenianus, dicens eſſe ſcriptum, auferte malum ex vobiſipſis. Quod, inquit, vtique ſi bonis & integris non noceret, non iuberetur auferri, &c. Fortaſsè iſti audebunt negare haberi inter ſe auaros, aut maledicos, aut ebrioſos, aut rapaces, &c. An fortè parua ſunt iſta crimina, & parui æſtimanda? Solent enim iſti etiam hoc dicere penſantes ea non in ſtatera æqua diuinarum Scripturarum, ſed in ſtatera doloſa conſuetudinum ſuarum.

* 15. *Pauli epiſtolam ad Hebræos, Tertullianus Barnabæ imputat. De Pudic cap. 20. à p.*

VOlo ex redundantia alicuius etiam comitis Apoſtolorum teſtimonium ſuperducere, idoneum, confirmandi, de proximo iure, diſciplinam magiſtrorum. Exſtat enim & Barnabæ titulus ad Hebræos, adeo ſatis auctoritatis viri, vt quem Paulus iuxta ſe conſti-

a 1. Cor. 9, 6. tuerit in abſtinentiæ tenore: [a] *aut ego ſolus & Barnabas non habemus hoc operandi poteſtatem?* Et vtique receptior apud Eccleſias epiſtola Barnabæ, illo apocrypho Paſtore mœchorum.

PAVLI DOCTRINA. 15. SCHOL.

EX REDVNDANTIA. *Præter Apoſtoli teſtimonia, quibus relapſos arcet à venia, Barnabam ipſius comitem, ex abundantia vtique zeli erronei, teſtem adducit in epiſtola ad Hebræos. cap. 6. vbi Paulus vel Barnabas verſu 4. dicit;* Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, &c. & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes. *Syr.* Et ignominia afficient. *Aug. hæc omnia de baptiſmo intelligit quæ D. Paulus negat eſſe repetenda. Ante baptiſmum autem in adultis requiri pœnitentiam docet to. 4. lib. de fide & operibus cap. 11. & libro Expoſitionis ad Romanos inchoatæ, vbi refert locum ad Hebr. 10. in quo Paulus dicit, voluntariè peccantibus non relinqui pro peccatis ſacrificium.* Illud ad Hebræos qui diligentius pertra-

S. Aug. ctant, ſic intelligunt vt non de ſacrificio contribulati per pœnitentiam cordis accipiendum ſit quod dictum eſt, non adhuc pro peccatis relinquitur ſacrificium: ſed de ſacrificio, de quo tunc loquebatur Apoſtolus, id eſt holocauſto Dominicæ Paſſionis; quod eo tempore offert quiſque pro peccatis ſuis, quo eiuſdem paſſionis fide dedicatur, & Chriſtianorum fidelium nomine baptizatus imbuitur: vt hoc ſignificaret Apoſtolus, non poſſe deinceps eum qui peccauerit iterum baptizando purgari; quo intellectu non intercluditur pœnitendi locus, &c. Illud ſacrificium de quo loquebatur, id eſt holocauſtum Domini, pro vnoquoque offertur quodammodo, cum eius nomine in baptizando ſi-

C gnatur, iterum, ſi peccauerit, offerri non poteſt. Non enim poſſunt denuo baptizari, qui ſemel baptizati ſunt, &c. Eos enim qui iam baptizati fuerunt, curari melius dicimus per pœnitentiam, non renouari; quia renouatio in baptiſmo eſt. Vbi quidem operatur pœnitentia, ſed tanquam in fundamento. Manente itaque fundamento recurari ædificium poteſt: ſi autem fundamentum iterare quis voluerit, totum ædificium ſubuertere eſt. *Et, ma-* S. Aug. *gis circa finem libri;* Etiam hominibus qui vſque ad Sacramentorum perceptionem, veritatis ſcientiam perceperunt, & poſt hæc lapſi, Spiritui ſancto restiterunt, ad ſanitatem redeuntibus, & pacem Dei pœnitendo quærentibus, auxilium miſericordiæ non negatur. BARNABÆ TITVLVS. *Id eſt Epiſtola ad*

D *Hebræos, inſcripta nomine Barnabæ.* IVXTA SE. *Secum.* IN ABSTINENTIÆ TENORE, *quod Barnabas cum Paulo abſtineret à circumducenda Diaconiſſa, victum preparante; & à victu, ab auditoribus, de more, prædicatoribus dato.* EPISTOLA BARNABÆ. *Iam certum eſt & receptum, hanc epiſtolam eſſe D. Pauli & Canonicam. Videndus Bellarminus libro 1. de Verbo Dei cap. 17. Catharinus, Medina & alij. De illa Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 22. vbi de Melchiſedech:* de quo, inquit, in epiſto- S. Aug. la quæ inſcribitur ad Hebræos, quam plures Apoſtoli Pauli eſſe dicunt, quidam verò negant, multa & magna conſcripta ſunt. *Marcion & Baſilides eam negarunt eſſe Apoſtoli Pauli, & teſtatur Hiero. in Prolog. epiſt. ad Tit. & Epiph. hæreſi 42. ait Marcionem eam*

ſicut & ad Timotheum & Titum, tanquam indignas Paulo reieciſſe. Ex Theod. in argumento ep. ad Hebr. Ariani adulterinam appellabant. Hiero. ep. 126. ad Euagr. ſcribit, eam receptam, & Canonicam, & à Paulo conſcriptam ab omnibus Græcis, non tamen communiter ab omnibus Latinis inter ſcripturas recipi Canonicas, vt notat epiſtola 129. ad Dardanum. Ibidem etiam ſicut & A *libro de viris illuſtribus, ait quoſdam putaſſe eam eſſe, vel Barnabæ, vel Lucæ, vel Clementis.* PASTORI. *Liber eſt Apocryphus inſcriptus* Paſtor, *de quo iam alibi.* MOECHORVM *qui mœchis fauet, eos ad pœnitentiam & veniam recipiens, oſtenſa miſericordia Paſtoris ouem redeuntis in humeros baiulos, cuius & picturam in calicibus Tertullianus exprobrabat iam corruptus.*

PAVLI VIRTVTES PATIENTIA ET DONA.

1. *Paulus in diſtributione prædicationis Gentiles accepit, & pauperum curam geſſit.* 5. *cont. Marc. cap. 3. circa m.*

BEnè igitur quod & [a] *dexteras Paulo dederunt Petrus & Iacobus & Ioannes, & de officij diſtributione pepigerunt, vt Paulus in nationes, illi in circumciſionem; tantùm vt meminiſſent egenorum.* & hoc ſecundùm legem Creatoris, pauperes & egenos fouentis; ſicut in Euangelij veſtri retractatu probatum eſt. adeò conſtat de lege ſola fuiſſe quæſtionem, dum oſtenditur quid ex lege cuſtodiri conuenerit. a Gal. 2. 9. & 10.

PAVLI VIRTVTES. 1. SCHOL.

BENE IGITVR, *benè, inquit, nobiſcum egit Paulus, & in præiudicium Marcionis facit nobis & probauit ſe eſſe Apoſtolum Creatoris, non tantùm dum ait, quod ſupra iam diximus, diſtributam ſibi partem Gentium, aliis autem Apoſtolis Iudæum populum Creatoris circumciſum; ſed maximè quod iuxta veterem legem Creatoris vbique pauperum curam commendantis, Paulus eorum curam geſſerit.* EVANGELII VESTRI *Lucæ ſcilicet, à Marcione corrupti.* RETRACTATV. *Centies dixi, vti ſolitum compoſitis, tractatum intelligit, ſiue librum quartum contra Marcionem, maximè cap. 14. vbi profert multos locos veteris Teſtamenti ad ſolicitudinem pauperum inuitantis; vel retractatum dicit, quod identidem, dictum Euangelium Marcionis vocet in medium, vt ex eo conuincat aduerſarium.* DE LEGE SOLA. *De obſeruantiis legis, non autem de fide noui Dei, & alterius quàm Creatoris, conſtat inter Paulum aliosque Apoſtolos fuiſſe quæſtionem. Locum integrum dabo. Gal. 2. 9.* Cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis: vt nos in Gentes *ſcilicet iremus prædicatum* ipſi autem in circumciſionem: *ad populum Iudæum circumciſum* tantum vt pauperum memores eſſemus; quod etiam ſolicitus fui hoc ipſum facere. *Tranſlat. Syr.* Proinde mihi curæ fuit hoc ipſum agere. *Quem locum Auguſtinus pulchrè ſuo more exponit to. 4. libro Expoſit. ad Gal. cap. 2.* Petrus & Iacobus & Ioannes honoratiores in Apoſtolis erant, quia ipſis tribus ſe in monte Dominus oſtendit in ſignificatione regni ſui, cum ait Matth. 16. 28. ſunt hîc quidam de circumſtantibus qui non guſtabunt mortem donec videant filium hominis in regno Patris ſui. Nec ipſi erant columnæ, ſed videbantur. *Intellige quod videbantur eſſe ſolæ ille tres; vel quod non firmiter ſtabant, pro lege gratiæ, ſed nutabant adhuc, timentes Iudæos, & nunc pro lege veteri & Iudæis, nunc pro Gentilibus erant* noue- S. Aug. B rat enim Paulus ſapientiam ædificaſſe ſibi domum, & non tres columnas conſtituiſſe, ſed ſeptem: *Prouerb. 9. 1.* qui numerus vel ad vnitatem Eccleſiæ refertur; ſolet enim pro vniuerſo poni, ſicut in Euangelio dictum eſt Matth. 19. 29. accipiet in hoc ſæculo ſepties tantum; ac ſi diceret, quaſi nihil habentes ſed omnia poſſidentes. 2. Cor. 6. 10. vnde etiam Ioannes Apoc. 1. 4. ad ſeptem ſcribit Eccleſias, quæ vtique vniuerſalis Eccleſiæ perſonam gerunt: vel certè ad ſeptenariam operationem Spiritus ſancti magis refertur ſeptenarius numerus columnarum, Sapientiæ, & intellectus, conſilij, & fortitudinis, ſcientiæ, & pietatis, & timoris Dei; quibus operationibus domus filij Dei, hoc eſt Eccleſia continetur, *fulcitur.* Quod autem ait, tantum vt pauperum memores eſſemus, &c. C communis cura erat omnibus Apoſtolis de pauperibus Sanctorum *de quibus ipſe Paulus ait, neceſſitatibus Sanctorum communicantes* qui erant in Iudæa, qui rerum ſuarum venditarum pretia, ad pedes Apoſtolorum poſuerant. Sic ergo ad Gentes miſſi ſunt Paulus & Barnabas, vt Eccleſiæ Gentium, quæ hoc non fecerant, miniſtrarent oratione ipſorum *commendatione, perſuaſione* eis qui hoc fecerant. Sicut ad Romanos dicit. 15. 25. Nunc autem pergam Ieruſalem miniſtrare ſanctis, placuit enim Macedoniæ & Achaiæ communionem aliquam facere in pauperes Sanctorum qui ſunt in Ieruſalem. Placuit enim illis, & debitores eorum ſunt. Si enim ſpiritalibus eorum communicauerunt Gentes, debent & in carnalibus miniſtrare eis. *Et per hæc patet quàm emineat ſupra communem mendicitatem paupertas Euangelica, cùm ſanctos eos ſcriptura dicat: & quidem qui ſpiritu & voluntate omnia pro Chriſto reliquerunt à Chriſto commendati ſunt dum ait:* beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

2. *Paulus Gentilibus fit Gentilis, & quaſi elementis ſeruiens.* 5. *cont. Marc. cap. 4. in p.*

ADhuc, inquit, [a] *ſecundùm hominem dico, dum eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus poſiti, ad deſeruiendum eis.* Atquin non eſt hoc humanitùs dictum: Non enim exemplum eſt, ſed veritas. Quis enim paruulus, vtique ſenſu, quod ſunt nationes; non elementis ſubiectus eſt mundi, quæ pro Deo ſuſpicit? Illud autem facit, quod quum [b] *ſecundùm hominem dixiſſet, tamen teſtamentum hominis nemo ſpernit aut ſuperordinat.* Exemplo enim humani teſtamenti permanentis, diuinum tuebatur. a Gal. 4. 3. b Gal. 3. 15.

3. *Et vide ſupra verbum Pauli doctrina num. 9.*

PAVLI VIRTVTES. 2. SCHOL.

ADHVC SECVNDVM HOMINEM. *In nullis Bibliis, Latinis, Græcis, Syriacis, habetur*, ſecundùm hominem, *ſed ex præcedenti capite Tertullianus hoc deuoluit in iſtud. Nam Gal. 3. 15. ait*, fratres, ſecundùm hominem dico. *Et quidem cùm verſu 14. egiſſet de benedictione Gentium. Abrahæ promiſſa in Chriſto, & promiſſione Spiritus ſancti, potuit & ſequenti capite de iiſdem agens, iterum hanc clauſulam ſumere.* DVM ESSEMVS PARVVLI. *Gal. 4. 2. 1. & ſeq.* Dico autem: quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit Dominus omnium: ſed ſub tutoribus & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre: ita & nos cùm eſſemus paruuli ſub elementis mundi eramus ſeruientes. NON HVMANITVS. *Arguit quod dixerat*, ſecundùm hominem, *quinimò, inquit, non communi & humano loquendi modo; vel, non vt homo omnis mendax, nec parabolicè, ſed verè, & vt ſupra pluries ex Auguſtino diximus*, non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, *licet Iudæus & fidelis, & non Gentilis idolis ſeruiens, & elementa quaſi Deos ſuſcipiens aut ſuſpiciens, & ſtupidè admirans: tamen vt Gentium Apoſtolus & Medicus verè compatiens ægrotis & cæcis; & conſiderans potuiſſe ſe vel naſci Gentilem, vel à fide in idololatriam labi, niſi gratiâ præuentus eſſet; hinc de ſe quaſi cum gentium maſſâ concreto, niſi inde miſericordia Dei diſcretus fuiſſet, & vt ipſe ait Rom. 1.* Vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei; *Et ad Gal. 1. 15.* Cùm autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me, vt Euangelizarem illum in Gentibus: *Ideo de ſe tanquam Gentili loquitur. Accipe in hanc rem Auguſtinum, libro Expoſit. ad Gal. c. 4. vbi cùm dixiſſet iuxta Paulum Gal. 3. 28.* Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Si autem vos Chriſti, ergo ſemen Abrahæ eſtis ſecundùm promiſſionem hæredes. Superius, inquit, dixerat, non dicit & ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hic ergo oſtendit vnum ſemen Chriſtum, non tantùm ipſum mediatorem intelligendum eſſe, verum etiam Eccleſiam, cuius ille corporis caput eſt: vt omnes in Chriſto vnum ſint, & capiant ſecundùm promiſſionem, hæreditatem per fidem, in quam concluſus erat, id eſt, in cuius aduentu tanquam ſub Pædagogo cuſtodiebatur populus, vſque ad ætatis opportunitatem; quâ in libertatem vocandi erant qui in eodem populo ſecundùm propoſitum vocati ſunt, id eſt qui in illa area frumentum inuenti ſunt. Ad hoc enim ſubiungit: dico autem quanto tempore hæres, &c. quæri autem poteſt quomodo ſecundum hanc ſimilitudinem ſub elementis huius mundi fuerint Iudæi, cùm illis per legem quam acceperunt, vnus Deus qui fecit cœlum & terram commendaretur. Sed poteſt eſſe alius exitus capituli huius, vt cùm ſuperius legem Pædagogum fecerit, ſub quo erat ille populus Iudæorum; Nunc procuratores & actores dicat elementa mundi, ſub quibus ſeruierunt Gentes: vt filius ille paruulus, id eſt populus, propter vnam fidem, ad vnum ſemen Abrahæ pertinens, quoniam & de Iudæis, & de Gentibus congregatus eſt; partim fuerit ſub Pædagogo legis, tempore pueritiæ ſuæ, id eſt ex ea parte quâ de Iudæis cõgregatus eſt; partim ſub elementis huius mundi, quibus tanquam procuratoribus & actoribus ſeruiuit, *elementa enim diabolo ſeducente, pro Deorum cultu procurabant, & res agebant idololatriæ, cum his tanquam diis Gentiles ſeruirent*, ex ea parte quâ de Gentibus congregatus eſt: vt quod immiſcet Apoſtolus perſonam ſuam, non dicens, cùm eſſetis paruuli, ſub elementis huius mundi eratis ſeruientes; ſed dicens, cùm eſſemus paruuli, &c. non pertineat ad ſignificationem Iudæorum, ex quibus Paulus originem ducit, ſed magis ad Gentium, hoc dumtaxat loco: quoniam & eorum perſonæ decenter ſe poteſt annectere, quibus ad Euangelizandum miſſus eſt. NON EXEMPLVM. *Non eſt parabola, aut figura, quòd Gentiles paruulos dixit; verè enim paruuli Gentiles erant, & ſenſu paruuli, qui carebant intellectu. Quis enim non eſt paruulus & iudicio carens, qui tanquam diis ſe ſubiicit, & ſeruit mundi huius elementis? Sic Gentiles ſub paruulorum nomine vocantur ad fidem, & ad Chriſti menſam Prouerb. 9. 3. Cùm enim dixiſſet*; ſapientia ædificauit ſibi domum, *Eccleſiam* excidit columnas ſeptem; *iuxta Aug. Schol. præcedenti ſeptem Eccleſias Aſiæ, ſeptem dona Spiritus ſancti, ex aliis ſeptem Sacramenta*, immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam: *ſubiicit*: miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis: Si quis eſt paruulus veniat ad me, & inſipientibus locuta eſt: venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ: *poſtrema ſic efferunt 70.* Miſit ſeruos ſuos, conuocans cum excelſa prædicatione ad craterem; dicens: qui eſt inſipiens declinet ad me, & egentibus ſenſu dixit: venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis. Derelinquite ſtultitiam, vt in ſæculum regnetis: & quærite prudentiam, & corrigite in ſcientia intelligentiam. *Sic & Paulus ipſe*; paruuli malitiâ eſtote, & non ſenſibus. FACIT, *ad propoſitum noſtrum, contra Marcionem reſpuentem vetus Teſtamentum, quod Paulus quamuis Apoſtolus noui Teſtamenti, & eius mediatoris Chriſti, multò magis non ſpernendam dicit; cùm ſecundùm hominem loquens, etiam hominis teſtamentum non eſſe ſpernendum aſſerit, & ſecundùm hominem quidem loquens, de Teſtamento Dei Creatoris, id cum hominis teſtamento componit. Sic Gal. 3. 15.* Fratres ſecundùm hominem dico, tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. *Id eſt aliter quàm teſtator diſpoſuit, vel præter, vel ſuper, aut contra ordinat. tranſlat. Syr. expreſſiùs:* fratres, tanquam inter homines loquor; teſtamentum hominis quod confirmatum eſt *per mortem ſcilicet teſtatoris* nemo reprobat, aut inuertit in eo quidquam. *Proſequitur vulgata*: Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius, &c. Hoc autem dico, teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non irritum facit, ad euacuandam promiſſionem. *Aug. hunc locum breuiter ſic exponit ad mentem Tertulliani, libro Expoſit. ad Gal. cap. 3.* Teſtamenti humani mentionem facit, quod vtique multò eſt infirmius quam diuinum. Tamen hominis confirmatum, &c. quia cùm teſtator mutat teſtamentum, non confirmatum mutat: teſtatoris enim morte confirmatur. Quod autem mors teſtatoris valet ad confirmandum teſtamentum eius, quia conſilium mutare iam non poteſt; hoc immutabilitas promiſſionis Dei valet ad confirmandam hæreditatem Abrahæ, cuius fides deputata eſt ad iuſtitiam. Et ideo ſemen Abrahæ cui dictæ ſunt promiſſiones, Chriſtum dicit Apoſtolus, hoc eſt omnes Chriſtianos fide imitantes Abraham; quod ad ſingularitatem redigit, commendando, quod non dictum eſt, & ſeminibus; ſed, ſemini tuo: quia & vna eſt fides; & non poſſunt ſimiliter iuſtificari qui viuunt ex operibus carnaliter, *id eſt ex operibus legis quæ Paulus vocat iuſtitiam*

Margin notes: S. Aug. (left, beside "lum Gal. 3. 28."); S. Aug. (right, beside "immolauit victimas"); S. Aug. (right, beside "diuinum"). Section letters A, B, C, D, E in the gutter.

ſtulas carnis, id eſt exteriores, cum his qui viuunt ex A *ciant, cùm Paulus laudet & approbet vetus Teſtamen-*
fide ſpiritaliter. *Et hæc contra Marcionem dicta ſuffi- tum, quod expreſsè dicit à Deo ſuo confirmatum.*

* 4. *Paulus exemplo, verbo, & cenſurâ, omnem caſtitatem ſeruare docuit. De pudic. cap. 15. in fin. & 16. in princ.*

IGnorant Apoſtolum omnes iſti, qui aliquid contra naturam atque propoſitum hominis ipſius, contra formam & regulam doctrinarum eius intelligunt, vt ſanctitatis omnis etiam ex ſemetipſo magiſtrum; impuritatis omnis execratorem & expiatorem, & vbique talem, citiùs inceſto, quàm alicui humaniori reo Eccleſiam reddidiſſe præſumant. Neceſſe eſt igitur vſque illis Apoſtolum oſtendi, quem ego & in ſecunda Corinthiorum talem defendam, qualem in omnibus litteris noui. qui & in prima, primus omnium templum Dei dedicauit? [a] *Non ſcitis vos templum Dei eſſe? & in vobis Dominum habitare?* qui & templo ſanciendo, purificandóque æditualem legem ſcripſit, [b] *Si quis templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus, templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* 1. Cor. 7. 7. 1. Cor. 5. 13 Cap. XVI. a 1. Cor. 3. 16. b Ibid. 17.

* 5. *Et de pudic. cap. 16. à princ.*

AGnoſce & in ſequentibus Paulum, columnam immobilem diſciplinarum, [a] *Cibi ventri, & venter cibis; Deus & hunc & illos conficit; corpus autem non fornicationi, ſed Deo. Faciamus enim hominem*, ait Deus, [b] *ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. & fecit hominem Deus, ad imaginem & ſimilitudinem Dei fecit illum. Dominus corpori, & Sermo enim caro factus eſt. Deus autem & Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam*, propter corporis ſcilicet nexum cum illo. Et ideò, [c] *Scitis corpora veſtra membra Chriſti*; quia & Chriſtus Dei templum; [d] *Euertite templum hoc, & ego illud in triduo reſuſcitabo.* [e] *Auferens membra Chriſti, faciam membra fornicariæ? Non ſcitis quòd qui adglutinatur fornicariæ, vnum corpus efficitur? erunt enim duo in vnam carnem. Qui autem adglutinatur Domino, vnus eſt ſpiritus. Fugite fornicationem.* a 1. Cor. 6. 13. b Gen. 1. 26. 1. Cor. 6. 13. Ioan. 1. 14. 1. Cor. 6. 14. c Ibid. 15. d Io. 2. 19. e 1. Cor. 6. 15.

6. *Et ibid. cap. 16. in med.*

SI vis omnem notitiam Apoſtoli ebibere, vt intelligas quantâ ſecuri cenſuræ omnem ſiluam libidinum cædat, & eradicet, & excaudic et, ne quidquam de recidiuo fruticare permittat, adſpice illum à iuſta fruge naturæ, à matrimonij dico pomo animas ieiunare cupientem. [a] *De quibus autem ſcripſiſtis: Bonum eſt homini mulierem non contingere. ſed propter fornicationem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat, vir vxori, & vxor viro debitum reddat.* Huius boni fibulam quis illum neſciat inuitum relaxaſſe, vt fornicationi obuiam eſſet? a 1. Cor. 7. 1.

* 7. *Et ibid. cap. 16. in fin.*

QVis iſte eſt aſſertor audaciſſimus omnis impudicitiæ, mœchorũ & fornicatorum & inceſtorum planè fideliſſimus aduocatus, quibus honorandis, ſuſcepit hanc cauſam aduerſus Spiritum ſanctum, vt falſum teſtimonium recitet de Apoſtolo eius? Nihil tale Paulus indulſit, qui totam carnis neceſſitatem de probis etiam titulis obliterare conatur. *Indulget* ſanè non adulteria, ſed nuptias: *Parcit*, ſanè matrimoniis, non ſtupris. Tentat, ne naturæ quidem ignoſcere, ne culpæ blandiatur; ſtudet compeſcere benedictionis concubitum, ne maledictionis excuſetur. Hoc ei ſupererat, carnem vel à ſordibus purgare; à maculis enim non poteſt. 1. Cor. 7. 6. 1. Cor. 7. 28.

8. *Et de pudic. cap. 17. in princ.*

PRouoca ad Apoſtolicam aciem; adſpice epiſtolas eius, omnes pro pudicitia, pro caſtitate, pro ſanctitate prætendunt, omnes in luxuriæ & laſciuiæ & libidinis negotia iaculantur. Quid denique & Theſſalonicenſibus ſcribit? [a] *Aduocatio enim noſtra non ex ſeductione, nec ex immunditia.* & [b] *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctimonia veſtra, abſtinere vos à fornicatione, ſcire vnumquemque vas ſuum poſſidere in ſanctimonia & honore, non in libidine concupiſcentiæ, ſicut Nationes quæ Deum ignorant.* Quid Galatæ legunt? [c] *Manifeſta ſunt opera carnis.* Quænam iſta? In primis poſuit *fornicationem, immunditiam, laſciuiam, quæ prædico vobis ſicut prædixi, quod qui talia agunt, regnum Dei non ſunt conſecuturi hereditate.* a 1. Theſſ. 2. 3. b 1. Theſſ. 4. 3. & 4. c Gal. 5. 19

9. *Et ibid. circa fin.*

QVi nec verbo pollui volens, [a] *Omnis*, inquit, *ſermo turpis non procedat ex ore veſtro.* Item, [b] *Fornicatio autem & immunditia omnis ne nominetur quidem inter vos, ſicut decet ſanctos*, (tantò abeſt vt excuſetur) *hoc ſcientes, quòd omnis fornicator & immundus non ha-* a Epheſ. 4. 26. b Epheſ. 5. 3.

corpus videre corruptionem ; & propter vnitatem carnis nostra cum sua à nobis suſcepta , à corruptione corpora quoque nostra in incorruptionem vindicabit. O *quanta motiua , & stimuli ad viam incoinquinatam & castam decurrendam ! An complexabitur stercora caro induenda croceis , & vestienda lumine sicut vestimento , tenebroſis operibus incubabit , & non induetur potius arma lucis ? induta Dominum Ieſum , in cubilibus & impudicitiis accubabit ?* EVERTITE TEMPLVM. *Ioan.* 2. 19. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. *Tranſlat. Syr.* Deſtruite templum hoc, & tribus diebus ego erigam illud. QVI ADGLVTINATVR FORNICARIÆ. *Tranſlat Syr.* Adiungitur ſcorto. *Totum hunc locum Pauli ſubtiliſsimè ab*

S. Aug. *Aug. expoſitum iam alibi retuli , ſer.* 18. *de verb. Apoſtoli. Hic addo in hanc rem locum eiuſdem , ex lib.* 21. *de Ciuit. cap.* 25. *in fin.* Non manent in Chriſto, qui non ſunt membra eius. Non ſunt autem membra Chriſti , qui ſe faciunt membra meretricis , niſi malum illud pœnitendo eſſe deſtiterint , & ad hoc bonum reconciliatione redierint, VNVS EST

S. Aug. SPIRITVS. *Hunc item explicat lib.* 6. *de Trinitate, cap.* 3. Neſcio vtrùm inueniatur in Scripturis dictum, vnum ſunt , quorum eſt diuerſa natura. Si autem aliqua plura eiuſdem naturæ ſint , & diuerſa ſentiant, non ſunt vnum in quantùm diuerſa ſentiunt, &c. Cùm ergo ſic dicitur vnum , vt non addatur quid vnum , & plura vnum dicantur, eadem natura atque eſſentia non diſſidens, nec diſſentiens ſignificatur. Cùm verò additur, quid vnum , poteſt aliquid ſignificari ex pluribus vnum factum, quamuis diuerſis naturâ , ſicut anima & corpus non ſunt vtique vnum ; quid enim tam diuerſum , niſi addatur, aut ſubintelligatur quid vnum , id eſt vnus homo , aut vnum animal ? inde Apoſtolus , qui adhæret meretrici , &c. non dixit, vnum ſunt , aut vnum eſt , ſed addidit corpus, tanquam ex duobus diuerſis , maſculino & fœminino , vnum corpus adiunctione compoſitum. Et qui adhæret Domino , inquit, vnus ſpiritus eſt: non dixit, qui adhæret Domino , vnus eſt, aut vnum ſunt, ſed addidit, ſpiritus. Diuerſum enim eſt naturâ , ſpiritus hominis , & ſpiritus Dei : ſed inhærendo fit vnus ſpiritus, ex diuerſis duobus : ita vt ſine humano ſpiritu beatus ſit Dei ſpiritus atque perfectus : beatus autem ſpiritus hominis non niſi cum Deo. ET ILLOS CONFICIT. *Paulus non de præſenti ſed de futuro legit* deſtruet. *de quo ſic Aug. lib.* 10. *Confeſſ. cap.* 31.

S. Aug. Eſt alia malitia diei, quæ vtinam ſufficiat ei. Reficimus enim quotidianas ruinas corporis , edendo & bibendo , priuſquam ventrem & eſcas deſtruas , cùm occideris , indigentiam meam ſatietate mirificâ & corruptibile hoc indueris incorruptione ſempiternâ. Nunc autem ſuauis eſt mihi neceſſitas , & aduerſus iſtam ſuauitatem pugno , ne capiat , & quotidianum bellum gero in ieiuniis , ſæpiùs in ſeruitutem redigens, &c. *Et in Pſalm.* 50. *Libera me*

S. Aug. *de ſanguinibus , &c.* Oſtendit quia cùm fuerit ſalus perfecta in iſto corpore, corruptio in eo non erit, quæ intelligitur nomine carnis & ſanguinis. Ipſa eſt enim perfecta ſanitas corporis. Nam modò , quomodo ſanum eſt quod labitur , quod indiget, quod habet perpetuam quandam ægritudinem famis & ſitis ? Hæc & tunc non erunt , quia eſca ventri, & venter eſcis? Deus autem & hunc & has euacuabit. Erit forma corporis perfecta ex Deo, abſorptâ morte in victoriam, nullâ remanente corruptione, nullâ ſurrepente deceptione, nullis mutata ætatibus, nullo labore laſſata , vt nullo cibo fulciatur, & aliquâ eſcâ reficiatur. Sed non erimus ſine eſcâ & potu. Ipſe erit cibus noſter Deus , & potus noſter. Solus ille cibus reficit, nec deficit. *En vt Auguſtinus eſcarum voluptati , & complexus carnalis deliciis , quaſi poſt Paulum Tertullianus auerſatur , Deum pro cibo & potu & amplexu , Deum ipſum ſubſtituit , vt abſque dolore, vnico ſuauiſsimo bono Deo ſuo inhæreat, dum ait lib.* 10. *Confeſſ. cap.* 28. Cùm inhæſero tibi ex omni me , nuſquam erit mihi dolor & labor , & viua erit vita mea tota plena te. S. Aug.

VI. NOTITIAM EBIBERE, *quaſi ſpongiâ aquam, ſcitè dictum , vſu Scripturæ. Sapientia enim de ſe dicit:* Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient: *Et rurſum :* Cibauit illum pane vitæ & intellectus , & aquâ ſapientiæ ſalutaris potauit illum. *Et Paulus de Chriſto æterna Patris Sapientia:* Bibebant de conſequente eos petra : petra autem erat Chriſtus. *Et Auguſtinus de ipſo Paulo , Pſalmo centeſimo tertio :* Qui emittis fontes in conuallibus, &c. *Et conuallem humilitate , & fontem abundantiâ ſapientiæ , & aquam in medio montium, cum cæteris Apoſtolis communione doctrinæ nuncupauit.* EXRAVDICET. *vſque ad extremum truncum eradicet. Caudex enim eſt quod in fruticibus , & arboribus à radice ſuper terram aſſurgit. Eſt & caudex , ſedes meretricia , quæ plerumque ex truncis fieri ſolebat. Vnde Iuuenalis:* S. Aug.

Horrida quale facit reſidens in caudice pellex:

alij legunt , codice, *eadem ſignificatione.* DE RECIDIVO, *id eſt ex præciſis iam vitiis carnis reproducere & pullulare permittat.* IVSTA FRVGE , *fructu & vſu legitimo matrimonij.* POMO. *Pulchrè , maturo pomo, comparat fructum voluptatis corruptibilis carnis , quæ carpitur iuſtè & ſine peccato, in matura & nubili ætate inter legitimè coniunctos , à quo tamen pomo doctè dicit Paulum optaſſe ſuos diſcipulos ieiunare , caſtitatem præeligens nuptiarum deliciis. Et vir quidem profunda doctrina reſpexit ad primum Paradiſi pomum, quo vetito quia non abſtinuit homo , ſtatim fructum innocentiæ perdidit ; & appetitu ſenſitiuo rebellante, mutuis vir & fœmina concupiſcentiis ad fructum matrimonij corruptibilem carpendum exarſerunt. Tum verò addicti ſunt morti , & fructu , vt ait Tertullianus , immaturo* in mortem cruditante , *impletum eſt in eis . quod ait Iob* 9. 25. Dies mei velociores fuerunt curſore : fugerunt , & non viderunt bonum. Pertranſierunt quaſi naues poma portantes , ſicut aquila volans ad eſcam. *Septuaginta ſic vertunt :* Vita autem mea leuior eſt curſore ; aufugerunt , & non viderunt : *ſupple dies vitæ ; vllum bonum permanens , quia quæ videntur temporalia ſunt:* Numquiid & eſt nauibus veſtigium viæ, aut aquilæ volantis , quærentis eſcam ? *præceps ad eſcam vetitam volauit homo, mortis ſententiam incurrit , veſtigium viæ Paradiſi , ab eo proiectus , nuſquam inde inuenire potuit , vita mortalis curſore leuior quotidie decurrit ad mortem : nihil corpora humana præter poma & fructus carnis corruptibiles ferunt. Ab his ſuadet pomis ieiunare Paulus dum ait* 1. *Corinthiorum* 7. 1. *& ſeq.* De quibus autem ſcripſiſtis mihi : bonum eſt homini mulierem non tangere : *Aduerte Lector , aptè dictum bonum eſſe homini mulierem non tangere , de cuius manu fructum prohibitum homo tangere non debebat. Dixerat enim Eua Geneſ.* 3. 3. *Præcepit nobis Deus ne comederemus , & ne tangeremus illud , ne fortè moriamur. Paraph. Chald. Non comederis ex eo , neque accederis ad eum.* propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat , & vnaquæque ſuum virum habeat. Vxori vir debitum reddat , ſimiliter autem & vxor viro. *De hoc loco ſæpiùs Auguſtinus. Vnum aut alterum ſubnexam. In Enchirid. cap.* 121. Quæcumque mandat Deus , ex quibus vnum eſt , Non mœchaberis : & quæcumque non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur: S. Aug.

ex quibus vnum eſt; bonum eſt homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc ſæculo & in futuro, &c. *In epiſtola autem ad Ediciam, vbi fusè totum hunc locum excurrit.* Quod Deo pari conſenſu voueratis, perſeuerauter vſque in finem reddere ambo debuiſtis: à quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem conſtantiſſimè perſeuera. Quod te non exhortarer, niſi quia tibi ad hoc ipſe conſenſerat. Nam ſi nunquam tenuiſſes eius aſſenſum, numerus te nullus defendiſſet annorum, ſed poſt quantumlibet tempus me conſuluiſſes, nihil tibi aliud reſponderem niſi quod ait Apoſtolus. Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. De qua poteſtate ſic tibi iam permiſerat continentiam, vt eam tecum & ipſe ſuſciperet. Sed illud eſt, quod minùs te obſeruaſſe contriſtor, quia tantò humiliùs & obedientiùs ei obſequi in domeſtica conuerſatione debuiſti, quantò ille religioſiùs tibi rem tam magnam etiam imitando conceſſerat. Non enim quia pariter temperabatis, à commixtione carnali, ideò tunc maritus eſſe deſtiterat; imò verò tantò ſanctiùs inter vos coniuges manebatis, quantò ſanctiora concorditer placita ſeruabatis, &c. Denique factum eſt, vt vinculum continentiæ, quo ſe dilectus ille innexuerat, contemptus abrumperet, *per adulterium*, & iratus tibi non parceret ſibi, &c. *De reddendo autem debito, dat exemplum inſigne Abraha, qui & Sara poteſtatem habente corporis ſui, petenti, vt Agar ancillæ iungeretur, paruerit libro 16. de Ciuit. cap. 25.* S. Aug. Vſus eſt eâ quippe ad generandam prolem non ad explendam libidinem; nec inſultans, ſed potiùs obediens coniugi; quæ ſuæ ſterilitati credidit eſſe ſolatium, ſi fœcundum ancillæ vterum, quoniam naturâ non poterat, voluntate faceret ſuum; & eo iure, quo dicit Apoſtolus; ſimiliter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier; vteretur mulier ad pariendum ex altera, quod non poterat ex ſeipſa. Nulla eſt hîc cupido laſciuiæ, nulla nequitiæ turpitudo. Ab vxore, cauſâ prolis, ancilla marito traditur; à marito cauſâ prolis accipitur, ab vtroque, non culpæ luxus, ſed naturæ fructus, exquiritur. *Tertullianus in textu noſtro, inſtam naturæ frugem dixit.* Denique cùm ancilla grauida Dominæ ſterili ſuperbiret, & hoc Sara ſuſpicione muliebri viro potiùs imputaret, etiam ibi demonſtrauit Abraham, non ſe amatorem ſeruum, ſed liberum fuiſſe genitorem; Et in Agar, Saræ coniugi pudicitiam cuſtodiſſe; nec voluptatem ſuam, ſed voluntatem illius impleuiſſe: accepiſſe, nec petiiſſe; acceſſiſſe non hæſiſſe: ſeminaſſe, non amaſſe. Ait enim: Ecce ancilla tua in manibus tuis, vtere ea quomodo tibi placuerit. O virum viriliter vtentem fœminis; coniuge temperanter ancillâ obtemperanter, nullâ intemperanter. *Vide & eundem in hanc rem libro 22. contra Fauſtum cap. 30. Nec tamen in exemplum iam votari poteſt, vt liceat iam vxori dare ancillam viro. Nam Geneſi 16.* Sara dedit eam viro ſuo vxorem, *& tunc pluralitas vxorum erat licita.* HVIVS BONI; *caſtitatis ſcilicet.* FIBVLAM, *conſtringentem ab omni copula & voluptate carnali.* INVITVM, *quia voluiſſet omnes eſſe virgines ſicut ſeipſum.* RELAXASSE, *dum ait*, nubat qui volet *& vt præueniret lapſus carnis in illicitam fornicationem, cùm dixit:* Propter fornicationem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat.

VII. QVIS ISTE. *Vel Papam & Pontificem Maximum aggreditur, de quo hoc ipſo libro cap. 13. dixerat cum contemptu; vel aliquem Epiſcopum admittentem in Eccleſiam fornicarium, poſt baptiſmum relapſum.* ASSERTOR: *Vox iuris, ſignificans vindicem alienæ libertatis. Non enim licebat olim ſeruo de libertate agere niſi per aſſertorem, qui vindex erat libertatis alienæ: primo autem aſſertore victo, vel cauſam deſerente, fas erat alteri cauſam agere liberalem, teſte Paulo libro 5. ſententiarum. Vnde & Iuſtinianus pro ſecunda aſſertione non putauit neceſſarium alienæ libertatis vindicem, ſiue procuratorem. Et quidem libro quarto Inſtitutionum tit. 10. non licebat olim pro alio agere, niſi pro populo, pro tutela, pro libertate. Atque vt pro libertate ageretur, non niſi per aſſertorem agi poterat. Vide Balduinum verbo Aſſertor,* Aſſerere item manum, *apud Iureconſultos, apud veteres erat cùm* rem quampiam vindicabant, & manu prehendebant. *Hinc Tertullianus,* Audaciſſimos aſſertores impudicitiæ *apte dixit, quamquam erroneè, ſeruituti pœnitentiæ vel cenſuræ Diui Pauli adſtrictos, in libertatem Eccleſiaſticam & fidelium communionem, & ius ciuium ciuitatis ſanctæ Ieruſalem admittentes.* ADVERSVS SPIRITVM *Paracletum ſcilicet Montanum relapſos non admittens ad veniam.* FALSVM TESTIMONIVM, *quaſi imponat Paulo, & malè exponat, quod de inceſto Corinthio dixit,* cum tradidiſſe Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fieret? *vel quaſi optaſſet luctu & ſupplicatione Corinthiorum ſe permoueri ad dandam ei indulgentiam; dum ait 1. Cor. 5. 2.* Non magis luctum habuiſtis, &c. TOTAM NECESSITATEM, *coniugij, ad fornicationem vitandam, & prolem ſuſcipiendam.* DE PROBIS TITVLIS, *propter iuſtas etiam cauſas, peccati vitandi, & relinquendæ poſteritatis, & amicitiæ coniugalis.* OBLITERARE. *vellet omninò ſi poſſet tollere matrimoniales tabulas, & contractus delere, quibus conſenſu mutuo animorum fit etiam traditio corporum, adeò vt non ſit ampliùs, abſque alterius conſenſu liberum, corpus caſtum ſeruare, in quod tradidit coniugi poteſtatem, & ius omne tranſtulit.* INDVLGET, *1. Cor. 7. 6.* Nolite fraudare inuicem *copulâ carnali,* niſi fortè, ex conſenſu, *Syr. niſi cùm ambo conſenſeritis ad tempus, vt affligatis vos ad ieiunium & orationem,* ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium; volo enim omnes vos eſſe ſicut meipſum. *Quæ indulgentia refertur etiam ad id quod dixerat in principio capitis:* Vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. PARCIT, *1. Corinthiorum 7. 28.* Si acceperis vxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. TENTAT. *Conatur, conſilio virginitatis.* NATVRÆ: *prolem cupientis:* CVLPÆ, *fornicationi.* BENEDICTIONIS, *benedictum à Deo.* Benedixit enim, & ait, Creſcite & multiplicamini. A SORDIBVS, *grauioribus peccatis carnis.* A MACVLIS, *id eſt; leuioribus ex infirmitate carnis, quæ vitari non poſſunt, in vſu aliquantò immoderatiori coniugij, de hoc loco Pauli, quo parcit, & indulget coniugatis: Auguſtinus tom. 3. in Enchiridio ad Laurent. cap. 78.* S. Aug. Quæ ſint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, ſed diuino ſunt penſanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipſis quoque Apoſtolis, ignoſcendo fuiſſe conceſſa; quale illud eſt, quod venerabilis Paulus coniugibus ait: nolite fraudare inuicem, &c. ne vos tentet Satanas propter incontinentiã veſtram: quod putari poſſet non eſſe peccatum, miſceri ſcilicet coniugi, non filiorum procreandorum cauſâ, quod bonum eſt nuptiale, ſed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, ſiue adulterij, ſiue cuiuſquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe eſt etiam dicere,

quo poteſt tentante Satana libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas, poſſet ergo, vt dixi, hoc putari non eſſe peccatum, niſi addidiſſet; hoc autem dico ſecundùm veniam, non ſecundùm imperium. *Vbi Syriaca: hoc autem dico tanquam infirmis, id eſt ex infirmitate carnis venialiter peccantibus, & non ex præcepto* quis autem iam eſſe peccatum neget, cùm dari veniam facientibus, Apoſtolica authoritas fateatur?

VIII. PROVOCA. *Tu qui à caſtris lucis transfugas ad Principes tenebrarum, & proinde opera tenebrarum facientes, & tradentes* membra ſua arma iniquitatis peccato, *iterum contendis recipi apud Eccleſiam, veram illam Sunamitem, de qua in Canticis:* quid videbis in Sunamite niſi chóros caſtrorum? AD APOSTOLICAM ACIEM. *Si Apoſtoli Pauli*, caſtrorum aciem ordinatam, *adeas, videbis eam vndequaque contra mœchos inſtructam: ſi ad Paulum prouocas quaſi ad Eccleſiaſticæ militiæ Præfectum, & hanc cauſam ad eius tribunal euocas.* ADSPICE EPISTOLAS, *videbis in eius epiſtolis quaſi in armamento, vel turri munitiſſima, ſimili collo ſponſæ*, omnem armaturam fortium *contra omnem impudicitiam pugnantem.* IACVLANTEM. *Et ipſe armorum Dei exercituum egregius fabricator*; ſagittas ſuas ardentibus *libidine* effecit. *Quin & ipſe ſagitta electa, de quo Auguſtinus*, cadit miles diaboli, S. Aug. &, ſurgit ſignifer Chriſti. *Et quod ſignum, niſi omnis caſtitatis extulit? dum in 1. Cor. 7. per totum caput, omnes ſpecies caſtitatis explicat, & ad eas ſingulos vocat, & clarè has ſpecies exponit & ventilat, quas Ioannes & ipſe virgo obſcurè, licet in tot aſtris depingit, & velat; dum ait Apoc. 12.:* ſignum magnum apparuit in cœlo; *in Eccleſia militante in caſtris lucis* mulier amicta Sole, *ſplendore maximo ſtatus virginalis* Luna ſub pedibus eius, *in inferiori gradu caſtitatis pudicitia coniugalis, quæ non ita pura; vt quaſi Luna, ex vmbra terræ, aliquas maculas veniales ex voluptate carnis, non contrahat:* in capite eius corona ſtellarum duodecim: *hæc eſt ſanctarum viduarum gloria, de quibus Paulus quaſi ſtellis in firmamento manentibus, ait. Ibidem, verſu 40.* Si dormierit vir eius liberata eſt: cui vult nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundùm conſilium meum. *Vides vt Lunam ſub pedibus, in infimo gradu ponat coniugalem caſtitatem, præ corona & beatitudine viduitatis permanente cum ſtellis?* ADVOCATIO. 1. *Theſſ.* 2. 3. Exhortatio enim noſtra, non de errore, neque de immunditia, neque in dolo. HÆC EST VOLVNTAS. 1. *Theſſ.* 4. 3. Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione. *tranſlat. Syr. ab omni ſcortatione*, vt ſciat vnuſquiſque veſtrûm vas ſuum *corpus ſuum* poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij ſicut & Gentes quæ ignorant Deum. *Tranſlat. Syr.* Non autem in paſſionibus concupiſcentiæ. *Et verſu* 7. Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem. *Hunc locum vide pulcherrimè expoſitum apud Aug. to. 7. lib. 1. de Nuptiis & concupiſcentia cap. 8. per totum, quod alibi puto retulimus. Item lib. 4. contra Iulianum cap.* 10. Quis neſcit coniuga- S. Aug. tis Apoſtolum præcepiſſe, vt ſciret vnuſquiſque eorum ſuum vas poſſidere, hoc eſt vxorem ſuam, non in morbo deſiderij ſicut Gentes quæ ignorant Deum? Qui ergo de hac re Apoſtolum legit, te negligit. Et non erubeſcis iſtum morbum, vel quod tu, quamuis putibundus, fateris, iſtam libidinem introducere in paradiſum, & tribuere coniugibus ante peccatum? ideone tu non in cœno abſconditus latitas, qui libidine carnis & ſanguinis quaſi paradiſi flore roſeo te coronas? *longè à corona ſtellarum marcidi flores carnis, cum omnis gloria quaſi flos fœni.* & tanquam libenter tali colore perfuſus & erubeſcis, & laudas? MANIFESTA SVNT. *Gal.* 5. 19. Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes. *Tranſlat. Syr. laſciua cantio*, & his ſimilia; quæ prædico vobis, ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. *D. Tho. in hunc locum, diſtinguit hæc vitia carnis. Vt ſit fornicatio, quâ ſolutus accedit ad ſolutam. Immunditia vſus voluptatis contra naturam. Impudicitia, circa tactum, aſpectum, & oſcula. Luxuria, ad cogitationes immundas; & ſic intelligitur 1. Tim. 5.* Cùm luxuriatæ fuerint in Chriſto *id eſt. Ex eodem luxuria ſumitur pro ſuperfluitate actus venerei, qui plerumque ex ſuperfluitate rerum corporalium venit: quaſi dicat, cùm adoleſcentes viduæ habuerint ſuperabundantiam, per ſuffragium Chriſti, ex eleemoſynis ſcilicet Eccleſiæ, pro Chriſto datis, tunc nubere volunt; ſicut ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Reliqua autem vitia licet ſpiritalia videantur, ea Paulus redigit ad opera carnis; & citat Auguſtinum de Ciuitate. lib. 14. c. 2. & 3.* Secundùm carnem viuit quicumque viuit ſecundùm ſeipſum. Vnde caro hîc accipitur pro toto homine. Quidquid ergo prouenit ex inordinato amore ſui, dicitur opus carnis, vel dicendum eſt, quòd aliquod peccatum poteſt dici carnale dupliciter; ſcilicet, quantum ad conſummationem; & ſic dicuntur carnalia illa tantùm, quæ conſummantur in delectatione carnis, ſcilicet luxuriâ & gulâ. Vel quantùm ad radicem: Et ſic omnia peccata dicuntur carnalia, in quantùm ex corruptione carnis anima aggrauatur, vt dicitur Sap. 9. Ex quo intellectus debilitatus faciliùs decipi poteſt, & impeditur à ſua perfecta operatione; vnde ex hoc ſequuntur vitia, ſcilicet hæreſes, ſectæ, & alia huiuſmodi. Et hoc modo dicitur, quòd fomes eſt principium omnium peccatorum. *Aug. autem. Libro de pœnitentia citato à Beda:* quis præſumere audeat de nomine Chri- S. Aug. ſtiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apoſtolum dicentem: hoc enim ſcitote cognoſcentes, quoniam omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Dei & Chriſti? &c. Latiùs autem ad Corinthios hæc dicit: nolite errare; neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, &c. regnum Dei poſſidebunt, &c. Implicatus igitur tam mortiferorum vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere, ad ipſas claues Eccleſiæ, quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolutus in cœlo, & audet ſibi poſt hanc vitam, quia tantùm Chriſtianus dicitur, ſalutem aliquam polliceri? Nec veridico illo vocis Dominicæ tonitruo contremiſcit; Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum. Quod ad Galatas idem Apoſtolus; nonne talia enumerans, eodem fine concludit? manifeſta, inquit, ſunt opera carnis, &c. quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur. Iudicet ergo ſeipſum homo in iſtis, voluntate, dum poteſt; & mores conuertat in meliùs; ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem, à Domino iudicetur. Et cum in ſe protulerit ſeueriſſimæ medicinæ, ſed tamen medicinæ ſententiam veniat ad Antiſtites, per quos illi in Eccleſia claues miniſtrantur, & tanquam bonus iam incipiens eſſe filius maternorum membrorum, ordine cuſtodito, à præpoſitis Sacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum. Vt in offerendo ſacrificio contribulati cordis, deuotus & ſupplex, id tamen agat quod non ſolum ſibi proſit ad recipiendam ſalutem, ſed etiam cæteris ad exemplum. *Vides*

vt vnâ ex parte acerrimè pro caſtitate pugnet contra vitia carnis; nec tamen, vt Tertullianus, ab Eccleſiæ clauibus, ordine tamen ſeruato prauia publicæ ſatisfactionis in criminibus ſcandaloſis, arceat maximos peccatores. De excluſis huiuſmodi à regno cœli, ſi abſque pœnitentia deceſſerint, vide eundem Aug. lib. 21. de Ciuit. cap. 25. & to. 4. libro de fide & operibus cap. 15. & to. 10. lib. 50. homiliarum, homilia vltima. Et ſer. de conuerſione Apoſtoli. S. Aug.

IX. FORNICATIO AVTEM. *Aug. de turpiloquio, ſic libro 4. cont. Iulianum cap. 11. Cùm, vt Scholio præcedenti vidimus, ſic de Iuliano concluſiſſet:* libenter tali colore perfuſus, & erubeſcis & laudas: *ita orditur vndecimum caput:* quid, quòd te tantùm delectat loqui, vt quod confitemur, & docemus, tanquam negemus, ſuperflua prolixitate ſermonis probare coneris? quis enim negat futurum fuiſſe concubitum, etiam ſi peccatum non præceſſiſſet? ſed futurus fuerat, ſicut aliis membris, ita etiam genitalibus voluntate motis, non libidine concitatis, &c. Verùm vos pro ſuſceptâ veſtrâ tam fideliter laboratis *libidine ſcilicet quam tuentur* vt vim patiamini, niſi eam in paradiſo collocetis, non ibi de peccato dicentes talem factam, ſed talem, nullo peccante, fuiſſe manſuram; cum quâ in illa pace dimicaretur, aut ne dimicaretur, quotienſcumque ſurgeret, expleretur. O Sanctas paradiſi delicias! ô frontem qualiumcumque Epiſcoporum! ô fidem qualiumcumque caſtorum. *Capite autem ſequenti inducit Iulianum, inducentem Ciceronem, deſcribentem pudenda naturæ, & ſubiicit:* ponis Balbi verba ex Ciceronis libro *ſecundo de natura Deorum* per quæ nos doceas quid ſenſerint Stoïci de animalium mutorum maſculinis ac fœmininis diuerſitatibus, de partibus corporis genitalibus, & miris commiſcendorum corporum libidinibus; quæ tamen verba vel Tulliana, vel cuiuſlibet alterius, antequam interponeres, cautiſſimè prælocutus es, quod ideo ſub beſtiarum occaſione ſexuum tangat affectum, quia propter honeſtatem, hoc in hominis deſcriptione prætériit. Quid eſt, propter honeſtatem? an in ſexu hominis honeſtas confunditur, vbi Deus tanquam in excellentiore natura dignius operatur? ſed docuerunt te Stoïci diſputare de occultis, nec docuerunt erubeſcere de pudendis. *Tum verba ponit eiuſdem deſcribentis humanum corpus:* cùm in deſcriptione humani corporis, vſque ad illa extrema veniſſet, quâ cibi reliquiæ depelluntur: quemadmodum inquit, fiat haud ſanè difficile dictu eſt: ſed tamen prætereundum ne quid habeat iniucunditatis oratio. Non dixit, confuſionis; vel, ne quid pudendum habeat oratio; ſed ne quid iniucunditatis. Alia ſunt enim quæ horrorem ingerunt ſenſibus, quòd deformia ſint: alia quæ pudorem mentibus, etiam ſi formoſa ſint: quia illa offendunt delectationem, commouent autem iſta libidinem, vel libidine commouentur. *Paulus autem, nec verbo, nec ſcripto, vult turpem proferri ſermonem, qui nec immunditiam vult nominari inter ſanctis.* SVPER FILIOS INCREDVLITATIS. *Vulgata:* diffidentiæ. *Tranſlat. Syr.* filios immorigeros.

S. Aug. (left margin, beside "colore perfuſus"; and again beside "tura, & ſubiicit") — S. Aug. (right margin, beside "dem deſcribentis")

10. *Paulus laborem omni creaturæ indictum vltro ſubiit, quaſi bos in Euangelio.*
5. cont. Marc. cap. 7. à m.

1. Cor. 9. 8. & 9. — a Deut. 25. 4. — b 1. Cor. 9. 10.

EX labore ſuo vnumquemque docens viuere oportere; ſatis exempla præmiſerat militum, paſtorum, ruſticorum; ſed diuina illi auctoritas deerat. Legem igitur opponit Creatoris, ingratis, quam deſtruebat: ſui enim Dei nullam talem habebat. [a] *Boui*, inquit, *terenti os non obligabis.* & adiicit, *Nunquid de bubus pertinet ad Dominum?* etiam & bubus propter homines benignum? [b] *Propter nos enim ſcriptum eſt*, inquit. Ergo & legem allegoricam ſecundùm nos probauit, & de Euangelio viuentibus patrocinantem; ac propter hoc, non alterius eſſe Euangelizatores, quàm cuius lex, quæ proſpexit illis, cùm dicit, *Propter nos enim ſcriptum eſt.* Sed noluit vti legis poteſtate, quia maluit gratis laborare. Hoc ad gloriam ſuam retulit, quam negauit quenquam euacuaturum, non ad Legis deſtructionem, quâ alium probauit vſurum.

PAVLI VIRTVTES. 10. SCHOL.

AVTHORITAS DEERAT. *Quâ probaret laborem & opus manuum, quod ſæpius in epiſtolis inculcat. Cùm aliàs non indigeret exemplis, quibus ſuaderet operandum eſſe. Inde recurrit ad authoritatem veteris Teſtamenti. Deut. 25. 4.* Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas. 70. *autem* non obturabis bouem triturantem. INGRATIS. *Gratis & fruſtra, vel parum gratè, inſulsè legem allegaret Dei Creatoris, ſi vt vult Marcion, Dei ſui noui Apoſtolus, ad eam deſtruendam miſſus eſſet.* DE BVBVS. *1. Cor. 9. 7. & ſeq. Exempla ponit, dehinc citat legem Creatoris.* Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem & de lacte gregis non manducat? numquid ſecundùm hominem hæc dico? an & lex hæc non dicit? ſcriptum eſt enim in lege Moyſi: non alligabis os boui trituranti. Numquid de bobus cura eſt Deo? an propter nos vtique hoc dicit? nam propter nos ſcripta ſunt: quoniam debet in ſpe qui arat arare, & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? &c. Neſcitis quoniam qui in ſacratio operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt. *tranſlat. Syr. qui in æde ſancta cultum exercent, ex æde ſancta cibum capiunt* & qui altari deſeruiunt, cum altari participant. *Quod ſumpſit Paulus & ex lege veteri Deut. 18. 1. per vultos verſus ſacrificia Domini & oblationes eius comedent. Tum concludit:* Ita & Dominus ordinauit iis qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Non autem ſcripſi hæc vt fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet. ALLEGORICAM, *ſcriptam, vt legem Euangelicam figuraret, & faueret prædicatoribus, & Apoſtolis qui, vt ipſa lex, ad Deum Creatorem pertinebant.* GRATIS, *quia non tenebatur ad laborem: Quod igitur Paulus non eſt vſus poteſtate ſibi data per legem, non id egit, vt legem tanquam malam deſtrueret, quam ab aliis Apoſtolis & eorum Principe Petro in hoc ſeruatam approbat; ſed ne quid gloriæ ſuæ & mercedis amplioris coram Deo euacuaret, & perderet. De labore manuum Pauli frequenter Aug. to. 3. lib. de opere Monachorum cap. 3. in fine ex 2. Theſſ. 3. 8. poſt relatum præfatum locum:* quid eſt quod ais, neque panem gratis ab aliquo man- S. Aug.

ducauimus, ſed in labore & fatigatione die ac nocte operantes, ne quem veſtrûm grauaremus: non quia non habuerimus poteſtatem, ſed vt nos formam daremus vobis, quà nos imitaremini? audiant ergo quibus hoc præcepit, id eſt qui non habent hanc poteſtatem quam ille habebat, vt tantummodò ſpiritaliter operantes, manducent panem à corporali labore gratuitum; & quemadmodum dicit præcipimus & obſecramus in Chriſto, vt cum ſilentio operantes panem ſuum manducent, non diſputent contra manifeſtiſſima verba Apoſtoli, quia & hoc pertinet ad ſilentium, cum quo debent manducare panem ſuum. *Sequentibus capitibus id proſequitur fuſè, & totum locum Pauli explicat. Capite autem 13. quærenti, quem laborem exercerет, aliquod vilè in genere reſpondet; & laudat Patriarchas pecora paſcentes, Græcos Philoſophos ſutrinam exercentes; ſponſum B. Mariæ Ioſephum Fabrum, abſque præiudicio honeſtatis. Capite tandem 19. ex Act. 18. 1. vbi de aduentu Pauli ab Athenis Corinthum, qui apud Aquilam & Priſcillam vxorem eius manſit:* acceſſit ad illos, & propter artis ſimilitudinem manſit apud illos opus faciens, erant enim tabernaculorum artifices. *Textus ſic habet Act.* 18. 3. Quia eiuſdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur; erant autem Scenofactoriæ artis. *tranſlat. Syr.* Operabatur cum eis; cæterùm in artificio ipſorum, opifices conopæorum erant. S. Aug.

11. *Paulus raptus in cælum, & gloriæ particeps ante Martyrium, ſcripturæ veteris interpres eximius. Scorp. cap. 12. à p.*

QVi potiùs figuram vocis ſuæ declaraſſet, quàm cui effigiem gloriæ ſuæ reuelauit, Petro, Iacobo, Ioanni, & poſtea Paulo? quem paradiſi quoque compotem fecit ante martyrium? An & illi aliter quàm ſentiunt, ſcribunt, fallaciæ magiſtri, non veritatis? Matth. 17. 2. 2. Cor. 12. 2. & 4.

12. *Paulus iuxta Eliam raptus ad paradiſum Creatoris, & non Marcionis; 5. cont. Marc. cap. 12. circa f.*

DE paradiſo ſuus ſtilus eſt ad omnem quam patitur quæſtionem. Hîc illud fortè mirabor, ſi proprium potuit habere paradiſum Deus, nullius terrenæ diſpoſitionis, niſi ſi etiam paradiſo Creatoris precariò vſus eſt, ſicut & mundo. Et tamen hominem tollere ad cœlum Creatoris, exemplum eſt in Helia. 4. Reg. 2. 11.

PAVLI VIRTVTES. 11. & 12. SCHOL.

FIGVRAM VOCIS. *Quid vox Chriſti Euangelica, quid verba Chriſti & ſermones eius pleni parabolis, ſimilitudinibus, exemplis, figurarent, clarioribus Apoſtolis declarauit: quibus & dixit,* vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant. &c. *Videntes ſcilicet & audientes de rebus ſenſibilibus verba, & non videntes, id eſt non intelligentes ſenſum quem figurabant & ſignificabant. Agebat Author contra fugientes perſecutionem, & martyrium, & ab eo auertentes Gnoſticos; & probat ferendum eſſe conſtanter conuictis, tam Chriſti monitis, quam æquis & doctis aptiſque verborum Chriſti expoſitoribus Apoſtolis.* EFFIGIEM GLORIÆ. *In transfiguratione ſcilicet. Matth. 17. 2. de qua alibi fusè proprio loco. Concinnè autem a figura vocis, id eſt expoſitione figuratarum vocum Chriſti in Euangelio; reſpicit effigiem gloriæ quam illis manifeſtauit; & à maiori ad minus argumentatur; multò magis debuiſſe manifeſtare quid vox & verbum eius ſignificaret, iis, quibus & occultam gloriam declarauerat in monte Thabor.* ANTE MARTYRIVM. *Multum hoc verbo confert Paulo gloriæ cumulum. Cùm enim errans ſenſerit, ſolas Martyrum animas paradiſo, ſtatim à morte, donari, alias quorumcumque Sanctorum animas, expectare diem iudicij, ad introitum paradiſi, in loco quidem aliquo refrigerij ſubterraneo; Paulum tamen etiam ante Martyrium paradiſo potitum credit.* AN ET ILLI. *An Apoſtoli Doctores fallaciæ, aliter in animo ſenſerunt de Martyrio fugiendo, quàm ſcripſerunt ad illud inuitando? quod ideo dicit, quia Gnoſtici verba Chriſti aliud ſignificare volebant, quàm ſentiret Chriſtus in animo. De raptu Pauli in paradiſum, ipſe audiendus eſt. 2. Cor. 12. 1. & ſeq.* Si gloriari oportet, non expedit quidem, veniam autem ad viſiones & reuelationes Domini. Scio hominem in Chriſto, ante annos quatuordecim, ſiue in corpore neſcio, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi vſque ad tertium cœlum. Et ſcio huiuſmodi hominem, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit: quoniam raptus eſt in paradiſum: & audiuit arcana verba, *Syr. verba non dicenda* quæ non licet homini loqui. *Aug. ſæpè de raptu Pauli. Inter cætera libro 12. de Gen. ad lit. cap. 2. & 3. & quarto 5°. autem:* Quoniam mentiri non poſſet Apoſtolus, qui tantâ curâ egit vt diſcerneret quid ſciret, & quid neſciret; hoc ipſum eum ignoraſſe intelligamus, vtrùm, quando in tertium cœlum raptus eſt, in corpore fuerit, quomodo eſt anima in corpore, cùm corpus viuere dicitur, ſiue vigilantis, ſiue dormientis, ſiue in ecſtaſi à ſenſibus corporis alienatâ: an omnino de corpore exierit, vt mortuum corpus iaceret, donec peractâ illâ demonſtratione, membris mortuis anima redderetur; & non quaſi dormiens euigilaret, aut ecſtaſi alienatus denuò rediret ad ſenſus, ſed mortuus omninò reuiuiſceret. Proinde quod vidit raptus vſque in tertium cœlum, quod etiam ſe ſcire confirmat, propriè vidit, non imaginaliter. Sed quia ipſa à corpore alienatio, vtrùm omnino mortuum corpus reliquerit, an ſecundùm modum quendam viuentis corporis, ibi anima fuerit, ſed mens eius ad videnda vel audienda ineffabilia illius viſionis arrepta ſit, hoc incertum erat. Ideo forſitan dixit, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Quod autem non imaginaliter ſed propriè videtur, & non per corpus videtur, hoc eà viſione videtur, quæ omnes cæteras ſuperat. *Et ibi quidem iuxta Pſal. 67.* Ibi Benjamin adoleſcentulus in mentis exceſſu. *Vel vt vertit & exponit in hunc Pſalmum Auguſtinus:* ibi Benjamin adoleſcentior in ecſtaſi. Ibi Paulus nouiſſimus Apoſtolorum de tribu Benjamin. *De qua ecſtaſi ſic paulò infra:* poteſt hîc ecſtaſis etiam illa eius intelligi, de qua ipſe loquens ait ſcire ſe hominem raptum vſque ad tertium cœlum, &c. Ibi eſt Benjamin adoleſcentior in ecſtaſi, quibus verbis Paulum ſignificari nemo ambigit. S. Aug. S. Aug.

XII. SVVS STILVS. *Librum intelligit quem ſcripſit*

de paradiſo, in quo reſpondet omnibus quæſtionibus quæ fieri poſſunt de eo; ſed hic liber iam non inuenitur. HIC FORTE. *Iam quoad præſens contra Marcionem agens, non ſine ſtupore quæram vtrùm Deus Marcionis, qui nihil vel in terra creauit & diſpoſuit, proprium ſibi poßit habere cœlum, & paradiſum, in quem Apoſtolum ſuum Paulum rapuerit; niſi fortè putem & dicam, eum à Creatore mendicaſſe, ſicut & eius mundo precariò vtitur quem ipſe non condidit. Nos verò fundamentum habemus, fidei, quâ credimus Paulum raptum ad tertium cœlum, & paradiſum Creatoris; quem legimus in Geneſi plantaſſe paradiſum, & 4. Reg. 2. 11. in paradiſum, ſuum Prophetam Eliam rapuiſſe; cùm Marcion nullum tale proferre poßit exemplum. Rurſum de hoc raptu Pauli in paradiſum, & viſione Dei per Moyſen Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 27. & 28.* Niſi ab hac vita

S. Aug. quiſque quodammodo moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita auerſus & alienatus à carnalibus ſenſibus, vt meritò neſciat ſicut Apoſtolus ait, vtrùm in corpore, &c. cùm in illam rapitur & ſubuehitur viſionem. *Capite autem 28. vbi de tertia ſpecie viſionis omnium puriſsima:* Si hoc tertium viſionis genus, quod ſuperius eſt non ſolùm

S. Aug. omni corporali, quo per corporis ſenſus corpora ſentiuntur, verumetiam omni illo ſpiritali, quo ſimilitudines corporum ſpiritu, & non mente cernuntur, tertium cœlum appellauit Apoſtolus: in hoc videtur claritas Dei, cui videndæ corda mundantur; vnde dictum eſt, beati mundo corde, &c. non per aliquam corporaliter, vel ſpiritaliter figuratam ſignificationem tanquam per ſpeculum in Ænigmate, ſed facie ad faciem; quod de Moyſe dictum eſt, os ad os, per ſpeciem ſcilicet, quâ eſt Deus quidquid eſt; quantulumcumque eum mens, quæ non eſt quod ipſe, etiam ab omni corpore & ab omni terrena labe mundata, & ab omni corpore, & ſimilitudine corporis alienata & abrepta capere

A poteſt, à quo peregrinamur mortali & corruptibili onere grauati, quàmdiu per fidem ambulamus, non per ſpeciem, & cùm hîc iuſtè viuimus. Cur autem non credamus quod tanto Apoſtolo Doctori gentium, rapto vſque ad iſtam excellentiſſimam viſionem voluerit Deus demonſtrare vitam, in qua poſt hanc vitam viuendum eſt in æternum? & cur non dicatur iſte paradiſus, excepto illo in quo corporaliter vixit Adam inter ligna nemoroſa atque fructuoſa; quandoquidem Eccleſia quæ nos congregat in charitatis ſinu, paradiſus dicta eſt cum fructu pomorum? ſed hoc figuratè dictum eſt, tanquam in illo paradiſo, vbi propriè fuit Adam, Eccleſia figurata ſit per formam futuri. *Volucrem cæli Tertulliani ſtilo etiam ante Martyrium, hoc eſt Angelum videntem faciem Patris, & in ſcala Iacob aſcendentem & deſcendentem ſuper filium hominis, cum Auguſtino dicam, tractatu 7. in Io.* Vide Paulum aſcendentem: ſcio hominem in Chriſto, &c. aſcendentem audiſtis, deſcendentem audite. 1. Cor. 3. non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Ecce deſcendit qui aſcenderat. Quære quò aſcenderat? vſque ad tertium cœlum. Quære quò deſcenderit? vſque ad lac paruulis dandum. Audi quia deſcendit. 1. Theſſ. 2. factus ſum paruulus, inquit, in medio fratrum, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, &c. *Tum comparat cum nutrici balbutienti & blandienti paruulo, & famoſo Oratori pueriliter cum puero loquenti, & concludit:* Audi vno loco ipſum Apoſtolum aſcendentem & deſcendentem in vna S. Aug.

C ſententia 2. Cor. 5. ſiue enim mente exceſſimus, Deo; ſiue temperantes ſumus, vobis. Quid eſt mente exceſſimus Deo? vt illa videamus, quæ non licet homini loqui. Quid eſt temperantes ſumus vobis. 1. Cor. 2. Numquid iudicaui me aliquid ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum?

* 13. *Pauli ſtimulus carnis, vel dolor aurium, aut capitis, ad humilitatis exercitium datus eſt, non vt aliis in interitum. De Pudic. cap. 13. in m.*

1. Tim. 1. 20. PLanè idem Apoſtolus Hymenæum & Alexandrum Satanæ tradidit, vt emendarentur non blaſphemare, ſicut Timotheo ſuo ſcribit: Sed & ipſe [a] *datum ſibi ait ſudem, angelum Satanæ, à quo colaphizaretur ne ſe extolleret.* Si & hoc tangunt vt traditos Satanæ ab illo, in emendationem, non in perditionem intelligamus; quid ſimile blaſphemia, & inceſtum, & anima ab his integra, immo non aliunde quàm ex ſumma ſanctitate, & ex omni innocentia elata, quæ in Apoſtolo colaphis ſi fortè cohibebatur, per dolorem, vt aiunt, auriculæ vel capitis? Inceſtum verò atque blaſphemia totos homines in poſſeſſionem ipſi Satanæ, non angelo eius tradidiſſe meruerunt. Et de hoc enim intereſt, immo & ad hoc plurimum refert, quod illos traditos ab Apoſtolo legimus Satanæ; Apoſtolo verò angelum datum Satanæ. Poſtremò, cùm deprecatur Dominum Paulus, quid audit? [b] *Satis habe gratiam meam; virtus enim in infirmitate perficitur.* Hoc qui Satanæ deduntur, audire non poſſunt.

a 2. Cor. 12. 7.

1. Cor. 5. 3. 4.

b 2. Cor. 12. 9.

PAVLI VIRTVTES. 13. SCHOL.

PLANE IDEM APOSTOLVS. *Sic inducit iam corruptus Tertullianus, ſanos Catholicos pro recipiendis lapſis obiicientes; Paulum tradidiſſe Satanæ blaſphemos, Hymenæum, & Alexandrum, non in totalem ruinam & reprobationem, ſed in correctionem; vt deinceps abſtinerent à blaſphemia: quin etiam ipſum Paulum accepiſſe à Deo Angelum Satanæ, ad cohibendam elationem.* SI ET HOC TANGVNT. *Iam reſpondet Tertullianus, ſi recipientes ad pœnitentiam lapſos, proferant exempla traditorum Satanæ, vt inde nobis ſuadeant non reprobatos & excluſos à venia, ſed emendatos; cogitent quanta ſit diſtantia ſanctitatis Pauli, immunis ab inceſto (in neutro ponit) & blaſphemia aliorum; qui ſi motus elationis ſentiebat, hi non niſi ab excellenti virtute naſcebantur,*

D *& colaphis reprimebantur.* APOSTOLO VERO. *Duas rurſum ponit differentias, præter primam ſumptam ex ſanctitate Pauli. Vnam, quia illi, Satanæ dæmoniorum Principi traditi ſunt, Paulus verò Angelo & miniſtro Satanæ, id eſt morbo acuto inſtar ſtimuli, quem aliquis dæmon exacuebat. Alteram, quod illi traditi ſunt Satanæ, id eſt in eius poteſtatem; Paulus autem nec Angelo quidem eius traditus eſt, ſed ipſe potius Angelus datus eſt Paulo, vt gloria eius cederet victus, & virentem eius & feruorem velut ignem ſuo flatu excitaret; & velut plantam Aquiloni flanti expoſitam radicaret magis & fœcundaret. Addit & tertiam: quæ duas præcedentes explicat: quæque traditis Satanæ, conuenire non poſſunt, ſcilicet, quòd non exauditus pro liberatione, ſiue doloris*

&c.

& morbi ſiue ſtimuli concupiſcentiæ; audieris tamen à Deo, Sufficit tibi gratia mea, &c. IN SVDEM, *ſudes enim ſudis, paxillus eſt igni torridus, Gallicè*, tiſon. *duos hic locos perſtrictos à Tertulliano, integros refero, & per Auguſtinum expono. 1. Tim. 1.* Habes fidem & bonam conſcientiam, quam quidem repellentes circa fidem naufragauerunt: *Syr. à fide enauuerunt*, ex quibus eſt Hymenæus, & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare. *Tranſlat. Syr.* ne ſint maledici. *Aug. tom. 4. in expoſit. ad Galatas, vtitur* S. Aug. *hoc loco ad Timoth. & altero 1. Cor. 5. vt probet Deum vti vexatione Diaboli, ad ſalutem hominum.* Nulla creatura eſt, ſiue quæ in veritate manet, dans gloriam Deo; ſiue quæ in veritate non ſtetit, quærens gloriam ſuam: nulla, inquam, creatura eſt, quæ non, velit, nolit, diuinæ prouidentiæ ſeruiat. Sed volens facit cum ea quod bonum eſt; de illa verò quæ hoc non vult, quod iuſtum eſt. Nam ſi etiam ipſi præuaricatores Angeli, cum Principe ſuo Diabolo, non rectè dicerentur procuratores, vel actores diuinæ Prouidentiæ, non Dominus Magiſtratum huius mundi Diabolum diceret, *ait enim Chriſtus, venit Princeps mundi huius, &c. Et nunc poteſtas eſt tenebrarum. Et Paulus vocat rectores & principes, poteſtates tenebrarum harum.* Nec vteretur illo ad correptionem hominum ipſa poteſtas Apoſtolica, eodem Paulo alibi dicente, quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare: Et alio loco, ad ſalutem. ait enim, Ego quidem, licèt abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui præſens, eum qui ſic operatus eſt, *Corinthium inceſtuoſum in vxore Patris*, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum potentia Domini Ieſu, tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. Sed & Magiſtratus ſub tanto Imperatore non facit niſi quantum illi permittitur; & procuratores, actoréſque huius mundi nihil faciunt niſi quantùm Dominus ſinit. Non enim latet eum aliquid, ſicut hominem; aut in aliquo eſt minùs potens, vt procuratores atque actores, qui ſunt in eius poteſtate, aliquid ipſo, ſiue non permittente, ſiue neſciente, in ſubiectis ſibi pro ſuo gradu rebus efficiant, Non eis tamen rependitur, quod de ipſis iuſtè fit, ſed quo animo ipſi faciunt. Quia neque liberam voluntatem rationali creaturæ ſuæ Deus negauit; & tamen poteſtatem, quâ etiam iniuſtos iuſtè ordinat, ſibi retinuit. *Datum autem ſibiipſi Angelum Satanæ ſic narrat 2. Cor. 12. 7.* Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, vt diſcederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. *D. Thomas in hunc locum, notat in bonis excellentioribus magnam eſſe materiam ſuperbiæ, quæ eſt appetitus inordinatus excellentiæ: ad quam vitandam permittit Deus electos ſuos, vel per infirmitatem aliquam, vel defectum, aliquando etiam per peccatum mortale humiliari, vt agnoſcant ſe, nihil ex ſe poſſe. Vnde cùm Paulus magnam haberet ſuperbiendi materiam, tum ob ſpecialem electionem in vas honoris ab ipſo Chriſto deſcendente, tum ob raptum in Paradiſum, tum ob labores abundantiores, plagas & carceres, tum ob ſtatum virginalem, tum ob maximam ſcientiam quæ ſpecialiter inflat; ad eius humiliationem, datum ſibi ſtimulum ait cruciantem corpus ſuum per infirmitatem corporis, vt anima ſanaretur. Deinde hæc verba ſubiicit:* Ad literam dicitur quòd fuit vehementer afflictus dolore iliaco: vel ſtimulus carnis meæ, id eſt concupiſcentiæ, ſurgens ex carne mea, à qua multùm infeſtabatur. Rom. 7. non quod volo bonum hoc ago, &c. Vnde Auguſtinus dicit quòd inerant ei motus concupiſcentiæ, quos tamen diuina gratia refrænabat, &c. Eſt autem Angelus à Deo miſſus, ſeu permiſſus, ſed Satanæ; quia Satanæ intentio eſt, vt ſubuertat, Dei verò vt humiliet, & probatum reddat. Timeat peccator, ſi Apoſtolus, & vas electionis, ſecurus non erat. *Auguſtinus autem ſæpius hæc de re, in Pſalmo 58.* S. Aug. Omnia vitia in malefactis timenda ſunt, ſuperbia in benefactis plus timenda eſt. Non itaque mirum, quia ſic eſt humilis Apoſtolus, vt dicat 2. Cor. 12. Cùm infirmor, tunc fortis ſum: nam hoc vitio ne & ipſe tentaretur, quale ſibi medicamentum dicit appoſitum contra tumorem à Medico qui ſciret quid curaret? ne magnitudine, inquit, reuelationum extollar, &c. *In Pſal. autem 147. vbi Paulum comparat cryſtallo:* S. Aug. Quia cryſtallum erat, nitidus videbatur & candidus; ſed durus, & nimiùm gelidus. Quomodo nitidus & candidus? Hebræus ex Hebræis. ſecundùm legem Phariſæus, vide nitorem cryſtalli. *Addo, virgo, vas electionis, ſpeculum diuinorum; adeò vt diceret ſe transformatum in Chriſtum, qui eſt* ſpeculum ſine macula, Dei maieſtatis, *in quem vt exemplar ſe corrigere deberent cæteri, vt diceret*, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. *De quo ibidem Auguſtinus:* Quid imus per multos? notiſſimum illum Paulum Apoſtolum intueamur, nihil nobis iſto viro notius, nihil ſuauius, nihil in Scripturis familiarius eſt. *Et quid tantus vir de ſeipſo refert: Auguſtinus in Pſalm. 98. in verſum*, Domine Deus noſter, tu exaudiſti eos, Deus tu propitius fuiſti illis, & S. Aug. vindicans in omnes affectiones eorum. Etiam vindicans propitius fuiſti, non ſolùm donans peccata, ſed etiam vindicans propitius fuiſti, &c. nam cui verè propitius eſt non ſolùm donat peccata ne noceant ad futurum ſæculum, ſed etiam caſtigat ne ſemper peccare delectet, &c. *Poſt multa in hanc rem venit ad Paulum:* Acceperat quidem ille & ſtimulum carnis Angelum Satanæ, &c. Ecce quomodo propitius erat Deus vindicans in omnes affectiones eius. Quæ ſunt affectiones in quas ſic vindicat? ipſe expoſuit, ipſe dixit: *priùs ex 2. Corinth. 11. narrauerat quanta pro affectu fratrum & Eccleſiæ pertuliſſet*, in magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus, &c. tam perfectus erat, vt tamen timendum eſſet ne extolleretur; nam non poneret Deus medicamentum, vbi vulnus non eſſet. Et rogauit vt tolleretur, æger ille rogauit vt auferretur medicamen; propter quod ter Dominum rogaui, inquit, vt auferret eum à me, id eſt ſtimulum carnis, &c. aliquem fortè dolorem corporis. Rogaui, inquit, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quem curo, non mihi det qui ægrotat conſilium: tanquam emplaſtrum mordax vrit te, ſed ſanat te. Rogat Medicum vt tollat emplaſtrum, & non tollit, niſi cùm fuerit ſanatum quo poſuerat. Virtus in infirmitate perficitur. *Et rurſum in Pſal. 130. in verſ. Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me:* S. Aug. Paulus Apoſtolus quamuis ex perſecutore factus ſit Prædicator, abundantiorem gratiam conſecutus eſt in omni labore Apoſtolico, quam cæteri Apoſtoli, vt Deus magis oſtenderet ſuum eſſe quod dat, non hominis. Quomodo ſolent Medici potentiam ſuæ artis in deſperatis oſtendere, &c. Excellentiſſimæ ergo gratiæ fuit. Et videtis, fratres, quia modò in Eccleſia Pauli Apoſtoli epiſtolæ vigent magis, quàm coapoſtolorum eius. Alij enim non ſcripſerunt, ſed tantùm locuti ſunt in Eccleſia. Nam quæ proferuntur, *Apocrypha* ab errantibus ſub nomine ipſorum *Apoſtolorum*, quia non ſunt ipſorum, improbantur, nec acceptantur ab Eccleſia. Alij autem qui ſcripſerunt, nec tantùm, nec tantâ gratiâ ſcripſerunt. Cùm ergo eſſet

magnæ gratiæ, & magna dona meruiſſet à Deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem autem reuelationum ne extollar. Intendite rem tremendam vobis dico, propter magnitudinem &c. quid eſt hoc, fratres? ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphizabatur tanquam puer, & a quo? ab Angelo Satanæ. quid eſt hoc? dolore quodam corporis traditur exagitatus vehementer. Dolores autem corporum plerumque immittuntur ab Angelis Satanæ ſed hoc non poſſunt niſi permiſſi. *Sic & per Pſaltem dicit:* immiſſiones per Angelos malos. *Proſequitur autem ſic Aug. cùm dixiſſet de Iob per vulnus Satanæ probato:* Sic ille

S.Aug. Angelus Satanæ quaſi libenter permiſſus eſt colaphizare Apoſtolum, ſed tamen Apoſtolus curabatur. Et quia illud quod Medicus appoſuerat, moleſtum erat infirmo, rogauit Medicum vt auferret. Quomodo cùm Medicus apponit viſceribus, *hinc fortè D. Thomas ſuprà, ſtimulum dixit dolorem iliorum,* aliquod fortè epithema moleſtum & ardens, inde tamen curandus eſt ille cuius viſcera tumebant, *aptè ad elationem Pauli cauendam,* cùm ille ardere cœperit, & cruciari medicamento, rogat Medicum vt auferat medicamentum: Medicus autem conſolatur, monet eum patientiam, quia nouit quàm vtile ſit quod appoſuit: ita & Apoſtolus, &c. Si ergo, chariſſimi, Paulus potuit Apoſtolus extolli magnitudine reuelationum, niſi acciperet Angelum Satanæ qui ſe colaphizaret, quis de ſe poſſet eſſe ſecurus? tutiùs videtur ambulare qui minùs accepit, ſed ſi non peruersè quærat, quod rectè, *Deo iuſtè negante*, non accepit. Quærat, ſine quo non poteſt eſſe in corpore Chriſti, *in quo omnia membra eundem actum non habent*, aut ſine quo malè eſt illic. Tutior eſt enim in corpore digitus ſanus, quàm lippiens oculus. Digitus exigua quædam res eſt, oculus magnificè multùm poteſt: & tamen melius eſt digitũ eſſe, & ſanum eſſe, *ſanam fidem habere & humilem*, quàm oculum eſſe & perturbati, lippire & excæcari. Non ergo quærat quiſque in corpore Chriſti, niſi ſanitatem. Secundum ſanitatem, *pro ſanitate*, habeat fidem, & ex fide mundatur cor eius, ex mundatione cordis videbit illã faciem, de qua dictũ eſt, Beati mundo corde, &c. *Miratur porrò Aug. Paulum ter rogantem non exauditum. Satanam petentem vexare Iob exauditum In Pſal. 144.* Oculi omnium in

S. Aug. te ſperant, & tu das eſcam illis in opportunitate. prorſus tanquam reficiens ægrotum in opportunitate, quando debet accipere, tunc das, & quod debet, hoc das. Itaque aliquando deſideratur ab illo, & non dat, nouit horam dandi, qui curat. Quare iſta dico, fratres? ne quis quando fortè non fuerit exauditus, aliquid iuſtum petens à Deo: nam quando aliquid iniuſtum petit, in pœnam ſuam exauditur; ſed aliquid non iniuſtum petens, ſi fortè non fuerit exauditus, non minuatur animo, non deficiat, expectent oculi eius ad eſcam, quam ille dat in opportunitate. Quãdo non dat, ideò non dat, ne obſit quod dat. Neque enim aliquid iniuſtum petebat Apoſtolus, quando rogabat vt auferretur ab eo ſtimulus carnis, Angelus, &c. & tamen rogauit, & non accepit, quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis, & non eſcæ opportunitatis. Sufficit, inquit, tibi gratia mea, &c. petiit Iob tentandum Diabolus & accepit. Attendite, fratres mei, magnum myſterium diſcendum, repetendum, tenendum animo, nunquam obliuiſcendum, propter abundantiam tentationum in iſto ſæculo. Quid dicam? reuerà comparandus Apoſtolus Diabolo? Apoſtolus rogat, & non accipit; Diabolus petit & accipit: ſed non accipit Apoſtolus propter perfectionem ſuam, *quia ſcilicet virtus in infirmitate perficitur, & facit cum tentatione prouentum.* Accepit Diabolus ad damnationem. Denique ipſe Iob acce-

A pit ſanitatem in opportunitate. Dilatus eſt enim vt probaretur, & diu ſedit in puluere, & multa dixit, & rogabat Deum, vt auferrentur ab eo iſta, & Deus non auferebat. Citiùs Diabolum exaudiuit ad eum tentandum, quàm ipſum Iob ad ſanandum. *Vt concludam, & dicam ipſe quod ſentio, quid ſuprà per* ſudem *ſiue ſtimulum carnis, Angelum Satanæ, pro quo non eſt exauditus Paulus, quia magis expediebat humiliari, aduerte* ſudem *etiam ſignificare perticam longam, cuius in extremo, bubulci aratores ſtimulum figunt, ad pungendos boues. Nota ſecundò, Paulum boui ſe comparare, dum ait, non alligabis os boui trituranti: Et rurſum, abundantiùs omnibus laboraui. Supra cæteros boues, id eſt Apoſtolos agricolas. Præterea & Lucam comitem agriculturæ: de*

B *miſſis ad colendum agrum, & colligendam meſſem loquentem, quaſi de coniugatis bobus, dixiſſe. Dominum agri.* miſiſſe illos binos ante faciem ſuam. *Hic iunge, mare æneum Euangelij docendi, & Baptiſmi dandi Gentibus per quatuor orbis partes, ſuper duodecim boues, id eſt Apoſtolos impoſitum. Tandem Paulum non tantùm Apoſtolum, ſed Euangeliſtam, vt ſæpè de Euangelio ſuo loquitur, quod multi de Luca intelligunt; cui facies bouis apud Ezech. appingitur. Deerat huic boui ſtimulus & ſudes? quaſi verò, cùm à Gregorio dicatur pennatum animal, raptum in Paradiſum, inter cæli volucres, id eſt Angelos conuerſatum. Volucri quid ſtimulus? ſed ſtimulus carnis boui volanti neceſſarius; vt ex colaphis rediret ab eſtaſi, & memor, Cherubim eleuatũ, ipſum Satanã abſque carne, pondere ſuperbiæ de cælo ſicut fulgur ruiſſe, moneretur ipſe de carnis ſtimulo, humilitatis pondere, in via ti-*

C *moris ſuam & proximi ſalutem operari. Noſſet etiam Cherub apud Ezech. animalia dicta, vt ſe multò magis verè animal eſſe ex carnis ſtimulo ſentiret, & in bonis ſimplicitate cum timoris pondere graderetur, nec de aliis raptus, & eſtaſis extolleretur. Et quidem ſi dictum eſt à Chriſto Paulo, de efficacia gratiæ vocantis, & equum effrenem, ſpirantem minarum, & cædis, ex zelo ſine ſcientia paternas traditiones æmulantem reuocantis, dum eſſet*, Sicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, durum eſt tibi contra ſtimulum recalcitrare; *eidem iam conuerſo in Taurum aratorem, in bouem, excuſſo legis iugo, ſuaui Chriſti iugo ſubactum, bouem quotidie immolatum, inſuper & alatum, & in cælum raptum, ſtimulum carnis ſentientem experientiamque le-*

D gem in membris aliam, repugnantem legi mentis, nec facientem quod volebat bonum, *durum & difficile fuit recalcitrare & inſoleſcere, vel gloriari de donis Dei. Quoties enim tot talentorum alis extollebatur animus, toties ſtimulis carnis reprimebatur hic volatus, & Angelus Satanæ, erga eum erat ſimilis Agazoni illi, qui intumeſcentem Bardum baiulum de Iſidis ſimulacro, quod tollebat humeris, ſibi turbarum populi plauſus tribuentem baculo & virgã compeſcebat dicens:* Non tibi, aſine, ſed religioni: *Sic Angelus Satanæ Pauli tumorem ad ſingulos motus, ſtimulo comprimebat, vt ſtatim diceret,* Non ego, ſed gratia Dei mecum, non ſumus ſufficientes aliquid ex nobis, &c. Gratiâ Dei ſum id quod ſum. quid habes quod non accepiſti, &

E ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? qui gloriatur in Domino glorietur. glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. *Et quæ tandem? de qua dixit:* Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus veſtris. *Et vbi requies niſi in centro?* in inferioribus partibus terræ, vbi fundauit terram ſuper ſtabilitatem ſuam. *Sic ſtate in Domino, non ſicut ille alatus & elatus Cherubim;* qui in veritate non ſtetit, ſed tanquam fulgur de cœlo cecidit, *quo Paulus humiliatus, & ſecundum nomen, ex Auguſtino, paruulus aſcendit.*

14. *Paulus cum Petro, fuſo ſanguine, Romanus ciuis nobilis effectus eſt.*
V. Verbum Petrus num. 8.

PAVPER.

1. *Pauper eſt diues Regno Cœli, cenſu, & cautione Dei. 2. ad vxor. cap. 8. & 9.*
V. Nuptiæ cum infideli. 7. in fin.

2. *Pauperes ad cœnam inuitandi, ex vtraque lege. 4. cont. Marc. cap. 31. in princ.*

AD prandium vel ad cœnam quales vocari iubet? quales oſtenderat per Eſaiam. [a] *Confringe panem tuum eſurienti, & mendicos, & qui ſine tecto ſunt, induc in domum tuam*; qui ſcilicet humanitatis iſtius [b] *vicem retribuere non poſſint*. Hanc ſi Chriſtus captari vetat, in reſurrectione eam repromittens, Creatoris eſt forma, cui non placent, [c] *amantes munera, ſectantes retributionem.*

a Eſa. 58. 7.
b Luc. 14. 14.
c Eſa. 1. 23.

PAVPER. 2. SCHOL.

IVBET, *Chriſtus ſcilicet filius Dei Creatoris imitans Patrem, qui in veteri lege iubet, Eſa. 58. 7.* Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagóſq; induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. 70. *verò*, Pauperes ſine tecto induc in domum tuam: ſi videris nudum, operi: & domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris. *Aug. to. 10. hom. 18. ex 50. quæ inſcripta eſt in hunc locum Eſa.* Cùm S. Aug. tranſierit tempus benè operandi, non reſtat niſi recipiendi. Nemo tibi dicturus eſt poſt reſurrectionem mortuorum in regno Dei, frange eſurienti panem tuum: quia non inuenies eſurientem. Nemo dicturus eſt, veſti nudum, vbi omnium tunica immortalitas erit. Nemo dicturus eſt, ſuſcipe peregrinum; vbi omnes in patria ſua viuent. Nam modò ſumus inde peregrini. Nemo dicet, viſita ægrum, vbi eſt ſanitas ſempiterna. Nemo dicet, ſepeli mortuum, vbi mors morietur. Iſta omnia pietatis officia in vita æterna neceſſaria non erũt, vbi ſola pax erit & lætitia ſempiterna. B In iſto autem tempore, vt nouerimus, quantũ nobis cõmendat Deus opera miſericordiæ, etiã ipſos ſuos ſanctos egere fecit: vt cùm fiunt hìc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipſi amicos ſuos in æterna tabernacula: id eſt, cùm ſerui Dei pij, dum iugiter Deo vacant, *haud dubiè Religioſos & Monachos intelligit*, aliquotiens indigent, illi qui habent mundi diuitias, eleemoſynas largiantur. Quomodo eos participes faciunt in terrena ſubſtantia, ſic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. *Et ſerm. 62. de tempore. à m.* Frange eſurienti, &c. non dicit S. Aug. vt integrum daret, cùm fortè pauper ille alium non haberet: ſed frange, inquit, hoc eſt dicere, etiam ſi tanta paupertas tibi eſt, vt non habeas niſi vnum panem, ex ipſo tamen frange, & pauperi tribue. Et Egenum, inquit, ac ſine tecto, induc in domum tuam. C Si aliquis ita pauper eſt, vt non habeat vnde tribuat pauperi cibum, vel in vno angulo domus ſuæ peregrino præparet lectulum. Quid nos ad hæc dicturi ſumus, fratres, vel quam excuſationem habere poterimus, qui amplas & ſpatioſas domus habentes, vix aliquãdo dignamur excipere peregrinũ? Ignorantes, imò non credentes quòd in omnibus peregrinis Chriſtus excipitur, ſicut ipſe dixit Matth. 25. hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me, &c. VICEM RETRIBVERE. Sic *Luc. 14.* Dicebat ei qui ſe inuitauerat: cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: ne fortè te & ipſi inuitent, & fiat tibi retributio: *Syr. compenſatio.* ſed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, *Syr. afflictos*, claudos & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. *Hunc locum iam* A *habes alibi expoſitum per D. Aug. to. 10. ſer. vnico in Dom. 2. Aduent. in med. hìc ſuperaddo in rem Tertull. Chriſtum nolle nos mercari & captare occaſionem mercedis temporalis, & multiplicationem bonorum ex ſemine eleemoſynæ in hac vita, vt hoc facto, probaret ſe filium Creatoris, & totum hoc præceptum eleemoſynæ tam in ſubſtantia dandi, quàm in fine recipiendi, nihil ſapiat mercedis temporalis, cùm dixerit Creator Eſa. 1. 23. non ſibi placere mercenarias animas:* omnes diligunt munera; ſequuntur retributiones. *Auguſt. autem & animum ad æternam retributionem erigit, hom. 18. à med. vbi de vidua Eliam paſcente, & panem ei vnicum frangente:* qui erat in Elia vt præciperet, *addo & perciperet, qui dixit, mihi feciſtis*, S. Aug. ipſe erat in vidua, vt obediret. Vade, inquit, mihi priùs fac de egeſtate tua, non deficient diuitiæ tuæ. Patrimonium enim viduæ modicum erat farinæ, & modicum olei: hoc modicum non defecit. Quis habet talem viduam? libenter vidua ſeruum Dei eſurientem paſcebat, quia patrimonium eius in conclaui pendebat. Quid fœlicius hac paupertate? ſi hic talia recipit, qualia in fine ſperabit? ideò hoc dixi, vt ſeminationis noſtræ mercedem, non iſto tempore quo ſeminamus, ſperemus. Hic enim bonorum operum meſſem cum labore ſerimus, ſed in futuro fructus illius cum gaudio colligemus: ſecundum illud quod ſcriptum eſt, Euntes: *in hac vita & via mandatorum*, ibant & flebant, &c. Venientes autem, *hoc eſt, redeuntes in reſurrectione*, venient cum exultatione, &c. illud enim pro ſigno, *miraculo*, factum eſt, non pro dono. Nam ſi vidua illa, quòd pauit hominem Dei, hic recepit, non eſt magnum quod ſeminauit, quia non magnam ſegetem meſſuit: temporale eſt enim quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleum quouſque Deus daret pluuiam ſuper terram: ac ſic tunc magis cœpit egere, quando dignatus eſt Deus pluere. tunc enim laboratura erat, *farinâ ceſſante, & oleo miraculoſo, dum curſus naturæ prouentúſque redierat*, expectatura agri fructus & collectura. Quando autem non pluebat, victus eius facilè veniebat. Signum hoc ipſum quod Deus illi ad paucos dies præſtiterat, ſignum erat futuræ vitæ, vbi merces noſtra deficere neſcit, vbi farina noſtra Deus erit. Quomodo illa per illos non defecit dies; ſic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem ſperemus, quando bona facimus, ne fortè aliquis veſtrûm tentetur tali cogitatione, vt dicat; paſcam aliquem ſeruorum Dei eſurientem, vt lagena mea non deficiat, & in cupa mea ſemper vinum inueniam. Noli hoc hìc quærere. Semina ſecurus, meſſis tua ſeriùs veniet, tardiùs veniet, ſed cùm venerit, finem non habebit. RETRIBVERE NON POSSVNT. *Sed & quid diuites in vicem*

temporalium, niſi temporalia rependere poſſunt? Audi pauperem in Dauide ſe egenum & pauperem agnoſcente, acceptâ eleemoſynâ dicentem diuiti: Dominus retribuet pro me, *Beatus es, ô Diues, quia non habet pauper retribuere; Dominus diues inexhauſtus pro illo retribuet æterna: Audi quid pauper ad Deum conuerſus dicat*, Domine miſericordia tua in ſæculum: opera manuum tuarum ne deſpicias. *Et quæ opera? accipe à Sapiente:* Diues & pauper obuiauerunt ſibi, vtriuſque eſt operator Dominus. *Auguſtinus in*
S. Aug. *Pſalm. 36.* Tota die miſeretur & fœnerat, non eget à te Dominus, ſed habes alium qui à te egeat. Illi porrigis, ille accipit. Non enim habet pauper quod A tibi retribuat, & tamen ipſe vult retribuere, & non inuenit quid; ſola in illo remanet beneuolentia orandi pro te. Cùm autem pauper orat pro te, tanquam Deo dicit, Domine mutuum accepi, in fide, ſuſcipe me. Proinde & ſi non tenes pauperem redditorem, idoneum tenes fideiuſſorem, &c. vt oſtenderet ſe pauperem fideiuſſorem, omniũ membrorum ſuorum ſponſorem, quia ille caput, illi membra, &. cùm accipiunt membra, caput accipit; cùm vni, inquit, ex his minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Eia, auare, fœnerator, vide quid dediſti, vide quid accepturus es, &c. percipite regnum quod vobis paratum eſt, &c.

P A X.

1. *Pacem cum Deo facit fides Chriſti, cum quo bellauimus. 5 cont. Marc. cap. 13. à med.*

a Rom. 5. 1. MOnet, *iuſtificatos ex fide Chriſti, non ex lege, pacem ad Deum habere.* Ad quem? Cuius nuſquam fuimus hoſtes, an cuius legi & naturæ rebellauimus? nam ſi in eum competit pax, cum quo fuit bellum, ei & iuſtificabimur, & eius erit Chriſtus; ex cuius fide iuſtificabimur, ad cuius pacem competit redigi hoſtes eius aliquando.

P A X. 1. S C H O L.

MONET. *Apoſtolus*, IVSTIFICATOS, *Rom. 5. 1.* Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus [illegible] Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. NON EX LEGE. *Rom. 3. 20.* Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. Per legem enim cognitio peccati: *id eſt, ſola lex peccatum manifeſtabat, non ab eo iuſtificabat, vt ait alibi, non cognoui peccatum niſi per legem, & occaſione acceptâ per mandatum, peccatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*, nunc autem ſine lege iuſtitia Dei, *qui iuſtos per Chriſti gratiam volebat facere homines*, teſtificata à lege & Prophetis. *id eſt, quam iuſtitiam præfigurauerant & prædixerant lex & Prophetæ*, iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum. PACEM AD DEVM, *cum Deo. Et quomodo per legem gratia & pax fieret, quæ præter originale peccatum, fuit occaſio actualium peccatorum?* ſine lege enim peccatum non erat, *rebellio ergo pro pace, in Deum ipſum legis & naturæ, id eſt, actionis naturalis rebelles fuimus. Vnde concludit, malè hinc Marcionem duos Deos concludere; cùm idem ipſe ſit, cui rebelles fuimus contra legem eius peccando, & cum eodem per Chriſti*
S. Aug. *filij eius fidem & gratiam iuſtificati pacificamur. Cuius aliquando hoſtes fuimus. Auguſt. tom. 4. libro expoſit.* B *quarumdam propoſitionum ex epiſt. ad Rom. propoſit. 13.* Quod autem dicit quia non iuſtificabitur in lege omnis caro coram illo; per legem enim cognitio peccati, & cætera ſimilia, quæ quidam putant in contumeliam legis obiicienda, ſollicitè ſatis legenda ſunt, vt neque lex ex Apoſtolo improbata videatur, *ſicut cauſabatur Marcion*, neque homini arbitrium liberum ſit ablatum. Itaque quatuor iſtos gradus hominis diſtinguamus; ante legem, ſub lege, ſub gratia, in pace. Ante legem, ſequimur concupiſcentiam carnis, ſub lege, trahimur ab ea; ſub gratia, nec ſequimur eam, nec trahimur ab ea: in pace nulla eſt concupiſcentia carnis. Ante legem ergo non pugnamus, quia non ſolùm concupiſcimus & peccamus, ſed etiam approbamus peccata. Sub lege pugnamus, ſed vincimur. Fatemur enim mala eſſe quæ facimus, & fatendo mala eſſe vtique nolumus facere: ſed quia nondum eſt gratia, ſuperamur. In iſto gradu oſtenditur nobis quomodo iacemus, & dum ſurgere volumus, & cadimus, grauiùs affligimur. *Sola ergo gratia Chriſti erigit & iuſtificat à peccato, pax autem erit ſine pugna & rebellione animi contra legem, carnis contra animam, morborum & mortis contra carnem, in illa ſuperna Ieruſalem viſione pacis.*

2. *Pax in ingreſſu, vtraque lege danda eſt. 4. cont. Marc. cap. 24. à princ.*

a Luc. 10. 5. b 4. Reg. 4. 26. SIc & Dominus, [a] *In quam introiſſent domum, pacem ei dicere*, exemplo eodem eſt. Mandauit enim & hoc Heliſæus, cùm introiſſet ad Sunamitin, diceret ei, [b] *Pax viro tuo, pax filio tuo.* Hæc erunt potiùs noſtræ antitheſes, quæ comparant, non quæ ſeparant Chriſtum.

P A X. 2. S C H O L.

DOMINVS. *Chriſtus.* EXEMPLO EODEM EST, *docet ſimiliter ſe iuxta legem veterem, & eius exemplum, ſuis Apoſtolis præcipere, vt dent pacem Domini in quam ingrederentur; ſicut Eliſæus in domum Sunamitis.* NOSTRÆ ANTITHESES. *Pungit hic Marcionẽ iactantem ſe miſſum ad ſeparandum Euangelium Chriſti bonum à lege veteri mala: vt ſic ex cõtrarietatibus vtrinſque, duos Deos & Chriſtos fingeret; alterum Creatorem, & Chriſtum eius malum; alterum ſuum, vtrumque bonum. Noſtrum, inquit Tertull. eſt vtramque legem ex maiori vel minori perfectione, non ex contrarietate, inuicem opponere, vt Chriſtus ſupra Moyſem, tanquã* melioris Teſtamenti mediator, C *appareat emergens ex vmbris & figuris;* amictus lumine ſicut veſtimento, *plenus radiis gratiæ & veritatis, non alius vel ſeparatus, ſed idem ipſe qui in veteri lege præfigurabatur: ſicut & Apoſtoli ab eo miſſi pacem dare cuicumque domui, longè meliores ſunt Eliſæo Propheta. De quo ſic 4. Reg. 4. 26. dum præcepit Gieſi ſeruo, quod Chriſtus ſuis Apoſtolis.* Venit ad virum Dei, *Sunamitis ad Eliſæum*, in montem Carmeli: cumque vidiſſet eam vir Dei è contra, ait ad Gieſi puerum ſuum: Ecce Sunamitis illa: vade ergo in occurſum eius, & dic ei: rectène agitur circa te, & circa virũ tuum, & circa filiũ tuũ? quæ reſpondit, rectè. 70. *verò*, curre in occurſum

A eius & dices: pax tibi, vel pax viro tuo, vel pax puerulo? at illa dixit: pax. *Vnum argue, ſimpliciter & abſolutè iuſſiſſe Chriſtum pacem dari, Eliſæum, interrogando. Sic enim Luc.* 10. 5. Neminem per viam ſalutaueritis. *Syr. pacem vllius in via ne petieritis* in quamcumque domum intraueritis, primùm dicite, pax huic domui: & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra: ſin autem, ad vos reuertetur. S. Aug. *Aug. ſer. 42. de Sanctis in hunc locum:* ſi requieuit, perdidi? abſit hoc à mente Sanctorum, &c. Itane placet vt iter agentes, occurramus charis noſtris, & eos non ſalutemus maiores, non reſalutemus minores? Iamne Euangelium imples, quia ſalutaris & taces? hic verò non viatori iter agenti, ſed miliario ſimilis erit iter oſtendenti, &c. quid ergo eſt neminem ſalutetis in via? poteſt quidem & ſimpliciter ſic accipi, quia iuſſit nos feſtinanter agere iniuncta, &c. Ita currite, ſic agite quod iniunxi, vt ne minimum quidem vos retardent, &c. qui ſalutat ſalutem dicit. Nam & antiqui in epiſtolis ſuis, ſic ſcribebant: ille, illi ſalutem. Salutatio, à ſalute nomen accepit. Quid ergo eſt, neminem in via ſalutaueritis? qui ſalutant in via, per occaſionem ſalutant, &c. non ad eum ibat, quem ſalutat. Aliud agebat, aliud occurrit, &c. quid eſt ergo per occaſionem ſalutare? per occaſionem ſalutem annuntiare. Quid eſt autem aliud ſalutem annuntiare, quàm Euangelium prædicare? ſi ergo prædicas, hoc age per dilectionem, non per occaſionem, &c. tales admiſit Apoſtolus *ſua quærentes, prædicantes ex occaſione, ſalutem & pacem dantes ex lucro vel vanitate* quid quærat annuntiator ne cures, quod annuntiat tenere velis, &c. bonus tibi prædicat, carpe vuam de vite; malus tibi prædicat, carpe vuam pendentem in ſæpe. Botrus implicitè in palmite, inter ſpinas creuit, & de ſpinis non germinauit. *Neque enim colligunt de ſpinis vuas, ſed inter ſpinas interdum vuas* planè quando tale aliquid vides *in ore mali prædicatoris, bonum Dei Verbum* & eſuris, ſolicitè carpe, ne cum ad vuam manum mittis, lacereris à ſpinis. Hoc eſt quod dico, ſic audi quod bonũ eſt, ne malos mores imiteris. Prædicet ex occaſione, ſalutet in via, illi nocebit quod non audiuit præceptum Chriſti, neminem in via ſalutaueritis; tibi non nocebit, qui ſiue à tranſeũte, ſiue à veniente *expreſsè & ex bona intentione* ſalutem audis, ſalutem tenes. Apoſtolum audi admittentem iſta. Philipp. 1 Quid enim? dum omnimodo, ſiue occaſione, ſiue veritate *ſincera intentione* Chriſtus annuntietur: & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. *Tum concludit de danda pace:* tales igitur Apoſtoli Chriſti, prædicatores Euangelij, non ſalutantes in via, hoc eſt non aliud quærentes, vel agentes, ſed germana charitate Euangelium annuntiantes, veniant ad domum & dicant, pax huic domui, &c. qui ergo plenus eſt pace, & ſalutat, pax huic domui, ſi eſt illic filius pacis, &c. Nihil perdidit qui ſalutauit. Ad vos, inquit, reuertetur. Reuertetur ad te, quæ non diſceſſit à te. Hoc enim dicere voluit, tibi prodeſt quod annuntiaſti; nihil profuit, qui non ſuſcepit: non quia ille inanis remanſit, ideo tu perdidiſti mercedem, redditur tibi pro voluntate tua. redditur tibi pro charitate quam impendiſti; reddet tibi qui te ſecurum velit voce Angelica, pax in terra hominibus bonæ voluntatis. *Nec ſola voce, ſed & ſcripto in epiſtolis pacem Apoſtoli dederunt pro ſalute, ſic* 1. *Petri* 1. 2. Gratia vobis & pax multiplicetur. 2. *Petri* 1. 2. Gratia vobis & pax adimpleatur. 2. *Io.* 3. Pax à Deo Patre, &c. 3. *Io.* 14. Pax tibi; ſalutant te amici. *Apoc.* 1. 4. Gratia vobis & pax. *Iudæ.* 2. Pax & charitas adimpleatur. *Paulus autem in omnibus epiſtolis incipit ſemper his verbis:* gratia vobis & pax. *Aug. co. 4. in Expoſit. ep. ad Rom. inchoata.* Reſtat vt ſalutem dicat, vt compleatur vſitatum epiſtolæ principium, tanquam, ille, illis ſalutem. S. Aug. Pro eo autem ac ſi diceret ſalutem, gratia, inquit, & pax à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. Non enim omnis gratia eſt à Deo. Nam & iudices mali præbent gratiam in accipiendis perſonis, aliqua cupiditate illecti, aut timore perterriti, &c. gratia eſt ergo à Deo Patre, &c. quâ nobis peccata remittuntur, quibus aduerſabamur Deo. Pax verò ipſa quâ reconciliamur Deo. Cum enim per gratiam remiſſis peccatis abſumptæ fuerint inimicitiæ, reſtat vt pace adhæreamus illi, à quo nos ſola peccata dirimebant, &c. quod autem Apoſtolus gratiam & pacem à Deo Patre, &c. non adiungens etiam Spiritum B ſanctum, non mihi alia ratio videtur, niſi quia ipſum donum Dei, Spiritum ſanctum intelligamus. Gratia porro & pax, quid aliud eſt quàm donum Dei? vnde nullo modo dari hominibus gratia poteſt quâ liberamur à peccatis: Et pax quâ reconciliamur Deo, niſi in Spiritu ſancto. Et ideo ipſa Trinitas, pariterque incommutabilis vnitas, in iſta ſalutatione cognoſcitur. Quod propterea maximè credo, quoniam exceptâ epiſtolâ quam ad Hebræos ſcripſit, vbi principium ſalutatorium de induſtria dicitur omiſiſſe, ne Iudæi qui aduerſus eum pugnaciter oblatrabant, nomine eius offenſi, vel inimico animo legerent, vel omnino legere non curarent, quod ad eorum ſalutem ſcripſerat; S. Aug. vnde nonnulli eam in Canonem ſcripturarum recipere timuerunt, C ſed quoquo modo ſe habeat iſta quæſtio, excepta hac epiſtola *aduerte hanc Auguſtinum non excipere vel à Canonicis, vel ab Epiſtolis Pauli, ſed ab aſſueta ratione ſalutandi* cæteræ omnes, quæ, nulla dubitante Eccleſia, Pauli Apoſtoli eſſe firmantur, talem continent ſalutationem; niſi quod ad Timotheum in vtraque, interponit miſericordiam. Nam ita ſcribit: gratia, miſericordia, pax a Deo Patre & Ieſu Chriſto Domino noſtro. Quò enim familiarius, eò dulcius quodammodo ſcribens ad Timotheum id verbum interpoſuit, quo planè aperitur atque oſtenditur, non meritis operum priorum, ſed ſecundùm miſericordiam Dei nobis dari Spiritum ſanctum, D vt & peccatorum abolitio fiat, quibus ſeiungebamur à Deo, & reconciliatio vt illi inhæreamus. *Addit & cæteros Apoſtolos ſic præfatos, vt pro ſalute Trinitatem intelligerent; & notat Patrem Valerium cum admiratione animaduertiſſe;* in quorumdam ruſticanorum collocutione, cum alter alteri dixiſſet, ſalus; quæſiuit ab eo qui & Latinè noſſet & punicè quid eſſet ſalus: reſponſum eſt, tria. *Vt in verbo pax tres litteræ, quarum prima Patrem exprimit, ſecunda amorem notionalem, quem Aug. vocat ineffabilem complexum genitoris & geniti,* S. Aug. *X. Chriſtum crucifixum* tum ille agnoſcens cum gaudio ſalutem noſtram eſſe Trinitatem, conuenientiam linguarum, non fortuitò, ſic ſonaſſe arbitratus eſt, ſed occultiſſima diſpenſatione diuinæ E prouidentiæ, vt cum Latinè nominatur Salus, à Punicis intelligantur tria: & cum Punici linguâ ſuâ, tria nominant, Latinè intelligatur Salus. Chananæa enim, hoc eſt Punica mulier de finibus Tyri & Sidonis egreſſa, quæ in Euangelio perſonam Gentium gerit, ſalutem petebat filiæ ſuæ, &c. Tria enim, mulieris lingua, ſalus vocatur. Erat enim Chananæa. Vnde interrogati ruſtici noſtri quid ſint, punicè reſpondentes, Chanani, &c. quid aliud reſpondent quàm Chananæi? petens itaque ſalutem, Trinitatem petebat: quia & Romana lingua quæ in ſalutis nomine Trinitatem punicè ſonat, caput Gentium inuenta eſt in Aduentu Domini; & diximus Chananæam mulierem Gentium ſuſtinere perſonam. Panem autem appellans Dominus idipſum quod à muliere petebatur, quid aliud quàm Trini-

tati atteſtatur? Namque alio loco eandem Trinitatem in tribus panibus *amico noctu petenti commodatis* intelligendam eſſe, apertiſſimè docet. Sed hæc verborum conſonantia, ſiue prouenerit, *caſu* ſiue prouiſa ſit, *à Deo*, non pugnaciter agendum eſt, vt ei quiſque conſentiat, ſed quantum interpretantis elegantiam, hilaritas audientis admittit. Illud ſanè magna intentione animi conſiderandum, & totis viribus pietatis amplectendum ſatis apparet; quoniam ſi gratia & pax ad implendam Trinitatis com-

A memorationem ſic ab Apoſtolo ponitur, ac ſi Spiritum ſanctum nominaſſet, ille peccat in Spiritum ſanctum, qui deſperans, vel irridens prædicationem gratiæ, *nec recipiens pacem datam à Mißis quò ipſe erat venturus filius cum Patre & Spiritu* per quam peccata diluuntur, & pacis per quam reconciliamur Deo, detrectat agere pœnitentiam de peccatis ſuis, & in eorum impia atque mortifera quadam ſuauitate perdurandum ſibi eſſe decernit, & vſque in finem perdurat.

3. *Pacis & charitatis ſigna, ieiunio ſunt preferenda. De Orat. cap. 14. in p.*

ALia iam conſuetudo inualuit, ieiunantes, habita oratione cum fratribus ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax eſt, niſi cum oratio commendabilior aſcendit, vt ipſi de noſtra operatione participes, iam audeant de ſua pace fratri tranſigere? Quæ oratio cum diuortio ſancti oſculi integra? quem Domino officium facientem impedit pax? quale ſacrificium eſt, à quo ſine pace receditur? Quæcunque operatio ſit, non erit potior præcepti obſeruatione, quo iubemur ieiunia noſtra celare. Iam enim de abſtinentia oſculi agnoſcimur ieiunantes. Sed & ſi qua ratio eſt, ne tamen huic præcepto reus ſis, potes domi, ſi fortè, inter quos latere ieiunium in totum non datur, differre pacem. Vbicunque autem alibi operationem tuam abſcondere potes, debes meminiſſe præcepti: ita & diſciplinæ foris, & conſuetudini domi ſatisfacies.

PAX. 3. SCHOL.

CONSVETVDO INVALVIT. *Arguit moris antiqui tranſgreſſores; quo ſolebant in omnibus orationibus in communi, id eſt in Eccleſia factis (præterquàm ſolemnibus ieiuniorum diebus quibus abſtinebant fideles ab oſculo pacis) orationem per mutuum oſculum claudere, & velut Epiſtolam Deo miſſam, hoc charitatis ſignaculo acceptiſſimo ſubſignare. Quem morem aliqui non ſeruabant, qui priuatim ieiunantes, ab illo oſculo abſtinebant, & ſuum ſic ieiunium publicabant.* QVANDO AVTEM, &c. *Quaſi diceret numquam oratio commendabilior aſcendit ad Deum, quàm cum laborioſo operi ieiunij coniuncta eſt, anima enim orantis quaſi leuior alas ſumit, cum duplici pondere exoneratur, pecunia videlicet per eleemoſynam, & carnis, per abſtinentiam. Hinc illud.* Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. *Chryſol. ſer. 2. à p.* Vacuandus eſt venter moderatione ieiunij, vt exoneratus animus, poſſit ad alta pertendere, conſcendere ad virtutes, poſſit ad ipſum pietatis authorem, totus aliger peruolare. Hoc Elias probat, qui dominici continuatione ieiunij defœcatus, à carnali pondere, mortis victor euolauit ad cœlum. *Alij legunt*, cum oratione commendabilior, *pax ſcilicet iuncta orationi, vel ipſa operatio ieiunij vtrique coniuncta. Nullum igitur tempus, ait, aptius oſculo pacis, quàm quo oratio ſit communis, conſociata ieiunio. Acceptior enim eſt oratio ex mutuo fidelium ſimul orantium conſenſu per oſculi Symbolum ſignificato. Vnde & Chriſtus*: vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, de quacumque re petierint, fiet illis à Patre meo. *Aug. ſer. 22. de ver. Apoſt.* Porta ergo

S. Aug. pennas pacis, alas accipe charitatis. *Et ſer. 146. de temp.* Sine pace non ſuſcipitur Sacerdotis oratio, nec plebis oratio. AVDEANT DE PACE TRANSIGERE. *Vox iuris, de qua ſpeciatim ſub titulo de tranſactionibus accipitur, pro*, de lite iam mota vel mouenda aliquo dato, vel retento, vel promiſſo decidere. *L. tranſactio. C. illo titulo. tranſigitur item* cum res in controuerſiam deducta deciditur. *l. 1. ff. Teſtam. quemadmodum aper. l. 6. ff. de tranſact. ſenſus eſt: Adeo commendabilis eſt oratio hoc Dei ſignaculo concluſa & notata, nempe oſculo: vt ſicut inter oſculantes ſit mutua animæ communicatio, ſic fiat etiam commercium bonorum ſpiritalium inter ieiunantem ſimul & orantem, & ſo-*

B *lummodo orantem cum ſpiritu magnæ charitatis & vnionis cum proximo, quo fertur in dandum oſculum pacis. Quidquod, cum tranſactio fiat inter partes, vt lis dubia finiatur, & res certa confirmetur; cum poſſet eſſe dubium an æquale ſit meritum non ieiuni orantis, & ieiuni; iſte non ieiunans audeat de pace ſua, hoc eſt oſculo cum magna charitate dato, tranſigere, paciſci cum ieiunante, & magna & laborioſa operatione eius.* DIVORTIO OSCVLI. *Quis auerſatus fratris oſculum, recedens & diuertens ab oratione, non dato prius oſculo, integrum orationis ſacrificium Deo offert, cuius pars integrans, & quidem dignior, vt concludens, vt ſignaculum imponens, eſt oſculum? ait enim ſcriptura*; melior eſt finis orationis, quàm principium. OFFICIVM FACIENTEM. *Ieiunantem officioſè, abſque obligatione ſolemnis & ſtatuti ieiunij.* IMPEDIT PAX. *Id eſt, quem, niſi imprudentem &*

C *bonum commune oſculi pacis, priuato operi poſtponentem, oſculum pacis impedit & grauat, & quaſi à ieiunio reuocat, quia timet ne ex oſculo, ob fœtorem halitus, ieiunus agnoſcatur?* QVÆCVMQVE RATIO. *Nulla, inquit, cauſa maior & rationabilior, ieiunum ab oſculo excuſare poteſt, quàm lex Chriſti, quæ opera bona celare præcipit. Sed tantum abeſt vt abſtinens ab oſculo cœles ieiunium tuum, quin ipſo facto quo publicè negas oſculum, ieiunare te publicas; vt qui publicè ieiunas ab oſculo, publicè prodat ſe ieiunare à cibo.* DIFFERRE PACEM, *ſubtrahere oſculum inter domeſticos apud te, potes, agnito vt plurimum ab illis ieiunio tuo; potes abſtinere ab oſculo; ſic enim non magis publicas ieiunium tuum jam ſatis aliunde notum.* OPERATIONEM. *Opus ieiunij.* MEMINISSE PRÆCEPTI. *Prohibentis publicare ſua opera.* DIS-

D CIPLINÆ, *dicti iam præcepti, vel ſimul oſculi dandi iuxta diſciplinam & morem tunc in Eccleſia vigentem.* ET CONSVETVDINI. *Mori tuo nouo, de quo initio capitis dixit*: Alia iam conſuetudo inualuit, *vel mori tuo ieiunandi, & abſtinendi ab oſculo inter domeſticos, ſatisfacies. De oſculo pacis frequenter Apoſtolus, mandans ſalutare fratres in oſculo pacis Rom. 16. 16. 1. Cor. 16. 20. 2. Cor. 13. 12. 1. Theſſ. 5. 26. 1.* Petri 5. 14. *Et hoc oſculum inter fideles quaſi fratres & filios Eccleſiæ Matris, ex Gentibus & Iudæis collecta, ſignum erat oſculi quod petebat per ſponſam in Canticis à Verbo incarnando, dicens:* oſculetur me oſculo oris ſui. *De hoc myſterio ſic Au-*

guſtinus ſer. 79. de temp. Numquid B. Iacob videns conſobrinam ſuam, non eam potuit oſculari priuſquam aquam gregibus daret? potuit ſine dubio, ſed myſterium gerebatur. Oportebat enim vt per gratiam baptiſmi, ab omni iniquitate vel diſcordia liberaretur Eccleſia, & ſic pacem cum Deo habere mereretur. Quod autem in illa peregrinatione duas vxores accepit Iacob, duos populos figurabat Iudæorum & gentium, &c. Lia Iudæorum, Rachel gentium. Iſtis duobus populis, velut duobus parietibus tanquam lapis Angularis iunctus eſt Chriſtus. In ipſo enim ſe oſculati ſunt, & in ipſo æternam pacem habere meruerunt, ſicut Apoſtolus dicit, ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum. Quomodo fecit vtraque vnum? vtique duos greges iungendo, & duos parietes ſibi inuicem copulando, &c. Poſt hæc diues factus eſt B. Iacob, &c. Et cum infinita ſubſtantia ad patriam reuerſus eſt: ita & verus Iacob Dominus noſter Ieſus Chriſtus veniens in hunc mundum, & iſtas duas ſibi plebes, id eſt gentium & Iudæorum conſocians, innumerabiles ex eis filios ſpiritaliter genuit & creauit, ac ditatus eſt nimis. *Qui vt fratres iam ſe oſculantur ſoluto inimicitiarum pariete. De oſculo ſancto ſæpè ſcripſit Tertullianus. Vt libro 2. ad vxo. c. 4. cùm dehortatur à nuptiis cum infideli contrahendis, quòd inter cætera gratum non haberet maritus frequens fidelium oſculum.* Quis in carcerem ad oſculanda vincula Martyris reptare patietur? iam verò alicui fratrum ad oſculum conuenire? *Et libro de Oratione cap. 14. vbi queritur de noua conſuetudine inducta abſtinendi ab oſculo in ieiuniis priuatis cùm oſculum pacis Symbolum ſit, & quaſi ſignaculum quod perficit orationem eamque Deo commendat.* Alia iam conſuetudo inualuit, ieiunantes habita oratione cum fratribus, ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis, &c. quæ oratio cum diuortio ſancti oſculi integra? Quem Domino officium facientem, *opus ieiunij offerentem cum oratione* impedit pax? quale ſacrificium eſt à quo ſine pace receditur? *Et rurſum ibid.* Sic & die Paſchæ quo communis & quaſi publica ieiunij religio eſt, meritò deponimus oſculum, nihil curantes de occultando quod cum omnibus faciamus. *Vbi primò nota per diem Paſcha non poſſe intelligi Dominicam Reſurrectionis. Cùm enim nec communibus per annum Dominicis fas eſſet ieiunare, quòd ieiunium ſit mœroris & triſtitiæ, & Dominicâ exultationis & lætitiæ: multominus Dominica Reſurrectionis omnium lætiſſima. Per diem ergo Paſcha intelligit feriam ſextam maioris hebdomadæ quo omnes ieiunabant ad Veſperam, nec Euchariſtiam illo die ſumebant; ac proinde ſoli mœrori & luctui vacabant, & ab oſculo lætitiæ ſignaculo pariter abſtinebant. Nec opus erat ſuum occultare ieiunium dato oſculo, cùm omnes communi & publica ieiunij religione oſculum illo die deponerent in odium oſculi Iudæ quo Chriſtum vendiderat. Paſcha igitur diem dixit, quia Paſcha tranſitus Domini eſt, quo Chriſtus tranſiuit de hoc mundo ad Patrem. Et iuxta Euangelium eodem die noluerunt introire Iudæi in Prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha, id eſt panes azymos quos diebus illis mundi edere debebant, qui ab Agno Paſchali pridie comeſto ſequentes dies Paſchales denominabant. Cùm igitur aliis ieiuniis non integris & ad ſerotinum productis mos fidelium eſſet ante communionem inuicem oſculari, arguit Tertullianus oſculum ſubtrahentes, & ieiunium ſuum priuatum contra humilitatis præceptum, oſculo ſubtracto detegentes. Vnde Tertullianus ibidem* quæcumque, inquit, operatio ſit, non erit potior præcepti obſeruatione, quo iubemur ieiunia noſtra cælare. Iam enim de abſtinentia oſculi agnoſcimur ieiunantes. *Quod ſubiicit de differenda pace domi, id eſt de ſubtrahendo domeſticis oſculo, quibus non poteſt cælari ieiunium, foris autem id eſt in publico & in Eccleſia, ſatisfaciendum eſſe diſciplinæ, intelligit in ieiuniis illis, ſequendam conſuetudinem Eccleſiæ, & dandum fratribus oſculum, quod eſt lætitiæ & communionis animorum ſignaculum, & maxima ad communionem corporis Chriſti diſpoſitio. Vnde meritò ſubtrahitur oſculum in miſſis defunctorum, quòd in illis non publicè communicarent fideles.*

4. *Pace armati, bellum inferunt diabolo. ad Mart. cap. 1. in f.*

PAx veſtra bellum eſt illi. Quam pacem quidam in Eccleſia non habentes, à martyribus in carcere, exorare conſueuerunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere, & fouere, & cuſtodire debetis: vt ſi fortè & aliis præſtare poſſitis.

PAX. 4. SCHOL.

PAX VESTRA *concordia fidelium belligerat contra diabolum.* QVAM PACEM. *Vt id intelligas, ſuppone morem iſtius temporis, quo lapſi in idololatriam, vel qui ſe numerata pecunia à coactione ſacrificandi redemerant, accepta à Præfectis ſuæ exemptionis ſyngrapha; vt in Eccleſiam recipi mererentur, ſolebant ante pœnitentiam, & impoſitionem manuum Epiſcopi & Cleri, à Confeſſoribus fidei, & Martyribus in carcere conſtitutis genuflexi ſupplicem libellum petere, quo in Eccleſiam recipi iuberentur. Et hanc reconciliationem cum Eccleſia offenſa & ſcandalizata, pacem vocabant, id eſt indulgentiam.* ET IDEO. *Proinde, inquit, Tertull. ſcribens Martyribus, multò magis inter vos pacem, & bonorum omnium vobis à fidelibus ad victum neceſſariorum communicationem, abſque vlla diſſenſione ſeruare debetis, qui ad bonorum ſpiritalium Eccleſiæ communicationem, excommunicatos recipi, veſtris ſuffragiis obtinetis. Cùm enim nemo det quod non habet, ſic pleni eſſe debetis pace, vt ex abundantia veſtra aliis præſtare poſſitis. Sic,* orietur iuſtitia & abundantia pacis, vt impleti in omnem plenitudinem Dei, Dei pacis, *iuſtè eam aliis ex veſtra abundantia eructare valeatis. Aug. ſer. 42. de Sanctis circa f.*

S. Aug. Non ore ſolum dicunt, quo pleni ſunt fundunt. Prædicant pacem, & habent pacem. Non ſunt tales de quibus dictum eſt Ierem. 8. Pax, pax, & non eſt pax: quid eſt pax pax, & non eſt pax? prædicantes non habent; laudant, & non amant; dicunt, & non faciunt. BELLVM EST ILLI. *Quia ſi contraria inuicem bellant; vt diabolus inimicus eſt pacis, primus qui eam draco magnus turbauit in cælo; & qui iuxta Ioannem in Apoc. 6. 4.* Exiuit alius equus rufus, & qui ſedebat ſuper illum datum eſt ei vt ſumeret pacem de terra, & vt inuicem ſe interficiant, & datus eſt ei gladius magnus. *Et Apoc. 12. 3.* Draco magnus & rufus. *Et ibid. verſu 17.* Iratus eſt draco in mulierem *Eccleſiam* & abiit facere prœlium cum reliquis de ſemine eius, qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Ieſu Chriſti. *Quod conuenit Martyribus, Chriſti teſtibus; vt inquam diabolus inimicus pacis, zizaniorum & diſcordiarum ſeminator, pacis Chriſtianæ eſt hoſtis, ſic ex aduerſo pax Chriſtianorum & maximè Martyrum, de quibus hic agit Tertull. bellum infert diabolo. Et licet virtus omnis ipſi aduerſetur, pax tamen ſancta in charitate fraterna fundata, præ cunctis contraria eſt illi, qui ex hominum odio, maximè electorum in Chriſto, dicitur,* homicida ab initio. *Hinc apud*

S. Aug. *Auguſtinus homilia* 17. *ex* 50. *in verba Apoſtoli Epheſ.* A 6. Pax fratribus & charitas, cum fide. Audi Apoſtolum ipſum fidei diſputatorem & gratiæ magnum defenſorem. Audi eum dicentem, pax fratribus, &c. Magna tria dixit, pax, charitas, fides, à fine cœpit, ad initium terminauit. Initium enim in fide. *Hinc Cant.* 4. 8. *iuxta* 70. *veni à Libano; venies & tranſibis à principio fidei* finis in pace: quia enim credimus, ipſa eſt fides: ſed fides debet eſſe Christianorum, non dæmoniorum. Nam ſicut dicit Iacobus Apoſtolus cap. 2. & dæmones credunt, & contremiſcunt. Et dæmones dixerunt Chriſto, tu es filius Dei. Confitebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt, &c. diſcernenda ergo fides dæmonum, à fide Sanctorum. Planè diſcernenda vigilanter & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit, &c. Tu es Chriſtus, &c. & Dominus, beatus es, &c. O Domine, hoc tibi dixerunt & dæmones; quare ipſi non ſunt beati? quare? quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore: ideo initium eſt à fide. Sed quali fide? quàm definiuit Apoſtolus. Gal. 5. neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides. Dic, quæ fides? quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fidem, quæ per dilectionem operatur, ſed ſoli ſerui Dei, ſoli ſancti Dei, ſoli fide filij Abrahæ, ſoli filij dilectionis, filij promiſſionis, ideo eſt & charitas dicta. Tria illa dicta ſunt ab Apoſtolo, pax fratribus, & charitas cum fide. Vnde pax & charitas? vnde charitas cum fide? ſi enim non credis, non amas. Dixit ergo Apoſtolus ſic incipiens à fine, & veniens ad initium: pax, charitas cum fide. Nos dicamus, fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis, & non amas, adhuc non diſcreuiſti fidem ab eis qui tremebant & dicebant, ſcimus qui ſis, filius Dei. Ergo tu ama, quia charitas cum fide ipſa te perducit ad pacem. Quam pacem? veram pacem, plenam pacem, ſolidam pacem, ſecuram pacem. Vbi nulla peſtis, vbi nullus hoſtis. Ipſa pax eſt finis omnium deſideriorum bonorum, charitas cum fide: & ſi ſic dicas, benè dicis, fides cum charitate. *Nota fidem contrariam, pellere dæmones*, ſigna enim eos qui crediderint hæc ſequentur, in nomine meo dæmonia eiicient: *ſed quid prodeſt eiicienti per fidem dæmonia ex alieno corpore, habenti per diſcordiam regnantia dæmonia in proprio corde? fides ergo ſola cum charitate & pace; bellum eſt diabolo. Cùm enim dixiſſet Pſaltes de Deo pacis*, factus eſt in pa- B ce locus eius: *ſtatim ſubiecit quam inimica ſit pax dæmonibus*: ibi confregit potentias arcuum; ſcutum, gladium, & bellum. *Pax murus æneus, charitatis vbera in proximum aperta & eructantia, Dei filios ſapiunt, qui Deus Sadai, dicitur Hebræis*, qui dat omnibus affluenter, diues in omnes qui inuocant eum. *Hinc ſponſa Canticorum ex vna pace abundante in proximum, aciem ſuam & terribilem* caſtrorum aciem ordinatam *inſtructam agnouit: Cant.* 8. 10. Ego murus, & vbera mea ſicut turris, 70. *ſicut turres* ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens. *Tandem ſi*, poteſtatem dedit filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius, & ſi filij hæredes, hæredes autem regni Ieruſalem pacis, B. pacifici quoniam filij Dei vocabuntur.

PECCATOR.

1. *Peccatoris via laborioſa. De Pœnit. cap.* 8. *in m.*

Luc. 15. 4. ERrat & vna paſtori ouicula, ſed grex vnâ carior non erat: vna illa conquiritur, vna pro omnibus deſideratur, & tandem inuenitur, & humeris paſtoris ipſius refertur: multum enim errando laborauerat.

PECCATOR. 1. SCHOL.

MVLTVM ERRANDO LABORAVERAT. *Sæpius iam dictum cum Auguſtino, in vna oue, in vno Adam errante, omne genus humanum à via mandati aberraſſe; pro qua, & in qua oue, membrum Dauid, dicebat:* erraui ſicut ouis quæ periit: *ſed omnis peccator etiam errando inter flores & prata, multum laborat, & ſpinis conſcientiæ peccato repugnantis, compungitur. Ait enim Deus in ſcriptura. Oſee* 2. 6. *cum dixiſſet:* Quia fornicata eſt mater eorum, confuſa eſt quæ concepit eos: quia dixit, vadam poſt amatores meos qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum, oleum meum, & potum meum. Propter hoc ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, &c. 70. Sepiam viam eius in ſudibus. *Sic & de ſe Auguſtinus expertus con-*
S. Aug. *fitebatur:* aſpergebas amaritudinibus dulcedines meas. *Sic omnes voluptuoſi & diuites. Sap.* 5. 6. Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis; & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini
S. Aug. ignorauimus. *Aug. in Pſal.* 145. *circa f.* Exterminabit viam peccatorum, &c. noli zelare in peccatores. Quid accipiant vides, quid illis ſeruetur, non vides, &c. omnino habet oculos fides, & maiores oculos, & potentiores, & fortiores. Hi oculi neminem deceperunt, &c. Via peccatorum placet tibi, quia lata eſt, & multi per illam ambulant. Latitudinem eius vides, finem eius non vides. Ecce vbi finitur, præcipitium eſt: vbi finitur profunditas quædam C barathri eſt, &c. Sed extendere oculos non potes, vt videas ipſum finem, crede ei qui videt. Et eſt qui videt? homo? fortè nemo homo, ſed Dominus Deus tuus venit ad te, vt crederes Deo. Non enim & Domino Deo tuo non es crediturus qui ait Matth. 7. lata & ſpatioſa eſt via quæ ducit ad interitum, & multi ſunt qui ingrediuntur per illam? *Et in Pſal.* 36. S. Aug.
Ne ſubæmuleris eum qui proſperatur in via ſua. Proſperatur, ſed in via ſua; laboras, ſed in via Dei. Illis proſperitas in via eſt, in peruentione infœlicitas: tibi labor in via *ſed fictus, ait enim qui fingis laborem in præcepto, & picta aliorum fœlicitas, tranſierunt enim in picturam cordis, & verus labor. Et labor in medio eius & iniuſtitia: concepit dolorem & peperit iniquitatem* in peruentione fœlicitas, quoniam iter im- D piorum peribit. Has vias ambula quas nouit Dominus, & ſi ambulas in eis, non te fallunt. Via verò impiorum, fœlicitas tranſitoria: finita via, peracta eſt fœlicitas. Quare? quia via illa lata eſt, finis eius in profundum inferni perducit. Via verò tua anguſta eſt, & pauci ingrediuntur per eam; ſed ad quam latitudinem perueniant debes cogitare, ne ſubæmuleris eum qui proſperatur in via ſua. *Anguſta nobis via & arcta porta factus eſt paſtor, qui & eſt oſtium ouium; ad quas anguſtias venit Paſtor vt ouem in lata via aberrantem, laſſatam & laborantem errando, ſuis humeris imponeret, vt à labore requiem inueniret, & paſcua in ſuo Paſtore reperiret, ſiue ingrediens, ſiue egrediens? Accipe Auguſtinum ſic fantem in hanc rem:* Deus fa-

ctus eſt homo, vt hominem totum in ſe beatificaret, S. Aug. tota hominis conuerſio ad ipſum eſſet, & tota dilectio eſſet in ipſo, cùm à ſenſu carnis videretur per carnem, & à ſenſu mentis, per Diuinitatis contemplationem: & hoc totum bonum hominis erat, vt ſiue ingrederetur, ſiue egrederetur, paſcua in factore ſuo inueniret; foris in carne Saluatoris, intùs in Diuinitate Creatoris. *Aliter exponit tract. 45. in Ioan.* S. Aug. 10. Eſt aliquis non ſolùm ingreſſus, verùm etiam egreſſus bonus per oſtium bonum quod eſt Chriſtus, &c. Poſſem quidem dicere, ingredi nos quando interiùs aliquid cogitamus; egredi autem quando exteriùs operamur. *Et tract. 48.* Ingreſſi ſumus A credendo, egredimur moriendo: ſed quomodo per oſtium fidei ingreſſi ſumus, ſic fideles de corpore S. Aug. exeamus: ſic enim per iſtud oſtium egredimur, vt paſcua inuenire poſſimus. Bona paſcua vita æterna dicitur, ibi nulla herba areſcit, totum viret, totum viget. Solet quædam herba dici ſemper viua, eſt herba quæ ſemper dicitur viuere: ibi ſolùm viuere inuenitur. Vitam æternam, inquit, dabo eis. *Eia, oues perditæ, eia errantes oues*, Conuerſi eſtis ad Paſtorem animarum veſtrarum, qui eratis aliquando ſicut oues errantes; cùm apparuerit Princeps Paſtorum, tunc accipietis immarceſſibilem gloriæ coronam, *& paſcua ſemper virentia.*

2. Peccator dicens ſe corde timere Deum, nec ceſſans à peccato, mendax & hypocrita eſt. De Pœnit. cap. 5. in fin.

AIunt quidam: Satis Deum habere, ſi corde & animo ſuſpiciatur, licèt actu minus fiat. Itaque, ſe ſaluo metu ac fide peccare; hoc eſt, ſaluâ caſtitate, matrimonia violare: ſaluâ pietate parenti venenum temperare. Sic ergo & ipſi, ſaluâ veniâ, in gehennam detrudentur; dum ſaluo metu peccant. Primum exemplum peruerſitatis: quia timent, delinquunt: opinor non delinquerent, ſi non timerent. Igitur qui Deum nolit offenſum, nec reuereatur omninò, ſi timor offendendi patrocinium eſt. Sed iſta ingenia de ſemine hypocritarum pullulare conſuerunt, quorum indiuidua cum Diabolo amicitia eſt, quorum pœnitentia nunquam fidelis.

PECCATOR. 2. SCHOL.

SATIS DEVM HABERE, *contentum eſſe.* SVSPICIATVR, *admiretur, extollatur, magnus ſentiatur & dicatur, licèt facta non reſpondeant.* SALVO METV, *dicunt ſe abſque præiudicio timoris diuini & fidei peccare, quaſi verò fides ſine operibus mortua non ſit, & timor verus & caſtus peccatum non excludat. Qui hoc dicunt, idem dicunt, ac ſi caſtitatem coniugalem ſeruare ſe dicat mulier adultera, quæ tamen de viro abſente etiam laudes dicit, & eius virtutes prædicat, & reditum eius timet, & cum amaſio deprehendi. Ac velut filius, qui diceret ſe pietatem in parentem cuſtodire, & venenum ei in poculo aureo aromatibus condito & temperato porrigeret. Si hæc ſimul ſtare volunt, qui abſque præiudicio timoris & reuerentiæ Dei in quem credunt, quem laudant, peccare ſe poſſe dicunt: ſic & à Deo damnabuntur, ſaluâ veniâ & gratiâ.* PRIMVM EXEMPLVM. *Prima* C *& extrema peruerſitas, & mentis alienatio eſt, dicere aliquem & ſimul timere Deum, & Deum peccando contemnere. Certè ſi ideò peccant in Deum, quia Deum timent, melius eſſet eis non timere ne peccent. Itaque quicumque non vult Deum offendere, prorſus Dei timorem abiiciat ſi timor ei dat peccandi licentiam. Quis autem non videt iſtam ſenſus & mentis corruptionem ex hypocriſi germinare? Hypocritæ ſiquidem cùm exteriùs appareant inuidiâ & odio proſequi Diabolum, indiuiduâ tamen cum illo amicitiâ coniuncti ſunt. Fingentes enim foris ſe Deum colere quem laudant & ſuſpiciunt, Diabolo interiùs per peccatum ſeruiunt; & ſi quando ad pœnitentiam accedunt,* ſepulchra dealbata ſunt, & plena oſſibus mortuorum. *Non enim fideliter & verè mortuos ſuos euomunt,* D *id eſt peccatis non renunciant, ſed affectum eorum in corde ſeruant: & ſi promittunt emendationem vitæ, fideliter propoſitum non cuſtodiunt. De his Paulus:* Inquinatæ ſunt eorum mens & conſcientia. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant: cùm ſint abominati & incredibiles & ad omne opus bonum reprobi: *Ad Tit. 1. 15. Aug. lib. 4. de doct. Chriſtiana cap. 29.* S. Aug. Nec ſanè ipſi dicunt bona, quæ dicunt, ſi diligenter attendas. Quomodo enim dicunt verbis, quod negant factis? non enim fruſtrà de talibus ait B Apoſtolus confitentur ſe noſſe, &c. modo ergo quodam ipſi dicunt, & rurſus alio modo ipſi non dicunt, quoniam vtrumque verum eſt, quod ait Veritas. De talibus enim loquens, quæ dicunt, inquit, facite, &c. Sed alio loco tales arguens, hypocritæ, inquit, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? ac per hoc & ea quæ dicunt quando bona dicunt, non ipſi dicunt, voluntate ſcilicet atque opere negando quod dicunt. *Similes item ſunt ex eodem alibi, poculo aureo, quem tenebat mulier Apocalypſis, Babylon illa mater fornicationum:* Poculum aureum habebat in manu ſua plenum abominationũ & immunditiarũ fornicationis eius. Hypocritæ & ficti Chriſtiani intelliguntur, quia foris quidem apparent quaſi iuſti, *ex filius in calice aureo temperatum venenum, vel vxor adultera viro quem timet, porrigens:* intus autem pleni ſunt omni immunditiâ. *Proſper in ſententiis excerptis ex operibus Auguſtini, ſent. 77 de timore, breuiter, ſed pulchrè in rem noſtram, probat iſtos Dei admiratores &* S. Aug. *laudatores peccatum non relinquentes, eſſe ſine timore:* Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: *vnde ſequitur quòd ſi peccatum vt maximum malum & Deo præ cunctis odioſum timemus, à peccato declinare, & ad Deum à quo per peccatum declinamus, conuerti debeamus,* Deus ſic timendus eſt, vt ab ipſo *irato*, ad ipſum, *placatum*, confugiatur. *Sicut è contra Auguſtinus:* S. Aug. nemo te amittit, niſi qui dimittit: qui autem dimittit, quò it, aut quò vadit, niſi à te placato ad te iratum? *In quam rem tria ſubiicio verba Auguſtini in Pſal. 127. de timore duarum mulierum:* Pone aliquam fœminam caſtam, timentẽ virum: aliam pone adulteram, & ipſa timet virum. Caſta timet ne diſcedat vir, adultera, ne veniat, quid ſi ambo abſentes ſunt? illa ne veniat, illa ne tardet, &c. abſens eſt ſponſus noſter, interroga conſcientiam tuam, vis vt veniat, an adhuc vis vt tardet? &c. abſens eſt præſentiâ corporis, ſed præſens eſt vigore maieſtatis, &c. *Timet anima mala ne veniat ad iudicium, & mittat in ſupplicium; amat caſta & cupit eius aduentum, vt ad æternum fruitura ſponſo deducatur thalamum.*

3. Peccator, Deum primum parentem offendens, meretur à parentibus occidi. Scorp. cap. 3. à princ.

SApiens ignis effigiem vituli defundit illis, ſugillans illic cor habentes, vbi & theſaurum, Exod. 32. 2. & ſeq. apud Ægyptum ſcilicet inter cetera animalia bouis etiam cuiuſdam conſecratricem: ita-

que tria millia hominum à parentibus proximis cæſa, quia tam proximum parentem Deum offenderant, tranſgreſſionis & primordia & merita dedicauerunt.

PECCATOR. 3. SCHOL.

SApiens ignis. *Sic Aug. dixit:* Flammæ rationalis diſciplinam, quantum exegerit culpa, tantum de anima peccatrice exigentem. *ignem Purgatorij. Tertull. autem, ignem quo vitulus aureus conflatus eſt ex inauribus ab Ægyptiis ablatis, ſapientem vocat, quod arguat propriè peccatum Hebræorum, qui cor habebant in Ægypto, vbi Apin Regem ſub ſimulacro bouis factum Deum adoratum viderant, quem Ægyptij inter cætera animalia in Deum conſecrauerant. De hoc iam alibi diximus, de quo* S. Aug. *Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 5.* Ille bos quem mirabili vanitate decepta Ægyptus in honorem eius, *Serapidis ſcilicet ſiue Apis,* deliciis affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, hoc eſt albis quibuſdam maculis, ſimiliter inſignitus, mirum quiddam, & ſibi diuinitùs procuratum eſſe credebant. Non enim magnum erat dæmonibus, ad eos decipiendos, phantaſiam talis Tauri, quam ſola cerneret, oſtentare vaccæ concipienti atque prægnanti, vnde libido matris attraheret, quod in eius fœtu iam corporaliter appareret: ſicut Iacob de virgis variatis, vt oues & capræ variæ naſcerentur, effecit. Quòd enim homines coloribus & corporibus veris, hoc dæmones figuris fictis facillimè poſſint animalibus concipientibus exhibere. *De peccato petentium vitulum, & primo quidem de Aaron dante* S. Aug. *Aug. lib. 14. de Ciu. c. 11. à m.* Aaron erranti populo ad idolum fabricandum, non conſenſit inductus, ſed ceſſit inuitus. *De idololatria autem Iſraelitarum.* S. Aug. *Aug. lib. 2. contra Fauſt. c. 92.* Occurrat iam intentis mentibus, tanquam Diaboli corpus, in vitulo: id eſt homines in omnibus gentibus, quibus ad hæc ſacrilegia caput, hoc eſt author eſt Diabolus. Aureum propterea, quia videntur idololatriæ ritus velut à ſapientibus inſtituti, de quibus dicit Apoſtolus Rom. 1. dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Ex hac quaſi ſapientia iſte vitulus aureus, qualia ſolebant Ægyptiorum etiam ipſi Primates, & tanquam docti homines adorare figmenta. Hoc ergo vitulo ſignificatum eſt omne corpus, id eſt omnis ſocietas Gentilium idololatriæ deditorum. Hanc ſacrilegam ſocietatem Dominus Chriſtus illo igne comburit, de quo in Euangelio dicit, ignem veni mittere in terram; vt quoniam non eſt qui ſe abſcondat à calore eius, dum in eum credunt Gentes, igne virtutis eius, *ſapiente quidem, ſapientiam ſapientum perdente & confundente,* diabolica in eis forma ſoluatur, &c. *Tum ſubdit de Petro, cui idem in ſubſtantia iuſſum, quod* S. Aug. *Hebræis, vt comminutum vitulum in aqua biberent:* Si macta, & manduca, quare non etiam concide & bibe? ita ille vitulus per ignem zeli, & aciem verbi, & aquam Baptiſmi, ab eis potiùs quos abſorbere conabatur abſorptus eſt. *Et in Pſalm. 105.* Fecerunt vi- S. Aug. tulum in Horeb, & adorauerunt ſculptile, & mutauerunt gloriam ſuam, &c. Eleganter ſanè, non ait, Et mutauerunt gloriam Dei, cùm hoc fecerint. ſicut

A etiam Apoſtolus loquitur, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, &c. ſed gloriam ſuam dixit, Deus enim erat gloria eorum, ſi eius ſuſtinerent conſilium, & non feſtinarent *impatientes de reditu Moyſi cum Deo in Monte pro populo conſulentis,* cui dicitur, gloria mea, & exaltans caput meum. Iſtam gloriam ſuam, id eſt, Deum mutauerunt in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum, vt ab eo comederentur, à quo comeduntur qui ſapiunt ſecundum carnem; omnis enim caro fœnum. Itaqve tria millia. *Sic Exod. 32. 26.* Stans in porta caſtrorum. *70. Stetit Moyſes ſuper portam caſtrorum.* ait; ſi quis eſt Domini, iungatur mihi. Congregatique ſunt ad eum omnes filij Leui: quibus ait, hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ponat vir gladium ſuper femur ſuum: Ite, & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem, & amicum, B & proximum ſuum. Feceruntque filij Leui iuxta ſermonem Moyſi, cecideruntque in die illa quaſi viginti tria millia hominum. *In Heb. & 70. & Chald. ad tria millia, vel ferè tria millia* & ait Moyſes: conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, vnuſquiſque in filio & in fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. Tam proximvm, *Iuſta, inquit, punitio, vt qui proximum omnium Patrem Deum offenderant, & primum mandatum legis tranſgreſſi erant, quo idololatria prohibetur in prima tabula, & vnus Deus coli iubetur; & qui primum ſecundæ tabulæ violauerant, omnium Patrem inhonorando,* A quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, *etiam pro iuſta compenſatione meriti, filij Aaron, in patre vitulum conflante rei, pœnam debitam in proximorum effuſo ſanguine, dedicarent. Aug. to. 4. lib. 2. in Exo. q. 146. ex Exod. 32. 25.* S. Aug. Cùm vidiſſet Moyſes populum quia diſſipatus eſt, diſſipauit enim eos Aaron, vt in gaudium venirent C aduerſariis ſuis: notandum eſt quemadmodum illud totum malum quod populus fecit, ipſi Aaron tribuatur, quòd eis conſenſerit ad faciendum quod malè petiuerant. Magis enim dictum eſt, diſſipauit eos Aaron, quoniam ceſſit eis; quàm diſſipauerunt ſeipſi, qui tantum malũ flagitauerunt. *Quæſt. autem ſeq. vbi notat Moyſem pro venia populi ſecurum petiſſe, deleri ſe de libro vitæ:* S. Aug. Securus quidem hoc dixit, vt in conſequentibus ratiocinatio concludatur; id eſt, vt quia Deus Moyſem non deleret de libro ſuo, populo peccatum illud remitteret; verumtamen aduertendum eſt, quãtum malum in illo peccato perſpexerit Moyſes, quòd tantâ cæde crediderit expiandum, qui eos ſic diligebat, vt pro eis illa verba Deo funderet. *Et quæſt. 148. miratur, cùm hoc malum factum ſit ab Aaron, cur nil vindictæ ſumpſerit ab eo, & poſt tantum peccatum, ipſe & filij eius abluti, ordinati ſint in Sacerdo-* D *tio, & concludit:* Ita nouit ille cui parcat, vſque ad commutationem in melius; & cui parcat ad tempus, S. Aug. quamuis eum præſcierit in melius non mutari: & cui non parcat, *quoad pœnam,* vt mutetur in melius: & cui non parcat, ita vt vitæ mutationem eius expectet: & hoc totum ad id redit quod Apoſtolus dicit exclamans; quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius!

PECCATVM EIVSQVE SVBIECTVM.

1. *Peccati ſubiectum & author eſt anima, ad quod agendum. Carne vtitur, & cum ea maculatur, & abluitur. De Bapt. 4. circa fin.*

QVamquam ad ſimplicem actum competat ſimilitudo, vt quoniam vice ſordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Sed delicta ſicut non in carne comparent, quia

nemo ſuper cutem portat maculam idololatriæ, aut ſtupri, aut fraudis: ita eiuſmodi in ſpiritu ſordent, qui eſt auctor delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur: tamen vtrumque inter ſe communicant reatum, ſpiritus ob imperium, caro ob miniſterium.

PECCATI SVBIECTVM, ET AVCTOR. 1. SCHOL.

AD SIMPLICEM ACTVM. *Licèt quod attinet ad actum ablutionis, aqua Baptiſmi ſicut foris carnis maculas abluit, ſic intùs peccati maculas eluit.* IN SPIRITV SORDENT. *id eſt, in anima propriè non in carne ſedem habent peccata, quorum notæ & ſordes non apparent in carne, ſed imprimuntur in anima &* S. Aug. *corde, à quo* exeunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes, &c. SPIRITVS DOMINATVR. *Auguſt. tract. 2. in Ioan.* Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, &c. Ponitur caro pro vxore, quomodo & aliquando ſpiritus pro marito. Quare? quia ille regit, hæc regitur: ille imperare debet, iſta ſeruire: nam vbi caro imperat, & ſpiritus ſeruit, peruerſa domus eſt. Quid peius domo vbi fœmina habet imperium ſuper virum? recta autem domus, vbi vir imperat, fœmina obtemperat. Rectus ergo ipſe homo, vbi ſpiritus imperat, caro ſeruit. *de qua dictum ad Cain Gen. 4. 7.* Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. *De quo ſic Aug. lib. 15. de Ciuit.* S. Aug. *cap. 7. vbi ex 70. vertit:* Quieſce: ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Numquid fratris? Abſit. Cuius igitur, niſi peccati? dixerat enim, peccaſti: tum deinde addidit, quieſce: ad te enim conuerſio eius, &c. Poteſt quidem ita intelligi, ad ipſum hominem cõuerſionem eſſe debere peccati, vt nulli alij quàm ſibi ſciat tribuere debere, quod peccat, &c. Tunc enim dominabitur quiſque peccato, ſi id ſibi, non defendendo, præpoſuerit, ſed pœnitendo ſubiecerit; alioquin & illi ſeruiet dominanti, ſi patrocinium adhibuerit accedenti. *Subiicis, per peccatum,* A *iuxta Apoſtolum intelligi carnis concupiſcentiam:* Quam partem animi etiam Philoſophi dicunt eſſe vitioſam, non quæ mentem debeat trahere, ſed cui mens debeat imperare, eámque ab illicitis operibus ratione cohibere. Cùm ergo commota fuerit ad aliquid perperàm committendum, ſi acquieſcatur & obtemperetur dicenti Apoſtolo Rom. 6. ne exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, ad mentem domita & victa conuertitur, vt ſubditæ ratio dominetur. *Tum applicat Cain, cui inuidiâ commoto, vt quieſceret & contineret à cæde, dixit Deus:* Ad te conuerſio eius; dum non adiuuatur relaxando, ſed quieſcendo frænatur. Et tu dominaberis illius. Vt cùm forinſecùs non permittitur operari, ſub poteſtate mentis & beneuolentis, aſſueſcat etiam intrinſecùs non moueri. *Idem & notat dictum Euæ* B *poſt peccatum:* Et ad virum tuum conuerſio tua, & ipſe dominabitur tui: quod dictum eſt ad Cain de peccato vel de vitioſa carnis concupiſcentia, hoc iſto loco de peccatrice fœmina: vbi intelligendum eſt virum ad regendam vxorem; animo carnem regenti ſimilem eſſe oportere: propter quod dicit Apoſtolus Epheſ. 5. Qui diligit vxorem ſuam, ſeipſum diligit: nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit. Sananda ſunt enim hæc ſicut noſtra, non ſicut aliena damnanda. COMMVNICANT REATVM. *Licèt propriè ſubiectum peccati ſit anima:* anima enim quæ peccauerit ipſa morietur, *tamen quia per carnem tentatur, & per carnem actus peccati operatur, ideò & caro, velut reatus particeps, in Baptiſmo quoque abluitur.*

2. *Peccatum potuit anima facere ex infirmitate, non debuit ex libertate, & pœnæ comminatione.*
2. cont. Marc. cap. 9. in fin.

HOc ipſum ergo potuit adflatus Dei admittere. Potuit, ſed non debuit. Potuiſſe enim habuit, par ſubſtantiæ exilitatem, quâ adflatus, non ſpiritus: non debuiſſe autem, per arbitrij poteſtatem, quâ liber, non ſeruus; adſiſtente ampliùs demonſtratione non delinquendi ſub comminatione moriendi, quâ ſubſtrueretur ſubſtantiæ exilitas, & regeretur ſententiæ libertas. Itaque non per illud iam videri poteſt anima deliquiſſe, quod illi cum Deo affine eſt, id eſt, per adflatum: ſed per illud quod ſubſtantiæ acceſſit, id eſt, per liberum arbitrium; à Deo quidem rationaliter attributum; ab homine verò quâ voluit agitatum. Quòd ſi ita ſe habent, omnis iam Dei diſpoſitio de mali exprobratione purgatur. Libertas enim arbitrij non ei culpam ſuam reſpuet, à quo data eſt; ſed à quo non vt debuit adminiſtrata eſt. Quod denique malum deſcribes Creatori? ſi delictum hominis: non erit Dei, quod eſt hominis: nec idem habendus eſt delicti auctor, qui inuenitur interdictor, immò & condemnator. Si mors malum, nec mors comminatori ſuo, ſed contemptori faciet inuidiam, vt auctori. Contemnendo enim eam fecit; non vtique futuram, ſi nón contempſiſſet.

PECCATI AVCTOR. 2. SCHOL.

HOc IPSVM. *peccatum.* ADFLATVS DEI, *anima hominis, quam vbique ſic vocat, vt ſæpiùs diximus, verbo,* anima. *Ex Gen. 2. 7.* Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, &c. *Septuag. verò quos ſequitur Author noſter:* Inſufflauit in faciem eius flatum vitæ. *vnde animam dixit:* adflatum Dei. PER EXILITATEM. *ob infirmitatem & defectibilitatem naturæ, in quantum ex nihilo creata, vnde & apud Prophetam de ipſo Lucifero peccante dicitur:* Nihil factus es, & non eris in perpetuum, *Et Dauid de peccato ſimul & ignorantia,* ad nihilum redactus ſum C & neſciui, *Et Auguſtinus,* Quid fecimus? niſi quia in ira tua defecimus? *Et idem:* Peccare non eſt omninò nihil eſſe, ſed nihilo appropinquare. S. Aug. NON SPIRITVS. *in quantum non eſt Deus, de quo Ioan. 4.* Deus ſpiritus eſt. *qui ſolus eſt indefectibilis, impeccabilis, Ens perfectum & neceſſarium.* QVA LIBER. *in quantum ſuæ voluntatis Dominus, in gratia conditus, & non peccati ſeruus; de quo Chriſtus:* Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. ADSISTENTE AMPLIVS, &c. *Præter naturæ regiam libertatem, per quam homo debuerat fugere peccatum. & cum tentatio-*

ni non cedere: habebat prætereà Dei præceptum, & comminationem mortis, quibus velut fulcris & columnis ſuffulciretur natura infirmitas, & libertas in dextram ſiniſtrámve, aquam torrentis voluptatis, & ignem æterni doloris cohiberetur à malo, & vergeret in bonum. DEO ADFINE, *quo ad Dei ſimilitudinem & imaginem accedit, in quantum adflatus, Deo ſimilitudine proximat, qui eſt ſpiritus.* SVBSTANTIÆ ACCESSIT, *non quòd velit liberum arbitrium eſſe quid accidentale, & non de ſubſtantia & eſſentia animæ rationalis, ſed intelligit vſum ipſum libertatis, qui potuit eſſe bonus vel malus, quod innuit, dum ſubiicit*: quâ voluit agitatum. SE HABENT, *pro* ſe habet. DISPOSITIO, *alibi diceret* Dei conditio. *id eſt creatura, maximè rationalis, à Deo condita & diſpoſita, probro omni caret, inculpabilis eſt operatio conditoris, quem alibi vocat opificem* Inuituperabilium conditionum. RESPVET, *non in Deum reuciet culpam ſuam.* DISCRIBES, *deſcribes, ſcribendo impones Creatori, ô Marcion.* DELICTVM HOMINIS, *ſupple eſt.* CONDEMNATOR. *Sic Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus, Eremitani Ordinis fulgidum decus:* Deus non eſt author eorum quorum eſt vltor. FACIET INVIDIAM, *odium aduerſus hominem authorem peccati, & mortis concitabit: quia iuxta Paulum*, per peccatum mors. *Et iam alibi ex Aug. diximus ſine peccato non fuiſſe moriturum hominem. Hic iuxta eius ſenſum & cum Tertulliano conſenſum dicam, non ex Deo, ſed ex libertatis vſu malo fluxiſſe peccatum. Doctiſſimè & aptiſſimè in rem noſtram Auguſtinus lib.* 12. *de Ciuit. cap.* 7. Nemo quærat efficientem cauſam malæ voluntatis. Non enim eſt efficiens, ſed deficiens: quia nec illa effectio eſt, ſed defectio: deficere namque ab eo quod ſummè eſt, ad id quod minus eſt, hoc eſt incipere habere voluntatem malam. Cauſas porrò defectionum iſtarum, cùm efficientes non ſint, ſed deficientes, velle inuenire, tale eſt, ac ſi quiſquam vellet videre tene- S.Aug.

A bras, vel audire ſilentium; quod tamen vtrumque nobis notum eſt; neque illud niſi per oculos, neque hoc niſi per aures; non ſanè in ſpecie? ſed in ſpeciei priuatione. Nemo ergo ex me ſcire quærat, quod me neſcire ſcio, niſi fortè vt neſcire diſcat, quod ſciri non poſſe ſciendum eſt. Ea quippe quæ non in ſpecie, ſed in eius priuatione ſciuntur, ſi dici, aut intelligi poteſt, quodammodo neſciendo, ſciuntur; & ſciendo neſciuntur, &c. Delicta enim quis intelligit? Hoc ſcio, naturam Dei nunquam, nuſquam, nulla ex parte poſſe deficere: & ea poſſe deficere, quæ ex nihilo facta ſunt. Quæ tamen quantò magis ſunt, & bona faciunt: tunc enim cùm aliquid faciunt, cauſas habent efficientes: in quantum autem deficiunt, & ex hoc mala faciunt: quid enim tunc faciunt niſi vana? cauſas habent deficientes. *Et lib.* 2. *de nuptiis & concupiſcentia cap.* 29. *vbi obiicienti Pelagiano:* Si natura per Deum eſt, non poteſt in ea eſſe originale malum: nónne, inquit, religioſiùs ſibi alius videretur dicere, ſi natura per Deum eſt, non poteſt in ea oriri vllum malum: & tamen falſum eſt. Hoc enim Manichæi aſſerere voluerunt; & non creaturam Dei factam de nihilo: ſed ipſam naturàm Dei, *ſicut & Marcionita, contra quos hîc agit Tertullianus:* malis omnibus implere conati ſunt. Non enim ortum eſt malum, *ex mâlo vſu libertatis*, niſi in bono, *libero arbitrio*, nec tamen ſummo & immutabili, quod eſt natura Dei: *Spiritus & non flatus, quod eſt homo, de quo Iob, memento quia ventus eſt vita mea, flatus factus in animam viuentem*, ſed facto de nihilo per ſapientiam Dei. Eſt itaque per quod homo diuino operi vindicetur: quia non eſſet homo, niſi diuino opere crearetur: malum autem non eſſet in paruulis, niſi voluntate primi hominis peccaretur, & ex origine vitiatâ, peccatum originale traheretur. S. Aug.

B

3. *Peccatum Deo adſcribi non poteſt, licèt in tentatorem refundatur.* 2. *cont. Marc. cap.* 10. *in pr.*

SEd etſi ab homine in Diabolum tranſcripſeris mali elogium, vt in inſtinctorem delicti; vti ſic quoque in Creatorem dirigas culpam, vt in auctorem Diaboli, [a] *qui facit Angelos ſpiritus*: ergo quòd factus à Deo eſt, id eſt angelus, id erit eius, qui fecit: quòd autem factus à Deo non eſt, id Diabolus, id eſt delator, ſupereſt vt ipſe ſeſe fecerit, deferendo de Deo, & quidē falſum. primò quòd Deus illos ex omni ligno edere vetuiſſet. dehinc quaſi morituri non eſſent, ſi ediſſent. tertiò, quaſi Deus illis inuidiſſet Diuinitatem. Vnde igitur malitia mendacij & fallaciæ in homines, & infamiæ in Deum? à Deo vtique non, qui & Angelum ex forma operum bonorum inſtituit bonum. Denique ſapientiſſimus omnium editur, antequam Diabolus, niſi malum eſt ſapientia.

a Heb. 1. 7. Gen. 3. 3. 4. 5. Ezec. 28, 12.

PECCATI AVCTOR. 3. SCHOL.

TRANSCRIPSERIS, *transtuleris, imputaueris. Paulò ſuprà dixerat*, diſcribes Creatori. INSTINCTOREM. *inſtigatorem, tentatorem.* MALI ELOGIVM, *titulum, authoritatem, notam, infamiam culpæ.* AVTHOREM DIABOLI, *Deum Creatorem Luciferi, inde vis Marcion authorem peccati hominis, quia cùm iuxta Pſaltem:* Faciat Angelos ſuos ſpiritus, *faciendo Luciferum, qui hominem induxit in peccatum, ipſum proinde peccati malum produxit*: quod enim eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. DEFERENDO DE DEO. *Calumniando, & detrahendo de Deo, cui & falſum impoſuit. Gen.* 3. 1. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi? *vbi aduerte calliditatem ſerpentis, obliquè & ambiguè loquentis: Deus enim excipiendo vnicum lignum ſcientiæ boni, & mali, ab omni proinde excluſerat, quia non de omni prorſus edere permiſerat. Cùm tamen aliunde*, Exceptio firmet legem in non exceptis. *& liceret homini de omni ligno edere, quocumque tandem, excepto hoc vnico.* QVASI MORITVRI, &c. *verſ.* 4. Dixit autem ſerpens ad mulierem: Nequaquā morte moriemini. INVIDISSET *ibid. ver.* 5.

C Scit enim Deus, 70. *Sciebat enim Deus*, quòd in quocumq; die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij ſcientes bonū & malum. EX FORMA, *vel ex idea optima, Verbo ſcilicet diuino, quod eſt forma & exemplar ex Auguſt. per quod omnia facta ſunt bona, de quo dicitur in Gen.* Vidit cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. *Et quidem, cùm ex eodem Aug. per lucem primo die factam, intelligatur natura Angelica, & princeps eius Lucifer; ab eius creatione cœpit hæc loquendi forma, in cæteris operibus ſeruata*, Vidit lucem quòd eſſet bona. *Et Ezech* 28. 12. Hæc dicit Dominus Deus: tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientiâ & perfectus decore, &c. perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ. 70. Fuiſti tu immaculatus in diebus tuis, à die quâ creatus es, donec inuentæ ſunt iniquitates in te. *Vnum miror, Tertullianum ſequi ſolitum* 70. *qui nihil de eius ſapientia habent; ſapientiſſimum hic dicere. Sed reſpondendum, quamquam Scriptura nihil diceret, ſapientiſſimum tamen ſupponi debere primum omnium Angelorum.* NISI MALVM. *Bonus vtique Lucifer, & Cherub, hoc eſt, ſcientiâ & ſapientiâ plenus à Deo*

conditus eſt; niſi ſapientiam velis Marcion aliquid malum eſſe. Auguſtinus doctiſſimè, tam de hominis quàm Angeli, ex propria infirmitate voluntatis creata ex nihilo, & malo eius vſu, non ex Deo creante peccaſſe probat; qui ſolus indefectibilis, & impeccabilis eſt. Libro 2. S. Aug. *de Nuptiis & concupiſcentia cap. 28. vbi ſic quærit aduerſarius:* ſi peccatum ex voluntate eſt, mala eſt voluntas quæ peccatum facit: ſi ex natura, mala natura. Citò reſpondeo, ex voluntate peccatum eſt. Quærit fortè vtrum & originale peccatum? reſpondeo prorſus & originale peccatum; quia & hoc ex voluntate primi hominis ſeminatum eſt, vt & in illo eſſet, & in omnes tranſiret. Sed quod ſecutus adiunxit, ſi ex natura, mala natura: quæro ab illo vt ſi poteſt reſpondeat; ſicut manifeſtum eſt, ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala fructus eius fieri omnia opera mala: ſic ipſam voluntatem malam, id eſt fructuum malorum arborem malam, vnde dicat exortam? Si ex Angelo, quid erat ipſe Angelus niſi bonum opus Dei? ſi ex homine, quid erat ipſe homo niſi bonum opus Dei? imò quia voluntas mala Angeli ex Angelo, ex homine homini orta eſt, quid erant hæc duo, antequam in eis iſta mala orirentur, niſi bonum opus Dei, & bona atque laudanda natura? ecce ergo, ex bono oritur malum, nec fuit omnino vnde oriri poſſet, niſi ex bono: ipſam dico voluntatem malam, quam nul- A lum præceſſit malum; non opera mala, quæ non ſunt; niſi ex voluntate mala tanquam ex arbore mala: nec ideo tamen potuit ex bono oriri voluntas mala; quia bonum factum eſt a Deo bono; ſed quia de nihilo factum eſt, non de Deo. Quid ergo eſt quod dicit, ſi natura opus eſt Dei, per opus Dei, opus diaboli tranſire non ſinitur? Nonne opus diaboli, quando primum in Angelo, qui diabolus factus eſt, ortum eſt, in opere Dei ortum eſt? quapropter, ſi malum quod omnino nuſquam erat, in Dei opera oriri potuit; cur malum, quod alicubi iam erat, per opus Dei tranſire non potuit, præſertim cum ipſo verbo vtatur Apoſtolus dicens, & ita in omnes homines pertranſiit? Numquid homines non ſunt opus Dei? pertranſiit ergo peccatum per homines, hoc eſt opus diaboli per opus Dei. Atque B vt alio modo idipſum dicam; quia diaboli opus, id eſt peccatum, per ipſum diabolum exortum, qui factura vel opus eſt Dei, per aliud opus Dei, id eſt hominem pertranſiit opus operis Dei, per opus Dei. Et ideo Deus eſt ſolus immutabilis, & potentiſſimæ bonitatis: quia & antequam eſſet vllum malum, bona opera fecit omnia, & de malis quæ in bonis ab eo factis orta ſunt, benè operatur per omnia. *Neſcio ſi ad rem Tertulliani, in toto Auguſtini Oceano, comptior & ditior ad exornandum hunc textum margarita potuerit expiſcari, & huic loco inſeri.*

PECCATORVM DIVISIO SEV DIVERSITAS ORIGINALIS, MORTALIS, VENIALIS, &c.

1. * *Peccatum originale omnem animam turpat, donec baptiſmo lauetur. De Ani. cap. 40. in p.*

OMnis anima eouſque in Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur: tamdiu immunda, quamdiu recenſeatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis ſocietate.

PECCATORVM DIVISIO. 1. SCHOL.

IN ADAM CENSETVR. *Hic error eſt eius, qui animam credidit ex traduce; & præcedenti capite expoſuerat Paulum ſic:* hinc & Apoſtolus ex ſanctificato alterutro ſexu, ſanctos procreari ait, tam ex ſeminis prærogatiuua, quàm ex inſtitutionis diſciplina; *cenſum igitur hîc dicit, id omnem animam originem ducere ex Adam, & per hoc debitum peccati originalis, donec in Chriſto renaſcatur per baptiſmum, & cenſu & redditu meritorum eius mundata diteſcat.* S. Aug. *Aug. lib. 1. cont. Iul. cap. 3. iuxta Ambr. in Expoſit. Tobiæ:* Quis, inquit, iſte peccati eſt fœnerator niſi diabolus, à quo Eua maculata peccato, obnoxiæ ſucceſſionis vſuris omne genus defœnerauit humanum? *rurſus in eodem*, diabolus, inquit, Euam decepit vt ſupplantaret virum, obligaret hæreditatem. *Idem ipſe in Expoſit. Pſal. 48.* S. Aug. Alia eſt, inquit, iniquitas noſtra, alia calcanei noſtri in quo Adam dente ſerpentis eſt vulneratus, & obnoxiam hæreditatem ſucceſſionis humanæ ſuo vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere claudicemus. EX CARNIS SOCIETATE. *Nam ſtatim atque creata anima infunditur corpori, ex eius ſocietate & conſortio, anima & caro fit vnus homo; & ex peccatore peccator naſcitur. Sed malim credere, ad literam, ſecundùm errorem ſuum; quia ſimul cum carnali ſemine conſociatam animam ex traduce procedere cenſuit. Auguſtinus mille locis tractauit de peccato originali. Videndus de peccatorum meritis & remiſſione; de baptiſmo paruulorum, & contra Pelagianos. Prateritis cateris ob breuitatem, duos locos profero quibus vtramque mortem, & animæ, per peccatum originale, & corporis, omnes homines ex primo parente traxerunt. Libro 13. de Ciuit. cap. 3.* Fatendum eſt primos quidem homines ita fuiſſe inſtitutos, vt ſi non C peccaſſent, nullum mortis experirentur genus: ſed S. Aug. eoſdem primos peccatores ita fuiſſe morte mulctatos, vt etiam quidquid eorum ſtirpe eſſet exortum, eadem pœna teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quàm quod ipſi fuerant, naſceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius, naturam damnatio mutauit in peius: vt quod pœnaliter præceſſit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus cæteris. Neque enim homo ita ex homine, ſicut homo ex puluere. *Homo primus ex puluere virgine & incorrupto, omnes poſtea homines ex vno peccatore corrupto, in quo, ait Paulus, omnes peccauerunt* puluis namque homini faciendo materies fuit, homo autem homini gignendo parens. Proinde quod eſt terra, non eſt caro, quamuis ex D terra facta ſit caro. Quod eſt autem parens homo, hoc eſt & proles homo. In primo igitur homine, per fœminam in progeniem tranſiturum vniuerſum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinam ſententiam ſuæ damnationis excepit. Et quod homo factus eſt, non cum crearetur, ſed cum peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato, vel pœna, ille redactus eſt: quæ Deus voluit eſſe tanquam primordia catulorum, quorum parentes in beſtialem vitam mortemque deiecerat; ſicut ſcriptum eſt; homo cum in honore eſſet, &c. Atque ita, id quod vitio pœnaque factus eſt, id eſt obnoxios peccato, mortique generaret. A quo peccati vinculo, ſi per mediatoris Chriſti gratiam ſoluuntur infantes, hanc ſolam mortem perpeti poſ-

ſunt, quæ animam ſeiungit à corpore; in ſecundam verò illam ſine fine pœnalem, liberati à peccati obligatione non tranſeunt. *Et hæc rectè iuxta cenſum primi & ſecundi Adam; de quo rurſum idem Aug. lib.* S. Aug. *13. de Ciuit. cap.* 14. Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtique vitiorum; ſed ſponte deprauatus, iuſtéque damnatus, deprauatos damnatoſque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes fuimus ille vnus, qui per fœminam lapſus eſt in peccatum, quæ de illo facta eſt ante peccatum. Nondum erat nobis ſingillatim creata & diſtributa forma, *de qua poſtea ſingulis creatis, ait Pſaltes, qui finxit ſingillatim corda eorum, & in-* A *telligit omnia opera eorum* in qua ſinguli viueremus; ſed iam natura erat ſeminalis, ex qua propagaremur: quâ ſcilicet propter peccatum vitiata, & vinculis mortis obſtricta, iuſtéque damnata, non alterius conditionis homo ex homine naſceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vſu, ſeries huius calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vſque ad ſecundæ mortis exitium quæ non habet finem, ſolis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miſeriarum connexione perduxit. *Idem habet libro 3. de peccatorum meritis cap. 7.*

2. *Peccatum originale omnes homines filios iræ fecit, corruptâ naturâ. 5. cont. Marc. cap. 17. initio.*

a Epheſ. 2. 2. Act. 9. 1. & ſeq. SEd & in Iudaïſmo conuerſatus Apoſtolus, non quia interpoſuit [a] *de delictis, in quibus & nos omnes conuerſati ſumus*, ideo delictorum dominum & principem aëris huius, Creatorem præſtat intelligi; ſed quia in Iudaïſmo vnus fuerat de filiis incredulitatis, diabolum habens operatorem, quum perſequeretur Eccleſiam, & Chriſtum Creatoris. Propter b Epheſ. 2. 3. quod & [b] *iracundiæ filij fuimus*, inquit, *ſed naturâ*. Ne quia filios appellauit Iudæos Creator, argumentetur hæreticus dominum iræ Creatorem. Quum enim dicit, *Fuimus* Ibid. *naturâ filij iracundiæ*; Creatoris autem non naturâ ſunt filij Iudæi, ſed adlectione patrum; iræ Ibid. filios, ad naturam retulit, non ad Creatorem. Ad ſummam ſubiungens, *Sicut & cæteri*; qui vtique filij Dei non ſunt: apparet communi naturæ omnium hominum & delicta, & concupiſcentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare; diabolo tamen captante naturam, quàm & ipſe iam infecit delicti ſemine illato.

PECCATORVM DIVISIO. 2. SCHOL.

NON PRÆSTAT INTELLIGI. *Stultè, ô Marcion, vis intelligendum eſſe, Creatorem eſſe principem huius aëris, authorem peccatorum, Patrem iræ, ex eo quod Apoſtolus hæc ſententiæ ſuæ interpoſuit; ſed intellexit diabolum authorem peccati primi actualis, & originalis in omnibus, vt & actualium; in quantum omnia tentando induxit. Sic habet Apoſtolus Epheſ. 2. 1. & ſeq.* Et vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris. In quibus aliquando ambulaſtis ſecundùm ſæculum. *Syr. ſecundum mundanam vanitatem* mundi huius, ſecundùm principem poteſtatis aëris huius, Spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ. *Syr. & iuxta voluntatem principis poteſtatis aëris, qui eſt ſpiritus ille qui efficaciter agit in filios immorigeros*; in quibus & nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, *Syr. noſtrique ſenſus* & eramus naturâ filij iræ, ſicut & cæteri. Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam quâ dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratiâ eſtis ſaluati. DE FILIIS INCREDVLITATIS. *id fatetur Paulus dum ait*; Ignorans feci, in incredulitate mea. OPERATOREM. *Alludit ad præfatum locum*; qui operatur in filiis, &c. FILIOS IVDÆOS. *Sic Eſa. 1. 2.* Filios enutriui & exaltaui, &c. Iſraël autem me non cognouit. ADLECTIONE. *Adoptione.* AD NATVRAM, *corruptam peccato originali in Adam.* NON AD CREATOREM. *Qui peccati author non eſt, à quo natura optima creata eſt.* Deus enim fecit hominem rectum. FILII DEI NON SVNT, *dum ſcilicet* omnes declinauerunt vſque ad vnum, nemo enim mundus à ſorde, nec infans cuius eſt vita vnius diei ſuper terram. COMMVNI NATVRÆ, *maſſæ corruptæ.* REPVTARE. *Imputare.* DIABOLO CAPTANTE. *Primò occaſionem, ex defectibilitate creaturæ; ſecundò ex appetitu ſcientiæ; tertiò ex infirmiore ſexu, quem primò captauit; quartò ex complacentia vxoris; cui ex Aug. Adam vnica ſociæ noluit diſplicere: vel,* captante, *id eſt captiuante ſub ſeruili peccati iugo.* IAM INFECIT. *Hic duo reſpicit, &* B *peccatum Adæ, cuius ſemen ſuggeſtione & tentatione ſparſit in naturam: ſecundò originale, quo in Adam totam maſſam generis humani infecit. Ex quo deinde, & concupiſcentia carnis, incredulitas, ira, &c. pullulant, operante ſemper diabolo. De filiis iræ, id eſt omnibus hominibus, quibus ob peccatum originale iuſtè iratus eſt Deus; & quibus, appetitus iraſcibilis & concupiſcibilis ob peccatum originale dominatur; ſic eximiè Aug. ſer. 14. de ver. Apoſt. vbi ex Ioannis 3.* Qui credit in filium habet vitam æternam, &c. qui autem incredulus eſt S. Aug. filio, non habet vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Vbi ponis paruulos baptizatos? profectò in numero credentium: nam ideo & conſuetudine Eccleſiæ antiquâ, Canonicâ, fundatiſſimâ, paruuli baptizati fideles vocantur, &c. ergo ideo habent vitam æternam; quia qui credit in filium habet vitam æter- C nam, &c. qui autem incredulus eſt filio, & qui non credit in filium, non habet vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Non dixit, veniet ſuper eum, ſed manet ſuper eum. Reſpexit originem, cùm ait, ira Dei manet ſuper eum. Quam reſpiciens & Apoſtolus dixit; ſumus & nos aliquando naturâ filij iræ. Non accuſamus naturam. Naturæ author Deus eſt. à Deo bona eſt inſtituta natura; ſed per malam voluntatem à ſerpente vitiata eſt; ideo quod fuit in Adam culpæ, non naturæ, nobis propagatis factum eſt iam naturæ. Ab hoc vitio naturæ, cum quo naſcitur homo, non liberat niſi qui natus eſt ſine vitio. Ab hac carne peccati non liberat, niſi ille qui natus eſt ſine peccato, per ſimilitudinem carnis peccati. Ab hoc veneno ſerpentis non liberat niſi exaltatio ſerpentis. *Superius dixerat ex Numeri 21. & Ioa. 3. Chriſtum impleſſe figuram ſerpentis exaltati, & ſua morte curaſſe peccati venenum. Tum reſpondet Pelagianis dicentibus, peccatum Adæ, ſolo malo exemplo, & imitatione, non verò origine nocuiſſe:* reſpondeo prorſus, non primus peccauit Adam; ſi primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis maſſam volens oſtendere Apoſtolus de origine venenatam, ideo eam poſuit vnde nati ſumus; non eum quem,

imitati ſumus. Dicitur quidem & Pater tuus, quem fueris imitatus. Gal. 4. filij mei, inquit, quos iterum parturio, &c. Et propter iſtam imitationem dicitur impiis Io. 8. vos à Patre diabolo eſtis. Nam conſtat in Catholica fide, quòd diabolus nec generauit naturam noſtram, nec condidit: ſola in illo ſeductio eſt præcedentis, *Euam enim primò ſeduxit, & per eam Adam infecit, & in Adam omnem maſſam*: imitatio conſequentis. Denique quomodo dictum eſt de Adam, in quo omnes peccauerunt; legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud eſt illo præcedente & ſeducente peccare, aliud in illo peccare. Quia ſecundùm propaginem carnis in illo eramus omnes, antequam nati eſſemus, tanquam in parente, tanquam in radice ibi eramus: ſic venenata eſt arbor, ibi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc eſt principem peccati, & verè primum peccatorum, non pertinet origo, ſed imitatio, cùm de illo ſcriptura loqueretur. Sap. 2. inuidiâ diaboli, inquit, mors intrauit in orbem terrarum: imitantur autem eum qui ſunt ex parte ipſius. Imitando eum, fiunt ex parte ipſius. Numquid dictum eſt, in illo peccauerunt? Cùm verò de Adam diceretur, propter originem, propter poſteritatem, propter propaginem viſcerum, in quo omnes, inquit, peccauerunt, nam ſi propterea primus conſtitutus eſt Adam, quia primus peccauit, tanquam in exemplo ſit, non in origine; vt quid tam in longinquo, poſt tam prolixa tempora, contra Adam quæritur Chriſtus? Si omnes peccatores ad Adam propterea pertinent, quia primus peccator; omnes iuſti debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iuſtus. Quare Chriſtus quæritur? expergiſcere, frater, quare Chriſtus quæritur, niſi quia in Adam damnata eſt generatio, in Chriſto quæritur regeneratio? proinde nemo nos fallat: Scriptura euidens eſt, authoritas fundatiſſima eſt, fides Catholiciſſima eſt. Omnis generatus, damnatus: nemo liberatus, niſi regeneratus: *quærenti autem Pelagiano, vnde peccatum illud originale? lib. 2. de Nuptiis & concupiſc. cap. 28. ſic breuiter reſpondet*: quid eſt quod dicit; non peccat ille qui naſcitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iſte qui condidit; per quas rimas, inter tot præſidia innocentiæ peccatum fingis ingreſſum? *ſic obiiciebant Pelagiani, quibus reſpondet Auguſtinus*: Quid quærit latentem rimam, cùm habeat apertiſſimam ianuam? per vnum hominem ait Apoſtolus, per vnius delictum, ait Apoſtolus; per inobedientiam vnius hominis, ait Apoſtolus *peccatum ſcil. intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit: mors inquam animæ, mors corporis, mors temporalis, mors æterna*. Quid quærit amplius? quid quærit apertius? quid quærit inculcatius? *Quod autem hoc loco habet Tertullianus, & tertiò inculcat, ne Deo Creatori, bonæ naturæ conditori peccatum originale imputet Marcion; ter inculcat*: IRACVNDIÆ FILII FVIMVS. *Et rurſum*. FVIMVS NATVRA FILII IRACVNDIÆ. *Et tertiò*. IRÆ FILIOS AD NATVRAM RETVLIT. *Tum ſubiicit*: APPARET COMMVNI NATVRÆ OMNIVM HOMINVM, ET DELICTA ET CONCVPISCENTIAS, *&c.* REPVTARE. *Proh! quantam iram & vindictam Dei in poſteros vnius hominis noxa prouocauit, vt omnes paruulos quocumque modo ſine baptiſmo decedentes, & æternæ gloriæ gaudiis peccato originali excluſerit, & pœnis æternæ damnationis obſtrinxerit.*

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

* 3. *Peccatum aliud veniale, aliud mortale, aliud remiſſibile, aliud irremiſſibile. De Pudic. cap. 2. in m.*

CAuſas pœnitentiæ delicta condicimus. Hæc diuidimus in duos exitus. Alia erunt remiſſibilia, alia irremiſſibilia. Secundùm quod nemini dubium eſt alia caſtigationem mereri, alia damnationem. Omne delictum aut venia expungit, aut pœna: venia, ex caſtigatione; pœna, ex damnatione. De iſta differentia iam & quaſdam præmiſimus altercationes ſcripturarum, hinc retinentium, hinc dimittentium delicta. Sed & Ioannes docebit, [a] *Si quis ſcit fratrem ſuum delinquere delictum non ad mortem, poſtulabit, & dabitur vita ei: quia non ad mortem delinquit*, hoc erit remiſſibile. [b] *Eſt delictum ad mortem: non pro illo dico vt quis poſtulet*, hoc erit irremiſſibile. Ita, vbi eſt conditio vel ratio poſtulationis, illic etiam remiſſionis: vbi nec poſtulationis, ibi æquè nec remiſſionis.

a 1. Io. 5. 16.
b *Ibid.*

PECCATORVM DIVISIO. 3. SCHOL.

COndicimvs. *Vox iuris ſignificans, ſimul dicere, vt fit in pactionibus. Pompon. l. 66. ff. de Contrahen. empt. Significat etiam, dicendo denuntiare vel indicere §. appellamus. Inſtit. de action. Quaſi diceret Tertull. ſimul conuenimus, vel denuntiamus & ſentimus peccata materiam eſſe pœnitentiæ, quæ quidem in duas ſpecies diuidimus; vt diuerſo exitu, peccatores pœnitentiam agant; aliis quidem ad pœnitentiam admiſſis ſalutari ſatisfactione iniuncta, per caſtigationem veniam demus & remiſſionem; aliis nullam; quia damnari merentur. Quod erroneè dixit, in mœchiam relapſis negans poſt baptiſmum & primam pœnitentiam, dandam eſſe remiſſionem.* Expvngit, *plectit, expiat, pro merito, grauitate vel leuitate, vt ſatisfactione facta, & caſtigatione impoſita, aliqua mereantur veniam; alia pro pœna, quia irremiſſibilia ſunt propter grauitatem, damnationem.* Altercationes scriptvrarvm *locos in vtramque partem explicabiles, quos ipſe peruerſo ſenſu in ſuam ſententiam inflectit.* Sed et Ioannes. *Et hoc textu abutitur, vt probet mœchiam irremiſſibilem, de qua numquam, vt nec de vllo, niſi impœnitentia finalis peccato, & perſeuerantia vſque ad mortem in eo, voluit intelligi. Sic 1. Io. 5. 16. cùm dixiſſet verſu præcedenti* ſcimus quia audit nos quidquid petierimus, *ſupple, vt præmiſerat, ſecundùm voluntatem eius* ſcimus quoniam habemus petitiones quas poſtulamus ab eo. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, *Syr. quod non condemnat ad mortem* petat, & dabitur ei vita peccanti, non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem, *Syr. peccatum mortis* non pro illo dico vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum eſt, & eſt peccatum non ad mortem. *Syr. autem* quod non eſt mortis. *Pro huius veneni Tertulliani antidoto, ſanam accipe Auguſtini doctrinam. to. 2. ep. 50. ad Bonifacium Comitem, de moderatè coercendis hæreticis. Vbi relato loco Matth. 12. 32.* Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Non attendunt, inquit, quia ſecundùm iſtum ſenſum nemo liberandus eſt. Quis enim non loquitur aduerſus Spiritum ſanctum, & peccat in eum, ſiue qui nondum eſt Chriſtianus, ſiue qui eſt hæreticus Arianus, aut Eunomianus, aut Macedonianus, qui eum dicunt eſſe creaturam; aut Photinianus, qui eius omnino negat aliquam eſſe ſubſtan-

S. Aug.

tiam, ſed vnum tantummodo eſſe Deum Patrem; A ſiue alij hæretici quos commemorare longum eſt? nulli ergo iſtorum liberandi ſunt? aut ipſi Iudæi quibus Dominus hoc obiecit, ſi in eum crederent, non erant baptizandi? non enim ait Saluator. in baptiſmo remittetur: ſed non remittetur neque in hoc, &c. Intelligant ergo non omne, ſed aliquod ſignificatum eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, quod omnino non remittitur. Sicut enim cùm dixiſſet, ſi non venirem, peccatum non haberet, vtique non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magniſque peccatis, ſed aliquod proprium peccatum, quod ſi non haberent, poſſent illis omnia dimitti quæ habebant, id eſt quòd in eum venientem non crediderunt: hoc enim non haberent peccatum, ſi non veniret: ſic etiam cùm di- B xit, qui verbum dixerit, &c. non vtique omne quod in Spiritum ſanctum peccatur facto ſiue dicto, ſed aliquod certum & proprium intelligi voluit: hoc eſt autem duritia cordis, vſque ad finem huius vitæ, quâ homo recuſat, in vnitate corporis Christi, quod viuificat Spiritus ſanctus, remiſſionem accipere peccatorum. *Eodem ſenſu quo Chriſtus, Ioannes locutus eſt de peccato ad mortem, vt exponit Auguſtinus to. 7. lib. de correptione & gratia cap. 12. vbi diſtinguit inter venialia & mortalia; nec mortalia irremiſſibilia facit, vt Tertullianus, ſed vnicum peccatum ad mortem, id eſt quo homo impœnitens incluſiuè induratur vſque ad mortem.* Acci-

S. Aug. piunt electi, *accepto dono perſeuerantiæ* tantam per iſtam gratiam libertatem, vt quamuis, quamdiu hîc viuunt, pugnent contra concupiſcentias peccatorum, C eiſque nonnulla ſubrepant, propter quæ dicant quotidie, dimitte nobis debita noſtra; non tamen vltra ſeruiant peccato quod eſt ad mortem, de quo dicit Ioannes Apoſtolus: eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato, quoniam non expreſſum eſt, poſſunt multa & diuerſa ſentiri. Ego autem dico, id eſſe peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deſerere vſque ad mortem. *Et libro 1. de ſer. Domini in monte cap. 22. in hunc locum expreſſè:* apertè oſtendit eſſe quoſdam fratres,

S. Aug. pro quibus orare nobis præcipitur, cùm Deus etiam pro perſecutoribus noſtris orare nos iubeat. Nec iſta quæſtio ſolui poteſt, niſi fateamur eſſe aliqua peccata in fratribus, quæ inimicorum perſecutio- D ne grauiora ſint, &c. Peccatum ergo fratris ad mortem puto eſſe, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quiſque oppugnat fraternitatem, & aduerſus iſtam gratiam quâ reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem eſt ſi quiſquam non amorem per odium à fratre alienauerit, ſed officia fraternitati debita, per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. *Cuius ſententiæ priorem partem ſic explicat libro 1. retract. cap. 19.* Ita definiui, vt dicerem

S. Aug. peccatum fratris ad mortem puto eſſe, &c. quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi: ſed tamen addendum fuit, ſi in hac tam ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt vtique deſperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur. *Eodem lib. 1. de ſer. Do. in monte cap. 22.* Iſta differentia peccatorum, S. Aug. Iudam tradentem, a Petro negante diſtinguit; non quia pœnitenti, vel petenti non ſit ignoſcendum, ne contra illam ſententiam Domini veniamus, quâ præcepit ſemper ignoſcendum eſſe fratri petenti, vt ſibi frater ignoſcat: ſed quia illius peccati *induratiouis ad finem vſque, vel deſperationis* tanta labes eſt, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiamſi peccatum ſuum mala conſcientia, & agnoſcere & annuntiare cogatur. Cùm enim dixiſſet Iudas, peccaui quod tradiderim ſanguinem iuſtum: faciliùs tamen deſperatione cucurrit ad laqueum, quam humilitate veniam deprecatus eſt. RATIO POSTVLATIONIS. *Senſus eſt: cùm Ioannes dicat nos exaudiri cùm petimus cum hac conditione & iuſta ratione, quod talis ſit voluntas Dei, ſic nos poſtulanti peccatori veniam & indulgentiam dare debemus, ſi peccatum huius conditionis & rationis ſit, quod ſit remiſſibile, & non peccatum ad mortem: ſi autem fuerit peccatum ad mortem, tunc velut irremiſſibili, nec veniam ei dandam, nec poſtulationem Martyrum, per ſupplicem libellum veniam pro eis rogantium ab Epiſcopis, exaudiendam, & corruptus eſt hæretici Tertulliani ſenſus. Fateor quidem cum Aug. quod ſi noſſemus aliquem reprobum peccaturum ad mortem, & in finali impœnitentia vſque ad mortem perſeueraturum, nec omnino corrigendum, tunc pro eo non orandum; niſi fortè vt peccata ſua non multiplicaret, & ſaltem in aliquo vitæ ſpatio in gratia Dei eſſet. Accipe Auguſtinum lib. 21. de Ciuit.* 24. Si de aliquibus ita Eccleſia S. Aug. certa eſſet, vt qui ſunt illi etiam noſſet, licet adhuc in vita ſint conſtituti, tamen prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quam nec pro ipſo, &c? Cur ita? niſi quia iam in parte diaboli computantur, &c. ſed quia de nullo certa eſt, orat pro omnibus. *Et lib. de Correptione & gratia cap. 15.* Et ipſa quæ damnatio nominatur, S. Aug. quam facit Epiſcopale iudicium, quâ pœna in Eccleſia nulla maior eſſe poteſt *excommunicatio ſcilicet* ſi Deus voluerit in correptionem ſaluberrimam cedere atque proficere. Neque ſcimus quid contingat ſequenti die, aut ante finem vitæ huius, de aliquo deſperandum eſt, aut contradici Deo poteſt, ne reſpiciat & det pœnitentiam, & accepto ſacrificio ſpiritus contribulati, cordiſque contriti, à reatu quamuis iuſtæ damnationis abſoluat, damnatumque ipſum non damnet. Paſtoralis tamen neceſſitas habet, ne per plures ſerpant dira contagia, ſeparare ab ouibus ſanis morbidam, ab illo cui nihil eſt impoſſibile, ipſa forſitan ſeparatione ſanandam. Neſcientes enim quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum, quis non pertineat, ſic affici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus ſaluos fieri, &c. poteſt etiam ſic intelligi quod omnes homines Deus vult ſaluos fieri, quoniam nos facit velle, ſicut miſit ſpiritum filij ſui clamantem Abba Pater, id eſt nos clamare facientem. *Sic ergo contra Tertull. pro omnibus orandum eſt, nullis excluſis à venia niſi reprobis, nullis reprobis niſi peccantibus ad mortem id eſt vſque ad mortem, quos quia neſcimus; neminem deſperare debemus.*

4. *Peccatum aliud corporale, aliud ſpiritale: fit enim vel cogitatione, vel opere. Peccatum autem voluntatis maximè punitur; & de eo pœnitentia agenda eſt. De Pœnit. cap. 3. à p. & deinceps & 4. in p.*

PErſtringere non pigebit, delictorum quædam eſſe carnalia, id eſt, corporalia: quædam verò ſpiritalia. Nam cum ex hac duplicis ſubſtantiæ congregatione confectus homo ſit, non aliunde delinquit, quàm vnde conſtat. Sed non eò inter ſe differunt, quod
Gen. 2. corpus & ſpiritus duo ſunt: alioqui eo magis paria ſunt, quia duo vnum efficiunt: ne quis
27. & 3. pro diuerſitate materiarum, peccata eorum diſcernat, vt alterum altero leuius aut gra-

uius exiſtimet. Siquidem & caro & ſpiritus, Dei res: alia manu eius expreſſa, alia adflatu eius conſummata. Cùm ergo ex pari ad Dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari ad Dominum offendit. An tu diſcernas actus carnis & ſpiritus? quorum & in vita, & in morte, & in reſurrectione, tantum communionis atque conſortij eſt, vt pariter tunc aut in vitam, aut in iudicium ſuſcitentur: quia ſcilicet pariter aut deliquerint, aut innocentes egerint. Hoc eò præmiſerimus, vt non minorem alteri quàm vtrique parti, ſi quid deliquerit, pœnitentiæ neceſſitatem intelligamus impendere. Communis reatus amborum eſt, communis & Iudex, Deus ſcilicet: communis igitur & pœnitentiæ medela. Exinde ſpiritalia & corporalia nominantur, quòd delictum omne aut agitur, aut cogitatur: Vt corporale ſit, quod in facto eſt: quia factum, vt corpus, & videri, & contingi habet: ſpiritale verò, quod in animo eſt, quia ſpiritus neque videtur, neque tenetur. Per quod oſtenditur, non facti ſolùm, verùm & voluntatis delicta vitanda, & pœnitentiâ purganda eſſe. Neque enim ſi mediocritas humana facti ſolùm iudicat, quia voluntatis latebris par non eſt: idcircò crimina eius etiam ſub Deo negligamus. Deus in omnia ſufficit. Nihil à conſpectu eius remotum, vnde omninò delinquitur. Quia non ignorat, nec omittit, quominùs in iudicium decernat. Diſſimulator & præuaricator perſpicaciæ ſuæ non eſt. Quid? quod voluntas facti origo eſt? Viderint enim, ſi qua caſui, aut neceſſitati, aut ignorantiæ imputantur, quibus exceptis, iam nonniſi voluntate delinquitur. Cùm ergo facti origo eſt, non tantò potior ad pœnam eſt, quantò principalis ad culpam? quæ ne tunc quidem liberatur, cùm aliqua difficultas perpetrationem eius intercipit. Ipſa enim ſibi imputatur, nec excuſari poterit per illam perficiendi infœlicitatem, operata quod ſuum fuerat. Denique Dominus, quemadmodum ſe adiectionem legi ſuperſtruere demonſtrat, niſi & voluntatis interdicendo delicta? quum adulterum, non eum ſolùm definit, Matth. 5. 28. qui cominùs in alienum matrimonium cecidiſſet; verumetiam illum, qui aſpectus concupiſcentiâ contaminaſſet. adeò quod prohibetur adminiſtrare, ſatis periculosè animus ſibi repræſentat, & temerè per voluntatem expungit effectum. Cuius voluntatis cùm vis tanta ſit, cur non, ſolatium ſui ſaturans, pro facto cedat? pro facto ergo plectetur. Vaniſſimum eſt dicere; Volui, nec tamen feci. Atquin perficere debes, quia vis: aut nec velle, quia nec perficis. Sed ipſe conſcientiæ tuæ confeſſione pronuntias. Nam ſi bonum concupiſceres, perficere geſtiſſes: porrò ſicut malum non perficis, nec concupiſcere debueras. Quaquâ te conſtitueris, crimine aſtringeris: quia aut malum volueris, aut bonum non adimpleueris.

Cap. IV. Omnibus ergo delictis, ſeu carne, ſeu ſpiritu, ſeu facto, ſeu voluntate commiſſis, qui pœnam per iudicium deſtinauit, idem & veniam per pœnitentiam ſpopondit, dicens ad populum: [a] *Pœnitere, & ſaluum faciam te.*

[a] Ezech. 18. 21. & 30.

PECCATORVM DIVISIO. 4. SCHOL.

A NON ALIVNDE. *Non alia ex parte peccat, quàm ex anima & carne, ex quibus homo compoſitus eſt.* EO DIFFERVNT. *Non per id peccata diſtincta ſunt.* MATERIARVM. *Subiectorum, in quibus, vel per quæ ſit peccatum, Quaſi diceret, leuitas, vel grauitas peccatorum, & eorum differentia petenda non eſt ex diuerſitate ſubiectorum animæ & corporis. Nam eo ipſo, quòd anima & caro vnum hominem faciunt peccatorem; ideò etiam, idem omnino & non diuerſum quoad grauitatem, peccatum faciunt. Vnum prætereà & æqualiter graue eſt, ſiue per animam ſolam, ſiue etiam per carnem peccatum ab homine fiat; quia cùm Deus æquè factor ſit corporis, & animæ Creator, æquè in Deum peccas, qui per carnem, vel animam peccat.* DEI RES. *à Deo condita, & ad Deum pertinens.* ALIA. *Caro ſcilicet de luto formata.* EXPRESSA. *vt fieret imago Filij Dei incarnandi, cuius corpus, vt alibi dixit, pro idea habebat, dum formauit hominem de limo terræ.* ALIA ADFLATV, *anima, quam alibi vocat adflatum Dei, quia* inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, CONSVMMATA. *quia præſtantior eſt corpore, licèt ad imaginem corporis Chriſti facto: anima enim facta eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei.* EX PARI. *pariter, æqualiter.* ACTVS CARNIS. *Licèt verè differant quoad eſſentiam, cùm alij ſint ſpiritales, alij corporales: tamen quoad meritum vel demeritum, æqualiter peccant & puniuntur, vel merentur & præmiantur.* EXINDE, *præterea.* AGITVR, *actu externo producitur.* CONTINGI HABET. *poteſt tangi & videri.* VOLVNTATIS DELICTA. *Sic Pſaltes ſubiicit confeſſioni & pœnitentiæ cogitationes, dum ait:* Cogitatio hominis confitebitur tibi. *Pſal.* 75. 11. *in quem locum Auguſtinus.* Prima cogitatio, poſteriores reliquiæ cogitationis. Quæ eſt cogitatio prima? vnde incipimus. Bona illa cogitatio vnde incipies confiteri. Confeſſio adiunget nos Chriſto. Iam verò confeſſio ipſa, id eſt prima cogitatio facit in nobis reliquias cogitationis, & ipſæ reliquiæ cogitationis, ſolemnia celebrabunt tibi. Quæ eſt cogitatio quæ confitebitur? Quæ damnat vitam priorem, cui diſplicet quod erat, vt ſit quod non erat; ipſa eſt prima cogitatio. Sed quia ſic debes recedere à peccatis, primâ cogitatione confeſſus Deo, vt non B tibi recedat de memoria quia peccator fuiſti, per hoc quod peccator fuiſti, *gratias agens liberatori tuo*, ſolemnia celebras Deo tuo. *id applicat Paulo primò confitenti & dicenti*, Domine quid me vis facere? *deinde commemoranti quod prius fuiſſet blaſphemus & perſecutor. &c.* Vt non eſſet blaſphemus fuit prima cogitatio confitens; vt autem commemoraret quod illi donatum eſt, reliquiæ cogitationis erunt, per ipſas reliquias cogitationis ſolemnia celebrabat. *Subiicit ex Dauide:* Quid enim putatis dixiſſe Dauid? Ecce ex omnium perſona loquitur: Peccauit Dauid ſanctus grauiter, miſſus eſt Natham Propheta ad illum, & corripuit illum & confeſſus eſt, & dixit, Peccaui. Hæc fuit prima cogitatio confitentis. Cogitatio hominis confitebitur tibi. Quæ erant reliquiæ cogitationis? quando ait, Et peccatum meum contra me

S. Aug.

eſt ſemper. *Pulchrè quidem, ſed adhuc literaliùs; cogitatio confitetur, quia primò cogitatione cordis & conſenſu peccatur. Idem Pſal. 35.* Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo. *Aug. in hunc locum.* Quid dixit in cubili ſuo? dixit iniuſtus vt delinquat in ſemetipſo. Quod dixit ſuperiùs in ſemetipſo, hoc hîc dixit in cubili ſuo. Cubile noſtrum eſt cor noſtrum, ibi tumultum patimur malæ conſcientiæ, & ibi requieſcimus, quando bona conſcientia eſt. qui amat cubile cordis ſui, aliquid boni ibi agat. Ibi eſt cubile, vbi nos Dominus Ieſus Chriſtus iubet orare, &c. Cubile ergo eſt cor noſtrum, laboremus mundare, vt ibi poſſit nobis benè eſſe. *Et Pſal. 31.* Dixi, Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. *Aug. ibid.* Eo ipſo quod dixit, Pronuntiabo; oſtendit quia nondum pronuntiauerat, ſed corde pronuntiauerat. *Et rectè quidem, quia ſubdidit impietatem cordis ſui, à quo cœpit peccatum. Et Pſal. 4.* quæ dicitis in cordibus veſtris, &c. *Aug. ibid.* Subauditur, dicite, vt ſit plena ſententia, quæ dicitis, in cordibus veſtris dicite, id eſt nolite eſſe populus de quo dictum eſt, Labiis me honorant, cor eorũ longè eſt à me. In cubilibus veſtris compungimini, hoc eſt quod iam dictum eſt in cordibus. Hæc enim ſunt cubilia, de quibus & Dominus monet vt intùs oremus clauſis oſtiis, *id eſt ore, & aliis ſenſibus clauſis, tibi dixit cor meum, vbi dixit inſipiens in corde, Non eſt Deus.* Compungimini autem, aut ad pœnitentiæ dolorem refertur, vt ſe ipſa anima puniens compungat, ne in Dei iudicio damnata torqueatur: aut ad excitationem, vt euigilemus ad videndam lucem Chriſti, tanquam ſtimulis adhibitis. Nonnulli autem, non compungimini, ſed aperimini, dicunt meliùs legi. *ſiue referatur ad dilatationem charitatis, cui iuncta eſt cordis compunctio, de qua verſ. 1.* In tribulatione dilataſti mihi. *ſiue ad apertionem oris, quo fit confeßio ad ſalutem, ſicut corde creditur ad iuſtitiam; quia fidelis eſt Deus vt dimittat peccata noſtra, ſi ea confiteamur. Item in Pſal. 57.* Etenim in corde iniquitates operamini in terra. Iniquitatem fortè in corde ſolo? audi quid ſequitur, & cor ſuum ſequuntur manus, & cordi ſuo famulantur manus. Cogitatur, & fit: aut ideò non fit, non quia nolumus, ſed quia non poſſumus. quidquid vis, & non potes, factum Deus computat. Etenim in corde iniquitates operamini in terra. quid deinde? Iniquitates manus veſtræ connectunt; quid eſt connectunt? de peccato peccatum; & ad peccatum peccatum, propter peccatum; quid eſt hoc? furtum fecit, peccatum eſt. viſus eſt, occidere quærit eum à quo viſus eſt. Connexum eſt peccatum peccato, &c. dum ea molitur, fortè ne inueniatur, aut quia fecit, ne conuincatur, conſulit Mathematicum, &c. & quis omnia poſſit numerare quæ connectuntur peccata peccatis? &c. quandiu connectis, ligas peccatum peccato, te ſolue à peccatis. Sed non poſſum, inquis, clama ad illum Rom 7. Infœlix ego homo, quis me liberabit, &c. veniet enim gratia Dei vt delectet te iuſtitia ſicut delectabat iniquitas, & homo qui ex vinculis reſolutus es, exclamabis ad Deum, Dirupiſti vincula mea. quid eſt dirupiſti vincula mea, niſi remiſiſti peccata mea? MEDIOCRITAS HVMANA *acies iudicij hominis, hebes & tenuis, cordis intima non penetrans.* FACTI IVDICAT. *facti iudex eſt de facto iudicat.* VOLVNTATIS LATEBRIS. *ſcrutinium impar, tanta abyßi profunditati.* CRIMINA EIVS. *cordis ſcilicet, Dei iuriſdictioni ſubiecta:* Scrutans enim corda & renes Deus. NIHIL REMOTVM. quoniam non longè eſt ab vnoquoque noſtrûm. IN OMNIA. *intuenda & penetranda occultißima.* Intellexiſti cogitationes meas de longè. VNDE OMNINO, *id eſt vbi ſcilicet in conſpectu Dei, vbicumque peccator deliquerit ab eo conſpicitur, cui Dauid dicit,* quò ibo à ſpiritu

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

A tuo, &c. NEC OMITTIT, *obliuiſcitur.* Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. *Et ſi ad tempus videtur omittere,* Diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam, *nihil tamen faciet in præiudicium perſpicaciſſimæ cognitionis ſuæ. Nec diſſimulatio hæc impedit,* quominùs in iudicium decernat. *id eſt, iam ferat ſententiã. Vnde Aug.* Nondum apparuit iudicium, ſed iam factum eſt iudicium. *Hinc Deus per Pſaltem dicit peccatori latere volenti Deum, quod latet homines:* Exiſtimaſti iniquè quòd ero tui ſimilis, arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. SI QVA CASVI, *de hoc iam alibi cum ipſo Aug.* Malæ mentis impetus, fato vel aſtris imputant: dinumerant in ſemetipſos, &c. nolunt enim ſuum eſſe, quod malum norunt. B *Cui conſonat Aug. in Pſal. 31:* Non communicabo cum electis eorũ: dicant illi electos & doctos numeratores ſiderum; dicant illi ſapientes eos, qui quaſi digerunt in digitis facta humana, & deſcribunt de ſtellis mores humanos: cum libero arbitrio, *nec à ſtellis coacto & neceſsitate,* me creauit Deus. Si peccaui, ego peccaui, vt non ſolùm pronuntiem iniquitatem meam Domino, ſed aduersùm me, non aduersùs eum. AVT IGNORANTIÆ. *quæ tamen & peccato imputatur, non tantum ei qui* noluit intelligere, vt benè ageret, *ſed & de peccatum confitenti Dauidi & Paulo; quorum alter ait,* Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. *alter:* Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorãs feci in incredulitate mea. NEC LIBERATVR, *à reatu culpæ non excuſatur, cùm etiam opus* C *impleri non poteſt,* PERPETRATIONEM, *impletionẽ operis impedit.* PERFICIENDI INFOELICITATEM, *non minus imputabitur peccatum voluntati, licèt miſera, infœlix & damnabile opus perficere non potuerit, quia quod in ſe erat impleuit anima: cogitauit, delectata eſt, conſenſit, niſi difficultas obſtitiſſet, actum externum perfeciſſet. Hinc Pſaltes:* Imperfectũ meum viderunt oculi tui: *id eſt peccatum cordis, quoad ſe quidem perfectum in pleno conſenſu, ſed imperfectum quoad actum externum.* QVOD SVVM FVERAT. *Aug. de ver. Apoſt. ſer. 5.* Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. ADIECTIONEM SVPERSTRVERE. *dum antiquis dictis ſuperaddidit Matth. 5. 27.* Audiſtis D quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. *Tranſl. Syr.* Illicò adulterauit eam in corde ſuo. COMINVS. *de propinquo.* IN MATRIMONIVM CECIDISSET. *lapſu peccati adulterij.* EXPVNGIT EFFECTVM. *implet & perficit in corde iam rem.* SOLATIVM SATVRANS, *implens quantum poteſt voluptatem carnis, ex affectu & concupiſcentia. Aug. ſer. 43. de ver. Do. circa f.* In te fiunt concupiſcentiæ? fatendum eſt, fiunt. Ideò dixit *Gal. 5.* ne perfeceritis, ſed non perficiantur. Decreuiſti facere, perfeciſti. Perfeciſti etenim ſi decernas faciendum eſſe adulterium, & ideò non facis, quia locus non eſt inuentus, quia oportuni- E tas non datur, quia fortè illa caſta eſt, de qua videris eſſe commotus. Ecce iam illa caſta eſt, & tu adulter es. quare? quia perfeciſti concupiſcentias. quid eſt perfeciſti? in animo tuo faciendum eſſe adulterium decreuiſti. Sic eſt, homo qui flagitium decreuit in corde, mortuus eſt, ſed intùs iacet. Si autem vſque ad membrorum perpetrationẽ peruenerit, elatus eſt foras. *Et hom. 15. ex 50. in p.* Non poteſt fieri vt habeat mala facta, qui habet cogitationes bonas. Facta enim de cogitatione procedunt, nec quiſquam poteſt aliquid facere, aut ad aliquid faciendũ membra mouere, niſi primò præceſſerit iuſſio cogitationis. Quomodo de interiori Palatio quidquid iuſſerit Imperator, per Imperium Rom. emanat; quidquid videtis agi per prouincias, quantus motus fit ad vnam iuſſionem Imperatoris intùs ſedentis? Mouet

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

ille ſolùm labia cùm loquitur, & mouetur omnis A prouincia, cùm fit quod loquitu: *milites, pedites, curſores, tormenta bellica mouentur, Magiſtratus inſtituuntur, Præfecti deſtituuntur*, ſic & in vno quoq; noſtrûm intùs eſt Imperator in corde: *quin & ipſum cor, & voluntas, omnes mouet potentias, ſenſus, & mēbra*, ſed & ſi bonus, bona iubet, & bona fiũt: ſi malus, mala iubet, & mala fiunt: cùm ibi ſit & Chriſtus, quid poteſt iubere niſi bona? cùm poſſidet Diabolus, quid poteſt iubere niſi mala? in tuo autē arbitrio Deus poſuit, cui pares locum, Deo an Diabolo. Dum paraueris, qui poſſidebit, ipſe imperabit. *In eand. rem ſer. 250. de temp. in f.* Quia Dominus dixit, qui viderit mulierē, &c intelligitur quòd voluntas perfecta faciendi reputabitur pro opere facti. ac ſic dum aliquis libidinoſo animo conſiderat, per feneſtram corporis in ſecretum cordis, venenũ mortis inſtillat. Talis enim cogitatio etiam ſi aliquo impedita caſu, non impleat voluntatē ſuam, nihilominus actionis crimine condemnatur à Domino. Ac ſic illa caſta eſt, cum qua libidinis malum voluit exercere, & ille iam adulter tĕetur in corde. Et ideò audiamus Prophetam dicentem Prou. 4. omni cuſtodiâ conſérua cor tuum; & illud: auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Quomodo enim ſi aliquis carbones ignis apprehendat, ſi eos citò proiecerit, nihil nocebunt, ſi verò diutiùs tenere voluerit, ſine vulnere eos iactaro non poterit. Ita & ille qui ad concupiſcendum oculos defixerit, & libidinis malum in corde ſuſcipiens, moras in ſuis cogitationibus habere permiſerit, excutere eas à ſe ſine animæ occiſione vel plagâ non poterit. PERFICERE DEBES. *Non id ſuadendo dicit, ſed connotando, tantumdem eſſe coram Deo, reum, ac ſi perfeciſſes.* PRONVNTIAS, *teipſum condemnas.* BONVM NON IMPLEVERIS. *id eſt, quod voluiſti, non perfeciſti, ſed per negligentiam omiſiſti, peccati te reum facit, ſicut & mali reus es, quia malum voluiſti licèt illud non impleueris.* VENIAM PER PŒNITENTIAM. *Locum quem Tertull. hîc citat verbis expreſſis adhuc non reperi. Concludo cum Auguſtino præfatâ homiliâ 16. Vbi ſic hortatur ad pænitentiam omnia peccata reparantem.* Quotidie conſcientias noſtras intùs aſpicientes, ſi aliquid in ſtola animæ noſtræ, aut per negligentiam diſſutum, aut per luxuriam ſordidatum, aut per iracundiam combuſtum, aut per inuidiam conciſum, aut per auaritiam tenebroſum eſſe cognoſcimus, dum adhuc in poteſtate noſtra eſt, cum Dei adiutorio feſtinemus vulnerata curare, reparare perdita, & ad candorem iuſtitiæ ea quæ obſcurata fuerant reuocare. S. Aug.

5. *Peccatum omiſſionis, ream facit animam. Ibid. ſup. in fin.*

PECCATI MORTALIS GRAVITAS ET DAMNA.

1. *Peccatum à Diabolo homini inſpiratum, ex rationali facto à Deo, fecit irrationalem. De anim. cap. 16. in princ.*

EST & illud ad fidem pertinens, quod Plato bifariam partitur animam, per rationale, & irrationale. Cui definitioni & nos quidem adplaudimus; ſed non vt naturæ deputetur vtrumque. Naturale enim rationale credendum eſt, quòd animæ à primordio ſit ingenitum, à rationali videlicet auctore. Quid enim non rationale, quòd Deus iuſſu quoque ediderit, nedum id quod propriè adſlatu ſuo emiſerit? Irrationale autem poſterius intelligendum eſt; vt quod acciderit ex ſerpentis inſtinctu, ipſum illud tranſgreſſionis admiſſum, atque exinde inoleuerit & coadoleuerit in anima, adinſtar iam naturalitatis, quia ſtatim in naturæ primordio accidit. Cæterùm, quum idem Plato ſolùm rationale dicat, vt in anima Dei ipſius, ſi nos etiam irrationale naturæ adſcribimus quam à Deo anima noſtra ſortita eſt, æquè irrationale de Deo erit, vt potè naturale, quia naturæ Deus auctor eſt. Sed enim à Diabolo immiſſio delicti: irrationale autem omne delictum: Igitur à Diabolo irrationale, à quo & delictum; extraneum à Deo, à quo eſt irrationale alienum. Proinde diuerſitas horum ex diſtantia auctorum. Gen. 2. 7. Gen. 3. 1. & ſeq.

PECCATI MORTALIS GRAVITAS. 1. SCHOL.

AD FIDEM PERTINENS. *Quod credendum eſt de anima hominis; vel, quod Plato iuxta communem fidem Chriſtianorum cenſuit; dum animam diuiſit in ſuperiorem & inferiorem, appetitum rationalem & irrationalem. Ita enim diuiſit Plato lib. 4. de Repub. vbi rationem in throno collocat ſicut principem appetitum iraſcibilem, quaſi milites fingit, & concupiſcibilem velut artificem, qui tres appetitus vnicam animam faciunt.* CVI DEFINITIONI, *concluſioni.* NATVRÆ DEPVTETVR. *Non putetur naturale eſſe quod irrationale eſt; ſolùm enim quod eſt rationale in anima, à Deo authore rationali, ab initio inditum eſt, quod non ſolùm adſlatu ſuo produxit, ſed & imperio & iuſſu in omnes creaturas præditum procreauit.* EX SERPENTIS INSTINCTV. *Non quòd velit hominem ſine omni omninò appetitu irrationali conditum, cùm & in ſtatu innocentiæ, & concupiſcere, & iraſci poſſet: ſed ſcitè dicit à Diabolo inſtigante & tentante; factum irrationalem. Quid enim tam irrationale, quàm partem ſuperiorem ſubiici inferiori, rationem ſuccumbere concupiſcentiæ carnali? Diuinitatem, à pomo mereB dicari? Animam rationalem, primæ & diuinæ rationi non ſubiici? vno fruſto totas Paradiſi delicias amitti aut vendi? Vide quàm irrationale ſit peccatum. Ab initio ergo ſubdita fuit pars irrationalis, rationali, & ſic nihil erat irrationale dominans, ſed rationabilis et obediens à Deo ſummâ ratione omnium, ſic condito homine, ſed à Diabolo ſuggerente peccatum, illud irrationale factum eſt, dum primi mandati tranſgreſſio facta eſt; quod poſteà peccatum iam in omni homine ex Adam naſcente, quaſi naturale factum eſt. Et vt ait Auguſtinus,* vitium pro natura inoleuit. *Quod igitur irrationale eſt in homine dicitur naturale, primò quòd ſtatim poſt creationem primus homo irrationabilem ſe per inobedientiam reddidit: ſecundò quia iam peccatum originale, & ad actuale propenſio, facta ſunt nobis quaſi naturalia.* PLATO SOLVM RATIONALE. *Cùm, inquit, Plato tribuat Deo tanquam authori, omne quod rationale eſt, vt potè cùm diuinus Spiritus ſit maximè rationalis, in quo nihil irrationale eſt, ſi in anima noſtra ſubſtantia dixerimus eſſe aliquid irrationale à natura indi-* S. Aug.

eum, cogemur fateri, illud irrationale à Deo Creatore deriuatum. Cùm autem omne peccatum ſit irrationale, & ex Diaboli ſuggeſtione homini infuſum & ſuaſum, per conſequens, quidquid irrationale eſt in anima ſe ſubtrahente, & rebellante legi diuinæ & ſummæ omnium rationi, erit à Diabolo. DIVERSITAS HORVM, &c. *Rationalis ſcilicet & irrationalis, petenda eſt ex diuerſitate authorum, vt à Deo maximè rationali, ratio data ſit homini, irrationalis autem rebellio rationis contra Deum, & vtriuſque appetitus, concupiſcibilis & iraſcibilis contra rationem ſit ab authore Diabolo. Quod autem ratio ſit ſummum in homine: libro ſecundo de libero arbitrio capite ſexto cum Euodio colloquitur Auguſtinus:*

Cùm naturam quæ tantùm eſt, nec viuit, nec
S. Aug. intelligit, ſicuti eſt corpus exanime, præcedat ea natura, quæ non tantùm eſt, ſed etiam viuit, nec intelligit, ſicuti eſt anima beſtiarum: Et rurſus hanc præcedat ea quæ ſimul & eſt, & viuit, & intelligit, ſicut in homine mens rationalis, num arbitraris in nobis, id eſt in eis in quibus natura noſtra completur, vt homines ſimus, aliquid inueniri poſſe præſtantius quàm hoc quod in his tribus tertio loco poſuimus? Nam & corpus nos habere manifeſtum eſt, & vitam quandam, quâ ipſum corpus animatur atque vegetatur, quæ duo etiam in beſtiis agnoſcimus; & tertium quiddam quaſi animæ noſtræ caput aut oculum; aut ſi quid congruentius de ratione atque intelligentia dici poteſt, quam non habet natura beſtiarum. Quare, vide obſecro, vtrum aliquid inuenire poſſis quod ſit in natura hominis, ratione ſublimiùs. Euodius: Nihil omninò meliùs video. Aug. Quid ſi aliquid inuenire potuerimus, quod non ſolùm eſſe non dubites, ſed etiam ipſâ noſtrâ ratione præſtantius, dubitabiſne illud quidquid ſit, Deum dicere? Euod. Non continuò, ſi quid melius quàm id quod in mea natura optimum eſt, inuenire potuero, Deum eſſe dixerim. Non enim mihi placet Deum appellare, quò mea ratio eſt inferior, ſed quò nullus eſt ſuperior, Aug. Ita planè: Nam ipſe huic tuæ rationi dedit tam de ſe piè veréque ſentire. *Et libro de vera Religione, legem ſummam hoc eſt primam rationem diuinam, ſibi humanam ſubiicere rationem rectè definit cap. 31.* Hæc lex omnium artium cùm ſit
S. Aug. omninò incommutabilis, mens verò humana, cui talem legem videre conceſſum eſt, mutabilitatem pati poſſit erroris, ſatis apparet ſupra mentem noſtram eſſe legem quæ veritas dicitur. Nec iam illud ambigendum eſt, incommutabilem naturam, quæ ſupra rationalem animam ſit, Deum eſſe: & ibi eſſe primam vitam, & primam eſſentiam, vbi eſt prima ſapientia. *à qua deflectens homo comparatus eſt iumentis inſipientibus, à veritate auerſus, ſecutus ſerpentem mendacem*, nam hæc eſt illa incommutabilis veritas,
S. Aug. quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis, &c. *Tum de anima verè ſpiritali & rationali iudicante omnia. 1. Cor. 2. 15.* Spiritalis homo iudicat omnia. Ipſe autem à nemine iudicatur, id eſt à nullo homine, ſed à ſola ipſa lege ſecundùm quam iudicat omnia: quoniam & illud veriſſimè dictum eſt; oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti: *cui Pater omne iudicium dedit, vt primæ legi & iuſtæ regulæ agendorum*, omnia ergo iudicat, *anima rationalis, homo ſpiritalis*, quia ſuper omnia eſt quando cum Deo eſt. *Qui enim ad-*

A *hæret Deo, eius voluntati & rationi ſubiectus, vnus ſpiritus eſt*, cum illo autem eſt, quando puriſſimè intelligit, & totâ charitate quod intelligit, diligit. Ita etiam, quantùm poteſt; lex ipſa etiam ipſe ſit ſecundùm quam iudicat omnia, & de qua iudicare nullus poteſt. Sicut in iſtis temporalibus legibus, quamquam de his homines iudicent, cùm eas inſtituunt; tamen cùm fuerint inſtitutæ atque firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundùm ipſas: conditor tamen legum temporalium, ſi vir bonus eſt & ſapiens, illam ipſam conſulit æternam, de qua nulli animæ iudicare datum eſt: vt ſecundùm eius incommutabiles regulas, quid ſit pro tempore iubendum vitandúmque diſcernat. Æternam igitur legem mundis animis fas eſt cognoſcere, iudicare non fas eſt. *Hanc tamen legem*
B *& præuaricator Diabolus iudicare præſumpſit, & eius tranſgreſſionem homini perſuaſit, & ſuadendo, appetitum concupiſcibilem rationali dominari fecit, & hominem tandem ſerpens ſibi ſeruum ſubiecit, cui ideò à Deo maledicto, ad tormentum inuidiæ in pœnam dixit Gen. 3. 14.* Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ: ſuper pectus tuum gradieris, & terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. *Hebr. habetur*; ſuper ventrem. *vt & Chald. 70. vtrumque ponunt*, ſuper pectus tuum & ſuper ventrem, *quem locum ita explicat Aug. lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 17.* Pœna eius eſt, vt in poteſtate habeat eos qui S. Aug. Dei præcepta contemnunt, *Et quomodo illi pœna eſt inuidiæ ſuæ adimpletio? quia ipsâ inuidiâ torquetur, & ex numero aucto damnatorum, pœna eius accidentalis augetur, vt ignis creſcit lignis iniectis, & à pluribus maledicta & exectationes accipit.* Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum profertur ſententia: & inde maior pœna eſt, quia de hac tam infœ-
C lici poteſtate lætatur, qui ſolebat, antequàm caderet, ſublimi veritate gaudere, in qua non ſtetit: & ideò illi etiam pecora præponuntur, non in poteſtate, ſed in conuerſatione naturæ ſuæ: quia pecora non amiſerunt beatitudinem aliquam cœleſtem, quam nunquam habuerunt, ſed in ſua natura quam acceperunt peragunt vitam. Dicitur ergo huic; pectore & ventre repes: quod quidem & in colubro animaduertitur, & ex animante viſibili ad hunc inuiſibilem inimicum noſtrum locutio figuratur. Nomine enim pectoris, ſignificatur ſuperbia; quia ibi dominatur impetus animi, *appetitus iraſcibilis irrationalis*, nomine autem ventris, ſignificatur carnale deſiderium, quia hæc pars mollior ſentitur in corpore. *appetitus eſt concupiſcibilis, & ipſe irrationalis; ir-*
D *rationales ergo homines & per hos appetitus Diaboli ſeruos & ſubiectos, ſuper quos graditur, Deus pectus ſuum, & ventrem ſuum ſerpenti dixit*, & quia his rebus S. Aug. ille ſerpit ad eos quos vult decipere, proptereà dictum eſt, pectore & ventre repes. Et terram, inquit, mãducabis omnibus diebus vitæ tuæ, id eſt omnibus diebus quibus agis hanc poteſtatem, ante illam vltimam pœnam iudicij. Hæc enim vita eius videtur, de qua gaudet atque gloriatur. Terram ergo manducabis, duobus modis intelligi poteſt: vel, ad te pertinebunt quos terrenâ cupiditate deceperis, id eſt peccatores, qui terræ nomine ſignificantur, vel certè genus tertium tentationis his verbis figuratur, quod eſt curioſitas. Terram enim qui manducat, profunda & tenebroſa penetrat, & tantùm temporalia atque terrena.

2. *Peccatum naturâ probroſum, latebras & excuſationes quærit; virtus contra, ſe prodit in lucem. Apol. cap. 1., in fin.*

OMne malum aut timore, aut pudore natura perfudit. denique malefici geſtiunt latere, trepidant deprehenſi, negant accuſati, ne torti quidem facilè aut ſemper confiten-

tur, certè damnati mœrent. dinumerant in ſemetipſos mētiſmalæ impetus vel fato vel aſtris imputant. nolunt enim ſuum eſſe, quòd malum agnoſcunt. Chriſtianus verò quid ſimile? neminem pudet, neminem pœnitet, niſi planè retro non fuiſſe. ſi denotatur, gloriatur; ſi accuſatur, non defendit. interrogatus, vel vltro confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali eſt, quod naturalis mali non habet? timorem, pudorem, tergiuerſationem, pœnitentiam, deplorationem. quid hoc mali eſt, cuius reus gaudet? cuius accuſatio votum eſt, & pœna felicitas?

PECCATI MORTALIS GRAVITAS. 2. SCHOL.

OMNE MALVM. *Pœnæ quidem malum, timore; culpæ verò, pudore à natura notatum eſt; vt vel inde fugiendum ſit.* DENIQVE MALEFICI. *Id eſt, quid pluribus id probem? cùm omnes qui malè agere volunt, tenebras & noctem quærant, nihilque tam auidè petant, quam latebras. Sic iuxta Scripturam*, oculus adulteri obſeruat caliginem, *& Chriſtus in Euangelio Io. 3. 20.* Hoc eſt autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem; erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui malè agit odit lucem, & non venit ad lucem vt non arguantur opera eius. *Et quid eſt quod primus peccator ſtatim pudore perfuſus, latebras ficulnea quæſiuit & abſcondit ſe? accipe Aug. ſer. 31. de verbis Do. in p.* *S. Aug.* Non eſt importunum vt arbor ficulnea intelligatur genus humanum. Primus enim homo quando peccauit foliis ficulneis pudenda velauit. Hæc velauit, vnde nati ſumus, membra. Quæ enim ante peccatum fuerant glorianda, poſt peccatum pudenda ſunt facta. Denique antea nudi erant, & non confundebantur, non enim erat vnde erubeſceretur, quando peccatum non præceſſerat. Nec poterant de ſui Creatoris operibus erubeſcere, qui operibus ſui Creatoris bonis, nullum adhuc malum opus ſuum miſcuerant. Nondum enim manducauerant de ligno ſcientiæ boni & mali, vnde manducare prohibiti erant. Poſtea ergo quàm manducauerunt & peccauerunt, natum eſt de illis genus humanum: id eſt homo de homine, obnoxius de debitore, mortalis de mortali, peccator de peccatore. *Et ſicut Adam & Eua peccatum tegere, & excuſare voluerunt, & Adam in Euam, Eua in ſerpentem peccatum exonerauit, nec torti conſcientiæ aculeo, & interrogatione diuina, deprehenſi trepidantes, facilè confeſſi ſunt; ſic & nati ex eis peccatores omnes.* DINVMERANT. *Quô die, quâ horâ, quo planetâ dominante, nati ſint aut concepti, vt fato vel aſtris adſcribant ſua crimina. Contra quos Auguſtinus ſæpè vt alibi vidimus, maximè in Pſal. 7. circa f. Confitebor Domino ſecundùm iuſtitiam eius.* *S. Aug.* Confeſſio iuſtitiæ Dei, quâ ita loquimur: verè Domine iuſtus es, quando & iuſtos ſic protegis, vt per te ipſum illos illumines, & peccatores ſic ordinas vt non tuâ ſed ſuâ malitiâ puniantur. Iſta confeſſio ita dominum laudat, vt nihil poſſint impiorum valere blaſphemiæ; qui volentes excuſare facinora ſua, nohint ſuæ culpæ tribuere quod peccant, hoc eſt, nolunt ſuæ culpæ tribuere culpam ſuam; itaque aut fortunam, aut fatum inueniunt quod accuſent, aut diabolum, cui non conſentire in poteſtate noſtra eſſe voluit qui nos fecit, aut aliam naturam inducunt quæ non ſit ex Deo. Fluctuantes miſeri & errantes potiùs quàm confitentes Deo, vt eis ignoſcat. Non enim oportet ignoſci, niſi dicenti, peccaui. *Vide dicta in hanc rem ſupra. Peccatorum diuiſio 4.* DINVMERANT *alij legunt* deonerant in ſemetipſis *ſenſu ſupra expoſito.* NEMINEM PVDET. *Quid enim puderet de luce fidei & gratiæ, & armis lucis, quibus diuiſus eſt à tenebris & pudore peccatorum? Io. 3. 21.* Qui autem facit veritatem venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius quia in Deo ſunt facta. *Aug. in Pſal. 7. circa f.* *S. Aug.* Diuiſit Deus inter lucem & tenebras & vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem. Iſta diſtinctio aliud fecit, & ordinauit; aliud autem non fecit, ſed tamen etiam hoc ordinauit. Iam verò tenebris ſignificari peccata, & in Propheta inuenitur, qui dicit Pſal. 138. & tenebræ tuæ tanquam meridies erunt *idem tamen hoc loco Pſalmi vertit, & nox tanquam dies illuminabitur* & in Apoſtolo dicente 1. Io. 2. qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt. Et illud præcipuè Rom. 13. abiiciamus opera tenebrarum, &c. non quod aliqua ſit natura tenebrarum; omnis enim natura, in quantum natura eſt, eſſe cogitur eſſe autem ad lucem pertinet, non eſſe, ad tenebras. Qui ergo deſerit eum à quo factus eſt, & inclinat in id vnde factus eſt, id eſt in nihilum, in hoc peccato tenebratur; & tamen non penitus perit, ſed in infimis ordinatur. *Sic pudor peccati inclinat filios Adæ, vnde ſ.tcti ſunt; vt excuſent excuſationes in peccatis, & ſub ſitu latere velint. Sed cùm per baptiſmum ſunt diuiſi à tenebris, eruti de poteſtate tenebrarum, vt filij lucis ambulant; quibus Paulus:* fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate. *Nec pudet hoc nomen confiteri, ſolum pudet & pænitet,* RETRO, *prius & ab initio vitæ non fuiſſe Chriſtianum.* VOTVM, *vt hoc totum ſit deſiderium, accuſari pro Chriſto, hoc enim eſt laudari.* POENA FOELICITAS. Si quid patimini propter Chriſtum, beati, beati eritis cùm vos oderint homines, &c. & eiecerint nomen veſtrum tanquam malum, &c.

3. *Peccatum mortale, vel vnicum, Deum grauiter offendit. De Spectac. cap. 7. in f.*

RIuulus tenuis ex ſuo fonte, ſurculus modicus ex ſua fronde, qualitatem originis continet. Viderit ambitio ſiue frugalitas eius. Deum offendit qualiſcunque pompa Circi. & ſi pauca ſimulacra circunferat, in vno idololatria eſt, & ſi vnam thenſam trahat, Iouis tamen plauſtrum eſt: quæuis idololatria ſordidè inſtructa vel modicè, locuples & ſplendida eſt cenſu criminis ſui.

4. *Et de Pœnit. cap. 3. in p.*

DOmino cognito, vltro ſpiritus à ſuo auctore reſpectus, emergit ad notitiam veritatis, & admiſſus ad Dominica præcepta, ex ipſis ſtatim eruditur id peccato deputandum à quo Deus arceat. quoniam cùm Deum grande quid boni conſtet eſſe: vtique bono niſi malum non diſpliceret, quòd inter contraria ſibi nulla amicitia eſt.

PECCATI MORTALIS GRAVITAS. 3. & 4. SCHOL.

VIDERIT AMBITIO. *Hoc totum refert ad peccatum idololatriæ quod probat alibi fuſius, in Circo exerceri, in honorem Deorum. Hic autem aduertit nihil referre quoad idololatriæ culpam, ſiue per ambitionem maiores ſumptus fiant in Circo, apud amplas ciuitates; an verò parcior & frugalior expenſa apud minores. Licet enim ad exemplum maiorum, minores componantur, riuuli tamen & ſurculi ſuum fontem & originem corruptam referunt, nec minus offendit Deum vnicum parui Circi modica pompa, in qua pauca idola circumferuntur, cùm in vnico tota ſit idololatria.* CENSV CRIMINIS. *Vel pro origine cenſum ſumit; vel pro obligatione & reddittu pœnæ quam omnis idololatra, Deo perſoluet.* VNAM THINSAM. *Thenſæ ſiue tenſa, erant vehiculi lori in quo vehebantur in Circum neceſſaria ad puluinaria & accubitus Deorum. Videndus Feſtus, Paulus, Suetonius, aliquando hæ tenſæ erant argentea, aliquando eburnea erant;* B *quibus vehendis non animalia, ſed homines fune ad collum alligato longis loris adſtricti iungebantur Vini, dicti, inde à tenſis loris, vt notat Aſconius, tenſatores.* IOVIS TAMEN. *Ad Iouem pertinet ille currus, cui vnico loro aliquis adſtrictus eſt. Aduerte igitur vſu ſcripturæ, vt alibi vidimus, omne peccatum idololatriam eſſe, vt Paulus inter cætera probat de gula & auaritia:* quorum Deus venter eſt, &c. Auaritia idolorum ſeruitus, &c. *Porro ſicut idololatria in ſcriptura etiam ſæpiſſimè fornicatio dicitur, ita & omnis anima peccatrix fornicari dicitur; & à Deo auerſa, & ad creaturam conuerſa, eam pro Deo habet, & in ea finem ſuum vltimum ponit. Hanc fornicationem pulchrè definit Aug. to. 6. lib. cont. Adimantum Manichæi diſcipulum cap. 7. circa f.*

S. Aug. Eſt animæ fornicatio, auerſio à fœcunditate ſapientiæ, & ad conceptum temporalium illecebrarum, corruptionumque conuerſio. *De qua rurſum to. 10. homil. 34. à p.* Recedere ab illo ſimplici & ſingulari

S. Aug. bono in iſtam multitudinem voluptatum, in amorem ſæculi, corruptionemque terrenam, fornicari eſt à Deo, &c. adulteri neſcitis quia amicus huius mundi, inimicus Deo conſtituitur?

IV. *Atque vt ſequentem paragraphum huic ſimilem in ſubſtantia tituli ſimul explicem.* DOMINO COGNITO. *per fidem.* VLTRÒ SPIRITVS, *Dei gratiâ præueniens animus, qui Deum reſpicere non poteſt & cognoſcere niſi prius illum Deus reſpiciat. Vnde Pſaltes;* reſpice in me & miſerere mei: quoniam vnicus & pauper ſum ego. ADMISSVS, *iam Dei ſeruus factus, eruditus in mandatis eius, diſcit ab exordio, id omne peccatum eſſe putandum,* D *quod lege diuina prohibetur. Cùm enim Deus ſit ſummum bonum, nihil prohibet niſi quod ſibi contrarium eſt, cum quo nihil ſibi amicitiæ eſt, quod ſibi ſummè diſplicet, ſummè odit. Tale peccatum, eſt, cuius cauſà zelatur fornicariam animam, dilatantem cubile cordis, in Circo huius mundi, vel vnâ thenſà idololatriæ peccati alligatam, plauſtrum diaboli vehentem. De qua & ſimilibus Pſaltes:* in circuitu impij ambulant; *& rurſum de odio Dei:* odiſti omnes qui operantur iniquitatem. *Aug. homil. præcitata 34.*

S. Aug. Amor mundi adulterat animam, amor fabricatoris mundi caſtificat animam. Sed niſi de corruptione erubuerit, ad amplexus illos caſtos redire non concupiſcit, &c. Quod nolebat anima videre ponetur ei ante oculos. *Hoc eſt quod ait hic Tertullianus; à ſuo* E *Authore reſpectus emergit ad notitiam veritatis* quod poſt dorſum habere cupiebat, ad faciem illi admouetur, &c. Reuocatur ad ſe anima, quæ ibat à ſe. Sicut à ſe ierat, ſic à Domino ſuo ibat. Se enim reſpexerat, ſibique placuerat, ſuæque poteſtatis amatrix facta fuerat; receſſit ab illo, & non remanſit in

A ſe: & à ſe repellitur, & à ſe excluditur *ſic fatente Pſalmiſta, & lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum. Et cor meum dereliquit me* in exteriora prolabitur. Amat mundum, amat temporalia, amat terrena: quæ ſi ſeipſam amaret, neglecto à quo facta eſt, iam minus eſſet; iam defecerat amando quod minus eſt. Minus eſt enim ipſa quàm Deus: & longè minùs, tantóque minus, quantùm minus eſt res facta, quàm factor. Ergo amandus erat Deus, & amandus eſt Deus, itaut, ſi fieri poteſt, noſipſos obliuiſcamur. Quis ergo eſt iſte tranſitus? oblita eſt anima ſeipſam, ſed amando mundum, oblita eſt ſe: ſed non amando artificem mundi, pulſa eſt & à ſe. Pulſa ergo & à ſe, quodammodo perdidit ſe, nec facta ſua nouit videre; iuſtificat iniquitates ſuas: & fertur, & ſuperbit in petulantia, in luxuria, in honoribus, in poteſtatibus, in diuitiis, in potentia vanitatis: arguitur, corripitur, oſtenditur ſibi, diſplicet ſibi: *quia vt ait hic Tertull. bono non niſi malum diſplicet* confitetur fœditatem, deſiderat pulchritudinem, & quæ ibat effuſa, redit confuſa, &c. *Deinde de odio Dei.* Amat tantùm, an odit tantùm? an odit & amat? imò & odit, & amat odit tua, amat te. Quid eſt odit tua, amat te? odit quod feciſti, amat quod fecit Deus. Quæ ſunt enim tua niſi peccata? & quid es tu, niſi quod fecit Deus, hominem ad imaginem, &c? Negligis quod factus es, & diligis quod feciſti. Amas extra te opera tua, negligis in te opus Dei. Meritò is, meritò laberis, meritò & à teipſo pergis, meritò audis, ſpiritus ambulans & non reuertens. Audi potiùs vocantem & dicentem Zach. 1.

C Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. Non enim Deus auertitur, & conuertitur: manens corripit, incommutabilis corripit. Auerſus eſt, quia tu te auertiſti. Tu ab illo feciſti caſum, non ipſe à te fecit occaſum, &c. hoc eſt enim, conuertar ad vos, quia conuertimini ad me. Fugientis dorſa perſequitur, faciem redeuntis illuminat: quò enim fugies, à Deo fugiens? quò fugies, fugiens ab illo qui nullo loco continetur, & nuſquam abſens eſt? qui conuerſum liberat, punit auerſum. Habes iudicem fugiens, patrem habeto rediens. *Vt prodigus reuerſus ad Patrem. Nec omittam, quod ſicut ex Tertull.* In vno idololatria eſt, & ſi vnam thenſam trahat, Iouis tamen plauſtrum eſt: *ſic in vno peccato locuples cenſus eſt criminis, & in vna peccati thenſa, tota ſeruitus diaboli; ſic teſtante Iacobo cap. 2. 10.* Quicumque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. *Syr. autem* totius legis factus eſt reus. *In quem locum Auguſtinus ſcripſit ep. 29. ad Hiero. rogans eius expoſitionem, à medio autem epiſtola, ſic exponit inquirendo:* vnde fiet omnium reus, ſi in vno offendat qui totam legem ſeruauerit? an fortè quia plenitudo legis charitas eſt, quâ Deus proximuſque diligitur, in quibus præceptis charitatis tota lex pendet & Prophetæ? meritò fit reus omnium qui contra illam facit, in qua pendent omnia &c. cur ergo non dicantur paria peccata? an fortè quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat; minus qui leuius, &c? quantò quiſque grauius leuiuſque peccauerit, tantò in peccato committendo maior, quantò in diligendo Deo & proximo minor; & rurſus, tantò minor in peccati perpetratione, quantò maior in Dei & proximi dilectione: tantò itaque plenior iniquitatis, quantò inanior charitatis. Et tunc perfecti ſumus in charitate quando nihil reſtat ex infirmitate.

S. Aug.

S. Aug.

5. *Peccata grauia vnius populi, nomen ſuum alteri communicant. Cont. Iud. cap. 9. V. Verbum Elogia Chriſti num. 18. circa med. & num. 20. in fine.*

PECCATVM VENIALE, EIVSQVE PERICVLVM ET DEBITVM.

1. *Peccatum veniale quotidianum & frequens omnibus. De Pudic. cap. 19. circa f.*

ET hîc enim illam Ioannes commendauit, quod ſint quædam delicta quotidianæ in- 1. Io. 5. 16
curſionis, quibus omnes ſimus obiecti. Cui enim non accidit, aut iraſci iniquè, & Pſal. 4. 5.
vltra ſolis occaſum; aut & manum immittere, aut facilè maledicere, aut temerè iurare, Epheſ. 4.
aut fidem pacti deſtruere; aut verecundiâ, aut neceſſitate mentiri. in negotiis, in officiis, 26.
in quæſtu, in victu, in viſu, in auditu quanta tentamur, vt ſi nulla ſit venia iſtorum, ne- Matth. 5.
mini ſalus competat. Horum ergo erit venia per exoratorem Patris Chriſtum. 34.

PECCATVM VENIALE. 1. SCHOL.

ILLAM COMMENDAVIT. *Diſtinctionem ſcilicet delictorum, de qua ante immediatè agebat. Diſtinxerat enim peccatum in remiſsibile, & irremiſsibile, veniale & mortale; de quo dixerat, Deum diligentes non peccare, peccato ſcilicet ad mortem, vt & de peccato veniali*, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis non eſt. QVOTIDIANÆ INCVRSIONIS. *in quæ quotidie incurrimus, & labimur.* OBIECTI, *ſubiecti. 1. Io. 5. 16.* Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. IRASCI INIQVE, *Matth. 5. 22.* qui iraſcitur fratri ſuo *Syr. temerè* reus erit iudicio. MANVM IMMITTERE *Eſa. 58. 4.* Percutitis pugno impiè. TEMERE IVRARE. *Non quòd falſo iurare non ſit peccatum mortale, ſed quia ſine neceſsitate, ex animi leuitate iurare, peccatum eſt veniale. Matth. 5. 37.* Sit ſermo veſter, eſt, eſt; non, non. Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. FIDEM PACTI DESTRVERE. *Fidelitatem in promiſsis leuis momenti non ſeruare.* MENTIRI *abſque præiudicio notabili proximi.* QVANTA TENTAMVR, *de quam multis.* PER EXORATOREM *de quo Apoſtolus,* Aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. *De his omnibus quotidianis, ſine quibus nec à Sanctis hæc miſera vita tranſigi poteſt, multis in locis Auguſtinus. Cæteris omiſsis, vnicum proferam, præ cæteris huic Tertulliani textui conſonum. Libro 22. de Ciuit. c. 23.*

S. Aug. Præter hæc mala huius vitæ bonis maliſque communia *de malis pœna loquitur* hábent in ea iuſti etiam proprios quoſdam labores ſuos, quibus aduerſus vitia militant, & in talium prœliorum tentationibus periculiſque verſantur. Aliquandò enim concitatiùs, aliquandò remiſſiùs, non tamen deſinit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſùs carnem, vt non ea quæ volumus, faciamus; omnem malam concupiſcentiam conſumen- A do, ſed eam nobis quantùm diuinitus adiuti poſſumus, non ei conſentiendo ſubdamus, vigiliis continuis excubantes: ne opinio veriſimilis fallat, ne decipiat ſermo verſutus, ne ſe tenebræ alicuius erroris offundant: ne quod bonum eſt, malum, aut quod malum eſt, bonum eſſe credatur: ne ab his quæ agenda ſunt metus reuocet: nè in ea quæ agenda non ſunt, cupido præcipitet. Ne ſuper iracundiam Sol occidat, ne inimicitiæ prouocent ad retributionem mali pro malo: ne abſorbeat inhoneſta vel immoderata triſtitia: ne impartiendorum beneficiorum ingrata mens ingerat torporem: ne maledicis rumoribus bona conſcientia fatigetur: ne temeraria de alio ſuſpicio noſtra decipiat: ne aliena de nobis falſa nos frangat: ne regnet peccatum in noſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis eius, &c. B ne oculus ſequatur concupiſcentiam, ne vindicandi cupiditas vincat, ne in eo quod malè delectat, vel viſio, vel cogitatio remoretur: ne improbum, aut indecens verbum libenter audiatur: ne fiat quod non licet, etiam ſi libet; ne in hoc bello laborum periculorumque pleniſſimo, vel de viribus noſtris ſperetur facienda victoria, vel viribus noſtris facta tribuatur, ſed eius gratiæ de quo ait Apoſtolus. 1. Cor. 15. gratias autem Deo qui dat nobis victoriam per Dominum Ieſum Chriſtum, &c. Sciamus tamen quantalibet virtute præliandi vitiis repugnemus, vel etiam vitia ſuperemus, & ſubiugemus, quandiu ſumus in hoc corpore, nobis deeſſe non C poſſe, vnde dicamus Deo: dimitte nobis debita noſtra: *quæ quidem omnia à Tertulliano & Auguſtino relata intelligenda ſunt venialia, cùm ſint ea quibus omnes etiam ſancti & iuſti ſunt ſubiecti, & in grauioribus ex genere ſuo mortalibus, vel ob leuitatem materiæ, vel ob defectum plenæ aduertentiæ, proindéque conſenſus, eſſe tantum venialia.*

2. *Peccatum omne, debitum eſt: veniale, vel minimum, quadrans eſt. De Orat. cap. 7. à p.*

SCiebat Dominus ſe ſolum ſine delicto eſſe. Docet itaque, petamus [a] *Dimitti nobis de-* a Matth.
bita noſtra. Exomologeſis eſt, petitio veniæ: quia qui petit veniam, delictum confite- 6. 12.
tur. Sic & pœnitentia demonſtratur acceptabilis Deo, quia [b] *Vult eam quàm mortem pec-* b Ezech.
catoris. Debitum autem in ſcripturis delicti figura eſt, quod perinde iudicio debeatur, & 33. 11.
ab eo exigatur, nec euadat iuſtitiam exactionis; niſi donetur exactio; ſicut [c] *illi ſeruo Do-* Matth. 5.
minus debitum remiſit. Huc enim ſpectat exemplum parabolæ totius. Nam & quòd idem 25.
ſeruus à Domino liberatus, non perinde parcit debitori ſuo, ac propterea delatus penes c Matth. 18. 32.
Dominum, tortori delegatur [d] *ad ſoluendum nouiſſimum quadrantem,* id eſt, modicum vſque d Matth.
delictum, eò competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus noſtris. 5. 26.

PECCATVM VENIALE. 2. SCHOL.

EXOMOLOGESIS. *Confeſsio peccati. Qui veniam petit & indulgentiam debiti, confitetur ſe contraxiſſe peccatum & debitum.* VVLT EAM *mauult, præeligit. Hunc locum alibi retuli.* DELICTI FIGVRA. *In ſancta Scriptura debitum ſignificat delictum.* IVDICIO DEBEATVR, *quia peccatum velut debitum nos obligat ra-*

tioni reddendæ & ſatisfactioni faciendæ in iudicio diuino. HVC SPECTAT, *huc refertur tota parabola Matthæi 18. 23. vbi cùm Chriſtus Petro dixiſſet, veniam dandam vſque ſeptuagies ſepties, ſic ait:* ideo aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis, &c. *vt inde diſcamus minima & venialia delicta dimittere fratribus & conſeruis, qui maiora & mortalia poſcimus à Deo dimitti.* LIBERATVS. *Debito dimiſſo, & obligatione ſoluendi relaxatâ.* PENES DOMINVM. *Apud Dominum.* TORTORI DELEGATVR *traditur. Matth. 18. 34.* Iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quoaduſque redderet vniuerſum debitum. NOVISSIMVM QVADRANTEM. *Duas hîc parabolas confundit, vnam iſtius Regis exigentis vniuerſum debitum; alteram eiuſdem Matthæi 5. 25. vbi de exactore, apud tranſlationem Syriacam. Vulgata ſic habent.* Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius iudici; & iudex tradat te miniſtro, *tranſlat. Syr. & iudex tradat te exactori* & in carcerem mittaris; Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem. *Tranſlat. Syr.* octauum numulũ vltimum. *Quidquid ſit aptè in titulum, vel titulus noſter in textum; quadrans, modicum & veniale delictum ſignificat, de quo quotidie à Deo petimus remiſſionem.* EÒ COMPETIT *ad hoc ſignificandum ſic locutus eſt Chriſtus, vt diſcamus ſaltem quadrantes, hoc eſt veniales culpas fratribus remittere, quæ quantumlibet graues in nos commiſſæ, viles & abiectas creaturas; leues ſunt, reſpectu tot talentorum quibus onerati ſumus & debitores erga Deum; qui non tantum graues vt talenta, ſed & leues vt quadrantes, id eſt venialia, cum magna ſeueritate exiget à nobis, niſi dimittamus debitoribus noſtris. Nunc, quoniam alibi de remiſſione iniuriæ & veniâ dandâ inimicis; ſufficit de veniali quadrante, aliquid ex Auguſtino dicere, homilia 28.* Propter ipſa peccata humana & tolerabilia, & tantò crebriora quantò minora, conſtituit Deus in Eccleſia tempore miſericordiæ prærogandæ quotidianam medicinam, vt

S. Aug.

A dicamus, dimitte nobis debita noſtra; vt his verbis lotâ facie, *alias, lætâ* ad altare accedamus, & his verbis lotâ facie, corpore Chriſti & ſanguine communicemus. *Quod autem peccatum veniale, licet quadrans, paulatim tamen ad talentum diſponat, docet Aug. ſer. 88. de temp. in p.* Dum homines negligentes in primis deſpiciunt peccata ſua quia parua ſunt, creſcentibus minutis peccatis, adduntur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt; quod cùm factum fuerit, impletur quod dictum eſt Prou. 18. peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. *Et ep. 108. ad Seleucianam in fine:* Eſt etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium penè quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes; dimitte nobis, &c. neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed illa vtiq; quæ humanæ fragilitati quamuis parua, tamen crebra ſubrepunt, quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimeut, ſicut vnum aliquod grãde peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauem atque ſubmergat? *alibi elegantiùs idem Aug. de paruis guttis implentur flumina: per tenues rimas exſudat aqua, hocque facit ſentina latenter excreſcens, quod procella patenter ſæuiens.* Propter hæc, ieiunia & eleemoſynæ, & orationes inuigilant, in quibus cùm dicimus, dimitte nobis, &c. manifeſtamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in C his verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam quodammodo agere pœnitentiam non ceſſamus. *Attende Lector, vt duo noſtri conſpirent Afri; dixerat enim ſupra Tertullianus* exomologeſis eſt petitio veniæ, &c. pœnitentia acceptabilis Deo, qui vult eam quàm mortem peccatoris: *ad quam cùm peccatum veniale diſponat, eius veniam obtinemus, ne in mortem labamur, & à quadrante in talenti debitum; dum pœnitentes dicimus*, dimitte nobis, &c.

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

3. *Peccatum leue, diſponit ad grauius, vt patet in Iuda de Ani. cap. 11. circa f.*

Io. 12 6. Io. 13. 2.

IVdam quoque aliquandiu cum electis deputatum vſque ad loculorum officium, &, ſi iam fraudatorem, traditorem tamen nondum, poſtea diabolus intrauit.

PECCATVM VENIALE. 3. SCHOL.

CVM ELECTIS DEPVTATVM. *Io. 6.* Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis, diabolus eſt? *in quem locum Aug. tract. 27. in Io.* Ego vndecim elegi, diceret. *Supple aptius; ſed quid mirum ſi Iudas cum electis, vel ad tempus, & opinione hominum occulta ignorantium deputatus eſt; ſi Chriſtus ipſe cum iniquis deputatus eſt?* An eligitur diabolus, & in electis eſt diabolus? electi in laude ſolent dici: an electus eſt iſte, de quo nolente & neſciente magnum aliquid boni fieret? hoc eſt proprium Dei contrarium iniquis. Sicut enim iniqui malè vtuntur bonis operibus Dei, ſic contra Deus benè vtitur malis operibus iniquorum, &c. quandoquidem ipſe Dominus dixit; nemo bonus niſi vnus Deus. quantò ergo ille melior, tantò melius vtitur & malis noſtris. Quid Iudâ peius? inter omnes adhærentes Magiſtro, inter duodecim loculi illi commiſſi ſunt, & diſpenſatio pauperum diſtributa. *Hoc eſt quod ſubiicit Tertull.* vſque ad loculorũ officium. *Id eſt officium procuratoris domus Apoſtolicæ: vel electus fuit, & bonus, donec fieret procurator; vt inde à paucis ſublectis & ſuffuratis denariis, primò fortè peccatis venialibus, ad maiorem ſummam, & tandem ad Domini venditionem ſacrilegam perueniret, & communionem in ſtatu peſſimo; vt primò menſa loculorum, deinde* menſa Dominica

S. Aug.

D fieret ei in laqueum, in retributiones, & in ſcandalum. *Proſequitur ſupra Auguſtinus.* Ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit iuſtitiam, tradidit vitam mortuus, quem vt diſcipulus ſecutus, vt inimicus perſecutus eſt: & totum hoc malum Iudæ. Sed malo eius benè vſus eſt Dominus. Tradi ſe pertulit, vt redimeret nos. Ecce malum Iudæ in bonum conuerſum eſt. *De eadem electione, idem Aug. tract. 59. in Io. circa f. & in Pſal. 34. in verſum:* quoniam gratis abſconderunt mihi muſcipulam corruptionis ſuæ. *Et in Pſal. 55.* Inhabitabunt & abſcondent: Iudas cum Domino tuo fuit, & quidem nouerat eum, quamquam Iudas traditor incolebat, & abſcondebat, tamen cor ipſius Domino rerum patebat, &c. Ergo & diabolus electus eſt? aut ſi electus non eſt, quomodo duodecim elegit, & non potius vndecim? electus & ille eſt, ſed ad aliud. Electi vndecim ad opus probationis, *approbationis, & gloriæ, vel teſtimonij pro ſe dandi vſque ad ſanguinem*, electus vnus ad opus tentationis. ET SI IAM FRAVDATOREM. *Furem loculorum, quibus ſe à quadrantis debito, de quo Scholio præcedenti; ad talenti obligationem diſponebat. Quod à paruis venialibus ad mortalia veniatur ſæpè docuit Auguſtinus. tract. 13. in Io. 3.* Quomodo minuta plura peccata ſi negligantur occidunt

S. Aug. S. Aug.

occidunt: minutæ ſunt guttæ quæ flumina implent: A minuta ſunt grana arenæ, ſed ſi multa arena imponatur, premit atque opprimit: hoc facit ſentina neglecta quod facit fluctus irruens. Paulatim per ſentinam intrat, ſed diu intrando, & non exhauriendo, mergit nauim. Quid eſt autem exhaurire, niſi bonis operibus agere, vt non obruant peccata? gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoſcendo. *Non voluit tamen Auguſtinus, quantitatem peccatorum venialium, etiam omnia ſimul, poſſe ad vnius mortalis malitiam venire; ſed ſic tandem mergunt, quòd refrigeſcente charitate, tandem abundat iniquitas, & Dei miſericordia negligit negligentem, &* qui ſpernit modica, paulatim decidit. *& paruuli allidendi ad petram vermiculi; ne ſerpentes fiant. Aug. in Pſalm. 136.* Beatus qui tenebit & elidet infantes tuos ad petram.

S. Aug. Qui ſunt paruuli Babylonis? naſcentes malæ cupiditates, &c. B quando naſcitur cupiditas, antequam robur faciat aduerſum te mala conſuetudo, cùm paruula eſt, &c. elide illam. Sed times ne eliſa non moriatur; ad petram elide; petra autem erat Christus; &c. Nolite libenter colloqui, *vt Eua cum ſerpente,* cum voluptatibus veſtris. Hoſtis maior eſt, occidatur ad petram, breuis hoſtis eſt, elidatur ad petram: & maiores ad petram occidite, & minores ad petram elidite. petra vincat; in petra ædificamini, ſi non vultis tolli aut à vento, aut à pluuia. TRADITOREM TAMEN NONDVM, *ſic ille qui paruulos ad petram non eliſit, in draconem magnum & rufum increuit. Aug. tract. 50. in Ioan. 12.* Quare hoc vnguentum non veniit trecentis denariis? &c. væ tibi,

S. Aug. miſer, bonus odor occidit te, &c. dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad illum, ſed quia fur erat, & loculos habens, & ea quæ mitte- C bant portabat. Portabat, an exportabat? ſed miniſterio portabat. furto exportabat. Ecce audite quia Iudas iſte non tunc peruerſus factus eſt, quando à Iudæis corruptus Dominum tradidit: plerique enim incurioſi Euangelij exiſtimant tunc periiſſe Iudam quando accepit à Iudæis pecuniam, vt Dominum traderet; non tunc periit, iam fur erat, & Dominum perditus ſequebatur, &c. Ecce inter ſanctos eſt Iudas, ecce fur eſt Iudas, & ne contemnas, *æſtimandus enim eſt vt magnus inter fures*, fur ſacrilegus, non qualiſcumque fur, fur loculorum, ſed dominicorum; loculorum, ſed ſacrorum: Si crimina diſcernuntur in foro qualiſcumque furti, & peculatus: peculatus enim dicitur furtum de re publica, & non ſic iudicatur furtum rei priuatæ, quomodo publicæ: quantò vehementiùs iudicandus eſt fur ſacrilegus, qui auſus fuerit non vndecumque tollere, ſed de Ec- D cleſia tollere? Qui aliquid de Eccleſia furatur, Iudæ perdito comparatur, &c. ſed ille qui conſueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit acceptâ pecuniâ ipſum Dominum vendere. POSTEA DIABO-

S. Aug. LVS INTRAVIT, *Ioan. 13. 26.* Ille eſt cui ego intinctum panem porrexero. Et cùm intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ. Et poſt buccellam introiuit in eum Satanas. Et dixit ei Ieſus: quod facis, fac citiùs. *Aug. tract. 62. in Ioan. 13.* Quid miraris ſi datus eſt Iudæ panis Chriſti per quem manciparetur diabolo cùm videas è contrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Chriſto? ita & malo bonum obfuit, & malum bono profuit, &c. Quid erat autem panis traditori datus, niſi demonſtratio cuius gratiæ fuiſſet ingratus? Intrauit autem Satanas poſt hunc panem in Domini traditorem, vt ſibi iam traditum pleniùs poſſideret, in quem priùs intrauerat vt deciperet: neque enim non in illo erat quando perrexit ad Iudæos, & de pretio tradendi Dominum pactus eſt, cùm hoc apertiſſimè Lucas Euangeliſta teſtetur & dicat cap. 22. Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iſcariotes, vnum de duodecim, & abiit, & locutus eſt cum Principibus Sacerdotum, &c. Priùs ergo intrauerat immittendo in cor eius cogitationem quâ traderet Chriſtum: talis enim iam venerat ad cœnandum; nunc autem poſt panem intrauit in eum, non ad hoc vt alienum tentaret, ſed vt proprium poſſideret. Non autem vt putant quidam negligenter legentes, tunc Iudas Chriſti corpus accepit: intelligendum eſt enim quòd iam omnibus eis diſtribuerat Dominus Sacramentum Corporis & Sanguinis ſui, vbi & ipſe Iudas erat, ſicut S. Lucas euidentiſſimè narrat, &c. per buccellam tinctam atque porrectam ſuum exprimit traditorem, fortaſſis per panis tinctionem illius ſignificans fictionem: non enim omnia quæ tinguntur, abluuntur; ſed vt inficiantur, nonnulla tinguntur, &c. Iudæ poſſeſſio non à Domino: ſed à diabolo, cùm homini ingrato intraſſet panis in ventrem, hoſtis in mentem: adhuc, inquam, tanti mali iam corde concepti, plenus reſtabat effectus, cuius iam præceſſerat damnandus affectus. Itaque cùm Dominus panis viuus panem mortuo tradidiſſet, & panem tradendo, panis traditorem oſtendiſſet, *ſoli, ſupple Ioanni, ſubiicitur Ioanne, hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium, ſupple quod dixerat, quod facis, fac citiùs,* quod facis, inquit fac citiùs. Non præcepit facinus, ſed prædixit Iudæ malum, nobis bonum. Quid enim Iudæ peius, & quid nobis melius, quàm traditus Chriſtus ab illo, aduerſus illum, pro nobis, præter illum? quod facis fac citiùs. O verbum libentiùs parati ad paſſionem, quàm irati ad vindictam! ô verbum non tam pœnam exprimens venditoris, quàm necem ſignificans Redemptoris! dixit enim, quod facis fac citiùs, non tam in perniciem perfidi ſæuiendo, quàm ad ſalutem fidelium feſtinando; quia traditus eſt propter delicta noſtra, & dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea, &c. cogitauit pecuniæ lucrum, & inuenit animæ detrimentum: accepit mercedem quam voluit, ſed nolenti eſt data quam meruit: tradidit Iudas Chriſtum, tradidit Chriſtus ſeipſum: ille agebat negotium ſuæ venditionis, iſte noſtræ redemptionis, Quod facis fac citiùs: non quia tu potes, ſed quia hoc vult qui omnia poteſt. *Addat qui poteſt Auguſtini verba Tertulliani tam profundè & diſertè exponenti.*

PERMISSIO.

* 1. *Permiſſio rei, non eſt merè & ſimpliciter bona. De Monog. cap. 3. à pr.*

POſſum contendere, non merè bonum eſſe, quod permittitur. Quod enim merè bonum eſt, non permittitur, ſed vltrò licet. Permiſſio habet cauſam, aliquando & neceſſitatis. Denique, in hac ſpecie; non eſt voluntas permittentis nubere. Aliud enim vult: [a] *Volo vos, inquit, omnes ſic eſſe, quomodo & ego.* Et quum oſtendit melius eſſe, quid vtique ſe velle confirmat, quàm quod melius eſſe præmiſit? Et ita, ſi aliud quàm quod voluit, permittit non voluntate, ſed neceſſitate permittens, non merè bonum oſtendit, quod inuitus indulſit. Denique quum dicit, [b] *Melius eſt nubere quàm vri.* quale id bonum intelligendum eſt, quod melius eſt pœnâ? quod non poteſt videri melius, niſi peſſimo comparatum? Bonum illud eſt, quod per ſe hoc nomen tenet, ſine comparatione non dico mali, ſed etiam

a 1. Cor. 7. 7. & 8.

b *Ibid. 9.*

boni alterius; vt ſi & alij bono comparatum adumbretur, remaneat nihilominùs in boni nomine. Ceterùm, ſi per mali collationem cogitur bonum dici, non tam bonum eſt quàm genus mali inferioris, quod ab altiore malo obſcuratum, ad nomen boni impellitur.

* 2. *Et 1. ad Vxo. cap. 3. in med.*

POſſum dicere, Quod permittitur, bonum non eſt. Quid enim neceſſe eſt mori mihi? Si ploro, bonum eſt; ſi timeo, quod permittitur, ſuſpectam habet permiſſionis ſuæ cauſam. Quod autem melius eſt, nemo permiſit, vt indubitatum & ſuâ ſinceritate manifeſtum. Non propterea appetenda ſunt quædam, quia non vetantur: etſi quodammodo vetantur, cùm alia illis præferuntur. Prælatio enim ſuperior, diſſuaſio eſt infimorum. Non ideò quid bonum eſt, nec ideò malum non eſt, quia non obeſt. Porrò plenè bonum hoc antecedit, quod non modò non obeſt, ſed inſuper prodeſt: namque malle debes quod prodeſt, quàm quod non obeſt. Ad primum enim locum certamen omne contendit: ſecundus ſolatium habet, victoriam non habet.

PERMISSIO. 1. & 2. SCHOL.

POSSVM CONTENDERE. *quia ſcilicet dubitari poteſt, an purè & ſimpliciter bonum ſit id quod permittitur.* VLTRO LICET. *Quod per ſe patet bonum.* CAVSAM NECESSITATIS. *ob quam permittere cogitur aliquid fieri à quo ſuperior vellet abſtineri.* IN HAC SPECIE, *in hac cauſa ſcilicet renubendi.* NON EST VOLVNTAS. *Pura & ſimplex. Paulus enim mallet continentes & caſtos manere.* MELIVS ESSE, *cùm ait 1. Cor.* 7.8. Dico autem non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint ſicut & ego. *Et verſ. 38.* qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. *Tranſlat. Syr. expreſſius adhuc.* At is qui non dat virginem ſuam, longè meliùs facit. *Auguſtinus tom. 7. lib. de grat. & lib. arb. c. 4.* Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt: quibus enim non eſt datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt: quibus autem datum eſt, ſic volunt vt impleant quod volunt. Itaque vt hoc verbum, quod non ab omnibus capiatur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum eſt, & liberum arbitrium. De ipſa quoque pudicitia coniugali nempe Apoſtolus ait; quod vult faciat, non peccat ſi nubat: & tamen etiam hoc Dei donum eſt, dicente Scripturâ Prou. 19. à Domino iungitur mulier viro. Ideò Doctor Gentium & pudicitiã coniugalem, per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem continentiam, per quam nullus concubitus quæritur, ſermone ſuo commendans, & hoc, & illud donum Dei eſſe demonſtrauit, ſcribens ad Corinthios, & admonens coniuges ne ſe inuicem fraudent; quos cùm admonuiſſet, adiecit: vellem autem omnes homines eſſe ſicut & meipſum: quia vtique ipſe ab omni concubitu continebat; & continuò ſubiunxit: ſed vnuſquiſque proprium donum habet à Deo, alius ſic, alius autem ſic. *Hinc clarè conuincitur error Tertulliani; qui nuptias ſecundas permitti quidem agnoſcit; non tanquam bonas, ſed vt minùs malas adulteriis; quorum vt grauium criminum reſpectu, induunt rationem boni. Non ſic Apoſtolus, non ſic Auguſtinus: donum enim Dei primo eſt vxor. Secundò caſtitas coniugalis etiam in ſecundo matrimonio, donum eiuſdem eſt.* MELIVS EST POENA, *vſtionis & concupiſcentiæ, quæ eſt pœna peccati.* ALII BONO. *Meliori ſe, vel æquali.* ADVMBRETVR. *Appareat obſcurius bonum præ maiori, vel alteri æquali comparatum minùs æſtimetur, eo quòd habeat æqualem.* IN BONI NOMINE, *bonum ſimpliciter & abſolutè nominari meretur.* MALI COLLATIONEM. *Comparationem cum malo.* OBSCVRATVM. *Minus malum apparens reſpectu maioris.* IMPELLITVR, *quaſi per vim & coactè bonum vocatur.*

II. QVID ENIM, &c. *Subintellige, immediatè priùs comparaſſe metu perſecutionis fugientem, &* (A) *vtentem permiſſione fugiendi, cum eligente potiùs inhibere, & vtente potius permiſſione renubendi, & id malentes quàm vti. Sic habet textus:* Etiam in perſecutionibus, melius eſt ex permiſſu fugere de oppido in oppidum, quàm compreſſum & diſtortum negare: At quæ iſta beatitas, *beatitudo*, eſt? ideò, ne qui, *quis*, neget. beati teſtimonij confeſſione, *gloriâ Martyrij Chriſtum confitentes*, excidere? poſſum dicere, quod permittitur, non eſt bonum. QVID NECESSE, &c. *Inducit Martyrij refugam ſic ſecum ipſo loquentem, & dicentem: quid iam mihi eſt neceſſe mori? An non poſſum aliter ſaluari, niſi Martyrium ſubeam? An non Chriſtus permiſit mihi fugere?* SI PLORO, *id eſt, & ſi plangam & doleam ab hac vita dulci tam citò diſcedere, & ſic timeam perſecutori me tradere, non pecco, non malè ago, bonum eſt fugere de ciuitate in ciuitatem, & ſic vitæ ſuæ conſulere, quia bonum eſt, quòd Magiſter bonus bonum mihi permiſit.* QVOD PERMITTITVR, &c. *Iam loquitur Tertullianus, &* (B) *reſpondet mortis timido, vitam fugacem bono Martyrij preferenti, id: quod ſolum permittitur, habere bonitatem valdè ſuſpectam.* PRÆLATIO SVPERIOR, *ipſo facto quod aliquid excedit in bonitate, per ſe ita appetibile eſt, vt diſſuadeat ipſi inferiora ſectari. Nec ſufficit vt aliquid bonum ſentiatur, aut non malum, quia nihil nocumenti affert, quales ſunt multæ quiſquiliæ, & vilia maris excrementa. Quod autem plenè & perfectè bonum eſt, non modò non nocet, ſed & vtile præterea eſt.* CERTAMEN CONTENDIT. *In omni certamine; primus locus obtineri toto conamine contenditur, quia in eo ſolo victoria eſt, iuxta Paulum:* Multi quidem currunt, ſed vnus accipit brauium, ſic currite vt comprehendatis. *Et rurſum:* æmulamini meliora chariſmata. SECVNDVS SOLATIVM. *id eſt qui ſecundum locum obtinet & proximè ad primum accedit, coronam non accipit, licet aliquod habeat ſolatium quòd non fuerit inter poſtremos.* (C) *In rem porro tituli, & ad mentem Tertull. cum ipſo Auguſtino fatendum eſt, non omnia à Deo permiſſa ſtatim bona eſſe cenſenda. Sic enim to. 3. libro de diuinatione dæmonum c. 1. cuius meminit lib. 2. retract. cap. 30.* Cùm de diuinatione dæmonum quæreretur, & affirmaretur, prædixiſſe neſcio quem, euerſionem templi Serapis, quæ in Alexandria facta eſt; reſpondi non eſſe mirandum; ſi iſtam euerſionem templi ſimulachris ſuis imminere dæmones, & ſcire, & prædicare potuerũt, ſicut alia multa, quantùm eis noſſe & prænuntiare permittitur. Et cùm mihi referretur, non ergo malæ ſunt diuinationes huiuſmodi, nec Deo diſplicent, alioquin omnipotens & iuſtus iſta fieri non permitteret, ſi mala & iniuſta eſſent: reſpondi non ideò hæc videri iuſta debere, quòd ea fieri ſineret omnipotentiſſimus & iuſtiſſimus Deus: nam & alia multa

S. Aug. (margin, beside "liùs facit. Auguſtinus tom. 7."; and beside "Cùm de diuinatione")

manifeſtiſſimè iniuſta fieri, ſicut homicidia, adulteria, furta, rapinas, & cætera huiuſmodi, quæ quamuis iuſto Deo, eo quòd iniuſta ſunt, ſine dubitatione diſpliceant, idem tamen omnipotens ea fieri certâ iudicij ſui ratione permittit: Non vtique impunè, ſed ad eorum damnationem à quibus A fiunt, quæ diſplicent iuſto. *Sed hoc locum non habet in cauſa ſecundi matrimonij, quod non ſolùm permittitur, vt minùs malum fornicatione vel adulterio, ſed vt res honeſta & licita ob bonum prolis, fidei coniugalis, & ſanctitatis Sacramenti, vt ſit iuxta Apoſtolum.* Connubium honorabile in omnibus.

PERSEVERANTIA.

Perſeuerantiam prædeſtinatorum ſolus Deus agnoſcit. De præſcr. cap. 3. circa m.

NEmo ſapiens eſt, niſi fidelis: nemo maior, niſi Chriſtianus. nemo autem Chriſtianus, niſi [a] *qui ad finem vſque perſeuerauerit.* Tu, vt homo, extrinſecùs vnumquemque noſti: putas quod vides: vides autem quouſque oculos habes. Sed [b] *Oculi*, inquit, *Domini alti. Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur.* Et ideò [c] cognoſcit Dominus qui ſunt eius, & [d] plantam quam non plantauit pater, eradicat: & de primis nouiſſimos oſtendit, & [f] *Ventilabrum in manu portat, ad purgandam aream ſuam.*

a Matth. 10. 22.
b 1. Reg. 16. 7.
c 2. Tim. 2. 19.
d Matth. 15. 13.
e Matth. 20. 16.
f Matth. 3. 11.
S. Aug.

PERSEVERANTIA. SCHOL.

NEMO SAPIENS. *quia & ipſi Philoſophi*, dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. *Fidelis autem*, quæ ſurſum ſunt ſapit, non quæ ſuper terrã. NEMO MAIOR. *Doctè iuxta Paulum qui de Iudæis ſub lege, quaſi minoribus* ſub tutoribus & actoribus; *& Gentilibus, quaſi* paruulis loquitur ſub elementis mundi huius. *Et de ſeipſo: cùm eſſem* paruulus loquebar vt paruulus, cogitabam vt paruulus, ſapiebam vt paruulus, factus autẽ vir euacuaui quæ erant paruuli: *Sic Chriſtianus:* Occurrit in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. NEMO CHRISTIANVS. *Non quòd velit inter Chriſtianos & verè credentes in Chriſtum, nullum eſſe reprobum, cùm* multi ſint vocati, pauci verò electi, *& multi non perſeuerent vſque ad finem, ſed quia fruſtrà eſt Chriſtianus, qui non perſeuerat.* PVTAS QVOD VIDES, *æſtimas & iudicas, credis quæ cernis.* OCVLI DOMINI. 1. *Reg.* 16. 7. *vbi de prælecto David*, Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius, *Eliab ſcilicet filij Iſai*, quoniam abieci: nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. *Septuaginta.* Non ſicut inſpiciet homo, aſpiciet Deus: quoniam homo aſpiciet in faciem, Deus autem aſpiciet ad cor. OCVLI ALTI, *putat Pamelius Tertullianum pro Canonico habuiſſe librum quartum Eſdræ, vbi cap. 4. verſu* 8. Cuius oculi eleuati in ſuperna. *Sicut & Cyprianus Epiſt. 74. vtitur 3. Eſdræ 4. Et libro ad Demetriad. 4. Eſdræ 5. vtitur & Auguſtinus 3. Eſdræ libro* 18 *de Ciuit. locus autem indubius, ad quem alluſiſſe potuit Auctor noſter, eſt Eccli.* 23. 28. Non cognouit quoniam oculi Domini multò plus lucidiores ſunt ſuper ſolem, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda, intuentes in abſconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia ſunt agnita: ſic & poſt perfectum, *opus ſcilicet*, reſpicit omnia. COGNOSCIT DOMINVS 2. *Tim.* 2. 19. firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: cognouit Dominus qui ſunt eius, *Syr. nouit Dominus qui ſui ſint*, & diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat, *Syr. inuocat*, nomen Domini. In magna autem domo, non ſolùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. *Quem locum ſic breuiter exponit Auguſtinus libro* 10. *de Ciuit. cap.* 7. *vbi notat Deum ſolum noſſe qui perſeuerent ſtantes, vel qui labantur & excidant à gratia, vbi ex Apoc.* 20. *de Angelo habente clauem abyſſi & claudente:* Et clauſit, inquit, & ſignauit ſuper

S. Aug.

B eum, *draconem ſcilicet*, vt iam non ſeduceret gentes, donec finiantur mille anni. Clauſit ſuper eum, dictum eſt, interdixit ei ne poſſet exire, id eſt vetitum tranſgredi. Signauit autem, quod addidit, ſignificaſſe mihi videtur quod occultum eſſe voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in ſæculo iſto prorſus latet: quia & qui videtur ſtare, vtrùm ſit caſurus: & qui videtur iacere, vtrùm ſit reſurrecturus, incertum eſt. Ab eis autem Gentibus ſeducendis, huius interdicti vinculo & clauſtro Diabolus prohibetur atque cohibetur, quas pertinentes ad Chriſtum ſeducebat anteà, vel tenebat. Has enim Deus elegit ante mundi conſtitutionem eruere de poteſtate tenebrarum, & transferre in regnum filij claritatis C ſuæ, ſicut Apoſtolus ait. Nam ſeducere illum Gentes etiam nunc, & ſecum trahere in æternam pœnam, ſed non prædeſtinatas in æternam vitam, quis fidelis ignorat? nec moueat quod ſæpè diabolus ſeducit etiam illos qui iam regenerati in Chriſto vias ingrediuntur Dei. Ex his in æternam damnationem neminem ille ſeducit. *Sic & de ouibus ſibi notis, nemo, inquit, rapiet eas de manu mea.* Sic enim nouit eas Dominus vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præſens videt, ſi tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem poſteà ſit futurus, nec ſeipſum videt. *Reliquam autem ſententiæ partem exponit idem Auguſtinus tom. 7. libro 4. de Bapt. contra Donat. cap. 12. vbi citat Cyprianum lib.* D 4. *epiſt. 2. ad Antonianum.* Cùm ad Antonianum ſcribens oſtenderet ante tempus vltimæ ſeparationis iuſtorum & iniquorum, nullo modo eſſe propter commixtionem malorum ab Eccleſiæ vnitate recedendum; vbi declarat quàm ſit ſanctus, & illa quam meruit martyrij claritate digniſſimus ait: quantus arrogantiæ tumor eſt, quanta humilitatis & lenitatis obliuio, & arrogantiæ ſuæ quanta iactatio, vt quis audeat, aut facere ſe poſſe credat, quod nec Apoſtolis conceſſit Dominus, vt zizania à frumento putet ſe poſſe diſcernere, aut quaſi ipſam palam ferre, & aream purgare, conceſſum ſit, paleas conetur à tritico ſeparare? cúmque Apoſtolus dicat, in domo autem magna, non ſolùm ſunt vaſa aurea, &c. Aurea & argantea vaſa videatur eligere, lignea verò & fictilia contemnere, & abiicere & damnare; quando non niſi in die Domini vaſa lignea diuini ardoris incendio concremantur, & fictilia ab eo cui data eſt

S. Aug.

ferrea virga frangantur? ſic igitur arguens Cyprianus eos qui tanquam malorum conſortium deuitantes, ſe ab vnitate diruperant, oſtendit magnam domum quam dixit Apoſtolus, vbi eſſent non ſolùm vaſa aurea, &c. non ſe intellexiſſe niſi Eccleſiam, vbi eſſent boni & mali; donec in fine ſicut area ventilata purgetur, &c. PLANTAM. *Matth.* 15. 13. Omnis plantatio quam non plantauit Pater meus cœleſtis, eradicabitur. DE PRIMIS. *Matth.* 20. 16. Erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi: multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. VENTILABRVM. *Matth.* 3. 12. Cuius ventilabrum in manu ſua: & permundabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. *Præterieram locum vt communem*, *Matth.* 10. 22. Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. *Quem ſummâ eruditione pertractauit ſanctus*

S. Aug. *Pater Aug. tract.* 45. *in Io.* 10. *ex* 2. *Tim.* 2. Nouit Dominus qui ſunt eius. Ipſæ ſunt oues. Aliquando ſe ipſæ neſciunt, ſed Paſtor nouit eas ſecundùm iſtam prædeſtinationem, ſecundùm iſtam Dei præſcientiam, ſecundùm electionem ouium ante conſtitutionem mundi, &c. quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus! & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris! quid eſt quod dixi; quàm multæ oues foris? quàm multi modò luxuriantur, caſti futuri? quàm multi blaſphemant Chriſtum, credituri in Chriſtum? quàm multi ſe inebriant, futuri ſobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi ſuas? Veruntamen modò vocem alienam audiunt, alienos ſequuntur. Item quàm multi intus laudant, blaſphematuri? caſti ſunt, fornicaturi? ſobrij ſunt, ſe vino poſtea ſepulturi? ſtant, caſuri; non ſunt oues: de prædeſtinatis enim loquimur. De his loquimur quos nouit Dominus qui ſunt eius. Et tamen ipſi quamdiu rectè ſapiunt, Chriſti vocem audiunt. Ecce audiunt ipſi, non audiunt illi, & tamen ſecundùm prædeſtinationem, non oues iſti, oues illi. Adhuc manet quæſtio. quæ mihi interim nunc videtur ita poſſe diſſolui. Eſt aliqua vox, eſt inquam, vox aliqua Paſtoris, in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues audiunt Chriſtum: *id eſt, quæ ſecundùm præſentem iuſtitiam, vel propter infidelitatem, vel propter peruerſam vitam, non videntur pertinere ad numerum ouium, & tamen electæ ſunt, & vocem audient, & perſeuerabunt in finem.* Quæ eſt iſta vox? qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Hanc vocem non negligit proprius, non audit alienus. Nam & ille hoc ei prædicat, *Chriſtus per prædicatorem, illi oui non electæ, licet ad tempus*

S. Aug. *fideli*; vt perſeueret apud ipſum vſque in finem: ſed non apud eum perſeuerando, non audit hanc vocem. Venit ad Chriſtum, audit alia & alia verba, illa & illa, omnia vera, ſana omnia: inter quæ omnia, eſt & illa vox. Qui perſeuerauerit, &c. Iſtam qui audierit, ouis eſt. Sed audiebat illam neſcio quis, & deſipuit, refriguit, audiuit alienam: ſi prædeſtinatus eſt, ad tempus errauit, in æternum non periit, redit vt audiat quod neglexerit, faciat quod audiuit. Si enim de his eſt qui prædeſtinati ſunt, & errorem ipſius Deus præſciuit, & conuerſionem futuram, ſi aberrauit, redit vt audiat vocem illam Paſtoris, & ſequatur dicentem, qui perſeuerauerit, &c. Bona vox fratres, vera, Paſtoralis, ipſa eſt vox ſalutis in tabernaculis iuſtorum. Nam facile eſt audire Chriſtum, facile eſt laudare Euangelium, facile acclamare diſputatori: perſeuerare vſque in finem, hoc eſt ouium vocem Paſtoris audientium. *Idem S. Doctor, to.* 7. *lib. de dono perſeue-*

S. Aug. *rantiæ cap.* 1. Aſſerimus donum Dei eſſe perſeuerantiam, quâ vſque in finem perſeueratur in Chriſto: finem autem dico, quo vita iſta finitur, in qua

A tantummodo periculum eſt, ne cadatur. Itaque vtrum quiſque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum eſt. Si enim priuſquam moriatur cadat, non perſeueraſſe vtique dicitur, & veriſſimè dicitur. Quomodo ergo perſeuerantiam, qui non perſeuerauit, accepiſſe, vel habuiſſe dicendus eſt? nam ſi habeat aliquis continentiam, & ab ea decidat atque incontinens fiat, ſi iuſtitiam ſimiliter, ſi patientiam, ſi ipſam fidem, rectè dicitur habuiſſe, & non habere. Continens enim fuit, vel iuſtus fuit, vel patiens, vel fidelis fuit, quamdiu fuit: cùm verò eſſe deſiſtit, non eſt quod fuit: qui verò non perſeuerauerit, quomodo

B perſeuerans fuit, cùm perſeuerando quiſque oſtendat ſe perſeuerantem, quod iſte non fecit? ſed ne quiſquam reluctetur & dicat, ſi ex quo fidelis quiſque factus eſt, vixit, verbi gratiâ decem annos, & eorum medio tempore à fide lapſus eſt, nonne quinque annos perſeuerauit? non contendo de verbis, ſi & illa perſeuerantia putatur eſſe dicenda, tanquam temporis ſui: hanc certè de qua nunc agimus perſeuerantiam quâ in Chriſto perſeueratur vſque in finem, nullo modo habuiſſe dicendus eſt, qui non perſeuerauerit vſque in finem: potiuſque hanc habuit vnius anni fidelis, & quantùm infra cogitari poteſt, ſi donec moreretur, fideliter vixit: quàm multorum annorum, ſi exiguum temporis ante mortem, à fidei ſtabilitate defecit. *Et cap.*6. Hoc Dei donum ſuppliciter *id eſt* S. Aug. *orando obtineri poteſt* emereri poteſt: ſed cùm datum

C fuerit, amitti contumaciter, non poteſt, &c. *Et cap.* 7. Vt non diſcedamus à Deo, non oſtendit dan- S. Aug. dum eſſe niſi à Deo, cùm poſcendum oſtendit à Deo. *Cui ſcilicet edocti ſumus dicere, ad obtinendam perſeuerantiam, & ne nos inducas in tentationem*; qui enim non infertur in tentationem, non diſcedit à Deo. Non eſt hoc omnino in viribus liberi arbitrij, quales nunc ſunt: fuerat in homine antequam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis, in illius primæ conditionis præſtantia quantùm valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt, & ad ſecuritatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos eſſe certi ſumus, peruenire meruerunt. Poſt caſum autem hominis, non niſi ad gratiam ſuam Deus voluit per-

D tinere, vt homo accedat ad eum, neque niſi ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, vt homo non recedat ab eo. Hanc gratiam poſuit in illo quo ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundùm propoſitum eius qui vniuerſa operatur, ac per hoc ſicut operatur vt accedamus, ſic operatur, ne diſcedamus. Propter quod ei per Prophetam dictum eſt Pſal. 79. fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi, & non diſcedimus à te. Iſte certè non eſt Adam primus in quo diſceſſimus ab eo: ſed Adam nouiſſimus, ſuper quem fit manus eius, vt non diſcedamus ab eo, &c. cùm ergo fit ſuper eum manus Dei, vt non diſcedamus à Deo, ad

E nos vtique peruenit opus Dei, hoc eſt enim manus Dei, quoniam opere Dei fit vt ſimus in Chriſto permanentes cum Deo: non ſicut in Adam diſcedentes à Deo. *Nec in gratia perſeuerare, & hoſtes conſtanter vincere ſine Dei dono nos poſſe docuit Innocentius primus Ep.* 91. *ad Concil. Carthag.* Quotidiana, S. Aug. inquit, præſtat ille remedia, quibus niſi freti confiſique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. NECESSE EST ENIM VT QVO AVXILIANTE VINCIMVS, EO ITERVM NON ADIVVANTE VINCAMVR. *Et Cœleſtinus* 1. *ad Epiſc. Gall. ep.* 2. *cap.* 6. Neminem etiam baptiſmatis gratiâ renouatum idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſi-

dias, & ad euincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adiutorium Dei perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit. *Sanctus item Leo. 1. ſer. 8. de Epiph.* Dicente diſcipulis ſuis Domino: ſine me nihil poteſtis facere, dubium non eſt hominem bona agentem à Deo habere & effectum operis & initium voluntatis. Vnde & Apoſtolus copioſiſſimus fidelium cohortator: cum timore, inquit, & tremore veſtram ſalutem operamini: Deus eſt enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate. Et hæc ſanctis cauſa eſt tremendi atque metuendi: ne ipſis operibus pietatis elati deſerantur ope gratiæ, & remaneant in infirmitate naturæ. *Atque ex dictis Augustini, duo iuxta titulum noſtrum colligo; primò perſeuerantiam, proprium eſſe donum prædeſtinatorum, ſecundò eam Deum ſolum noſſe. Gratiam* B *Dei, non tribuendam meritis, neque vt credamus, neque vt perſeueremus, & tentationibus maligni ſpiritus reſiſtamus, apertè probat Augustinus epiſtola* 105. Nec omnium, inquit, eſt fides qui audiunt verbum, ſed quibus Deus partitur menſuram fidei: ſicut nec omnia germinant quæ plantantur, & rigantur, ſed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cùm ambo idem audiunt, & ſi miraculum in eorum conſpectu fiat, ambo idem vident: altitudo eſt diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ

S. Aug.

A Dei, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, & apud quem non eſt iniquitas, dum cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat: neque enim propterea ſunt iſta iniuſta, quia occulta. *Quid autem occultum eſſet, quid Paulo mirabile, & ſtupendum? quid dictu cogitatuque faciliùs, quàm, hunc velle credere, hunc autem nolle, ſi conſenſus Verbo Dei, vel miraculo, à ſolo penderet arbitrio, & non ab efficacia gratiæ, operantis velle & perficere?* Deinde poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus ſanctus, nonne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus, & erunt nouiſſima hominis illius peiora quàm erant prima? vt autem habitet, *maneat, perſeueret in habitaculo ſuo*, Spiritus ſanctus, nonne vbi vult ſpirat, & charitas Dei, ſine qua nemo benè viuit, diffunditur in cordibus noſtris, non a nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis? *Perſeuerantiam donum eſſe proprium electorum aſſerit S. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſc. lib. 2. ſent. de Gratia cap. 5.* Pleriſque, inquit, Dei dona dantur, perſeuerantia verò doni non datur. Et inde eſt, quòd quidam principia habent conuerſionis bonæ, ſine verò malo clauduntur. Electi verò, & conuerſionis dona accipiunt, & perſeuerantiam doni. Ea ergo cauſa eſt, quòd quidam & benè incipiunt, & benè finiunt.

S. Aug.

D. PETRVS APOSTOLORVM PRINCEPS.

1. *Petri in Chriſtum filium Dei confeſſio laudatur à Chriſto, ſed prædicari prohibetur vſque ad gloriam Reſurrectionis. 4. cont. Marc. cap. 21. à p.*

HÆc itaque quæ viderat, Petrus, & cum priſtinis compararat, & non tantùm retro facta, ſed & in futurum iam tunc prophetantia recognouerat, interroganti Domino, quiſnam illis videretur, quum pro omnibus reſponderet, [a] *Tu es Chriſtus*: non poteſt non eum ſenſiſſe Chriſtum, niſi quem nouerat in ſcripturis, quem iam recenſebat in factis. Hoc & ipſe confirmat vſque adhuc patiens, immò & ſilentium indicens. Si enim Petrus quidem non poterat alium eum confiteri, quàm Creatoris: Ille autem præcepit, [b] *ne cui hoc diceret*; vtique id noluit prouulgari, quod Petrus ſenſerat. Immò, inquis, quia non rectè ſenſerat, noluit mendacium diſſeminari. Sed aliam ſilentij cauſam edixit: [c] *Quia oporteret filium hominis multa pati, & reprobari à Presbyteris & Scribis & Sacerdotibus, & interfici, & poſt tertium diem reſurgere.* Quæ quum prædicata ſint & ipſa in Chriſtum Creatoris, ſicut ſuis locis implebimus, ſic quoque ipſum ſe oſtendit eſſe, in quem prædicabantur. Certè & ſi non eſſent prædicata, eam cauſam indicti ſilentij protulit quæ non Petri errorem, demonſtraret, obeundarum paſſionum neceſſitatem.

a Luc. 9. 20.
b Ibid. 21.
c Ibid. 22.

2. *Petrus in extaſi transfigurationis, neſciebat quid diceret; nec tamen errabat in Chriſto Creatoris. 4. cont. Marc. cap. 22. V. Verbum Chriſti Magnalia num. 6. à p.*

PETRI PRIVILEGIA. 1. SCHOL.

HÆc itaqve, *ſupple mirabilia, de quibus prius agebat; nempe quinque millia hominum paſta de paucis panibus & piſcibus.* Cvm pristinis *exemplis ſcilicet prouidentiæ Dei Creatoris paſcentis Mannà cæleſti ſexcenta millia hominum, & viduam Sareptanam modico olei & farina ſuperabundante toto famis tempore. Et ex 4. Reg. 4. 42. vbi de Eliſeo* vir autem quidam venit de Baalſaliza deferens viro Dei panes primitiarum viginti panes hordeaceos, &c. *Vbi centum comederunt & ſuperfuit iuxta verbum Domini.* Prophetantia. *Petrus comparans vetera nouis, agnouerat exempla veteris Teſtamenti tanquam figuras & Prophetas prædixiſſe miracula Chriſti in noua lege, vnde interrogatus à Chriſto diſcipulis, Petrus Apoſtolici caput Collegij tanquam os omnium dixit illi Luc. 9. 20.* Factum eſt *ſtatim ſcilicet poſt ſaturatas turbas* cùm ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli: & interrogauit C illos dicens: quem me dicunt eſſe turbæ? At illi reſponderunt & dixerunt: Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij verò quia vnus Propheta de prioribus ſurrexit: dixit autem illis: vos autem quem me eſſe dicitis? reſpondens Simon Petrus dixit: Chriſtum Dei. At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens: quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à Senioribus & Principibus Sacerdotum & Scribis, & occidi, & tertià die reſurgere. *Prohibet autem, non quod erret Petrus, cui & ideo alibi laudes accinit, & beatum prædicat, & id à Deo Patre reuelatum. & claues regni cælorum ideo tradidit, & petram fundamentalem poſuit: ſed tunc prohibuit dicere, quia mori volebat abſcondens diuinitatem ſuam, iuxta Abacuc. 3.* Cornua *crucis extrema* in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius. *Et ideo abſcondit, & tunc hominibus publicari noluit quod eſſet*

A Chriſtus Dei filius, in lege Creatoris figuratus in Dauid Chriſto Dei, & Cyro Rege Chriſto Dñi dicto, ſi enim cognouiſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Non verò quaſi errantem reprehendit, quòd, vt vult Marcion, erraret in Chriſto, & qui alium, quàm Chriſtum Marcionis crederet. Neque enim poterat alium cogitare Chriſtum quàm in ſcripturis veteribus figuratum, quem factis & virtutibus & miraculis, iam recenſebat, id eſt agnoſcebat conferendo facta eius cum recenſitis & nuntiatis de eo in lege veteri. IPSE CONFIRMAT, Chriſtus ſcilicet. VSQVE ADHVC PATIENS, vel intellige paſsibilem & mortalem; vel patienter ferentem ſe hominibus Sanctis comparari, Eliæ, Hieremiæ, Baptiſtæ, donec Petrus diceret, tu es Chriſtus Dei. IMMO ET SILENTIVM. B Nec, inquit, paſſus eſt talem ſe tum prædicari, quinimò pati volens mortem à Iudæis, voluit ſuam gloriam occultari. SI ENIM PETRVS. Quod ad Petri confeſsionem attinet, non poterat ipſe alium Chriſtum confiteri quàm filium Dei Creatoris, quem ſolum venturum expectabat prædictum ex veteribus ſcripturis. ILLE AVTEM Chriſtus ſcilicet NOLVIT PROVVLGARI, tum in vulgus ſpargi ſublimem Petri fidem de Chriſto filio Dei Creatoris. IMMO, INQVIS: ô Marcion, dicis non ideo Chriſtum vetuiſſe Petro, ne dignitatem ſuam prædicaret, ſed ne mendacium ſeminaret, prædicando eum eſſe filium Creatoris. SED ALIAM, ait, Tertullianus: erras Marcion, dubium omne Chriſtus abſtulit & cauſam indicti ſilentij explicuit, dum ſubiecit Chriſtus dicens, quod oporteret filium hominis pati, &c. QVÆ CVM PRÆDICATA, &c. C quæ omnia in veteri lege prædicta de Chriſti paſsione, vt ſuo loco plenè probabimus, adimpleta fuerint, Chriſtus ſe eundem eſſe filium Creatoris comprobauit, qualem Petrus confeſſus eſt, dum ait oportere hæc impleri à filio hominis tanta paſſuro, quia oportuit impleri ſcripturas; ſicut & apud eundem Lucam quem ſolum, truncatum tamen, Marcion admittit, dixerit Chriſtus diſcipulis Emmaũs Luc. 24. 25. Ipſe dixit ad eos: ô ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ! Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? & incipiens à Moyſe & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Tranſl. Syr. Et explicabat de ſe, ex omnibus ſcripturis. D EAM CAVSAM, per appoſitionem ſubiecit, aliam non fuiſſe impoſiti ſilentij cauſam, quàm obeundarum paſſionũ neceſſitatem. Quod Petrus in hac confeſsione pro omnibus ſit locutus, & pro omnibus etiam ſit remuneratus clauium poteſtate, ſic breuiter Aug. tract. 118. in Io. (S. Aug.) Inconſutilis tunica ſcilicet de qua agebat ne aliquando diſſuatur, & ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit, ſicut in Apoſtolis cùm eſſet etiam ipſe numerus duodenarius, id eſt quadripartitus in ternos, & omnes eſſent interrogati, ſolus Petrus reſpondit, tu es Chriſtus filius Dei viui: & ei dicitur, tibi dabo claues, &c. tanquam ligandi & ſoluendi ſolus acceperit poteſtatem, cùm & illud vnus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanquam perſonam gerens ipſius vnitatis acceperit; ideo vnus pro omnibus, quia vnitas eſt in omnibus. E Et ſer. 21. de verbis Do. in p. (S. Aug.) Ipſe Petrus in Apoſtolorum ordine primus, in Chriſti amore promptiſſimus, ſæpè vnus reſpondit pro omnibus. Ipſe denique Domino Ieſu Chriſto recuſanti, quemnam homines dicerent eum eſſe, &c. Reſpondit Petrus, tu es Chriſtus, &c. vnus pro multis dedit reſponſum, vnitas in multis. Adhuc preſſiùs Aug. ad Tertulliani mentem contra Marcionem qui imputauit ſilentium indictum Petro, ne ſpargeret mendacium, de Chriſto vero filio Dei Creatoris. Ser. 151. de temp. circa f. (S. Aug.) Verè plenè de ſuo abundat homo, mendacium omnino hic habet & theſaurum mendaciorum cor ſuum mentiatur quantùm poteſt, non deficit; fingat quidquid poteſt, mentiatur quidquid poteſt, &c. quando venitur ad veritatem, ſi verax vult eſſe, non erit de ſuo; mendax Petrus de ſuo. Vbi mendax? præmiſit nobis Dominus paſſionem, & dicit, abſit à te, non fiat illud. Omnis homo mendax. Vnde mendax? ipſum Dominum audi, non ſapis quæ Dei ſunt ſed quæ ſunt hominis. Vnde & illi dixit vade poſt me Satana. Et quis Satanas, niſi mendax & pater eius, qui dum mendacium loquitur, ex proprio loquitur? ſed quæ ſunt hominis. Verax autem Petrus quando? tu es Chriſtus filius Dei viui. Hinc in veteri lege præ diis mortuis, ore muto, oculo cæco, pede paralitico, Deus videns & viuens voluit appellari. Et vnde toties iurabant ſancti veteris legis, viuit Dominus, niſi quia præceperat Deus viuorum & non mortuorum, iurabis viuit Dominus, qui & in Deuteronom. 32. quaſi iurans ipſe, leuabo in cælum manum meam, & dicam, viuo ego in æternum. Vnde aptiſsimè Petrus & veriſsimè de ſolo Deo vero Creatore dixit verè, tu es Chriſtus filius Dei viui. Quis dicit? Petrus. Quid erat Petrus? homo qui dixit verum. Certè omnis homo mendax. Ecce, ecce lingua eius, ecce lingua de lingua eius, id eſt lingua hominis ex ſe mendacis ex homine mendaci quomodo omnis homo mendax? Audi quia omnis homo mendax, quia de ſuo. Ergo vnde Petrus verax? audi ipſam veritatem; Beatus es Simon Bariona; vnde beatus? de ſuo? abſit. quia tibi non reuelauit caro & ſanguis, ſed Pater meus qui in cœlis eſt? (S. Aug.) Et vbi Pater Chriſti Marcionis, qui cœlum non habet, vti nec terram? ergo & Chriſtus Petri ſenſum verum confirmauit cùm Deum viuum Creatorem, Patrem ſuum dixit. Et ſer. 31. de ver. Apoſt. Reſpondit Petrus vnus pro omnibus, quia vnitas in omnibus, tu es Chriſtus, &c. Ecce habes confeſſionem veram, confeſſionem plenam. Iungere enim debes vtrumque, quod de ſe Chriſtus, & quod de Chriſto Petrus. Quid de ſe Chriſtus? quem me dicunt homines eſſe filium hominis? quid de Chriſto Petrus? tu es Chriſtus, &c. Vtrumque coniunge, & venit Chriſtus in carne. Nota quod explicabat locum. 1. Io. 4. omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe ex Deo eſt. (S. Aug.) Hoc de ſe Chriſtus quod minus eſt, hoc de Chriſto Petrus quod maius eſt. Reſpondit de veritate humilitas, & de humilitate veritas: hoc eſt de veritate Dei, humilitas; & de humilitate hominis veritas. Quem me dicunt homines, &c. dico ego quod factus ſum propter vos: dic tu Petre quis eſt qui fecit vos? &c. dicat nunc Arianus vtrum confiteatur Chriſtum in carne veniſſe? ſi filium Dei confitetur in carne veniſſe, Chriſtum confitetur in carne veniſſe. Si filium Dei negat Chriſtum, neſcit Chriſtum: alium pro alio dicit, non ipſum dicit. Quid eſt enim filius Dei? &c. Ecce filius Dei, in principio erat Verbum, &c. quid dicis Ariane? in principio, ſicut dicit Geneſis, fecit Deus cœlum & terram: tu autem dicis in principio fecit Deus Verbum. Factum enim dicis Verbum, creaturam dicis Verbum, &c. Sed Euangeliſta dicit, in principio erat Verbum. Et ideo in principio fecit Deus id eſt in filio cœlum & terram, quia erat Verbum. Omnia per ipſum facta ſunt. Marcion ergo nec Deum, nec Chriſtum nouit, carnem enim eius veram negat, vt & filium Dei viui, qui creauit cœlum & terram, in principio, id eſt filio & Verbo ſuo; non agnoſcit.

3. *Petro nomen mutatum eſt, vt veræ Petræ conformetur. 4. cont. Marc. cap. 13. in m.*

MVtat & Petro nomen de Simone; quia & Creator Abrahæ, & Saræ, & Auſeæ nomina reformauit, hunc vocando Ieſum, illis ſyllabas adiiciendo. Sed & cur Petrum? Si ob vigorem fidei, multæ materiæ, ſolidæque nomen de ſuo accommodarent. An quia & petra & lapis Chriſtus? Siquidem & legimus poſitum eum in lapidem offendiculi, & in petram ſcandali. Omitto cætera. Itaque adfectauit cariſſimo diſcipulorum de figuris ſuis peculiariter nomen communicare, puto propiùs quàm de non ſuis.

Gen. 17. 15. Num. 13. 17. 1. Pet. 2. 4 & 8. & Eſa. 8. 14.

PETRI PRIVILEGIA. 3. SCHOL.

A QVIA ET CREATOR. *Vt confirmet Chriſtum filium Dei Creatoris, dicit eum imitatum eſſe Patrem ſuum, qui vt in veteri lege mutauit nomen Abrahæ & Saræ, ſic & Chriſtus Petro. Gen.* 17. 5. Nec vltra vocabitur nomen tuum Abram: ſed appellaberis Abraham, quia patrem multarum Gentium conſtitui te. *Et verſu* 15. Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, ſed Saram. AVSEÆ. *Num.* 13. 17. Hæc ſunt nomina virorum quos miſit Moyſes ad conſiderandam terram: vocauitque Oſee filium Nun, Ioſue. 70. *verò:* Et cognominauit Moyſes Auſe filium Nun, Ieſum. MVLTÆ MATERIÆ, *æs, aurum, argentum, &c.* DE SVO *ſuâ proprietate.* AN QVIA ET PETRA. *Eſa.* 8. 14. Et erit vobis in ſanctificationem, in lapidem autem offenſionis & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael. 70. Erit tibi in ſanctificationem, & non vt lapidi B offenſionis occurretis, neque vt Petræ ruinæ; domus autem Iacob in laqueo. *Et* 1. *Petri* 2. 4. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, &c. *Et verſu* 6. 7. & 8. Propter quod continet ſcriptura *Eſa.* 28 16. Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem, electum pretioſum; & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis quem non crediderunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. *Tranſlat. Syr.* Lapis eſt offendiculi, aut Petra in quam impingitur, & offendunt ad C eam, quòd non acquieſcant ſermoni in quem poſiti ſunt. ADFECTAVIT CARISSIMO. *Magnum Petri priuilegium, cui vt cariſſimo, qui corda nouerat hominum, ait;* Simon Ioannis diligis me plus his? *videtur cum adfectatione, id eſt affectu præcellenti, nomen ſuum & figuratiuam appellationem applicare, tanquam ſibi ſimili per affectum, & fratri poſt obitum ſponſam ſuam Eccleſiam ducenti & ſuſtinenti.* DE FIGVRIS SVIS, *in ſuo veteri Teſtamento delineatis, in Petra deſerti, fluente mel & lac, petra angulari, &c.* PVTO PROPIVS *Aptius & propiùs tam propinqua amicitia, de propinquis & propriis figuris ſuis, de lege ſua veteri ſumptis; vt hîc pungat Marcionem, cuius Chriſtus de longinquo, & de re non ſibi propria, nec à ſe facta, & lege, & petra ipſaquàm miſer & pauper Deus Marcionis non* D *habebat ſuam, ſed mutuatam à Creatore figuram accepiſſet, tam ſibi, quàm ſuo cariſſimo Petro. Mutationem nominis Simonis in Petrum narrat Ioannes* 1. 42. *vbi de adducto Petro per Andream ad Ieſum, ſic:* Adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem eum Ieſus dixit, tu es Simon filius Ionæ, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. *Tranſlat Syr.* Tu es Schemoun filius Iauna, id eſt columbæ; tu vocaberis Kipho, id eſt Petra. *Aug. tract.* 7. *in hunc locum:* non magnum quia Dominus dixit cuius filius eſſet iſte. Quid magnum Domino? omnia nomina Sanctorum ſuorum ſciebat, quos ante conſtitutionem S. Aug.

A mundi prædeſtinauit: & miraris quia dixit vni homini tu es filius illius, & tu vocaberis illud? magnum, quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrus autem à petra, petra verò Eccleſia. Et quis ſecurus, niſi qui ædificat ſupra petram? &c. Intentum te fecit. Nam ſi hoc antè Petrus vocaretur, non ita videres myſterium petræ, & putares caſu eum ſic vocari, non prouidentiâ Dei. Ideo voluit eum aliud priùs vocari, vt ex ipſa commutatione nominis, Sacramenti viuacitas commendaretur. *Et ſer.* 21. *de ver. Do. à p.* Deinde addidit, & ego dico tibi, tanquam diceret, quia tu dixiſti mihi, tu es S. Aug. Chriſtus filius Dei viui: & ego tibi, tu es Petrus, Simon quippe anteà vocabatur. Hoc autem nomen ei à Domino impoſitum eſt, & hoc vt eâ figurâ ſignificaret Eccleſiam. Quia enim Chriſtus Petra, B Petrus populus Chriſtianus. Petra enim principale nomen eſt, ideo Petrus à petra, non petra à Petro, Quomodo non à Chriſtiano Chriſtus, ſed à Chriſto Chriſtianus vocatur. Tu es ergo, inquit, Petrus & ſuper hanc petrã quam confeſſus es, ſuper hanc petram quam cognouiſti, dicens, tu es Chriſtus, &c. ædificabo Eccleſiam meam, id eſt ſuper meipſum filium Dei viui, ædificabo Eccleſiam meam. Super me ædificabo te, non me ſuper te. Nam volentes homines ædificaré ſuper homines, dicebant; ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ipſe eſt Petrus. Et alij qui nolebant ædificare ſuper Petrum, ſed ſuper Petram, ego autem ſum Chriſti. Apoſtolus autem Paulus vbi cognouit ſe eligi & Chriſtum contemni, diuiſus eſt, inquit, C Chriſtus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? quomodo non in Pauli, ſi nec in Petri? ſed in nomine Chriſti, vt Petrus ædificaretur ſuper petram, & non petra ſuper Petrum. Idem ergo Petrus à petra cognominatus Beatus, Eccleſiæ figuram portans, Apoſtolatus principatum tenens, &c. timuit ne perderet morientem, quem confeſſus fuerat vitæ fontem, &c. In illo ergo, vno Apoſtolo, id eſt Petro, in ordine Apoſtolorum primo & præcipuo, in quo figurabatur Eccleſia, vtrumque genus ſignificandum fuit, id eſt, firmi & infirmi, quià ſine vtroque non eſt Eccleſia. *Quando autem hoc nomen ſit impoſitum, notat Auguſtinus lib.* 2. *de conſenſu Euangeliſt. cap.* 17. *vbi ex Matth.* 18. *de Chriſto dicente Petro, tu es Petrus,* D *& ſuper hanc petram, &c.* Neque hoc nomen tunc S. Aug. accepiſſe intelligendus eſt, ſed tunc potiùs quando ei Ioannes dictum eſſe commemorat, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus: vt eum hoc nomine poſteà appellaret Dominus dicens, tu es Petrus. Non enim ait, tu vocaberis Petrus, ſed tu es Petrus: quod ei iam dictum erat anteà, tu vocaberis. *Et eodem lib.* 2. *cap.* 53. *idem notat ex Marc.* 3. Hoc, inquit, recolendo dixit *de filiis tonitrui, & Petro loquens* non quod tunc factum ſit. *Quod & repetit lib.* 4. *de conſenſu cap.* 3. S. Aug.

4. *Petrus doctiſſimus, & præ cunctis Apoſtolis auctus donis. De Præſcr. cap. 22. circa m.*

Matth. 26. 18. 19. LAtuit aliquid Petrum, ædificandæ Eccleſiæ petram dictum, claues regni cœlorum conſecutum, & ſoluendi, & alligandi in cœlis, & in terris poteſtatem?

PETRI PRIVILEGIA. 4. SCHOL.

LATVIT ALIQVID, &c. *Duabus lineis tria Petri privilegia complexus eſt. Primò ſcientiæ plenitudinem, quâ nihil eum latuit, cui Pater cæleſtis arcanum ſuum & theſaurum cordis reuelauit, dum æternam Verbi generationem eum docuit, vt diceret primus,* Tu es Chriſtus filius Dei viui. *Vide in hanc rem dicta ſuprà numero primo, & dicenda numero 6. ex Auguſtino. Secundum eſt, quod petra ſit dictus, de quo ſupra num. 3. Tertium tandem eſt poteſtas clauium, & ligandi atque ſoluendi authoritas. Aug. ſer. 29. de Sanctis:* hic eſt B. S. Aug. Petrus in illa cœleſtium Diſcipulorum Schola præcipuus, ac primus idoneus, qui verba vitæ ex Chriſti ore ſuſcipiens, per Euangelij poteſtatem, Iudæorum gentem perditam quæreret, & abdicatos ad hæreditatem vocaret; interpres legis, aſſertor gratiæ, deſtructor Synagogæ, Eccleſiæ reparator: & ideo ſolus inter Apoſtolos meruit audire, Amen dico tibi quia tu es Petrus, &c. dignus certè qui ædificandis in domo Dei populis lapis eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum. S. Aug. *Et tract. 124. in Io. 21.* Eccleſiæ Petrus Apoſtolus, propter Apoſtolatus ſui primatum gerebat figuratâ generalitate perſonam. Quòd enim ad ipſum propriè pertinet, naturâ vnus homo erat, gratiâ vnus Chriſtianus, abũdantiore gratiâ vnus idemque primus Apoſtolus: ſed quando ei dictum eſt tibi dabo claues, &c. vniuerſam ſignificabat Eccleſiam, quæ in hoc ſæculo diuerſis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempeſtatibuſque quatitur, & non cadit, quoniam fundata eſt ſupra petram, vnde & Petrus nomen accepit, &c. Ideo quippe ait Dominus, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, quia dixerat Petrus, tu es Chriſtus filius Dei viui. Super hanc ergo, inquit, petram quam confeſſus es, ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim erat Chriſtus; ſuper quod fundamentum etiam ipſe ædificatus eſt Petrus. Fundamentum quippe aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. *1. Cor. 3.* Eccleſia ergo quæ fundatur in Chriſto, claues ab eo regni cœlorum accepit in Petro, id eſt poteſtatem ligandi, ſoluendique peccata: quod enim eſt per proprietatem, in Chriſto Eccleſia, hóc eſt per ſignificationem Petrus in petra: quâ ſignificatione intelligitur Chriſtus petra, Petrus Eccleſia. Hæc igitur Eccleſia quam ſignificabat Petrus, quamdiu de-A git in malis, amando & ſequendo Chriſtum, liberatur à malis: Magis autem ſequitur in eis qui certant pro veritate vſque ad mortem: ſed vniuerſitati dicitur, ſequere me: pro qua vniuerſitate paſſus eſt, Chriſtus, de quo dicit idem Petrus 1. 2. Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exẽplum, vt ſequamur veſtigia eius: ecce propter quod ei dictum eſt, ſequere me. *Ex dictis patet quanta ſit gloria Petri, quámque ſit Chriſto carus & ſimilis, in nomine petra, in ſignificatione totius Eccleſiæ: ſicut enim ſæpius dixit Auguſtinus Chriſtum Eccleſiæ caput ſæpè in ſcriptura repræſentare corpus ſuum quod eſt Eccleſia, ſimiliter & de Petro dixit. Qui etiam pro tota Eccleſia claues recepit, & perfectiores in ea repræſentauit, dum Chriſtum in cruce patiens ſecutus & imitatus eſt, de quo ſequenti Scholio. Aug. ſer. 27. de Sanctis quod eſt tertius in feſto Apoſtolorum Petri &* B *Pauli in principio: vbi de clauibus regni cæleſtis vtrique datis eleganter loquitur:* Cùm omnes beati Apoſtoli S. Aug. parem gratiam apud Dominum ſanctitatis obtineant, neſcio quo tamen pacto Petrus & Paulus videntur præ cæteris peculiari quadam in Saluatorem fidei virtute præcellere. Quod quidem ex ipſius Domini iudicio poſſumus approbare. Nam Petro ſicut bono diſpenſatori clauem regni cæleſtis dedit: Paulo tanquam idoneo Doctori Gentium, magiſterium Eccleſiaſticæ inſtructionis iniunxit. Scilicet vt quos iſte erudierit ad fidem, ille ſuſcipiat ad ſalutem: vt quorum corda Paulus patefecerit doctrinâ verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cœlorum. Clauem enim quodammodo à Chriſto ſcientiæ & Paulus accepit. Clauis enim di-C cenda eſt, quâ ad fidem pectorum dura reſerantur, mentium ſecreta panduntur, & quidquid intrinſecus tenetur clauſum, in palam rationabili manifeſtatione producitur. Clauis inquam eſt, quæ & conſcientiam ad confeſſionem peccati aperit, & gratiam ad æternitatem myſterij ſalutaris *id eſt Sacramenti pœnitentiæ gratiam conferentis* includit. Ambo igitur claues à Domino perceperunt; ſcientiæ iſte, ille potentiæ. Diuitias immortalitatis ille diſpenſat, ſcientiæ theſauros ille largitur. *Propriè tamen Petro, dictum eſt à Chriſto:* tibi dabo claues regni cœlorum, *& vtramque accepit tam ſcientiæ quàm potentiæ. De primatu potentiæ nemo ambigit. De ſcientiæ plenitudine hîc Tertullianus atteſtatur dum ait:* Latuit aliquid Petrum? *quod ſcilicet nihil tam clauſum quod non aperuerit.*

5. *Petrus non fuit inferior Paulo in ſcientia, æqualis ei in Martyrio: & qualibet reuelationes, ſunt fide Petri inferiores. De Præſcr. cap. 24. in m.*

VIderint qui de Apoſtolis iudicant. Benè quod Petrus Paulo & in martyrio adæquatur. Sed etſi [a] *in tertium vſque cœlum ereptus Paulus, & in paradiſum delatus audiit quædam illic*, non poſſunt videri fuiſſe, quæ illum in aliam doctrinam inſtructiorem præſtarent, cùm ita fuerit conditio eorum, *vt nulli hominum proderentur.* Quòd ſi ad alicuius conſcientiam manauit neſcio quid illud, & hoc ſe aliqua hæreſis ſequi affirmat, aut Paulus ſecreti proditi reus eſt, aut & alius poſteà in paradiſum ereptus debet oſtendi, cui permiſſum ſit eloqui, quæ Paulo mutire non licuit. *V. Eccleſia. 9.*

a 2. Cor. 12. 4. & ſeq.

PETRI PRIVILEGIA. 5. SCHOL.

VIDERINT. *Agebat priùs de Paulo arguente Petrum, de quo fuſiſſimè ſupra; vnde hæretici indicabant de Apoſtolis, & Petrum ignoraſſe dicebant quæ à Paulo diſcere oportuerit. Sed quamquam Paulus raptus in tertium cœlum & ereptus ad tempus ab hominum aſpectu, audierit arcana, non tamen ibi didicit doctrinam contrariam*

contrarium in materia fidei, doctrinæ, quam Petrus docuit; nec instructior inde rediit, quo doceret Eccleſiam; cùm audierit in Paradiſo ſecreta ſub conditione ea non reuelandi. Quòd ſi aliquid de huiuſmodi arcanis alicui Paulus reuelaret, ipſo facto ſecreti violati reum ſe præſtitit; vel ſi quis hæreticus pro ſua ſecta ſtabilienda iactat ſe id ſequi & amplecti, quòd Paulus in huiuſmodi raptu didicit, probet ſe etiam in cœlum raptum, & permiſſionem ſe accepiſſe à Deo audacter prædicandi doctrinam, de qua nec verbum quidem Paulo muſsitare licuit: probet item ſe pluſquam hominem eſſe, cùm dixerit Paulus: quæ non licet homini loqui. *Sed eſto, inquit Tertull. habeat hoc Paulus raptus in cœlum priuilegiũ, nihil hoc facit ad Eccleſia inſtructionem, cuius caput & Princeps eſt Petrus. Primum Ieruſalem myſticæ fundamentum poſt Chriſtum, cui & Pater reuelauit altiſſimum fidei myſterium. Sed cùm Paulus ſupereminentem dixerit ſcientia charitatem, quâ maiorem nemo habet, quàm qui ponit animam pro amico, quid, vel ipſe Paulus iactet maiorem habere ſe Petro audacter dicenti:* Domine tu noſti corda, quia amo te, & animam meam pono pro te. MARTYRIO ADÆQVATVR. *Non tantum Paulo, ſed & Chri-* S. Aug. *ſto. De vtroque accipe Auguſtinum ſerm. in Vigilia S. Petri:* Reſurgendo Chriſtus abſtulit mortis timorem: & quoniam abſtulerat mortis timorem, meritò interrogabat Petri amorem. Ter negauerat timor, ter confeſſus eſt amor. Trinitas negationis deſertio veritatis: trinitas confeſſionis, teſtimonium dilectio- S. Aug. nis. *De duobus ſimul, ſic ſer. 4.* Currunt vterque ad palmam Martyrij, & vterque perueniunt ad coronam: non quidem eodem temporis curſu, ſed eodem anni vertentis occurſu. Petrus pro Chriſto capite deorſum verſo in ligno ſuſpenditur; Paulus pro Chriſto gladio trucidatur. Ille propriis greſſibus proficiſcebatur ad Chriſtum, oculiſque ſuperiora reſpiciens, B. ſpiritum deducebat ad cœlum; iſte ceruicem curuat ad pœnam; & efferebat ceruicem capitis ad coronam. Petrum Crux necat, Paulum gladius immolat. Duo genera ſuppliciorum Domini & Chriſti, in duobus Apoſtolis Chriſti. Petrus pati-

A tur crucem, Paulus ſentit pugionem, Piſcatorem ſuſpendit hamus crucis, perſecutorem mucro minuit perſecutoris. Nunc ad memoriam *templa ſic dicta, quòd memoria Martyrum in eis colebatur,* piſcatoris flectuntur genua Imperatoris. Ibi radiant gemmæ diadematis, vbi fulgent beneficia piſcatoris. Ex piſcatore fecit Dominus Apoſtolorum Principem: ex perſecutore fecit Apoſtolicum Confeſſorem. Præſtitit Paſſio ſocios, quos fecerat fidei prædicatio copulatos. Veneremur ergo Principes gregis noſtri, ſi volumus caulas intrare Paſtoris. *De ſingulari autem Petri paſſione, ſer. 5. de Apoſtolis Petro & Paulo in fin.* S. Aug. Fœlicia vincula, quæ reum ſuum vſque ad Chriſti Crucem non tam condemnatura, quàm conſecratura miſerunt. In illa itaque cruce imitari metuens ſacrificium Redemptoris, capite in terra demergi elegit. O virtus humilitatis ingenitæ, honorari etiam ſupplicij genere pertimeſcit, & qui non recuſat Dominici tormenta patibuli, ſimilitu- B dinem expaueſcit triumphi! *De vtriuſque Apoſtoli Martyrio, vide infrà numero 8. vbi eadem die paſſos & pariter, id eſt ſimul ad Chriſtum perueniſſe narrat. Aduertendum eſt iuxta Baronium, anno Chriſti 69. Prudentium in hymno, Aratorem lib. 2. in Acta Apoſt. & Aug. ſer. 28. de Sanctis, ſcripſiſſe Apoſtolorum principes non vno eodemque die, ſed anni vertentis occurſu paſſos: Caium autem antiquum Theologum, Dionyſium Corinthium Epiſcopum, Euſebium in Chron. Epiphanium hæreſi 27. Hieronymum de Script. Eccleſ. Maximum ſer. de S. Petro. Caſſiodorum in Chron. Martyrol. Roman. Menologium Græc. eodem prorſus anno & die. Diuerſa autem opinio vulgata fuit à quibuſdam hæreticis, vt teſtatur Concilium Romanum ſub Damaſo, quod continet Creſconiana Collectio; poſt canonem de libris apocryphis. Quod & repetit Gelaſius in Decreto Concilij ſeptuaginta Epiſcoporum. Ad S. Auguſtinum quod attinet, certiſſimè nil dum hæc ſcriberet, adhuc audierat de Concilio Romano ſub Damaſo. Cæterùm infrà numero 8. bis ait, eodem die & anno paſſos Apoſtolos.*

* 6. *Petri Priuilegia & miracula. De pudic. cap. 21. in med.*

IN ipſo Eccleſia extructa eſt, id eſt per ipſum; ipſe clauem imbuit; vide quam [a] *Viri Iſraëlitæ, auribus mandare quæ dico: Ieſum Nazarenum virum à Deo vobis deſtinatum*, & reli- Matth. 16. 18. 19.
qua. Ipſe denique primus in Chriſti Baptiſmo reſerauit aditum cœleſtis regni, quo ſoluuntur alligata retrò delicta, & alligantur quæ non fuerint ſoluta, ſecundùm veram ſalutem; a Act. 2. 22.
& Ananiam vinxit vinculo mortis, & debilem pedibus abſoluit vitio valetudinis. Sed & in illa diſceptatione cuſtodiendæ necne legis, primus omnium Petrus Spiritu inſtinctus, & Act. 5. 5.
de nationum vocatione præfatus, [b] *Et nunc*, inquit, *cur tentaſtis Dominum de imponendo iugo fratribus, quod neque nos, neque patres noſtri ſufferre valuerunt? Sed enim per gratiam Ieſu credimus nos ſalutem conſecuturos ſicut & illi.* Hæc ſententia, & ſoluit quæ omiſſa ſunt legis, & alligauit quæ reſeruata ſunt. b Act. 15. 10.

PETRI PRIVILEGIA. 6. SCHOL.

ID EST PER IPSVM. *Locus hic ad mentem Tertulliani erroneam, totus corruptus eſt; Nouatianus enim iam erat, nec volebat Petro vel Eccleſiæ claues datas ad remiſſionem peccati poſt Baptiſmum, ſed in Baptiſmo, & miraculorum, aut veteris legis oneribus abſoluendi poteſtate. Ait ergo non tam in Petro ſiue eius fide, quam per eius miniſterium & prædicationem & miracula fundatam eſſe Eccleſiam, nec aliam clauem, ſiue poteſtatem imbuiſſe, id eſt accepiſſe, quàm, quâ aures Iſraelitarum aperiret fidei Chriſti, quâ Baptiſmum prædicaret, & daret; quo omnia ante ipſum commiſſa ſoluerentur, vel Baptiſmo negato ligarentur, ad veram animæ ſalutem tribuendam baptizatis, vel interclusam illatis. Item hanc clauem eſſe miraculorum, quâ & morti addixit Ananiam, & Saphiram, &*

C *claudi pedes ſoluit, quâ denique & ex veteri lege quædam adhuc obſeruanda, alia dimittenda conſtituit. Quia tamen & in bonum ſenſum hæc verti poſſunt ad priuilegia Petri, hîc retinui cum Antidoto præmonitionis.* VIRI ISRAELITÆ. *Act. 2. 22.* Viri Iſraëlitæ, audite verba hæc, Ieſum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, *Syr. qui à Deo apparuit apud vos*, virtutibus & prodigiis, & ſignis quæ fecit Deus per illum in medio veſtri ſicut & vos ſcitis: hunc definito conſilio & præſcientiâ Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemiſtis, &c. His autem auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos, quid faciemus, viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in

nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum A veſtrorum : & accipietis donum Spiritus ſancti, &c. Qui ergo receperunt ſermonem eius baptizati ſunt, *Syr. & quidam ex eis promptè exceperunt ſermonem eius, crediderúntque*, & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia. VITIO VALETVDINIS. *Morbo valetudinem corrumpente. Pulchrè Auguſtinus ſermone 78. de diuerſ. ſtabilitos pedes claudi ab Eccle-*
S. Aug. *ſia petra ſic digerit.* Beata planè largitas quæ petenti argentum quidem non contulit, ſed contulit ſanitatem. Beata largitas quæ de theſauris aurum non protulit, ſed protulit medicinam. Beatus & ille claudus, qui dum ſtipem quærit pecuniæ, diuitias incolumitatis accepit. Hoc enim ab Apoſtolis donum meruit, quod nullis theſauris à Medicis redimere potuiſſet. Primum ergo ſignum mirabile, quod B. Apoſtolus Petrus fecit, claudo pedum reſtituendo, vt diximus, veſtigia, &c. Si ergo Petrus petra B eſt, ſupra quam ædificatur Eccleſia, rectè priùs pedes ſanat : vt ſicut in Eccleſia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. Rectè, inquam, in Chriſtiano primùm pedes curat, vt iam non trepidus quis nec imbecillis poſſit ſupra petram Eccleſiæ ſtare, ſed robuſtus & fortis incedere. *Serm. autem 14 de diuerſis & homil. 4 ex 50. ſic ei aptat verſum Pſalmi :* Bo-
S. Aug. nitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me. *vbi ſic Petri plura priuilegia deſcribit.* Impleuit ſine dubio bonitatis ac diſciplinæ iſtius formam beatus Petrus, cùm ſicut verè bonus oblatos ſibi dicitur curaſſe infirmos, & vt diſciplinæ cœleſtis amator, iuſtâ vltione puniſſe mendaces perhibetur : nimirùm bonitatis eius gratiam teſtatur Æneas ille debilis; qui claudus ab infantia ſedens in porta templi Domini, atque mendicans in nomine Chriſti Ieſu, Apoſtoli curantis imperio, antiquam accepit ſanitatem. *Neſcio quo ſenſu, niſi quòd peccati Originalis merito morbi defectúſque venerunt, antè quod, & ſine quo, antiquam & primæuam in Adam omnes homines habebant, & habituri erant ſanitatem. Nam de hoc dicitur Actor. 3. 2. & quidam vir qui erat claudus ex vtero matris ſuæ baiulabatur, &c.* probauerunt, & diſciplinæ eius ſeueritatem Ananias & Saphira, qui diſtrahentes agrum quem vendere nemo cogebat, dum de pretij quantitate mentiuntur Apoſtolo, mortem ſibi falſitate mercati ſunt. Quo facto edocuit glorioſiſſimus Petrus, ineſſe ſibi bonitatem & diſciplinam, dum remedium præſtat infirmo, & competentem ſumit de mendacibus vltionem, quod eum rectè ſanctéque feciſſe cœleſtis Iudicij conſenſus oſtendit. De perfectione verò ſcientiæ eius quis ambigat, qui Chriſtum Dominum viui Dei filium eſſe, de cœlo ſibi reuelante Patre cognouit? & quia bonitas ac diſciplina, ſcientiáque non deerat, paſcendas illi Dominus ſuas commendauit ouiculas. *Tum in fine ad has virtutes hortatur.* Si futuri Iudicij ſcientia cor tuum mentémque repleuerit, habe- S. Aug. bis in moribus tuis diſciplinam. Rurſus, Si diſciplinæ ipſius menſuram, regulámque ſeruaueris, congruam tenebis in omnibus bonitatem : quia bonitas eſt temperamentum diſciplinæ, & diſciplina condimentũ eſt bonitatis. Caue ergo, frater, ne ita velis bonus videri, vt abiicias diſciplinam : aut ita arduam ſecteris diſciplinam, vt remoueas bonitatem. Quibus idcirco beatus Dauid ſcientiam precatur adiungi, vt directo mentis noſtræ iudicio, ſcire poſſimus, qualiter in nobis eſſe poſſit, & diſtrictior bonitas, & blandior diſciplina. *Et hæc aptiſſimè in priuilegia B. Petri, eiúſque virtutum exempla ſectanda, quæ ſuperſunt hoc loco Scripturæ loci alibi ſunt expoſiti.*

7. Petrus Romæ in Tyberi baptizauit. De Bapt. cap. 4. V. Baptiſmi materia.

8. Petrus & Paulus ciues Romani nobiles, effuſo ſanguine facti ſunt. Scorp. 15. à princ.

QVòd Petrus cęditur, quòd Stephanus opprimitur, quòd Iacobus immolatur, quòd Paulus diſtrahitur, ipſorum ſanguine ſcripta ſunt. Et ſi fidem Commentarij volueris hæreticus, inſtrumenta Imperij loquentur, vt lapides Ieruſalem. Vitas Cæſarum legimus,
Io. 21. 18. orientem fidem Romæ primus Nero cruentauit. Tunc Petrus ab altero cingitur, quum cruci adſtringitur. Tunc Paulus ciuitatis Romanæ conſequitur natiuitatem, quum illic martyrij renaſcitur generoſitate.

PETRI PRIVILEGIA. 8. SCHOL.

QVOD PETRVS CÆDITVR, *occiditur.* OPPRIMITVR, *lapidibus.* IMMOLATVR, *quia in templo Iacobus vt victima Deo gratiſſima immolatus.* PAVLVS DISTRAHITVR, *hinc inde raptatus, & tandem capite à corpore diſtracto, gladio cæſus.* SI FIDEM COMMENTARII, *&c. Si Gnoſticus cautionem, velis quã fides adhibeatur libro Actuum Apoſtolorum, in quo hæc martyria ſcripta ſunt, legas Annales Romanos, in quibus Chriſtianorum ſanguis ſuſus legitur. Nero enim recenter exortam fidem Romæ perſecutus eſt, vbi Petrus impleuit prophetiam Chriſti, cinctus & vinctus, extendens manus in Cruce, & Paulus qui natum ſe Romanum ciuem dixerat, quòd à Tarſo vrbe ciuilitate Romanâ donatâ, natus eſſet, longè nobiliori iure ſanguinis effuſi pro Chriſto nobilitate conſecratus eſt. Præter iam dicta verbo* Martyrium *16. de Petro & Paulo, hæc accipe, Lector ab Auguſtino*
S. Aug. *de vtriuſque Apoſtoli Martyrio ſermone ſeptuageſimo octauo de diuerſis :* Exitus eorum de hoc ſæculo, quàm beatus fuerit, nemo qui ignoret. Nam prima hæc in illis beatitudo eſt, quòd ambo vnâ die paſſi eſſe noſcuntur, ſcilicet vt quos vna fides C ſeruitio deuinxerat, vna dies Martyrio coronaret. Deinde ipſa paſſio licèt diuerſa in ſingulis fuerit, tamen quanta referta eſt gratiæ ſanctitate? Nam Petrus crucem, ſicut Saluator in exitu pertulit, & Dominicæ deuotionis ſimili morte diſcerptus eſt : ſcilicet vt quem imitábatur fide, imitaretur & paſſione. De Pauli verò ceruice, cùm eam perſecutor gladio percuſſiſſet, dicitur fluxiſſe lactis magìs vnda, quàm ſanguinis. *Aduerte Tertullianum ſuprà dixiſſe ſcripta Martyria ipſorum ſanguine, ſed & flagellatus Paulus ſanguinem fudit, & ſine miraculo capite cæſus cruorem effudiſſet*, & mirum in modum ſanctum Apoſtolum Baptiſmi gratiâ, *id eſt Martyrij, de quo Chriſtus, Baptiſmo habeo baptizari*, in ipſa nece fecit ſplendidum potiùs, quàm cruentum. Quæ quidem res in ſancto Paulo ſtupenda non eſt. Quid enim mirum ſi abundat lacte nutritor Eccleſiæ? ſicut ipſe ad Corinthios ait; Lac vobis potum dedi, non eſcam. Hæc eſt planè repromiſſionis illa terra, quam Patribus noſtris promiſit Deus dicens: Dabo vobis terram lacte & melle manantem, &c.

quæ enim Pauli Epiſtola, non melle dulcior, non A lacte candidior? quæ Epiſtolæ tanquam vbera Eccleſiarum populos enutriunt ad ſalutem. *Duo ſponſæ vbera duo ſunt Principes Apoſtolorum*; Meliora vtique vino fragrantia vnguentis optimis, *Petrus ſic hortatur ſuos filios*: quaſi modò geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite, vt cum eo creſcatis in ſalutem. *Idem Auguſtinus ſermone 27. de Sanctis.* Puto illos æquales eſſe meritis, quia æquales ſunt paſſione, & ſimili eos deuotione vixiſſe, quos ſimul videmus ad Martyrij gloriam perueniſſe. Non enim ſine cauſa factum putemus, quòd vnâ die, vno in loco, Tyranni vnius tolerauere ſententiam. Vnâ die paſſi ſunt, vt ad Chriſtum pariter peruenirent: vno in loco, ne alteri Roma deeſſet. *pro throno & theatro gloriæ*, ſub vno perſecutore, vt æqualis crudelitas vtrumque conſtringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, perſecutor decretus eſt pro virtute, & in quo tandem loco Martyrium pertulerunt ſancti Apoſtoli? In vrbe Roma quæ principatum tenebat, & caput obtinet Nationum. Scilicet vt vbi caput ſuperſtitionis erat, illic caput quieſceret ſanctitatis: & vbi Gentium Principes habitabant, illic Eccleſiarum morarentur, *addam & morerentur*, Principes. Cuius autem meriti ſint beatiſſimi Petrus & Paulus, hinc poſſumus intelligere, quòd cùm Dominus Orientis regionem propriâ illuſtrauerat paſſione; Occidentis plagam, ne quid minùs eſſet, vice ſui, Apoſtolorum ſanguine illuminare dignatus eſt. Et licèt illius Paſſio nobis ſufficiat ad ſalutem, tamen etiam horum Martyrium nobis contulit ad exemplum. *Et to. 4. l. 1. de conſenſu Euang.* Merita Petri & Pauli etiam propter eandem paſſionis diem, celebriùs & ſolemniùs Roma commendat.

S. Aug.

APPENDIX EX PATRIBVS, de S. Petri Priuilegiis.

Si *duodecim Patriarchæ, duodecim Apoſtolorum ſunt figuræ, benedictio Rubem primogeniti Iacob, ſancti Petri benedictionem in hoc delineauit, quòd ſicut de Rubem, ita de Petro dixerit Chriſtus, Geneſ. 49. 3.* Rubem primogenitus meus, tu fortitudo mea & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio. *Et quidem ſi Chriſti dolores in cruce parturientis electos, in præſcientia Dei, in quo electi ſumus, Sanctos tantò pronexerunt altiùs, quò decretum Dei ad altiora eos munera deſtinauit; poſt beatiſſimam Virginem Deiparam*, primogenitam omnis creaturæ, *Petrus electorum primogenitus Chriſti, & principium doloris eius meruit appellari. Sanctes Pagninus aliter ex Hebræo tranſtulit*: Principium roboris mei: excellentia, dignitas, & excellentia fortis. *Et quidem quòd ſit primogenitus Apoſtolici Collegij, licèt Paulus Galat. 2. 9. Iacobum nominet ante Petrum, ſcribens:* Iacobus, Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe: *Hoc loco tamen Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus in ſuis Commentariis, Petrum primum nominant. Et D. Thomas cum Anſelmo notat primum Iacobum poſitum, quòd loci Epiſcopus eſſet. Ipſe tamen præmiſerat ad Galat. 1. 18. non Iacobi Epiſcopi Ieroſolymitani, ſed Petri primogeniti videndi causâ.* Poſt annos tres, inquit, aſcendi Ieroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum dies quindecim. *Inde eſt quòd ab omnibus 4. Euangeliſtis, Matth. 10. 2. vbi ſeries Apoſtolorum texitur*, Duodecim Apoſtolorum nomina ſunt hæc: primus Simon, qui dicitur Petrus. *Marc. 14. & ſeq.* Fecit vt eſſent, *Syr. delegit.* duodecim cum illo, &c. & impoſuit Simoni nomen Petrus. *Syr. Kypho. Ita Luc. 6. 14. & Ioan. 1 42. cuius prærogatiuæ gratia, vt notat Epiphanius hæreſi 51. non petitur ab ætate, vel vocationis ordine. cùm in vtroque Andreas præcelleret, nec à ſanctitate, cùm Iacobus minor, & frater Domini, & iuſtus ſit dictus: Nec ex ſpeciali dilectione, cùm Ioannes Euangeliſta ſit*, Diſcipulus quem diligebat Ieſus. *Nec aliquo caſu, ſed Spiritu ſancto dictante, ſemper nominatus eſt primus.*

S. Aug. *Auguſtinus tractatu 124. & vltimo in Ioan. 21.* Eccleſiæ, inquit, Petrus Apoſtolus, propter Apoſtolatus ſui primatum, gerebat figuratâ generalitate perſonam. Quod enim ad ipſum propriè pertinet, naturâ vnus homo erat, gratiâ vnus Chriſtianus, abundantiore gratiâ vnus idemque primus Apoſtolorum.

Itaque vocatus eſt Petrus, ſiue Cephas, quod nomen Græcis caput eſt. Syriacis petra. Vnde Optatus Mileuitanus libro ſecundo contra Parmenianum. Igitur, B inquit, negare non potes, ſcire te in vrbe Roma Petro Cathedram Epiſcopalem eſſe collocatam, in qua ſederet omnium Apoſtolorum caput Petrus: vnde & Cephas appellatus eſt; in quâ vnâ Cathedrâ vnitas ab omnibus obſeruaretur. *Hieronymus pariter in cap. 2. ad Galat.* Non quòd aliud ſignificet Petrus, aliud Cephas: ſed quòd quem nos Latinè & Græcè Petrum vocamus, hunc Hebræi, & Syri, propter linguæ inter ſe viciniam, Cepham nuncupant. *De Petro capite ſuo, Sponſa Canticorum 5.* Caput eius aurum optimum. *Quem locum ſic exponit Ambroſius Octon. 15. in Pſalmum 118.* Caput eius aurum Cephas. *Vnde & Aquila petram aurum dixit: Symmachus* lapidem aurum, quod ſignificat ſtabilem, eminentémque ſapientiam. *Præceſſerat Dionyſius Areopagita de diuinis Nominibus, cap. 3. vocans Petrum* Supremum, & maximè venerandum Theologorum verticem. *Chryſoſtomus in Pſal.* C *50.* Chori Apoſtolorum caput. *Chryſologus ſermone 154.* Qui Apoſtolici Chori tenet principatum. *Ambroſius ſermone 66.* Caput ſanctitatis. *Nazianzenus orat. 9.* Diſcipulorum omnium chariſſimum. *Iſidorus Pelus.* Apoſtolici ſodalitij Coryphæum. *Theodorus Studita epiſtolâ ad Leonem*, Omnium capitum caput.

Nec tantùm caput eſt, ſed & poſt caput anguli Chriſtum, petra, & vt eum Chryſoſtomus vocat homil. 2. in Pſalm. 50. Fidei baſis, fortis & robuſta Eccleſiæ columna, *Et homil. 4. de verbis Eſa.* In qua firmioribus, quàm cœlum ipſum, radicibus defixa hæret. *Et rectè quidem, cùm enim dixerit Chriſtus*: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt: *Petro dixit*: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: *Et Auguſtinus tract.* S. Aug.
D *124. in Ioan. 21.* Petrus vniuerſam ſignificabat Eccleſiam, quæ in hoc ſæculo diuerſis tentationibus; velut imbribus, fluminibus, tempeſtatibúſque quatitur, & non cadit, quoniam fundata eſt ſuper petram. Vnde & Petrus nomen accepit. Non enim à Petro petra, ſed Petrus à petra: ſicut non Chriſtus à Chriſtiano, ſed Chriſtianus à Chriſto vocatur. Ideò quippe ait Dominus, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, quia dixerat Petrus, Tu es Chriſtus filius Dei viui. Super hanc ergo, inquit, petram quam confeſſus es, ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim erat Chriſtus, ſuper quod fundamentum etiam ipſe ædificatus Petrus. Fundamentum quippe aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. 1. Corinth. 3. &c. Hæc igitur Ec-

cleſia quam ſignificabat Petrus, quandiu degit in A malis, amando, & ſequendo Chriſtum liberatur à malis. *Ita & Origenes tractatu in Matthæum 16. in verba,* Non præualebunt aduerſus eam. Quam autem eam? vtrùm aduerſus eam petram, ſuper quam Chriſtus ædificat Eccleſiam? An aduerſus ipſam Eccleſiam? Nam ſermo anceps eſt, an ad vnum & idem, quod ipſum ſit petra & Eccleſia; Hoc autem arbitror eſſe verum. Neque enim aduerſus petram, ſuper quam Chriſtus ædificat Eccleſiam, neque aduerſus Eccleſiam portæ inferi non præualebunt.

Sed tanta priuilegia Petri in eximia eius confeſſione fundata ſunt. Primus enim Apoſtolorum Chriſti diuinitatem confeſſus eſt, vt notat Chryſoſtomus in B *Matthæum 16. Athanaſ. ſermone 4. contra Arrianos. Cyrill. Alex. lib. 12. cap. 64. Hilarius in Pſal. 131. vbi de Chriſti pro nobis moriendi zelo:* Tanta, inquit, ei religio fuit, pro humani generis ſalute patiendi, vt Petrum primum filij Dei Confeſſorem, Eccleſiæ fundamentum, cœleſtis Regni ianitorem, & in terreno iudicio Iudicem cœli, ſatanæ conuitio nuncuparet, *Et Auguſt. ſermone 118. de temp.* Hic eſt Petrus, qui diuinâ reuelatione prior omnium veritatem meruit confiteri, dicens: Tu es Chriſtus filius Dei viui. *Hilarius item lib. 6. de Trinit.* Loquitur, inquit, quod vox humana nondum protulerat: Tu es Chriſtus, &c. *Hinc Auguſtinus Petrum vocat os omnium tractat. 27. in Ioan. 6.* Reſpondit Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuerſis: reſpondit ei ergo Simon Petrus, Domine ad quem ibimus? repellis nos à te, da nobis alterum te. Si à te recedimus: ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Videte quemadmodum Petrus, dante Deo, recreante Spiritu ſancto intellexit. Vnde, niſi quia credidit? *alludit ad Eſa. niſi credideritis, non intelligetis*, verba vitæ æternæ habes? Vitam enim æternam habes in miniſtratione Corporis & Sanguinis tui: & nos credimus, & cognouimus. Non cognouimus, & credidimus, ſed credidimus, & cognouimus. Credidimus, enim vt cognoſceremus. Non ſi priùs cognoſcere, quàm credere vellemus, nec cognoſcere, nec credere valeremus. Quid credidimus, & quid cognouimus? quia tu es Chriſtus filius Dei viui. *Ita Syr. Ioan. 6. 70. Vulgata non habet viui.* id eſt, quia ipſa vita æterna tu es, & non das in carne & ſanguine tuo niſi quod es.

S. Aug.

S. Aug.

Aliud Petri priuilegium notauit Bernardus lib. 2. de conſiderat. cap. 8. Accipe, inquit, aliud quod nihilominùs prærogatiuam confirmat tibi. Diſcipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quodque iùcundius erat, in corpore rediuiuo. Sciens Petrus, quia Dominus eſt, in mare ſe miſit, & ſic venit ad ipſum, aliis nauigio peruenientibus. Quid iſtud? Nempè ſignum ſingularis Pontificij Petri, per quod non nauem vnam vt cæteri quique ſuam, ſed ſæculum ipſum ſuſceperit gubernandum. Mare enim ſæculum eſt, naues Eccleſiæ. Inde eſt, quòd alterâ vice, inſtar Domini gradiens ſuper aquas, vnicum ſe Chriſti Vicarium deſignauit, qui non vni populo, ſed cunctis præeſſe deberet, ſiquidem aquæ multæ, populi multi. *In quam porro nauiculam intrauit niſi Petri, vt doceret de nauicula turbas? Cui niſi Petro dixit: Duc in altum? Hoc eſt in profundum diſputationum: Ambroſius ſermone ſexageſimo ſecundo:* Videamus, inquit, quæ ſit iſta nauicula Simonis Petri, quam adducendam de duabus magis opportunam Dominus iudicauit, quæ & tutum Saluatorem præſtet ab iniuria, & credulitatis hominibus largiatur eloquia.

Quanta Petri gratia, vt pro Chriſto & pro ſe ſolo tributum ſoluere iuſſus ſit à Domino. Vnde ex Origene & Hieronymo Apoſtoli primatum eius ſupra ſe cognouerunt. Hieronymus in Matthæum 18. Quia, inquit, viderant pro Petro & Domino idem tributum redditum: ex æqualitate pretij, arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prælatum, eo quòd in redditione tributi Domino fuerat comparatus.

Prærogatiuam alteram attigit Auguſtinus tractatu quinquageſimo ſexto in Ioannem 13. Cùm lauaret pedes diſcipulorum Dominus, venit ad Simonem Petrum, &c. Nec putare debemus hoc Petrum inter cæteros formidaſſe atque recuſaſſe, cùm id alij ante ipſum libenter, vel æquanimiter ſibi fieri permiſiſſent, & cæt. quaſi aliquibus iam lauiſſet: *ſicut Chryſoſtomus & Theophil. à Iuda cœpiſſe putant*, & poſt eos veniſſet ad primum: quis enim neſciat primum Apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum? Sed non ita intelligendum eſt, quòd poſt aliquos ad illum venerit, ſed quòd ab illo cœperit: quando ergo pedes diſcipulorum lauare cœpit, venit ad eum à quo cœpit, id eſt, ad Petrum: & tunc Petrus, quod etiam quilibet eorum expauiſſet, expauit atque ait, Tu mihi lauas pedes? tu mihi: quid eſt tu? quid eſt mihi? cogitanda ſunt potiùs quàm dicenda, ne fortè C quod ex his verbis aliquatenus dignum concipit animæ, non explicet lingua. S. Aug.

Multa ſimul Petri priuilegia colligit Chryſoſtomus ſcribens in Act. capite 9. Quemadmodum, inquit, dux in exercitu obambulans conſiderabat quæ pars ſit coadunata, quæ ornata, quæ ſuo aduentu egeat; vide vbique illum circumcurſare, & primum inueniri. Quando eligendus Apoſtolus *Matthias*, hic primus: quando loquendum Iudæis, non Apoſtolos eſſe ebrios, quando curandus claudus, quando concionandum, hic præ aliis eſt: quando agendum contra Principes, quando contra Ananiam, quando ab vmbra ſanationes fiebant, hîc erat, & vbi quidem erat periculum, hîc: D vbi autem moderatio, vbi tranquillitate res erant plenæ, communiter omnes. *Et in caput duodecimum Actorum.* Oratio autem fiebat. Magni amoris indicium oratio: patrem omnes quærebant, patrem manſuetum, Multùm enim intererat, caputne an cætera membra periclitarentur.

Ex eodem homiliâ 87. in Ioannem. Os erat Apoſtolorum & Princeps, propterea & Paulus eum præter alios viſurus aſcendit. *Ambroſius in caput primum Galat.* Dignum fuit vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apoſtolos, cui delegauerat Saluator curam Eccleſiarum. *Cyprianus de vnitate Eccleſiæ*, Hoc erant vtique & cæteri Apoſtoli quod fuit Petrus, pari conſortio præditi, & honoris & poteſtatis; ſed exordium ab vnitate proficiſcitur. Primatus Petro datur. *Hieronymus libro primo contra Iouin. cap. 14.* Dicis, Supra Petrum E fundatur Eccleſia: licèt idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues Regni cœlorum accipiant: & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur; tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio. *Baſilius ſermone de Iudicio Dei.* Petrus ille beatus, qui cæteris antelatus diſcipulis fuit, cuique magnificentiùs quàm reliquis omnibus datum eſt teſtimonium, magiſque quàm reliqui omnes beatus appellatus, cui claues Regni cœlorum commiſſæ. *Ambroſius in cap. 12. Corinth. 2.* Prior ſecutus eſt Andræas Saluatorem, quàm Petrus; & tamen primatum non accepit Andreas, ſed Petrus.

Quidquod & Nicephorus lib. 2. cap. 3. ex Epiſt. Euodij ſucceſſoris Petri in Antiochena Cathedra, inſcripta τὸ φῶς. Diuinus, inquit, Euodius, & ipſe Apoſtolorum ſucceſſor fuit; in Commentariis ſuis præcipuè in Epiſtola quam lumen inſcripſit, hæc quoque poſuit: Chriſtus, inquiens, manibus ipſe ſuis Petrum tantummodò baptizauit: Petrus porro Andream, & filios Zebedæi: hi deinceps, reliquos Apoſtolos. *Ad hæc Ambroſius in Luc. 24.* Quomodo, inquit, ſoli Cephæ viſum dicerent, ſi ab omnibus erat viſus? ſed ſicut ex mulieribus Mariæ, & alij Mariæ Magdalenæ, ita ex viris Petro viſus eſt primo mane. *Quod confirmat Paulus. 1. Cor. 15.* Reſurrexit tertia die ſecundùm ſcripturas; & viſus eſt Cephæ, & poſt hæc vndecim.

Tandem ex Attico in Epiſtola ſub finem Concilij Chalcedonenſis. Vbi de litteris formatis ſiue Canonicis, quas & iuxta Concilium. 1. Mileuit. can. 20. Clerici abituri ab Epiſcopo ſuo, ſub excommunicationis pœna ſumere debebant, nomen Petri præferebant. Ne in faciendis Epiſtolis Canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, aliqua fraus falſitatis temerè præſumere-

A tur, hoc à Patribus 318. Nicææ congregatis ſaluberrimè inuentum eſt, & conſtitutum, vt formatæ Epiſtolæ hanc calculationis ſeu ſupputationis habeant rationem; id eſt vt aſſumantur in ſupputationem prima elementa Græca, Patris & Filij & Spiritus ſancti. Hoc eſt ΠΥΑ quæ elementa & octogenarium, & quadringenteſimum, & primum ſignificant numerum. Petri quoque Apoſtoli prima littera, quæ numerum octoginta ſignificat: eius quoque qui ſcripſit Epiſtolam, prima littera: cui ſcribitur, ſecunda littera: accipientis, tertia littera: ciuitatis quoque de qua ſcribitur, quarta: & indictionis quæcumque eſt temporis idem qui fuit numerus aſſumatur, &c. Addat præterea ſeparatim in Epiſtola, 99. numerum, qui ſecundùm Græca elementa

B ſignificat, Valete in Domino. *In dicto autem Canone Mileuit. Vetatur Eccleſiaſticis adeſſe Synodis aliiſque conuentibus publicis, abſque dictis litteris formatis. Atque ex prædictis patet, quanta reuerentia præſtita ſit, & ab omnibus ſit exhibenda Principi Apoſtolorum Petro.*

PHILOSOPHI GENTILES.

1. *Philoſophi Gentiles ſenſu naturali & eloquentia abuſi, à diis ſacras litteras hauſiſſe, ſe mentiuntur, quas ex Apocryphis, & Pſeudoprophetis Doctore diabolo deſumpſerunt: nos Chriſtiani à Prophetis à Deo doctis, veritatem hauſimus. De Ani. cap. 2. à p.*

HVnc nacta Philoſophia ad gloriam propriæ artis inflauit, præ ſtudio (non mirum ſi iſtud ita dixerim) eloquij quiduis ſtruere atque deſtruere eruditi, magiſque dicendo perſuadentis, quàm docendo. Formas rebus imponit, eas nunc peræquat, nunc priuat, de certis incerta præiudicat, prouocat ad exempla, quaſi comparanda ſint omnia; omnia præſcribit, proprietatibus etiam inter ſimilia diuerſis; nihil diuinæ licentiæ ſeruat, leges naturæ opiniones ſuas facit. ferrem, ſi naturalis ipſa, vt compos naturæ de conditionis conſortio probaretur. Viſa eſt quidem ſibi & ex ſacris (quas putant) litteris hauſiſſe, quia pleroſque auctores etiam deos exiſtimauit antiquitas, nedum diuos: vt Mercurium Ægyptium, cui præcipuè Plato adſueuit: vt Silenum Phrygem, cui à Paſtoribus perducto ingentes aures ſuas Midas tradidit; vt Hermotimum, cui Clazomenij mortuo templum contulerunt; vt Orpheum, vt Muſæum, vt Pherecydem Pythagoræ magiſtrum. Quid autem ſi Philoſophi etiam illa incurſauerunt quæ penes nos apocryphorum confeſſione damnantur, certos nihil recipiendum quod non conſpiret germa- Matth.
næ, & ipſo iam æuo pronatæ propheticæ paraturæ, quando & pſeudoprophetarum me 24. 24.
minerimus, & multò prius apoſtatarum ſpirituum, qui huiuſmodi quoque ingeniorum Gen. 6. 2.
calliditate omnem faciem ſeculi inſtruxerint?

PHILOSOPHI. 1. SCHOL.

HVNC NACTA. *Supra loquebatur de ſenſu communi*, quo Deus animam dotare dignatus eſt, *quem adepti Philoſophi inflauerunt, & præ tumore, & iactantia ſuæ artis, ſtudentes magis pompa verborum, quàm veritati, quodlibet aſtruere, vel deſtruere, ſophiſticè moliti ſunt.* FORMAS. *Res circumueſtit variis formis & fucis eloquij ſophiſtici. Res inuicem comparat, opponit, &c.* NVNC PRIVAT. *Formis ſcilicet & proprietatibus, quibus aliis rebus ſimilibus, res alias adæquauerat.* DE CERTIS, &c. *de rebus cognitis & euidentibus, præſumit incertas & incognitas iudicare, & ad exempla nota vult reducere incognita, vt hæc aliis comparet.* OMNIA PRÆSCRIBIT, *omnibus leges certas imponit.* PROPRIETATIBVS, &c. *Id eſt cùm inter res ſimilis ſpeciei ſint aliquæ proprietates indiuidualiter differentes, & plerumque latentes & incognitæ; iis tamen quaſi certi & clarè videntes, leges præſcribunt & definiunt. Alij legunt* propria ætatibus etiam inter ſimilia diuerſis. DIVINÆ LICENTIÆ; *Dei poteſtati vel ſcientiæ nihil relinquunt, quòd ipſe ſolus nouerit, quod illi ſoli liceat ſcire & poſſe, adeo vani & ſuperbi ſunt,*

C *vt in rerum naturis & proprietatibus indagandis, nominibuſque imponendis ſe Deo æquales faciant.* LEGES NATVRÆ *Incertas opiniones & coniecturas ſuas, volunt haberi pro certis & immutabilibus naturæ legibus: quod quidem ferendum eſſet ſi ipſa Philoſophia verè & propriè naturalis eſſet, & naturæ compos, id eſt ſi Philoſophi ipſi ſtatim à principio ſuæ conditionis & natiuitatis, ſimul cum natura humana, plenam totius naturæ rerum omnium ſcientiam hauſiſſent.* VISA EST QVIDEM. *Philoſophi, ſuæ Philoſophiæ principia ex diuinis literis & ſacris deſumpſiſſe putant, quia plures Philoſophiæ authores, deluſa antiquitas, non tantùm pro diuinis hominibus, ſed tanquam dii venerata eſt. Vt Deum enim coluit Mercurium Ægyptium, quem ſolitus eſt legere & magni pendere Plato, vt conſtat in Philebo & Phædro, ſicut etiam teſtatur Clem. Alex. 1. Strom. Sylenum item Phrygium Bacchi nutritium & Pædagogum. Teſtis Diod. Sic. lib. 4. rerum Antiq. Cuius ideo Aſinum teſte Arato inter ſydera retulerunt, & collocarunt ex altera parte præſepij. Sileni dicuntur imagines exterius deformes, pulchram aliquam intus claudentes effigiem. Huic Sileno*

à Paſtoribus addacto, Midas aures ſuas Aſininas præbuit eius auditor factus. HERMOTIMVM. *Hunc & Deum coluit antiquitas, quem alij Hermippum, alij Hermolimum, vel Hermodorum, cui Clazomenij vrbis Ioniæ Aſiaticæ Incolæ, quæ priùs Gryna dicebatur, templum erexerunt.* ORPHEVM. *Hunc Græci coluerunt ex Pauſania & Philoſtrato, ſicut ex Lampridio Alexander Seuerus. Nam habebat effigies Apollonij, Chriſti, Abrahæ, & Orphei, quos vt Deos colebat in ſuo ſacrario.* MVSÆVM *Eleuſinum ſcilicet, ſeu Athenienſem, de quo Calcidius in Timæo.* PHERECYDEM. *de quo Suidas.* PYTHAGORÆ MAGISTRVM. *Alij legebant aliquando Pythagoræ diſcipulum. Videndus Iamblicus libro de vita Pythagora cap. 6. Aug. to. 1. lib. 3. contra Academicos cap.*
S. Aug. 17. Pythagoras Græcâ Philoſophiâ non contentus, quæ tunc aut penè nulla erat, aut certè occultiſſima, poſtquam commotus Pherecydæ cuiuſdam Syri diſputationibus, immortalem eſſe animum credidit, multos ſapientes etiam longè latéque peregrinatus audierat.
S. Aug. *Et to. 2. in ep. ad Voluſianum*: quod ad Magiſterium eius attinet: quis nunc extremus idiota, vel quæ abiecta muliercula non credit animæ immortalitatem, vitamque poſt mortem futuram? quod apud Græcos olim primus Pherecydes Aſſyrius cùm diſputaſſet, Pythagoram Samium illius diſputationis nouitate permotum, ex Athleta in Philoſophum vertit. QVID AVTEM, &c. Fortè, inquit, veteres Philoſophi legerunt libros apocryphos, quos tanquam diuinos receperunt, quos nos damnamus, præmoniti à Chriſto & Apoſtolis venturos Pſeudoprophetas; & ſcientes, Angelos Apoſtatas ſparſis fabularum nebulis, ſubdolè inuentionibus Poëticis inſtruxiſſe & decepiſſe ſæculum. Nos autem certi ſumus nullos huiuſmodi libros Apocryphos recipiendos eſſe, ſed eos ſolos qui antiquæ Scripturæ Propheticæ & veræ ac germanæ reſpondeant. INCVRSAVERVNT. *Inciderunt, incurrerunt, vt in laqueos.* PROPHETICÆ PARATVRÆ, *ſcripturæ veteri & ab Æuo nata, quæ ex rebus plurimis Propheratis, & euentu probatis, præparauit nos, & diſpoſuit ad fidem præbendam, adhuc ſuſpenſis & certò futuris. Pulchrè in hanc rem Auguſtinus libro 13. contra Fauſtum Manich. c. 1. & 15. vbi quàm iure noſtri Prophetæ diuinis illis Philoſophorum magiſtris ſint præponendi ediſſerit*; Cùm tam magna, & tam multa, quæ prædixerunt, iam ad effectum manifeſtationemque perducta ſint, planè ille *Gentilis* ſi peruerſus eſſe nollet, nec iſta vllo modo contemneret, quæ tantò ante, & tanto apparatu præuidendo & prænuntiando commendari meruerunt, nec illos à quibus præuideri & prænuntiari potuerunt. Nullis enim prudentiùs credimus, vel de preteritis, quæ olim facta ſunt; vel de futuris quæ nondum facta ſunt, quàm eis qui nobis fidem verborum ſuorum, tam multis, tamque magnis, quæ ab eis prædicta iam facta ſunt, probauerunt. Sibylla porrò, vel Sibyllæ & Orpheus, & neſcio quis Hermes. *Idem lib. 8 de Ciuit. cap. 27. Hermes maior id eſt Mercurius* & ſi qui alij Vates, vel Theologi, vel ſapientes, vel Philoſophi S. Aug. Gentium, de filio Dei, aut de Patre Deo, vera prædixiſſe, ſeu dixiſſe perhibentur: valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam, non tamen ad iſtorum authoritatem *tanquam Deorum aut diuinorum hominum quales hic arguit Tertullianus* amplectendam; cùm illum Deum nos colere oſtendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui ſuos congentiles populos idola & dæmonia colenda, partim docere auſi ſunt, partim prohibere, auſi non ſunt, &c. quantùm diſtat de Chriſti Aduentu inter prædicationem Angelorum, & confeſſionem dæmoniorum: tantùm inter authoritatem Prophetarum & curioſitatem ſacrilegorum. *Vbi per curioſitatem ſacrilegam Magiam intelligit cui alibi notauimus ex Aug. Pythagoram inter cæteros fuiſſe addictum.*

2. *Philoſophi curioſi Prophetarum lectores, veritatem peruertunt, inter ſe diſcordantes. De Ani. cap. 2. circa m.*

POſtremò, ſi etiam ad ipſos Prophetas adiſſe credibile eſt indagatorem quemque ſapientiæ ex negotio curioſitatis, tamen plus diuerſitatis inuenias inter Philoſophos quàm ſocietatis, cùm & in ipſa ſocietate diuerſitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque & conſonantia Prophetis, aut aliunde commendant, aut aliorſum ſubornant, cum maxima iniuria veritatis, quam efficiunt aut adiuuari falſis, aut patrocinari.

Et de Anima cap. 26. in p.

Omnis inæqualitas ſententiæ humanæ, vſque ad Dei terminos.

Et de Anima cap. 2. à m.

Hoc itaque commiſerit nos & Philoſophos, in iſta præſertim materia, quòd interdum communes ſententias, propriis argumentationibus veſtiant, contrariis alicubi regulæ noſtræ: interdum ſententias proprias communibus argumentationibus muniant, conſentaneis alicubi regulæ illorum: vt propè ſit excluſa veritas à Philoſophia per veneficia in illam ſua; & ideò vtroque titulo ſocietatis, aduerſario veritatis, vrgemur, & communes ſententias ab argumentationibus Philoſophorum liberare, & communes argumentationes, à ſententiis eorum ſeparare.

PHILOSOPHI. 2. SCHOL.

AD PROPHETAS ADISSE. *Conſuluiſſe oracula Prophetarum noſtrorum, Philoſophos inſtinctu curioſitatis eſt credibile, plus tamen in iſto negotio curioſitatis, quàm ſinceræ veritatis inueſtigandæ cupiditate moti ſunt. Nec eos inuicem conſentientes inuenies, ſicut noſtri Prophetæ conſentiunt, cùm eiuſdem etiam ſectæ Philoſophi in multis ab inuicem diſcrepent.* SIQVIDEM VERA. *Ea quæ noſtri Prophetæ dicunt, aut ea ex aliis principiis petunt, aut in alium ſenſum abducunt, cum iniuria maxima primæ veritatis, quam vel falſis opinionibus ſuis & fabulis fulcire volunt, aut ipſam propheticam veritatem, in confirmationem errorum ſuorum adducunt. Auguſtinus libro 18. de Ciuit. cap. 37. probat, vt alibi videbimus, Prophetas noſtros, & Scripturam ſacram longè antiquiorem omnibus Philoſophis, qui ex ipſa hauſerunt quidquid veri ſcripſerunt. De ipſorum autem diſſenſioni-*

bus fusè ex profeſſo tractat eodem libro cap. 41. Ipſi Phi- A
S.Aug. loſophi qui non videntur laboraſſe in ſtudiis ſuis, niſi vt inuenirent quomodo videndum eſſet accommodatè ad beatitudinem capeſſendam, cur diſſenſerunt & à Magiſtris diſcipuli & inter ſe condiſcipuli, niſi quia vt homines humanis ſenſibus, & humanis ratiocinationibus iſta quæſierunt? &c. Nónne apud Athenas & Epicurei clarebant, aſſerentes res humanas ad Deorum curam non pertinere, & Stoïci qui contraria ſentientes, eas regi atque muniri diis adiutoribus atque tutoribus diſputabant? Vnde miror cur Anaxagoras reus factus ſit, quia Solem eſſe dixit lapidem ardentem, negans vtique Deum; *eſſe ſcilicet Solem*, cùm in eadem ciuitate gloriâ floruerit Epicurus, vixeritque ſecurus, non ſolùm Solem, vel vllum ſydérum Deum eſſe non credens, ſed nec Iouem, vel vllum Deorum omnino in mundo habitare contendens, ad quem preces hominum ſupplicationéſque perueniant. Nónne ibi Ariſtippus in voluptate corporis ſummum bonum ponens: ibi Antiſtenes virtute animi potiùs hominem fieri beatum aſſeuerans, duo Philoſophi nobiles, & ambo Socratici, in tam diuerſis, atque inter ſe contrariis finibus vitæ ſummam locantes? &c. *Poſt diuerſas Philoſophorum diſſenſiones ſic concludit, de Babylone Philoſophica loquens:* nec intereſt
S.Aug. diaboli regis eius, quam contrariis inter ſe rixentur erroribus, quos meritò multæ variæque impietatis pariter poſſidet. At verò gens illa; ille populus, illa ciuitas, illa Reſpublica, illi Iſraëlitæ quibus credita ſunt eloquia Dei, nullo modo Pſeudoprôphetas cum veris Prophetis pari licentiâ confuderunt, ſed concordes inter ſe atque in nullo diſſentientes, ſacrarum Litterarum veraces ab eis agnoſcebantur & tenebantur Authores. Ipſi eis erant Philoſophi hoc eſt amatores ſapientiæ, ipſi ſapientes, ipſi Theologi, ipſi Prophetæ, ipſi Doctores probitatis atque pietatis. Quicumque ſecundùm illos ſapuit & vixit, non ſecundùm homines, ſed ſecundùm Deum qui per eos locutus eſt, ſapuit & vixit: ibi ſi prohibitum eſt ſacrilegium, Deus prohibuit: ſi dictum eſt honora patrem, &c. Deus iuſſit. Si dictum eſt non mœchaberis, &c. non hæc ora humana, ſed oracula diuina fuderunt. OMNIS INÆQVALITAS. *Omnis humana & Gentilis maximè ſententia, incerta eſt, & parum ſibi conſtans:* Incertæ enim & timidæ ſunt omnes prouidentiæ noſtræ. VSQVE AD DEI TERMINOS. *Nihil firmum & ſtabile, præter diuinas in ſcriptura ſententias, & Eccleſiæ determinationem, quia* ipſa eſt columna, & firmamenmentum veritatis. HOC COMMISERIT NOS. *In hoc diſſidemus & pugnamus nos Chriſtiani cum Philoſophis Gentilibus, in omnibus penè materiis, ſed maximè cùm de anima rationali agitur, quòd illi communes illis & nobis ſententias, adornent & fucent propriis, id eſt Ethnicis argumentationibus, quæ plerumque fidei noſtræ regulæ aduerſantur.* ILLORVM REGVLÆ. *Senſui, opinioni, dogmati, axiomati.* VT PROPE. *Adeo vt penè omnis veritas ſecluſa ſit ab eorum Philoſophia, propter veneficia Sophiſmatum quibus enecant veritatem.* TITVLO SOCIETATIS, *propter communes ſententias, & communes item aliquando argumentationes.* VRGEMVR, *cogimur, quæſtiones reuocare ad diuinas literas, in quibus certa eſt veritas.*

3. *Philoſophi, maximè Athenienſes Caupones veritatis, & hæreticorum Patriarchæ.*

De Ani. cap. 3. in p.

ATque vtinam [a] *nullas hæreſes oportuiſſet exiſtere, vt probabiles quique emicarent.* nihil omnino cum Philoſophis ſuper anima quoque experiremur, Patriarchis (vt ita dixerim) hæreticorum. Siquidem & ab Apoſtolo iam tunc philoſophia concuſſio veritatis prouidebatur. Athenis enim expertus linguatam ciuitatem, cùm omnes illic ſapientiæ atque facundiæ caupones deguſtaſſet, inde concepit præmonitorium illud edictum. Coloſſ. 2. 8. Proinde enim & animæ ratio, per philoſophatas doctrinas hominum miſcentes aquã vino.

a 1. Cor. 11. 19.

Et de Anima cap. 3. in m.

Deliquit, opinor, diuina doctrina, ex Iudæa potius quàm ex Græcia oriens. Errauit & Chriſtus, piſcatores citiùs quàm Sophiſtas ad præconium emittens. Si qua igitur in hunc modum de nidoribus Philoſophiæ, candidum & purum aërem veritatis infuſcant, ea erunt Chriſtianis enubilanda, & percutientibus argumentationes originales, id eſt Philoſophicas, & opponentibus definitiones cœleſtes, id eſt Dominicas: vt & illa quibus Ethnici à Philoſophia capiuntur, deſtruantur; & hæc quibus fideles ab hæreſi concutiuntur, retundantur.

PHILOSOPHI. 3. SCHOL.

ATQVE VTINAM. *Niſi, inquit, oportuiſſet impleri dictum Pauli circa hæreſes, quas oportebat eſſe, vt alibi viſum eſt, vt inter eas quaſi zizania, frumentum electum fidei appareret, & vnica columba inter tot concubinas,* & ſicut lilium inter ſpinas, ſic vnica Eccleſia inter filias; *nihil, inquit, Tertull. cum* Philoſophis *circa animam rationalem diſputandum eſſet, nec noſtra in hoc libro experientia de hac materia neceſſaria foret: qui quidem* Philoſophi *in ſuis erroribus Duces & Magiſtri fuerunt hæreticorum* PROBABILES EMICARENT. *1. Cor. 11. 19.* Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. *Tranſlat. Syr.* Futurum eſt etiam vt contentiones ſint inter vos, quò qui probati ſunt inter vos, innoteſcant. *Hoc eſt emineant in erudiendo & zelo tuenda veritatis, contra eius im-* C *pugnatores inſurgant.* PATRIARCHIS HÆRETICORVM: *Hieronymus ſcribens ad Cteſiphontem, aduerſus Pelagium, Tertullianum intellexit vbi ait.* Pulchrè quidam noſtrorum ait; Philoſophi Patriarchæ hæreticorum, Eccleſiæ puritatem peruerſâ maculauere doctrinâ: vt neſciant illud dictum de humana fragilitate: quid gloriatur terra & cinis? præſertim cùm de iiſdem, *ſupple animi perturbationibus, quas* Philoſophi *prorſus extirpari poſſe, meditatione, & exercitatione virtutum, ſolis naturæ viribus contendebant, in quo* Pelagianorum *erant* Patriarchæ: præſertim cùm de iiſdem Apoſtolus dicat Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem. Et iterum: non enim quod volo, hoc ago, ſed quod nolo, id operor. Si quod non

Digi

vult operatur, quomodo ſtare poteſt hoc quod dicitur, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi velit? qua ratione poteſt eſſe quod velit, cùm Apoſtolus aſſerat, ſe quod cupiat implere non poſſe? Cùmque ab eis quærimus, qui ſint illi, quos abſque peccato putent, nouâ ſtrophâ eludere cupiunt veritatem: ſe non eos dicere, qui ſint, vel fuerint, ſed qui eſſe poſſint. Egregij Doctores! dicunt eſſe poſſe, quod numquam fuiſſe demonſtrant; dicente ſcripturâ: omne quod futurum eſt, iam factum eſt in priori tempore. Neque nunc mihi neceſſe eſt, ire per ſingulos Sanctorum. Et quaſi in corpore pulcherrimo, næuos quoſdam & maculas demonſtrare: quod plerique noſtrorum ſimpliciter faciunt; cùm paucis ſententiolis ſcripturarum, poſſent hæreticorum & per eos Philoſophorum argumenta B conuinci. *Subiicit multos ſcripturæ locos, quibus errorem* S. Aug. *Pelagij Sophiſtæ euertit, &c. Et concludit:* nihil noui aſſerunt, qui in huiuſcemodi applaudente ſibi perfidiâ, ſimplices quidem & indoctos decipiunt; ſed Eccleſiaſticos viros, qui in lege Dei die ac nocte meditantur, decipere non valent. Pudeat ergo eos principum, & ſociorum ſuorum, qui aiunt, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi velit. CONCVSSIO VERITATIS. *Iam tum præuidebat Apoſtolus argutias Philoſophiæ & eius fallacias exagitaturas fidei veritatem; cùm ſcil. Coloſſ. 2. 8. præmoneret:* videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum: *Tranſlat. Syr.* Cauete ne quis vos ſpoliet *quaſi indumento & habitu fidei, quo Chriſtum induti ſumus in baptiſmo, qui C ſtultam fecit ſapientiam huius mundi* per Philoſophiam, & deceptionem omnem iuxta doctrinam hominum, & iuxta rudimenta mundi, &c. *Hunc locum multis in locis exponit Aug. libro 1. de Moribus Eccleſiæ cap. 21.* Rectè curioſi eſſe prohibemur. quod S. Aug. magnum temperantiæ munus eſt. Hinc illud eſt, cauete ne quis vos ſeducat per Philoſophiam. Et quia ipſum nomen Philoſophiæ ſi conſideretur, rem magnam, totoque animo appetendam ſignificat; ſiquidem Philoſophia eſt amor ſtudiumque ſapientiæ; cautiſſimè Apoſtolus, ne ab amore ſapientiæ deterrere videretur, ſubiecit: & elementa huius mundi. Sunt enim, qui deſertis virtutibus, & neſcientes quid ſit Deus, & quanta maieſtas ſemper D eodem modo manentis naturæ, magnum aliquid ſe agere putant, ſi vniuerſam iſtam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curioſiſſimè intentiſſiméque perquirant. Vnde tanta etiam ſupetbia gignitur, vt in ipſo cœlo de quo ſæpè diſputant, ſibimet habitare videantur. Reprimat igitur ſe anima ad huiuſmodi vanæ cognitionis cupiditate, ſi ſe caſtam Deo ſeruare diſpoſuit. Tali enim amore plerumque decipitur, vt aut vt nihil putet eſſe *Deum ſcilicet* niſi corpus: aut etiamſi authoritate commota fateatur aliquid eſſe incorporeum, de illo tamen

A niſi per imagines corporeas cogitare non poſſit, & tale aliquid eſſe credere, quale fallax corporis ſenſus infligit. Ad hoc enim valet quod præcipitur cauendum eſſe à ſimulacris. *De quo loco inter nouem quæſtiones interrogatus à Paulino, ſic reſpondet Ep. 59.* Quibus ita ſcribit, metuebat eos ſeduci vmbris rerum, S. Aug. dulci nomine ſcientiæ, & auerti à luce veritatis quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro, &c. Hoc dico, inquit, vt nemo vos circumueniat in veriſimili ſermone: quia veritatis amore ducebantur, veriſimilitudinem illis timuit ne deciperentur: & ideo commendauit in Chriſto quod dulciſſimum habebant, theſaurum ſcilicet ſapientiæ & ſcientiæ, cuius nomine & promiſſione induci poterant in errorem, &c. Deinde apertiùs qund eis timeat oſtendens: videte, inquit, ne quis vos decipiat per Philoſophiam, &c. *Et ſer. de Calendis Ianuarij.* Quid eſt Iuno? Iuno, S. Aug. inquiunt, eſt aër *hic exponit fallacias Philoſophorum Gentilium circa elementa*, iamdudum inuitabat *Gentilis ſcil.* vt mare coleremus in Neptuno, terram coleremus in ſimulacro Telluris, nunc inuitat vt aerem colamus. Elementa ſunt iſta, quibus iſte mundus conſiſtit. Hoc ergo Apoſtolus Paulus in Epiſtola ſua proponens, cauete, inquit, ne quis vos ſeducat per Philoſophiam & inanem fallaciam ſecundùm elementa mundi huius. Ipſos enim tangebat qui quaſi prudentiùs idola exponunt. Ideo cùm diceret Philoſophiam, in eodem loco ait, ſecundùm elementa huius mundi. Non quaſi qualeſcumque adoratores ſimulachrorum, ſed quaſi doctiores interpretatores ſignorum, cauendos eſſe admonens. ATHENIS EXPIRTVS. *Act. 17. 16.* Paulus cùm Athenis eos expectaret, *Silam & Timotheum*, incitabatur ſpiritus eius in ipſo videns idololatriæ deditam ciuitatem. LINGVATAM, *eloquentiæ & Philoſophiæ addictam.* CAVPONES, *explicat ſe dicens*, miſcentes aquam vino, *id eſt vera falſis admiſcentes.* PRÆMONITORIVM, *de quo ſuprà fusè ex Aug. Cauete ne quis vos ſeducat, &c.* PROINDE ANIMÆ RATIO. *Sic & de anima hominis ratiocinati ſunt Philoſophi, ſicut & de Deo, falſa & fabuloſa miſcendo veris.* PHILOSOPHATAS DOCTRINAS, *ſophiſticas, vel quaſi diſtillatas, & in fumum euaneſcentes. Aug. libro 1. de Gen. ad lit. c. 21.* S. Aug. Ita teneamus mediatorem noſtrum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ atque ſcientiæ abſconditi, vt neque falſæ Philoſophiæ loquacitate ſeducamur, neque falſæ religionis ſuperſtitione terreamur. DELIQVIT OPINOR. *Ironicè dicta.* EX IVDÆA. *Quia ſcriptum eſt:* De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem. QVAM EX GRÆCIA. *Academia Philoſophorum.* AD PRÆCONIVM. *Ad prædicandum.* DE NIDORIBVS. *Quaſi pingui & rudi Mineruâ euaporatis, qui à nobis excutiendi ſunt, refellendo argutias eorum oppoſitis ex ſcriptura diuinis definitionibus.* CAPIVNTVR. *Decipiuntur velut eſca, & laqueo implicantur.* AB HÆRESI, *id eſt hæreticis argumenta ſumentibus à Philoſophis Ethnicis contra veritatem.*

4. *Philoſophi, ſi verè aliquid dixerunt, id vel caſu, vel ex communi naturæ ſenſu, venit. De Ani. cap. 2. in p.*

PLanè non negabimus aliquando Philoſophos iuxta noſtra ſenſiſſe. teſtimonium eſt veritatis, etiam euentus ipſius. Nonnunquam & in procella confuſis veſtigiis cœli & freti aliqui portus offenditur, proſpero errore: nonnunquam & in tenebris aditus quidam & exitus deprehenduntur, cæcâ fœlicitate; ſed & naturâ pleraque ſuggeruntur, quaſi de publico ſenſu, quo animam Deus dotare dignatus eſt.

PHILOSOPHI. 4. SCHOL.

S. Aug. IVXTA NOSTRA. *Secundùm documenta fidei, iuxta noſtra ſenſiſſe Philoſophos, teſtatur Aug. lib. 2. de Ciuit. c. 7.* Vtcumque conati ſunt ingeniis acutiſſimis præditi ratiocinando veſtigare quid in rerum natura lataret: quid in moribus appetendum eſſet atque fugiendum: quid in ipſis ratiocinandi regulis certâ connexione traheretur, aut quid non eſſet conſequens, vel etiam repugnaret. Et quidam eorum quædam magna, quantùm diuinitùs adiuti ſunt, *alios cum Tertulliano dicerem caſu offendiſſe, & incidiſſe in verum, cùm ſit omnis homo mendax, diligat vanitatem, quærat mendacium, vnde ſit vt velut palpantes Philoſophi noctu, vel in naufragio, turbido cælo & mari: omni expuncto veſtigio viæ, fœlici caſu bonum portum attingant*, inuenerunt: quantùm autem humanitùs impediti ſunt, errauerunt; maximè cùm eorum ſuperbiæ iuſtè prouidentia diuina reſiſteret, B vt viam pietatis ab humilitate in ſuperna ſurgentem etiam ipſorum comparatione monſtraret. *Porrò ſi quid veri & vtilis docuerunt Philoſophi, vel Deo ipſis ſuggerente, vel ex lumine naturæ & ratione, vel ex communi ſenſu, id totum quaſi noſtrum, & à vera fide mutuatum legitimè nobis ſumere poſſumus, vt docet Auguſtinus lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 30. pulcherrimè & fuſiſſimè.* S. Aug. Philoſophi qui vocantur, ſi qua fortè vera & fidei noſtræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non ſolùm formidanda non ſunt, ſed ab eis tanquam iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda, Sicut enim Ægyptij non ſolùm idola habebant, & onera grauia quæ populus Iſrael deteſtaretur, & fugeret, ſed etiam vaſa atque ornamenta de auro & argento, & veſtem, quæ ille populus exiens A de Ægypto, ſibi potiùs tanquam ad vſum meliorem clanculo vendicauit, non authoritate propriâ, ſed præcepto Dei, ipſis Ægyptiis neſcienter commendantibus ea quibus non benè vtebantur; ſic doctrinæ omnes Gentilium, non ſolùm ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta, grauéſque ſarcinas ſuperuacanei laboris habent, quæ vnuſquiſque noſtrûm duce Chriſto de ſocietate Gentilium exiens; debet abominari atque deuitare; ſed etiam liberales diſciplinas vſui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta vtiliſſima continent, déque ipſo Deo colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos, quòd eorum tanquam aurum & argentum, quod non ipſi inſtituerunt, ſed de quibuſdam quaſi metallis diuinæ prouidentiæ, quæ vbique infuſa eſt, eruerunt, & quò peruersè atque iniuriosè ad obſequia dæmonum abutuntur, cùm ab eorum miſera ſocietate ſeſe animo ſeparat, debet ab eis auferre Chriſtianus ad vſum iuſtum prædicandi Euangelij, &c. Non aſpicimus quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus Doctor ſuauiſſimus, & Martyr ſanctiſſimus, quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? vt de viuis taceam, quanto innumerabiles Græci? quod prior ipſe fideliſſimus Dei famulus Moyſes fecerat, de quo ſcriptum eſt Act. 7. 21. quod eruditus fuerit omni ſapientiâ Ægyptiorum. *Atque ex his colligo non negligendam penitus eſſe philoſophiam antiquam Gentilium, ſed eâ in verè dictis tanquam noſtrâ vtendum.* TESTIMONIVM VERITATIS, *quia ſe ipſam prodit.* EVENTVS, *alij* inuentus.

5. Philoſophi ſæpè abſtracti à ſenſibus, & mente alienati. De Ani. cap. 6. circa fin.

ENormis intentio philoſophiæ ſolet plerumque nec proſpicere pro pedibus. Sic Thales in puteum. Solet & ſententias non intelligendo, valetudinis corruptelam ſuſpicari, ſic Chryſippus ad elleborum.

PHILOSOPHI. 5. SCHOL.

ENORMIS INTENTIO. *Vel intellige diſtentionem tumoris & gloriæ, quâ Philoſophi velut Paui, orbem oculatum caudæ explicant, nec tamen ſicut Paui, inſpectis ſordidis pedibus, hoc eſt humanæ ſortis vilitate, deponunt. Sic enim &* Cherub extentus, *dicitur, quia* ſcientia inflat, *vel per* enormem intentionem, *accipe literaliùs nimiam contentionem animi, & ſpeculationem vehementem, quâ ante pedes poſita non attendunt Philoſophi abſtracti à ſenſibus.* SIC THALES IN PVTEVM. *Cecidit, ſiue in foueam, dum aſtra attentiùs ſpeculabatur. Plato in Theateto:* dum cœlum inſpiceret, intentum ſideribus in foueam cadentem, Thracenſis quædam eius ancilla concinna & lepida arguiſſe dicitur, quòd quæ in cœlo ſunt peruidere contenderet, quæ verò proxima & ad pedes non videret. SOLET ET SENTENTIAS, &c. *alij non ita benè diſtinguunt.* Sic Thales in puteum ſolet, & ſententias ſuas non intelligendo, valetudinis corruptelam ſuſpicari. Sic Chryſippus ad Elleborum. *Sed melior eſt hic nexus. Solet, ſcilicet enormis illa intentio, obtundere vim & acumen ingenij, vt vel proprias, vel aduerſariorum ſententias non intelligant enormes illi* C *ſpeculatores; qualis fuit Chryſippus, qui cùm diſputando deficeret, interdum dicebat. Excuſando ſe, infirmum tum non poſſe ſatis acutè intelligere. inde diſputaturus, ad acuendum ingenium cerebrúmque confortandum ſumebat Elleborum. de quo iam alibi diximus. Thalem excellentiſſimum Aſtrologum vnum ex ſeptem ſapientibus ait Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 2.* Ille Thales, vt S. Aug. ſucceſſores etiam propagaret, rerum naturam ſcrutatus, ſuaſque diſputationes literis mandans eminuit, maximéque admirabilis extitit, quòd Aſtrologiæ numeris comprehenſis, defectus Solis & Lunæ etiam prædicere potuit, *De Chryſippo autem to. 7.* S. Aug. *lib. 1. cont. Creſtonium cap. 19.* Stoicus, vt mecum recolis, fuit ille Chryſippus, de quo Academicus Carneades hanc habebat ſententiam, vt quando cum illo ſibi diſputandum eſſet, Elleboro purgandum cor eſſe cenſeret: cæteros autem vel pranſus facilè ſuperaret. *De Ellebori diuerſo effectu ſic breuiter Aug. lib. 2. de morib. Manichæorum cap. 8.* Elleborum nónne S. Aug. alio modo cibus eſt, alio medicamentum, alio venenum? *Vbi fusè & ſcitè de multis rebus diuerſo reſpectu vtilibus & nociuis diſſerit.*

6. Philoſophi, puerorum Amaſij. V. Anima ſeparata 3. à princ.

7. Philoſophi gloria animalia. V. Anima immortalitas. 2.

PLATO.

1. *Platonis ideæ, viam fecerunt Gnoſticis, & Valentinianis. De Anim. cap. 18. à pr.*

VVlt Plato eſſe quaſdam ſubſtantias inuiſibiles, incorporales, ſupermundiales, diuinas, & æternas; quas apppellat Ideas, id eſt, formas, exempla, & cauſas naturalium iſtorum manifeſtorum, & ſubiacentium corporalibus ſenſibus; & illas quidem eſſe veritates, hæc autem imagines earum. Relucentne iam hæretica ſemina Gnoſticorum, & Valentinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam corporalium ſenſuum, & intellectualium virium, quam etiam parabolæ decem virginum adtemperant: vt quinque ſtultæ, ſenſus corporales figurauerint, ſtultos videlicet, quia deceptui faciles: ſapientes autem, intellectualium virium notam expreſſerint; ſapientium ſcilicet, quia contingentium veritatem illam arcanam, & ſupernam, & apud pleroma conſtitutam, hæreticarum idearum ſacramenta. hoc enim ſunt & Æones; & genealogiæ illorum. Itaque & ſenſum diuidunt: & intellectualibus quidem, à ſpiritali ſuo ſemine: ſenſualibus verò ab animali, quia ſpiritalia nullo modo capiat. & illius quidem eſſe inuiſibilia: huius verò viſibilia, & humilia, & temporalia quæ ſenſu conueniantur, in imaginibus conſtituta.

Matth. 25. 1. & ſeq.

PLATO. 1. SCHOL.

SVPERMVNDIALES, *ſupra mundum exiſtentes. Iuſtinus Martyr in exhortatione. Ideas in primo ſupremi cæli orbe à Platone conſtitutas meminit Auguſtinus lib. 83. qq. q. 46. de Ideis.* Ideas Plato primus appellaſſe perhibetur: non tamen ſi hoc nomen antequam ipſe inſtitueret, non erat, ideò vel res ipſæ non erant quas Ideas vocauit, vel à nullo erant intellectæ; ſed alio fortaſſe atque alio nomine ab aliis atque aliis nuncupatæ ſunt, &c. Ideas igitur Latinè poſſumus, vel formas, vel ſpecies dicere, vt verbum è verbo transferre videamur, &c. Sunt Ideæ principales formæ quædam, vel rationes rerum ſtabiles atque incommutabiles quæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ, ac ſemper eodem modo ſeſe habentes, quæ in diuina intelligentia continentur. Et cùm ipſæ neque oriantur, neque intereant, ſecundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire poteſt: & omne quod oritur, & interit. Anima verò negatur eas intueri poſſe niſi rationalis, eâ ſui parte quâ excellit, id eſt, ipsâ mente atque ratione, quaſi quadam facie vel oculo ſuo interiore atque intelligibili. Et ea quidem ipſa rationalis anima non omnis & quælibet, ſed quæ ſancta & pura fuerit, hæc aſſeritur illi viſioni eſſe idonea: id eſt quæ ipſum oculum quo videntur iſta, ſanum, & ſincerum, & ſerenum & ſimilem his rebus quas videre intendit, habuerit, &c. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidiſſe? quòd ſi rectè dici & credi non poteſt, reſtat vt omnia ratione ſint condita: nec eadem ratione homo, quâ equus: hoc enim abſurdum eſt exiſtimare. Singula igitur propriis ſunt creata rationibus. Has autem rationes, vbi arbitrandum eſt eſſe, niſi in ipſa mente Creatoris? Non enim extra ſe quidquam poſitum intuebatur, vt ſecundum id conſtitueret quod conſtituebat, nam hoc opinari ſacrilegum eſt. Quòd ſi hæ rerum omnium creandarum creatarúmve rationes in diuina mente continentur, neque in diuina mente quidquam niſi æternum atque incommutabile poteſt eſſe: atq; has rerum rationes principales appellat Ideas Plato: non ſolùm ſunt Ideæ, ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt, & eiuſmodi, atque incommutabiles manent: quarum participatione fit, vt ſit quidquid eſt, quoquo modo eſt. Sed anima rationalis inter eas res quæ ſunt à Deo conditæ, omnia ſuperat, & Deo proxima eſt, quando pura eſt; eique in quantum charitate cohæſerit, in tantum ab eo lumine illo intelligibili perfuſa quodammodo & illuſtrata cernit,

S. Aug.

A non per corporeos oculos, ſed per ipſius ſui principale quo excellit, id eſt per intelligentiam ſuam, iſtas rationes, quarum viſione fit beatiſſima. Quas rationes, vt dictum eſt, ſiue Ideas, ſiue formas, ſiue ſpecies, ſiue rationes licet vocare, & multis appellare conceditur nominibus, ſed paucisſimis videre quod verum eſt. *Et l. 7. de Ciu. c. 28. de Varrone loquens.* Dicit ſe multis indiciis collegiſſe in ſimulacris, aliud ſignificare cœlum, aliud terram, aliud exempla rerum, quas Plato appellat Ideas: cœlum Iouem, terram Iunonem, Ideas Mineruam vult intelligi: *quæ Idola apud Samothraces Varro vidiſſe narrauit,* cœlum, à quo fiat aliquid, terram de qua fiat. exemplum ſecundum quod fiat, qua in re omitto dicere, quòd Plato illas Ideas tantam vim habere dicit, vt ſecundum eas non cœlum aliquid fecerit, ſed etiam cœlum factum ſit. *Meliùs Apoſtolus vnicam Patris Ideam Verbum agnouit; per quod omnia facta ſunt dum ait:* Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula Verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. *Tranſlat. Syriac.* Per fidem intelligimus ordinata fuiſſe ſæcula Verbo Dei: & quæ videntur extitiſſe ex iis quæ non videntur. *Quod peruerterunt Gnoſtici, & Valentiniani Æonibus ſuis, & genealogiis Deorum infinitis quas condemnat idem Apoſtolus, & de quibus hoc loco Tertullianus. Æones enim ſæcula ſunt, & res conditæ ab Æuo, & condendæ ſunt per Verbum, ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* RELVCENTNE, &c. *Videſne iam & legis in Platonis Ideis, & in diſtinctione rerum quæ cernuntur, & ſentiuntur corporeis ſenſibus, & intellectus viribus, Platonem quaſi ſemen adminiſtraſſe Valentinianis & Gnoſticis, qui & parabolam decem virginum aptant, dicendo per quinque fatuas, ſenſus corporeos intelligi; per ſapientes, vires intellectuales, quæ attingunt ſupremam & occultam veritatem, quam Valentiniani pro Sacramento & myſterio occulto habent, & ponunt in ſuo pleromate, id eſt plenitudine & vniuerſitate triginta Æonum. Pleroma enim in altisſima ſede cæli collocabant omnes triginta Æones in ſe vno complectens. Tertullianus libro de Præſcription. capite quadrageſimo nono.* Introduxit, *Valentinus ſcilicet*, Pleroma, & Æones triginta. *Et contra Valentinum capit. ſeptimo & octauo.* Hoc erit Pleroma, illud Arcanum, diuinitatis tricenaria plenitudo. SENSVM DIVIDVNT. *Iuxta Democritum ſcilicet, qui ex Plutarcho, plures ſenſus eſſe dicebat, brutorum, animalium, Deorum, ſapientumque. Sic Valentiniani, vt alibi vidimus, ſuæ ſectæ homines à ſpiritali ſemine*

S. Aug.

B

C

ortos dicebant alios ab animali. Inde & ſenſus intellectuales tribuebant ſuis, aliis autem vt animalibus ſpiritalia non capientibus, ſenſuales. Hinc etiam res inuiſibiles puris mentibus Valentinianorum, viſibiles autem & ſenſu perceptibiles, & quæ erant imagines externæ idearum æternarum, animalibus tribuebant hominibus. S. Aug. *De corporeis ſenſibus, quos Valentiniani ſtultis virginibus comparant, Aug. ſapientiùs lib. 83. qq, q, 59.* Videntur mihi quinque virgines ſignificare quinquepartitam continentiam à carnis illecebris. Continendus eſt enim animi appetitus à voluptate oculorum, à A voluptate aurium, à voluptate olfaciendi, guſtandi, tangendi. Sed quia iſta continentia partim coram Deo fit, vt illi placeatur in interiori gaudio conſcientiæ, partim coram hominibus tantùm, vt gloria humana capiatur; quinque dicuntur ſapientes, & quinque ſtultæ, vtræque tamen virgines; quia vtraque continentia eſt, quamuis diuerſo fomite gaudeat. *Nec infitior tamen animam ſtulteſcere, quæ nititur prudentiâ carnis, per ſenſus hauſta; ſapientem autem, quæ inuiſibilia luce vera ſapientiæ penetrat.*

2. *Plato eſt omnium hæreticorum condimentarium. De Anim. cap. 23. à med.*

DOleo bonâ fide, Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. Illius eſt enim & in Phædone, quòd animæ hinc euntes ſint illuc, & inde huc. Item in Timæo, quòd genimina Dei, delegatâ ſibi mortalium geniturâ, accepto initio animæ immortali, mortale ei circumgelauerint corpus. Tum quòd mundus hic imago ſit alterius alicuius.

PLATO. 2. SCHOL.

DOLEO BONA FIDE, &c. *Ironicè dictum; an ſeriò? cùm toto hoc libro inuehatur contra philoſophos, ſicut & libro de præſcriptionibus cap. 7. & contra Hermogenem cap. 8. vocat eos hæreticorum Patriarchas. Sic Platonem vocat* omnium hæreticorum condimentarium, *quod ex eius ſcriptis quaſi ſale infatuato, & mittendo foras, ſuas hæreſes condierint. Qui enim cum Saturnino deſipiunt, commenti ſunt ex Platone reuolutionem animarum, id ex Phædone Platonis deprompſerunt, quas vult tranſmigrare ex vno corpore in aliud.* IN TIMÆO. *Ex hoc etiam loco Platonis Carpocrates, Apelles, Valentinus hæreſim ſumpſit, quo Plato, germina, ſiue genimina Dei, filij & nepotes ſummi Dei Angeli ſcilicet vel Æones, mandatum acceperant formandi hominis.* ACCEPTO INITIO, *id eſt,* C *cùm anima à Deo ſummo creata immortalis eſſet, curam acceperunt Angeli eam veſtiendi circumquaque corpore mortali.* CIRCVMGELAVERINT. *Sic idem Tertullianus de anima cap. 9. Animæ effigiem congelatam dicit ex flatu Dei, quam denſatam impleuerat,* & velut in forma gelaſſe. MVNDVS HIC. *Sic ſuprà num. 1.* Illas quidem, *ſcil. ideas,* eſſe veritates, hæc autem, *in mundo viſibili exiſtentia,* imagines earum. *Alterum igitur mundum, intelligit mundum idealem, quem nos* S. Aug. *Archetypum verè & Dei Verbum dicimus. Aug. lib. 3. contr. Academicos cap. 17.* Plato adiiciens lepori ſubtilitatique Socraticæ, quam in moralibus habuit naturaliũ, diuinarúmque rerum peritiam, quam ab eis quos commemoraui, *Pythagora & Pherecyda,* diligen- D ter acceperat, ſubiungenſq; quaſi formatricẽ illarum partium, iudicémque dialecticam, quæ aut ipſa eſſet, aut ſine quâ ſapientia omninò eſſe non poſſet, perfectam dicitur compoſuiſſe Philoſophiæ diſciplinam, de qua nunc diſſerere tempus non eſt. Sat eſt enim ad id quod volo, Platonem ſenſiſſe duos eſſe mundos; vnum intelligibilem, in quo ipſa veritas habitaret, iſtum autem ſenſibilem, quem manifeſtum eſt nos viſu tactúque ſentire. Itaque illum verum, hunc veriſimilem, & ad illius imaginem factum. Et ideò de illo in ea quæ ſe cognoſceret anima velut expoliri, & quaſi ſerenari veritatem, de hoc autem in ſtultorum animis non ſcientiam, ſed opinionem poſſe generari. *De animabus euntibus & redeuntibus, Platonis ſenſum iam alibi ex Auguſtino expo-* B *ſuimus, vt lib. 8. de Ciuit. cap. 30. in pr. & lib. 12. c. 26. in med. & lib. 13. cap. 19.* S. Aug. Alternantibus vicibus indeſinenter viuos ex mortuis, & ex viuis mortuos fieri putat. *Et tom. 7. lib. 2. cont. Iulianum Pelag. c. 7. vbi inducit Ambro.* S. Aug. An fortè ipſum quoque Ambroſiũ ſciſſe ac docuiſſe dubitabis Deum eſſe hominum conditorem, & animæ & corporis? Audi ergo quid dicat in libro de Philoſophia contra Platonem Philoſophum, qui hominum animas reuolui in beſtias aſſeuerat; & animarum tantummodò Deum opinatur authorem: corpora autem diis minoribus facienda decernit. Ergo S. Ambroſius: Miror, inquit, tantum Philoſophum, quomodo animam, cui poteſtatem conferendæ immortalitatis attribuit, in noctuis includat, aut ranulis, feritate quoque induat beſtiarũ, cùm in Timæo eam Dei opus eſſe memorauerit, inter immortalia à Deo factam: corpus autẽ non videri opus ſummi Dei aſſerit, quia natura carnis humanæ nihil à natura corporis beſtialis differt. Si ergo digna eſt quæ Dei opus eſſe credatur, quomodo indigna eſt quæ Dei opere veſtiatur? Ecce non ſolùm animam quod & illi dicunt, verùm etiam corpus, quod illi negant, contra Platonicos Dei opus eſſe defendit Ambroſius. *Si doluit Tertull. tantum philoſophum factum promptuarium hæreticorum. Auguſtinus eum magni fecit. libro 3. contra Academicos cap. 17.* Plato vir ſapientiſſimus, & eruditiſſimus tempo- S. Aug. rum ſuorum, qui & ita locutus eſt, vt quæcumque diceret, magna fierẽt, & ea locutus eſt, vt quomodocumq; diceret parua non fierent, dicitur poſt mortem Socratis magiſtri ſui, quem ſingulariter dilexerat, à Pythagoreis etiam multa didiciſſe. *Et libro 4. contra Iulianum cap. 16.* S. Aug. quanti & quales, & cuius apud Gentes gloriæ Philoſophi tibi præferantur, vides: maximéque ipſe Plato quem Cicero appellare non dubitat penè Philoſophorum Deum. *Hunc certè doluit inter cæteros damnatum, quando ſe optaſſe declarauit eum cum cæteris Chriſto ad inferos deſcendente ſolutum, epiſtolâ 99. ad Euod.* S. Aug. Quadam indole animi delectant, vt eos in quibus hæc fuerunt, vellemus, vel præcipuè, vel cum cæteris ab inferni cruciatibus liberari, *iuxta Act. 2. ſolutis doloribus inferni.* niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia Creatoris.

POENITENS.

Pœnitens homo, ouis eſt, & drachma inuenta cum gaudio à Deo Creatore. 4. cont. Marc. cap. 32. per totum.

Luc. 15. 4. OVem & drachmam perditam quis requirit? Nonne qui perdidit? Quis autem perdidit? Nonne qui habuit? Quis verò habuit? Nonne cuius fuit? Si igitur homo non alterius eſt res, quàm Creatoris; is eum habuit, cuius fuit. Is perdidit, qui habuit. Is requiſiuit, qui perdidit. Is inuenit, qui quæſiuit. Is exultauit, qui inuenit. Ita vtriuſque parabolæ argumentum vacat circa eum, cuius non eſt ouis neque drachma, id eſt, homo. Non enim perdidit, quia non habuit; nec requiſiuit, quia non perdidit; nec inuenit, quia nec requiſiuit, nec exultauit, quia non inuenit. Atque adeò exultare illius eſt de pœnitentia peccatoris, id eſt, de perditi recuperatione; qui ſe profeſſus eſt olim, * *malle peccatoris pœnitentiam quàm mortem.*

a Ezech. 18. 23. & 33. 11.

POENITENS. SCHOL.

A ARGVMENTVM VACAT. *Toto hoc loco aptiſſimè conuicit Tertullianus Marcionem, ex vnico quem retinuit ex parte, & corrupit ex parte, Lucæ Euangelio, & hic maximè ex duplici parabola ouis & drachmæ perditæ, id eſt hominis peccatoris per pœnitentiam Deum lætificantis; nihil omnino has parabolas pertinere ad Deum Marcionis, ſed ad Deum Creatorem, qui & oues condidit, & Aggai 2. ſuum dicit eſſe aurum & argentum, quique Ezech. 18. 23.* Numquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis & viuat. *Et rurſum Ezech. 33. 11.* Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat: conuertimini, conuertimini à viis veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſraël? *De vtraque ſimul parabola Aug. l. 2. qq. Euang cap. 32.* Ouem perditam omnes peccatores dixit, qui per pœnitentiam reconciliantur Deo, quam humeris ſuis portat, quia humiliando ſe tales erexit. Ideò autem illas 99. dixit quas reliquit in deſerto, quia ſuperbos ſignificat tanquam ſolitudinem gerentes in animo, dum ſe ſolos videri volunt, quibus ad perfectionem vnitas deeſt. Cùm enim quiſque à vera vnitate diuellitur, ſuperbiâ diuellitur: ſuæ quippe poteſtatis eſſe cupiens, non ſequitur vnum quod Deus eſt: ideóque & in 99. ouibus, & in nouem drachmis, ponit eorum ſignificationem, qui de ſe præſumentes: *ſicut præſumebant Phariſæi ad literam, tanquam iuſti & aſpernabantur cæteros, & de Christo peccatores quærente, & ad pœnitentiam cum gaudio recipiente murmurabant,* peccatoribus ad ſalutem redeuntibus ſe præponunt: vnum enim deeſt ad nouem, vt decem ſint, & ad 99. vt centum ſint, & ſi per cæteros numeros hoc conſideres. Nam & 999. vnum deeſt vt mille ſint, & 9999. vnum deeſt vt decem millia ſint. Variari ergo per breuitatem & magnitudinem numeri poſſunt, quibus vnum deeſt vt perficiantur. Ipſum verò vnum ſine varietate in ſe manens cùm acceſſerit perficit; cui deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos, quæ humilitate obtinetur. *O quanta vis eſt pœnitentiæ humilis ſiue qua iuſtitia omnis imperfecta eſt, cum qua vnica ouis errans per pœnitentiam reuocata, ſupra 99. vna drachma perdita, per ſcopam pœnitentiæ reducta & inuenta ſupra nouem drachmas, vnus humilis & pœnitens Publicanus pluris fit à Deo Creatore & miſſo ab eo paſtore Chriſto, quàm centum Phariſæi ſuperbientes de vana & apparenti iuſtitia. Et quidem nullus dolor Deo Marcionis de perditis non ſuis, vt nullum gaudium de inuentis, ſed Deo eorum Creatori, cui cum Pſalte dicimus Pſalmo 94. 6. & 7.* Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum, *en humilis pœnitentia,* qui fecit nos quia ipſe eſt Dominus Deus noſter: & nos populus paſcuæ eius, & oues manus eius. *Nihil hæc ad Marcionis Deũ, qui nullas fecit oues. Aug. in hunc locum:* Fortè de peccatis veſtris quæ vos longè fecerant à Deo, *errantes oues,* ſoliciti eſtis: faciamus ſequentia, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Ardes fortè conſcientiâ delicti, lacrymis extingue flammam peccati. Plora ante Dominum, ſecurus plora ante Deum qui te fecit: non enim opus manuum ſuarum contemnet in te. Noli putare quia potes à te refici, à te deficere potes, tu teipſum reficere non potes: ille reficit, qui te fecit, *dic illi cum Pſalte gratias agens & de Baptiſmo aquæ, & de Baptiſmo pœnitentiæ, & de paſcuis Sacramentorum & doctrinæ: ſuper aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.* Ploremus ante Dominum, qui nos fecit: lacrymare ante illum, confitere illi, præueni faciem eius in confeſſione. Quis enim es tu, qui illi ploras, & illi confiteris, niſi quem fecit? non paruæ fiduciæ eſt ad factorem, res facta: & non quomodocumque facta, ſed ad imaginem & ſimilitudinem ipſius, *ſicut drachma & numiſma ſignatum ſui Regis imagine, &c.* populus oues ſunt, quia dicit oues paſcuæ eius. Sed ipſe populus oues ſunt: ſed rurſus, quia nos habemus oues quas emimus, non quas fecimus: dixerat autem ſuperiùs, procidamus ei qui fecit nos: rectè dictum eſt, oues manuum eius. Nullus hominum ſibi facit oues. Emere poteſt, donari poſſunt, inuenire poteſt, aggregare poteſt, poſtremo furari poteſt. facere oues non poteſt. At verò Dominus noſter fecit nos: ideò populus paſcuæ eius. & oues manuum eius ipſi ſunt, quas ſibi ipſi facere dignatus eſt gratiâ ſuâ. *Et tom. 9. lib. de ouibus cap. 1. in pr.* Paſtores homines, vel etiam patresfamilias Domini pecorum, oues quas habent, non ipſi fecerunt: oues quas paſcunt, non ipſi creauerunt: noſter autem Dominus Deus, quia Deus & Creator eſt, fecit ſibi oues quas habeat, & quas paſcat: nec alter inſtituit quas ipſe paſcit: nec quas ipſe inſtituit, alter paſcit. *Nec proinde alter de errante oua inuenta lætatur quàm ipſe qui inuenit. Aug. Soliloq. cap. 27.* Quoties benè agimus gaudent Angeli, & triſtantur dæmones. Quoties verò à bono deuiamus, diabolum lætificamus, & Angelos tuos ſuo gaudio defraudamus: gaudium eſt enim eis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, ſed diabolo ſuper vno iuſto pœnitentiam deſerente. Da igitur, da pater eis ſemper gaudere de nobis, vt & tu ſemper per eos lauderis in nobis: & nos cum eis in vnum ouile tuum adducamur, vt confiteamur ſimul nomini ſancto tuo, Creator hominum & Angelorum.

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

POENITENTIA EIVSQVE DEFINITIO, ELOGIA, CONDITIONES.

1. *Pœnitentia malè definita à quibuſdam. De Pœnit. cap. 1. in p.*

Pœnitentiam, hoc genus hominum quod & ipſi retrò fuimus, cæci ſine Domini lumine, naturâ tenus norunt, paſſionem animi quandam eſſe quæ veniat de offenſa ſententiæ prioris. Ceterùm à ratione eius tantùm abſunt, quantùm ab ipſo rationis auctore.

2. *Pœnitentia prapoſtera eſt, de bonis operibus. De Pœnit. cap. 1. in m. & 2. in p.*

QVàm autem in pœnitentiæ actu irrationaliter deuerſentur, vel vno iſto ſatis erit expedire, cùm illam etiam in bonis factis ſuis adhibent. Pœnitet fidei, amoris, ſimplicitatis, patientiæ, miſericordiæ: provt quid in ingratiam cecidit, ſemetipſos execrantur, quia benefecerint: eamque maximè pœnitentiæ ſpeciem quæ optimis operibus irrogatur, in corde figunt: meminiſſe curantes ne quid boni rurſus præſtent: contra, pœnitentiæ malorum leuiùs incubant. Denique faciliùs per eandem delinquunt, quàm per eam rectè faciunt. Quòd ſi Dei ac per hoc rationis quoque compotes agerent, merita CAP. II. primò pœnitentiæ expenderent, nec vnquam eam ad argumentum peruerſæ emendationis adhiberent: modum denique pœnitendi temperarent, quia & delinquendi tenerent, timentes Dominum ſcilicet.

3. *Et de Pœnit. cap. 2. à m. ad f.*

CEterùm ratio eius quam cognito Domino diſcimus, certam formam tenet, ne bonis vnquam factis cogitatiſve quaſi violenta aliqua manus iniiciatur. Deus enim reprobationem bonorum ratam non habet, vtpote ſuorum: quorum cùm auctor & defenſor ſit, neceſſe eſt proinde & acceptator. Si acceptator, etiam remunerator. Viderit ergo ingratia hominũ, ſi etiam bonis factis pœnitentiam cogit. Viderit & gratia, ſi captatio eius ad benefaciendum incitamento eſt: terrena, mortalis vtraque. Quantulum enim compendij, ſi grato benefeceris? vel diſpendij, ſi ingrato? Bonum factum Deum habet debitorem, ſicut & malum: quia iudex omnis remunerator eſt cauſæ. At cùm iudex Deus iuſtitiæ cariſſimæ ſibi exigendæ tuendæque præſideat, & in eam, omnem ſummam diſciplinæ ſuæ ſanciat, dubitandum eſt, ſicut in vniuerſis actibus noſtris, ita in pœnitentiæ quoque cauſa iuſtitiam Deo præſtandam eſſe? quod quidem ita impleri licebit, ſi peccatis ſolummodò adhibeatur. Porrò peccatum, niſi malum factum dici non meretur, nec quiſquam benefaciendo delinquit: quod ſi non delinquit, cur pœnitentiam inuadit delinquentium priuatum? cur malitiæ officium bonitati ſuæ imponit? Ita euenit, vt cùm aliquid vbi non oportet adhibetur, illic vbi oportet, negligatur.

POENITENTIA. 1. 2. 3. SCHOL.

1. HOc GENVS HOMINVM, *Gentiles, quales nos antè fidem fuimus, proinde cæci ſine vera Dei luce & cognitione.* NATVRA TENVS, *quantùm naturâ & eius lumine valdè obſcuro quaſi palpantes & cæci, tangere & definire potuerunt, dixerunt pœnitentiam nihil aliud eſſe quàm paſſionem quandam animi, quâ quis de priori ſua ſententia offenditur & dolet, vultque eam mutare deinceps, & auerſari quod antè amplectebatur.* A RATIONE EIVS, *à cognitione vera, & notitia eſſentiæ & naturæ pœnitentia tam remoti ſunt Gentiles quam à Deo, omnis rationis & naturæ authore.*

2. IN PŒNITENTIÆ ACTV. *Dum pœnitentiam agunt Gentiles, omnino ſe irrationaliter gerunt.* EXPEDIRE. *Conficere, probare.* IN INGRATIAM. *quaſi ingratè ſi quid contra voluntatem accidit. Vel ſi quis erga ipſos ingratus extitit.* IRROGATVR, *impenditur, exercetur. Ab eis pœnitentia fit maximè in optimis* B *operibus, leuiuſque dolent de malis commiſſis, quàm de bonis operibus factis.* MERITA PŒNITENTIÆ, *quanti ſit res valoris.* AD ARGVMENTVM, *in cauſa præpoſteræ emendationis, quâ proponunt dolentes de benefactis, ſe ampliùs ea non facturos.* MODVM TEMPERARENT, *id eſt Deum cognoſcendo & timendo abſtinerent à peccato, & ſic modicâ valde pœnitentiâ indigerent.*

3. RATIO EIVS, *motiuum pœnitentiæ ſiue cauſa ob quam rationaliter & iuſtè pœnitendum eſt.* COGNITO A DOMINO, *per ſuſceptam fidem & baptiſma.* VIOLENTA MANVS, &c. *dum retractando benefacta, his veluti manus violentas iniicimus.* INGRATIA HOMINVM, *ingratitudo.* PŒNITENTIAM COGIT, *contra naturam pœnitentiæ, eam violenter applicat vt doleat de benefactis, quæ inſtituta eſt pro malis deteſtandis & corrigendis.* VIDERIT ET GRATIA, *id eſt gratitudo, ſi enim gratitudo & acceptatio beneficij cum gratiarum actione, benefactorem excitat ad rurſum largiendum.* TERRENA, &c. *id eſt ingratitudo & gratitudo hominum erga homines, parui eſt momenti, ſi comparetur ad Deum.* COMPENDII. *Emolumenti & lucri, quàm parum tibi euenit gratiarum actione tibi reddita pro benefacto, quàm parum item detrimenti ſi benefeceris ingrato. Non ita ſe res habet cùm bonum opus ex fide in Deum operaris, vel dum peccatum committis, ſiue enim benè, ſiue malè egeris, Deum habes debitorem & iudicem qui omnis cauſæ bonæ & malæ compenſator æquiſſimus eſt. Cùm ergo Deus iuſtitiam ſibi cariſſimam in omnibus exerceat, in qua iuſtitia totam ſummam Chriſtianæ diſciplinæ ſanciuit, quis dubitet Deum agnoſcendum eſſe iuſtum in remuneratione veræ pœnitentiæ?* CVR PŒNITENTIAM INVADIT. *Suprà dixit violentas manus iniicit, rem alienam rapit. pœnitentia enim non eſt propria iuſtorum quos de bonis operibus pœnitere non decet, ſed eſt peccatorum propria pœnitentia. Expectent ergo Deum vltorem, quaſi prædo-*

tionis rei alienæ, quos pœnitet de benè factis. Malitiæ A officivm, *pœnitentiam ſcilicet cuius munus & negotium circa malitiam peccati verſatur. Quòd pœnitentia de malis tantùm id. peccatis agenda ſit; ſine quod ſit dolor de peccatis, Pſaltes Pſal. 50. vbi confitetur peccatum ſuum, & de malo vtique adulterio & homicidio pœnitentiam agebat, dicens:* Amplius laua me ab iniquitate mea; & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco; & peccatum meum contra me eſt ſemper, &c. *In quem locum*
S. Aug. *Aug.* Quiſquis peccaſti, & dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo, deſperando ſalutem tuam; Audi Dauid gementem. Ad te Natham Propheta non eſt miſſus, ipſe Dauid ad te miſſus eſt. Audi eum clamantem & ſimul clama; audi gementem, & congemiſce; audi flentem, & lacrymas iunge; B audi correctum, & condelectare, &c. quoniam iniquitatem meam cognoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper. Non poſui poſt dorſum meum quod feci, non intueor alios oblitus mei, non affecto ſtipulam eiicere de oculo fratris mei, cùm ſit trabes in oculo meo. Peccatum ante me eſt, non poſt me, fuit enim poſt me, quando ad me miſſus eſt Propheta, & de oue pauperis ſimilitudinem mihi propoſuit, &c. Planè tunc Rex neſciens vbi captus eſſet, morte dignum diuitem dixit, & ouem reddendam in quadruplum. Seueriſſimè atque iuſtiſſime; ſed peccatum eius nondum erat coram eo, poſt dorſum erat quod fecerat. Suam iniquitatem nondum agnoſcebat, & ideo alienæ non ignoſcebat; ſed Propheta ad hoc miſſus, abſtulit à dorſo peccatum, & ante oculos poſuit, vt videret illam ſententiam tam ſeueram in ſe eſſe prolatam. Ad ſecandum & ſanandum vulnus cordis eius, ferramentum fecit de lingua eius, &c. *De huiuſmodi ipſe Dauid: gladius eorum intret in corda ipſorum:* tibi ſoli peccaui & malignum coram te feci. Quid eſt hoc? coram hominibus enim non erat, adulterata vxor aliena, & maritus occiſus? &c. quid eſt tibi ſoli? &c. quia tu ſolus ſine peccato. Ille iuſtus punitor, qui non habet quod in illo puniatur; ille iuſtus reprehenſor, qui non habet in illo quod reprehendatur. *ſequentia autem verba*, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, *Deo quidem dicta à peccatore Dauid pœnitente notat Aug. ſed Deo filio, qui ſolus eſt iudicatus, & qui ſolus vicit omnes excellentiâ & iuſtitiâ, cuius ſermones & verba eum iuſtificauerunt, cùm dixit*, quis ex vobis arguet me de peccato? *& rurſum*, venit princeps mundi huius & in me non habet quidquam. *Deinde ſic Chriſtum inducit Auguſtinus:* patior indignus pro dignis, vt eos dignos faciam vitâ meâ, pro quibus indignè patior mortem illorum. Huic itaque nullum habenti peccatum: dicit in præſentia Propheta Dauid, tibi ſoli peccaui, &c. ſuperas omnes homines, omnes iudices, & qui ſe putat iuſtum, coram te iniuſtus eſt. Tu ſolus iuſtè iudicas, iniuſtè iudicatus, &c. Vincis ergo cùm iudicaris. Omnes homines ſuperas, quia plus es quàm homines, & per te facti ſunt homines. *Vides materiam pœnitentiæ eſſe peccati malignitatem, quam ne Chriſtus ſolus iuſtus iudicet, iudicare debemus, & pro ea pœnitentiam agere. Quòd ſi peccata iudicaturus eſt Chriſtus, quem dixit Tertull.* Dei Sermonem & rationem, *quia rectè & primæ rationi repugnat; quanto magis iudicaturus eſt pœnitentiam illam peruerſam, quâ homines non tam peccati pœnitet & mali, quàm boni operis, & ipſiuſmet pœnitentiæ; quam multi egiſſe dolent, & hunc dolorem manifeſtant, cùm rurſum ad peccata poſt pœnitentiam redeunt!* S. Aug.

4. *Pœnitentiam Deus in ſemetipſo dedicauit. De Pœnit. cap. 2. à p. ad m.*

Gen 3. 19 &2. Gen. 6. 6. Gen. 8. 21. & 9. 11.

DEus poſt tot ac tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auſpicata, poſt condemnatum hominem cum ſeculi dote, poſt eiectum paradiſo, mortique ſubiectum: quum rurſus ad ſuam miſericordiam maturauiſſet: iam inde in ſemetipſo pœnitentiam dedicauit, reſciſſâ ſententiâ irarum priſtinarum, ignoſcere pactus operi & imagini ſuæ. Itaque & populum ſibi congregauit, & multis bonitatis ſuæ largitionibus fouit, & ingratiſſimum totiens expertus, ad pœnitentiam ſemper hortatus eſt, & prophetando vniuerſorum Prophetarum emiſit ora: mox gratiam pollicitus, quam in extremitatibus temporum per Spiritum ſuum vniuerſo orbi illuminaturus eſſet, præire intinctionem pœnitentiæ iuſſit, vt quos per gratiam vocaret ad promiſſionem ſemini Abraham deſtinatam, per pœnitentiæ ſubſignationem, antè componeret.

POENITENTIA. 4. SCHOL.

TOt ac tanta delicta. *Quia vt alibi probas Tertullianus* in vno offendens, factus eſt omnium reus. *Vel quia cùm Adam princeps eſſet generis humani, velut radix corrupta, per peccatum originale, omnium fuerit reus delictorum. Si enim ob vnicum peccatum originale, fomitem omnium actualium, quiſque noſtrûm cum Pſalte verè dicit*; Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea: *quantò magis Adam, qui fuit cauſa ipſius peccati originalis?* Temeritatis. *Propriè. quia auſu temerario præſumpſit ex vetito cibo, ſimilitudinem diuinæ ſcientiæ.* Avspicata, *incepta, ab Adam delicta primo omnium peccatore.* Sæcvli dote. *Quia Adæ & Euæ, ſuis primogenitis, quaſi in dotem matrimonij, totum ſæculum & mundum omneſque creaturas, vt Regi & Reginæ ſubiecerat. Condemnauit autem ſimul dotem cum homine, quia terræ maledixit, elementa corrupta ſunt in pœnam peccati.* Matvravisset, *quaſi ad centrum ſuum rediens ſubitò*, egreditur *enim iuxta Prophetam* C de loco ſuo, facere opus alienum à ſe *dum iraſcitur & vindicat.* Pœnitentiam dedicavit, *id eſt iam tum conſecrauit primitias pœnitentiæ in ſemetipſo; tum quòd & ipſi Adamo per pœnitentiam peccatum emendanti, & eius poſteris parcere decreuit; tum quòd & ipſemet*, tactus dolore cordis intrinſecus, ait: pœnitet feciſſe hominem, *intellige mortalem, in pœnam peccati; vel meliùs vt ipſemet ſe exponit Tertull. ſubiiciens ſtatim:* Rescissa sententia, &c. *Id eſt reuocans latam ſententiam, humano more loquitur ſcriptura Patreſque de Deo. Deus enim immutabilis eſt: de quo dicitur* non eſt ſicut homo, vt agat pœnitentiam. *Tamen ſic mutatur, quia ſententia eius erga hominem, fuit conditionata, vt ſi per pœnitentiam mutaretur in melius, ſic & ipſe Deus mutaret iram in clementiam. Quod doctè innuit dum ſubnectit.* Ignoscere pactvs, *quia ſæpiſſimè promiſit in ſcripturis veniam pœnitenti, per ſuos Prophetas, vt ſubiicit. Pactum autem non tam intelligo, de quo poſt diluuium dixit:* arcum meum po-

nam in nubibus, & recordabor pacti mei, &c. A *Quam quod ait veluti contrahens cum populo Iſraël ſibi congregato Ierem.* 18. 8. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam *id eſt peccato, quod ei per Prophetas exprobraui* agam & ego pœnitentiam ſuper malo *pœna & vindicta* quod cogitaui vt facerem ei. 70. Et conuertetur gens illa ab omnibus malis ſuis, & agam pœnitentiam de malis, quæ cogitaueram facere eis. *Et rurſum verſu* 10. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiant vocem meam: pœnitentiam agam ſuper bono quod locutus ſum, vt facerem ei. *Sic alibi:* conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. *Quod fit Deo manente inconuertibili & immutabili, voluntate autem hominis mutabili. Sicut enim ſi duobus hominibus inuicem ſe aſpicientibus, vnus tantùm dorſum verteret, & ille ipſe ſe rurſum alteri immoto conuerteret, tota mutatio in vno* B *fieret: ita, &c. Aug. ſer.* 102. *de temp.* Vtinam tam citò peccator homo reſurgat ad pœnitentiam, quàm citò Deus etiam definitam vult mutare ſententiam. S. Aug. Audi ipſum Dominum per Prophetam ſpem maximam humano generi præmittentem: repente, inquit, loquar ad gentem vt pro peccatis ſuis faciam eis malum, &c. vt ſuprà *aduerte & Dei pœnitentiam eſſe de malo, ſi licet pœna, quam mutat in gratiam & fauorem.* Videte fratres quanti ſit circa nos pietas Dei noſtri, & agnoſcere vtrum velit negare miſericordiam, qui de conuerſione noſtra ſuam dixerat mutare ſententiam. *Et ſer.* 119. *de temp.* Cogitet vnuſquiſque peccata ſua, & modò illa emendet dum tempus eſt. S. Aug. Sit fructuoſus dolor, non ſit ſterilis pœnitudo, tanquam hoc dicit Deus, ecce indicaui ſententiam, ſed nondum protuli: prædixi, non fixi. Quid times, quia dixi? ſi mutaris, mutatur; nam ſcriptum eſt quòd pœniteat Deum. Numquid quomodo hominem, ſic pœnitet Deum? nam dictum eſt, ſi pœnituerit vos de peccatis veſtris, pœnitebit & me de omnibus malis quæ facturus eram vobis. Numquid quaſi errantem pœnitet Deum? ſed pœnitentia dicitur in Deo, mutatio ſententiæ. Non eſt iniqua ſed iuſta. Quare iuſta? mutatus eſt reus, mutauit iudex ſententiam. Noli terreri, ſententia mutata eſt, non iuſtitia. *Quid aptius in rem Tertulliani dicentis, reſciſſa ſententia, &c. Ignoſcere pactus? &c.* Iuſtitia integra manet, quia mutato debet parcere qui iuſtus eſt. Quomodo pertinaci non parcit, ſic mutato parcit. GRATIAM POLLICITVS. *Legem gratia.* PER SPIRITVM ILLVMINATVRVS, *qui in linguis igneis datu Apoſtolis docturus erat omnem veritatem, & per baptiſmum ab Apoſtolo dictum illuminationem, adoptaturus filios Abrahæ, promiſſionis filios, ex vno ſemine Chriſto, qui factus eſt ex ſemine Dauid filij Abraham ſecundum carnem.* PRÆIRE INTINCTIONEM PŒNITENTIÆ, *baptiſmum pœnitentiæ Ioannis, quaſi præparatorium præcedere voluit, vt ante baptiſmi Chriſti receptionem, Ioannes componeret & reformaret hominum mores; vt ſicut Deus ex ſua parte pepigerat & promiſerat gratiam, ſic peccatores pro parte ſua ſuam ei fidem oppignerarent, & peracta pœnitentia, olim etiam Catechumenis indicta, ſe poſt baptiſmum ad peccatum non reuerſuros ſubſignarent. De priori parte legis* A *gratiæ, qua peccata per Spiritum ſanctum remittuntur; ſic Auguſtinus ſer.* 109. *de temp.* Ipſe rex eſt indulgentiæ, qui dator eſt legis. S. Aug. Miſit legem, venit cum indulgentia. Reum te fecerat lex *quia ſine lege, vt ait Paulus, peccatum non erat;* abſoluit te qui dedit legem. Immò non abſoluit. Nam abſoluere, eſt innocentem iudicare. Donat potius peccata conuerſo. Omnes enim ſunt rei qui peccatis ſuis inuoluti ſunt. Nemo ſe optet abſolui. Omnes veniam deprecemur. Venia verò datur mutato. Et erimus ſecuri, cùm audierimus, ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. Certè fratres, modò pereant peccatores, & non pereunt peccatores. Si incipiant iuſtè viuere, peribunt vtique peccatores, ſed non peribunt homines. Homo peccator, duo nomina ſunt: homo vnum nomen eſt, & B & peccator vnum nomen eſt. In his duobus nominibus intelligimus, quia vnum horum Deus fecit, alterum horum homo fecit. Hominem enim Deus fecit, peccatorem ſeipſum fecit. Quid ergo contremiſcis, quando tibi dicit Deus, pereant peccatores à facie mea? hoc tibi dicit Deus, pereat in te quod tu feciſti, & ſeruo quod ego feci. Et modò ardet ignis in calore verbi, in feruore Spiritus ſancti, &c. nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Spiritum autem ſanctum eſſe calorem dicit Apoſtolus, ſpiritu feruentes. Ergo, pro facie Dei, tibi pone interim Scripturam Dei. Liqueſce ab illa, pœniteat te, cùm audis hæc de peccatis tuis. Cùm autem te pœnitet, & cùm teipſum excrucias ſub calore verbi, cùm etiam lacrymæ currunt, nonne ceræ tabeſcenti & C tanquam in lacrymas currenti ſimilis inueniris? *pro ſecunda autem parte huius loci Tertulliani, facit Auguſtinus to.* 4. *libro de fide & operibus cap.* 11. S. Aug. Cur non intelligunt ipſam ab Ægyptiis ſeparationem ſignificare diſceſſionem à peccatis quam baptizati profitentur? ad hoc enim pertinet quod à Petro dictum eſt Act. 2. 38. Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti: tanquam diceret, recedite ab Ægypto, & per mare rubrum tranſite. Vnde & Epiſtola quæ ad Hebræos inſcribitur, cùm eorum qui baptizantur commemorarentur initia, poſita eſt ibi pœnitentia à mortuis operibus, &c. quid eſt autem à mortuis operibus pœnitentia, niſi ab his quæ oportet mortificari vt viuamus? quæ ſi adulteria fornicationeſque non ſunt, quid iam inter opera mortua D nominandum eſt? Sic autem non ſufficit profeſſio receſſionis à talibus, niſi etiam lauacro regenerationis cuncta præterita, quæ velut perſequuntur peccata deleantur: ſicut non ſuffecit Iſraëlitis recedere ab Ægypto, niſi ea quæ inſequebatur hoſtium multitudo eiuſdem maris fluctibus interiret, qui Dei populo tranſituro liberandóque patuerunt. Qui ergo profitetur ab adulterio nolle ſe mutare, quomodo per mare rubrum ducetur, cùm ex Ægypto adhuc recuſet abſcedere? *Sic ergo pœnitentia, hoc eſt dolor, & emendatio, & mutatio morum, debet ſubſignare pacto diuino; ſic præire debet intinctio pœnitentiæ, baptiſmo aquæ, ſic debent componi mores ad recipiendam gratiam & adoptionem filiorum Dei.*

5. *Pœnitentia pro Deo negotiatur, purgandis animis præpoſita; quâ Spiritus ſanctus præueniendus.*
De Pœnit. cap. 2. *circa m.*

NOn tacet Ioannes: [a] *Pœnitentiam initote* dicens: *iam enim ſalus nationibus appropinquabit.* Dominus ſcilicet afferens, ſecundum Dei promiſſum. Cui præminiſtrans, pœnitentiam deſtinabat purgandis mentibus præpoſitam: vti quicquid error vetus inquinaſſet, quicquid in corde hominis ignorantia contaminaſſet, id pœnitentiâ verrens & radens, & foras abiiciens, mundam pectoris domum ſuperuenturo Spiritui ſancto paret, a Matth. 3. 2.

quo ſe ille cum cœleſtibus bonis libens inferat. Horum bonorum vnus eſt titulus, ſalus hominis, criminum priſtinorum abolitione præmiſſa. Hæc pœnitentiæ cauſa, hæc opera, negotium diuinæ miſericordiæ curans: quod homini proficit, Deo ſeruit.

POENITENTIA. 5. SCHOL.

NON TACET. *Nec enim vocis eſt obmuteſcere, maximè de pœnitentia, quam toto habitu & victu clamabat in deſerto. Matth. 3. 1. & ſeq.* In diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & dicens: pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum: hic eſt enim qui dictus eſt per Iſaiam Prophetam dicentem: vox clamantis in deſerto, parate viam Domini: rectas facite. *Tranſlat. Syr. adaquate* ſemitas eius. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ & mel ſylueſtre. *Aug. to. 10. ſer. 1. de verbis Do.*

S. Aug. Euangelium audiuimus, & in eo Dominum eos arguentem, qui faciem cœli norunt probare, & tempus fidei regni cœlorum appropinquantis neſciunt venire. Iudæis autem hoc dicebat: ſed etiam ad nos ſermo peruenit. Dominus autem Ieſus Chriſtus Euangelij ſui prædicationem ita cœpit: agite pœnitentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum. Similiter & Ioannes Baptiſta Præcurſor ipſius ita cœpit: agite pœnitentiam, &c. & modò corripit eos Dominus qui nolunt agere pœnitentiam appropinquante regno cœlorum. Regnum cœlorum ſicut ipſe ait Luc. 17. non veniet cum obſeruatione. Et iterum ipſe ait: regnum cœlorum intra vos eſt. Prudenter ergo accipiat vnuſquiſque monita præceptoris, vt non perdat tempus miſericordiæ Saluatoris, quæ modò impenditur, quamdiu generi humano parcitur. Ad hoc enim parcitur homini vt conuertatur, & non ſit qui damnetur. Viderit Deus quando veniat finis ſæculi; eſt tamen modò tempus fidei. Finis ſæculi vtrum hîc aliquem noſtrum inueniat, neſcio, & fortaſſe non inueniet. Tempus cuique noſtrûm pro- A ximum eſt, quia mortales ſumus, inter caſus ambulamus. Si vitrei eſſemus, minus caſus timeremus. Quid fragilius vaſe vitreo? & tamen ſeruatur. Et durat per ſæcula. Etſi enim caſus vitreo vaſi timentur, ſenectus ei & febris non timetur. Nos ergo fragiliores & infirmiores ſumus: quia & caſus omnes qui non ceſſant in rebus humanis, fragilitate veique noſtrâ quotidie formidamus, & ſi ipſi caſus non accedant, tempus ambulat. Vitat homo ictum, numquid vitat exitum? &c. Poſtremò quantumuis homini parcatur, nouiſſimè ſenectus cùm venerit, non eſt quo differatur. *Per regnum cœlorum igitur Auguſtinus hîc accipit aduentum filij Dei in iudicium, & vniuſcuiuſque mortem & iudicium priuatum, cuius intuitu ad pœnitentiam inducit & Chriſtus & Ioannes.*

B *Magis ad literam Tertullianus de primo Aduentu Chriſti pacifico & regno eius per gratiam & ſalutem, cui viam parabat Ioannes, vt & donis Spiritus ſancti.* DOMINVS SCILICET, *Chriſtum intellige afferentem ſalutem, de quo Pſaltes:* Domini eſt ſalus. DEI PROMISSVM *Toties toto veteri Teſtamento repetitum de venturo Meßia.* CVI PRÆMINISTRANS. *Præcurrens Ioannes.* DESTINABAT, *proponebat.* ERROR VETVS, *peccatum originale, vel habitus actualium.* VERRENS. *Inde Bernardus pœnitentiam vocat ſcopam Lazari.* SVPERVENTVRO. *Non hîc credo intelligere Dei filium, quem ſimpliciter vocat ſæpius,* Dei ſpiritum; *ſed tertiam perſonam, quæ præter Aduentum filij superuentura erat cum bonis & donis cœleſtibus.* VNVS TITVLVS, *tota ſumma.* DEO SERVIT. *Quanta Dei bonitas, vt maxima ſeruituti ſuæ & gloriæ imputet, quidquid homini proficit; vt inde ei ſit gratiſsima pœnitentia, quia eſt maximè homini ſalutifera.*

6. *Pœnitentia Dei vicaria, ſupplet inferni pœnam in valore. De Pœnit. cap. 9. à m. ad f.*

DE ipſo quoque habitu atque victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare: cæterùm, paſtum, & potum, pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ causâ: plerumque verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctéſque ad Dominum Deum ſuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ injungere. Hæc omnia exomologeſis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuntians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione, æterna ſupplicia non dicam fruſtretur, ſed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm ſqualidum facit, magis mundatum reddit: cùm accuſat, excuſat: cùm condemnat, abſoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet.

POENITENTIA. 6. SCHOL.

MANDAT. *Exomologeſis ſiue pœnitentia publica, de qua toto hoc libro Tertullianus, præſcribit duritiem & ſordes lecti, animi dolorem.* ILLA QVÆ PECCAVIT, *id eſt peccata ſua; & delicias, in triſtitiam & luctum commutare.* PVRA NOSSE, *id eſt puro pane & aqua victitare.* ANIMÆ CAVSA, *quæ ieiuniis impinguatur, ſicut & prece alitur. Sic David,* ſicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, &c. In terra *id eſt carne* deſerta, inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto *in habitu ſancti* apparui tibi. *Ita & Paulus:* cùm infirmor, *carne* tunc potens ſum, *ſpiritu.* Virtus enim in infirmitate perficitur. *Aug. ſer. 56. de temp.*

S. Aug. Conſiderate fratres, & ſi horrea & cellaria noſtra annis C ſingulis replemus, vnde vno anno cibum habeat caro noſtra, putas quantum debemus recondere, vnde in æternum ſuſtentetur anima noſtra? &c. Carnis gaudium minuatur, vt animæ lucra ſpiritalia præparentur, &c. tempus quod nobis furioſus tabulæ ludus ſolebat auferre, lectio diuina incipiat occupare. Otioſis fabulis, & mordacibus iocis, & detractionibus venenatis, colloquia de ſcripturis ſancta ſuccedant. Horarum ſpatiis, in quibus ſolebamus ſine vllo lucro animæ detineri, viſitentur infirmi, requirantur in carcere conſtituti, peregrini ſuſcipiantur, & diſcordes ad concordiam reuocentur. Hæc ſi facimus fratres inde nobis parare poſſumus

mus medicamenta, vnde nobis vulnera feceramus.
S. Aug. *Et ſer. 3. de Natiuitate:* aperiant aures ſuas ad præcepta Chriſti quæ fortaſſe patuerunt huc vſque ad audienda ludibria. Aperiant oculos ſuos ad nitorem, qui huc vſque ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos huc vſque tranſpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus quem vitia proſtrauerunt. Aperiant medicamento pœnitentiæ, nares ſuas, quibus illis fœteat conſuetudo peccati. MVGIRE. *Sic Pſaltes:* rugiebam à gemitu cordis mei. ADGENICVLARI. *Genua flectere.* CHARIS, *amicis Dei. alij legunt* aris. LEGATIONES. *Sic Chryſoſt. homil. 3. ad populum:* nos hinc ad cœlorum regem mittamus legationem, ſupplicemus, precemur, multis lacrymis legationem mittamus. *Quin & Ælianus vocat* orationem legatum incorruptiſſimum ad Deum. HÆC OMNIA, *præſtat*, COMMENDET, *præſtantiorem reddat cum toto iſto apparatu.* HONORET. *Timor enim animum Deo ſubiiciens & humilians, eum honorat. Nam vt ait ſapiens:* ab humilibus honoratur Deus. *qui ait:* ſi ego Dominus, vbi honor meus? PRONVNTIAT. *Quaſi index ſententiam, Deum indùens; dum ſibi indignatur & iraſcitur*
S. Aug. *anima pœnitens, vt exponit Aug. illud Pſal. 4.* Iraſcimini vobiſmetipſis & nolite amplius peccare. NON DICAM FRVSTRETVR, *faciendo vt euadat æterna tormenta per temporaneam pœnitentiam.* SED EXPVNGAT, *id eſt perſoluat debitam peccatis inferni pœnam, cuius vices implet,* conuerſus peccator in infernum. *Imò plus facit quàm inferni pœna, quæ numquam peccatum delet, delet autem pœnitentia, quæ æterna eſt, propter odium peccati, quod numquam vellet commiſiſſe, & proponit ſemper vitare. Vnde cùm ex vna parte cum Pſalte dicit:* peccatum meum contra me eſt ſemper: *ait ex altera:* dolor meus in conſpectu meo ſemper. *Aug.*
S. Aug. *eodem ſermone 3. de Nat.* Aperiat ille oculos cordis vobis, qui hodie propter vos dignatus eſt naſci, vt videatis illud quod putatur dulce modò, ſatis eſſe in breuitate temporum, quam amarum erit in ignem æternum. Quàm graui & perpetuâ pœnâ punienda erit breuitas delectationis. Delectatio occidit, & præteriit: vulnerauit, & tranſiuit; miſerum fecit, & abiit: infœlicem reddidit, & reliquit. *Hæc cogitans*
S. Aug. *anima pœnitens æterno odio peccatum habet.* IN QVANTVM NON PEPERERIS. *Aug. in Pſal. 84.* Veritas de terra orta eſt, confitere peccata tua, & orietur de te veritas, &c. quæ iuſtitia de cœlo proſpexit? tanquam Dei dicentis: parcamus huic homini, quia ipſe ſibi non pepercit: ignoſcamus, quia ipſe agnoſcit. Conuerſus eſt ad puniendum peccatum ſuum, conuertar & ego ad eum liberandum, &c.
S. Aug. *Et in Pſal. 50.* Miſericordia eſt vt ignoſcat peccanti,

A iuſtitia eſt vt puniat peccatum. Quid ergo? quæris miſericordiam, peccatum impunitum remanebit? reſpondeat Dauid, reſpondeant lapſi, reſpondeant cum Dauid vt miſericordiam mereantur ſicut Dauid, & dicant: non Domine, non erit impunitum peccatum meum; noui iuſtitiam eius, cuius quæro miſericordiam: non impunitum erit: ſed ideo nolo vt me punias, quia ego peccatum meum punio: ideo peto vt ignoſcas, quia ego agnoſco. *Compenſationem prioris vitæ præſtare debere pœnitentem ſic pulchrè docet Victor Cartennas, in Mauritania Epiſcopus, libro de pœnitentia cap. 18. inter opera D. Ambroſij.* Aſpera, inquit, tibi fortaſſis videtur poſt voluptates ſæculi pœnitentia. Verùm eſt, ſentio valetudinis tuæ vitium, video animi tui morbum. Sed ſi cu-
B rari deſideras, medelæ impetum non attendas, nec expaueſcas remedium, cùm admouerit tuo vulneri ferramentum, celerior cura ſectionis efficitur. Nam peſſimè ſedulitas medendi palpatur, cùm non continuò ſuppurata labes abſcinditur. Amarus eſt guſtus antidoti, ſed vitale ac ſalutare eſt, quod eſt faucibus inſuaue, &c. Aſpera eſt caſtigatio pœnitentiæ, ſed lenior efficitur, ſi modus culpæ tractetur; Iam pridem mundialis pompæ oblectabat ambitio, & in ſerunm ſibi dominatus ſæculi vindicabat, nunc in luxuria remiſſum, nunc in vinolentia demerſum. Hi te modò exercitio aleæ intentum viderunt, alij ad ganeandum, alij in ſcortum proiectum, iſti lupanaribus mancipatum, vnguentis oblitum, aromatibus delibutum, & peregrinis cernebant oculis
C infectum. Splendebas veſtibus, auro fulgebas, gemmis, & pretioſiſſimis margaritis ornabaris. Vicem ergo vici reſtitue, & ſerò ſaltem compenſationem temporum, temporibus redde. Reciprocam vitam tuam, in vtroque actu, æquali moderatione partire. Fuiſti tunc diaboli, eſto nunc Dei. Immò verò iam tuus, qui dudum fueras alienus. Et forſitan, ſi conſideres, multum temporis decoxiſti, vt id quod reſiduum eſt, breue tempus anguſtet. Vaca iam tibi, non tempori: vaca dixi, non vt torpeas, ſed vt negotio confeſſionis inſiſtas. Reuertere in viam à cuius ſemitis aberraueras, damna quæ geſſeras, quære quod fueras. Primò te ipſum inueni, vt quod quæris inuenias: & ſi te inueneris, abs te ipſo, *præter te-*
D *ipſum*, nihil quæras. Saccum indue, cinerem aſperge, in ieiunio ſemper ora, in oratione ieiuna. Pretioſa magis hæc ſunt quibus corpus afficitur, vt pulchritudo animi reparetur. Horret humilis veſtis, ſed hoc valdè decet, quod Deo non diſplicet. Vilis eſt corporis cultus, ſed ipſe præcipuus ſanctitatis ornatus. Et adhuc de indignitate forſitan quereris indumenti, qui nuptialem tunicam perdidiſti.

7. *Ad pœnitentiam Deus inuitat, ſibi, Angelis, cœlo gratam. De Pœnit. cap. 8. in p. ad circa f.*

HAbes cui ſatisfacias, & quidem volentem. Id ſi dubitas, euolue quæ ſpiritus Eccleſiis dicat: Deſertam dilectionem Epheſiis imputat: Stuprum & idolothytorum eſum Thyatirenis exprobrat: Sardos non plenorum operum incuſat: Pergamenos docentes peruerſa reprehendit: Laodicenos fidentes diuitiis obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, ſub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, ſi non ignoſceret pœnitenti. Dubium, ſi non & alibi hanc clementiæ ſuæ profuſionem demonſtraſſet. Non ait, [a] *qui ceciderit, reſurget; & qui auerſatus fuerit, conuertetur?* Ille eſt ſcilicet, ille eſt [b] *qui miſericordiam mauult quàm ſacrificium.* Lætantur cœli, & qui illic angeli, pœnitentiâ hominis. Heus tu peccator bono animo ſis: vides vbi de tuo reditu gaudeatur. Quid illa ſimilitudinum Dominicarum argumenta nobis volunt? Quòd mulier drachmam perdidit, & requirit, & reperit, & amicas ad gaudium inuitat: nonne reſtituti peccatoris exemplum eſt? Errat & vna paſtoris ouicula,

Apoc. 2. 4. & 2.18. & 3.1. & 2.12. & 3.17.
a Hier. 8. 4.
b Oſee 6. 6. & Matth. 9.13.
Luc. 15. 4. & ſeq.

ſed grex vna carior non erat : vna illa conquiritur , vna pro omnibus deſideratur , &
Luc. 15. 20. tandem inuenitur , & humeris paſtoris ipſius refertur : multum enim errando laborauerat. Illum etiam mitiſſimum patrem non tacebo, qui prodigum filium reuocat, & poſt inopiam, pœnitentem, libens ſuſcipit, immolat vitulum præopimum, conuiuio gaudium ſuum exornat. Quidni? filium enim inuenerat quem amiſerat, cariorem ſenſerat quem lucrifecerat. Quis ille nobis intelligendus pater? Deus ſcilicet. Tam pater nemo; tam pius nemo. Is ergo te filium ſuum, etſi acceptum ab eo prodegeris, etſi nudus redieris, recipiet, quia rediſti : magiſque de regreſſu tuo quàm de alterius ſobrietate lætabitur. Sed ſi pœniteat ex animo, ſi famem tuam cum ſaturitate mercenariorum paternorum
a Luc. 15. 19. compares, ſi porcos immundum relinquas pecus, ſi patrem repetas vel offenſum: [a] *Deliqui*, dicens, *pater, nec dignus ego iam vocari tuus.*

POENITENTIA. 7. SCHOL.

HABES. *Deum ſcilicet paratum recipere pœnitentiam & ſatisfactionem tuam.* ID, *de eo.* EVOLVE. *Librum Apocalypſis.* SPIRITVS ECCLESIIS. *Apoc.* 3. 6. & 13. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat Eccleſiis. EPHESIIS IMPVTAT. *Apoc.* 2. 1. Angelo Epheſi Eccleſiæ ſcribe. DESERTAM DILECTIONEM. *Ibid. verſu* 4. Habeo aduerſum te quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris : & age pœnitentiam, & prima opera fac. THYATIRENIS. *Apoc.* 2. 18. Angelo Thyatiræ Eccleſiæ ſcribe , &c. *Et verſu* 20. Habeo aduerſum te pauca , quia permittis mulierem Iezabel quæ ſe dicit Propheten , docere, & ſeducere ſeruos meos, fornicari, & manducare de Idolothytis. Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere à fornicatione ſua. Ecce mittam eam in lectum : & qui mœchantur cum ea in tribulatione maxima erunt, niſi pœnitentiam ab operibus ſuis egerint. Et filios eius interficiam in morte. SARDOS, *Apoc.* 3. 1. Et Angelo Eccleſiæ Sardis ſcribe : hæc dicit qui habet ſeptem ſpiritus Dei , & ſeptem ſtellas : ſcio opera tua, quia nomen habes quod viuas, & mortuus es. Eſto vigilans & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis & audieris, & ſerua, & pœnitentiam age. INCVSAT, *accuſat.* PERGAMENOS *Apoc.* 2. 12. Et Angelo Pergami Eccleſiæ , ſcribe, &c. Habeo aduerſus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam , qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſraël , edere & fornicari. Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaïtarum. Similiter pœnitentiam age : ſi quò minus, veniam tibi citò, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. LAODICENOS, *Apoc.* 3. 14. Et Angelo Laodiciæ Eccleſiæ ſcribe, &c. quia dicis quod diues ſum & locupletatus, & nullius egens : & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, &c. æmulare ergo & pœnitentiam age. SVB COMMINATIONIBVS. *Epheſino quidem: Apoc.* 2. 5. Sin autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo , niſi pœnitentiam egeris. *Thyatirenis vt ſuprà Apoc.* 2. 22. Mittam eam in lectum, &c. *Sardis Apoc.* 3. 3. veniam ad te tanquam fur, & neſcies quâ horâ veniam ad te. *Pergamenis, Apoc.* 2. 16. veniam , tibi citò, &c. *vt ſuprà. Laodicenis denique Apoc.* 3. 16. Incipiam te euomere ex ore meo. DVBIVM SI. *In dubium reuocari poſſet Dei largitus ad pœnitentiam inuitantis, & per eam de venia ſecuros & indubios facientis peccatores in noua lege, ſi non iam dudum id in veteri promiſiſſet.* NON AIT? &c. *Ierem.* 8. 4. Et dices ad eos : hæc dicit Dominus: numquid qui cadit non reſurget? & qui auerſus eſt non reuertetur? QVI MISERICOR-

A DIAM. *Oſee* 6. 6. & *Matth.* 9. 13. Quia miſericordiam volui , & non ſacrificium; & ſcientiam Dei pluſquam holocauſta. 70. *verò:* quia miſericordiam volo quàm ſacrificium. SIMILITVDINVM. *Parabolarum Chriſti , de drachma , oue , & filio prodigo. Luc.* 15. *per totum. De aliis iam alibi , de vna , filij prodigi, hic agam cum Aug. to.* 4. *lib.* 2. *qq. Euangelicarum. q.* 33. *per totam. Vbi fusè totam parabolam explicat, ex qua ſelectiora decerpam.* Homo habens duos filios, Deus ad duos populos intelligitur, tanquam duas ſtirpes generis humani : vnam eorum qui perſanſerunt in Dei cultu, aliam eorum qui vſque ad idola colenda deſeruerunt Deum , &c. maior ergo filius ad cultum vnius Dei pertinet , minorem in regionem longinquam profectum eſſe dicit, &c. malè vtendo naturalibus bonis , eo ipſo S. Aug.
B quod patrem deſeruit cupiditate fruendi creaturâ, relicto ipſo Creatore. Quod non poſt multos dies dixit factum, &c. quia non multò poſt inſtitutionem humani generis placuit animæ per liberum arbitrium ferre ſecum quandam velut potentiam naturæ ſuæ , & deſerere eum à quo condita eſt, præfidens viribus ſuis , quas vires tantò conſumit citiùs, quantò eum deſerit à quo datæ ſunt, &c. Itaque hanc vitam prodigi vocat, amantem fundere, atque ſpatiari pompis exterioribus, intus inaſcentem , cùm ea quiſque ſequitur , quæ ab illa procedunt, & relinquit eum qui ſibi eſt interior. Regio itaque longinqua, obliuio Dei eſt, fames autem in illa regione , eſt indigentia verbi veritatis. Vnus ciuium regionis illius , aliquis aëreus
C princeps ad militiam diaboli pertinens. Villa eius, modus poteſtatis eius. *Sphera affinitatis eius.* Porci, immundi ſpiritus qui ſub ipſo ſunt. Siliquæ quibus porcos paſcebat , ſæculares doctrinæ , ſteriles , vanitate reſonantes , de quibus laudes idolorum , fabularumque ad Deos Gentium pertinentium , vario ſermone atque carminibus perſtrepant , quibus dæmonia delectantur. Vnde cùm iſte ſaturari cupiebat, aliquid ſolidum & rectum , quod ad beatam vitam pertineret , inuenire volebat in talibus, & non poterat. Hoc eſt enim quod ait, & nemo illi dabat. In ſe autem reuerſus, iam ſcilicet ab eis quæ forinſecus fruſtrà illiciunt & ſeducunt, in conſcientiam interiorem reducem faciens intentionem ſuam dixit , quanti mercenarij,
D &c. vnde hoc ſcire poterat, in quo erat tanta obliuio Dei , ſicut in omnibus idololatris fuit? niſi quia iſta recogitatio iam reſipiſcentis eſt cùm Euangelium prædicaretur. iam enim poterat talis animaduertere , multos prædicare veritatem inter quos quidam eſſent non ipſius amore veritatis ducti , ſed cupiditate comparandorum ſæcularium commodorum , &c. Vnde & mercenarij rectè appellantur , in eadem quippe domo eum-

dem panem verbi tractantes, non tamen in æternam hæreditatem vocati, ſed temporali mercede conducti, &c. Deinde ait, ſurgam, quia iacebat. Et ibo, quia longè aberat. Ad Patrem meum, quia ſub principe porcorum erat. Cætera verba ſunt pœnitentiam meditantis in confeſſione peccati, nondum tamen agentis. Non enim iam dicit, Patri, ſed dicturum ſe eſſe promittit, cùm venerit. Intelligas igitur hoc nunc accipiendum eſſe venire ad Patrem, in Eccleſia conſtitui per fidem, vbi iam poſſit eſſe peccatorum legitima, & fructuoſa confeſſio. Peccaui in cœlum, &c. vt cœlum appellauerit ipſam ſublimitatem Patris. Vnde eſt etiam illud in Pſal. à ſummo cœlo egreſſio eius, cùm ab ipſo Patre vellet intelligi. An potius peccaui in cœlum, coram ſanctis animis, in quibus eſt ſedes Dei. Coram te autem, in ipſo penetrali interiore conſcientiæ, &c. cùm autem adhuc longè eſſet, antequam intelligeret Deum, ſed tamen cùm iam piè quæreret, vidit illum Pater ipſius. Impios enim & ſuperbos conuenienter non videre dicitur. *Id eſt diligere, &c.* quid eſt autem ſuper collum eius cadere, niſi inclinare & humiliare in amplexum eius brachium ſuum, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Eſa. 53. quod eſt vtique Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Et oſculatus eſt illum: id eſt conſolari verbo gratiæ Dei ad ſpem in- S. Aug.

A dulgentiæ peccatorum, hoc eſt poſt longa itinera remeantem mereri à Patre oſculum charitatis. Et incipit iam peccata conſtitutus in Eccleſia confiteri, &c. non ſum dignus vocari filius tuus, hoc enim vult fieri per gratiam, quod ſe indignum eſſe per merita fatetur. Stola prima, eſt dignitas quam perdidit Adam. Serui qui eam proferunt, reconciliationis prædicatores; annulus in manu, pignus eſt Spiritus ſancti, propter gratiæ participationem, quæ digito Dei benè ſignificatur. Calciamenta in pedes, præparatio Euangelizandi ad non tangenda terrena. Vitulus ſaginatus, ipſe item Dominus, ſed ſecundùm carnem ſatiatus opprobriis. Quod autem imperat vt adducant eum, quid aliud eſt, niſi vt prædicent B eum & annuntiando venire faciant in exhauſta fame viſcera filij eſurientis? nam, etiam vt occidant eum, iubet, hoc eſt, vt mortem eius inſinuent. Tunc enim cuique occiditur, cùm credit occiſum. Et epulemur, inquit, hoc ad lætitiam valet propter illa quæ conſequenter dicit, quia hic filius meus, mortuus erat & reuixit, &c. Et iſtæ epulæ atque feſtiuitas nunc celebrantur per orbem terrarum Eccleſiâ dilatatâ, atque diffuſâ. DELIQVI. *Luc. 15. 21.* Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus.

8. *Pœnitentia ſacrificium eſt, peccati vulnera ſanat, regno & paradiſo hominem reſtituit. De Pœnit. cap. 12. à p. ad f.*

CVm ſcias aduerſus gehennam, poſt prima illa intinctionis Dominicæ munimenta, eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia, cur ſalutem tuam deſeris? cur ceſſas aggredi, quod ſcias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas ſibi diuinitus attributas in tempore agnoſcunt. Ceruus ſagittâ transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat; ſcit ſibi dictamno medendum. Hirundo ſi excæcauerit pullos, nouit illos oculare rurſus de ſua chelidonia. Peccator reſtituendo ſibi, inſtitutam à Domino exomologeſin ſciens, præteribit illam, quæ Babylonium Regem in regna reſtituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolarat, ſeptenni ſqualore exomologeſin operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli incuriâ horrorem leoninum præferente. Pro malæ tractationis. Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contrà autem Ægyptius Imperator, qui populum Dei aliquando afflictum, Diu Domino ſuo denegatum perſecutus, in prœlium irruit, poſt tot documenta plagarum, diſcidio maris, quod ſoli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & miniſterium eius, exomologeſin abiecerat. Quid ego vltra de iſtis duabus humanæ ſalutis quaſi plancis, ſtili potius negotium, quàm officium conſcientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm ſim, nec vlli rei niſi pœnitentiæ natus, non facilè poſſum ſuper illa tacere, quam ipſe quoque & ſtirpis humanæ, & offenſæ in Dominum princeps Adam, exomologeſi reſtitutus in paradiſum ſuum, non tacet.

Dan. 4. 30. & 33. Exo. 14. 28.

POENITENTIA. 8. SCHOL.

ADVERSVS GEHENNAM, *contra inferni meritam pœnam pro inferno euadendo.* INTINCTIONIS DOMINICÆ, *baptiſmi Chriſti.* CESSAS, *tamdiu differs.* MVTÆ ANIMÆ, *animalia muta & irrationabilia.* DIVINITVS, *inſtinctu à Deo dato.* MORAS, *ob triſulca iacula, quæ moroſè & difficilè euelluntur.* DICTAMNO. *Iſid. hoc dat feris percuſſis in genere, Plin. lib. 8. c. 27. Ceruis in ſpecie:* Dictamnum herbam extrahendis ſagittis cerui monſtrauere: percuſſi enim telo, paſtuque eius herbæ eiecto, &c. *Hanc herbam in montibus Cretæ naſci dicunt.* OCVLARE RVRSVS, *oculos & viſum reſtituere.* SVA CHELIDONIA. *Sic Plin.* Chelidoniam viſui ſaluberrimam hirundines monſtrauere, vexatis pullorum oculis illâ medentes. BABYLONIVM REGEM. *Nabuchodonoſor. De quo alibi iam.* DIV, *ſe explicat ſubdens:* ſqualore

C ſeptenni. IMMOLARAT. *Quia pœnitentia eſt ſacrificium. Vnde Aug. de Dauide loquens hom. 41.* Peccaui, tres ſyllabæ ſunt; ſed in his tribus ſyllabis, flamma ſacrificij aſcendit in cœlum. OPERATVS, *perfectam exomologeſim obtulit Deo, quæ in victu & habitu ſordes & ſqualorem indicit.* EFFERATIONE, *quaſi in auem feram transformatus eſſet.* HORROREM. *Pili & iubarum Leonis. Dan. 4. 30.* Ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli corpus eius infectum eſt, donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium. 70. *verò:* donec capilli eius quaſi leonum creuerunt, & vngues eius quaſi auium. PRO MALÆ TRACTATIONIS! *vna voce compoſita, Arnobius & Turnebus legunt:* maletractatio. *Tertull. autem, vt multi volunt, exclamando & admirando dixit.* S. Aug.

Sed ſubintelligendum eſt meritum ; vel ſimpliciter legendum : Proh malè tractatio ! *S. Pacianus Epiſc. Barcinon. in Parœneſi , ſiue libello exhortatorio ad pœnitentiam , qui totus eſt de pœnitentia publica , & iiſdem penè conceptibus & terminis cum Tertulliano. Vbi inter cætera ex Actorum 15. Idololatriam , homicidium , & fornicationem , grauiſsimæ pœnitentiæ addicit.* Quid , inquit , faciet contemptor Dei ? quid aget ſanguinarius ? Quod remedium capiet fornicator ? Numquid aut placare Dominum deſertor ipſius , aut conſeruare ſanguinem ſuum, qui fudit alienum , aut redintegrare Dei templum , qui illud fornicando violauit ? iſta ſunt capitalia, fratres , iſta mortalia. B Nunc audite Ioannem , & confidite ſi poteſtis, &c. Eſt autem peccatum quod ad mortem ducit, non pro eo dico vt depreceris , &c. *Et vt clareat non de auriculari , ſed publica exomologeſi tractare:* Peccator , inquit , erubeſcet perpetuam vitam præſenti pudore mercari , & offerenti manus Domino vulnera malè tecta ſubducet ? &c. Si fratrum oculos erubeſcitis , conſortes caſuum *alios publicè pœnitentes* nolite timere , &c. qui fratribus peccata ſua non tacet, Eccleſiæ lacrymis adiutus, Chriſti precibus abſoluitur. *Tum de cura peccatorum per rigorem pœnitentiæ publicæ.* Si quis eſt veſtrûm qui ſecari & exuri ſuſtineat, adhuc poſſunt, &c. Suſtinuit illam Dauid, jacuit in cinere ſordenti , ſacco inſuper horrente deformis , &c. Madidus lacrymis conſumpſit oculos illos quibus gloriam Dei viderat , & infœlicem ſe miſerumque confeſſus eſt Pater Mariæ , &c. C *Dehinc cum Tertulliano deſcribit exomologeſim Nabuch. Et eius ſupplet hiatum.* Quem horrebant homines , Deus recipiebat , ipsâ illâ MALÆ TRACTATIONIS CALAMITATE, fœlicem , &c. admouebo adhuc ignes de cauterio Apoſtolico , videamus an ferre poſſitis. 1. Cor. 5. iudicaui tradere huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis, &c. Quid dicitis pœnitentes ? vbi eſt interitus carnis veſtræ ? An quod in ipſa pœnitentia lautiores ſemper inceditis , conuiuio farcti, balneis expoliti , veſte compoſiti ? ÆGYPTIVS IMPERATOR. *Pharao.* DOMINO DENEGATVM *Moyſe toties poſtulante.* PERSECVTVS , *fugientem , per mare rubrum.* DOCVMENTA, *quibus Deum verum agnoſcere debebat , & pœnitentiam agere.* DISCIDIO. *Diuiſione. Pſal.* Qui diuiſit mare rubrum in diuiſio- D nes. MINISTERIVM EIVS. *Officia & opera pœnitentiæ.* PLANCIS , *tabulis , vnde pœnitentia dicta ,* ſecunda poſt naufragium tabula. *Alij legunt :* duobus Pharis. *Pharus fuit magna turris à Ptolemæo Rege Ægypti propè Alexandriam erecta , cuius in ſummo ignes accenſi infida vada indicabant. Inde aliæ huiuſmodi turres nominatæ.* STILI NEGOTIVM. *Studium & libido ſcribendi* OMNIVM NOTARVM , *quaſi peccator publicus , ſtigmatibus , & notis infamiæ inurendus.* RESTITVTVS IN PARADISVM. *Credidit Tertull. præter animas Martyrum , nullas cælo empireo recipi , ſed in loco amœno , vſque ad iudicium , vel innocentes , vel purgatas pœnitentiâ.* SVVM. *Non terreſtrem intellige , à Cherubim cuſtoditum , & diluuio poſteà deletum , ſed* E *ſuum ; ob pœnitentiæ meritum. Quod enim ſolutus fuerit doloribus inferni , teſtatur Auguſtinus , epiſt. 99. ad Euodium :* Si cauſa quæritur , cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi eſſent , quibus teneri omnino non poterat , quia erat vt ſcriptum eſt Pſal. 87. 5. inter mortuos liber , in quo princeps , & præpoſitus mortis non inuenit aliquid quod ſupplicio deberetur ; hoc ſcilicet quod ſcriptum eſt : ſolutis doloribus inferni ; non in omnibus , ſed in quibuſdam accipi poteſt , quos ille dignos iſtâ liberatione iudicabat : vt neque fruſtrà illuc deſcendiſſe exiſtimetur, nulli eorum profuturus , qui ibi tenebantur incluſi ; nec tamen ſit conſequens , vt quod diuina quibuſdam miſericordia iuſtitiáque conceſſit, omnibus conceſſum eſſe putandum ſit. Et de illo quidem primo homine , Patre generis humani , quòd eum ibidem ſoluerit , Eccleſia ferè tota conſentit : quod eam non inaniter credidiſſe, credendum eſt , vndecumque hoc traditum ſit , etiamſi Canonicarum ſcripturarum hinc expreſſa non proferatur authoritas quamquam illud quod in libro Sapientiæ ſcriptum eſt cap. 10. 1. hæc, illum qui primus factus eſt , Patrem orbis terrarum , cùm ſolus eſſet creatus , cuſtodiuit , & eduxit illum à delicto ſuo , & dedit ei virtutem continendi omnia; magis pro hac ſententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videatur. NON TACET. *Inducit quaſi adhuc pœnitentiam agentem , vel gratulantem acta tandiu in habitu pelliceo , & ſqualido pœnitentis. Aug. ſer. 66. de temp. non moram , ſed feruorem æſtimat pœnitentiæ :* Deus confeſſionem noſtram deſiderat , vt iuſtam habeat ignoſcendi cauſam , &c. duplicem habere debet fletum in pœnitentiâ omnis peccator : ſiue quia per negligentiam bonum non fecit, ſeu per audaciam malum perpetrauit ; Quod enim oportuit , non geſſit : & quod non oportuit , egit. Confeſſio iuſtificat, confeſſio veniam peccatis donat ; omnis ſpes veniæ in confeſſione conſiſtit. Confeſſio opus eſt miſericordiæ , ſalus ægroti , vnicum eſt vulneribus noſtris medicamentum cum pœnitentia. *Dictamnum ceruus , Chelidoniam vide cæcus , & vulneratus ad mortem* cuius ipſe Saluator in Euangelio virtutem oſtendit , dicens ; pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum , &c. *Quod non erat adhuc Adæ pœnitenti , & Nabuchodonoſor exomologeſin operanti apertum ; licet hic ſeptennio, alter tota vita fuerit in ſqualore verſatus.* Pœnitentia vera non annorum numero cenſetur , ſed amaritudine animi. Vnde Beatus Petrus , mox à Domino indulgentiam recepit , quia amariſſimè fleuit , trinæ negationis culpam. Pœnitentia quamuis ſit exigui temporis , ſi intimâ cordis amaritudine agitur, non deſpicitur apud iudicem iuſtum Deum , qui cordis ſecreta conſiderat. Non enim longitudinem temporis tantùm requirit Deus , quantùm affectum ſinceritatis pœnitentis penſat. *Nec ſeptennem , vt in Principe Babylonio ſqualorem exomologeſis, & publicæ confeſſionis , & pœnitentiæ exigit ſeueritatem , quam olim exigebat Eccleſia ; Concilia* Pœnitentiam qui agunt , vino & carne interdicuntur , & ab omnibus delitiis abſtinere debent. *Cabilonenſi 2. cap. 35. ſtatutum eſt.*

Habitum pœnitentis in ieiunio , ſimul , & cilicio , & oratione feruenti induerat Pſaltes regius , & formam pœnitentiæ peccatoribus præſcribebat , cùm diceret : Ego autem cùm mihi moleſti eſſent , induebar cilicio ; humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur. *In quem locum Pſalmi 34. Auguſtinus concione 2.* Cilicium, inquit , fortaſſe appellauit carnis ſuæ mortalitatem. Quare cilicium ? propter ſimilitudinem carnis peccati. Apoſtolus enim dicit Rom. 8. Miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne : hoc eſt , filium ſuum induit cilicio , vt de cilicio damnaret hœdos. Non quia peccatum erat , non dico in Verbo Dei , ſed nec in ipſâ quidem dico anima ſancta , & mente hominis , quem ſibi ad vnitatem perſonæ Verbi Dei , & Sapientiæ coaptauerat, ſed nec in ipſo corpore peccatum vllum erat : ſed ſimilitudo carnis peccati erat in Domino : quia mors non eſt niſi de peccato : & vtique corpus illud mortale erat. *Ieiunauit & Chriſtus pro peccatis noſtris, ſicut & cilicium carnis paſsibilis induit. Sed quomodo.*

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

orationem in ſinum conuertit? In ſinu, inquit, ſecre- S. Aug. tum agnoſcitur. Et quidem fratres & nos orare ſic benè admonemur in ſinu noſtro, vbi Deus videt, vbi Deus audit, quò nullus oculus humanus penetrat, quò non videt niſi qui ſubuenit, &c. Sed in Domino noſtro aliquid plus debemus intelligere, quia & ipſe orauit, &c. In ſinum meum conuertetur oratio mea. Hoc intelligo dictum, quia in ſinu ſuo habebat patrem. Deus enim erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi 2. Cor. 5. &c. Quid eſt oratio mea in ſinum meum conuertetur, niſi, in meipſo humanitas interpellat diuinitatem? *Quod ſi agnus innocens pernoctat in oratione Dei, ſi 40. diebus ac noctibus ieiunat, ſi in cilicio carnis tanta pro hædis patitur, non timent peccatores, ne, vt prædixit Auguſtinus, impœnitentes, de cilicio ſuo damnet hædos? inde Chryſologus ſer.* 167. Si quo, inquit, fortè noſtra mens jaculo fuerit confixa peccati, ſi caro tumeſcat ex crimine, ſi vitiorum ſanie fragilitas humana corrumpatur, tunc ægris illa, quæ non ſanis, pœnitentiæ medicina ſuccurrat, ferrum compunctionis accedat, apponatur aduſtio tunc doloris, adhibeantur ſuſpiriorum tunc fomenta, tumentis conſcientiæ feruor euaporet, tunc reatus vlcera lacrymis abluantur, immunditiam corporis cilicia tunc detergant. Ferat, ferat amaram pœnitentiæ curam, qui ſeruare debitam noluit ſanitatem. Cui vita ſua cara eſt, dura nulla eſt cura. Medicus non ſit ingratus, qui per dolorem reuocat ad ſalutem. Qui innocentiæ creditum ſeruat, pœnitentiæ non ſoluit vſuram, &c. Hinc eſt quod Ioannes veſtitu, victu, loco, totus pœnitentiâ formatus incedit, &c. habebat veſtimentum de pilis camelorum. Non poſuit de caprarum; ſed cilicio opus non erat: ſed accepit tortuoſiſſimi pilos animantis, nihil habentis recti, nihil gratiæ, nihil decoris: quem natura dedit labori duro, addixit magno ponderi, extremæ tradidit ſeruituti. Tali pœnitentiæ magiſter indui debuit veſtimento: vt qui à recti detorſerant diſciplinâ, & deformes ſe totos formis reddiderant peccatorum, magnis pœnitentiæ ſarcinis ſubderentur, addicerentur duris fati: factionis angoribus, ſuſpiria compunctionis laborioſa portarent: vt directi, & attenuati in modum acus, per anguſtum pœnitentiæ foramen, ampla remiſſionis intrarent: & impleretur Dominicum dictum: camelum per foramen acus poſſe tranſire. Matth. 19. Eſca autem eius erant locuſtæ, & mel ſylueſtre. Locuſta caſtigandis peccatoribus attributa, meritò pœnitentiæ figuratur in paſſum; vt de peccati loco exiliens in pœnitentiæ locum, ad cœlum poſſit pennis veniæ peruolare. Hoc Propheta ſenſerat qui dicebat: ſicut vmbra cùm declinat ſublatus ſum, & excuſſus ſum ſicut locuſtæ, genua mea infirmata ſunt præ ieiunio, & caro mea immutata eſt propter miſericordiam. Audis quemadmodum de peccato in pœnitentiam excuſſus eſt vt locuſta, & curuauit genua, vt pœnitentiæ pondera bajularet: &, adiicitur mellis cibus, vt amara pœnitentiæ, dulcis miſericordia temperaret. *Subiiciam hîc variâ exomologeſis exempla ab Hiſtoricis relata, ac primò quidem ex Euſebio 5. hiſt. cap. 27. anno Chriſti 207. Cuiuſdam Natalij olim Confeſſoris, ſed poſteà pecunia corruptione facti Theodotionorum hæreticorum Epiſcopi, (qui erant Marcioniſtæ, & pro libito contra interpretationem ſeptuaginta, textum Hebræum in Græcum transferebant:) hic cùm frequentibus Domini viſionibus atque admonitionibus, necnon grauiſſimis flagris à Sanctis Angelis quadam nocte inflictis, ad meliorem vitam inductus, inſolitâ Eccleſiæ conſuetudine; quâ Hæreſiarchæ pœnitentes à Romano Pontifice Catholicam communicationem promerebantur; cilicio ac ſacco indutus ac cineribus con-*

A *ſperſus ad S. Papam Zephirinum venit, atque ad pedes eius ſuppliciter aduolutus, ſui criminis exomologeſin egit. Philippus item Imperator Collega Gordiani, cum eum impiè & crudeliter iuſſiſſet occidi adhuc Gentilis, labem inuaſi Imperij melioribus inſtitutis delere curauit. Inter cætera garrulam Poëtarum linguam in honeſtiſſimos quoſque debacchantem coercuit. Si quid autem poſt baptiſmum quauis occaſione deliquit, quo ab Eccleſia iure deberet eſſe exterris; factâ exomologeſi publicè in Eccleſia Fabiano Papa aliter eum ad communicationem Sacramentorum tempore Paſchatis admittere recuſante, magna pietatis exemplo diluit. Anno Chriſti 246. ſecundum Euſebium lib. 6. hiſt. cap. 27. Theodoſius etiam Imperator referente Sozomeno lib. 7. cap. 24. Ruffino lib. 2.* B *cap. 18. Paulino in vita Sancti Ambroſij, ab Eccleſia pulſus quod Theſſalonicenſes Bothericam apud Illiricos militum Præfectum ſeditione facta occidiſſent, quòd ipſe noluiſſet aurigam ſuum peritiſſimum ob crimen carceratum ad ſolemnem equeſtrem concertationem dimittere: quorum Imperator ſeditionem ſuggerentibus Comitibus vltus eſt, inuitato populo ad Circenſes ludos in quo promiſcuè nocentes & innocentes ad numerum ſeptem millium hominum trium horarum ſpatio à circumfuſis militibus iuſſit interimi. Vnde cum Ambroſius Mediolani coactâ Synodo hanc cladem reſciuiſſet, primò quidem nomine Synodi ſeueriſſimis litteris Imperatorem indignum Eccleſiaſtica communione declarauit, quem etiam poſtea Mediolanum reuerſum inconcuſſo animo ab ingreſſu Eccleſiæ publicè repulit, donec peractâ octo menſium pœni-* C *tentiâ publicâ ipſum in eam admiſit die Feſto Domini Natalis: iniungens vt legem ſcriberet qua deinceps executiones ſententiarum de cæde & publicatione bonorum ad triginta dies differrentur, vt maturius examinari poſſent. De quo & Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. cap. 26.* S. Aug. Quid, inquit, fuit eius Religioſa humilitate mirabilius, quando in Theſſalonicenſium grauiſſimum ſcelus, cui iam Epiſcopis intercedentibus promiſerat indulgentiam, tumultu quorumdam qui ei cohærebant, vindicare compulſus eſt, & Eccleſiaſticâ coërcitus diſciplinâ, ſic egit pœnitentiam, vt Imperatoriam Celſitudinem pro illo populus orans magis fleret videndo proſtratam, quàm pec- D cando timeret iratam. &c. *Nec præteribo quod eodem anno de Fabiola clariſſima fœmina Romana refert Hieronymus epiſt. 30.* Hæc, cùm diuortio facto cum priori viro, neſciens prohibitionem Euangelicam, ſecundas nuptias iniiſſet, poſt mortem ſecundi viri, in ſemetipſum reuerſa, ſaccum induens, vt errorem publicè fateretur, & totâ vrbe ſpectante Romanâ, ante diem Paſchæ, in Baſilica quondam Laterani, ſtans in ordine pœnitentium, Epiſcopo, *Siricio ſcilicet anno Pontificatus eius 6.* Preſbyteris, & omni populo collacrymantibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſquallidas manus, ſordida colla ſubmittens; poſt immenſos ipſius fletus, recepta eſt in communionem. *Anno item Chriſti 822. Ludouicus nonus* E *Imperator, quòd mortem Bernardo Nepoti ſuo Italiæ Regi intuliſſet, & ſanctum Aldehardum Corbeiæ in Saxonia Abbatem exilio mulctaſſet, & alia in fratres ſuos commiſiſſet, Conuentum generalem Epiſcoporum, Abbatum, ac Procerum habuit, in quo primum fratribus reconciliatus, & publicè exemplo Theodoſij confeſſo reatu ſuo, pœnitentiam ſpontaneam ſuſcepit, omnibus læſis ſatisfactione præſtita, plurima pauperibus largitus eſt, & orationes pro ſe faciendas iniunxit. Conſtat autem ex eiuſdem Imperatoris Conſtitut. Capitul. lib. 5. cap. 58. 59. 62. 63. 71. pœnitentiam tunc temporis in diuturno cilicio, ieiuniis, orationibus; eleemoſynis, frequentique manus Sacerdotum impoſitione peragi ſolitam. Quid Godefredum Lotharingiæ Ducem memorem qui iuxta Hermannum & Sigebertum, ab Imperatore Ducatu ſuo ſpoliatus, incendium Virdunenſe procurauit. Cùm autem*

Dei Genitricis templum ibidem exuſtum fuiſſet, ſpontaneæ pœnitentiæ ipſe poſteris dignum reliquit exemplum, dum publicè ſe verberari fecit, & capillos ſuos ne tonderentur multâ pecuniâ redemit. ſumptúſque ad readificandam Eccleſiam dedit, & in opere cæmentario per ſeipſum plerumque vilis mancipij miniſterio functus deſeruiuit. Extatque hactenus in Commentario Stemmatis Lotharingiæ Ducum, fragmentum Diplomatis, quo in pœnitentiam eiuſmodi reatus idem Godefredus illius Eccleſiæ promittit reædificationem, eique donat in perpetuum quartam partem Comitatus ſui Virdunenſis. Extat item memorabile exemplum Henrici quarti Regis Germaniæ anno 1077. ſub Gregorio VII. qui derelicto B *omni Comitatu ſuo, depoſito cultu Regio, nudis pedibus, in laneis veſtibus, frigore aſperrimo, ieiunus à mane vſque ad veſperam cum multo fletu perſtitit Romani Pontificis miſericordiam implorans, interpoſitâ interceſſione Mathildis Comitiſſæ conſobrinæ ſuæ, & ſanctiſſimi Hugonis Abbatis Cluniacenſis, & Principum Italiæ, vt ante diem anniuerſarium excommunicationis ſuæ imminentem abſolueretur. Cúmque hoc ſecundo tertioque die feciſſet, quarto demum in conſpectum eius admiſſus, poſt multa hinc inde dicta, his conditionibus abſolutus eſt, vt die & loco quemcumque Papa deſignaſſet, euocatis ad Generale Concilium Principibus Teutonicis, accuſationibus reſponderet, & ad Pontificis ſententiam vel regnum retineret, ſi obiecta purgaſſet, vel amitteret ſi pro-* C *batis criminibus, decerneretur indignus. Ad quam diem nulla regiæ dignitatis inſignia vſurparet, nullo modo ſe adminiſtrationi admiſceret, quas conditiones ipſe ſuſcepit. Teſtes ſunt Lambertus hoc anno, Domnizo in vita Mathildis, Greg. lib. 4. epiſt. 12. cui Pontifex iuxta Lambertum Miſſam celebrans partem Hoſtiæ tradidit conteſtans eam ſe ſumere in iudicium, vt ſi innocens eſſet, abſolueretur ab omni ſuſpicione, ſin minùs ſubitâ morte periret.*

Quid referam Henrici ſecundi Angliæ pœnitentiam ſuper morte S. Thomæ Cantuarienſis ob eius querelas crudeliter occiſi, quam refert Petrus Bleſenſis, qui ieiunia, eleemoſynas, aliáque ſibi à Legatis iniuncta, ſumma humilitate ſuſcepit? quibus & dixit: Ecce corpus meum in manu veſtra eſt: ſcitote pro certo, quòd quidquid iuſſeritis, paratus ſum obtemperare. *Et ne quid* D *deeſſet perfectæ pœnitentiæ Legatis annuit; vt ab eis deduceretur extra portas Eccleſiæ; ibique flexis genibus abſolutionem ab iis acciperet, & in Eccleſiam introduceretur. Ex Hereberto autem qui aderat lib. 3. Hiſtoriæ quadripartitæ auditis miraculis quæ fiebant per Martyrem, Northmanniâ exiuit, & tranſiuit in Angliam, & vt vidit Eccleſiam Metropolitanam, in qua Martyr quieſcebat, antequam vrbem intraret, pauperis ſerui formam induit, nudis pedibus totoque nudato corpore præter viliſſimam tunicam coram omnibus ciuitatem intrauit, per vicos & plateas cum ſuſpiriis & gemitibus incedens, Martyris adiit ſepulturam, & ad eam tota illa die & ſequenti nocte ieiunus & peruigil in oratione perſtitit, conuocatóque Monachorum Cathedralium cœtu, à ſingulis virga diſciplinalis ſingulos ictus accepit. Eduardus autem in vita Martyris ſuperaddidit, Regem veſte* E *ſe nudantem, caput in tumuli feneſtram ſubmiſiſſe, primóque ab Epiſcopis adſtantibus quinquies cæſum eſſe, deinde à Monachis ſupra octoginta, ternos ictus accepiſſe. Quâ pœnitentia ita Deum placauit, & beneficium ſibi promeruit, vt ipsâ horâ cùm Miſſam audiret ad ſepulchrum Martyris, Rex Scotorum aduerſarius eius ſine plaga & pugna captus ſit, & omnes eius hoſtes ſubiecti, filiúſque vnà cum fratribus pacificus & pœnitens erit redit in ſinum eius. Quid Henricum Iuniorem referam, qui rurſum ad diſcordias cum patre compoſitas relapſus, pecunia deficiente: vt ait Rogerius, Eccleſiam S. Mariæ ſpoliauit, & videns ſe non multùm nocere poſſe patri ſuo, inde mœrore confectus in morbum lethalem incidit. Tum vocatis Epiſcopis, & viris Religioſis primùm ſecretò, de-* A *hinc publicè peccata confeſſus, depoſitis mollioribus indumentis cilicium induit, & ligato fune in collo, dixit Epiſcopis & Religioſis circumſtantibus.* Ecce trado me peccatorem indignum, culpabilem, & obnoxium per funem iſtum, vobis Miniſtris Dei, poſtulans vt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui latroni confitenti in Cruce peccata dimiſit, per preces veſtras, & per ſuam ineffabilem miſericordiam miſereatur infœliciſſimæ animæ meæ. Poſteà iubens ſe trahi à lecto per illum funem, impoſitus eſt lecto cinereo, quem ſibi præparauerat, appoſitis capiti & pedibus ſuis duobus lapidibus magnis qua-B dratis: ſuſceptáque abſolutione & ſacro Viatico, in timore Domini emiſit ſpiritum, quem pater corruens in terram vehementer planxit. *Hæc Rogerius, qui rurſum Richardi Regis Angliæ pœnitentiam laudat.* Recordatus, inquit, fœditatis ſuæ, cùm vepres libidinum exceſſiſſent caput eius, poſt contritionem cordis, conuocatis in vnum vniuerſis Archiepiſcopis & Epiſcopis ſuis, qui erant cum eo apud Meſſanam, nudus procidens ad pedes eorum peccata ſua coram illis Deo confiteri non erubuit, & ab iiſdem pœnitentiam recepit, factúſque eſt ab illa hora vir timens Deum, recedens à malo & faciens bonum.

Luctum, cilicium, cinerem, ieiunium, cæterúmque omnem pœnitentium apparatum primorum ſæculorum C *Eccleſia, tot Principes memorati ab exemplo Dauid pœnitentis deprompteus eſt:* Fui, inquit, flagellatus totâ die, & caſtigatio mea in matutinis. Poſui veſtimentum meum cilicium. Genua mea infirmata ſunt à ieiunio. Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam, &c. *Et Ambroſius id aduertit in pœnitentia Sion & Niniuæ libro 2. de pœnit. cap. 6.* Audiant, inquit, qui agunt pœnitentiam, quomodo agere debeant: quo ſtudio; quo affectu, quâ mentis intentione, quâ intimorum concuſſione viſcerum, quâ cordis conuerſione. Vide, inquit, Thren. 1. & 2. Domine quia tribulor, venter meus turbatus eſt à fletu meo, conuerſum eſt cor meum in me. Cognouiſti intentionem animi, D fidem mentis cognoſce, & habitum corporis. *Se*derunt, inquit, in terra, tacuerunt ſeniores, filiæ Sion, & impoſuerunt terram ſuper caput ſuum, præcinxerunt ſe cilicio, deduxerunt in terram Principes, virgines Ieruſalem defecerunt in lacrymis, oculi mei caligauerunt. Turbatus eſt venter meus, effuſa eſt in terra gloria mea. Sic fleuit & Niniuæ populus, & denuntiatum eſt excidium ciuitatis euadit. Tanta eſt enim pœnitentiæ medicina vt mutare videatur ſuam Deus ſententiam, &c. Denique & Ezechiel. cap 2. Iuſſus eſt flere Ieruſalem, & accepit librum, in cuius capite ſcripta erant lamentatio & melos, & væ. Duo triſtia, & vnum delectabile; quoniam ille ſaluus erit in futurum, qui in hoc ſæculo plus fleuerit. *Et de Niniue quid Ionas? cap. 3. verſu 4.* Cœpit Ionas introire in ciuitatem, itinere vnius diei: & clamauit & dixit: adhuc quadraginta E dies. *Septuag. Tres dies: quia vterque numerus eſt pœnitentiæ ob quadrageſimam ieiunij, & tres partes pœnitentiæ.* & Niniue ſubuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, à maiore vſque ad minorem: & peruenit verbum ad Regem Niniue: & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Et clamauit, & dixit, In Niniue ex ore Regis, & Principibus eius dicens: Homines & iumenta, & boues & pecora non guſtent quicquam: nec paſcantur, & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines; & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertantur à via ſua mala, & ab iniquitate quæ eſt in ma-

nibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus: & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſuâ mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, *malum pœnæ*, quam locutus fuerat, *comminatoriè, & non abſolutè, ſicut Tertullianus aliàs dixit, machæram conditionalem*, vt faceret eis, & non fecit. *De Niniuitis pœnitentibus Auguſtinus lib. 21. de Ciuit. 24.* Niniuitæ, inquit, in hac vita egerunt pœnitentiam, & ideò fructuoſam velut in hoc agro ſeminantes, in quo Deus voluit cum lacrymis ſeminari, quod poſtea cum lætitia meteretur. Et tamen quis negabit quod Dominus prædixit, in eis fuiſſe cõpletum, niſi parùm aduertat, quemadmodum pec- A catores Deus non ſolùm iratus, verùm etiam miſeratus euertat? Euertuntur enim peccatores duobus modis: aut ſicut Sodomitæ, vt pro peccatis ſuis ipſi homines puniantur: aut ſicut Niniuitæ, vt ipſa hominum peccata pœnitendo deſtruantur. Factum eſt ergo quod prædixit Deus, euerſa eſt enim Niniue quæ mala erat, & bona ædificata eſt, quæ non erat. Stantibus enim mœnibus, atque domibus, euerſa eſt ciuitas in perditis moribus. Ac ſic quamuis Propheta fuerit contriſtatus, quia non eſt factum, quod illi homines timuerunt, illo prophetante venturum, factum eſt tamen quod fuerat Deo præſciente prædictum: quoniam nouerat qui prædixit, quomodo in melius eſſet, implendum.

S. Aug.

9\. *Pœnitentia veniam obtinet reo, tabulâ naufragum ad portum vehit, optima eſt vt à Deo præcepta. De pœnit. cap. 4. per totum.*

OMnibus ergo delictis, ſeu carne, ſeu ſpiritu, ſeu facto, ſeu voluntate commiſſis, qui
pœnam per iudicium deſtinauit, idem & veniam per pœnitentiam ſpopondit, dicens a Ezech.
ad populum: [a] *Pœnitere, & ſaluum faciam te.* Et iterùm: [b] *Viuo*, inquit, *Dominus, & pœ* 18,21. 30.
nitentiam malo quàm mortem. Ergo pœnitentia vita eſt, cùm præponitur morti. Eam tu b Ezech.
peccator, mei ſimilis (immò me minor: ego enim præſtantiam in delictis meam agnoſco) 33, 11.
ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus merſum proleuabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit. Rape occaſionem in-
opinatæ felicitatis: vt ille tu, nihil quondam penes Deum, niſi ſtilla ſitulæ, & areæ puluis, Eſa.40.
& vaſculum figuli; arbor exinde fias illa[b] *quæ penes aquas ſeritur, & in foliis perennat, & tempore* 15.
ſuo fructus agit; quæ non ignem, non ſecurim videbit. Pœniteat errorum repertâ veritate Dan.2.33.
pœniteat amaſſe quæ Deus non amat; quando ne nos quidem ipſi, ſeruulis noſtris ea qui- b Pſal.1 3.
bus offendimur non odiſſe permittimus. Obſequij enim ratio in ſimilitudine animorum Hier.19.
conſtituta eſt. De bono pœnitentiæ enumerando diffuſa, & per hoc magno eloquio com- 11.
mittenda materia eſt. Nos verò pro noſtris anguſtiis vnum inculcamus, bonum atque Matth. 3.
optimum eſſe quod Deus præcipit. Audaciam exiſtimo de bono diuini præcepti diſputare. 10.
Neque enim quia bonum eſt, idcircò auſcultare debemus, ſed quia Deus præcepit. Ad Matth. 7.
exhibitionem obſequij, prior eſt maieſtas diuinæ poteſtatis. Prior eſt auctoritas imperan- 19.
tis, quàm vtilitas ſeruientis. Bonum eſt pœnitere, an non? Quid reuoluis? Deus præci-
pit. At enim ille non præcipit tantùm, ſed etiam hortatur. Inuitat præmio, ſalute; iurans, Ezech.33.
etiam: *Viuo*, dicens, cupit credi ſibi. O beatos nos, quorum causâ Deus iurat! O mi- 11.
ſerrimos, ſi nec iuranti Domino credimus! Quod igitur Deus tantopere commendat,
quod etiam humano more ſub dejeratione teſtatur, ſummâ vtique grauitate & aggredi &
cuſtodire debemus, vt in aſſeueratione diuinæ gratiæ permanentes in fructu quoque eius
& emolumento proinde perſeuerare poſſimus.

POENITENTIA: 9. SCHOL.

TABVLÆ FIDEM. *Cui ſalutem tuam fidas & committas. Tabulam dixit Hieron. ad Sabin.* Si nec pœnitentiam vult agere, & fracto nauigio tabulam, per quam ſaluari poterat, non retentat. *Et ad Saluinam:* Ne ſtatim nobis pœnitentiæ ſubſidia blandiantur, quæ ſunt infœlicium remedia. Cauendum eſt vulnus, quod dolore curatur. Aliud eſt integrâ naui, & ſaluis mercibus portum ſalutis intrare, aliud nudum hærere tabulæ, & crebris fluctuum recurſibus, ad aſperrima ſaxa collidi. *Tertulliano reſpondet Ambroſius, tam circa pœnitentiæ tabulam, quàm circa in ea perſeuerantiam, quòd Dei ſolius ſit relaxare pœnam graui præſertim peccato debitam. Ita enim ad virginem lapſam, cap, 8.* Tu inquit, quæ iam ingreſſa es agonem pœnitentiæ, inſiſte miſera, fortiter inhære, tanquam naufragus tabulæ, ſperans per ipſam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vſque ad extremum vitæ, nec tibi præſumas ab humano die, *iudice*, poſce veniam dari, *remiſſionem pœnæ*, quia decipit te, qui hoc tibi polliceri voluerit. Quæ enim propriè in Dominum peccaſti, ab illo ſolo quære remedium. PROLEVABIT, *alij* releuabit, perlauabit, perleuabit. PRO- B TELABIT, *prouehet, perducet.* IN PORTVM. *Aug. de hoc portu, homil. 27. quem peccati occaſionem eſſe Chriſtianis, ſui temporis Ethnici obiiciebant.* Solent Chriſtianis inde Pagani inſultare, de pœnitentia quæ inſtituta eſt in Eccleſia: & contra nonnullas hæreſes, *in quarum vnam incidit, Nouatianorum ſcilicet noſter Tertullianus, de lapſis non recipiendis ad pœnitentiam*, tenuit Eccleſia Catholica iſtam veritatem de pœnitentia agenda. Fuerunt enim qui dicerent, quibuſdam peccatis non eſſe dandam pœnitentiam: & excluſi ſunt de Eccleſia, & hæretici facti ſunt. In quibuſcumque peccatis non perdit viſcera pia mater Eccleſia. Ergo ſolent inde etiam Pagani inſultare nobis, &c. Vos, inquiunt, facitis vt peccent homines, cùm illis promittitis veniam, ſi egerint pœnitentiam. Diſſolutio eſt iſta, non admonitio, &c. Quomodo vincantur, breuiter accipiat charitas veſtra, quia Domini miſericordia totum optimè conſtituit in Eccleſia ſua. Dicunt nos dare peccatis licentiam, quia portum pœnitentiæ pollicemur. Si clauderetur aditus pœnitentiæ, nonne ille peccator tantò magis adderet peccata peccatis, quantò magis ſibi deſperaret ignoſci? diceret enim ſibi: Ecce pec-

S. Aug.

caui, ecce ſcelus admiſi, iam mihi veniæ nullus eſt A locus, pœnitentia infructuoſa eſt, damnandus ſum. Quare iam non viuo vt volo? quia ibi non inuenio charitatem, hîc ſaltem paſcam cupiditatem, &c. Ergo ſi tuleris portum pœnitentiæ, deſperatione augebunt peccata. Ecce mihi dicunt illi qui putant ideò augeri peccata, quia portus pœnitentiæ in Chriſtianâ fide proponitur: quid ergo? Deuſnè per illam ſpem indulgentiæ, rurſus augerentur peccata, non de hoc prouidere debuit? Quomodo enim prouidit, ne ſperando augeantur, ſic prouidere debuit, ne deſperando augeantur. Quomodo enim reuerà auget peccata qui deſperauerit, ſic poteſt augere peccata, & qui veniam ſperauerit, vt dicat ſibi, Faciam quid volo, Deus bonus eſt; quando me conuertero, ignoſcet mihi. Ita planè dic tibi, quando me conuertero, ignoſcet mihi, ſi craſtinus dies certus eſt tibi. Nonne ad hoc te admonet Scriptura dicens Eccli. 5. 8. Ne tardes conuerti ad Dominum, nec differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira B eius, & in tempore vindictæ diſperdet te? Ecce ad vtrumque vigilauit pro nobis prouidentia Dei. Ne deſperando augeamus peccata, propoſitus eſt pœnitentiæ portus; rurſus ne ſperando augeamus, datus eſt dies mortis incertus. *Et ſermone ſexageſimo ſeptimo de temp. cùm metu Iudicij terruiſſet, ſic concludit.* (S. Aug.) Vt hæc tam dura & tam terribilia ante illud tribunal Iudicis audire non mereamur, dum adhuc licet, & cum Dei adiutorio in poteſtate noſtra eſt, conſideremus conſcientias noſtras, & ſi aliqua crimina, vel peccata capitalia, needum eleemoſynis & orationibus purgata nobis adhuc dominari cognoſcimus, portum pœnitentiæ, deuictis peccatorum fluctibus, Chriſto iuuante feſtinemus intrare: Et ſi quid in nauicula animæ noſtræ multis tempeſtatibus peccatorum, aut per ſuperbiam fractum, aut per auaritiam raptum, aut per luxuriam reſolutum eſſe cognoſcimus, componere vel reparare bonis operibus feſtinemus. Studeamus iugiter vitiorum noſtrorum exhaurire ſentinam. Non enim nocent peccata præterita, ſi non placent præſentia. INOPINATÆ, *vt qui naufragus erat, mediâ pœnitentiæ tabulâ feliciter portum appellat gratiæ, contra opinionem Paganorum & hæreticorum.* PERENNAT. *Perennia folia mittit.* AREÆ PVLVIS. *Dan. 2. 35. vbi de ſtatua comminuta.* redacta *metalla*, quaſi in fauillam æſtiuæ areæ quæ rapta ſunt vento. TEMPORE SVO. *Pſal. 1. 3.* Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: & folium eius non defluet, & omnia quæcumq; faciet proſperabuntur. VASCVLVM FIGVLI, *Ierem. 19. 11.* Sic conteram populum iſtum & ciuitatem iſtam, ſicut conteritur vas figuli, quod non poteſt vltrà inſtaurari. *Pſal. 2. 9.* Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. *Aug. in hunc locum*, Reges eos, &c. In inflexibili iuſtitia, (S. Aug.) & tanquam vas, &c. id eſt, conteres in eis terrenas cupiditates, & veteris hominis lutulenta negotia, & quidquid de peccatore limo contractum, atque molitum eſt. NON IGNEM. *de quo Matth. 7. 19.* Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur, NON SECVRIM VIDEBIT. *Matth. 3. 10.* Iam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. omnis ergo arbor quæ non facit, &c MAGNO ELOQVIO, *orationi diſertæ & prolixæ.* QVIA BONVM EST, *vtile nobis.* PRIOR EST, *præcedere debet & magis monere* QVID REVOLVIS? *quid quæris? quid dubitas;* PRÆMIO, SALVTE, *quod eſt ſalus. alij legunt,* ſalutem iurans. VIVO DICENS. *Ezech. 33. 11.* Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via, & viuat. 70. Non volo mortem impij, ſicut conuerti impium à via ſua. SVB DEIERATIONE, *ſancto iuſiurando.* GRAVITATE, *maturitate, vt rem maximi ponderis. Alij legunt* grauitate: *id eſt, ſtudio & cura,* ASSEVERATIONE, *ſub promiſſo & iuramento Dei.*

* 10. *Pœnitentia, medicina quidem eſt aſpera, ſed ſalubris. Scorp. 5. circa med.*

EST & hæc peruerſitas hominum, ſalutaria excutere, exitioſa ſuſcipere, periculoſa quærere, medica malè vitare; mori denique citiùs quàm curari deſiderare. Nam & medicinæ præſidium plures refugiunt. plures enim ſtulti, plures timidi, & malè verecundi. Et eſt planè quaſi ſæuitia medicinæ, de ſcalpello, deque cauterio, de ſinapis incendio: non tamen ſecari, & inuri, & extendi, idcircò malum, quia dolores vtiles adfert. nec quia tantummodò contriſtat, recuſabitur; ſed quia neceſſariè contriſtat, adhibebitur. Horrorem operis fructus excuſat. Vlulans denique ille, & gemens, & mugiens inter manus medici, poſtmodum eaſdem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & ſæuas iam negabit. Sic & martyria deſæuiunt, ſed in ſalutem licebit & Deo in vitam æternam per ignes, & gladios, & acerba quæque curare.

11. *Et ibid. Vide verbum, Patientia exempla. 2.*

POENITENTIA. 10. SCHOL.

SÆVITIA MEDICINÆ. *Prænotatus initio tituli aſteriſcus præmonet Lectorem ſubiecta Tertulliani verba à literali ſenſu, qui apertè eſt de Martyrio, quo Deus vt ſapiens medicus, quamuis ſeuero remedio, omnia peccati mala curat; ad pœnitentiam ſimiliter medicam applicatur, de hac medicina ſic Auguſtinus tom. 4. lib. de patientia cap. 7.* (S. Aug.) Cùm pro libidinibus, vel etiam ſceleribus, cùm denique pro iſta temporali vita ac ſalute multa homines horrenda, mirabiliter ſufferunt, ſatis nos admonent, quanta ſufferenda ſint pro vita bona, vt poſteà poſſit eſſe æterna, & ſine vllo temporis termino, ſine vtilitatis vllius detrimento; verâ fœlicitate ſecura. Dominus ait, In veſtra patientia poſſidebitis animas veſtras; non ait, C villas veſtras, laudes veſtras, luxurias veſtras, ſed animas veſtras. Si ergo tanta ſuffert anima vt poſſideat, vnde pereat, quanta debet ſufferre ne pereat? deinde vt illud dicam quod culpabile non eſt, ſi tanta ſuffert pro ſalute carnis ſuæ, inter manus ſecantium, ſiue vrentium medicorum, quanta debet ſufferre inter furores quorumlibet inimicorum? *quod dixiſſe inter ſeueritates Confeſſorum condignas pœnitentias imponentium*, cùm Medici, ne corpus moriatur, per pœnas corpori conſulant, inimici autem pœnas & mortem corpori comminando, vt anima & corpus in gehenna occidatur, impellant: quanquam & ipſi corpori tunc prouidentiùs conſulatur, ſi temporalis ſalus eius pro iuſtitia contemnatur, & pœna

vel

vel mors eius patientiſſimè ſuffeeratur? *Et tom.* 10. *ſer.* 67. *de temp. ſic de prædicatione iudicij & pœnitentia.* Et hoc attendite fratres, quia omnes carnales S. Aug. medici quotiens ad eos qui in corpore ægrotare videntur, veniunt, omnia quæ eis delectabilia eſſe videbantur abſcindunt: & quod dulce eſt, ad integrum interdicunt. Aliquotiens etiam frigidum accipere non permittunt: *potum vel aërem*, interdùm & amariſſimas potiones bibere cogunt, & aſperrimis ferramentis eorum vulnera frequenter incidunt. Hoc ergo quod pro ſanitate corporum carnales Medici faciunt, pro animatum ſalute ſpiritales Medici exercere contendunt, &c. Eligo aſpera quidem, ſed ſalubria vobis medicamenta ingerere, vt vobiſcum poſteà in Angelorum conſortio perpetuâ mereat incolumitate gaudere, &c. Quomodo enim theriaca bibitur ne corporibus poſſint præualere venena; hoc auſterâ prædicatione geritur vnde animarum S. Aug. præparentur antidota. *Et in Pſal.* 57. *in verſum*, Priuſquàm producat ſpinas veſtras rhamnus, &c. quid eſt rhamnus? ſpinarum genus eſt, denſiſſimæ quædam ſpinæ eſſe dicuntur. Primò herba eſt, & A cùm herba eſt, mollis & pulchra eſt, ibi ſunt tamen ſpinæ poſteà proceſſuræ. Modò ergo delectant peccata & quaſi non compungunt, &c. Interrogent ſe qui aliquid amant, & ad id peruenire non poſſunt. Videant ſi non cruciantur deſiderio, & cùm peruenerint ad id quod illicitè deſiderant, attendant, ſi non cruciantur timore, &c. Tunc *in iudicio*, ſpinæ illius rhamni, id eſt, dolores omnes, & compunctiones tormentorum producentur. Quales ſpinas patientur illi qui dicturi ſunt: hi ſunt quos aliquando habuimus in riſum? ſpinæ compunctionis pœnitentiæ, ſed ſeræ, & infructuoſæ ſunt, ſicut ſpinarum ſterilitas. Pœnitentia huius temporis dolor medicinalis eſt, pœnitentia illius temporis dolor pœnalis eſt. &c. Nolunt modò habere compunctionem medicinalem, habebunt poſteà pœnalem. De sinapis incendio, *ignea quippe naturæ & mordacis & ſinapi.* Non idcirco malvm. *Ideò medicina auſteritas mala habenda non eſt, quia dolor ab ea inflictus vtilis eſt.* Frvctvs excvsat. *vtilitas.* Licebit et Deo. *Si Medico licet pro ſalute & vita temporali, quantò magis Deo pro æternâ?*

POENITENTIA VERA, EIVSQVE CONDITIONES.

1. *Pœnitentia non differenda. De pænit. cap. 6. à princ.*

OMne præterea cunctationis & tergiuerſationis erga pœnitentiam, vitium, præſumptio intinctionis importat. Certi enim indubitatæ veniæ delictorum, medium tempus interim furantur, & commeatum ſibi faciunt delinquendi, quam eruditionem non delinquendi.

POENITENTIÆ CONDITIONES. 1. SCHOL.

Cvnctationis. *Vitium omne ſeu defectus tarditatis & dilationis pœnitentiæ, procedit ex præſumptione, & ſecuritate quam habent adulti peccatores, quod in intinctione, id eſt baptiſmo, omnia ſibi peccata remittenda ſunt: vnde cùm certi ſint de venia, totum illud medium tempus, hoc eſt ab initio conuerſionis ſua, vſque ad Baptiſmi ſuſceptionem, quaſi furantur Deo, cui placando omne tempus impendere deberent in illa pœnitentia, quæ à Catechumenis fiebat ante Baptiſmum.* Et commeatvm, *libertatem, & licentiam peccandi aſſumunt.* Qvam ervditionem, *potiùs quam, &c. cùm enim tunc deberent erudiri per pœnitentiam, ad vitæ ſanctitatem, poſt Baptiſmum excolendam quæ ſalutis ſunt negligunt præſumptione veniæ conſequendæ in Baptiſmo. Hunc ego locum contra tardantes conuerti ad Dominum, & ſerò pœnitentiam agentes torqueo. contra quos ſæpè inuehitur Auguſtinus homil.* 41. *inſcripta de verè pœnitentibus, quam ſic incipit.* S. Aug. Pœnitentes, pœnitentes, pœnitentes, ſi tamen eſtis pœnitentes, & non eſtis irridentes, mutate vitam, reconciliamini Deo, &c. Si ergo pœnitet, cur facis quod malè feciſti? ſi feciſſe pœnitet, noli facere; ſi adhuc facis, certè non es pœnitens, &c. ægrotant homines, mittunt ad Eccleſiam, vel portantur ad Eccleſiam, & baptizantur, & renouantur, & fœlices hinc erunt. Sed non ipſa eſt cauſa pœnitentiæ. *non ſic agenda eſt pœnitentia ſcilicet in extremo, &c.* mutet vitam, corrigat ſe, & reconcilietur, cùm viuit, dum ſanus eſt; expectet etiam tunc reconciliari quando incipit mori? Experti ſumus multos expiraſſe expectantes reconciliari, &c. Baptizatus ad horam, ſecurus hinc exit fidelis benè viuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam, & reconciliatus cùm ſanus eſt; & poſteà viuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, ſi ſecurus hinc exit, ego non ſum ſecurus: Vnde ſecurus ſum dico & do B ſecuritatem; vnde non ſum ſecurus, pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum, &c. non ſolùm poſt pœnitentiam ab iſtis vitiis ſe homo ſeruare debet: ſed & ante pœnitentiam, dum ſanus eſt: quia ſi ad vltimum vitæ ſteterit, neſcit ſi ipſam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata ſua confiteri poterit, &c. *Tum de incertitudine quærenti an talis pœnitens in extremo ſaluabitur:* Neſcio, non præſumo, non promitto; neſcio. S. Aug. Vis te de dubio liberare, vis quod incertum eſt euadere? age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, curre vt reconcilieris: ſi ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus es? quia egiſti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuiſti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipſam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa, &c. duæ C res ſunt, aut ignoſcitur tibi; aut non ignoſcitur: *loquitur rurſum differenti ad extremum*, quid horum tibi futurum ſit, neſcio. Ergo tene certum, dimitte S. Aug. incertum. *Et ſerm.* 57. *de temp.* Qui criminum ſuorum ſorde pollutus eſt, exomologeſis ſatisfactione mundetur. Nec illud ſeruet, vt in extremo vitæ ſuæ tempore tunc pœnitentiam petat, quando iam agere non poſſit. Inutilis eſt enim, dilectiſſimi, iſta perſuaſio. Parum eſt peccatorem pœnitere, niſi pœnitentiam peregerit. Ad emendanda enim crimina vox pœnitentis ſola non ſufficit, &c. datur quidem etiam in extremis pœnitentia, quia non poteſt denegari: ſed authores tamen eſſe non poſſumus, quod qui ſic petierit, mereatur abſolui, &c. quomodo pœnitentiam agere poſſit, qui nulla iam pro ſe opera ſatisfactoria operari poteſt? & ideò pœnitentia quæ ab infirmo petitur, infirma eſt. Pœnitentia quæ à moriente tantùm petitur, timeo ne ipſa moriatur.

2. *Pœnitentiam integram & veram exigit Deus, tamquam animæ pretium. De Pœnit. cap. 6. à p.*

QVàm porro ineptum, quàm iniquum pœnitentiam non adimplere, & veniam deliꝗorum ſuſtinere? hoc eſt, pretium non exhibere, ad mercem manum emittere. Hoc enim pretio Domiuus veniam addicere inſtituit; hac pœnitentiæ compenſatione redimendam proponit impunitatem. Si ergo qui venditant, prius nummum quo paciſcuntur examinant, ne ſcalptus, neve raſus, ne adulter: etiam Dominum credimus, pœnitentiæ probationem prius inire: tantam nobis mercedem perennis ſcilicet vitæ, conceſſurum.

POENITENTIÆ CONDITIONES. 2. SCHOL.

QVAM INEPTVM. *Stultè enim ſibi pollicetur veniam peccati, ex Dei pacto promiſſam, ſub conditione pœnitentiæ vera & integra, & iniquè eam exigit, qui conditionem ex parte ſua non implet.* SVSTINERE, *expectare. Aug. homil. 11. ex 50. in verba Pſaltis*, S. Aug. viriliter age & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum. Quid eſt ſuſtine Dominum? vt tunc accipias, quando dabit, non tunc exigas quando vis. Tempus dandi nondum eſt, ſuſtinuit te, ſuſtine illum, &c. ſi iam iuſtè viuis, ſi iam ad illum conuerſus es, ſi tibi diſplicent facta tua præterita, ſi iam placuit tibi eligere vitam bonam nouam, noli feſtinare exigere *mercedem & gloriam, nam gratiam dat ſtatim, nec ſuſtinendum eſt, id eſt expectandum, promiſit enim eam ſtatim verè pœnitenti, & integrum* S. Aug. *pretium pœnitentiæ offerenti.* Suſtinuit te, vt mutares vitam tuam malam: ſuſtine illum, vt coronet vitam tuam bonam. Nam & ſi ille non ſuſtineret, non eſſet cui daret, &c. Tu verò qui non vis corrigi, ô quiſquis hîc es qui adhuc non vis corrigi, &c. quid tibi promittis? deſperando peris, an ſperando? quiſquis deſperando peris, hoc dicis in animo tuo: iniquitas mea ſuper me eſt, in peccatis meis contabeſco. Quæ mihi ſpes eſt viuendi? audi Prophetam dicentem Ezech. 33. nolo mortem impij: tantùm reuertatur impius à via ſua peſſima, & viuat. Qui ſperando peris, hoc dicis in animo tuo, bonus eſt Deus, miſericors eſt Deus, ignoſcit omnia, non reddet mala pro malis, audi Apoſtolum dicentem Rom. 2. Ignoras quoniam patientia Dei ad pœnitentiam te adducit, &c. & quid dicis? adhuc modicum tempus viuam quomodo volo, &c. ſed quid vis addere dies malos diebus malis? ſufficiat diei malitia ſua. Malus dies heſternus, malus & hodiernus, malus & craſtinus. An putas eſſe bonos dies quando ſatisfacis voluptatibus tuis, quando in luxuriis enutris cor tuum, quando inſidiaris alienæ pudicitiæ, quando fraude contriſtas proximum tuum, quando commendata negas, quando falſum pro nummo iuras, quando exhibes tibi bonum pran-

A dium, ideò putas quia bonum diem ducis? vnde fieri poteſt vt dies bonus ſit, cùm malus ſit homo? malos dies vis addere malis diebus? &c. craſtino die te victurum, nemo tibi promiſit, &c. longa erit fortè vita tua. Si longa erit, bona ſit. Quare vis habere longam vitam & malam? aut longa non erit: & illa longa debet te delectare, quæ non habet finem: aut longa erit, & quid mali erit quia diu benè vixiſti? &c. ô male dilator, ô craſtini malè appetitor, audi Dominum dicentem, &c. Eccli. 5.8. non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Sed nolo perdas te. *Fruſtrà ergo hic ſuſtinet & expectat veniam qui non implet pœnitentiam, qui integrum non ſoluit pretium; qui de pœnitentia velut nummo ſcalpunt vel radunt de tempore quod totum vitæ non ſufficit ad pœnam æternam vnico peccato mortali debitam redimendam, qui adulterant eam, fictè confitentes, partem pretij cum Anania & Saphira retinentes. Qui de partibus integrantibus aliquid detrahunt imponentes confeſſori, ſciant Deum huius nummi exactiſſimum probatorem.* MERCEM PERENNIS VITÆ. *Alij legunt* mercedem, *& vtrumque valet. Comparat enim pœnitentiam contractui venditionis & emptionis, merces Dei ſeu res vendita eſt gratia Dei, quæ cùm ex Paulo ſit vita æterna, quæ merces eſt & præmium meriti, & mercedem, & mercem poſſumus legere, cùm pœnitentia ſit opus iuſtitiæ & maximè meritorium, cùm integra Deo ſoluitur. Aliàs impletur in perfido pœnitente, & iniquo emptore illud Pſaltis* 48. Non dabit Deo placationem ſuam, & C pretium redemptionis animæ ſuæ: *& quia cum Pſalte dicere noluit:* laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum rigabo: *fiet de illo quod idem prædixit:* laborabit in æternum & viuet adhuc in finem. *De pretio quod ipſe eſt peccator pœnitens, ſe totum & integrum Deo ſoluens, vide Aug. ſer. 44. de verb. Do. in verba Pauli* 1. Cor. 2. quod oculus non vidit, &c.

3. *Pœnitentia vera, fructum emendationis habet. De Pudic. c. 10. in f.*

EGo eius paſtoris ſcripturas haurio, qui non poteſt frangi. Hunc mihi ſtatim Ioannes
a Matth. 3.8. offert cum pœnitentiæ lauacro & officio dicentem, [a] *Facite dignos pœnitentiæ fructus, & ne dixeritis, Patrem habemus Abraham*, (ne ſcilicet rurſum blandimenta delinquentiæ de Patrum reſumerent gratia.) [b] *Poteſt enim Deus de lapidibus iſtis filios ſuſcitare Abrahæ.*
b Ibid. 9. Sic & nos ſequitur, vt eos qui hactenus delinquant facientes dignum pœnitentiæ fructum. Quid enim ex pœnitentia matureſcit, quàm emendationis effectus? Sed & ſi venia potius eſt pœnitentiæ fructus, hanc quoque conſiſtere non licet ſine ceſſatione delicti. Ita ceſſatio delicti radix eſt veniæ, vt venia ſit pœnitentiæ fructus.

4. *Pœnitentia ſine emendatione, nulla eſt. De Pœnit. cap. 2. à p.*

VBi emendatio nulla, pœnitentia neceſſariò vana: quia caret fructu ſuo, cui eam Deus ſeuit, id eſt, hominis ſaluti.

POENITENTIÆ CONDITIONES. 3. & 4. SCHOL.

EIVS PASTORIS, *boni & veri, de quo Scriptura canonica loquuntur.* NON POTEST FRANGI, *corrumpi, flecti, ad miſericordiam adduci, amore aberrantis ouis petulcæ in pratis luxuriæ, & mœchiæ. Aduerte tunc hæreticum factum, cùm hæc ſcriberet, & ad pœnitentiam cum Nouatianis, lapſos in mœchiam non admitteret; cui errori ampliùs euertendo ſudauimus in Alphabeto hæreſeon eius: hæc nunc ex Auguſtino præmitto, ſermone 11. de verbis Domini.* Quicumque, inquit, verbo
S. Aug. Dei crediderunt, vt Catholici fierent, vtique aut ex Paganis, aut ex Iudæis, aut ex Hæreticis in gratiam Chriſti, pacémque venerunt: quibus ſi non eſt dimiſſum quod dixerunt verbum contra Spiritum ſanctum, inaniter promittitur, & prędicatur hominibus, vt conuertantur ad Deum, & ſiue in Baptiſmo, ſiue in Eccleſia, pacem remiſſionémque accipiant peccatorum. Neque enim dictum eſt, non remittetur ei, niſi in Baptiſmo: ſed non remittetur, inquit, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Nonnullis videtur, eos tantummodò peccare in Spiritum ſanctum: qui lauacro regenerationis abluti in Eccleſia, & accepto Spiritu ſancto, velut tanto poſteà dono Saluatoris ingrati, mortiferò aliquo peccato ſe immerſerint, qualia ſunt ADVLTERIA, vel homicidia, vel ipſa diſceſſio, ſiue omni modo à nomine Chriſtiano, *per idololatriam*, ſiue ab Catholica Eccleſia, *per hæreſim & ſchiſma.* Sed iſte ſenſus vndè probari poſſit ignoro, cùm & pœnitentiæ QVORVMCVMQVE CRIMINVM locus in Eccleſia non negetur, & ipſos hæreticos, ad hoc vtique corripiendos dicat Apoſtolus 2.Tim.2. ne fortè det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ſecundum ipſius voluntatem. Quis enim eſt fructus correctionis, ſine vlla ſpe remiſſionis? NON POTEST FRANGI, *Quia iam non moritur, ſicut nec mortui, vt duorum latronum, fracta ſunt crura, quia non tantùm Paſtor, ſed & Agnus Paſchalis erat, cuius oſſa comminui non debebant: de quo Paulus:* Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. *vt capias ſenſum, aduerte immediatè priùs locutum de libro apocrypho, inſcripto:* Paſtor, *qui de recipiendis lapſis tractabat, quos Tertull. iam Nouatianus, ad pœnitentiam non admittebat; & quia prænotauerat hæc verba:* cui ille ſi fortè patrocinabitur, quem in calice depingis, &c. *ouem humeris baiulantem, quem & ibidem vocat idolum ebrietatis ob calicem, & aſylum mœchiæ ob luxuriam ebrietatis ſequacem, quòd ouem errantem foueret, proinde dixit verum & viuum paſtorem Chriſtum non poſſe frangi, ſicut idolum iſtud pictum, vel ſculptum.* HVNC MIHI, *paſtorem verum Chriſtum.* IOANNES *Baptiſta.* FACITE DIGNOS, &c. *Matth. 3.7. & ſeq.* Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum, *Syr. fructus dignos*, pœnitentiæ: & ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ, BLANDIMENTA DELINQVENTIÆ, *propter Abraham & Patres veteres gratos & acceptos Deo, blandiri ſibi de impunitate & peccandi licentia non debebant.* NOS SEQVITVR, *idem monitum nos tangit.* QVI HACTENVS, *qui contenti ſint huc vſque peccaſſe, & qui terminum peccatis imponant.* MATVRESCIT. *Quis fructus in maturitatem peruenit ex radice pœnitentiæ quàm morum efficax emendatio?* SI VENIA POTIVS, *Si mauis dicere, veniam eſſe effectum & fructum pœnitentiæ: hæc vera eſſe non poteſt, fruſtrà veniam tibi promittis, ſi à peccato non ceſſes. Hinc Eſa. 1.16.* Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruersè, diſcite benè facere, &c. *Vera pœnitentia perſeuerat, nec ad relicta reuoluitur pœnitens verus. Sic Ambroſius ſermone in feria 4. poſt Dominicam 1. Quadrag. de modo verè agendi pœnitentiam.* Pœnitere, inquit, te aſſeris, qui cum iniuſtitiâ, quâ præcinctus es, ſuperinduxiſti ſuperbiam? pœnitere te aſſeris qui carnem alienam ſequeris? ſic fatigaris? reuerſus es ſicut canis ad vomitum, aut velut ſus calore affecta in limo terræ prouoluta. Quid ſit tua pœnitentia non inuenio. Circuiui, & perambulaui locum pœnitentiæ, & non inueni pœnitentiam tuam. Qui ſæculum deſtruxeras, ibidem inueniris: qui carnis ſuperbiam depoſueras, humerum ſubmittis iterùm, vt grauiùs portes onus: qui auaritiæ dederas dorſum, denuò illi obuiam occurris: Qui vanitati repudium dederas, iterùm reuerteris ad eius gratiam, qui pompas ſæculi fugeras, iterùm in manus illius incidiſti, &c. *Et in cap. 7. 2. Cor.* Quæ, inquit, ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam ad ſalutem ſtabilem operatur. Manifeſtum eſt quòd qui triſtis eſt, quia peccauit, ſecundum Deum triſtis eſt: dolet enim quia fecit quod odit Deus. Hoc ad ſtabilitatem ſalutis pertinet. *Sed & ipſa pœnitentia ſtabilis eſſe debet, aliàs ſalus eſt inſtabilis. Et lib. 1. de pœnit. c. 5.* Apoſtoli, inquit, ſecundum Chriſti magiſterium pœnitentiam docuerunt, ſpoponderunt veniam, culpam relaxauerunt; ſicut & docuit Dauid dicens: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, &c. Vtrumque enim beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, non ſolùm diluere lacrymis debet peccatum ſuum, ſed etiam emendatioribus factis operire & tegere delicta ſuperiora, vt non ei imputetur peccatum. Ergo tegamus lapſus noſtros poſterioribus factis, mundemus fletibus, vt audiat nos Dominus Deus noſter ingemiſcentes, ſicut audiuit lacrymantem Ephraim, ſicut ſcriptum eſt, dicente Deo, Ierem. 31. Audiens audiui Ephraim lacrymantē. Et ipſa verba Ephraim lacrymantis expreſſit ibidem, dicens: Caſtigaſti me, & caſtigatus ſum, ſicut vitulus non ſum edoctus. Vitulus enim ludit, & præſepe deſerit, & ideò Ephraim ſicut vitulus non eſt edoctus, longè poſitus à præſepi, quia præſepe Domini deſeruit, & Hieroboam ſecutus, vitulos adorauit, quod prophetia futurum per Aaron indicauerat, ſic lapſurum populum Iudæorum. Ideóque agens pœnitentiam, dicit: Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus: quia in nouiſſimo captiuitatis meæ pœnitentiam egi: & poſtquam cognoui, ingemui ſuper dies confuſionis, & ſubiectus ſum tibi, quia accepi opprobrium & demonſtraui te. *De emendatione, & fructibus dignis pœnitentiæ. S. Auguſtinus lib. 21. de Ciuit. cap. 27. vbi agit contra eos, qui quantuliſcumque eleemoſynis, abſque correctione vitæ, omnia peccata ſibi dimitti præſumebant.* Qualiacumque, inquit, vel quan- S. Aug. tacumque ſint, etiamſi quotidie perpetrentur, nec ab eis vita diſcedat in meliùs commutata, per eleemoſynam veniâ non negatâ, remitti ſibi poſſe præſumunt, Sed benè quod iſti dignas pro peccatis commonent eleemoſynas eſſe faciendas: quoniam ſi dicerent, qualeſcumque eleemoſynas pro peccatis & quotidianis, & magnis, & quantacumque ſcelerum conſuetudine miſericordiam poſſe impetrare diuinam, vt ea quotidiana remiſſio ſequeretur, viderent rem ſe dicere abſurdam atque ridiculam. Sic enim cogeretur fateri, fieri poſſe vt opulentiſſimus homo decem nummulis diurnis in eleemoſynas impenſis, homicidia, & adulteria, &

nefaria quæque facta redimeret. Quòd ſi abſurdiſſimum, & inſaniſſimum eſt dicere, profectò ſi quæratur quæ dignæ ſint pro peccatis eleemoſynæ, de quibus etiam Chriſti præceſſor ille dicebat: Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: procul dubio non inuenientur eas facere, qui vitam ſuam vſque ad mortem quotidianorum criminum perpetratione confodiunt. Primùm quia in offerendis rebus alienis, longè plura diripiunt, ex quibus perexigua pauperibus largiendo, Chriſtum ſe ad hoc paſcere exiſtimant, vt licentiam malefactorum ab illo ſe emiſſe, vel quotidie potius emere credentes, ſecuri dãnabilia tanta committant: qui ſi pro vno ſcelere, omnia ſua diſtribuerent indigentibus membris Chriſti, niſi deſiſterent à talibus factis, habendo charitatem quæ non agit perperàm, aliquid eis prodeſſe non poſſet. Qui ergò dignas pro ſuis peccatis eleemoſynas facit, priùs eas facere incipiat à ſeipſo. Indignum eſt enim, vt in ſe non faciat, qui facit in proximum, cùm audiat dicentem Dominum: Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Itemque audiat: Miſerere animæ tuæ placens Deo. Hinc ergo eleemoſynam, vt Deo placeat, non faciens animæ ſuæ, quomodo dignas pro peccatis ſuis eleemoſynas facere dicendus eſt? Ad hoc enim & illud ſcriptum eſt; qui ſibi malignus eſt, cui bonus erit? orationes quippe adiuuant eleemoſynæ. Et vtique intuendum eſt quod legimus: Fili, peccaſti, ne adiicias iterùm, & de preteritis tuis deprecare, vt dimittantur tibi. Propter hoc ergo eleemoſynæ faciendæ ſunt, & cùm de peccatis præteritis deprecamur: exaudiamur, non vt in eis perſeuerantes, licentiam mali faciendi, nos per eleemoſynas comparare credamus. Ideò autem Dominus, & dextris eleemoſynas ab eis factas, & ſiniſtris non factas ſe imputaturum eſſe prædixit, vt hinc oſtenderet, quantùm valeant eleemoſynæ ad priora delenda, non ad perpetua impunè committenda peccata. Tales autem eleemoſynas non dicendi ſunt facere, qui vitam nolunt à conſuetudine ſcelerum in melius commutare. Quia & in hoc quod ait: quod vni ex minimis meis non feciſtis, mihi non feciſtis: oſtendit eos non facere, etiam quando ſe facere exiſtimant. Si enim Chriſtiano eſurienti panem tanquam Chriſto darent, profectò ſibi panem iuſtitiæ, quod ipſe Chriſtus eſt, non negarent. Quoniam Deus, non cui detur, ſed quo nomine detur, attendit. Qui ergo Chriſtum diligit in Chriſtiano, hoc animo ei porrigit eleemoſynam, quò accedit ad Chriſtum, non

A quò vult recedere impunitus à Chriſto. Tantò enim magis quiſque deſerit Chriſtum, quantò magis diligit quod improbat Chriſtus. Nam quid cuiquam prodeſt quòd baptizatur; ſi non iuſtificatur? *Hinc Tertullianus comparat pœnitentiam baptiſmo, quoniam vtrumque ab adulto ſuſcipi debet cum emendationis propoſito, aliàs peccator non iuſtificatur*, nonne qui dixit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum, &c. ipſe etiam dixit, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, &c. *hi propter traditionem, iſti propter eleemoſynam, mandatum Dei violarunt.* Cur illud timendo, multi currunt baptizari, & hoc non timendo, non multi currunt iuſtificari?

II. Devs sevit. *Quaſi plantam fructuoſam, pro fructu ferentem emendationem vitæ, & ex ea ſalutem hominum. Arbor itaque fructuoſiſſima pœnitentia eſt, ſed*
B *ex fructu bono emendationis, bona pœnitentiæ arbor dignoſcitur. Sine vera correctione morum, non fructus digni pœnitentiæ naſcuntur, ſed pomis Sodomorum facie tenus ſimilia. Hanc in rem Auguſtinum accipite tom. 4. lib. de fide & operib. c.8.* Cur non aduertunt quod dictum eſt, agite pœnitentiam? Act. 2. 38. ibi eſt enim vitæ veteris expoliatio, vt nouâ induantur qui baptizantur. Cui autem fructuoſa eſt pœnitentia, quæ agitur de mortuis operibus, ſi in adulterio perſeueret aliiſque ſceleribus, quibus dilectio mundi huius inuoluitur? *Et ſerm. 7 de temp.* Iſta eſt, filioli, vera pœnitentia, quando ſic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando ſic pœnitet vt non repetat. *Et ſer. 109. de temp.* Quid faciemus, fratres? niſi vt dum tempus eſt, vitam mutemus, & facta noſtra ſi quæ ſunt
C corrigamus, vt quod ſine vlla dubitatione venturum eſt peccatoribus, nos non inueniat, ſuper quos veniat: non quia non erimus, ſed vt non tales inueniat, qualibus venturum eſſe prædictum eſt, &c. Nam ſcriptum eſt in libro Sapientiæ, Dicent intra ſe pœnitentiam agentes, &c. erit enim ibi pœnitentia, ſed infructuoſa; erit ibi pœnitentia, ſed dolorem habens, medicinam non habens. Nunc eſt fructuoſa pœnitentia, quando correctio libera, &c. Mutare ergo modò à calore eius, & non deflues ſicut cera ab igne eius. *Et per hæc conſtat Auguſtinum conſpirare cùm Tertulliano, verum & proprium fructum dignum pœnitentiæ eſſe, non eleemoſynas, non orationes aut alia opera ex ſe bona, à peccatoribus facta, ſed correctionem morum, ceſſationem à peccatis, & emendationem vitæ, ſine qua nihil cætera poſſunt ad ſalutem, quam ſalutem valdè faciunt dubiam, continuata peccata.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

5. *Pœnitentiâ ſecundâ, & Dei miſericordiâ non abutendum. De Pœnit. cap. 7. in p. ad circa f.*

PRæſumptio inuerecundiæ portio eſt, inflat petitorem, deſpicit datorem. Itaq; decipit nonnumquam. Ante enim quàm debeatur, repromittit, quò ſemper is qui eſt præſtaturus offenditur. Huc vſque Chriſte Domine, de pœnitentiæ diſciplina ſeruis tuis diſcere vel audire contingat, quouſque etiam delinquere non oportet audientibus: vel nihil iam de pœnitentia nouerint, nihil eius requirant. Piget ſecundæ, immò iam vltimæ ſpei ſubtexere mentionem: ne retractantes de reſiduo auxilio pœnitendi, ſpatium adhuc delinquendi demonſtrare videamur. Abſit vt aliquis ita interpretetur, quaſi eo ſibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum: & redundantia clementiæ cœleſtis, libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt, totiens delinquendo, quotiens ignoſcitur. Ceterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euaſimus ſemel, hactenus periculoſis noſmetipſos inferamus, etſi iterùm euaſuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & naui & mari dicunt; & Dei beneficium, ſalutem ſuam ſcilicet, memoriâ periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum diuinæ miſericordiæ oneri eſſe; formidant videri inculcare, quod conſecuti ſunt: bonâ certè ſollicitudine iterum experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem hominis, Dei honor eſt. Sed enim peruicaciſſimus hoſtis ille, nunquam

malitiæ ſuæ otium facit. Atquin tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum: tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſſe eſt, venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retro ſuæ eraſos. Dolet, quod ipſum & angelos eius Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet: ſi quâ poſſit aut oculos concupiſcentiâ carnali ferire, aut animum illecebris ſecularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere: aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clausâ licet ignoſcentiæ januâ, & intinctionis ſerâ obſtructâ, aliquid adhuc permiſit patere. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat; ſed iam ſemel, quia iam ſecundò, ſed amplius nunquam, quia proximè fruſtra. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iam merebaris: amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vnde reſtituas quod amiſeras, iterato beneficio gratus eſto, nedum ampliato: maius eſt enim reſtituere, quàm dare: quoniam miſerius eſt perdidiſſe, quàm omnino non accepiſſe.

POENITENTIÆ CONDITIONES. 5. SCHOL.

PRÆSVMPTIO. *Veniæ ſcilicet, ante peractam condignam pœnitentiam, non parua eſt impudentia pars.* INFLAT. *Quia ſuperbè extollit peccatorem de præſumptione veniæ.* DATOREM, *Deum indulgentiæ largitorem.* DECIPIT. *Quia veniam non conſequitur.* REPROMITTIT. *Sibi quaſi debitam ex Dei promiſſo; cùm non promiſerit niſi prius merenti per veram & integram pœnitentiam.* QVO SEMPER, &c. *fit ex illa præſumptione, vt Deus lædatur qui ex ſe ſemper veniam dare pœnitenti eſt paratus. Vel hæc præſumptio veniæ; facit vt peccator perſeueret in vitiis, quia præſumit Deum ſemper ſibi parciturum.* HVC VSQVE. *Hæc optatio & votum eſt Tertulliani, quo cuperet audientes & diſcentes hoc eſt Catechumenos, hactenus peccaſſe, & contentos eſſe prima illa pœnitentia quæ baptiſmum præcedebat, vt ſic poſt baptiſmum viuerent impoſito fine peccatis mortalibus, vt pœnitentia ſecunda publica & ſolemni non indigerent.* PIGET SECVNDÆ, *ægrè, inquit, & quaſi inuitus loquor de ſecunda pœnitentia.* IAM VLTIMÆ, *quòd ſemel tantùm ad eam admitterentur lapſi poſt baptiſmum. Pœnitentiam publicam, cum lacrymis, & ſupplicationibus fratrum, ſemel tantùm agendam, iuxta Tertullianum docuit ſanctus Ambroſius, lib. 2. de Pœnitentia cap.* 10. An teſtes, inquit, precationis, & conſcios refugis? cùm ſi homini ſatisfaciendum ſit, multos neceſſe eſt ambias, obſecres, vt dignentur interuenire; ad genua te ipſe proſternas, oſculeris veſtigia, filios offeras culpæ, adhuc ignaros, paternæ etiam veniæ precatores? hoc ergo in Eccleſia facere faſtidis, vt Deo ſupplices, vt patrocinium tibi ad Deum obſecrandum ſanctæ plebis requiras, vbi nihil eſt quod pudori eſſe debeat, niſi non fateri; cùm omnes ſimus peccatores; vbi ille laudabilior, qui humilior; ille iuſtior, qui ſibi abiectior. Fleat pro te mater Eccleſia, & culpam tuam lacrymis lauet, videat te Chriſtus mœrentem, vt dicat; Beati triſtes, quia gaudebitis, &c. vſus doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias. Ita dum dolemus admiſſa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ, diſciplina innocentiæ, &c. Meritò reprehenduntur qui ſæpius agendam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Chriſto, *id eſt, accepta à Chriſto gratia, & remiſſione, relabuntur ſub ſpe pœnitentiæ.* Nam ſi verè agerent pœnitentiam, iterandam poſtea non putarent: quia ſicut vnum baptiſma, ita vna pœnitentia, quæ tamen publicè agitur: nam quotidiani nos debet pœnitere peccati: ſed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum. Facilius autem inueni qui innocentiam ſeruauerint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam. An quiſquam illam pœnitentiam putat, vbi acquirendæ ambitio dignitatis, vbi vini effuſio, vbi ipſius co-

A pulæ coniugalis vſus? Renuntiandum ſæculo eſt, ſomno ipſi minus indulgendum, quàm natura poſtulat, interpellandus eſt gemitibus, interrumpendus eſt ſuſpiriis, ſequeſtrandus orationibus; viuendum ita, vt vitali huic moriamur vſui, ſeipſum homo abneget, & totus immutetur; ſicut quendam adoleſcentem fabulæ ferunt, propter amores meretricis, peregrè profectum, & abolito amore regreſſum, poſtea veteri occurriſſe dilectæ; quæ vbi non interpellata, mirata, putauerit non recognitam, rurſus occurrens dixerit: ego ſum: reſponderit ille, ſed ego non ſum. *Ita Tertullianus pœnitentiam alibi, demutationem animi appellauit.* SPEI. *Quia ſpes veniæ in hac pœnitentia erat.* RETRACTANTES. *Sæpius monui vti ſolitum compoſitis, pro ſimplicibus, pro tractantes; vel*
B *dennò tractantes.* RESIDVO. *Quia poſt primam pœnitentiam, hæc ſecunda reſtabat.* SPATIVM DELINQVENDI. *Ne ſi huius adhuc pœnitentiæ portam aperiam, ſimul videar dare licentiam peccandi baptizatis.* PATEAT. *Supple via* LIBIDINEM FACIAT. *Alliciat hominem, ſatis iam temerarium, ad peccatum.* TOTIENS, *toties.* CÆTERVM FINEM, &c. *Ironicè dicta. quaſi verò, inquit, peccator conſecuturus ſit optatum finem, euadendi ab ira Dei & damnatione, cùm ipſe finem peccandi non habeat. Vel abſolutè; finem euadendi habebit, id eſt non amplius euadet iram Dei, terminum & finem indulgentiæ Dei erga ſe habebit, theſaurizans ſibi iram,*
C *cùm finem non faciat peccandi.* EVASIMVS SEMEL *per pœnitentiam primam ante baptiſmum,* HACTENVS, &c. *contenti ſimus huc vſque nos expoſuiſſe damnationis periculis: & quamuis ſciamus ſecundam pœnitentiam publicam nobis paratam eſſe ad euadendum ſecundò, non tamen ſub hac ſpe in Deum peccare præſumamus.* INCVLCARE. *Conculcare, contemnere.* MODVS TEMERITATIS, *moderatio, finis impoſitus temeritati peccandi.* HOSTIS, *diabolus.* EXTINGVITVR, *vt fax moriens, vel ignis magnus aqua aſperſus.* TITVLOS, *elogia, notas, crimina diuerſarum ſpecierum & nominum, de quibus ſuprà dixit*, peccator omnium notarum cùm ſim. DAMNATIONIS SVÆ, *ad quam ſuis tentationibus induxit.* IVDICATVRVS EST. *iuxta Paulum*, neſcitis quia Angelos iudicabimus? TERRENÆ POTESTATIS.
D *Imperatorum & Iudicum Gentilium fidem tormentis ſubuertere conantium.* A VIA CERTA *fide Orthodoxa.* TRADITIONIBVS. *Quales exprobrabat Chriſtus Phariſæis, Matth.* 15. 3. Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? *& verſu* 6. Irritum feciſtis mandatum Dei, *Syr. abrogaſtis ſermonem Dei* propter traditionem veſtram? *de quo & ſe Paulus accuſat, ſecta Phariſæus: Gal.* 1. 14. Abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum. *Et Coloſſ.* 2. 8. Videte ne quis vos

decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum. IGNOSCENTIÆ, *indulgentiæ data in pœnitentia ante baptiſmum, de qua Paulus dixit*, impoſſibile eſſe renouari. INTINCTIONIS, *baptiſmi.* ALIQVID ADHVC, *pœnitentiam ſecundam* PVLSANTIBVS, *quia concedebatur petentibus.* IAM SECVNDÒ. *Primam innuit ante baptiſmum.* AMPLIVS NVMQVAM *non quod excludas à venia per Sacramentalem pœnitentiam obtinenda, ſed à publica pœnitentia. Quia proximè, id eſt prius fruſtra acta eſt pœnitentia ante baptiſmum, & hæc ſecunda rurſum fruſtranea fuit ob relapſum.* HABES, QVOD IAM MEREBARIS; *id eſt, vides, quòd ſi tibi negetur remiſſio poſt tuum lapſum, ab illa pœnitentia ſecunda, quæ tibi indulta fuerat poſt baptiſmum; non durè tecum agi;* HABES ENIM, *hoc eſt recipis, quod & iam merueras, ob lapſum tuum poſt baptiſmum; tibi enim iuſtè poterat aditus & recurſus huius ſecundæ pœnitentiæ præcludi.* HINC PROXIME FRVSTRA. *Si tertiò relabaris nullus tibi locus erit tertiæ pœnitentiæ.* SATIS, *ſuffecerat iam ſemel admiſſum eſſe, cùm non mereretur admitti relapſus.* NEDVM AMPLIATO. *Ne dicam ampliori, quia plus eſt reſtituere quàm dare.* VEL AMPLIATO. *Id eſt dilato & ſuſpenſo Dei iudicio. Vox iuris, ſignificans dilationem. Vnde cauſa ampliari dicebatur cùm res adhuc dubia erat, nec liquidò conſtabat & rei ampliati dicebantur, quorum damnatio differebatur. Vide Bud. in annot. Auguſtinus epiſt. 54. ad Macedonium, expreſſè teſtatur ſecundam pœnitentiam,*
S. Aug. *eamque publicam, ſemel agi ſolitam; nec tamen poſt eam relabentes ad grauia crimina, ſi reſipiſcant, excludit à venia. Sic itaque in illa magna epiſtola, quomodo ſit intercedendum pro reis:* quoſdam quorum crimina manifeſta ſunt, à veſtra ſeueritate liberatos, à ſocietate tamen remouemus altaris, vt pœnitendo placare poſſint, quem peccando contempſerant, ſeque ipſos puniendo. Nam nihil aliud agit quem veraciter pœnitet, niſi vt id quod mali fecerit, impunitum eſſe non ſinat. Eo quippe modo ſibi non parcenti, ille parcit, cuius altum iuſtumque iudicium nullus contemptor euadit, &c. & quamuis eis *relapſis poſt pœnitentiam ſecundam* in Eccleſia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen ſuper eos ſuæ patientiæ non obliuiſcitur, &c. quamuis ergo cautè ſalubriterque prouiſum ſit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel in Eccleſia concedatur, ne medicina vilis, *viLeſcens ob reiterationem* minùs vtilis eſſet ægrotis, quæ tantò magis ſalubris eſt, quantò minus contemptibilis fuerit; quis tamen audeat dicere Deo; quare huic homini qui poſt primam pœnitentiam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterùm parcis? *primam dicit ſcilicet poſt baptiſmum, quam ſemel iniri, proindéque primam & vltimam nominare fas eſt, quamquam ſit ſecunda reſpectu primæ ante baptiſmum.* Quis audeat dicere erga iſtos non agi quod Apoſtolus ait, ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? &c. *Et in Enchir. ad Laur. cap. 5.* Neque de ipſis criminibus S. Aug.
quamlibet magnis remittendis in ſancta Eccleſia, Dei deſperanda eſt miſericordia, agentibus pœnitentiam ſecundum modum ſui cuiuſque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commiſſum eſt, vt is qui commiſit à Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Verùm quia plerumque dolor alterius cordis, occultus eſt alteri; neque in aliorum notitiam per verba vel quæcumque alia ſigna procedit, cùm ſit coram illo, cui dicitur, gemitus meus à te non eſt abſconditus: rectè conſtituuntur ab iis qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata. *Quod autem non ſit abutendum venia & miſericordia Dei, ſemper parati ad recipiendum hominem pœnitentem, ſic idem Aug. in Pſal. 31.* Anceps animus humanus & fluctuans inter confeſſionem infirmi- S. Aug.
tatis, & audaciam præſumptionis, plerumque hinc atque inde contunditur, & ita impellitur, vt ei in quamlibet partem cadere præcipitium ſit. Si enim ſe infirmitati propriæ omni ex parte donauerit, & in hanc cogitationem ſe inclinauerit vt dicat, quia miſericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuſlibet peccatis perſeuerantibus, tantùm credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoſcit, ita parata eſt in finem, vt nemo pereat fidelium iniquorum, &c. Quiduis faciam, quibuſlibet facinoribus & flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberabit me Deus miſericordiâ ſuâ quia credidi in eum, &c. cogitatione malâ inclinatur in impunitatem peccatorum: & Deus ille iuſtus, cui cantatur miſericordia & iudicium non ſola miſericordia, ſed & iudicium, inuenit hominem malè de ſe præſumentem, & ad interitum ſuum miſericordiâ Dei abutentem, & neceſſe eſt vt damnetur.

POETÆ.

Poëtis nec vigilantibus credendum. De Ani. cap. 33. V. Metempſychoſis 5. in p.

PONTI BARBARIES GRAPHICE DESCRIPTA.

V. Verbum, Marcion. in Ponto natus. num. 1.

PRÆDESTINATIO.

Prædeſtinationis ſecretum iudicium; quòd alij per ſcalam Iacob aſcendunt ad gloriam, alij decidunt in pœnam. 3. cont. Marc. cap. 24. à m.

Gen. 28. 12. QVum verò Iacob ſomniat ſcalas obfirmatas in terra ad cœlum, & angelos alios aſcendentes, & alios deſcendentes, innixum deſuper Dominum, temerè ſi fortè interpretabimur, ſcalis his iter ad cœlum demonſtrari, quo alij perueniant, vnde alij decidant, Domini conſtitutum eſſe iudicio.

PRÆDESTINATIO. SCHOL.

SOMNIAT SCALAS. *Gen. 28. 12.* Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, & Dominum in ſummo ſcalæ. TEMERE. *Aduerte reſpectum Patrum in Scriptura exponenda, de qua Apoſtolus:* propria interpreta-

tione non ſit. *Certè non temerè, quamquam nullum hactenus inter tot huius loci interpretes, de prædeſtinatione hunc expoſuiſſe præter Tertullianum, legerim. Non temerè inquam; ſiue de Angelis intelligas, occulto licet, at iuſto Dei iudicio, aliis aſcendentibus ad faciem Dei contemplandam in gloria, aliis cum Satana deſcendentibus in pœnam; ſiue de hominibus prædeſtinatis ad conſortium Angelorum, vt Chriſtus expreſſè de vltimo iudicio, & reſurrectione loquens: Matth.* 22. In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. *Aliis cum diabolis deſcendentibus in infernum.* DOMINI CONSTITVTVM IVDICIO. *Per iudicium, decretum Dei, immobile ſtatutum,* firmum fundamentum *iuxta Paulum intellige, quo alios per miſericordiam elegit ab æterno ad gloriam, alios ex præſcientia peccati, iuſtiſſimè reprobat, ad pœnam. De electorum & reproborum prædeſtinatione diuerſa, & occulta, ſiue de aliis aſcendentibus, aliis deſcendentibus iuxta Tertullianum,* EX CONSTITVTO IVDICIO DOMINI; *Sanctus Gregorius* 29. *Moralium cap. vltimo, in verba Iob.* 38. Numquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? Ordinem, inquit, cœli noſſe, eſt ſupernarum diſpoſitionum occultas prædeſtinationes videre. Rationem verò eius in terra ponere, eſt ante humana corda talium ſecretorum cauſas aperire, &c. quod vtique facere in hac vita poſitus nullus poteſt. *Deinde incipiens à minimis, quæ ad temporalia pertinent, iuſto condemnato, iniquo præualente: peſſimo plurimos occiſuro viuente, optimo multos ſeruaturo moriente, &c.* Alius, inquit, malè inchoans, vſque ad vitæ ſuæ terminum ad pejora pertrahitur, alius benè incipiens, per longitudinem temporum proficit ad augmenta meritorum. At contrà alius malè viuens, diu reſeruatur, vt ſe corrigat; alius verò benè quidem videtur viuere, ſed in hac vita eouſque durat, quò ad peruerſa prorumpat. Alius in errore infidelitatis natus, in errore deficit: alius in Catholicæ fidei rectitudine genitus, *baptizatus* in Catholicæ fidei rectitudine conſummatur. E contra verò alius Catholicæ matris ventre editus, iuxta vitæ terminum erroris voragine deuoratur: Alius autem vitam ſuam in Catholica pietate conſummat, qui ortus in perfidia, cum lacte matris hauſerat virus erroris. Alius celſitudinem benè viuendi appetere vult, & valet: *operante Deo & velle, & operari:* alius nec vult, nec valet. Alius vult, & non valet; *ſecundùm Paulum, velle quidem mihi adiacet, perficere autem non inuenio:* alius valet, & non vult. *Poſſet enim, ſi Deus, ſecundùm Auguſtinum, pleniorem & validiorem ei vellet conferre voluntatem.* Quis ergo iſta iudiciorum cœleſtium ſecreta diſcutiat? Quis intelligat diſcretam lancem æquitatis occultæ? ad cognoſcendos quippe iſtos iudiciorum ſecretorum ſinus, nullus aſcendit. Dicatur ergo homini, *numquid noſti ordinem cœli?* vt ſe neſcire cognoſcat: neſcientem verò ſe cognoſcat, vt timeat: timeat, vt humilietur: humilietur, ne præſumat in ſe: non præſumat in ſe, vt conditoris ſui auxilium requirat: & qui in ſe fidens, mortuus eſt, Authoris ſui adiutorium appetens, viuat: *D. etiam Iſidorus Epiſcopus Hiſpalenſis, lib. 2. ſententiarum, cap. 6. cui titulus eſt* de prædeſtinatione, *plurima habet ſimilia Gregorio Magno. Et hæc inſuper:* gemina, inquit, eſt prædeſtinatio, ſiue electorum ad requiem, ſiue reproborum ad mortem. Vtraque agitur DIVINO IVDICIO, vt ſemper electos ſuperna, & interiora SEQVI FACIAT: ſemperque reprobos infima, & exteriora, deſerendo, ſectari permittat. Sicut ignorat homo terminum lucis & tenebrarum, vel vtriuſque rei quis finis ſit: ita plenius neſcit, quis ante ſuum finem luce iuſtitiæ præueniatur; vel quis peccatorum tenebris vſque in ſuum terminum obſcuretur: aut quis poſt

A lapſum tenebrarum conuerſus reſurgat ad lucem. Cuncta hæc Deo patent, hominibus verò latent. Quamuis iuſtorum conuerſatio in hac vita probabilis ſit, incertum tamen hominibus, ad quem finem ſint prædeſtinati; ſed omnia reſeruantur futuro examini. *Et ibid. cap. 15. de his qui à Deo deſeruntur iuxta Greg. lib. 11. Mor. cap. 5. vbi ait:* Sicut nemo obſiſtit largitati vocantis, ita nullus obuiat iuſtitiæ relinquentis. *Ita & Iſidorus.* Deſerente, inquit, Deo nullum pœnitere: Deo reſpiciente, ſua vnumquemque facta videre, & plangere, & vnde ceciderit cogitare. Nonnulli autem ita deſpiciuntur à

B Deo, vt deplorare mala ſua non poſſint, etiamſi velint. *Nec crudo nimis, aut ſuo, ſed Spiritus ſancti ſenſu, Patres hæc ſcripſerunt. Eccleſiaſtes enim cap. 7. verſu 14.* Conſidera inquit, opera Dei, quod nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit. In die bona, fruere bonis, & malam diem præcaue: ſicut enim hanc, ſic & illam fecit Deus, vt non inueniat homo contra eum iuſtas querimonias. *Priorem partem ex Hebræo ſic transfert Pagninus;* vide opus Dei: quis enim poterit dirigere, quem curuauerit ipſe? *Iuſto Iudicio ſuſtentaculum indebitum gratiæ efficacis non tribuendo: ſept. verò* vide opera Dei: quoniam quis poterit adornare eum, quem Deus peruerterit? *non impertiendo malitiam, vt ait Auguſt. ſed non infundendo gratiam. Quod ab Auguſtino & Gregorio pluribus in locis deprompſit idem Iſidorus.* Sicut auferre Deus dicitur homini donum, quod homo non habuit, id eſt quod accipere non meruit: ſic & obdurare dicitur Deus hominem, non

C eius faciendo duritiam, ſed non auferendo eam, quam ſibi ipſe nutriuit. Non aliter & obcæcare dicitur quoſdam Deus, non vt in eis eamdem ipſe cæcitatem faciat, ſed quòd pro eorum meritis, cæcitatem eorum ab eis ipſe non auferat. *Ita lib. 2. ſent. cap. 5. de Gratia. Hoc eſt quod frequenter Paulus & Auguſtinus, non hominis vel Angeli arbitrio & merito, ſed, ex bonæ Dei voluntatis decreto & propoſito, prædeſtinatio ad gloriam, ſicut ex peccato præuiſo ſiue Angeli actuali, ſiue hominis originali & actuali facta eſt reprobatio. Prædeſtinatio ſic definitur ab Aug. lib. de Dono perſeuerantiæ cap.* 14. Hæc prædeſtinatio Sāctorum nil aliud eſt quàm præſciētia ſcilicet, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumq; liberantur. Cæteri autem, vbi niſi in maſſa perditionis S. Aug.

D iuſto diuino iudicio relinquūtur? vbi Tyrij relicti ſunt & Sidonij, qui etiam credere potuerunt, ſi mira illa Chriſti ſigna vidiſſent. Sed quoniam vt crederent, non erat eis datum, etiam vnde crederent, eſt negatum. Ex quo apparet habere quoſdam in ipſo ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moueantur ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus vel audiant verba vel ſigna conſpiciant: & tamen ſi Dei altiore iudicio, à perditionis maſſa *in qua omnes ab Adam corrupta, inuoluti ſumus,* non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti, nec ipſa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta, per quæ poſſent credere, ſi audirent vtique talia, vel viderent. In eadem perditionis maſſa relicti ſunt etiam Iudæi, qui non po-

E tuerunt credere factis in conſpectu ſuo tam magnis, clariſque virtutibus. Cur enim non poterant credere non tacuit Euangelium dicens, Io. 12. cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non crediderunt in eum, vt ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur, quem dixit cap. 53. Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? & ideo non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias cap. 6. excæcauit oculos eorum; & indurauit cor illorum vt non videant oculis, nec intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. Non erant ergo ſic excæcati oculi, nec ſic induratum cor Tyriorum & Sidoniorum, quoniam credidiſſent, ſi qualia vide-

runt iſti, ſigna vidiſſent: ſed nec illis profuit quod poterant credere, quia prædeſtinati non erant ab eo, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, & inueſtigabiles viæ: nec iſtis obfuiſſet quod non poterant credere, *ob defectum ſcilicet illius præfati diuini muneris intelligentiæ*, ſi ita prædeſtinati eſſent, vt eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre. *Quòd autem tam Gentiles quàm Iudæos plurimos reprobauerit, cùm reprobatio ſit actus iuſti iudicij, iuſtum autem eſſe non poßit ſine cognitione cauſæ, vel ex præſcientia peccati originalis quo tenemur omnes, vel actualis quo plurimi, Deus plurimos reprobauit: quamuis enim nulli ex iuſtitia debeat gloriam, à qua poteſt* B *ſine iniuſtitia omnes excludere, ad pœnam tamen æternam nullum potuit ſine præuiſione peccati originalis, vel actualis, iuſtè reprobari & deſtinare. De vtroque ſic Aug. ep. 105. ad Sixtum; impiis ſic quærentibus de ſua reproba vita;* Quid, inquiunt, nos fecimus, qui malè viuimus, quando quidem gratiam, vnde benè viueremus, non accepimus? *Sic reſpondet:* non poſſunt veraciter dicere, nihil ſe mali facere, quia malè viuunt. Si enim nihil mali faciunt, benè viuunt: ſi autem malè viuunt, de ſuo malè viuunt, vel quod originale traxerunt, vel quod inſuper addiderunt. Sed ſi vaſa ſunt iræ quæ perfecta ſunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, ſibi hoc imputent, quia ex ea maſſa facta ſunt, quam propter vnius peccatum, in C quo omnes peccauerunt, meritò Deus iuſtéque damnat. Si autem vaſa ſunt miſericordiæ, quibus ex eadem maſſa factis ſupplicium debitum reddere noluit, non ſe inflent, ſed ipſum glorificent qui eis miſericordiam non debitam præſtitit. *Reprobationem item ex præuiſione peccati factam in eadem epiſtola ad Sixtum notat.* Sicut, inquit, voluntati eius *Dei* tribuitur humana natura nullo dubitante laudanda, ſic hominis voluntati, culpa tribuitur, nullo recuſante damnanda. Quæ voluntas hominis aut hæreditarium vitium tranſmiſit ad poſteros, quos in ſe habuit cùm peccaret; aut acquiſiuit etiam cætera vitia, cùm in ſeipſo vnuſquiſque perditè viueret. *Prædeſtinationem autem ſine meritis præuiſis, vel acceptione perſonarum fieri, vbique probat, & hic maximè, exem-* D *plo paruulorum, quorum alter è ſtupro natus, & à matre crudeli expoſitus, baptizatur, & in gratia moritur, alter à piis parentibus genitus, abſque baptiſmo moritur.* Etſi conabuntur maioris ætatis aliqua merita ſuſpicari, ſeu bona, ſeu mala: quid de iſtis infantibus dicent, quorum nec iſte ſibi vllis propriis malis potuit acquirere violentiam ſuffocantis, nec bonis ille diligentiam baptizantis? *Subiicit exemplum à Paulo relatum de Iacob & Eſaü, ex eodem patre & matre, vno concubitu natis:* Cùm illi nondum nati, nihil egiſſent boni vel mali, vt ſecundum electionem, propoſitum eius maneret, electionem ſcilicet gratiæ, non debiti; electionem quâ eligendos ipſe facit, non inuenit: non ex operibus, ſed ex vocante dicit, minori ſeruiturum eſſe maiorem, *Non obſequendo, ſed perſequendo, ad patientiæ & meriti cumulum* in quam E ſententiam B. Apoſtolus teſtimonium Prophetæ longè poſterioris aſſumpſit. *Malach. ſiil. 1. 2.* Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui vt intelligeretur hoc apertum poſteà per Prophetam, quòd antequam illi naſcerentur, erat in Dei prædeſtinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Iacob, antequam natus, feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum? & quid oderat in Eſaü, antequam feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum? nam neque in illo diligeret iuſtitiam, quam nullam ipſe fecerat; neque in iſto odiſſet naturam, quam bonam ipſe perfecerat. Mirum autem cum his coarctantur anguſtiis, in quanta ſe abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis. Ideo, inquiunt, nondum

A natorum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera præuidebat. Quis iſtum acutiſſimum ſenſum defuiſſe Apoſtolo non miretur? hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut aduerſantis obiecta quæſtione, non id potius tam breue, tam apertum, tam ſicut iſti putant verum abſolutumque reſpondit? Cùm enim rem ſtupendam propoſuiſſet, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali, rectè dici potuerit, quod vnum Deus dilexerit, alium odio habuerit; ipſe ſibi obiecta quæſtione, motum exprimens auditoris: quid ergo dicemus, inquit, numquid iniquitas apud Deum? ab- B ſit. Hîc erat ergo locus vt diceret quod iſti ſentiunt, futura enim Deus opera præuidebat, quando minori maiorem ſeruiturum eſſe dicebat. Non autem hoc Apoſtolus dicit, ſed potius, ne quiſquam de ſuorum operum audeat meritis gloriari, ad Dei gratiam & gloriam commendandam voluit valere quod dixit: cùm enim dixiſſet: abſit vt ſit iniquitas apud Deum: tanquam ei diceremus, vnde hoc oſtendis, cùm aſſeras non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe maior ſeruiet minori? Moyſes enim dicit Exo. 33. 19. Inquit, miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Vbi nunc merita, vbi opera vel præterita vel futura, tanquam liberi arbitrij viribus adimpleta, vel ad- C implenda? nonne apertam protulit Apoſtolus de gratuitæ gratiæ hoc eſt veræ gratiæ commendatione ſententiam? *Tandem ſubiicit, nec reprobari & excludi à baptiſmo infantes, ob præuiſa mala opera futura, ſi vixiſſent; nec baptizari & eligi, ob bona futura ſi ſuperuixiſſent*, quomodo, inquit, futura dicuntur, quæ nulla erunt? &c. *Deinde ſubiicit.* Quid denique præſtatur ei qui rapitur ne malitia mutet intellectum eius, &c. Sap. 4. 11. ſi iuſtè etiam illa puniuntur, quæ licet non fecerit, fuerat tamen viuendo facturus. *Quod repetit lib. de Prædeſt. Sanct. cap. 14. & lib. de dono perſeuerantiæ c. 9. ex Luc. 10.* Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quam vobis. Seuerius ergo punientur iſti, illi remiſſius, ſed tamen D punientur. Porrò ſi etiam ſecundum facta, quæ facturi eſſent, ſi viuerent, mortui iudicantur: profectò quia fideles futuri erant. Iſti *Tyrij & Sidonij in cilicio & cinere pœnitentiam acturi*, ſi eis cum tantis miraculis fuiſſet Euangelium prædicatum, non ſunt vtique puniendi: punientur autem; falſum eſt igitur ſecundùm ea mortuos iudicari, quæ facturi eſſent, ſi ad eos viuentes Euangelium perueniret. *Quòd denique prædeſtinatio non fiat ex præuiſis meritis vbique probat Auguſtinus, & pro exemplo puræ gratiæ ſæpè proponit Chriſtum qui nullo ſuo merito, ſed mero gratiæ dono prædeſtinatus eſt filius Dei. Vt libro de Correpr. & gratia c. 11. de Prædeſt. Sanct. cap. 15. de dono perſeuerantia c. 14.* Nullum, inquit, eſt illuſtrius prædeſtinationis exemplum, quàm ipſe Ieſus, &c. quiſquis fidelis vult eam benè intelligere attendat ipſum, atque in illo inueniat & ſeipſum, &c. qui ergo hunc fecit ex E ſemine Dauid hominem iuſtum, qui numquam eſſet iniuſtus, ſine vllo merito præcedentis voluntatis eius, ipſe ex iniuſtis facit iuſtos ſine vllo merito præcedentis voluntatis ipſorum; vt ille caput, hi membra ſint eius. Qui ergo fecit illum hominem ſine vllis eius præcedentibus meritis, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate, perpetrare peccatum. Ipſe nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit illum talem, vt numquam habuerit, habiturúſque ſit voluntatem malam, ipſe facit in membris eius ex mala voluntate, bonam. Et illum ergo, & nos prædeſtinauit, quia & in illo vt eſſet caput noſtrum, & in nobis, vt eius

corpus

corpus eſſemus, non præceſſura merita noſtra, ſed opera ſua futura præſciuit. *Gratiam vnionis & gratiam capitis in eo & virtutum omnium, & omnia bona opera noſtra operaturum in nobis. Vnde ſuprà dixit* prædeſtinationem eſſe præparationem beneficiorum Dei *quorum maximum cùm ſit gloria, & gratia quâ venitur ad gloriam, ſanè ſi ex operibus noſtris præuiſis eſſet, iam non eſſet gratia. Sic autem concludit.* Qui legunt hæc, ſi intelligunt, agant Deo gratias: qui autem non intelligunt, orent, vt eorum ille ſit doctor interior, à cuius facie eſt ſcientia & intellectus. Qui verò errare me exiſtimant etiam atque etiam diligenter quæ ſunt dicta conſiderent, ne fortaſſis ipſi errent. *Neque ergo meritis de facto futuris, vel poßibilibus ſed pura Dei gratia & miſericordiæ tribuenda prædeſtinatio; nec alteri quam peccato originali vel actuali præuiſo, reprobatio* conſtituto *vt ait Tertull.* Domini iudicio. *Scala obfirmata autem, hoc ſecretum bellè exprimit, iuxta Paulum* firmum fundamentum Dei ſtat, nouit Dominus qui ſunt eius: *nouit qui aſcendant; nouit qui decidant*, nouit qui permaneant ad pœnam, nouit qui permaneant ad coronam. *Nec vacat quòd expergefactus Iacob* erexit lapidem in titulum fundens oleum deſuper; *Petra Chriſtus, caput angeli prædeſtinatorum, altare & Pontifex, de femore Iacob marcido, id eſt de Virgine natus ex Iuda*, vnctus oleo præ participibus *prædeſtinatis, de quo Paulus*, elegit nos in ipſo ante conſtitutionem mundi, *non quia eramus futuri immaculati, ſed* vt eſſemus, *vt notat ſæpius Auguſtinus. Prædeſtinationem quoque gratuitam, iuxta Auguſtinum conteſtatus eſt ſanctus Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, libro ſecundo de differentiis ſpiritualibus, cap.* 27. Miro modo, inquit, æquus omnibus Conditor, alios prædeſtinatos prælegit, alios verò in ſuis prauis moribus iuſto iudicio derelinquit. Inde veriſſimum *eſt* gratiæ munus, non ex humana virtute, vel ex merito arbitrij conſequi, ſed ſolius diuinæ pietatis bonitate largiri. Quidam enim gratiſſimè eius præuenientis dono ſaluantur, effecti miſericordiæ vaſa: quidam verò reprobi ad pœnam prædeſtinati, *optimè ſecundùm Auguſtinum, ad pœnam, quod iuſtum eſt; Cùm reprobatio ſit actus iuſtitiæ ſupponentis culpam, ad quam Deum prædeſtinare aliquem, impium eſt & blaſphemum cogitare.* Damnantur, effecti vaſa iræ. *Vel per originale tantum, vt res habet in infantibus abſque baptiſmo decedentibus; vel cum originali, actuali peccato voluntariè inquinatis adultis.* Quod exemplo de Iacob & Eſaü nondum natis, *ab æterno tamen, Dei prædeſtinatione vno electo, & altero reprobato*, colligitur. Qui dum eſſent vnâ conceptione, vel partu editi, parique nexu peccati originalis aſtricti, alterum tantùm eorum ad ſe miſericordia præueniens traxit; alterum quadam iuſtitiæ ſeueritate odio habitum, in maſſam perditionis relictum damnauit; ſicut & per Prophetam *Malach.* 1. *quo & vtitur Paulus Rom.* 9. *non de reprobatione temporali, vt patet toto capite; ſed de conſilio, & propoſito electionis, vel reprobationis, intelligens*, idem Dominus dicens: Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui. Vnde conſequens eſt, nullis præuenientibus meritis conferri gratiam, ſed ſolâ vocatione diuinâ quemque ſaluari, ſicut damnari vel reprobari; *Vnde Paulus ibidem, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, &c. Si enim in pari vtriuſque peccato originali, Eſaü, ſicut Iacob, ex maſſa perditionis vocare voluiſſet, cumque ſicut fratrem eligere, ſaluus fuiſſet; qui tamen iuſtè pro merito peccati in maſſa relictus eſt.* Siue ex propoſito prædeſtinantis Dei, qui iuſtus eſt in reprobatis, miſeri-

A cors in electis. Vniuerſæ enim viæ Domini, miſericordia, & veritas. *Nec dicas Eſaü, ſicut & Iacob circumciſum, & à peccato originali purgatum. Quis neget? ſed ſicut quamplurimi baptizati, licet gratiæ Chriſti ad tempus participes, relicto poſt baptiſmum concupiſcentiæ fomiti, voluntariè adhærentes, & in peccato vſque ad mortem perſeuerantes, iuſtè damnantur, prædeſtinati ex præſcientia peccati, ad pœnam æternam, ita & Eſaü circumciſus iuſtè reprobatus eſt propter eandem cauſam; quibus omnibus Deus non tenebatur dare perſeuerantiæ gratiam, quod proprium eſt electorum donum. Vide dicta fuſiſſimè tomo* 1. *V. Prædeſtinatos ad malum an cenſuerit Auguſtinus. Fulgentius quoque noſter ſæpiùs, ad propoſitum Tertulliani de ſcala Iacob, per quam Angeli conſtituto Dei iudicio, alij per gratiam & bonum vſum liberi arbitrij, à ſtatu gratiæ ad ſtatum gloriæ aſcenderunt; alij gratiâ & libero arbitrio abutentes, à ſtatu beatitudinis, quam vt cæteri poterant adipiſci, ceciderunt. Libro de Trinitate cap.*8. Huius æternæ atque incommutabilis Trinitatis potentiâ creata ſunt omnia; ſed excellentiorem, ac primam in Creaturis ortam reperimus rationalem Angelorum creaturam, de Dei ſui dono beatam, & per liberum arbitrium beatificatam, non iugiter adhærentem. Ex quibus quædam pars Angelorum, nolens ſui Creatoris facere voluntatem, ab eius contemplatione deiecta ſeruatur in iudicio punienda, Petro Apoſtolo dicente. 1. 2. Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed catenis inferni detractos, in tartarum, tradidit in iudicium reſeruari cruciandos. Meritò quippe ignis æterni pœnâ in perpetuum punientur, quia ſi voluiſſent in ſua perſeuerare beatitudine, ſuffragabatur eis vtique voluntas libera: per quam voluntatem, ad ſeipſos, non ad Deum conuerſi, effecti per ſuperbiam tenebroſi, in huius aëris ima detruſi, ſeruantur in iudicium puniendi, nullum in eis voluntatis boni remanſit veſtigium. Illi autem qui ſeruauerunt, id quod facti ſunt, per idem arbitrium, Deo ſcilicet Creatori ſuo inceſſanter adhærentes, per id quod ſteterunt gratiâ Dei beatiores effecti ſunt: ſic etiam, vt voluntas eorum nec velle habeat peccare, nec poſſe: quoniam quamuis mutabiles facti fuerint per naturam, immutabiles ſunt facti per gratiam: ſtabiles etiam & certi de ſua beatitudine nullatenus amittenda, fruuntur Deo, cuius contemplatione beati ſunt. Planè ex duplici eos eſſe ſubſtantia adſerunt magni & docti viri, *non compoſitione, ſed aſſumptione, ſine informatione* id eſt ex ſpiritu incorporeo, quo à Dei contemplatione numquam recedunt: & ex corpore, per quod ex tempore hominibus apparent: approbantes hoc ex illo loco Pſalmi vbi dicit qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Corpus ergo æthereum, id eſt igneum, dicunt eos habere; Angelos verò malos, id eſt dæmones, corpus aëreum. Ergo poſt lapſum malorum & ſtabilitatem bonorum, placuit omnipotenti Deo aliam condere creaturam rationalem, libero arbitrio exornatam, per quam numerus ille Angelorum de cœlo labentium qui perierat, ſuppleretur. *Et lib. de Fide ad Petrum c* 3. Horum malorum princeps diabolus, primos homines quia & peccati præcipitium inuidus dixit, non eis tantùm ſed & vniuerſæ propagini eorum cum vitio peccati meritum mortis inſeruit. Deus autem miſericors & iuſtus ſicut diabolo & Angelis eius propriâ voluntate cadentibus, cæteros Angelos in ſuæ dilectionis æternitate firmauit: ſic etiam humani generis maſſam, non totam in ſempiternum perire permiſit: ſed quos voluit, eius gratuita bonitas, re-

pulſis tenebris in quibus omnis humana natiuitas peccati originalis condemnatione verſatur, reducendos prædeſtinauit ad lucem. *Et lib. 2. ad Traſimundum de immenſit. Diuinitatis filij Dei cap. 2. & 3.* Cùm, inquit, quædam pars *Angelicæ naturæ* de cœleſti beatitudinis culmine in imam perpetuamque cernitur deuoluta miſeriam, Beato Petro dicente, quia Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferni tradidit in iudicio puniendos reſeruari: profectò cognoſcitur, vniformi cunctos opprimi potuiſſe ruinæ conſortio, niſi quos vellet a caſu prauitatis virtus illa defenderet, quæ ſola naturaliter mutari, deprauarive non poſſet. Ipſa igitur etiam homini reparando fuit neceſſaria, quia non alia ſtantem Angelum à ruina potuit cuſtodire, niſi illa quæ lapſum hominem poſt ruinam potuit reparare. Vna eſt in vtroque gratia operata, *ſcilicet filij Dei miſericordia, licet diuerſa gratia: in Angelo enim & homine ſtante fuit ſola gratia ſufficiens: nunc autem gratia Chriſti poſt lapſum efficaciter operans:* in hoc, vt ſurgeret: in illo, ne caderet. In illo ne vulneraretur: in iſto, vt ſanaretur. Ab hoc infirmitatem repulit, illum infirmari non ſiuit. Illius eſca, iſtius medicina. Hunc autem quiſquis ſanum ſapit, filium Dei non ambigit, qui

A eſt virtus & ſapientia Patris. Sapientia quæ cuncta diſpoſuit: virtus, quæ omnia creauit. Sapientia, quæ illuminat: virtus, quæ adiutorium præſtat. Sapientia, quia immutabilis: virtus quia inſuperabilis. Qui omni creaturæ ſuæ per infinitam potentiam naturalem ſemper adeſt, & immenſus numquam deeſt: qui hoc in ſe naturaliter habet eſſe quod pater eſt, & ideo potuit & Angelum in ſuperioribus ſtabilire, & pro reparatione lapſi hominis ad inferiora deſcendere. *Hinc pulchrè Bernard. ſer. 1. de Circumciſ.* Attende, inquit, verbi profunditatem, poſtquam natus eſt Ieſus, Ieſus vocatur ab hominibus, qui vocatus eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur. Idem quippe, & Angeli Saluator, & hominis: ſed hominis, ab Incarnatione: Angeli ab initio creaturæ. *Saluator autem*
B *Angeli, primò quidem obiectiuè quia propoſitus eſt adorandus Ieſus Angelis in principio creationis: ſecundò efficienter per gratiam ſufficientem ſine qua ſtare non potuiſſet; tertio quia caput eſt omnium prædeſtinatorum, & proinde Angelorum qui in ipſo electi ſunt. Quartò quia Chriſtus ſaluans homines, & ex iis implens ruinas Angelorum, hoc etiam modo Saluator eorum appellari poteſt, qui cadentibus cæteris ad gloriam per gratiam aſcenderunt.*

PRINCIPIVM.

Principij nomen poſitum in primo verſu Geneſis, non ſignificat materiam, ſed ordinem operis, & initium mundi; vel poteſtatem, aut filium per quem Creator fecit mundum. Cont. Hermog. cap. 19. à p. ad f. & 20. in p.

a Gen. 1. 1 IPſum, [a] *principium, in quo Deus fecit cœlum & terram*, aliquid volunt fuiſſe quaſi ſubſtantiuum & corpulentum, quod in materiam interpretari poſſit. Nos autem vnicuique vocabulo proprietatem ſuam vindicamus, principium initium eſſe, & competiſſe ita poni rebus incipientibus fieri. Nihil enim, quod fieri habet, ſine initio eſſe, quin initium ſit illi ipſum dum incipit fieri. Ita principium, ſiue initium, inceptionis eſſe verbum, non alicuius ſubſtantiæ nomen. Iam nunc ſi principalia Dei opera cœlum & terra ſunt, quæ ante omnia Deus fecit, ſuorum eſſe propriè principium, quæ
b Gen. 1. 1 priora ſunt facta, meritò ſic præfatur Scriptura, [b] *In principio fecit Deus cœlum & terram*, quemadmodum dixiſſet, In finem Deus fecit cœlum & terram: ſi poſt vniuerſa feciſſet. Aut ſi principium aliqua ſubſtantia eſt, erit & finis aliqua materia. Planè licebit etiam ſubſtantiuum aliquid principium eſſe alij rei, quæ ex ipſo ſit futura: vt argilla principium teſtæ, vt ſemen principium herbæ. Sed cùm ita vtimur vocabulo principij quaſi originis, non quaſi ordinis nomine, adiicimus & mentionem ipſius rei ſpecialiter, quam volumus principium alterius rei. De cetero ſi ſic ponamus, verbi gratiâ: In principio fecit figulus peluim vel vrnam; iam non materiam ſignificabit principium: non enim argillam nominaui principium, ſed ordinem operis; quia figulus ante cetera primùm peluim & vrnam fecit, exinde facturus & cetera; ad ordinationem operum, principij vocabulum pertinebit, non ad originem ſubſtantiarum. Poſſum & aliter principium interpretari, non ab re tamen: nam & in Græco principij vocabulum, quod eſt ἀρχὴ, non tantùm ordinarium, ſed & poteſtatiuum capit princi-
Eſa. 1. 23. Pſal. 2. 2. patum. vnde & ἄρχοντας dicunt principes & magiſtratus. Ergo ſecundùm hanc quoque ſignificationem, principium pro principatu & poteſtate ſumetur. In principatu
c Gen. 1. 1 enim & in poteſtate [c] *Deus fecit cœlum & terram.* Sed vt nihil aliud ſignificet Græca
CAP. XX. vox, quàm principium; & principium nihil aliud capiat, quàm initium: habemus etiam
d Prou. 8. 22. illam initium agnoſcere, quæ dicit: [d] *Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua.* Si enim [e] *per Sophiam Dei omnia facta ſunt; & cœlum ergo & terram Deus faciens in*
e Io. 1. 2. *principio*, id eſt initio, in Sophia ſua fecit. Denique ſi principium materiam ſignificaret, non ita Scriptura inſtruxiſſet, *In principio Deus fecit*, ſed ex principio. Non enim in materia, ſed ex materia feciſſet. De Sophia autem potuit dici, in principio. In Sophia enim primò fecit, in qua cogitando & diſponendo iam fecerat: quoniam etſi ex materia facturus fuiſſet, antè in Sophia cogitando & diſponendo iam fecerat. Quoniam etſi erat
f Prou. 8. 22. [f] *initium viarum*, quia cogitatio & diſpoſitio prima, Sophiæ ſit operatio, de cogitatu viam operibus inſtituens, hanc & inde auctoritatem Scripturæ mihi vindico, quòd & Deus qui fecit, & ea quæ fecit oſtendens, vnde fecerit non proinde teſtatur.

PRINCIPIVM. SCHOL.

VOLVNT. *Hermogeniſtæ, materiam Deo coæuam facientes.* IN MATERIAM. *In fauorem materiæ, vel de materia.* PRINCIPIVM INITIVM. *Not dicimus per principium propriè intelligi, rei cuiuſlibet inceptionem.* NIHIL ENIM, *ſupple dicimus.* SVORVM *operum ſcilicet.* PRÆFATVR. *Rectè. Primus enim verſus Geneſis & totius ſcripturæ eſt.* IN FINEM, *in fine. Frequenter vtitur accuſatiuo, pro ablatiuo.* ALIQVA MATERIA, *arguté in Hermogenem, cuius materiam deponit ad vltimam creaturam, quam ille præponit omnibus, vt materiam faciat Deo coæternam, & neceſſariam, ſine qua nihil facere potuiſſet.* PLANE LICEBIT. *Non nego, inquit, ſubſtantiam aliquam poſſe eſſe alterius rei principium, ſicut ſemen eſt herbæ, lignum ſcamni, argilla teſtæ; ſed tunc principium ſumimus pro materia & origine, vnde fit aliquid, non autem pro ordine temporis, quo primo incipit eſſe. Et tunc expreſſam mentionem facimus rei quam dicimus eſſe principium, ſicut argillæ, ſeminis, ligni.* CAPIT PRINCIPATVM. *Accipitur pro principatu & poteſtate. Sicut Pſal. 2. 2.* Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, &c. 70. *habent*, ἄρχοντες. *Et Eſa. 1. 23.* Principes tui infideles. 70. ἄρχοντές σου principes tui inobedientes ſunt. IN PRINCIPATV, *quia Deus oſtendit potentiam ſuam, & ſe eſſe principem, & verè Dominum, & conditorem omnium ex nihilo.* SED VT NIHIL. *Sed eſto, demus Græcam vocem nihil aliud ſignificare, &c.* CAPIAT. *Ad nullius alterius rei ſignificationem extendatur, quàm initij.* HABEMVS ILLAM, &c. *Non eſt vt quæramus Hermogenis materiam Deo neceſſariam, vt initio omnia cum materia faceret, habemus enim apud Prouerbia Salomonis ſic loquentem æternam Patris ſapientiam, in qua & per quam omnia Deus fecit. Sic enim Prouerb. 8. 22.* Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. 70. *autem*, Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua. INSTRVXISSET. *Sermonem ſuum hoc ordine & contextu ſtruxiſſet.* COGITANDO ET DISPONENDO, *quam Sapientiam, id eſt Verbum vt ideam ſuam vnicam aſpiciens, velut formam, in qua omnia facienda diſponebat.* DISPOSITIO PRIMA. *In mente Dei.* SOPHIÆ OPERATIO. *Æterna Sapientiæ generatio, quæ ex comprehenſiua cognitione eſſentiæ diuinæ generatur, in qua omnia futura & poſſibilia repræſentabantur.* DE COGITATV, *ſecundum ideam ſuam & Verbum internum & æternum inſtituerat foras mittere & producere in tempore creaturas. Vnde Sapientia rectè dicitur* initium viarum. *Quia inde ad extra diſpoſuit Pater producere creaturas, & extra prodire.* HANC AVTHORITATEM. *Hunc locum,* MIHI VINDICO, *non materiæ Hermogenis, ſed æternæ Sapientiæ adiudico, quia cùm hic Salomon & Deum opificem, & opera eius apertè dicat, nihil omnino dixit de origine ſiue materia quaſi principio vnde fecerit omnia, vt ex nihilo in Sapientia ſua, & per Verbum ſuum Deum omnia feciſſe declararet. Vtrumq; locum & Gen. & Prouerb. De vtraque Chriſti natura exponit Aug. lib. 1. de Trin. c. 12.* S. Aug. Secundum formam Dei dictum eſt, ante omnes colles genuit me: id eſt ante omnes altitudines creaturarum. Et ante Luciferũ genui te, id eſt ante omnia tempora, & temporalia. Secundùm formam autem ſerui, dictum eſt; Dominus creauit me in principio viarum ſuarum. Quia ſecundùm formam Dei dixit Ego ſum veritas: & ſecundùm formam ſerui, Ego ſum via. Quia enim ipſe eſt primogenitus à mortuis, iter fecit Eccleſiæ ſuæ ad regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput eſt ad immortalitatem etiam corporis: & ideo creatus eſt in principio viarum Dei, in opera eius. Secundùm formam enim Dei, principium eſt quod & loquitur nobis Io. 4. in quo principio fecit Deus cœlum & terram. Secundùm autem formam ſerui ſponſus procedens de thalamo ſuo. Secundùm formam Dei, primogenitus omnis creaturæ, & ipſe ante omnes eſt, & omnia in illo conſtant. Secundùm formam ſerui ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. *De loco autem Geneſis frequentiſſimè. Vnum aut alterum locum ſubtexo. Libro de Gen. ad lit. imperfecto c. 1.* S. Aug. Quæritur quid ſit in principio, id eſt vtrùm in principio temporis, an in principio in ipſa Sapientia Dei? quia & ipſe Dei filius principium ſe dixit, quando ei dictum eſt, Tu quis es? & dixit, principium quod & loquor vobis. Eſt enim principium ſine principio, & eſt principium cum alio principio. Principium ſine principio ſolus Pater eſt, ideo ex vno principio eſſe omnia credimus. Filius autem ita principium eſt, vt de Patre ſit. Ipſa etiam prima creatura intellectualis poteſt dici principium, in quibus caput eſt, quæ facit Deus. Cùm enim rectè appelletur principium caput, in illa gradatione Apoſtolus mulierem tamen non dixit caput alicuius. Nam & virum dixit caput mulieris, & caput viri Chriſtum, & caput Chriſti Deum. Ita Creatori creatura ſubnectitur. An ideo in principio dictum eſt, quia primum factum eſt? *Et lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 1.* S. Aug. In principio, &c. vtrùm in principio temporis; an quia primò omnium facta ſunt; an in principio quod eſt Verbum Dei vnigenitus filius, &c? & quid ſignificetur nomine cœli & terræ? vtrùm ſpiritalis corporaliſque creatura cœli & terræ vocabulum acceperit, an tantummodo corporalis? &c. an vtriuſque informis materia dicta eſt cœlum & terra, ſpiritalis videlicet vita, ſicuti eſſe poteſt in ſe non conuerſa ad Creatorem: tali enim conuerſione formatur atque perficitur, ſi autem non conuertatur, informis eſt: corporalis autem ſi poſſit intelligi per priuationem omnis corporeæ qualitatis quæ apparet in materia formata, cum iam ſunt ſpecies corporum, ſiue viſu, ſiue alio quolibet ſenſu corporis perceptibiles. *Præciſè item in rem Tertulliani de figulo vrnam facienti in principio, Deum probat omnium principium, & materiæ, & opifices facientem, Auguſtinus lib. 11. Confeſſ. 5.* S. Aug. Quomodo feciſti cœlum & terram, & quæ machina tam grandis operationis tuæ? non enim ſicut homo artifex formans corpus de corpore, arbitratu animæ valentis imponere vtcumque ſpeciem, quam cernit in ſemetipſa, interno oculo. *Intelligit artem, ſeu verbum mentis, formam expreſſam, & ideam in mente artificis.* S. Aug. Et vnde hoc valeret, niſi quia tu feciſti eam? & imponit ſpeciem iam exiſtenti, & habenti vt eſſet; veluti terræ, aut lapidi, aut ligno, aut auro, aut id genus rerum cuilibet. Et vnde iſta eſſent, niſi tu feciſſes ea? tu fabro corpus, tu animum membris imperitantem feciſti; tu materiam, vnde facit aliquid; tu ingenium quo artem capiat, & videat intus, quid faciat foris; tu ſenſum corporis, quo interprete traiiciat ab animo ad materiam id quod facit, & renuntiet animo quid factum ſit, vt ille intus conſulat præſidentem ſibi veritatem, an benè factum ſit. Te laudant hæc omnia Creatorem omnium. Sed tu quomodo facis ea? quomodo feciſti Deus cœlum & terram? non vtique in cœlo neque in terra feciſti cœlum & terram, neque in aëre, aut in aquis, quoniam & hæc pertinent ad cœlum & terram. Neque in vniuerſo mundo feciſti vniuerſum mundum, quia non erat vbi fieret, antequam fieret vt eſſet, nec manu tenebas aliquid,

vnde faceres cœlum & terram. Nam vnde tibi hoc quod tu non feceras, vnde aliquid faceres? quid enim eſt, niſi quia tu es? ergo dixiſti, & facta ſunt, atque in Verbo tuo feciſti ea. *Non ergo ex materia Hermogenis ſibi coæterna, vel cum ea ſibi neceſſaria; ſed in Verbo ſuo, in principio vero, & materiam ipſam, & cœ-* A *lum & terrã, & opifices homines, & aurum, & lignum & limum, & omnia, de quibus cuncta fiunt opera, primum omnium ſine principio principium Deus Pater creauit & condidit, vt illi verè dixerit Propheta:* omnia opera noſtra Domine, operatus es in nobis.

PROGRESSVS ET PROFECTVS.

1. *Progreſſus operum Dei, ab rudibus & imperfectis, ad perfecta. Cont. Hermog. cap. 29. in p.*

OMnia opera ſua Deus ordine conſummauit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum, dehinc ornatis velut dedicans. Nam & lumen non ſtatim ſplendore ſolis impleuit, & tenebras non ſtatim ſolatio lunæ temperauit, & cœlum non ſtatim ſideribus ſtelliſque ſignauit, & maria non ſtatim belluis frequentauit, & ipſam terram non ſtatim variâ fœcunditate dotauit: Sed primò eſſe ei contulit; dehinc non in vacuum eſſe ſuppleuit. Sic enim & Eſaïas: [a] *Non in vacuum*, ait, *fecit illam, ſed inhabitari.* Poſteà ergo quàm facta eſt, futura etiam perfecta, interim erat inuiſibilis & rudis. Rudis quidem, hoc quoque ipſo quòd inuiſibilis, vt nec viſui perfecta, ſimul & vt de reliquo nondum inſtructa. Inuiſibilis verò, vt adhuc aquis, tanquam munimento genitalis humoris obducta, quâ formâ, etiam adfinis eius caro noſtra producitur. Nam & Dauid ita canit: [b] *Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terræ, & omnes qui habitant in illa. Ipſe ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumina præparauit eam.* Segregatis enim aquis in cauationem ſinuum, emicantior facta eſt arida, quæ antehac aquis tegebatur. Exinde itaque & viſibilis efficitur, dicente Deo: [c] *Congregetur aqua in congregationem vnam, & videatur arida. Videatur*, inquit, non fiat, Iam enim facta erat, ſed inuiſibilis vſque tunc videri ſuſtinebat. Arida autem, quòd erat futura ex diuortio humoris, tamen terra. [d] *Et vocauit Deus aridam terram*, non materiam. Sic & perfectionem poſteà conſecuta, deſinit rudis haberi, cùm pronuntiat Deus: [e] *Fruticet terra herbam fœni ſeminantem ſemen ſecundùm genus, & ſecundùm ſimilitudinem, & lignum fructuoſum faciens fructum, cuius ſemen in ipſo in ſimilitudinem. Item:* [f] *Producat terra animam viuam ſecundùm genus, & quadrupedia, & repentia, & beſtias terræ ſecundùm genus.* Impleuit igitur ordinem ſuum ſcriptura diuina. Quam enim prædixerat inuiſibilem, & rudem, ei & viſionem reddidit & perfectionem.

a Eſa. 45. 18.
Gen. 1. 1.
b Pſal. 23. 1.
c Gen. 1. 9
d Ibid. 10.
e Ibid. 11.
f Ibid. 23.

PROGRESSVS. 1. SCHOL.

DEPALANS, *propalans, ex occultis cauſis, hoc eſt ex potentia, & ſapientia, & bonitate, ad eſſe producens ex tenebris nihili in apertum educens. Vel ſi mauis, rudi quaſi penicillo delineans.* EXORNATVS. Spiritus enim eius ornauit cœlos: *& elementa prius veluti confuſa, ſuis locis diſtinxit, & diuerſis plantis & animalibus ornauit.* DEDICANS. *Quaſi templum, quod dedicari non ſolet niſi abſolutum & ornatum.* LVMEN, *diem.* Vocauit enim lucem diem, & tenebras noctem. *Quia cùm primo die lux facta ſit, iuxta Patres, nubes lucida ex parte abyſsi, dicente Paulo,* qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere: *quarto dehinc die fecit luminaria magna, & ſtellas.* SIGNAVIT, *diſtinxit variis ſignis, & aſtris Gen. 1. 14.* Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem. C 70. *vt diſcernant inter diem, & noctem,* & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. BELLVIS FREQVENTAVIT. *Monſtris marinis, aliiſque piſcibus frequens, & plenum reddidit.* NON IN VACVVM ESSE. *Non fruſtrà & ſine fructu; vel alludit ad verba Gen. 1.* Terra autem erat inanis, & vacua. ESAIAS 45. 18. Ipſe Deus formans terram & faciens eam, ipſe plaſtes eius; non in vanum creauit eam, vt habitaretur formauit eam. 70. Iſte Deus qui oſtendit terram, & fecit eam; ipſe diſtinxit eam *ſeparauit ab aquis* non in vacuum fecit eam, ſed vt habitaretur, plaſmauit eam. ERAT INVISIBILIS. *Pro eo quod habet vulgata: Gen. 1. 1.* Terra autem erat inanis, & vacua: 70. *ſic legunt:* terra autem erat inuiſibilis & incompoſita. VISVI PERFECTA. *Facta vt videretur, vel viſui oblectando nondum perfectè ſeruiebat.* GENITALIS HVMORIS, *aqua congenita & concreata operta, ſub qua la-* B *tebat.* QVA FORMA, &c. *Caro noſtra terræ ſimilis, priuſquam formetur eſt informis maſſa, quaſi ſepulta ſpurco humore menſtrui ſanguinis. Et Dauid Pſal. 23.* Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo. Quia ipſe, &c. CAVATIONEM SINVVM, *ſinum concauum terræ.* EMICANTIOR, *eminentior ex parte terra emerſit ex aquis.* CONGREGETVR. *Gen. 1. 9.* Dixit verò Deus: congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum vnum: & appareat arida. 70. *habent vt Tertull. excepto quod omiſit,* quæ ſub cœlo. SVSTINEBAT, *expectabat, vt emergens ex aquis viſibilis fieret.* EX DIVORTIO. *Separatione aquarum.* NON MATERIAM. *Pungit Hermogenem; vt nec Moyſes materiæ fecerit mentionem, quia de nihilo Deus terram & omnia fecit.* FRVTICET TERRA. *Gen. 1. 11.* Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam. 70. *nil differunt à Tertull. niſi in principio.* Germinet terra herbam pabuli. ITEM PRODVCAT. *Gen. 1. 23.* Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas. 70. *nil differunt à Tertull.* IMPLEVIT ORDINEM. *Scriptura ordinatè narrauit quomodo Deus ab rudibus elementis incipiens, fuerit ad perfecta progreſſus, vt terra ex rudi & inuiſibili, viſibilis & exculta fieret. Aptè in rem Tertulliani Aug. lib. 12. Confeſſ. c. 19. 20. 21. & 22.* Si non vultis hanc informitatem materiæ cœli & terræ nomine appellatam videri, erat ergo aliquid quod non fecerat Deus, vnde cœlum & terram faceret: neque enim Scriptura narrauit quòd iſtam materiem

S. Aug.

Deus fecerit, niſi vt intelligamus eam cœli & terræ, aut ſolius terræ vocabulo ſignificatam, cùm diceretur, In principio fecit Deus cœlum & terram, vt id quod ſequitur; terra autem erat inuiſibilis & incompoſita; quamuis informem materiam ſic placuerit appellare, non tamen intelligamus niſi eam quam fecit Deus, in eo quod ſcriptum eſt, fecit Deus cœlum & terram, &c. *Et cap. 24. vbi de Moyſe ſcribente Geneſim*; potuit cogitare in ipſo faciendi
S. Aug. exordio, cùm diceret: in principio: potuit cœlum & terram hoc loco nullam iam formatam perfectam naturam ſiue ſpiritalem, ſiue corporalem, ſed vtramque inchoatam & adhuc informem velle in-
S. Aug. telligi. *Et cap. 29.* Si iam formatam velit vniuerſam, *creaturam intelligibilem & corporalem* rectè ab eo quæri poteſt, ſi hoc primò fecit Deus, quid fecerit deinceps, & poſt vniuerſitatem non inueniet, ac per hoc audiet inuitus, quomodo illud primò, ſi poſteà nihil? cùm verò dicit primò informem, inde formatam, non eſt abſurdus, ſi modò eſt idoneus diſcernere, quid præcedat æternitate, quid tempore, quid electione, quid origine. Æternitate, ſicut Deus omnia; *etiam materiam Hermogenis quam fingit Deo coæternam* tempore, ſicut flos fructum; electione, ſicut fructus florem; origine, ſicut ſonus cantum, &c. Ideo, quia cantus eſt formatus ſonus; & eſſe vtique aliquid non formatum poteſt, formari autem quod non eſt, non poteſt. Sic eſt prior materies, quam id quod ex ea fit, &c. *Et lib. 1. de Gen. cont. Manich. c. 5.* Prima ergo materia facta eſt con-
S. Aug. fuſa & informis vnde omnia fierent, quæ diſtincta atque formata ſunt, quod credo à Græcis Chaos appellari; ſic enim & alio loco *Sap. 11. 18.* legimus dictum in laudibus Dei, qui feciſti mundum de materia informi, quod aliqui codices habent de materia inuiſa. Et ideò Deus rectiſſimè creditur omnia de nihilo feciſſe: quia etiamſi omnia formata, de iſta materia facta ſunt, hæc ipſa materia tamen de omnino nihilo facta eſt. Non enim debemus eſſe ſimiles iſtis qui omnipotentem Deum non credunt aliquid de nihilo facere potuiſſe, cùm conſiderant fabros & quoſlibet opifices, non poſſe aliquid fabricare, niſi habuerint vnde fabricent. *Qualis fuit Hermogenes dicens materiam coæuam, ſine qua nihil facere potuerit. Vide Auguſtinum lib. imperfecto in Gen.*

A c. 3. Quamquam ſcriptum legerimus Sap. 11. 18. qui feciſti mundum de informi materia: tamen ipſam materiam cuiuſmodicumque ſit, non poſſumus dicere non ab eo factam, ex quo omnia confitemur & credimus; vt etiam ipſa digeſtio, & ordinatio ſingularum quarumque rerum formatarum, & diſtinctarum, mundus vocetur: ipſa verò materies cœlum & terra, veluti ſemen cœli appellata ſit, quaſi confuſum atque permixtum ab artifice Deo accipiendis formis idoneum, &c. *vt aliquid ſpiritale ex materiali creatione eruamus. vt lux imperfecta, & omnia prius informia, formata ſunt, ſic: iuſtorum* ſemita quaſi lux creſcit, & procedit vſque ad perfectam diem. *Aug. lib. 1. de Gen. ad lit. c. 1. de creatura ſpiritali & corporali:* an vtriuſque informitas, his S. Aug.
B etiam poſterioribus verbis ſignificatur. Corporalis quidem eo quòd dictum eſt terra erat inuiſibilis & incompoſita: ſpiritalis autem eo quòd dictum eſt, tenebræ erant ſuper abyſſum: vt tranſlato verbo, tenebroſam abyſſum intelligamus naturam vitæ informem, niſi conuertatur ad Creatorem: quo ſolo modo formari poteſt, vt non ſit abyſſus, & illuminari vt non ſit tenebroſa. *Et cap. 5.* Creatura S. Aug.
quamquam ſpiritalis & intellectualis, vel rationalis, quæ videtur eſſe illi Verbo propinquior, poteſt habere informem vitam: quia ſicut non hoc eſt ei eſſe quod viuere, *ſicut eſt Verbo* ita nec hoc viuere, quod ſapienter viuere, ac beatè viuere. Auerſa enim à Sapientia incommutabili, ſtultè ac miſerè viuit, quæ informitas eius eſt. Formatur autem con-
C uerſa ad incommutabile lumen ſapientiæ, quod eſt Verbum Dei: à quo enim exiſtit vt ſit, vtque viuat, ad illum conuertitur, vt ſapienter ac beatè viuat. Principium quippe creaturæ intellectualis eſt æterna ſapientia, quod principium manens in ſe incommutabiliter, nullo modo ceſſat occulta inſpiratione vocationis loqui ei creaturæ cui principium eſt, vt conuertatur ad id ex quo eſt, quòd aliter formata ac perfecta eſſe non poſſit. *Vt dicat Verbum, fiat lux, Dei cognitio primò imperfecta, deinde, fiant luminaria magna, primò, appareat arida terra, exſiccata humore peccatorum, incompoſita adhuc ob malos habitus; deinde veſtita gramine floribus & fructibus ſanctorum deſideriorum & bonorum operum.*

2. *Progrediuntur & proficiunt gradatim omnia naturalia, ſicut & documenta gratiæ data per Spiritum ſanctum Chriſti vicarium. De Vel. Virg. cap. 1. in m. ad circa f.*

HAc lege fidei manente, cetera iam diſciplinæ & conuerſationis, admittunt nouitatem correctionis, operante ſcilicet & proficiente vſque in finem gratiâ Dei. Quale eſt enim vt diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit? cùm propterea Paracletum miſerit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplinâ, ab illo vicario Domini Spiritu ſancto. [a] *Adhuc*, inquit, *multa habeo loqui vobis, ſed nondum poteſtis ea baiulare: Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem, & ſuperuenientia renunciabit vobis.* Sed & ſupra de hoc eius opere pronunciauit. Quæ eſt ergo Paracleti adminiſtratio niſi hæc, quod diſciplina dirigitur, quod ſcripturæ reuelantur, quod intellectus reformatur, quod ad meliora proficitur? Nihil ſine ætate eſt, & omnia tempus expectant: Denique Eccleſiaſtes, [b] *Tempus*, inquit, *omni rei.* Aſpice ipſam creaturam paulatim ad fructum promoueri. granum eſt primò, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuſcula enititur: deinde rami & frondes inualeſcunt, & totum arboris nomen expanditur: inde germinis tumor, & flos de germine ſoluitur, & de flore fructus aperitur; is quoque rudis aliquandiu & informis, paulatim ætatem ſuam dirigens, eruditur in manſuetudinem ſaporis. Sic & iuſtitia (nam idem Deus iuſtitiæ & creaturæ) primò fuit in rudimentis, naturâ Deum metuens: dehinc per Legem & Prophetas promouit in infantiam: dehinc per Euangelium efferbuit in iuuentutem: nunc per Paracletum componitur in maturitatem.

a Io. 16. 12. & 13.
b Eccl. 3. 1.

Kkk iij

PROGRESSVS. 2. SCHOL.

HAc lege. *Articulis fidei fundamentalibus, immutabiliter manentibus.* Cætera. *Reliqua omnia quæ ad mores & conuerſationem Chriſtianam pertinent, poſſunt mutari in melius, cùm gratia Dei operetur ſemper de nouo, & vſque ad mundi finem proficiat. Quis enim dicat, diabolum ingeniis id eſt artibus malis quotidie proficere, Deum autem ab augmento gratiarum ceſſare circa fideles ſuos?* Paracletvm. *Montanum intelligit, quem peruerſus iam, pro Spiritu ſancto habebat. Vt patet ex fine textus huius vbi ait:* Nunc per Paracletum, &c. *cùm Euangelium & lex gratiæ propriè cœperit die Pentecoſtes, quo Spiritus ſanctus in linguis igneis deſcendit in Apoſtolos. Quanquam hæc priora ſano ſenſu de vero Spiritu ſancto poßint intelligi.* Vicario Domini. *Quia vices Chriſti geßit, Doctor & ſponſus pro Chriſto factus Eccleſiæ.* Adhvc mvlta. *Io.* 16. 12. Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modò. *Syr. non poteſtis capere nunc* cùm autem venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura ſunt annuntiabit vobis. S. Aug. *Aug. tract.* 96. *in Io.* quænam ſint iſta quæ ipſe non dixit, temerarium eſt velle præſumere, & dicere, &c. ſi Apoſtoli nondum poterant, multò minus vos poteſtis. *Quod ſibi obiicit ab aliquo dictum* fortè ſic multi poſſunt audire, quod tunc nondum poterat Petrus, ſicut multi poſſunt Martyrio coronari, quod tunc nondum poterat Petrus: præſertim iam miſſo Spiritu ſancto, qui tunc nondum erat miſſus, de quo continuò ſubjungit, & ait: cum autem venerit ille, &c. *Poſt multa,* non, inquit, à nobis expectetis audire, quæ tunc noluit Dominus diſcipulis dicere, quia nondum poterant illa portare; ſed potius in charitate proficite, quæ diffunditur in cordibus veſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt vobis: vt ſpiritu feruentes, & ſpiritalia diligentes, ſpiritalem lucem, ſpiritalemque vocem, quam carnales & animales homines ferre non poſſunt, non aliquo ſigno corporalibus oculis apparente, nec aliquo ſono corporalibus auribus inſtrepente, ſed interiore conſpectu, & auditu noſſe poſſitis. Non enim diligitur, quod penitus ignoratur: ſed cùm diligitur, quod ex quantulacumque parte cognoſcitur, ipſa efficitur dilectione, vt melius & plenius cognoſcatur. *Et hic eſt progreſſus, à cognitione ad amorem, & ab amore ad ampliorem cognitionem, vt creſcamus in fide & charitate. Tum ſubiicit:* quod S. Aug. ait, docebit vos omnem veritatem, vel deducet vos in omni veritate, non arbitror in hac vita, in cuiuſquam mente poſſe compleri, &c. cùm dicat Apoſtolus, ex parte ſcimus, ſed quia per Spiritum ſanctum fit, vnde nunc pignus accipimus, vt ad ipſam quoque plenitudinem veniamus, de qua idem dicit Apoſtolus, tunc autem facie ad faciem: &, nunc ſcio ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum: non quod in hac vita, ſed totum quod vſque ad illam perfectionem, *de qua ſcriptum eſt, iuſtorum ſemita creſcit & procedit vſque ad perfe-* A *ctam diem* futurum eſt, nobis Dominus promiſit per charitatem Spiritus, dicens: docebit vos omnem veritatem. Sed et svpra. *Io.* 16. 7. Si non abiero Paraclitus non veniet ad vos, &c. *Et Io.* 15. 26. Cùm venerit Paraclitus quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Ecclesiastes. *Eccl.* 3. 1. Omnia tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt vniuerſa ſub cœlo. 70. & tempus omni rei ſub cœlo. Creatvram. *Explicat, de arbuſcula, id eſt parua planta ex ſemine creſcente.* Frvtex. *ſunt conglobata parua radices ex corrupto ſemine orta.* Enititvr. *Surſum aſcendit.* Germinis tvmor, *gemma, quâ turgeſcit folliculus floris.* Solvitvr, *erumpit, expanditur.* Rvdis, *acerbus,* Ervditvr, *acerbitatem deponit, &* B *cum tempore matureſcit. Aug. lib.* 1. *de Gen. cont. Manich. cap.* 7. *vbi de materia informi paulatim formata, & mundi perfectione creſcente per dies:* informis illa S. Aug. materia quam de nihilo Deus fecit, appellata eſt primò cœlum & terra, &c. hanc autem adhuc informem materiam, etiam terram inuiſibilem atque incompoſitam, voluit appellare, &c. dicta eſt aqua, quia facilis & ductilis ſubiacebat operanti, vt de illa omnia formarentur, &c. *Ibidem etiam vtitur loco præfato Io.* 16. *& ſimilitudine arboris, hîc à Tertulliano relata:* Adhuc multa habeo vobis dicere, &c. vt S. Aug. quid ergo dixerat omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis: niſi quia ſe ſciebat hoc eſſe facturum? ſic etiam cœlum & terra potuit dici materia, vnde nondum erat, factum cœlum & terra, ſed ta- C men non erat aliunde faciendum, &c. Quemadmodum ſi ſemen arboris conſiderantes, dicamus ibi eſſe radices, & robur, *truncum* & ramos, & fructus, & folia, non quia iam ſunt, ſed quia inde futura ſunt. Sicut dictum eſt, in principio, &c. quaſi ſemen cœli & terræ; cùm in confuſo adhuc eſſet cœli & terræ materia. *Sic implicita fides initio, ſic virtus omnis paulatim explicata, ſic in lege naturæ rudimenta iuſtitiæ; in Lege Moyſi infantia; Vnde Paulus,* quando eram paruulus, &c. Quanto tempore hæres paruulus eſt, &c. *Tandem in lege gratiæ ſeruet. De maturitate ſub Paracleto Montano, errorem ſupra attigi authoris. De progreſſu in virum perfectum fusè Aug. ſer.* 15. *de verbis Apoſtoli, cuius verba poſtrema referam:* In quo peruenimus, non in eo remaneamus, S. Aug. ſed in eo ambulemus. Videtis quia viatores ſumus. D Dicitis, quid eſt ambulare? breuiter dico, proficere, &c. ſemper tibi diſpliceat quod es, ſi vis peruenire ad id quod nondum es. Nam vbi tibi placuiſti, ibi remanſiſti. Si autem dixeris, ſufficit: & periiſti. Semper adde, ſemper ambula, ſemper profice: noli in via remanere, noli retrò redire, noli deuiare. Remanet qui non proficit: retrò redit, qui ad ea reuoluitur, vnde iam abſceſſerat: deuiat qui apoſtatat. Melius it claudus in via, quàm curſor præter viam. *Addo & cæcum, incipientem videre, ſpiritaliter oculatum, dum de iuſtis proficientibus ait:* video homines ſicut arbores ambulantes.

PROPHETIA.

1. *Prophetia Spiritus Dei ſolius eſt; cui iuſtè pro futuris credimus, qui olim prædicta, iam impleta cernimus. Apol. cap.* 20. *in m.*

PRouidenter ſcripta ſunt. dum patimur, leguntur; dum recognoſcimus, probantur idoneum, opinor, teſtimonium diuinitatis, veritas diuinationis. Hinc igitur apud nos futurorum quoque fides tua eſt, iam ſcilicet probatorum: quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædicabantur, eædem voces ſonant, eædem literæ notant, idem ſpi-

ritus pulſat. vnum tempus eſt diuinationi, futura præfandi. apud homines, ſi fortè, diſtinguitur, dum expungitur: dum ex futuro præſens, dehinc ex præſenti præteritum deputatur. Quid delinquimus, oro vos, futura quoque credentes, qui iam didicimus illis per duos gradus credere?

PROPHETIA. 1. SCHOL.

A *PROVIDENTER. cum magna Dei prouidentia, quæ ventura erant per Dei Prophetas prædicta ſunt, vt contra Gentiles vnica ſua Diuinitatis fidem Deus tueretur.* DVM PATIMVR. *quæ ſuprà dixeras, fames, peſtes, elementorum mutationes, morum corruptionem, &c.* LEGVNTVR, *quaſi plagis vindictæ diuinæ impreſſæ, & impleta prophetiæ.* DVM RECOGNOSCIMVS, *dum reuoluimus Scripturas Prophetarum, veræ, euentu manifeſto probantur.* IDONEVM OPINOR. *certa probatio & conuictio veræ diuinitatis quam colimus, eſt ipſe verus prophetiæ euentus.* FIDES TVTA, *hinc certi ſumus vera eſſe olim prophetata, & certò ventura, quia multa iam prædicta eueniſſe videmus.* VNVM TEMPVS, *præteritum, præſens & futurum, idipſum eſt quoad certitudinem prophetiæ.* DVM EXPVNGITVR, *modò de facto impleatur, quod prædictum eſt.* DVM EX FVTVRO, &c. *dum id quod futurum prius erat, in*

B *præſenti coram oculis noſtris euenire cernimus, prophetia præterita vera fuiſſe cognoſcitur, cùm res prædicta fit præſens.* DEPVTATVR, *æſtimatur quale ſit, quod præterito tempore, ſiue anteà prædictum fuit, ex vero euentu præſenti verum fuiſſe cernimus.* QVID DELINQVIMVS. *Quid nobis nimia credulitas & animi leuitas obiicitur circa fidem prophetiarum rerum futurarum, cùm ex præſenti & præterito euentu veras prophetias didicerimus? Et idem omnino Spiritus ſanctus, eadem Scripturæ cecinerint quæ reſtant adhuc futura, cum præteritis & præſentibus quæ vidimus impleta, & quotidie impleri cernimus. Benè in hanc rem Aug. tom. 4. lib. de Catechi-*

S. Aug. *ſandis rud. c. 24.* Omnia hæc, ſicut tantò antè prædicta legimus, ſic & facta cognoſcimus: & quemad-

C modum primi Chriſtiani, quia nondum iſta prouenisse videbantur, miraculis mouebantur, vt crederent: ſic nos quia omnia iſta ita completa ſunt, ſicut in eis libris legimus, qui longè antequàm hæc implerentur, conſcripti ſunt, vbi omnia futura dicebantur, & præſentia iam videntur; ædificamur ad fidem, vt etiam illa quæ reſtant ſuſtinentes, *expectantes*, & perſeuerantes in Domino, ſine dubitatione ventura credamus. Siquidem adhuc tribulationes futuræ, in eiſdem Scripturis leguntur, & ipſe vltimus Iudicij dies, vbi ciues ambarum ciuitatum, *Ieruſalem, Babylonis, electorum & reproborum*, receptis

S. Aug. corporibus ſurrecturi ſunt, & rationem vitæ ſuæ ante tribunal Chriſti iudicis reddituri. *De quibus fusè ib. c. 27. & ſer. 31. de ver. D c. 4.* Eia arbor infructuoſa, non derideas quia parcitur tibi; dilata eſt ſecuris, noli eſſe ſecura: veniet, & amputaberis: crede quia venturus eſt. Iſta omnia quæ vides, non erant. Chriſtianus populus toto orbe terrarum aliquando non erat, in Prophetia legebatur, in terra non videbatur: modò autem & legitur & videtur. Ipſa Eccleſia ſic eſt completa. Non ei dictum eſt, Vide filia, & audi; ſed, audi, & vide. Audi prædicta, vide completa. Quomodo ergo, fratres chariſſimi, non erat Chriſtus natus de Virgine, promiſſus eſt, & natus eſt: Non fecerat miracula, promiſſa ſunt, & fecit: nondum erat paſſus, promiſſum eſt, & factum eſt. Non reſurrexerat, prædictum eſt, & impletum eſt, &c. Idola deleta & fracta non erant, prædictum eſt, &c. Hæretici impugnantes Eccleſiam non erant, prædictum, &c. Sic & dies Iudicij nondum eſt, ſed quia prædictus eſt, implebitur. An fieri poteſt, vt qui in tantis verax apparuit, de die iudicij mendax ſit? promiſſorum ſuorum nobis chirographum fecit. Non debendo enim, ſed promittendo debitorem ſe Deus fecit: id eſt, non mutuò accipiendo. Non poſſumus ergo ei dicere, redde quod accepiſti, quoniam quis prior dedit illi & retribuetur ei? &c. Sed planè dicimus, redde quod promiſiſti. Inde namque eſt quod audemus dicere quotidie, veniat regnum tuum: vt veniente regno eius, & nos cum illo regnemus; quod nobis his verbis promiſſum eſt Matth. 25. tunc dicam illis, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Sed planè ſi fecerimus quod ibi ſequitur: Eſuriui enim, &c. Promiſit Patribus noſtris, ſed cautionem fecit, quam legeremus & nos. Sic faciat nobiſcum rationem, qui dignatus eſt facere cautionem, & dicat, legite debita mea; hoc eſt debita promiſſionum mearum, & computate quæ reddidi, computate etiam quæ debeo. Ecce quàm multa reddidi, modicum eſt quod debeo: pro modico quod reſtat, infidelem me promiſſorem eſſe putabitis? quid reſpondebimus contra manifeſtiſſimam veritatem? Ergo qui ſterilis eſt, agat pœnitentiam, & faciat fructum dignum pœnitentiæ. Qui curuus eſt, terram intuetur, terrenâ fœlicitate lætatur; iſtam ſolam putat eſſe vitam beatam, vbi beatus eſſe poſſit, aliam non credit. Quicumque tam curuus eſt, erigatur; ſi per ſeipſum non poteſt, inuocet Dominum. Numquid enim & mulier illa, *ab octodecim annis incuruata,* (*de qua agebat, vt & de ficulnea triennio ſterili*, per ſeipſam erecta eſt? væ illi eſſet, ſi manum ille non porrexiſſet. *Sed væ nobis, ſi Verbum factum in manibus Prophetarum, ſpe erecti ad gloriam, timore curui ob Iudicis ſententiam, certò non credamus. Vide Auguſtinum in eamdem rem ſequenti Scholio.*

2. *Prophetiis diuinis fides & honor exhibendus. 5. cont. Marc. cap. 15. in med.*

QVem [a] *ſpiritum prohibet extingui? & quas prophetias vetat nihili haberi?* vtique non Creatoris ſpiritum, nec Creatoris prophetias ſecundùm Marcionem. Quæ enim deſtruxit, ipſe, ipſe iam extinxit, & nihili fecit, nec poteſt prohibere, quæ nihili fecit. Ergo incumbit Marcioni exhibere hodie apud Eccleſiam ſuam exinde ſpiritum Dei ſui qui non ſit extinguendus, & prophetias quæ non ſint nihili habendæ. Et ſi exhibuit quod putat, ſciat nos quodcumque illud ad formam ſpiritalis & propheticæ gratiæ atque virtutis prouocaturos, vt & futura prænuntiet, & occulta cordis reuelet, & ſacramenta ediſſerat. Quum nihil tale protulerit ac probarit, nos proferemus & ſpiritum & prophetias Creatoris, ſecundum ipſum prædicantes. Atque ita conſtabit Apoſtolum de quibus dixerit, de eis ſcilicet quæ futura erant in Eccleſia eius Dei, qui dum eſt, ſpiritus quoque eius operatur, & promiſſio celebratur.

[a] 1. Theſſ. 5. 19. & 20.

PROPHETIA. 2. SCHOL.

QVEM SPIRITVM. *Irridet Marcionem, qui cùm duceret Paulum Apoſtolum Dei ſui noui, veniſſe vt deſtrueret & euerteret legem, Spiritum, Prophetas Creatoris, hoc loco non potuiſſe prohibere, ſperni prædicta, ad Creatorem pertinentia.* PROHIBERE, *ſupple nihili fieri, ſiue contemni. Vnde opus eſt vt Marcion probet primò Eccleſiam ſuam nouam, deinde Spiritum, & Prophetias Dei ſui, quas eius Apoſtolus contemni prohibet; ſed quando id exhibuerit, compellemus eum, vt nobis probet iiſdem argumentis hæc omnia; quibus & Deum noſtrum verum, & Spiritum eius, & Prophetias veras conuincimus; ventura prophetet, narret myſteria, manifeſtet occulta cordium. Sic conſtabit Paulum verum Apoſtolum Creatoris, qui eius ſpiritum & Prophetias tueatur.* QVI DVM EST, &c. *quia operari ſequitur eſſe. Probat enim ſe eſſe Deum ex opere diuino, ſpiritu ſcilicet prophetico.* PROMISSIO CELEBRATVR, *id eſt quæ promiſit Deus Creator, euentu probantur; vel, Spiritus quem promiſit per Prophetas, datus Apoſtolis agnoſcitur, & in eius Eccleſia donec ſtabit, operabitur. Locum Apoſtoli profero.* 1. *Theſſ.* 5.19. Spiritum nolite extinguere, Prophetias nolite ſpernere. *In quem locum vide Aug. infra Verbo Spiritus ſanctus.* 12. *Interim quanti ſit faciendus ſpiritus Prophetiæ, docet Aug. lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 3.

S. Aug. Hic *Deus Creator ſcilicet* prius per Prophetas, deinde per ſeipſum, poſtea per Apoſtolos, quantum ſatis eſſe iudicauit, locutus, etiam Scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, eminentiſſimæ authoritatis; cui fidem adhibemus, de his rebus quas ignorare non expedit, nec per noſmetipſos noſſe idonei ſumus. Nam ſi ipſa ſciri poſſunt teſtibus nobis quæ remota non ſunt à ſenſibus noſtris, ſiue interioribus, ſiue etiam exterioribus, vnde & præſentia nuncupantur, quæ ita ea dicimus eſſe præ ſenſibus, ſicut præ oculis, quæ præſto ſunt oculis: profectò ea quæ remota ſunt à ſenſibus noſtris, quoniam noſtro teſtimonio ſcire non poſſumus, de his alios teſtes requirimus eiſque credimus, à quorum ſenſibus remota eſſe vel fuiſſe non credimus. Sicut ergo de viſibilibus quæ non vidimus, eis credimus qui viderunt: atque ita de cæteris quæ ad ſuum quemque ſenſum corporis pertinent; ita & de his quæ animo ac mente ſentiuntur, quia & ipſe rectiſſimè dicitur ſenſus, vnde & ſententia vocabulum accepit, hoc eſt de inuiſibilibus quæ à noſtro ſenſu exteriore remota ſunt, iis nos oportet credere, qui hæc in illo incorporeo lumine diſpoſita didicerunt, vel manentia contuentur. *Ne ergo ſpernatur Prophetia circa futura prædicta, attendamus per Prophetas iam promiſſa impleta. Neque enim in ali-*A *quibus tantùm, ſed vt ait Pſaltes* 144.13. Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, *qui tamen verſus apud Hebræos codices non reperitur, & apud* 70. *vt & legit Auguſtinus ſimpliciter habetur*, fidelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. *Sed cùm verba eius operatoria ſint, & iuxta Paulum*, ſermo Dei viuus & efficax: *omnia opera eius, omnia verba eius.* Dixit enim & facta ſunt. *In locum iſtum Pſalteis ſic Aug.* Fidelis Dominus in verbis ſuis. Quid enim promiſit & non dedit? &c. adhuc quædam promiſit & non dedit: ſed creditur illi ex his quæ dedit. Poſſumus illi credere tantummodò dicenti: noluit ſibi credi dicenti, ſed voluit teneri Scripturam ſuam. Quomodo ſi diceres alicui homini, cùm aliquid promitteres, non mihi credis, ecce ego ſcribo tibi. B Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & ſic tranſcurrunt iſta ſæcula, cedentibus ſuccedentibuſque mortalibus, Scriptura Dei manere debuit vt quoddam Chirographum Dei quod omnes tranſeuntes legerent, & viam promiſſionis eius tenerent. Et quanta ſunt quæ reddidit ex iſto Chirographo? &c. ſi dicat tibi Deus, Chirographum meum tenes, iudicium promiſi de redditione bonorum & malorum, regnum ſempiternum fidelibus, & non vis credere? ibi in Chirographo meo legé omnia quæ tibi promiſi, deduc mecum rationem: certè vel computando quæ reddidi, potes me credere redditurum eſſe quod debeo. In ipſo Chirographo habes promiſſum vnicum filium, cui non peperci, ſed pro vobis omnibus tradidi eum: iam computa in redditis. C Lege Chirographum, promiſi ibi per filium meum pignus Spiritus ſancti me daturum, computa redditum. Promiſi ibi ſanguinem & coronas Martyrum glorioſiſſimorum, computa redditum. Admoneat te maſſa debiti mei, &c. Ipſorum Regum fidem, nonne & promiſi Chirographo, & reddidi in effectu? attende vbi promiſi: Adorabunt eum omnes Reges terræ, &c. Pſal. 71. Ingrate, legis debitum, cernis redditum, non credis promiſſum? &c. quædam reddidit ſub maioribus noſtris, quæ nos non vidimus: quædam reddidit temporibus noſtris, quæ illi non viderant. Per omnes generationes reddidit quæ ſcripta ſunt. Et quid reſtat, non ei creditur? his omnibus redditis, quid reſtat? ecce feciſti rationem, tanta reddidit, numquid propter pauca reſidua infidelis eſt factus? abſit. Quare? quia fidelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. *Quam iure ergo contra Marcionem Tertullianus, & contra infideles Chriſtianos Paulus*, Prophetias nolite ſpernere. S. Aug.

3. *Prophetiæ certitudo probatur ex ignorantia Iudæorum. V. Verbum Marcionita num.* 5.

PROVIDENTIA.

1. *Prouidentia Dei, omnem victus & veſtitus ſollicitudinem excutit, maximè Apoſtolis & prædicatoribus.* 4. *cont. Marc. cap.*21. *in p.*

Luc. 10. 4. DImittit diſcipulos ad prædicandum Dei regnum. Nunquid vel hîc edidit, cuius? Prohibet eos victui aut veſtitui quid in viam ferre. Quis hoc mandaſſet, niſi qui
Luc. 12. 22. & 24. & 27. & coruos alit, & flores agri veſtit? qui boui quoque terenti libertatem oris ad veniam pabuli ex opere ſummouendi antè præcepit: *quia dignus operarius mercede ſua.* Hæc Marcion deleat, dum ſenſui ſalua ſint.
Luc. 10. 7

2. *Et* 4. *cont. Marc. cap.* 29. *in p.*

QVis nollet curam nos agere animæ de victu, & corporis de veſtitu, niſi qui iſta homini antè proſpexit? & exinde præſtans, meritò curam eorum, tanquam æmulam liberalitatis ſuæ, prohibet? qui & ſubſtantiam ipſius animæ accommodauit potiorem eſca,

eſca, & materiam ipſius corporis figurauit potiorem tunica? cuius & corui non ſerunt, Luc. 12.
nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipſo. Cuius & lilia & fœ- 23.
num non texunt, nec nent, & tamen veſtiuntur ab ipſo; cuius & Salomon glorioſiſſi-
mus, nec vllo tamen floſculo cultior. Cæterùm, nihil tam abruptum, quàm vt alius
præſtet, alius de præſtantia eius ſecurè agere mandet, & quidem derogator ipſius. De-
nique, ſi quaſi derogator Creatoris, non vult de eiuſmodi *friuolis* cogitari, de qui-
bus nec corui nec lilia laborent, vltrò ſcilicet pro ſua vilitate ſubiectis, paulò poſt pa-
rebit. Interim cur illos modicæ fidei incuſat, id eſt cuius fidei? eiuſne quam nondum
poterant perfectam exhibere Deo, tantùm quòd velato quum maximè diſcentes eum;
an quam hoc ipſo titulo debebant Creatori, vti crederent hæc illum vltro generi hu-
mano ſumminiſtrare, nec de eis cogitarent? Nam & quum ſubiicit, [a] *Hæc enim natio-* a Ibid. 30.
nes mundi quærunt; non credendo ſcilicet in Deum conditorem omnium & præbito-
rem, quos pares gentium nolebat, in eundem Deum modicos fidei increpabat, in quem
gentes incredulas notabat. Porro cùm & adiicit, *Scit autem Pater opus eſſe hæc vobis*; Ibid.
prius quæram quem patrem intelligi velit Chriſtus. Si ipſorum; Creatorem demonſtrat,
& bonum confirmat, qui ſcit quid filiis opus ſit. Sin illum alium Deum, quomodo ſcit
neceſſarium eſſe homini victum atque veſtitum, quorum nihil præſtitit? Si enim ſciſſet,
præſtitiſſet. Cæterùm, ſi ſcit quæ ſunt homini neceſſaria, nec tamen præſtitit, aut ma-
lignitate aut infirmitate non præſtitit. Profeſſus autem neceſſaria hæc homini, vti-
que bona confirmauit. Nihil enim mali neceſſarium. Et non erit iam depreciator ope-
rum & indulgentiarum Creatoris, vt quod ſuprà diſtuli, expunxerim. Porrò, ſi quæ ne-
ceſſaria ſcit homini, alius & proſpexit & præſtat, quomodo hæc ipſe repromittit? An
de alieno bonus eſt? [b] *Quærite enim*, inquit, *regnum Dei, & hæc vobis adiicientur.* Vtique b. Ibid. 31.
ab ipſo. Quod ſi ab ipſo, qualis eſt qui aliena præſtabit? Si à Creatore cuius & ſunt, quis
eſt qui aliena promittat? Ea ſi regno accedent, ſecundo gradu reſtituenda; eius eſt ſe-
cundus gradus, cuius & primus; eius victus atque veſtitus, cuius & regnum. Ita tota pro-
miſſio Creatoris eſt, parabolarum ſtatus, ſimilitudinum peræquatio, ſi nec alium ſpe-
ctant, quàm cui per omnia pariauerint.

PROVIDENTIA. 1. & 2. SCHOL.

DIMITTIT, *mittis. Luc.* 10. 1. Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam, &c. *Et verſu* 9. Curate infirmos, &c. & dicite illis, Appropinquauit in vos regnum Dei. CVIVS? *Dei ſcilicet, noui Marcionis?* PROHIBET EOS, &c. *Luc.* 10. 4. Nolite portare ſacculum neque peram, neque calceamenta. VICTVI, *ad victum.* QVIS HOC, *niſi Deus Creator, de quo Luc.* 12. 22. *& ſeq.* Dixitque ad diſcipulos ſuos: ideo dico vobis nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducetis, neque corpori quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus pluſquam veſtimentum, conſiderate coruos quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium neque horreum, & Deus paſcit illos. Quanto magis vos pluris eſtis illis? &c. Conſiderate lilia quomodo creſcunt, non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria ſua veſtiebatur ſicut vnum ex iſtis, &c. Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in ſublime tolli: *Syr. nec immoretur mens veſtrâ in iſtis* hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem veſter ſcit quoniam his indigetis. *Aug. to.* 4. *lib.* 2. *qq. Euangelicarum q.* 28. *&* 29. *vbi de hac cura nutriendi augendique corporis*: quod Dominus dicit, ſi quod minimum eſt non poteſtis, cùm de augenda corporis ſtatura diceret. Minimum eſt enim hoc, ſed Deo, *Creatori, non Deo Marcionis otioſo* corpora operanti. Cùm diceret diſcipulis, non debere habere ſolicitudinem de cibis, ait, & nolite in ſublime extolli. Primò enim hæc ad neceſſitatem implendam homo quærit: cùm autem hæc abundauerint, incipit inſoleſcere, & ſuperbire de talibus. Tale eſt hoc, ac ſi ſe vulneratus quis iactet quod habeat multa emplaſtra in domo; cùm hoc illi bonum eſſet, vt vulnera non haberet, & ne vno quidem indigeret emplaſtro. LIBERTATEM ORIS. *Dum ait*: non alligabis os boui trituranti. VENIAM PA-

S. Aug.

A BVLI, *conceditur ei paſci.* EX OPERE. *Ex tritura in area, vnde bos ſpicas ad pabulum ſuum ſummouet.* ANTE. *In veteri lege, vt alibi diximus; priuſquam Paulus id prædicatoribus applicaret.* DELEAT. *Pungit Marcionem truncatorem Euangelij Lucæ. Sed parum intereſt, inquit, quòd hæc verba eraſerit, ſaluus modo maneat ſenſus, ſicuti manet, Deum Creatorem bonum eſſe, qui & hominis prouidentiam habeat, & propter hominē, coruos & boues curet.*

2. CVRAM ANIMÆ. *Solicitudinem, de qua dixit*: ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ. NISI QVI PROSPEXIT. *De quo, inquit, alio Deo potuit hæc Chriſtus dicere, quàm de Creatore, prohibens ne ſui diſcipuli curam gererent inquietam de neceſſitatibus corporis, quas Creator ipſe, & non Deus Marcionis otioſus, creauit ad vſum hominis?* ÆMVLAM LIBERALITATIS. *Quaſi hæc cura, Dei prouidentia zelum concitet, cùm ſit gloriæ ſuæ & prouidentiæ zelator; vel quod hominis cura, videatur velle contendere, cum ſolicita Dei prouidentia.* B ACCOMMODAVIT, *tribuit homini vitam eiuſque principium animam meliorem eſcâ, ſicut & corpus veſtimento.* TAM ABRVPTVM, *tam contra ſenſum & rationem.* ALIVS, *Deus Creator.* ALIVS, *Deus Marcionis.* DE PRÆSTANTIA, *diſtributione & prouiſione.* DEROGATOR, *Deus Marcionis, qui derogat bonitati creaturarum & earum Creatori, quem malum, vt & eius opera veluti mala damnat.* PAREBIT. *Infrà videbimus.* INCVSAT. *Accuſat, & arguit, dum ait, Luc.* 12. 28. quantò magis vos puſillæ fidei? *Syr. autem* modicâ fide præditi. VELATO, *Deo ſcilicet nondum perfectè cognito quem adhuc rudes Diſcipulos Chriſtus docebat. Sed de modica fide potius arguebantur quam debebant Creatori, vltro hominis prouidenti.* PARES C GENTIVM, *ſimiles gentibus eſſe nolebat, quæ Dei prouidentia non credebant.* ET BONVM CONFIRMAT, *Chriſtus ſi per Patrem, Deum Creatorem intelligit, eum, contra Marcionem, bonum eſſe confirmat.* NIHIL PRÆSTITIT, *nil creauit aut tribuit.* SI SCISSET, *arguit Deum Marcionis, ignorantem aut malum.* PROFESSVS, &c.

Chriſtus expreſſè dicens hæc omnia neceſſaria eſſe homini, probauit conſequenter eſſe bona. EXPVNXERIM, *impleuerim, perſoluerim.* NECESSARIA SCIT. *Deus Marcionis.* VTIQVE AB IPSO, *Deo Creatore, cuius proinde & regnum eſt, & ſpiritalia pariter & temporalia.* QVALIS EST, &c. *Deus Marcionis quàm impudens & mendicus,* REGNO ACCEDENT. *Præter regnum dabuntur inſuper.* RESTITVENDA. *Siue quod primò dederit cùm creauit ea ſubiiciens homini: & ſecundò ea tribuit, ſingulis applicans & prouidens, & quotannis producens: ſiue quod hæc temporalia peruersè in primo gradu & loco ab hominibus modicæ fidei ante regnum Dei & iuſtitiam eius, hoc eſt ante gratiam, fidem & opera quibus iuſtè illud promerentur, poſuerant & ſtatuerant; ſecundo gradu, vt à Deo iuſto ordine ſtatuta fuerant, reſtituenda eſſe Chriſtus demonſtrat.* B PARABOLARVM STATVS, *omnes Parabolæ & ſimilitudines, coruorum, boum, liliorum, Salomonis, &c. ad Deum Creatorem pertinent, & promiſſio rerum temporalium & ſpiritalium, non alium hoc eſt Deum Marcionis pro ſpiritalibus reſpiciunt, Creatorem autem pro temporalibus, ſed omnia pariter & æqualiter homini ab vno eodemque Creatore bono & optimo prouidentur. Totum hunc Tertulliani textum, & ſimilitudines, à cura animalium, ad hominum curam & prouidentiam peræquatas, & pariatas, vt vtar Authoris noſtri terminis, non inæquali contextu proſequitur* S. Aug. *Auguſtinus, in Pſal.* 145. *in verſum* Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in Domino Deo ipſius. *Vbi doctè dicit, & Deum Creatorem, regnum eſſe & poſſeſſionem ſuorum credentium, & omnibus prouidere, multò magis homini.* C In quo eſt ſpes ipſius, ipſe erit res ipſius. Fratres an fortè erraui, quia dixi rem noſtram futurum Deum? quid ſi dicerem hæreditatem noſtram futurum Deum? Pſal. 141. Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. Tu eris portio mea: eris tu poſſeſſio, & poſſidebis. Poſſeſſio Dei eris, & poſſeſſio tua erit Deus. Tu eris poſſeſſio eius, vt colaris ab eo; & ipſe erit poſſeſſio tua, vt colas eum. Nam & tu colis Deum, & coleris à Deo. Rectè dicitur, colo Deum; quomodo autem color à Deo? inuenimus Apoſtolum 1. Cor. 3. Dei, inquit, agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis, &c. colit te ergo Deus, vt ſis fructuoſus, & colis Deum, vt ſis fructuoſus, &c. Cultor Deus ſi recedat ab homine, deſertus fit ipſe homo: cultor homo ſi recedat à Deo, D deſertus fit ipſe homo. Nec creſcit Deus accedente te, nec decreſcit diſcedente te. Ergo erit ipſe poſſeſſio noſtra, vt nos paſcat; & nos erimus poſſeſſio eius, vt nos regat. *Sed quærite primùm regnum Dei, &c.* ſpes illius in Dominum Deum ipſius, &c. in Domino Deo ſuo eſt ſpes etiam illius, qui colit Saturnum; in Domino Deo ipſius eſt ſpes, qui colit Martem, qui colit Neptunum, qui colit Mercurium, *qui colit Deum Marcionis nouum* plus addo, qui colit ventrem; *aptè in curam victus* de quibus dictum eſt; quorum Deus venter eſt. Ergo ille illius Deus, atq; ille, illius. Quis huius beati? quia ſpes ipſius in Domino Deo ipſius. Sed quis eſt iſte? qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. Fratres A mei, magnum Deum habemus, &c. nondum vides Deum, non potes amare plenè, quod nondum vides. quæ vides, ipſe fecit. Miraris mundum, quare non artificem mundi? &c. Reſpice innumerabilitatem ſtellarum, reſpice tanta genera ſeminum, tantas diuerſitates animalium, quidquid natat in aquis, repit in terra, volitat in aëre, circumit in cœlo, omnia iſta, quàm magna, quàm præclara, quàm pulchra, quam ſtupenda? Ecce qui fecit hæc omnia Deus tuus eſt, pone ibi ſpem tuam, vt ſis beatus, &c. Fortè dicturus erat homo iſte, video quidem omnia magna iſta, cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, fecit Deus: Quando me computat Deus inter ea quæ fecit? & vere ego pertineo ad curam ipſius? & modò de me cogitat, aut ſcit an viuam? &c. Audi eloquia diuina, &c. qui curauit facere te, non curauit reficere te? &c. fecit cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis ſunt. Si ergo omnia quæ in eis ſunt, & te. Parum dico te: paſſerem, locuſtam, vermiculum. Nihil horum non ille fecit, & cura eſt illi de omnibus, &c. dicit enim Pſalmus, homines & iumenta ſaluos facies Domine, ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ Deus, &c. Et Apoſtolus 1. Cor. 9. Numquid de bobus cura eſt Deo? Numquid contraria ſunt iſta, &c. vbi eſt præceptum? Deut. 5. boui triturãti os non infrenabis. Ibi de bobus non cogitauit Deus? itaque quoſdam boues voluit ſignificari. *Prædicatores intelligit* ad præcepti ergo tenorem, non eſt de bobus cura Deo, *qui non ſunt capaces præcepti docendi vel diſcendi* ſed ad prouidentiam vniuerſitatis, quâ creauit omnia, & mundum regit, homines & iumenta ſaluos facies Domine. *Subiicit aptè ad Marcionem, in nouo Teſtamento curam abiici boum, quorum ſit cura à Deo Creatore, & authore veteris Teſtamenti; & concludit:* Nihil tam in capite noui Teſtamenti, S. Aug. quàm Euangelium. In Euangelio inuenio, quia omnia iſta pertinent ad Deum; nemo erit iam qui contradicat. Numquid enim Apoſtolus Euangelio contrarius erit? Audiamus ipſum Dominum Principem & Magiſtrum Apoſtolorum Matth. 6. reſpicite inquit volatilia cœli, quia non ſeminant, neque metunt, neque congerunt in horrea: & Pater veſter cœleſtis paſcit illa. Ergo & præter hominem animalia iſta pertinent ad curam Dei vt paſcantur, non vt legem accipiant. Quod ergo ad dandam legem attinet, de bobus cura Deo non eſt, quod autẽ ad creanda, ad paſcenda, gubernanda, & regenda, omnia ad Deum pertinent: nonne duo paſſeres aſſe væneunt? &c. quantò magis vos pluris eſtis illis? Matth. 10. Nolite ergo dicere, non pertineo ad Deum: pertinet ad Deum anima tua, pertinet ad Deum corpus tuum, quia Deus fecit & animam tuam, & corpus tuum. Dicis fortè, non me numerat Deus in magna multitudine: accedit tibi mirum de Euangelio, capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Ergo Deus meus eſt & in illo ſpes mea qui fecit cœlum & terram, &c. *Vide in eandem rem dicta verbo Oratio Dominica 5. & verbo Orationis conditiones. 15.*

3. *Prouidentia Dei neceſſaria parat, non ſuperflua. V. verbum nuptiæ ſecundæ, num. 9.*

4. *Prouidentia curat boues propter hominem; multò magis prædicatores. V. verbum Pauli virtutes num. 10.*

5. *Prouidentia Dei eadem, diuerſa præcepit in diuerſis cauſis, Hebræis exeuntibus, & Diſcipulis prædicaturis. 4. cont. Marc. cap. 24. in p.*

Num. 33. 1. Exo. 12. 34. & 35. Luc. 10. 4.

ANtitheſes plurimùm cauſſarum diuerſitas fecit, non poteſtatum. Sed qui diuerſitatem cauſſarum non reſpexit, facilè eam poteſtatem exiſtimauit. Profectionem filiorum Iſraëlis, Creator, etiam illis ſpoliis aureorum & argenteorum vaſculorum, & veſtium, præter oneribus conſparſionum offarcinatam eduxit de Ægypto: Chriſtus autem nec

virgam diſcipulis in viam ferre præſcripſit. Illi enim in ſolitudinem promouebantur; hi autem in ciuitates mittebantur. Conſidera cauſſarum offerentiam, & intelliges vnam & eandem poteſtatem, quæ ſecundùm penuriam & copiam expeditionem ſuorum diſpoſuit; proinde per ciuitates abundaturam circuncidens, ſicut & egituram per ſolitudinem ſtruxerat. Etiam [a] *calciamenta portare vetuit illos.* Ipſe enim erat, ſub quo nec in ſolitudine per tot annos populus calciamenta detriuerat. [a] Luc.10.4. Deut.29.5.

PROVIDENTIA. 5. SCHOL.

ANTITHESES, *contrarietates. Contra Marcionem agit, qui ex factis diuerſis & oppoſitis, ſcriptis in veteri & noua lege, duos diuerſos Deos, vtriuſque authores, ſtultè colligebat; non aduertens, cauſarum occurrentium diuerſitatem, &* non poteſtatum, *id eſt, Deorum diuerſorum, huiuſmodi antitheſes innexiſſe.* PROFECTIONEM, &c. *Dat exemplum in Iſraëlitis & Apoſtolis, quibus viam acturis, longè diuerſa mandata ſunt, ſed propter diuerſas cauſas. Quia enim Iſraelitæ in deſertum mittebantur, vbi rebus omnibus erant egituri, penuriamque paſſuri; Dei Creatoris prouidentiâ, non tantùm ob iuſtam laborum mercedem fraudatam ab Ægyptiis, compenſandam, à ſummo omnium Domino, vaſa eorum auferre; ſed & præterea magnam farinæ copiam transferre voluit.* PRÆTER ONERIBVS, *præterquam. Præter onera.* OFFARCINATAM *profectionem ſcilicet congeſtam & oneratam eſſe voluit. Sic habet textus Exodi* 12. 34. Tulit igitur populus conſperſam farinam, antequam fermentaretur, & ligans in palliis poſuit ſuper humeros ſuos. Feceruntque filij Iſraël ſicut præceperat Moyſes: & petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea & aurea, veſtemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, vt commodarent eis; & ſpoliauerunt Ægyptios. *Diſcipulis autem in Ciuitates miſſis, vbi omnia abundabant, & de more Iudæorum prædicatoribus neceſſaria ſubminiſtranda erant, nec ſacculum, aut peram, aut duas tunicas, aut duplicia calceamenta, vt iam alibi vidimus, portare permiſit, cùm de Hebræorum calceamentis dictum ſit. Deut.* 29. 5. Adduxit vos quadraginta annis per deſertum: non ſunt attrita veſtimenta veſtra, nec calceamenta pedum veſtrorum, vetuſtate conſumpta ſunt. *De hac Dei iuſta prouidentia circa Ægyptios puniendos & Iſraelitas com-* A *penſandos, alendos, veſtiendos, Aug. to.* 4. *lib.* 83. *qq. q.* 53. Cùm Ægyptij deceptione digni eſſent, & populus Iſraël pro illa ætate generis humani, in tali adhuc gradu morum conſtitutus eſſet, vt non indignè hoſtem deciperet: factum eſt vt juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate, permitteret, vt vaſa aurea & argentea quibus adhuc terrenæ rei appetitores inhiabant, & peterent ab Ægyptiis non reddituri, & acciperent quaſi reddituri. Quam & mercedem tam diuturni laboris atque operis, pro talium animarum gradu non iniuſtam Deus eſſe voluit, & pœnam illorum quos dignè fecit amittere, id quod reddere debuerunt. Non itaque Deus deceptor eſt, quod credere nefarium & impium eſſe, quis non intelligat? ſed meritorum & B perſonarum iuſtiſſimus diſtributor, faciens quædam per ſeipſum, quæ illo ſolo digna ſunt, eique ſoli conueniunt, ſicuti eſt illuminare animas, & ſeipſum eis ad perfruendum præbendo ſapientes beataſque præſtare: alia per ſeruientem ſibi creaturam, integerrimis legibus pro meritis ordinatam, quædam eorum iubens, quædam permittens, vſque ad paſſerum adminiſtrationem, ſicut Dominus in Euangelio dicit, & vſque ad fœni decorem, vſque ad numerum etiam capillorum noſtrorum diuinâ prouidentiâ pertendente atque veniente, de qua etiam dictum eſt Sap. 8. 1. pertendit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. *Et to.* 6. *l.* 22. *contra Fauſtum Manich. c.* 71. *fusè, vbi addit & punitos Ægyptios quòd auro & argento abuterentur, ad idololatriam. De calceamentis & veſtibus non attritis. Vide eundem to.* 6. *lib. de bono coniugali c.* 2. *to.* 3. *de Gen. ad lit. l.* 9. *c.* 3. *to.* 7. *de peccat. meritis lib.* 1. *c.* 3. *quæ habes. V. reſurrectionis gloria* 9. *& ſeq.* S.Aug. S. Aug.

6. *Prouidentia Chriſti paſcit quinque millia iuxta prouidentiam Creatoris in veteri lege. 4. cont. Marc. cap. 21. à p.*

PAſcit populum in ſolitudine, de priſtino ſcilicet more. Aut ſi non eadem & maieſtas, ergo iam minor eſt Creatore; qui non vno die, ſed annis quadraginta; nec de inferioribus materiis panis & piſcis, ſed de manna cœleſti: nec quinque circiter, ſed ſexcenta millia hominum protelauit. Adeo autem ea fuit maieſtas, vt & pabuli exiguitatem non tantùm ſufficere, verumetiam exuberare, de priſtino voluerit exemplo. Sic enim & in tempore famis ſub Helia vidua Sareptenſi modica & ſuprema alimenta ex Prophetæ benedictione, per totum famis tempus redundauerant. Habes tertiam Baſiliarum. ſi & quartam reſoluas, inuenies totum hunc ordinem Chriſti circa illum Dei hominem, qui oblatos ſibi viginti hordeaceos panes quum populo diſtribui iuſſiſſet, & miniſter eius proinde comparata multitudine & pabuli mediocritate, reſpondiſſet, [a] *Quid ergo hoc dem in conſpectu centum hominum? Da*, inquit, *& manducabunt: quoniam hæc dicit Dominus, Et manducauerunt, & reliquerunt reliquias*, ſecundùm dictum Domini. O Chriſtum & in nouis veterem!

Luc.9.17 Exo.12.34.&16.13.&15 3.Reg.17.13.& ſeq. [a] 4.Reg.4.42 & ſeq.

PROVIDENTIA. 6. SCHOL.

PASCIT POPVLVM. *Luc.* 9. 11. *& ſeq. Aduerte Tertullian. vti potius Lucâ quàm Ioanne aut aliis Euangeliſtis, multiplicationem panum in deſerto narrantibus, quia vnicum Lucam admittebat Marcion.* DE PRISTINO, &c. *ſecundum morem antiquum, vt fecerat Pater eius Creator, & ipſe cum Patre, idem* C *Deus in veteri Teſtamento.* SI NON EADEM, &c. *ſi non eſt idem Deus veteris & noui Teſtamenti, & ſi Chriſtus alterius Dei noui filius eſt; hic Deus nouus, & filius eius minor eſt in poteſtate quàm Creator; cùm nouus, vno tantùm die, communi cibo panis & piſcis quinque tantùm millia nutrierit; Creator autem manna pane cœleſti,*

ſexcenta hominum millia quadraginta annis aluerit. PROTELAVIT *per tam longa ſpatia ſuſtentauit & perduxit ad terram promiſſam. Vox iuris ſignificans idem quod protrahere l. properandum C. de Iud.* EA MAIESTAS *eadem diuinitas & prouidentia eſt multiplicationis in vtraque lege operatrix.* DE PRISTINO *iuxta vetus exemplum.* SVPREMA *extrema & vltima.* TERTIAM BASILIARVM. *Lib. 3. Regum c. 17. 13. vbi tota hiſtoria narratur.* SI ET QVARTAM. *4. Reg. 4. 42. & ſequentibus.* RESOLVAS, *reuoluas.* ORDINEM CHRISTI *à Chriſto ſeruatum in reſiduo cibo.* PROINDE COMPARATA, &c. *ſimiliter. Luc. 9. 23.* Non ſunt nobis pluſquam quinque panes & duo piſces: niſi fortè nos eamus & emamus in omnem hanc turbam eſcas. *Expreßiùs Io. 6. 9.* Dicit ei vnus ex diſcipulis eius Andreas frater Simonis Petri: eſt puer vnus hîc qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos? *ſic 4. Reg. 4. 42. vt ſuprà iam retulimus locum integrum.* Reſpondit ei miniſter eius: quantum eſt hoc vt apponam centum viris? rurſum ille ait: *ſcil. Elizæus,* da populo vt comedat: hæc enim dicit Dominus, comedent, & ſupererit. Poſuit itaque coram eis, qui comederunt, & ſuperfuit iuxta verbum Domini. ET IN NOVIS VETEREM. *Hoc eſt eundem, qui & olim iam factam multiplicationem à ſe, per ſeipſum renouat. Vltimum hoc miraculum ab Eliſeo factum eſt, vt ab Elia primum. De multiplicatione viduæ Sareptanæ Aug. homil. 18.* S. Aug. Numquid Deus defecerat paſcere ſeruum ſuum Eliam? Nónne illi quia deerant homines, alites miniſtrabant? nonne illi panem afferebat coruus mane, & ad veſperam carnes? oſtendit ergo Deus, quia vnde voluerit, quomodo voluerit paſcere ſuos ſeruos poteſt: & tamen vt poſſet eum religioſa vidua paſcere, fecit egere. Egeſtas animæ ſanctæ, in abundantiam verſa eſt animæ religioſæ. Non poterat Elias de miſericordia Dei dare ſibi, quod lagunculæ dedit? *Legito olei & vaſculo farinæ non deficienti tribus annis* videtis nempe & manifeſtum eſt, quod aliquando ſerui Dei ideo non habent, vt probentur qui habent. Et tamen illa vidua nihil habebat, quod illi reliquum erat, finitum erat. Et cum ſuis filiis moritura erat. Proceſſit ergo vt faceret ſibi panem colligere duo ligna. Et tunc eam vidit Elias. Tunc eam homo Dei videbat, quando illa duo ligna quærebat; mulier illa typum gerebat Eccleſiæ, & quia duo ligna crucem faciunt, quærebat moritura, vnde ſemper eſſet victura. S. Aug. *Vide in eandem rem Aug. ſer. 146. de temp.* Si Deus ſeruo ſuo ſine humano miniſterio ſemper præberet panem, vidua vnde haberet mercedem, &c? obtulit refectionem, ſed meruit benedictionem. Benedixit S. Elias hydriam farinæ, capſacem olei. Illud in domo repoſitum erat conſumendum, & illud oleum in palo pendebat finiendum: acceſſit benedictio, & vaſa illa theſauri facti ſunt. Laguncula olei, facta eſt fons olei; farina parua, vberrimas ſegetes ſuperauit. *De multiplicatione autem panum. Sic in Pſal 90. de diabolo dicente, dic vt lapides iſti panes fiant.* S. Aug. Quid magnum erat Domino Ieſu Chriſto de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot millia ſatiauit? de nihilo facit panem. Tanta enim fuerat multitudo eſcæ, quæ ſaturaret tot millia. Vnde proceſſit? fontes panes erant in manibus Domini. Non eſt mirum. Nam ipſe fecit de quinque panibus multos panes, vnde ſaturaret tot millia: qui facit quotidie in terra de paucis granis meſſes ingentes. Ipſa enim ſunt miracula Domini, ſed aſſiduitate viluerunt. Quid ergo, fratres, impoſſibile erat Domino de lapidibus panes facere? homines fecit de lapidibus, dicente ipſo Ioanne Baptiſtâ: potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. *De myſterio quinque panum hordeaceorum vide Aug. to. 4. lib. 83. qq. q. 61. fusè & to. 9. tract. 24. in Io. 6. & ſer. 209. de temp. vbi duplicem multiplicationem panum, Io. 6. & Marc. 8. diſtinguit.* Superiori lectione de quinque panibus, & duobus piſcibus quinque millia hominum ſatiauit: hîc ſeptem panibus ſaturauit quatuor millia hominum. S. Aug. Ibi diſcipuli ſuggerunt Domino dicentes Matth. 14. locus deſertus eſt, & hora præteriit, dimitte turbas vt euntes in caſtella emant ſibi eſcas. Hîc penitus tacent diſcipuli, ſed ipſe Dominus pro eis ſolicitus eſt. Videamus quare tacent: quia necdum miſſi fuerant prædicare gentibus, ſed potius ad oues perditas domus Iſrael. Prior ergo illa parabola *id eſt hiſtoria vera ſed ſignificatiua* pertinet ad Iudæos, iſta verò ad Gentes. Ibi quinque panes fuerant hoc eſt quinque libri Moyſi. *Alibi dicit hordeaceos ob multa paleæ inuolucra id eſt, figuras & ceremonias* hîc verò ſeptem panes, qui ſunt ſeptiformis Spiritus dona, &c. Ibi duodecim cophini pleni Spiritu ſancto, hîc ſeptem Eccleſiæ, ſiue ſeptem candelabra aurea. Ibi duo piſces, qui ſunt duo teſtamenta, &c. hîc indefinitus numerus ponitur quæ ſunt dona gratiarum, ſicut ait Apoſtolus 1. Cor. 12. alij per Spiritum datur ſermo ſcientiæ, alij Prophetia, &c. Ibi ſuper fœnum recumbunt, & hîc ſuper terram. Vtrinque vna conuerſatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi ſuper fœnum diſcumbunt, hoc eſt mortificata opera carnis: quia Eſa. 40. omnis caro fœnum ait Propheta. Hîc ſuper terram diſcumbunt, id eſt opera terrena conculcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos, nam poſt Aſcenſionem Domini loquente S. Petro Act. 4. quinque millia ſunt baptizati. Hîc autem quatuor millia hoc eſt de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cœli, de ſeptiformis ſancti Spiritus gratia eſſe repletas in vitam æternam. *Quid ſuperfuit de fragmentis ſic exponit tract. 24. in Io. 6.* S. Aug. Quæ ſunt illa fragmenta niſi quæ populus non potuit manducare? intelliguntur ergo quædam ſecretiora intelligentiæ quæ multitudo non poteſt capere. Quid ergo reſtat, niſi vt ſecretiora intelligentiæ, quæ non poteſt capere multitudo, illis credantur qui idonei ſunt, & alios docere, ſicut erant Apoſtoli? vnde duodecim cophini impleti ſunt, &c. & verè nos paſti ſumus, qui ad medullam hordei peruenire potuimus, &c. *Ex dictis collige in vtroque miraculo duplicem Dei prouidentiam, vt & carnem pauerit materiali cibo, & animam myſtico. Vnde & cœpit occaſionem inſtruendi turbas de* cibo permanenti in vitam æternam, quem Pater ſignauit Deus, *id eſt ex Aug.* Impoſuit ei ſignum quo non confunderetur cum genere humano, ſed per eum liberaretur genus humanum: *inde egit de manna, & Euchariſtia, quam Paulus* eſcam ſpiritalem, & potum ſpiritalem *dixit: de quo & ſcriptum eſt:* cibauit illum pane vitæ & intellectus, & aquâ ſapientiæ ſalutaris potauit illum. *Quàm larga Dei prouidentia, qui fecit animam & carnem: ex Aug.* Qui fecit ambas res, ipſe paſcit ambas res. *Et quidem cum præcellat anima carne, qui Iſraelitis* pluit ſicut puluerem carnes, & cibaria miſit carnalibus in abundantia, & manna dedit ſpiritalibus omne delectamentum habentem, *qui dixit:* nonne anima plus eſt quàm eſca?

PVBLICANI.

Publicani apud Iudæos execrabiles, & pro Ethnicis habiti. De pudic. cap. 9. à princ.

SI quis dubitat ethnicos fuiſſe publicanos apud Iudæam, vſurpatam iam pridem Pom-
peij manu atque Luculli, legat Deuteronomium, [a] *Non erit vectigal pendens ex filiis* a Deut.
Iſrael. Nec tam execrabile eſſet nomen publicanorum apud Dominum, niſi extraneum, 19.
vendentium ipſius cœli, & terræ, & maris tranſitus. Peccatores autem cùm adiungit pu- Luc. 15,
blicanis, non ſtatim Iudæos oſtendit, etſi aliqui fuiſſe potuerunt. Sed vnum genus ethni- 2.
corum, alios ex officio peccatores, id eſt publicanos; alios ex natura, id eſt, non publica- *Ibid.*
nos; pariter ponendo diſtinxit. Cæterùm, nec denotaretur cum Iudæis communicans vi-
ctum, ſed cum ethnicis, quorum menſâ, Iudaica diſciplina depellit.

PVBLICANI. SCHOL.

APVD IVDÆAM. *Inter Iudæos, Publicani, hoc* A
eſt publicorum itinerum tranſitus maris & terræ,
cœli, aeriſque mutationis vectigal exigentes, non erant alij
quàm Ethnici & Gentiles. VSVRPATAM, &c. *De vſur-*
patione Iudææ facta à Pompeio videndus Ioſeph lib. de
bello Iud. cap. 5. & lib. 14. Antiq. cap. 8. Item Egeſip-
pus lib. 1. de excidio Ieroſol. cap. 14. & ſeq. triumphum
autem per biduum egit Romæ de Syria & Iudæa ca-
pta. Luculli autem etiam meminit idem Egeſippus,
eodem lib. 1. cap. 13. & Ioſeph lib. 13. cap. vlt. Hic Lu-
cullus Proconſul fuit. LEGAT DEVTERONOMIVM. *Nil*
tale ibi legitur, ſed Deut. 20. 11. Si receperit, *ſcilicet*
ciuitas extranea, & aperuerit tibi portas cunctus
populus qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi
ſub tributo. *Et Deuteronom. 23. 19. Omnis Iſrae-*
lita à quocumque fœnore eximitur. Non fœnerabis
fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec
quamlibet aliam rem. *Primi autem Eſdræ 7. 24. Sic*
Artaxerxes edicit, Vobis notum facimus de vniuer-
ſis Sacerdotibus, & Leuitis, & Cantoribus, & Ia- B
nitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei hu-
ius, vt vectigal & tributum, & annonas, non ha-
beatis poteſtatem imponendi ſuper eos. *Nathinæi*
erant donati, ſiue addicti templo & miniſterio Sacerdo-
tum. Hi erant Gabaonitæ, qui eo quòd impoſuiſſent
Iſraelitis fingentes ſe è longè veniſſe, calceamenta de-
trita, & veſtimenta portantes, hanc à Ioſue ſententiam
acceperunt, Ioſue 9. 23. Sub maledictione eritis, & non
deficiet de ſtirpe veſtra, ligna cædens, aquáſque
comportans in domum Dei mei. *Hi ex Babylonica*
captiuitate cum decem tribubus abductis, reduces cum
tribu Iuda reuerſi ſunt in Iudæam ad poſſeßiones ſuas,
huic templi miniſterio ſemper addicti. Iſraelitæ ergo ſe
Dei populum, exemptum, ab omni tributo cenſebant.
quia Exo. 19. 6, dixit eis Deus: Eritis mihi in pecu-
lium de cunctis populis: mea eſt enim omnis terra:
& vos mihi eritis in regnum Sacerdotale, & gens
ſancta. *Aduerte, initio capitis, mentionem fieri exitus*
Iſrael de Ægypti captiuitate. In Ægypto porrò de ter- C
ra Sacerdotali dicitur, Gen. 47. 26. In vniuerſa terra
Ægypti, quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in
Regem, abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac
conditione fuit. *Verofimile autem eſt optimam terram*
datam fuiſſe Sacerdotibus. Quæ fuit terra Geſſen, quam
Ioſeph, concedente Pharaone, dedit fratribus ſuis. Nam
verſu ſequenti dicitur. Habitauit ergo Iſraël, *id eſt,*
Iacob cum filiis, in Ægypto, id eſt in terra Geſſen,
& poſſedit eam. Auctuſque eſt & multiplicatus ni-
mis. *Inde gens ſancta & Regale Sacerdotium, ſe tribu-*
to exemptam cenſebat. Vnde Ierem. Thren. 1. 1. de Ieru-
ſalem & Iudæa facta tributaria: Quomodo ſedet ſo-
la ciuitas plena populo: facta eſt quaſi vidua Domi-
na Gentium: princeps prouinciarum, facta eſt ſub
tributo? *Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 45. vbi agit de ſub-*
iugatione Iudææ ab Alexandro, de captiuis abductis in
Ægyptum à Ptolomæo Lagi filio; rurſum dimißis à S. Aug.
Ptolemæo Philadelpho, denuò captis ab Epiphane Rege
Alexandriæ, tum ab Antiocho Rege Syriæ, & tandem
à Pompeio ſubiugatis, factiſque tributariis. Pompeius,
inquit, populi Romani præclariſſimus Princeps,
Iudæam cum exercitu ingreſſus, *hæc eſt Tertulliano*
Pompeij manus, ciuitatem capit, templum reſerat,
non deuotione ſupplicis, ſed iure victoris, & ad
Sancta ſanctorum, quo niſi ſummum Sacerdotem
non licebat intrare, non vt venerator, ſed vt pro-
phanator accedit. Confirmatóque Hircani Pontifi-
catu, & ſubiugatæ Genti impoſito cuſtode Antipa-
tro, quos tunc Procuratores vocabant, vinctum ſe-
cum Ariſtobulum, *Principem Iudæorum filium Ale-*
xandræ, Hircani fratrem, cum quo de Regno conten-
debat; duxit. Et ex illo, Iudæi etiam tributarij Ro-
manorum eſſe cœperunt. Poſteà Caſſius etiam tem-
plum expoliauit. Deinde poſt paucos annos etiam
Herodem alienigenam Regem habere meruerunt,
quo regnante natus eſt Chriſtus, &c. *Exactio igitur*
cœpit ab Ethnicis & Gentibus, vnde Publicani exa-
ctioni Præfecti, primò Ethnici & Gentiles fuerunt. Nec
tamen ſemper poſteà Gentiles, ſed & Iudæi etiam huic
miniſterio deputati ſunt, tantò magis odioſi populo, Iu-
dæo; quòd proprios compatriotas exactione vexarent. Ne-
que enim Matthæus Gentilis erat, aut ille Publicanus
qui in templo orabat. Et quidquid dicat hic Tertullianus,
longè probabilius eſt Chriſtum cum publicanis & pecca-
toribus Iudæis, odioſißimis Phariſæis, conuerſatum fuiſ-
ſe, quàm cum Paganis. cùm dicat Luc. 15. 1. & ſeq.
Erant autem appropinquantes ei Publicani & pec-
catores vt audirent illum. Et murmurabant Phari-
ſæi & Scribæ dicentes, quia hic peccatores recipit,
& manducat cum eis, &c. *Tertull. autem vim hic*
facit, pro Ethnicis quidem recipiendis in Eccleſiam, exem-
plo Chriſti eos admittentis, cùm factus Nouatianus hæc
ſcribens, Chriſtianos lapſos excluderet à venia. Cùm ta-
men Chriſtus ſubiungat tres parabolas, quibus apertè pro-
bat ſe non agere niſi de fidelibus & domeſticis lapſis,
perditis, errantibus, requirendis, & cum gaudio recipien-
dis, dum agit de decem drachmis, non foris, ſed domi, vnâ
earum perditâ; ouibus centum non caularum extranea-
rum, ſed proprij ouilis; duobus filiis, non alienigenis,
&c. Et quod de Matthæo dixit, conuiuium Publicano-
rum Chriſto exhibente, Non eſt opus Medico ſanis,
ſed malè habentibus, non veni vocare iuſtos, ſed
peccatores, &c. venit filius hominis quærere, &
ſaluum facere quod perierat, non ſum miſſus niſi
ad oues quæ perierunt domus Iſraël. *Item de Zachæo*
Principe publicanorum; Hodie ſalus huic domui facta
eſt, eo quòd & ipſe ſit filius Abrahæ. *Aug. ſer. 35.* S. Aug.
de diuer. diſtinguit Ethnicos à Publicanis, vbi de dilectio-
ne inimicorum: Nónne & Publicani hoc faciunt?
Publicani ſunt, qui ſectantur lucra, & exigunt ve-
ctigalia, per negotiationes & fraudes, & furta, ſce-

leráque & pericula. Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & Ethnici hoc faciunt. Ethnici ex Græco in Latinum interpretantur Gentiles. Ethnos enim Græcè, Gens dicitur. Si ergo, inquit, etiam peccatores Publicani, Ethnici, erga dilectores ſuos, naturâ duce, norunt eſſe benefici; quantò magis vos, quibus vt gradus profeſſionis eximior, ita cura neceſſe eſt ſit veritatis vberior, latiori ſinu dilectionis amplecti debetis, & non amantes? APVD DOMINVM, *Chriſtum, Iudæi enim non ita Chriſtum Dominum auerſarentur, nec tam malè audiret apud Phariſæos cum Publicanis manducans, niſi nomen eorum execrabile eſſet, quòd publica & communia à Deo, & naturà conceſſa hominibus, conducerent ipſi* B *ab Imperatoribus, vt inde lucrum & fœnus captarent. Quod fortè Tertullianus nomine vectigalis intellexit, vt ſic ab errore ſaluetur eius citatio. Ita enim habetur Deut. 23. 19. iuxta omnes verſiones.* Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: ſed alieno. *id eſt Ethnico, cui vt hoſti, ſicut iure belli capto, poterant auferre vitam, multò magis pecuniam. Si ergo nulli vendere, id eſt perſoluere debebant vectigal, ſic nec multò minùs habere apud ſe, qui exigerent illud. Magna autem differentia inter Publicanos apud Gentiles & Iudæos; apud hos enim infames erant, apud illos, nobiles & præclari, quos Cicero pro Plancio, vocat:* Florem Equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum Reipublicæ. *Publicanus tandem dictus eſt à populo, ſiue* C *publico, quòd id conductum haberet quod populi ſiue publici eſſet. l. 1. §. 1. quæcumque 12. in fin. l. ſeq. ff. de pub. & vectigal.* Dicitur Publicanus qui publica vectigalia conducta habet. *l. quantæ in fin. ff. de public.* cum qui vectigal populi Romani cōductum habet, publicanum appellamus. Nam publica appellatio in compluribus cauſis ad populum Romanum reſpicit. *l. eum ff. de verborum ſignificatione. Et quamquam propriè vectigal ſit tributum portorium, & quodlibet genus publici fructus, aut reditus, ſic dictum à vehendo; nunc extenditur, tam ad priuatos, quàm publicos reditus. Cùm ergo populo Iudæo, qui ſe liberum ab omni tributo volebat, execrabiles eſſent huiuſmodi exactores, Chriſtum Phariſæi vel Cæſari reum ſi ſoluendum ei negaret, vel populo inſen-* D *ſum ſi concederet reddendum de eo ſoluendo, necne, eum interrogauerunt. Sic Aug. in Pſal. 57.* Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum. Quid eſt in ore ipſorum? vt ore ſuo contra ſe pronuntiarent, &c. Calumniari volebant ei propter tributum, &c. Si diceret, Soluatur Cæſari tributum, calumniarentur illi quòd maledixiſſet Genti Iudæorum eam tributariam faciendo. Ex peccato enim tributum reddebant humiliati, ſicut illis in lege prædictum erat. *ſcilicet dum regem à Deo inuito extorſerunt, hac lege & iure receperunt. 1. Reg. 8. 9. vocem eorum audi: verumtamen conteſtare eos, & prædic eis ius Regis qui regnaturus eſt ſuper eos, &c. Segetes veſtras & vinearum reditus addecimabit, &c. greges quoque veſtros addecimabit, &c.* E tenemus eum aiunt, maledictorem Gentis noſtræ ſi nos iuſſerit tributum perſoluere. Si autem dixerit, nolite ſoluere: tenemus eum quòd contradixerit nobis, deuotos eſſe Cæſari. Talem bicipitem laqueum quaſi capiendo Domino poſuerunt. Sed ad quem venerunt? qui nouerat conterere dentes eorum in ore ipſorum, &c. Oſtendite mihi nummum, & demonſtrauerunt ei. Et ille non dixit, Cæſaris eſt, ſed interrogat, cuius eſt? vt eorum dentes in ore ipſorum conterantur: reddite Cæſari, &c. Non perdat ex vobis Cæſar nummum ſuum, non perdat Deus in vobis nummum ſuum, &c. & redierunt dicentes quòd nemo poſſit ei reſpondere. Vnde? quia contriti erant dentes eorum in ore ipſorum. *Mordere venerant Chriſtum, contritis dentibus canum ad pe-*

S. Aug.

A *tram, non habent quod latrent. Ad Tertull. redeo.* CVM ADIVNGIT, *quia dixit Luc. 15. 1.* Erant appropinquantes ei Publicani & peccatores. NON STATIM IVDÆOS, *id eſt, cùm huiuſmodi peccatores coniungit Publicanis, vel potiùs oſtendit aliud communius genus peccatorum, à quibus Publicani velut eminentiores & diſtincti, vt Ethnici habebantur, per eos peccatores, non ſtatim ipſo facto voluit intelligi Iudæos, qui communi vſu Scripturæ contradiſtinguuntur ab Ethnicis, ſiue Gentibus: quamquam iſti peccatores ad Chriſtum appropinquantes, Iudæi genere eſſe potuerunt,* VNVM GENVS ETHNICORVM, *vtrique Publicani ſcilicet, & illi peccatores, pro Ethnicis habendi ſunt, alij ex officio vectigalis exigendi, & vſuræ inde captandæ: alij ex naturali malitia, & vſu communi & publico peccandi, ſicut lenones, meretrices, aliique peccatores publici.* PARITER PONENDO, *ſimul iungendo & dicendo:* Publicani & peccatores. DISTINXIT: *Lucas ſcilicet.* DENOTARETVR, *argueretur, notâ infami inureretur, ob nimiam & præpoſteram familiaritatem.* CVM IVDÆIS, *ſuæ Gentis hominibus,* QVORVM MENSA, &c. *quibuſcum in victu communicare lex Iudaica prohibebat, quoniam Gentiles cibis indifferenter vtebantur, nec diſtinguebant, vt lex Moſaica, immundos à mundis: nec attendebant ſi animalia ruminarent & diuiderent vngulam, vt lex præcipit. Vnde diſciplina Iudaica ſuos arcebat à menſa Gentilium. Mirum quòd Hieronymus epiſt. 146. Tertullianum notauerit, eiuſque locum retulerit, nec* C *Deuteronomij caput, ſed Scripturam ſimpliciter ſanctam ab ipſo citatam in genere ſcripſerit:* Vehementer, inquit, admiror Tertullianum in eo libro quem aduerſus pœnitentiam ſcripſit, & ſententiam veterem nouâ opinione diſſoluit, hoc voluiſſe ſentire quòd Publicani & peccatores, qui cum Domino veſcebantur, Ethnici fuerint; dicente Scripturâ: Non erit vectigal pendens ex filiis Iſraël. Quaſi verò & Matthæus non ex circumciſione fuerit Publicanus; & ille qui cum Phariſæo in templo orans, oculos ad cœlum non audebat erigere, non ex Iſraël fuerit Publicanus. *Verùm aliud eſt pendere vectigal, hoc eſt ſoluere, à quo onere populum ſuum vt filium & liberum fore promiſerat, quandiu ſe Deo filium obedientem exhiberet: aliud vectigal exigere quod* D *Publicanorum erat proprium. Ethnicos autem vt plurimùm à Principibus Gentilibus huic præfectos muneri veroſimile eſt. Aut ſi quando Iudæi huic vacabant muneri Gabbaim dicti, & Gabbe Principes Publicanorum, vnde & Gabella dicta, tanquam Ethnici odio habebantur à Iudæis. Cæterùm quod Tertullianus Deuteronomium citat, nil expreſsè ibi legitur tale. Sed cùm eodem Spiritu vtraque lex ſcripta ſit, & ſinguli cuiuſque libri Scriptores eadem causâ eadem plerumque ſcripſiſſe, licèt diuerſis terminis, inueniantur; Deuteronomium pro libro Eſdræ citauit. Deuteronomium enim ſecunda lex, ſiue poſterior, teſte Hieronymo interpretatur. Eſdram autem ſecundæ ſiue poſtremæ veteris legis reſtitutorem vocat.* E *Ita enim libro 1. de cultu fœminarum cap. 3.* Hieroſolymis, inquit, Babylonia expugnatione deletis, omne inſtrumentum Iudaicæ litteraturæ per Eſdram conſtat reſtauratum. *Vnde & prætitatus 1. Eſdræ 7. locus de exemptione omnium miniſtrorum templi a vectigalibus, à Tertulliano potuit Deuteronomium appellari. De quo ipſo Eſdra ibidem dicitur verſu 6.* Ipſe Eſdras aſcendit de Babylone, & ipſe Scriba velox in lege Moyſi quam Dominus Deus dedit Iſraël. *Sicut ergo in Gen. 47. 26. ſub Pharaone:* In vniuerſa terra Ægypti Regibus quinta pars ſoluitur, abſque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. *Ita ſub Artaxerxe, miniſtri templi à vectigalibus immunes facti ſunt. A quibus vt nobiliori parte populi tota gens filiorum Iſrael vectigal non pendere, per ampliationem à Tertulliano Deuteronomium citante, ſcriptum eſt.*

PVDOR.

1. *Pudor fidei confitendæ damnabilis. De Idol. cap. 13. in fine.*

DA formam quâ velis agi tecum. Cur enim & lateas, cùm ignorantiâ alterius conſcientiam contamines? ſi non ignoraris quòd ſis Chriſtianus, tentaris. & contra conſcientiam alterius agis, tanquam non Chriſtianus. Enimverò & diſſimulaberis: tentatus, ᵃ Matth. addictus es. Certè ſiue hac, ſiue illac, reus es confuſionis in Domino. ᵃ *Qui autem confuſus ſuper me fuerit penes homines, & ego confundar ſuper illo*, inquit, *penes patrem meum, qui eſt in cælis.* 10.33. Luc.12. 9.

2. *Pudor & confuſio, honoriſque plaga, inimica eſt fidei. Scorp. cap. 9. in fin.*

PLus eſt autem, quòd & confuſioni confuſionem comminatur: ᵃ *Qui me confuſus fuerit coram hominibus, & ego confundar eum coram Patre meo qui in cælis eſt.* Sciebat enim à confuſione vel maximè formari negationem: Mentis ſtatum in fronte conſiſtere. priorem eſſe pudoris, quàm corporis plagam. ᵃ Matth. 10.33. Luc.12. 9.

PVDOR FIDEI. 1. & 2. SCHOL.

DA FORMAM. *Loquitur Chriſtiano ex pudore diſſimulanti ſe eſſe Chriſtianum. Quomodo, inquit, vis vt tecum procedam? vel cenſeris eſſe Chriſtianus, ſicuti es de facto; vel Gentilis, cùm non ſis. Si lates & tegis tuam fidem, quam pudet te profiteri palàm, miror cur abſcondas profeſſionem tuam, diſſimulatione enim tuâ fallens proximum, & ipſius ignorantiâ, quem fallis, & mendatio tuo conſcientiam tuam maculas.* SI NON IGNORARIS, *Si haberis & agnoſceris Chriſtianus, ſimiliter in tentationem & peccatum incidis, mendax enim agnoſceris, qui cùm agnoſcaris Chriſtianus, conuerſaris vt Gentilis.* ENIMVERO, *licèt; inquit, Tertull. dicas ſolam eſſe ſimulationem, quâ exteriùs tantùm ſeſtis Gentilium interes, cùm in corde ſis fidelis.* TENTATVS, ADDICTVS ES, *tentatione victus es, & ſuperſtitionis reus, propriâ te torquente conſcientiâ, quod participaueris idololatriæ.* CERTE SIVE HAC. *quocumque te* B *vertas, ſiue cognoſcaris eſſe Chriſtianus, ſiue ignoreris, perinde reus es apud Deum, quòd eum confiteri coram hominibus erubuiſti.* QVI AVTEM CONFVSVS. *Matth.* 10.33. Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. *Luc.* 12. 9. *ſimiliter.*

II. FORMARI NEGATIONEM, *eos ad negandum Deum maximè compelli, qui de Chriſtiano nomine, & Chriſti crucifixi confeſſione erubeſcunt.* MENTIS STATVM, &c. *Sedem animæ in fronte poſitam, vt qualiſquiſque ſit ex fronte firma & generoſa, vel timida & pudoroſa prodat.* PRIOREM ESSE, &c. *Non ſolùm ordine temporis, ſed æſtimationis, vt malit quicumque vitam perdere, quàm honorem. De fronte ſic Auguſtinus tom. 8. vbi de* S. Aug. *filijs Chore in Pſal. 41, cuius titulus eſt*: In finem intellectus filiis Chore. Magni ſacramenti res eſt, vt Chriſtiani appellentur filij Chore, &c. Quare Chore Chriſtus? quia Chore interpretatur Caluaria, &c. nonne iam occurrit in loco Caluariæ crucifixus? occurrit omninò. Ergo filij ſponſi, filij paſſionis illius, filij redempti ſanguine illius, filij Crucis illius, portantes in fronte quod inimici in loco Caluariæ fixerunt, &c. *Et in titulum Pſal. 46.* Inuenimus Chore interpretari Caluum, &c. qui ſunt iſti filij Calui? S. Aug. An fortè filij ſponſi, quia ſponſus in loco Caluariæ crucifixus eſt? &c. proinde qui Crucem eius irrident, à dæmonibus tanquam à beſtiis deuorantur. Nam ſignificauit & hoc quædam Scriptura 4. Reg. A 2.23. cùm aſcenderet Propheta Dei Eliſæus, clamabant poſt eum pueri illudentes, Aſcende calue, aſcende calue. Ille autem non tam crudeliter, quam myſticè fecit illos pueros ab vrſis exeuntibus deuorari, &c. Nemo ergo irrideat Crucem Domini: Iudæi ſunt poſſeſſi à dæmonibus & deuorati. Nam in Caluariæ loco crucifigentes Chriſtum, & leuantes in Cruce, tanquam ipſi dicebant ſenſu puerili, non intelligentes quid loquerentur, Aſcende Calue. Quid eſt enim aſcende? crucifige, crucifige. Proponitur enim pueritia ad imitandam humilitatem, & item proponitur pueritia ad cauendam fatuitatem. Propoſita pueritia ad imitandam humilitatem à Domino eſt, quando vocauit ad ſe pueros, & cùm prohiberentur ab illo, dixit: Sinite eos venire ad me, talium enim eſt regnum cœlorum. Propoſitum exemplum pueritiæ ad cauendam fatuitatem, ab Apoſtolo eſt. 1. Cor. 14. Fratres, nolite pueri eſſe ſenſibus. Et rurſum proponit ad imitandum: ſed malitiâ infantes eſtote, vt mentibus perfecti ſitis. Pro filiis Chore Pſalmus canitur. Ergo pro Chriſtianis cantatus eſt. Audiamus eum tanquam filij ſponſi illius, quem pueri inſenſati in Caluariæ loco crucifixerunt. Illi enim meruerunt à beſtiis deuorari, nos ab Angelis coronari. Agnoſcimus enim humilitatem Domini noſtri, & non de illa erubeſcimus. Non erubeſcimus de illo appellato myſticè Caluo, propter Caluariæ locum. Ipſa enim Cruce, in qua illi inſultatum eſt, non permiſit caluam eſſe frontem noſtram, quia eam ſuo ligno ſignauit. Denique vt nouerimus quia nobis dicuntur hæc, videte quid C & cui dicitur, omnes gentes plaudite manibus. ᵃ Numquid populus Iudæorum omnes Gentes erant? ſed cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt pueri inſenſati clamarent, Calue, calue, atque ita Dominus crucifigeretur in Caluariæ loco, vt ſanguine fuſo Gentes redimeret, & impleretur quod ait Apoſtolus Rom. 11. Cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt plenitudo gentium intraret, &c. plaudite manibus, &c. & voce, & manibus. Si tantùm voce, non benè, quia pigræ ſunt manus. Si tantùm manibus, nec hoc benè, quia muta eſt lingua; concordent manus & lingua. Illa confiteatur, illæ operentur. *Nec frons, nec lingua, nec manus Chriſtum crucifixum confiteri confundatur.*

3. *Pudor peccata celans in Confeſſione, mortalis eſt. De pœnit. cap. 10. per totum.*

PLeroſque hoc opus vt publicationem ſui aut ſuffugere, aut de die in diem differre, præſumo, pudoris magis memores quàm ſalutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contractâ vexatione, conſcientiam medentium vitant, & ita cum eru-

beſcentia ſua pereunt. Intolerandum ſcilicet pudori, Domino offenſo ſatisfacere, ſaluti prodactæ reformari. Næ tu verecundiâ bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò ſubducens. Ego rubori locum non facio. cùm plus de detrimento eius acquiro, cùm ipſe hominem quodammodo exhortatur, Ne me reſpexeris dicens, pro te, mihi melius eſt perire. Certè periculum eius tunc, ſi fortè, oneroſum eſt, cùm penes inſultaturos inriſiloquio conſiſtit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi proſtrato ſuperſcenditur. Ceterùm inter fratres atque conſeruos, vbi communis ſpes, metus, gaudium, dolor, paſſio (quia communis ſpiritus de communi Domino & patre) quid tu hos aliud quàm te opinaris? Quid conſortes caſuum tuorum, vt plauſores fugis? Non poteſt corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuerſum, & ad remedium conlaboret, neceſſe eſt. In vno & altero Eccleſia eſt, Eccleſia verò Chriſtus. Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Chriſtum contrectas, Chriſtum exoras. Æquè illi cùm ſuper te lacrymas agunt, Chriſtus patitur, Chriſtus patrem deprecatur. Facilè impetratur ſemper, qnod filius poſtulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet, ſi quid humanæ notitiæ ſubduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adcóne exiſtimatio hominum & Dei conſcientia comparantur? An melius eſt damnatum latere, quàm palàm abſolui? Miſerum eſt ſic ad exomologeſin peruenire. Malo enim ad miſeriam peruenitur: ſed vbi pœnitendum eſt, deſinit miſerum; quia factum eſt ſalutare. Miſerum eſt ſecari, & cauterio exuri, & pulueris alicuius mordacitate cruciari: tamen quæ per inſuauitatem medentur, ea & emolumento curationis offenſam ſui excuſant, & præſentem iniuriam ſuperuenturæ vtilitatis gratiâ commendant.

PVDOR PECCATI CONFITENDI. SCHOL.

HOc opvs. *Exomologeſis, & pœnitentia publicæ.* Vt pvblicationem, *proſtitutionem famæ ſuæ, quâ ſe palam inſignes, & quaſi publicos peccatores confitentur.* Vexatione, *morbo & dolore occulto & pudendo.* Conscientiam. *notitiam & ſcientiam medicorum.* Prodactæ. *prodigè diſſipatæ.* Reformari. *reſtitui, reuocari ad ſalutem.* Næ, *certè. ironicè dicta, quaſi verò te bonum & iuſtum te faciat hæc verecundia.* Deprecandvm, *veniam petendam pro delictis, publicè pœnitendo.* Cvm ipse hominem, &c. *Sic inducit pudorem loquentem cum anima præpoſterè pudoroſa.* Pericvlvm eivs. *pudoris ſcilicet, & honoris.* Inrisiloqvio, *cachinnis & verbis illuſoriis. Si fortè, inquit, grauat animam honoris iactura, tunc maximè grauat, cùm irriſioni exponitur, ſed huic locus non eſt cùm pœnitentia agitur coràm fratribus, eiuſdem ſortis & fragilitatis hominibus, eodem charitatis ſpiritu animatis, qui ab eodem Patre & Filio procedens, datus eſt nobis cum diffuſa charitate per eum in omnia eiuſdem corporis Eccleſiæ membra.* Lætvm agere, *gaudere, lætum eſſe, dicente Paulo:* Vnum corpus multi ſumus, alter autem alterius membra, &c. Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur cætera, &c. In vno et altero. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, &c. Ecclesia Christvs, *quia ex Aug. paſsim, Chriſtus caput, & corpus. Maximè in Pſalmos Chriſtum notat induci loquentem; modo vt caput eſt, modo pro corpore ſuo quod eſt Eccleſia. Et quidem ſi de Adam, & Eua, de quolibet viro & vxore dictum eſt:* Iam non ſunt duo, ſed vna caro. *quantò magis Chriſtus & Eccleſia? cùm figura, re figurata, ſit inferior; & vnio ſpiritus, carnali ſit longè perfectior.* Sacramentum hoc magnum, in Chriſto dico & in Eccleſia. Protendis, *prouolueris, in ſacco & cinere.* Lacrymas agvnt, *fundunt.* Grande plane. *ironicè dicta.* Dei conscientia. *notitia.* Palam, *in publica pœnitentia, quàm ſtultus eſt qui mauult damnari, quàm ſatisfactoria pœnitentia, delicti remiſsionem apud Deum promereri; quàm impius, qui cùm ſciat peccata ſua quantumuis ſecreta Deum non latere; non pudet eum peccatorem eſſe coram oculis tantæ maieſtatis, & pudet peccatorem exiſtimari coram hominibus, vt ſic iam non tantùm cõparet, ſed & & poſtponat Creatorem creaturæ.* Miservm est sic. *Sic inducit loquentem peccatorem. Sic, id eſt cum tanto pudore & humiliatione.* Malo enim, A *pudore & verecundiâ, cum honoris iactura.* Ad miseriam, *ſtatum miſerum & laborioſum pœnitentis publici.* Sed vbi, &c. *Iam reſpondet Tertullianus.* Desinit miservm, *ceſſat præſumpta, & imaginata miſeria.* Insvavitatem, *acerbitatem minus ſuauem ſenſui, ingratam,* &c. Offensam, *dolorem, repugnantiam.* S. Aug. *Aug. lib. de pœnitentia, quem etiam citat Beda: in c. 5. ad Epheſ.* Quiſquis poſt Baptiſmum aliquo priſtinorum malorum opere obligatus tenetur, vſque adeone ſibi inimicus eſt, vt adhuc dubitet vitam mutare dum tempus eſt, cùm ita peccat & viuit? nam vtique quòd ita perſeueranter peccat, theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti Iudicij Dei: Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus igitur tam B mortiferorum vinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipſas claues Eccleſiæ, quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolutus in cœlo, & audet ſibi poſt hanc vitam, quia tantùm Chriſtianus dicitur, ſalutem aliquam polliceri? &c. Iudicet ergo ſeipſum homo in iſtis voluntate, dum poteſt, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem, à Domino iudicetur: & cùm in ſe protulerit, ſeueriſſimæ medicinæ, ſed tamen medicinæ ſententiam, veniat ad Antiſtites, per quos illi in Eccleſia claues miniſtrantur; & tanquã bonus iam incipiens eſſe filius maternorum membroũ ordine cuſtodito, à præpoſitis Sacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum. Vt in offerendo ſacrificio contribulati cordis, deuo- C tus & ſupplex id tamen agat quod non ſolùm ſibi proſit ad recipiendam ſalutem, ſed etiam cæteris ad exemplum. Et ſi peccatum eius non ſolùm in graui eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo eſt aliorum, atque hoc expedire vtilitati Eccleſiæ videtur Antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſet, non reſiſtat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Meminerit ſemper quòd ſuperbis Deus reſiſtit, &c. Quid eſt enim infœlicius, quid peruerſius, quàm de ipſo vulnere, quod latere non poteſt, non erubeſcere, & de ligatura eius erubeſcere? *Hæc habentur tom. 10. homil. 50. de vtilitate ac neceſsitate pœnitentiæ, in cuius principio, ſic de Publicano:* Non mirum ſi Publicanus magis curatus abceſſit,

ceſſit, quem non puduit oſtendere quod dolebat. *Et* S. Aug. *ſerm. 58. de temp. in f.* Nec erubeſcat pœnitentiam agere, qui non erubuit pœnitenda committere, *Et* S. Aug. *in Pſal. 50.* Sunt multi quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet. ô incredibilis inſania! de vulnere ipſo non erubeſcis, de ligatura vulneris erubeſcis? nonne nudum fœdius & putidius eſt? *Et in* S. Aug. *Pſal. 85.* In iudicio confundentur perniciosè, qui modò nolunt confundi ſalubriter. Modò ergo confundantur, accuſent vias ſuas malas, teneant viam bonam: quia nemo noſtrûm viuit ſine confuſione, niſi priùs confuſus reuiuiſcat. Præbet illis Deus modò aditum ſalubris confuſionis, ſi non contemnant medicinam cõfeſſionis. Si autem modò nolunt confundi, tunc confundentur, quando deducent eos ex aduerſo, *id eſt, vt ipſemet alibi exponit, & dextrâ præſumptâ, ad ſiniſtram; ex ouibus ad hædos,* iniquitates eorum. Quando confundentur? quando dicent, hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, &c. *quod & habet in Pſal 30.*

PVERI A DEO PROTECTI, SVSCEPTI, ET PVNITI.

Pueros inſultantes Eliſæo Creator plectit, paruulos innocentes Chriſtus ſuſcipit, vt & Creator per obſtetrices paruulos protexit Hebræos. 4. cont. Marc. cap. 23. in med.

ECce Chriſtus diligit paruulos, tales eſſe docens debere, qui ſemper maiores velint Luc. 9.
eſſe. Creator autem vrſos pueris immiſit, vlciſcens Heliſæum propheten, conuitia 47.
ab eis paſſum. Satis impudens antitheſis, quum tam diuerſa committit, paruulos & pue- 4. Reg.
ros: innocentem adhuc ætatem, & iudicij iam capacem, quæ conuitiari poterat, ne di- 2.24.
cam blaſphemare. Quà ergo iuſtus Deus. nec pueris impiis pepercit, exigens maiori æta-
ti honorem, & vtique magis à minore. Quà verò bonus, adeò diligit paruulos, vt apud Exo. 1. 15.
Ægyptum benefecerit obſtetricibus protegentibus partus Hebræos periclitantes edicto
Pharaonis. Ita & hæc affectio Chriſti cum Creatore eſt.

PVERI. SCHOL.

SEMPER MAIORES. *in regno æterno Excelſi; vnde Chriſtus Luc. 9. 46,* Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior eſſet. At Ieſus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe. Et ait illis; quicumque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit; & quicumque me receperit, recipit eum qui me miſit. Nam qui minor eſt inter vos omnes, hic maior eſt. *Syr.* is erit maximus. *Perbellè hæc exponit Auguſtinus* S. Aug. *in Pſal. 112 in pr.* Noſtis fratres & ſæpiſſimè audiſtis in Euangelio, Dominum dicere: Sinite pueros venire ad me, talium eſt enim regnum cœlorum: & iterùm: Si quis non receperit regnum Dei, ſicut puer, non intrabit in illum: & multis aliis locis Dominus Deus noſter per ſingulare humilitatis exemplum, ſuperbiam veteris hominis, ad innouandam humiliter vitam, ſimilitudine puerilis ætatis accuſat. Quapropter, chariſſimi, cùm cantari auditis in Pſalmis, Laudate pueri Dominum, ne arbitremini ad vos iſtam exhortationem non pertinere, quia iam corporis pueritiam ſupergreſſi, vel iuuenili decore vireſcitis, vel ſenili honore caneſcitis: omnibus enim vobis dicit Apoſtolus: Nolite effici pueri ſenſibus, ſed malitiâ paruuli eſtote, vt mentibus perfecti ſitis. quâ malitiâ maximè, niſi ſuperbiâ? Ipſa enim de vana granditate præſumens, non ſinit hominem ambulare per arctam viam, & intrare per anguſtam portam, pueri autem facilè intrant per anguſtam portam: & ideò nemo niſi vt puer intrat in regnum cœlorum. Quid autem ſuperbiæ malitiâ deterius, quæ præpoſitum non vult habere nec Deum? &c. Ne dicatis, nunc incipimus quidem laudare Dominum, quia pueri ſumus; ſed cùm creuerimus, magnique fuerimus, nos ipſos laudabimus. Non ſic pueri, non ſic: propterea dicit Dominus per Eſaiam 46. Ego ſum. Et vſque dum ſeneſcatis, ego ſum. Ille ſemper laudandus eſt, qui eſt. Quid eſt, laudate pueri Dominum, ex hoc laudate ſenes, & vſque in ſæculum? quia ſenectus noſtra albeſcet quidem canis ſapientiæ, ſed non carnis vetuſtate marceſcet. Aut quoniam hoc loco humilitatem potiùs videtur ſignificare pueritia, cui contraria eſt vana & falſa ſuperbiæ magnitudo; & ideò Dominum non niſi pueri laudant, quia ſuperbi eum laudare non norunt: ſit ſenectus veſtra puerilis, & ſit pueritia ſenilis: id eſt vt nec ſapientia veſtra ſit cum ſuperbia, nec humilitas ſine ſapientia, vt laudetis Dominum, ex hoc & vſque in ſæculum. CREATOR AVTEM, *Author veteris Teſtamenti 4. Regum 2.24. de quo iam ſuprà.* Cùm aſcenderet per viam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei dicentes: Aſcende Calue, aſcende Calue. *Septuaginta ſemel legunt, Calue.* qui cùm reſpexiſſet, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egreſſique ſunt duo vrſi de ſaltu. *Septuaginta, de ſylua.* & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. *Præter dicta verbo, Pudor fidei. 2. Accipe Auguſtinum ſic fantem in Pſalmum quadrageſimum quartum, cui titulus:* Filius Chore, pro iis qui commutabuntur, in intellectu, Canticum pro dilecto. S. Aug. Renuntiatur nobis, filios Chore interpretari filios Calui, Quod nomen non ad irriſionem accipiatis, ne inueniamur in ſenſu puerili, quales pueros legimus in libro Regnorum inſultantes Eliſæo ſancto Prophetæ: &c. ſignificati ſunt enim in illis pueris ſtulti homines; habentes ignorantiæ ſenſum, quales nos non vult eſſe Apoſtolus, vbi dicit, nolite pueri eſſe mentibus. Et quia Dominus inuitauerat nos ad imitationem puerorum, quando ante ſe paruulum poſuit, &c. Ibi quoque Apoſtolus cautus, vbi reuocat à mente puerili, vocat rurſus ad imitationem puerilem, nolite, inquit, pueri effici mentibus, ſed malitiâ paruuli eſtote, &c. quem delectat imitari puerum, non delectet imperitia, ſed innocentia. Illi verò ex imperitia inſultabant ſancto Dei caluo, & clamabant, &c. factum eſt, vt à beſtiis conſumerentur, & figurauerunt homines in eadem mente pueri ſtultè irridentes quendam Caluum, qui in Caluariæ loco crucifixus eſt. Poſſeſſi ergo ſunt tales velut à beſtiis, hoc eſt à dæmonibus, &c. SATIS IMPVDENS, &c. *ironicè in Marcionem dicta, qui ex veteris & noui*

Teſtamenti contrarietatibus imaginariis, Deos diverſosq; A *collegebat.* COMMITTIT, *inter ſe pugnantes inducit.* INNOCENTEM. *In quantum pueri.* IVDICII, *quo diſcernebant Caluum à comato, & peccati capaces, & Iudicij diuini erant.* BLASPHEMARE. *quia ſancto Prophetæ conuiciabantur.* MAIORI ÆTATI, *Propheta ſeni.* QVA IVSTVS, *arguit ſtultitiam Marcionis, duo in eodem Deo attributa non diſcernentis, qui ex bonitate munerauit obſtetrices ſeruatrices puerorum, ex iuſtitia puniuit inſolentiam puerorum. De obſtetricibus Exod. 1. 15.* Dixit Rex Ægypti obſtetricibus Hebræorum, quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis; quando obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite eum: ſi fœmina, reſeruate. Timuerunt autem obſtetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum Regis Ægypti, ſed conſeruabant mares, quibus ad ſe accerſitis, Rex ait: quidnam eſt hoc quod facere voluiſtis, vt pueros ſeruaretis? *Septuaginta, & viuificaſtis maſculos?* quæ reſponderunt: Non ſun Hebrææ ſicut Ægyptiæ mulieres: Ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiam, & priuſquàm veniamus ad eas, pariunt. Benè ergo fecit Deus obſtetricibus: & creuit populus, confortatuſque eſt nimis: & quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit eis domos. *De crudeli edicto Pharaonis, & pietate obſtetricum elegantiſſimè Auguſtinus ſerm. proprio qui eſt octuageſimus nonus de tempore, vbi ſic inter cætera:* Noluerunt exercere ad perniciem, quod didicerant ad ſalutem, facilius Hebræas mulieres quàm Ægyptias parere dicentes: nec illis obſtetricum miniſteria ſunt neceſſaria, quibus Deus prouenit ad animas liberandas. O magnum humanitatis ingenium, & pium pro ſalute mendacium! *Quod Auguſtinus non laudat, ſed mixtam mendacio pietatem, quam ſolam, vt alibi iuxta ipſum diximus, Deus in pueros bonus, compenſauit. De quo vide eumdem tom. 4. lib. contra mendacium cap. 15. & lib. 2. qq. in Exod. c. 1.* S. Aug.

PVLCHRITVDO.

1. *Pulchritudo, eſt bonum corporis, timendum etiam Abraha in vxore; ſcandali cauſa; cuius vaniſſima eſt gloria, pudicis non neceſſaria, quam excolere non debet mulier, ſi proximum diligit.* 2. *De cultu fœm. cap. 2. in m. ad f. & 3. in p.*

Matth. 5. QVid autem alteri periculo ſumus? quid alteri concupiſcentiam importamus? quam ſi
28. Deus ampliando legem, facto ſtupri non diſcernat in pœna, neſcio an impunè abeat, quæ alicui fuerit cauſa perditionis. Perit enim ille ſimul vt tuam formam concupierit, & facta es tu gladius illi. vt & ſi à culpa vaces; ab inuidia non libereris. vt cùm in alicuius agro latrocinium geſtum eſt, crimen quidem Dominum non continget: dum rus tamen ignominiâ notatur (ipſe quoque in familia aſpergitur. Expingamus nos, vt alteri pereant.
a Matth. vbi eſt ergo, [a] *Diliges proximum tuum ſicut teipſum?* Nolite veſtra tantùm curare, ſed alte-
19. 19. rius. Nulla enuntiatio Spiritus ſancti, ad præſentem tantùm materiam, & non ad omnem vtilitatis occaſionem dirigi & ſuſcipi debet. Cùm igitur & noſtra & aliorum cauſa verſetur in ſtudio perículoſiſſimi decoris, iam non tantùm confictæ & elaboratæ pulchritudinis ſuggeſtum recuſandum à vobis ſciatis, ſed etiam naturalis ſpecioſitatis oblitérandum, diſſimulatione & incuriâ, vt perinde oculorum incurſibus moleſtum. Nam etſi accuſandus decor non eſt, vt fœlicitas corporis, vt diuinæ plaſticæ acceſſio, vt animæ aliqua ve-
Gen. 12. ſtis vrbana: * timendus eſt tamen propter iniuriam & violentiam ſectatorum, quam etiam * bóna.
13. & 20. pater fidei Abraham in vxoris ſuæ ſpecie pertimuit, & ſororem mentitus Saram, ſalutem
2. Cap. III. contumeliâ redemit. Nunc non ſit timenda dignitas formæ, vt nec poſſidentibus grauis, nec appetentibus exitioſa, nec coniunctis periculoſa, non expoſita tentationibus, non circundata ſcandalis exiſtimetur: ſufficit quòd angelis Dei non eſt neceſſaria. Nam vbi pudicitia, ibi vacua pulchritudo; quia propriè vſus & fructus pulchritudinis, luxuria, niſi ſi quis
1. Cor. 11. aliam meſſem decori corporis arbitratur. Illæ ſibi formoſitatem & datam extendant, &
10. non datam requirant, quæ quod ab illa flagitatur, ſibi quoque præſtare ſe putent, quod alteri præſtant. Dicet aliquis, Quid ergo; non & excluſâ luxuriâ, & admiſſâ caſtitate, laudes corporis gloriam licet? Viderit quem iuuat de carne gloriari.

PVLCHRITVDO. 1. SCHOL.

PERICVLO SVMVS. *Alloquitur mulieres ſtudioſas formæ, quâ nimis excultâ in laqueum & periculum libidinis inducunt proximos.* QVID ILLIS. *per illa ſtudia formæ: de quibus prius diſſerat.* AMPLIANDO LEGEM, *id eſt, ampliorem perfectionem in lege gratiæ exigendo, quàm in Moſaica, dum ait Matthæi 5. 28.* Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. *Sic ampliat, vt prohibitionem, præter actum externum completum, extendat etiam ad intuitum & concupiſcentiam.* STVPRI, *latè ſumit pro fornicatione & mœchia.* IN B POENA, *in ſententia. Non quòd grauior non ſit damnificatione proximi, actus exterior completus; Sed apud Deum voluntas æquatur facto, & pari pœnâ plectitur.* AB INVIDIA, *id eſt, licèt intentione malâ, prolectandi libidinem proximi, non peccaueris; Deum tamen zelatorem ſalutis eius prouocas, & eamdem tibi apud Deum, Angelos & Sanctos inuidiam paris, & notam infamiæ, quam inurit domino agri, & toti eius familiæ innocenti, latrocinium in eo prorſus innocente commiſſum.* CONTINGET. *alij, conſtringet.* RVS, *alij* res. EXPINGAMVS, *pigmentis, & extraneis fucis capillum, & faciem mutemus.* VESTRA TANTVM, *cùm charitas,* non quærat quæ ſua ſunt.

ENVNTIATIO, *ſententia Scripturæ dictata à Spiritu ſancto, reſtringenda non eſt ad vnam materiam; cùm ad omnes ſe extendat.* ET NOSTRA, *quia tenemur dare bonum exemplum & modeſtè indui ſub pœna peccati.* ET ALIORVM. *Quibus ſcandalum & occaſionem peccati dare prohibemur.* IN STVDIO. *In affectata cura formæ periculoſiſſimæ excolendæ.* SVGGESTVM. *Pompam & apparatum ſuperfluum & adſcititium.* DISSIMVLATIONE, *quaſi diſſimulet & ignoret mulier formoſa, præ neglectu, ſe eſſe formoſam.* INCVRSIBVS, *aſpectibus, occurſibus.* MOLESTVM, *periculoſum, & caſtis oculis oneroſum.* DIVINÆ PLASTICÆ, *à Deo plaſmatore & ſigulo, iuxta protoplaſtem Adam de luto formata.* ACCESSIO. *reditus, additamentum accidens decorum ſubſtantiæ carnis.* VESTIS VRBANA. *Alij ſimpliciter legunt* bona. *Iuxta Iob:* Pelle & carnibus veſtiſti me. *Bona veſtis animæ caro quælibet, ſed formoſa, non ruſtica; ſed vrbana veſtis.* ABRAHAM. *de hoc iam alibi.* SOROREM MENTITVS. *Patres excuſant à mendacio; more enim Hebræo conſobrini fratres ſunt appellati.* SALVTEM CONTVMELIA, &c. *Vitam quam fortè Abimelech abſtuliſſet, vt liberiùs & abſque adulterio vteretur Sara, redemit contumeliâ, vel probro mendacij putati, vel eius obiurgatione, cùm ei Rex Ægypti dixerit Gen* 12. 18. Quidnam eſt hoc quod feciſti mihi? quare non indicaſti quòd vxor tua eſſet? quam ob cauſam dixiſti eſſe ſororem tuam, vt tollerem eam mihi in vxorem? &c. GRAVIS, *cum magna cura & pompa pretioſa excolitur.* CONIVNCTIS. *maritis vt Abrahæ.* ANGELIS DEI. *Diſtinguit ab Angelis Diaboli, quibus iuxta errorem Tertulliani fuit ſcandaloſa filiarum hominum conſpecta pulchritudo. Sed hic puto magis reſpicere illud* 1. Cor 11. 10. Debet mulier poteſtatem, *id eſt velum, ſignum poteſtatis viri in eam, vnde & Saræ data pecunia ad emendum velum, vt aliàs ſoli viro viſa, in publico lateret eius forma,* habere ſupra caput, propter Angelos. *id eſt, vel ſanctos ſpiritus orationis præſides, vel ſacerdotes, in quibus angelica puritas exigitur.* VACVA, *ſine cauſa, fruſtrà, &c.* ALIAM MESSEM, *fructum iam dixerat. quaſi dicat nil aliud ex carnis forma colligi. Alij legunt,* aliàs eſſe, *id eſt, ob aliam cauſam pulchritudinem arridere.* ILLÆ SIBI, &c. *quaſi dicat, ſolæ libidinoſæ mulieres:* AB ILLA FLAGITATVR, *ſcilicet vſus luxuriæ.* SIBI QVOQVE, *voluptate carnis ipſæ fruuntur, quæ hominibus præſtant, vt ea ſecum perfruantur.* QVID ERGO, &c. *Inducit ſic loquentem mulierem: an non licet cuiuis laudare & æſtimare pulchritudinem, quæ tota gloria eſt corporis, modò caſtitatem profiteatur, excludatque luxuriam?* VIDERIT, &c. *Reſpondet Tertull. ſit ita apud*

A *Gentiles qui profitentur captare gloriam de rebus corporeis & viſibilibus, Chriſtianis in nullo prorſus gloriandum eſt, quibus indictus eſt omnium rerum contemptus, & perfecta humilitas. Auguſtinus libro quarto Confeſſionum cap.* 11. *&* 12. *vbi de amore pulchritudinis.* Si placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem, ne in his quæ tibi placent, tu ei diſpliceas. Si placent animæ, in Deo amentur; quia & ipſæ mutabiles ſunt, & in illo fixæ ſtabiliuntur, alioquin irent & perirent: in illo ergo amentur, & rape ad eum tecum quas potes, & dic eis, hunc amemus, hunc amemus, ipſe fecit hæc, & non eſt longè. Non enim fecit atque abiit, ſed ex illo, in illa ſunt, &c. quò itis in aſpera? quò itis? bonum quod amatis ab illo eſt, ſed quantum eſt ad illum, bonum eſt & ſuaue. S. Aug.

B Sed amarum erit iuſtè, quia iniuſtè amatur; deſerto illo quicquid ab illo eſt, *Et cap.* 13. amabam pulchra inferiora, & ibam in profundum, & dicebam amicis meis: Num amamus aliquid niſi pulchrum? & quid eſt ergo pulchrum? & quid eſt pulchritudo? quid eſt quod nos allicit & conciliat rebus, quas amamus? niſi enim eſſet in eis decus & ſpecies nullo modo nos ad ſe mouerent. Etenim animaduertebam & videbam in ipſis corporibus aliud eſſe quaſi totum, & ideò pulchrum; aliud autem quod ideò deceret, quoniam aptè accommodaretur alicui, ſicut pars corporis ad vniuerſum ſuum, & calceamentum ad pedem, & ſimilia. Et iſta conſideratio ſcaturiuit in animo meo & intimo corde meo, & ſcripſi libros de pulchro & apto, puto duos aut tres; tu ſcis Deus. Nam excidit mihi, S. Aug.

C non enim habemus eos, ſed aberrauerunt à nobis neſcio quomodo: *Epiſt. autem* 151. *ad Nebridium pulchritudinem internam animæ præferendam ait his verbis:* Vnde conſtamus? ex animo & corpore. quid horum melius? videlicet animus. quid laudatur in corpore? nihil aliud video quàm pulchritudinem. Quid eſt corporis pulchritudo? congruentia partium cum quadam coloris ſuauitate: hæc forma vbi vera melior, an vbi falſa? quis dubitet, vbi vera eſt, eſſe meliorem? vbi ergo vera eſt? in animo ſcilicet. Animus igitur, magis amãdus quàm corpus. Sed in qua parte animi iſta eſt veritas? in mente atq; intelligentia. Quid huic aduerſatur? ſenſus. Reſiſtendum ergo ſenſibus totis animæ viribus? liquet. Quid ſi ſenſibilia nimium delectant? fiat vt non delectent. Vnde fit? conſuetudine iis carendi, appetendique meliora. *In carne ergo non eſt gloriandum, neque ipſa anima, ſed qui verè voluerit gloriari, in Domino glorietur, à quo eſt omne & verum & pulchrum.* S. Aug.

2. *Pulchritudo reuelata, pudica non eſt, ſed periculoſa. De vel. virg. cap.* 14. *in f.*

IPſa concupiſcentia non latendi, non eſt pudica. patitur aliquid quod virginis non ſit, ſtudium placendi. vtique & viris. Quantùm velis bonâ mente conetur, neceſſe eſt publicatione ſui periclitetur, dum percutitur oculis incertis & multis, dum digitis demonſtrantium titillatur, dum nimiùm amatur, dum inter amplexus & oſcula aſſidua concaleſcit. Sic frons duratur, ſic pudor teritur, ſic ſoluitur, ſic diſcitur aliter iam placere deſiderare.

3. *Pulchritudinis, & capitis ornandi, & ſpeculandi cura, tam non eſſe mente virginem probat de vel. virg. cap.* 12. *V. Nuptiæ quomodo, &c.* 4. *in med.*

PVLCHRITVDO. 2. SCHOL.

NON LATENDI. *Sine velo faciem nudam exponere volendi amor non eſt pudicus.* BONA MENTE, *ſimplici, abſque affectatione & intentione placendi viris.* PVBLICATIONE, *dum in publicum apertè facies pulchra ex-* D *ponitur.* OCVLIS INCERTIS, *incertum eſt enim vtrum videntes caſti ſint, an lubrici.* TITILLATVR, *prurigine laudis, & ex vanitate etiam carnis concupiſcentia ſenſim irrepente.* INTER AMPLEXVS, *quia frequens cum*

oſculum erat Chriſtianorum vt fratrum. Vel etiam quia ex nimio amore formæ, amplexus & oſcula exercantur. Frons dvratvr, *ſine velo expoſita aſſueſcit impudentiæ.* Teritvr. *aſsiduitate ſpectaculi.* Solvitvr *quaſi diſcincta zona, in Venerem.* Aliter placere, *quàm cauſa vanitatis & laudis, vult placere, ſcilicet vt libidinosè & impudicè ametur. Auguſtinus lib. 15. de Ciu. c. 22. ruinam hominū à mulierum reuelatarum inſpectu profluxiſſe ſic ſcribit, diluuium eis imputans:* Malum à ſexu fœmineo cauſam rurſus inuenit, non quidem illo modo quo ab initio: *quo ex complacentia mulieris Adam peccauit:* non enim cuiuſquam etiam tunc fallaciâ ſeductæ illæ fœminæ perſuaſerunt peccatum viris, ſed ab initio quæ prauis moribus fuerant in terrena ciuitate, id eſt in terrigenarum ſocietate, amatæ ſunt à filiis Dei, ciuibus ſcilicet peregrinantis in hoc ſæculo ciuitatis, propter pulchritudinem corporum, quod bonum Dei quidem donum eſt, ſed propterea id largitur etiam malis, ne magnum bonum videatur bonis. Deſerto itaque magno bono, & bonorum proprio, lapſus eſt factus ad bonum minimum, non bonis proprium, ſed bonis maliſque commune: ac ſic filij Dei filiarum hominum amore ſunt capti, atque vt eis coniugibus fruerentur, in mores terrigenæ ſocietatis defluxerunt, deſertâ pietate, quam in ſancta ſocietate ſeruabant. Sic enim corporis pulchritudo à Deo quidem factum, ſed temporale, carnale, infimum bonum malè amatur, poſtpoſito Deo æterno, interno ſempiterno bono, quemadmodum iuſtitiâ deſertâ, & aurum amatur ab auaris, nullo peccato auri, ſed hominis: ita ſe habet omnis creatura: cùm enim bona ſit, & benè poteſt amari, & malè: benè ſcilicet, ordine cuſtodito, malè autem, ordine perturbato. *Suſpendamus tantiſper, & auertamus oculos ne videant vanitatem mortalis & corruptibilis pulchritudinis carnis, ex qua ſunt tot & tanta irritamenta libidinis, ſit hîc vita noſtra abſcondita, vt in reſurrectione cum Chriſto formoſi ſine periculo appareamus in gloria, ſine vllo ſenſu libidinis. Audiamus in hanc rem Aug lib. 22. de Ciu. c. 24. vbi fusè de harmonia & pulchritudine corporis.* Detractis neceſſitatibus operandi, ita omnium partium congruentiâ numeroſâ, & pulchrâ ſibi paritate reſpondet, vt neſcias vtrùm in eo cōdendo maior ſit vtilitatis habita ratio, quàm decoris. Certè enim nihil creatum videmus in hoc corpore vtilitatis cauſâ, quod non habeat etiam decoris locum. Plus autē nobis id appareret, ſi numeros menſurarum quibus inter ſe cuncta connexa ſunt, & coaptata noſſemus, quos forſitan datâ operâ in his quæ foris eminent, humana poſſet inueſtigare ſolertia, &c. Tranſitura eſt neceſſitas, tempuſq; venturum, quando ſolâ inuicem pulchritudine ſine libidine perfruamur, quod maximè ad laudem referendum eſt Conditoris, cui dicitur in Pſalmo, Confeſſionem & decorem induiſti. *Et cap. 30. in pr.* Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa, quoniam tunc non erit ipſa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura, ſempiterna fœlicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam ſum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri non latebunt, intrinſecùs & extrinſecùs per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus quæ ibi magnæ atq; mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione ſuccendent. Qui motus illic talium corporum ſint futuri, temerè definire non audeo, quod excogitare non valeo. Tamen & motus, & ſtatus, ſicut ipſa ſpecies, decens erit quicumque erit, vbi quod non decebit, non erit. *Hic autem in ſpectanda & amanda corporum forma, vix propter corruptionem, vel intuitus vel tactus honeſtus & decens haberi poteſt. Vnde Paulus:* Bonum eſt homini mulierem non tangere. *Et Chriſtus:* Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, &c.

A — S. Aug. — S. Aug. — B — S. Aug.

PVRGATORIVM.

1\. *Purgatorij carcer temporaneus, culpas plectit vſque ad iudicium. De ani. cap. 35. circa m.*

Matth. 5. 25. SI in diabolum transfertur aduerſarij mentio, ex obſeruatione comitante, cum illo quoque moneris eam inire concordiam, quæ deputetur ex fidei conuentione. pactus es enim renuntiare ipſi, & pompæ, & angelis eius. conuenit inter vos de iſto. hæc erit amicitia obſeruatione ſponſionis, ne quid eius poſteà reſumas ex his quæ ejeraſti, quæ illi (Apoc. 12. 10.) reddidiſti, ne te vt fraudatorem, vt pacti tranſgreſſorem iudici Deo obiiciat, ſicut eum legimus alibi ſanctorum criminatorem, & de ipſo etiam nomine delatorem, [a] *& iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernum, vnde non dimittaris, niſi modico quoque delicto* mora reſurrectionis expenſo. Quid his ſenſibus aptius? quid his interpretationibus verius?

a Matth. 5. 25.

PVRGATORIVM. 1. SCHOL.

TRansfertvr, *ab applicatione aduerſarij Ethnici de quo paulò ſupra dixerat:* Nam & Ethnicus homo aduerſarius noſter eſt, incedens in eadem via vitæ communis. *Ad Diabolum, inquit, ſi transfertur ab Ethnico. mentio facta aduerſarij, à Chriſto Matthæi 5. 25* Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo. Ex observatione, *id eſt, qui aduerſarius dicitur, eo quòd dum ſumus in via huius vitæ, nos vbique comitatur, vt obſeruet actiones noſtras, & inſidias vbique moliatur, ſicut ab initio dictum eſt Serpenti,* Inſidiaberis calcaneo eius: *Et Pſaltes pro ſe & omnibus nobis tentatis a diabolo.* Ipſi calcaneum meum obſeruabunt. Inire concordiam. *dum ait:* Eſto conſentiens, &c. Qvæ depvtetvr, *quæ concordia & conſenſus fundatur in contractu cum illo inito in ipſa Baptiſmi & fidei ſuſceptione. Vt enim* ille homicida ab initio, *Ex quo natus eſt, ſtatuit perpetuas tibi parare inſidias, ſic tu* pepigiſti fœdus cum morte, & cum inferno feciſti pactum, *Ex quo ſemel renuntiaſti diabolo, mundo, & pompis eius te numquam ampliùs rem eius aliquam reſumpturum.* Amicitia, *conſenſus & vnio ſola, conſtans in fideli obſeruatione mutui contractus & promiſsi.* Eierasti, *repudiaſti, reſpuiſti.* Reddidisti, *reſtituiſti res mundanas quas ante Baptiſmum ab eo acceperas.* Legimvs alibi. *Apoc. 12. 10.* Proiectus eſt Draco ille magnus, ſerpens antiquus qui vocatur Diabolus & Sathanas, qui ſeducit vniuerſum orbē: & proiectus eſt in terram, & Angeli eius cum illo miſſi ſunt. Et audiui vocem magnam in cœlo dicentem, nunc facta eſt ſalus & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas

C

Chriſti eius: quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte. De nomine. *Diabolus enim calumniatorem ſignificat.* Et iudex. *Matth. 5. 25.* Ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro; & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem. Angelo execvtionis, *miniſtro torturæ.* Mora resvrrectionis. *Dum moratur, donec fiat reſurrectio.* Expenso, *in pœna perſoluto. Tractat hunc locum* S. Aug. *Aug. lib. 1. de ſer. Do. in Monte cap. 22.* Videamus quis ſit ipſe aduerſarius cui iubemur eſſe beneuoli citò, cùm ſumus cum illo in via. Aut enim diabolus eſt, aut homo, aut caro, aut Deus, aut præceptum eius. Sed diabolo non video quomodo iubeamur beneuoli eſſe, id eſt concordes, aut conſentientes, &c. ſed neque beneuolentiam diabolo iubemur exhibere; vbi enim beneuolentia, ibi amicitia: neque quiſquam dixerit amicitiam cum diabolo eſſe faciendam. Neque concordare cum illo expedit, cui ſemel renuntiando bellum indiximus, & quo victo coronabimur. Neque conſentire illi iam oportet, cui ſi numquam conſenſiſſemus numquam in iſtas incidiſſemus miſerias. *Proſequitur de homine inimico, cum quo pax habenda. De carne, cui non eſt conſentiendum; de Deo, & præcepto eius, peccatis noſtris aduerſante, cui conſentiendum. Vide homiliam 5. ex 50. in p. vbi fusè de conſenſu dando verbo Dei aduerſanti noſtris concupiſcentiis.* S. Aug. *Ser. autem 1. de ver. Do.* Quis eſt iſte aduerſarius niſi diabolus? iam liberati ſumus ab illo. Quale pretium pro nobis datum eſt vt ab illo redimeremur? de quo dicit Apoſtolus, &c. qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, &c. redempti ſumus, diabolo renuntiabimus. Quomodo dabimus operam liberari ab illo ne nos iterum captiuos faciat peccatores? *aduerte ſic legi apud Lucam 12.* Si vadis cum aduerſario tuo ad principem, da operam in via liberari ab illo, ne fortè tradat te principi, &c. *Proſequitur, vt alibi, de Verbo Dei, cui conſentiendum; non autem diabolo; niſi ſenſu Tertulliani, ſeruando illi primum pactum mutuæ oppoſitionis. Cæterùm hic locus apertè conuincit Purgatorij carcerem vſque ad reſurrectionem durare, in quo modica & venialia delicta vſque ad minimum luuntur, mora & duratione pœnæ & grauitate reſpondente culpæ, de quo ſic Aug. to. 4. lib. 1. de ſer. Do. in Monte cap. 11.* Iudicem intelligo Chriſtum. Pater enim non iudicat quemquam, &c. miniſtrum S. Aug. intelligo Angelum, & Angeli, inquit, Matth. 4. miniſtrabant ei, &c. Carcerem intelligo, pœnas videlicet tenebrarum, &c. de ſoluendo autem nouiſſimo quadrante poteſt non abſurdè intelligi, aut pro eo poſitum, quod nihil relinquitur impunitum;

A ſicut loquentes etiam dicimus, vſque ad fæcem, cùm volumus exprimere aliquid ita exactum, vt nihil relinqueretur: vel vt ſignificarentur nomine quadrantis nouiſſimi, terrena peccata. Quarta enim pars diſtinctorum membrorum huius mundi, & ea nouiſſima, terra inuenitur, &c Poteſt ergo conuenienter videri dictum, donec ſoluas, &c. id eſt donec luas terrena peccata. Hoc enim & peccator audiuit, terra es, & in terram ibis. Donec ſoluas autem quod dictum eſt, miror ſi non eam ſignificat pœnam quæ vocatur æterna, &c. Quomodo in illo vbi dictum eſt, ſede a dextris meis, donec ponam, &c. quemadmodum ergo ibi intelligitur, &c. ſemper regnaturum, quoniam ſemper illi erunt ſub pedibus: ita hic accipi poteſt, &c. non exies inde, &c. B ſemper non exiturum eſſe, quia ſemper ſoluit nouiſſimum quadrantem. *Sed quoniam violentior eſt ſecunda expoſitio, primam retineo vt natiuam: ſcilicet minima peccata in carcere tenebroſo & igneo Purgatorij plecti, donec pro omnibus plenè ſatisfiat; vt inde exeat anima, omni debito perſoluto. Aptius in rem noſtram idem Aug. homil. 16. cùm dixiſſet de pœnis æternis, ſic proſequitur de purgatorio:* Hi qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, de quibus Apoſtolus dicit. 1. Cor. 3. S. Aug. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit ſic tamen quaſi per ignem: per fluuium igneum de quo propheticus ſermo *Danielis* commemorat; & fluuius igneus currebat ante eum; per fluuium igneum, & vada feruentibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranſeundi mora. Quantùm exege- C rit culpa, tantùm ſibi ex homine vindicabit, quædam flammæ rationabilis diſciplina. Et quantùm ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantùm ſapiens pœna deſæuiet. Et quia ſermo diuinus quodam loco *Ezech. 24.* æneæ ollæ animam peccatricem comparat dicens, pone illam ſuper prunas vacuam, donec concaleſcat æs eius, & omne ſtannum eius defluat: illic ſermones otioſi, & cogitationes iniquæ vel ſordidæ; illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic ſtannum, vel plumbum, diuerſorum ſubrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obſcurauerant, conſumentur: quæ omnia hic ab anima ſeparari per eleemoſynas, & lacrymas compendioſa tranſactione potuiſſent. Ecce ſic exigere habet ab homine rationem, qui ſeipſum pro homine dedit, & confixus clauis, legi mortis ſe iunxit. *Fœlix qui vel lacrymarum aqua, vel in Agni ſanguine purgationem peccatorum faciente Ieſu, ſtolam ſuam lauerit: ſatius quippe & ſuauius eſt tali aqua & ſanguine purgari, quàm igni. Vide plura ſequenti Scholio.*

2. *Et de Ani. cap. 58. circa fin.*

IN ſumma, quum a *carcerem* illum, quem Euangelium demonſtrat, inferos intelligamus, & *nouiſſimum quadrantem*, modicum quodque delictum mora reſurrectionis illic luendum interpretemur; nemo dubitabit animam aliquid penſare penes inferos, ſalua reſurrectionis plenitudine, per carnem quoque. *Et de Reſur. cap. 42. à p. V. Verbo, reſurrectio probatur ex ſcriptura num. 21. in medio.* a Matth. 5. 26.

PVRGATORIVM. 2. SCHOL.

INferos. *Locum inferiorem, & ſubterraneum Purgatorij carcerem.* Lvendvm *perſoluendum in pœna Purgatorij ſatisfactoria.* Pensare. *Perſoluere patiendo.* Penes inferos. *Apud Purgatorium.* Salva plenitvdine. *Abſque præiudicio plenioris pœnæ ſeruatæ damnandis, qui nunc quidem non in purgatorio, ſed in inferno in ſola anima patiuntur, donec in reſurrectione reſumpto corpore, in anima & carne ſimul plenè & aeter-* D *nè plectantur. De pœna Purgatorij paſſim Auguſtinus, aliquos hic eius locos ſelectiores accipe to. 3. libro Enchir. ad Laur. c. 69. Cùm prius expoſuiſſet locum Pauli 1. Cor. 3. 13. de igne tribulationis, ſubdit:* tale aliquid etiãm poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt, & S. Aug. vtrùm ita ſit, quæri poteſt, & aut inueniri, aut latere, nonnullos fideles, per ignem quemdam purgatorium, quantò magis, minuſue bona pereuntia

dilexerunt, tantò tardius citiuſque ſaluari: non tamen tales, de quibus dictum eſt, quod regnum Dei non poſſidebunt, niſi conuenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. *Eadem repetit verbis iiſdem to.4. de 8. Dulcitij qq. q.1. circa f. Expreßius in Pſal.* S. Aug. 37. Hæc iſte grauiora formidans, *infernus æterna ſupplicia* exceptâ vitâ iſtâ, in cuius malis plangit & gemit, rogat & dicit, Domine ne in indignatione tua arguas me: non ſim inter illos, quibus dicturus es, ite in ignem æternum, &c. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus ſit, propter illos qui ſalui erunt, ſic tamen quaſi per ignem. Quare? niſi quia hîc ædificant ſupra fundamentum, *fidem Chriſti* ligna, fœnum, ſtipulam? *peccata venialia, affectum temporalium*, ædificarent autem aurum, argentum, lapides pretioſos, *bona opera & ſolida* & de vtroque igne ſecuri eſſent: non ſolùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus eſt impios: ſed etiam de illo, qui emendabit eos qui per ignem ſalui erunt. Dicitur enim; ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Et quia dicitur, ſaluus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè, quamuis ſalui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid poteſt homo pati in hac vita. Et noſtis quanta hic paſſi ſunt mali, & poſſunt pati: tamen tanta paſſi ſunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quiſque maleficus, latro, adulter, ſceleratus, ſacrilegus, pertulit legibus, quod non pertulit Martyr in confeſſione Chriſti? iſta ergo quæ hîc ſunt mala, multò faciliora ſunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quidquid iuſſeris, faciunt. Quantò melius faciunt quod iubet Deus, ne illa grauiora patiantur? quare autem petit iſte, ne in indignatione arguatur, neque in ira emendetur? tanquam dicens Deo; quoniam iam iſta quæ patior, multa ſunt, magna ſunt quæſo vt ſufficiant: & incipit illa numerare, ſatisfaciens Deo, offerens illa quæ patitur, ne peiora patiatur: quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. Non eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ, &c. *Et to.5. lib. 21. de Ciuit. c.16. vbi de infantibus baptizatis:* S. Aug. ſi Sacramenta mediatoris acceperit, etiamſi hanc in eis annis vitam finiat, *ſcilicet quibus non eſt rationis capax* tranſlata ſcilicet à poteſtate tenebrarum in regnum Chriſti, non ſolum pœnis, non præparetur æternis, ſed ne vlla quidem poſt mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim ſola ſpiritalis regeneratio, ne poſt mortem obſit, quod carnalis generatio cum morte contraxit. *Et ſub finem de adultis ſic habet.* S. Aug. Quiſquis cupit pœnas euadere ſempiternas, non ſolùm baptizetur, verùm etiam iuſtificetur in Chriſto, ac ſic verè tranſeat à diabolo ad Chriſtum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, niſi ante illud vltimum tremendumque iudicium. *En vt directè reſpondeat Tertulliano dicenti de* mora reſurrectionis. *Capite autem 13. vbi de purgatorio iuxta Platonicos & Maronem lib. 6. Æneidos, per aërem, ignem, & aquam facto. Ipſe verò ſic concludit:* temporarias pœnas alij in S. Aug. hac vita tantùm, alij poſt mortem, alij & nunc & tunc, verumtamen ante iudicium illud ſeueriſſimum nouiſſimumque patiuntur. Non autem omnes veniunt in ſempiternas pœnas, quæ poſt illud iudicium his ſunt futuræ, qui poſt mortem ſuſtinent temporales. Nam quibuſdam, quod in iſto non remittitur, remitti in futuro ſæculo, id eſt ne futuri ſæculi æterno ſupplicio puniantur, iam ſupra diximus. *Vbi alludit ad illud Matth.* 12. 32. qui dixerit verbum contra Spiritum S. non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. *Quod fruſtrà Chriſtus dixiſſet, niſi aliqua peccata in alio ſæculo remitteren-* A *tur. Hæc rurſum pro pœnis Purgatorij accipe. Monet Tobias* 4.18. Panem tuum & vinum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue. *Hoc eſt, fac oblationem pro mortuo. Eccli.* 7. 37. Mortuo non prohibeas gratiam. *Philipp.* 2.10. In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium terreſtrium & infernorum. *Quod de animabus fidelium intelligitur.* 1. *Cor.* 3. 13. *Vniuſcuiuſque opus quale fuerit, ignis probabit. Ambr. ibidem* quia per ignem, inquit, examinatio fiet. *Et in Pſal.* 36. Igne, inquit, purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel, ſed hi etſi per ignem examinabuntur, dicent tamen: tranſiuimus per ignem & aquam. Alij B in igne remanebunt, illis rorabit ignis, vt Hebræis pueris, &c. & ſi non exurimur tamen vrimur. *Vide eumdem ſer. 3. in Pſal. 118. Hiero. in cap. 4. Amos. Greg. 4. dial. c. 39. Origenem homil. 25. in Num. 31.* Omnia quæcumque non tranſeunt per ignem, tranſibunt per aquam; & lauabitis veſtimenta veſtra die prima, & mundi eritis, & poſthæc introibitis in caſtra. Vides, inquit, quomodo purificatione indiget omnis qui exierit de prælio huius vitæ. Quod ſi aliquid eſt, vt aliquid audeam dicere ſecundùm diuinæ ſcripturæ authoritatem, omnis qui exierit de hac vita, non poteſt eſſe mundus. *Et homil. 6. in Exodum.* Si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur, & ſi parum aliquid ſit auri purgatum tamen reſideat. Quòd ſi aliquis illuc to- C tus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod ſcriptum eſt, demergetur in profundum, tanquam plumbum in aqua validiſſima. *Conſule eumdem Origenem homil. 14. in Leuit. & 12. in Ierem. Theodoretus in 1. Cor. ſcribit voce ac nomine omnium Græcorum Orthodoxorum.* Credimus, inquit, eſſe ignem purgatorij, in quo animæ tanquam aurum in fornace purgantur. *Damaſcenus item in Orat. inſcripta* quòd hi qui ex hac vita cum fide migrarunt viuorum Miſſis, & beneficiis adiuuentur: *in qua Authores ſuos & antiquam traditionem Patrum adducit, Dionyſij, Baſilij, Ephrem, Athanaſij, Nyſſeni, Chryſoſtomi.*

Hyeronymus, in Matth. cap. 3. tria baptiſmata ignis diſtinguit in verba Euangelij. Ipſe vos baptizabit in D Spiritu ſancto & igni. Siue, inquit, quia ignis eſt Spiritus ſanctus, vt Acta Apoſtolorum docent: quo deſcendente, ſedit quaſi ignis ſuper ſingulos credentium, & impletus eſt ſermo Domini dicentis, ignem veni mittere ſuper terram, & quid volo niſi vt ardeat? ſiue quia in præſenti, Spiritu baptizamur, & in futuro, igne: Apoſtolo quoque huic ſenſui congruente. vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. *Videndus Baſilius libro de Spiritu ſancto cap. 15. & Naz. orat. in S. Lumina. Cyprianus libro 4. ep. 2. ad Antonianum.* aliud eſt ad veniam ſtare, aliud, ad gloriam peruenire: aliud, miſſum in carcerem non exire inde, donec ſoluat nouiſſimum quadrantem; aliud ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia paſ- E ſione purgaſſe: aliud denique pendere in die iudicij ad ſententiam Domini, aliud ſtatim à Domino coronari. *Et lib. de laude Martyrij:* legis ſcriptum eſſe vſque quadrantem nos vltimum reddere: ſed hæc pars ablata martyribus. Etenim qui ſalutis æternæ cupiditatibus, freti vitæ huiuſce deſideria vicerunt, hos expertes doloris vniuerſi, Domini propitiatio coronat. *Vide eumdem lib. 2. de teſtim. ad Quirinum 57. Et Ambroſium lib. de Obitu Valentiniani, & de Obitu Theodoſij ſenioris, vbi vota & preces fundit pro animabus ipſorum. Auguſtini plura ſuprà retuli teſtimonia. Duo tantùm hîc ſubtexam. Aug. lib. 12.* S. Aug. *de Gen. ad lit. cap. 33. & ep. 99 ad Euod.* Quomodo aliter accipiendum ſit quod dictum eſt, quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni, &c.

Non video niſi vt quorumdam dolores apud inferos eum ſoluiſſe accipiamus, ea poteſtate quâ Dominus eſt, cui omne genu flectitur cœleſtium terreſtrium & infernorum: per quam poteſtatem etiam illis doloribus quos ſoluit, non potuit teneri. *Et* A *lib.* 20. *de Ciuit. cap.* 9. Neque piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Chriſti. S. Aug.

PVRGATORII POENÆ, PER CHRISTI MERITA, ET OBLATIONES ANNVAS EXSOLVVNTVR.

* 1. *Purgatorij pœnas Chriſti humanitas, & Angelorum præſentia mitigat. V. Verbum. Martyres. num.* 6.

2. *Oblationes annuæ pro defunctis in Purgatorio exiſtentibus. De exhort. caſt. cap.* 11. *in m.*

NEque priſtinam poteris odiſſe, cui etiam religioſiorem reſeruas affectionem, vt iam receptæ apud Dominum, pro cuius ſpiritu poſtulas, pro qua oblationes annuas reddis. Stabis ergo ad Dominum cum tot vxoribus quot in oratione commemoras? & offeres pro duabus? & commendabis illas duas per ſacerdotem de monogamia ordinatum, aut etiam de virginitate ſancitum? circumdatum virginibus ac vniuiris?

* 3. *Et de Monog. cap.* 10. *in m.*

ENimverò & pro anima eius orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Nam hæc niſi fecerit, verè repudiauit quantùm in ipſa eſt; & quidem hoc iniquius, quantò quomodo potuit, quia non potuit; & hoc indignius, quantò iam indignius, ſi quia non meruit. Aut nunquid nihil erimus poſt mortem, ſecundùm aliquem Epicurum, & non ſecundùm Chriſtum?

4. *Et de Corona cap.* 3. *à m.*

Oblationes pro defunctis, pro nataliriis annuâ die facimus.

* 5. *Et de Monog. cap.* 11. *a p.*

ORabis pro maritis tuis, nouo & vetere. Elige cui te adulteram præſtes. puto ambobus. Quod ſi ſapias, taceas defuncto. Repudium ſit illi ſilentium tuum, alienis iam dotalibus ſcriptum. Hoc modo nouum promereberis maritum, ſi veteris obliuiſcaris.

6. *De Anima cap.* 51. *à m.*

SCio fœminam quandam vernaculam Eccleſiæ, formâ & ætate integra functam: poſt vnicum & breue matrimonium, cùm in pace dormiſſet, & morante adhuc ſepultura, interim oratione preſbyteri componeretur, ad primum halitum orationis, manus à lateribus dimotas in habitum ſupplicem conformaſſe, rurſumque, conditâ pace, ſitui ſuo reddidiſſe.

PVRGATORII POENÆ QVOMODO SVBLEVENTVR. 2.3.4.5.&6. SCHOL.

2. PRISTINAM. *Agit de Polygamo, qui primæ vxori defunctæ debet religioſiorem, caſtiorem, ſanctiorem amorem, tum quod erga puram eius animam, & non iam carnem verſetur, tum quod ad eam caſtam caſtus in primo coniugio acceſſerit.* POSTVLAS, *orat vt ſoluatur à pœnis Purgatorij.* OBLATIONES ANNVAS. *Nota antiquitatem Anniuerſariorum, & Miſſarum ſolemnium pro defunctis. Liturgiæ pro defunctis meminit Clemens Romanus libro* 8. *Conſtit. Apoſtol. Dion. Areop. circa finem libri de Eccl. Hierarch. Euſeb. Alex. in homil.* Memento, in oblatione etiam, eorum qui iam de vita deceſſerunt parentum ac fratrum; hoc ſi feceris, magnam eis requiem præbes. *Sanctus Ephrem in ſer. de ſua morte. Cypr. ep.* 66. *Ambr. de obitu fratris orat.* 2. *& orat. de obitu Theod. Zeno Veron. ſer. de Reſur. Nazianz. orat.* 10. *in laudem Cæſarij.* STABIS. *Vel in ſtationibus, vigiliis, ieiuniis; vel orationibus pro defunctis.* DE MONOGAMIA. *Ex Monogamia ad Sacerdotium promotum.* SANCITVM. *Ordinatum ex ſanctiori gradu virginitatis.* VNIVIRIS *viduis ſemel nuptis. Quaſi diceret, cùm ora-* B *tio totum cor hominis circa Deum occupari attentè poſtulet; & ſemel nuptus*, diuiſus ſit cogitans quæ ſunt mundi quomodo placeat vxori *vnica; quomodo orando & offerendo eleemoſynam, aßiſtendo Miſſæ annuæ, vel quotidianæ per annum, non erit diuiſus & diſtractus, viuam ſimul & defunctam vxorem commemorans?*

3. REFRIGERIVM. *A flammis Purgatorij.* INTERIM, *vt ſuprà*, dum moratur reſurrectio. *Et hic eſt Error Authoris, nullam animam niſi Martyrum, ante reſurrectionem in cœlum admitti, ſed ſolutâ Purgatorij pœnâ, in locum aliquem refrigerij.* PRIMA RESVRRECTIONE *& hic alter error, quo credidit, ante ingreſſum cœli, & ſecundam reſurrectionem, poſt primam, iuſtos per mille annos in ſpiritualibus deliciis & conſortio caſto manſuros. Sic enim lib. de Reſur. cap.* 25. Diabolo in abyſſum interim relegato, primæ reſurrectionis prærogatiua de ſoliis ordinetur; dehinc & igne dato, *id eſt incendio vltimæ conflagrationis faciem iudicis præcedente* vniuerſalis reſurrectionis cenſura de libris

iudicetur. *Et 3. cont. Marc. cap.* 24. Confitemur in terra nobis regnum repromiſſum, ſed ante cœlum, ſed alio ſtatu; vtpote poſt reſurrectionem in mille annos, in ciuitate diuini operis Ieruſalem cœlo delata. DORMITIONIS, *mortis eius anniuerſario die.* HOC INIQVIVS, *tantò iniuſtius.* QVOMODO POTVIT, *id eſt poſt mortem eius, ſolutâ lege viri, oſtendit, ſi negligat iuxta traditionem, Miſſas & eleemoſynas offerre pro viro, ſe eum repudiaſſe animo, eo modo quo potuit.* QVIA NON POTVIT, *ſcilicet viuum de facto repudiare, dum viueret; quod feciſſet ſi potuiſſet.* SI QVIA, *ſi affectu repudiet mortuum, qui tantam obliuionem, dum viueret, non meruit.* AVT NVMQVID, &c. *erras mulier ſecundò nubens, ſi credis defunctum maritum eiuſque animam nihil doloris vel gaudij aut complacentiæ ſentire poſt mortem: non ſumus Epicurei, ſed Chriſtiani: gratulatur tibi vel indignatur anima defuncti viri.*

4. PRO NATALITIIS, *non Gentilium more diem ſuum natalitium ſolemniter celebrantium loquitur, ſed de natalitiis Martyrum. De quo vide Cypr. ep.* 34. Quoties Martyrum paſſiones, & dies, anniuerſariâ commemoratione celebramus. *Smyrnenſis item in paſſione Beati Polycarpi. Hiero. lib.* 2. *in ep. ad Gal. c.* 4. *Origenes de celebrando natali SS. Innocentum. Euſebius Alex. Ephrem, Chryſoſt. Athan. Aug. aliique Patres, plurimos ſermones de annuis natalitiis Martyrum ſcripſerunt.*

5. ADVLTERAM. *Et hic error, credentis ſecundas nuptias adulteras.* PVTO AMBOBVS. *Quia viuit defunctus, immortalis in anima; &* nuptias non concubitus carnis, ſed animi conſenſus facit. *Et ideo vult Tertull. ſecundò nuptam vtrique ſimul viro adulteram, quia duos ſimul habet viros.* TACEAS DEFVNCTO. *Non ores pro eo.* ALIENIS DOTALIBVS, *dum contraxiſti cum ſecundo, aliâ pactâ dote; eo ipſo ſcripſiſti illi, in ſecundo contractu, repudium.* PROMEREBERIS, *gratiam eius; dum omnem affectum tuum in ſe tranſlatum videbit; dum nec orare, nec offerre eleemoſynas & agapes, nec Miſſarum ſolemnia procurare videbit pro primo viro defuncto.*

6. VERNACVLAM, *ancillam Dei, ex Chriſtianis natam.* MORANTE SEPVLTVRA. *Dum corpus eſſet in Eccleſia proximè ſepeliendum* COMPONERETVR, *diſponeretur, vt transferretur in ſepulchrum.* HALITVM. *Alij* habitum HABITVM SVPPLICEM *iunctis manibus.* CONDITA PACE *dicto* requieſcant in pace. SITVI SVO. *Prima manuum & brachiorum compoſitioni ſe reſtituiſſe. De orationibus, Miſſæ ſacrificiis, & eleemoſynis, pro defunctis, frequenter Auguſtinus libro* 9. S. Aug. *Confeſſ. c.* 11. *vbi ſic inducit S. Matrem Monicam;* Ponite, inquit, hoc corpus vbicumque, nihil vos eius cura conturbet, tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis. *Et cap.* 12. Ecce corpus elatum eſt, imus & redimus ſine lacrymis. Nam neq; in eis precibus quas tibi fudimus, cum tibi offerretur pro ea ſacrificium pretij noſtri, iam iuxta ſepulchrum poſito cadauere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet; nec in eis precibus, S. Aug. ego fleui, ſed toto die grauiter in occulto mœſtus eram, &c. *Et cap.* 13. Fundo tibi Deus noſter pro illa famula tua, longè aliud lacrymarum genus, quod manat de concuſſo ſpiritu, conſideratione periculorum omnis animæ quæ in Adam moritur. Quamquam illa in Chriſto viuificata, etiam nondum carne reſoluta, ſic vixerit, vt laudetur nomen tuum in fide, moribuſque eius; non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptiſmum regeneraſti, nullum verbum exiſſe ab ore eius contra præceptum tuum; & dictum eſt a veritate, filio tuo: ſi quis dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis. *Aduerte carcerem igneum Purgatorij de quo hunc locum explicat, quo verba iniurioſa etiam ex ira veniali prolata*

A *purgentur* & væ, etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter ſperamus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ, &c. ſepoſitis pauliſper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te; exaudi me per medicinam vulnerum noſtrorum, quæ pependit in ligno, & ſedens ad dexteram tuam, te interpellat pro nobis. *Tum de nouiſſimo quadrante debiti delicti:* ſcio miſericorditer operatam, & ex corde dimiſiſſe debita debitoribus ſuis; dimitte illi & tu debita ſua, ſi qua etiam contraxit per tot annos, poſt aquam ſalutis, &c. tantummodo memoriam ſui ad altare tuum B fieri deſiderauit, cui nullius diei prætermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, quâ deletum eſt Chirographum quod erat contrarium nobis, quâ triumphatus eſt hoſtis, computans delicta noſtra, & quærens quid obiiciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus. *Qui ſoluit pro nobis vſque ad nouiſſimum quadrantem* quis ei reſtituet pretium quo nos emit, vt nos auferat ei? *alij legunt offerat* ad cuius pretij noſtri Sacramentum ligauit ancilla tua animam ſuam vinculo fidei, &c. Non ſe interponat, nec vi, nec inſidiis, leo, & draco: neque enim reſpondebit illa nihil ſe debere. *En vt conſentit cum aduerſario, & fatetur ſe ream concordans accuſatori.* Ne conuincatur, & obtineatur ab accuſatore callido; ſed reſpondebit dimiſſa debita C ſua ab eo, cui nemo reddet, quod pro nobis non debens reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, & poſt quem nulli nupta eſt; *ò verè viduam, & ſecundo matrimonio non diuiſam!* cui ſeruiuit, fructum tibi afferens cum tolerantia, vt eum quoque lucraretur tibi. Et inſpira Domine Deus meus, inſpira ſeruis tuis, fratribus meis, filiis tuis, Dominis meis, quibus & voce, & corde, & literis ſeruio; vt quotquot hæc legerint; meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patricio quondam eius coniuge, per quorum carnem introduxiſti me in hanc vitam, &c. *Quid expreſſiùs pro animarum refrigerio, altaris & ſacrificij incruenti me-* D *rito, dici poſsit ignoro, & pia Eccleſiæ traditione, orandi, & offerendi ſacrificium pro mortuis; de qua ſuprà Tertull. libro de Corona cap.* 3. *vbi inter cæteras traditiones, huius expreſſè meminit To. item ſecundo, Aug. in ep.* 64. *ad Aurelium Epiſcopum, circa m. vbi agit de* S. Aug. *compeſcendo tumultu, & luxu nimio conuiuiorum & agapum, fieri ſolitarum in natalitiis Martyrum, & memoria defunctorum, de quibus ſimul præfato loco egit Tertullianus; ſic habet:* Quoniam iſtæ in cœmiteriis ebrietates, & luxurioſa conuiuia non ſolùm honores Martyrum à carnali & imperita plebe credi ſolent, ſed etiam ſolatia mortuorum; mihi videtur facilius illis diſſuaderi poſſe iſtam fœditatem ac turpitudinem, ſi & de Scripturis prohibeatur, & obla- E tiones pro ſpiritibus dormientium, quas verè aliquid adiuuare credendum eſt, ſuper ipſas memorias *monumenta & ſepulchra in memoriam martyrum & defunctorum* non ſint ſumptuoſæ, atque omnibus petentibus, ſine typho, & cum alacritate præbeantur, neque vendantur, &c. *Et ep.* 125. *ad Cornelium impudicum viduum, circa f. vbi agit de ſenſu* S. Aug. *doloris & gaudij quem defuncti concipiunt:* ſi diues ille ſuperbus atque impius, &c. Cùm malorum meritorum pœnas apud inferos lueret, &c. recordatus eſt quinque fratres ſuos, &c. ne & ipſi venirent in illum locum tormentorum: quantò magis tua vxor te recordatur? quantò magis te caſta non vult ad pœnas venire mœchorum, ſi fratres ſuos nec ſuperbus ad pœnas venire voluit ſuperborum? & cùm frater nollet fratribus, in malis ſe eſſe coniunctum; quantò

quantò minus vult in bonis conſtituta coniunx, virum in malis habere ſeparatum? *rurſum de animis defunctorum refrigerandis to. 4. de 8. Dulcitij qq. q. 2.* S. Aug. *circa f.* dixi etiam tale aliquid ad Laurentium, *in Enchir. cap.* 109. quod ita ſe habet: tempus autem, inquam, quod inter hominis mortem, & vltimam reſurrectionē poſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut vnaquæque digna eſt, vel requie, vel ærumna, pro eo quod ſortita eſt, in carne, dum viueret. Neque negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Sed eis hæc proſunt, qui cùm viuerent, vt hæc ſibi poſtea poſſent prodeſſe, meruerunt. Etenim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt verò talis in bono, vt hæc non requirat: eſt & rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo poſt hanc vitam poſſit releuari quiſpiam, vel grauari, &c. cùm ergo ſacrificia, ſiue altaris, ſiue quarumcumque eleemoſynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarum actiones ſunt; pro non valde malis, propitiationes ſunt; pro valde malis, etiamſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcumque viuorum conſolationes ſunt: quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certè vt tolerabilior fiat ipſa damnatio. *Damnationem vocat, quia præter æternitatem, nihil differt in pœna damni, & ſenſus, purgatorium ab inferno. Item to.* S.Aug. *4. lib. de cura pro mortuis, cap.* 1. In Machabæorum libris *ſecundi Machab.* 12. 43. legimus, oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed etſi nuſquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua tamen eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, authoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mor- S. Aug. tuorum. *Et cap. 4. vbi de ſepultis mortuis in Eccleſiis Martyrum.* Cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorum pius in ſuos animus appareat, non video quæ ſint adiumenta mortuorum, niſi ad hoc, vt dum recolunt vbi ſint poſita, eorum quos diligunt, corpora, eiſdem Sanctis illos tanquam patronis ſuſceptos apud Dominum adiuuandos, orando commendent. Quod quidem facere poſſent, etiamſi talibus locis eos humare non poſſent, &c. Cùm itaque recolit animus vbi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus chariſſimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt iis, qui cùm in corpore viuerent talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt. Verùm & ſi aliqua neceſſitas, vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non ſunt prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana & Catholica ſocietate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumque, ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia: vt quibus ad iſta deſunt parentes, aut filij, aut quicumque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. *Et ibid. cap.* 18. Non exi- S. Aug. ſtimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, niſi quod pro eis, ſiue altaris, ſiue orationum, ſiue eleemoſynarum ſacrificiis ſolemniter ſupplicamus: quamuis non pro quibus fiunt, omnibus proſint, ſed iis tantùm, quibus dum viuunt, comparatur vt proſint. Sed quia non diſcernimus

A qui ſint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia poſſint & debeant peruenire. Melius enim ſupererunt iſta eis quibus nec obſunt, nec proſunt, quàm eis deerunt, quibus proſunt. Diligentius tamen facit hæc quiſque pro neceſſariis ſuis, quod pro illo fiat ſimiliter a ſuis, &c. quod verò quiſque apud memoriam Martyrum ſepelitur, hoc tantùm mihi videtur prodeſſe defuncto, vt commendans eum etiam Martyrum patrocinio, affectus pro illo ſupplicationis augeatur. *Et lib. 21. de Ciuit. c. 24.* Pro defunctis quibuſdam, vel ipſius S. Aug. B Eccleſiæ, vel quorumdam piorum exauditur oratio: ſed pro his, quorum in Chriſto regeneratorum, nec vſque adeò vita in corpore malè geſta eſt, vt tali miſericordia iudicentur digni non eſſe; nec vſque adeò benè, vt talem miſericordiam reperiantur neceſſariam non habere, &c. Neque enim de quibuſdam veraciter diceretur quod non eis remittatur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro, niſi eſſent quibus etſi non in iſto, tamen remittetur in futuro. *Tandem ſer. 32. de ver. Apoſt. in m.* Pompæ funeris, agmina exequiarum, ſumptuo- S. Aug. ſa diligentia ſepulturæ, monumentorum opulenta conſtructio, viuorum ſunt qualiacumque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata me- C ruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis, qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causâ opera miſericordiæ celebrantur, quis eis dubitat ſuffragari, pro quibus orationes Deo, non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus, qui ita vixerint ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem, &c. & ideo iſtam finiens quiſque vitam, niſi quod meruit in ipſa, non poterit habere poſt ipſam, &c. *Tum de ſolemnibus funerum exhibendis:* S. Aug. impleant hæc homines erga ſuos officia poſtremi D muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, multò pro eis obſeruantius, inſtantius, abundantius impendant, qui ſuos carne, non ſpiritu, mortuos, non ſolum carnaliter, ſed etiam ſpiritaliter amant. *Subiicio authentica teſtimonia Patrum, & Conciliorum, pro oblatione & Miſſæ ſacrificio pro defunctis offerri ſolito. Concilium Carthag.* 4. *Canone* 79. Pœnitentes qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, ſi caſu in itinere, vel mari mortui fuerint, vbi eis ſubueniri non poſſit, memoria eorum & orationibus, & oblationibus commendetur. *Concil. 1. Bracharenſe Can.* 39. Placuit ſi quid ex collatione fidelium, aut per feſtiui- E tates Martyrum, aut per commemorationes mortuorum offertur, apud vnum Clericorum fideliter colligatur. *Et can.* 34. Item placuit, vt qui aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut ſuſpendium, aut quolibet modo violentam ſibiipſis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Pſalmis eorum cadauera ad ſepulturam deducantur. *A quo etiam munere Auguſtinus excludit non baptizatos, naturali licet morte defunctos, lib. 1. de Anima & eius origine.* S. Aug. Saluâ, inquit, fide Catholicâ & Eccleſiaſticâ regulâ, nullâ ratione conceditur, vt pro non baptizatis cuiuſlibet ætatis hominibus offeratur ſacrificium

corporis & ſanguinis Chriſti. *Quâ enim ratione participarent mortui, qui de eius corpore, quod eſt Eccleſia numquam fuerunt viui? Concil. 3. Toletanum. can. 21.* Qui diuina vocatione ab hac vita recedunt, cum Pſalmis tantummodo, & pſallentium vocibus debent ad ſepulcrum deferri. Nam funebre carmen quod vulgò defunctis cantari ſolet, vel in pectoribus ſe, aut proximos, aut famulos cædere omnino prohibemus. Sufficiat autem quod in ſpe reſurrectionis Chriſtianorum, corporibus famulatus impenditur canticorum. Prohibet enim nos Apoſtolus ſanctus lugere defunctos, dicens, de dormientibus autem nolo vos contriſtari, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Dominus non fleuit Lazarum mortuum, ſed ad huius vitæ ærumnas plorauit ſuſcitandum. *Concil. Carthag. 4. can. 95.* Qui oblationes defunctorum aut negant Eccleſiis, aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur. *Quod inculcat Concil. Vaſenſe can. 2.* Qui oblationes defunctorum retinent, & Eccleſiis tradere remorantur, vt infideles ab Eccleſia ſunt abiiciendi, quia vſque ad exinanitionem fidei peruenire certum eſt hanc pietatis diuinæ exacerbationem: quia & fideles de corpore recedentes votorum plenitudine, *quid enim tam optant, quam oblationibus & ſacrificiis teſtamento præſcriptis refrigerari?* & pauperes conſolatu alimoniæ, & neceſſaria ſuſtentatione fraudantur. Hi ergo tales quaſi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi ſunt. *De Purgatorij pœnis, diuerſimodè ſublenandis Eugenius 4. in Concilio Oecumenico Florentino:* Diffinimus, inquit, ſi verè pœnitentes in Dei charitate deceſſerint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint, & omiſſis, eorum animas pœnis Purgatoriis poſt mortem purgari, & vt à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium viuorum ſuffragia, Miſſarum ſcil. ſacrificia, orationes, & eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus, pro aliis fidelibus fieri conſueuerunt, ſecundùm Eccleſiæ conſtituta. *De ſuffragiis pro mortuis Dion. de Eccl. Hierarch. cap. 7. Naz. orat. in Cæſar. Ephrem in teſtamento. & Epiph. hæreſi 75. Chryſoſt. hom. 41. in 1. Cor. 32. in Matth. &c. Hæreticorum proprium eſt, ſuffragia & oblationes mortuorum fraudare, vt probat Auguſtinus lib. de Hæreſibus hæreſi 53.*

S. Aug. Æriani à quodam Ærio ſunt nominati, qui cùm eſſet Presbyter, doluiſſe fertur, quod Epiſcopus non potuit ordinari, & in Arrianorum hæreſim lapſus, propria quoque dogmata addidiſſe nonnulla, dicens, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere. *Sed quidquid obtrectent, antiquiſſima eſt praxis Eccleſiæ pro defunctis orare & offerre. Et quidem 2. Machab. 12. 43. laudatur Iudas Matthabæus quòd* facta collatione duodecim millia drachmas argenti miſit Ieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium, &c. Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. *Quem librum Canonicum admittit Concil. 3. Carthag. can. 47. cui & ſubſcripſit Auguſtinus à pluſquam mille ducentis annis.* Sunt autem Canonicæ Scripturæ, Geneſis, Exodus, &c. Iudith, Heſter,

S. Aug. Eſdræ libri duo, Macchabæorum libri duo, &c. *Quod confirmat idem Aug. lib. de cura pro mortuis cap. 1. & lib. 18. de Ciuit. cap. 36.*

Dionyſius Areop. lib. de Eccl. Hierarch. cap. 7. Precibus à diuina benignitate contendit Antiſtes, vt omnia peccata quæ humana fragilitate imbecillitatéque admiſſa ſunt, ei qui exceſſit è vita remittat, &c. quòd autem nos à diuinis præceptoribus noſtris de precatione, quâ Antiſtes, vt dixi, in eo qui

A mortuus eſt, vtitur, traditum accepimus, neceſſariò exponendum eſt. *Cyrill. Ieroſol. Catech. 5 Myſtagog. vbi de Miſſæ ſacrificio.* Rogamus te, inquam, nos omnes, & hoc ſacrificium tibi offerimus, vt meminerimus etiam eorum qui ante nos obdormierunt, primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus, ſuſcipiat preces noſtras. Deinde pro defunctis Sanctis Patribus, & Epiſcopis. Deinde pro omnibus oramus, qui inter nos vitâ functi ſunt; maximum eſſe credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur precatiò, ſancti illius,

B & tremendi, quod in altari poſitum eſt, ſacrificij, &c. Ad eumdem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes, quamuis ſint peccatores, non quidem coronam plectimus, ſed Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum qui eſt benigniſſimus propitium reddamus. *Greg. Naz. in orat. de obitu fratris ſui Cæſarij.* Commendamus Domino non animas tantùm noſtras, & eorum qui ante nos deceſſerunt. *Chryſoſt. homil. 3. in ep. ad Philipp. & homil. 41. in 1. Cor. dicit non eſſe opus lacrymis ſuper mortuo, ſed iuuandum eſſe precibus, eleemoſynis, & ſacrificiis. Et rurſum ibid.* Non ſuperfluè qui ſtat ad altare in diuinorum myſteriorum celebratione exclamat: & pro omnibus in Chriſto dormientibus. Si enim Iob ſacrificium

C ſuos purgauit filios, dubitas tu defuncto ſubleuari, ſi pro eis ſacrificium offeramus? *Et homil. 21. in Acta.* Non ſolus, inquit, eſt Diaconus qui clamat pro his qui in Chriſto ſunt mortui, & pro iis, qui pro ipſis commemorationes faciunt: non hanc vocem emittit Diaconus, ſed Spiritus ſanctus. *Tandem homil. 3. in ep. ad Philipp.* Non fruſtra Apoſtoli ſanxerunt in venerandorum myſteriorum celebratione, fieri memoriam defunctorum: Sciebant quippe plurimam inde his vtilitatem accedere. Nam toto populo præſente, & leuante manus in cœlum, tremendoque ibi ſacrificio poſito, quomodo non placaremus Dominum pro iis intercedendo? *Epiphanius quoque in Anacephal. inter dogmata Eccleſiæ ponit orationes, cul-*

D *tum diuinum & myſteriorum diſpenſationem pro mortuis.*

Cyprianus epiſt. 66. quòd contra ſtatutum Concilij, quidam Geminius Victor teſtamento nominaſſet tutorem ſiue curatorem Geminium Fauſtinum Presbyterum, prohibet pro illo offerri ſacrificium: nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Eccleſia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab adminiſtratione diuina auocentur, nec moleſtiis, & negotiis ſæcularibus alligentur, ſed in honore ſportulantium fratrum, *id eſt ſportulas, ſiue diſtributiones pecuniarias, vel obſonia, tertamque vitæ ſtipendium, per ſingulos dies vel menſes accipientium,* tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & ſacrificiis non recedant, ſed die ac nocte cœleſtibus rebus, & ſpiritalibus ſeruiant. Quod Epiſcopi Anteceſſores noſtri religiosè conſi-

E derantes, & ſalubriter prouidentes, cenſuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam, vel curam, Clericum nominaret; ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & miniſtros voluit auocare. Et ideo Victor, cùm contra formam nuper in Concilio à Sacerdotibus datam, Geminium Fauſtinum Presbyterum auſus ſit tutorem conſtituere, non eſt quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Eccleſia frequentetur.

RARITAS ET COPIA RERVM.

1\. *Raritas ſola, res viles in pretio ponit; abundantia autem pretioſas vilificat. 1. de cultu fœm. cap. 7. per totum & cap. 8. in p.*

HÆc omnia de raritate & peregrinitate ſola, gratiam poſſident. Denique intra terminos patrios non tanti habentur. Semper abundantia contumelioſa in ſemetipſam eſt. Apud barbaros quoſdam, quia vernaculum eſt aurum & copioſum, auro vinctos in ergaſtulis habent, & diuitiis malos onerant, tantò locupletiores, quantò nocentiores. Aliquando re vera inuentum, quomodo aurum non ametur. Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ de faſtidio Parthorum & Medorum, ceterorumque Gentilium ſuorum coram matronis erubeſcentem, niſi quod nec ad oſtentationem ferè habentur. latent in circulis ſmaragdi, & cylindros vaginæ ſuæ ſolus gladius ſub ſinu nouit, & in peronibus vniones emergere de luto cupiunt. nihil denique tam gemmatum habent, quàm quod gemmatum eſſe non debet, ſi non comparet: aut ideo comparet, vt neglectum quoque oſtendatur. Proinde & veſtium de coloribus honorem ſerui etiam eorum terunt. Sed & parietes Tyriis & hyacinthinis, & illis regiis velis, quæ vos operosè reſoluta transfiguratis, pro pictura abutuntur. Vilior eſt apud illos purpura, quàm rubrica. CAPVT VIII.

2\. *Et ibid. cap. 9. in p. ad vltra m.*

VT quædam rerum, per ſingulas quaſque terras & vnamquamque regionem maris à Deo diſtributa ſunt, inuicem ſibi peregrina, & apud exteros mutuò rara, apud ſuos iure, ſi vtique vel appetuntur, vel negliguntur, quia non tantus eſt in illis feruor gloriæ inter domeſticos frigidæ. Sed enim ex poſſeſſionum diſtributione, quam Deus vt voluit ordinauit, raritas & peregrinitas apud extraneos ſemper gratiam inueniens, de ſimplici cauſa non habendi quæ Deus alibi collocauit, concupiſcentiam concitat habendi. Ex hac vitium aliud extenditur, immoderatè habendi: quod & ſi fortè habendum ſit, modus tamen debetur. Hæc erit ambitio, vnde & nomen eius interpretandum, quod concupiſcentia apud animum ambiente naſcatur ad gloriæ votum: grande ſcilicet votum, quod (vt diximus) non natura, nec veritas, ſed vitioſa animi paſſio concupiſcentia commendauit, & alia vitia ambitionis & gloriæ: ſic & pretia rebus inflammauit, vt ſe quoque accenderet. Nam tantò maior fit concupiſcentia quantò magni fecit quod concupiit.

RARITAS: 1. & 2. SCHOL.

HÆC OMNIA *ſcilicet mundi muliebris ornamenta, ſeu potius impedimenta, gemmæ, lapilli margaritæ.* DE RARITATE. *Propter raritatem.* PEREGRINITATE. *Eo quod de longè à nobis remotis terris, & exteris veniant.* GRATIAM. *Grata ſunt mundanis, & oculos ſtultorum demulcent. Vel, gratiam, id eſt pretium & æſtimationem accipiunt.* PATRIOS *vbi naſcuntur. Sicut ex Thoma Mauro Angliæ Cancellario, aurum, argentum, gemmæ, in inſula Abraxa nihili ſunt.* CONTVMELIOSA. *Seipſam contemptibilem efficit.* BARBAROS. *Quales ſunt Macrobitæ, qui ipſos carceres & vincula reorum ex auro fabricant.* VERNACVLVM. *Sicut vile mancipium, in herili domo natum.* LOCVPLETIORES. *Quia grauiori auro onuſti ſunt.* QVOMODO AVRVM, &c. *factum eſt etiam inuita auarorum cupiditate, vt amor auri auaritiæ dilectiſſimi, amore libertatis potentiore dometur: & fit odioſum aurum pœnale reis.* DE FASTIDIO. *Propter contemptum quo Romæ afficiebant gemmas, Parthæ, Medi aliæque nationes in quibus generantur.* NEC AD OSTENTATIONEM. *Vix, inquit, huiuſmodi gentes vtuntur gemmis ad oſtentandam patriæ ſuæ opulentiam, cùm magis eas ſuis in veſtibus occultent, quàm oſtendant.* LATENT IN CIRCVLIS, *ferreis, vel areis,* CYLINDROS, *vaginarum ornamenta latentia ſolus penè Parthorum gladius experitur.* SVB SINV. *intrinſecus abſcondita.* EMERGERE, *extrema* A *peronum, ſiue ocrearum terræ adrepentia, de induſtriâ contempta.* HONOREM. *Quia captant gloriam veſtium ex coloribus.* TRANSFIGVRATIS, *dum his coloribus, multâ arte & ſumptu in tingendis veſtibus, vel in fucum conuerſis, ad transfigurandam Dei imaginem abutuntur, corpus inquam iuxta Tertullianum alibi relatum, factum à Deo ad imaginem Chriſti.* B

2\. FERVOR GLORIÆ, *vt accendat cupiditatem.* VEL APPETVNTVR. *Si tamen aliquo modo prouocent domeſticorum cupiditatem, apud quos naſcuntur.* DE SIMPLICI CAVSA. *Tanta eſt hominis poſt peccatum peruerſitas, vt quamuis, nulla ſit, quàm ſolius effrenis cupiditatis cauſa, res peregrinas & raras eo ipſo concupiſcat, quòd eas Deus ſuo ſolo negauit.* APVD ANIMAM AMBIENTE. *Importunè poſtulante conſenſum & ſuffragium.* AB GLORIÆ VOTVM. *Ad ſatisfaciendum ſuperbiæ.* NON NATVRA, *res, Margaritarum ſcilicet, quaſi ſit pretioſior aut vtilior. Satis ſuperque de veſtium, aliorumque ornamentorum, & maximè Gemmarum vanitate diximus, Verbo, Ornamentum; breuiter in rem Tertulliani de raritate ſola æſtimationem rerum procurante, quædam ab Auguſtino ſubſcribo. Epiſtola tertia, ad Voluſianum, de Margarita pretioſiſſima & vnica, ſiue vnione Verbi cum carne ſcribens.* Ità, inquit, inter Deum & homines mediator apparuit, vt in vnitate perſonæ copulans vtramque naturam, & ſolita ſublimaret in- S. Aug.

ſolitis, & inſolita ſolitis temperaret. Quid autem non mirum facit Deus in omnibus creaturæ motibus, niſi conſuetudine quotidianâ viluiſſent? Denique quàm multa vſitata calcantur, quæ conſiderata ſtupentur? &c. Verbum autem in principio per quod facta ſunt tempora, tempus elegit, quo ſuſciperet carnem, non tempori ceſſit vt verteretur in carnem. Homo quippe Deo acceſſit, non Deus à ſe receſſit. *Et hæc rara & pretioſa Margarita, capiti, pectori, brachiis, & manibus, in coronam, bullam, armillam, annulum omni ornamento pretioſior eſt imponenda. Et libro 21. de Ciuit. cap. 8. vbi de hominum vultibus, inſtar vnionum, ſua ſingularitate mirabilibus agit.* Et ipſa, inquit, quæ in rerum natura omnibus nota ſunt, non minus mira ſint, eſſentque ſtupenda conſiderantibus cunctis, ſi ſolerent homines mirari mira, niſi rara. Quis B enim conſultâ ratione non videat in hominum innumerabili numeroſitate, & tanta naturæ ſimilitudine, valde mirabiliter ſic habere ſingulos ſingulas facies, vt niſi inter ſe ſimiles eſſent, non diſcerperetur ſpecies eorum ab animalibus cæteris: & rurſus niſi inter ſe diſſimiles eſſent, non diſcernerentur ſinguli ab hominibus cæteris? Quos ergo ſimiles confitemur, eoſdem diſſimiles inuenimus. Sed mirabilior eſt conſideratio diſſimilitudinis, quoniam ſimilitudinem iuſtius videtur ex- S. Aug.

A poſcere natura communis. Et tamen quoniam quæ ſunt rara, ipſa ſunt mira; multò amplius admiramur, quando duos ita ſimiles reperimus, vt in eis diſcernendis, aut ſemper, aut frequenter erremus. *In quam rem bellè Seneca Ep. 113.* Circumſpice, inquit, omnium corpora, nulli non & color proprius eſt, & figura ſua, & magnitudo. Inter cætera, propter quæ mirabile diuini artificis ingenium eſt, hoc quoque exiſtimo, quod in tanta copia rerum, nunquam in idem incidit, & quæ ſimilia videntur, cùm contuleris, diuerſa ſunt. *Inde porrò dictos volunt vniones, quod ſingulariter & vnicè candore, pondere, rotunditate diſtent. O ſingularem & totius mundi pretio præualentem Chriſti Dei hominis vnionem!* cuius vultum deprecantur omnes diuites plebis, cuius diffuſa gratia in labiis, in cuius odorem adoleſcentulæ B currunt, de quo ſpecioſo præ filiis hominum exultans ſponſa: dilectus, inquit, meus candidus & rubicundus: electus ex millibus, *quia ex Bernardo* millia millium dilecto *ſeruiunt & aſſiſtunt.* Et decies centena millia circa dilectum, ſed nullus ad dilectum. *Supple ſingulari pulchritudine accedit. Et rurſum ſponſa:* inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam. *Tandem:* dilectus meus, inquit, mihi: & ego illi, inter vbera mea commorabitur. *Pro bulla, & faſcia pectorali, quolibet Margarito & ornamento pretioſior & carior.*

RATIO.

Ratio, res Dei eſt. De Pœnit. cap. 2. à m.

A Ratione eius tantùm abſunt, quantùm ab ipſo rationis auctore. Quippe res Dei ratio. Quia Deus omnium conditor, nihil non ratione prouidit, diſpoſuit, ordinauit; nihil non ratione tractari intelligique voluit. Igitur ignorantes quique Deum, rem quoque eius ignorent neceſſe eſt: quia nullus omnino theſaurus extraneis patet. Itaque vniuerſam vitæ conuerſationem ſine gubernaculo rationis transfretantes, imminentem ſeculo procellam vitare non norunt.

RATIO. SCHOL.

A RATIONE EIVS. *Pœnitentiæ ſcilicet vera* C *& rationabili æſtimatione longè remoti ſunt, qui putant nihil aliud eſſe quàm mutationem prioris voluntatis, adeò vt etiam pœnitentiam agant de benefactis.* RES DEI RATIO. *Propriè Dei eſt, omnia ratione & ſapientia diſponere.* EXTRANEIS, *infidelibus, fidei theſaurus eſt clauſus.* TRANSFRETANTES *tranſigentes.* IMMINENTEM PROCELLAM. *Extremam perſecutionem Antichriſti mundo proximam. Rationem rem eſſe diuinam ſubtiliter edisſerit Euodius noſter epiſt. 246. apud Auguſtinum:* Perfecta, inquit, ratio illa eſt, quæ omnium rerum præſtat ſcientiam, & maximè æternarum rerum quæ intellectu comprehenduntur: hanc æternam eſſe, æternam eſſe debuiſſe, æternum illud eſſe, quod nec cœpit, nec mutatur, nec variatur, ipſa docet D atque oſtendit ratio: quam neceſſe eſt eſſe æternam; non ſolùm quòd æterna doceat & demonſtret, ſed multò magis, quòd ipſa æternitas, non poteſt eſſe ſine ratione. Quæ arbitror non eſſet æternitas, ſi ratio ipſa æterna non fuiſſet. Deinde Deum eſſe, vel eſſe debuiſſe, nec aliter fieri debere quàm vt Deus eſſet, ratio demonſtrat. Quæ vtique ſiue eſſent qui hoc ſcirent, ſiue non eſſent, tamen cùm æternus ſit Deus, dubitandum non eſt, æternam rationem, quæ Deum eſſe oportuiſſe intenderet, & ita autem, vt illi ſe demonſtraret eſſe coæternam. *Sed ipſa ratio, vel Verbum Dei eſt Patri coæternum, vel attributum Sapientia Deo trino coæuum, & cum diuina eſſentia identificatum.* S. Aug.

C *Pluries autem Tertullianus Dei filium vocat, Dei rationem.* Sunt autem quædam quæ ratione coguntur vt ſint, vt anterior ſit ratio, & effectus poſterior eius rei quam futuram eſſe oſtendit ratio. Vt verbi gratiâ, cùm mundus factus eſt, ratio habuit vt fieret mundus. Prior ergo ratio quàm mundus eſt. Ea ergo quæ ſciuit ratio futura eſſe, ſubſequuta ſunt, vt ſit princeps ratio, poſteà mundi operatio. *Auguſtinus autem tom. 1. libro 3. de lib. arbitrio cap. 5. cùm dixiſſet præcedenti capite de præſcientia Dei:* Deus omnia, quorum ipſe author eſt, præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit, ipſe author eſt. Quorum autem non eſt author, iuſtus eſt vltor. *Subiicit, cum eodem Euodio totis libris diſputans, Deum iuſtiſſima ratione omnia condidiſſe.* Quid- S. Aug. D quid, inquit, tibi vera ratione melius occurrerit, ſcias feciſſe Deum, tanquam bonorum omnium conditorem. Non eſt autem vera ratio, ſed inuidiæ infirmitas, cùm aliquid melius faciendum fuiſſe cogitaueris. Iam nihil aliud inferius velle fieri; tanquam ſi perſpecto cœlo, nolles terram factam eſſe, iniquè omnino, &c. Credo quod re meliore non fraudatus, vt inferior quoque alia fieret, & terra eſſet, nequaquam inuidere deberes. In qua terra rurſus ſecundùm partes eius tanta eſt varietas, vt nihil quod ad terræ pertinet ſpeciem, cogitanti occurrat, quod non in tota eius mole Deus omnium conditor fecerit, &c. poteſt eſſe aliquid in rerum natura, quod tua ratione non cogitas; non eſſe autem quod verâ ratione cogitas, non po-

teſt. Neq; enim tu potes aliquid melius in creatura cogitare, quod creaturæ artificem fugerit. Humana quippè anima, naturaliter diuinis, ex quibus pendet, connexa rationibus, cùm dicit, meliùs hoc fieret quàm illud: ſi verum dicit, & videt quod dicit, in illis, quibus connexa eſt, rationibus videt. Credat ergo Deum feciſſe, quod verâ ratione ab eo faciendum fuiſſe cognouit, etiam ſi hoc in rebus A factis non videt. Quia etiamſi cœlum oculis videre non poſſet, & tamen ratione verâ tale aliquid faciendum fuiſſe colligeret, credere debuit, factum eſſe, quamuis id oculis non videret. Non enim cogitatione videret, fuiſſe faciendum, niſi in iis rationibus, quibus facta ſunt omnia. Quod autem ibi non eſt, tam nemo poteſt veraci cogitatione videre, quàm non eſt verum.

REGNVM DEI.

1. *Regnum Dei, Chriſti reprobatione & paſſione emptum, in poteſtate noſtra eſt, ſi mandata facilia ſeruemus. 4. cont. Marc. cap. 35. à med.*

NOn[a] *venit*, inquit, *regnum Dei cum obſeruatione: nec dicunt, Ecce hic, ecce illic: Ecce enim regnum Dei intra vos eſt.* Quis non ita interpretabitur, *intra vos eſt*, id eſt in manu, in poteſtate veſtra: ſi audiatis, ſi faciatis Dei præceptum? Quòd ſi in præcepto eſt Dei regnum: propone igitur contrà, ſecundum noſtras antitheſes, Moyſen, & vna ſententia eſt. [b] *Præceptum*, inquit, *excelſum non eſt, nec longè à te. Non eſt in cœlo, vt dicas, Quis aſcendet in cœlum, & deponet nobis illud, & auditum illud faciemus? nec vltra mare eſt, vt dicas, Quis transfretabit & ſumet illud nobis, & auditum illud faciemus? propè te eſt verbum, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis facere illud.* Hoc erit, *Non hic nec illic; ecce enim intra vos eſt regnum Dei.* Et ne argumentetur audacia hæretica, de regno Creatoris, de quo conſulebatur, non de ſuo reſpondiſſe eis Dominum, ſequentia obſiſtunt. Dicens enim; *Filium hominis antè multa pati, & reprobari oportere, ante aduentum ſuum*; in quo & regnum ſubſtantialiter reuelabitur, ſuum oſtendit & regnum de quo reſponderat, quòd paſſiones & reprobationes ipſius expectabat. Reprobari autem habens, & poſteà agnoſci & aſſumi, & extolli, etiam ipſum verbum *reprobari*, inde decerpſit, vbi in lapidis ænigmate vtraque reuelatio eius apud Dauid canebatur; prima recuſabilis, ſecunda honorabilis: [c] *Lapis*, inquit, *quem reprobauerunt ædificantes, iſte factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt hoc.* Vanum enim, ſi credidimus Deum de contumelia aut gloria ſcilicet alicuius prædicaſſe, vt non eum portenderet, quem & in lapidis, & in petræ, & in montis figura portenderet.

a Luc. 17. 20. 21.

b Deut. 30. 11. & ſeq.

c Pſal. 117. 21. Eſa. 8. 14. 1. Cor. 10. 4. Dan. 2. 45.

REGNVM DEI. 1. SCHOL.

NON VENIT. *Sic Luc.* 17. 20. Interrogatus autem à Phariſæis: quando venit regnum Dei? reſpondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum obſeruatione. *Tranſlat. Syr.* Non veniet regnum Dei cum obſeruationibus. *Licèt enim plura dederit aduentus regni ſui ſigna, quæ obſeruari poſſunt, nullum tamen dedit quò præcisè tempus, dies & hora eius determinari poßit: vnde & Apoſtolis copioſius percontantibus*, Dic nobis quando hæc erunt? & quod ſignum aduentus tui? reſpondit eis: non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, &c. *Et Tertullianus literaliùs de hoc agens, quàm hîc de incertitudine aduentus regni Chriſti in conſummatione ſæculi*: vt pendula, inquit, expectatione ſollicitudo fidei probetur, ſemper diem expectans, dum ſemper ignorat. *Quod magis litera reſpondet. Cùm enim dixiſſet Lucas verſu* 21. Neque dicent, ecce hîc, aut, ecce illic: ecce enim regnum Dei intra vos eſt. *Sic concludit verſu* 24. Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cœlo, in ea quæ ſub cœlo ſunt, fulget: ita erit filius hominis in die ſua. Primùm autem oportet illum multa pati & reprobari à generatione hac. Et ſicut factum eſt in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. SI IN PRÆCEPTO, *in obſeruatione præcepti, non in obſeruatione diei aduentus regni Chriſti.* PROPONE CONTRA. *Tu Marcion, qui ſecundum antitheſes quas fingis, veteris & noui Teſtamenti, de quibus nos tecum diſputamus; profer nobis quid Moyſes contra hanc Chriſti ſententiam dixerit: & inuenies vnam eamdemque vtriuſque eſſe ſententiam. Vt enim Chriſtus non tantùm* intra nos, *id eſt in carne noſtra Ver-* B *bum caro factum, & proinde ſimul cum Rege regnum Dei eſſe; nec præterea tantummodo* intra nos eſſe, *id eſt non longè, ſed* propè & in ianuis eſſe *ſecundum aduentum eius, in quo viuorum & mortuorum dominabitur, vnde dicebat*, appropinquauit in vos regnum Dei, *de quo & iam olim Moyſes*, adeſſe feſtinant tempora: *Et Petrus*, mille anni ſicut dies vnus. *ſed maximè ad mentem Tertulliani, quia* intra nos eſt, *in manu, & poteſtate noſtra cum Dei gratia, vt mandata eius obſeruemus, quæ vtique teſte Ioanne*, grauia non ſunt, *de quibus dixit, quærenti* Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? Si vis, inquit, ingredi in vitam, ſerua mandata. *de quibus & Moyſes Deut.* 30. 11. Mandatum hoc, quod ego præcipio C tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum. 70. *Non ſupra modum, neque longè abs te eſt*, nec in cœlo ſitum, vt poſſis dicere: quis noſtrûm valet ad cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? neque trans mare poſitum, vt cauſeris & dicas? quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vſque deferre, vt poſſimus audire & facere quod præceptum eſt? ſed iuxta te eſt ſermo valdè, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. Conſidera quòd hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum; & è contrario, mortem & malum: vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & cuſtodias mandata illius. HOC ERIT. *Idem inuenies vtrumque dixiſſe: quid eſt enim aliud, neque ſurſum, neque deorſum, neque trans mare quærendum regnum Dei, quàm dicere, non hic vel illic, ſed* intra vos eſt,

in poteſtate veſtra, in obſeruatione mandati facillimi, in quo eſt iuſtitia regni, quia ratione pacti debetur ex iuſtitia, regnum Dei mandata facienti. NE AVDACIA HÆRETICA. *Ne pro temeritate hæreticis ſolita, Marcion dicat Chriſtum locutum eſſe de regno temporali, quòd Creator ſub lege poſitis promittebat; omne dubium Chriſtus abſtulit cùm ſubiecit quæ paulò ſuprà retulimus: Filium hominis priùs reprobandum, & multa paſſurum.* EXPECTABAT: *Differebatur donec priùs Chriſtus reprobaretur, & pateretur.* VTRAQVE REVELATIO, *manifeſtatio, interpretatio, adimpletio Dauidicæ prophetiæ; quâ Chriſtum lapidi comparauerat qui primò ab ædificantibus Synagogam recuſari & reprobari debebat, deinde in lapidem angularem à Deo eligi,* B *facientem* vtraque vnum, *& in ſe duos parietes adunare, populi Iudæi & Gentilis, & cæleſtis Ieruſalem implendo ruinas & muros ædificando vnam Eccleſiam triumphantem & regnantem ex angelis & hominibus excitare, illo priùs ſummo lapide in gloriam ſublimato.* VANVM ENIM. *Stultè quippe Deus in veteri lege alium quàm filium ſuum prophetaſſe vel intellexiſſe crederetur à nobis, quàm Chriſtum apud Eſaiam & Danielem ſub figura montis præparati in vertice montium, lapidis parui præciſi de monte ſine manibus, in montem magnum excreſcentis; angularis denique vel petræ deſerti ſtagnantis, cùm & Paulus*: Bibebant ait, de conſequente eos petrâ, petra autem erat Chriſtus. *Duo hîc cum Auguſtino videamus, primò quidem; quantum ſit illud Regnum Dei, ſecundò* C *quàm in nobis, id eſt* intra nos, *& facilè; cùm totum pendeat ab obſeruatione facilium Dei mandatorum.*

S. Aug. *Aug. ſer. 64. de verb. Dom.* Ponamus, inquit, nobis ante oculos talem vitam, cùm promittitur æterna, vt remoueamus ab illa quidquid hîc moleſtùm patimur. Faciliùs enim inuenimus quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Ecce hîc viuimus, viuemus & ibi. Salui ſumus, quando non ægrotamus, neque aliquid dolet in corpore, ſalui erimus & ibi. Et quando nobis benè eſt in hac vita, nullas pœnas patimur; nullas patiemur & ibi. Pone ergo hîc hominem viuentem ſaluum, nullas pœnas patientem. Si ei donaret quiſquam vt ſemper ſic eſſet, & hoc bonum non deſineret, quantùm gauderet, quantùm extolleretur, quomodo ſe non caperet lætitia, ſine pœna, ſine cruciatu, ſine fine vitæ? Si hoc ſolùm promitteret Deus, quod dixi, quod modò, quibus potui verbis deſcripſi & commendaui, quanti erat emendum ſi venale eſſet? quantùm dandum erat, vt emeretur? ſufficeret quidquid haberes, etiam ſi totum mundum poſſideres? & tamen venale eſt, eme ſi vis. Nec multùm exæſtues de re magna propter pretij magnitudinem: tantùm valet quantùm habes, &c. Noli quærere quid habeas, ſed qualis ſis. res iſta valet. tantùm valet, quantùm es tu, te da, & habebis illam. Quid exæſtuas? quid turbaris? Numquid quæſiturus es te, aut empturus es te? *iam emptus es pretio magno, non corruptibilibus auro, vel argento, ſed ſanguine agni immaculati, regno cæli æquiualenti.* Ecce, tu quis es, qualis es, da te illi rei, & habebis illam. Sed malus ſum, inquies, & fortè me non accipit. Dando te illi bonus eris, &c. Cùm autem bonus fueris, pretium ipſius rei eris; & habebis, non quod dixi ſolùm, ſalutem, incolumitatem, vitam, & ſine fine vitam: Non hoc ſolùm habebis, adhuc alia tollo: non erit ibi laſſari & dormire, non ibi erit eſurire & ſitire, non ibi erit creſcere & ſeneſcere, quia nec naſci erit, vbi numeri integri manent. Numerus qui eſt, ipſe eſt: *nuſquam mutabilis idem manens ſemper.* Nec opus eſt vt augeatur, quia non ibi fit, vt minuatur. Ecce quanta tuli, & nondum dixi quod ibi erit. Ecce iam vita eſt, iam incolumitas eſt, iam nulla pœna, nul- A la fames, nulla ſitis, nullus defectus, nihil horum, & tamen nondum dixi quod oculus non vidit, &c. Si enim dixi, falſum eſt quod ſcriptum eſt; quod oculus non vidit, &c. Vnde enim aſcenderet in cor meum, vt dicerem quod in cor hominis non aſcendit? creditur, & non videtur: non ſolùm non videtur, ſed nec dicitur: quomodo ergo creditur, ſi non dicitur? quis credit quod non audit? Si autem audit, aut credit, dicitur: ſi dicitur, cogitatur: ſi cogitatur & dicitur, & in auribus hominum intrat. *Et quomodo aliàs niſi per fidem & ſpem regnum Dei intra nos eſſet?* Et quia non diceretur, niſi cogitaretur; & in cor hominis aſcendit. Ecce iſta quæſtio tantæ rei conturbat nos, vt non poſſimus verbis explicare quæſtionem. Quis explicat rem? *vide Scholio ſequenti plura de pulchritudine & decore regni Dei. Nunc quod attinet ad verba præcitata Auguſtini dicentis:* Dando te illi, bonus eris. *Addam ex eodem, ſi pulchrum eſt regnum, dando te illi per manus deſiderij & affectus, hoc eſt Deum diligendo, qui eſt regnum electorum, & mandatum eius implendo, quod in dilectione impletur, pulcher eris. Sic ipſe tract. 9. in primam Ioannis.* Prior, inquit, dilexit nos, & donauit nobis vt diligeremus eum. S. Aug. Nondum diligebamus: diligendo pulchri efficimur: Quid facit homo deformis & diſtortâ facie, ſi amet pulchrum? &c. Numquid amando poterit eſſe formoſus? Amat pulchram; & quando ſe in ſpeculo videt, erubeſcit, faciem ſuam leuare ad illam formoſam quam amat. Quid facit vt pulcher ſit? Expectet vt veniat pulchritudo? imò expectando, ſenectus additur, & turpiorem facit. Non eſt ergo quid agere, non eſt quomodo illi des conſilium, niſi vt compeſcat ſe, & non audeat amare impar imparem. Aut ſi fortè amat, & ducere vxorem optat, optet vt illa caſtitatem amet, non carnis faciem. Anima verò noſtra, fratres mei, fœda eſt per iniquitatem, amando Deum pulchra efficitur. Qualis amor eſt, qui reddit pulchram amantem? Deus autem ſemper pulcher eſt, numquam deformis, numquam commutabilis. Amauit nos prior qui ſemper eſt pulcher: & quales amauit niſi fœdos & deformes? D non ideò tamen vt fœdos dimitteret, ſed vt mutaret, & ex deformi pulchrum faceret. Quomodo erimus pulchri? amando eum qui ſemper eſt pulcher. quantùm in te creſcit amor, tantùm creſcit pulchritudo, quia ipſa charitas eſt animæ pulchritudo. *Et in huius mandati dilectionis perfectione regni Dei plenitudo conſiſtit, in qua eſt regnum Dei. Quid pulchrius? quid faciliùs? quid ſuauius charitate? Accipe Auguſt. tract. 10. in eamdem Ioannis epiſtolam.* S. Aug. Suſpiramus hîc, inquit, ex difficultate faciendi præceptum Dei? Audi quid ſequatur, homo, qui laborabas amando auaritiam, cum labore amatur quod amas: ſine labore amatur Deus. *Fingit laborem in præcepto.* Auaritia iuſſura eſt labores, pericula, tri- E bulationes, & obtemperaturus es. Quo fine? vt habeas vnde impleas arcam, perdas ſecuritatem, &c. Impleſti domum, timentur latrones: acquiſiſti aurum, perdidiſti ſomnum. Ecce quid tibi iuſſit auaritia, fac, & feciſti. Quid tibi iubet Deus? dilige me. Aurum diligis, quæſiturus es aurum & fortè non inuenturus: quiſquis me quærit, cum illo ſum. *Ecce quomodo regnum Dei intra vos eſt.* amaturus eſt honorem, & fortè non peruenturus: quis me amauit, & non ad me peruenit? dicit tibi Deus, patronum tibi vis facere, aut amicum potentem, ambis per alium inferiorem: me ama, dicit tibi Deus, non ad me ambitur per aliquem: ipſe amor præſentem me tibi fecit. Quid dulcius dilectione iſtâ, fratres? *Sed quid faciliùs? Audi Auguſtinum tom. 7. lib. de natura & gratia cap. 69.* S. Aug. Valdè, inquit, bona ſunt

præcepta ſi legitimè his vtamur. Eo quippe ipſo quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur, & in facilibus, quid agamus, & in difficilibus, quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt, aut ea vna eſt ſarcina ipſa quæ leuis eſt; ſecundum hoc dictum eſt: & præcepta eius grauia non ſunt: vt cui grauia ſunt, conſideret non potuiſſe diuinitùs dici, grauia non ſunt, niſi quia poteſt eſſe cordis affectus, cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Iſraël in Deuteronomio: *aduerte quàm directè reſpondeat menti Tertulliani in concordantia vtriuſque Teſtamenti, pro facilitate ſeruandi mandati, & per illud obtinendi regni.* S. Aug. Si piè, ſi ſanctè, ſi ſpiritaliter intelligatur, hoc idem ſignificat: quia vtique cùm hoc teſtimonium commemoraſſet Apoſtolus Rom. 10. Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo.

A Deuteron. 30. quod hîc habet in manibus tuis: in corde enim ſunt ſpiritales manus: hoc eſt, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuerſus ergo quiſque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mandatum Dei non habebit graue. Quomodo eſt enim graue, cùm ſit dilectionis mandatum? aut enim quiſque non diligit, & ideò graue eſt, aut diligit, & graue eſſe non poteſt. Diligit autem, ſi quod illic admonetur Iſraël, conuerſus fuerit ad Dominum Deum ſuum, ex toto corde ſuo, &c. Secundum hoc & illud dictum eſt: Si ambularent ſemitas bonas, inueniſſent vtique ſemitas iuſtitiæ leues; *Ita Prouerb. 4. iuxta 70. vias ſapientiæ doceo te, & ingredi te facio orbitis rectis. Si enim ambulaueris, non concludentur tui greſſus: ſi autem cucurreris non laborabis.* quomodo ergo dicitur, propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras? niſi quia vtrumque verum eſt? duræ ſunt timori, leues amori.

2. *Regnum Dei quomodo nobis aduenire petamus. De orat. cap. 5. per totum.*

VEniat [a] quoque *regnum tuum*, ad id pertinet quod & *Fiat voluntas tua*, in no- a Matth. 5.10.
bis ſcilicet. Nam Deus, quando non regnat? [b] *in cuius manu cor omnium regum eſt.*
Sed quicquid nobis optamus, in illum auguramur, & illi deputamus quod ab illo expe- b Prou.
ctamus. Itaque ſi ad Dei voluntatem & ad noſtram ſuſpenſionem pertinet regni Domi- 21.1.
nici repræſentatio, quomodo quidam protractum quemdam ſæculo poſtulant; cùm regnum Dei, quod vt adueniat oramus, ad conſummationem ſæculi tendat? Optamus maturiùs regnare, & non diutiùs ſeruire. Etiam ſi præfinitum in oratione non eſſet, de poſtulando regni aduentu, vltrò eam vocem protuliſſemus. [c] *Feſtinantes ad ſpes noſtræ com-* c Heb. 4.
plexum. [d] *Clamant ad Dominum inuidia animæ Martyrum ſub altari: Quonam aliſq; non vlciſceris,* 11.
Domine, ſanguinem noſtrum de incolis terræ! Nam vtique vltio illorum à ſæculi fine dirigitur. Immò quàm celeriter *veniat, Domine regnum tuum*, Votum Chriſtianorum, con- d Apoc.
fuſio nationum, exultatio angelorum, propter quod conflictamur, immò potiùs pro- 6.9.10.
pter quod oramus.

3. *Regnum Dei plenum, Reſurrectio eſt; & ſæculi finis, Martyrum & electorum eſt votum. De orat. cap. 5. ibidem ſup.*

V. Verbum, Gloria cœli.

REGNVM DEI. 2. SCHOL.

VENIAT. *adueniat.* IN NOBIS, *vt plena Dei voluntas regnet in nobis.* IN CVIVS MANV. *Prou. 21.* Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud. *Septuag. verò;* Sicut impetus aquæ, &c. quocumque voluerit innuere, illuc inclinabit illud. AVGVRAMVR, *dum aliquid, & præcipuè regnum æternum optamus à Deo venire nobis, quaſi ipſi benè ominamur, & veluti inaugurationem noſtram futuram, quâ cum beatis dicturi ſumus agno:* Feciſti nos Deo noſtro regnum. *Meritis ſanguinis eius purpuram noſtram, & Deo Patri tanti regni magnificentiam acceptam referimus & imputamus.* AD NOSTRAM SVSPENSIONEM. *Expectationem, ſpem, pertinet exhibitio prompta regni cœleſtis. Neque enim à ſola bona Dei voluntate, ſed ſuppoſitâ eius gratiâ à fidei & ſpei noſtræ per dilectionem operantis merito, promiſſorum Dei circa regnum cœli adimpletio pendet.* PROTRACTVM. *Mirum eſt quod quidam ſic amatores ſunt huius mundi, vt eius durationem exoptent, cùm regnum Dei aduenire non poßit, niſi priùs ſæculum finiatur.* MATVRIVS. *Iuſti verò qui iuxta Paulum* diligunt aduentum eius, *cum eodem,* Intra ſeipſos ingemiſcunt, expectantes redemptionem corporis ſui, & liberari à ſeruitute corruptionis. FESTINANTES, *alludit ad Heb. 4. 11.* Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem. *Cum animabus Martyrum quæ ſuſpirant, zelo gloriæ, vindictam à vermibus, terræ vtique incolis, vel de gentibus & tyrannis, quos æmulatione triumphi Chriſti, quem ſuper eos regnare æſtuant, ridiculos eius eſſe, ardenter expectant:* A SÆCVLI FINE DIRIGITVR *Tunc enim propriè Chriſtus diriget in æternum* vindictam ſanguinis Sanctorum ſuorum qui effuſus eſt: IMMO. *Tantùm abeſt vt differri petam finem ſæculi; & aduentum regni tui, quo omnium fidelium vota conſpirant, quo Gentiles confundentur, quo Angeli de reparatis ruinis exultabunt, cuius causâ quotidie certamus & affligimur, quin potiùs illud quotidie nobis aduenire rogamus. Quàm optabile ſit regnum docuit Auguſtinus in verſum Pſalmi* 144. Gloriam regni tui dicent. & potentiam tuam loquentur, vt notam fa- S. Aug.
ciant filus hominum potentiam tuam, & gloriam magnitudinis decoris, *Vulgata, magnificentiæ,* regni tui. Sancti ergo, inquit, commendant gloriam magnitudinis decoris tui; magnitudinis decoris gloriam. Eſt quædam magnitudo decoris regni tui, hoc eſt regnum tuum habet decorem, & magnum decorem: quandoquidem quidquid habet decorem, à te habet decorem. Ipſum regnum tuum qualem decorem habet? non nos terreat regnum, habet & decorem quo delectemur. Etenim quale illud decus eſt? quo perfruentur Sancti, quibus dicetur, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum Dei. Vnde ibunt? quò ibunt?

videte, fratres, & ſi poteſtis, quantum poteſtis, cogitate decorem regni illius quod venturum eſt: vnde eſt in oratione noſtra, Adueniat regnum tuum, Ipſum enim regnum optamus vt veniat. Hoc regnum venturum ſancti prædicant, Mundum iſtum attendite, decorem habet. Quem decorem habet terra, mare, aër, cœlum, ſidera? omnia hæc nonne omnem conſiderationem terrent? nonne pulchritudo ipſa ſic eminet, vt quaſi pulchrius nihil inueniri poſſit? & hîc viuis in iſto decore, in iſta pulchritudine prope iam ineffabili. Hîc viuunt tecum vermiculi, & mures, & omnia terræ repentia & ſerpentia, iſta tecum viuunt in decore iſto. Quale decus eſt illius regni, vbi tecum non viuunt, niſi angeli? Ideò parum fuit vt diceret gloriam decoris: potuit enim dici, & gloriam decoris cuiuſlibet ſpeciei in hoc mundo conſtitutæ, vel de terra viuentis, vel de cœlo fulgentis: ſed magnitudinis decoris regni tui, aliquid commendat quod nondum videmus, quod nondum viſum credimus, quod creditum deſideramus: propter cuius deſiderium omnia ſuſtinemus. Eſt ergo magnitudo decoris cuiuſdam, ametur antequam videatur, vt cùm viſa fuerit, teneatur. Regnum tuum. Quod regnum dico? regnum omnium ſæculorum. *Omnium enim ſæculorum magnificentiam continet, & infinitè ſuperat.* Nam & regnum huius ſæculi habet decorem ſuum; ſed non
S. Aug. eſt ibi magnitudo illa decoris, qualis eſt in regno omnium ſæculorum. *Et homil. 42.* Optare & orare vt veniat regnum eius, nihil eſt aliud, quàm optare ab illo, vt dignos nos faciat regno ſuo, ne fortè, quod abſit, veniat, & non nobis veniat, &c. Quid eſt vt nobis veniat? vt bonos nos inueniat. Hoc ergo oramus, vt bonos nos faciat. Tunc enim nobis veniet regnum eius. *Et ſerm. 9. de diuerſis.* Habet, inquit, quidem Deus regnum ſempiternum: quando enim non regnauit? quando regnare cœpit? quando regnum eius initium non habet, nec finem habebit. Sed vt ſciatis quia & hoc pro nobis oramus, non pro Deo, &c. Regnum ipſius nos erimus, ſi in eum credentes, in eo profecerimus. Omnes fideles redempti ſanguine ipſius vnici, erunt regnũ ipſius. Venturum eſt autẽ ipſum regnum, cùm facta fuerit reſurrectio mortuorum: tunc enim veniet ipſe, &c. Dicet eis qui ad dexteram erunt, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. Hoc eſt quod optamus & rogamus quando dicimus, veniat regnum tuum, vt nobis veniat. Nam ſi nos reprobi fuerimus, illud regnum aliis eſt venturum, non nobis. Si autem in eodem numero fuerimus, qui pertinent ad membra vnigeniti filij eius, nobis veniet regnum eius, & non tardabit. Numquid enim ſæcula tanta reſtant, quanta tranſierunt? Apoſtolus Ioannes dicit, Filioli nouiſſima hora eſt, Sed pro ipſo die magno, longa eſt hora: & ipſa hora nouiſſima, videte quot annos ducat: tamen ſic vobis ſit quaſi qui vigilet, dormiat, ſurgat, & regnet. Modò vigilamus, morte dormiemus, in fine reſurgemus, ſine fine regnabimus. *Vide verbum* Gloria cœli. *Vide Clem. Alex. 2. Strom. c. 6.*

RELAPSVS.

1. *Non relabendum, nec reſpiciendum retrò. 4. cont. Marc. cap. 23. in fine.*

Luc. 9. 61. 62. Gen. 19. 17. QVum verò & tertium illum, priùs ſuis valedicere parantem, prohibet retrò reſpectare, ſectam Creatoris exequitur. Hoc & ille noluerat feciſſe, quos ex Sodomis liberarat.

2. *Relabentes Chriſtiani, vel retrocedentes Religioſi à maiorum inſtitutis.* *V. verbum*, Nouitatis amatores.

3. *Non ſunt reſumenda peccati depoſiti onera: V. verbum.* Legis onera, & prima rudimenta, &c. *num* 9.

4. *Relapſus poſt pœnitentiam vetitus Deum timere debenti; cùm Diabolum in hoc lætificet. De pœnit. cap. 5. in p. ad vltra med.*

HOc dico, pœnitentiam quæ per Dei gratiam oſtenſa & indicta nobis, in gratiam nos Domino reuocat, ſemel cognitam atque ſuſceptam, nunquam poſthac iteratione delicti reſignari oportere. Iam quidem nullum ignorantiæ prætextum tibi patrocinatur; quòd Domino agnito præceptiſque eius admiſſis, denique pœnitentiâ peccatorum functus, rurſus te in delicta reſtituis. Ita, in quantum ignorantiâ ſegregaris, in tantum contumaciæ adglutinaris. Nam ſi idcircò te deliquiſſe pœnituerat, quia Dominum cœperas timere, cur quod metus gratiâ geſſiſti, reſcindere maluiſti, niſi quia metuere deſiiſti? Neque enim timorem alia res quàm contumacia ſubuertit. Cùm etiam ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna, (quia Deum in aperto conſtitutum, & vel ex ipſis cœleſtibus bonis comprehenſibilem ignorari non licet) quantò cognitum deſpici periculoſum eſt? Deſpicit porrò, qui bonorum, ac malorum intellectum ab illo conſecutus, quod intelligit fugiendum, quodque iam fugit, reſumens, intellectui ſuo, id eſt, Dei dono contumeliam facit: reſpuit datorem, cùm datum deſerit; negat beneficum, cùm beneficium non honorat. Quemadmodum ei poteſt placere, cuius munus ſibi diſplicet? Ita in Dominum non modò contumax, ſed etiam ingratus apparet. Ceterùm non leuiter in Dominum peccat, qui, quum æmulo eius diabolo pœnitentiâ renuntiaſſet, & hoc nomine illum Domino ſubieciſſet, rurſus eundem regreſſu ſuo erigit, & exultationem eius ſeipſum facit; vt denuò Malus, recuperatâ prædâ ſuâ aduerſus Dominum, gaudeat. Nonne, quod dicere quoque periculoſum eſt, ſed ad ædificationem proferendum eſt, diabolum Domino præponit? Comparationem enim videtur egiſſe, qui vtrumque cognouerit;

& iudicatò pronuntiaſſe, eum meliorem cuius ſe ruſus eſſe maluerit. Ita, qui per delictorum pœnitentiam inſtituerat Domino ſatisfacere, diabolo per aliam pœnitentiæ pœnitentiam ſatisfaciet; eritque tantò magis peroſus Deo, quantò æmulo eius acceptus.

5. Et ibid. cap. 6. à med.

NEmo ergo ſibi aduletur, quia inter Auditorum tirocinia deputatur, quaſi eo etiam nunc ſibi delinquere liceat. Dominum ſimul cognoueris, timeas: ſimul inſpexeris, reuerearis. Ceterùm quid te cognouiſſe intereſt; cùm iiſdem incubas, quibus retrò ignarus? Quid autem te à perfecto Dei ſeruo ſeparat? An alius eſt intinctis Chriſtus, alius audientibus? num ſpes alia? vel merces: alia formido iudicij, alia neceſſitas pœnitentiæ? Lauacrum illud obſignatio eſt fidei, quæ fides à pœnitentiæ fide incipitur & commendatur. Non ideò abluimur, vt delinquere deſinamus, ſed quia deſiimus: quoniam iam corde loti ſumus. Hæc enim prima Audientis intinctio eſt, metus integer. exinde quoad Dominum ſenſeris, fides ſana, conſcientia ſemel pœnitentiam amplexata. Ceterùm ſi ab aquis peccare deſiſtimus, neceſſitate, non ſponte innocentiam induimus. Quis ergo in bonitate præcellens, cui non licet, an cui diſplicet malo eſſe? qui iubetur, an qui delectatur à crimine vacare? Ergo nec à furto manus auertamus, niſi clauſtrorum duritia repugnet, nec oculos à ſtupri concupiſcentiis refrænemus, niſi à cuſtodibus corporum obſtructi, ſi nemo Domino deditus, delinquere deſinet, niſi intinctione alligatus. Quod ſi qui ita ſenſerit, neſcio an intinctus magis contriſtetur, quod peccare deſierit, quàm lætetur quod euaſerit.

6. Relapſus, & in viam prauam reditus cauendus eſt, exemplo Magorum. De idol. cap. 9. in med.

QVod iiſdem Magis ſomnium ſine dubio ex Dei voluntate ſuggeſſit, vt irent in ſua, ſed alia, non quâ venerant, viâ, id eſt ne priſtina ſecta ſua incederent, non, ne illos Herodes perſequeretur; qui nec perſecutus eſt, etiam ignorans aliâ viâ digreſſos, quoniam & quâ venerant ignorabat. Adeo viam rectam & diſciplinam intelligere debemus. Itaque Magis præceptum, vt exinde aliter incederent. Matth. 2. 12.

7. Relapſus ex præſumptione miſericordiæ, Deum lædit. De pœnit. cap. 6. & 7. Vide Pœnitentiæ conditiones. 5.

** 8. Relapſus ad peccatum, Chriſti mortem quoad poteſt iterat. De pudic. cap. 17. à princ. ad vltra med.*

ROmani quid magis diſcunt quàm non derelinquere Dominum poſt fidem? [a] *Quid ergo dicemus? perſeuerabimus in delinquentia, vt ſuperet gratia? Abſit. Qui mortui ſumus delinquentiæ, quomodo viuemus in eâ adhuc? An ignoratis, quòd qui tincti ſumus in Chriſto Ieſu; in mortem eius ſumus tincti? Conſepulti ergo illi ſumus per Baptiſmum in mortem; vt ſicut Chriſtus reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus. Si enim conſepulti ſumus ſimulacro mortis eius, ſed & reſurrectionis erimus, hoc ſcientes quòd vetus homo noſter confixus eſt illi. Si autem mortui ſumus cum Chriſto. credimus quod & conuiuemus cum illo, ſcientes quòd Chriſtus ſuſcitatus à mortuis, iam non moriatur, mors iam non dominetur eius. Quòd enim mortuus eſt delinquentiæ, mortuus eſt ſemel. quòd autem viuit, Deo viuit. Ita & reputate voſmetipſos mortuos quidem delinquentiæ, viuentes autem Deo per Chriſtum Ieſum.* Igitur ſemel Chriſto mortuo, nemo poteſt poſt Chriſtum mortuus delinquentiæ, & maximè tantæ, reuiuiſcere. Aut ſi poſſit fornicatio & mœchia denuò admitti, poterit & Chriſtus denuò mori. Inſtat autem Apoſtolus prohibens *regnare delinquentiam in corpore noſtro mortali*, cuius infirmitatem carnis nouerat, [b] *Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra famula immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete ea famula iuſtitiæ in ſanctimoniam.* Nam, etſi [c] *habitare bonum in carne ſua negauit*, ſed ſecundum legem litteræ in qua fuit; ſecundum autem legem ſpiritus, cui nos adnectit, liberat ab infirmitate carnis. [d] *Lex enim*, inquit, *ſpiritus vitæ manumiſit te à lege delinquentiæ & mortis.* Licet enim ex parte ex Iudaiſmo diſputare videatur, ſed in nos dirigit integritatem & plenitudinem diſciplinarum, propter quos [e] *laborantes in lege per carnem miſerit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis delinquentiæ, & propter delinquentiam damnauerit delinquentiam in carne: vt ius legis*, inquit, [f] *impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum incedimus. Qui enim ſecundum carnem incedunt, ea quæ carnis ſunt, ſapiunt; & qui ſecundum ſpiritum, ea quæ ſunt ſpiritus. Senſum autem carnis, mortem* adfirmauit eſſe. Dehinc & inimicitiam & in Deum, & [g] *eos qui ſunt in carne, id eſt in ſenſu carnis, Deo placere non poſſe.* Et [h] *ſi ſecundum carnem viuitis*, inquit, *futurum eſt vt moriamini.* Quid autem intelligimus carnis ſenſum & carnis vitam, niſi

a Rom. 6. 1. vſque ad 11.
b Ibid. 19.
c Rom. 7. 18.
d Rom. 8. 2.
e Rom. 8. 3.
f Rom. 8. 4. & ſeq.
g Rom. 8. 8.
h Rom. 8. 13.

i Epheſ. 2. 3. k Epheſ. 4. 20. & ibid. 18. 19. l Ibid. 2. 3.

quodcumque pudet pronuntiare? cætera enim carnis & Apoſtolus nominaſſet. Proinde & Epheſiis priſtina reputans, de futuro monet, [i] *In quibus & nos conuerſati ſumus, facientes concupiſcentias & voluptates carnis.* Notans denique illos qui ſe negaſſent, ſcilicet Chriſtianos, eo quòd ſe tradidiſſent in operationem immunditiæ omnis: [k] *Vos autem*, inquit, *non ſic didiciſtis Chriſtum.* Et iterùm ſic dicit: [l] *Qui furabatur, iam non furetur.* Sed & qui mœchabatur, hactenus non mœchetur: & qui fornicabatur, hactenus non fornicetur.

9. *Relapſus poſt Baptiſmum, ignem iudicij expectet. De Bapt. cap.* 8 *in fine.*

Luc. 3. 16.

MVndus rurſus delinquit, quo malè comparetur baptiſmus diluuio. Itaque igni deſtinatur, ſicut & homo qui poſt baptiſmum delicta reſtaurat, vt hoc quoque in ſignum admonitionis noſtræ debeat accipi.

10. *Et ibid. cap.* 10. *in fine.*

a Luc. 3. 16.

ITem [a] *in ſola ſe pœnitentia tinguere, venturum mox qui tingueret in ſpiritu & igni.* Scilicet; quia vera & ſtabilis aquæ fides quâ tinguitur in ſalutem, ſimulata autem & infirma igni tinguitur in iudicium.

11. *Vide verbum* Baptiſmus vnus eſt.

12. *Relapſum impedit Dei timor, qui inſtrumentum eſt pœnitentiæ.*
V. Verbum, Nouitius. *num.* 3.

13. *Relapſum pœnitentis prouocat diabolus, de conuerſione eius dolens. De pœnit. cap.* 7.
V. Pœnitentiæ conditiones. 5. *in med.*

14. *Relapſus ad peccatum, cùm ſpe redeat ad pœnitentiam. De pœnit. cap.* 7. *in fine.*

VErùm non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rurſus, ſed rurſus pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, ſed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem.

RELAPSVS. 1. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 14. SCHOL.

TErtivm illvm. *De quo Luc.* 9. 61. *cùm priùs de duobus dixiſſet, quorum primus ſponte dixerat Chriſto:* Sequar te quocumque ieris. *Secundò Chriſtus;* Sequere me, ille autem dixit Domine, permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum. *De tertio ſubiecit:* Et ait alter: ſequar te Domine, ſed permitte mihi primùm renuntiare his quæ domi ſunt. Ait ad illum Ieſus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Svis valedicere, *renuntiare bonis.* Respectare, *reſpicere.* Sectam Creatoris. *reſponſo ſuo Chriſtus ſe probat filium Dei Creatoris, & Dei ſequelam conſtantem & abſque tergiuerſatione implendam monet.* Hoc et ille, *ſcilicet Creator prohibuerat Loth & uxori eius, quæ retroſpiciens ad bona relicta verſa eſt in ſtatuam ſalis. De retroſpectu & relapſu, vide infra dicenda ex Auguſtino ad mentem omnium textuum Tertulliani, numero* 14.

IV. Resignari. *ſolui, violari propoſitum non reuertendi in peccatum, nullatenus debet.* Ignorantia segregaris, *excluderis ab excuſatione peccati, fundata in prætextu ignorantiæ.* Contvmaciæ adglvtinaris, *coniuncta relapſui tuo malitia conuinceris.* Etiam ignorantes Dominvm. *Ethnici & infideles, per ignorantiam non excuſantur à pœna, quia Deum apertè cognoſcunt ex effectibus.* Ex coelestibvs bonis, *Solis, Lunæ, &c. luce & influentiis.* Qvanto. *ſupple magis.* Cognitvm. *Luce fidei.* Intellectvm. *Differentiam inter bonum & malum.* Intellectvi svo, *Intelligentiæ dono.* Domino svbiecisset: *quaſi proſtratum tyrannum ſubiugaſſet.* [illegible] Malvs, *diabolus.*

V. Inter avditorvm tyrocinia. *Inter Catechumenos.* Qvasi eo. *eo ſcilicet ipſo quòd nondum Chriſti Sacramenta ſuſcepit, ad peccata ſua redire liceat.* Simvl cognoveris. *Simul, ac vno eodemque greſſu graditur cum agnitione Dei, timor ipſius.* Retro ignarvs, *cùm priùs infidelis eſſes.* Intinctis. *iam baptizatis.* Avdientibvs. *Catechumenis.* Obsignatio est fidei. *Baptiſmus ſupponit iam perfectè credentem, & imponitur quaſi ſignaculum fidei, quod relapſu violare eſt ſacrilegum.* A poenitentiæ fide, *Fidelitate, & firmo non relabendi propoſito.* Prima intinctio. *Baptiſmus ſcilicet flaminis.* Qvoad senseris, *id eſt donec Chriſtum indueris vero aqua baptiſmo.* Fines sana, *non ficta.* Semel. *cum propoſito nuſquam relabendi.* Ab aqvis. *Tantùm poſt baptiſma ſuſceptum, & non antè.* Malo esse. *peccato, & diabolo addictum.* Qvi ivbetvr, *qui ideò obedit, quòd iudicem & legiſlatorem, & ab eo pœnam metuit, vt pareat. Vel qui amore & delectatione iuſtitiæ, innocentiam colit.* Clavstrorvm dvritia. *muris carceris.* Cvstodibvs corporvm. *Eunuchis.* Obstrvcti. *repulſi & prohibiti.* Intinctione alligatvs. *Obſtrictus obligatione præſtiti in Baptiſmo iuriſiurandi.* Contristetvr. *qui putat ſe non ante Baptiſmum, ſed tantùm poſt eum debere ceſſare à peccatis. fallor niſi plus triſtitiæ concipias de renunciatione facta peccatis, quàm lætitia, quod ea & eorum pericula euaſeris, ſicut populus Iſrael per mare ru-*

bram Pharaonem euaſit, corde paulò poſt reuerſus in Ægyptum.

VI. Iisdem magis somnivm. *Iuxta Matth. 2. 12.* Reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam: Pristina secta; *id eſt vel Aſtrologia, vel alia qualibet via mala, quam ante apparitionem ſtellæ, & conuerſionem tenuerant.* Non, ne Herodes, *ſed diabolus illos in priſtina delicta relapſos perſequeretur* Magis praeceptvm: *Angelus, vel Spiritus ſanctus, non tam præcepit eos per aliam viam reuerti, ne in manus Herodis inciderent, quàm vt deinceps in priſtina vitia non relabentes, viam virtutis conſtanter tererent.*

VIII. Romani. *Quibus Paulus ſcripſit, nihil magis inculcat, quam poſt fidem ſuſceptam & gratiam in priora peccata non relabi. Rom. 6. 1. & ſeq.* Quid ergo dicemus, permanebimus in peccato, vt gratia abundet? Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis, quia quicumq; baptizati ſumus, in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem, *peccati ſcilicet*, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudinis mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, & vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto: ſcientes quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro, S. Aug. *Auguſtinus tom. 4. lib. expoſit. quarumdam propoſit. ex Epiſtola ad Romanos, propoſit. 31.* Hinc, inquit, oſtendit de præteritis peccatis factum eſſe vt donarentur, & in eo ſuperabundaſſe gratiã, vt præterita peccata dimitterentur. Ergo quiſquis adhuc quærit augmenta peccati, vt augmentum gratiæ ſentiat, non intelligit id ſe agere, vt nihil in eo gratia operetur. Opus enim gratiæ eſt vt moriamur peccato, &c. Veteris hominis crucifixio ſignificata eſt in Cruce Domini, ſicut noui hominis inſtauratio in reſurrectione ſignata eſt, &c. Quid eſt autem euacuare corpus peccati? ipſe expoſuit, vt vltrà non ſeruiamus peccato. *Et to. 6. lib. 2. cont. Maximinum Epiſc. Arianum. c. 2.* S. Aug. Peccato, inquit, mortuus eſt ſemel, quia in ſimilitudine carnis peccati mortuus eſt, quando moriendo exutus eſt carne: vt per hoc myſterium ſignificaret eos qui in morte ipſius baptizantur, mori peccato, vt viuant Deo. Sic etiam per Crucem factus eſt pro nobis maledictum: pendens quippe in ligno, mortem, quæ de maledicto Dei venerat, ſuſpendit in ligno, atque ita vetus homo noſter ſimulfixus eſt Cruci, vt non mẽdaciter dictũ intelligatur in lege, maledictus omnis qui pendet in ligno. Quid eſt maledictus, niſi terra es, & in terram ibis? Ecquid omnis, niſi quia & ipſe Chriſtus: qui cùm eſſet vita, mortuus eſt tamen verà morte, non fictà? *Sed verè maledictus qui rurſum iterando peccata, rurſum moritur, & Chriſtum crucifigit in corde, iuxta Paulum Heb. 6. 6.* Nemo potest. *Hic errorem ſuum inſinuat quem toto libro de pudicitia tuetur, non poſſe quemquam poſt Chriſtum in Baptiſmo indutum, & mortuum peccato; maximè verò Mœchiæ, recipi ad veniam, & vitam gratiæ. Sed Aug. ſanius to. 4. lib. expoſit. ep. ad Rom. inchoatæ circa f. vbi refert exemplum Dauidis.* Et certè, inquit, caueant qui hoc S. Aug. ſentiunt, ne Dauid Patriarcham diuinâ electione laudatum atque probatum ignoraſſe affirment voluntatem Dei, cùm alienæ coniugis amore perculſus, etiam maritum eius decipiendum, necandumq; curauit: de quo tamen ſcelere cùm eſſet primò ſua, deinde Prophetæ voce damnatus, pœnitendi humilitate & peccati confeſſione liberatus eſſet, &c. Et illud ad Hebræos, qui diligentiùs pertractãt, ſic intelligunt vt non de ſacrificio contribulati per pœnitentiam cordis accipiendum ſit quod dictum eſt, non adhuc pro peccatis relinquitur ſacrificium: ſed de ſacrificio, de quo tunc loquebatur Apoſtolus, id eſt, holocauſto Dominicæ Paſſionis, quod eo tempore offert quiſque pro peccatis ſuis, quo eiuſdem Paſſionis fide dedicatur, & Chriſtianorum fidelium nomine baptizatus imbuitur: vt hoc ſignificaret Apoſtolus, non poſſe deinceps eum qui peccauerit, iterum baptizando purgari. Quo intellectu non intercluditur pœnitendi locus, &c. *Et multis interiectis,* S. Aug. Si etiam hominibus qui vſque ad Sacramentorum perceptionem, veritatis ſcientiam perceperunt, & poſt hæc lapſi, Spiritui ſancto reſtiterunt; ad ſanitatem redeuntibus & pacem Dei pœnitendo quærentibus, auxilium miſericordiæ non negatur. Regnare delinqventiam. *Rom. 6. 12.* Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Sicvt enim, &c. *Rom. 6. 19.* Humanum dico, *Syr. ſicut inter homines loquor.* propter infirmitatem carnis veſtræ: ſicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. *Tranſlat. Syr.* ad ſeruitutem iuſtitiæ & ſanctimoniæ. Habitare bonvm. *Rom. 7. 18.* Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. *Sed concupiſcentia mala, & peccati fomes. Quamquam id auctor explicet de litera legis, quæ occidit ſiue de ſenſu carnali.* Liberat ab infirmitate, *quaſi dicat; ſub lege veteri, carnem quidem potuiſſe cauſari infirmitatem ſuam, quia ſpiritum gratiæ ſanantis non acceperat, nunc autem poſt Verbum caro factum, & Spiritum miſſum, nos liberatos ab infirmitate, quod probat ſequenti ſententia Pauli Rom. 8. & ſeq.* Nihil ergo nunc damnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto, qui non ſecundum carnem ambulant: Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: *Syr. cùm impotens eſſet lex propter infirmitatem carnis:* Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato, *id eſt, pœna peccati in ſe ſuſcepta, ipſo facto hoſtiâ pro peccato*, damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: qui verò ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt. *Syr. eligunt.* nam prudentia carnis mors eſt: prudentia autem ſpiritus vita & pax, quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo: Legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt: qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt, &c. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini, &c. Nominasset, *niſi per honeſtatem puduiſſet.* Proinde et Ephesiis repvtans. *recogitans, retexens, ne in eadem relaberentur. Epheſ. 2. 1. & ſeq.* Et vos cùm eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſæculum, *Syr. mundanam vanitatem*, mundi huius, ſecundum Principem, *Syr. iuxta voluntatem Principis*, poteſtatis aëris huius ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ, *Syr. qui eſt ſpiritus ille qui efficaciter agit in filiis immorigeris*. in quibus & nos omnes aliquan-

do conuerſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, *Syr. noſtrique ſenſus, & eramus planè filij iræ.* & eramus naturâ filij iræ, ſicut & cæteri. QVI SE NEGASSENT.... *vt factis immundis Deum ipſum. De quibus Epheſ. 4. 18. & ſeq.* Tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ eſt in illis *Gentibus*, propter cæcitatem cordis eorum. Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationē immunditiæ omnis, in auaritiam. *Syr. cupiditate ſuâ.* vos autem non ita didiciſtis Chriſtum. ET ITERVM. *Ibidem verſu 28.* Qui furabatur, iam non furetur. *Cætera facilia ex Paulo relata prætereo, in vno paulisper hæreo quod ait:* Nulla ergo condemnatio eſt nunc his qui ſunt in Chriſto Ieſu. *De quo ſic Auguſtinus tom. 4. propoſit. 47. in epiſt. ad Rom.* Satis, inquit, oſtendit condemnationem non eſſe, ſi exiſtant deſideria carnalia, ſed ſi eis ad peccandum obediatur. Quod contingit his qui ſub lege conſtituti ſunt, non ſub gratiâ. Nam ſub lege conſtituti, non ſolùm repugnantem habent concupiſcentiam, ſed etiam captiui ducuntur, cùm obtemperant. Non autem contingit his qui mente ſeruiunt legi Dei. *Et propoſit. 48.* Infirmabatur, inquit, lex, non implendo quod præcipiebat, non ſuâ culpâ, ſed per carnem, id eſt per eos homines, qui carnalia bona appetendo, non amabant legis iuſtitiam, ſed ei temporalia commoda præponebant, &c. Id egit mors Domini, ne mors timeretur, & ex eo iam non appeterentur temporalia bona, nec metuerentur temporalia mala, in quibus carnalis erat illa prudentia, in qua impleri legis præcepta non poterant, Hac autem prudentia in homine Dominico extincta & ablata, iuſtitia legis impletur, cùm ſecundum carnem non ambulatur, ſed ſecundum ſpiritum.

S. Aug.

S. Aug.

IX RVRSVS DELIQVIT. *Poſt diluuium in peccata relapſus eſt. Vnde Proſper de ſuperbia loquens:* Mundo, inquit, pereunte diluuio, ipſa perire non potuit. QVO MALE COMPARETVR. *Vt intelligatur, claudicare comparatio facta Baptiſmi & diluuij. Poſt Baptiſmum enim, corde non eſt redeundum in Ægyptum, ſicut Iſraëlitæ poſt maris rubri tranſitum & manna paſtum. Nec ſicut poſt diluuium rurſum mundus peccauit. Sed licèt Deus cum Noë pepigerit ſe non perditurum vltrà omnem carnem diluuio, ſed multò grauiori ignis iudicio: Sic Paulus, loquens de non iterando Baptiſmo, quod ex Chriſti crucifixi Paſſione fluxit:* Iam non, inquit, relinquitur pro peccatis hoſtia, ſed terribilis quædam expectatio Iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios. IGNI DESTINATVR. *Baptiſmo ſcilicet pœnitentia, & igni contritionis. Quo neglecto, ignis Iudicij manet relapſos in finem, ſiue impœnitentiam finalem*

X. SE TINGVERE, *baptizare ſe dixit Ioannes Luc. 3. 16.* Ego quidem aquâ baptizo vos: veniet autem fortior me, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius: ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto, & igni. STABILIS AQVÆ FIDES, *elegantiſſimè. Cùm enim aqua ſit elementum inſtabile, aqua Baptiſmi firmum ac ſtabilem in fide & propoſito in Baptiſmo concepto præſtare debet fidelem, niſi natura volubilitate relabatur. Ex parte enim Dei,* Dona eius & vocatio ſunt ſine pœnitentia. SIMVLATA AVTEM, *quâ fictè acceditur ad Baptiſmum, obice gratiæ poſito, ſine mutanda vitæ propoſito.* ET INFIRMA. *quæ* tempore tentationis recedit, *& reuertitur ad peccatum.* IGNI TINGVITVR. *Baptiſmo pœnitentiæ ardenti contritione ignito indiget, vt iuxta Io. in Apoc. cum perſpicuitate & manifeſtatione peccati coram throno Dei & agni, in ipſo pœnitentiæ foro, factâ magnâ velut mare contritione, fit* Mare vitreum mixtum igni. *vel ardente charitate Martyrij.*

A IN IVDICIVM. *Deficiente enim Baptiſmo flaminis, aut ſanguinis, quid ſupereſt relabenti, & in impœnitentia finali morienti, niſi vt ſecundum Iob:* ab ardore ignium, tranſeat ad aquas nimium, *&* partem habeat in morte ſecunda, *qui ſecundò mortuus eſt: &* mittatur in ſtagnum ignis, & ſulphuris, tantum cum Babylone tormentum accepturus, quantum in deliciis fuerit conuerſatus.

XIV. SVCCIDENDVS. *præciſa ſpei radice.* SVBRVENDVS, *euerſo vſque ad fundamentum ſalutis, animo.* SECVNDÆ POENITENTIÆ. *quam nondum peruerſus ante lapſum ſuum in Montani & Nouati hæreſim, poſt primam pœnitentiam Catechumenorum ante Baptiſmum, lapſis poſt Baptiſmum concedebat.* B ITERVM PERICLITARI. *Naufragio peccati* LIBERARI. *Pœnitentiâ apprehenſa, quaſi ſecunda poſt naufragium tabula.* ITERATÆ VALETVDINIS. *recidiua in morbum lethalem.* NON RECVSAVERIS. *ingratitudo enim prima eſt, gratiam acceptam nihili pendere, & ſalutem ſuam diabolo pro rebus nihili vendere, & iuxta Paulum:* Filium Dei oſtentui habere, conculcare, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducere. *Secunda, oblatam veniam & indulgentiam recuſare, dicendo cum Cain:* Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniā merear. *Præſumptionem veniæ & eius deſperationem vtrinque cauendam monet Auguſt. hom. 11.* Quiſquis, inquit, non vis corrigi, quid tibi promittis? deſperando peris, an ſperando? quiſquis deſperando peris, hoc dicis in animo tuo; Iniquitas mea ſuper me eſt, in peccatis meis contabeſco. Quæ mihi ſpes eſt viuendi? Audi Prophetam dicentem: Nolo mortem impij: tantùm reuertatur impius à via ſua peſſima, & viuat. Qui ſperando peris, hoc dicis in animo tuo: Bonus eſt Deus, miſericors eſt Deus, ignoſcit omnia, non reddet mala pro malis. Audi Apoſtolum dicentem, Ignoras quoniam patientia Dei ad pœnitentiam te adducit. *Et ſer. 53. de temp.* Nemo, inquit, quamuis ingenti peccatorum pondere prematur, *quod in dies aggrauat relapſus in peccatum.* de bonitate diuinæ pietatis deſperare debet. Sed ſpe certæ miſericordiæ, illius indulgentiam ſibi quotidianis lacrymis deprecari, quam rectè ſperare poſſunt, ſi ab actione praui operis ceſſabunt. Ideò non propter ſpem veniæ perſeueranter peccare debemus; neque quia Deus iuſtè peccata punit, veniam deſperare debemus: vt neque cum fiducia peccemus, neque rurſus peccata deſperemus: ſed vtroque periculo euitato, & à malo declinemus, & de pietate Dei veniam ſperemus. *Iam de recidiua, ſiue relapſu & reditu in peccata relicta cum Auguſtino dicamus. Ac primò quidem de reſpiciente, ſequi volente Chriſtum, ſer. 7. de verb. Dom.* Nemo ponens manum ſuper aratrum & reſpiciens retrò, aptus eſt regno cœlorum. Vocat, inquit, te Oriens, & tu attendis Occidentem. *De vxore autem Loth tom. 5. lib. 16. de Ciu. cap. 30.* Liberato, inquit, de Sodomis Loth, & veniente igneo imbre de cœlo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem verſa eſt, vbi ſtupra in maſculos, in tantam conſuetudinem conualuerant, quantam leges ſolent aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum ſupplicium ſpecimen futuri Iudicij diuini fuit: 2. *Pet. 2. & Iudas in ſua ep. Factæ ſūt exēplum ignis æterni pœnam ſuſtinentes, ſtagni ſcilicet ignis & ſulphuris.* Nam quò pertinet quod prohibiti ſunt qui liberabantur ab Angelis retrò reſpicere, niſi quia non eſt animo redeundum ad veterem vitam, quâ per gratiam regenerati exuimur, ſi vltimum iudicium euadere cogitamus? Deniq; vxor Loth, vbi reſpexit, remanſit, & in ſalem conuerſa hominibus fidelibus quoddam præſtitit condimentum, quo ſapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum. *Et tom. 9. tract. de Cantico nouo. cap. 4.* Tria, inquit, ſunt hominum

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

genera, quæ odit Deus, remanentem, retrò redeuntem, aberrantem, &c. Excitandi ſunt ergo remanentes, retrò redeuntes reuocandi, errantes in viam ducendi, tardi exhortandi, celeres imitandi. Qui non proficit, remanſit in via: qui fortè à meliore propoſito declinat, ad id quod deterius reliquerat, reuerſus eſt retro: qui fidem deſerit, à via errauit, &c. qui ſunt retrò redeuntes? qui ex continentia reuertuntur in immunditiam: qui ex ſancto & ſingulari bono propoſito virginitatis diuertuntur in turpitudines voluptatis, & corrupta mente, corrumpunt ſimul & carnem. Hos increpat Apoſtolus Petrus dicens: melius illis erat non cognoſcere viam ſalutis, quam cognoſcentes retrò reſpicere. O malum, retrò reſpicere! vxor enim Loth quæ liberata eſt à Sodomitis, contra præceptum retrò aſpexit, quòd euaſerat perdidit. Nec immeritò in ſtatuam ſalis repentè conuerſa eſt, niſi vt fatuos ſuo etiam exemplo condiret. *Et in Pſal. 83. circa medium ex Luc. 17.* Mementote vxoris Loth.

S. Aug. Reſpexit enim retrò, vnde liberata erat à Sodomis, & ibi remanſit, vnde reſpexit, ipſo in loco manſura, & tranſeuntes alios conditura. Liberati ergo à Sodomis præteritæ vitæ, non reſpiciamus retrò. Nam hoc feſtinare eſt, non attendere quod permiſit Deus, quia longè eſt, & reſpicere ad id quod proximum eſt, vnde iam liberatus es? De talibus quid dicit Apoſtolus Petrus? contigit illis res veri Prouerbij, canis reuerſus ad ſuum vomitum. 2. Pet. 2. premebat enim pectus conſcientia peccatorum: accepta indulgentia quaſi vomuiſſet: reuelatum eſt peccatum tuum: facta eſt bona conſcientia, ex mala conſcientia. Quid rurſus conuerteris ad vomitum tuum? ſi canis hoc faciens, horret oculis tuis, tu quid eris oculis Dei? &c. Nemo retrò reſpiciat, nemo priſtinis ſuis delectetur, nemo auertatur ab eo quod ante eſt, ad id quod retro eſt. Currat, donec perueniat, non enim pedibus, ſed deſiderio currimus. Nullus autem in hac vita perueniſſe ſe dicat. Quis enim poteſt tam perfectus eſſe quàm Paulus? & tamen ait, fratres ego me non arbitror apprehendiſſe. Vnum autem. quæ retrò oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus, ſecundùm intentionem, ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. *Et homil. 20 ſic hortatur ad cauendum relapſum.*

S. Aug. Qui, inquit, iam mortuus eſt carni, deſinat peccare, vt iam non hominum deſideriis, ſed voluntate Dei reliquum in carne viuat, &c. Sufficit enim præteritum tempus voluntates gentium conſummaſſe in libidinibus, &c. ſufficit enim præteritum tempus luteis operibus peccatorum, tanquam Ægyptiorum dominationi ſeruiſſe. Iam mare rubrum, baptiſma ſcilicet Chriſti ſanguine conſecratum vos traiecit, Ægyptios interemit, nihil de peccatis præteritis, tanquam de inſequentibus à tergo hoſtibus formidetis. De cætero cogitate vitæ huius eremum permeare, & ad terram promiſſionis, ſupernam Ieruſalem, terram viuentium peruenire: ne Verbi Dei contemptu, tanquam mannæ faſtidio, corda veſtra velut ora interiora deſipiant, ne cibos concupiſcentes Ægyptios, *corde reuerſi in Ægyptum*, de alimentis cœleſtibus murmuretis: ne fornicemini, ſicut quidam illorum fornicati ſunt: & ne tentetis Chriſtum, ſicut quidam illorum tentauerunt, &c. veri & germani eſtote Chriſtiani. Nolite imitari nomine Chriſtianos, opere vanos, &c. deteſtamini, auerſamini canes conuerſos ad vomitum ſuum. Deteſtamini & auerſamini mundatam & vacantem domum, quò nequiores alij ſeptem ſpiritus adduntur, vt ſint nouiſſima hominis peiora, quàm erant prima. Vos veſtrum mundatorem tenete habitatorem. Præcipientes enim rogamus, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Sufficit enim præteritum tempus voluntates gentium conſummaſſe. Audite & Apoſtolum Paulum: humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, &c *Pudeat, excuſſo peccati & diaboli iugo, rurſum ſe tyrannico eius ſubiugare dominio. Attendite eundem Auguſtinum to. 6. orat. cont. Iud. Pag. & Arrianos.*

S. Aug. Nec, inquit, ſibi malè blandiantur, qui poſt gratiam acceptam corrigi nolunt, atque rurſus ad illas ſuas priſtinas redeunt voluptates. Expectatur enim dies iudicij: *iuxta Paulum dicentem iam non ſupereſt voluntariè peccantibus poſt acceptam gratiam, pro peccatis hoſtia, ſed terribilis quadam expectatio iudicij.* Aderit ille æquiſſimus iudex, qui nullius potentis perſonam accipiet: cuius palatium auro vel argento nemo corrumpet. Aſtabunt omnes animæ, vt referat vnaquæque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Præſto enim erit aduerſarius diabolus: recitabuntur verba profeſſionis noſtræ. Et ſi talis inuentus fuerit quiſque, vt debitor ex hac vita migret, exultabit ille aduerſarius in conſpectu ſeueriſſimi iudicis, ſuperiorem ſe eſſe reclamans, agenſque talem cauſam, apud talem Iudicem. Æquiſſime, inquit, iudex, iudica: iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iudica meum eſſe, qui tuus eſſe noluit: meus eſt, mecum damnandus eſt. Poſt renuntiationem, vt quid inuaſit pannos meos? quid apud eum impudicitia faciebat, cui renuntiauerat? quid intemperantia, quid auaritia, quid ira. quid ſuperbia, quid cætera mea? poſtremò, æquiſſime, fugientem à me, confugientem ad te, poſtea cùm meis, quibus renuntiauerat, apprehendi, inuaſorem detinui, in ipſa quodammodo poſſeſſione mea à me apprehenſus eſt. Quid enim in Circo faciebat, atque vbi furias, lites, inſanas voces inaneſque victorias, cùm iam à ſe alienus ſibimet videbatur, videbat? Quid in theatro faciebat, renuntiator turpium voluptatum? quid in amphitheatro, crudelitates ſæuas oculis ſuis intuendo? theſaurizauit ſibi iram in die iræ. Hæc omnia mea, poſt renuntiationem inuaſit, meus eſſe voluit, & mea concupiuit. Iudica, iudica æquiſſimè, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipſe mihi ſe poſtmodum voluit obligare. Poteritne os operire is qui poſt profeſſionem ſuam, *in baptiſmo, vel Sacramento pœnitentiæ propoſita emendatione vitæ* talis inuenitur, vt iuſtè diabolo addicatur? *Nihil accommodatius Tertulliano conferri potuit, pro illuſtrando textu numeri 4. & ſeq. Nunc vt concludam hunc de relapſu, & in viam prauam retrogreſſio locum communem; ſi redeundum eſt in patriam noſtram, cum Magis diuinitus admonitis, per aliam viam reuertamur in regionem noſtram, viam prauam artium malignarum conſtanti animo relinquentes. De quo ſic Auguſtinus to. 3. lib 4. de Trinit. cap. 11.*

S. Aug. Nequaquam, inquit, per ſacrilegas ſimilitudines *illuſorias intellige ſortilegorum imagines* & impias curioſitates, & magicas conſecrationes animæ purgantur, & reconciliantur Deo: quia falſus mediator, *id eſt diabolus theletarum, ſiue purificationum ſuperſtitioſarum author* non traiicit ad ſuperiora, ſed potius obſidens intercludit viam per affectus, quos tantò maligniores, quantò ſuperbiores, ſuæ ſocietatis inſpirat: qui non poſſunt ad euolandum pennas nutrire virtutum, ſed potius ad demergendum, pondera exaggerare vitiorum, tantò grauius anima ruitura, quantò ſibi videtur euecta ſublimius. Proinde ſicut magi fecerunt diuinitùs moniti, quos ad humilitatem Domini *veri mediatoris* adorandam ſtella perduxit: ita & nos non quà venimus, ſed per aliam viam in

patriam redire debemus, quam rex humilis docuit, & quam rex ſuperbus humili Regi aduerſarius, obſidere non poſſit. Et nobis enim vt adoremus A humilem Chriſtum, cœli enarrauerunt gloriam Dei; *id eſt Apoſtoli* cùm in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

RELIGIO ET RELIGIOSVS.

1. *Religionem ſuam deſerere, & aliam profiteri, nemo cogendus eſt. Ad Scap. cap. 2. à p.*

HVmani iuris, & naturalis poteſtatis eſt, vnicuique quod putauerit colere: nec alij obeſt, aut prodeſt alterius religio. Sed nec religionis eſt cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debeat, non vi: cùm & hoſtiæ ab animo libenti expoſtulentur. Ita & ſi nos compuleritis ad ſacrificandum, nihil præſtabitis diis veſtris: ab inuitis enim ſacrificia non deſiderabunt, niſi contentioſi ſunt: contentioſus autem Deus non eſt.

2. *Religioſus habitus, nil habet commune cum ſæculo, vt nec Clericalis; & vitia ſæculi arguit. V. verbum Pallium. num. 2. & 3.*

3. *Religioſus habitus omnes liberales artes inuoluit. V. verbum Pallium. num. 3.*

RELIGIONEM SVAM. &c. SCHOL.

QVOD PVTAVERIT COLERE. *Vnicuique ex iure naturali & libertate, licet quam voluerit religionem & cultum Dei profiteri.* NEC RELIGIONIS EST. *Religioſum non eſt, actus religionis non eſt, compellere aliquem ad ſuſcipiendam quamcumque religionem; nec grata ſunt victimæ coacta, ſed ſpontanea. Vnde & Pſaltes:* Voluntariè ſacrificabo tibi. *Aug. in hunc locum Pſal. 53.* Quid, inquit, dignè offeram Domino pro miſericordia eius? victimas quæram de grege ouium, arietem eligam, taurum aliquem in armentis proſpiciam, thura certè de terra Sabæorum offeram? aliter quid faciam? quid offeram, niſi quod ait, ſacrificium laudis honorificabit me? quare ergo voluntariè? quia gratis amo quod laudo, &c. laudetur voluntate, ametur charitate, gratuitum ſit & quod amatur, & quod laudatur. Quid eſt gratuitum? ipſe propter ſe, non propter aliud, &c. Voluntariè ſacrificabo tibi, noli ex neceſſitate. *Non negat tamen Auguſtinus, imò & fateretur Tertullianus iuxta Parabolam Euangelicam Luc. 14. etiam compellendos ad regiam cœnam in vias malas & ſepibus plenas abeuntes. Sic enim Aug. ep. 204. ad Donatum Presbyterum Donatiſtam, qui citatus ad Concilium, conatus eſt ſibi vim inferre, à quo impeditus eſt.* Neque, inquit, hoc putas tibi fieri debuiſſe, quia neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum, &c. Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem nec ad bonum, &c. Attende quod conſiderare non vis. Ideo voluntas bona miſericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat nec damnari hominem niſi merito malæ voluntatis, nec liberari niſi bonam habuerit voluntatem? non tamen ideo qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitæ recuſantes, & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſſionis compellebantur. Si voluntas B mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus vti peſſima voluntate, quâ perſequebatur Eccleſiam, ſed proſtratus eſt vt excæcaretur, & excæcatus eſt vt mutaretur, mutatus, vt mitteretur; miſſus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur Pater in Scripturis ſanctis, filium durum non ſolum vobis corripere, ſed etiam latera eius tundere, vt ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur? &c. *Poſteà ſub finem, eius obiectioni reſpondet.* Attendis, inquit, & ſæpè repetis, ſicut audio, quod in Euangelio ſcriptum eſt receſſiſſe à Domino 70. Diſcipulos, & arbitrio ſuæ malæ atque impie diſceſſionis fuiſſe permiſſos; cæteriſque duodecim C qui remanſerant, fuiſſe reſponſum; numquid & vos vultis ire? & non attendis quia tunc primum Eccleſia nouello germine pullulabat, nondumque in ea fuerat completa illa prophetia: & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſeruient illi. Quod vtique quanto magis impletur, tantò maiore vtitur Eccleſia poteſtate, vt non ſolùm inuitet, ſed etiam cogat ad bonum, &c. Hoc & in illa conuiuij ſimilitudine ſatis euidenter oſtendit, vbi miſit ad inuitatos, & venire noluerunt, &c. & ait Dominus ſeruo, exi in vias, & ſepes, & compelle intrare vt impleatur domus mea. Vide nunc quemadmodum de his qui priùs venerunt dictum eſt, introduc eos; non dictum eſt, compelle: ita ſignificata ſunt Eccleſiæ primordia, adhuc creſcentis, D vt eſſent vires etiam compellendi, &c. Quapropter ſi ambularetis quieti extra hoc conuiuium ſanctæ vnitatis Eccleſiæ, tanquam in viis vos inueniremus: nunc verò, quia per multa mala, & ſæua, quæ in noſtros committitis, tanquam ſpinis & aſperitate pleni eſtis, vos tanquam in ſepibus inuenimus, & intrare compellimus. Qui compellitur, quò non vult cogitur; ſed cum intrauerit iam volens paſcitur.

S. Aug.

S. Aug.

REMISSIO PECCATI.

Remiſſio peccati, eiuſdem eſt, cuius & retentio. 4. cont. Marc. cap. 10. à p.

SEd & peccata dimittere, an eius poſſit eſſe qui negetur tenere; & an eius ſit abſoluere, cuius non ſit etiam damnare; &, an congruat eum ignoſcere, in quem nihil ſit admiſſum?

REMISSIO PECCATI. SCHOL.

AN EIVS POSSIT ESSE. *Vt hîc authoris mens capiatur, Lector aduertat Marcionem Deum sanctum voluiſſe colere qui bonus eſſet, & peccata remitteret; reprobaſſe autem Deum iuſtum, & vindicem, qui peccata retineret, vt puniret. Vnde hic quærit Tertullianus an is Deus poßit peccata remittere, qui ea retinere non poſſe cenſetur.* IN QVEM NIHIL, &c. *hic ridet Marcionem colentem Deum fictum, in quem vtpotè vanum & nullum, offenſa proinde nulla poteſt admitti. Rectè quidem à ſtupentibus paralytici ſolutionem, dictum eſt:* nemo poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus. *Sed & eiuſdem vnius Dei eſt retinere peccata per iuſtitiam vindicatiuam, cuius eſt remittere per innatam miſericordiam. Vnde ſtultè Marcion ex duobus attributis duos Deos aduerſos inuicem, bonum indulgentem, & malum vlciſcentem, dogmatizauit, contra quem ſcripſiſſet cum Tertulliano Auguſtinus, ſi Marcionis coæuus fuiſſet, vti ſcripſit libro 1. contra Aduerſariorum legis & Prophet. cap. 17.* Vaniloqui, inquit, & mentis ſeductores, aduerſantes Literis ſacris quas intelligere nolunt, eligunt ex eis aſpera quæ ibi leguntur, ad commendandam ſeueritatem Dei: & A de literis Euangelicis atque Apoſtolicis, leuia quæ ibi leguntur ad commendandam bonitatem Dei, & apud homines imperitos hinc ingerunt horrorem, inde quærunt fauorem, &c. qui autem rectè colit Deum, & profectò vtriuſque teſtamenti inuenit vnum Deum, & eiuſdem vnius Dei in vtroque diligit bonitatem, in vtroque metuit ſeueritatem: in illo intelligens promiſſum Chriſtum, in iſto accipiens redditum Chriſtum, &c. Claues regni cœlorum ſic dedit Chriſtus Eccleſiæ, vt non ſolùm diceret, quæ ſolueritis ſuper terram, &c. Verùm & adiungeret, quæ ligaueritis in terra, &c. quia bona eſt, & vindicandi iuſtitia: illud enim quod ait, ſi nec Eccleſiam audierit, ſit tibi tanquam B Ethnicus & publicanus, grauius eſt, quàm ſi gladio feriretur, ſi flammis abſumeretur, ſi feris ſubiiceretur, &c. Alligatur homo amarius & infœlicius Eccleſiæ clauibus, quàm quibuſlibet grauiſſimis, & duriſſimis, ferreis, vel adamantinis nexibus. *Vide plura de poteſtate clauium, in Alphabeto Errorum. Verbo* remiſſio peccati *in fine.*

S. Aug.

REMISSIO INIVRIÆ.

1. *Remißio iniuriæ vtraque lege præcepta eſt.* 4. *cont. Marc. cap.* 35. *à p.*

SEd & veniam des fratri in te delinquenti iubet, etiam ſepties. parum planè. Plus eſt enim apud Creatorem, qui nec modum ſtatuit, in infinitum pronuntians, [a] *Fratris malitiæ memor ne ſis.* Nec petenti eam præſtes, mandat; ſed & non petenti. Non enim dones offenſam vult, ſed obliuiſcaris.

Luc. 17. 4
a Leuit. 19. 18.

REMISSIO INIVRIÆ. 1. SCHOL.

SED ET VENIAM. *Inducit Marcionem obiicientem ſibi, pro tuenda lenitate Dei ſui noui, & Chriſti eius, contra Dei Creatoris ſeueritatem; Luc.* 17. 4. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, pœnitet me: dimitte illi: *cui respondet Tertullianus, Deum Creatorem in veteri lege, hanc longè lenitatem ſuperaſſe, dum ſine modo, & nulla præfixa menſura, iuſſit non tantùm petenti, veniam dari, ſed & prorſus in æternum iniuriæ obliuiſci. Ita enim Leuit.* 19. 18. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. 70. *verò.* Non vindicabitur manus tua, & non iraſceris filiis populi tui. *De non repenſanda iniuria deque eius venia ſicut & de inimicorum remißione iam alibi ſuis locis multa, ſicut & de ſepties, vel vſque. 77. indulgendo, pluſquam ſatis diximus. Sequentia tamen breuiter ab Auguſtino accipe, vbi ex oratione Dominica* dimitte nobis debita noſtra, *ſic homilia* 40. Pactum, inquit, & placitum C cum Domino fecimus, & conditionem ſoluendi debiti in cautione ſubſcripſimus. Dimitte nobis, plenâ fiduciâ petimus, ſi & nos dimittimus. Si autem non dimittimus, dimitti nobis peccata non putemus, &c. humanum eſt iraſci: ſed non debet iracundiâ tuâ natus ſurculus breuis, ſuſpicionibus irrigari, & ad trabem odij peruenire, &c. *Et ſer. 16. de verb. Do.* Ille, inquit, iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui ſeipſum vulnere percuſſit. Tu vulnus fratris tui contemnis? tu enim vides perire, vel periiſſe, & negligis? peior es tacendo, quàm ille conuiciando. Quando ergo, in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis; nam glorioſum eſt, iniurias obliuiſci; ſed obliuiſcere iniuriam tuam; non vulnus fratris tui. Ergo corripe inter te, & ipſum ſolum, intendens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quem vis facere correctiorem, facis peiorem.

S. Aug.
S. Aug.

2. *Remißiones iniuriæ, lex noua, Vetus vltionem petit. V. verbum peccatum veniale. num.* 1. *&* 2.

3. *Remißionem iniuriæ exigit Deus Pater à filiis, ſibi, & ſoli, bonis, & malis irradianti, ſimilibus: Deus Marcionis omnem paternitatem excludit, ſublato matrimonio.*
4. *cont. Marc. cap.* 17. *à p.*

NIhil impudentius, ſi ille nos ſibi filios faciet, qui nobis filios facere non permiſit, auferendo connubium. Quomodo in id nomen allecturus eſt ſuos, quod iam eraſit? Filius ſpadonis eſſe non poſſum, maximè quùm patrem habeam eundem quem & omnia. Nam tam pater omnium, qui conditor vniuerſitatis, quàm ſpado, qui nullius ſubſtantiæ conditor. Et ſi marem ac feminam non miſcuiſſet Creator, & ſi non vniuerſis quoque animalibus filios conceſſiſſet, hoc eram, ejus ante paradiſum, ante delictum,

Luc. 6. 35.

ante exilium, ante duos, vnum. denuò factus filius fui ſtatim, quum me manibus enixus
Gen. 2. 3. eſt, quum de ſuo habitu mouit. Ille me nunc rurſus filium nuncupat, iam non in ani-
a Luc. 6. 35. mam, ſed in ſpiritum pariens. [a] *Quia ipſe*, inquit, *ſuauis eſt aduerſus ingratos & malos.* Euge,
Marcion, ſatis ingenioſè detraxiſti illi pluuias, & ſoles, ne Creator videretur. Sed quis
Matth. 5. 45. iſte ſuauis, qui ne cognitus quidem vſque adhuc? quomodo ſuauis, à quo nulla beneficia
præceſſerunt? Hoc genus ſuauitatis, quâ ſoles, & imbres qui fœnerauerat, non recep-
turus ab humano genere vt Creator; qui pro tanta elementorum liberalitate facilius
idolis quàm ſibi debitum gratiæ referentes homines vſque adhuc ſuſtinet. Verè ſuauis
b Pſal. 18. 11. etiam ſpiritalibus commodis. [b] *Eloquia enim Domini dulciora ſuper mel & fauos.* Ille igitur &
ingratos ſugillauit, qui gratos experiri merebatur. Cuius ſoles, & imbres tu quoque
Marcion ingratus habuiſti. Ceterùm, tuus non poterat iam queri ingratos, qui non pa-
rauerat gratos.

REMISSSIONEM INIVRIÆ. 3. SCHOL.

NIHIL IMPVDENTIVS. *Scilicet Deo, & Chriſto Marcionis, qui ad lenitatem, & remiſſionem iniuriæ, bonique pro malo reddendi perfectam charitatem ſuis cultoribus præcipit, exemplo Solis, & cœli pluuias ingratis effundentis, & ſub ſpe nominis & hæreditatis filiorum Dei. Primò quod Deus Marcionis matrimonij Sacramentum abſtulerit, tanquam à Deo Creatore malo inſtitutum, quo filij procreantur. Secundò quòd Marcion in odium Creatoris malitioſè detraxerit hæc verba.* Qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. IN ID NOMEN. *Filiorum ſcilicet.* ALLECTVRVS. *Adoptaturus.* ERASIT. *Suſtulit, extincto matrimonio.* SPADONIS, *Dei caſtrati, infœcundi, qui nullos produxit filios, ſed nec feminam condidit.* CVM PATREM HABEAM. *Omnium Creatorem.* TAM PATER, QVAM SPADO. *Deus Creator hoc ſaltem habet ſupra Deum Marcionis ſterilem, quòd ſe Patrem ex tanta rerum generatione probauerit,* HOC ERAM, *in Adam, Dei filius factus ad imaginem eius.* ANTE DVOS VNVM. *Antequam ex Adæ latere Euam feciſſet, vt eſſent duo in carne vna, ante matrimonium, eramus omnes in Adam Dei filij.* DENVÒ FACTVS, *cùm in propriæ matris vtero, de ſingulis hominibus dixit Iob, & Pſaltes:* manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me, totum in circuitu. SVO HABITV MOVIT. *Afflauit mihi animam, quæ principium eſſet vitæ & motus corpori.* IN ANIMAM, *viuentem, ſimplici vita animali & rationali.* IN SPIRITVM. *Gratia ſanctificantis.* ADVERSVS INGRATOS. *Luc. 6. 35.* Diligite inimicos veſtros; benefacite, & mutuum date nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa: & eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos, & malos. *Tranſlat. Syr.* Quippe qui ſuauis ſit erga improbos & ingratos. PLVVIAS ET SOLES. *Nec tantùm hæc verba Matthæi 5. 45. ſed & totum eius Euangelium detraxit, ne ex operibus Creator agnoſceretur.* FŒNERAVERAT, *ad multiplicationem ſeminum, & debitam pro beneficiis laudem, licet prænideret ab ingratis, à ſe præſtita potius idolis, quàm ſibi offerenda præſciret, tantas iniurias etiamnum ſuſtinet, qui etiam ſuauitatem ſuam bonis ſpiritalibus, imbribus doctrinæ ſuæ, & eloquij dulcioris melle & fauo probat.* INGRATOS SVGILLAVIT. *Quidquid dicas Marcion, Dei optimi eſt, & increpare ſuis donis ingratos, vt eos corrigat, & ad gratitudinem inuitet.* NON PARAVERAT GRATOS. *Qui nec homines creaueras,*
S. Aug. *nec eis bona creata donauerat, quibus vel grati, vel ingrati erga eum eſſe conuinci poſſent. Aug. ep. 54. ad Macedonium, vbi agit de odio vitiorum, & dilectione hominum.* Facile eſt, inquit, atque procliue, malos odiſſe, quia mali ſunt; rarum autem & pium eoſdem ipſos diligere, quia homines ſunt; vt in vno ſimul & culpam improbes, & naturam approbes; ac propterea culpam iuſtius oderis, quòd eâ fœdatur natura quam diligis. Non eſt igitur iniquitatis, ſed potius humanitatis ſocietate deuinctus, qui

A propterea eſt criminis perſecutor, *corripiendo peccatorem, & calumniantem arguendo vt corrigatur* vt ſit hominis liberator, &c. Noli ergo dubitare hoc officium noſtrum *Epiſcopale apud iudices intercedendi pro reis*, ex religione deſcendere, cùm Deus apud quem nulla eſt iniquitas, cuius ſumma poteſtas eſt, qui non tantùm qualiſquiſque ſit videt, verùm etiam qualis futurus ſit præuidet; qui ſolus poteſt iudicando non labi, quia in cognoſcendo non poteſt falli; facit tamen, ſicut Euangelium loquitur, Solem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Cuius mirabilis bonitatis vt ſimus imitatores, Dominus Chriſtus exhortans; diligite, inquit, inimicos veſtros, &c. vt ſitis filij Patris veſtri qui in cœlis eſt, qui facit Solem ſuum
B oriri ſuper bonos & malos, &c. hac indulgentia & lenitate diuina multos abuti ad perniciem ſuam, quis neſciat? Quos arguens Apoſtolus, & grauiter increpans dixit, exiſtimas ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quoniam tu effugies iudicium Dei? An diuitias benignitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, &c? numquid quoniam iſti in ſua nequitia perſeuerant, ideo Deus in ſua patientia non perſeuerat, perpauca in hoc ſæculo puniens, ne diuina prouidentia non eſſe credatur, & multa ſeruans vltimo examini, vt futurum iudicium commendetur? &c. Num igitur diligendi ſunt impij? num impiis benefaciendum eſt? num pro impiis etiam
C orandum eſt? ita planè, Qui enim hoc præcipit, Deus eſt *ego autem dico vobis, &c.* Nec tamen nos hoc pacto ſocietati adjungit impiorum, quibus & ipſe parcendo, & vitam ſalutemque largiendo, non vtique ſociatur. Conſilium quippe eius, quantùm homini pio noſſe datum eſt, exponit Apoſtolus dicens: ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Ad hanc volumus adduci, *quibus remittimus iniurias*, pro quibus interuenimus, non eorum peccatis vel parcimus, vel fauemus. Nam quoſdam quorum crimina manifeſta ſunt, à veſtra ſeueritate liberatos, à ſocietate tamen remouemus altaris, vt pœnitendo placare poſſint, quem peccando contempſerant, ſeque ipſos puniendo. Nam nihil aliud agit quem
D veraciter pœnitet, niſi vt id quod malè fecerit, impunitum eſſe non ſinat. Eo quippe modo ſibi non parcenti ille parcit, cuius altum iuſtumque iudicium nullus contemptor euadit. *Et ep. 5. ad Marcellinum, vbi de remiſſione & patientia iniuriæ:* hoc fit, inquit, vt vincatur bono malus, imò in homine malo vincatur bono malum, & homo liberetur à malo, non exteriore & alieno, ſed intimo, ac ſuo, quo grauius & pernicioſius quam cuiuſuis hoſtis extrinſecus immanitate vaſtatur. Qui ergo vincit bono malum patienter amittit temporalia commoda, S. Aug.

commoda, vt doceat quàm pro fide atque iuſtitia A contemnenda ſint, quæ ille nimis amando, fit malus: ac ſic iniurioſus, ab eo ipſo cui fecit iniuriam, diſcat qualia ſint propter quæ fecit iniuriam: atque in concordiam, quâ nihil eſt vtilius ciuitati, pœnitens acquiratur, victus non ſæuientis viribus, ſed beneuolentia patientis. Tunc enim rectè fit cùm videtur ei profuturum eſſe propter quem fit; ad operandam in eo correctionem atque concordiam. Hoc certè animo faciendum eſt, *toleranda ſcilicet & remittenda iniuria.* Etiamſi alius exitus conſequatur, nec corrigi velit atque pacari, propter quem corrigendum atque pacandum, velut curandum & ſanandum adhibita eſt iſta Medicina.

REPVDIVM.

1\. *Repudium Gentilibus & Christianis infame. De Monog. cap. 9. V. Monogamia. 15. in mi & V. abſtinentia veterum Romanorum in f.*

2\. *Repudium, ſolà adulterij causà licitum, 4. cont. Marc. cap. 34. à p. ad m.*

IAm hinc confirmatur ab illo Moyſes, ex eodem titulo prohibens repudium, quo & Deut. 24.
Chriſtus, ſi inuentum fuerit in muliere negotium impudicum. Nam & in Euangelio 1.
Matthæi; [a] *Qui dimiſerit*, inquit, *vxorem ſuam præter cauſam adulterij, facit eam adulterari.* a Matth.
atque ita adulter cenſetur & ille, qui dimiſſam à viro duxerit. Ceterùm, præter ex cauſa 5. 32.
adulterij, nec Creator disjungit, quod ipſe ſcilicet coniunxit; eodem alibi Moyſe con- Luc. 16. 18.
ſtituente eum qui ex compreſſione matrimonium fecerat, non poſſe dimittere vxorem Deut. 22.
in omne tempus. Quod ſi ex violentia coactum matrimonium ſtabit, quantò magis ex 28. & ſeq.
conuenientia voluntarium? ſicut & prophetiæ auctoritate, [b] *Vxorem iuuentutis tuæ non di-* b Malac.
mittes. Habes itaque Chriſtum vltro veſtigia vbique Creatoris ineuntem, tam in per- 2. 15.
mittendo repudio, quàm in prohibendo. Habes etiam nuptiarum quoquo velis latere
proſpectorem, quas nec ſeparari vult, prohibendo repudium; nec cum macula haberi,
tunc permittendo diuortium. Erubeſce non coniungens quos tuus quoque Chriſtus
coniunxit. Erubeſce etiam disjungens ſine eo merito, quo disjungi voluit & tuus
Chriſtus.

REPVDIVM. 1. SCHOL.

IAM HINC. *Ex diuortij mentione facta à Christo, Moyſes ab eodem confirmatur, qui non alia de cauſa prohibuit repudium, quàm quia iuxta Chriſtum, & Chriſtus iuxta ipſum præſcripſerat:* maſculum, & fœminam creauit eos, & erunt duo in carne vna. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. SI INVENTVM FVERIT. *Id eſt niſi inuentum fuerit, à viro, mœchatam fuiſſe mulierem: hæc enim vnica eſt repudij cauſa licita, tam apud Moyſem, quàm apud Chriſtum. Ille quidem Deut. 24.* Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, 70. *& habitauerit cum ea*, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, 70. *rem turpem* ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. Cùmque egreſſa, alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit C eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in vxorem, quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram Domino. *Chriſtus autem Matthæi 5. 32* Dictum eſt autem, quicumque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis: quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, exceptâ fornicationis causà, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. PRÆTER EX CAVSA, *prærerquàm.* EODEM ALIBI *Deut. 22. 28. & ſeq.* Si inuenerit vir puellam virginem quæ non habet ſponſum, & apprehendens 70. *vim faciens* concubuerit cum illa, & ad iudicium venerit, 70. *& inuentus fuerit*; dabit qui dormiuit cum ea patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, & habebit eam vxorem, quia humiliauit illam, non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ ſuæ. PROPHETIÆ. *Malach. 2.* Vxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere. Cùm odio habueris, *ſcilicet propter mœchiam* dimitte dicit Dominus Deus Iſrael: operiet autem iniquitas veſtimentum eius. 70. *autem*, vxorem adoleſcen- B tiæ tuæ ne derelinquas. Sed ſi odio habeteis dimiſeris eam, &c. & operiet impietas ſuper cogitationes tuas. NVPTIARVM PROSPECTOREM. *Quas malas, & à malo Creatore conditas Marcion horruit, quarum tamen & Chriſtus inſeparabilitati, & honeſtati prouidit.* TVNC PERMITTENDO. *Cùm ſcilicet thorus coniugalis adulterij maculâ fœdatur.* NON CONIVNGENS. *In tua hæreſi coniugium prohibens.* TVVS QVOQVE, *quem Dei tui noui filium fingis, & tibi arrogas.* SINE EO MERITO, *culpa ſcil. adulterij non interueniente, iuncta matrimonia dirimens. Iam quid circa repudium in hac cauſa ſcripſerit Auguſtinus, videamus. to. 4. lib. 83. qq. q. vltima:* Si Dominus, S. Aug. inquit, dimittendæ coniugis ſolam cauſam fornicationis admittit, & paganum coniugium dimitti C prohibet, conſequens eſt vt paganiſmus *qui tamen in Scriptura fornicatio & mœchia vocatur*, fornicatio non deputetur: ſolam autem fornicationis cauſam exceptam facere Dominum, cùm de dimittenda coniuge loquitur in Euangelio, manifeſtum eſt. Paganum ergo coniugium hinc non prohibetur dimitti, quia cùm Apoſtolus de hac re conſilium daret, vt fidelis volentem ſecum eſſe coniugem infidelem, non dimittat, ait: ego dico, non Dominus: vt Dominus intelligatur, non quidem iubere vt dimittatur, ne contra iuſſum eius conſilium dare videatur Apoſtolus, ſed tamen permittere, vt nemo in ea re iuſſionis neceſſitate teneatur, ſed conſilij voluntate liberè faciat. *Conſonantiam porrò vtriuſ-* D *que teſtamenti circa repudium agnoſcit to. 6. lib. 19. contra Fauſtum cap 26.* Illud, inquit, de vxore non di- S. Aug. mittenda quod Dominus præcepit, cùm antiquis dictum ſit, quicumque dimiſerit vxorem ſuam, det illi libellum repudij: ſi diligenter intueamur, videbimus non eſſe contrarium. Expoſuit enim Dominus quid lex voluerit, cùm paſſim dimittendi vxorem iuſſerit libellum repudij dare. Neque enim ait, qui voluerit, dimittat vxorem ſuam: cui eſſet con-

trarium, non dimittere; ſed vtique nolebat dimitti vxorem à viro, qui hanc interpoſuit moram: vt in diſſidium animus præceps, libelli conſcriptione refractus abſiſteret, & quid mali eſſet vxorem dimittere cogitaret: præſertim quia, vt perhibent, apud Hebræos ſcribere literas Hebræas, nulli fas erat niſi Scribis ſolis, cùm & excellentiorem profiterentur ſapientiam, & ſi qui eorum eſſent æquitate ac pietate præditi, non tantùm profiterentur ſapientiam, verùm etiam ſectarentur. Ad hos igitur quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes, & iuſtos diſſidij diſſuaſores, lex mittere voluit eum quem iuſſit libellum repudij dare, ſi dimiſiſſet vxorem, &c. S. Aug. *De duritia autem cordis, cui id Moyſes conceſſerat, ſic ibidem ſub finem capitis 29.* Quanta, inquit, duritia erat, quæ nec per libelli interpoſitionem vbi diſſuadendi locus iuſtis & prudentibus tribuebatur, ſolui & flecti poſſet ad recipiendam, vel reuocandam coniugij charitatem. Ita Dominus quid lex & bonis præciperet, & duris permitteret, eiuſdem legis teſtimonio declarauit, cùm & non dimittendam vxorem ex eadem ſcriptura commemorata coniunctione maſculi & fœminæ, monuit, diuinamque authoritatem eiuſdem coniunctionis expoſuit: & dandum libellum repudij propter duritiam, vel domandi, vel indomiti cordis oſtendit. *Poſt datum verò vxori repudium, neutri coniugum ſub pœna adulterij licitum eſſe nubere alteri, iuxta Euangelium docuit* S. Aug. *to. 6. libro 1. de Adulterinis coniugiis, ad Pollentium cap. 12.* Qui, inquit, dimiſſam à viro ducit, mœchatur; quomodo eſt verum? quomodo mœchatur, niſi quia illam quam duxit eo viuente à quo dimiſſa eſt, adhuc vxor aliena eſt? Si enim iam ſuæ, non alienæ miſcetur vxori, vtique non mœchatur. Mœchatur autem, aliena eſt ergo cui miſcetur. Porrò ſi aliena eſt, hoc eſt, eius à quo dimiſſa eſt, etiam ſi propter fornicationis cauſam dimiſſa eſt, nondum dimittentis vxor eſſe ceſſauit. Si autem illius eſſe ceſſauit, iam huius eſt cui alteri nupſit. Et ſi huius eſt, non mœchus iudicandus eſt, ſed maritus. Sed quia non eum maritum dicit Scriptura, ſed mœchum, adhuc illa illius eſt, à quo etiam cauſa fornicationis abiecta eſt. Et ideo quamcumque etiam ipſe illâ dimiſsâ ducit vxorem, quia cum alieno marito concumbit, adultera eſt. Vnde autem fieri poteſt, vt adulter etiam ipſe non ſit, cum conſtet adul-

A terare quam duxit? *Et to. 7. lib. 1. de Nuptiis & Concupiſcentia ad Valerium cap. 10.* S. Aug. Quoniam ſanè, inquit, non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole eſt; nec tantùm pudicitia, cuius vinculum eſt fides; verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus Coloſſ. 3. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubio Sacramenti res eſt, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent: nec liceat, exceptâ cauſâ fornicationis à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cum viuente *Chriſtus enim iam non moritur, & aduerſus Eccleſiam æternùm manſuram portæ inferi non præualent*: S. Aug. in æternum, nullo diuortio ſeparetur. B Cuius Sacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, in monte Sancto eius, hoc eſt in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorum procreandorum cauſâ, vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſæculi, vbi interueniente repudio, ſine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia: quod etiam S. Moyſem Dominus propter duritiam cordis illorum, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij, ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit. Vſqueadeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint C inter ſe coniuges, qui ab alterutro ſeparati ſunt, quàm cum his quibus aliis adhæſerunt. Cum aliis quippe adulteri non eſſent, niſi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium poteſt, cum quo priùs adulterium fuit. Ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: ſicut Apoſtatæ anima velut de coniugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, Sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit: redderetur enim proculdubio redeunti, ſi amiſiſſet abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit ad cumulum ſupplicij, non ad meritum præmij.

3. *Repudium cauſâ adulterij factum, aut mors coniugis ſuadet continentiam. 2. ad vxo. cap. 1. à p.*

NVnc ad ſecunda conſilia conuertamur, reſpectu humanæ infirmitatis, quarundam exemplis admonentibus, quæ diuortio, vel mariti exceſſu, oblata continentiæ occaſione, non modo abjecerunt opportunitatem tanti boni, ſed ne in nubendo quidem diſciplinæ meminiſſe voluerunt, vt *in Domino potiſſimum nuberent.* 1. Cor. 7. 39.

REPVDIVM. 3. SCHOL.

NVNC AD SECVNDA, *&c. primo libro ad Vxorem, ipſi conſuluerat continentiam vidualem, ſi prior ipſe moreretur, ne ſoluta lege viri ad ſecundas nuptias conuolaret. Iam hoc ſecundo libro ſuadet vt ſi per infirmitatem carnis continere non poſſit, ſaltem in Domino nubat, hoc eſt fidelem ſponſum ducat, nec ſequatur exempla quarumdam mulierum, quæ datâ ſibi à Deo occaſione, vel per mariti obitum, vel per repudium & diuortium, non tantùm neglexerunt continentiæ bonum, ſed & oblitæ diſciplinæ Chriſtianæ, cum infidelibus nuptias contraxerunt. Hic pauca cum Auguſtino de caſtitate, & continentia, quoad poteſt, omni occaſione, ſiue repudij, ſiue ex mutuo conſenſu ſeruanda dicamus; quod Tertullianus dixit,* Opportunitatem tanti boni. *Tantum quippe hoc bonum eſt, maximè in coniugiis, facto non coniugij quidem, ſed copulæ carnalis repudio, vt longè ſtrictior & honoratior ſit animorum, quàm corporum* D *complexus. Ita Auguſtinus lib. 1. de Nuptiis & concupiſcentia cap. 11.* S. Aug. Quibus, inquit, placuit ex conſenſu, ab vſu carnalis concupiſcentiæ in perpetuum continere, abſit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur: imò firmius erit, quò magis ea pacta ſecum inierint, quæ charius concordiuſque ſeruanda ſunt, non voluptariis corporis nexibus, ſed voluntariis affectibus animorum. Neque enim fallaciter ab Angelo dictum eſt ad Ioſeph, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniunx vocatur ex prima fide deſponſationis, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Nec perierat, nec mendax manſerat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnis commixtio. Erat quippe illa Virgo, ideò & ſanctius, & mirabilius jocunda ſuo viro, quia etiam fœcunda ſine viro; prole diſpar, fide compar.

propter quod fidele coniugium, parentes Chriſti A vocari ambo meruerunt; & non ſolùm illa mater, verum etiam ille Pater eius, ſicut coniux matris eius, vtrumque mente, non carne. Siue tamen ille Pater ſola mente, ſiue illa mater & carne, parentes tamen ambo humilitatis eius, non ſublimitatis: infirmitatis, non diuinitatis. Neq; enim mentitur Euangelium vbi legitur, & erant pater eius, & mater mirantes, &c. Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, &c. Omne itaque nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Ieſum: fidem, quia nullum adulterium; Sacramentum quia nullum diuortium. *Et cap. 12. in f.* Cur ergo non coniuges maneant qui ex conſenſu concumbere deſinunt, ſi manſerunt coniuges Ioſeph & Maria, quæ concumbere nec cœperunt? *Et to. 4. lib. 1. de ſer. Do. in monte cap. 14.* Beatiora ſanè, inquit, coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filiis procreatis, ſiue etiam iſta terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerint; quia neque contra illud præceptum fit, quò Dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, ſed ſpiritaliter viuit: & illud ſeruatur, quod per Apoſtolum dicitur, reliquum eſt vt qui habent vxores, quaſi non habentes ſint. *Et cap. 15.* Et ipſe Dominus dicit; in reſurrectione neque nubent, neque vxores ducent, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlis. Oportet ergo vt quiſquis illius regni vitam iam hîc meditari voluerit, oderit non ipſos homines, ſed iſtas neceſſitudines temporales, quibus iſta quæ tranſitura eſt, vita fulcitur, quæ naſcendo, moriendoque peragitur: quod qui non odit, necdum amat illam vitam, vbi nulla erit conditio naſcendi atque moriendi, quæ copulat terrena coniugia.

S. Aug. S.Aug. S. Aug.

RES.

Res aliena tribus modis ſumuntur. Cont. Hermog. cap. 9. V. materia. 6. à m.

RESPONSIO.

1. Reſponſio omnis, interrogationi rectè reſpondere debet. 4. cont. Marc. cap. 38. à p.

IVſta & digna præſcriptio eſt, in omni quæſtione ad propoſitum interrogationis pertinere debere ſenſum reſponſionis. Ceterùm, aliud conſulenti, aliud reſpondere, dementis eſt. Quò magis abſit à Chriſto, quod ne homini quidem conuenit.

2. Et ibid. circa m.

QVum igitur ſenſus reſponſionis non ad aliud ſit dirigendus, quàm ad propoſitum interrogationis; ſi hoc ſenſu reſponſionis, propoſitum abſoluitur interrogationis, non aliud reſponſio Domini ſapit, quàm quo quæſtio abſoluitur.

RESPONSIO. 1. & 2. SCHOL.

DIGNA PRÆSCRIPTIO. *Senſu communi & omnibus noto, præſcribitur; nullam reſponſionem rationabilem eſſe, niſi quæſtioni & interrogationi factæ, directè reſpondeat, quod ſi omnis homo præſtare debeat, quantò magis Rex hominum Chriſtus? per ſe patent hi textus, nec elucidatione indigent. Præclarè de interrogatis Chriſto factis, eiuſque reſponſis tractat Auguſtinus, docetque quomodo eius exemplo ſit reſpondendum quæſtionibus propoſitis. Lib. 2. de ſer. Do. in monte cap. 20.* Cùm, inquit, eum tentatores interrogabant, reſpondebatque illis, ita vt quod contradicerent non haberent, quamuis venenis ſuis, contabeſcerent potiùs, *vt dixit Pſaltes, tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius,* quàm illius cibo ſaturarentur: alij tamen qui poterant capere, ex illorum occaſione multa vtiliter audiebant. *Sicut diſcipuli, quibus dixit de ſpadonibus voluntariis propter regnum cœlorum; qui poteſt capere, capiat.* Hoc dixi, ne quis fortè cùm interroganti reſpondere non potuerit, hac ſententia ſe excuſare videatur, ſi dicat, nolle ſe ſanctum dare canibus, vel ante porcos mittere margaritas. Qui enim nouit quid reſpondeat, debet reſpondere, vel propter alios quibus deſperatio ſuboritur, ſi propoſitam quæſtionem ſolui non poſſe crediderint: & hoc de rebus vtilibus, & ad inſtructionem ſalutis pertinentibus. Multa ſunt enim quæ inquiri ab otioſis poſſunt, ſuperuacua & inania, & plerumque noxia, de quibus tamen nonnihil dicendum eſt: ſed hoc ipſum aperiendum & explicandum, cur inquiri talia non oporteat: de rebus verò vtilibus aliquando ad id reſpondendum eſt quod interrogamur: ſicut Dominus fecit, cùm eum Sadducæi de muliere interrogaſſent, quæ ſeptem viros habuit, cuius eorum in reſurrectione futura eſſet, reſpondit enim quod in B reſurrectione, neque vxores ducent, neque nubent, ſed erunt ſicut Angeli in cœlis. Aliquando autem ille qui interrogat, interrogandus eſt aliud: quod tamen ſi dixerit, ipſe ſibi ad id quod interrogabat, reſpondeat. Si autem dicere noluerit, non videatur iis qui aſſunt iniuſtum, ſi & ipſe, quod interrogauit, non audiat. Nam & Phariſæi, qui interrogauerunt tentantes vtrùm reddendum eſſet tributum, interrogati ſunt aliud: id eſt, cuius haberet nummus imaginem, qui ab ipſis prolatus eſt: & quia dixerunt quod interrogati erant, Cæſaris imaginem habere nummum: ipſi ſibi quodammodo reſponderunt, id quod Dominum interrogauerant. Itaque ille ex eorum reſponſione ita concluſit, reddite ergo Cæſari, &c. Cùm autem Principes Sacerdotum & Seniores populi interrogaſſent, in qua poteſtate illa faceret, interrogauit eos de baptiſmate Ioannis: & cùm nollent dicere, quod contra ſe videbant dici: de Ioanne autem nihil maledicere auderent propter circumſtantes: nec ego vobis dicam, inquit, in qua poteſtate hæc facio; quod iuſtiſſimum apparuit circumſtantibus. Hoc enim ſe dixerunt neſcire quod ſciebant, ſed dicere nolebant. Et reuerà iuſtum erat, vt qui ſibi volebant reſponderi quod interrogauerant, priùs ipſi facerent quod erga ſe fieri poſtulabant. Quod ſi feciſſent, ipſi ſibi vtique reſpondiſſent. Ipſi enim miſerant ad Ioannem quærentes quis eſſet: vel potiùs ipſi miſſi erant Sacerdotes & Leuitæ, putantes quòd ipſe eſſet Chriſtus, quod ille ſe negauit eſſe, & de Domino teſtimonium perhibuit: de quo teſtimonio ſi confiteri vellent, ipſi ſe docerent in qua poteſtate illa faceret Chriſtus: quod quaſi neſcientes interrogauerunt, vt calumniandi aditum reperirent.

S. Aug. C

RESVRRECTIONIS FIDES.

1. *Reſurrectionis articulus, eſt ſubſtantia fidei noſtræ. De Reſur. cap. 1. in p.*

Fiducia Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum. Illâ credentes ſumus, hoc credere veritas cogit, veritatem Deus aperit.

RESVRRECTIONIS FIDES. 1. SCHOL.

FIDVCIA CHRISTIANORVM. *Tota fides & ſpes Chriſtianorum poſita eſt in reſurrectione mortuorum.* VERITAS COGIT. *Toties in ſcriptura reperita nos obligat. Auguſtinus to. 9. lib. 1. de Symb. ad Catech. cap.* 9. Credimus, inquit, etiam reſurrectionem carnis, quæ præceſſit in Chriſto, vt hoc etiam ſperet corpus quod præceſſit in capite. Caput Eccleſiæ Chriſtus, Eccleſia corpus Chriſti: caput noſtrum ſurrexit, aſcendit in cœlum: vbi caput, illic & membra. Quomodo carnis reſurrectionem? *ſupple credimus?* ne fortè vt & aliquis, quomodo Lazari. Vt ſcias non ſic eſſe, additum eſt, in vitam æternam. *Et libro 2. ad Catech. cap.* 11. Reſurrecturam, inquit, eſſe omnem carnem, rationalem, ſcilicet creaturam, fideliter teneamus. Hæc eſt ſumma fidei noſtræ, quæ ſeparat ab infidelibus. Neque enim de pecudibus, vel cæteris animantibus, quibus non eſt attributa imago Creatoris, fas eſt nobis diſputare. Iſta enim omnia ad vſus noſtros creata eſſe cognoſcimus, &c. ſed quemadmodum non reſurgit nobiſcum noſtra corruptio neque infirmitas: ita nec ea, quæ ſunt neceſſaria nunc noſtræ infirmitati. *Et lib. 3. ad Catech. cap.* 11. Omnis ſpes fidei noſtræ, hæc eſt, quoniam reſuſcitabimur. Omnes quidem reſurgemus, ait, Apoſtolus, ſed non omnes immutabimur. Reſurgent boni, reſurgent mali, ſed boni vt perpetua beatitudine perfruantur, mali vt perpetuo igne puniantur. Ibi diſcernetur fidelis ab infideli: vt accipiat fides præmium, & perfidia ſupplicij obtineat locum. Nec ſibi blandiantur increduli, qui audiunt in Pſalmo, non reſurgent impij in iudicio. In iudicio dictum eſt, id eſt, non vt iudicentur, reſurgent, quia per infidelitatem olim damnati ſunt, ſecundùm illam ſententiam Dominicam; qui non credit iam iudicatus eſt. *Et in Pſal.* 111. Quæ, inquit, laus tua? credere reſurrexiſſe Chriſtum, & ſperare te reſurrecturum eſſe per Chriſtum: hæc eſt laus fidei, &c. hæc fides eſt Chriſtianorum.

(S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.)

2. *Et de Reſur. cap.* 48. *à p.*

Opinor, Apoſtolus diſpoſita ad Corinthios omni diſtinctione Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſummam & ſui Euangelij, & fidei illorum, in Dominicæ mortis, & reſurrectionis demandatione concluſerat; vt & noſtræ ſpei regulam inde deduceret, vnde conſtaret. Itaque ſubiicit: [a] *Si autem Chriſtus prædicatur, quòd à mortuis reſurrexit, quomodò quidam dicunt in vobis, reſurrectionem mortuorum non eſſe? quæ ſi non eſt, nec Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra. inuenimur enim falſi teſtes Dei, qui teſtimonium diximus quod reſuſcitauerit Chriſtum, quem non reſuſcitauit. Nam ſi mortui non reſurgunt, nec Chriſtus reſurrexit. Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra; quia adhuc in delictis veſtris eſtis; & qui in Chriſto dormierunt, perierunt.*

a 1. Cor. 15. 12. & ſeq.

RESVRRECTIONIS FIDES. 2. SCHOL.

SVMMAM EVANGELII ET FIDEI. *Apoſtolus de Eccleſiaſtica diſciplina cum ordine & diſtinctione diſponens in ſua ad Corinthios Epiſtola, totam quaſi ſummam redegit, tam Euangelij ſui, quàm fidei Chriſtianæ & in commendatione mortis & reſurrectionis Chriſti concluſit, vt quia fides & ſpes noſtra circa animæ noſtræ iuſtificationem, & carnis noſtræ reſurrectionem in morte & reſurrectione Chriſti fundata eſt, ſic articulum hunc fidei & ſpei noſtræ inde deduceret & firmaret.* SI AVTEM CHRISTVS. 1. *Cor.* 15. 12. Si autem Chriſtus prædicatur quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortuorum non eſt, neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit: inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra: inuenimur autem & falſi teſtes Dei: quoniam teſtimonium diximus aduerſus Deum, quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra. Adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. *De hoc Pauli ratiocinio Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſt. cap.* 31. Sunt, inquit, veræ connexiones ratiocinationis, falſas habentes ſententias, quæ conſequuntur errorem illius cum quo agitur, quæ tamen ad hoc inferuntur à bono & docto homine, vt in iis erubeſcens ille, cuius errorem conſequuntur, eundem relinquat errorem: qui ſi in eodem manere voluerit, neceſſe eſt vt etiam illa quæ damnat, tenere cogatur. Non enim vera inferebat Apoſtolus, cùm diceret; neque Chriſtus reſurrexit, & illa alia; inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt fides veſtra: & deinceps alia, quæ omnino falſa ſunt: quia & Chriſtus reſurrexit, & non erat inanis prædicatio eorum qui hoc annuntiabant, nec fides eorum qui hoc crediderant: ſed iſta falſa veriſſimè connectebantur illi ſententiæ, quâ dicebatur, non eſſe reſurrectionem mortuorum. Iſtis autem falſis repudiatis, quoniam vera erant ſi mortui non reſurgunt, conſequens erit reſurrectio mortuorum, &c. porrò illam ſententiam præcedentem, quâ dicebant non eſſe reſurrectionem mortuorum, neceſſariò ſequitur, neque Chriſtus reſurrexit. Hoc autem quod ſequitur, falſum eſt, Chriſtus enim reſurrexit: falſum eſt ergo & quod præcedit. Præcedit autem non eſſe reſurrectionem mortuorum, eſt igitur reſurrectio mortuorum. Quod totum breuiter ita dicitur: ſi non eſt reſurrectio mortuorum, neque Chriſtus reſurrexit: Chriſtus autem reſurrexit, eſt igitur reſurrectio mortuorum.

S. Aug.

3. *Reſurrectio debet fieri in eadem carne, ad mercedem, vel pœnam. De reſurrect. cap. 56. per totam.*

QVàm abſurdum, quàm verò & iniquum, vtrumque autem quàm Deo indignum, aliam ſubſtantiam operari, aliam mercede diſpungi: vt hæc quidem caro per martyria lanietur; alia verò coronetur: item econtrariò, hæc quidem caro in ſpurcitiis volutetur, alia verò damnetur. Nonne præſtat omnem ſemel fidem à ſpe reſurrectionis abducere, quàm de grauitate atque iuſtitia Dei ludere? Marcionem pro Valentino reſuſcitari? quando neque mentem, neque memoriam, neque conſcientiam hominis hodierni credibile ſit aboleri, per indumentum illud mutatorium immortalitatis & incorruptelæ; vacaturo ſcilicet emolumento & fructu reſurrectionis, & ſtatu diuini vtrobique iudicij. Si non meminerim me eſſe qui merui, [a] *quomodo gloriam Deo dicam? quomodo canam illi nouum canticum*, neſciens me eſſe qui gratiam Deo debeam? Cur autem ſolius carnis demutatio excipitur, non & animæ ſimul, quæ in omnibus præfuit carni? quale eſt, vt eadem anima, quæ in hac carne totum vitæ ordinem decucurrit, quæ in hac carne Deum didicit, & Chriſtum induit, & ſpem ſalutis ſeminauit, in alia, neſcio quâ, metat fructum? Næ illa gratioſiſſima caro, cui gratis vita conſtabit. Quòd ſi non & anima mutabitur, iam nec animæ reſurrectio eſt: nec ipſa enim reſurrexiſſe credetur, ſi non alia reſurrexerit.

a Pſal. 95. 2.

Gal. 6. 7.

RESVRRECTIO IN EADEM CARNE CREDENDA. 3. SCHOL

QVAM INIQVVM, *alij legunt* Ethnicum. ALIAM SVBSTANTIAM. *carnem benè vel malè operari, & aliam mercede donari.* HÆC QVIDEM. *in qua nunc Martyr patitur.* MARCIONEM PRO VALENTINO. *carpit hos hæreticos, de quibus ſuperiùs tractauerat, ridetque eos impugnatores reſurrectionis, vt anima vnius, in carne alterius ſuſcitata, ſit ei vitæ principium,* QVANDO, *quandoquidem.* HOMINIS HODIERNI. *in cuius carne hodie & nunc ſpiritus habitat.* MVTATORIVM. *de quo Paulus:* omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. *mutatis qualitatibus, eadem carnis manente ſubſtantiâ.* VACATVRE, *fruſtrato, ſi in alia carne fiat reſurrectio fructu reſurrectionis, & iudicio diuino, in quo Chriſtus iudex redditurus eſt cuique animæ prout geſſit in propria carne, ſiue bonum, ſiue malum.* NON ET ANIMÆ. *ſi alia caro reſurgit, cur non & alia anima huic alteri carni copulatur, quæ fuit principium omnium motuum carnis.* DEVM DIDICIT, *fide per auditum hauſtâ inter Catechumenos.* CHRISTVM INDVIT, *in baptiſmo.* SEMINAVIT, *benè operando, de quo Paulus Gal. 6. 7.* Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. NÆ ILLA. *ironicè.* GRATIS VITA CONSTABIT. *ſine vllo eius opere, vita æterna dabitur.* NEC ANIMÆ RESVRRECTIO. *quod volebant hæretici. Si enim reſurrectio fit per immutationem, profectò anima non reſurget eadem, ſed alia. Adeo eamdem carnem ſurrecturam docuit Auguſtinus, vt etiam in proprio ſexu faciendam reſurrectionem aſſerat lib. 22. de Ciuit. cap. 17.* Nonnulli, inquit, propter hoc quod dictum eſt: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, & conformes imaginis filij Dei: nec in ſexu fœmineo reſurrecturas fœminas credunt, ſed in virili omnes aiunt: quoniam Deus ſolum virum fecit ex limo, fœminam ex viro. Sed mihi meliùs ſapere videntur, qui vtrumque ſexum reſurrecturum eſſe non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confuſionis eſt cauſa. Nam priùſquam peccaſſent, nudi erant, & non confundebantur vir & fœmina. Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura ſeruabitur. Non eſt autem vitium ſexus fœmineus, ſed natura: quæ tunc quidem & à concubitu, & à partu immunis erit: erunt tamen membra fœminea, *vbera, &c.* non accommodata vſui veteri, ſed decori nouo, quo non alliciatur aſpicientis concupiſcentia, quæ nulla erit, ſed Dei laudetur ſapientia atque clementia: qui & quod non erat fecit, & liberauit à corruptione quod fecit, &c. Qui ergo vtrumque ſexum inſtituit, vtrumque reſtituet, &c. Nuptias ergo Dominus futuras negauit eſſe in reſurrectione, non fœminas: & ibi negauit, vbi talis quæſtio vertebatur, *de ſeptemuirâ muliere à Sadducæis propoſita*, vt eam negato ſexu muliebri, celeriore, faciliore diſſolueret, ſi eum ibi prænoſceret non futurum: imò etiam futurum eſſe firmauit, dicendo, non nubent: quod ad fœminas pertinet: neque vxores ducent, quod ad viros. Erunt ergo quæ nubere hîc ſolent, B vel qui ducere vxores: ſed ibi hæc non facient. *De eadem carne, ſubſtantiâ licèt immutata, idem Auguſtinus eodem lib. cap. 20.* Quæſtio, inquit, illa ſoluenda eſt quæ difficilior videtur cæteris. Vbi quæritur, cùm caro mortui hominis etiam alterius fit viuentis caro, cui potiùs eorum; in reſurrectione reddatur. Si enim quiſpiam cõfectus fame atq; compulſus, veſcitur cadaueribus hominum, quod malum aliquoties accidiſſe, & vetus teſtatur hiſtoria, & noſtrorum temporum infœlicia experimenta docuerunt: num quiſquam veridicâ ratione contendet totum digeſtum fuiſſe per imos meatus, nihilque inde in eius carnem mutatum atque conuerſum, cùm ipſa macies quæ fuit: & non eſt, ſatis indicet quæ illis eſcis detrimenta ſuppleta ſint, &c. quidquid enim carnium exhauſit fames, vtique in C auras eſt exhalatum. Vnde diximus omnipotentem Deum poſſe reuocare quod fugit. Reddetur ergo caro illa homini, in quo eſſe caro humana primitùs cœpit. ab illo quippe altero tanquam mutuò ſumpta deputanda eſt: quæ ſicut æs alienum, ei redhibenda eſt, vnde ſumpta eſt: ſua verò illi, quem fames exinanierat, ab eo qui poteſt etiam exhalata reuocare, reddetur. Quamuis etſi omnibus periiſſet modis, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remanſiſſet, vnde vellet, etiam repararet omnipotens. Sed propter ſententiam veritatis, quâ dictum eſt, capillus capitis veſtri non peribit: abſurdum eſt vt putemus, cùm capillus hominis perire non poſſit, tantas carnes fame depaſtas atque

S. Aug.

S. Aug.

conſumptas perire potuiſſe. *Serm. 34. de verb. Apoſt.* A
S. Aug. Hoc eſt, inquit, quod præcipuè Chriſtianos à Gentili errore ſecernit, quia illi hanc tantummodo vitam eſſe credunt, & ideò ſine Deo eſſe, & diuerſis peccatis atque criminibus non metuunt inquinari. Nos verò ita in hac vita conuerſemur, vt nos ad aliam præparemus, in qua & bonis bona, & malis mala retribuentur; ſicut dicit Apoſtolus 2. Cor. 5. 10. omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum, &c. Hanc enim etiam ipſam animam tunc habebimus, quam modò habemus: & in hoc ipſo quo nunc induimur, ſumus, corpore ſuſcitandi. Non enim ſicut muta animalia facti ſumus, non ſicut equi & boues, vt æternâ morte pereamus: qui poſtquam hîc vixerimus, alibi iudicabimur, vt aut pro peccatis pœnas, aut pro bonis operibus præmia conſequamur æterna. *Et ſerm. 35. de verb. Apoſt.* Scire, S. Aug.
inquit, & intelligere debemus, fratres chariſſimi, nihil nobis eſſe ſalubrius, quam vt damnatis omnium præſentium rerum voluptatibus, id potiùs cogitemus, quando erimus de hoc ſæculo tranſituri, vel quando tabernaculum corporis vltimâ die ſuperueniente depoſituri, & iterùm illud reſurrectionis tempore recepturi, vt cum eodem recipiamus prout geſſimus, ſiue bonum, ſiue malum.

4. *Reſurget caro eadem ſubſtantiâ, licèt qualitate diuerſâ, ad pœnam vel mercedem; quidquid dicant hæretici de vacaturis tunc multis carnis officiis. De reſurrect. cap. 59. à princ. 60. 61. per totum.*

a Eſa. 40. 7. & 5. NIhil tibi largitur Eſaias dicens, [a] *omnis caro fœnum.* & alibi: [b] *Et videbit omnis caro ſalutare Dei.* Exitus, non ſubſtantias diſtinxit. Quis enim iudicium Dei non in ſententia
b Luc. 3. 6. duplici ſtatuit, ſalutis & pœnæ? Omnis igitur caro fœnum, quæ igni deſtinatur, & omnis caro videbit ſalutare Dei, quæ ſaluti ordinatur. Ego me ſcio neque aliâ carne adulteria commiſiſſe, neque nunc aliâ carne ad continentiam eniti. Si quis eſt bina pudenda circumferens, poteſt iam & demere fœnum carnis immundæ, & ſolam ſibi reſeruare, quæ viſura ſit Dei ſalutare. Sed quum idem Prophetes etiam nationes oſtendat, nunc deputatas velut puluerem & ſaliuam, nunc ſperaturas & credituras in nomen & in brachium Domini, numquid & de nationibus fallimur? & aliæ quidem ſunt credituræ, aliæ in pul-
Eſa. 40. 15. & 42. 4. & 53. 1. uerem deputatæ, ex diuerſitate ſubſtantiæ? Sed & Chriſtus intra oceanum, & de iſto cœlo quod nobis incubat, verum lumen nationibus offulſit; & ipſa Valentiniani hîc errare didicerunt; nec alia erit forma nationum credentium, niſi quæ & non credentium,
Eſa. 60. 3. de carne, de anima. Sicut ergo eaſdem nationes non genere, ſed ſorte diſtinxit, ita &
CAP. LX. carnes quæ in ipſis nationibus vna ſubſtantia eſt, non materiâ, ſed mercede diſiunxit. Ecce autem, vt adhuc controuerſiam exaggerent, carni maximè eidem, de officiis quoque membrorum argumentantur, aut & ipſa dicentes permanere debere in ſuis operibus & fructibus, vt eidem corpulentiæ adſcripta: aut; quia conſtet diſceſſura eſſe officia membrorum, corpulentiam quoque eradant; cuius ſcilicet perſeuerantia credenda non ſit, vtique ſine membris, quia nec membra credenda ſint ſine officiis. Quo enim iam, inquiunt, ſpelunca hæc oris, & dentium ſtatio, & gulæ lapſus, & compitum ſtomachi, & alui gurges, & inteſtinorum perplexa proceritas, quum eſui & potui locus non erit? Quò huiuſmodi membra admittunt, ſubigunt, deuoluunt, diuidunt, digerunt, egerunt? quò manus ipſæ & pedes & operarij quique artus; quum victus etiam cura ceſſabit? quò renes conſcij ſeminum, & reliqua genitalium vtriuſque ſexus, & conceptuum ſtabula, & vberum fontes, diſceſſuro concubitu, & fœtu, & educatu? poſtremò, quò totum corpus? totum ſcilicet vacaturum? Ad hæc ergo perſtruximus, non oportere committi futurorum atque præſentium diſpoſitiones, interceſſurâ tunc demutatione: & nunc ſuperſtrui-
c 1. Cor. 15. 44. mus officia iſta membrorum neceſſitatibus vitæ huius, eo vſque conſiſtere, donec & [c] *ipſa vita transferatur à temporalitate in æternitatem, ſicut animale corpus in ſpiritale, dum mortale iſtud induet immortalitatem, & corruptiuum iſtud incorruptelam*; & ipſa autem liberata tunc vita à neceſſitatibus, liberabuntur & membra ab officiis; nec ideò non erunt neceſſaria.
d 2. Cor. 5. Licèt enim officiis retineantur, ſed iudiciis liberentur: [d] *vt quis referat per corpus, prout geſſit*, Saluum enim hominem tribunal Dei exigit: ſaluum verò ſine membris non liquet eum, ex quorum non officiis, ſed ſubſtantiis conſtat. Niſi fortè, & nauem ſine carina, ſine prora, ſine puppi, ſine compaginis totius incolumitate ſaluam adſeuerabis. Et tamen nauem procellâ diſſipatam, vel carie diſſolutam, redactis & recuratis omnibus membris, eandem ſæpè conſpeximus etiam titulo reſtitutionis gloriantem. De Dei artificio, & arbitrio, & iure, torquemur? Porrò, ſi diues Dominus & liberalis, adfectui, aut gloriæ ſuæ præſtans ſolam nauis reſtitutionem, hactenus eam voluerit operari, idcircò tu negabis neceſſariam illi compaginem priſtinam, vt exinde iam vacaturam, cùm ſoli ſaluti nauis ſine operatione conueniat? Igitur hoc tantummodo diſcere ſufficit, an Dominus hominem ſaluti deſtinando, carnem deſtinarit; an eandem velit denuò eſſe, quam non debebis ex futura membrorum vacatione præſcribere denuo eſſe non poſſe? Licet enim eſſe quid denuo, & nihilominùs vacare; nec poteſt autem dici vacare, ſi non ſit. Atenim ſi
CAP. LXI. ſit, poterit & non vacare: nihil enim apud Deum vacabit. Sed accepiſti, homo, os ad vorandum atque potandum. cur non potiùs ad eloquendum, vt à cæteris animalibus di-

ſtes? cur non potiùs ad prędicandum Deum, vt etiam hominibus antiſtes? Denique, Gen. 2.
Adam antè nomina animalibus enuntiauit, quàm de arbore decerpſit; ante etiam pro- 20. & 23.
phetauit, quàm vorauit. Sed accepiſti dentes ad macellum corrodendum. cur non po- Gen. 3. 6.
tiùs ad omnem hiatum & rictum tuum coronandum? cur non potiùs ad pulſus linguæ tem-
perandos? ad vocis articulos offenſione ſignandos? denique & edentulos audi & vide, vt
honorem oris, & organum dentium quæras. Forata ſunt inferna in viro & in fœmina. ni-
mirùm quâ libidines fluitent. cur non magis quâ potuum defruta colentur? Eſt adhuc fœ-
minis intùs, quo ſemina congerantur. an quo ſanguinis onera ſecedant: quem pigrior ſe-
xus diſcutere non ſufficit? Dicenda enim & hæc, quatenus quæ volunt, & quorum vo-
lunt, & qualiter volunt. officia membrorum ludibrioſè, de induſtria ſuffundendæ reſur-
rectionis, oblatrant; non recogitantes, Ipſas priùs cauſas neceſſitatis tunc vacaturas; cibi,
famem; & potus, ſitim; & concubitus, genituram; & operationis victum. Sublatâ enim
morte, neque victus fulcimenta ad præſidia vitæ, neque generis ſupparatura grauis erit
membris. Cæterùm & hodie vacare inteſtinis & pudendis licebit. Quadraginta diebus
Moſes & Helias ieiunio functi, ſolo Deo alebantur. Iam tunc enim dedicabatur, Exo. 24. 18.
[e] *Non in pane viuet homo, ſed in Dei verbo.* Ecce virtutis futuræ liniamenta. Nos quo- 3. Reg. 19.
que, vt poſſumus; os cibo excuſamus. Etiam ſexum à congreſſione ſubducimus. Quot 11.
ſpadones voluntarij? quot virgines Chriſto maritatæ? quot ſteriles vtriuſque naturæ, in- e Matth.
fructuoſis genitalibus ſtructi? Nam ſi & hîc iam vacare eſt, & officia & emolumenta mem- 4. 4.
brorum temporali vacatione, vt in temporali diſpoſitione; nec homo tamen minùs ſaluus
eſt: proinde homine ſaluo, & quidem magis tunc, vt in æterna diſpoſitione, magis non
deſiderabimus, quæ iam hîc non deſiderare conſueuimus.

RESVRGET CARO EADEM. 4. SCHOL.

NIHIL TIBI LARGITVR. *Nihil tibi faues, cùm dicis in alia carne futuram reſurrectionem, cùm hinc dicit Eſaias omnem carnem inſtar fœni marceſcere, inde Chriſtum Saluatorem, in æterna ſalute viſuram. Hoc enim dicto ſortem diuerſam carnis peccatricis & iuſta diſtinxit, non induxit diuerſitatem ſubſtantiæ.* EGO ME SCIO. *Inducit animam ſuam iam à carne ſolutam quæ nouit ſi continentia, vel mœchiæ: dum in carne viueret, vacauerit. vel de præſenti vita loquitur.* BINA PVDENDA. *ſic ridet reſurrectionis impugnatores.* DEMERE FŒNVM, *amputare ſuperfluum membrum fœneum,* SOLAM SERVARE. *de qua ſuprà Eſaias.* IDEM PROPHETES. *Eſaias non alios Gentiles intellexit, ſed eoſdem qui priùs idololatræ, tanquam puluis & ſalina ſpernebantur, conuerſi autem ad Chriſtum laudabantur, diuerſi quidem moribus, ſed iidem ſubſtantiis.* CHRISTVS INTRA OCEANVM. *Carpit authores, alios mundos vltra oceanum fingentes, quaſi diceret, non modò alterius naturæ non fuerunt Gentes idololatræ, & conuerſæ, ſed nec Chriſtus alius, ſiue de cœlo, vt Valentinus voluit carnem ſumpſiſſe, ſiue hoc in inferiori mundo & terra cincta Oceano, homo factus innoteſcere voluerit.* DE CARNE. *quoad animam & corpus, licèt Valentiniani homines diuerſi generis finxerint, ex diuerſitate ſeminis, ſicut alibi diximus.* CARNI ARGVMENTANTVR. *aduerſus carnem diſputant.* CORPVLENTIAM ERADANT. *negent eandem ſubſtantiam corporis.* PERSEVERANTIA, *eadem conſtans & permanens natura.* DENTIVM STATIO. *ordo pulchrè diſpoſitus & firmus.* GVLÆ LAPSVS. *colli canalis.* COMPITVM STOMACHI *latitudo, & competentia.* ESVI ET POTVI. *non quidem neceſſitate, ſed honeſtâ voluptate.* QVO HVIVSMODI? *membra. vt quid reſtituenda huiuſmodi membra credunt, quæ cibum admittant? ſicut ſpeluncam oris, ſubigant dentes; deuoluant gulæ inſtrumenta; diuidant diuerſi meatus cibi & potus; digerant, vt calor ſtomachi, egerãt, vt expultrix facultas.* CONSCII SEMINVM, *receptacula.* STABVLA, *fœtus latibula.* PRÆSTRVXIMVS, *præmonuimus.* COMMITTI, *comparari.* SALVVM HOMINEM, *integrum in eadem anima & corpore. Conſule dicta in Scholio præcedenti.* CARIE DISSOLVTAM. *putredine. alij legunt,* carinam diſſolutam. REDACTIS. *reſtitutis & reparatis omnibus membris, prora, puppi, carinâ, &c.* TORQVEMVR, *de eius potentia infidelitati proximi laboramus ſolliciti.* NAVIS RESTITVTIONEM. *eiuſdem carnis reparationem, non ad eadem officia carnis mortalis olim exercenda, ſed ad oſtendendam ſuam erga hominis carnem largitatem, affectum, &c. & captandam inde poteſtatis ſuæ gloriam.* HACTENVS OPERARI, *ita vt deinceps ab infirmæ vitæ negotiis ceſſes.* IAM VACATVRAM, *inutilem.* SALVTI NAVIS CONVENIAT. *etſi nauis altu mari denuò committenda non ſit ad bella, vel quæſtus exercendos, quis tamen incongruum dicat eam ſaluam & integram ad pompam in portu tranquillo reſarciri?* HOMINEM SALVTI DESTINANDO, *homini promittendo in Scripturis plenam atque perfectam æternamque ſalutem, qui quidem non ſolâ animâ, ſed & carne conſtat; an eundem hominem, eandemque carnem reparare velit, an aliam animæ producere.* LICET ESSE, *poteſt idem rurſum produci, & tamen ceſſare ab operibus priſtinis.* NIHIL APVD DEVM, *Nihil tamen fruſtrà à Deo fiet. verbi gratiâ, licèt ceſſet os & lingua ab eſu & potu, non ceſſabit à Dei laude & eloquio, vt diſtet à mutis animalibus, illo, vt damnatis blaſphemantibus præcellat.* DECERPSIT, *comedit.* ANTE PROPHETAVIT. *myſterium Incarnationis prænuntiauit, quod Paulus poſteà expoſuit,* Hoc nunc os, ex oſſibus meis, &c. Sacramentum hoc magnum, &c. SED ACCEPISTI. *inducit obiicientes.* MACELLVM: *pro eo quod venditur in macello comeſtibile.* AD HIATVM CORONANDVM. *ordo enim dentium ornamentum & corona quædam eſt oris hiantis.* TEMPERANDOS. *alij legunt* temporandos, *vt ſeptum ſint linguæ, quò mobilitas eius temporatim temperetur.* OFFENSIONE. *alliſione formandas.* HONOREM ORIS, *dentibus abſtractis dehoneſtatum.* INFERNA, *partes inferiores ſeu pudenda.* POTVVM DEFRVTA. *quaſi vina decocta, à deferuendo dicta. alij legunt,* defluxura. SANGVINIS, *menſtrui.* PIGRIOR SEXVS, *imbecillior, aut ſenior.* SVFFVNDENDÆ RESVRRECTIONIS. *vt pudore afficiant, & rideant reſurrectionem carnis, hæc ab Ethnicis argumenta mutuantur hæretici. Sic enim Ioannes Hieroſolymitanus apud Hieronymum,* Vis rurſus oſſa, ſanguinem, membra, vt creſcentibus capillis tonſore egeas, naſus pituitas digerat, incrementa vnguium ſeſe

canda ſint, vt per inferiores partes vel ſtercora, vel libidines effluant? &c. Argumenta verò illa puerorum & infantium, & ſenum, & ciborum, & ſtercorum, quibus aduerſum Eccleſiam vteris, non ſunt tua, ſed de Gentilium fonte manarunt, eadem enim nobis opponunt hæretici. OPERATIONIS. *laboris.* GENERIS SVPPARATVRA. *Propagatio prolis. hac enim duo infirmitati naturæ occurrunt; & prolificatio conſeruat ſpeciem morte alias deſtruendam; & victus indiuidua naturæ.* GRAVIS MEMBRIS. *renes enim graues exonerantur ſemine.* VACARE LICEBIT. *poterunt etiamnum inteſtina & pudenda, ieiunio & continentia vacare ab officiis: ſicut Moyſes, & Elias, de quibus alibi, iam in ſe ſtatum reſurrectionis delineantes, à cibis & vxoribus abſtinent. Vnde Hieron. ad Pammachium,* Tanto, inquit, tempore in eadem permanent B ætate quâ rapti ſunt: habent dentes, ventrem, genitalia, & tamen nec cibis, nec vxoribus indigent. IAM VACARE EST. *Poſſunt eſſe membra ſine officio & vſu, ita vt nihilominùs homo ſit ſaluus & integer, &c.*

Auguſtinus libro 22. de Ciuit. cap. 24. in fine, de ſtatu Reſurrectionis, in eodem ſpiritu, & carne perfectis. S. Aug. Qualis, inquit, erit ſpiritus hominis, nullum omninò habens vitium, nec ſub quo iaceat, nec cui cedat, nec contra quod ſaltem laudabiliter dimicet, pacatiſſima virtute perfectus? rerum ibi omnium quanta, quàm ſpecioſa, quam certa ſcientia, ſine errore aliquo vel labore, vbi Dei Sapientia de ipſo ſuo fonte potabitur, cum ſumma fœlicitate, ſine vlla difficultate? quale erit corpus, quod omnino ſpiritui ſubditum, & eo ſufficienter viuificatum, nullis alimoniis indigebit? Non enim animale, ſed ſpiritale erit, habens quidem carnis, ſed ſine vlla carnali corruptione ſubſtantiam. *Et cap. 30.* S. Aug. Quanta, inquit, erit illa fœlicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? nam quid aliud agatur, vbi neque vlla deſidia ceſſabitur, neque vlla indigentia laborabitur, neſcio. Admoneor etiam ſancto Cantico, vbi lego, vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa, quoniam tunc non erit ipſa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura, ſempiterna fœlicitas, proficient in laudibus Dei. *Seruient quaſi inſtrumenta ad laudandum Deum.* Omnes S. Aug. quippe illi de quibus iam ſum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri non latebunt, intrinſecus & extrinſecus, per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem, rationalis pulchritudinis delectatione ſuccendent. Qui motus illic talium corporum ſint futuri, temerè definire non audeo, quod excogitare non valeo: tamen & ſtatus, & motus,

A ſicut ipſas ſpecies, decens erit quicumque erit, vbi quod non decebit, non erit. *Et lib. 13. de Ciuit. cap. 22. probat non poteſtatem, ſed neceſſitatem cibi, & potus corporibus beatis auferendam.* Corpora, inquit, S. Aug. Sanctorum quæ in reſurrectione futura ſunt, neque vllo ligno indigebunt, quo fiat vt nullo morbo vel ſenectute inueterata moriantur: neque vllis aliis corporalibus alimentis, quibus eſuriendi aut ſitiendi qualiſcumque moleſtia deuitetur: quoniam certo, & omnimodo inuiolabili munere immortalitatis induentur, vt non niſi velint, poſſibilitate, non neceſſitate veſcantur. Quod Angeli quoque viſibiliter & tractabiliter apparentes, non quia indigebant, ſed quia volebant & poterant, vt hominibus congruerent, ſui miniſterij quadam humanitate fecerunt. Neque enim in phantaſmate Angelos ediſſe credendum eſt, *idem repetit ep. 99. ad Deogratias. quæſtione 1. Et poſt eum Halenſis 2. p. q. 35. membro 4. & Scotus in 2. ſent. diſt. 8. quia exiſtimant comeſtionem non eſſe actionem vitalem. Et quidem ſi comeſtio ſumatur pro contritione cibi, & eius in ventrem traiectu, verè comedere potuerunt: ſi pro actione procedente à principio vitæ coniuncto, ſiue potentia vitali quâ cibus conuertitur in ſubſtantiam edentis, non poſſunt Angeli comedere* Quando eos homines hoſpitio ſuſceperunt: quamuis verùm Angeli eſſent, ignorantibus, conſimili nobis indigentia veſci viderentur. S. Aug. Vnde eſt quod ait Angelus in libro Tobiæ: videbatis me manducare, ſed viſu veſtro videbatis: id eſt neceſſitate reficiendi corporis ſicut vos facitis, me cibum ſumere putabatis. Sed ſi fortè de Ange- C lis aliud credibilius diſputari poteſt: certè fides Chriſtiana de ipſo Saluatore non dubitat: quod etiam poſt reſurrectionem, iam quidem in ſpiritali carne, ſed tamen vera, cibum ac potum cum diſcipulis ſumpſit. *De quo Beda in Luc. aliter, inquit, aquam abſorbet, terra ſitiens; aliter Solis radius calens. Illa indigentiâ, iſte potentiâ. Itaque cibus ille à Domino non eſt, vt à noſtris corporibus ſolet, ſumptus: ſed gloria illa conſumptus, non verſus in corporis ſubſtantiam.* Non enim poteſtas, ſed egeſtas edendi ac bibendi talibus corporibus auferetur. Vnde & ſpiritalia erunt: non quia corpora eſſe deſiſtent, ſed quia ſpiritu viuificante ſubſiſtent. *Et ſer. 147. de temp.* Quærunt, inquit, homines, vtrùm corruptio iſta cor- S. Aug. D poris quam ſentiunt in carne ſua, futura ſit in reſurrectione mortuorum? Dicimus non futuram. Reſpondent nobis, ſi corruptio non erit, quare manducabitur? aut ſi non manducabitur, quare poſt reſurrectionem Dominus manducauit? &c. legiſtis quia manducauit, numquid legiſtis quia eſuriuit? quod manducauit, poteſtatis fuit, non egeſtatis. Rurſus ſi manducare non poſſet, minus valeret. Numquid & Angeli, quando ſuſcepti ſunt hoſpitio à Patribus noſtris, non manducauerunt? & tamen corruptibiles non fuerunt.

5. *Reſurgent eadem corpora, vt in iudicio, propria carnis quiſque recipiat: quod multò credibilius eſt Metempſychoſi Pythagoræ. Apol. cap. 48. in p.*

AGe iam, ſi qui philoſophus affirmet, vt ait Laberius de ſententia Pythagoræ, hominem fieri ex mulo, colubram ex muliere, & in eam opinionem omnia argumenta eloquij virtute diſtorſerit, nonne conſenſum mouebit, & fidem infiget, etiam ab animalibus abſtinendi? proptereaque perſuaſum quis habeat, ne fortè bubulam de aliquo proauo ſuo obſonet? At enim Chriſtianus, ſi de homine hominem, ipſumque de Caio Caium reducem repromittat, lapidibus magis, nec ſaltem cæſtibus, à populo exigetur. Si quæcunque ratio præeſt animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non in eandem ſubſtantiam redeant, cùm hoc ſit reſtitui, id eſſe quod fuerat? Iam non ipſæ ſunt quæ fuerant, quia non potuerunt eſſe quod non erant, niſi deſinant eſſe quod fuerant. Multis etiam iocis & otio opus erit, ſi velimus ad hanc partem laſciuire. quis in quam

quam beſtiam reformari videretur. Sed de noſtra magis defenſione, qui proponimus multò vtique dignius credi, hominem ex homine rediturum, quemlibet pro quolibet, dum hominem: vt eadem qualitas animæ in eandem reſtauretur conditionem, etſi non effigiem. Certè quia ratio reſtitutionis deſtinatio iudicij eſt, neceſſariò idem ipſe qui fuerat, exhibebitur, vt boni ſeu contrarij meriti iudicium à Deo referat.

RESVRGENT EADEM CORPORA. 5. SCHOL.

SI QVI. *Si quis, Laberio Poëtæ ſimilis, & ſectator ſententiæ Pythagoricæ vi eloquentiæ ſuæ, & Sophiſmatis extorſerit conſenſum ab auditoribus, poſſe hominis animam poſt ſuam in mulum transmigrationem, reuolui rurſum in corpus humanum, & ex muliebri carne, in corpus colubræ, profectò firmiter ſuadebit cum Pythagora, vt ab animalibus abſtineant, ne fortè obſonium ſibi, de aliquo ex ſuis proauis in bubula carne præparet ad edendum. Si verò Chriſtianus veram corporum noſtrorum reſurrectionem coram gentilibus prædicet, & Caium verbi gratiâ, vel Carolum, vnum eundemque hominem reſolutum in cineres, reuocandum ad vitam promittat, non tantùm pugnis, ſed & lapidibus à populo abigetur, velut inſanus.* SI RATIO PRÆEST, *certè ſi qua ratio Philoſophica prævalet, & ſuadet, animas hominum redituras in aliqua corpora, longè rationabilius eſt vt in eadem redeant, vt tunc propriè iidem homines rediiſſe credantur ad* B *vitam. Aliàs non eadem perſonæ erunt, ſi deſinant eſſe ipſæmet quæ fuerant. Quia, verbi gratiâ ſi Caius transmutatus eſt in mulum, certè mulus non potuit eſſe id quod non erat, niſi deſinat eſſe Caius quod erat.* LASCIVIRE. *Luxuriari, eloquentiâ ſuperfluâ abundare, vt dicamus & quæramus quis, & qualis homo, in quamnam beſtiam transmigrare, potiùs quam in aliam deberet, quàm multis iocis & otio nobis opus eſſet.* DE NOSTRA DEFENSIONE, *quantùm ad ſententiam Chriſtianam quam tuemur, multò digniùs crederemus vt ſaltem quælibet humanæ animæ, in humana ſaltem licet non propria, & non eiuſdem ſtaturæ & formæ, tamen conditionis & naturæ humana corpora reuocentur.* CERTE QVIA, *quia tamen præcipua cauſa reſurrectionis corporum ad ſummi iudicis Chriſti gloriam ordinatur, neceſſariò iidem homines, in eadem & propria carne reſurgere debent, vt iuxta Paulum ſupra citatum, & per Auguſtinum expoſitum, vnuſquiſque recipiat, prout geſſit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum. Honeſtiorem longè, & credibiliorem Pythagorica Metempſychoſi, ſiue reciprocatu, & recidinatu animarum reſurrectionem docuit Auguſtinus*
S. Aug. *lib. 10. de Ciuit. c. 30.* Platonem, inquit, animas hominum poſt mortem reuolui vſque ad corpora beſtiarum ſcripſiſſe certiſſimum eſt. *In Timæo ſub finem, libro 10. de Republ. ſub finem, & in Phædone. Idipſum crediderunt Manichæi teſte Aug. lib. de hæreſ.*
S. Aug. *hæreſi 46. & lib. 5. contra Fauſtum cap. 10.* hanc ſententiam Plato Doctor tenuit & Plotinus: diſcipulo Porphyrio tamen iure diſplicuit: in hominum ſanè non ſua quæ dimiſerant, ſed in alia noua corpora redire humanas animas arbitratus eſt. Puduit ſcilicet illud credere, ne mater fortaſſe filium in A mulam reuoluta vectaret: & non puduit hoc credere, ne reuoluta mater in puellam, filio forſitan nuberet. Quantò creditur honeſtiùs, quod ſancti & veraces Angeli docuerunt: quod Prophetæ Dei ſpiritu acti locuti ſunt; quod ipſe, quem venturum Saluatorem præmiſſi Nuntij prædixerunt: quod miſſi Apoſtoli, qui orbem terrarum Euangelio repleuerunt? Quantò, inquam, honeſtiùs creditur reuerti ſemel animas ad corpora propria, quàm reuerti toties ad diuerſa? *Et lib. 13. de Ciuit. c. 19. vbi de Platonis ſententia.* Ita, inquit, animas mortalium, nec in ſuis corporibus ſemper eſſe poſſe exiſtimat, S. Aug.
ſed mortis neceſſitate diſſolui; nec ſine corporibus durare perpetuò, ſed alternantibus vicibus indeſinenter viuos ex mortuis, & ex viuis mortuos fieri putat: vt à cæteris hominibus hoc videantur differre ſapientes, quòd poſt mortem feruntur ad ſydera, vt aliquantò diutius in aſtro ſibi congruo quiſque requieſcat, atque inde rurſus miſeriæ priſtinæ oblitus, & cupiditate habendi corporis victus, redeat ad labores, ærumnaſque mortalium. Illi verò qui ſtultam duxerint vitam, ad corpora ſuis meritis debita, ſiue hominum, ſiue beſtiarum de proximo reuoluantur. In hac itaque duriſſima conditione conſtituit etiam bonas atque ſapientes animas, quibus non talia corpora diſtributa ſunt, cum quibus ſemper atque immortaliter viuerent, vt neque in corporibus permanere, neque ſine his poſſent in æterna puritate durare. *Tum de Porphyrio erubeſcente de Chriſtianorum ſententia*; Itaque, inquit, ne à Chri- S. Aug.
C ſto vinci videretur, vitam ſanctis pollicente perpetuam etiam ipſe purgatas animas, ſine vllo ad miſerias priſtinas reditu, in æterna fœlicitate conſtituit: & vt Chriſto aduerſaretur, reſurrectionem incorruptibilium corporum negans, non ſolùm ſine terrenis, ſed ſine vllis omnino corporibus, eas aſſeruit in ſempiternum eſſe victuras, &c. Si non audebunt iſti diis beatiſſimis, & tamen in æternis corporibus conſtitutis, animas anteponere: cur eis videtur abſurdum quod fides Chriſtiana prædicat, & primos homines ita fuiſſe conditos, vt ſi non peccaſſent, nulla morte à ſuis corporibus ſoluerentur: ſed pro meritis obedientiæ cuſtoditæ, immortalitate donati, cum eis viuerent in æternum; Et talia ſanctos in reſurrectione habituros, ea ipſa in quibus hîc laborauerunt, corpora, vt nec eorum carni aliquid corruptionis, vel difficultatis, nec eorum beatitudini aliquid doloris & infœlicitatis poſſit accidere?

6. *Reſurrectio cur differtur vſque ad iudicium; de Car. Chri. cap. 15. in f.*

SEd & noſtra caro ſtatim reſurgere debebat, expecta. Nondum inimicos ſuos Chriſtus oppreſſit, vt cum amicis, de inimicis triumphet. Pſal. 109. 2.

RESVRRECTIO CVR DIFFERTVR. 6. SCHOL.

SED ET NOSTRA. *Inducit obiicientem ſibi, ſtatim vel* D *ſaltem triduo poſt mortem corpora noſtra exemplo Chriſti reſurgere debuiſſe.* EXPECTA. *Reſpondet Tertullianus priùs implendam Prophetiam Pſaltis Pſalmo 109. 2.* Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. *Auguſt. in Præfatione eiuſdem*
S. Aug. *Pſalmi*; O homo, inquit, quomodo te Deus factum non computauit, qui vt fieres ante curauit? cùm te in ordine rerum conditarum numerari non putas, noli credere ſeductori, capilli tui numerati ſunt à Conditore. Hoc denique Dominus in Euangelio diſcipulis ſuis ait, ne mortem timerent, ne aliquid ſuum in morte periturum putarent. Illi in morte de animabus ſuis pertimeſcebant, ille ipſis ſecuritatem iam de capillis dabat. Itane verò anima perit, cuius capillus non perit? verumtamen fratres, quia incredibile videbatur hominibus quod promittebat Deus, ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmitate, puluere & cinere futuros homines æquales Angelis Dei, non ſolùm Scripturam cum

hominibus fecit, *quaſi proprio ſe obſtringens Chirographo*, vt crederent: ſed etiam fidei ſuæ poſuit mediatorem, non quemlibet principem, aut quemlibet Angelum, vel Archangelum, ſed vnicum filium ſuum, vt quâ viâ nos perducturus eſſet ad illum finem quem promiſit, per eum ipſum filiũ ſuum & oſtenderet, & præberet.
S. Aug. *Et in verba præcitata Pſalmi.* Duas res, inquit, hîc dicit, quia & dixit Deus, ſede à dextris meis: & addidit; donec ponam inimicos tuos, &c. non vides Chriſtum ſedentem ad dexteram Patris: nec hoc videre potes quomodo ponantur inimici eius, ſcabellum pedum eius, &c. inimicus eras,
A eris ſub pedibus eius, aut adoptatus, aut victus. Quære ergo quem locũ habeas ſub pedibus Domini Dei tui: nam neceſſe eſt, vt habeas, aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram Dei donec, &c. hoc fit, hoc agitur: & ſi paulatim peragitur, indeſinenter agitur. Fremuerunt enim gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, &c. numquid fremendo, numquid meditando inania, numquid in vnum aduerſus Chriſtum conueniendo, efficient vt non impleatur, dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ: implebitur omnino, & in illis frementibus, & in illis inania meditantibus.

RESVRRECTIONIS FIDEM, QVI, ET QVOMODO IMPVGNENT.

1. *Reſurrectio à Philoſophis & hæreticis negata, probatur ab Apoſtolo. 5. cont. Marc. cap. 9. à p.*

MOrtuorum reſurrectionem quomodo quidam tunc negarint, priùs diſpiciendum eſt. Vtique eodem modo quo & nunc. Siquidem ſemper reſurrectio carnis negatur. Ceterùm, animam & ſapientium plures diuinam vindicantes, ſaluam repromittunt, & vulgus ipſum ea præſumptione defunctos colit, quâ animas eorum manere confidit. Ceterùm, corpora aut ignibus ſtatim, aut feris, aut etiam diligentiſſimè condita, temporibus tamen aboleri manifeſtum eſt. Si ergo carnis reſurrectionem negantes Apoſtolus retundit, vtique aduerſus illos tuetur, quod illi negabant, carnis ſcilicet reſurrectionem. Habes compendio reſponſum. Cætera iam ex abundanti. Nam & ipſum quod Mortuorum reſurrectio dicitur, exigit defendi proprietates vocabulorum. Mortuum itaque vocabulo non eſt, niſi quod amiſit animam, de cuius facultate viuebat. Corpus eſt quod amittit animam, & amittendo fit mortuum: ita mortui vocabulum corpori competit. Porrò, ſi reſurrectio mortui eſt, mortuum autem non aliud eſt quam corpus, corporis erit reſurrectio. Sic & Reſurrectionis vocabulum non aliam rem vindicat, quàm quæ cecidit. Surgere enim poteſt dici & quod omnino non cecidit, quod ſemper retrò jacuit. Reſurgere autem non eſt niſi eius quod cecidit. Iterum enim ſurgendo quia cecidit, reſurgere dicitur. Re enim ſyllaba iterationi ſemper adhibetur. Cadere ergo di-
a Gen. 3. 19. cimus corpus in terram per mortem, ſicut & res ipſa teſtatur, ex Dei lege. corpori enim dictum eſt,
b 1. Cor. 15. 21 [a] *Terra es, & in terram ibis.* Ita quod de terra eſt, ibit in terram Hoc abit, quod in terram ibit; hoc reſurgit, quod cadit. [b] *Quia per hominem mors, & per hominem reſurrectio.*

RESVRRECTIO A PHILOSOPHIS, &c. 1. SCHOL.

QVIDAM TVNC, *viuente Chriſto & Apoſtolo.* ET NVNC *à pleriſque hæreticis ſicut ab Ethnicis.* SEMPER NEGATVR *omni tempore habuit, & etiamnum habet, & habitura eſt impugnatores incredulos.* ANIMAM DIVINAM. *A Deo conditam, & diuinitatis participem multi Philoſophi aſſeruerunt.* SALVAM. *Immortalem.* EX PRÆSVMPTIONE, *quia poſt mortem corporis, defunctorum animas viuere præſumit.* CONDITA, *aromatibus, ſcilicet, magnâ curâ ſepulta.* ABOLERI *diſſolui.* MORTVVM VOCABVLO *Vt ſonat nomen.* CORPORIS ERIT. *Ad corpus propriè pertinebit reſurrectio, quod ſolum propriè moritur, non autem ad animam cui hæretici iuſtificatæ & ſuſcitatæ à morte peccati reſurrectionem tribuebant.* QVÆ CECIDIT. *Vnde iuxta Aug. cadauer à cadendo dictum.* RETRO, *priùs.* RE SEMPER. *Tamen apud ipſum Tertullianum non ſignificat ſemper iterationem, frequenter enim vtitur verbo, repromittere, retractare, &c. quia ferè ſemper vtitur compoſitis quæ vehementer affectat, ſimplicia dedignatus.* HOC ABIT. *Diſſoluitur in terram.* TERRA ES. *Aug lib. 20. de ciuit. cap. 20. Vtrumque ſimul & Geneſis & Pauli locum exponit, de morte neceſſariò præcedente reſurrectionem.*
S. Aug. Ad hunc, inquit, ſenſum quo exiſtimemus etiam illos quos hîc viuos inuenturus eſt Dominus, in ipſo paruo ſpatio & paſſuros mortem, & accepturos immortalitatem, ipſe Apoſtolus nos videtur vrgere, vbi dicit, in Chriſto omnes viuificabuntur: cùm alio loco de ipſa loquens reſurrectione corporum, dicat: tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi moriatur Quomodo igitur, quos viuentes, hîc Chriſtus inueniet, per immortalitatem in illo viuificabuntur, etſi non moriantur, cùm videamus propter hoc eſſe dictum, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi priùs moriatur: aut ſi rectè non dicimus ſeminari niſi ea corpora hominum, quæ moriendo
B quoquo modo reuertuntur in terram: ſicut ſeſe habet etiam illa in tranſgreſſorem Patrem generis humani diuinitus prolata ſententia: terra es, & in terram ibis: fatendum eſt iſtos quos nondum de corporibus egreſſos, cùm veniet Chriſtus, inueniet: & in iſtis verbis Apoſtoli, & illis de Geneſi, non teneri, quoniam ſurſum in nubibus rapti, non vtique ſeminantur, quia nec eunt in terram, nec redeunt: ſiue nullam prorſus experiantur mortem, ſiue paululum in aere moriantur. Sed aliud rurſus occurrit quod idem dicit Apoſtolus, cùm de reſurrectione corporum ad Corinthios loqueretur: 1. *Cor. 15. 51. tranſlat. Syr. obdormiemus, quam lectionem probat Hiero. in Iſa: 51. & epiſt. 152. ad Mimerium, vt & Aug. ep. 146. ad Con-*
C *ſentium. Et quæſt. 3. ad Dulcitium vtramque refert lectionem idem probantem, quòd omnes dormientes à ſomno mortis ad vitam excitandi ſint.* Omnes reſurgemus: vel ſicut alij codices habent, omnes dormiemus. Cùm ergo nec reſurrectio fieri poſſit, niſi mors præceſſerit: nec dormitionem poſſimus illo loco intelligere niſi mortem, quomodo omnes vel dormient, vel reſurgent, ſi tam multi quos in corpore inuenturus eſt Chriſtus, nec dormient, nec reſurgẽt? &c. nec ab illa ſententia quâ homini dictum eſt: terra es, & in terram ibis, futuros illos ſanctos arbitremur immunes, ſi eorum morientium, in terram non recident corpora: ſed ſicut in ipſo raptu morientur, ita & reſurgent dum ferentur in aëra. In terram quippe ibis, & in hoc ibis amiſsâ vitâ, quod eras antequam ſumeres vitam: id eſt hoc eris exanimis, quod eras, antequam eſſes animatus. Terræ quippe inſufflauit Deus in faciem flatum vitæ, cùm factus eſſet homo in animam viuam: tanquam diceretur: terra es animata, quod non eras: terra eris exanimis ſicut eras. S. Aug.

2. *Reſurrectionem negantes Sadducæi, aliique hæretici carnis Chriſti inimici, à Chriſto conuicti verbo & facto. De Reſur. cap. 2. in p.*

Matth. 22 24. & ſeq. SI verò & apud Deum aliqua ſecta eſt, Epicureis magis adfinis quàm Prophetis; ſciemus quid audiant à Chriſto Sadducæi. Chriſto enim ſeruabatur, omnia retrò occulta nudare, dubitata dirigere, prælibata ſupplere, prædicata repræſentare: mortuorum

certè reſurrectionem, non modò per ſemetipſum, verùm etiam in ſemetipſo probare. Nunc autem ad alios Sadducæos præparamur, partiarios ſententiæ illorum. Ita dimidiam agnoſcunt reſurrectionem, ſolius ſcilicet animæ; aſpernati carnem, ſicut & ipſum dominum carnis. Nulli denique alij ſalutem corporali ſubſtantiæ inuident, quàm alterius diuinitatis hæretici. Ideoque & Chriſtum aliter diſponere coacti, ne Creator carnis habeatur, in ipſa prius carne eius errauerunt; aut nullius veritatis contendentes eam, ſecundùm Marcionem & Baſilidem, aut propriæ qualitatis, ſecundùm hæreſes Valentini, & Apellem. Atque ita ſequitur, vt ſalutem eius ſubſtantiæ excludant, cuius Chriſtum conſortem negant; certi illam ſummo præiudicio reſurrectionis inſtructam, ſi iam in Chriſto reſurrexit caro. Propterea & nos volumen præmiſimus, De carne Chriſti, quo eam & ſolidam probamus, aduerſum phantaſmatis vanitatem, & humanam vindicamus, aduerſus qualitatis proprietatem; cuius conditio, Chriſtum & hominem, & filium hominis inſcripſerit. Carneum enim atque corporeum probantes eum, proinde & obducimus, præſcribendo nullum alium credendum Deum præter Creatorem, dum talem oſtendimus Chriſtum, in quo dignoſcitur Deus, qualis promittitur à Creatore. obducti, dehinc de Deo carnis auctore, & de Chriſto carnis redemptore, iam & de reſurrectione carnis reuincentur. Congruenter ſcilicet. & hoc fermè modo dicimus ineundam cum hæreticis diſceptationem.

3. *Reſurrectionis fidem & ſpem ſubuertentes hæretici, credentes auertunt à fide veri Dei. De Reſur. cap. 2. in m.*

CErti, quàm laborent in alterius diuinitatis inſinuatione, aduerſus Deum mundi, omnibus naturaliter notum, de teſtimoniis operum; certè & in Sacramentis priorem, & in prædicationibus manifeſtiorem; ſub obtentu quaſi vrgentioris cauſæ, id eſt, ipſius humanæ ſalutis ante omnia requirendæ, à quæſtionibus reſurrectionis incipiunt: quia duriùs creditur reſurrectio carnis, quàm vna diuinitas: atque ita tractatum, viribus ordinis ſui deſtitutum, & ſcrupulis potiùs oneratum depreciantibus carnem, paulatim alterius diuinitatis temperant ſenſum, ex ipſa ſpei concuſſione & demutatione. Deiectus enim vnuſquiſque vel motus de gradu eius ſpei quam ſuſceperat apud Creatorem, facilè iam declinatur ad alterius ſpei auctorem, etiam vltrò ſuſpicandum. Per diuerſitatem enim promiſſionum, diuerſitas inſinuatur deorum. Sic multos inretitos videmus; dum antè de reſurrectione carnis eliduntur, quàm de vnione diuinitatis elidunt. Igitur, quantùm ad hæreticos, demonſtrauimus quo cuneo occurrendum ſit à nobis; & occurſum eſt iam ſuo quoque titulo. de Deo quidem vnico, & Chriſto eius, aduerſus Marcionem: de carne verò Domini, etiam aduerſus quatuor hæreſes; ad hanc maximè quæſtionem præſtruendam, vti nunc de ſola carnis reſurrectione ita digeram, tanquam penes nos incertum, dum ſit quoque certum penes Creatorem. Nam & multi, rudes; & plerique ſua fide dubij, & ſimplices: plures, quos inſtrui, dirigi, muniri oportebit; quia & hoc latere, vnio diuinitatis defendetur. Sicuti enim negatâ carnis reſurrectione, concutitur; ita vindicatâ conſtabilitur.

RESVRRECTIONEM. NEGANTES. 2. & 3. SCHOL.

APVD DEVM. *In populo Dei. Inter credentes.* ALIQVA SECTA. *hæreſis. Licet frequenter pro cœtu fidelium ſumat.* QVID AVDIANT, *quo in odore, vel æſtimatione fuerint apud Chriſtum, vel quod ab eo reſponſum acceperint, de quo in fine huius Scholij.* CHRISTO SERVABATVR. *Expectabatur Chriſtus legem impleturus, & quæ à Prophetis obſcurè & ſtrictim prædicta fuerant, & quaſi ſub nubilo, & dubia in luce dicta, clarè & apertè, non ſolùm voce ſua, ſed in ſeipſo aliiſque per ſe ſuſcitatis demonſtrare.* SADDVCÆOS PARTIARIOS. *Qui quidem partes Sadducæorum ſequuntur, quòd omnino negent reſurrectionem carnis, ſicut & Creatorem eius, & ſolam animarum reſurrectionem agnoſcunt.* SALVTEM. *Integram reſtitutionem,* ALTERIVS DIVINITATIS, *qui alium Deum colunt quàm Creatorem.* CHRISTVM ALITER DISPONERE. *Alterius Dei filium, & carnem è cœlo, vel phantaſticam, & non veram de virgine ſumpſiſſe.* ET APELLEM *ſecundum hæreſim Apellis, qui dicit carnem Chriſti ſydeream, vt Valentinus ſpiritalem: Marcion autem & Baſilides, phantaſticam. Ex quo ſequitur vt carni incorruptelam denegent, quam Chriſtus ipſe non habuit veram.* VINDICAMVS. *Aſſerimus.* INSCRIPSERIT *Chriſtus à vera & humana carne, verus homo vocatus eſt.* OBDVCIMVS, *euincimus, conuincimus aduerſarium.*

3. DEVM MVNDI, *Creatorem*, cuius inuiſibilia à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. IN SACRAMENTIS, *præmiſſis in veteri lege.* IN PRÆDICATIONIBVS. *Propheticis, quarum euentu ſe manifeſtauit verum eſſe Deum.* SVB OBTENTV. *Hæretici ſine ordine diſputant, cùm prius Dei ſui noui diuinitatem probare deberent ex aliquibus eius operibus, Prophetiis, &c. Statim ordiuntur ab articulo reſurrectionis carnis longè difficilioris creditu, quàm ſit vna diuinitas, vt reſurrectione exploſa, Creatorem quoque carnis à diuinitate expellant; idque agunt ſub prætextu humanæ ſalutis, quam cunctis præponendam aſſerunt.* DEPRECIANTIBVS CARNEM. *Cùm ordine immutato ſcrupulos ingeſſerint, quibus carnem humanam vileſcere apud auditores faciunt, ſenſim alium Deum, meliorem ſcilicet, & ſpiritalium & inuiſibilium authorem, infirmiorum animis inſinuant, euertendo & commutando ſpem omnem reſurrectionis carnis, in anima ſuſcitationem, & immortalitatem.* INRETITOS, *irretitos, captos.*

argumentis hæreticorum. ELIDVNTVR. *Vincuntur, proſternuntur.* DE VNIONE, *vnitate.* SVO TITVLO. *Proprio argumento, ſcilicet libris inſcriptis contra Marcionem, quibus vnicum Deum Creatorem, & Chriſtum eius filium comprobauit.* QVATVOR HÆRESES. *Marcionem intelligit, Apellem, & Valentinum, quos expreſſè nominat libro de carne Chriſti. Hic autem & Baſilidem iunxit Saturnini diſcipulum. Alij malunt primam hæreſim fuiſſe Marcionis & Baſilidis: ſecundam Apellis. Tertiam & quartam Valentinianorum: vnam quidem de carne Chriſti animali, alteram de carne Chriſti ſpiritali.* QVÆSTIONEM PRÆSTRVENDAM. *Præmittendam, quaſi fundamentum verum, vera reſurrectionis noſtræ carnis, ſit, vera Chriſti caro, & reſurrectio.* VTI NVNC. *Sicut nunc tractabo de reſurrectione carnis, certa quidem ſecundùm fidem, diſputabilem autem cum hæreticis, vt rudiores, vel dubios inſtruam.* HOC LATERE, *hac parte, hoc modo tuebimur non niſi vnicum eſſe Deum, eumque omnium, & carnis humanæ Creatorem, cuius vnicæ diuinitatis fides, pendet ab hoc articulo, vt negata vel defenſa & firmiter credita reſurrectione velut maximo argumento diuinæ potentiæ, vel negetur, vel credatur omnipotens. Tria hic cum Auguſtino excutienda ſunt: primò quod præſtrinxit Tertullianus de quæſtione Sadducæorum reſurrectionem irridentium; Secundò de hæreticis negantibus reſurrectionem. 3. de certa reſurrectionis fide. Quoad primum, ſic tract. in Pſal.* 43. Noli, inquit, talia ſperare tibi danda à Deo, qualia hîc iubet contemnere. Hæc enim ſperabant Iudæi, ideo turbabantur in illa quæſtione. Nam & ipſi reſurrectionem ſperant, ſed ad tales voluptates corporis ſe ſperant reſurrecturos, quales hîc amant viuentes. Ideo cùm eis proponeretur quæſtio illa à Sadducæis qui non credunt reſurrectionem, de illa muliere quæ nupſit ſeptem fratribus ſibimet ſuccedentibus, cuius eorum in reſurrectione futura erat, vox deficiebat, & reſpondere non poterant. At verò Domino quando eſt propoſita, quia nobis talis reſurrectio promittitur, non quâ repetantur huiuſmodi voluptates, ſed quâ æterna de ipſo Deo gaudia comparentur, reſpondit Dominus, & ait; erratis neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei: in reſurrectione enim, neque nubent, neque vxores ducent, non enim incipient mori, id eſt, ibi non quæritur ſucceſſor *cuius cauſa ad reparandam ſpeciem morte deſtruendam, niſi indiuidua multiplicarentur,* vbi non erit deceſſor. Et quid erit? ſed erunt, inquit, æquales Angelis Dei. Niſi fortè putas, quod Angeli epulis quotidianis, & vino quo te inebrias, *maximè in nuptiis,* gaudeant, aut hoc fortè arbitraris, quòd Angeli vxores habeant. Nihil eorum eſt apud Angelos. Vnde gaudent Angeli, niſi vnde Dominus ait: neſcitis quia Angeli eorum ſemper vident faciem Patris? Si ergo ad faciem Patris gaudent Angeli, ad tale gaudium te præpara. Aut ſi inuenis melius quàm videre faciem Dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo, ſi vel ſuſpicaris aliquid pulchrius, quam eſt ille à quo eſt omne pulchrum; quod te teneat, ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat, iam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? caro carni. Quid magnum apparebat, de quo dictum eſt, vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem? de quo item dicitur, ſpecioſus formâ præ filiis hominum. Vt homo non habebat ſpeciem neque decorem, ſed ſpecioſus formâ ex eo, quod eſt præ filiis hominum. Ideo formam illam, de forma carnis oſtendens oculis intuentium, quid ait? qui diligit me, mandata mea cuſtodit: & qui diligit me diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & oſtendam illi meipſum. Quem videbant, oſtenſurum ſe illis promittebat. Sed quid eſt hoc? quaſi diceret, vi-

S. Aug.

A detis formam ſerui, occulta eſt forma Dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis ſeruo. Hac vos paruulos nutrio, illâ grandes paſco. *Quòd ſi Petrus viſa facie transfigurata in Thabor, in ecſtaſi poſitus exclamauit, bonum eſt nos hîc eſſe; quid erit cum in carne glorioſa, carnem Chriſti videbimus glorioſam? Iam cum Iob dicamus:* in carne mea videbo Deum Saluatorē meum, quem viſurus ſum ipſe & non alius, &c. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. *Aug. lib. 22. de Ciuit. cap.* 29. Illud, inquit, quod ſcriptum eſt: & videbit omnis caro ſalutare Dei, ſine vllius nodo difficultatis, ſic intelligi poteſt, ac ſi dictum fuerit, & videbit omnis homo *in eadem carne ſuſcitatus* Chriſtum Dei, qui vtique in corpore viſus eſt, & in corpore videbitur, quando viuos & mortuos iudicabit, &c. illud etiam quod ait ſupra memoratus Iob, *quaſi Chriſtum in carne videns, dum ait; in obauditu auris obaudiebam te prius, nunc autem oculus meus videt te, propterea deſpexi memetipſum, & diſtabui, & exiſtimaui me terram & cinerem.* Sicut in exemplaribus, quæ ex Hebræo ſunt, inuenitur: & in carne mea videbo Deum: reſurrectionem quidem carnis ſine dubio prophetauit; non tamen dixit, per carnem meam: quod quidem ſi dixiſſet, poſſet Deus Chriſtus intelligi, qui per carnem, in carne videbitur: nunc verò poteſt & ſic accipi: in carne mea videbo Deum: ac ſi dixiſſet, in carne mea ero, cùm videbo Deum. *De hæreticis negantibus reſurrectionem; præter citatos à Tertulliano Auguſtinus recenſet Simonianos. Sic enim to. 6. libro de hæreſibus hæreſ.* 1. Negabat, inquit, etiam carnis reſurrectionem. *Et de Carpocrate hæreſ.* 7. Reſurrectionem corporis ſimul cum lege abiiciebat, negabat mundum a Deo factum, ſed neſcio à quibus virtutibus. *De Valentino hæreſ.* 11. Carnis reſurrectionem negat, animam tantùm & ſpiritum per Chriſtum ſalutem accipere affirmans. *De Caianis Caim honorantibus, & Iudam, hæreſ.* 18. Blaſphemant, inquit, legem, & Deum legis authorem, carniſque reſurrectionem negant. *De Cerdonianis à Cerdone nominatis, hæreſ.* 21. Deum, inquit, legis, ac Prophetarum non eſſe Patrem Chriſti, nec bonum Deum eſſe, ſed iuſtum; Patrem verò Chriſti bonum: Chriſtumque ipſum natum ex fœmina, neque habuiſſe carnem, nec verè mortuum, vel quidquam paſſum, ſed ſimulaſſe paſſionem, &c. reſurrectionem mortuorum negant; ſpernūt etiam teſtamentum vetus. *De Seleucianis & Hermianis hær.* 59. Negant, inquit, Saluatorem in carne ſedere ad dexteram Patris, ſed eâ ſe exuiſſe perhibent, eamque in Sole poſuiſſe, accipientes occaſionem de Pſalmo, vbi legitur; in Sole poſuit tabernaculum ſuum. Negant etiam viſibilem paradiſum, &c. reſurrectionem non putant futuram, ſed quotidie fieri in generatione filiorum. *De Manichæis lib. 4. contr. Fauſt. cap.* 2. Hymenæus & Phyletus qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes reſurrectionem iam factam eſſe, & fidem quorumdam ſubuerterunt. Ex qua vena falſitatis vos manare cognoſcite, qui dicitis nunc eſſe reſurrectionem tantummodò animarum per prædicationem veritatis, corporum autem, quam prædicauerunt Apoſtoli, futuram negatis. *Et in ep. 119. ad Ianuarium.* Nonnulli attendentes verba quæ aſſiduè dicit Apoſtolus, quia & mortui ſumus cum Chriſto, & reſurreximus cum eo, nec intelligentes quatenus dicatur, arbitrati ſunt iam factam eſſe reſurrectionem, nec vllam vlterius in fine temporum eſſe ſperandam. Ex quibus eſt Hymenæus & Phyletus qui circa veritatem aberrauerunt, &c. Idem Apoſtolus eos arguens deteſtatur qui tamen dicit, nos reſurrexiſſe cum Chriſto. Vnde? niſi quia hoc per fidem, & ſpem, & dilectionem factum eſſe dicit in nobis ſecundùm primitias ſpiritus: ſed quia ſpes quæ videtur non eſt ſpes, &

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

ideo ſi quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus: reſtat vtique redemptio corporis noſtri, quam expectantes, in nobiſmetipſis ingemiſcimus. *De fide autem reſurrectionis ſic tomo 3. lib. de fide* S. Aug. *& Symbolo cap.* 10. Quoniam, inquit, & ipſa anima mundatur, recipiens ſtabilitatem naturæ ſuæ dominante ſpiritu, qui ſibi caput eſt, *ſuperiorem intelligit animæ partem, nempe ſpiritum* cui eius capiti caput eſt Chriſtus, non eſt deſperandum etiam corpus reſtitui naturæ propriæ: ſed vtique non tam citò quam anima, ſicut nec anima tam citò, quàm ſpiritus, ſed tempore opportuno: in nouiſſima tuba, cùm mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et ideo credimus & carnis reſurrectionem: non tantùm quia reparatur anima, quæ nunc propter carnales affectiones, caro nominatur; ſed hæc etiam viſibilis caro, quæ naturaliter eſt caro, cuius nomen anima, non propter naturam, ſed propter carnales affectiones accepit. Hæc ergo viſibilis quæ caro propriè dicitur, ſine dubio credenda eſt reſur- A gere. Videtur enim Paulus Apoſtolus eam tanquam digito ſuo oſtendere, cùm dicit, oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Cum enim dicit, hoc, in eam quaſi digitum intendit. Quod autem viſibile eſt, id poteſt digito oſtendi: quoniam poſſet & anima corruptibilis dici, nam vitiis eorum ipſa corrumpitur; & mortale hoc induere immortalitatem, cùm legitur, eadem ſignificatur viſibilis caro, quia in eam identidem velut digitus intenditur. Poteſt enim & anima ſicut corruptibilis propter morum vitia, ita etiam mortalis dici. Mors quippe animæ eſt apoſtatare à Deo, quod primum eius peccatum in paradiſo ſacris Literis continetur. Reſurget igitur corpus ſecundùm Chriſtianam fidem, quæ fallere non poteſt. Quod cui videtur incredibile, qualis nunc ſit caro attendit, qualis autem futura ſit, non conſiderat: quia illo tempore immutationis Angelicæ, non iam caro erit & ſanguis, *alij legunt corruptibilis*, ſed tantùm corpus. *Scilicet ſubſtantia corporea quidem, ſed non vt nunc corruptioni ſubiecta.*

4. *Reſurrectionem carnis quaſi indignæ iiſdem cum Ethnicis hæretici rationibus, & ſpurciloquiis impugnant. De Reſur. cap. 4. à p. ad f. & 5. in p.*

AN aliud priùs vel magis audias tam ab hæretico, quàm ab ethnico? & non protinus, & non vbique conuicium carnis, in originem, in materiam, in caſum, in omnem exitum eius? immundæ à primordio ex fæcibus terræ, immundioris deinceps ex ſeminis ſui limo, friuolæ, infirmæ, criminoſæ, oneroſæ, moleſtæ? & poſt totum ignobilitatis elogium, caducæ in originem terram, & cadaueris nomen; & de iſto quoque nomine perituræ in nullum inde iam nomen, in omnis iam vocabuli mortem? Hancne ergo vis ſapiens, & viſui & contactui & recordatui tuo ereptam, perſuadere quòd ſe receptura quandoq; ſit in integrũ de corrupto, in ſolidum de caſſo, in plenum de inanito, in aliquid omnino de nihilo? & vtiq; redhibentibus eam ignibus & vndis, & aluis ferarum, & rumis alitum, & lactibus piſcium, & ipſorum temporum propriâ gulâ? Adeone autem eadem ſperabitur quæ intercidit, vt claudus, & luſcus, & cæcus, & leproſus, & paralyticus reuertantur, vt rediſſe non libeat ad priſtinum? an integri, vt iterum talia pati timeant? Quid tum de conſequentiis carnis? Rurſuſne omnia neceſſaria illi, & in primis pabula atque potacula, & pulmonibus natandum, & inteſtinis æſtuandum, & pudendis non pudendum, & omnibus membris laborandum? rurſus, vlcera, & vulnera, & febris, & podagra, & mors redoptanda? Nimirum hæc erunt vota carnis recuperandæ, iterum cupere de ea euadere. Et nos quidem hæc aliquantò honeſtiùs pro ſtili pudore. Cæterùm, quantùm etiam ſpurciloquij licet illorum in congreſſibus experiri, tam ethnicorum, quàm hæreticorum! Igitur quoniam & rudes qui- Cap. v. que de communibus adhuc ſenſibus ſapiunt, & dubij, & ſimplices, per eoſdem ſenſus denuò inquietantur & vbique primus iſte in nos aries temperatur, quo carnis conditio quaſſatur; neceſſariò & à nobis carnis primùm conditio munietur.

RESVRRECTIONEM CARNIS. 4. SCHOL.

IN ORIGINEM. IN MATERIAM. *Ex luto & ſpermate.* IN CASVM. *Varios morbos, & infirmitates, & mortem.* CRIMINOSÆ, *quia per ſenſus, peccata & crimina animam ream facit.* Mors intrauit per feneſtras. Oculi mei deprædati ſunt animam meam. ONEROSÆ. *Quia* corpus quod corrumpitur aggrauat animam. ELOGIVM, *ſcilicet turpe & ignominioſum.* CADVCÆ, *reuolubilis in primam terram.* VOCABVLI MORTEM. *Vt deleto omni nomine, nihil vocetur amplius quàm ipſa mors.* SE RECEPTVRA. *In integrum redituram ſtatum, quis ſapiens credat?* REDHIBENTIBVS. *Euomentibus, & reſtituentibus.* RVMIS ALITVM. *Ex Auguſtino Dea Rumia mammis & lactentibus præeſt. Ruma ex Seruio, eſt pars gutturis eminens, per quam reuocatur cibus demiſſus. Vnde Iſidorus libro* 11. Rumen proximum gurgulioni, quo cibus & potio deuoratur; hinc beſtiæ quæ cibos reuocant ac remandunt, ruminare dicuntur. TEMPORVM GVLA. *Hinc dictum:* tempus edax rerum. *Et Saturnus temporis præſes, filios proprios deuorare fingitur, quia opera tempore producta, ipſo tempore conſumuntur.* QVÆ INTERCIDIT. B *Quæ morte intercepta eſt eiſdem ſubiecta morbis, & defectibus, vt eam pigeat ad priſtinas infirmitates regredi.* PVLMONIBVS NATANDVM. *Dicunt anatomici, piſcibus loco pulmonum eſſe branchias. Inde metaphora à piſcibus ſumpta dixit natare pulmones.* INTESTINIS ÆSTVANDVM. *Vel calore ſtomachi digerente, vel ſiti æſtuante.* ET PVDENDIS *denudatis & inueſtibus.* REDOPTANDA, *rurſum reoptanda præ miſeriis vita ærumnoſæ.* ALIQVANTÒ HONESTIVS. *Maiori modeſtia, vt ſtilum Chriſtianum decet, reſpectu impudentiæ Gentilium.* IN CONGRESSIBVS, *diſputationibus cum hæreticis & Paganis.* DE COMMVNIBVS, *ſecundùm communem ignaræ plebis ſenſum.* PRIMVS ARIES TEMPERATVR. *Prima machina libratur ad oppugnandam fidem circa reſurrectionem carnis. Fruſtrà Gentiles & hæretici carnis reſurrectionem impugnant, petitis argumentis ab eius neceſſitatibus & miſeriis, quas in reſurrectione futuras non credimus. Vnde Auguſtinus to. 7. lib. 1. de peccatorum meritis ad Marcellinum cap. 2. & ſeq. ſic inducit Paulum 2. Cor. 5.* Quamuis, inquit, ſecundùm S. Aug. corpus, terra eſſet *Adam ſcilicet*, & corpus in quo

creatus eſt, animale geſtaret, tamen ſi non peccaſſet, in corpus fuerat ſpiritale mutandus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac ſanctis promittitur, ſine mortis periculo tranſiturus. Cuius rei deſiderium nos habere non ſolùm ipſi ſentimus in nobis, verùm etiam admonente Apoſtolo cognoſcimus. 2. Cor. 5. vbi ait, etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculũ noſtrum *corpus cœleſti ſimile* quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes, ſi tamen induti, *virtutibus Chriſti*, non nudi inueniamur, *ſpoliati veſte nuptiali, cùm omnes domeſtici ſapientiæ ſint veſtiti duplicibus.* Etenim qui ſumus in hac habitatione, ingemiſcimus grauati, in quo nolumus expoliari, *veſte carnis*, ſed ſuperueſtiri, *indumento immortalitatis*, vt abſorbeatur mortale a vita. Proinde ſi non peccaſſet Adam, non erat expoliandus corpore, ſed ſuperueſtiendus immortalitate & incorruptione, vt abſorberetur mortale à vita: id eſt ab animali, in ſpiritale tranſiret. Neq; enim metuendum fuit, ne dum fortè diutiùs hic viueret, in corpore animali, ſenectute grauaretur, & paulatim veteraſcendo perueniret ad mortem. Si enim Deus Iſraëlitarum veſtimentis & calciamentis præſtitit, quòd per tot annos non ſunt obtrita, quid mirum ſi obedienti homini eiuſdem potentiâ præſtaretur, vt animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annoſum, tempore quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem, ſine media morte venturus, &c. talem puto habitudinem adhuc in corpore animali atque mortali, etiam illis qui ſine morte hinc tranſlati ſunt, fuiſſe conceſſam. Neque enim Enoch & Helias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt. Nec tamen credo eos iam in illam ſpiritalem qualitatem corporis commutatos, qualis in Reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit; niſi quia iſti fortaſſe nec his cibis egent qui ſui conſumptione reficiunt, ſed ex quo tranſlati ſunt, ita viuunt, vt ſimilem habeant ſatietatem illis quadraginta diebus A quibus Helias ex calice aquæ, & ex collyride panis ſine cibo vixit; aut ſi & his ſuſtentaculis opus eſt, ita fortaſſe in Paradiſo paſcuntur, ſicut Adam priuſquam propter peccatum exinde exire meruiſſet. Habebat enim, quantùm exiſtimo, & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem. *Quanto meliori in ſtatu reſurgent corpora, quæ quidem de neceſſitatibus vitæ mortalis erepta, ſine corruptione, & comedere poterunt, & cibo non egebunt. Et lib. 22. de Ciuit. cap. 12 vbi refert calumnias & irriſiones infidelium circa reſurrectionem.* De ipſis, inquit, corruptionibus & dilapſionibus corporum mortuorum, cùm aliud vertatur in puluerem, aliud in auras exhaletur: ſint quos beſtiæ, ſint quos ignis abſumat: naufragio vel quibuſcumque aquis ita quidam pereant, vt eorum carnes in humorem putredo diſſoluat, B non mediocriter permouentur: atque omnia iſta recolligi in carnem & redintegrati poſſe non credunt. Conſectantur etiam quaſque fœditates & vitia, ſiue accedant, ſiue naſcantur: vbi & monſtroſos partus cum horrore atque irriſione commemorant, & requirunt quænam cuiuſque deformitatis reſurrectio ſit futura. Sic enim nihil tale redire in corpus hominis dixerimus, reſponſionem noſtram, de locis vulnerum, cum quibus Dominum noſtrum Chriſtum reſurrexiſſe prædicamus, ſe confutaturos eſſe præſumunt. Sed inter hæc omnia quæſtio difficillima illa proponitur, in cuius carnem reditura ſit caro, quâ corpus alterius veſcentis, humana viſcera fame compellente nutritur. In carnem quippe conuerſa eſt eius, qui talibus vixit alimentis: & ea quæ macies oſtenderat detrimenta suppleuit. Vtrùm ergo illi redeat homini cuius caro priùs fuit, an illi potiùs cuius poſteà facta eſt, ad hoc percunctantur, vt fidem reſurrectionis illudant. *Quæ omnia iam refutauimus, & in progreſſu huius tractatus refellemus.* S. Aug.

5. *Reſurrectionem negantes, carnaliter viuunt præ cæteris. De Reſurr. cap. 11. in pr.*

HVcuſque de præconio carnis aduerſus inimicos, & nihilominùs amiciſſimos eius. Nemo enim tam carnaliter viuit, quàm qui negant carnis reſurrectionem. Negantes enim eius pœnam, deſpiciunt & diſciplinam.

RESVRRECTIONEM NEGANTES. 5. SCHOL.

INIMICOS AMICISSIMOS. *Oderunt enim carnis reſurrectionem, & eam plus æquo diligunt in hac vita, gulæ & luxuriæ ſeruientes.* NEGANT EIVS POENAM. *in reſurrectione futuram pro menſura illicitæ voluptatis.* Qui enim ſeminat in carne, de carne metet corruptionem. DESPICIVNT ET DISCIPLINAM. *negligunt temperantiam & caſtitatem. Epiphanius in Ancorato*: Gentiles quidem qui reſurrectionem nullam eſſe penitùs putant, ob ſcelerum ſuorum quæ quotidie perpetrant impietatẽ, ita ſentiunt. Quippe reſurrectionem oderunt, per quam ſummam infamiam ignominiámq; conſecuturi ſunt, quòd Deum eiuſque mandata prorſus ignorauerint: quamquam vel inuiti neceſſariò reſurgent. *Et Chryſoſt. in Matth.* Tolle, inquit, ſpem reſurrectionis, & reſoluta eſt omnis obſeruantia pietatis. *Et Lactantius*: Nulli, inquit, libentiùs negant reſurrectionem, vel quæ manent poſt mortem præmia & ſupplicia, quam qui eadem eſſe nolint: ad eorum quæ perpetrauerint, impunitatem. *Aug. ſerm. 145. de temp.* Ipſi, S. Aug. inquit, deteſtabiles, carnem deteſtantes, & ſecun- C dum carnem viuentes, &c. *Et tom. 9. tract. de Cantico nouo cap. 1.* Si, inquit, carnalis adſit, qui totum per oculos carnis nihil per aciem mentis intelligit, S. Aug. irridens reſpondet, rogo te, dic quæ facta ſunt noua, &c. quid quæris, carnalis auditor, per oculos carnis reſpicere? Erige mentis aciem, &c. tranſiit Adam homo vetus, factus ex limo, venit Chriſtus Deus homo miſſus è cœlo, tranſiit vetuſtas mentium, acceſſit nouitas credentium: tranſiit vita carnalis: ſucceſſit ſpiritalis. An parua eſt hæc nouitas ita demonſtrata per hominem Deum: vt moriendo ſuſciperet vetuſtatem tuam, reſurgendo oſtenderet nouitatem tuam, aſcendendo firmaret claritatem tuam? &c. Vetera tranſierunt, terra eratis, *terrena ſapiebatis, ſecundum carnem viuebatis, nihil poſt mortem ſupereſſe credebatis, dicentes: Edamus, & bibamus, &c.* Ecce facta ſunt noua, cœli iam penè effecti eſtis: cœli enim enarrant gloriam Dei. Non vobis impoſſibile videatur, quòd cùm ſitis terreſtres, efficiamini cœleſtes. De terra non facit cœlum, qui de nihilo fecit terram & cœlum?

6. Reſurrectioni, animæ à peccato ſurgenti, Scripturas perperàm aptant hæretici: cùm figuræ literam, & rem cuius eſt figura, ſupponat. Vnde propriè ſola caro reſurgit, quæ ſola moritur phyſicè. De Reſurrect. cap. 18. à pr. ad f. & 19. per totum. & 20. in pr.

QVum audio reſurrectionem homini imminere, quæram neceſſe eſt, quid eius, cade-
re ſortitum ſit. Si quidem nihil reſurgere expectabit, niſi quod antè ſucciderit. Qui
ignorat carnem cadere per mortem, poteſt eam nec ſtantem noſſe per vitam. Sententiam a Gen. 3.
Dei natura pronuntiat, [a] *Terra es, & in terram ibis.* Et qui non audiuit, videt. nulla mors 19.
non ruina membrorum eſt. Hanc corporis ſortem Dominus quoque expreſſit, quum
ipſâ ſubſtantiâ indutus. [b] *Diruite*; inquit, *templum iſtud. & ego illud triduo reſuſcitabo.* Oſten- b Io. 2. 19.
dit enim, cuius ſit dirui, cuius elidi, cuius iacere: cuius & releuari, & reſuſcitari: quam-
quam & animam circumferret trepidantem vſq; ad mortem, ſed non cadentem per mor- Matth.
tem. Quia & Scriptura, De corpore, inquit, ſuo dixerat. Atq; adeò caro eſt, quæ morte ſub- 26. 38.
ruitur, vt exinde à cadendo cadauer renuntietur. Anima porrò; nec vocabulo cadit, quia
nec habitu ruit. Atqui ipſa eſt, quæ ruinã corpori infert, cùm efflata eſt ſicut ipſa eſt, quæ
illud de terra ſuſcitabit ingreſſa. non poteſt cadere quæ ſuſcitauit ingreſſa; nõ poteſt ruere,
quæ elidit egreſſa. Artiùs dicam, ne in ſomnum quidem cadit anima cum corpore, ne tum
quidem ſternitur cum carne. Etenim agitatur in ſomnis & iactitatur; quieſceret autem, ſi ia-
ceret; & iaceret, ſi caderet. Ita nec in veritatẽ mortis cadit, quæ nec in imaginem eius ruit.
Sequens nunc vocabulum, mortuorum, æquè diſpice, cui ſubſtantiæ inſidat: quamquam in
hac materia admittamus, interdum mortalitatem animæ aſſignari ab hæreticis: vt, ſi anima
mortalis reſurrectionẽ conſecutura eſt præiudicium ſit & carni non minùs mortali reſurre-
ctionem communicaturæ. Sed nunc proprietas vocabuli vindicanda eſt ſuæ ſorti. Iam qui-
dem, eo ipſo quod reſurrectio caducæ rei eſt, id eſt carnis, eadem erit & in nomine mortui:
diuinæ quia caducæ rei eſt reſurrectio, quæ dicitur mortuorum Sic & per Abrahã patrem
fidei, familiaritatis virum, diſcimus. Poſtulãs enim Saræ humandæ locũ de filiis Chet, [c] *Da-* c Gen. 23.
te ergo, inquit, *mihi poſſeſſionem ſepulchri vobiſcum, & humabo mortuum meum*, carnem ſcili- 4.
cet. Neque enim animæ humandæ ſpatium deſideraſſet, etſi anima mortalis crederetur,
etſi mortuus dici mereretur. Quòd ſi mortuus, corpus eſt, corporum erit reſurrectio, Cap. XIX.
quum dicitur mortuorum. Et hæc itaque diſpectio tituli, & præconij ipſius, fidem vtique
defendens vocabulorum, illuc proficere debebit, vt ſi quid pars diuerſa turbat obtentu
figurarum & ænigmatum, manifeſtiora quæque præualeant; & de incertis certiora præ-
ſcribant. Nacti enim quidam ſolemniſſimam eloquij prophetici formam, allegorici & fi-
gurati plerumq; non tamen ſemper, reſurrectionem quoq; mortuorũ manifeſtè annuntia-
tam, in imaginariam ſignificationem diſtorquent; aſſeuerantes, ipſam etiam mortem ſpi-
ritaliter intelligendam. Non enim hanc eſſe in vero, quæ ſit in medio, diſcidium carnis
atque animæ; ſed ignorantiam Dei, per quam homo mortuus Deo; non minùs in errore
iacuerit, quàm in ſepulcro. itaque & reſurrectionem eam vindicandam, quâ quis aditâ
veritate redanimatus & reuiuificatus Deo, ignorantiæ morte diſcuſſâ, velut de ſepulcro
veteris hominis eruperit: quia & Dominus Scribas & Phariſæos [d] *ſepulcris dealbatis* adæ- d Matth.
quauerit. Exinde ergo, reſurrectionem fide conſecutos, cum Domino eſſe, quum eum 23. 27.
in baptiſmate induerint. Hoc denique ingenio etiam in colloquiis ſæpè noſtros decipere
conſuerunt: quaſi & ipſi reſurrectionem carnis admittant. Væ, inquiunt, qui non in hac
carne reſurrexerit: ne ſtatim illos percutiãt, ſi reſurrectionẽ ſtatim abnuerint. Tacitè autẽ,
ſecundùm conſcientiam ſuam, hoc ſentiunt. Væ qui non, dum in hac carne eſt, cogno-
uerit arcana hæretica: hoc eſt enim apud illos reſurrectio. Sed & plerique ab exceſſu ani-
mæ, reſurrectionem vindicantes, de ſepulcro exire, de ſęculo euadere interpretantur;
quia & ſæculum mortuorum ſit habitaculum; id eſt, ignorantium Deum: Vel etiam de
ipſo corpore, quia & corpus vice ſepulcri concluſam animam, in ſæcularis vitæ morte de- Cap. XX.
tineat. Ob huiuſmodi igitur coniecturas, primam præſtructionem eorum depellam, quâ
volunt omnia Prophetas per imagines concionatos: quando ſi ita eſſet; ne ipſæ quidem
imagines diſtingui potuiſſent, ſi non & veritates prædicatæ fuiſſent, ex quibus imagines
deliniarentur. Atque adeò, ſi omnia figuræ, quid erit illud, cuius figuræ? quomodo ſpe-
culum obtendes, ſi nuſquam eſt facies? Adeò autem non omnia imagines, ſed & verita-
tes: nec omnia vmbræ, ſed & corpora: vt in ipſum quoque Dominum inſigniora quæque
luce clariùs prædicarentur. *Vide cætera capitis huius. V. Scripturæ ſenſus. 2.*

RESVRRECTIONI ANIMÆ. 6. SCHOL.

IMMINERE. *Breui tempus reſurrectionis certiſſimè venire debere.* QVID EIVS. *quæ hominis portio propriè cadere, ſiue mori dicenda ſit, anima, an corpus.* IPSA SVBSTANTIA, *carne veſtitus.* DIRVITE. Soluite templum hoc, &c. CIRCVMFERRET. *geſtaret in corpore.* QVIA ET SCRIPTVRA. *Sic enim Euangeliſta:* Hoc autem dixit de corpore ſuo *Auguſtinus lib 4. de Trinitate cap. 5.* Nec immeritò, inquit, in ædificatione S. Aug.

Corporis Dominici, in cuius figura templum à Iudæis deſtructum triduo ſe reſuſcitaturum eſſe dicebat, numerus ipſe ſenariùs pro anno poſitus intelligitur. Dixerunt enim, quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum, & quadragies ſexies ſeni, fiunt ducenti ſeptuaginta ſex. Qui numerus dierum complet nouem menſes & ſex dies, qui tanquam decem menſes parientibus fœminis imputantur: non quia omnes ad ſextum diem poſt nonum menſem perueniunt, ſed quia ipſa perfectio corporis Domini tot diebus ad partum perducta comperitur, ſicut à maioribus traditum ſuſcipiens Eccleſiæ cuſtodit authoritas. Octauo enim Kal. Aprilis conceptus creditur, quo & paſſus: ita monumento nouo, B quo ſepultus eſt, vbi nullus erat mortuorum poſitus, nec antè, nec poſteà, congruit vterus virginis quo conceptus eſt. vbi nullus ſeminatus eſt mortalium. Natus autem traditur octauo Kalendas Ianuarias. Ab illo ergo die vſque ad iſtum computati, ducenti, ſeptuaginta & ſex reperiuntur dies, qui ſenarium numerum quadragies ſexies habent. Quo numero annorum templum ædificatum eſt, quia eo numero ſenariorum corpus Domini perfectum eſt, quod mortis paſſione deſtructum, triduo reſuſcitauit. Dicebat enim hoc de templo corporis ſui, ſicut euidentiſſimo & robuſtiſſimo Euangelij teſtimonio declaratur. NEC VOCABVLO, *nec quidem nomen mortis illi conuenit.* NEC HABITV RVIT. *nec habilis eſt & capax mortis, cùm habitu, ſiue naturâ ſit im mortalis.* C ARTIVS, *arctiùs ſiue preſſiùs dicã.* NEC IN IMAGINEM, *ſomnum ſcilicet.* SVBSTANTIÆ INSIDAT. *anima, vel corpori conueniat.* PRÆIVDICIVM SIT. *Etſi demus hæreticis, aliquando Scripturam, animæ peccatrici, & ſecundum carnem viuenti, mortem tribuere, & iuſtificatæ reſurrectionem; vel hinc præiudicium ſumimus, carnem verè mortalem, reſurrectionis fore participem.* SVÆ SORTI, *parti, in quam propriè mors cadit.* DE FILIIS CHET. *Sic Septuaginta. vbi enim Vulgata legit Gen. 23. 3 & ſeq.* Cùm ſurrexiſſet ab officio funeris, *70. à mortuo ſuo*, locutus eſt ad filios Heth dicens: Aduena ſum & peregrinus apud vos: date mihi ius ſepulchri vobiſcum, vt ſepeliam mortuum meum. Reſponderunt filij Heth dicentes. Audi nos Domine, Princeps Dei. *Septuaginta, Rex à Deo*, es apud nos: in electis ſepulcris noſtris ſepeli mortuum tuum, &c. FIDEM VOCABVLORVM, *veram proprietatem vocum.* PARS DIVERSA, *aduerſa & hæretica.* OBTENTV FIGVRARVM, *ſi hæretici Scripturâ abutentes, quædam allegorica nobis opponant, clariora eis obiicienda ſunt, & certiora, quibus de vera carnis reſurrectione conuincantur.* HANC IN VERO. *veram & propriam mortem quæ quotidie nobis verſatur ante oculos, quâ anima à carne ſoluitur.* RESVRRECTIONEM FIDE CONSECVTOS. *iuxta Paulum:* Conſepulti Chriſto in Baptiſmo per mortem. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, &c. quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. IN HAC CARNE, *amphibologicè loquuntur; dum anima eſt in carne, ſi non ſurrexerit à peccatis, ſic loquuntur, ne ab exordio apertè negantes reſurrectionem carnis, ſuos repellant auditores.* AB EXCESSV ANIMÆ, *dicunt tunc hominem reſurgere, dum anima affectu exit de ſæculo, & conuerſatione carnali, quaſi de ſepulcro.* PER IMAGINES, *vmbras, figuras, allegorias.* SI NON VERITATES. *cùm non ſit imago niſi alicuius veritatis, nec vmbra niſi corporis, Prophetæ, & Scriptura veteris Teſtamenti delineari non potue-*

A *runt, niſi iuxta exemplar veritatum.* IN DOMINVM PRÆDICARENTVR. *De Chriſto morituro & reſurrecturo prophetarentur. Aug. in verba Pſal. 70.* Conuerſus viuificaſti me, & de abyſſis terræ iterùm reduxiſti me. S. Aug. *vbi ponderat id bis repetitum.* Tu, inquit, quid captiue? vbi iaces? in carne, ſub morte. Quis ergo ille? quis tu? & quid ille poſteà? propter quem? quis ille, niſi quod dictum eſt, Verbum? quod Verbum? fortè ſonat & tranſit? Verbum Deus apud Deum, Verbum per quod facta ſunt omnia. Quid propter te? & Verbum caro factum eſt, &c. qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo ergo non & cum illo omnia nobis donauit? Ecce quod, quis, propter quem. Filius Dei, caro propter peccatorem, propter iniquum, propter deſertorem, propter ſuperbum, propter peruerſum Dei ſui imitatorem, *qui ſupra ſe Dominum à quo pendeat non habet.* Factus ille quod tu, filius hominis, vt nos efficeremur filij Dei. Caro factus. Vnde caro? ex Maria virgine. Vnde Maria Virgo? ex Adam. Ergo ex illo primo captiuo & caro in Chriſto de maſſà captiuitatis. Vt quid hoc? ad exemplum, Suſcepit à te, in quo moreretur pro te. Suſcepit à te quod offerret pro te. quo exemplo doceret te. quid doceret te? quia reſurrecturus es. Vnde enim crederes, niſi exemplum carnis præcederet aſſumptæ de maſſa carnis tuæ? Ergo in illo primo reſurreximus: quia & Chriſtus cùm reſurrexit, nos reſurreximus. Non enim Verbum mortuum eſt & reſurrexit, ſed in Verbo caro mortua eſt, & reſurrexit. Ibi mortuus eſt Chriſtus, vbi es tu moriturus: & ibi reſurrexit Chriſtus, vbi tu es reſurrecturus. Exemplo ſuo docuit, quid non timeres, quid ſperares. Timebas mortem, mortuus eſt: ſperabas de reſurrectione, reſurrexit, &c. Ergo & illo reſurgente, reducti ſumus ex abyſſis terræ. Cùm itaque reſurrexit Chriſtus, de abyſſis terræ reduxiſti me. Cùm verò credimus in Chriſtum, *mortuum & ſuſcitatum*, de abyſſis terræ iterùm reduxiſti me, &c. præceſſit ergo ille: iam reſurreximus & nos, ſed adhuc in ſpe. Audi hoc idem Apoſtolum dicentem: *prius dixerat de fide: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, &c.* & ipſi in
D nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri, &c. Reſuſcitata eſt anima noſtra ab iniquitate infidelitatis, & facta eſt in nobis quaſi prima reſurrectio per fidem. Sed ſi ſola erit, vbi eſt quod Apoſtolus ait, adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri? &c. Ergo iam reſurreximus mente, fide, ſpe, charitate: ſed reſtat vt reſurgamus corpore, &c. Et quia duas dixerat reductiones noſtras ab abyſſis terræ, vnam ſecundum ſpiritum in ſpe, alteram ſecundum corpus in re: audi eas duas. Etenim ego confitebor tibi in vaſis pſalmi veritatem tuam. hoc ſecundum ſpiritum: *Pſalterium enim, Vt & hic*
E *docet, ex ſuperiori parte ſonat, cythara ex inferiori.* Quid de corpore? pſallam tibi in cythara ſanctus Iſrael. *Viden vt reſpondeat Tertulliano, vtramque in homine diſtinguens ſubſtantiam, & vtriuſque mortem, & reſurrectionem; vnam allegoricam ſiue moralem, alteram litteralem & realem; ſicut duas diſcreuit abyſſos, vnam infidelitatis, quâ per fidem in mortem Chriſti eruimur; alteram mortis, quâ exemplo & merito reſurrectionis Chriſti reſurgemus.*

7. *Reſurrectio ſolius carnis eſt, cuius ſalutem ſingulariter in Chriſti aduentu expectamus.*
5. contra Marc. cap. 5. in fine.

AGe nunc, qui ſalutem carnis abnuitis, & ſi quando corpus in huiuſmodi prænominatur, aliud neſcio quid interpretamini illud, quàm ſubſtantiam carnis; quomodo Apoſtolus omnes in nouis ſubſtantiis, certis nominibus diſtinxit? & omnes in vno voto conſtituit ſalutis; Optans, [a] *vt ſpiritus noſter, & corpus, & anima, ſine querela in aduentum Domini, & ſalutiſicatoris noſtri Chriſti conſeruentur?* Nam & animam poſuit; & corpus, tam duas res, quàm diuerſas; licèt enim & animæ corpus ſit aliquod, ſuæ qualitatis, ſicut & ſpiritus, cùm tamen & corpus & anima diſtinctè nominantur, habet anima ſuum vocabulum proprium, non egens communi vocabulo corporis; id relinquitur carni, quæ non nominata proprio, communi vtatur neceſſe eſt. Etenim aliam ſubſtantiam in homine non video poſt ſpiritum & animam, cui vocabulum corporis accommodetur, præter carnem. Hanc totiens in corporis nomine intelligens, quotiens non nominatur; multò magis hîc, cùm quæ dicitur corpus, ſuo nomine appellatur.

a 1. Theſſ. 5. 23.

RESVRRECTIO SOLIVS, &c. 7. SCHOL.

AGE NVNC. *Dicite nunc, ô Marcionitæ.* SALVTEM CARNIS. *reſurrectionem corporis incorruptibilis.* SI QVANDO CORPVS. *Si interdum pro carne, corpus in Scriptura ponitur, dum de reſurrectione agitur.* OMNES, *homines reſurgentes in die renouationis omnium, in quo Deus nouum cælum, nouam terram, noua facturus eſt omnia, & omnes ſubſtantias, quibus conſtat homo, renouaturus; quas Paulus ſingulas abſque amphibologia ſuis nominibus expreſſas diſtinxit.* IN VNO VOTO, *vouit omnibus illis, id eſt, optauit æternam ſalutem.* VT SPIRITVS. 1. *Theſſ.* 5. 23. Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia, *Syr. vt omnes perfectè ſanctificet,* vt integer ſpiritus veſter, & anima & corpus ſine querela in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Fidelis eſt qui vocauit vos, qui etiam faciet. *Tranſlat. Syr.* Et totum ſpiritum veſtrum, & animam veſtram, & corpus veſtrum cuſtodiat, vt culpâ careatis in aduentu Domini, &c. fidelis eſt ille qui vocauit vos vt hoc faciat. *Auguſtinus lib. 2. ad Vincentium Victorem de ani. & orig. c. 22. diſtinguit has hominis ſubſtantias iuxta Paulum.* Quamuis, inquit, & propriè dicatur ſpiritus, non vniuerſa anima, ſed aliquid ipſius, ſicut Apoſtolus dicit; & integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus, &c. Cùm enim conſtet eſſe aliquid in anima, quod propriè ſpiritus nominetur; &c. Illud etiam ego dico propriè vocari ſpiritum, quo ratiocinamur & intelligimus; quando

S. Aug.

A iſta diſtinctè ita dicuntur, quemadmodum Apoſtolus ait, & integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus. Hunc autem ſpiritum, etiam mentem videtur appellare, cùm dicit; mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Nam ipſa ſententia eſt, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &c. *Et hæc eſt querela quæ in die renouationis ceſſabit, quam & perfectus optat in hac vita quotidie imminui,* vt quod ibi dicit mentem, hoc intelligatur hîc ſpiritum dicere, &c. ac per hoc quod ait idem Apoſtolus, renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, quid aliud dicit, niſi renouamini mente veſtrâ? ſic enim ſpiritus mentis, nihil eſt aliud quàm mens, quomodo corpus carnis, nihil aliud poteſt eſſe quàm caro: nam & hoc ſcri-
B ptũ eſt, in expoliatione corporis carnis, vbi carnem corpus carnis appellat. *Et per hæc patet diſtinctio & expoſitio loci Tertulliani & Apoſtoli.* CORPVS ALIQVOD. *Vide plura ex Auguſtino dicta in hanc rem in Alphabeto errorum, Verbo* anima corporea. SVÆ QVALITATIS. *congrua ſcilicet animæ.* SICVT ET SPIRITVS. *Supple eſt anima quaſi pars ſuperior mens & intellectus.* COMMVNI VOCABVLO. *corporis nomine, quod tam animæ, quàm carni conuenire facit iuxta errorem ſuum.* NON NOMINATA PROPRIO. *dum caro legitur appellata corpus, non expreſſo nomine carnis.* HANC TOTIENS *vocies Scriptura carnem intelligit nomine corporis, quoties carnis nomen non exprimit.*

8. *Reſurrectionem ſpiritalem ſtultè inducunt hæretici, cùm in fine ſæculi ſit fruſtranea.*
De Reſurr. cap. 25. à princ. ad finem.

QVum & ſtatus temporum vltimorũ Scripturæ notent, & totam Chriſtianæ ſpei frugem in exodio ſæculi collocent, apparet, aut tunc adimpleri totum quodcumq; nobis à Deo repromittitur, & vacat quod hîc iam ab hæreticis vindicatur; aut, ſi & agnitio Sacramenti; reſurrectio eſt, ſalua vtique illa creditur, quæ in vltimo prædicatur; & ſequitur, vt eo ipſo, quò hæc ſpiritalis vindicatur, illa corporalis præiudicetur. Quia ſi nulla tunc annuntiaretur, meritò ſola hæc, & tantummodò ſpiritalis, vindicaretur: Cùm verò & in vltimum tempus edicitur, corporalis agnoſcitur, quia non & tunc ſpiritalis annuntiatur. Cur enim iterùm annutiaretur reſurrectio eiuſdem conditionis, id eſt, ſpiritalis; quum aut nunc eam deceret expungi, ſine vlla differentia temporum; aut tunc, ſub omni clauſula temporum? Ita nobis magis competit etiam ſpiritalem defendere reſurrectionem ab ingreſſu fidei, qui plenitudinem eius agnoſcimus exitum ſæculi.

RESVRRECTIONEM SPIRITALEM. 8. SCHOL.

STATVS TEMPORVM. *cùm Scriptura determinet totum fructum ſpei fidèlium in metenda de ſpiritu ſeminato vitam æternam, hoc eſt, carnis incorruptibilis & ſpiritalis reſurrectionem, in fine ſæculi futuram.* IN EXODIO. *alij legunt* in exordio, *in exitu & fine ſæculi.*

C *Exordium tamen, ſicut & initium pro extremitate ſumi poteſt. Sicut à D. Iacobo* 1. 18. Vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. *cùm lux, ſiue natura Angelica iuxta Aug.* creata fuerit prima, humana natura poſtrema. *ſic & Petro Act.* 10. *viſum eſt linteum,* quatuor in-

S. Aug.

tiis ſummitti de cœlo. ADIMPLERI. *adimplendum.* VACAT. *Fruſtrà dicitur & aſſeritur ab hæreticis iam hîc in præſenti vita hominem reſurgere per fidem: ſicut Auguſtinus ait:* Deus cui nos fides excitat, ſpes erigit, charitas iungit. AGNITIO SACRAMENTI *Fides myſterij Incarnationis Chriſti.* SALVA CREDITVR; *certò ventura eſt reſurrectio carnis, futura in conſummatione ſæculi.* EDICITVR. *Oraculo Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum voce prænuntiatur in fine futura.* NON TVNC. *quid enim anima ex ſua natura immortalis, antè iudicium vltimum immediatè reſurgere fingeretur.* NVNC EXPVNGI. *modò in hac vita impleri.* AB INGRESSV FIDEI, *ex quo primò fidem ſuſcipimus in Chriſto regenerati.* PLENITVDINEM EIVS. *Plenam & perfectam differri ad finem mundi, in quo animæ reunitæ corporibus, plenè & perfectè & indiſſolubiliter ſuis redditæ corporibus hominem ad vitam immortalem ſuſcitabunt. Scitè de vtraque reſurrectione Auguſtinus tract. 23. in cap. 5. Ioan.* Factus eſt, inquit, homo qui erat Deus, accipiendo quod non erat, non amittendo quod erat. Ita factus eſt homo Deus. Ibi habes aliquid propter infirmitatem tuam, ibi habes aliquid propter perf. ctionem tuam. Erigat te Chriſtus per id quod homo eſt, ducat te per id quod Deus & homo eſt; perducat te ad id quod Deus eſt. Et tota prædicatio diſpenſatioque per Chriſtum, hæc eſt, fratres, & alia non eſt: vt reſurgant animæ, reſurgant & corpora. Vtrumque quippe mortuum erat; corpus ex infirmitate, anima ex iniquitate. Quia vtrumque mortuum erat, reſurgat vtrumque. Quid vtrumque? anima & corpus. Per quid ergo anima, niſi per Deum Chriſtum? Per quid corpus, niſi per hominem Chriſtum? erat enim & in Chriſto anima humana, tota anima: non irrationale tantùm animæ, ſed etiam rationale, quod mens dicitur, &c. Accipe totum Chriſtum, Verbum, mentem rationalem, & carnem. Hoc totum Chriſtus eſt. Reſurgat anima tua ab iniquitate, per id quod Deus eſt: *Vnde Paulus infideli loquitur: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* reſurgat corpus tuum à corruptione per id quod homo eſt. *Et tract. 75. in cap. 14. Ioan. in verba:* Quia ego viuo, & vos viuetis: quid eſt, quia ego viuo? &c. cur de præſenti ſe dixit viuere, illos autem de futuro eſſe victuros: niſi quia vitam etiam carnis vtique reſurgentis, qualis in ipſo præcedebat, & illis eſt pollicitus ſequuturam? Et quia ipſius mox futura erat reſurrectio, præſentis poſuit temporis verbũ, propter ſignificandam celeritatem: Illorum autem, quoniam ſæculi differtur in finem, non ait, viuitis, ſed viuetis: duas ergo reſurrectiones, ſuam ſcilicet mox futuram, & noſtram in ſæculi finem venturam, duobus verbis præſentis temporis & futuri, eleganter breuiterq; promiſit. Quia ego, inquit, viuo, & vos viuetis: quia ille viuit, ideò & nos viuemus. Per hominem quippe mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Quoniam nemo ad mortem niſi per illum, nemo ad vitam, niſi per Chriſtum, quia nobis viximus, mortui ſumus: quia viuit ipſe, viuemus nos. Mortui ſumus illi, quando viximus nobis: quia verò mortuus ille pro nobis, & ſibi viuit & nobis. Quia enim viuit ille, & nos viuemus. Nam ſicut per nos mortem habere potuimus, non ſic & vitam per nos habere poſſumus.

S. Aug. | S. Aug. | S. Aug.

9. *Reſurrectionem fruſtrà impugnant hæretici Paulum malè intelligentes, de interiori, & exteriori homine loquentem. De reſurr. cap. 40. per totum.*

a 1. Cor. 11. 19. NIhil mirum, ſi & ex ipſius inſtrumento captentur argumenta, quum [a] *oporteat hæreſes eſſe*; quæ eſſe non poſſent, ſi non & perperàm Scripturæ intelligi poſſent. Nactæ deniq; hæreſes duos homines ab Apoſtolo editos; interiorem, id eſt, animam; & exteriorem, id eſt, carnem: ſalutem quidem animæ id eſt, interiori homini; exitium verò carni, id eſt,
b 2. Cor. 4. 16. exteriori, adiudicauerunt: quia ſcriptum ſit Corinthiis, [b] *Nam etſi homo noſter exterior corrumpitur; ſed interior renouatur die & die.* Porrò, nec anima per ſemetipſam homo, quæ figmento, iam homini appellato, poſteà inſerta eſt: nec caro ſine anima, homo, quæ poſt exilium animæ, cadauer inſcribitur. Ita vocabulum, homo, conſertarum ſubſtantiarũ duarum quodammodo fibula eſt. ſub quo vocabulo non poſſunt eſſe niſi cohærentes. Porrò, Apoſtolus interiorem hominem, non tam animam quàm mentem atque animum intelligi mauult, id eſt, non ſubſtantiam ipſam, ſed ſubſtantiæ ſaporem. Siquidem Epheſiis ſcribens,
c Epheſ. 3. 17. [c] *in interiorem hominem habitare Chriſtum*, ſenſibus vtique initiandum Dominum ſignificauit. Deniq; adiunxit, *Per fidem: &, In cordibus veſtris: &, In dilectione.* Fidem quidem & dilectionem, non ſubſtantiua animæ ponens, ſed conceptiua. In cordibus autem dicens, quæ ſubſtantiua ſunt carnis, iam & ipſum interiorẽ hominem carni deputauit, quem in corde con-
d 2. Cor. 4. 16. ſtituit. Inſpice nunc quomodo [d] *exteriorem quidem hominem corrumpi allegarit, interiorem verò renouari die ac die.* Nec illam corruptelam carnis affirmes, quam ex die mortis in perpetuum defectura patiatur: ſed quam in iſtius vitæ ſpatio, ante mortem, & vſque ad mortem vexationibus & preſſuris, tormentis atque ſuppliciis, nominis cauſa experietur. Nam & homo interior hîc vtiq; renouari habebit per ſuggeſtum ſpiritus, proficiens fide & diſciplinâ die ac die: non illic, id eſt, non poſt reſurrectionem: vbi non vtique die ac die renouari habe-
e Ibid. 17. mus, ſed ſemel ad ſummam. De ſequentibus diſce: [e] *Quod enim ad præſens eſt*, inquit, *temporale & leue preſſura noſtra per ſupergreſſum in ſupergreſſum, æternum gloriæ pondus perficiet in nobis, non intuentibus quæ videntur*, id eſt, paſſiones, *ſed quæ non videntur*, id eſt, mercedes. *Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ verò non videntur, æterna.* Preſſuras enim & læſuras, quibus corrumpitur homo exterior, vt leues & temporales, idcircò contemnendas affirmat, præferens mercedum æternarum, inuiſibilium. & gloriæ pondus in compenſationem laborum, quos hîc caro patiendo corrumpitur. Adeò non illa eſt corruptio, quam in perpetuũ carnis interitũ, ad reſurrectionem expellendã exteriori homini adſcribunt. Sic &

alibi: [f] *Siquidem, ait, compatimur, uti & conglorificemur. reputo enim non dignas eſſe paßiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ in nos habet reuelari.* Et hîc minora oſtendit incommoda præmiis ſuis. Porrò, ſi per carnem compatimur, cuius eſt propriè paſſionibus corrumpi, eiuſdem erit & quod pro compaſſione promittitur. Atque adeò carni adſcribit preſſurarum proprietatem, vt & ſuprà dicat: [g] *Quum veniſſemus autem in Macedoniam, nullam remißionem habuit caro noſtra.* Dehinc, vt animæ daret compaſſionem: *In omnibus*, inquit, *compreßi. Extrinſecus pugnæ*; debellantes ſcilicet carnem: *Intrinſecùs timor:* afflictans ſcilicet animam. Adeò etſi corrumpitur homo exterior, non vt amittens reſurrectionem, ſed vt ſuſtinens vexationem, corrumpi intelligetur. & hoc non ſine interiore. Ita amborum erit etiam conglorificari, ſicut & compati. Secundum collegia laborum, conſortia etiam decurrant neceſſe eſt præmiorum.

f Rom. 8. 17.

g 2. Cor. 7. 5.

RESVRRECTIONEM FRVSTRA. 9. SCHOL.

EX IPSIVS INSTRVMENTO. *Ex epiſtolis Pauli hæretici quòd ſumant argumenta contra Catholicos, nihil mirum, cùm ipſe ſcripſerit hæreſes neceſſarias eſſe ad probationem electorum.* NACTÆ HÆRESES. *Hæretici ſumpſerunt occaſionem diſputandi contra reſurrectionem carnis ex corruptione, quam Paulus attribuit carni. 2. Cor. 4. 16.* Licèt is qui foris eſt, *Syr. externus homo noſter*, noſter homo corrumpatur: tamen is qui intùs eſt, renouatur de die in diem. Id enim quod in præſenti eſt, momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, *Syr. oppreſsio huius temporis, cùm admodum exigua, leuiſsimáque ſit, gloriam infinitam in ſæculum ſæculorum parat nobis*, non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur æterna ſunt. PER SEMETIPSAM. *Anima ſola non à Deo dicta eſt homo, quæ corpori ex luto figurato, & nomen hominis à Deo iam ſortita inſufflata eſt poſtea.* POST EXILIVM. *diuortium, ſeparationem animæ à corpore. Quæ vtique propriè in pœnam peccati à proprio ſolo & terra ſua carnis exulat.* CONSERTARVM. *coniunctarum.* FIBVLA. *hoc nomen*, homo, *ſignificat copulam animæ cum carne.* NON TAM ANIMAM, *irrationalem & inferiorem portionem animæ.* SVBSTANTIÆ SAPOREM. *quâ animæ ſubſtantia ſapit & intelligit.* EPHESIIS SCRIBENS. *Epheſ. 3. 16. & ſeq.* Det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtute corroborari per Spiritum eius in interiorem hominem, Chriſtum habitare per fidem in cordibus, in charitate radicati & fundati. *Tranſlat. Syr.* per charitatem, cùm fuerit confirmata radix veſtra & fundamentum veſtrum. SENSIBVS INTIMANDVM. *Intimè inſinuandum, quaſi in penetrale domus. Per ſenſus autem, non corporeos intellige, ſed ſpiritales, quibus anima concipit fidem & dilectionem, quæ non ſunt de ſubſtantia & eſſentia animæ, ſed accidentia à Deo infuſa.* SVBSTANTIA CARNIS, *cor enim eſt pars ſubſtantia carnis, vnde colligis Paulum conſtituentem interiorem hominem in corde, eundem carni attribuiſſe. Quomodo igitur dixit Paulus interiorem hominem renouari de die in diem, exteriorem autem corrumpi? nec corruptio iſta intelligenda eſt de ea quæ fit poſt mortẽ, ſed in hac vita per tormenta quæ caro patitur pro nominis Chriſtiani defenſione.* HIC VTIQVE, *etiam in hac vita & non in alia hoc habet homo interior, vt in dies renouetur.* PER SVGGESTVM SPIRITVS. *vel Spiritu ſancto ſuggerente, vel mente hominis in dies virtutum cumulo & pompâ creſcente.* SEMEL AD SVMMAM. *quia tunc renouatio per gradus non fiet, ſed ſimul & ſemel anima & caro reunita hominem in ſummam perfectionem rediget ſtatus reſurrectionis. Quod probat ſequentibus Pauli verbis ſuprà citatis, preſſuras & tribulationes huic vitæ imputans, quibus exterior homo corrumpitur; vt errent hæretici intelligentes corruptionis nomine ſempiternum & irreuocabilem carnis interitum.* ET ALIBI. *Rom. 8. 17.* Ipſe Spiritus teſtimonium reddit, *Syr. ſuffragatur*, ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hęredes; hęredes quidem Dei, cohęredes autem Chriſti: *Syr. filij autem hæreditatis.* Si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Exiſtimo enim quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. SI PER CARNEM, *iuxta Apoſtolum.* Chriſto in carne paſſo, & vos eâdem cogitatione armamini, NVLLAM REMISSIONEM, 2. *Cor. 7. 5.* Nullam requiem, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus: foris pugnæ, intùs timores. NON SINE INTERIORE. *quia cùm anima ſit principium ſenſus, proindéque doloris, carni compatitur. De corruptione veteris & exterioris hominis, & eius renouatione præter dicta verbo,* homo interior & exterior, *Hæc ſubiicio ex Auguſtino tom. 7. lib. 2. de peccat. meritis cap. 7.* Non ex qua hora quiſque baptizatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur, ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorum. Et in quantum quiſque ſpiritalia ſapit, qui iam ſapit, in tantum renouatur. *aduerte ſaporem animæ, de quo ſuprà Tertull.* Cætera verò in ſpe facta ſunt, donec in re fiant, vſque ad ipſius corporis renouationem in meliorem ſtatum immortalitatis, & incorruptionis, quâ induemur in reſurrectione mortuorum. Nam & ipſam Dominus regenerationem vocat, non vtique talem qualis fit per Baptiſmum, ſed in quam etiam in corpore perficiemur. quod nunc ſpiritu inchoatur. In regeneratione, inquit, cùm ſederit filius hominis, &c. Nam in Baptiſmo, quamuis plena & tota fiat remiſſio peccatorum, tamen ſi continuò tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifeſtum eſt adhuc in veterem corruptionem, atque in mortem tendere, in fine poſteà renouandum: quando verè tota nouitas erit: ſed excepto corpore, ſi in ipſo animo qui eſt homo interior, perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus; & ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus: & in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt. Proinde ex hoc quod adhuc in vetuſtate ſunt, quamuis iam baptizati, ex hoc etiam adhuc ſunt filij ſæculi. Ex hoc autem quòd in nouitate ſunt, hoc eſt, ex plena & perfecta remiſſione peccatorum, & quantumcumque illud eſt quod ſpiritaliter ſapiunt, eique congruos mores agunt, filij Dei ſunt. Intrinſecùs enim exuimus veterem hominem, & induimus nouum: quoniam ibi deponimus mendacium & loquimur veritatem, &c. Quibus Apoſtolus explicat quid ſit exui veterem hominem, & indui nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in

S. Aug.

iuſtitia & ſanctitate veritatis, &c. Sed alio loco dicit, quemadmodum hoc ſit factum. Non ſolùm, inquit, ſed etiam noſipſi primitias habentes ſpiritus, & ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis noſtri, &c.

S. Aug. *Et cap. 8. ſic de plena innouatione:* Adoptio, inquit, ergo plena filiorum in redemptione fiet etiam corporis noſtri. Primitias itaque ſpiritus nunc habemus, vnde iam filij Dei re ipsâ facti ſumus: in cæ- A teris verò ſpe ſicut ſalui, ſicut innouati, ita & filij Dei: re autem ipsâ quia nondum ſalui, ideo nondum plenè innouati, nondum etiam filij Dei, ſed filij ſæculi. Proficimus ergo in renouationem, iuſtámque vitam, per quod filij Dei ſumus, & per hoc peccare omninò non poſſumus. Donec totum in hoc tranſmutetur, etiam illud per quod adhuc filij ſæculi ſumus: *filij enim Reſurrectionis erimus*, per hoc enim & peccare adhuc poſſumus.

10. *Reſurrectio in Scriptura prædicata per Prophetas, nudâ literâ, & abſque figura; quidquid allegoriæ quærant hæretici. De reſurrect. cap. 28. à med. 29. 30. 31. per totum, & 32. per totum.*

SVnt & quædam ita pronuntiata, vt allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominùs tamen ipſius ſimplicitatis ſuæ ſitiant interpretationem. quale eſt apud Eſaiam,

a Eſai. 38. 26. 1. Reg. 2. 6. [a] *Ego occidam, & viuificabo.* certè poſteaquàm occiderit, viuificabit. Ergo per mortem occidens, per reſurrectionem viuificabit. caro eſt autem quæ occiditur per mortem; caro itaque & viuificabitur per reſurrectionem. certè, ſi occidere, carni animam eripere eſt; viuificare, contrarium eius, carni animam referre eſt; caro reſurgat neceſſe eſt, cui anima per occiſionem erepta, referenda eſt per viuificationem.

CAP. XXIX. Igitur, ſi & allegoricæ Scripturæ, & argumenta rerum, & ſimplices voces, reſurrectionem carnis, quamquam ſine nominatione ipſius ſubſtantiæ, ſubradiant; quantò magis, quæ hanc ſpem in ipſas ſubſtantias corporales ſpeciali mentione determinant, non erunt deducendæ in quæſtionem? Accipe Ezechielem: [b] *Et facta eſt*, inquit, *ſuper me manus Domini, & extulit me in ſpiritu Dominus, & poſuit me in medio campi. is erat oſſibus refertus. & circumduxit me ſuper ea per circuitum, & ecce multa ſuper faciem campi, & ecce arida ſatis. Et ait ad me, Fili hominis, ſi viuent oſſa iſta? Et dixi, Adonai Domine, tu ſcis. Et ait ad me, Propheta in oſſa hæc, & dices, Oſſa arida, audite ſermonem Domini. Hæc dicit Dominus Adonai oſſibus iſtis: Ecce ego affero in vos ſpiritum, & viuetis, & dabo in vos ſpiritum, & reducam vos in carnes. circumdabo vobis cutem, & dabo in vobis ſpiritum, & viuetis, & cognoſcetis quòd ego Dominus. Et prophetaui ſecundùm præceptum, & ecce vox dum propheto, & ecce motus, & accedebant oſſa ad oſſa. Et vidi, & ecce ſuper oſſa nerui, & caro aſcendit, & circumpoſita ſunt eis cutes, & ſpiritus in eis non erat. & ait ad me, Propheta ad ſpiritum, fili hominis; propheta, & dices ad ſpiritum, Hæc dicit Dominus Adonai: A quatuor ventis veni ſpiritus, & ſpira in iſtis interemptis, & viuant. Et prophetaui ad ſpiritum, ſicut præcepit mihi, & introiuit in ea ſpiritus, & vixerunt, & conſtiterunt ſuper pedes ſuos valentia magna ſatis. Et ait ad me: Fili hominis, oſſa iſta omnis domus Iſraël eſt. Ipſi dicunt, Exaruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, auulſi ſumus in eis. Propterea propheta ad eos, Ecce ego patefacio ſepulcra veſtra; & eueham vos de ſepulcris veſtris, populus meus; & inducam vos in terram Iſraël: & cognoſcetis quòd ego Dominus aperuerim ſepulcra veſtra, & eduxerim vos de ſepulcris veſtris, populus meus; & dabo vobis ſpiritum, & viuetis, & requieſcetis in terra veſtra; & cognoſcetis quod ego Dominus locutus ſim & fecerim, dicit Dominus.*

b Ezech. 37, 1. & ſeq.

Hanc quoque prædicationem

CAP. XXX. ſcio qualiter concutiant in allegoriæ argumentationem. quia dicendo, [c] *Oſſa iſta omnis domus Iſraël eſt*, imaginē ea fecerit Iſraël; & à propria conditione tranſtulerit: atque ita figuratam eſſe, non veram reſurrectionis prædicationem. Statum enim Iudæorum deformari, quodammodo emortuum & exaridum & diſperſum in campo orbis. Itaque & imaginem reſurrectionis in illum allegorizari, quia recolligi habeat & recompingi os ad os; id eſt, tribus ad tribum, & populus ad populum, & recorporari carnibus facultatum & neruis regni, atque ita de ſepulcris, id eſt, de habitaculis captiuitatis triſtiſſimis atque teterrimis educi, & refrigerij nomine reſpirare. & viuere exinde in terra ſua Iudæa. Et quid poſt hæc? morientur ſine dubio. Et quid poſt mortem? nulla opinor reſuſcitatio, ſi non hæc erit ipſa, quæ Ezechieli reuelatur. Sed enim & aliàs prædicatur reſurrectio: ergo & hæc erit, & temerè in ſtatum eam Iudaïcarū rerum conuertunt. Aut ſi alia eſt illa quam defendimus, nihil mea intereſt, dum ſit & corporum reſurrectio, ſicut & rerum Iudaïcarū. Denique, hoc ipſo quod recidiuatus Iudaïci ſtatus de recorporatione & redanimatione oſſium figuratur, id quoque euenturum oſſibus probatur. Non enim poſſet de oſſibus figura componi, ſi non idipſum & oſſibus euenturum eſſet. Nam & ſi figmentum veritatis in imagine eſt; imago ipſa, in veritate eſt ſui; neceſſe eſt eſſe priùs ſibi, quo alij configuretur. de vacuo ſimilitudo non competit. de nullo parabola, non conuenit. Ita oportebit oſſium quoq; credi reuiſcerationem & reſpirationem qualis dicitur, de qua poſſit exprimi Iudaïcarum rerum reformatio qualis affingitur. Sed magis religioſum eſt, veritatem de ſuæ auctoritate ſimplicitatis defendi, quàm ſenſus diuinæ propoſitionis expoſtulat. Si enim ad res Iudaïcas ſpectaret hæc viſio, ſtatim reuelato ſitu oſſium, ſubieciſſet, [d] *Oſſa iſta, omnis domus Iſraëlis eſt*, & cætera deinceps. At cùm oſtenſis oſſibus, de propria ſpe eorum quid obloquitur, nondum nominato

c Ezech. 37. 11.

d Ibid. 3.

Iſraële, & fidem tentat Prophetæ, *Fili hominis, ſi viuent oſſa hæc?* vt & ille reſponderet,
Domine, tu ſcis; non vtique Deus Prophetæ fidem de ea re tentaſſet, quæ futura non eſſet,
quam nunquam Iſraël audiſſet, quam credi non oporteret. Sed quoniam prædicabatur
quidem reſurrectio mortuorum, Iſraël verò pro ſua incredulitate diffidens, ſcandaliza-
batur; & aſpiciens habitum ſeneſcentis ſepulturæ, deſperabat reſurrectionem; vel non
in eam potiùs animum dirigebat, ſed in circunſtantias ſuas; idcirco Deus, & Prophetam,
quâ & ipſum dubium, præſtruxit ad conſtantiam prædicationis, reuelato ordine reſurre-
ctionis; & populo id credendum mandauit, quod Prophetæ reuelauit, ipſos dicens eſſe
oſſa quæ erant reſurrectura, qui non credebant reſurrectura. Denique in clauſula, [e] *Et* e ibid. 4.
cognoſcetis, inquit, *quod ego Dominus locutus ſim, & fecerim*: id vtique facturus, quod fue-
rat locutus. cæterùm, non id facturus quod locutus, ſi aliter facturus. Planè ſi & popu- CAPVT
lus allegoricè muſſitaret, oſſa ſua arefacta, & ſpem ſuam perditam, diſperſionis exitu XXXI.
querulus, meritò videretur & Deus figuratam deſperationem figurata promiſſione con-
ſolatus. Sed quum diſperſionis quidem iniuria nondum populo accidiſſet, reſurrectionis
verò ſpes apud illum ſæpiſſimè cecidiſſet, & manifeſtus eſt, de corporum interitu labe-
factans fiduciam reſurrectionis: ita & Deus eam reſtruebat fidem, quam populus deſtrue-
bat. Quamquam etſi aliqua præſentium rerum tunc conflictatione mærebat Iſraël, non
idcirco in parabola accipienda eſſet reuelationis intentio, ſed in teſtationem reſurrectio-
nis, vt in illam ſpem erigeret illos æternæ ſcilicet ſalutis, & neceſſarioris reſtitutionis, &
auerteret à reſpectu præſentium rerum. Ad hoc enim & alij Prophetæ, [f] *Exibitis*, de ſe- f Malach.
pulcris, *velut vituli de vinculis ſoluti, & conculcabitis inimicos.* Et rurſum, [g] *Gaudebit cor ve-* 4. 2.
ſtrum, & oſſa veſtra velut herba orientur: quia & herba de diſſolutione & corruptela ſemi- g Eſa. 66.
nis reformatur. In ſumma, ſi propriè in Iſraëlis ſtatum reſurgentium oſſium imago con- 14.
tenditur, cur etiam non Iſraëli tantummodò, verùm & omnibus gentibus eadem ſpes
annuntiatur & recorporandarum, & redanimandarum reliquiarum, & de ſepulcris ex-
ſuſcitandorum mortuorum? De omnibus enim dictum eſt, [h] *Viuent mortui, & exurgent de* h Eſa. 26.
ſepulcris: ros enim qui à te eſt, medela eſt oſſibus eorum. Item alibi, [i] *Veniet adorare omnis caro* 19.
in conſpectu meo, dicit Dominus. Quando? quum præterire cœperit habitus mundi huius. i Eſa. 66.
Suprà enim, Quemadmodum [k] *cœlum nouum & terra noua, quæ ego facio in conſpectu meo,* 23.
dicit Dominus; ita ſtabit ſemen veſtrum. Tunc ergo quod ſubiicit, implebitur, [l] *Et exibunt* k Eſa. 65.
(vtique de ſepulcris) *& videbunt artus eorum qui impiè egerunt, quoniam vermis illorum non* 17.
decidet, & ignis eorum non extinguetur, & erunt conſpectui omni carni, ſcilicet quæ reſuſcitata & 66. 22.
& egreſſa de ſepulcris, Dominum pro hac gratia adorabit. Sed ne ſolummodò eorum l Eſa. 66.
corporum reſurrectio videatur prædicari, quæ ſepulcris demandantur, habes ſcriptum, 24.
[m] *Et mandabo piſcibus maris, & eructabunt oſſa quæ ſunt comeſta, & faciam compaginem ad* CAPVT
compaginem, & os ad os. Ergo, inquis, & piſces reſuſcitabuntur, & ceteræ beſtiæ & alites XXXII.
carniuoræ, vt reuomant quos comederunt: quia & apud Moyſen legis, [n] *exquiri ſangui-* m Apoc.
nem de omnibus beſtiis? Non vtique. Sed idcirco nominantur beſtiæ & piſces in redhibitio- 20. 13.
nem carnis & ſanguinis, quo magis exprimatur reſurrectio etiam deuoratorum corpo- n Gen. 9.
rum, quum de ipſis deuoratoribus exactio edicitur. Puto autem huius quoque diuinæ po- 5.
teſtatis documentum idoneum Ionam; cùm incorruptus vtraque ſubſtantia, carne at- Ionæ. 2. 1.
que anima, de aluo piſcis euoluitur, & vtique triduo concoquendæ carni viſcera Ceti & 11.
ſuffeciſſent, quàm capulum, quàm ſepulcrum, quàm ſenium requietæ, atque reconditæ Luc. 11.
alicuius ſepulturæ. Saluo eo quod & beſtias, feros in Chriſtianum, vel maximè nomen 30.
homines, vel ipſos etiam iniquitatis Angelos figurauit, de quibus ſanguis exigetur per
vltionem penſandam. Quis ergo diſcendi magis adfinis, quàm præſumendi; & credendi
diligentior, quàm contendendi; & diuinæ potius ſapientiæ religioſus, quàm ſuæ libidino-
ſus, audiens aliquid à Deo deſtinatum in carnes, & cutes, & neruos, & oſſa, aliud quid
hæc commentabitur, quaſi non in hominem deſtinetur, quod in iſtas ſubſtantias prædi-
catur? Aut enim nihil in hominem deſtinatur; non liberalitas regni, non ſeueritas iudi-
cij, non quodcunque eſt reſurrectio: aut ſi in hominem deſtinatur, neceſſe eſt in eas
ſubſtantias deſtinetur, ex quibus homo ſtructus eſt, in quem deſtinatur. Illud etiam de
argutiſſimis iſtis demutatoribus oſſium, & carnium, & neruorum & ſepulcrorum requiro,
cur ſi quando in animam quid pronuntiatur, nihil aliud animam interpretantur, nec trans-
fingunt eam in alterius rei argumentum: quum verò in aliquam ſpeciem corporalem quid
edicitur, omnia potius aſſeuerant, quàm quod nominatur? Si corporalia, parabolæ; ergo
& animalia. ſi non & animalia, ergo nec corporalia. Tam enim corpus homo, quàm &
anima. vt non poſſit alterâ ſpecies, admittere ænigmata, alterâ excludere. Satis hæc de
Prophetico inſtrumento.

RESVRRECTIO IN SCRIPTVRA. 10. SCHOL.

PRONVNTIATA *in Scriptura, quæ allegoriis non ſunt obſcurata.* SITIANT, *deſiderent. Aliàs arida eſſet litera, niſi expoſitione aliqua rigaretur. Apud Eſaiã nihil tale legitur niſi ſuo more paraphraſtico, ſic enim inducit Ezechiam loquentem cap.* 38. 16. Domine ſi ſic viuitur, & in talibus vita ſpiritus mei, corripies me & viuificabis me. *Vt correptio, pro occiſione ſumatur. Apud* 70. *autem* Domine, de ipſa enim *ſupple anima dolente* annuntiatum eſt tibi, & ſuſcitaſti ſpiritum meum. *Sed fortè ex abundantia confuſus, tribuit Eſaiæ, quod ex Moyſe legerat Deut.* 32. 39. Ego occidam, & ego viuere faciam. *Vel vt legunt.* 70. ego occido, & viuere faciam; percutiam, & ego ſanabo. *Vel ex Anna Cantico.* 1. *Reg.* 2. 6. Dominus mortificat, & viuificat. SVBSTANTIÆ, *corporea, carnis reſurrectionem.* SVBRADIANT. *Apertè declarant tanquam face circa myſterium poſita.* ACCIPE EZECHIELEM. *cap.* 37. 1. *& ſeq.* Facta eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in ſpiritu Domini, 70. *Dominus* & dimiſit me in medio campi qui erat plenus oſſibus, 70. *poſuit me, &c. & hic erat plenus oßium hominum.* Et circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde, 70. *nimis* ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer. Et dixit ad me: fili hominis, putaſne viuent 70. *ſi viuent* oſſa iſta? & dixi: Domine Deus 70. *Domine Domine. Tertull. ſecutus eſt Aquilam.* Tu noſti. Et dixit ad me, vaticinare de oſſibus iſtis: 70. *Propheta ſuper oſſa iſta* & dices eis: oſſa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his: ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis. 70. *Ecce ego affero ſuper vos ſpiritum vitæ.* Et dabo ſuper vos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem, & dabo vobis ſpiritum, & viuetis, 70. *ſpiritum meum in vos* & ſcietis quia ego Dominus. Et prophetaui ſicut præceperat mihi: factus eſt autem ſonitus prophetante me, & ecce commotio: & acceſſerunt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam, & vidi, & ecce ſuper ea nerui, & carnes aſcenderunt: & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritum non habebant. Et dixit ad me: vaticinare ad ſpiritum; 70. *Propheta ſuper ſpiritum.* Vaticinare fili hominis, & dices ad ſpiritum; hæc dicit Dominus Deus: à quatuor vẽtis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant. Et prophetaui ſicut præceperat mihi: & ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & vixerunt, ſteteruntque ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde. 70. *congregatio multa nimis.* Et dixit ad me, fili hominis, oſſa hæc vniuerſa Domus Iſraël eſt: ipſi dicunt: aruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, & abſciſſi ſumus. 70. *diſſonuimus, defecimus, defuimus. Hiero. deſperauimus, Tertullianus autem auulſi ſumus.* Proptereà vaticinare, & dices ad eos: hæc dicit Dominus Deus, ecce ego aperiam tumulos veſtros, 70. *memorias veſtras. Vnde & dicta monumenta. Quia Epitaphia memoriam ſeruant mortuorum.* Et educam vos de ſepulchris veſtris 70. *reducam* populus meus: & inducam vos in terram Iſraël. Et ſcietis quia ego Dominus, cùm aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris popule meus, & dedero ſpiritum meum in vobis, & vixeritis, & requieſcere vos faciam ſuper humum veſtram: & ſcietis quia ego Dominus locutus ſum, & feci, ait Dominus Deus. 70. *autem:* & dabo ſpiritum meum in vobis, & viuetis: & ponam vos ſuper terram veſtram: & cognoſcetis quia ego Dominus, locutus ſum, & faciam dicit Dominus. PRÆDICATIONEM. *Prophetiam.* CONCVTIANT, *quaſi eradicare volentes,*

A *& detorquere literam in allegoriam. Vt oſſa arida poſuerit pro imagine & figura domus Iſrael.* DEFORMARI. *Delineari.* NVLLA OPINOR, *ironicè dicta.* ALIAS. *Alibi clariùs prædicta eſt reſurrectio.* TEMERE. *Fruſtrà; cùm aliis locis expreßè prænuntietur.* RECIDIVATVS. *Reſtitutio.* FIGMENTVM. *Figura.* PRIVS SIBI. *In ſe-ipſa, imago reſuſcitationis ſtatus Iudaici debet eſſe, hoc eſt oßium reſurrectio, vt verè reſurrectionem ſtatus poſſit figurare.* DE VACVO. *Ex eo quod non eſt, pcti ſimilitudo non poteſt.* REVISCERATIONEM. *Intimam iuncturam.* SI POPVLVS ALLEGORICE MVSSITARET, *ſi Hebræi de Deo quærerentur ſub figura oſsium aridorum, Deus quoque allegorica promißione eos conſolatus fuiſſet, &c.* SPES CECIDISSET. *Spem reſurrectionis amiſiſſet populus.* MANIFESTVS EST *hic locus, apertam*
B *populi diffidentiam erigere. Neque enim adhuc populus de captiuitatis ſuæ reſtitutione deſperauerat. Vnde nec Prophetiæ reſurrectionis intentio in Parabolam detorquenda eſt.* ALII PROPHETÆ. *Malach.* 4. 2. Et egrediemini & ſalietis ſicut vituli de armento, & calcabitis impios. 70. Sicut vituli de vinculis relaxati, & conculcabitis iniquos. *Nulla verſio habet verba hæc quæ de ſuo inſeruit Tertullianus.* De ſepulchris, *vt locum ſuo ſubiecto aptaret.* ET RVRSVM *Eſa.* 66. 14. Videbitis, & gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra quaſi herba germinabunt. RECORPORANDARVM. *In priſtina corpora compaginanda reſtituendarum.* REDANIMANDARVM. *Rurſum propriis animabus informandarum.* DICTVM EST. *Eſa.* 26. 19. Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent: exper-
C giſcimini & laudate qui habitatis in puluere, quia ros tuus, & terram gygantum detrahes in ruinam, 70. *verò:* Reſurgent mortui, & expergiſcentur qui in monumentis, & lætabuntur qui ſunt in terra. Ros enim qui à te, ſanatio eis eſt: terra autem impiorum cadet. ITEM ALIBI. *Eſa.* 66. 23. Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea: 70. *addunt, in Ieruſalem* dicit Dominus: & egredientur, & videbunt cadauera virorum qui præuaricati ſunt in me, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vſque ad ſatietatem viſionis 70. *in viſionem* omni carni. HABITVS MVNDI. *De quo Paulus* præterit figura huius mundi. CŒLVM NOVVM. *Eſa.* 65. 17. Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam. *Et* 66. 22. Sicut cœli noui, & terra noua quæ ego facio ſtare coram me, dicit
D Dominus: ſic ſtabit ſemen veſtrum & nomen veſtrum. 70. Sicut cœlum nouum, & terra noua, quæ ego facio, permanent in conſpectu meo, &c. HABES SCRIPTVM. *Vbi ſcriptum legerit, nuſquam in Scriptura reperi, poſt diligentem indagationem. Fortè apud Propheticen Priſcam quam alibi citat. Vel more ſuo, retexens quæ ſuprà ex Ezechiele dixerat de recompaginatis oßibus; & inſinuans quod Scriptum eſt Apoc.* 20. 13. Et dedit mare mortuos qui in eo erant: *ſcilicet olim vorati à piſcibus, vel abſorpti fluctibus; vnum ex duobus locum contexuit. Apud Moyſen Gen.* 9. 5. Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum. IN REDHIBITIONEM. *Reſtitutionem, repræſentationem. Vox iuris* Redhibitio eſt quædam in integrum reſtitutio, *l. cùm autem redhibitio. § iubent. de Ædil. edict.* redhibere autem,
E eſt facere vt rurſus habeat venditor quod habuerat, & quia id fiebat reddendo, idcirco redhibitio dicta eſt quaſi redditio. *Vlpianus in l.* 21. *ff. de Ædil. Edict. l.* 8. *& l.* 9. *ff. eodem. l.* 9. *l.* 19. *ff. de vſucap. l.* 7. *§. qui bona fide ff. pro emptor.* EDICITVR. *Pronuntiatur quaſi Ædilitio edicto.* HVIVS QVOQVE. *Quæ mortuos ſuſcitat.* QVAM CAPVLVM, *magis*

quàm capſa, ex theca, ſiue loculus cadaueris. Senivm. *Vetuſta & obſoleta in aliqua ſolitudine ſepultura, in qua quieſcunt mortuorum corpora. Iuxta Iob:* dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem cum Regibus & conſulibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines. *Aſſert Author exemplum Ionæ, quò probet, de piſcibus quoque deuorata hominum corpora exigenda. Sic enim Ionæ* 2. 1. Et præparauit Dominus piſcem grandem vt deglutiret Ionam. 70. *Et præcepit Dominus Ceto magno deuorare Ionam* & erat Ionas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus. *verſu autem* 11. Et dixit Dominus piſci; & euomuit Ionam in aridam. 70. *verò:* & à Domino præceptum eſt Ceto, & eiecit Ionam ſuper ſiccam. Salvo eo. *Præterquàm quòd, ferarum & beſtiarum nomine, loco Gen. præcitato intelligi poſſunt Tyranni, & homines barbari, vel dæmones, quorum inſtinctu crudelitas in hominum corpora feris obiecta deſæuiit; de quibus repetet iuſta Dei vindicta rationem: ſecundùm* Pſalmum, vltio ſanguinis ſeruorum tuorum qui effuſus eſt, introeat in conſpectu tuo, gemitus compeditorum. *Et Deut.* 32. 43. Sanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur, & vindictam retribuet in hoſtes eorum. Pensandam. *Retribuendam in iuſtum penſum & mercedem.* Qvis discendi magis adfinis, *&c. quæ cùm ita ſint; nemo eſt qui pronior ſit ad diſcendum humiliter, quàm de ſe ſuperbè præſumendum, & diuinæ magis cultor ſapientiæ quàm ſuæ libidinoſus amator, qui non ſtatim cùm audierit Deum in Scripturis promittentem hominis oſſibus, neruis, carnibus, &c. redintegrationem, non propriè his humani corporis ſubſtantiis reſurrectionem, quàm animæ prophetatam interpretetur.* Destinatvr. *Decernitur.* De argvtissimis. *Ironicè contra hæreticos, qui omnia de corporibus dicta detorquent ſenſu allegorico in animas.* In animam qvid. *Cùm de anima aliquid ſcribitur, cur præcisè de ipſa volunt intelligi, nec mutuo transfigurari, & per Metaphoram de corporibus interpretari?* Speciem corporalem. *In rem aliquam corpoream.* Omnia potivs. *Quamuis ſint à re aliena, & violentâ interpretatione transferantur.* Si corporalia. *Si quæ propriè, ad corpus attinent, parabolicè & figuratiuè transferenda ſunt ad res ſpiritales, & ad animas pertinentes: cur non &* animalia, *id eſt quæ ad animam ſpectant, pari modo, cùm ſit par ratio, de rebus corporalibus dicta & ſcripta intelligi volunt? cùm non magis anima dici poßit homo, quàm corpus. Si enim* ſpecies, *id eſt caſus poſitus de rebus corporeis, patitur interpretationem velut ænigma figurans rem ſpiritalem; ſtultè excluditur res ſpiritalis ab huiuſmodi ſenſu allegorico & ænigmatico.* Instrvmento. *Ex libris Prophetarum petito authentico teſtimonio. De præcipuis in reſurrectionis confirmationem locis hîc à Tertulliano relatis differentem accipe Auguſtinum. Ac primò quidem de Ezechielis viſione to. 3. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 5.* Quod, inquit, ex Angelis tanquam parentibus Deus creet animas, nulla mihi de Canonicis libris occurrit authoritas; multò minus itaque ex mundi corporeis elementis: niſi fortè illud mouet quod apud Ezechielem Prophetam cùm demonſtraretur reſurrectio mortuorum, redintegratis corporibus, ex quatuor ventis cœli aduocatur ſpiritus, quo perflante viuificentur, vt ſurgant. Sic enim ſcriptum eſt: Propheta ſuper ſpiritum, Propheta fili hominis, &c. & Prophetaui ſicut præcepit mihi Dominus, & introiuit ſpiritus vitæ in eos, & reuixerunt, & ſteterunt ſuper pedes ſuos congregatio multa valde. Vbi mihi videtur prophetice ſignificatum, non ex illo tantùm campo vbi res ipſa demonſtrabatur, ſed ex toto orbe terrarum reſurrecturos homines, & hoc per flatum quatuor mundi partium fuiſſe figuratum. Neque enim etiam flatus ille ex corpore Domini, ſubſtantia erat Spiritus ſancti, quando ſufflauit, & ait, accipite Spiritum ſanctum: ſed vtique ſignificatum eſt, ſic etiam ab ipſo procedere Spiritum S. quo modo ab eius corpore flatus ille proceſſit. Sed quia mundus non ita Deo coaptatur ad vnitatem perſonæ, ſicut caro illa Verbo eius vnigenito filio; non poſſumus dicere, ita eſſe animam de ſubſtātia Dei, quemadmodum flatus ille à quatuor ventis, de natura mundi factus eſt: ſed tamen aliud eum fuiſſe, aliud ſignificaſſe puto: quod exemplo flatus ex corpore Domini procedentis rectè intelligi poteſt: etiamſi Ezechiel Propheta illo loco, non reſurrectionem carnis, qualis propriè futura eſt, ſed inopinatam deſperati populi reparationem, per Spiritum Domini qui repleuit orbem terrarum, figuratâ reuelatione præuidit. *Vbi vides tam literaliter, quàm allegoricè hunc Ezechielis locum expoſuiſſe Auguſtinum. De reſurrectione expreßius lib. 20. de Ciuit. cap. 20.* Reſurrectionem, inquit, mortuorum futuram eſſe in carne, quando Chriſtus venturus eſt viuos iudicaturus & mortuos, oportet ſi Chriſtiani eſſe volumus, vt credamus. Sed non ideo de hac re inanis eſt fides noſtra, ſi quemadmodum futura ſit, perfectè comprehendere non valemus. *Et cap. 21. præcitatum à Tertulliano Eſaiam, ſic pulchrè interpretatur.* Propheta Eſaias reſurgent, inquit, mortui; & reſurgent qui in ſepulchris erant: & lætabuntur omnes qui ſunt in terra. Ros enim qui abs te eſt, ſanitas illis eſt: terra verò impiorum cadet. Totum illud ſuperius ad reſurrectionem pertinet beatorum. Quod autem ait: terra verò impiorum cadet, benè intelligitur dictum, corpora impiorum ruina damnationis excipiet. Iam verò, ſi de bonorum reſurrectione quod dictum eſt, diligentius & diſtinctius velimus intueri, ad primam referendum eſt quod dictum eſt, reſurgent mortui: ad ſecundam verò quod ſequitur, & reſurgent qui in ſepulchris erant. Iam & ſi illos inquiramus Sanctos, quos hîc viuos inuenturus eſt Dominus, eis congruè deputabitur quod adiunxit: & lætabuntur omnes qui ſunt in terra: ros enim, &c. ſanitatem loco iſto immortalitatem rectiſſimè accipimus. Ea namque eſt pleniſſima ſanitas, quæ non reficitur alimentis, tanquam quotidianis medicamentis. Item de iudicij die ſpem priùs dans bonis, deinde terrens malos, idem Propheta ſic loquitur: hæc dicit Dominus: ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & vt torrens inundans, gloriam gentium. Filij eorum ſuper humeros portabuntur, & ſuper genua conſolabuntur: quemadmodum ſi quem mater conſoletur, ita ego vos conſolabor, & in Ieruſalem conſolabimini: & videbitis, & gaudebit cor veſtrū, & oſſa veſtra ſicut herba exorientur. Et cognoſcetur manus Domini colentibus eum: & comminabitur contumacibus. Ecce enim Dominus vt ignis veniet, & vt tempeſtas currus eius, reddere in indignatione vindictam, & vaſtationem in flamma ignis. In igne enim Domini iudicabitur omnis terra, & in gladio eius *bicipiti procedente ex ore eius*, omnis caro. Multi vulnerati erunt à Domino. In bonorum promiſſione ſe declinare dicit flumen pacis: quod profectò abundantiam pacis illius debemus accipere, quâ maior eſſe non poſſit. Hac vtique in fine rigabitur, &c. vt intelligamus in illius fœlicitatis regione quæ in cœlis eſt, hoc flumine omnia ſatiari. Sed quia & terrenis corporibus pax incorruptionis atque immortalitatis vim influet, ideo declinare ſe dicit hoc flumen, vt de ſupernis, *animabus ſcilicet glorioſis*, quodammodo etiam inferiora, *nempe corpora*, perfundat, & homines æquales Angelis reddat. Ieruſalem quoque, non illam quæ ſeruit cum filiis ſuis, ſed liberam matrem noſtram intelligamus, ſecundùm Apoſtolum æternam in cœlis. Vbi poſt labores ærumnarum curarumque mortalium conſolabimur,

S. Aug. (margin, beside *viſione to. 3. lib. 10. de Gen.*)
S. Aug. (margin, beside *De reſurrectione expreßius lib. 20.*)
S. Aug. (margin, beside *Propheta Eſaias reſurgent*)

tanquam paruuli, eius in humeris genibuſque portati. Rudes enim nos & nouos blandiſſimis adiutoriis inſolita nobis illa beatitudo ſuſcipiet: ibi videbimus, & gaudebit cor noſtrum. Nec expreſſit quid videbimus. Sed quid niſi Deum, vt impleatur in nobis promiſſum Euangelicum: Beati mundo corde, &c. hic creditis, ibi videbitis. Sed quoniam dixit, & gaudebit cor veſtrum; ne putaremus illa bona Ieruſalem, ad noſtrum tantummodò ſpiritum pertinere: & oſſa, inquit, veſtra vt herba exorientur: vbi reſurrectionem corporum ſtrinxit, velut quod non dixerat, reddens. Neque cùm viderimus, fiet: ſed cùm fuerint facta videbimus, &c. & cognoſcetur manus Domini colentibus eum; quid eſt hoc? niſi manus diſtinguentis cultores ſuos, à contemptoribus ſuis; de quibus ſequentia contexens: & comminabitur, inquit, contumacibus, ſiue vt ait alius interpres, incredulis: nec tunc comminabitur, ſed quæ nunc dicuntur minaciter, tunc efficaciter implebuntur. *Deinde ſub finem capitis de igne & verme.* Ad hoc, inquit, iſte Propheta terminauit librum, ad quod terminabitur ſæculum. Quidam ſanè non interpretati ſunt membra hominum, ſed cadauera virorum; per cadauera, ſignificantes euidentem corporum pœnam. Quamuis cadauer, niſi caro exanimis non ſoleat nuncupari: illa verò animata erũt corpora; alioquin nulla poterunt ſentire tormenta: niſi fortè quia mortuorum erunt corpora, id eſt eorum qui in ſecundam mortem *id eſt æternam animæ & corporis* cadent: ideo non abſurdè etiam cadauera dici poſſunt. Vnde eſt & illud quod ab eodem Propheta dictum ſuprà poſui: terra verò impiorum cadet. Quis autem non videat à cadendo appellata eſſe cadauera? virorum

(A, B; S. Aug.)

A autem pro eo poſuiſſe illos interpretes, quod eſt hominum, manifeſtum eſt. Neque enim quiſquam dicturus eſt, præuaricatrices fœminas in illo ſupplicio non futuras: ſed ex potiore, præſertim de quo fœmina facta eſt, vterque ſexus accipitur. *Tandem cap. 22. de egreſſu beatorum ad videndas pœnas reproborum.* Quomodo, inquit, egredientur boni ad videndas pœnas malorum? Numquid corporis motu beatas illas relicturi ſunt ſedes, & ad loca pœnalia perrecturi, vt malorum tormenta conſpiciant præſentiâ corporali? abſit. Sed egredientur per ſcientiam: hoc enim verbo ſignificatum eſt, eos qui cruciabuntur extra futuros, &c. qui erunt in pœnis, Quid agatur in gaudio Domini, neſcient: qui verò erunt in illo gaudio, quid agatur foris in illis tenebris exterioribus, ſciẽt. *Multò magis quàm hic Propheta abſentia in Deo videbant. Tum de ſemine & nomine Sanctorum:* Stabit, inquit, in illa beatitudine Sãctorum ſemen & nomen. Semen ſcilicet de quo Ioannes. 1. 3. ait, & ſemen eius in eo manet. Nomen verò, de quo per hunc Eſaiam dictum eſt: nomen æternum dabo eis: & erit eis menſis ex menſe, & Sabbatum ex Sabbato, tanquam Luna ex Luna; & requies ex requie. Quorum vtrumque ipſi erunt, cùm ex his vmbris veteribus & temporalibus, in illa lumina noua, ac ſempiterna tranſibunt. In pœnis autem malorum, & ignis inextinguibilis, & viuaciſſimus vermis, ab aliis atque aliis, aliter atque aliter eſt expoſitus. Alij quippe vtrumque ad corpus, alij vtrumque ad animam retulerunt: alij propriè ad corpus ignem, vermem verò tropicè ad animam: quod credibilius eſſe videtur.

11. *Reſurrectionem malè euertunt hæretici, ex veteri homine iuxta Paulum diſſoluendo. De Reſur. cap. 45. V. Verbum homo vetus num. 3.*

12. *Reſurrectioni non officit Paulus dicens, quod caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. De Reſur. cap. 49. à m. & 50. per totum.*

QVum imaginem & choïci & cœleſtis in conuerſatione conſtituat; illam ejerandam,
a 1. Cor. 15. 50. hanc verò ſectandam; dehinc adjungat, [a] *Hoc enim dico*, (id eſt, propter ea quæ ſuprà dixi: conjunctio eſt enim ſenſus, ſupplementum antecedentibus reddens) *quòd caro & ſanguis regnum Dei hæreditati poſſidere non poſſunt.* nihil aliud intelligi mandat carnem & ſanguinem, quàm ſupradictam imaginem choïci: quæ ſi in conuerſatione cenſetur vetuſtatis, conuerſatio autem vetuſtatis non capit Dei regnum, proinde caro & ſanguis non capiendo Dei regnum, ad conuerſationem rediguntur vetuſtatis. Planè, ſi nunquam Apoſtolus pro operibus ſubſtantiam poſuit, nec hîc ita vtatur. Si verò [b] *in carne adhuc conſtitutos, negauit eſſe in carne*, in operibus carnis negans eſſe; formam eius ſubruere non debes; non ſubſtantiam, ſed opera ſubſtantiæ, alienantis à Dei regno. Quibus etiam ad Galatas manifeſtatis, [c] *prædicere ſe & prædixiſſe profitetur, quòd qui talia agunt, regnum Dei non ſunt hæreditate conſecuturi, non portantes ſcilicet imaginem cœleſtis, ſicut portauerant choïci;* ideoque ex vetere conuerſatione, nihil aliud deputandi, quàm caro & ſanguis. Nam & ſi ſubitò in hanc definitionem erupiſſet Apoſtolus: eliminandam carnem & ſanguinem à Dei regno, ſine vllius ſuprà ſenſus præſtructione, nonne duas iſtas ſubſtantias proinde hominem veterem interpretaremur carni & ſanguini deditum, id eſt, eſui & potui; cuius ſit dicere aduerſus fidem reſurrectionis, [d] *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur?* Et hoc enim inſulciens Apoſtolus, carnem & ſanguinem de fructibus ipſorum, manducandi & bibendi, ſugillauit. Sed & omiſſis huiuſmodi interpretationibus, carnis & ſanguinis opera taxantibus, ipſas quoque ſubſtantias non aliter, quàm ſunt, intellectas, licebit reſurrectioni vindicare. Non enim reſurrectio carni & ſanguini directò negatur, ſed Dei regnum, quod obuenit reſurrectioni, (eſt autem & in iudicium reſurrectio) immò & confirmatur carnis reſurrectio generalis, quum ſpecialis excipitur. Dum enim in quem ſtatum non reſurgat, edicitur, in quem reſurgat ſubauditur. Atque ita dum pro meritis diſtinctionem reſurrectionis, opus ſubſtantiæ, non genus, patitur, apparet hinc quoque carnem & ſanguinem, nomine culpæ, non ſubſtantiæ, arceri à Dei regno; nomine tamen formæ reſurgere in iudicium, quia non reſurgant in regnum. Adhuc dicam: [e] *Caro & ſanguis regnum Dei hæreditate poſſidere non poſſunt.* Meritò, ſola, & per ſemetipſa; vt oſtenderet adhuc ſpiritum illis neceſſarium.

Spiritus

Marginal notes: b Rom. 8. 9. — c Gal. 5. 21. — 1. Cor. 15. 50. — d Ibid. 32. — Cap. 2. — Io. 5. 29. — e 1. Cor. 15. 50.

[f] *Spiritus enim eſt qui viuificat* in regnum Dei, *caro nihil prodeſt*. Prodeſſe tamen illi aliud *f* Io. 6. 63.
poteſt, id eſt ſpiritus, & per ſpiritum, opera quoque ſpiritus. Reſurgunt itaque ex æquo omnis caro & ſanguis in qualitate ſua. Sed quorum eſt adire regnum Dei, induere oportebit vim incorruptibilitatis & immortalitatis, ſine qua regnum Dei adire non poſſunt, antequam conſequi eam poſſint. Meritò ergo caro & ſanguis, vt diximus, ſola, regnum Dei capere deficiunt. Iam verò quum [g] *deuorari habeat corruptiuum iſtud, ab incorruptibilitate*, *g* 1. Cor. 15. 53.
id eſt caro: & [h] *mortale iſtud, ab immortalitate*, id eſt, ſanguis poſt reſurrectionem ex demutatione; meritò, non demutata, ac deuorata, caro & ſanguis, regnum Dei hereditati *h* 1. Cor. 15. 50.
poſſidere non poſſunt, non tamen reſuſcitata. Sunt qui carnem & ſanguinem, Iudaïſmum velint accipi, propter circumciſionem, alienum & ipſum à Dei regno, quia & ille vetuſtati deputetur, & hoc titulo iam & alibi ab Apoſtolo denotetur, qui poſt reuelatum in ſe filium Dei; ad euangelizandum eum in nationibus, ſtatim non retulerit ad carnem & ſanguinem, id eſt, ad circuncisionem, id eſt, ad Iudaïſmum, ſicut ad Galatas ſcribit. Gal. 1. 16.

13. *Et de Reſur. cap. 51. à p. ad f.*

[a] NEc *corruptela*, inquit, *incorruptelam hereditati habebit*. non vt carnem & ſanguinem *a* 1. Cor. 15. 50.
exiſtimes corruptelam, quando ipſa ſint potiùs obnoxia corruptelæ, per mortem ſcilicet. ſiquidem mors eſt, quæ carnem & ſanguinem non modò corrumpit, verumetiam conſumit. Sed quoniam opera carnis & ſanguinis non poſſe conſequi regnum Dei edixerat, quò magis hoc exaggeraret, ipſi quoque corruptelæ, id eſt morti, cui carnis & ſanguinis opera proficiunt, hereditatem incorruptelæ ademit. Nam & paulò poſt, ipſius mortis quodammodo mortem expreſſit: [b] *Deuorata eſt mors*, dicens, *in contentionem. Vbi eſt, mors, aculeus tuus? vbi eſt, mors, contentio tua? Aculeus autem mortis, delinquentia*; hæc erit corruptela. [c] *Virtus autem delinquentiæ lex*. illa alia ſine dubio, quam cõſtituit [d] *in membris ſuis militantem aduerſus legem animi ſui*: ipſam ſcilicet vim delinquendi contra voluntatem. Nam & ſuprà, [e] *nouiſſimum inimicum, mortem, euacuari ait*. Hoc modo, [f] *nec corruptela hæreditatem incorruptelæ conſequetur*; id eſt, nec mors perſeuerabit. Quando, & quomodo defectura? [g] *Cùm in atomo, in momentaneo oculi motu, in nouiſſima tuba & mortui reſurgent incorrupti*. Qui hi, niſi qui antè corrupti? id eſt, corpora, id eſt, caro & ſanguis? *Et nos demutabimur*. De qua habitudine, niſi in qua deprehendemur? *Oportet enim corruptiuum iſtud induere incorruptionem, & mortale iſtud induere immortalitatem*. Quid mortale, niſi caro? quid corruptiuum, niſi ſanguis? Ac ne putes aliud ſentire Apoſtolum prouidentem tibi, &, vt de carne dictum intelligas, laborantem; quum dicit, iſtud corruptiuum, &, iſtud mortale, cutem ipſam tenens dicit. Certè iſtud niſi de ſubiecto, niſi de comparenti pronuntiaſſe non potuit. Demonſtrationis corporalis eſt verbum. Aliud autem corruptiuum, aliud corruptela; & aliud mortale, & aliud mortalitas. Aliud enim quod patitur, aliud quod pati efficit. Ita, quæ patiuntur corruptelam & mortalitatem, caro ſcilicet & ſanguis, ea neceſſe eſt patiantur & incorruptelam & immortalitatem.

b Ibid. 54. 55. *c* Ibid. 56. *d* Rom. 7. 23. *e* 1. Cor. 15. 26. *f* 1. Cor. 15. 50. *g* Ibid. 52. 53.

14. *Reſurrectio in regnum, magis competit carni ex ſe innocuæ; cùm anima peccatrix, per carnis pœnitentiam expurgata, digna ſit regno.* 5. *cont. Marc. cap.* 10. *circa f.*

QVale autem, vt ſi anima auctrix operum carnis merebitur Dei regnum, per expiationem eorum quæ in corpore admiſit, corpus miniſtrum ſolummodò, in damnatione permaneat? Venefico abſoluto, calix erit puniendus? Et tamen non vtique carni defendimus Dei regnum, ſed reſurrectionem ſubſtantiæ ſuæ; quaſi januam regni per quam aditur. Ceterùm, aliud reſurrectio, aliud regnum. Primò enim reſurrectio, dehinc regnum. Reſurgere itaque dicimus carnem, ſed mutatam conſequi regnum. [a] *Reſurgent enim mortui* *a* 1. Cor. 15. 53.
incorruptè; illi ſcilicet, qui fuerãt corrupti, dilapſis corporibus in interitum. *Et nos mutabimur in atomo, in oculi momentaneo motu. Oportet enim corruptiuum hoc*; tenens vtique carnem ſuam dicebat Apoſtolus, *induere incorruptelam, & mortale hoc immortalitatem*; vt ſcilicet habilis Ibid. 52.
ſubſtantia efficiatur regno Dei. [b] *Erimus enim ſicut Angeli*. Hæc erit demutatio carnis reſuſcitatæ. Aut ſi nulla erit, quomodo induet incorruptelam & immortalitatem? Aliud igitur *b* Matth. 22. 30.
facta per demutationem, tunc conſequetur Dei regnum; iam non caro nec ſanguis, ſed quod illi corpus Deus dederit. Et ideo rectè Apoſtolus, [c] *Caro & ſanguis regnum Dei non conſequentur*; demutationi illud adſcribens, quæ accedit reſurrectioni. *c* 1. Cor. 15. 50.

15. *Reſurrectioni carnis non obſtat dictum Pauli de corpore animali, quaſi anima ſit quæ reſurgat: non enim reſurgit niſi quod moritur. De Reſur. cap. 53. in p.*

COrpus animale, animam quidam argumentantur, vt illum à carne auocent recidiuatum. Porrò, quum conſtet, fixumque ſit, illud reſurrecturum corpus, quod fuerit ſeminatum, ad ipſius rei exhibitionem prouocabuntur. Aut oſtendant animam ſeminatam

poſt mortem, id eſt mortuam, id eſt humi eliſam, disjectam, diſſolutam, quod in illam à Deo decretum non eſt: proponant corruptelam eius, & dedecorationem, infirmitatem, vt ipſius ſit etiam exſurgere in incorruptelam, & in gloriam, & in virtutem. Sed enim in Lazaro,
Io. 11. 11. præcipuo reſurrectionis exemplo, caro jacuit in infirmitate, caro penè computruit in dedecorationem, caro interim putuit in corruptionem; & tamen Lazarus caro reſurrexit; cum anima quidem; ſed incorrupta; quam nemo vinculis lineis ſtrinxerat, nemo in ſepulcro collocarat, nemo iam fœtere ſenſerat, nemo quatriduò viderat ſeminatam. Totum habitum, totum exitum Lazari, omnium quoque caro hodie experitur, anima verò nullius. In qua ergo ſtilus Apoſtoli comparet; de qua eum loqui conſtat; ea erit & corpus animale, quum ſeminatur; & ſpiritale, quum ſuſcitatur.

RESVRRECTIONEM MALE EVERTVNT. 12. 13. 14. 15. SCHOL.

IMAGINEM, ET CHOICI. *Id eſt terreni limacei, de terra & limo formati. Repetit quod ſuprà dixerat ex Paulo.* 1. *Cor.* 15. 47. Primus homo de terra terrenis, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni; & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. *Syr. primus homo puluerulentus ex terra; homo ſecundus Dominus è cœlo.* Igitur ſicut portauimus *Syr. induimus*, imaginem terreni, portemus imaginem cœleſtis. Hoc autem dico, fratres: quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. *Syr. hæreditate poßidere.* Neque corruptio incorruptelam. IN CONVERSATIONE. *Paulus per imaginem cùm intelligat conuerſationem, vult nos abiurare mores corruptos terreni, & imitari bonos cæleſtis.* HÆREDITATI. *Ad hæreditatem. In hæreditatem accipere.* MANDAT. *Vult nihil aliud intelligi per carnem & ſanguinem, quàm veterem hominem, & conuerſationem terrenam exui, quæ regnum Dei poßidere non poteſt.* PRO OPERIBVS SVBSTANTIAS. *Si Paulus nullibi ſumat ſubſtantias carnis, vel animæ, pro earum operibus & actibus, nec hoc loco putetur ſic ſumere; ſed cùm alibi dicat, videlicet Rom.* 8. qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu: *per carnem, opera carnis intelligens, non debemus modum eius loquendi euertere, quo à regno Dei non excluſit carnem tanquam malam, ſed opera carnis, quibus manifeſtatis & declaratis Gal.* 5. 21. Quæ prædico vobis, inquit, ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. *Qui propter veterem conuerſationem nihil aliud reputandi ſunt quàm caro & ſanguis.* ET SI SVBITO. *Quamuis Paulus ſine vllo præambulo imaginis terreni hominis, hoc eſt terrena ſapientiæ, ex abrupto excluſiſſet à regno Dei carnem & ſanguinem, certè nihil aliud interpretari debuiſſemus, quàm vitam Epicurei dicentis,* Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. INFVLCIENS. *Præmißis quaſi fundamentis fulciens.* DE FRVCTIBVS, *propter opera corruptibilia eſus & potus, taxauit.* VINDICARE, *aſſerere, attribuere. Credere reſurrecturam carnem & ſanguinem, non quidem quantum ad corruptionem, ſed quantùm ad eandem ſubſtantiam. Paulus enim non directè negat reſurrectionem carnis & ſanguinis, licet hæc excludat à regno, quia duplex eſt reſurrectio, vna malorum in iudicium de quo, Io.* 5. 29. Procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ; qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Syr. damnationis: *Altera bonorum ad regnum.* IN QVEM RESVRGAT. *Scilicet vt iudicetur omnis caro, generalis reſurrectio ſupponitur, tam bonorum quàm malorum. Vnde cùm Paulus eliminet regno carnem & ſanguinem, intelligit malorum iudicandorum in damnationem, & æternam corruptionem & mortem.* OPVS SVBSTANTIÆ. *Conuerſatio vitæ carnalis, vel ſpiritalis.* NON GENVS. *Id eſt ſubſtantia carnis, nullam patitur diſtinctionem: tam enim caro reprobi quàm electi reſurget, licet cum diſtinctione præmij ſicut & meriti:* qui enim ſeminauerit in carne, de carne & metet corruptionem, qui verò ſeminat in ſpiritu,

A de ſpiritu metet vitam æternam. *Et rurſum:* Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. NOMINE CVLPÆ. *Propter culpam.* NOMINE FORMÆ, *propter formam & imaginem, ſiue conuerſationem terrenam.* IN IVDICIVM. *Damnationem.* MERITI SOLA. *Niſi enim anima viuificaret corpus, non reſurgeret, nec aſcenderet in regnum cæli.* IN QVALITATE, *ſed eſt, naturâ ſua corporeâ.* CAPERE DEFICIVNT. *Non poſſunt, quandiu ab anima ſeparata ſunt, & adhuc corruptibilia ſunt.* EX DEMVTATIONE *Propter immutationem corruptibilis carnis, & mortalis, in incorruptibilem & immortalem.* VETVSTATI DEPVTETVR. *Iudaïſmus, pro vita veteri reputatur, & eius Sacramenta poſt nouam legem ab Apoſtolo reiiciuntur, & Galatæ ea repetentes, arguuntur & notantur.*
B NON RETVLERIT, *alludit ad verba Pauli Gal.* 1. 16. Cùm placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me, vt Euangelizarem illum in gentibus: continuò non acquieui carni & ſanguini. *Tranſlat. Syr.* ſtatim non patefeci carni & ſanguini, *id eſt conſanguineis, non communicaui conſilia mea Iudæis circumciſis.*

13. OPERA PROFICIVNT. *Diſtinguit, vt par eſt, corruptionem ipſam, ſiue mortem, à carne & ſanguine corruptibilibus, dicitque opera carnis & ſanguinis, morti ſeruire; tum quòd ex prima gula, vel vt ait Paulus:* per peccatum mors: *& cum cæteris operibus carnis,* plures occidit gula quam gladius. *Adeò vt regnum mortis, quæ iuxta Paulum,* regnauit ab Adam, *per opera*
C *carnis acceleretur. Hinc iure excluſit carnem & ſanguinem mortalem atque corruptibilem ab hæreditate, quam Petrus etiam vocat* incorruptibilem & incontaminatam conſeruatam in cœlis. DEVORATA EST MORS. 1. *Cor.* 15. 54. Cùm autē mortale hoc induerit immortalitatem, *Syr. hoc quod corruptibile eſt, induerit incorruptibilitatem, & hoc mortale, immortalitatem* tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, *Oſee ſcilicet* 13. 14. de manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morſus tuus ero, inferne. 70. *vbi eſt cauſa tua mors? vbi eſt aculeus tuus inferne?* Abſorpta eſt mors in victoria Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? ſtimulus autē mortis *Syr. aculeus*, peccatum eſt: virtus verò *Syr. vis*, peccati lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. ILLA ALIA. *de*
D *qua Rom.* 7. 23. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuātem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. CONTRA VOLVNTATEM. *Rom.* 7. 19. Non enim quod volo bonum *Syr. addit, facere*, hoc facio: ſed quod nolo malum, hoc ago. NAM ET SVPRA. 1. *Cor.* 15. 26. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. HOC MODO. *Sic fiet, inquit, vt mors quæ propriè corruptela eſt, deſtructa, vel vt legit Syriaca, abolita, non ſuperſit, quæ regnum Dei incorruptelæ promiſſum, hoc eſt immortalitati, poßidere poßit.*

Nec mors perseverabit. Mors vltra non erit. In atomo. 1. *Cor.* 15. 52. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgẽt incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. *Tranſlat. Syr.* Subitò quaſi ictu oculi per extremam tubam, cùm vocem emittet, & reſurgent mortui abſque corruptione, &c. De qua habitudine, *de quo ſtatu, niſi corruptibili in quo erunt corpora noſtra priuſquam reſurgant, in ſtatum incorruptibilem, deinde à terra iam indigna corporibus glorioſis, in regnum cœli & hæreditatem incorruptibilem, quam vtique caro & ſanguis non poßidebunt, quandiu corruptibiles erunt.* Providentem tibi. *O hæretice, qui negas reſurrectionem carnis, & ſolam animam reſurgere credis à ſtatu peccati ad gratiam & gloriam immortalem, ſcias Paulum nihil tibi prouidiſſe quo errorem tuum defenderes, ſed præuidiſſe potiùs quo veritatem impugnares; & ne de corruptione ſpiritali tibi blandireris, pronomine demonſtratiuo corporeæ, viſibilis, tractabilis ſubſtantiæ vſus eſt, quaſi carnem ſuam apprehendens dixit, hoc mortale, hoc corruptibile. Vide in hanc rem ſuprà dicta ex Auguſtino.* Ea necesse est, &c. *quia idem eſt ſubiectum contrariorum quæ ſe expellunt ab eodem ſubiecto. Vt incorruptibilitas pellat à carne & ſanguine corruptibilibus, imò corruptis omnem corruptionem, quin etiam ipſam corruptibilitatem.*

14. Qvale avtem. *Quis hoc ſentiat.* Anima avctrix. *Principium omnium motuum & operum carnis.* Calix pvniendvs. *Caro tanquam vas & inſtrumentum ſolum peccati.* Carni defendimvs. *Vindicamus, tuemur, dandum eſſe regnum Dei non dicimus quandiu corruptibilis adhuc eſt, ſed eius ſubſtantiæ aſſerimus reſurrectionem, per quam regnum cœleſte adibit.* Si nvlla erit. *Si omnino in nihilum redacta fuerit, quomodo iuxta Paulum ipſa mutari poterit, ex corruptibili in incorruptibilem.* Iam non caro. *Scilicet corruptibilis, ſed ex dono Dei corpus incorruptibile.* Accedit resvrrectioni. *Carni iam reſuſcitatæ aduenit.*

15. Animam qvidam. *Aliqui hæretici, perperam per corpus animale volunt Paulum intelligere animam, vt fidem abſtrahant à reſurrectione carnis, ſiue reditu animæ in idem corpus.* Ad exhibitionem. *Compelluntur aduerſarij reſurrectionis carnis, exhibere quid voluerit Paulus dicens de eodem quod ſeminatur dum in terra ſepelitur; niſi idipſum reſurgat ſpiritale, hoc eſt inſtar ſpiritus Angelici incorruptibile & immortale. Probent animam in terra ſepeliri poſt mortem, & in terram diſſolui, ſi ex ea ſumpta eſt. Cum Deus de carne ſoliùs Adæ & poſterorum eius dixerit:* donec reuertaris in terram de qua ſumptus es. Totvm exitvm Lazari. *Communis eſt omnium mortalium cum Lazaro ſors, omnium anima immortalis eſt, omnium caro mortalis.* Stilvs comparet. *Manifeſtum eſt Paulum de hoc ipſo corporis organo loqui, ſiue aitat corpus animale quod ſeminatur, ſiue ſpiritale, quod ſuſcitatur. Relictis ad præſens aliis locis, vtpotè iam alibi expoſitis, vel exponendis, id vnum per Auguſtinum expono, quod Tertullianus maximè vrget his duobus textibus, quos idcirco ſub idem Scholium redegi. Nimirum quòd caro & ſanguis regnum* S. Aug. *Dei non poßidebunt. to. 3. in Enchir. ad Laur. c. 91.* Reſurgent, inquit, Sanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſine vlla corruptione, onere, difficultate. In quibus tanta facilitas reſurgendi, quanta fœlicitas erit. Propter quod & ſpiritalia dicta ſunt, cùm proculdubio corpora ſint futura, non ſpiritus. Sed ſicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen, corpus non anima eſt: ita tunc ſpiritale corpus erit, corpus tamen non ſpiritus erit. Proinde quantùm attinet ad corruptionem quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia quibus caro aduerſus ſpiritum concupiſcit, tunc non erit caro ſed

A *eſt carnis vitia, vt ſuprà dixit Tertullianus,* ſed corpus: quia & cœleſtia corpora perhibentur. Propter quod dictum eſt, caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Et tanquam exponens quid dixerit; neque corruptio, inquit, incorruptionem poſſidebit. Quod priùs dixit, caro & ſanguis: hoc poſteriùs dixit, corruptio: & quod priùs regnum Dei, hoc poſterius incorruptionem. Quantùm autem attinet ad ſubſtantias, etiam tunc caro erit. Propter quod & poſt reſurrectionem corpus Chriſti caro appellatum eſt. *Et to. 6. lib. 11. contra Fauſtum cap. 3.* Diſcernens, inquit, inter corpus animale & ſpiritale, cõtexit quod S. Aug. iam commemoraui de primo Adam, & de nouiſſi-B mo Adam. Deinde intulit, hoc autem dico fratres, quoniam caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. Et ne quiſquam ipſam ſpeciem carnis, & ipſam ſubſtantiam non poſſe reſurgere crediiſſet, exprimere volens quid tunc appellauerit carnem & ſanguinem: quia ipſam corruptionem intelligi voluit, quæ tunc in reſurrectione iuſtorum non erit, continuò contexuit, neque corruptio incorruptelam poſſidebit. Et ne adhuc quiſquam putaret, non illud quod ſepultum fuerit, reſurrecturum, ſed tanquam alia tunica ponatur, & alia melior accipiatur, volens apertiſſimè declarare quia hoc ipſum in melius commutabitur: ſicut veſtimenta Chriſti in monte non ſunt poſita, & alia ſumpta, ſed ipſa quæ fuerant in melius clarificata ſunt, ſequitur & contexit dicens, ecce myſterium dico vobis; omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur. Et C ne adhuc eſſet incertum, qui ſint qui immutabuntur, in atomo, inquit, in ictu oculi, in nouiſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Adhuc fortè dicant, non ſecundùm hoc mortale, & corruptibile corpus nos in reſurrectione immutari, ſed ſecundum animam; cùm Apoſtolus hoc non propoſuerit vnde diceret, ſed de corpore ab ipſius quæſtionis initio locutus fuerit, ſicut ipſa eius indicat propoſitio: ſed dicet aliquis, inquit, quomodo reſurgunt mortui? quo autem corpore veniunt? hìc iam conſequenter tanquam digito oſtendit vnde loqueretur, & ſubiecit dicens, oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, &c: *Et lib. 2. contra Aduerſarium legis & Prophet. cap. 6.* S. Aug. Illud, inquit, quod Apoſtolus ait, D caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt: non facit de anima, ſed de reſurrectione corporis quæſtionem. Verùm & iſta duobus modis ſoluitur. Aut enim carnis & ſanguinis nomine, corruptionem carnis & ſanguinis nuncupauit, quæ in reſurrectione non erit: aut carnem & ſanguinem, homines ad omnes illecebras ſæcularium voluptatum carnis & ſanguinis deditos, qui regnum Dei non poſſidebũt. Totus autem iſte locus Apoſtolici ſermonis, vbi ſcriptum eſt: caro & ſanguis, &c. ſi conſideretur diligentiùs, magis perſuadebit corruptionem carnis, ſicut nunc eſt, his eum vocabulis appellare voluiſſe, atque ad exponendum quid diceret, adiunxiſſe; neque corruptio incorruptionẽ poſſidebit. Quia cùm E facta fuerit, quæ in reſurrectione ſperatur, illa mutatio, non vtique remanebit vlla corruptio. Quamuis ergo & poſt reſurrectionẽ Dominus dixerit diſcipulis ſuis: palpare & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere; tamen ſecundùm ſubſtantiam, caro erit, non ſecundùm corruptionem quæ nunc carni hoc nomen imponit. Vnde ait Propheta, omnis caro fœnum. Numquid enim & Domini quam leuauit in cœlum? quo ergo modo appellauit Propheta carnem, vbi ait, omnis caro fœnum? dicturus vtique, fœnum aruit: eo modo & Apoſtolus ait: caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Quia ibi non erit corruptio, quã

nunc ſicut fœnum natura carnis areſcit. *Vide in eandem rem à nobis dicta ex Aug.* Verbo carnis infirmi- A tas. *Num. 3. & 4. de abſorpta autem morte in victoriam, vide dicenda num. 16. ſequenti.*

16. *Reſurrectioni non obeſt quod ait Paulus; mortale deuorandum à vita: non enim ſubſtantia carnis, ſed ſola mortalitas deuorabitur. De Reſur. cap. 54. per totum. & 55. ad m.*

ITa de vocabulorum occaſionibus plurimum quæſtiones ſubornantur, ſicut & de ver-
a 2. Cor. borum communionibus. Nam, quia & illud apud Apoſtolum poſitum eſt, [a] *Vti deuore-*
5. 4. *tur mortale à vita*; caro ſcilicet; deuorationem quoque ad perditionem ſcilicet carnis arri-
piunt: quaſi non bilem & dolorem dicamur deuorare, id eſt, abſcondere, ac tegere, & in-
b 1. Cor. tra noſmetipſos continere. Denique, quum & illud ſcriptum ſit, [b] *Oportet mortale hoc in-*
15. 53. *duere immortalitatem*, oſtenditur quomodo mortale deuoretur à vita, dum indutum immor-
talitate abſconditur, & tegitur, & intus continetur; non dum abſumitur, & amittitur.
Ergo & mors, inquis, ſalua erit, quum fuerit deuorata. Ideo diſcerne pro ſenſibus com-
munionem verborum, & integrè intelligis. Aliud enim mors, & aliud mortale. Aliter ita-
que deuorabitur mors, & aliter mortale. Mors non capit immortalitatem, mortale au-
tem capit. Denique & ſcriptum eſt, quod *neceſſe ſit mortale hoc induere immortalitatem*. Quo-
modo ergo capit? dum deuoratur à vita. Quomodo deuoratur à vita? dum recipitur, &
redigitur, & includitur in ipſam. Ceterùm, mors meritò in interitum deuoratur, quia &
c 2. Cor. ipſa in hoc deuorat. [c] *Deuorauit*, inquit, *mors inualeſcendo*, & ideo deuorata eſt in contentio-
5. 4. nem. [d] *Vbi eſt, mors, aculeus tuus? vbi eſt, mors, contentio tua?* Proinde & vita, mortis ſcilicet
d 1. Cor. æmula, per contentionem deuorabit in ſalutem, quod per contentionem deuorauerat
15. 55.
CAP. LV. mors in interitum. Quamquam igitur reſurrecturam carnem probantes, hoc ipſo non
aliam reſurrecturam probemus, quàm de qua agitur; tamen ſingulæ quæſtiones, & cauſæ
earum, proprios quoque flagitant congreſſus, licet aliunde iam cæſæ. Interpretabimur
itaque pleniùs & vim & rationem demutationis, quæ fermè ſubminiſtrat alterius carnis
reſurrecturæ præſumptionem; quaſi demutari, deſinere ſit in totum, & de priſtino peri-
re. Diſcernenda eſt autem demutatio ab omni argumento perditionis. Aliud enim demu-
tatio, aliud perditio. Porrò, non aliud, ſi ita demutabimur caro, vt pereat. Peribit autem
demutata, ſi non ipſa permanſerit in demutatione, quæ exhibita fuerit in reſurrectione.
Quemadmodum enim perit, ſi non reſurgit; ita etſi reſurgit quidem, verùm in demuta-
tionem ſubducitur, æquè perit. Æquè enim non erit, ac ſi non reſurrexerit. Et quàm in-
eptum, ſi in hoc reſurgit, vt non ſit! quæ potuit non reſurrexiſſe, nec eſſe; quia non eſſe
iam cœperat. Non miſcebuntur omnino diuerſa, mutatio atque perditio; operibus vti-
que diuerſa. perdit hæc, illa mutat. Quomodo ergo, quod perditum eſt, mutatum non
eſt: ita quod mutatum eſt, perditum non eſt. Periſſe enim eſt, in totum non eſſe quod fue-
rit: mutatum eſſe, aliter eſſe eſt. Porrò, dum aliter eſt, idipſum poteſt eſſe: habet enim
eſſe quod non perit. Mutationem enim paſſum eſt, non perditionem. Atque adeò poteſt
& demutari quid, & ipſum eſſe nihilominùs. vt & totus homo in hoc æuo ſubſtantiâ qui-
dem ipſe ſit, multifariam tamen demutetur, & habitu, & ipſâ corpulentiâ, & valetudine,
& conditione, & dignitate, & ætate, ſtudio, negotio, artificio, facultatibus, ſedibus, le-
gibus; moribus; nec quicquam tamen amittat hominis; nec ita alius efficiatur, vt ceſſet
idem eſſe: immò nec alius efficiatur, ſed aliud.

RESVRRECTIONI NON OBEST. 16. SCHOL.

QVÆSTIONES SVBORNANTVR. *Sumptâ occaſione ex vocabulis, & nominum ſimilitudine, quæſtiones à curioſis ſubdolè proponuntur. Sic faciunt hæretici, qui vt probent irreparabilem carnis interitum, vel totam carnis conſumptionem, arripiunt hoc vocabulum à Paulo. 2. Cor. 5. 4.* Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati: eo quòd nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita. *Quaſi verò, inquit, non ſuperſit in nobis bilis & dolor, cùm prudentiâ ad tempus dicimur eum deuorare. Imò verò* premit altum corde dolorem, viuit tacitum ſub pectore vulnus. *Quin & ipſe Paulus, dum indui, & ſuperueſtiri immortalitate optat, corpus iam incorruptibile futurum, ſiue indumento immortalitatis tegendum ſuſpirat.* DISCERNE PRO SENSIBVS. *Sequentibus explicat dum ſubiicit. Aliud ſiquidem eſt mors, aliud corpus mortale. Mors enim non poteſt immortalitatem recipere, ſed corpus quod eſt mortale, manens corpus, mortalitate deuoratâ per vitam immortalem, immortalitalitatis veſte induitur.* NECESSE SIT. B *Sic enim Paulus.* Oportet, inquit, mortalé hoc induere immortalitatem. IN HOC DEVORAT. *Vt ſcilicet in interitum abripiat.* DEVORAVIT, INQVIT. *Paraphraſticè ex verbis Pauli Rom. 5. 12. & ſeq.* In omnes homines mors tranſit, &c. regnauit mors ab Adam, &c. vnius delicto mors regnauit per vnũ. IN CONTENTIONEM. *Accenſo zelo Redemptoris, cum morte contendentis.* CONGRESSVS, *diſputationes ſpeciales.* PORRO NON ALIVD, *ſupple erit, nihil immutatio diſcriminis habebit, ab omnimodo interitu & perditione.* SVBDVCITVR. *Tollitur è rerum natura. Nihil in ſequentibus difficile, proinde locum Pauli de abſorpta ſiue deuorata morte à vita in victoriam, ſupereſt vt cum Auguſtino explicemus ac primò quidem tomo 4. libro octoginta trium quæſtione. qq. 70. vbi quidem de ſtatu beatæ immortalitatis hunc locum intelligit. ſed tamen de perfecta victoria concupiſcentia carnis in reſurrectione futura, abſque vlla deinceps contentione futura exponit.* Quæri ſolet, inquit, quid ſit, quod ſcriptum eſt abſorpta eſt mors in vi-

ctoriam. Vbi eſt mors contentio tua, &c. mortem ſignificari arbitror hoc loco, carnalem conſuetudinem, quæ reſiſtit bonæ voluntati, delectatione bonorum temporalium fruendorum. Non enim diceretur, vbi eſt contentio tua, ſi non reſtitiſſet & repugnaſſet. Ipſius contentio etiam illo loco deſcribitur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &c. Hæc enim inuicem ſibi reſiſtunt & aduerſantur, vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Fit ergo per ſanctificationem perfectam, vt omnis carnalis appetitus, ſpiritui noſtro illuminato & viuificato, id eſt, bonæ voluntati ſubiiciatur, &c. Hanc autem mortem peccato meruimus, quod peccatum erat antè omnimodò in libero arbitrio, cùm in Paradiſo nullus dolor denegatâ delectatione, *id eſt nondum habitâ*, voluntati bonæ hominis reſiſtebat, ſicuti nunc. v.g. ſi quiſquã exiſtat, quem nunquam delectauit venatio, omnimodò liber eſt, vtrùm venari velit an nolit; nec eum cruciat quiſquis hoc prohibet. At ſi iſtâ libertate malè vſus, venatus fuerit contra prohibentis imperium, paulatim ſurrepens delectatio, mortificat animam, vt ſi ſe abſtinere velit, abſque moleſtia, & ſine angore non poſſit, cùm id antè totâ ſanitate non ageret. Ergo aculeus mortis peccatum eſt, quia peccato facta eſt delectatio, quæ iam poſſit reſiſtere bonæ voluntati, & cum dolore cohiberi. Quam delectationem, quia in defectu eſt animæ deterioris effectæ, iure mortẽ vocamus: virtus autem peccati lex, *quam Tertullianus ſuprà dixit contendendo inualuiſſe*, quia multò ſceleratiùs & flagitioſiùs, quæ lex prohibet, committuntur, quàm ſi nullâ lege prohiberentur. Tunc itaq; abſorpta erit mors in victoriam, cùm per ſanctificationem, in omni parte hominis perfecta, *tam animã quàm carne in reſurrectione futura abſque contentione & lite*, delectatione ſpiritalium, delectatio carnalis obruetur. *Et tom. 7. lib. de perfect. Iuſtitiæ cap. 6. vbi cùm egiſſet de prædicta lucta, & contentione, quæ ex praua hominis voluntate proceſſit.* Cur, inquit, concupiſcentia carnis, quæ vtique culpabilis atque vitioſa eſt, nihilque eſt aliud quàm deſiderium peccati, quod idem Apoſtolus præcipit ne regnet in noſtro mortali corpore, vbi ſatis oſtendit, eſſe tamen in noſtro mortali corpore quod permittendum non ſit, vt regnet: cur ergo iſta concupiſcentia non mutata eſt eâ voluntate, quam voluntatem ſatis euidenter expreſſit Apoſtolus dicens, vt non ea quæ vultis faciatis; ſi facilè poteſt, *vt dicebat Celeſtinus, contra quem hunc librum ſcripſit, quòd vellet in hac vita hominem poſſe tam perfectè iuſtum euadere, vt ſine vllo peccato viueret*, voluntas voluntate mutari? Nec ſanè iſto modo naturam ſiue animæ, ſiue corporis, quam Deus creauit, & quæ tota bona eſt, accuſamus, ſed eam dicimus propriâ voluntate vitiatam, ſine Dei gratia non poſſe ſanari, &c. & naturam hominis bonam eſſe, & eam malo carere poſſe: nam ideò clamamus, libera nos à malo: quod non perficitur, quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, ſed hoc agitur gratiâ per fidem, vt aliquando dicatur, vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? aculeus autem mortis peccatum: virtus verò peccati lex: quoniam lex prohibendo auget peccati cupiditatem, niſi diffundat Spiritus charitatẽ: quæ plena & perfecta tunc erit, cùm videbimus facie ad faciem. *Libro autem 3. de peccatorum meritis cap. 11. magis fauet ſententia Tertulliani, locum Apoſtoli reſurrectioni applicanti:* Nemo, inquit, ambigit hoc ibi de corporis

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

A morte dictum, quoniam de reſurrectione corporis magnâ Apoſtoli intentione quæſtio verſabatur, & ideò videtur ibi de peccato tacuiſſe, quia non erat quæſtio de iuſtitia. Hîc autem ad Romanos vtrumque poſuit, & vtrumque diutiſſimè commendauit, peccatum in Adam, iuſtitiam in Chriſto, & mortem in Adam, vitam in Chriſto, &c. quamquam ibi etiam ad Corinthios locum ipſum de reſurrectione Domini tractatũ, ſic in fine concluſerit, vt nos dubitare non ſineret, mortẽ quoq; corporis merito accidiſſe peccati. Cùm enim dixiſſet, oportet corruptibile hoc, &c. Tunc fiet, inquit, ſermo qui ſcriptus eſt. Abſorpta eſt mors in victoria. vbi eſt mors, &c. quia ergo, ſicut verba Apoſtoli B apertiſſima declarant, eo abſorbebitur mors in victoria, quo corruptibile & mortale hoc induet incorruptionem & immortalitatem, id eſt, quo viuificabit Deus, & mortalia corpora noſtra, propter habitantem ſpiritum eius in nobis, manifeſtum eſt & huius mortis corporis, quæ reſurrectioni carnis contraria eſt, aculeum fuiſſe peccatum: aculeum autem, quo mors facta eſt, non quem mors fecit: peccato enim morimur, non morte peccamus, &c. Sic enim dicimus & poculum mortis, quo aliquis mortuus ſit vel mori poſſit, non quòd moriens mortuuſve confecerit. Aculeus itaque mortis peccatum eſt, peccati punctu mortificatum eſt genus humanum. Quid adhuc quærimus, cuius mortis? vtrùm animæ an corporis? vtrùm pri- C mæ, quâ nunc omnes morimur, an ſecundæ, quâ tunc impij morientur? Nulla cauſa eſt exagitandi quæſtionem, nullus tergiuerſandi locus, Apoſtoli verba quibus id agebat, interrogata reſpondent: cùm mortale hoc, inquit, induerit immortalitatem, tunc fiet, &c. de reſurrectione corporis agebat, quâ abſorbebitur mors in victoria, cùm mortale hoc, &c. tunc ipſi morti inſultabitur, quæ in victoria reſurrectionis corporis abſorbebitur. Tunc ei dicetur, vbi eſt mors victoria tua? &c. Morti ergo corporis hoc dicetur: hanc enim abſorbebit victorioſa immortalitas, cùm mortale hoc immortalitate induetur. Morti, inquam, corporis tunc dicetur, vbi D eſt mors victoria tua, quâ hîc omnes ſic viceras, vt etiam Dei filius tecum confligeret, teque non vitando, ſed ſuſcipiendo ſuperaret. viciſti in morientibus, victa es in reſurgentibus. Victoria tua, quâ abſorbueras corpora morientium, temporalis fuit: victoria noſtra, quâ in corporibus abſorpta es reſurgentium, æterna conſtabit. Vbi eſt aculeus tuus? hoc eſt peccatum, quo puncti & venenati ſumus, vt etiam in noſtris corporibus fieres, & ea tam longo tempore poſſideres? Aculeus autem mortis eſt peccatum, virtus verò peccati, lex. Peccauimus in vno omnes, vt moreremur in vno omnes. Accepimus legem, vt non emendatione finiremus peccatum, ſed vt tranſgreſſione augeremus. E Lex enim ſubintrauit, vt abundaret peccatum, & concluſit Scriptura omnia ſub peccato. Sed Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum Ieſum Chriſtum, vt vbi abundauit peccatum, ſuperabundaret & gratia, atque vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus, & vinceremus mortem per immortalem reſurrectionem, & aculeum eius peccatum per gratuitam iuſtificationem. Nemo itaque de hac re fallatur & fallat. Omnes adimit atque aufert iſte ſanctæ Scripturæ ſenſus manifeſtas ambages. *Et hæc pleniſſimè ad probandam contra aduerſarios carnis, eiuſdem reſurrectionem.*

S. Aug.

17. *Reſurrectio mutabit carnem, non ſubſtantiâ, ſed qualitate: vt factum eſt in Moyſe, Stephano, Chriſto, faciem mutantibus: Saüle item & Sathanâ immutatis. De reſurr. cap. 55. à med. ad finem.*

Exod. 4. 6. Exd. 34. 30. & 2. Cor. 3. 7 & ſeq. Act. 6. 15. & 7. 55. Matth. 17. 2. & 3. 4. Reg 2. 11. a 1. Philip. 3. 21. b 1. Reg. 10. 6. c 2. Cor. 11. 14.

HAnc formam demutationis diuina etiam documenta teſtantur. Mutatur Moyſi manus, & quidem, ad inſtar emortuæ, exanguis; & ex albida, frigida; ſed & recepto calore, & refuſo colore, eodem caro & ſanguis eſt. Mutatur poſteà & facies eiuſdem, incontemplabili claritate. Sed Moyſes erat proinde, qui non videbatur. Sic & Stephanus angelicum iam faſtigium induerat, ſed non alia genua lapidationi ſucciderant. Dominus quoque in ſeceſſu montis etiam veſtimenta luce mutauerat, ſed lineamenta Petro agnoſcibilia ſeruauerat. vbi etiam Moſes & Helias, alter in imagine carnis nondum receptæ, alter in veritate nondum defunctæ, eandem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria perſeuerare docuerunt. De quo exemplo inſtructus & Paulus, [a] *Qui transfigurabit*, inquit, *corpus humilitatis noſtræ, conformale corpori gloriæ ſuæ.* Quòd ſi & transfigurationem, & couerſionem, in tranſitum ſubſtantiæ cuiuſque defendis, ergo & [b] *Saül in alium virum conuerſus*, de corpore exceſſit, & [c] *ipſe Sathanas, cùm in angelum lucis transfiguratur*, qualitatem ſuam amittit? non opinor. Ita & in reſurrectionis euentum, mutari, conuerti, reformari licebit, cum ſalute ſubſtantiæ.

RESVRRECTIO MVTABIT CARNEM. 17. SCHOL.

HAnc formam. *Exemplum immutationis, non ſubſtantiæ quidem, ſed qualitatis & doris glorioſæ habemus in Scriptura ſacra. Quale fuit in manu Moyſi prius leproſa, dehinc ſana educta, & in facie eiuſdem facta luminoſa, ita vt aſpectus eius ab Iſraëlitis ferri non poſſet.* Angelicum iam faſtigium induerat. *Non tantùm quia ex Auguſtino cæteriſque Patribus, virgines Angelis innubis ſunt æquales; ſed quia ſicut Angeli videns faciem Patris, ſic de eo dicitur Actorum 7. 55.* Cùm autem eſſet plenus Spiritu ſancto, intendens in cœlum vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem a dextris Dei, & ait: Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei. *Et cap. 6. 15.* Intuentes eum omnes qui ſedebant in concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem Angeli. *Auguſtinus Stephani amantiſſimus* (B) S. Aug. *ſerm. 185. de temp.* Stephanus, inquit, plenus Spiritu ſancto, iam non in terra Chriſtum requirit, ſed aperto cœlo vidit gloriam Dei: neque iam de vindicta cogitat, ſed pro perſecutoribus ſuis exorat & S. Aug. ſupplicat. *Et ſerm. 1. de S. Stephano.* Viuebat Stephanus de Chriſto, ſicut ſermentum de vite. Miraris fructum de ſermento pendentem, vide vt ſermẽtum in vite manentem. *Et ibid. De iiſdem genibus flexis, eadémque ſubſtantia carnis, licèt vultu angelico. Cùm retuliſſet quaſi de transformato de claritate in claritatem tanquam à Domini Spiritu, vt poſt reuelatâ facie gloriam Domini ſpeculante*, S. Aug. Orauit, inquit, Chriſtus pro ſuis crucifixoribus, orauit & Stephanus pro ſuis lapidatoribus. Dominus Ieſus Chriſtus orauit affixus ligno, Stephanus genuflexo. Qui ſtando ſuum ſpiritum commendauit Domino, pro illorum delicto orauit genufixo, &c. Scriptum eſt, ad magnam S. Aug. menſam ſediſti, *Eccli. 31. 12.* ſcito quoniam talia te oportet præparare. *Sic Prouerb. 23. 1. iuxta 70.* talia ergo in oratione exhibuit, qualia in ſui Domini menſa comedit. *Et ſerm. 6.* Pulcher erat miniſter, quia pulcher erat & Magiſter. Pulcher erat vbique Stephanus iſte in corde & corpore, &c. Stephano Martyri & pulchritudo erat corporis, & flos ætatis, & eloquentia ſermocinantis, & ſapientia ſanctiſſimæ mentis, & operatio diuinitatis. *Et ibidem ſic Iudæos affatur:* S. Aug. Qui, inquit, deſpexiſtis faciem Moyſi Legiſlatoris, perſonam Iudæi ſuſcepiſtis crudeliſſimi delatoris, & ad dedecus veſtrum, ſemper additis crimen veſtrum, &c. Intendite faciem Ste-

(A) phani, ſi poteſtis: Moyſes enim propter excæcationem veſtram contra faciem ſuam poſuit velamentum: Stephanus verò ad confuſionem veſtram contra veſtrum conuentum reſurrectionis annuntiat Sacramentum. *tam quòd Ieſum ab eis contemptum & occiſum dicat ſe videre ſtantem à dextris Dei: quàm quòd ipſe, anticipatâ reſurrectionis gloriâ, claritate angelicâ fulgeat.* S. Aug. & Moyſes veſter, quando velamentum poſuit contra ſanctam faciem ſuam, nolebat videre criminoſam faciem veſtram: Stephanus verò reuelatâ facie ſuâ ſpeculabatur in cœlum gloriam Dei Filij, ideò videbant vultum eius Iudæi tanquam vultum Angeli Dei. Et nunc tantummodò B. Martyr Stephane, terram deſpice, cœlũ conſpice, & Pontificem ſperne, Patrem attende. Deſpice Iudæum, & Sacerdotem, & populum, conſpice in cœlo Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Indica tamen Iudęo quid ſit illud quod diu cõtemplaris in cœlo. Ecce, inquit Stephanus, video cœlum apertum, & Ieſum quem crucifixiſtis, quem illuſiſtis morientem, quem ſignato ſepulcro poſuiſtis iacentem, video ego ad dexteram Patris ſtantem. *Et ſerm. 51. de diuerſis.* S. Aug. Spiritum illius quò accipit Ieſus? in quam manſionem? in quod cœlum cœli? quis comprehendit? quis explicat? vis audire compendiũm? Audi ipſum Chriſtum: Pater volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, &c. vbi ego ſum, illic & miniſter meus, &c. Hoc putate dictum, quia hoc eſt dictum, vbi ſum ego, illic & Diaconus meus. *Græcè enim ſignificat miniſtrum, vt martyr teſtem, & Apoſtolus miſſum,* (C) *&c.* Secutus eſt veſtigia Paſtoris ſui, tanquam bona ouis: bonus agnus ſecutus eſt agnum, cuius ſanguis tulit peccatum mundi. *Et ſerm. 92.* S. Aug. Martyr, inquit, Stephanus beatus, & primus poſt Apoſtolos ab Apoſtolis Diaconus ordinatus, ante Apoſtolos coronatus, illas terras paſſus illuſtrauit, iſtas mortuus viſitauit. Sed mortuus non viſitaret, niſi & mortuus viueret. Exiguus puluis tantum populum congregauit: cinis latet, beneficia patent. Cogitate, chariſſimi, quæ nobis Deus ſeruet in regione viuorum, qui tanta præſtitit de puluere mortuorum, &c. S. Aug. *Et ibidem ſub finem.* Lingua clamat, cor amat, &c. petris lapidabatur, qui pro petra lapidabatur, &c. contundebatur homo exterior, & ſupplicabat interior. Sed Dominus qui cinxerat *militem ſuum cum Pſalte dicentem: præcinxiſti me virtute ad bellum,*

qui probauerat, qui ei characterem, *teſſeram Crucis,* non in manu, ſed in fronte poſuerat, ſpectabat deſuper militem ſuum, iuuaturus certantem coronaturus vincentem. Deniq; oſtendit ſe illi. Ecce enim inquit, video, &c. Solus videbat, quia illi ſoli apparebat, &c. S. Aug. *Et ſer* 93. Priores, inquit, Apoſtoli, ſequentes Diaconi: & prior Martyr de Diaconis, quàm de Apoſtolis: prior victima de agnis, quàm de arietibus. Quantam autem cum Domino ſuo & Saluatore ſuo habuit ſimilitudinem paſſionis? Falſi teſtes aduerſus iſtum, quomodo aduerſus illum, S. Aug. &c. *Et ſerm.* 94. Aperti ſunt, inquit, cœli, vidit Martyr Martyrum caput: vidit Ieſum ſtantem, &c. vidit, vt non taceret: non illi videbant, ſed inuidebant. Et ideò non videbant, quia inuidebant. Non S. Aug. tacuit ille quod vidit, vt perueniret ad eum quem vidit, &c. *Et ſerm.* 95. Quando Adam de Paradiſo eiectus eſt, poſt illud primum nefandumq; peccatum, contra humanum genus clauſum eſt cœlum: poſt paſſionem Chriſti latro primus intrauit, poſteà Stephanus apertum vidit. Quid miramur? quod fideliter vidit, fideliter indicauit, & violenter inuaſit, &c. multis non opus eſt verbis: ſequatur Stepha- S. Aug. num quicumque deſiderat coronam. *Stephanus enim coronam ſignificat. Et ſerm.* 99. Quàm manifeſtè, inquit, familiaris Angelis erat amicus, qui in medio luporum vt Angelus parebat. Adapertis etenim cœlis, aſpectus mutatus eſt Confeſſoris. Et cœpit tanquam ſole illuſtratus iuſtitiæ ita ſplendere, vt humanam ſpeciem non haberet, ipſis patentibus cœlis, ipſis teſtantibus inimicis. Nam ſtabat in medio luporum, & erat facies eius tanquam facies Angeli ſtantis in medio Iudæorum. Quid agitis, ô Iudæi, non timetis ouem Chriſti pediſſequam, quæ habet in fronte ſua nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? ipſum eſt ſignum quod vobis in Stephani fronte lucebat. Hoc ſignum viderunt cœli, & patefacti ſunt: & tanquam oſtenſo ſignaculo in ſpecie Angelorum, patefactæ ſunt portæ cœlorum. Venit enim ſanctus Stephanus cum clauibus fidei, & ipſe aperuit quod fideliter credidit, & libenter aſpexit, &c. Sed quid reſtabat vt cœlis patentibus videret, niſi ipſum, qui in cœlos aſcenderat, Dominum Saluatorem? Nam iſtos cœlos omnes videmus, ſed clauſos, non patefactos, lucentes in ſtellis, non micantes in Angelis. Eſt autem non homo, ſed Angelus. Homo ſedem Palatij Domini ſui non aſpicit clauſam, ſed patefactam, &c. Inter mortuos clamabat, qui inter lupos coruſcabat, &c. Sed quid mihi iraſcimini pro tanta teſtificatione Iudæi? numquid meâ iuſſione aut poteſtate patefacti ſunt cœli? patefacti ſunt, non vt gloriam meam proderent, ſed vt Paſtorem meum in me oſtentantem adiutorium demonſtrarent, &c. Non contempſi in Cruce pendentem, ideò video ad dexteram Patris ſedentem. &c. ipſe mihi teſtis eſt in cœlis, *vt Iob: Ecce in cœlo teſtis meus, & conſcius meus in Excelſis. Et Pſaltes: thronus eius ſicut*

A *Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis.* ego ei non ero teſtis in terris? NON ALIA GENVA. *quàm humana ſuccubuerant, quamuis Angelicâ eſſet facie coruſcans.* NONDVM RECEPTÆ, *in reſurrectione. Moyſes enim non in propria carne apparuit, ſed in eius ſpecie.* EAMDEM HABITVDINEM. *ſtatum & ſubſtantiam corporis in reſurrectione futuram, licèt diuerſam qualitatem omnia præmiſſa declarant.* QVI TRANSFIGVRAVIT. *Phil.* 3. 21. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundùm operationem, quâ etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia. *Tranſlat. Syr.* qui quidem transfigurabit B corpus humilitatis noſtræ, vt fiat in ſimilitudinem corporis gloriæ ſuæ, pro maxima virtute ſua, quâ omnia ſubiecit ſibi. DE CORPORE EXCESSIT. *amiſit corpus ſuum, & ſubſtantialiter in alium virum mutatus eſt.* QVALITATEM SVAM. *hîc non ponit pro ſubſtantia & natura angelica, ſed pro qualitate diabolica.* CVM SALVTE. *integritate & perſeuerantia eiuſdem naturæ. Quòd autem eadem ſubſtantia carnis maneat in corporibus glorioſis, præter ſuprà dicta ex Auguſti. hæc breuiter ex eodem ſubiicio, tom. 3 in Enchirid. ad Laur. cap.* 91. Quantùm attinet, inquit, ad ſubſtantiam, etiam S. Aug. tunc caro erit, propter quod & poſt reſurrectionem corpus Chriſti caro appellatum eſt: *Palpate, & videte quoniam ego ipſe ſum.* ſed ideò ait Apoſtolus. ſeminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiri- C tale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis, & ſpiritus, viuificante ſpiritu ſine ſuſtentaculi alicuius indigentia ſubditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis: ſed ſicut foris neminem, ita nec intùs noſipſos patiamur inimicos. *& l.* 22. *de Ciu. c.* 2. S. Aug. Reſtituetur, inquit, & quidquid de corporibus viuis, vel poſt mortem de cadaueribus periit, & ſimul cum eo quod in ſepulchris remanſit, in ſpiritalis corporis nouitatem, ex animalis corporis vetuſtate mutatum reſurget: incorruptione atque immortalitate veſtitum, &c. Erit ergo ſpiritui ſubdita caro ſpiritalis, ſed taman caro, non ſpiritus: ſicut carni ſubditus fuit ſpiritus ipſe carnalis, ſed tamen ſpiritus, non caro, &c. erit autem etiam corpore ſpi- D ritalis, *ſupple homo in hac vita ſpiritalis,* cùm eadem caro ſic reſurrexerit, vt fiat quod ſcriptum eſt: ſeminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale, *Et ſerm.* 2. *in Appendice ex nouis ex Codice Floriacenſis* S. Aug. *Monaſt.* In hoc, inquit, Chriſtianorum ſpes tota conſiſtit, vt huius, non alterius corporis reſurrectionem futuram eſſe credamus. Et quemadmodum nunc ſtamus in Eccleſia ante altare Dei, ita nos in die Iudicij ſtaturos credamus ante tribunal Dei, dicente beato Apoſtolo Paulo: omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

18. *Reſurrectioni non contradicit Paulus dicens: non omnis caro, eadem caro: eadem enim erit ſubſtantia, ſed amplior gloria, vt idem ſemen reſurgit amplius tum.*
De reſurrect. cap. 52. *per totum.*

VIdeamus iam nunc quo corpore venturos mortuos diſputet. Et benè, quod erupit ſtatim oſtendere, quaſi quis eiuſmodi quærat. [a] *Stulte, inquit, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi mortuum fuerit.* Hoc ergo iam de exemplo ſeminis conſtet, non aliam viuificari carnem, quàm ipſam quæ erit mortua. Et ita ſequentia relucebunt. Nihil enim aduerſus regulam exempli licebit intelligi. ne quia ſequitur, [b] *Et quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt, ſeminas,* idcircò aliud reſurrecturum corpus, quàm quod moriendo ſeminatur, exiſtimes. cæterùm, excidiſti ab exemplo. Nunquam enim frumento ſeminato, & in terra diſſoluto, hordeum erumpit, & non idipſum genus grani, eadémque

a 1. Cor. 15.36.
b Ibid. 37.

natura, & qualitas, & forma. Deniq; vnde, ſi non idipſum? & corruptela enim ipſum eſt, dum ipſius eſt. Non enim & ſuggerit, quomodo non, quod futurum eſt, corpus ſeminatur? [c Ibid. 38.] dicens: [c] *Sed nudum granum, ſi fortè frumenti, aut alicuius eiuſmodi: Deus autem dat illi corpus, prout vult.* Certè ei grano, quod nudum ſeminari ait. Certè, inquis, Ergo ſaluũ eſt, cui dare habet Deus corpus. Quomodo autem ſaluum eſt, ſi nuſquã eſt? ſi non reſurgit? ſi non idipſum reſurgit? Si non reſurgit, ſaluum non eſt. Si non eſt & ſaluum, accipere corpus à Deo non poteſt. Sed enim ſaluum omni modo conſtat. Ad quid ergo dabit illi Deus, prout vult, corpus, habenti vtiq; proprium corpus illud nudum, niſi vt iam non nudum reſurgat? ergo additum erit quod corpori ſuperſtruitur: nec exterminatur illud, cui ſuperſtruitur, ſed augetur. Saluum eſt autem quod augetur. Seritur enim ſolummodò granum ſine folliculi veſte, ſine fundamento ſpicæ, ſine munimento ariſtæ, ſine ſuperbia culmi. Exurgit autem copiâ feneratum, compagine ædificatum, ordine ſtructum, cultu munitum, & vſquequaque veſtitum. Hæc ſunt ei corpus à Deo aliud, in quod non abolitione, ſed ampliatione mutatur. Et vnicuique ſeminum ſuum corpus deputauit: non ſuum, id eſt, non priſtinum: vt tunc & illud ſuum ſit, quod extrinſecùs à Deo adquirit. Serui igitur exemplo; & conſerua ſpeculum eius, carni; eandem credens fructificaturam, quæ ſit ſeminata; ipſam, etſi pleniorem; non aliam, etſi aliter reuertentem. Accipiet enim & ipſa ſuggeſtum & ornatum, qualem illi Deus voluerit ſuperducere ſecundùm merita. Sine du-
[d Ibid. 39.] bio ad hoc dirigit; [d] *Non omnis caro, eadem caro*: non ad denegandam ſubſtantiæ communionem, ſed prærogatiuæ peræquationem: corpus, honoris, non generis, in differentiam redigens. In hoc & figurata ſubiicit exempla animalium & elementorum. *Alia caro hominis*, id eſt, ſerui Dei, qui verè homo eſt, *alia iumenti*, id eſt. Ethnici, de quo &
[e Pſal. 48. 21.] Propheta: [e] *Adſimilatus eſt*, inquit, *homo irrationabilibus iumentis.* [f] *Alia caro volucrum*, [f 1. Cor. 15. 39.] id eſt Martyrum, qui ad ſuperiora conantur: *Alia autem piſcium*, id eſt, quibus aqua Baptiſmatis ſufficit. Sic & de ſupercœleſtibus corporibus argumenta committit. [g] *Alia ſolis gloria*, [g Ibid. 41.] id eſt, Chriſti: *& alia lunæ*, id eſt, Eccleſiæ: *& alia ſtellarum*, id eſt, ſeminis Abrahæ. *Et ſtella enim à ſtella differt in gloria*, corpora terrena & cœleſtia, Iudæus ſcilicet & Chriſtianus. Cæterùm, ſi non figuratè, ſatis vanè mulorum & miluorum carnes, & corpora cœleſtium luminum appoſuit humanis, non pertinentia ad conditionis comparationem, ſicut nec ad reſurrectionis conſecutionem. Poſtremò, cùm per hæc differen-
[h Ibid. 42] tiam gloriæ, non ſubſtantiæ, concluſiſſet: [h] *Sic*, inquit, *& reſurrectio mortuorum.* Quomodo? non de alio aliquo, ſed de ſola gloria differens. Rurſus enim reſurrectionem ad eandem
[Ibid.] ſubſtantiam reuocans, & ad granum denuò ſpectans, *Seminatur*, inquit, *corruptela, reſurgit incorruptela ſeminatur in dedecoratione, reſurgit in gloria: ſeminatur in infirmitate, reſurgit in virtute. ſeminatur corpus animale, reſurgit ſpiritale.* Certè non aliud reſurgit quàm quod ſeminatur: nec aliud ſeminatur, quàm quod diſſoluitur humi: nec aliud diſſoluitur humi, quàm
[i Gen. 3. 19.] caro. hanc enim ſententia Dei eliſit: [i] *Terra es, & in terram ibis*: quia & de terra erat ſumpta. Hinc & Apoſtolus concepit ſeminari eam dicere, quum redhibetur in terram. quia & ſeminibus ſequeſtratorium terra eſt, illic deponendis, & inde repetendis. Ideóque & reconſignat imprimens, *Sic enim ſcriptum eſt*, ne aliud exiſtimes eſſe ſeminari, quàm *In*
[Ibid.] *terram ibis, ex qua es ſumptus*: ſic ne alterius quàm carnis, ſic enim ſcriptum eſt.

RESVRRECTIONI NON CONTRADICIT. 18. SCHOL.

VENTVROS MORTVOS. *reſurrecturos.* ERVPIT, *quaſi obuiam pergens venturis Valentinianis, aliiſque negaturis reſurrectionem futuram in eadem carne.* 1. *Cor.* 15, 35. *& ſeq.* Sed dicet aliquis: Quomodo reſurgunt mortui? qualive corpore venient? Inſipiens, tu quod ſeminas non viuificatur. *Syr. reuiuiſcit.* niſi prius moriatur. Et quod ſeminas, non corpus, quod futurum eſt ſeminas; ſed nudum granum, vt puta, tritici, aut alicuius cæterorum. *Syr. addit, ſeminum.* Deus autẽ dat illi corpus ſicut vult: & vnicuique ſeminum proprium corpus. ADVERSVS REGVLAM, *contra formam exempli allati ſeminis. quod idipſum non tantùm ſpecie, ſed & numero, cum fœnore multiplicationis, & augmento folliculi, ſpicæ, ariſtæ, culmi, reſurgit, quod eſt ornamentum corporis, quo illud ſemen mortuum & reſuſcitatum Dei voluntas & prouidentia ſic veſtire ſibi complacet, quod nudum fuerat ſeminatum.* NON SVVM PRISTINVM. *nudum ſcilicet. Quod accipit veſtimentum à Deo.* SERVI EXEMPLO. *ſeruias, ſubmittas iudicium tuum huic tam manifeſto reſurrectionis exemplo, & applica tãquam* A *ſpeculum repræſentans humanæ carnis reſurrectionem.* SVGGESTVM. *apparatum, indumentum gloriæ.* AD HOC DIRIGIT. *ad eundem ſcopum tendit Paulus ſequentibus verbis, dum ait verſu* 39. Non omnis caro eadem caro: ſed alia quidem hominum, alia pecorum: *Syr. ſiquidem omne corpus æquale non eſt: aliud eſt enim corpus hominis, & aliud iumenti.* alia volucrum, alia piſcium. Et corpora cœleſtia, *Syr. ſunt & corpora.* ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium, alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum. *Syr. ſtella porrò ſtellam gloriâ antecedit*: ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. PRÆROGATIVÆ PERÆQVATIONEM. *id eſt, licèt æquales ſint in genere carnis, differunt tamen prærogatiuâ honoris*: SEMINIS ABRAHÆ. *de quo dictum eſt*: Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli. APPOSVIT HVMANIS. *comparauit in*

quantum

quantum corpora ſunt, vt, inquit, ſolâ gloriâ & claritate differunt: non ſubſtantiâ corporali, ita corpora hominum ſuſcitata non erunt alterius ſubſtantiæ, ſed gloriæ. SENTENTIA DEI ELISIT, *percuſſit velut fulmen, ſoluit in puluerem vnde caro ſumpta erat.* REDIGIBETVR. *reſtituitur elemento ſuo.* SEQVESTRATORIVM. *depoſitum, receptaculum.* RECONSIGNAT. *inculcat in Geneſi ſcriptum eſſe.* SIC ME, *ſupple exiſtimes, alterius quàm carnis ſeminationem in terra intellexiſſe Paulum. Sed Paulus ad literam non alludit, dicendo ſicut ſcriptum eſt, ad Scripturam Gen. 3.19.* Terra es, & in terram ibis. *ſed ad Gen. 2.7. vbi dicitur:* Inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. *Sic enim verſu 45. ſubiicit Paulus:* Factus primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificatatem. *Verùm ne iniuriam faciam tanto viro, credo reſpexiſſe ſequentia verba quibus innoteſcit hominem primò factum ex puluere, ſiue terrenum, quàm fieret in animam viuentem. Ita enim Paulus verſu 46.* Sed non priùs quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Primus homo de terra terrenus. *Vnde dictum eſt à Deo ſententiam fulminante & elidente terram:* donec reuertaris in terram de qua ſumptus es, &c. *Sic ergo priùs animale de terra ſumptum corpus ſeminatur, ſicut granum frumenti corpus Chriſti mortuum ſeminatum fuit, vt poſteà propter eius meritum & exemplum noſtrum multiplicetur in gloria, & reſurgat ſpiritale. Præclarè Auguſtinus totum hunc Tertulliani textum illuſtrat, ſimul exponens D. Pauli contextum epiſt. 146. ad Conſentium.* Apoſtolicam, inquit, ſententiam deſuper inſpice, totámque conſidera: cùm reſurrectionem mortuorum perſuadere vellet eis qui dicebant, quòd reſurrectio mortuorum non eſt, Chriſti reſurrectione præmiſsâ in exemplum, inter cætera quæ ibi diſſeruit, intulit ſibi quæſtionem, atque ait: ſed dicet aliquis, Quomodo reſurgent mortui, quo autem corpore venient, id eſt, quali corpore? deinde adhibens documenta ſeminum. Stulte, inquit, tu quod ſeminas, &c. Secundùm hoc ergo dixerat, non corpus quod futurum eſt ſeminas. Neque enim non triticum erit ex tritico: ſed quia nemo ſeminat herbam, vel ſtipulam, & multiplicia in palea tegumenta granorum, cum quibus tamen ſemina exurgunt: ideò ait, ſed nudum granum: hinc volens oſtendere, quia ſi Deus poteſt addere quod non erat in nudo ſemine, multò magis poteſt reparare quod erat in hominis corpore. Iam verò quod adiungit, ad differentiam pertinet reſurgentium, propter diuerſas glorias fidelium atque Sanctorum. Non omnis, inquit, caro eadem caro, *Eadem quidem quæ priùs fuerat ſubſtantia mortuis reddetur ſuſcitatis, ſed non eadem gloria.* & alia gloria Solis, &c. In his omnibus iſte ſenſus eſt: Si genera carnis, cùm ſint cuncta mortalia, differunt tamen inter ſe pro diuerſitatibus animantium: & ſi corpora, cùm ſint omnia viſibilia, differunt tamen pro diuerſitatibus locorum; vnde alia eſt cœleſtium gloria, alia terreſtrium: & ſi in locis ſublimibus cùm ſint cuncta cœleſtia, differunt etiam ipſa claritatibus luminum, non mirum eſt quòd in reſurrectione

S.Aug.

A mortuorum, diſtabit gloria meritorum. Hinc iam venit ad illud quod communiter habet omnis caro, quæ ad vitam reſurgit æternam, & dicit: Seminatur in corruptione, &c. In his verbis Apoſtoli, nunquid fas eſt putare meliùs corpora noſtra reſurrectura quàm Chriſti? &c. Nimis itaque abſurdum eſt, vt credamus illud corpus & in infirmitate eſſe ſeminatum, id eſt mortificatum, & in infirmitate reſurrexiſſe, cùm corpus noſtrum ſeminetur in infirmitate, reſurgat in virtute: & dicat idem Apoſtolus de Chriſto: etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit in virtute Dei, &c. Conſtat itaque, neque vllo modo dubitandum eſt, corpus Chriſti, quod licèt corru-
B ptionem putredinis in ſepulchro non viderit, vnde ſcriptum eſt, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem, plagis tamen & lanceâ perrumpi potuit, nunc omninò in incorruptione conſiſtere: & quod in contumelia paſſionis mortiſque ſeminatum eſt, nunc eſſe in gloria vitæ æternæ: & quod ex infirmitate potuit crucifigi, nunc in virtute regnare: & quod erat corpus animale, quoniam ex Adam ſumptum eſt, nunc eſſe ſpiritale, quoniam ſpiritui iam inſeparabiliter copulatum eſt: cùm enim vellet Apoſtolus de corpore animali adhibere teſtimonium Scripturarum, illud poſuit quod in Geneſi legitur: ſi eſt, inquit, corpus animale, eſt & ſpiritale: ſicut ſcriptum eſt, factus eſt primus Adam in animam viuentem, ſiue in animam viuam. Recolis certè quemadmodum
C ſcriptum ſit: & inſufflauit Deus in faciem eius flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viuam. Dictum eſt autem etiam de animalibus, producat terra animam viuam. Intelligitur ergo corpus animale dici ſimile cæteris animalibus propter mortis diſſolutionem, & corruptionem, quæ quotidie cibo reficitur, & poſteà ſeparatâ animantis compage diſſoluitur. Spiritale autem corpus, quod iam cum ſpiritu immortale eſt. Quamuis nonnulli arbitrentur tunc fieri corpus ſpiritale, cùm iam & ipſum corpus mutatur in ſpiritum, & quòd homo erat ex corpore & ſpiritu, vtrumque ac totum ſpiritus erit. *Sed hoc erroneum ſic refellit.* Quaſi dixerit Apoſtolus, ſeminatur corpus, ſurget ſpiritus: dixit autem, ſeminatur corpus animale, &c. S. Aug.
D proinde ſicut animale corpus, non eſt anima, ſed corpus; ita & ſpiritale corpus, non ſpiritum debemus putare, ſed corpus. Quis porrò audeat opinari, vel Chriſti corpus non ſpiritale reſurrexiſſe, vel ſi ſpiritale ſurrexit, iam non corpus fuiſſe, ſed ſpiritum? cùm hanc opinionem diſcipulorum refellat; vbi cùm eum videntes, exiſtimarent ſe ſpiritum videre, ait, palpate & videte, quia ſpiritus oſſa & carnem non habet, ſicut me videtis habere. Iam igitur illa caro ſpiritale erat corpus, nec tamen ſpiritus erat, ſed corpus, nullâ vlteriùs morte ab anima reſoluendum atque ſeparandum, ſicut corpus animale, quale animatum eſt Dei flatu, cùm factus eſt homo in animam viuentem, etiam ipſum ex animali ſpiritale, ſine mortis interuentu futurum, niſi tranſgreſſio præcepti priùs commiſſo peccato infligeret pœnam, quàm Deus ſeruatæ iuſtitiæ daret coronam.

RESVRRECTIONIS VERITAS PROBATVR EX SCRIPTVRA.

1. *Reſurrectio figurata in Scriptura loquente de terra maledicta, vel benedicta.*
De Reſurrect. cap. 26. in pr. ad med.

VNum adhuc reſpondebo ad propoſitionem priorem allegoricarum Scripturarum, licere & nobis corporalem reſurrectionem de patrocinio figurati proinde eloquij prophetici vindicare. Ecce enim, diuina in primordio ſententia, terram hominem pronuntiando,[a] *Terra es, & in terram ibis*, ſecundùm ſubſtantiam ſcilicet carnis, quæ de terra a Gen. 3. 19.

erat ſumpta, & quæ prior, homo fuerat appellata, ſicut oſtendimus, dat mihi diſciplinam
Gen.4.11. in carnem quoque interpretandi, ſi quid iræ vel gratiæ in terram Deus ſtatuit: quia nec
propriè terra iudicio eius obnoxia eſt, quæ nihil boni ſeu mali admiſit. maledicta quidem,
quæ hauſerit ſanguinem; ſed & hoc ipſum in figuram carnis homicidæ. Nam etſi iuuari
ſeu lædi habet terra, id quoque propter hominem, vt ille iuuetur, ſiue lædatur per conſiſto-
rij ſui exitus; quò magis ipſe penſabit, quæ propter illum etiam terra patietur. Itaque &
quum comminatur terræ Deus, carni potiùs comminari eum dicam; & quum quid terræ
b Pſal.94.1. polliceretur, carni potiùs polliceri eum intelligam vt apud Dauid, [b] *Dominus regnauit,*
exultet terra, id eſt, caro ſanctorum, ad quam pertinet regni diuini fructus. dehinc ſubiun-
c Ibid.4. git, [c] *Vidit, & concuſſa eſt terra: Montes ſicut cera liquefacti ſunt à facie Domini*; caro ſcili-
d Ioan.19.37. cet prophanorum, [d] *&, videbunt enim eum in quem confixerunt.* Atque adeò ſi ſimpliciter
de terra elemento vtrumque exiſtimabitur pronuntiatum, quomodo congruet & concu-
ti & liquefieri eam à facie Domini, quo ſuprà regnante exultauit? Sic & apud Eſaiam,
e Eſa.1.19. [e] *Bona terræ edetis*; bona carnis intelligentur, quæ illam manent in Regno Dei reforma-
f 1. Cor.2.9. tam, & angelificatam, & conſecuturam, [f] *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in*
cor hominis aſcenderunt.

RESVRRECTIONIS VERITAS PROBATVR EX SCRIPTVRÆ FIGVRIS.

1. SCHOL.

LICERE ET NOBIS. *cùm hæretici de reſurrectione ſcripta, allegoricè detorqueant ad animarũ reſurrectionem: nobis conſequenter à fortiori licebit figuras propheticas meliori ſenſu reſurrectioni corporum applicare.* PRIOR HOMO. *Priùs enim de ſolo corpore ex limo facto, ſcriptum eſt, quòd Deus finxit hominem de limo terræ, quàm fieret homo in animam viuentem.* DAT DISCIPLINAM. *docet me iudicia & ſententias Dei, ſiue benignitatis, ſiue ſeueritatis, in terram lata, de terra carnis ſumptæ de terra, intelligenda eſſe, cùm terra inanimata & irrationalis, iudicio Dei non ſubiaceat, ſi igitur vel fœcunditate benedicitur, vel ſterilitate, & ſpinarum productione maledicitur, omnis hic exitus, & euentus, non ipſi hominis* conſiſtorio, *hoc eſt, domicilio, ſed eius carni obuenit. Sic Gen. 4. 11. Maledicitur terra imbuta Abelis ſanguine, vt homicidæ caro ſitiens ſanguinis, maledicta credatur, ſicut & poſt peccatum Adæ terra eſt maledicta.* S. Aug. *Vnde Aug. tom.1. lib. 1. contra Manichæos de Gen. cap.* 13. Dicendum eſt, inquit, quòd per peccatum hominis terra maledicta ſit, vt ſpinas pareret? non vt ipſa pœnas ſentiret, quæ ſine ſenſu eſt, ſed vt peccati humani crimen ſemper hominibus ante oculos poneret, quo admonerentur aliquãdo auerti à peccatis, & ad Dei mandata conuerti. Herbæ autem venenoſæ ad pœnam, vel ad exercitationem mortalium: & hoc totum propter peccatum, quia mortales poſt peccatum facti ſumus. Per infructuoſas verò arbores inſultatur hominibus, vt intelligant quàm ſit erubeſcendum, ſine fructu bonorum operum eſſe in agro Dei, hoc eſt in Eccleſia: & timeant ne deſerat eos Deus, quia & ipſi in agris ſuis infructuoſas arbores deſerunt, nec aliquam culturam eis adhibent. Ante peccatum ergo hominis non eſt ſcriptum, quòd terra aliud protulerit, niſi herbam pabuli, & ligna fructuoſa. *Terra autem noſtra iuxta Pſaltem, quæ nunc eſt ſpinis & tribulis dolorum horrida, dabit & flores & fructus ſuos in reſurrectione, cùm Dominus dederit ſuauitatem: ſic enim Bernardus explicat, poſt hyemem huius vitæ, verno reſurrectionis tempore, dicturam poſt Chriſtum humanam carnem.* Iam hyems tranſiit, &c. flores apparuerunt in terra noſtra, S. Aug. *Sic & Aug. terram promiſsionis homil. 20. ingredi ſuadet:* De cætero, inquit, cogitate vitæ huius eremum permeare, & ad terram promiſſionis ſupernam Ieruſalem, terram viuentium peruenire. S. Aug. *Et ſerm. 105. de temp.* Terra, inquit, repromiſſionis quam totiens Deus dicit lacte & melle manantem, nos fuimus antequàm peccaret Adam, quando in nobis nihil aliud erat, quàm quod miſericordia cõtulerat conditoris. Poſtquàm autem in Adam omnes moriuntur, & iterùm omnes eunt in condemnationem, per tranſgreſſionem primi hominis, terram repromiſſionis, Chananæi, *id eſt, vt exponit diuerſa vitia*, cœperunt poſſidere. Voluntas enim Domini, poſſeſſionem cordis noſtri non vitiis, ſed virtutibus naturaliter deputauerat. Quæ poſt præuaricationem Adæ inſoleſcentibus vitiis tanquam populis Chananæis, à propria regione, id eſt, ab intellectu vel mente rationali virtutes ſanctæ depulſæ ſunt, & vitia remanſerunt. Cum virtutibus rurſum, ſi per Dei gratiam poſſeſſio animæ noſtræ, *& terra carnis noſtræ*, recepta fuerit, non tam alienas occupaſſe terras, quàm proprias videbimur recepiſſe. *Subiicit poſt Iordanis, id eſt, Baptiſmi tranſitum Ioſue populum induxit in terram, ſic nos poſt Baptiſmum à vero Ieſu inducendos in gloriam animæ & carnis.* S. Aug. Sicut, inquit, vetus Adam conſentiendo diabolo, nos de terra repromiſſionis excluſit: ita è contrario nouus Adam reſiſtendo diabolo ad antiquam patriam reuocauit; *De terra autem iudicanda ſerm. 94. de tempore.* S. Aug. Iudica, inquit, terram, ne ſis terra; ſi enim terram iudicaueris, *corpus caſtigaueris, & in ſeruitutem redegeris, vt immediatè anteà de Paulo dixerat*, cœlum eris, & in te factam gloriam Domini enarrabis. Cœli enim enarrant gloriam Dei. Si autem terram non iudicaueris, terra eris. Si autem terra fueris, ad eum pertinebis, cui dictum eſt, terram manducabis. S. Aug. *Et in Pſal. 26.* Exultans, inquit, gaudio, & gemens in laboribus ſuſpirauit ad extremum, & ait, Credo videre bona Domini in terra viuentium. O bona Domini dulcia, immortalia, incomparabilia, ſempiterna, incommutabilia! Et quando vos videbo bona Domini? credo videre, ſed non in terra morientium, *in terra, id eſt in carne mortali.* Credo videre bona Domini in terra viuentium. Eruet me Dominus à terra morientium, qui propter me dignatus eſt ſuſcipere terram morientium, & mori inter manus morientium. Eruet me Dominus de terra morientium. S. Aug. *Et in Pſalmum trigeſimum ſextum.* Iuſti, inquit, hæreditate poſſidebunt terram, &c. terra eſt quædam illa viuorum, regnum Sanctorum. *caro ſcilicet, de qua Paulus, non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Vnde dicitur ſpes mea es tu, portio mea in terra viuorum, &c. illa eſt terra viuentium. Hæc eſt autem terra morientium, receptura mortuos quos nutriuit viuos. APVD DAVID. *Pſal. 96.1.* Dominus regnauit exultet terra. Ille, inquit, qui ſtetit ante iudicem, ille qui alapas accepit, &c. ille qui in Cruce mortuus eſt, ille qui lanceâ percuſſus eſt,

ille qui ſepultus eſt, ipſe reſurrexit, Dominus regnauit, &c. QVOMODO CONGRVET. *de terra, materiali elemento congruè dici non poteſt, quòd exultet gaudio, vel tremore concutiatur, niſi fortè reſurgente Domino, & quòd montes ſicut cera fluant à facie Chriſti irati. Cæteros Scripturæ locos alibi expoſitos habes. Auguſt. in Pſalm* 59. Commouiſti terram & conturbaſti eam. Quomodo, inquit, conturbata eſt terra? conſcientia peccatorum. quò imus? quò fugimus? quando gladius ille vibratus eſt. S. Aug.

2. *Reſurgent corpora figurata per virgam Moyſi, eiuſdem manum ſanitati reſtitutam, & ſanguinem redditum aquæ primæ. De reſurrect. cap. 28. in pr. ad med.*

SCimus autem, ſicut vocibus, ita & rebus prophetatum. tam dictis quàm & factis prædicatur reſurrectio. Quum Moyſes manum in ſinum condit, & emortuam profert, & rurſus inſinuat, & viuidam explicat; nonne hoc de toto homine portendit? Siquidem trina virtus Dei, per illa trina ſigna denotabatur cum ſuo ordine. primò diabolum ſerpentem, quamquam formidabilem, ſubactura homini: dehinc carnem de ſinu mortis retractura: atque ita omnem ſanguinem executura iudicio. De quo apud eundem Prophetam, [a] *Quoniam & veſtrum*, inquit Deus, *ſanguinem exquiram de omnibus beſtiis, & de manu hominis, & de manu fratris exquiram eum.* Porrò, nihil exquiritur. niſi quod repoſcitur; nihil repoſcitur, niſi quod & reddetur. Et vtique reddetur quod vltionis nomine repoſcetur & exquiretur: neque enim vindicari poterit quod omninò non fuerit. Erit autem, dum reſtituitur, vti vindicetur. In carnem itaque dirigitur, quicquid in ſanguinem prædicatur, ſine qua non erit ſanguis. caro ſuſcitabitur, vt ſanguis vindicetur.

Exod. 4. 6. & 3. *Ibid.* [a] Gen. 9. 5.

3. *Reſurrectio figurata in Iona. De reſurr. c. 32. à pr. V. ſuprà Reſurrectionem negantes. nu. 10.*

RESVRGENT CORPORA. 2. SCHOL.

REBVS PROPHETARVM. *vt non tantùm verba, ſed & facta & geſta quæ Scriptura narrat, prophetita fuerint, ſiue ſigna, & figuræ futuri alicuius myſterij, ſicut manus Moyſi iuſſu Dei primò in ſinum eius miſſa, & leproſa educta, ſiue exanguis, & mortuæ ſimilis; dehinc rurſum in ſinum miſſa; viuida eſt producta, prophetauit totum hominem ex ſinu ſepulcri viuum reproducendum.* TRINA SIGNA. *Virgæ ſcilicet in ſerpentem commutatio, manus leproſæ reſtitutio, aquarum Ægypti in ſanguinem verſio; quibus miraculis tripliciter ſe virtus diuina declarauit, & prædixit, quòd diabolum in ſerpente figuratum manui & poteſtati hominis ſubegiſſet per Chriſtũ. qui eum cum Luna, ſtultorum principe, ſub pedibus Eccleſiæ triumphantis ſubiiciet; deinde carnẽ de ſinu terræ ſuſcitatam extrahet, & ſanguinẽ carni reunitum ſeruorum ſuorum vlciſcetur. Et educet de omnibus beſtiis.* EXECVTVRA. *exquirendo iuſto iudicio vindictam de tyrannis velut Pharaone ſanguinem puerorum Hebræorum effundente, & in Nilum mittente. De virga Moyſi reſurrectionem Chriſti ſignificante Aug. l. 3. de Trinit. c. 10.* Aſſumpta eſt, inquit, virga ad ſignificationem, & in ſerpentem angelicâ facultate mutata eſt. Quæ facultas cùm deſit homini, aſſumptus eſt tamen & ab homine lapis, ad talem aliquam ſignificationem. Inter factum Angeli, & factum hominis plurimùm diſtat: illud & mirandum, & intelligendum eſt: hoc autem tantummodò intelligendum. Quod ex vtroque intelligitur, fortaſſis vnum eſt: at illa ex quibus intelligitur, diuerſa ſunt. Tanquam ſi nomen Domini & auro, & attramento ſcribatur; illud eſt pretioſius, illud vilius: quod tamen in vtroque ſignificatur, idipſum eſt. Et quamuis idem ſignificauerit ex virga Moyſi, ſerpens, quod lapis Iacob; melius tamen aliquid lapis Iacob, quàm ſerpentes magorum. *Angelicâ, hoc eſt, diabolicâ virtute facti ex virgis per incantationem.* Nam ſicut vnctio lapidis. Chriſtum in carne, in qua vnctus eſt oleo exultationis præ participibus ſuis: Ita virga Moyſi conuerſa in ſerpentem, ipſum Chriſtum factum obedientem vſque ad mortem Crucis. Vnde ait, Sicut exaltauit Moyſes ſerpentẽ, &c. Sicut intuentes illum ſerpentem exaltatum in eremo, ſerpentum morſibus non peribant. Vetus enim homo noſter confixus eſt Cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati. Per ſerpentem enim intelligitur mors quæ facta eſt à ſerpente in Paradiſo, modo locutionis, per efficientem id quod efficitur, demonſtrante. Ergo virga in ſerpentem, *ſupple conuerſa.* Chriſtus in mortem: & ſerpens rurſum in virgam, Chriſtus in reſurrectionem totus cum corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, quod in fine temporis erit, quem ſerpentis cauda ſignificat, quam Moyſes tenuit, vt rediret in virgam. Serpentes autem Magorum, tanquam mortui ſæculi, niſi credentes in Chriſtum tanquam deuorati in corpus eius intrauerint, reſurgere in illo non poterunt. *De eodem myſterio in Pſal.* 73 2. Redemiſti virgam hæreditatis tuæ. Hanc, inquit, ipſam congregationem dixit virgam hæreditatis. Reſpiciamus ad factum primum, quando voluit poſſidere ipſam congregationem, liberans eam de Ægypto, quod ſignum dederit Moyſi, cùm diceret Moyſes ei: quod ſignum dabo vt credant mihi, quia tu me miſiſti? & dixit Dominus ad illum, quid in manu tua portas? virgam. Proiice illam in terram, & dimiſit virgam, & facta eſt ſerpens, & expauit Moyſes, & fugit ab eo. Et ait illi Dominus, Apprehende caudam eius, & apprehendit, & reuerſa eſt in ſtatum ſuum virga facta, ſicut anteà virga erat. Quid ſignificat? non enim fruſtrà factum eſt. Interrogemus literas Dei. Quid ſerpens perſuaſit homini? mortem. ergo mors à ſerpente. Si mors à ſerpente, virga in ſerpente, Chriſtus in morte. *tum vt ſuprà de ſanatis intuentibus ſerpentem exaltatum,* intuendo ſerpentem, ſanari à ſerpente, magnum Sacramentum. Quid eſt, intuendo ſerpentem ſanari à ſerpente credendo in mortuum, ſanari à morte. Et tamen expauit & fugit Moyſes. Quid eſt, ab illo ſerpente fugiſſe Moyſen? Quid fratres, niſi quod ſcimus in Euangelio factum? mortuus eſt Chriſtus, & expauerunt Diſcipuli, & ab illa ſpe in qua fuerant, receſſerunt. Sed quid dictum eſt? apprehende caudam eius. Quid eſt, caudam? poſteriora comprehende. Hoc ſignificauit & illud, poſteriora mea videbis. Primò factus eſt ſerpens, ſed caudâ retentâ, facta virga. Primò occiſus, poſteà reſurrexit. Eſt etiam in cauda ſerpentis finis ſæculi. Quia ſic modò mortalitas Eccleſiæ ambulat, *quaſi tractu anguis lapſu,* alij eunt, alij veniunt per mortem tan-

S. Aug. S. Aug.

quam per ſerpentem, quia à ſerpente mors ſeminata eſt: ſed in fine ſæculi, tanquam caudâ redimus ad manum Dei, & efficimur ſtabilitum regnum Dei, vt impleatur in nobis, redemiſti virgam hæreditatis tuæ. *Et rurſum ibidem in verſum.* Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem? Iterùm, inquit, aliud ſignum quod datum eſt Moyſi. Quomodo enim ſuperiùs de virga ſignum, ita & de dextera, &c. Mitte, inquit, manum tuam in ſinum tuum, & miſit: produc eam; & produxit: & inuenta eſt alba, id eſt, immunda: Albor enim in cute, lepra eſt, non candor. Ipſa enim hæreditas Dei, id eſt, populus eius foras ab eo miſſus, immundus factus eſt: ſed quid illi ait? reuoca eam in ſinum tuum, reuocauit, & reuerſa eſt ad colorem ſuum. Quando hoc facis, ait Aſaph

S. Aug.

A iſte? *titulus Pſalmi, Intellectus Aſaph, id eſt, congregatio, vt autem congregentur electi à quatuor ventis, priùs reſuſcitari debent, & manus iſta de ſinu ſepulchri ſana educenda, vt Chriſtus, quem vidimus leproſum in Cruce.* quouſque dexteram tuam alienas à ſinu tuo vt foris immunda remaneat? reuoca eam, agnoſcat Saluatorem, &c. Non enim fruſtrà venit Chriſtus, aut fruſtrà occiſus eſt Chriſtus, aut fruſtrà granum cecidit in terram, niſi vt multipliciter ſurgeret. Exaltatus eſt ſerpens in eremo, vt percuſſos à veneno ſanaret, &c. Intellexit Aſaph, & quid ait? Deus autem rex noſter ante ſæcula, operatus eſt ſalutem in medio terræ, &c. quia ipſe eſt in principio Verbum, per quod facta ſunt ſæcula, &c. ille operatur ſalutem in medio terræ, *vt eam in cœlum tolleret glorioſam,* & ego remanſi terra.

S. Aug.

4. *Reſurgent corpora de ſepulchris, quaſi de cellis promiſ. De Reſurr. c. 27. in med. ad finem.*

a Eſa. 26. 20.

QVum legimus, [a] *Populus meus, introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat;* ſepulcra erunt cellæ promæ, in quibus paulìſper requieſcere habebunt, qui in finibus ſæculi, ſub vltima ira, per Antichriſti vim exceſſerint. Aut cur cellarum promarum potiùs vocabulo vſus eſt, & non alicuius loci receptorij; niſi quia in cellis promis caro ſalita, & vſui repoſita ſeruatur depromenda illinc ſuo tempore? Proinde enim & corpora medicata condimentis ſepulturæ, mauſoleis & monumentis ſequeſtrantur, proceſſura inde cùm iuſſerit Dominus. Quod cùm ita intelligi congruat; & quæ enim ab ira Dei cellariorum nos refugia ſeruabunt? hoc ipſo quod ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichriſtum, poſt iram, oſtendit proceſſuram carnem de ſepulcro, in quo ante iram fuerit illata. nam & de cellariis non aliud effertur, quàm quod infertur; & poſt Antichriſti eradicationem agitabitur reſurrectio.

5. *Reſurrectio Scripturis benè intellectis, & non corruptis ſenſu hæretico comprobatur. De Reſurrect. cap. 18. in pr.*

HVcuſque præſtructionibus egerim ad muniendos ſenſus omnium Scripturarum, quæ carnis recidiuatum pollicentur. Cui quum tot authoritates iuſtorum patrociniorum procurent, honores dico ſubſtantiæ ipſius, tum vires Dei, tum exempla earum, tum rationes iudicij, & neceſſitates ipſius: vtique ſecundùm præiudicia tot auctoritatum, Scripturas intelligi oportebit, non ſecundùm ingenia hæreticorum, de ſola incredulitate venientia: quia incredibile habeatur reſtitui ſubſtantiam interitu ſubductam; non quia aut ſubſtantiæ ipſi inemeribile ſit, aut Deo impoſſibile, aut iudicio inhabile. Planè incredibile, ſi nec prædicatum diuinitùs fuerit: niſi quod etſi prædicatum id à Deo non fuiſſet, vltrò præſumi debuiſſet, vt proptereà non prædicatum, quia tot auctoritatibus præiudicatum. At cum diuinis quoque vocibus perſonet, tantò abeſt vt aliter intelligatur, quàm deſiderant illa, à quibus etiam ſine diuinis vocibus perſuadetur. Videamus igitur hoc primum, quonam titulo ſpes iſta proſcripta ſit. Vnum opinor apud omnes edictũ Dei pendet, Reſurrectio mortuorum. Duo verba expedita, deciſa, deterſa. Ipſa conueniam, ipſa diſcutiam, cui ſe ſubſtantiæ addicant.

6. *Reſurrectionem carnis Scriptura loquens, intelligenda eſt ad literam, vt alia fidei myſteria clarè loquitur. De Reſurrect. cap. 20. in p.*

PRimam præſtructionem eorum depellam, quâ volunt omnia Prophetas per imagines concionatos: quando ſi ita eſſet, ne ipſæ quidem imagines diſtingui potuiſſent, ſi non & veritates prædicatæ fuiſſent, ex quibus imagines deliniarentur. Atque adeò ſi omnia figuræ, quid erit illud, cuius figuræ? quomodo ſpeculum obtendes, ſi nuſquam eſt facies? Adeò autem non omnia imagines, ſed & veritates: nec omnia vmbræ, ſed & corpora: vt in ipſum quoque Dominum inſigniora quæque luce clariùs prædicarentur.

Et iterùm ibidem cap. 20. in fine, & 21. in pr.

Cap. XXI. ITa non ſemper; nec in omnibus allegorica forma eſt prophetici eloquij; ſed interdum, & in quibuſdam. Si ergo interdum, & in quibuſdã, inquis, cur non & in edicto reſurrectionis ſpiritaliter intelligendæ? Quoniam quidem plurima ratio intercedit. Primò enim, quid facient tot ac talia inſtrumenta diuina ita apertè corporalem conteſtantia reſurrectionem, vt nullam admittant figuratæ ſignificantiæ ſuſpicionem? Et vtique æquum ſit, quod & ſuprà demandauimus, incerta de certis, & obſcura de manifeſtis præiudicari; vel ne inter

diſcordiam certorum & incertorum, manifeſtorum & obſcurorum, fides diſſipetur, veritas pericliteтur, ipſa diuinitas vt inconſtans denotetur: tum quod veriſimile non eſt, vt ea ſpecies Sacramenti, in quam fides tota committitur, in quam diſciplina tota connititur, ambiguè annuntiata, & obſcurè propoſita videatur: quando ſpes reſurrectionis niſi manifeſta de periculo & præmio, neminem ad eiuſmodi præſertim religionem, publico odio & hoſtili elogio obnoxiam, perſuaderet. Nullum opus certum eſt, mercedis incertæ. Nullus timor iuſtus eſt periculi dubij. Et merces autem & periculum, in reſurrectionis pendet euentu.

7. Reſurrectionem, iudicium, & Dei regnum, ſine parabolis, Euangelium loquitur. De Reſur. cap. 33. in m.

QVod ſi nec parabolæ obumbrant Euangelij lucem; tantò abeſt, vt ſententiæ, & definitiones, quarum aperta natura eſt, aliter quàm ſonant ſapiant. Definitionibus autem & ſententiis Dominus edicit, ſiue iudicium, ſiue regnum Dei, ſiue reſurrectionem: [a] *Tolerabilius erit, inquit, Tyro & Sidoni in die iudicij*: & [b] *Dicite illis, quod appropinquauerit regnum Dei*: &, [c] *Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum*. Si nomina abſoluta ſunt rerum, id eſt, iudicij, & regni Dei, & reſurrectionis, vt nihil eorum in parabolam comprimi poſſit; nec ea in parabolas compellantur, quæ ad diſpoſitionem, & tranſactionem, & paſſionem, regni, iudicij, & reſurrectionis, prædicantur; atque ita corporalia defendantur, vt corporalibus deſtinata; id eſt, non ſpiritalia, quia non figurata.

a Matth. 11. 24.
b Matth. 10. 7.
c Luc. 14. 15.

RESVRGENT CORPORA. 4. 5. 6. 7. SCHOL.

CVM LEGIMVS. *Nihil tale habet vlla verſio. Sic enim vulgata Eſa. 26. 20.* Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude oſtia ſuper te, abſcondere modicum ad momentum donec pertranſeat indignatio. 70. *verò:* claude oſtium tuum abſcondere paululum quantulumcumque donec pertranſeat ira Domini. *Niſi per cellas promas, cubicula intelligas, ſiue ſepulchra, in quibus repoſiti dormiunt mortui, donec inde depromantur qui ſub ſæculi finem ſub perſecutione Antichriſti ex hac vita diſceſſerint.* EXCESSERINT. *Maiori emphaſi, ob exceſſum tyrannidis, in qua Martyres cum Pſalte dicent*; Ego dixi in exceſſu meo, &c. Calicem ſalutaris accipiam, &c. *dicente enim Chriſto:* erit tunc tribulatio, qualis non fuit ab initio, nec poſteà futura eſt. *Et quidem ob præcedentia & conſequentia Prophetæ verba, per cubicula, cellas promas, iure intellexit, & ſepulchra ex quibus vox Chriſti depromet cadauera mortuorum, eaque ſuſcitabit. Sic enim verſu 19. quem ſuprà expoſuimus*, viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent, expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere: quia ros tuus, & terram gygantum detrahes in ruinam. *verſu autem* 21. Ecce enim Dominus egredietur de loco ſuo, vt viſitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & reuelabit terra ſanguinem ſuum *quem ex mortuis ebibit*. Et non operiet vltrà interfectos ſuos. *Græcam itaque vocem ταμεῖά σου. quæ ſignificat tam cubicula quàm cellaria, non ſolùm Tertullianus, ſed & ipſe Auguſtinus ſecutus eſt, ſic enim Aug. ep. 86. ad Caſulanum:* duo, inquit, ſunt qui iuſtorum beatitudinem, & omnis miſeriæ finem ſperari faciunt, mors, & reſurrectio mortuorum. In morte requies eſt, de qua dicitur per Prophetam: plebs mea intra in cellaria tua, abſcondere puſillum, donec tranſeat ira Domini. In reſurrectione autem in homine toto, id eſt in carne & ſpiritu, perfecta fœlicitas. AGITABITVR RESVRRECTIO. *Operabitur Chriſtus mortuorum reſurrectionem.* (S. Aug.)

5. PRÆSTRVCTIONIBVS. *Fundamentis, ſiue ſuſtentaculis.* RECIDIVATVM. *Reditum, reſurrectionem.* PROCVRENT. *Faueant tot patrocinia ſiue rationes authoritate pleniſſima.* HONORES SVBSTANTIÆ, *quibus Deus dignatus eſt humanam carnem, quam ſuis tractauit, & delineauit manibus, quam Verbum ſuſcepit, quam animæ tam nobile domicilium fecit, per quam eam tot Sacramentis dicauit.* VIRES DEI. *Sapientia, bonitas, potentia.* EXEMPLA EARVM, *quæ tota ſcriptura refert, & quædam in ſimili cauſa.* RATIONES IVDICII, *quod neceſſarium eſt ad gloriam prouidentiæ diuinæ & iuſtitiæ manifeſtandæ, & retributionis meriti boni, vel mali cum carne acquiſiti.* INEMERIBILE. *Quod caro non poſſit id promereri propter ſuam vilitatem.* PRÆDICATVM. *Prophetatum.* TOT AVTHORITATIBVS. *Iuſtiſſimis rationibus.* PROSCRIPTA. *Priùs definita ſit.* EDICTVM DEI PENDET. *Alludit ad morem antiquum promulgandi edicta. Prætores enim edicta ſua in album, hoc eſt tabulam ligneam vel chartaceam, aut ex altera materia factam, nullis lineis priùs exaratam, ſed dealbatam, referebant, quæ appenſa publico exponebatur legenda. De quo vide Cuiacium 8. obſeruat. 15.* CVI SVBSTANTIÆ. *Animæ an corpori conueniat mori & reſurgere.*

6. PRÆSTRVCTIONEM EORVM. *Fundamenta hæreticorum.* PER IMAGINES, *figuras & allegorias.* QVANDO. *Quandoquidem.* DISTINGVI POTVISSENT. *A rebus quarum erant imagines. Cætera iam habes ſuprà expoſita.* QVID FACIENT. *Fruſtrà tot teſtimonia Scripturæ aperta & clarè de reſurrectione ſcripta ſunt.* SPECIES SACRAMENTI. *Tantum myſterium fidei.* AD EIVSMODI RELIGIONEM. *Odioſam & infamatam amplectendam quis perſuaderet, ſi quis incertus eſſet ſuſcipienda mercedis in reſurrectione pro opere bono, quis & pœnam in iudicio decernendam, incertus, certò timeret?*

7. APERTA NATVRA. *Senſus literalis manifeſtus.* IN PARABOLAM COMPRIMI. *Vi in ſenſum allegoricum detorqueri.* CORPORALIA. *Literaliter intelligenda.* DISPOSITIONEM, TRANSACTIONEM, PASSIONEM. *Diſpoſitio ad regnum pertinet, ſic enim Pſaltes:* diſpoſui teſtamentum electis meis. *Et Chriſtus:* diſpono vobis, ſicut & diſpoſuit vobis Pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam in regno meo. *Paſſio reſurrectionem ſpectat, habent enim ſe mortui purè paſſiuè ad reſurrectionem. Tranſactio tandem vox forenſis ad iudicium attinet. Dicitur enim à tranſigendo, hoc eſt finem imponendo. Habet autem duplicem ſignificationem. Vel enim tranſacta dicuntur, etiam ea quæ nunquam venerunt in controuerſiam. Et ſic in iudicio* tempus non erit ampliùs, & cœlum & terra tranſibunt. *Et ſic loquitur lex tranſacta. ff. de verb. ſign. Vel tranſacta dicuntur quæ controuertuntur, & à lite futura, aut pendente, quæ ad certam compoſitionem reducuntur, dando aliquid vel accipiendo. Sic ſumitur in*

tit. ff. de tranſact. tranſactio eſt de re dubia, & lite ancipiti, nec dum ad finem ducta, non gratuita pactio. l. 1. de tranſact. *Et ſic in iudicio dicetur:* nonne ex denario conueniſti mecum? tolle quod tuum eſt & vade. *Hic autem adhuc in ſalute dubia, & lite pendente, quoad exitum & ſortem iudicij, tranſactio & pactio inita eſt cum Deo, vt ſi benè egerimus, mercedem regni, ſin malè, pœnam æterni ſupplicij in iudicio referamus. Quod ſit edictum certiſſimum reſurrectionis & iudicij, paucis loquitur Auguſtinus ſer. 33. de verb. Apoſt.*

S. Aug. Quando, inquit, celebramus dies fratrum defunctorum in mente habere debemus, & quid ſperandum, & quid timendum ſit. Secundum hoc enim ſperandum eſt, quoniam precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. Secundum hoc autem timendum eſt, quia mors peccatorum peſſima, &c. B eſt autem fides noſtra maximè diſcreta ab omni fide Gentilium, in reſurrectione mortuorum. Hanc enim illi omninò non recipiunt, quia vbi recipiant, non habent. A Domino enim præparatur voluntas hominis vt ſit fidei receptaculum. Dicit Iudæis Dominus Io. 14. ſermo meus non capit in vobis. Ergo in his capit, in quibus inuenit quod capiat in his enim inuenit quod capiat ſermo qui capit, quos Deus pollicendo non decipit. Ille enim qui quærit ouem perditam, & quam quærit nouit, & vbi quærat, & quomodo eius membra diſperſa colligat, & in vnam ſalutem reducat, *corpus ab anima indiſſolubile futurum.* Et ita conſtituat, vt eam vlteriùs non perdat. *De cellis autem promis, ſiue monumentis, ex quibus depromendi ſunt mortui tract. 19. in*

S. Aug. *capue 5. Io.* Cùm, inquit, vellet Dominus noſter Ieſus Chriſtus Magiſter cœleſtis, Verbum Patris, C & veritas demonſtrare nobis quandam reſurrectionē mortuorum in æternam vitam, ante reſurrectionem mortuorum in æternam vitam: venit hora inquit, tu proculdubio imbutus fide reſurrectionis carnis, expectabas horam illam finis ſæculi, diem iudicij: quam ne in iſto loco expectares, addidit, & nunc eſt. Quod ergo dicit venit hora; non dicit de illa hora nouiſſima, vbi in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei Dominus ipſe deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto reſurgent primi, deinde nos, &c. Et veniet illa hora ſed non eſt nunc. Hora verò iſta quæ ſit aduertite. Venit hora & nunc eſt. Quid in ea fit? *quod Paulus ait, iam nunc hora eſt nos de peccati ſomno ſurgere. Surge qui dormis*

S. Aug. *& exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Quid, niſi reſurrectio mortuorum? & qualis reſurrectio? vt qui reſurgunt, in æternum viuant: hoc erit & in nouiſſima hora. Quid igitur? Quomodo intelligemus duas iſtas reſurrectiones? numquid fortè qui nunc reſurgunt, tunc non reſurgent, vt aliorum tunc fiat reſurrectio, aliorum nunc? non eſt ita. Nam iſtâ reſurrectione, *animæ viuificatæ per fidem*, ſi rectè credimus, reſurreximus: & nos ipſi qui iam reſurreximus, alteram in fine reſurrectionem expectamus. Sed & nunc in æternā vitam reſurreximus, ſi in fide ipſa perſeueranter manemus: & tunc in æternam vitam reſurgemus quando Angelis coæquabimur, &c. Prædicatur Chriſtus Verbum Dei, filius Dei, per quem facta ſunt omnia, certæ diſpenſationis gratia, aſſumpta carne natus ex virgine, infans in carne, iuuenis in carne, patiens in

A carne, mortuus in carne, reſurgens in carne, aſcendens in carne, promittens reſurrectionem carni, promittens reſurrectionem menti: menti ante carnem, carni poſt mentem. Qui audit, & obaudit, viuet. *Et multis interiectis vbi de iudicio.* Venit hora. Non addidit, & nunc eſt. Ergo horam quandam vult inſinuare in fine ſæculi, &c. Nolite mirari hoc, quia venit hora, non ea quæ nunc eſt, vt reſurgant animæ: ſed quæ futura eſt, vt reſurgant corpora. Expreſſiùs hoc dicat, vt calumniam hæreticus negator reſurrectionis non inueniat, *& allegoricè Scripturam non accipiat.* Quanquam iam intellectus eluceſcat, &c. omnes anſas, omnes clauiculas calumniarum, omnes nodos laqueorum apertâ veritate dirumpat. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt. Quid euidentius? quid expreſſius? corpora ſunt in monumentis, *tanquam in cellis promis* animæ non ſunt in monumentis, nec iuſtorum, nec iniquorum. Iuſti anima in ſinu Abrahæ fuit, iniqui anima apud inferos torquebatur. In monumento nec iſta nec illa, &c. Superius ergo cùm diceret, venit hora, & adderet, & nunc eſt, quid ſubiecit? Quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Nōn dixit omnes mortui audient, & qui audierint viuent: mortuos enim, iniquos volebat intelligi. Et nunquid omnes iniqui obediunt Euangelio? apertè dicit Apoſtolus, ſed non omnes obediunt Euangelio. Tamen qui audiunt, viuent: quia omnes qui obediunt Euangelio tranſeunt ad vitam æternam, per fidem: non tamen omnes obediunt: & hoc nunc eſt. At verò in fine omnes qui ſunt in monumentis, hoc eſt iuſti & iniuſti, audient vocem eius, & procedent. Quomodo noluit dicere, & viuent? omnes enim procedent, ſed non omnes viuent. Ideo quippe quod ſupra dixit, & qui audierint, viuent, in ipſa obeditione vitam æternam intelligi voluit, & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Iam ergo & commemoratione monumentorum, & expreſſione proceſſionis de monumentis, apertè intelligimus corporum reſurrectionem: audient omnes vocem eius, & procedent. Et vbi iudicium ſi omnes audient, & omnes procedent? &c. Certè accepiſti poteſtatem iudicandi quia filius hominis es; ecce aderis in iudicio, reſurgent corpora: de ipſo iudicio dic aliquid hoc eſt de diſcretione bonorum & malorum. Et hoc audi: qui benè fecerunt, in reſurre- D ctionem vitæ: qui malè egerunt in reſurrectionem iudicij, &c. hîc iudicium pro pœna poſuit. Et erit diremptio, *ſeparatio, ſicut hædorum ab ouibus, piſcium, virginum, zizaniorum & paltarum à tritico* & non qualis modò eſt: nam & modò ſeparamur, non locis, ſed moribus, affectionibus, deſideriis, fide, ſpe, charitate: ſimul enim cum iniquis viuimus, ſed non vna vita eſt omnium: in occulto dirimimur, in occulto ſeparamur: Quomodo grana in area, non quomodo, grana in horreo. Et ſeparantur grana in area & miſcentur. Separantur cùm à palea expoliantur: miſcentur, quia nondum ventilantur. Tunc aperta erit ſeparatio ſicut morum, ſic & vitæ: ſicut ſapientiæ, ita & corporum. Eunt qui benè fecerunt, viuere cum Angelis Dei: qui malè egerunt, torqueri cum diabolo & Angelis eius. S. Aug.

8. *Reſurrectio probatur ex cura paſſerum & capillorum, ſtridore dentium, Parabola vidua ſepties nupta. De Reſur. cap. 35. in p. ad m. & à m. ad f. & 36. per totum.*

a Matth. 10. 28. SEd & præcipit, [a] *eum potiùs timendum qui corpus & animam occidat in gehennam*, id eſt Dominum ſolum; *non qui corpus occidant, animæ autem nihil nocere poſſint*, id eſt humanas poteſtates. Adeò hîc & anima immortalis naturâ recognoſcitur, quæ non poſſit occi-

di ab hominibus; & carnis eſſe mortalitatem, cuius ſit occiſio; atque ita reſurrectionem quoque mortuorum, carnis eſſe, quæ in gehennam, niſi reſuſcitata non poterit occidi. Sed quoniam & hîc de interpretatione corporis quæſtio cauillatur, ego corpus hominis non aliud intelligam, quàm omnem iſtam ſtruem carnis, quoquo genere materiarum concinnatur, atque variatur; quod videtur, quod tenetur, quod denique ab hominibus occiditur. Sic & parietis corpus non aliud admittam, quàm cæmenta, quàm ſaxa, quàm lateres. Si quis arcanum aliquod corpus inducit, oſtendat, reuelet, probet ipſum eſſe etiam quod occiditur ab homine, & de illo erit dictum. Item ſi animæ corpus opponitur, vacabit aſtutia. Cùm enim vtrumque opponitur, corpus atque animam occidi in gehennam, diſtinguitur corpus ab anima, & relinquitur intelligi corpus, id quod in promptu ſit, caro ſcilicet; quæ ſicut occidetur in gehennam, ſi non magis à Deo timuerit occidi, ita & viuificabitur in vitam æternam, ſi maluerit ab hominibus potius interfici.

Et ibidem à.m.

EIdem nos ſpei fulciens, paſſerum quoque ſubiunxit exemplum, quod ex duob. non cadat alter in terram ſine Dei voluntate: vt & carnem, quæ ceciderit in terram, proinde credas & reſurgere poſſe per eiuſdem Dei voluntatem. Nam etſi paſſeribus hoc non Matth.
licet; ſed nos multis paſſeribus antiſtamus, eo quòd cadentes reſurgamus. Quorum de- 10.31.
nique capillos capitis omnes numeratos affirmat, ſaluos vtique repromittit. Perituros enim, quæ ratio in numerum redegiſſet? niſi quia hoc eſt, vt [a] *omne quod Pater mihi de-* a Io.6 39.
dit, non perdam ex eo quicquam, id eſt, nec capillum, ſicut nec oculum, nec dentem. Ce- b Matth.
terùm, [b] *vnde erit fletus, & dentium frendor in gehenna*, niſi ex oculis & dentibus? occiſo ſci- 8.12.
licet etiam corpore in gehennam, & detruſo in tenebras exteriores, quæ oculorum pro- Matth.
pria ſunt tormenta, ſi quis in nuptiis, minùs dignis operibus fuerit indutus, conſtringen- 22.13.
dus ſtatim manibus & pedibus, vtpote qui cum corpore ſurrexit. Sic ergo & recumbere Matth.8.
ipſum in Dei regno, & ſedere in thronis Chriſti, & aſſiſtere ad dexteram tunc vel ſini- 11.
ſtram, & edere de ligno vitæ, corporalis diſpoſitionis fideliſſima indicia ſunt. Videamus Apoc.2.
nunc, an & Sadducæorum verſutiam elidens, noſtram magis ſententiam erexerit. Cauſa, 7.
opinor, quæſtionis, fuit deſtructio reſurrectionis. Siquidem Sadducæi, neque ani- CAPVT XXXVI.
mæ, neque carnis admittunt ſalutem: & ideo ex qua vel maximè ſpecie reſurre- Matth.
ctionis fides labefactatur, ex ea argumentum problemati ſuo accommodauerunt: de car- 22.24.
nis ſcilicet obtentu, nupturæ, necne, poſt reſurrectionem, ſub eius mulieris perſona, quæ ſeptem fratribus nupta, in dubio haberetur, cui eorum reſtitueretur. Porrò, ſeruentur ſenſus tam quæſtionis quàm reſponſionis, & controuerſiæ occurſum eſt. Si enim Sadducæi quidem reſpuebant reſurrectionem, Dominus autem eam confirmabat, & ſcripturarum ignaros increpans, earum ſcilicet quæ reſurrectionem prædicaſſent, & virtutis Dei incredulos, idoneæ vtique mortuis reſuſcitandis, poſtremò ſubiiciens, Quoniam autem mortui reſurgant; ſine dubio, & confirmando, eſſe quod negabatur; id eſt, reſurrectionem mortuorum apud Deum viuorum, talem quoque eam confirmabat eſſe, qualis negabatur; vtriuſque ſcilicet ſubſtantiæ humanæ. Neque enim ſi nupturos tunc negauit, ideò nec reſurrecturos demonſtrauit. Atquin [c] *filios reſurrectionis* appellauit, per eam quo- c Ibid. 30.
dammodo naſci habentes; poſt quam non nubent, ſed reſuſcitati: *ſimiles enim erunt angelis*; quà non nupturi, quia nec morituri; ſed quà tranſituri in ſtatum angelicum, per indumentum illud incorruptibilitatis, per ſubſtantiæ, reſuſcitatæ tamen, demutationem. Ceterùm, nec quæreretur, nupturi, ſiue morituri, necne, rurſus eſſemus, ſi non eius vel maximè ſubſtantiæ reſtitutio in dubium vocaretur, quæ propriè & morte & nuptiis fungitur, id eſt carnis. Habes igitur Dominum confirmantem aduerſus hæreticos Iudæorum, quod & nunc negatur apud Sadducæos Chriſtianorum, ſolidam reſurrectionem.

RESVRRECTIO PROBATVR. 8. SCHOL.

EIDEM SPEI. *Ad eandem ſpem nos erigens, ſpei anchorâ nanim anima fluctuantem obfirmans.* PASSERVM QVOQVE. *Matth.* 10. 28. *Cùm dixiſſet Chriſtus* nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potiùs timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. *Statim ſubiicit:* nonne duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadet in terram ſine Patre veſtro? veſtri autem capilli capitis, *Syr. quin etiam pili, &c.* omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus, meliores eſtis vos. *Tranſlat. Syr.* multis paſſerculis præſtantiores eſtis. OMNE QVOD PATER. *Io.* 6.39. hæc eſt autem voluntas A eius qui miſit me, Patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. *Aug. tract.* 25. *in Io.* 6. Videte, inquit, quemadmodum & hîc geminam illam reſurrectionem delineet, qui venit ad me modò, reſurgit hu- S. Aug.
milis factus in membris meis; ſed & reſuſcitabo eum in nouiſſimo die ſecundum carnem. VNDE ERIT FLETVS? *Matth.* 8. 12. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium. SI QVIS IN NVPTIIS. *Matth.* 22. 13. *cùm dixiſſet*; intrauit autem Rex vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum, &c. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non ha-

bens veſtem nuptialem? at ille obmutuit: tunc dicit Rex miniſtris: ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium. SADDVCÆORVM VERSVTIAM. *Matth.* 22. 23. Acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem mortuorum. *Tranſlat. Syr.* Et dicunt ei, nulla eſt reſurrectio mortuorum. SALVTEM. *Neque reſurrectionem carnis, neque animæ immortalitatem.* SCRIPTVRARVM IGNAROS. *Matth.* 22. 29. Erratis neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim, neque nubent, neque nubentur. *Syr. neque ducunt vxores, nec mulieres habent viros*, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis Exo. 3. 6. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob? non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium. FILIOS RESVRRECTIONIS. *Non quòd expreſsè hæc verba dixerit Chriſtus, ſed quòd expreſſerit nouam generationem reſurgentium.* NON NVPTVRI. *Dat rationem, quòd nuptiæ ſint reparatrices morientium, ſubſtitutione filiorum.* SVBSTANTIÆ DEMVTATIONEM. *Prius mortalis, in immortalem.* HÆRETICOS IVDÆORVM, *Sadducæos ſcilicet, ſicut ſtatim dixit Valentinianos alioſque hæreticos reſurrectionem negantes, Chriſtianorum Sadducæos. Quantùm ad locum Matth. 10. quo Chriſtus præcipit eum ſolum timendum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam, eundem* S. Aug. *retulit Auguſtinus libro 1. de Ciuit. cap. 12. vbi ſic obiicientem infidelem inducit.* Atenim, inquit, in tanta ſtrage cadauerum nec ſepeliri potuerunt. Neque iſtud pia fides nimiùm reformidat, tenens prædictum, nec abſumentes beſtias reſurrecturis corporibus obfuturas, quorum capillus capitis non peribit. Nec vllo modo diceret veritas: nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, ſi quicquam obeſſet futuræ vitæ, quicquid inimici de corporibus mortuorum facere voluiſſent, &c. dictum eſt enim aliquid eos facere cùm occidunt, quia in corpore ſenſus eſt occidendo: poſteà verò nihil habere quod faciant, quia nullus ſenſus eſt, in corpore occiſo. Multa itaque corpora Chriſtianorum terra non texit, ſed nullũ eorum quiſquam à cœlo & terra ſeparauit, quam totam implet præſentiâ ſui, qui nouit vnde reſuſcitet quod creauit, &c. Verumtamen ſepulturæ curam etiam eorum Philoſophi contempſerunt: & ſæpè vniuerſi exercitus dum pro terrena patria morerentur, vbi poſteà iacerent, vel quibus beſtiis eſca fierent, non curarunt. Licuitque de hac re Poëtis plauſibiliter dicere: cœlo tegitur, qui non habet vrnam. Quantò minùs debent de corporibus inſepultis inſultare Chriſtianis, quibus & ipſius carnis, & membrorum omnium reformatio, non ſolùm ex terra, verùm etiam ex aliorum elemento- S. Aug. rum ſecretiſſimo ſinu, quo dilapſa cadauera receſſerunt, in temporis puncto reddenda, & redintegranda promittitur. *Sed mentem Tertulliani preſsiùs attingit de viuificando in reſurrectione corpore reproborum ad pœnam. Lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 2. Huiuſmodi, inquit, totius hominis mortem *cùm anima vt ait, à Deo deſerta deſerit corpus; ita enim nec ex Deo viuit ipſa, nec corpus ex ipſa*, illa ſequitur quam ſecundam mortem diuinorum eloquiorum appellat authoritas. *Vt habetur Apoc.* 21. hanc Saluator ſignificauit, vbi ait: eum timete qui habet poteſtatem & corpus & animam perdere in gehennam. Quod cùm non anteà fiat, quàm cùm anima corpori ſic fuerit copulata, vt nulla diremptione ſeparentur: mirum videri poteſt, quomodo corpus eâ morte dicatur occidi, quia non ab anima deſeritur, ſed animatum ſentienſque cruciatur. Nam in illa pœna vltima ac ſem-

A piterna, rectè mors animæ dicitur, quia non viuit ex Deo. Mors autem corporis quonam modo, cùm viuat ex anima? non enim aliter poteſt ipſa corporalia, quæ poſt reſurrectionem futura ſunt, ſentire tormenta. An quia vita qualiſcumque, aliquod bonum eſt, dolor autem malum: ideò nec viuere corpus dicendum eſt; in quo anima non viuendi cauſa eſt, ſed dolendi? &c. in damnatione nouiſſima, quamuis homo ſentire non deſinat, tamen quia ſenſus ipſe, nec voluptate ſuauis, nec quiete ſalubris, ſed dolore pœnalis eſt, non immeritò mors eſt potiùs appellata quàm vita. *Et to. 6. lib. 14. cont. Fauſt.*

B *cap.* 12. Sicut mors eſt corporis in ligno pendere, S. Aug. ita mors animi eſt Solem adorare. Quapropter quoniam maledictum in vtroque mors meruit, eligendum eſt maledictum in corporis morte, quo maledicto, & ipſum corpus in reſurrectione liberabitur: deuitandum autem maledictum in animæ morte, ne cum ſuo corpore in æterno igne damnetur, *vbi in tenebris exterioribus ex fumo tormentorum ſemper aſcendente erit fletus, ſicut ex aquis nimium ſtridor dentium.* Hanc enim quæſtionem nobis Dominus ſoluit dicens, nolite timere eos, &c. ſed eum timete, &c. tanquam diceret, nolite timere maledictum corporalis mortis, quod temporaliter ſoluitur: ſed timete maledictũ ſpiritalis mortis, per quod anima in æternum cũ ſuo corpore cruciatur. *Et li.* 1. *cont. Aduerſ. leg.*

C *& Proph. c.* 16. *vbi ex eodem loco præcitato concludit:* quis, S. Aug. inquit, non mallet tali genere mortis interfici, quis non poſtremo igne conſumi, vel ferinis morſibus per ipſa pudenda laniari, quàm mitti in gehennam ignis æterni? *De prouidentia erga paſſeres ſic fatur to.* 3. *lib.* 5. *de Gen. ad lit. cap.* 21. Quòd autem, inquit, ore S. Aug. ſuo Saluator dicit, vnum paſſerem non cadere in terram ſine Dei voluntate, & quòd fœnum agri poſt paululum mittendum in clibanum, ipſe tamen veſtiat, nonne confirmat, non ſolùm totam iſtam mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam, verùm etiam viliſſimas eius, abiectiſſimaſque particulas diuinâ prouidentiâ regi? *Et libro de agone Chriſtiano cap.* 8. Omnia, inquit,

D animalia, & corporalia in genere ſuo, & ordine S. Aug. ſuo, diuinæ prouidentiæ legibus ſubdita adminiſtrantur: ideò Dominus dicit: nonne duo paſſeres aſſe veneunt? &c. hoc etiam dixit, volens oſtendere, quidquid viliſſimum homines putant, omnipotentiâ Domini gubernari. Sic enim & volatilia cœli ab eo paſci, & lilia agri ab eo veſtiri veritas loquitur, quæ capillos etiam noſtros numeratos eſſe dicit. *Præterea de capillis ſer.* 6. *de verb. Do.* & de ipſis S. Aug. capillis noſtris ſecuritatem nobis dedit: Amen dico vobis, inquit, & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt, &c. quantò magis mores noſtri, cui ſic noti ſunt capilli noſtri? videte quia minima noſtra nec contemnit Deus. Nam ſi contemneret, non crearet. Nam & capillos noſtros ipſe vtique creauit, & numeratos habet. Sed modò cùm ſunt, in-

E quis, fortè peribunt. Et hinc audi vocem eius: Amen dico vobis, capillus capitis veſtri non peribit. Quid times hominem in ſinu Dei poſitus? &c. laniatus corporum Martyres pertulerunt. *Et homil.* 14. Magnam, inquit, ſecuritatem dedit dicens, capillus de S. Aug. capite veſtro non peribit. Times ergo ne pereas, cuius capillus non peribit? Si ſic cuſtodiuntur ſuperflua tua, in quanta ſecuritate eſt anima tua? *& caro tua?* non perit capillus, qui cum tondetur, non ſentis, & perit anima per quam ſentis? *Et libro* 22. *de Ciuit. cap.* 12. *inter libertinorum & hæreticorum quæ-* S. Aug. *ſtiones:* de ipſis, inquit, capillis poſſit quæri, vtrùm redeat quidquid tondentibus decidit. Quod ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? nam hoc & de vnguibus videtur neceſſariò ſecuturum,

ſecuturum, vt redeat tam multum, quod corporis cura deſecuit. Et vbi erit decus, quod certè maius quàm in iſta eſſe corruptione potuit, in illa iam immortalitate eſſe debebit? *Et cap.14.* in ſententia Domini vbi ait, S. Aug. capillus capitis veſtri non peribit, dictum eſt non defuturum eſſe quod fuit. *Non quod deformis ſuperfluitas quam hic cædimus ſit illic reddenda.* Non autem negatum eſt, affuturum eſſe quod defuit. *De quæſtione tandem à Sadducæis propoſita in Pſal. 55. cuius titulus eſt:* in finem Canticum Pſalmi reſurrectionis. S. Aug. Reſurrectionem, inquit, Chriſtiani nouimus in capite noſtro, *qui finis eſt legis*, iam factã, & in membris futuram. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, membra Chriſti Eccleſia. Quod præceſſit in capite, ſequetur in corpore. Hæc eſt ſpes noſtra, ad hoc credimus, ad hoc duramus & perſeueramus in tanta malignitate huius ſæculi, conſolante nos ſpe, antequam noſtra ſpes fiat res. Res enim erit, cùm & nos reſurrexerimus, & in cœleſtem habitum commutati, æquales Angelis facti erimus. Quis hoc ſperare auderet, niſi veritas promitteret? hanc autem ſpem promiſſam ſibi Iudæi tenebant, & de bonis, & quaſi iuſtis operibus multùm gloriabantur, quòd acceperant legem, ſecundùm quam viuendo, & hîc haberent bona carnalia, & in reſurrectione mortuorum talia ſperabant, de qualibus hîc gaudebant. Propterea Sadducæis qui nega- A bant futuram reſurrectionem, Iudæi reſpondere non poterant, proponentibus quæſtionem, quam Domino propoſuerunt iidem Sadducæi, &c. Propoſitâ ergo illâ muliere quæ habuit ſeptem viros omnes mortuos ſine liberis, & ad hoc officium implendum ducentes fratris vxorem; dixerunt quærentes: in reſurrectione, cuius eorum erit vxor? Proculdubiò Iudæi non fatigarentur, non deficerent in illa quæſtione, ſi non talia ſibi in reſurrectione ſperarent, qualia agebant in hac vita. Dominus autem æqualitatem Angelorum promittens, non humanam carnis corruptionem, ait illis: erratis neſcientes Scripturas neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque vxores ducent, neque enim incipient mori: ſed erunt æ- B quales Angelis Dei. *Immortalibus, qui ſpeciem ſuam non conſeruant generatione filiorum, vt nec indiuidua digeſtione ciborum.* Demonſtrauit quòd ibi non ſit neceſſaria ſucceſſio, vbi deletur deceſſio. *Quia mors vltrà non erit, non eſurient neque ſitient ampliùs.* Ibi quia deceſſores non erunt, nec ſucceſſores quærentur. Ad hoc ſubiecit, non enim incipient mori. Verumtamen quia Iudæi tenebant etſi carnaliter, ſpem reſurrectionis futuræ, gauiſi ſunt reſponſum eſſe Sadducæis, cum quibus illis erat de hac ancipiti, & obſcura quæſtione certamen.

9. *Reſurrectio & mors ſpiritalis ſic à Paulo aſſeritur, vt tamen corporalis prædicetur.*
De reſur. cap. 23. per totum.

DOcet quidem Apoſtolus, Coloſſenſibus ſcribens, [a] *mortuos fuiſſe nos aliquando, a Coloſſ.*
alienatos, & inimicos ſenſus Domini, quam in operibus peſſimis agebamus; dehinc, [b] *con-* 1.21.
ſepultos Chriſto in baptiſmate, & conreſuſcitatos in eo per fidem efficaciæ Dei, qui illum ſuſci- b Coloſſ.
tarit à mortuis. Et vos cùm mortui eſſetis in delictis & præputiatione carnis veſtræ, viuificauit 2.12. & 13
cum eo, donatis vobis omnibus delictis. Et rurſus, [c] *Si cum Chriſto mortui eſtis ab elementis mun-* c Ibid. 20.
di, quomodo quidam, quaſi viuentes in mundo, ſententiam fertis? Sed quum ita nos mortuos
faciat ſpiritaliter, vt tamen & corporaliter quandoque morituros agnoſcat; vtique &
reſuſcitatos proinde ſpiritaliter deputans, æquè non negat etiam corporaliter reſur-
recturos. Denique, [d] *Si reſurrexiſtis, inquit, cum Chriſto, ea quæ ſurſum ſunt quærite, vbi eſt* d Coloſſ.
Chriſtus in dextera Dei reſidens: ea quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ deorſum. Ita animo oſten- 3.1.
dit reſurgere, quo ſolo adhuc poſſumus cœleſtia attingere: quæ non quæreremus, nec
ſaperemus ſi poſſideremus. Subiicit etiam: *Mortui enim eſtis*, ſcilicet delictis, non vobis;
& vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Nondum ergo apprehenſa eſt, quæ abſcon-
dita eſt. Sic & Ioannes, [e] *Et nondum*, ait, *manifeſtatum eſt, quid futuri ſimus. Scimus quia ſi* e 1.Io.3.2.
manifeſtauerit, ſimiles eius erimus. Tantò abeſt, vt ſimus iam quod neſcimus: vtique ſci-
turi, ſi iam eſſemus. Adeò contemplatio eſt ſpei in hoc ſpatio per fidem, non repræſen-
tatio; nec poſſeſſio, ſed expectatio. De qua ſpe & expectatione Paulus ad Galatas, [f] *Nos* f Gal. 5.5.
enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus: non ait, tenemus. Iuſtitiæ autem Dei dicit, ex
iudicio, quo iudicabimur de mercede. ad quam pendens & ipſe, quum Philippenſibus
ſcribit, [g] *Si quà*, inquit, *concurram in reſuſcitationem quæ eſt à mortuis. non, quia iam accepi,* g Philipp.
aut conſummatus ſum. Et vtique crediderat, & omnia Sacramenta cognouerat, Vas ele- 3.11.12.
ctionis, Doctor Nationum; & tamen adiicit, *Perſequor autem ſi adprehendam in quo ſum ad-* & ſeq.
prehenſus à Chriſto. Eo ampliùs, Ego me, fratres, non puto adprehendiſſe. vnum planè: oblitus po-
ſteriorum, in priora me extendens, ſecundùm ſcopum perſequor ad palmam incriminationis, per
quam concurrerem: vtique in reſuſcitationem à mortuis; ſuo tamen tempore, ſicut ad Ga-
latas, [h] *Benè autem facientes ne tædeat. tempore enim ſuo metemus.* ſicut & ad Timotheum de h Gal. 6.9.
Oneſiphoro, [i] *Det illi Dominus inuenire miſericordiam in illo die.* In quem diem ac tempus, i 2. Tim.
& ipſi præcipit [k] *cuſtodire mandatum immaculatum, irreprehenſibile, in apparentiam Domini* 1.18.
Ieſu Chriſti, quam ſuis temporibus oſtendet, beatus & ſolus potentator, & rex regnantium, & do- k 1. Tim.
minus dominantium; de Deo dicens. De quibus temporibus & Petrus in Actis, [l] *Pœniteat* 6.14.
itaque vos, & reſipiſcite ad abolenda delicta veſtra, vt tempora vobis ſuperueniant refrigerij ex l Act. 3.
perſona Dei, & mittat prædeſignatum vobis Chriſtum; quem oportet accipere cœlos, adusque tem- 19.
pora exhibitionis omnium, quæ locutus eſt Deus, ore ſanctorum Prophetarum.

COLOSSENSIBVS. *Coloſſ. 2. 12. & ſeq.* Conſepulti ei in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei. *Syr. in virtute Dei*, qui ſuſcitauit illum à mortuis. Et vos cùm mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta. ALIENATOS. *Sic ad Coloſſ. 1. 21* Et vos cum eſſetis aliquando alienati & inimici ſenſu in operibus malis. *Syr. & vos qui quondam extranei eratis, & inimici mentibus veſtris propter mala opera veſtra*, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos & immaculatos & irreprehenſibiles coram ipſo. *Aug. tract. 27. in Ioannem de præputio carnis & reſurrectione ſic fatur in præcedentem locum & ſubſequentem congruè.*

S. Aug. Reſurrectio Chriſti quæ facta eſt tertio quidem die Paſſionis, ſed octauo in diebus hebdomadis, ipſa nos circumcidit. Audi circumciſos verà Petrà Apoſtolo admonente, quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram Circumciſis loquitur, reſurrexit Chriſtus, abſtulit vobis deſideria carnalia, abſtulit concupiſcentias malas, abſtulit ſuperfluum cum quo nati eratis, *peccatum originale*, & multò pejus, quod malè viuendo addideratis. *Et hæc eſt reſurrectio animæ.* Circumciſi per petram, quare adhuc ſapitis ſuper terram?

S. Aug. ET RVRSVS. *Ibid. verſu 20.* Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, *id eſt vel à principiis rerum naturalium, quæ pro diis coluerant, vel ceremoniis legis quas dimiſerant.* Quid adhuc tanquam viuentes in mundo decernitis? Syr. paſſiuè, iudicamini. *Quaſi eadem ſectaremini quæ prius, vel alios hæc non ſeruantes iudicatis, vel timetis à cultoribus iudicari niſi & vos ea ſeruetis.* MORTVI ESTIS, NON VOBIS. *Id eſt non morte materiali, ſecundùm carnem. Auguſtinus citatus à Beda in hunc locum ſermone de reſur. mortuorum;*

S. Aug. Commutatio quæ corruptionem non habebit, ſanctorum erit illorum, qui modò habent reſurrectionem ſpiritus, de qua reſurrectione dicit Apoſtolus: ſi autem reſurrexiſtis cum Chriſto, &c. mortui enim eſtis, &c. quomodo mortui? ſecundùm ſpiritum, & reſurgimus ſecundum ſpiritum, ſic poſteà morimur ſecundum carnem quæ eſt prima mors. Non facere quod faciebas, non credere quod credebas. Idolis ſeruiebat, vnum Deum cognouit, mortuus eſt in idololatria, reſurrexit in fide. Ebrioſus erat, ſobrius eſt, mortua eſt ebrietas, reſurrexit ſobrietas. Omnia ergo facta mala quæ deſinimus facere, quaſi mors eſt in nobis. *Abſconditam ſubiicit in Chriſto vitam reſurrectionis corporum quam expectamus, cùm apparuerit, ſimiles ei facti, apparebimus in gloria.* IN HOC SPATIO. *In hac vita mortali, ſpe & fide contemplamur corporum ſuſcitandorum gloriam in fine ſæculi exhibendam.* SPEM IVSTITIÆ. *Id eſt impletionem promiſſorum Dei, qui in reſurrectione pro mercede reddet coronam iuſtitiæ.* SI QVA, *ſi quomodo. Locum ad Philippenſes nuper expoſui.* INCRIMINATIONIS. *Vulgata.* Ad brauium ſupernæ vocationis. *Tranſlat. Syr.* Decurro ad metam, vt accipiam victorioſum præmium ſupernæ vocationis. *Alludit fortè ad* incoinquinata certamina *ſapientis*. NE TÆDEAT. *Vulgata*, non deficiamus. *Syr.* Ne ſit nobis tædio. IMMACVLATVM. 1. *Tim. 6. 14.* vt ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile, vſque in aduentum *Syr. manifeſtationem* Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens Rex Regum & Dominus dominantium. PETRVS IN ACTIS *cap. 3. 19.* Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra, vt cùm venerint tempora refrigerij à conſpectu Domini, & miſerit eum qui prædicatus eſt vobis Ieſum Chriſtum, quem oportet quidē cœlū ſuſcipere vſq; in tēpora reſtitutionis omniū, quæ locutus eſt Deus per os ſanctorū ſuorū à ſæculo Prophetarum. *Tranſlat. Syr.* vſque ad complementum temporum illorum omnium de quibus locutus eſt Deus per os Sanctorum Prophetarum ſuorum à ſæculo. *Hic non prætereo eximium Auguſtini locum ſer 15. de verb. Apoſt. ex Epiſt. ad Philipp. cap. 3.*

S. Aug. Ad cognoſcendum eum, & virtutem reſurrectionis eius. *Vbi proſequitur Paulus.* Et ſocietatem paſſionis illius, configuratus morti eius: ſi quo modo occurram ad reſurrectionem quæ eſt ex mortuis: *Tranſlat. Syr. ſi fortè poſſim peruenire ad reſurrectionem illam quæ eſt ex mortuis:* aliquid, inquit, magnum eſt, agnoſcere virtutē reſurrectionis Chriſti. Hoc putatis eſſe magnum, quia carnem ſuam reſuſcitauit? ipſam dixit virtutem reſurrectionis eius. Nonne erit noſtra etiam in fine ſæculi reſurrectio? nonne & noſtrum corruptibile hoc induetur incorruptionem, & mortale hoc induetur immortalitatem? nonne quomodo ipſe reſurrexit à mortuis, & iam non moritur, & mors ei vltrà non dominabitur, ſic & nos? mirabiliùs vt ita dicam. Nam illius caro non vidit corruptionem, noſtra de cinere reparatur. Magnum eſt quidem, quia præceſſit in exemplo, & dedit nobis quid ſperaremus; ſed non hoc eſt ſolùm, *ſupple ſpes reſurrectionis corporis, ſed multò magis animæ iuſtificatæ per fidem. & circumciſæ à peccatis*, illi, qui de iuſtitia loquebatur, non ſua, ſed illa quæ ex Deo eſt, & ibi nominauit virtutem reſurrectionis Chriſti: agnoſce ibi iuſtificationem tuam. *Mortuus eſt enim propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Ex illius enim reſurrectione iuſtificamur, tanquam à petra circumcidamur. Propterea inde cœpit, nos ſumus circumciſio. Vnde circumciſio? à petra. qua petra? Chriſto. Quomodo? octauo die. Quomodo reſurrexit Dominus? Dominico die. Hāc ergo fratres mei, iuſtificationem, & habeamus, in quantùm habemus, *acceptam à Deo; vel, vtiliter habeamus, ad vſuram pecuniam Domini fœnerantes, ne non habentibus auferatur quod habemus, & habenti detur in abundantiam.* Et augeamus in quantùm minores ſumus, & perficiamus, cùm illuc venerimus, *quo ſe extendebat Paulus perfectionem inquirens Chriſto ſimilem, naturam noſtram puram & perfectam apprehendentem ſine vlla concupiſcentia carnis contra ſpiritum.* Vbi dicetur, vbi eſt mors victoria tua, vbi eſt mors aculeus tuus? ſed totum ex Deo. Non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus. Sine voluntate tua non erit in te iuſtitia Dei. *Inde humanam conuenit voluntatem, dicens, ſurge qui dormis, & exurge à mortuis, &c.* voluntas quidem non eſt niſi tua iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt niſi per voluntatem tuam, &c. Eris opus Dei non ſolùm quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Meliùs eſt enim iuſtum eſſe, quàm te hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum tu te facis, meliùs aliquid facis quàm fecit Deus. Non enim adhibuiſti aliquem conſenſum vt te faceret Deus. Quomodo conſentiebas qui non eras? Qui ergo fecit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem. Tamen ipſe iuſtificat, ne redeas ad damna, ad detrimenta, & ſtercora, inuenire in illo non habens iuſtitiam tuam, quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem Chriſti quæ eſt ex Deo, &c. Morere vt viuas. Sepelire vt reſurgas. Cùm enim ſepultus fueris, & reſurrexeris, tunc verum erit ſurſum cor.

16. *Reſurrectionis fidem, nouum teſtamentum, & Paulus veteris interpres, contra Sadducæos confirmauit. De Reſur. cap. 39. per totum.*

Reſurrectionem Apoſtolica quoque inſtrumenta teſtantur. nam & Apoſtolis nullum aliud negotium fuit, dumtaxat apud Iſraëlem, quàm veteris Teſtamenti reſignandi, & noui conſignandi, & potiùs iam Dei in Chriſto concionandi. Ita & de reſurrectione nihil noui intulerunt, niſi quòd & ipſam in gloriam Chriſti annuntiabant; de cetero, ſimplici & nota iam fide receptam, ſine vlla qualitatis quæſtione, ſolis refragantibus Sadducæis. adeo facilius fuit negari in totum mortuorum reſurrectionem, quàm aliter intelligi. Habes Paulum, apud ſummos Sacerdotes ſub Tribuno inter Sadducæos & Phariſæos fidei ſuæ profeſſorem, [a] *Viri, inquit, fratres, ego Phariſæus ſum, filius. Phariſæorum; de ſpe nunc & de* a Act. 23. *reſurrectione iudicor apud vos:* Vtique communi; ne quia iam tranſgreſſor legis videbatur, de 6. præcipuo fidei totius articulo, id eſt de reſurrectione, ad Sadducæos ſapere exiſtimaretur. Ita, quam nolebat videri reſcindere, fidem reſurrectionis vtique confirmabat ſecundùm Phariſæos, reſpuens negatores eius Sadducæos. Proinde & apud Agrippam, nihil ſe ait Act. 26. proferre, citra quàm Prophetæ annuntiaſſent. Ergo ſeruabat reſurrectionem quoque, 22. qualem Prophetæ annuntiarant. Nam & de reſurrectione mortuorum apud Moyſen ſcriptum commemorans, corporalem eam norat; in qua ſcilicet ſanguis hominis exquiri habebit. Itaque talem prædicabat, qualem & Phariſæi ſuſceperant, & Dominus ipſe defenderat; Gen. 9. 5. & Sadducæi, ne talem quoque crederent, in totum eſſe noluerant. Sed nec Athenienſes aliam intellexerant à Paulo portendi. denique irriſerant: non irriſuri omnino, ſi animæ Act. 17. 32. ſolius reſtitutionem ab eo audiſſent. ſuſcepiſſent enim vernaculæ ſuæ philoſophiæ frequentiorem præſumptionem. At vbi nationes præconium reſurrectionis inauditæ retrò, ipsâ nouitate concuſſit; & digna incredulitas rei tantæ, quæſtionibus fidem torquere cœpit; tunc & Apoſtolus per totum penè inſtrumentum, fidem huius ſpei corroborare curauit, & eſſe eam oſtendens, & nondum tranſactam: & (de quo magis quærebatur) corporalem: & quod inſuper dubitabatur, non aliter corporalem.

RESVRRECTIONIS FIDEM. 16. SCHOL.

INSTRVMENTA. *Acta Apoſtolorum, ſcripta authentica.* RESIGNANDI *aperiendi occulta veteris legis Sacramenta, & nouæ menti imprimendi, & fidem Dei Creatoris in Chriſto eius filio inculcandi.* NIHIL NOVI. *Quia Iudæi habebant fidem reſurrectionis.* IN GLORIAM CHRISTI. *Apoſtoli nil circa reſurrectionis myſterium noui ſuper Prophetas docuerunt, niſi quod eam prædicauerunt nobis à Chriſto promeritam, & eius exemplo venturam, quod cecitas Iudæorum ex parte non credidit.* QVALITATIS QVÆSTIONE. *Non quærebant olim Iudæi, qualis, ſine quo in corpore futura eſſet reſurrectio, de qua in ſumma nulli inter eos, præter Sadducæos dubitabant.* QVAM ALITER. *Vt hæretici poſtea animæ ſolius reſurrectionem innexerunt.* HABES PAVLVM. *Act. 23. 6. dicentem coram Pontifice Anania verſu 2. & Tribuno verſu* 10. Sciens Paulus quia vna pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum, exclamauit in Concilio: viri fratres ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum; de ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor. Et cùm hæc dixiſſet, facta eſt diſſentio inter Phariſæos & Sadducæos, & ſoluta eſt multitudo. Sadducæi enim dicunt non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Phariſæi autem vtraque confitentur. TRANSGRESSOR LEGIS. *Cuius ceremonias abrogabat.* AD SADDVCÆOS SAPERE. *Secundum eos ſentire.* APVD AGRIPPAM. *Acto. 26. 22. vbi coram eo & Feſto vocationem ſuam enarrat:* Auxiliô adiutus Dei, vſque in hodiernum diem ſto, teſtificans minori atque maiori, nihil extra dicens quam ea quæ Prophetæ locuti ſunt futura eſſe, & C Moyſes, ſi paſſibilis Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus eſt populo, & Gentibus. *Tranſlat. Syr.* Nempe paſſurum Meſchicho, futurumque primitias reſurrectionis à mortuis, & prædicaturus lucem huic populo, & gentibus. NEC ATHENIENSES. *Act. 17. 32.* Cùm audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, qui- A dam quidem irridebant, quidam verò dixerunt; Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit de medio eorum. Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionyſius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis. *Tranſlat. Syr.* vnus autem ex eis erat Dionyſius ex iudicibus Areopagi, & mulier quædam, &c. *Controuerſum eſt Patribus an fuerit vxor eius, Græcè quidem ſimpliciter legitur γυνὴ. id eſt, mulier. Sed iuxta Ambroſium alioſque Patres propria eius vxor erat. Quam tamen propter vitam eius poſteà Angelicam Scriptura quaſi non vxoratum inducit. De eorum numero* qui vxorem habentes, tanquam non habentes erant. VERNACVLÆ, *naturalis, qualem Pythagorei & Platonici credebant.* PER TOTVM INSTRVMENTVM. *Librum* B *Epiſtolarum.* NON ALITER CORPORALEM. *Hoc eſt non in alia quàm propria carne futuram. Contra infideles & hæreticos myſterium hoc ſubſannantes, vbique tuetur Auguſtinus. Præter tam multa ſuprà dicta, & infrà ab eo dicenda, hæc in præſenti accipe. tom 1. lib. de quantitate animæ cap. 33. vbi de perfecto gradu animæ contemplantis in cœlo ſummam veritatem.* Tunc, inquit, agnoſcemus quàm vera nobis credenda imperata ſint, quamque optimè ac S. Aug. ſalubertimè, apud matrem Eccleſiam nutriti fuerimus; quæue ſit vtilitas lactis illius, quod Apoſtolus Paulus paruulis ſe potum dediſſe prædicauit: quod alimentum accipere, cùm quis matre nutritur, vtiliſſimum eſt; cùm iam grandis eſt, pudendum: reſpuere cùm opus eſt, miſerandum: reprehendere aliquando, aut odiſſe, ſceleris & impietatis: tractare autem ac diſpenſare commodè, laudis & charitatis pleniſſimum eſt. Videbimus etiam naturæ huius corporeæ tantas commutationes & viciſſitudines, dum diuinis legibus ſeruit, vt etiam ipſam reſurrectionem carnis, quæ partim tardius, *ſicut ab his qui dixerunt Paulo, audiemus te de hoc ite-*

rum, partim omnino non creditur; *vt à Sadducæis, & aliis irridentibus Paulum.* Ita certam teneamus, vt certius nobis non ſit, Solem, cum occiderit, oriturum. Iam verò eos, qui ad exemplum ſalutis noſtræ, ac primitias, *ſic Tertullianum ſequitur, ſæpiùs vocantem reſurrectionem, ſalutem: & Paulum Chriſtum dicentem primitias dormientium* à filio Dei po-
S. Aug. tentiſſimo, æterno atque incommutabili, ſuſceptum hominem, eundemque natum eſſe de virgine, cæteraque huius hiſtoriæ miracula irrident, ſic contemnimus tanquam eos pueros, qui cùm pictorem propoſitis tabulis quas intueantur *vt originale aliquod ſiue exemplar* pingentem viderint, non putent poſſe hominem pingi, niſi aliam picturam qui pingit aſpexerit. *Deus autem nullâ aliâ formâ, ideâ, exemplari, quàm Verbo ſuo* & ſapientiâ omnium artifice *indiget, ad quodlibet ſibi placitum faciendum. Pro ſuſcitandis autem corporibus noſtris, filij ſui Incarnati præmiſit exemplum, quo & ſemper Paulus vſus eſt, vt ſuaderet reſurrectionem mortuorum. Et lib. 22. de Ci-*
S. Aug. *uit. cap. 5. vbi cùm priùs de irridentibus, & incredulis corporum terrenorum ſuprà cœlos conſtituendorum egiſſet:* Sed hoc, inquit, incredibile fuerit aliquando: ecce iam credidit mundus ſublatum terrenum Chriſti corpus in cœlum, reſurrectionem carnis, & aſcenſionem in ſupernas ſedes, pauciſſimis remanentibus atque ſtupentibus vel doctis, vel indoctis, iam crediderunt, & docti & indocti. Si rem credibilem crediderunt, videant quàm ſint

A ſtolidi qui non credunt. Si autem res incredibilis credita eſt, etiam hoc vtique incredibile eſt, ſic creditum eſſe quod incredibile eſt. Hæc igitur duo incredibilia, reſurrectionem ſcilicet noſtri corporis in æternum, & rem tam incredibilem mundum eſſe crediturum idem Dominus antequam, vel vnum horum fieret, ambo futura eſſe prædixit. Vnum duorum incredibilium iam factum eſſe videmus, vt quod erat incredibile crederet mundus; cur id quod reliquum eſt deſperatur, vt etiam hoc veniat quod incredibile credidit mundus *hoc eſt putauit impoſſibile* ſicut iam venit quod ſimiliter incredibile fuit, vt rem tam incredibilem, crederet mundus: quandoquidém hoc vtrumque incredibile, quorum videmus vnum, alterum credimus,
B in eiſdem literis prædictum ſit, per quas credidit mundus? & ipſe modus quo mundus credidit, ſi conſideretur, incredibilior inuenitur. Ineruditos liberalibus diſciplinis, & omnino, quantùm ad iſtorum *Gentilium* doctrinas attinet, impolitos; non peritos Grammaticâ, non armatos Dialecticâ, non Rethoricâ inflatos piſcatores Chriſtus cum retibus fidei ad mare huius ſæculi pauciſſimos miſit, atque ita ex omni genere tam multos piſces, & tantò mirabiliores, quantò rariores *qualis fuit Dionyſius Areopagita*, etiam ipſos Philoſophos cepit. Duobus illis incredibilibus, ſi placet, imò quia placere debet, Addamus hoc tertium.

11. *Reſurrectio probatur ex mercede promiſſa domicilij æterni in cœlis, manſione cœleſti, veſte mutatoriâ, habitu Angelico, ſuperinduto veſtimento, mortalitate deuoratâ.*
De Reſur. cap. 41. & 42. per totum.

EAndem adhuc ſententiam exequitur, remunerationes vexationibus præferens.
a 2. Cor. 5. 1. [a] *Scimus enim*, inquit, *quoniam etſi terrena domus noſtra huius tabernaculi diſſoluatur, habemus domum non manufactam, æternam in cœlis*, id eſt, per hoc quod diſſoluetur caro noſtra per paſſiones, domicilium conſecuturi ſumus in cœlis. Meminerat Euangelicæ de-
b Matth. 5. 10. finitionis: [b] *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quia illorum eſt regnum cœlorum.* Non tamen carnis reſtitutionem negauit, ſi compenſationem mercedis oppoſuit; cùm ipſi compenſatio debeatur, cui diſſolutio deputatur, ſcilicet carni. Sed quia domum dixerat, carnem, eleganter voluit & in mercedis comparatione, vocabulo domus vti; ipſi domui, quæ diſſoluetur per paſſionem, meliorem domum repromittens per reſurre-
c Io. 14. 2. ctionem. Nam & Dominus [c] *multas manſiones, quaſi domus, apud Patrem* repromittit. Quanquam nec de domicilio mundi poteſt intelligi; quo diſſoluto, æterna ſedes repromittatur in cœlis: quia & quæ ſequuntur, ad carnem manifeſtè pertinentia, oſtendunt priora omnino ad carnem pertinere. Diuiſionem enim facit Apoſtolus, quum ſubiicit: [d] *Nam*
d 2. Cor. 5. 2. *& hoc gemimus; domicilium noſtrum, quod de cœlo eſt, ſuperindui deſiderantes; ſiquidem induti, non nudi inueniamur*; id eſt, antè volumus ſuperinduere virtutem cœleſtem æternitatis, quàm carne exuamur. Huius enim gratiæ priuilegium illos manet, qui ab aduentu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichriſti merebuntur, compendio mortis per demutationem expunctæ, concurrere cum reſurgentibus;
e 1. Theſſ. 4. 15. & 16. ſicut Theſſalonicenſibus ſcribit; [e] *Hoc enim dicimus vobis in ſermone Domini, quòd nos qui viuimus, qui remanemus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & voce Archangeli, & in tuba Dei, deſcendet de cœlo; & mortui in Chriſto reſurgent primi: dehinc nos cum ipſis ſimul rapiemur in nubibus obuiam Domino in aëra,*
Capvt XLII. *& ita ſemper cum Domino erimus.* Horum demutationem ad Corinthios reddit, dicens: [f] *Omnes quidem reſurgemus, non autem omnes demutabimur, in atomo, in momentaneo*
f 1. Cor. 15. 51. *motu oculi, in nouiſſima tuba*; ſed illi ſcilicet ſoli, qui inuenientur in carne. [g] *Et mortui,*
g 1. Theſſ. 4. 16. *inquit, reſurgent primi, & nos demutabimur.* Hac ergo priùs diſpoſitione proſpectâ, reliqua reuocabis ad ſuperiorem ſenſum. Nam cùm adiicit, [h] *Oportet enim corruptiuum*
h 1. Cor. 15. 53. *iſtud induere incorruptelam, & mortale iſtud induere immortalitatem*; hoc erit illud domicilium de cœlo, quod gementes in hac carne ſuperinduere deſideramus; vtique ſuper car-
i 2. Cor. 5. 4. nem, in qua deprehendemur; quia [i] *grauari nos* ait, *qui ſumus in tabernaculo; quod nolimus exui, ſed potiùs ſuperindui; vti deuoretur mortale à vita*, ſcilicet dum demutatur, ſuperinduendo quod eſt de cœlis. Quis enim non deſiderabit, dum in carne eſt, ſuper-

induere immortalitatem, & continuare vitam, lucrifactâ morte per vicariam demutationem, ne inferos experiatur, [k] *vſque nouiſſimum quadrantem* exacturos? Cæterùm, demutationē etiam poſt reſurrectionem cōſecuturus eſt, inferos iam expertus. k Matth. 5.26. Abhinc enim definimus, carnem quidem omni modo reſurrecturam, atque illa ex demutatione ſuperuentura, habitum angelicum ſuſcepturam. Aut ſi in his ſolis qui inuenientur in carne, demutari eam oportebit, vti deuoretur mortale à vita, id eſt, caro ab illo ſuperindumento cœleſti & æterno: ergo qui mortui deprehendentur, vitam non conſequentur, 2. Cor 5. 5.4. priuati iam materiâ, &, vt ita dixerim; eſcâ vitæ, id eſt carne. Aut neceſſe eſt recipiant eam & illi, vt & in ipſis mortale deuorari poſſit à vita, ſi vitam ſunt conſequuturi. Sed in mortuis, inquis, iam deuoratum erit mortale iſtud. Non vtique in omnibus. Quantos enim licebit vel pridianos inueniri, tam recentia cadauera, vt nihil in illis deuoratum videri poſſit? Vtique enim deuoratum non aliud exiſtimas, quàm interceptum, quàm abolitum, quàm omni ſenſu ereptum: quod comparere omni genere ceſſauerit. Nec gigantum autem antiquiſſima cadauera deuorata conſtabit, quorum crates adhuc viuunt. Diximus iam de iſto alibi. Sed & proximè in iſta ciuitate, quum Odei fundamenta, tot veterum ſepulturarum ſacrilega, collocarentur; quingentorum ferè annorum oſſa, adhuc ſuccida, & capillos olentes populus exhorruit. Conſtat, non tantùm oſſa durare: verùm & dentes incorruptos perennare; quæ vt ſemina retinentur fructificaturi corporis in reſurrectione. Poſtremò, etſi tunc deuoratum inuenietur mortale in omnibus mortuis, certè à morte, certè ab æuo, certè per ætatem; numquid à vita, numquid à ſuperindumento, numquid ab immortalitatis ingeſtu? Porrò qui ab his ait deuoratum iri mortale, ab aliis negauit. Et vtique hoc à diuinis viribus, non à naturalibus legibus perfici præſtarique conueniet. Ergo cùm à vita habeat deuorari quod mortale eſt, id exhiberi omnifariam neceſſe eſt vt deuoretur; & deuorari, vt demutetur. Si ignem dicas accendi oportere, non potes id per quod accenditur, alibi neceſſarium adfirmare, alibi non. Sic & cùm inſulcit: 2.Cor.5. 3. *Siquidem exuti, non inueniemur nudi*, de eis ſcilicet qui non in vita, nec in carne deprehendentur à die Domini; non aliàs negauit nudos, quos prædixit exutos, niſi quia reueſtitos voluit intelligi eâdem ſubſtantia, quâ fuerant ſpoliati. Vt nudi enim, inuenientur; carne depoſitâ, vel ex parte diſciſſâ, ſiue detritâ. (& hoc enim nuditas poteſt dici) dehinc recipient eam. vt redinduti carnem, fieri poſſint etiam ſuperinduti immortalitatem. Superindui enim, niſi veſtito iam, conuenire non poterit.

RESVRRECTIO PROBATVR. II. SCHOL.

EXEQVITVR. *Paulus proſequitur probare corporum reſurrectionem, in qua licèt merces incomparabiliter excedat laborem, quo caro ſub anima Deo & virtuti militauit; nihil tamen derogat huius myſterij fidei.* SCIMVS ENIM. 2. *Cor.* 5. 1. Scimus enim: *priùs dixerat de æternæ gloriæ pondere momentaneum tribulationis ſuperante*, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. Nam & in hoc ingemiſcimus, *Syr. ad hoc gemimus, & expetimus indui domo noſtrâ quæ è cœlis eſt*, habitationem noſtram, quæ de cœlo eſt ſuperindui cupientes: ſi tamen veſtiti, non nudi inueniamur, *Syr. niſi etiam poſtquàm induti fuerimus, ſupple veſte carnis, reperiamur nudi, id eſt, expoliati carne. & mortui dum fiet reſurrectio.* Nam & qui ſumus, *Syr. dum enim nunc ſumus in hoc domicilio*, in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, *Syr. ingemimus ob eius onus*, eo quòd nolumus expoliari (*Syriac.* Illud exuere.) ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur, quod mortale eſt à vitâ. PER HOC, *in meritum laborum & tribulationum perpeſſarum in carne.* IPSI CARNI MELIOREM DOMVM. *Non igitur tantùm dabitur in reſurrectione corpus, ſiue veſtimentum animæ longè melius, vtpotè incorruptibile, à primo corruptibili, licèt eadem ſit reddenda ſubſtantia: ſed & ipſi carni iam glorioſæ locus & manſio dignior.* QVANQVAM NEC. &c, *videtur ſe corrigere, dicendo Paulum tantùm locutum fuiſſe de domicilio carnis immutandæ poſt diſſolutionem, non verò de habitatione ipſius carnis in cœlo.* QVOD DE COELO EST. *hoc eſt, qualitatis cœleſtis & incorruptibilis.* PRIVILEGIVM. *quo ſcilicet communi lege mortis eximentur qui adhuc veſtiti ſuâ carne, hoc eſt aut viui adhuc, aut propter breue ſpatium mortis adhuc incor-*A *rupti inuenientur, dum Chriſtus veniet.* COMPENDIO MORTIS EXPVNCTÆ. *glorioſiores innuit Martyres qui breuiori tempore ſub mortis imperio in Antichriſti perſecutione ſæuiſſima mortis exoluent debitum, & ſubitò mutabuntur à morte ad vitam, cùm vix depoſitâ corruptibili veſte, incorruptam induent. Vel, quod priuilegium maius eſt; vult eos pro morte quam alij perſoluent, aliquos adhuc viuentes à ſecundo Chriſti aduentu deprehenſos, iuxta Paulum reſiduos, per immutationem veſtis carneæ & corruptibilis in incorruptibilem obuiam Chriſto in aera ſimul cum mortuis ſuſcitatis rapiendos. Sic enim ſcribit Paulus, quaſi iam immineret ſummus Iudex, aut in ſe perſonam induens tunc ſuperſtitū futurorum.* 1. *Theſſ.* 4. 15, *& ſeq*, Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo. Hoc

B enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, *vſque in aduentum, vel vt habet Syr. qui reliqui erimus in aduentu Domini*, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo: & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, *Syr. qui reliqui erimus, qui viuemus.* ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. HORVM DEMVTATIONEM. *qui ſcilicet tunc viuent.* REDDIT, *refert, narrat.* 1. *Cor.* 15. 51. Ecce myſterium vobis dico; omnes quidem reſurgemus, &c. *Suprà relata non repeto.* VBI DEVORETVR. *vt abſorbeatur.* PER VICARIAM. *quod paulò ſuprà dixerat*, compendio mortis per demutationem expunctæ, *hoc eſt perſoluta; iam dicit lucrifactam, per ſubſtitutam in vices mortis immutationem carnis, aliàs abſque hoc priuilegio morituræ, in immorta-*

lem. Adeò vt nec anima Purgatorij pœnas ad ſoluen-
dum reliquias debiti, nec caro ſepulchri corruptionem
patiatur. HABITVM ANGELICVM, *immortalitatem.*
OMNIMODO. *ſiue ſuperſtes fuerit, ſiue recenter, vel*
olim mortua, omnis immutabitur ſuſcitata, licèt non
omnis tali priuilegio & compendio perfruatur. ESCA
VITÆ, *caro enim propria eſt eſca, ſiue materia, caro*
enim vt mori, ſic propriè viuere dicitur, vt lux pro
eſca habet oleum, ſic lumen vita carnem integram, ſed
in reſurrectione habebit inconſumptibilem. GIGANTVM
CRATES, *oſſa ad inſtar cratis ſpina hærentia inuicem.*
ADHVC VIVVNT, *ſuperſunt integra.* DIXIMVS ALI-
BI. *libro de anima cap.* 51. Plato in Politia cuiuſdam
inſepulti cadauer opponit, longo tempore ſine vl-
la labe pro animæ ſcilicet, *ironicè*, indiuiduitate ſer-
uatum. PROXIME, *nuper, Carthagine.* ODEI FVNDA-
MENTA. *templum ſic dictum. Fuit & Romæ, ex Eutropio*
libro 7. Euſeb. in Chron. & Sueton. in Domitiano cap. 5.
Ab hoc Imperatore. Sic teſte Dione, aliud ab Hadria-
no: & Athenis, ex Vitruuio, à Pericle quoque eſt ex-
tructum, in quo certamina muſica ſpectabantur. Sic di-
ctum ex Suida, à cantu ſiue Ode. Perperàm ergo legunt
alij, Dei fundamenta, hodie fundamenta, vel eo
die. SACRILEGA. *quia ſacrilegium erat mortuorum*
ſepulturas euertere. Vnde Paulus lib. 5. ſententiarum:
Rei ſepulchrorum violatorum, ſi corpora ipſa ex-
traxerint, vel oſſa eruerint, humilioris quidem for-
tunæ, ſummo ſupplicio adficiuntur, honeſtiores in
inſulam deportantur: aliàs autem relegantur, aut
in metallum damnantur. *Et Vlp. lib. 2. ad edict.* Se-
pulcri violati actio infamiam irrogat. *& lib. 25. ad*
edict. Prat. refert eius edictum contra ſacrilegum viola-
torem ſepulcri: Prætor ait: cuius dolo malo, ſepul-
crum violatum eſſe dicetur, in eum, in factum iu-
dicium dabo, vt ei ad quem pertineat, quanti ob
eam rem æquum videbitur, condemnetur, &c. Si
quis in ſepulchro dolo malo habitauerit, ædificiúm-
ve aliud, quâm ſepulcri causâ factum ſit, habuerit;
in eum ſi quis eo nomine agere volet, ducentorum
aureorum iudicium dabo. DENTES PERENNARE VT
SEMINA, *perdurare tanquam germinaturos corpus.* ETSI
TVNC, *cùm ſcilicet Chriſtus veniet.* INGESTV, *ſuper-*
iecto immortalitatis indumento. AB HIS, *in aduentu*
Domini ſuperſtitibus. AB ALIIS, *iam mortuis. Proinde,*
inquit, ab vtriſque tollenda erit corruptibilitas per in-
corruptionem, & claritas corporis glorioſi ab vtriſque
velut ignis inextinguibilis in regionem æterni ignis,
hoc eſt, cœli empirei, quaſi ignis ſupercœleſtis transfe-
renda. CVM INFVLCIT, *infert.* SIQVIDEM EXVTI,
mortui, ſpoliati carne. NON INVENIEMVR NVDI, *non*
remanebimus ſine veſte corporis, quam rurſum reſume-
mus, quoad ſubſtantiam, quamuis eam exuti, quoad
mortalitatem. EX PARTE DISCISSA, *à vermibus ſcilicet*
corroſa,, ſicut veſtimentum quod comeditur à tinea.
Vt hic ordo ſit, quòd iam mortui, primam quâ ſpo-
liati fuerant carnis ſubſtantiam quaſi veſtem induant
reſarcitam, dehinc immortalitatem ſuperinduant. Bre-
uiter primò de Gygantum oſſibus, & maximè denti-
S. Aug. *bus cum Auguſtino dicam: deinde cum eodem Paulum*
explicabo, lib. 15. de Ciuit. cap. 9. De corporum, in-
quit, magnitudine plerumque incredulos, nudata
per vetuſtatem, ſiue per vim fluminum, varióſque
caſus ſepulchra conuincunt: vbi apparuerunt, vel
inde ceciderunt incredibilis magnitudinis oſſa mor-
tuorum. Vidi ipſe non ſolus, ſed aliquot mecum in
Vticenſi littore, molarem hominis dentem tàm in-
gentem, vt ſi in noſtrorum dentium modulos minu-
tatim concideretur, centum nobis videretur face-
re potuiſſe. Sed illum Gygantis alicuius fuiſſe cre-
diderim. *quales exploratores terræ Chanaã ſe vidiſſe di-*
xerunt filios Enacim de genere Gygantum, quibus compa-
rati quaſi locuſtæ videbantur. Nam præter quod erant

A omnium multò maiora quàm noſtra tunc corpo- S. Aug.
ra, Gygantes longè cæteris antcibant. Sicut aliis
deinde, noſtríſque temporibus rara quidem, ſed
nunquam fermè defuerunt, quæ modum aliorum
plurimùm excederent. *Quos tamen alibi ad menſu-*
ram ætatis plenitudinis Chriſti Apoſtolus reſurrecturos
eſſe prædixit. Auguſtinus lib. 22. de Ciuit. cap. 15. Si, S. Aug.
inquit, dixerimus ad Dominici corporis modum
etiam quorumque maiora corpora redigenda, per-
ibit de multorum corporibus plurimùm, cùm ipſe
nec capillum periturum eſſe promiſerit. Reſtat er-
go vt ſuam recipiat quiſque menſuram quam vel
habuit in iuuentute, etiam ſi ſenex eſt mor-
tuus, vel fuerat habiturus, ſi antè eſt defunctus.
B Atque illud quod commemorauit Apoſtolus de
menſura ætatis plenitudinis Chriſti, Epheſ. 4. aut
propter aliud intelligamus dictum eſſe, id eſt, vt illi
capiti in populis Chriſtianis, accedente omnium
perfectione membrorum, ætatis eius menſura
compleatur; *quoad perfectionem fidei, ſpei, & chari-*
tatis, & numerum electorum, aut ſi hoc de reſurre- S. Aug.
ctione corporum dictum eſt, ſic accipiamus di-
ctum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam
reſurgant corpora mortuorum: ſed in ea ætate &
robore, vſque ad quam Chriſtum hîc perueniſſe
cognouimus. Circa triginta quippe annos definie-
runt eſſe, etiam ſæculi huius doctiſſimi homines,
iuuentutem; quæ cùm fuerit ſpatio proprio termi-
nata, inde iam hominem in detrimenta vergere gra-
C uioris ac ſenilis ætatis: & ideò non eſſe dictum, in
menſuram corporis, vel in menſuram ſtaturæ, ſed
in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. *Capite au-*
tem 18. relato integro textu Pauli, confirmat quod hic
dixit de perfectione corporis Eccleſiæ: & concludit: Ecce S. Aug.
qui eſt vir perfectus, caput & corpus quod conſtat
omnibus membris, quæ ſuo tempore complebun-
tur. Quotidie tamen eidem corpori accedunt, dum
ædificatur Eccleſia, cui dicitur 1. Cor. 12. Vos au-
tem eſtis corpus Chriſti, &c. *De omni autem defor-*
mitate tollenda cap. 19 Si ſtatuam, inquit, poteſt ar- S. Aug.
tifex homo, quam propter cauſam deformem fe-
cerat, conflare, & pulcherrimam reddere, ita vt
D nihil inde ſubſtantiæ, ſed ſola deformitas pereat,
ac ſi quid in illa figura priore indecẽter extabat, nec
parilitati partium congruebat, non de toto, vnde
fecerat, amputare atque ſeparare, ſed ita conſper-
gere vniuerſa atque miſcere, vt nec fœditatem fa-
ciat, nec minuat quantitatem: quid de omnipoten-
ti artifice ſentiendum eſt? ergóne non poterit quaſ-
que deformitates humanorum corporum non mo-
dò vſitatas, verùm etiam raras atque monſtroſas,
quæ huic miſeræ vitæ congruunt: abhorrent au-
tem ab illa futura fœlicitate ſanctorum, ſic auferre,
ac perdere, vt qualcumque earum faciunt, & ſi
naturalia, tamen indecora excrementa ſubſtantiæ
corporalis, nullâ eius diminutione tollantur? *De*
E *domo ſiue domicilio cœleſti corporis, habes eumdem Au-*
guſtinum tom. 9. lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. S. Aug.
11. Animâ quidem diſcedente, habitaculum eius
ſoluitur, non eſt enim præſtò illa domina, quæ cu-
ram gerat luteæ domus, atque eius reſtauret ruinas,
&c. vt quid formidas vehiculum mortis? proficiſ-
ceris quidem, & iniuriam patietur ad tempus caro
tua; reuerteris cum ſummo Rege regnans, & talis
tibi reddetur, quæ nequeat corrumpi, & tecum
maneat ſempiterna. Si ad hoc pergis vt melior ef-
ficiaris, non credis quoniam meliori, & in regno
cœlorum quodammodo adminiſtrandi melius tibi
præparabitur hoſpitium? Si hæc terrena lutea, fra-
gilis, tantam tibi exhibuit pulchritudinem: reſtau-
rata & cœleſtis effecta, qualem tibi exhibebit de-
corem? Si hanc tantùm diligis quæ paululùm ma-

net & tranſit in tempore: illam quantùm amabis quæ decore ſuo numquam carebit, quoniam in æ-
S. Aug. ternam vitam manebit? *Et in Pſal. 68. in p.* Quamquam, inquit, Chriſto inhærere cupiamus, mori tamen nolumus, & ideò libenter, vel potiùs patienter morimur, quia alius tranſitus non datur, per quem Chriſto cohæreamus. Nam ſi poſſemus aliter peruenire ad Chriſtum, id eſt, ad vitam æternam, quis vellet mori? naturam quippe noſtram, id eſt, conſortium quoddam animæ & corporis, & quandam in his duobus familiaritatem conglutinationis atque compaginis, exponens quodam loco Apoſtolus ait, habere nos domum non manufactam æternam in cœlis, id eſt, immortalitetem præparatam nobis, quâ induendi ſumus in fine, cùm

A reſurrexetimus à mortuis: & ait, in quo nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale à vita. Si fieri poſſet, ſic vellemus, ait, fieri immortales, vt iam veniret ipſa immortalitas, & modò ſicut ſumus mutaret nos, vt mortale hoc noſtrum abſorberetur à vita, non per mortem corpus poneretur, vt in fine iterùm reciperetur. Quamuis ergo à malis ad bona tranſeamus: tamen ipſe tranſitus aliquantùm amarus eſt, & habet fel quod dederunt Domino in Paſſione Iudæi; habet acre quiddam tolerandum, quo oſtenduntur qui eum aceto potauerunt. *Nihil hic de raptu obuiam Chriſto in aera, quem infrà exponemus; verbo, Reſurrectionis gloria & dotes. numero 6.*

12. *Reſurrectio probatur à Paulo ex neceſſitate iudicij, cui ſiſti debet corpus animatum, & vas fictile carnis cum lumine animæ. De Reſurrect cap. 43. in med. ad finem, & 44. per totum.*

EXinde etiam ad omnes: [a] *Et ideò geſtimus*, inquit, *ſiue peregrinantes, ſiue immorantes placibiles Deo eſſe. Omnes enim manifeſtari nos oportet pro tribunali Chriſti Ieſu.* Si omnes, & totos: ſi totos, & interiores & exteriores, id eſt, tam animas quàm & corpora; *vti vnuſquiſque*, inquit, *reportet quæ per corpus ſecundùm quæ geſſit, bonum, ſeu malum.* Hoc iam quomodo legas, quæro. quaſi turbatè enim per hyperbaton ſtruxit. vtrumne quæ per corpus reportanda erunt, an quæ per corpus geſta ſunt? Sed & ſi quæ per corpus reportanda ſunt, corporalis indubitatè reſurrectio eſt: & ſi quæ per corpus geſta ſunt. per corpus vtique penſanda ſunt, per quod & geſta ſunt. Ita & totus hic à capite tractatus Apoſtoli tali clauſulâ dетextus:, quâ carnis reſurrectio oſtenditur, ſecundùm hæc erit intelligendus quæ cum clauſula conſonant. Si enim adhuc ad ſuperiora reſpectes, vnde mentio hominis exterioris & interioris inducta eſt; nonne & dignitatem & ſpem carnis integram inuenies? Dum enim [b] *de lumine, quod illuxerit Deus in cordibus noſtris, ad illuminationem agnitionis gloriæ ſuæ, in perſona Chriſti, dicit habere nos theſaurum iſtum in teſtaceis vaſis.* ſcilicet in carne: vtrumne quia teſtacea eſt, ſecundùm originem in limo, deſtruetur: an quia diuini theſauri conditorium eſt, extolletur? Atquin, ſi lumen ipſum illud verum, quod eſt in perſona Chriſti: vitam in ſe continet, eáque vita cum lumine committitur in carnem; peritura eſt, in quam vita cõmittitur? Planè, ſi periturus & ipſe theſaurus. perituris enim peritura creduntur; ſicut veteribus vtribus, nouũ vinum. Cùm item ſubiicit, [c] *Semper mortificationem Chriſti Ieſu circumferentes in corpore noſtro.* qualis iſta res eſt, quæ poſt Dei templum, iam & ſepulchrum Chriſti poteſt dici? cur autem mortificationem Domini circumferimus in corpore, *vti & vita*, inquit, *manifeſtetur.* vbi? *in corpore.* in quo? in mortali. Ergo, in carne planè mortali, ſecundùm culpam, ſed & vitali, ſecundùm gratiam. Vide quantam; *vt in illa, vita Chriſti manifeſtetur.* In re ergo aliena ſalutis, in ſubſtantia perpetuæ diſſolutionis, manifeſtabitur vita Chriſti æterna, iugis, incorrupta, iam & Dei vita? aut cuius temporis vita Domini manifeſtabitur in corpore noſtro? Illa quidem quam vixit vſque in Paſſionem, quæ non modò apud Iudæos in manifeſto fuit, verùm etiam omnibus nunc Gentibus prodita eſt. Adeò eam ſignificat, [d] *quæ portas adamantinas mortis, & æneas ſeras inferorum infregit*, quæ exinde iam noſtra eſt. Denique, manifeſtabitur in corpore. quando? poſt mortem. quomodo? dum reſurgimus in corpore, ſicut & Chriſtus. Ne enim quis argumentetur, nunc habere manifeſtari vitam Ieſu in corpore noſtro per diſciplinam ſanctitatis, & patientiæ, & iuſtitiæ, & ſapientiæ, quibus Domini vita floruerit, prouidentiſſima Apoſtoli intentio ingerit: [e] *Si enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Ieſum, vt vita eius manifeſtetur in corpore noſtro mortali.* Ideò defunctis nobis hoc ait futurum in corpore noſtro. Quòd ſi tunc, quomodo niſi reſuſcitato eo? proinde & in clauſula: [f] *Scientes*, ait, *quòd qui ſuſcitauit Ieſum, & nos ſuſcitabit cum ipſo*, quia iam reſurrexit à mortuis, niſi quia, cum ipſo ſicut ipſum ſapit? Si verò ſicut ipſum, non vtique ſine carne.

Cap. XLIV.

[a] 2. Cor. 5. 9.
[b] 2. Cor. 4. 6.
Matth. 9. 17.
[c] 2. Cor. 4. 10.
[d] Pſal. 106. 16.
[e] 2. Cor. 4. 11.
[f] Ibid. 14.

RESVRRECTIO PROBATVR. 12. SCHOL.

EXINDE AD OMNES. *Inde proſequitur Paulus omnibus hominibus loquens 2. Cor. 5. 9.* Et ideò contendimus, ſiue abſentes, ſiue præſentes, placere illi, *Syr. ſatagimus autem ſiue peregrini ſumus, ſiue incolæ, vt illi placeamus. D. Thomas in hunc locum ait, deſideraſſe Paulum Dei præſentiã, & vbique illi placere,*

B *ſiue hic, ſiue in patria:* omnes enim nos manifeſtari oportet, &c. SI OMNES. *non tantum vult, ab Adam vſque ad nouiſſimum hominem, omnes ſiſti debere ad Chriſti tribunal; ſed & omnes, id eſt, totos & integros in vtraque ſubſtantia animæ & corporis, vt quiſque pro geſtis in corpore mercedem accipiat.* PER-

SANDA. *remuneranda.* DE LVMINE. 2. *Cor*, 4. 6. Qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere; ipſe illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu. *Syriac. Lucem orituram, &c. ut illuſtremur per cognitionem gloria Dei in perſona Ieſchua Meſchicho*, habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. LVMEN IPSVM VERVM. *de quo Io.* 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, &c. VITAM CONTINET. Et vita erat lux hominum, &c. ſicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo. COMMITTITVR IN CARNEM. *ſimul vnitur carni, vita illa & lux.*

S.Aug. *Vnde Aug. in Pſal.* 118. Lucerna illa, inquit, de luto facta eſt, ſed verbo ſuo lucet. PERITVRA EST? *quis credat carnem prorſus ita perituram, vt non reſurgat, quam Verbum Patris aſſumpſit, cui anima à Deo quaſi in depoſitum credita & commiſſa eſt, velut theſaurus æternus?* CVM SVBIICIT. 2. *Cor.* 4. 10. Deiicimur, ſed non perimus: ſemper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris. ALIENA SALVTIS. *integritatis in reſurrectione reparandæ.* PORTAS ADAMANTINAS. *Pſ.* 106. 16 Quia contriuit portas æreas & vectes ferreos confringit. SCIENTES. 2. *Cor.* 4. 14. Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum. IPSVM SAPIT, *particula* cum, *idem ſonat quod* ſimul *coniunctiuum, vt ſicut ipſe reſurrexit, ita & nos reſurgamus, in quo iam velut membra in capite ſurreximus. De manifeſtatione ante tribunal Chriſti, iam pluries Auguſtinum retuli. Hac ſuperaddo ex epiſtola ad Vitalem. Vbi ex hoc loco relato, ſic argumentatur etiam de paruulis ſuſcitandis & relaturis,*

S. Aug. *prout geſſerunt in corpore.* Omnes, inquit, adſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, non ſecundum ea quæ ſi diutiùs viueret geſturus fuit, ſiue bonũ, ſiue malum. Scimus enim paruulos, ſecundum ea quæ per corpus geſſerunt, recepturos; vel bonum, vel malum: geſſerunt autem non per ſeipſos, ſed per eos quibus pro illis reſpondentibus, & renuntiare diabolo dicuntur, & credere in Deum: vnde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad ſententiam Domini dicentis, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Propter quod & illis qui hoc Sacramentum non accipiunt, contingit quod ſequitur; Qui autem non crediderit, condemnabitur. Vnde & ipſi, ſicut dixi ſi in illa parua ætate moriuntur, vtique ſecundum ea quæ per corpus geſſerunt, in tempore, quo in corpore fuerunt, quoniam per corda & ora geſtantium crediderunt, vel non crediderunt. quando baptizati, vel non baptizati ſunt; quando carnem Chriſti manducauerunt, vel non manducauerunt: quando ſanguinem biberunt, vel non biberunt. Secundum ergo hæc quæ per corpus geſſerunt, non ſecundum ea, quæ ſi diu hic viuerent, geſturi fuerant, iudicantur. *Hinc Proſper in ſent.* Fruſtrà, inquit, ſibi homo poſt hoc corpus promittit, quod in hoc comparare neglexit. *De theſauro in vaſe fictili tom.* 4. *lib.* 7.

S. Aug. *qq. in Iudic. q.* 49. *Vbi de Gedeone.* Illud, inquit, quod trecenti viri ad ſignum Crucis ipſo numero pertinentes, *quia littera* Thau, *Græcis pro numero trecenteſimo ponitur, & hic Tertull. iuxta Paulum mortificationem Ieſu Chriſti, ſiue Crucem, vult circumferri in corpore noſtro*, hydrias fictiles acceperunt, eiſque ardentes faculas incluſerunt, quibus hydriis fractis, repentè lumina numeroſè micantia tantam hoſtium multitudinem terruerunt, tanquam ex ſuo arbitrio videtur feciſſe Gedeon: Non enim Scriptura dicit Dominum admonuiſſe vt hoc faceret: & tamen tam grande ſignum, quis eius animo atque conſilio faciendum, niſi Dominus inſpirauit, qui præfigurauit ſanctos ſuos theſaurum Euangelici luminis in vaſis fictilibus habituros, ſicut Apoſtolus dicit: Habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus: quibus in paſſione martyrij tanquam vaſculis fractis, maior eorum gloriæ fulgor enituit, impios Euangelicæ prædicationis inimicos inopinatà illis claritate ſuperauit. *Quid ergo erit cùm diuinus iſte figulus, aliud vas in honorem ſupra rotam Crucis ſuæ, vel ſingulorum propriæ, aliud vas, non quidem ſubſtantiâ, quia ex eadem materia, ſed nouâ claritate cryſtallinâ reparatum, animæ glorioſæ fulgore replebit? Neque enim ſolus theſaurus incolumis, ſed & vas eius prius configuratum morti ſuæ, configuratum corpori claritatis ſuæ repræſentabit. Sic ratiocinatur Auguſtinus tom.* 3. *lib.* 1 *de doct. Chriſt. cap.* 19.

Sicut, inquit, animi quædam mors eſt vitæ prioris morúmque relictio, quæ fit pœnitendo, *quibus theſaurizatur Dei gratia: ſicut iram theſaurizat in die iræ cor durum & impœnitens, rurſum crucifigens Chriſtum in corde.* Sic etiam corporis mors eſt animationis priſtinæ reſolutio. Et quomodo animus poſt pœnitentiam, qua priores mores perditos interimit, reformatur in melius; ſic etiam corpus poſt iſtam mortem, quam vinculo peccati omnes debemus, credendum & ſperandum eſt reſurrectionis tempore in melius commutari, vt non caro & ſanguis, *corruptibiles ſcilicet*, regnum Dei poſſideant, quod fieri non poteſt, ſed corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem, nullámque faciens moleſtiam, quia nullam patietur indigentiam, à beata perfectáque anima cum ſumma quiete, *abſque lucta*, vegetetur. Cuius autem animus non moritur huic ſæculo, neque incipit configurari veritati, in grauiorem mortem morte corporis trahitur: Neq; ad commutationem cœleſtis habitudinis, ſed ad luenda ſupplicia reuiuiſcet. Hoc itaque fides habet, atque ita rem ſe habere credendum eſt, neque animum, neque corpus humanum omnimodum interitum pati: ſed impios reſurgere ad pœnas inæſtimabiles, pios autem ad vitam æternam. *Tandem de vita Chriſti manifeſtanda in corpore noſtro mortali lib.* 4. *de Trinit. cap.* 3. S. Aug.

Propter hoc, inquit exemplum futuræ reſurrectionis noſtræ, in corpore, quod præceſſit in Domino, dicit Apoſtolus 1. Cor. 15. initium Chriſtus: *Vulgata, primitiæ,* deinde qui ſunt Chriſti. De corporis enim reſurrectione illo loco agebatur, propter quam etiam dicit Phil. 3. transfigurauit corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori gloriæ ſuæ. Vna ergo mors noſtri Saluatoris duabus mortibus mortis ſaluti fuit: & vna eius reſurrectio duas nobis reſurrectiones præſtitit, cùm corpus eius in vtraque re, id eſt in morte & in reſurrectione, & Sacramento interiori hominis noſtri, & exemplo exterioris, medicinali quadam conuenientià miniſtratum eſt.

13. *Reſurrectio probatur ex Baptiſmo pro mortuis. De Reſurrect. cap.* 48. *à med.*

a 1. Cor. 15. 29. 30. SI autem, a *& baptizantur quidam pro mortuis*; videbimus an ratione; certè illâ præſumptione hoc eos inſtituiſſe contendit; quâ alij etiam carni, vt vicarium baptiſma, profuturum exiſtimarent ad ſpem reſurrectionis, quæ niſi corporalis, non aliàs hîc Baptiſmate corporali obligaretur. *Quid & ipſos baptizari, ait, ſi non quæ baptizantur corpora reſurgunt?*

Anima

Anima enim, non lauatione, ſed reſponſione ſancitur. *Quid & nos*, inquit, *omni horâ periclitamur?* vtique per carnem. [b] *Quotidie morior*, vtique periculis carnis, per quam & *depugnauit ad beſtias Epheſi*: illas ſcilicet beſtias Aſiaticæ preſſuræ, de qua in ſecunda ad eoſdem: [c] *Nolumus enim vos ignorare, fratres, de preſſura noſtra apud Aſiam, quòd ſuper quàm grauati ſumus ſuprà vires, vti de vita hæſitaremus.* Omnia hæc, niſi fallor, eò enumerat, vt, nolens vanam credi carnis conflictationem, indubitatè velit credi carnis reſurrectionem. Vana enim habenda eſt conflictatio eius, cuius nulla erit reſurrectio.

b Ibid. 31. 32.
c 2. Cor. 1. 8.

RESVRRECTIO PROBATVR. 13. SCHOL.

BAPTIZANTVR QVIDAM. 1. *Cor.* 15. 29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omninò mortui non reſurgunt, vt quid baptizantur pro illis? vt quid & nos periclitamur omni horâ? quotidie morior, per veſtram gloriam, fratres, *Syr. Iuro per gloriam veſtram me quotidie mori.* quam habeo in Chriſto Ieſu Domino noſtro, ſi secūdùm hominem, *Syr. tanquam inter homines obiectus ſum beſtiis*, ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. PRÆSVMPTIONE. *qua putabant non reſurrecturos ad gloriam ſine Baptiſmo mortuos, niſi pro ipſis Baptiſmū ſuſciperent. Vnde & fruſtrà carnem, ſiue aquâ baptizarent, vt hîc lauationis nomine cenſuit Tertull. ſiue afflictationibus & mortificationibus eiuſdem carnis pro defunctis aſſumpta: vnde & Chriſtus de ſuo martyrio loquens dixit*: Baptiſmo habeo baptizari, &c. *niſi caro reſurgere deberet.* RESPONSIONE SANCITVR. *Vel ſponſionem intelligit, quâ baptizatus fidem ſuam obſtringit Deo, vel reſponſionem ad interrogationem factam de articulis fidei. Sancitam autem animam, id eſt, ſanctificatam per fidem.* ASIATICÆ PRESSVRÆ. *Act.* 9. *Epheſi à Demetrio Argentario Dianæ ſeditionem contra Paulum excitante penè oppreſſus fuit.* SECVNDA AD EOSDEM. 2. *Cor.* 1. 8. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione noſtra, *Syr. de oppreſſione*, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. *Confirmat autem ſenſum Tertulliani, quod ſubiicit ad probationem reſurrectionis*: Sed ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus. *Syr. & hac de cauſa ſententiam mortis ferebamus*, vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos. EO ENVMERAT. *Ideircò Paulus recenſet, ſiue ſuas, ſiue eorum qui pro mortuis Baptiſma cruciatum ſubibant, in hac carne mortali paſſiones, vt efficaciùs perſuaderet, eandem carnem gloriam reſurrectionis per tormenta promereri. Fruſtrà enim variè affligeretur, ſi nulla ei reſurrectio promitteretur, cuius intuitu Paulus quotidie moriebatur & immolabatur. Audi Auguſtinum ſerm. in Natali Apoſt. Petri & Pauli, de diuerſ.* 41. Ego, inquit, iam immolor: quid eſt immolor? ſacrificium, S. Aug. ero. ſacrificium cuius? Dei. quia pretioſa in conſpectu Domini, &c. Securus ſum, ſurſum habeo Sacerdotem qui me offerat Deo. Ipſum habeo Sacerdotē, qui pro me prior victima fuit, &c. Securus ponebat carnem, coronam accepturus: fœlix mutatio, ſancta migratio: &c. non ergo timeat laborioſam vitam, qui talem deſiderat patriam, &c. Adhuc

A imminet amaritudo paſſionis, ſed tranſit eam paſſuri cogitatio, & quid vltrà ſit, cogitat: non quà itur, ſed quò itur: Et quia cum magno amore cogitatur quò itur, cum magna fortitudine calcatur quà itur. *Et* S. Aug. *lib.* 83. *quæſtionum q.* 87. *iuxta Paulum*: Exiſtimo, inquit, quòd indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Hoc manifeſtum eſt, dixerat enim ſuperiùs: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quod fieri non poteſt ſine moleſtia, cui patientia neceſſaria eſt. Quò pertinet & quod paulò antè ait, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Quod itaque ait, nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat: hoc eum puto dicere. Nam & hoc ipſum quod in nobis dolet, cùm facta carnis mortificamus, *cum, vt exponunt aliqui,* B *pro mortuis, id eſt, pro peccatis noſtris baptizamur, id eſt, affligimur*, id eſt: cùm eſurimus, aut ſitimus S. Aug. per abſtinentiam: dum frenamus delectationem concubitus per caſtitatem: dum iniuriarum lacerationes, & contumeliarum aculeos per patientiam ſuſtinemus: dum neglectis atque reiectis voluptatibus noſtris pro fructu matris Eccleſiæ laboramus: quidquid in nobis in hac atque huiuſmodi attritione dolet, creatura eſt: *homo expectans & ingemiſcens redemptionem corporis ſui de ſeruitute corruptionis*, dolet enim corpus & anima, quæ vtique creatura eſt, & expectat reuelationem filiorum Dei: id S. Aug. eſt, expectat quando appareat quod vocatum eſt in ea gloria, ad quam vocatum eſt, &c. Et ipſa creatura, id eſt, ipſe homo, cùm iam ſignaculi imaginis propter peccatum amiſſi remanſit tantummodò creatura: Et ipſa itaq; creatura, id eſt, & ipſa quæ C nondum vocatur filiorum Dei forma perfecta, ſed tantùm vocatur creatura, liberabitur à ſeruitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei, id eſt, & ipſi erunt ex ſeruis liberi, & ex mortuis glorioſi in vita perfecta, quam habebunt filij Dei, &c. Adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri, id eſt, vt & ipſum corpus accipiens beneficium adoptionis filiorum Dei, quâ vocati ſumus, totos nos liberatos, tranſactis omnibus moleſtiis, ex omni parte Dei filios eſſe manifeſtat. *Ad hoc, cùm prior vnigenitus pro nobis mortuis baptizatus fuerit Baptiſmo Crucis & ſanguinis, ſi oportuit Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam ſuam: non pigeat adoptiuos pro ſeipſis toties mortuis baptizari, & Chriſto compati, & commori, vt cum ipſo in eadem carne mortificata reſurgant ad gloriam.*

14. *Et* 5. *cont. Marc. cap.* 10. *à princ.*

QVid [a], ait, *facient qui pro mortuis baptizantur, ſi mortui non reſurgunt?* Viderit in- a 1. Cor.
ſtitutio iſta. Kalendæ ſi forte Februariæ reſpondebunt illi, pro mortuis petere. 15. 29.
Noli ergo Apoſtolum nouum ſtatim auctorem aut confirmatorem eius denotare, vt tantò magis ſiſteret carnis reſurrectionem, quantò illi qui vanè pro mortuis baptizarentur, fide reſurrectionis hoc facerent. Habemus illum alicubi vnius Baptiſmi de- Epheſ. 4.
finitorem. Igitur & pro mortuis tingui, pro corporibus eſt tingui: mortuum enim cor- 5.
pus oſtendimus. *Quid facient qui pro corporibus baptizantur, ſi corpora non reſurgunt?*

Atque adeò rectè hunc gradum figimus, vt & Apoſtolus ſecundam diſceptationem æque de corpore induxerit. [b] *Sed dicent quidam, Quomodo mortui reſurgent? quo autem corpore venient?* Defensâ etenim reſurrectione quæ negabatur, conſequens erat de qualitate corporis retractare, quæ non videbatur.

b 1. Cor. 15. 35.

ET 5. CONTRA MARC. 14. SCHOL.

QVID FACIENT. *Rurſus contra Marcionem ſupra dictum Pauli locum torquet. Per mortuos pro quibus baptizabantur viui, aliqui intelligunt animas Purgatorij: pro quibus etiam Iudaizantes, qui cum Cerintho negante reſurrectionem carnis, ſe affligebant: vel baptizantur, id eſt, purificantur, & lauantur more etiam Iudaico, oblaturi ſacrificium pro mortuis. D. Thomas pro peccatis abluendis quæ ſunt opera mortua. Epiphanius hæreſi 28. pro vicinis morti, & qui iam pro mortuis tenebantur. Alij de Martyribus explicant, qui pro fide & ſpe reſurrectionis torquebantur. Ambroſius, Irenæus, Chryſoſtomus volunt quoſdam Pauli tempore, quos & Marcionitæ ſecuti ſunt, pro iam defunctis ſine Baptiſmo ſeipſos baptizaſſe. Idem Chryſoſtomus, quid, inquit, verum Baptiſmum ſuſcipiunt omnes fideles pro mortuis, id eſt, pro ſpe reſurrectionis ex mortuis, cui corpora baptizata conſecrantur, ſi nulla eſt reſurrectio mortuorum? Sed ad mentem Tertulliani hic contra Marcionem agentis magis facit Theodoreti ſententia. Ait enim,* pro mortuis, *id eſt, inſtar mortuorum, quaſi qui mortui ſint, & pro mortuis habentur, reſurgentibus à morte & ſepulcro, ſic emergunt & exurgunt ex aqua. Ad quod facit trina merſio olim vſitata exprimens triduum ſepulturæ Christi in Iona triduo in ventre Ceti adumbrati. Auguſtinus ſermone 2. in Appendice ex nouis eductis ex Codice Floriacenſi, qui eſt de myſterio Baptiſmatis.* Tertiò, inquit, capita veſtra in ſacro fonte demerſimus. Qui ordo baptiſmatis duplici myſterij ſignificatione celebratur. Rectè enim tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis Baptiſmum in nomine Trinitatis. Rectè tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis Baptiſmum in nomine Ieſu Christi, qui tertio die reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demerſio typum Dominicæ exprimit ſepulturæ; per quam Chriſto conſepulti eſtis in Baptiſmo, & cum Chriſto reſurrexiſtis in fide, vt peccatis abluti in ſanctitate virtutum Chriſtum viuatis imitando. Vnde beatus Apoſtolus ait, an ignoratis quoniam quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? conſepulti enim ſumus, &c. vt vltrà non ſeruiamus peccato. Conſiderate, fratres chariſſimi, quà conditione Apoſtolus eſſe dixerit baptizatos, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Quæ enim tanta eſt non dico negligentia, ſed amentia, cùm per Baptiſmum acceperis remiſſionem peccatorum, obligari velle peccatis: vt qui factus fueras ex peccatore ſanctus, rurſus ex ſancto velis eſſe peccator: & poſt ſacrum illum fontem, quem non niſi ſemel ablui licet, iterùm ad vitiorum ſordes reuerti? *Hoc poſito argutè Tertullianus Marcionem pungit, reſurrectionem mortuorum negantem, quòd ſtultè, Baptiſmum cum ſuis ſubeat pro mortuis, hoc eſt pro peccatis, in quo ſimilitudinem mortuorum aquis ſepultorum, & ex eu reſurgentium induat, & neget veritatem eiuſdem rei, nempe reſurrectionis carnis, cuius in propria & ſuorum ſectatorum baptizatorum carne repræſentat imaginem, maximè cùm Paulus ex Baptiſmi ſimilitudine probet reſurrectionis veritatem. Vnde & Paulus Baptiſmum lauacrum regenerationis appellat, iuxta Chriſtum dicentem,* niſi quis renatus fuerit, &c. *qui & reſurrectionem vocat, regenerationem:* in die regenerationis cùm ve-

S. Aug.

A nerit filius hominis, &c. *vt enim renaſcitur anima in Baptiſmo, ſic caro regeneratur in die nouiſsimo. Accipe Auguſtinum tom. 3. in Enchirid. ad Laur. c. 52.* S. Aug. Sacri Baptiſmatis in Cruce Chriſti grande myſterium commendauit: eo modo vt intelligamus nihil aliud eſſe in Chriſto Baptiſmum, niſi mortis Chriſti ſimilitudinem: nihil autem aliud mortem Chriſti crucifixi, niſi remiſſionis peccati ſimilitudinem. Vt quemadmodum in illo vera mors, *quod negabat Marcion*, facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorum: & quemadmodum in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera iuſtificatio, &c. An ignoratis, inquit, quoniam quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? &c. Conſepulti enim ſumus illi per B Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam viuemus cum illo, &c. *Et cap. 53.* Quidquid, inquit, S. Aug. geſtum eſt in Cruce Chriſti, in ſepultura, in reſurrectione tertiâ die, in aſcenſione in cœlum & in ſedere ad dexteram Patris: ita geſtum eſt, vt his rebus non myſticè tantùm dictis, ſed etiam geſtis configuraretur vita Chriſtiana quæ hîc geritur. Nam propter eius Crucem dictum eſt, qui autem Ieſu Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Propter ſepulturam, conſepulti enim ſumus cum Chriſto, &c. Propter reſurrectionem, vt quemadmodum Chriſtus reſurrexit a mortuis, &c. Propter aſcenſionem verò in cœlum ſedémque ad dexteram Patris: C ſi autem reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, &c. Iam verò quod de Chriſto confitemur futurum, quoniam de cœlo venturus eſt, viuos iudicaturus & mortuos, non pertinet ad vitam noſtram quæ hîc geritur, quia nec in rebus geſtis eius eſt, ſed in fine ſæculi gerendis; ad hoc pertinet quod Apoſtolus ſecutus adiunxit: cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria: *vtique corpore ſuſcitati*, duobus autem modis accipi poteſt, quòd viuos & mortuos iudicabit: ſiue vt viuos intelligamus, quos hîc nondum mortuos, ſed in hac adhuc carne viuentes inuenturus eſt eius aduentus: mortuos autem qui de corpore, priuſquam veniat, exiere, vel exituri ſunt: ſiue viuos iuſtos, mortuos autem iniuſtos, quoniam iuſti quoque iudicabuntur. INSTITVTIO ISTA. *Mos Marcionitarum, vel Gentilium: q* D *pro mortuis baptizabantur, Calendis Februariis: vt Gentiles inſtituto Marcionitarum reſpondeant huiuſmodi lauacro pro mortuis perito.* NOLI ERGO. *ô Marcion arguere, Paulum quaſi authorem, aut confirmatorem huius ſuperſtitioſi lauacri. Aduerte ex Beda libro de ratione temporum cap. de menſe Pebr. apud Romanos quòd hoc menſe luſtrabatur ciuitas, & apud Luperios, ſiue Lupercos populos orientales corpora lauabantur. De Numa Macrobius l. 1. c. 13.* Secundum menſem, inquit, dicauitFebruo Deo, qui luſtrationum potens creditur. Luſtrari autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat, quo ſtatuit, vt iuſta Diis Manibus ſoluerentur. *Et Cicero 11. de Legib.* Februario menſe, qui tunc extremus anni menſis erat, mortuis parentari voluerunt. S. Aug. *Vnde Aug. lib. 7. de Ciu. c. 7. vbi de menſibus diis ſacris.* Ianuarium, inquit, Iano,

Februarium Termino dedicarunt. Ideo Terminalia eodem menſe Februario celebrati dicunt, cùm ſit ſacrum Purgatorium, quod vocant Februum. Vnde menſis nomen accepit. SISTERET. *Confirmaret ex vana ſuperſtitione Gentilium, qui cùm impoſsibilem crederent carnis reſurrectionem, tamen pro mortuis ſe purgabant.* HABEMVS ILLVM. *Paulum Epheſ* A *4. 5. prohibentem Baptiſma reiterari, cùm ait:* Vnus. Deus, vna fides, vnum Baptiſma. MORTVVM CORPVS. *propriè mortem corpori conuenire non animæ* SECVNDAM DISCEPTATIONEM. *cùm primò diſputaſſet. quærens*, quid faciēt qui baptizantur pro mortuis, &c. *rurſum inducit obiicientes ſibi, in quali corpore reſurgent mortui?* RETRACTARE, *centies repetit, pro tractare.*

15. *Reſurrectionem carnis probat Paulus, exempla ſumens de corporibus à Creatore conditis.*
5. cont. Marc. cap. 10. à princ.

DEnique ſi proponit exempla grani tritici, vel alicuius eiuſmodi, vel quibus det corpus Deus prout volet. [a] *Si vnicuique ſeminum, proprium ait eſſe corpus, & aliam quidem carnem hominum, aliam verò pecudum & volucrum; & corpora cœleſtia atque terrena; & aliam gloriam ſolis, & lunæ aliam, & ſtellarum aliam*: nonne carnalem & corporalem portendit reſurrectionem, quam per carnalia & corporalia exempla commendat? nonne etiam ab eo Deo eam ſpondet, à quo ſunt & exempla? *Sic & reſurrectio*, inquit. Quomodo? ſicut & granum corpus ſeritur, corpus reſurgit. Seminationem denique vocauit diſſolutionem corporis in terram; Quia [b] *ſeritur in corruptela, reſurgit in honeſtatem & virtutem.* Cuius ille ordo in diſſolutione, eius & hîc in reſurrectione corporis, ſcilicet ſicut & granum. Cæterùm, ſi auferas corpus reſurrectioni, quod dediſti diſſolutioni, vbi conſiſtet diuerſitas exitus?

a 1. Cor. 15, 37. & ſeq.

b Ibid. 43.

RESVRRECTIONEM CARNIS. 15. SCHOL.

EXEMPLA GRANI. *Vide eadem penè ad verbum etiam ſuprà expoſita, V.* Reſurrectionem carnis negantes hæretici. *n. 18. in m. ad f.* CVIVS ORDO, *ſupple ſeminis: quaſi diceret, ſicut corpus ſeminis in terra diſſoluitur, & corrumpitur vt reſurgat, ſic corpus hominis in terra ſeminatum, primo exitu mortis corrumpitur, ſed longè diuerſo exitu, id eſt, euentu reſurgit. Licèt enim idem, quoad ſubſtantiam ſeminetur & reſurgat, diuerſum tamen eſt qualitate. Nam quod ſeminatur animale & ignobile, reſurgit glorioſum & ſpiritale. De corpore meliore ſuſcitando in gloriam, quod nunc ſeminatur animale, rurſus Auguſtinus libro ſexto de Gen. ad lit. cap. 19.* Solet, inquit, quæri, vtrùm animale corpus primi hominis formatum ſit è limo quale nunc habemus, an ſpiritale, quale reſurgentes habebimus? Quamquam enim hoc in illud mutabitur: ſeminatur enim corpus animale, ſurget corpus ſpiritale; tamen quid priùs homini factum ſit, ideò diſceptatur, quia ſi animale factum eſt, non hoc recipiemus quod in illo perdidimus. *per mortem corrupto grano in terram cadente, vnde dicitur & ca-* B *dauer*, ſed tantò melius quantò & ſpiritale animali præponendum eſt, quando erimus æquales angelis Dei, &c. Non obſcura eſt Apoſtoli ſententia de hac re, qui cùm voluiſſet adhibere teſtimonium quo probaret eſſe corpus animale, non tam de ſuo, vel de cuiuſquam hominis corpore, quod in præſenti videbatur, quàm de hoc ipſo Scripturæ huius loco recoluit & adhibuit dicens: Si eſt corpus animale, eſt & ſpiritale, ſic enim ſcriptum eſt: Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Sed non primum quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſteà ſpiritale. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Et quomodo induimus imaginem terreni, induamur & imaginem eius qui de cœlo eſt. Quid ad hoc dici poteſt? imaginem ergo cœleſtis hominis nunc ex fide portamus, habituri in reſurrectione quod credimus: imaginem autem terreni hominis ab ipſo exordio humanæ generationis induimus.

S. Aug.

S. Aug.

RESVRRECTIO PROBATVR MVLTIS RATIONIBVS.

1. *Reſurrectio corporum probatur ex vſu loquendi Gentilium. De teſtim. animæ. cap. 4. in fine.*
V. animæ immortalitas. 7. in f.

2. *Reſurrectionem carnis, & immortalitatem neſcij fatentur Ethnici.*
Apol. cap. 50. à med.

ILlis omnibus & ſtatuas defunditis, & imagines inſcribitis, & titulos inciditis in æternitatem; quantùm de monimentis poteſtis ſcilicet, præſtatis & ipſi quodammodo mortuis reſurrectionem. Hanc qui veram à Deo ſperat, ſi pro Deo patiatur, inſanus eſt.

RESVRRECTIO PROBATVR RATIONIBVS. 1. & 2. SCHOL.

Primum titulum habes alibi expoſitum.

II. ILLIS OMNIBVS. *pro patria mortuis.* STATVAS DEFVNDITIS. *ex auro, argento, ærevè materià fuſili decernitis.* TITVLOS. *elogia virtutum marmori & cedro inſculpitis.* DE MONVMENTIS. *monumentis ſic dictis, quòd mentem ſuperſtitum moneant de mor-* C *tuorum virtutibus, quos etiam contra incredulitatem Gentiles hoc pacto quodammodo reſurgere faciunt, & in hominum memoria viuere, vt ſic vel inuiti reſurrectionem mortuorum augurentur.* INSANVS EST. *ſtultus reputatur qui ſecurus pro Deo patitur & moritur ſub ſpe veræ reſurrectionis, cùm fortes & ſapientes ab Ethnicis cenſeantur pro fælicitia hac reſurrectione morien-*

tes; adeò vt poſt mortem eorum ſtatuis in foro vel monumento excitatis ipſi in mortuo marmore reſurrexiſſe videantur. Hanc vanitatem ridet Auguſtinus concione 1. in Pſal. 48. in verſum. Sepulcra eorum domus eorum in æternum, tabernacula eorum in generatione & generationem. Inuocabunt nomina in terris ipſorum. *Ita enim legit Auguſtinus. Sic autem exponit:* Domus, inquit, ſunt ſepulcra. Nam plerumque audis diuitem dicentem: Habeo marmoratam domum, quam relicturus ſum, & non cogito mihi æternam domum vbi ſemper ero. Quando cogitat ſibi marmoratam domum aut exſculptam facere, quaſi de domo æterna cogitat, &c. tabernacula, in quibus temporaliter manſerunt; domus, in quibus quaſi in æternum manebunt; id eſt, ſepulcra. Tabernacula ergo ſuis dimittunt, vbi manebant cùm viuerent: tranſeunt quaſi ad domos æternas, ad ſepulcra. Quid illis proſunt tabernacula eorum, &c. Generatio & generatio, putà filij ſunt, nepotes erunt, & pronepotes. Quid faciunt? quid proſunt tabernacula eorum? quid? audi: Inuocabunt nomina in terris ipſorum, quid eſt hoc? tollunt panem & merum ad ſepulcra, & inuocant ibi nomina mortuorum. Putas quantùm inuocatum eſt nomen illius diuitis, poſtea quando inebriabant ſe homines in memoria ipſius, nec deſcendebat vna gutta ſuper linguam ipſius ardentem? ventri ſuo ſeruiunt homines, non ſpiritibus ſuorum. Ad ſpiri-

S.Aug.

A tus mortuorum non peruenit, niſi quod ſecum viui fecerunt, &c. *Subiicit inſultationem Pſaltis in huiuſmodi diuites totam ſuam immortalitatem & reſurrectionem ponentes in ſtatuis, ſepulcris, viuentium laudibus, quos iumentis inſipientibus comparat.* Quomodo, inquit, inſultatum eſt hominibus, qui non intellexerunt quid facerent de diuitiis, cùm viuerent, & putarunt ſe beatos futuros, ſi haberent memoriam marmoratam, quaſi æternam domum; & ſi ſui, quibus reliquiſſent ſubſtantiam ſuam, inuocarent nomina ipſorum in terris eorum. Debuerunt autem contra præparare ſibi domum æternam, *non manufactam in cœlis*, in bonis operibus: præparare ſibi vitam immortalem, mittere ante ſe ſum-
B ptus, *ad conſtruendam domum*, ſequi opera ſua, attendere comitem egentem, dare ei cum quo ambulabant, non contemnere Chriſtum ante ianuam vlceroſum, qui dixit: cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Audiunt, & rident Ethnici, & multi nomine tenus Chriſtiani, & illudunt, & inſanum Prædicatorem putant: ſicut accidit Paulo Act. 26. 23.* Si paſſibilis Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum, lumen eſt annuntiaturus populo, & Gentibus: hæc loquente eo, & rationem reddente, Feſtus magnâ voce dixit: Inſanis, Paule: multæ te litteræ ad inſaniam conuertunt. Et Paulus: non inſanio, inquit, Optime Feſte, *Syr. victorioſe*, ſed veritatis, & ſobrietatis verba loquor.

S. Aug.

3. *Reſurrectionis poſſibilitas probatur ex multis exemplis. Apol. cap. 48. à pr.*

SEd quomodo, inquis, diſſoluta materia exhiberi poteſt? Conſidera temetipſum, ô homo, & fidem rei inuenies. Recogita quid fueris antequàm eſſes. vtique nihil. meminiſſes enim, ſi quid fuiſſes. Qui ergo nihil fueras, priùs quàm eſſes; idem nihil factus cùm eſſe deſieris, cur non poſſis rurſus eſſe de nihilo, eiuſdem ipſius auctoris voluntate qui te voluit eſſe de nihilo? Quid noui tibi eueniet? qui non eras, factus es, cùm iterùm non eris, fies. Redde, ſi potes, rationem quâ factus es, & tunc require quâ fies. Et tamen faciliùs vtique fies, quod fuiſti aliquando, quia æquè non difficilè factus es, quod nunquam fuiſti aliquando. Dubitabitur, credo, de Dei viribus, qui tantùm corpus hoc mundi de eo quod non fuerat, non minùs quàm de morte vacationis & inanitatis, compoſuit, animatum ſpiritu omnium animatore. Signatum & per ipſum humanæ reſurrectionis exemplum in teſtimonium vobis. Lux quotidie interfecta reſplendet, & tenebræ pari vice decedendo ſuccedunt. ſidera defuncta reuiuiſcunt. tempora vbi finiuntur incipiunt. fructus conſumuntur & redeunt. certè ſemina non niſi corrupta & diſſoluta fœcundiùs ſurgunt. omnia pereundo ſeruantur, omnia de interitu reformantur. Tu, homo, tantum nomen, ſi intelligas te, vel de titulo Pythiæ diſcens, Dominus omnium morientium & reſurgentium, ad hoc morieris vt pereas? vbicumque reſolutus fueris, quæcumque te materia deſtruxerit, hauſerit, aboleuerit, in nihilum prodegerit, reddet te. Eius eſt nihilum ipſum, cuius & totum.

4. *Reſurrectio probatur ex Dei potentia cuncta de nihilo creante, item ex toto mundo reſurgente in aſtris & plantis: in quo prophetiam doctrix natura præceſſit. De reſurr. cap. 11. à princ. ad finem. & 12. per totum.*

NVnquid etiam Dei ipſius potentiam, & poteſtatem, & licentiã recenſere debemus, an tantus ſit qui valeat dilapſum & deuoratũ, & quibuſcumq; modis ereptum tabernaculum carnis reædificare, atque reſtituere? An & aliqua nobis exempla huius ſui iuris in publico naturæ promulgauit; ne qui fortè adhuc neſciant Deũ noſſe; qui non alia lege credendus eſt, quàm vt omnia poſſe credatur? Planè apud Philoſophos habes, qui mundum hunc innatum infectúmq; defendant. ſed multò meliùs, quòd omnes ferè hæreſes natum & factũ mundũ annuentes, conditionẽ Deo noſtro adſcribunt. Igitur cõfide, illũ, totũ hoc ex nihilo protuliſſe, & Deũ noſti, fidẽdo quòd tantũ Deus valeat. Nam & quidã, infirmiores hoc priùs credere, de materia potiùs ſubiacenti volunt ab illo vniuerſitatẽ dedicatã ſecundùm Philoſophos. Porrò, etſi ita in vero haberetur, quum tamẽ longè alias ſubſtantias; longéq; alias ſpecies ex reformatione materiæ diceretur protuliſſe, quàm fuiſſet ipſa materia, non minùs defenderẽ ex nihilo eũ protuliſſe, ſi ea protulerat, quæ omninò non fuerant. Quod enim intereſt ex nihilo quid proferri, an ex aliquo; dum quod non fuit, fiat? quando

etiam non fuiſſe, nihil ſit fuiſſe. Sic & fuiſſe ècõtrario, non nihil eſt fuiſſe. Nunc, etſi intereſt, tamen vtrumq; mihi adplaudit. Siue enim ex nihilo Deus molitus eſt cuncta, poterit & carnem in nihilum perductã, exprimere de nihilo. Siue de materia modulatus eſt alia, poterit & carnem quocunque dehauſtam euocare de alio. Et vtique idoneus eſt reficere, qui fecit; quantò plus eſt feciſſe, quàm refeciſſe? initium dediſſe, quàm reddidiſſe? Ita reſtitutionem carnis faciliorem credas inſtitutione. Aſpice nunc ad ipſa quoq; exempla diuinæ poteſtatis. Dies moritur in noctem, & tenebris vſquequaque ſepelitur. Funeſtatur mundi honor: omnis ſubſtantia denigratur. Sordent, ſilent, ſtupent cuncta: vbique iuſtitium eſt. Ita lux amiſſa lugetur: & tamen rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum ſole, eadem & integra & tota vniuerſo orbi reuiuiſcit; interficiens mortem ſuam, noctem; reſcindens ſepulturam ſuam, tenebras; heres ſibimet exiſtens, donec & nox reuiuiſcat, cum ſuo & illa ſuggeſtu. Redaccenduntur enim & ſtellarum radij, quos matutina ſuccenſio extinxerat. reducuntur & ſiderum abſentiæ, quas temporalis diſtinctio exemerat. redornantur & ſpecula lunæ, quæ menſtruus numerus adtriuerat. reuoluuntur hyemes & æſtates, verna & autumna, cum ſuis viribus, moribus, fructibus. Quippe etiam terræ de cœlo diſciplina eſt arbores veſtire poſt ſpolia, flores denuò colorare, herbas rurſus imponere, exhibere eadem quæ abſumpta ſint ſemina; nec priùs exhibere, quàm abſumpta. Mira ratio: de fraudatrice ſeruatrix; vt reddat, intercipit; vt cuſtodiat, perdit; vt integret, vitiat; vt etiam amplier, priùs decoquit. Siquidem vberiora & cultiora reſtituit, quàm exterminauit. reuerà fœnore interitu, & iniuria vſura, & lucro damno. Semel dixerim, vniuerſa conditio recidiua eſt. Quodcunque conueneris, fuit: quodcunque amiſeris, nihil non iterum eſt. Omnia in ſtatum redeunt, quum abſceſſerint: omnia incipiunt, quum deſierint: ideò finiuntur, vt fiant. Nihil deperit, niſi in ſalutem. Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, teſtatio eſt reſurrectionis mortuorum. Operibus eam præſcripſit Deus antè quàm litteris: viribus prædicauit antè quàm vocibus. Præmiſit tibi naturam magiſtram, ſubmiſſurus & prophetiam, quò facilius credas prophetiæ, diſcipulus naturæ: quò ſtatim admittas, quum audieris quod vbique iam videris: nec dubites Deum carnis etiam reſuſcitatorem, quem omnium noris reſtitutorem. Et vtique ſi omnia homini reſurgunt, cui procurata ſunt, porrò non homini, niſi & carni, quale eſt vt ipſa depereat in totum, propter quam & cui nihil deperit?

Cap. XIII.

RESVRRECTIONIS POSSIBILITAS. 3. & 4. SCHOL.

A EXHIBERI. *Reproduci.* DE MORTE VACATIONIS *quaſi inane & vacuum fuerit ad inſtar mortis, id eſt priuationis, ex qua omnia condidit, & ſpiritus omnium animator & viuificator animalibus viuentibus impleuit.* SIGNATVM. *Impreßit toti orbi exempla reſurrectionis hominum, vt creaturæ teſtes exurgerent contra incredulitatem Gentilium.* DE TITVLO PYTHIÆ, *quæ inſcripſerat in foribus Apollinis Delphici*, noſce teipſum. DOMINVS OMNIVM. *Homo ex dignitate ſua intelligat ſe prorſus interire non poſſe; cui omnia mortua reſurgunt, vt Domino.*

4. INFECTVM. *Non factum, ab æterno eſſe.* CONDITIONEM. *Creationem rerum omnium.* NAM ET QVIDAM. *Cum Hermogene ſcilicet, & Platone vt teſtatur Athanaſius lib. de Incarnatione Verbi in P. & Epiph. hæreſi 6.* DEDICATAM. *De nouo factam.* ITA IN VERO. *Etſi verum eſſet, Deum ex aliqua materia res formaſſe,* B *proinde Dei omnipotentiâ probaretur plures ex nihilo creaſſe ſpecies, longè alterius generis, quàm fuiſſet eadem materia, cùm de nouo condita, omnino priùs non fuiſſent.* QVO INTEREST. *Quid refert?* EXPRIMERE, *expromere, educere.* MODVLATVS, *modos & ſpecies rerum produxit.* IVSTITIVM EST. *Vacant omnia. Conſule de hac voce dicta alibi in indice.* SVGGESTV. *Ornatu & pompâ.* MATVTINA SVCCENSIO. *Radiorum Solis exorientis accenſio.* EXEMERAT, *ſubduxerat diſtinctio & diuiſio lucis à tenebris.* REDORNANTVR SPECVLA. *Reparantur orbes Lunæ, Solem quaſi in ſpeculo licet obſcuriori referentis.* DE CŒLO DISCIPLINA. *Diſcit terra à cœlo reſurrectionis exempla.* DE FRAVDATRICE. *Ideo fraudare videtur agricolam, corrupto in ſinu ſuo ſemine, quod ſeruat, & multiplicato fœnore licet videatur decoctum & conſumptum reproducit.* VNIVERSA CONDITIO. *Omnis creatura reuolubilis eſt.* QVODCVNQVE

A CONVENERIS, *quamcumque creaturam interroges, ſe iam fuiſſe dicet.* NISI IN SALVTEM. *Vt iterum ſaluum reproducatur.* VIRIBVS PRÆDICAVIT. *operibus ſuæ omnipotentia.* SVBMISSVRVS, *poſteà miſſurus Prophetas præparato per exempla naturæ animo ad fidem reſurrectionis. De hac fusè & ſæpè Auguſtinus, ac primò quidem to. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 88. & ſeq.* Non perit, inquit, Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: ſed in quemlibet puluerem cineremue ſoluatur, in quoſlibet halitus auraſque diffugiat, in quamcumque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcumque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ, puncto temporis reddit, quæ illam primitus vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Ipſa itaque terre- B na materies, quæ diſcedente animâ fit cadauer, non ita reſurrectione reparabitur, vt ea quæ dilabuntur, & in alias atque alias aliarum rerum ſpecies formaſque vertuntur, quamuis ad corpus redeant vnde dilapſa ſunt, ad eaſdem quoque corporis partes, vbi fuerunt, redire neceſſe ſit. Alioquin ſi capillis capitis redit quod iam crebra tonſura detraxit; ſi vnguibus quod toties dempſit exſectio, immoderata & indecens cogitantibus, & ideo reſurrectionem carnis non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodum ſi ſtatua cuiuſlibet ſolubilis metalli, aut igne liqueſceret, aut contereretur in puluerem, aut confunderetur in maſſam, & eam vellet artifex rurſus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil intereſſet, ad eius integritatem, quæ particula materiæ, cui membro ſtatuæ redderetur, dum tamen totum ex quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret: ita Deus mirabiliter atque ineffa-

S. Aug.

bilitet artifex, de toto quo caro noſtra conſtiterat, A eam mirabili & ineffabili celeritate reſtituet. Nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrùm capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues: an quidquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentiâ, ne quid indecens fiat: nec illud eſt conſequens, vt ideo ſit diuerſa ſtatura reuiuiſcentium ſingulorum, quia fuerat diuerſa viuentium, aut macri cum eadem macie, aut pingues cum eadem pinguedine reuiuiſcant: ſed ſi hoc eſt in conſilio Creatoris, vt in effigie ſua cuiuſque proprietas, & diſcernibilis ſimilitudo ſeruetur, in cæteris autem corporis bonis æqualia cuncta reddantur; ita modificabitur illa in vnoquoque materies, vt nec aliquid ex ea pereat, & quod alicui defuit ille ſuppleat, qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. Si autem in corporibus reſurgentium rationabilis inæqualitas erit, ſicut eſt vocum quibus cantus impletur: hoc fiet cuique de materia corporis ſui quod & hominem reddat æqualem Angelicis cœtibus, & nihil inconueniens eorum ingerat ſenſibus. Indecorum quippe aliquid ibi non erit, ſed quidquid futurum eſt, hoc decebit, quia nec futurum eſt ſi non decebit. *Et to. 4. libro de Catechizandis rudibus cap. 25.* Ex teipſo, inquit, crede futurum te eſſe, cùm fueris, quando cùm ante non fueris, nunc eſſe te vides. Vbi enim erat iſta moles corporis tui, & iſta forma, membrorumque compago ante paucos annos, priuſquam natus, vel etiam priuſquam in matris vtero conceptus eſſes? vbi erat hæc moles, & hæc ſtatura corporis tui? Nonne de occultis huius creaturæ ſecretis, Domino Deo inuiſibiliter formante proceſſit in lucem, certiſque ætatum incrementis in iſtam magnitudinem formamque ſurrexit? Numquid ergo difficiliùs eſt Deo qui etiam aggeres nubium ex occulto in momento contrahit, & contegit cœlum in ictu temporis, reddere iſtam quantitatem corporis tui ſicut erat, qui eam facere potuit cùm non erat? *Et ſer. 34. de verbis Apoſt.* Te, inquit, appello qui infideli animo de reſurrectione dubitas, & putas non poſſe mortuos ſuſcitari. Quid eſt amplius, ex nihilo facere homines qui viuant: an eos qui facti ſunt, atque vixerunt reparare poſt mortem? vtique plus eſt facere quod nunquam fuit, quam reparare quod fuerit. Quomodo ergo impoſſibile eſſe dicis, vt Deus qui hominem formauit ex nihilo, reformet? quomodo nos ſuſcitare non poteſt conuerſos in puluerem, qui ſi etiam in nihilum rediremus, facere poſſet vt eſſemus, ſicut & fecit nos eſſe cùm antea nunquam fuiſſemus? inſipiens tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi priùs moriatur, &c. qui grana ſeminum mortua & putrefacta viuificat, per quæ in hoc ſæculo viuas, multò magis teipſum reſuſcitabit vt viuas in æternum. Qui illa reparat quæ tibi ſunt neceſſaria, quomodo teipſum non reparat, propter quem & alia reparare dignatus eſt? itaque ſi velimus conſiderare quæ in iſto ſæculo videmus, diuinæ adminiſtrationis opera, ſigna ſunt futurorum. Tota ergo huius mundi adminiſtratio teſtimonium

S. Aug.

S. Aug.

eſt reſurrectionis futuræ. Videmus certè hyemis tempore arbores ſpoliari pomis, nudari foliis: ſed eas rurſus verno tempore ſpeciem reſurrectionis exprimere: quæ primò quidem incipiunt turgere in gemmis, tunc ornari in floribus, veſtiri & foliis, & poſtmodum pomis grauari. Interrogo te infidelis homo qui de reſurrectione dubitas, vbi ſunt iſta, quæ tempore quo Deus diſpoſuit, producuntur? Dic mihi vbi latitant antequam producantur, quæ nuſquam quidem videntur, ſed tamen Deus qui omnipotens eſt, & ea ex nihilo condidit, ſecretâ ſuâ virtute producit? hinc iam ad campos & prata reſpicite quæ æſtate tranſactâ herbis ſuis ſpoliantur ac floribus, & nuda remanent ſpatia ipſa terrarum, ſed iterum verno tempore reueſtiuntur, & nouo vbique germine incipiente lætatur agricola. B Certè herba quæ ante vixit, & moritur, rurſus reuiuiſcit ex ſemine; ſic etiam & noſtrum corpus reuiuiſcit ex puluere. *Et ſer. 64. de verb. Do. circa f.* Si, inquit, Deus fecit hominem qui non erat, reparare non poteſt quod erat? &c. Non eras, & es: & factus non eris? abſit, ne credas: mirabilius aliquid fecit Deus quando fecit quod non erat, & tamen fecit quod non erat: & non creditur reparaturus quod erat, ab eis ipſis, quos fecit quod non erant? hoc eſt quod rependimus Deo, qui non eramus & facti ſumus? hoc illi rependimus vt eum reſuſcitare quod fecit, non poſſe credamus? &c. Sed ecce, inquit, in ſepulcro quod video, fauilla eſt, cinis eſt, oſſa ſunt: & hoc idem accipiet vitam, cutem, pulpas, carnem, & reſurget? quid? fauilla iſta, oſſa C iſta, quæ video in ſepulchro? vel in ſepulchro vides fauillam, vides oſſa: in vtero matris tuæ nihil erat: hoc vides, vel fauilla ſunt, vel oſſa ſunt: tu antequam eſſes, nec fauilla erat, nec oſſa erant, & tamen factus es, cùm omnino non eſſes: & non credis quia oſſa iſta quoquo modo ſunt, qualiacumque ſunt, ſunt tamen, recipient formam quam habebant, cùm tu acceperis quod non habebas. *Et to. 9. libro 3. de Symbolo ad Catech. cap. 11.* Apoſtolus, inquit, vt tolleret de cordibus infidelium omnem dubitationem, ſeminantis propoſuit ſimilitudinem; & ait: ſtulte, tu quod ſeminas non viuificatur, niſi priùs moriatur. Quid autem fiat in ſemine, puto neminem veſtrûm ignorare: quemadmodum grana D triturata, purgata, recondita, proferantur, proiiciantur, obruantur. Niſi enim eſſet meſſis fertilitas nota, iſta crederêtur inſana. Attamen cùm obruuntur, & ab oculis dimittuntur, ſub terra mortua jacent, &c. Cùm autem pluuia aduenerit, quomodo delectat reſpicere herbam virentem, calamum ſurgentem, ad nodos peruenientem, culmum producentem, ſpicas proferentem? delectat te videre quod mortuum jacebat, ſic reuixiſſe? ſed non ſibi aſſignet terra fertilitatem, quoniam Dominus dat ſuauitatem. Si enim pluuia deſuper non deſcendat, etiam terra bona non ſpicas profert, ſed ſpinas, quæ igni tradantur, non quæ horreo recondantur. Similiter & terra noſtra, hoc eſt caro noſtra, ſiue hic, ſiue ibi, non ſibi aſſignet merita: ſed agnoſcat etiam illic accepturam ſe gratiam pro gratia.

S. Aug.

S. Aug.

5. *Reſurrectio confirmatur exemplo Phœnicis. De reſur. cap. 13. per totum.*

SI parum vniuerſitas reſurrectionem figurat; ſi nihil tale conditio ſignat, quia ſingula eius non tam mori, quàm deſinere dicantur; nec redanimari, ſed reformari exiſtimentur, accipe pleniſſimum atque firmiſſimum huius ſpei ſpecimen. Siquidem, animalis eſt res, & vitæ obnoxia & morti; illum dico alitem Orientis peculiarem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtruoſum: qui ſemetipſum lubenter funerans renouat, natali fine decedens atque ſuccedens; iterum phœnix, vbi iam nemo; iterum ipſe, qui non jam; alius idem. Quid expreſſius atque ſignatius in hanc cauſam? aut cui alij rei tale do-

cumentum? Deus etiam ſcripturis ſuis, [a] *Et florebis enim*, inquit, *velut phœnix*; id eſt, de morte, de funere: vti credas, de ignibus quoque ſubſtantiam corporis exigi poſſe. [b] *Multis paſſeribus antiſtare nos Dominus* pronunciauit: ſi non & phœnicibus, nihil magnum. Sed homines ſemel interibunt, auibus Arabiæ de reſurrectione ſecuris?

a Pſal. 91. 12.
b Math. 10. 31.

RESVRRECTIO CONFIRMATVR. 5. SCHOL.

CONDITIO SIGNAT. *Res omnis in mundo condita exprimit.* REDANIMARI. *Rurſus animari & viuificari.* ORIENTIS ALITEM. *Auem Arabiæ, quæ eſt Orientalis reſpectu Africæ.* DE SINGVLARITATE. *Ob ſingularitatem famoſus, Phœnix.* MONSTRVOSVM. *Prodigioſum.* FVNERANS. *Sepeliens, & accenſo rogo aromaticis plantis contexto, ad Solis radios.* RENOVAT. *Ex ſeipſo reſurgens. Cùm nullus Phœnix ſupereſſe videretur.* CVI ALII REI. *Supple quam reſurrectioni eiuſdem carnis ex eadem ſignificanda, Deus Phœnicem inſtituit.* SCRIPTVRIS. *Pſalmo* 91. 12. Iuſtus vt palma florebit. 70. *ſequitur Tertullianus: ita & Iob.* 29. 18. In nidulo meo moriar, & ſicut palma multiplicabo dies meos. 70. Ætas mea ſeneſcet, ſicut truncus palmæ: multo viuam tempore. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Sicut Phœnix multiplicabo dies. *Aduerte palmam eſſe nomine Phœnicem, quæ longa ſenectute arida, ex trunco ſurculum germinat quo videtur reſurgere.* VTI CREDAS. *Vt putes exemplo Phœnicis extiſtæ, Deum poſſe, non ſecus ac Gen. 9. de feris, ita de ignibus cineratam carnem tuam exigere.* ANTISTARE. *Pluris eſſe.* PHŒNICIBVS. *Pro ſingulari plurale ſumit, vel ob ſingularem omnium reſurgentium, ſicut & ſtellarum, gloriam. Vel quia, vt legit Auguſtinus, apud*
S. Aug. *Pſaltem, Chriſtum dicentem:* ſingularis ſum ego, donec tranſeam: cum tranſiero, inquit, *à vita ad mortem, & inde ad reſurrectionem*, non ero ſingularis. *Sed vnicus naturâ phœnix cùm ſim, multos adoptione ſuſcitabo Phœnices.* SEMEL INTERIBVNT. *Sine ſpe reſurrectionis. De Phœnice vide Lact. carmine de Phœnice, Epiph. in Ancorato*, quingenteſimum annum agens vbi cognouerit tempus mortis ſuæ inſtare, rogum ex aromatibus ſibi conſtruit, eaque in vrbem Ægyptiorum Heliopolim defert, materiam incendit, & ſic ſeipſum exurit, ad vnum diem reliquiæ vermem gignunt, vermis pennas producit pullus euadens. Poſteà in Arabiam tranſuolat oram propriam. *Ambr. lib. 5. in Hexa. cap. 23.* Docemur, inquit, huius auis exemplo reſurrectionem credere, quæ & ſine exemplo, & ſine rationis perceptione, ipſa ſibi inſignia reſurrectionis inſtaurat. Et vtique aues propter hominem ſunt, non homo propter aues, &c. Quis igitur huic annuntiat diem mortis, vt faciat ſibi thecam? & impleat eam bonis odoribus, atque ingrediatur in eam, & moriatur illic, vbi odoribus gratis, fœtor funeris poſſit aboleri. Fac & tu ô homo tibi thecam expolians veterem hominem cum actibus ſuis, nouum indue. Theca tua, vagina tua, Chriſtus eſt, qui te protegat & abſcondat in die malo, &c. theca tua eſt fides: imple eam bonis virtutum tuarum odoribus, &c. *Nec ſubticendus Zeno. ſer. de Reſur.* Phœnix, inquit, auis illa pretioſa, reſurrectionis euidenter nos edocet iura; quæ nobilitatem generis ſui, non à parentibus accipit: non liberis tradit: ipſa eſt ſibi vterque ſexus: ipſa omnis affectus, ipſa genus, ipſa finis, ipſa principium: non ex coïtu naſcitur, nec officio alieno nutritur. Non inuita, non imprudens moritur; ſed cùm maturum lethi tempus aduenerit, à ſemetipſa inuitatis ſacris ignibus concrematur. Sepulchrum nidus eſt, illi fauillæ nutrices, cinis propagandi corporis ſemen: mors natalitius dies. Denique poſt momentum feſto exultat in tumulo, non vmbra ſed veritas: non imago, ſed Phœnix: non alia, ſed quamuis melior alia, támen prior ipſa. *Quid conuenientius Chriſto in eadem carne, ſed meliore & renouata, ſponte mortuo, & propria virtute ſuſcitato, & inter mortuos libero.* De quo & *Cyprianus vel, vt alij volunt, Ruffinus Aquileienſis Preſbyter; In expoſitione Symboli:* quid mirum, inquit, videtur ſi Virgo conceperit, cùm Orientis auem, quam Phœnicem vocant, non tantùm ſine coniuge naſci, vel renaſci conſtet, vt ſemper & vna ſit, & ſemper ſibi ipſa naſcendo, vel renaſcendo ſuccedat. *Aug. to. 7. lib. 4. de Anima & eius orig. ad Vincentium Victorem. cap. 20. vbi contra exemplum ab eo prolatum de Anima ſine ſexu, ex comparatione Phœnicis, hanc auem in probationem reſurrectionis aptiùs proferri contendit.* Quod, S. Aug.
inquit de Phœnice loqueris, ad rem de qua agitur omnino non pertinet. Reſurrectionem quippe illa ſignificat corporum, non ſexum deſtruit animarum, ſi tamen, vt creditur, de ſua morte renaſcitur. Sed arbitror quòd tuum ſermonem parum putaueris fore plauſibilem, ſi non multa de Phœnice more adoleſcentium declamâres. *Alterius quoque auis ſeu Reginæ Auium, ſimilitudinem profert in reſurrectionis exemplum in Pſalmum* 102. Renouabitur ſicut Aquilæ iuuentus tua. Quæris ergo, inquit, S. Aug.
quando ſatietur in bonis anima tua? quando renouata fuerit iuuentus tua. Et addidit, ſicut Aquilæ, &c. reſurrectionem quandam ſignificauit nobis. Et quidem renouatur iuuentus Aquilæ, ſed non ad immortalitatem, &c. Dicitur Aquila cùm ſenectute corporis preſſa fuerit, immoderatione roſtri creſcentis cibum capere non poſſe. Pars enim roſtri eius ſuperior, quæ ſupra partem inferiorem aduocatur, cùm præ ſenecta immoderatiùs creuerit, longitudo eius incrementi non eam ſinit os aperire, vt ſit aliquod receptaculi interuallum inter inferiorem partem, & vncum ſuperiorem. Niſi enim aliquod interuallum pateat, non habet morſus quaſi forcipem vnde velut tondeat quod tranſmittat in fauces. Creſcente itaque ſuperiore parte, & nimis aduncata, non poteſt os aperire & aliquid capere: hoc ei facit vetuſtas. Prægrauatur languore ſenectutis, & inopiâ comedendi langueſcit nimis, vtraque re, ætate & egeſtate accedente. Itaque modo quodam naturali, in menſurá reparandæ quaſi iuuentutis, Aquila dicitur collidere, & percutere ad petram quaſi labium ſuum ſuperius, quo nimis creſcente edendi aditus clauditur, atque ita conterendo illud ad petram excutit. & caret prioris roſtri onere quo cibus impediebatur, accedit ad cibum, & omnia reparantur, erit poſt ſenectutem tanquam iuuenis Aquila. Redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pennarum, volat excelſa ſicut antea, fit in ea quædam reſurrectio. Ad hoc enim expoſita eſt iſta ſimilitudo, ſicut de Luna ponitur; quia diminuta & quodammodo intercepta Luna rurſus naſcitur, & impletur, & ſignificat nobis reſurrectionem. Sed impleta illa non permanet, rurſus minuitur, vt ſemper ſignificet. Sic ergo & hoc quod de Aquila dictum eſt, non ad immortalitatem Aquila reparatur, nos autem ad vitam æternam. Sed tamen propterea inde ducta eſt ſimilitudo, vt quod nos impedit, petra nobis auferat. Non ergo præſumas de viribus tuis, firmitas petræ tibi excutit vetuſtatem: Petra autem erat Chriſtus: in Chriſto renouabitur ſicut Aquilæ iuuentus noſtra, &c. creuit vetuſtas, os clauſit, atteratur in petra.

6. *Reſurrectionis ſemina ſunt oſſa & dentes mortuorum de reſur. cap. 42. in m. V. ſupra reſurrectio probata ex ſcriptura. num. 11.*

7. *Reſurrectionem probat carnis origo nobilis, etſi iuxta hæreticos ab Angelis facta eſſet. De reſur. cap. 5. à p. V. Verbum carnis dignitas ex opifice 4.*

8. *Reſurrectio carni debita ad mercedem, quòd animæ adiutrix ſit in virtute, & martyrio, quo debitum Chriſto glorioſè ſoluit. De reſur. cap. 8. in m. ad f.*

NOn poſſunt ſeparari in mercede, quas opera conjungit. Nam & ſacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia, & ſeras, & aridas eſcas, & adpendices huius officij ſordes, caro de proprio ſuo incommodo inſtaurat. Virginitas quoque & viduitas, & modeſta in occulto matrimonij diſſimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur. Age iam, quid de ea ſentis, quum pro nominis fide in medium extracta, & odio publico expoſita, decertat? quum in carceribus maceratur, teterrimo lucis exilio, penuria mundi, ſqualore, pædore, contumeliâ victus, ne ſomno quidem libera; quippe ipſis etiam cubilibus vincta, ipſiſque ſtramentis lancinata; quum iam & in luce omni tormentorum machinatione laniatur; quum denique ſuppliciis erogatur, eniſa reddere Chriſto vicem, moriendo pro ipſo, & quidem per eandem crucem ſæpè, nedum per atrociora quoque ingenia pœnarum? Næ illa beatiſſima & glorioſiſſima, quæ poteſt apud Chriſtum Dominum parere debito tanto, vt hoc ſolùm debeat ei, quod ei debere deſierit: hoc magis vincta, quod abſoluta.

9. *Reſurrectio conuincitur ex iudicij neceſſitate, & iuſtitia Dei manifeſtatione, vt reddat homini iuxta bonum & malum, quod totum anima per carnem operatur. De Reſur. cap. 14. à p. & 15. 16. & 17. ad m.*

EXorſi ſumus ab auctoritate carnis, an ea ſit, cui dilapſæ ſalus competat: dehinc, proſecuti de potentia Dei, an tanta ſit quæ ſalutem conferre dilapſæ rei ſoleat: nunc, ſi probauimus vtrumque, velim etiam de cauſa requiras; an ſit aliqua tam digna, quæ reſurrectionem carnis neceſſariam, & rationi certè omnimodò debitam vindicet. quia ſubeſt dicere, etſi caro capax reſtitui, etſi diuinitas idonea reſtituendi, ſed cauſa reſtitutionis præeſſe debebit. Accipe igitur & cauſam, qui apud Deum diſcis, tam optimum, quàm & iuſtum: de ſuo, optimum; de noſtro iuſtum. Niſi enim homo deliquiſſet, optimum ſolummodò Deum noſſet, ex naturæ proprietate: at nunc etiam iuſtum eum patitur, ex cauſæ neceſſitate: tamen & hoc ipſo optimum, dum & iuſtum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iuſtitiam exhibens, vtramque ſententiam bono præſtat: hinc vindicans iſtud, inde remunerans illud. Sed cum Marcione pleniùs diſces, an hoc ſit Dei totum. Interim talis eſt noſter; meritò iudex, quia Dominus: meritò Dominus, quia auctor: meritò auctor, quia Deus. Hinc & ille, neſcio quis, hæreticorum. Meritò non iudex; non enim Deus: meritò non Dominus; non enim auctor. Neſcio iam ſi Deus, qui nec auctor, quod Deus; nec Dominus, quod auctor. Igitur ſi Deo & Domino & auctori congruentiſſimum eſt, iudicium in hominem deſtinare, de hoc ipſo an Dominum & auctorem ſuum agnoſcere & obſeruare curarit, an non: vtique iudicium reſurrectio expunget. Hæc erit tota cauſa, immò neceſſitas reſurrectionis; congruentiſſima ſcilicet Deo deſtinatio iudicij: de cuius diſpoſitione diſpicias, an vtrique ſubſtantiæ humanæ dijudicandæ cenſura diuina præſideat, tam animæ quàm & carni. Quod enim congruet iudicari, hoc competet etiam reſuſcitari. Dicimus plenum primò perfectumque, credendum iudicium Dei, vt vltimum iam atque exinde perpetuum: vt ſic quoque iuſtum, dum non in aliquo minus: vt ſic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia, plenum atque perfectum. Itaque plenitudinem perfectionemque iudicij, non niſi de totius hominis repræſentatione conſtare. Totum porrò hominem ex vtriuſque ſubſtantiæ concretione parère: idcircoque in vtraque exhibendum, quem totum oporteat iudicari: qui niſi totus, vtique non vixerit. Qualis ergo vixerit, talem iudicari; quia de eo quod vixerit, habeat iudicari. Vita eſt enim cauſa iudicij; per tot ſubſtantias diſpungenda, per quot & functa
Cap. xv. eſt. Age iam, ſcindant aduerſarij noſtri carnis animæque contextum, priùs in vitæ adminiſtratione, vt ita audeant ſcindere illud etiam in vitæ remuneratione. Negent operarum ſocietatem, vt merito poſſint etiam mercedem negare. Non ſit particeps in ſententia caro, ſi non fuerit & in cauſa. Sola anima reuocetur, ſi ſola decedit. Atenim non magis ſola decedit, quàm ſola decucurrit illud vnde decedit: vitam hanc dico. Adeò autem non ſola anima tranſigit vitam, vt nec cogitatus, licet ſolos, licet non ad effectum per carnem deductos, auferamus à collegio carnis. Siquidem in carne, & cum carne, & per carnem agitur

tur

tur ab anima, quod agitur in corde. Hanc denique carnis ſpeciem, arcem animæ, etiam Dominus in ſugillationem cogitatuum taxat, [a] *Quid cogitatis in cordibus veſtris nequàm?* & *Qui conſpexerit mulierem ad concupiſcendum, iam adulterauit in corde.* Adeò & ſine opere & ſine effectu, cogitatus, carnis eſt actus. Sed etſi in cerebro, vel in medio ſupercilio- rum diſcrimine, vel vbi vbi philoſophis placet, principalitas ſenſuum conſecrata eſt, quod hegemonicon appellatur, caro erit omne animæ cogitatorium. Nunquam anima ſine carne eſt, quandiu in carne eſt. Nihil non cum illa agit, ſine qua non eſt. Quære adhuc an cogitatus quoque per carnem adminiſtrentur, qui per carnem dinoſcuntur extrinſecùs. Voluter aliquid anima, vultus operatur indicium: facies intentionum omnium ſpeculum eſt. Negent factorum ſocietatem, cui negare non poſſunt cogitatorum. Et illi quidem delinquentias carnis enumerant: ergo peccátrix tenebitur ſupplicio. Nos verò etiam virtutes carnis opponimus: ergo & benè operata tenebitur præmio. Et ſi anima eſt, quæ agit & impellit in omnia, carnis obſequium eſt: Deum non licet aut iniuſtum iudicem credi, aut inertem: iniuſtum, ſi ſociam bonorum operum à præmiis arceat; inertem, ſi ſociam malorum à ſuppliciis ſecernat: quum humana cenſura eò perfectior habeatur, quò etiam miniſtros facti cuiuſque depoſcit, nec parcens, nec inuidens illis, quo minùs cum auctoribus aut pœnæ, aut gratiæ communicent fructum. Sed quum imperium animæ, obſequium carni diſtribuimus, proſpiciendum eſt, ne & hoc aliâ argumentatione ſubuertant, vt velint carnem ſic in officio animæ collocare, non quaſi miniſtram, ne ex hoc ſociam cogantur agnoſcere. Dicent enim, miniſtros & ſocios habere arbitrium miniſtrandi atque ſociandi, & poteſtatem ſuæ voluntatis in vtrumque; homines ſcilicet & ipſos: idcircò cum auctoribus merita communicare, quibus operam ſponte accommodant: Carnem autem, nihil ſapientem, nihil ſentientem per ſemetipſam, non velle, non nolle de ſuo habentem, vice potius vaſculi apparere animæ, vt inſtrumentum, non vt miniſterium. Itaque animæ ſolius iudicium præſidere, qualiter vſa ſit vaſculo carnis; vaſculum verò ipſum non eſſe ſententiæ obnoxium: quia nec calicem damnari, ſi quis eum veneno temperarit; nec gladium ad beſtias pronuntiari, ſi quis eo latrocinium fuerit operatus. Iam ergo innocens caro, ex ea parte qua non reputabuntur illi operæ malæ: & nihil prohibet innocentiæ nomine ſaluam eam fieri. Licet enim nec bonæ operæ reputentur illi, ſicut nec malæ; diuinæ tamen benignitati magis competit innocentes liberare. beneficis enim debet. optimi eſt autem, etiam quod non debetur offerre. Et tamen calicem, non dico venenarium, in quem mors aliqua ructarit, ſed fictricis, vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis ſpiritu infectum, quæro an minus damnes, quàm oſcula ipſorum? noſtris quoque ſordibus nubilum, vel non pro animo temperatum, elidere ſolemus, quo magis puero iraſcamur; gladium verò latrociniis ebrium quis non à domo tota, nedum à cubiculo, nedum à capitis ſui officio relegarit; præſumens ſcilicet, nihil aliud ſe quàm inſudia animarum ſomniaturum, vrgentium & inquietantium ſanguinis ſui concubinum? Atenim & calix benè ſibi conſcius, & de diligentia miniſterij commendatus, de coronis quoque potatoris ſui inorabitur, aut aſpergine florum honorabitur: & gladius benè de bello cruentus, & melior homicida, laudem ſuam conſecratione penſabit. Eſt ergo & in vaſcula & in inſtrumenta ſententiam figere, vt dominorum & auctorum meritis & ipſa communicent: vt huic quoque argumentationi ſatisfecerim, licet ab exemplo vacet diuerſitas rerum. Omne enim vas vel inſtrumentum aliunde in vſus venit, extranea omnino materia à ſubſtantia hominis: caro autem ab exordio vteri conſata, conformata, congenita animæ, etiam in omni operatione miſcetur illi. Nam etſi [b] *vas* vocatur apud Apoſtolum, quam iubet *in honore tractari*, eadem tamen ab eodem *homo exterior appellatur*: ille ſcilicet limus, qui prior titulo hominis inciſus eſt, non calicis, aut gladij, aut vaſculi vllius. Vas enim, capacitatis nomine dicta eſt, quà animam capit & continet: homo verò, de communione naturæ, quæ eam non inſtrumentum in operationibus præſtat, ſed miniſterium. Ita & miniſterium tenebitur iudicio, etſi de ſuo nihil ſapiat: quia portio eſt eius, quæ ſapit, non ſupellex. Hoc & Apoſtolus ſciens, nihil carnem agere per ſemetipſam, quod non animæ deputetur; nihilominus peccatricem iudicat carnem; ne eo quod ab anima videtur impelli, iudicio liberata credatur. Sic & cùm aliquas laudis operas carni indicit, [c] *Glorificate, inquit, & tollite Deum in corpore veſtro*, certus & hos conatus ab anima agi; idcircò tamen & carni eos mandat, quia & illi fructum repromittit. Alioquin nec exprobratio competiiſſet in alienam culpæ, nec adhortatio in extraneam gloriæ: & exprobratio enim, & exhortatio vacarent erga carnem, ſi vacaret & merces, quæ in reſurrectione captatur.

a Matth. 9. 4. Matth. 5. 28.

Cap. xvi.

b 1. Theſſ. 4. 4. 2. Cor. 14 16. Gen. 2. 3.

c 1. Cor. 6. 20.

Et c. 17. in f.

DEnique, hæc erit ratio in vltimum finem deſtinati iudicij, vt exhibitione carnis omnis diuina cenſura perfici poſſit. Alioquin non ſuſtineretur in finem, quod & nunc animæ decerpunt apud inferos, ſi ſolis animabus deſtinaretur.

RESVRRECTIO CARNI DEBITA. 8. & 9. SCHOL.

A NON POSSVNT. debent corpora & animæ ſimul remunerari, quæ ſimul opera bona egerunt. SERAS, ad veſperas vſque protracta ieiunia. ADPENDICES SORDES. Comites ieiunij, cinis aſperſio, ſacci, & cæteri cultus ſquallor. MODESTA DISSIMVLATIO. Separatio à thoro ſecreta inter coniuges ex conſenſu. VNA NOTITIA, Monogamia. DEO ADOLENTVR. Offeruntur velut incenſum in odorem ſuauitatis. PRO NOMINIS FIDE. Pro tuendo contra Tyrannos nomine Chriſtiano, & fide Chriſti, in theatrum producitur. PENVRIA MVNDI, quia omnibus penè priuatur elementis. CONTVMELIA VICTVS, quia vt rei vix pane & aquâ reficiuntur.
B STRAMENTIS LANCINATA, ob duritiam lecti, vel ſub ſtrata teſtarum fragmenta. EROGATVR, velut igne lento conſumitur. INGENIA PŒNARVM. Noua & inuenta genera tormentorum. PARERE DEBITO, exſoluere tantum debitum. DEBERE DESIERIT. Quod accepto per meritum paßionis Chriſti, martyrij merito, vitam ei pro vita rependat, in quo plus ei manet debitrix, quòd debitum accepta ab eo tanta gratia perſoluerit. Sic enim & Pſaltes, & poſt eum ſæpius Auguſtinus, gratiam pro gratia, & coronam pro miſericordia nobis à Deo dari docuit tract. 3. in ver-
S. Aug. ba Ioannis 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, &c. quam gratiam, inquit, primò accepimus? fidem. In fide ambulantes, in gratiam ambulamus, &c. Hanc ergo acce-
C pit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur. Quid meruit? interroget iuſtitiam, inueniet pœnam. Interroget miſericordiam, inueniet gratiam, &c. cùm promerueris Deum viuendo ex fide, & amplius accepto, vt & moriaris pro fide, vobis enim donatum eſt, non ſolùm vt in eum credatis, ſed vt pro ipſo patiamini, exilium lucis, fœtorem carceris, ſtrati rigorem, tormentorum ſæuitiam, &c. acci-
S. Aug. pies præmium, in eadem carne paſſa & mortua, immortalitatem, & vitam æternam. Sed tantùm pro gratia. Si enim fides gratia eſt, & vita æterna quaſi merces eſt fidei, videtur quidem Deus æternam vitam tanquam debitam reddere. Cui debitam? fideli: quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipſa fides
D gratia eſt, non enim omnium eſt fides, ſed quibus partitus eſt menſuram fidei; & non omnes obediunt Euan-
S. Aug. gelio, & vita æterna, gratia eſt pro gratia, &c. quod ergo præmium immortalitatis poſteà tribuit, dona ſua coronat, non merita tua. Et in Pſal. 70. Donec annuntiem brachium tuum generationi omni ſuperuenturæ, potentiam tuam & iuſtitiam tuam vſquequo, inquit? vſque in altiſſima quæ feciſti magnalia vſque ad carnem & ſanguinem? paſſam & effuſum in Martyrio, imò vſque ad altiſſima quæ feciſti magnalia. In altis, cœli ſunt, in altis Angeli ſunt. Sedes, Dominationes, Principatus, Poteſtates: tibi debent quod ſunt; tibi debent quod viuunt, tibi debent quod iuſtè viuunt, tibi debent quod
E beatè viuunt, &c. Ne putes hominem ſolum pertinere ad gratiam Dei. Quid erat Angelus antequam fieret? quid eſt Angelus ſi deſerat qui creauit? Quid Stephanus Martyr ſplendens vt Angelus? hinc cum Pſalte Martyres calicem pro calice ſumentes,
S. Aug. gratiam pro gratia, reddebant: Pſalmo 115. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Non ait pro omnibus quæ tribuit mihi, ſed pro omnibus quæ retribuit mihi. Quæ igitur præceſſerant hominis, vt omnium donorum Dei non attributio, ſed retributio vocari poſſit? quæ præceſſerant hominis niſi peccata? retribuit ergo Deus bona pro malis, cui homines retribuunt mala pro

A bonis. Hæc enim retribuerunt qui dixerunt hic eſt hæres, venite occidamus eum. Sed quærit iſte quid retribuat Domino, & non inuenit niſi ex eis quæ ipſe Dominus retribuit. Calicem, inquit, ſalutaris, &c. O homo, peccato tuo mendax, dono Dei verax, & ideo iam non homo: quis tibi dedit calicem ſalutaris, quem accipiens, & inuocans nomen Domini, retribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? quis niſi ille qui ait, poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? quis tibi dedit imitari paſſiones ſuas, niſi qui pro te paſſus eſt prior? ideoque pretioſa in conſpectu Domini mors, &c. emit eam ſanguine ſuo, quem prior fudit pro ſalute ſer-
B uorum, ne pro Domini nomine ſerui fundere dubitarent: quod tamen eorum non Domini vtilitati proficeret.

9. AB AVCTORITATE. Dignitate. DILAPSÆ SALVS. Mortua reſurrectio. APVD DEVM. Qui Chriſtianus es. Sequentia habes alibi expoſita. BONO PRÆSTAT. Ex perfecta natura diuinæ bonitate. Bonum enim ex integra cauſa. CVM MARCIONE, Deum tantummodò bonum agnoſcente. Conſule librum 1. contra Marc. NESCIO QVIS. Marcionita. RESVRRECTIO EXPVNGET. Implebit, perficiet, quæ ideo futura eſt, vt maximè duo Dei attributa miſericordia, & iuſtitia omnibus innoteſcant. VTRIQVE SVBSTANTIÆ, carni, & animæ. DICIMVS PLENVM. Et hæc habes proprio titulo explicata. DISPVNGENDA, examinanda, computum dati & accepti facien-
C do. SCINDANT. Separent, diuidant ſocietatem animæ à carne, dum viuit. SI SOLA DECEDIT. Non quòd anima moriatur, ſed quòd recedat à carne. DECVCVRRIT. Curriculum vitæ tranſegit in carne, à qua recedit. A COLLEGIO. Societate, & commercio. SVGILLATIONEM. Correptionem. NEQVAM, mala. CARNIS ACTVS. Quia cor carneum eſt. HEGEMONICON. Principalitas. Et hæc rurſum habes alibi. COGITATORIVM. Organum cogitationum, ſiue ſedes. PER CARNEM EXTRINSECVS. Nihil enim eſt in intellectu, quod priùs nõ fuerit in ſenſu. VVLTVS INDICIVM. Inde Phyſionomi in vultu velut ſpeculo, quid cogitet anima, diuinant. ILLI QVIDEM. Hæretici ſcilicet, peccata carnis & imbecillitates opponunt. Sed vel inde iudicium ſtatuimus, & præcedentem ad hoc
D reſurrectionem. DEPOSCIT. Ad pœnam. IN OFFICIO. Subiectione & ſeruitute. APPARERE, ad ſeruitium adſtare. IAM ERGO INNOCENS. Si caro nihil ex ſua parte operatur mali, cur ſic moritur innocens, vt non reſurgat? DEBET, ratione iuſtitiæ. MORS RVCTAVIT. Eleganter dictum, causâ ſumpta pro effectu, veneno ſcilicet mortifero. FICTRICIS, alludit ad libidinoſas fœminas, & Eunuchos, quos vocat Archigallos, qui calicem prælibabant carnificis, ſpiritu, halitu corruptum, quem propinabat reo torquendo. Duos ergo calices hic opponit, vnum venenatum, alterum amatorium. Alij legunt. Frictricis, impuræ balneorum famula, à frigendo & tergendo dicta. Per fictricem autem, mimam & comicam mulierem, à fingẽdo & repræſentando dictam. Per Archigallum, Pontificem Cy-
E beles, quaſi Principem Caſtratorum. Pro quo alij legunt Architrecis, quod erat genus gladiatorum. Senſus ergo Tertulliani eſt, quòd ſicut vas ab huiuſmodi impuris oribus de more oſculando porrectum, non minus quàm ipſa oſcula deteſtaris; ſic corpus, quod calix & vas eſt animæ, exoſum eſt Deo, cùm membra eius ſeruiunt peccato, & iuſtè à Deo punitur, & ſicut gladius latronis de domo Dei eiicitur. NOSTRIS SORDIBVS NVBILVM. Calicem obſcuratum halitu vel manu ſordida. PRO ANIMO TEMPERATVM. Non vt volumus aqua mixtum frangimus, ſed multò magis iraſcimur famulo. CAPITIS OFFICIO. Ad lectuli caput appenſum pro vitæ tutela. QVAM INLVDIA ANIMARVM. Spectra

mortuorum tali gladio occiſorum in ſomniis ſe habiturum crederet, qui ad ceruical lecti tale quid appenderet. SANGVINIS SVI CONCVBINVM. *Quaſi animæ iugulata territarent inquietudinibus eos qui dormirent cum gladio ſui ſanguinis effuſore.* CALIX BENE CONSCIVS, *honeſtus, nec manu, vel ore impuro tractatus, & à grato & diligenti exterſore porrigente commendabilis; ſolet ad oras ſuas extremas coronari, & floribus aſpergi.* BENE CRVENTVS. *Bonâ & iuſtâ causâ,* MELIOR HOMICIDA, *qui plures occiderit.* CONSECRATIONE PENSABIT, *pro laudis cumulo, pro penſo & mercede, velut Iudith, quo Holofernem, & Dauid quo Goliath, pro ſacro habebitur, & in Anathema ſuſpendetur.* EST FIGIRE. *Vel mos, vel licentia, decernere ſententiam laudis, & mercedis, vel odij, & maledictionis.* AB EXEMPLO VACET, *licet ſit longè diſpar ratio, & comparatio ſumatur à diſſimilibus. Vaſa enim & inſtrumenta cætera aliunde accerſuntur & petuntur ad humanos vſus, caro verò ſimul cum anima naſcitur. Aduerte hîc errorem authoris, qui animam credidit ex traduce, ſimul à parentibus ſumi cum corpore in eodem ſemine.* PRIOR TITVLO HOMINIS. *Limus enim, vt alibi dixi, priùs à Deo vocatus eſt homo, quàm animaretur.* SED MINISTERIVM. *Scilicet inſtrumentum animatum.* TENEBITVR IVDICIO. *Vt ſuſcitatum corpus ſiſtatur iudici ad pœnam vel gloriam.* DE SVO. *Solum, & ab anima ſeparatum.* NON SVPPELLEX. *Totum hic ſumit pro parte, & totam ſuppellectilem domus pro vno vaſe. Quanquam & caro propter diuerſas partes, & ſenſus quibus obiecta rerum percipiuntur, integra dici poſſit ſupellex, ſed tamen animata.* CERTVS. *Scilicet Apoſtolus.* EXPROBRATIO. *Si caro non eſſet aliquatenus particeps culpæ, Apoſtolus non ei exprobraſſet, quòd eſſet* caro peccati. VACARENT. *Fruſtrà Paulus hortaretur carnem ad glorificandum Deum, niſi eſſet certa ei repoſita in reſurrectione merces.* OMNIS CENSVRA. *Ideo vſque in finem ſæculi extremum iudicium differtur, vt carne ſuſcitatâ, & animâ ei reunitâ, plenum Chriſtus exerceat in integrum hominem iudicium. Neque enim tamdiu ſuſpenderentur pœna vel gloria carnis, ſi ſolis animabus impenderet iudicium, quæ iam nunc apud inferos, prægustant, vel pœnam cum diuite, vel cum Lazaro refrigerium. Si enim nullum ſupereſſet carni poſt reſurrectionem gaudium aut ſupplicium, iuſtum eſſet vt nunc pro meritis bonis, vel malis reciperet. Sæpius Auguſtinus inculcauit reſurrectionis & iudicij fidem, velut, to. 4. lib. de Catechiſ. rudibus cap. 7.* Spes, inquit,

S. Aug. reſurrectionis intimanda eſt, & pro capacitate ac viribus audientis, aduersùs vanas irriſiones infidelium, de corporis reſurrectione tractandum, & futuri vltimi iudicij bonitate in bonos, ſeueritate in malos, veritate in omnes: commemoratiſque cum deteſtatione & horrore pœnis impiorum, regnum iuſtorum atque fidelium, & ſuperna illa ciuitas, eiuſque gaudium cum deſiderio prædicandum eſt. *Et eodem libro cap. 24. vbi de impletis iam prophetatis & creditis, futuriſque credendis, maximè reſurrectione mortuorum & iudicio.* Omnia, inquit, hæc, ſicut tantò

S. Aug. ante prædicta legimus, ſic & facta cognoſcimus: & quemadmodum primi Chriſtiani, quia nondum iſta prouenîſſe videbantur, miraculis mouebantur vt crederent: ſic nos, quia omnia iſta ita completa ſunt, ſicut in eis libris legimus, qui longè antequam hæc implerentur conſcripti ſunt, vbi omnia futura dicebantur, & præſentia iam videntur, ædificamur ad fidem, vt etiam illa quæ reſtant ſuſtinentes, & perſeuerantes in Domino, ſine dubitatione ventura credamus. Siquidem adhuc tribulationes futuræ in iiſdem Scripturis leguntur, & ipſe vltimus iudicij dies, vbi omnes ciues ambarum ciuitatum, receptis corporibus ſurrecturi ſunt, & rationem vitæ ſuæ ante tribunal Chriſti iudicis reddituri. Veniet enim

A in claritate poteſtatis, qui priùs in humilitate humanitatis venire dignatus eſt, & omnes pios ab impiis ſegregabit: non tantùm eis qui in eum credere omninò noluerunt, ſed etiam eis qui fruſtrà & infructuosè crediderunt in eum: illis daturus regnum ſecum æternum, illis autem pœnam æternam cũ diabolo. *Capite autem 25.* Crede fortiter & inconcuſsè, S. Aug. quia omnia quæ videntur quaſi pereundo humanis oculis ſubtrahi, ſalua & integra ſunt omnipotentiæ Dei: qui ea cùm voluerit ſine vlla mora & difficultate reparabit, ea duntaxat quæ iuſtitia eius reparanda eſſe iudicat: vt in his corporibus reddãt homines B factorum ſuorum rationem, in quibus ea fecerunt: & in his mereantur aut commutationem cœleſtis incorruptionis pro meritis pietatis, aut corruptibilem corporis conditionem, *ob ſenſum doloris quo mors æterna dicitur,* pro meritis iniquitatis, non quæ morte ſoluatur, ſed quæ materiam ſempiternis doloribus præbeat. *Et in appendice ſermonum nouorum ſer. 2. ex codice Floriac.* S. Aug. Credimus, inquit, quòd Deus qui fecit homines cùm antè non fuiſſent, facilè poſſit eos reficere qui fuerunt. Qui cœlum, & terram, & maria, & quæ in eis ſunt, atque omnia elementa fecit ex nihilo, quomodo nõ poteſt reparare homines, quos ideo fecit, vt in hac vita agerent, vnde in alia iudicarentur, & vel pro bona voluntate præmia, vel pro mala, ſupplicia mererentur? hæc eſt enim Chriſtia- C norum Catholicorum fides, vt credamus nos cum hac in qua nunc ſumus anima reſurgere *& carne* habentes idoneum reſurrectionis exẽplum Dominum noſtrum Verbum Patris, qui cùm ſit Deus, & Dei filius, Deus Verbum, & ſecundùm ſubſtantiam Diuinitatis Patri coæternus & conſubſtantialis: ideò naturæ noſtræ ſuſcepit hominem, iuxta quem de virgine naſci, & poſteà pati, & mori voluit, & die tertiâ reſurrexit, & aſcendit in cœlos, vt nos ad ſpem reſurrectionis accenderet: vt ſic nos credamus ex mortuis ſuſcitandos, quemadmodum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis confitemur. Vnde Beatus Apoſtolus infideliũ animos increpat dicens. Si autem Chriſtus prædicatur quod reſurrexit à mortuis, quomo- D do dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? hoc ergo tenete conſtanter & credite, quod diuinis vocibus adfirmatur, quia reſurrectio ſit futura, in qua Sanctis omnibus qui Chriſtum diligũt, & eius faciunt voluntatem, immortalitas glorioſa donanda eſt, vt in conſpectu Dei, cum Angelis & cœleſtibus virtutibus in perpetuum glorientur. Infideles verò & peccatores, & qui Dei præcepta non faciunt, ad hoc reſurgere, vt immortalis eorum facta caro, æternis incendiis deputetur, vt ſemper ardeat, & nunquam ardendo deficiat. *De animabus iuſtorum redituris in reſurrectione ad corpora impaſſibilia, per quæ, & cum quibus beatitudinem meruerunt, to. 5. lib. 22. de Ciuit. cap. 27.* S. Aug. Singula quædam, inquit, dixerunt Plato atque Porphyrius, quæ ſi inter ſe communicare potuiſſent, facti eſſent fortaſſe Chriſtiani, &c. quoniam ſecundùm Platonem etiam ſanctæ ani- E mæ ad humana corpora redibunt: ſecundùm Porphyrium ad mala mundi huius ſanctæ animæ non redibunt. Dicat itaque cum Platone Porphyrius, redibunt ad corpora. Dicat Plato cum Porphyrio, non redibũt ad mala: & ad ea corpora redire conſentient, in quibus nulla mala patiantur. Hæc itaq; non erunt, niſi illa quæ promiſit Deus beatas animas in æternum cũ ſua æterna carne victuras. Hoc enim quantùm exiſtimo, iam facilè nobis concederent ambo: vt qui faterentur ad immortalia corpora redituras animas eſſe Sanctorum, ad ſua illas redire permitterent, in quibus mala huius ſæculi pertulerunt, in quibus Deum, vt his malis carerent, piè fideliterque coluerunt. *Concludo cum Pſalte.* Semel locutus eſt

Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia, quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. *Quæ poteſtas? ſuſcitandi mortuos & iudicandi. Poteſtas mittendi corporis & animæ in gehennam. Poteſtas ſuſcitandi mortuos & diſcernendi oues ab hædis; vt reddat cuique iuxta opera ſua. In quem locum Auguſtinus.* Poteſtatem eius timete, miſericordiam

S. Aug. eius amate: nec ſic de miſericordia eius præſumatis, vt poteſtatem contemnatis; nec ſic poteſtatem A timeatis, vt de miſericordia deſperetis. Apud illum poteſtas, apud illum miſericordia: hunc humiliat, & hunc exaltat: hunc humiliat poteſtate, illum exaltat miſericordiâ. Sic enim Deus volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa patientia ſua vaſa iræ, *carnes peccatrices, cooperatrices animæ*, quæ perfecta ſunt in perditionem. Audiſti poteſtatem, quære miſericordiam; vt notas, inquit, faceret diuitias ſuas in vaſa miſericordiæ.

10. *Reſurrectio probatur à conglobatis Dei in carnem beneficiis, maximè ob Incarnationem: & licet caro interdum à Scriptura humilietur, aliunde tamen exaltatur.*

De reſur. cap. 9. & 10. per totum.

Gen. 1.28 IGitur, vt retexam, quam Deus manibus ſuis ad imaginem Dei ſtruxit, quam de ſuo
Gen. 2.3. adflatu ad ſimilitudinem ſuæ viuacitatis animauit: quam incolatui, fructui, domina-
& 8. Luc. 18.18 tui, totius ſuæ operationis præpoſuit: quam Sacramentis ſuis diſciplinisque veſti-
19. uit; cuius mundicias amat, cuius caſtigationes probat, cuius paſſiones ſibi adpreciat:
Matth. hæccine non reſurget, totiens Dei? Abſit, abſit, vt Deus manuum ſuarum operam, in-
22. 39. genij ſui curam, adflatus ſui vaginam, molitionis ſuæ Reginam, liberalitatis ſuæ hære-
a 2. Cor. dem, Religionis ſuæ Sacerdotem, teſtimonij ſui militem, Chriſti ſui ſororem, in æ-
12. 9. ternum deſtituat interitum. Bonum Deum nouimus: ſolum optimum à Chriſto eius
b Luc. 5. addiſcimus; qui dilectionem mandans, poſt ſuam, in proximum, faciet & ipſe quod præ-
31. c 1 Cor. cepit: diliget carnem, tot modis ſibi proximam. Et, ſi infirmam, ſed [a] *virtus in infirmi-*
12. 9. *tate perficitur*: &, ſi imbecillam, [b] *ſed medicum non deſiderant, niſi malè habentes*: & ſi in-
d Luc. 19. honeſtam, ſed [c] *inhoneſtioribus maiorem circundamus honorem*: &, ſi perditam, [d] *ſed ego*,
10. inquit, *veni, vt quod periit, ſaluum faciam*: &, ſi peccatricem, ſed [e] *malo mihi*, inquit, *ſa-*
e Ezech. *lutem peccatoris, quàm mortem*: &, ſi damnatam, *ſed* [f] *ego*, inquit, *percutiam, & ſanabo*:
18. 23. Quid ea exprobras carni, quæ Deum expectant? quæ in Deum ſperant? quæ hono-
f Deut. 32 rantur ab illo? quibus ſubuenit? Auſim dicere, ſi hæc carni non accidiſſent, benigni-
39. Cap. x. tas, gratia, miſericordia, omnis vis Dei benefica, vacuiſſet. Tenes ſcripturas, quibus
g Eſa. 40. caro infuſcatur? tene etiam, quibus inluſtratur. Legis cùm caro deprimitur? adige ocu-
7. los, & cùm caro releuatur. [g] *Omnis caro fœnum.* Non hoc ſolum pronuntiauit Eſaias;
ibid. 5. ſed &, *Omnis caro videbit ſalutare Dei.* Notatur in Geneſi dicens Deus, [h] *non manebit*
h Gen. 6.3 *ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt.* Sed & auditur per Ioëlem, [i] *effundam de ſpi-*
i Ioël 2. *ritu meo in omnem carnem.* Apoſtolum quoque ne de vno ſtilo noris, quo carnem plerum-
28. que compungit. Nam, etſi [k] *negat habitare boni quicquam in carne ſua*; Et ſi adfirmat eos
k Rom. 7. [l] *qui in carne ſint, Deo placere non poſſe, quia* [m] *concupiſcat aduerſus ſpiritum*: &, ſi qua alia
18. l Rom. 8. ita ponit, vt carnis non tamen ſubſtantia, ſed actus inhoneretur: dicemus quidem alibi,
8. nihil propriè carni exprobrari oportere, niſi in animæ ſugillationem, quæ carnem mi-
m Gal. 5. niſterio ſibi ſubigit. Verùm interim & in illis litteris Paulus eſt; quum [n] *ſtigmata*
17. *Chriſti in corpore ſuo portat*: quum noſtrum, vt [o] *Dei, templum vitiari vetat*: quum *corpora*
n Gal. 6. *noſtra, membra Chriſti facit*: quum monet, [p] *Tollere & magnificare Deum in corpore noſtro.*
17. o 1. Cor. 3. Itaque, ſi ignominiæ carnis, reſurrectionem eius expellunt, cur non dignitates potiùs
16. 17. inducent? Quoniam Deo magis congruit in ſalutem redigere, quod reprobarit inter-
p 1. Cor. dum, quàm in perditionem dedere, quod etiam aliquando probauit.
6. 15. & 20.

RESVRRECTIO PROBATVR. 10. SCHOL.

VT RETEXAM. *Summatim repetam omnia carnis humanæ priuilegia.* AD IMAGINEM DEI. *Chriſti ſcilicet filij Dei, & Dei veri, Incarnati, cuius corporis ideam in mente verſabat Deus dum primi hominis corpus ſecundùm exemplar eius delinearet.* SVÆ VIVACITATIS. Omnibus mobilibus mobilior eſt Sapientia. *Ad cuius ſimilitudinem, Adæ carni animam ſapientem & rationabilem inſufflauit.* SVÆ OPERATIONIS *fabricæ mundi.* VESTIVIT. *Ornauit, vel per ea, habitu gratiæ induit. Anima enim per carnem effectus Sacramentorum participat.* MVNDITIAS. *In virginitate, continentia coniugali, Monogamia ſeruatas.* CASTIGATIONES, *in ieiuniis, ſacco, cinere, &c.* ADPRETIAT, pretioſa enim in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. TOTIENS DEI. *Quæ tot rationibus ad Deum pertinet, eiuſque ſeruitio conſecrata eſt, qui viuorum Deus eſt.* VAGINAM, *thecam cui animam afflauit.* MOLITIONIS. *Totius mundi molis.* HÆREDEM. *Cui liberaliter totius mundi hæreditatem largitus eſt. Sic & Paulus de Chriſto dixit:* quem conſtituit hæredem vniuerſorum. SACERDOTEM. *Per carnem enim ſacrificia peraguntur.* TESTIMONII MILITEM. *In martyrio certantem.* CHRISTI SOROREM. *Hanc enim Chriſtus in Canticis, ob ſpiritale caſtumque coniugium ſororem vocat ſimul & ſponſam. Quâ & Chriſtus frater noſter dicitur, cui & natura humana dicit in Canticis:* Quis det te mihi fratrem meum ſugentem vbera matris meæ, &c. IN ÆTERNVM, *Excluſam omni ſpe reſurrectionis.* SOLVM OPTIMVM, nemo bonus niſi ſolus Deus. QVÆ DEVM EXPECTANT.

ſcilicet adiutorem & medicum, cuius tantò maior virtus & ſapientia apparet, quò pluribus caro infirmitatibus ſubiacet. VACVISSET. *vacaſſet, non habuiſſet Deus, quo ſic apertè effectis, attributa ſua probaret.* INFVSCATVR, *denigratur, vilipenditur.* INLVSTRATVR. *illuſtratur, laudatur.* ADIGE. *applica oculos, attentiùs intuere.* NOTATVR. *arguitur.* DE VNO STILO. *dum ſcribit aduerſus vitia carnis.* ACTVS INHONORETVR. *hoc eſt, opera carnis, quæ manifeſta alibi dicit.* PROPRIE CARNI, *quæ non ita rea eſt ſicut anima ei cedens, & conſentiens, vel eam impellens in malum.* PAVLVS EST. *idem ipſe qui in carnem inuehitur, eandem rurſus exaltat.* EXPELLVNT, *tanquam ab indigna.* REDIGERE *reſtituere. Quoniam omnes hîc citati loci alibi fusè ſunt expoſiti, & totus Tertulliani textus mera eſt alibi ſparſim reſperſorum* A *collectio, nihil hic ſuperuacuum referam; & Lectorem pleniùs ab Auguſtino Tertullianum illuſtrante informandum remitto ad verbum*, Carnis dignitas, *per totum, ſiue ex opifice, ſiue in ordine ad Animam, & maximè ad gloriam, quibus locis fuſiſſimè inueniet quæcumque hic ſummatim perſtricta ſunt. Vnicum breuiter ſubiiciam; ex epiſtola eius ad Maximinum à Beda citatum in 1. Cor. 6.* Glorificate & portate Deum in corpore veſtro: quemnam Deum, niſi Spiritum ſanctum, cuius corpora noſtra dixerat templum? Debetur ergo gloria Spiritui ſancto. Nam ſi templum Dei ei facere, ſicut Salomon ei fecit de lignis, & lapidibus iuberemur; vtique faciendo templum, ei latriam exhiberemus: quantò magis latriam debemus, cui templum non facimus, ſed ſumus. S. Aug.

11. *Reſurrectio carnis conſtat ex merito veræ carnis Chriſti mortuæ, vt mors ab Adam. 5. cont. Marc. cap 9. à princ.*

QVia[a] *per hominem mors, & per hominem reſurrectio.* Hîc mihi & Chriſti corpus oſtenditur in nomine hominis, qui conſtat ex corpore, vt ſæpè iam docuimus. Quòd ſi ſic[b] *in Chriſto viuificamur omnes, ſicut mortificamur in Adam*: quando in Adam corpore mortificamur, ſic neceſſe eſt & in Chriſto corpore viuificemur. Ceterùm, ſimilitudo non conſtat, ſi non in eadem ſubſtantia mortificationis in Adam, viuificatio concurrat in Chriſto.

a 1. Cor. 15. 21.
b Ibid. 22

12. *Reſurrectio toti homini debetur, qui totus in Adam periit, ne præualeat Chriſto diabolus. De reſurr. cap. 33. in f. & 34. per totum.*

ET nunc eò pergimus, vti corporalitatem propriè carnalem demonſtremus à Domino ſignificari in omni reſurrectionis mentione, ſaluâ animali, quam & ipſam pauci receperunt. Imprimis, cùm[a] *ad hoc veniſſe ſe dicit, vti quod periit, ſaluum faciat*, quid dicas periiſſe? hominem ſine dubio. Totumne; an ex parte? Vtique totum. Siquidem tranſgreſſio, quæ perditionis humanæ cauſa eſt, tam animæ inſtinctu ex concupiſcentia, quàm & carnis actu ex deguſtatione commiſſa, totum hominem elogio tranſgreſſionis inſcripſit, atque exinde merito perditionis impleuit. Totus itaque ſaluus fiet, qui perit totus delinquendo. niſi ſi & ouis illa ſine corpore amittitur, & ſine corpore reuocatur. Nam ſi caro quoque eius cum anima (quod pecus totum eſt) humeris boni paſtoris aduehitur, ex vtraque vtique ſubſtantia reſtituendi hominis exemplum eſt. aut quàm indignum Deo, dimidium hominem redigere in ſalutem? penè minùs facere. cùm etiam ſæcularium principum plena ſemper indulgentia vindicetur. Diabolus validior in hominis iniuriam intelligitur, totum eum elidens: Deus infirmior renuntiabitur, non totum eum releuans? Atquin & Apoſtolus ſuggerit,[b] *Vbi delictum abundauerit, illic gratiam ſuperabundaſſe.* Quomodo denique ſaluus habebitur; qui poterit & perditus dici? carne ſcilicet perditus; animâ verò ſaluus. niſi quòd iam & anima in perdito conſtituatur neceſſe eſt, vt ſalua effici poſſit, id enim ſaluum effici oportebit, quod perditum fuerit. Porrò autem recipimus animæ immortalitatem, vt perdita non in interitum credatur, ſed ſupplicium, id eſt, in gehennam. Et, ſi ita eſt, iam non animam ſpectabit ſalus: ſaluam ſcilicet ſuâ naturâ per immortalitatem; ſed carnem potiùs. quam interibilem conſtat apud omnes. Aut ſi & anima interibilis, id eſt, non immortalis; quod & caro; iam & carni forma illa ex æquo proficere debebit, proinde mortali & interibili; quia id quod perit, ſaluum facturus eſt Dominus: Nolo nunc contentioſo fune deducere, hac an illac hominem perditio depoſtulet, dum vtrimque eum ſalus deſtinet, in ambas ſubſtantias peræquata. Ecce enim ex quacumque ſubſtantia hominem periſſe præſumpſeris, ex altera non perit. Salus ergo erit iam ex qua non perit, & ſalus nihilominùs fiet ex qua perit. Habes totius hominis reſtitutionem; dum & quodcumque eius perit, ſaluum facturus eſt Dominus; & quodcumque non perit, vtique non erit perditurus. Quis vltrà de vtriuſque ſubſtantiæ ſecuritate dubitabit, quum altera ſalutem conſecutura ſit, altera amiſſura eam non ſit? Et tamen adhuc ſenſum rei exprimit Dominus,[c] *Ego*, dicens, *veni; non vt meam, ſed vt Patris qui miſit me, faciam voluntatem.* Quam, oro te? *Vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, ſed reſuſcitem illud in nouiſſima die.* Quid à Patre Chriſtus acceperat, niſi quod & induerat? hominem ſine dubio, carnis animæque texturam. Neutrum ergo eorum quæ accepit, perire patietur: immò nec quicquam vtriuſque; immò nec modicum. quòd ſi modicum caro, ergo nec carnem; quia nec modicum: nec quicquam, quia nec quicquam. Atquin, ſi non & carnem reſuſcitabit nouiſſimâ die, iam non modicum patietur perire de homine; ſed, pro tanta dixerim parte, propè totũ ingerens ampliùs.[d] *Hac eſt Patris voluntas, vt omnis*

a Luc. 19. 10.
CAP. XXXIV.
Luc. 15. 4.
b Rom. 5. 20.
c Io. 6. 38.
d Ibid. 40.

qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ſuſcitem illum nouiſſimâ die. plenitudinem extruit reſurrectionis. diſtribuit enim vtrique ſubſtantiæ per officia propriam mercedem ſalutis; & carni per quam filius aſpiciebatur, & animæ per quam credebatur. Ergo, dices, illis erit promiſſa res, à quibus Chriſtus videbatur. Sit planè ita, vt & ad nos eadem ſpes inde manauerit. Nam ſi videntibus, & idcircò credentibus, fructuoſa tunc fuerunt opera carnis atque animæ, multò magis nobis. [c] *Feliciores enim*, inquit, *qui*
c Io. 20. 29. *non viderunt, & credunt*: quando etſi illis negaretur carnis reſurrectio, certè felicioribus competiſſet. Quomodo enim felices, ſi ex parte perituri?

13. *Reſurrectio debetur carni ob meritum mortuæ carnis Chriſti, & Verbum eius viuificans. De reſurr. cap. 37. in med. ad finem.*

COnuerſus ad recogitatus illorum; quia ſenſerat diſpergendos, [a] *Caro*, ait, *nihil pro-*
a Io.6.64. *deſt.* Quid hoc ad deſtruendam carnis reſurrectionem? Quaſi non liceat eſſe aliquid, quod etſi nihil proſit, aliud tamen ei prodeſſe poſſit. Spiritus prodeſt, viuificat enim. Caro nihil prodeſt, mortificatur enim. Itaque, ſecundum nos magis collocauit vtriuſque propoſitionem. Oſtendens enim quid proſit, & quid non proſit; pariter illuminauit quid cui proſit: ſpiritum ſcilicet carni mortificatæ viuificatorem. [b] *Veniet enim hora*, inquit, *quum*
b Io. 5. 25. *mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.* Quid mortuum, niſi caro? Et quid vox Dei, niſi Sermo? Et quid Sermo, niſi ſpiritus? meritò carnem reſuſcitaturus, quod factus eſt ipſe; & ex morte, quam paſſus eſt ipſe; & ex ſepulcro, quo illatus eſt ipſe. Denique quum dicit, [c] *Ne miremini, quòd veniet hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, au-*
c Io. 5. 25. 28. 29. *dient vocem filij Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in vitæ reſurrectionem, qui mala, in reſurrectionem iudicij*: nemo iam poterit aliud mortuos interpretari, qui ſint in monumentis, niſi corpora & carnem: quia nec ipſa monumenta aliud, quam cadauerum ſtabula. ſiquidem & ipſi homines veteres: id eſt, peccatores: id eſt, mortui per ignorantiam Dei, quos monumenta intelligendos argumentantur hæretici: de monumentis proceſſuri in iudicium, apertè prædicantur. ceterùm, quomodo de monumentis monumenta procedent?

RESVRRECTIO CARNIS. 11. 12. 13. SCHOL.

A PER HOMINEM MORS 1. *Cor.* 15. 21. Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. HIC CHRISTI CORPVS. *Quidquid dicas Marcion, hic per nomen hominis, corpus Chriſti, quod verum fuiſſe negas, Paulus intellexit, in quo & verè mortuus, vt filius Adæ in quo omnes moriuntur: ſed quia ſine peccato mortuus eſt, & propriâ virtute ſurrexit, in eo & ipſe Adam, & omnes eius poſteri viuificantur.* IN EADEM SVBSTANTIA. *veræ carnis.*

XII. VTI, *vt.* CORPORALITATEM. *Veram carnem propriè ſurrecturam in omnibus, abſque præiudicio reſurrectionis ſpiritalis animæ quam valdè pauci à Chriſto ſunt conſecuti.* IMPRIMIS. *In primis: primò quidem cùm dixit Chriſtus Luc.* 19. 10. Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat: *cùm totus homo, non tantùm anima, ſed etiam carne mortuus ſit, vtrumque venit ſuſcitare.* ELOGIO. *Notâ & titulo criminis.* OVIS ILLA, *quæ aberrauit ab ouili Paſtoris.* VBI DELICTVM. *Rom.* 5. 17. Si vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum, &c. vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. Vt ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. RECIPIMVS IMMORTALITATEM. *Non quaſi quid ſuperueniens, ſed innatum.* SALVAM. *incorruptibilem.* INTERIBILEM, *mortalem.* FORMA ILLA. *modus loquendi.* CONTENTIOSO FVNE. *ſicut hinc inde à pueris aut viris trahentibus ad probationem & oſtentationem virium.* HAC AN ILLAC. *an perditio ſibi hominem vindicet ex parte animæ, vel corporis.* DVM, *dummodo eum maneat ex vtraque ſalus.* OMNE QVOD DEDIT MIHI. *ſcilicet naturam humanam ex anima & carne contextam, quam inter ho-*
A *mines integram aſſumendo, & animas ſaluat iuſtificando, & corpora ſuſcitando.* PRO TANTA PARTE. *quæ longè viſibilior eſt anima, & in omnibus cooperatur animæ, extra quam denique anima nullius Sacramenti, nullius meriti capax eſt.* PROMISSA RES. *de qua agebatur, nempe reſurrectio.* FOELICIORES. *Luc.* 11. 28. Quinimò beati qui audiunt verbum Dei, &c. *Et expreſsiùs Ioan.* 20. 29. Beati qui non viderunt, & crediderunt. ETSI ILLIS, *qui viderunt.* SI EX PARTE, *carnis ſcilicet.*

XIII. CONVERSVS AD RECOGITATVS. *Io.* 6. 62. Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis, hoc vos ſcandalizat? ſi ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs. *Syr. à principio*, Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam: verba quæ locutus ſum vobis ſpiritus & vita ſunt, &c. Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. QVID HOC. *quid hunc locum obiiciunt nobis reſurrectionis aduerſarij?* ILLVMINAVIT.
B *clarè docuit.* SERMO, *verbum Dei.* NISI SPIRITVS, *Deus. Io.* 4. Deus ſpiritus eſt, *Et Io.* 1. Deus erat Verbum. FACTVS IPSE, *Io.* 1. Verbum caro factum eſt. STABVLA, *hoſpitia vſque ad iudicium.* DE MONVMENTIS MONVMENTA. *Stultè Valentiniani & Marcionitæ negantes, vel in alia carne reſurrectionem aſſerentes, per monumenta intelligunt ſpiritaliter mortuos. Quis enim dicat monumenta, de monumentis procedere: quanquam Chriſtus Phariſæos figuratè dixerit;* Sepulcra dealbata, *& Paulus Pontifici, quem ignorabat:* Percutiet te Deus, paries dealbate, *Ioannis locos hîc citatos, habes explicatos alibi; vnum hîc attingam iuxta Paulum, & Tertulliani ſcopum, nempe præualuiſſe Chriſtum Adamo, vtrumque hominem, animam & carnem trahente in mortem, vt vtrumque in vitam & reſurrectionem repararet. Ita ergo ſcribit to. 4. lib. expoſit. quarumdam propoſit. in epiſt. ad Rom. propoſit.* 29 Quod, inquit, ait ſed non ſicut delictum, ita eſt & donatio: duobus modis donatio præcellit;

vel quòd multò magis abundet gratia, quâ vtique in æternum viuitur, *etiam carne ad immortalitatem ſuſcitandâ.* temporaliter autem per mortem Adæ S. Aug. mors regnauit, Vel quod vnius delicti condemnatione, mors multorum facta eſt per Adam: Per Dominum autem noſtrum Ieſum Chriſtum, multorum delictorum donatione data gratia, in vitam æternam. Aliam verò differentiam ſic explicans dicit: & non ſicut per vnum peccantem, ita eſt & donum. Nam iudicium quidem ab vno, in condemnationem; gratia autem ex multis delictis, ad iuſtificationem. Ex vno ergo, quod dictum eſt, ſubauditur delictum: quia ſequitur; gratia autem ex multis delictis. Ergo hæc differentia eſt, quòd in Adam vnum delictum damnatum eſt; à Domino autem multa donata ſunt. Quod ergo ſequitur, ambas iſtas differentias tenet; vt explicetur ſic: ſi enim ob vnius delictum mors regnauit per vnum: multò magis qui abundantiam gratiæ & iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Quod autem dixit; multò magis regnabunt; ad vitam æternam pertinet. Quod autem dixit; abundantiam gratiæ accipient; *quod idem eſt ac ſi diceret quod ex ipſo retulit Tertullianus, vbi abundauit delictum ſuperabundauit gratia.* Ad donationem multorum pertinet delictorum. *Et ep. 89. ad Hilarium vbi de morte & peccato regnante ab Adam vſque ad Moyſem, poſt quem & rei facti ſunt homines legis violatæ.* Lex, in- S. Aug. quit, non erat quâ arguente peccatum demonſtraretur, ſiue lex rationis in paruulo, ſiue lex literæ in populo Sed regnauit, inquit, mors ab Adam. *Scilicet peccati originalis tantùm* vſque ad Moyſen. *Etiam incluſiuè, & deinceps in omnes, vnà cum actualibus contra legem commiſſis.* Quia nec lex data per Moyſen potuit regnum mortis auferre, *tam animæ quam* S. Aug. *corporis.* Quod ſola Chriſti abſtulit gratia. &c. *Et rurſum ibidem.* regnum mortis, in eis tantùm non eſt, qui Chriſti gratiâ renati, ad eius regnum pertinent. Quoniam mors temporalis, quamquam & ipſa de originali delicto propagata ſit, corpus in eis interimat, animam verò ad pœnam non trahit; vbi voluit regnum mortis intelligi: vt anima renata per gratiam, iam non moriatur in gehennam, id eſt à vita Dei non alienetur, non ſeparetur. Temporalis autem mors corporis, etiam in iis qui Chriſti morte redimuntur, relinquitur interim ad exercitationem fidei, & agonem præſentis luctationis, in quo & martyres certauerunt: abſumetur verò & ipſa in renouatione corporis, quam reſurrectio pollicetur: ibi enim penitus abſorbebitur mors in victoriam, cui modo gratia Chriſti adimit regnum, ne ſuorum animas ad pœnas tartari trahat. Quamuis ergo Adã futuri forma ſit a contrario, *vt ſcilicet ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificabuntur.* Ta- S. Aug. men plus præſtat Chriſtus regeneratis, quàm eis nocuerat ille generatis: & non ſicut per vnum peccatum ita eſt & donum, &c. vt intelligatur non in magis multos, cùm iniqui magis multi ſint qui damnabuntur, ſed magis abundabit: quòd in iis qui per Chriſtum redimuntur, temporaliter valet forma mortis ex Adam; in æternum autem valebit vitæ forma per Chriſtum. *De vtroque per Chriſtum animæ & carnis reſurrectione, lib. 20. de Ciuit. cap. 6. ex Ioan-* S. Aug. *nis 5.* Venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent: ſicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo: ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo. Nondum de ſecunda reſurrectione, id eſt corporum, loquitur, quæ in fine futura eſt, ſed de prima quæ nunc eſt. Hanc quippe vt diſtingueret, ait: venit hora & nunc eſt. Non autem iſta corporum, ſed animarum eſt. Habent enim & animæ mortem ſuam in impietate at-

A que peccatis. Secundùm quam mortem mortui sũt, de quibus idem Dominus ait: ſinite mortuos ſepelire mortuos ſuos: vt ſcilicet in anima mortui, in corpore mortuos ſepelirent, &c. omnes itaque mortui ſunt in peccatis, nemine prorſus excepto, ſiue in originalibus, ſiue etiam voluntate additis: vel ignorando, vel ſciendo, nec faciendo quod iuſtum eſt: & pro omnibus mortuis viuus mortuus eſt vnus, id eſt nullum habens omnino peccatum: vt qui per remiſſionem peccatorum viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram; vt credentes in eum qui iuſtificat impium, ex impietate iuſtificati, tanquam ex morte viuificati, ad pri- B mam reſurrectionem quæ nunc eſt, pertinere poſſimus. *Perſeuerando vſque in finem.* Ad hanc enim primam non pertinẽt, niſi qui beati erunt in æternum: ad ſecundam verò, de qua mox locuturus eſt, & beatos pertinere docebit, & miſeros. Iſta eſt miſericordiæ, illa iudicij, &c. Nolite, inquit, mirari hoc, quia veniet hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij, id eſt damnationis. Reſurgat ergo in prima, qui non vult in ſecunda reſurrectione damnari, &c. ſicut ergo duæ ſunt regenerationes, vna ſecundùm fidem, quæ nunc fit per baptiſmum: alia ſecundùm carnem, quæ fiet in eius incorruptione, atque immortalitate per C iudicium magnum atque nouiſſimum: ita ſunt & reſurrectiones duæ; vna prima, quæ & nunc eſt, & animarum eſt, quæ venire non permittit in mortem ſecundam: alia ſecunda, quæ nunc non eſt, ſed in ſæculi fine futura eſt, nec animarum, ſed corporum eſt; quæ per vltimum iudicium alios mittit in ſecundam mortem; alios in eam vitam quæ non habet mortem. *Et ſer. 64. qui eſt vltimus de verbis* S. Aug. *Dom.* Veniet hora in qua hi qui ſunt in monumentis, &c. quomodo, inquit, expreſſit carne mortuos? qui ſunt in monumentis, quorum iacent ſepulta cadauera, quorum fauillæ ſunt tectæ, quorum oſſa diſperſa ſunt, quorum caro iam non eſt, D & tamen Deo integra eſt. Veniet hora, &c. boni ſint, mali ſint, audient vocem, & exient. Rumpentur omnia vincula inferorum: omne quod periit, imò periſſe putatur, reſtituetur. Si enim Deus fecit hominem qui non erat, non reparare poteſt quod erat? puto quia cùm dicitur, Deus mortuos ſuſcitaturus eſt, non res incredibils dicitur: quia de Deo, non homine dicitur. *Et ſer. 162. de temp.* S. Aug. Vera, inquit, eſt de reſurrectione corporum promiſſa veritas: quia veritas quæ mentiri non nouit, totum neceſſe eſt vt impleat quod promiſit, &c. Noſſe debemus duas eſſe mortes, & duas eſſe reſurrectiones. Dicitur enim mors prima, dicitur & ſecunda. Porrò primæ mortis duæ ſunt partes: vna E quâ peccatrix anima per culpam diſceſſit a Creatore ſuo: altera quæ iudicante Deo, excluſa eſt per pœnam de corpore ſuo. Mors autem ſecunda, ipſa eſt corporis & animæ punitio ſempiterna. Per mortem verò ſecundam anima ſolius mali hominis in æternum cum corpore ſuo cruciatur. Vtraque ergo mors omnem hominem tenebat obſtrictum, quia naturæ tranſgreſſio vnumquemq; peccatis propagat obnoxium. Venit autem Dei filius immortalis & iuſtus, vt moreretur pro nobis; in qua carne, *quæ ſola quidem prodeſt ſine ſpiritu viuificante, quo de Maria* S. Aug. *Virgine concepta eſt*, quia nullum potuit habere peccatum, ſine reatu pertulit peccati ſupplicium. Secundam itaque primæ mortis partem, id eſt ſolius corporis mortem. Dei filius pro nobis accepit, per quam à nobis & dominationem peccati, & pœnam

æternæ punitionis excluſit: hoc ergo Chriſtus in ſuis fidelibus miſericorditer operatur, vt hic eos primò in anima reſuſcitet, donans eis fidem, vt rectè credant, tribuens charitatem, vt bonis operibus libenter inſiſtant. In nouiſſimo verò die, ad hoc eis A corpora reſuſcitare dignabitur, vt eis æternam beatitudinem largiatur. Reſuſcitati ergo in anima per fidem, dilectiſſimi fratres, cum iuſtitia viuamus, vt etiam corpore ad æternam lætitiam reſurgamus.

14. *Reſurrectio noſtra fundatur in exemplo Reſurrectionis Chriſti. De Reſur. cap. 48. à p.*

a 1. Cor. 15. 16. SI [a] *mortui non reſurgunt, nec Chriſtus reſurrexit. Si Chriſtus non Reſurrexit, vana eſt fides veſtra; quia adhuc in delictis veſtris eſtis, & qui in Chriſto dormierunt, perierunt.* Per hæc, cui
ibid. 14. nos rei credendæ videtur exſtruere? Reſurrectioni, inquis, mortuorum, quæ negabatur.
17. & 18. Certè ſub exemplo Dominicæ reſurrectionis volens eam credi. Certè, inquis. Exemplum porro ex diuerſitate, an ex parilitate componitur? Vtique, inquis, ex parilitate. Quomodo autem Chriſtus reſurrexit? in carne, an non? ſine dubio, ſi mortuum, ſi ſepultum audis ſecundùm ſcripturas, non aliàs quàm in carne; æquè reſuſcitatum in carne concedis. Ipſum enim quod cecidit in morte, quod jacuit in ſepultura, hoc & reſurrexit; non tam Chriſtus in carne, quàm caro in Chriſto. Igitur, ſi ad exemplum Chriſti reſurgemus, qui reſurrexit in carne jam non ad exemplum Chriſti reſurgemus, ſi non in carne & ipſi reſur-
b ibid. 21. gemus: quia [b] *per hominem*, inquit, *mors, & per hominem reſurrectio*: vt ſepararet quidem auctores; mortis, Adam; Chriſtum, reſurrectionis; ejuſdem autem conſtitueret ſubſtantiæ reſurrectionem, cujus & mortem, per ipſorum auctorum in nomine hominis compa-
c ibid. 22. rationem. [c] *Si enim ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*; carne viuificabuntur in Chriſto, ſicut in Adam carne moriuntur.

15. *Et de Reſur. cap. 51. in. p.*

SEd pro omnibus jam ſtabit, quod in clauſulam reſeruauimus, etiam pro Apoſtolo ipſo, reuera maximæ inconſiderantiæ reuincendo, ſi tam abruptè, vt quidam volunt, clauſis (quod aiunt) oculis, ſine diſtinctione, ſine conditione, omnem paſſim carnem & ſan-
a Marc. 16.19. guinem à regno Dei extruſit; vtique & ab ipſa regia cœlorum: quum illic adhuc [a] *ſedeat Ieſus ad dexteram Patris*; homo, etſi Deus; Adam nouiſſimus, etſi Sermo primarius; caro & ſanguis, etſi noſtris puriora, idem tamen & ſubſtantia & forma qua aſcendit, talis etiam
Act 1. 11. deſcenſurus, vt angeli adfirmant; agnoſcendus ſcilicet eis qui illum conuulnerauerunt.
Io. 19. 37. Hic ſequeſter Dei atque hominum appellatus, ex vtriuſque partis depoſito commiſſo ſibi,
1. Tim. 2. 5. carnis quoque depoſitum ſeruat in ſemetipſo, arrabonem ſummæ totius. Quemadmodum enim nobis arrabonem ſpiritus reliquit, ita & à nobis arrabonem carnis accepit, & vexit
2. Cor. 5. 5. in cœlum pignus totius ſummæ illuc quandoque redigendæ. Securæ eſtote, caro & ſanguis; vſurpaſtis & cœlum & regnum Dei in Chriſto. Aut ſi negent vos in Chriſto, negent & in cœlo Chriſtum, qui vobis cœlum negauerunt.

RESVRRECTIO NOSTRA. 14. & 15. SCHOL.

SI MORTVI. 1. *Cor.* 15. 16. Si mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit: Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris Ergo & qui dormierunt in Chriſto perierunt. *Hæc ab initio iam dicta & expoſita conſule.* EXTRVERE, *inſtruere, informare.* EIVSDEM SVBSTANTIÆ. *Carnis, quæ ideo propriè reſurgit, quia propriè moritur.* NOMINE HOMINIS. *Quia ſupra dixit*, per hominem mors & per hominem reſurrectio. *Vide dicta præcedenti Scholio.*

15. PRO OMNIBVS STABIT. *Iudæis & Gentibus, de quibus egerat capite præcedenti.* PRO APOSTOLO. *quem tuetur à calumnia inconſiderationis ſi omnem omnino ſubſtantiam carnis, & non ſolam eius corruptionem à regno Dei excluſiſſet; cùm in eadem carnis ſubſtantia idem homo Chriſtus, in eadem carne ſedeat in regno ad dexteram Patris.* SERMO PRIMARIVS. *Primum & principale verbum, per quod omnia facta ſunt, & ipſe primus Adam.* VT ANGELI ADFIRMANT, hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum ſic veniet. &c. CONVVLNERAVERVNT. Videbunt in quem confixerunt. SEQVESTER. Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. DEPOSITO COMMISSO. *Pater enim gloriam ſuam in manus eius; & homo ſalutem in ſinu eius depoſuit.* DEPOSITVM SERVAT. *Inde Paulus*: Scio cui credidi, & cer- B tus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. SERVAT ARRABONEM. *Arram, in ſeipſo, in carne ſua prius ſuſcitata & tranſuecta in cœlum; donec ſummam omnium corporum electorum ſecum rapiat ad gloriam. Vnde Auguſtinus* cœleſtibus regnis arram noſtrę conditionis impoſuit. ARRABONEM SPIRITVS. 2. *Cor.* 5. 4. nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita qui autem efficit nos in hoc ipſum, Deus, *Syr. qui parauit nos ad hoc ipſum, Deus eſt*, qui dedit nobis pignus Spiritus Syr. arrabonem Spiritus ſui. SI NEGENT, *hæretici. De merito & exemplo mortis & reſurrectionis Chriſti cum Auguſtino dicamus, Ser. 162. de temp.* reſurrexit inquit Chriſtus, vt reſurrecturum ſe non dubitet Chriſtianus. Quod enim præceſſit in capite, ſequetur in corpore. *Et to. 9. tract.* 10 *in Io.* 2. Diximus, inquit, Adam vnum ho- C minem fuiſſe, & ipſum eſſe totum genus humanum. Quaſi fractus eſt, & ſparſus colligitur: & quaſi conflatus in vnam ſocietatem atque concordiam ſpiritalem, & gemit vnus pauper modo ipſe Adam, ſed in Chriſto innouatur: quia ſine peccato venit Adam, vt peccatum Adam ſolueret in carne ſua, & vt redintegraret ſibi Adam imaginem Dei. Adam ergo caro Chriſti de Adam: ergo de Adam templum quod deſtruxerunt Iudæi & ſuſcitauit Dominus triduò:

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

reſuſcitauit enim carnem ſuam, &c. quid ergo ſibi vult numerus quadragenarius, ſenarius? *quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc.* Interim ipſe Adam, quia per totum orbem terrarum eſt, *in quatuor literis Græcis quatuor orbis partes exprimentibus quæ vt alibi vidimus 46. faciunt numerum*, habet enim Adam, alpha, quod eſt vnum. Habet delta, quod ſunt quatuor, habes quinque. Habet iterum alpha, quod eſt vnum, habes ſex. Habet & mi, quod eſt quadraginta, habes quadraginta ſex, &c. Et quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit, templum corporeum inde traxit, non iniquitatem quæ de templo pellenda eſt. *Sicut caro & ſanguis corruptibiles à regno*, ipſam autem carnem quam traxit de Adam, Maria enim de Adam, & Domini caro de Maria, Iudæi crucifixerunt; & ille reſuſcitaturus erat carnem triduò, quam illi in cruce erant occiſuri: illi ſoluerunt templum quadraginta ſex annis ædificatum, & ille triduò reſuſcitauit illud, &c. modò gaudium noſtrum fratres mei in ſpe ſit, nemo gaudeat quaſi in re præſenti, ne hæreat in via. Totum gaudium de ſpe futura ſit. *Vnde dicebat ſuprà; dicit Dominus, à quatuor ventis collecturum electos ſuos cùm*

S. Aug. *venerit ad iudicium.* Totum deſiderium vitæ æternæ ſit. Omnia ſuſpiria in Chriſto anhelent, ille vnus pulcherrimus, qui & fœdos dilexit, vt pulchros faceret, deſideretur. *Et tract. 12. de cap. 3. Ioan. vbi de ſerpente exaltato, & Chriſti morte, mortuos ſuſcitante.* Quis eſt ſerpens exaltatus? mors Domini in

S. Aug. cruce. Quia enim à ſerpente mors, per ſerpentis effigiem figurata eſt mors. Morſus ſerpentum lethalis, mors Domini vitalis. Attenditur ſerpens vt nihil valeat ſerpens. Quid eſt hoc? attenditur mors, vt nihil valeat mors. Sed cuius mors? mors vitæ: ſi dici poteſt mors vitæ, imò quia dici poteſt, mirabiliter dicitur. Sed numquid non erit dicendum quod fuit faciendum? ego dubitem dicere, quod Dominus pro me dignatus eſt facere? nonne vita Chriſtus? & tamen in cruce Chriſtus. Nonne vita Chriſtus? & tamen mortuus eſt Chriſtus: ſed in morte Chriſti, mors mortua eſt, quia vita mortua occidit mortem; plenitudo vitæ deglutiuit mortem: abſorpta eſt mors in Chriſti corpore. Sic & nos dicemus in reſurrectione, quando iam triumphantes cantabimus: vbi eſt mors contentio tua? &c. hoc intereſt inter figuratam imaginem, & rem ipſam: figura præſtabat vitam temporalem: res ipſa cuius illa figura erat, præſtat vitam æternam. *Et*

S. Aug. *alibi rurſum, vbi de Verbo vitæ & carne ſpiritu eius viuificatâ:* inter Verbum ſuſcipiens, & carnem ſuſ-

S. Aug. ceptam, media mors conſumpta eſt. *Et in Pſal. 61. in f.* Occiſa eſt, inquit, caro mortalis interficiens mortem morte, præbens patientiæ documentum, præmittens reſurrectionis exemplum. *Et to. 7. lib. 1.*

S. Aug. *de peccatorum meritis cap. 4. ex Rom. 8.* Si Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum; ſpiritus autem vita eſt, propter iuſtitiam. Si ergo ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis; qui ſuſcitauit Chriſtum Ieſum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Puto quod non expoſitorem, ſed tantùm lectorem opus habet tam clara & aperta ſententia, &c. quia illa in reſurrectione futura mutatio, non ſolùm nullam mortem quæ facta eſt propter peccatum, ſed nec mortalitatem habitura eſt, quam corpus animale habuit ante peccatum, non ait: qui ſuſcitauit Chriſtum Ieſum a mortuis, viuificabit & mortua corpora veſtra, cùm ſupra dixiſſet, corpus mortuum: ſed viuificabit, inquit, & mortalia corpora veſtra: vt ſcilicet iam non ſolùm non ſint mortua, ſed nec mortalia, cùm animale reſurget in ſpiritale, & mortale hoc induet immortalitatem, & abſorbebitur mortale à vita.

Et cap. 7. Ne humana, inquit, ignorantia de reſurrectione corporis nihil ſperaret, etiam ipſum quod propter meritum peccati, in præſenti ſæculo, dixerat mortuum, in futuro propter meritum iuſtitiæ dicit viuificandum; nec ſic vt tantùm ex mortuo viuum fiat, verùm etiam ex mortali immortale, &c. S. Aug. Ne ideo putarent homines, vel nullum, vel paruum ſe habere beneficium de gratia Chriſti, quia neceſſariò morituri ſunt corpore. Attendere quippe debent, corpus quidem adhuc peccati meritum gerere, quod conditioni mortis obſtrictum eſt; ſed iam ſpiritu cœpiſſe viuere propter iuſtitiam fidei, qui & ipſe in homine quadam fuerat morte infidelitatis extinctus. Non igitur, inquit, vobis parum muneris putetis eſſe collatum, per id quod Chriſtus in vobis eſt; quòd in corpore propter peccatum mortuo, iam propter iuſtitiam, veſter ſpiritus viuit: nec ideo de vita quoque ipſius corporis deſperetis: Si enim ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis; qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ſpiritum eius. Quid adhuc tantæ luci fumus contentionis offunditur? &c. dicit etiam quemadmodum fiat, vt vitam in ſe mortem mortificando conuertat. Ergo fratres, inquit, debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus: ſi enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quid eſt aliud, quàm hoc: ſi ſecundùm mortem vixeritis, totum morietur: ſi autem ſecundùm vitam viuendo, mortem mortificaueritis, totum viuet. *De loco autem Pauli 1. Cor. 15. 21.* Per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum: *ſic habet ibidem. cap. 8.* Quid aliud, inquit, quam de morte corporis intelligi poteſt, quando vt hoc diceret, de reſurrectione corporis loquebatur, eamque inſtantiſſimâ & acerrimâ intentione ſuadebat? &c. hanc illi mortem non corporis, ſed animæ intelligi volunt, quaſi aliud dictum ſit ad Corinthios *quam quod Rom. 5. per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Per hominem mors: vbi omnino animæ mortem accipere non ſinuntur, quia de reſurrectione corporis agebatur, quæ morti eſt contraria. Ideo etiam ſola mors ibi per hominem facta commemorata eſt, non etiam peccatum; quia non agebatur de iuſtitia, quæ contrariatur peccato, ſed de corporis reſurrectione, quæ contraria eſt corporis morti. S. Aug.

RESVRRECTIONIS GLORIA, ET CORPORVM BEATORVM DOTES.

1. *Reſurget caro, abſque infirmitatibus prioribus. De reſur. cap. 57. in p. ad m.*

Hinc iam illa vulgaris incredulitatis arguria eſt: Si, inquiunt, ipſa eademque ſubſtantia reuocatur cum ſua forma, linea, qualitate; ergo & cum inſignibus ſuis reliquis: Itaque & cæci, & claudi, & paralytici, & vt quis inſignis exceſſerit, ita & reuertetur. Quid nunc? etſi ita dedignaris tantam gratiam qualiſcunque à Deo conſequi. Non enim & nunc animæ ſolius admittens ſalutem, dimidiatis hominibus ean-

dem adſcribis? Quid eſt, credere reſurrectionem, niſi integram credere? Si enim caro de diſſolutione reparabitur, multò magis de vexatione reuocabitur. Minoribus maiora præſcribunt. Cuiuſcunque membri detruncatio, vel obtuſio, nonne mors membri eſt? ſi vniuerſalis mors reſurrectione reſcinditur, quid portionalis? Si demutamur in gloriam, quantò magis in incolumitatem? Vitiatio corporum, accidens res eſt, integritas propria eſt. in hac naſcimur. etiamſi in vtero vexemur, iam hominis eſt paſſio. Prius eſt genus, quàm caſus. Quomodo vita confertur à Deo, ita & refertur. Quales eam accipimus, tales & recipimus. Naturæ, non iniuriæ reddimur. quod naſcimur, non quod lædimur, reuiuiſcimus. Si non integros Deus ſuſcitat, non ſuſcitat mortuos. Quis enim mortuus integer, etſi integer moritur? Quis incolumis, qui exanimis? quod corpus inlæſum, quum interemptum? quum frigidum? quum expallidum? quum edurum? quum cadauer? Quando magis homo debilis, niſi quum totus? quando magis paralyticus, niſi quum immobilis? Ita, nihil aliud eſt mortuum reſuſcitari, quàm integrum fieri; ne ex ea parte mortuus adhuc ſit, ex qua non reſurrexerit. Idoneus Deus reficere quod fecit. Hanc ſuam & poteſtatem & liberalitatem ſatis iam in Christo ſpopondit, immò & oſtendit non tantùm reſuſcitatorem carnis, verùm etiam redintegratorem. Atque adeò & Apoſtolus: [a] *Et mortui*, inquit, *reſurgent incorrupti*. Quomodo? niſi integri, qui retrò corrupti, tam vitio valetudinis, quàm & ſenio ſepulturæ? Nam & ſuprà, vtrumque proponens, [b] *oportere & corruptiuum iſtud induere incorruptelam, & mortale iſtud immortalitatem*; non iterauit ſententiam, ſed differentiam demandauit. Immortalitatem enim ad reſciſionem mortis; incorruptelam, ad obliterationem corruptelæ diuidendo; alteram ad reſurrectionem, alteram ad redintegrationem temperauit.

a 1. Cor. 15. 52.
b Ibid. 53.

2. *Reſurrectio totum hominem integrum reddet. De reſur. cap. 47. in f.*

Age iam, quod ad Theſſalonicenſes ipſius Solis radio putem ſcriptum; ita claret; qualiter accipient lucifugæ iſti ſcripturarum: [a] *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos.* Non ſufficit, ſed ſequitur: *Et integrum corpus veſtrum, & anima, & ſpiritus ſine querela conſeruentur in præſentia Domini.* Habes omnem ſubſtantiam hominis ſaluti deſtinatam, nec alio tempore quàm in aduentu Domini, qui clauis eſt reſurrectionis.

a 1. Theſſ. 5. 23.

RESVRRECTIONIS GLORIA. 1. 2. SCHOL.

Eadem svbstantia revocatvr. *Caro eadem ſuſcitatur.* Insignibvs. *Notis infirmitatis.* Insignis excesserit. *Sic notatus obierit.* Tantam gratiam. *Vt a mortuis reſurgas etiam cùm iiſdem infirmitatibus & deformitatibus, parua gratia non eſſet.* Animæ solivs. *Immortalitatem & quaſi dimidiam ſalutem hominis in hæretice Martioniſta agnoſcis.* Maiora præscribvnt. *Argumentando à maiori ad minus, ſi à tota corruptione Deus carnem excitat, multò magis ab aliqua infirmitate.* Iam hominis. *Iam homo eſt exiſtens, cui accidit alicuius membri vexatio.* Qvod nascimvr, *id eſt, ſicut homines naſcimur, homines renaſcemur.* Edvrvm. *Durum ac rigidum.* Iam in Christo. *In exemplum noſtræ reſurrectionis ſuſcitato.* Demandavit. *Profundè inculcauit.* Temperavit, *adaptauit vocem & dotem immortalitatis, abſolutæ reſurrectioni, ad reparandam vitam contra mortem: incorruptionem autem ad delendam & auferendam omnem corruptionem, vitium & deformitatem.*

2. Lvcifvgæ, *quaſi Noctuæ euidentiſſimæ lucis refugæ. Locum alibi expoſui quo Paulus totos, & integros, in ſpiritu, anima, & corpore ſuſcitandos promittit.* Clavis. *Tunc enim iudex veniens ad iudicandum, claui potentia ſuæ aperiet monumenta mortuorum. De integris corporibus reddendis abſque vlla deformitate ſæpius Auguſtinus. ſer. 139. de temp.* Cùm, inquit, eſſemus in pœnis, ad quas venimus de peccatis Dominus noſter Ieſus Chriſtus voluit eſſe in pœnis noſtris ſine peccatis ſuis: ſuſtinendo ſine culpa pœnam, & culpam ſoluit & pœnam. Culpam ſoluit, peccata donando, pœnam ſoluit à mortuis reſurgendo. Hoc promiſit, & nos in ſpe ambulare voluit: perſeueremus, & ad rem perueniemus. Caro reſurget incorruptibilis, caro

S. Aug.

A reſurget ſine vitio, ſine deformitate, ſine mortalitate, ſine onere, ſine pondere. Quæ nunc tibi facit tormentum, poſteà tibi erit ornamentum. *Et lib. 13. de Ciuit. cap. 18.* Itanè, inquit, Deo ſummo concedere dubitabimus, &c. vt de carne hominis, cui donat immortalitatem, corruptionem auferat, naturam relinquat, cõgruentiam figuræ membrorumque detineat, detrahat ponderis tarditatem. *Et ep. 146. ad Conſentium.* Valet, inquit, diuina prouidentia de iſta viſibili atque tractabili natura corporum quibuſdam manentibus auferre quas voluerit qualitates, ac per hoc valet etiam membra mortalia formæ lineamentis manentibus, corruptione verò mortalitatis emortuâ, ſtabili vigore firmare, vt abſit labes, adſit effigies: adſit motio, abſit fatigatio: adſit veſcendi poteſtas, abſit eſuriendi

S. Aug.
S. Aug.

B neceſſitas. *Et libro 22. de Ciuit. cap. 20.* Neſcio, inquit, quo modo ſic afficimur amore Martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt, & fortaſſe videbimus. Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit: & quædam quamuis in corpore, non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideo tamen ſi aliqua Martyribus amputata & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum: quibus dictum eſt capillus capitis veſtri non peribit. Sed ſi hoc decebit in illo nouo ſæculo, vt indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, vbi mẽbra, vt præciderentur, percuſſa vel ſecta ſunt, ibi cicatrices ſed tamẽ eiſdem mẽbris redditis, non perditis, apparebũt. Quãuis itaq; omnia quæ acciderũt corpori vitia tunc nõ erũt. Non ſunt tamẽ deputanda vel appellãda vitia, virtutis indicia. Abſit

S. Aug.

autem vt ad reſuſcitanda corpora, vitæque reddenda, non poſſit omnipotentia Creatoris omnia reuocare quæ vel beſtia, vel ignis abſumpſit, vel in puluerem cineremve collapſum, vel in humorem ſolutum, vel in auras eſt exhalatum. Abſit vt ſinus vllus, ſecretumque naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, vt omnium Creatoris, aut effugiat poteſtatem, &c. Abſit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omniſque corruptio: & ſi quid aliud illud non decet regnum, in quo reſurrectionis & promiſſionis filij, æquales erunt Angelis Dei, ſi non corpore, non ætate, certè fœli-
S. Aug. citate. *De gloria corporum Martyrum futura in reſurrectione præclarè Aug. to. 10. ſer. 1. de Natali S. Perpetuæ & Felicitatis Martyrum:* Sicut, inquit, plurimùm diſtat inter lætitias miſeriaſve ſomniantium & vigilantium: ita multùm intereſt inter tormenta vel gaudia mortuorum & reſurgentium: non quòd ſpiritus defunctorum, ſicut dormientium neceſſe ſit falli, *ſomnis ludificantibus*, ſed quòd alia eſt animarum ſine vllis corporibus requies, alia cum corporibus cœleſtibus, *incorruptibilibus, agilibus, claris, & ſuâ claritate penetrantibus*, claritas & fœlicitas Angelorum, quibus æquabitur reſurgentium multitudo filiorum: in qua glorioſiſſima Martyres præcipua ſui honoris luce fulgebunt: ipſaque corpora, in quibus indigna tormenta perpeſſi ſunt, eis digna in ornamenta vertentur, &c. Non parua pars imitationis eſt, meliorum congaudere virtutibus. Illi magni, nos parui: ſed benedixit Dominus puſillos cum magnis. Præceſſerunt, præeminuerunt. Si eos ſequi non valemus actu, ſequamur affectu: ſi non gloriâ certè lætitiâ: ſi non meritis, votis: ſi non paſſione, compaſſione. ſi non excellentiâ, connexione. Non nobis parum videatur, quòd corporis membra ſumus, cuius & illi. Æquiparari poſſumus; *particeps ego ſum omnium timentium te, &c.* quia ſi vnum membrum patitur, compatiuntur omnia membra: ita cùm A glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra: gloria capiti, vnde conſulitur & ſuperioribus manibus, *Martyrum pugnantium, & manum mittentium ad fortia cum muliere forti*, & infimis pedibus. *Simpliciter ambulantibus in lege Domini, immaculatis in via, & viam mandatorum currentibus. Et de Chriſti cicatricibus in Pſal. 74. ſic inducit Chriſtum dicentem*, Ego, inquit, confirmaui columnas eius: S. Aug.
reſurrexi, oſtendi mortem non eſſe metuendam, oſtendi timentibus, nec ipſum corpus perire in morientibus. Terruerunt eos vulnera, firmauerunt cicatrices, &c. habebat poteſtatem vnde illud etiam ſine cicatrice ſanaret, ſed habere voluit vnde nutantes columnas firmaret. *De anima tandem & corporis perfectione, in Pſal. 88.* Sedes eius ſicut Sol in S. Aug.
B conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, &c. Et ſi perficitur Luna iſta quam nouimus, alio die incipit minui, &c. ſic perficietur ſedes eius, *membra, inquit, noſtra ſedes ſunt capitis noſtri:* tanquam Luna, ſed Luna in æternum perfecta, &c. ſimilis eſt ergo caro iſta Lunæ, quæ omni tempore, & omni menſe patitur augmenta & decrementa: ſed erit caro iſta noſtra in reſurrectione perfecta, &c. ſi in ſolo animo perficeremur, tantummodò Soli nos compararet. Rurſus ſi in ſolo corpore perficeremur, tantummodò Lunæ nos compararet. Sed quia perficiet nos Deus in animo & in corpore, ſecundùm animam dictum eſt, ſicut Sol in conſpectu meo, quia animum non videt niſi Deus: & ſicut Luna iam caro perfecta in æter-
C num, in reſurrectione mortuorum. Et teſtis in cœlo fidelis, quia vera dicebantur omnia de reſurrectione mortuorum, &c. & ipſe carnem ſuam reſuſcitauit, vt obuiam iret contradictori: & qui poſſet membra ſua ſic ſanare, vt ea vulnerata fuiſſe non appareret, cicatrices ſeruauit in corpore, vt vulnus dubitationis ſanaret in corde.

3. *Reſurrectio ad vitam immortalem, probatur ex mortuis ſuſcitatis, iterum morituris.*
De Reſur. cap. 38. per totum.

POſt dicta Domini, facta etiam eius quid ſapere credamus, de capulis, de ſepulcris, Matth. 9.
mortuos reſuſcitantis? Cui rei iſtud? Si ad ſimplicem oſtentationem poteſtatis, aut ad 25.
præſentem gratiam redanimationis, non adeò magnum illi, denuò morituros ſuſcitare. Luc. 7.
Enimverò, ſi ad fidem potiùs ſequeſtrandam futuræ reſurrectionis, ergo & illa cor- 15.
poralis præſcribitur, de documenti ſui forma. Nec ſuſtinebo dicentes, idcircò tunc re- Io. 11. 11.
ſurrectionem animæ ſoli deſtinatam, in carnem quoque præcucurriſſe, quia non potuiſſet aliter oſtendi reſurrectio animæ inuiſibilis, niſi per viſibilis ſubſtantiæ reſuſcitationem. Malè Deum norunt, qui non putant illum poſſe, quod non putant; & tamen ſciunt potuiſſe, ſi inſtrumentum Ioannis norunt. Qui enim animas adhuc ſolas Mar- Apoc. 6.
tyrum ſub altari quieſcentes, conſpectui ſubdidit, poſſet vtique & reſurgentes oculis 9.
exhibere ſine carne. At ego Deum malo decipere non poſſe, de fallacia ſolummodò infirmum, ne aliter documenta præmiſiſſe, quàm rem diſpoſuiſſe videatur. Immò, ne ſi exemplum reſurrectionis ſine carne non valuit inducere, multò magis plenitudinem exempli in eadem ſubſtantia exhibere non poſſit. Nullum verò exemplum maius eſt eo, cuius exemplum eſt. Maius eſt autem, ſi animæ cùm corpore reſuſcitabuntur in documentum ſine corpore reſurgendi; vt tota hominis ſalus dimidiæ patrocinaretur: quando exemplorum conditio illud potiùs expeteret, quod minus haberetur; animæ dico ſolius reſurrectionem, velut guſtum, carnis etiam reſurrecturæ ſuo in tempore. Atque adeò, ſecundùm noſtram verò æſtimationem, exempla illa mortuorum à Domino ſuſcitatorum, commendabant quidem & carnis, & animæ reſurrectionem; ne cui ſubſtantiæ negaretur hoc donum: quæ tamen exempla, eò minùs aliquid edebant (non enim in gloriam, nec in incorruptibilitatem; ſed in mortem aliam ſuſcitabantur) quàm ediderit Chriſtus.

RESVRRECTIO AD VITAM. 3. SCHOL.

POST DICTA. *Poſt prolata verba Chriſti de reſurrectione corporum, etiam eius miracula circa mortuos videamus, & quid credere ſapienter & rationabiliter ex exemplis ab eo ſuſcitatorum mortuorum videamus.* DE CAPVLIS. *Loculis, feretris, ſicut tactu loculo excitauit filium viduæ Naim, & Lazarum de ſepulcro.* CVI REI. *Ad quid hoc fecit? non enim Chriſto Deo magnum fuiſſet, vitam rurſum morituram, his præſtitiſſe mortuis, ſi ad præſens tantùm tempus animas eis reſtituiſſet.* SEQVESTRANDAM. *Quaſi à communi fide diuinæ poteſtatis, qua adeò potentem credimus, vt qui rurſum morituros aliquos ſuſcitauit, in nouiſſimo die poſſit ſuſcitare ſemper victuros.* ILLA CORPORALIS *futura ſcilicet, non iam animarum quæ nunc eſt, ſed corporum expectatur, ex præcedentibus exemplis etiam corpore* B *ſuſcitatorum.* NEC SVSTINEBO DICENTES. *Hæreticos non patiar, ex his exemplis animæ tantùm reſurrectionem augurantes, quæ huiuſmodi temporanea reſurrectione præcedenti figurata eſt.* QVOD NON PVTANT, *non credunt poſſibile. Habes hanc ſententiam alibi explicatam.* PLENITVDINEM EXEMPLI. *Rem exemplo figuratam.* RESVSCITABVNTVR. *Vtitur futuro, pro præterito. Agit enim de corporibus ſuſcitatis, quorum & animas vt probabile eſt, etiam iuſtificando ſuſcitauit.* TOTA SALVS, *reunio animæ cum corpore, ſiue integri hominis reſtitutio fauet animæ ſolius reſurrectioni, eam repræſentando. Cùm exemplum ſemper minùs ſit re exemplificata, animæ ſolius reſurrectio, quæ iam ex natura ſua immortalis eſt, deberet potiùs poni in* C *exemplum reſurrectionis corporis mortalis & mortui, in vitam immortalem, quàm vt reſurrectio totius hominis, ſolius animæ reſurrectionem portenderet.* QVAM EDIDERIT CHRISTVS. *Seipſum ad vitam immortalem propria virtute ſuſcitando. De quo Paulus:* Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. *Videamus quid de his ſentiat Auguſtinus. in Pſal. 129.*

S. Aug. Suſtinuit anima mea in verbum tuum, ſperauit anima mea in Dominum. Nemo, inquit, ſuſtinet, niſi qui nondum accepit quod promiſſum eſt. Nam qui iam accepit, quid ſuſtinet? Accepimus remiſſionem peccatorum, *hæc eſt animæ reſurrectio*, ſed promiſſum eſt nobis regnum cœlorum. *Hæc eſt re-* D *ſurrectio corporum.* Qui dedit veniam, ipſe promiſit vitam æternam, &c. ſecuri ergo ſperamus in verbis eius qui fallere non poteſt. A vigilia matutina vſque ad noctem. Quid eſt quod ait? vna die ſperauit in Domino, & finita eſt tota ſpes ipſius? &c. Quid ergo, fratres, putatis hoc eſſe, à vigilia matutina, &c? quia Dominus per quem nobis dimiſſa ſunt peccata, in vigilia matutina reſurrexit a mortuis, vt hoc ſperemus in nobis futurum, quod præceſſit in Domino, &c. quid præceſſit in capite noſtro? quia & caro ipſius capitis reſurrexit. Spiritus illius capitis numquam mortuus eſt. Sed quòd in eo mortuum eſt, reſurrexit, &c. quodammodo hoc nobis dixit Dominus: quod in me vidiſtis, ſperate in vobis, &c. in reſurre- E ctione innouauit illud quod occiſum eſt, & tanquam primitias tuas dedit Deo, & ait tibi: conſecrata ſunt iam omnia tua, quando tales primitiæ tuæ de te datæ ſunt Deo. Spera ergo & in te futurum, quod præceſſit in primitiis tuis. Ergo ille quia vigilia matutina reſurrexit, cœpit anima noſtra ex hoc ſperare. Et quo vſque? vſque ad noctem, quouſque moriamur. *Hinc Pſaltes: in pace in idipſum dormiam & requieſcam, quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Quis ergo ſic incipit à vigilia matutina ſperare? qui hoc ſperat de Domino, quod cœpit oſtendere a vigilia matutina in qua reſurrexit. Anteà enim nemo reſurrexerat ſemper victurus. Intendat charitas veſtra. Reſuſcitati ſunt iam mortui ante aduentum Domini. Nam Elias reſuſcitauit mortuum, & Heliſæus, ſed reſurrexerunt: iterùm morituri. Dominus ipſe quos reſuſcitauit, morituri reſurrexerunt: ſiue ille iuuenis filius viduæ, ſiue illa puella duodecim annorum filia Archiſynagogi, ſiue Lazarus. Aliter reſuſcitati, ſunt omnes morituri. Semel nati ſunt, ſed bis mortui ſunt. Nemo reſurrexit nunquam moriturus, niſi Dominus. Quando autem reſurrexit Dominus nunquam moriturus? à vigilia matutina. Hoc ſpera & tu de Domino, reſurrecturum te, non quomodo Lazarus reſurrexit, non quomodo filius viduæ, & Archiſynagogi filia reſurrexerunt, non quomodo quos ſuſcitauerũt antiqui Prophetæ; ſed reſurrecturum te ſpera quomodo Dominus: vt poſt reſurrectionem quâ reſurrexeris, non te iam timeas moriturum. Et cœpiſti ſperare à vigilia matutina. Spera autem vſque ad noctem, quouſque finiatur hæc vita, quouſque ſit nox vniuerſi generis humani in occaſu ſæculi. *Et to. 3. lib. 4. de Trinit. cap. 3.* Propter hoc, inquit, exemplum futuræ noſtræ reſurrectionis in corpore quod præceſſit in Domino, dicit Apoſtolus: initium Chriſtus; *primitiæ*, deinde qui ſunt Chriſti. De corporis enim reſurrectione illo loco agebatur. 1. Cor. 15. propter quam etiam dicit Phi- C lipp. 3. transfigurabit corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ. Vna ergo mors noſtri Saluatoris, duabus mortibus noſtris ſaluti fuit; Et vna eius reſurrectio, duas nobis reſurrectiones præſtitit, cùm corpus eius in vtraque re, id eſt in morte & in reſurrectione, & Sacramento interioris hominis noſtri, *animæ ſuſcitandæ*, & exemplo exterioris, *corpori iam non morituro*, medicinali quadam conuenientiâ miniſtratum eſt. *Et ep. 49. ad Deogratias quæſt. 1. qua quæritur, quæ reſurrectio, Chriſti an Lazari, melius futuram in fine ſæculi repræſentet.* Reſpondetur, inquit, ideo non Lazari reſurrectionem, ſed potiùs Chriſti congruere promiſſæ reſurrectioni, quia Lazarus ita reſurrexit, vt iterùm moreretur: Chriſtus autem ſicut de illo ſcriptum eſt, ſurgens à mortuis D iam non moritur, & mors illi vltra non dominabitur. Quod etiam promiſſum eſt reſurrecturis in fine ſæculi, & cum illo regnaturis in æternum. *Et ep. 99. ad Euodium:* Scio, inquit, quibuſdam videri morte Domini Chriſti iam talem reſurrectionem præſtitam iuſtis, qualis nobis in fine promittitur: quoniam ſcriptum eſt illo terræ motu quo in eius paſſione petræ ſciſſæ, & monumenta aperta ſunt, multa corpora reſurrexiſſe iuſtorum, & viſa cum illo, quando reſurrexit, in ſancta ciuitate: qui vtique ſi non iterùm repoſitis corporibus dormierunt, videndum eſt quemadmodum intelligatur Chriſtus primogenitus à mortuis, ſi eum in illa reſurrectione tot præceſſerunt. Quòd ſi reſpondetur, hoc dictum eſſe per anticipationem, vt monumenta quidem illo E terræ motu aperta intelligãtur, cùm Chriſtus in cruce penderet, reſurrexiſſe autem iuſtorum corpora, non tunc, ſed cùm ille prior reſurrexiſſet: quamuis tunc, vt dixi, anticipando fuiſſet adiunctum: vt & Chriſtus primogenitus à mortuis ſine ambiguitate credatur, & illis iuſtis continuò conceſſum, vt ipſo præeunte in æternam incorruptionem atque immortalitatem, reſurgerent: illud adhuc reſtat quod moueat; quomodo à Petro dici potuerit, quod vtique veriſſimè dictum eſt,

S. Aug. (margin, beside "Propter hoc, inquit")

S. Aug. (margin, beside "Reſpondetur, inquit")

S. Aug. (margin, beside "Scio, inquit")

quando per illam Prophetiam: non de Dauid, ſed de Chriſto aſſerit fuiſſe prædictum, carnem eius non vidiſſe corruptionem: & quod adiunxit de Dauid Act. 1. 29. apud eos eſſe monumentum eius: Vnde illos vtique non conuincebat, ſi corpus eius ibi iam non erat: quia & ſi antè in recenti ſua morte reſurrexiſſet, nec caro eius vidiſſet corruptionem, poſſet nihilominùs, illud monumentum manere: durum autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa reſurrectione iuſtorum, ſi eis iam æterna donata eſt, cuius Chriſtus ex ſemine tam crebrò, & tantâ euidentiâ, tantaque honorificentiâ commendatur. Pe- A riclitabitur etiam illud quod ad Hebræos. 11. 40. de iuſtis antiquis dicitur, quia pro nobis meliora prouiderunt, ne ſine nobis perfecti perficerentur, ſi iam in illa reſurrectionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine, promittitur. *Vnde liquet, & poſt Chriſtum, Sanctorum corpora ſurrexiſſe, vt eſſet primogenitus & primitiæ, ſiue initium reſurgentium, & hos ſuſcitatos rurſum in Domino obdormiſſe, ne ſine nobis conſummarentur & Chriſtum ſolum ſimul & cauſam meritoriam, & exemplarem noſtra reſurrectionis futuræ fuiſſe.*

4. *Reſurrectio reſtaurabit corpora noſtra vaſa Dei pro Chriſto mortificata, & ſuperinduet iam non moritura incorruptionis veſtimento. 5. cont. Marc. cap. 11. in. f. & 12. in p.*

QVòd ſi hæc ſunt fictilia vaſa, in quibus tanta nos pati dicit, [a] *in quibus etiam mortifica-* a 2. Cor.
tionem circumferimus Domini; ſatis ingratus Deus & injuſtus, ſi non & hanc ſubſtan- 4. 10.
tiam reſuſcitaturus eſt, in qua pro fide eius tanta tolerantur, in qua & mors Chriſti cir-
cumfertur, in qua & eminentia virtutis conſecratur. Sed enim proponit, [b] *Vt & vita* b Ibid. 11.
Chriſti manifeſtetur in corpore noſtro, ſcilicet ſicut & mors eius circumfertur in corpore. De
qua ergo Chriſti vita dicit? quâ nunc viuimus in illo? Et quomodo in ſequentibus non ad
viſibilia, nec ad temporalia, ſed ad inuiſibilia & ad æterna; id eſt, non ad præſentia, ſed
ad futura exhortatur? Quod ſi de futura vita dicit Chriſti, in corpore eam dicens appari-
turam, manifeſtè carnis reſurrectionem prædicauit. [c] *exteriorem quidem hominem noſtrum* c Ibid. 16.
corrumpi dicens, & non quaſi æterno interitu poſt mortem, verùm laboribus & incommo-
dis, de quibus præmiſit, adjiciens, *Et non deficiemus.* Nam *& interiorem hominem noſtrum re-*
nouari de die in diem dicens, hîc vtrumque demonſtrat, & corporis corruptionem ex vexa-
tione tentationum, & animi renouationem ex contemplatione promiſſionum. Terreni Cap. XII.
domicilij noſtri: Non ſic ait [d] *habere nos domum æternam, non manu factam in cœlis*; quia quæ d 2. Cor.
manu facta ſit Creatoris, intereat, in totum diſſoluta poſt mortem. Hæc enim ad mortis 5. 1.
metum, & ad ipſius diſſolutionis contriſtationem conſolandam retractans etiam per ſe-
quentia manifeſtiùs, quum ſubjicit, [e] *Ingemere nos de iſto tabernaculo corporis terreni, quod de* e Ibid. 2.
cœlo eſt ſuperindui cupientes; ſiquidem & deſpoliati non inueniemur nudi; id eſt, recipiemus quod
deſpoliati ſumus, id eſt corpus. Et rurſus, [f] *Etenim qui ſumus in iſto tabernaculo corporis, inge-* f Ibid. 4.
mimus quod grauemur, nolentes exui, ſed ſuperindui. Hîc enim expreſſit, quod in prima epiſto-
la ſtrinxit, [g] *Et mortui reſurgent incorrupti*, qui iam obierunt; *& nos mutabimur*, qui in carne g 1. Cor.
fuerimus deprehenſi à Deo. *Et illi enim reſurgent incorrupti*, recepto ſcilicet corpore, & qui- 15. 52.
dem integro, vt & hoc ſint incorrupti: & hi propter temporis vltimum iam momentum,
& propter merita vexationum Antichriſti, compendium mortis, ſed mutati conſequen-
tur, ſuperinduti magis quod de cœlo eſt, quàm exuti corpus. Ita ſi hi ſuper corpus induent
cœleſte illud, vtique & mortui recipient corpus, ſuper quod & ipſi induant incorrupte-
lam de cœlo; quia & de illis ait, [h] *Neceſſe eſt corruptiuum iſtud induere incorruptelam, & mor-* h 1. Cor.
tale iſtud immortalitatem. Illi induunt, cùm receperint corpus; iſti ſuperinduunt, quia non 15. 53.
amiſerint corpus. & ideo non temerè dixit, [i] *Nolentes exui corpore, ſed ſuperindui*; id eſt, i 2. Cor. 5.
nolentes mortem experiri, ſed vita præueniri; *vti deuoretur mortale hoc à vita*, dum eripi- Ibid.
tur morti per ſuperindumentum demutationis.

RESVRRECTIO RESTAVRABIT. 4.

SI HÆC SVNT *corpora noſtra fictilia.* 2. *Cor.* 4. 7. habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur *Syr. non ſuffocamur*, aporiamur, *pauperes & inopes ſumus*, ſed non deſtituimur. *Syr. corripimur, at non condemnamur*, perſecutionem patimur, ſed non perimus: ſemper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corpore noſtro &c. Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit & conſtituet vobiſcum. &c. Propter quod non deficimus: ſed licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur: tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem. *Hæc & ſequentia habes alibi relata & expoſita.* COMPENDIVM MORTIS *ſuprà explicui, vel de modico corruptionis momento, vel morte per immutationem in immortalitatem, lucrifacta.* NECESSE EST CORRVPTIVVM. 1. *Cor.* 15. 53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale induere immortalitatem. *De veſtimento & domo cœleſti & immutatione, præter alibi dicta, hîc nouum aliquid quæro: cùm Chriſtus ſit exemplar gloriæ reſurgentium, an in cœlo ſit indutus.* S. Aug.
Auguſtinus Ep. 146. ad Conſentium. Quæris vtrùm nunc corpus Domini oſſa & ſanguinem habeat aut reliqua carnis lineamenta. Quid ſi adderes, vtrùm etiam veſtimenta: Nonne augeretur quæſtio? &c. Si veſtis Iſraëlitarum per tot annos in eremo ſine tritura eſſe potuit, ſi morticina pellis calciamentorum tam diu ſine labe durauit, poteſt vbique Deus quorumlibet corporum per quantum voluerit tempus, incorruptam protendere qualitatem. Ego proinde Domini corpus ita in cœlo eſſe credo, vt erat in terra quando aſcendit in cœlum. Dixerat enim

Diſcipulis de ſua reſurrectione dubitantibus, & illud quod videbant, non corpus, ſed ſpiritum eſſe putantibus, videte manus meas. &c. Sic eorum cùm eſſet in terra contrectatus eſt manibus, ſic eorum eſt cùm iret in cœlum deductus aſpectibus. Ibi vox Angelica ſonuit: ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. *Vide ſequens Scholium; & interim crede, quòd ſi in ſtatu innocentiæ nudi erant primi parentes, nec confundebantur, multò minùs in ſtatu gloriæ nudos confundendos, de immutatione autem ſic in eadem*

S. Aug. *Epiſtola poſt medium.* Omnes quidem dormiemus, ſed non omnes immutabimur. &c. iſtam, inquit, commutationem in melius ſine dubitatione oportet intelligi, quia omnes iuſti & iniuſti reſurrecturi ſunt. Sed ſicut Dominus in Euangelio loquitur, qui benè fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui malè egerunt in reſurrectionem iudicij: Iudicium appellans pœnam ſempiternam. Proinde illi qui in iudicium reſurrecturi ſunt, non commutabuntur in illam incorruptelam: quæ nec doloris corruptionem pati poteſt. Illa namque fidelium eſt atque ſanctorum: iſti verò perpetuâ corruptione cruciabuntur; quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Quid ſibi ergo vult iſta diſtinctio. & mortui reſurgent incorrupti, & nos commutabimur: Niſi quia omnes incorrupti reſurgent? Sed ex his etiam iuſti immutabuntur in illam incorruptelam, cui omnino nulla poſſit nocere corruptio: ac per hoc qui in ea non commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent integritate membrorum, ſed tamen corrumpendi dolore pœnarum, cùm audierint, ite maledicti in ignem æternum. *De fœlici & beata immutatione in vitam æternam. to. 9. lib. 2. de Symbolo ad*

S. Aug. *Cathec. cap. 12.* Non, inquit, noſtri jam nominabitur corruptio immortaliter viuentibus, & cum ipſa æterna vita manentibus. Neque enim indigebimus illic veſtimento, vbi erimus immortalitate veſtiti; nec cibus nobis deerit, quando ipſe panis viuus; qui propter nos de cœlo ad terras vſque deſcendit, ſui præſentiâ noſtras animas ſatiabit: nec potus nobis deerit præſente fonte vitæ. Saturabit enim nos ab vbertate domus ſuæ, & torrente deliciarum ſuarum corda noſtra rigabit. Æſtus illic non patiemur: illic enim eſt refrigerium noſtrum, qui nos ſub vmbra alarum ſuarum protexit & proteget. Frigus illic non patiemur, eſt enim ibi Sol iuſtitiæ, qui ſuo amore calefaciens corda noſtra radiis diuinitatis ſuæ illuminet oculos noſtros, vt videant diuinitatem, æqualitatemque Patris. &c. Et quid illic acturi ſumus? fortaſſe illud quod ſcriptum eſt: vacate & videte &c. vacuitas iſta contemplationis, erit opus noſtræ actionis: vt contemplantes delectemur, & delectabiliter contemplemur videre. Quid videre? bona Domini. Quæ bona? poſſumus exprimere illud quod nec oculus vidit. &c? poſſumus explicare quomodo Deus erit omnia in omnibus? &c. poſſu-

A mus explicare quemadmodum ſponſa Eccleſia, quæ ex viris & fœminis conſtat, omnis conuertatur in virum perfectum, atque ita dignitatem virilem accipiat, vt tamen ſponſæ nomen non perdat? poſſumus explicare ſanctorum corpora reſuſcitata, ex qua gloria, in quam gloriam tranſeant? poſſumus explicare, quò Chriſtum ſequantur virgines, quò eum ſequi nequeant, non virgines: atque illas neſcio quò vbique manens, *ſecundùm diuinitatem*, ſecum ducat, nec tamen eas, quæ non ſunt virgines, deſerat? quis audet de his rebus poſitus in hac mortalitate quæ aggrauat animam, aliquid dicere: cùm Paulus Apoſtolus hoc non valuit explicare, qui in iſto poſitus corpore, vſque in tertium cœlum gratiâ operante valuit aſcendere? &c. Certè ex me nemo ſcire quærat quod me neſcire ſcio, niſi fortè vt neſ-

B cire diſcat, quod ſciri non poſſe ſciendum eſt. *De omnibus autem dotibus ſimul glorioſi corporis infrà ſingillatim explicandis ita Ser. 99. de temp. qui eſt de virga Aaron; quæ Chriſti ſummi Sacerdotis corpus in tabernaculo ſepulcri aridum depoſitum, & in reſurrectione floridum iuxta Origenem expreſſit:* Quia, inquit, Sacramentum Sacerdotale eſt virga nucis, *amigdalinæ.* S. Aug. Idcircò arbitror etiam Ieremiam, qui erat vnus ex Sacerdotibus, ex Anathot, vidiſſe virgam nuceam, & prophetaſſe. &c. in virga nucea eſſe vitam, & in lebete ſuccenſa eſſe mortem. Vita enim & mors ponitur ante faciem noſtram, & vita quidem Chriſtus, in Sacramento nucis: mors autem diabolus in figura lebetis accenſæ. Si ergo peccaueris, portionem

C tuam pones cum olla ſuccenſa; ſi autem iuſtè egeris. Efficietur portio tua in virgam nuceam, cum magno Pontifice. Sed & in Canticis Canticorum ſponſa dicitur deſcendiſſe in hortum nucis; vbi etiam pariter cum nucibus Sacerdotalium quodammodo pomorum copiam perſcribitur inueniſſe. Diligenter attendite, fratres, quia vnum promiſit Deus futurum in virga, ſed plura dedit. &c. ſemper enim maiora tribuit quàm promittit. &c. Vide quanta adduntur. Ait enim Scriptura: Num. 17. Ecce Germinauit virga Aaron in domo Leui. Hoc eſt vnum illud ſine dubio, quod fuerat repromiſſum, ſed adduntur alia, & dicitur: & produxit frondes, & protulit flores, & germinauit nuces. &c. quid igitur eſt, quod ex his colligi & contemplari poſſe videamus? Primum omnium reſurrectionis ex mortuis Sacra-

D mentum in his euidenter agnoſcimus. Virga enim arida germinat, cùm corpus extinctum cœperit reuiuiſcere. Quæ ſunt autem quatuor iſta quæ reſurgenti corpori præſtabuntur? vt ſeminatum in corruptionem, ſurgat in incorruptione; *de qua hoc loco diximus*, & ſeminatum in infirmitatem, ſurgat in virtute: ſeminatum in ignominiam, ſurgat in gloria: & ſeminatum corpus animale, reſurgat corpus ſpiritale. Iſta ſunt quatuor, quæ virga arida corporis noſtri in reſurrectione germinabit.

5. *Reſurrectio corpora noſtra configurabit Chriſto, differentia ſicut ſtellæ in claritate, & rapta in aëra. 5. cont. Marc. cap. 20. in f.*

[a] Noſter, inquit, *municipatus in cœlis.* Agnoſco veterem ad Abraham promiſſionem Creatoris, [b] *Et faciam ſemen tuum tanquam ſtellas in cœlo.* Ideo [c] *& ſtella à ſtella differt in gloria.* Quod ſi [d] *Chriſtus adueniens de cœlis, transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, conformale corpori gloriæ ſuæ*, reſurget ergo corpus hoc noſtrum, quod humiliatur in paſſionibus, & in ipſa lege mortis in terram dejectum. Quomodo enim transfigurauerit, ſi nullum erit? Aut ſi de eis dictum, qui in aduentu Dei deprehenſi in carne deputari habebunt, quid facient qui primi reſurgent? Non habebunt de quo transfigurentur? Atquin, Cum illis, dicit. [e] *ſimul rapiemur in nubibus obuiam Domino.* Si cum illis ſublati, vtique cum illis & transfigurati.

a Philipp. 3. 20.
b Gen. 22. 17.
c 1. Cor. 15. 42.
d Philipp. 3. 21.
e 1. Theſſ. 4. 17.

RESVRRECTIO CORPORA NOSTRA, &c. 5. SCHOL.

NOSTER MVNICIPATVS. Conuerſatio noſtra in A
cœlis eſt. AGNOSCO VETEREM. *Paulus in hoc*
reſpondet veteri teſtamento, in quo Deus promiſit Abrahæ
numeroſam ſicut ſtellas poſteritatem; maximè cùm dixit
1. Cor. 15. 41. Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ,
& alia claritas Stellarum. *Syr. gloria:* ſic & reſurre-
ctio mortuorum. TRANSFIGVRABIT CORPVS.
Philipp. 3. 21. Reformabit corpus humilitatis noſtræ
configuratum corpori claritatis ſuæ. TRANSFIGV-
RAVERIT. *Transfigurabit, ſi in nihilum redactum ſit.*
DEPREHENSI IN CARNE. *Qui ex inopinato Chriſti in-*
dicis aduentu adhuc viui fuerint inuenti in ſuo corpore,
quid dicendum erit de mortuis priùs in Chriſto? de quibus
Paulus 1. Theſſ. 4. 17. Mortui qui in Chriſto ſunt,
reſurgent primi, *Syr. primùm,* deinde nos qui viui-
mus qui relinquimur, &c. *De diuerſa claritate ſyderum* B
S. Aug. *Aug. to. 3. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 16.* Quæri, in-
quit, ſolet vtrùm cœli luminaria iſta conſpicua, id
eſt Sol, & Luna, & Stellæ, æqualiter fulgeant: ſed
quòd diuerſis interuallis diſtent à terra propterea
diuerſa claritate magis minùſque noſtris oculis ap-
pareant. Et de Luna quidem qui hæc dicunt, non
dubitant minùs eam lucere, quàm Solem, à quo
etiam perhibẽt illam illuſtrari. Multas autem ſtel-
las, vel æquales Soli, vel etiam maiores audent di-
cere, ſed longiùs poſitas paruas videri. Et nobis
quidem poteſt fortaſſe ſufficere, qui quoquo modo
ſe iſta res habeat, ſcimus artifice Deo condita ſyde-
ra: quamquam teneamus authoritate Apoſtolicà
dictum, alia gloria Solis, alia gloria Lunæ, & alia
gloria Stellarum: Stella enim à ſtella differt in glo- C
ria. Sed quia poſſunt adhuc dicere, etiam ſi non re-
ſiſtant Apoſtolo, differunt quidem in gloria, ſed ad
oculos terrenorum: aut quia hoc propter reſurgen-
tium ſimilitudinem dicebat Apoſtolus, qui non vti-
que ad oculos aliter erunt, & in ſe aliter: differunt
quidem in ſeipſis ſydera in gloria, ſed tamen non-
nulla ſunt etiam ſole maiora, ipſi viderint quemad-
modum Soli tam magnum tribuant principatum,
vt eum radijs ſuis quaſdam ſtellas, & eas quidem
principales, quibus ampliùs iſti quàm cæteris ſup-
plicant, & tenere dicant, & retroagere à curſu
proprio. Non enim fit veriſimile maiores aut etiam
æquales, violentià radiorum eius poſſe ſuperari.
&c. Sed dicant quod volunt de cœlo, alieni a Patre D
qui eſt in cœlis. Nobis autem de interuallis, & ma-
gnitudine ſyderum ſubtilius aliquid quærere, tali-
que inquiſitioni rebus grauioribus & melioribus
neceſſarium tempus impendere, nec expedit, nec
congruit. Et meliùs credimus ea eſſe cœteris maiora
luminaria, quæ Sancta Scriptura ita commendat.
Et fecit Deus duo luminaria magna, quæ tamen
non ſunt æqualia. Nam conſequenter dicit, cùm
ea cæteris præpoſuerit, inter ſeipſa differre. Ait
enim luminare maius in inchoationem diei, *aliæ*
verſiones, vt præeſſent, vel in principatum. Et luminare
minus in inchoationem noctis. Certè enim vel hoc
concedant oculis noſtris, vt ea manifeſtum ſit am-
pliùs cæteris lucere ſuper terram: Nec diem clarere E
niſi luce Solis; nec noctem tot ſtellis apparentibus
ita lucere ſi Luna deſit, quemadmodum præſentià
illius illuſtratur. *Differt ergo Chriſtus* Sol qui cogno-
uit occaſum ſuum, *& ſeipſum poſt eum excitauit à*
tenebris, primitiæ dormientium, *cæteros illuſtrans ſui*
corporis claritate, amictus lumine ſicut veſtimento.
Differt Maria quaſi Luna, quæ exemplo filij iuxta Atha-
naſium triduò poſt mortem ſuſcitata, permanet ad pri-
mitias vitæ immortalis. *Different aliorum ſanctorum*
corpora pro gradu meritorum, in dote claritatis. De quibus

A *Chriſtus:* Fulgebunt iuſti ſicut Sol in regno Patris
eorum. *Et libro. de Spiritu & litera cap. 28.* Sicut in S. Aug.
regno Dei velut ſtella ab ſtella differunt ſancti: ſic
& in damnatione pœnæ ſempiternæ tolerabilius So-
domæ quàm alteri ciuitati, & erunt quidam du-
plo ampliùs quibuſdam gehennæ filij. Ita nec illud
in iudicio Dei vacabit, quòd in ipſa impietate dam-
nabili alius alio magis minuſue peccauerit. *Et to. 6.*
lib. de ſancta virginitate cap. 26. Oportet, inquit, S. Aug.
corruptibile hoc induere incorruptionem, & mor-
tale hoc induere immortalitatem. Hic eſt ille dena-
rius, *minùs magiſue laborantibus in vinea,* merces om-
nium: Stella tamen à Stella differt in gloria, ſic &
reſurrectio mortuorum. Hæc ſunt merita diuerſa
ſanctorum. Si enim cœlum ſignificaretur illo dena-
B rio, nonne in cœlo eſſe, omnibus eſt commune ſy-
deribus? & tamen alia eſt gloria Solis. &c. Si dena-
rius ille pro ſanitate corporis poneretur, nonne cùm
rectè valemus, omnibus membris communis eſt
ſanitas, & ipſa ſi vſque ad mortem permaneat, pa-
riter & æqualiter omnibus ineſt? & tamen poſuit
Deus mẽbra, ſingulum quodque eorum in corpore
prout voluit, vt nec totũ ſit oculus, nec totũ auditus,
nec totũ odoratus; & quidquid eſt aliud, habet ſuam
proprietatem, quamuis habeat æqualiter cum om-
nibus ſanitatem: Ita quia ipſa vita æterna pariter
erit omnibus ſanctis, æqualis denarius omnibus
attributus eſt. Quia verò in ipſa vita æterna diſtin-
ctè fulgebunt lumina meritorum, multæ ſunt man-
ſiones apud Patrem: ac per hoc in denario quidem
C non impari, non viuet alius alio prolixiùs, *quia ea-*
dem æterna eiuſdem Dei viſio clara, & vita: in multis
autem manſionibus honoratur alius alio clariùs.
De claritate corporum rurſus lib. 22. de Ciuit. cap. 19. S. Aug.
Omnis, inquit, corporis pulchritudo eſt partium
congruentia cum quadam ſuauitate coloris. Vbi au-
tem non eſt partium congruentia, aut ideo quid
offendit: quia paruum eſt, aut ideo quia nimium.
Proinde nulla erit deformitas, quam facit incon-
gruentia partium, vbi & quæ praua ſunt corrigen-
tur, & quod minùs eſt quàm decet, vnde Creator
nouit, inde ſupplebitur: & quod plus eſt quàm de-
cet, materiæ ſeruatà integritate, detrahetur. Co-
loris porrò ſuauitas quanta erit, vbi iuſti fulgebunt
ſicut Sol in regno Patris ſui? quæ claritas in Chriſti
D corpore, cùm reſurrexit, ab oculis Diſcipulorum
potius abſcondita fuiſſe, quàm defuiſſe credenda
eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus
aſpectus, quando ille à ſuis, ita deberet attendi, vt
poſſet agnoſci. *Quò referri poteſt illud Euangelij quod*
habet Aug. Ep. 46. ad Conſentium circa f. Si fœnum
agri, inquit, *Chriſtus de lilijs glorioſiùs Salomone veſtitis* S. Aug.
agebat, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur
Deus ſic veſtit. &c. *& ibid. nonne corpus pluſquam*
veſtimentum? niſi fortè credendum eſt fœnum à Deo
veſtiri, & à Deo corpora non formari? cùm enim
dixit, veſtit: non de præterita ordinatione, ſed de
præſenti operatione ſatis indicat. *Quid erit, cùm*
E *Reges omnes induet luce corporis glorioſi? Et lib. 11. cont.*
Fauſt. cap. 3. Ne quiſquam, inquit, putaret, non il- S. Aug.
lud quod ſepultum fuerit reſurrecturum, ſed tan-
quam alia tunica ponatur, alia melior accipiatur,
volens apertiſſimè declarare, quia hoc ipſum in me-
lius commutabitur: ſicut veſtimenta Chriſti in
monte non ſunt poſita & alia ſumpta, ſed ipſa quæ
fuerant, in meliùs clarificata ſunt, *& reſplenduit fa-*
cies eadem ſicut Sol. &c. tanquam digito oſtendit vnde
loqueretur, & ſubiecit dicens, oportet enim in-
corruptibile hoc. &c. *& Ser. 143. de temp.* Dicis

5\. Aug. Apoſtolus & corpora cœleſtia, & corpora terreſtria: & ſequitur; alia gloria cœleſtium, alia & terreſtrium. Et rurſus dicens de gloria cœleſtium corporum Apoſtolus adiunxit, & ait: alia gloria Solis, A &c. Videtis quia promiſſa eſt Sanctorum corporibus claritas, & diuerſa ſpecies claritatis, quia diuerſa ſunt merita charitatis.

6. Reſurrectio agilem reddet carnem, iuxta vtramque legem. 5. cont. Marc. cap. 15. in. m.

a 1. Theſſ. 4. 17. b Gal. 4. 26. c Eſa. 60. 8. d Amos 9. 6.

AIt, [a] *Eos qui remaneant in aduentum Chriſti, cum eis qui mortui in Chriſto primi reſurgent, quòd in nubibus auferentur in aërem obuiam Domino.* Agnoſco his iam tunc proſpectis, mirari ſubſtantias cœleſtes ipſam, [b] *Hieruſalem quæ ſurſum eſt*; & per Eſaïam pronuntiare, [c] *Quinam huc velut nubes volant, tanquam columbæ cum pullis ad me?* Hunc aſcenſum ſi Chriſtus nobis præparauit, erit ille Chriſtus, de quo Amos; [d] *Qui aſcenſum ſuum ædificat in cœlos*, vtique ſibi & ſuis: Exinde, à quo ſperabo nunc, niſi à quo hæc audiui?

RESVRRECTIO AGILEM REDDET. 6. SCHOL.

QVI REMANEANT. 1. *Theſſ. 4. 15. & ſeq.* Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in Aduentum Domini, *vſque ad Aduentum*, non præueniemus eos *in raptu in aëra*, qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo: & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. IAM TVNC PROSPECTIS. *Dudum à veteri lege angelos præuidentes hanc corporum beatorum agilitatem, per Eſaiam exclamaſſe cap. 60. 8* qui ſunt iſti qui vt nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas. *Tertullianus ad verbum ſecutus eſt 70.* ILLE CHRISTVS. *Filius Creatoris & Dei Prophetarum.* DE QVO AMOS. *Correxi quod in omnibus codicibus habebatur erroneè*, Oſee, *miro lapſu memoriæ Authoris, cùm bis alibi hunc locum citauerit ex Amos. 9. 6.* qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit: qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen eius. *Sanct. Pagn. ex Hebr. magis fauet aſcenſionibus corporum beatorum, plurali vtens*: Qui ædificat in cœlos aſcenſiones ſuas, & peculium ſuum ſuper terram fundauit, &c. 70. *autem.* Qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & promiſſionem ſuam ſuper terram fundat. *Hoc eſt in merito & exemplo humanitatis ſuæ de terra ſumptæ, in qua totum eius peculium, & iuxta Paulum*, plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter. De cuius plenitudine omnes accepimus. In quo ſunt omnes theſauri. &c. *Locos Tertulliani referre lubet libro 3. cont. Marc. cap. vlt.* Eſt porta quæ recipit, & quæ perducit, ſtrata iam à Chriſto, de quo Amos: qui ædificat in cœlum aſcenſum ſuum; vtique non ſibi ſoli, ſed & ſuis, qui cum illo erunt. Et circumdabis enim illos tibi, inquit, *Eſaia 49.* tanquam ornamentum ſponſæ. Ita per illum aſcenſum ad cœleſtia regna tendentes, miratur ſpiritus, dicens: volant velut qui ſunt milui. *Eſa. cap. 51. ἴχτια. Non tantùm aues, ſed & accipitres ſignificant; milui autem ex Plinio ſunt ſpecies accipitrum*, vt nubes volant, & velut pulli columbarum ad me; ſcilicet ſimpliciter vt columbæ auferemur in nubibus obuiam Domino. *Et 4. cont. Marc. cap. 34. in f. nullo Prophetâ expreſsè citato retulit adhuc*, ædificantem illis aſcenſum ſuum in cœlum. *Et contra Gnoſticos cap. 10.* Quas mihi, inquit, poteſtates Ianitrices adfirmas iuxta Romanam ſuperſtitionem, Cardeam quandam & Forculum, & Limentinum; quas à cancellis, *ab introitu*, ordinas poteſtates? Si vnquam legiſti apud Dauid, auferte portas principes veſtras, & ſubleuentur portæ æternæ, & intrabit rex gloriæ. Si item audiſti apud Amos, qui aſcenſum ſuum ædificat in cœlos, & profuſionem ſuam fundat in terras: *vel plumam vo-*

B *luntariam donorum & liberalitatum ſpiritus: vel communicationem terræ graui corporum noſtrorum, agilitatis ſuæ.* Scito & aſcenſum illum exinde complanatum veſtigijs Domini, & introitum exinde reſeratum viribus Chriſti; nec vllam moram, aut quæſtionem in limine Chriſtianis occurſuram, qui non dinoſci habeant illic, ſed agnoſci: Nec interrogari, ſed admitti. *De corporum agilitate, pro libito animæ mirâ facilitate mobilium. Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 30.* Certè, inquit, vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere nec corpus. S. Aug. *Et lib. 20. cap. 20. vbi locum 1. Theſſ. 4. prætitatum exponit; quærit.* Verùm, inquit, illi quos hîc viuentes inuenturus eſt Chriſtus, quorum perſonam in ſe, atque illos qui tunc ſecum vi- S. Aug.
C uebant, transfigurabat Apoſtolus, numquam omnino morituri ſint, an ipſo temporis puncto, quo cum reſurgentibus rapientur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, ad immortalitatem per mortem mirâ celeritate tranſibunt? Neque enim dicendum eſt, fieri non poſſe, vt dum per aëra in ſublime portantur, in illo ſpatio & moriantur & reuiuiſcant. *Et libro 22 de Ciuit. cap. 4.* Cur, inquit, volente Deo S. Aug. qui fecit hoc animal, non poterit terrenum corpus, in cœleſte corpus attolli, ſi animus omni, ac per hoc etiam cœleſti corpore præſtantior, terreno corpori potuit alligari? An terrena particula tam exigua potuit aliquid cœleſti corpore melius apud ſe tenere, vt ſenſum haberet & vitam: & eam ſentientem atque viuentem dedignabitur cœlum ſuſcipere, aut
D ſuſceptam non poterit ſuſtinere, cùm de re ſentiat & viuat iſta meliore, quam eſt corpus omne cœleſte? &c. Profectò ſobria ratione conſulta, mirabilioris eſſe diuini operis reperitur, incorporalibus corporalia quodammodo attexere, quàm licet diuerſa, quia illa cœleſtia, iſta terreſtria, tamen corpora, & corpora copulare. *Et cap. 11.* In terreno ergo quid facit corpore? in hac mole quid agit ſubti- S. Aug. lior omnibus? In hoc pondere quid agit leuior omnibus? in hac tarditate quid agit celerior omnibus? *agit contra Platonicos dicentes quòd ſuper omnia ſit animæ natura.* Itane per huius tam excellentis naturæ meritum non poterit effici, vt corpus eius leuetur in
E cœlum? Et cùm valeat nunc natura corporum terrenorum deprimere animas deorſum, aliquando & animæ leuare ſurſum terrena corpora non valebunt. *Deinde ſubdit argumentum ad hominem petitum ab aqua Tyberis in cribro Veſtalis ſuſpenſo vi diuina*: Si Deus minor, inquit, vel Angelus vel dæmon potuit pondus humidi elementi ſic ſuſpendere, vt aquarum videatur mutata fuiſſe natura: Itane Deus omnipotens, qui ipſe creauit elementa, terreno corpori graue pondus auferre non poterit, vt in eodem elemento habitet viuificatum corpus, in quo voluerit viuificans ſpiritus? &c. Sicut nullam putant vel eſſe,

vel eſſe, vel futuram eſſe terræ particulam in cœlo, ita nullam particulam videre debuimus ignis in terra. Nunc verò non ſolùm in terris, verùm etiam ſub terris ita eſt, vt eum eructent vertices montium &c. Nec tamen corrumpit montes in quibus iugiter æſtuat, cauernaſque terrarum. *Et lib. 13. de* S. Aug. *Ciuit. cap. 18.* Poteſt, inquit, molibus præſtare terrenis, vt nullo in ima pondere deprimantur. *Retuleras exemplum artificum, vaſa etiam metallica in aqua natare efficientium.* Ipſiſque animis perfectiſſimè beatis, vt quamuis terrena, tamen incorruptibilia iam corpora, vbi volunt, ponant, & quò volunt ſitu motuque facillimo. An verò ſi hoc Angeli faciant *qui non ſunt formæ informantes, ſed tantùm aſſiſtentes, & mouentes extrinſecus, ſicut Philippum rapuit ad baptizandum Eunuchum, & alter Habacuc per* A *capillum ad Danielem paſcendum.* Vt quælibet animalia terreſtria rapiant, vnde libet, conſtituantque vbi libet; aut eos ſine labore non poſſe, aut onera ſentire credendum eſt? cur ergo Sanctorum perfectos atque beatos diuino munere ſpiritus, ſine vlla difficultate poſſe ferre quò voluerint, & ſiſtere vbi voluerint, ſua corpora non credamus? Nolo quærere cur non credant terrenum poſſe eſſe corpus in cœlo, cùm terra vniuerſa libretur in nihilo. *Et Ser. 147. de temp. vbi rurſum agit contra trutinatores elementorum.* Credere debemus talia corpora nos habituros, vt vbi velimus, quando voluerimus, ibi ſimus. &c. Vbi volueris, eris; ſed à Deo non recedes: vbi volueris, eris; ſed quocumque ieris Deum tuum habebis, de quo beatus eris, ſemper cum illo eris. S. Aug.

7. *Reſurget corpus ſpiritale, vel ob qualitatem ſpiritalem, vel ob reditum ſpiritus, id eſt animæ glorioſæ: vt ſicut à primo Adam habemus corpus animale, ſic à ſecundo habeamus ſpiritale. De Reſur. cap. 53. in.m. ad. f.*

HVnc ordinem Apoſtolus diſponens, in Adam quoque & in Chriſto eum meritò diſtinguit, vt in capitibus diſtinctionis ipſius. Et quum Chriſtum, nouiſſimum Adam appellat, hinc eum recognoſce ad carnis, non ad animæ reſurrectionem omnibus doctrinæ viribus operatum. Si enim & primus homo Adam caro, non anima, qui denique in animam viuam factus eſt; & nouiſſimus Adam Chriſtus, ideo Adam, quia homo: ideo homo, quia caro, non quia anima: atque ita ſubiungit, [a] *Non primum quod ſpiritale, ſed quod animale, poſteà quod ſpiritale*, ſecundùm vtrumque Adam. Et quid tibi videtur corpus animale, & corpus ſpiritale in eadem carne diſtinguere, cuius diſtinctionem in vtroque Adam, id eſt, in vtroque homine præſtruxit? Ex qua enim ſubſtantia pariant inter ſe Chriſtus & Adam? Scilicet ex carne. licet & ex anima. Sed carnis nomine homo vterque ſunt. Prior enim caro homo. Ex illa & ordinem admittere potuerunt, vt [b] *alter primus, alter nouiſſimus homo, id eſt Adam*, deputarentur. Cæterùm, diuerſa in ordinem diſponi non poſſunt; de ſubſtantia duntaxat. de loco enim, aut tempore, aut conditione, forſitan poſſint. Hîc autem de ſubſtantia carnis, primus & nouiſſimus dicti ſunt: ſicut & rurſus *primus homo de terra, & ſecundus de cœlo.* quia etſi de cœlo ſecundùm ſpiritum, ſed homo ſecundùm carnem. Itaque, cùm carni conueniat ordo in vtroque Adam, non animæ; vt *primus homo in animam viuam, nouiſſimus in ſpiritum viuificantem*, diſtincti ſint; æquè diſtinctio eorum, carni diſtinctionem præiudicauit; vt de carne ſit dictum, *Non primum quod ſpiritale, ſed quod animale, poſteà quod ſpiritale*: atque ita eadem ſit & ſuprà intelligenda, & quæ ſeminetur corpus animale, & quæ reſurgat corpus ſpiritale; quia *non primum quod ſpiritale, ſed quod animale: quia primus Adam in animam, nouiſſimus Adam in ſpiritum.* totum de homine, totum de carne, quando de homine. Quid ergo dicemus? nonne & nunc habet caro ſpiritum ex fide? vt quærendum ſit, quomodo corpus animale dicatur ſeminari. Planè accepit & hîc ſpiritum caro, ſed arrabonem; animæ autem non arrabonem, ſed plenitudinem. Itaque etiam propterea maioris ſubſtantiæ nomine animale corpus nuncupata eſt, in qua ſeminatur; futura proinde per plenitudinem ſpiritus inſuper ſpiritale, in qua reſuſcitatur. Quid mirum, ſi magis inde vocitata eſt, vnde conferta eſt, quàm vnde reſperſa?

1. Cor. 15. 22.
a Ibid. 46.
b Ibid. 47.
Ibid.

8. *Et 5. cont. Marc. cap. 10. à p.*

PRoinde & ſi [a] *ſeritur animale, reſurgit ſpiritale.* Et ſi habet aliquod proprium corpus anima vel ſpiritus, vt poſſit videri, corpus animale, animam ſignificare, & corpus ſpiritale, ſpiritum; non ideo animam dicit in Reſurrectione ſpiritum futurum, ſed corpus, quod cum anima naſcendo & per animam viuendo, animale dici capit, futurum ſpiritale, dum per ſpiritum ſurgit in æternitatem. Denique, ſi non anima, ſed caro ſeminatur in corruptela dum diſſoluitur in terram, iam non anima erit corpus animale, ſed caro, quæ fuit corpus animale. Siquidem de animali efficitur ſpiritale, ſicut & infrà dicit, [b] *Non primum quod ſpiritale.*

a 1. Cor. 15. 44.
b 1. Cor. 15. 46.

RESVRGET CORPVS SPIRITALE. 7. & 8. SCHOL.

HVNC ORDINEM. *Cùm Marcionitæ, aliique ſimiles, vt negarent reſurrectionem carnis, locum Pauli de corpore animali ſeminato, & ſpiritali reſurgente, non de carne animata priùs, ſed de anima ſtultè*

exponerent: dicit Apoſtolum ſic diſpoſuiſſe ordinem formationis, & reformationis hominis, adductis exemplis, primi & ſecundi Adam, qui fuerunt capita generis humani; in quibus manifeſtè patet priùs carnem, quàm animam fuiſſe diſpoſitam; vt totis rationis viribus egerit, vt perſuaderet ſe hoc cap. 1. Cor. 15. non de animæ, ſed de carnis reſurrectione tractaſſe. PRIMVS HOMO, CARO. Adam priùs homo dictus eſt vt patet ex textu Geneſis, ex parte carnis facta de limo, quàm fieret in animam viuentem. Nec appellatus eſt anima, ſed caro & homo ab humo. Sic Chriſtus nouiſsimus Adam dictus eſt, & homo ob carnem quam ſumpſit ex humo: dum veritas de terra orta eſt, hoc eſt ex Aug. (S. Aug.) Chriſtus ex Maria ſuſcepit de terra terram. Et licet naturam humanam perfectam aſſumpſerit, proindéque animam rationalem; tamen ſicut Adam non dicitur factus anima, ſed homo de terra: ſic de Chriſto dictum: Et Verbum caro factum eſt. ITA SVBIVNGIT. 1. Cor. 15. 46. Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Syr. vitam largientem. Sed non priùs quod ſpiritale eſt, Syr. ſed non fuit primùm ſpirituale, ſed quod animale; Deinde quod ſpirituale. Primus homo de terra terrenus: ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. IN EADEM CARNE. Dum Paulus non de anima, ſed carne diſtinctionem poſuit, inter animalem, & ſpiritalem, & gradus ſimiliter diſtinxit, prius & poſteriùs facta, in vtroque homine, ſiue Adam primo & nouiſſimo, præmiſit diſtinctionem iuxta eandem carnem. Neque enim quæ diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, inter ſe ordinem admittunt. PARIANT. Comparantur, vt ſimiles inter ſe quoad naturam humanam. SECVNDVM SPIRITVM. In quantùm Deus, & ſpiritus eſt. ATQVE ITA EADEM. &c. Vnde concludit de eadem carne Paulum dixiſſe non verò de anima, ſeminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale. Quia dixit Paulus non prius quod ſpiritale, ſed quod animale; quia priùs Adam homo fuit ex humo, quàm fieret in animam viuentem; & ſecundus Adam priùs item fuit homo, hoc eſt, carnem habuit animalem, proindéque mortalem, quàm fieret in ſpiritum viuificantem; hoc eſt, in carnem ſpiritalem, & dote glorioſa penetrationis, illæſo tumulo eiuſque ſignaculo, reſurgentem, cæteriſque beatorum corporibus vitam largientem. Adeò vt non ſimpliciter de nouiſſimo Adam ſentiendum ſit, quòd ſit factus in ſpiritum viuificantem, cùm de Spiritu ſancto conceptus, iuxta Euangelium quod in eo natum eſt de carne virginis matris, caro fuerit, quod natum de Spiritu, ſpiritus, & illæſa matre penetrando egreſſus per portam clauſam principis: quod nulli alteri conceßit: ſed inſuper factus eſt in ſpiritum viuificantem, ſiue vitam largientem; cùm corpus eius noſtris ſimile præter corruptionem vermium, in terra ſeminatum eſt animale priùs, vt poſteriùs ſurgeret ſpiritale, & hanc ſpiritalem qualitatem noſtris corporibus imprimeret. Vnde Chryſol. ſer. 59. à medio. Iuxta granum frumenti in terra mortuum & multum fructum afferens: vt, inquit, ex illius ſemine corporis, omnis humanorum corporum ſatio vitalem ſurgeret & leuaretur in meſſem. SPIRITVM EX FIDE. Non intelligit animam rationalem, ſed carnem ſpiritalem, quam nos iam animalem ſeminamus, ſperantes & credentes nos eam recepturos ſpiritalem. Licet enim & in hac vita pignus ſpiritus accipiamus, hoc eſt cum eo, dona ſpiritalia, & ſacramenta per carnem ſuſcipiamus, vitam verò animalem, plenè ac totaliter caro poßideat; Ideo caro propter hanc plenitudinem vitæ animalis & ſenſitiuæ quam hîc poſsidet, propriè corpus animale dicitur, & portare dum viuit, & in terra ſeminare dum moritur. Sed in reſurrectione dicetur corpus ſpiritale, acceptà plenitudine ſpiritus, vt vbi voluerit, ſpiret, euolet, penetret, illæſa, incorruptibilis: &c. Cuius arras accepit in Chriſto capite ſuo, in verbo Dei quod & ſpiritus & vita eſt, per auditum ſuſcepto: & per Sacramenta, ſigna ſenſibilia, quibus per carnem anima Spiritum ſanctum vnà cum eius donis accipit. INDE VOCITATA. dicta eſt caro potius corpus animale, quòd tota ex ſenſibus animalibus & corruptibilibus conflata ſit; quàm corpus ſpiritale; quia iam in hac vita tantum foris aſpergitur aliquo rore Spiritus ſancti, quo tota replebitur in reſurrectione, facta corpus ſpiritale.

8. PROPRIVM CORPVS. alibi dixit, ſui generis corpus, iuxta errorem ſuum. Vnde & ſubijcit, etiam in reſurrectione animam non dicendam ſpiritum, ſed corpus. Melius tamen ad propoſitum reſurrectionis, per animam intelligendo corpus animale, hoc corpus animale, & ſenſitiuum, quod ſimul cum anima in vtero matris ſeritur & naſcitur, (vt & alibi dicit, & à nobis refellitur error eius de anima ex traduce;) dici quidem poteſt animale, eo quòd per animam viuat, non eſt futurum in reſurrectione ſpiritus, ita vt amittat ſubſtantiam ſuam corpoream; ſed erit per nouam qualitatem, corpus ſpiritale, dum per qualitatem ſpiritalem, ex corruptibili animalitate, reſurget in ſpiritalem incorruptibilitatem; & agilitatis dote aſcendet in manſionem æternam; & ex dura & reſiſtenti opacitate mutabitur in ſpiritalem penetrabilitatem. Duo cum Auguſtino diſſerenda ſunt, in his duobus textibus à Tertulliano conſtricta, & ad mentem Pauli de reſurrectione exponenda. Ac primò quidem, quòd primus homo ſit factus in animam viuentem. &c. Itaque Ep. 146. ad Conſentium: Siue, inquit, intelligatur primus Adam (S. Aug.) qui de puluere antè formatus eſt, nouiſſimus autem Adam qui de Virgine procreatus eſt: ſiue in vnoquoque homine vtrumque compleatur, vt primus Adam ſit in corpore mortali, nouiſſimus Adam idem ipſe in corpore immortali: tamen inter animam viuentem & ſpiritum viuificantem hoc intereſſe voluit, vt illic ſit corpus animale, hîc ſpiritale. Anima quippe in corpore animali viuit quidem, ſed non viuificat vſque ad auferendam corruptionem. In corpore verò ſpiritali, quoniam perfectè adhærens Domino, vnus ſpiritus eſt 1. Cor. 6. 17. Sic viuificat, vt ſpiritale corpus efficiat, abſumens omnem corruptionem, nullam metuens ſeparationem. Proinde ſequitur, ſed non prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſteà quod ſpiritale. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cœleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo eſt. Quid eſt, qualis terrenus, tales & terreni: niſi mortales ex mortali? Et quid eſt, qualis cœleſtis, tales & cœleſtes; niſi immortales per immortalem? illud per Adam, hoc per Chriſtum. Dominus enim ad hoc terrenus factus eſt, cùm eſſet cœleſtis; vt eos qui terreni erant, faceret cœleſtes. Hoc eſt, ideo ex immortali mortalis factus eſt aſſumendo ſerui formam, non Domini mutando naturam; vt eos qui mortales erant, faceret immortales, impertiendo Dominicam gratiam, non ſeruilem iniuriam retinendo. Et lib. 13. de Ciuit. cap. 23. Sicut iſta, inquit, quæ (S. Aug.) habent animam viuentem, agit de corporibus noſtris iam mortalibus, nondum ſpiritum viuificantem, animalia dicuntur corpora: nec tamen animæ ſunt, ſed corpora: ita illa, ſpiritalia vocantur corpora, Scilicet reſuſcitata, abſit tamen vt ſpiritus ea credamus futura, ſed corpora, carnis habitura ſubſtantiam, ſed nullam tarditatem, corruptionemque carnalem ſpiritu viuificante paſſura. Tunc iam non terrenus, ſed cœleſtis homo erit,

non quia quod corpus de terra factum eſt non ipſum erit; ſed quia dono cœleſti iam tale erit, vt etiam cœlo incolendo, non amiſſa natura, ſed mutata qualitate conueniat. Primus autem homo de terra terrenus in animam viuentem factus eſt, non in ſpiritum viuificantem, quod ei per obedientiæ meritum ſeruabatur, &c. *Subijcit deinde ex Rom.* 8. Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis habitat in vobis, qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Tunc ergo erit corpus in ſpiritum viuificantem, quod nūc eſt in animam viuentem, &c. volens ab ſpiritali quod in reſurrectione futurum eſt, hoc quod nunc eſt animale diſcernere: Seminatur, inquit, in corruptione, &c. ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Deinde vt hoc probaret, ſi eſt, inquit, corpus animale, eſt & ſpiritale. Et vt quid eſſet corpus animale oſtenderet, ſic, inquit, ſcriptum eſt: factus eſt primus homo in animam viuentem, &c. Spiritale autem quemadmodum intelligendum eſſet, oſtendit addendo: nouiſſimus autem Adam in ſpiritum viuificantem: proculdubio Chriſtum ſignificans, qui iam ex mortuis ita ſurrexit, vt mori omnino deinceps non poſſit. Deinde ſequitur & dicit: ſed non primùm quod ſpiritale eſt, &c. vbi multò apertiùs declarauit, ſe animale corpus inſinuaſſe in eo quod ſcriptum eſt: factum eſſe primum hominem in animam viuentem: ſpiritale autem in eo quod ait, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Priùs eſt enim animale corpus: quale habuit primus Adam, quamuis non moriturum niſi peccaſſet: quale nunc habemus & nos, &c. quale pro nobis etiam Chriſtus primitùs habere dignatus eſt, non quidem neceſſitate, ſed poteſtate. Poſtea verò ſpiritale, quale iam præceſſit in Chriſto tanquam in capite noſtro: ſecuturum eſt autem in membris eius vltimâ reſurrectione mortuorum, &c. *Tum verò proſequitur de terreni, & cœleſtis imagine induta, & induenda*: hoc, inquit, Apoſtolus ita poſuit, vt nunc quidem in nobis ſecundùm Sacramentum regenerationis fiat: ſicut alibi dicit: quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: re autem ipſa tunc perficietur, cùm & in nobis quod eſt animale naſcendo, ſpiritale factum fuerit reſurgendo. *De Chriſto tandem homine cœleſti ſic fatur*: cœleſtem, inquit, hominem vult intelligi, quia de cœlo venit, vt terrenæ mortalitatis corpore veſtiretur, quod cœleſti immortalitate veſtiret. Cœleſtes verò, ideo appellat & alios quia fiunt per gratiam membra eius: vt cum illis ſit vnus Chriſtus, velut caput & corpus. *Spiritalia porrò & cœleſtia corpora noſtra erunt, non mutatâ ſubſtantiâ corporali, ſed nouâ ſpiritali qualitate aſſumptâ. Ita Aug. lib. 13. de Ciuit. cap.* 20. Sicut, inquit, ſpiritus carni ſeruiens, non incongruè carnalis; ita caro ſpiritui ſeruiens rectè appellabitur ſpiritalis; non quia in ſpiritum conuertetur, ſicut nonnulli putant, eò quòd ſcriptum eſt: ſeminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale: ſed quia ſpiritui ſummâ & mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur, vſque ad implendam immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimam voluntatem, omni moleſtiæ ſenſu, omni corruptibilitate, & tarditate detractâ. *Adde & maſſalis dura, reſiſtente, locali quantitate ſubducta; & penetrabilitatis qualitate inducta; ob quam Chriſtus velut ſpiritus egreſſus de tumulo, & ianuis clauſis in cœnaculo ſtans, pro phantaſmate & ſpiritu habitus eſt, niſi palpandum ſe dediſſet Apoſtolis. Quâ tandem dote, motus Paulus Hebr. 4. 12. vbi Verbum Dei viuum & efficax & penetrabilius omni gladio ancipiti dixiſſet; verſu 14. concludit: habentes ergo Pontificem magnum qui penetrauit cœlos Ieſum filium Dei, teneamus confeſſionem.* Non ſolùm enim non erit tale quale nunc eſt in quauis optima valetudine: ſed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non eſſent antequam peccaſſent, alimentis tamen vt homines vtebantur, nondum ſpiritalia, ſed adhuc animalia corpora terrena geſtantes. *Et cap.* 22. Spiritalia, inquit, erunt non quia corpora eſſe deſiſtent, ſed quia ſpiritu viuificante ſubſiſtent. *Et to. 3. lib. de fide & Symbolo. cap. 6.* Surget corpus ſpiritale. Non ita dictum eſt quaſi corpus vertatur in ſpiritum, & ſpiritus fiat: quia & nunc corpus noſtrum quod animale dicitur, non in animam verſum eſt, & anima factum. Sed ſpiritale corpus intelligitur, quia ita coaptatum eſt, vt cœleſti habitationi conueniat, omni fragilitate & labe terrena, in cœleſtem puritatem & ſtabilitatem mutata atque conuerſa. Hæc eſt immutatio, de qua iterum dicit Apoſtolus, omnes reſurgemus, ſed non omnes immutabimur: quam immutationem non in deterius, ſed in melius fieri docet idem cùm dicit, & nos immutabimur. *Et ſer. 147. de temp.* Dabit, inquit, Deus miram facilitatem, *in penetrando*, miram leuitatem. Non ſine cauſa illa corpora ſpiritalia nuncupata ſunt: non ideo dicta ſunt ſpiritalia, quia erunt ſpiritus, non corpora. Nam iſta quæ modò habemus, dicuntur animalia corpora, & tamen animæ non ſunt, ſed corpora, &c. quare dicitur ſpiritale corpus, chariſſimi, niſi quia ad nutum ſpiritus ſeruiet? nihil tibi contradicit ex te, nihil in te rebellat aduerſus te. Non ibi erit quod Apoſtolus gemit; caro concupiſcit, &c. Video aliam legem in membris meis, &c. hæc bella ibi non erunt, pax ibi erit, pax perfecta ibi erit. Vbi volueris eris, ſed à Deo non recedes.

9. *Reſurrectio homines æquabit Angelis. 3. cont. Marc. cap. 9. in f.*

HÆreticis renuntiemus, eius eſſe promiſſum, homines in angelos reformandi quandoque, qui angelos in homines formarit aliquando. Matth. 22. 30. Gen. 18. 2.

10. *Et 3. cont. Marc. cap. 24. circa m.*

TVnc & mundi deſtructione, & iudicij conflagratione commiſſa, demutati in atomo, in angelicam ſubſtantiam, ſcilicet per illud incorruptelæ ſuperindumentum, transferemur in cœleſte regnum. 1. Cor. 15. 52. Matth. 22. 30.

11. *Reſurrectio homines reddet immortales & innubos vt Angelos. De Reſur. cap. 36. à m.*

a Luc.20. 34. 35. Matth.22 30.

SI nupturos tunc negauit, ideo nec reſurrecturos demonſtrauit. Atquin [a] *filios reſurrectionis* appellauit, per eam quodammodo naſci habentes; poſtquam non nubent, ſed reſuſcitati: *ſimiles enim erunt Angelis*; quà non nupturi, quia nec morituri; ſed quà tranſituri in ſtatum Angelicum, per indumentum illud incorruptibilitatis, per ſubſtantiæ, reſuſcitatæ tamen, demutationem. Cæterùm nec quæreretur, nupturi, ſiue morituri, necne, rurſus eſſemus, ſi non eius vel maximè ſubſtantiæ reſtitutio in dubium vocaretur, quæ propriè & morte & nuptiis fungitur; id eſt carnis.

12. *Reſurrectio nuptias non admittit, ſed hominem beatum æquat Angelis. 1. ad vxo. cap. 1. in. m. ad. f.*

Matth.22 30. Ibid. Verſ. 25.

CHriſtianis ſeculo digreſſis, nulla reſtitutio nuptiarum in die reſurrectionis repromittitur, tranſlatis ſcilicet in angelicam qualitatem & ſanctitatem. Proinde ſollicitudo nulla quæ de carnis zelo venit, etiam illam ſeptem maritorum reſurrectionis dies offendet, nec quiſquam illam confuſurus expectat. Quæſtio Sadducæorum ceſſit ſententiæ Domini. Nec me putes propter carnis tuæ integritatem mihi perſeruandam, de contumeliæ dolore ſuſpectum, inſinuare iam hinc tibi conſilium viduitatis. Nihil tunc inter nos dedecoris voluptuoſi reſumetur. Non enim tam friuola, tam ſpurca Deus ſuis pollicetur. Sed an tibi, vel cuicumque alij feminæ ad Deum pertinenti, proficiet quod ſuademus, licet pertractare.

V. Verbum: caro hominis, per totum; maximè in ordine ad gloriam.

RESVRRECTIO HOMINES ÆQVABIT ANGELIS. 9. 10. 11. 12. SCHOL.

REnvntiemvs. *Reſpondeamus Marcionitis, eundem ipſum Deum Creatorem eſſe qui promiſit ſe aliquando, hoc eſt in conſummatione ſæculi, homines Angelis conformandos, in æternum cùm eis beatè immortaliterque victuros; qui olim Angelos hominibus conformauit, vt cum hominibus conuerſarentur, & viuerent.*

10. Conflagratione commissa. *Facta, cùm* elementa calore ſoluentur: Ignis in conſpectu eius exardeſcet, ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. In Atomo. 1. *Cor.* 15. 52. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. &c. *Syr. verò*: ſubitò, quaſi ictu oculi, per extremam tubam. In angelicam svbstantiam. *Non per tranſubſtantiationem, aut immutationem ſubſtantia humana in Angelicam, ſed qualitatis grauis, & denſæ, & obſcuræ, ac mortalis, in claram, ſubtilem, agilem, incorruptibilem; ob quas ſuprà diximus corpus ſpiritale futurum.*

11. Tvnc negavit. *Cùm contra Sadducæos ageret Christus, vt non ſemel expoſuimus ſuprà.* Atqvin. Quinimo. Filios Resvrrectionis. *Luc.* 20. 34. & *ſeq.* Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias: Illi verò qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mortuis, *Syr. quæ eſt à domo mortuorum*, neque nubent, neque ducent vxores: *vt ſucceſſores poſt mortem ſuam generent, & velut in poſteris renati viuant*, neque enim vltra mori poterunt: æquales enim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei, cùm ſint filij Reſurrectionis. Demvtationem, *accidentalem, non ſubſtantialem.* Eivs svbstantiæ, *corporea cuius proprium eſt, nubere ſiue generare, & mori, quod non conuenit Angelis, nec carni tunc futuræ ſimili ſubſtantiæ Angelicæ, ingenerabili & immortali.*

12. Sæcvlo digressis. *Mortuis.* De carnis zelo, *æmulatione nuptiali, quâ ſponſa carnem ſponſus zelatur ſibi ſoli ſeruari.* Etiam illam. *Scilicet carnem ſeptem maritorum, ſucceſſiuè eandem vxorem ducentium.* Illam confvsvrvs. *toties nuptam.*

A Qvod svademvs. *Continentiæ & monogamiæ obſeruantiam, quam tibi vt vxori perſuadeo. Toties inculcata reſurrectionis gloria Angelicæ ſimilis cauſas lubet acriùs indagari; ac primò quidem Angelicam fore reſurrectionem aduerto, quòd iuxta Paulum. 1. Theſſ. 4. 16.* Ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo. *Vel vt hic habet Tertullianus*, Demutati in atomo &c. *de quo Auguſtinus Ep. 49. ad Deogratias. q. 1.* Vt radius oculi S. Aug. noſtri non citiùs peruenit ad propinquiora, quàm ad longinquiora, ſed vtraque interualla parili celeritate contingit: Ita cùm in ictu oculi, ſicut Apoſtolus dicit, fit reſurrectio mortuorum, omnipotentiæ Dei, & ineffabili nutui tam facile eſt, quæque recentia, quàm diuturno tempore dilapſa cadauera ſuſcitare. *Et Ep. 146. ad Conſentium.* In atomo, inquit, hoc eſt in puncto temporis quod diuidi S. Aug. non poteſt. In ictu oculi, hoc eſt in ſumma celeritate. In nouiſſima tuba, hoc eſt in nouiſſimo ſigno quod B dabitur, vt iſta compleantur. *Et lib. 1. de Ciuit. cap.* 12. Ipſius carnis, & membrorum omnium reformatio, S. Aug. non ſolùm ex terra, verùm etiam ex aliorum elementorum ſecretiſſimo ſinu, quò dilapſa cadauera receſſerunt in temporis puncto reddenda & redintegranda promittitur. *Secundò quia miniſtris Angelis, vt pote cinerum collectoribus, reſurrectio fiet. Aug. ſer. 180. de temp.* Dies erit tremendi iudicij, deſcenſus Angelorum, reſurrectio mortuorum. Deſcendent S. Aug. Angeli, & quodam digito tubæ ſonantis, tangent ſepulchra terræ trementis, vt pignora reſtituant throno igneo iudicantis. *Tertiò quia iuxta Pſaltem, de hominibus glorioſis, Deus implebit ruinas Angelorum, Aug. to. 3. in Enchyr. ad Laur. cap. 29.* Placuit vniuerſitatis Creatori atq; moderatori Deo, vt quoniam non S. Aug. tota multitudo Angelorum Deum deſerẽdo perierat, ea quæ perierat, in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo, illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſſimè cognita ſemper futura fœlicitate ſecura gauderet: alia verò creatura rationalis quæ in

hominibus erat; quoniam peccatis atque ſuppliciis, & originalibus & propriis tota perierat, ex eius parte reparata, quod Angelicæ ſocietati ruina illa diabolica minuerat, ſuppleret. Hoc enim promiſſum eſt reſurgentibus ſanctis, quod erunt æquales Angelis Dei. Itaque ſuperna illa Ieruſalem mater noſtra ciuitas Dei, nulla ciuium ſuorum numeroſitate fraudabitur, ſed vberiore etiam copiâ fortaſſe regnabit. Neque enim numerum aut Sanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum ſuccedentes filij matris Eccleſiæ quæ ſterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, ſine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, ſiue qui eſt, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eſt eius artificis, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt, atque in menſura, & numero, & pondere, cuncta diſpoſuit. *Non ergo mirum eſt ſi innubis & immortalibus ſpiritibus æqualia erunt corpora beatorum. Vnde Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35.* Cùm hoc

S. Aug. corpus iam non animale, ſed per futuram commutationem ſpiritale receperit, *ſupple anima hominis,* Angelis coæquata, perfectum habebit naturæ ſuæ modum, obediens & imperans, *Deo, & corpori,* viuificata, & viuificans, tam ineffabili facilitate, vt ſit ei gloriæ, quod ſarcinæ fuit. *De Angelis innubis, & numero electorum qui in reſurrectione futuri ſunt æquales Angelis; rurſus idem to. 3. lib. 9. de Gen. ad*

S. Aug. *lit. cap. 3.* Si quæritur, inquit, ad quam rem fieri oportuerit adiutorium homini ſecundùm ipſum; nihil aliud probabiliter occurrit, quàm propter filios procreandos: ſicut adiutorium ſemini terra eſt, vt virgultum ex vtroque naſcatur, &c. quanquam iam emiſſi de paradiſo conueniſſe & genuiſſe commemorentur, tamen non video quid prohibere potuerit, vt eſſent eis in paradiſo honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus: hoc Deo præſtante fideliter iuſtéque viuentibus, eique obedienter ſanctéque ſeruientibus, vt ſine vllo inquieto ardore libidinis, ſine vllo labore ac dolore pariendi, fœtus ex eorum ſemine gignerentur: non vt morientibus parentibus filij ſuccederent, ſed vt illis qui genuiſſent in aliquo formæ ſtatu manentibus, & ex ligno vitæ quod ibi plantatum eſt corporalem vigorem ſumentibus, & illi qui gignerentur, ad eundem perducerentur ſtatum: donec certo numero impleto, ſi iuſtè omnes obedienterque viuerent, tunc fieret illa commutatio, vt ſine vlla morte, animalia corpora conuerſa in aliam qualitatem, eo quòd ad omnem nutum regenti ſpiritui deſeruirent, *ſicut cæli intelligentiis motricibus, & corpora aſſumpta Angelis:* & ſolo ſpiritu viuificante, ſine vllis alimentorum corporalibus ſubſtentaculis viuerent, ſpiritalia vocarentur. *Et libro de agone Chriſtiano, cap. 32.*

S. Aug. Nec eos, inquit, audiamus qui carnis reſurrectionem futuram negant, & commemorant quod ait Apoſtolus, caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt: non intelligentes quòd ipſe dicit Apoſtolus; oportet corruptibile hoc, induere incorruptionem, &c. Cùm enim hoc factum fuerit, iam non erit caro & ſanguis, *corruptibilis ſcilicet, vt nunc eſt.* ſed cœleſte corpus. Quod & Dominus promittit, cùm dicit, neque nubent, neque vxores ducent, ſed erunt æquales Angelis Dei. Non enim iam hominibus, ſed Deo viuent, cùm æquales Angelis facti fuerint. Immutabitur ergo caro & ſanguis, & fiet corpus cœleſte & Angelicum. Et mortui enim

A reſurgent incorrupti, & nos immutabimur: vt & illud verum ſit, quòd reſurget caro; & illud verum ſit, quòd caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. *Aliam ex Aug. ſubucio cum Angelis paritatem. Pinguntur alati propter agilitatem, ſimilia erunt corpora beatorum: de quibus to. 6. lib. de bono coniugali. cap. 2.* Corpus non ſpiritale illis hominibus, ſed primò animale factum erat, vt obedientiæ merito poſtea fieret ſpiritale, ad immortalitatem capeſſendam, non poſt mortem quæ inuidiâ diaboli intrauit in orbem terrarum, & facta eſt pœna peccati: ſed per illam commutationem quam ſignificat Apoſtolus, vbi ait; Deinde nos viuentes qui reliqui ſumus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chriſto S. Aug.

B in aëra. *Omnes tandem dotes, quibus æquales erimus Angelis, agilitatem, claritatis gloriam, ſubtilitatis virtutem, immortalitatis vigorem, vno ſimul loco cum Apoſtolo complexus eſt to. 9. lib. 2. de Symb. ad Catech. cap. 11.* Qualia, inquit, futura ſunt noſtra corpora Paulus Apoſtolus dicit: ſeminatur in corruptione, reſurget in incorruptione; ſeminatur in infirmitate, reſurget in virtute: ſeminatur in contumelia, ſurget in gloria: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Incorruptio hæc, virtus, & gloria, & ſpiritus viuificans, faciet nos, ſicut ipſe Dominus promittere dignatus eſt, æquales Angelis Dei: vt viuamus cum ipſis in æterna vita, in vna immortalitate, ac ſempiterna patria. In qua patria vita noſtra æterna ipſe Chriſtus erit. Ipſe enim eſt ve- S. Aug.

C rus Deus & vita æterna. *Nec ſilentio premam quod de claritate faciei & veſtimenti Angelici ad Chriſti tumulum, iuxta Euangelia refertur in rem reſurrectionis aptiſſimum. Nam præterquam Dan. 10. 6. de Gabriele dicitur:* corpus eius quaſi chryſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardens: *Et Luc. 2. 9. vbi de Paſtoribus Bethlehem.* Ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos, & claritas, *Syr. gloria,* Dei circumfulſit eos. *De Angelo ſanctis mulieribus apparente legitur Matth. 28. 3. Chriſto iam ſuſcitato:* erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimenta eius ſicut nix. *Luc. 24.* Ecce duo viri ſteterum ſecus illas in veſte fulgenti. *Tranſlat. Syr.* Quorum coruſcabat veſtimentum. *Chryſol. de veſte ninea. ſer. 77. à medio:* Quid, inquit, facit veſtis, vbi

D nulla eſt nuditas? quid indumentum, vbi tegendi neceſſitas non habetur? ſed Angelus, fratres, noſtrum habitum in reſurrectione taliter præfigurat; vbi homo ipsâ corporis ſui claritate veſtitur: dicente Domino Matth. 13. tunc iuſti fulgebunt ſicut Sol. *Tandem de terræ motu facto. Matth. 28. 2.* Et ecce terræ motus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo. *Quod ſit penſat idem Chryſol. ſer. 74. à p.* Tremuit, inquit, terra; non quia Angelus deſcendit de cœlo, ſed quia ab inferis dominator aſcendit, &c. mouetur chaos, diſſiliunt ima terrarum: addicitur mors, *condemnatur ipſa morti;* quæ in reos tendens, incurrit in iudicem. Dominata ſeruis, exarſit in Dominum: ſæuiens in ho-

E mines, proſiliuit in Deum. Meritò ergo perit lex tartari, remota ſunt inferni iura, poteſtas mortis ablata eſt, & in pœnam temeritatis, ſuſcitauit mortuos cognitoris iniuria. *Et hæc prolixè de reſurrectione, iuxta Scripturam, & Patres, contra infideles pro fide & ſpe fidelium, non modò neceſſaria, ſed iucundiſſima commentabar, Accipite Lectores Paulum ſic claudentem cap. 4. 1. Theſſ.* Sic ſemper cum Domino erimus. Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.

REX ET REGNVM.

1. *Regni fœlicitas Deo vero tribuenda Apol. cap. 26. in f.*

VIdete igitur ne ille regna diſpenſet, cuius eſt & orbis qui regnatur, & homo ipſe qui regnat: ne ille vices dominationum ipſis temporibus in ſæculo ordinauerit, qui ante omne tempus fuit, & ſeculum corpus temporum fecit: ne ille ciuitates extollat aut deprimat, ſub quo fuit aliquando ſine ciuitatibus gens hominum.

REX ET REGNVM. 1. SCHOL.

VIDETE IGITVR. *Aduertite Gentiles non veſtri Iouis, Saturni, vel Martis, aut alterius Dei, ſed vnius ſummi veri Dei nutu & prouidentiâ regna terræ diuidi & diſpenſari, ad quem terrarum orbis pertinet, cuius partibus Reges imperant, & ipſi qui imperant.* VICES DOMINATIONVM. *Sicut patet Dan. 2. in ſtatua, cuius aureum erat caput, & regnum Babylonis ſignificabat; pectus & brachia de argento, Perſarum: venter & femora ex ære, Græcorum; tibiæ ferrea, Romanorum, repræſentabat.* SÆCVLVM, *mundum ſiue eius durationem ordinauit eſſe velut corpus temporum, cui vices temporum imperarent: centies Scriptura Deum orbis Dominum dixit*, cuius in manu poteſtas & imperium. *Qui dixit Prouerb.* 8. 15. Per me Reges regnant & legum conditores iuſta decernunt. *Tranſlat.* 70. Et Dynaſtæ ſcribunt iuſtitiam. *Et Eccli.* 10. 8. Regnum a gente in gentem transfertur, propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. *Et Prouerb.* 8. 31. Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. *Hæ ſunt vices de quibus hîc Tertullianus: vt quæ in orbe & rota elata ſunt, deprimat; quæ depreſſa extollat, hic ludus æternæ ſapientiæ:* hunc humiliat & hunc exaltat. *Auguſtinus lib.* 1. *de conſenſu Euang. cap.* 12. Solebant, inquit, Romani Deos Gentium quas ſubiugabant colendos propitiare, & eorum ſacra ſuſcipere. Hoc de Deo gentis Hebrææ, cùm eam vel oppugnauerunt vel vicerunt, facere noluerunt. Credo quod videbant, ſi eius Dei ſacra reciperent, qui ſe ſolum, deletis etiam ſimulachris coli iuberet, dimittenda eſſe omnia quæ priùs colenda ſuſceperant, quorum religionis imperium ſuum creuiſſe arbitrabantur. In quo eos plurimum fallacia dæmonum decipiebat: nam vtique intelligere debebant, occultâ Dei veri voluntate, penes quem rerum ſumma poteſtas eſt, ſibi datum, & auctum regnum, non illorum Deorum fauore: qui ſi aliquid in hac re poteſtatis habuiſſent, ſuos potiùs protexiſſent, ne à Romanis ſuperarentur, aut ipſos eis Romanos edomitos ſubiugaſſent, &c. Quin potiùs nec illos deſerendo preſſerunt, nec ad iſtos tranſeundo, eos aliquid adiuuerunt, quia non habent in poteſtate, regnum dare & auferre; ſed Deus vnus & verus hoc agit occulto iudicio: non continuò beatos facturus, quibus terrenum regnum dederit; nec continuò miſeros quibus ademerit: ſed beatos vel miſeros propter aliud, & aliunde faciens, temporalia regna atque terrena quibus voluerit, & quandiu voluerit, ſecundùm prædeſtinatum ordinem ſæculorum, vel ſinendo, vel donando diſtribuit. *Et libro* 18. *de Ciuit. cap.* 2. Factum eſt, inquit, vt non ſine Dei prouidentia, in cuius poteſtate eſt, vt quiſque bello aut ſubiugetur, aut ſubiuget, quidam eſſent regnis præditi, quidam regnantibus ſubditi. Sed inter plurima regna terrarum, in quæ terrenæ vtilitatis, vel cupiditatis eſt diuiſa ſocietas; duo regna cernimus longè cæteris proueniſſe clariora: Aſſyriorum primum, deinde Romanorum; vt temporibus, ita locis, inter ſe ordinata atque diſtincta. Nam quo modo illud priùs, hoc poſterius: eo modo illud in Oriente, hoc in Occidente ſurrexit. Denique in illius fine, huius initium confeſtim fuit. Regna cætera cæteroſque reges velut appendices iſtorum dixerim.

(Marginal notes: S. Aug. — S. Aug.)

2. *Regibus & Magiſtratibus, quis timor & obedientia debeatur. Scorp. cap. 14. per totum.*

PLanè monet Romanos [a] *omnibus poteſtatibus ſubiici, quia non ſit poteſtas niſi à Deo, quia non ſine cauſa gladium geſtet, & quia miniſterium ſit Dei; ſed & vltrix*, inquit, *in iram ei qui malum fecerit.* Nam & præmiſerat, *Principes enim non ſunt timori bono operi, ſed malo. Vis autem non timere poteſtatem? fac bonum, & laudem ab ea referes. Dei ergo miniſtra eſt tibi in bonum. Si verò malum facias, time.* Ita, non in occaſione fruſtrandi martyrij iubet te ſubiici poteſtatibus, ſed in prouocatione benè viuendi, etiam ſub illarum reſpectu, quaſi adiutricum iuſtitiæ, quaſi miniſtrarum diuini iudicij, hîc etiam de nocentibus præiudicantis. Dehinc & exequitur quomodo velit te ſubiici poteſtatibus, reddere iubens, [b] *cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal;* id eſt, [c] *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ Dei Deo;* ſolius autem Dei homo. Condixerat, ſcilicet Petrus, [d] *Regem quidem honorandum*, vt tamen tunc rex honoretur, quum ſuis rebus inſiſtit, quum à diuinis honoribus longè eſt; quia & pater & mater diligentur; cum Deo non comparabuntur. Ceterùm, ſuper Deum diligi nec animam licebit.

(Marginal notes: a Rom. 13. 1. & ſeq. — b Rom. 13. 7. — c Matth. 22. 21. — d 1. Pet. 2. 13. — Luc. 14. 26.)

3. *Rex & Princeps honorandus abſque exceſſu & idololatria. De idol. cap. 15. circa f.*

QVod attineat ad honores Regum vel Imperatorum, ſatis præſcriptum habemus, in omni obſequio eſſe nos oportere, ſecundùm Apoſtoli præceptum ſubditos magiſtratibus & principibus & poteſtatibus; ſed intra limites diſciplinæ, quouſque ab idololatria ſeparamur. Propterea enim & illud exemplum trium fratrum præcucurrit, qui aliàs obſequentes erga Regem Nabuchodonoſor, honorem imaginis eius conſtantiſſimè

(Marginal notes: Rom. 13. 1. & ſeq. — Dan. 3. 18)

reſpuerunt, probantes idololatriam eſſe quicquid humani honoris modum ad inſtar diuinæ ſublimitatis extollit. Sic & Daniel cetera Dario ſubnixus, tamdiu fuit in officio, quamdiu à periculo diſciplinæ vacaret. Nam id ne ſubiret, non magis leones regios timuit, quàm illi regios ignes. *Vide verbum Imperator.* Daniel. 6. 16.

REGIBVS ET MAGISTRATIBVS. 2. & 3. SCHOL.

MONET ROMANOS. *Rom. 13. 1. & ſeq.* Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. *Syr. iudices enim non ſunt terrori bonis operibus, ſed malis.* Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram, ei qui malè agit. Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis. *Syr. pecuniam capitatim datis.* Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. *Syr. ſuper huiuſcemodi rebus conſtituti.* Reddite ergo omnibus debita; Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. FRVSTRANDI MARTYRII. *Dum Paulus iubet nos ſubiici poteſtatibus ſaeculi, non id præcipit, vt coronam Martyrij oblatam recuſemus, idololatriæ conſentientes, & contra ipſum ſummum iudicem & Regem, hominibus parentes; ſed vt etiam ſpe laudis & timore pœnæ, in rebus iuſtis eis obtemperemus, quæ & ante Chriſti iudicium, vt Dei præminiſtræ poteſtates pœnas nocentibus imponunt à Deo ordinatæ.* CONDIXERAT PETRVS. *Paulo ſuffraganeus. 1. Pet. 2. 13.* Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi quaſi præcellenti; ſiue ducibus tanquam à Deo miſſis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, vt benè facientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. *Syr. qui non norunt Deum, &c.* Et verſu 17. Deum timete, Regem honorificate. SVIS REBVS. *Humanis, quæ regnum ſpectant.* LONGE EST. *Cùm ſecundùm hominem ſapit, nec diuinos ſibi honores arrogat. Et parentes quidem iubemur honorare, ſed nec ipſos, nec propriam animam, id eſt vitam honori Deo debito comparare.*

3. AB IDOLOLATRIA SEPARAMVR. *Ne vel ipſos Reges pro Diis habeamus, vel eorum iuſſu, Deorum, ipſorumue ſimulachra colamus.* TRIVM FRATRVM. *Germanitate fidei & conſtantiæ.* PRÆCVCVRRIT. *Prævluxit exemplum.* CÆTERA DARIO SVBNIXVS. *In cæteris ſubditus.* DISCIPLINÆ, *fidei & morum gentis Hebrææ.* REGIOS IGNES. *Fornacem Babylonicam iuſſu Regis ſuccenſam.*

De locis Scripturæ à Tertulliano relatis circa Dei poteſtatem, cuius nutu Regum poteſtas ordinatur. Auguſtinus to. 6. libro de natura boni cont. Manich. c. 32. S. Aug. Quia, inquit, etiam nocentium poteſtas, non eſt niſi à Deo, ſic ſcriptum eſt loquente Sapientiâ: per me Reges regnant, & tyranni, per me tenent terram. *Per me magnates magnificantur: & tyranni per me tenent terram. Sic enim legunt 70.* Dicit & Apoſtolus, non eſt poteſtas niſi à Deo. Dignè autem fieri in libro Iob ſcriptum eſt: qui regnare facit, inquit, hypocritam hominem propter peruerſitatem populi. Et de populo Iſraël dicit Deus; *Oſee 13. 11.* dedi eis Regem in ira mea. Iniuſtum enim non eſt, vt improbis accipientibus nocendi poteſtatem, & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Nam per poteſtatem diabolo datam, & Iob probatus eſt, vt iuſtus appareret; & Petrus tentatus eſt, ne de ſe præſumeret. Et Paulus colaphizatus, ne ſe extolleret; & Iudas damnatus, vt ſe ſuſpenderet. Cùm ergo per poteſtatem quam diabolo dedit, omnia iuſtè ipſe Deus fecerit, non tamen pro his iuſtis factis, ſed pro iniqua nocendi voluntate quæ ipſius diaboli fuit, ei reddetur in fine ſupplicium, cùm dicetur impiis qui eius nequitiæ conſentire perſeuerauerint, Ite in ignem æternum, quem parauit Pater meus diabolo, & Angelis eius. *Quatenus autem ſit debita ſubiectio poteſtatibus, docet ep. 50. ad Bonifacium Comitem.* S. Aug. Sicut dicit Apoſtolus Gal. 6. infatigabiles cùm tempus habemus, operemur bonum ad omnes; qui poſſunt Catholicorum præceptorum ſermonibus: qui poſſunt, Catholicorum Principum legibus; partim per eos, qui diuinis admonitionibus, partim per eos qui iuſſis Imperialibus parent, omnes ad ſalutem vocentur, omnes à pernicie reuocentur. Quia & Imperatores, quando pro falſitate contra veritatem conſtituunt malas leges, probantur benè credentes, & coronantur perſeuerantes. Quando autem pro veritate, contra falſitatem conſtituunt bonas leges, terrentur ſæuientes, *quales erant circumcelliones in ſeipſos crudeles*; & corriguntur intelligentes. Quicumque ergo legibus Imperatorum quæ contra veritatem feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicumque autem legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium. Nam & temporibus Prophetarum, omnes Reges qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant inſtituta, culpantur; & qui prohibuerunt & euerterunt ſuper aliorum merita, laudantur. Et Rex Nabuchodonoſor, cùm eſſet ſeruus idolorum, conſtituit ſacrilegam legem, vt ſimulachrum adoraretur; ſed eius impiæ conſtitutioni qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerunt. Idem tamen Rex diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate conſtituit, vt quicumq; diceret blaſphemiam in Deum verum Sidrach, Miſach, & Abdenago, cum domo ſua penitus interiret. *Et paulò ſuprà de Daniele ſic fatur:* S. Aug. hoc contigit Donatiſtis, quod accuſatoribus S. Danielis. Sicut enim in illos leones, ſic in iſtos conuerſæ ſunt leges, quibus innocentem opprimere voluerunt, niſi quod propter miſericordiã Chriſti, magis pro eis ſunt iſtæ leges, quæ illis videntur aduerſæ: quoniam multi per illas correcti ſunt, & quotidie corriguntur, & ſe eſſe correctos atque ab illa furioſa pernicie liberatos, *qua ſuorum ipſorum homicidæ, gloriam captabant Martyrij*; gratias agunt. *To. autem 6. lib. 1. cont. ep. Parmeniani. cap. 10. contra eoſdem relato toto loco Pauli præcitato à nobis, ſic concludit:* S. Aug. hoc ergo, inquit, iam reſtat, vt iſtis diſputationibus ſuis, prohibeant Chriſtianos tributa perſoluere: cùm & Dominus talia ſentientibus Phariſæis, quos imitantur iſti, nummo inſpecto reſponderit, reddite Cæſari, &c. Hi verò in vtroque inobedientes atque impij, nec Deo reddunt Chriſtianum amorem, neque Regibus humanum timorem: ita cæci & inſani, vt cùm Schiſmaticos ſuos Maximianiſtas, per poteſtates à Catholicis

Imperatoribus Miſſas de Baſilicis excluſerint, & vi magnâ iuſſionum, & auxiliorum cedere ſibi compulerint; arguant Catholicam ſi pro ea Catholici principes tale aliquid fieri præceperint. *Talis eſt mos hæreticorum.*

SABBATVM.

1. Sabbatum otio & cibo quidam colunt in honorem Saturni. V. verbum Sol num. 1.

2. Sabbato ieiunium interdictum. 4. cont. Marc. cap. 2. à p. V. numero 6. infrà.

3. Sabbatum voluntarium odioſum. 4. cont. Marc. cap. 12. à p.

a Eſa. 1. 14.

DE odio quoque ſabbati profeſſus, Creatorem, vt Chriſtus ipſius, ſequebatur, exclamantem ore Eſaiæ,[a] *Neomenias & ſabbata veſtra odit anima mea.* Sed & hæc quoquo modo dicta ſint, ſcimus adhibendam tamen in hac ſpecie etiam abruptam defenſionem aduerſus abruptam prouocationem.

4. Et ibid. à m.

a Eſa. 1. 14. b Eſa. 29. 13. c Eſa. 58. 13. Eſa. 56. 2.

SEd & ſi odium alicubi ſabbatorum profeſſus eſt,[a] *veſtra ſabbata* dicendo, hominum ea deputans, non ſua, quæ ſine Dei timore celebrat populus plenus delictis;[b] *labiis Deum diligens, non corde;* ſuis ſabbatis, id eſt, quæcunque diſciplinâ eius agerentur, alium ſtatum fecit, quæ per eundem poſteà Propheten[c] *Vera, & delicata*, & non prophananda pronuntiat.

SABBATVM. 3. & 4. SCHOL.

A

DE ODIO SABBATI. *Chriſtus ſe hoc ipſo filium Dei Creatoris profeſſus eſt Sabbata Iudæorum perperam intellecta & vana ſuperſtitione, iuxta cuiuſque voluntatem, celebrata, odio proſequens; in hoc veſtigia relegens, Dei Creatoris, qui per Iſaïam, vt alibi vidimus, ea ſe odiſſe proclamabat. Sic autem reſpondendum pro tempore duximus Marcionitis hæreticis, qui abruptè, omni datâ occaſione contra Creatorem inſurgentes, hinc Chriſtum eius filium abnegabant, quòd ab eo Sabbatum inſtitutum, violaret, & vilipenderet.*

4. DISCIPLINA EIVS. *Creatoris inſtitutione & præcepto celebranda.* ALIVM STATVM FECIT. *Diſtinxit ordinem Sabbati ſui, ab hominum Sabbatis.* DELICATA. *Adeò vt qui ea tangeret, pupillam oculi ſui delicatam, aut cibum eius Regium & electum temerariè decerpſiſſe videretur. Eſa. 58. 13.* Si auerteris à Sabba-

B

to pedem tuum, facere voluntatem tuam, 70. *vt non facias voluntates tuas*, in die ſancto meo, & vocaueris Sabbatum delicatum, *Sanct. Pagn. ex Hebr. delicias*, & ſanctum Domini glorioſum; & glorificaueris eum, dùm non facis vias tuas, & non inuenitur voluntas tua, vt loquaris ſermonem: 70. *non tolles pedem tuum ad opus: neque loqueris verbum in ira de ore tuo*, tunc delectaberis ſuper Domino: 70. *& eris confidens ſuper Dominum*, & ſuſtollam te ſuper altitudines terræ, 70. *& eleuabit te ſuper bona terræ.* Et cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Os enim Domini locutum eſt. NON PROPHANANDA. *Iſa. 56. 2.* Beatus vir qui facit hoc, & filius hominis qui apprehendet iſtud; cuſtodiens manus ſuas ne faciat omne malum. 70. *verò*, & cuſtodit Sabbata, vt non prophanet ea. *Sabbatum Iudæorum exploſit Seneca vt aduertit Auguſtinus lib. 6. de Ciuit.*

S. Aug.

cap. 11. Hic, inquit, inter alias ciuilis Theologiæ ſuperſtitiones, reprehendit etiam Sacramenta Iudæorum, & maximè Sabbata: inutiliter id eos facere affirmans, quòd per illos ſingulos ſeptem interpoſitos dies, ſeptimam ferè partem ætatis ſuæ perdant, vacando, & multa in tempore vrgentia non agendo, lædantur. *Quale autem ſit Sabbatum delicatum, amicum Deo; vel voluntarium Iudæo, ideoque exoſum Deo; ſic docet, tract. 3. in cap. 1. Io.* Legi- S. Aug.

te, inquit, vetus teſtamentum, & videte, quia carnali adhuc populo ea quidem præcipiebantur, quæ nobis; nam vnum Deum colere, & nobis præcipitur. Non accipies in vanum Domini Dei tui; & nobis præcipitur, quod eſt ſecundum præceptum. Obſerua diem Sabbati: magis nobis præcipit, quia ſpiritaliter obſeruandum præcipitur: Iudæi enim ſeruiliter obſeruabant diem Sabbati ad luxuriam, ad ebrietatem. Quantò meliùs fœminæ eorum lanam facerent, quàm illo die in Neomeniis ſaltarent. Abſit, fratres, vt illos dicamus obſeruare Sabbatum. Spiritaliter obſeruat Sabbatum Chriſtianus, obſeruans ſe ab opere ſeruili. Quid eſt enim ab opere ſeruili? à peccato. Et vnde probamus? Dominum interroga; omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati, &c. ſed quære mercedem, & inuenies ibi dici, vt expellantur hoſtes à facie tua, & accipiatis terram quam promiſit Deus Patribus veſtris. *Vt ſuprà ex Eſaia, ſuſtollam te ſuper altitudines & bona terræ.* Quia non poterant capere inuiſibilia, per viſibilia tenebantur. Quare tenebantur? ne penitus interirent, & ad idola laberentur, &c. Quibus ergo modis teneretur populus talis, niſi promiſſis carnalibus? ea ibi iubentur in Decalogo legis, quæ & nobis, ſed non ea promittuntur quæ nobis. Nobis quid promittitur? vita æterna: hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te vnum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Cognitio Dei promittitur, ipſa eſt gratia pro gratia.

5. Sabbatum opera neceſſitatis non excludit. 4. cont. Marc. cap. 30. in p.

a Luc. 13. 15. Leuit. 23. 5.

QVæſtionem rurſus de curatione ſabbato facta, quomodo diſcuſſit?[a] *Vnuſquiſque veſtrûm ſabbatis non ſoluit aſinum aut bouem ſuum à præſepi, & ducit ad potum*, Ergo ſecundùm conditionem legis operatus, legem confirmauit, non diſſoluit, iubentem nullum opus fieri, niſi quod fieret omni animæ, quantò potius humanæ?

6. Sabbato

6. Sabbato ſpicas vellentes diſcipulos ob neceßitatem, Chriſtus excuſauit. 4. cont. Marc. cap. 12. à p.

ESurierant diſcipuli; eâ die ſpicas decerptas manibus effrixerant, cibum operati ferias ruperant. Excuſat illos Chriſtus, & reus eſt ſabbati læſi: accuſant Phariſæi, Luc. 6. 1.
Marcion captat ſtatus controuerſiæ (vt aliquid cludam cum mei Domini veritate) ſcripti, & voluntatis. de ſcriptura enim ſumitur Creatoris, & de Chriſti voluntate color, quaſi de exemplo Dauid introgreſſi ſabbatis templum, & operati cibum, audenter fractis panibus propoſitionis. Meminerat enim & ille hoc priuilegium donatum ſabbato à primordio, quo dies ipſe compertus eſt; veniam ieiunij dico. Quum enim prohibuiſſet Creator in biduum legi manna, ſolummodò permiſit in Paraſceue, vt ſabbati ſequentis ferias, pridiana pabuli paratura ieiunio liberaret. Benè igitur, quòd & cauſam eandem ſecutus eſt Dominus in ſabbati, ſi ita volunt dici, deſtructione. Benè, quòd & adfectum Creatoris expreſſit, in ſabbato non ieiunandi honore. Denique tunc demum ſabbatum deſtruxiſſet, etiam ipſum Creatorem, ſi diſcipulos ſabbato ieiunare mandaſſet, aduerſus ſtatum ſcripti, & voluntatis Creatoris. Sed quoniam diſcipulos non conſtanter tuebatur, ſed excuſat, quoniam humanam opponit neceſſitatem, quaſi deprecatricem; quoniam potiorem honorem ſabbati ſeruat non contriſtandi, quàm vacandi; quoniam Dauid comiteſque eius, cum diſcipulis ſuis æquat in culpa, & in venia; quoniam placet illi quia Creator indulſit; quoniam de exemplo eius, ipſe tam bonus eſt; ideo alienus eſt à Creatore.

Ibid. 4. & 1. Reg. 21 6.

Exo. 16. 25.

SABBATVM OPERA NECESSITATIS. 5. 6. SCHOL.

QVÆSTIONEM DISCVSSIT. *Imò & repercußit Chriſtus in obtrectatores ſuos; ſicut habetur Luc. 13. 15.* Archiſynagogus indignans quia ſabbato curaſſet Ieſus: dicebat turbæ: ſex dies ſunt in quibus operari oportet: in his ergo venite & curamini, & non in die ſabbati. Reſpondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, vnuſquiſque veſtrûm ſabbato non ſoluit bouem ſuum, aut aſinum à præſepio, & ducit adaquare? hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit ſathanas ecce decem & octo annis, non oportuit ſolui à vinculo iſto die ſabbati? OMNI ANIMÆ. *Viuenti etiam tantùm animâ ſenſitiuâ.* SECVNDVM CONDITIONEM *Animam, intentionem, finem legis, operatus fuerat Chriſtus, non animæ irrationabili, ſed creaturæ rationali opem ferens.*

A

6. EA DIE. *Sabbati ſcilicet.* SPICAS DECERPTAS. *Luc. 6. 1.* Factum eſt autem in ſabbato ſecundo primo cùm tranſiret per ſata, vellebant diſcipuli eius ſpicas, & manducabant confricantes manibus. Quidam autem Phariſæorum dicebant illis: quid facitis quod non licet in ſabbatis? & reſpondens Ieſus ad eos, dixit: nec hoc legiſtis, quod fecit Dauid, cùm eſuriſſet ipſe & qui cum illo erant? quomodo intrauit in domum Dei, *non quidem templum quod longè poſt fuit extructum à Salomone: ſed tabernaculum vel domum ſacerdotis intellige.* Et panes propoſitionis ſumpſit, & manducauit, & dedit his qui cum ipſo erant: quos non licet manducare niſi tantùm Sacerdotibus? hæc dicebat illis: quia Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati. CAPTAT STATVS. *Occaſionem impugnandi legem veterem, & Deum eius authorem, cuius ſabbatum Chriſtus ſpernit.* CONTROVERSIÆ SCRIPTI, *Scripturæ ſacræ, & voluntatis Chriſti; qui hoc facto voluit oſtendere, quàm vana eſſet obſeruatio ſabbati. Qui quidem ſecutus exemplum Dauid ſabbato locum ſanctum ingreßi, & cibum de ſacris panibus ſumentis, Apoſtolos excuſauit ſpicas vellentes ſabbato cauſâ neceßitatis.* CLVDAM, *concludam iuxta veritatem ſcripturæ. Quæ à mundi exordia, & in prima ſabbati dedicatione, hominem ieiunio non obligauit. Creatus quippe ſexto die, & in paradiſo poſitus vt operaretur; ſequente ſabbato, nec vacare ab opere, nec operi vacans ieiunare iuſſus eſt. Prætereà cum Exodi 16. 26. de manna colligendo duplici, ſiue pro duobus diebus, in paraſceue ſiue vigilia ſabbati.*

Sex diebus colligite: in die autem ſeptimo ſabbatum eſt Domini, idcirco non inuenietur. Venitque ſeptima dies: & egreſſi de populo vt colligerent, non inuenerunt. ADFECTVM CREATORIS. *Induit vt filius viſcera pietatis Patris, ab onere ieiunij liberans Apoſtolos.* HONORE. *Quaſi Chriſtus deferens honorem exemplo Patris ſui.* ADVERSVS STATVM. *Contra ordinem, & inclinationem eius.* SED QVONIAM NON CONSTANTER, *apertè & audacter non defendebat. Hæc ad finem vſque ironicè dicta.* N[illegible] CONTRISTANDI, *quòd parcas leniter, vt Dei videlicet bonus & clementis, digni denique Dei Marcionis filius, & temperas à cenſura murmurantium.* QVONIAM PLACET ILLI. *Approbat Chriſtus & confirmat ſua lenitate indulgentiam etiam Dei Creatoris.* IDEO ALIENVS. *Ironicè. Ideo, inquit, ô Marcion, Chriſtum abnuis filium Creatoris, quem tamen propter imitationem Patris, & ſcripta eius exemplaque ſequentem, filium eius agnoſcere deberes. De obſeruatione ſabbati perperam à Phariſæis intellecta. Aug. to. 6. lib. 1. contra Adimantum Manich. diſcipulum cap. 2.* De eo quod ſcriptum eſt: & conſummauit Deus die ſexto omnia opera quæ fecit, & in ſeptimo requieuit, &c. Huic etiam loco Manichæi calumniam mouent, & dicunt nouo Teſtamento aduerſari, quòd in Geneſi ſcriptum eſt Deum ſeptimo die, &c. quoniam Dominus in Euangelio dicit: Pater meus vſque nunc operatur; quod nullo modo contrarium eſt; Dominus enim Iudæorum refellit errorem, qui putabant Deum ſic requieuiſſe die ſeptimo, vt ex illo prorſus nihil operaretur. Requieuit autem ab omnibus operibus quæ fecit, vt iam vltra non faceret mundum, cum omnibus quæ in eo ſunt: non tamen vt etiam à mundi adminiſtratione requieſceret, &c. Sabbati autem obſeruationes non intelligebant Iudæi, qui putabant ab iis etiam operibus, quæ ad ſalutem hominum valent, oportere ceſſari. Vnde illos Dominus etiam aliis locis, de boue qui in puteum cecidit, & iumento quod ſoluendum eſt vt ad aquam ducatur, mirificâ comparatione redarguit. Sabbatum autem non repudiatum, ſed intellectum à Chriſtianis deſtitit quidem carnaliter obſeruari, ſed ſpiritaliter retinetur à Sanctis, qui intelligunt vocem Domini vocantis ad requiem, & dicentis: venite ad me omnes qui laboratis, &c. ſed quem-

S. Aug.

C

admodum illa requies Dei poſt fabricatũ mundum inſinuatur: ſic requiem quæ nobis promittitur poſt opera quæ in hoc mundo habemus, ſi iuſta fuerint, conſequemur; ſeptima ſcil. eademque vltima parte ſæculi. *Et lib. 6. cont. Fauſt. Manich. cap. 2. Iudæos ſimul & Manichæos carpit acriùs, Iudæos irridentes.* Iudæi, inquit, ſabbato ſuo quod adhuc carnaliter ſapiunt, non ſolùm in agro fructum nullum decerpunt, ſed nec in domo concidunt aut coquunt. Vos autem ceſſantes quidem, expectatis quis auditorum veſtrorum propter vos paſcendos, cultello vel falciculâ armatus in hortum proſiliat, homicida cucurbitarum, quarum vobis afferat, mirum dictu, viua cadauera, &c. Nunc autem eis conterendis dentes incubant, minutatim, ſi hoc palato placuerit, conciduntur à vobis, quibus tam crebris vulneribus carũ, quomodo vos non eſtis rei? &c. Iam quid in igne cucurbitæ patiuntur, vbi certè non reformatur vita quæ in eis eſt? non enim feruens olla ſancto ventri comparari poteſt; & tamen irridetis tanquam ſuperfluam ſabbati ceſſationem. *Libro autem 16. cont. Fauſt. cap. 28. vbi de ſpicas vellentibus Apoſtolis.* Si illi, inquit, reſtiterunt Chriſto, non intelligentes verum ſabbatum vos et nolite reſiſtere, & intelligite veram innocentiam. Nam eo ipſo loco, vbi præcipuè deſtructor ſabbati putatur Ieſus, cùm diſcipuli eius per ſegetem tranſeuntes, & eſurientès vellerent ſpicas, & ederent, innocentes eos dixit reſpondens Iudæis: ſi ſciretis quid ſit, miſericordiam malo quàm ſacrificium, numquam condemnaſſetis innocentes. Magis enim eſurientium misereri debuerunt, quia hoc illi coacti fame fecerunt. A vobis autem quiſquis vulſerit ſpicas, non ex traditione Chriſti qui hanc innocentiam vocat, ſed ex traditione Manichæi, homicida deputatur. An fortè miſericordiam eiſdem ſpicis exhibuerunt Apoſtoli, vt inde membra Dei manducando purgarent, ſicut veſtra fabula eſt? vos ergo crudeles, qui hoc non facitis. Sed videlicet nouit Fauſtus deſtruere

S. Aug.

S. Aug.

A ſabbatum, quia ſcit virtutem Dei ſemper atque infatigabiliter operari. Illi hoc dicant, qui intelligunt Deum ſine temporali voluntate vniuerſa tempora facientem. Hoc ad vos multum eſt, qui Dei veſtri requiem rebellione gentis tenebrarum perhibetis excuſſam, & hoſtium repentino impetu perturbatam. An ex æterno præuidens hoc futurum, nunquam habuit requiem, quia nunquam ſecurus fuit, qui ſe cogitabat tam graue bellum, cum tanta membrorum ſuorum, *id eſt creaturarum*, labe damnoque geſturum? *Sic ridet Auguſtinus æui ſui hæreticos, velut Tertullianus Marcionitas ſuos. De Dauid præſtrato panes propoſitionis edente ſic breuiter dicit fuiſſe figuram Chriſti Regis ſimul & Sacerdotis, & Domini ſabbati in*

B *Pſal. 51. titulum.* Cùm Saül, inquit, perſequeretur virum ſanctum Dauid confugit Dauid vbi tutum putauit eſſe locum, tranſiens per Sacerdotem quendam Abimelech, accepit ab eo panes, vbi figurauit etiam perſonam, non tantùm Regis, ſed & Sacerdotis, quia manducauit panes propoſitionis, ſicut dicit Dominus in Euangelio non licebat manducare niſi ſolis Sacerdotibus. *Et lib. 12 cont. Fauſtum cap. 33.* Nonne, inquit, ipſe Dauid cùm panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis Sacerdotibus, in vna perſona vtrumque futurum, id eſt in vno Domino Ieſu Chriſto regnum & Sacerdotium figurauit? *Tandem de manna die ſabbati non pluente Iudæis. manna autem Verbi diuini & pane Euchariſtico Dominicâ die hoc eſt Chriſtianorum ſab-*

C *bato pluente. Ita ſer. 91. de temp.* Illud aduertite, fratres, quod Iudæorum ſabbato die manna numquam omnino pluerit, nec meruerunt Iudæi, vt eorum ſabbato gratia illis de cœlo deſcenderet. In noſtra autem Dominica die, *de qua dicitur in Actis Apoſt. vna ſabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem. Hoc eſt poſt ſabbatum primâ die. Vel primâ die ſeptimanæ, die lucis, ſiue Solis* non ſolùm ſemper venit manna, ſed etiam ab ipſo die veniendi initium fuit.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

7. *Sabbatum non violatum eſt Arcâ circumductâ, Machabæiſque pugnantibus. cont. Iud. cap. 4. à m. ad f.*

Ioſ. 6. 1. & ſeq.

ADeo non in vacatione ſabbati, id eſt, diei ſeptimi, hæc ſolennitas celebranda eſt, vt Ieſus Naue, eo tempore quo Hiericho ciuitatem debellabat, præceptum ſibi à Deo diceret, vti populo mandaret, vt ſacerdotes arcam teſtamenti Dei ſeptem diebus circunferrent in circuitu ciuitatis, atque ita ſeptimi diei circuitu peracto, ſponte ruerent muri ciuitatis. Quod ita factum eſt, & finito ſpatio diei ſeptimi, ſicut prædictum erat, ruerunt muri ciuitatis. Ex quo manifeſtè oſtenditur, in numero iſtorum dierum ſeptem incurriſſe diem ſabbati. Septem enim dies vndecunque initium acceperint, ſabbati diem ſecum concludant neceſſe eſt, quo die non tantùm ſacerdotes ſint operati, ſed & in ore gladij præda facta ſit ciuitas ab omni populo Iſraël. Nec dubium eſt opus ſeruile eos operatos, cùm prædas belli agerent ex Dei præcepto. Nam & temporibus Maccabæorum ſabbatis pugnando fortiter fecerunt, & hoſtes Allophylos expugnauerunt, legemque paternam ad priſtinum vitæ ſtatum pugnando ſabbatis reuocauerunt. Nec putem aliam legem eos defendiſſe, niſi in qua de die ſabbatorum meminerant eſſe præſcriptum. Vnde manifeſtum eſt ad tempus & præſentis cauſæ neceſſitatem huiuſmodi præcepta valuiſſe; & non ad perpetui temporis obſeruationem huiuſmodi legem eis Deum antè dediſſe.

1. Mach. 2. 41.

8. *Sabbati cultus, opera humana prohibet, non diuina.* *V. Verbum, Dei immutabilitas. num. 1.*

9. *Et 4. cont. Marc. cap. 12. à p.*

Ioſue 6. 1. & ſeq.

CErtera de ſabbato ita dirigo: Si ſabbatum Chriſtus interuertit, ſecundùm exemplum fecit Creatoris. Si quidem in obſidione ciuitatis Hierichuntis, circumlata per muros arca teſtamenti ſeptem diebus, etiam ſabbato, ex præcepto Creatoris, ſabbatum operatione deſtruxit, vt putant qui hoc & de Chriſto exiſtimant; ignorantes neque

Chriſtum ſabbatum deſtruxiſſe, neque Creatorem, vt mox docebimus. Et tamen per Ieſum tunc quoque concuſſum eſt ſabbatum, vt & hoc in Chriſtum renuntiaretur, etiam ſi odio inſecutus eſt ſolenniſſimum Iudæorum diem, vt Chriſtus non Iudæorum.

10. *Et ibid. à m.*

[a] D*ominus ſabbati* dictus, quia ſabbatum, vt rem ſuam, tuebatur. Quod etiam ſi deſtruxiſſet, meritò, quà dominus magis, ille qui inſtituit. Sed non omnino deſtruxit, quà dominus; vt hinc iam apparere poſſit, nè tum quidem in arcæ circumlatione apud Hierichuntem, ſabbatum à Creatore deſtructum. Nam & illud opus Dei erat, quod ipſe præceperat, & quod propter animas diſpoſuerat hominum ſuorum, in diſcrimine belli conſtitutas.

a Luc. 6. 5. Ioſue 6. 1. & ſeq.

Et ibid. circa f.

ITa nec Chriſtus omnino ſabbatum reſcindit, cuius legem tenuit & ſuprà in cauſa diſcipulorum pro anima operatus; eſurientibus enim ſolatium cibi indulſit; & nunc manum aridam curans, factis vbique ingerens, [a] *Non veni diſſoluere legem, ſed adimplere*; nec Marcion hac voce os ei obſtruxit. Adimpleuit enim & hîc legem, dum conditionem interpretatur eius, dum operum differentiam illuminat, dum facit quæ lex de ſabbati feriis excipit, dum ipſum ſabbati diem benedictione Patris à primordio ſanctum, benefactione ſua efficit ſanctiorem; in quo ſcilicet diuina præſidia miniſtrabat, quod aduerſarius aliis diebus præſtitiſſet, nè ſabbatum Creatoris ornaret, ne opera debita ſabbato redderet.

Luc. 6. 1. Luc. 13. 15. Luc. 6. 1. Luc. 6. 6. a Matth. 5. 17.

11. *Et 4. cont. Marc. cap. 12. in m.*

CVm de die ſabbati dicit, [a] *Omne opus tuum non facies in ea*; dicendo, *tuum*, de humano opere definiit, quod quiſque ex artificio, vel negotio ſuo exequitur, non de diuino. Opus autem ſalutis & incolumitatis, non eſt hominis, ſed Dei proprium. Sicut & rurſus in lege [b] *non facies, inquit, omne opus in ea*, niſi quod fiet omni animæ; id eſt, in cauſa animæ liberandæ. Quia opus Dei etiam per hominem fieri poteſt in ſalutem animæ; à Deo tamen quod facturus fuerat & Chriſtus homo, quia & Deus. In hunc ergo ſenſum legis inducere volens illos per manus arefactæ reſtitutionem, interrogat, [c] *Licetne ſabbatis benefacere an non? Animam liberare an perdere?* vt id operis promittens, quod pro anima facturus eſſet, admoneret eos, quæ opera ſabbati lex prohiberet; humana ſcilicet; & quæ præciperet, diuina ſcilicet, quæ fierent animæ omni.

a Exo. 20. 10. b Leuit. 23. 3. c Luc. 6. 9.

SABBATVM NON VIOLATVM. 7. 9. 10. ibid. & 11. SCHOL.

NON IN VACATIONE. *Ceſſando prorſus ab omni opere etiam neceſſario vitæ, eiuſque iuſta defenſione, vel inimicorum reipublicæ expugnatione.* IESVS NAVE. *Ioſue, de quo dicta alibi conſule.* VTI MANDARET. *Vt præciperet.* SACERDOTES OPERATI. *Non tantum tubis clangentes, & humeris arcam fœderis baiulantes; ſed & gladio deleta ſit ciuitas Iericho. Ioſue 6. 13.* Tulerunt Sacerdotes Arcam Domini; & ſeptem ex eis, ſeptem buccinas quarũ in Iubilæo vſus eſt: præcedebantque Arcam Domini, ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum ſequebatur Arcam, & buccinis perſonabat. 70. *& Sacerdotes clanxerunt tubis.* Circuieruntque ciuitatem ſecundo die ſemel, & reuerſi ſunt in caſtra. Sic fecerunt ſex diebus. Die autem ſeptimo, diluculo conſurgentes, circuierunt B vrbem ſicut diſpoſitum erat, ſepties. Cúmque ſeptimo circuitu clangerent buccinis Sacerdotes, dixit Ioſue ad omnem Iſraël: vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem, &c. Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poſtquam in aures multitudinis vox ſonituſque increpuit, muri illico corruerunt: & aſcendit vnuſquiſque per locum qui contra ſe erat: ceperuntque ciuitatem, & interfecerunt omnia quæ fuerunt in ea, &c. MACHABÆORVM TEMPORIBVS. *Primi Machab. 2. 38. Cùm exercitus Antiochi Machabæos aggrederetur, ob ſabbati exactiorem obſeruationem præſumentibus hoſtibus, non reſtituros Hebræos:* conſtituerunt aduerſus eos prælium in die ſabbatorum, & dixerunt ad eos: A reſiſtitis & nunc adhuc? exite & facite ſecundùm verbum Regis Antiochi, & viuetis. Et dixerunt, non exibimus, neque faciemus verbum Regis, vt polluamus diem ſabbatorum. Et concitauerunt aduerſus eos prælium. Et non reſponderunt eis, nec lapidem miſerunt in eos, nec oppilauerunt loca occulta, dicentes: moriamur omnes in ſimplicitate noſtra, &c. & intulerunt illis bellum ſabbatis: & mortui ſunt ipſi, & vxores eorum, &c. Et cognouit Mathatias, &c. & dixit vir proximo ſuo: ſi omnes fecerimus ſicut fratres noſtri fecerunt, & non pugnauerimus aduerſus gentes pro animabus noſtris, & iuſtificationibus noſtris, nunc citiùs diſperdent nos à terra. Et cogitauerunt in die illa dicentes: omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eum, &c. & collegerunt exercitum, & percuſſerunt peccatores in via ſua, &c. AD PRISTINVM STATVM. *Delineatum ſupra in Ioſue.* MEMINERANT. *Scriptum eſt enim:* Memento vt diem ſabbati ſanctifices. AD TEMPVS. *Sabbati vacatio prudenter intelligenda fuit, nec obligauit ſemper, maximè in tempore neceſſitatis.*

9. ITA DIRIGO. *Sic proſequor.* INTERVERTIT, *non vacando ab omni opere, maximè vtili hominibus, & ad gloriam Dei proficiente.* DESTRVXIT, *violauit, Ioſue ſcilicet, Sacerdotes, & populus, ipſo Deo Creatore eius authore iubente.* PER IESVM. *Ioſue, Chriſtum in hoc etiam figurante.* CHRISTVS NON IVDÆORVM. *Tanquam non fuiſſet Chriſtus filius Dei Creatoris, natione Iudæus, & in Ioſue Iudæo, ſabbato bella operante delineatus.*

10. DOMINVS SABBATI. *Sic ſupra ex Luc.6,5.* Dominus filius eſt hominis, etiam ſabbati; *Quod vnà cum Patre inſtituerat. Quod quidem ſabbatum, in quantum eius Dominus, conſeruauit, & honorauit potiùs, quàm deſtruxit, illud mirandis operibus exornans.*

ET IBID. LEGEM TENVIT. *De qua ſupra Luc.13.15. dum curam egit animæ, ſine vita animalium.* MANVM ARIDAM. *Luc. 6.6.* Factum eſt autem & in alio ſabbato vt intraret in Synagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextra erat arida, &c. Interrogo vos ſi licet benè facere, an malè: animam ſaluam facere, an perdere? & circumſpectis omnibus dixit homini: extende manum tuam. Et extendit: & reſtituta eſt manus eius. *Tranſlat. Syr. addit:* ſicut ſocia ipſius, *id eſt ſiniſtra.* INGERENS. *Confirmans.* ILLVMINAT. *Docet.* BENEFACTIONE. *Bono opere.* ADVERSARIVS. *Si Chriſtus fuiſſet filius Dei Marcionis, aduerſarij Creatoris.* DEBITA SABBATO. *Die enim feſto bonis operibus maximè incubandum. De manu arida ſanata Auguſtinus. tom. 6. lib. cont. Adimantum Manich. Diſcip. cap. 22.* S. Aug. De homine, inquit, quem lapidari Deus, iuſſit, qui ſabbato inuentus eſt ligna colligere: Dominus in Euangelio vbi hominis manum aridam ſanauit die ſabbati, diuinum opus fecit, non humanum: nec ab otio receſſit, *à requie, quâ imperturbata, omnia operatur ſolo iuſſu*, qui iuſſit & factum eſt. Et ideo non eſt ſimile hoc factum ligna colligenti, quod facere cùm inuentus eſſet homo die ſabbati, iuſſu Dei lapidatus eſt, &c. ſicut enim tempore charitatis bonitas; ſic tempore timoris, ſeueritas Dei maximè commendatur. Et cùm adhuc non oporteret ante aduentum Domini, nudare populo legitimarum Sacramenta figuratum, non inuitabantur ſignificata intelligere, ſed iuſſa cogebantur implere: nondum enim Deo inhærebant per ſpiritum, ſed per carnem legi ſeruiebant. Miror autem quod iſti, *Manichæi*, plangunt lapidatum hominem Dei præcepto, quia contra iuſſa legis ligna collegit; & non plangunt areſactam ficulneam Verbo Chriſti, quæ contra nullum præceptum fecerat; cùm talem animam arboris eſſe credant, D qualem hominis. *Et in Pſal. 37. de muliere curua erecta die ſabbati, de qua ſupra numero 5. in verſum,* S. Aug. Miſeriis afflictus ſum, & curuatus ſum vſque in finem. Vnde, inquit, curuatus eſt? quia elatus erat. Si fueris humilis, erigeris: ſi fueris elatus, curuaberis; non enim deerit Deo pondus, vnde te curuet. Illud erit pondus faſcis peccatorum tuorum. Hoc replicabitur in caput tuum, & curuaberis. Quid eſt autem curuari? non ſe poſſe erigere. Talem inuenit Dominus mulierem per decem & octo annos curuam: non ſe poterat erigere. Tales ſunt qui in terra cor habent. At verò quia inuenit mulier illa Dominum, & ſanauit eam, audiat, ſurſum cor. In quantùm tamen curuatur, adhuc gemit. Curuatur enim ille qui dicit: corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. In his gemat, vt illud accipiat. Recordetur ſabbatum, *quo Dominus curuam erexit*, vt ad ſabbatum peruenire mereatur. *Chriſtum veram requiem, & immortalitatem. Aduerte titulum Pſalmi habere*, Pſalmus ipſi Dauid in recordationem ſabbati. *Vbi inter cætera ſic habet.* S. Aug. Quid ſibi vult iſta recordatio ſabbati, fratres mei? quæ anima ſic recordatur ſabbatum? quod eſt hoc ſabbatum? cum gemitu enim recordatum, &c. ſed fœlix eſt, qui ſic miſer eſt. Vnde & Dominus in Euangelio beatos appellauit quoſdam lugentes. Vnde beatus, ſi lugens? vnde beatus, ſi miſer? imò miſer eſſet, ſi lugens non eſſet. Talem ergo & hic accipiamus ſabbatum recordantem, neſcio quem lu-

A gentem; & vtinam nos ſimus ipſe neſcio quis. Eſt enim quidam dolens, gemens, lugens, recordans ſabbatum. Sabbatum requies eſt, &c. Ipſa recordatio ſabbati, & nondum retentio, facit me nondum gaudere, & agnoſcere, nec ſanitatem eſſe in ipſa carne, neque dici debere; cùm comparo iſtam ſanitatem, illi ſanitati quam habebo in requie ſempiterna: vbi corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem: & video quia in illius ſanitatis comparatione, iſta ſanitas morbus eſt. *Nec comparabilis eſt manus aridæ laxatio, paralitici curatio, mulieris curuæ erectio, vrbis Hiericuntinæ* B *deprædatio, hoſtium Machabæorum expugnatio, diebus ſabbati factæ, nouiſſimæ inimicæ mortis, & omnis infirmitatis in immortalitatem & beatitudinem immutationi faciendæ in quietis æternæ ſabbato. Tandem de Ierico ſabbato expugnata ſic fatur ſer. 106. de temp. in fine.* Septem, inquit, diebus ſicut Scriptura dicit, muri Ierico Sacerdotalibus tubis circumdati ceciderunt. S. Aug. Vnde nos ſpiritalibus ſpiritalia comparantes, dicimus quòd ſeptenario numero nunc per Sacerdotes Dei, non tam vna ciuitas deſtruitur, quàm totius mundi iniquitas diſſipatur. Nam ſicut in ſingularis vrbis nuncupatione, vniuerſi mundi habitus figuratur; *quia Ierico ſignificat Lunam, & mundus ſtultus vt Luna mutatur, & teſte Paulo, velut Luna, ita præterit figura huius mundi.* Ita ſeptem dierum circulo C totius mundi ſpatia diſtinguuntur, per quæ Sacerdotalium prædicationum tubæ, ipſi ſæculo excidium annuntiant, & iudicium comminantur: ſicut ſcriptum eſt. 1. Io. 2. quoniam mundus peribit, & omnia quæ in mundo ſunt, qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum, ſicut & Chriſtus in æternum manet. *Et ep. 119. ad Ianuarium.* S. Aug. Cùm de regno Domini Pſalmus cantaret, orietur, inquit, in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec interficiatur Luna: id eſt, abundantia pacis, in tantùm creſcet, donec omnem mutabilitatem mortalitatis abſumat. Tunc nouiſſima inimica deſtruetur mors, & quidquid nobis reſiſtit ex infirmitate carnis, vnde nobis perfecta pax nondum eſt, con- D ſumetur omnino, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc, &c. Vnde & illius ciuitatis muri, quæ Ierico appellatur, quæ in Hebræo eloquio Luna interpretari dicitur, ſeptimo circuitu circumactâ teſtamenti Arcâ corruerunt. Quid enim nunc aliud agit annuntiatio regni cœlorum, quam circuitio arcæ ſignificauit, niſi vt omnia munimenta mortalis vitæ, id eſt omnis ſpes huius ſæculi, quæ reſiſtit ſpei futuri ſæculi, in dono ſeptenario Spiritus ſancti, per liberum arbitrium deſtruatur? ob hoc enim circumeunte arcâ, non impulſu violento, illi muri ceciderunt, ſed ſponte.

11. DEFINIIT. *Abſtinendum eſſe ab opere ſeruili artificij, vel negotij.* INCOLVMITATIS, *quo ſalus & vita hominini reſtituitur aut conſeruatur.* DEI PRO- E PRIVM. *In quantum vel ordinaria prouidentia creaturæ omni, & maximè rationali conſulit, vel extraordinaria, ſalutem miraculosè reſtituendo.* PROMITTENS *quaſi enim præambula erat miraculo faciendo reſtitutionis manus aridæ, interrogatio facta.* QVÆ FIERENT ANIMÆ OMNI. *Nullibi reperi quod hic, hoc loco, & rurſum alibi reperit circa exceptionem legis de his quæ ſabbato fieri licent in cauſa animæ liberandæ, nihil enim tale additur in Exodo, Leuitico, vel Deuteronomio in vlla verſione, ſed ſic & Hieronymus in cap. 28. Eſaiæ.* Lege, inquit, præceptum eſt, ne in ſabbatis opus ſeruile faciamus, ne accendamus ignem, vt in vno ſedeamus loco; vt illa tantùm faciamus quæ ad animæ ſalutem pertinent. *Non video cur ita ſe torſerit Pa-*

melius; neque enim hoc credo Tertullianum velut expreſſum in ſcriptura, referre, ſed potius, vt hîc fecit Hieronymus expoſuiſſe legem, ideo corporalia opera A *prohibentem, vt ſpiritalibus vacaretur. De manu arida, dixi Scholio præcedenti.*

12. *Sabbatum ſpiritale æternum eſt. Et Sabbatum temporale legis, & omne opus ſeruile peccati ablegauit. cont. Iud. cap. 4. in p. ad vltra. m.*

SEquitur itaque, vt quatenus circuncisionis carnalis, & legis veteris abolitio expuncta
ſuis temporibus demonſtratur, ita ſabbati quoque obſeruatio temporaria fuiſſe de-
monſtretur. Dicunt enim Iudæi, quòd à primordio [a] *ſanctificauerit Deus diem ſeptimum,* a Gen. 2.
requieſcendo in eo ab omnibus operibus ſuis quæ fecit, & inde etiam Moyſem dixiſſe ad populum: 3.
[b] *Mementote diem ſabbatorum: ſanctificate eum. Omne opus ſeruile non facietis in eo;* præter- b Exod.
quam quod ad animam pertinet. Vnde nos intelligimus, magis ſabbatizare nos ab omni 20.10. &
opere ſeruili ſemper debere, & non tantùm ſeptimo quoque die; ſed per omne tempus. ſeq.
Ac per hoc quærendum nobis, quod ſabbatum nos Deus vellet cuſtodire. Nam ſabba- Leuit. 23.
tum æternum, & ſabbatum temporale ſcripturæ deſignant. Dicit enim Eſaïas propheta: 3.
[c] *Sabbata veſtra odit anima mea.* Et alio loco dicit: [d] *Sabbata mea profanaſtis.* Vnde dignoſ- c Eſa. 1.14
cimus, ſabbatum temporale eſſe humanum, & ſabbatum æternum cenſeri diuinum, de d Ezech.
quo per Eſaïam prædicat: [e] *Et erit, inquit, menſis ex menſe, & dies de die, & ſabbatum de* 22.8.
ſabbato, & veniet omnis caro adorare in Hieruſalem, dicit Dominus. Quod intelligimus ad- e Eſa. 66.
impletum temporibus Chriſti, quando omnis caro, id eſt omnis gens, adorare in Hieru- 25.
ſalem venit Deum patrem, per Ieſum Chriſtum filium eius, ſicut per Prophetam prædi-
catum eſt: [f] *Ecce proſelyti per me ad te ibunt.* Sic igitur ante hoc ſabbatum temporale, erat f Eſa. 54.
& ſabbatum æternum præoſtenſum & prædictum, quomodo & ante circuncisionem car- 15.
nalem, fuit & ſpiritalis circuncisio præoſtenſa. Denique doceant, ſicuti iam præloquuti Gen. 4.4.
ſumus, Adam ſabbatizaſſe: aut Abel hoſtiam Deo ſanctam offerentem, ſabbati religione Gen. 5.
placuiſſe: aut Enoch translatum, ſabbati cultorem fuiſſe: aut Noë arcæ fabricatorem 24.
propter diluuium immenſum, ſabbatum obſeruaſſe: aut Abraham in obſeruatione ſabba Gen. 6.8.
ti Iſaac filium ſuum obtuliſſe, aut Melchiſedech in ſuo ſacerdotio legem ſabbati accepiſſe. Gen 22.2
Sed dicturi ſunt Iudæi, ex quo hoc præceptum datum eſt per Moyſen, exinde obſeruan- Gen. 14.
dum fuiſſe. Manifeſtum eſt itaque, non æternum, nec ſpiritale, ſed temporale fuiſſe præ- 18.
ceptum, quod quandoque ceſſaret.

SABBATVM SPIRITALE ÆTERNVM. 12. SCHOL.

EXPVNCTA SVIS TEMPORIBVS, *impleta tempore* A *legis nouæ.* A PRIMORDIO. *Gen.* 2. 2. Compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat. 70 *ab omnibus operibus ſuis quæ fecit*, & benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo quod creauit Deus vt faceret. 70. *verò.* Ab omnibus operibus ſuis, quæ inchoauit Deus facere. MEMENTOTE. *Exodi.* 20. 8. Memento vt diem Sabbati, 70. *Sabbatorum*, ſanctifices. Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. 70. *& Proſelytus qui incolit in te.* Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt: & C requieuit in die ſeptimo: Idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificauit eam. AD ANIMAM PERTINET. *ſic ſupra exceptione vſus eſt numero* 10. *ſicut expoſuimus.* OPERE SERVILI. *peccati ſcilicet.* SABBATVM ÆTERNVM. *quo ſemper à peccato abſtinendum eſt.* PER PROPHETAM. *hic nullum nominatim citauit, quia paſſim per Prophetas dictum eſt, per Chriſtum, mittentem Apoſtolos ſuos, venturos Gentiles ad Dei cultum. Sicut ipſe ait*; nemo venit ad Patrem niſi per me. *Deo gratias, quòd diu quæſitum & fruſtra bis, magnâ licet diligentiâ à Pamelio viro doctiſsimo humilli moque inueſtigatum, dum & caput 4. contra Iudæos & 21. libri tertij cont. Marcionem exponeret; magnâ Dei miſericordiâ inueni. Et cùm Tertullianus contra Iudæos ſcribens, Prophetam non nominaſſet; contra Marcionem autem Eſaiam expreſsiſſet dicens.* Ecce, inquit, Eſaias, A Proſelyti per me accedent ad te: *illud Apud Eſaiam reperi cap. 54. 15. vbi vulgata legit*, Ecce accola veniet, qui non erat mecum, aduena quondam tuus adiungetur tibi. 70. *ſic habent:* Ecce Proſelyti accedent ad te per me; & coloni erunt tui, & ad te confugient. *Proſelyti autem propriè erant qui natione Gentiles, ad Iudæorum ſacramenta, ceremonias, legemque tranſibant.* SABBATVM ÆTERNVM PRÆOSTENSVM. *Figuratum in Sabbato, veſpera carente, inter omnes dies. De ſabbato noſtro ſpiritali ſubtiliter aduertit Auguſtinus to. 3. lib. de ſpiritu & lit. ad Marcellinum. Cap. 15. vbi de Moyſe latente ſub velamine.* Fortaſſe, inquit, ad illud ipſum eius latibulum pertinet, quod in eo decalogo qui datus eſt in monte Sina, hoc ſolum præceptum figuratè occultatum eſt quod ad Sabbatum pertinet. Sabbatum autem dies ſanctificationis eſt. Nec vacat quod inter omnia opera quæ fecit Deus, illic C primò ſanctificatio ſonuit, vbi ab omnibus operibus requieuit. &c. Non fruſtrà illo die populus ab omni opere ſeruili abſtinere præceptus eſt, quo ſignificatur peccatum, niſi quia non peccare, ſanctificationis eſt, hoc eſt, muneris Dei per ſpiritum ſanctum; quod in lege, quæ duabus lapidæis tabulis conſcripta eſt, ſolum inter cætera in vmbra figuræ poſitum eſt, in qua Iudæi Sabbatum obſeruant: vt hoc ipſo ſignificaretur tempus tunc fuiſſe occultandæ gratiæ quæ nouo Teſtamento fuerat per Chriſti paſſionem, tanquam ſciſſionem veli reuelanda. Cùm enim tranſierit, inquit, *Paulus* 2. *Cor.* 3. ad Chriſtum, auferetur velamen. Deus autem ſpiritus eſt, vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. *A ſeruitute peccati.* Hic autem ſpiritus Domini, cuius dono iuſtificamur, quo fit in nobis vt non peccare de- S. Aug.

lectet, vbi libertas eſt; Sicut præter hunc ſpiritum peccare delectat, vbi ſeruitus, à cuius operibus abſtinendum, id eſt ſpiritaliter ſabbatizandum. Hic Spiritus ſanctus per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ plenitudo legis eſt, etiam digitus Dei in Euangelio dicitur. Vnde quia & illæ tabulæ digito Dei conſcriptæ ſunt; & digitus Dei eſt Spiritus Dei per quem ſanctificamur, vt ex fide viuentes per dilectionem operemur. S. Aug. *Et to. 4. lib. 2. in Exod. q. 172. Ex Exodi 36.* Ex decem præceptis, hoc ſolum populo præcepit, quod figuratè ibi dictum eſt: alia quippe nouem ſicut præcepta ſunt, etiam in nouo Teſtamento obſeruanda minimè dubitamus. &c. In illa requie, vbi opera ſeruilia iubentur ceſſare, magna eſt altitudo gratiæ Dei. Tunc enim fiunt cum requie opera bona, cùm fides per dilectionem operatur: timor autem tormentum habet: & in tormento quæ requies? vnde timor non eſt in charitate: charitas autem diffuſa eſt in cordibus noſtris. &c. Ideo ſabbatum requies ſancta Domino dicitur, Dei ſcilicet gratiæ tribuenda, non nobis, velut ex nobis. Alioquin noſtra opera ſic erunt, vt ſint humana, aut cum peccato, aut cum timore, non cum dilectione: Et ideò ſeruilia ſine requie. Plenitudo autem Sabbati erit in requie ſempiterna. Non enim fruſtrà inſtitutum eſt ſabbatum ſabbatorum. S. Aug. *Tract. autem in Pſal. 91. cuius titulus eſt.* Pſalmus Cantici in die Sabbati. Ecce, inquit, & hodiernus dies ſabbati eſt: hunc in præſenti tempore otio quodam corporaliter languido, & fluxo, & luxurioſo celebrant Iudæi; vacant enim ad nugas: Et cùm Deus præceperit obſeruari ſabbatum, illi in his quæ Deus prohibet, exercent ſabbatum. Vacatio noſtra à malis operibus: vacatio illorum à bonis operibus eſt. Melius eſt enim arare, quàm ſaltare. Illi à bono opere vacāt, ab opere nugatorio non vacant. Nobis ſabbatum indicit Deus. Quale? primò vbi ſit videte. Intus eſt. In corde eſt Sabbatum noſtrum: multi enim vacant membris, & tumultuantur conſcientià, omnis homo malus ſabbatum habere non poteſt: nuſquam enim illius conquieſcit conſcientia, & neceſſe eſt vt in perturbationibus viuat. Cui autem bona eſt conſcientia, tranquillus eſt, & ipſa tranquillitas ſabbatum eſt cordis. Attendite enim promiſſorem Dominum: & ſi laborat, *vir iuſtus*, in præſenti, extenditur ſpe futuri, & ſerenatur omne nubilum triſtitiæ, ſicut dicit Apoſtolus, ſpe gaudentes. Ipſum autem gaudium in tranquillitate ſpei noſtræ, ſabbatum noſtrum eſt. &c. *Pergit, in quo ſit ponendum Sabbatum verum cordis:* Primum eſt, inquit, vt tu ipſe, ſi aliquid profeciſti, Deo confitearis ex eo quod profeciſti, quia munera ipſius ſunt, non merita tua. Hinc incipe ſabbatum, non tibi tribuendo quaſi non acceperis quod accepiſti: *te quaſi vacantem & ſeruum inutilem reputando, & ex te aliquid non ſufficientem:* neque excuſando te ab eo quod facis mali, quia ipſa ſunt tua. Peruerſi enim homines, & perturbati, quia non agunt ſabbatum, mala ſua Deo tribuunt, bona ſua ſibi. &c. Quid ergo nos docet Pſalmus iſte? bonum eſt confiteri Domino. Quid eſt confiteri Domino? in vtraque re, & in peccato tuo quia tu feciſti: & in bono facto confiteri Domino, quia ipſe fecit. Tunc pſalles nomini Dei altiſſimi, quærens gloriam Dei, non tuam, nomen ipſius, non tuum. Si enim tu quæris nomen Dei, quærit & ipſe nomen tuum: ſi autem tu neglexeris nomen Dei, delet & ipſe nomen tuum. *Subncit de Apoſtolis glorianibus de eiectione dæmonum.* S. Aug. *Quibus Chriſtus ait:* Nolite gaudere in hoc; gaudete autem quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Ecce, inquit, vbi habes nomen, ſi tu nomen Dei non negligas. Pſalle ergo nomini Dei, vt fixum ſit apud Deum nomen tuum. *Et tract. 20. in cap. 5. Io.* Ideo, S. Aug. inquit, dictum eſt Deum requieuiſſe, quia iam creaturam nullam condebat, poſtquam perfecta ſunt omnia. Quietem verò propterea appellauit ſcriptura, vt nos admoneret poſt bona opera quieturos: &c. Vt tu homo cùm attendis ipſum Deum poſt bona opera requieuiſſe, non tibi ſperes requiem, niſi cùm bona feceris operatus. Et quemadmodum Deus poſteaquam fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ſexto die, & in illo perfecit omnia opera ſua bona valde, requieuit ſeptimo die; ſic & tibi requiem non ſperes, niſi cùm redieris ad ſimilitudinem Dei, in qua factus es, quam peccando perdidiſti. *De Sabbato denique æterno. Ep. 119. ad Ianuarium.* Quære, inquit, ſeptem dies S. Aug. Geneſim legens, inuenies ſeptimum ſine veſpera; quia requiem ſine fine ſignificat. &c. Nuſquam legimus in Geneſi ſanctificationem per omnes priores dies, ſed de ſolo ſabbato dictum eſt; & ſanctificauit Deus diem ſeptimum &c. quia ergo charitas Dei diffuſa eſt. &c. Ideo ſanctificatio in ſeptimo die commemorata eſt, vbi requies commendatur. Quia verò nec benè operari poſſumus niſi dono eius adiuti, ſicut dicit Apoſtolus: Deus enim eſt qui operatur in nobis, & velle, & operari pro bona voluntate; Nec requieſcere poterimus poſt omnia bona opera noſtra quæ in hac vita gerimus, niſi eius dono ad æternitatem ſanctificati atque perfecti. &c. Sicut enim cùm benè operamur, ipſe dicitur operari in nobis, cuius munere operamur: ita cùm requieſcimus, ipſe requieſcere dicitur, quo donante requieſcimus. &c. quia ergo ſanctificauit Deus diem ſeptimum in quo requieuit, tertio præcepto legis inſinuatur quod ſcriptum eſt de obſeruatione Sabbati, non vt in iſta vita nos quieſcere exiſtimemus, ſed vt omnia quæ benè operamur non habeant intentionem niſi in futuram requiem ſempiternam. *Et libro. 22. de Ciuit. cap. vlt.* Dies ſeptimus, inquit, S. Aug. etiam nos ipſi erimus, quando eius fuerimus benedictione & ſanctificatione pleni atque refecti. Ibi vacantes videbimus, quoniam ipſe eſt Deus, quod nobis ipſi eſſe voluimus quando ab illo cecidimus, audientes à ſeductore, eritis ſicut Dij: & recedentes à verò Deo, quo faciente Dij eſſemus eius participatione, non deſertione. Quid enim ſine illo fecimus, niſi quod in ira eius defecimus? A quo refecti, & gratiâ maiore perfecti vacabimus in æternùm, videntes quia ipſe eſt Deus, quo pleni erimus quando ipſe erit omnia in omnibus. Nam & ipſa bona opera noſtra, quando ipſius potiùs intelliguntur eſſe quàm noſtra, tunc nobis ad hoc Sabbatum adipiſcendum imputantur: quia ſi nobis ea tribuerimus, ſeruilia erunt, cùm de ſabbato dicatur: omne opus ſeruile in eo non facietis. Propter quod & per Ezechielem Prophetam dicitur: & Sabbata mea dedi eis, in ſignum inter me & inter eos, vt ſcirent quia ego Dominus qui ſanctifico eos. Hoc perfectè tunc ſciemus, cùm perfectè vacabimus, & perfectè videbimus quia ipſe eſt Deus. &c. *Deinde ſex mundi ætatibus per ſex primos dies creationis expoſitis, ſic concludit:* Poſt hanc, inquit, *ſextam ætatem*, tanquam in S. Aug. die ſeptimo requieſcet Deus, cùm eumdem ſeptimum diem, quod nos erimus, in ſeipſo Deus faciet requieſcere. &c. Hæc ſeptima erit Sabbatum noſtrum, cuius finis non erit veſpera, ſed Dominicus dies, velut octauus æternus, qui Chriſti reſurrectione ſacratus eſt, æternam non ſolùm ſpiritus, verùm etiam corporis requiem præfigurans. Ibi vacabimus & videbimus; videbimus & amabimus: amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fine ſine fine. Nam quis alius noſter eſt finis, niſi peruenire ad regnum, cuius nullus eſt finis?

SACERDOS.

1. *Sacerdotes etiam diaboli, caſti, qui & ſuos tam virtute, quàm vitio perimit.* 1°. *ad Vxo. cap. 6. in f. V. caſtitatis cuſtod.* 1. *in. f.*

2. *V. Viduitas. num.* 9.

3. *Sacerdotio imbuendum, Chriſtus prohibet ſepelire patrem.* 4. *cont. Marc. cap.* 23. *circa f.*

ILli cauſſato patris ſepulturam, quum reſpondet, [a] *Sine, mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei*; vtramque legem Creatoris manifeſtè confirmauit, & de ſacerdotio in Leuitico prohibentem ſacerdotes ſupremis etiam parentum intereſſe: [b] *Super omnem*, inquit, *animam defunctam ſacerdos non introibit, & ſuper parentem ſuum non contaminabitur.* Et de deuotione in Arithmis, [c] *Nam & illic, qui ſe Deo vouerit, inter cetera iubet, ne ſuper vllam animam introeat defunctam, ne ſuper patris quidem, aut matris, aut fratris.* Puto autem & deuotioni & ſacerdotio deſtinabat, quem prædicando regno Dei imbuerat. Aut ſi non ita eſt, ſatis impius pronuntiandus, qui nullâ ratione legis intercedente, ſepulturas parentum deſpici à filiis imperabat.

a Luc. 9. 59. 60.
b Leuit. 21. 1. & 11.
c Num. 6. 6. & 7.

SACERDOS ET SACERDOTIVM. 3. SCHOL.

ILLI CAVSSATO, *Diſcipulo prætexenti primùm ſepelire patrem. Luc.* 9. 59. Ait autem ad alterum, ſequere me. Ille autem dixit: Domine permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum. Dixitque ei Ieſus: ſine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei. IN LEVITICO. *cap.* 21. 1. Dixit quoque Dominus ad Moyſen loquere ad Sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur Sacerdos in mortibus ciuium ſuorum, niſi tantùm in conſanguineis, *Sanct. Pagn. ex Hebr. ſed ſuper carne ſua &c.* 70. *niſi in propinquo, qui proximus eſt ei*, id eſt ſuper patre & matre, & filio & filia, fratre quoque & ſorore virgine quæ non eſt nupta viro: ſed nec in principe populi ſui contaminabitur. &c. *Verſu autem vndecimo:* Ad omnem mortuum non ingredietur omnino. Super patre quoque ſuo & matre non contaminabitur. Nec egredietur de ſanctis, ne polluat ſanctuarium Domini: quia oleum ſanctæ vnctionis Dei ſui ſuper eum eſt. *Vbi aduerte Tertullianum deceptum, & quod de vnico ſummo Pontifice dicitur, omnibus Sacerdotibus tribuiſſe. Cùm enim lex permiſiſſet cæteris Sacerdotibus contaminari ſuper propinquum, de ſummo Pontifice ſubiecit*: Pontifex, id eſt Sacerdos maximus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius manus in Sacerdotio conſecratæ ſunt, veſtituſque eſt ſanctis veſtibus, caput ſuum non diſcooperiet, veſtimenta non ſcindet: & ad omnem mortuum, 70. *ad omnem animam mortuam*, non ingredietur omnino. &c. IN ARITHMIS, *in libro Numerorum. Vnde Arithmetica dicta à numeris. Numerorum* 6. *vbi de voto Nazaræorum:* omni tempore conſecrationis ſuæ, ſuper mortuum non ingredietur, nec ſuper patris quidem & matris, & fratris ſororiſque funere contaminabitur, quia conſecratio Dei ſui ſuper caput eius. SATIS IMPIVS. *Agit contra Marcionem, qui ſi Chriſtum Dei ſui filium velit eſſe, impietatis accuſat, qui nec parentum pietati ſatisfieri permittat. Probat autem Creatoris filium, quòd vetet imbuendum Sacerdotio ſuo, ſuper mortuis etiam parentibus contaminari, exemplo Patris ſui Dei Creatoris. Aug. certè reſtringit hanc ſuper mortuis parentibus contaminationem ad ſummum Sacerdotem, in hoc quoque Tertulliano obſeruantior. to.* 4. *lib.* 3 *quæſtionum in Leuit. quæſt.* 79. *& ſeq* Sacerdos magnus, inquit, coram fratribus ſuis, id eſt qui inter fratres ſuos magnus eſt, ille ſcilicet vnus magnus Sacerdos, cui fuſum

S. Aug.

A eſt ſuper caput ex oleo Chriſto. Ipſum oleum appellat Scriptura Chriſtum. Et conſummatus manus induere veſtimenta illa vtique quæ in veſte Sacerdotali operoſiſſimè deſcribuntur: Caput non reteget cidari, & veſtimenta ſua non ſcindet, *tam pretioſa & ſancta*, & ſuper omnem animam mortuam non introibit, intelligitur ea quæ ſupra dixit in luctu facere eum prohibitum, id eſt caput nudare cidari, & veſtimenta ſcindere, veſtimenta enim ſcindere, lugentium erat antiquorum: ſicut de Iob ſcriptum eſt, cùm ei filij eius ruinâ nuntiarentur oppreſſi. Nudare autem caput cidari, propterea lugentis eſſe potuit, quia detractio eſt ornamenti. Quod vero ait, ſuper omnem animam mortuam non introibit; quomodo dicat animam mortuam corpus mortuum difficile eſt intelligere; & tamen Scripturarum eſt vſitata locutio, quæ nobis inuſitatiſſima eſt.

B Nomen ergo rectricis ſuæ, etiam corpus accepit animâ deſtitutum, *quoniam iuxta Paulum, ſeminatur corpus animale, licet animâ priuatum.* Quoniam reddendum illi eſt in reſurrectione: ſicut ædificium quod appellatur Eccleſia, etiam cùm inde exierit Eccleſia, *id eſt conuentus & cœtus populi, ſumpto continente pro contento*, qui homines ſunt; Nihilominus Eccleſia dicitur. &c. vetuit ergo Scriptura ſummum Sacerdotem etiam ſuper patris, vel matris funus intrare; quod ſecundum non prohibuit. *Id eſt ſecundum, tertium, & deinceps alios Sacerdotes*: ſequitur enim, ſuper patrem ſuum & ſuper matrem ſuam non inquinabitur. *Proſequitur textum de ſummo Sacerdote, de quo dicitur*: & de Sanctis non exibit, eo

C procul dubiò tempore, quo ſuorum funera celebrantur. &c. *Sic igitur intelligendus eſt Tertullianus ad mentem Pauli de Chriſto dicentis de* Sacerdotibus pluribus factis, eo quòd morte prohiberentur permanere, Ieſum autem eo quòd maneat in æternum, ſempiternum habere Sacerdotium: *Omnes proinde Sacerdotes eius miniſtros eumque repræſentantes ſummum Sacerdotem, non debere contaminari ſuper cura mortuorum parentum. Vnde & adoleſcentem quem Sacerdotio ſuo induebat, cuius & ad munus prædicatio regni Dei pertinet, dicente Petro*, regale Sacerdotium, *& Ioanne in Apoc.* Feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes. *Patrem ſepelire prohibuit. De quo ſingulatim Auguſtinus ſermone ſeptimo de Verbis Domini.* Fides, inquit, cordis eius Domino ſe oſtendebat, ſed pietas differe-

S. Aug.

Libro aduerſus Iudæos cap. 11. circa m.

Dominicam crucem intentabat, quâ ſerpens diabolus publicabatur, & læſo cuique ab eiuſmodi colubris; id eſt Angelis eius, à delictorum peccantia, ad Chriſti crucis Sacramenta intento, ſalus efficiebatur. Nam qui in illam tunc reſpiciebat, à morſu ſerpentium liberabatur.

Et ibid. cap. 13. in m.

Hæc fuerant Sacramenta, quæ temporibus Chriſti perficienda ſeruabantur: Et Iſaac cum ligno reſeruatus eſt, ariete oblato in vepre cornibus hærente.

Et cont. Iudæos cap. 13. circa m.

Hoc lignum tunc in Sacramento erat, quo Moyſes aquam amaram indulcauit.

Et lib. de Anima cap. 9. à p.

Eſt hodie ſoror apud nos &c. inter Dominica ſolemnia conuerſatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt, & audit Sacramenta, & quorumdam corda dignoſcit.

Et de Ieiuniis cap. 7. à m.

Sacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merebuntur. Adſpice Danielis exemplum circa ſomnium Regis Babylonis.

Et ibid. cap. 9. à p.

Quà hoc ipſum quoque ſaperet, quibus modis de Deo impetraretur agnitio Sacramentorum.

Et de Anima cap. 18. in m.

Sapientes virgines intellectualium virium notam expreſſerint, hæreticarum idearum Sacramenta: hoc enim ſunt & Æones, & genealogiæ illorum.

Et libro 1. cont. Marc. cap. 13. in f.

Aridæ & ardentis naturæ Sacramenta Leones Mithræ philoſophantur.

Et 5. contra Marc. cap. 1. in m.

Hæc figurarum Sacramenta ſi tibi diſplicent. &c.

Et ibid. cap. 5. à p.

Euangelizator bonorum. &c. Hæc cùm à Deo patre noſtro & Domino Ieſu adnuntians, communibus nominibus vtatur, competentibus noſtro quoque Sacramento, non puto diſpici poſſe quis Deus Pater, & Dominus Ieſus prædicetur niſi ex accidentibus cui magis competunt.

Libro cont. Iudæos cap. 14. circa m.

Sic & apud Zachariam in perſona ipſius, immò & in ipſius nominis Sacramento, verus ſummus Sacerdos Patris Chriſtus Ieſus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. *Et contra Prax. cap. 28. à p.* Chriſtus ab vnctionis Sacramento.

Et cont. Iud. cap. 9. à m. cont. Valent. c. 39. in m. & 3. cont. Marc. c. 7. in m. & c. 16. à m.

Angelum dixit ob magnitudinem virtutum &c. Ieſum autem ob nominis ſui futurum Sacramentum.

Et libro de Reſur. cap. 23. in m.

Vtique crediderat, & omnia Sacramenta cognouerat vas electionis, Doctor nationum

Et de præſcript. cap. 26. in p.

Dominus palam edixit, ſine vlla ſignificatione alicuius tecti Sacramenti.

Et 5. cont. Marc. cap. 15. à m.

Futura prænuntiet, & occulta cordis reuelet, & Sacramenta ediſſerat.

Et Apol. 19. in p.

Ipſos Deos veſtros, ipſa templa, & oracula, & ſacra, vnius interim Prophetæ ſcrinium ſæculis vincit, in quo videtur theſaurus collocatus totius Iudaici Sacramenti, & inde etiam noſtri. Si quem audiſtis interim Moyſem. &c.

Et contra Iudæos cap. 13. in m.

Huius ligni Sacramentum in regnorum legimus celebratum, &c. Quid manifeſtius huius ligni Sacramento? Quòd duritia huius ſæculi merſa in profundo erroris, & à ligno Chriſti, id eſt paſſionis eius, in baptiſmo liberatur, vt quod perierat olim per lignum in Adam, id reſtitueretur per lignum Chriſti.

Et ibid. cap. 10. in f.

Sacramentum paſſionis ipſius figurari in prædicationibus oportuerat.

Et ibid. cap. 11. in m.

Huius ſigni Sacramentum variis modis prædicatum eſt, in quo vita hominibus præſtruebatur, in quod Iudæi non eſſent credituri.

Et 3. cont. Marc. cap. 16. in p.

Nec enim ſi nos per Dei gratiam intellectum conſecuti Sacramentorum eius, hoc quoque nomen agnoſcimus Chriſto deſtinatum, ideo & Iudæis quibus adempta eſt ſapientia, nota erit res.

Et lib. de Reſur. cap. 21. à p.

Veriſimile non eſt, vt ea ſpecies Sacramenti, in quam fides tota committitur, in quam diſciplina tota connititur, ambiguè annuntiata, & obſcurè propoſita videatur.

Et 2. cont. Marc. cap. 27. circa f.

Totum Dei mei penes vos dedecus, Sacramentum eſt humanæ ſalutis.

Et libro 5. cont. Marc. cap. 4. in m.

Manifeſtauit & Chriſtianiſmi generoſitatem in filio Abrahæ ex liberâ nato, allegoriæ habere Sacramentum; ſicut & Iudaiſmi ſeruitutem legalem in filio ancillæ.

Et libro de pudic. cap. 9. circa m.

Vbi de prodigo Ethnicum figurante, non Chriſtianum. Iam non mœchi & fornicarij, ſed idololatræ, & blaſphemi, & negatores, & omne Apoſtatarum genus, hac parabolâ Patri ſatisfacient, & eliſa eſt veriſſimè hoc magis modo tota ſubſtantia Sacramenti.

SACRAMENTVM EST MILITARE IVSIVRANDVM, &c.

2. *Sacramentum, eſt militare iuſiurandum, quod ſemel datum Chriſto retractare non licet; nec alteri militare.*

De corona militis cap. 11. à p.

CRedimuſne humanum Sacramentum diuino ſuperduci licere, & in alium Dominum reſpondere poſt Chriſtum? Et eierare patrem ac matrem, & omnem proximum, quos lex honorari, & poſt Deum diligi præcipit, quos & Euangelium ſolo Chriſto pluris non faciens, ſic quoque honorauit.

Et lib. de Idolol. cap. 6. in p.

Si nulla lex prohibuiſſet Idola fieri à nobis, ſi nulla vox Spiritus ſancti fabricatoribus Idolorum, non minùs quàm cultoribus comminaretur, de ipſo Sacramento noſtro interpretaremur nobis, aduerſas eſſe fidei eiuſmodi artes. Quomodo enim renuntiauimus diabolo & Angelis eius, ſi eos facimus?

Et ibid. cap. 13. circa f.

Coronæ omnes alienæ, prophanæ, illicitæ, ſemel iam in Sacramenti teſtatione eieratæ. Hæc enim erant pompæ diaboli, & Angelorum eius.

Et ibid. cap. 14. in f.

Sicubi tentatus fuerit de Sacramento, ſtatim creditur mithræ miles, ſi deiecerit coronam.

Et libro de pudicitia cap. 14. à m.

Maledici eam *carnem deditam Satanæ* ſequebatur, qu. diabolo proijciebatur, vt Sacramento benedictionis exauctoraretur, nunquam in caſtra Eccleſiæ reuerſura.

Et de Idol. cap. 19. in m.

Non conuenit Sacramento diuino & humano, ſigno Chriſti, & ſigno diaboli, caſtris lucis, & caſtris tenebrarum.

Et de Teſtim. Animæ cap 2. circa m.

Etiam quod penes Deum bonitatis & benignitatis omnis, benedictio inter nos ſummum ſit diſciplinæ & conuerſationis Sacramentum, benedicat te Deus, tam facilè pronuntias, quàm Chriſtiano neceſſe eſt.

SACRAMENTVM SVMITVR. &c.

3. *Sacramentum ſumitur pro ſymbolo & myſterio fidei.*

Libro de baptiſmo cap. 13. in p.

Abraham nullius aquæ, niſi fidei Sacramento, Deo placuit, &c. At vbi fides aucta eſt credendi in natiuitatem, &c. Addita eſt ampliatio Sacramento, obſignatio baptiſmi.

Et Apol. 15. in f.

Hoc prius capite, & omnem hinc Sacramenti noſtri ordinem haurire.

Et de Præſcript. cap. 20. in f.

Eſt illis *Eccleſiis* communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis. Quæ iura non alia ratio regit, quàm eiuſdem Sacramenti vna traditio.

Et 4. cont. Marc. cap. 5. à p.

Dico apud vniuerſas *Eccleſias*, quæ illis de ſocietate Sacramenti confœderantur.

4. *Sacramentum ſignificat ſignum Rei ſacræ, quale eſt quodcumque ex ſeptem Eccleſiæ Sacramentis.*

Libro 3. cont. Marc. cap. 22. in f.

Cùm in te quoque deprehendantur, & ſignaculum frontium, & Eccleſiarum Sacramenta, & munditiæ ſacrificiorum, &c.

Et de exhort. caſt. cap. 7. in f.

Omnes nos Deus ita vult diſpoſitos eſſe, vt vbique Sacramentis eius obeundis apti ſimus.

Et ibid. cap. 13. à p.

Cùm Dei Sacramenta Satanas adfectat, prouocatio eſt noſtra, immò ſuffuſio; ſi pigri ſumus ad continentiam Deo exhibendam.

Et de Bapt. c. 1. in p.

Fœlix Sacramentum aquæ noſtræ.

Et ibid. cap. 12. circa m.

Hæc eſt probatio exerta aduerſus illos qui adimunt Apoſtolis etiam Ioannis Baptiſmum, vt deſtruant aquæ Sacramentum.

Et ibid cap. 4. à m.

Omnes aquæ de priſtina originis prærogatiua Sacramentum ſanctificationis conſequuntur inuocato Deo.

Et lib. de Anima cap. 1. in m.

Cui Spiritus ſanctus accommodatus ſine fidei Sacramento.

Et 3. cont. Marc. cap. 19. à p.

Mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque veſtro reuelauit, panem corpus ſuum appellans &c. ipſo Domino hoc Sacramentum poſteà interpretaturo.

Et 4. cont. Marc. cap. 40. in p.

In hoc Sacramentum pronuntiarat Moyſes, *Paſcha eſt Domini.* &c. Figuram ſanguinis ſui ſalutaris implere concupiſcebat, &c. Acceptum panem & diſtributum diſcipulis corpus illum ſuum fecit, &c. Si propterea panem corpus ſibi finxit quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis, &c. non intelligens *Marcion* veterem fuiſſe iſtam figuram corporis Chriſti dicentis per Ieremiam, *Venite conjiciamus lignum in panem eius.*

Et Apol. 7. in p.

Dicimur ſceleratiſſimi de Sacramento infanticidij, & pabulo inde.

Et libro de Monogamia cap. 11.

Vt Domino nubas ſecundùm legem & Apoſtolum, ſi tamen vel hoc curas; qualis es id matrimonium poſtulans, quod eis à quibus poſtulas, non licet habere; ab Epiſcopo Monogamo, à Presbyteris & Diaconis eiuſdem Sacramenti?

Et de Ieiuniis cap. 3. à p.

Acceperat à Deo legem non guſtandi de arbore agnitionis boni & mali, moriturus ſi guſtaſſet. Verùm & ipſe tunc in Pſychicum reuerſus poſt ecſtaſim ſpiritalem, in qua magnum illud Sacramentum in Chriſtum & Eccleſiam prophetauerat.

SACRAMENTVM. 1. 2. 3. & 4. SCHOL.

CVm ſingulos textus prӕcitatos ſuis locis excuſſerimus vnum hic nobis ſupereſt dicendum, hoc nomen SACRAMENTVM *quadrifariam apud Tertullianum ſignificationem eſſe ſortitum. In prima enim ſectione omnibuſque ei ſubiectis textibus, pro arcano ſiue myſterio, allegoria vel figura myſterium adumbrante vſurpatur. In ſecunda ſumitur pro militari iuſiurando. In tertia pro fidei Symbolo ſiue militari teſſera, vel voce teſſeraria. In quarta pro ſigno rei ſacrӕ, quale eſt quodlibet ex ſeptem Eccleſiӕ Sacramentis. Sacramentum item apud Iuriſconſultos dicitur, ea pecunia quӕ in iudicium venit in litibus. Sacramentum enim à ſacro dicitur. Qui petebat, & qui inficiabatur, vterque quingentos ӕris apud Pontificem deponebat: De aliis item rebus, certo alio aſſum numero. Qui iudicio vicerat, ſuum Sacramentum à ſacro auferebat: victi autem depoſitum ad ӕrarium redibat. Legendus Varro lib. 4. de lingua Latina. Sacramentum item militare iuſiurandum Grӕcis ὅρκον στρατιωτικὸν dicitur, ad quod adigebantur milites qui nomina militiӕ dabant. De quo agitur in l. 8. C. de leg. l. 3. C. Th. de immun. conceſſ. ſolut autem Sacramento dicebantur milites, qui ab onere militiӕ liberabantur. l. 2. §. miles. ff. de his qui not. infam. l. 14. de his quibus vt indign. l. fin. ff de re milit. Quia igitur per Sacramenta nos Chriſto ſacramus, & penitus addicimus, militia Chriſtiana Sacramenti nomen vſurpat. In qua quidem oblatione noſtra duplex iuramentum intercedit, ex parte Dei, & noſtra. Dei quidem, qui ſe in Scripturis iuramento obſtrinxit, ſe daturum filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Ex parte autem noſtra velut milites in baptiſmo & Confirmatione Chriſto velut duci noſtro, eiuſque militiӕ nomen damus, arma ſpiritalia ſumimus, caſtris Satan renunciamus, & contra eum & mundi vitia, propriamque concupiſcentiam ad mortem vſque pugnaturos iuramus. Symbolum item militare, & teſſeram fidei non tantùm corde, ſed & ore, & manu, hoc eſt voce, & opere profitemur. Omnia veteris legis Sacramenta & myſteria per Chriſtum in nouo Teſtamento adimpleta credimus & confitemur; longè melioris Teſtamenti per Chriſtum mediatorem facti participes & hӕredes, non tam bona terrӕ promiſſӕ pro vili ſtipendio militiӕ noſtrӕ, ſed* immarceſſibilem gloriӕ coronam *expectantes. Hinc Cyprianus lib. 3. ep. 8.* Quòd in Iudaica circunciſione carnali octauus dies obſeruabatur, Sacramentum eſt in vmbra atque in imagine ante prӕmiſſum, ſed veniente Chriſto, veritate completum. Nam qui octauus dies, id eſt poſt ſabbatum primus dies futurus erat, quo Dominus reſurgeret, & nos viuificaret, & circunciſionem nobis ſpiritalem daret. *Ambr. lib. 1. de Sacramentis cap. 4. & de initiandis cap. 8.* Illud prӕmitto, quòd diuiniora & priora ſunt Sacramenta Chriſtianorum, quàm Iudӕorum.

S. Aug. *Auguſtinus magnam inter vtraque Sacramenta diſtantiam aduertit. in Pſal. 73.* Prӕcepta, inquit, eadem, Sacramenta non eadem, promiſſa non eadem. Videamus quare prӕcepta eadem, quia ſecundùm hӕc Deo ſeruire debemus. Sacramenta non eadem, quia alia ſunt Sacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Teſtamenti dant ſalutem, Sacramenta veteris Teſtamenti promiſerunt Saluatorem, &c. Mutata ſunt Sacramenta, facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, fœliciora. Promiſſa quare non eadem? Quia promiſſa eſt terra Chanaam, terra copioſa, fructuoſa, affluens lacte & melle, promiſſum regnum temporale, promiſſa fœlicitas ſæculi, promiſſa fœcunditas filiorum, promiſſa ſubiectio inimicorum. Hӕc omnia ad terrenam fœlicitatem pertinent. Sed quare iſta primò promitti oportebat? quia non primò quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea, inquit, ſpiritale. 1. Cor. 15. Primus homo de terra terrenus, &c. Ad imaginem terreni pertinet vetus Teſtamentum, ad imaginem

cœleſtis nouum Teſtamentum. Sed ne quiſquam putaret ab alio factum hominem terrenum, ab alio cœleſtem, ideo Deus oſtendens ſe eſſe vtriuſque Creatorem, etiam vtriuſque teſtamenti ſe eſſe voluit authorem, vt & terrena promitteret in veteri Teſtamento & cœleſtia in nouo Teſtamento, &c. Veruntamen tu ipſe dediſti filio tuo & nuces paruulo, & codicem grandi; non ergo quia illa quaſi ludrica puerorum, Deus per nouum Teſtamentum excuſſit de manibus filiorum, vt aliquid vtilius daret grandeſcentibus, propterea priora illa non ipſe dediſſe putandus eſt. Ipſe vtrumque dedit. Sed lex ipſa per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, quia impletur per charitatem, quod per literam iubebatur: veritas, quia redditur quod promittebatur. *Et in Pſal.* 77.

S. Aug. Sacramentum regni cœlorum velabatur in veteri Teſtamento, quod in plenitudine temporis reuelaretur in nouo. Nolo enim vos, ait Apoſtolus. 1. Cor. 10. ignorare fratres, quoniam omnes Patres noſtri ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes per Moyſen baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt, &c. Idem in myſterio, *Sacramento*, cibus & potus illorum qui noſter, ſed ſignificatione idem, non ſpecie: quia idem ipſe Chriſtus illis in petra figuratus, nobis in carne manifeſtatus eſt. Sed non inquit in omnibus illis beneplacitum eſt Deo, &c. Cùm eſſent omnia communia Sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ Sacramentorum virtus eſt. Sicut & nunc iam reuelatâ fide quæ tunc velabatur, omnibus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizatis, commune eſt lauacrum regenerationis, ſed ipſa gratia, cuius ipſa ſunt Sacramenta, quâ membra corporis Chriſti cum ſuo capite regenerata ſunt, non communis eſt omnibus. Nam & hæretici habent eundem baptiſmum & falſi fratres in communione Catholici nominis. Ergo & hîc rectè dicitur, ſed non in omnibus illis beneplacitum eſt Deo. *Et lib. 19. contra Fauſtum cap. 13 cum præcedenti capite de Sacramento Arcæ Noë baptiſmum præfigurante dixiſſet:*

S. Aug. Proinde, inquit, prima Sacramenta quæ obſeruabantur & celebrabantur ex lege prænuntiatiua erãt Chriſti ventũri; quæ cùm ſuo aduentu Chriſtus impleuiſſet, ablata ſunt, & ideo ablata, quia impleta: non enim venit ſoluere legem, ſed adimplere: & alia ſunt inſtituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iuſtitiâ fidei reuelatâ, & in libertatem vocatis filiis Dei, iugo ſeruitutis ablato, quod duro, & carni dedito populo congruebat. *Et cap. 14. hortatur ad martyrium ſubeundum pro defenſionem Sacramentorum.*

S. Aug. Si ergo, inquit, antiqui iuſti pro illis prænuntiatiuis Sacramentis, & rerum nondum impletarum figuris, omnia dura & horrenda perpeti parati fuerunt, & plerique perpeſſi ſunt: ſi tres pueros, Danielemque prædicamus, quia de menſa Regis contaminari noluerunt, quod erat contra illius temporis Sacramentum: ſi Machabæos cum ingenti admiratione præferimus, quia eſcas, quibus nunc Chriſtiani licitè vtuntur, attingere noluerunt, quia tunc pro tempore Prophetico non licebat: quantò magis nunc pro baptiſmo Chriſti, pro Euchariſtia Chriſti, pro ſigno Chriſti, ad omnia perferenda paratior debet eſſe Chriſtianus, cùm illæ fuerint promiſſiones rerum complendarum, hæc ſint indicia completarum? Quod enim adhuc promittitur Eccleſiæ, id eſt corpori Chriſti, & in manifeſtatione prædicatur, & in ipſo capite corporis Saluatore, id eſt in ipſo mediatore Dei & hominum, homine Ieſu Chriſto, iam vtique completum eſt. Quid enim promittitur, niſi vita æterna ex reſurrectione à mortuis? Hoc iam completum eſt in illa carne, quod Verbum caro factum eſt, &c. & quod fidelibus promittitur in iudicio, iam completum eſt in exemplo.

Cæterùm Sacramenta omnia commemorat Tertullianus. Baptiſmi quidem & Euchariſtiæ ſimul quæ Marcionitæ nobiſcum admittebant lib. 4. cont. Marc. c. 34. à p. Si omnino negas permitti diuortium à Chriſto, quomodo tu nuptias dirimis, nec coniungens marem & fœminam, nec alibi coniunctos, ad Sacramentum Baptiſmatis & Euchariſtiæ admittens, niſi inter ſe coniurauerint aduerſus fructum nuptiarum, vt aduerſus ipſum Creatorem? *De matrimonio ſuprà numero 4. duabus extremis ſententiis. De Confirmatione ibidem ſententia prima ſub ſignaculo frontium. Et libro de Præſcr. cap. 40. in p. vbi de myſteriis & Sacramentis Mithræ in quibus ſex Sacramenta Eccleſiæ à diabolo myſteriorum noſtrorum æmulo imitata notat.* Ipſas quoque res Sacramentorum diuinorum, *id eſt ceremonias* idolorum myſteriis æmulatur. Tingit, & ipſe quoſdam, vtique credentes & fideles ſuos. *En baptiſma.* Expoſitionem delictorum de lauacro repromittit. *En pœnitentia poſt baptiſmum ſecunda tabula, in qua & exponuntur, accuſantur, deponunturque peccata.* Et ſi adhuc memini, Mithra ſignat illic in frontibus milites ſuos. *En Confirmatio.* Celebrat & panis oblationem. *En Euchariſtia.* Quid quod & Summum Pontificem vnius nuptiis ſtatuit. *En & Ordinem, cuius in ſummo reliquos omnes, quatuor ſcilicet minores, Subdiaconatum, Diaconatum, & Preſbyteratum comprehendit. Dionyſius Areopagita Eccl. Hierarch. cap. 1. vbi de Apoſtolis circa Sacramenta edoctis à Chriſto.* Neceſſariò, inquit, primi illi noſtri Sacerdotalis ordinis duces, cùm ex ſumma ſuperſubſtantialique deitate ipſi ſancti muneris plenitudinem percepiſſent, & idipſum deinceps proferre, & propagare à diuina bonitate miſſi eſſent, ipſique, vt qui tranſiſſent in Deum, poſteros ad diuina prouehere paulatim, cuperent, viſibilibus ſignis cœleſtia Sacramenta texerunt. *De quibus Tertull. de Præſcript. 40. in m.* Ipſas res de quibus Sacramenta Chriſti adminiſtrantur, tam æmulanter affectauit exprimere. *De quibus rurſum Auguſtinus Epiſt. 118. ad Ianuarium cap. 1.* Primò, inquit, tenere te volo quod eſt huius diſputationis caput, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Euangelio loquitur, leni iugo ſuo nos ſubdidiſſe, & ſarcinæ leui. Vnde Sacramentis numero pauciſſimis, obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem noui populi colligauit, ſicuti eſt baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, communicatio Corporis & Sanguinis ipſius, & ſi quid aliud in Scripturis Canonicis commendatur, exceptis iis, quæ ſeruitutem populi veteris pro congruentia cordis eorum, & Prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moyſi leguntur. Illa autem quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri, ſicuti quòd Domini Paſſio & Reſurrectio, & Aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſariâ ſolemnitate celebrantur. Et ſi quid aliud tale occurrerit quod ſeruatur ab vniuerſa quacumque ſe diffundit Eccleſia. Alia verò quæ per loca terrarum regioneſque variantur, ſicuti eſt quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidie communicant Corpori & Sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non

offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico, & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Nec diſciplina vlla eſt in his melior graui prudentique Chriſtiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam ad quancumque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniunguntur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum eſt.

Matrimonij Sacramentum aſſerit Auguſtinus libro de bono coniugali cap. 24. Ad Sacramenti, inquit, ſanctitatem illud attinet vxorem à viro non diſcedere, &c. *Et ibid.* Hæc omnia bona ſunt, propter quæ A nuptiæ bonæ ſunt, proles, fides, Sacramentum. *Et lib. 2. de peccato originali cap.* 34. Bonum ſunt nuptiæ in omnibus quæ ſunt propria nuptiarum. Hæc autem ſunt tria, generandi ordinatio, fides pudicitiæ, connubij Sacramentum. Propter generationem ordinandi ſcriptum eſt, volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias eſſe. Propter fidem pudicitiæ: vxor non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: ſimiliter, &c. Propter connubij Sacramentum: quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. *De quatuor alijs Sacramentis, Confirmatione, Ordine, Pœnitentiâ, & Extrema Vnctione, conſule proprios titulos.*

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

SACRIFICIA VETERA.

1. *Sacrificia vetera & carnalia, ab exordio, in Caïn primogenito, poſtpoſita ſunt ſacrificiis minoris.* cont. Iud. cap. 5. in p.

SIc & ſacrificia terrenarum oblationum, & ſpiritualium ſacrificiorum prædicata oſtendimus. Et quidem à primordio maioris filij, id eſt Iſraël, terrena fuiſſe in Caïn præoſtenſa ſacrificia: & minoris filij Abel, id eſt populi noſtri, ſacrificia diuerſa demonſtrata. Namque maior natu Caïn de fructu terræ obtulit munera Deo: minor verò filius Abel de fructu ouium ſuarum. [a] *Reſpexit Deus in Abel & in munera eius: in Caïn autem & in munera eius non reſpexit. Et dixit Deus ad Caïn: Quare concidit vultus tuus? nonne ſi rectè quidem offeras, non rectè autem diuidas, peccaſti? quieſce. ad te enim conuerſio tua, & ipſe tui dominabitur. Et tunc dixit Caïn ad Abel fratrem ſuum: Eamus in campum. & abiit cum eo illic, & interfecit eum. Et tunc dixit Deus ad Caïn: Vbi eſt Abel frater tuus? Et dixit: Neſcio. nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Et dixit ei Deus: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. propter quod, maledicta terra quæ aperuit os ſuum ad excipiendum ſanguinem fratris tui: gemens & tremens eris ſuper terram. Et dixit Caïn ad Dominum: Maius delictum meum, quàm vt remittatur mihi, & eiicies me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero gemens & tremens ſuper terram, & omnis qui me inuenerit, occidet.* Ex hoc igitur duplicia duorum populorum ſacrificia præoſtenſa iam tunc à primordio animaduertimus.

a Gen. 4. 4. & 5.

SACRIFICIA VETERA. 1. SCHOL.

PRÆDICATA. *Prophetata & figurata.* ISRAEL. *Populi Hebræi qui Iſraël dictus eſt à Patriarcha Iacob, cui nomen in Iſraël mutatum eſt. Huius porrò populi ſacrificia ab initio mundi figurata ſunt in primogenito Adæ Caïn; ſicut ſacrificia populi iunioris, ſiue gentilis à Deo prælecti, præſignata ſunt in ſacrificio Abel. Vide alibi dicta, vbi textum retulimus, tam iuxta vulgata, quàm ſecundùm tranſlationem Septuaginta. Interea duos aduerte poſt Tertullianum, cum Auguſtino populos, ſiue duas ciuitates, Ieruſalem ſcilicet & Babylonis, in Abel & Caïn primo fundatas. De quibus ſic fatur Auguſtinus lib. 15. de Ciuit. cap.* 5. Primus, inquit, fuit terrenæ ciuitatis conditor fratricida: nam ſuum fratrem ciuem ciuitatis æternæ in hac terra peregrinantem inuidentiâ victus occidit. Vnde mirandum non eſt, quòd tantò poſt in ea ciuitate condenda, quæ fuerat huius terrenæ ciuitatis; de qua loquimur, caput futura, & tam multis gentibus regnatura, huic primo exemplo, & vt Græci appellant ἀρχετύπῳ, quædam ſui generis imago reſpondit. Nam & illic, ſicut ipſum facinus quidam Poëta commemorauit illorum: *fraterno primi maduerunt ſanguine muri.* Sic enim condita eſt Roma, quando occiſum Remum à fratre Romulo Romana teſtatur hiſtoria; niſi quòd iſti terrenæ ciuitatis ciues ambo erant, & ambo gloriã de Romanæ Reipublicæ inſtitutione quærebant. Sed ambo eam tantam, quantam ſi vnus eſſet habere non poterant. Qui enim volebat gloriando dominari, minus vtique dominaretur, ſi eius poteſtas viuo conſorte minueretur. Vt ergo totam dominationem haberet vnus, ablatus eſt ſocius, & ſcelere creuit in peius, quod innocentiâ minus eſſet in melius. Hi autem fratres Caïn & Abel, non habebant ambo inter ſe ſimilem rerum terrenarũ cupiditatem: nec in hoc alter alteri inuidit, quòd eius dominatus fieret anguſtior qui alterum occidit, ſi ambo dominarentur: Abel quippe non quærebat dominationem in ea ciuitate quæ condebatur a fratre, ſed inuidentia illa diabolica, quâ inuident bonis mali, nulla alia cauſa eſt, niſi quia illi boni ſunt, illi mali. Nullo enim modo fit minor, accedente, ſeu permanente conſorte poſſeſſio bonitatis: Imò poſſeſſio bonitatis tantò fit latior, quantò concordior eam indiuidua ſociorum poſſidet charitas. Non habebit denique iſtam poſſeſſionem, qui eam noluerit habere communem: & tantò eam reperiet ampliorem, quantò amplius ibi potuerit amare conſortem. *De ſacrificiis verò amborum fratrum ita proſequitur cap.* 7. Cùm, inquit, Sacrificia diſcreuiſſet amborum in illius reſpiciens, huius deſpiciens, quod non dubitãdum eſt potuiſſe cognoſci, *ab offerentibus,* ſigno aliquo atteſtante viſibili: & hoc ideo feciſſet Deus, quia mala erant opera huius, fratris verò eius bona, contriſtatus eſt Caïn valde, & concidit facies eius. *Hiero. in tradit. Hebr. in Gen. ſignum hoc vult fuiſſe, iuxta ſenſum Hebræorum, ignem repente de cœlo miſſum, qui intacta prorſus oblatione Caïn, conſumpſit hoſtiam Abel. De eo autem quod ſcriptum eſt,* Nonne ſi rectè offeras, &c. *Aug. ibidem:* rectè, inquit, offertur ſacrificium, cùm offertur Deo vero, cui vni tantummodò ſacrificandum eſt. Non autem rectè diuiditur, dum non diſcernuntur rectè vel loca, vel tempora, vel res ipſæ quæ offeruntur, vel qui offert, vel cui offertur, vel hi quibus ad veſcendum

S. Aug.

B

S. Aug.

S. Aug.

diſtribuitur quod oblatum eſt: vt diuiſionem intelligamus hîc diſcretionem: ſiue cùm offertur vbi non oportet, aut quod non ibi, ſed alibi oportet: *de quo ſequenti ſcholio.* Siue cùm offertur quando non oportet aut quod non tunc, ſed aliàs oportet: ſiue cùm id offertur quod nuſquam & nunquam penitus debuit: ſiue cùm electiora ſibi eiuſdem generis rerum tenet homo, quàm ſunt ea quæ offert Deo: ſiue cùm eius rei quæ oblata eſt, fit particeps prophanus, aut quilibet quem fas non eſt fieri. In quo autem horum Deo diſplicuerit Caïn, facilè non poteſt inueniri: ſed quoniam Ioannes Apoſtolus, cùm de his fratribus loqueretur: non ſicut Caïn, inquit, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et cuius rei gratiâ occidit eum? quia opera illius maligna fuerunt, fratris autem eius iuſta: datur intelligi, propterea Deum non reſpexiſſe in munera eius, quia hoc ipſo malè diuidebat, dans Deo aliquid ſuum, ſibi autem ſeipſum. Quod omnes faciunt, qui non Dei, ſed ſuam ſectantes voluntatem, id eſt non recto ſed peruerſo corde viuentes, offerunt tamen Deo munus, quo putant eum redimi, vt eo-

A rum non opituletur ſanandis prauis cupiditatibus, ſed explendis, &c. *Et to. 6. lib. 12. cont. Fauſt. cap. 9.* Sicut Caïn ſacrificium ex terræ fructibus reprobatur, Abel autem ſacrificium ex ouibus & earum adipe ſuſcipitur: ita noui Teſtamenti fides ex innocentia gratiæ Deum laudans, veteris Teſtamenti terrenis operibus anteponitur: quia etſi Iudæi ante rectè illa fecerunt; in eo tamen infidelitatis rei ſunt: quia Chriſto veniente iam tempus noui Teſtamenti, à tempore veteris Teſtamenti non diſtinxerunt: dixit enim Deus ad Caïn, ſi rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccaſti. Qui ſi obtemperaſſet Deo dicenti, quieſce, ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius: ad ſe conuertiſſet peccatum ſuum, ſibi hoc tribuens, & confitens Deo; ac ſic adiutus indulgentiæ gratiâ, ipſe peccato ſuo dominaretur: non illo ſibi dominante ſeruus peccati, fratrem occideret innocentem. Sic & Iudæi, in quorum hæc figura gerebantur, ſi quieſcerent à ſua perturbatione, &c. per ſpem gratiæ liberi dominarentur. S.Aug.

2. *Sacrificia veteris legis in vna terra promiſſa fieri debebant, ſpiritalia autem carnalibus meliora, in noua lege vbique offeruntur. Cont. Iud. cap. 5. in m. ad f.*

CVm per Moyſen in Leuitico lex Sacerdotalis conſcriberetur, inuenimus præſcriptum populo Iſraëli, vt ſacrificia nullo in loco offerrentur Deo, quàm in terra repromiſſionis, quam Dominus Deus daturus eſſet populo Iſraëli & fratribus eorum, vt introducto Iſraël, illic celebrarentur ſacrificia & holocauſta, tam pro peccatis quàm pro animabus, & nuſquam alibi niſi in terram ſanctam. (Deut. 12. 5. & 6. & 13.) Cur itaque poſteà per Prophetas prædicat Spiritus futurum, vt in omni terra, aut in omni loco offerantur ſacrificia Deo, ſicut per Malachiam angelum vnum ex duodecim Prophetis dicit: [a] *Non recipiam ſacrificium de manibus veſtris; quoniam ab oriente Sole vſque ad Occidentem nomen meum clarificatum eſt in omnibus gentibus, dicit Dominus omnipotens. Et in omni loco offeruntur ſacrificia munda nomini meo.* (a Malac. 1. 10. 11.) Item in Pſalmis Dauid dicit: [b] *Adferte Deo patria gentium.* Indubitatè quòd in omnem terram exire habebat prædicatio Apoſtolorum. *Adferte Deo claritatem & honorem, adferte Deo ſacrificia nomini eius: Tollite hoſtias, & introite in atria eius.* (b Pſal. 95. 7.) Namque quod in terrenis ſacrificiis, ſed ſpiritalibus Deo litandum ſit, ita legimus vt ſcriptum eſt: [c] *Cor contribulatum & humiliatum hoſtia Deo eſt.* (c Pſal. 50. 18.) Et alibi: [d] *Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua.* (d Pſal. 49. 15.) Sic itaque ſacrificia ſpiritalia laudis deſignantur, & cor contribulatum acceptabile ſacrificium Deo demonſtratur. Itaque quomodo carnalia ſacrificia reprobata intelliguntur, de quibus & Eſaïas loquitur, dicens, [e] *Quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? dicit Dominus*; ita ſacrificia ſpiritalia accepta prædicantur, vt Prophetæ annuntiant. (e Eſa. 1. 11. & ſeq.) Quoniam *etſi attuleritis*, inquit, *mihi ſimilam, vanum ſupplicamentum, execramentum mihi eſt.* Et adhuc dicit: *Holocauſtomata & ſacrificia veſtra, & adipem hircorum, & ſanguinem taurorum nolo: nec ſi veniatis videri mihi. quis enim exquiſiuit hæc de manibus veſtris?* De ſpiritalibus verò ſacrificiis addit, dicens: [f] *Et in omni loco ſacrificia munda offerentur nomini meo, dicit Dominus.* (f Malach. 1. 11.)

Et 4. contra Marc. cap. 1. à m.

SI alias leges, aliòſque ſermones, & nouas teſtamentorum diſpoſitiones à Creatore dixit futuras, vt etiam ipſorum ſacrificiorum alia officia potiora, & quidem apud nationes deſtinarit, dicente Malachiâ, [a] *Non eſt voluntas mea in vobis, inquit Dominus, & ſacrificia veſtra non excipiam de manibus veſtris; quoniam à ſolis ortu vſque ad occaſum glorificatum eſt in nationibus nomen meum, & in omni loco ſacrificium nomini meo offertur, & ſacrificium mundum*, ſcilicet ſimplex oratio de conſcientia pura. (a Malach. 1. 10. 11.)

4. *Sacrificium Chriſti duplex, cruentum & incruentum, crucis & altaris, reale & myſticum, cont. Iud. cap. 14. V. Verbum Chriſti aduentus duplex num. 1.*

5. *Et v. Verbum Chriſti aduentus duplex num. 9. in m. 3. cont. Marc. cap. 7.*

6. *Sacrificium Miſſæ pro Imperatoribus oblatum. V. Verbum Chriſtiani. num. 15.*

V. Verbum, Elogia Chriſti num. 30. 31. 32.

SACRIFICIA VETERIS LEGIS. 2. & 3. SCHOL.

A IN Levitico. *Memoriâ lapſus hic eſt Tertullianus, & Leuiticum ſumpſit pro Deuteronomio. Vbi ſic cap. 12. 1.* Hæc ſunt præcepta & iudicia quæ facere debetis in terra quam Dominus Deus patrum tuorum daturus eſt tibi, vt poſſideas eam cunctis diebus quibus ſuper humum gradieris, &c. *Et paucis interiectis; quibus iuſſit Gentilium aras, templa, idola ſubuerti; ita verſu. 5.* Ad locum quem elegerit Dominus Deus veſter, de cunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, 70. *in vna ciuitatum veſtrarum, vt adnominetur nomen eius ibi, & inuocetur, & exquiretis, & venietis illuc,* & habitet in eo: venietis, & offeretis in loco illo holocauſta, & victimas veſtras, decimas, & primitias manuum veſtrarum, & vota atque donaria, 70. *& ſpontanea veſtra, & confeſſiones veſtras,* primogenita boum & ouium, &c. *& verſu 13. alibi offerri prohibet:* caue ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris: ſed in eo quem elegerit Dominus in vna tribuū tuarū offeres hoſtias, & facies quæcūq; præcipio tibi. ANGELVM VNVM. *Malach. 3. 1.* Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. *Cæteros locos Scripturæ habes iam alibi.*

3. OFFICIA POTIORA. *Acceptiora ſibi apud Gentiles conuerſos per orbem ſparſos. Quod repetit ex Malachia. Vbi per ſacrificium intelligit orationem puram & ſimplicem. Auguſtinus de ſacrificio Euchariſtico exponit. Libro 18. de Ciuit. 35.* Malachias, inquit, **S. Aug.** Prophetans Eccleſiam, quam per Chriſtum iam cernimus propagatam, Iudæis apertiſſimè dicit ex perſona Dei; non eſt voluntas mihi in vobis: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, &c. & in omni loco ſacrificabitur, & offeretur nomini meo **C** oblatio munda: quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus. Hoc ſacrificium per Sacerdotium Chriſti ſecundùm ordinem Melchiſedech, cùm in omni loco à ſolis ortu vſque ad occaſum, Deo iam videamus offerri: ſacrificium autem Iudæorum, quibus dictum eſt: non eſt mihi voluntas in vobis, nec accipiam de manibus veſtris munus, ceſſaſſe negare non poſſunt. Quid adhuc expectant alium Chriſtum, cùm hoc quod prophetatum legunt, & impletum vident, impleri non potuerit **S. Aug.** niſi per ipſum. *Et to. 6. lib. 1. cont. Aduerſarium legis. cap. 20.* Eccleſia, inquit, ab Apoſtolorum temporibus, per Epiſcoporum ſucceſſiones certiſſimas, vſque ad noſtra & deinceps tempora perſeuerat, & immolat Deo in corpore Chriſti ſacrificium laudis, **D** ex quo Deus Deorum locutus vocauit terram, à Solis ortu vſque ad occaſum, &c. Nouerunt qui legunt quid protulerit Melchiſedech quando benedixit Abraham, & iam ſunt participes eius, vident tale ſacrificium nunc offerri toto orbe terrarum, &c. Alius Propheta dicit, *Malachias ſcilicet,* ad eum qui carnaliter eſt Iſraël; non eſt mihi voluntas in vobis, &c. ecce quod eſt ſecundùm ordinem Melchiſedech. Incenſum enim quod eſt Græcè thymiama ſicut exponit Ioannes in Apoc. orationes ſunt ſanctorum. Deus quippe ille, ſicut canitur in Pſalmo, qui vocauit terram, &c. cui terræ, id eſt cui populo diffuſo à Solis ortu vſque ad occaſum diceret, non accipiam de domo tua vitulos, immola Deo ſacrificium laudis: ipſe per hunc Prophetam quod certiſſimè futurum erat, iam velut factum prædicans ait: ab ortu Solis vſque ad occaſum, &c. & in omni loco, *non in vnum Ieruſalem templo,* incenſum, **E** *orationis vt Tertulliano conſentit Auguſtinus* offertur nomini meo, & hoſtia pura, *ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui & a Tertulliano dicitur præputiati Sacerdotij Antiſtes.* Quia magnum eſt nomen meum in Gentibus. *Quod attinet ad locum Pſaltis à Tertulliano relatum numero 2. Pſal. 95. 7.* Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius. Tauros, inquit, allaturi ſumus, hircos vel oues? Abſit, *inquit. Aug. ibidem,* ſi voluiſſes ſacrificium dediſ- **S. Aug.** ſem vtique, ille nobis hoſtiam commendat, quam offerre debemus: videte ne illud ſit hoſtia, de quo iam dudum dixit. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius; confeſſio hoſtia eſt Deo. O ergo gentes ſi vultis intrare in atria eius, nolite vacue intrare, tollite hoſtias. Quas hoſtias nobiſcum portaturi ſumus? Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Cum humili corde intra in domum Dei, & cum hoſtia intraſti. **B** *Intra cum oue manſuetudinis, & cum hoſtia intraſti; intra cum columba ſimplicitatis, & cum hoſtia intraſti. Intra cum ſimplici intentione cæleſtia petendi, & orationis hoſtiam obtuliſti, iuxta mentem Tertulliani.* Si autem ſuperbus es, inanis intras. *Prohibet autem Deus: non apparebis in conſpectu meo vacuus.* Nam vnde ſuperbires, niſi inanis eſſes? nam ſi plenus eſſes, non inflareris. Quomodo plenus eſſes? ſi tecum tolleres hoſtiam, quam portares ad atria Domini? &c.

Malachiæ locum Euchariſtico ſacrificio veteres Patres applicauerunt. Ita enim Clemens Rom. lib. 7. Conſtit. Apoſt. cap 31. Sacrificium veſtrum reprehenſione careat, ſitque Deo acceptum, qui de Eccleſia ſua Oecumenica in omni loco offertur mihi thymiama, & ſacrificium mundum, quia ego ſum Rex magnus, Dominus omnipotens, & nomen meum admirabile in Gentibus. *Expreſſius Iuſtinus Martyr Dial. cùm Tryphone:* de noſtris verò gentium quæ in omni loco offeruntur ſacrificiis, hoc eſt pane Euchariſtiæ, & poculo ſimiliter Euchariſtiæ, iam tum locutus per Malachiam prædixit, nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare. *Irenæus libro 4. contra hæreſes cap. 32.* Eum, qui ex creatura panis eſt, accepit & gratias egit dicens: hoc eſt corpus meum; & Calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundùm nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem. Quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in vniuerſo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præſtat primitias ſuorum munerum in nouo Teſtamento. De quo in duodecim Prophetis Malachias ſic præſignificauit: non eſt mihi voluntas in vobis, &c.

Non minus lucidè ac ſplendidè Chryſoſtomus in Pſal. 95. Eccleſia, inquit, quæ vbique Chriſtum in ſe circumfert, à nullo prohibetur loco, ſed in omni loco ſunt altaria, in omni loco doctrina. Hoc prædixit Deus per Prophetam. Nam & Eccleſiaſticam exprimens ſinceritatem, & alterius populi ingratitudinem traducens, ad illos loquitur: non eſt mea voluntas in vobis, dicit Dominus. Et vide quàm luculenter, quàmque dilucidè myſticam interpretatus eſt menſam, quæ eſt incruenta hoſtia: Thymiama verò purum appellat, ſacras preces, quæ poſt hoſtiam offeruntur, &c. vides vt vbique locorum conceſſum eſt, Angelicum illud ſacrificium inclareſcere?

Auguſtinum ſubiiciam in orat. cont. Iudæos cap. 9. Aperite, inquit, oculos tandem aliquando, & vide- **S. Aug.** te ab Oriente Sole, vſque ad Occidentem. Non in vno, ſicut vobis fuerat conſtitutum, ſed in omni loco offerri ſacrificium Chriſtianorum, non cuilibet Deo, ſed ei qui iſta prædixit, Deo Iſraël.

Non

Nec prateribo Theodoretum in cap.1. Malach. Victimas quas offertis, execror, quarum loco, vniuerſum orbem terrarum, me ſummâ religione colentem habeo: nam omnes habitatores terrarum, quas Sol exoriens & occidens illuſtrat radiis, cùm incenſum vbique offerent, tum etiam ſacrum, purum, & mihi gratum conficient.

Eſaias quoque cap. 19. 19. In die illa, erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini iuxta terminum eius. *Hebr.* 13. 10. Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiunt. *Act.* 13. 2. Miniſtrantibus, *in Græco ſacrificantibus*, illis Domino & ieiunantibus, &c. 1.*Cor.* 16. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? &c. *Et verſu* 21. Non poteſtis Calicem Domini bibere, & Calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. *Et quidem quod verum ſit ſacrificium Eucharisticum, in gratiarum actionem patet ex Matth.* 26. 26. Cœnantibus eis, accepit Ieſus panem, & benedixit ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite; hoc eſt corpus meum. Et accipiens Calicem, gratias egit: & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur, *Syr. effunditur. Vt idem ſit incruentè fuſus in Cœna Dominica, qui cruentè crucis in ara.* Ita & Marci. 14. 24. *Syr. pariter ponit, effunditur. & notanter & cum magna emphaſi:* hoc eſt ipſum corpus meũ. *Luc.*22.19. Accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicẽs: Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & Calicem poſtquam cœnauit, dicens: hic eſt Calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. *Syr.* effunditur. *Similiter &* 1.*Cor.*11.24.*vbi Syr. verſu* 23. Ego enim accepi à Domino noſtro illud ipſum quod tradidi vobis, &c. *Et quid reum Dominici Corporis & Sanguinis diceret, quid tantam probationem offerentis & ſumentis exigeret, ſi corpus & ſanguis Chriſti operatorio Chriſti ſermone verè non eſſet?*

Id omnes veteres Liturgiæ teſtantur. Prima quidem quæ Miſſa Apoſtolorum ſiue S. Petri refertur à Clemente Romano tam ep. 2. quàm lib. 8. conſtit. Apoſt. cap. 16. 17. *& ſeq. vbi inter cætera:* in primis, quæ tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta Catholica, &c. tua ex tuis offerimus venerandæ maieſtati tuæ, de tuis donis & chariſmatibus, Hoſtiam ſanctam, Hoſtiam immaculatam, panem ſanctam vitæ æternæ, & Calicem ſalutis perpetuæ. *Liturgia Ieroſolym. à S. Iacobo Minore conſcripta, & approbata à ſexta Synodo generali, ſiue 3. Conſtantinop. can.*32. O Deus reſpice in nos, & ad noſtrum hoc rationabile obſequium intuere, idque aſpice, vt Abel dona accepiſti, Noë ſacrificia, Moſis & Aaronis Sacerdotis, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incenſum. *Liturgia S. Matthæi, linguâ Æthyopicâ & Latinâ conſcripta, ducta à verbo* corbon *quod Hebræi dicunt:* Miſſach, *& nobis idem quod oblatio. Vbi inter cætera legitur:* quando Sacerdos offert Hoſtiam ſuper altare. Domine Deus noſter, qui ſuſcepiſti ſacrificium Abel in deſerto, & Noë in Arca, & Abrahæ in ſummitate montis, & Heliæ in monte Carmeli, & Dauid in area Iebuſæi, & oblationem pauperculæ in templo ſancto, ſic oblationem meam, & omnium famulorum, famularumque tuarum offerentium in monte ſancto tuo ſuſcipe, & pro meis, & eorum peccatis ſit redemptio. *Liturgia item Alexandriæ à ſancto Marco præſcripta:* purga cor noſtrum ab omni inquinamento, vt corde puro, & purâ conſcientiâ tibi hoc thymiama offeramus in odorem ſuauitatis, & in remiſſionem peccatorum noſtrorum, & totius populi, &c. per quem offerimus rationabilem & incruentam oblationem, hanc quam offerunt tibi Domine omnes gentes ab ortu Solis vſque ad occaſum, à Septentrione ad meridiem, quia magnum nomen tuum in omnibus gentibus; & in omni loco incenſum offertur nomini ſancto tuo, & ſacrificium, & oblatio. *Mediolanenſis item primùm à S. Barnaba inſtituta, dehinc à ſancto Ambroſio reſtituta. Cappadocum & Syriorum Baſilio attributa:* offerimus tibi venerandum & incruentum ſacrificium pro ſanctis Eccleſiis quæ ſunt ab vno extremo terræ vſque ad aliud. *Conſtantinopolitana quæ eſt Chryſoſtomi:* offerimus tibi cultum ſpiritualem & immaculatum & inuocamus, & ſuppliciter oramus, vt mittas ſuper nos & ſuper propoſita dona Spiritum ſanctum tuum, & fac hunc panem pretioſum corpus Ieſu Chriſti filij tui, tranſmutans illum per Spiritum ſanctum tuum.

Prioris æui Patres teſtes adduco veri ſacrificii noſtri. Clemens Rom. lib. 7. conſtit. Apoſt. cap. 23. Pro ſacrificio, inquit, cruento, rationale & incruentum ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortem Domini per Symbola Corporis & Sanguinis ſui celebratur. *Et epiſt. 3. ad Iacobum fratrem Domini.* Non vtique miſſas ſine Epiſcopi iuſſu quiſquam Preſbyterorum in ſua parœcia agat, &c. quoniam in aliis locis ſacrificare, & Miſſas celebrare non licet, niſi in his in quibus Epiſcopus proprius iuſſerit, aut ab Epiſcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem conſecratus fuerit. Aliter enim non ſunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri Teſtamento. Hæc Apoſtoli à Domino acceperunt & tradiderunt.

Et quidem in Actis paſſionis S. Andreæ ſcriptis per Preſbyteros & Diacones Achaiæ. Omnipotenti Deo, qui vnus & verus eſt, ego omni die ſacrifico, non thuris fumum, non taurorum mugientium carnes, nec hircorum ſanguinem, ſed immaculatum agnum quotidie in altari ſacrifico: cuius carnes poſteaquam omnis populus credentium manducauerit, & eius ſanguinem biberit, agnus qui ſacrificatus eſt, integer perſeuerat, & viuus. *Dionyſius Areopagita in lib. Eccl. Hierarch. cap. 3. omnes penè Miſſæ ceremonias decurrit quas & prædictæ Liturgiæ habent, orationes, circum altare incenſum, Pſalmodiam, lectiones, ablutionem manuum, pacis donationem, eleuationem Hoſtiæ & adorationem eius, communionem & receptionem Sacramenti. Inter cætera his verbis:* itaque religiosè ſimul, & vt Pontificem decet, poſt ſacras diuinorum operum laudes de ſacrificio quod ipſius dignitatem ſuperat, ſe purgat, dum primò ad eum clamat. Tu dixiſti: hoc facite in meam commemorationem, &c. Pontifex perfecto precum ſacro, ad Dei altare, cùm ab eo incendendi odores initium fecit, ſacrum obit locum. Reuerſus autem ad diuinam aram, ſacros Pſalmos canere incipit, canuntque cum eo omnes Eccleſiaſtici ordines. Deinde à miniſtris ſanctorum librorum lectio ordine recitatur, &c. præcipui porrò atque ſelecti ordinis eius qui miniſtrat, cum Sacerdotibus, in diuino altari proponunt panem, benedictioniſque Calicem, cùm antea Eccleſiaſtici omnes laudem hymnumque generalem Deo tribuerint: cum quibus Pontifex ſacras preces rectè perficit, ſanctamque pacem omnibus nuntiat, cùm omnes ſe inter ſe ſalutauerunt, myſtica ſanctorum recitatio fit. Cúmque manus aquâ abluerunt & Pontifex & Sacerdotes, Pontifex quidem in medio altari collocatur, circumſtant autem eum ſoli cum Sacer-

dotibus miniſtri ſelecti. Pontifex laudatis ſacris Dei operibus, ea quæ diuiniſſima ſunt, ritè perficit, oculiſque ſubiicit ea quæ propoſitis ritè ſignis laudata ſunt. Donis diuinorum operum monſtratis, ad ſacram eorum communionem & venit ipſe, & inuitat cæteros. Acceptâ datâque diuinâ communione, in ſacram gratiarum actionem deſinit.

Ignatius in Epiſt. ad Smirnenſes citata à Theodoreto Dial. 3. Scribens contra hæreſim Simonianorum & Saturnianorum: Euchariſtias, inquit, & oblationes reiiciunt, quia negant Euchariſtiam corpus eſſe Saluatoris qui paſſus eſt pro iniquitatibus noſtris, & verè paſſus, & non putatiuè ſicut & reſurrexit. *Irenæus lib. 4. contra hæreſes cap. 34. ex potentia Creatoris arguit Euchariſtici ſacrificij veritatem & panis & vini mutationem.* Quomodo, inquit, conſtabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ ſint, corpus eſſe Domini ſui, & Calicem ſanguinis eius, ſi non ipſum fabricatoris mundi filium dicant? *Et lib. 5. cap. 2. ex eiuſdem ſacrificij participatione infert carnis noſtræ reſurrectionem.* Quemadmodum, inquit, lignum vitis depoſitum in terra ſuo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & diſſolutum, multiplex ſurgit per Spiritum Dei qui continet omnia, quæ deinde per ſapientiam in vſum hominibus veniunt, & percipientia Verbum Dei, Euchariſtia fiant, quod eſt Corpus, & Sanguis Chriſti: ſic & noſtra corpora ex ea nutrita, & repoſita in terram, & reſoluta in eam, reſurgent in ſuo tempore; Verbo Dei reſurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris, qui huic mortali immortalitatem circundat, & corruptibili incorruptelam gratuitò donat.

Cyrillus Ieroſ. Catecheſi 5. Myſtag. Deum benigniſſimum oramus, vt ſuper illa propoſita S. Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Chriſti, vinum verò ſanguinem Chriſti. Omnino enim quod attigerit Spiritus ſanctus, hoc ſanctificatur & transmutatur. Deinde verò poſtquam confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus, ſuper ipſa propitiationis Hoſtia, obſecramus Deum pro communi Eccleſiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis & afflictis, & in ſumma pro iis omnibus qui egent auxilio, &c.

Nazianzenus orat. 4. quæ eſt 2. in Iulianum: non iam in noſtras ſacras ædes prauos oculos iniicient, non iam aras à puriſſimo & incruento ſacrificio nomen habentes ſceleſto ſanguine contaminabunt, loca non adeunda, per impia altaria probro & dedecore afficient. *Et Orat. 19. funebri in laudem patris ſui.* Cùm numquam non dolore premeretur, & quidem perſæpè ſingulis diebus, atque interdum etiam horis, ex ſola Liturgia robur concipiebat, ac morbus tanquam ex edicto, & imperio fugatus ſe ſubducebat.

Chryſoſt. orat. 24. in 1. Cor. Hic in eo quod eſt longè admirabilius & magnificentius, ſacram conſtituit operationem, vt qui & ipſum mutarit ſacrificium, & pro cæde brutorum ſeipſum offerri iuſſit. *Et lib. 6. de Sacerdotio.* Cùm ille & Spiritum ſanctum inuocauerit, ſacrificiumque illud horrore ac reuerentiâ pleniſſimum perfecerit, communi omnium Domino aſſiduè manibus pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? *Et homil. 2. mor. in 2. Tim.* Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadem eſt quam dedit ipſe Chriſtus diſcipulis, quamque Sacerdotes modo quoque conficiunt.

Ex Latinis Patribus duos aut tres proferam ne multitudine Lectorem obruam. Ambr. ep. 33. ad ſororem Marcellinam. Ego, inquit, manſi in munere, Miſſam facere cœpi, dum offero, raptum agnoui à populo Caſtulum quendam, &c. amariſſimè flere, & orare in ipſa oblatione Deum cœpi vt ſubueniret. *Et in Pſal. 38.* Vidimus principem Sacerdotum ad nos venientem, vidimus, & audiuimus offerentem pro nobis ſanguinem ſuum. Sequamur vt poſſumus Sacerdotes, vt offeramus pro populo ſacrificium, etſi infirmi merito, tamen honorabiles Sacerdotio: quia etſi nunc Chriſtus non videtur offerre, tamen ipſe offertur in terris, quando Chriſti corpus offertur. Immò ipſe offerre manifeſtatur in nobis, cuius ſermo ſanctificat ſacrificium quod offertur. *Rurſum libro 4. de Sacram. cap. 6.* Offerimus tibi hanc immaculatam Hoſtiam, rationabilem Hoſtiam, incruentam Hoſtiam, hunc panem ſanctum, & Calicem vitæ æternæ.

Hiero. cont. Vigilant. cap. 3. cont. Pelagianos cap. 5. Sic docuit Chriſtus Apoſtolos ſuos, qui quotidie in corporis illius ſacrificio, credentes audeant loqui, Pater noſter qui es in cœlis. *Et epiſt. 150. ad Hedibiam. q. 12.* Dominus dedit nobis panem verum, ipſe conuiua, & conuiuium; ipſe comedens, & qui comeditur. Illius bibimus ſanguinem, & ſine ipſo potare non poſſumus. Et quotidie in ſacrificiis eius, de genimine vitis veræ rubentia muſta calcamus.

Auguſtinus agmen claudet Patrum, qui ſæpè mentionem facit ſacrificij corporis & ſanguinis Chriſti lib. 9. Confeſſ. cap. 12. & 13. Et lib. de hæreſibus hæreſi 53. quæ alibi retulimus, cùm ageremus de oblationibus pro defunctis. Lib. autem 10. de Ciuit. c. 20. Verus, inquit, ille verus mediator, in quantùm formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, cùm in forma Dei ſacrificium cum Patre ſumat, cum quo & vnus Deus eſt: tamen in forma ſerui, ſacrificium maluit eſſe, quàm ſumere; ne vel hac occaſione quiſquam exiſtimaret cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ. Per hoc & Sacerdos eſt ipſe offerens, ipſe & oblatio. Cuius rei Sacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium; quæ cùm ipſius capitis corpus ſit, ſeipſam per ipſum dicit offerre. Huius ſacrificij multiplicia variaque ſigna erant ſacrificia priſca ſanctorum, cùm ob hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur. Huic verò ſummo veroque ſacrificio, cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt. *Et lib. 22. de Ciuit. cap 8. vbi de infeſtatione malignorum ſpirituum abacta Miſſæ ſacrificio.* Vir, inquit, tribunitius Heſperitius, qui apud nos eſt, habet in territorio Fuſſalenſi fundum Zubedi appellatum, vbi cùm afflictione animalium & ſeruorum ſuorum domum ſuam ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogauit noſtros me abſente Preſbyteros vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi ſacrificium corporis Chriſti, orans quantùm potuit vt ceſſaret illa vexatio; Deo protinus miſerante ceſſauit. *Tandem lib. 20. cont. Fauſtum cap. 21.* Nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum ſacrificamus, quamuis in memorias Martyrum conſtituamus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: offerimus tibi Petre aut Paule, aut Cypriane? ſed quod offertur, offertur Deo qui Martyres coronauit, &c. quod frequentiſſimè facimus illo duntaxat ritu, quo ſibi ſacrificari, noui Teſtamenti manifeſtatione præcepit. *Cyrillus Alex. in Concilio Oecumenico Epheſino ſub Celeſtino primo,*

pro eo præſidens ſic fatur. Nos operamur in Eccleſiis ſanctum, viuificum, & incruentum ſacrificium. Nec credimus corpus quod ibi ante nos ponitur corpus A eſſe commune vel vt alterius hominis vt nec ſanguinem ſed vtrumq; ſumimus tanquam factum corpus & ſanguinem Verbi quod viuificat omnia.

Salutatio in via vtraque lege vetita, ne mora fiat operi diuino. 4 cont. Marc. cap. 24. à p.

[a] NEminem, inquit, *per viam ſalutaueritis.* O Chriſtum deſtructorem Prophetarum, à quibus hoc quoque accepit! Heliſæus, quum Giezin puerum ſuum mitteret in viam ad filium Sunamitidis reſuſcitandum de morte, puto ſic ei præcepit; [b] *Accinge lumbos tuos, & ſume bacillum meum in manum, & vade: quemcunque conueneris in via, ne benedixeris eum;* id eſt, *ne ſalutaueris: & qui te benedixerit, ne reſponderis ei, id eſt, ne reſalutaueris.* Quæ eſt enim inter vias benedictio, niſi ex occurſu mutua ſalutatio?

a Luc. 10. 4.
b 4. Reg. 4. 28.

SANCTORVM MORS PRETIOSA.

V. Verbum, mors. Num. 15. 16. 17.

SALVTATIO. SCHOL.

O CHRISTVM DESTRVCTOREM. *Ironicè dictum* B *contra Marcionem iactantem Chriſtum Dei ſui veniſſe vt legem & Prophetas Dei Creatoris deſtrueret; cùm per omnia illorum verba & facta impleat, cuius exemplum refert ex eo quod Chriſtus mittens diſcipulos ſuos ad gentes inſtruendas, vos quemquam per viam ſalutare prohibuit, in quo & Heliſæum ſecutus eſt 4. Reg. 4. 28.* Tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam non reſpondeas illi. 70. *verò*, Accinge lumbum tuum, & ſume baculum meum in manu tua, & vade. Quemcumque inueneris virum, non benedices eum: & ſi benedixerit vir, non reſpondebis ei: & impones baculum meum ſuper faciem pueri. *In quantùm autem ſit prohibita per viam ſalutatio diſcipulis, præclarè differit Auguſtinus ſer. 42. de Sanctis, qui primus eſt de Apoſtolis.* Quid, inquit, tibi videtur? itane placet vt iter agentes occurramus charis noſtris, & eos non ſalutemus maiores, *honore, vt decet, præuenientes:* non reſalutemus minores? iamne Euangelium imples, quia ſalutaris & taces? hic verò non viatori iter agenti, ſed milliario, *id eſt Mercurio vel termino muto & immobili iter digito oſtendenti*, ſimilis erit iter oſtendenti. Ergo ſtoliditatem deponamus, & verba Domini intelligamus, & in via neminem ſalutemus. Non enim ſine cauſa hoc iubemur, aut nollet nos facere. Quid ergo eſt, neminem ſalutetis in via? poteſt quidem & ſimpliciter ſic accipi; quia iuſſit nos feſtinanter agere iniuncta, & hoc ita dixit, neminem per viam ſalutaueritis, tanquam diceret, omnia prætermittatis, dum quod iniunctum eſt, peragatis: eâ locutione quâ ſolent dicta exaggerari conſuetudine ſermocinandi, &c. Ita currite, ſic agite quod iniunxi, vt ne minimum quidem vos retardent agentes, ſed omnia contemnentes, ad finem propoſitum feſtinate. Sed eſt aliud quod hîc magis recogitem non diſſimile intelligere, quod plus pertinet ad me, & ad omnes diſpenſatores, ſed & ad vos auditores. Qui ſalutat, ſalutem dicit. *Quod & infrà repetit feria 3. Paſchæ* nam & antiqui in epiſtolis ſuis ſic ſcribebant, ille illi ſalutem. Salutatio à ſalute nomen accepit. Quid ergo eſt, neminem in via ſalutaueritis? qui ſalutant in via, per occaſionem ſalutant, &c. non ad eum ibat quem ſalutat. Aliud agebat, aliud occurrit: aliud petebat, aliud tranſuerſò, quod ageret, inuenit. Quid eſt ergo per occaſionem ſalutare? per occaſionem ſalutem annuntiare. Quid eſt autem aliud ſalutem annuntiare, quàm Euangelium prædicare? Si ergo prædicas, hoc age per dilectionem, non per occaſionem. Sunt ergo homines qui ſua quærentes, non aliud prædicant Euangelium *falſum vel hæreticum, ſed verum & ſincerum, ſed non animo caſto.* De quibus Apoſtolus gemens dicit, omnes enim ſua quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Et hi ſalutabant, hoc eſt, ſalutem annuntiabant, Euangelium prædicabant; ſed aliud quærebant, & ideo per occaſionem ſalutabant, &c. Si talis fueris, non facis, ſed fit de te. Nam & tales admiſit Apoſtolus, &c. Quid enim? dum omnimodo ſiue occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuntietur, & in hoc gaudeo, &c. Quid quærat annuntiator ne cures; quod annuntiat, tenere velis. *De Heliſæo autem ſermone de eo inſcripto, qui eſt 206. de temp. circa f.* Hoc loco, fratres, videte ne alicui ſurrepat impia cogitatio, & dicat, quòd augurium B. Heliſæus obſeruare voluerit, & C ideo iuſſerit puero ſuo, vt ſalutantem ſe in via non reſalutaret. Frequenter hoc in ſcripturis legimus: ſed pro celeritate eſt dictum, non pro aliqua ſacrilega obſeruatione præceptum. Ac ſi diceret, ita velociter ambula, vt nullis fabulis, in via occupari, aut retardari præſumas. *Et quamuis extra rem Tertulliani, ratione tamen myſterij eximij quod ſubiicit, proſequar.* Abiit, inquit, puer, & miſit baculum ſuper faciem pueri, & penitus non ſurrexit. Puer iſte, *Giezi ſeruus Heliſæi,* typum habuit B. Moyſi: Miſit enim eum Deus cum baculo in Ægyptum: ſed baculus ſine Chriſto flagellare Ægyptum potuit, de originali verò, vel actuali peccato liberare, vel reſuſcitare non potuit. Nihil enim dicente Apoſtolo, ad perfectum adduxit lex. Opus erat, vt qui D baculum miſerat, ipſe deſcenderet, baculus ſine Heliſæo nihil valebat, quia crux ſine Chriſto nihil poterat. Venit ergo B. Heliſæus, & aſcendit in cœnaculum; quia venturus erat Chriſtus, & aſcenſurus crucis patibulum. Inclinauit ſe Heliſæus, vt puerum reſuſcitaret; humiliauit ſe Chriſtus, vt mundum in peccatis iacentem erigeret. Miſit Heliſæus oculos ſuper oculos, manus ſuper manus. Videte fratres quantùm ſe vir ille perfectæ ætatis contraxit, vt paruulo mortuo & iacenti congrueret. Quod enim Hæliſæus in puero præfigurauit, hoc in toto genere humano Chriſtus impleuit. Audi Apoſtolum dicentem, humiliauit ſemetipſum, &c. quia paruuli eramus, paruulum ſe fecit: quia mortui iacebamus, pius ſe Medicus inclinauit. E Quia & reuerà, fratres, nemo poteſt iacentem erigere, ſi ſe noluerit inclinare. Quod autem puer oſcitauit ſepties, ſeptiformis gratia Sancti Spiritus oſtenditur, quæ humano generi, vt reſuſcitetur in Aduentu Chriſti, tribuitur, &c. Ipſum etiam Spiritum Dominus dedit diſcipulis, quando inſufflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. Os enim quodammodo ſuper os poſuit, quando inſufflando ſpiritum dedit.

S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.

SANGVIS HVMANVS.

1. *Sanguinis pabulo Gentiles fœdera inibant. Apol. cap. 9. circa m.*

DE ſanguinis pabulo, & eiuſmodi tragicis ferculis legite necubi relatum ſit (eſt apud Herodotum, opinor) defuſum brachiis ſanguinem ex alterutro deguſtatum nationes quaſdam federi comparaſſe. neſcio quid & ſub Catilina tale deguſtatum eſt. aiunt & apud quoſdam gentiles Scytharum defunctum quemque à ſuis comedi. Longè excurro. Hodie iſtic Bellonæ ſacratus ſanguis de femore proſciſſo in palmulam exceptus eſui datus ſignat.

2. *Sanguinis humani, tam impij quàm innocentis, dij gentium auidi. Apol. cap. 9. à p.*

MAior ætas apud Gallos Mercurio proſecabatur. Remitto Tauricas fabulas theatris ſuis. Ecce in illa religioſiſſima vrbe Æneadarum piorum eſt Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine. Sed beſtiarij, inquitis. Hoc opinor minùs, quàm hominis. an hoc turpius, quod mali hominis? certè tamen de homicidio funditur. ô Iouem Chriſtianum, & ſolum patris filium de crudelitate. Sed quoniam de infanticidio nihil intereſt, ſacro, an arbitrio perpetretur, licet de parricidio interſit, conuertar ad populum. Quot vultis ex his circunſtantibus, & in Chriſtianorum ſanguinem hiantibus, ex ipſis etiam vobis iuſtiſſimis & ſeueriſſimis in nos præſidibus apud conſcientias pulſem, qui natos ſibi liberos enecent? Siquidem & de genere necis differt, vtique crudelius in aqua ſpiritum extorquetis, aut frigori, & fami, & canibus exponitis. ferro enim mori ætas quoque maior optauerit.

3. *Sanguis humanus comitiali morbos medetur. Ibid. circa m.*

ITem illi, qui munere in arenã noxiorum iugulatorum ſanguinem recentem auida ſiti comitiali morbo medentes auferunt, vbi ſunt? *Et lib. 1. ad nat. cap. 15.*

SANGVIS HVMANVS. 1. 2. 3. SCHOL.

DE SANGVINIS PABVLO. *Retorquet in Gentiles quod ipſi in Chriſtianos calumniabantur de infanticidio, & carnis humanæ, vel ſanguinis eſu, & ad fercula tragica ipſorum carpenda conuertitur, qui humani ſanguinis erant auidi: ſiue cum in fœderibus conciliandis, ſiue in morbis curandis, ſiue Diis piacandis, ſiue ferculis ſumendis effuſum impenderent.* NECVBI. *Ne fortè alicubi, id retulit Herodotus.* DEFVSVM. *Alij legunt,* diffuſum. APVD HERODOTVM. *Non reperi apud illum; & ex alicuius manuſcripti margine irrepſit in textum. Licet enim Plinius lib. 7. cap. 2. referat Scythas veſci humanis corporibus, nullam tamen facit Herodoti mentionem. Sed nec ipſe Scotthus in obſeruat. lib. 3. cap. 10. Et Lipſius lib. 12. Annal. Taciti, citantes hunc locum Tertulliani; Tacitus autem lib. 12. Annal. non tacuit hunc fœderis ſanciendi morem.* Mos eſt, inquit, Regibus, quoties in ſocietatem coëant, implicare dexteras, polliceſque inter ſe vincire, nodoque perſtringere. Mox vbi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt, id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. *Et Toxaris apud Lucianum:* ſimulatque inciſis digitis ſanguinem in calicem diſtillauerimus, ſummiſque, aut intinctis gladiis ambo pariter admouentes biberimus, non eſt quidquam quod deinde nos queat dirimere. SVB CATILINA. *Minutius Felix, vbi de Saturno* ipſum, inquit, credo docuiſſe ſanguinis fœdere coniurare Catilinam. *De quo Saluſtius:* fuere, inquit, eâ tempeſtate qui dicerent Catilinam oratione habitâ, cùm ad iuſiurandum populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinem vino permixtum in pateris circumtuliſſe; inde cùm poſt execrationem omnes deguſtaſſent, aperuiſſe conſilium ſuum; atque eo diſtitare feciſſe, quo inter ſe fidi magis forent alius alij tanti facinoris conſcij. GENTILES SCYTHARVM. *Lucianus de amicitia,* patres ſuos, inquit, defunctos decorant. BELLONÆ A SACRATVS. *Sacerdos Deæ Belli. Lactantius lib. 1. cap. 21. de eius Sacerdotibus loquens:* ipſi Sacerdotes, inquit, non alieno, ſed proprio cruore ſacrificant. Sectis namque humeris, & vtraq manu, diſtrictos gladios exerentes, efferuntur, inſaniunt. SIGNAT. *Conſecrat.*

2. MAIOR ÆTAS. *Non iam infantilis, ſed prouecta, diſcindebatur olim apud Gallos in honorem Mercurij. Minutius:* Mercurio, *inquit,* Gallos humanas vel inhumanas victimas cædere. *Quòd ſi malis intelligere caſtratos, habes Cyprianum,* euirantur, inquit, mares, omnis honor & vigor ſexus euirati corporis dedecore emollitur, pluſq; illic placet, quiſquis magis virũ in fœminam fregerit. REMITTO, *prætermitto.* TAVRICAS FABVLAS. *Scythiæ populos. De quibus Lact. lib. 1. cap. 21.* Erat lex apud Tauros, inhumanam & feram Gen- B tem, vtì Dianæ, hoſpites immolarentur: & id ſacrificium multis temporibus celebratum eſt. FABVLAS THEATRIS. *Quia veras hiſtorias tantæ crudelitatis, repræſentabant in theatro.* VRBE ÆNEADARVM. *Romã.* IVPITER QVIDAM. *Dictus Romæ Latiaris. De quo Athanaſius in Orat. cont. Gentiles:* Priſci, inquit, quoque Latini Iouem Latiarium cædibus venerati ſunt. BESTIARII. *Damnati ad beſtias.* O IOVEM CHRISTIANVM. *Pulchrè exclamat contra Gentiles exprobrantes Chriſtianis infanticidia iuſſa ab ipſorum Deo: quaſi Gentilium Iupiter hoc ipſo poſſit Chriſtianus dici, quòd Deum Chriſtianorum imitetur.* PATRIS FILIVM. *Saturni ſcilicet; cuius crudelitatem imitatur, qui proprios filios deuorare dicitur. Vnde Minutius Felix:* hodie, inquit, à C Romanis Latiaris Iupiter homicidio colitur, & quod Saturni filio dignum eſt, mali & noxij hominis ſanguine ſaginatur. SACRO AN ARBITRIO, *vel Deo aliquo exigente, vel ſponte commiſſo.* LICET DE PARRICIDIO INTERSIT, *grauius enim eſt facinus, patrem filios iugulare, quàm ſimplex homicidium perpetrare, quod & torquet in pleroſque Gentiles, ſuffocantes filios natos, in aquis, &c.* FERRO MORI. *In bello, vel iuſta defenſione.*

3. MVNERE, *eius ſcilicet, qui ſpectaculum exhibebat populo.* COMITIALI MORBO. *Plinius id quoque ſenſit huic morbo remedium. Libro.* 28. *c.* 1. Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis *propter calentem adhuc ſanguinem & viuidum*, comitiales morbi. *Id eſt morbidi.* Quod ſpectare facientes in eadem arena feras quoque horror eſt. At Hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidum ſpirantemque, & vnà ipſam animam ex oſculo vulnerum; cùm plagis, ne ferarum quidem, admoueri ora fas ſit humana. *De ſacrificio humani ſanguinis non prorſus ſiluit Auguſtinus. lib.* 7. *de Ciuit. cap.* 19. *Vbi de Saturno, iuxta Varronem.* Ideo, S.Aug. inquit, dicit, à quibuſdam pueros ei ſolitos immolari, ſicut à Pœnis: *Carthaginenſibus*, & à quibuſdam B etiam maiores; ſicut à Gallis, quia omnium ſeminum, *quæ ſacra erant Saturno ſatorum Deo*, optimum eſt genus humanum. *Meliùs tamen Cæſar. lib.* 6. *de bello Gallico, inter Gallorum Deos Saturnum non recenſet. Sed præ cæteris Mercurium à Gallis cultum fuiſſe teſtatur; cui dicit ipſos ſolitos* pro victimis homines immolare, aut ſe immolandos vouere. *Vt vt ſit de prophanis iſtis ſacrificiis & fœderibus; Chriſtus ſuum ſanguinem in fœdus æternum, in comitialis morbi, & caſus lethalis, & mortis animæ & corporis remedium protulit; eumque primò ſuis Apoſtolis, deinde toti Eccleſiæ in poculum ſimul & lauacrum obtulit; Patri ſe offerens ſacrificium perfectum; id à ſuis confœderatis exigens, vt vſque ad ſanguinem, vti fecere martyres calicem eius accipientes, pro eius cauſa certemus. De quo ſic Auguſtinus. lib.* 10. *de Ciuit.* C *cap.* 6. Profectò, inquit, efficitur, vt tota ipſa re- S.Aug. dempta ciuitas, hoc eſt congregatio ſocietaſque Sanctorum, vniuerſale Sacrificium offeratur Deo per Sacerdotem magnum, qui etiam ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis, vt tanti capitis corpus eſſemus; ſecundùm formam ſerui; hanc enim obtulit, in hac oblatus eſt, quia ſecundùm hanc mediator eſt, in hac Sacerdos, in hac Sacrificium eſt. &c. Hoc eſt ſacrificium Chriſtianorum: multi vnum corpus ſumus in Chriſto: quod etiam Sacramento altaris fidelibus noto frequentat Eccleſia; vbi eidem demonſtratur, quòd in ea oblatione quam offert, ipſa offeratur. *Expreſſius autem de ſanguine teſtamenti, quo debitum omne & delictum ſolutum eſt. to.* 3. *lib.* 13. *de Trin. cap.* 15. Sanguis ille, inquit, quo- S.Aug. niam eius erat, qui nullum habuit omnino pecca- D tum, ad remiſſionem noſtrorum fuſus eſt peccatorum: vt quia eos diabolus meritò tenebat, quos peccati reos conditione mortis obſtrinxit, hos per eum meritò dimitteret, quem nullius peccati reum immeritò pœna mortis affecit. &c. In hac redemptione, tanquam pretium pro nobis datus eſt ſanguis Chriſti, quo accepto, diabolus non ditatus eſt, ſed ligatus: vt nos ab eius nexibus ſolueremur; nec quemquam ſecum eorum quos Chriſtus ab omni debito liber, indebitè fuſo ſuo Sanguine redemiſſet, peccatorum nexibus inuolutum traheret ad ſecundæ ac ſempiternæ mortis exitium. *Fœdus porrò cum eo initum belli contra diabolum, & pacis cum Deo* E *fuit, vt quotquot ſaluandi forent & vitam æternam accepturi, ipſum ſanguinem oblatum in pretium, redempti omnes ſumerent in poculum. Vnde & ipſos infantes primis ſæculis, & adhuc tempore Auguſtini, Chriſti carnem & ſanguinem ſumpſiſſe ſit certum. Adeò vt ſicut diabolus ſub Saturni vel Mercurij nomine, non tantùm maiorem ætatem, ſed & minorem ſibi immolari iubebat, totius humani ſanguinis auidus; ſic Chriſtus humanæ ſitiens ſalutis, non tantùm pro maiore, ſed & minore ætate concilianda Patri, ſanguinem ſuum fudit, & ab vtraque fuſum bibere voluerit. Ita Auguſtinus. lib.* 1. *de pec. meritis, cap.* 20. *vbi refert illud Ioannis* 6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis &c. An quiſquam, S.Aug. inquit, etiam dicere audebit, quod ad paruulos hæc ſententia non perueniat, poſſintque ſine participatione corporis huius & ſanguinis, in ſe habere vitam; quia non ait, qui non manducauerit; ſicut de baptiſmo, qui non renatus fuerit: ſed ait, ſi non manducaueritis; velut eos alloquens, qui audire & intelligere poterant quod vtique non valent paruuli? ſed qui hoc dicit, non attendit, quia niſi omnes iſta ſententia teneat, vt ſine corpore & ſanguine filij hominis vitam habere non poſſint; fruſtrà etiam ÆTAS MAIOR id curat. Poteſt enim, ſi non voluntatem, ſed verba loquentis attendat, eis ſolis videri dictum, quibus tunc Dominus loquebatur; quia non ait, qui non manducauerit; ſed ſi non manducaueritis. Et vbi eſt quod eodem loco de hac ipſa re ait, panis quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi vita? ſecundùm hoc enim etiam ad nos pertinere illud Sacramentum intelligimus, qui tunc nondum fuimus, quando iſta dicebat; quia non poſſumus dicere, ad ſæculum nos non pertinere, pro cuius vita Chriſtus ſuam carnem dedit. &c. Ac per hoc etiam pro paruulorum vita caro data eſt, quæ data eſt pro ſæculi vita, etſi non manducauerint carnem filij hominis nec ipſi habebunt vitam. *Et cap.* 24. Optimè, inquit, Punici Chriſtiani baptiſmum ipſum S. Aug. nihil aliud quam ſalutem, & Sacramentum Corporis Chriſti, nihil aliud quàm vitam vocant; Vnde, niſi ex antiqua, vt exiſtimo, & Apoſtolica traditione, quâ Eccleſiæ Chriſti inſitum tenent, præter Baptiſmum & participationem Dominicæ menſæ, non ſolùm non ad regnum Dei, ſed nec ad ſalutem, & vitam æternam poſſe quemquam hominem peruenire? hoc enim & ſcriptura teſtatur; nam quid aliud tenent qui Baptiſmum nomine ſalutis appellant, niſi quod dictum eſt, ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis; & quod Petrus ait, ſic & vos ſimili formâ, ſaluos facit baptiſma. Quid aliud etiam qui Sacramentum menſæ Dominicæ vitam vocant, niſi quod dictum eſt ego ſum panis vitæ. &c. Et panis quem ego dedero. &c Si non manducaueritis &c. Si ergo, vt tot & tanta diuina teſtimonia concinunt; nec ſalus, nec vita æterna ſine Baptiſmo, & Corpore & Sanguine Domini cuiquam ſperanda eſt; fruſtrà ſine his, promittitur paruulis. Porrò ſi à ſalute ac vita æterna hominem niſi peccata non ſeparant: per hæc Sacramenta, non niſi peccati reatus in paruulis ſoluitur, de quo reatu ſcriptum eſt, neminem eſſe mundum, nec ſi vnius diei fuerit vita eius. &c. Non itaque dubitemus etiam pro infantibus baptizatis ſanguinem fuſum, qui priuſquam funderetur, ſic in Sacramento datus, & commendatus eſt, vt diceretur, hic eſt ſanguis meus. &c. *quo ſenſu ſumenda ſint hæc. V. to.* 1. *p.* 2.

Et libro. 1. *ad nat. cap.* 15. LITAMVS. *Liturgiam de infantibus immolatis offerimus.* INITIAMVR. *Per infanticidia Chriſtianæ diſciplinæ myſteriis imbuimur & conſecramur.* NON ALITER VOS. *Non minùs infanticidæ habendi eſtis.* NON RITV, *ſicut nos creditis in ritibus noſtris in Dei ſaltem noſtri honorem infantes immolare, quos vos tot periculis exponitis.* ABICITE, *adijcite.* DICIMVR, *ſupple Antropophagi, vel crudeles.* ILLA IMPVDICA EST. *Vos non tantùm crudeles, ſed & voluptuoſi, qui ideo veſtros infantes vel enecatis, vel exponitis, vt ſtatim mulier vacans ab onere nutricis, liberiùs indulgeat libidini.* CONIVNGIMVR. *Dicitis enim & nos infanticidiis inceſtus miſcere in tenebris.* FVTVRVM SANGVINEM. *Prematurè præſecando, aborſum procurando, ſemen diſſoluendo.*

SATISFACTIO.

1. *Satisfactio pars pœnitentiæ pœnalis, communis baptizato & cathecumeno; Confeſſio autem diſcreta: illorum enim publica, horum ſecreta. V. Verbum confeſſio. num. 6.*

2. *Satisfactio & pœnitentia pro peccatis, in deliciis veſtium & ciborum fieri non debet. De pœnit. cap. 11. in. p.*

QVid ſi præter pudorem, quem potiorem putant, etiam incommoda corporis reformident, quòd inlotos, quòd ſordulentos, quòd extra lætitiam oportet deuerſari, in aſperitudine ſacci, & horrore cineris, & oris de ieiunio vanitate? Num ergo in coccino, & Tyrio pro delictis ſupplicare nos condecet. Cedo acum crinibus diſtinguendis, & puluerem dentib. elimandis, & biſulcum aliquid ferri vel æris vnguibus repaſtinandis: ſi quid ficti nitoris, ſi quid coacti ruboris, in labia aut genas vrgeat: præterea, exquirito balneas lætiores hortulani maritimiue ſeceſſus: adjicito ad ſumptum: conquirito altilium enormem ſaginam, defæcato ſenectutem vini: cùmque quis interrogant, cuinam ea largiaris? Deliqui dicito in Deum, & periclitor in æternum perire: itáque nunc pendeo, & macеror, & excrucior, vt Deum reconciliem mihi quem delinquendo læſi.

3. *Satisfactio, facienda in ijsdem in quibus peccauimus. De pœnit. cap. 9. V. pœnitentia. 6.*

4. *Ad ſatisfactionem inducit æternitas pœnæ, & gloriæ. V. Verbum. Æternitas, num. 5.*

5. *Satisfactio exigit, vt qui peruertit Animas, eas reducat, vt iuſſum eſt Marcioni. De præſcr. cap. 30. à ſ. V. Verbum Marcion. vlt.*

SATISFACTIO 2. SCHOL.

PRÆTER PVDOREM *ſubeundum in confeſſione peccati, vel in publica & externa pœnitentia; cuius habitus, in ſacco & cinere, cæteriſque actibus, quibus conſcientia graui peccato onerata, foris manifeſtatur*, INLOTOS. *Illotos, & ſordidos.* DEVERSARI. *In ſeceſſu, & exilio quodam omnis lætitia verſari in ſolitudine.* DE IEIVNIO. *Propter ieiunium.* CEDO ACVM. *Ironicè. Inſultat vanitati mulierum; & ego, inquit, tibi do acum diſtinguendis & diſcriminandis crinibus; & puluerem pretioſum dentibus expoliendis, & odore ſuaui perfundendis.* BISVLCVM REPASTINANDIS, *ſcalpellum, in duas cuſpides bipartitum, ad inſtar repaſtina inſtrumenti agriculturæ, quo fodias, & refodias, & purges vngues.* COACTI RVBORIS. *Purpuriſſi, & fuci, quo genæ & labia tincta turgeant, emineant ſpecioſius, & ad libidinem vrgeant.* BALNEAS, *pro ſordibus cineris eluendis, vel in horto, vel in maritimo receſſu gratiores.* ENORMEM SAGINAM. *Abſque menſura ſumptus, vt carnem tuam lautiùs impingues. Vinum item vetus à fæce omni expurga, & colatiſſimum bibe.* CVI EAM EA LARGIARIS. *alij legunt:* Cur animæ largiaris. *Cur indulgeas vitæ, & ventri tot delicias. Reſponde te verſari in periculo æternæ damnationis, propter enormitatem peccatorum in Deum; cuius vt ſatisfacias iræ & iuſtæ vindictæ, & Chriſto pro te paſſo te conformes, ſic carnem tuam in equuleo mortificationis, & pœnitentiæ cruce vexare. Certè tota vita in ſacco & cinere, ieiunio, lacrymis, pro vno peccato lethali agere debemus pœnitentiam, & ſingula membra huic ſalutari ſacrificio immolare; veſtes pretioſas exuere, &c. Pudeat hîc proferre prophani verba. Liuius. lib. 34.* Quid, inquit, aliud in luctu, quàm purpuram aut aurum deponunt: Quòd cùm eluxerunt, ſumunt. *Saluianus deſcribit habitum Dauid pœnitentis, libro. 2. de gubernatione.* Agnoſcit ſcilicet reus culpam, humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet. Gemmas Regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpurâ exuitur, diademate exhonoratur, cultu & corde mutatur: totum Regem cum ornatibus ſuis abijcit, prouidum pœnitentem cum patrocinio ambitioſi ſqualoris

A aſſumit: Ieiunio abſumitur, ariditate ſiccatur, *hoc eſt Xerophagiis, crudis & aridis eſcis*, fletu effunditur, ſolitudine carceratur. *Et lib. 4.* Gemens, clauſus, ſacco ſqualidus, fletu madidus, cinere ſordidatus. *Ita Cyp. de lapſis:* agite inquit pœnitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animæ probate mœſtitiam. *Poſt peccatum, Deo ſatisfaciendum eſſe in laborioſa pœnitentia, nec viuendum eſſe in deliciis, docuit Deus, cùm hominem pelle incultâ veſtiuit, & eiectum paradiſi deliciis, terræ maledictæ, ſpinas & tribulos germinaturæ, excolendæ addixit, idque toto vitæ tempore. De quo pulchrè ſic Auguſtinus. to. 7. lib. 2. de peccatorum meritis. cap. 34.* Statuit, inquit, Deus, vt poſt eius pecca- S. Aug. tum propagata caro peccati, ad recipiendam iuſtitiam, laboribus & moleſtiis niteretur. Propter hoc etiam de paradiſo eiectus Adam, contra Eden habitauit; *Ex aduerſo, & loco prorſus contrario, arido, inculto, & ſqualenti ſolo*, id eſt contra ſedem deliciarum: vt ſignificaret, quòd in laboribus, qui ſunt deliciis contrarij, erudienda eſſet caro peccati; quæ in deliciis obedientiam non ſeruauit, antequam eſſet caro peccati. Sicut ergo illi primi homines poſtea iuſtè viuendo, vnde meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccati, etiam ſi remiſſis peccatis homo in ea iuſtè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. *Subijcit exemplum Dauid etiam poſt confeſſionem & veniam, pro peccato ſatisfacientis. De pœna porrò tota vita pro peccato etiam originali in baptiſmo remiſſo, ſubeunda. tract. 124. in caput 21. Io.* Productior, inquit, eſt pœna, quàm culpa; ne parua putaretur culpa, ſi cum illa finiretur, & pœna. Ac per hoc, vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ; vel ad emendationem labilis vitæ; vel ad exercitationem neceſſariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem ſempiternam reum non detinet culpa. Hæc eſt iſtorum dierum quos in hac mortalitate agimus malos, quamuis in

ea diligamus videre dies bonos, flenda quidem, ſed
non reprehendenda conditio. Venit enim de ira
Dei iuſta; De qua ſcriptura loquens, homo, in-
quit, natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ.
Cùm ira Dei non ſit, vt hominis, id eſt perturba-
tio concitati animi, ſed tranquilla iuſti ſupplicij
conſtitutio. *Præter labores autem & tentationes huius
vitæ, quas iuſtè à nobis exigit Deus in ſatisfactionem
peccatorum; opera præterea ſatisfactoris ſubeunda ſunt
nobis, ex caſtigatione vel impoſita à Confeſſore, vel volun-
tariè ſuſcipienda. Ita idem Aug. hom. 50. de pœniten-
tiæ vtilitate & neceßitate*: Non, inquit, eà dimitti
S. Aug. precamur, quæ iam in baptiſmo dimiſſa ſunt, &
niſi dimiſſa credimus, de ipſa fide dubitamus: ſed
vtique de quotidianis peccatis hoc dicimus: *ſcilicet
dimitte nobis debita noſtra: &c.* Pro quibus etiam ſa-
crificia eleemoſynarum, ieiuniorum, & ipſarum
orationum ac ſupplicationum quiſque pro viribus
ſuis offerre non ceſſat. Quiſquis itaque ſe diligenter
attendens, nullâ ſeipſum adulatione ſeducit, ſatis
intelligit, cum quanto periculo mortis æternæ.
*Ita ſupra Tertull. deliqui, dicito, in Deum, & periclitor
in æternum perire.* Et cum quanta penuria perfectæ
iuſtitiæ peregrinetur à Domino, quamuis iam in
Chriſto, hoc eſt in via conſtitutus, redire conetur.
*Aberrauimus per delectamenta, redeamus per lamenta.
Et rurſum ibidem.* Quiſquis hoc tempore per merita
obedientiæ, & ſatisfactionem pœnitentiæ non ſibi
prouidit locum in corpore Sacerdotis, *de cuius capite
ſic Bernardus: pudeat ſub ſpinoſo capite membrum videre
delicatum: de cuius membris Paulus: qui Chriſti ſunt,
carnem ſuam crucifixerunt, cum vitiis & concupiſcentiis
ſuis*; quâ fronte impudentiæ, tunc volet auerti fa-
ciem Dei à peccatis ſuis, qui nunc toto corde non
dicit, *exul voluntarius à paradiſo deliciarum contra Edem
poſitus*, quoniam facinus meum ego agnoſco, & pec-
catum meum ante me eſt ſemper? Quo pacto quæ-
ſo Deus dignetur ignoſcere, quod in ſeipſo homo
dedignatus eſt agnoſcere? *Et iterum ibid.* Quiſquis,
inquit, poſt baptiſmum, aliquorum priſtinorum
S. Aug. malorum opere obligatus tenetur, vſque adeo ſibi
inimicus eſt vt adhuc dubitet vitam mutare dum
tempus eſt, cùm ita peccat & viuit. &c. Theſauri-
zat ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij,
&c. Iudicet ergo ſeipſum homo in iſtis, voluntate,
dum poteſt, & mores conuertat in melius; ne cùm

A iam non poterit, etiam præter voluntatem à Do-
mino iudicetur. Et cùm in ſe protulerit ſeueriſſimæ
medicinæ ſententiam, veniat ad Antiſtites, per quos
illi in Eccleſia claues miniſtrantur; & tanquam bo-
nus incipiens iam eſſe filius maternorum membro-
rum, ordine cuſtodito, a præpoſitis ſacrorum acci-
piat ſatisfactionis ſuæ modum, vt in offerendo ſa-
crificio cordis contribulati deuotus & ſupplex, id
tamen agat, quod non ſolùm illi proſit ad recipien-
dam ſalutem, ſed etiam cæteris ad exemplum.
*Satisfactionem non infimam pœnitentiæ partem, ſed com-
mendatiſſimam habuit S. Ambroſius lib. 2. de pœnit.
cap. 10.* Illa, inquit, mulier, *Babylon Apocalypſis 17.*
quæ cùm eſſet in peccatis, & deberet flere, gaude-
bat, & veſte purpureâ atque coccineâ operiebatur,
& auro ſe multo, & pretioſis lapidibus ornabat,
æterni fletus nunc luget ærumnam. *Et lib. 1. cap. 7.*
B *Vbi contra Nouatianos, remiſſionem quidem in baptiſmo
concedentes, ſed pœnitentiæ lauacrum negantes*: quid er-
go inquit? vbi vultis, vendicatis vobis Dei gratiam,
vbi vultis repudiatis? Sed hoc inſolentis arrogantiæ,
non ſancti timoris eſt: vt faſtidio vobis ſint qui vo-
lunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium
lacrymas non poteſtis. Non ferunt oculi veſtri vilia
veſtimentorum, illuuiem ſordidatorũ, ſuperbo ocu-
lo, & tumido corde delicati mei, arroganti voce di-
centes ſinguli: noli me tangere, quia mundus ſum
Eſa. 65. dixit quidem Dominus ad Mariam Magda-
lenam: noli me tangere: ſed non dixit, quia mun-
dus ſum, qui mundus erat. Tu audes Nouatiane te
dicere, qui & ſi operibus mundus eſſes, hoc ſolo
verbo fieres immundus. *Idem ad virginem lapſam
C cap. 8.* Lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens
ac membra ſingula dignâ caſtigatione punienda.
Amputentur crines, qui per vanam gloriam occa-
ſionem luxuriæ præſtiterunt. Defluant oculis lacry-
mæ, qui maſculum non ſimpliciter aſpexerunt.
Palleſcat facies quæ quondam viruit impudicè. De-
nique totum corpus iniuriis, & ieiuniis maceretur,
cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat:
quia malè ſibi de pulchritudine placuit. Cor verò ſit
liqueſcens ſicut cera, ieiuniis inquietans ſeipſum, &
cogitationibus ventilans, quare ſit ab inimico ſub-
uerſum. Senſus etiam crucietur, quia in membra
corporis cùm haberet dominationem, malo ceſſit
imperio. &c.

SATVRNVS.

Saturnus Deorum primus, homo fuiſſe conuincitur, nummi ſignator & Ærarij præſes. Apol. cap. 10. V. Verbum. Dii Gentium num. 3.

SCANDALVM.

1. *Scandalum quid ſit: & non de bono, verbi gratiâ velatæ virginis, ſed de malo ſumendum. De vel. virg. cap. 3. à p.*

Ambiunt virgines hominum aduerſus virgines Dei, nudâ planè fronte in temerariam audaciam excitatæ. Et virgines videntur, quæ aliquid à viris petere poſſunt, nedum tale factum, vt ſcilicet æmulæ earum, tantò magis liberæ, quantò Chriſti ſolius ancillæ, dedantur illis. Scandalizamur, inquiunt, quia aliter aliæ incedunt: & malunt ſcandalizari, quàm prouocari. Scandalum, niſi fallor, non bonæ rei, ſed malæ exemplum eſt, ædificans ad delictum. Bonæ res neminem ſcandalizant, niſi malam mentem. Si bonum eſt modeſtia, verecundia, faſtidium gloriæ ſoli Deo captans placere, agnoſcant malum ſuum, quæ de tali bono ſcandalizantur. Quid enim ſi & incontinentes dicant ſe à continentibus ſcandalizari, continentia reuocanda eſt? & ne multinubi ſcandalizentur, monogamia recuſanda eſt? Cur non magis hæ querantur ſcandalo ſibi eſſe petulantiam, impudentiam oſtentatitiæ virginitatis?

2. Scandalum non ſumendum ex lapſu eorum, qui firmi videbantur. De præſcr. cap. 3. in p.

SOlent quidem iſti infirmiores etiam de quibuſdam perſonis ab hæreſi captis, ædificari
in ruinam. Quare ille vel ille fideliſſimi, prudentiſſimi, & vſitatiſſimi in Eccleſia, in
illam partem tranſierunt? Quis hoc dicens, non ipſe ſibi reſpondet, Neque prudentes,
neque fideles, neque vſitatos æſtimandos, quos hæreſes potuerint demutare? Et hoc mi-
1. Reg. 9. 2. rum (opinor) vt probatus aliqui retrò, poſtea excidat? Saül bonus præ cæteris: liuore
1. Reg. 10. 6. poſtea euertitur. Dauid vir bonus ſecundùm cor Domini; poſtea cædis & ſtupri reus eſt.
Solomon omni gratia & ſapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus indu-
Act. 13. 22 citur. Soli enim Dei filio ſeruabatur ſine delicto permanere. Quid ergo ſi Epiſcopus, ſi
2. Reg. 12. 9. diaconus, ſi vidua, ſi virgo, ſi doctor, ſi etiam martyr lapſus à regula fuerit, ideo hæreſes
3. Reg. 11. 4. & 14. veritatem videbuntur obtinere? Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas?

3. Scandalum, & blaſphemia peruerſè data & dicta nos moneant; iniuſtè accepta, conſolentur. De idol. cap. 14. in p.

PLerique iam induxerunt animo, ignoſcendum eſſe, ſi quando, quæ ethnici, faciunt,
ne nomen blaſphemetur. Porrò blaſphemia quæ nobis omnino deuitanda eſt, hæc
opinor eſt, Si quis noſtrum ad iuſtam blaſphemiam ethnicum deducat, aut fraude, aut
iniuria, aut contumelia, aliave materia dignæ querelæ, in qua nomen meritò percutitur,
a Eſa. 52. 5 vt meritò iraſcatur & Dominus. Cæterùm ſi de omni blaſphemia dictum eſt, [a] *Veſtri cau-*
Rom. 2. 24. *ſa nomen meum blaſphematur*, perimus vniuerſi; cùm totus circus ſceleſtis ſuffragiis nullo
merito nomen laceſſit. deſinamus, & non blaſphemabitur. Immò blaſphemetur, dum
ſumus in obſeruatione non in exorbitatione diſciplinæ; dum probamur, non dum repro-
bamur. O blaſphemiam martyrij affinem! quæ tunc me teſtatur Chriſtianum, cùm pro-
pter eam deteſtatur. benedictio eſt nominis, maledictio cuſtoditæ diſciplinæ.

4. Scandali dati Chriſti minimis, pupillæ inſtar dilectis, vltor eſt Deus. 4. contra Marc. cap. 35. in p.

a Luc. 17. 1. 2. COnuerſus ibidem ad diſcipulos, [a] *Væ*, dicit, auctori ſcandalorum: *expediſſe ei ſi na-
tus non fuiſſet, aut ſi molino ſaxo ad collum deligato præcipitatus eſſet in profundum, quàm
vnum ex illis modicis, vtique diſcipulis eius, ſcandalizaſſet.* Æſtima quale ſupplicium commi-
b Zach. 2. 8. netur illi. Nec enim alius vlciſceretur ſcandalum diſcipulorum eius. Agnoſce igitur & iu-
dicem; & illo adfectu pronuntiantem de cura ſuorum, quo & Creator retrò: [b] *Qui teti-
gerit vos, ac ſi pupillam oculi mei tangas.* Idem ſenſus eiuſdem eſt.

SCANDALVM. 1. 2. 3. 4. SCHOL.

AMBIVNT, VIRGINES HOMINVM. *Opponit innuptas adhuc virgines Gentilium, virginibus Chriſtianis, quas conantur & moliuntur omnimodò exemplo ſuo ad inuerecundiam prouocare, dum ſine velo, nudâ & impudenti fronte procedunt.* VIRGINES VIDENTVR, *quaſi dicat; cùm proprium ſit veræ virginitatis, verecundè & pudicè velari; Gentilium puellæ videntur eſſe virgines, non ſunt tamen, vt potè quæ viris in propatulo expoſitæ, eorum connubium ipſo habitu expoſcere noſcuntur, quibus forma ſua reuelata placere ſtudent.* NEDVM TALE FACTVM. *Actum coniugalem, quem modeſtiâ tacet; vel ſuffragium petunt à viris contra Chriſti virgines, vt eas quoque ſine velo in publicum procedere procurent. Quod eſt factum de quo hic agebatur. Quid ergo à viris petunt? vt videlicet Chriſtianæ virgines, quæ ſe* B *Chriſti ancillas, eique ſoli viro cui placere volunt ſubditæ, ipſo velo quaſi ſigno ſubiectionis ſuæ, vt & poteſtatis Chriſti ſuper ſe, teſtantur: quo habitu ſe ab omnium hominum & virorum dominatione ereptas gloriantur;* DEDANTVR SIBI, *quaſi ancillæ, ſecum mancipentur hominum ſeruituti. Vno verbo, vt abiecto velo, ſolutâ & nudâ fronte, pari ſecum impudentia incedant.* SCANDALIZAMVR, INQVIVNT. *Hæc dicunt viris mundi virgines, ſcandalum ſe pati à modeſtia virginum Chriſtianorum velatarum.* QVAM PROVOCARI. *Bono exemplo ad modeſtiam.* ÆDIFICANS AD DELICTVM. *Malo* A *exemplo turris & vrbs Babel & reproborum ciuitas extruitur in malo* FASTIDIVM GLORIÆ, *quam captabant virgines ſæculi reuelatâ facie, quâ ſingulari nota diſcernebantur à nuptis, à nubendo, ſeu velando capite, dictis.* REVOCANDA EST. *Pœnitentiâ propoſiti deſerenda.* MVLTINVBI, *poligami.* HÆ QVERANTVR. *Chriſtianæ conquerantur de Gentilibus & mundanis; de oſtentatione virginitatis reuelatæ.*

2. ISTI INFIRMIORES. *Minùs in fide & doctrina fundati. Puſillorum enim eſſe ſcandalum docuit Chriſtus, Luc. 17. 2. vt infrà videbimus, qui ſcandalum ſumunt ex aliquorum ruina; qui cùm firmiores cæteris in Eccleſia ſtare viderentur, prolapſi tamen ſunt in hæreſim.* IN ILLAM PARTEM. *Verbi gratiâ Montani, vel Marcionis. Contra partem Donati ſæpiùs habes agentem Auguſtinum, maximè in Pſalmos, & to. 7. cuius media pars eſt contra Donatiſtas. Qui à tota Catholica & vniuerſali Eccleſia recedunt.* ET HOC MIRVM. *Quaſi inuſitatum, & non frequens ſit humanæ inconſtantiæ; vt qui priùs ſtabat, poſtea ruat. Quod probat exemplo Saülis, Dauidis, Salomonis.* SOLI DEI FILIO. *Qui ſolus ſine peccato*, inter mortuos liber. Ad quem vſque vnum omnes declinauerunt: *Qui ſolus dicere potuit:* quis ex vobis arguet me de peccato? SI MARTYR. *Vi tormentorum, aut humana fragilitate à fidei regula & Symbolo defecit.* OBTINERE. *Præualere.* EX PERSONIS. *Fides eſt ab*

hominum

hominum mutabilitate independens ; manet inconcuſſa Eccleſiæ veritas, nec fides ex perſonarum dignitate penſanda eſt ; ſed perſonæ iuxta fidem æſtimandæ ſunt.

3. SI QVANDO FACIVNT. *Valdè errant plerimi, qui putant ſe venialiter peccare, ſi fortè aliquando facta gentilium imitentur, & inter Ethnicos verſantes, ethnicè viuant ; ne ſi mores Chriſtianos ſectentur coram ipſis, eos irritent, & ad Chriſti nomen blaſphemandum prouocent.* AD IVSTAM BLASPHEMIAM. *Hæc vna cauenda eſt blaſphemia, ne malo exemplo, & deprauatis moribus dent Ethnicis occaſionem blaſphemandi contra fidem Chriſtianam : ſic enim dignè & iuſtè quererentur de nobis Ethnici, & murmurarent de vita noſtra ſcandaloſa, & læderent nomen Dei, qui inde iuſtè iraſceretur nobis. 1. Petri 4. 15.* Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis : quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui eſt eius Spiritus ſuper vos requieſcit. Nemo autem veſtrûm patiatur, vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. *Syr. aut. facinoroſus* ; Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat : glorificet autem Deum in iſto nomine. VESTRI CAVSA. *Eſa. 52. 5.* Dominatores eius iniquè agunt, dicit Dominus, & iugiter totâ die nomen meum blaſphematur. *70 verò.* Propter vos ſemper nomen meum blaſphematur in Gentibus. *Et Rom. 2. 24. cùm multis inueheretur contra Doctores legis, factis verba deſtruentes ; concludit.* Qui prædicas non furandum, furaris ; qui dicis non mœchandum, mœcharis ; qui abominaris Idola, ſacrilegium facis : qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis, Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt. TOTVS CIRCVS, *conuentus gentilium ; vel in circo, & Amphitheatro, cùm a gentilibus communiter Chriſtianum nomen conuitiis appetitur iniuſtè, & ſolo nomine rei, ad beſtias damnari expoſcuntur fideles.* DESINAMVS. *Ceſſemus à diſciplina, fidem deſeramus. Ironicè dictæ.* DVM PROBAMVR. *Vt aurum in fornace.* MARTYRII AFFINEM. *Proximum enim eſt martyrio, cum* Apoſtolis ire gaudentes à conſpectu concilij, & pro nomine Ieſu contumeliam pati. PROPTER EAM. *Blaſphemiam & perſecutionem, Chriſtianus execrationi eſt gentilibus.* BENEDICTIO EST, *ſic exultat cum Pſalte Chriſtianus :* maledicent illi & tu benedices ; qui inſurgunt in me, confundantur ; ſeruus autem tuus lætabitur, induantur qui detrahunt mihi pudore. &c.

4. VÆ DICIT. *Luc. 17. 1.* Et ait ad Diſcipulos ſuos : impoſſibile eſt, vt non veniant ſcandala : væ autem illi per quem veniunt. Vtilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, quam vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. *Vel vt habetur Math. 18, 7.* Væ mundo a ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala : verumtamen væ homini illi per quem ſcandalum venit. SI NATVS NON FVISSET. *Cùm hic textus contra Marcionem agat, qui ſolum Lucam admittebat, cuius proinde tantùm textum contra Marcionem torquere ſolet ; Lucas tantùm hoc habet de Iuda. cap. 22. 22.* Et quidem filius hominis, ſecundùm quod definitum eſt, vadit : verumtamen væ homini illi per quem tradetur. *Siue vt habet Syriaca tranſlatio*, Cuius manu proditur. *Math. autem 26. 24. additur :* bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. *Vel ſecundùm Syr.* Præſtaret homini illi &c. ÆSTIMA. *Quaſi diceret, ex pœna temporali, penſa æternam, qualis infligetur Babyloni illi proſtitutæ, ſcandalum mittenti, & voluptuoſa,* quæ præcipitata eſt velut impetu molæ in ſtagnum ignis & ſulphuris. NEC ENIM ALIVS. *Quàm Chri-*

A *ſtus agnus futurus Leo, & minas ſuas executurus ; quidquid Marcion ſibi de lenitate Dei & Chriſti ſibi blandiatur.* PRONVNTIANTEM. *Ferentem ſententiam, eodem prorſus Zelo & ſolicitudine Diſcipulorum ſuorum, quo olim Creator per Zachariam dixit, cap. 2. 8.* Hæc dicit Dominus exercituum : poſt gloriam, *aſſumptæ humanitatis meæ ad gloriam reſurrectionis,* miſit me ad Gentes, *fidem meam per Apoſtolos meos notam fecit Gentibus.* Quæ ſpoliauerunt vos. *Sic loquitur Apoſtolis nudatis & flagellatis.* Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. *Tranſlat 70.* Quaſi qui tangat pupillam oculi eius.

Ex his quatuor Tertulliani textibus circa ſcandalum ; collige primò, virginem, pro ſcandalo & exemplo malo virginum, ſiue Gentilium, ſiue Chriſtianarum reuelatarum, modeſtiam & pudorem non debere deſe- B *rere. Secundò nec fideles ob ſcandala, & hereſes, fidem & Eccleſiam nuſquam oportere derelinquere. Tertiò nec deficiendum eſſe à bonis operibus propter detractiones, & blaſphemias ; quæ tria eodem recidunt, vt ſuadeant cedendum non eſſe ſcandalis, & malis exemplis. Quartò cauendum maximè, ne proximorum & paruulorum, ſiue infirmorum oculos exemplo malo & ſcandaloſo offendamus ; ne Dei zelum in nos, iuſtamque vindictam prouocemus ; cuius oculi pupillam ſic lædimus. Quod poſtremum primò illuſtro loco Pauli. 1. Cor. 9. vbi de Idolothytis verſu 10.* Si enim, inquit, viderit eum qui habet ſcientiam, in Idolio recumbentem, *id eſt qui ſcit, nihil inquirendum propter conſcientiam, manducans omne quod in macello venit, oblatum necne ſit Idolis.* Nonne conſcientia C eius, *qui videt edentem*, cùm ſit infirma, *ſcrupuloſa circa Idolothyta.* ædificabitur ad manducandum Idolothyta ? & peribit infirmus in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt ? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. *Quid hoc eſt, niſi quia Chriſtus in membris ? Et vt dixit Saulo* ; Quid me perſequeris ? *ſic quoque iuxta Zach. ſupra*, tangit pupillam oculi mei. *Quod ſic exaggerat Auguſtinus, Ser. 6. de verbis Do. vbi hunc locum Pauli totum profert, & ſic inducit dantem ſcandalum.* Nouit, inquit, Deus cor meum. Sed frater tuus, non nouit cor tuum. Si infirmus es, caue maiorem ægritudinem. Sin firmus es, cura D infirmitatem fratris. Qui vident iſta, ædificantur ad Idolia, & non tantùm ibi manducare, ſed & ſacrificare deſiderant. Ecce perit infirmus in tua ſcientia frater. Audi, frater, ſi contemnebas infirmum, etiam fratrem contemnis. Expergiſcere. Quid in ipſum Chriſtum peccas ? attende enim, quod nullo pacto poſſis contemnere. Sic autem peccantes, inquit, in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Eant nunc qui iſta contemnunt, & recumbant in Idolio ; nonne erunt prementes, non tangentes ? *agebat de muliere, fide tangente fimbriam Chriſti in turba premente* : & cùm recubuerint in Idolio, veniant & impleant Eccleſiam, non ſalutem accepturi, ſed preſſuram facturi. Sed timeo, E inquies, ne offendam maiorem. Times prorſus, ne offendas maiorem. Et non times ne offendas Deum ? &c. Quid plura fratres Chriſtiani ? Audiſtis quia peccantes in fratres & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Nolite contemnere, ſi non vultis deleri de libro vitæ. &c. Quid facis de conſcientia infirma quam percutis ? quid facis de pretio ? ſi contemnis quod emptum eſt, vide quanti emptum eſt. Peribit, inquit, infirmus in tua ſcientia quam te dicis habere, vt ſcias quia nihil eſt Idolum, & animo cogites Deum, & ſic recumbas in Idolio, in hac

S. Aug.

ſcientia perit infirmus. Et ne contemnas infirmum, addidit: propter quem Chriſtus mortuus eſt. Quem vis contemnere? pretium eius attende, & cum morte Chriſti totum mundum appende. Et ne adhuc putares in infirmum peccare, & leue duceres peccatum, ac paruipenderes; in Chriſtum, inquit, peccatis. Solent enim homines dicere, in hominem pecco; numquid in Deum? &c. Audeas negare Chriſtum Deum. &c. *Non eſſe autem ſumendum ſcandalum à malo exemplo aliorum, nec bonum propterea opus, & multò minus fidem, ac ſocietatem Sanctorum, & Eccleſiam; docuit ſæpius Auguſtinus. Epiſtola 199. ad Ediciam, vbi eam arguit, quòd nupta cum eſſet, inconſulto viro, infirmæ conſcientia, habitu viduæ incederet, & ſua, abſque eius conſenſu, bona pauperibus elargita fuiſſet; quâ causâ ſcandalizatus, propoſitum continentiæ rupit, quod ambo ex conſenſu mutuo conceperant. Vbi inter cætera:* Scriptum eſt quidem, inquit, mulieres eſſe debere in habitu ornato: aurique circumpoſitio, & intorſio crinium, & cætera huiuſmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram fermè, *alij legunt, formæ*, adhiberi ſolent, meritò reprehenſa ſunt. Sed eſt quidam pro modulo perſonæ, habitus matronalis à viduali veſte diſtinctus qui poteſt fidelibus coniugatis, ſaluâ Religionis obſeruantiâ, conuenire. Hunc te maritus, ſi deponere noluit, ne te velut viduam illo viuente iactares, puto quia non fuerat in hac re vſque ad diſſenſionis ſcandalum perducendus. Magis inobedientiæ malo, quam vllius abſtinentiæ bono. Quid enim eſt abſurdius, quàm mulierem de humili veſte viro ſuperbire, cui te potiùs expediret obtemperare candidis moribus, quam in nigellis veſtibus repugnare? Quia & ſi te indumentum monachæ delectabat, etiam hoc gratius poſſet marito obſeruato exoratoque ſumi, quàm illo inconſulto contemptoque præſumi. Quod ſi omnino non ſineret, quid de tuo propoſito deperiret? Abſit, vt hinc diſpliceres Deo, quòd coniuge tuo nondum defuncto, non indueretis ſicut Anna, ſed ſicut Suſanna. Neque enim & ille qui tecum iam cœperat cuſtodire tam magnum continentiæ bonum, etiam ſi coniugale, non viduale voluiſſet vt acciperes indumentum, ad indecentem quoque te compuliſſet ornatum: quò & ſi aliquâ durâ conditione cogereris, poſſes habere in ſuperbo cultu, cor humile. &c. *En vt arcet à ſcandalo dando. Non tamen hæc dicit, vt propter aliorum ſcandalum perperam acceptum, vel detractiones linguarum malarum, a bonis operibus ſit ceſſandum.* Nonne, *inquit, illud.* Si ampliorem miſericordiam cogitans, ideo pauperibus res tuas erogare differres, ne ſcandalizatus maritus tuus, Deo periret; vberiores tibi eleemoſynas Deus computaret? Proinde ſi recolis, quid acquiſieras, quando lucrata fueras virum tuum, vt tecum Chriſto ſanctiore caſtitate ſeruiret; intellige per illas eleemoſynas tuas, quibus cor eius euerſum eſt, quanto grauiore damno percuſſa fueris, quàm ſunt illa lucra, quæ cœleſtia cogitabas. Si enim habet ibi magnum locum panis fractus eſurienti, quantum locum ibi credenda eſt habere miſericordia, quâ homo eripitur diabolo tanquam leoni rugienti, & quem deuoret inquirenti. Neque hoc ita dicimus, vt ſi quiſquam ſcandalizatus fuerit de bonis operibus noſtris, ab eis deſiſtendum putemus: ſed alia cauſa eſt alienarum, alia neceſſariarum in ſocietate aliqua perſonarum: alia fidelis, alia infidelis: alia parentum erga filios, alia filiorum erga parentes: alia poſtremò ea quæ in his maximè rebus intuenda eſt, viri & vxoris; vbi mulierem coniugatam non licet dicere, facio quod volo de meo: cùm & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui, hoc eſt viri ſui. Nam ſic quædam, vt commemorat Apoſtolus Petrus, mulieres ſanctæ quæ in Deum ſperabant, ornabant ſe, *vt & Paulus ait, mulierem nuptam cogitare quæ ſunt mundi, quomodo placeant viro*, ſubiectæ ſuis viris, ſicut Sara obſequebatur Abrahæ, Dominum eum vocans, cuius, inquit, factæ eſtis filiæ; cùm ad Chriſtianas, non ad Iudæas fœminas loqueretur. *Denique propter ſcandala, relinquenda quidem affectu & corde eſſe, mala exempla non imitanda, fidem tandem & Religionem non eſſe deſerendam, ſicut ſchiſmatici & hæretici faciunt; docuit Sermone 18. de Verbis Domini. Vbi, obiicientibus illud Eſa. 52.* Ecce, inquiunt, dicit Propheta, recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis. Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & recedere iubemur, ne tangamus immundum? nos iſtam receſſionem ſpiritaliter intelligimus, illi corporaliter. &c. Clamamus & nos, & dicimus vobis, recedite. &c. Sed contactu cordis, non corporis. Quid eſt enim tangere immundum, niſi conſentire peccatis? &c. Diſplicuit tibi quod quiſque peccauit, non tetigiſti immundum. Redarguiſti, corripuiſti, monuiſti, adhibuiſti etiam, ſi res exigit, congruam, & quæ vnitatem non violet, diſciplinam, exiſti inde. &c. Clamauit iſta Moyſes, clamauit Eſaias, clamauit Ieremias, clamauit Ezechiel: videamus ſi hoc ipſi fecerunt, ſi dimiſerunt populum Dei, & ſe ad gentes alias tranſtulerunt. Quàm multa, & quàm vehementer Ieremias increpauit in peccatores & ſceleratos populi ſui, inter eos tamen erat; vnum cum illis templum intrabat, eadem Sacramenta celebrabat, in ea hominum ſceleratorum congregatione viuebat, ſed clamando exibat inde, &c. *Et concludit ſub finem Sermonis.* Obiurgando inquit, exiit liber in conſpectu Dei, cui neque ſua Deus peccata imputat, quia non fecit; neque alia, quæ non approbauit: neque negligentiam, quia non tacuit; neque ſuperbiam, quia in vnitate permanſit. Sic ergo fratres mei, quotquot habetis inter vos qui amore ſæculi prægrauantur, auaros, periuros, adulteros, ſpectatores nugarum, conſultores Mathematicorum, Phanaticorum, augurum, auſpicum; ebrioſos, luxurioſos; quidquid inter vos malorum eſſe noſtis, quantùm poteſtis, improbate, vt corde recedatis: & redarguite, vt exeatis inde; & nolite conſentire, vt immundum non tangatis. *Expreſſius autem de fide & Eccleſia non relinquenda propter ſcandala, quidquid mali exempli dent mali etiam Doctores, & prælati deficientes, non tantùm à bonis moribus, ſed etiam ab Eccleſiæ vnitate. Idem Auguſt. to. 7. lib. 3. contra Ep. Parmeniani. cap. 4. vbi de Cypriano cùm præfatum locum Eſa. expoſuiſſet, & Pſalmi 52. non ſedi cum concilio vanitatis, &c. Quod Donatiſtæ obiiciebant pro ſui Schiſmatis defenſione:* An non erat, *inquit*, conuenticulum vanitatis in eis, qui eſurientibus in Eccleſia fratribus, largiſſimo argento nitere cupiebant? an non erant facinoroſi, qui fundos inſidioſè fratribus rapiebant? An nequiſſimi & impij non erant, qui vſuris multiplicantibus fœnus augebant? Ille verò lauabat manus ſuas cum innocentibus, & circumdabat altare Domini. Ideo quippe tolerabat nocentes, ne deſereret innocentes. &c. nec propter vaſa quę erant in contumeliam, ſe à magna domo ſeparabat, ſed eos in vnitate illius domus arguens, tolerabat

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

à quibus ſe, non imitando mundabat. *Et cap. 5. cir-* S. Aug. *ca f.* Patimur inquit, in congregatione Catholica toto orbe diffuſa, donec tranſeat iniquitas, donec tempore meſſis zizania colligantur: donec vltimo ventilabro à frumento palea ſeparetur, donec piſces boni à piſcibus malis, cum quibus inter eadem retia congregati ſunt, in littore eligantur; Donec hœdi ab ouibus cum quibus ſub vno paſtore, in eiſdem paſcuis, tandiu pauerunt, in vltimo ad ſiniſtram ſegregentur. &c. Inconcuſſum igitur firmumque teneamus, nullos bonos ab ea ſe poſſe diuidere, *pace & vnitate Eccleſiæ*, id eſt nullos bonos, etiam ſi cognitos ſibi malos patiantur, vbicumque verſantur, propter eos ſe à longè poſitis, & incognitis bonis, temerario ſchiſmatis ſacrilegio ſeparare. *Dicunt enim boni cum Pſalte:* Confitebor tibi in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te. *Pſalmo 34. Eſto, paleas abripiat ventus, firmus ſtabo cum tritico, nil me mouebunt ſcandala. Accipe Auguſtinum ibidem.* Fit, inquit, S. Aug. confeſſio in omni multitudine, ſed non in om- A nibus Deus laudatur: Tota multitudo audit confeſſionem noſtram, ſed non in omni multitudine laus eſt Dei. In iſta enim omni multitudine, id eſt in Eccleſia, quæ in toto orbe terrarum diffuſa eſt, palea eſt & frumentum. Palea volat, frumentum manet. Ideo in populo graui laudabo te. In populo graui, quem ventus tentationis non aufert; in his Deus laudatur. Nam in palea blaſphematur ſemper. Quando palea noſtra attenditur, quid dicitur, ecce quomodo viuunt Chriſtiani, ecce quid faciunt Chriſtiani. Et fit quod ſcriptum eſt, quoniam nomen meum per vos blaſphematur in Gentibus. Inique, inuide, aream inſpicis qui totus in palea es, non tibi facilè grana occurrunt: quære, & inuenies populum grauem, in quo Dominum laudes. Vis inuenire? Eſto talis. Nam ſi non fueris talis, difficile eſt vt non omnes tales tibi videantur, qualis es. Et comparantes, ait Apoſtolus, ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt, in populo graui laudabo te.

SCORPIVS.

Scorpius licet paruus grauiter lædit, caudâ pungens, æſtate, & Auſtro & Africo flante; cuius remedia naturalia ſunt, ſed præcipua fides cum ſigno crucis. Scorp. cap. 1. in p.

MAgnum de modico malum, Scorpios terra ſuppurat. tot venena, quot genera; tot pernicies, quot & ſpecies; tot dolores, quot & colores Nicander ſcribit & pingit. & tamen vnus omnium violentiæ geſtus, nocere de cauda; quæ cauda erit, quodcunque de poſtumo corporis propagatur, & verberat. proinde ſcorpij ſeries illa nodorum, venenatâ intrinſecus venulâ ſubtilis, arcuato impetu ſurgens, hamatile ſpiculum in ſummo tormenti ratione ſtringit. vnde & bellicam machinam, retractu tela vegetantem, de ſcorpio nominant. Id ſpiculum, & fiſtula eſt, patula tenuitate in vulnus & virus, quà figit effundit. familiare periculi tempus æſtas, Auſtro & Africo ſæuitia velificat. In remediis naturalia plurima. aliquid & magia circumligat. medicina cum ferro & poculo occurrit. Nam & præbibunt quidam, feſtinando tutelam; ſed concubitus exhaurit, & denuò ſitiunt. Nobis fides præſidium, ſi non & ipſâ percutitur diffidentiâ ſignandi ſtatim & adjurandi, & vrgendi beſtiæ calcem. Luc. 10. hoc denique modo etiam ethnicis ſæpè ſubuenimus; donati à Deo ea poteſtate, quam 19. Apoſtolus dedicauit, quum morſum viperæ ſpreuit. Act. 28. 3.

SCORPIVS. SCHOL.

MALVM SCORPIOS. *Per appoſitionem.* MAGNVM DE MODICO. *Ingens & mortale virus ex paruo animali.* TERRA SVPPVRAT. *Producit quaſi exſudando venenum. Vel ad differentiam marini ſcorpij, qui & iuxta Plinium piſcis venenatus eſt libro 32. cap. 5. Ex eodem autem libro 10. c. 72. vbi de Scorpionibus terræ.* Scorpiones, inquit, terrâ viuunt, *quibus idem eſt alimentum, quod elementum.* NICANDER. SCRIBIT. *Hunc Cicero de Oratore Nicandrum vocat, adeo eloquentem, vt quaſi pictor oculis ſubijciat totum agriculturæ negotium. Suidas refert, fuiſſe colophonium Grammaticum, Poëtam, & Medicum, æuo Attali, qui Gallogræcos vicit. Scripſit & de Theriacis Alexipharmacis, Agricultura; & præter hæc collationes curationum, & pronoſtica Hypocratis, aliaque quamplurima metro edidit.* VIOLENTIÆ GESTVS. *Geſtiente enim caudâ lædit Scorpius cuiuſcumque ſit generis. Cauda porrò eius dicitur, quidquid à corpore eius extremo porrectum extenditur, ex pluribus contextum nodis.* ARCVATO IMPETV. *Caudam enim inflectit in modum arcus, & tormenti bellici, ab eo ſubmentis nomen; ſpiculum ſuum vibrat in figuram hami compoſitum.* RETRACTV. *Sic enim contrahitur hæc machina bellica quæ inſtar arcus retracta* B *maiori impetu & vegetiori tela ſtringit. 1. Mach. 6. 51. Vbi de Eupatore Rege ſuffecto Antiocho patri mortuo obſidente Bethſuram.* Statuit illic baliſtas, & machinas, & ignis iacula, & tormenta ad lapides iactandos, & ſpicula, & ſcorpios ad mittendas ſagittas. TEMPVS ÆSTAS, *alij legunt* æſtus. SÆVITIA VELIFICAT. *Sæuit quaſi laxatis velis, vel alludit ad alatos Scorpiones; qui Auſtro maximè & Africo flante acriùs pungunt.* MAGIA CIRCVM LIGAT, *vel plaga & vulnere, circumpoſita incantatione curata.* CVM FERRO. ET POCVLO. *Præciſo vulneris loco, & potione cordiali ſumptâ. Aliqui priùs bibunt antequam ſcindant, vt* C *ſic accelerent remedium.* CONCVBITVS EXHAVRIT. *An vim veneni, an eius remedium fruſtratur? vel ad ſcorpium referendum, cuius venenum in coitu cum femella exhauritur; quo ſitis ei prouocetur. V. infrà Ælianum.* DENVO SITIVNT. *Poſt concubitum, rurſum bibendum eſt.* NOBIS FIDES. *Vtantur ethnici, vel magicis vel naturalibus remediis, nobis Chriſtianis ſola fides contra omnia venena ſufficit Chriſto dicente:* Signa autem eos qui crediderint hæc ſequentur, in nomine meo dæmonia eiicient. &c. ſerpentes tollent. Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. SI NON PERCVTITVR

DIFFIDENTIA. *Modò tamen fides ipſa, non pungatur ſcorpio nocentiori diffidentiæ, & ſtatim recurrat ad ſignum crucis, quo ſe ſignet, & venenum aduret per virtutem eius, & caudam ipſam, & ſcorpionem conterat. Sic enim ſæpè nos fideles ſcorpionum ictibus impreßis Gentilium corporibus medemur, iuxta poteſtatem quam Paulus expertus eſt circa viperam, quamque expreßè Chriſtus dedit Apoſtolis & Diſcipulis contra ſcorpiones. Luc. 10. 19.* Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. *De Paulo autem naufragio erepto. Act. 28. 3.* Cùm congregaſſet autem Paulus ſarmentorum aliquantam multitudinem, & impoſuiſſet ſuper ignem, vipera à calore cùm proceſſiſſet, inuaſit manum eius. Vt verò viderunt barbari, *incolæ inſulæ melitenſis*, pendentem beſtiam de manu eius, ad inuicem dicebant: vtique homicida eſt homo hic, qui cùm euaſerit de mari, vltio non ſinit eum viuere. Et ille quidem excutiens beſtiam in ignem, nihil mali paſſus eſt. At illi exiſtimabant eum in tumorem conuertendum, & ſubitò caſurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, conuertentes ſe. *Syr. mutarunt ſermones ſuos*, dicebant eum eſſe Deum. *Nunc de ſcorpio, eius veneno, & remediis; quæ ex Plinio ſumpſit iuxta Nicandrum, videamus; Et quæ carptim author noſter, vno contextu nos ex Plinio deſcribamus. Sic ille lib. 11. nat. hiſt. c. 25.* Scorpiones, inquit, terreſtres, vermiculos ouorum ſpecie pariunt, ſimiliterque pereunt. *Velut aranei, ſic perimuntur, de quibus dixerat cap. præcedenti.* Peſtis importuna veneni ſerpentium, niſi quòd grauiore ſupplicio, lentâ per triduum morte conficiunt, virginibus lethali ſemper ictu, & fœminis ferè in totum. Viris autem matutinò, exeuntes cauernis priuſquam aliquo fortuito ictu, ieiunum egerant venenum. Semper cauda in ictu eſt. *Quâ ſolâ pungit & nocet*, nulloque momento meditari ceſſat, nequando deſit occaſioni. *Et hic eſt geſtus beſtiæ, de quo Tertull. ſemper geſtienti in virus.* Ferit & obliquo ictu & inflexo. *Author dixit arcuato impetu.* Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus author eſt. *Idem ſcribit Auicenna ſect. 6. 4.* In nouem genera deſcriptis, *idem docet cum Auicenna Ælianus lib. 8.* Per colores maximè ſuperuacuos, quoniam non eſt ſcire quos minimè exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe, mareſque ſæuiſſimos Nam coitum ijs tribuit. Intelligi autem, *diſcerni à feminis*, gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die cùm incandueret Solis ardoribus. *Quod dixit Author noſter familiare periculi tempus, ſiue æſtum, ſiue æſtatem.* Itemque cùm ſitiunt, inexplebiles potu. Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæuiora eſſe. *Conſule Ariſtotelem lib. 8. hiſt. cap. 29. Tertullianus dixit ſeriem nodorum, &c.* Pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum Africæ volucre, etiam Auſtri faciunt pandentibus brachia, vt remigia ſubleuantes. *Inde & Tertullian. Auſtro & Africo ſæuitia velificat.* Apollodorus idem planè quibuſdam ineſſe pennas tradit. Sæpè Pſylli. *Ex eodem Plin. lib. 7. cap. 2. Populi Libyæ prope Garamantas, à Pſyllo Rege ſic dicti quorum corpori ingenitum virus exitiale ſerpentibus. Hi liberos mox genitos ſæuiſſimis ſerpentibus exponebant, vt caſtitatem probarent coniugum, ſi ſerpentes ſtatim expoſitos fugerent. Ex Plutarcho Cato per deſerta Libyæ tranſiens Pſyllos duxit medentes ſerpentum morſibus partim cantu, partim ore trahentes venenum.* Sæpè, inquit, Pſylli qui reliquarum venena terrarum inuehentes, quæſtus ſui cauſa, peregrinis malis impleuere Italiam, hos quoque importare conati ſunt: ſed viuere intra Siculi cœli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in Italia, ſed innocui, &c. Quidam & ab ipſis fœtum deuorari arbitrantur, vnum modò, *ſolum*, relinqui ſolertiſſimum, & qui ſe ipſius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum vltorem, qui poſtremò genitores supernè conficiat Pariuntur autem vndeni. *Iam de remediis aliquid ex eodem dicamus. Libro. 21. cap 15.* Ex argumento nomen accepit ſcorpius herba. Semen enim habet ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis, folia pauca. Valet & aduerſus animal nominis ſui. Eſt & alia eiuſdem nominis effectuſque, ſine foliis Aſparagi caule, in cacumine aculeum habens, & inde nomen. *Alia dat remedia lib. 11. cap. 25.* Homini icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in vino. Magnam aduerſitatem oleo merſis & ſtellionibus putant eſſe, innocuis dumtaxat iis, qui & ipſi carent ſanguine, lacertarum figura. Atque ſcorpiones in totum nullis nocere, quibus non ſit ſanguis. *Liquet autem quotidiano experimento ſcorpium in oleo demerſum ac ſuffocatum, remedium eſſe præſentiſſimum, ſi teratur, & vulneri ab eo inflicto imponatur. Auguſtinus quoque Ser. 19. de Sanctis.* Solent, inquit, medicinæ periti ægritudines quas curandas ſuſcipiunt, aliquando curare per contraria, aliquando per ſimilia: hoc fecit Dominus noſter, Ieſus Chriſtus, ſuâ paupertate nos ditans, ſuâ humilitate nos ſubleuans, ſuâ infirmitate nos ſanans, ſuâ morte nos viuificans. Sic ratione medicinæ ſicca humidis, humida ſiccis, calida frigidis opponuntur, & minùs fortia contraria, à fortioribus, contrariis ſuperuenientibus ſuperantur. Simili ratione ſimilia ſimilibus apponuntur, cùm ſecundùm quantitatem vulnerum, vel tumorum, menſuratur longitudo vel latitudo epithematum. Sic ſcorpionum carnes oleo coctæ percuſſionibus medentur, ſcorpionum. Sic theriaca de ſerpentis carne confecta, morſibus ſerpentinis occurrit, & potiones veneno infectas, in potu ſumpta expellit. Ad hanc ſimilitudinem Medicus noſter mortem carnis noſtræ de ſerpente venientem, carnis ſuæ morte ſanauit, & ad immortalitatis ſuæ ſpeciem in tempore reſtitutionis complendam reformauit. Vbi diligentiùs attendendum eſt, quòd mors quæ per lignum venit, per lignum ſuperata eſt. Et ipſa ligni forma, longitudini, & latitudini, & altitudini humani corporis configurata eſt: quorum ſicut totum corpus motum eſt, vt manus ad vetitum extenderetur, ita corpus per omnia membra ſua in cruce extenderetur: & totum quod reatu paterni delicti confractum fuerat, hoc emplaſtri malaxatione conſolidaretur. Sed huic medicamento per ſimilia compoſito, admixtum eſt & medicamentum factum per oppoſitum. Nam hic ſanauit obedientia, quod ibi corruperat inobedientia. Et quod ibi contaminauit gulæ oblectamentum, hic reformat crucis tormentum. *De ſcorpio autem cauda pungente ſermone 29. de verbis Do. Vbi de patre pro ouo non dante ſcorpionem, per ouum, ſpem pulli explicat, qui non videtur; quod ſpei futurorum inuiſibilium applicat.* Expecta, inquit, ſuſtine, noli retrò reſpicere, ouo tuo ſcorpium time. Vide quia de cauda percutit, quam retro habet. Non ergo ſcorpius perimat ouum tuum, mundus iſte ſpem tuam, vt ita dicam veneno ouo contrario. Quo contrario? quanta tibi loquitur mundus? quanta poſt dorſum ſtrepit, vt retrò reſpicias, id eſt vt in rebus præſentibus, nec præſentibus; non enim dicenda ſunt præſentia, numquam ſtantia, ſpem tuam ponas, & ab eo quod promiſit Chriſtus, & nondum dedit,

S. Aug.

S. Aug.

ſed quia fidelis eſt dabit, auertas animum tuum, & requieſcere velis in mundo pereunte, &c. Ego ſi habeo ſpem, ſi teneo ſpem, ouum meum non eſt à ſcorpione percuſſum, &c. Si benedico quando benè eſt, & blaſphemo quando malè eſt, ſuſcepi ſcorpionis aculeum, compunctus reſpexi retrò, &c. Quid ponimus cor in terra, cùm videamus quia euertitur terra? &c. nemo vos murmurando auertat ab expectatione futurorum. Omnes qui propter iſtas aduerſitates blaſphemant Chriſtum noſtrum, cauda ſcorpionis ſunt. Nos ouum noſtrum ſub alis illius gallinæ ponamus, Euangelicæ gallinæ, quæ clamat Ieruſalem illi falſæ ac perditæ; quoties, volui, &c. Animaduertiſtis fortè quomodo gallina concidat ſcorpionem. Vtinam ergo & iſtos blaſphemantes; *& hæreticos, quales erant Gno-* A *ſtici contra quos ſcripſit ſcorpiacum Tertullianus.* In terra reptantes, de cauernis prodeuntes, & malè pungentes illa gallina concidat & deuoret, in corpus ſuum traiiciat, & in ouum vertat, &c. Iſti blaſphematores terrena ſectantes, terrena deſiderantes, in terrenis ſpem ponentes, *quid aptius terreno ſcorpio.* Cùm iſta, velint, nolint, peruiderint, quid tenebunt? vbi remanebunt? foris nihil, intus nihil: manis arca, inanior conſcientia. Vbi requies? vbi ſalus? vbi ſpes? veniant ergo, deſinant blaſphemare, diſcant adorare. Scorpij pungentes à gallina comedantur, in corpus traiicientis conuertantur, in terra exerceantur, in cœlo coronentur. *O præclara contra ſcorpionem remedia, fides, & ſpes in Chriſtum; refugium ſub alas gallinæ!* 5. Aug.

SCRIPTVRA SACRA, VETVS, EIVSQVE ANTIQVITAS, ET AVTHORITAS.

1. *Scriptura Sacra antiquitas, Veritas, & maieſtas, ex Septuaginta interpretibus hauſta, omnium Gentilium ſcriptorum vetuſtate maior, & Prophetiarum euentu verior conuincitur. Apol. cap. 18. à p. 19. & 20. ad vltra m.*

QVos diximus prædicatores, prophetæ de officio præfandi vocantur. voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem diuinitatis edebant, in theſauris literarum manent, nec iſtæ nunc latent. Ptolemæorum eruditiſſimus, quem Philadelphum ſupernominant, & omnis literaturæ ſagaciſſimus, cum ſtudio bibliothecarum Piſiſtratum, opinor, æmularetur, inter cetera memoriarum, quibus aut vetuſtas aut curioſitas aliqua ad famam patrocinabatur, ex ſuggeſtu Demetrij Phalerei grammaticorum probatiſſimi, cui præfecturam mandauerat, libros à Iudæis quoque poſtulauit, proprias atque vernaculas literas, quas ſoli habebant. ex ipſis enim & ad ipſos ſemper prophetæ perorauerant, ſcilicet ad domeſticam Dei gentem ex patrum gratia. Hebræi retrò, qui nunc Iudæi. Igitur & literæ Hebrææ, & eloquium. Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemæo à Iudæis ſubſcriptum eſt, ſeptuaginta & duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque Philoſophus prouidentiæ vindex de ſententiæ communione ſuſpexit. Affirmauit hæc vobis etiam Ariſtæus. ita in Græcum ſtilum exapertò monumenta reliquit. Hodie apud Serapeum, Ptolemæi Bibliothecæ cum ipſis Hebraicis literis exhibentur. Sed & Iudæi palam lectitant. vectigalis libertas. vulgò aditur ſabbatis omnibus. qui adierit, inueniet Deum. qui etiam ſtuduerit intelligere, cogetur & credere. Primam inſtrumentis iſtis Cap. XIX.
auctoritatem ſumma antiquitas vindicat. apud vos quoque religionis eſt inſtar, fidem de temporibus aſſerere. Omnes itaque ſubſtantias, omneſque materias, origines, ordines, venas veterani cuiuſque ſtili veſtri, gentes etiam pleraſque, & vrbes inſignes, & canas memoriarum, ipſas denique effigies literarum indices cuſtodeſque rerum, & puto adhuc minùs dicimus, ipſos inquam deos veſtros, ipſa templa, & oracula, & ſacra, vnius interim prophetæ ſcrinium ſeculis vincit, in quo videtur theſaurus collocatus totius Iudaïci Sacramenti, & inde etiam noſtri. Si quem audiſtis interim Moyſem, Argiuo Inacho pariter ætate eſt. quadringentis penè annis, nam & ſeptem minùs, Danaum & ipſum apud vos vetuſtiſſimum præuenit, mille circiter cladem Priami antecedit. poſſem etiam dicere quingentis ampliùs & Homerum, habens quos ſequar. ceteri quoque prophetæ, etſi Moyſi poſtumant, extremiſſimi tamen eorum non retroſiores deprehenduntur primoribus veſtris ſapientibus, & legiferis, & hiſtoricis. Hæc quibus ordinibus probari poſſint, non tam difficile eſt nobis exponere, quàm enorme; nec arduum, ſed interim longum. multis inſtrumentis cum digitorum ſupputariis geſticulis adſidendum eſt. reſeranda antiquiſſimarum etiam gentium archiua, Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum. aduocandi municipes eorum, per quos notitia ſubminiſtrata eſt, aliqui Manethon Ægyptius, & Beroſus Chaldæus, ſed & Iromus Phœnix Tyri Rex; ſectatores quoque eorum, Mendeſius Ptolemæus, & Menander Epheſius, & Demetrius Phalereus, & Rex Iuba, & Appion, & Thallus, & qui iſtos aut probat aut reuincit Iudæus Ioſephus antiquitatum Iudaïcarum vernaculus vindex; Græcorum etiam cenſuales conferendi, & quæ quando ſint geſta, vt concatenationes temporum aperiantur, per quæ luceant annalium numeri. peregrinandum eſt in hiſtorias, & literas orbis. Et tamen quaſi partem iam probationis intulimus, cùm per quæ probari poſſint, aſperſimus verùm differre præſtat, ne vel minùs proſequamur feſtinando, vel diutiùs euagemur perſequendo. Plus iam offerimus Cap. XX.
pro iſta dilatione, maieſtatem ſcripturarum, ſi non vetuſtatem. diuinas probamus, ſi dubitatur, antiquas. nec hoc tardius, aut aliunde diſcendum. coram ſunt quæ docebunt,

Matth. mundus, & ſeculum, & exitus. quicquid agitur, prænuntiabatur. quicquid videtur, au-
24. 6. 7. diebatur. quòd terræ vorant vrbes, quòd inſulas maria fraudant, quòd externa atque interna bella dilaniant, quòd regnis regna compulſant, quòd fames, & lues, & locales quæque clades, & frequentiæ pleraque montium vaſtant, quòd humiles ſublimitate, ſublimes humilitate mutantur, quod iuſtitia rareſcit & iniquitas increbreſcit, bonarum omnium diſciplinarum cura torpeſcit, quòd etiam officia temporum, & elementorum munia exorbitant, quòd & monſtris & portentis naturalium forma turbatur prouidenter ſcripta ſunt. dum patimur, leguntur; dum recognoſcimus, probantur. idoneum, opinor, teſtimonium diuinitatis veritas diuinationis.

2. *Scriptura Sacra, tempore præcedit omnes prophanas literas. De teſtim. ani. cap. 5 in f. & 6. in p.*

ET vnde ordo ipſis literis contingit, noſſe, & in vſum loquelæ diſſeminare, quæ nulla vnquam mens conceperat, aut lingua protulerat, aut auris exceperat? Atenim cùm
a Rom. 11 diuinæ ſcripturæ, quæ penes nos, vel Iudæos ſunt, a *in quorum olea, & oleaſtro inſiti ſu-*
17. 24. *mus*, multò ſecularib. literis, non modica tantùm ætate aliqua, antecedant, vt loco ſuo edocuimus, ad fidem earum demonſtrandam; & ſi hæc eloquia de literis vſurpauit anima, vtique de noſtris credendum erit, non de veſtris: quia potiora ſunt ad inſtruendam animam priora, quàm poſtera, quæ & ipſa à prioribus inſtrui ſuſtinebant; cùm etſi de veſtris inſtructam concedamus, ad originem tamen principalem traditio pertineat, noſtrumque omnino ſit quodcunque de noſtris ſumpſiſſe & tradidiſſe contigit vobis. Quod cùm ita ſit, non multum refert, à Deo formata ſit animæ conſcientia, an à literis Dei. Quid igitur vis homo, de humanis ſententiis literarum tuarum exiſſe hæc in vſus communis
Cap. VI. calloſitatem? Crede itaque tuis, & de commentariis noſtris tantò magis crede diuinis. ſed de animæ ipſius arbitrio perinde crede naturæ. Elige quam ex his fideliùs ſororem obſerues veritatis.

3. *Et de Pallio cap. 2. à m.*

QVoties & iſta mutauerunt, iam inde à Nino Beli progenie? ſi tamen Ninus regnare primus, vt autumat ſuperiorum profanitas. Fermè apud vos vltra ſtilus non ſolet. Ab Aſſyriis, ſi fortè, æui hiſtoriæ pateſcunt. Qui verò diuinas lectitamus, ab ipſius mundi natalibus compotes ſumus.

4. *Scriptura Sacra, fons eſt, vnde humana ſapientia hauſit quidquid habet ſanum quod tamen in multis corrupit, & miſcuit fabulis ad exauthorandam fidem. Apol. 47. per totum.*

MIhi proficit antiquitas præſtructa diuinæ literaturæ, quo facilè credatur theſaurum eam fuiſſe poſteriori cuique ſapientiæ. Et ſi non onus iam voluminis temperarem, excurrerem in hanc quoque probationem. Quis poëtarum, quis ſophiſtarum, qui non de prophetarum fonte potauerit? Inde igitur & Philoſophi ſitim ingenij ſui rigauerunt. Inde & à quibuſdam quoque eiecta Philoſophia, à Thebanis dico, à Spartiatis & Argiuis, dum ad noſtra contaminantur. Sed homines gloriæ (vt diximus) & eloquentiæ ſolius libidinoſi, ſi quid in ſanctis offenderunt digeſtis, exinde regeſtum pro inſtituto curioſitatis ad propria verterunt, neque ſatis credentes diuina eſſe, quò minùs interpolarent, neque ſatis intelligentes vt adhuc tunc ſubnubila, etiam ipſis Iudæis obumbrata, quorum propria videbantur. Nam & ſi qua ſimplicitas erat veritatis, eo magis ſcrupuloſitas humana fidem aſpernata nutabat, per quod in incertum miſcuerunt etiam quod inuenerant certum. Inuentum enim ſolummodò Deum, non vt inuenerant diſputauerunt. vt & de qualitate, & de natura eius, & de ſede diſceptent. Alij incorporalem aſſeuerant, alij corporalem, quà Platonici & Stoici: alij ex atomis, alij ex numeris, quà Epicurus & Pythagoras: alij ex igne, quà Heraclito viſum eſt. Et Platonici quidem curantem rerum; contra Epicurei otioſum, & inexercitum, & vt ita dixerim, neminem humanis rebus. poſitum verò extra mundum Stoici, qui figuli modo extrinſecus torqueat molem hanc. intra mundum Platonici, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat, quod regat. Sic & de ipſo mundo, natus innatusve ſit, deceſſurus manſurusve ſit, variant. Sic & de animæ ſtatu, quam alij diuinam & æternam, alij diſſolubilem contendunt, vt quis ſenſit, ita & intulit, aut reformauit. Nec mirum ſi vetus inſtrumentum ingenia philoſophorum interuerterunt. Ex horum ſemine etiam noſtram hanc nouitiolam paraturam viri quidam ſuis opinionibus ad philoſophicas ſententias adulterauerunt, & de vna via obliquos multos & inexplicabiles tramites ſciderunt. Quod ideo ſuggeſſerim, ne cui nota varietas ſectæ huius in hoc quoque nos philoſophis adæquare videatur, & ex varietate defenſionum iudicet veritatem. Expeditè autem præſcribimus adulteris noſtris, illam eſſe

regulam veritatis, quæ veniat à Chriſto, tranſmiſſa per comites ipſius, quibus aliquantò poſteriores diuerſi iſti commentatores probabuntur. Omnia aduerſus veritatem de ipſa veritate conſtructa ſunt, operantibus æmulationem iſtam ſpiritibus erroris. Ab iis adulteria huiuſmodi ſalutaris diſciplinæ ſubornata: ab his quædam etiam fabulæ immiſſæ, quæ de ſimilitudine fidem infirmarent veritatis, vel eam ſibi potiùs euincerent, vt quis ideo non putet Chriſtianis credendum, quia nec Poëtis nec Philoſophis: vel ideo magis Poëtis & Philoſophis exiſtimet credendum, quia non Chriſtianis. Itaque ridemur Matth.
Deum prædicantes iudicaturum: ſic enim & Poëtæ & Philoſophi tribunal apud inferos 25. 31.
ponunt, & gehennam ſi comminemur, quæ eſt ignis arcani ſubterraneus ad pœnam Matth. 5.
theſaurus, proinde decachinnamur: ſic enim & Pyriphlegeton apud mortuos amnis eſt. 22.
& ſi paradiſum nominemus locum diuinæ amœnitatis recipiendis ſanctorum ſpiritibus Gen. 2. 8.
deſtinatum, maceriâ quadam igneæ illius zonæ à notitia orbis communis ſegregatum, Gen. 3. 24.
Elyſij campi fidem occupauerunt. Vnde hæc, oro vos, Philoſophis aut Poëtis tam conſimilia? non niſi de noſtris Sacramentis. Si de noſtris Sacramentis, vt de prioribus. Ergo fideliora ſunt noſtra magiſque credenda, quorum imagines quoque fidem inueniunt. Si de ſuis ſenſibus, iam ergo Sacramenta noſtra imagines poſteriorum habebuntur, quod rerum forma non ſuſtinet. nunquam enim corpus vmbra, aut veritatem imago præcedit. *Vide libr. 2. ad nationes cap. 2.*

5. *Scriptura ſanctæ reſtaurator Eſdras 1°. De cultu fœm. cap. 3. in m.*

Hieroſolymis Babyloniâ expugnatione deletis, omne inſtrumentum Iudaïcæ literaturæ per Eſdram conſtat reſtauratum. 1. Eſdræ 7. 6.

6. *Scriptura Sacra authores inter ſe concordant. De pudic. cap. 19. à p.*

Benè autem quod Apoſtolis, & fidei, & diſciplinæ regulis conuenit. * *Siue enim ego,* a1. Cor.
inquit, *ſiue illi, ſic prædicamus.* Totius itaque Sacramenti intereſt, nihil credere ab 15. 11.
Ioanne conceſſum, quod à Paulo ſit denegatum. Hanc æqualitatem Spiritus ſancti qui obſeruauerit, ab ipſo deducetur in ſenſus eius.

SCRIPTVRA SACRA.

SCRIPTVRÆ ANTIQVITAS TRANSLATIO 70. ET AVTHORITAS CONSENSVS RESTAVRATIO. 1. 2. 3. 4. 5. 6. SCHOL.

PROPHETÆ. *A procul fando dicti.* VIRTVTES. *Signa & prodigia.* AD FIDEM. *Suadendam, vt Deo & ſibi conciliarent.* IN THESAVRIS. *Bibliothecis. Hic Lagi filius Ægypti Rex tertius poſt Alexandrum.* PISISTRATVM. *Iſte primus dicitur Bibliothecam publicam inſtituiſſe Athenis.* EX SVGGESTV. *Demetrius enim hanc mentem induxit Ptolomæo qui vt habet Diogenes Laertius, inuidiâ pulſus Athenis, exceptus eſt à Ptolomæo, & eius Bibliothecæ Præfectus.* EX IPSIS. *Oriundi Prophetæ ex Hebræis.* PATRVM GRATIA. *Propter Abraham, Iſaac, & Iacob.* HEBRÆI RETRO, *qui priùs ab Heber, & Abraham, Hebræi dicebantur, poſtea à Iuda, dicti ſunt Iudæi.* NE NOTITIA VACARET. *Ne fruſtra codices Hebræos in ſua Bibliotheca haberet, & lateret rerum in eis contentarum cognitio, Iudæi addiderunt ad gratiam & fauorem Ptolemæi, Septuaginta duos interpretes, Hebraica & Græca linguæ peritiſſimos, quos admiratus eſt Menedemus Philoſophus vel ex eo aſſertor diuinæ Prouidentiæ, de Schola Socratis, Phædonis filius, & raptus eſt admiratione tam vnanimem videns in tot hominum expoſitione conſenſum.* ARISTÆVS. *In libro de Septuaginta interpretibus, in Proœmio. Cuius & meminit Iuſtinus, Epiphanius, Euſebius.* ITA IN GRÆCVM, *ſic factum eſt vt Hebræa monumenta in Græcum tranſlata clariſſimè reliquerit Ptolemæus.* APVD SERAPEON. *Etiamnum in templo Serapidis leguntur ſacri libri, Hebraicis & Græcis literis, quin & Iudæi per ſingula Sabbata, palam apertè, & liberè lectitant libros ſuos, tributarij Gentilium, in vectigal deducta eorum libertate.* INVENIET DEVM. *Qui voluerit adire Synagogas Iudæorum, vt cuilibet ex plebe peruium eſt, Deum verum poterit audire ex libris, intellectuſque credere compelletur.* INSTRVMENTIS ISTIS, *libris, & Scripturis ſacris, maximè Moyſi Antiquiſſimi ſcriptoris.* STILI VESTRI. *Scripturæ veſtræ prophanæ.* VNIVS PROPHETÆ. *Moyſi Pentatheucum, in quo velut ſcrinio & theſauro condidit Deus omnia myſteria fidei, non tantùm Hebræorum, ſed & Chriſtianorum, quorum iſta figuræ erant.* ARGIVO INACHO. *Moyſes antiquitate contendit ex pari, cum* INACHO *antiquiſſimo Rege Argiuorum. Euſebius in Chronico facit Iacob Patriarcham Inachi coætaneum, ex quo nata eſt Io, quæ fuit Dea Ægyptiorum Iſis. Danao inde quadringentis penè annis prior ſi ſeptem excipias.* DANAVS *quoque Rex Argiuorum qui anno 32. exitus Iſrael de Ægypto Argis imperauit expulſo Stenelo Rege. Fuit 50. filiarum pater, à quo dictæ Danaides. Troiæ excidium, & Priami cladem mille circiter annis anteceſſit. Poſſem & dicere cum Theopompo, & Euphorio ſcriptoribus, Moyſem præuixiſſe Homero, pluſquam quingentis annis.* POSTVMANT, *poſt Moyſem. Poſteriores Moyſe.* RETROSIORES. *Poſteriores, quaſi diceret licet Moyſe inferiores ſint tempore, tamen nouiſſimi Prophetæ antiquiores ſunt antiquiſſimis veſtris Doctoribus, Iuriſperitis & ſapientibus.* ARCHIVA. *Tabularia, ſiue theſauri inſtrumentorum.* ALIQVI, *aliquis.* MANETHON, *huius meminit Porphyrius. Et Suidas. Et hic Ægyptius fuit, ortus vrbe Dioſpoli, qui de Aſtrologia iudiciaria carmen ſcripſit, item de Phyſiologia, & de Archaiſmo, & regno.* BEROSVS CHALDÆVS. *Aſtrologiæ peritiſſimus, cui ob mirandam prædicendi artem, iuxta Plinium libro 7. cap. 37. Athenienſes dicauere ſtatuam lingua aurea.* IROMVS PHŒNIX. *Alij legunt Hieronymus. Sed non ex Phœnicia, ſed Ægypto fertur oriundus à Ioſepho, libro 1. Antiq. cap. 4. Hiram*

quidem Phœnix, Hyeronymus appellatur à Theophylo lib. 3. fuit & alius Hieronymus cuius meminit Plutarchus in Demetrio, hiſtoricus Rhodius. TYRI REX. Alij legunt cum Heraldo, Syriæ rector. Idque iuxta Ioſephum libro 1. cont. Appionem vbi ait: Hieronymus Syriam procurauit, rexitque. Penſites Lector num pro Iromo vt legit Rigaltius: Iramus ſiue Hiramus, id eſt Hiran, Rex Tyri Salomonis Coætaneus, legendum ſit. MENDESIVS. De hoc Clem. Alex. libro 1. Strom. Fuit quidem Sacerdos: Regum autem Ægypti res geſtas tribus libris exponens, dicit tempore Amoſis Ægypti Regis, Moſe duce Iudæos exiſſe ex Ægypto. MENANDER. Hunc hiſtoricum citat de his qui regnauerunt in Tyro, Ioſephus & Theophilus Antioch. Is ſingulorum Regum actus ſcripſit apud Græcos & Barbaros, qui vt ait Ioſephus lib. 1. cont. Appionem, ſtuduit ex prouincialibus vniuſcuiuſque loci literis hiſtoriæ veritatem pandere. DEMETRIVS. Iſte fuit Theophraſti diſcipulus, qui ob egregias virtutes annis decem præfuit Athenienſibus, & ab eis 360. Statuis Æreis eſt honoratus. De quo Cicero in Bruto: eruditiſſimus, inquit, ille proceſſerat in Solem & puluerem, non è militari tabernaculo, ſed vt è Theophraſti doctiſſimi hominis vmbraculis. Monebat autem Ptolemæum Regem, vt de regno imperioque libros ſibi compararet atque perlegeret. Quæ enim amici non audent monere Reges, hæc in libris ſcripta ſunt. Ita Plutarchus. ET REX IVBA. Suidas eum facit Lybiæ & Mauruſiæ Regem. Tatianus narrat eum ſcripſiſſe hiſtoriam de Aſſyriis. ET APION. Contra hunc ſcripſit Ioſeph, qui ex Tatiano vir fuit Grammaticus celeberrimus, & plures libros ſcripſit de hiſtoria Ægypti, de quo & Clem. Alex. 1 Strom. ET THALLVS. Alter hiſtoricus, de quo nihil hactenus apud Authores reperi poſt exactam requiſitionem. CENSVALES. Tabelliones, Scribæ, Librarii Cenſualis miniſterij, qui operam ſuam locant magiſtro Cenſus in vrbe, & Acta Senatus conficiunt. l. 2. & 4. C. de Prin. ag. in reb. lib. 12. & apud Capitolinum in Gordianis. Senatuſconſultum, inquit, tacitum fieret, itaut non ſerui publici, non Scribæ, non Cenſuales illis actibus intereſſent. Item mentio fit de Cenſuali miniſterio l. 2. C. de tabul. Scrib. lib. 10. LVCEANT. Innoteſcant. ASPERSIMVS, quaſi rorem, & principia cognitionis eruenda. EXITVS. Euentus rerum prædictarum in diuinis ſcripturis. TERRÆ, motus, tremores, hyatus. FRAVDANT. Indequaque corradunt & abſorbent. COMPVLSANT. Bellico colliſu. FREQVENTIÆ MONTIVM. Alij legunt, feruefcentiæ, propter conſotos intrinſecus ignes. Alij legunt, frequentiæ mortium. MVNIA EXORBITANT, à ſuis qualitatibus deficiunt. PROVIDENTER SCRIPTA. Deo ſic prouidente præſcripta ſunt in codicibus ſacris vt viam fidei ſternerent. IDONEVM TESTIMONIVM. Prophetiæ euentus, veram Dei diuinitatem probat. Ita & libro de anima cap. 28. vbi de Moyſe loquitur. Satis, inquit, probans diuinitatem operis ex diuinatione vocis.

2. VNDE ORDO LITERIS. Vnde ſeries & contextus literarum proceſſit, ex quibus verba & voces contexta ſunt. PENES NOS. Apud nos Chriſtianos, in nouo Teſtamento, ſicut apud Iudæos in veteri. Vel vnde, quo tempore, primi ſcriptores apparuerunt, qui antiquiores ſacri vel prophani? OLEA, domeſtica Deo & fideli trunco, ex oleaſtro ſiluestri gentilitati inſerti ſumus. SÆCVLARIBVS. Gentilium literis. AD FIDEM. Ipſis debitam pro reuerentia antiquitatis. HÆC ELOQVIA. Vel quomodolibet legendo & pronunciando, vel maximè vera loquendo de Deo & rebus diuinis. DE NOSTRIS. Sacris. SVSTINEBANT; expectabant tanquam poſteriora vt à prioribus inſtruerentur. INSTRVCTAM. Facultatem loquendi, ſiue eloquentiam, non inficior ex veſtris gentilibus libris & literis edoctam qua de Deo ſanè aliquid loqui didiciſtis, ſed veſtri Doctores, noſtri Moyſi, & Prophetarum ſunt diſcipuli. VIS HOMO. Gentilem alloquitur. VSVS CALLOSITATEM. Modum inueteratum & quaſi calloſum ſentiendi & loquendi de Deo. DE COMMENTARIIS, libris diuinis. DE ANIMÆ ARBITRIO, ex ſenſu communi rationis. SOROREM VERITATIS, quaſi à Deo totius veritatis parente & origine, tam ipſa naturalis ratio, quàm veritas, ſiue in ſacris, ſiue in prophanis libris ſcripta legatur, à Deo vero perinde dictata eſt.

3. ISTA MVTAVERVNT. Regna ſcilicet, quoties iuxta ſcripturam, de gente in gentem tranſlata ſunt. A NINO, Rege Aſſyriorum primo. PROPHANITAS. Scriptura prophana priorum temporum. STILVS, hiſtoria ſiue ſcriptura. PATESCVNT Ordiuntur ſcribere hiſtorici à Regno Aſſyriorum. De his iam alibi, cum Auguſtino diximus. COMPOTES SVMVS. Adeò antiqua eſt hiſtoria ſacra, vt per eam fruamur cognitione temporum, rerumque geſtarum ab initio mundi.

4. ANTIQVITAS PRÆSTRVCTA, multum prodeſt fidelibus ad ſtabiliendam veritatem fidei, quod prius quaſi fundamentum ponamus, Scripturæ ſacræ antiquitatem. Vnde quaſi ex theſauro & fonte omnis humana doctrina hauſerit quidquid veri continet. ANTIQVIOR OMNIBVS. Ergone verum eſt Scripturam ſacram antiquiorem eſſe libris & ſcripturis omnibus? itane planè. EIECTA PHILOSOPHIA, quaſi ſurculus, aut ramus, quia tamen ſubiicit. AD NOSTRA CONTAMINANTVR. Quaſi ex ſuo fonte proprio vel ingenio, non à nobis deſumpta, protulerunt ſapientiæ ſuæ ſæcularis oracula, & corrupta, mixtaque fabulis ſuis, diſcipulis propinarunt vel vanâ gloriâ ducti, vel ignorantia rerum obſcurarum ſcripturæ, quæ & ipſos Iudæos propter vmbras figuræ latebant, & quæ ſtilo ſimpliciori conſcripta erant, aſpernati mutauerunt, & certa dubiis miſcuerunt. NVTABAT. Aptiùs legitur quam, mutabat, propter incertitudinem. DEVM DISPVTAVERVNT. De natura diuina. ALII INCORPORALEM; ſicut Platonici, &c. De his ſectis & diuerſis circa Deum Philoſophorum ſenſibus habes à nobis dicta iuxta Auguſtinum propriis locis. MOLEM HANC. Velut rotam. QVOD REGAT. Velut gubernator & Nauta ciuitatem & Nauim. VARIANT. Diuerſimodè ſentiunt. DISSOLVBILEM. mortalem. VETVS INSTRVMENTVM. Vetus Teſtamentum corruperunt Philoſophi, ex quibus exorti hæretici, corruperunt ſcripturam & ex vnica via veritatis, in varias ſectas aberrauerunt. VARIETAS SECTÆ HVIVS. Id eſt diuerſitas ſententiæ inter hæreticos qui vnum Deum & Chriſtum ſectari ſe iactant, ſuadeat Ethnicis, nos quoque fideles Chriſtianos in hoc ſimiles eſſe Philoſophis, & indicium ferat circa veritatem vnicæ fidei iuxta varietatem opinionum diuerſarum. ADVLTERIS NOSTRIS. Nouellis hæreticis quorum vtique ſententia à prima, antiqua & vnica veritate defecerunt. PER COMITES, per Apoſtolos. DE IPSA VERITATE. Hæretici enim argumenta ſumunt ex ſacra Scriptura, vt fidei veritatem impugnent, id procurante arte ſpirituum malignorum de quibus Paulus 2. Theſſ. 2. Mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Et 1. Tim. 4. 1. Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum. 1. Io. 4. 6. Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos. In hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis, & ſpiritum erroris. SVBORNATA. Ingenioſè adinuenta, & ſtructa, ad decipiendas animas. contra habes alibi iam expoſit.

Et lib. 2. ad nat. cap. 2. MANCIPVM SAPIENTIÆ. A Feſto, manceps dicitur qui manu capit: quidquid á populo emit, conducitur, quia manu ſublatâ ſignificat ſe authorem emptionis eſſe; qui idem præs dicitur, qui iam debet præſtare populo quod promiſit. Itaque Philoſophi dicti ſapientiæ mancipes & prædes,

A *prædes, quòd eam populis præſtare promittant quaſi eam pra cateris tenentes.* PATROCINATVR, *fauet Deorum cultui.* SANE MERA. *Ironicè.* VARIETAS. *infirmitatem ſcientia Philoſophorum probat primò diuerſitas & diſſenſio opinionum.* INITIVM. *Hunc locum Sapiens habet & Eccli. primo 16. & Prou. 9. 10.* Principium ſapientiæ timor Domini, & ſcientia Sanctorum prudentia. *Iuxta ſept.* Initium ſapientiæ timor Domini, & conſilium Sanctorum intelligentia. *De quo Auguſtinus, libro 83. quaſt. q. 36.* S. Aug. Ad ſapientiam, inquit, tenditur, & nihil verius eo quod dictum eſt, initium ſapientiæ timor Domini. Nemo eſt quippe qui non magis dolorem B fugiat, quàm appetat voluptatem. Quandoquidem videmus etiam immaniſſimas beſtias, à maximis voluptatibus abſterreri, dolorum metu: quod cùm in earumdem conſuetudinem venerit, domitæ & manſuetæ vocantur. Quapropter quoniam ineſt homini ratio, quæ cùm ſeruit cupiditati peruerſione miſerabili, vt homines non timeantur, ſuggerit latere poſſe commiſſa, & ad tegenda occulta peccata, aſtutiſſimas fallacias comparat: eò fit, vt homines quos nondum delectat pulchritudo virtutis, niſi pœnis à peccando deterreantur, quæ veriſſimè per ſanctos & diuinos viros prædicantur, & quod celant hominibus, Deo celari non poſſe, conſtituant, difficiliùs domentur quàm feræ. C Vt autem timeatur Deus, diuinâ Prouidentiâ regi vniuerſa perſuadendum eſt, non tam rationibus, quas quis poteſt inuenire, poteſt enim & pulchritudinem ſentire virtutis: quàm exemplis vel recentibus, ſi qua occurrunt, vel de hiſtoria, & ea maximè quæ ipſâ diuinâ Prouidentiâ procurante, ſiue in vetere, ſiue in nouo Teſtamento excellentiſſimam authoritatem religionis recepit. Simul autem agendum eſt & de pœnis peccatorum, & de præmiis rectè factorum. *Hoc timoris initio fit initium ſapientia, & Deus verus incipit animæ rationali innoteſcere. Quo timore Gentiles vacui, verè ſapientes eſſe non poſſunt. Quis enim rationabiliter timeat homines mortuos, frigidas & inanimes Deorum etiam vitioſiſſimorum ſtatuas?* D *hinc & ipſos Gentiles nec à iocis in Deos iactatis abſtinuiſſe notat Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. cap. 6.* S. Aug. Fabius, *inquit*, Tarentinæ euerſor Vrbis, à ſimulacrorum deprædatione ſe abſtinuiſſe laudatur. Nam cùm ei ſcriba ſuggeſſiſſet quid de ſignis Deorum quæ multa capta fuerant fieri iuberet, continentiam ſuam etiam iocando condiuit: quæſiuit enim cuiuſmodi eſſent, & cùm ei non ſolùm multa grandia, verùm etiam renuntiarentur armata: relinquamus, inquit, Tarentinis Deos iratos. *Non ſic Paulus de Deo vero.* Deus, inquit, non irridetur. *quid ita? quia nempe*, horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis, *& dicentis:* ſi acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea; reddam vltionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam. *Deut. 32. 41.* INCVRSASSE. E *Fortuitò incidiſſe.* ANTIQVIORIBVS. *Vide alibi dicta de antiquitate Scriptura ſacræ præ omnibus litteris.* QVALITATIS EIVS. *Qualis ſit Deus, vbi ſit & regnet.* COMMEATVS, *ſpatium temporis.* COGVNT, *conflant, violenter interpretantur.* AMPHIARAVM. *Hic Argiuus Lini, & Hypermneſtræ filius, augur futurorum peritiſſimus, qui cùm præuideret ſe in bello Thebano moriturum, diu latuit, tandem ab vxore proditus, inuitus à Polynice pertractus ad bellum, cùm fortiter pugnaret, vnà cum curru ſuo, terra hiatu abſorptus eſt. Vide Statium fusè deſcribentem.*

A EXTANT TESTIMONIA. *De Philoſophorum circa Deos dubitatione alibi diximus. Quibus hac ex Auguſtino ſuperaddimus lib. 6. de Ciuit. cap. 5. vbi contra Varronem:* S. Aug. ſecundum genus eſt, *inquit*, quod demonſtraui, de quo multos libros Philoſophi reliquerunt; in quibus eſt, dij qui ſint, vbi, quod genus, quale, ex quonam tempore, an à ſempiterno fuerint, an ex igne ſint, vt credit Heraclitus: an ex numeris, vt Pythagoras: an ex atomis, vt Epicurus. Sic alia, quæ faciliùs intra parietes in ſchola, quàm extra in foro ferre poſſunt aures. Nihil in hoc genere culpauit, quod phy- B ſicon vocauit, & ad Philoſophos pertinet: tantùm quòd eorum inter ſe controuerſias commemorauit, per quos facta eſt diſſidentium multitudo ſectarum. Remouit autem hoc genus à foro, id eſt à populis: Scholis verò & parietibus clauſit. Illud autem primum mendaciſſimum atque turpiſſimum à ciuitatibus non remouit. O religioſas aures populares, atque in his etiam Romanas! quod de Diis immortalibus Philoſophi diſputant, ferre non poſſunt: quod verò Poetæ canunt, & hiſtriones agunt, quia contra dignitatem ac naturam immortalium ficta ſunt: quia non modò in hominem, ſed etiam in contemptiſſimum hominem cadere poſſunt, non ſolùm ferunt, ſed etiam libenter audiunt. Neque id tan- C tùm ſed diis quoque ipſis hæc placere, & per hæc eos placandos eſſe decernunt.

5. DELETIS. *Hieroſolymâ captâ & euerſâ, poſt incenſum templum à Chaldais, ſimulque poſt libros veteris Teſtamenti redactos in cinerem, Deo inſpirante reſtituit Eſdras. Et quidem Clem. Alex. libro primo, Strom. Theodor. in Præfat. Pſalmorum. Irenæus lib. 3. cap. 25. Hieron. contra Heluidium Scriptorum ſacrorum reſtaurator cenſetur. Alij tradunt ſcripturas ex variis locis collectas in vnum corpus conflaſſe, & vt erat eruditiſſimus in lege, Scribarum errata correxiſſe. Ita cenſet Athanaſius in Synopſi. Chryſoſt. homil. 8. ad Hebr. Hilarius Præfat. in Pſalmos. De quo Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 36.* Poſt hos, S. Aug. D inquit, tres Prophetas, Aggæum, Zachariam, Malachiam, per idem tempus liberationis populi ex Babylonica ſeruitute, ſcripſit etiam Eſdras, qui magis rerum geſtarum ſcriptor eſt habitus quàm Propheta: ſicuti eſt liber qui appellatur Eſther, &c. *Libro autem 20. cap. 25.* S. Aug. Propheta, inquit, Malachias, ſiue Malachi, qui & Angelus dictus eſt, qui etiam Eſdras Sacerdos, cuius alia in Canonem recepta ſunt, ab aliquibus creditur: nam de illo hanc eſſe Hebræorum opinionem dicit Hieronymus, *in Proemio Malach. & in prologo duodecim Prophetarum refert hanc ſententiam fuiſſe veterum Hebræorum, cui & ipſe, ſicut & Rupertus poſtea ſubſcripſit, eſtque communior ſententia. Et Raby Dauid recentior eam confirmat*, S. Aug. iudicium nouiſſimum prophetauit, dicens: ecce venit dicit Do- E minus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius?

6. BENE AVTEM QVOD CONVENIT. *Notat hic conſenſum Pauli cum ſcriptis aliorum Apoſtolorum, & fidei Symbolo, & omni Diſciplina Chriſtiana ab Apoſtolis indicta, locum Pauli alibi retulimus.* HANC ÆQVALITATEM. *Vniformitatem, conſpirationem eiuſdem veritatis in ſcriptura ſeruata à Spiritu ſancto. De hoc conſenſu Scriptura ſacra, diuerſitati ſectarum Philoſophicarum prævalente pulchrè D. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 41.* S. Aug. Ipſi, *inquit*, Philoſophi qui non videntur laboraſſe in ſtudiis ſuis, niſi, vt inuenirent quomodo viuen-

dum eſſet accommodatè ad beatitudinem capeſſendam, cur diſſenſerunt, & à Magiſtris Diſcipuli, & inter ſe condiſcipuli; niſi quia vt homines humanis ſenſibus, & humanis ratiocinationibus iſta quæſierunt? vbi quamuis eſſe potuerit, & ſtudium gloriandi, *quod ſupra notauit Author noſter*, S. Aug. quo quiſque alio ſapientior & acutior videri cupit, nec ſententiæ quodammodo addictus alienæ, ſed ſui dogmatis & opinionis inuentor: tamen vt nonnullos, vel etiam plurimos eorum fuiſſe concedam, quos à ſuis doctoribus, vel diſcendi ſociis amor veritatis abruperit, vt pro ea certarent, quam veritatem putarent, ſiue illa eſſet, ſiue non eſſet; quid agit, aut quò, vel quà, vt ad beatitudinem perueniatur, humana ſe porrigit infelicitas, ſi diuina non ducit authoritas? Denique authores noſtri, in quibus non fruſtra ſacrarum Literarum figitur & terminatur Canon, abſit vt inter ſe aliquâ ratione diſſentiant. Vnde non immeritò, cùm illa ſcriberent, eis Deum, vel per eos locutum, non pauci in Scholis atque Gymnaſiis litigioſis diſputationibus garruli, ſed in agris atque in vrbibus, cum doctis atque indoctis, tot tantique populi crediderunt. Ipſi ſanè pauci eſſe debuerunt, ne multitudine vileſceret, quod charum religione eſſe oporteret; nec tamen ita pauci, vt eorum non ſit miranda conſenſio. Neque enim in multitudine Philoſophorum qui labore etiam literario monumenta ſuorum dogmatum reliquerunt, facilè quis inuenerit, inter quos cuncta quæ ſenſere conueniant, S. Aug. &c. *Quod probat ex diuerſitate ſectarum Philoſophorum: & concludit:* vt non fruſtrà, inquit, talis ciuitas myſticum vocabulum Babylonis acceperit, &c. Nec intereſt diaboli Regis eius, quàm contrariis inter ſe rixentur erroribus, quos meritò multæ variæque impietatis pariter poſſidet. At verò gens illa, ille populus, illa ciuitas, illa Reſpublica, illi Iſraëlitæ quibus credita ſunt eloquia Dei, nullo modo Pſeudoprophetas cum veris Prophetis, pari licentiâ confuderunt, ſed concordes inter ſe atque in nullo diſſentientes ſacrarum Literarum veraces ab eis agnoſcebantur & tenebantur Authores. Ipſi eis erant Philoſophi hoc eſt amatores ſapientiæ, ipſi ſapientes, ipſi Theologi, ipſi Prophetæ, ipſi Doctores pietatis atque probitatis. Quicumque ſecundùm illos ſapuit, & vixit, non ſecundùm homines, ſed ſecundum Deum qui per eos locutus eſt, ſapuit & dixit. Ibi ſi prohibitum eſt ſacrilegium, Deus prohibuit. Si dictum eſt honora Patrem, &c. Deus iuſſit. Si dictum eſt, non mœchaberis, non homicidium facies, non furaberis, &c. huiuſmodi: non hæc ora humana, ſed oracula diuina fuderunt.

Quod attinet ad conſenſum Authorum Scripturæ diuinæ, nihil vtique mirabilius quam quod idem Auguſtinus retulit de concordia 70. interpretum in tranſlatione veteris Teſtamenti Hebraici in Græcum. De his ſic habet epiſt. 8. ad Hieron. S. Aug. 70. inquit, quorum eſt grauiſſima Authoritas &c. ſatis nequeo admirari ſi aliquid adhuc in Hebræis exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes illius linguæ peritiſſimos fugerit, &c. de quorum vel conſilij, vel ſpiritus maiore concordiâ, quàm ſi vnus homo eſſet, non audeo in aliquam partem certam ferre ſententiam, niſi quod eis præeminentem authoritatem in hoc munere ſine controuerſia tribuendam exiſtimo. S. Aug. *Et ep. 19. ad eundem:* hi qui me inuidere putant vtilibus laboribus tuis, tan- A dem aliquando ſi fieri poteſt intelligant, propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in Eccleſiis legi, ne contra 70. authoritatem tanquam nouum aliquid proferentes, magno ſcandalo perturbemus plebes Chriſti, quarum aures & corda illam interpretationem audire conſueuerunt, quæ etiam ab Apoſtolis approbata eſt. *Paulò ſupra ſic eidem ſcribebat.* S. Aug. De interpretatione tua iam mihi perſuaſiſti quâ vtilitate ſcripturas volueris transferre de Hebræis; vt ſcilicet ea quæ à Iudæis prætermiſſa, vel corrupta ſunt, proferres in medium, &c. qui propterea putari poſſunt aliqua de codicibus Græcis vel ſubtraxiſſe, vel magis corrupiſſe ne illis teſtimoniis, de B Chriſtiana fide conuincerentur. *Quod & iam dixerat ſub finem Epiſtolæ 10. vbi querebatur de corrupta verſione Græca 70. interpretum. Et tom. 3. lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 15.* S. Aug. Septuaginta. Interpretum, inquit, quod ad vetus Teſtamentum attinet, excellit authoritas: qui iam per omnes peritiores Eccleſias, tantâ præſentiâ Spiritus ſancti interpretati eſſe dicuntur, vt os vnum tot hominum fuerit. Qui ſi vt fertur multique non indigni fide prædicant, ſinguli cellis etiam ſingulis ſeparati cùm interpretati eſſent, nihil in alicuius eorum codice inuentum eſt, quod non iiſdem verbis eodemque verborum ordine, inueniretur in cæteris: quis huic authoritati conferre aliquid, nedum præferre audeat? Si autem contulerunt, vt vna omnium communi tractatu iu- C dicioque vox fieret, nec ſic quidem quemquam vnum hominem qualibet peritiâ, ad emendandum tot ſeniorum doctorumque conſenſum aſpirare oportet, aut decet. Quamobrem etiam ſi aliquid aliter in Hebræis exemplaribus inuenitur, quàm iſti poſuerint, cedendum eſſe arbitror diuinæ diſpenſationi quæ per eos facta eſt: vt libri quos gens Iudæa cæteris populis, vel religione, vel inuidiâ prodere nolebat, credituris per Dominum Gentibus, miniſtrâ Regis Ptolomæi poteſtate tanto ante proderetur, &c. *De eorumdem vnanimi ac mirabili conſenſu rurſum loquitur tom. 4. libro 1. quæſt. in Gen. q. 149.* S. Aug. Septuaginta Interpretum authoritas, quæ tanto etiam diuinitus facto miraculo commendatur, tantâ in Ec- D cleſiis vetuſtate firmatur. *Lege eumdem lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 66. libro autem 18. de Ciuit. cap. 42.* S. Aug. Has, inquit, ſacras literas etiam vnus Ptolemæorum Regum Ægypti noſſe ſtuduit & habere. *Dehinc narrat quomodo poſt Alexandrum magnum qui ſuperata Aſia Iudæam obtinuit, diuiſſis eius regnis & diſſipatis inter comites eius:* Ptolemæos Reges habere cœpit Ægyptus. Quorum primus Lagi filius, multos ex Iudæa captiuos in Ægyptum tranſtulit. *Et ſub hoc factam fuiſſe tranſlationem 70. refert Irenæus libro 3. cap. 28. & Clem. Alex. 1. Strom. ſed cum Auguſtino Ariſtæus in hiſt. Ioſephus lib. 12. Antiq. c. 2. & lib. 2. cont. Apionem.* E *Philo. lib. 2. de vita Moyſi Tertull. Apol. 18 Athan. in Synopſi. Epiph. lib. de menſuris & pond. ſub Ptolemæo Philadelpho dicti Lagi ſucceſſore.* Huic autem ſuccedens alius Ptolomæus qui eſt appellatus Philadelphus, omnes quos ille adduxerat ſubiugatos, liberos redire permiſit: inſuper & dona Regia in templum Dei miſit, petiuitq; ab Eleazaro tunc Pontifice, dari ſibi Scripturas, quas profectò audierat famâ prædicante diuinas: & ideo concupiuerat habere in Bibliotheca quam nobiliſſimam fecerat. Has ei cùm idem Pontifex miſiſſet Hebræas: poſt etiam ille interpretes poſtulauit, & dati ſunt ei 72. de ſin-

gulis duodecim tribubus ſeni homines, linguæ vtriuſque doctiſſimi, Hebrææ ſcilicet atque Græcæ, &c. traditur ſanè tam mirabilem ac ſtupendum, planéque diuinum in eorum verbis fuiſſe conſenſum, vt cùm ad hoc opus ſeparatim ſinguli ſederint; ita enim eorum fidem Ptolemæo Regi placuit explorare; *Id quoque ſentit Iuſtinus Martyr. orat. Paræneticâ ad gentes & cellarum veſtigia ſe propriis oculis vidiſſe, non longè ab Alexandria, & incolarum traditione rem certiſſimè didiciſſe. Philo quoque de vita Moſis. Clem. Alex. ſuprà. Et Iren. Cyril. Ieroſol. Catech. 4. Epiph. verò. ſupra, ſingulas cellas binis datas num. 36. vt & Iuſtinianus Nouella 146. Hiero. autem Præfat. 1. in Paralip. & in Pentateuch. Et ep. 104. & 107. & in Apol. cont. Ruff. iſtas cellas fabuloſas dixit, ſed pluribus contra credendum eſt:* S. Aug. In nullo verbo, quod idem B ſignificaret, & tantumdem valeret, vel in verborum ordine, alter ab altero diſcrepare: ſed tanquam ſi vnus eſſet interpres, ita quod omnes interpretati ſunt vnum erat; quoniam reuerà ſpiritus vnus erat in omnibus. 70. *dicuntur breuitatis causâ, cùm eſſent 70. ſicut & diſcipuli 72. Ne autem res conficta dici poſſet à Chriſtianis circa Prophetias de Chriſto & Eccleſia, Deo ſic prouidente, longè ante Chriſtum interpretati ſunt. Ita enim Hilarius in Pſal. 2.* Perfecta, inquit, horum interpretum autoritas manet, quòd ante aduentum corporalem Chriſti tranſtulerunt, nec adulatio interpretandi tempori adhibita arguitur tantò anterioris interpretationis ætate. *Rationem porrò reddit, cur 70. differant in multis ab Hebræis, eodem libro* C S. Aug. 18. *de Ciuit. cap. 43.* Quidquid, inquit, eſt in Hebræis codicibus & non eſt apud interpretes 70. noluit hoc per iſtos, ſed per illos Prophetas, Dei ſpiritus dicere. Quidquid verò eſt apud 70. in Hebræis autem codicibus non eſt, per iſtos maluit, quàm per illos, idem ſpiritus dicere; ſic oſtendens, vtroſque fuiſſe Prophetas. Iſto enim modo, alia per Eſaiam, alia per Ieremiam, alia per alium, atque alium Prophetam; vel aliter eadem per hunc ac per illum dixit, vt voluit. *Quod & notauit proprio loco de conſenſu Euangeliſtarum.* S. Aug. Quidquid porrò apud vtroſque inuenitur, per vtroſque dicere voluit vnus atque idem Spiritus: ſed ita, vt illi præcederent prophetando, iſti ſequerentur, propheticè illos in- D terpretando: quia ſicut in illis, vera & concordantia dicentibus vnus ſpiritus pacis fuit; ſic & in iſtis non ſecum conferentibus, & tamen tanquam vno ore cuncta interpretantibus, idem ſpiritus vnus apparuit. *Nec præteribo quod Hieronymus libro 2. contra Ruffinum, & præfatione in Pentateuchum, recenſet multa loca omiſſa à 70. interpretibus, quæ tamen inueniuntur in codicibus Hebræis. In eadem autem Præfatione, ſicut & ſua in Eſaiam ex Hebr. tranſlat. rationem aſſignat huius omiſſionis; quòd Regi Alexandriæ Ptolemæo myſtica quadam prodere noluerint, & ea maximè quæ Aduentum Chriſti promittebant; ne viderentur Iudæi alium Deum colere præter vnum, quem Rex ipſe Platonicus colebat, & ideo Iudæos magni facie-* E *bat, quia Deum vnum colere dicebantur. Reſtat iam vt de Moyſe primo Scripturæ authore, & eiuſdem veneranda præ cunctis ſcriptoribus antiquitate, iuxta Auguſtinum dicamus. Lib. 18. de Ciuit. cap. 37.* S. Aug. Tempore, inquit, noſtrorum Prophetarum, quorum iam ſcripta ad notitiam ferè omnium gentium peruenerunt, Philoſophi gentium nondum erant, qui hoc etiam nomine vocarentur, quod cœpit à Samio Pythagora, in eo tempore quò Iudæorum ſoluta eſt captiuitas, cœpit excellere atque cognoſci. *Captiuitatem Babylonicam intellige, & aduerte ex Euſebio floruiſſe Pythagoram Olympiade 62. vel 64. Ex Tatiano, cùm eſſet Pontifex Ieſus Ioſedech, & Princeps Zo-* A *robabel, & vltimi prophetarent Aggeus, Zach. & Malach.* S. Aug. Ipſe Socrates Athenienſis, magiſter omnium qui tunc maximè claruerunt, tenens in ea parte quæ moralis vel actiua dicitur, principatum, poſt Eſdram in Chronicis inuenitur. *Scribit Laërtius natum anno 4. Olymp. 77. mortuum Anno ætatis ſuæ 70.* non multò poſt etiam Plato natus eſt, qui longè cæteros Socratis diſcipulos anteiret. *Ex eodem Laërt. iuxta Apollodorum natus eſt Olymp. 88. mortuus agens annum 81.* quibus ſi addamus etiam ſuperiores, *ætate*, qui nondum Philoſophi vocabantur, ſeptem ſcilicet ſapientes, ac deinde Phyſicos qui Thaleti ſucceſſerunt, in perſcrutanda natura rerum, ſtudium eius imitati, Anaximandrum ſcilicet & Anaximenem, & Anaxagoram, alioſque nonnullos antequam Pythagoras ſe Philoſophum primus profiteretur; nec illi Prophetas noſtros vniuerſos temporum antiquitate præcedunt: quandoquidem Thales, poſt quem cæteri fuerunt, regnante Romulo emicuiſſe fertur, quando de fontibus Iſraël, in eis literis quæ toto orbe manarent, Prophetiæ flumen erupit. Soli igitur illi Theologi Poëtæ, Orpheus, Linus, Muſæus, & ſi quis alius apud Græcos fuit, his Prophetis Hebræis, quorum ſcripta in authoritate habemus, annis reperiuntur priores. *Ex Euſeb. in Chron. Orpheus Thyrax, & Muſæus eius diſcipulus, ſub Gedeone; Linus, ſub Othoniele, Hebræos gubernante.* Sed nec ipſi verum Theologum noſtrum Moyſem, qui vnum verum Deum veraciter prædicauit, cuius nunc ſcripta in authoritatis Canone prima ſunt, tempore præuenerunt: ac per hoc, quantùm ad Græcos attinet, in qua lingua literæ huius ſæculi maximè ferbuerunt, nihil habent vnde ſapientiam ſuam jactent, quo religione noſtra, vbi vera ſapientia eſt, ſi non ſuperior, ſaltem videatur antiquior. Verùm quod fatendum eſt, non quidem in Græcia, ſed in Barbaris gentibus, ſicut in Ægypto, iam fuerat ante Moyſem nonnulla doctrina, quæ illorum ſapientia diceretur: alioquin non ſcriptum eſſet in libris ſanctis, Moyſen eruditum fuiſſe, omni ſapientia Ægyptiorum, *Clem. Alex. 1. Strom. Arithmeticam, Geometriam, Rythmicam, Harmonicham, Muſicam, Medicinam, Hieroglyphicam edoctus eſt.* Tunc vtique quando ibi natus eſt, & à filia Pharaonis adoptatus atque nutritus, etiam liberaliter educatus eſt. Sed nec ſapientia Ægyptiorum, ſapientiam Prophetarum noſtrorum tempore antecedere potuit, quandoquidem & Abraham Propheta fuit. *Acceptis à Deo tot viſionibus & reuelationibus de benedictione ſui ſeminis, & Chriſto venturo, qui de ipſo dixit: Abraham exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt.* Quid autem ſapientiæ eſſe potuit in Ægypto, antequam eis Iſis, quam mortuam tanquam magnam Deam colendam putauerunt, literas traderet? Iſis porrò Inachi filia fuiſſe proditur, qui primus regnare cœpit Argiuis, quando Abrahæ iam nepotes reperiuntur exorti. *Euſebius initio Chronici.* Regnum, inquit, Argiuorum ſimul cum Abrahæ nepotibus ortum eſt, vbi primus regnauit Inachus. *Aug. ibid. cap. 40. ridet iactantes antiquam Ægyptiorum ſapientiam.* S. Aug. Fruſtrà, inquit, vaniſſimâ præſumptione garriunt quidam dicentes, ex quo rationem ſyderum comprehendit Ægyptus, amplius quàm centum annorum millia numerari. In quibus enim libris iſtum numerum collegerunt, qui non multum ante annorum duo millia, literas magiſtrâ Iſide didicerunt? non enim paruus author eſt in hiſtoria Varro qui hoc prodidit, quod à literarum etiam diuinarum veritate non diſſonat. Cùm enim ab ipſo primo homine qui appellatus

eſt Adam, nondum ſex millia annorum compleantur, quomodo non illi ridendi potiùs, quàm refellendi ſunt, qui de ſpatio temporum tam diuerſa, & huic exploratæ veritati tam contraria perſuadere conantur? Cui enim narranti meliùs præterita credimus, quàm qui etiam futura prædixerit, quæ præſentia iam videmus? Nam & ipſa hiſtoricorum inter ſe diſſonantia, copiam nobis præbet, vt ei potiùs credere debeamus, qui diuinæ, quam tenemus, non repugnat hiſtoriæ. Porrò autem ciues impiæ ciuitatis, diffuſi vſquequaque per terras, cùm legunt doctiſſimos homines, quorum nullius contemnenda videatur authoritas, inter ſe de rebus geſtis ab ætatis noſtræ memoria remotiſſimis diſcrepantes, cui potiùs credere debeant, non inueniunt. *Quàm prædicto Varroni.* Nos verò in noſtræ religionis hiſtoria, fulti authoritate diuinâ, quidquid ei reſiſtit, non dubitamus eſſe fálſiſſimum, quomodolibet ſeſe habeant cætera in ſæcularibus literis: quæ ſiue vera, ſeu falſa ſint, nihil momenti afferunt quô rectè beatéque viuamus.

S. Aug. *Et lib. 2. contra Creſc. cap.* 31. Neque ſine cauſa, inquit, tam ſalubri vigilantiâ Canon Eccleſiaſticus conſtitutus eſt, ad quem certi Prophetarum & Apoſtolorum libri pertineant, quos omnino non iudicare debeamus, & ſecundùm quos de cæteris literis fidelium, vel infidelium liberè iudicemus. *De eadem authoritate Scripturæ ſic fatur*

S. Aug. *lib.* 11. *cont. Fauſt. c.* 5. Excellentia, inquit, Canonicæ authoritatis veteris, & noui Teſtamenti, quæ Apoſtolorum confirmata temporibus, per ſucceſſiones Epiſcoporum, & propagationes Eccleſiarum, tanquam in ſede quadam ſublimiter conſtituta eſt, *vnde & in Concilio Epheſino, & Chalcedon. iidem libri in ſublimi throno poſiti ſunt*, cui ſeruiat omnis fidelis & pius intellectus. *Tandem vt breuiter concludam: lib.* 12. *Confeſſ.*

S. Aug. *cap.* 23. Diſcedant, inquit, à me longè omnes qui ea quæ falſa ſunt, Moyſem dixiſſe arbitrantur. *Et*

S. Aug. *lib. 2. de Gen. ad lit.* Maior certè eſt huius Scripturæ autoritas, quàm omnis humani ingenij capaci-

S. Aug. tas. *Et l. 2. de doctrina Chriſt. cap.* 42. Quidquid, inquit, homo extra didicerit, ſi noxium eſt, ibi damnatur, ſi vtile eſt, ibi inuenitur. Et cùm ibi quiſque inuenerit omnia quæ vtiliter alibi didicit, multò abundantiùs ibi inueniet ea quæ nuſquam omnino alibi, ſed in illarum tantummodo ſcripturarum mirabili altitudine, & mirabili humilitate diſcuntur.

Ad Scripturas Canonicas quod attinet, librorum omnium ſeriem immediatè habemus à Concilio Tridentino in Decreto de Scripturis Canonicis, quod præfixi in calce huius tomi ante indicem Scripturæ ſanctæ. Quem Canonem prior ediderat Eugenius quartus in Concil. Florentino ad Armenos. Rurſum Eugenius 4. acceperat à Gelaſio in Concilio Romano. Gelaſius ab Auguſtino lib.

S. Aug. *2. de doct. Chriſtiana cap. 8. his verbis*; Totus, inquit, Canon Scripturarum, in quo iſtam conſiderationem verſandam dicimus, his libris continetur, quinque Moyſeos, &c. In his omnibus libris, timentes Deum & pietate manſueti quærunt voluntatem Dei. Cuius operis & laboris prima obſeruatio eſt, vt diximus, noſſe iſtos libros, & ſi nondum ad intellectum, legendo tamen, vel mandare memoriæ, vel omninò incognitos non habere. Deinde illa vt in eis apertè poſita ſunt, vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, ſolertiùs, diligentiúſque intelligenda ſunt. Quæ quantò quiſque plura inuenit, tantò eſt intelligentiâ capacior. In iis enim quæ apertè in Scriptura poſita ſunt, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem, moreſque viuendi, ſpem ſcilicet atque charitatem, de quibus libro ſuperiore tractauimus. Tum verò factâ quadam familiaritate cum ipſa lingua diuinarum Scripturarum, in ea quæ obſcura ſunt aperienda, & diſcutienda pergendum eſt, vt ad obſcuriores locutiones illuſtrandas, de manifeſtioribus ſumantur exempla: & quædam certarum ſententiarum teſtimonia, dubitationem de incertis auferant. In qua re memoria valet plurimùm quæ ſi defuerit, non poteſt his præceptis dari. Duabus autem cauſis non intelliguntur quæ ſcripta ſunt, ſi aut ignotis, aut ambiguis ſignis obteguntur.

Auguſtinus porrò Canonem accepit à Concilio Carthaginenſi tertio, quod alij quintum, alij ſextum vocant. Canone 47. Placuit vt præter Scripturas Canonicas, nihil in Eccleſia legatur ſub nomine diuinarum ſcripturarum. Sunt autem Canonicæ Scripturæ. Geneſis, &c. Hoc etiam fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio, vel aliis earum partium Epiſcopis pro confirmando iſto Canone innoteſcat, quia à Patribus iſta accepimus in Eccleſia legenda. Liceat etiam legi paſſiones Martyrum, cùm Anniuerſarij dies eorum celebrantur.

Rurſum in Concilio Laodiceno Canone 16. Sabbatis Euangelia cum aliis ſcripturis legenda eſſe cenſemus. *Et Canone* 59. Quæ autem oporteat legi, & in authoritatem recipi, hæc ſunt, Geneſis, &c. *Vbi nota non ibi poni Sapientiam, neque Eccleſiaſticum, Tob. Iudith, Eſdram, Apocalypſim.*

Aduertendum etiam Canonem 85. Apoſtolorum, ſubreptitium eſſe, & falſum; tum quòd recenſeat inter libros Canonicos, Conſtitutiones, & Epiſtolas Apocryphas Clementis; tum quòd inter Scripturas Canonicas non recenſeat libros Eſdræ, Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, & Apocalypſis.

Tandem Concil. Carthaginienſe præfatum accepit Canonem ab Innocentio I. ep. 3. ad Exuperium Epiſc. Toloſanum Canone 7. Qui verò, inquit, libri recipiantur in Canone ſanctarum Scripturarum, breuis annexus oſtendit. Hæc ſunt ergo quæ deſiderata moneri voce voluiſti. Moyſi libri quinque &c. Cætera autem quæ vel ſub nomine Matthiæ ſiue Iacobi Minoris, vel ſub nomine Petri & Ioannis, quæ à quodam Leutio ſcripta ſunt, vel ſub nomine Andreæ, quæ à Nexocharide, & Leonide Philoſophis, & ſub nomine Thomæ, & ſi qua ſunt alia, non ſolùm repudianda, verùm etiam noueris eſſe damnanda. Datum decimo Kal. Martij Stilicone 2. & Antemio viris clariſſimis Conſulibus. *Ante annum itaque 402. quo viuebat Innocentius; nil de fide definitum erat quantùm ad libros Canonicos. Vnde Patres aliqui aliquos pro libito admittebant, aut reiiciebant.*

7. Scripturâ veteris teſtamenti Iudæorum propriâ vtimur: quibus repulſis, nos Gentiles ſuffecti ſumus, relictus eorum ceremoniis, eiuſdem Dei cultu ſeruato. Apol. cap. 21.
V. Verbum Iudæi. num. 8.

8. Scriptura Sacra obſcura eſt, vt intellectum, & humilitatem exerceat. 3. cont. Marc. cap. 18. à p.

VTique vel maximè ſacramentum iſtud figurari in prædicatione oportebat; quantò incredibile, tantò magis ſcandalo futurum, ſi nudè prædicaretur: quantoque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quæreret. 1. Cor. 1. 23.
Et de Reſur. c. 28. circa f. Sunt & quædam ita pronuntiata, vt allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ipſius ſimplicitatis ſuæ ſitiant interpretationem. Quale eſt apud Eſaiam. [a] *Ego occidam, & viuificabo.* Certè poſteaquam occiderit, viuificabit. a Eſa. 38, 16. Deut. 32. 39.

SCRIPTVRA VETERIS TESTAMENTI. 7. 8. SCHOL.

SACRAMENTVM ISTVD *myſterium redemptionis debuit prius per figuras prophetari obſcurè, ne ſi clarè prædicaretur à Prophetis, plus ſcandali quàm ædificationis pareret, quantò enim magis glorioſum fuit, tantò amplius obtegendum erat, vt obſcuritate ſua intellectum humanum exerceret, qui imparem ſe luci inacceſſibili expertus humiliaretur, & humilitate ſua gratiam fidei & intelligentiæ ſcripturarum mereretur.*

ET DE RESVR. SVNT QVÆDAM. *Scripta in ſacris codicibus in nuda & plana litera, abſque allegoriis & figuris, quæ tamen deſiderant expoſitionem; ſicut illud Eſa. Et hîc errat; nuſquam enim ſic legitur, ſed cap. 38. 16.* corripies me & viuificabis me, *quod tamen apud 70. non habetur, ſed ſimpliciter* Domine: De ipſa enim, *anima*, annuntiatum eſt tibi, & ſuſcitaſti ſpiritum meum. *Sed legitur Deuteronomij 32. 39.* Ego occidam & ego viuere faciam. *Siue in præſenti apud 70.* Ego occido, & viuere faciam. *Quod Tertullianus interpretatur de Reſurrectione corporum. Quàm vtilis ſit ſcripturæ obſcuritas, docuit Auguſtinus, to. 3. lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 5. vbi de confuſione linguarum facta merito ſuperbiæ, cap. præcedenti dixerat:* Ex quo, inquit, factum eſt, vt etiam Scriptura diuina, quâ tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua profecta, quâ opportunè potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas longè latéque diffuſa innoteſceret Gentibus ad ſalutem, quam legentes, nihil aliud appetunt, quàm cogitationes voluntatemque illorum à quibus conſcripta eſt, inuenire; & per illas, voluntatem Dei, ſecundum quam tales homines locutos eſſe credimus. Sed multis, & multiplicibus obſcuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur qui temerè legunt, aliud pro alio ſentientes: quibuſdam autem locis, quid vel falsò ſuſpicentur, non inueniunt: ita obſcurè quædam dicta, denſiſſimam caliginem obdu- S. Aug.

A cunt. Quod totum prouiſum diuinitus eſſe non dubito, ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à faſtidio renouandum, cui facilè inueſtigata plerumque vileſcunt. &c. *Et cap. 6.* Nemo ambigit, inquit, & per ſimilitudines libentius quæque cognoſci, & cum aliqua difficultate quæſita, multò gratius inueniri. Qui enim prorſus non inueniunt quod quærunt, fame laborant. Qui autem non quærunt, quia in promptu habent, faſtidio ſæpè marceſcunt. In vtroque autem languor cauendus eſt. Magnificè igitur & ſalubriter Spiritus ſanctus ita Scripturas ſanctas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim ferè de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur. *Et lib. 15. de Trinit. cap. 17.* Spiritus ſanctus ſecundum Scripturas ſanctas, nec Patris ſolius eſt, nec filij ſolius, ſed amborum, & ideo communem quâ inuicem ſe diligunt Pater & filius, nobis inſinuat charitatem. Vt autem nos exerceret Sermo diuinus, non res in promptu ſitas, ſed in abdito ſcrutandas, & ex abdito eruendas, maiore ſtudio fecit inquiri. Non itaque dicit Scriptura, Spiritus ſanctus charitas eſt: quod ſi dixiſſet, non paruam partem quæſtionis iſtius abſtuliſſet: ſed dixit, Deus charitas eſt: vt incertum ſit, & ideo requirendum vtrùm Deus Pater ſit charitas, an Deus filius, an Deus Spiritus ſanctus; an Deus ipſa Trinitas. *Et præfatione in Pſal. 140.* Sunt, inquit, in Scripturis ſanctis profunda myſteria, quæ ad hoc abſconduntur, ne vileſcant; ad hoc quæruntur, vt exerceant; ad hoc aperiuntur, vt paſcant. &c. Ideo multipliciter dicta ſunt, vt veritas locutionis, faſtidium tolleret varietatis. &c. *Et rurſum ibid.* Si nuſquam aperta eſſet, non te paſceret: ſi nuſquam occulta; non te exerceret.

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

9. Scriptura Sacra futura pro tranſactis narrat: quia nihil Deo eius authori futurum eſt, ſed omnia certa vt iam facta, quin & præſentia. 3. cont. Marc. cap. 5. à p.

DVas cauſas prophetici eloquii adlego agnoſcendas abhinc aduerſariis noſtris; Vnam, quâ futura interdum pro iam tranſactis enuntiantur. Nam & diuinitati competit, quæcunque decreuerit, vt perfecta reputare; quia non ſit apud illam differentia temporis; apud quam vniformem ſtatum temporum dirigit æternitas ipſa, & diuinationi propheticæ magis familiare eſt, id quod proſpiciat, dum proſpicit, iam viſum, atque ita iam expunctum, id eſt, omni modo futurum demonſtrare, ſicut per Eſaïam, [a] *Dorſum meum poſui in flagella, maxillas autem meas in palmas; faciem meam verò non auerti à ſputamentibus.* a Eſa. 50. 6.
Siue enim Chriſtus iam tunc in ſemetipſum ſecundum nos, ſiue Prophetes de ſemetipſo ſecundum Iudæos pronuntiabat, nondum tamen factum, pro iam tranſacto ſonabat.

SCRIPTVRA SACRA. 9. SCHOL.

DIVINITATI COMPETIT. *Nihil ſic congruum eſt Deo æterno & immutabili, qui æternitate ſuâ indiuiſibili & vniformi omnia metitur, regit, & dirigit tempora, quàm vt quæcumque futura decreuit, iam pro factis & tranſactis habeantur. Hinc Prophetis Dei præſcientiæ participibus frequens eſt, vt ea quæ præuident, quaſi iam impleta enuntient; quale eſt illud Eſa. 50. 6. vbi ſiue de ſe, ſiue de Chriſto eum repræſentans loquatur, quaſi iam factum & præteritum narrat certitudine prophetiæ quod futurum erat.* Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & cõſpuentibus in me. *Iuxta 70.* Dorſum meum dedi ad flagella, & genas meas ad alapas; & faciem meam non auerti à confuſione ſputorum. *De hoc loquendi modo in Scriptura frequenter Auguſtinus ſic in Pſal. 3.* Animaduertendum eſt, inquit, quemadmodum in vna ſententia, & præteriti temporis verbum poſuit, & futuri. Et exurrexi enim dixit, quod eſt de præterito, & ſuſcipiet, quod eſt de futuro: cùm reſurgere vtique, niſi illâ ſuſceptione non poſſet. *Ita enim legit Auguſtinus: Ego dormiui & ſomnum cepi, quoniam Dominus ſuſcipiet me.* Sed in prophetia benè miſcentur futura præteritis, quo vtrumque ſignificetur. Quia ea quæ ventura prophetantur, ſecundum tempus futura ſunt: ſecundum ſcientiam verò prophetantium, iam pro factis habenda. *Et in Pſal. 43.* Saluos feciſti nos ex affligentibus nos. Et hoc figurâ præteriti, de futuro dicitur, ſed ideo tanquam præteritum dicitur, quia tam certum eſt, quàm ſi factum ſit. Intendite quare pleraque Prophetæ ita dicunt tanquam præterita ſint, cùm prænuntientur futura, non facta. Nam & de ipſo Domino, futura paſſio prænuntiabatur, & tamen, foderunt, inquit, manus meas. &c. Non dixit, fodient, & dinumerabunt: Ipſi verò conſiderauerunt. &c. Non dixit conſiderabunt. &c. diuiſerunt ſibi veſtimenta mea; non dixit diuident. Omnia iſta tanquam præterita dicuntur, cùm futura ſint, quia Deo & futura tam certa ſunt, tanquam

S. Aug.

S. Aug.

A præterita ſint. Nobis enim ea quæ prætereunt, certa ſunt; quæ futura, incerta ſunt. Nouimus enim aliquid accidiſſe, & non poteſt fieri, vt non acciderit, quod accidit. Da Prophetam, cui tam certum ſit futurum, quàm tibi præteritum; Et quàm tibi quod meminiſti factum non poteſt fieri, vt non ſit factum; tam illi quod nouit futurum, non poteſt fieri, vt non fiat. Ideo de ſecuritate dicuntur tanquam præterita, quæ adhuc futura ſunt. *Et in Pſal. 84.* Ibi, inquit, Propheta videbat futura nobis, iam verò facta in illius prouidentia & prædeſtinatione certiſſima. &c. tanquam facta dicit quæ futura erant. *Et ibidem in verſum.* Auertiſti captiuitatem Iacob. &c. quoniam, inquit, de futuro iſta dicuntur, quamuis verba præterita ſonent, ſequitur & dicit auerte iracundiam tuam a nobis, nonne iam dudum dicebat, auertiſti captiuitatem Iacob. &c. Quomodo hìc & auerte iracundiam tuam à nobis? Reſpondet tibi Propheta: illa dico quaſi facta, quia video futura: quia verò nondum facta ſunt, oro vt veniant, quæ iam vidi. *Multa alia ſimilia prætereo. Sic & ſer. 20. de Verb. Apoſt. ex Io. 15.* Omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Puto quia in ſpe dixit hoc, nondum in re: puto quod facturus erat, non quod iam fecerat. Et vnde probatur, cùm ille dicat, nota vobis feci; non dicat, nota vobis faciam? quia dicuntur quædam de Scripturis de præterito, quæ intelliguntur de futuro. *Subijcit exemplum Pſalmi 21. foderunt manus meas. &c.* Spe ſalui facti ſumus &c. non niſi de præterito dicimus: & quoniam ſpe ſalui facti ſumus, nondum re, adhuc futurum eſt quod ſperamus. &c. propter certam ergo ſpem, quâ ſine dubio ſciebat id fuiſſe futurum, apud illum tanquam factum computabatur: & ideo dicebat, nota feci vobis. *Quanquam vt ibidem notat, ſi hoc iam factum erat, quare alio loco, Io. 16.* dicit illis, adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo? &c. differt, non aufert.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

SCRIPTVRA NOVI TESTAMENTI CERTO TENENDA EST VT DIVINA.

1. *Scripturam Actuum Apoſtolorum qui non admittit, incunabula Eccleſiæ neſcit; & ad Spiritum Sanctum non pertinet. De præſcr. cap. 22. in f. Vide. V. Acta. Apoſtolorum. num. 1. & 2.*

2. *Scriptura noui Teſtamenti, parabolicè loqui credenda non eſt, niſi cùm præmittit ipſum parabolæ nomen. De Reſur. cap. 33. à p.*

AD Euangelia nunc prouoco, hìc quoque occurſurus prius eidem aſtutiæ eorum, qui proinde & Dominum omnia in parabolis pronuntiaſſe contendunt, quia ſcriptum eſt, [a] *Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis, & ſine parabola non loquebatur ad illos,* ſcilicet ad Iudæos. nam & diſcipuli, [b] *Quare*, aiunt, *in parabolis loqueris?* & Dominus; *Propterea in parabolis loquor ad eos, vt videntes non videant, & audientes non audiant*, ſecundùm Eſaïam. Quod ſi ad Iudæos in parabolis, iam non ad omnes: ſi non ad omnes in parabolis, iam non ſemper, nec omnia parabolæ; ſed quædam, cùm ad quoſdam. ad quoſdam autem, dum ad Iudæos. nonnunquam planè & ad diſcipulos. Sed quomodo referat ſcriptura, conſidera: [c] *Dicebat autem & parabolam ad eos:* ergo & non parabolam dicebat, quia non notaretur quum parabolam loquebatur, ſi ita ſemper loquebatur. Et tamen nullam parabolam non aut ab ipſo inuenias ediſſertatam, vt de ſeminatore, in verbi adminiſtratione; aut à commentatore Euangelij præluminatam, vt iudicis ſuperbi, & viduæ inſtantis, ad perſeuerantiam orationis; aut vltro conjectandam, vt arboris fici, dilatæ in ſpem, adinſtar Iudaïcæ infructuoſitatis.

[a] Math. 13. 34.
[b] Ibid. 10.
[c] Luc. 18. 9.
Math. 13. 3. & ſeq.
Luc. 18. 2. & ſeq.
Luc. 13. 6. & ſeq.

3. Scriptura ſenſum literalem allegoria euertere non debet, ſed præſupponere. Cont. Hermog. cap. 34. in. m.

QVæ omnia etſi alter putauerit ſpiritaliter interpretanda, non tamen poterit auferre veritatem ita futurorum, quomodo ſcripta ſunt. Si quæ enim figuræ ſunt, ex rebus conſiſtentibus fiant neceſſe eſt, non ex vacantibus: quia nihil poteſt alij ſimilitudinem de ſuo præſtare, niſi ſit ipſum quod tali ſimilitudine præſtet.

4. Scriptura parabolæ, ſæpè detorquentur in alium ſenſum: Vbi & de parabola duorum filiorum, prodigi & frugi, Iudæum & Gentilem exprimentium. De pudic. cap. 8. per totum. & 9. in. p.

SEdenim pleroſque interpretes parabolarum, idem exitus decipit, quem in veſtibus
purpurâ oculandis ſæpiſſimè euenire eſt; quum putaueris rectè conciliaſſe tempera-
menta colorum, & credideris comparationes eorum inter ſe animaſſe, erudito mox vtro-
que corpore, & luminibus expreſſis, errorem omnem traducta diuerſitas euomet. Eadem Luc. 15.11
itaque caligine circa filiorum quoque duorum parabolam quibuſdam ad præſens conco-
lorantibus figuris, à vero lumine exorbitant eius comparationis, quam parabolæ materia
prætexit. Duos enim populos in duobus filiis collocant, Iudaïcum maiorem, Chriſtia-
num minorem. Nec enim poſſunt exinde Chriſtianum peccatorem in filio minore diſpo- Rom 9.4
nere veniam conſecuturum, niſi in maiore Iudaïcum expreſſerint. Porrò, ſi Iudaïcum
oſtendero deficere à comparatione filij maioris, conſequenter vtique nec Chriſtianus ad-
mittetur ad configurationem filij minoris. Licet enim filius audiat & Iudæus, & maior,
quia prior in adoptione; licet & Chriſtiano reconciliationem Dei Patris inuideat, quod
vel maximè diuerſa pars carpit, ſed non erit Iudæi dictum ad Patrem, [a] *Ecce quot annis tibi* a Luc. 15.
ſeruio, & præceptum tuum nunquam præteriui. Quando enim non tranſgreſſor legis Iudæus, 29.
[b] *aure audiens, & non audiens?* [c] *odio habens traducentem in portis, & aſpernamento ſermonem* b Eſa. 6.
ſanctum? Sic nec Patris ad Iudæum erit vox, [d] *Tu ſemper mecum es, & omnia mea, tua ſunt.* 10.
Iudæi enim apoſtatæ filij pronuntiantur; generati quidem, & in altum elati, ſed qui [e] *non* c Eſa. 29.
computauerint Dominum, & qui dereliquerint Dominum, & in iram prouocauerint Sanctum Iſraë- 21.
lis. Omnia planè Iudæo conceſſa dicemus, cui etiam conditio gratior quæque de gula d Luc 15.
erepta eſt, nedum ipſa terra paternæ promiſſionis. Atque adeo non minùs hodie Iudæus, 31.
quàm minor filius prodactâ ſubſtantiâ Dei in aliena regione mendicat, ſeruiens vſque ad- e Eſa. 1.4.
huc principibus eius, id eſt, ſeculi huius. Quærant igitur alium Chriſtiani ſuum fratrem; Luc. 15.13
Iudæum enim parabola non recipit. Multò aptiùs Chriſtianum maiori, & Iudæum minori 14.
filio adæquaſſent ſecundùm fidei comparationem, ſi ordo vtriuſque populi ab vtero Re- Gen. 25.
beccæ deſignatus, permitteret demutationem, niſi quod & clauſula refragaretur. Chri- 22.
ſtianum enim de reſtitutione Iudæi gaudere, & non dolere conuenit; ſiquidem tota ſpes Luc. 15.
noſtra cum reliqua Iſraëlis exſpectatione coniuncta eſt. Ita, & ſi quædam faciant, ſed aliis 28.
contrà ſapientibus interimitur exemplorum peræquatio. Quanquam etſi omnia ad ſpecu- Rom. 11.
lum reſpondere poſſint, vnum ſit præcipuum periculum interpretationum, ne aliorſum 5.12.25.
temperetur felicitas comparationum, quàm quò parabolæ cuiuſque materia mandauit.
Meminimus enim & hiſtriones cùm allegoricos geſtus adcommodant canticis, alia longè
à præſenti, & fabula, & ſcena, & perſona, & tamen congruentiſſimè exprimentes. Sed
viderit ingenium extraordinarium. Nihil enim ad Andromacham. Sic & hæretici eaſdem
parabolas quò volunt tribuunt, non quò debent, aptiſſimè excludunt. Quare aptiſſimè?
quoniam à primordio ſecundùm occaſiones parabolarum, ipſas materias confinxerunt do-
ctrinarum. Vacauit ſcilicet illis ſolutis à regula veritatis, ea conquirere atque componere,
quorum parabolæ videntur. Nos autem, quia non ex parabolis materias commentamur, Cap. IX.
ſed ex materiis parabolas interpretamur, nec valdè laboramus omnia in expoſitione tor-
quere, dum contraria quæque caueamus. quare centum oues? & quid vtique decem Luc. 15.4.
drachmæ? & quæ illæ ſcopæ? Neceſſe erat, qui vnius peccatoris ſalutem gratiſſimam
Deo volebat exprimere, aliquam numeri quantitatem nominaret, de quo vnum quidem
periſſe deſcriberet; neceſſe erat vt habitus requirentis drachmam in domo, tam ſcoparum
quàm lucernæ adminiculo adcommodaretur. Huiuſmodi enim curioſitates, & ſuſpecta
faciunt quædam, & coactarum expoſitionum ſubtilitate plerunque deducunt à veritate.
Sunt autem quæ & ſimpliciter poſita ſunt ad ſtruendam, & diſponendam, & texendam
parabolam, vt illuc perducantur, cui exemplum procuratur. Et duo vtique filii illuc
ſpectabunt, quò & drachma, & ouis. Quibus enim cohęrent, eandem habent
cauſam, eandem vtique muſſitationem Phariſęorum, erga commercium Domini,
ethnicorum. *Et lib. 2. ad Nat. cap. 2.*

5. *Scriptura parabolæ, vtiliori ſaluti ſenſu interpretanda: vt patet in parabola prodigi. De pudic. cap. 9. à p.*

Luc. 15. 13. 14. NVnc de filio prodigo id priùs conſiderandum eſt quod vtilius. Non enim admittetur exemplorum adæquatio, licet imagini congruentiſſima, ſi fuerit ſaluti nocentiſſima.

SCRIPTVRA NOVI TESTAMENTI PARABOLICA. 2. 3. 4. 5. SCHOL.

AD EVANGELIA PROVOCO. *Siſtit hic Author hæreticos Reſurrectionem carnis realem negantes, & eam ſpiritaliter ſiue allegoricè intelligentes, ad tribunal Euangelij; in quo vt vidimus tractatu ſpeciali, fit expreſſa mentio reſurrectionis corporum. Et hic quidem, inquit, præueniam eorum aſtutiam, quâ dicunt Chriſtum omnia parabolicè locutum; cùm enim hoc dixit, de Iudæis loquebatur, quos iuxta Eſaiam excæcauerat, iuſto eos deſerens iudicio, ne à ſe dicta intelligerent. Aduertit autem Chriſtum tantùm parabolicè locutum, quando præmittebat hæc verba:* dicebat autem & parabolam. EDISSERTATAM, *expoſitam ſicut parabolam ſeminis, expoſuit de Verbo Dei.* A COMMENTATORE, *Scriptore, Euangeliſtâ.* PRÆLVMINATAM. *Præuio lumine inſtructam, ſicut parabolam iudicis iniqui. Luc. 18. 1. in qua eſt hæc præfatio:* Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare, & non deficere; Dicens: iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens vindica me de aduerſario meo, & nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe; Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens ſugillet me. *Syr. ne omni tempore veniens, negotium mihi faceſſat.* Ait autem Dominus; audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte? patientiam habebit in illis? Syr. *Protrahet ſpiritum ſuum in eos?* Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum. VLTRO CONIECTANDAM, *facilè præcognoſcendam. Qualis fuit parabola fici, cuius præciſio dilata fuit in ſpem fructus; cuius ſterilitas, apertè figurabat Iudæorum ſterilitatem. De qua Luc.* 13. 6. Dicebat autem & hanc ſimilitudinem: *Syr. parabolam hanc,* arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. &c.

3. QVÆ OMNIA. *Scriptura loca, quibus probauerat omnia diſſoluenda in nihilum, quæ ex nihilo à Deo ſine præiacente materia creata ſunt; vbi de cœlo & terra perituris. &c iuxta Prophetas tractauerat. Quæ, inquit, omnia licet Hermogenes parabolicè, ſiue allegoricè interpretari velit, tamen non poterit euertere veritatem rerum, quæ ita futura ſunt, ſicut prædicta ſunt. Figuræ enim non poſſunt duci ex rebus inanibus & non exiſtentibus, ſed ex ſolidis. Quidquid enim alteri rei præſtat, vt ſibi ſit ſimilis, ipſum debet eſſe, ex quo ducatur ſimilitudo; vnde ſemper præſupponi debet ſenſus literalis, vt ex eo educatur allegoricus.*

4. IDEM EXITVS. *Finis & euentus. Aptè hic comparat eos qui perperam parabolas interpretantur, tapetum, veſtiumque polymitarum ſtructoribus imperitis, qui cùm lumina, & oculos ſuis coloribus aptè expreſſiſſe, & inuicem comparatos velut flores animatos repræſentaſſe putauerint, mox vt eruditum ac perfectum opus fuerit, diuerſitas in medium producta, manifeſtabit omnibus, quantùm errauerit opifex, ab expreſſione & repræſentatione colorum & rerum quas ſibi propoſuerat acu pingere, ſiue in veſtibus, ſiue in tapetibus. Alij referunt ad duas veſtes in eadem purpura tinctas, quæ inſpectæ diuerſæ apparent.* ANIMASSE. *Alij,* amaſſe, *conueniſſe, ſimiles eſſe.* EADEM CALIGINE. *Eodem errore; ſimiliter, inquit, à lumine veritatis aberrant, qui parabolam duorum filiorum, propter quandam præſentem apparentiam, & quaſi colorum concordantiam, eorum figuras comparant rebus à parabolæ materia alienis;* DVOS ENIM POPVLOS. *Quia, inquit, intelligit in maiore natu filio, priorem populum Iudæum; in minore Chriſtianum. Sequentia habes alibi expoſita, quæ hic ſuperuacaneum duxi repetere. Vide Verbo Iudæi num. 9.* IVDÆVS NON RECIPIT. *Aptè non conuenit parabola Iudæo; Chriſtianus enim meliùs per filium maiorem intelligitur, vt pote qui maiori fide præ Iudæo polleat; maximè ſi vtriuſque populi, Gentilis Chriſtiani, & Iudæi, in duobus Rebeccæ filiis deſignatus, permitteret mutari benedictionem vnius pro altero, vt prior egreſſus de vtero, Eſaü, poſteriùs natus diceretur.* CLAVSVLA REFRAGARETVR. *Vel quâ concluſum eſt,* maior ſeruiet minori. *Vel, vt ſequentia notant; Chriſtianum minorem populum natu, de maioris natu Iudæi reſtitutione gaudere; cùm potiùs iuxta parabolam maior natu inuiderit minori. Vnde & pater dixit inuidenti. Luc.* 15. 32. Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit. SI QVIDEM TOTA SPES, *ſecundùm Pſaltem:* diſperſiones Iſraëlis congregabit. *Rom.* 9. 27. Si fuerit numerus filiorum Iſraël tanquam arena maris, reliquiæ ſaluæ fient. *Rom.* 11. 5. Reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. *Et verſu 25. ibid.* Nolo vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobis ipſis ſapientes; quia cecitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt; veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem à Iacob. *Et Rom.* 11 12. Si delictum illorum, diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum, diuitiæ Gentium: quantò magis plenitudo eorum? *Tota igitur & conſummata ſpes in reſurrectione futura, cùm pendeat à conuerſione populi Iudæi, iunior populus Chriſtianus ei inuidere non debet. Proinde à parabola veritate errant, qui mutant eius ordinem, & minori tribuunt, quod maiori dare debuerant: nec enim minor maiori, ſed maior minori inuidit; quamquam maior in fide factus ſit, qui natu minor erat, ſicut Iacob prælatus eſt fratri.* SI QVÆDAM FACIANT, *ſi aliqua in parabola contenta congruant, cùm tamen alia multa longè diuersè ſapiant, extinguitur & perit allatorum exemplorum comparatio.* AD SPECVLVM, *ænigmati, parabolæ, allegoria reſpondeant; vel, ſicut duo inuicem appoſita ſpecula, vel obiecta oppoſita ſpeculo, omnia lineamenta ad vnguem exprimunt. Vnum tamen metuendum eſt parabolarum interpreti ne detorqueat in rem prorſus aliam, materiam & ſcopum parabolæ; licet fœliciter per omnia videatur ſenſus & expoſitio interpretis reſpondere parabolæ.* ALLEGORICOS GESTVS. *Quibus ſcilicet Pantomimi in ſcenis ſaltibus ſuis & geſticulationibus licet cantilenarum, & Cytharœdorum modulis perfectè reſponderent, ſuoſque geſtus artificioſiſſimè formarent, tamen eorum geſtus*

& ſaltus

& ſaltus erant alieniſsimi à ſenſu cantici, ſiue chori; & multò longiùs aberrabant à præcipua tragœdiæ materia & perſona; verbi gratiâ, Andromache quæ virago erat, & à virili, & pugnaci, militarique, animo nomen ſortita erat. Hæc fuit Aëtionis Regis Thebanum in Cilicia filia, Hectoris Troiani vxor, mater Aſtianactis; Quam Hectore mortuo ductam Pyrrhus in Græciam aduexit, Et ex ea Moloſſum filium ſuſcepit. Deinde eam Heleno Vati Priami filio, vnà cum portione regni vxorem tradidit. INGENIVM EXTRAORDINARIVM. *Quia hiſtrionum ars in theatro, extra ordinem eſt materiæ tragœdiæ; & nihil facit ad Andromachæ hiſtoriam per Actores repræſentatam.* APTISSIME EXCLVDVNT. *Tanquam pullos ex ouis. Confert hæreticos hiſtrionibus, quia parabolas Scripturæ non ſecundùm ſcopum earum, & iuxta materiam, & cauſam propter quam allegantur, ſed pro libito diſertiſsimè explicant: Et ideo aptiſsimè, quia ab initio quo ſua dogmata in lucem edere volunt, eâ confingunt arte, vt exactiſsimè poſsint reſpondere literæ parabolarum.* VACAVIT SCILICET. *Licuit illis, potuerunt facilè hæretici, excuſſo vinculo & iugo veritatis, & ſolutiores animo & calamo, quàm hiſtriones corporis geſtu, dogmata ſua ſic fingere & componere, tam artificioſè elaborare, vt ipſa parabola ad nihil aliud ſignificandum ſcripta videantur.* MATERIAS COMMENTAMVR, *occaſiones hæreſeon fingendarum non excogitamus, ſed ex cauſis, & iuxta materias, de quibus tum ſcriptura tractat, relatas ibidem parabolas exponimus, nobis ſufficit diligenter cauere ne quid contrarium cauſæ & ſcopo parabolæ interpretemur; nec multùm laboramus, ſicut hæretici faciunt, ſingula quæque in parabola contenta, quaſi vi redigere & coarctare, vt expoſitio noſtra in omnibus cohæreat expreſsis in parabola circumſtantiis. Verbi gratiâ, cur in parabola paſtoris boni, narrentur centum oues. Similiter cur decem drachmæ, & quæ fuerint ſcopa illa mulieris drachmam perditam requirentis, & euerrentis domum.* DEDVCVNT, *abducunt.* ILLVC PERDVCANTVR. *Ad eum ſcopum tendant, cuius cauſâ parabola & ſimilitudo profertur.* QVIBVS COHÆRENT. *Connexa ſunt enim omnes iſtæ parabolæ eodem capite 15. Luc. duorum filiorum, ouis, & drachmæ, quas Chriſtus retulit vt murmur Phariſæorum compeſceret; qui cùm Chriſto gratulari deberent quòd commercium haberet cum Ethnicis, Publicanis ſcilicet & peccatoribus Deo Patri lucrandis, inuidebant, & indignè ferebant. Et hic tantùm ſcopus parabolæ attendendus eſt, non vero quid ſignificet filius natu maior, vel minor. Cætera enim velut ornamenta ſunt orationis.*

5. EXEMPLORVM ADÆQVATIO. *ſimilium inter ſe comparatio recipienda non eſt, licet ſecundùm artem eloquentiæ perfectè reſpondeat interpretatio per ſingula membra parabolæ, ſi ſaluti animarum maximè noceat. Vult autem Tertullianus iuxta errorem ſuum, Chriſtianum poſt baptiſma lapſum non recipiendum ad veniam, nec ſignificatum fuiſſe in filio prodigo recepto ad veniam, ſed ethnicum potiùs in eo delineatum. Vide dicta, Verbo,* Remiſſio peccati, *in Alphabeto errorum. Supereſt hîc vt cum Auguſtino videamus iuxta Tertullianum quomodo hæretici torqueant ſcripturas, & quomodo Chriſtus in parabolis loqueretur tum ad diſcipulos inſtruendos, tum ad Iudæos excæcandos, quæ ſumma eſt quatuor textuum expoſitorum hoc Scholio. Quantùm ad primum, ep. 174. ad Paſcentium contra Arrianos, de ſcripturis ab eis malè intellectis circa vnitatem ſubſtantiæ diuinæ, in tribus perſonis.* Homines, inquit, minùs intelligentes, quid, propter quid dicatur, potentes volunt habere ſententias; & ſcripturis non diligenter ſcrutatis, cùm arripiunt defenſionem cuiuſque opinionis, & ab ea vel nunquam vel difficilè inflectuntur, dum docti atque ſapientes magis putari, quàm eſſe concupiſcunt; ea quæ propter formam ſerui dicta ſunt, volunt transferre ad formam Dei. Et rurſus quæ dicta ſunt vt ad ſe inuicem perſonæ referantur, volunt nomina eſſe naturæ atque ſubſtantiæ. S. Aug. *Et lib. 3. de bapt. cont. Donat. cap. vlt.* Ne ipſorum, inquit, putentur eſſe illa quæ ſeductores habent integra, & de veritatis doctrina venientia, per quæ ſeducunt ad falſitates dogmatum & diſſentionum ſuarum, &c. S. Aug. Addidit continuò, *Oſée ſcil. 2. vbi dixerat ſecta hæretica, ibo poſt amatores meos; cum quibus, inquit, Auguſt. ſiue per fidei corruptionem, ſiue per elationem ſuperbiæ turpiter fornicatur,* Et hæc non cognouit quod ergo ei dederim frumentum, & vinum, & oleum, & pecuniam multiplicaui illi, *ſcilicet ſcripturam, eiuſque ſacramenta, parabolas, allegorias, &c.* Ipſa verò fecit vaſa aurea & argentea Baal &c. Vt error eorum veritas appelletur, & ſcelus eorum iuſtitia putetur, propter Sacramenta, & ſcripturas, quas tenent ad ſpeciem, non ad ſalutem. Ideoque & per Ezechielem, cap. 16. Eidem fornicatriæ dicitur; & protuliſti de vaſis gloriæ tuæ, de auro meo, & de argento meo, ex quibus dedi tibi, & feciſti tibi imagines maſculinas; *transformando parabolas & ſimilitudines ad ſenſum hæreticum & adulterinum:* Et fornicata es in eis. Et accepiſti veſtem meam verſicoloriam, *quam aptè ad ſimilitudinem Tertulliani, quâ ſupra numero 4. huiuſmodi parabolarum interpretes, tinctoribus vel acupingentibus comparauit.* Et cooperuiſti idola tua; *phantaſmata commentorum & errorum,* & oleum meum, & incenſum meum, *ſcripturæ liquorem lucidiſſimum & fragrantiſsimum,* poſuiſti ante faciem idolorum tuorum, & panes meos, *ſcripturæ textus, melle intinctos,* quos dedi tibi; & ſimilagine, & melle, & oleo cibaui te, & poſuiſti hæc ante faciem idolorum tuorum, in odorem benè olentem. Et perfeciſti hæc. Ad imagines enim phantaſmatum ſuorum, cum quibus volutari carnalis animus delectatur, conuertit omnia Sacramenta & verba librorum Sanctorum. Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt, *parabolæ falsè expoſitæ,* & doctrinæ dæmoniorum ſunt, in hypocriſi mendaciloquorum; proptereà & illa Sacramenta, & diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur; cùm Dominus dicat, de auro meo, & de argento meo, & de veſte mea verſicoloria, & oleo meo, & incenſo, & panibus meis. &c. Non enim dixit eam non habuiſſe iſta, quia fornicaria erat, ſed habuiſſe dicitur; & non ſua, nec amatorum ſuorum, ſed Dei, cuius vnius iſta ſunt. *Tum ibidem ſic contra Scribas & Phariſæos etiam ſcripturis abutentes hæc torquet.* Si hæc, inquit, de Iudæa gente figurabantur, vbi Scribæ & Phariſæi reiiciebant mandatum Dei, vt traditiones ſuas conſtituerent, vt cum plebe Deum relinquente, ſic quodammodo fornicarentur; nec tamen talis illius temporis in populo fornicatio, quam Dominus arguendo prodebat, effecit vt eorum eſſent Sacramenta, quæ non erant eorum, ſed Dei, qui loquens ad fornicariam dicit illa omnia ſua eſſe. Vnde ipſe Dominus etiam quos mundauit à lepra, ad eadem Sacramenta S. Aug.

miſit, *allegoricè figurantia, vt & omnia in veteri teſtamento contenta figura erant noſtrorum myſteriorum*, vt offerrent pro ſe Sacrificium, Sacerdotibus, *per Sacerdotes*, quia nondum eis ſucceſſerat ſacrificium, quod ipſe poſt in Eccleſia voluit celebrari pro illis omnibus, quia illis omnibus ipſe prænuntiabatur: quantò magis nos Sacramenta noui teſtamenti, *& ſcriptura figuras & parabolas*, apud quoſlibet hæreticos, vel ſchiſmaticos inuenientes, non debemus ipſis tribuere, *præter ſolam eorum corruptionem*. Nec quaſi non agnita reprobare; ſed quamuis apud fornicariam mulierem, dona viri legitimi agnoſcere, & verbo veritatis illam fornicationem emendare, quæ propria eſt impudicæ mulieris, non illa dona culpare, quæ propria ſunt Domini miſerantis. S.Aug. *Et to. 4. lib. quæſtionum ex Matth. qu. 15. vbi refert locum Matth. 13. 34. quem ſuprà Tertullianus numero. 1. ſibi ab hæreticis obtrudi dixit*; Sine parabolis non loquebatur eis. Non quia, inquit, nihil propriè locutus eſt, ſed quia nullum ferè ſermonem explicauit, vbi non aliquid per parabolam ſignificauit: quamuis in eo aliqua & propriè dixerit: Ita vt ſæpè inueniatur totus ſermo eius parabolis explicatus, totus autem propriè dictus, nullus inueniatur. Explicatos autem ſermones dico, quando ex aliqua occaſione rerum incipit loqui, quouſque terminet quidquid ad ipſam rem pertinet, & tranſeat ad aliud. *Quæſtione autem 14. de excæcatis Iudæis iuxta Eſaiam & Euangelia.* S. Aug. Sic Marcus hoc dicit: Nequando conuertantur & dimittantur eis peccata Vbi intelliguntur, peccatis ſuis meruiſſe vt non intelligerent, & tamen hoc ipſum miſericorditer eis factum, vt peccata ſua cognoſcerent, & conuerſi veniam mererentur. Quod autem Ioannes hunc locum ita dicit; propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias. cap. 6. Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur & ſanem eos. Aduerſari videtur huic ſententiæ, & omnino cogere, vt quod dictum eſt, nequando oculis videant; non accipiatur, ne vel ſic aliquando oculis videant: ſed prorſus, vt non videant: quandoquidem apertè ita dicit, vt oculis non videant. Et quod ait, propterea non poterant credere: ſatis oſtendit, non ideo factam illam excæcationem, vt eâ commoti & dolentes ſe non intelligere, conuerterentur aliquando per pœnitentiam. Non enim poſſent hoc facere, niſi priùs crederent, vt credendo conuerterentur, conuerſione ſanarentur, ſanitate intelligerent. *Scilicet myſteria, parabolis, & allegoriis occultata, quarum literam videntes & ſonum eius audientes, non videbant neque intelligebant Chriſtum in eis latentem, ad quem proinde non conuertebantur.* Sed ideo potiùs excæcatos, vt non crederent. Dicit enim apertiſſimè: propterea non poterant credere: quod ſi ita eſt, quis non exurgat in defenſionem Iudæorum, vt eos extra culpam fuiſſe proclamet, quod non crediderunt? propterea enim non poterant credere, quia excæcauit oculos eorum. Sed quoniam potiùs Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri, aliis quibuſdam peccatis ita eos excæcari meruiſſe, quâ tamen excæcatione non potuerunt credere. Verba enim Ioannis iſta ſunt: propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, excæcauit oculos eorum. Fruſtra itaque conamur intelligere, ideo fuiſſe cæcatos vt non conuerterentur; cùm ideo conuerti non pote-

A rant, quia non credebant, & ideo credere nõn poterant, quia excæcati erant. An fortè non abſurdè dicimus quoſdam Iudæorum fuiſſe ſanabiles: ſed tanto tamen ſuperbiæ tumore periclitatos, vt eis expedierit primò non credere, & ad hoc fuiſſe cæcatos, vt non intelligerent Dominum loquentem per parabolas, quibus non intellectis, non in eum crederent, non credentes autem cum cæteris deſperatis crucifigerent eum: Atque ita poſt eius reſurrectionem conuerterentur, quando iam de reatu mortis Domini ampliùs humiliati vehementiùs diligerent, à quo ſibi tantum ſcelus dimiſſum eſſe gauderent. B Quoniam tanta erat eorum ſuperbia, vt tali humiliatione eſſet deiicienda. Quod incongruè dictum eſſe quilibet arbitretur, ſi non ita contigiſſe in Actibus Apoſtolorum manifeſtiſſimè legerit. Non ergo abhorret quod ait Ioannes: propterea non poterant credere, quia excæcauit oculos eorum, vt nõn videant; ab ea ſententia, quâ intelligimus, ideo excæcatos, vt conuerterentur: hoc eſt, ideo eis per obſcuritates parabolarum occultatas ſententias Domini, vt poſt eius reſurrectionem ſalubriore pœnitentiâ reſipiſcerent: quia per obſcuritatem ſermonis excæcati, dicta Domini non rectè intellexe- C runt, & ea non intelligendo, non in eum crediderunt, non credendo, crucifixerunt eum: atque ita poſt eius reſurrectionem miraculis quæ in eius nomine fiebant, exterriti, maiore criminis reatu compuncti ſunt, & proſtrati ad pœnitentiam. Deinde acceptâ indulgentiâ, ad obedientiam flagrantiſſimâ dilectione conuerſi. Nam quibus non profuit illa cæcitas ad conuerſionem, quæ per linguam parabolarum fiebat; ita de illis Propheta alio loco dicit. Eſa. 28. quod etiam Apoſtolus commemorauit. 1. Cor. 14. cùm de obſcuritate linguarum ageret: in aliis linguis, & in aliis labiis loquar populo huic, & nec ſic me exaudient, dicit Dominus. Non enim diceretur, nec ſic me exaudient, niſi ad D hoc fieret, vt vel ſic exaudirent: id eſt, vt eis ad humilem confeſſionem, & ſolicitam inquiſitionem, & obedientem conuerſionem, & feruentem dilectionem valeret. Eſt verò etiam iſta ratio medicinæ corporalis. Nam & pleraque medicamenta priùs affligunt, vt ſanent: & ipſa collyria quæ ad oculos pertinent, ſi ita opus eſt, intrinſecùs infundi, niſi ſenſum videndi priùs claudant & perturbent, prodeſſe non poſſunt. *De Apoſtolis tandem in parabolis intelligentibus Chriſtum loquentem myſterium regni Dei, idem Auguſt. to. 7. lib. de dono perſeuerantiæ cap. 14. vbi locum Ioannis 12. & Eſa. 6. præcitatum repetit. Vbi de Tyriis, & Sidoniis, qui credere potuiſſent, ſi verba Dei audire, & ſigna videre potuiſſent, concludit.* Audiunt, inquit, hæc & fa- S. Aug. E ciunt, quibus datum eſt; non autem faciunt, ſiue audiant, ſiue non audiant, quibus non datum eſt. Quia vobis, inquit, datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum, illis autem non eſt datum: quorum alterum ad miſericordiam, alterum ad iudicium pertinet illius, cui dicit anima noſtra, miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Nec prædeſtinationis igitur prædicatione, impedienda eſt prædicatio fidei perſeuerantis, & proficientis; vt quod oportet, audiant, & quibus datum eſt, vt obediant. Quomodo enim audient ſine prædicante? nec rurſus prædicatione fidei proficientis, & vſque ad vltimum permanentis impedienda eſt prædicatio

prædeſtinationis ; vt qui fideliter & obedienter viuit, *ſupra ex Paulo dixerat iuxta Eſa. non enim omnes obediunt Euangelio, ſicut non omnium eſt fi-*

A *des.* Non de ipſa obedientia, tanquam de ſuo non accepto bono extollatur, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur.

SCRIPTVRÆ SENSVS LITERALIS ET SPIRITALIS.

1. *Scriptura ſenſus literalis apertior eſt, myſticus latens, & cautè intelligendus ; ne eo ad ſubuerſionem abutantur hæretici. Lib. de Reſur. cap. 3. in. f. & 4. in. p.*

COmmunes ſenſus ſimplicitas ipſa commendat, & compaſſio ſententiarum, & familiaritas opinionum ; eóque fideliores exiſtimantur, quia nuda & aperta & omnibus nota definiunt. Ratio autem diuina, in medulla eſt, non in ſuperficie ; & plerunque æmula manifeſtis. Itaque hæretici, inde ſtatim incipiunt, & inde præſtruunt; dehinc interſtruunt, vnde ſciunt facilè capi mentes, de communione fauorabili ſenſuum. Cap. IV.

2. *Scriptura litera, cùm manifeſta eſt, tenenda eſt : licet nunc figuratè, nunc ad literam debeat intelligi. De Reſur. cap. 20. à p. ad f.*

ADeò non omnia imagines, ſed & veritates : nec omnia vmbræ, ſed & corpora : vt in ipſum quoque Dominum inſigniora quæque luce clariùs prædicarentur.
Nam & [a] *virgo concepit* in vtero, non figuratè, & *peperit Emmanuelem nobiſcum Deum* a Eſa. 7.
Ieſum, non obliquè ; & ſi obliquè [b] *accepturum virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ* ; 14. b Eſa. 8.
Sed manifeſtè [c] *venturum in iudicium cum presbyteris & archontibus populi.* Nam & [d] *tu-* 4.
multuata ſunt gentes, in perſona Pilati, *& populi meditati ſunt inania*, in perſona Iſ- c Eſa. 3.
raël. *Aſtiterunt Reges terræ* ; Herodes : *& archontes congregati ſunt in vnum*, Anna 14.
& Caïphas, *aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius.* Qui & [e] *tanquam ouis ad* d Pſal. 2.
iugulationem adductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem, ſcilicet Herodem, *ſine* 1. 2.
voce, ſic non aperuit os ſuum ; dorſum ſuum ponens ad flagella, & maxillas ad palmas ; & e Eſa. 53. 7.
faciem non auertens à ſputaminum iaculis ; deputatus etiam inter iniquos ; perfoſſus manus & Luc. 23. 9.
pedes, ſortem paſſus in veſtimento ; & potus amaros, & capitum irridentium nutus ; tri- Eſa. 53. 7.
ginta argenteis adpretiatus à proditore. Quæ hîc figuræ apud Eſaiam ? quæ imagines Eſa 50. 6.
apud Dauid ? quæ ænigmata apud Ieremiam ? Nè virtutes quidem eius per parabo- & ſeq.
las profatos. Aut numquid nec [f] *oculi patefacti ſunt cæcorum ? nec inclaruit lingua mu-* Eſa. 53. 12.
torum ? nec manus arida, & genua diſſoluta reualuerunt ? nec claudi ſalierunt vt ceruus ? Zach. 11. 13.
Quæ etſi ipſi ſpiritaliter quoque interpretari ſolemus, ſecundùm comparationem f Eſa. 35. 5.
animalium vitiorum à Domino remediatorum ; cùm tamen & carnaliter adimpleta 6.
ſunt, oſtendunt Prophetas in vtramque ſpeciem prædicaſſe ; ſaluo eo, quo plures voces eorum nudæ & ſimplices, & ab omni allegoriæ nubilo puræ defendi poſſint : vt cùm exitus gentium & vrbium reſonant, Tyri, & Ægypti, & Babylonis, & Idumææ, & Carthaginienſium nauium : vt cùm ipſius Iſraëlis plagas aut venias, captiuitates, reſtitutiones, vltimæque diſperſionis exitum perorant. Quis hæc interpretabitur, magis quàm recognoſcet ? res in litteris tenentur, vt litteræ in rebus legantur. Ita non ſemper, nec in omnibus allegorica forma eſt prophetici eloquij, ſed interdum, & in quibuſdam.

3. *Scriptura in multis, non literaliter, ſed ſpiritaliter intelligenda. Cont. Iud. cap. 9. à p.*

POrrò, inquiunt, iſte qui venit, neque ſub eiuſmodi nomine eſt editus, neque re bellicâ functus. At nos è contrario, admonendos eos exiſtimauimus, vti cohærentia quoque huius capituli recognoſcant. ſubiuncta eſt enim & interpretatio [a] *Emmanuel, Nobiſcum Deus*, vtì non ſolum ſonum nominis ſpectes, ſed & ſenſum. Sonus enim Hebraïcus, quod eſt *Emmanuel*, ſuæ gentis eſt. Senſus autem eius, quod eſt, *Deus nobiſcum*, ex interpretatione communi eſt. Quæro ergo, an iſta vox, *Nobiſcum Deus, quod eſt Emmanuel*, exinde quo Chriſtus inluxit, agitetur in Chriſto ? Et puto ex toto non negabis. Nam qui ex Iudaiſmo credunt Chriſto, ex quo in eum credunt, *Emmanuel* cùm volent dicere, *nobiſcum Deum eſſe* ſignificant. Atque ita conſtat iam veniſſe illum qui prædicabatur *Emmanuel*, quia quod ſignificat *Emmanuel, venit, id eſt Nobiſcum Deus.*

a Eſa. 7. 14.

Et de præſcr. cap. 9. in. p.

a Matth. CEdo nunc ſponte de gradu iſto, omnibus dictum ſit ; [a] *Quærite & inuenietis* ; tamen
7.7. & hîc expedit ſenſu certare cum interpretationis gubernaculo. Nulla vox diuina ita
diſſoluta eſt & diffuſa, vt verba tantùm defendantur, & ratio verborum non conſtituatur.

5. *Et 3. cont. Marc. cap. 5. in. m. ad f. & 6. in. p.*

ALia ſpecies erit, quâ pleraque figuratè portenduntur per ænigmata & allegorias,
b Ioël. 3. & parabolas, aliter intelligenda quàm ſcripta ſunt. Nam [b] *& montes* legimus, *diſtil-*
18. *laturos dulcorem* ; non tamen vt ſapam de petris, aut defrutum de rupibus ſperes : &
c Exo. 3. 8. [c] *terram* audimus *lacte & melle manantem* ; non tamen vt de glebis credas te vnquam pla-
& 13. 5. centas & ſamias coacturum : quia nec ſtatim aquilicem & agricolam ſe Deus repromiſit,
d Eſa. 43. dicens ; [d] *Ponam flumina in regione ſitienti*, [e] *& in ſolitudine cedrum & buxum.* Sicut & præ-
20. dicans de Nationum conuerſione : [f] *Benedicent me beſtiæ agri, ſirenes, & filiæ paſſerum* ;
e Eſa. 41. 18. 19. non vtique ab hirundinum pullis, & vulpeculis, & illis monſtruoſis fabuloſiſque cantri-
f Eſa. 43. cibus fauſta omina relaturus eſt. Et quid ego de iſto genere ampliùs ? quum etiam hære-
20. ticorum Apoſtolus, ipſam legem indulgentem bubus terentibus os liberum ; non de bu-
1. Cor. 9. bus, ſed de nobis interpretetur : & petram potui ſubminiſtrando comitem, Chriſtum ad-
9. 10. leger fuiſſe ; docens proinde & Galatas, duo argumenta filiorum Abrahæ allegoricè cu-
1. Cor. 10. curriſſe ; & ſuggerens Epheſiis, quod in primordio de homine prædicatum eſt, relicturo
4. patrem & matrem, & futuris duobus in vnam carnem, id ſe in Chriſtum & Eccleſiam
Gal. 4. 22. 24. agnoſcere. Si ſatis conſtat de iſtis interim duabus proprietatibus Iudaïcæ litteraturæ ; Cap. VI.
Epheſ. 5. memento, lector, conſtitiſſe, vt quum tale quid adhibuerimus, non retractetur de
32. forma ſcripturæ, ſed de ſtatu cauſæ.

6. *Scripturæ ſenſus penſandus eſt, nec ipſa eſt temerè applicanda.* *V. Verbum, fuga in perſeq. num. 7.*

SCRIPTVRÆ SENSVS LITERALIS, ET SPIRITALIS.

1. 2. 3. 4. 5. Schol.

COMMVNES SENSVS. *Sic interpretor : cùm ſenſus communes, id eſt vulgaria & omnibus vſitata proloquia, & dicendi formæ, ſimplicitate ſuâ, quaſi vera ab omnibus habeantur ; & nullam expectent probationem ; ſatiſque perſuadeantur, dum nudè & ſimpliciter enuntiantur. Ideo hæretici negantes reſurrectionem, ſolent ex huiuſmodi opinionibus communibus, & ſententiis* compaſſiuis*, id eſt ſimpathiam habentibus cum ſenſu communi vulgi, hæreſes ſuas fulcire ; quæ tantò fideliores reputantur, quantò aſſerunt ea quæ omnibus nota ſunt.* RATIO AVTEM DIVINA. *Fides, ſiue ſenſus ſcripturæ, vt plurimum latet, & aduerſatur manifeſtis vulgi opinionibus. Ex quo fit vt hæretici prima hæreſis ſuæ fundamenta iaciant & collocent in huiuſmodi humanis opinionibus ; vel ſcripturæ literà apertà ſimplices decipiunt animas, vel literæ ſcripturæ interponunt ſuas interpretationes carnali ſenſui fauorabiles. Quòd ſic intelligendus ſit Author, immediatè præcedentia teſtantur Dixerat enim,* aufer hæreticis quæ cum ethnicis ſapiunt, *hæc eſt communio ſenſuum, & compaſſio ſententiarum, dum concordant ſimul in ſuis opinionibus contra fidem reſurrectionis.* Vt de ſcripturis ſolis, *ſiue interſtructione & gloſſa peruerſa,* quæſtiones ſuas ſiſtant, *proponant & tueantur,* & ſtare non poterunt.

2. IMAGINES. *Figuræ.* CORPORA. *Res ipſæ.* OBLIQVE. *Indirectè, allegoricè* ARCHONTIBVS. *Principibus.* IEREMIAM. *aliàs monui amneſtiâ interdum laboraſſe Tertullianum, & de pretio Chriſti triginta argenteis adpretiati ſcribentem, Ieremiam pro Zacharia ſumpſiſſe.* ANIMALIVM VITIORVM. *per infirmitates corporeas à Chriſto curatas ad literam, intelligendo in ſenſu morali animarum vitia.* VTRAMQVE SPECIEM. *Tam literaliter, quàm allegoricè ventura prædixiſſe.* INTERPRETABITVR. *Tanquam obſcurè dictum, ſenſum eius quaſi latentem rimando, quod per ſe patet adeo vt res ipſa quaſi ſcripta legatur in propheticis litteris. Sic fit vt plurimum ad litteram, in quibuſdam autem, & interdum, ſecundùm allegoriam ſcriptura Prophetica accipienda ſit. Scripturæ locos, hîc poſitos & alibi expoſitos, non retexam.*

3. PORRO INQVIVNT. *Habes iam expoſitum Verbo Chriſti Aduentus primus num. 2. à m.*

4. CEDO DE GRADV. *Eſto, inquit, vltro concedo hæretico, dictum eſſe omnibus à Chriſto ;* Quærite & inuenietis. *Et non ſolis, quibus tunc loquebatur, Iudæis.* HIC EXPEDIT. *Alij legunt :* hic expetit ſenſus certæ interpretationis gubernaculum. *Sed nihil mutat ſenſum. Poſtulat, inquit, expedit, expetit huiuſmodi ſenſus interpretationem quaſi ductricem, vt non de omnibus omnino dictum ſit, & promiſcuè ſit libitum quibuſcumque rimari & ſcrutari ſcripturas. Omnibus enim doctis id licet, modò humiliter inquirant.* NVLLA VOX. *nullum ſcripturæ verbum ſic ſolutè, vt verba ſonant, ſumendum eſt, vt ratio & ſenſus ipſorum verborum non quæratur, ſiue ſcopus & mens ſcriptoris.*

5. FIGVRATE PORTENDVNTVR, *allegoricè, prophetantur. In quibus non litera, ſed ſenſus myſticus attendendus eſt.* MONTES DISTILLATVROS. *Ioël. 3. 18.* Et erit in die illa : ſtillabunt montes dulcedinem & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ : & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum. *Vel vt legunt 70.* funiculorum. SAPAM DE PETRIS. *à ſapiditate & ſapore dictum*

vinum, ex muſto decocto ad tertiam partem conficitur. De quo Plin. lib. 14. cap. 9 Siræum, quod alij, Hepſema, noſtri Sapam appellant ingenij, *artis*, non naturæ opus eſt, muſto vſque ad tertiam partem menſuræ decocto. DEFRVTVM. *Ex Palladio à deferuendo dictum, ex Plinio vinum decoctum vſque ad mediam partem. Allegoricè item ſiue metaphoricè de abundantia terræ promiſſæ: Deut.* 32. 13. Conſtituit eum ſuper excelſam terram; vt comederet fructus agrorum. 70. *aſcendere fecit eis ſuper fortitudinem terræ.* Vt ſugeret mel de petra oleumque de ſaxo duriſſimo. SAMIAS COACTVRVM. *Conflaturum. Alij legunt* Pſomias, ſiue pſomia. *Io* 13. Buccellam intinctam *in ſcutula agni interpretantur. Meminit Athenæus lib.* 14. *Dypnoſoph. cap.* 19. *placentarum Samiarum quæ à Samo artifice excogitatæ, in delitiis erant.* AQVILICEM, *elicientem aquas ex terra, & rupibus, Plin. aduertit peritos artis fontium rimandorum. lib.* 26. *cap.* 6. *vbi & de Tuſsilagine ſiue remedio tuſsis.* Duo, inquit, eius genera, ſyluestris; vbi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt: & hoc habent ſignum Aquileges. *Feſto autem, libro primo. Aqualicium dicitur, cùm aqua pluuia remediis quibuſdam elicitur. Apud Iuriſconſultos l. ſi de iure immun. Aquilices numerantur inter eos qui immunes habentur.* REPROMISIT. *Eſa.* 43. 19. Ponam in deſerto viam, & in inuio flumina; glorificabit me beſtia agri, Dracones & Struthiones; quia dedi in deſerto aquas, flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. 70. Sirenes, & filiæ Struthionum. *Nullus præter Tertullianum meminit paſſerum, ſed vox Græca* στρουθοὶ *& paſſeres, & ſtruthiones ſignificat.* CEDRVM ET BVXVM. *Eſa.* 41. 18. Ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum. Dabo in ſolitudinem Cedrum & ſpinam, & myrtum & lignum Oliuæ: ponam in deſerto abietem, vlmum & buxum ſimul. 70. *verò* ponam in terram abſque aqua, Cedrum & buxum, Myrtum, & Cypariſſum, & populum. OMINA RELATVRVS, *more gentium, qui ex garritu auium, Sirenum cantu, vel vulpeculis auguria fauſta ſumebant. Et quidem notante Plinio. lib.* 8. *cap.* 28. *vbi de prognoſticis animalium.* In Thracia, *inquit*, locis rigentibus, & vulpes animal alioqui ſolerti auditu, amnes gelatos, lacuſque, nonniſi ad paſtus ituræ redituræque tranſeunt. Obſeruatum, eam aure ad glaciem appoſitâ coniectare craſſitudinem gelu. DE ISTO GENERE. *Speciem initio dixit, ſiue loquendi formam allegoricam, in ſcriptura frequentem.* HÆRETICORVM APOSTOLVS. *Paulus, quem Marcionitæ Dei ſui & Chriſti noui Apoſtolum, ſibi arrogant.* BVBVS. Numquid de bobus cura eſt Deo? &c. *De hoc vide alibi dicta.* PETRAM COMITEM. Bibebant de conſequente eos petra; petra autem erat Chriſtus. ALLEGORICE CVCVRRISSE. Quæ, inquit, ſunt per allegoriam dicta. DVABVS PROPRIETATIBVS. *Scriptura ſacra, præter literam ſiue ſenſum literalem, & myſticum habere.* NON RETRACTETVR. *Non dubitetur; vel, opus non ſit iterum inculcare modum loquendi ſcripturæ, vt tantùm ſuperſit, ſcopum, & finem, ſiue cauſam inquirere, cur ſic ſcriptura loquatur.*

Omnibus his Scholiis, & menti Tertulliani plenè hic reſpondebit Auguſtinus, primò quidem multiplices ſcripturæ ſenſus adnotans, to. 3. *lib. de Gen. ad lit. imperfecto cap.* 2. Quatuor, inquit, modi à quibuſdam Scripturarum tractatoribus traduntur legis exponendæ: ſecundùm Hiſtoriam, ſecundùm Allegoriam, ſecundum Analogiam, ſecundum Ætiologiam. Hiſtoria eſt, cùm ſiue diuinitùs, ſiue humanitùs res geſta commemoratur. Allegoria, cùm figuratè dicta intelliguntur, Analogia cùm veteris & noui Teſtamentorum congruentia demonſtratur. Ætiologia cùm dictorum factorumque cauſæ redduntur. Hoc ergo quod ſcriptum eſt; in principio fecit Deus cœlum & terram, quæri poteſt, vtrùm tantummodò ſecundùm hiſtoriam accipiendum ſit, an etiam figuratè aliquid ſignificet, & quomodo congruat Euangelio, & quâ cauſâ liber iſte ſic inchoatus ſit. *Et to.* 6. *lib. de vtilitate credendi contra Manich. cap.* 3. *eadem repetit, & concludit:* his, inquit, omnibus modis Dominus noſter Ieſus Chriſtus & Apoſtoli vſi ſunt. Nam de hiſtoria illud ſumptum eſt, cùm obiectum eſſet, quòd die Sabbati diſcipuli eius ſpicas euulliſſent: non legiſtis inquit, quod fecit Dauid cùm eſuriret, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat ei manducare, neque eis qui cum eo erant, niſi ſolis Sacerdotibus? Ad Ætiologiam verò illud pertinet, quod cùm Chriſtus prohibuiſſet vxorem abiici, niſi fornicationis cauſa, relatumque eſſet ab interrogantibus, Moyſen libello dato repudij permiſiſſe licentiam: hoc, inquit, Moyſes fecit propter duritiam cordis veſtri. Hic enim cauſa reddita eſt, cur illud à Moyſe pro tempore benè permiſſum ſit, vt hoc quod Chriſtus præcipiebat, alia iam tempora demonſtrare videretur, &c. Iam porrò analogiâ, quâ vtriuſque teſtamenti congruentia perſpicitur, quid ego dicam vſos fuiſſe omnes, quorum authoritati, illi, *Manichæi*, cedunt: cùm ſecum ipſi conſiderare poſſint quàm multa ſoleant dicere immiſſa eſſe Scripturis diuinis à neſcio quibus corruptoribus veritatis, *quod Manich. dicebant factum fuiſſe ab iis, qui Iudæorum legem Euangelio miſcere cupiebant, &c.* Ipſe liberator noſter in Euangelio allegoriâ vtitur ex veteri Teſtamento: generatio, inquit, hæc, ſignum quærit, & non dabitur ei niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas, &c. Nam quid ego de Apoſtolo Paulo dicam? qui etiam ipſam Exodi hiſtoriam, futuræ Chriſtianæ plebis allegoriam fuiſſe ſignificat, ad Corinthios epiſtola prima, *cap.* 10. *per totum, vbi inter cætera; poſt nubem, mare, eſcam ſpiritalem; cum Tertulliano tam de petra, quàm de duobus teſtamentis ſic fatur:* bibebant autem de ſpiritali conſequente petrâ, petra autem erat Chriſtus, &c. Eſt item apud Apoſtolum allegoria quædam ſanè ad cauſam, *Ætiologam, finem, ſcopum, & rationem*, maximè pertinens; ideo quod ea ipſi in diſputando proferre, atque oſtentare conſueuerunt. Idem enim Paulus dixit ad Galatas 4. ſcriptum eſt enim quod Abraham duos filios habuit, &c. quæ ſunt per allegoriam dicta; nam hæc ſunt duo teſtamenta, &c. *Multa autem ad literam non eſſe exponenda ſed myſticè notat, ſub finem capitis, in verba Pauli Gal.* 4. 24. Lex, inquit, Pedagogus noſter erat in Chriſto. Ille igitur, *Deus idem vtriuſque teſtamenti*, Pedagogum dedit hominibus, *Moyſem & legem*, quem timerent; qui magiſtrum poſtea, *Chriſtum, & legem nouam*, quem diligerent. In quibus tamen legis præceptis atque mandatis, quibus nunc Chriſtianos vti fas non eſt, quale vel Sabbatum eſt, vel circumciſio, vel ſacrificia; & ſi quid huiuſmodi eſt; tanta myſteria continentur, vt omnis pius intelligat nihil eſſe pernicioſius, quàm quidquid ibi eſt, accipi ad literam: id eſt ad Verbum: nihil autem ſalubrius, quàm ſpiritu reuelari. Inde eſt litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Inde eſt: idipſum velamen in lectione veteris Teſtamenti manet, quod non reuelatur; *ex proprio ſenſu*; quoniam in Chriſto euacuatur. Euacuatur namque in Chriſto, non vetus Teſtamentum, ſed velamen eius, vt per Chriſtum intelligatur; & quaſi denudetur, quod ſine Chriſto obſcurum atque adopertum eſt. Statim quippe idem Apoſtolus, ſubiicit: cùm autem tranſieris ad Chriſtum, auferetur velamen. Non

S. Aug.

enim ait, auferetur lex, aut teſtamentum vetus. Non igitur per Domini gratiam tanquam inutilia ibi tegerentur, ablata ſunt, ſed tegmen potiùs quo vtilia tegebantur. Hoc modo agitur cum iis qui ſtudiosè ac piè, non turbidè atque improbè ſcripturarum illarum ſenſum requirunt; demonſtraturque ſedulò, & ordo rerum, & cauſæ factorum atque dictorum, & veteris Teſtamenti ad nouum tanta congruentia, vt apex nullus qui non conſonet, relinquatur; & figurarum tanta ſecreta, vt omnia quæ interpretando eruuntur, miſeros eſſe cogant fateri, qui hæc volunt antè condemnare quàm diſcere. *Secundò de inueſtigatione Scripturæ, de qua ſcriptum eſt Scholio 4.* Quærite & inuenietis. *Ita idem Aug. to. 1. lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 2. vbi de geſtis in paradiſo.* S. Aug. Hæc, inquit, ſecreta verborum ſi non reprehendentes & accuſantes, ſed quærentes & reuerentes Manichæi mallent diſcutere, non eſſent vtique Manichæi, ſed daretur petentibus, & quærentes inuenirent, & pulſantibus aperiretur. Plures enim quæſtiones in hunc ſermonem proponunt, qui diligentiâ piâ quærunt, quàm iſti miſeri, atque impij. Sed hoc intereſt, quòd illi quærunt vt inueniant; iſti nihil laborant niſi non inuenire quod quærunt. Hic ergo totus ſermo primò ſecundùm hiſtoriam diſcutiendus eſt, deinde ſecundùm Prophetiam. Secundùm hiſtoriam, facta narrantur; ſecundùm Prophetiam, futura prænuntiantur. Sanè quiſquis voluerit omnia quæ dicta ſunt, ſecundùm literam accipere, id eſt non aliter intelligere quàm litera ſonat, & potuerit euitare blaſphemias, & omnia congruentia fidei Catholicæ prædicare, non ſolùm ei non eſt inuidendum, ſed præcipuus, multúmque laudabilis intellector habendus eſt. Si autem nullus exitus datur, vt piè & dignè de Deo quæ ſcripta ſunt intelligantur, niſi figuratè atque in Ænigmate propoſita iſta credamus, habentes authoritatem Apoſtolicam, à quibus tam multa de libris veteris Teſtamenti ſoluuntur Ænigmata; modum quem intendimus teneamus, adiuuante illo qui nos petere, quærere, & pulſare adhortatur: vt omnes iſtas figuras rerum ſecundùm Catholicam fidem, ſiue quæ ad hiſtoriam, ſiue quæ ad Prophetiam pertinent, explicemus. *Tertiò quòd literæ ſemper hærendum non ſit, docuit to. 4. lib. qq. ex Matth. q. 16.* S. Aug. Fortaſsè, iſtâ ſimilitudine vltimâ patrisfamilias, proferentis de theſauro ſuo noua & vetera, oſtendere voluit, eum doctum habendum eſſe in Eccleſia, qui etiam Scripturas veteres parabolis explicatas intellexerit, ab iſtis nouis accipiens regulas: quia & iſta Dominus per parabolas enuntiauit, quamuis ipſe Chriſtus eſſet finis illorum: id eſt, vt in eo illa vetera complerentur, vt ſi ipſe in quo iſta complentur, & manifeſtantur, per parabolas adhuc loquitur, donec eius paſſio velum diſcindat, vt nihil ſit occultum quod non reueletur: multò magis illa quæ ad commendandam

A tantam eius ſalutem, tam longè de illo ſcripta ſunt, parabolis operta eſſe nouerimus: quæ cùm Iudæi ad literam acciperent, noluerunt eſſe docti in regno cœlorum, neque tranſire ad Chriſtum, vt auferretur velamen quod ſupra cor eorum poſitum eſt. *Denique de ſcopo quærendo multa ſæpè; pauca excerpo. libro 1. de Gen. ad lit. cap. vltimo.* Cùm, *inquit*, diuinos libros legimus, in tanta multitudine verorum intellectuum qui de paucis verbis eruuntur, & ſanitate Catholicæ fidei muniuntur, id potiſſimum eligamus, quod certum apparuerit eum ſenſiſſe quem legimus. Si autem hoc latet, id certè quod circumſtantia Scripturæ non impedit, & cum ſana fide concordat. Si autem & ſcripturæ circumſtantia pertractari ac diſcuti non poteſt, ſaltem id B ſolum quod fides ſana præſcribit. Aliud eſt enim quid potiſſimùm ſcriptor ſenſerit, non dignoſcere, aliud autem à Regula pietatis errare. Si vtrumque vitetur, perfectè ſe habet fructus legentis: ſi verò vtrumque vitari non poteſt, etiam ſi voluntas ſcriptoris incerta ſit, ſanæ fidei congruam non inutile eſt tenuiſſe, *alij legunt eruiſſe*, ſententiam. *Superaddam & quod idem Auguſtinus habet ſer. 29. de verbis Apoſtoli vbi de iudice controuerſiarum circa fidem.* Omnis homo, *inquit*, vult intelligere: nemo eſt qui nolit; S. Aug. credere non omnes volunt: dicit mihi homo, intelligam, vt credam. Reſpondeo, crede vt intelligas. *Dicit enim Eſaias niſi credideritis non intelligetis.* Cùm ergo nata inter nos ſit controuerſia talis quodammodo, vt ille mihi dicat, intelligam, vt credam: ego ei C reſpondeam, imò, crede vt intelligas: cum hac controuerſia veniamus ad iudicem, neuter noſtrûm præſumat pro ſua parte ſententiam. Quem iudicem inuenturi ſumus? *Non compaſsiones & communes ſenſus de quibus ſupra Tertullian. vt faciunt hæretici.* Diſcuſſis omnibus, neſcio vtrùm meliorem iudicem inuenire poſſimus, quàm hominem per quem loquitur Deus. Non eamus ergo in hac re, & in hac controuerſia ad literas ſæculares, non inter nos iudicet Poëta, ſed Propheta. *Subiicit Petrum poſt auditam vocem de cœlo iubentem audiri filium; quia dicere potuiſſent infideles arte magicâ vocem allatam, certiorem dixiſſe ſermonem propheticum* cùm dixiſſet, *inquit*, hanc vocem nos audiuimus de cœlo delatam: D ſubiunxit atque ait, & habemus certiorem propheticum ſermonem. Sonuit illa vox de cœlo, certior eſt propheticus ſermo, &c. vox de cœlo, quâ fideles admoneantur: Propheticus ſermo, quo infideles conuincantur, &c. Petrus iſte qui ſic loquitur, piſcator fuit: & modò magnam laudem habet orator, ſi potuerit ab illo intelligi piſcator, &c. Da mihi ergo ad illam controuerſiam iudicem Prophetam. Quid inter nos agebatur? tu dicebas intelligam vt credam, &c. iudicet Propheta, imò verò Deus iudicet per Prophetam. Ambo taceamus. Quid ambo dixerimus auditum eſt, &c. Reſpondeat Propheta: niſi credideritis non intelligetis.

SEMEN.

Semen, ſanguis eſt calidiſsimus & igneus. De Car. Chri. cap. 19. circa f.

a Io. 1. 13. NEgans autem [a] *ex carnis quoque voluntate natum*, cur non negauit etiam ex ſubſtantia carnis? neque enim quia ex ſanguine negauit, ſubſtantiam carnis renuit, ſed materiam ſeminis, quam conſtat ſanguinis eſſe calorem, vt deſpumatione mutatum in coagulum ſanguinis feminæ. Nam ex coagulo in caſeo vis eſt ſubſtantiæ, quam medicando conſtringit, id eſt lactis.

SENATORES.

Senatores & Togati, plùs Rempublicam, læſerunt, quàm milites, quibus gulâ, luxu, crudelitate, fuere peiores. De Pall. cap. 5. V. Verbum Pallium. num. 3.

SEMEN. SCHOL.

NEGANS. *Ioannes* 1. 13. *Licet non dicat expreſſè de Verbo Incarnato, ſed de adoptiuis Dei filiis:* quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt: *tamen à fortiori, de filio Dei, licet ex vera Virginis carne & ſanguine nato, intellexit eum non eſſe natum ex voluntate, & opera viri, & materia ſeminis, quæ eſt calor ſeminis, qui ſanguis deſpumatione mutatur in coagulum ſanguinis fœminæ. Sic enim caſeus qui coagulum lactis eſt, copia eſt & vis ſubſtantiæ, quod conſtringitur quadam medicatione & beneficio. Aduerte porrò ex Ariſtotele, naturam ſeminis eſſe ſpumoſam, & Deam quæ rei venereæ præeſt, ab hac ipſa facultate nominatam Aphroditim. Ἀφρὸς enim ſpuma dicitur. Et Galenus lib. 14. de vſu partium cap. 9.* Ipſum ſemen ſpirituoſum eſt, ac ſpumoſum. *Et cap. 10.* In prædictis flexibus, ſanguine ſuccus ſpermatis congeritur. *De ſemine Auguſtinus to 1. libro de vera Religione cap. 40.*
S.Aug. *vbi de alimentis.* Corrupta, inquit, id eſt amittentia formam ſuam in membrorum iſtorum fabricam migrant, & corrupta reficiunt, in aliam formam per conuenientiam tranſeuntia: & per vitalem motum diiudicantur quodammodo, vt ex eis in ſtructuram huius viſibilis pulchri, quæ apta ſunt, aſſumantur, non apta verò per congruos meatus eiiciantur. Quorum aliud fœculentiſſimum redditur terræ, ad alias formas aſſumendas; aliud per totum corpus exhalat; aliud totius animalis latentes numeros accipit, & inchoatur in prolem: *hoc eſt ſemen quod è cerebro fluit:* & ſiue conuenientiâ duorum corporum, ſiue tali aliquo phantaſmate commotum, per genitales vias ab ipſo vertice defluit in infima voluptate. Iam verò in matre, per certos numeros temporum, in locorum numerum coaptatur, vt ſuas regiones quæque membra occupent, & ſi modum parilitatis ſeruauerint, luce coloris adiunctâ. naſcitur corpus, quod formoſum vocatur, & a ſuis dilectoribus amatur acerrimè: non tamen in eo plus placet forma quæ mouetur, quam vita quæ mouet. Nam illud animal ſi nos amet, allicit violentiùs, ſi oderit autem, ſuccenſemus, & ferre non poſſumus, etiam ſi formam ipſam præbeat fruenti. Hoc totum eſt voluptatis regnum, & ima pulchritudo, ſubiacet enim corruptioni: quod ſi non eſſet, ſumma putaretur. Sed adeſt diuina

A Prouidentia, quæ hanc oſtendat & non malam, propter tam manifeſta veſtigia primorum numerorum, in quibus ſapientiæ Dei non eſt numerus: & extremam tamen eſſe: miſcens ei dolores, & morbos, & diſtortiones membrorum, & tenebras coloris, & animorum ſimultates ac diſſenſiones, vt ex his admoneamur incommutabile aliquid eſſe quærendum. *Quantùm ad Chriſtum ex* pulcherrima inter mulieres, ſpecioſum formâ præ filiis hominum, vidimus eum plenum gratiæ & veritatis, *verè de Virgine natum* non ex ſanguinibus, non ex ſemine viri, ſed de Spiritu ſancto conceptum, *ſicut de terra virgine credimus Adam formatum ſine ſemine. Et licet non cognouerit Euam in paradiſo vt ex ſemine filios gigneret; ſicut tamen arbores & animalia in paradiſo*
B *erant cum ſemine ſui generis poſita; ſic & homo ante peccatum vim ſeminandi habuit in paradiſo, in quo & genuiſſet ſi innocens manſiſſet; ſicut poſt peccatum & exilium non amiſit. Ita Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 24.* S. Aug.
Benedictionem illam quam protulerat ante peccatum dicens, creſcite & multiplicamini, &c. nec poſt peccatum voluit inhibere: manſitque in ſtirpe damnata donata fœcunditas, nec illam vim mirabilem ſeminum, imò etiam mirabiliorem quâ efficiuntur & ſemina, *per alimentum verſum in ſanguinem, & ex eo in ſpumoſum ſemen*, inditam corporibus humanis, & quodammodo intextam, peccati vitium potuit auferre; quo nobis impacta eſt etiam neceſſitas mortis: ſed vtrumque ſimul currit iſto quaſi fluuio atque torrente generis humani malum quod
C à parente trahitur, & bonum quod à creante tribuitur, &c. Si non concubuiſſent homines, & nihilominus Deus vellet implere terras hominibus; quomodo creauit vnum ſine commixtione maris & fœminæ, ſic poſſet omnes. *Sicut & Chriſtum de Virgine.* Concumbentes verò, niſi illo creante, generantes eſſe non poſſunt. Sicut ergo ait Apoſtolus de inſtitutione ſpiritali, quâ homo ad pietatem iuſtitiamque formatur: neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus; ita etiam hîc dici poteſt, nec qui concumbit, nec qui ſeminat, eſt aliquid, ſed qui informat Deus. nec mater quæ conceptum portat, & partum nutrit eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. *Quòd ſi de omnibus hominibus viâ naturæ genitis hoc dicitur, quantò magis de Chriſto ſine viri ſemine, ex Spiritu ſancto concepto, & de Virgine nato?*

SENSVS INTERNVS ET EXTERNVS.

1. *Senſus, intellectui quatenus prælatus. De Ani. cap. 18. in f.*

SIt nunc & potior ſenſu intellectus, & potior cognitor Sacramentorum, dummodo & ipſe propria vis animæ, quod & ſenſus. nihil mea intereſt, niſi cùm idcirco præfertur ſenſui intellectus, vt ex hoc quoque ſeparatior habeatur, quo potior adfirmatur. Tunc mihi poſt differentiam, etiam prælatio retundenda eſt, peruenturo vſque ad potioris Dei perſuaſionem. Sed de Deo, ſuo quoque campo experiemur cum hæreticis. Nunc de anima titulus, & intellectu non inſidioſè præferendo locus. Nam etſi potiora ſunt quæ intellectu attinguntur, vt ſpiritalia, quàm quæ ſenſu, vt corporalia, rerum erit prælatio, ſublimiorum ſcilicet aduerſùs humiliores, non intellectus aduerſùs ſenſum. Quomodo enim præferatur ſenſui intellectus, à quo informatur ad cognitionem veritatum? Si enim veritates per imagines adprehenduntur, id eſt inuiſibilia per viſibilia noſcuntur, quia & Apoſtolus nobis ſcribit,[a] *Inuiſibilia enim eius à conditione mundi de factitamentis intellecta viſuntur.* & Plato hæreticis, Facies occultorum, ea quæ apparent; & neceſſe eſt omnino hunc mundum imaginem quandam eſſe alterius alicuius. Videtur intellectus duce vti ſenſu, & auctore, & principali fundamento; nec ſine illo veritates poſſe contingi: quomodo ergo potior erit eo per quem eſt, quo eget, cui debet totum quod attingit? Ita vtrumque

a Rom. 1. 20.

concluditur; neque præferendum ſenſui intellectum. per quem enim quid conſtat, inferius ipſo eſt: neque ſeparandum à ſenſu; per quod enim quid eſt, cum ipſo eſt.

2. *Senſu licet intellectus ſit potior; vtrumque tamen cum anima identificatur.* *De ani. cap.* 18. *Vide ſuprà num.* 1.

SENSVS INTELLECTVI. 1. SCHOL.

SIT NVNC. *Eſto, inquit, demum ſenſum intellectu eſſe præſtantiorem, & ſagacius agnoſcere res myſticas & occultas, modò mihi concedatur intellectum eſſe vim propriã animæ quà intelligit, ſicut & ſenſus vis eiuſdem eſt quà intellecta ſentit. Nihil enim mihi curæ eſt niſi vt ſenſus ab anima non ſeparetur eo ipſo quòd intellectu melior habetur.* POST DIFFERENTIAM *Cum iam refutauerimus & exploſerimus inducentes differentiam inter ſenſum & intellectum: (ſuprà enim dixerat, non enim & ſentire intelligere, & intelligere ſentire eſt? Ad quid erit ſenſus, niſi eius rei quæ ſentitur intellectus? &c. & rurſum de anima: dum intelligit, ſentit: quia ſi non ſentit, nec intelligit.) Etiam mihi refutanda eſt ſenſus ſupra intellectum prælatio.* AD POTIORIS DEI. *Tum, inquit, progrediar contra Marcionitas & Gnoſticos qui plures Deos inducebant, & vnum alteri poſtponebant, malum ſcilicet bono.* SVO CAMPO EXPERIEMVR. *Digladiabimur, diſputabimus ſpeciali tractatu contra eos.* TITVLVS. *Materia nobis inſcripta de anima. Et iam locus eſt agendi contra eos qui ſubdolè præferunt ſenſum intellectui. Nos enim ſimpliciter intellectum præferimus ſenſui in eo quòd nobiliora ſunt quæ intellectu percipiuntur vtpote ſpiritalia, quàm quæ ſenſu tanguntur, quæ ſunt corporalia. In quo quidem non ipſarum virium animæ prælatio eſt vnius ſupra alteram, ſed obiectorum earum.* QVOMODO PRÆFERATVR. *Cæterùm, inquit, non præcedit nec præcellit intellectus ſenſui, ſed magis eum ſequitur, a quo dirigitur & informatur circa veritatis cognitionem, quæ veritas per rerum imagines & phantaſmata apprehenditur dicente Paulo Rom.* 1. 20. Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. *Sicut & Plato, quem alibi dixit patriarcham hæreticorum, qui in Timæo & Parmenide dicit, ea quæ foris apparent, faciem eſſe rerum occultarum, & hunc mundum viſibilem imaginem eſſe alterius mundi inuiſibilis. De ſenſu interno multò nobiliore externi, de quibus ſequenti Scholio dicturi ſumus, ſubtiliter & doctè Auguſtinus lib.* 11. *de Ciuit. cap* 26. *vbi de imagine Trinitatis in homine.* Sumus, *inquit*, & nos eſſe nouimus, & noſtrum eſſe ac noſſe diligimus. In his autem tribus quæ dixi, nulla nos falſitas veriſimilis turbat. Non enim ea, ſicut illa quæ foris ſunt, vllo ſenſu corporis tangimus, velut colores videndo, ſonos audiendo, odores olfaciendo, ſapores guſtando, dura & mollia contrectando ſentimus, quorum ſenſibilium etiam imagines eis ſimillimas, nec iam corporeas, cogitatione verſamus, memoriâ tenemus, & per ipſas in iſtorum deſideria concitamur: ſed ſine vlla phantaſiarum, vel phantaſmatum imaginatione ludificatoria, mihi eſſe me, idque noſſe & amare certiſſimum eſt. *Et id intelligit ſentiendo anima, & ſentit intelligendo. Vnde & dicitur iuxta Aug. alibi citatum à nobis animi ſiue intellectus ſententia: quæ omnia ab anima inſeparabilia ſunt iuxta doctrinam Tertulliani. De cuius viribus rurſum capite ſequenti.* Quæ, *inquit*; vis magna atque mirabilis mortalibus, præter homines, animantibus nulla eſt, licet eorum quibuſdam, ad lucem iſtam contuendam, multò quam nobis ſit acrior ſenſus oculorum; ſed lucem illam incorpoream contingere nequeunt, quâ mens noſtra quodammodo irradiatur, vt de his omnibus rectè iudicare poſſimus, &c. verumtamen ineſt ſenſibus irrationalium animantium, & ſi ſcientia nullo modo, at certè quædam ſcientiæ ſimilitudo: cætera autem rerum corporalium, non quia ſentiunt, ſed quia ſentiuntur, ſenſibilia nuncupata ſunt. Quorum in arbuſtis hoc ſimile eſt ſenſibus, quod aluntur & gignuntur. Verumtamen & hæc, & omnia corporalia latentes in natura cauſas habent, ſed formas ſuas quibus mundi huius viſibilis ſtructura formoſa eſt, ſentiendas ſenſibus præbent, vt pro eo quod noſſe non poſſunt, quaſi innoteſcere velle videantur. *Vt ex ipſis inuiſibilia Dei Creatoris eorum intelligantur.* Sed nos ea ſenſu corporis ita capimus, vt de his non ſenſu corporis iudicemus. Habemus enim alium interioris hominis ſenſum iſto longè præſtantiorem quo iuſta & iniuſta ſentiamus, iuſta per intelligibilem ſpeciem, iniuſta, per eius priuationem. Ad huius ſenſus officium, non acies pupillæ, non foramen auriculæ, non ſpiramen narium, non guſtus faucium, non vllus corporeus tactus accedit. Ibi me & eſſe, & hoc noſſe certus ſum, & hoc amo, atque amare me ſimiliter certus ſum.

3. *Senſus externi quomodo dicantur fallere & falli; & quatenus excuſentur à fallacia.* *De Ani. cap.* 17. *per totum.*

CONtingit nos illorum etiam quinque ſenſuum quæſtio, quos in primis litteris diſcimus, quoniam & hinc aliquid hæreticis procuratur. Viſus eſt, & auditus, & odoratus, & guſtus, & tactus. Horum fidem Academici duriùs damnant; ſecundùm quoſdam, & Heraclitus, & Diocles, & Empedocles; certè Plato in Timæo, irrationalem pronuntians ſenſualitatem, & opinioni complicitam. Itaq; mendacium viſui obiicitur, quod remos in aqua inflexos vel infractos adſeuerat aduerùs conſcientiam integritatis, quòd turrem quadrangulatam de longinquo rotundam perſuadeat, quòd æqualiſſimam porticum anguſtiorem in vltimo infamet, quòd cœlum tantâ ſublimitate ſuſpenſum mari iungat. Perinde auditus fallaciæ reus. vt cùm cœleſte murmur putamus, & plauſtrum eſt; vel tonitru meditante, pro certo de plauſtro credimus ſonitum. Sic & odoratus & guſtus arguuntur, ſiquidem eadem vnguenta, eademque vina, poſteriore quoque vſu depreciantur. Sic & tactus reprehenditur: ſiquidem eadem pauimenta manibus aſperiora, pedibus leuiora creduntur, & in lauacris, idem calidæ lacus feruentiſſimus primò, dehinc temperatiſſimus renuntiatur. Adeò inquiunt, ſic quoque fallimur ſenſibus, dum ſententias vertimus. Moderantiùs Stoïci, non omnem ſenſum, nec ſemper, de mendacio onerant.

Epicurei

Epicurei conſtantiùs, parem omnibus atque perpetuam defendunt veritatem,ſed aliâ viâ. non enim ſenſum mentiri, ſed opinionem. ſenſum enim pati, non opinari. animam enim opinari. Abſciderunt & opinionem à ſenſu, & ſenſum ab anima. Et vnde opinio, ſi non à ſenſu? Denique niſi viſus rotundam ſenſerit turrem, nulla opinio rotunditatis. Et vnde ſenſus, ſi non ab anima? Denique carens animâ corpus, carebit & ſenſu. Ita & ſenſus ex anima eſt, & opinio ex ſenſu, & anima totum. Ceterùm, optimè proponetur, eſſe vtique aliquid, quod efficiat aliter quid à ſenſibus renuntiari, quàm ſit in rebus. Porrò ſi poteſt id renuntiari quod non ſit in rebus, cur non perinde poſſit per id renuntiari quod non ſit in ſenſibus, ſed in eis rationibus quæ interueniant ſuo nomine? Atque adeo licebit eas recognoſci Nam vt in aqua remus inflexus vel infractus appareat, aqua in cauſa eſt. Denique extra aquam integer viſui remus. Teneritas autem ſubſtantiæ illius, quâ ſpeculum ex lumine efficitur, provt icta ſeu mota eſt, ita & imaginem vibrans, euertit lineam recti. Item vt turris habitus eludat, interualli conditio compellit in aperto. æqualitas enim circumfuſi aëris, pari luce veſtiens angulos, oblitterat lineas. Sic & vniformitas porticus acuitur in fine, dum acies in concluſo ſtipata, illic tenuatur quò & extenditur. Sic & cœlum mari vnitur, vbi viſio abſumitur; quæ quamdiu viget, tamdiu diuidit. Auditum verò quid aliud decipiet, quàm ſonorum ſimilitudo? Et, ſi poſtea minus ſpirat vnguentum, & minus ſapit vinum, & minus lacus feruet, in omnibus fermè prima vis tota eſt. Ceterùm, de ſcabro ac læui, meritò manus ac pedes, tenera ſcilicet, & calloſa membra diſſentiunt. Igitur hoc modo, nulla ſenſuum fruſtratio cauſa carebit. Quod ſi cauſæ fallunt ſenſus, & per ſenſus opiniones, iam nec in ſenſibus conſtituenda fallacia eſt, qui cauſas ſequuntur, nec in opinionibus, quæ à ſenſibus diriguntur, ſequentibus cauſas. Qui inſaniunt, alios in aliis vident, vt Oreſtes matrem in ſorore, & Aiax Vlyſſem in armento, vt Athamas & Agaue in filiis beſtias. Oculiſne hoc mendacium exprobrabis, an furiis? Qui redundantiâ fellis auruginant, amara ſunt omnia. Num ergo guſtui præuaricationem exprobrabis, an valetudinem? Omnes itaque ſenſus euertuntur, vel circunueniuntur ad tempus, vt proprietate fallaciæ careant Immò iam ne ipſis quidem cauſis adſcribendum eſt fallaciæ elogium. Si enim ratione hæc accidunt, ratio fallacia perhiberi non meretur. Quod ſic fieri oportet, mendacium non eſt. Itaque ſi & ipſæ cauſæ infamiâ liberantur, quantò magis ſenſus, quibus iam & cauſæ liberè præeunt: cùm hinc potiſſimum & veritas & fides & integritas ſenſibus vindicanda ſit, quòd non aliter renuntient, quàm quod illa ratio mandauit, quæ efficiat aliter quid à ſenſibus renuntiari, quàm ſit in rebus. Quid agis, Academia procaciſſima? totum vitæ ſtatum euertis, omnem naturæ ordinem turbas, ipſius Dei prouidentiam excæcas, qui cunctis operibus ſuis intelligendis, incolendis, diſpenſandis, fruendiſque, fallaces & mendaces dominos præfecerit ſenſus. An non iſtis vniuerſa conditio ſubminiſtratur? An non per iſtos ſecunda quoque mundo inſtructio acceſſit? tot artes, tot ingenia, tot ſtudia, negotia, officia, commercia, remedia, conſilia, ſolatia, victus, cultus, ornatuſque omnia? totum vitæ ſaporem condierunt, dum per hos ſenſus ſolus omnium homo animal rationale dignoſcitur, intelligentiæ capax, & ipſius Academiæ. Sed enim Plato, ne quod teſtimonium ſenſibus ſignet, propterea & in Phædro ex Socratis perſona negat ſe cognoſcere poſſe ſemetipſum, vt monet Delphica inſcriptio. Et in Theæteto adimit ſibi ſcire, atque
ſentire. Et in Phædro, poſt mortem differt ſententiam, veritatis poſtumam ſcilicet: & ta- Luc. 10.
men nondum mortuus, philoſophabatur. Non licet, non licet nobis in dubium ſenſus 18.
iſtos deuocare, ne & in Chriſto de fide eorum deliberetur. ne fortè dicatur, quòd falsò Matth. 3.
Satanam proſpectarit de cœlo præcipitatum: aut falsò vocem Patris audierit de ipſo teſti- 17
ficatam: aut deceptùs ſit cùm Petri ſocrum tetigit: aut alium poſtea vnguenti ſenſerit Matth. 8.
ſpiritum, quod in ſepulturam ſuam acceptauit: alium poſtea vini ſaporem, quod in ſangui- 15. Matth.
nis ſui memoriam conſecrauit. Sic enim & Marcion phantaſma eum maluit credere, to- 26. 7.
tius corporis in illo dedignatus veritatem. Atquin ne in Apoſtolis quidem eius ludificata Matth. 17
natura eſt. Fidelis fuit & viſus & auditus in monte: fidelis & guſtus vini illius, licet aquæ 2. 6.
antè, in nuptiis Galilææ: fidelis & tactus, exinde creduli Thomæ. Recita Ioannis teſta- Io. 2. 8.
tionem: [a]*Quod vidimus*, inquit, *quod audiuimus, oculis noſtris vidimus, & manus noſtræ con-* Io. 20. 29.
trectauerunt, de Sermone vitæ. Falſa vtique teſtatio, ſi oculorum, & aurium, & manuum, a 1. Io. 1.
ſenſus natura mentitur. 1.

4. *Quinque ſenſus corporei deceptibiles, ſunt Gnoſticis quinque fatuæ Virgines. De Ani. cap. 18. V. Plato 1.*

SENSVS EXTERNI. 3. & 4. SCHOL.

CONTINGIT NOS. *Non eſt aliena à noſtro de anima tractatu quæſtio de quinque corporis ſenſibus, quorum numerum à pueritia & primis rudimentis nouimus, maximè quia ex his moliuntur aliquid hæretici contra nos.* HORVM FIDEM. *Propter errorem & deceptionem ſenſuum, & infidelem renuntiationem, Academici*

A *omnia in dubium vocabant, & nihil certum eſſe dicebant.* SECVNDVM QVOSDAM. *Aug. tres ex profeſſo libros ſcripſit contra Academicos quos habes to. 1. ad Romanianum quem inuitat ad veram Philoſophiam, de quibus libro retract. cap. 1. vbi ſtatim ab exordio inſtitutum vitæ*

S. Aug. *ſuæ Monaſticæ non obſcurè attigit*, Cùm, *inquit*, reliquiſſem, vel quæ adeptus fuerã in cupiditatibus huius mundi, vel quæ adipiſci volebam, & me ad Chriſtianæ vitæ otium contuliſſem nondum baptizatus, *vt relictis curis & negotiis ſæculi Deo vacarem & viderem quàm ſuauis eſt Dominus*, contra Academicos, vel de Academicis primùm ſcripſi, vt argumenta eorum, quæ multis ingerunt veri inueniendi deſperationem, & prohibent cuiquam rei aſſentiri, & omnino aliquid tanquam manifeſtum certumque ſit approbare ſapientem, cùm eis omnia videantur obſcura & incerta, ab animo meo, quia & me moue- B bant, quantis poſſem rationibus amouerem. Quod miſerante atque adiuuante Deo factum eſt. *Lib. autem 2. cap. 6. de nouis & veteribus Academicis diſſerit quò remitto lectorem. Et lib. 19. de Ciuit. cap. 1. eorumdem etiam meminit, & iuxta Varronem ducentis octoginta & octo ſectis Philoſophorum relatis, eorumque opi-*

S. Aug. *nionibus circa bonum.* Quomodo, *inquit*, refutatis cæteris vnam eligat, quam vult eſſe Academicorum veterum, quos à Platone inſtitutos vſque ad Polemonem qui ab illo quartus eius Scholam tenuit, quæ Academia dicta eſt, habuiſſe certa dogmata vult videri: & ob hoc diſtinguit ab Academicis nouis, quibus incerta ſunt omnia, quod Philoſophiæ genus ab Archeſila cœpit ſucceſſore Polemonis: eamque ſectam, id eſt veterum Academicorum, ſicut dubitatione, ita omni errore carere arbitretur, lon- C gum eſt per omnia demonſtrare. ET HERACLITVS. *Alij legunt, Heraclides & Empedocles. Plutar. lib. 4. de placitis cap. 9. tractat an ſenſus veri ſint, & iungit Heraclidem Empedocli. Laërtius lib. 9. vbi de Heraclito*, opinionem, *inquit*, dicebat Heraclitus morbum comitialem, & viſionem mentiri. *Quin & ipſe Heraclitus hanc pronuntiauit ſententiam*, mali teſtes hominibus oculi. *Empedocles verò iuxta Ariſtotelem lib. 2. de Anima c. 5. & lib. 3. cap. 3. errorem ſenſibus tribuit.* PLATO IN TIMÆO. *Vbi motus animæ perturbationeſque eius, opinionumque inconſtantiam ſenſuum errori attribuit, vbi inter cætera.* Propterea, *inquit*, errant in eiuſdem diuerſique generis contemplatione, cùm quod diuer- D ſum idem: & quod idem eſt, diuerſum, imbecillitate diſcernendi autumant. Eſtque hæc earum, *animarum*, plena erroris & falſitatis opinio, orta ex deprauatione ſenſuum: nec habet vllum certum ducem talis peragratio. Cùmque extra poſiti ſenſus pulſarint animam vehementiùs omnemque eam poſſederint, tunc illa ſubiugata & ſeruiens, Pontificium aliquod retinere falsò putatur; eadem paſſionibus ægra, & initio cùm incorporata eſt, & quamdiu perinde afficietur amens erit. INFAMET. *Alij*, informet. *Sed melius retineo; quòd hæc deceptio ſenſus infamet.* TONITRV MEDITANTE, *murmurante, & quaſi reuoluente ſe in nube. Aug. to. 1. lib. de vera Religione cap.*

S. Aug. *33.* Si, *inquit*, corpora mentiuntur, non eſt creden- E dum mentientibus, ne incidamus in vanitates vanitantium: ſed quærendum potiùs eſt, cùm ideo mentiuntur, quia eam videntur, *vnitatem veritatis*, oſtendere oculis carneis, cùm illa mente pura videatur; vtrùm in tantùm mentiantur, in quantùm ei ſimilia ſunt, an in quantùm eam aſſequuntur. Nam ſi aſſequerentur, quod imitantur, implerent. Si autem implerent, omnino eſſent ſimilia. Si omnino eſſent ſimilia nihil inter illam naturam, & iſtam intereſſet. Quod ſi ita eſſet, non eam mentirentur: id enim eſſent quod illa eſt. Nec tamen mentiuntur diligentiùs conſiderantibus: quia ille mentitur

A qui vult videri quod non eſt. Quod autem non volens aliud putatur quàm eſt, non mentitur, ſed fallit tantùm. Nam ita diſcernitur mentiens à fallente, quòd ineſt omni mentienti voluntas fallendi, etiam ſi non ei credatur: fallens autem eſſe non poteſt, qui non fallit. Ergo corporea ſpecies, quia nullam voluntatem habet, non mentitur. Si verò etiam non putetur eſſe quod non eſt, nec fallit. Sed ne ipſi quidem oculi fallunt; non enim renuntiare poſſunt animo niſi affectionem ſuam. Quod ſi non ſolùm ipſi, ſed etiam omnes corporis ſenſus, ita renuntiant, vt afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debeamus, ignoro. Tolle itaque vanitantes, & nulla erit vanitas. Si quis remum frangi in aqua opinatur, & cùm inde aufertur integrari, non malum habet internuntium, ſed malus eſt iudex. Nam ille B pro ſua natura non potuit aliter in aqua ſentire, nec aliter debuit: Si enim aliud eſt aër, aliud aqua, *diuerſitas medij errorem inducit.* Iuſtum eſt, vt aliter in aëre, aliter in aqua ſentiatur. Quare oculus rectè videt: ad hoc enim factus eſt, vt tantùm videat: ſed anima peruersè iudicat, cui ad contemplandam ſummam pulchritudinem mens, non oculus factus eſt. Ille autem vult mentem conuertere ad corpora, oculos ad Deum. Quærit enim intelligere carnalia, & videre ſpiritalia, quod fieri non poteſt. *Pulchrè autem & moraliter concludit cap. ſequenti:* Quare, *inquit*, iſta peruerſitas corrigenda S. Aug. eſt; quia niſi fecerit quod ſurſum eſt, deorſum; & quod deorſum eſt, ſurſum; regno cœlorum aptus non erit. Non ergo ſumma quæramus in infimis; nec ipſis infimis inhæreamus. Iudicemus ea, C ne cum ipſis iudicemur, *inter infima, abominabiles facti ſicut ea quæ diligimus.* Id eſt, tantum eis tribuamus, quantum ſpecies meretur extrema, ne cùm in nouiſſimis prima quærimus, à primis inter nouiſſima numeremur. MODERANTIVS STOICI. *Iungit eis Epicureos Plutarchus lib. 4. prætitato cap. 9.* ONERANT, *quod ſuprà dixerat*, infamant. EPICVREI CONSTANTIVS. *Quia cùm Stoici, non ſemper, neque omnem ſenſum falli & fallere dicerent; Epicurei conſtanter eos numquam mentiri, ſed ſolam opinionem animæ iudicantis aſſerebat. Aug. lib. 8 de Ciuit. cap. 7. cùm de Platonicis ageret:* Abſit, *inquit*, vt his S. Aug. comparandi videantur, qui poſuerunt iudicium veritatis in ſenſibus corporis, *quod iam refutauerat* D *ſuprà citato loco de vera Religione*, eorumque infidis & fallacibus Regulis, omnia quæ diſcuntur, metienda eſſe cenſuerunt vt Epicurei, & quicumque alij tales, vt etiam ipſi Stoici Qui cùm vehementer amauerint ſolertiam diſputandi, quam Dialecticam nominant, à corporis ſenſibus eam ducendam putarunt. Hinc aſſeuerantes animum concipere notiones quas appellant *ἐννοίας* earum rerum ſcilicet quas definiendo explicant, hinc propagari atque connecti totam diſcendi docendique rationem. Vbi ego multum mirari ſoleo, cùm pulchros dicant non eſſe niſi ſapientes, quibus ſenſibus corporis iſtam pulchritudinem viderint, qualibus oculis carnis, formam ſapientiæ de- E cuſque conſpexerint. Hi verò quos meritò cæteris anteponimus diſcreuerunt ea quæ mente conſpiciuntur, ab iis quæ ſenſibus attinguntur: nec ſenſibus adimentes quod poſſunt, nec eis dantes vltra quàm poſſunt. Lumen autem mentium eſſe dixerunt ad diſcenda omnia, eundem ipſum Deum à quo facta ſunt omnia. SED OPINIONEM. *Epicurei dicebant ſenſus tantummodo pati ab obiectis, ſiue eorum ſpecies ab ipſis recipere, nec proinde mentiri, ſed ſolam æſtimationem, animæ. Itaque diuidunt & ſeparant Epicurei opinionem à ſenſu, & ſenſum ab anima.* ESSE VTIQVE ALI-

QVID. *Vel organi morbum, vel obiecti distantiam, vel medij differentiam. Quod expreßit verbis sequentibus* quæ interueniant suo nomine. *Accidentia ſunt enim & circumſtantia ſpeciales, quæ impediunt quò minùs externi ſenſus nuntient animæ res perceptas, quales ſunt in ſeipſis, vnde anima fallitur; exempla ſubiicit de quibus conſulendi ſunt Optici, & inter eos Scaliger exercit. 73. Diuerſitas autem medij denſi vel rari facit vt contrahantur, vel diſsipentur lineæ. Quia omne agens per lineam rectam operatur, ſed mutato medio contingit vt infringatur.* TENERITAS SVBSTANTIÆ. *Aqua vel aëris raritas.* IMAGINEM VIBRANS, *ſpeciem obiecti mittens.* TVRRIS HABITVS, *forma quadrata. Quæ illudit ſenſus apparens rotunda.* IN APERTO. *In aëre & cælo libero, ſub Dio.* ACIES IN CONCLVSO STIPATA. *Denſatæ ſub tecto aciei viſus, in extremitate, porticus fit tenuior, radiuſque acutior, vnde & videtur porticus ſenſim vſque ad extremum extenuari.* SENSVVM FRVSTRATIO. *Deceptio. Senecam prætereo lib. 1. natur. quæſt. quæſtione 6. & 3. vni Auguſtino hæreo. lib. 3. cont. Academicos cap. 11.* Credo, *inquit*, ſenſus non accuſari, vel quòd imaginationes falſas furentes patiuntur, *quorum exempla ſubiicit Tertull.* Vel quòd falſa in ſomnis videmus. Si enim vera vigilantibus atque ſanis renuntiarunt, nihil ad eos, quid ſibi animus dormientis, inſanientiſque confingat. Reſtat vt quæratur, vtrùm cùm ipſi renuntiant, verum renuntiant. Age, ſi dicat Epicureus quiſpiam, nihil habeo quod de ſenſibus conquerar, iniuſtum eſt enim ab eis exigere pluſquam poſſunt: quidquid autem poſſunt, videre oculi, verum vident. Ergone verùm eſt, quod de remo in aqua vident? prorſus verum. Nam causâ accedente quare ita videretur, ſi demerſus vndâ remus rectus appareret, magis oculos meos falſæ renuntiationis arguerem. Non enim viderent, quod talibus exiſtentibus cauſis videndum fuit. Quid multis opus eſt? hoc de turrium motu, hoc de pennulis auium, *pennulis verſicoloribus in collo columbarum*, hoc de cæteris innumerabilibus dici poteſt. Ego tamen fallor, ſi aſſentiar, ait quiſpiam. Noli plùs aſſentiri, quàm vt ita tibi apparere perſuadeas, & nulla deceptio eſt. Non enim video quomodo refellat Academicus eum qui dicit; hoc mihi candidum videri ſcio, hoc mihi iucundè olere ſcio; hoc auditum meum delectari ſcio, hoc mihi ſapere dulciter ſcio, hoc mihi eſſe frigidum ſcio. Dic potiùs, vtrùm per ſe amaræ ſint oleaſtri frondes quas caper tam pertinaciter appetit? ô hominem improbum: nonne eſt caper ipſe modeſtior? neſcio quales pecori ſint, mihi tamen amaræ ſunt. Quid quæris ampliùs? ſed eſt fortaſſe aliquis etiam hominum, cui non ſint amaræ. Tendis enim in moleſtiam; numquidnam amaras eſſe omnibus dixi? mihi dixi, & hoc non ſemper affirmo. Quid ſi enim aliàs aliâ causâ, nunc dulce quippiam, nunc amarum in ore ſentiatur? illud dico poſſe hominem cùm aliquid guſtat, bonâ fide iurare, ſe ſcire palato ſuo illud ſuaue eſſe, vel contra; nec vllâ calumniâ Græcâ, *Academicâ*, ab iſta ſcientia poſſe deduci. Quis enim tam impudens ſit, qui mihi cum delectatione aliquid ligurienti dicat: fortaſſe non guſtas, ſed hoc ſomnium eſt? Numquidnam reſiſto? ſed me tamen illud in ſomnis etiam delectaret. Quare illud quod me ſcire dixi, nulla confundit ſimilitudo falſorum. ORESTES. *De hoc Euripides in Oreſte, & Sophocles in Electra. Hic fuit Agamemnonis Clytemneſtræ filius. Cui cùm ſoror eius Electra necem ab Ægiſtho parari videret, qui patrem interfecerat, & matrem conſtupràuerat; clam ad Strophium Principem Phocenſium patris ſui ſororis virum miſit, apud quem 12. annis commoratus, reuerſus Argos, Ægiſthum & Clytemneſtram occidit, deinde Pyrrhum riualem ſuum in templo Apollinis interfecit. Propter quæ crimina in furias actus eſt, quibus turbatus vnam perſonam pro altera ſumebat.* AIAX VLYSSEM. *De hoc & Sophocles. Hic, cùm Agamemnon Vlyſſem ſibi iudicaſſet præferendum in capeſſendis Achyllis armis, in furorem verſus, inſiluit in porcorum gregem tanquam in Græcos, & maximos duos ſues captos flagellauit ſuſpenſos in trabe, putans cædere ſe Vlyſſem & Agamemnonem.* ATHAMAS ET AGAVE. *De his vide Plutarchum lib. de ſuperſtitione. De Athamante Apollodorum lib. 3. Biblioth.; de Agaue Euripidem in Bacchis. Hæc filium Pentheum, illa Learchum, feras putantes interfecerunt.* QVI AVRVGINANT. *Icterici aureo colore laborant, ſiue fellis exundantia; omnia his amara ſunt.* ELOGIVM. *Nota & macula mendacij.* QVID AGIS ACADEMIA? *habes ſuprà ſimiliter Auguſtinum Academicis inſultantem.* EXCÆCAS. *Cæcitatis arguis.* VNIVERSA CONDITIO. *Totus mundus à Deo conditus.* SVBMINISTRATVR. *Ab homine Dei Prorege & Vicario adminiſtratur.* SECVNDA INSTRVCTIO. *Poſt naturam, artes omnes & inuentiones per ſenſus exercentur.* TOTVM SAPOREM. *Sine artibus enim non plenè saperet & guſtaretur vita præſens.* IPSIVS ACADEMIÆ. *Pungit rurſum Academicos, & Philoſophos ſenſuum fallaciam arguentes.* PLATO. *Academiæ Princeps, ne teſtimonium ſuum in fauorem ſenſuum ſubſignet.* IN PHŒDRO. *Vbi Socratem inducit ſic loquentem:* Nondum queo ſecundùm Delphicum præceptum meipſum cognoſcere. Ridiculum igitur puto, cùm mea ipſe ignorem, aliena perſcrutari velle. *Subiicit neſcire ſe an ſit furioſum aliquod animal, an mite & rationis particeps.* IN THEÆTETO, *in quo Dialogo ſic Socrates Theætetum alloquitur.* Millies diximus hæc, cognoſcimus, non cognoſcimus: ſcimus, neſcimus. Aliquid inuicem intelligamus, cuius interim ignoremus ſcientiam? &c. quin etiam quod obſtetricibus, idem & mihi accidit, ſterilis ſum & ſapientiâ vacuus, &c. parturientibus ſuccurrere Deus me cogit, generare prohibuit. Interrogo ſingulos, reſpondeo nulli. ET IN PHŒDRO, *vbi notat de animabus poſt hanc vitam, veritatem in altiſsimo cælo ſpectantibus.* POSTVMAM. *Quia veritas oritur certa animabus poſt mortem, priùs mole corporis impeditis.* DE FIDE DELIBERETVR. *De fideli relatione certitudine dubitetur. Alij legunt*, delibetur, *quaſi de cortice eius velut arbore detrahatur iuxta Columellam. Cauendum eſt, inquit, Tertull. ſenſibus fallaciam imponere, ne & Chriſti Dei hominis ſenſus fallaces, totumque eius corpus, iuxta Marcionem, phantaſma eſſe dicamus, vt decepti ſint oculi eius videndo Sathanam ſicut fulgur de cælo cadentem; aures circa Patris vocem in Iordane & Thabor; tactus circa ægros, quibus manus impoſuit; odoratus circa vnguentum Magdalenæ; guſtus circa vinum quod in memoriam ſuæ paſſionis, & in ſignum cruenti ſacrificij conſecrauit & bibit, guſtauitque, poſtquam vinum commune in cœna vſuali & legali ſumpſerat.* EIVS LVDIFICATA NATVRA. *Senſus ſcilicet in Apoſtolis deceptus non eſt, neque in audita Patris voce, nec in viſione Chriſti transfigurati, Moyſi & Eliæ, nec guſtus vini ex aqua facti in nuptiis Canæ, nec tactus Thomæ ex incredulo fidelis, nec Ioannis teſtimonium falſum, cùm ait 1. Io. 1. 1.* Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annuntiamus vobis vitam æternam quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.

Hactenus iuxta Phyſicos de quinque ſenſibus externis; iam moraliter de eorum cuſtodia à concupiſcentiis

prauis. Certè Augustinus to. 7. lib. 4. contra Iulianum Pelagianum, eorum ex parte naturæ, innocentiam & vtilitatem tuetur, ſolamque damnat animæ iis abutentis concupiſcentiam. Ita enim cap. 14. vbi contra hæreticum inferre volentem, propter concupiſcentiam carnis, ſenſus à diabolo homini tollatos. Sic, inquit, ignoras, S. Aug. vel ignorare te fingis; per quemlibet corporis ſenſum, aliud eſſe ſentiendi viuacitatem, vel vtilitatem, vel neceſſitatem, aliud ſentiendi libidinem. Viuacitas ſentiendi eſt, quâ magis alius, alius minùs, in ipſis corporalibus rebus, pro earum modo atque natura, quod verum eſt percipit, atque id à falſo magis minùſue diſcernit. Vtilitas ſentiendi eſt, per quam corpori vitæque quam gerimus, ad aliquid approbandum, vel improbandum, B ſumendum, vel reiiciendum, appetendum vitandumue conſulimus. Neceſſitas ſentiendi eſt, quando ſenſibus noſtris, etiam quæ nolumus, ingeruntur. Libido autem ſentiendi eſt, de qua nunc agimus, quæ nos ad ſentiendum, ſiue conſentientes mente, ſiue repugnantes, appetitu carnalis voluptatis impellit. Hæc eſt contraria dilectioni ſapientiæ, hæc virtutibus inimica. Hoc malo, quantùm attinet ad eam partem quâ ſibi ſexus vterque miſcetur, benè vtuntur nuptiæ, cùm coniuges procreant filios per illam, nihilque faciunt propter illam, &c. Non ait Dominus, qui viderit mulierem, ſed qui viderit ad concupiſcendam illam. Ecce ſenſum videndi à libidine ſentiendi, ſi peruicax non ſis, breuiter apertéque diſcreuit. Illud Deus C condidit inſtruendo corpus humanum, illud diabolus ſeminauit perſuadendo peccatum. Laudent ergo cœlum, & terram, & omnia quæ in eis ſunt, homines pij & ex his omnibus Deum, conſideratione pulchritudinis, non ardore libidinis. Sicut auri decus aliter laudat Religioſus, aliter auarus. Iſte cum pietate venerandi Creatorem, ille cum libidine poſſidendi creaturam. Mouetur certè animus ad pietatis affectum, diuino cantico audito: tamen etiam illic ſi ſonum, non ſenſum, libido audiendi deſideret, improbatur. Quantò magis ſi cantiunculis inanibus, vel etiam turpibus delectatur? *Et ſic de cæteris ſenſibus, quæ portæ ſunt mortis & feneſtræ, vel vitæ, pro intentione vtentis, vel libidine abutentis. Vnde Augustinus libro 10. Confeſſ. cap. 31. de guſtus illecebris cap. 32. de olfactus, cap. 33. de auditus, cap. 34. de viſus, multa curioſè tractat. Hinc* D *Pſalmo 9.* Qui exaltas me de portis mortis, vt an- S. Aug. nuntiem vniuerſas laudes tuas in portis filiæ Sion. Propterea, *inquit, Aug. ibidem*, cupiditas porta mortis eſt: quia mortua eſt vidua quæ in deliciis viuit. Ad quas delicias per cupiditates tanquam per portas mortis peruenitur. Sunt autem portæ filiæ Sion omnia optima ſtudia per quæ venitur ad viſionem pacis in ſancta Eccleſia, &c. An fortè portæ mortis ſunt corporales ſenſus, & oculi, qui aperti ſunt homini, cùm de ligno vetito guſtaſſet, à quibus exaltantur, quibus dicitur vt quærant, non quæ videntur, ſed quæ non videntur: quia E quæ videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna ſunt? & portæ ſunt filiæ Sion, Sacramenta, & initia fidei, quæ pulſantibus aperiuntur, vt perueniatur ad occulta filij. *Aduerte titulum Pſalmi 9. eſſe* in finem pro occultis filij. *Quæ* S. Aug. *occulta quærebat Augustinus cùm diceret Dei filio:* quid amo cùm te amo, lucem quandam, vocem, ſaporem, odorem, amplexum interioris hominis, &c. *Sic filiæ Sion id eſt ſpeculantes inuiſibilia & æterna, portas vitæ aperiunt. Aduerte Euam à ſerpente ſeductam, omnes portas mortis aperuiſſe; aures ſuggeſtui, oculos viſui pomi, nares odoratui, manum tactus, guſtum ſapori; & hinc* corrupta eſt ſub arbore genitrix noſtra, *perdidit integritatem innocentiæ, & inde virginitatem, pruriens libidine. Augustinus in Pſal. 49. vbi de quinque virginibus fatuis, totidemque prudentibus:* Quinque, inquit, virgines admittuntur, quin- S. Aug. que excluduntur. Vbilibet intellige virgines, ſiue in caſtitate atque in integritate cordis, vbi debet Virgo, eſſe tota Eccleſia, cui dicitur; deſponſaui vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto: ſiue in his fœminis quæ etiam integritatem carnis dicatam habent Deo. Numquid in tot millibus ſolæ quinque ſunt? ſed in quinario numero intelligitur continentia quinque ſenſuum carnis. Etenim multis venit corruptio per oculos, multis per aurem, multis per illicitum olfactum, multis per nefarium guſtum, multis per adulterinum amplexum. Ab his omnibus quinque ianuis corruptionis, quicumque ſe continent; & ſic continent, vt in ſua conſcientia gloriam habeant, non laudem ab hominibus expectent, quinque ſunt virgines ſapientes, habentes oleum ſecum. Quid eſt oleum habentes ſecum? 2 Cor. 1. gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. *Et ep. 120. ad Honoratum cap. 31.* Timore caſto inhæreat Deo, qui eam à pro- S. Aug. pria immunditia, quâ inordinatè bona inferiora dilexit, velut à quadam fornicatione ſpiritali mundauit: nec humanis laudibus, *adde nec amore proprio*, extollatur, nec ſit in virginibus ſtultis, alienâ laude lætantibus, & propter ipſam inanem laudem, non propter conſcientiam ſuam, vbi illis teſtis eſt Deus bona operantibus; ſed ſit in virginibus ſapientibus, vbi dicat quod ait Apoſtolus: nam gloriatio noſtra hæc eſt, &c. hoc eſt enim oleum ſecum ferre, non à vendentibus emere, hoc eſt adulantibus: adulatores namque laudem ſuam tanquam oleum venditant ſtultis. *An non ſtultam diceres, viliſſimo mancipio placere magis, quàm Regi volentem? &c. & ſer. 33. de ver. Do. qui eſt de parabola cœnæ magnæ; vbi de iugis quinque boum:* quinque, inquit, iuga S. Aug. boum, ſenſus huius carnis quinque numerantur, &c. Alba & nigra, & quoquo modo colorata, lucida & obſcurata ſentimus, videndo. Rauca, & canora audiendo ſentimus. Suaueolentia & graueolentia odorando ſentimus. Dulcia, & amara guſtando ſentimus, dura & mollia, lenia & aſpera, calida & frigida, grauia & leuia tangendo ſentimus. Quinque ſunt, & iuga ſunt. Sed quia iuga ſunt, in tribus prioribus ſenſibus faciliùs apparet. *Sunt & apud medicos dictæ coniugationes neruorum.* Duo ſunt oculi, duæ ſunt aures, geminæ nares. Ecce tria iuga. In faucibus id eſt ſenſu guſtandi, geminatio quædam inuenitur, quia nihil guſtando ſapit, niſi lingua & palato tangatur. Voluptas carnis quæ ad tactum pertinet occultiùs geminatur. Eſt enim & forinſecùs, & intrinſecùs: ergo & ipſa gemina eſt. Quare boum dicuntur iuga? quia per ſenſus iſtos carnis terrena requiruntur. *Adde & rerum terrenarum ſeruituti hominum colla ſubduntur,* boues enim terram verſant. Sunt autem homines remoti à fide, terrenis dediti, carnalibus occupati: *nolunt ad cœnam agni venire, vbi guſtatur & videtur in virga mellita Ionathæ quàm ſuauis eſt Dominus: probare volunt quinque iuga boum quæ ſolâ mente ſentiuntur.* Nolunt credere aliquid niſi ad quod ſui corporis ſenſu quinquepartito perueniunt. *Et ſapere ſecundùm carnem mors eſt. Niſi Deus exaltet de portis mortis. Hinc fidem perdidit Thomas & Magiſtro ſuſcitato, mortuus eſt.* In eis S. Aug. quinque ſenſibus totius voluntatis ſibi regulas ponunt. Non, inquit, credo ego niſi quod video. Ecce quod noui, ecce quod ſcio. Album eſt, nigrum eſt, rotundum eſt, quadratum eſt, ſic vel ſic coloratum eſt: noui, ſentio, teneo: natura ipſa me docet. Non cogor credere, quod mihi non potes oſtendere, vox

eſt, ſentio, quia vox eſt, benè cantat, malè cantat, ſuauis eſt, rauca eſt, &c. Quid mihi plùs monſtraturus es? tali impedimento tenebatur Apoſtolus noſter Thomas, qui de Domino Chriſto, id eſt de Chriſti reſurrectione, nec ſolis oculis credere voluit, niſi miſero, inquit, digitos &c. Et Dominus qui poſſet ſine vllo ſigno vulneris reſurgere, ſeruauit cicatrices, quæ à dubitante tangerentur, & cordis vulnera ſanarentur: Et tamen vocaturus ad cœnam contra excuſationem quinque iugorum boum, beati, inquit, qui non vident & credunt. Nos fratres mei, ad cœnam vocati, ab iſtis quinque iugis non ſumus impediti. Non enim carnis faciem Domini videre in hoc tempore concupiuimus, aut vocem ex ore carnis illius procedentem auribus admittere deſiderauimus; nullum in illo temporalem odorem quæſiuimus. Perfudit eum quædam mulier pretioſiſſimo B vnguento, domus illa odore impleta eſt, ſed nos ibi non fuimus. Ecce non olfecimus, & credimus. Cœnam manibus ſuis conſecratam Diſcipulis dedit: ſed nos in conuiuio non diſcubuimus, & tamen ipſam cœnam fide quotidie manducamus. &c. Tamen quia ipſa eſt quæ nunc præparatur, quàm multi etiam nunc in ipſa cœna iudicium ſibi manducant & bibunt. Vnde autem tanquam occaſio nata eſt Domino, vt de iſta cœna loqueretur: dixerat vnus de diſcumbentibus, in conuiuio enim erat quò fuerat inuitatus: B. qui manducant in regno Dei panem. Quaſi in longinqua iſte ſuſpirabat, & ipſe panis ante illum diſcumbebat. Quis eſt panis de regno Dei, niſi qui dicit, Ego ſum panis viuus? &c. Noli parare fauces, ſed cor. Inde commendata eſt iſta cœna. Ecce credimus in Chriſtum quem fide accepimus. In accipiendo, nouimus quid cogitemus. C Modicum quid accipimus, & in corde ſaginamur. Non ergo quod videtur, ſed quod creditur, paſcit. &c. Vt noueritis fratres iſtorum quinque ſenſuum non delectationem quæ permulcet & ingerit voluptatem, ſed curioſitatem quandam notatam fuiſſe? non ait, quinque iuga boum emi, eo paſcere illa: ſed eo probare illa. Qui vult probare per iuga boum, vult dubitare. Quomodo S. Thomas per iuga voluit dubitare. Videam, tangam, digitos mittam. &c.

S. Aug. *Et in fine concludit*: Cogi nolunt, inquit; voluntate, inquiunt, noſtra intremus. Non hoc Dominus imperauit. Coge, inquit, intrare, *clauſis portis mortis*, foris inueniatur neceſſitas, naſcitur intus voluntas. *Et vt reuertar ad fatuas virgines, ſuis ſenſibus abutentes. Relictis Gnoſticis contra quos Tertullianus numero 4. Auguſtinus to. 4. lib. 83. qq. q. 59. quæ tota eſt de hac para-* A *bola. Inter cætera hæc habet.* Videntur, inquit, mihi S. Aug. quinque virgines ſignificare quinquepartitam continentiam à carnis illecebris. Continendus eſt enim animi appetitus à voluptate oculorum &c. ſed quia iſta continentia partim coram Deo fit, vt illi placeatur in interiori gaudio conſcientiæ; *Vnde ſubiicit ipſam, inquit, lætitiam oleo ſignificari arbitror: propterea vnxit te Deus oleo exultationis &c.* partim coram hominibus, tantùm vt gloria humana capiatur; Quinque dicuntur ſapientes, & quinque ſtultæ: vtræque tamen virgines, quia vtraque continentia eſt, quamuis diuerſo fomite gaudeant. &c. Quæ paratæ erant, id eſt quibus bonum coram Deo teſtimonium conſcientia perhibebat, intrauerunt cum eo ad nuptias: id eſt vbi munda anima puro & perfecto, ſempiternoque Dei Verbo fœcundata copulatur. *Et homil. 35.* Cum grandi, inquit, timore ac tremore, S. Aug. ante oculos habeamus illud quod de dracone Apoſtolus nos admonet, 2. Cor. 11. vt eum omni ſollicitudine caueamus. Aptaui vos, inquit, vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto: ſed timeo ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutiâ ſuâ, ita & ſenſus veſtri corrumpantur à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. &c. Si virginitatem animæ integram ſeruare deſideras, quantùm potes obſerua blandimenta draconis: Ne fortè ſi incautus fueris, quinque ſenſus qui in te ſunt, quaſi quinque virgines permittas à ſerpente corrumpi. Quidquid enim pulcreſcit viſu, quidquid dulceſſit guſtu, quidquid blanditur auditu, quidquid lenocinatur odoratu, quidquid molleſcit attactu, in his omnibus, ſi incauti fuerimus, ſurrepentibus concupiſcentiis malis, animæ virginitatem corrumpi permittimus: Et impletur in nobis illud quod per Prophetam dictum eſt, *Ier. 9.* intrauit mors per feneſtras veſtras. Per hos enim quinque ſenſus, quaſi per quaſdam ianuas, aut mors, aut vita ad animam noſtram ingreditur. Simus ergo auxiliante Domino de illis quinque virginibus ſapientibus, & quantùm poſſumus obſeruemus ne inter illas ſtultas inueniamur, quæ ſibi de ſola corporis integritate plaudentes, virginitatem animæ per corruptionem quinque ſenſuum perdiderunt. &c. Ergo ſtultæ illæ dictæ ſunt, quæ forinſecus quærebant laudem, non intus in conſcientia habebant, ideò non portabant oleum ſecum, id eſt quia laudem in aliena lingua, non in conſcientia ſua volebant habere. *Deo iudice & renumeratore non contentæ. Quanta ſtultitia! Et hæc de quinque ſenſibus in vtramque partem fuſiſſimè.*

SEPVLTVRA.

1. *Sepulturâ priuatis vel immaturè mortuis infernum claudi, animaſque eorum hic vagari, donec integrum vitæ tempus impleuerint, ſtultè Gentiles crediderant. De Ani. cap. 56. à p. ad f. & 57. in. p.*

CReditum eſt, inſepultos non antè ad inferos redigi quàm iuſta perceperint, ſecundùm Homericum Patroclum funus in ſomnis de Achille flagitantem, quòd non aliàs adire portas inferûm poſſet, arcentibus eum longè animabus ſepultorum. Nouimus autem, præter poëtica iura, pietatis quoque Homericæ induſtriam. Tantò magis enim curam ſepulturæ collocauit, quantò etiam moram eius iniurioſam animabus inculauit; ſimul & ne quis defunctum domi detinens ipſe ampliùs cum illo maceretur enormitate ſolatij dolore nutriti. Ita querelas animæ inſepultæ ad vtrumque confinxit; vt inſtantia funeris, & honor corporum ſeruetur, & * mœror adfectuum temperetur. Ceterùm, quàm vanum vt anima corporis iuſta ſuſtineat, quaſi aliquid ex illis ad inferos auehat! Multò vanius, ſi iniuria deputabitur animæ, ceſſatio ſepulturæ, quam pro gratia deberet amplecti. Vtique enim tardiùs ad inferos abſtrahi mallet, quæ nec mori voluit. Amabit impium heredem, per quem adhuc paſcitur luce: aut ſi qua pro certo iniuria eſt, tardiùs ſub terram

* memoria.

detrudi, titulus autem iniuriæ ceſſatio eſt ſepulturæ perquàm iniquum eam iniuriâ adfici, cui non imputabitur ceſſatio ſepulturæ, ad proximos ſcilicet pertinens. Aiunt & immaturâ morte præuentas eouſque vagari iſthic, donec reliquatio compleatur ætatum, quas tum peruixiſſent, ſi non intempeſtiuè obiiſſent. Porrò, aut conſtituta ſunt tempora vnicuique, & conſtituta præripi poſſe non credam: aut ſi conſtituta ſunt quidem, Dei tamen voluntate, vel aliquâ poteſtate mutilantur, fruſtra mutilantur, ſi iam impleri ſuſtinentur: aut ſi non ſunt conſtituta, nulla erit reliquatio temporum non conſtitutorum. Adhuc addam. Ecce obiit (verbi gratiâ) infans ſub vberum fontibus, putâ nunc puer inueſtis, putâ veſticeps, qui tamen octoginta annos victurus fuiſſet: hos prærreptos, vt anima eius hîc poſt mortem tranſigat, quale eſt? Ætatem enim non poteſt capere ſine corpore; quia per corpora operantur ætates. Noſtri autem, illud quoque recogitent, corpora eadem recepturas in reſurrectione animas, in quibus deceſſerunt. Iidem ergo ſperabuntur & corporum modi, & eædem ætates quæ corporum modos faciunt. Quo ergo pacto poteſt infantis anima hîc tranſigere prærepta tempora, vt octogenaria reſurgat in corpore menſis vnius? Aut ſi hîc neceſſe erit ea tempora impleri quæ fuerant deſtinata, num & ordinem vitæ, quem ſortita ſunt tempora pariter cum illis hîc deſtinatum, pariter hîc anima decurret, vt & ſtudeat ab infantia, pueritiæ delegata; & militet ab adoleſcentia, iuuentæ excitata; & cenſeat à iuuenta, ſenectæ ponderata; & fœnus exprimat, & agrum vrgeat, nauiget, litiget, nubat, laboret, ægritudines obeat; & quæcunque illam cum temporibus manebant triſtia ac læta? Sed hæc ſine corpore quomodo tranſigentur? vita ſine vita? Sed vacua erunt tempora, ſolo decurſu adimplenda. Quid ergo prohibet apud inferos ea impleri, vbi perinde nullus eſt vſus illorum? Ita dicimus omnem animam quaqua ætate deceſſerit, in ea ſtare ad eum diem, vſque quò perfectum illud repromittitur ad angelicæ plenitudinis menſuram temperatum. Proinde nec extorres inferûm habebuntur, quas vi ereptas arbitrantur, præcipuâ atrocitate ſuppliciorum, crucis dico, & ſecuris, & gladii, & feræ nec iſti porrò exitus violenti, quos iuſtitia decernit, violentiæ vindex. Et ideo, inquies, ſceleſtæ quæque animæ inferis exulant. Alterum ergo conſtituis compello, aut bonos inferos, aut malos. Si malos placet, & iam præcipitari illuc animæ peſſimæ debent. ſi bonos, cur idem, animas immaturas, & innuptas, pro conditione ætatis puras & innocuas, interim indignas inferis iudicas? Aut optimum eſt hîc retineri, ſecundùm aoros;

CAP. LVII. aut peſſimum, ſecundùm biæothanatos, vt ipſis iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum iſtarum Magia ſonat, Hoſtanes, & Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice. Publica iam littera eſt, quæ animas etiam iuſtâ ætate ſopitas, etiam probâ morte disjunctas, etiam promptâ humatione diſpunctas, euocaturam ſe ab inferûm incolatu pollicetur.

SEPVLTVRA PRIVATIS. &c. 1. SCHOL.

CREDITVM EST. *Receptum eſt opinione Gentilium, animas eorum, quorum corpora inſepulta iacebant, non priùs inferorum ſinu quieto recipi, quàm iuſta cadaueribus perſoluta fuiſſent. Quod probat, apud Homerum, Anima Patrocli, ab Achille dormiente ſupplicans ſepulturam, quòd non aliter portas regni Plutonis intrare poſſet, opponentibus ſe ſibi animabus aliorum ſepultorum, quæ ſuam ipſis iungi, hoc honore priuatam, prohibebant. Quod Homerus Iliade 23. non ſolùm licentiâ Poëticâ fingendi, ſed innatâ ergà mortuos pietate ſcripſit. Patroclus vnà cum Achille apud Chyronem educatus, poſtea cum eodem ad expeditionem Troianam profectus Achillis armis indutus ab Hectore occiſus eſt, cuius mortem Achilles vltus eſt armis à Vulcano fabrefactis.* MACERETVR ENORMITATE. *Ne viuus ac ſuperſtes amicus, corpus defuncti diutius apud ſe inhumatum retinens, ab anima defuncti vexetur cum illa, ingraueſcente dolore dilati ſolatii ſepulturæ; quod ideo finxit Homerus, vt inſtanter & abſque mora corpora ſepulturæ mandanda doceret; & mœror viuentium ac mortuorum moderatior eſſet. Lact. lib. 2. cap. 2.* Vulgus, *inquit*, exiſtimat mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare. *Quid quod & Theodoſius & Valentinianus Imperatores, in lib. leg. nouell. tit. 5. dicunt animas amare ſedes corporum relictorum, & neſcio quâ ſorte rationis occulta ſepulchri honore lætari.* QVAM VANVM. *Quàm ſtultum eſt credere animam expectare ſuam requiem, donec honor iuſtus &*

A *debitus reddatur corpori, quaſi aliquid ex corporibus animæ ſecum ad inferos trahant.* PRO GRATIA, *tantùm abeſt vt anima ſeparata debeat de viuis ac ſuperſtitibus pro hac defraudatione conqueri, quin potiùs quaſi de acceptâ gratia gratulari. Cùm enim per mortem à corpore ſeparari noluerit, morique reſtiterit, debet potiùs gaudere de dilatione, vel omnimoda fruſtratione ſepulturæ, ne ad inferorum carcerem detrudatur, & hîc potiùs liberè vagetur. Maximè porrò iniuſtum eſt credere animas aliquo honore mulctari, vel iniuriâ affici, cùm id ſuperſtitibus proximus, & non ipſis debeat imputari.* RELIQVATIO. *reſiduum vitæ quod egiſſent iſtic apud viuos. Vox iuris ſignificans reliquorum debitionem. Ita Paulus Iuriſconſ. l. 44. ff. de adminiſtr. tut.* Si pupillus poſt pubertatem rationibus a tutore acceptis, reliquationem eius ſecutus vſuras acceptauerit, &c. *Ita & in l. 53. ff. de manumiſſis teſtam. Vnde reliquatores dicti*, qui quod alicui debent ex aſſe, ex integro non perſoluunt: ſed alicuius partis debitores adhuc remanent *Vlpianus in l. reſcripto. §. ſed eos. ff. de muner. & honor. & l. 102. §. Vales ff. de ſolut. l. 9. §. reliquatores. ff. de publican.* CONSTITVTA PRÆRIPI. Conſtituiſti terminos eius
B qui præteriri non poterunt. Numerus menſium eius apud te eſt. &c. *ait S. Iob. cui Pſaltes accinit:* Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos. &c. *Quam menſuram ſiue Deus, ſiue fatum conſtituerit, vt præteriri, ſic præripi non poterit. Vnde quàm ſtultum eſt credere tandiu ſuſtinere, & expectare animas ad portas inferi, donec im-*

pleatur numerus annorum, quos in corpore exegiſſent, ſi immaturâ morte præreptæ non fuiſſent; cùm decreta Dei, vel fati ſint ineluctabilia & inenitabilia. PVER INVESTIS. Imberbis, impubes, mento adhuc barbâ non veſtito. VESTICEPS, qui cœpit primâ lanugine veſtiri. SINE CORPORE. Quia anima cùm ſit immortalis, & indiuiſibilis, æuiternitatem habet pro menſura propria durationis, & menſuram temporis ſolùm patitur, dum moratur in corpore. CORPORA EADEM. Quoad ſubſtantiam, non quoad imbecillitatem vel infantilis, vel ſenilis ætatis. Vide fusè dicta Verbo, Reſurrectio, per plures numeros. NOSTRI AVTEM. Chriſtiani. IIDEM SPERABVNTVR. Quoad ſubſtantiam; nam ſi velis ſtrictim accipi eoſdem corporis, & ætatis modos expectare defunctorum animas, in quibus deceſſerunt, ſibi ipſi contradiceres; ſed vult tamdiu in loco meritis congruo ſtare, & expectare, donec occurrant in virum perfectum & in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vel plenitudinis Angelicæ, id eſt in qua Angeli communiter apparuerunt hominibus in aſſumptis corporibus perfectæ ætatis. VT OCTOGENARIA. Hanc ætatem bis hîc attigit, propter illud Dauidicum: Pſal. 89. 10. Dies annorum noſtrorum, in ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in potentatibus, Sanct. Pagn. & Hebr. in fortitudinibus, octoginta anni: & ampliùs eorum labor & dolor. MENSIS VNIVS. Quem tantum attigerat, cùm exceſſit corpore. PVERITIÆ DELEGATA. Quæ ad pueritiam vſque extenditur. Hic percurrit ſex hominis ætates, & propria cuiuſque ſtudia, & labores decurrit, infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, perfectam iuuentutem, poſteriorem, quæ virilis ætas dicitur, & ſenectutem. EXCITATA, promota vſque ad iuuentam. CENSEAT. Iudicia, & præfecturas exerceat, maturitate graui vſque ad ſenectam, in quam vſque naturali pondere & affectu tendit. FOENVS EXPRIMAT. Propriè. Extorquent enim, & vi exprimunt vſuras fœneratores, & agrum vrgent auari, nec ſinunt quieſcere & vacare. SINE VITA. Operibus vitæ aſſuetis. EXTORRES INFERVM, eliminatæ ab inferis. Agit de nocentum & reorum animabus, quæ, inſepultis earum corporibus, non debent priuari inferis, tum quod iuſta vindicta, quæ eas tormentis ex hac vita excuſſit, violentia dici non debet; tum quia, ſi mali ſunt inferi, & loca pœnalia, ſtatim debent poſt mortem illuc præcipitari: ſi autem boni ſunt, & receptacula iuſtorum, cur innocentum puerorum animæ immaturâ morte functorum non ſtatim quietis loco donantur? HIC RETINERI. Apud inferos non recipi, ſed hic retineri Aboros, id eſt præter horam, ſcilicet immaturè præreptos, ſicut infantes, & pueri; donec impleuerint numeros annorum, quos vixiſſent: aut optimum eſt, biæothanatos, hoc eſt vi oppreſſos, ſeu morte atroci & violenta præreptos, excludi tandiu ab inferis. HOSTANES. alij legunt Soſtones. Inſignes magos hîc notat. De hoc primo, Auguſtinus libro 6. de bapt. contr. Donatiſtas. cap. vltimo. Sanctus, inquit, Cyprianus talibus aduersùs ethnicos vtitur teſtibus. Nam cùm de Magis loqueretur, quorum tamen, inquit, præcipuus Hoſtanes, & formam veri Dei negat conſpici poſſe, & Angelos veros ſedi eius dicit aſſiſtere. In quo & Plato pari ratione conſentit, & vnum Deum ſeruans, cæteros Angelos vel dæmones dicit. Hermes quoque Triſmegiſtus, vnum Deum loquitur, & eum incomprehenſibilem atque inæſtimabilem confitetur. Si ergo iſti veniſſent ad percipiendam Chriſtianam ſalutem, non vtique eis diceretur, hoc malum habetis, vel falſum habetis: ſed planè meritò diceretur, hoc vobis quamuis integrum & verum, nihil tamen prodeſſet, niſi ad Chriſti gratiam veniretis. Plinius lib. 30. cap. 1. duos Hoſtanes notat, vnum qui adhæſerit Xerxi Perſarum Regi, alterum eiuſdem nominis, qui Alexandro Magno. TYPHON, huius meminit Syneſius lib. 1. de prouid. DARDANVS, de quo Clem. Alex. Euſeb. 2. de præpar. Arnob. lib. 1. Hic aceruos tritici alienum, in horrea ſua arte magicâ traducebat. Hinc in iure Dardanarij dicuntur, qui annonam, merceſue coëmptas tantiſper ſupprimunt, dum eas vendendi cariùs occaſio ſe præbeat. Vlpianus. l. 6. ff. de extraord. crimin. Et l. 37. ff. de pœnis. Cuiacius lib. 19. obſeruationum. Dardanarij, inquit, ijdem ſunt, & Pantapolæ, & Seplaſiarij, ſi gloſſis veterum credimus, quæ & Seplaſiarios, & Dardanarios, Pantapolos exponunt, & Pantametabolos: quo genere hominum nihil eſt fraudulentius, nil iniquius in oneranda annona mercium quarumlibet, & ideo variis conſtitutionibus, fraudes, calliditates, ſtellionatus eorum coërcentur. DAMIGERON. de iſto Arnobius lib. 1. NECTABIS. Rex Ægypti temporibus Platonis qui ex Plin. lib. 36. cap. 19. inſignem obeliſcum poſuit in honorem Arſinoës coniugis ſimul & ſororis ſuæ. BERENICE. Ægypti Regina Ptolemæi Philadelphi, & Arſinoës filia, cuius crines ex voto detonſos Conon Mathematicus inter ſidera in ſeptem ſtellas caudæ leonis verſos ſuaſit Regi Ptolemæo euergeti, cui nupſerat, & poſt votum pro eius reditu ex Aſiatica expeditione, diſparuit. PVBLICA LITERA. Iam docetur publicè, vel liber extat magiæ, quo docetur ars quâ animæ etiam iuſta ætate & plena defunctorum, nec morte nocentum vi tormentorum excuſſæ, quarum etiam corporibus debitus honor ſepulturæ ſtatim exolutus eſt, etiam ab inferis euocari poſſint: Quoniam hic textus maximè tangit honorem ſepulturæ, quam defunctos nimis apud Gentiles ſolicitè curaſſe, Tertullianus hic notat, aliquid in rem hanc ex Auguſtino ſubtexto. to. 4. lib. de cura pro mortuis cap. 8. & 9. Debuerunt, inquit, & iſta permitti, inſepulta cadauera martyrum, vt etiam poſt hæc tanti honoris exempla, martyres in Chriſti confeſſione feruentes, huius quoque teſtes fierent veritatis, in qua didicerant, eos à quibus ſua corpora interficerentur, poſtea nihil habere quod facerent: quoniam quidquid mortuis corporibus facerent, vtique nihil facerent: quando in carne omni vita carente, nec aliquid ſentire poſſet qui inde migrauerit, nec aliquid inde perdere qui creauit. Sed inter hæc quæ fiebant de corporibus occiſorum, cùm martyres ea non metuentes magnâ fortitudine paterentur, tamen apud fratres luctus ingens erat: quòd nulla dabatur poteſtas ſanctorum funeribus iuſta perſoluere, nec occultè ſubtrahere aliquid, ſicut eadem teſtatur hiſtoria, De qua Euſeb. lib. 5. hiſt. cap. 1. Crudelium cuſtodum vigiliæ permittebant. Ita cùm illos qui occiſi fuerant, in dilaceratione membrorum ſuorum, in conflagratione oſſium, in diſperſione cinerum, miſeria nulla contingeret, iſtos tamen qui nihil eorum ſepelire poterant, magna miſeria cruciabat; quia nullo modo iſtis ſentientibus, ipſi quodammodo ſentiebant; & vbi iam illorum nulla erat paſſio, erat iſtorum miſera compaſſio. Secundùm iſtam, quam dixi miſerandam compaſſionem, laudantur illi, & à Rege Dauid benedicuntur, qui Saülis & Ionathæ oſſibus aridis ſepulturæ miſericordiam præſtiterunt. Quæ tandem miſericordia præſtatur nihil ſentientibus? An fortè hoc reuocandum eſt ad illam opinionem quòd inferni fluuium inſepulti non poterant tranſmeare? Abſit hoc à fide Chriſtiana. Alioquin peſſimè actum eſt cum tanta martyrum multitudine, quorum non potuerunt corpora ſepeliri, & fallaciter eis veritas dixit: nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant: Si eis tanta mala facere potuerunt, quibus impedirentur ad loca exoptata tranſire. Sed quia hoc ſine vlla dubitatione falſiſſimum eſt, nec aliquid obeſt fidelibus negata eorum corporibus ſepultura: nec aliquid ſi exhibeatur infidelibus, prodeſt. Cur ergo illi qui Saülem &

filium eius ſepelierunt, miſericordiam feciſſe dicuntur, & ob hoc à Rege pio benedicuntur: niſi quia benè afficiuntur corda miſerantium, quando ea dolent in mortuorum corporibus alienis, quæ illo affectu quo nemo vnquam carnem ſuam odio habet, nolunt fieri poſt mortem ſuam corporibus ſuis: & quod ſibi exhiberi volunt, quando ſenturi non ſunt, aliis non ſentientibus curant exhibere, dum ipſi ſentiunt? *Hinc & frequenter mortui apparuerunt viuis idipſum obſequium flagitantes, vt patet ex Epiſtola Aniti Presbyteri de Inuentione reliquiarum B. Protomartyris Stephani, & epiſtola Luciani Presbyteri de eadem materia, quæ habentur to. 10. D. Auguſt. Et expreßiùs libro de cura pro mortuis cap* 10. (S. Aug.) Narrantur, *inquit*, viſa quædam, quæ huic diſputationi non negligendam videantur inferre quæſtionem. Feruntur quippe mortui nonnulli, vel in ſomnis, vel alio quocumque modo apppáruiſſe viuentibus, atque vbi eorum corpora iacerent, inhumata neſcientibus, locíſque monſtratis admonuiſſe vt ſibi ſepulturà quæ defuerat, præberetur. Hæc ſi falſa eſſe reſponderimus, contra quorumdam ſcripta fidelium, & contra eorum ſenſus qui talia ſibi accidiſſe confirmant, impudenter venire videbimur. &c. Angelicis igitur operationibus fieri crediderim, ſiue permittatur deſuper, ſiue iubeatur, vt aliquid dicere de ſepeliendis corporibus ſuis, videantur in ſomnis; cùm id penitus neſciant, quorum illa ſunt corpora. Id autem aliquando vtiliter fit, ſiue ad viuorum qualecumque ſolatium, ad quos pertinent illi mortui quorum apparent imagines ſomniantibus: ſiue vt his admonitionibus generi humano ſepulturæ commendetur humanitas: quæ licet defunctis non opituletur, culpandâ tamen irreligione negligitur. Aliquando autem fallacibus viſis, *arte dæmonum fictis*, homines in magnos mittuntur errores, quos talia perpeti iuſtum eſt. Velut ſi quiſquam videat in ſomnis quod Æneas vidiſſe apud inferos poëticâ falſitate narratur: Et vt ei cuiuſpiam non ſepulti appareat imago, & loquatur, qualia fertur illi locutus fuiſſe Palinurus: & cùm euigilauerit, ibi corpus eius inueniat vbi iacere inhumatum, cùm ſomniaret, audiuit, admonitus & rogatus vt ſepeliret inuentum: Et quia id verum eſſe comperit, credat ideo mortuos ſepeliri, vt eorum animæ ad loca tranſeant, vnde inſepultorum animas infernâ prohiberi lege ſomniauit. Nonne iſta credens plurimum à tramite veritatis exorbitat? ſic autem infirmitas humana ſeſe habet, vt cùm mortuum in ſomnis quiſque viderit, ipſius animam ſe videre arbitretur: cùm autem viuum ſimiliter ſomniauerit, non eius animam, neque corpus, ſed hominis ſimilitudinem ſibi apparuiſſe non dubitet: quaſi non poſſent & mortuorum hominum eodem modo neſcientium, non animæ, ſed ſimilitudines apparere dormientibus. *Quod totum fit hominis dormientis imaginariâ viuacitate, mortuorum, aut viuorum phantaſmata repræſentante. Vt vt ſit, pia ſemper & commendata fuit ſepultura mortuorum, & à iuſtis circa propria cadauera facienda curata dum viuerent. Quod nec præterit Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. cap.* 13. (S. Aug.) Antiquorum, *inquit*, & iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa. Ipſique dum viuerent, de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus, filiis mandauerunt: Et Tobias ſepeliendo mortuos, Deum promeruiſſe, teſte Angelo commendatur. Ipſe quoque Dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quòd vnguentum pretioſum ſuper membra eius effuderit, atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligenter atque honorificè tegendum, ſepeliendumque curarunt. Verùm iſtæ authoritates non hoc admonent quòd inſit vllus cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem reſurrectionis adſtruendam. Vbi & illud ſalubriter dicitur, quanta poſſit eſſe remuneratio pro eleemoſynis quas viuentibus & ſentientibus exhibemus, ſi neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii diligentiæque perſoluitur. Sunt quidem & alia quæ Sancti Patriarchæ de corporibus ſuis vel condendis, vel transferendis, prophetico ſpiritu dicta intelligi voluerunt. *Prophetice autem ſignificabant peccata ſua ſepelienda eſſe, in loco vbi Chriſtus ipſe fuſo pro eis ſanguine in terra Chanaam ſepeliretur, vt notat ipſe Aug. q. 161. in Gen. vbi de Iacob mandante corpus transferri ex Ægypto.* (S. Aug.) Quid ſibi, *inquit*, velit a tanto viro tam ſolicita corporis commendatio, vt non in Ægypto ſepeliatur, ſed in terra Chanaam iuxta patres ſuos: mirum videtur & quaſi abſurdum, nec conueniens tantæ excellentiæ mentis Propheticæ, ſi hoc ex hominum conſuetudine metiamur. Si autem in his omnibus Sacramenta quærantur, maioris admirationis gaudium ipſi, qui inuenerit, orietur. Cadaueribus quippe mortuorum peccata ſignificari in lege, non dubium eſt, cùm iubentur homines poſt eorum contrectationem, ſiue qualemcumque contactum, tanquam ab immunditia purificari. Et hinc illa ſententia ducta eſt: qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lauatio eius? ſic & qui ieiunat ſuper peccata ſua, & iterum ambulans hæc eadem facit Sepultura ergo mortuorum, remiſſionem ſignificat peccatorum, eò pertinens quod dictum eſt: B. quorum remiſſæ ſunt iniquitates. &c. Vbi ergo ſepelienda erant hoc ſignificantia cadauera Patriarcharum, niſi in ea terra vbi ille crucifixus eſt, cuius ſanguine facta eſt remiſſio peccatorum? mortibus enim Patriarcharum peccata hominum figurata ſunt. Dicunt autem ab eo loco quod Abrahamium vocatur, vbi ſunt iſta corpora, abeſſe locum vbi crucifixus eſt Dominus ferè triginta millibus, vt etiam ipſe numerus ſignificare intelligatur, qui in baptiſmo apparuit ferè triginta annorum, & ſi quid aliud de re tanta vel hoc modo, vel ſublimius intelligi poteſt, dum tamen non fruſtra arbitremur tales ac tantos homines Dei, tantam geſſiſſe curam pro ſepeliendis corporibus ſuis, cùm ſit, atque eſſe debeat fidelium iſta ſecuritas, quòd vbicumque corpora eorum ſepeliantur, vel inſepulta etiam inimicorum rabie relinquantur, aut pro eorum libidine dilacerata abſumantur, non ideo vel minùs integra, vel minus glorioſa in eorum reſurrectione futura. *In quo quidem ſtupenda fides B. Matris Monicæ enituit, de qua Auguſtinus lib. 9. confeſſ. cap.* 11. (S. Aug.) Cùm ægrotaret, *inquit*, quodam die, defectum animæ paſſa eſt, & paululum ſubtracta à præſentibus. Nos concurrimus, ſed citò reddita eſt ſenſui, & aſpexit aſtantes me & fratrem meum, & ait nobis quaſi quærenti ſimilis, vbi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos: ponetis hîc, *inquit*, matrem veſtram; ego ſilebam, & fletum frænabam, Frater autem meus quiddam locutus eſt, quo eam non peregrè, ſed in patria defungi tanquam fœliciùs optaret. Quo audito, illa vultu anxio reuerberans eum oculis, quòd talia ſaperet, atque inde me intuens, vide ait, quid dicit: & mox ambobus, ponite, inquit, hoc corpus vbicumque, nihil vos eius cura conturbet; tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei, vbi fueritis. &c.

recolens

S. Aug. recolens quod noueram quanta cura ſemper æſtuaſſet de ſepulcro quod ſibi prouiderat & præparauerat iuxta corpus viri ſui; quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, vt eſt animus humanus minùs capax diuinorum, adiungi ad illam fœlicitatem, & commemorari ab hominibus, conceſſum ſibi eſſe, poſt tranſmarinam peregrinationem, vt coniuncta terra amborum coniugum, terrâ tegeretur. Quando autem iſta inanitas plenitudine bonitatis tuæ cœperat in corde eius non eſſe, neſciebam, & lætabar admirans quod ſic mihi apparuiſſet: quanquam & illo ſermone noſtro A ad feneſtram, cùm dixit: iam quid hic facio? non aperuit deſiderare in patria mori. Audiui etiam poſtea, quòd iam cùm Oſtiis eſſèmus, cum quibuſdam amicis meis maternâ fiduciâ loquebatur quodam die de contemptu vitæ huius, & de bono mortis, vbi ipſe non aderam: illiſque ſtupentibus virtutem fœminæ, quam tu dederas ei, quærentibus vtrùm non formidaret tam longè à ſua ciuitate corpus relinquere; Nihil, *inquit*, longè eſt Deo: neque timendum eſt, ne ille non agnoſcat in fine ſæculi, vnde me reſuſcitet. *Atque hæc plenius de curâ ſepultura, iuxta Auguſtinum dicta ſufficiant.*

2. *Apud ſepulcra mortuorum oracula capta à Paganis, , arte dæmonum illuſorum. De Ani. cap. 57. circa. ſ.*

SI & de nocturnis imaginibus opponitur, ſæpè non fruſtra mortuos viſos, (nam & Naſammonas propria oracula apud parentum ſepulcra manſitando captare, vt Heraclides ſcribit, vel Nymphodorus, vel Herodotus: & Celtas apud virorum fortium buſta eadem de cauſa abnoctare, vt Nicander adfirmat) non magis mortuos verè patimur in ſomnis, quàm viuos, ſed eadem ratione mortuos quà & viuos, & omnia quæ videntur. Non enim quia videntur, vera ſunt, ſed quia adimplentur. Fides ſomniorum de effectu, non de conſpectu renuntiatur.

APVD SEPVLCRA. a. SCHOL.

SI OPPONITVR. *A Magicis, maximè necromantiæ deditis ſi obiicitur, pro tuenda mortuorum apparitione, ſæpè eorum imagines noctu viſas, non fruſtra, ſed euentu ab ipſis futurarum rerum probato; dicam ſomniorum mera eſſe ludibria, meramque imaginationis viuacitatem, quâ tam viuos, quam mortuos ſibi fingit vel apparere, vel colloqui, vel quidlibet aliud ſibi repræſentari, vel ſe tractare imaginatur. Quæcumque enim ſic videntur in ſomnis, in tantum vera ſunt, in quantum implentur, non quatenus conſpiciuntur & videntur.* NASAMMONAS. *De magico illorum ritu videndus Herodotus, libro 4. Et Euſtathius in Dionyſium.* HERACLIDES. *Hunc iam citauerat ſupra cap. 46. ſcribentem in politiis.* NYMPHODORVS. *Hiſtoricus ſcilicet Syracuſanus qui citatur à Plinio & Athenæo. Et librum ſcripſit de mirabilibus Siciliæ.* HERODOTVS. *Ita in Melpomene:* Diuinant, *inquit*, ad ſuorum accedentes monumenta, & illis, vbi preces peregerunt, indormiunt: vbi, quodcumque per quietem inſomnium viderunt, eo vtuntur. NICANDER. *Colophonius medicus fuit, qui ſcripſit tres libros de oraculis, vt Suidas & Athenæus referunt.* CELTAS. *Eorum generoſitatem adnotauit Valerius Maximus. (qui iuxta Plin. lib. 3. cap. 1. Celtiberi dicti, à Celtis Gallis, in Iberiam profectis, libro 2. cap. 6.* Auara & fœneratoria Gallorum Philoſophia; alacris & fortis Cymbrorum & Celtibærorum, qui in acie exultabant, tanquam glorioſè & fœliciter vita exceſſuri: lamentabantur D in morbo, quaſi turpiter & miſerabiliter perituri. Celtiberi etiam nefas eſſe ducebant prælio ſupereſſe, cùm is occidiſſet, pro cuius ſalute ſpiritum deuouerunt. *Ideo pernoctabant ad buſta & cineres virorum fortium, fauſta inde à mortuis expectantes oracula. Duo hic ab Auguſtino decerpo. Primò iuxta præcedens Scholium, & hunc Tertulliani textum, non magis verè, mortuos apparere quàm viuos dormientibus. Libro de cura pro mortuis cap. 11. narrat, cùm eſſet Mediolani, de anima parentis, filio ſuo apparente, & Chirographum, quo ſolutum fuerat debitum, oſtendente. Aliud præterea refert exemplum de ſeipſo, qui cùm Mediolani verſaretur, & nihil omnino de Eulogio Carthagine Rhetoricam docente cogi-* B *taret, noctu ei apparuit, & perplexum Ciceronis locum expoſuit, & concludit:* Quomodo, *inquit*, fiant iſta neſcio: ſed quomodolibet fiant, cur non eodem modo fieri credimus, vt in ſomnis quiſque videat mortuum, quomodo fit vt videat & viuum? ambobus vtique neſcientibus, neque curantibus, quis, vel vbi, vel quando eorum imagines ſomniet. Similia ſunt autem ſomniis nonnulla etiam viſa vigilantium, qui turbatos habent ſenſus, ſicut phrenetici, vel quocumque furentes modo. Nam & ipſi loquuntur ſecum, quaſi verè præſentibus loquantur: Et tam cum abſentibus, quam cum præſentibus, quorum C imagines cernunt, ſiue viuorum, ſiue mortuorum, &c. Huic rei ſimile eſt etiam illud, cùm homines altiùs quàm ſi dormirent, ſubtrahuntur corporis ſenſibus, & occupantur talibus viſis. Et his enim apparent imagines viuorum atque mortuorum: ſed cùm fuerint ſenſibus redditi, quoſcumque mortuos vidiſſe ſe dixerint, verè cum eis fuiſſe creduntur: nec attendunt qui hæc audiunt, ſimiliter ab eis abſentium atque neſcientium quorumdam etiam imagines viſas eſſe viuorum. &c. Viſa ſunt igitur iſta, quæ non præſtantur in ipſis rebus vt ſunt, ſed in quibuſdam rerum imaginibus adumbrantur. *Secundò, ad ſepulcra fortium noſtrorum, hoc eſt Martyrum, longè fauſtiora edita oracula, & miracula, tota teſtatur Eccleſiaſtica hiſtoria, & Auguſt. ſæpè. Vno aut altero loco contentus ero. Libro retract. cap. 13.* Quod dixi, *inquit*, nec miracula illa in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne anima ſemper viſibilia quæreret, & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit, verum eſt idem: *hæc dixerat libro de vera religione cap. 25.* Non enim nunc vſque, cùm manus imponitur baptizatis, ſic accipiunt Spiritum ſanctum, vt loquantur linguis omnium gentium: aut nunc vſque ad vmbram tranſeuntium prædicatorum Chriſti, ſanantur infirmi: & ſi qua talia tunc facta ſunt, quæ poſtea ceſſaſſe manifeſtum eſt. Sed non ſic accipiendum eſt quod dixi, vt nunc in Chriſti nomine fieri miracula nulla credantur. Nam ego ipſe quando iſtum ipſum librum ſcripſi, ad Mediolanenſium cor- S. Aug. S. Aug. S. Aug.

pora martyrum, in eadem ciuitate cæcum illuminatum fuiſſe iam noueram, & alia nonnulla, qualia tam multa etiam iſtis temporibus fiunt, vt nec omnia cognoſcere, nec ea quæ cognoſcimus, enumerare poſſimus. *Et Epiſt. 137. ad Clerum Hipponenſem, vbi de ſtupro à quodam iuuene impoſito Presbytero ſuo Bonifacio: & vtroque compulſo probationis defectu, pergere ad ſepulchrum Felicis martyris, vt iudicium miraculo transfigeretur:* Ele-

S. Aug. gi, *inquit*, aliud medium, vt certo placito, ſe ambo conſtringerent, ad locum ſanctum ſe peregrinaturos, vbi terribiliora opera Dei non ſanam cuiuſque conſcientiam multò facilius aperirent, & ad confeſſionem, vel pœnâ, vel timore compellerent. Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur, vel clauditur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari; vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet & coronet. Verumtamen ad iſta quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt conſilium eius perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non A fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, vbi Beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, quò volui vt pergerent, quia inde nobis facilius fideliuſque ſcribi poteſt quidquid in eorum aliquo fuerit diuinitùs propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, *ſepulchrum, quod alibi dixit vocari, monumentum, ſiue memoriam, quod admoneat mentem, & reficiet memoriam viuentium, circa mortuos*, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur; furem quemdam, qui ad eum locum venerat vt falſum iurando deciperet, compulſum fuiſſe confiteri furtum, & quod abſtulerat, reddere: Numquid non & Africa Sanctorum martyrum operibus plena eſt? Et tamen nuſquam hîc ſcimus talia fieri. Sicut enim, quod Apoſtolus dicit, non omnes Sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem ſpirituum; ita nec in omnibus memoriis Sanctorum iſta fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuique prout vult. S. Aug.

SERVVS DEI.

1. *Seruus Dei, eius debet, non ſuæ ſeruire voluntati; nec iuſſa tantùm implere, ſed & placita. De Ieiun. cap. 13. à p.*

QVale eſt autem, vt tuo arbitrio permittas, quod imperio Dei non das? plus humanæ licebit voluntati, quàm diuinæ poteſtati? Ego me ſeculo, non Deo liberum memini: ſic meum eſt vltro officium facere Domino, ſicut indicere illius eſt. non tantùm obſequi ei debeo, sed & adulari: illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo præſto.

SERVVS DEI. 1. SCHOL.

QVALE EST. *Quàm abſurdum, quantâ in Deum irreuerentiâ plenum.* ME SÆCVLO LIBERVM. *Sic iuxta Paulum. Rom. 6. 20.* Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ &c. Nunc verò liberati à pecca-

S. Aug. to, ſerui autem facti Deo. &c. *De quo ſic Aug. tract. 41. in Io. 8.* Non, *inquit*, dicat Chriſtianus, liber ſum, in libertatem vocatus ſum: ſeruus eram, ſed redemptus ſum, & ipſa redemptione liber effectus ſum; faciam quod volo, nemo me prohibeat à voluntate mea; ſi liber ſum: ſed ſi iſta voluntate peccatum facis, ſeruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad liberè peccandum, ſed vtere ad non peccandum: erit enim voluntas tua libera, ſi fuerit pia. Eris liber, ſi fueris ſer- B uus: liber peccati, ſeruus iuſtitiæ; dicente Apoſtolo, cùm ſerui eſſetis peccati. &c. *Sed Tertullianus exigit à Dei ſeruo, vt præter iuſſum quod implere debet, ſpontaneum etiam præſtet officium iuxta Pſaltem;* Voluntariè ſacrificabo tibi. &c. *Supererogatoria igitur opera, qualia ſunt ieiunia, exigit à Dei ſeruo Tertullianus. De quibus Aug. to. 6. lib. 1. de adulterinis coniugiis. cap. 14.* Hæc ſunt, *inquit*, quæ amplius erogantur ſaucio, qui curandus ad ſtabulum, Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Et ideo dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur eſſe gratiora, quantò magis oſtenduntur indebita. S. Aug.

2. *Seruum Dei pudeat ipſi non obedire, qui de ſeruis, & beſtiis ſibi à Deo ſubiectis, obſequium exigit. De Pat. cap. 4. in m.*

NOs non de hominibus modo ſeruitute ſubnixis, vel quolibet alio iure debitoribus obſequii, verùm etiam de pecudibus, etiam de beſtiis obedientiam exprimimus, intelligentes vſibus noſtris à Domino prouiſas traditaſque. Meliora ergo nobis erunt in obſequii diſciplina, quæ nobis Deus ſubdit? Agnoſcunt denique quæ obediunt. nos cui ſoli ſubditi ſumus, Domino ſcilicet, auſcultare dubitamus? At quàm iniuſtum eſt, quàm etiam ingratum, quod per alterius indulgentiam de aliis conſequaris, idem illi per quem conſequeris de temetipſo non rependere? Nec pluribus de obſequij exhibitione debita à nobis Domino Deo. Satis enim agnitio Dei quid ſibi incumbat, intelligit.

SERVVM DEI. 2. SCHOL.

SVBNIXIS. *ſubiectis.* ALIO IVRE. *Sicut regni, paternæ, & virilis poteſtatis, in ſubditos, filios, vxores.* DE PECVDIBVS. *Animalibus domeſticis.* DE BESTIIS, *agreſtibus cicuratis.* EXPRIMIMVS, *elicimus, extorquemus.* A DOMINO, *dicente Adæ*, Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram. AVSCVLTARE. *Aurem præbere obedientem; iuxta illud*, auſculta fili mi diſciplinam patris tui. AGNITIO DEI *non tantùm lumine naturali, ſed & fidei,* C *nos impellit vt Deo ſummo Regi, Domino, Creatori, Patri, vero animæ viro, & capiti Chriſto, obedientiam præbeamus. Auguſtinus to. 9. lib. de decem chordis. cap. 10.* Seruum, *inquit*, ſi haberes, velles vt ſeruiret tibi ſeruus tuus: ſerui tu meliori Domino Deo tuo. Seruum tuum non tu feciſti; & te, & ſeruum tuum ille fecit. Vis vt tibi ſeruiat, cum quo factus es; & non vis ſeruire ei à quò factus es? Ergo cùm vis vt ſeruiat tibi ſeruus tuus homo, & tu non vis ſeruire Domino Deo tuo, facis Deo, quod tu pati non vis. S. Aug.

Seruus ille, quòd tibi ſeruit indigno dignè, id eſt quòd indigno tibi benè ſeruit, & fideliter ſeruit, & purè te diligit; Deo debet, non tibi. Iuſtum eſt ergo, vt & tu attendas, quia ſub Domino es; ad quem & ille attendit vt ſeruiat tibi. *Et libro Soliloq.* S. Aug. *cap. 19. & 20. prælatum ſe & præfectum cunctis creaturis agnoſcit, & hinc magis obſtrictum diuinæ ſeruituti.* Poſt beneficium, *inquit*, creationis, quando in principio de nihilo ad imaginem tuam creaſti me, honorificans & exaltans me inter eas creaturas quas feciſti, & nobilitans lumine vultus tui, quo ſignaſti ſuperliminare cordis mei, quo ab inſenſibilibus pariter, & ſenſibilibus brutis diſcreuiſti me, & paulominus ab Angelis minuiſti: parum hoc fuit ante conſpectum diuinitatis tuæ: quoniam quotidianis, & ſingularibus, maximiſque donariis tuorum beneficiorum, me ſine intermiſſione nutriuiſti, & quaſi A filium tuum paruulum tenellum vberibus tuæ conſolationis lactaſti, & confortaſti me. Vt enim tibi totus ſeruirem, omnia quæcumque feciſti, in meum ſeruitiū tradidiſti. Omnia ſub pedibus hominis ſubiecisti, vt ſolus homo totus tibi ſubiiceretur. Et vt tuus totus homo eſſet, ſuper omnia opera tua dominatus eſt homo. Exteriora nempe pro corpore cuncta creaſti, ipſum verò corpus pro anima, animam verò pro te, vt tibi ſoli vacaret, & te ſolum amaret, poſſidens te ad ſolatium, inferiora verò ad ſeruitium. Quidquid enim cœli ambitu continetur, inferius animâ humanâ eſt, quæ facta eſt, vt ſummum bonum ſuperius poſſideret, cuius poſſeſſione beata fieret: cui ſi adhæſerit, cunctorum mutabilium inferiorum viciſſitudines ſupergrediens, illius ſummæ maieſtatis, cuius æmulatur ſpeciem æternæ immortalitatis faciem cum ſerenitate videbit.

3. *Seruus Dei, & vidua perſeuerans, ſolâ in Deum fiduciâ diues eſt. 1°. ad vxo. cap. 4. in f.*

PRæſume, oro te, nihil tibi opus eſſe, ſi Domino appareas: imò omnia habere, ſi habeas Dominum, cuius omnia. Cœleſtia recogita, & terrena deſpicies. Nihil viduitati apud Deum ſubſignatæ neceſſarium eſt, quàm perſeuerare.

SERVVS DEI. 3. SCHOL.

NIHIL TIBI OPVS ESSE. *Pſal. 33.* Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt timentibus eum. *In quem locum Auguſtinus.* Time Deum, *inquit*, ſed ſi timuero Deum, non habeo vn-S. Aug de viuam. Timete Dominum. &c. copiam promittit: trepidat & dubitat, ne ſi fortè timuerit Dominum, deſideret ille ſuperflua. Paſcebat te Dominus contemnentem ſe, & deſeret te timentem ſe? &c. *Deinde inducit obiicientem proſperantes impios, & Deum timentes omnibus bonis imminutos:* quotidie ad baſili-S. Aug. cam ſurgo, quotidie genuflecto, quotidie inquiro Dominum, & nihil boni habeo, iſte non inquiſiuit Dominum, & inter tanta bona defunctus eſt. Sic cogitantem ſuffocat laqueus ſcandali. Eſcam enim mortalem quærit in terra, & veram mercedem non quærit in cœlo, & mittit caput in laqueum diaboli, conſtringuntur ei fauces, & tenet diabolus ad maleficiendum, & ſic imitatur illum diuitem quem videt in tanta copia defunctum. &c. cùm repletus fueris ſpiritualibus diuitiis, pauper eris? & ille diues ideo fuit, quia habebat lectum eburneum, & tu pauper es cuius cubiculum cordis plenum eſt tantis gemmis virtutum, iuſtitiæ, veritatis, charitatis, fidei, patientiæ, & tolerantiæ? Explica diuitias tuas, habes illas, & compara diuitiis diuitum. At ille in mercato inuenit multas pretioſas, & emit eas. Si fidem inuenires venalem, quantum pro illa dares, quam te voluit Deus gratis habere, & ingratus es? Egent ergo illi diuites, egent, & quod eſt grauius, pane egent. Ne fortè putetis, quia auro egent & argento, quanquam & hoc egeant. Quantum habuit quidam, & quis eum ſatiauit? Sic mortuus eſt egens, quia plura volebat acquirere, quàm tenebat. Egent & pane, Quare egent & pane? ſi intelligas panem, ille enim dixit, ego ſum panis viuus. &c Et beati qui eſuriunt. &c. Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Sed quo bono? iam dixi. *De quo Moyſi dixit:* Veni, & oſtendam tibi omne bonum. SI DOMINO APPAREAS. *Vox iuris. Ex Budæo idem eſt in forenſibus, quod officii & obſequii exhibendi gratia, præſtò eſſe. Et apparitio eſt officium & actus apparendi; & aliquando ſumitur pro ipſis Apparitoribus, ſiue miniſtris magiſtratuum, qui eorum iuſſa exequuntur. Vlp.* B *l. finali. §. finali. ff. quod metus cauſâ. l. 1. C. de locat. præd. Sic Pſaltes:* Mane adſtabo tibi. &c. ſic in ſancto apparui tibi. OMNIA HABERE. *Auguſt. to. 9. lib. Soliloq. cap. 20.* Et corpori, *in*-S. Aug. *quit*, noſtro, licet adhuc corruptibili, & ignobili, vt videret, dediſti cœli claritatem per manum miniſtrorum tuorum indefeſſorum, Solis, & Lunæ, qui præcepto tuo iugiter die ac nocte deſeruiunt filiis tuis. Vt ſpiraret, largitus es aëris puritatem: vt audiret, ſonorum varietates; vt odoraret, odorum ſuauitates: vt guſtaret, ſaporum qualitates: vt contrectaret, dediſti corpulentorum omnium groſſitates. Adiumenta ſuis neceſſitatibus dediſti iumenta, volucres quoque cœli & piſces maris, & fructus terræ ad reficiendum impendiſti. Medicinas de terra propter ſin-C gulas quaſque corruptelas creaſti, ſingula ſolatia ſingulis malis obuiantia præparaſti: quoniam es miſericors & miſerator, & nouiſti figmentum noſtrum figulus noſter, & nos omnes quaſi lutum in manu tua. COELESTIA RECOGITA. *Sic ea recogitabat Auguſtinus ibidem cap. 21. Et ea ex terrenis iam datis, expectabat.* Ex his, *in*-S. Aug. *quit*, minimis tua magna, & ex his viſibilibus, tua inuiſibilia comprehendimus, Domine Deus ſancte, & bone creator noſter. Si enim, mi Domine, pro hoc corpore ignobili & corruptibili, tam magna & innumera beneficia præſtas à cœlo, & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ven-D tis & pluuiis, volucribus & piſcibus, beſtiis & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, cunctarum creaturarum tuarum miniſterio nobis ſucceſſiuè per ſua tempora miniſtrantium, vt alleues faſtidium noſtrum: qualia quæſo, & quàm magna, & innumerabilia erunt bona quæ præparaſti diligentibus te, in illa cœleſti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? &c. Cùm enim ſint hæc omnia valde bona & delectabilia, quæ bonis pariter maliſque communia tradidiſti; qualia futura ſunt illa quæ ſolis bonis recondiſti? &c. Si tanta ſolatia in hac die lacrymarum, quanta conferes in

die nuptiarum, &c oculus non vidit Deus abſque A te, quæ præparaſti diligentibus te. Secundùm enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, eſt etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abcondiſti timentibus te. VIDVITATI SVBSIGNATÆ. *Voto, Deo obſtrictæ; vel etiam poſt virum defunctum, cum Deo contracta.*

4. *Seruus Chriſti ſuccinctus, & cum lampade ardente redeuntem expectet Dominum.*
4 *cont. Marc. cap. 29. à p.*

a Luc. 12. 35. SVmus ſerui, dominum enim habemus Deum. [a] *Succingere debemus lumbos*, id eſt, expediti eſſe ab impedimentis laciniosæ vitæ & implicitæ: Item, *lucernas ardentes* habere, id eſt, mentes à fide accenſas, & operibus veritatis relucentes; atque ita *expectare Dominum*, id eſt Chriſtum. Vnde redeuntem? ſi *à nuptiis*, Creatoris eſt, cuius nuptiæ. Si non Creatoris, nec ipſe Marcion inuitatus ad nuptias iſſet, Deum ſuum intuens deteſtatorem nuptiarum. Defecit itaque parabola in perſona Domini, ſi non eſſet, cui nuptiæ competunt.

SERVVS CHRISTI. 4. SCHOL.

SVCCINGERE LVMBOS. *Sic iubet Dominus. Luc. 12. 35.* Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris: & vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum quando reuertatur à nuptiis. LACINIOSÆ. *Sinuoſæ, flexuoſæ, multiſque ambagibus impedita.* CREATORIS EST. *Chriſtus commendando nuptias, probat contra Marcionem nuptias deteſtantem, ſe filium eſſe Dei Creatoris, qui ab initio nuptias inſtituit in paradiſo terreſtri.* NEC MARCION INVITATVS. *Sicut Chriſtus filius Creatoris inuitatus fuit ad nuptias in Cana Galilea.* DEFECIT PARABOLA. *Fruſtra Chriſtus ſe comparaſſet Domino eunti ad nuptias, ſi ipſe non fuiſſet aptus his contrahendis. Sed ipſe de ſeipſo ſic apud Ioannem fatur:* qui habet ſponſam, ſponſus eſt; amicus ſponſi ſtat & audit eum. *Et Paulus* C *de Corinthiorum Eccleſia:* Deſpondi vos vni viro. *Et viros hortatur:* viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. *De hac parabola ſimul & virginum ſponſarum Agni, Auguſtinus ſermone 23. de verbis Domini:* Parum eſt, *inquit*, quia virgines ſunt, S. Aug. & lampades habent. Virgines propter abſtinentiam ab illicitis ſenſibus. Lampades habent, propter opera bona. De quibus operibus Dominus dicit, luceant opera veſtra coram hominibus, &c. Item diſcipulis dicit, ſint lumbri veſtri accincti, & lucernæ ardentes, &c. In lumbis accinctis virginitas, in lucernis ardentibus opera bona. Non ſolet dici virginitas vtique in coniugatis: tamen etiam ibi eſt fidei virginitas, quæ exhibet pudicitiam coniugalem. Nam vt nouerit ſanctitas veſtra, non im- D portunè ſecundùm animam, & ſecundum integritatem fidei quâ etiam ab illicitis abſtinetur, & bona opera fiunt, vnumquemque, vel vnamquamque animam virginem dici. Tota Eccleſia quæ conſtat ex virginibus, & pueris, & maritatis fœminis, & vxoratis viris, vno nomine Virgo eſt appellata. Vnde hoc probamus? Apoſtolum audi dicentem non ſolis ſanctimonialibus, ſed vniuerſæ prorſus Eccleſiæ: deſponſaui vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Et quia huius virginitatis corruptor diabolus cauendus eſt, continuò ipſe Apoſtolus cùm dixiſſet, deſponſaui vos, &c. Adiunxit, & ait, timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit verſutiâ ſuâ, ſic & veſtri ſenſus corrumpantur à caſtita- B te, quæ eſt in Chriſto. In corpore virginitatem pauci habent, in corde omnes habere debent, &c. Si & Virgo eſt, & lampades fert, & tamen non admittitur; *loquitur de fatua, oleum ſecum charitatis non habente vſque ad finem, ſicut infra exponit;* vbi ſe S. Aug. videt, qui nec virginitatem ab illicitis ſeruat, nec bona opera volens habere, in tenebris ambulat? *Et ſer. 39. de verb. Do. qui eſt de loco Lucæ 12. præcitato.* Dominus, *inquit*, noſter Ieſus Chriſtus, & venit ad S. Aug. homines, & abſceſſit ab hominibus, & venturus eſt ad homines. *Quando reuertetur à nuptiis.* Et tamen hic erat quando venit, nec receſſit quando abſceſſit, & ad eos venturus eſt, quibus dixit, ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſum- C mationem ſæculi, &c. de hoc audiſtis modo Euangelium quod monuerit nos, cautos nos faciens, & volens eſſe expeditos & paratos ad expectanda nouiſſima: vt poſt nouiſſima quæ ſunt in hoc ſæculo metuenda, ſuccedat requies quæ non habet finem, &c. Ab amore ſæculi huius vocati ſumus, vt aliud ſæculum ſperemus, & diligamus. In hoc abſtinere nos debemus ab omnibus illicitis concupiſcentiis, hoc eſt lumbos accinctos habere debemus: & feruere, & lucere in operibus, hoc eſt lucernas ardentes habere, &c. Quid eſt, lumbos accinctos? declina à malo. Quid eſt lucere? quid eſt lucernas ardentes habere? hoc eſt, & fac bonum. Quid eſt quod adiunxit, & ait, & vos ſimiles eſtote hominibus expectantibus Dominum ſuum? &c. niſi D quod in illo Pſalmo ſequitur, inquire pacem, & ſequere eam? Hæc tria, hoc eſt abſtinentia à modo, & operatio boni, & ſpes præmij æterni, commemorata ſunt in Actibus Apoſtolorum vbi ſcriptum eſt, quia docebat eos Paulus de continentia, de iuſtitia, & ſpe vitæ æternæ. Ad continentiam pertinet, ſint lumbi veſtri accincti; ad iuſtitiam pertinet, & lucernæ ardentes: ad expectationem Domini pertinet, quæ eſt ſpes vitæ æternæ. Ergo declina à malo, hæc eſt continentia: hi ſunt lumbi accincti: & fac bonum, hæc eſt iuſtitia, hæ ſunt lucernæ ardentes: quære pacem & ſequere eam, hæc eſt expectatio futuri ſæculi. Ergo ſimiles eſtote hominibus expectantibus Dominum ſuum quando veniat à nuptiis.

SEVERVS IMPERATOR.

Seueri Imperatoris tempus felix. De Pallio cap. 2. circa f.

QVantum reformauit orbis ſeculum iſtud? quantùm vrbium aut produxit, aut auxit, aut reddidit præſentis imperij triplex virtus: Deo tot Auguſtis in vnum fauente, quot cenſus tranſcripti? quot populi repurgati? quot ordines illuſtrati? quot bar-

bari excluſi? Reuerà orbis, cultiſſimum huius imperij rus eſt, eradicato omni aconito hoſtilitatis, & cacto, & rubo ſubdolæ familiaritatis, conſultus & amœnus ſuper Alcioni pometum, & Midæ roſetum.

SEVERVS IMPERATOR. SCHOL.

QVANTVM ORBIS. *Quot partes orbis ſæculum hoc quo viuimus florentiſſimum, mutauit in melius? quot vrbes aut erexit de nouo, aut euerſas reparauit, aut extructas ampliauit.* TRIPLEX VIRTVS. *Explicat trinam hanc virtutem dum ſubiicit* DEO TOT AVGVSTIS IN VNVM FAVENTE, *Deo ſcilicet propitio, in quo ſicut fide certa creditur perſonarum Trinitas in vnitatem eſſentiæ & ſummi dominij concurrere, ſic Imperium Romanum à tribus Auguſtis ſimul vnanimiter regi; à Seuero ſcilicet, & duobus filiis eius Antonino, & Geta. Hinc Xiphilinus, ſic Plautiano fatur, ex parte populi:* Quid tremis? quid palles? pluſquàm tres habes. Dicebant autem tres, Seuerum, & filios eius, Antoninum, & Getam. *Alij pro Antonino Baſſianum ponunt.* CENSVS TRANSCRIPTI *in tabulis cenſualibus deſcripti, ſicut Auguſtus fecerat ſub Chriſti natalem.* REPVRGATI. *Alij legunt,* propaginati. *Nouis coloniis productis.* ORDINES ILLVSTRATI. *Priſtino ſplendori redditi magiſtratus, habito delectu perſonarum.* BARBARI EXCLVSI. *Obfirmatis Imperij limitibus.* ORBIS. *Vel Romanus, vel totus orbis, hodie videtur excultum eſſe Imperij rus. Vel Imperium Romanum eſt totius mundi pars excultiſſima.* ACONITO HOSTILITATIS, *planta venenata eſt, quâ exprimit partes Peſcennij & Albini.* CACTO. *Alij legunt Carecto, ſpecies eſt cardui frequens in Sicilia. Et intelligit ſubdolam familiaritatem Plautiani. Vide Plinium, Theocritum, Theophraſtum, & Athenæum. De Cacto, Plin. lib. 21. c. 16.* Cactos, *inquit*, in Sicilia tantùm naſcitur ſuæ proprietatis & ipſa, cuius in terra ſerpunt caules, à radice emiſſi, lato folio & ſpinoſo. Caules vocant cactos: nec faſtidiunt in cibis inueteratos quoque. CONSVLTVS ET AMŒNVS. *Supple orbis. Alij legunt.* Conſitum & amœnum *ſcilicet* rus. ALCINOI POMETVM. *In Corſica inſula. Pomariorum huius Regis meminit Plinius libro 19. c. 4. Et Homerus libro 7. Odyſſea, cuius verba refert Iuſtin. Mart. Aduerſus gentes. De Midæ Roſeto ipſe Tertull. lib. de Cor. mil. & Herodot. lib. 8. Quidquid hic blandiatur Seuero Tertullianus, & Antonino Pio, ſub quo pacem fuiſſe ſcribit in Apol. cap. 5. ad quem Antoninum Iuſtinus Martyr ſcribit Apologiam pro Chriſtianis; tamen ſub ipſis, licet non expreſſo ipſorum mandato, ſed furore gentilium, & Præſidum ſententia, Chriſtiani vexati ſunt. Auguſtinus libro 18. de Ciuit. c. 52. vbi recenſet decem perſecutiones Eccleſiæ, & quintam Seuero imputat, non ex ſua, ſed hiſtoricorum mente.* Primam computant à Nerone quæ facta eſt, ſecundam à Domitiano, tertiam à Traiano, quartam ab Antonino, quintam à Seuero, ſextam à Maximino, ſeptimam à Decio, octauam à Valeriano, nonam ab Aureliano, decimam à Diocletiano & Maximiano. Plagas enim Ægyptiorum, quoniam decem fuerunt, antequam inde exire inciperet populus Dei, putant ad hunc intellectum eſſe referendas, vt nouiſſima Antichriſti perſecutio ſimilis videatur vndecimæ plagæ, quâ Ægyptij, dum hoſtiliter perſequerentur Hebræos, in mari rubro, populo Dei per ſiccum tranſeunte, perierunt. Sed ego illà re geſtâ in Ægypto, iſtas perſecutiones propheticè ſignificatas eſſe non arbitror: quamuis ab eis qui hoc putant, exquiſitè & ingenioſè illa ſingula his ſingulis comparata videantur, non prophetico ſpiritu, ſed coniecturâ mentis humanæ, quæ aliquando ad verum peruenit, aliquando fallitur. *Hic pungit Oroſium, qui libro 7. cap. 27. Hebræos cum Chriſtianis, Ægyptios cum Romanis, decem plagas cum decem perſecutionibus comparat. Cæterùm Spartianus meminit edicti à Seuero lati, Anno Chriſti 204. Imperij ſui decimo, quo ſub graui pœna vetuit Chriſtianos fieri. Euſeb. in Chron. & libro 6. hiſt. Eccl. cap. 1. & 2. Hiero. lib. de Script. Eccl. in Orig.* Generali, *inquit*, Edicto generalis perſecutio contra Chriſtianos indicta à Seuero; ac præterea ſpeciale Reſcriptum Romam miſit, vt Præfectus vrbis cognoſceret de illicitis collegiis, nempe de Chriſtianis conuentibus, ne cogi eos ſineret. *Sic ergo frigidus Aquilo prohibuit hortum concluſum Eccleſiæ nouis roſis, liliis, violis pullulare; qui ſupra Alcinoi pometum, & Midæ roſetum floreſcere, & fructificare debuerat.*

SILENTIVM.

Silentio productus eſt Deus Nus Monogenes, iuxta Valentinianos: quia ipſi myſteria ſua ſilentio velant. Cont. Valent. cap. 7. in m. V. Valentinianæ fabula. num. 4. à p. & ibid. cap. 9. à p. & num. 2.

SIMONIA.

Simonia omnis interdicta. Apol. cap. 39. à p.

PRæſident probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti; neque enim pretio vlla res Dei conſtat. Etiam ſi quod arcæ genus eſt, non de honoraria ſumma, quaſi redemptæ religionis congregatur.

V. Verbum. Templum. num. 2.

SIMONIA. SCHOL.

PRÆSIDENT. *Presbyteri & Epiſcopi. Hi enim Seniores. Vnde & Cyprianus de vnitate Eccleſiæ.* Quam, *inquit*, vnitatem tenere firmiter & vindicare debemus, maximè Epiſcopi qui in Eccleſia præſidemus. PROBATI. *Idem Cypr. in Ep. ad Felicem.* Quod & ipſum videmus diuina authoritate deſcendere, vti Sacerdos plebe præſente, ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio & teſtimonio comprobetur. NEQVE VLLA RES DEI. *Omnem hic excludit Simoniam, ſiue in emendis beneficiis, ſiue in Sacramentis, aliiſque rebus ſacris.* SI QVOD ARCÆ GENVS. *Gazophilacium intel-*

ligis, in quo reponebantur collecta, de quibus 1. Cor. 16. A De collectis quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite. HONORARIA SVMMA. *Alÿ legunt*, oneraria, vel ordinaria. *Vel quòd excluderet, vt alibi notaui, perſecutionis tempore,ᵃ pecuniâ redimendam eſſe vexationem, quàm vltrò ſine fuga ſuſtineri volebat: vel quòd Chriſtianam diſcipliplinam longè à Gentili more ſepararet, cuius dixit* religionem venalem ſeu redemptam, *cùm de idolis emptis & venditis loqueretur, auaritiâ Ethnicorum Sacerdotum. Et hæc eſt, ni fallor, de qua hic loquitur* honoraria ſumma redemptæ religionis. *Quod ironicum eſt. Quaſi honoris cauſa idola emerentur ad cultum.* Oneraria autem vel ordinaria *diceretur, ſi quaſi onus ordinarium imponeretur, & quaſi vectigal exigeretur. Inde enim ſubiecit, quod alio loco retulimus*, modicam B vnuſquiſque ſtipem menſtruâ die *ſicut Paulus ſuprà, per vnam ſabbati, hoc eſt Dominica die collectam fieri iuſſit.* Vel cùm velit, & ſi modo velit, & ſi modo poſſit, apponit; nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. *Impietas autem eſſet Simoniaca, ſi nomen, aut Sacramentum Chriſtiani venale eſſet; & acquirendi huius tituli honorandiſſimi cauſa, ſumma honoraria reponeretur in arca à quibuſcumque fidem profitentibus. Et ſic columba Spiritus ſancti, & pennæ eius deargentata, emerentur & venderentur iuxta Simonis negotium. De quo pulchrè Aug. in Pſal. 130. in verſum.* [S. Aug.] Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Non fui, *inquit*, ſuperbus, nolui quaſi in mirabilibus innoteſcere hominibus: nec quæſiui aliquid C ſupra vires meas, vnde me apud imperitos iactarem. Intendat charitas veſtra, magna res commendatur; quomodo Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat ſuper ſe, propterea plus illum delectauit potentia Apoſtolorum quàm iuſtitia Chriſtianorum. At vbi vidit per manus impoſitionem Apoſtolorum, & per orationes eorum, Deum dare fidelibus Spiritum ſanctum; & quia tunc per miraculum demonſtrabatur aduentus Spiritus ſancti, vt linguis loquerentur quas non didicerant, omnes ſuper quos veniebat Spiritus ſanctus; &c. Ideo tunc oportebat vt linguis loquerentur, vt ſignificarent, omnes linguas Chriſto credituras: vbi impletum eſt quod ſignificabatur, miraculum ablatum eſt: cùm ergo hoc videret Simon magus, voluit talia D facere, non talis eſſe: & noſtis quia etiam pecuniâ putauit comparandum Spiritum ſanctum. Erat ergo de talibus, qui in templum intrant ad emendum & vendendum: emere volebat, quod vendere diſponebat. Dominus illos expulit de templo qui columbas vendebant. Columba autem Spiritum ſanctum ſignificabat. Volebat ergo Simon emere columbam & vendere. Acceſſit Dominus Ieſus qui habitabat in Petro, & flagello reſticulæ expulit foras malum mercatorem. *Et to. 9. tract. 6. in caput 1. Io. vbi dicit eum in Samaria conuerſum Prædicatione Philippi Diaconi, vel Apoſtoli, & baptizatum: cùm autem Petrus & Ioannes veniſſent in Samariam, & impoſitione manuum vidiſſet dari Spiritum ſanctum, ſic de Simone ſubiicit:* [S. Aug.] Simon ille, *inquit*, qui non erat in Eccleſia columba ſed coruus, quia ea quæ ſua ſunt A quærebat, non quæ Ieſu Chriſti, vnde in Chriſtianis potentiam magis amauerat quàm iuſtitiam; vidit per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari Spiritum ſanctum, non quia ipſi dabant, ſed quia ipſis orantibus datus eſt: & ait Apoſtolis: quid vultis à me accipere pecuniæ, vt & per impoſitionem manuum mearum, detur Spiritus ſanctus? & ait illi Petrus, pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei putaſti pecuniâ comparandum, &c. Iam baptiſma habebat, ſed columbæ viſceribus non hærebat. Audi quia non hærebat. Verba ipſa Petri Apoſtoli aduerte; ſequitur enim: non eſt tibi pars neque ſors in hac fide. In felle enim amaritudinis video te eſſe. Columba fel non habet; Simon habebat, ideo ſeparatus erat à columbæ B viſceribus. Baptiſma illi quid proderat? &c. *Et tract. 10. in cap. 2. Io.* [S. Aug.] Simon ille, *inquit*, ideo volebat emere Spiritum ſanctum, quia vendere volebat Spiritum ſanctum: & putabat Apoſtolos mercatores eſſe, quales Dominus de templo flagello eiecit. Talis enim ipſe erat, & quod venderet, emere volebat. De illis erat qui columbas vendunt. Etenim in columba apparuit Spiritus ſanctus. Qui ergo vendunt columbas, fratres? qui dicunt, nos damus Spiritum ſanctum. Quare enim hoc dicunt, & quo pretio vendunt? pretio honoris ſui. Accipiunt pretium Cathedras temporales, vt videantur ipſi vendere columbas. Caueant à flagello de reſticulis. *Fiat menſa eorum, quorum menſas euertit numulariorum ſcilicet, coram ipſis in laqueum.* [S. Aug.] Columba C non eſt venalis. Gratis datur, quia gratia vocatur. Ideo fratres mei quomodo videtis eos qui vendunt, propolarioſos: quiſque quod vendit, laudat, &c. *Tale beneficium habeo, talem Canonicatum, Prioratum, Abbatiam, &c. tanti eſt redditus. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Sic crucifixum vendunt, & columbam Eccleſiam, & Spiritum ſanctum.* [S. Aug.] Circumit ergo aliquis emere columbam, vnuſquiſque ad propoſitum ſuum laudat quod vendit. Auertatur illius cor ab omni vendente, veniat vbi gratis accipitur, &c. Qui verò ipſis ſcripturis fallunt populos à quibus quærunt honores, vendunt boues, vendunt & oues, id eſt, ipſas plebes. Et cui vendunt niſi diabolo? *Suprà dixerat:* boues intelliguntur qui nobis Scripturas ſanctas diſpenſauerunt. D Boues erant Apoſtoli, boues erant Prophetæ. Vnde dicit Apoſtolus: boui trituranti os non infrænabis, &c. *Rurſum homil. 23 vbi dicit eundem Philippum fuiſſe qui baptizauit Simonem, & poſtea Eunuchum Candacis Reginæ, Diaconum ſcil.* [S. Aug.] Tunc ſic dabatur Spiritus ſanctus, vt etiam appareret datus. Qui enim eum accipiebant, linguis omnium Gentium loquebantur. Vt ſignificarent Eccleſiam in Gentibus linguis omnium locuturam. Acceperunt ergo Spiritum ſanctum, & in eis euidenter apparuit. Quod cùm vidiſſet Simon, putans hoc eſſe hominum, voluit eſſe & ſuum. Quod hominum putauit, ab hominibus emere voluit. Quantam, *inquit*, vultis à me pecuniam ſumere? &c. *De Philippo autem ſic loquitur ibid.* Cùm quidam in Samaria Euangelizati eſſent, & baptizati à Philippo Euangeliſta, vno de 7. Diaconis primitus electis, &c.

SIMPLICITAS.

Simplicitas columbæ, & fidei Chriſtianæ, prudentiam ſerpentis comitem habet: Eccleſia autem columba in editis eſt, hæreſis ſerpens in adytis. Contra Valent. cap. 2. per totum & 3. in p.

SImplices notamur apud illos, vt hoc tantùm, non etiam ſapientes: quaſi ſtatim deficere cogatur à ſimplicitate ſapientia, Domino vtramque iungente: ᵃ *Eſtote prudentes vt ſerpentes, & ſimplices vt columbæ.* Aut ſi nos propterea inſipientes, quia ſimplices, num

[a] Matth. 10.16.

ergo & illi propterea non ſimplices, quia ſapientes? Nocentiſſimi autem, qui non ſim-
plices, ſicut ſtultiſſimi, qui non ſapientes. Et tamen malim in eam partem meliori ſumi
vitio. Si fortè præſtat minùs ſapere, quàm peius; errare, quàm fallere. Porrò, facies Dei Sap. 1.1.
ſpectat in ſimplicitate quærentes, vt docet ipſa Sophia, non quidem Valentini, ſed Sa-
lomonis. Deinde infantes teſtimonium Chriſti, ſanguine litauerunt. Pueros vocem, qui
crucem clamant? nec pueri erant, nec infantes, id eſt ſimplices non erant. Repueraſ-
cere nos & Apoſtolus iubet ſecundùm Deum, vt malitiâ infantes per ſimplicitatem, ita 1. Cor. 14
demum ſapientes ſenſibus; ſimul dedi in ſapientiæ ordinem de ſimplicitate manantis. 20. Matth. 3.
In ſumma, Chriſtum columba demonſtrare ſolita eſt, ſerpens verò tentare. Illa & à pri- 16.
mordio diuinæ pacis præco: Ille à primordio diuinæ imaginis prædo. Ita faciliùs ſimpli- Gen. 3.1.
citas ſola Deum & agnoſcere poterit, & oſtendere, prudentia ſola concutere potius, & 4.
prodere. Abſcondat itaque ſe ſerpens quantùm poteſt, totamque prudentiam in late- Gen. 8.11.
brarum ambagibus torqueat, altè habitet, in cæca detrudatur, per amfractus ſeriem ſuam Gen. 3.4.
euoluat, tortuosè procedat, nec ſemel totus, lucifuga beſtia. Noſtræ columbæ etiam Cap. 111.
domus ſimplex, in editis ſemper, & apertis, & ad lucem. Amat figura Spiritus ſancti Orien- Zach. 3.8
tem, Chriſti figuram. Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodò abſcondi: quia nec pu- & 6.12.
debit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoſcere, quem iam illi natura commiſit,
quem quotidie in operibus omnibus ſentit, hoc ſolo minùs notum, quòd vnicum non
putauit, quòd in numero nominauit, quòd in aliis adorauit.

SIMPLICITAS. SCHOL.

SIMPLICES NOTAMVR. *Chriſtiani Romanæ Eccleſiæ, à Valentinianis vilipenduntur propter ſimplicitatem, quaſi ſint tantummodò ſimplices, & non etiam ſapientes. Quaſi eo ipſo prudentiâ careant, quod ſimplicitati ſtudeant: cùm Chriſtus ſerpentis prudentiam iunxerit columbæ ſimplicitati.* MELIORI SVMI VITIO. *Si quid vitij ſit in alterutro, eligerem potiùs haberi ſimplex, quàm* ſupra ſobrietatem ſapiens, *& potius in ſimplicitate mea falli, quàm aſtutiâ & calliditate alios fallere.* VT DOCET SOPHIA. *Opponit hic ſapientiam Salomonis, commentitiæ Valentini Sophiæ. Sic ergo Salomon Sap. 1. 1.* Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum: apparet autem eis qui fidem habent in illum. INFANTES. *Innocentes pueri pro Chriſto ab Herode occiſi.* TESTIMONIVM LITAVERVNT. *Teſtimonio Chriſti, & eius honori ſanguinem ſuum immolauerunt. Sic de patientia cap. 10. idem verbum accuſatiuo iungit:* quem honorem litabimus Domino? &c. PVEROS VOCEM. *Pungit Iudæos, quos illi pueri non malitiâ, ſed ætate ſola paruuli, clamantes Heliſæo:* Aſcende calue, aſcende calue: *iuxta Auguſtinum figurabant, dicturos,* tolle tolle, crucifige eum. APOSTOLVS IVBET. *1. Cor. 14. 20.* Fratres nolite pueri effici ſenſibus, *Syr. mentibus veſtris,* ſed malitiâ paruuli eſtote: ſenſibus autem perfecti eſtote. SIMVL DEDI, *coniunxi duas has virtutes, & direxi in ordinem ſapientiæ. Siue oſtendi, qualis ſit ordinata ſapientia & bona, illa videlicet quæ manat de fonte ſimplicitatis, quam Deus reſpicit, in quam ſuam ſapientiam infundit. Alij legunt,* ita demum ſapientes ſenſibus ſimus, diuinæ ſapientiæ ordinem de ſimplicitate amando. COLVMBA SOLITA EST. *Inſolitum tamen eſt, ſolitum dicere quod eſt rarum. Semel enim in Iordane columba Chriſti inſedit capiti, niſi velis, eam quam infra vocat,* diuinæ pacis præconem, *quæ reuerſa eſt ad Arcam, roſtro gerens oliuæ ramum, Chriſtum figurare ore pacem nunciantem Apoſtolis, poſt diluuium paſſionis. Sicut & ſerpens Euam tentauit recens, vt Chriſtum antiquus, & Eccleſiam in muliere veſtitam Sole, draco vetuſtiſſimus in fine temporum.* DEVM CONCVTERE ET PRODERE. *Eius membra vexando, & ad proditionem fidei fideles inducendo.* ALTE HABITET. *In profundo & obſcuro. In Bytho & Syge Valentini, hic eſt profundo ſilentio, quem ſuis indicebat diſcipulis: cùm ſimplicitas fidei à Spiritu ſancto infuſa, ſit in Eccleſiæ domo, in ciuitate ſupra montem*

A *poſita, in lucerna ſuper candelabrum aureum.* FIGVRA SPIRITVS, *columba, amat orientem, id eſt Chriſtum, de quo Zach. 3.8.* Ecce ego adducam ſeruum meum Orientem. *Vbi Sanct. Pagn. ex Hebr. vertit:* Seruum meum germen: *oliuæ ſcilicet & pacis. Et rurſum ibid. verſu 12.* Ecce vir, Oriens nomen eius. *Eſa. autem 46.11.* Vocans ab Oriente auem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ. *Quam auem, niſi columbam?* AVRES DEDERE. *Aperire ad fidem.* Fides enim ex auditu. NATVRA COMMISIT. *Quaſi fideicommiſſum & depoſitum credidit. Lumen naturæ, ex effectis perſuaſit authorem omnium rerum.* VNICVM NON PVTAVIT. *Agit non de recto naturæ lumine, quo ſaniores Philoſophi Deum vnum cognouerunt, ſed de corrupto quo vulgus plures Deos credidit, & in creaturis*
B *pro Diis habitis, Deum in turba vnicum minus notum, confusè proinde adorauit. Aug. to. 3. lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 16. Aduertit notitiam proprietatum animalium neceſſariam eſſe ad intelligentiam Scripturæ ſacræ, & profert exemplum loci hic à Tertulliano citati de ſerpente & columba.* Rerum, *inquit,* ignorantia, facit obſcuras figuratas locutiones, cùm ignoramus, vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumue rerum, quæ plerumque in Scripturis ſimilitudinis alicuius gratiâ ponuntur. Nam & de ſerpente quod notum eſt, totum corpus eum pro capite obiicere ferientibus, quantùm illuſtrat ſenſum illum, quo Dominus iubet aſtutos eſſe ſicut ſerpentes: vt ſcilicet pro capite noſtro quod eſt Chriſtus, corpus potius perſequentibus offeramus,
C ne fides Chriſtiana tanquam caput necetur in nobis, ſi parcentes corpori, negemus Deum: vel illud quod per cauernæ anguſtias coarctatus, depoſitâ veteri tunicâ vires nouas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandam ipſius ſerpentis aſtutiam, exuendumque ipſum veterem hominem ſicut Apoſtolus dicit, vt induamur nouo: & exuendum per anguſtias, dicente Domino; intrate per anguſtam portam. *Et to. 4. lib. qq. Euang. q. 8.* Eſtote, *inquit*, prudentes ſicut ſerpentes, ad cauendum malum, in capite cuſtodiendo quod eſt Chriſtus. Nam ſerpens totum corpus pro capite obiicit perſequenti. Vel quod per anguſtias ſe coarctans, veteri tunicâ exutus innouetur, &c. *Quod & repetit enarratione in Pſal. 57. in verſum, furor illis in ſimilitudinem ſerpentis, &c. circa f.* Nam ſi cauendum malum ita moneret, vt violenter reſiſtendum eſſet

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

malis, non ſuprà dixiſſet, mitto vos ſicut oues in A medio luporum. Simplices autem ſicut columbas eſſe voluit ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis, nullum omnino animalium necat, non ſolùm grandium, contra quæ vires non habet, ſed etiam minutiſſimorum, quibus etiam perparui paſſeres aluntur. Eſt autem omnibus irrationalibus animantibus, vna quædam inter ſe ſocietas, ſicut etiam rationalibus ſua, id eſt hominibus, non ſolùm ſecum, ſed etiam cum Angelis. Diſcunt ergo ex ſimilitudine columbarum, nulli prorſus nocere ad ſocietatem ſuam pertinenti participatione rationis. *Quod autem ſupra Tertullianus in textu figuram Spiritus ſancti vel Chriſti dixit eſſe columbam, eamque pacis eſſe Symbolum, concinit Auguſtinus to. 9. tract. 6. in primum caput Io. vbi de apparitione Spiritus ſancti in columba* S. Aug. *ſuper Chriſtum.* Si, *inquit*, gemitus columbæ eſt, quod omnes nouimus, gemunt autem columbæ in amore: audite quid dicat Apoſtolus, & nolite mirari, quia in columbæ ſpecie voluit demonſtrari Spiritus ſanctus. Quid enim oremus ſicut oportet inquit, neſcimus: ſed ipſe Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid ergo fratres mei? hoc dicturi ſumus, quia Spiritus gemit, vbi perfecta & æterna beatitudo eſt ei cum Patre & filio? &c. Non ergo Spiritus ſanctus in ſemetipſo, apud ſemetipſum in illa Trinitate, in illa beatitudine, in illa æternitate ſubſtantiæ gemit, ſed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Nec parua res C eſt, quod nos docet Spiritus ſanctus gemere, inſinuat enim nobis quia peregrinamur, & docet nos in patriam ſuſpirare, & ipſo deſiderio gemimus. Cui benè eſt in hoc ſæculo, imò qui putat, quòd ei benè ſit, qui lætitia rerum carnalium, & abundantia temporalium, & vana fœlicitate exultat, habet vocem corui: vox enim corui clamoſa eſt, non gemebunda, &c. *Subiicit in Arca columbam fuiſſe & coruum:* S. Aug. Qui ſunt corui? inquit, qui ſua quærunt. Qui columbæ? qui ea quæ Chriſti ſunt, quærunt. *Quæ ſurſum ſunt ſapiunt, qui ſimplex vnum ſummum bonum cum ſimplici columba quærunt, qui à ſponſo audire merentur, vna eſt columba mea, perfecta mea. Cuius oculi columbarum, iuxta Euangelij ſimplicem oculum.* S. Aug. Propterea ergo cùm mitteret Spiritum ſanctum, duobus modis eum oſtendit viſibiliter, per columbam, & per ignem. Per columbam, ſuper Dominum baptizatum; per ignem, ſuper diſcipulos congregatos, &c. Ibi ſimplicitas, hìc feruor oſtenditur. Sunt enim qui dicuntur ſimplices, & pigri ſunt: vocantur ſimplices, ſunt autem ſegnes.

Non talis erat Stephanus plenus Spiritu ſancto. Simplex erat, quia nemini nocebat; feruens erat, quia impios arguebat. Non enim tacuit Iudæis, cuſus ſunt verba illa flammantia: durâ ceruice, &c. Magnus impetus, ſed columba ſine felle ſæuit. Nam vt noueritis, quia ſine felle ſæuiebat, illi auditis his verbis, qui corui erant, ad lapides ſtatim aduerſus columbam cucurrerunt: cœpit Stephanus lapidari, & qui paulò ante fremens & feruens ſpiritu, tanquam in inimicos impetum fecerat, & tanquam violentus inuectus erat in verbis igneis, atque ita flammantibus, vt audiſtis, durâ ceruice, &c. vt qui ea verba audiret, putaret Stephanum, B ſi ei liceret, ſtatim illos velle conſumi: venientibus in ſe lapidibus ex manibus eorum, genuflexo ait, Domine ne ſtatuas illis, &c. *Memini corui lapides in vas mittentis vt aqua ſurſum aſcenderet. Et de vaſe gratiæ non aqua ſed oleum ſurgit, vt ſugerent corui mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Quid mirum? columba roſtro depromit oliuam, dum corui laniant eius carnem.* Inhæſerat vnitati columbæ. Prior enim il- S. Aug. lud fecerat magiſter, ſuper quem deſcendit columba qui pendens in Cruce ait, Pater ignoſce illis, &c. ergo ne Spiritu ſanctificati dolum habeant, in columba demonſtratum eſt: ne ſimplicitas frigida remaneat, in igne demonſtratum eſt. Nec moueat quia linguæ diuiſæ ſunt, &c. diſtant inter ſe linguæ, ſed linguarum diſtantiæ non ſunt ſchiſmata. In linguis diuiſis noli diſſipationem timere, vnitatem cognoſce in columba. Sic ergo, ſic oportebat demonſtrari Spiritum ſanctum venientem ſuper Dominum, vt intelligat vnuſquiſque ſi habeat Spiritum ſanctum, ſimplicem ſe eſſe debere ſicut columbam: habere cum fratribus, veram pacem, quam ſignificant oſcula columbarum, &c. oſculantur corui, ſed laniant: A laniatu innocens eſt natura columbarum, &c. Illi habent veram pacem, qui Eccleſiam non laniauerunt. Nam corui de morte paſcuntur. Hoc columba non habet, de frugibus terræ viuit, innocens eius victus eſt: quod verè, fratres, mirandum eſt in columba. Sunt paſſeres breuiſſimi, qui vel muſcas occidunt: nihil horum columba: non enim de morte paſcitur. *Et lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 16.* Nec aliam, *inquit*, ob cauſam S. Aug. facilè eſt intelligere pacem perpetuam ſignificari oleæ ramuſculo, quem rediens ad arcam columba pertulit, niſi quia nouimus & olei lenem contactum non facilè alieno humore corrumpi, & arborem ipſam frondere perenniter.

SOCIETAS MALA.

1. *Societas mala, vt leproſi, fugienda eſt. 4. cont. Marc. cap. 9. à p.*

Luc. 5. 13. Num. 5. 2. & ſeq. 1. Cor. 5. 11.

QVoniam attentiùs argumentatur apud illum ſuum neſcio quem συνταλαίπωρον, id eſt commiſeronem, & συμμισούμενον, id eſt, coodibilem, in leproſi purgationem, non pigebit ei occurrere, & in primis figuratæ legis vim oſtendere; quæ in exemplo leproſi non contingendi, immo ab omni commercio ſubmouendi, communicationem prohibebat hominis delictis commaculati; cum qualibus & Apoſtolus cibum quoque vetat ſumere: participari enim ſtigmata delictorum, quaſi ex contagione, ſi quis ſe cum peccatore miſcuerit.

* 2. *Societas mala, maximè fornicatoris, auerſanda. De Pudic. cap. 18 à p. V. Remiſſio mœchis neganda. In Alphabeto Errorum. num. 14. in m.*

1. Cor. 5. 9. a 1. Tim. 5. 22. b Epheſ. 5. 7. 8.

MOdicum fermentum totam deſipit conſperſionem. Item ad Timotheum, [a] *Manus nemini citò imponas, neque communices delictis alienis.* Item ad Epheſios, [b] *Nolite ergo participes eſſe eorum. Fuiſtis enim aliquando tenebræ.* Et adhuc preſſiùs, *Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, immo & reuincite ea. Quæ enim in occulto ab eis fiunt, turpe eſt edicere.*

Quid turpius impudicitiis? Si autem & [c] *ab otioſè incedente fratre denuntiat ſubduci* Theſ- *Ibid.*
ſalonicenſibus, quantò magis & à fornicatore? Hæc enim conſultata ſunt Chriſti [d] *Eccle-* c 2. Theſſ
ſiam diligentis, qui ſe pro ea tradidit vti eam ſanctificet, emundans lauacro aquæ in verbo, vt ſi- 3. 6.
ſtat ſibi Eccleſiam glorioſam, non habentem maculam aut rugam, vtique poſt lauacrum; *ſed ſit* d Epheſ
ſancta & ſine opprobrio, exinde ſcilicet *ſine ruga* vetuſtatis, vt virgo; *ſine macula* fornica- 5. 25. 26.
tionis, vt ſponſa; *ſine probro* vilitatis, vt emundata. 27.

* 3. *Societas, vel opinio malorum deſeritur, abſque elogio leuitatis. De Pudic. cap. 1. circa m.*

ERit igitur & hic aduerſus Pſychicos titulus, aduerſus meæ quoque ſententiæ retro penes illos ſocietatem, quò magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam ſocietatis repudium, delicti præiudicium eſt: quaſi non faciliùs ſit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. Atenim me non magis dedecorabit vtilis leuitas, quàm ornarit nocens. Non ſuffundor errore quo carui, quia caruiſſe delector, quia meliorem me & pudiciorem recognoſco. Nemo proficiens erubeſcit. Habet & in Chriſto ſcientia ætates ſuas, per quas deuolutus eſt & Apoſtolus. [a] *Quum paruulus*, inquit, *eſſem tan-* a 1. Cor.
quam paruulus loquebar, tanquam paruulus ſapiebam. At vbi vir ſum factus, ea quæ paruuli fue- 13. 11.
rant, euacuaui. Adeo diuertit à ſententiis priſtinis, nec idcirco deliquit, quòd æmulator factus eſt non paternarum traditionum, ſed Chriſtianarum; optans etiam vt præciderentur, qui circumciſionem detinendam ſuadebant.

SOCIETAS MALA. 1. 2. 3. SCHOL.

NEſcio qvem. *Marcionitam intelligit quem vocat* commiſeronem & coodibilem, id eſt ſocium & participem miſeriæ & odij quo digni ſunt Marcionitæ. In leprosi pvrgationem. *Quem Chriſtus curauit de quo alibi diximus, cuius causâ Marcion cauſam argumentandi captauerat, quem tacitè mordet, hæreticos leproſis comparans, à ſocietate Catholicorum arcendos, ne eorum ſtigmata & notas, maculaſque leproſas homines ſanæ fidei contrahant ex commercio errantium. Vnde* 1. *Cor.* 5. 11. Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri; ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi nec cibum ſumere. *De hoc loco vide alibi dicta.*

2. Conspersionem desipit. *Maſſam corrumpit.* Revincite ea. Magis autem redarguite. Edicere, *& dicere.* Otiose incedente 2 *Theſſ.* 3. 6. Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionem quam acceperunt à nobis. *Tranſlat. Syr.* Vt recedatis ab omni fratre qui in deterius ambulat.

3. Notam levitatis. *Quòd ab ipſorum ſocietate transferim ad Montaniſtas.* Societatis repvdivm. *Malæ ſcilicet.* Qvando veritas. *Dummodo. Hi duo poſtremi loci excerpti ſunt ex locis erroneis Authoris, hic autem poſiti quòd his benè vti fas ſit ad malæ ſocietatis fugam. Apoſtoli locos etiam hic citatos pro ſuo ſchiſmate tuendo Donatiſtæ proferebant quos & retulit Auguſtinus libro* 2. *contra Epiſtolam Parmeniani. cap.* 18. *ex* 2. S. Aug. *Cor.* 6. Nolite iungi cum infidelibus, quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? &c. quæ verba, *inquit*, iſti carnaliter ſentientes per tot diuiſiones ſeipſos minutatim in ipſa vna Africa conciderunt. Non enim intelligunt, neminem coniungi cum infidelibus, niſi qui facit peccatum paganorum, vel talia facientibus fauet: nec quemquam fieri participem iniquitatis, niſi qui iniqua vel agit, vel approbat, &c. S. Aug. *Et cap.* 20. *locum Epheſ.* 5. Nolite communicare infructuoſis operibus tenebrarum, &c. Non communicare, *inquit*, eſt non conſentire. Quod propter Eccleſiæ diſciplinam parum eſt, niſi etiam redarguantur, vt corrigi poſſint. Sed hæc ſaluâ pace facienda ſunt, & quantùm admittit officium conſeruandæ vnitatis, ne ſimul eradicetur & triticum. S. Aug. *Et cap.* 21. *Ex.* 1. *Tim.* 5. Ne communicaueris peccatis alienis, teipſum caſtum cuſtodi. Docuit ex ſequenti, quemadmodum quod priùs dixit intelligendum ſit: qui enim ſeipſum caſtum cuſtodit, non communicat peccatis alienis. Si enim communicat, conſentit: ſi conſentit, corrumpitur: ſi corrumpitur, caſtum ſe non ſeruat, &c. *Et cap.* 22. *Ex* 1. *Cor.* 5. S. Aug. 9. Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Dixit hoc Parmenianus, atque abiit. Nec ei nunc oſtendi poteſt, in parte Donati, non ſolùm modicum fermenti, ſed multum veneni, ex illis ouis aſpidum ruptis, & præualidis iam ſerpentibus, &c. Et Ticonius quidem multa dixit, quæ illis temporibus, & ſicut interior nouerat, quam non modico, ſed multo fermento totam ſuam maſſam nollent fateri corruptam, qui totum orbem terrarum peccatis Afrorum fermentatum eſſe criminarentur, &c. Quod ſi vel hoc concedunt, quam magnam putant eſſe maſſam ſuam, vt non potuerit tota corrumpi, &c. *Quod poteſt torqueri in Montaniſtas, Nouatianos, Tertullianiſtas, aliosque Schiſmaticos ſe ab vnitate & ſocietate ſanctæ Eccleſiæ, propter aliquorum exempla mala & ſcandala diuidentes. Porrò quantum periculi ſit in ſocietate & amicitia colloquiiſque malorum. Ipſe docuit Aug. libro* 2. *Confeſſ. cap.* 9 *vbi de furto pomorum.* S. Aug. Solus, *inquit*, non facerem furtum illud, in quo me non libebat id quod furabar, ſed quia furabar; quod me ſolum facere prorſus non liberet, nec facerem. O nimis inimica amicitia, ſeductio mentis inueſtigabilis, ex ludo & ioco nocendi auiditas, & alieni damni appetitus, nullâ lucri mei, nullâ vlciſcendi libidine: ſed cùm dicitur, eamus, faciamus, & pudet non eſſe impudentem. *Sed longè damnoſiorem ſocietatem ſuam fuiſſe fatetur cuidam amico ſuo libro* 4. *cap.* 4. S. Aug. In illis, *inquit*, annis quo primùm tempore in municipio quo natus ſum, docere cœperam, comparaueram amicum ſocietate ſtudiorum nimis charum, coæuum mihi, & conflorentem flore adoleſcentiæ. Mecum puer creuerat, & pariter in ſcholam ieramus, pariterque luſeramus. Sed nondum ſic erat amicus, quanquam nec tunc quidem ſicuti eſt vera amicitia, quia non eſt vera niſi cùm eam tu adglutinas inter inhærentes tibi charitate diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Sed tamen dulcis erat nimis, cocta feruore parilium ſtudiorum. Nam & à fide vera, quam non germanitùs & penitus adoleſcens tenebat, deflexeram eum in ſuperſtitioſas fabellas, & pernicioſas, propter quas plan-

A gebat me mater. Mecum iam errabat in animo homo ille, & non poterat anima mea ſine illo, &c. cùm laboraret ille febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore lethali. Et cùm deſperaretur, baptizatus eſt neſciens, me non curante, & præſumente id retinere potiùs animam eius, quod à me acceperat, non quod in neſcientis corpore fiebat. Longè autem aliter erat, nam recreatus eſt, & ſaluus factus. Statimque vt primùm cum eo loqui potui: potui autem mox vt ille potuit, quoniam non diſcedebam, & nimis pendebamus ex inuicem. Tentaui apud illum irridere, tanquam & illo irriſuro mecum baptiſmum quem acceperat, mente atque ſenſu abſentiſſimus, ſed tamen iam ſe accepiſſe didicerat. At ille me exhorruit vt inimicum; admonuitque mirabili & repentinà libertate, vt ſi amicus eſſe vellem, talia ſibi dicere deſinerem. Ego autem ſtupefactus, atque turbatus, diſtuli omnes motus meos, vt conualeſceret priùs, eſſetque idoneus viribus valetudinis, cum quo agere poſſem quod vellem. Sed ille abreptus dementiæ meæ, vt apud te ſeruaretur conſolationi meæ, poſt paucos dies me abſente repetitur febribus, & defungitur. Quo dolore contenebratum eſt cor meum, & quidquid aſpiciebam mors erat, & erat mihi patria ſupplicium & paterna domus mira infelicitas, & quidquid cum illo communicaueram, ſine illo in cruciatum immanem vertebatur. *Sermone autem* 81. *de diuerſis monet filios* S. Aug. *lucis baptizatos recedere à filiis tenebrarum.* Diuiſit Deus inter lucem & tenebras: & vocauit Deus lucem diem, &c. Si ergo Deus vocauit diem lucem, ſine dubio illi quibus dicit Apoſtolus Paulus, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino; dies erant: quoniam ille qui iuſſit de tenebris lumen clareſcere, illuminauit eos. Infantes iſti quos cernitis exteriùs dealbatos, interiùſque mundatos, qui candore veſtium ſplendorem mentium præfigurant, cùm peccatorum ſuorum nocte premerentur, tenebræ fuerunt. Nunc autem quia mundati ſunt lauacro indulgentiæ, quia irrigati fonte ſapientiæ, quia perfuſi luce iuſtitiæ: hic eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo, &c. B Audite ergo nos, ô nouelli filij caſtæ matris: in vno audite nos, filij virginis matris. Quoniam fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino; vt filij lucis ambulate, filiis lucis adhærete, &c. bonis fidelibus adhærete. Sunt enim quod peius eſt, fideles mali: ſunt fideles, qui vocantur, & non ſunt. Sunt fideles, in quibus Sacramenta Chriſti patiuntur iniuriam: qui ſic viuunt, vt & ipſi pereant, & alteros perdant. Pereunt quippe ipſi, malè viuendo; perdunt verò alios, malè viuendi exempla præbendo. Vos ergo dilectiſſimi nolite talibus iungi, bonos quærite, bonis adhærete, boni eſtote.

SOCRATES.

1. *Socrati Pædagogus dæmon à puero adhæſit. De Ani. cap. 1. in m.*

SAnè Socrates faciliùs diuerſo ſpiritu agebatur. Siquidem aiunt dæmonium illi à puero adhæſiſſe, peſſimum reuera pædagogum, etſi poſt deos, & cum deis dæmonia deputantur penes Poëtas, & Philoſophos.

2. *Et V. Verbum Philoſophus num.* 6.

SOCRATES. SCHOL.

FACILIVS. *Ob propenſionem naturæ in malum curioſitatis & ſcientiæ, cuius appetitu Eua primò ſeducta eſt à ſerpente.* DIVERSO SPIRITV. *Malo, & diabolico. Prius enim immediatè dixeras.* Cui veritas comperta ſine Deo, cui Deus cognitus ſine Chriſto, cui Chriſtus exploratus ſine Spiritu ſancto, cui Spiritus ſanctus accommodatus ſine fidei Sacramento? *Vnde miror Iuſtinum Martyrem Apolog.* 2. *Socratem inter Martyres computantem, quòd eadem cauſa fuerit accuſatus, quâ Chriſtiani vexabantur: & eundem, ſicut & Heraclitum, alioſque Græcos Philoſophos, componere cum Abraham, Anania, Miſaële, aliiſque Dei ſeruis, per fidem in Chriſtum iuſtificatis. Sanius poſt Tertullianum Auguſtinus libro 8. de Ciuit. cap.* 27. Abſit, *inquit, de hominibus tranſcriptis in Deos loquebatur*, vt eos quamuis Deos habeant, ſanctis S. Aug. Martyribus noſtris, quos tamen Deos non habemus, vlla ex parte audeant comparare. Sic enim non conſtituimus Sacerdotes, nec offerimus ſacrificia Martyribus noſtris: quia incongruum, indebitum, illicitum eſt, atque vni Deo tantummodò debitum: vt nec criminibus ſuis, nec ludis eos turpiſſimis oblectemus, vbi vel flagitia iſti celebrant Deorum ſuorum, ſi, cùm homines eſſent, talia commiſerunt, vel conficta delectamenta dæmoniorum noxiorum, ſi homines non fuerunt. *Tum ſtatim de Socratis dæmonio ad Tertulliani mentem:* Ex S. Aug. iſto, *inquit*, genere dæmonum, Socrates non haberet Deum, ſi haberet Deum. *Id eſt ſi in Deum verum crederet, & ſpiritu Dei ageretur vt Dei filius &* C *fidelis.* ſed fortaſſe homini, ab illa arte faciendi S. Aug. Deos, alieno & innocenti, illi importauerint *importauerint, impoſuerint*, talem Deum, qui eâdem arte excellere voluerunt. *De dæmonibus autem cum Diis habitis à Philoſophis & Poëtis ſubiicit:* Quid ergo plura? S. Aug. non eſſe ſpiritus iſtos colendos propter vitam beatam, quæ poſt mortem futura eſt, *aduerte Tertullianum priùs egiſſe de æquanimitate Socratis cicutam bibituri, de immortalitate ſecuri.* Nullus vel medio- S. Aug. criter prudens ambigit. Sed fortaſſe dicturi ſunt Deos quidem eſſe omnes bonos, dæmones autem alios bonos, alios malos: & eos per quos ad vitam in æternum beatam perueniamus, colendos eſſe cenſebunt, quos bonos opinantur. Quod quale ſit iam in volumine ſequenti videndum eſt. *Et libro* 9. S. Aug. *cap.* 1. Et bonos & malos Deos eſſe quidam opina- D ti ſunt: quidam verò de diis meliora ſentientes, tantum eis honoris laudiſque tribuerunt, vt nullum Deorum malum credere auderent. Sed illi qui Deos quoſdam bonos, quoſdam malos eſſe dixerunt, dæmones quoque appellauerunt nomine Deorum: quanquam & Deos, ſed rariùs, nomine dæmonum: itaut ipſum Iouem quem volunt eſſe Regem ac Principem cæterorum, ab Homero fateantur dæmonem nuncupatum. *Legendus Eugubinus lib.* 8. *de perenni Philoſophia cap.* 2. *Heſychius in Lexico. Budæus in Comment. &c. de dæmonio Socratis videndus Cyprianus lib. quòd idola non ſint dij. Clem. Alex.* 1. *Strom. Lact. lib.* 2. *cap.* 15. *Plato in Apolog. Apuleius de Deo Socratis.*

SOL.

1. *Solem cum Perſis Chriſtiani non colunt, licet die Solis vacent, & orent ad Orientem. Apol. cap. 16. circa f.*

ALij planè humaniùs & veriſimiliùs Solem credunt Deum noſtrum, ad Perſas ſi fortè deputabimur, licet Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipſum vtique in ſuo clypeo. denique inde ſuſpicio, quòd innotuerit nos ad orientis regionem precari. ſed & plerique veſtrûm affectatione aliquando & cœleſtia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis. Æquè ſi diem Solis lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione, quàm religione Solis, ſecundo loco ab eis ſumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipſi ab Iudaico more, quem ignorant. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 13. Et lib. 1. ad Nationes cap. 5. & 6.*

SOL. 1. SCHOL.

A ALII, *ex Gentilibus, meliùs de nobis ſentientes, nos æquant Perſis, & cum eis computant qui Solem adorant, & in ſcuto ſuo, ſiue armis & ſtemmatibus, ſiue in clypeis, vel linteis depictum habent. Geminâ autem coniectura fundantur; ſiue quòd videant nos vacare Dominica die, qui dies eſt Solis; ſiue quòd aſpiciant nos verſis vultibus ad Orientem orare.* RELIGIONE SOLIS. *Non quòd ſolem tanquam Deum colamus.* SECVNDO LOCO. *Poſt Perſas numinis cultores æſtimamur, qui non quidem vt Iudæi ex Dei præſcripto, ſed Gentilitio more diem Sabbati Saturno ſacrum, otio, gula, laſciuia celebrabant:* HABENTES IPSVM VTIQVE. *Alij legunt*, vbique, *id eſt in quacumque orbis plaga verſemur: non pictum & fictum in linteo, ſed ipſummet in proprio & ſuo clypeo, id eſt orbe & circulo: quem tamen non adoramus vt Gentiles, nec ſub eo quaſi Deo* B *potenti, & clypeo ſuo protegente militamus; ſed in tabernaculo ſub rotunda ſpecie ſanctiſſimi Sacramenti, medios inter Solis aureos radios poſitum adoramus, de quo Pſaltes*, In Sole poſuit tabernaculum ſuum *Pſalmo 18. in quem locum Aug.* (S. Aug.) Dominus, *inquit*, vt aduerſus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem ſed gladium miſſurus in terram, in tempore, vel in manifeſtatione, *quod fit maximè dum exponitur publicè ſanctiſſimum Sacramentum, quo velut clypeo contra Saracenos B. Clara pugnauit;* (S. Aug.) tanquam militare habitaculum ſuum, hoc eſt diſpenſationem Incarnationis ſuæ. *Et vbi diſpenſatur, niſi in Euchariſtiæ Sacramento? de quo idem Aug. lib. 9. Conf. cap. vlt. vbi de matris deſiderio.* Imminente, C *inquit*, die reſolutionis ſuæ, non cogitauit ſuum (S. Aug.) corpus ſumptuosè contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupiuit, aut curauit ſepulchrum patrium: non iſta mandauit nobis, ſed tantummodò memoriam ſui ad altare tuum fieri deſiderauit, cui nullius diei prætermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, quâ deletum eſt Chirographum quod erat contrarium nobis, quâ triumphatus eſt hoſtis, computans delicta noſtra, & quærens quid obiiciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem ſanguinem? quis ei reſtituet pretium quo nos emit, vt nos auferat ei? ad cuius pretij noſtri Sacramentum, *tanquam ad ancile, ſiue ſcutum*, ligauit ancilla tua animam ſuam D vinculo fidei. Nemo à protectione tua, *clypeo tuo, de quo Pſaltes, iuxta Malac. de Sole iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, dixit; ſub vmbra alarum tuarum protege nos*, dirumpat eam. Non ſe interponat nec vi nec inſidiis leo vel draco. *Cui adde illud Pſaltis*; tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei. *Domum in qua verè habitat*; Scuto circumdabit te veritas eius, *qui dixit*, caro

A mea verè eſt cibus. *De quo*; verè non eſt hic aliud niſi domus Dei: non timebis à timore nocturno, *non columna nubis & ignis, ſed Sole protectus* à ſagitta volante in die. *Hoc clypeo munitus, non in linteo depicto Sole, ſed* ipſummet vtique habentes in ſuo clypeo. *De oratione verſus orientem facienda, Clem. Alex. Stromate 7.* verſus orientem preces fiunt. *Dion. de Eccl. Hierar. cap. 2.* Ad occaſum inuerſus Satanam abiurabis, rurſuſque ad ortum te conuertens, Deum confiteberis. *Rationes diuerſas afferunt Patres. Primò quòd nobiliora Deo ſacrentur. Vnde Iuſtin. Martyr. quæſt. ad Orthodox.* Eam, *inquit*, ob rem precationis tempore, ad orientem omnes conuertimur. *Secundò ex Damaſc. libro 4. Orthodoxa fidei. cap. 13.* Dominus, *inquit*, cùm in cru- B ce penderet, ad occaſum proſpiciebat, eoque nomine ita adoramus, vt eum obtueamur. *Tertiò quia ex Hiero in cap. 6. Amos:* in myſteriis primùm renuntiamus ei qui in occidente eſt, nobiſque moritur cum peccatis: & ſic verſi ad Orientem, pactum inimus cum Sole iuſtitiæ, & ei nos ſeruituros eſſe promittimus. *Auguſtinus autem to. 4. lib. 2. de ſer. Do. in Monte cap. 5.* (S. Aug.) Cùm, *inquit*, ad orationes ſtamus, ad orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit: non tanquam ibi, *quaſi in loco determinato corporaliter ſitus*, ſit Deus, & quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbique præſens eſt, non locorum ſpatiis, ſed maieſtate potentiæ: ſed vt admoneatur animus, ad naturam excellentio- C rem, *quin & mundi partem præſtantiorem*, ſe conuertere, id eſt ad Dominum: cùm ipſum corpus eius quod eſt terrenum, ad corpus excellentius, id eſt ad corpus cœleſte conuertitur. Conuenit etiam gradibus religionis & plurimùm expedit, vt omnium ſenſibus, & paruulorum, & magnorum benè ſentiatur de Deo Et ideo qui viſibilibus adhuc pulchritudinibus dediti ſunt, nec poſſunt aliquid incorporeum cogitare, quoniam neceſſe eſt vt cœlum præferant terræ, tolerabilior eſt opinio eorum, ſi Deum quem adhuc corporaliter cogitant, in cœlo potiùs credant eſſe quàm in terra. *Aliam addo rationem ex Pſalmiſta, iuxta eiuſdem Aug. expoſitionem in Pſal. 67.* Pſallite Deo qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem. In his, *inquit*, verbis ille (S. Aug.) D non intelligit Chriſtum, qui eius reſurrectionem aſcenſionemq; non credit. Ad orientem verò quod addidit, nonne etiam ipſum locum, quoniam in partibus orientis eſt vbi reſurrexit, & vnde aſcendit, expreſſit? Ergo ſuper cœlum cœli ſedet ad dexteram Patris, &c. Et quoniam inde venturus eſt ad iudicandos viuos & mortuos, attende quod ſequitur: ecce dabit vocem ſuam, vocem virtutis. Ille qui ſicut agnus coram tondente ſe fuit ſine voce, ecce dabit

vocem ſuam; nec vocem infirmitatis tanquam iudicandus, ſed vocem virtutis tanquam iudicaturus. *Rectè ergo oraturi aduocatum & iudicem, qui aſcendit ad orientem id eſt Patrem, ex plaga Orientali, ad quam venturus eſt iudex, ad orientem vertimur. Quartam rationem profero ex Baſilio libro de Spiritu ſancto, cap.* 27. Omnes, *inquit*, ſpectamus ad Orientem, cùm precamur, pauci tamen nouimus, quòd id facientes antiquam requiramus patriam, videlicet paradiſum, quem conſtruxit Deus in Eden, ad Orientem. *Orientem tandem, & Solem iuſtitiæ Chriſtum colimus, non illum quem Platonici extollunt iuxta Aug.* S. Aug. *lib.* 10. *de Ciuit. cap.* 29. Solem *inquit* iſtum, & cætera ſidera, non ſolùm in libris veſtris corpora eſſe fatemini, &c. verùm etiam altiore vt putatis peritiâ, hæc eſſe animalia beatiſſima perhibetis, & cum his corporibus ſempiterna. *Arguit deinde quod beatorum corpora exemplo Chriſti immortalia futura ne-* S. Aug. *gent.* Futura, *inquit*, ſempiterna minimè dubitamus, & talia futura quale reſurrectionis ſuæ Chriſtus demonſtrauit exemplo, &c. Nihiloque animæ contemplationem quâ in Deum figitur, impedientia. *Nec nos quidem Anaxagoræ diſcipuli, ſed tamen Chriſtum Solem credimus & ignitum lapidem.* Petra enim erat Chriſtus. Ignem venit mittere in terram. S. Aug. *Auguſt lib.* 18. *de Ciuit. cap.* 31. Miror, *inquit*, cur Anaxagoras reus factus ſit, *ab Athenienſibus ex Diogene Laërtio lib.* 2. *& Ioſepho lib.* 2. *cont. Apionem, morte damnatus eſt*, quia Solem eſſe dixit lapidem ardentem, negans vtique Deum: cùm in eadem ciuitate gloriâ floruerit Epicurus, vixeritque ſecurus, non ſolùm Solem, ſed vllum ſiderum Deum eſſe non credens, ſed nec Iouem, nec vllum Deorum omnino in mundo habitare contendens, ad quem preces hominum, ſupplicationeſque perueniant. *Nos credimus ad Chriſtum, & per eum ad Patrem noſtras peruenire, eique vt parenti lucis Dominicam diem Solis, vt filij lucis primam & vltimam mundi diem conſecratam colimus. Aug. ſer.* 15. *de verb.* S. Aug. *Apoſt.* Completis, *inquit*, ſeptem diebus, reditur ad primum. Finitur ſeptimus, Dominus ſepultus; reditur ad primum, Dominus reſuſcitatus. Domini enim reſuſcitatio, promiſit nobis æternum diem, & conſecrauit nobis Dominicum diem. Qui vocatur Dominicus, ipſe videtur propriè ad Dominum S. Aug. pertinere, quia eo die Dominus reſurrexit. *Et ſer.* 251. *de temp.* Dominicum diem Apoſtoli & Apoſtolici viri, ideo Religioſâ ſolemnitate habendum ſanxerunt, quia in eodem redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Quique ideo Dominicus appellatur: vt in eo à terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantùm diuinis cultibus ſeruiamus: dantes ſcilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus & Saluator reſurrexit à mortuis: ita & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Apparet autem hunc etiam in Scripturis ſanctis eſſe ſolemnem. Ipſe enim eſt primus dies ſæculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli, in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipſo de cœlis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, manna in eodem in eremo primùm de cœlo datum eſt, &c. Ac ideo ſancti Doctores Eccleſiæ decreuerunt omnem gloriam Iudaici Sabbatiſmi in illam transferre, vt quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies noſtra vera, quando reſurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore ſimul perfecta. S. Aug. *Ep. autem* 119. *ad Ianuarium.* Animæ, *inquit*, omnium Sanctorum ante reſurrectionem corporis, ſunt quidem in requie, ſed in ea non ſunt actione quâ corpora recepta vegetatur. Talem quippe actionem ſignificat dies octauus qui & primus, quia non aufert illam requiem, ſed glorificat: non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, *mentis requiem turbans*, quia nec corruptio. *Tandem idem primus dies mundi qui & vltimus, dies lucis, quo* fulgebunt iuſti ſicut Sol. *De quo paucis Auguſtinus. lib.* 22. *de Ciuit.* S. Aug. *cap. vltimo* ſeptima erit Sabbatum noſtrum, cuius finis non erit veſpera, ſed Dominicus dies, velut octauus æternus, qui Chriſti reſurrectione ſacratus eſt, æternam non ſolùm ſpiritus, verùm etiam corporis requiem præfigurans.

Et libro 1. *ad Nationes cap.* 13. HVMANIVS, *quàm qui nobis cultum aſinini capitis imputant.* ETIAM COELESTIA. *Qui terrena plurimùm, vilia, lutea opera manuum hominum colitis.* LABIA VIBRATIS. *Erecto in cælum ore quaſdam orationes eiaculantes.* IN LATERCVLVM, *album ſeptem dierum cuiuſque Hebdomadis. Sic dictum, quòd in eo laterent arcana. Vnde & dicti laterculenſes præfecti laterculis. De quo & idem Tertull. contra Valent. cap.* 29. Ex eorum ergo laterculo, & in Reges & in Sacerdotes allegere conſueuerunt. *Laterculum porrò duplex fuit; minus, ſub cura Quæſtoris; maius ſub cura Primicerij Notariorum; vt notat Marianus; qui & ſubiicit dictos codices dignitatum, & adminiſtrationum ciuilium, vel militarium, & mandatorum principalium, & promotionum, & conſuetudinum notitiam continentes. Sigibertus de laterculo Paſchali ſcribens:* Theophilus, *inquit*, Alexandriæ Epiſcopus, Cyclum de obſeruatione Paſchæ per centum annos digeſtum, quem laterculum vocauit, ab hoc anno inchoauit. *Alij dictum volunt, quaſi quadrum; quòd quatuor fuerint ſacri laterculi ſcrinia, vt conſtat ex Nouella* 8. *De maiori laterculo agitur l.* 2. *C. de Offic. Præfect. Præt. Afric. de minori l.* 1. *&* 2. *de Offic. Quæſt. de ſcrinio ſacro laterculi l. vltima. C. de Offic. Magiſtr. Offic. Cuiacius item teſtatur ſe habere librum Victurij de ratione Paſchali, in cuius extremo per indicem conſulum dies Paſchalis ſubnotatur, qui codex*, laterculus Paſchalis *inſcribitur.* IVDÆI, *Iudaici feſti, ceremonias alienas ab antiquo Deorum cultu, vos Gentiles obſeruatis.* COENA PVRA, *ſine fermentato pane, abſque prænio balneorum apparatu, cum abſtinentia à cibis immundis.* ORATIONES LITERALES. *In litatione & ſacrificiis adhibitæ. Vel in principio, &, ſine quaſi Liturgiæ litatoribus, haberi ſolitæ. Oratio quippe excellentiori modo à Tertulliano vocatur, lib. de Orat.* Sacrificiorum orationes. *Et libro ad Scapulam dicit;* Chriſtianos ſacrificare Deo purâ prece. AB EXCESSV, *digreſſione ad ceremonias veſtras, Iudaicis ſimiles, vel à transgreſſione religionis veſtræ antiquæ, ad alienas.* DIEM EIVS. *Dominicam.*

Et libro 2. *ad Nat. cap.* 5. AD HVMANIOREM. *Rationi propiorem.* CON. *Conuertimur.* COG. *Cognitione.* SVFFRAGIO. *Cooperatione.* CIRCVLORVM. *Orbium Cæleſtium, & Zonarum habitabilium.* ENORMITAS, *exceſſus & intemperies.* STATIONIBVS, *Solſtitiis, vel in ſingulis ſignorum domibus, ſingulis menſibus commorando.* PATROCINIVM MENSIVM, *Luna enim velut Domina & patrona gubernat menſem. Vnde & Eccli.* 43. 6. Luna in omnibus in tempore ſuo oſtenſio temporis & ſignum æui. à Luna ſignum diei feſti, luminare quod minuitur in conſummatione. Menſis ſecundùm nomen eius eſt, creſcens mirabiliter in conſummatione. SIGNACVLA QVÆDAM. *Sic Gen.* 1. 14. Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos. FIDEM CONVENIRE. *Conciliare fidem, quâ elementa dij eſſe credantur, tam ob beneficia, quàm ob incommoda ab eis manantia.* REBVS IPSIS.

A *Non ſunt tam ſtulti homines, vt ipſis elementis vel gratias agent, vel maledicta ingerant.* MALAGMATIS. *Emplaſtris & fomentis mollientibus.* ET QVVS, *ſupple tecta obruunt.* OFFICIA, *miniſteria, inſtrumenta.* LICENTIA PASSIVITATIS, *vſus communis, quo licet omnibus paſſim vti elementis, quaſi ex effuſa bonitate.* FIDE OPERVM. *Conſtantiâ, & tenore.*

Nos verò Catholica fides docet, mundum non eſſe Deum, neque elementa vel cæli luminaria, quæ à Deo facta ſunt vt docuit Auguſtinus libro contra Origeniſtas & Triſcil-
S. Aug. *lianiſtas cap.* 8. Factum, *inquit*, mundum credimus Dei bonitate, magnum, bonum, a ſummo, & non facto bono, in quo fierent omnia bona valde ſecundùm naturam, & aliis alia meliora, à ſummis creaturis, vſque ad infima diſtinctis gradibus ordi-
B nata, vt eo modo eſſent omnia, dum non eſſent ſola potiora, & haberent eius numeri terminum, quem conſtituendum apud ſe vidit omnium naturarum creaturarumque conditor Deus, qui ea non facta didicit, ſed nouerat eſſe facienda. *Et libro.* 1.
S. Aug. *retract. cap.* 3. Nec Plato, *inquit*, in hoc errauit, quia eſſe mundum intelligibilem dixit, ſi non vocabulum quod Eccleſiaſticæ conſuetudini in re illa non vſitatum eſt, ſed ipſam rem velimus attendere. Mundum quippe intelligibilem nuncupauit ipſam rationem ſempiternam atque incommutabilem, quâ fecit Deus mundum. Quam qui eſſe negat, ſe-
C quitur vt dicat, irrationabiliter Deum feciſſe quod fecit: aut cùm faceret, vel antequam faceret, neſciſſe quid faceret, ſi apud eum ratio faciendi non erat. Si verò erat, ſicut erat, ipſam videtur Plato vocaſſe intelligibilem mundum. Nec tamen iſto nomine nos vteremur, ſi iam ſatis eſſemus litteris Eccleſiaſticis eruditi. *Et libro* 5. *de Gen. ad litt. cap.* 20.
S. Aug. Sunt, *inquit*, qui arbitrantur tantummodò mundum ipſum factum à Deo, cætera iam fieri ab ipſo mundo, ſicut ille ordinauit & iuſſit, Deum autem ipſum nihil operari. Contra quos profertur illa ſententia Domini Io. 5. Pater meus vſque modò operatur. &c. Deinde quia non ſolùm magna atque præcipua, verum etiam iſta terrena, & extrema ipſe operatur, ita dicit Apoſtolus. 1. Cor. 15. non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum gra-
D num, & cæt. Deus autem dat illi corpus quomodo voluerit, & vnicuique ſeminum proprium corpus. Sic ergo credamus, vel ſi poſſimus, etiam intelligamus, vſque nunc operari Deum, vt ſi conditis ab eo rebus, operatio eius ſubtrahatur, intereant. *Et*
S. Aug. *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 9 Sicut matres grauidæ ſunt fœtibus, ſic ipſe mundus grauidus eſt cauſis naſcentium: quæ in illo non creantur niſi ab illa ſumma eſſentia, vbi nec oritur, nec moritur aliquid, nec incipit eſſe, nec deſinit.

Et lib. 2. *ad nat. cap.* 6. SERVILITER CVRRERE. *Alludit ad præmiſſa de diis à currendo dictis. Concluditque elementa, cælos, ſydera, homini ſeruire, vt de ipſo Sole cecinit Pſaltes:* Exultauit vt gygas ad currendam viam. *Et rurſum:* Ordinatione tuâ perſeuerat dies,
E quoniam omnia ſeruiunt tibi. INTEGRE STARE. *Prorſus immutabilem eſſe.* MAIORA DETRIMENTA. *Præter menſtruos defectus, eclypſes integras.* MAGI. *Aſtrologi.* CONIECTANDI ARTIFICIO. *Augurandi peritiâ.* SVB ALIQVO. *Supple rectore ſunt.* DILIGENTER, *affectato ſtudio, & inueſtigatione curioſâ.* AD MYTICH. *Mythicos, ſi ad Poëtas fabuloſos conuerſus, de diuinitate eos interroges, tolerabilior erit error quo cæleſtia corpora, ſitu, magnitudine, virtute ſupereminent homini, vt Deos eſſe credant, quam qui à Poëtis fabuloſè finguntur. Deum & Chriſtum eius, lumen inextinguibile & immutabile nos colimus, qui ortum neſcit, nec occaſum. De quo Pſal.* 71. Et permanebit cum Sole & ante Lu-
nam: *Vbi Auguſtinus:* Quid, *inquit*, magnum eſt per- S. Aug.
manere cum Sole, ei per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, niſi quia hæc Prophetia præmiſſa eſt propter eos qui putant religionem no-
B minis Chriſtiani, vſque ad certum tempus in hoc ſæculo victuram, & poſtea non futuram? Permanebit ergo cum Sole, quamdiu Sol oritur & occidit, hoc eſt quamdiu tempora iſta voluentur, non deerit Eccleſia Dei, id eſt Chriſti corpus in terris. & cæt. Quod ergo tempus antecedit, æternum eſt. Et hoc verè habendum eſt æternum, quod nullo tempore variatur, ſicut in principio erat Verbum. Sed per Lunam ſignificare maluit incrementa defectuſque mortalium. & cæt. tanquam diceret, ante Lunam, id eſt ante generationes generationum, quæ tranſeunt deceſſione & ſucceſſione mortalium, tanquam incrementis, decrementiſque Lunaribus:
C Ac per hoc quid meliùs intelligitur permanere ante Lunam, niſi omnia mortalia immortalitate precedere? *Idem Aug. lib.* 10. *confeſſ. c.* 6. Non dubiâ, ſed S. Aug.
certâ conſcientiâ Domine amo te. Percuſſiſti cor meum verbo tuo, & amaui te. Sed & cœlum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem: Nec ceſſant dicere omnibus, vt ſint inexcuſabiles. & cæt. Et quid eſt hoc? interrogaui terram, & dixit, non ſum. Et quæcumque in eadem ſunt, idem confeſſa ſunt. Interrogaui mare & abyſſos, & reptilia animatum viuarum, & reſponderunt, non ſumus Deus tuus. Quære ſuper nos. Interrogaui auras flabiles, & inquit vniuerſus aër cum incolis ſuis: fallitur Anaximenes, non ſum Deus tuus. Interrogaui cœlum, Solem, Lunam, ſtellas, neque nos ſumus Deus tuus quem quæris,
D inquiunt. Et dixi omnibus his quæ circumſtant fores carnis meæ: dicite mihi de Deo meo quod vos non eſtis, dicite mihi de illo aliquid: Et exclamauerunt voce magnâ, ipſe fecit nos. Interrogatio mea, intentio mea; & reſponſio eorum, ſpecies eorum. *Tandem & res mutabiles & defectibiles quales ſunt lucidiſsima creatura Sol & Luna, & quælibet terrena & cæleſtia Deos eſſe non poſſe, per ſe clamant apud Auguſti-*
num lib. 11. *Confeſſ. cap.* 4. Ecce, *inquit*, ſunt cœlum S. Aug.
& terra, clamant quòd facta ſint, mutantur enim atque variantur. Quidquid autem factum non eſt, & tamen eſt, non eſt in eo quicquam quod ante non erat, quod eſt mutari, atque variari. Clamant etiam, quod ſeipſa non fecerint: ideo ſumus, quia facta ſumus. Non ergo eramus antequam eſſemus:
E vt fieri poſſemus à nobis. Et vox dicentium eſt ipſa euidentia.

2. Solis eclypſis prodigia in conuentu Vticenſi, viſa ad Scap. cap. 3. in m.

SOl ille in conuentu Vticenſi extincto penè lumine adeo portentum fuit, vt non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, poſitus in ſuo hypſomate & domicilio. Habetis Aſtrologos.

3. Solis eclypſis in morte Chriſti, notata eſt in Gentilium Arcanis. Apol. cap. 21. à m.

SVffixus ſpiritum cum verbo ſponte dimiſit, præuento carnificis officio. Eodem momento dies, medium orbem ſignante Sole, ſubducta eſt. deliquium vtique putauerunt, qui id quoque ſuper Chriſto prædicatum non ſcierunt: ratione non deprehenſa, negauerunt. & tamen eum mundi caſum relatum in arcanis veſtris habetis.

SOLIS ECLYPSIS. 2. & 3. SCHOL.

SOL ILLE, *viſibilis, portentoſo & extraordinario defectu luminis laborare viſus eſt.* IN CONVENTV VTICENSI. *Vtica oppidum eſt Africum vicinum Carthagini, de quo Plin. lib. 5. cap. 4.* Catonis, *inquit*, morte nobilis. *Per conuentum autem intelligit contractam in vnum locum ex compluribus hominum generibus multitudinem, cùm à magiſtratibus iudicii cauſa populus colligitur, iuxta Briſſonium. Et conuentum agere ſeu habere dicebatur Proconſul, cùm ſtatuto anni tempore in celebri aliqua Prouinciæ cui præerat, ciuitate, iudiciorum exercendorum gratiâ conſidebat: quo loci Prouinciales de controuerſiis ſuis diſceptaturi conueniebant. Ita præfatus Briſſonius. Alij intelligunt non de iuridico conuentu, ſed de peculiari quodam; cùm Seuerus miſit legiones ad Africam*, ne, *vt refert Spartianus*, per Lybiam, & Ægyptum, Niger Africam occuparet, ac populum Romanum penuriâ rei frumentariæ, perurgeret. HYPSOMATE, *vox Græca deriuata à verbo ὑψόω extollo, eleuo. Vnde & Plutarchus, τὰ ὑψώματα τῶν ἀστέρων dixit, eleuationes ſiue aſcendentia Aſtrorum.* DOMICILIO, *Domo.* HABETIS ASTROLOGOS. *Hi referunt, naturalem eclypſim Solis non poſſe accidere dum Sol eſt in ſua altitudine & domo, ſed neceſſarium eſſe vt ſit in capite, vel cauda draconis.*

3. SVFFIXVS. *Crucifixus Chriſtus, cùm magna voce clamaſſet, iuxta Lucam 23. 46.* Erat autem ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſam terram vſque in horam nonam. Et obſcuratus eſt Sol, & velum templi ſciſſum eſt medium. Et clamans voce magnâ Ieſus ait: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens expirauit. *Vel vt Matthæus habet. 27. 50* Ieſus autem iterum clamans voce magnâ emiſit ſpiritum PRÆVENTO CARNIFICIS OFFICIO. *Crurifragium intelligit, de quo vide alibi dicta, ex Aug. Lactantio, & Iſidoro, excerpta ex notis Philologicis Edmundi Merillii Iuriſconſulti Doctiſsimi Magiſtri mei.* Crurifragium, *inquit*, ex more Romanorum, non Hebræorum. Nam cùm quidam viuaciores in cruce manerent, crurifragio mortem accelerabant. *Ioannis autem. 19. 39.* Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum illo: ad Ieſum autem cùm veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lanceâ latus eius aperuit. *In quem locum Aug. to. 9. lib. de Cataclyſmo cap. 4.* Percuſſit latus lanceâ perſequutor, & S. Aug. fudit pretium Redemptor. *Ex eodem Merillio num. 40. iuxta Orig. tract. 35. in Math. more Romano ſatellites lanceas geſtabant, & crucifixorum latus lanceâ fodiebant, ſiue vt citiùs morerentur, ſiue vt deprehenderent an eſſent mortui. Dicit autem non eſſe improbabile hunc militem fuiſſe Centurionem qui ex more renunciaret Pilato, factum quod imperauerat iuxta Tacitum libro 3. Annal.* Nuntianti Centurioni, vt mos militiæ, factum eſſe quod imperaſſet. SPONTE. *Sicut dixerat,* Nemo tollit animam meam, ſed ego pono eam. MEDIVM ORBEM. *Ipſa meridie, Sole in medio cæli poſito.* DELIQVIVM. *Defectum, eclypſim naturalem.* PRÆDICATVM *Prophetatum Amos. 8. 9.* Et erit in die illa dicit Dominus Deus, occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. RATIONE

A NON DEPREHENSA. *Quæ porrò ratio in tam portentoſo deliquio? quo, in plenilunio quo Agnus Paſchalis edebatur, Luna proinde à Sole remotiſsima, et coniuncta foret, tribus horis motu feſtina, per totum orbem factis tenebris, cùm tantulum lunæ corpus, magnum Solis orbem omni terræ obducere non poſſet.* IN ARCANIS. *Alij legunt,* Archiuis. *Lact. lib. 4. cap. 19. tradit has tenebras à Sybilla prædictas. Oroſius lib. 7. cap. 4. dicit id teſtari Græcorum libros. Dyoniſ. Areop. in Ep. ad Policarpum. Baro. ad Annum Chr. 746. ſub Conſtantino Copronymo in Oriente, Paleſtina, & tota Syria, horrendas tenebras, & terræ motus factos narrat à die quarta Auguſti vſque ad kal. Octobris. Sed non vniuerſales tenebras, ſicut in morte Chriſti, quales notat Origenes lib. 2. cont. Celſum, & Euſeb. in Chron. ex teſtimonio ipſius Phlegontis, Hadriani Imperatoris liberti, inſignis Chronographi. Dyoniſ.*
B *Areop. in Ep. ad Apollophanem. Idem Baro. ad An. Chri. 203. dicit hoc anno, Scapulam accepto mandato à Plautiano, penes quem abſente Seuero, erat ſumma rerum occidentalium, ſuffectum Saturnino Africæ Proconſuli, mouiſſe perſecutionem contra Chriſtianos. Vnde eum Tertullianus multis rationibus, & maximè ſupra memorato portentoſo Solis defectu deterruit. Anno item Chri. 393. iuxta Hiero. in Ep. ad Pammach. cont. Ioannem Hieroſol. Epiſc. circa Pentecoſten. 4. hora diei Sole deficiente miriſicè, tantas tenebras factas eſſe, vt omnes iam venturum iudicem formidarent. Id etiam referunt Socrates lib. 5. cap. 24. Proſper & Marcellinus in Chron. Anno Theodoſii decimoquinto. Alias præterea duas narrat poſt necem*
C *Conſtantini filii Irenes, Anno 797. num. 1. & ſub Io. Papa 20. Anno. 1033. num. 1. Auguſtinus præter alibi citatam eius Epiſtolam 80. Vbi de defectu Solis in Chriſti paſsione; duas ſimul retulit lib. 3. de Ciuit. cap. 15. vbi de Romulo, iuxta quoſdam ſcriptores à Senatu diſcerpto, propter ferocitatem;* Acciderat, *inquit*, Solis defectio, S. Aug. quam certâ ratione ſui curſus, effectam imperita neſciens multitudo, meritis Romuli tribuebat. Quaſi verò, ſi luctus ille Solis fuiſſet, non magis ideo credi deberet occiſus, ipſumque ſcelus auerſione etiam diurni luminis iudicatum: ſicut reuerà factum eſt, cùm Dominus crucifixus eſt crudelitate atque impietate Iudæorum. Quam Solis obſcurationem, non ex canonico ſyderum curſu accidiſſe
D ſatis oſtendit, quia tunc erat Paſcha Iudæorum: Nam plenâ Lunâ ſolemniter agitur. Regularis autem Solis defectio non niſi Lunæ fine contingit. Satis & Cicero illam inter Deos Romuli receptionem, putatam magis ſignificat eſſe, quàm factam: quando & laudans eum in libris de Republica Scipioniſque ſermone, tantum eſt, inquit, conſecutus, vt cùm ſubitò Sole obſcurato, non comparuiſſet, Deorum in numero collocatus putaretur. *Quod verè in Chriſto impletum. Statim quippe eo è viuis ſublato, factis tenebris, videns ait Lucas. 23. 47. Centurio quod factum fuerat glorificauit Deum dicens verè hic homo iuſtus erat. Matth. verò 27. 54. Centurio autem, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, viſo terræ motu, & his quæ fiebant, timuerunt valde; dicentes, verè filius Dei erat iſte:* Quam opinionem nemo vnquam mortalis aſſequi S. Aug. potuit, ſine eximia virtutis gloria. Quod autem di-

citeum ſubitò non comparuiſſe, profectò ibi intelligitur, aut violentia tempeſtatis, aut cædis facinoriſque ſecretum. Nam & alij ſcriptores eorum, defectioni Solis addunt etiam ſubitam tempeſtatem, quæ profectò aut occaſionem ſceleri præbuit, aut

A Romulum ipſa conſumpſit, &c. In Hortenſio verò Dialogo, cùm de Solis canonicis defectionibus loqueretur, vt eaſdem, *inquit*, tenebras efficiat quas effecit in interitu Romuli, qui in obſcuratione Solis eſt factus.

4. *Solem ſuum materialem & viſibilem lucere facit pariter ſuper bonos & malos, ſicut illuminat omnem hominem lumine naturali, licet non omnem lumine ſupernaturali fidei.*

De Reſur. cap. 26. à m.

SAtis vanum, vt ad obſequium Deus, fructibus agri, & cibariis vitæ huius inuitet, quæ etiam inreligioſis, & blaſphemis, ſemel homini addictâ conditione, communicat; *pluens ſuper bonos & malos, & Solem ſuum emittens ſuper iuſtos & iniuſtos.* Matth. 5. 45.

Et lib. 2. contra Marc. cap. 17. Bonitatem in ſuo ſtatu puram nolunt Marcionitæ in eodem Deo agnoſcere, *pluentem ſuper bonos & malos, & Solem ſuum oriri facientem ſuper iuſtos & iniuſtos.* Ibid.

Et libro 4. cont. Marc. cap. 17. in m. Ille & ingratos ſuggillauit, qui gratos experiri merebatur: cuius Soles & imbres tu quoque Marcion ingratus habuiſti.

Et lib. 4. cont. Marc. cap. 36. à p. Vtique optimus, *qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*, ſuſtinens, & alens, & iuuans etiam Marcionitas. Ibid.

Et cont. Praxeam. cap. 12. à m. In antecedentibus operibus mundi, quomodo ſcriptum eſt? Primùm quidem nondum filio apparente, *Et dixit Deus, fiat lux, & facta eſt*: Ipſe ſtatim; *Sermo lux vera quæ illuminat hominem venientem in hunc mundum*, & per illum mundialis quoque lux. Gen. 1. 3. Io. 1. 9.

SOLEM SVVM MATERIALEM. 4. SCHOL.

SATIS VANVM. *Vanus eſſet cultus Dei, ſi eum exigeret à nobis ſub ſpe temporalium.* SEMEL ADDICTA. *Rebus conditis, ab initio hominis dominio ſubiectis.* SOLEM SVVM. *Viſibilem à ſe creatum.*

BONITATEM PVRAM. *Simplicem? imò verò integram: hoc eſt iuſtitiæ coniunctam, quâ plectit ingratos bonitati ſuæ.* IN EODEM. *Quia Marcionitæ duos inuexerunt Deos, ſuum bonum, noſtrum iuſtum & malum ac ſæuum.*

CVIVS SOLES ET IMBRES. *Cùm tu, ô Marcion ſis in Deum Creatorem blaſphemus, Solem ſuum tamen & pluuiam largitur tibi.*

VTIQVE OPTIMVS. *Qui tuum Deum bonum cenſes, noſtrum verò malum, attende tamen eum non bonum tantùm, ſed & optimum; qui Creator Solis, & pluuia dator, hæc etiam indignis & blaſphemis bona ſua largitur.*

IN ANTECEDENTIBVS. *Iuxta ſapientem.* Antequam quidquam faceret à principio; ab initio creata ſum. *Latè ſumptâ voce creationis, & facturæ, pro Generatione.* NONDVM FILIO APPARENTE. *Nullâ adhuc expreſſâ mentione factâ filij, in ſcriptura, niſi ſub nomine principij,* In principio creauit. &c.

S. Aug. IPSE STATIM SERMO. *Quia, vt ait Aug.* ſi dixit, per Verbum dixit. LVX VERA. *Io. 1. 9. Verbum* erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. MVNDIALIS. *Lux illa viſibilis quæ cælum & totum mundum illuminat.*

Auguſtinus lib. 1. de Gen. cont. Manichæos. cap. 3.

S. Aug. Tenebræ erant ſuper abyſſum; quod Manichæi reprehendunt, dicentes: In tenebris ergo erat Deus antequam faceret lucem? Verè ipſi ſunt in tenebris ignorantiæ, & ideo non intelligunt lucem, in qua Deus erat antequam faceret iſtam lucem. Non enim norunt iſti lucem, niſi quam carneis oculis vident, & ideo iſtum Solem quem pariter non ſolùm cum beſtiis maioribus ſed etiam cum muſcis & vermiculis cernimus, illi ſic colunt vt particulam dicant eſſe lucis illius, in qua habitat Deus. Sed nos intelligimus aliam lucem eſſe in qua Deus habitat, vnde eſt illud lumen de quo in Euangelio legitur erat lu-

B men verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; nam Solis iſtius lumen non illuminat omnem hominem, ſed corpus hominis, & mortales oculos in quibus nos vincunt aquilarum oculi, qui Solem iſtum multò meliùs quam nos dicuntur aſpicere. Illud autem lumen, non irrationabilium animalium oculos paſcit, ſed pura corda eorum, qui Deo credunt, & ab amore viſibilium rerum & temporalium, ſe ad eius præcepta ſeruanda conuertunt: quod omnes homines poſſunt ſi velint, quia illud lumen omnem hominem illuminat venientem in hunc mundum. *Si omnem, certè de rationis luce conſtat, quòd vita rationalis eſt lux hominum ſeu vita propria hominis quâ à pecudibus diſcernitur, eſt lux rationis ob quam à Verbo filio Dei & imagine Patris*, Dei Spiritu, & Dei ratione, *participatam,*

C *eſt factus homo ad Dei imaginem. Sed non omnis homo participat ſupernaturale fidei lumen, ſed iuxta Paulum, hi ſolùm*, quibus partitur menſuram fidei: quibus poteſtatem dedit filios Dei fieri: non enim omnium eſt fides: *Et damnati in inferno dolent, non quòd Solem viſibilem non viderint oculis, aut lumen rationis non acceperint, ſed ſortem ſuam miſeram lugent:* Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis. *Hinc Auguſtinus, cui ſatis erat cum Manichæis agenti errorem eorum conuincere, vetus teſtamentum irridentium circa creationem mundi, & ſtatum hominis integri conditi; hunc locum retractauit, lib. 1. retract. cap. 10.* Quod dixi, *inquit*; illud autem lumen non irrationabilium animalium oculos paſcit, ſed pura corda eorum qui Deo credunt. &c. S. Aug.

D Quod omnes homines poſſunt ſi velint, non exiſtiment noui hæretici Pelagiani ſecundùm eos eſſe dictum; verum eſt enim omnino omnes homines hoc poſſe ſi velint, ſed præparatur voluntas à Domino: *nemo quippe niſi volens credit, nec quiſquam gratiâ fidei vllâ coactione vel neceſſitate vrgetur credere, ſed ex nolente fit volens Deo per fidem illuminante cor & molliente*, & tantùm augetur munere charitatis vt poſſint. S. Aug. Quod hîc ideo dictum non eſt, quoniam præſenti neceſſarium non erat quæſtioni: *Vnde factum eſt vt deinceps ſic hunc Ioannis locum exponeret vt illud 1. Tim. 2.*

S. Aug. *in Enchyr. ad Laur. c.* 103. Qui vult omnes homines ſaluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri ſaluum, niſi quem ſaluum fieri ipſe voluerit: non quòd nullus ſit hominum niſi quem ſaluum fieri velit; ſed quòd nullus fiat, niſi quem velit, & ideo ſit rogandus vt velit, quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit: de orando quippe Deo agebat Apoſtolus vt hoc diceret. Sic enim intelligimus id quod in Euangelio ſcriptum eſt: qui illuminat omnem hominem: non quia nullus eſt hominum qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur.

S. Aug. *Sicut & in Ep. 107. ad Vitalem:* illud quod dictum 1. Cor. 15. Omnes in Chriſto viuificabuntur cùm tam multi æternâ morte puniantur, ideo dictum eſt, quia omnes quicumque vitam æternam percipiunt, non percipiunt niſi in Chriſto: ita quod dictum eſt omnes homines vult ſaluos fieri. &c. *Et, lib. 1. de*

S. Aug. *peccat. meritis cap. 25.* Illud quod in Euangelio poſitum eſt erat lumen verum, &c. ideo dictum eſt, quia nullus hominum illuminatur, niſi illo lumine veritatis quod Deus eſt: ne quiſquam putaret ab eo ſe illuminari à quo aliquid audit vt diſcat, non dico ſi quemquam magnum hominem, ſed nec ſi Angelum ei contingat habere doctorem, &c. Audit quippe homo dicentem vel hominem vel Angelum, ſed vt ſentiat & cognoſcat verum eſſe quod dicitur, illo lumine intus mens eius aſpergitur, quod æternum manet, quod etiam in tenebris lucet. Sed ſicut Sol iſte à cæcis non videtur, quamuis eos ſuis radiis quodammodo veſtiat, ſic à ſtultitiæ tenebris non comprehenditur. *Subdit & per lumen intelligi*

S. Aug. *rationem* Verumtamen, *inquit*, etiam ipſe, *mentis & rationis*, creatus oculus neceſſe eſt vt in tenebris maneat, ſi non credat in eum qui dixit Io. 12. ego lux in ſæculum veni, vt omnis qui credit in me non maneat in tenebris: quod per Sacramentum baptiſmatis in paruulis fieri non dubitat mater Eccleſia. *Sed heu nec omnes fidelium & ſanctorum paruuli illuminantur, ſine baptiſmo decedentes quam plurimi.*

D. Thomas. Auguſtinum imitatus, nè locum daret deceptioni, ſeipſum in hac cauſa, & ſimilitudine Solis & lucis explicauit. lib. 3. contra Gentiles. Vbi cùm capite 159: dixiſſet; Licet aliquis per motum liberi arbitrii diuinam gratiam nec promereri, nec acquirere poſſit: poteſt tamen ſeipſum impedire ne eam recipiat. Dicitur enim de quibuſdam Iob 21. Dixerunt Deo: recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum noluimus. Iob. 24. Ipſi fuerunt rebelles lumini. Et cùm hoc ſit in poteſtate liberi arbitrii, impedire diuinæ gratiæ receptionem, vel non impedire; nón immeritò in culpam imputatur ei qui impedimentum præſtat gratiæ receptioni. Deus enim, quantùm in ſe eſt, paratus eſt omnibus gratiam dare: vult enim omnes homines ſaluos fieri. &c. vt dicitur. 1. Tim. 2. *antecedenter ſcilicet, vt ibidem dicit, hoc eſt antequam homo impedimentum ponat.* Sed illi ſoli gratiâ priuantur, qui in ſeipſis gratiæ impedimentum præſtant: Sicut Sole mundum illuminante, in culpam imputatur ei qui oculos claudit, ſi ex hoc aliquod malum ſequatur: licet videre non poſſit, niſi lumine Solis præueniatur. *Cùm, inquam, hoc dixiſſet, ne in errorem induceret incautos, qui etiam quæ ſcripſerat hoc loco darent naturæ lapſæ in Adam, & proinde poſito in omnibus poſteris gratiæ impedimento: aduertens omnem hominem iam cæcum naſci, nec poſſe niſi reſtituto oculo Solem licet præſentem cernere, & eius luce ad agendum dirigi; ſtatim ſequenti capite 160. ſe explicauit his verbis:* Quod autem dictum eſt, in poteſtate liberi arbitrii eſſe ne impedimentum gratiæ præſtet, competit his in quibus naturalis potentia integra fuerit: Si autem per inordinationem præcedentem declinauerit ad malum, non erit omnino in poteſtate eius nullum im-

A pedimentum gratiæ præſtare. Etſi enim ad aliquod momentum ab aliquo peccati actu particulari poſſit abſtinere propriâ poteſtate; ſi tamen diu ſibi relinquitur, in peccatum cadet, per quod gratiæ impedimentum præſtatur. Cùm enim mens hominis à ſtatu rectitudinis declinauerit, manifeſtum eſt quòd receſſit ab ordine debiti finis. Illud ergo quod deberet eſſe in affectu præcipuum tanquam vltimus finis, efficitur minùs dilectum illo ad quod mens inordinatè conuerſa eſt ſicut in vltimum finem. Quandocumque igitur occurrerit aliquid conueniens inordinato fini, repugnans fini debito, eligetur, niſi reducatur ad debitum ordinem, vt finem debitum omnibus præferat, quod eſt gratiæ effectus. Dum

B autem eligitur aliquid quod repugnat vltimo fini, impedimentum præſtat gratiæ quæ dirigit in finem. Vnde manifeſtum eſt, quod poſt peccatum non poteſt homo abſtinere ab omni peccato, antequam per gratiam ad debitum ordinem reducatur. *Vbi Franciſcus de Sylueſtris Ferrarienſis Doctor Theologus, Ordinis Prædicatorum Generalis iuſſu Clementis 7. Gymnaſij Bononienſis Magiſter Regens & huius operis D. Thomæ perſpicatiſsimus interpres, citato in margine capitu. 160. eiuſdem D. Thomæ loco. 1 2. q. 109. à. 8. notat vel naturam integram ſiue potentiam naturalem intellexiſſe, qualis erat in Adam innocente; vel conſideraſſe naturam in ſe abſtrahendo à ſtatu innocentiæ, vel peccati, ſecundùm ea quæ naturæ rationali conguunt. Integritas autem naturalis hominis in quantùm homo eſt, habet vt appetitus ſen-*

C *ſitiuus, à ratione tanquam domina reguletur. Vnde Ariſtot. lib. 3. de anima dicit quòd ſicut ſphæra mouetur à ſphærâ, ſic appetitus ſenſitiuus à rationali. Sed nunc corrupta natura impedimentum ponit gratiæ, quam Deus nulli nunc debet, ſed eam ex mera miſericordia donat. Similiter & exponendum eſt quod habet D. Thomas in quæſtionibus diſputatis, quæſtione de fide. art. 11. in reſponſ. ad. 1. vbi ait:* Si aliquis nutritus in ſyluis, ductum naturalis rationis, ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali, certiſſimè eſt tenendum, quòd ei Deus vel per internam inſpirationem reuelaret ea quæ ſunt ad credendum neceſſaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium.

D &c. Et ſi nos fecerimus quod in nobis eſt, vt ſcilicet ductum naturalis rationis ſequamur, Deus non deficiet nobis ab eo quod nobis eſt neceſſarium. Cui ex ipſo D. Thoma reſpondetur. 1. 2. q. 109. a. 6. ad. 2. illud non eſſe intelligendum de faciente quod in ſe eſt viribus naturæ: ita vt ſic ex ſe facienti, tribuatur primum auxilium gratiæ; ſed de faciente quod in ſe eſt ex auxilio ſupernaturali, & in ordine ad acquirendam gratiam ſupernaturalem: ita vt ſit ſenſus; Deum non denegare gratiam iuſtificantem, facienti quod in ſe eſt, ex auxilio gratiæ actualis, quæ illum excitat & vocat ad conuerſionem, cui reſpondet & voluntatem ſuam ſubmittit. Talis fuit Cornelius Centurio, qui non ex naturæ

E viribus, ſed ex Dei gratia, & inſpiratis initiis fidei, ſine qua Deum inuocare non poterat, quod in ſe erat, faciens præſuppoſito illo auxilio ſupernaturali, orabat, & eleemoſynas erogabat, quibus per Angelum ad Deum tranſuectis, quem iam fide cognouerat, per eundem Angelum ad Petrum miſſus eſt, per quem, in Deum de Deo, lumen de lumine, filium inquam crederet ad quem peruenit, tractus à Patre, & priùs inſtructus de fide Trinitatis, eſt ab Apoſtolo baptizatus. *De ſyluis gentium plurimos à Deo vocatos, ad ſeipſum veniſſe, Deo excitante, narrat Auguſtinus in Pſal. 134. in verſum 14.* In ſeruis ſuis aduocabitur. Quibus? *inquit*, à gentibus. Quantæ enim gentes credendo venerunt? Quanti fundi, quanta loca deſerta modò veniunt? Veniunt inde neſcio quanti credere volunt, & dicimus eis: quid vultis? S. Aug.

vultis ? reſpondent, noſſe volumus gloriam Dei. Credite, fratres, mirari nos, & gaudere ad talem vocem ruſticanorum. Veniunt neſcio vnde excitati, à neſcio quo. Quid dicam à neſcio quo ? Imò, ſcio à quo: quia nemo, inquit, venit ad me niſi quem Pater traxerit. Veniunt citò de ſylua, de deſerto, de remotiſſimis & arduis montibus ad Eccleſiam, & hanc vocem habent plerique, & penè omnes eorum; vt vi- A deamus verè intus docentem Deum. Impletur ſcriptura Prophetica, quâ dictum eſt. Erunt omnes docibiles Deo. Eſa. 54. Quid deſideratis ? dicimus illis: & illi; videre gloriam Dei: Omnes enim peccauerunt, & egent gloriâ Dei. Rom. 3. Credunt, conſecrantur, clericos ſibi ordinari exigunt. Nonne impletur, & in ſeruis ſuis aduocabitur ? *Sed non merito boni vſus liberi arbitrii, ſed ex Dei gratiâ vocantur.*

SOLITARIVS ET SOLITVDO.

1. *Solitarij, priuati hominis, & Religioſi vita, quieta eſt, & melior publicâ, publicoque vtilior. De Pallio cap. 5. V. Verbum Pallium. num. 3.*

2. *Solitudo, locus Chriſto familiaris, in lege, & in Euangelio 4. cont. Marc. capite 8. circa f.*

IN ſolitudinem procedit. Solemnis & huiuſmodi regio Creatoris. Oportebat ſermonem illic quoque videri in corpore, vbi egerat aliquando & in nube. Competebat & Euangelio habitus loci, qui placuerat & Legi. [a] *Capiat itaque iucunditatem ſolitudo*, hoc Eſaïas promiſerat. Luc. 4. 42. Exod. 19. 16. a Eſa. 35. 1. & 41. 19.

SOLITARIVS ET SOLITVDO. 2. SCHOL.

IN SOLITVDINEM. *Luc.* 4. 42. Factâ autem die A egreſſus ibat in deſertum locum. SOLEMNIS REGIO. *In hoc Chriſtus Patrem ſuum Deum Creatorem ſequitur, deſertum Sinai incolentem.* SERMONEM IN CORPORE. *Verbum in carne, in deſerto agre conuenit qui olim in deſerto apparuit in nube. Sic Pſaltes* 98. In columna nubis loquebatur ad eos. *In* S. Aug. *quem locum Aug.* Dixit, *inquit*, ſuperiùs, exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt; commendans quendam id eſt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum cuius ſcabellum pedum adorandum eſt, quia carnem aſſumpſit, in qua appareret generi humano. Et volens nobis oſtendere, & antiquos Patres ipſum prædicaſſe, quia ipſe eſt verus Sacerdos, commemorauit iſtos, *dicens, Moyſes & Aaron in Sacerdotibus eius*; quia in columna nubis loquebatur ad eos Deus. *Filius ſcilicet.* Quid eſt in columna nubis ? loquebatur per figuras. &c. Qui primò loquebatur in columna nubis, ipſe nobis locutus eſt in ſcabello pedum ſuorum, id eſt in terra, aſſumptâ carne, vnde adoramus ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Ipſe de nube loquebatur, quod tunc non intelligebatur: locutus eſt in ſcabello pedum ſuorum, & intellecta ſunt verba nubis eius. EVANGELIO. *Quia octo beatitudines Euangelicas in monte prædicauit*, HABITVS LOCI, *ſpecies & forma, reſpondens legi datæ in monte Sinai.* CAPIAT IVCVNDITATEM. *Si præſentiâ Chriſti, in noua lege lætificatur ſolitudo, id quoque Eſaias Propheta Creatoris prædixerat* 35. 1. Lætabitur deſerta & inuia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium. *Siue vt habent* 70. Lætare deſertum ſitiens: Exultet ſolitudo & floreat quaſi lilium. Et efflorebunt, & exultabunt deſerta Iordanis. &c. *Sic & Pſaltes* 64. Pingueſcent ſpecioſa deſerti, & colles exultatione accingentur. *Auguſt. ibid. vertit*; Pin- S. Aug. gueſcent fines deſerti. Fines deſerti omnes Gentes. Quare fines deſerti ? deſerti erant, nullus ad eos Propheta miſſus erat, ſic erant illi quomodo eremus, quà non tranſit homo. Nullum verbum Dei miſſum erat ad Gentes, ſoli populo Iſraël prædicauerunt Prophetæ. &c. Antea ergo deſertum erat, ſed pingueſcent fines deſerti. Ecce vbi Prophetæ non ſonuerant, Dominus Prophetarum acceptus eſt. *Et in Pſal.* 62. In terra deſerta. &c. Malum deſertum, *inquit*, horribile S. Aug. & timendum, & tamen Deus miſertus eſt noſtri, & fecit nobis viam in deſerto ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. &c. *Et in Pſal.* 101. Similis factus ſum pelicano ſolitudinis. &c. Sicut paſſer ſingularis in tecto. Puto hîc intelligi Chri- S. Aug. ſtum natum de virgine. Solus enim ſic, ideo ſolitudo. In ſolitudine natus eſt, quia ſolus ita natus. *Solitudinem quoque initio conuerſionis ſuæ quærebat Auguſtinus; ſed poſtea Deo ſic meliùs prouidente, Cœnobitarum Pater effectus, vt fusè probaui in vindiciis noſtris quadripartitis. Sic enim claudit caput vltimum lib.* 10. *confeſſionum*; Conterritus peccatis meis, & mole peccatorum, & miſeriæ meæ, agitaueram in corde, meditatuſque fueram fugam in ſolitudinem, ſed prohibuiſti me, & confirmaſti me dicens; *Voce Pauli* 2. *Cor.* 5. Ideo pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, vt qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt. &c. Cogito pretium meum, & manduco, & bibo, & erogo: *Hoc egit & ſcripſit iam Epiſcopus & diſpenſator Sacramentorum.* Et pauper cupio ſaturari eo, inter illos qui edunt, & ſaturantur, & laudant Dominum qui requirunt eum. *Et in Pſal.* 54. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam ? S. Aug. C Ecce elongaui fugiens & manſi in ſolitudine. Columba, *inquit*, à moleſtiis quærit auolationem, ſed non amittit dilectionem. &c. Vnde, putatis ſeruis Dei impleta eſſe deſerta ? ſi benè illis eſſet inter homines, recederent ab hominibus ? & tamen quid faciunt & ipſi ? Ecce elongant fugientes, manent in deſerto. Sed numquid ſingillatim tenet eos charitas, vt cum multis maneant, & de ipſis multis, exiſtant qui exerceant ? quia in omni congregatione multitudinis, neceſſe eſt vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos nos, *viden vt communem cum fratribus vitam agebat ?* miſcet nobis

& non perſeueraturos, aut certè ita ſimulatos, vt nec inchoauerint, in quo perſeuerare debeant: A Nouit enim neceſſarium eſſe nobis vt feramus malos, & proficiat quod boni ſumus.

SOMNVS NATVRALIS, ET ECSTATICVS.

1. *Somnus, pro morte habitus, Hermotimum rogo iniecit.* *De Anim. cap. 44. in. p.*

CEterùm, de Hermotimo; Animâ, vt aiunt, in ſomno carebat, quaſi per occaſionem vacaturi hominis proficiſcente de corpore. vxor hoc prodidit. inimici dormientem nacti pro defuncto cremauerunt. regreſſa anima tardiùs, credo, homicidium ſibi imputauit. ciues Clazomenii Hermotimum templo conſolantur. mulier non adit, ob notam vxoris. Quorſum iſtud? Ne quia facilè eſt vulgò exiſtimare ſeceſſionem animæ eſſe ſomnum, hoc quoque Hermotimi argumento credulitas ſubornetur. Genus fuerat grauioris aliquanto ſoporis, vt de incubone præſumptio eſt, vel valetudinis, quam Soranus opponit, excludens incubonem, aut tale quid vitij, quod etiam Epimenidem in fabulam impegit, quinquaginta penè annos ſomniculoſum.

SOMNVS 1. SCHOL.

DE HERMOTIMO. *Id hauſit ex Plut. lib. de Socratis genio, & Plin. lib. 7. c. 57.* Reperimus, *inquit*, inter exempla, Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare ſolitam, vagamque è longinquo multa annuntiare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi: donec cremato eo inimici, qui cantharidæ vocabantur, remeanti animæ velut vaginam ademerunt. MVLIER NON ADIT. *Nulla mulier, ſed ſoli viri templum Hermotimo extructum frequentant, in odium vxoris Hermotimi, quæ ſecretum hoc reuelauerat inimicis.* QVORSVM ISTVD. *vt quid hæc fabula profertur in medium? An fortè quia difficilè vulgus ſibi perſuadet, ſomnum nihil aliud eſſe quam anima à ſenſibus corporis, in ſeipſam ſeceſſum quendam recollectio-* C *nem, vt huius Hermotimi exemplo, captetur huiuſmodi credulitas, & opinio ſuadeatur? Caterùm credam potiùs Hermotimum grauiori ſopore ſolitum obdormire, vt exanimis putaretur.* DE INCVBONE. *Aliqui putant eum laboraſſe morbo, quo aliqui per phantaſiam afficiuntur, & videntur inſidere aliquid ſuo pectori graue. Qui morbus efficit crapulâ, vel indigeſtione vexatum; de quo morbo Marcellus lib. de medicamentis. cap.* 20. SORANVS. *Et hic Medicus, inualetudinem & morbum ex ſuccubo maluit eſſe, quàm incubone, vt refert in libris cauſarum; iuxta Cælium Aurelianum lib. 1. Chron. cap. 3.* EPIMINEDEM. *Plin. Et Laert. referunt hunc dormiſſe. 57. annis; & Plutarchus poſt 50. annos euigilaſſe iam ſenem. De quo Maximus Tyrius. ſer. 28.* Cretenſis quidam Athenas olim venit Epimenides nomine, qui Athenienſi populo mira quædam, nec admodum creditu facilia adferebat; ſe, cùm aliquando clarâ luce in Dictæi Iouis antrum ſeceſſiſſet, multos ibi annos profundè dormiiſſe, deoſque in ſomnis, voceſque eorum vſurpaſſe, atque ita veritati litaſſe & iuſtitiæ. Quâ fabulâ nihil aliud videtur mihi indicare voluiſſe Epimenides, quàm vitam hanc, animæ humanæ reſpectu, nihil aliud quàm longum, multorumque annorum eſſe ſomnium. *Caterùm ex Plin. lib. 10. c. 75.* Eſt ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus. *De Hermotimo nihil apud Auguſtinum reperi: De Epimenide Poëta Cretenſi, de quo hic Tertullianus in* E *fabulam & Prouerbium dato, vt ex Luciano in Timone dictum ſit in perpetuum otium diffluentes:* Vltra Epimenidis ſomnum dormiſti: *fabularum concinnatorem & mendacem vt pote Cretenſem, ex mente Pauli notauit Auguſtinus. to. 6. lib. 2. cont. Aduerſ. legis & Prophet. cap. 4.* S. Aug. Non miror, *inquit*, quòd homo ineruditus, de Prophetis Iudæorum exiſtimat dictum quod ait Apoſtolus ad Titum. 1. dixit quidam ex ipſis pro- B prius eorum Propheta, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri: teſtimonium hoc verum eſt: ignorans dictum eſſe de quodam Epimenide qui Cretenſis fuit, in cuius libris hoc inuenitur. &c. Ideo non commemorauit Apoſtolus nomen eius; ſicut ſolet commemorare Prophetas Dei. &c. *Quod attinet ad Tertulliani mentem qui vult Hermotimum,* dormientem pro defuncto crematum, *ſiue ſomnum pro morte habendum propter animæ ſeceſſum, Auguſtinus totâ ſcripturâ conteſtante in veteri & nouo teſtamento, confirmat. Sic enim Pſaltes,* Dormierunt ſomnum ſuum &c. cùm dederit dilectis ſuis ſomnum. *Et in Euangelio.* Dormitauerunt omnes & dormierunt. Lazarus amicus noſter dormit. *Et Paulus.* Nolumus, *inquit*, vos ignorare de dormientibus. &c. *Hinc cæmeteria dormitoria. Et toties in Martyrologio.* Obdormiuit in Domino. *Auguſt. to. 5. lib. 17. de Ciuit. cap.* 18. Quid eſt S. Aug. aliud, *inquit*, quod in Pſal. 3. Ex perſona eius, *Chriſti ſcilicet*, canitur: Ego dormiui & ſomnum cœpi, & exurrexi? &c. An fortè quiſquam ita deſipit, vt credat, velut aliquid magnum nobis indicare voluiſſe Prophetam quòd dormierit & exurrexerit, niſi ſomnus iſte mors eſſet, & euigilatio reſurrectio, quam de Chriſto ſic oportuit prophetari? &c. Nam & in quadrageſimo Pſalmo multò manifeſtiùs id oſtenditur, quando ex perſona mediatoris. &c. Inimici, *inquit*, mei dixerunt mala mihi, quandò morietur, & D peribit nomen eius? &c. Verbum iniquum diſpoſuerunt aduerſum me: numquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat? Hæc certè ita poſita ſunt verba, vt nihil aliud dixiſſe intelligatur, quàm ſi diceret: Numquid qui moritur, non adiiciet vt reuiuiſcat? Superiora quippe demonſtrant, mortem ipſius cogitaſſe, & diſpoſuiſſe inimicos eius. & hoc actum eſſe per eam qui ingrediebatur vt videret, & egrediebatur vt proderet. Cui autem hîc non occurrat ex diſcipulo eius factus traditor Iudas. &c. velut ſi diceret: quid agitis vani? quod veſtrum eſt ſcelus, meus ſomnus erit. *Et to. 8. in Pſal* 3 Ego dormiui & ſomnum S. Aug. cœpi, Non ergo, *inquit*, vos me tanquam inuitum cœpiſtis & occidiſtis, ſed ego dormiui. &c. Somnum autem pro morte poſitum innumerabiliter ſcripturæ continent; ſicut Apoſtolus dicit 1. Theſ. 4. Nolo vos ignorare fratres de iis qui dormitionem acceperunt, &c. Dormitio morientis, ſomnus autem mortui accipi poteſt: vt dormitio ſit quâ tranſitur ad ſomnum, veluti eſt expergefactio quâ trāſitur ad vigilationem. S. Aug. *Et in Pſal. 87.* Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Sicut vulnerati dormientes in ſepulchro quorum non meminiſti adhuc,

Vbi, *inquit*, eſt Domini Chriſti à cæteris mortuis animaduertenda diſcretio. Primò, vt ſupra dixerat, inter peccatores ſolus ſine peccato. Secundò quia in poteſtate habebat ponere animam ſuam, & iterum ſumere eam; qui etiam carnem ſuam tanquam templum ab eis ſolutum reſuſcitare poterat cùm volebat. Tertiò quia & ipſe vulneratus eſt, & mortuus poſitus in ſepulchro; ſed illi qui neſciebant quid faciebant, quis eſſet vtique neſcientes, ſimilem illum putauerunt aliis vulnere occiſis, & dormientibus in ſepulchro, quorum Deus adhuc non meminit, id eſt quorum nondum tempus reſurgendi aduenit. Ideo namque mortuos conſueuit ſcri-

A ptura dicere dormientes; quia euigilaturos, id eſt reſurrecturos vult intelligi. Sed hic vulneratus & dormiens in ſepulchro die tertio euigilauit, & factus eſt ſicut paſſer ſingularis in tecto, id eſt ad dexteram Dei Patris in cœlo: Nec iam moritur, & mors ei vltra non dominabitur, vnde longè diſtat ab eis quorum ad talem reſurrectionem Deus non meminit adhuc. Quod enim præcedere oportebat in capite, corpori ſeruatur in finem. Tunc autem dicitur Deus meminiſſe, quando facit: tunc obliuiſci, quando non facit: Nam neque obliuio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur: neque recordatio, quia non obliuiſcitur.

2. *Somnus quid ſit, quàm naturalis & vtilis, & quomodo in primo homine præceſſerit omne opus. De Anima cap. 43. in p. ad m.*

DE ſomno priùs diſputemus; poſt mortem qualiter anima decurrat. Non vtique extra naturale eſt ſomnus, vt quibuſdam Philoſophis placet, cùm ex his eum deputant cauſis, quæ præter naturam haberi videntur. Stoici ſomnum, reſolutionem ſenſualis vigoris affirmant. Epicurei diminutionem ſpiritus animalis, Anaxagoras cum Xenophane defetiſcentiam, Empedocles & Parmenides, refrigerationem, Strato ſegregationem conſati ſpiritus, Democritus indigentiam ſpiritus, Ariſtoteles marcorem circumcordialis caloris. Ego me numquam ita dormiſſe præſumo, vt ex his aliquid agnoſcam. Neque enim credendum eſt, defetiſcentiam eſſe ſomnum, contrarium potiùs defetiſcentiæ, quam ſcilicet tollit. Si quidem homo ſomno magis reficitur, quàm fatigatur. Porrò nec ſemper ex fatigatione concipitur ſomnus, & tamen cùm ex illa eſt, illa iam non eſt. Sed nec refrigeſcentiam admittam, aut marcorem aliquem caloris, cùm adeò corpora ſomno caleſcant; & diſpenſatio ciborum per ſomnum non facilè procederet calore properabili & rigore tardabili, ſi ſomno refrigeraremur. Plus eſt, quòd etiam ſudor, digeſtionis æſtuantis eſt index. Denique concoquere dicimur, quod caloris, non frigoris operatio eſt. Proinde deminutionem animalis ſpiritus, aut indigentiam ſpiritus, aut ſegregationem conſati ſpiritus, immortalis anima non ſinit credi. Perit anima ſi minoratur. Supereſt, ſi fortè cum Stoicis, reſolutionem ſenſualis vigoris ſomnum determinemus, quia corporis ſolius ſalutem procuret, non & animæ. Animam enim vt ſemper mobilem, & ſemper exercitam nunquam ſuccidere quieti, alienæ ſcilicet à ſtatu immortalitatis: nihil enim immortale finem operis ſui admittit, ſomnus autem finis eſt operis. Denique corpori, cui mortalitas competit, ei ſoli quies finem operis adulatur. Qui ergo de ſomni naturalitate dubitabit, habet quidem Dialecticos in dubium deducentes totam naturalium, & extranaturalium diſcretionem, vt & quæ putauerit citra naturam eſſe, naturæ vindicari ſciat poſſe, à qua ita eſſe ſortita ſunt, vt citra eam haberi videantur. Et vtique aut natura omnia, aut nulla natura. Apud nos autem id poterit audiri, quod Dei contemplatio ſuggerit, auctoris omnium de quibus quæritur. Credimus enim; ſi quid eſt natura, rationale aliquod opus Dei eſſe. Porrò ſomnum ratio præit, tam aptum, tam vtilem, tam neceſſarium, vt abſque illo nulla anima ſufficiat, recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum laborum. Cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem. Quod ſi vitale, ſalutare, auxiliare, ſomnus; nihil eiuſmodi non rationale, nihil non naturale. Sic & Medici omne contrarium vitali, ſalutari, auxiliari, extra naturæ cardines relegant. Nam & æmulas ſomno valetudines, phreneticam atque cardiacam, præter naturam iudicando, naturalem ſomnum præiudicauerunt: Etiam in lethargo non naturalem notantes, teſtimonio naturali reſpondent, cùm in ſuo temperamento eſt. Omnis enim natura aut defraudatione, aut enormitate reſcinditur, proprietate menſuræ conſeruatur. Ita naturale erit ſtatu, quod non naturale effici poteſt deceſſu vel exceſſu. Quid ſi & eſum & potum de naturæ ſortibus eximas? Nam & in his plurima ſomni præparatura eſt. Certè his à primordio naturæ ſuæ homo imbutus eſt: ſi apud Deum diſcas, ille fons generis Adam, antè ebibit ſoporem, quàm ſitiit quietem; antè dormiit quàm laborauit; immo quàm & edit; immo quàm & profatus eſt; vt videant naturalem indicem ſomnum omnibus naturalibus principaliorem. Gen. 2. 21.

SOMNVS QVID SIT. 2. SCHOL.

POST MORTEM. *Priùs diſquirendum quid ſit ſomnus, poſtea videbimus quid ſit mors, cuius imago ſomnus eſt; Et dicemus quomodo anima excedens corpore, cau-*

B *ſet mortem eius; Non enim ipſa mortem incurrit.* EXTRA NATVRALE. *Somnus non eſt extra naturam humanam imo nihil tam naturale eſt homini quàm ſomnum capere,*

quidquid dicant Philoſophi qui ſomnum oriri volunt ex A *cauſis natura aduerſis. Vide Plutarchum lib. 5. de Philoſophorum placitis cap. 24. & 25. & Galenum in hiſt. Philoſophica.* STOICI. *Sic Plutarch. cap. 24. loco præcitato;* Plato, & Stoici ſomnum fieri putant remiſſione ſenſitiui ſpiritus, quemadmodum ſuper terram conſedente flatu: ſed cùm is ad interuallum ſuperciliorum, id eſt partem principem fertur, &c. EPICVREI. *Idem Plutarchus cap. 25. Empedocli tribuit. De Epicuro Laërtius lib. 10. vbi iuxta ſententiam Epicuri dicit;* Somnum fieri, cùm partes animæ, quæ per omnem concretionem diſſeminatæ ſunt, aut continentur, aut euacuantur, deinde poris incidunt. *Plutarchus, iuxta Empedoclem, dicit,* ſomnum alij, ignis interni ſegregationem eſſe. ANAXAGO- B RAS DEFETISCENTIAM, *defatigationem & defectum. Hinc Plutarchus, cap. 25.* Anaxagoras, *inquit*, ſomnum corporalis functionis eſſe, corporalem eum eſſe, non animalem, *id eſt ad corpus non ad animam pertinere. Ariſtoteles quoque libro de ſomno & vigilia cap. 3. refellit hanc ſententiam.* EMPEDOCLES. *teſte Suidâ hanc opinionem ſumpſit à Magiſtro ſuo Parmenide. Plutarchus cap. 24.* Empedocles, moderatâ caloris, qui in ſanguine ineſt refrigeratione, ſomnum: perfectâ, mortem accidere. ARISTOTELES, *de hoc Plutarchus ibidem:* Somnum, *inquit*, corpori cum anima facit communem; eſſe enim euaporationem humidi è pectore in caput, & refrigerationem caloris in corde ab alimento ſubiecto. Mortem eſſe abſolutam refrigerationem, ſoliuſque corporis eſſe, animam eſſe immortalem. STRATO. *Hic Epicuro* C *& Empedocli annuit, dicentibus ſomnum induci,* ſecretione ſiue ſegregatione naturæ igneæ. CONSATI. *Conſiti.* SVCCIDERE, *ſuccumbere ſomno, quid non conuenit animæ immortali.* FINEM ADVLATVR, *de fine blanditur.* NATVRALITATE. *Conuenientiâ cum natura.* DIALECTICOS. *Philoſophos ſupra citatos; qui quod naturale eſt, præter naturam eſſe in dubium vocant; quos qui ſequitur, ſciat à nobis & diſcat, nos aſſerere poſſe ea naturæ congrua eſſe, quæ ipſi præter naturam eſſe ſenſerunt.* APVD NOS. *Chriſtianos.* SOMNVM RATIO PRÆIT. *Id eſt non ſine rationabili & naturali cauſa ſomnus venit.* NVLLA ANIMA. *Dum corpori coniuncta eſt, eius organis ſomno reficiendis, ſine ſomno ſufficit diu in corpore ſubſiſtere.* ETIAM COLOREM. *Cuius viſu ſomnus impeditur.* VITALE SOMNVS. *Eſt res vitæ congruens.* D ÆMVLAS VALETVDINES, *morbos contrarios ſomno.* CARDIACAM. *Cornelius Celſus lib. 3. cap. 19. cùm de phreneſi, capite præcedente tractaſſet:* Huic, *inquit*, morbo præcipuè contrarium eſt id genus quod καρδιακὸν à Græcis nominatur, quamuis ſæpè ad eum Phrenetici tranſeunt: Si quidem mens in illis labat, in hoc conſtat. *Id eſt ſtupet.* Id autem nihil aliud eſt, quàm nimia imbecillitas corporis, quod ſtomacho languente immodico ſudore digeritur. Licetque protinus ſcire id eſſe, vbi venarum exigui imbecillique pulſus ſunt, ſudor autem ſupra conſuetudinem, & modo, & tempore, ex toto thorace & ceruicibus, atque etiam capite prorumpit, E pedibus tantummodo & cruribus ſiccioribus atque frigentibus. TESTIMONIO NATVRALI. *Medici noſtræ ſententiæ ſuffragantur, dum ſomnum naturalem eſſe probant ex morbis naturæ & ſomno contrariis.* DEPRAVDATIONE, *defectu.* ENORMITATE. *Exceſſu, corrumpitur; conſeruatur autem, dum in propria menſura & modo perſeuerat.* STATV. *Conſiſtentiâ in modo & menſurâ propriâ.* DECESSV. *Diminutione & defectu.* DE NATVRÆ SORTIBVS. *An etiam tu Philoſophe eſum & potum è naturæ limitibus ablegabis? quæ tamen & hominis naturæ reparandæ congrua ſunt, & plurimam ſomno materiam & cauſam parant.* APVD DEVM. *In Sacra Scriptura.* EBIBIT SOPOREM. *Ante ipſam neceſſitatem, & ex ea appetitum ſomni, dormiuit ipſe pluſquam ſomnifero poculo, ſomno à Deo infuſo conſopitus. Ex quo patet, ſomnum præ cibo, & potu & ſermone, à natura homini inditum; de ſomno quo feriatur anima, & vires corporis & ſenſuum lapſas reparat, Auguſt. to. 1. libro de quantitate animæ cap. 33.* Intendit, *inquit*, ſe anima intactum, & eo calida, frigida, aſpera, lenia, dura, mollia, leuia, grauia ſentit atque diſcernit. Deinde innumerabiles diffe- B rentias ſaporum, odorum, ſonorum, formarum; guſtando, olfaciendo, audiendo, videndoque diiudicat. Atque in iis omnibus, ea quæ ſecundùm naturam ſui corporis ſunt, aſciſcit atque appetit, reiicit fugitque contraria. *Et quia eius organa corruptibilia laſſantur, & ſomno indigent, ſubiicit,* remouet ſe ab his ſenſibus certo interual- S. Aug. lo temporum, & eorum motus quaſi per quaſdam ferias reparans, imagines rerum quas per eos hauſit, ſecum cateruatim & multipliciter verſat, & hoo totum eſt ſomnus, & ſomnia. *Et eodem libro cap. 22. vbi de ſomno, eiuſque effectu, defectu, exceſſu.* Nutus, *inquit*, animæ ad mo- S. Aug. uendum corporis pondus, neruis quaſi tormentis vtitur. Neruos autem vegetat mobilioreſque efficit ſiccitas calorque moderatus; contra, eos C laxat atque infirmat humidus rigor. Itaque ſomno, quia eum frigidum & humidum dicunt Medici, & probant; membra langueſcunt, atque ipſe expergefactorum conatus multò eſt debilior, ideoque nihil eſt fractius & eneruius læthargicis. At quoſdam phreneticos, quibus vigiliæ, & vini vis & acutæ febres, id eſt tot calida, plus nimio neruos tendunt atque durant, maioribus viribus quàm integrâ valetudine reluctari, & multa facere manifeſtum eſt, cùm eorum corpus ſit ægritudine attenuatius & exilius. *Et in Pſal. 62. vbi de ſomno duplici, & vigilia, ſomni naturalis neceſſita-* S. Aug. *tem probat in verſum.* Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Quid eſt, *inquit*, vigilare? Vtique non dormire. Quid eſt dormire? Eſt ſomnus ani- D mæ, eſt ſomnus corporis. Somnum corporis omnes habere debemus: quia ſi non habeatur ſomnus corporis, deficit homo, deficit ipſum corpus. Non enim poteſt diu ſuſtinere corpus noſtrum fragile animam vigilantem, & intentam in actionibus. Si diu fuerit intenta anima in actionibus, corpus fragile & terrenum non illam capit, non illam ſuſtinet perpetuò agentem; Ideo deficit & ſuccumbit. Ideo Deus donauit ſomnum corpori, quo reparantur membra corporis, vt poſſint vigilantem animam ſuſtinere. Illud autem cauere debemus, ne ipſa anima noſtra dormiat: malus enim eſt ſomnus animæ. Bonus ſomnus E corporis quo reparatur valetudo corporis, ſomnus autem animæ eſt obliuiſci Deum. &c. Ideo dicit Apoſtolus quibuſdam oblitis Deum ſuum, & tanquam in ſomno agentibus deliramenta culturæ Idolorum, &c. Si autem euigilet anima ipſorum, intelligit à quo facta eſt, & non colit quæ ipſa facit: dicit ergo quibuſdam Apoſtolus, ſurge qui dormis & exurge à mortuis, & cæt.

3. Somnus primi hominis, imago mortis, & Reſurrectionis Chriſti; vt & noſter eadem repræſentat. De Ani. cap. 43. à m. ad f.

INde deducimur, etiam imaginem mortis iam tunc eum recenſere. Si enim Adam de Chriſto figuram dabat, ſomnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius; vera mater viuentium figuraretur Eccleſia. Ideo & ſomnus tam ſalutaris, tam rationalis, etiam in publicæ & communis iam mortis effingitur exemplar. Voluit enim Deus, & aliàs nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus, paradigmate Platonico plenius, humani vel maximè initij ac finis lineas quotidie agere nobiſcum, manum porrigens fidei, facilius adiuuandæ per imagines & parabolas, ſicut ſermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amicâ vi ſoporis eliſum, blandâ quietis neceſſitate proſtratum, immobile ſitu, quale ante vitam iacuit, & quale poſt vitam iacebit, vt teſtationem plaſticæ, & ſepulturæ, expectans animam, quaſi nondum collatam, & quaſi iam ereptam. Sed & illa ſic patitur, vt alibi agere videatur, diſſimulatione præſentiæ futuram abſentiam ediſcens; & tamen interim ſomniat, nec quieſcit, nec ignaueſcit omnino, nec naturam immortalitatis ſeruam ſopori addicit. probat ſe mobilem ſemper: terrâ, mari, peregrinatur, negotiatur, agitatur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita atque illicita perſequitur; oſtendit quòd ſine corpore etiam plurimùm poſſit, quòd & ſuis inſtructa ſit membris, ſed nihilominùs neceſſitatem habeat rurſus corporis agitandi. Ita cùm euigilauerit corpus, redditum officiis eius, reſurrectionem mortuorum tibi adfirmat. Hæc erit ſomni, & ratio naturalis, & natura rationalis. Etiam per imaginem mortis, fidem initiaris, ſpem meditaris, diſcis mori & viuere, diſcis vigilare, dum dormis. Io. 19. 30.

SOMNVS PRIMI HOMINIS. 3. SCHOL.

A INDE DEDVCIMVR. *Hinc, id eſt ex ſomno Adæ ſuademur, vel progredimur, vt iam ab initio mundi cenſeamus ſomnum hunc fuiſſe mortis imaginem & repræſentationem, & quidem mortis Chriſti. de quo Conſule Scholium primum ſuprà.* DE INIVRIA LATERIS. *Quâ etiam corpori eius mortuo inſultauit miles,* mucrone diro lanceæ *latus eius aperiens.* VERA MATER, *cùm Eua nouerca magis fuerit, & interempto ſuaſione viro, filiorum omnium per eius peccatum interemptrix.* A muliere enim initium peccati. *Sed magè virago,* quia de viro ſumpta eſt: *hoc eſt de Chriſto Eccleſia.* SINE EXEMPLARIBVS. *Figuris, præmiſſis in veteri lege. Vel ideis, longè plenioribus quàm Platonicis.* IN SVA DISPOSITIONE. Diſponit enim omnia ſuauiter, *& non tantùm verbis ſed & rebus figuratis, quaſi manu erexit, fidem noſtram, eique viam ſtrauit, vt ab ipſo initio creationis humani generis, vſque* B *ad finem reparationis eius, ab Adam primo ad nouiſſimum deduceremur in agnitionem mortis Chriſti, & communis omnium, cuius ſomnus eſt imago, ad fidem reſurrectionis, quâ* Chriſtus primitiæ dormientium *euigilauit è ſomno mortis, vt nos pariter euigilaturos eſſe confidamus.* PARADIGMATE PLATONICO. *Ideam Platonis intelligit; ita enim Dionyſius lib. de diuinis nominibus cap. 5. & Iuſtinus in exhort. ad Græcos dixit,* ſingularum rerum quæ creantur paradigma. *Id eſt exemplar. Plenius autem dixit. Quia vnica idea exemplar & forma ſiue paradigma rerum omnium, non tantùm factarum, & faciendarum; ſed etiam poſſibilium vnicum Patris eſt Verbum. Puto tamen vel alludere ad Dialogum nonum Platonis de republica, vbi in princi-* C *pio docet quomodo ſuauis ſomnus poſſit euenire. quem hic deſcripſit Author, vel ad paradigma quod habet in Phædone, vbi ſomnum & vigiliam facit exemplaria & imagines mortis & vitæ.* TESTATIONEM PLASTICÆ. *Teſtatur & repræſentat corpus ſomno ſepultum quale fuerit corpus Adæ de terra plaſmatum à Deo.* ILLA SIC PATITVR. *Agitatur in ſomnis, & ſopitô omni motu & actione ſenſuum & membrorum, videtur anima quaſi diſſimulans ſe adeſſe corpori, cùm imaginatione vndequaque vagatur, & videtur addiſcere* *abſentiam ſuam à corpore futuram poſt mortem, vſque ad reſurrectionem.* AGITATVR, *alij legunt,* aginatur. *Quaſi vtrinque verſatilis; Metaphora ſumpta à ſcapo trutinæ, in quo ipſa agitur & vertitur. Vnde aginatores dicti aurigæ, qui in ludis circenſibus curruli certamine exercebantur. Vel ex Feſto aginor, & aginator, dicitur qui paruulo lucro mouetur, & minimo pondere huc atque illuc flectitur.* SVIS MEMBRIS. *Hic errorem ſuum inſinuat de animæ corporalitate & effigie de quo vide Alphabetum Errorum.* NECESSITATEM HABEAT. *Quia non eſt ſicut intelligentia ſeparata, ſed eſt actus corporis, & ordinem habet ad ſuam materiam.* FIDEM INITIARIS. *Habes initia fidei & ſpei reſurrectionis delineata in ſomno & vigilia. Vel ſublimiori ſenſu, in baptiſmo fidei Sacramento, & trinâ eius merſione, iuxta Paulum* conſepulti Chriſto in baptiſmo, *reſurrectionem ediſcimus, ex figura mortis & ſepulturæ triduanæ eius, poſt quam reſurrexit, vt proprio loco diximus.* DISCIS VIGILARE. *Quia vt ſperas de ſomno ſurgere, ſic de morte & ſepulcro, cum Pſalte dicens:* In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. *Et rurſum,* Caro mea, requieſcet in ſpe. *Pulchrè Chryſol. ſer. 59. à m.* Crede, *inquit*, homo de morte reſurgere te poſſe, quia antequam viueres, nihil fuiſti. *Adde, terra inanimis fuiſti:* aut quare dubitas quod reſurgas, cùm tibi totum quod in rebus eſt quotidie ſic reſurgat? Sol occidit & reſurgit; dies ſepelitur, & redit, &c. & vt reſurrecturum te, iugi & vernaculo inſtruaris exemplo, quoties dormis & vigilas, toties moreris & reſurgis. S. Aug. *Aug. in Pſal.* 15. Caro mea requieſcet in ſpe. Caro mea, *inquit*, non deficiet in interitum, ſed in ſpe reſurrectionis obdormiet. Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quoniam neque animam meam inferis poſſidendam dabis. Neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Neque ſanctificatum corpus, per quod alij ſanctificandi ſunt, corrumpi patieris. Notas mihi feciſti vias vitæ. Notas feciſti per me humilitatis vias, *humiliauit enim ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, &c. vt*

S. Aug. ad vitam redirent homines, vnde per ſuperbiam ceciderant; in quibus quia ego ſum, *vt caput in membris*, notas mihi feciſti. *De Adam ſomno ſopito, figura Chriſti dormientis in cruce velut paradiſo deliciarum ſuarum, vbi, & Nazarenus, id eſt floridus dormiens, latere percuſſo Euam ſuam, hoc eſt Eccleſiam fudit; præclarè idem Aug. in Pſal.* 56. Dormiui conturbatus.

S. Aug. Expreſſit, *inquit*, Chriſtus mortem ſuam, &c. turbatum ſe dixit ſecundùm opinionem frementium, non ſecundùm cedentis conſcientiam. Putauerunt ſe illum turbaſſe, putauerunt viciſſe; ille autem dormiuit conturbatus. Tam placatus iſte turbatus, vt quando vellet dormiret. Nemo dormit turbatus. Omnes qui perturbantur, aut à ſomno excitantur, aut in ſomnum vergi non permittuntur. Ille autem turbatus eſt, & dormiuit. Magna humilitas perturbati, magna poteſtas dormientis. De B qua poteſtate veniebat quod dormiuit? de qua ipſe dicit: poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Nemo tollit animam à me, ſed ego eam pono, & iterum ſumo eam. Turbauerunt illi, & dormiuit ipſe: cuius typum gerebat Adam, quando immiſit ei Deus ſoporem, vt de latere illi coniugem faceret. Non enim poterat vxorem facere primo homini eſſam de latere vigilantis? aut propterea voluit eum dormire, ne ſentiret cùm ſibi coſta detraheretur? poſtremò, quis ita dormit, vt oſſe ſibi conuulſo non expergiſcatur? Qui potuit ſine dolore auferre coſtam dormienti, potuit & vigilanti. Sed quare vo- A luit dormienti facere? quia dormienti Chriſto in Cruce, facta eſt coniux de latere. Percuſſum eſt enim latus pendentis de lancea, & profluxerunt Eccleſiæ Sacramenta. Dormiui, *inquit*, conturbatus. Et in alio Pſalmo manifeſtat hoc, vbi ait; ego dormiui & ſomnum cœpi, ibi expreſſit poteſtatem ſuam. Poterat & illic dicere, dormiui, ſicut dixit hîc. Quid eſt autem, ego dormiui? id eſt, quia volui, dormiui. Non illi me in ſomnum nolentem compulerunt, ſed meâ voluntate ego dormiui. *De ſpe autem reſurrectionis noſtræ poſt ſomnum mortis, & quietem æternam quam ſitimus poſt labores huius vitæ, fusè idem Aug. in Pſal.* 62. Multipliciter tibi S. Aug. ſitit & caro mea, quia carni noſtræ promittitur reſurrectio, quomodo animæ noſtræ promittitur beatitudo. *De qua ſupra dixerat, ſitiuit tibi anima* B *mea.* Modò, *inquit*, ex corruptione fragilitatis; ſi S. Aug. non manducemus, deficimus, & eſurimus: ſi non bibamus, deficimus & ſitimus: ſi diu vigilamus, deficimus & dormimus, &c. Videte quia nullus eſt carnis noſtræ ſtatus; quoniam infantia auolat in pueritiam, &c. Et ipſa migrat, in adoleſcentiam, &c. Adoleſcens fit iuuenis, quæris adoleſcentem & non eſt. Iuuenis fit ſenex, quæris iuuenem, & non iuuenis. Et ſenex moritur. Quæris ſenem & non iuuenis. Non ſtat ergo ætas noſtra, vbique fatigatio eſt, vbique laſſitudo, vbique corruptio. Attendentes qualem nobis ſpem reſurrectionis promittat Deus, in iſtis omnibus multiplicibus defectionibus noſtris ſitimus illam incorruptionem, &c.

4. *Somnus Adæ ecſtaſis fuit. De Ani. cap. 45. in m.*

a Gen. 2. 21. IN primordio, ſomnus cum ecſtaſi dedicatus, [a] *Et miſit Deus ecſtaſin in Adam, & obdormiuit.* ſomnus enim, corpori prouenit in quietem; ecſtaſis, animæ acceſſit aduerſus quietem; & inde iam forma, ſomnum ecſtaſi miſcens, & natura de forma.

5. *Somnus Adæ cum ſpiritu prophetico, non innatus, ſed immiſſus à Deo; vt ſpiritus erroris inſufflatus eſt à diabolo. De Ani. cap. 21. in p.*

SI vniformis natura animæ ab initio in Adam, ante tot ingenia: ergo non multiformis, per tot ingenia; nec quâ triformis, vt adhuc trinitas Valentiniana cædatur, quæ nec ipſa in Adam recognoſcitur. Quid enim ſpiritale in illo? Si quia prophetauit magnum illud Sacramentum in Chriſtum & Eccleſiam: [a] *Hoc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea,* a Gen. 2. 23. *vocabitur mulier; propterea relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabitur mulieri ſuæ, & erunt duo in carnem vnam*; hoc poſtea obuenit, quum in illum Deus amentiam immiſit, ſpiritalem vim quâ conſtat prophetia. Si & malum in eo apparuit tranſgreſſionis admiſ- Gen. 3. 6. ſum, nec hoc naturale deputandum eſt, quod inſtinctu ſerpentis operatus eſt; tam non naturale, quàm nec materiale; quia & materiæ fidem iam excluſimus. Quod ſi nec ſpiritale, nec quod dicitur materiale, proprium in illo fuit (nam ſic ex materia fuiſſet mali ſemen) ſupereſt vt ſolum in illo & vnicum fuerit naturale, quod cenſetur animale; quod ſtatu ſimplex, & vniforme defendimus.

6. *Et de Anima cap. 11. à m.*

ETſi Adam ſtatim prophetauit magnum illud Sacramentum in Chriſtum & Eccle- a Epheſ. 5. 32. ſiam, [a] *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea, Propter hoc relinquet homo pa-* Gen. 2. 23 *trem & matrem, & adglutinabit ſe vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam*, accidentiam ſpiritus paſſus eſt. cecidit enim ecſtaſis ſuper illum, ſancti Spiritus vis, operatrix prophetiæ, nam & malus ſpiritus accidens res eſt. Denique Saülem tam Dei ſpiritus poſtea vertit in b 1. Reg. 10. 12. alium virum, id eſt in propheten, cùm dictum eſt, [b] *Quid hoc filio Cis? an & Saül in Prophetis?* quàm & malus ſpiritus poſtea vertit in alium virum, in apoſtatam ſcilicet.

SOMNVS ADÆ ECSTATICVS. 4. 5. 6. SCHOL.

DEDICATVS. *Cœpit ecſtaſis eodem momento quo ſomnus. Anaſtaſius Sinaita in Hexa. libro* 9. Pro ecſtaſi, *inquit*, alius interpres dixit torporem, alius veternum, alius ſomnum. Torpor autem, veternus & ſomnus ſunt vitæ & mortis participes. Vt ſi diceret: priùs immortalis & inſomnis Deus verbum,

in exceſſu & exitu è cœlis, carne ſuſcepta, carne etiam guſtauit ſomnum mortis factus homo. 70. *porrò ſic legunt Gen. 2. 21.* Et immiſit Deus ecſtaſim in Adam, & obdormiuit. ADVERSVS QVIETEM. *Vt non ſopitus eſſet animus, ſed vigilans, & ſopito corpore in ecſtaſim raptus.* INDE IAM FORMA. *Hinc origo & modus prodiit, quo deinceps ecſtatici, ſomno ſopito corpore, ecſtaſim paterentur; & ducta natura ecſtaſis ex prima illa forma & exemplo Adæ.*

5. VNIFORMIS. *Si in Adamo non multæ & diuerſæ animæ fuerunt, ſed vnica, iam multiformis nobis non eſt, quidquid tot ingenia, & artes, & commenta Valentinianorum dicant.* CADATVR. *Arguatur; & vt duo ſurculi, ſiue animarum ſuperfluitas ſuccidatur.* ADHVC, *hic ſubnotas librum cont. Valentinianos ſcriptum fuiſſe ante librum de Anima.* NEC QVA TRIFORMIS. *Nec etiam in quantùm triformis anima fingitur à Valentinianis.* QVID SPIRITALE. *Aduerte Valentinianos Trinitatem animæ agnouiſſe, ſeu triformem animæ naturam in Adamo; nempe ſpiritalem, ſiue Propheticam, choïcam ſiue limaceam; materialem, & animalem. Quibus obiicit, nihil ſpiritale & Propheticum fuiſſe in eo: cùm primò creatus eſt ex limo; nec cùm factus eſt in animam viuentem; ſed poſtea tranſlato in paradiſum, immiſſum ſpiritum Propheticum, quo dicens* hoc nunc os ex oſſibus meis, &c. Sacramentum magnum in Chriſto & Eccleſia, *prophetauit.* AMENTIAM, *exceſſum mentis, de qua alibi diximus. Iam ſi peccauit Adam, naturali ipſius & materiali limo non eſt imputanda culpa; nec in Creatorem bonum refundenda; peccauit enim tantùm Adam poſtquam creatus, & in paradiſum tranſlatus, ſerpenti ſuadenti credidit.* MATERIÆ FIDEM. *Iam, inquit, contra Hermogenem, & libro de cenſu animæ, oſtendimus, non eſſe credendum, Deo neceſſariam fuiſſe coæuam ſibi materiam, ad creanda omnia; nec animam rationalem ex materia productam. Et ſuprà, hoc libro de Anima cap.* 11. Aduerſus Hermogenem, *inquit*, qui eam ex materia non ex Dei flatu contendit, flatum propriè tuemur. *Proinde igitur nec materiale, nec ſpiritale fuit ſemen ingenitum & inditum animæ Adami. Supereſt ergo, vt vnica fuerit illi anima, ſiue anima vniformis & ſimplex, cuiuſmodi in ea ſtatum tuemur & defendimus.*

6. STATIM, *non ſimul ac creatus eſt, ſed ſtatim atque euigilauit ex ſomno.* ACCIDENTIAM SPIRITVS. *Vt hic ei non fuerit naturalis ſomnus, ſed accidentalis; ſicut factum eſt in Saüle, quem primò Spiritus ſanctus mutauit in virum alterum, ſicut & poſtea diabolus & ſpiritus nequam eundem mutauit in abreptitium, & in Apoſtatam à fide, Pythoniſſam conſulentem. Vel Iudam, in quem introiuit ſatanas. Sed clarum eſt de eodem Saüle, non de Iuda in hac ſententia locutum; cùm ſubiiciat ſtatim;* Iudam quoque aliquando cum electis deputatum, vſque ad loculorum officium, & ſi iam fraudatorem, traditorem tamen nondum, poſtea diabolus intrauit. *Saüli autem* 1. *Reg.* 10. 6. *ſic Samuel fatur:* inſiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium, &c. *Et verſu* 11. Videntes autem omnes qui nouerant eum heri & nudiuſtertius, quòd eſſet cum Prophetis, & prophetaret; dixerunt ad inuicem: quænam res accidit filio Cis? num & Saül inter Prophetas, *Iam quid Auguſtinus, præter iam dicta, de Adæ ſomno ecſtatico ſuggerat referamus to.* 1. *lib.* 2. *de Gen. cont. Manichæos cap.* 12. Illa, *inquit*, eſt difficilis ratio, quâ intelligit, *homo*, in ſeipſo, aliud eſſe rationale quod regit, aliud animale quod regitur. Et quoniam hæc ſecretiore ſapientiâ videt, ipſam viſionem ſecretam nomine ſoporis ſignificari arbitror, quem immiſit Deus in Adam, quando ei mulier facta eſt. Vt enim hoc videatur, non eſt opus oculis iſtis corporeis, ſed quantò quiſque ab

S. Aug.

A iſtis viſibilibus rebus, in interiora intelligentiæ ſeceſſerit, hoc eſt autem quaſi obdormiſcere, tantò meliùs & ſinceriùs illud videt. Ipſa enim cognitio, quòd intelligitur in nobis aliud eſſe quod ratione dominetur, aliud quod rationi obtemperet: ipſa ergo cognitio, veluti effectio mulieris eſt de coſta viri, propter coniunctionem ſignificandam. Deinde vt quiſque huic parti rectè dominetur, & fiat quaſi coniugalis in ſeipſo, vt caro non concupiſcat aduerſus ſpiritum, ſed ſpiritui ſubiugetur: id eſt, concupiſcentia carnalis non aduerſetur rationi, ſed potiùs obtemperando deſinat eſſe carnalis, B opus habet perfectâ ſapientiâ. Cuius contemplatio quia interior eſt & ſecretior, & ab omni ſenſu corporis remotiſſima, conuenienter etiam iſta ſoporis nomine intelligi poteſt. Tum enim ordinatiſſimè caput mulieris vir eſt, cùm caput viri eſt Chriſtus, qui ſapientia eſt Dei. *Et paulò infra:* Etſi viſibilis fœmina ſecundùm hiſtoriam de corpore viri primò facta eſt à Domino Deo; non vtique ſine cauſa ita facta eſt, niſi vt aliquod ſecretum intimaret. Num enim aut limus defuit, vnde fœmina formaretur; aut ſi vellet Dominus, homini vigilanti coſtam ſine dolore detrahere non poſſet? ſiue ergo iſta figuratè dicta ſunt, ſiue etiam figuratè facta ſunt, non fruſtrà hoc modo dicta vel facta ſunt, ſed ſunt planè myſteria & Sacramenta. *Capite autem ſequenti:* Tota, *inquit*, Prophetia eſt, cuius Apoſtolus meminit dicens: propter hoc relinquet homo, &c. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto Ieſu, & in Eccleſia. *Et lib.* 22. *de Ciuit. cap.* 17. Vt, *inquit*, in exordio generis humani de latere viri dormientis coſtâ detractâ, fœmina fieret, Chriſtum & Eccleſiam tali facto iam tunc prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri, mors erat Chriſti, cuius exanimis in cruce pendentis latus lanceâ perforatum eſt, atque inde ſanguis & aqua profluxit: quæ Sacramenta eſſe nouimus, quibus ædificatur Eccleſia. Nam hoc etiam verbo ſcriptura vſa eſt, vbi non legitur, formauit, aut finxit, ſed ædificauit eam in mulierem. Vnde & D Apoſtolus Epheſ. 4. ædificationem dicit corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia. Creatura eſt ergo Dei fœmina ſicut vir; ſed vt de viro fieret, vnitas commendata eſt. Vt autem illo modo fieret, Chriſtus, vt dictum eſt, & Eccleſia figurata eſt. *Et 2. de Gen. cont. Manich. cap.* 24. Dicit Apoſtolus Sacramentum magnum eſſe quod dictum eſt, propter hoc relinquet homo, &c. quod ipſe interpretatur ſubiiciendo, ego autem dico, &c. Ergo quod per hiſtoriam impletum eſt in Adam, *non, quòd reliquerit patrem, quem non habebat, ſed in poſteris eius factum eſt. Impletum eſt autem quod fuerint duo in carne vna. Sed vtrumque in Chriſto perfectum eſt.* Per Prophetiam ſignificans Chriſtum, qui reliquit Patrem cùm dicit: ego à Patre exiui, &c. Apparendo hominibus in homine, cùm Verbum caro factum eſt, &c. Ad hoc E valet etiam quod dicitur, ſemetipſum exinaniuit: quia non in ea dignitate apparuit hominibus, in qua eſt apud Patrem, blandiens eorum infirmitati, qui cor mundum nondum habebant vnde videretur Verbum in principio Deus apud Deum. Quid eſt ergo quod diximus, reliquit Patrem; niſi reliquit apparere hominibus, ſicut eſt apud patrem? item reliquit & matrem, id eſt Synagogæ veterem atque carnalem obſeruantiam, quæ illi mater erat ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, & adhæſit vxori ſuæ, id eſt Eccleſiæ, vt ſint duo in carne vna. *Caput & corpus.* Dicit enim Apoſtolus ipſum eſſe caput Eccleſiæ, & Eccleſiam corpus eius. Ergo & ipſe ſoporatus eſt dormitione paſſionis, vt ei coniunx Eccleſia formaretur: quam dormitionem canens

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

per Prophetam dicens; ego dormiui, &c. formata A eſt ergo coniunx Eccleſia de latere eius, id eſt de fide paſſionis & baptiſmi. Nam percuſſum latus eius lanceâ ſanguinem & aquam profudit. *Subiicit & de limo terra virginea, vnde ipſe formatus eſt, vt etiam hanc matrem pro ſponſa Eccleſia dimitteret.* Fa-
S. Aug. ctus autem ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, ſicut Apoſtolus dicit, id eſt tanquam de limo terræ, cùm homo non eſſet, *Sanctum Ioſeph intellige*, qui operaretur in terra, quia nullus homo operatus eſt in Virgine, de qua natus eſt Chriſtus. Fons autem aſcendebat de terra, & irrigabat omnem faciem terræ. Facies terræ, id eſt dignitas terræ, Mater Domini Virgo Maria rectiſſimè accipitur, quam irrigauit Spiritus, qui fontis & aquæ nomine in Euangelio ſignificabatur, vt qualis de limo terræ, talis homo ille fieret, qui conſtitutus eſt in paradiſo, vt operaretur ibi & cuſtodiret, *portam clauſam, & paradiſum, de quo, ipſa dicit, fecit mihi magna qui potens eſt*, id eſt in voluntate Patris, vt eam impleret, atque ſeruaret. *Semper virginem & fœcundam. Sed & propter hoc, propter Eccleſiam, reliquit patrem & matrem. Vide quæ habes in Pſal. 56. & in Pſal. 103.*
In magno myſterio dictum eſt, in figura dictum S. Aug.
Eccleſiæ futuræ, factæ de latere viri ſui, & hoc dormientis. Erat autem Adam quædam forma futuri, hoc Apoſtolus dicit; qui eſt forma futuri.

SOMNIVM.

1. *Somnium animam agitat ſine merito, & peccato. De Anima. c. 45. in m.*

OBlectamur, & contriſtamur, & conterremur in ſomniis, quàm adfectè, & anxiè, & paſſibiliter; cùm in nullo permoueremur, à vacuis ſcilicet imaginibus, ſi compotes ſomniaremus. Denique & bona facta gratuita ſunt in ſomnis, & delicta ſecura: non magis enim ob ſtupri viſionem damnabimur, quàm ob martyrij coronabimur.

2. *Somniant omnes, etiam infantes; quòd autem Atlantes & alij non ſomnient, aut fabula eſt, aut ars dæmonum. De Ani. cap. 49. per totum.*

INfantes qui non putant ſomniare, cùm omnia animæ pro modo ætatis expungantur in vita, animaduertant ſuccuſſus & nutus, & renidentias eorum per quietem, vt ex re comprehendant, motus animæ ſomniantis facilè per carnis teneritatem erumpere in ſuperficiem. Sed & quòd Libyca gens Atlantes cæco ſomno noctem tranſigere dicuntur, animæ vtique natura taxatur. Porrò, aut Herodoto fama mentita eſt, nonnunquam in Barbaros calumnioſa, aut magna vis eiuſmodi dæmonum in illo climate dominatur. Si enim & Ariſtoteles heroem quendam Sardiniæ notat, incubatores fani ſui viſionibus priuantem, erit & hoc in dæmonum libidinibus, tam auferre ſomnia quàm inferre, vt Neronis quoque ſeri ſomniatoris, & Thraſimedis inſigne inde proceſſerit. Sed & à Deo deducimus ſomnia. Quid ergo, nec à Deo Atlantes ſomniarent, vel quia nulla iam gens Dei extranea eſt, in omnem terram & in terminos orbis Euangelio coruſcante? Num ergo aut fama mentita eſt Ariſtoteli, aut dæmonum adhuc ratio eſt, dum ne animæ aliqua natura credatur immunis ſomniorum?

Et de Anima cap. 44 in m.

NEronem Suetonius, & Thraſimedem Theopompus, negant vnquam ſomniaſſe: niſi vix Neronem, in vltimo exitu, poſt pauores ſuos. Quid ſi & Hermotimus ita fuit, vt otium animæ nihil operantis in ſomnis, diuortium crederetur? omnia magis coniectes, quàm illam licentiam animæ ſine morte fugitiuæ, & quidem ex forma continuam. Si enim tale quid ſemel accidere dicatur, vt deliquium Solis, aut Lunæ, ita & animæ; ſanè perſuaderet diuinitùs factum; congruere enim hominem ſeu moneri, ſeu terreri à Deo, velut fulgure rapido, momentaneæ mortis ictu, ſi non magis in proximo eſſet ſomnium credi, quòd vigilanti potiùs accidere deberet.

3. *Somniorum duæ portæ. De Ani. cap. 46. à p.*

HOmerus duas portas diuiſit ſomniis, corneam veritatis, fallaciæ eburneam. Reſpicere eſt enim, inquiunt, per cornu, ebur autem cæcum eſt. Ariſtoteles, maiore ſententiam mendacio recitans, agnoſcit & veram.

4. *Somnia puriora, & certiora credantur eſſe ſub finem noctis, verno tempore; & procedunt ex ſitu apto corporis, & ciborum delectu. De Ani. cap. 48. in p.*

CErtiora & colatiora ſomniari affirmant ſub extimis noctibus, quaſi iam emergente animarum vigore, prodacto ſopore. ex temporibus autem anni, verno magis quieta; quòd æſtas diſſoluat animas; & hyems quodammodo obduret; & autumnus, tentator aliàs valetudinum, ſuccis pomorum vinoſiſſimis diluat. Item ex ipſius quietis ſitu; ſi neque

neque reſupina, neque dextero latere decumbat, neque conreſupinatis internis, quaſi refuſis loculis, ſtatio ſenſuum fluitet, aut compreſſa jecoris, angina ſit mentis. Sed hæc ingenioſè æſtimari, potiùs, quàm conſtanter probari putem; etſi Plato eſt qui ea æſtimauit; & fortaſſean caſu procedant. Alioquin ex arbitrio erunt ſomnia, ſi dirigi poterunt.

5. *Somniorum recordatio, probat mentem vi ſomni non eſſe prorſus exterminatam. De Ani. cap. 45. in f.*

ET quomodo, inquis, memor eſt ſomniorum anima, ſcilicet quam compotem eſſe non licet? hoc erit proprietas amentiæ huius, quia non fit ex corruptela bonæ valetudinis, ſed ex ratione naturæ. nec enim exterminat, ſed auocat mentem. Aliud eſt concutere, aliud mouere; aliud euertere, aliud agitare. Igitur quod memoria ſuppetit, ſanitas mentis eſt; quod ſanitas mentis ſaluâ memoriâ ſtupet, amentiæ genus eſt. Ideo non dicimur furere, ſed ſomniare, ideo & prudentes, ſi quando ſumus: ſapere enim noſtrum licet obumbretur, non tamen extinguitur. niſi quòd & ipſum poteſt videri vacare tunc; ecſtaſin autem hoc quoque operari de ſuo proprio, vt ſic nobis ſapientiæ imagines inferat, quemadmodum & erroris.

6. *Somniorum curam nullam habuit Epicurus, prouidentiam negans, & caſui omnia referens. De Ani. cap. 46. à p.*

VAna in totum ſomnia Epicurus iudicauit, liberans à negotiis diuinitatem, & diſſoluens ordinem rerum, & in paſſiuitate omnia ſpargens, vt euentui expoſita, & fortuita. Porrò, ſi ita eſt, ergo erit aliquis & veritatis euentus, quia non capit ſolam eam, euentui omnibus debito eximi.

7. *Somniis licet omnibus hærendum non ſit, aliqua tamen interdum vera fuiſſe, inſignes euentus probant. De Ani. cap. 46. à p. ad vltra m.*

TElmeſſenſes, nulla ſomnia euacuant, imbecillitatem coniectationis incuſant. Quis autem tam extraneus humanitatis, vt non aliquam aliquando viſionem fidelem ſenſerit? Pauca de inſignioribus perſtringens, Epicuro pudorem imperabo. Aſtyages Medorum regnator, quòd filiæ Mandanæ adhuc virginis veſicam in diluuionem Aſiæ fluxiſſe ſomnio viderit, Herodotus refert. Item anno poſt nuptias eius ex hiſdem locis vitem exortam toti Aſiæ incubaſſe. Hoc etiam Charon Lampſacenus Herodoto prior tradit. Qui filium eius tanto operi interpretati ſunt, non fefellerunt. Siquidem Aſiam Cyrus & merſit & preſſit. Philippus Macedo nondum pater, Olympiadis vxoris naturam obſignaſſe viderat anulo. leo erat ſignum. crediderat præcluſam genituram. opinor quia leo ſemel pater eſt. Ariſtodemus vel Ariſtophon coniectans, immò nihil vacuum obſignari: filium, & quidem maximi impetus, portendi. Alexandrum qui ſciunt, leonem anuli recognoſcunt: Ephorus ſcribit. Sed & Dionyſij Siciliæ tyrannidem Himeræa quædam ſomniauit: Heraclides prodidit. Et Seleuco regnum Aſiæ Laodice mater nondum eum enixa præuidit: Euphorion prouulgauit. Mithridatem quoque ex ſomnio, Ponti potitum à Strabone cognoſco. Et Balaridem Illyricum à Moloſſis vſque Macedoniam ex ſomnio dominatum de Calliſthene diſco. Nouerunt & Romani veritatis huiuſmodi ſomnia. Reformatorem imperij, puerulum adhuc, & priuatum loci, & Iulium Octauium tantùm, & ſibi ignotum Marcus Tullius iam & Auguſtum, & ciuilium turbinum ſepultorem de ſomnio norat: In Vitellij commentariis conditum eſt. Nec hæc ſola ſpecies erit, ſummarum prædicatrix poteſtatum, ſed & periculorum & exitiorum; vt cùm Cæſar in prœlio perduellium Bruti & Caſſij, Philippis æger, maius tamen aliàs diſcrimen, Artorij viſione, deſtituto tabernaculo, euadit: vt quum Polycrati Samio filia crucem proſpicit de Solis vnguine & lauacro Iouis. Reuelantur & honores & ingenia per quietem, præſtantur & medelæ. produntur & furta, conferuntur & theſauri. Ciceronis denique dignitatem, paruuli etiam nunc, gerula iam ſua inſpexerat. Cycnus de ſinu Socratis, demulcens homines, diſcipulus Plato eſt. Cleonymus pyctes, ab Achille curatur in ſomnis. Coronam auream quum ex arce Athenæ perdidiſſent, Sophocles tragicus ſomniando redinuenit. Neoptolemus tragœdus, apud Rhæteum Trojæ, ſepulcrum Ajacis, monitus in ſomnis ab ipſo, ruina liberat; & quum lapidum ſenia deponit, diues inde auro redit. Quanti autem commentatores & adfirmatores in hanc rem? Artemon, Antiphon, Strato, Philocborus, Epicharmus, Serapion, Cratippus, & Dionyſius Rhodius, Hermippus, tota ſeculi litteratura. Solum, ſi fortè, ridebo, qui ſe exiſtimauit perſuaſurum quòd prior omnibus Saturnus ſomniarit: niſi ſi & prior omnibus vixit Ariſtoteles: ignoſce ridenti.

8. *Somnia ſancta à Deo bonis & malis immittuntur; à diabolo autem inquieta. De Ani. cap. 47. in p. ad m.*

DEfinimus à dæmoniis plurimùm incuti ſomnia, etſi interdum vera & gratioſa, ſed, de qua induſtria diximus, affectantia atque captantia: quantò magis vana, & fruſtratoria, & turbida; ludibrioſa, & immunda. Nec mirum ſi eorum ſunt imagines, quorum & res. A Deo autem, pollicito ſcilicet & gratiam Spiritus ſancti in omnem carnem,
Ioël.2.8. & ſicut prophetaturos, ita & ſomniaturos ſeruos ſuos & ancillas ſuas, ea deputabuntur, quæ ipſi gratiæ comparabuntur, ſi qua honeſta, ſancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria; quorum liberalitas ſoleat & in prophanos deſtillare; imbres etiam &
Dan.2.1. ſoles ſuos peræquante Deo juſtis & iniuſtis. Siquidem & Nabuchodonoſor diuinitùs ſomniat: & maior penè vis hominum ex viſionibus Deum diſcunt. Sicut ergo dignatio Dei & in ethnicos, ita & tentatio Mali & in ſanctos, à quibus nec interdiu abſiſtit, vt vel dormientibus obrepat quà poteſt, ſi vigilantibus non poteſt.

9. *Somnia alia, ab ipſa anima formantur, vel exſtaſi imputantur. De Ani. cap. 47. à m. ad f.*

TErtia ſpecies erunt ſomnia, quæ ſibimet ipſa anima videtur inducere ex intentione circunſtantiarum. Porrò, quoniam non eſt ex arbitrio ſomniare, (nam & Epicharmus ita ſentit) quomodo ipſa erit ſibi cauſa alicuius viſionis? Num ergo hæc ſpecies naturali formæ relinquenda eſt, ſeruans animæ etiam in ecſtaſi res ſuas perpeti? Ea autem quæ neque à Deo, neque à dæmonio, neque ab anima videbuntur accidere, & præter opinionem, & præter interpretationem, & præter enarrationem facultatis, ipſi propriè ecſtaſi & rationi eius ſeparabuntur.

10. *Somniorum interpretatio ſumma diuinationis eſt, ſed & naturalis oraculi, iuxta Stoicos. De Ani. cap. 46. à m.*

CEterùm, Epicharmus etiam ſummum apicem inter diuinationes ſomniis extulit, cum Philochoro Athenienſi Nam & oraculis hoc genus, ſtipatus eſt orbis; vt Amphiarai apud Oropum, Amphilochi apud Mallum, Sarpedonis in Troade, Trophonij in Bœotia, Mopſi in Sicilia, Hermionæ in Macedonia, Paſiphaes in Laconica. Cetera cum ſuis & originibus & ritibus & relatoribus, cum omni deinceps hiſtoria ſomniorum, Hermippus Berytenſis quinione voluminum ſatiatiſſimè exhibebit. Sed & Stoïci, Deum malunt, prouidentiſſimum humanæ inſtitutioni, inter cetera præſidia diuinatricum artium & diſciplinarum, ſomnia quoque nobis indidiſſe, peculiare ſolatium naturalis oraculi. Hæc quantùm ad fidem ſomniorum à nobis quoque conſignandam, & taliter interpretandam.

SOMNIVM. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. SCHOL.

QVAM ADFECTE, *ſupple oblectamur in ſomniis lætis, quibus vehementer afficimur.* VACVIS IMAGINIBVS. *Phantaſmatibus nocturnis.* SI COMPOTES. *Nempe rationis eſſemus, & plenè excitati.* DELICTA SECVRA, *quia non timemus propter delicta ſomniando commiſſa, puniri, niſi præceſſerit cauſa voluntaria, vtpote ebrietas, tactus, aut viſus impudicus.*

2. INFANTES, &c. *Quicumque putant, ſomniis carere infantes, colligant ex motibus corpuſculorum, & notent in eis animarum ipſorum ſomnia, cùm quietem capiunt.* RENIDENTIAS, *applauſus & ſubriſus eorum.* ATLANTES CÆCO SOMNO. *Quòd Atlantes Libyæ populi, altè dormiant, & ſine viſionibus & ſomniis totas noctes tranſigant; id dicitur ad arguendum huiuſmodi animarum ſtuporem.* HERODOTO. *Sic ille in Melpomene, Solinus cap. 44. & Plin. lib. 5. cap. 8.* Atlantes, *inquit*, degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus. Nam neque nominum vllorum inter eos appellatio eſt, & Solem orientem occidentemque dirâ imprecatione contuentur, vt exitialem ipſis agriſque; nec inſomnia viſunt qualia reliqui mortales. FAMA MENTITA EST. *Deceptus eſt Herodotus famâ communi, quæ in extraneos*
A *& barbaros maximè contumelioſa eſſe ſolet; aut in illa plaga, circa montem Atlantem, magna eſt multitudo dæmonum, quorum proprium eſt etiam ſomnum quietiorem inducere.* ARISTOTELES. *Hic quidem ſcripſit de inſomniis, ſed cùm multa eius opera perierint, iſtud quoque exemplum intercidit. Pauſanias in Achaicis & Phocicis, meminit quidem Iolai Sardiniæ Herois. Sed & fani eius mentionem facit, ſiue aræ, in Atticis.* IN DÆMONVM LIBIDINIBVS, *ſtudiis & ludis, quorum proprium eſt homini illudere. Iuxta fabellam Caducei, ſiue virga Mercurij; de qua Virgilius.* Dat ſomnos adimitque. SERI SOMNIATORIS. *Sic de eodem Nerone cap. 44.* Sed & Neronem Suetonius, & Thraſimedem Theo-
B pompus, negant vnquam ſomniaſſe, niſi vix Neronem in vltimo exitu poſt pauores ſuos. A DEO DEDVCIMVS. *Vt patet ex tota Scriptura, ex ſomniis Iacob, Ioſeph, Pharaonis, Nabuchodonoſor, &c.* DÆMONVM RATIO. *Ars diabolica, quæ det & tollat ſomnia.*

ET DE ANIMA. *cap. 44. in m.* NERONEM SVETONIVS. *Suet. in Nerone cap. 46.* Terrebatur, *inquit*, euidentibus portentis ſomniorum, & auſpiciorum, & hominum, tum veteribus, tum nouis, numquam

antea ſomniare ſolitus. Occiſa demum matre, vidit per quietem, nauem ſibi regenti, extortum gubernaculum, trahique ſe ab Octauia vxore in arctiſſimas tenebras. Hæc modò pennatarum formicarum multitudine oppleri, modò à ſimulacris Gentium ad Pompeij theatrum dedicatarum circuiri, arcerique progreſſu. THRASIMEDEM. *Idem etiam refert Plutarchus lib. de defect. orac. Cæterùm Greg. Turon. libro de gloria Martyr. narrat etiam à Nerone viſum D. Paulum, & digna criminibus ſuis ſupplicia minitatum.* HERMOTIMVS. *Ironicè dicit, contra dicentes aliquos numquam ſomniaſſe; quibus & iungit fabulam ſupra citatam Hermotimi.* NIHIL OPERANTIS, *nec ſomnia fingentis.* DIVORTIVM, *ſeparatio potius à corpore æſtimaretur ad tempus, donec euigilaret à ſomno.* LICENTIAM EX FORMA CONTINVAM. *Quidnu aliud potius ſuſpicandum eſt, quàm cenſendum, modum & formam talem ſeruatam ab anima eius, quoties ipſe dormiret, vt anima eius quaſi valediceret corpori, & licentiam ſibi daret toto ſomni tempore circumuagandi. Nec præteribo quod habet Plinius lib. 10. cap. 75. quod eſt de ſomno animalium;* homo genitus premitur ſomno per aliquot menſes: deinde longior in dies vigilia. Somniat ſtatim infans. Nam & pauore expergiſcitur, & luctum imitatur. Quidam verò numquam: quibus mortiferum fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomnium, inuenimus exempla.

3. HOMERVS. *Habet hoc Odyſſ. 19. Virg. Æneid. 6.* RESPICERE EST. *Poteſt reſpici per cornu tranſlucidum cùm ebur ſit opacum.* MAIORE MENDACIO. *Ariſtoteles lib. de diuinatione per ſomnia, licet hanc Homeri ſententiam recitet, vt plurimùm tamen vana & mendacia eſſe ſomnia dicit, licet interdum vera ea fateatur. Ex quibuſdam autem ſomniis diuinationem eſſe, non putat incredibile.*

4. COLATIORA, *puriora ſub finem noctis.* PRODACTO. *Alij legunt,* producto. *Ad extremum vſque ſomno. Plin. lib. 10. cap. 75.* A cibis proxima, atque in redormitione vana eſſe viſa propè conuenit. *Et lib 28. cap. 4.* Ariſtoteles, *inquit*, & Fabianus. plurimum ſomniari circa vernum & autumnum tradunt, magiſque ſupino cubitu, ac prono nihil Theophraſtus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à ſupinis. *Vide Plut. lib. 8. Sympoſ. q. 10.* TENTATOR VALETVDINVM. *Quia autumnali tempore varia ægritudines valetudinem inuadendo ſomniorum quietudinem turbant. Sicut & fructus noui ſucco vinoſo & turbido. Vide Plutarchum ſuprà quæſt. vltima.* CONRESVPINATIS. *Simul cum externis partibus ſupinis. Tunc enim loculi & organa laborare videntur, & ſenſuum ſtatio fluitare.* COMPRESSA IECORIS. *Suppleſtatio. Alij legunt* compreſſu. *Angitur enim & veluti comprimitur mens ex compreſſione iecoris.* PLATO EST. *Legendus, dialogo 3. de Republica. Item nono. Vbi de ſomniandi ratione diſſerit, & in Theateto vbi ſomnia comparat cum opinione.* FORTASSEAN. *Forſitan.* SI DIRIGI, *produci ex cuiuſlibet voluntate, & pro arbitrio haberi poterunt ſomnia.*

5. NON LICET. *Non poteſt anima libera eſſe & ſui compos, cùm dormit & ſomniat.* AMENTIÆ HVIVS. *Eſtaſis Adæ, de qua ſupra.* EX RATIONE NATVRÆ. *Supponit Eſtaſim non procedere ex infirma ſed bona valetudine, & tunc maximè naturale, ſiue rationale, & eſtaticum fieri ſomnium quod non turbat mentem, ſed eam in puriorem cogitatum euotat.* QVOD STVPET. *Quod in eſtaſi mens ſana in admirationem ſuſpenditur.* PRVDENTES. *Tum maximè ſumus.* SAPERE NOSTRVM. *Ratio noſtra licet per tenebras noctis & fuliginem ſomni obnubiletur, non tamen prorſus extinguitur.* ET ERRORIS. *Benè eſt, quod cùm ipſe*

A *librum de eſtaſi ſcripſerit, & in ſomnia Montaniſtarum factus hæreticus inciderit, falſis prophetiis eorum credens, errorem quoque, ſicut & ſapientiam eſtaſi tribuerit.*

6. VANA EPICVRVS. *Sic Eumolpus apud Petronium ex hac Epicuri ſententia omnia ſomnia reiicientis.* Hinc ſcias, *inquit*, Epicurum hominem diuinum, qui eiuſmodi ſomnia, fauſtiſſimâ ratione condemnet. LIBERANS A NEGOTIIS. *Prouidentiam Dei negans & omnia tribuens caſui.* IN PASSIVITATE. *Promiſcuâ & confuſâ rerum omnium turbatione. Vel ex mutuo atomorum concurſu fortuito omnia fieri. Vel denique promiſcuam & liberam abſque Dei timore ſenſibus indulgendi licentiam.* SI ITA EST. *Si om-* B *nia ex mente Epicuri, etiam ſomnia fortuitò accidunt, contra eius ſententiam, omnia ſomnia vana non erunt, ſed aliquando mendacia, aliquando vera.* NON CAPIT. *Dici non poteſt, ſolam veritatem numquam euenire, cùm omnia caſu accidant quæcumque tandem illa fuerint.*

7. TELMESSENSES, *nulla ſomnia vacua eſſe putant, & ſingula exponunt, vt myſteriis plena, & alios imperitiæ coniectationis & diuinationis accuſant, ſi ea non poſſint exponere. Cicero. 1. de diuinatione.* Telmeſſus, *inquit*, in Caria eſt, qua in vrbe excellit Aruſpicum diſciplina. *Et Tatianus* probatiſſimi apud Telmiſſeos diuinationem ex ſomnis, inuenerunt. ASTYAGES. *Vide Iuſtin. lib. primo, & Herodot. lib. 1.* CHARON, *in Perſicis hoc ſcripſit. De quo videndus Athenæus, Plutarchus, & Suidas.* TANTO OPERI. C *Ad tantum opus.* VIDERAT. *In ſomnis. Ita Plutarchus in principio vitæ Alexandri.* ERAT SIGNVM. *Leonis figura ſculpta erat in annulo eius.* LEO SEMEL PATER. *Sic Plin. lib. 8. cap. 16.* Semel edi partum, lacerato vnguium acie vtero in enixu, vulgum credidiſſe video. *Contrarium tamen docent. Ariſtot. & Ælianus. qui lib. 4. cap. 23. ait Leænam quinquies parere. Primo quinos, ſecundò quatuor, deinde binos, tandem vnicum.* ARISTODEMVS, *vel* ARISTOPHON. *Plutarchus eum vocat Ariſtandrum. Hi fuere interpretes ſomnij, rati arcam vacuam non ſolere obſignari, coniecerunt Alexandrum Leone ſignificari.* EPHORVS. *Quem citat Clem. Alex. primo Strom. vbi tractat de augurio. Strabo lib. 7. Suidas, &c.* HIMERÆA, *vide Valer. Max. lib. 1. c. 7. vrbs fuit Siciliæ; de hac fœmi-* D *na ſcribit Heraclides, in Polit.* SELEVCO. *Vide Iuſtinum lib. 25. hiſt. Fulgoſ. lib. 1. cap. 16.* EVPHORION. *Ex Suida edidit ſex libros de oraculis.* A STRABONE. *Lib. 7. & Appianus in principio libri de bello Mithridatico.* BALARIDEM. *Apud Pauſaniam in Phocaicis Corſi Balaros vocant exules. Et hic fortè exul Illiricus.* DE CALLISTHENE. *Hic & à Plutarcho citatur in parallelis minoribus cap. 15.* PRIVATVM LOCI. *Carentem honoris loco.* IAM AVGVSTVM. *Sueto. in Vitellio meminit ſomnij Ciceronis, & Plutarchus in Cicerone. Et ipſe Cicero aliquid de ſomnio ſuo delibat in ep. ad Octauium, quem fore Auguſtum viderat in ſomniis cathenis aureis ſuſpenſum è cœlo in Capito-* E *lium pendere, eique flagellum à Ioue datum eſſe.* PRÆDICATRIX. *Somnia non tantùm præſaga fuere imperiorum, ſed & periculorum.* ARTORII VISIONE. *Rem narrat Plutarchus in Bruto. Lactantius lib. 2. cap. 28. Sueto. cap. 19. Sic Lactantius:* Illud, *inquit*, ſomnium non minoris fuit admirationis, quo Cæſar Auguſtus dicitur eſſe ſeruatus. Nam cùm bello ciuili Brutiano implicitus, graui morbo abſtinere prælio ſtatuiſſet: Medico eius Artorio Mineruæ ſpecies obſeruata eſt, monens ne propter corporis imbecillitatem caſtris ſe contineret Cæſar. Itaque in aciem lecticâ perlatus eſt & eadem die à Bruto caſtra capta ſunt. DESTITVTO TABER-

ANGVLO. *Relicto Papilione, ſuo, vel ablato.* ALIAS DISCRIMEN. *Alij legunt.* Alias maieſtatem, alias diſcrimen ab hoſtibus relaturus. *Quod ſignificat anceps diſcrimen certaminis. Nam inde caſtra Cæſaris, inde Caßij capta ſunt.* POLYCRATI, *Samiorum tyranno, de quo Plin. lib. 33. cap. 1. vbi de annulis:* videmur poſſe in externis authoritatem eius rei intelligere circa Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus eſt piſce ipſo circiter 230. anno vrbis noſtræ interfecto. *Strabo libro 14. Herodotus lib. 3. Cicero. 5. de finibus, aliique eum interfectum referunt, in crucem actum ab Oronte Perſarum Satrapâ. Herodotus in Thabia refert filiam eius, quantùm potuit, dehortatam, ne ad Orontem pergeret, deterritam ſomnio, quo viderat patrem à Ioue perplui, & à Sole inungi, quo intellexit patrem crucifixum Soli & pluuiis exponendum.* REVELANTVR ET HONORES. *Exemplum ſubiicit dignitatis Ciceronis, de quo Plutarchus in vita Ciceronis. Nam nutrix eius ſpectro monita eſt ſe virum magnum & vtilem Reipublicæ nutrire. Notat item editum facili partu ſine dolore matris, tertio Nonas Ianuarias.* Quo, *inquit*, die Magiſtratus nunc vota faciunt & ſacrificant pro ſalute Imperatoris. ET INGENIA PER QVIETEM. *In ſomnis reuelantur ingenia magna; quale fuit ſomnium Socratis. De quo Laërtius, interpretatum eſt enim, Cygnum quem viderat in ſomnis eſſe Platonem, qui poſtridie ipſi commendatus eſt vt diſcipulus.* PRÆSTANTVR ET MEDELÆ. *Exemplum refert Cleonymi Pyctis id eſt pugilis. Putant alij legendum Leonymum. De quo Pauſanias in Laconicis, hic Dux Crotoniatarum, qui in prælio vulneratus in pectore, conſulto oraculo Delphico Leucem inſulam Achylli ſacram adiiſſe, vbi ab Achille curatus eſt.* PRODVNTVR, *& furta. Vt patet ex corona aurea Sophoclis. Vide Fulgoſium lib. 1. cap. 5. & Ciceronem lib. 2. de diuinatione. Niſi quòd pro corona legit pateram auream, quæ cùm ab Herculis æde ſubrepta eſſet, Sophocles doctißimus Poeta & diuinus, ſæpius in ſomnis ab Hercule monitus de nomine furis, rem ad Areopagum detulit, à quo fur proprio ore conuictus eſt, & inde templum iſtud, Herculis Indicis eſt vocitatum.* CONSERVANTVR ET THESAVRI. *Subdit exemplum Neoptolemi cùm ſepulcrum Aiacis iuxta Rhœteum reſtaurarit. Teſte Plin. lib. 5. c. 30.* Extra ſinum ſunt Heroe Rhœtea littora, &c. fuit & Achylleon oppidum iuxta tumulum Achyllis conditum à Mitylenæis, &c. LAPIDVM SENIA. *Veteres lapides dum demolitur vt reædificet, theſaurum multum ibi reconditum reperit. Authores porrò infra citati, inſignes fuere hiſtorici & qui vt plurimùm coniectores, de ſomniis & diuinatione ſcripſerunt.* PRIOR SATVRNVS. *Hoc torquet in melancholicos, qui multiplici viſionum genere pollent. Ita enim ſcripſit Ariſtoteles lib. de diuinatione per ſomnium. Pungit & Ariſtotelem, quòd ſcripſerit hoc de Saturno. Quaſi eum viderit & coæuus Saturno fuerit.*

8. DE QVA INDVSTRIA. *Nempe vt fallant. Id enim maximè affectant.* VANA. *Mendacia, vel ſuperſtitioſa.* TVRBIDA, *obſcura, vel inquietantia.* IMMVNDA, *per quæ nocturnis illuſionibus corpora polluunt.* EORVM SVNT IMAGINES. *Iidem dæmones authores ſunt Phantaſiarum turpium & malarum, qui & ad facta talia homines vigilantes impellunt.* SOMNIATVROS SERVOS. *Ioël. 2. 28.* Et erit poſt hæc: effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ: Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt. EA DEPVTABVNTVR. *Somnia quæ reſpondebunt, & conformia erunt gratiæ Dei, ſancta nempe & pudica, à Deo immiſſa credenda erunt, quæ Deus liberaliter etiam immittit, ſicut & pluuiam & Solem pariter tribuit iuſtis & iniuſtis, quod patet in Nabuchodonoſore, Pharaone, & aliis.* MAIOR PENE VIS, *vt plurimùm per ſomnia & viſiones, conuertuntur ad Deum homines. Sic Iuſtinus in Dialogo cum Triphone, narrat ſe merâ viſione conuerſum. Legendi Authores hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Sozomenus, Socrates, Theodoretus, Palladius, Nicephorus, &c.* TENTATIO MALI. *Diaboli; à quò omne malum. Hinc Chriſtus monet:* vigilate & orate vt non intretis in tentationem.

9. TERTIA SPECIES. *Duas ſupra aſſignauerat, à Deo, & diabolo. Tertiam ſubiicit, quæ ab ipſa anima producitur, dum circumſtantes rerum imagines inſpicit & intendit. Greg. lib. 8. Moral.* Aliquando, *inquit*, ſomnia ex ventris plenitudine, vel inanitate: aliquando illuſione, aliquando verò, & illuſione, & cogitatione ſimul: aliquando reuelatione, aliquando cogitatione & reuelatione ſimul. *Nyſſenus autem de hominis opificio. cap. 13. Cauſas ſomniorum tribuit his quæ circumſtant hominem:* Eſt, *inquit*, aliud quoddam ſomniorum genus, quod pro morum cuiuſque varietate formatur. *Hæ ſunt circumſtantiæ Tertulliani.* Sunt enim aliæ hominis fortis, aliæ timidi imaginationes nocturnæ: alia temperantis, alia intemperantis ſomnia: alia homini auaritiâ inexplebili, alia liberali per ſomnium obiiciuntur, atque viſa hæc, nequaquam mens, ſed expers illa rationis, in animo affectio informat. Nam quibus quis adſueuit diurno ſtudio, eorum in ſomniis etiam ſimulacra finxit. NON EST EX ARBITRIO. *Cùm non poſſit anima pro libito ſomnia ſibi fingere, vt & verſatißimus in hac cauſa cenſuit Epicharmus Philoſophus Syracuſanus, Pythagoræ diſcipulus, Author Comediæ, qui ſcripſit de natura rerum, & medicina; de quo Cicero lib. 1. Tuſcul. Suidas, &c. hinc eſt quod anima ſibiipſi ſola non poteſt eſſe cauſa alicuius viſionis in ſomnis.* HÆC SPECIES. *Tertia ſcilicet de qua hic agit.* NATVRALI FORMÆ. *Hæc tribuenda eſt modo naturali, quo anima in ſomnis ecſtaſim patiens, & à ſenſibus in ſeipſam ſecedens, ſpecies rerum in vigilia hauſtas, collectas ſibi repræſentat.* SEPARABVNTVR. *Seorſim & ſingillatim, tribuenda erunt ecſtaſi & eius proprietati, quæ nec enarrari ab ipſa anima poterunt ſtupefacta, neque interpretari.*

10. SOMNIIS EXTVLIT. *Præcellentiam attribuit.* HOC GENVS, *huius generis oraculis plenus eſt orbis, quibus per ſomnium oracula captabantur. Ex Strabone lib. 6. templum fuit in Monte Gargano in quo ſomnia obiectabantur. Vide Bulegerum lib. 5. de ratione vigilationis. Athenæum lib. 8. &c. In Delo Dea quædam colebatur diuinationis magiſtra, dicta Brizo, à verbo βρίζειν dormire. Eſaiæ autem cap. 65. 3.* Populus qui ad iracundiam prouocat me, ante faciem meam ſemper: qui immolant in hortis, & ſacrificant ſuper lateres. Qui habitant in ſepulcris, & in delubris idolorum dormiunt. 70. *verò:* Adolent incenſum ſuper laterem dæmonibus, qui non ſunt, *Dij*, in ſepulchris & ſpecubus dormiunt propter ſomnia. AMPHIARAI. *De hoc Pauſanias in Atticis. Philoſtratus lib. 4. de vita Apollonij. cap. 8. Clem. Alexand. ad Gentes, & 1. Strom. hic in agro Oropio, ſiue vrbe ſic dicta, ad mare ſita, propter diuinationem ſomniorum, in diuos eſt relatus.* AMPHILOCHI. *Huius Amphiarai filij, in Mallo vrbe Ciliciæ, eſt Oraculum. Et apud Athenienſes ara, huius meminit Origenes lib. 3. cont. Celſum, & Clemens Alex. ſupra. Iuſtin. Mart. Apol. 2.* SARPEDONIS. *Hic fuit Rex Lyciæ, & auxilium Troianis daturus, multa de belli euentu ſomniauit. Conſulendus*

Strabo lib. 14. *Zozimus lib.* 1. *hiſtoriæ. Philoſtratus in* A *Heroicis.* TROPHONII. *Apollinis filius fuit. De quo Pauſanias in Bæoticis. Et lib.* 8. *de vita Apollonij cap.* 8. *Euſeb. lib.* 5. *de præpar. Euang. cap.* 8. MOPSI. *Clem. Alex.* 1. *Strom. Et hunc Apollinis filium inter vates recenſet.* HERMIONÆ. *Ex Strabo lib.* 8. *vrbs eſt non obſcura apud Driopas Hermiſnenſes. Herodotus in Vrania duas diſtinguit. Vide Pauſan. in Corinth. Vbi & memorat imaginem Hermionæ filiæ Menelai.* PASIPHAE. *Videndus Cicero.* 1. *de diuinatione, & Plutarchus in vita Agidis, & Cleomenis. Sic Cicero.* Qui, *inquit*, præerant Lacedæmoniis, non contenti vigilantibus curis, in Paſiphae fano, quod eſt in agro propter vrbem, ſomniandi cauſâ excubabant, quia vera quietis oracula ducebant. *Filia Solis credita Paſiphae, vxor* B *Minois Regis Cretæ.* HERMIPPVS. *Vide Suidam. Hic multa compoſuit ſub Adriano principe, & fuit diſcipulus Philonis Byblii. Berytos autem vrbs Phœniciæ, Iuſtiniani temporibus, legum ſtudiis celeberrima. Alia eſt vrbs Troica, alia Arabiæ, dicta olim Dioſpolis. Iſte porrò quinque voluminibus abundantiſſimè ſcripſit de ſomniis.* SED ET STOICI. *Hos opponit Epicureis, prouidentiam Dei negantibus, & ſomnia omnia reiicientibus, cum Stoici vtrumque admitterent. Videndus Plutar. lib.* 5. *de Philoſophorum placitis, & Cicero lib.* 1. *de diuinatione.*

De ſomniis & eorum viſis, quid ſcripſerit Aug. videamus. Iuxta Tertullianum, tres quoque diſtinxit ſomniorum ſpecies; Primam quæ fit ab anima circunſtantes in memoria ſpecies ſpeculante, vbi & aliquid de ecſtaſi miſ- C *cuit. Secundã quæ immittitur à Diabolo phantaſmata diſponente vel turbante. Tertiam quæ à Deo fit, vt euentura reuelet. De ſingulis ordine ſingula ex eo decerpam. Epiſtola itaque centeſima prima ad Euodium. Vbi ſic de anima ſomniante.* In eis, *inquit*, viſis demoratur in ſomnis,

S. Aug. cùm abeſt à ſenſu præſentiaque cernendi quam præbet oculis vigilans: hanc autem ab oculis, hoc eſt tanquam à luminaribus corporis animæ abſentiam, quæ fit cùm dormimus, ſi vis maior augeat, vt totum quod eſt, inde ſubtrahatur, mors eſt. Sicut ergo a cernendi ſenſu, ad viſa ſomniorum, non cum aliquo corpore abſcedit, niſi fortè illa quæ videntur in ſomniis corporea, noſque ipſos inter illa D hac atque illac ferri ac referri cum aliquo corpore exiſtimabimus, quod iam tibi arbitror, *meliùs a me inſtructo*, non videri: Ita ſi tota penitus abſtrahatur atque abſit, quod fit in morte, non ſecum putanda eſt auferre aliquod corpus ex corpore. *Quod tamen errans cenſuit Tertullianus, animam corpoream & effi-*

S. Aug. *giatam exiſtimans.* Nam ſi auferret, profectò etiam cùm dormimus & abſcedit ab oculis in quantùm eos relinquit, in tantùm oculos ſecum auferret quàm libet ſubtiliores, corporeos tamen, quod non facit. Verumtamen aufert ſecum quoſdam ſimillimos, ſed non corporeos, quibus viſa ſimillima cernit in ſomnis, ſed nec ipſa corporea. Porrò ſi aliquis concedat etiam viſa ſomniorum, quæ ſimilia E corporibus apparent, non eſſe niſi corporea, videtur ſibi aliquid dicere, nec iſta ingenii tarditas facilè conuincitur, multorum quippe eſt etiam non mediocriter acutorum, quoniam parum attendunt, quantùm valeant imagines corporum quæ fiunt in ſpiritu, nec omnino ſunt corpora. Cùm vero ea coguntur intueri, ſi rectè aduerterint atque compererint, non eas eſſe corporeas, ſed corporum ſimillimas, rationem tamen de his non continuò valent reddere, quibus cauſis, & quemadmodum fiant, quâ denique naturâ ſuâ ſubſiſtant, vel in quo ſubiecto ſint, vtrùm ita in animo fiant, vt in membrana ex attramento literæ, vbi vtraque ſubſtantia eſt, membrana ſcilicet & attramentum: An ſicut ſigillum in cera, vel figura quælibet cui cera ſubiectum A eſt, illa in ſubiecto: an vtroque modo fiant iſta in ſpiritu noſtro, aliquando ſic, aliquando autem ſic. Mouent enim, non ſolùm vt cogitemus ea quæ abſunt a ſenſibus corporis, & in noſtra reperiuntur memoria, vel quæ nos ipſi vt libitum eſt, facimus, diſponimus, augemus, minuimus: ſed etiam ſitu, habitu, motu, innumerabilibus qualitatibus formiſque variamus: talia ſunt fortaſſis etiam illa, *ſomnia*, quibus deludimur dormientes, quando non diuinitus admonemur, *per ſomnia à Deo immiſſa*, niſi quod hæc, *quæ in mente vigilantes diſponimus*, volentes agimus; Illa præter arbitrium patimur. &c. *Et to.* 3. *lib.* 11. *de Trinit. cap.* 4. *vim imaginationis, in ſomnis in ſpecies circumſtantes intentæ, ſicut & vigilantis* B *animæ, pulchrè deſcribit.* Tanta, *inquit*, offenditur ſi- S. Aug.

militudo ſpeciei corporalis expreſſa ex memoria, vt nec ipſa ratio diſcernere ſinatur, vtrùm foris corpus ipſum videatur, an intus tale aliquid cogitetur: Nam interdum homines nimiâ cogitatione rerum viſibilium vel illecti, vel territi, etiam eiuſmodi repentè voces ediderunt, quaſi reuera in mediis talibus actionibus ſiue paſſionibus verſarentur. &c. Tantum habet virium anima in corpus ſuum, & tantùm valet ad indumenti qualitatem vertendam atque mutandam, quomodo afficiatur indutus qui cohæret indumento ſuo. Ex eodem genere affectionis etiam illud eſt quòd in ſomnis per imagines illudimur. Sed plurimùm differt, vtrùm ſopitis ſenſibus corporis, ſicuti ſunt dormientium, aut ab interiore C compage turbatis, ſicut ſunt furentium; aut alio quodammodo alienatis, *vt putà per ecſtaſim*, ſicuti ſunt diuinantium, vel prophetantium, animi intentio quadam neceſſitate, *quod non fit in vigilantibus, in quibus eſt libertas, & plena voluntas*, incurrat in eas quæ occurrunt imagines, ſiue ex memoria, ſiue alia aliqua occulta vi, per quaſdam ſpiritales mixturas ſimiliter ſpiritalis ſubſtantiæ, *angelicæ, vel diuinæ, ſicut præcitata epiſtola notat de Angelo qui loquebatur in* S. Aug. *Propheta.* An ſicut ſanis atque vigilantibus interdum contingit, vt cogitatione occupatâ, voluntas ſe auertat à ſenſibus, atque ita formet animi aciem variis imaginibus ſenſibilium rerum, tanquam ipſa D ſenſibilia ſentiantur. *Multùm verò differt, nam niſi voluntas in hæc vigilantis inſinuat, nec meritum eſt in iſtis viſionibus, nec peccatum, vt rectè ſupra Tertullianus aduertit. Quòd autem ſiue vigilanti, ſiue dormienti res accidant pro diuerſitate dominantium paſſionum, ſic ſub infert Auguſtinus:* Non tantùm autem cùm appetendo S. Aug. in talia voluntas intenditur, *vel appetitus dormientis ſenſibilis rapitur*, fiunt iſtæ impreſſiones imaginum, ſed etiam cùm deuitandi & cauendi causâ rapitur animus in ea contuenda, quæ fugiat. Vnde non ſolùm cupiendo, ſed etiam metuendo infertur, vel ſenſus ipſis ſenſibilibus, vel acies animi formanda imaginibus ſenſibilibus. Itaque aut metus, aut cupiditas quantò vehementior fuerit, tantò expreſſiùs E formatur acies, ſiue ſentientis ex corpore, quod in loco adiacet, ſiue cogitãtis ex imagine corporis quæ memoriâ continetur. *Et lib.* 12. *de Gen. ad lit. cap.* 2. S. Aug. *vbi de ecſtaſi Pauli:* Cùm, *inquit*, vel in ſomnis, vel in ecſtaſi corporum exprimuntur imagines, non diſcernuntur omnino à corporibus, niſi cùm homo redditus ſenſibus corporis, recognoſcit ſe fuiſſe in illis imaginibus quas, non per ſenſum corporis hauriebat. &c. Quanquam mihi accidiſſe ſcio. &c. Vt in ſomnis videns, in ſomnis me videre ſentirem illaſque imagines quæ ipſam noſtram conſuetudinem ludificare conſueuerunt, non eſſe vera corpora, ſed in ſomnis ea præſentari firmiſſimè etiam dormiens tenerem atque ſentirem. &c. In ecſtaſi autem vnum audire potui, & eum ruſticanum virum, valentem quod ſentiebat exprimere, qui & vigilare ſe ſciret,

& videre quiddam non oculis corporeis. Nam vt A eius verbis vtar quantùm recolere poſſum, anima, *inquit*, mea videbat eum, non oculi mei. Ac per hoc ſi paradiſum Paulus ita vidit, vt apparuit Petro ille diſcus ſubmiſſus è cœlo, vt Ioanni, quidquid in Apocalypſi ſe vidiſſe conſcripſit, vt Ezechieli campus ille cum oſſibus mortuorum, & illa eorum reſurrectio, vt Eſaiæ ſedens Deus, & in conſpectu eius Seraphim, & ara vnde carbo aſſumptus Prophetæ labia mundauit, manifeſtum eſt eum ignorare potuiſſe vtrùm in corpore an extra corpus ea viderit.

De ludificatione autem dæmonum in ſomnis ſic Au- S. Aug. *guſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 18.* Phantaſticum, *inquit*, hominis quod etiam cogitando, ſiue ſomniando, B per rerum innumerabilia genera variatur, & cùm corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mirâ celeritate formas capit, ſopitis, aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus. &c. *Vbi de arte dæmonũ phantaſiam immutante tractat. Et libro 22. cap. 22.* Ipſe, *inquit*, S. Aug. ſomnus, qui propriè quietis nomen accepit, quis verbis explicet, ſæpè ſomniorum viſis, quàm ſit inquietus: & quàm magnis licet falſarum rerum terroribus quas ita exhibet, & quodammodo exprimit, vt à veris eas diſcernere nequeamus, animam miſeram ſenſuſque perturbet? Quâ falſitate viſorum etiam vigilantes in quibuſdam morbis & venenis mirabiliùs agitentur, quamuis multimodâ varietate fallaciæ, homines etiam ſanos, maligni dæmones nonnunquam decipiant talibus viſis, vt etiam ſi eos C per hæc ad ſua traducere non potuerint, ſenſus tamen eorum ſolo appetitu qualitercumque perſuadendæ falſitatis illudant. *Hæc ſomniorum ludibria expertum ſe confitetur. lib. 10. confeſſ. cap. 30. Vbi & ante Presbyteratum triplici ſe Religionis voto obſtrictum Deo* S. Aug. *ſic conſulenti paruiſſe apertè notat.* Iubes certè, vt contineam à concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & ambitione ſæculi. Iuſſiſti à concubitu, & de ipſo coniugio melius aliquid, quam conceſſiſti, monuiſti. Et quoniam dediſti, factum eſt, & antequam diſpenſator Sacramenti tui fierem. Sed adhuc viuunt in memoria mea talium rerum imagines quas ibi conſuetudo mea fixit, & occurſant mihi vigilanti quidem carentes viribus, in ſom- D nis autem non ſolùm vſque ad conſenſionem factumque ſimillimum. Et tantùm valet imaginis illuſio in anima mea, & in carne mea, vt dormienti falſa viſa perſuadeant, quod vigilanti vera non poſſunt. &c. Et vnde ſæpè etiam in ſomnis reſiſtimus, noſtrique propoſiti memores, atque in eo caſtiſſimè permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus aſſenſum? Et tamen tantùm intereſt, vt cùm aliter accidit, euigilantes ad conſcientiæ requiem redeamus, ipſaque diſtantiâ reperiamus nos non feciſſe, quod tamen in nobis quoquo modo factum eſſe doleamus. *Non curandas tamen huiuſmodi ludificationes, ſiue arte dæmonum, ſiue naturaliter contingentes, quia ſunt abſque peccato; ſicut ſancta ſomnia abſque merito,* E S. Aug. *docet to. 3. lib. 12. De Gen. ad lit. cap. 14.* Aut aliquid, *inquit*, obeſt omnibus hominibus, quòd cùm dormiunt, vera corpora eſſe arbitrantur, quorum ſimilitudines in ſomnis vident; Aut aliquid obfuit Petro, quo ſoluto te à vinculis, ſeque Angelo deducente factum eſt repentino miraculo, vt putaret ſe viſum videre; vel cùm illa ecſtaſi reſpondit, nequaquam Domine, quia numquam manducaui omne commune & immundum, putans ea ipſa quæ in diſco demonſtrabantur, tanquam vera animalia. &c. Quapropter & cùm viſis corporalibus diabolus fallit, nihil obeſt quòd ludificantur oculi, ſi non erratur in veritate fidei. Aut ſi ludificet animam ſpiritali viſione imaginibus corporum, vt putet corpus eſſe quod non eſt, non aliquid obeſt animæ, ſi pernicioſè ſuaſioni non conſentiat. Vnde aliquando fit quæſtio de conſenſionibus ſomniantium, cùm etiam concumbere ſibi videntur, vel contra propoſitum ſuum, vel etiam contra licitos mores. &c. Porrò ipſa phantaſia quæ fit in cogitatione ſermocinantis, cùm ita expreſſa fuerit in viſione ſomniantis, vt inter illam, & veram commixtionem corporum non diſcernatur, continuò mouetur caro, & ſequitur quod eum motum ſequi ſolet: cùm hoc tam ſine peccato fiat, quàm ſine peccato à vigilante dicitur. &c.

De bonis ſomniis à Deo immiſſis ſcriptura plena eſt, pauca perſtringam quæ aduertit Auguſtinus. Et quidem ſermone 40. de verbis Domini, ex Gen. 28. de ſcala viſa in ſomnis à Iacob. Somnium, *inquit*, hominis non S. Aug. ſcriberetur, niſi magnum in illo aliquando figuraretur myſterium, & magnum aliquid prophetatum in illa viſione intelligeretur. Denique ipſe Iacob quia intellexit quid viderit, *ſcilicet in ſcala Chriſtum cœlum deitate, terram humanitate tangentem, mediatorem Dei & hominum, &c.* Poſuit ibi lapidem, & perfudit oleo. Agnoſcitis chriſma, agnoſcite & Chriſtum. *Et ſer. 81. de ſomnio Ioſeph, vbi de manipulis fratrum, ſuum adorantibus, ſicut & ſeipſum, Sole, Lunâ, vndecim ſtellis.* Hoc, *inquit*, in illo Ioſeph tunc S. Aug. impletum eſt, quando eum in Ægypto adorauerunt fratres ſui. Et non incongruè coacti ſunt ſteriles manipuli fructuoſum manipulum adorare, per quem de famis periculo liberandi erant. *De ſecundo autem ſomnio ſic ſubiicit:* Hoc in illo Ioſeph impleri non potuit, quia iam mater ipſius, *antequam Iacob deſcenderet in Ægyptum*, de hac luce migrauerat. In noſtro verò Ioſeph, id eſt Domino Ieſu Chriſto, ſomnii illius Sacramenta cõpleta ſunt. &c. Quando poſt reſurrectionem Sancta Maria quaſi Luna, & beatus Ioſeph, *ſuſcitatus inter multa ſanctorum corpora quæ ſurrexerunt Chriſto reſurgente.* Velut Sol, cum vndecim ſtellis, id eſt beatis Apoſtolis, incuruati S. Aug. & proſtrati ſunt ante eum. Et impleta eſt prophetia quæ dixerat; Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. *De more tandem ſanctorum, quo Deum per ſomnia conſulebant duo exempla refert. Vnum quidem lib. 6. confeſſ. cap. 13. vbi de ſolicitudine matris ſuæ abſtrahentis ſe ab illicita voluptate.* Cùm, *inquit*, & rogatu meo, & deſide- S. Aug. rio ſuo, forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, vt ei per viſum oſtenderes aliquid de futuro matrimonio meo, numquam voluiſti, & videbat quædam vana & phantaſtica, quò cogebat impetus de hac re ſatagentis humani ſpiritus, & narrabat mihi, non cum fiducia quâ ſolebat, cùm tu demonſtrares ei, ſed contemnens ea. Dicebat enim diſcernere ſe neſcio quo ſapore, quem verbis explicare non poterat, quid intereſſet, inter reuelantem te, & animam ſuam ſomniantem. *Alludit ad veram viſionem, quam de conuerſione ſua habuerat. De qua lib. 3. cap. 11.* Vnde illud ſomnium, quo eam conſolatus S. Aug. es, vt viuere me ſecum crederet, & habere ſecum eandem menſam in domo, quod nolle cœperat, auerſans & deteſtans blaſphemias erroris mei? Vidit enim ſtantem ſe in quadam regula lignea, & aduenientem ad ſe iuuenem ſplendidum, hilarem, atque arridentem ſibi, cùm illa eſſet mœrens, & mœrore confecta. Qui cùm cauſas quæſiſſet ab ea mœſtitiæ ſuæ. &c. atque illa reſpondiſſet, perditionem meam ſe plangere, iuſſiſſe illum, quò ſecura eſſet &c. Vt attenderet & videret, vbi eſſet illa, ibi eſſe & me: quod illa vbi attendit, vidit me iuxta ſe in eadem regula ſtantem. &c. Cùm mihi narraſſet ipſum viſum, & ego ad id trahere conarer, vt illa ſe potiùs non deſperaret futuram eſſe quod eram:

continuò ſine aliqua hæſitatione : Non , *inquit* , non enim mihi dictum eſt ; vbi ille , ibi & tu : ſed vbi tu, ibi & ille , &c. tam vicinâ interpretationis falſitate turbata non eſt , & tam citò vidit, quod A videndum fuit, quod ego certè, antequam dixiſſet, non videram. *Hæc de ſomnis matris , eiuſque ſagacitate , & animi conſtantia Auguſtinus.*

SPECTACVLA CVIVSVIS GENERIS IDOLOLATRIAM SAPIVNT ET CHRISTIANO CAVENDA SVNT.

1. *Spectacula Agonum , aut Diis , aut mortuis ſacra , in gladiatorum , & ferarum ſanguine. De Spectac. cap.* 11. 12. 13. *per totum.*

VT ordo peragatur , ineamus etiam agonum retractatum. Origo iſtis de ludorum propinquitate eſt. Inde & ipſi ſacri vel funebres inſtituti , aut diis nationum , aut mortuis fiunt. Proinde tituli , Olympia Ioui , quæ ſunt Romæ Capitolina , Apollini Pythia ; item Herculi Nemea , Neptuno Iſthmia , ceteri mortuarii agones. Quid ergo mirum , ſi apparatus agonum idololatria conſpurcat de coronis profanis , de ſacerdotalibus præſidibus , de collegiariis miniſtris , de ipſo poſtremò boum ſanguine. Vt de loco ſuppleam , ac de loco communi , pro collegio artium Muſicarum , & Mineruarium , & Apollinarium , etiam Martialium , per duellum , per tubam , ſtadio Circum æmulantur , quod vtique templum eſt , & ipſum eius idoli cuius ſolennitates agit. Sed & gymnicas artes Caſtorum & Herculum & Mercuriorum diſciplinæ prodiderunt. Supereſt illius inſigniſſimis ſpectaculi acceptiſſimi recognitio. Munus dictum eſt ab officio : quoniam officium etiam muneris nomen eſt. Officium autem mortuis hoc ſpectaculo facere ſe veteres arbitrabantur , poſteaquam illud humaniore atrocitate temperauerunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat , captiuos vel mali ſtatus ſeruos mercati in exequiis immolabant. Poſtea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos parauerant , armis quibus tunc & qualiter poterant eruditos , tantùm vt occidi diſcerent ; mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant : Ita mortem homicidiis conſolabantur. Hæc muneri origo , ſed paulatim prouecti ad tantam gratiam , ad quantam & crudelitatem, quia * ferrum voluptati ſatis non fiebat , niſi & feris humana corpora diſſiparentur. Quod ergo mortuis litabatur , vtique parentationi deputabatur. Quæ ſpecies proinde idololatria eſt , quoniam & idololatria parentationis eſt ſpecies. Tam hæc quàm illa mortuis miniſtrat. In mortuorum autem idolis dæmonia conſiſtunt , vt & titulos conſideremus : licet tranſierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium , quæſturas dico & magiſtratus , & flaminia & ſacerdotia : cùm tamen nominis dignitas idololatriæ crimine teneatur , neceſſe eſt quidquid dignitatis nomine adminiſtratur , communicet etiam maculas eius , à qua habet cauſas. Idem de apparatibus interpretabimur in ipſorum honorum ſuggeſtu deputandis , quòd purpuræ , quòd faſciæ, quòd vittæ , quòd coronæ , quòd denique conciones & edictà , & pultes pridianæ ſine pompa diaboli , ſine inuitatione dæmonum non ſunt. Quid ego de horrendo loco perorem , quem nec periuria ſuſtinent ? Pluribus enim & aſperioribus nominibus amphitheatrum conſecratur , quàm capitolium. Omnium dæmonum templum eſt. Tot illic immundi ſpiritus conſidunt , quot homines capit. Vt & de artibus concludam , Martem & Dianam vtriuſque ludi præſides nouimus. Satis , opinor , impleuimus ordinem , quot & quibus modis ſpectacula idololatriam committant , de originibus , de titulis , de apparatibus , de locis. De ſacrificiis quidem , certi ſumus nulla ex parte competere nobis ea , qui idolis renuntiauimus. [a] *non quòd idolum ſit aliquid* (vt Apoſtolus ait) *ſed quòd quæ faciunt , dæmoniis faciunt* , conſiſtentibus ſcilicet in conſecrationibus idolorum ſiue mortuorum , ſiue (vt putant) deorum. Propterea igitur , quoniam vtraque ſpecies idolorum conditionis vnius eſt , dum mortui , & dii , vnum ſunt , vtraque idololatria abſtinemus : nec minùs templa , quàm monumenta deſpuimus neutram aram nouimus , neutram effigiem adoramus ; non ſacrificamus , non parentamus , ſed neque de ſacrificato , & parentato edimus , quia [b] *non poſſumus cœnam Dei edere , & cœnam dæmoniorum.* Si ergo gulam & ventrem ab inquinamentis liberamus , quantò magis auguſtiora noſtra , oculos & aures ab idolothytis & necrothytis voluptatibus abſtinemus , quæ non inteſtinis tranſiguntur , ſed in ipſo ſpiritu & anima digeruntur : quorum munditia magis ad Deum pertinet , quàm inteſtinorum.

Cap. XII.

* aliàs, ferarum.

Cap. XIII.

a 1. Cor. 8. 4.

b Ibid.

2. *Spectacula Caſtus , & Leonum odioſa Deo. De Spectac. cap.* 23. *in f.*

SAnè & ille artifex pugnorum impunitus ibit? Tales enim cicatrices cæſtuum , & callos pugnorum , & aurium fungos à Deo cum plaſmaretur accepit. Ideo illos oculos

Deus commendauit, vt vapulando deficiant. Taceo de illo, qui hominem leoni præ ſe opponit, ne parum ſit homicida qui eundem poſtmodum iugulat.

SPECTACVLA AGONVM. 1. & 2. SCHOL.

VT ORDO PERAGATVR. *Cùm præcedentibus capitibus, de ſpectaculis non ineundis, ob eorum originem idololatram, de eorum apparatibus, loco, artibuſque tractaſſet, quæ nos aliter diſtribuimus; iam per ordinem ſingula ſpectacula deſcribit. Et quidem hic de agone tractat, cuius originem dicit proximam eſſe origini Scenæ & Circi. Per ludos enim, intelligit Scenicos & Circenſes.* SACRI, *dicati diis & in eorum honorem inſtituti.* FVNEBRES. *In mortuorum honorem celebrati ſunt agones.* TITVLI. *Inſigniti nomine idololatriæ, vel ab Ioue, cui ſacrata ſunt Olympia certamina à Græcis, vt Capitolina à Romanis quæ quidem erant Scenica. Ex Plin. lib. 7. cap.* 56. Hercules Olympiæ Athleticam inſtituit ab his quòd quinto quoque anno fierent Olympiades. APOLLINI PYTHIA. *In memoriam ſerpentis Pythonis ab Apolline occiſi.* HERCVLI NEMEA. *Quòd in hac ſylua leonem occiderit.* NEPTVNO ISTHMIA. *Strabo lib. 8.* In Iſthmo Neptuni, quem Iſthmium vocant, templum eminet, picearum arborum luce circumcluſum, vbi ludos Iſthmios Corinthii celebrare ſolent. MORTVARII. *Alij legunt*, mortuorum varij. *Id eſt ſacri mortuis.* DE CORONIS. *Quòd in his ſit vſus coronarum, Sacerdotum, præſidum, miniſtrorum, Collegiorum. Et Romæ quidem Pontifices, in prouinciis autem Sacerdotes ludos adminiſtrabant. Collegiorum meminit Tullius contra Verrem, Plutarchus, Suetonius, Pædianus.* DE BOVM SANGVINE. *Qui inibi fundebatur à Sacerdotibus & miniſtris coronatis, ſicut & erant ipſæ victimæ.* VT DE LOCO SVPPLEAM. *Vt tractatum agonum de ipſo loco compleam, & eum infamem probem, quòd agonum locus ſit communis Scenæ & Circo. Collegia enim in his ſunt artium muſicarum, Mineruialium, & Apollinarium, ſic ſua ſunt etiam agonibus Collegia Martialium. Vt quemadmodum in Scena res agitur per organa muſica & cantilenas, ſic in agone & ſtadio agones perficiuntur bellicis rebus, tubâ, & duello; Adeo vt ſtadium Circum æmulari videatur; Et ipſum certè ſtadium non ſecus ac Circus templum eſt idoli, & Dei, cuius ſolemnitas in eo agitur. Vnde & Tertullianus cap. 8.* Singula ornamenta Circi, ſingula templa ſunt. *Vbi templum ſumitur pro loco in quo numen aliquod colitur.* GYMNICAS ARTES. *Quibus nudi certabant quos inſtituit in Arcadia Lycaon. ex Plin. lib 7. cap. 56. ex Iſid. quinque erant genera ludorum Gymnicorum. Saltus, curſus, iactus, virtus, atque luctatio. Deinde Gymnaſia ſumpta ſunt pro ludis literariis, & omni loco in quo ſit aliqua exercitatio.* CASTORVM. *&c. humanæ diſciplinæ nos docuerunt Autores, & præcipuos in arte Gymnica fuiſſe Caſtorem, Herculem, & Mercurium. Saluianus lib. 6. de Gubern.* Colitur, *inquit*, & honoratur Minerua in Gymnaſiis, Venus in Theatris, Neptunus in Circis, Mars in Arenis, Mercurius in Paleſtris. *Proinde hæ artes idololatriam ſapiunt.* INSIGNISSIMIS. *viris ſcilicet mortuis principibus viris gratiſſimi, quibus Manes placabantur.* RECOGNITIO. *Tractatio, vel examen, quo & Chriſtiano indignum recognoſcatur.* MVNVS DICTVM. *Ludus hic, ſiue ſpectaculum dictum eſt munus, & qui hoc ſpectaculum publico dabat, munerarius ſiue munerator dicebatur ab officio quod mortuis; hoc ſpectaculo præbebatur. Hi erant ludi funebres quibus captiui, vel gladiatores in defunctorum honorem mactabantur. Vel ſerui emptitij inutiles.* MALI STATVS. *alij legunt*, malo ingenio. POSTEA PLACVIT. *Cùm priùs ad virorum fortium buſta vel ſepulcra captiui crudeliter necarentur, placuit hanc crudelitatem voluptate ſpectaculi gladiatorij temperare, qui à buſto buſtuarij dicti ſunt. Alexander ab Alexandro lib. 6. genial. dierum, notat apud Athenienſes vitâ functo Imperatore duodecim captiuos ad ſepulchrum eius iugulari ſolitos, & ſimul tumulari.* INFERIARVM DIE. *Ex Feſto*, inferiæ erant, ſacrificia quæ diis Manibus inferebant. EROGABANT. *In rogum mittebant cinerandos.* AD TANTAM GRATIAM. *Vt tantò gratiora eſſent gladiatorum munera defunctis, quantò crudeliora eſſent.* FERRVM VOLVPTATI. *Non ſatis erat ad implendam voluptatem ſpectaculi, gladiatores cernere, ferro ſe inuicem & gladio occidentes, niſi & cum feris dimicantes ab eis laniarentur.* PARENTATIONI. *Officio funebri humani ſanguinis effuſio defunctis oblata cenſebatur.* MORTVIS MINISTRAT. *Sacrificat & litat tam parentatio, quàm idolorum cultus, vtrumque enim mortuis dedicatum eſt, tam idolum ſcilicet, quàm huiuſmodi inferiarum officium. Proindeque dæmoniis id omne offertur.* VT ET TITVLOS. *Nomina ſcilicet deorum, vel cauſas ob quas inferiæ inſtitutæ ſunt. quanquam hæc idololatriæ ſpecies, quâ gladiatorum, ferarumque munera edebantur, ab honore mortuorum tranſlatum ſit ad honorem & munus magiſtratuum & ſacerdotum, quæ omnia idololatriæ ſeruiebant, eiuſque maculis inquinabantur. Nam ex Tacito libro 11. Annal.* Spectaculum gladiatorium celebratum, pecuniâ eorum, qui quæſturam adipiſcerentur. *Et Spartianus in Geta.* Filium Papiniani, qui ante triduum Quæſtor opulentum munus ediderat, interemit. *Vide Lipſium lib. 1. Satur. cap. 9. vbi de Quæſtoribus, Ædilibus, Prætoribus, Conſulibus, Sacerdotibus, huiuſmodi munera edere ſolitis.* SVGGESTV. *Pompâ.* QVOD FASCIÆ. *Alij legunt*, faſces, *quæ Conſulibus, & Prætoribus præibant lictore præferente. Faſciæ autem & vittæ ſynonima. Niſi quòd Vittæ capitis, faſciæ crurum obligamenta erant. Vlpianus l. argumento in pr. ff. de aur. & arg. leg. crurales dixit. Sumuntur etiam pro zonis.* CONCIONES ET EDICTA. *Perorabant enim & edicta pronuntiabant Magiſtratus ante ludos.* PVLTES PRIDIANÆ. *Sacra epulæ & liba quæ in omni re ſacra diis offerebantur pridie ante munus. De quibus Arnob. lib. 7.* Quid fritilla? quid frumen? quid africia? quid gratilla? &c. Ex quibus duo quæ prima ſunt pultium nomina. QVEM NEC PERIVRIA SVSTINENT, *id eſt Amphitheatrum, nulla mendacia & periuria à quocumque eius defenſore & amatore pronunciata, ab infamia liberabunt, licet enim Capitolium omnium dæmonum templum ſit, tamen tot ſcelerati non ſolùm actores, ſed & ſpectatores, in quibus dæmones habitant, eo confluunt, vt plus infame ſit theatrum quàm Capitolium.* VT DE ARTIBVS CONCLVDAM. *Quæ ibi exercentur, nempe ſanguinolenta certamina, & venatica, Martem & Dianam magiſtros habent.* NECROTHYTIS. *In honorem mortuorum editis.* MVNDITIA MAGIS. *Oculi & aures, religionis, & diuini cultus organa, digniora gulâ & inteſtinis, magis abſtinere debent à ſpectaculis, quibus Gentilium ſenſus paſci delectantur.*

2. ARTIFEX PVGNORVM. *accipe Xyſticum, & Paleſtritam, qui exercetur in ſtadio, & pugnis certat, & à Deo punietur, quòd corpus ſuum, eius opus, ictibus contundi, deturpari, & deformari quaſi ludens patiatur.* AVRIVM FVNGOS. *Tuberes ex caſtu inſtar fungi in auribus exurgentes. &c.* ACCEPIT. *Ironicè dicta.* COMMENDAVIT. *Alij legunt*, Plaſmauit. DEFICIANT. *Sæpè enim pugnorum ictibus exoculantur, vel turbantur.* TACEO DE ILLO. *Non enim hæc caſtus res eſt, nec ad ſtadium, ſed amphitheatrum pertinet, qui ante ſe, pro Antagoniſta opponit hominem leoni, vt pugnet*

cum beſtiâ. Vel qui obiicit corpus hominis leoni deuorandum, ne alter poſtea qui cum leone homine paſto certauerit eundem iugulando, ſit parui reus homicidij. Alij intelligunt de eo qui eligit ferocem beſtiam cum qua certet; ne minùs ſit homicida quàm ipſe leo, qui hominem poſtea iugulat.

Auguſtinus de Spectaculis agonum mortuis exhibitis hæc refert lib. 8. de Ciuit. cap. 26. vbi ſic in Gentiles inuehitur. S. Aug. Tantâ, *inquit*, homines impij cæcitate in montes quodammodo offendunt, reſque oculos ſuos ferientes nolunt videre, vt non attendant in omnibus literis paganorum, aut non inueniri, aut vix inueniri Deos qui non homines fuerint, omnibus tamen honores ſtudeant exhibere diuinos, quaſi nihil vnquam humanitatis habuerint. Omitto quod Varro dicit, omnes ab his mortuos exiſtimari Manes Deos; & probat per ea ſacra quæ omnibus ferè exhibentur mortuis: vbi & ludos commemorat funebres, tanquam hoc ſit maximum diuinitatis indicium, quòd non ſoleant ludi niſi numinibus celebrari. *Sed pro ludis funebribus, vel hominibus ad ſepulcra virorum fortium occiſis apud Gentiles, nos ad ſepulcra martyrum, victimam incruentam vni vero Deo offerimus, in gratiarum actionem, & pro aliis fidelibus defunctis ad placationem. Idem Aug. cap. 27.* S. Aug. Vt, *inquit*, nec criminibus ſuis, nec ludis eos turpiſſimis oblectemus, vbi vel flagitia iſti celebrant Deorum ſuorum, *maximè Martis crudelitatem*, ſi cùm homines eſſent, talia commiſerunt, vel conficta delectamenta dæmonum noxiorum, ſi homines non fuerunt. *Et lib. 20. cont. Fauſt. cap. 21.* Populus Chriſtianus, *inquit*, memorias martyrum religioſâ ſolemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum ſacrificemus, quamuis in memoriis martyrum conſtituamus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit; offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane, *eadem habet lib. 8. de Ciuit. cap. 27. in p.* ſed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit &c. Tantò deuotiùs, quantò ſecuriùs poſt certamina ſuperata; quantò etiam fideliore laude prædicamus, iam in vita fœliciore victores, quàm in iſta adhuc vſque pugnantes. *Illis applaudimus, qui iuxta Paulum*, contra peccatum pugnantes vſque ad ſanguinem reſtiterunt, qui non in incertum cum Paulo in ſtadio cucurrerunt, ſed brauium acceperunt, quibus lucta fuit non aduersùs carnem & ſanguinem tantùm, ſed aduersùs rectores & poteſtates tenebrarum harum; qui ſic pugnauerunt, non quaſi aërem verberantes, ſed caſtigantes corpus ſuum, &c.

S. Aug. S. Aug.

3. *Spectacula Circenſia, compoſitiora cæteris. De Spectac. cap. 7. à p. ad f.*

CIrcenſium paulò pomparior ſuggeſtus, quibus propriè hoc nomen, pompa præcedens, quorum ſit, in ſemetipſa probat, de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de thenſis, de armamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuuiis. quanta præterea ſacra. quanta ſacrificia præcedant, intercedant, ſuccedant, quot collegia, quot ſacerdotia, quot officia moueantur, ſciunt homines illius vrbis in qua dæmoniorum conuentus conſedit. Ea ſi minore curâ per prouincias pro minoribus viribus adminiſtrantur, tamen omne vbique Circenſes illuc deputandi, vnde & petuntur; inde inquinantur vnde ſumuntur. Nam & riuulus tenuis ex ſuo fonte, ſurculus modicus ex ſua fronde, qualitatem originis continet. Viderit ambitio, ſiue frugalitas eius. Deum offendit qualiſcunque pompa Circi. & ſi pauca ſimulacra circunferat, in vno idololatria eſt; & ſi vnam thenſam trahat, Iouis tamen plauſtrum eſt: quæuis idololatria ſordidè inſtructa, vel modicè, locuples & ſplendida eſt cenſu criminis ſui.

4. *Spectaculorum Circenſium locus, Soli maximè ſacer, plenus idololatriâ. De Spectac. cap. 8. in p. ad m.*

ET vt de locis ſecundùm propoſitum exequar, Circus Soli principaliter conſecratur: cuius ædes medio ſpatio, & effigies de faſtigio ædis emicat, quod non putauerunt ſub tecto conſecrandum, quem in aperto habent. Qui ſpectaculum primum à Circe habent, Soli patri ſuo editum adfirmant: ab ea & Circi appellationum argumentantur. Planè venefica eis vtique negotium geſſit hoc nomine, quorum ſacerdos erat, dæmoniis, & angelis ſcilicet. Quot igitur in habitu loci ipſius idololatrias recognoſcis? ſingula ornamenta Circi, ſingula templa ſunt. Oua honori Caſtorum adſcribunt, qui illos ouo editos credendo, de cycno Ioue, non erubeſcunt. Delphinos Neptuno vomunt columnæ: Seſſias à ſementationibus, Meſſias à meſſibus, Tutelinas à tutela fructuum, ſuſtinent. ante has, tres aræ trinis diis parent, magnis, potentibus, valentibus. Eoſdem Samothracas exiſtimant. Obeliſci enormitas, vt Hermateles adfirmat, Soli proſtituta: ſcriptura eius, vnde eius & cenſus, de Ægypto ſuperſtitio eſt. Frigebat dæmonum concilium ſine ſua Matre magna; ea itaque illic præſidet euripo. Cônſus, vt diximus, apud metas ſub terra deliteſcit Murcias. has quoque idolum fecit. Murciam enim deam marcoris volunt, cui in illa parte ædem vouêre. Animaduerte Chriſtiane, quot nomina immunda poſſederint Circum. Aliena eſt tibi religio, quam tot diaboli ſpiritus occupauerunt.

5. Spectacula Circenſia equis & curribus circumuectis in Deûm honorem. De Spectac. cap. 9. per totum.

NVnc de artificio quo Circenſes exhibentur. Res equeſtris retrò ſimplex de dorſo agebatur, & vtique communis vſus reus non erat. Sed cùm ad ludos coactus eſt, tranſiit à Dei munere ad dæmoniorum officia. Itaque Caſtori & Polluci deputatur hæc ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos Steſichorus docet. Sed & Neptunus equeſtris eſt, quem Græci Hippion appellant. Quadrigas Soli, Bigas Lunæ ſanxerunt. Sed &, *Primus Erichthonius currus, & quatuor auſus iungere equos, rapidiſque rotis inſiſtere victor.* Erichthonius Mineruæ & Vulcani filius, & quidem de caduca in terram libidine, portentum eſt dæmonicum, imò diabolus ipſe, non coluber. Si verò Trochilus Argiuus auctor eſt currus, patriæ Iunoni id opus ſuum dedicauit. Si Romæ Romulus quadrigam primus oſtendit, puto & ipſe inter idola conſcriptus eſt, ſi idem eſt Quirinus. Talibus auctoribus quadrigæ productæ, meritò & aurigas coloribus idololatriæ veſtierunt. Nam equi initio duo ſoli fuerunt, albus & ruſſeus. Albus hyemi, ob niues candidas: ruſſeus æſtati, ob Solis ruborem voti erant. Sed poſtea tam voluptate, quàm ſuperſtitione prouectâ, ruſſeum alij Marti, alij album Zephyris conſecrauerunt: praſinum vero Terræ matri, vel verno: venetum Cœlo & Mari, vel autumno. Cum autem omnis ſpecies idololatriæ damnata ſit à Deo, vtique etiam illa damnatur, quæ elementis mundialibus profanatur.

SPECTACVLA CIRCENSIA. 3. 4. & 5. SCHOL.

POMPATIOR SVGGESTVS. *Apparatus ſpectaculorum Circenſium maiori pompâ præcedente geruntur.* QVORVM SIT. *in quorum deorum honorem inſtituta ſint.* PROPRIE. *Vnde Varro etymologiam Circi referens*, quod ibi, *inquit*, circa metas feratur pompa. *Et Cicero lib. 1. offic.* Cauendum, *inquit*, ne tarditatibus vtamur in greſſu mollioribus, vt pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur. SIMVLACRORVM. *Idolorum.* IMAGINVM. *Gentilitium & auorum eius qui edebat ludos, vt patet ex Sueto. & Tacito.* DE CVRRIBVS. *Pilenta intelligit, vehiculi genera, quo matronæ vehebantur, ab Hiſpanis inuenta, penſilia. Liuius quinto ab vrbe condita*, honorem ferunt matronis habitum, vt pilento ad ſacra ludoſque vterentur. DE THENSIS. *Ex Aſconio*, ſunt ſacra vehicula cum pompa ordinum & officiorum: *ſic dicta quòd ante eas linthea tenduntur quas tenent manibus qui eas trahunt. Et erant vehicula argentea, & eburnea.* HARMAMAXIS. *teſte Valla, virorum eſt vehiculum. Apud Suet. ſunt ſellæ geſtatoriæ, apud Senecam lectica, quæ humeris tolluntur ab hominibus. Plutarchus in Themiſtocle ſumit pro tabernaculis vndique clauſis; quo curru vehuntur mulieres.* DE SEDIBVS. *Aureas ſedes & coronas, exuuiaſque, in diuos relatis mortuis, in Circo apponebant, teſte Appiano lib. 3. Ciuil.* Inſtabant ſpectacula, quæ Critonius Ædilis exhibiturus erat, ac Cæſar, *de Octauiano loquitur*, ad ea ſpecta- C cula, tum auream ſedem, tum coronam Patri præparauerat, *Iulio ſcilicet iam in diuos tranſcripto*, quemadmodum illi in omnibus ſpectaculis apponi decreuerant. DE EXVVIIS, *ſingillatim Apul. lib. 11.* Antiſtites potentiſſimorum deorum præferebant inſignes exuuias. COLLEGIA. *Intelligit conuentus miniſtrorum.* ILLIVS VRBIS. *Romæ.* ILLVC DEPVTANDI. *referendi ad originem Romanam.* EX FRONDE. *ſuo caudice. quod de vite notanter dixit; non enim ex aliarum arborum frondibus, ſed ex radice vel trunco ſurculi naſcuntur.* VIDERIT AMBITIO, *nil refert, an Romæ vel alibi, maiori vel minori pompâ ſpectacula edantur.* CENSV CRIMINIS. *Ob originem ab idololatria ſumptam. vel propter multa in his flagitia commiſſa.*

4. CIRCVS SOLI. *Ex Floro in Epit. Liuij, minor Circus Romæ fuit, dictus Flaminius à Flaminio Cenſore. Alter Maximus à Tarquinio Priſco in-* A *ſtitutus, teſte Liuio; de quo hic Tertullianus.* ÆDES. Cui eſt vetus ædes apud Circum. *ait Tacitus lib. 15. Annal. circa f.* SVBTETTO. *Videndus Vitruuius de templorum ſitu ſubdiuali*, horum deorum & ſpecies & effectus in aperto mundo & lucenti præſentes videmus. A CIRCE. *Iſidorus lib. 18. Etym. cap. 28. ait, Circum dictum à Græcis à Circe Solis filia, à Romanis, à circuitu equorum.* VENEFICA. *Maga fuit, dæmonum Sacerdos. Vide Tullium lib. 2. de natura deorum, Arnob. lib. 4. cont. Gentes, de Sole Circes patre. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 17.* Hoc, *inquit*, Varro vt aſtruat, *ſcilicet ſocios Diomedis verſos in volucres*, commemo- S. Aug.
B rat alia non minùs incredibilia de Maga illa famoſiſſima Circe, quæ ſocios quoque Vlyſſis mutauit in beſtias. IN HABITV LOCI: *in forma & modo Circi.* OVA HONORI CASTORVM. *quòd Caſtor & Pollux domandis equis excellerent. Et ex eodem ouo à Ioue in cygnum mutato in ſinum Ledæ demiſſo prognati eſſent. Ex Alciato lib. 4. Parergon cap. vlt. iuxta Liuium, Dionem, & Caſsiod. in Circo ſpatia curriculorum ouis notata ſunt.* NON ERVBESCVNT. *Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 27.* Iouem ipſum conuerti in bouem aut Cygnum, vt cum aliqua concumbat. *Et Greg. Naz. orat. 2. in Iulian.* Iupiter ob libidinem & impuritatem quiduis efficitur, ille deorum Conſiliarius & Princeps. *Nec ipſe erubuit, cùm Iliad. 14. Ipſe commemoret* S. Aug.
C *amores ſuos, & adulteria cum mulieribus adamatis. In Deos relatos Caſtores, meminit idem Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 14. vbi de Ino & Melicerte*: Opinione hominum in Deos relati ſunt: ſicut & alii homines eorum temporum, inter quos fuerunt Caſtor & Pollux. *Ambos Caſtores dictos teſtantur Capitolinus, & Arnobius.* Tindaridæ, *inquit*, Caſtor eſt, vnus equos domitare conſuetus, alter pugillator bonus. DELPHINOS VOMVNT. *Quòd vndique exculpti prodirent ex columnis in Circo erectis, Quos ex Hygino Neptuno ſacros & iuxta eum apponi ſolitos legimus. Alij legunt*, Delphinos Neptuno vouent. Columnas Seſſias. &c. *Auguſtinus 4. de Ciuit. cap. 8.* Nec ſaltem potuerunt vnam ſegetiam talem inue- S. Aug.
D nire, cui ſemel ſegetes commendarent: ſed ſata frumenta quàm diu ſub terra eſſent, præpoſitam voluerunt habere Deam Seiam: cùm verò iam ſub terram eſſent, & ſegetem facerent, Deam Segetiam: frumentis verò collectis atque S. Aug.

reconditis vt tutò ſeruarentur Deam Tutilinam præpoſuerunt: cui non ſufficere videretur illa Segetia, quandiu ſegetes ab initiis herbidis, vſque ad ariſtas aridas perueniret. DIIS PARENT. *Præſto ſunt vt in eorum honorem oblata excipiant.* MAGNIS POTENTIBVS. *&c. Macrobius lib. 3. Satur. c. 4. vocat magnos bonos potentes. In ſingulis aris erant tria ſimulacra, cum inſcriptione:* Diis Magnis, Potentibus, Valentibus. SAMOTHRACAS. *Ex Pauſan. in Achaicis deuaſtatâ Samo quæ Iunonem colebat, eius incolæ fugerunt in inſulam quandam Thraciæ olim dictam Dardaniam, quæ poſtea vocata eſt à Samiis & Thracibus, Samothracia. Varro lib. 4. de lingua latina,* terra, *inquit*, & cœlum, vt Samothracum initia docent, ſunt Dei Magni, & hos quos dixi multis nominibus. OBELISCI ENORMITAS. *Eius proceritatem deſcribit Plin. lib. 36. cap. 9.* Is, *inquit*, obeliſcus, quem diuus Auguſtus in Circo magno ſtatuit, exciſus eſt à Rege Semneſerteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum viginti quinque pedum, & Dodrantis, præter baſim eiuſdem lapidis. Is verò qui eſt in campo Martio, nouem pedibus minor à Seſoſtride inſcripti ambo, rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum, opera Philoſophiæ continent. *Et Caſsiod. lib. 3. ep. 51.* Obeliſcorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem ſubleuantur: ſed potior Soli, inferior Lunæ dicatus eſt. Vbi ſacra priſcorum Chaldaicis ſignis, quaſi literis indicantur. HERMATELES. *Alij legunt*, Thermateles. PROSTITVTA. *dedicata, in propatulo ſtatuta, vel vſu ſcripturæ, ad fornicationem idololatriæ poſita.* CENSVS. *Origo ex ſuperſtitione Ægyptiaca.* FRIGEBAT CONCILIVM. *Licet ſtipatim tanta idolorum caterua, in Circo eſſet, tanto tamen in cœtu friguiſſet ſuperſtitio, niſi & idolum Cybeles, id eſt Telluris dictæ magnæ matris, ſtatutum fuiſſet circa Euripum, id eſt foſſam circumuallentem Circum. Ex Caſsiod. lib. 3. ep. 51.* Euripus maris vitrei reddit imaginem. Vnde illuc Delphini equoris aquas interfluunt. *Et Plin. lib. 8. c. 7.* Cæſar Dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus, Euripis arenam circumdedit. CONSVS. *Auguſt. lib. 4. de Ciuit. cap. 11.* Deus Conſus præbendo conſilia. *De quo Cypr. lib. de idol. vanit.* Conſus, *inquit*, quem Deum fraudis velut conſiliorum Deum Romulus coli voluit, poſtquam in raptum fœminarum perfidià prouenit. *Et Varro lib. 5.* Conſualia dicta à Conſo, quòd tum feriæ publicæ ei Deo, & in Circo ad aram eius, ab Sacerdotibus fiunt ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ. APVD METAS MVRCIAS. *Alij legunt*, Murtias. *quibus præſidet Venus Murtia, ſiue Myrtea, de qua Plin. lib. 15. cap. 29.* DEAM MARCORIS, *alij legunt*, Amoris. *& hæc marcidum facit & languidum. De hac Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 16.* Vocauerunt, *inquit*, Deam Murciam, quæ præter modum non moueret, ac faceret hominem, vt ait Pomponius, murcidum, id eſt nimis deſidioſum & inactuoſum.

S. Aug.

S. Aug.

5. RES EQVESTRIS. *Priùs quidem ad equites circumagere equos communi & innocenti vſu ſpectabat, vt non iam in curru iuncti regerentur à ſedentibus in ſellis, ſed dorſo equorum equitabant. Sed poſtquam vſus ad ludos prophanos redactus eſt, Caſtori & Polluci ſacros, tunc idololatria commiſſa eſt.* STESICHORVS. *Poëta inſignis, de quo Quintil. lib. 16. c. 1.* NEPTVNVS EQVESTRIS. *Equitationis inuentor fingitur. Vnde & Hippios, ab equis domandis. Vide Pauſan in Achaicis & Arcadicis, Diodorum Siculum, &c.* QVADRIGAS SOLI, *ob quatuor tempora, bigas Lunæ quòd gemino curſu cum Sole contendat, eique equum nigrum albo iungunt, quòd nocte & die appareat; Vide Iſid. lib. 18. c. 36.* ERICTHONIVS, *hi verſus ex 3. Georgicon. Plin. lib. 7. c. 56.* Bigas primum iunxit Phrygum natio, quadrigas Ericthonius. *In quem Virgilij locum ſic Seruius.* Vulcanus, *inquit*, impetrato à Ioue Mineruæ coniugio, illa reluctante, effectum libidinis proiecit in terram. Inde natus eſt puer draconteis pedibus, qui appellatus eſt Ericthonius, quaſi de terra & luto procreatus. Hic ad tegendam pedum fœditatem iunctis equis vſus eſt curru. *Auguſt. lib. 18. de Ciuit. cap. 12. vbi de ludis muſicis exhibitis Apollini.* In Attica Rex Ericthonius, *ex Iſid. Rex Athenienſium*, ei ludos primus inſtituit, nec ei tantùm, ſed etiam Mineruæ, vbi præmium victoribus oleum ponebatur, quòd eius fructus inuentricem Mineruam, ſicut vini Liberum tradunt. TROCHILVS. *de hoc Euſeb. in Chron. dictus à rota, Græcis τροχός.* SI IDEM. *Vt verè Quirinus dictus eſt.* COLORIBVS IDOLOLATRIÆ, *quia elementa, vt hîc concludit, idololatriâ prophanata, id eſt conſecrata cultui profano elementorum, quæ pro diis habebant. Iſid. lib. 18. c. 48.* Circa cauſſas quoque elementorum iidem Gentiles etiam colores equorum iunxerunt. *Per aurigas auctor intellexit equos aurigantes*, roſeos Soli, id eſt igni, albos aëri, Praſinos terræ, Venetos mari, aſſimilantes. *Per Praſinos, colorem viridem intellige, per Venetos Cæruleum. Caſsiod. lib. 3. ep. 51.* Colores in vicem temporum quadrifariâ diuiſione funduntur: Praſinus virenti verno, Venetus nubilo Autumno, ruſſeus æſtati flammeæ, albus pruinoſæ hyemi dicatus eſt. *Auguſtinus huc alluſit, cùm de aurigis ageret libro 9. de Ciuit. capite 7. vbi & de diis inter ſe factiones agentibus, & certantibus pro hominibus:* Quos, *inquit*, hominibus ſimili motu cordis, & ſalo mentis, per omnes cogitationum æſtus fluctuare teſtatur, vt poſſent amores, & odia, non pro iuſtitia, ſed ſicut populus ſimilis eorum, in venatoribus & aurigis, ſecundùm ſuarum ſtudia partium, pro aliis, aduerſus alios exercere. *Id ex Apuleio Platonico refert. Et alludit ad Circum. de quibus Naz. orat. 36.* Videtis, *inquit*, hos qui curſibus equeſtribus ſtudium atque operam poſuerunt, qui à coloribus nominantur, atque à partibus quibus aggregati ſunt. *Caſsiod. lib. 3. ep. 51.* Tranſit Praſinus, pars populi mœret: præcedit Venetus, & potior turba ciuitatis affligitur. *Nero teſte Spartiano, factioni Praſinæ fauit. Sit pars vna huic, altera iſti colori, quo equi vel aurigæ induti erant, fauebat, ſicut fit in omni ludo, & ſpectaculo.*

S. Aug.

S. Aug.

6. *Spectacula ſcenica Veneri & Baccho ſacra, turpia, ex ſola muſica idololatriam reſonant. De Spectac. cap. 10. in p. ad vltra m.*

TRanſeamus ad ſcenicas res, quarum & originem communem, & titulos pares, ſecundùm ipſam ab initio ludorum appellationem & adminiſtrationem coniunctam cum re equeſtri iam oſtendimus. Apparatus etiam ex ea parte conſortes, qua ad ſcenam. nam à templis, & aris, & illa infelicitate turis & ſanguinis inter tibias, & tubas itur, duobus inquinatiſſimis arbitris, funerum & ſacrorum, deſignatore, & haruſpice. Ita cùm de originibus ludorum ad Circenſes tranſimus, inde nunc ad ſcenicos ludos diri-

gimus, à loci initio. Theatrum propriè ſacrarium Veneris eſt. Hoc denique modo id genus operis in ſæculo euaſit. Nam ſæpè Cenſores naſcentia cummaximè theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuia prouidebant, vt iam hinc ethnicis in teſtimonium cedat ſententia ipſorum nobiſcum faciens, & nobis in exaggerationem diſciplinæ, etiam humanæ prærogatiua. Itaque Pompeius Magnus, ſolo theatro ſuo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum extruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, ſed Veneris templum nuncupauit, Cui ſubjecimus, inquit, gradus ſpectaculorum. ita damnatum & damnandum opus templi titulo prætexit, & diſciplinam ſuperſtitione deluſit. ſed Veneri & Libero conuenit, duo iſta dæmonia conſpirata & coniurata inter ſe ſunt, ebrietatis & libidinis. Itaque theatrum Veneris, Liberi quoque domus eſt. Nam & alios ludos ſcenicos Liberalia propriè vocabant, præterquàm Libero deuotos, quod ſunt Dionyſia penes Græcos, etiam à Libero inſtitutos. Et eſt planè in artibus quoque ſcenicis, Liberi & Veneris patrocinium. Quæ priuata & propria ſunt ſcenæ, de geſtu & flexu corporis, mollitiæ Veneris & Liberi immolant; illi per ſexum, illi per luxum, diſſolutis. quæ verò voce, & modis, & organis, & lyris tranſiguntur, Apollines, & Muſas, & Mineruas, & Mercurios mancipes habent. Oderis Chriſtiane, quorum auctores non potes non odiſſe.

7. *Spectacula ſcenica, & Comœda libidinis incentiua; Tragœda autem, vt cruenta, Chriſtiano fugienda ſunt.* *De Spectac. cap. 17. per totum. & 18. in p.*

SImiliter impudicitiam omnem amoliri iubemur. Hoc igitur modo etiam à theatro ſeparamur, quod eſt priuatum conſiſtorium impudicitiæ, vbi nihil probatur, quàm quod alibi non probatur. Ita ſumma gratia eius de ſpurcitia plurimum concinnata eſt, quam Atellanus geſticulatur, quam mimus, etiam per mulieres repræſentat, ſexum pudoris exterminans, vt faciliùs domi, quàm in ſcena erubeſcant; quam denique pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex eſſe poſſit. Ipſa etiam proſtibula publicæ libidinis hoſtiæ in ſcena proferuntur, plùs miſeræ in præſentia feminarum, quibus ſolis latebant, perque omnis ætatis, omnis dignitatis ora tranſducuntur, locus, ſtipes, elogium, etiam quibus opus non eſt, prædicatur. Taceo de reliquis, etiam quæ in tenebris & in ſpeluncis ſuis deliteſcere decebat, ne diem contaminarent. Erubeſcat ſenatus, erubeſcant ordines omnes. Ipſæ illæ pudoris ſui interemptrices, de geſtibus ſuis ad lucem & populum expaueſcentes, ſemel anno erubeſcant. Quòd ſi nobis omnis impudicitia execranda eſt,
a Epheſ. 5. 4. cur liceat audire quæ loqui non licet, cum etiam [a] *ſcurrillitatem & omne vanum verbum iudicatum à Deo ſciamus?* Cur æquè liceat videre, quæ facere flagitium eſt? Cur quæ ore
Matth. 12. 36. prolata [b] *communicant hominem*, ea per oculos & aures admiſſa non videantur hominem
b Marc. 7. 20. communicare: cùm ſpiritui appareant aures & oculi, nec poſſit mundus præſtari, cuius apparitores inquinantur? Habes igitur & theatri interdictionem, de interdictione impu-
CAPVT XVIII. dicitiæ. Sin & doctrinam ſæcularis literaturæ, vt ſtultitiæ apud Deum deputatam, aſpernamur, ſatis præſcribitur nobis, & de illis ſpeciebus ſpectaculorum, quæ ſæculari litera-
1. Cor. 3. 19. tura, luſoriam, vel agoniſticam ſcenam, diſpungunt.

SPECTACVLA SCENICA. 6. & 7. SCHOL.

SCENICAS RES, *quæ in ſcena apud theatrum aguntur.* ORIGINEM COMMVNEM. *Ab idololatria.* TITVLOS. *Nomine deorum inſignitos.* CVM RE EQVESTRI, *Circenſi, quæ equis, & curribus agebatur.* QVÆ AD SCENAM. *Alij legunt:* quæ ad ſcenam ſpectat, *apparatus ſcenæ, ſimiles ſunt Circi apparatibus. Itur enim ad ſcenam ſicut ad Circum, à templis & aris, perfuſis infælici & maledicto thure, & ſanguine. Hinc enim tubâ ad Circum, & tibiis vtuntur ad ſcenam; & adſunt impuriſſimi arbitri funerum & ſacrorum; Deſignator, & Haruſpex in ludis, qui causâ deorum aut funerum edebantur. Deſignator quidem, iuxta Plautum ſpectatoribus ſua loca diſtribuebat & aſſignabat. Martialis Locarium vocat. Horatius lib. 1. ep. 7. Pompa funebri deſignatorem præficit. Haruſpex autem, qui ab aris inſpiciendis, prætrat vt populo deorum voluntatem indicaret. Vlp. l. Athletas ff. de his qui notantur infamia. Deſignatores vocat, qui diſtribuebant brauia: vnde & Brabeutæ dicti.* SACRARIVM VENERIS. *Saluia. lib. 6.* Colitur & honoratur Minerua in gymnaſiis, Venus in theatris. *Donatus in prolog. Hecyræ:* Ideo theatrum, ideo Actores, ideo ſpectatores, quia maior pars in geſtu eſt, quàm in verbis. CENSORES. *Alibi id expoſui.* EXAGGERATIONEM DISCIPLINÆ, *quia tantò magis obligamur deteſtari theatra & res ſcenicas, quò etiam ethnici compeſcuerunt eorum licentiam.* POMPEIVS MAGNVS. *Sequentia expoſita ſunt verbo,* luxuria coniuncta gulæ. LIBERALIA, *eadem quæ Græcis Dionyſia, ſiue Bacchanalia, inſtituta à Baccho, & ei ſacra.* PATROCINIVM. *Ludi ſcenici patronos habent Liberum & Venerem. Hinc Cyprianus de ſpectaculis,* ludi ſcenici & Cereri & Libero dicati. *Pro Cerere, mallem legere,* Veneri. FLEXV, *alij legunt,* fluxu, *alij,* luxu. MANCIPES HABENT. *Hi dicebantur quaſi paruuli dij, qui has ſibi artes arrogabant. Ex Feſto dicitur manceps qui manu capit quidquid à populo emit, conducit-ue, & ſumitur pro appropriare: & mancipes erant, quæ decimas redimebant, & publicanorum principes de quibus Papian. l. 53. ff. locati. Aug. vno loco de ludis Liberalibus*

S. Aug. *& muſicis ſimul libro* 18. *de Ciuit. cap.* 12. *ſupra pra-libato.* His temporibus Dionyſium, qui etiam Liber pater dictus eſt, & poſt mortem Deus habitus vitem ferunt oſtendiſſe in Attica terra hoſpiti ſuo. Tunc Apollini Delphico inſtituti ſunt ludi muſici, vt placaretur ira eius, quâ putabant afflictas eſſe ſterilitate Græcæ Regiones, quia non defenderit templum eius, quod Rex Danaüs cùm eaſdem terras bello inuaſiſſet, incendit. Hos autem ludos vt inſtituerent, oraculo ſunt admoniti. In Attica verò Rex Ericthonius ei ludos primus inſtituit: nec ei tantùm, ſed etiam Mineruæ, &c. *De Mercurio conſtat eum artium inuentorem. Vide Giraldum de Apolline & Muſis Syntagm.* 7. *de Mercuriis*, 9. *de Mineruis*, 11.

7. SEPARAMVR. *Excludimur.* PRIVATVM CON- B
S. Aug. SISTORIVM, *vbi impudicitia ſpecialiter conſiſtit, & do-*
S. Aug. *minatur. Vnde Aug. ep.* 5. *vocat* Theatrica dedecora. *Et lib.* 3. *Confeſſ. c.* 1. Rapiebant me ſpectacula theatrica, plena imaginibus miſeriarum mearum, & fomitibus ignis mei. *Et Minutius*: in Scenicis etiam non minor furor, turpitudo prolixior; nunc enim mimus vel exponit adulteria, vel monſtrat. Nunc eneruis eſt hiſtrio, amorem dum fingit, infligit. ATELLANVS. *Hiſtrio ex* ATELLA *Oſcorum oppido, vnde prodibant excellentiſſimi huius artis. Hinc Hiero. ep. ad Sabinianum.* Repertum eſt facinus, quod nec Mimus fingere, nec ſcurra ludere, nec Atellanus poſſit effari. *Atella fuit Cumanorum in Campania fœlice oppidum.* SEXVM PVDORIS. *Mulierum ſcilicet, quas nudas in theatro exponebant.* PANTOMIMVS. *Om-* C *nia repræſentans. De quo Caſſiod. lib.* 4. *ep.* 51. Cui à multifaria imitatione nomen. Idem corpus Herculem deſignat & Venerem, fœminam præſentat & marem: Regem facit & militem: ſenem reddit & iuuenem: vt in vno credas eſſe multos, tam variâ imitatione diſcretos. PATITVR IN CORPORE. *Etiam fractis renibus, & membris ad geſtum quemlibet à tenero inflexis. Vel reſpicit pæderaſtiam. Malim ad geſticulationes referri. Auguſtinus to.* 4. *lib.* 1. *de conſenſu Euang. cap.* 33. *de Roſcio famoſiſsimo hiſtrione.*
S. Aug. Nonne, *inquit*, Cicero eorum, cùm Roſcium quendam laudaret Hiſtrionem, ita peritum dixit, vt ſolus eſſet dignus, qui in ſcenam deberet intrare: ita virum bonum, vt ſolus eſſet dignus, qui eò non deberet accedere? Quid aliud apertiſſimè oſten- D dens, niſi illam ſcenam eſſe tam turpem, vt tantò minùs ibi eſſe homo debeat, quantò fuerit magis vir bonus; & tamen dij eorum tali dedecore placabantur, quale à viris bonis remouendum eſſe cenſebat. ARTIFEX, *magiſter huius artis, in qua à puero diſcipulus fuerat.* HOSTIÆ. *Quæ pudorem ſuum in theatro exponunt & immolant.* SOLIS LATEBANT. *Solis viris cognita prius in lupanaribus, nunc in Theatro etiam nota fœminis.* ELOGIVM. *Quantâ formâ præſtent, vel intelligit titulum libidinis vt exponit Briſſonius. In quo titulo nomen erat meretricis & pretium libidinis.* QVIBVS OPVS NON EST. *Mulieribus aſtantibus ſpectaculo, vel viris id iam ſcientibus. Vel quòd publicè à præcone in theatro id publicaretur.* TACEO DE RE-

A LIQVIS. *Quòd publicè mœchabantur; cùm fornicibus ſuis & antris contenta eſſe deberent.* SEMEL ANNO ERVBESCANT. *Scilicet in ludis Floralibus, ſemel in anno publicâ libidine celebratis, quod fiebat iuxta Varronem & Plinium* 4. *Kalendas Maij. Arnob. lib.* 7. Exiſtimat ſe tractari honorificè Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum à lupanaribus in theatra. *Et lib.* 4. Flora illa genitrix & ſancta, obſcœnitate ludorum benè curat vt arua floreſcant. S. Aug. *Aug. vbi ſuprà.* Eſt etiam, *inquit*, eiuſdem ipſius Ciceronis aperta confeſſio, vbi ait, *Act.* 5. *in Verrem*, ſibi Floram matrem ludorum celebritate placandam. In quibus ludis tanta exhiberi turpitudo conſueuit, vt in eorum comparatione cæteri honeſti ſint, à quibus tamen etiam ipſis B agendis viri boni prohibentur. Quæ iſta eſt Flora mater, qualis Dea eſt, quàm celebrior, & habenis effuſioribus laxata conciliat & propitiat turpitudo? quantò iam honeſtiùs in ſcenam Roſcius intrabat, quàm Cicero Deam talem colebat? ſi diminutâ rerum copiâ, quæ in hæc celebranda funduntur, Dij Gentium offenduntur, apparet quales ſint, qui talibus delectantur. Si autem ipſi irati iſta minuunt, *copiam ſcilicet rerum temporalium*, vtiliùs iraſcuntur, quàm placantur. Quapropter, aut Philoſophos ſuos arguant, qui talia in luxurioſis hominibus reprehenderunt: aut Deos ſuos frangant, qui talia de ſuis cultoribus exegerunt, ſi tamen iam inueniunt, vel quos frangant, vel quos abſcondant: Chriſtianorum verò temporibus, defectum rerum C ſecundarum, quibus in turpia & noxia defluebant, blaſphemando imputare deſiſtant, ne magis nos, vnde ampliùs Chriſti poteſtas laudetur, admoneant. *Qui auferat ſuperflua, quibus ad idololatriam & luxum Gentiles abutebantur.* SCVRRILITATEM. *Epheſ.* 5. 4. Omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, *Chriſtianam*, ſed magis gratiarum actio. VANVM VERBVM. *Matth.* 12. 36. Dico autem vobis: quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. COMMVNICANT HOMINEM. *Communem & immundum reddunt, ſiue coinquinant. Marc.* 7. 20. Quæ de homine exeunt, illa communicant D hominem. Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, &c. *Et ſimiliter verba.* APPAREANT. *Vt miniſtri ſenſus præcipui ad operandum malum; qui ſi immundi fuerint, hominis ſpiritum coinquinant.* SÆCVLARIS LITERATVRÆ. *Philoſophia Gentilis, de qua Paulus.* 1. *Cor.* 3. 19. Sapientia huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum. LVSORIAM, VEL AGONISTICAM. *Intelligit Comœdiam, & Tragœdiam. Comœdia quidem laſciua & prodiga, fomentum eſt libidinis, Tragœdia autem quæ cruenta eſt, & agoniſticas cædes repræſentat, fouet crudelitatem.* DISPVNGVNT. *Implent ſpectacula Scenica, quidquid ſæcularis literatura de ludis, & agonibus, ſuis in libris retulit.*

8. *Spectacula ſcenica, &, quibus luctator prælusit diabolus in ſerpente, quàm indigna Chriſtiano, De Spectac. cap.* 18. *à p. ad f.*

QVòd ſi Tragœdiæ & Comediæ, ſcelerum, & libidinum actrices, cruentæ & laſciuæ, impiæ & prodigæ, nullius rei, aut atrocis, aut vilis commemoratio melior eſt. quod in facto reiicitur, etiam in dicto non eſt recipiendum. Quòd ſi & ſtadium contendas 1. Cor. 9. in ſcripturis nominari, ſanè obtinebis. ſed quæ in ſtadio geruntur, indigna conſpectui tuo 24. non negabis, pugnos, & calces, & colaphos, & omnem petulantiam manus, & quamcunque humani oris, id eſt diuinæ imaginis, depugnationem. Non probabis vſquam vanos

curſus, & jaculatus, & ſaltus vaniores. nuſquam tibi vires aut iniurioſæ, aut vanæ placebunt, ſed nec cura factitij corporis, vt plaſticam Dei ſupergreſſa. Et propter Græciæ otium altiles homines oderis. Et palæſtrica diaboli negotium eſt. Primos homines diabolus eliſit. Ipſe geſtus colubrina vis eſt, tenax ad occupandum, tortuoſa ad obligandum, liquida ad elabendum. Nullus tibi coronarum vſus eſt. quid de coronis voluptates aucuparis?

Gen. 3. 1. 4.

9. *Spectaculi omne genus auerſandum, licet Sol, & Deus id ſpectet innocens: quia quod ibi ſpectatur, & auditur, ab ipſis Gentilibus alibi fieri omnino prohibetur: qui licet ſcenicos laudent in theatro, vt infames tamen honoribus arcent in foro. De Spectac. cap. 20. à p. 21. & 22. per totum.*

NOuam proximè defenſionem ſuauiludij cuiuſdam audiui. Sol (inquit) immò etiam ipſe Deus de cœlo ſpectat, nec contaminatur. Sanè ſol & in cloacam radios ſuos defert, nec inquinatur. Vtinam autem Deus nulla flagitia hominum ſpectaret, vti omnes iudicia euaderemus. Sed ſpectat & latrocinia, ſpectat & falſa, & adulteria, & fraudes, & idololatrias, & ſpectacula ipſa. Et idcirco ergo nos non ſpectabimus, ne videamur ab illo qui omnia ſpectat. Comparas homo reum & iudicem: reum, qui quia videtur reus eſt: iudicem, qui quia videt, iudex eſt. Nunquid ergo & extra limites circi furori ſtudemus, & extra cardines theatri impudicitiæ intendimus, & inſolentiæ extra ſtadium, & immiſericordiæ extra amphitheatrum, quòd Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet? Erramus, nuſquam & nunquam excuſatur quod Deus damnat. Nuſquam & nunquam licet, quod ſemper & vbique non licet. Hæc eſt veritatis integritas, & quæ ei debetur diſciplinæ plenitudo, & æqualitas timoris, & fides obſequij, non immutare ſententiam, nec variare iudicium. Non poteſt aliud eſſe, quod verè quidem eſt bonum ſeu
Cap. XXI. malum. Omnia autem penes veritatem Dei fixa ſunt. Ethnici quos penes nulla eſt veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus, malum ac bonum pro arbitrio ac libidine interpretantur, alibi bonum quod alibi malum, & alibi malum quod alibi bonum. Sic ergo euenit, vt qui in publico vix neceſſitate veſicæ tunicam leuet, idem in circo aliter non exultet, niſi totum pudorem in faciem omnium intentet. & qui filiæ virginis ab omni ſpurco verbo aures tuetur, ipſe eam in theatrum ad illas voces geſticulationeſque deducat. & qui in plateis litem manu agentem aut compeſcit, aut deteſtatur, idem in ſtadio grauioribus pugnis ſuffragium ferat. & qui ad cadauer hominis communi lege defuncti exhorret, idem in amphitheatro deroſa & diſſipata, & in ſuo ſanguine ſqualentia corpora patientiſſimis oculis deſuper incumbat. immò qui propter homicidæ pœnam probandam ad ſpectaculum veniat, idem gladiatorem ad homicidium flagellis & virgis compellat inuitum. & qui inſigniori cuique homicidæ leonem poſcit, idem gladiatori atroci petat rudem & pileum. illum verò confectum, etiam oris ſpectaculo repetat, libentiùs recognoſcens de proximo, quem voluit occidere de longinquo: tantò durior ſi non vo-
Capvt XXII. luit. Quid mirum inæquata iſta hominum, miſcentium & commutantium ſtatum boni & mali per inconſtantiam ſenſus & iudicij varietatem? Etenim ipſi auctores & adminiſtratores ſpectaculorum, quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, arenarios illos amantiſſimos, quibus viri animas; feminæ, aut illi etiam, corpora ſua ſubſternunt; propter quos in ea committunt quæ reprehendunt; ex eadem arte, qua magnifaciunt, deponunt; immò manifeſtè damnant ignominia & capitis minutione, arcentes curia, roſtris, ſenatu, equite, ceteriſque honoribus omnibus ſimul ac ornamentis quibuſdam. Quanta peruerſitas! Amant quos multant, depreciant quos probant. artem magnificant, artificem notant. Quale iudicium eſt, vt ob ea quis offuſcetur, per quæ promeretur? immò quanta confeſſio eſt malæ rei, cuius auctores, quum acceptiſſimi ſint, ſine nota non ſunt.

10. *Spectacula licet aliquid honeſti miſceant, eò magis cauenda ſunt, quò venenum dulce propinant. De Spectac. cap. 27. à m. ad f.*

SInt dulcia licet, & grata, & ſimplicia etiam honeſta quædam. Nemo venenum temperat felle & elleboro, ſed conditis pulmentis, & benè ſaporatis, & plurimùm dulcibus id mali iniicit: ita & diabolus lethale quod conficit, rebus Dei gratiſſimis & acceptiſſimis imbuit. omnia illic ſeu fortia, ſeu honeſta, ſeu ſonora, ſeu canora, ſeu ſubtilia, proinde habe, ac ſi ſtillicidia mellis de *libacunculo venenato: nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per ſuauitatem.

* ranunculo.

SPECTACVLA SCENICA, ET ALIA, INDIGNA SVNT CHRISTIANIS, QVI NEC EORVM LOCA ADIRE DEBENT. 8. 9. 10. SCHOL.

SCELERVM ACTRICES. *Alij legunt,* auctrices. A *Tragœdiæ quidem cruenta & impia, hominum & Deorum certamina & crudelitates repræſentando docent; ſicut comediæ laſciua & prodiga, in tapetibus, veſtibus, epulis, libidinem & luxum.* VILIS. *Vox congrua arti luſoriæ & comicæ. Vnde Cypr. de ſpectaculis;* quid loquar comicas & inutiles curas? Quid illas magnas tragicæ vocis inſanias? MELIOR EST. *Supple facto turpi aut ſcelerato, verbum huiuſmodi nihilo tolerabilius eſt.* STADIVM; *ſicut Paulus.* 1. *Cor.* 9. 24. Neſcitis quod ij qui in ſtadio currunt? &c. CONTENDAS. *Ad defenſionem ludorum.* DEPVGNATIONEM. *Deformationem. In ſtadio quinque ludorum genera exercebantur, quæ vnum verbum capit,* Penthatlon, *caſtus, curſus, ſaltus, diſcus, aut jaculatio, lucta. Quod ſupra Iſid. lib.* 18. *cap.* 18. *virtutem inter hæc quinque ponit, cæſtum intelligit, in quo virtute, id eſt viribus agebatur, in cædendo pugnis aduerſario.* Genera, *inquit,* gymnicorum quinque, ſaltus, curſus, jactus, virtus, atque luctatio. VANOS CVRSVS. *Cypr. ſupra dicit ſpectacula,* vanitatis & leuitatis monſtra. *Quæ & Paulus riſit.* Sic curro non quaſi in incertum. Sic pugno non quaſi aërem verberans. INIVRIOSÆ. *Qualis fuit jaculatus diſci, quo Apollo puerum Hyacinthum occidit: quoque homines cæſtibus ignominioſè tunduntur.* CVRA FACTITII CORPORIS. *Vel alludit ad gladiatores, ante certamen ſaginatos; vel ad hiſtriones, corpora ſua geſticulationibus elaborantes, qui omnes, corpus à Deo plaſmatum corrumpebant, & quaſi ipſum opificem ſupergredi tentabant.* PROPTER GRÆCIÆ OTIVM. *Vt Græcos otioſos paſci ſolitos ſpectaculis, pungat, hæc contra Actores altiles torquet, qui ſaginabantur ad ſpectacula edenda. Vnde Seneca ep.* 8. *ſic de Athleta fatur:* illi multo cibo, multâ potione opus eſt, multo oleo. *Et Cypr. ſcribens ad Donatum:* Impletur, *inquit,* ad ſuccum cibis fortioribus, & Aruinæ toris, membrorum moles robuſta pingueſcit, vt ſaginatus in penam cariùs pereat. PALÆSTRICA. *Ars quæ docet in Palæſtra & loco Athletarum proprio, omni in ludo exerceri, quâ ipſe cùm homine colluctatus diabolus, eum proſtrauit.* GESTVS. *Luctæ ſcilicet, quâ antagoniſta complexu illigatur ſerpentis inſtar lubrici, quò delibutus oleo & inunctus, lubrico lapſu ſtringentem fruſtret.* NVLLVS CORONARVM VSVS. *Quem interdictum Chriſtiano probat toto libro de Corona militis. Et Paulus* 1. *Cor.* 9. 25. *ridet abſtinentes ſe etiam à luxuriis quæ corpus emolliunt, propter coronam.* Omnis qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem, *Syr. addit qui currunt,* vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. *Aug. aptiſſimè in rem Tertulliani, de nominato ſtadio & agone in Scriptura, in Pſal.* 57. *vbi de*
S. Aug. *Marſis incantatore aſpidum.* Non vndequaque, *inquit,* datur ſimilitudo à Scripturis, laudatur ipſa res, ſed tantùm inde ſimilitudo trahitur. Non enim laudauit iniquum iudicem, qui nolebat audire illam viduam, &c. nec illum laudauit pigrum, qui tres panes, non propter amicitiam dedit petenti, ſed tædio victus: & inde tamen ſimilitudinem dedit. Et de rebus ergo non laudandis trahuntur ſecundùm quendam modum nonnullæ ſimilitudines. Aut ſi propterea putatis eundum eſſe ad Marſos, quia hoc audiſtis in Scriptura Dei: *Marſi porrò dicti ſunt à Marſo Circes filio, populi Italiæ, qui ſalinâ ſuâ morſibus ſerpentum medentur.* Eundum eſt & ad
S. Aug. ſpectacula theatri, quia dicit Apoſtolus: non ſic pugillor, quaſi aërem cædens. Pugillari enim eſt pancratium facere. *Id eſt certamen gymnicum iuxta* A *Hermolaum, ſecundùm Plinium autem Quinquertium, vel Pentathlon;* Iam quia hinc data eſt ſimilitudo, ſpectacula iſta delectare nos debent? aut quia dixit, qui in agone contendit, ab omnibus S. Aug.
abſtinens eſt, *quæ ipſum poſſunt impedire à victoria;* propterea agonoſtica iſta vana & ludicra debet affectare Chriſtianus? attende quid tibi dicatur ad ſimilitudinem, quid prohibeatur ad admonitionem.

9. SVAVILVDII. *Spectaculi ludorum ſuauiter aures & oculos demulcentis.* VTI OMNES. *Vt omnes.* ET SPECTACVLA IPSA. *Immundiora cloacis. Irridet obiectionem defendentium ſpectacula, qui ſe Soli & Deo comparant mundo oculo immunda videnti. Et reum ſupponit, vt verè eſt, ſpectaculorum ſpectatorem. Eo enim ipſo quo aliquis ſpectat in theatro, reus tenetur, & iam*
B *in eum iuſtus iudex ſententiam pronuntiat.* NVMQVID EXTRA LIMITES, &c. *Sic confundit ſpectaculorum defenſores, & explodit futilem eorum defenſionem. Ergone, inquit, & furori vacabis extra Circum, & impudicitia extra theatrum, & inſolentia extra ſtadium, & crudelitati extra amphitheatrum, quia Deus intus, & foris hæc omnia cernit innoxius? Plenè ergo vbique, & æqualiter Dei præſentiam credere verè & integrè, eique timorem conſtanter præbere debemus. Nec enim loca res variant, ſed vbique bonæ vel malæ ſunt iuxta naturam ſuam. Fixa enim & immutabilia ſunt omnia apud veram fidem.* APVLIAS. *Cameras, iuxta Lipſium intellige porticum theatri, ſiue fornicem tectum. Gradus quatuordecim in circo fuerunt. Apulias autem dixit, quaſi* Apluuias, vnde & Apulia, pars Italiæ,
C pluuiis ferè caret. Alij, quòd Solem non admittant, ab vmbra & tecto. Quale erat ſtadium opertum, maximè hyemale. Alij ab. ά. priuante & πύλαι quaſi extra portas & columnas; nam vtrumque vox Græca ſignificat. NEC DOCTOR DEVS. *Ethnici non audiunt Deum Doctorem integræ veritatis, ſed diabolum mendacij patrem.* NECESSITATE VESICÆ. *Ad mingendum.* ILLAS VOCES, *turpiloquis & geſtus impudicos.* LITEM MANV AGENTEM. *Mos Romanis iniectâ manu aduerſarium in ius trahere, vel ſimpliciter, non verbis, ſed pugnis in compitis litigare. Credo tamen ob ſuffragium datum in theatris, hic deteſtationis formam in iure, proferre. Si enim aduerſarius ſequi nollet trahentem, trahens rogabat aliquem ex circumſtantibus, vt apprehenſâ eius auriculâ anteſtares; quòd ſi renuiſſes, poterat iniuriarum accuſari. Fiebat autem frequenter vt is*
D *qui non poterat compeſcere vocantem in ius, deteſtaretur, id eſt, refugeret hoc officium anteſtandi. Sic intelligenda ſunt verba Caij l. plebs* 237. § 1. *ff. de verb. ſign.* DEROSA, *corroſa & laniata dentibus beſtiarum.* HOMICIDÆ PŒNAM. *Iuſta quidem hæc erat, vt morti dederetur, qui mortem intulerat; ſed iniuſtum eſt, ſeruum inuitum virgis & flagris cogere, vt gladiatoris munus exerceat. Iniuſtum item leoni obiicere homicidam iniuſtum, crudeliori & exercitatiori gladiatori, pro præmio, conferre libertatem, cuius indicia erant, rudis, id eſt vaſtus & grandior baculus, & pileus.* ILLVM VERÒ. *Scilicet gladiatorem atrocem, vult etiam de propinquo, etiam ex ore & vultu recognoſcere, vt feritatem ſuam paſcat. Quis tantò erit barbarior, ſi oculos ſuos, ex propin-*
E *quo velit exſatiare tali ſpectaculo, ſi priuſquàm caderet, noluerat eum mori.* INÆQVATA. *Inæqualis & inconſtans hominum ſententia.* AVCTORES. *Qui leges ſpectaculorum tulerunt. Vel Poëtæ Comœdiarum & Tragœdiarum authores.* ADMINISTRATORES. *Editores ludorum, ſcilicet Magiſtratus; propter eandem artem quam magni faciunt vt excellentem; vel ex eadem arte, id eſt inconſtantia animi, nunc eleuant, nunc depri-*

munt; nunc honorant, nunc honore mulctant; quadrigarios, in Circo; ſcenicos, in theatro; Xyſticos, in ſtadio: arenarios, in amphitheatro. AMANTISSIMVS. *Quia proh pudor, vident corpora ſpecioſa nuda plerumque certare, quorum impuro amore depereunt.* OFFVSCETVR, *ignominiâ notetur.* IN EA COMMITTVNT, *offendunt & peccant.* VIRI ANIMAS, *alij legunt*, viles animas fœminæ, aut illis etiam ſua corpora ſubſternunt. CAPITIS MINVTIONE. *Triplex erat; minima ſcilicet, cùm familia tantùm amittitur: media cùm ciuitas tantùm, non libertas; maxima, cùm familia, ciuitas, & libertas amittitur.* CVRIA ET ROSTRIS, *arcebantur qui cauſam pro roſtris ampliùs agere non ſinebantur. Sueto. in Nerone cap. 8.* Quæſtorium virum, quòd geſticulandi ſaltandique ſtudio teneretur, mouit Senatu. *Inconſtantiam Gentilium carpſit & Auguſtinus lib. 2. de Ciuit. cap. 13. Sic inducit Scipionem loquentem apud Tullium.* Cùm, *inquit*, artem ludicram totamque ſcenam probro ducerent, genus id hominum non modò honore ciuium reliquorum carere, ſed etiam tribu moueri notatione cenſoriâ voluerunt. Præclara ſanè, *ait Auguſtinus*, & Romanis laudibus annumeranda prudentia, ſed vellem ſe ipſa ſequeretur, ſe imitaretur. Ecce enim rectè quiſquis ciuium Romanorum eſſe ſcenicus elegiſſet, non ſolùm ei nullus ad honorem dabatur locus, verùm etiam Cenſoris nota tribum tenere propriam minimè ſinebatur. O animum ciuitatis laudis auidum, germanéque Romanum! Sed reſpondeatur mihi, quâ conſentaneâ ratione homines ſcenici ab omni honore pelluntur, & ludi ſcenici Deorum honoribus admiſcentur? illas theatricas artes diu virtus Romana non nouerat: quæ ſi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, vitio morum irreperent humanorum? dij eas ſibi exhiberi petiuerunt? quomodo ergo abiicitur ſcenicus, per quem colitur Deus, & theatricæ illius turpitudinis quâ fronte notatur actor, ſi adoratur exactor? In hac controuerſia Græci Romanique concertant. Græci putant rectè ſe honorare homines ſcenicos, cùm colant ludorum ſcenicorum flagitatores Deos. Romani verò hominibus ſcenicis nec plebeiam tribum; quantò minùs Senatoriam Curiam dehoneſtari ſinunt? in hac diſceptatione, huiuſcemodi ratiocinatio. ſummam

S. Aug.

S. Aug.

A quæſtionis abſoluit. Proponunt Græci: ſi dij tales colendi ſunt, profectò etiam tales homines honorandi ſunt. Aſſumunt Romani: ſed nullo modo tales homines honorandi ſunt. Concludunt Chriſtiani: nullo igitur modo dij tales colendi ſunt. *Et cap. ſequenti ſic proſequitur eandem materiam.* Quâ, *inquit*, ratione rectum eſt vt Poëticorum figmentorum, & ignominioſorum Deorum infamentur actores, honorentur authores? &c. Illi honori ſuò depoſcunt ludos ſcenicos, iſti ab honoribus omnibus repellunt homines ſcenicos, &c.. S. Aug.

10. HONESTA QVÆDAM, *ſicut curſus & ars iaculatoria.* NEMO VENENVM. *Quaſi diceret artem diaboli eſſe, vt eſcâ dulci & blandâ alliciat ad hauriendum*
B *virus admixtum ſpectaculis.* REBVS DEI. *Creaturæ enim pulchræ ſunt & bonæ, quibus abutitur diabolus in ſpectaculis.* FORTIA, *ſicut ars gladiatoria, & agoniſtica.* HONESTA. *Vt iaculatoria.* SONORA. *Ob inſtrumenta muſica Scenarum.* SVBTILIA, *vt acumen Poëticum tragœdorum.* LIBACVNCVLO. *Vaſculo à libando dicto.* GVLAM VOLVPTATIS. *Pro gulæ voluptatem. Auguſtinus ſe olim captum hac eſcâ venenata fatetur, & de mellito poculo venenum bibiſſe lib. 3. Confeſſ. c. 2.* In theatris, *inquit*, congaudebam amantibus, cùm ſeſe fruebantur per flagitia, quamuis hæc imaginariè gererentur in ludo ſpectaculi. Cùm autem ſeſe amittebant, quaſi miſericors contriſtabar, & vtrumque delectabat tamen. Nunc verò magis miſereor S. Aug.
C gaudentem in flagitio, quàm velut dura perpeſſum detrimento pernicioſæ voluptatis, & amiſſione miſeræ fœlicitatis, &c. Atque ego tunc miſer dolere amabam, *ex compaſſione doloris amantu alicuius in ſcena*, & quærebam vt eſſet quod dolerem, quando mihi in ærumnâ alienâ, & falsâ, & ſaltatoriâ, ea magis placebat actio hiſtrionis, meque alliciebat vehementius, quâ mihi lacrymæ excutiebantur. Quid autem mirum cùm infœlix pecus aberrans à grege tuo, & impatiens cuſtodiæ tuæ turpi ſcabie fœdarer? & inde erant dolorum amores, non quibus altiùs penetrarer, non enim amabam talia perpeti, qualia ſpectare: ſed quibus auditis & fictis, tanquam in ſuperficie raderer: quos tamen quaſi vngues ſcalpentium, feruidus tumor & tabes, & ſanies horrida conſequebatur.

11. *Spectaculorum locus & artificium Amphitheatri, omnium Deorum templum, & negotium, præ omni idololatria fugiat Chriſtianus. De Spectac. cap. 12. in f.*

Vide ſuprà num. 1. in m.

12. *Spectaculorum locus Amphitheatrum, ipsâ feritate odibilis & fugiendus. De Spectac. cap. 19. per totum & 20. in p.*

EXpectabimus nunc & amphitheatri repudium de ſcripturis. Si ſæuitiam, ſi impietatem, ſi feritatem permiſſam nobis contendere poſſumus, eamus in amphitheatrum. Si tales ſumus quales dicimur, delectemur ſanguine humano. Bonum eſt cùm puniuntur nocentes. Quis hoc niſi nocens negabit? Et tamen innocens de ſupplicio alterius lætari non poteſt, cùm magis competat innocenti dolere, quòd homo, par eius, tam nocens factus eſt, vt tam crudeliter impendatur. Quis autem mihi ſponſor eſt, nocentes ſemper, vel ad beſtias, vel ad quodcunque ſupplicium decerni, vt non innocentiæ quoque inferatur, aut vltione iudicantis, aut infirmitate defendentis, aut inſtantiâ quæſtionis? Quàm meliùs ergo eſt neſcire cùm mali puniuntur, ne ſciam & quum boni pereunt; ſi tamen bonum ſapiunt. Certè quidem gladiatores innocentes in ludum veniunt, vt publicæ voluptatis hoſtiæ fiant, Etiam qui damnantur in ludum, quale eſt vt de leuiore delicto in homicidas emendatione proficiant? Sed hæc ethnicis reſpondi. ceterùm abſit vt de iſtius ſpectaculi auerſione diutius diſcat Chriſtianus: quamquam nemo hæc omnia plenius exprimere poteſt, niſi qui adhuc ſpectat. malo non implere, quam meminiſſe. Quàm
Cap. xx. vana igitur, immò deſperata argumentatio eorum, qui, ſine dubio tergiuerſatione amittendæ

tendæ voluptatis, obtendunt, Nullam eius abſtinentiæ mentionem ſpecialiter in ſcripturis determinari, quæ directò prohibeat eiuſmodi conuentibus inſeri ſeruum Dei?

13. *Spectaculorum loca adiri poſſunt ſine ſcrupulo, alio quàm ſpectaculi tempore. De Spectac. cap. 8. à m. ad f.*

DE locis quidem locus eſt retractandi ad præueniendam quorundam interrogationem. Quid enim, inquis, ſi alio in tempore Circum adiero, periclitabor deinquinamento? Nulla eſt præſcriptio de locis. nam non ſola iſta conciliabula ſpectaculorum, ſed etiam templa ipſa ſine periculo diſciplinæ adire ſeruus Dei poteſt vrgente cauſâ ſimplici dumtaxat, quæ non pertineat ad proprium eius loci negotium vel officium. ceterùm & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſæ domus noſtræ ſine idolis omninò non ſunt. totum ſeculum ſatanas & angeli eius repleuerunt. non tamen, quòd in ſeculo ſumus, à Deo excidimus, ſed ſi quid de ſeculi criminibus attigerimus. Proinde ſi Capitolium, ſi Serapeum ſacrificator vel adorator intrauero, à Deo excidam, quemadmodum circum vel theatrum ſpectator. Loca nos non contaminant per ſe, ſed quæ in locis fiunt, à quibus & ipſa loca contaminari altercati ſumus: de contaminatis contaminamur. Propterea autem commemoramus quibus eiuſmodi loca dicentur, vt eorum demonſtremus eſſe quæ in his locis fiunt, quibus ipſa loca dicantur.

SPECTACVLORVM LOCVS. 11. 12. 13. SCHOL.

Primum habes ſupra expoſitum numero 1. in medio.

A

12. DE SCRIPTVRIS. *Alij addunt, vt & de ſcripturis petamus. Quaſi diceret non opus eſt vt Chriſtiano ſcriptura prohibeat adire amphitheatrum, cùm ſatis omnis ſæuitia, impietas & feritas in ſcriptura ſit prohibita.* SI TALES SVMVS. *Infanticidæ, quales cenſemur ab Ethnicis & inceſti.* BONVM EST. *Sic inducit obiicientem.* IMPENDATVR. *Mactetur, immoletur, vt Paulus dicebat* libenter impendar. *Lactant. lib. 6. c.* 20. Qui hominem, quamuis ob merita damnatum, in conſpectu ſuo jugulari pro voluptate computat, conſcientiam ſuam polluit, tam ſcilicet, quàm ſi homicidij quod fit occultè, ſpectator & particeps fiat. INSTANTIA QVÆSTIONIS. *Violentia torturæ, quâ plerumque etiam falſum exprimitur.* SI BONVM SAPIVNT. *Vix enim gladiator bonus. Nec hi quidem qui non damnati ob crimen, ſed vltrò in arenam deſcendunt, vt fiant victima publica voluptatis. Auguſtinus in Pſal. 101. comparat peccatorem de venia deſperantem gladiatori:* Nonne attendis quàm licentioſâ crudelitate viuant gladiatores? vnde hoc? niſi iam tanquam ad ferrum & victimam deſtinati, explere volunt libidinem, antequam fundant ſanguinem? nonne hoc & tu tibi diceres, iam peccator ſum, iam iniquus, iam damnandus, nulla veniæ ſpes eſt. Cur iam non faciam quidquid libet, & ſi non licet? cur non impleam quantùm poſſum quæcumque deſidero, ſi poſt hæc non reſtant niſi tormenta? nonne hoc tibi diceres, & deſperatione ipsâ peior fieres? potiùs ergo te corrigit qui indulgentiam promittit & dicit, redite præuaricatores ad cor; nolo mortem impij: tantùm vt reuertatur & viuat: hoc proculdubio portu propoſito, deponis vela iniquitatis, conuertis proram, velificas ad iuſtitiam: & ſperans vitam, non negligis medicinam. *Cypr. in ep. ad Donatum.* Paratur gladiatorius ludus, vt libidinem crudelium luminum ſanguis oblectet, &c. homo occiditur in hominis voluptatem. *Et Saluianus lib. 6. de Spectaculis loquens:* ſummum deliciarum genus eſt, mori homines, &c. cum circumſtantium lætitia, conſpicientium voluptate. IN HOMICIDAS PROFICIVNT. *Quàm iniuſtè rei damnantur ad ludum gladiatorium; vt cùm pœna debeat eſſe emendatio delicti, qui pro furto, verbi gratiâ, aut leuiore delicto ad amphitheatrum damnatur, in eo diſcat homicidium, & quotidie in eo citiùs perpetrand proficiat.* ABSIT VT DIVTIVS DISCAT. *Satis eſt Chriſtianum ſui nominis recordari, & olei Chriſti, & manſuetudinis agni, vt tragica ſpectacula fugiat. Non multis proinde rationibus hinc deterrendus eſt. Quanquam nec ego qui ſpectacula non frequento, plenè eorum crudelitatem exprimere valeam, meliùs eſt enim vel olim viſa, vel lecta, vel audita prorſus obliuiſci, quàm eorum memorem, ea pleniùs oratione deſcribere. Sic imitatus eſt Tertullianum Cyprianus lib. de Spectaculis in f.* Auocandus eſt animus ab iſtis, &c. plerumque in præceptis quædam vtiliùs tacentur: admonent ſæpè, dum interdicuntur. *Vide Aug. ſequenti numero.*

B

13. PERICLITABOR. *An fortè inquinabor ſi extra tempus ſpectaculi adiero Circum?* PRÆSCRIPTIO. *Prohibitio.* STABVLA. *Diuerſoria.* SINE IDOLIS, *quia vbique non ſolùm circumfuſi ſunt in aëre dæmones, ſed creaturæ omnes eorum artificio in idola conuerſæ ſunt.* A DEO EXCIDIMVS. *Fidem amiſimus.* SERAPEON. *Templum magnificentiſſimum Serapis. Auguſtinus pluribus in locis librorum de Ciuitate, omnia à Gentilibus, idolis repleta dixit, de quibus ſparſim in hoc noſtro opere. Ambr. ep. 31.* Plateæ occupatæ ſimulacris, &c. non illis ſatis ſunt lauacra, non porticus, &c. *Apul. lib. 3.* Reſpicio pilæ mediæ quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat, in ipſo ferè meditullio, Hipponæ Deæ ſimulacrum reſidens ædiculæ quod accuratè corollis roſeis, & quidem recentibus fuerat ornatum.

C

De periculo adeuntium amphitheatrum & ludos gladiatorios Aug. lib. 6. Confeſſ. cap. 8. vbi de Alipio Romam pergente: Non ſanè relinquens incantatam ſibi à terrenis parentibus viam, Romam præceſſerat, vt ius diſceret, & ibi gladiatorij ſpectaculi inhiatu incredibili, & incredibiliter abreptus eſt. Cùm enim auerſaretur, & deteſtaretur talia, quidam eius amici & condiſcipuli, cùm fortè de prandio redeuntibus obuius eſſet, recuſantem vehementer & reſiſtentem, familiari violentiâ duxerunt in amphitheatrum; crudelium & funeſtorum ludorum diebus, hæc dicentem: ſi corpus meum in illum locum trahitis, & ibi conſtituitis, numquid & animum & oculos meos in illa ſpectacula poteſtis intendere? adero itaque abſens, ac ſic & vos, & illa ſuperabo. Quibus auditis illi nihilo ſegniùs eum adduxerunt ſecum, idipſum fortè ex-

S. Aug. (left margin); S. Aug. (right margin)

plorare cupientes, vtrùm poſſet efficere. Quò S. Aug. vbi ventum eſt, & ſedibus quibus potuerunt, locati ſunt, feruebant omnia immaniſſimis voluptatibus. Ille clauſis foribus oculorum, interdixit animo ne in tanta mala procederet: atque vtinam aures obturauiſſet. Nam quodam pugnæ caſu, cùm clamor ingens totius populi vehementer eum pulſaſſet, curioſitate victus, & quaſi paratus, quidquid illud eſſet etiam viſum contemnere & vincere, aperuit oculos, & percuſſus eſt grauiore vulnere in anima, quàm ille in corpore, quem cernere concupiuit. Ceciditque miſerabiliùs, quam ille, quo cadente factus eſt clamor qui per aures eius intrauit, & reſerauit eius lumina, vt eſſet qua feriretur & deiiceretur audax adhuc potiùs quàm fortis animus, & eò infirmior quo de ſe præſumpſerat, qui debuit de te. Vt enim vidit illum ſanguinem, immanitatem ſimul ebibit, & non ſe auertit, ſed fixit aſpectum, & hauriebat furias, & neſciebat, & delectabatur ſcelere certaminis, & cruentâ voluptate inebriabatur. Et non erat iam ille qui venerat, ſed vnus de turba ad quam venerat, & verus eorum ſocius, à quibus adductus erat. Quid plura? ſpectauit, clamauit, A exarſit, abſtulit inde ſecum inſaniam quâ ſtimularetur redire, non tantùm cum illis à quibus priùs abſtractus erat, ſed etiam præ illis & alios trahens. *Hoc exemplo docemur, quantùm periculi ſit præſumere de ſe, occaſioni ſe dare, malos frequentare, ſpectacula adire. De ſcrupulo autem loci extra tempus ſpectaculi non adeundi ob periculum idololatriæ, legendus Auguſtinus ep. 154. ad Publicolam, vbi pluribus ſimilis in cauſa quæſtionibus ſatisfacit vbi hæc inter alia.* Fontibus, *inquit*, vtimur de quibus hauriri aquam ad vſum ſacrificiorum, certiſſimè ſcimus eſſe. S. Aug. Eadem eſt etiam ratio lauacrorum. *In quibus idola coluntur.* Neque enim ſpiritum ducere de aëre dubitamus in quem ſcimus ire fumum B ex aris omnibus & incenſis dæmoniorum, &c. Non ideo vtique ſolis huius luce non vtimur, quia ei ſacrilegi vbi poſſunt, ſacrificare non ceſſant. Sacrificatur etiam ventis, quibus tamen vtimur ad tantas noſtras commoditates, cùm eorumdem ſacrificiorum fumum ipſi quodammodo haurire & vorare videantur, &c. Quid plura commemorem, &c? quid enim eſt in vſu hominum bono ac licito, vnde non poſſit etiam pernicies irrogari?

14. *Spectacula iuſtè damnat Deus, quorum artifices Senatus infamat. De Spectac. cap. 23. in p.*

QVum humana recordatio, etiam obſtrepente gratiâ voluptatis, damnandos eos cenſeat, ademptis bonis dignitatum in quendam ſcopulum famoſitatis; quantò magis diuina iuſtitia in eiuſmodi artifices animaduertit? An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum miniſter, tot ſtatuarum; velut ſacerdos coro-
4.Reg.2. 11. natus, vel coloratus vt leno, quem curru rapiendum diabolus aduersùs Heliam exornauit? Placebit qui vultus ſuos nouaculâ mutat? infidelis erga faciem ſuam, quam non contentus Saturno, & Iſidi, & Libero, proximam facere, inſuper contumeliis alapa-
a Matth. 5. 39. Luc. 12. 25. b Matth. 6. 27 rum ſic obiicit, quaſi de præcepto Domini ludat? Docet ſcilicet & diabolus [a] *verberandam maxillam patienter offerre.* ſic & tragœdos cothurnis extulit, quia [b] *nemo poteſt adiicere cubitum vnum ad ſtaturam ſuam.* mendacem facere vult Chriſtum.

15. *Spectacula propter laruas & mendacia condemnata. De Spectac. cap. 23. à m.*

Exo. 20. 4. IAm verò ipſum opus perſonarum, quæro an Deo placeat, qui omnem ſimilitudinem vetat fieri, quantò magis imaginis ſuæ? Non amat falſum auctor veritatis: adulterium eſt apud illum omne quod fingitur. Proinde vocem, ſexus, ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lacrymas adſeuerantem non probabit, qui omnem hypo-
a Deut. 22. 5. criſin damnat. Ceterùm cùm in lege præſcribit, [a] *maledictum eſſe qui muliebribus veſtietur,* quid de pantomimo iudicabit, qui etiam muliebribus curatur?

16. *Spectacula ſaltem implicitè ſcriptura vetat. De Spectac. cap. 3. per totum.*

HAc conſcientia inſtructi aduersùs opinionem ethnicorum, conuertamur magis ad noſtrorum retractatus. Quorundam enim fides aut ſimplicior, aut ſcrupuloſior, ad hanc abdicationem ſpectaculorum de ſcripturis auctoritatem expoſcit, & ſe in incertum conſtituit, quòd non ſignificanter neque nominatim denuntietur ſeruis Dei abſtinentia eiuſmodi. Planè nuſquam inuenimus quemadmodum apertè po-
a Exo. 20. 13. ſitum eſt, [a] *Non occides: Non idolum coles, non adulterium, non fraudem admittes:* ita apertè definitum, Non ibis in circum, non in theatrum: agonem, munus non exſpectabis. Sed inuenimus ad hanc quoque ſpeciem pertinere illam primam vocem Da-
b Pſal. 1. 1. uid, [b] *Felix vir, inquit, qui non abiit in concilium impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, nec in cathedra peſtium ſedit.* Nam etſi iuſtum illum videtur prædicaſſe, quòd in concilio & in ſeſſu Iudæorum de necando Domino conſultantium non communicauit, latè tamen ſemper ſcriptura diuina diuiditur, vbicunque ſecundùm præſentis rei ſenſum etiam diſciplina munitur, vt hîc quoque non ſit aliena vox à ſpectaculorum interdictione. Si enim pauculos tunc Iudæos impiorum concilium vocauit

quantò magis tantum conuentum ethnici populi? minùs impij ethnici, minùs peccatores, minùs hoſtes Chriſti, quàm tunc Iudæi? Quid quòd & cetera congruunt. Nam apud ſpectacula & in via ſtatur. Vias enim vocant & cardines baltheorum per ambitum, & diſcrimina popularium per procliuum. Cathedra quoque nominatur ipſe in anfractu ad conſeſſum ſitus. Itaque contrariò infelix qui in quodcunque concilium impiorum abierit, & in quacunque via peccatorum ſteterit, & in quacunque cathedra peſtium ſederit. Generaliter dictum intelligamus, cùm quid etiam ſpecialiter interpretari capit. Nam & ſpecialiter quædam pronuntiata, generaliter ſapiunt. Cùm Deus Iſraëlitas admonet diſciplinæ, vel obiurgat, vtique ad omnes habet: cùm Ægypto & Æthiopiæ exitium comminatur, in omnem gentem peccatricem præiudicat. Sic omnis gens peccatrix, Ægyptus, & Æthiopia, à ſpecie ad genus. quemadmodum etiam de origine ſpectaculorum omne ſpectaculum *concilium* vocat *impiorum*, à genere ad ſpeciem.

Pſal. 1. 1. Exo. 12. 12. Eſa. 19. & & ſeq.

17. *Spectacula prohibet baptiſmi profeſſio, quaſi pompam diaboli & idololatriam, à qua fluxiſſe teſtantur tituli & nomina Deorum. De Spectac. cap. 4. 5. & 6. per totum & 7. in p.*

NE quis argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem conuertar ipſius ſignaculi noſtri. Cùm aquam ingreſſi Chriſtianam fidem in legis ſuæ verba profitemur, renuntiaſſe nos diabolo & pompæ & angelis eius ore noſtro conteſtamur. Quid erit ſummum atque præcipuum, in quo diabolus & pompæ & angeli eius cenſeantur, quàm idololatria? ex qua omnis immundus & nequam ſpiritus, vt ita dixerim, quia nec diutiùs de hoc. Igitur ſi ex idololatria vniuerſam ſpectaculorum paraturam conſtare conſtiterit, indubitatè præiudicatum erit etiam ad ſpectacula pertinere, renuntiationis noſtræ teſtimonium in lauacro, quæ diabolo & pompæ & angelis eius ſint mancipata, ſcilicet per idololatriam. Commemorabimus origines ſingulorum, quibus in cunabulis in ſeculo adoleuerint: exinde titulos quorundam, quibus nominibus nuncupentur: exinde apparatus, quibus ſuperſtitionibus inſtruantur: tum loca, quibus præſidibus dicentur: artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad noſtram eierationem pertinebit. De originibus quidem, vt ſecretioribus & ignotis penes plures noſtrorum, altiùs, nec aliunde inueſtigandum fuit, quàm de inſtrumentis ethnicalium literarum. Exſtant auctores multi, qui ſuper iſta re commentarios ediderunt. Ab his ludorum origo ſic traditur. Lydos ex Aſia tranſvenas in Hetruria conſediſſe Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri ſuo ceſſerat, regni contentione. Igitur in Hetruria inter ceteros ritus ſuperſtitionum ſuarum, ſpectacula quoque religionis nomine inſtituunt. Inde Romani accerſitos artifices mutuantur, tempus, enunciationem, vt ludi à Lydis vocarentur. Sed & ſi Varro ludos à ludo, id eſt à luſu interpretatur, ſicut & Lupercos ludos appellabant, quòd ludendo diſcurrant: tamen eum luſum iuuenum & diebus feſtis, & templis, & religionibus reputat. Nihil iam de cauſa vocabuli, dum rei cauſa idololatria ſit. Nam & cùm promiſcuè ludi liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifeſtè ſonabant. Libero enim à ruſticis primò fiebant, ob beneficium quod ei adſcribunt, demonſtratâ gratiâ vini. Exinde ludi Conſualia dicti, qui initio Neptunum honorabant. Eundem enim & Conſum vocant. Dehinc Equiria quis Marti Romulus dixit: quamquam & Conſualia Romulo defendunt, quòd ea Conſo dicauerit, deo, vt volunt, conſilij: eius ſcilicet, quo tunc Sabinarum virginum rapinam militibus ſuis in matrimonia excogitauit. Probum planè conſilium, & nunc quoque inter ipſos Romanos iuſtum & licitum, ne dixerim penes Deum. Facit enim & hoc ad originis maculam, ne bonum exiſtimes, quod initium à Malo accepit, ab impudentia, à violentia, ab odio, à fratricida inſtitutore, à filio Martis: & nunc ara Conſo illi in Circo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra, cum inſcriptione huiuſmodi, CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES COMITIO POTENTES. Sacrificant apud eam nonis Iuliis ſacerdotes publici, XII. Kalend. Septembres flamen Quirinalis, & virgines. Dehinc idem Romulus Ioui Feretrio ludos inſtituit in Tarpeio, quos Tarpeios dictos & Capitolinos Piſo tradit. Poſt hunc Numa Pompilius Marti & Robigini. Nam & Robiginem deam finxerunt. Dehinc Tullus Hoſtilius. Dehinc Ancus Martius, & ceteri. Qui, quotque, per ordinem, & quibus idolis ludos inſtituerunt, poſitum eſt apud Suetonium Tranquillum, vel à quibus Tranquillus accepit. Sed hæc ſatis erunt ad originis de idololatria reatum. Accedit ad teſtimonium antiquitatis ſubſecuta poſteritas, formam originis de titulis huius quoque temporis præferens, per quos ſignatum eſt cui idolo, & cui ſuperſtitioni vtriuſque generis ludi notarentur, Megalenſes enim & Apollinares, item Cereales & Neptunales, & Latiares, & Florales in commune celebrantur: reliqui ludorum, de natalibus & ſolemnibus regum, & publicis proſperitatibus, & municipalibus feſtis ſuperſtitionis cauſas habent. inter quos etiam priuatorum memoriis legatariæ editiones parentant: id quoque ſecundùm inſtitutionis antiquitatem. Nam & à primordio bifariam ludi cenſebantur, ſacri & funebres, id eſt diis

Cap. V. Cap. VI.

Nationum, & mortuis. Sed de idololatria nihil differt apud nos ſub quo nomine & titulo, dum ad eoſdem ſpiritus perueniat, quibus renuntiamus, licet mortuis. licebit diis ſuis faciant, proinde mortuis faciunt. vna conditio partis vtriuſque eſt, vna idololatria, vna
Cap. VII renuntiatio noſtra aduersùs idololatriam. Communis origo ludorum vtriuſque generis, communes & tituli, vt de communibus cauſis, perinde apparatus communes habeant neceſſe eſt de reatu generali idololatriæ conditricis ſuæ.

18. *Spectaculorum paraturam omnem, vt diaboli pompam, in baptiſmo eierauimus. De Spectac. cap. 24. 25. per totum & 26. in p.*

QVot adhuc modis perorabimus, nihil ex his quæ ſpectaculis deputantur, placitum Deo eſſe, aut congruens ſeruo Dei, quod Deo placitum non ſit. Si omnia propter diabolum inſtituta, & ex diaboli rebus inſtructa monſtrauimus: (nihil enim non diaboli eſt, vel quidquid Dei non eſt, vel Deo diſplicet.) hoc erit pompa diaboli, aduersùs quam in ſignaculo fidei ejeramus. Quod autem eieramus, neque facto, neque dicto, neque viſu, neque proſpectu participare debemus. Ceterùm nonne eieramus & reſcindimus ſignaculum, reſcindendo teſtationem eius? Nunquid ergo ſupereſt, vt ab ipſis ethnicis reſponſum flagitemus? Illi iam nobis renuntient, an liceat Chriſtianis ſpectaculo vti. Atquin hinc vel maximè intelligunt factum Chriſtianum, de repudio ſpectaculorum. Itaque negat manifeſtè, qui per quod agnoſcitur, tollit. Quid autem ſpei ſupereſt in huiuſmodi homine? nemo in caſtra hoſtium tranſit niſi proiectis armis ſuis, niſi deſtitutis ſignis
Cap. XXV. & ſacramentis principis ſui, niſi pactus ſimul perire. An ille recogitabit eo tempore de Deo, poſitus illic vbi nihil eſt de Deo? pacem opinor habebit in animo, contendens pro auriga? pudicitiam ediſcet, attonitus in mimos? immò in omni ſpectaculo nullum magis ſcãdalum occurret, quàm ille ipſe mulierum & virorum accuratior cultus. ipſa conſenſio, ipſa in fauoribus aut conſpiratio, aut diſſenſio inter ſe, de commercio ſcintillas libidinum conflabellant. Nemo denique in ſpectaculo ineundo priùs cogitat, niſi videri & videre. Sed tragœdo vociferante, exclamationes ille alicuius prophetæ retractabit? & inter effeminati hiſtrionis modos, pſalmum ſecum comminiſcetur? & cum athletæ agent, ille dicturus eſt repercutiendum non eſſe? poterit & de miſericordia moueri defixus in morſus vrſorum, & ſpongias retiariorum? Auertat Deus à ſuis tantam voluptatis exitioſæ cupiditatem. Quale eſt enim de Eccleſia Dei, in diaboli eccleſiam tendere? de cœlo (quod aiunt) in
* Addit. Rigalt. εἰς αἰῶνας. cœnum? illas manus quas ad Deum extuleris, poſtmodum laudando hiſtrionem fatigare? ex ore quo Amen in ſanctum protuleris, gladiatori teſtimonium reddere? * εἰς αἰῶνας alij
Capvt XXVI. omnino dicere niſi Deo & Chriſto? Cur ergo non huiuſmodi, etiam dæmoniis penetrabiles fiant? Nam & exemplum accidit Domino teſte, eius mulieris quæ theatrum adiit, & inde cum dæmonio rediit. itaque in exorciſmo cùm oneraretur immundus ſpiritus, quòd auſus eſſet fidelem adgredi; conſtanter, & iuſtiſſimè quidem (inquit) feci, in meo eam inueni. Conſtat & alij linteum in ſomnis oſtenſum eius diei nocte, qua tragœdum audierat, cum exprobratione nominatim tragœdi, nec vltra quintum diem eam mulierem in ſæculo fuiſſe.

19. *Et ibid. cap. 26. in f. & 27. in p.*

QVot vtique & alia documenta ceſſerunt de his qui cum diabolo apud ſpectacula communicando à Domino exciderunt? [a] *Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire:* [b] *Quid luci cum tenebris?* quid vitæ & morti? Odiſſe debemus iſtos conuentus & cœtus ethnicorum; vel quòd illic nomen Dei blaſphematur, illic in nos quotidiani leones expoſtulantur, inde perſecutiones decernuntur, inde tentationes emittuntur. Quid facies in illo ſuffragiorum impiorum æſtuario deprehenſus? non quaſi aliquid illic pati poſſis ab hominibus. nemo te cognoſcit Chriſtianum. ſed recogita quid de te fiat in cœlo. Dubitas enim illo momento, quo diabolus in eccleſiam furit, omnes angelos proſpicere de cœlo, & ſingulos denotare, quis blaſphemiam dixerit, quis audierit, quis linguam, quis aures diabolo aduersùs Deum miniſtrauerit? Non ergo fugies ſedilia hoſtium Chriſti, illam [c] *cathedram peſtilentiarum*, ipſumque aërem qui deſuper incubat ſceleſtis vocibus conſtupratum?

a Matth. 6. 24. b 2. Cor. 6. 15. 16. Eccli. 33. 15. Capvt XXVII. c Pſal. 1. 1.

20. *Spectaculorum fuga, Chriſtianum à Gentili diſcriminat. De Spectac. cap. 24. Vide ſupra num. 18. à princip.*

21. *Spectacula in peccatum & errorem inducunt. De pudic. cap. 7. in m.*

PErit igitur & fidelis elapſus in ſpectaculum quadrigarij furoris, & gladiatorij cruoris, & ſcenicæ fœditatis, & xyſticæ vanitatis, inluſus, in conuiuia ſecularis ſolennitatis, in

officium, in miniſterium alienæ idololatriæ; aliquas artes adhibuit curioſitatis; in verbum ancipitis negationis, aut blaſphemiæ impegit; ob tale quid extra gregem datus eſt; vel & ipſe fortè irâ, tumore, æmulatione, quod denique ſæpè fit, dedignatione caſtigationis abrupit; debet requiri atque reuocari.

22. *Spectacula omnia fugienda, abſque vlla ſcriptura prohibitione, ob varias animi perturbationes, ibi fruſtra regnantes. De Spectac. cap. 14. 15. & 16. per totum.*

NVnc interpoſito * noſſe idololatriæ, quod ſolum ſubiectum ſufficere debet ad abdicationem ſpectaculorum, aliâ iam ratione tractemus ex abundanti: propter eos maximè qui ſibi blandiuntur, quòd non nominatim abſtinentia iſta præſcripta ſit, quaſi parum etiam de ſpectaculis pronuntietur, cùm [a] *concupiſcentiæ ſæculi* damnantur. Nam ſicut pecuniæ, vel dignitatis, vel gulæ, vel libidinis, vel gloriæ: ita & voluptatis concupiſcentia eſt. Species autem voluptatis etiam ſpectacula. Opinor generaliter nominatæ concupiſcentiæ, continent in ſe & voluptates. æquè generaliter intellectæ voluptates, ſpecialiter & in ſpectacula diſſeruntur. Ceterùm retulimus ſupra de locorum conditione, quòd non per ſemetipſa nos inquinent, ſed per ea quæ illic geruntur, per quæ ſimul inquinamentum combiberint, & tum alterò reſpuunt. Viderit ergo, vt diximus; principalis titulus, idololatria. reliquas ipſarum rerum qualitates contra Dei omnes, feramus. Deus præcepit, Spiritum ſanctum, vtpote pro naturæ ſuæ bono, tenerum & delicatum, tranquillitate & lenitate, & quiete, & pace tractare: non furore, non bile, non irâ, non dolore inquietare. Huic quomodo cum ſpectaculis poterit conuenire? Omne enim ſpectaculum ſine concuſſione ſpiritus non eſt. Vbi enim voluptas, ibi & ſtudium, per quod ſcilicet voluptas ſapit. Vbi ſtudium, ibi & æmulatio, per quam ſtudium ſapit. Porrò & vbi æmulatio, ibi & furor, & bilis, & ira, & dolor, & cetera ex his, quæ cum his non competunt diſciplinæ. Nam & ſi qui modeſtè & probè ſpectaculis fruitur, pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ ſuæ conditione: non tamen immobilis animi eſt, ſine tacita ſpiritus paſſione. Nemo ad voluptatem venit ſine adfectu, nemo adfectum ſine caſibus ſuis patitur. Ipſi caſus incitamenta ſunt adfectus. Ceterùm ſi ceſſat adfectus, nulla eſt voluptas, & eſt reus iam ille vanitatis, eò conueniens, vbi nihil conſequitur. Puto autem etiam vanitas extranea eſt nobis. Quid quòd & ipſe ſe iudicat, inter eos poſitus, quorum ſe ſimilem nolens, vtique deteſtatorem confitetur. Nobis ſatis non eſt, ſi ipſi nihil tale faciamus, niſi & talia facientibus non conferamur. [b] *Si furem*, inquit, *videbas, concurrebas cum eo.* Vtinam ne in ſeculo quidem ſimul cum illis moraremur: ſed tamen in ſecularibus ſeparamur, quia ſeculum Dei eſt, ſecularia autem diaboli. Cùm ergo furor interdicitur nobis, ab omni ſpectaculo auferimur, etiam à Circo, vbi propriè furor præſidet. Aſpice populum ad ſpectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuoſum, iam cæcum, iam de ſponſionibus concitatum. Tardus eſt illi prætor. ſemper oculi in vrna eius cum ſortibus voluntantur. Dehinc ad ſignum anxij pendent. vnius dementiæ vna vox eſt. Cognoſco dementiam de vanitate: Miſit; dicunt, & nuntiant inuicem quod ſimul ab omnibus viſum eſt. Teneo teſtimonium cæcitatis. Non vident miſſum quid ſit. mappam putant: ſed eſt diaboli ab alto præcipitati gula. Ex eo itaque itur in furias, & animos, & diſcordias, & quidquid non licet ſacerdotibus pacis. Inde maledicta, conuicia, ſine iuſtitia odij; etiam ſuffragia ſine merito amoris. Quid enim ſuum conſecuturi ſunt qui illic agunt, qui ſui non ſunt? niſi fortè hoc ſolum, per quod ſui non ſunt. de aliena infelicitate contriſtantur, de aliena felicitate lætantur. Quidquid optant, quidquid abominantur, extraneum ab illis eſt. ita & amor apud illos otioſus, & odium iniuſtum. An fors ſit, tam ſine cauſa amare liceat, quàm ſine cauſa odiſſe? Deus certè etiam cum cauſa prohibet odiſſe, qui inimicos diligi iubet. Deus etiam cum cauſa maledicere non ſinit, qui maledicentes benedici præcipit. Sed Circo quid amarius, vbi ne principibus quidem aut ciuibus ſuis parcunt? Si quid horum quibus Circus furit alicubi competit ſanctis, etiam in Circo licebit: ſi verò nuſquam, ideo nec in Circo.

* nomine

a 1. Io. 2. 16.

Cap. xv.

Epheſ. 4. 30.

b Pſal. 49. 18.

Cap. xvi.

Matth. 5. 44.

Marc. 7. 10.

Rom. 12. 1. 9.

23. *Spectaculorum voluptas, licet ex creaturis bonis conſtet, à diabolo tamen contra Deum conuertuntur. De Spectac. cap. 2. in p. ad vltrà m.*

IAm verò nemo eſt, qui non hoc quoque prætendat, Omnia à Deo inſtituta, & homini attributa, ſicut prædicamus, & vtique bona, vt omnia boni auctoris. inter hæc deputari vniuerſa iſta, ex quibus ſpectacula inſtruuntur, Equum verbi gratiâ, & leonem, & vires corporis, & vocis ſuauitates. Igitur neque alienum videri poſſe, neque inimicum Deo, quod de conditione conſtet ipſius: neque culpæ deputandum, quod Dei non ſit inimicum, quia nec alienum. Planè & ipſæ extructiones locorum, quòd ſaxa, quòd cæmen-

Gen. 1. 28

ta, quòd marmora, quòd columnæ, Dei res ſunt, qui ea ad inſtrumentum terræ dedit: ſed & ipſi actus ſub cœlo Dei tranſiguntur. Quàm ſapiens argumentatrix ſibi videtur ignorantia humana? præſertim cùm aliquid eiuſmodi de gaudiis & fructibus ſeculi metuit amittere. Plures denique inuenias, quos magis periculum voluptatis quàm vitæ, auocet ab hac ſecta. Nam mortem, etiam ſtultus, vt debitam non extimeſcit, voluptatem etiam ſapiens, vt tantam, non contemnit: cùm alia non ſit & ſtulto & ſapienti vitæ gratia, niſi voluptas. Nemo negat, quia nemo ignorat quod vltrò natura ſuggerit, Deum eſſe vniuerſitatis conditorem, eamque vniuerſitatem, tam bonam, quàm homini mancipatam. Sed qui non penitùs Deum norunt, niſi naturali iure, non etiam familiari, de longinquo non de proximo, neceſſe eſt ignorent, qualiter adminiſtrari iubeat, cùm inſtituit: ſimul quæ vis æmula ex aduerſo adulterandis vſibus diuinæ conditionis: quia neque voluntatem, neque aduerſarium noueris eius, quem minùs noueris. Non ergo hoc ſolùm reſpiciendum eſt à quo omnia ſint inſtituta, ſed à quo conuerſa. Ita enim apparebit cui vſui ſint inſtituta ſi appareat cui non. Multùm intereſt inter corruptelam, & integritatem, quia multum eſt inter inſtitutorem & interpolatorem. Ceterùm omnes ſpecies malorum, quæ etiam ethnici vt indubitata & prohibent & defendunt, ex operibus Dei conſtant. Vis homicidium ferro, veneno, magicis deuinctionibus perfici. Tam ferrum Dei res eſt, quàm herbæ, quàm angeli. Nunquid tamen in hominis necem, auctor iſta prouidit? Atquin omnem homicidij ſpeciem vno & principali præcepto interimit: [a] *Non occides.* Proinde aurum, Exo. 20. 4. æs, argentum, ebur, lignum, & quæcunque fabricandis idolis materia captatur, quis in ſeculo poſuit, niſi ſeculi auctor Deus? Nunquid tamen, vt hæc aduersùs ipſum adorentur? Atquin ſumma offenſa penes illum idololatria. Quid non Dei eſt, quod Deum offendit? ſed cùm offendit, Dei eſſe deſiit; & cùm deſiit, offendit. Ipſe homo omnium flagitiorum auctor, non tantùm opus Dei, verumetiam imago eſt: & tamen & corpore & ſpiritu deſciit à ſuo inſtitutore. Neque enim oculos ad concupiſcentiam ſumpſimus, & linguam ad maliloquium, & aures ad exceptaculum maliloquij, & gulam ad gulæ crimen, & ventrem ad gulæ ſocietatem, & genitalia ad exceſſus impudicitiæ, & manus ad vim, & greſſus ad vagam vitam: aut ſpiritus ideo inſitus corpori, vt inſidiarum, vt fraudium, vt iniquitatum cogitatorium fieret. non opinor. Nam ſi omnem malignitatem, & ſi tantùm malitiam excogitatam, Deus exactor innocentiæ odit, indubitatè quæcunque condidit, non in exitum operum conſtat condidiſſe, quæ damnat, licet eadem opera, per ea quæ condidit, adminiſtrentur, quando hæc ſit tota ratio damnationis, peruerſa adminiſtratio conditionis à conditis.

24. *Spectaculorum artes à dæmonibus inſpiratæ, vt in artificibus deificatis, ipſi pro diis colerentur. De Spectac. cap.* 10. *in f.*

IAm nunc volumus ſuggerere de artibus, & de his, quorum auctores in nominibus execramur. Scimus nihil eſſe nomina mortuorum, ſicut & ipſa ſimulacra eorum. Sed non ignoramus, qui ſub iſtis nominibus, inſtitutis ſimulacris, operentur, & gaudeant, & diuinitatem mentiantur, nequam ſpiritus ſcilicet dæmones. Videmus igitur etiam artes eorum honoribus dicatas eſſe, qui nomina incolunt auctorum, nec ab idololatria vacare, quarum inſtitutores etiam propterea dij habentur. Imò quod ad artes pertinet, altiùs præſcripſiſſe debemus, dæmonas ab initio proſpicientes ſibi inter cetera idololatriæ etiam ſpectaculorum inquinamenta, quibus hominem à Deo auocarent, & ſuo honori obligarent, eiuſmodi quoque artium ingenia inſpiraſſe. neque enim ab aliis procuratum fuiſſet, quod ad illos peruenturum eſſet. nec per alios tunc homines edidiſſent, quàm per ipſos, in quorum nominibus, & imaginibus & hiſtoriis, fallaciam, conſecrationis ſibi negotium acturi conſtituerant.

25. *Spectacula adeuntes, vel poſſeſſi à dæmone, vel morte puniti ſunt. De Spectac. cap.* 26.

Vide ſuprà num. 18. *circa finem.*

SPECTACVLA IVSTE DAMNAT DEVS. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. SCHOL.

HVMANA RECORDATIO. *Cùm Cenſores Gentilium aduerterint mulctandos ludorum artifices, quidquid propria etiam in Spectaculis voluptas contradiceret, adeo vt eos etiam fama mulctarent; quanto magis eos iuſtitia diuina ſuâ cenſura perſtringet, & aurigas Circi, qui tot aduerſarum partium, de quibus ſuprà, inquietant animos.* TOT STATVARVM, *quas item in Circo annotauimus. Alij legunt* ſtatuum *alij* fatuorum.

A COLORATVS VT LENO. *Qui affectabat colores amatorum. Vel alludit ad quatuor colores, de quibus ſupra.* ADVERSVS HELIAM. *Nota diabolum Dei ſimium, qui vt æmularetur Heliam raptum curru in cœlum, ſic ſuos rapiebat aurigas in Circum. De Helia Aug. tr.* 9. *lib.* 2. *de Symbolo ad Catech.* Si te pompa illa, *inquit,* S. Aug. figura ea equorum, compoſitio curruum, ornatus & aurigæ ſuperſtantis, *coronam & colores intellige,*

equos regentis, vincere cupientis; ſi hæc te, vt dixi, pompa delectat: nec hanc tibi denegauit, qui pompis diaboli renuntiare præcepit. Habemus & nos ſpiritalem noſtrum aurigam ſanctum Prophetam Heliam, qui quadrigæ igneæ ſuperimpoſitus tantùm cucurrit, vt metas prenderet cœli. Et ſi aduerſarios quos vera virtus vicit, & quos ille volando tranſiit, atque ex quorum victoria palmam ſupernæ celſitudinis accepit, videre deſideras: currus Pharaonis, & omnem virtutem eius proiecit in mare. NOVACVLA MVTAT. *Hiſtrio & Comœdus, Saturno, Iſidi, & Libero, repræſentatis imberbibus, affectant ſimilari. Fingitur Saturnus caſtratus à filio Ioue, Iſis fœmina, Bacchus in perenni iuuenta. Vnde Clemens Alex. 3. Pædag. c.3.* B Pecti, deglabrari, genas depilari, an non muliebre? & certè niſi quis eos nudos viderit, mulieres eſſe ſuſpicabitur. *Et hoc proprium erat ſcenicorum, mentiri vultus. Sicut & tragœdorum, quos & hîc carpit, ad ſtaturam adiicere, aſſumptis grandibus cothurnis. Vnde Seneca ep. 76.* Præſente populo elati inceſſerunt, & cothurnati: ſimul exierunt, excalceantur, & ad ſtaturam ſuam redeunt. *Tandem de ſtadio & pugilum alapis, Cyprianus de Spectaculis.* Ictibus infœlix facies locatur.

15. OPVS PERSONARVM. *Quo in theâtro laruati & perſonati procedunt ſcenici, Deo diſplicet; qui cùm in lege vetuerit omnem animalium ſimilitudinem fieri; multò magis hominem prohibet transformari.* VOCEM. *Quam mutat maſculus, eam molliens in ſemellam.* SEXVS. *Mutato viri in fœminam habitu, quod Deut. 22. 5. inhibetur*; non induetur mulier veſte virili, nec vir C vtetur veſte fœmineâ: 70. *non erunt vaſa viri ſuper mulierem, neque induetur vir ſtolam muliebrem:* abominabilis enim apud Deum eſt qui facit hæc. *Vnde Synodus Trullana, Canone 62. vbi de comitiis.* Vir nemo muliebri veſte induatur, nec mulier veſte viris habili. ÆTATES MENTIVNTVR. *cùm barbam radunt, vt iuuenes appareant, & mulieres vetulæ in theatro in iuuenes componuntur.* AMORES, IRAS, &c. *quia fingunt paßiones, vnde hiſtriones verè hypocritæ. Tam aptè porrò fingunt lacrymas, vt & eas moueant ſpectatoribus. de qua vanitate ſic Aug lib. 3. Confeſſ. cap. 2.* Quid eſt, *inquit*, quod homo ibi vult dolere, S. Aug. cùm ſpectat luctuoſa atque tragica, quæ tamen pati ipſe nollet? & tamen pati vult ex eis dolorem ſpectator, & dolor ipſe eſt voluptas eius. Quid enim D eſt, niſi miſerabilis inſania? nã eò magis eis mouetur quiſque, quò minùs à talibus ſanus eſt affectibus: quanquam cùm ipſe patitur, miſeria; cum aliis compatitur, miſericordia dici ſolet. Sed qualis tandem miſericordia in rebus fictis & ſcenicis? non enim ad ſubueniendum, *quod eſt miſericordiæ*, prouocatur auditor, ſed tantùm ad dolendum inuitatur. Et auctori eorum imaginum, *actori, cui Deus id prohibet fingere*, ampliùs fauet, cùm ampliùs dolet. Et ſi calamitates illæ hominum, vel antiquæ, *quæ olim de facto acciderunt*, vel falſæ, ſic agantur, vt qui ſpectat, non doleat, abſcedit inde faſtidiens & reprehendens. Si autem doleat, manet intentus, & gau- E dens lacrymatur. Ergo amantur & dolores? certè omnis homo gaudere vult. An cùm miſerum neminem eſſe libeat, libet tamen eſſe miſericordem? quod quia non ſine dolore eſt, hac vnâ causâ amantur dolores. Et hoc de illa vena amicitiæ eſt. Sed quò vadit, quò fluit? vt quid decurrit in torrentem picis bullientis æſtus immanes tetrarum libidinum, in quo ipſa mutatur & vertitur per nutum proprium de cœleſti ſerenitate detorta atque deiecta? *Proſequitur de gaudio quo congaudetur actori, & de condolentia cum hiſtrione de quo iam ſupra. De hiſtrionibus hypocritis & mentientibus, Auguſtinus iuxta Pſaltem dixit:* S. Aug. Narrauerunt mihi iniqui delectationes, A *fabulationes*, ſed non vt lex tua. *Et illud rurſum*; Beatus qui non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas. *Sed quàm differat cultus Dei veri hac mendacia odientis, à diis Gentium falſis, mendaciis quoque hiſtrionum lætantibus. Libro 2. de Ciuit. cap. 10.* Maligni, *inquit*, ſpiritus quos iſti Deos putant, etiam flagitia quæ ipſi S. Aug. non admiſerunt, de ſe dici volunt, dum tamen humanas mentes his opinionibus velut retibus induant, & ad prædeſtinatum ſupplicium ſecum trahant: ſiue homines iſta commiſerint, quos Deos haberi volunt, qui humanis erroribus gaudent, pro quibus etiam ſe colendos, mille nocendi fallendique artibus interponunt. Siue etiam nullorum hominum illa crimina vera ſint, quæ tamen de numi- B nibus fingi libenter accipiunt fallaciſſimi ſpiritus, vt ad ſceleſta ac turpia perpetranda, velut ab ipſo cœlo traduci in terras, ſatis idonea videatur authoritas. *Tum de Græcis hiſtriones honorantibus:* ad hanc conuenientiam pertinet, quòd etiam ſcenicos actores earumdem fabularum, non paruo ciuitatis S. Aug. honore dignos exiſtimarunt. Siquidem, quod in eodem quoque, *Ciceronis* 4. de Republica libro commemoratur, Æſchines Athenienſis, vir eloquentiſſimus, cùm adoleſcens tragœdias actitauiſſet, Rempublicam capeſſiuit. Et Ariſtodemum tragicum item actorem, maximis de rebus pacis ac belli, legatum ad Philippum Athenienſes ſæpè miſerunt. Non enim conſentaneum putabatur, cùm eaſdem artes, eoſdemque ſcenicos ludos etiam diis ſuis acceptos viderent, illos per quos agerentur, C infamium loco ac numero deputare.

16. HAC CONSCIENTIA. *Doctrinam intellige quam in fine ſecundi capitis pro fundamento deteſtationis omnis ſpectaculi, poſuerat: nempe à diabolo omnem Dei creaturam ad prauos vſus eius arte mutatam. In hoc iam ad Chriſtianos ſe conuertit inſtruendos.* SCRVPVLOSIOR. *Religioſior.* SE INCERTVM CONSTITVIT, *proteſtatur ſe dubitare de prohibitione ſpectaculorum, niſi id in ſcriptura expreßè prohibitum eſſe probetur. Fatetur Tertullianus non ita apertè & expreßè inhibitum, ſicut vetitum eſt non facies ſculptile, &c. ſed tamen implicitè contentam hanc prohibitionem verſu primo Pſalmi:* Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, &c. QVIDQVOD, *alij legunt*, quò & cætera congruunt, *ad eandem rem comprobandam concurrunt.* D CARDINES BALTHEORVM, *cingula & repagula quædam, quibus ſubſellia equitum cingebantur, qui balthei erant quibuſdam cardinibus innixi, & diſcernebant equites à plebe viæ iſtæ. Vitruuius vocat itinera & diazomata. Per* popularia loca, *intelligit ea vnde ſpectabat populus diſcretus ab equeſtribus, quæ in procliui erant, ad commodius ſpectaculum viæ. Viæ igitur propriè erant inter cardines baltheorum, diſcernentes equites à plebe.* CATHEDRA QVOQVE, &c. *locum intelligit in quo ſedebant ſpectatores, quem ponit in anfractu, quod ſubſelliorum forma non eſſet continua, ſed interrupta, ad commodiorem ingreſſum, & egreſſum. Concinit Tertulliano Clemens Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11.* Nec nos E igitur ad ſpectacula Pædagogus ducet, nec inconcinnè ſtadia & theatra peſtilentiæ cathedram quis vocauerit. Nam hîc quoque eſt ſceleſtum Concilium, ſicut aduersùs iuſtum, *Chriſtum*, & ideo maledictis deuouetur quæ ibi fit congregatio. *Aug. in Pſal. 1. vbi de cathedra peſtilentiæ.* S. Aug. Peſtilentia, *inquit*, eſt morbus latè peruagatus, & omnes, aut penè omnes inuoluens. *Et licet de ſuperbia id dicat, tamen referri poteſt ad ſpectacula quorum curioſitate omnes penè inſaniunt.* Quanquam accõmodatiùs accipiatur cathedra peſtilentiæ, pernicioſa doctrina, cuius ſermo vt cancer ſerpit. *Quod ſit maximè in ſcena & theatro. de amphitheatro autem ſic in Pſal. 25.* S. Aug. Non ſedi cum concilio vanitatis. Aliquando, *inquit*, non

es in concilio, & ibi ſedes; verbi gratiâ, in theatro non ſedes, ſed cogitas theatrica; ibi ſedes corde, quamuis non ſis ibi corpore. Contingat autem vt tenearis ab aliquo, & ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi ſedere. Quomodo poteſt hoc euenire? contingit ex officio pietatis, vt ſeruo Dei ſit neceſſitas in amphitheatro eſſe; liberare volebat neſcio quem gladiatorem, fieri poſſet vt ſederet, & expectaret donec ille exiret quem liberare cupiebat. Ecce non ſedit in concilio vanitatis, quamuis illic corpore ſedere videretur. Quid eſt ſedere? conſentire cum his qui ibi ſedent. Quòd ſi præſens non feceris, non ibi ſediſti. Si abſens feceris, ſediſti ibi. CAPIT. *Poteſt.* SAPIVNT. *Dici videntur.* AD OMNES HABET. *Pertinet, vel Deus habet ſermonem ad omnes; vt quod genericè dicitur, etiam ſpecificè dictum intelligatur; & viceuersâ.*

17. ARGVMENTARI. *Sophiſticè & captiosè agere.* SIGNACVLI NOSTRI. *Characteris baptiſmalis. Vel crucem intelligit, Dion. cap. 5. Eccl. Hierarch. vbi de baptiſmo; meminit ſignaculi in formam crucis.* AQVAM INGRESSI. *Trinâ immerſione.* EX QVA OMNIS. *Supple paſcitur, & colitur.* EIERATIONEM. *Abiurationem factam in baptiſmo.* DE INSTRVMENTIS. *Libris Gentilium.* TIMÆVS, *hiſtoricus Siculus de quo Cicero, Plutarchus, Diodorus.* LYDOS EX ASIA. *Vnde ludos à Lydiis deriuatos volunt.* REGNI CONTENTIONE. *Alij legunt* contemptione *id eſt contemptu. Sic Euſtathius in Dionyſium,* Tyrrheni nominantur à Tyrrheno Lydo, Atyos filio. *Velleius autem libro primo:* Lydus, *inquit,* & Tyrrhenus fratres, cùm regnarent in Lydia, ſterilitate frugùm compulſi, ſortiti ſunt, vter cum parte multitudinis patriâ decederet: ſors Tyrrhenum contigit. RELIGIONIS NOMINE. *In honorem Deorum.* INDE ROMANI. *Ita Heſychius:* Ludiones ex Etruria acciti. TEMPVS ENVNTIATIONEM. *Temporis ſucceſſu factum eſt, vt ludi à Lydis vocarentur.* LVPERCOS LVDOS. *Lupercalia, quibus nudi iuuenes diſcurrentes celebrabant ludos, primò ex inſtituto Arcadum, deinde in honorem Lupæ nutricis Romuli. Vide Plutarchum in Cæſare.* RELIGIONIBVS REPVTAT. *Imputat cultibus Deorum. De liberalibus & conſualibus iam alibi dixi.* EQVIRIA. *Varro ab equorum curſu in campo Martio. Cætera habes & alibi.* AB ODIO. *Ex Plutarcho, quòd contra Sabinos, non tam connubia quàm bellum quæreret.* DEFOSSA EST. *Plutarchus in vita Romuli.* CONSVS CONSILIO. *Petens conſilio, Mars duello & bello, Lares comitio præſiderent. Templum Larium ab Æmilio Rugillo Prætore dedicatum fuit in campo Martio in quo fiebant comitia, id eſt cœtus & conuentus populi. Alij legunt,* compitalitio *quòd Lares publici compitis & vicis præſiderent. Sacra porro Conſi bis in anno fiebant. Nonis ſcilicet Iunij, & 12. Kal. Septembris. Quorum miniſtri & Sacerdotes publici erant, Conſi quidem Sacerdotes publici, flamen Quirinalis ſiue Romuleus Marti, virgines Veſtales Laribus ſacrificabant.* IOVI FERETRIO. *Plin. ſæpè citat Piſonis Annales.* FERETRIO *vox deducta à feretro quo in pompis ſpolia hoſtium ferebantur, vnde ex Dionyſio Halicar. lib. 2. hiſt. Romulus extructo templo in vertice montis Tarpei ſiue Capitolij, Ioui Feretrio, poſt pompam triumphi ſpolia Regis Ceninenſium ſuâ manu interfecti conſecrauit.* NVMA ROBIGINI. *Plin. lib. 18. c. 29.* Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Kal. Maij, quoniam tunc ferè ſegetes
S. Aug. rubigo occupat. *De Rubigine Dea Aug. 4. de Ciuit. cap. 21.* Nec Deus Spinenſis vt ſpinas ex agris eradicaret: nec Dea Rubigo vt non accederet rogaretur. *Huic Deæ ex Ouidio canis immolabatur.* TVLLVS HOSTILIVS. *De hoc rurſum Plin. lib. 28. cap. 2. Et hic qui-*
S. Aug. *dem ex Aug. lib. 3. de Ciuit. cap. 15.* Tertius à Romulo Rex victor & euerſor Albæ cum tota domo

A ſua fulmine concrematus eſt. ANCVS MARTIVS. *De hoc ibidem Auguſtinus.* Cæteri Reges populi Ro- S. Aug.
mani, excepto Numâ Pompilio & Anco Martio, qui morbo interierunt, quàm horrendos exitus habuerunt. *Euſeb. in Chron. & Eutrop. contra Plutarchum cum Auguſtino de Anco Martio conſentiunt.* SVBSEQVVTA POSTERITAS. *Conſulum ſcilicet, qui Regibus ſucceſſerunt.* DE TITVLIS. *Supple Deorum à quibus appellati ſunt.* VTRIVSQVE GENERIS. *Circenſes ſcil. & theatrales.* MEGALENSES. *Qui erant ſacri Cybeli magnæ matri Deorum. Et hi quidem erant ludi ſcenici, de quibus Auguſtinus, lib. 2. de Ciuit. cap. 4.* Ve- S. Aug.
B nicbamus, *inquit*, nos etiam aliquando adoleſcentes ad ſpectacula ludibriaque ſacrilegiorum: ſpectabamus arreptitios, audiebamus ſymphoniacos, ludis turpiſſimis, qui diis deabuſque exhibebantur, oblectabamur. Cœleſti virgini, & Berecynthiæ matri Deorum, *Tertull. Apol. 24. Africæ cœle-* S. Aug.
ſtis meminit, omnium, ante eius lecticam die ſolemni lauationis eius, *pridie idus Aprilis*, talia per publicum cantitabantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico matrem Deorum, ſed matrem qualiumcunque Senatorum, vel quorumlibet honeſtorum virorum, imò verò qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire, &c. quæ ſunt ſacrilegia, ſi illa erant ſacra? aut quæ inquinatio, ſi illa lauatio? Et hæc fercula appellabantur, quaſi cele-
C braretur conuiuium quo velut ſuis epulis immunda dæmonia paſcerentur. APOLLINARES. *Circenſes in honorem Apollinis, ſicut & Cereales in honorem Ceteris, & Neptunales, Neptuni. Videndus Liuius lib. 26.* S. Aug.
in quibus omnibus, equis in Circo certabatur curſu. LATIARES, *Ioui Latiari, de quibus Suetonius in Caligula. In quibus ſanguis gladiatorum fundebatur. Non quòd verè ludus hic ſit gladiatorius, ſed quòd etiam in ludo ſcenico vilis aliqua victima humana caderetur. De quo Tertull. Apol. cap. 8.* Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine. *Ludus autem hic ex Feſto oſcillàtio dicebatur; quòd eo ludentes, os & vultum celarent, propter verecundiam. Origo autem ex eo ducta, quòd Rex Latinus à Meſentio Rege victus, nuſ-*
D *quam poſtea apparuerit, vnde creditus eſt factus Iupiter Latiaris. Inde feſtum celebatur per ſex dies; quibus tam liberi, quàm ſerui, cum ſic delaruati requirebant, quòd latuiſſet. Sanguinis admixti ludo ſcenico, Author Cyprianus lib. de Spectaculis;* Inter quæ, *inquit*, nonnumquam & homo fit hoſtia latrocinio Sacerdotis, dum cruor etiam de jugulo calidus exceptus paterâ, dum adhuc feruet, & quaſi ſitienti idolo in faciem jaculatus crudeliter propinatur, & inter voluptates ſpectantium, quorumdam mors erogatur. ET FLORALES. *Aduerte ex Plin. lib. 18. cap. 29. pridie Kal. Maias celebratum feſtum Floræ, & Veſtæ, Apollinis & Auguſti. De Flora Auguſtinus lib. 2. de Ciuit. cap. 27.* Vir grauis & Philoſophus, Tertullius Ædilis futurus, clamabat in auribus ciuitatis, in- S. Aug.
ter cætera ſui Magiſtratus officia, ſibi Floram matrem ludorum celebritate placandam: qui ludi tan-
E tò deuotiùs, quantò turpiùs celebrari ſolent. *Et ep. 202. ad Nectarium.* Hæc, *inquit*, mala dedecoris impietatiſque pleniſſima, ſi nemine prohibente in S. Aug.
populis ferueant, adorentur in templis, rideantur, in theatris: cùm his victimas immolant, vaſtetur pecus etiam pauperum; cum hæc hiſtriones agunt & ſaltant, effundantur patrimonia diuitum; ciuitates florere dicuntur? Horum planè florum, non terra fertilis, non aliqua opulens virtus, ſed illa Dea Flora digna mater inuenta eſt cuius ludi ſcenici tam effuſiore & licentiore turpitudine celebrantur, vt quiuis intelligat, quale dæmonium ſit, quod placari aliter non poteſt, niſi illic non aues, non quadrupedes, non denique ſanguis humanus,

ſed

ſed multò ſceleſtiùs pudor humanus tanquam immolatus intereat. Hæc dixi propter quod ſcripſiſti: quantùm tibi ætas fini proxima eſt, cupere te, vt patriam tuam incolumem ac florētem relinquas. Tollantur iam iſta omnia vana & inſana, conuertantur homines ad verum Dei cultum moreſque caſtos & pios: tunc patriam tuam florentem videbis, non opinione ſtultorum, ſed veritate ſapiētum, cùm hæc patria carnalis generationis tuæ portio fuerit, illius patriæ, cui non corpore, ſed fide naſcimur: vbi omnes ſancti & fideles Dei poſt labores velut hyemales vitæ huius, interminatâ æternitate florebunt. SOLEMNIBVS. *Inaugurationis.* PVBLICIS PROSPERITATIBVS. *Victoriis, &c.* MVNICIPALIBVS. *Alij legunt* faſtis. *Ludorum municipalium origo repetenda eſt a faſtis. Municipia enim capta, feſta & ludos plerumque imperabant ad rei memoriam.* MEMORIIS. *Sunt ludi editi ab hæredibus in defunctorum memoriam, vt conſtat ex ipſorum defunctorum legatis.* BIFARIAM CENSEBANTVR, *in duo genera diuidebantur.* LICET MORTVIS, *id eſt ex mortuis in diuos tranſcriptis, in quibus dæmones coluntur.* DE REATV GENERALI. *Quicumque ludi & ſpectacula, originem habent ab idololatria, cui renuntiauimus.*

18. PROPTER DIABOLVM. *Ob diaboli cultum.* EX DIABOLI REBVS. *Non quòd ſit rei alicuius author; ſed quòd res Dei, in pompam ſuam transferat.* SIGNACVLO FIDEI, *baptiſmo. Sicut de Abraham circumciſo dicitur, in figuram baptiſmi;* Accepit ſignaculum iuſtitiæ fidei. RESCINDIMVS SIGNACVLVM, *ſoluimus, caſſamus. Vox iuris,* reſcindere rem iudicatam *l. 10. C. de procur.* Reſcindere quæ pronuntiauērunt. *L. 27. ff. de pœnis.* Reſcindere teſtamentum. *l. 36. ff. de ſtatuliberis. De ſignaculo Sacramenti. Auguſt. libro de catechiſ. rudibus, vbi inter cætera, baptizandum hortatur ad fugienda ſpectacula, cap. 25.* Coniungere bonis, *inquit*, quos vides amare tecum

S. Aug. Regem tuum. Multos enim inuenturus es, ſi & tu talis eſſe cœperis. Nam ſi in ſpectaculis cum illis eſſe cupiebas, & eis inhærere, qui tecum vel aurigam vel venatorem, vel aliquem hiſtrionem ſimul amabant. *Alludit ad partes quibus ſpectatores fauebant in*

S. Aug. *ſpectaculis, de quibus ſuprà.* Quantò magis te delectare debet eorum coniunctio, qui tecum amant Dominum, de quo nunquam erubeſcet amator eius, quia non ſolùm ipſe non poteſt vinci, ſed etiam dilectores ſuos reddet inuictos. *Tum ſequenti capite:*

S. Aug. his dictis, *inquit*, interrogandus eſt, an hæc credat, atque obſeruare deſideret. Quod cùm reſponderit, ſolemniter, vtique ſignandus eſt, & Eccleſiæ more tractandus. TESTATIONEM. *Iuſiurandum, quo diabolo & pompis eius renuntiauimus.* NEGAT, *ſe eſſe Chriſtianum.* PACTVS SIMVL PERIRE. *Cum diabolo damnari. Sicut hi qui apud Prophetam;* pepigerunt fœdus cum morte, & cum inferno fecerunt pactum. CONTENDENS. *Faciens ſponſionē pro hoc vel illo actore.* IN MIMOS, *raptus geſtibus eorum impudicis.* IN FAVORIBVS. *Quia fauent illi, vel iſti parti, & viſu inuicem ornatus, & colloquio, & conſenſu, ſuas mutuò libidines inflammant.* EFFŒMINATI HISTRIONIS, *alij legunt* effœminationis. REPERCVTIENDVM. *Non cogitabit verba Euangelij:* ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram. DEFIXVS. *Attentè conſiderans in amphitheatro vrſos gladiatorem laniantes.* SPONGIAS. *Plin. lib. 31. cap. 11.* Fractura & vulnera ſpongiis veliſſimè fouentur, &c. conglutinant vulnera. RETIARIORVM. *Gladiatorum, qui retibus laxatis capita inuicem implicabant, & ſe poſtea confodiebant. Vide Iſidorum.* FATIGARE. *Frequenter plaudendo.* IN SANCTVM. *Corpus Chriſti accipiendo, vel in ſancto Sacrificio reſpondendo. ἐς αἰῶνας. In ſæcula, in æuum. Quod in acclama-*

A *tionibus, vel Imperatori adſtanti, vel actoribus dicebatur; ſoli Deo, & Chriſto in Eccleſia canitur* in ſæcula, per omnia ſæcula ſæculorum Amen. DÆMONIIS PENETRABILES. *Quid mirum, inquit, ſi interdum huiuſmodi ſpectatores ludorum dæmones inuadunt.* CVM ONERARETVR. *Additis imprecationibus.* LINTEVM, *vel ſpectaculi velum intellige quod expandebatur in theatro. Vel in tabula pictam tragœdiam, quâ fuerat delectata, vel linteum ſepulturæ, cui poſt quintum diem addicta erat.*

19. CESSERVNT. *Plura acceſſerunt exempla, quibus edocemur, multos in ſpectaculis communicando cum dæmone, à Dei gratia & fide cecidiſſe.* LEONES EXPOSTVLANTVR. *Gentiles quippe oderant Chriſtianos ſpectaculorum contemptores, & in his ad beſtias Chriſtianos damB nari vociferando petebant.* TENTATIONES. *Contra fidem & bonos mores.* SVFFRAGIORVM ÆSTVARIO. *Duo innuit. Primò Circum, theatrum, amphitheatrum, & ſtadium, loca eſſe mari ſimillima, ob varios æſtus paſſionum, fluxus & refluxus Actorum, feruorem & zelum impetum Gentilium in Chriſtianos, de quibus Propheta:* impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt; *vnde & vel à ſpectatoribus ſuffragia pro Actoribus, vel contra Chriſtianos feruntur. Secundò pungit Chriſtianum ibi à Deo cuncta vidente deprehenſum. Vnde licet nihil pati poſſit inibi Chriſtianus ſimul cum ethnicis ſpectator factus, tamen ab Angelis horrentibus & vindictam à Deo petentibus aſpicitur, quod eum non pudeat etiam tunc adeſſe, cùm diabolus inſanit, per*

C *ethnicos poſtulans Chriſtianos ad leones damnari, vt ſpectatores paſcat ſanguine Chriſtianorum; vel cùm ſcenici contra Deum blaſphemant, & ſacra eius myſteria hiſtriones ludunt in theatro.*

21. PERIT. *Excidit à fide & probis moribus, dum ſpectat quadrigas furentes in Circo, gladiatores pugnantes in amphitheatro, ſcenicos laſciuientes in theatro, pugiles, & agoniſtas, vel currentes in ſtadio; dum ludos & conuiuia Gentilium ingreditur, dum officia & miniſteria ſubit idololatriæ propria, & à Chriſtiana Religione aliena, dum magicas artes curioſus exercet; dum interrogatus de fide, verbo ancipiti vtitur & dubio.* EXTRA GREGEM. *Aberrat ab ouili Chriſti, relictis nonaginta nouem; vel ideo excommunicatus eſt.*

D FORTE IRA. *A grauibus criminibus ad leuiora deſcendit, motus iræ, diſſimulationem correctionis, quam ſuperiores debent ſubditis, imò & æquales æqualibus:* vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. DEBET REQVIRI. *Vt Chriſtus ouem perditam quæſiuit, & retulit humeris in ouile.*

22. INTERPOSITO NOSSE. *Alij legunt.* Nomine idololatriæ. *Licet ſufficeret inter affectum humanum ad vana & turpia ſpectacula auerſanda interponere, & ponere ob oculos idololatriam, qua in his omnibus aſpergitur; tamen vt eos conuincam abundantiori ratione, qui ſibi ad ea frequentanda blandiuntur, quòd ſcriptura id non prohibeat, memorat mundum & concupiſcentiam eius nobis per Ioannem interdictam. 1. Io.*

E *2. 15.* Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo: quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit & concupiſcentia eius. *In quem locum Aug. tract. 2.* Vis, *inquit*, habere dilectionem Patris, vt ſis hæres filij, noli diligere mundum, exclude malum amorem mundi, vt implearis amore Dei, &c. Quomodo ibi radicatur charitas inter tanta ſyluola amoris mundi? extirpate ſyluas, magnum ſemen poſituri eſtis: non ſit in agro quod ſuffocet ſemen, &c. quare non amem quod fecit Deus? quid vis? vtrùm amare temporalia & tranſire cum tempore, an mundum S. Aug.

non amare, & in æternum viuere? DISSERVNTVR, alij differuntur. *Diſtribuuntur, diuiduntur, tanquam in ſpecies ſuas.* ALTERÒ RESPVVNT. *Aliò reuomunt. Alij legunt* in alteros, *ſcilicet ſpectatores.* PRINCIPALIS TITVLVS. *Quaſi dicas; quis adeo cæcus, vt non videat, ex præcipuo titulo & capite præſidentis idololatriæ ſpectaculis, ipſa hoc titulo & nomine, ſingillatim & in primo decalogi præcepto, non facies tibi ſculptile, eſſe prohibita?* CONTRA DEI. *Supple qualitates, res, præcepta, eſſe ſpectacula. Alij legunt,* contrariis omnes feramus: *dicamus & pronunciemus, feramus ſententiam contra ſpectacula, contrariis eis teſtimoniis.* SPIRITVM SANCTVM. *Epheſ.* 4. 30. Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollantur à vobis cum omni malitia. *Locum infra exponemus vbi de Spiritu ſancto non contriſtando.* CONCVSSIONE. *Commotione, perturbatione affectuum.* STVDIVM. *Ardor affectus.* SAPIT, *grata eſt & ſapida.* FVROR, *in Circo.* BILIS, *in ſtadio.* IRA. *In amphitheatro.* DOLOR, *in theatro.* DISCIPLINÆ, *Chriſtianæ. Cæterùm de ſcenicis à Salomone dictum:* Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum. SINE CASIBVS. *Circumſtantiis, vel lapſibus, & peccatis, quæ ex diuerſis exitibus, & euentis ludorum proueniunt. Vnde Aug lib. 6. Confeſſ.*
S. Aug. *cap. 8. de Alipio ſuprà memorato;* Quodam pugnæ caſu, &c. cecidit miſerabiliùs, quàm ille, quo cadente factus eſt clamor. *Et capite præcedenti narrat eiuſdem Alipij conuerſionem ab inſania ludorum Circenſium.* Gurges, *inquit*, morum Carthaginienſium, quibus nugatoria feruent ſpectacula, abſorbuerat eum in inſania Circenſium, &c. compereram quòd Circum exitialiter amaret, &c. *Tum narrat, inter docendum, licet nihil de Alipio audiente cogitaret; contra ſpectacula, vel ex his ſimilitudine ſumptâ, eius animam prorſus ab his auocaſſe, Deo ſic ſermonem dirigente.* Fortè, *inquit*, lectio in manibus
S. Aug. erat, quam dum exponerem, opportunè mihi videbatur adhibenda ſimilitudo Circenſium, quò illud quod inſinuabam & planius fieret, cum irriſione mordaci eorum quos illa captiuaſſet inſania. Tu ſcis Deus noſter, quòd tunc de Alipio ab illa peſte ſanando non cogitauerim. At ille in ſe rapuit, meque illud non niſi propter ſe dixiſſe credidit. Et quod alius acciperet ad ſuccendendum mihi, accepit honeſtus adoleſcens ad ſuccendendum ſibi, & ad me ardentiùs diligendum, &c. etenim ille poſt illa verba proripuit ſe ex fouea tam alta quâ libenter demergebatur, & cum miſerabili voluptate cæcabatur; & excuſſit animum forti temperantiâ, & reſilierunt omnes Circenſium ſordes ab eo, ampliúſque illuc non acceſſit. REVS *vanitatis. Cùm fidelis nihil debeat fruſtra agere, & ſine fine.* IPSE SE IVDICAT. *Alludit ad Paulum dicentem,* eadem agis quæ iudicas, &c. NOLENS, *æſtimari ethnicus, cuius opera facit.* SI FVREM. *Pſal.* 49. 18. Si videbas furem currebas cum eo. DE SPONSIONIBVS. *Quia pignora & ſponſiones deponebant, quis aurigarum victor eſſet.* TARDVS PRÆTOR. *Huius duplex officium erat in Circo. Primò enim certaturorum nomina & ſortes verſatas educebat ex vrna. Secundò mappam in ſignum certaminis ex alto mittebat. Caſſiod. lib. 3. ep. 51. originem mittendæ mappæ tradit.* Mappa, *inquit*, quæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem. Cùm Nero prandium protenderet, & celeritatem, vt aſſolet, auidus ſpectandi populus flagitaret, ille mappam quâ tergendis manibus vtebatur, iuſſit abiici per feneſtram, vt libertatem daret certaminis poſtulanti. *Antiquior tamen eius vſus patet ex Tullio libro 1. diuinat. vbi verſus Ennij citat.* veluti Prætor cùm mittere ſignum vult, omnes auidi ſpectant ad carceris oras, quam mox emittat pictis e faucibus currus. VNIVS DEMENTIÆ. *Totius populi ſpectantis vna eademque ſtultitiæ vox eſt, vt exclament ſimul,* miſit; *ſupple Prætor* mappam, *in ſignum curſus.* DE VANITATE. *Ex vana & fruſtranea voce, quâ inuicem ſe admonent, quaſi de re ignota, quæ ab omnibus eſt viſa.* TENEO TESTIMONIVM. *Suprà dixit cæcum furorem regnare in Circo. Et hoc, inquit, habeo cæcitatis huius teſtimonium, quod cùm putent ſimplicem mappam eſſe miſſam, non intelligunt ipſam eſſe diaboli de cœlo præcipitati è curru ſuperbiæ, figuram. Sic enim pro,* gula, *legunt alij;* figuram. *Malim ego legere,* gulam. *Vt alludat ad præcitatam Neronis mappam. Vel ad delicatas diaboli epulas. Hæc enim eius eſt gula & auiditas, vt dum oculos ſuos paſcunt homines ſpectaculis, ipſe paſcat ſe eorum peccatis & ruinis.* EX EO. *Statim atque mappa miſſa eſt.* SACERDOTIBVS PACIS. *Quia Chriſtiani ſunt, iuxta Petrum,* gens ſancta, Regale Sacerdotium. *Nec decet filios Dei pacificos, ſpectaculum certaminis, & tanta paſſionum perturbatio. Porrò vox iuris eſt. Vnde & dicuntur Sacerdotes iuris, ſiue Antiſtites. Bud. l. 1. de Iuſt. & iur. Ita Arcadius & Honorius ſacræ legis primarium Doctorem, appellarunt; ſicut & Diocletianus liberalium ſtudiorum Antiſtitem l. 1. C. de Decret. decur.* SINE IVSTITIA, *ſine cauſa; quia hunc volunt premiari ſine iuſto amore, hunc vinci abſque iuſto odio.* AGVNT. *Quò ibi verſantur ad ſpectandum.* SVI NON SVNT. *Quia abripiuntur paſſionibus rectæ rationi aduerſis.* EXTRANEVM. *Non ad eos pertinet: proinde otioſus & vanus eſt.* AN FORS SIT. *Alij legunt,* & forſitan ſine cauſa amare liceat, &c. *Subaudi, magis fortè liceat amare ſine cauſa & gratis, quam ſine cauſa odiſſe.* NEC PRINCIPIBVS. *Quia dum principes aut ciues aurigabant & currebant, ſæpè contra eos ſpondebant pro extraneis quos vincere cupiebant.* COMPETIT SANCTIS. *Fidelibus, vox frequens in ſcriptura.* Filij ſanctorum ſumus, ſicut decet ſanctos. Vocatis ſanctis. Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum.

Quantum perturbent animos ſpectacula, & quàm proinde ſint indigna ſanctis; vel ex eo colligitur, quod de ſe fatetur Auguſtinus lib. 10. Confeſſ. cap. 35. Quando, *inquit*, audeo dicere, cùm circumquaque quotidianam vitam noſtram tam multa huius generis circumſtrepant, quando audeo dicere, nulla re tali me intentum fieri ad ſpectandum, & vanâ curâ capiendum? ſane me iam theatra non rapiunt; nec curo noſſe tranſitus ſyderum, nec anima mea vnquam reſponſa quæſiuit vmbrarum, omnia ſacrilega ſacramenta deteſtor, &c. canem currentem poſt leporem iam non ſpecto cùm in Circo fit: at verò in agro ſi caſu tranſeam, auertit me fortaſſis ab aliqua magna cogitatione, atque ad ſe conuertit illa venatio, non deuiare cogens corpore iumenti, ſed cordis inclinatione. Et niſi iam mihi demonſtratâ infirmitate meâ, citò admoneas, aut ex ipſa viſione per aliquam conſiderationem in te aſſurgere, aut totum contemnere atque tranſire, vanus hebeſco. Quid cùm me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit? Num quia parua ſunt animalia, ideo non res eadem geritur? *Quòd ſi innocentia hæc ſpectacula animos turbant, & à ſeriis auocant, quid Circenſia, &c? Lib. autem 14. de Ciuit. cap. 9. vbi contra Stoicos volentes hominem ſapientem omni paſſione & perturbatione carere. Inducit Paulum velut athletam in ſpectaculum*

poſitum, & ſapienter variis animi affectibus motum. Illum, *inquit*, virum inſtruxit, virum beatum Paulum athletam Chriſti, doctum ab illo, vnctum de illo, crucifixum cum illo, glorioſum in illo, in theatro huius mundi, cui ſpectaculum factus eſt, & Angelis, & hominibus, legitimè magno agone certantem, & palmam ſupernæ vocationis in anteriora ſectantem, oculis fidei libentiſſimè ſpectanté, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, foris habentem pugnas, intus timores, cupientem diſſolui & eſſe cum Chriſto: deſiderantem videre Romanos, vt aliquem fructum habeat in illis, ſicut & in cæteris gentibus: æmulantem Corinthios, & ipſa æmulatione metuentem, ne ſeducantur eorum mentes à caſtitate quæ in Chriſto eſt, &c. Hi motus, hi affectus de amore boni, & de ſancta charitate venientes, ſi vitia vocanda ſunt, ſinamus, vt ea quæ vera vitia ſunt, virtutes vocentur. Sed cùm rectam rationem ſequantur iſtæ affectiones, quando vbi oportet adhibentur, quis eas tunc morbos ſeu vitioſas paſſiones audeat dicere? Quamobrem etiam ipſe Dominus, in forma ſerui agere vitam dignatus humanam, ſed nullum habens omnino peccatum, adhibuit eas, vbi adhibendas eas iudicauit. Neque enim in quo verum erat hominis corpus, & verus hominis animus, falſus erat humanus affectus. Cùm ergo eius in Euangelio iſta referuntur, quòd ſuper duritia cordis Iudæorum cum ira contriſtatus ſit, *Marci 3.* quòd dixerit, gaudeo propter vos vt credatis: quòd Lazarum ſuſcitaturus lacrymas fuderit: quòd concupierit cum diſcipulis ſuis manducare Paſcha: quòd propinquante paſſione triſtis fuerit anima eius vſque ad mortem, non falsò vtique referuntur. Verùm ille hos motus certæ diſpenſationis gratiâ, ita cùm voluit ſuſcepit animo humano, vt cùm voluit, factus eſt homo. *Non igitur iuſtè & ſecundùm rectam rationem producti affectus, ſed animam perturbantes, vt ſit in ſpectaculis, vitioſi & prohibiti ſunt.*

S. Aug.

23. EQVVM. *Qui vtuntur in Circo currentes.* LEONEM. *Qui contra Chriſtianum vel gladiatorem ex cauea educitur in amphitheatro.* VOCIS SVAVITATES. *Quæ perſonant in theatro.* VIRES CORPORIS. *Quibus certatur in Xyſto & Stadio.* DE CONDITIONE. *Conflatur ex re à Deo condita.* AD INSTRVMENTVM. *Vſum hominis.* IPSI ACTVS. *Ludorum ſcilicet, ſicut & cæteri omnes.* AB HAC SECTA. *Chriſtiana diſciplina.* VITÆ GRATIA. *Vita enim dolore mixta, & ſine voluptate, nulli eſt grata.* NON PENITVS. *Profundè ex fide, & non tantum ex lumine naturali.* CVM INSTITVIT. *Cùm creauit ad gloriam ſuam. Siquidem* omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus. QVÆ VIS ÆMVLA. *Neſciunt Gentiles quâ arte diabolus Dei aduerſarius res à Deo conditas bonas in malum vſum transferat. Cùm enim Deum non plenè cognoſcant, non eſt mirum, quòd eius aduerſarium ignorent.* CONVERSA. *In malum vſum.* INTERPOLATOREM. *Pulchrè dæmonem confert exornatori & expolitori ſeruorum, vt eos venaliores reddat.* DEVINCTIONIBVS, *pactis, characteribus, incantationibus, ligaturis.* GVLAM. *Fauces.* EXITVM OPERVM. *In finem malorum operum, & abuſiuorum vſuum.* A CONDITIS. *Ab hominibus creatis à Deo, qui cæteris creaturis abutuntur.*

24. SVGGERERE. *Referre vobis.* DE ARTIBVS. *Ludorum, eorumque artificibus, quorum nomina Deificata deliſtamur.* NIHIL ESSE. *Iuxta Paulum alibi expoſitum;* quia idolum nihil eſt. QVI SVB ISTIS. *Nempe dæmones ſub his nominibus, vt putà Apollinis, Mercurij, Caſtorum, inuentorum ludorum.* NOMINA INCOLVNT. *Latent ſub his nominibus, & in eorum ſimulacris.* INGENIA. *Inuentiones.* QVAM PER IPSOS, *ſupple inuentores, in quibus negotium idololatriæ ſibi verſuti dæmones procurauerunt. Aug. lib. 1. de Ciuit. cap. 32. dæmones horum Spectaculorum authores dixit.* Ludi, *inquit*, ſcenici, ſpectacula turpitudinum, & licentia vanitatum, non hominum vitiis, ſed Deorum veſtrorum iuſſis Romæ inſtituti ſunt, &c. *Et cap. 16. ibid.* Quis alius ſpiritus occulto inſtinctu nequiſſimas agitans mentes, & inſtat faciendis adulteriis, & paſcitur factis, niſi qui etiam ſacris talibus oblectatur conſtituens in templis ſimulacra dæmonum, amans in ludis ſimulacra vitiorum. *Vt nos auertat Aug. à Spectaculis ſæcularibus & prophanis ad ſancta. Sic fatur in Pſal. 39. in verſum.* Beatus vir cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Quid ergo facimus fratres? dimiſſuri ſumus ſine ſpectaculo? moritur, non ſubſiſtet, nos non ſequetur. Quid ergo facimus? demus pro ſpectaculis ſpectacula, &c. ecce auerſus fuerit à Circo, à theatro, ab amphitheatro, quærat quid ſpectet, prorſus quærat, non eum relinquimus ſine ſpectaculo. Quid pro iis dabimus? audi quid ſequitur. Multa feciſti tu Domino Deus mirabilia tua. Miracula hominum intuebatur, intendat mirabilia Dei, &c. Aurigam laudas regentem quatuor equos, & ſine lapſu atque offenſione currentes. Fortè alia miracula ſpiritalia non fecit Dominus. Regat luxuriam, regat ignauiam, regat iniuſtitiam, regat imprudentiam, motus iſtos qui nimium lapſi hæc vitia faciunt, regat & ſubdat ſibi, & teneat habenas, & non rapiatur, ducat quò vult, non trahatur quò non vult. Aurigam laudabat, aurigam laudabit. Clamabat, vt auriga veſte cooperiretur, immortalitate veſtietur. Hæc munera, *ſcilicet gladiatorum*, hæc ſpectacula dedit Deus. Clamat de cœlo, ſpecto vos, luctamini, adiuuabo: vincite, coronabo. Multa feciſti, &c. nunc ſpecta hiſtrionem. Didicit enim homo magno ſtudio in fune ambulare, & pendens te ſuſpendit. Illum attende editorem maiorum ſpectaculorum. Didicit iſte in fune ambulare, nunquid fecit in mari ambulare? obliuiſcere theatrum tuum, attende Petrum noſtrum, non funambulum, ſed vt ita dicam mariambulum. Ambula & tu non in illis aquis vbi Petrus aliquid ſignificans ambulauit: ſed in aliis; quia hoc ſæculum mare eſt. Habet amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulationum, tempeſtates tentationum. Habet homines velut piſces de ſuo malo gaudentes, *id eſt eſca tegente hamum*, & tanquam ſe inuicem deuorantes. Hîc ambula, hoc calca. Spectare vis, eſto ſpectaculum. Ne deficias, vide præcedentem & dicentem, ſpectaculum facti ſumus, &c. calca mare, ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, niſi ille iuſſerit qui prior in mari ambulauit. Sic enim ait Petrus; ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas, &c. vocauit ambulantem, erexit mergentem, &c. non ſinit ille perire, qui iuſſit eo ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mari times: ſi ſine petra fueris, in mare mergeris, quia in tali petra ambulandum eſt, quæ in mari merſa non eſt. Vide mirabilia Dei, &c. Sic gaudebis, *in ſpectaculis ſanctis*, vt non timeat, ne vincatur quem amat: *pro quo ſpopondit cuius parti fauet.* Amat enim aurigam, quo victo inſultationes ferat. Quando vincit auriga, ipſe veſtitur, *non ſpectator & ſponſor*, nunquid pauper ille qui clamat? *applaudens vincenti quem veſte dignum clamat*, victor ipſe veſtitur, pro victo illi inſultatur. Quare pro illo percipis reprehenſionem, cum quo non diuidis veſtem? Hîc aliud in ſpectaculis noſtris. Omnes quidem currunt, Paulus Apoſtolus dixit, in illo ſtadio, in illo

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

ſpectaculo vnus tamen accipit brauium. Cæteri victi diſcedunt, & perſeuerauerunt in currendo. Sed cùm acceperit vnus, remanent cæteri qui ſimiliter laborauerunt. Hîc non ſic. Quotquot currunt, perſeueranter currant, omnes accipiunt: & qui prior venerit, expectat vt cum poſteriore coronetur. Agonem quippe iuſtum non cupiditas, ſed charitas facit: omnes currentes amant ſe, & ipſe amor curſus eſt. *Et in fine Pſalmi 80.* (S. Aug.) Iſta, *inquit*, ſunt ſpectacula vtilia, ſalubria, ædificantia, non deſtruentia: imò, & deſtruentia, & ædificantia: deſtruentia recentes Deos, ædificantia fidem in verum & æternum Deum. Etiam in craſtinum diem inuitamus charitatem veſtram. Cras illi habent, vt audiuimus, mare in theatro: nos habeamus portum in Chriſto. *Et to. 9. libro de decem chordis cap. 9.* (S. Aug.) In illis ſpectaculis non idem eſt venator quod cythariſta: aliud agit venator, aliud cythariſta: in ſpectaculo Dei vnum eſt, &c. Et chordas tangis, & beſtias occidis, id eſt & cythariſta es, & venator. Nos delectent ſpectacula, vbi non promeremur oculos Editoris, ſed oculos Redemptoris. *Reproborum damnis & pœnis, eorumque ſpectaculo ſanctos paſci & delectari cenſuit Pſaltes dicens:* Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. *Et Auguſtinus to. 1. lib. de vera Relig. cap. 22.* (S. Aug.) Nulli, *inquit*, victo ludi agoniſtici placent, ſed tamen cum eius dedecore, decori ſunt. Et hæc enim quædam imitatio veritatis eſt. Nec ob aliud à talibus prohibemur ſpectaculis, niſi ne vmbris rerum decepti, ab ipſis rebus, quarum illæ vmbræ ſunt, aberremus. Ita vniuerſitatis huius conditio atque adminiſtratio ſolis impiis animis, damnatiſque non placet: ſed etiam animabus ſanctis cum miſeria earum, multiſque vel in terra victricibus, vel in cœlo ſine periculo ſpectantibus placet. Nihil enim iuſtum diſplicet iuſto. *Talis autem eſt Dei prouidentia in gubernatione mundi, maximè circa electos & reprobos, victorioſos & victos. Et libro 2. de Symbolo ad Catech. cap. 2.* (S. Aug.) Fugite dilectiſſimi ſpectacula, fugite caueas turpiſſimas diaboli, ne vos vincula teneant maligni. Sed ſi oblectandus eſt animus, & ſpectare delectat, exhibet vobis ſancta mater Eccleſia veneranda ac ſalubria ſpectacula, quæ & mentes veſtras oblectent ſuâ delectatione, & in vobis non corrumpant, ſed cuſtodiant fidem. Amator eſt quiſpiam Circi? Quid delectat in Circo? Aurigas videre certantes, populos inſanâ furiâ anhelantes, quemlibet celerem præcedentem, aduerſarij ſui equum frangentem. Iſta eſt omnis delectatio, clamare quia vicit, quem diabolus vicit: exultare, & inſultare, quòd aduerſa pars perdiderit equum, cùm is qui tali ſpectaculo delectatur, iam perdiderit animum. Vide è contra noſtra ſancta, ſana, ſuauiſſima ſpectacula. Intuere in libro Actuum Apoſtolorum, claudum ex vtero matris, numquam ambulantem, quem Petrus fecit currentem, &c. & ſi in te eſt ſanitas mentis, ſi in te fulget ratio æquitatis, ac delectatio ſalutis, vide quid debeas ſpectare, vide vbi debeas exclamare: illic vbi equi ſani franguntur, an hîc vbi homines fracti ſaluantur? *Quadrigis deinde opponit Eliam in curru igneo triumphantem de quo ſuprà iam diximus. Tum pergit ad theatrum.* (S. Aug.) In theatris, *inquit*, labes morum, diſcere turpia, audire inhoneſta, videre pernicioſa, &c. ſingula ſingulis comparemus. Illic intuentur ſpectatores propoſitum neſcio quem confictum Deum Iouem, & adulterantem, & tonantem: hîc reſpicimus Deum verum Chriſtum caſtitatem docentem, immunditiam deſtruentem, ſalubria prædicantem. Illic fingitur quod idem Iouis Iunonem habeat ſororem & coniugem: hîc prædicamus ſanctam Mariam matrem ſimul & virginem. *Deinde de hiſtrionibus & ſaltatoribus ſubiicit.* (S. Aug.) Illic ſtupor ingeritur viſui, ex vſu hominem in fune ambulantem. *Supple cernere;* hîc magnum miraculum, Petrum mare pedibus tranſeuntem. *Adde & populum Iſraël in mari rubro.* (S. Aug.) Illic per mimicam turpitudinem caſtitas violatur: hîc per caſtam Suſannam, caſtumque Ioſeph libido comprimitur, mors contemnitur, Deus amatur, caſtitas exaltatur. Chorus illic & cantio pantomimi illicit auditu, ſed expugnat ſanum affectum. Et quid tale noſtro cantico comparandum ſit, in quo dicit qui amat & cantat, narrauerunt mihi peccatores delectationes ſuas, ſed non vt lex tua Domine. Omnia mandata tua veritas. Nam illic, vniuerſa fingit vanitas. SCANDALISTARVM, *à ſcando dictum, & ſcandalo*, quis illic fortè peritiam admiretur; videre paruulos in aera ludentes, diuerſas hiſtorias exhibentes. *Puto & imagunculas ab hiſtrionibus in aëre motas & ludentes.* (S. Aug.) Sed videte noſtrorum luſus infantum, in vtero Rebeccæ duo certant infantes: procedente maiore, minoris manu emiſſa ex vtero, planta maioris apprehenſa eſt. In quorum certamine, magni Sacramenti figura monſtrata eſt, vt minor ſupplantaret maiorem, eique poſtmodum primatum & benedictionem auferret. In quibus paruulis quaſi ludentibus, &c. Et reprobi in Eſaü demonſtrantur Iudæi, & prædeſtinati, in Iacob apparent Chriſtiani. Ille enim Iacob vnus paruulus ſic geſtiens, multos in ſe prædeſtinatos etiam paruulos demonſtrabat, infantes qui ex vtero matris ſuſcipiuntur manibus fidelium, nec eos ſic excutiunt, vt in aëre pendeant, ſed vt renati in cœlo viuant, &c. *Nec amphitheatrum præterit. Adiicit enim de ſpectaculis eius.* (S. Aug.) Nec amphitheatri certamina ſeducant aut pertrahant Chriſtianum: ad quod quidem tantò auidiùs curritur, quantò tardiùs exhibetur. Sed etiam ibi quid non periculoſum ingeritur aſpectibus, quid non omentum? vbi, vt ait beatiſſimus Cyprianus, voluntas noxia ad feras homines nullo crimine damnat. Non ergo vos dilectiſſimi illud ſpectaculum crudele inuitet intueri nouem vrſis duos altercantes venatores. Sed delectet videre vnum noſtrum Danielem orando ſuperantem ſeptem leones. Diſcerne ſpiritalis amator certamina: vide duos noxios voluntate; vide vnum innocentem ac plenum fide. Vide illos pro præmio terreno ſuas animas beſtiis obtuliſſe: vide iſtum in oratione clamantem, ne tradideris beſtiis animas confitentes tibi. In illo ſpectaculo contriſtatur Editor, ſi venator euadat illæſus, qui ei plures beſtias interemit: in iſto noſtro, ſine ferro pugnatur, nec Daniel læditur, nec fera occiditur; & ſic vincitur, vt Rex miretur atque mutetur, & populi pertimeſcant & inimici diſpereant. Admirabile ſpectaculum noſtrum, planè mirabile, in quo Deus adiuuat, fides vires impetrat, innocentia pugnat, ſanctitas vincit, præmium conſequitur tale, quod & ille qui vicerit, accipiat, & qui donauerit non amittat. Iſta ſpiritalia munera concupiſcite, ad hæc intuenda & cum omni ſecuritate expectanda alacriter ad Eccleſiam conuenite, &c. vt aduerſarius reuereatur, nihil in vobis inueniens ſuum: voſque illum repudiantes, eiuſque pompis renuntiantes, poſteaquam ab eius inſidiis veſtra fuerit eruta libertas, ne vos inueniat vacuos ille nefarius, quem nouimus etiam non ſuos tenere cupientem. *Satis ſuperque de ſpectaculis fugiendis. Ad alia conuertamur.*

SPES.

1. *Spes, & gloria in homine ponenda non eſt.* 3. *cont. Marc. cap.* 6.

[a] ERgo, inquit, *nemo glorietur in homine.* Et hoc ſecundùm Creatoris diſciplinam, [b] *Miſerum hominem, qui ſpem habet in hominem;* &, [c] *Bonum eſt fidere in Deo, quàm fidere in homine:* ita & gloriari.

a 1. Cor. 3. 21.
b Hier. 17. 5.
c Pſal. 117. 8.

SPES. 1. SCHOL.

NEMO GLORIETVR. 1. *Cor.* 3. 20. Dominus nouit cogitationes ſapientium quoniam vanæ ſunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. *Aug. in Pſal.* 93. Tu neſcis cogitationes Dei quoniam iuſtæ ſunt: ille ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt, &c. relinquite ergo cogitationes hominum quæ vanæ ſunt, vt comprehendatis cogitationes Dei quæ ſapientes ſunt. SECVNDVM CREATORIS DISCIPLINAM. *Hinc Paulus ſe probat Deum veteris teſtamenti colere, cuius Prophetas ſequitur. Nam Ieremiæ* 17. 5. Maledictus homo qui confidit in homine & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. *Quo loco vtitur Auguſtinus to.* 3. *in Enchir. ad Laur. cap.* 114. Maledictus eſt omnis, ſicut diuina teſtantur eloquia, qui ſpem ponit in homine, ac per hoc in ſemetipſo qui ſpem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non niſi à Domino Deo petere debemus, quidquid ſperamus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos. *Et to.* 7. *libro de Gratia & libero arbit. cap.* 4. Metuendum eſt, *inquit*, ne iſta omnia diuina teſtimonia & quæcumque alia quæ ſine dubitatione ſunt plurima, in defenſione liberi arbitrij ſic intelligantur, vt ad vitam piam, & bonam conuerſationem cui merces æterna debetur, adiutorio & gratiæ Dei locus non relinquatur: & audeat miſer homo quando benè viuit & benè operatur, vel potiùs benè viuere, & A benè operari ſibi videtur, in ſeipſo non in Domino gloriari, & ſpem rectè viuendi in ſeipſo ponere, vt ſequatur eum maledictum Ieremiæ Prophetæ, dicentis: maledictus homo qui ſpem habet in homine, & firmat carnem brachij ſui, & à Domino diſcedit cor eius. Intelligite fratres, &c. vt oſtenderet ſic ſe admonuiſſe hominem, vt nec in ſeipſo haberet ſpem, propterea cùm dixiſſet, maledictus homo qui ſpem habet in homine: mox addidit; & firmat carnem brachij ſui: brachium pro potentia poſuit operandi. In nomine autem carnis intelligenda eſt humana fragilitas: ac per hoc, firmat carnem brachij ſui, qui potentiam fragilem atque inualidam, id eſt humanam ſibi ſufficere ad benè operandum putat, nec adiutorium ſperat à Domino. Propter hoc enim ſubiecit: & à B Domino diſcedit cor eius. BONVM EST. *Pſal.* 117. Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine. Nec, *inquit Aug.* quiſquis ſecundùm quemdam modum dici poteſt Angelus bonus, ſi à me cogitetur, vt in eo confidere debeam: nemo enim bonus, niſi ſolus Deus. Et cùm videntur adiuuare homo vel Angelus, cùm hoc verâ dilectione faciunt; ille per eos facit, qui eos pro modo eorum bonos fecit. Bonum eſt ergo ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. Nam & Angeli dicti ſunt principes, ſicut in Danielo legimus, Michael princeps veſter.

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

2. *Spes cœleſtium confirmatur, ex iam poſſeſſis terrenis, & impletis Dei promiſſis.* 3. *cont. Marc. cap.* 24. *circa f.*

EGo quidem, etiam ſi nullam ſpei cœleſtis manum mihi toties ſcripturâ porrigentem, ſatis haberem huius quoque promiſſionis præiudicium, quòd iam terrenam gratiam teneam, expectarem aliquid & de cœlo, à Deo cœli, ſicut & terræ: ita crederem Chriſtum ſublimiora pollicentem, eius eſſe, qui & humiliora promiſerat; qui experimenta maiorum, de paruulis fecerat; qui hoc inauditi ſi fortè regni præconium ſoli Chriſto reſeruauerat, vt per famulos quidem terrena gloria, cœleſtis verò per ipſum Deum annuntiaretur.

3. *Et* 4. *cont. Marc. cap.* 14. *circa m.*

ET ſi putas, Creatoris quidem terrenas promiſſiones fuiſſe, Chriſti verò cœleſtes: benè quòd cœlum nullius alterius vſque adhuc Dei apparet, niſi cuius & terra. benè quòd Creator vel minora promiſit, vt faciliùs illi & de maioribus credam, quàm qui nunquam de minoribus priùs fidem liberalitatis ſuæ ſtruxit.

SPES COELESTIVM. 2. & 3. SCHOL.

MANVM, *abundantiam.* PRÆIVDICIVM. *Ex bonis terræ à Deo iam conceſſis, præſentis & proximo, expectare me debere à Deo bona cœleſtia, qui cœli & terræ conditor eſt.* EIVS ESSE. *ad eumdem Deum Creatorem pertinere, eiuſdem eſſe filium, qui ex paruulis terræ bonis, ſe & maiora poſſe conferre experimento docuerat; qui quidem ſi fortè in veteri lege regni cœleſtis bona non promiſerat, ſed per Prophetas ſuos rudiori* C *populo, terreſtria tantùm pollicitus fuerat, ſoli Chriſto Deo regnum cœli prædicandum ſeruauerat.*

3. SI PVTAS. *O Marcion, ideo vilipendere Deum Creatorem, quòd terrena tantùm ſuis ſeruis promiſerit, Chriſtus verò cœleſtia; vel ex hoc diſce, Deum tuum hactenus ex nullo opere probaſſe ſe rei cuiuſquam conditorem, vt ab eo cœleſtia ſperare non debeamus; ſed à Deo Creatore cœli & terræ; qui ex minoribus bonis terræ pro-*

miſſis & datis, fundamenta iecit in cordibus noſtris, maioris & cœleſtis liberalitatis. Auguſtinus ep. 120. de gratia noui teſtamenti ad Honoratum. Ex Pſalmo 21. de corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, pro qua loquitur Pſalter; Orans aduerte quid dicat: & tu inquit, extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ: in te jactatus ſum ex vtero de ventre matris meæ Deus meus es tu. Tanquam diceret, de alia re, & ab alia re, in aliam rem me traieciſti, vt tu ſis mihi bonum, pro terrenis bonis mortalitatis huius, quam in matris ventre ſortitus ſum, cuius vbera ſuxi. Hæc enim vetuſtas eſt, *bona terræ promiſſa in veteri Teſtamento*, de qua me tu extraxiſti: & illa carnalis natiuitatis bona ſunt, à quibus, *iam ſuſceptis, & ſpe maiorum contemptis*, tu ſpes mea es. Inde enim ad te conuerſus ſum ex vtero, id eſt ex iis quæ in vtero inchoaui: in te iactatus ſum, ad te ſcilicet tranſiens, totum me tibi committens. Ideoque de ventre matris meæ; id eſt de bonis carnis, quæ ſumpſi in ventre matris meæ, Deus meus es tu; vt de his tu ſis bonum meum: eâ locutione dictum eſt, ac ſi diceretur, verbi gratiâ; de terra, cœlum habito: hoc eſt, hinc, illò migraui. Et iſta noſtra in illum transfiguratio eſt, qui per gratiam teſtamenti noui mutamus vitam, tranſeuntes. Nam ille hanc rem Sacramento ſuæ paſſionis reſurrectioniſque ſignificans, carnem mutauit, de mortalitate in immortalitatem, &c. Ideo dixit de ventre matris meæ Deus meus es tu. Ac ſi diceret; ex quo factus ſum homo, Deus meus es tu. *De ſpe autem bonorum cœleſtium, ex iam impletis in Chriſto promiſſis idem Auguſtinus, ſer. 23. de verbis Apoſtoli.* Ipſe qui ſpes noſtra eſt in terra viuentium, iubet vt vos alloquamur in hac terra morientium: vt non reſpiciatis quæ videntur, ſed quæ non videntur, &c. ſed quia mundus quod pollicetur, hîc videtur daturus, id eſt in hac terra morientium in qua nunc ſumus; Deus autem quod pollicetur, in terra viuentium nobis daturus eſt: multi fatigantur expectare veracem, & non erubeſcunt amare fallacem, &c. Docuit nos exemplo paſſionis, cum quanta patientia in illo ambulemus, & firmauit nos exemplo ſuæ reſurrectionis, quid ab illo patienter ſperare debeamus, &c. corpus ſumus illius capitis, in quo iam perfectum eſt quod ſperamus, &c. legant eam, *Eccleſiam*, ante tot ſæcula vni homini promiſſam, qui contra ſpem, in ſpem credidit, vt fieret Pater multarum gentium. Quod ergo vni Abrahæ credenti promiſſum eſt, iam videmus impletum: & quod vniuerſo orbi promittitur credenti, deſperamus eſſe venturum? &c. A vobis verò, *mundanis & infidelibus*, temporalia nec ſperari aliquando deſinunt, & tamen crebro ſperata vos fallunt: nec ceſſant vos inflammare ventura, corrumpere venientia, torquere tranſeuntia. Nonne ipſa ſunt quæ concupita inardeſcunt, adepta vileſcunt, amiſſa vaneſcunt? vtimur eis & nos ſecundùm peregrinationis noſtræ neceſſitatem, ſed non in eis gaudia noſtra figimus, ne illis labentibus ſubmamur. Vtimur enim hoc mundo tanquam non vtentes, vt veniamus ad eum qui fecit hunc mundum, *cœlum, & terram, & bonorum omnium authorem, promiſſorem, & datorem*; & in eo maneamus, eius æternitate perfruentes.

S. Aug.

S. Aug.

SPIRITVS SANCTVS.

1\. *Spiritus ſancti perſona, diſtincta eſt à Patre & filio. Contra Prax. cap. 25 in p.*

Io. 14. 9. 10. POſt Philippum, & totam ſubſtantiam quæſtionis iſtius, quæ in finem Euangelij per-
ſeuerant in eodem genere ſermonis, quo pater & filius in ſua proprietate diſtingun-
Ibid. 16. tur, paracletum quoque à patre ſe poſtulaturum, quum aſcendiſſet ad patrem, & miſ-
ſurum repromittit, & quidem alium; ſed iam præmiſimus quomodo alium. Ceterùm,
a Io. 16. 14. [a] *de meo ſumet*, inquit, ſicut ipſe de patris. Ita connexus patris in filio, & filij in paracleto,
b Io. 10. 30. tres efficit cohærentes, alterum ex altero, qui tres vnum ſint, non vnus. quomodo di-
ctum eſt, [b] *Ego & pater vnum ſumus*; ad ſubſtantiæ vnitatem, non ad numeri ſingularitatem.

SPIRITVS SANCTVS DISTINCTVS. 1. SCHOL.

POST PHILIPPVM. *Poſt Philippi petitionem, petentis à Chriſto videre Patrem; & cætera, quæ in Euangelio Ioannis ſequuntur circa eandem quæſtionem, vbi Patris & filij perſona, ſuâ proprietate diſtincta oſtenduntur; Chriſtus promittit ſe miſſurum à Patre etiam diſtinctum & alium à ſe, & Patre, Paracletum. Io 16.* 10. Et ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, &c. QVOMODO ALIVM. *Non ſubſtantiâ, ſed perſonâ. Auguſtinus in hunc locum tract. 74.* Hic eſt vtique in Trinitate Spiritus ſanctus, quem Patri & filio conſubſtantialem & coæternum fides Catholica confitetur. Ipſe eſt de quo dicit Apoſtolus, charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, &c. iam habebant Spiritum diſcipuli, quem Dominus promittebat, ſine quo eum Dominum non dicebant. *Dixerat autem Philippus, Domine oſtende nobis Patrem. Et Aug. ſupra ex Paulo, nemo dicit Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto.* Nec tamen eum adhuc habebant, ſicut eum Dominus promittebat. DE MEO SVMET. *Io. 16. 14.* Non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura ſunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt. *Vt poſſim ſicut & ille producere cum illo Spiritum ſanctum, & de ſacto producto, & de meo ſimul, ſicut & de Patris vno eodemque theſauro, indiſtinctâ ſcilicet voluntate atque vnico principio accipit.* Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. *Auguſtinus mira in hunc locum refert.* Simile eſt, *inquit, Aug. tract. 99.* hoc ei quod de ſemetipſo dixit, non poſſum à meipſo facere quidquam, ſicut audio iudico. Sed illud cùm exponeremus, ſecundùm hominem poſſe accipi diximus, &c. Sed numquid de Spiritu ſancto, quod dictum eſt, non enim loquetur à ſemetipſo, &c. ſecundùm hominem, vel ſecundum aſſumptionem cuiuſquam creaturæ dictum eſſe, audebimus opinari? &c. illud enim quod ſicut columba Spiritus ſanctus apparuit ſpecie corporali, viſio fuit ad horam facta atque tranſacta: ſicut etiam quando ſuper diſcipulos venit, viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ velut ignis, qui & inſedit ſuper vnumquemque eorum. Qui ergo dicit columbam ad vnitatem perſonæ Spiritui ſancto fuiſſe coniunctam, vt ex illa & Deo, quia Spiritus ſanctus Deus eſt, vna Spiritus ſancti perſona conſtaret, *ſicut dixit Tertullianus à nobis in vl-*

S. Aug.

S. Aug.

timo errore refutatus; & hoc etiam de illo igne compellitur dicere, vt intelligat nihil horum debere ſe dicere, &c. Cùm igitur Spiritus ſanctus nullâ ſuſceptione hominis ſit homo factus, nulla ſuſceptione Angeli ſit Angelus factus, nullâ ſuſceptione creaturæ cuiuſquam, creatura ſit factus; quomodo de illo intelligendum eſt quod Dominus ait, non enim loquetur à ſemetipſo ſed quæcumque audiet loquetur? &c. Non eſt iſta, *mens noſtra*, ſubſtantia veriſſimè ſimplex, cui non hoc eſt eſſe, quod noſſe: poteſt enim eſſe, nec noſſe. Atqui illa diuina non poteſt: quia id quod habet, eſt: ac per hoc, non ſic habet ſcientiam, vt aliud illi ſit ſcientia, quâ ſcit, aliud eſſentia quâ eſt, ſed vtrumque: nec vtrumque dicent omnes, quod ſimpliciter vnum eſt. Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo: nec aliud eſt ipſe, quàm vita quæ in ipſo eſt: & dedit filio habere vitam in ſemetipſo, hoc eſt genuit filium qui & ipſe vita eſſet. Sic itaque debemus accipere quod de Spiritu ſancto dictum eſt, non enim loquetur, &c. vt intelligamus eum non eſſe à ſemetipſo. Pater quippe ſolus de alio non eſt, &c. nec ideo ſanè aliqua diſparilitas in ſumma illa Trinitate cogitationi occurrat humanæ; nam & filius ei de quo natus eſt, & Spiritus ſanctus ei de quo procedit æqualis eſt, &c. Non ergo loquetur à ſemetipſo, quia non eſt à ſemetipſo; ſed quæcumque audiet loquetur, ab illo audiet à quo procedit; à quo illi eſt eſſentia, ab illo ſcientia; ab illo igitur audientia, à quo nihil eſt aliud quàm ſcientia. Nec moueat quòd verbum futuri temporis poſitum eſt; non enim dictum eſt, quæcumque audiuit, aut quæcumque audit, ſed quæcumque audiet, loquetur: illa quippe audientia ſempiterna eſt, quia ſempiterna eſt (S. Aug.)

A ſcientia: in eo autem quod ſempiternum eſt, ſine initio & ſine fine, cuiuſlibet temporis verbum ponatur, ſiue præteriti, ſiue præſentis, ſiue futuri non mendaciter ponitur. *Hæc ex tract. 99. in Io. De clarificatione autem, & verbis ſequentibus tract.* 100. Ille me clarificabit, tanquam diceret, ille vobis auferet timorem, & dabit amorem, quo me ardentiùs prædicantes, *Deum, per Spiritum ſanctum cognitum, & non tantùm hominem*, gloriæ meæ per totum mundum dabitis odorem, commendabitis honorem. Quod enim facturi fuerant in Spiritu ſancto, hoc eundem Spiritum dixit eſſe facturum. Quale eſt etiam illud, non eſtis vos qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. *De poſtremis autem verbis, ſic circa tractatus finem.* De meo (S. Aug.)

B accipiet, &c. Catholicis, inquit, audite auribus, Catholicis percipite mentibus: non enim propterea, ſicut quidam hæretici putauerunt, minor eſt filio Spiritus ſanctus, quia filius accipiat à Patre, & Spiritus ſanctus à filio, quibuſdam gradibus naturarum. Abſit hoc credere, abſit hoc dicere, abſit à Chriſtianis cordibus cogitare. Denique continuò ſoluit ipſe Dominus quæſtionem, & cur hoc dixerit, explanauit. Omnia, *inquit*, quæcumque habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis. Quid vultis ampliùs? ergo à Patre accipit Spiritus ſanctus, vnde accipit filius, quia in hac Trinitate de Patre natus eſt filius, de Patre procedit Spiritus ſanctus: qui autem de nullo natus ſit, de nullo procedit, Pater, ſolus eſt. *Eadem habet to. 6. lib. cont. ſer. Arrianorum c. 23.* Ideo, *inquit*, de ipſo, quia omnia quæ habet Pater ipſius ſunt. Hæc autem non eſt diuerſitatis naturæ, ſed vnius principij commendatio. (S. Aug.) (S. Aug.)

2. *Spiritus ſanctus miſſus Vicarius filij, & magiſter noſter. De Vel. virg. cap. 1. in m.*

QVale eſt, vt diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit? cùm propterea paracletum miſerit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina, ab illo Vicario Domini Spiritu ſancto. Io. 16. 12.

Et ibid. circa f.

SIc & iuſtitia (nam idem Deus iuſtitiæ & creaturæ) primò fuit in rudimentis, naturâ Deum metuens: dehinc per legem & Prophetas promouit in infantiam: dehinc per Euangelium efferbuit in iuuentutem: nunc per paracletum componitur in maturitatem. Hic erit ſolus à Chriſto magiſter & dicendus & verendus. [a] *Non enim ab ſe loquitur, ſed quæ mandantur à Chriſto.* Hic ſolus anteceſſor, quia ſolus poſt Chriſtum. Hunc qui receperunt: veritatem conſuetudini anteponunt. (a Io. 16. 14.)

Et de Praeſcr. cap. 13. in p.

Regula fidei eſt, &c. in cœlos ereptum ſediſſe ad dexteram Patris. Miſiſſe Vicariam vim Spiritus ſancti, qui credentes agat.

Et de Praeſcr. cap. 20. in m.

Conſecuti promiſſam vim Spiritus ſancti ad virtutes, & eloquium.

3. *Spiritus ſanctus columbam hypoſtaticè, ſicut filius carnem aſſumpſit. De Car. Chri. c. 3. in f.*

Vide V. Spiritus ſanctus, in Alphab. Errorum.

4. *Spiritus S. Architectus Eccleſiæ. 3. cont. Marc. c. 23. à p.* *Vide V. Iudæi. num. 7. à p.*

5. *Spiritus ſanctus, veſtit fidem & Eccleſiam. De Praeſcr. cap. 36. circa f.*

Aquâ ſignat, ſancto Spiritu veſtit, Euchariſtiâ paſcit.

SPIRITVS SANCTVS MISSVS. 2. 3. 4. SCHOL.

A QVALE EST. *Quis credat Deum ceſſare à perficien-dis operibus ſuis per Spiritum ſuum miſſum de cœlis; cùm non ceſſet diabolus nouis artibus proficere in regno ſuo, & tyrannide in peccatores exercendâ?* CAPERE NON POTERAT. *Io. 16.12.* Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò.

S. Aug. *Tranſlat. Syr.* Non poteſtis capere nunc. *Aug. tract. 98. in Io. 16.* Hæc eſt quæſtio, vtrùm ſpiritales homines habeant aliquid in doctrina, quod carnalibus taceant, & ſpiritalibus dicant, quod dicebat Apoſtolus ſcribens ad Cor. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, &c. nondum enim poteratis, &c. VICARIO DOMINI. *Quia Chriſti vices ſubire debebat, vt eſſet ſponſus Eccleſiæ, Pater orphanorum, aduocatus noſter. Aug. tract.*

S. Aug. *74. in Io. 14* Rogabo Patrem, & alium paracletum B dabit vobis. Oſtendit, *inquit*, & ſeipſum eſſe paracletum, paracletus enim Latinè dicitur, aduocatus: & dictum eſt de Chriſto, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. *Et tract. 7[?]*. Poſt

S. Aug. promiſſionem Spiritus ſancti, ne quiſquam putaret, quòd ita eum Dominus daturus fuerit, velut pro ſeipſo, *& hic eſt Vicarius, vis vicaria de qua infra Tertullianus*; vt non & ipſe, *inuiſibiliter*, *vſque ad*

S. Aug. *conſummationem ſæculi*, cum eis eſſet futurus, adiecit, atque ait, non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, &c. Quamuis ergo nos filius Dei ſuo Patri adoptauerit filios, & eundem Patrem nos voluerit habere per gratiam, qui eius Pater eſt per naturam; tamen etiam ipſe circa nos paternum af- C fectum quodammodò demonſtrat, cùm ait: non relinquam vos orphanos, &c. hinc eſt quod etiam ſponſi filios nos appellat, vbi ait, veniet hora vt auferatur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt filij ſponſi. Quis autem ſponſus niſi Dominus Chriſtus? *Vicarium pro ſe ſponſum miſit Spiritum ſanctum, alium paracletum, de quo Pſalter 67.* Iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi. Exultate in conſpectu eius, turbabuntur à facie eius Pa-

S. Aug. tris orphanorum, &c. *Aug. ibid.* De his, *inquit*, orphanis & viduis, id eſt ſpei ſæcularis ſocietate deſtitutis, Dominus ſibi templum fabricat, de quo conſequenter dicit: Dominus in loco ſancto ſuo: *Et quis inhabitat hoc templum, niſi ſpiritus, ædificatam* D *coſtam in mulierem, de latere Chriſti Eccleſiam?*

Et ibid. circa f. IN RVDIMENTIS. *Probat Eccleſiæ profectum ab initio rudimentorum naturæ, in qua virtus & iuſtitia cruſſior erat, deinde per legem Moyſi & Prophetas, creſcere cœpit, donec per legem gratia primò quidem per Chriſtum, deinde plenius per Spiritum ſanctum in plenam perduceretur maturitatem.* NVNC. *hic ſubodoror errorem eius circa Montanum, quem paracletum credi voluit, plenius Apoſtolis Spiritu ſancto repletum.* A CHRISTO MAGISTER, *vel quòd ab ipſo miſſus ſit, vel poſt Chriſtum; ſed longè verius, cum Chriſto amandus & timendus.* SOLVS ANTECESSOR. *Magiſtros alios honore & auctoritate antecedens, Doctor, & Iuris diuini conſultiſſimus.* SOLVS POST CHRISTVM. *Non quòd inferior ſit Chriſto, ſed quòd poſt Chri-* E *ſtum non ſit alius magiſter expectandus.* CONSVETVDINI, *quæ tunc inualuerat, vt virgines ſine velo procederent. De profectu in Spiritu ſancto, & abundantiore eius receptione, Auguſtinus tract 74. in cap. 14. Io.* Iam,

S. Aug. *inquit*, habebant Spiritum diſcipuli, quem Dominus promittebat, ſine quo eum Dominum non dicebant, nec tamen eum adhuc habebant, ſicut eum Dominus promittebat. Et habebant ergo, & non habebant, qui quantùm habendus fuerat, nondum habebant. Habebant itaque minùs, dandus erat ampliùs: habebant occultè, accepturi fuerant manifeſtè, quia & hoc ad maius donum Spiritus ſancti pertinebat, vt eis innoteſceret, quod habebant, &c. Et ipſam manifeſtam impertitionem Spiritus ſancti, non ſemel, ſed bis numero Dominus egit. Mox enim vt reſurrexit à mortuis, inſufflans ait, accipite Spiritum ſanctum. Numquid igitur, quia tunc dedit, ideo non miſit etiam poſtea quem promiſit? &c. propter duo præcepta dilectionis, hoc eſt proximi & Dei: vt commendaretur ad Spiritum ſanctum pertinere dilectio, hæc eius gemina eſt in manifeſtatione facta donatio, &c. & id nos poſſe atque agere tanto minùs, quantò illum percipimus minùs; tantò autem ampliùs, quantò illum percipimus ampliùs, &c. Nam niſi ab alio ampliùs, ab alio minùs haberetur, ſanctus Heliſæus ſancto Heliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplex ſit in me. Quando autem ait Ioannes Baptiſta; non enim ad menſuram dat Deus Spiritum; de ipſo Dei filio loquebatur, cui non eſt datus Spiritus ad menſuram, quia in illo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, &c. cæteris autem ad menſuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo ſuæ perfectionis propria menſura compleatur. Vnde & monet Apoſtolus, non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad temperantiam, vnicuique ſicut Deus partitus eſt menſuram fidei. Neque enim ipſe diuiditur Spiritus, ſed dona per Spiritum: nam diuiſiones donationum ſunt, idem autem Spiritus.

Et de Præſcr. cap. 13. REGVLA FIDEI. *Sæpius dixi hanc eſſe Symbolum Apoſtolorum.* IN CŒLOS EREPTVM. *Nube ſuſcipiente Chriſtum ab oculis diſcipulorum.* VICARIAM VIM. *Vide ſupra dicta.* QVI CREDENTES AGAT. *Moueat & impellat in bonum, vt ventus & gubernator nauim, magiſter diſcipulos, &c. Iuxta Pau-lum & Auguſtinum alibi relatos à nobis in Verba Rom. 8.* Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Spiritus, *inquit*, Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt: ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas, agnoſce quid confitearis, quando dicis, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Adiutorem vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur ſi ab illo non agatur, &c. S. Aug. *Sic apud Ezech.* Spiritus vitæ erat in rotis. Et vbi erat Spiritus impetus, illuc gradiebantur, *Animalia myſtica.*

Et de Præſcr. cap. 20. PROMISSAM VIM. *Virtutem Spiritus ſancti, de quo dixit:* Luc. 24.49. Et ego mitto promiſſum Patris in vos: vos autem ſedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. *Quæ referenda ſunt Tertullianus alibi expoſiti, quæ infra habet numero 4.* Sancto Spiritu veſtit. AD VIRTVTES ET ELOQVIVM. *Ad miracula, & varietatem linguarum. De quibus denis ſic Paulus: 1. Cor. 12. 28.* Deinde virtutes, exinde gratias curationum, &c. genera linguarum, &c. *Spiritum ſanctum virtutem appellari notauit Auguſtinus tract. 99. in Io. 16. vbi de curatione hæmorroiſſæ.* Quid, *inquit*, aliud ſigni- S. Aug. ficauit illa inſufflatio, niſi quòd procedat Spiritus ſanctus & de ipſo? Ad hoc pertinet etiam aliud quod de muliere quæ fluxum ſanguinis patiebatur, ait, tetigit me aliquis: ego enim ſenſi de me virtutem exiſſe. Nam virtutis nomine appellari etiam Spiritum ſanctum, & eo loco clarum eſt, vbi Angelus dicens Mariæ quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco: reſpondit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Et ipſe Dominus promittens eum diſcipulis ait, vos ſedete in ciuitate, quoadusque induamini

virtute

S. Aug. virtute ex alto. *Et iterum Act.* 1. Accipietis, *inquit*, virtutem Spiritus ſancti ſuperuenientem in vos, & eritis mihi teſtes. De hac virtute credendus eſt dicere Euangeliſta, virtus de illo exibat & ſanabat omnes. Si ergo & de Patre & filio procedit Spiritus ſanctus, cur filius dixit, de Patre procedit? cur putas, niſi quemadmodum ad eum ſolet referre, & A quod ipſius eſt, de quo & ipſe eſt? vnde illud eſt quod ait, mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me, &c. A quo autem habet filius, vt ſit Deus; eſt enim de Deo Deus; ab illo habet vtiq; vt etiam de illo procedat Spiritus ſanctus, ac per hoc Spiritus ſanctus vt etiam de filio procedat, ſicut procedit de Patre, ab ipſo habet Patre.

6. Spiritus Chriſti, Spiritus promiſſionis dicitur; quia per Ioëlem & Eſaiam à Creatore promiſſus eſt. 5. cont. Marc. cap. 17. à p.

[a] *SIgnati eſtis ſpiritu promiſſionis eius ſancto.* Cuius promiſſionis? factæ per Ioëlem, [b] *In nouiſſimis diebus effundam de meo ſpiritu in omnem carnem*; id eſt, & in Nationes. Ita & Spiritus, & Euangelium in eo erit Chriſto, qui præſperabatur, dum prædicabatur. Sed & Pater gloriæ ille eſt, cuius Chriſtus *rex gloriæ* canitur in Pſalmo aſcendens, [c] *Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.* Ab illo ſpiritus ſapientiæ optatur, apud quem hæ quoque ſpiritalium ſpecies enumerantur, inter ſeptem ſpiritus per Eſaiam, Ille dabit illuminatos cordis oculos; qui etiam exteriores oculos luce ditauit; cui diſplicet cæcitas populi. [d] *Et quis cæcus, niſi pueri mei? &, Excæcati ſunt famuli Dni.*

a Epheſ. 1. 13. b Ioël. 2. 28. c Pſal. 23. 10. Epheſ. 1. 17. 18. Eſa. 11. 2. d Eſa. 42. 19.

SPIRITVS CHRISTI. 6. SCHOL.

SPIRITV PROMISSIONIS *Epheſ.* 1. 13. In quo & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, & qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. *Tranſlat. Syr.* Qui promiſſus fuerat. *Ioëlis ſcil.* 2. *quem & Petrus citat Act.* 2. 17. Dictum eſt per Prophetam Ioël: & erit in nouiſſimis diebus, dicit Dominus: effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, &c. NATIONES, *Gentiles.* SPIRITVS IN EO CHRISTO. *Non nouo Marcionis, ſed in eo qui cum Patre olim vnus Deus, & Rex gloriæ. A quo Spiritus ſanctus optatur à fidelibus in cuius antiqua Scriptura per Eſaiam ſeptem Spiritus dona in Chriſtum pleniſſimè infundenda prænuntiabantur.* ILLE DABIT. *Non alius quam Deus Creator interiora corda illuminabit, quam qui de luto corporis oculos finxit, & eos Solis luce perfudit.* ET QVIS CÆCVS. *Eſa.* 42. 19. Quis cæcus, niſi ſeruus meus? & ſurdus, niſi ad quem nuntios miſi? quis cæcus niſi qui venundatus eſt? & quis cæcus niſi ſeruus Domini? 70. *ſecutus eſt Tertullianus. Tuliberè Spiritus ſanctus à Paulo dictus eſt Spiritus promiſſionis, quod ſæpius inculcat Auguſtinus. Velut ſermone 2. de miſſione Spiritus ſancti, & 184. de temp.* Promiſit, *inquit*, Apoſtolis ſuis quod Spiritum ſanctum ad eos mitteret, quando ad

S. Aug. Deum Patrem ipſe remeaſſet, &c. Impleta eſt, chariſſimi fratres, promiſſio Saluatoris; aſcendit Dominus Ieſus Chriſtus, deſcendit Spiritus ſanctus. Supereſt vt vtrumque hoc impleatur in vobis, id eſt vt habeatis Spiritum ſanctum qui deſcendit, & per bonam vitam Chriſtum ſequamini qui aſcendit. *Et ſer.* 185. In hac die, iuxta Verbum ſuum,

S. Aug. ſanctum Spiritum donauit, de quo iam Apoſtolis ſuis dixerat, & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis. Alium vtique, non minorem. Alium Paracletum, id eſt ſimilis gloriæ, vel naturæ, eiuſdemque ſubſtantiæ; vt diſcipulorum fides veridica ſponſione, ad expectationem tanti muneris præparata, illum quem ſibi à Domino in locum Dei promiſſum eſſe meminiſſet, verum Deum eſſe cognoſceret. Et alium, *inquit*, Paracletum; maieſtatis intellige ſocium, quem maieſtati proſpicis comparatum. &c. quam benè ſub titulo promiſſionis, diſtinctionem applicuit Trinitatis: Pater eſt qui indicatur rogandus: filius eſt qui intelligitur rogaturus, Spiritus ſanctus qui promittitur à Patre mittendus. Quanta & quàm ineffabilis pietas redemptoris! hominem portauit ad cœlum, & Deum miſit ad terras. Quanta eſt authori cura pro inſtauratione facturæ ſuæ! ecce iteB rùm noua de ſupernis medicina mittitur, ecce iterum infirmos ſuos per ſeipſam maieſtas viſitare dignatur. Ecce iterùm humanis diuina miſcentur, id eſt Vicarius Redemptoris: vt beneficia quæ Saluator Dominus inchoauit, peculiari Spiritus ſancti virtute conſummet, & quod ille redemit, iſte ſanctificet; quod ille acquiſiuit, iſte cuſtodiat; ac ſic vnitas Deitatis per vnitatem gratiæ ac muneris approbatur: vt Spiritus ſanctus Deus, in ſubſtantia vnus, in perſona alius, æquali miſeratione vnicus, æquali reuerentiâ ſit colendus. Ergo Spiritus ſanctus in hac die ad præparata ſibi Apoſtolorum ſuorum templa, velut imber ſanctificationis illapſus eſt, non iam viſitator ſubitus, ſed perpetuus conſolator & cohabitator æternus, &c. *Vt maneat vobiſcum in æternum.*

C Affuit ergo in hac die fidelibus ſuis, non iam per gratiam viſitationis & operationis, ſed per ipſam præſentiam maieſtatis: atque in vaſa non iam odor balſami, ſed ipſa ſubſtantia ſacri defluxit vnguenti, ex cuius fragrantia latitudo totius orbis impleretur, & appropinquantes ad eorum doctrinam, Dei fierent capaces atque participes. *Vides iuxta Ioëlem effuſum toto orbe Spiritum, nec modò pluuiam voluntariam, ſed & balſameum imbrem quo Gentium Apoſtolus bonum ſe Chriſti odorem in omni loco dixit. Et ne quid deſit ad Tertulliani mentem, & cordis oculos, illuminatos cœleſti luce, & corda ſuccenſa calore muſti, ſubiicit. ibid. Aug.* Ipſe, *inquit*, Apoſtolos ſuos viuæ lucis fonte perfudit, vt ipſi poſtmodum vniuerſum mundum tanquam duodecim Solis radij, ac totiS. Aug.

D dem lampades veritatis illuminent, & inebriati nouo vino repleant atque irrigent ſitientium corda populorum. *Et ſer.* 186. Vtres noui erant, vinum nouum de cœlo, *promiſſum*, expectabatur, & venit. S. Aug. Iam enim fuerat magnus botrus ille calcatus & glorificatus. Legimus enim in Euangelio, Spiritus enim nondum erat datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. *Et ibidem de impleto promiſſo Chriſti.* Quid eſt, *inquit*, quod Eccleſia iſta magna à Solis S. Aug. ortu vſque ad occaſum linguis omnium gentium loquitur? modò impletur, quod tunc promittebatur. Audiuimus, videmus, *ſicut audiuimus, ſic vidimus in Ciuitate Dei noſtri, &c.* Audi filia & vide; ipſi Reginæ dictum eſt. Audi filia & vide. Audi promiſſum, vide completum. Non te fefellit Deus tuus, non te fefellit ſponſus tuus, non te fefellit qui ſuo ſanguine te dotauit; non te fefellit qui de fœda pulchram, de immunda virginem fecit. Tu tibi promiſſa es, ſed promiſſa in paucis, *duodecim Apoſtolis*;

impleta in multis, *Quam rectè igitur iuxta Paulum, Tertullianus dixit:* ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto. *Cùm ſponſæ olim in Canticis, in figuram promiſſionis Spiritus ſancti, vt Eccleſiæ regentis, & vir-* A *tutem operum dirigentis*, & ponentis vt arcum æneum brachium eius, *diceret*; pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum.

7. *Spiritus gratiæ, & Spiritus ſanctus, non naturaliter, ſed accidentaliter, in animam iam ſpirantem venit. De Ani. cap. 11. in m. ad f. V. Verbum ſomnus. num. 6.*

NEc diutius de iſto, niſi propter hæreticos, qui neſcio quod ſpiritale ſemen infulciunt animæ, de Sophiæ matris occulta liberalitate conlatum, ignorante factore; quum Scriptura factoris magis Dei ſui conſcia, nihil amplius promulgauerit, quàm
a Gen. 2. 7. [a] *Deum flantem in faciem hominis flatum vitæ, & hominem factum in animam viuam*, per quam exinde & viuat & ſpiret: ſatis declarans differentias ſpiritus, & animæ, in ſequentibus
b Eſa. 57. 16. inſtrumentis, ipſo Deo pronuntiante: [b] *Spiritus ex me prodiuit, & flatum omnem ego feci.* &
c Eſa. 42. 5. anima enim flatus factus ex ſpiritu. Et rurſus, [c] *Qui dedit flatum populo ſuper terram, & ſpiritum calcantibus eam.* Primò enim anima, id eſt flatus, populo in terra incedenti, id eſt in
d 1. Cor. 15. 46. carne carnaliter agenti; poſtea ſpiritus, eis qui terram calcant, id eſt opera carnis ſubigunt: quia & Apoſtolus, [d] *non primùm quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſteà ſpiritale.*

SPIRITVS GRATIÆ. 7. SCHOL.

NEc DIVTIVS. *Supple diſputabimus.* PROPTER HÆRETICOS, *Valentinianos.* INFVLCIVNT. *Infundi & ſubminiſtrari volunt, velut ad eam fulciendam, ſpiritale quoddam ſemen, collatum ei à Sophia; de qua ſuo loco dicemus in fabuloſis Valentinianorum Æonibus.* IGNORANTE FACTORE. *Creatore neſciente. Cùm tamen Scriptura ſacra, cui melius innotuit Deus, quàm Valentino; non meminerit in creatione hominis, huiuſmodi ſeminis ſpiritalis; ſed nudè & ſimpliciter referat, quòd Deus* inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem, *vt per eandem animam & viuat, & ſpiret, abſque alio ſuperaddito ſemine ſpiritali.* IN SEQVENTIBVS INSTRVMENTIS. *In aliis ſcripturæ libris. Locos alibi iam expoſui, quibus ſcriptura diſtinguit ſpiritum ab anima. Sed non ſic diſtinxit quando formatus eſt homo. Eo enim ipſo quod Deo inſpirante & afflante, fecit hominem, in animam viuam, fecit eam flatum & ſpiritum. Eſa. porrò. 42. 5. vbi Deus dicit;* Dans flatum populo 70. *ſpirationem*, qui eſt ſuper eam, *terram* & ſpiritum calcantibus eam; *diſtinguit flatum, id eſt animam, vitæ animalis & rationalis principium, à ſpiritu gratiæ, per quam homo ſubigit, & edomat carnem; de qua Paulus ſic fatur & Aug. ſer.*
S. Aug. 13. *de verb. Apoſt. ex Rom. 8. 13.* Si ſecundùm carnem vixeritis moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hoc eſt opus veſtrum in hac vita, actiones carnis ſpiritu mortificare, &c. hæc eſt actio noſtra, hæc eſt militia noſtra. In hoc agone cùm confligimus, Deum habemus ſpectatorem: in hoc agone cùm laboramus, Deum poſcimus adiutorem. Si enim nos ipſe non adiuuat, non dico vincere, ſed nec pugnare poterimus. Cùm ergo dixiſſet Apoſtolus, ſi autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis, id eſt, illas concupiſcentias carnis morbidas, & de morte habentes contentionem, quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt: hîc iam metuendum eſt, ne quiſquam rurſus ad mortificandas actiones carnis, de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt, & mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati: quia ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſùs Spiritum; Ergo ne ad carnis actiones mortificandas, de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbiâ pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratiâ concedatur; Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Ne fortè ergo ſub- B orietur tibi iſta ſuperbia, vide quid ſequatur: cùm enim dixiſſet, ſi ſpiritu, &c. Ne hîc ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmumque iactaret, ſubiecit, & ait, quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. *Et ſer. 43. de verb. Domini.* In bonis, *inquit*, caro concupiſcit aduersùs ſpiritum, *aduerte hîc non intelligere hominis, ſed ſanctum Dei Spiritum.* Nam in malis non habet, contra quem concupiſcere. Ibi enim concupiſcit aduerſus Spiritum, vbi eſt Spiritus. Quod enim ait caro concupiſcit, &c. & Spiritus, &c. Noli putare ſpiritui hominis tantùm datum. Spiritus Dei eſt qui pugnat in te aduersùs te, aduersùs illud quod eſt in te contra te. Noluiſti enim ſtare ad Dominum, *in Adam in quo eramus omnes*, cecidiſti. Fractus es quomodo vas quando de manu hominis cadit in terram, fractus es. Et quia fractus es, ideo aduerſus es tibi: ideo es contra te: nihil ſit in te contra te, & integer ſtabis. Nam vt noueris ad Spiritum ſanctum hoc officium pertinere, alio loco dicit Apoſtolus, ſi enim ſecundum carnem, &c. ſi autem ſpiritu facta carnis, &c. in his verbis ſe iam extollebat homo, quaſi ſpiritu ſuo facta carnis poſſit mortificare, &c. expone nobis Apoſtole quo ſpiritu? habet enim & homo ſpiritum ad naturam propriam pertinentem, quo homo eſt, &c. & de ipſo ſpiritu hominis dictum eſt, *à ſeipſo. 1. Cor. 2. 11.* nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi hominis ſpiritus qui in ipſo eſt. Video ergo & ipſum hominem habere ſpiritum ſuum pertinentem ad naturam ſuam, & audio te dicentem, ſi autem Spiritu, &c. quæro ſquo ſpiritu, meo, an Dei? &c. & pecoris ſpiritus dicitur, & hominis ſpiritus dicitur, aliquando & ventus ſpiritus dicitur, &c. Cùm ergo multis modis dicatur ſpiritus; quo ſpiritu dixiſti, ô Apoſtole, facta carnis mortificanda, meo, an Dei? audi quod ſequitur, & intellige. Sublata eſt quæſtio ſequentibus verbis, &c. continuò addidit, quotquot enim Spiritu Dei aguntur, &c. agis, ſi agaris: & benè agis, ſi à bono agaris, &c. in ſequentibus verbis intellige præceptorem, agnoſce redemptorem, etenim ille redemptor tibi Spiritum dedit, quo mortifices facta carnis. Quotquot enim Spiritu Dei, &c. non ſunt filij Dei, ſi non aguntur Spiritu Dei. Si autem Spiritu Dei aguntur, *ſicut Chriſtus Spiritu Dei agebatur in deſertum, vt tentatus vinceret diabolum*, pugnant: quia magnum habent adiutorem. Non enim Deus ſic nos ſpectat pugnantes, quomodo ſpectat populus venatores

in amphitheatro contra beſtias pugnantes populus ve- A natori fauere poteſt, periclitantem adiuuare non poteſt. *Et hæc aptiſſimè ad illuſtrandum Tertulliani locum, quo Spiritum ſanctum ab hominis ſpiritu diſcernit, ſine quo prædominante Spiritu, ſpiritus hominis peccati ſeruus factus, iacet in terra, nec terram calcare, & operà eius ſubigere, quia nec ei reluctari poteſt, ſine ſuperueniente adiutorio Spiritus ſancti. Vide dicta verbo, ſomnus, numero* 6.

8. *Spiritus ſancti dona in vtraque lege.* *V. Verbum*, Chriſti *elogia. num.* 24. *&* 25.

9. *Spiritus ſanctus dat verba reſponſuris horâ interrogationis.* 4. *cont. Marc. cap.* 28. *à m.*

PErductos ad poteſtates; prohibet ad interrogationem cogitare de reſponſione: [a] *Sanctus enim*, inquit, *Spiritus docebit vos ipsâ horâ quid eloqui debeatis.* Si eiuſmodi docu- a Luc. 12. 11. 12.
mentum Creatoris eſt, eius erit & præceptum, cuius præceſſit exemplum. Balaam pro- Num. 22. 12.
phetes in Arithmis arceſſitus à rege Balach, ad maledicendum Iſraëlem, çum quo prœ- & 23. 5. &
lium inibat, ſimul ſpiritu implebatur; non ad quam venerat maledictionem, ſed quam ſeq.
illi ipsâ horâ ſpiritus ſuggerebat, benedictionem pronuntiabat, antè profeſſus apud nun- & 24. 1.
tios regios, mox etiam apud ipſum, id ſe pronuntiaturum quod Deus ori eius indidiſſet. & ſeq.
Hæ ſunt nouæ doctrinæ noui Chriſti, quas olim famuli Creatoris initiauerunt.
V. Verbum, Martyres num. 5.

10. *Spiritus ſanctus non patitur in nobis, ſed pati dat nobis.* *Cont. Prax. cap.* 29. *in f.*

NEc quiſquam negabit, quando & nos pati pro Deo non poſſumus, niſi ſpiritus Dei ſit in nobis, qui & loquitur de nobis, quæ ſunt confeſſionis; non ipſe tamen patiens, ſed pati poſſe præſtans.

SPIRITVS SANCTVS. 9. & 10. SCHOL.

PERDVCTOS, *imò vi raptos ad tribunalia iudicum Luc.* 12. 11. Cùm autem inducent vos in Synagogas, *Syr. cùm ſtiterint vos in Synagogis coram principibus, & præſidibus, ne ſoliciti ſitis quomodo depromatis ſpiritum.* Et ad magiſtratus & poteſtates, noliti ſoliciti eſſe qualiter, aut quid reſpondeatis, aut quid dicatis: Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora, quid oporteat vos dicere. EIVS ERIT. *Ab eodem Deo vtriuſque teſtamenti authore, probatur Spiritus ſanctus horâ opportunâ ſuggeſſiſſe Prophetæ Balaam, vt etiam contra propoſitum ſuum benediceret Iſraëli.* IN ARITHMIS. *In libro Numerorum.* ANTE PROFESSVS. *Num.* 22. 38. Numquid potero aliud niſi quod Deus poſuerit in ore meo? *vel, vt habent* 70. Potens ero loqui quippiam? verbum quodcumque iniecerit Deus in os meum, hoc loquar. C *Et cap.* 24. 13. Reſpondit Balaam ad Balac: nonne nuntiis tuis, quos miſiſti ad me, dixi; *ſuprà cap.* 22. 18. Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti & auri, non potero præterire ſermonem Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo, ſed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar. HÆ SVNT NOVÆ, *&c. ironicè. Illudit Marcioni quaſi Chriſtus aliud docuerit Apoſtolos, quàm quod olim Pater eius Creator noſter antea docuerat Prophetas ſuos. De Balaam vide Auguſtinum to.* 4. *lib.* 2. *ad Simplicianum q.* 1. *vbi de Spiritu Prophetiæ ad tempus dato Saûli, & ſer.* 103. *de Temp. lib. autem* 4. *ſuper Numeros q.* 47. *quærit de nuntiis Balac.* Quid eſt
S. Aug. quod ſcriptum eſt, & diuinationes in manibus eorum, &c? D Numquidnam ipſi diuinabant? an aliqua ferebant, vnde faceret Balaam, quo poſſet diuinare, tanquam aliqua quæ in ſacrificiis incenderentur, aut quoquo modo impenderentur, & ideo dictæ ſunt diuinationes, quia per hæc ille poterat diuinare? &c. poteſt mouere, quomodo cum homine peſſimo Deus locutus ſit, &c. ne quiſquam glorietur quod ei loquitur Deus, eo modo quo talibus loquendum eſſe nouit, quando poteſt hoc &
S. Aug. reprobis fieri. *Et q.* 48. Ire permiſſus eſt dicere, vt iam per ipſum prophetia clariſſima proferretur. Non omnino permiſſus non eſt dicere quod volebat, ſed quod virtute Spiritus cogebatur. *Quòd ſi per malos Prophetas loquitur Deus, quantò magis per Apoſtolos, de quibus Chriſtus, non ſolùm apud Lucam, ſed & Matth.* 10. 19. Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Si ergo loquitur in eis Spiritus ſanctus, qui perſequentibus traduntur pro Chriſto: cur non & in eis qui tradunt, *docent & prædicant auditoribus*, diſcentibus Chriſtum? *vnde colligit Auguſtinus implorandum eſſe Spiritum ſanctum.* Pietate, *inquit*, magis ora- S. Aug.
tionum, quàm oratorum facultate, non dubitet, vt orando pro ſe ac pro illis quos eſt allocuturus, ſit orator antequam doctor. Ipſa horâ iam vt dicat accedens, priuſquam exerat proferentem linguam, ad Deum leuet animam ſitientem, vt eructet quod biberit, vel quod impleuerit fundat. Cùm enim de vnaquaque re quæ ſecundùm fidem, delectationemque tractanda ſunt, *vt verè & delectabiliter prædicet, & perſuadeat*, multa ſint quæ dicantur, & multi modi quibus dicantur ab eis qui hæc ſciunt, quis nouit quid ad præſens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, niſi qui corda omnium videt? *præmonuerat tamen accuratè præmeditandum eſſe congruum & aptum ſermonem. Non ſic de locuturis coram tyrannis, nam ſer.* 2. *de Apoſtolis vbi hunc locum rurſus tractat:* Meditari, *inquit*, S. Aug.
vetuit, & confiteri præcepit: maluit enim auferre præſumptionem humanam, & gratiam dare diuinam, vt in ſemetipſis timidi, & mundo eſſent audaces.

10. PATI NON POSSVMVS. *Plùs enim eſt pati pro fide, quàm ſimpliciter credere.* Vobis datum eſt, non ſolùm vt in eum credatis, ſed vt etiam pro ipſo patiamini. *Hoc autem præſtat Spiritus Dei qui eſt in nobis.* LOQVITVR DE NOBIS *In nobis, vel tanquam ex cathedra, de ore noſtro, dum coram tyranno confitemur.* NON IPSE PATIENS. *Impaſſibilis enim & immutabilis eſt natura Spiritus ſancti, ſed dat nobis patientiam. Ita idem Tertullianus in Scorpiaco. cap.* 8. *à p.* Qui, *inquit*, Spiritu Dei agebantur, ab ipſo

in martyria dirigebantur, vt & iam patiendo quæ prædicaſſent. *Sic Auguſtinus lib. 15. Confeſſ. cap. 31. vbi omnia bona, cogitata, ſcita, viſa, & dicta, & amata, Spiritui ſancto tribuit.* Qui per Spiritum tuum vident ea, *opera tua*, tu vides in eis. Ergo cùm vident, quia bona ſunt; & quæcumque propter te placent, tu in eis complaces, & quæ per Spiritum tuum placent nobis, tibi placent in nobis. Quis enim ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ſic quæ Dei ſunt, nemo ſcit niſi Spiritus Dei. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, &c. Sicut enim rectè dictum eſt, non enim vos eſtis qui loquimini, eis qui in Spiritu Dei loquerentur: ſic rectè dicitur, non vos eſtis qui ſcitis, eis qui in Dei Spiritu ſciunt, &c. Non vos eſtis qui videtis, eis qui in Spiritu Dei vident. Itaque quidquid in Spiritu vident, quia bonum eſt, non ipſi, ſed Deus videt, quia bonum eſt, &c. Aliud eſt, vt quod bonum eſt videat homo, quia bonum eſt; ſicut multis tua creatura placet, quia bona eſt, quibus tamen non tu places in ea; vnde frui magis ipſâ quam te, volunt. Aliud autem, vt cùm aliquid videt homo quia bonum eſt, Deus in illo videat quia bonum eſt, vt ſcilicet ille ametur in eo quod fecit, qui non amaretur niſi per Spiritum ſanctum quem dedit: quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Per quem videmus, quia bonum eſt, quidquid aliquo modo eſt. Ab illo enim eſt, qui non aliquo

S. Aug.

A modo eſt, ſed quod eſt, eſt. *Quantò magis neceſſarius eſt Spiritus ſanctus eiuſque* fortis vt mors dilectio, *vt omnia quæ in illo bona cognoſcimus, pro illo à nobis auferri, vſque ad ipſam vitam patiamur; vt fidem eius & confeſſionem fortiter teneamus. Accipite rurſum Auguſtinum ſer. 85. de temp.* Inquiramus, *inquit*, poſt reſurrectionem & Aſcenſionem Domini, quid adhuc adijci poſſit Apoſtolorum perfectioni, per participationem Spiritus ſancti. Erat quidem in eis fides, ſed fidei conſtantia deerat. Iam quidem Chriſtum per vniuerſa poterant prædicare, ſed adhuc pro Chriſto vſque ad mortem certare non poterant. Vſqueadeò vt nullum ex diſcipulis coronauerit palma Martyrij ante aduentum Spiritus ſancti, &c. ſub ipſo Dominicæ Crucis tempore, alij ex

S. Aug.

B diſcipulis effugantur, alij vnius ancillæ voce terrentur, & metu corda trepida penetrante, Dominum ſuum negare cōguntur. Poſt illuſtrationem verò Spiritus ſancti, & confirmationem, cuſtodiis excruciati, verberibus afflicti, ibant gaudentes à conſpectu concilij, &c. Operante in ſe Spiritu ſancto, parum putant eſſe quod pro Chriſti amore patiuntur. Et qui antè verbis deterrebantur, nunc pœnis & cruciatibus roborantur; & Chriſtum Dominum non iam vocibus, ſed moribus confitentur; & dilectionis magnitudinem, ſanguinis effuſione teſtantur. Et inter hæc calefacti, & accenſi mero Dominicæ charitatis exclamant, non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

11. *Spiritus ſanctus, eſt Spiritus adoptionis, quo filij Dei efficimur, & quo inſpirante nobis ſpiritum orationis, clamamus, Abba Pater.* 5. *cont. Marc. cap. 4. à p.*

a Gal. 4. 6.
b Ioël. 2. 28.

VT certum eſſet *nos filios Dei eſſe* [a] *miſit Spiritum ſuum in corda noſtra, clamantem Abba Pater.* [b] *In nouiſſimis enim, inquit, diebus, effundam de meo Spiritu in omnem carnem.* Cuius gratia, niſi cuius & promiſſio gratiæ? Quis Pater, niſi qui & factor?

SPIRITVS SANCTVS. 11. SCHOL.

VT CERTVM ESSET. *Non quòd aliquis certâ ſcientiâ cognoſcere poßit ſe* amore vel odio dignum: *ſed quantùm in hac caligine poteſt dignoſci, filios nos eſſe Dei coniicimus ex fiducia filiali, quâ ad Deum accedimus, vt eum tanquam Patrem oremus, Spiritu adoptionis nos excitante ad orandum: quem Ioële teſte effuſurus erat in omnem carnem, id eſt non ſolùm populum Iudæum, ſed & Gentilem toto orbe diſperſum.* NOS FILIOS. *Gal. 4. 6.* Quoniam autem eſtis filij Dei, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra clamantem Abba Pater. *vbi D. Tho. lect. 3.* Quia Iudæi poſſent dicere, Galatas non eſſe adoptatos in filios Dei, cùm Chriſtus ex eis carnem non ſumpſerit, nec eis prædicauerit; vnde non videbantur in aliquo, Chriſto coniungi; ideo Apoſtolus modum huius adoptionis demonſtrans dicit, quòd & ſi non fuerunt coniuncti Chriſto ſecundùm carnem, ſcilicet quantùm ad gentem, neque ſecundùm prædicationem, tamen coniuncti fuerunt per Spiritum: & ex hoc adoptati ſunt in filios Dei. Vnde conuerſio Gentilium ſpecialiter ei attribuitur. Et ideo Petrus quando fuit reprehenſus quòd à Iudæis iuiſſet prædicare Gentilibus, excuſauit ſe per Spiritum ſanctum, dicens: Act. 11. 17. non poſſe reſiſtere Spiritui ſancto cuius inſtinctu hoc fecerat. *Quærentibus enim Iudæis ibid. verſu. 3.* Quare introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cum illis? *poſt multa Petrus de linteo pleno animalibus immundis, concludit:* Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, ſicut & nobis, qui credidi-

C mus in Dominum Ieſum Chriſtum; ego quis eram, qui poſſem prohibere Deum? *ſubiicit D. Thomas.* Et ideo, quia miſit Deus Pater, *qui infra à Tertull. factor dicitur & Creator, implens in nouo, quod de Spiritu per Ioëlem promiſerat in veteri Teſtamento:* Spiritum filij ſui in corda noſtra, Iudæorum ſcilicet, & Gentilium; coniungimur Chriſto, & per hoc adoptamur in filios Dei. *Quia ſicut Rom. 1. de Chriſto, vt homo eſt aſſumptus à Verbo ad vnigeniti dignitatem dicitur,* Prædeſtinatus filius Dei ſecundùm Spiritum ſanctificationis, factus ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem: qui de Spiritu ſancto conceptus eſt: quo ductus eſt Spiritu in deſertum, *cùm ſpecie columbæ eius capiti incubaſſet in Iordane baptizato cor-*

D *pore, cuius membra nos quoque efficimur in baptiſmo, renati ex aqua & Spiritu ſancto: quemadmodum, inquam, Spiritu ſancto in eo ſedente vox Patris de nube inclaruit dicens:* hic eſt filius meus dilectus; *& rurſum eadem vox de nube in Thabor intonuit: ita & nos in nube & mari, hoc eſt, ex aqua & Spiritu ſancto renati, ex auditu fidei vocem Patris nos in Spiritu ſancto adoptantis audiamus ſinguli baptizati:* hic eſt filius meus dilectus. *Porrò D. Tho. ibid. ſupra notat, interdum Patrem & filium expreſſè nominari: vt Spiritus ab vtroque procedere cognoſcatur. Hic autem Paulus dicit,* miſit Deus Spiritum filij ſui. Spiritus ſanctus, *inquit*, dicitur Spiritus filij, ſicut mittentis, & ſicut à quo procedit, & ſicut à quo habet Spiritus ſanctus quicquid habet ſicut & à Patre Io. 15. ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Dicit autem in

corda, quia duplex eſt generatio, vna carnalis, quæ fit per ſemen carnale miſſum in locum generationis: quod quidem ſemel licet ſit quantitate paruum, tamen virtute continet totum. Alia eſt ſpiritalis, quæ fit per ſemen ſpiritale tranſmiſſum in locum ſpiritalis generationis: qui quidem locus eſt mens ſeu cor hominis; quia in filios Dei generamur per mentis renouationem. Semen autem ſpirituale eſt gratia Spiritus ſancti 1. Io. vltimo. Qui natus eſt ex Deo, non peccat, quoniam generatio Dei conſeruat eum, &c. Et hoc ſemen eſt virtute continens totam perfectionem beatitudinis. *Si enim filij, & hæredes. Et gratia Dei vita æterna.* Vnde B dicitur pignus & arrha beatitudinis. Addit clamantem, id eſt clamare facientem, non magnitudine vocis, ſed magnitudine & feruore affectus. Tunc enim clamamus Abba Pater, quando per affectum accendimur calore Spiritus ſancti ad deſiderium Dei. &c. Quòd ſi filius, & hæres per Deum; quia Spiritus clamat in nobis, Pater; iam à tempore gratiæ, non eſt aliquis noſtrum qui in Chriſtum credimus, ſeruus: in timore ſcilicet ſeruiens. Io. 15. Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. Rom. 8. Ipſe Spiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei, &c. Dicit autem per Deum: quia ſicut Iudæi hæreditatem adepti ſunt per Dei repromiſſionem, & iuſtitiam: ita & Gentiles per Deum, id eſt per Dei miſericordiam. Rom. 15. Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum: *Syr. vt gentes laudibus celebrent Deum pro miſerationibus quæ in ipſas extiterunt:* vel per Deum id eſt per Dei operationem, vt dicit Eſaias: omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. *Hactenus D. Thomas. Quòd ſi Spiritus poſtulare facit ſicut oportet, & adiuuat infirmitatem: infirmi, hoc eſt inſufficientes ex nobis ſumus, tanquam ex nobis, orare ſicut oportet ſine gratia Spiritus actualiter adiuuante. Quis enim orat ſine cogitatione & voluntate bona orandi? & vnde cogitatio & voluntas bona, niſi à Deo præparante & excitante? Accipe Auguſtinum lib. de corrept. & grat.*

S. Aug. *c. 1. & 2.* Hanc fidem quæ ſine dubio VERA, ET PROPHETICA, ET APOSTOLICA FIDES EST, etiam D in fratre noſtro Floro inueniſſe me gaudeo. Vnde hi potiùs corrigendi ſunt quos quidem propitio Deo correctos eſſe iam exiſtimo, qui eum non intelligebant. Intelligenda eſt enim gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quâ ſolâ homines liberantur à malo; *ab omni autem malo liberari poſtulamus oratione Dominicâ, ad quam recitandam ex motu pietatis, excitamur à Spiritu ſancto:* & ſine qua nullum prorſus, ſiue cogitando, ſiue volendo & amando, ſiue agendo, faciunt bonum: non ſolùm vt monſtrante ipsâ quid faciendum ſit, ſciant, verùm etiam vt præſtante ipsâ faciant cum dilectione quod ſciunt. *Et certè fruſtra oraret Eccleſia, de ipſa oratione, vt & de quacumque pia actione loquens:* Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, VT CVNCTA E NOSTRA ORATIO, & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur; *ſi proximè, & efficaciter, ſine Dei gratia orare poſſemus. Hinc ſanctus Innocentius primus in ep. ad Patres Carthag. quæ eſt 91. apud Aug.* Pelagius, *inquit*, & Cæleſtius ſuaſuros ſe aliquibus eſſe confidunt, nos adiutorium Dei nec debere quærere, nec egere, cùm omnes ſancti nihil ſe ſine hoc agere poſſe teſtentur. *Ergo nec orare proximè, ſicut oportet, quod eſt opus optimum agere, quôque & bona omnia opera agere, & mala vitare impetramus.* CVIVS GRATIA? *quaſi diceret Spiritus gratiæ & orationis, non à Deo Martionis nouo, datus eſſe credendus eſt, qui nullum habuit Prophetam, qui illum ſuis filiis dandum promitteret: ſed à Deo Creatore miſ-* A *ſum certò credimus filiis ſuis in lege noua, qui illum in veteri per ſuos Prophetas promiſerat.* QVIS PATER? *Deus certè Marcionis fruſtra nomen Patris vſurpat, qui nos nec fecit, nec genuit. Sed ille verè Pater & dator Spiritus eſt orandus in noua lege, qui in veteri Creator & Pater eſt dictus. Vnde Moyſes:* nonne ipſe eſt Pater tuus, qui fecit te & creauit te?

Hoc loco ſubiiciendum non inutile duxi, quòd ſicut Chriſtus de Spiritu ſancto conceptus, ſic eodem Spiritu in ſpecie columbæ gemebundæ volucris, ſuper caput eius in Iordane ſedente, vnigenitus voce Patris filius agnitus eſt. Huic Propheta præcecinerat: Iſte eſt puer meus quem B elegi, poſui ſuper eum Spiritum meum. *Et in cruce cruciatus vt nos pareret eodem Spiritu* clamans, Abba Pater ignoſce illis, &c. cum clamore valido & lacrymis exauditus pro ſua reuerentia, *de reis gehennæ, fecit adoptionis filios*, tribus in terra teſtimonium perhibentibus: Spiritu ſcilicet, aquâ, & ſanguine. *Spiritu, quem emiſit, moriens vt nos mortuos peccato, ad vitam gratiæ excitaret: aqua, & ſanguine, quem fudit ex latere.*

Porrò vt eodem Spiritu viueremus adoptionis filij, quæ fit in ſimilitudinem naturæ, quo renati ſumus; vt malignis ſpiritibus inceſſanter inſidiantibus vitæ noſtræ, nos ſemper vigilare & orare volens, & numquam deficere, ne in tentationem induceremur, miſit Spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, C Abba Pater, *& iuxta Zachariam, promiſſa ſua complet in nobis: ita enim cap. 12. 10.* Et effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem Spiritum gratiæ & precum: & aſpicient ad me quem confixerunt: & plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum, & dolebunt ſuper eum, vt doleri ſolet in morte primogeniti. *Vbi nota primò ſpiritum orationis cum planctu iungi, vt conſonet Paulo tribuenti Spiritui ſancto orationis authori, & motori, gemitus inenarrabiles. Secundò planctum columbæ in foraminibus petræ clauis & lanceâ confixæ, vt vnigenitum Patris & primogenitum omnis creaturæ, primogenitum mortuorum pro peccatis noſtris mortuum orando lugeamus, &* cum clamore valido & lacrymis exauditum *imi-* D *tantes, & per mortem eius Patrem orantes, gratiam impetremus. Tertiò in Hebræo haberi loco* gratiæ, *vocem*, chen, *quæ ſignificat gratiam, quâ gratioſi & & amabiles ſumus. De qua Epheſ. 1. 5.* Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. *Chaldæus vertit:* Spiritum miſericordiæ, & miſerationum. *Arias Montanus*, ſpiritum compaſſionis & deprecationis. *Oratio quippe & deprecatio ex compaſſione plerumque naſcitur. Quartò, loco* precum, *70. transferunt* miſericordiæ. *Chald.* miſerationum. *Clarius.* Propitiationis. *Radix enim* chauan *ſignificat miſereri, & inde precari. Sanctus Remigius in gloſſa citatus, notat in effuſione largitatem Spiritus, in Spiritu precum* quos Spiritus ſanctus replet, eos ſtatim ad orationem accendit. E *Vbi nota tres effectus præcipuos Spiritus ſancti. Primò enim dat gratiam per quam grati ſumus Deo. Secundò dat ſpiritum orationis & precum per quas miſerias omnes & tentationes euadamus, & omnia bona impetremus. Tertiò eleuans oculos noſtros ad Ieſum Chriſtum crucifixum per eius merita quidlibet impetremus. Adeò autem Spiritus ſancti donum eſt vt teſte Paulo, nemo dicere poſſit & dignè, corde vel ore pronuntiare* Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto.

Sicut autem non omnes Deus adoptat in filios, ſed fideles tantùm, quibus poteſtatem dedit filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. *Ita nec omnibus dat ſpiritum gratiæ & precum. Nam vt alibi diximus ex S. Proſpero lib. 1. reſponſ. ad Capitula Gallorum cap.* 4. Nec poſſumus dicere quòd ibi ſit gratiæ voca-

tio, vbi matris Eccleſiæ adhuc nulla eſt regeneratio. *Et ex ep. Synodica 265. Epiſcoporum Africæ exulum in Sardinia.* De gratia non dignè ſentit quiſquis eam putat omnibus hominibus dari: *gratiam non quamcumque, ſed veram adoptionis gratiam intelligit*: cùm non ſolùm non omnium ſit fides 2. Theſſ. 3. 2. Sed adhuc nonnullæ gentes inueniantur ad quas fidei prædicatio non peruenit. B. autem Apoſtolus dicit Rom. 10. quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? non itaque gratia omnibus datur, quandoquidem ipſius gratiæ participes eſſe non poſſunt, qui fideles non ſunt; nec poſſunt credere, ad quos inuenitur ipſe fidei auditus minimè perueniſſe. *Donum Dei proprium, & adoptionis filiis ab eo effuſum docet Auguſtin, Ambroſium etiam referens, libro de dono perſeuerantiæ cap. 23. vbi orationem dicit eſſe potentiſſimum ad conuerſionem infidelium, & perſeuerantiam in fide & gratia, contra omnes tentationes medium.*

S. Aug. Quando, *inquit*, non oratum eſt in Eccleſia pro infidelibus, atque inimicis eius, vt crederent? quando fidelis quiſquam, amicum, proximum, coniugem habuit infidelem, & non ei petiuit à Domino mentem obedientem in Chriſtianam fidem? Quis autem ſibi vnquam non orauit vt in Domino permaneret? aut quis Sacerdotem ſuper fideles Dominum inuocantem; ſi quando dixit, da illis Domine in te perſeuerare vſque in finem non ſolùm voce auſus eſt, ſed ſaltem cogitatione reprehendere, ac non potiùs ſuper talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente reſpondit amen? cùm aliud in oratione Dominica non orent fideles, dicentes maximè illud; ne nos inferas in tentationem, niſi vt in ſancta obedientia perſeuerent? ſicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata eſt, & creſcit, & creuit Eccleſia, quâ fide creditur gratiam Dei non ſecundùm fidem accipientium dari: quandoquidem non oraret Eccleſia, vt daretur infidelibus fides, niſi Deum crederet, & auerſas, & aduerſas hominum ad ſe conuertere voluntates: nec oraret Eccleſia, vt perſeueraret in fide Chriſti, non decepta vel victa tentationibus mundi, niſi crederet Dominum ſic in poteſtate habere cor noſtrum, vt bonum quod non tenemus niſi propriâ voluntate, non tamen teneamus, niſi ipſe in nobis operetur & velle. Nam ſi hæc ab ipſo quidem poſcit Eccleſia, ſed à ſeipſa ſibi dari putat, *aduerte quomodo vrgeat, nec totam Eccleſiam habere à ſeipſa, ſed à Deo orationis donum, à quo habet & fidem, quâ fidelis eſt facta ſponſa, de Iudæis & Gentilibus ab infidelitate conuerſa*: non veras ſed perfunctorias orationes, habet, quod abſit à nobis. Quis enim veraciter gemat, *vero gemitu columbæ, cuius Spiritu ductus eſt Ieſus in deſertum vt tentaretur à diabolo, quem oratione indefeſſa, & Scripturæ ſacræ allegatione trina deuicit*: deſiderans accipere quod oret à Domino, ſi hoc à ſeipſo ſe ſumere exiſtimet, non ab illo? præſertim quoniam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe Spiritus, ait Apoſtolus Rom. 8. 26. interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui enim ſcrutatur corda ſcit quid ſapiat Spiritus, quia ſecundùm Deum interpellat pro ſanctis. Quid eſt, ipſe Spiritus interpellat, niſi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus, ſed veracibus, quoniam veritas eſt Spiritus? ipſe eſt enim de quo alio loco dicit: *Gal.* 4. 6. miſit Deus Spiritum filij ſui in corda noſtra clamantem. Abba Pater. Et hîc quid eſt, clamantem, niſi clamare facientem, tropo illo quo dicimus lætum diem qui lætos facit? quod alibi manifeſtat, vbi dicit: *Rom.* 8. 15. non enim accepiſtis Spiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum; in quo clamamus Abba Pater. Ibi dixit clamantem, hic verò in quo clamamus: aperiens videlicet quomodo dixerit clamantem, quod eſt, ſicut iam expoſui, clamare facientem. Vbi intelligimus, & hoc ipſum eſſe donum Dei, vt veraci corde & ſpiritaliter clamemus ad Deum.

Vbi concludit præciſè in rem noſtram: Attendant ergo quomodo falluntur, qui putant eſſe à nobis, non dari nobis, vt petamus, quæramus, pulſemus: & hoc eſſe dicunt, quòd gratia præceditur meritò noſtro, vt ſequatur illa cùm accipimus petentes, & inuenimus quærentes, aperiturque pulſantibus: NEC VOLVNT INTELLIGERE, ETIAM HOC DIVINI MVNERIS ESSE, VT OREMVS: hoc eſt petamus, quæramus, atque pulſemus. Accepimus enim ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus; Abba Pater. Quod vidit B. Ambroſius: ait enim: *in commentario ſcil. ſuper Eſaiam*: ET ORARE DEVM, GRATIÆ SPIRITALIS EST: SICVT SCRIPTVM EST. 1. *Cor.* 12. 3. NEMO DICIT DOMINVS IESVS, NISI IN SPIRITV SANCTO. *tam porrò verum eſt ſine inſpiratione actuali Spiritus ſancti iuſtum non poſſe proximè orare ſicut oportet, vt de oratione ſicut & de cæteris actibus piis cum Concil. Trident. ſancitum ſit. ſeſſ. 6. can. 3. & Concil. Arauſic. 2. can. 6. Concludit ibidem Auguſtinus*: hæc igitur quæ poſcit, eſſe à Domino, & ſemper ex quo eſſe cœpit, poſcit Eccleſia; iſta Deus vocatis ſuis daturum ſe eſſe præſciuit, vt in ipſa prædeſtinatione iam dederit; quod Apoſtolus ſine ambiguitate declarat. Scribens ad Timotheum 2. *Tim.* 1. 8. *& ſeq.* Collabora, *inquit*, Euangelio ſecundùm virtutem Dei ſaluos nos facientis, & vocantis vocatione ſuâ ſanctâ, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundùm ſuum propoſitum, & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora æterna, &c. Ille itaque dicat Eccleſiam aliquando in fide ſua non habuiſſe veritatem prædeſtinationis huius & gratiæ, quæ nunc contra nouos hæreticos curâ diligentiori defenditur: ille, inquam, hoc dicat, qui dicere audet aliquando eam non oraſſe, vel veraciter non oraſſe, ſiue vt crederent infideles, ſiue vt perſeuerarent fideles. Quæ bona ſi ſemper orauit, ſemper ea Dei dona eſſe vtique credidit, nec ab illo eſſe præcognita, vnquam ei negare fas fuit. Ac per hoc prædeſtinationis huius fidem, quæ contra nouos hæreticos nouâ ſolicitudine nunc defenditur, numquam Eccleſia Chriſti non habuit.

Lubet memoratum orationis donum ex Ambroſio ab Auguſtino prætitato confirmare lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 12. vbi de adoratione Patris in Spiritu & veritate Io. 4. Non ſolùm, *inquit*, hoc exemplo diuinitatem ſancti Spiritus vultis negare, ſed etiam in Spiritu adorare Deum, tanquam ad ſubiectionem Spiritus deriuatis. Cui loco reſpondebo breuiter, quia ſpiritus plerumque ponitur pro gratia ſpiritali, ſicut & Apoſtolus dixit: quia ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, HOC EST GRATIA SPIRITALIS: niſi fortè gemitus vos ſancti Spiritus audire potuiſtis. Ergo & hîc adoratur Deus, non in malitia cordis, ſed in gratia ſpiritali. In animam enim maleuolam non intrat ſapientia; quia nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto. Statimque ſubdidit: diuiſiones verò gratiarum ſunt. Non igitur hoc ad plenitudinem, nec ad portionem SPIRITVS poteſt pertinere; quia neque humana mens eius plenitudinem capit, neque in vllas ſui diuiditur ſectiones, ſed donum gratiæ ſpiritalis infundit, in quo non adorat, niſi qui veritatem diuinitatis eius pio haurit affectu. *Et lib. 6. Epiſtolarum ep. 40. ad Horontianum quærentem quis*

ſit ſpiritus poſtulans pro nobis, &c. Moueri te indica-A ſti, de quo ſpiritu dictum ſit; qui poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Superiora igitur repetamus, vt lectio manifeſtet quod quærimus. Similiter, *inquit*, & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtræ orationis. Nonne tibi videtur Spiritus ſanctus qui adiutor nobis eſt, ſicut ille cui dicitur, adiutor meus eſto ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus? quis enim alius ſpiritus qui poſſit docere Paulum, quid oraret? docet autem Spiritus Chriſti, ſicut & Chriſtus orare diſcipulos ſuos. Quis autem poſt Chriſtum doceret niſi Spiritus eius, quem ipſe miſit vt doceret & dirigeret orationes noſtras? oramus enim Spiritu, oramus & mente, vt benè mens poſſit orare, præcedit Spiritus, & deducit eam in viam rectam, ne obrepant carnalia, ne minora, ne etiam maiora viribus. Vnicuique enim datur manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem. Denique ſcriptum eſt, petite magna, & parua adiicientur vobis: petite cœleſtia, & terrena adiiciuntur. Ergo vult nos maiora petere, non in terrenis morari. Ille autem ſcit quid tribuat, diuidens ſingulis prout vult. Dicite enim interdum, ſciens menſuram quam nos ignoramus, non poteſtis hoc modò accipere. Peto mihi paſſionem martyrij. Spiritus promptus eſt: ſed videns infirmum carnis meæ, ne dum maiora cupio, minora amittam, dicit: non potes hæc accipere. Quales occaſiones habui? & de ipſo propè fine reuocatus ſum, &c. Ergo quia nos neſcimus quid oremus, & quomodo oporteat, poſtulat pro nobis Spiritus ſanctus: eſt enim Spiritus aduocati noſtri Ieſu: & poſtulat gemitibus ineffabilibus. Dolet enim pro nobis & Chriſtus Eſa. 53. & Deus Pater dicit Ierem. 4. ventrem meum doleo. Et frequenter indignantem eum legimus, & dolentem. Gemit autem, vt auferat peccata noſtra, doceat nos agere pœnitentiam. Eſt enim pius gemitus, & plenus authoritatis, de quo dicit Propheta, & gemitus meus non eſt abſconditus à te. Non enim latebat vt Adam, ſed dicebat: 1. Par. 21. Ecce ego Paſtor: & grex iſte quid deliquit? ego peccaui; in me vindica. Ex hoc igitur gemitus Spiritus Dei, & ille Prophetæ gemitus benè ineffabilis, quia cœleſtis. Etenim quæ D in cœlo audiuit Paulus, ineffabilia audiuit, vt fari ea homines non debeant; ſed quæ occulta hominibus, Deo nota ſunt. Nouit enim omnia qui ſcrutator eſt cordis, ſed illa ſcrutatur quæ mundauit Spiritus. Nouit ergo Deus quid poſtulet Spiritus, & quæ ſpiritus ſapientia ſit, quia interpellat pro ſanctis, ſicut habes, *ſcriptum*: quia & ſpiritus interpellat pro nobis. Pro quibus enim paſſus eſt, *in quo iuxta Tertullianum Deus Spiritum ſuum cum tota patientia collocâuit*, & quos ſanguine mundauit ſuo, pro iis interpellat & ſpiritus.

Eadem doctrina confirmatur à B. Gregorio. lib. 2. Mor. cap. 21. in primum caput Iob. Vbi de Iob in terram cadente & adorante, Chriſtumque incarnatum exprimenteſic fatur. Mediatori, *inquit*, in terra quaſi corruiſſe, eſt nullis ſignis præcurrentibus, inopinatè ad E gentes veniſſe. Benè autem dicitur, quòd corruens adorauit, quia dum ipſe humilitatem carnis ſuſcepit, in ſe credentibus vota humilitatis infudit. Fecit enim, quia fieri docuit: ſicut & de eius ſpiritu dicitur: ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Neque enim petit qui æqualis eſt, ſed poſtulare dicitur, quia nimirum quos repleuerit, poſtulantes facit. *Et homil. 30. in Euang. in verba* paracletus autem Spiritus ſanctus. Idcirco, *inquit*, Paracletus dicitur, quia pro errore delinquentium apud iuſtitiam Patris interuenit. Qui vnius ſubſtantiæ cum Patre & Filio, exorare pro delinquentibus perhibetur, quia eos quos repleuerit, exorantes facit. Vnde & Paulus dicit: & ipſe enim Spiritus poſtulat pro nobis, &c. ſed diceret quis: minor eſt qui poſtulat, quàm qui poſtulatur: quomodo ergo Spiritus poſtulare dicitur, qui minor non eſt? ſed ipſe ſpiritus poſtulat, quia ad poſtulandum eos quos repleuerit inflammat. Conſolator autem idem Spiritus vocatur, quia de peccati perpetratione mœrentibus, dum ſpem veniæ præparat, ab afflictione triſtitiæ mentem leuat. *Et lib. 8. Indict. 3. ep. 50. ad Dominicum Domitianum*: Omnipotens Deus ſuâ vos protectione circuntegat, greſſuſque veſtros in timoris ſui tramite conſeruet, voſque pro me ad orandum excitet, vt & veB ſtris interceſſionibus mea ſtudia in viam vitæ dirigantur. *Et lib. 11. Indict. 6. ep. 49. ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum.* Omnipotens Deus cordi beatitudinis veſtræ aſpiret, vt pro me orare aſſiduè curetis.

Subiicio & Fulgentium noſtrum ep. 4. ad Probam de oratione cap. 2. Quia, *inquit*, frequenter Deus à nobis offenditur, neceſſarium eſt vt frequenti oratione, & iugi cordis compunctione mitigetur. Compunctio enim cordis excitat orationis affectum: oratio humilis diuinum promeretur auxilium. Compunctio cordis vulnera ſua reſpicit, oratio verò medelam ſanitatis expoſcit. Et ad hæc quis idoneus? Quis enim vel orare competenter valeat, niſi medicus ipſe nobis initium deſiderij ſpiritalis infundat? C aut quis perſeuerare in oratione queat, niſi Deus in nobis hoc quod cœpit augeat, quod ſeminauit enutriat. & quod miſericordiâ præcedente gratis donauit indignis, ad effectum perfectionis miſericordiâ ſubſequente perducat? ſic enim à nobis poterit boni operis meritum non perire, ſi Deus auctor atque adiutor ſemper glorificetur in opere. *Deduxerat Fulgentius ipſum orationis donum à Deo nobis eſſe ex epiſtola 121. Auguſtini ad aliam Probam cap. 15.* Eſt, *inquit*, in nobis quædam, vt ita dicam, docta ignorantia, ſed docta Spiritu Dei qui adiuuat infirmitatem noſtram. Quid enim oremus, ſicut oportet neſcimus. Sed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quis Spiritus ſapiat, quia ſecundùm Deum interpellat pro ſanctis. Quod non ſic eſt intelligendum, vt exiſtimemus ſanctum Spiritum Dei, qui in Trinitate incommutabilis Deus eſt, & cum Patre & Filio vnus Deus, tanquam aliquem qui non ſit quod Deus eſt, interpellare pro ſanctis. Dictum quippe eſt, interpellat pro ſanctis, quia interpellare ſanctos facit, ſicut dictum eſt Deut 13. tentat vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligatis eum, id eſt vt ſcire vos faciat. Interpellare vtique ſanctos facit gemitibus inenarrabilibus, inſpirans eis deſiderium, etiam adhuc incognitæ tantæ rei, quam per patientiam expectamus. Quomodo enim narratur, quandò deſideratur quod ignoratur? non vtique ſi omnimodò ignoraretur, non deſideraretur: & rurſus, ſi videretur, non deſideraretur, nec gemitibus quæreretur. *Et libro contra ſermonem Arrianorum cap. 25. eundem locum Pauli retexens*: Apoſtolus, accepiſtis, *inquit*, Spiritum adoptionis filiorum, &c. & alibi eundem commemorans Gal. 4. miſit, inquit, Deus Spiritum filij ſui, &c. quomodo ibi in quo clamamus, quomodo hic clamantem, niſi quia clamantem hic ait clamare facientem? &c. non ergo ſcimus per nos ipſos quid oremus ſicut oportet, ſed ipſe Spiritus interpellat, id eſt interpellare nos facit quæ ſunt ſecundùm Deum? Quod niſi faciat, non oramus, niſi ſecundùm iſtum mundum, *alludit ad illud Iacobi: petitis & non accipitis, eo quod malè petatis, vt*

S. Aug. (margin, left, at "ſti")
S. Aug. (margin, right, at "docta ignorantia")
S. Aug. (margin, right, at "adoptionis filiorum")

in concupiſcentiis veſtris inſumatis: ad explendam concupiſcentiam carnis, & concupiſcentiam oculorum, & ambitionem ſæculi, quæ non ſunt à Patre, ſed ex mundo ſunt. *V. locum integrum Schol.* 13.

A

Rurſum differentiam notat veteris & nouæ legis in Spiritu timoris & charitatis. Vt enim bona temporalia veteres petebant, & mala à ſe pelli poſcebant, nunc nos æterna deprecamur. Hinc Auguſtinus ep. 120. *ad Honoratum cap.* 21. Fidelibus, *inquit*, ad nouum Teſtamentum pertinentibus quamuis dicat Apoſtolus non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis, &c. Id eſt vt fides in nobis ſit, quæ per dilectionem operatur, non tam timendo pœnam, quàm amando iuſtitiam: tamen quia non fit anima iuſta niſi participatione melioris qui iuſtificat impium, quid enim habet quod non accepit? non debet ſibi tribuendo quod Dei eſt, ita gloriari tanquam non acceperit. Ob hoc enim dictum eſt, noli altum ſapere ſed time. *Quid timeat? ſubiicit*, timet anima ne amittat ipſam gratiam quâ in illa factum eſt, vt eam non peccare delectet, qua timet ne Deus eam deſerat, etiam ſi nullis dolorum cruciatibus puniat, &c. Timet adultera ne vir infeſtus adueniat: timet caſta, ne offenſus abſcedat. *Timet ne ſuâ negligentiâ, amore proprio, vel aliquâ occultâ ſuperbiâ Spiritus gratiæ & orationis, orandi inſpirationes ſubtrahat, vnde ſuprà dixit Ambroſius de ſpiritu adiuuante infirmitatem*, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. *Inſtat & Pſaltes*, Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. *Hinc orat Eccleſia* da nobis Spiritum cogitandi quæ recta ſunt. Excita Domine corda noſtra. *Quod vtique non oraret, ſi ſemper etiam in iuſtis orandi facultas actualis eſſet. Si enim ex Auguſtino ad Vitalem:* ſcimus gratiam ad ſingulos actus dari, *Profectò negandum non eſt etiam ad orationis actus neceſſariam eſſe cogitationem piam & inſpirationem actualiter orandi; quantumuis habeamus in nobis fidei habitum, & orandi principium, cuius defectu infideles orare non poſſunt. Licet enim præcipiatur nobis vt oremus, non ſemper de hoc præcepto cogitamus, nec ad orandum actu excitamur. Pulchrè Auguſtinus lib.* 1. *ad Simplicianum q.*2. *circa f.* Præcipitur, *inquit*, vt credamus, vt dono accepto Spiritus ſancti per dilectionem benè operari poſſimus. Sed quis poteſt credere, niſi aliquâ vocatione, hoc eſt aliquâ rerum teſtificatione tangatur? Quis habet in poteſtate tali viſo attingi mentem ſuam, quo eius voluntas moueatur ad fidem? *hinc ſæpius Auguſtinus repetit illud ſcriptura: non eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum & via noſtra:* quis autem animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? aut quis habet poteſtatem, vt vel occurrat quod eum delectare poſſit, vel delectet, cùm occurrerit? cùm ergo ea nos delectant quibus proficiamus ad Deum, inſpiratur hoc & præbetur gratiâ Dei, non nutu noſtro, & induſtriâ aut operum merito comparatur: quia vt ſit nutus voluntatis, vt ſit induſtria, vt ſint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur. Propterea petere iubemur vt accipiamus, & quærere vt inueniamus, & pulſare vt aperiatur nobis. Nonne aliquando ipſa oratio noſtra ſic tepida eſt, vel potiùs frigida, & penè nulla, imò omnino interdum ita nulla, vt neque hoc in nobis cum dolore aduertamus, quia ſi vel hoc dolemus, iam oramus. Quid ergo aliud oſtenditur nobis, niſi quia & petere & quærere, & pulſare ille concedit, qui vt hæc faciamus iubet. Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: quandoquidem nec velle, nec currere, NISI EO MOVENTE ATQVE EXCITANTE POTERIMVS.

S. Aug.

B

C

S. Aug.

S. Aug.

D

S. Aug.

E

Hinc Venerabilis Beda in cap. 8. *Rom. Omnes prætereo Apoſtoli locos per Auguſtinum expoſitos & alios in rem noſtram congerit ex ep. ad Sixtum, libro* 1. *cont. Manichæos. lib. cont. Maximinum.* 1. *&* 2. *in ep. ad Probam. Ex tract. Euang. ſecundùm Io.* 6. *ex lib. de dono perſeuerantiæ ex tract. Pſalmi* 53. *Quibus omnibus conſtat nos non benè orare niſi Spiritu ſancto excitante, de quo rurſum Auguſtinus ep.* 105. *ad Sixtum.* Quapropter, *inquit*, ne ſe vel ipſius orationis meritum extollat, etiam ad vincendas temporalium cupiditates, & diligenda bona æterna, atque ipſum fontem omnium bonorum DOMINI ADIVTORIVM DATVR ORANTI, fides erat, quæ data eſt non oranti quæ vtique niſi data eſſet, orare non poſſet. Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt, &c. vt autem habitet Spiritus ſanctus, nonne vbi vult ſpirat, & charitas Dei, ſine qua nemo benè viuit, diffunditur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, &c. Sicut enim non haberet homo ſapientiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, &c. niſi ſecundùm Propheticum eloquium accepiſſet Spiritum ſapientiæ & intellectus, &c. ſicut non haberet virtutem, charitatem, continentiam, niſi accepto ſpiritu, de quo dicit: non accepiſtis ſpiritum timoris, ſed virtutis & charitatis, & continentiæ: ita non haberet fidem, niſi accepiſſet ſpiritum fidei, de quo idem ipſe dicit: habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſecundùm quod ſcriptum eſt: credidi propter quod, &c. Non autem meritò accepiſſe ſed miſericordiâ eius qui cuius vult miſeretur, manifeſtiſſimè oſtendit, vbi de ſeipſo ait: miſericordiam conſecutus ſum, vt fidelis eſſem. Si dixerimus meritum præcedere orationis, vt donum gratiæ conſequatur; impetrando quidem oratio quicquid impetrat, euidenter DONVM DEI ESSE OSTENDIT, ne homo exiſtimet à ſeipſo ſibi eſſe, quod ſi in poteſtate haberetur, non vtique poſceretur: *poſcitur autem ab Eccleſia dicente Dominicâ nonâ poſt Pent. Pateant aures miſericordiæ tuæ Domine precibus ſupplicantium: & vt petentibus deſiderata concedas, fac nos quæ tibi ſunt placita poſtulare. Et Dominicâ* 22. *Præſta vt quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur, & Dominica* 12. *de cuius munere venit, vt tibi à fidelibus tuis dignè & laudabiliter ſeruiatur:* Veruntamen ne ſaltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, ſed iam nec gratia eſſet, quia debita redderetur, ETIAM IPSA ORATIO INTER GRATIÆ MVNERA REPERITVR. Quid enim oremus, ait Doctor Gentium, ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid eſt autem interpellat, niſi interpellare nos facit, nobiſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum, ſicut illud in Euangelio; non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Neque enim & hoc ita fit de nobis, tanquam nihil facientibus nobis. Adiutorium igitur Spiritus ſancti ſic expreſſum eſt, vt ipſe facere diceretur, quod vt faciamus, facit. Nam non eſſe intelligendum ſpiritum noſtrum, de quo dictum eſt, interpellat, &c. Sed Spiritum ſanctum, quo noſtra infirmitas adiuuatur, ſatis ipſe demonſtrat Apoſtolus. Inde enim cœpit: Spiritus, *inquit*, adiuuat infirmitatem noſtram, &c. ſicut ergo nemo rectè ſapit, rectè intelligit, rectè conſilio ac fortitudine præualet, nemo ſcienter pius eſt, vel piè ſciens: nemo timore caſto Deum timet, niſi acceperit ſpiritum ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ, & pietatis, & timoris Dei: nec habet quiſquam virtutem veram, charitatem ſinceram, continentiam religioſam, niſi per Spiritum virtutis, & charitatis, & continentiæ: ita ſine ſpiritu fidei,

fidei, non eſt rectè quiſpiam crediturus, NEC SINE SPIRITV ORATIONIS SALVBRITER ORATVRVS. Non quia tot ſunt ſpiritus, ſed omnia hæc operatur vnus atque idem Spiritus diuidens propria vnicuique prout vult: quia Spiritus vbi vult ſpirat: ſed quod fatendum eſt, aliter adiuuat, nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nam nondum inhabitans, adiuuat vt ſint fideles, inhabitans adiuuat iam fideles. *Et in ep. ad Vitalem circa f.* Gratias ei non immeritò agimus de iis quibus ei non credentibus, & eius doctrinam voluntate impiâ perſequentibus, miſericordiam prærogauit, eoſque ad ſeipſum omnipotentiſſimâ facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit, &c. nemo eſt tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat Deum facere, quod rogari ſe præcepit vt faciat, &c. Homines qui erant auerſi & aduerſi, conuertuntur ad Dominum, & velle incipiunt, quod nolebant, & habere fidem quam non habebant, quod vt fiat in eis, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis. Ipſi enim quomodo inuocabant, in quem non crediderunt? cùm verò factum fuerit quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiæ, & pro eis, & ab eis.

S. Aug.

Atque ex dictis patet orationem quâ cætera dona impetrantur, magnum eſſe Spiritus ſancti donum, propter quod magnæ ſunt Deo gratiæ referendæ, ſicut agebat Dauid cùm diceret Pſalmo 65. Benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me. *Quæ duo ſic inter ſe connexa ſunt, vt quandiu oratio perſeuerat, tandiu miſericordia perduret. Vnde Auguſtinus ibidem:* Quandiu, *inquit*, hîc ſumus, hoc rogemus Deum, vt non à nobis amoueat deprecationem noſtram, & miſericordiam ſuam: id eſt, vt perſeueranter oremus, & perſeueranter miſereatur. Multi enim langueſcunt in orando, & in nouitate ſuæ conuerſionis feruenter orant, poſteà languidè, poſteà frigidè, poſteà negligenter. *Poſteà vt ſuprà dixit, nulliter. Et ſic gradatim poſt deſertum Deum, deſeritur à Deo, & tepidus euomitur, & ſubtrahitur ab eo orationis Spiritus.* Quaſi ſecuri ſunt. Vigilat hoſtis, dormis tu. Ipſe Dominus præcepit in Euangelio Luc. 18. quia oportet ſemper orare & numquam deficere, &c. ergo non deficiamus in oratione. Ille quod conceſſurus eſt, & ſi differt, non aufert. Securi de pollicitatione ipſius, non deficiamus orando, ET HOC EX BENEFICIO IPSIVS EST. Propterea dixit: benedictus Deus meus, qui non amouit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me. Cùm videris non à te amotam deprecationem tuam, ſecurus eſto, quia non eſt amota miſericordia eius. *Vnde & Hugo Card. ibid.* Ponit, *inquit*, duas cauſas. Prima quia facit nos perſeuerare in oratione. Vnde dicit, qui non amouit, &c. amouetur oratio quæ non perſeuerat: quæ autem perſeuerat, non amouetur. Secunda cauſa eſt, quia quod ſuggerit vt petamus, largitur petentibus. Vnde addit, & miſericordiam ſuam hoc enim petendum eſt, ſcilicet miſericordia Dei. Si nos primum amoueamus, ſcilicet orationem: timere poſſumus, ne Deus amoueat miſericordiam. *Sed aliam ſtatim ſuggerit Hugo cauſam propter quam Deus priùs deſertus, ita deſerit hominem vt etiam amoueat ab eo orationem, & miſericordiam: ex loco Eſaiæ 57.10.* Viam manus tuæ inueniſti, propterea non rogaſti. 70. *autem* confortata quia feciſti hæc: propterea non rogaſti me. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Requiem viarum tuarum inueniſti. propterea non ægrotaſti. *Vt enim infirmus & miſer non fidit in viribus ſuis, nec in via manus ſua nititur, qui ægritudinem ſuam agnoſcit, rogat medicum, & inſtanter eum reclamat, ex aduerſo ſuperbus &* A *ſuis fidens viribus non rogat, ita orationem deſerit, & meretur vt ab eo Deus auferat miſericordiam & gratiam. Vnde Pſaltes hoc valde timens, vt ſupra diximus: inſtanter orabat:* Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. *Et rurſum Pſal. 118.* Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque. *Vbi Aug. Concione 13.* Hoc eſt non omnino ex ore Petri, *quem Chriſtus vigilare & orare monuerat, quo monito & inſpiratione neglectâ corruit de ſe præſumendo*, in quo erat typus Eccleſiæ, verbum veritatis ablatum eſt: qui etſi ad horam negauit timore turbatus, tamen flendo eſt reparatus: & confitendo eſt poſteà coronatus. B Totum itaque corpus Chriſti loquitur, id eſt Eccleſiæ ſanctæ vniuerſitas. In quo toto corpore, ſiue quia negantibus plurimis remanſerunt fortes qui vſque ad mortem pro veritate certarent; ſiue quia & ex iis qui negauerunt, multi reparati ſunt, non eſt ablatum ex eius ore verbum veritatis vſque valde. *Id eſt vſque in finem.* Quod autem ait, ne auferas: intelligendum eſt, ne auferri ſinas: propter quod orando dicimus: ne nos inferas in tentationem. Et ait ipſe Dominus ad Petrum. Rogaui inquit, pro te, ne deficiat fides tua, hoc eſt ne auferatur de ore tuo verbum veritatis vſque valde.

S. Aug.

Defecerat ad tempus humanâ fragilitate, vigilantia, fides, humilitas, oratio Petri. Vnde iuſto Dei iudicio in negationem incidit, nec donec reſpexit Ieſus Petrum interiori clementiæ oculo, pro peccato ſuo Petrus, nec orauit, C *nec fleuit. Reſpexit Ieſus, & fleuit amarè Petrus, & exaudiuit Dominus vocem fletus eius. De orationis quippe gratia actuali ſicut & de cæteris Spiritus ſancti donis, idem ſentiendum eſt quod ait Auguſtinus in ep. 107. ad Vitalem, vbi cùm de gratia adoptionis habituali dixiſſet, cuius ſolius ſunt capaces infantes baptizati;* Quoniam ergo propitio Chriſto Chriſtiani Catholici ſumus, ſcimus gratiam Dei nec paruulis nec maioribus ſecundùm merita noſtra dari: *ſtatim ſubiicit de actuali:* ſcimus maioribus ad ſingulos actus dari. *Tum verò ſubdit.* Scimus non omnibus hominibus dari, &c. ſcimus eis quibus datur, miſericordiâ Dei gratuitâ dari. Scimus eis quibus non datur iuſto iu-D dicio Dei non dari. *Et quidem de Gentilibus apertum eſt iuſtum Dei iudicium, quod præter originale peccatum, multa voluntaria crimina addiderint quibus à Deo iuſtè reprobantur. Sed de adoptionis filiis de fide eſſe ſæpè diximus, eos quantum ad gratiam habitualem non deſeri à Deo niſi Deum priùs deſerant peccato mortali; nec gratiâ actuali neceſſariâ, maximè Spiritu adoptionis poſtulante, hoc eſt poſtulare faciente, niſi ipſi priùs Deum deſerant, vel ſuâ ſuperbiâ, vel inſpirationum negligentiâ. Concludamus pro hac orationis gratia cum Doctore Angelico lect. 5. in caput 8. Rom. circa f.* Ponit, *inquit*, modum auxilij Spiritus ſancti, dicens quod ipſe Spiritus poſtulat, &c. quod videtur ſuffragari errori Arrij & Macedonij qui poſuerunt Spiritum ſanctum eſſe creaturam, & minorem Patre & Filio. Poſtulare enim eſt minoris. Sed ſi ex eo quod E dicit eum poſtulare intelligamus eum eſſe paſſibilem creaturam, & Patre minorem. Conſequens eſt etiam quod ex eo quod dicit eum gemitibus poſtulare, intelligimus eum eſſe paſſibilem creaturam beatitudine carentem, quod nullus hæreticus vnquam dixit; nam gemitus ex dolore eſt, qui ad miſeriam pertinet: & ideo exponendum eſt, poſtulat, id eſt, facit nos Spiritus S. poſtulare, in quantùm in nobis recta deſideria cauſat, nam poſtulatio eſt deſideriorum explicatio. Deſideria autem recta ex amore charitatis proueniunt, quam in nobis facit Spiritus ſanctus Rom. 5 Charitas Dei diffuſa, &c. Spiritu autem ſancto dirigente & inſtigante cor noſtrum, & noſtra deſideria non poſſunt eſſe niſi nobis vtilia. Eſa. 4. Ego Dominus do-

Labia doloſa ſi in hominum quibuſcumque ſertens te vtilia. Eius autem quod multum deſideramus & deſideranter petimus dilationem cum dolore & gemitibus patimur: & ideo ſubdit, gemitibus. Quos Spiritus ſanctus in corde noſtro cauſat: in quantum ſcilicet nos facit cœleſtia deſiderare quæ differuntur. Iſte eſt gemitus columbæ quem Spiritus S. in nobis facit Nahum 2. minabantur gementes vt columbæ. Dicit autem, inenarrabilibus: aut quia ſunt propter rem inenarrabilem, ſcilicet cœleſtem gloriam. 2. Cor. 12. Audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui. Aut quia ipſi motus cordis ſufficienter enarrari non poſſunt ſecundùm quod à Spiritu ſancto procedunt. Iob. 38. quis enarrabit cœlorum rationem. Deinde cùm dicit: qui autem ſcrutatur corda ſcit quid deſideret Spiritus, quia ſecundùm Deum poſtulat pro ſanctis: OSTENDIT EFFICACIAM AVXILII quo Spiritus ſanctus nos adiuuat, dicens: qui autem ſcrutatur corda: Id eſt Deus cui proprium eſt corda ſcrutari. Pſalmus: ſcrutans corda & renes Deus. Dicitur autem Deus ſcrutari corda, non quod inquirendo, occulta cordis cognoſcat: ſed quia manifeſta ſunt ei quæ in corde latent. Deus, inquam, ſcrutans corda, ſcit id eſt approbat: ſecundùm illud. 2. Tim. 2. Nouit Dominus qui ſunt eius. Quid deſideret Spiritus: id eſt QVID DESIDERARE TE FACIAT. *Et quid aliud orat Eccleſia? Deus à quo ſancta deſideria?* Pſalmus: Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus. Ideo autem deſideria Spiritus quæ in ſanctis facit Spiritus ſanctus, ſunt Deo accepta quia poſtulat pro ſanctis, id eſt poſtulare facit eos ſecundùm Deum, id eſt quod conuenit diuino placito. Prou 10. deſiderium iuſtorum omne bonum. In cuius exemplum Dominus Patri dicebat, non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. *Et Concil. Arauſicanum 2. canone 9.* Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur, operatur. Diuini eſt muneris, cùm & rectè cogitamus. *Et canone 1.* Adiutorium Dei etiam renatis ac ſanctis eſt ſemper implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono poſſint opere perdurare. *Et canone 25. ſub finem, orationes Cornelij & fidem eius gratiæ imputat.* Manifeſtiſſimè credendum eſt, quòd & illius latronis quem Dominus ad paradiſi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zachæi qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, SED DIVINÆ LARGITATIS DONVM. *Concludamus itaque cum Auguſtino totaque Scriptura & Patribus, nec nos orare poſſe niſi Deus cor noſtrum leuet ad ſe, nec labia ad orationem aperire, niſi ille aperiat, cui dicimus:* Domine labia mea aperies: *Nec pro nutu noſtro ſufficientes nos eſſe vt de oratione facienda cogitemus,* cùm non ſit in poteſtate noſtra cor noſtrum: *nec minùs ad orationis actum, quam ad ſingulos alios bonos actus neceſſariam eſſe gratiam actualem efficacem: quam iuſtè negligentibus, aut ſuperbis amouet Deus ſecundùm 7 ſaltem: & gratias ei agendas cùm non amouit: cum eo canendo:* Benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me.

S. Aug. *Exerte namque cum Auguſtino fatendum eſt ep. 107. ad Vitalem à p.* Non fallamus homines, nam Deum fallere nos valemus. Prorſus non oramus Deum, ſed orare non fingimus, ſi noſipſos, non illum credimus facere quod oramus. Prorſùs non gratias ei agimus, ſed nos agere fingimus, ſi vnde illi gratias agimus, ipſum facere non putamus.

A monibus ſunt, ſaltem in orationibus non ſint. Abſit vt quod facere Deum rogamus oribus & vocibus noſtris, eum facere negemus cordibus noſtris. Et quod eſt grauius ad alios etiam decipiendos hoc non taceamus diſputationibus noſtris: & dum volumus apud homines defendere liberum arbitrium, apud Deum PERDAMVS ORATIONIS AVXILIVM: & gratiarum actionem non habeamus veram, dum veram non agnoſcimus gratiam. Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, quâ noſtrum ad declinandum à malo, & faciendum bonum, liberatur arbitrium, ipſe arbitrium ſuum adhuc vult eſſe captiuum. *Et* B *quis neget etiam acceptâ adoptionis gratiâ, à terrena habitatione impediri, & à corpore corruptibili animam teneri captiuam, intellectum paſſionibus perturbari, imaginationem phantaſmatibus inquietari, voluntatem concupiſcentiis & deſideriis illicitis abſtrahi, captiuari denique libertatem, nec poſſe ſine actuali Spiritus adoptionis gratia clamante, hoc eſt clamare faciente, ſicut oportet orari?*

Idem Auguſt. ſerm. de verbis Apoſtoli. Si te Deus fecit hominem, & tu te feciſti bonum hominem, quod tu feciſti, melius eſt. *Et quidem ſi homo ſolâ ſuâ libertate, oblatam à Deo gratiam ſufficientem orandi, per ſeipſum facit efficacem, & actu orat, ſicut oportet, quod facit, melius eſt.* Noli te extollere ſuper Deum, ſubde te, Deum adora, proſternere, confitere illi qui fecit te, quia nemo recreat niſi qui creat; nemo reficit, niſi qui fecit. Hoc & in alio Pſalmo 99. ipſe fecit nos & non ipſi nos. Sanè quando te fecit, quod tu faceres, non habebas: quando autem iam es, habes & tu ipſe quid facias: ad medicum curras, medicum implores, qui vbique eſt. *Et quomodo implorabit niſi Spiritus adiuuet infirmitatem?* & vt implorares, excitauit cor tuum, & poſſe implorare donauit tibi. Deus eſt enim, *inquit*, qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate. Philip. 2. Quia vt haberes bonam voluntatem, illius vocatio præceſſit. Clama Pſal. 58. Deus meus, miſericordia eius præueniet me. Vt eſſes, vt ſentires, vt audires, vt conſentires, præuenit te miſericordia eius. Præuenit te in omnibus, præueni & tu in aliquo iram eius. In D quo inquis? in quo? confitere iſta omnia à Deo te habere quicquid boni habes. A te quicquid mali. Ne in bonis tuis illum contemnas, te laudes: ne in malis tuis illum accuſes, te excuſes. Ipſa eſt vera confeſſio. S. Aug.

Concludamus ergo, & ſic cum Eccleſia, orationem verum Dei donum eſſe fateamur, nec nos quantumuis iuſtos & ſanctos, ſine actuali Spiritus ſancti Eccleſiæ, ſponſi motione eo quo par eſt affectu oraturos eſſe confiteamur; ſicut ipſa profitetur feria ſecunda poſt Dominicam 4. Quadrageſimæ ad veſperas: Deprecationem noſtram quæſumus Domine benignus exaudi; ET QVIBVS SVPPLICANDI PRÆSTAS AFFECTVM, E tribue defenſionis auxilium. *Vbi docet Eccleſia; & ſe actualiter orare, dum ait*, deprecationem noſtram benignus exaudi; *& Deum tribuere actu & de facto gratiam efficacem ſiue affectum ſupplicandi. Denique & effectum orationis, poſtulat, vt à malis & tentationibus, liberetur; dum ait*; tribue defenſionis auxilium. *Similiter & fer. 4. hebdom. Paſſ. ad laudes.* Tuorum corda fidelium miſerator illuſtra: & quibus DEVOTIONIS PRÆSTAS AFFECTVM, præbe ſupplicantibus pium benignus auditum.

12. *Spiritus ſanctus delicatè tractandus, nec paſsione turbandus. De Spectac. cap. 15. à p.*

DEus præcepit, Spiritum ſanctum, vtpote pro naturæ ſuæ bono, tenerum & delicatum, tranquillitate & lenitate, & quiete & pace tractare: non furore, non bile, non irâ, non dolore inquietare. Huic quomodo cum ſpectaculis poterit conuenire? Omne enim ſpectaculum ſine concuſſione ſpiritus non eſt. Vbi enim voluptas, ibi & ſtudium, per quod ſcilicet voluptas ſapit. Vbi ſtudium, ibi & æmulatio, per quam ſtudium ſapit. Porrò & vbi æmulatio, ibi & furor & bilis, & ira & dolor, & cetera ex his quæ cum his non competunt diſciplinæ.

13. *Spiritus ſanctus non contriſtandus, qui vinctis condeſcendit in carcerem. Ad Mart. cap. 1. à p.*

IN primis, benedicti, [a] *nolite contriſtare Spiritum ſanctum*, qui vobiſcum introiit carcerem. Si enim non vobiſcum nunc introiſſet, nec vos illic hodie fuiſſetis. Et ideò date operam vt illic vobiſcum perſeueret: ita vos inde perducat ad Dominum. a Epheſ. 4. 30.

SPIRITVS SANCTVS DELICATÈ. 12. 13. SCHOL.

PRO NATVRÆ SVÆ BONO. *Quia procedit vt amor, & in columba apparuit aue leni & ſine felle.* NON FVRORE, NON BILE. *Idem ipſe Tertull. libro de Oratione cap. 10. cùm ex Epheſ. 4. 26. dixiſſet* ſi iraſcendum eſt, *id eſt ſi fragilitas erumpere cogit in aliquem iræ motum* non vltra Solis receptum, vt Apoſtolus admonet, &c. nec ab ira ſolummodo, ſed omni omnino confuſione animi, libera debet eſſe orationis intentio, de tali ſpiritu emiſſa, qualis eſt Spiritus ad quem mittitur. Neque enim agnoſci poterit à Spiritu ſancto ſpiritus inquinatus, aut triſtis à læto, aut impeditus à libero. Nemo aduerſarium recipit, nemo niſi comparem ſuum admittit. SINE CONCVSSIONE. *Perturbatione animi. Proinde ſpectacula omnino repugnant Spiritui ſancto, & Chriſtianæ diſciplinæ.*

13. NOLITE CONTRISTARE. *Cùm Paulus Epheſ. 4. 26. dixiſſet,* Iraſcimini & nolite peccare: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, nolite locum dare diabolo: *tanquam iracundiæ principi, & ſpiritui ſancto, autæ lenis ſpiritui, contrario, ſubiecit verſu 30.* Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis, cum omni malitia. VOBISCVM INTROIIT. *Ita de Ioſeph ſcriptum eſt:* deſcenditque cum eo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum. NEC HODIE. *Notanter dixit, vt nec per diem, imò nec momento quidem, ſine Spiritus ſancti gratia bonum aggredi, aut in eo tantillum perſeuerare poſſimus: maximè cùm actus Martyrij ſit perfectio* charitatis, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. *Vnde Aug. in ep. 107. ad Vitalem vbi de gratia Spiritus ſancti ad ſingulos actus neceſſaria.* Scimus maioribus ad ſingulos actus dari. Scimus non omnibus hominibus dari, & quibus datur, non ſolùm ſecundum merita operum non dari, ſed nec ſecundùm merita voluntatis eorum quibus datur, &c. *Quantò minus igitur ſine magna Spiritus ſancti gratia perſeuerare poterant in carcere, & inde per extremum ſupplicium migrare ad Dominum? De non contriſtando & non extinguendo Spiritu, Aug. ep. 23. ad Bonifacium vbi de parentibus filios ſuos paruulos obligantibus ſacrilegiis dæmoniorum.* Rectè illis, *inquit*, dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur, nolite occidere paruulos veſtros. Dicit enim & Apoſtolus, Spiritum nolite extinguere: non quia ille extingui poteſt, ſed quantum in ipſis eſt, extinctores eius meritò dicuntur, qui ſic agunt vt extinctum velint. *Et in Pſal. 76. in verſum:* Deum exquiſiui manibus meis, nocte coram eo, & non ſum deceptus. Vultis, *inquit*, videre quia nox eſt? niſi lucernam hîc haberemus, in tenebris permaneremus. Petrus enim dicit, *2. Per. 1.* Et nos habemus certiorem Propheticum ſermonem, cui benefacitis intendentes, velut lucernæ lucenti in obſcuro loco, donec dies luceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Venturus eſt ergo dies poſt hanc noctem: interim in hac nocte lucerna non deſit: & hoc eſt fortaſſe quod nunc facimus. Has literas exponendo, lucernam inferimus, vt in hac nocte gaudeamus. Quæ quidem debet accenſa eſſe ſemper in domibus, *alij legunt in cordibus*, veſtris. Talibus enim dicitur: nolite Spiritum extinguere. Et tanquam exponens quid diceret, ſecutus ait, Prophetiam nolite ſpernere, id eſt lucerna in vobis ſemper luceat. Et hæc quidem lux in comparatione cuiuſdam ineffabilis diei nox dicitur. Nam ipſa vita fidelium, in comparatione vitæ infidelium dies eſt. *Teſte quidem Paulo*, Prophetiæ ceſſabunt, & ſcientia deſtruetur, & cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: *ſed nunc tamen, qui Verbum Dei vel Spiritus ſancti inſpirationes contemnit, Spiritum extinguit*, & qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. Et via impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruunt. Quoties lucerna impij extinguitur? *Quomodo tandem Spiritus contriſtetur ex naturæ ſuæ proprietate lætus, cuius* fructus eſt pax & gaudium *Paulo teſte, docuit Aug. to. 3. lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 9.* Videamur, *inquit*, ita dicere requieſcere Deum, cùm nos requieſcere facit, ſicut dicitur cognoſcere, cùm efficit vt cognoſcamus, &c. & hoc locutionis modo arbitror dictum illud ab Apoſtolo: nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis: *non vt pecudes in cute, vel Iudæi in Circumciſione, ſed ſignati in baptiſmate charactere & gratia, idque vt in die reſurrectionis gloriam aſſequamur. Quaſi oues & milites teſſerati.* Neque enim ipſa Spiritus ſancti quæ eſt, quidquid ipſe eſt, ſubſtantia contriſtari poteſt, cùm habeat æternam atque incommutabilem beatitudinem, magiſque ſit ipſa æterna & incommutabilis beatitudo: ſed quia ita in ſanctis habitat, vt eos impleat charitate, quâ neceſſe eſt, vt homines ex tempore gaudeant profectu fidelium & bonis operibus; & ideo neceſſe eſt etiam contriſtentur lapſu vel peccatis eorum, de quorum fide ac pietate gaudebant, quæ triſtitia laudabilis eſt, quia venit ex dilectione quam Spiritus ſanctus infundit: propterea ipſe Spiritus dicitur contriſtari ab eis qui ſic agunt, vt eorum factis contriſtentur ſancti, non ob aliud, niſi quia Spiritum ſanctum habent, quo dono tam boni

ſunt, vt eos mali mœſtificent, hi maximè quos bonos fuiſſe, ſiue nouerunt, ſiue crediderunt. *Et to. 6. libro contra ſermonem Arrianorum ſpecialiter inſcripto cap. 25.* Interpellat, *inquit*, Spiritus ſanctus Rom. 8. dictum eſt, quia interpellare nos facit, ſicut Deus dicit, nunc cognoui, &c. feci vt cognoſcas. Vnde eſt & illud Apoſtoli nunc cognoſcentes Deum, imò cogniti à Deo; ne ſibi tribuerent quòd cognouerunt Deum. Sic ergo ait, cogniti à Deo, vt intelligerent quod illos gratiâ ſuâ Deus fecit cognitores ſuos, ſecundùm iſtum locutionis modum dictum eſt: & nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, hoc eſt, nolite nos contriſtare, qui ſecundùm Spiritum Dei contriſtamur ex vobis. Charitate quippe contriſtabantur quam diffundebat Spiritus ſanctus in cordibus eorum, & per hoc eos de malis fratrum triſtes ipſe faciebat. Denique idem Apoſtolus, accepiſtis, inquit, Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Et alibi, *Gal.* 4. 4. eundem ſenſum commemorans: miſit, inquit, Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, Abba Pater, &c. clamare facientem, non ergo ſcimus per noſipſos quid oremus, ſicut oportet, ſed ipſe Spiritus interpellat, id eſt interpellare nos facit quæ ſunt ſecundum Deum, quod niſi faciat, non oramus niſi ſecundum iſtum mundum, ad explendam concupiſcentiam carnis; & concupiſcentiam oculorum, & ambitionem ſæculi, quæ non ſunt à Patre, ſed ex mundo ſunt. *Et hæc extinguunt Spiritum, ſuffocant ſemen, contriſtant cor, quod gratiâ & præſentiâ Spiritus deſtitutum, manet in tenebris & triſtitia. Quidquod, & de facto modum realem præſentiæ ſpecialis, & præ cæteris gratæ, & propriæ Spiritui ſancto, prorſus extinguit; qui mortaliter peccat, & in vacuum gratiam eius recipit, qui eam perdit? Ceſſat enim tunc præſens eſſe animæ, & eam inhabitare deſinit, qua ipſum throno ſuo expellit. Et veluti corruptis ſpeciebus, præſentia corporis Chriſti corrumpitur; ita Spiritus ſancti præſentia ſanctificans extinguitur, corrupta per peccatum gratia.*

S. Aug.

STATIO.

Statio ſignificat ſtatuta ieiunia, quæ communione corporis Chriſti claudebantur, ad lætitiam militum eius. *De orat. cap. 14. à m.*

STationum diebus, non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quòd ſtatio ſoluenda ſit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obſequium Euchariſtia reſoluit? an magis Deo obligat? Nonnè ſolemnior erit ſtatio tua, ſi & ad aram Dei ſteteris? Accepto corpore Domini, & reſeruato, vtrumque ſaluum eſt, & 2. Cor. 10. 4. participatio ſacrificij, & executio officij. Si ſtatio de militari exemplo nomen accipit (nam & militia Dei ſumus) vtique nulla lætitia, ſiue triſtitia obueniens caſtris, ſtationes 1. Tim. 1. 18. militum reſcindit. Nam lætitia libentius, triſtitia ſolicitius adminiſtrabit diſciplinam.

STATIO. SCHOL.

STATIONVM DIEBVS. *Hæc vox, à ſtando, vel ſtatuendo dicta. Sumitur pro vigilia, vt apud Modeſtum de re militari. l. deſertorem.* Qui Stationis, *inquit*, munus reliquit. *Et Stationarij dicti ſunt apparitores certis locis per vias vrbis diſpoſiti, vel per prouincias, qui magiſtratibus renuntiarent, ſi quid commiſſum eſſet. Vlp. l. 1 §. quies. ff. de offic. Præf. Vrb.* Debet enim diſpoſitos milites Stationarios habere ad tuendam popularium quietem. *L. ſi quis 31. C. Theod. de Epiſc. & Cler. Stationarij milites apud Paulum in l. 4. ff. de fugitiu. qui in portuum præſidiis locati ſunt.* Limenarchæ, *inquit*, & ſtationarij fugitiuos deprehenſos rectè in cuſtodiam retinent. *Statio autem dicitur, vbi naues tutò ſtare poſſunt. Et portus eſt ſtatio concluſa. Vlp. l. 1. §. non autem in fine. ff. de fluminibus. & l. 59. de verborum ſignificatione. Tertullianus ſæpè ſtationes ſumit pro locis in quibus Chriſtiani die Dominico ſtantes orabant; quod nomen ſumit à re militari. Et generaliter eſt locus, quo frequenter homines conuenire ſolent, audiendi, vel confabulandi, vel recitandi aliquid, vel reficiendi animi cauſâ, qui dicitur circulus, de quo Vlp. l. item apud 15. §. conuitium. ff. de iniur. Sumit item Tertullianus pro ieiunio. Tranſlatione factâ à re militari. Cùm enim milites erant in ſtatione, abſtinebant ab omni cibo. Vnde apud Tertull.* Solui ſtationem, *id eſt ieiunium frangi. Sic intelligendus libro de ieiuniis, dum ait:* quartæ, ſextæque feriæ ſtationes. *Et hæ quidem prohibitæ erant die Dominico; vt teſtatur idem lib. de corona militis.* Stationes, aut alij magis faciet quàm Chriſto: aut & Dominico die, quando nec Chriſto. *Ambr. ſer. 25.* Stationes, *inquit*, vocantur ieiunia, quod ſtantes & commorantes in eis, inimicos inſidiantes repellimus. *Et ſer. 24. dicit deriuatas Eccleſiæ ſtationes ab exemplo populi Iſrael liberati de ſeruitute Ægypti, dum per quadraginta ſtationes ſiue manſiones in deſerto ad terram promiſſionis peruenit.* Sic & nos numero quadraginta dierum, quæ manſiones noſtræ ſunt, ad optatum Paſchatis feſtum perueniamus. *Stationes igitur, ſtatuta erant & ſolemniora ieiunia.* ACCEPTO CORPORE DOMINI. *Putabant multi ſolui ieiunium ſumptâ Euchariſtiâ, quos ſic arguit Tertullianus.* DEVOTVM OBSEQVIVM. *Sacrificium ieiunij ne puteris impedire à ſacrificio corporis Chriſti; tantò ſolemnius erit ieiunium tuum ſi ſtes deuotè & ieiunus ad altare Dei. Quòd ſi quis te angat ſcrupulus, quòd Euchariſtiâ ore ſumptâ & manducatâ, ſolui putes ieiunium; acceptam manu, reuerenter aſſerua, & ſi lubet vſque ad Solis occaſum protrahere ieiunium, vtrique debito ſatisfacere poteris, ſeruatam ſero ſumendo Euchariſtiam. Hanc manu olim ſumi ſolitam alibi ex Aug. probaui. Cypr. in Epiſtola ad Thibaritanos, eos adhortans ad Martyrium ſubeundum.* Armemus, *inquit*, dexteram gladio ſpiritali, vt ſacrificia funeſta fortiter reſpuat, & Euchariſtiæ memor quæ Domini corpus accepit. *Et ſer. de lapſis ſic fatur laico:* Quod non ſtatim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini ſanguinem bibat, Sacerdotibus ſacrilegus iraſcitur. *Et Ruffinus lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 33. ſic de Nouato loquitur.* Sacramenta diuidens populis, accipientium manus teneret, nec priùs permitteret ſumere, *manducare*, quàm ſibi per ea quæ vnuſquiſque tenebat in manibus, iuraret. *Hic aduertè duplex ſoluendi ieiunij tempus apud veteres; vel ad nonam teſte Epiph. lib. de hæreſibus, Prudentio in ſancto Fructuoſo, & Ruffino lib. 3. Ad veſperam autem ſiue Solis occaſum; Teſtis eſt Athanaſius in vita S. Antonij, Hieronymus, Hilarionis; Ruffinus in vitis Patrum.* RESERVATO. *Mos erat corpus Chriſti ferre domum, vt habet Tertull. lib. 2. ad Vxorem. Et Cypr. de Spectaculis.* Qui feſtinans ad ſpectaculum dimiſſus, S. Aug.

& adhuc gerens vt aſſolet Euchariſtiam, inter corpora obſcœna meretricum tulit, plus damnationis meritus de ſpectaculi voluptate. *Et lib. de lapſis:* cùm quædam arcam ſuam in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. *Tertullianus lib. 2. ad Vxor. cap. 5.* Non ſciet maritus quid ſecretò ante omnem cibum guſtes, & ſi ſciuerit, panem non illum credit eſſe qui dicitur, &c. *Baſilius quoque in ep. ad Cæſaream Patriciam, huius moris meminit in perſecutionis tempore. Et Ambroſius de obitu fratris Satyri notat eum in tempeſtate Euchariſtiam habuiſſe è collo ſuſpenſam.* NVLLA LÆTITIA. *Quidquid nuntij læti vel triſtis obuenıat caſtris, ſtant immoti in excubiis milites, nec ſtationes ſuas deſerunt; ſic fideles læta ieiunia, hoc eſt ſtatuta & ſolemnia, vt puta quatuor temporum, & Quadrageſima, læti decurrunt; indicta autem ſiue extraordinaria ab Epiſcopis præſcripta, vrgente perſecutione, vel aliquâ publica neceſſitate, maiori ſolicitudine implent; de quibus poſtremis vide Tertull. lib. de fuga in perſeq. cap. 1. & lib. de ieiuniis cap. 13. Per lætitiam intelligit Dominicum conuiuium, cuius ſumptionẽ, ſtatio non ſoluitur, imò ſolemnius conſecratur.* MILITIA DEI SVMVS. *Ambr. ſer. 25.* Caſtra nobis ſunt noſtra ieiunia, quæ nos à diabolica impugnatione defendunt. *Chryſol. ſer. 8.* Eſt, *inquit*, ieiunium vitiorum mors, vita virtutum, &c. eſt ieiunium caſtitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, ciuitas ſanctitatis, &c. eſt ieiunium inuictus Chriſtianæ militiæ principatus. Sed in his C virtutibus ieiunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cùm duce miſericordiâ pugnat. *Licet ex Auguſtino multa & præclara habeas relata in verbo* ieiunia hæretici. *Num. 1. vbi de lætis, & triſtibus, &c. & de ieiunio vſque ad ſerotinum num. 7. fusè, hic tamen adiicio de ſtatione & ieiunio quæ doctè coniunxit Aug. ſer. 63. de temp. inſcripto de neceſſitate ieiunij.*

S. Aug. Quamuis, *inquit*, ædificium noſtrum ſine ope ſui non ſubſiſtat artificis, nec fabrica noſtra poſſit eſſe incolumis, niſi ei protectio profuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides ſumus, & viua materies, ſic nos autoris noſtri extruxit manus, vt cum opifice ſuo etiam is qui reparatur, operetur. Gratiæ Dei igitur obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona D eſſe, deficiat: aut ſi quid impoſſibile, *non ex parte mandantis, aut mandati, ſed naturæ corruptæ, quæ ſine gratia non poteſt legem perficere ſeu perfectè implere:* aut arduum in mandatorum effectibus experitur, S.Aug non in ſe remaneat, ſed ad adiuuantem recurrat, qui ideo præceptum dat, vt excitet deſiderium, & præſtet auxilium, &c. Omnes ſibi intelligant delictorum indulgentiam, & reparationis neceſſariam eſſe medicinam. Quando autem dilectiſſimi ad remedia diuina aptius recurrimus, quàm cùm ipſa nobis Sacramenta redemptionis noſtræ, temporum lege reſerantur? *hoc eſt quadrageſimalium ieiuniorum, & ſtationum tempore.* Quæ vt digniùs celebremus, ſaluberrimè nos quadraginta dierum ieiunio præparemus. E Non enim hi tantùm qui per mortis Chriſti, reſurrectioniſque myſterium in nouam vitam baptiſmo ſunt regenerante venturi, ſed omnes populi renatorum, vtiliter & neceſſariè præſidium ſibi huius ſanctificationis aſſumunt: illi, vt quæ nondum habent, accipiant; iſti, vt accepta cuſtodiant: dicente Apoſtolo, QVI STAT, caueat ne cadat. Nemo tantâ eſt firmitate ſuffultus, vt de ſtabilitate ſua debeat eſſe ſecurus. *Et ſer. de Decollatione Ioannis:* S. Aug. Vt Apoſtolus inſtruebat, cùm gaudium & coronam ſuam diceret, quos iubebat. SIC STARE IN DOMINO, & ego vobis dico: gaudium meum, & corona mea, SIC STATE IN DOMINO.

A *Stationem ieiunij Quadrageſimalis, vt portum tenete, ibi contra procellas totius anni naues veſtras reparantes.* Si procella tempeſtatum fremuerit, STABILES eſtote in Domino. Nolite ab ipſo cadere qui ſemper ſtat, & pugnantem expectat, & adiuuat nos, vt STANDO & pugnando vincamus, & tunc demum ad illum coronandi veniamus. *Moraliter autem in* S. Aug. *Pſal. 12.* Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero. Diabolus, *inquit*, & angeli eius non exultauerunt de iuſto viro Iob cùm eum tribularent, quia non eſt motus, id eſt DE STABILITATE fidei non receſſit. Ego autem in tua miſericordia ſperaui. Quia idipſum quòd non mouetur homo, & FIXVS IN DOMINO PERMANET, non ſibi debet tribuere, ne cùm ſe gloriatur non eſſe motum, ipsâ ſuperbia B moueatur. Exultabit cor meum in ſalutari tuo, in Chriſto, in ſapientia Dei. Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi; bona ſpiritalia, non ad humanum diem pertinentia. Et pſallam nomini Domini altiſſimi, id eſt, cum gaudio gratias ago, & ordinatiſſimè vtor corpore. *Quod per ieiunium, & ſtationem, in ſeruitutem redigo, nec membra arma facio ſeruire peccato, ſed exhibita priùs iniquitati facio ſeruire iuſtitiæ. Rurſum nihil in hoc mundo ſtare, præter Deum probat, in quo vno ſtandum eſt; bonis operibus & ieiuniis* STANDO *in atriis Ieruſalem, ſpe, fide, charitate perſeuerando, idipſum quod eſt æternum bonum promerendo. Sic in Pſal. 121.* STANTES erant pedes noſtri in atriis S. Aug. tuis Ieruſalem. Quid eſt, *inquit*, idipſum? Quid eſt C ergo idipſum, niſi quod eſt? quid eſt quod eſt? quod æternum eſt. Nam quod ſemper aliter, atque aliter eſt, non eſt, quia non manet. Non omnino non eſt, ſed non ſummè eſt. Et quid eſt quod eſt? niſi ille qui quando mittebat Moyſen, dixit illi, ego ſum qui ſum, &c. & dixit Dominus ad Moyſen quaſi expaueſcenti nomen quod eſt, EST: ego ſum Deus Abraham, &c. noli de te deſperare, quia dixi, ego ſum qui ſum, &c quia tu modò fluctuas, & mutabilitate rerum, & varietate mortalitatis humanæ percipere non potes, quid eſt idipſum, ego deſcendo; quia tu venire non potes. Ego ſum Deus Abraham, &c. in ſemine Abraham ſpera aliquid, vt confirmari poſſis ad videndum qui venit ad te in ſemine Abraham. Ergo hoc eſt idipſum de quo dictum D eſt, mutabis ea, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient, &c. Ipſius ſtabilitatis participat illa ciuitas, cuius participatio eſt in idipſum. Meritò ergo, quia illius ſtabilitatis fit particeps, dicit iſte qui illuc currit, ſtantes erant pedes noſtri, &c. omnia enim ibi ſtant, vbi nihil tranſit. Vis & tu ibi ſtare, & non tranſire? illuc curre: idipſum nemo habet ex ſe. Intendite fratres: corpus habet, non eſt idipſum, quia non in ſe ſtat. Mutatur per ætates, mutatur per mutationes temporum & locorum, mutatur per morbos & defectus carnales: non ergo in ſe ſtat. Corpora cœleſtia non in ſe ſtant, habent quaſdam mutationes ſuas, & ſi occultas: certè de locis in loca mutantur, aſcendunt ab oriente in occidentem, & rurſus circumeunt ad E orientem. Non ergo ſtant, non ſunt idipſum. Anima humana, nec ipſa ſtat. Quantis enim mutationibus, & cogitationibus variatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupiditatibus diuerberatur atque diſcinditur? mens ipſa hominis quæ dicitur rationalis mutabilis eſt, non eſt idipſum. Modò vult, modò non vult: modò ſcit, modò non ſcit: modò meminit, modò obliuiſcitur. Ergo idipſum nemo habet ex ſe. Qui voluit ex ſe habere idipſum, vt quaſi ipſe ſibi eſſet idipſum, lapſus eſt. Cecidit angelus, & factus eſt diabolus. Propinauit homini ſuperbiam, deiecit ſecum inuidentiâ eum qui ſtabat. Iſti ſibi voluerunt idipſum eſſe, ſibi princi-

pati, ſibi dominari voluérunt. Noluerunt habere verum Dominum qui verè eſt idipſum, &c. Iam ergo poſt tantum languorem, poſt tantos morbos, difficultates, labores, redeat anima humiliata ad idipſum, & ſit in illa ciuitate, cuius participatio eius in idipſum. Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Domini. Ergo illuc aſcenditur, in Ieruſalem. Homo autem qui deſcendebat de Ieruſalem in Iericho,

A incidit in latrones. Si non deſcenderet, non incideret in latrones. Quia verò deſcendendo incidit in latrones, aſcendendo veniat ad angelos. *Et dicat eis:* Ecce nunc benedicite Dominum, omnes ſerui Domini, qui STATIS in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri. *V. eundem in Pſal. 131.* Adorabimus in loco vbi ſteterunt eius.

STIGMATA SEV VVLNERA.

Stigmata, veritatem probant carnis Chriſti. 5. cont. Marc. cap. 4. in f.

a Gal. 6. 17. QVum verò adiicit, [a] *Stigmata Chriſti in corpore ſuo geſtare ſe*, (vtique corporalia competunt) iam non putatiuam, ſed veram & ſolidam carnem profeſſus eſt Chriſti, cuius ſtigmata corporalia oſtendit.

STIGMATA. SCHOL.

STIGMATA *Gal. 6. 17.* De cætero nemo mihi moleſtus ſit, ego enim Stigmata Domini Ieſu in corpore meo porto. *Stigmata Græcis ſunt notæ inuſta ſeruis, quibus fugitiui à Dominis agnoſcebantur. Erant item cicatrices militum vulneratorum qualia hic pro Chriſto ſuſcepta iactabat Paulus iuxta Hiero. Chryſoſt. Anſel. & D. Thomam. Plautus literatum ſeruum vocat quibuſdam literis in fronte inuſtum. Aug. ſer. 20.* S. Aug. *de verb. Apoſt. in verba Eſa. 53.* Vidimus & non habebat ſpeciem neque decorem, ſed vultus eius abiectus, & deformis poſitio eius. Hîc eſt virtus eius, homo in plaga poſitus, &c. Deformitas, inquit, Chriſti te format. Ille enim ſi deformis eſſe noluiſſet, tu formam quam perdidiſti non recepiſſes. Pendebat ergo in Cruce deformis, ſed deformitas illius pulchritudo noſtra erat. In hac ergo vita deformem Chriſtum teneamus. Quid eſt deformem Chriſtum? Abſit mihi gloriari, &c. hæc eſt deformitas Chriſti. Numquid dixi me ſcire in vobis aliquid niſi viam? hæc eſt via, credere in crucifixum. Huius deformitatis ſignum in fronte portamus. De iſta deformitate Chriſti non erubeſcamus. *Et to. 4.* S. Aug. *in epiſt. ad Gal. cap. vlt.* Ego enim Stigmata, &c. habeo inquit alios conflictus & certamina cum carne mea, quæ in perſecutionibus quas patior, mecum dimicant. Stigmata enim dicuntur notæ quædam pœnarum ſeruilium: vt ſi quis verbi gratiâ ſeruus in compedibus fuerit propter noxam, id eſt propter culpam huiuſmodi aliquid paſſus fuerit, ſtigmata habere dicatur. Et ideo in iure manumiſſionis, inferioris eſt ordinis. Nunc ergo Apoſtolus ſtigmata voluit appellare quaſi notas pœnarum ex perſecutionibus quas patiebatur: propter culpam enim perſecutionis quâ perſecutus fuerat Eccleſias Chriſti hæc ſibi retribui cognouerat, &c. Omnes

B illæ tribulationes, non ei valebant ad perniciem, ſed ad coronam victoriæ proficiebant. CORPORALIA COMPETVNT. *Congruit vt dicamus vulnera Pauli fuiſſe corporalia, vt Chriſti cicatrices non in corpore phantaſtico, vt voluit Marcion, ſed in vera carne fuiſſe ſuſceptas credamus. de qua fusè alibi diximus. Ea item poſt reſurrectionem ſeruauit ad firmandam veritatis eiuſdem fidem, vt præter alia à nobis citata in hanc rem notat idem Auguſtinus ſer. 18. de verb. Do.* Cicatrices, *inquit*, oſtendebant eum, qui omnia vulnera in aliis ſanauerat. S. Aug. Nunquid non poterat Dominus ſine cicatricibus reſurgere? ſed in corde diſcipulorum vulnera nouerat, propter quæ ſananda cicatrices in ſuo corpore ſeruauerat. *[illegible] recurſu ad Stigmata Chriſti Auguſtinus to. 9. in Manuali cap. 21.*
C Amore, *inquit*, Deus inuiſibilis, ſeruis ſuis factus eſt ſimilis. S. Aug. *Stigma tanquam ſeruus habere voluit, & dixit tanquam ſeruus in forma ſerui, aures autem perforaſti mihi, vel corpus ſediſti mihi.* Amore vulneratus eſt propter delicta noſtra. Tuta & firma requies eſt infirmis & peccatoribus, in vulneribus Saluatoris. Securus illic habito: patent mihi viſcera per vulnera. Quidquid ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini mei: quoniam miſericordiâ affluunt, nec deſunt foramina per quæ effluant. Per foramina corporis, patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis Sacramentum: patent viſcera miſericordiæ Dei noſtri in quibus viſitauit nos oriens ex alto, &c. Foderunt manus eius & pedes eius, & latus eius lancea perforauerunt. Per has rimas licet mihi guſtare quàm ſuauis eſt Dominus, &c. copioſa redemptio data eſt nobis in vulneribus Ieſu Chriſti. *Subiicit, in qualibet tentatione ſe refugium inuenire in his vulneribus.*

SVBSTANTIA.

Subſtantia nulla mala eſt, ſiue ſit corporea qualis materia, ſiue incorporea vt anima. V. Verbum materia. num. 9. in m. cont. Hermog. cap. 35. in m. ad f.

TEMPLVM.

1. *Templorum Deorum violatio, per ipſos Æditu os & Sacerdotes. Apol. cap. 15. circa f.*

CEterùm ſi adiiciam, quæ non minùs conſcientiæ omnium recognoſcent, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipſis plerumque æedituorum & ſacerdotum tabernaculis, ſub iiſdem vittis, & apicibus, & purpuris, thure flagrante libidinem expungi, neſcio ne plus de vobis dij veſtri, quàm de Chriſtianis querantur. certè ſacrilegi de veſtris ſemper apprehenduntur. Chriſtiani enim templa nec interdiu norunt. ſpoliarent forſitan ea & ipſi, ſi & ipſi ea adorarent.

2. A Templo, & ſacris, quæſtus abigendus. Apol. cap. 13. in fi.

DIj qui magis tributarij magis ſancti, imò qui magis ſancti magis tributarij maieſtas quæſtuaria efficitur. circuit cauponas religio mendicans. exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu ſacri. non licet deos noſſe gratis: venales ſunt.

TEMPLVM. 1. 2. SCHOL.

A SI ADIICIAM. *Publicis, vtpotè ſcenicis impuritatibus Gentilium, quas palam exhibent, crimina, quæ conſcientiæ ſingulorum conuicta non ignorant; vt non iam in theatro, ſed etiam in templo, interque ipſas aras adulteria componant, & tractent lenocinia; vt & ipſi Sacerdotes & Æditui, thure adhuc fumante, cum ſacro capitis ornatu, in veſte purpurea libidinem impleant.* NESCIO. *Certè non dubito, ſi Dij veſtri ſancti ſunt, quin plus habeant cauſæ querimoniæ de vobis, quàm de Chriſtianis. Quod vel ex eo liquet, quòd ſi qui templorum violatores & expilatores in iudicium trahuntur, Gentiles ſunt: nec enim poſſunt eſſe Chriſtiani, qui tantùm abeſt vt noctu, (quod furum eſt proprium,) ſed nec diu quidem templa veſtra adeant.* FORSITAN SPOLIARENT. *Acutè dictum in Gentiles. Quaſi diceret, ſi* B *Chriſtiani templorum veſtrorum cultores eſſent, eadem ſacrilegia & furta committerent, quæ veſtri admittunt, qui ea adorant; hoc eſt in ipſis Deos colunt. Suetonius in Tiberio cap. 44. cùm ſpectaſſet impudicè Tiberius adoleſcentem, ei poſteà ſtuprum intulit. Aug. lib. 2. de Ciuit. c. 26. vbi de ſacris Veſtæ virginis, & Deæ Floræ;* S. Aug. Ante ipſum delubrum vbi ſimulacrum illud locatum erat conſpiciebamus, vniuerſi vndique confluentes, & vbi quiſque poterat, ſtantes, ludos qui agebantur intentiſſimi ſpectabamus, intuentes alternante conſpectu, hinc meretriciam pompam, *Floræ à meretricibus cultæ*, illinc virginem Deam: illam ſuppliciter adorari, ante illam turpia celebrari. Nam ibi pudibundos mimos nullam verecundiorem ſcenicam vidimus: cuncta obſcœnitatis im- C plebantur officia. Sciebatur virginali numini quid placeret, & exhibebatur quod de templo domum matrona doctior reportaret. Nonnullæ pudentiores auertebant faciem ab impuris motibus ſcœnicorum, & artem flagitij videre erubeſcentes, furtiuâ intentione diſcebant. Hominibus namque verecundabantur, ne auderent impudicos geſtus ore libero cernere, ſed multò minus audebant ſacra eius quam venerabantur, caſto corde damnare. Hoc tamen palam diſcendum præbebatur in templo, ad quod perpetrandum ſaltem ſecretum quærebatur in domo. Mirum nimium, ſi ibi vllus erat pudor mortalium, quo humana flagitia non liberè homines committerent, quæ apud Deos etiam religiosè diſcerent; iratos habituri niſi etiam exhibe- D re curarent. *Quod ſi Gentiles in templo veri Dei, adorarunt, vanitate potiùs, quàm veritate id fecerunt. Sic* S. Aug. *monuit idem Aug. lib. 18. cap. 45.* Hoſtias ſanè Alexander immolauit in Dei templo, non ad eius cultum verâ pietate conuerſus, ſed impiâ vanitate; cum diis eum falſis colendum putans. *Et quidem non vanitas tantùm & hypochriſis, ſed & ſacrilega impietas & obſcœnitas hodie à fidelibus, & quod nefas, etiam à Sacerdotibus in Dei veri templo exercetur, inter ipſa horrenda Angelis ſacroſancta myſteria. Aug. to. 7. lib. 4. contra Creſconium cap. 10. Sacrilegij exag-* S. Aug. *gerat grauitatem vno verbo;* Sacrilegium tantò eſt grauius peccatum, quantò committi non poteſt, niſi in Deum. *Et tract. 50. in caput 12. Io.* Ecce inter ſanctos & Iudas, ecce fur eſt Iudas, & ne contem- S. Aug. nas, *quaſi furunculum*, fur ſacrilegus, non qualiſcunque fur, fur loculorum, ſed dominicorum: loculorum, ſed ſacrorum. Si crimina diſcernuntur in foro qualiſcumque furti, & peculatus: peculatus enim dicitur furtum de Republica: & non ſic iudicatur furtum rei priuatæ, quomodo publicæ: quantò vehementius iudicandus eſt fur ſacrilegus, qui auſus fuerit non vndecumque tollere, ſed de Eccleſia tollere. Qui aliquid de Eccleſia furatur, Iudæ perdito comparatur.

2. DII MAGIS TRIBVTARII. *Pudore ſuffundit Gentiles, quòd dij eorum tantò ſanctiores haberentur; quantò tributis maioribus obnoxij eſſent, cùm tamen tam agri quàm homines eò viliores cenſerint, quò pluribus tributis erant grauati. Sic enim præmiſerat Tertullianus.* Sed enim agri tributo onuſti, viliores: hominum B capita ſtipendio cenſa, ignobiliora: nam hæ ſunt notæ captiuitatis. Dij verò qui magis tributarij, &c. MAIESTAS *Deorum quæſtui ſubiicitur. Sacerdotes circumeunt tabernas, mendicantes, & ſtipem exigentes, pro ſolo & habitu templi, &c. Quàm à turpi lucro alieni debeant eſſe Eccleſiæ miniſtri, docet Paulus, 1. Tim. 3. vbi inter cætera exigit Epiſcopum*, non cupidum, Syr. neque amatorem argenti. *Et verſu 8. Diaconos.* Non turpe lucrum ſectantes. *Et rurſum Epiſcopum, ad Titum 1. 7.* Non turpis lucri cupidum. *Et verſu 11. arguit;* qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes ea quæ non oportet, turpis lucri gratiâ. *Et 1. Pet. 5. 2.* Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundùm Deum. Neque turpis lucri gratiâ, ſed voluntariè, neque vt do- C minantes in Cleris, ſed forma *Syr. bonum exemplar.* facti gregis ex animo. *Auguſtinus ep. 50. ad Bonifacium Comitem, bonorum Epiſcoporum animum à turpi lucro remotiſſimum induerat, cùm de Donatiſtis, Impe-* S. Aug. *ratorum legibus, ſuis bonis ſpoliatis;* Ipſi certè dicunt, & inuidioſiſſimè ſibi conqueri videntur, quòd in noſtram communionem violento legum Imperio coarctamus Hoc vtique nullo modo faceremus, ſi res eorum poſſidere vellemus. Quis auarus quærit compoſſeſſorem? quis dominandi cupiditate inflammatus vel faſtu dominationis elatus deſiderat habere conſortem? *de Epiſcopis Donatiſtis loquitur.* Ipſos certè attendant quondam ſuos, iam noſtros ſocios, & fraternâ nobis dilectione coniunctos, quemadmodum ſua teneant, non ſolùm quæ ha- D bebant, ſed etiam noſtra quæ non habebant. Quæ tamen ſi pauperum compauperes ſumus, & noſtra ſunt, & illorum. Si autem priuatim quæ nobis ſufficiant, poſſidemus, non ſunt illa noſtra, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vendicamus. Quidquid ergo nomine Eccleſiarum partis Donati poſſidebatur, Chriſtiani Imperatores legibus religioſis cum ipſis Eccleſiis ad Catholicam tranſire iuſſerunt. Cùm ergo nobiſcum ſint plebes earundem Eccleſiarum, nobiſcum pauperes, qui ab eiſdem poſſeſſiunculis alebantur, ipſi potiùs foris poſiti deſinant concupiſcere aliena, ſed intrent in vnitatis ſocietatem, vt pariter gubernemus, non illa tantùm quæ dicunt ſua, verùm etiam quæ dicuntur & noſtra. Scriptum eſt enim, omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei. Sub illo capite, in vno eius corpore vnum

ſimus, & de iſtis talibus rebus faciamus quod ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum; erat illis anima vna & cor vnum, & nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia. Amemus quod cantamus: Ecce quàm bonum, &c. vt ſic experiantur, & ſciant quàm veraciter ad eos clamet mater Catholica, quod ſcribit B. Apoſtolus ad Corinthios; non quæro quæ ſunt veſtra, *hæc non* A *eſt vt Gentilium quaſtuaria Religio*, ſed vos. Si autem conſideremus quod dictum eſt in libro Sapientiæ; ideo iuſti tulerunt ſpolia impiorum: item quod legitur in Prouerbiis; theſaurizantur autem iuſtis diuitiæ impiorum; tunc videbimus, non eſſe quærendum, qui habeant res hæreticorum, ſed qui ſint in ſocietate iuſtorum. *De Simonia, vide dicta proprio loco.*

3. *Templum Dei Creatoris, totus homo eſt, cuius violatorem vlturus eſt. 5. cont. Marc. cap. 6. circ. f.*

a 1. Cor. 3. 16. [a] *NEſcitis quod templum Dei ſitis, & in vobis inhabitet ſpiritus Dei?* Si homo, & res, & opus, & imago, & ſimilitudo, & caro per terram, & anima per adflatum Creatoris eſt; totus ergo in alieno habitat Deus Marcionis, ſi non Creatoris ſumus templum.
b Ibid. 17. [b] *Quod ſi templum Dei quis vitiauerit, vitiabitur*, vtique à Deo templi. Vltorem intentans, Creatorem intentabit.

TEMPLVM DEI. 3. SCHOL.

NESCITIS. 1. *Cor.* 3. 16. Neſcitis quia templum Dei eſtis & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, *Syr. corrumpit*, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos IN ALIENO. *Tria ex Paulo contra Marcionem hic concludit primò Deum Creatorem, Dominum eſſe templi, id eſt hominis, cuius corpus ex terra ſua finxit. animam ex nihilo afflatu ſuo creauit, & templum ſibi conſecrauit. Secundò Deum Marcionis vſurpatorem eſſe templi alieni, ſi illud ſibi arroget quod alter condidit. Tertiò contra eundem probat Spiritum ſanctum quem ſibi tribuit, vltorem eſſe ac vindicem, proindéque non ſimpliciter bonum, qualem Deum eſſe volebat: pluries iam hunc Pauli textum Auguſtino interprete explicaui. Hæc rurſum ab eo excipe, in Pſal.* 10. Dominus in templo ſancto ſuo. *Vbi* C *cùm hunc locum Apoſtoli retuliſſet*, templum, *inquit*,
S. Aug. Dei violat, qui violat vnitatem. Non enim tenet caput, ex quo totum corpus connexum & compactum, &c. in hoc templo ſancto ſuo Dominus eſt, quod conſtat multis membris ſuis, ſua quæque officia gerentibus in vnam ædificationem charitatis conſtructis, quod violat quiſquis cauſa principatus
S. Aug. ſui à Catholica ſocietate disjungitur. *Et in Pſal.* 44. Adducentur in templum regis. Templum regis *inquit*, in vnitate eſt. Templum regis non eſt ruinoſum, non diſciſſum, non diuiſum: junctura
S. Aug. lapidum viuentium charitas eſt. *Et in Pſal.* 64. *ſanctitatem templi probat.* Sanctum eſt templum tuum mirabile in iuſtitia. Iſta ſunt, *inquit*, bona domus illius. Non dixit templum ſanctum tuum mirabile B in columnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis, ſed mirabile in iuſtitia, &c. & ipſum templum, fratres, nolite præter vos cogitare. Amate iuſtitiam, & vos eſtis templum Dei. *Et in Pſal.* S. Aug.
78. Polluerunt templum ſanctum tuum, non in lignis & lapidibus, ſed in ipſis intelligatur hominibus, de quibus tanquam lapidibus viuis conſtrui dicit Apoſtolus Petrus 1. 2. domum Dei. Vnde & Apoſtolus Paulus apertiſſimè templum, inquit, Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Hoc itaque templum perſecutores in his vtique polluerunt, quos ad negandum Chriſtum terrendo vel cruciando coegerunt, atque vt idolis ſupplicarent, vehementer inſtando fecerunt. *De cætero cùm templum ſit domus orationis, audi quid idem tract.* 15. *in cap.* 4. *Io.* Si fortè, *inquit*, quæris aliquem locum altum, aliquem locum ſanctum, intus exhibe te templum S. Aug.
Deo. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. In templo vis orare, in te ora. Sed priùs eſto templum Dei, quia ille in templo ſuo exaudiet orantem. *Dic cum Pſalte Pſal.* 41. Apud me oratio Deo vitæ meæ. *In quem locum Aug.* Non enim *inquit*, vt ſupplicem Deo empturus ſum de tranſmarinis locis, aut vt exaudiat me Deus meus, nauigabo vt de longinquo afferam thura & aromata, aut de grege adducam vitulum vel arietem. Apud me, &c. intus habeo victimam quam immolem, intus habeo thus quod imponam, intus habeo ſacrificium quo flectam Deum meum. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. S. Aug.

TEMPVS.

Temporum, & aſtrorum Creator Deus, & non otioſus Marcionis Deus: Creator autem tempus mittendi filij, iuxta Prophetam obſeruauit. 5. cont. Marc. cap. 4. à p.

a Gal. 4. 4. [a] *QVum autem euenit impleri tempus, miſit Deus filium ſuum*; vtique is, qui etiam ipſorum temporum Deus eſt, quibus ſeculum conſtat; qui ſigna quoque temporum
Gen. 1. 14. ordinauit, Soles, & Lunas, & ſidera, & ſtellas; qui filij denique ſui reuelationem in ex-
b Eſa. 2. 2. tremitatem temporum & diſpoſuit & prædicauit. [b] *In nouiſſimis diebus erit manifeſtus mons*
c Ioel. 2. 28. *Domini.* &, [c] *In nouiſſimis diebus effundam de ſpiritu meo in omnem carnem*, ſecundùm Ioëlem. Ipſius erat ſuſtinuiſſe tempus impleri, cuius erat etiam finis temporis ſicut initium. Ceterùm, Deus ille otioſus, nec operationis, nec prædicationis vllius; atque ita nec temporis alicuius; quid omnino egit quod efficeret tempus impleri? etiam implendum ſuſtineri? Si nihil, ſatis vanum eſt vt Creatoris tempora ſuſtinuerit ſeruiens Creatori.

TEMPVS. SCHOL.

IMPLERI TEMPVS. *Gal.* 4. At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, &c. VTIQVE IS. *Deus Creator ſcilicet, qui Dominus eſt omnium temporum:* qui tempora poſuit in poteſtate ſua. PRÆDICAVIT. *Prophetanis.* SVSTINVISSE. *Proprium fuit Dei Creatoris.*

ris expectare vt tempus impleretur, qui initium dedit A *tempori, quique per Angelum dicturus eſt iuraturum per viuentem in ſæcula ſæculorum*, quia tempus non erit amplius. DEVS OTIOSVS, *quem colit Marcion, qui nullo opere vel prophetiâ, ſuam potentiam, ſcientiam, fidelitatem & veritatem promiſſorum comprobauit.* SATIS VANVM. *Stultè & fruſtra, imò & iniurioſè ſibi, & ad contumeliam ſuam, expectauit quaſi pendens, vt ſeruus à tempore Creatoris, vt filium ſuum mitteret. Pſaltes orabat vt illud tempus beneplacitum veniret, cùm diceret Pſalmo* 68. Ego autem ora-
S. Aug. tio mea ad te Domine. *Aug. ibidem.* Ego, *inquit*, ad te eram. Sed quomodo? ad te orando, &c. tempus beneplaciti Deus. De hoc tempore & Prophetæ dixerunt quod commemorauit Apoſtolus; ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. B Tēpus beneplaciti Deus, in multitudine miſericordiæ tuæ. Hoc eſt tempus beneplaciti, in multitudine miſericordiæ tuæ. Nam ſi nō eſſet multitudo miſericordiæ tuæ, quid nos faceremus de multitudine iniquitatis noſtræ? &c. Exaudi me in veritate ſalutis tuæ. Quia dixit miſericordiam, ſubiunxit & veritatem, quia miſericordia & veritas, vniuerſæ viæ Domini. Quare miſericordia? dimittendo peccata.
S. Aug. quare veritas? reddendo promiſſa. *Et in Pſal.* 31. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, in tempore oportuno. *Priùs dixerat David* remiſiſti impietatem cordis mei. *Vnde ſic interrogat Aug.* Pro qua hac? pro impietate, pro qua? pro ipſa venia peccatorum. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, &c. inde orabit ad te omnis ſanctus, quia dimiſiſti peccata. Nam C ſi non dimitteres peccata, non eſſet ſanctus qui ad te oraret. Pro hac, &c. in tempore oportuno, quando manifeſtabitur nouum teſtamentum, quandò manifeſtabitur gratia Chriſti, quod eſt tempus oportunum. Cùm autem venit plenitudo temporis, miſit Deus, &c. vt eos qui ſub lege erant redimeret. Vnde redimeret? à diabolo, à perditione, à peccatis ſuis, ab eo cui ſe vendiderant, &c. ſub lege erant, quia premebat eos lex, conditio eos premebat, *ſeruitus*, conuincendo de reatu, non ſaluando; & quidem malâ prohibebat, ſed quia illi vires non habebant, per ſeipſos iuſtificandi ſe, clamandum erat ad illum, quomódo clamabat qui captiuus ducebatur ſub lege peccati. Rom. 7. miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? erant ómnes homines ſub lege, non in lege, iam illâ deprimente, illâ de reátu conuincente. Demónſtrauit enim peccatum lex, illa fixit ſpinam, illa fecit cor compungi, ipſa admonuit vt reum ſe

A quiſque cognoſceret, & pro venia clamaret ad Deum. Pro hac orabit, &c. *Et tract.* 31. *in Io.* 7. Ne- S. Aug.
mo miſit in illum manus, quia nondum venit hora eius. Hoc eſt, *inquit*, quia nolebat. Quid eſt enim nondum venit hora eius? non enim Dominus ſub fato natus eſt: hoc nec de te credendum eſt, quantò minus de illo per quem factus es, *per quem fecit & ſæcula?* ſi tuâ hora voluntas eſt illius; illius hora quæ eſt, niſi voluntas ſua? non ergo horam dixit quâ cogeretur mori, ſed quâ dignaretur occidi: tempus enim expectabat quo moreretur, quia & tempus expectare voluit quo naſceretur. De hoc tempore Apoſtolus loquens ait: cùm autem venit plenitudo temporis, &c. Ideo multi dicunt: quare non ante venit Chriſtus? quibus reſpondendum eſt, B quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo per quem facta ſunt tempora. Sciebat enim quando venire deberet, primò per multam ſeriem temporum & annorum prædicendus fuit, non enim aliquid paruum venturum fuit, diu fuerat prædicendus, ſemper tenendus. Quantò maior iudex veniebat tantò præconum longior ſeries præcedebat. Denique vbi venit plenitudo temporis, venit & ille qui nos liberaret à tempore: liberati enim à tempore venturi ſumus ad æternitatem illam vbi non eſt tempus. Nec dicitur ibi, quando veniet hora, dies enim eſt ſempiternus, nec præceditur heſterno, nec excluditur craſtino, &c. Amare itaque debemus per quem facta ſunt tempora, vt liberemur à tempore, & figamur in æternitate vbi iam nulla eſt mutabilitas temporum. Magna igitur miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, factum eſſe eum propter nos in tempore, per quem facta ſunt tempora: factum eſſe inter omnia, per quem facta ſunt omnia: factum eſſe quod fecit. Factus eſt enim quod fecerat: factus eſt homó qui hominem fecerat, ne periret quod fecerat. *Eumdem*
Apoſtoli locum citat tract. 104. *in caput* 17. *Io.* Abſit vt S. Aug.
ſydera cogerent mori ſyderum conditorem. Non itaque Chriſtum tempus vt moreretur impegit, ſed tempus Chriſtus quo moreretur elegit qui etiam tempus quo de virgine natus eſt, cum Patre conſtituit, de quo ſine tempore natus eſt: ſecundùm quam veram ſanamque doctrinam etiam Paulus Apoſtolus: cùm autem venit, inquit, plenitudo temporis, &c. & Deus per Prophetam, *Eſa.* 49. tempore ait, accepto, exaudiui te; & in die ſalutis adiuui te. Et rurſus Apoſtolus. 2. Cor. 6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.

TENTATIO, ET TRIBVLATIO.

1. *Tentatio & perſecutio, non à diabolo, vel hoſte venit, ſed à Dei voluntate; qui hos probat, illos reprobat, & ad ſuam gloriam, & ad noſtram vtilitatem. De fuga in perſeq. cap. 1. à p. 2. & 3. per totum.*

COnſultationi tuæ ordinem quoque induimus, animaduertentes antè determinari oportere de ſtatu ipſius perſecutionis, vtrum à Deo obueniat, an à diabolo, quò faciliùs de obitu eius conſtare poſſit. Omnis enim rei inſpectio, auctore cognito planior. Satis eſt quidem præſcribere, Nihil fieri ſine Dei voluntate. Sed non ſtatim hac ſententiâ ceteris retractatibus locum dabimus, ne à præſenti articulo auocemur, ſi quis reſponderit, Ergo & malum à Deo, & delictum à Deo; nihil iam in diabolo, nihil etiam in nobis ipſis. De perſecutione nunc quæritur. Circa hanc interim dixerim, Nihil fieri ſine Dei voluntate, reſpiciens eam in primis dignam Deo eſſe, &, vt ita dixerim, neceſſariam, ad probationem ſcilicet ſeruorum eius, ſiue reprobationem. Quis eſt enim exitus perſecutionis, quis effectus alius, niſi probatio & reprobatio fidei, quâ ſuos vtique Dominus examinauit? Hoc omne iudicium eſt perſecutio, per quam quis aut probatus aut reprobatus Matth. 3. 12.
iudicatur. Porrò, iudicium ſoli Deo competit. Hæc pala illa, quæ & nunc Dominicam Gen. 28.
aream purgat, Eccleſiam ſcilicet, confuſum aceruum fidelium euentilans, frumentum mar- 12.
tyrum, & paleas negatorum. Hæc enim, ſcalæ quas ſomniat Iacob, aliis aſcenſum in ſupe- 1. Cor. 9.
riora, aliis deſcenſum ad inferiora demonſtrantes. Sic & agonem intelligi capit perſecu- 25.

tionem. A quò certamen edicitur, niſi à quo corona & præmia proponuntur? Legis edi-
Apoc. 2. ctum agonis iſtius in Apocalypſi, quibus præmiis ad victoriam inuitet, vel maximè illos
10. qui propriè vicerint in perſecutione, vincendo [a] *luctati, reuerà non aduerſus carnem & ſan-*
a Epheſ. 6. 12. *guinem, ſed aduerſus ſpiritalia nequitiæ.* Ita agnoſces ad eundem agonothetam pertinere cer-
taminis arbitrium, qui inuitat ad præmium. Totum quod agitur in perſecutione, gloria
Dei eſt probantis & reprobantis, imponentis & deponentis. Quod autem ad gloriam Dei
pertinet, vtique ex voluntate illius eueniet. Sed quando Deus magis creditur, niſi cùm
magis timetur? niſi in tempore perſecutionis? Tunc Eccleſia in attonito eſt. Tunc & fides
in expeditione ſollicitior, & diſciplinatior, in ieiuniis, & ſtationibus, & orationibus, &
humilitate, in alterutra diligentia & dilectione, in ſanctitate & ſobrietate. Non enim va-
catur niſi timori, & ſpei. Adeo & ex hoc ipſo oſtenditur nobis, non poſſe diabolo deputa-
CAP. II. ri eam, quæ meliores efficit Dei ſeruos. Si, quòd iniquitas à Deo non eſt, ſed à diabolo,
perſecutio autem ex iniquitate conſiſtit, (quid enim iniquius quàm veri Dei antiſtites,
omnis ſectatores veritatis, nocentiſſimorum more tractari?) ideo videtur perſecutio à dia-
bolo euenire, à quo iniquitas agitur, ex qua conſtat perſecutio: ſcire debemus, quatenus
nec perſecutio eſt ſine iniquitate diaboli, nec probatio fidei ſine perſecutione, propter pro-
bationem fidei neceſſariam iniquitatem, non patrocinium præſtare perſecutioni, ſed mi-
niſterium. præcedere enim Dei voluntatem, circa fidei probationem, quæ eſt ratio perſe-
cutionis; ſequi autem diaboli iniquitatem ad inſtrumentum perſecutionis, quæ ratio eſt
probationis. Nam & aliàs, inquantum iuſtitiæ iniquitas æmula eſt, intantum materia eſt
b 2. Cor. ad teſtimonia eius, cuius eſt æmula; vt ſic iuſtitia in iniquitate perficiatur, quomodo [b] *vir-*
12. 9. *tus in infirmitate perficitur.* [c] Nam *infirma mundi electa ſunt à Deo, vt confundantur fortia; & ſtul-*
c 1. Cor. 1. 27. *ta eius, vt confundantur ſapientia.* Ita & iniquitas adhibetur, vt iuſtitia probetur, confundẽs
iniquitatem. Igitur quod miniſterium non eſt arbitrij, ſed ſeruitij: (arbitrium enim Do-
mini,) perſecutio, propter fidei probationem; miniſterium autem iniquitas diaboli, prop-
ter perſecutionis inſtructionem; ita eam per diabolum ſi fortè, non à diabolo euenire cre-
dimus. Nihil Satanæ in ſeruos Dei viui licebit, niſi permiſerit Dominus, vt aut ipſum de-
ſtruat per fidem electorum in tentatione victricem; aut homines eius fuiſſe traducat, qui
defecerint ad illum. Habes exemplum Iob, cui diabolus nullam potuit incutere tentatio-
nem, niſi à Deo accepiſſet poteſtatem, nec in ſubſtantiam quidem eius, niſi Dominus,
d Iob. 1. [d] *Ecce*, dixiſſet, *omnia quæ ſunt ei, in manu tua do, in ipſum autem ne extenderis manum.* Deni-
12. que nec extendit, niſi poſteaquam & hoc poſtulanti Dominus, [e] *Ecce*, dixiſſet, *trado tibi il-*
e Iob. 2. *lum, tantùm animam eius cuſtodi.* Sic & in Apoſtolos facultatem tentationis poſtulauit, non
6. & ſeq. habens eam niſi ex permiſſu. Siquidem Dominus in Euangelio ad Petrum, [f] *Ecce*, inquit,
f Luc. 22. *poſtulauit Satanas vti cerneret vos velut frumentum: verùm ego rogaui pro te, ne deficeret fides tua*;
31. id eſt, ne tantùm diabolo permitteretur, vt fides periclitaretur. Quò oſtenditur, vtrum-
que apud Deum eſſe, & concuſſionem fidei, & protectionem, cùm vtrumque ab eo pe-
titur, concuſſio à diabolo, protectio à filio. Et vtique cùm filius Dei protectionem fidei ha-
g Matth. beat in ſua poteſtate, quam à Patre poſtulat, [g] *à quo omnem accipit poteſtatem in cœlis & in*
28. 18. *terris*, quale eſt vt concuſſionem fidei diabolus in manu ſua habeat? Sed in legitima Ora-
h Matth. tione cùm dicimus ad Patrem, [h] *Ne nos inducas in tentationem*, (quæ autem maior ten-
6. 13. tatio quàm perſecutio?) ab eo illam profitemur accidere, à quo veniam eius deprecamur,
hoc eſt enim quod ſequitur, *Sed erue nos à maligno*; id eſt, *ne nos induxeris in tentationem*, per-
mittendo nos maligno. Tunc enim eruimur diaboli manibus, cùm illi non tradimur in
Marc. 5. tentationem. Nec in porcorum gregem diaboli legio habuit poteſtatem, niſi eam de
12. Deo impetraſſet. tantùm abeſt vt in oues Dei habeat. Poſſum dicere, porcorum quoque
Matth 10 ſetas tunc numeratas apud Deum fuiſſe: nedum capillos ſanctorum. Habere videtur dia-
30. bolus propriam iam poteſtatem, ſi fortè in eos qui ad Deum non pertinent, ſemel [i] *in ſtil-*
i Eſa. 40. *lam ſitulæ, & in puluerem areæ, & in ſaliuam Nationibus deputatis à Deo*, ac per hoc diabolo
15. expoſitis in vacuam quodammodo poſſeſſionem. Ceterùm, in domeſticos Dei nihil illi li-
cet ex propria poteſtate; quia quando liceat; id eſt, ex quibus cauſis, exempla in ſcripturis
ſignata demonſtrant. Aut enim ex cauſa probationis conceditur ei ius tentationis, prouo-
cato, vel prouocanti, vt in ſuperioribus: Aut ex cauſa reprobationis traditur ei peccator
k 1. Reg. quaſi carnifici in pœnam, vt Saül; *Et* [k] *abſceſſit*, inquit, *ſpiritus Domini à Saüle, & concu-*
16. 14. *tiebat eum ſpiritus nequam à Domino, & ſuffocabat eum* Aut ex cauſa cohibitionis, vt Apoſto-
l 2. Cor. lus refert [l] *datum ſibi ſudem angelum Satanæ vt colaphizetur*: Nec hanc ſpeciem permitti dia-
12. 7. bolo in ſanctos humiliandos per carnis vexationem, niſi ſimul *vt & virtus tolerantiæ ſci-*
m 2. Tim. *licet in infirmitate perfici poſsit:* nam & ipſe Apoſtolus [m] *Phigellum & Hermogenem tradidit Sa-*
1. 15. *tanæ, vti emendentur, ne blaſphement.* Vides iam & à ſeruis Dei facilius diabolum accipere
CAP. III. poteſtatem, tantò abeſt vt eam ex proprietate poſſideat. Cùm ergo & hæc exempla
magis in perſecutionibus eueniant, ſiquidem magis tunc probamur, vel reprobamur, &
n Eſa. 45. magis tunc humiliamur vel emendamur, ab eo permittatur vel imperetur neceſſe eſt
7. catholicè fieri hæc, à quo & ex parte, ſcilicet ab illo qui dicit, [n] *Ego ſum qui facio pacem, &*

condo mala; id eſt bellum Hoc eſt enim contrarium paci. Noſtræ autem paci quid eſt bellum, quàm perſecutio? Si perſecutionis vel maximè exitus aut vitam adferunt, aut mortem, aut plagam, aut ſanationem, habes auctorem eiuſdem, [o] *Ego percutiam, & ſanabo; ego viuificabo, & mortificabo.* [p] *Vram*, inquit, *illos, ſicut vritur argentum; & probabo*, inquit, *illos. ſicut probatur aurum.* Cùm enim exurimur perſecutionis ardore, tunc probamur de fidei tenore. Hæc erunt [q] *ignea iacula diaboli*, per quæ fidei vſtio & conflatio adminiſtratur; ex Dei tamen voluntate. De iſto quis dubitare poſſit ignoro, niſi planè friuola & frigida fides, deprehendens eos qui timidè conueniunt in Eccleſiam. Dicitis enim, quoniam inconditè conuenimus, ſimul conuenimus, & complures concurrimus in Eccleſiam, quærimur à Nationibus, & timemus ne turbentur Nationes. An non ſcitis quòd Deus omnium ſit Dominus? Et ſi velit Deus, tunc perſecutionem patieris; ſi verò noluerit, ſilebunt Nationes. Credas vtique; ſi tamen in eum Deum credis, [r] *ſine cuius voluntate nec paſſer vnius aſſis cadit in terram. Nos autem puto multis paſſeribus antiſtamus.*

o Deut.32. 39. p Zach. 13. 9. q Epheſ. 6. 16. r Matth. 10. 29.

3. *Et de orat. cap.* 8. *V. verbum. diabolus, num.* 19.

TENTATIO ET TRIBVLATIO. 1. SCHOL.

A CONSVLTATIONI TVÆ. *Quâ deliberandum pacta virùm tempore perſecutionis fugiendum ſit necne.* ORDINEM INDVIMVS. *Hoc ordine ſumpto reſpondemus vt primò diſquiramus, an à Deo vel à diabolo perſecutio veniat.* DE OBITV, *an ſubeunda ſit, vel fugienda.* PLANIOR. *Clarior efficitur,* RETRACTATIBVS. *Tractatibus, quæſtionibus* A PRÆSENTI ARTICVLO, *quo definimus.* Nihil fieri ſine Dei voluntate. *Nos enim intelligimus, hoc poſito, nihil à diaboli vel hominis malitia procedere.* EXITVS *finis & ſcopus Dei.* HOC OMNE IVDICIVM. *Supple exercet & diuinis perſecutio ſiue tentatio, vt electos diſcernat à reprobis.* PALA ILLA. *Ventilabrum. de quo alibi.* IN APOCALYPSI *Apoc* 2. 10. Ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. AGONOTHETAM. *Præfectum & iudicem Agonis. ſiue certaminis.* IMPONENTIS. *Extollentis & coronam ponentis in victorum capitibus.* IN EXPEDITIONE, *tempore anguſtiæ, in procinctu certaminis.* VACATVR TIMORI. Eius, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. NECESSARIAM INIQVITATEM. *Diaboli & perſecutorum; non quòd iniquitas non ſit voluntaria, ſed quia ſine ea perſecutio exerceri non poteſt.* NEC PATROCINIVM. *Nec ideo ſuffragatur ei, vt iniquitatem perſecutio ipſa defendat à crimine, ſed iniquitas ſeruit tantùm perſecutioni, cuius miniſterio Deus vtitur, vt per eam probet & coronet electos.* PRÆCEDERE ENIM. *Supple dicimus.* ÆMVLA EST, *contraria.* AD TESTIMONIA. Sic mentita eſt iniquitas ſibi, *quæ dum iuſtitiam opprimere & euertere conatur, eam magis perficit, & eius perfectionis teſtimonium reddit.* INSTRVCTIONEM, *compoſitionem. Sic per diabolum tanquam miniſtrum perſecutionis Deus Author probationis coronat electos.* IPSVM DESTRVAT. *Euertat eius machinas, ipſumque confundat.* HOMINES EIVS. *Deus traducit, hoc eſt latentes è tenebris producit in medium, diaboli ſeruos*, qui in tempore tentationis recedunt, *& ad eius caſtra transfugæ a Chriſti militia deficiunt.* ECCE OMNIA. *Iob* 1. 12. Dixit Dominus ad Satan: ecce vniuerſa quæ habet in manu tua ſunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam ECCE TRADO. *Iob.* 2. 6. Ecce in manu tua eſt, veruntamen animam illius ſerua. *Aug to.* 4. *Annotationum in Iob.* Ecce trado illum tibi, tantùm animam eius cuſtodi. Ne vitam eripere poſſe præſumeret. *Et ſer.* 224. *de temp.* Aduerſus Iob diabolus pugnam impetrauit, cuius filios ruina cùm extingueret, factus poſt diuitias inops, poſt familias ſolus, poſt numeroſam ſobolem nullius pater, patrimonio naufragus, in corpore edaces pœnas vno robore fidei ſuſtinebat, diuitiæ in inopiam cedunt, &c. corporis ſanitas vulneribus immutatur, gaudium in dolorem conuertitur, nullus artus qui in flagellis valetudinum non agitetur. Denique ſub ſterquilinio iacuit præclara iuſtitia, &c. Vndique circumuallantibus pœnis ſtetit: & vnde feruebat diaboli inuidia, inde ſumpta eſt fatigati victoria. In corpore torquebatur, & ſpiritu probabatur. Vermibus corpus inquieti doloris tolerabat geminata ſupplicia, quæ fluxæ carnis putredinem prædurabat fœcunda calamitas, non noctibus quies, non diebus requies. Torquebatur, & orabat. Aliud poſtulabat hoſtis, B aliud precabatur vociferatio confeſſoris. Diſſolutis neruis ſaniei profluuium aſperior teſta radebat, atrox cruciatus mutabat, &c. in naufrago corpore incolumis iuſtitia tentatur, & periclitantibus membris authori vulnerum pectus ſeruatur. Omnia, excepto ſpiritu occupauerat hoſtis, &c. bellator mundi, in vno viro torquetur, dum torquet; & pœna reuertitur in authorem, &c. ſic hoſtis furebat vt timeret, &c. Securè pugnat, qui hoſte metuente, ſeruatur. Verumtamen animam eius ſerua: *ibidem de eius vxore:* Mercedibus, *inquit*, delicata matrona, in alienis domibus ſeruit, quæ imperare conſueuerat; vbi poſt Solis occaſum diurna ſupplicia durè tranſigebat, quietem expectabat, & C fatigatis matronæ digitis, ſuccedentem diem lacrymantibus oculis deducebat. Orbata in mœrore filiorum mulier locatur vt ſeruiat, nec ad lacrymas vacat: *adeò dura ſubiecta eſt ſeruituti, vt nec tempus ei detur liberum ad lacrymas.* Adhuc matrona iam vidua, vbique mercenaria, nuſquam Domina, nec ſterilis, nec mater, vteri ſui laniatus deflet. Ecce, *inquit*, marite, quæ pateris: dic aliquid aduerſus Deum, & morere. Peccauit ſola, quæ viro miſericordiam denegabat, &c. *Tum poſt probationem, Dei conſolationem referens:* Pœnâ, *inquit*, fugatâ, reuertitur ſanitas, & cicatricibus fœlicior redditur medicina. Celeriùs curat Dominus quam vulnerat inimicus. In gaudia gemitus migrauere, & in foſſis vulnerum numerabantur monumenta victoriæ. *Tandem de vxore ſubiicit:* propter Iob Regina, propter quem & mercenaria. Duplici regreditur fœnore, vt amiſſa poſſent duplò recipere. *Quid eloquentius? quid ad mentem Tertulliani illuſtrandam concinnius? ex quo vno exemplo liquet, nec niſi Deo volente diabolum quemquam poſſe tentare, & ſcopum Dei eſſe, vt tentando probet, & Iobi manifeſtet fidem & con-*

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

ſtantiam, & vxoris eius fragilitatem. VTI CERNERET. *Vt diſcerneret ſicut triticum à paleis.* *Luc.* 22. 31. Ait autem Dominus: Simon, Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, *Syr. vt ventilet vos,* ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te vt non deficiat

S. Aug. fides tua. *Aug. lib.* 1. *de Ciuit. cap.* 8. Sicut, *inquit,* ſub vno igne aurum rutilat, palea fumat; & ſub eadem tribula ſtipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita vna eademque vis irruens, bonos probat, purificat, eliquat: malos damnat, vaſtat, exterminat. Vnde in eadem afflictione, mali Deum deteſtantur atque blaſphemant, boni autem precantur & laudant. CONCVSSIONEM, *tentationem.* IN LEGITIMA. *In qua leges præſcriptæ ſunt, quid & quomodo petere debeamus.* VENIAM EIVS, *ab ea liberationem, vel robur ad reſiſtendum.* MALIGNO. *Diabolo,* IN VACVAM *quaſi domum vacantem, Dei gratia & fide carentem.* PROVOCATO. *Vel dum eum Deus excitat ad tentandum, vt ex Pſalte ſiunt* immiſſiones per Angelos malos. *Vel vt à magnis peccatoribus, de quibus Iob.* Qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. VEL PROVOCANTI *ſecundùm Pſaltem,* Catuli leonum rugientes vt rapiant & quærant à Deo eſcam ſibi. *Vt patet in prædictis exemplis circa Iob, & Apoſtolos.* CAVSA REPROBATIONIS. 1. *Reg.* 16. 14. Spiritus autem Domini receſſit à Saül, & exagitabat eum ſpiritus nequam à Domino. 70. *verò.* Suffocabat eum ſpiritus malignus à Domino. *De quo Auguſtinus to.* 4.

S. Aug. *lib.* 2. *ad Simplicianum q.* 2. Nec, *inquit,* mouere nos debent hæc alternantia in animo humano, hoc eſt in creatura mutabili præſertim eo tempore quo caro corruptibilis mortaliſque portatur, &c. *quod probat ex Petro, primò ob confeſſionem Chriſti, meritò audire beatus es, &c. Deinde ob auerſionem à Chriſti morte, vade Satana poſt me, &c. deinde de Saule, à Spiritu ſancto primùm, dehinc à maligno, correpto.* Quod,

S. Aug. *inquit,* etiam malus appellatus eſt Spiritus Domini, ſic intelligitur, quomodo dictum eſt, Domini eſt terra; tanquam creatura, & in eius poſita poteſtate, &c. aut quòd ipſe Saül iam reprobus, & ſceleratus, atque ingratus ſancto Dauid, perſecutor etiam eius, cùm ſæuiſſimæ inuidiæ facibus agitaretur, tamen adhuc Chriſtus Domini dicebatur, ſicut eum appellauit ipſe Dauid, cùm vindicauit extinctum. Sed magis arbitror malignum ſpiritum à quo ipſe vexabatur Saül, ideo dictum ſpiritum Domini, quòd occulto Domini iudicio Saülem vexabat. Vtitur enim Deus miniſtris etiam ſpiritibus malis ad vindictam malorum, vel bonorum probationem, alio modo ad illam rem, alio ad iſtam. Quamuis enim inde ſit quiſque malignus ſpiritus, quia malâ voluntate nocere appetit; tamen nocendi poteſtatem non accipit niſi ab illo, ſub quo ſunt omnia, certis & iuſtis meritorum gradibus ordinata: quia ſicut non eſt mala voluntas à Deo, ſic non eſt poteſtas niſi à Deo. Quanquam enim ſit in cuiuſque poteſtate quid velit, non eſt tamen in cuiuſque poteſtate quid poſſit vel facere cuiquam, vel à quoquam pati. Nam & ipſe filius vnicus Dei paſſurus ad tempus humiliter, homini ſuperbè loquenti, & dicenti quòd poteſtatem haberet occidendi eum vel dimittendi; non haberes, inquit, in me poteſtatem, niſi data tibi eſſet deſuper. Diabolus enim volens nocere iuſto viro Iob, nocendi quidem voluntate diabolus erat, ſed tamen à Domino Deo poteſtatem petebat dicens, mitte manum, & tange carnem eius; quamuis hoc eſſet, ſi permitteretur, ipſe facturus, &c. manum Domini appellabat, permiſſam à Domino manum ſuam, id eſt poteſtatem quam volebat accipere. Cui congruit illud in Euangelio, quod Dominus diſcipulis ſuis ait, hac nocte poſtulauit Satanas vexare vos ſicut triticum. Dictus eſt ergo Spiritus Dei malus, hoc eſt, miniſter Dei, *Tertull. dicit carnificem,* ad faciendum malum, *Tertull. in pœnam,* in Saül, quod eum pati iudex omnipotentiſſimus iudicabat: quoniam ſpiritus ille, quia malus erat, *voluntate quâ malus erat,* non erat Dei creatura vera quâ conditus fuerat; & poteſtas, quam non ſua, ſed Domini omnium æquitate acceperat, Dei erat, &c. Si enim iuſtè vindicat Deus, quemadmodum ipſe dicit Apoſtolus, cùm tradit homines in concupiſcentias cordis eorum, non mirum ſi nihilominùs iuſtè vindicans tradit eos etiam in concupiſcentias aliorum nocere volentium, ſuâ ſemper incommutabili æquitate ſeruatâ. EX CAVSA COHIBITIONIS *vt cohibeas & comprimas peccata, maximè ſuperbiam.* SVDEM ANGELVM SATANÆ. *Stimulum carnis. Sudes enim pertica eſt, ſiue genus teli ruſtici, ſiue paxillus igni torridus. Ita quippe Paulus.* 2. *Cor.* 12. 7. Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui vt diſcederet à me: & dixit mihi: ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me, *Syr. obtegat me,* virtus Chriſti. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: cùm enim infirmor, tunc potens ſum. *Auguſtinus to.* 7. *libro de Natura & gratia cap.* 27. Hoc, *inquit,* agit vt ſanet omnia, *vt dolor dolore tollatur ſicut dixerat ſupra,* ſed agit iudicio ſuo, nec ordinem ſanandi accipit ab ægroto. Procul dubio quippe firmiſſimum Apoſtolum volebat efficere, cui tamen dixit, virtus in infirmitate perficitur. Et tamen non ei totiens oranti aufert neſcio quem ſtimulum carnis, *vide alibi dicta de hoc ſtimulo,* quem ſibi dicit datum, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Cætera enim vitia tantùm in malefactis valent, ſola autem ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt. Vnde admonentur illi, ne dona Dei ſuæ poteſtati tribuendo, ſeſéque extollendo grauius pereant, quàm ſi nil operarentur boni, quibus dicitur, cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini: Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, &c. quoniam ipſis eſt ille tumor ſanandus doloribus.

S. Aug. *Et libro de gratia Chriſti cap.* 11. Quid, *inquit,* dicam de reuelatione ſapientiæ? neque enim facilè quiſquam ſperauerit in hac vita poſſe peruenire ad magnitudinem reuelationum Apoſtoli Pauli; &c. Et tamen dicit, in magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus eſt mihi, &c. procul dubio ſi iam ſumma, & cui nihil eſſet addendum, charitas in Apoſtolo tunc fuiſſet, quæ omnino non poſſet inflari, nunquid neceſſarius eſſet Angelus Satanæ, quo colaphizante reprimeretur elatio, quæ in magnitudine reuelationum poſſet exiſtere? Quid eſt autem aliud elatio, quàm inflatio? & vtique de charitate veriſſimè dictum eſt, charitas non æmulatur, non inflatur, &c. tunc autem mens eius adhuc erat, vbi inflaretur magnitudine reuelationis, donec impleretur ſolido ædificio charitatis: nondum enim perueniendo apprehenderat, quò proficiendo currebat. Ideoque nolenti perpeti moleſtiam, quâ eius cohiberetur elatio, *en ipſiſſimà vox Tertullianica;* antequam eſſet in eo charitatis ſumma & vltima perfectio, rectiſſimè dicitur; ſufficit tibi gratia mea, &c. Quocirca ſi virtus in infirmitate perficitur, quiſquis ſe non fatetur infirmum, non perficitur. EX A SERVIS DEI. *Non tantùm*

à Deo, ſed & à ſeruis eius; imò & ancillis; adeo ligata eſt poteſtas diaboli, vt teſte Iob. Illudatur ei, quaſi aui, ligato ancillis eius. CATHOLICE. *Vniuerſa-* A *liter.* EXITVS, *euentus & fines. Reliquos omnes locos alibi retuli & expoſui.*

3. *Tentationibus opus eſt ad ſalutem, quas tamen cauet vigilans, incurrit otioſus & dormiens.*
De Bapt. cap. 20. à p.

[a] V*igilate & orate*, inquit, *ne incidatis in tentationem.* Et ideo credo tentati ſunt, quoniam obdormierunt, vt adprehenſum Dominum deſtituerint, & qui cum eo perſtiterit, & gladio ſit vſus, ter etiam negauerit: nam & præceſſerat dictum, Neminem intentatum regna cœleſtia conſecuturum. Ipſum Dominum poſt lauacrum ſtatim tentationes circunſteterunt, quadraginta diebus ieiuniis functum.

a Matth. 26. 41. Matth. 26. 52. Luc. 22. 28. Matth. 4. 1.

4. *Tentationi, à Martyrio & Deo, vel quocunque bono reuocanti, ſtatim reſiſtendum.*
Scorp. cap. 1. à m.

TV, fides ſi vigilat, ibidem Scorpio pro ſolea anathema inlidito, & relinquito in ſuo ſopore morientem. Ceterùm, ſi plagam ſatiauerit, intimat virus, & properat in viſcera; ſtatim omnes priſtini ſenſus retorpeſcunt, ſanguis animi gelaſcit, carne ſpiritus exoleſcit, nauſea nominis inacreſcit. Iam & ipſa mens ſibi quo vomat quærit. Atque ita ſemel infirmitas quæ percuſſa eſt, ſauciatam fidem vel in hæreſim, vel in ſeculum expirat.

TENTATIONIBVS. 3. 4. SCHOL.

VIGILATE. *Math. 26.* Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. DESTITVERIT. *Ibidem verſu 56 tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt.* CVM EO PERSTITERIT *Luc. 22. 28.* Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. *Et verſu 51.* Et percuſſit vnus ex illis ſeruum principis Sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram. *Peſtitit ergo Petrus donec Ieſus comprehenſus eſt, & ductus ad domum principis Sacerdotum, tunc enim dicit verſu 54.* Petrus verò ſequebatur eum à longè, *& tunc ponit trinam eius negationem.* PRÆCESSERAT DICTVM. *Luc. 22. 28. Cùm enim dixiſſet de Apoſtolis*, vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis; *omnes proinde intentatos excluſit à regno, de quo ſubiecit;* & ego diſpono vobis, *&c. promitto vobis. prout promiſit*, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, &c. *Diſpoſuit autem Chriſto per tentationes & crucem, inde ſubdidit:* ait autem Dominus; Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. IPSVM DOMINVM. *De quo ſcriptum eſt, ſicut ipſe dixit:* oportebat Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. POST LAVACRVM. *Statim poſt baptiſmum, quo perfecto ſtatim ſubiicit Matth. 4. 1.* Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, *qui ſuper caput eius ſicut columba ſederat;* vt tentaretur à diabolo. *Quem vincendum vigiliis, oratione, & ieiunio, ſuo verbo & exemplo docuit.*

4. SI FIDES VIGILAT. *Dormiebat enim fides Apoſtolorum in tempeſtate, donec excitata, Chriſtum etiam excitaret à ſomno.* SCORPIO PRO SOLEA. *Comparat deterrentem à Martyrio & auocantem à quocumque bono opere, ſcorpioni, cuius calcanda & ſpernenda eſt ſtatim ſuggeſtio, & ei dicendum Anathema, procul ab eo fugiendo. Si enim eius dormitat fides, dormiat, & moriatur; ipſe viderit, pereat, ſi velit, ſolus.* INLIDITO. *Illide, impinge calcem.* SI PLAGAM SATIAVERIT. *Id eſt plenè virus ſuum vſque ad intima fuderit, dum eum patienter audis. Tunc omnis animi vigor obriget & torpeſcit; & carne ad infirmitatem ſuam animum pertrahente langueſcit; nominis quoque Chriſtiani confitendi nauſea atrior ſtomacho inſurgit, & in proximo eſt vt fides expuatur vt vel in hæreſim Gnoſticam, vel in Gentilium infidelitatem emortua tranſ-* B *mittatur.* Beatus ergo qui tenebit & allidet paruulos Babylonis ad petram. *Hoc eſt primò naſcentes tentationes, maximè contra fidem; ſe ad Chriſtum veram petram conuertendo, & vigilando, & orando,* & ne nos inducas in tentationem. *Tentationum originem, vt ſuprà vidimus, non à Deo*, qui intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat, *nec inducit, ſed permittit induci in tentationem, ſed tam à diabolo, accepta à Deo tentandi poteſtate, quàm à concupiſcentia, ex peccato originali procedente oriri notat Auguſtinus lib. 4. contra Iulianum cap. vltimo.* Non, *inquit*, aliquid diabolus, quod ad naturam hominis pertinet, condidit, ſed quod Deus benè condiderat peccati perſuaſione violauit, itaut illo vulnere quod factum eſt per duorum hominum liberum arbi- S. Aug. C trium, totum genus claudicaret humanum. Ecce circumſtat ſenſus tuos miſeria generis humani, &c. paruulos intuere, quot & quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus, creſcant. Deinde iam grandes, etiam Deo ſeruientes, tentat error vt decipiat: tentat labor aut dolor, vt frangat: tentat libido, vt accendat; tentat mœror, vt ſternat: tentat typhus, vt extollat: &c. huius euidentia miſeriæ, gentium Philoſophos nihil de peccato primi hominis, ſiue ſcientes, ſiue credentes compulit dicere, ob aliqua ſcelera in vita ſuperiore, pœnarum luendarum cauſâ nos eſſe natos, & animos noſtros corruptibilibus corporibus, eo ſupplicio, quò Hetruſci prædones captos affligere conſueuerant, tanquam viuos cum mortuis eſſe coniunctos. Apoſtolus autem ampu- D tat opinionem, quâ creduntur ſingulæ animæ, pro meritis anteactæ vitæ, diuerſis corporibus inſeri: *cùm ait, per vnum hominem peccatum, & per hoc, mortem veniſſe in mundum.* Quid igitur reſtat, niſi S. Aug. vt cauſa iſtorum malorum, *& tentationum*, ſit aut iniquitas, vel impotentia Dei, aut pœna primi veteriſque peccati? ſed quia nec iniuſtus, nec impotens eſt Deus: reſtat quod non vis, ſed cogeris confiteri; quòd graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris ipſorum vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium, non fuiſſet niſi delicti originalis meritum præceſſiſſet. *Ex ignorantia eiuſdem peccati, & iuſta pœna eius factum eſt item, vt*

Gentiles Philoſophi, vires libertatis eodem peccato infirmatas ignorantes, illud adhuc poſt ſtatum naturæ corruptæ prorſus integrum & æquè pronum ad bonum & malum affirment. Inde etiam fit, vt parum aduertant libertatem ad bonum, tantò, iuſtâ pœnâ, ab eo eligendo remotam, quantò ſponte in malum prolapſa eſt humana voluntas, & per ſe non ſufficit niſi ad malum, niſi Dei gratiâ excitetur ad bonum. Vnde non poteſt tentatori, vel concupiſcentiæ à bono retrahenti, vel in malum excitanti reſiſtere, niſi, vt ait Auguſtinus ad Vitalem,
S. Aug. *gratia efficax ad ſingulos actus detur. Hinc & vigilandum, & orandum eſt; quod rurſum, ſi in noſtra poteſtate eſſet, vt vigilare & orare poſſemus, de eo, vt ha-*
S. Aug. *bet in ep. 105. ad Sixtum, ex nobis cogitare poſſemus; quod tamen ex Apoſtolo non ſufficientes ex nobis ſumus.* B *Sed præparatur voluntas à Domino, qui & dormientes excitat, & interpellare facit gemitibus inenarrabilibus. Reſiſtendum diabolo, & Pelagius iuxta Iacobi 4. cenſebat. De quo Aug. lib. de natura & gratia c. 58.* Hoc, *inquit*, intereſt inter nos & iſtos; quòd nos, etiam
S. Aug. cùm diabolo reſiſtitur, poſcendum Dei adiutorium, non ſolùm non negamus, verùm etiam prædicamus: iſti autem tantam tribuunt poteſtatem voluntati, vt pietati auferant orationem. Nam vtique vt diabolo reſiſtamus, & fugiat à nobis, ideo precantes dicimus, ne nos inferas in tentationem. Ideo & admoniti ſumus tanquam ab Imperatore milites exhortante & dicente, vigilate & orate, ne intretis in tentationem. *Idem habet lib. 4. ad Bonifacium cap. 9. ex Cypriano de oratione Dominica. Et libro de dono Perſeuerantiæ cap. 6. eumdem Cyprianum* C
S. Aug. *reperis, & de ſuo hæc habet.* Quod dicimus Deo ne nos inferas in tentationem: quid dicimus, niſi ne nos inferri ſinas, &c. tutiores igitur viuimus, ſi totum Deo damus. Non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus; quod vidit ille Venerabilis Martyr. Nam cùm eundem locum orationis exponeret, ait poſt cætera: quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus; ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbè arroganterque aliquid aſſumat, ne quis aut confeſſionis, aut paſſionis, *de qua hic Tertullianus agebat contra Gnoſticos* gloriam ſuam ducat:
S. Aug. cùm Dominus ipſe humilitatem docens, dixerit; D vigilate & orate, &c. Spiritus quidem promptus eſt &c. vt dum præcedit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quidquid ſuppliciter cum timore Dei petitur, ipſius pietate præſtetur. *Hæc ex Cypriano Auguſtinus. Atque ne caſtra noſtri Imperatoris deſeramus, ne ad partes tentatoris transfugæ tranſeamus non in noſtra eſt poteſtate, ſed in adiutorio gratiæ; quæ poſt naturam corruptam maior eſſe debet, quàm requirebatur in integra. Vnde vehementius inſtandum in oratione, & clamandum*, & ne nos inducas in ten-

A tationem. *Audi quid rurſum Auguſtinus ibid. cap. 7.* Si ergo, *inquit*, alia documenta non eſſent, hæc Dominica oratio nobis ad cauſam gratiæ, quam defendimus, ſola ſufficeret; quia nihil nobis reliquit, in quo tanquam in noſtro gloriemur. Siquidem & vt non diſcedamus a Deo, non oſtendit dandum eſſe, niſi a Deo, cùm poſcendum oſtendit a Deo. S. Aug.
Vt quid enim, vt alibi inculcat, peteremus nobis dari, quod iam haberemus, & in noſtra eſſet poteſtate? Qui S. Aug.
enim non infertur in tentationem, non diſcedit a Deo. Non eſt hoc omnino in viribus liberi arbitrij, quales nunc ſunt: fuerat in homine, antequam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis, in illius primæ conditionis præſtantia, quantùm valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt, & ad ſecuritatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos eſſe certiſſimi ſumus, peruenire meruerunt. Poſt caſum autem hominis, *pondera maturè quàm infirma ſit nunc libertas ad reſiſtendum tentationi, & conſentiendum bono*; non niſi S. Aug.
ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, vt homo accedat ad eum: neque niſi ad gratiam ſuam voluit pertinere, vt homo non recedat ab eo. *Quod fit cum inducimur in tentationem, id eſt, dum ſinit Deus nos induci in tentationem. Dehinc ſtatim dicit hanc gratiam nobis merito mediatoris Chriſti conferri.* Hanc, *inquit*, gratiam poſuit in illo, quo ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui vniuerſa operatur; *velle ſcilicet & operari*, ac per hoc, ſicut operatur vt accedamus, ſic operatur, ne diſcedamus. Propter quod ei per Prophetam dictum eſt; fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi, & non diſcedimus à te. Iſte certè non eſt Adam primus, in quo diſceſſimus ab eo: ſed Adam nouiſſimus, ſuper quem, *& membra eius*, fit manus eius, vt non diſcedamus ab eo, &c. propter quod & poſci à ſe voluit, ne inferamur in tentationem: quia ſi non inferamur, nulla ab eo ratione diſcedimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari, ſed oratione noſtrâ nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. A quo enim, niſi ab illo accipimus, à quo iuſſum eſt, vt petamus? Prorſus in hac re non operoſas diſputationes expectet Eccleſia, ſed attendat quotidianas orationes ſuas, &c. contra iſtam veritatis tam claram tubam, quis homo ſobriæ vigilantiſque fidei, voces vllas admittat humanas? *Hinc Petrus clamat*; Sobrij eſtote & vigilate. *Hinc Chriſtus monet.* Vigilate & orate. *Hinc monet Tertullianus, non modò contra diabolum, ſed & quemlibet tentatorem auocantem à vera fide, & ſano & humili ſenſu*: tu ſi fides vigilat, ibidem Scorpio pro ſolea Anathema illidito, & relinquito in ſuo ſopore morientem.

5. *Tentatis quocumque modo, conſolatio promiſſa eſt in vtraque lege. 4. cont. Marc. cap. 14. à m. ad f.*

a Luc. 6. 21. [a] BEati plorantes, quia videbunt. Decurre ſententiam Eſaïæ, [b] *Ecce qui ſeruiunt mihi,*
b Eſa. 65. 12. & ſeq. *exultabunt in jucunditate; vos autem confundemini. Ecce qui ſeruiunt mihi, oblectabuntur; vos autem clamabitis præ dolore cordis.* Et hæc contraria apud Chriſtum recognoſce. Certè oblectatio & exultatio in jucunditate illis promittitur, qui in diuerſa conditione ſunt;
c Pſal. 125. 6. mœſtis, & triſtibus, & anxiis, ſcilicet etiam Pſal. cxxv. [c] *Qui ſeminant*, inquit, *in lacrymis, in exultatione metent.* Porrò, tam exultantibus & jucunditatem capientibus riſus ac-
d Eſa. 61. 1. cedit, quàm mœrentibus & dolentib. fletus. Ita Creator, materias riſus & fletus prædicans, riſuros plorantes prior dixit. Igitur qui à conſolatione pauperum, & humilium, &
e Luc. 6. 20. eſurientium, & flentium exorſus eſt, ſtatim ſe illum repræſentare geſtiuit, quem demonſtrauerat per Eſaïam: [d] *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me ad euangelizan-*
f Eſa. 61. 1. *dum pauperibus.* [e] *Beati mendici, quoniam illorum eſt regnum cælorum;* [f] *miſit me curare obtritos*

corde. [g] *Beati qui eſuriunt, quoniam ipſi ſaturabuntur;* [h] *aduocare languentes.* [i] *Beati qui plo-* g Luc. 6.
rant, quoniam ridebunt; [k] *dare lugentibus Sionis gloriam, & pro cinere, vnguenti iucunditatem;* 21.
& gloriæ habitum pro ſpiritu tadij. Hæc ſi ſtatim admiſſus Chriſtus adminiſtrauit, aut ipſe h Eſa. 61.
eſt, qui ſe ad hæc venturum prædicauit: aut ſi nondum venit qui prædicauit, ridiculè, 2.
ſed neceſſariè dixerim, fortaſſe mandauerit Chriſto Marcionis: [l] *Beati eritis, quum vos* i Luc. 6.
odio habebunt homines, & exprobrabunt, & eiicient nomen veſtrum, velut nequam, propter fi- 21.
lium hominis. Hac pronuntiatione ſine dubio ad tolerantiam exhortatur. Quid minus k Eſa. 61.
Creator per Eſaïam? [m] *Ne metueritis ignominiam ab hominibus, & nullificatione eorum ne mi-* 3.
nuamini. Quæ ignominia? quæ nullificatio? quæ futura erat propter filium hominis. Quem l Luc. 6.
iſtum? qui eſt ſecundùm Creatorem. Vnde probabimus? excidio in ipſum quoque præ 22.
dicato ſicut per Eſaïam ad auctores odij Iudæos. [n] *Propter vos blaſphematur nomen meum* m Eſa. 51.
in Nationibus. & alibi, [o] *Sancite eum qui circumſcribit animam ſuam, qui aſpernamento habe-* 7.
tur à Nationibus, famulis; & magiſtratibus. Si enim odium in illum filium hominis prædica- n Eſa. 52.
batur, qui ſecundùm Creatorem eſt, Euangelium autem, nomen Chriſtianorum, vtri- 5.
que à Chriſto deductum, odio futurum conteſtatur propter filium hominis, quod eſt o Eſa. [illegible].
Chriſtus; eum filium hominis in cauſa odij conſtituit, qui erat ſecundùm Creatorem; 7.
in quem odium prædicabatur. Et vtique ſi nondum veniſſet, non potuiſſet nominis odium, quod agitur hodie, perſonam nominis anteceſſiſſe. Nam & ſancitur penes nos, & animam ſuam circumſcribit, propter nos eam ponens; & aſpernamento habetur à Nationibus. Et qui natus eſt, ipſe erit filius hominis, propter quem & nomen noſtrum recuſatur.

TENTATIS CONSOLATIO PROMISSA. 5. SCHOL.

BEATI PLORANTES. Beati qui lugent. *Siue vt habet Lucas cap. 6. 21.* Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. *Omnes hîc relatos textus ſparſim alibi retuli, & expoſui* APVD CHRISTVM. *In nouo Teſtamento, quod per omnia conſonat primo, vt idem vtriuſque authorem agnoſcatur eſſe Deus Creator.* QVI SEMINANT. *Pſalmo 125. 6. Auguſtinus ibid.* Quia cum laboribus & ærumnis fiunt iſta, in iſta vita, nolite deficere, in lacrymis ſeminatis, in gaudio metetis. Quid enim fratres mei ipſe agricola quando procedit cum aratro, & portat ſemen, nonne aliquando frigidus eſt ventus, & imber deterret? &c. timet ne cùm triſtem diem attendit, & expectat diem lætum, ne tempus tranſeat, & non inueniat quod metat. Nolite differre fratres mei ſeminare in hyeme, ſeminate bona opera, & cùm ploratis, quia qui ſeminant in lacrymis in gaudio metent, &c in illa enim reſurrectione mortuorum, venientes venient cum exultatione, &c. id eſt, tunc recipiet quiſque manipulos ſuos, id eſt, fructum ſeminis coronam gaudiorum, & exultationis. Tunc erit triumphus lætantium, & ipſi morti inſultantium, in qua gemebatur. Tunc dicent morti, vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? GESTIVIT *Chriſtus, inquit, ſtatim ab initio ſermonis ſui in monte, continere ſe non potuit, quin loquelâ ſuâ, & formâ ſermonis, probaret ſe eſſe filium Dei Creatoris, de quo tecinerat Eſaias 61. 1.* Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit Dominus me: ad annuntiandum manſuetis 70. *Euangelizare pauperibus,* miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem: 70. *& cæcis viſum;* vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro: vt conſolarer omnes lugentes; vt ponerem lugentibus Sion: & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris. 70. *paulò aliter:* vocare annum Domini acceptabilem, & diem retributionis, conſolari omnes lugentes, vt detur lugentibus Sion gloria eis pro cinere, vnctio lætitiæ lugentibus, ſecundum ſtolam gloriæ pro ſpiritu mœroris. ADMISSVS CHRISTVS. *Agnitus & manifeſtatus, ſtatim atque cœpit prædicare.* MANDAVERIT CHRISTO MARCIONIS. *Ironicè. Si Chriſtus, inquit, ipſe non eſt qui hæc facturus & prædicaturus ab Iſaia prophetabatur, forſitan*

S. Aug.

A *hæc prædixerat facturum Chriſtum Marcionis, vt videlicet prædicaret beatos futuros diſcipulos eius perſecutionem patientes. Sed aduertat idipſum prænuntiaſſe Eſaiam 51. 7.* Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis. 70. Et contemptu eorum, ne vincamini. EXCIDIO IN IPSVM. *Quòd ipſe præſcidi deberet à terra viuentium, & nomen eius deleri, & blaſphemari propter Iudæos & rideri, ſicut ipſe prædixerat, traderetur ſcilicet à Iudæis, ad illudendum Gentibus, vt prius quidem fieret Iudæis ſcandalum & lapis offenſionis in quem impingerent, deinde propter odium Iudæorum in ipſum crucifixum, eſſet & Gentibus ſtultitia.* SANCITE EVM. *Sanctificate, conſecrate, ſanctum habere Chriſtum.* CIRCVMSCRIBIT. *Limites ponit, & finem vitæ ſuæ, moriens in flo-*
B *re ætatis propter hominem, ſponte, & à ſeipſo ponens animam ſuam. Vox iuris eſt quâ circumſcriptus dicitur qui dolo alterius, vel ætatis infirmitate decipitur. L. item exigit 16. ff. de dolo malo. l. ſi ex cauſa 9. §. 1. ff. de minoribus. Tullius dixit circumſcribere Senatum, pro authoritate priuare. Item circumſcribere & abrogare ſententiam. Sic Chriſtus circumſcripſit honorem ſuum & vitam, vt eſſet ludibrio gentibus, vilibus ſeruis, & potentibus. Fruſtra quæſitum à Pamelio, Deo fauente reperi Eſa. 49. 7. apud 70.* Sanctificate eum qui deſpicit animam ſuam, qui abominatur à Gentibus, ſeruis principum, &c. *pro quo vulgata,* hæc dicit Dominus redemptor Iſraël, ſanctus eius ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad ſeruum dominorum. PERSONAM NOMINIS, *Chriſtum ipſum*
C *qui nomen hoc prius habiturus erat, quàm ab eo Chriſtiani dicerentur: quod nomen à perſecutoribus odio habebatur, ſicut longè antea per Eſaiam à Gentibus blaſphemandum nuntiabatur.* SANCITVR PENES NOS. *A nobis ſanctificatur, cum Pſalte canentibus* ſanctum & terribile nomen eius. RECVSATVR. *Non recipitur, tanquam malum exprobratur & eiicitur. De conſolatione afflictorum & tentatorum Auguſtinus in Pſal. 75. in verſum.* Tu Domine adiuuiſti me & conſolatus es me. Adiuuiſti me, *inquit,* in certamine, & conſolatus es me in triſtitia, &c. vtique regio iſta ſcandalorum eſt, & tentationum, & malorum omnium vt gemamus hîc, & mereamur gaudere ibi. Hîc tribulari, & conſolari ibi; & dicere; quoniam exemiſti oculos meos à lacrymis, pedes meos à ruina; quoniam placebo Domino in regione viuo-

S. Aug.

rum. Iſta regio mortuorum eſt. Tranſit regio mortuorum venit regio viuorum. In regione mortuorum labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus, ſuſpirium. Hîc falſi fœlices, veri infœlices, quia falſa fœlicitas, vera miſeria eſt. Qui verò agnoſcit in vera eſſe miſeria, erit etiam in fœlicitate vera. Et tamen nunc quia miſer es, Dominum audi dicentem, beati lugentes. O beati lugentes! nihil tam coniunctum miſeriæ quàm luctus, nihil tam remotum & contrarium miſeriæ quàm beatitudo. Tu dicis lugentes, & tu dicis beatos? intelligite quod dico: beatos dico lugentes: quare beati? in ſpe. Quare lugentes? in re. Etenim lugent in morte iſta, in tribulationibus iſtis, in peregrinatione ſua, &c. cùm autem tranſierit gemitus noſter, omnes vnâ voce, in vno populo, in vna patria conſolabimur: millia millium coniuncta pſallentibus Angelis, choris cœleſtium poteſtatum in vna ciuitate viuentium. Quis ibi gemit? quis ibi ſuſpirat, quis ibi laborat? quis ibi eget? quis ibi moritur? quis ibi miſericordiam præbet? quis ibi panem frangit eſurienti, vbi omnes pane iuſtitiæ ſaginantur? nemo tibi dicet, hoſpitem ſuſcipe, peregrinus ibi non erit. Omnes patriâ ſuâ viuunt. Nemo tibi dicit, concorda amicos tuos litigantes; in pace ſempiterna, Dei vultu perfruuntur. Nemo tibi dicit, viſita ægrotum: ſanitas immortalitaſque permanet. Nemo tibi dicit: ſepeli mortuum: omnes in vita æterna erunt, &c. vbi neceſſitas non erit, nec miſeria, opera neceſſitatis & miſericordiæ non erunt. Quid ibi erit? quod negotium noſtrum? quæ actio noſtra? nulla actio, quia quies: ſedebimus ergo & torpebimus, & nihil agemus? ſi refrigeſcit amor noſter, refrigeſcit & actio noſtra. Amor quietus in vultu Dei, quem modò deſideramus, cui ſuſpiramus, cùm ad eum venerimus, quomodo nos accendet, in quem nondum viſum ſic ſuſpiramus? cùm ad eum venerimus, quomodo nos illuminabit? quomodo nos mutabit? quid de nobis faciet? *Audi ſponſam:* exultabimus & lætabimur in te. *Audi & Pſal.* 149. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in

S. Aug. cubilibus ſuis. *In quem locum Aug.* Non in theatris, *inquit*, non in amphitheatris, non in Circis, non in nugis, non in foris, ſed in cubilibus ſuis. Quid eſt in cubilibus ſuis? in cordibus ſuis. Audi Apoſtolum Paulum exultantem in cubili ſuo 2. Cor. 1. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, &c. eſt ergo quidam modus in conſcientia gloriandi, vt noueris fidem tuam eſſe ſinceram, noueris ſpem tuam eſſe certam, noueris charitatem tuam eſſe ſine ſimulatione. Sed quoniam multa ſunt adhuc fortè quæ poſſunt offendere oculos Dei, lauda eum qui tibi iſta donauit, tunc perficiet quod donauit. Propterea cùm dixiſſet, lætabuntur in cubilibus ſuis, ne quaſi ſibi placentes viderentur, adiunxit ſtatim; exultationes Dei in faucibus eorum. Sic lætabuntur in in cubilibus ſuis, vt non ſibi tribuant quòd boni ſunt, ſed illum laudent à quò acceperunt quod ſunt, à quo vocantur, vt perueniant ad id quod nondum ſunt & à quò ſperant perfectionem cui gratias agunt, quia inchoauit. *Ita Pſaltes firmitatem ſuam in Deo, & robur Sanctorum exultantium in ipſis perſecutionibus, & in luctu ipſo gaudentium, Deo tribuebat cùm diceret:* Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in oc-

A culto. *Os enim firmitas carnium eſt. Hîc ſuam Auguſtinus prodit humilitatem, dum vt plebi intelligibilis vult fieri, diſpendio honoris, oſſum pro oſſe ſumens,* melius, *inquit*, eſt vt reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi, &c. quod ergo, inquit, os dicit fratres? quæramus illud, in abſcondito eſt, &c. inuenimus quid ſit oſſum huiuſmodi. Firmitas quædam interior; quia in oſſibus firmitas & fortitudo intelligitur. Eſt ergo quædam animæ interior vis, vbi firmitas non frangitur. Quælibet tormenta, quælibet tribulationes, quælibet huius ſæculi aduerſitates vndique ſæuiant, illud quod Deus in abſcondito fecit firmum in nobis, frangi non poteſt, non cedit. A Domino enim fa- S. Aug.

B cta eſt quædam firmitas patientiæ noſtræ, de qua dicitur in alio Pſalmo: verumtamen Deo ſubiecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea. Et attende Paulum habentem intus hoc genus firmitatis. Quaſi triſtes, *inquit*, ſemper autem gaudentes. Vnde, quaſi triſtes? contumeliis, opprobriis, perſecutionibus, flagellis, plagis, carceribus, catenis, lapidationibus. Quis non eos miſeros tunc exiſtimaret? nec illi ipſi perſecutores ſæuirent in eos, niſi putarent eos miſeros fieri perſecutionibus ſuis. Illi enim eos ex ſua infirmitate coniiciebant, qui non habebant oſſum abſconditum interius: illi autem qui habebant, hominibus foris triſtes videbantur, intus autem gaudebant Deo, cui non erat abſconditum oſſum ipſorum, quod fecerat in abſcondito. Aperit autem hoc oſſum in abſcondito

C factum à Deo idem Apoſtolus Paulus his verbis. Non solùm autem, inquit, ſed & gloriamur in tribulationibus. Parum eſt quia non es triſtis, ſed & gloriaris? ſufficiat tibi triſtem non eſſe. Parum eſt, inquit, Chriſtianis. Tale oſſum mihi fecit in abſcondito, vt parum ſit non frangi, niſi etiam glorier. Vnde gloriaris? in tribulationibus: ſcientes quia tribulatio patientiam operatur. Vide quomodo formata ſit illa firmitas intus in corde. Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit: quoniam charitas Dei diffuſa eſt, &c. Sic formatum atque firmatum eſt oſſum illud abſconditum, vt faciat nos etiam gloriari in tribulationibus, &c. & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

D Ecce in carne eſt ſubſtantia mea: in inferioribus terræ eſt ſubſtantia mea: & tamen habeo oſſum intrinſecus quod formaſti, quod faciat me non cedere omnibus perſecutionibus inferioris huius regionis, vbi eſt adhuc ſubſtantia mea. Quid enim magnum eſt ſi fortis eſt Angelus? magnum eſt ſi fortis eſt caro. Et vnde fortis eſt caro? vnde forte vas fictile? niſi quia factum eſt ibi oſſum in abſcondito. *Ex ex his Auguſtini in Tertullianum textibus, liquet, quàm ſit gaudendum in tentationibus & tribulationibus, primò quòd, vt viſum eſt Scholio primo, non niſi Deo volente, ad probationem, vlla poßit nos tentare tribulatio. Secundò quòd exemplo Chriſti victo-*

E *ris, & victoris diaboli, & pugnare, & vincere docemur. Tertiò monemur orationis & cautæ vigilantia armis eſſe pugnandum. Quartò carnis noſtræ, & naturæ fragilitatem, eſſe fortitudinis & gratia à Deo danda, firmatam, & ſpe gloriæ & coronæ lætam, etiam in lacrymis,*

TERRA.

i. *Terra informis & inuiſibilis in Geneſi dicitur; non quòd omnino non eſſet, ſed quòd aquà operta eſſet. De materia autem Hermogenis intelligi omnino non poteſt, quæ viſibilis facta non eſt, vti facta eſt terra emergens ex aqua.* Cont. *Hermog. cap.* 23. 24. 25. 26. 27. 28. *per totum.*

EX ſequentibus argumentatur; quia ſcriptum ſit: [a] *Terra autem erat inuiſibilis & in-* a Gen. 1.
compoſita. Nam & terræ nomen redigit in materiam, quia terra ſit quæ facta eſt ex 2
illa. Et, *erat*, in hoc dirigit, quaſi quæ ſemper retro fuerit innata & infecta. Inuiſibilis
autem & rudis, quia informem & confuſam & inconditam vult fuiſſe materiam. Has
quidem opiniones eius ſingillatim reuincam, ſed interim volo ſic ei reſpondere. Puta-
mus his articulis materiam demonſtrari. Nunquid tamen, quia erat ante omnia, & tale
aliquid eſſe ex ea factum ſcriptura ſignificat? Atquin nihil tale ſignificat. Fuerit licet
materia, quantum ſibi licet, vel potius Hermogeni: potuit & fuiſſe, & tamen nihil Deus
ex illa feciſſe, vel quia non decebat Deum alicuius eguiſſe, certè quia nec oſtenditur
quicquam ex materia feciſſe. Sine cauſa ergo eſſet, inquis. Non planè adeo ſine cauſa.
Nam etſi mundus non eſt factus ex illa, ſed hæreſis facta eſt, & quidem hoc impuden-
tior, quòd non ex materia facta eſt hæreſis, ſed materiam ipſam potiùs hæreſis fecit.
Reuertor nunc ad ſingulos articulos, per quos putauit ſignificatam eſſe materiam. Et Capvt
primò de nominibus expoſtulabo. Horum enim alterum legimus, quod eſt terræ: alte- xxiv.
rum non inuenimus, quod eſt materiæ. Quæro ergo, Cùm materiæ nominatio non ex-
tet in ſcriptura, quomodo ei etiam terræ appellatio accommodetur in alio iam genere
ſubſtantiæ nota? Quo magis materiæ quoque nominatio extitiſſe debuerat, conſecuta
etiam terræ appellationem, vt ſcirem terram commune cum materia eſſe nomen, ne il-
lud ei ſoli ſubſtantiæ vindicarem, cuius & proprium, in qua magis notum eſt; vel ne il-
lud in quamcunque aliam ſpeciem, nec vtique omni materiæ communicare poſſem, ſi
vellem. Cùm enim non extat proprium vocabulum eius rei cui commune vocabulum ad-
ſcribitur, quantò non comparet cui adſcribatur, cuicumque alij poterit adſcribi. Ita Her-
mogenes, etſi materiam oſtenderet nominatam, deberet eandem probare terram quo-
que cognominatam, vt ita vtrumque illi vocabulum vindicaret. Vult igitur duas pro- Capvt
poni terras in iſta ſcriptura: vnam, quam in principio Deus fecit: aliam, materiam, ex xxv.
qua fecit, de qua dictum ſit: [b] *Terra autem erat inuiſibilis, & rudis.* Vtique ſi quæram, ex b Gen. 1.
duabus, quæ, cui nomen terræ accommodare debeat? dicetur, hanc quæ facta ſit ex il- 2.
la ex qua facta eſt, vocabulum deriuaſſe, quia veriſimilius ſit ab origine ſobolem potius,
quàm originem à ſobole vocitari. Hoc ſi ita eſt, alia nobis obuoluitur quæſtio; an compe-
tat, terram hanc quam Deus fecit, ex illa ex qua fecit, cognomentum deriuaſſe. Audio
enim apud Hermogenem ceteroſque Materiarios hæreticos, terram quidem illam in-
formem & inuiſibilem & rudem fuiſſe: hanc verò noſtram proinde & formam, & con-
ſpectum, & cultum, à Deo conſecutam. Aliud ergo factam, quàm erat ea ex qua facta
eſt. Porrò aliud facta, non potuit cum ea de nominatione ſociari, à cuius conditione
deſciuerat. Si nomen proprium materiæ illius fuit terra, hæc quæ non eſt materia, aliud
ſcilicet facta, terræ quoque non capit nomen alienum, & ſtatu ſuo extraneum. Sed ma-
teria facta, id eſt terra, habuit cum ſua origine conſortium nominis, ſicut & generis. Non
adeo. Nam & teſtam, licet ex argilla confectam, iam non argillam vocabo, ſed teſtam: &
electrum, licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen nec aurum appella-
bo, ſed electrum. à cuius habitu quid diuertit, pariter & à vocatu eius recedit, appella-
tionis, ſicut & conditionis proprietate. Quàm autem tranſierit de ſtatu terræ illius, id eſt
materiæ, iſta terra, vel eo palam eſt, quòd hæc apud Geneſim teſtimonium boni accipit:
[c] *Et vidit Deus quia bonum:* illa autem apud Hermogenem in originem & cauſam malorum c Gen. 1.
deputatur. Poſtremò, ſi ideo hæc, terra; quia & illa; cur non & materia hæc quoque, quia 10.
illa? Immò iam & cœlum & omnia, ſi ex materia conſtant, & terræ & materiæ vocari
debuerunt. Satis iſta de terræ nomine (in quo materia intelligi voluit) quod nomen vnius
elementi omnes ſciunt, naturâ primùm, deinde ſcripturâ docente; niſi & Sileno illi apud
Midam regem adſeueranti de alio orbe, credendum eſt, auctore Theopompo. Sed & Capvt
deos multos idem refert. [d] *Nobis autem vnus Deus* & vna eſt terra, quam in principio Deus xxvi.
fecit; cuius ordinem incipiens ſcriptura decurrere, primò factam eam edicit, dehinc qualita- d 1. Cor.
tem ipſius ediſſerit. ſicut & cœlum primò factum profeſſa, *In principio fecit Deus cælum*, de- 8. 6.
hinc diſpoſitionem eius ſuperinducit: [e] *Et ſeparauit inter aquam quæ erat infra firmamentum, &* e Gen. 1.
quæ ſuper firmamentum, & vocauit Deus firmamentum cælum, ipſum quod in primordio fecerat. & 7.
Proinde & de homine: [f] *Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum.* Dehinc qualiter fe- f Gen. 1.
cerit reddit: *Et finxit Deus hominem de limo terræ, & afflauit in faciem eius flatum vitæ, & factus* 27.

eſt homo in animam viuam. Et vtique ſic decet narrationem inire, primò præfari, poſtea proſequi, nominare, deinde deſcribere. Alioquin vanum, ſi eius rei cuius nullam præmiſerat mentionem, id eſt materiæ, ne ipſum quidem nomen, ſubito formam & habitum promulgauit: antè enarrat qualis eſſet, quàm an eſſet; oſtendit figuram deformari, nomen abſcondit. At quantò credibilius ſecundum nos, eius rei diſpoſitionem ſcriptura ſubjunxit, cuius inſtitutionem ſimulque nominationem præmiſit. Quàm denique integer ſenſus eſt: [g] *In principio Deus fecit cœlum & terram, terra autem erat inuiſibilis & rudis.* quàm Deus ſcilicet fecit, de qua, ſcriptura cummaximè ediderat. Nam *& autem* ipſum, velut fibula coniunctiuæ particulæ ad connexum narrationi appoſitum eſt, *Terra autem.* Hoc enim verbo reuertitur ad eam, de qua ſuprà dixerat, & alligat ſenſum Adeo aufer hinc, *autem*, & ſoluta compago eſt, vt tunc poſſit de alia terra dictum videri, [h] *Terra erat inuiſibilis & rudis.* Sed tu ſupercilia capitis, nutu digiti accommodato, altiùs tollens, & quaſi retrò jactans: Erat, inquis, quaſi ſemper fuerit, ſcilicet innata & infecta, & idcirco materia credenda. At ego ſine vllo lenocinio pronunciationis ſimpliciter reſpondebo, de omni re poſſe dici, Erat, etiam de ea quæ facta, quæ nata ſit, quæ aliquando non fuerit, & quæ materia non ſit. Omne enim quod habet eſſe, vndevnde habeat, ſiue per initium, ſiue ſine initio, hoc ipſo quod eſt, etiam Erat dicetur. Cui competit prima verbi poſitio in definitionem, eiuſdem etiam declinatio verbi decurret in relationem. Eſt, definitionis caput; Erat, relationi facit. Hæ ſunt argutiæ & ſubtilitates hæreticorum, ſimplicitatem communium verborum torquentes in quæſtionem. Magna ſcilicet quæſtio eſt, Si erat terra, quæ facta eſt. Sane diſcutiendum, an ei competat inuiſibilem & rudem fuiſſe quæ facta eſt, an ei ex qua facta eſt vt eiuſdem ſit *erat*, cuius & quod erat. Atquin non tantùm probabimus iſtum habitum huic terræ competiſſe, ſed & illi alij non competiſſe. Nam ſi nuda materia Deo ſubjacebat, nullo ſcilicet elemento obſtruente; ſi quidem nondum quicquam erat præter ipſam & Deum; vtique inuiſibilis eſſe non poterat. Quia etſi tenebras volet in ſubſtantia fuiſſe materiæ, cui articulo reſpondere debebimus ſuo ordine, etiam homini tenebræ viſibiles ſunt; (hoc enim ipſum quod ſunt tenebræ, videtur,) nedum Deo. Et vtique ſi inuiſibilis eſſet, nullo modo cognoſceretur qualitas eius. Vnde ergo compertus eſt Hermogenes informem & confuſam & inconditam illam fuiſſe, quæ vt inuiſibilis latebat: aut ſi hoc à Deo reuelatum eſt, probare debet. Sic & an rudis dici potuerit, expoſtulo. Certè enim rude illud eſt, quod imperfectum eſt. Certè imperfectum non poteſt eſſe, niſi quod factum eſt. Quod enim minus factum eſt, imperfectum eſt. Certè, inquis. Ergo materia quæ facta non erat in totum, imperfecta eſſe non potuit. Quæ imperfecta non fuit, etiam rudis non fuit. Initium non habens quia facta non fuit, caruit & rudimento. Initij enim accidens eſt, rudimentum. Terra verò quæ facta eſt, meruit & rudis dici. Statim enim vt facta eſt, habuit imperfectæ locum, ante perfectionem.

g Gen. 1. 1. 2.
h Gen. 1. 2.
Capvt xxvii.
Capvt xxviii.

2. *Et cont. Hermog. cap. 29. à m. ad f.*

NOn alia autem materia erat inuiſibilis & rudis. Ergo materia erit poſtea viſibilis & perfecta. Volo itaque videre materiam; viſibilis enim facta eſt. Volo & perfectam eam recognoſcere, vt ex illa etiam fœni herbam, & ex illa decerpam lignum fructuoſum, & ex illa animalia vſui meo famulentur. Sed materia quidem nuſquam: terra verò, hæc, id eſt coram. Hanc video, hac perfruor, ex quo inuiſibilis & rudis eſſe deſiit, de qua manifeſtiſſimè Eſaïas: [a] *Hæc dicit Dominus qui fecit cœlum. Iſte Deus qui demonſtrauit terram, & fecit illam.* Certè eandem demonſtrauit, quam & fecit. Quomodo demonſtrauit? Vtique dicendo: [b] *Videatur arida.* Quare videri iubet, niſi quia retrò non videbatur? vt ſic quoque eam non in vacuum feciſſet, faciendo viſibilem, & ita habilem. Et ſic per omnia probatur nobis, hanc quam incolimus, eandem & factam eſſe à Deo, & oſtenſam; nec aliam fuiſſe rudem & inuiſibilem, quàm quæ & facta & oſtenſa eſt. atque ita, [c] *Terra autem erat inuiſibilis & rudis*, ad eam pertinet, quam Deus cum cœlo ſeparauit.

a Eſa. 45. 18.
b Gen. 1. 9.
c Gen. 1. 2

TERRA. 1. & 2. SCHOL.

ARgvmentatvr. *More Platonico, de quo Iuſtinus Martyr Apol.* 1. Nec minus, *inquit*, eum, *Platonem*, in cœlo & terra lapſum eſſe liquet. Quia enim Moyſes ita ſcripſit: in principio fecit Deus cœlum & terram: ac deinceps hæc adiungit, dicens: terra autem erat non aſpectabilis, & incondita: exiſtimauit hanc de qua ille ait, terra autem erat, præexiſtētem dici terram: quoniam Moyſes dixerat: terra autem erat inaſpectabilis & incondita. De qua verò dicit; fecit Deus cœlum & terram, eam illum deſignare putauit, quæ iuxta præexiſtentem ideam, à Deo ſenſibilis eſt creata. *Hermogenes tamen in hoc diſtat à Platone, quòd hic tria rerum principia ponat, Deum, ideam, & materiam: Hermogenes autem duo tantùm, videlicet Deum & materiam.* Redigit. *Strictè vult applicare nomen terræ materiæ, quòd terra ex ipſa facta ſit.* Dirigit. *Vult Moyſem per hoc verbum,* erat, *indicaſſe materiam ante mundi creationem ſemper fuiſſe, quamquam rudem & informem.* Pvtamvs. *Eſto, demus Hermogeni his Geneſis verbis ſignificatam eſſe materiam præexiſtentem*

mundo. TALE ALIQVID, *ſcilicet materiam.* NON PLANE, *&c. Alludit ad Apoſtolum dicentem,* oportet & hæreſes eſſe: *vnde non fruſtra prorſus eſſet, iuxta mentem Hermogenis, materia ante mundum, licet ex ea terram, aut quodlibet aliud Deus non feciſſet; quia ex ea Hermogenes hæreſim ſuam finxit, vel potiùs eius hæreſis finxit materiam Deo coæternam & neceſſariam.* EXPOSTVLABO. *Conqueritur, quòd ſcripturâ abutatur, quæ nihil de materia habet, ſed de ſola terra creata loquitur; quæ proprio ſubſtantiæ ſuæ nomine nota eſt. Vt quid enim commune facit nomen & materiæ & terræ; cùm terræ ſolius mentio facta ſit, nec eius nomen ignotæ ſubſtantiæ fuerit applicatum? nec conuenit, terram quam Deus primò fecit, nomen ſumere ex ſecunda illa rudi & incompoſita: ſicut non congruit parentem à filio nomen ſumere, ſed filium à parente.* TERRAM ILLAM INFORMEM. *Hæretici materiæ infectæ & innatæ laudatores, in hoc grauiter errant, & ſibi contradicunt: cùm enim velint primò nominatam terram, ſignificare materiam primam, rudem & informem; facta à Deo & creata expreſsè dicitur. Præterea ſecundò nominata, dicta eſt inuiſibilis & incompoſita, cùm tamen dicant hanc noſtram terram à Deo formatam & excultam. Vnde ſequitur, terram immutatam fuiſſe, & aliter diſpoſitam quàm erat illa prima ex qua hæc ſecunda facta eſt. Si autem in aliam mutata eſt, & à primæ conditione defecit, non debuit eodem cum ipſa nomine vocari. Si igitur prima illa materia propriè nominata eſt terra, conſequenter hæc ſecunda, quæ materia non eſt, vtpotè immutata, perperam terra vocabitur, cùm nomen terræ ſit proprium primæ illius materiæ.* SED MATERIA FACTA. *Inducit Hermogenem obiicientem. Dicet, inquit Hermogenes, materiam factam, de rudi excultam habere idem nomen cum materia illa, vt ſicut idem genus, ſic & idem nomen ſortita ſit.* NON ADEO. *Reſpondet Tertull. non ita probatur. Contrarium enim patet in teſta quæ licet ex argilla facta ſit, non tamen argilla vocatur, nec electrum quamuis ex auro & argento compoſitum, nomen ſumit ab auro vel argento. Quidquid enim à ſtatu primo mutatur in aliud, eius quoque nomine ceſſat appellari.* QVAM TRANSIERIT. *Quantùm mutauerit terra, quam nunc colimus, à ſtatu illius terræ ſiue materiæ informis, vel ex eo patet, quòd cùm terra iſta exculta & ornata à Deo laudata ſit quòd bona eſſet, Hermogenes primam illam terram ſiue materiam informem omnis mali cauſam & originem eſſe dixerit.* SI HÆC TERRA, *intelligit iuxta ſenſum Hermogenis. Si ideo hæc compoſita & exculta terra dicitur, quia de prima illa incompoſita & inuiſibili, materia ſcilicet facta eſt. Cur hæc quoque terra compoſita, materia vocabitur, quia illa prima incompoſita, materia cenſetur? cur denique omnia quæ ex materia conſtant, & ex ea facta ſunt, terræ nomen & materiæ non accipiant?* MATERIA VOLVIT. *Siue potiùs Hermogenes voluit materiam per nomen terræ intelligi.* SILENO, *libro de Pallio cap. 2. de eodem,* viderit ſi quis vſpiam alius orbis ad Meropas, vt Silenus penes aures Midæ blatit, aptas ſanè grandioribus fabulis. AVTHORE THEOPOMPO. *Duos inuenio ſcriptores huius nominis. Alter Chius orator & hiſtoricus. De quo Quintilianus; alter Athenienſis, antiquæ Comœdiæ ſcriptor, cuius fabulæ à Suida recenſentur. De hoc poſtremo loquitur Tertullianus, qui plures Deos vt & mundos commentus eſt. Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. cap. 5. vbi de Philoſophorum erroribus circa mundi creationem.* Si, S. Aug. *inquit,* infinita ſpatia temporis ante mundum cogitant, in quibus eis non videtur Deus ab opere ceſſare potuiſſe: ſimiliter ergo cogitent extra mundum infinita ſpatia locorum, in quibus, ſi quiſquam dicat non potuiſſe vacare omnipotentem, nonne conſequens erit, vt innumerabiles mundos cum Epicuro ſomniare cogatur? eâ tantùm diffe-

A rentiâ, quòd eos ille fortuitis motibus atomorum gigni aſſerit & reſolui, iſti autem opere Dei factos dicturi ſunt, ſi eum per interminabilem immenſitatem locorum extra mundum circumquaque patentium vacare noluerint; nec eoſdem mundos, quod etiam de iſto ſentiunt, vllâ causâ poſſe diſſolui. *Et libro de hæreſibus. Non nominans authores, ſic hæreſi* 77. Alia, *inquit,* dicit, innumerabiles mundos, ſicut opinati ſunt quidam Philoſophi Gentium. S. Aug. *Quales fuerunt, Metrodorus, Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Ariſtarchus, Xenophanes, Diogenes. Leucippus, Anaxarchus. De quo poſtremo Plu-* B *tarchus libro de tranquillitate animi.* Cùm, *inquit,* Alexander de mundorum infinitate diſſerentem audiuiſſet Anaxarchum, eum illacrymaſſe; rogantibuſque amicis, num aliquid ei dignum lacrymis accidiſſet, reſpondiſſe, an indignum eſt nos flere, ſi cùm infiniti mundi eſſe perhibeantur, nondum vnius domini ſimus? ORANTEM DECVRRERE. *Deſcribere quomodo priùs cœlum, terra, homo, ſimpliciter facta & creata ſint, deinde quomodo diſpoſita & ordinata fuerint.* ALIOQVIN VANVM. *Stultum eſt, & indignum eſt tanto ſcriptore, inuerſo ordine tractare de forma & habitu materiæ qualis & quam compoſita fuerit, de qua nil omnino præmiſerat, ne nomen quidem.* FIGVRAM DEFORMATI, *compoſitionem & ornatum materiæ à ſtatu deformi, in formoſum immutatæ.* AV- C TEM IPSVM, FIBVLA. *Particula hæc connectionis eſt, quæ denotat hanc ipſam eſſe terram de qua dixerat, quod* in principio creauit Deus cœlum & terram. SVPERCILIA CAPITIS. *Deſcribit geſtum digiti & ſupercilij elati Hermogenis, & vrgentis verbum Geneſis quo dictum eſt,* terra erat *quaſi ſemper fuerit, & ante mundi creationem, Deo coæua materia.* VNDE VNDE. *Vndecumque.* RELATIONI FACIT. *Facit ad relationem, id eſt referri poteſt ad initium quo cœpit eſſe, vel à quo eſſe cœpit. Erat igitur terra, inuiſibilis, quæ poſtea facta eſt viſibilis, quæ erat priùs facta, cùm à Deo creata eſt cum cœlo.* AN EI EX QVA FACTA EST. *Scilicet materiæ illi Hermogenianæ qui eam vult vocari terram.* VT EIVSDEM SIT. *Quod ſcilicet dixit Moy-* D *ſes erat inuiſibilis & incompoſita, de qua primò dixit quod terra erat.* ISTVM HABITVM. *Incompoſitum & rudem.* ILLI ALII, *Hermogenianæ materiæ ſiue terræ.* NVDA MATERIA, *ſcilicet primâ Deo coæuâ & ante omne elementum exiſtente, inuiſibilis eſſe non poterat, & quidquid dicat Hermogenes tenebras innatas fuiſſe in ſubſtantia materiæ; cùm tenebras ipſe homo eſſe videat & ſentiat, multò magis Deo viſibiles erant. Vnde ſequitur materiam de qua agit Moyſes id eſt terram, non fuiſſe illam Hermogenianam quæ Deo non erat inuiſibilis.* COMPERTVS EST. *ᴾro, comperit.* IN TOTVM. *Quæ omnino non erat facta, quamque ipſe dicit infectam.* ACCIDENS EST. *Proprietas.*

2. NON ALIA. *Prima ſcilicet.* VT EX ILLA. *Facta viſibili & fœcunda, herbam, ligna, animalia producta ſumam.* CORAM. *Quæ ante oculos noſtros vi-* E *ſibilis ponitur.* DE QVA ESAIAS. 45. 18. Quia hæc dicit Dominus creans cœlos, ipſe Deus formans terram, & faciens eam, ipſe Pſaltes eius: non in vanum creauit eam, vt habitaretur, formauit eam: ego Dominus, & non eſt alius. 70. *autem.* Sic dicit Dominus qui fecit cœlum: iſte Deus qui oſtendit terram, & fecit eam, iſte diſtinxit eam: non in vacuum fecit eam, ſed vt habitaretur, plaſmauit eam. Ego ſum Dominus, & non eſt vltra. VIDEATVR ARIDA. *Gen* 1. 9. Dixit verò Deus: congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum vnum: & appareat arida. HABILEM. *Ad producendum, & habitabilem.* TERRA AVTEM ERAT *Gen.* 1. 2. Terra autem erat inanis & vacua. 70. inuiſibilis & incompoſita. *Chald.* deſerta & vacua.

TTtt ij

A AD EANDEM. *De eadem terra dictum eſt, quam Deus à cœlo diſtinxit, cùm dictum eſt:* In principio creauit Deus cœlum & terram. *Auguſtinus lib. 12. Confeſſ. c. 22. in f. Terram non eſſe materiam Deo coæternam aſ-* S. Aug. *ſerit his verbis.* Si, *inquit*, aliquid Geneſis tacuit Deum feciſſe, quod tamen Deum feciſſe, nec ſana fides, nec certus ambigit intellectus, nec ideo vlla ſobria doctrina dicere audebit, iſtas aquas coæternas Deo, quia in libro Geneſeos commemoratas quidem audiuimus, vbi autem factæ ſint, non inuenimus. Cur non informem quoque illam materiam, quam ſcriptura hæc terram inuiſibilem & incompoſitam, tenebroſamque abyſſum appellat, docente veritate intelligamus ex Deo factam eſſe de nihilo; ideoque illi non eſſe coæternam, quamuis vbi facta ſit, omiſerit enuntiare iſta narratio?

S. Aug. *Et lib. 1. de Gen. cont. Manich. cap. 7.* Informis illa materia quam de nihilo Deus fecit, appellata eſt primò cœlum & terra; & dictum eſt, in principio fecit Deus cœlum & terram: non quia iam hoc erat, ſed quia hoc eſſe poterat. Nam & cœlum ſcribitur poſtea factum. Quemadmodum ſi ſemen arboris conſiderantes, dicamus ibi eſſe radices & robur, & ramos, & fructus, & folia, non quia iam ſunt, ſed quia inde futura ſunt. Sic dictum eſt, in principio fecit Deus cœlum & terram, quaſi ſemen cœli & terræ, cùm in confuſo adhuc eſſet cœli & terræ materia. Sed quia certum erat inde futurum eſſe cœlum & terram; iam & ipſa materia cœlum & terra appellata eſt, &c. hanc autem adhuc informem materiam, etiam terrã inuiſibilem atque incompoſitam voluit appellare, quia inter omnia elementa mundi, terra videtur minus ſpecioſa quam cætera. Inuiſibilem autem dixit, propter obſcuritatem; & incompoſitam, propter informitatem. Eamdem ipſam materiam etiam aquam appellauit, ſuper quam ferebatur Spiritus Dei, ſicut ſuperfertur rebus fabricandis voluntas artificis, &c propterea verò non abſurdè etiam aqua dicta eſt iſta materia, quia omnia quæ in terra naſcuntur, ſiue animalia, ſiue arbores vel herbæ, & ſi qua ſimilia, ab humore incipiunt formari atque nutriri, &c.

Dictum eſt ergo cœlum & terra, quia inde futurum erat cœlum & terra: dicta eſt terra inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ ſuper abyſſum, quia informis erat, & nulla ſpecie cerni aut tractari poterat, etiamſi eſſet homo qui videret atque tractaret. Dicta eſt aqua, quia facilis & ductilis ſubiacebat operanti, vt de illa omnia formarentur. Sed ſub his omnibus nominibus materia erat inuiſa & informis, de qua Deus condidit mundum. *Vide quæ habet idem Aug. to. 3. lib. de Gen. ad lit. imperfecto cap. 4. & lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 13 & 14.* Quoniam, *inquit*, manifeſtum eſt, omne mutabi- S. Aug. le ex aliqua informitate formari, ſimulque illud & Catholica fides præſcribit, & certiſſima ratio docet nullarum naturarum materiam eſſe potuiſſe, B niſi ab omnium rerum, non ſolùm formatarum, ſed etiam formabilium inchoatore Deo atq; Creatore, de quo etiam dicit ei quædam ſcriptura, *Sap.* 11 18. qui feciſti mundum ex materia informi; hanc materiam, illis verbis, quibus pro ſpiritali prudentia, tardioribus etiam lectoribus vel auditoribus congrueret, fuiſſe commemoratam, quibus ante dierum enumerationem dictum eſt, in principio fecit Deus cœlum & terram, &c. donec diceretur, & dixit Deus: vt deinceps formatarum rerum ordo conſequeretur. Non quia informis materia formatis rebus tempore prior eſt, cùm ſit vtrumque ſimul concreatum, & vnde factum eſt, & quod factum eſt. Sicut enim vox materia eſt verborum, verba verò formatam vocem indicant: non autem C qui loquitur, priùs emittit informem vocem, quàm poſſit poſtea colligere, atque in verba formare: ita Creator Deus, non priorem tempore fecit informem materiam, & eam poſteà per ordinem quarumcumque naturarum, quaſi ſecundâ conſideratione formauit, formatam quippè creauit materiam. Sed quia illud vnde fit aliquid, & ſi non tempore, tamen quadam origine prius eſt, quàm illud quod inde fit, potuit diuidere ſcriptura loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non diuiſit.

TESTAMENTVM.

1. *Duo Teſtamenta, in duobus Abrahæ filiis.* 5. *cont. Marc. cap. 4. circa m.*

VT furibus ſolet aliquid excidere de præda in indicium; ita credo & Marcionem nouiſſimam Abrahæ mentionem dereliquiſſe nullam magis auferendam, etſi ex parte conuertit. Si enim [a] *Abraham duos liberos habuit, vnum ex ancilla, & alium ex libera: ſed qui ex ancilla, carnaliter natus eſt; qui verò ex libera, per repromiſſionem. (Quæ ſunt allegorica,)* id eſt, aliud portendentia: *Hæc ſunt enim duo teſtamenta*, ſiue duæ oſtenſiones, ſicut inuenimus interpretatum; *Vnum à monte Sina*, in ſynagogam Iudæorum, ſecundùm legem, *generans in ſeruitutem; Aliud*, [b] *ſuper omnem principatum generans, vim, dominationem, & omne nomen quod nominatur, non tantùm in hoc æuo, ſed & in futuro; quæ eſt mater noſtra*, in quam, repromiſimus ſanctam Eccleſiam: ideoque adiicit, [c] *Propter quod, fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ.*

a Gal. 4. 22. & ſeq.
b Epheſ. 1. 20.
c Gal. 4. verſ. vlt.

2. *Teſtamentum vetus, nouum prædicens, licet ab eo diuerſum, vnum tamen Deum habet authorem.* 4. *cont. Marc. cap. 1. à p. ad m.*

COnfiteor alium ordinem decucurriſſe in veteri diſpoſitione apud Creatorem, alium in noua apud Chriſtum. Non nego diſtare documenta eloquij, præcepta virtutis, legis diſciplinas; dum tamen tota diuerſitas in vnum & eundem Deum competat: illum ſcilicet à quo conſtat diſpoſitam, ſicut & prædicatam. Olim concionatur Eſaïas, [a] *proditurum ex Sion legem, & ſermonem Domini ex Hieruſalem:* aliam vtique legem, aliumque ſermonem. denique, [b] *iudicabit*, inquit, *inter nationes, & traducet populum plurimum*; ſcilicet non vnius gentis Iudæorum, ſed nationum, quæ per nouam legem Euangelij, & no-

a Eſa. 2. 3.
b Eſa. 2. 4

uum ſermonem Apoſtolorum iudicantur & traducuntur apud ſemetipſas de priſtino er-
rore, ſimul crediderunt, atque exinde [c] *concidunt machæras ſuas in aratra; & ſibynas*, quod c Eſa. 2.
genus venabulorum eſt, *in falces*, id eſt, feros & ſæuos quondam animos conuertunt in 4.
ſenſus probos, & bonæ frugis operarios. Et rurſus, [d] *Audite me, audite me, populus meus;* d Eſa. 51.
& reges auribus intendite in me, quoniam lex prodibit à me, & iudicium meum in lucem natio- 4. & 7.
num, quo iudicauerat atque decreuerat nationes quoque illuminandas per Euangelij le-
gem atque ſermonem. Hæc erit [e] *lex* apud Dauid *inexſuperabilis*, quà perfecta, *conuer-* e Pſal. 18.
tens animas, vtique ab idolis, ad Deum. hic erit & ſermo, de quo idem Eſaïas: [f] *Quoniam*, 8.
inquit, *deciſum ſermonem faciet Dominus in terra.* Compendiatum eſt enim nouum Teſta- f Eſa. 10.
mentum, & legis laciniosis oneribus expeditum. Sed quid pluribus? cùm manifeſtiùs, 23.
& luce ipſa clariùs nouatio prædicetur à Creatore per eundem: [g] *Ne rememineritis prio-*
rum, & antiqua ne cogitaueritis. Vetera tranſierunt, noua oriuntur. Ecce facio noua quæ nunc g Eſa. 43.
orientur. Item per per Hieremiam, [h] *Nouate vobis nouamen nouum, & ne ſeueritis in ſpinas,* 18. h Hier. 4.
& circumcidimini præputia cordis veſtri. & alibi, [i] *Ecce veniunt dies, dicit Dominus, & perfi-* 4.
ciam domui Iacob & domui Iuda Teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpo- i Hier. 31.
ſui patribus eorum in die qua arripui diſpoſitionem eorum, ad educendos eos de terra Ægypti. Adeo 31.
priſtinum teſtamentum, temporale ſignificat, dum mutabile oſtendit, etiam dum æter-
num de poſtero pollicetur. Nam per Eſaïam, [k] *Audite me, & viuetis, & diſponam vobis* k Eſa. 55. 3
teſtamentum æternum: adiiciens, *Sancta & fidelia Dauid;* vt id teſtamentum in Chriſto de-
curſurum demonſtraret. eundem ex genere Dauid ſecundùm Mariæ cenſum, etiam in
[l] *virga ex radice Ieſſ proceſſura* figuratè prædicabat. l Eſa. 11. 1.

3. *Teſtamentum hominis ſi inuiolabile eſt, quantò magis illud quod Deus Chriſto, vero Abrahæ ſemini ſanxit?* 5. *cont. Marc. cap.* 4. *à p.*

ILlud autem facit, quod quum [a] *ſecundùm hominem* dixiſſet, *tamen teſtamentum hominis* a Gal. 3.
nemo ſpernit aut ſuperordinat. Exemplo enim humani teſtamenti permanentis, diui- 15.
num tuebatur.

TESTAMENTVM. 1. 2. 3. SCHOL.

VT FVRIBVS. *Alibi furtum Marcionis adnotaui.* A CONVERTIT. *Aliis verbis retulit.* NVLLAM MAGIS AVFERENDAM. *Quia expreſſè Paulus duo Teſtamenta refert in duobus filiis Abrahæ repræſentata.* ABRAHAM DVOS LIBEROS. *Gal.* 4. 22 Scriptum eſt enim: quoniam Abraham duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnum de libera: ſed qui de ancilla ſecundùm carnem natus eſt; qui autem de libera, per repromiſſionem: quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta. *Syr. hæc autem, ſunt allegoriæ duorum teſtamentorum.* Vnum quidem in monte Sina, in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar: Sina enim mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei quæ nunc eſt Ieruſalem; & ſeruit cum filiis ſuis. Illa autem quæ ſurſum eſt Ieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra &c. Itaque fratres non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ: quâ libertate Chriſtus nos liberauit. ALIVD, *ſupple teſtamentum in libertatem generans, & filios faciens ſupernæ Ieruſalem cuius caput eſt Chriſtus, de quo Epheſ.* 1. 20. Conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus: ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur. IN QVAM. *Supple matrem Ieruſalem liberam intelligimus promiſſam Eccleſiam.* DVAE OSTENSIONES. *Ita duo teſtamenta interpretatus erat* C *Marcion, ſcripturæ corruptor.* VIM, *virtutem, ſupple generans ſuper omnem vim, &c. De Chriſto Eccleſiæ capite ſuper omnem ordinem euecto, Auguſtinus in titulum Pſal.* 85. Nullum maius donum præſtare Deus
S. Aug. poſſet hominibus, quàm vt verbum ſuum per quod condidit omnia, faceret illis caput, & illos ei tanquam membra coaptaret, vt eſſet filius Dei, & filius hominis, & vnus Deus cum Patre, vnus homo cum hominibus; vt quando loquimur ad Deum deprecantes, non inde filium ſeparemus; & quando precatur corpus filij, non à ſe ſeparet caput ſuum, ſitque vnus ipſe Saluator corporis ſui Dominus noſter Ieſus Chriſtus filius Dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur à nobis. Orat pro nobis, vt Sacerdos noſter: orat in nobis, vt caput noſtrum: oratur à nobis, vt Deus noſter. *Generatum autem à Patre ſuper omnem principatum, ſubiicit dum ait*, cùm eius ſublimitatem diuinitatem- S. Aug.
que intuemur, quando audimus in principio erat Verbum, &c. intuentes hanc excelſam & ſupereminentiſſimam, & excedentem omnia creaturarum ſublimia diuinitatem filij Dei, &c. *Ad quam prouexit naturam noſtram aſſumptam in quo velut Iſaac filij liberæ geniti ſumus. Quem locum exponit to. 4. lib. expoſ. ad Gal. cap.* 4. Ille de ancilla quæ Agar S. Aug.
vocabatur, vetus Teſtamentum ſignificat, id eſt populum veteris Teſtamenti, propter iugum ſeruile carnalium obſeruationum, & promiſſa terrena, quibus irretiti, & quæ tantummodo ſperantes de Deo, non admittuntur ad hæreditatem ſpiritalem cœleſtis patrimonij. Non autem ſufficit quòd de libera vxore natus eſt Iſaac ad ſignificandum populum hæredem noui Teſtamenti; ſed plùs hic valet, quod ſecundùm promiſſionem natus eſt. *Et lib.* 15. *de Ciuit. cap.* 2. Inuenimus, *inquit*, in terrena ciuitate duas formas, vnam, ſuam præſentiam S. Aug.
demonſtrantem, alteram cœleſti ciuitati ſignificandæ ſuâ præſentiâ ſeruientem. Parit autem ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura; cœleſtis verò ciuitatis ciues parit à peccato naturam liberans gratia: vnde iſta vocantur vaſa iræ, iſta vaſa miſericordiæ. Significatum eſt hoc etiam in duobus filiis Abrahæ, quòd vnus de ancilla, quæ dicebatur Agar, ſecundùm carnem, &c. vterque quidem de ſemi-

ne Abrahæ: ſed illum genuit demonſtrans conſuetudo naturam: iſtum verò dedit promiſſio ſignificans gratiam. Ibi humanus vſus oſtenditur, hîc diuinum beneficium commendatur. *Et cap. 3.* Natus
S. Aug.
eſt ergo Iſmaël ſicut naſcuntur homines, permixtione ſexus vtriuſque vſitatâ lege naturæ; ideo dictum eſt ſecundùm carnem: &c. ſed vbi ſignificandum fuerat Dei donum, quod indebitum hominibus gratis gratia largiretur, ſic oportuit dari filium, quemadmodum naturæ non debebatur excurſibus, &c. quod ergo naturæ ſic affectæ fructus poſteritatis non debebatur, ſignificat quòd natura generis humani peccato vitiata, ac per hoc iure damnata, nihil veræ fœlicitatis in poſterum merebatur. Rectè igitur ſignificat per repromiſſionem natus, filios gratiæ, ciues ciuitatis liberæ ſocios pacis æternæ; vbi ſit, non amor propriæ ac priuatæ quodammodo voluntatis, ſed communi, eodemque immutabili bono gaudens, atque ex multis vnum cor faciens, id eſt, perfectè concors obedientia charitatis.

2. IN VETERI DISPOSITIONE. *Teſtamento, de quo Deus apud Pſaltem.* Diſpoſui teſtamentum electis meis. Quod diſpoſuit ad Iſaac, &c. IVDICABIT. *Eſa. 2. 4.* Iudicabit gentes, 70. *inter gentes*, & arguet populos multos. TRADVCET, *vt ex occulto ignorantiæ producat in lucem veræ cognitionis & correctionis erroris priſtini.* ET RVRSVS. *Eſa. 51. 7.* Audite me qui ſcitis iuſtum, *quod iuſtum eſt*, populus meus, lex mea in corde eorum, &c. *Et ſupra verſu 4.* C
Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite: quia lex à me exiet, & iudicium meum in lucem populorum requieſcet. *Tertullianus ſecutus eſt 70. more ſuo.* NOVATIO, *lex noua. Cæteros ſcripturæ locos habes relatos alibi & expoſitos, de quibus conſulendus eſt index Scripturæ. Diuerſitatem vtriuſque Teſtamenti, & vnum Authorem Deum, Tertulliano*
S. Aug.
ſubſcribit Aug. lib. de vera Religione cap. 17. Quoniam, *inquit*, pietas timore inchoatur, charitate perficitur; populus timore conſtrictus tempore ſeruitutis in veteri lege, multis Sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad deſiderandam gratiam Chriſti, quæ per Prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipſa Dei ſapientia homine aſſumpto, à quo in libertatem vocati ſumus, pauca Sacramenta ſalubertima inſtituta ſunt, quæ ſocietatem Chriſtiani populi, hoc eſt, ſub vno Deo liberæ multitudinis continerent. Multa verò quæ populo Hebræo, hoc eſt ſub eodem vno Deo compeditæ multitudini erant impoſita, ab actione remota ſunt, in fide atque interpretatione remanſerunt. Ita nunc nec ſeruiliter alligant, & exercent liberaliter animum. Quiſquis autem ideo negat vtrumque Teſtamentum ab vno Deo eſſe poſſe, quia non eiſdem Sacramentis tenetur populus noſter, quibus Iudæi tenebantur, vel adhuc tenentur: poteſt dicere, non poſſe fieri, vt vnus pater familias iuſtiſſimus, aliud imperet eis quibus ſeruitutem duriorem vtilem iudicat, aliud eis quos in filiorum gradum adoptare dignatur. Si autem præcepta vitæ mouent, quòd in veteri lege minora ſunt, in Euangelio maiora, & ideo putatur, non ad vnum Deum vtraque pertinere: poteſt qui hoc putat perturbari, ſi vnus Medicus alia per miniſtros ſuos imbecillioribus, alia per ſemetipſum valentioribus præcipiat, ad reparandam, vel obtinendam ſanitatem. Vt enim ars Medicinæ cùm eadem maneat, neque vllo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita diuina prouidentia cùm ſit omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè ſubuenit, & pro diuerſitate morborum aliis

A alia iubet aut vetat, vt à vitio, *morbo*, vnde mors incipit, & ab ipſa morte ad naturam ſuam & eſſentiam, ea quæ deficiunt, id eſt ad nihilum tendunt, reducat & firmet. *Et ep. 5. ad Marcellinum citato loco Ieremiæ 31 quem & hîc protulit Tertullianus*; vt no- S. Aug.
uerint, *inquit*, homines quos hæc mouent iam hoc fuiſſe in ratione diuina, nec cùm iſta noua conſtituerentur, ſubitò priora diſplicuiſſe, velut mutabili voluntate, ſed hoc iam fixum & ſtatutum fuiſſe in ipſa ſapientia Dei, cui de maioribus etiam rerum mutationibus, eadem ſcriptura dicit, mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipſe es: inſinuandum eſt eis, mutationem iſtam Sacramentorum Teſtamenti veteris & noui etiam prædictam fuiſſe
B propheticis vocibus. Ita enim videbunt, ſi potuerunt, id quod in tempore nouum eſt, non eſſe nouum apud eum qui condidit tempora, & ſine tempore habet omnia, quæ ſuis quibuſque temporibus pro eorum varietate diſtribuit. *Subiicit locos Pſaltis in hanc rem*; Legitur *inquit*, ex perſona Chriſti, non S. Aug.
congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: hoc eſt pecorum victimis, quibus priùs congregabantur conuenticula Iudæorum. Et alibi dicit, non accipiam de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et alius Propheta, *Ieremiæ 31. 31.* Ecce inquit dies venient dicit Dominus, & confirmabo ſuper domum Iacob Teſtamentum nouum, non ſicut teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum, cùm eduxi eos de terra Ægypti: & alia multa ſunt de hac re teſtimonia, quibus hoc Deum facturum eſſe prædictum eſt, quæ commemorare nunc longum eſt. Hic iam ſi ſatis conſtitit, quod rectè alio tempore conſtitutum eſt, idem rectè alio tempore poſſe mutari, mutantis opere, non diſpoſitione mutatâ, quam diſpoſitionem intelligibilis ratio continet, vbi ſine tempore ſimul ſunt, quæ in temporibus ſimul fieri non poſſunt, quia tempora non ſimul currunt.

3. ILLVD FACIT. *Ad probandum vetus Teſtamentum eiuſdem Dei creatoris eſſe, cuius & nouum, in quo Paulus pro veteri tuendo loquitur.* SECVNDVM HOMINEM *Gal. 3.* Fratres, ſecundùm hominem dico,
D *Syr. tanquam inter homines loquor*; tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. *Syr. nemo reprobat, aut inuertit in eo quidquam*, Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in vno. Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico, Teſtamentum confirmatum à Deo. *Quaſi diceret ſi certum, ratum, immutabile eſt hominis cuiuſque teſtamentum, quod morte eius confirmatum eſt, nec reuocatum: quantò firmior Dei immutabilis fuit promiſſio facta Abrahæ de Chriſto naſcituro de ſemine ſuo. D. Thomas in hunc locum.* Secundùm ea quæ humana ratio & conſuetudo habet, hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, &c. quia nihil
E humanum tantam firmitatem habet ſicut vltima voluntas hominis, &c. Si ergo teſtamentum huiuſmodi nemo ſpernit, dicens, non eſſe ſeruandum; aut ſpernit, aliquid mutando: multò magis teſtamentum Dei nullus ſpernere debet, aut ſuperordinare, infringendo illud, vel addendo. *Apoc. vltimo.* Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in iſto libro: & ſi quis diminuerit de verbis Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de Ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto. *Deut. 4.* non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis, &c. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, quaſi dicat, ſicut teſtamentum hominis eſt firmum, ita promiſſiones diuinæ firmæ ſunt. *Aug. in Pſal. 144.* S. Aug.
Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis. Quid

enim promiſit & non dedit? &c. poſſumus illi credere tantummodo dicenti. Noluit ſibi credi dicenti, ſed voluit teneri Scripturam ſuam ſanctam, &c. etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & ſic tranſcurrunt iſta ſæcula, cedentibus ſuccedentibuſque mortalibus; Scriptura Dei manere debuit, vt quoddam Chirographum Dei, quod omnes tranſeuntes legerent, & viam promiſſionis eius tenerent. Et quanta ſunt quæ reddidit ex iſto Chirographo? &c. *recenſet promiſsionem ſpiritus, gloriam martyrum, regum conuerſionem, &c. impletam; inter quæ etiam*; in ipſo Chirographo habes promiſſum vnicum filium, cui non peperci, ſed pro vobis omnibus tradidi eum. Iam computa in
S. Aug. redditis, lege Chirographum, &c. *Et to. 4. in hunc locum Gal. 3.* Etiam, *inquit*, teſtamenti humani mentionem facit, quod vtique multò eſt infirmius quàm diuinum. Tamen hominis confirmatum teſtamentum, *inquit*, nemo irritum facit, aut ſuperordinat: quia cùm teſtator mutat teſtamentum, non confirmatum mutat: teſtatoris enim morte confirmatur; *Hebr. 9. 15. Et ideo noui teſtamenti mediator eſt: vt morte intercedente, &c. vt per mortem ſuam fieret redemptio iis qui tranſgreßi fuerant teſtamentum primum, vt illi promiſsionem conſequantur, qui vocati ſunt ad hæreditatem æternam. Vbi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris, &c.* quod autem mors teſtatoris valet ad confirmandum teſtamentum eius, quia conſilium mutare iam non poteſt: hoc incommutabilitas promiſſionis Dei valet ad confirmandam hæreditatem Abrahæ, cuius fides deputata eſt ad iuſtitiam. *Teſtamentum*

A *porrò ſiue pactum æternum, pactum ſalis in Scriptura dicitur: ſicut 2. Paral. 13. 5.* Num ignoratis quòd Dominus Deus Iſrael dederit regnum Dauid ſuper Iſrael in ſempiternum, ipſi & filiis eius in pactum ſalis? *vbi Hugo Cardinalis:* pactum ſalis id eſt pactum conditum, & firmum. *Vnde Hiero.* pactum, *inquit*, ſalis pro lege poni ſolet, quæ omnium condimentum eſt; & ideo hîc ponitur pro domo Dauid quæ vniuerſo Iſraëli condimentum fuit. *Eſtius hoc loco:* Nota, *inquit*, fœdus Dei perpetuum, pactum ſalis vocauit. Nempe, quia ſicut ſal arcet corruptionem, ita pactum huiuſmodi erit inuiolabile. Alij referunt ad ſacrificium, cuius interuentu ſolebant olim fœdera percuti, ſeu ſanciti. Ipſum autem ſacrificium ſine ſale non peragebatur. Vide
B Leuitici cap. 2. *Pagninus ex Hebr. legit:* pacto ſalis. 70. teſtamento ſalis. *Hinc & ignis æterni pœna & ſacrificium iuſtitiæ ſempiternæ ſale etiam exprimitur. Marci 9. 48.* Omnis, *inquit*, igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur. *Et ibid. verſu 49. fœdus pacis Chriſtianorum æternum iungit ſali.* Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos. *Cùm itaque Chriſtus filius Dauid factus fuerit pax noſtra & iuſtitia, Sacerdos & victima æterna, regnaturus in æternum in domo Iacob, cuius regni non erit finis, cui Deus ſtatuit teſtamentum pacis, teſtamentum ſempiternum; idem ipſe ſal terræ, ipſe ſapientia Patris eſt in quo ſtatutum eſt nobis pactum ſalis. Vt cum illo ſi fideles fuerimus regnum pacis & gloriæ æternum habeamus: ſi autem pacti cum eo noſtri præuaricatores fuerimus, vt victima ſalienda æterno igni deputemur.*

4. *Teſtamento temporalia magis quàm æterna commendare, pudeat Chriſtianum.*
1. ad Vxo. cap. 1. in p.

DIgnum duxi, dilectiſſima mihi in Domino conſerua, quid tibi ſectandum ſit poſt diſceſſum de ſeculo meum, ſi prior te fuero vocatus, iam hinc prouidere, vt prouiſum obſerues, mandare fidei tuæ. Nam ſæcularibus ſatis agentes ſumus, & vtrique noſtrûm conſultum volumus. talibus tabulas ordinamus, cur non magis de diuinis atque cœleſtibus poſteritati noſtræ proſpicere debeamus, & legatum quodammodo prælegare, admonitionem & demonſtrationem eorum, quæ ex bonis immortalibus & hæreditate cœlorum deputantur? Tu modo vt ſolidum capere poſſis hoc meæ admonitionis ac fideicommiſſum, Deus faciat, [a] *cui ſit honor, gloria, claritas, dignitas, & poteſtas &* a Apoc. 5. 13. & 7. 12
nunc & in ſæcula ſæculorum.

TESTAMENTO TEMPORALIA. 4. SCHOL.

COnserva. *Non tantùm in matrimonij, ſed & Chriſti ſeruitutis iugo ſocia.* Mandare. *Dignum duxi commendare fidei tuæ, vt obſerues quod tibi prouideo bonum ſeruandæ continentiæ vidualis.* Satis agentes. *Satagentes, ſolliciti ſatis ſumus, tam viri quam coniuges in prouidendis rebus temporalibus, mutuò legando bona terrena. Et tabulas teſtamentarias de huiuſmodi friuolis inſcribimus, cùm potiùs, vt potiora, bona cœleſtia charioribus nobis, quaſi anticipato legato, admonitionibus ſalutiferis ſcripto etiam relinquere deberemus.* Faciat Devs, *vtinam Deo inſpirante, capias huius admonitionis meæ de ſeruanda poſt obitum meum continentia viduali, ſolidum ac plenum fidei commiſſum. Prælegatum autem dixit, quòd præ cæteris bonis hæreditate poßidendis, cæleſte continentiæ bonum ei tradas, vt velut hæredem ex aſſe, hoc eſt in ſolidum, non ex ſemiſſe, triente, vel quadrante relinquat.* Fideicommiſſum eſt liberalitas quâ quid verbis precariis, vel alio quocunque indicio precariæ voluntatis, teſtamento, vel codicillis, vel epiſtola, vel quo alio genere vltimi iudicij confertur in aliquem. Ideo autem ſic appellatur, quia nullo
C vinculo, ſed tantùm pudore eorum qui rogabantur, continebatur. *Inſtitut. de fideicom. hæred. in p. Vlpianus autem ſic definit:* fideicommiſſum eſt, quod non ciuilibus verbis, ſed precatiuè relinquitur, nec ex rigore Iuris ciuilis proficiſcitur, ſed ex voluntate datur relinquentis. *Fideicommiſſorum autem alia ſunt vniuerſalia, quibus patrimonium totum hæres alij reſtituere rogatur. Alia ſingularia, quæ ſunt rerum particularium, quas huic, vel illi fideicommiſſarius reſtituere rogatur. In codicillis autem relictorum fideicommiſſorum, fauor magnus eſt, teſte Cuiacio in notis ad librum 2. inſtit. de fideicommiſſ. hæredit. in fine* adeò vt omnimodo præſtentur ab hærede, qui fateatur ſe rogatum, etiamſi nullus ſit adhibitus teſtis, vt inficiator iurare compellatur, & recuſans iurare, pro confeſſo habeatur. *Solidum porrò capere non poſſe dicuntur, qui totum quod eis relinquitur, capere & acquirere non poſſunt. L. 6. ff. de vulgar. & pupil. l. 37. ff. de hæred. inſtitut. &c. hinc non in rigore ſumenda vox, quam ſubijcit Tertullianus hoc loco:* præcipio igitur tibi, quanta continentia potes, poſt exceſſum noſtrum, renunties nuptiis, nihil mihi iſto homine

collatura, niſi quod tibi proderis. *Cùm enim rogare deberet, videtur præcipere; ſed præceptorem & magiſtrum docendo potiùs, quàm iubendo Dominum, in hac cauſa ſe præbet; vt potiùs ſit conſilium, quàm præceptum. Porrò cùm teſte Sapiente*, non ſit digna ponderatio continentis animæ, & nemo eam ſeruare poſſit, niſi Deus dederit, *iure Deum precatur hîc Tertullianus, vt vxor ſolidum hoc bonum hæreditare poßit. Sæpiùs iam ex Auguſtino tractaui de excellentia continentia; hæc ad abundantiam ſuperadiicio, quæ habet to. 6. lib. 2. de adulterinis coniugijs ad Pollentium, cap. 18. vbi cùm de Eunuchis caſtrantibus ſe propter regnum cœlorum, concluſiſſet cum Chriſto:* Qui poteſt capere

S. Aug. capiat. *Statim infert:* Ergo qui poteſt, capiat, quod non omnes capiunt. Poſſunt autem capere quibus hoc præſtat Dei miſericordia occulta, ſed non iniuſta, &c. ſed qui poſt concubitum coniugum, ſeipſos caſtrant propter regnum cœlorum, aut morte amittunt coniuges, aut ex conſenſu cum eis continentiam profitentur, *vt fecerat Tertullianus factus Preſbyter*, aut ex neceſſitate diuortiorum, ne viuis coniugibus, ſe aliis copulando adulteria perpetrent, caſtrant ſeipſos propter regnum cœlorum, non vt clariores ibi eſſe poſſint, ſed quòd aliter ibi eſſe non poſſint; nam qui non iſtâ neceſſitate ſe continent, ſed boni appetitione melioris, poſſent ibi eſſe, etiam ſeruatâ pudicitiâ coniugali, quamuis in præmiis minoribus, tamen intus, &c non eos terreat ſarcina continentiæ: leuis erit ſi Chriſti erit: Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat a iubente, quod iuſſerit. Non eos frangat, quod videtur eorum continentia neceſſitatis eſſe, non voluntatis; quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſſitatis, *ob vinculum voti*, quoniam iam ſine damnatione ab illa deuiare non poſſunt: & qui in eam neceſſitate contruſi ſunt, *diuortio propter adulterium, aut grauem infirmitatem*, faciunt eam eſſe voluntatis, ſi non de ſeipſis, ſed de illo, à quo eſt bonum omne, confidunt. Illi ad eam conſcenderunt causâ maioris gloriæ, vt aliquid amplius inuenirent: iſti ad eam confugerunt curâ ſalutis nouiſſimæ, ne perirent: vtrique permaneant: vtrique in quod peruenerunt ambulent vſque in finem? ferueant ſtudiis, ſupplicent vota: quia & illis ſalus cogitanda eſt; vt ab eo quod voluntas arripuit, cadere timeant: & iſtis gloria deſperanda non eſt, ſi in eo quod neceſſitas intulit, perſiſtere deligant. Fieri enim poteſt, vt Deo terrente & hortante, conuertente & implente, humanus in melius mutetur affectus: atque ita voueant ſine coniugiis, & ſine vllo concubitu, atque immundâ libidinis attrectatione perſeuerantiſſimè viuere: vt etiam ſi ſeparata coniugia locum ducendi alias, moriendi aperuerint, claudatur ex voto, quod pateret ex illicito, & quod erat neceſſitate cœptum, fiat charitate perfectum. Talibus profectò id retribuetur, quod illis, qui vel pari conſenſu cum coniugibus hoc vouerunt, vel nullis coniugiis alligati, propter maius bonum, continentiam delegerunt. *Hæreditatem quidem cæleſtem omnes electi poßidebunt, ſed gradu eminentiori continentes, vtpote* Eunuchi nomen melius à filiis & filiabus obtinentes. *Idem Aug. ſer. 13. de ver. Domini in verba Pauli Rom. 8.* Ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quia ſumus filij Dei. Si autem filij & hæredes. Non enim, inquit, inaniter filij. *Sed vt ait Tertull. in ſolidum.* Hæc eſt merces, & hæredes. Quia medicus noſter S. Aug. & ſanitatem nobis donat, *refrigerans morbum concupiſcentiæ dono continentia*, & mercedem inſuper largiri dignatur. Quæ eſt illa merces? hæreditas: ſed non quomodo eſt hominis patris hæreditas. Relinquit enim filiis ſuis, *vel vir vxori* non poſſidet cum filiis ſuis Et tamen magnum ſe facit, & gratias ſibi agi deſiderat, quia voluit dare, quod non poſſit auferre. Moriens enim tolleret ſecum; puto, quia ſi poſſet, nihil hic filiis ſuis dimiſiſſet. Hæredes Dei ſic ſunt, vt ipſe Deus ſit hæreditas noſtra, cui dicit Pſalmus, Dominus pars hæreditatis meæ. *Quæ in ſolidum datur viro & vxori continentibus. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Hæredes quidem Dei: *vnde idem Aug. alibi: poſſidebis rerum, totus & integer.* Si parum vobis eſt, S. Aug. audite quo amplius gaudeatis; hæredes quidem Dei cohæredes autem Chriſti.

TESTIMONIVM ET TESTIS.

1. *Teſtimonium de ſeipſo, nullum eſt.* 5. *cont. Marc. cap. 1. à p.*

PLanè profiteri poteſt ſemetipſum quiuis. Verùm profeſſio eius alterius auctoritate conficitur: alius ſcribit, alius ſubſcribit, alius obſignat, alius actis refert. Nemo ſibi a Luc. 21. 8. & profeſſor, & teſtis eſt. Præter hæc vtique legiſti, [a] *multos venturos qui dicant, Ego ſum Chriſtus.* Si eſt qui ſe Chriſtum mentiatur, quantò magis qui ſe Apoſtolum prædicet Chriſti?

3. *Teſtes tres ad rei probationem, in vtraque lege.* 4. *cont. Marc. cap. 22. à p.*

V. Verbum. Chriſti magnalia. 6. *circa m.*

TESTIMONIVM ET TESTIS. SCHOL.

PROFITERI POTEST. *De ſeipſo teſtimonium reddere, ſiue profiteri nomen & genus ſuum.* ACTIS REFERT. *Inſtrumentis publicis.* NEMO SIBI TESTIS. *Inde & ipſe Chriſtus Io. 5.* Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt ve-

S. Aug. rum. *De quo ſic Aug. ſer. 43. de verbis Domini.* Quomodo ergo non eſt verum teſtimonium veritatis? nonne ipſe eſt qui dixit, ego ſum via, veritas & vita? cui ergo credendum eſt ſi veritati non eſt credendum? profectò enim non vult credere niſi falſitati, qui non eligit credere veritati. Dictum ergo hoc ſecundum ipſos, vt ſic intelligas, & ex his verbis hunc ſenſum concipias, Si ego teſtimonium, &c. id eſt ſicut putatis. Ille enim nouerat verum eſſe de ſe teſtimonium ſuum: ſed propter infirmos, propter incredulos, propter non intelligentes Sol lucernas quærebat. Fulgorem quippe Solis lippitudo eorum ferre non poterat. Ideo quæſitus eſt Ioannes qui teſtimonium perhiberet veritati, &c. ille erat lucerna ardens, &c. lucerna iſta ad illorum confuſionem parata eſt, quia de hoc dictum eſt ante tantum tempus in Pſalmis, paraui lucernam Chriſto meo. Vt quid lucernam Soli? vt inimicos eius induam confuſione, &c. Martyres nonne teſtes ſunt Chriſti, & teſtimonium perhibent veritati? &c. audi vnum ex Martyribus ipſum Apoſtolum Paulum;

lum; nunquid experimentum vultis accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? dum perhibet ergo teſtimonium Ioannes, Chriſtus ſibi perhibet teſtimonium qui habitat in Ioanne. Perhibeat teſtimonium Petrus, perhibeat teſtimonium Paulus, perhibeant cæteri Apoſtoli, perhibeat Stephanus: ipſe ſibi perhibet teſtimonium, qui habitat in omnibus. *Quin & ipſe Spiritus ſanctus in Apoſtolis de Chriſto teſtimonium perhibuit, quia de illo acceperat.* SE APOSTOLVM PRÆDICET, *ſicut facit Marcion. Hic locus torqueri poteſt contra ſuperbos, ſeipſos iactantes, & laudis humanæ cupidos. De quib. Aug. lib. 12. de Ciuit.*
S. Aug. *cap.* 8. Nec iactantia, *inquit*, vitium eſt laudis humanæ, ſed animæ peruersè amantis laudari ab ho-
S. Aug. minibus, ſpreto teſtimonio conſcientiæ. *Et in Pſal. 144. in verſum*, generatio & generatio laudabit opera tua, & virtutem tuam annuntiabunt. Opera, *inquit*, celebrantur, de operatore tacetur. Ego in operibus volo laudare Creatorem, ingratum non amo laudatorem. Laudas quidquid fecit, taces de illo qui fecit? quaſi verò niſi ille tantus eſſet, inuenires quod laudares. In eo quod vides quid ibi laudatur ſpecies, vtilitas, aliqua virtus, aliqua potentia rerum iſtarum. Si pulchritudo te delectat, quid pulchrius faciente? ſi vtilitas laudatur, quid illo vtilius qui fecit omnia? ſi virtus laudatur, quid potentius à quo facta ſunt omnia? à quo etiam facta non dimittuntur, ſed reguntur & gubernantur omnia; non ergo quemadmodum quidam eloquentes muti, *de quibus in Confeſſ. 28. væ, inquit, tacentibus de te, quoniam loquaces muti ſunt.* Laudantes
S. Aug. creaturam, obliuiſcentes Creatorem. Non ſic te laudat generatio & generatio in ſeruis tuis, cùm laudat opera tua. Sed quomodo laudat? & virtutem tuam annuntiabunt. In laudandis operibus tuis, virtutem tuam annuntiabunt. Laudatores iſti ſancti, & boni, & fideles, veri laudatores, non ingrati gratiæ, cùm laudant opera Dei, hæc atque illa, ſumma & ima, cœleſtia & terreſtria, inter ipſa opera Dei quæ laudant, & ſeipſos inueniunt, quia in operibus Dei & ipſi ſunt. Qui enim fecit omnia, ipſe nos fecit inter omnia. Proinde ſi laudes opera Dei, & te laudaturus es, quia & tu opus Dei es. Vbi eſt ergo, non te laudet os tuum? Prouerb. 27. 1. Ecce inuentum eſt, quomodo & te laudare poſſis, & arrogans non ſis. Deum in te lauda, non te. *In Domino laudabitur anima mea*; non quia tu es talis, ſed quia ille fecit te talem: non quia tu aliquid potes, ſed quia poteſt in te ille, & per te: ac per hoc laudabunt te, & virtutem tuam annuntiabunt, non ſuam ſed tuam. Diſcite ergo laudare. Intuentes opera, miramini artificem, gratias agendo, non arrogando. Laudate quia ipſe fecit, quia ſic conſtituit, quia talia donauit. Denique vide quæ ſequuntur: virtutem tuam, inquit, annuntiabunt, & magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt, & virtutem metuendorum tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt, &c. non niſi tuam. Iſte operum conſiderator, vide ſi deflexus eſt ab operante ad opus: vide ſi decidit ab eo qui fecit, ad ea quæ fecit. Ab his quæ facta ſunt, gradum ſibi fecit ad eum, non ab illo ad iſta caſum. Si enim amaueris hæc pluſquam illum, non habebis illum. Et quid tibi prodeſt abundare operibus, *rebus creatis à Deo*, ſi te deſerit operator? *Ergo Deo & de nobis, & de omnibus creatis bonis, teſtimonium laudando perhibendum; nec ſibi quid arrogando, iactandum; nec aliis nobis teſtimonium perhibentibus gloriandum.* Non enim qui ſeipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.

TIMOR PROBROSVS.

1. *Timere perſecutionem, eamque fugere ex confuſione fidei, quodammodo probroſius eſt, quàm negare fidem vi tormentorum. De fuga in perſeq. cap. 10. in p. ad m. V. verbum fuga in perſeq. in Alphab. Errorum num. 6. & ſeq.*

TIMOR GEHENNÆ.

1. *Timorem Dei Creatoris Chriſtus inculcat.* 4. *cont. Marc. cap. 28. à p.*

COnuerſus ad diſcipulos; [a] *Dico autem*, inquit, *vobis amicis meis, nolite terreri ab eis qui* a Luc. 12.
vos ſolummodo occidere poſſunt, nec poſt hoc vllam in vobis habent poteſtatem. ſed iis erit 4.
Eſaïas prædicens, [b] *Vide quomodo iuſtus auferetur, & nemo aduertit.* [c] *demonſtrabo autem vo-* b Eſa. 57.
bis quem timeatis. timete eum, qui poſtquam occiderit, poteſtatem habet mittendi in gehennam; 1.
Creatorem vtique ſignificans. *itaque dico vobis, hunc timete.* Et hoc in loco ſufficeret mihi, c Luc. 12.
ſi, quem timeri iubet, offendi vetat; & quem offendi vetat, demereri iubet; & qui hæc 5.
mandat ipſius eſt, cui timendo, & non offendendo, & demerendo procurat. *ibid.*

2. *Timendus Deus, cuius timetur Apoſtolus, indicium ponens in tribus teſtibus.* 5. *cont. Marc. cap. 12. in f.*

QVid & formam Legis adhuc tenet Galatarum caſtigator, [a] *in tribus teſtibus præfiniens* Gal. 1. 6.
ſtaturum omne verbum? Quid & non parſurum ſe peccatoribus comminatur, leniſſi- & 5. 1.
mi Dei prædicator? Immò & ipſam duriùs agendi in præſentia poteſtatem à Domino da- a 2. Cor.
tam ſibi adfirmat. Nega nunc, hæretice, timeri Deum tuum, cuius Apoſtolus timebatur. 13. 1.
Deut. 19. 15.

3. *Timor ſanctus ſoli Deo conſecrandus. V. verbum Martyrium num. 8.* 2. Cor. 11. 10.

4. *Et ad Scap. cap. 5. circa f.*

[a] MAgiſtrum neminem habemus, niſi Deum ſolum. Hic ante te eſt, nec abſcondi po- a Matth.
teſt, ſed cui nihil facere poſſis. Ceterùm quos putas tibi magiſtros, homines ſunt, 23. 8. 10.
& ipſi morituri quandoque.

TIMOR DEI. l. 2. 4. SCHOL.

NOlite terreri. *Luc.* 12. 4. Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſthæc non habent ampliùs quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete. Sed iis, *eiſdem Apoſtolis amicis Dei familiariter locutus eſt Deus per Eſaiam cap.* 57. 1. *vt eos ad exemplum Chriſti, & ad mortis tolerantiam animaret:* iuſtus perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo. 70. *autem*; videte quomodo iuſtus periit, & nemo ſuſcipit corde. Ipsius est, *Dei ſcil.. Creatoris filius, cuius negotia procurat, & ad eius timorem & reuerentiam ſicut ad amorem inuitat vtroque teſtamento.*

2. Formam legis. *Vt alibi vidimus ex Deut.* 19. 15. *Si Paulus, inquit, Dei Creatoris Apoſtolus non eſſet*; B *Galatas vt ſeuerus, non caſtigaret, nec iuxta formam veteris legis in tribus teſtibus omne verbum ſtatutum diceret; nec minaretur peccatoribus, ſi leniſſimi Dei Marcionis Apoſtolus eſſet; nec diceret.* 2. *Cor.* 13. 10. Ideo hæc abſens ſcribo, vt non præſens duriùs agam, ſecundùm poteſtatem quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem. Devm tvvm. *Authorem noui Teſtamenti, quem tuum eſſe vis; agnoſce & eum timendum, cuius Apoſtolus ſit timendus.*

4. Magistrvm. *Hinc Chriſtus* vnus eſt Magiſter veſter. Ante te. Non longè eſt ab vnoquoque noſtrum, in ipſo enim viuimus. Viuit Dominus in conſpectu cuius ſto. Nec abscondi potest. Inuiſibilia enim Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intelliguntur, &c. C Homines svnt. *Imperatores, qui vt magiſtri dominantur gentium, mortales ſunt homines. Vnde hoc vnum concludere vult cum Paulo. Hebr.* 10. 31. Iudicabit Dominus populum ſuum. Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. *Vel vt habet Syriaca*, magna eſt formido incidere, &c. *De timore Dei iuxta ſuprà citatum locum Luc.* 12. *Aug. to.* 7. *lib. de gratia & lib. arbitrio. cap.* 18. *vbi eum non inter parua dona computat, adducto loco Pauli.* 2. *Tim.* 1. S. Aug. Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis, & charitatis, & continentiæ. *Vbi ſtatim admonet.* In quo ſanè Apoſtoli teſtimonio, cauere debemus, ne nos arbitremur non accepiſſe ſpiritum timoris Dei, A quod ſine dubio magnum eſt Dei donum: de quo dicit Propheta Eſaias, requieſcet ſuper eum ſpiritus timoris Domini: non quo timore Petrus Chriſtum negauit; ſed illius timoris ſpiritum accepimus, de quo dicit ipſe Dominus Chriſtus: eum timete, qui habet poteſtatem, &c. ita dico vobis, hunc timete. Hoc autem dixit, ne illo timore negaremus eum, quo turbatus eſt Petrus. Hunc enim auferri voluit à nobis, cùm priùs dixit, nolite timere eos qui corpus occidunt, &c. huius timoris non accepimus ſpiritum, ſed virtutis, &c. de quo ſpiritu idem ipſe ad Romanos ait: gloriamur in tribulationibus, &c. *Et ſer.* 18. *de verb. Apoſt. ex Matth.* 10. Nolite timere eos, &c. Ecce, *inquit*, quem times, & ſub cuius comminationibus expalleſcis, non poteſt occidere animam tuam: vſque ad corpus ſæuit, tu noli ſæuire in animam tuam. Ab illo occidi non poteſt, à te poteſt; non lanceâ, ſed linguâ. *Negante cum Petro*: inimicus qui te percutit, finit hanc vitam: os autem quod mentitur, occidit animam. S. Aug. Ex his ergo quæ in hoc tempore homines timent, coniiciant quæ timere debeant. Timet enim carcerem, & non timet gehennam? timet quæſtionarios tortores, & non timet Angelos infernales? timet cruciatum temporalem, & non timet pœnas ignis æterni? poſtremò, timet ad modicum mori, & non timet in æternum mori? &c. Sæuiat igitur inimicus, minetur mortem, faciat ſi permittitur, excludat de carne animam tuam: anima tua non excludat à ſe vitam ſuam. *Deum ſcilicet & eius gratiam de qua Paulus*; gratia autem Dei vita æterna. *Et to.* 6. *libro* 14. *cont. Fauſtum cap.* 12. *vbi loquitur de homine coacto à Gentili Imperatore, ſub pœna ſuſpenſionis Solem adorare.* Sicut mors eſt corporis in ligno pendere, ita mors animi eſt, Solem adorare. S. Aug. Eligendum eſt igitur maledictum in corporis morte, quo maledicto & ipſum corpus in reſurrectione liberabitur: deuitandum autem maledictum in animæ morte, ne cum ſuo corpore in æterno igne damnetur. Hanc enim quæſtionem nobis Dominus ſoluit dicens, nolite timere eos, &c. tanquam diceret, nolite timere maledictum corporalis mortis, quod temporaliter ſoluitur: ſed timete maledictum ſpiritalis mortis, per quod anima in æternum cum ſuo corpore cruciatur.

5. *Timor, ſalutis fundamentum eſt; præſumptio, perditionis.* 2. *de cult. fœm. cap.* 2. *à p. ad m.*

DEbemus quidem ita ſanctè, & totâ fidei ſubſtantiâ incedere, vt confiſæ & ſecuræ ſimus de conſcientia noſtra, optantes perſeuerare id in nobis, non tamen præſumentes. Nam qui præſumit, minùs iam veretur; qui minùs veretur, minùs præcauet; qui minùs præcauet, plùs periclitatur. Timor, fundamentum ſalutis eſt: Præſumptio, impedimentum timoris. Vtiliùs ergo ſi ſperemus nos poſſe delinquere, quàm ſi præſumamus non poſſe. ſperando enim timebimus, timendo cauebimus, cauendo ſalui erimus: contrà ſi præſumamus, neque timendo, neque præcauendo ſalui erimus. Qui ſecurus agit, non & ſollicitus, non poſſidet tutam & firmam ſecuritatem. At qui ſollicitus eſt, is verè poterit eſſe ſecurus. Et de ſuis quidem ſeruis Dominus pro miſericordia ſua curet: vt etiam præſumere illis de bono ſuo feliciter liceat.

6. *Timor Dei, vitam ordinat; defectus eius apud hæreticos laxat habenas peccatis. De Præſcr. cap.* 43. *à p. ad f. &* 44. *in p.*

NEgant Deum timendum. Itaque libera ſunt illis omnia & ſoluta. Vbi autem Deus non timetur, niſi vbi non eſt? Vbi Deus non eſt, nec veritas vlla eſt. Vbi veritas nulla eſt, meritò & talis diſciplina eſt. At vbi Deus, ibi metus in Deum, qui eſt [a] *initium ſapientiæ.* Vbi metus in Deum, ibi grauitas honeſta, & diligentia attonita, & cura ſollicita, &

a Pſ. 110. 10.

adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & ſubiectio religioſa, & apparitio deuota, & proceſſio modeſta, & Eccleſia vnita, & Dei omnia. Proinde hæc preſſioris apud nos teſtimonia diſciplinæ ad probationem veritatis accedunt: à qua deuertere nemini expedit, qui meminerit futuri iudicij, quo [b] *omnes nos neceſſe eſt apud Christi tribunal aſtare, reddentes rationem*, in primis ipſius fidei. Quid ergo dicent qui illam ſtuprauerint adulterio hæretico, virginem traditam à Chriſto? Capvt xliv. [b] 1. Cor. 5.10.

7. *Timoris habenâ carens, in omne ſcelus erumpit.* 1. *cont. Marc. cap.* 27. *in m.*

AGe itaque, qui Deum non times quaſi bonum, quid non in omnem libidinem ebullis? ſummum, quod ſciam, fructum vitæ, omnibus qui Deum non timent: quid non frequentas tam ſolemneis voluptates circi furentis, & caueæ ſæuientis, & ſcenæ laſciuientis? quid non & in perſecutionibus ſtatim oblata acerra, animam negatione lucraris? Abſit, inquis, abſit. Ergo iam times delictum, & timendo probaſti illum timeri, qui prohibet delictum: Aliud eſt, ſi eadem Dei tui peruerſitate, quem non times, obſeruas; quâ & ille quod non vindicat, prohibet.

8. *Sine timore Dei nulla emendatio. De Pœnit. cap.* 2. *in p.*

SI Dei, ac per hoc rationis quoque compotes agerent, merita primò pœnitentiæ expenderent, nec vnquam eam ad argumentum peruerſæ emendationis adhiberent: modum denique pœnitendi temperarent, quia & delinquendi tenerent, timentes Dominum ſcilicet. Sed vbi metus nullus, emendatio proinde nulla: vbi emendatio nulla, pœnitentia neceſſariò vana: quia caret fructu ſuo, cui eam Deus ſeuit, id eſt, hominis ſaluti.

TIMOR, SALVTIS, &c. 5. 6. 7. & 8. SCHOL.

TOTA FIDEI SVBSTANTIA: *De qua Paulus:* fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum. *Sed etiam timendarum; vt ſit plena fidei ſubſtantia.* CONFISÆ. *Induit perſonam mulierum caſtarum. Alij legunt*, confeſſæ, *quaſi, profeſſa.* DE CONSCIENTIA. *Quæ ſi verè caſta ſit, etiam erumpit in externum cultum moderatum.* PERSEVERARE ID. *Illud bonum caſtitatis & continentiæ.* NON PRÆSVMENTES. *Quia Dei donum eſt. Nec quiſquam ſibi illud arrogare poteſt.* MINVS VERETVR, *præſumptio inuerecundum facit, & minus timidum in ſeruanda continentia, vereri enim proprium eſt ingenuorum, qui honeſtatis gratiâ mouentur.* TIMOR FVNDAMENTVM. *Idem titulo ſequenti habet aliis verbis*; Initium ſapientiæ timor Domini. SI SPEREMVS. *Pro, timeamus, vel ſaltem dubitemus; vel ſimus cum aliqua formidine cadendi.* PRO MISERICORDIA. *Inculcat, non in natura iam corrupta, ſed in Dei miſericordia eſſe præſumendum de bono continentiæ*, vt qui gloriatur, in Domino glorietur: & beatus homo qui ſemper eſt pauidus.

6. NEGANT. *Supple hæretici.* DILIGENTIA ATTONITA. *Quaſi ad tonitru, cum ceruis, & à voce Domini, & facie eius diligenter curritur; & ſedulo vacatur bonis Chriſtianæ diſciplinæ operibus.* ADLECTIO EXPLORATA. *Id eſt aſſumptio ad ſacros ordines fit cum diligenti examine. Ita & lib. de Idolo. cap.* 7. Adleguntur in ordinem Eccleſiaſticum. *Quia tum nullus in clerum aſſumebatur niſi totius plebis conſenſu. Vide Cypr. de Aurelij Ordinatione*; In ordinationibus, *inquit*, clericis ſolemus nos ante conſulere, & mores ac merita ſingulorum communi conſilio ponderare. COMMVNICATIO DELIBERATA. *Vt maturè conſultetur, & deliberetur, an digni ſint qui promouentur ad ſacros ordines.* PROMOTIO EMERITA. *Emeriti dicuntur milites, qui ſunt exauctorati, hoc eſt militiæ Sacramento ſoluti, quibus iam donatiuum eſt ſolutum. Vel qui impletis ſtipendiis, labore militiæ ſoluuntur. L.* 1. *ff. de excuſ. tut. l. vlt. C. de his qui non implet. ſtip. l.* 2. *§.* 2. *de his qui not. infam. Emeritum autem, præmium eſt & commodum finita militia, veteranis dari ſolitum. l.* 3. *§.* 8. *ff. de re milit. & §.* 12. *l.* 5. *§.* 7. *ibid. Promotio igitur dicitur eius qui ex inferiori gradu in Epiſcopum aſſumitur, quod de ſolis emeritis in ſuis Eccleſiis Canones præcipiunt, cap.* nec emeritis 61. *diſt. vnde Cypr. de Numidico ſic fatur:* Et promouebitur quidem, cùm Deus permiſerit, ad ampliorem gradum religionis ſuæ. *Communicationem deliberatam referre poteſt ad eam de qua Tertull. lib. de Præſcr. cap.* 32. *vbi de hæreticis:* Nec recipiuntur, *inquit*, in pacem & communicationem ab Eccleſiis quoquomodo Apoſtolicis. APPARITIO DEVOTA. *Ad miniſtrandum ſcilicet, Epiſcopo; cum Religioſa ſubmiſſione apparent, & ſeruiunt Epiſcopo, adſtantes Diaconi Subdiaconi, &c. cum reliquo Clero, & præcedente Cruce, cum magna populi modeſti frequentia, fit proceſſio ſimul collecta Eccleſia. De qua proceſſione intelligendus Auguſtinus lib.* 22. *de Ciuit. cap.* 8. *circa f. vbi de miraculis Stephani, interque cætera de Paulo & Palladia ſorore ad reliquias eiuſdem, ab horribili tremore liberatis.* Inde, *inquit*, ad me curritur, vbi ſedebam iam proceſſurus, &c. procedimus ad populum, plena erat Eccleſia, perſonabat vocibus gaudiorum. S. Aug. PRESSIORIS, *exactioris.* VIRGINEM TRADITAM. *Incorruptam enim & integram fidem à Chriſto in baptiſmo accepimus.*

7. QVASI BONVM. *Marcionem pungit, gloriantem de Deo ſuo tantummodo bono, proindéque non timendo.* CIRCI FVRENTIS. *Vide dicta ſupra, de ſpectaculis Circi, de impetu curruum & equorum.* CAVEÆ SÆVIENTIS. *Amphitheatri, in quod è caueis feræ & gladiatores certaturi educebantur.* SCENÆ LASCIVIENTIS. *In theatro, in quo mimi, & actores, verbis & geſtibus impudicis libidinoſorum oculos, aures, animoſque paſcebant.* ANIMAM LVCRARIS. *Vitam redimis, per negationem fidei, & thus offerens Idolis.* EADEM PERVERSITATE. *Tu Marcion, Dei tui præpoſteri peruerſitatem imitaris; qui vt delicta prohibet, quæ non punit: ſic tu eum colis quem non times: quod vtrimque peruerſum eſt.*

8. SI DEI COMPOTES. *Si rationabile obſequium exhiberent Deo, qui pœnitentiam agunt; primò quidem numquam eam ſic peruerſè agerent, vt eos acta pœnitentia pœniteret; Secundò ſic formarent ſuæ pœnitentiæ modum, vt finem peccandi facerent, timore Dei ante*

oculos poſito, cuius fræno excuſſo, nulla emendatio ſequitur. DEVS SEVIT, *quaſi ſemen quoddam diuinum, ex quo ſalus hominis oritur. Timorem Dei frænum eſſe ad omne peccatum docuit Pſaltes, cùm Pſalmo 31. ſic moneret;* nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. *Nec mirum ſi ſine intellectu eſt, qui ſine timore eſt, quia timor ad intellectum & ſapientiam* S. Aug. *via eſt. Et quidem in hunc locum Auguſtinus;* Equus, *inquit*, & mulus vis eſſe, vis non habere ſeſſorem: conſtringetur os tuum, & maxillæ tuæ, in fræno & chamo, &c. Indomitum, *inquit*, animal eſſe cupiebat, domatur fræno & flagello. *Subiicit enim Pſaltes, multa flagella peccatoris;* atque vtinam perdometur. Verendum eſt enim, ne nimium reſiſtendo, indomitum relinqui mereatur, & ire in ſuam vagam licentiam. *Certè equus & mulus eſt, nec hominis nomine dignus, qui Deum non timet, qui ſolus timendus eſt. Quod ſit timendus ſolus probat Aug. in Pſal.* S. Aug. 31. Timeat Dominum omnis terra; ab ipſo autem commoueantur omnes qui inhabitant terram. Non timeant, *inquit*, alterum pro illo. Fera ſæuit, Deum time. Serpens inſidiatur, Deum time. Diabolus te impugnat, Deum time. Tota enim creatura ſub illo eſt quem iuberis timere, &c. Quid formidaturus es aliquid de cœlo, aliquid de mari? ipſe dixit & facta ſunt. Cùm iubet, mouentur: cùm iubet, quieſcunt, &c. cupiditatem nocendi poteſt homo habere propriam, poteſtatem autem ſi ille non dat, non habet. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. *Quòd homo non ſit, ſed equus & mulus, qui timoris habena caret, docuit & in Pſal. 63.* Conturbati ſunt omnes S. Aug. qui videbant eos, & timuit omnis homo. Qui, *inquit*, non timuerunt, nec homines fuerunt: timuit omnis homo, id eſt omnis vtens ratione, ad intelligenda quæ facta erant. Vnde illi qui non timuerunt, pecora potiùs nominandi ſunt, beſtiæ potius immanes & truces, &c. at verò omnis homo timuit: id eſt qui credere voluerunt, qui iudicium venturum contremuerunt. Et timuit omnis homo. A timore inimici eruebatur, ſed timori Dei ſubdebatur. Non timebat eos qui corpus occidunt, ſed eum qui poteſtatem habet, &c quia ergo timuit omnis homo, non terruit homo. Et annuntiauerunt opera Dei. Si timet homo, non terreat homo: eum enim timere debet homo, à quo factus eſt homo. Quod ſupra homines eſt, time; & homines non te terrebunt. Mortem ſempiternam time, & præſentem non curabis. Voluptatem illam incorruptam, & quietem ſine labe concupiſce, & promittentem dona iſta temporalia, & totum mundum deridebis Ama ergo & time. Ama quod promittit Deus, time quod minatur Deus: nec corrumperis ex eo quod promittit, nec terreberis ex eo quod minatur homo. *Frænum item timorem innuit in Pſal. 127.* S. Aug. Alius, *inquit*, non in hac terra, pati timet, ſed gehennam timet, vnde terruit Dominus. Audiſtis cùm Euangelium legeretur: vbi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur. Audiunt hæc homines: & quia verè futura ſunt impiis, timent, & continent ſe à peccato, &c. cùm autem per timorem continent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat, amari, & dulceſcit Deus. *Et ſerm. 214. de temp.* Cùm fortis ille dicatur, qui S. Aug. neminem timet, peruerſè fortis eſt, qui primò Deum non vult timere, vt timendo audiat; *vnde Pſaltes, venite filij audite me, timorem Domini docebo vos:* audiendo diligat, & diligendo non timeat. Tunc erit verè fortiſſimus, non ſuperbâ duritiâ, ſed ſecurâ iuſtitiâ. Sic etiam ſcriptum eſt Prou. 14. Timor Domini, ſpes fortitudinis. Cùm enim timetur pœna quam minatur, diſcitur amari præ-

A mium quod pollicetur: ac ſic per timorem pœnæ, bona vita retinetur. Per bonam vitam bona conſcientia comparatur, vt per bonam conſcientiam, nulla pœna timeatur. Quapropter diſcat timere, qui non vult timere; diſcat ad tempus eſſe ſollicitus, qui ſemper vult eſſe ſecurus, &c. tantò minor fit timor quantò patria quò tendimus propior. Maior enim timor debet eſſe peregrinantium, minor propinquantium, nullus peruenientium. Sic & timor perducit ad charitatem, & perfecta charitas foras mittit timorem. *Quàm fortis timor qui frænat & domat equum indomitum, & Deo ſubiiciens, reducit ad hominem Dei ſeruum, & à ſeruo, mutat paulatim in amicum, filium & ſponſum. Sed* B *hoc primo gradu & initio Sapientiæ peruenitur ad ſummum. Idem Aug. lib. 1. de doctrina chriſt. cap. 7.* Ante S. Aug. omnia, *inquit*, opus eſt Dei timore conuerti ad cognoſcendum eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iſte cogitationem de noſtra mortalitate, & de futura morte neceſſe eſt incutiat, & quaſi clauatis carnibus, omnes ſuperbiæ motus ligno Crucis affigat. *Et ſer. 17. de Sanctis.* Eſaias, *inquit*, cùm ſeptem S. Aug. illa dona notiſſima ſpiritalia commendaret, incipiens a Sapientia, peruenit ad timorem Dei, tanquam de ſublimi deſcendens ad nos, vt nos doceret aſcendere. Inde ergo cœpit quò volumus peruenire. Et illuc peruenit, vnde debemus incipere, &c. Sicut ergo ille non deficiendo, ſed docendo, à ſapientia vſque ad timorem deſcendit: ſic nos C non ſuperbiendo, ſed proficiendo, à timore vſque ad ſapientiam oportet aſcendere: initium enim ſapientiæ timor Domini, &c. tanquam quærentibus vnde ad ſapientiam veniretur, reſponderet: ab intellectu: vnde ad intellectum à conſilio: vnde ad conſilium, à fortitudine: vnde ad fortitudinem à ſcientia. Vnde ad ſcientiam, à pietate: vnde ad pietatem à timore. Ergo ad ſapientiam a timore, quia initium ſapientiæ timor Domini. *Et ſer. 18. de verb. Apoſt.* Time, *inquit*, vt iſta formido cuſtodiat te, S. Aug. vt perducat ad dilectionem. Timor enim iſte quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & ſic volentem peccare animum interiorem non ſinit: eſt enim quidam cuſtos timor quaſi Pædagogus legis, litera eſt minans, nondum gratia D iuuans. Cuſtodiat tamen timor iſte, dum non facis timendo, & veniat charitas, intret in cor tuum, & quantùm illa intrat, tantùm timor exit, &c. cùm illa tota intrauerit, nullus timor erit, quia perfecta charitas foras mittit timorem, &c. ſeruilis timor eſt, quo times cum diabolo ardere, timor caſtus eſt quo times Deo diſplicere, &c. *Et ep. 120. ad Honoratum, ex verſu Pſaltis* qui timetis Dominum lau- S. Aug. date eum, &c. ac ſi diceret, amate eum. Dixit enim homini, ſicut ſcriptum eſt, ecce pietas eſt ſapientia. Porrò pietas cultus Dei eſt, nec colitur ille niſi amando. Summa igitur & vera ſapientia eſt in præcepto illo primo, diliges Dominum Deum E tuum, &c. ac per hoc, ſapientia eſt charitas Dei: nec diffunditur in cordibus noſtris, niſi per Spiritum ſanctum, &c. Initium autem ſapientiæ, timor Domini. Et timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Proinde præmiſſus timor in cor noſtrum, pellit inde conſuetudinem malorum operum, & ſeruat charitati locum, quâ tanquam dominâ veniente, vt illa inſideat, abſcedit. Ergo qui timetis Dominum, laudate eum: vt Deum non ſeruiliter, ſed liberè colatis. Eum amare diſcite quem timetis, & poteritis laudare quod amatis. *Acutè aduertit idem Sanctiſſimus Pater, quod Pſaltes regius timoris iam dono ſuſcepto, iterum nihilominus petit carnes ſuas timore*

configi, dum ait Pſal. 118. Confige timore tuo carnes A
S. Aug. meas, à iudiciis enim tuis timui. Si, *inquit*, iam ti-
muerat, vel timebat, cur adhuc, vt à timore ſuo
Deus crucifigeret carnes ſuas, orabat? an addi ſibi
volebat timorem, vt tantùm timeret, quantùm
ſufficeret crucifigendis ſuis carnibus, id eſt, con-
cupiſcentiis affectibuſque carnalibus, &c. ſed eſt
hic alius altior ſenſus, &c. confige, inquit, clauis à
timore tuo, &c. hoc eſt, timore tuo caſto, qui per-
manet in ſæculum ſæculi, carnalia mea deſideria
comprimantur: à iudiciis enim tuis timui: cùm mi-
hi lex minaretur pœnam, quæ mihi non poterat da-
re iuſtitiam. Sed hunc timorem quo pœna metui-
tur, conſummata charitas foras mittit, quæ non
timore pœnæ, *ſeruos*; ſed delectatione iuſtitiæ li-
beros reddit, &c. timore caſto, ipſa quæ hunc ti- B
morem foras mittit, peccare timet charitas, etiam
ſi ſequatur impunitas: quia nec impunitatem iudi-
cat ſecuturam, quando amore iuſtitiæ peccatum
ipſum deputat pœnam. *Et in eumdem Pſalmum.*
S. Aug. Statue ſeruo tuo eloquium tuum. Statutum eſt,
inquit, eis in quibus immobile eſt. *Velut fundamen-
tum ſalutis, de quo ſupra Tertull.* ſtatuit itaque Deus
eloquium ſuum in timore ſuo, eis quibus dat ſpiri-
tum timoris ſui. Timoris autem, non illius de quo
dicit Apoſtolus, non enim accepiſtis ſpiritum ſer-
uitutis in timore: hunc enim conſummata chari-
tas foras mittit timorem: ſed illius timoris, quem
dicit Propheta Spiritum timoris Dei, timoris vti- C
que caſti, permanentis in ſæculum ſæculi; timoris
quo timetur offendi qui amatur. Aliter quippe ti-
met adultera virum ſuum, aliter caſta: adultera ne
S. Aug. veniat: caſta ne deſerat. *Et in eundem Pſal & ver-
ſum:* iniquitatem odio habui & abominatus ſum,
legem autem tuam dilexi. Abſit, *inquit*, vt timore
pereat amor, vbi caſtus eſt timor. Sic Patres à filiis
piis & timentur & amantur: ſic pudica coniunx
virum & timet, ne ab illo deſeratur, & amat vt
fruatur, &c. paterna ergo iudicia laudentur & in
flagello, ſi promiſſa diliguntur in præmio. *Et tract.
9. in 1. Io. 4.* In hoc perfecta eſt in nobis dilectio. S. Aug.
Quære in quo? vt fiduciam habeamus in die iu-
dicij. *Ita Paulus, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, non
ſolùm autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum
eius.* Quiſquis fiduciam habet in die iudicij, per-
fecta eſt in illo charitas. Quid eſt habere fiduciam
in die iudicij? non timere ne veniat dies iudicij, &c.
cœpit ergo timere diem iudicij, timendo corrigit
ſe, &c. timebat ne veniret Chriſtus, & inueniret
impium quem damnaret: deſiderat vt veniat, quia
inuenturus eſt pium, quem coronet, &c. timor non
eſt in charitate, ſed in qua charitate? non inchoa-
ta. In qua ergo? ſed perfecta, inquit, charitas foras
mittit timorem, &c. Qui autem timet, non eſt per-
fectus in charitate. Quare? quia timor tormentum
habet, quomodo ſectio Medici tormentum ha-
bet, &c. *Subiicit exemplum vt ſupra adulteræ & ca-* S. Aug.
ſtæ vxoris. Huic, *inquit*, non grata ſed oneroſa eſt
mariti præſentia; & ſi fortè viuit nequiter, timet
maritum ne veniat. Tales ſunt qui timent ne ve-
niat dies iudicij, &c timet illa, timet & iſta: inter-
roga; quaſi vnum tibi reſpondent: times virum?
reſpondet timeo. Vna vox eſt, ſed diuerſus animus.
Iam ergo interrogentur, quare? illa dicit timeo vi-
rum ne veniat: illa dicit timeo virum ne diſcedat.
Illa dicit timeo ne damnet; illa dicit timeo ne de-
ſerat, &c. ille eſt timor quem charitas excludit: ille
eſt timor permanens in ſæculum ſæculi.

TORMENTVM LENTVM.

Tormenti lenti grauitas. & homicidij pœna. De Ani. cap. 33. à p. V. verbum metempſychoſis. num. 4. in m.

TRADITIONVM AVTHORITAS.

1. *Traditio tenenda. De Car. Chriſt. cap. 2. in m.*

Si tantùm Chriſtianus es, crede quod traditum eſt.

2. *Traditionis authoritas iam viguit ab Enoch. 1°. de Cult. fœm. cap. 3. in p. ad m. V. Verbum. Mathuſalem.*

3. *Traditionis authoritas. De ieiun. cap. 10. à p.*

PEtrum dicam ex vetere potius vſu nonam obſeruaſſe, tertiò orantem ſupremæ ora- Act. 3. 1.
tionis munere. Hæc autem propter illos, qui ſe putant ex forma Petri agere, quam ignorant; non quaſi reſpuamus nonam, cui & quarta ſabbati, & ſexta plurimum fungimur: ſed quia eorum quæ ex traditione obſeruantur, tantò magis dignam rationem adferre debemus, quantò carent ſcripturæ auctoritate, donec aliquo cœleſti chariſmate aut confirmentur, aut corrigantur.

4. *Et ibid. cap. 13. circa f.*

ADſpice ad Iudaïcos faſtos, & inuenies nihil nouum, ſi quæ patribus ſunt præcepta. omnis deinceps poſteritas hæreditariâ religione cuſtodit.

5. *Traditio & conſuetudo vim legis obtinuit in multis quæ ſcriptura non præſcribit, vt patet exemplis ceremoniarum Baptiſmi, Euchariſtiæ, diei Dominicæ, ſigni Crucis, &c. De Corona cap. 2. à m. ad f. & cap. 3. & 4. per totum.*

LAudo fidem, quæ antè credidit obſeruandum eſſe, quàm didicit. Et facilè eſt ſtatim Eſa. 7. 9.
exigere, vbi ſcriptum ſit, ne coronemur. At enim vbi ſcriptum eſt, vt coronemur? Expoſtulantes enim ſcripturæ patrocinium in parte diuerſa, præiudicant ſuæ quoque

parti ſcripturæ patrocinium adeſſe debere. Nam ſi ideo dicetur coronari licere, quia non
prohibeat ſcriptura, æquè retorquebitur, ideo coronari non licere, quia ſcriptura non
iubeat. Quid faciet diſciplina? vtrumque recipiet? quaſi neutrum prohibitum ſit? An
vtrumque reiiciet, quaſi neutrum præceptum ſit? Sed quod non prohibetur, vltrò per-
CAP. III. miſſum eſt. Immò prohibetur, quod non vltrò eſt permiſſum. Et quamdiu per hanc
lineam ſerram reciprocabimus, habentes obſeruationem inueteratam, quæ præuenien-
do ſtatum fecit? Hanc ſi nulla ſcriptura determinauit, certè conſuetudo corroborauit,
quæ ſine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vſurpari quid poteſt, ſi traditum
priùs non eſt? Etiam in traditionis obtentu exigenda eſt, inquis, auctoritas ſcripta. Er-
go quæramus, an & traditio niſi ſcripta non debeat recipi? Planè negabimus recipien-
dam, ſi nulla exempla præiudicent aliarum obſeruationum, quas ſine vllius ſcripturæ in-
ſtrumento, ſolius traditionis titulo, & exinde conſuetudinis patrocinio vindicamus. De-
nique vt à baptiſmate ingrediar, A quam adituri, ibidem, ſed & aliquanto priùs in ec-
cleſia ſub Antiſtitis manu conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius.
dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Euangelio de-
terminauit. inde ſuſcepti, lactis & mellis concordiam prægustamus. exque ea die, laua-
cro quotidiano per totam hebdomadem abſtinemus. Euchariſtiæ Sacramentum, & in
tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de
aliorum manu quàm Præſidentium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis an-
nuâ die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem
immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Calicis aut panis etiam noſtri
aliquid decuti in terram anxiè patimur. Ad omnem progreſſum atque promotum, ad
omnem aditum & exitum, ad veſtitum, ad calciatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina,
ad cubilia, ad ſedilia, quâcunque nos conuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo te-
CAP. IV. rimus. Harum & aliarum eiuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules ſcripturarum, nul-
lam inuenies: traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſer-
uatrix. Rationem traditioni, & conſuetudini, & fidei patrocinaturam aut ipſe perſpicies,
aut ab aliquo qui perſpexerit diſces. interim non nullam eſſe credes, cui debeatur obſe-
quium. Adiicio vnum adhuc exemplum, quatenus & de veteribus docere conueniet.
Apud Iudæos tam ſolenne eſt feminis eorum velamen capitis, vt inde noſcantur. Quæro
1. Cor. 11. legem. Apoſtolum differo. Si Rebecca conſpecto procul ſponſo velamen inuaſit, priua-
5. 10. tus pudor legem facere non potuit, aut cauſæ ſuæ fecerit. Tegantur virgines ſolæ, & hoc
Gen. 24. nuptum venientes, nec ante quam cognouerint ſponſos. Si & Suſanna in iudicio reuelata
64. argumentum velandi præſtat, poſſum dicere, & hîc velamen arbitrij fuit. rea venerat,
Dan. 13. erubeſcens de infamia ſua, meritò abſcondens decorem, vel quia timens iam placere. Ce-
32. & ſeq. terùm in ſtadio mariti, non putem velatam deambulaſſe, quæ placuit. Fuerit nunc ve-
lata ſemper. in ipſa quoque legem habitus requiro, vel in quacunque alia. Si legem nuſ-
quam reperio, ſequitur vt traditio conſuetudini morem hunc dederit, habiturum quan-
doque Apoſtoli auctoritatem ex interpretatione rationis. His igitur exemplis renuntia-
tum erit, poſſe etiam non ſcriptam traditionem in obſeruatione defendi, confirmatam
conſuetudine, idonea teſte probatæ tunc traditionis, ex perſeuerantia obſeruationis.
Conſuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex: nec dif-
fert, ſcriptura an ratione conſiſtat, quando & legem ratio commendet. Porrò ſi ratione
lex conſtat, lex erit omne iam quod ratione conſtiterit, à quocunque productum. An
non putas, omni fideli licere concipere & conſtituere, dumtaxat quod Deo congruat,
a Luc. 12. quod diſciplinæ conducat, quod ſaluti proficiat, dicente Domino: [a] *Cur autem non & à*
57. *vobis ipſis quod iuſtum eſt iudicatis?* & non de iudicio tantùm, ſed de omni ſententia rerum
b Philip. examinandarum. Dicit & Apoſtolus: [b] *Si quid ignoratis, Deus vobis reuelabit*: ſolitus & ipſe
3. 15. conſilium ſubminiſtrare, cùm præceptum Domini non habebat: & quædam edicere à
1. Cor. 7. ſemetipſo, ſed & ipſe [c] *ſpiritum Dei habens deductorem omnis veritatis*. Itaque conſilium &
40 c Io. 16. 13 edictum eius, diuini iam præcepti inſtar obtinuit, de rationis diuinæ patrocinio. Hanc
nunc expoſtula, ſaluo traditionis reſpectu, quocunque traditore cenſetur: nec aucto-
rem reſpicias, ſed auctoritatem, & in primis conſuetudinis ipſius; quæ propterea co-
lenda eſt, ne non ſit rationis interpres: vt ſi & hanc Deus dederit, tunc diſcas, non an
obſeruanda ſit tibi conſuetudo, ſed cur maior efficitur ratio Chriſtianarum obſeruatio-
num, cùm illas etiam natura defendit, quæ prima omnium diſciplina eſt.

6. *Traditionis authoritas, in ſcriptura Canonica diſcernenda.* De car. Chri. cap. 2. *circa f.*

V. Verbum Marcion. num. 7.

7. *Traditione Eccleſiæ habemus epiſtolam inſcriptam ad Epheſios; cuius titulum Marcion poſuit ad Laodicenos. 5. cont. Marc. cap. 17. in p.*

ECcleſiæ quidem veritate, epiſtolam iſtam ad Epheſios habemus emiſſam, non ad Laodicenos; ſed Marcion ei titulum aliquando interpolare geſtiit, quaſi & in iſto diligentiſſimus explorator. Nihil autem de titulis intereſt, cùm ad omnes Apoſtolus ſcripſerit, dum ad quoſdam: certè tamen eum Deum prædicans in Chriſto, cui competunt quæ prædicantur.

8. *Traditioni Eccleſiæ debemus numerum Epiſtolarum Pauli. V. verbum Marcion num. 14.*

9. *Traditio erronea non eſt, de Præſcript. c. 28. in f.*

CÆterùm, quod apud multos, vnum inuenitur, non eſt erratum, ſed traditum. Audeat ergo aliquis dicere eos erraſſe qui tradiderunt?

TRADITIONVM AVTHORITAS. 1. 3. 4. 5. 7. 9. SCHOL.

SI TANTVM, *&c. Marcionem pungit qui ſe Apoſtolum & Prophetam dictitabat. Vnde immediatè antè dicebat:* Si Propheta es, renuntia aliquid, ſi Apoſtolus, prædica publicè; *non in angulis*, ſi Apoſtolicus, *quales fuerunt Apoſtolorum diſcipuli, Dionyſius, Ignatius, Polycarpus*, ſi Chriſtianus tantùm, *quod tamen non es, cùm à fide excideris*, crede quod traditum eſt. *Et quomodo Chriſtianus à Chriſto dictus, qui Chriſti veram carnem vt negaret, duo prima Lucæ capita de eâ tractantia reſciderat?*

3. NONAM OBSERVASSE. *Act. 3. 1.* Petrus autem & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. *Et cap. 10. 9.* Aſcendit Petrus in ſuperiora vt oraret circa horam ſextam. & cùm eſuriret, *ſcilicet factâ oratione*, voluit guſtare. *Hic Tertull. ſera & ad veſperam protracta ieiunia commendans, obiiciendum ſibi prævidens exemplum Petri horâ nonâ, poſt prandium aſcendentis ad orationem, nihil Montaniſtarum ieiuniis præiudicaſſe, ſed tantùm veterem morem & traditionem obſeruaſſe, quâ ad nonam vſque ieiunabatur; nec non etiam traditionem antiquam ter orandi, ſicut faciebat Daniel vt habetur cap 4.* SVPREMÆ ORATIONIS. *Extrema, nempe horâ nonâ.* CVI IVNGIMVR. *Ad quam vſque quintâ & ſextâ feriâ ieiunamus.* DONEC CŒLESTI CHARISMATE. *Reuelatione diuinâ. vbi pondera authoritatem traditionis, quæ, ſcripturâ tacente, & nihil præſcribente, inuiolabiliter obſeruari debet, donec aliter Eccleſia Deus reuelauerit, & authoritate Pontificiâ, & Concilij, reſciſſa fuerit.* DIGNAM RATIONEM. *Sicut præmiſerat*, ſolicitudinis Eccleſiaſticæ cauſam, vel prouidentiam imminentium Eccleſiaſticarum tentationum, ſiue mundialium plagarum, &c. putà nunc ad exercendam ſobrietatis & abſtinentiæ diſciplinam.

4. IVDAICOS FASTOS. *Annales, vel Calendarium, ſiue dies Neomeniarum, aliorumue feſtorum, quæ inuiolabiliter obſeruant.* NIHIL NOVVM. *Obiectum ſibi ſupponit à Pſychicis, quòd noua ieiunia præter traditionem Eccleſiæ, cum Montaniſtis ſeruaret.* Nihil obſeruationis ampliùs adiiciendum ob illicitum innouationis. *Et reſpondet nihil nouum ipſos induxiſſe; cùm iuxta Iudæos, quæ antiqui Patres rationabiliter & deuotè innexerant, ipſe iuxta maiorum inſtituta ſeruaret.*

5. LAVDO FIDEM. Nec enim fides habet meritum, vbi humana ratio habet experimentum. *Vnde Eſaias ſæpè ab Authore relatus cap. 7. 9.* Niſi credideritis, non intelligetis. VBI SCRIPTVM EST. *Sic quærunt increduli, & hæretici frequenter, nihil volentes credere, quàm quod expreſsè in ſcriptura contineatur. Quod & libertini Chriſtiani ſupra de Spectaculis*
A *expreſsè in ſcriptura non prohibitis; hîc quoque de coronarum vſu ibidem non vetito muſſitant.* SERRAM RECIPROCABIMVS. *Vtrimque diſceptantes, hinc non eſſe prohibitum, inde non eſſe conceſſum. Alludit ad lineam ſecantium ligna in longum rubrica notatam.* INVETERATAM. *Traditionem & conſuetudinem quæ longo ante vſu ante has controuerſias viguit, & firmum ſtatum quaſi ſtatutum & legem poſuit.* INSTRVMENTO. *Scripturæ libro authentico, & fidem faciente.* AQVAM ADITVRI, *Hæc vox ad ſacra pertinet: hinc Cicero de legib.* ad diuos adeunto caſtè. *Vox item eſt iuris, quâ dicitur quis* adire hæreditatem, id eſt, amplecti & admittere. *Quod quidem fit in baptiſmo, in quo recipimur in adoptionem filiorum Dei:* ſi autem filij & hæredes. *Vnde & Chriſto in Iordane baptizato, aperti* B *ſunt cæli, quaſi parati hæreditatem adituris iure baptiſmi.* IBIDEM. *Ad ipſum fontem baptiſmatis.* RENVNTIAMVS, *præclara ſunt verba Conſtantini Imperatoris, in edicto ad Sylueſtrum Papam:* per manus impoſitionem Clericorum, vſque ad ipſum Præſulem veni, ibique renuntians Satanæ, pompis & operibus eius, & vniuerſis idolis manufactis, credere me in Deum Patrem, ſpontaneâ voluntate coram omni populo profeſſus ſum. TER MERGITAMVR. *Trinâ merſione lauamur. Habes dicta proprio loco de baptiſmi ceremoniis.* SVSCEPTI, *a patrinis, & ſponſoribus, quos Auguſtinus ſer. 116. 163. & 215.* Fideiuſſores. *Ep. autem 23 ad Bonifacium*, fidei doctores appellat. [S. Aug.] CONCORDIAM. *Simul, ante omnem cibum communem ſumimus. Et de hoc habes loco citato. Et Tertull. lib. 1. cont. Marc.* C *cap. 14.* Sed ille quidem vſque nunc, neque aquam reprobauit Creatoris, quâ ſuos abluit, nec oleum quo ſuos vngit, nec mellis & lactis ſocietatem, quâ ſuos infantat. *Hiero. cont. Luciferianos. Infra videndus in appendice.* LAVACRO QVOTIDIANO, *balneo, vel lotione vultus & manuum, quapropter baptiſmi reuerentiam iſta hebdomade abſtinebant.* IN TEMPORE VICTVS. *Tum, inter cœnam, in memoriam vltimæ cœnæ Chriſti, & huius meminit Paulus 1. Cor. 11. vbi arguit exceſſus indecenter conuiuantium dum ſumerent Euchariſtiam*, tempore victus. OMNIBVS MANDATVM. *Io. 6.* Niſi manducaueritis. *Et Matth. 26. 27.* Bibite ex hoc omnes. ANTELVCANIS CŒTIBVS. *Quod fiebat tempore perſecutionis.* PRÆSIDENTIVM, *Epiſcoporum & Sacerdotum. de communione ante omnem cibum habes alibi ſuo loco. Item de oblationibus pro defunctis, Verbo, Purgatorium.* PRO NATALITIIS. *Diebus feſtis Sanctorum Martyrum, vnde Cyprianus ep. 34.* Sacrificia pro eis ſemper, vt meminiſtis, offerimus, quoties Martyrum paſſiones & dies anniuerſariâ commemoratione celebramus. FACIMVS, *Sacrifi-*

camus. IEIVNIVM NEFAS. *Concilium Conſtantinop. in Trullo, c. 55.* Si quis Clericus inueniatur ſancto die Dominico ieiunans, deponatur. Si autem Laicus, excommunicetur. *Præſcriptum iam fuerat in Canon. Apoſt. 64.* DE GENICVLIS ADORARE. *Idem habet Hiero. cont. Luciferianos, Hilarius Præfat in Pſal. Ambr. ep. 119.* ETIAM NOSTRI, *communis ſcilicet & vſualis, ob reuerentiam prouidentiæ diuinæ, quâ nutrimur, maximè quòd in his Corpus & Sanguis Chriſti conſecretur.* CRVCIS SIGNACVLO. *Hiero. ad Euſtoch.* ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem. PRÆTENDETVR. *Demonſtrabitur.* NON NVLLAM. *Aliquam, eamque non modicam; cùm ei ſit à longo tempore præſtitum ab antiquis obſequium.* VNVM EXEMPLVM. *Ex veteri Teſtamento; cùm reliqua omnia præcedentia, ſumpta ſint ex noua lege; Mos enim fuit fœminis Iudæorum, velare caput; vt vel inde nuptæ ab innuptis diſcernerentur; quanquam Tertullianus ſub nomine fœminæ, tam virginem, quàm nuptam intelligat; qui virgines libro proprio velandas eſſe contendit.* QVÆRO LEGEM, *ſcriptam, id præſcribentem in veteri Teſtamento, & nullam inuenio. In nouo quidem id præſcripſit Apoſtolus, ſed teſtimonium eius in aliud tempus differo. Exemplum Rebeccæ, cùm ſit particulare, legem inducere non potuit; quæ priuatâ causâ & pudore, ſtatim vt vidit ſponſum Iſaac, velum ſuum induit. Proinde exemplum eius, virginibus ſolis, qualis adhuc erat Rebecca, imitandum proponatur, & illæ ſolæ velum accipiant, quæ venientes ad nuptias, ante conſpectum ſponſorum ſtant, ab eis poſtea cognoſcendæ; tunc enim pudore ſuffuſæ ob propinquiorem conſpectum, velum aſſumant.* SI ET SVSANNA. *Aliud profert exemplum ex lege ſcripta, nempe Suſannæ, de qua Dan. 13. 32.* Suſanna erat delicata nimis & pulchra ſpecie. At iniqui illi, *duo ſenes falſi teſtes,* iuſſerunt vt diſcooperiretur, erat enim cooperta, vt vel ſic ſatiarentur decore eius. REA VENERAT. *Tanquam rea accuſata adulterij.* IAM PLACERE. *Etiam in ipſo lapidationis periculo metu mortis pallida, pudore rubicunda, proindéque formoſa.* IN STADIO VIRI, *ambulacro frondoſo pomarij.* QVÆ PLACVIT. *Oculis Senum.* EX INTERPRETATIONE, *quia ratio optima eſt legum interpres.* RENVNTIATVM. *Intimatum erit & perſuaſum.* DEFENDI. *Tueri poſſumus iuſtam eſſe traditionis obſeruantiam.* CONSVETVDO IN CIVILIBVS. *Conſuetudinem ſic Briſſonius definit.* Ius non ſcriptum, moribus vtentium comprobatum. *L. 32. & ſeq. ff. de legibus. Vſus enim diuturnitas, eius iuris firmamentum eſt. Diuturnitas autem ex maiorum moribus repetenda eſt. Arg. l. more maiorum ff. de Iuriſd. omn. iud. l. 1. §. 1. de offic. eius cui mandat. l. pœna 9. ff. de parrici. Conſuetudo item legem imitatur §. ex non ſcripto inſt. de iure nat. gent. & ciuil.* CVM DEFICIT LEX. *Cùm nulla circa rem talem faciendam, vel vitandam ſtatuta eſt; tunc enim ſi lex viget, nec abrogata eſt, nulla ei conſuetudo præualet.* NIHIL DIFFERT. *Nihil intereſt, vtrum conſuetudo fundamentum habeat in ſcriptura, vel in ratione.* QVANDO, *quandoquidem.* A QVOCVMQVE PRODVCTVM. *Scilicet poteſtatem habente, duo enim ad valorem legis neceſſaria ſunt; primò vt à Principe, Magiſtratu, ſuperiore poteſtatem habente feratur: deinde vt rationabilis ſit.* OMNI FIDELI. *Licet quidem cuicumque, ſibi priuatam legem mortificationis præſcribere: non licet autem in Eccleſia toti plebi, & cuicumq; priuato fideli; ſed tantùm Prælatis & Pontificibus. Et perperam vtitur ſcripturæ locis ſi de lege publica, à priuatis perſonis ferenda intelligat; ſicut eſt illud Lucæ 12. 57.* Quid autem & à vobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt. *Dicebat enim id hypocritis ſeipſos non iudicantibus:* hypocritæ faciem cœli & terræ noſtis probare: hoc autem tempus, *aduentus ſcilicet mei,* quomodo non probatis? ET APOSTOLVS. *Philipp. 3. 15.* Quicumque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus: & ſi quid aliter ſapitis, & hoc vobis Deus reuelabit. CONSILIVM SVBMINISTRARE. *1. Cor. 7. 25.* De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. *De viduis autem ibid. 40.* Beatior erit ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam. INSTAR PRÆCEPTI, *& hoc crudum, ſapit errorem eius de ſecundis nuptiis condemnandis, quaſi conſilium Pauli, licet rationabile, & de Spiritu ſancto ſuggeſtum, vim præcepti habeat, quòd ſit fundatũ in ratione diuina.* SALVO RESPECTV. *Inquire quantumlibet rationem; modò tamen, dum eam quæris, id fiat ſine præiudicio honoris & obſequij debiti traditioni, à quocumque tandem authore originem ſumpſerit. Plùs enim penſanda eſt authoritas traditionis, & vſus ipſius, quàm authoris. Qui quidem vſus, ſiue conſuetudo, quâ ſeruatur traditio, ideo colendus eſt; quia aliàs fruſtra eſſet qui interpretaretur & doceret rationem traditionis. Magiſter enim ille & doctor rationis, propter quam traditio inducta eſt, ſupponit eam obſeruari, & vigere. Stultè enim rationem eius quæreres, ſi illa non vigeret.* VT SI ET HANC, *&c. ſcilicet rationem te docuerit Deus per Magiſtrum & interpretem; tunc diſcas, non quidem vtrùm ſit obſeruanda conſuetudo; ſed rationem quâ ſtrictius obligamur traditionibus, quæ ad diſciplinam Chriſtianam attinent. Maximè autem cùm eas ipſa magiſtra natura prima omnium diſciplina docente eas obſeruare doceamur. Alij aliter interpungunt, vt ſic legant.* Sed cur maior exigitur ratio Chriſtianarum obſeruationum, cùm illas etiam natura defendat, quæ prima omnium diſciplina eſt? ideoque hæc prima præſcribet, coronam capiti non conuenire. *Quia videlicet, flores aut viſui, aut odoratui natura prouidit.*

7. EPISTOLAM ISTAM. *Quam tum decurrebat, eius locos contra Marcionem torquens.* ECCLESIÆ VERITATE. *Traditione verâ.* EMISSAM. *Inſcriptam.* INTERPOLARE. *Immutare.* DILIGENTISSIMVS. *Ironicè.* AD OMNES. *Licet Epiſtolarum tituli ad ſpeciales populos inſcripti ſint, ad omnes tamen fideles toto orbe diſperſos ſcripſiſſe cenſendus eſt, cùm ad quoſdam nominatim ſcripſit, vt de eo dici poſſit:* quod vobis dico, omnibus dico. EVM DEVM IN CHRISTO, *Creatorem ſcilicet, Chriſti Patrem.*

9. CÆTERVM QVOD, *&c. Nec tamen crede erratum fuiſſe, quod apud tam multos vnum idemque traditum & obſeruatum eſt.* AVDEAT ERGO. *Quis hæreticus adeo temerarius erit, vt audeat dicere Apoſtolos erraſſe, qui à Spiritu ſancto edocti, hæc, vel illa fidelibus poſteris ſeruanda tradiderunt?*

Traditionum antiquitatem authoritatemque commendant veteres Patres iuxta Paulum 2. Theſſ. 2. 14. Itaque fratres, ſtate & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. *Dion. Areop. cap. 1. Eccl. Hierarch. Irenæus lib. 3. contra Hæreſes cap. 4. Clem. Alex. 5. Strom. cap. 2. & 7. Strom. cap. 9. Orig. hom. 5. ſuper num. tract. 29. in Matth. in cap. 6. ad Rom. Athan. ep. ad Epictet. Baſil. lib. de Spiritu S. cap. 27. lib. 1. cont. Eunom. hom. 28. cont. Sabellium Arium, & Anomæos. Cyril. Ieroſol. Catech. 5. Epiph. hæreſ. 55. 61. 69. 75. Chryſoſt. orat. 4. in 2. Theſſ. in appendice ponendi. Ambr. lib. 3. de fide cap. 7. & ſer. 31. Dom. 1. Quadrag. Hiero. contra Luciferianos cap. 4. & ep. 28. ad Luci. Hiero. in Iſa. cap. 8. & ep. ad Algaſiam 151. q. 10. Auguſtinus autem ep. 9. ad Hiero.* Non ideo Petrum emendauit quòd paternas traditiones obſeruaret: quod ſi facere vellet nec mendaciter, nec incongruè faceret: quamuis enim iam ſuperflua, tamen ſolita non nocerent. *Et ep. 86. ad Caſulanum in p.* Quod, *inquit,* me conſulis, vtrùm liceat Sabbato ieiunare, reſpondeo,

S. Aug. S. Aug.

deo, ſi nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies, nec Moyſes, nec Elias, nec ipſe Dominus ieiunaſſet. Verùm iſtâ ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum eſſe ieiunium. Et quiſquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit, ſicut quidam ieiunantes Sabbatum obſeruant, non paruo ſcandalo erit Eccleſiæ; nec immeritò In his enim rebus, de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos populi Dei, vel inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. De quibus ſi diſputare voluerimus, & ex aliorum conſuetudine, alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore ſermocinationis, cùm certa documenta nulla veritatis inſinuet, vtique cauendum eſt, ne tempeſtate contentionis, ſerenitas charitatis, obnubiletur. *Et ep. 118. ad Ianuarium in p. vbi de lege ſcripta, & non ſcripta.*

S. Aug. Primò tenere te volo, quod eſt huius diſputationis caput, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Euangelio loquitur, leni iugo nos ſubdidiſſe, & ſarcinæ leui. Vnde Sacramentis, numero pauciſſimis, obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem noui populi colligauit; ſicuti eſt baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, communicatio Corporis & Sanguinis ipſius, & ſi quid aliud in Scripturis Canonicis commendatur; exceptis iis quæ ſeruitutem populi veteris, pro congruentia cordis illorum, & Prophetici temporis, onerabant, quæ & in quinque libris Moyſi leguntur. Illa autem quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri; ſicuti, quod Domini Paſſio, & Reſurrectio, & Aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritusſancti aniuerſariâ ſolemnitate celebrantur, & ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruatur ab vniuerſa, quacumque ſe diffundit, Eccleſia. Alia verò quæ per loca terrarum regioneſque variantur; ſicuti eſt, quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidie communicant Corpori & Sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur; alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico. Et ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Nec diſciplina vlla eſt in his melior graui prudentique Chriſtiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quamcumque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos viuitur, ſocietate, ſeruandum eſt. *Et circa finem piſtolæ, vbi de oblatione Euchariſtica, feria quinta in Cœna Domini, ab aliquibus manè ieiunis, & rurſum veſpere pranſis; conſuetudinem loci ſeruandam monet.*

S. Aug. Ipſa, *inquit*, mutatio conſuetudinis, etiam quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Quapropter quæ vtilis non eſt, perturbatione infructuoſa conſequenter noxia eſt. *Cauſam autem mutationis ibidem ait;*

S. Aug. aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat, vel inſtitui quod non fiebat. *Et ibidem, ex 1. Cor. 11.* Cætera autem cùm venero, ordinabo. *Sic colligit traditionem.*

S. Aug. Inde, *inquit*, intelligi datur, quia multum erat, vt in epiſtola, totum illum agendi ordinem inſinuaret, quem vniuerſa per orbem ſeruat Eccleſia, ab ipſo ordinatum eſſe, quod nullâ morum diuerſitate variatur. *To. 7. lib. de natura & gratia contra Pelag. cap. 39. Et lib. 1. contra Creſconium Grammat. cap. 33. vbi contrà Donatiſtas rebaptizantes:*

S. Aug. Quamuis, *inquit*, huius rei certè de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earumdem tamen Scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat authoritas. Vt quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat. *Et libro 4. de bapt. cont. Donatiſtas cap. 23.*

S. Aug. Quod traditum, *inquit*, tenet vniuerſitas Eccleſiæ, cùm paruuli infantes baptizantur, qui certè nondum poſſunt corde credere ad iuſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem, quod latro potuit; quin etiam flendo, & vagiendo, cùm in eis myſterium celebratur, ipſis myſticis, *aliàs. ipſi mæſtis;* vocibus obſtrepunt; & tamen nullus Chriſtianorum dixerit eos inaniter baptizari. Et ſi quiſquam in hac re authoritatem diuinam quærat, quanquam quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolicâ traditum rectiſſimè creditur. *Tandem libro 7. de bapt. cont. Donatiſtas c. 53.*

S. Aug. Nobis tutum eſt, in ea non progredi aliquâ temeritate ſententiæ, quæ nullo in Catholico Regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata ſunt: id autem fiduciâ ſecuræ vocis aſſerere, quod in gubernatione Domini Dei noſtri, & Saluatoris Ieſu Chriſti, vniuerſalis Eccleſiæ conſenſione roboratum eſt. *Nec prætereo quod ſpeciatim aduertit Auguſtinus, ipſum Apoſtolorum Symbolum, certiſſimam fidei regulam, non ex Scriptura ſacra, ſed à traditione Apoſtolica nos hauſiſſe. Ita enim ipſe ſer. 181. de tempore qui eſt primus in vigilia Pentecoſt.*

S. Aug. Sancti, *inquit*, Apoſtoli, certam regulam fidei tradiderunt, quam ſecundùm numerum Apoſtolicum duodecim ſententiis comprehenſam, Symbolum vocauerunt, per quam credentes Catholicam tenerent vnitatem, & per quam hæreticam conuincerent prauitatem. Symbolum ergo tali ratione inſtitutum, maiores noſtri dixerunt. Tradunt enim, quòd poſt Aſcenſionem Domini & Saluatoris noſtri ad Patrem, cùm per aduentum Spiritus ſancti, diſcipuli eius inflammati linguis omnium loquerentur, ad ſingulas quaſque nationes, vt verbum Dei prædicarent, ituri ac diſceſſuri ab inuicem, normam priùs ſibi futuræ prædicationis in commune ſtatuerunt, ne localiter ab inuicem diſcedentes, diuerſum vel diſſonum prædicarent his qui ad fidem Chriſti inuitabantur. Omnes igitur in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſuæ prædicationis iudicium conferendo in vnum, quod ſentiebat vnuſquiſque computabat, atque hanc ita credentibus dandam eſſe regulam inſtituerunt. Symbolum breue eſt verbis, ſed magnum eſt Sacramentis, &c. *Et quod ampliùs notandum venit, contra hæreticos ſæpiùs inculcandum, eſt, quòd Scripturam ſanctam & Canonicam, à ſpuriis & apocryphis diſcretam, nullo alio quàm ipſius traditionis, & authoritatis Eccleſiæ iudicio accepimus. Vnde ipſe Auguſtinus alibi relatus à nobis:*

S. Aug. non crederem, *inquit*, Euangelio, niſi me Eccleſiæ moueret authoritas.

APPENDIX EX PATRIBVS DE TRADITIONVM authoritate.

A HÆRETICI *in traditionibus reiiciendis ſimiles ſunt Sadducæis de quibus Ioſephus lib.* 13. *Antiq. cap.* 18. Nunc, *inquit*, iudicandum eſt quòd multas conſtitutionum à maioribus per manus acceptas Phariſæi tradiderint populo, quæ non ſunt ſcriptæ inter leges Moſaïcas; & ideo Sadducæi his authoritatem abrogant, dicentes eas oportere tantùm ſeruari, quæ ſcripto continentur. *Sic Athanaſius notat Arrianos verbum ὁμούσιον reiecisse, Epiphanius hæreſi.* 73. Coeſſentialis, *inquit*, vocem penitus reiiciunt, nimirum velut alienam à diuina Scriptura. *Eadem de cauſa Baſilius lib. de Spiritu S. cap.* 21. *& libro* 1. *contra Eunomium, Spiritui ſancto, eundem honorem, cum Patre & Filio dandum negabat, Auguſtinus lib.* 1. *contra Maximinum Arrianorum Epiſcopum, ſic eum*

B S. Aug. *inducit*: hæ verò voces quæ extra Scripturam ſunt, nullo caſu à nobis ſuſcipiuntur. *Et libro de Nat. &*

S. Aug. *gratia cap.* 39. *contra Pelagianos.* Magna planè ſententia concluſit hunc locum, cùm ait: credamus igitur quod legimus, & quod non legimus, nefas credamus aſtruere; quod de cunctis etiam dixiſſe ſufficiat. Contra eſt, dico: nec omne quod legimus credere nos debere, propter illud quod Apoſtolus ait 1. Theſſ. 5. omnia legite, quæ bona ſunt tenete: & aſtruere aliquid etiam quod non legimus, nefas non eſſe. Poſſumus enim aliquid bonâ fide teſtibus aſtruere quod experti ſumus, etiamſi fortè non legimus. Hîc fortaſsè reſpondet: ego cùm hoc dicerem, de Scripturis ſanctis agebam. O vtinam, C non dico aliud quam in illis litteris legit, verùm contra id quod legit, nihil vellet aſtruere; fideliter & obedienter audiret quod ſcriptum eſt: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, &c. Rom. 5. & non infirmaret tanti Medici gratiam dum fateri non vult naturam humanam eſſe vitiatam. *&*

S. Aug. *epiſt.* 174. *ad Paſcentium Comitem Arrianum vbi de homuſion* vehementer, *inquit*, exigebas, vt hoc verbum tibi in ſcripturis oſtenderemus, & ſtatim nobis communicares. Reſpondebatur à nobis, quia nos Latinè loqueremur, & illud Græcum eſſet, priùs quærendum eſſet quid ſit homuſion, & tunc exigendum vt in libris ſanctis oſtenderetur. Tu contra verbum ipſum crebrò repetens, & inuidioſè ventilans, atque in Conciliis maiorum noſtrorum con- D ſcriptum commemorans, vehementer vrgebas, vt ipſum omnino verbum quod eſt homuſion, in ſanctis libris oſtenderemus: nobis etiam atque etiam reuocantibus, quia lingua noſtra Græca non eſſet, priùs interpretandum & exponendum eſſe quid ſit homuſion, tum demũ in diuinis literis requirendum, quia etſi fortaſsè nomen ipſum non inueniretur; res tamen ipſa inueniretur. Quid eſt enim cõtentioſius, quàm vbi de re conſtat, certare de nomine? hæc ergo quia inter nos iam collocuti fueramus, poſteaquam ad id ventum eſt, vt fidem tuam ſicut commemoraui ſcriberes, quanquã nihil in eis verbis viderem noſtræ fidei eſſe contrarium, & propterea me dicerem paratum eſſe ſubſcribere, quæſiui vt dixi, vtrum ſcrip- E tura Dei contineret hoc verbum, quòd Pater eſſet ingenitus: & cùm ſcriptum eſſe reſpondiſſes, inſtantiùs quærebam vt oſtenderes. Tunc vnus ex iis qui aderant, quantùm intelligi datur fidei tuæ ſocius, ait mihi: quid ergo? tu Patrem genitum dicis? reſpondi, non dico. Et ille: ſi ergo genitus non eſt, inquit, vtique ingenitus eſt. Cui ego, vides, inquam, fieri poſſe, vt etiam de verbo quod in ſcriptura Dei non eſt, reddatur tamen ratio, vnde rectè dici oſtendatur: ſic ergo & homuſion, quod in authoritate diuinorum librorum cogebamur oſtendere, etiam ſi vocabulum ipſum ibi non inueniremus, cui hoc vocabulum rectè adhibitum iudicetur.

Sic Neſtoriani in Actu Concilij Epheſini & actione prima Chalcedonenſis, tribuentes præter ſubſiſtentiam Verbi, hypoſtaſin humanam Chriſto, beatam Virginem non θεοτόκον, ſed χριστοτόκον appellari volebant. Scriptura tamen ipſa nos ad Patrum traditionem mittit Deut. 32. 7. Interroga Patrem tuum & annuntiabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. *Prouerb.* 1. 8. Audi fili mi diſciplinam Patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. *Eccli.* 8. 11. non te prætereat narratio Seniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis; quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum. *Sic & Pſal.* 43. 1. Deus auribus noſtris audiuimus, Patres noſtri annuntiauerunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis. *Eſa.* 38. 19. Pater filiis notam faciet veritatem tuam. *Ieremias* 6. 16. hæc dicit Dominus ſtate ſuper vias veſtras, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus veſtris. *Quin & ipſe Chriſtus Io.* 16. Multa habeo vobis loqui, ſed non poteſtis portare modò, cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim à ſeipſo loquetur, ſed quæcumque audiet loquetur. *Ergo præter ſcripta, etiam dicta credenda ſunt Matth.* 23. 2. Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcumque dixerint vobis, *non ait quæ ſcripta fuerint*, ſeruate & facite. *Quod & notauit Hilarius in Pſal.* 2. Erat, *inquit*, iam à Moſe ante inſtitutum, in omni Synagoga ſeptuaginta eſſe Doctores. Nã idem Moſes, quamuis veteris Teſtamenti verba in litteris condidiſſet, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria, ſeptuaginta ſenioribus, qui deinceps Doctores manerent, intimauerat: cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangeliis meminit dicens. ſuper Cathedram Moyſi, &c. doctrina ergo horum in poſterum ab ipſo ſcriptore legis accepta, in hoc Seniorum, & numero, & officio conſeruata eſt.

Paulus item 1. *Cor.* 11. 2. *iuxta Epiphanium hæreſi* 61. *& Chryſoſt. hoc ipſo loco, & orat.* 4. *in* 2. *Theſſ. agebat de modo orationis facienda & ſumenda Euchariſtiæ, qui non erat ſcriptus.* Laudo, *inquit*, vos fratres mei, quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. *Vbi τὸ tenetis, in Græco κατέχετε magnam habet emphaſim, & exactam ſummamque ſolicitudinem obſeruantiæ ſonat. Quod & inculcat* 2. *Theſſ.* 2. 14. Itaque fratres ſtate, & tenete, *Syr. conſtanter tenete*, traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. *Ex quibus verbis octaua Synodus act. vltima, can.* 1. *probat ius non ſcriptum & traditionum authoritatem.*

Ex Patribus primùm Græcis dehinc Latinis id confirmemus. In primis Dionyſius Areopagita de Eccl. Hierarch. cap. 1. Primi, *inquit*, illi noſtri Sacerdotalis muneris duces, cùm ex ſumma ſubſtantialique deitate, ipſi ſancti muneris, *Spiritus*, plenitudinem percepiſſent. Summa illa & ſuperſubſtantialia partim ſcriptis, partim non ſcriptis, in inſtitutionibus ſuis, iuxta quod ſacræ definiunt leges nobis tradiderunt.

Iren. lib. 3. contra hæreſ. cap. 4. Quid autem, *inquit*, ſi ne Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt ſine carta & attramento, ſcriptam habentes per Spiritum ſanctum in cordibus ſuis ſalutem & veterum traditionem diligenter cuſtodientes. *Clemens Alex. lib. 5. Strom. cap 2. in f.* Cognitionis, *inquit*, ædificium in Epiſtola quoque ad Romanos tacitè ſignificans inquit: deſidero enim videre vos, vt aliquod vobis donum impertiar ſpirituale, vt vos confirmemini. Non poterant apertè litteris ſcribi eiuſmodi dona *Et lib. 7. cap. 9. à princ.* B Quomodo, *inquit*, ſi quis fiat beſtia ex homine, ſimiliter atque ij qui fuerant infecti venenis Circes: ita homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe perdidit, qui aduersùs Eccleſiaſticam recalcitrauit traditioné, & in humanarum hæreſum deſiluit opiniones. Qui autem ex errore reuerſus obediit ſcripturis, & vitam ſuam permiſit veritati, Deus quodammodo ex homine efficitur. *De traditionum authoritate videndus Origenes in Prœmio libri 1. de principiis:* illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. *Vide eundem homil. 5. ſuper Numeros. Et in cap. 6. ad Rom.* Eccleſia, *inquit*, ab Apoſtolis traditionem accepit, etiam paruulis baptiſmum dare. *Baſil. de Spiritu ſancto cap. 27.* Cùm ſigno Crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtum ſignamus, quis ſcripto docuit? C & cùm ad orientem precamur, quæ docuit ſcriptura? *Et epiſt. 61. queritur de contemptu traditionum.* Dogmata Patrum contemnuntur, Apoſtolicæ traditiones annihilantur, recentiorum hominum inuenta Eccleſiis inferuntur. *Epiph. hæreſi 55.* Termini nobis poſiti ſunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apoſtolorum traditiones, & Scripturæ ſanctæ, & ſucceſſiones doctrinæ, & vndecumque veritas Dei munita eſt. Nemo igitur decipiatur nouis fabulis. *Et hæreſi 61.* Oportet & traditione vti. Non enim omnia à diuina Scriptura poſſunt accipi: quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit S. Apoſtolus. 1. Cor. 11. 2. ſicut tradidi vobis. Et verſu. 23. quod & tradidi vobis. & 1. Cor. 15. 3. tradidi enim vobis in primis. D *& hæreſi 69. quærit ab Arrianis, vbi vox coëſſentialis ſit ſcripta. & hæreſ. 75.* Eccleſia, *inquit*, neceſſariò hoc quod pro defunctis orat, perficit traditione à Patribus acceptà. Quis autem poterit ſtatutum matris diſſoluere, aut legem Patris? velut Salomon dicit, audi fili mi diſciplinam Patris tui, & ne repudies ſtatuta matris tuæ. Oſtendens per hoc in ſcripturis, & ſine ſcripto docuit Pater, hoc eſt Deus, & vnigenitus, & Spiritus ſanctus: mater autem noſtra Eccleſia habet ſtatuta in ſe poſita indiſſolubilia. *Cyrill. autem Ieroſol. Catech. 5.* Videte, *inquit*, fratres vt ſeruetis traditiones quas nunc accepiſtis, & in latitudine cordis eas deſcribite, vt cum pie- E tate eas cuſtodiatis. *Cyrill. item Alexandrinus homil. 8.* Traditionem Eccleſiæ tanquam theſaurum quemdam in penetrali cordis recondens amplectere. *Chryſoſt. orat. 4. in 2. ad Theſſal.* Hinc, *inquit*, eſt perſpicuum, quòd non omnia per Epiſtolam tradiderunt, ſed multa etiam ſine ſcriptis, & ea quoque ſunt fide digna. Quamobrem Eccleſiæ quoque traditionem cenſeamus eſſe fide dignam. Eſt traditio, nihil quæras ampliùs.

Ad Patres Latinos tranſeamus. Ambroſius lib. 3. de fide cap. 7. Seruemus præcepta maiorum, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus. *Beſyr. in Do. 1. Quadrageſimæ 31.* Nonnulli Chriſtia- A norum, exiſtimantes ſe diuinitatis præcepta religioſiùs obſeruare, prætermiſſa deuotione Quadrageſimæ, cuius hodie curamus exordium, Quinquageſimam ſe facere mentiuntur, cùm id neque diuinis litteris iubeatur, neque traditum ſit authoritate maiorum. *Et in 1. Cor. 11. in verba*, vos ipſi iudicate decet ne mulierem non velatam orare. Hinc eſt *inquit*, vnde ſuperiùs illis per ironiam ſuccenſet, dicens, laudo quia omnia mea memoriâ retinetis: & quomodo vbique trado, traditiones meas tenetis. Cùm enim hæc eſſet traditionis ratio, vt velatæ eſſent mulieres in Eccleſia, illi contra reuelatas eas in Eccleſia patiebantur. Ideoque iam non authoritate traditionis quam neglexerant, ſed per B ipſam naturam ſuadere illis nititur veritatem dicens, nec ipſa natura docet vos? &c.

Hieronymus ep. 28. ad Lucinium. Traditiones Eccleſiaſticæ, quæ fidei non officiunt, ita obſeruandæ, vt à maioribus traditæ ſunt. *Et lib. cont. Luciferianos cap. 4.* Etiamſi ſcripturæ authoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus, inſtar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Eccleſiis obſeruantur, authoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurparunt: velut lauacro ter caput mergitare, deinde egreſſos, *baptiſmo*, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem: die Dominico, & per omnem Pentecoſten, nec de geniculis adorare, & ieiunium ſoluere, multaque alia quæ ſcripta non ſunt, rationalis ſibi obſeruatio vindicauit.

C *Auguſtinus lib. 5. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 24.* S. Aug. Quod, *inquit*, vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolicâ traditum rectiſſimè creditur. *Et lib. 2 cont. Iulianum cap. 1. vbi de doctrina tradita à Patribus*, S. Aug. argumenta, *inquit*, ipſa veſtra quibus agitis, ne hominum prima natiuitas originali peccato credatur obſtricta, eloquiis ſunt redarguenda ſanctorum. Quos oportet, vt populi Chriſtiani veſtris prophanis nouitatibus anteponant, eiſque potiùs eligant adhærere quàm vobis.

Certè ſi ſcriptura abſolutè neceſſaria eſſet ad ſalutem quis ab Adam ad Moyſem 2669. ſaluus fuiſſet. Et ab ipſo Moyſe ad Chriſtum quot Gentiles extra Iudaiſmum poſiti abſque ſcriptura in Deum crediderunt; vt notat D *Auguſtinus lib. 2. de pec. originali cap 24.* Sine fide, S. Aug. *inquit*, Incarnationis, & mortis, & Reſurrectionis Chriſti, nec antiquos iuſtos, vt iuſti eſſent, à peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratiâ iuſtificari, veritas Chriſtiana non dubitat ſiue in eis iuſtis quos S. Scriptura commemorat, ſiue in eis iuſtis, quos quidem illa non commemorat, ſed tamen fuiſſe credendi ſunt, vel ante diluuium, vel inde vſque ad datam legem, vel ipſius legis tempore, non ſolùm in filiis Iſrael, ſicut fuerunt Prophetæ, ſed etiam extra eumdem populum, ſicut fuit Iob. Et ipſorum enim corda eadem mundabantur mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum E ſanctum, qui vbi vult ſpirat, non merita ſequens, ſed etiam ipſa merita faciens. Non enim Dei gratia, gratia erit vllomodo, niſi grata fuerit omni S. Aug. modo. *Et lib. 18. de Ciuit. cap. 47.* Non incongruè creditur, fuiſſe & in aliis gentibus, homines quibus hoc myſterium reuelatum eſt, &c. homines autem quoſdam non terrenâ, ſed cœleſti ſocietate ad veros Iſraelitas ſupernæ ciues patriæ pertinentes, etiam in aliis gentibus fuiſſe negare non poſſunt: quia ſi negant, facillimè conuincuntur de ſancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec proſelytus id eſt aduena populi Iſraël fuit: ſed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus ibidem mortuus eſt. *Ex Ariſteo in Iudaica hiſtoria filius fuit Eſau,*

incola Idumaea in Arabiæ finibus. Vt ex hoc vno ſciremus etiam per alias gentes eſſe potuiſſe qui ſecundùm Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritalem Ieruſalem. Quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui reuelatus eſt vnus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui venturus in carne ſic antiquis ſanctis prænuntiabatur, quemamodum nobis veniſſe nuntiatus eſt: vt vna eademque fides per ipſum omnes in Dei ciuitatem, in domum Dei, in Dei templum prædeſtinatos perducat ad Deum. *Hi ergo Gentiles non iure ſcripto, ſed traditione fidem acceperant.*

Ad hæc Chryſoſt. homil. 7. in cap. 2. 1. Cor. Magna librorum copia periit, & pauca ex priori captiuitate volumina extiterunt, quod ex reliquis captiuitatibus plenè conſtat. Etenim, inquit Apoſtolus quod à Samuële, & qui ſecuti ſunt Prophetæ, omnes locuti ſunt de eo, tamen non certò feruntur. Paulum autem, vtpote legiſperitum & à Spiritu locutum, credibile eſt omnia proculdubio cognouiſſe. Et quid ego captiuitatem memoro? nam etiam ante captiuitatem multa abolita ſunt librorum volumina, cùm Iudæi in vltimam prolapſi ſunt impietatem: quod in calce 4. Regum manifeſtè deprehenditur. 4 *Reg. 22. 13. vbi de Ioſia Rege & Elcia Pontifice: ite & conſulite Dominum ſuper me, & ſuper populo, & ſuper omni Iuda de verbis voluminis iſtius quod inuentum eſt.* Liber enim Deuteronomij vix maiorum noſtrorum temporibus inuentus eſt in luto obrutus. Præterea multis in locis duplices ſunt Prophetiæ, quæ facilè ab aſſuetioribus comprehendi poſſunt, ex quibus multa incerta inuenire poſſumus. Locutus eſt quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina eius, o. *Cantica,* quinque mille. Et diſputabit ſuper ligna à cedro quæ eſt in Libano vſque ad hyſſopum quæ egreditur de pariete, & diſſeruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus. 3. Reg. 4. 32. & 1. Paral. cap. vltimo, verſu 29. geſta

A autem Dauid Regis priora & nouiſſima ſcripta ſunt in libro Samuelis videntis, & in libro Nathan Prophetæ, atque in volumine Gad Videntis. Et 2. Paral. 9. 29. Reliqua autem operum Salomonis, priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in viſione quoque addo *ſeptuaginta Ioël; Pagninus ex Hebr. Iahaddi* Videntis, contra Ieroboam filium Nabat. & ad Coloſſ. 4. 16. cùm lecta fuerit apud vos Epiſtola hæc, facite vt & in Laodicenſium Eccleſia legatur: & eam quæ Laodicenſium eſt, *Syr. quæ ſcripta eſt Laodicea,* vos legatis. *Quidquod & Chryſoſtomus homil. 12. in ep. ad Coloſſ. Theod. in eandem initio, & Epiphanius citant Epiſtolam Pauli ad Laodicenſes. Si ergo quæcumque fuit aliquando*
B *ſcriptura ad ſalutem neceſſaria eſt, quomodo & antequam ſcriberetur, ſcripta ſpargeretur, & poſtquam diſſeminata, intercepta eſt, donec inueniretur, & inuenta poſtea prorſus tam multa intercidit, fideles ſalui eſſe potuerunt? Reſpondeant nouatores vnde & ipſi & nos Scripturas, Dei ſcripturas eſſe teneamus? nonne traditione maiorum? Quis enim nobis dixit Moyſen & Prophetas & Apoſtolos hunc vel illum librum edidiſſe?*

Et hæc quæ in commendationem traditionum ſcripſimus, nihil Scripturæ ſacræ authoritati detrahunt, quibus prætextus Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 47. vbi dixerat Gentiles aliquos abſque ſancta Iudaica ſcriptura inter ciues ſanctorum numeratos vtpote credentes in Chriſtum, ſic concludit, verus commendans Iudaicum
C *inſtrumentum;* Quæcumque, *inquit,* aliorum Prophetiæ de Dei per Chriſtum Ieſum gratia proferuntur, poſſunt putari à Chriſtianis eſſe confictæ. S. Aug.
Ideo nihil eſt firmius ad conuincendos quoſlibet alienos, ſi de hac re contenderint, noſtroſque fulciendos, ſi rectè ſapuerint, quàm vt diuina prædicta de Chriſto, ea proferantur, quæ in Iudæorum ſcripta ſunt codicibus. *Quia teſtimonium ſumptum ab aduerſario fortiſſimum eſt.* Quibus auulſis de ſedibus propriis, & propter hoc teſtimonium toto orbe diſperſis, Chriſti vſquequaque creuit Eccleſia.

TRINITAS.

1. *Trinitatis, & Incarnationis fidem diabolus per Praxeam & Monarchianos, ſiue Patripaſſianos confundere voluit. Cont. Prax. cap. 1. in p. ad m.*

VAriè diabolus æmulatus eſt veritatem. Adfectauit illam aliquando defendendo concutere. Vnicum Dominum vindicat omnipotentem mundi conditorem, vt & de vnico hæreſim faciat. Ipſum dicit Patrem deſcendiſſe in virginem, ipſum ex ea natum, ipſum paſſum, denique ipſum eſſe Ieſum Chriſtum. Excidit ſibi coluber; quia Ieſum Chriſtum poſt baptiſma Ioannis tentans, vt filium Dei adgreſſus eſt; certus filium Deum ha-
a Matth. 4. 3. bere, vel ex ipſis ſcripturis, de quibus tunc tentationem ſtruebat, [a] *Si tu es filius Dei, dic vt lapides iſti panes fiant: Item, ſi tu es filius Dei, deiice te hinc: Scriptum eſt enim, quod manda-*
Pſal. 90. 14. *uit angelis ſuis ſuper te,* vtique Pater, *vt te manibus ſuis tollant, necubi ad lapidem pedem tuum*
Ibid. *offendas.* Aut nunquid mendacium Euangeliis exprobrauit, dicens. Viderit Matthæus, Lucas: ceterùm, ego ad ipſum Deum acceſſi, ipſum omnipotentem cominus tentaui. Ideo & acceſſi, ideo & tentaui. Ceterùm, ſi filius Dei eſſet, nunquam illum fortaſſe dignarer. Sed enim ipſe potiùs à primordio mendax eſt; & ſi quidem hominem de ſuo ſubornauerit, vt Praxeam.

2. *Trinitatem perſonarum ſtultè confundunt Monarchiani, perperam dicentes nihil eſſe impoſſibile Deo. Cont. Prax. cap. 10. in m. ad f. & cap. 11. in p. ad circa f.*

a Matth. 19. 26. NIhil Deo difficile. Quis hoc neſciat? & [a] *impoſſibilia apud ſeculum, poſſibilia apud*
b 1. Cor. 1. 27. *Deum* quis ignoret? [b] *Et ſtulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientiam.* Legimus omnia. Ergo, inquiunt, difficile non fuit Deo, ipſum ſe & patrem & filium facere, aduersùs traditam formam rebus humanis. nam & ſterilem parere, contra naturam, difficile Deo non fuit, ſicut nec virginem. Planè nihil Deo difficile. Sed ſi tam abruptè in

præſumptionibus noſtris hac ſententiâ vtamur, quidvis de Deo confingere poterimus,
quaſi fecerit, quia facere potuerit. Non autem quia omnia poteſt facere, ideo vtique cre-
dendum eſt illum feciſſe, etiam quod non fecerit. Sed an fecerit, requirendum. Potuit,
ita ſaluus ſim, Deus pennis hominem ad volandum inſtruxiſſe, quod & milvis præſtitit;
non tamen quia potuit, ſtatim & fecit. Potuit & Praxeam, & omnes pariter hæreticos
ſtatim extinxiſſe; non tamen quia potuit, extinxit. Oportebat enim & milvos eſſe, & hæ- 1. Cor. 11.
reticos: oportebat & patrem crucifigi. Hac ratione erit aliquid & difficile Deo; id ſci- 19.
licet quodcunque non fecerit. non quia non potuerit, ſed quia noluerit. Dei enim poſſe,
velle eſt; & non poſſe, nolle. quod autem voluit, & potuit, & oſtendit. Ergo quia ſi vo-
luit ſemetipſum ſibi filium facere, potuit; & quia ſi potuit, fecit: tunc probabis illum &
potuiſſe & voluiſſe, ſi probaueris illum feciſſe. Probare autem tam apertè debebis ex Cap. xi.
ſcripturis, quàm nos probamus illum ſibi filium feciſſe Sermonem ſuum. Si enim filium no-
minat, filius autem non alius erit quàm qui ex ipſo prodiit. Non enim ipſe prodiit ex ſe-
metipſo. Porrò, qui eundem patrem dicis & filium, eundem & protuliſſe ex ſemetipſo fa-
cis, & prodiſſe quod Deus eſt. Si potuit feciſſe, non tamen fecit. Aut exhibe probatio-
nem quam expoſtulo meæ ſimilem; id eſt, ſic ſcripturas eundem filium & patrem oſten-
dere, quemadmodum apud nos diſtinctè pater & filius demonſtrantur; diſtinctè, inquam,
non diuiſè, ſicut ego profero dictum à Deo, [c] *Eructauit cor meum Sermonem optimum.* Sic tu c Pſal. 44.
contrà opponas, alicubi dixiſſe Deum, *Eructauit me cor meum Sermonem optimum*; vt ipſe 1.
ſit qui & eructauit, & quod eructauit; & ipſe qui protulerit, & qui prolatus ſit, ſi ipſe
eſt & Sermo, & Deus. Ecce ego propono patrem filio dixiſſe, [d] *Filius meus es tu, ego hodie* d Pſal. 2.
generaui te. Si velis vt credam ipſum eſſe patrem & filium, oſtende ſic pronuntiatum ali- 7.
bi, *Dominus dixit ad ſe, filius meus ſum ego, ego hodie generaui me.* proinde &, [e] *Ante lucife-* e Pſ. 109.
rum generaui me. &, [f] *Dominus condidi me initium viarum in opera mea; ante omnes autem col-* 4.
les generaui me; & ſi qua alia in hunc modum ſunt. Quem autem verebatur Deus Domi- f Prou. 8.
nus vniuerſitatis, ita pronuntiare, ſi ita res erat; an verebatur ne non crederetur, ſi ſim- 22.
pliciter ſe & patrem & filium pronuntiaſſet? Vnum tamen veritus eſt, mentiri. Veritus
autem ſemetipſum & ſuam veritatem. Et ideo veracem Deum credens, ſcio illum non
aliter quàm diſpoſuit, pronuntiaſſe. nec aliter diſpoſuiſſe quàm pronuntiauit. Tu porrò
eum mendacem efficias, & fallacem, & deceptorem fidei huius, ſi cùm ipſe eſſet ſibi fi-
lius, alij dabat filij perſonam, quando ſcripturæ omnes, & demonſtrationem, & diſtin-
ctionem Trinitatis oſtendant. A quibus & præſcriptio noſtra deducitur, non poſſe vnum
atque eundem videri qui loquitur, & de quo loquitur, & ad quem loquitur: quia neque
peruerſitas, neque fallacia Deo congruat; vt cùm ipſe eſſet ad quem loquebatur, ad
alium potiùs, & non ad ſemetipſum loquatur. Accipe igitur & alias voces patris de filio
per Eſaïam, [g] *Ecce filius meus quem elegi, dilectus meus in quem benè ſenſi. Ponam ſpiritum meum* g Eſa. 42.
ſuper ipſum, & iudicium Nationibus annuntiabit. Accipe & ad ipſum, [h] *Magnum tibi eſt vt* 1.
voceris filius meus ad ſtatuendas tribus Iacob, & ad conuertendam diſperſionem Iſraëlis. Poſui h Eſa. 49.
te in lucem Nationum, vt ſis ſalus in extremum terræ. Accipe nunc & filij voces de patre, [i] *Spi-* 6.
ritus Domini ſuper me; quapropter vnxit me ad euangelizandum hominibus. Item ad patrem in i Eſa. 61. 1.
Pſalmo, de eodem, [k] *Ne dereliqueris me, donec annuntiem brachium tuum natiuitati vniuerſæ* k Pſ. 70.
venturæ. Item in alio, [l] *Domine, quid multiplicati ſunt qui comprimunt me?* Sed & omnes pe- 19. 20.
nè Pſalmi, Chriſti perſonam ſuſtinent; filium ad patrem, id eſt, Chriſtum ad Deum ver- l Pſ. 3. 1.
ba facientem repræſentant. Animaduerte etiam ſpiritum loquentem ex tertia perſona, m Pſ. 109.
de patre & filio, [m] *Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam, donec ponam inimi-* 1.
cos tuos ſcabellum pedum tuorum. Item per Eſaïam, [n] *Hæc dicit Dominus Domino meo Chriſto.* n Eſa. 45.
Item per eundem ad patrem de filio, [o] *Domine, quis credidit auditui noſtro? & brachium* 1.
Domini cui reuelatum eſt? Annuntiauimus de illo, ſicut puerulus, ſicut radix in terra ſitienti, & o Eſa. 53.
non erat forma eius, nec gloria. 1. 2.

TRINITAS. 1. & 2. SCHOL.

ÆMVLATVS. *Siue eam in myſteriis Gentilium imitando, ſiue fabulis & mendaciis obnubilando, ſiue mille aliis artibus ei aduerſando.* DEFENDENDO. *Etiam eam tuendo dogmatibus hæreticorum. & adducit exemplum: quia enim veritas fidei docet vnitum eſſe Deum Creatorem omnipotentem, ex vnitate eſſentiæ diuinæ, vnicam perſonam eſſe, Praxeæ Patripaſſianorum Patriarchæ ſuaſit, vt doceret ipſum Patrem Incarnatum in virgine, & ex ea factum, paſſum, & mortuum.* EXCIDIT SIBI, *oblitus eſt diabolus, ſe non patrem, ſed filium in deſerto tentaſſe, dum bis dixit:* Si filius Dei es, &c. VIDERIT MATTHÆVS, *&c. ſic inducit Satanam loquentem. Nihil ad me, ſi erraverint Euangeliſtæ, filium Dei nominando; nam quantùm ad me ſpectat, ſcio me non alium quàm Deum Patrem omnipotentem de propinquo aggreſſum; dedignatus enim fuiſſem eius filium, ſi quis eſſet, aggredi & tentare.* SED ENIM, *&c. ſic retorquet author in ipſum diabolum; non eſſe mentitos Euangeliſtas, cùm Dei filium dixerunt, ſed ipſum, qui ab initio mendax fuit, cùm ſe dixit ſimilem altiſſimo, & plures Deos eſſe Euæ ſuaſit, dicens,* eritis ſicut dij, &c. *ſicut & Praxeam huius hæreſis principem decepit.* DE SVO. *Quia* mendax eſt, & Pater eius. Et cùm mendacium loquitur, ex propriis loquitur.

2. NIHIL DIFFICILE. *Inducit Praxeam ſcrip-*

turà abutentes. ADVERSVS TRADITAM FORMAM. A *Sicut Deus potuit ſupra naturæ leges, plures ſteriles mulieres, & vnam virginem fœcundare, ſic contra naturæ ordinem potuit Deus Pater ſeipſum filium facere.* ABRVPTE, *perperam & indiſcretè.* PATREM CRVCIFIGI. *Vnde di ti Patripaſsiani, quorum ex opinione hæretica ſic concludit.* HAC RATIONE, *opinione peruerſa.* OSTENDIT. *Probauit opere & effectu.* FILIVM FECISSE. *Aduerte Lector, totum hũc tractatum de Trinitate contra Praxeam inſcriptum, cautè legendum, ob cruda & obſcura verba. Necdum enim per Nicenum Symbolum, & Athanaſij, aliorumque Patrum & Conciliorum Canones, myſterium Trinitatis fuerat expoſitum. Frequenter vtitur verbo* fecit, creauit, condidit, *pro eo quod nos dicimus,* genuit, *& Sermonem, rationem,* B *Sophiam, pro Verbo & filio ponit.* NON IPSE. *Pater ſcilicet.* PRODISSE. *Proceſsiſſe Deum ipſum Patrem à ſemetipſo.* NON DIVISE, *quia vnitate ſubſtantiæ ita ſunt indiuiſi, ſicut ſunt perſonarum proprietate diſtincti.* ET DEVS, *ſcilicet Pater, eructans Verbum, de quo alibi iam dixi.* PER ESAIAM. 42. 1. *Et hunc rurſus expoſui.* MAGNVM TIBI. *Eſa.* 49. 6. Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſraël conuertendas. Ecce dedi te, &c. 70. Vt voceris puer meus, vt ſuſcites tribus Iacob & diſperſionem Iſraël conuertas. Ecce dedi te in teſtamentum generis in lucem Gentium, &c. IN PSALMO 70. 18. Deus ne derelinquas me, &c. generationi omni quæ ventura eſt. COMPRIMVNT, qui C tribulant me. SPIRITVM LOQVENTEM. *Per os Dauid. Auguſtinus mille aliis ſcripturæ locis probat diſtinctionem perſonarum contra Sabellianos, ſiue Praxeanos,*

S. Aug. *perſonas confundentes. Sicut tractatu.* 29. *in cap.* 7. *Io.* Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Intelliges, *inquit*, quia Chriſtus Dei filius, qui eſt doctrina Patris, non eſt ex ſeipſo, ſed filius eſt Patris. Sabellianam hæreſim ſententia iſta diſſoluit. Sabelliani enim dicere auſi ſunt, ipſum eſſe filium, qui eſt Pater; duo eſſe nomina, ſed vnam rem. Si duo eſſent nomina, & res vna, non diceretur, mea doctrina non eſt mea. Vtique ſi tua doctrina non eſt tua, ô Domine cuius eſt, niſi alius ſit, cuius ſit? quod dixiſti, Sabelliani non intelligunt, non enim D Trinitatem viderunt, ſed ſui cordis errorem ſecuti ſunt: nos cultores Trinitatis & vnitatis, Patris & Filij, & Spiritus ſancti, & vnius Dei, intelligamus de doctrina Chriſti, quomodo non eſt eius, & ideo dixit ſe non à ſeipſo loqui: quoniam Chriſtus Patris eſt filius, & Pater, Chriſti eſt Pater; & Filius de Deo Patre, Deus eſt: Pater autem Deus, non

S. Aug. de Filio Deo, Deus eſt. *Et tract.* 71. *in Io.* 14. *vbi Sabellianos opponit Arrianis.* Arriani, *inquit*, dicunt, ecce inæqualis eſt Patri Filius, à ſeipſo non loquitur: dicunt Sabelliani contra, id eſt Patripaſſiani: ecce qui Pater eſt, ipſe & Filius. Quid enim eſt, Pater in me manens ipſe facit opera; niſi, in me maneo ego qui facio. Contraria dicitis, ſed non eo modo, ſicut eſt falſum contrarium vero, ſed ſicut ſunt duo inter ſe falſa contraria, errando in diuer- E ſa itis; in medio eſt via quam relinquitis: inter vos ipſos longiore interuallo ſeparati eſtis, quàm ab ipſa via, cuius deſertores eſtis. Vos hinc, vos autem illinc, huc venite, alteri ad alteros tranſire nolite, ſed hinc atque illinc ad nos veniendo, inuicem vos inuenite. Sabelliani, agnoſcite quem prætermittitis: Arriani, æquate quem ſubditis, & in via vera nobiſcum ambulabitis; eſt enim quod inuicem ex vobis alteri ex alteris admoneri vtrique debeatis. Audi Sabelliane, vſqueadeò non ipſe Pater, ſed alter eſt filius, vt eum Arrianus inæqualem aſſerat Patri. Audi Arriane, vſqueadeò filius æqualis eſt Patri, vt Sabellianus eundem dicat eſſe & Patrem: tu adde quem tollis, tu adimple quem minuis, & nobiſcum ambo conſiſtitis? quia nec tu tollis, nec tu minuis eum: qui & alter eſt à Patre, vt conuincas Sabellianum: & æqualis eſt Patri, vt conuincas Arrianum. Vtriſque enim clamat, ego & Pater vnum ſumus. Quod ait vnum, audiant Arriani: quod ait, ſumus, audiant Sabelliani: & nec illi æqualem, nec illi alterum negando, ſint vani, &c. verùm quia ſic æqualis eſt alter alteri, vt tamen alter ſit ex altero, ideo non loquitur à ſemetipſo, quia non eſt à ſeipſo: & ideo Pater in illo manens facit opera ipſe, quia per quem facit, & cum quo facit non eſt niſi ab ipſo, &c. *& ibidem.* Si quoniam dixit, Pater in me manens ipſe S. Aug. facit opera, propterea putatur non alius eſſe Pater, alius ipſe: audiatur quod dixit, quæcumque Pater facit, hæc & filius ſimiliter facit: & intelligatur, non bis vnus, ſed duo vnum. *Porrò, quòd ſupra in textu ſecundo, abutuntur Praxeani omnipotentia Dei; accipite Auguſtinum ex ſcriptura, duas perſonas eiuſdem omnipotentiæ concludentem; libro* 20. *de Ciuit. cap.* 30. Eſt, *inquit*, & alius locus apud Zachariam, S. Aug. qui hoc euidenter oſtendit, quòd omnipotentem miſit omnipotens. Quis, quem, niſi Deus Pater, Deum filium? nam ita ſcriptum eſt Zach. 2. 8. hæc dicit Dominus omnipotens. *Vulgata Dominus exercituum.* Poſt gloriam miſit me ſuper gentes quæ ſpoliauerunt vos: quia qui tetigerit vos, quaſi qui tangat pupillam oculi eius. Ecce ego inferam manum meam ſuper eos, & erunt ſpolia his qui ſeruierant eis, & cognoſcetis quia Dominus omnipotens miſit me. Ecce dicit Dominus omnipotens à Domino omnipotente ſe miſſum. Quis hîc audeat intelligere niſi Chriſtum loquentem ſcilicet ouibus quæ perierant domus Iſraël, &c. quas hîc comparauit pupillæ oculi Dei, propter excellentiſſimum dilectionis affectum, ex quo genere ouium, etiam ipſi Apoſtoli fuerunt, ſed poſt gloriam reſurrectionis vtique ſuæ, &c. ſpolia ergo fient, ſed in bonum, tanquam vaſa erepta illi forti, ſed fortiùs alligato. *Et to.* 9. *libro de Symbolo ad Catechu-* S. Aug. *menos cap.* 1. Deus omnipotens eſt: & cùm ſit omnipotens, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt, & quod ait Apoſtolus, negare ſeipſum non poteſt. Quàm multa non poteſt, & omnipotens eſt &c. *Et cap.* 2. Credimus in filium eius, S. Aug. id eſt Dei Patris omnipotentis, vnicum Dominum noſtrum. Quando audis vnicum Dei filium, agnoſce Deum. Non enim filius Dei vnicus poſſet eſſe non Deus. Quod eſt, hoc genuit: & ſi non eſt, quem genuit. Si verus eſt autem filius, hoc eſt quod Pater: ſi hoc non eſt quod Pater, non eſt verus filius. Mortales & terrenas creaturas attendite, quod eſt res quæque, hoc generat, &c. tenete ergo fortiter, firmiter, fideliter, quia hoc genuit Deus Pater, quod eſt ipſe omnipotens, &c. Non enim Deus Pater facit quod vult, & Deus filius non facit quod vult. Vna voluntas eſt Patris & Filij, quia vna natura, &c. Deus, & Deus, ambo vnus Deus, omnipotens, & omnipotens, ambo vnus omnipotens.

3. *Deus ante mundum ſolus, ſed non ſolitarius, habens ſecum Rationem, & Sermonem, & Sapientiam de corde genitam, à ſe diſtinctam. cont. Prax. cap. 5. à p. 6. & 7. ad m.*

Aiunt quidem & Geneſim in Hebraïco ita incipere, [a] *In principio Deus fecit ſibi filium.* Hoc vt firmum non ſit; alia me argumenta deducunt ab ipſa Dei diſpoſitione, quâ fuit ante mundi conſtitutionem, aduſque filij generationem. Ante omnia enim Deus erat ſolus, ipſe ſibi & mundus, & locus, & omnia. Solus autem; quia nihil aliud extrinſecùs præter illum. Ceterùm, ne tunc quidem ſolus; habebat enim ſecum, quam habebat in ſemetipſo; Rationem ſuam ſcilicet. Rationalis enim Deus, & Ratio in ipſo priùs; & ita, ab ipſo omnia. Quæ Ratio, ſenſus ipſius eſt. Hanc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam Sermonem appellamus. Ideoque iam in vſu eſt noſtrorum, per ſimplicitatem interpretationis, [b] *Sermonem dicere in primordio apud Deum fuiſſe*; cùm magis Rationem competat antiquiorem haberi; quia non ſermonalis à principio, ſed rationalis Deus etiam ante principium; & quia ipſe quoque Sermo Ratione conſiſtens, priorem eam vt ſubſtantiam ſuam oſtendat. Tamen & ſic, nihil intereſt. Nam etſi Deus nondum Sermonem ſuum miſerat, proinde eum cum ipſa & in ipſa Ratione intra ſemetipſum habebat, tacitè cogitando & diſponendo ſecum, quæ per Sermonem mox erat dicturus. Cum Ratione enim ſua cogitans atque diſponens, Sermonem eam efficiebat, quam Sermone tractabat. Idque quò faciliùs intelligas ex teipſo ante recognoſce, vt ex imagine & ſimilitudine Dei, quam habeas & tu in temetipſo Rationem, qui es animal rationale, à rationali ſcilicet artifice non tantùm factus, ſed etiam ex ſubſtantia ipſius animatus. Vide quum tacitus tecum ipſe congrederis, Ratione hoc ipſum agi intra te, occurrente eâ tibi cum ſermone ad omnem cogitatus tui motum, & ad omnem ſenſus tui pulſum. Quodcunque cogitaueris, ſermo eſt; quodcunque ſenſeris, ratio eſt. Loquaris illud in animo neceſſe eſt; & dum loqueris, conlocutorem pateris ſermonem, in quo ineſt hæc ipſa ratio, quâ cum eo cogitans loquaris, per quem loquens cogitas. Ita ſecundus quodammodo in te eſt ſermo, per quem loqueris cogitando, & per quem cogitas loquendo. ipſe ſermo alius eſt. Quantò ergo pleniùs hoc agitur in Deo, cuius tu quoque imago & ſimilitudo cenſeris, quòd habeat in ſe etiam tacendo Rationem, & in Ratione Sermonem? Poſſum itaque non temerè præſtruxiſſe, & tunc Deum ante vniuerſitatis conſtitutionem ſolum non fuiſſe, habentem in ſemetipſo proinde Rationem, & in Ratione Sermonem, quem ſecundum à ſe faceret agitando intra ſe. Hæc vis & hæc diuini ſenſus diſpoſitio, apud ſcripturas etiam in Sophiæ nomine oſtenditur. Quid enim ſapientius Ratione Dei, ſiue Sermone? Itaque Sophiam quoque exaudi, vt ſecundam perſonam conditam. Primò, [c] *Dominus creauit me initium viarum in opera ſua, priuſquam terram faceret, priuſquam montes collocarentur: ante omnes autem colles generauit me*; in ſenſu ſuo ſcilicet condens & generans. Dehinc adſiſtentem eam ipſa ſeparatione cognoſce, [d] *Cùm pararet*, inquit, *cœlum, aderam illi ſimul; & cùm fortia faciebat ſuper ventos quæ ſurſum nubila; & cùm tutos ponebat fontes eius quæ ſub cœlo, ego eram cum illo compingens; ego eram ad quam gaudebat: quotidie autem oblectabar in perſona ipſius.* Nam vt primùm Deus voluit ea quæ cum Sophiæ Ratione & Sermone diſpoſuerat intra ſe, in ſubſtantias & ſpecies ſuas edere, ipſum primum protulit Sermonem, habentem in ſe indiuiduas ſuas, Rationem & Sophiam; vt per ipſum fierent vniuerſa, per quem erant cogitata atque diſpoſita, immò & facta iam, quantùm in Dei ſenſu. Hoc enim eis deerat, vt coràm quoque in ſuis ſpeciebus atque ſubſtantiis cognoſcerentur & tenerentur. Tunc igitur etiam ipſe Sermo ſpeciem & ornatum ſuum ſumit, ſonum & vocem, cùm dicit Deus, [e] *Fiat lux.* Hæc eſt natiuitas perfecta Sermonis, dum ex Deo procedit: conditus ab eo primùm ad cogitatum in nomine Sophiæ, [f] *Dominus condidit me initium viarum.* Dehinc generatus ad effectum: *Cùm pararet cœlum, aderam illi ſimul.* Exinde eum parem ſibi faciens, de quo procedendo filius factus eſt, primogenitus, vt ante omnia genitus; & vnigenitus, vt ſolus ex Deo genitus: propriè de vulua cordis ipſius, ſecundùm quod & Pater ipſe teſtatur, [g] *Eructauit cor meum Sermonem optimum.* Ad quem deinceps gaudens proinde gaudentem in perſona illius, [h] *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* &, [i] *Ante luciferum genui te.* Sic & Filius ex ſua perſona profitetur Patrem in nomine Sophiæ, [k] *Dominus condidit me initium viarum in opera ſua. Ante omnes autem colles generauit me.* Nam ſi hîc quidem Sophia videtur dicere conditam ſe à Domino, in opera & vias eius: alibi autem [l] *per Sermonem oſtenditur omnia facta eſſe, & ſine illo nihil factum*: ſicut & rurſum, [m] *Sermone eius cœli confirmati ſunt, & Spiritu eius omnes vires eorum*; vtique eo Spiritu qui Sermoni inerat: apparet vnam eandemque vim eſſe nunc in nomine Sophiæ, nunc in appellatione Sermonis; quæ [n] *initium accepit viarum in Dei opera; & quæ cœlum confirmauit; per quam omnia facta ſunt, & ſine qua nihil factum eſt.* Nec diutius de iſto, quaſi non de ipſo ſit ſermo, & in Sophiæ, & in Rationis, & in omnis diuini animi & ſpiritus nomine, qui filius factus eſt Dei, de quo prodeundo generatus eſt.

a Gen. 1. 1
b Io. 1. 1.
Gen. 1. 27
Cap. VI.
c Prou. 8. 22.
d Ibid. 27. & ſeq.
Cap. VII.
e Gen. 1. 3
f Prou. 8. 22.
Coloſſ. 1. 15.
Io. 1. 18.
g Pſ. 44. 1.
h Pſal. 2. 7.
i Pſ. 109. 4.
k Prou. 8. 22.
l Io. 1. 3.
m Pſ. 32. 6.
n Prou. 8. 22.
Pſ. 32. 6.
Io. 1. 3.

TRINITAS. 3. SCHOL.

AIVNT QVIDEM. *Alij legunt*, quidam. *Hiero. Tertulliani locum citat & Hilarium, ſic legentes in Hebræo haberi*; In filio fecit Deus cœlum & terram. *Sed* falſum, *inquit*, eſſe ipſius rei veritas comprobat. Nam & 70. interpretes, & Symmachus, & Theodotion: in principio, tranſtulerunt, & in Hebræo ſcriptum eſt Bereſith, quod Aquila interpretatur, in capitulo, & non Deben, quod interpretatur in filio. Magis itaque ſecundùm ſenſum, quàm ſecundùm verbi tranſlationem, de Chriſto accipi poteſt: qui tam in ipſa fronte Geneſeos, quæ caput librorum omnium eſt, quàm etiam in principio Ioannis Euangeliſtæ, cœli & terræ conditor adprobatur. Vnde in Pſalterio de ſeipſo ait: in capite libri ſcriptum eſt de me, id eſt in principio Geneſeos: & in Euangelio, omnia per ipſum facta ſunt, &c. FIRMVM NON SIT. *Eſto, non ſit certum, ſic in Hebræo legi; aliunde, nempe ex diſpoſitione mundi apud Deum facta cum Verbo ſuo, antequam illud foras produceret dicendo fiat, adducor vt credam iam duas in diuinitate perſonas.* IN PRINCIPIO. *Id eſt in nomine principij intelligitur filius à Patre genitus, de quo Pſalmus:* Tecum principium. *Et Chriſtus de ſeipſo:* Principium qui & loquor vobis. ADVSQVE FILII GENERATIONEM. *Non quòd fuerit aliquando Deus ſine filio; hæc enim vox non denotat ordinem temporis, ſed generationis. Diſpoſitionem itaque ſiue œconomiam Monarchiæ ſic deducit, vt ante mundi conſtitutionem, ita Deum vnicum & ſolum in ſubſtantia dicat, vt tamen Monarchiam, vnius eſſentia, per Trinitatem perſonarum diſponat, & de filij quidem generatione, mundi conſtitutionem præcedente, ſic loquitur:* ab ipſa Dei diſpoſitione, aduſque filij generationem. RATIO PRIVS. *Antequam mundum conderet, hoc eſt ab æterno Ratione, id eſt Verbo ſuo & Sapientiâ.* SERMONEM IN PRINCIPIO. In principio erat Verbum. NON SERMONALIS, *quia non exteriùs per Verbum quidquam operatus eſt, ſed in ſeipſo per Rationem, id eſt, Verbum omnia facienda diſpoſuit.* ANTE PRINCIPIVM. *Temporis, & creationis mundi.* RATIONE CONSISTENS. *Non quòd Verbum ſit quid conſtans & compoſitum ex Ratione & Sermone, ſed quòd ſit ſubſtantialiter ipſa Ratio rerum agendarum.* NONDVM MISERAT. *Protulerat, dicendo fiat, & actu creando.* SERMONEM EFFICIEBAT. *Generabat verum terminum conceptionis ſuæ, in quo velut omnium faciendorum & poſſibilium forma, & vnica idea, omnia futura, & non futura videbat & diſponebat.* EX SVBSTANTIA IPSIVS. *Non quòd anima ſit particula ſubſtantiæ Dei, ſed quòd ex afflatu & ſpiraculo oris eius creata ſit; & ſpiritu oris Dei, id eſt filio, & Spiritu ſancto, vnius eiuſdemque cum Patre ſubſtantiæ, tanquam ex cauſa efficiente, non autem materiali producta ſit.* CONGREDERIS, *colloqueris.* SOLVM NON FVISSE, *quia filium ſemper habuit.* SECVNDVM. *Alium perſonâ, non eſſentiâ vel dignitate inferiorem gigneret.* CONDITAM. *Productam.* DOMINVS CREAVIT. *Conſule indicem locorum Scripturæ, & inuenies alibi expoſitum. Hæc præterea ab Auguſtino excipe. to. 3. lib. 1. de Triniſ. c. 12. vbi de Filio Dei ſecundùm vtramque naturam ex Scriptura ſic diſſerit.*

S. Aug. Secundùm formam Dei dictum eſt, ante omnes colles genuit me: id eſt ante omnes altitudines creaturarum, & ante Luciferum genui te, id eſt ante omnia tempora & temporalia. Secundùm autem formam ſerui, dictum eſt, Dominus creauit me in principio viarum ſuarum. Quia ſecundùm formam Dei, dixit, Ego ſum veritas: & ſecundùm formam ſerui, Ego ſum via. quia enim ipſe eſt primogenitus à mortuis, iter fecit Eccleſiæ ſuæ ad regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput eſt ad immortalitatem etiam corporis: & ideo creatus eſt in principio viarum Dei, in opera eius. Secundùm formam enim Dei, primogenitus omnis creaturæ, & ipſe ante omnes eſt, & omnia in illo conſtant, *ad Coloſſ. 1. 15.* Secundùm formam ſerui, ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. ſecundùm formam Dei, principium eſt quod & loquitur nobis, in quo principio fecit Deus cœlum & terram: ſecundùm autem formam ſerui, ſponſus procedens de thalamo ſuo. IN PERSONA. *Cum perſona, cum eo.* EDERE, *producere extra cauſas.* INDIVIDVAS SVAS. *Quia licet formali conceptu per intellectum noſtrum diſtinguantur, ſicut & attributa diuina, idem tamen Verbum, Sapientia, Ratio, & Sermo idipſum eſſentialiter ſunt.* VT CORAM. *Vt actu præſentia fierent ſingula in propria exiſtentia, quæ erant in Deo ſolâ potentiâ.* TVNC SERMO. Verbum quod erat in principio apud Deum, vnigenitus qui eſt in ſinu Patris, *ex alto paterni cordis veluti ſilentio foras productum eſt*, cùm per ipſum omnia facta ſunt: *dicente Deo ad ſingula creanda*, fiat. ORNATVM SVVM. *Similitudine ſumptâ à ſermone humano, qui ſine ſono & voce externa non percipitur.* NATIVITAS PERFECTA. *Se aptat rudi & craſſo hominis intelligendi modo. Nihil enim ante mundi creationem deerat ad perfectionem Verbi; ſed tum perfectio omnipotentiæ ſuæ æterna foras prodiit, & ex ornatu mundi, ſpecies & ornatus eius apparuit; & ex omni creatura valde bona, Verbum optimum ſe manifeſtauit, cùm omnia de nihilo per ipſum facta ſunt.* CONDITVS AD COGITATVM, *id eſt Deo Patre cogitante, ab æterno genitum eſt Verbum.* GENERATVS AD EFFECTVM. *Quaſi foras prolatus, cùm per ipſum Pater effecit & perfecit omnia.* IN NOMINE SOPHIÆ. *Cùm Sapientia vocatur, alibi Sermo, ſeu Verbum dicitur.* SERMONI INERAT. *Quia filius cum Patre intrinſecum eſt idem principium Spiritus. Vel ſicut alibi dixit, Chriſtum eſſe Dei Spiritum, quia Ioannis 4.* Deus Spiritus eſt. *Prætermiſſis Scripturæ locis, vtpotè alibi relatis; vnum aut alterum Pſaltis, & Ioannis, Auguſtino interprete explanabo. Pſalmo. 2. 7.* Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Quamquam, *inquit*, poſſit ille dies in Prophetia videri, quo Ieſus Chriſtus ſecundùm hominem natus eſt: tamen, hodie, quia præſentiam ſignificat, atque in æternitate, nec præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit, nec futurum quaſi nondum ſit; ſed præſens tantùm; quia quidquid æternum eſt, ſemper eſt: diuinitus accipitur, ſecundùm id dictum, Ego hodie genui te, quo ſempiternam generationem virtutis & ſapientiæ Dei, qui eſt vnigenitus filius, fides ſinceriſſima & Catholica prædicat. S. Aug. *& in Pſal. 32.* Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c. Non habuerunt, *inquit*, aliquid ex ſe, & tanquam ſupplementum à Domino perceperunt: Spiritu enim oris eius, non pars, ſed omnis virtus eorum. S. Aug. Sanè fratres, videte eadem opera & Filij, & Spiritus ſancti: non enim negligenter prætereundum eſt, propter quoſdam iniquos diſcretores, *Arrianos intelligit, de quibus ſuprà Scholio primo*, & turbulentos confuſores, *Praxeanos & Sabellianos.* Vtrumque enim malè fit. Confundunt illi malè diſcernendo creaturam cum Creatore; & cùm ſit Creator Spiritus Dei, inter creaturas eum numerant. Illi diſcernunt & confundunt. Confundantur, vt conuertantur. Audi modò vnum opus Filij, & Spiritus ſancti. Verbum certè Dei, filius Dei eſt, & Spiritus oris eius, Spiritus ſanctus eſt. Verbo Domini, &c. hoc ergo facit filius, & Spiritus ſanctus. Nunquid ſine Patre? quis

ergo

ergo facit per Verbum ſuum, & Spiritum ſuum, A niſi cuius Verbum eſt, & cuius Spiritus? Trinitas ergo hæc vnus Deus. Hunc adorat, qui nouit adorare. Hunc vbique habet, quò ſe conuerterit. Non enim quæritur ab auerſis, ſed ipſe vocat auerſos, vt impleat conuerſos. *Et in Pſal. 148. perſonam Verbi diſtinctam probat ex Pſalte.* Ipſe dixit & facta
S. Aug. ſunt, &c. Non mirum, *inquit*, ſi opera laudent operatorem, non mirum eſt ſi facta laudent factorem, non mirum ſi creatura laudet Creatorem. Ibi & Chriſtus nominatus eſt. & quaſi non audiuimus nomen ipſius. Quis eſt Chriſtus? in principio erat Verbum, &c. omnia per ipſum facta ſunt, &c per quid facta ſunt? per Verbum. Quomodo hîc oſtendit, quia per Verbum facta ſunt? ipſe dixit & facta ſunt, &c. nemo dicit, nemo mandat, niſi Verbo? B
S. Aug. *to. autem 9. tract. 1. in Io.* Quale Verbum quod & dicitur & non tranſit, &c. Eſt Verbum & in ipſo homine quod manet intus, nam ſonus ex ore procedit. Eſt Verbum quod verè ſpiritaliter dicitur, illud quod intelligitur de ſono, non ipſe ſonus. Ecce Verbum dico, cùm dico Deus. quàm breue eſt, quod dixi, &c. An quantùm hoc vile eſt, tantùm charum eſt quod in eis intelligitur? Quid factum eſt in corde tuo cùm audiſſes, Deus? quid factum eſt in corde meo cùm dicerem, Deus? magna & ſumma quædam ſubſtantia cogitata eſt, quæ tranſcendit omnem mutabilem creaturam, carnalem & animalem, &c. Si tu potes habere Verbum in corde tuo, tanquam conſilium natum in mente tua, vt mens tua pariat tibi conſilium, & inſit conſilium quaſi proles menti tuæ; quaſi filius cordis tui: priùs enim cor generat conſilium; vt aliquam fabricam conſtruat, aliquid amplum in terra moliaris; iam natum eſt conſilium, & opus nondum completum eſt. Vides tu quid facturus es: ſed alius non miratur niſi cùm feceris, & conſtruxeris molem, & fabricam illam ad exſculptionem, perfectionemque perduxeris. Attendunt homines mirabilem fabricam, & mirantur conſilium fabricantis: ſtupent quod vident, & amant quod non vident. Quis eſt qui poteſt videre conſilium? ſi ergo ex magna aliqua fabricâ laudatur humanum conſilium; vis videre quale conſilium Dei eſt? Dominus Ieſus Chriſtus, id eſt Verbum Dei. Attende fabricam iſtam mundi: vide quæ facta ſint per Verbum, & tunc cognoſces quale ſit Verbum, &c. vniuerſa creatura per ipſum facta eſt, maior, minor: per ipſum facta ſunt ſupera, infera: ſpiritalis, corporalis, per ipſum facta ſunt. Nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiſcumque ſubſtantia, quæ poteſt habere pondus, numerum, & menſuram, niſi per illud Verbum eſt; & ab illo Verbo Creatore, cui dictum [illegible]: omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti.

4. *Trinitas perſonarum vnitatem eſſentiæ non diuidit; nec vnitas eſſentiæ perſonas confundit. cont. Prax. cap. 2. in m. 3. 4. per totum. & 5. in p.*

HAnc regulam ab initio Euangelij decucurriſſe, etiam ante priores quoſque hæreticos, nedum ante Praxeam heſternum, probabit tàm ipſa poſteritas omnium hæreticorum, quàm ipſa nouellitas Praxeæ heſterni. Quò peræquè aduerſus vniuerſas hæreſes iam hinc præiudicatum ſit, id eſſe verum quodcumque primum; id eſſe adulterum, quodcunque poſterius. Sed ſaluâ iſtâ præſcriptione, vtique tamen propter inſtructionem & munitionem quorundam, dandus eſt etiam retractatibus locus: vel ne videatur vnaquæque peruerſitas, non examinata, ſed præiudicata damnari; maximè hæc, quæ ſe exiſtimat meram veritatem poſſidere, dum vnicum Deum non aliàs putat credendum, quàm ſi ipſum eundemque & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum dicat: quaſi non ſic quoque vnus ſit omnia, dum ex vno omnia, per ſubſtantiæ ſcilicet vnitatem; & nihilominus cuſtodiatur œconomiæ Sacramentum, quæ vnitatem in Trinitatem diſponit, tres dirigens, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Tres autem non ſtatu, ſed gradu; nec ſubſtantiâ, ſed formâ; nec poteſtate, ſed ſpecie: vnius autem ſubſtantiæ, & vnius ſtatus, & vnius poteſtatis; quia vnus Deus, ex quo & gradus iſti, & formæ, & ſpecies, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, deputantur. Quomodo autem numerum ſine diuiſione patiuntur, procedentes retractatus demonſtrabunt. Simplices enim quique, ne dixe- CAPVT III.
rim imprudentes & idiotæ, quæ maior ſemper credentium pars eſt, quoniam & ipſa regula fidei à pluribus Diis ſeculi, ad vnicum & verum Deum transfert; non intelligentes vnicum quidem, ſed cum ſua œconomia eſſe credendum, expaueſcunt ad œconomiam. Numerum & diſpoſitionem Trinitatis, diuiſionem præſumunt vnitatis; quando vnitas ex ſemetipſa deriuans Trinitatem, non deſtruatur ab illa, ſed adminiſtretur. Itaque duos, & tres iam iactitant à nobis prædicari, ſe verò vnius Dei cultores præſumunt. quaſi non & vnitas inrationaliter collecta, hæreſim faciat; & Trinitas rationaliter expenſa, veritatem conſtituat. Monarchiam, inquiunt, tenemus. Et ita ſonum ipſum vocaliter exprimunt etiam Latini, etiam Opici, vt putes illos tam benè intelligere monarchiam, quàm enuntiant. Sed monarchiam ſonare ſtudent Latini, œconomiam intelligere nolunt etiam Græci. At ego; ſi quid vtriuſque linguæ præcerpſi, monarchiam nihil aliud ſignificare ſcio, quàm ſingulare & vnicum imperium: non tamen præſcribere monarchiam, ideo, quia vnius ſit; eum cuius ſit, aut filium non habere, aut ipſum ſe ſibi filium feciſſe, aut monarchiam ſuam non per quos velit adminiſtrare. Atquin nullam dico dominationem ita vnius ſui eſſe, ita ſingularem, ita monarchiam, vt non etiam per alias proximas perſonas adminiſtretur. quas ipſa proſpexerit officiales ſibi. Si verò & filius fuerit ei, cuius monarchia ſit, non ſtatim diuidi eam, & monarchiam eſſe deſinere, ſi particeps eius adſumatur & filius: ſed proinde illius eſſe principaliter à quo communicatur in filium; & dum illius eſt,

proinde monarchiam eſſe, quæ à duobus tam vnicis continetur. Igitur ſi & monarchia
a Dan. 7. diuina per tot legiones & exercitus angelorum adminiſtratur, ſicut ſcriptum eſt, [a] *Mil-*
10. *lies millia adſiſtebant ei, & millies centena millia apparebant ei:* nec ideo vnius eſſe deſiit, vt de-
ſinat monarchia eſſe, quia per tanta millia virtutum procuratur: quale eſt, vt Deus di-
uiſionem & diſperſionem pati videatur in Filio, & in Spiritu ſancto, ſecundum & tertium
ſortitis locum, tam conſortibus ſubſtantiæ Patris, quas non patitur in tot angelorum nu-
mero, & quidem tam à ſubſtantia alienis? Membra, & pignora, & inſtrumenta, & ipſam
vim, ac totum cenſum monarchiæ, euerſionem deputas eius. non rectè. Malo te ad ſen-
ſum rei, quàm ad ſonum vocabuli exerceas. Euerſio enim monarchiæ illa eſt tibi intelli-
genda, quum alia dominatio, ſuæ conditionis, & proprij ſtatus, ac per hoc æmula, ſu-
perducitur; quum alius Deus infertur aduerſus Creatorem. Tunc malè, quum plures,
ſecundùm Valentinos & Prodicos: tunc in monarchiæ euerſionem, quum in Creatoris
CAP. IV. deſtructionem. Ceterùm, qui filium non aliunde deduco, ſed de ſubſtantia Patris, nihil
Io. 5. 19. facientem ſine Patris voluntate, omnem à Patre conſecutum poteſtatem, quomodo poſ-
ſum de fide deſtruere monarchiam, quàm à Patre filio traditam, in filio ſeruo? Hoc mihi
& in tertium gradum dictum ſit, quia Spiritum non aliunde puto, quàm à Patre per Fi-
lium. Vide ergo ne tu potiùs monarchiam deſtruas, qui diſpoſitionem & diſpenſatio-
nem eius euertis, in tot nominibus conſtitutam, in quot Deus voluit. Adeo autem ma-
net in ſuo ſtatu, licet Trinitas inferatur, vt etiam reſtitui habeat Patri à filio. Siquidem
b 1. Cor. Apoſtolus ſcribit de vltimo fine, [b] *quum tradiderit regnum Deo & Patri. Oportet enim eum*
15. 24. & *regnare vſque dum ponat inimicos eius Deus ſub pedes ipſius;* ſcilicet ſecundùm Pſalmum, [c] *Sede*
ſeq. *ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* [d] *Cùm autem ſubiecta*
c Pſ. 109. *erunt illi omnia, vtique abſque eo qui ei ſubiecit omnia, tunc & ipſe ſubiicietur illi, qui ei ſubiecit*
1. 2. *omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* Videmus igitur non obeſſe monarchiæ filium; etſi
d 1. Cor. hodie apud filium eſt; quia & in ſuo ſtatu eſt apud filium, & cum ſuo ſtatu reſtituetur Pa-
15. 28. tri à filio. Ita eam nemo hoc nomine deſtruet, ſi filium admittat, cui & traditam eam à
Patre, & à quo quandoque reſtituendam Patri conſtat. Hoc vno capitulo Epiſtolæ Apo-
ſtolicæ potuimus iam & Patrem & Filium oſtendiſſe duos eſſe, præterquam ex nomini-
bus patris & filij, etiam ex eo quod qui tradidit regnum, & cui tradidit; item qui ſubie-
CAP. V. cit, & cui ſubiecit, duo ſint neceſſe eſt. Sed quia duos vnum volunt eſſe, vt idem pa-
ter & filius habeatur, oportet & totum de filio examinari, an ſit, & qui ſit, & quomodo
ſit; & ita res ipſa, formam ſuam ſcripturis & interpretationibus earum patrocinantibus,
vindicabit.

TRINITAS. 4. SCHOL.

HANC REGVLAM. *Fidei, traditam ab Apoſtolis in Symbolo, quâ Trinitatem perſonarum diſtinctarum credimus.* HESTERNVM. *De nouo, nuper, & recenter exortum.* QVÒ PERÆQVE, *vt ſimiliter præſcribam contra Praxeam, ſicut & contra omnes hæreticos iam præſcripſi; illud eſſe verum & certum, quod primò traditum eſt; falſum autem & erroneum, quodcumque poſtea contra illud primum inducitur.* QVORVMDAM. *Infirmorum in fide.* RETRACTATIBVS. *Tractatibus ſpecialibus, contra ſpeciales hæreſes.* VNVS. Vnus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, *principium omnium perſonarum, qui ſolus eſt ſine principio.* PER SVBSTANTIÆ VNITATEM, *propter vnicam & indiuiſam in tribus perſonis ſubſtantiam; ſaluâ perſonarum diſtinctione, omnes vnum ſunt.* OECONOMIÆ, *diſpenſationis myſterium, quo tres perſonæ directè & abſque ambage, fide Catholicâ diſtinguuntur.* NON STATV. *Eſſentiâ, ſubſtantiâ, naturâ.* SED GRADV, *proceſſione, origine.* FORMA, *proprietate, notione.* SPECIE. *Habendi modo.* NVMERVM, *perſonarum diſtinctum.* QVANDO VNITAS. *Cùm vnica eſſentia diuina ſit communis tribus perſonis.* ADMINISTRETVR *Vnde dixit Oeconomiam.* DVOS ET TRES. *Deos ſcilicet.* INRATIONALITER COLLECTA. *Perperam reſtricta ad vnicam perſonam.* EXPENSA, *effuſa & communicata, ſiue diſtributa per diſpenſationem fidei.* MONARCHIAM. *Vnicum Dei vnius principatum.* ETIAM OPICI, *Barbari.* SONARE STVDENT. *Praxeani Latini affectant hanc vocem Græcam buccis concrepantibus perſonare. Sed & quamuis linguæ Græcæ periti ſint, nolunt intelligere quid œconomia ſonet.* OFFICIALES SIBI. *Coadminiſtros.* MILLIES A MILLIA. *Dan.* 7. 10. Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. *Vel vt habent* 70. mille millia deſeruiebant ei: & dena millia denûm millium aſſiſtebant ei. SECVNDVM ET TERTIVM LOCVM. *Non naturæ, ſed originis reſpectu & gradu.* A SVBSTANTIA. *Diuinâ & infinitè communicabili.* MEMBRA. *Non quaſi partes. Sed vſu Scripturæ, quo filius,* brachium Domini reuelatum, *filius & Spiritus, altiſſimi manus appellantur:* Altitudo manus ſuas leuauit. *Et ſponſa,* læua, *inquit,* eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. PIGNORA. *Amoris ſui. De quo ſic Chriſtus Nicodemo:* Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. *Et Paulus,* qui dedit pignus Spiritus. TOTVM B CENSVM. *Subſtantiam fœcunditatis diuinæ naturæ, quam exhauriunt, filius quidem vi intellectiua; Spiritus autem voluntatis.* ÆMVLA SVPERDVCITVR, *contraria introducitur, ſicut fecit Marcion, & Manes, Valentinus, & Prodicus, de quo Tertull. cont. Gnoſticos cap. vltimo;* quod ſi iam tunc Prodicus aut Valentinus, &c. *Et hic, vel in hoc prodigus diuinæ ſubſtantiæ, quòd eam profunderet in triginta Deos Æones.* IN DESTRVCTIONEM. *Sic euertit Monarchiam vnius Dei Creatoris.* IN TOT NOMINIBVS, *Æonum diuerſorum, vel ſi referas ad errorem Praxeæ, vt Deus pro libito nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus ſanctus appelletur.* MANEAT, *ſupple Monarchia & indiuiſum regnum.* APOSTOLVS. 1. *Cor.* 15. 24. Cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem. Oporteat autem illum regnare, donec ponat inimicos ſub pedibus

ſius, &c. cùm autem dicat: omnia ſubiecta ſunt ei; A ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus. *Pluries hunc locum Pauli tractauit Auguſtinus lib. 1. de Trinit. ſed breuitatis cauſâ ſolum referam quod habet cap. 8.* S. Aug. Inſeparabilis, *inquit*, eſt operatio Patris, & Filij, *indiuiſum regnum & Monarchia Trinitatis*; alioquin nec ipſe Pater ſibi ſubiecit omnia, ſed Filius ei ſubiecit, qui ei regnum tradit, & euacuat omnem principatum, &c. *Id eſt ſplendore & gloria regni cœleſtis & æterni, terrena & temporalia euertit.* S. Aug. De Filio quippe iſta dicta ſunt, &c. Ipſe enim ſubiicit qui euacuat. Nec ſic arbitremur Chriſtum traditurum regnum Deo & Patri, vt adimat ſibi. Nam & hoc quidam vaniloqui crediderunt. Cùm enim dicitur, tradiderit regnum Deo & Patri, non ſeparatur ipſe, qui ſimul cum Patre vnus Deus eſt. *vnus Dominus & Monarcha, &c.* Quid ergo eſt, cùm tradiderit? &c. quaſi modò non habeat regnum Deus & Pater? ſed quia omnes iuſtos, in quibus nunc regnat ex fide viuentibus, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, perducturus eſt ad ſpeciem, quam viſionem dicit idem Apoſtolus facie ad faciem. Ita dictum eſt cùm tradiderit, &c. ac ſi diceretur, cùm perduxerit credentes ad contemplationem Dei & Patris. Sicut enim dicit: omnia mihi tradita ſunt à Patre meo, & nemo nouit filium niſi Pater, & nemo nouit Patrem, niſi Filius, & cui voluerit filius reuelare, &c. Hæc enim nobis contemplatio promittitur, actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum, &c. cùm tradiderit regnum, &c. id eſt cùm perduxerit iuſtos in quibus nunc ex fide viuentibus regnat, &c. ad contemplationem Dei & Patris. Si deſipio, hîc corrigat me qui melius ſapit; mihi aliud non videtur, &c. Denique propter ipſam inſeparabilitatem, ſufficienter aliquando nominatur, vel Pater, vel Filius ſolus, adimpleturus nos lætitiâ cum vultu ſuo. Nec inde ſeparatur vtriuſque Spiritus, id eſt Patris & Filij Spiritus. qui Spiritus propriè dicitur Spiritus veritatis, quem hic mundus accipere non poteſt. Hoc eſt enim plenum gaudium noſtrum, quò ampliùs non eſt, frui ſcilicet Trinitate Deo, ad cuius imaginem facti ſumus. Propter hoc aliquando ita loquitur de Spiritu ſancto tanquam ſolus ipſe ſufficiat ad beatitudinem noſtram: & ideo ſolus ſufficit, quia ſeparari à Patre & Filio non poteſt: ſicut Pater ſolus ſufficit, quia ſeparari à Filio & Spiritu ſancto non poteſt: & Filius ideo ſufficit ſolus, quia ſeparari à Patre & Spiritu ſancto non poteſt, &c. *Et lib. 83. qq. q. 69. vbi fusè tractat hunc locum.* S. Aug. Cùm tradiderit, &c. quaſi nunc non teneat regnum Pater: deinde quod dictum eſt donec ponat, &c. quaſi poſtea non ſit regnaturus, & ad hoc valeat quod ſupra dictum eſt: deinde finis: quod ſacrilegâ opinione ſic accipiunt, quaſi finem dixerit, conſummationem regni eius: cùm ſcriptum ſit in Euangelio, & regni eius non erit finis. Poſtremò quod dictum eſt: cùm autem ei omnia ſubiecta fuerint, &c. ſic volunt intelligi, quaſi nunc aut filio aliquid non ſit ſubiectum, aut Patri non ſit ipſe ſubiectus. Genere igitur locutionis ſoluitur quæſtio. B Sic enim plerumque Scriptura loquitur, vt quod ſemper eſt, tunc fieri dicatur ab aliquo, cùm in eo cognoſci cœperit, &c. cùm tradiderit regnum, id eſt cùm Patrem regnare monſtrauerit, vt per ſpeciem manifeſtatione clareſcat, quod nunc à fidelibus creditur, & ab infidelibus non putatur. Euacuabit autem omnem Principatum & poteſtatem, manifeſtando vtique regnum Patris: vt omnibus notum ſit, nullum principum & poteſtatum, ſiue cœleſtium, ſiue terreſtrium per ſe habuiſſe, *ſed à dicente, per me Reges regnant*, aliquid principatus & poteſtatis, ſed ab illo ex quo ſunt omnia, non ſolùm vt ſint, verùm etiam vt ordinata ſint. In illa enim manifeſtatione, nulli ſpes aliqua remanebit in quoquam homine, aut in quoquam principe: C quod etiam nunc Propheticè canitur: bonum eſt ſperare in Domino quàm ſperare in homine, bonum eſt ſperare in Domino quàm ſperare in principibus. Vt iſtâ meditatione anima iam in regnum Patris aſſurgat, nec cuiuſquam poteſtatem præter illum magni faciens, nec ſua ſibi ipſa pernicioſiſſimè blandiens, &c. oportet eum ad tantam euidentiam regnum ſuum perducere, donec inimici eius nullo modo audeant negare quod regnet, &c. *De verbo autem præmiſſo ab Apoſtolo*, deinde finis. S. Aug. Ipſe ſcilicet finis eſt, vt ſit Deus omnia in omnibus, &c. aliter tunica finitur texendo, aliter cibus, comedendo. Deus autem omnia in omnibus dicitur, vt nemo eorum qui ei cohærent amet aduersùs eum ſuam propriam voluntatem. *Sed erit omnia in omnibus, dum Trinitas quæ eſt omne bonum, in æterno regno, replebit in bonis omnibus omnium electorum deſiderium.*

5. *In Trinitate, Pater & Filius non ſunt confuſi, ſed perſonarum proprietate diſtincti. cont. Prax. cap. 9. in f. & 10. in p. ad m.*

OMnia quod vocantur, hoc erunt; & quod erunt, hoc vocabuntur: & permiſcere ſe diuerſitas vocabulorum non poteſt omnino, quia nec rerum, quarum erunt vocabula. [a] *Eſt eſt, non non: nam quod amplius eſt, hoc à malo eſt.* Ita aut Pater, aut Filius eſt, & neque dies eadem, & nox, neque Pater idem & Filius, vt ſint ambo vnus, & vtrumque alter; quod vaniſſimi iſti Monarchiani volunt. Ipſe ſe, inquiunt, filium ſibi fecit. Atquin Pater Filium facit, & Patrem Filius. Et qui ex alterutro fiunt, à ſemetipſis ſibi fieri nullo modo poſſunt, vt Pater ſe ſibi Filium faciat, & Filius ſe ſibi Patrem præſtet. Quæ inſtituit Deus, etiam ipſe cuſtodit. Habeat neceſſe eſt Pater Filium, vt Pater ſit; & Filius Patrem, vt Filius ſit. Aliud eſt autem habere, aliud eſſe. Verbi gratiâ, vt maritus ſim, habeam oportet vxorem; non ipſe mihi ero vxor. Sic etiam, vt pater ſim, filium habeo; non ipſe mihi ero filius. Et vt filius ſim, patrem habeo, non ipſe mihi ero pater. Quæ enim me faciunt, ſi habuero, tunc ero pater, ſi filium habeam; filius ero, ſi patrem. porrò, ſi ipſe ero quid eorum, iam non habeo, quod ipſe ero: nec patrem, quia ipſe ero pater; nec filium, quia ipſe ero filius. In quantum autem alterum ex his habere me oportet, alterum eſſe; in tantum ſi vtrumque fuero, alterum non ero, dum alterum non habeo. Si enim ipſe ero filius qui & pater, iam non habeo filium, ſed ipſe ſum filius. Non habendo autem fi-

a Matth. 5. 37.

CAP. X.

lium, dum ipſe ſum filius, quomodo pater ero? Habere enim filium debeo, vt pater ſim Non ſum ergo filius, quia patrem non habeo, qui facit Filium. Æquè ſi ipſe ſum Pater qui & Filius, iam non habeo Patrem, ſed ipſe ſum Pater Non habendo autem Patrem, dum ipſe ſum Pater, quomodo Filius ero? Habere enim Patrem debeo, vt Filius ſim Non ergo ero Pater, quia Filium non habeo, qui facit Patrem. Hoc erit totum ingenium diaboli, alterum ex altero excludere, dum vtrumque in vnum ſub Monarchiæ fauore concludens, neutrum haberi facit. Vt & Pater non ſit, qui ſcilicet Filium non habet; & Filius non ſit, qui æquè Patrem non habet. Dum enim Pater eſt, Filius non erit. Sic Monarchiam tenent, qui nec Patrem nec Filium continent.

TRINITATE. 5. SCHOL.

OMNIA QVOD VOCANTVR. *Ab omnium* A *aliarum rerum exemplo, quæ id vocantur, quod ſunt, & propria nomina habent ſecundùm ſingulares ſuas proprietates; probat perſonas quoque diuinas, vtpote inter ſe diſtinctas, propria & diſtincta nomina habere, nec debere confundi. Vnde & citat locum Matthæi 5. quem accommodat huic ſubiecto; vt à malo, hoc eſt diabolo fuerit Praxeæ ſuggeſtum, quod eſt amplius; hoc eſt ſupra regulam fidei, dicens & docentis, quòd Pater, Pater eſt, & non Filius: & Filius, Filius eſt tantùm, & non Pater. Neque enim ambo vnica Perſona eſt, neque alter eorum, vtraque perſona.* MONARCHIANI. *Praxeæ diſcipuli, vnius perſonæ, ſicut eſſentiæ principatum eſſe dogmatizantes.* PATER FILIVM FACIT. *Ideo, Filius dicitur quia Patrem habet, & Pater viciſſim, quia habet Filium. Et hæc corelatiua realiter* B *inter ſe diſtincta ſunt.* QVÆ INSTITVIT DEVS. *Hoc ipſum in ſe ab æterno obſeruat Deus, quod in homine diſpoſuit; vt alter ſit Pater, qui habet Filium; alter ſit Filius qui habet Patrem.* INGENIVM DIABOLI, *ars & aſtutia ſerpentis ſuggerentis hæretico, ad diſſoluendum myſterium Trinitatis, vt excludat fidem Filij ex Patre geniti, & Patris Filium generantis; dum Patrem & Filium vnam eandemque perſonam eſſe credendam perſuadet; vt ſic Patrem & Filium confundens diſſoluat & annihilet.* NEC FILIVM CONTINENT, *id eſt verâ fide non concipiunt nec ſimul tenent & credunt Patrem & Filium inter ſe diſtinctos. Rurſum in Sabellianis Praxeanos exagitat Augu-*

S. Aug. *ſtinus tract. 36. in cap 8 Io.* Quod, *inquit*, dicitur Filius miſſus veniſſe ad nos, Incarnatio ipſius commendatur, quia Pater non eſt Incarnatus. Nam Sabelliani dicti ſunt quidam hæretici, qui vocantur & Patripaſſiani, qui dicunt ipſum Patrem paſſum fuiſſe: noli tu Catholice; ſi enim fueris Patripaſſianus, non eris ſanus. Ergo intellige miſſionem filij, nominatam Incarnationem Filij: Patrem autem Incarnatum eſſe non credas, ſed & à Filio Incarnato Patrem receſſiſſe non credas. Ille carnem portabat, ille autem cum Filio erat. Si in cœlo Pater, in terra Filius, quomodo Pater cum Filio erat? quia & Pater & Filius vbique erant, &c. Si vbique eſt, quomodo cum Filio non eſt? itane cum Filio non eſt, qui ſi credis, & tecum eſt? &c. verum eſt, inquit, iudicium meum, quia Filius Dei ſum. Vnde probas quia Filius Dei es? quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me Pater. Erubeſce Sabelliane; audis Filium, audis Patrem. Pater, Pater eſt; Filius, Filius eſt: non dixit, ego ſum Pater, & ego ipſe ſum Filius: ſed, ſolus non ſum, inquit. Quare ſolus non es? quia mecum eſt Pater. Ego ſum, & qui miſit me Pater. Audis, ego ſum, & qui me miſit. Ne perdas perſonam, diſtingue perſonas, diſtingue intelligentiam, noli ſeparare perfidiâ, ne iterum quaſi fugiens Charybdim, in Scyllam incurras. Vorabat enim te gurges impietatis Sabellianorum, vt diceres ipſum eſſe Patrem qui eſt Filius, &c. agnoſcis quia Pater, Pater eſt, & Filius, Filius eſt: benè agnoſcis. Sed noli dicere, Pater maior eſt, Filius minor eſt: noli dicere, Pater aurum eſt, filius argentum eſt. Vna Subſtantia eſt, vna Diuinitas, vna coæternitas, perfecta æqualitas, diſſimilitudo nulla, &c. benè periculum abſorbentis gurgitis euaſiſti: quid vis ire in alteram partem, vt dicas aliud eſt Pater, Filius aliud? alius eſt, rectè dicis; aliud, non rectè: alius enim eſt Filius, quia non eſt ipſe qui Pater: & alius Pater; quia non eſt ipſe qui Filius: non tamen aliud, ſed hoc ipſum eſt & Pater & Filius. Quid eſt, hoc ipſum eſt? vnus Deus eſt.

6. *Trinitas perſonarum non diuidit Eſſentiam, ſed perſonas. cont. Prax. cap. 12. in m. ad f. & 13. in p. ad m.*

SEd & in antecedentibus operibus mundi, quomodo ſcriptum eſt? Primùm quidem,
a Gen. 1. nondum Filio apparente, [a] *Et dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt*: ipſe ſtatim [b] *Sermo lux ve-*
3. *ra, quæ illuminat hominem venientem in hunc mundum*, & per illum mundialis quoque lux.
b Io. 1. 9. Exinde autem in Sermone Chriſto adſiſtente & adminiſtrante Deus voluerit fieri, & Deus
c Gen. 1. 6 fecit. [c] *Et dixit Deus, Fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum; & dixit Deus, Fiant luminaria. & fecit Deus luminare maius & minus.* Sed & cetera vtique idem fecit qui & prio-
d Io. 1. 3. ra, id eſt Sermo Dei, [d] *per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil.* Qui ſi ipſe
e Ibid. 1. Deus eſt, ſecundùm Ioannem, [e] *Deus erat Sermo*; habes duos, alium dicentem vt fiat, alium facientem. Alium autem quomodo accipere debeas, iam profeſſus ſum; perſonæ non ſubſtantiæ nomine; ad diſtinctionem, non ad diuiſionem. Ceterùm, etſi vbique teneo vnam ſubſtantiam in tribus cohærentibus, tamen alium dicam oportet ex neceſſitate ſenſus, eum qui iubet, & eum qui facit. Nam nec iuberet, ſi ipſe faceret, dum iuberet fieri per eum. Tamen iubebat, haud ſibi iuſſurus, ſi vnus eſſet; aut ſine iuſſu fa-
CAPVT ctūrus, quia non expectaſſet, vt ſibi iuberet. Ergo, inquis, ſi Deus dixit, & Deus fecit;
XIII. ſi alius Deus dixit, & alius fecit, duo dij prædicantur. Si tam durus es, puta interim; & vt
f Pſ. 44. 8 adhuc amplius hoc putes, accipe & in Pſalmo duos deos dictos, [f] *Thronus tuus Deus in*

tuum, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus. Si ad Deum loquitur, & vnctum Deum à Deo adfirmat; ſcilicet hîc duos deos proponit. Inde & Eſaïas ad perſonam Chriſti, [g] *Et Sabaim*, inquit, *viri elati ad te tranſibunt, & poſt te ſequentur vincti manibus, & te adorabunt, quia in te Deus eſt. Tu enim es Deus noſter, & neſciebamus, Deus Iſraëlis.* Et hîc enim dicendo, *Deus in te*, &, *tu Deus*, duos proponit, qui erat, & in quo erat; Chriſtum & Spiritum. Ipſum plus eſt, quod in Euangelio totidem inuenies, [h] *In principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo.* Vnus qui erat, & alius penes quem erat. Sed & nomen Domini in duobus lego; [i] *Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam.* Et Eſaïas hæc dicit, [k] *Domine, quis credidit auditui noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt?* Brachium enim tuum, non Domini dixiſſet, ſi non Dominum Patrem & Dominum filium intelligi vellet. Etiam adhuc antiquior Geneſis, [l] *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem de cœlo à Domino.* Hæc aut nega ſcripta, aut quis es, vt non putes accipienda quemadmodum ſcripta ſunt, maximè quæ non in allegoriis & parabolis, ſed in definitionibus & certis & ſimplicibus habent ſenſum? Quod ſi ex illis es qui tunc Dominum non ſuſtinebant Dei ſe filium oſtendentem, nec eum Dominum crederent, recordare tu cum illis ſcriptum eſſe, [m] *Ego dixi, vos dij eſtis, & filij Altiſſimi.* &, *Stetit Deus in Eccleſia deorum*; vt ſi homines per fidem filios Dei factos, deos ſcriptura pronuntiare non timuit; ſcias illam multò magis vero & vnico Dei filio, Dei nomen iure contuliſſe. Ergo, inquis, prouocabo te, vt hodie quoque ex autoritate iſtarum ſcripturarum conſtanter duos deos & duos dominos prædices. Abſit. Nos enim qui & tempora & cauſas ſcripturarum per Dei gratiam inſpicimus, maximè Paracleti, non hominum diſcipuli, duos quidem definimus, Patrem & Filium, & iam tres cum Spiritu ſancto, ſecundùm rationem œconomiæ, quæ facit numerum: ne (vt veſtra peruerſitas infert) Pater ipſe credatur natus & paſſus; quod non licet credi, quoniam non ita traditum eſt. Duos tamen deos & duos dominos nunquam ex ore noſtro proferimus; non quaſi non & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus ſanctus Deus, & Deus vnuſquiſque: ſed quoniam retrò & duo dij, & duo Domini prædicabantur; vt, vbi veniſſet Chriſtus, & Deus agnoſceretur, & Dominus vocaretur, quia Filius Dei & Domini. Si enim vna perſona & Dei & Domini in ſcripturis inueniretur, meritò Chriſtus non eſſet admiſſus ad nomen Dei & Domini. Nemo enim alius præter vnus Deus, & vnus Dominus prædicabatur; & futurum erat vt ipſe Pater deſcendiſſe videretur, quia vnus Deus & vnus Dominus legebatur; & tota œconomia eius obumbraretur, quæ in materiam fidei proſpecta atque diſpenſata eſt.

[g] Eſa. 45. 14.
[h] Io. 1. 1.
[i] Pſ. 109. 1.
[k] Eſa. 53. 1
[l] Gen. 19. 24.
[m] Pſ. 81. 6. & 1.

TRINITAS. 6. SCHOL.

A NONDVM APPARENTE. *Nondum apertè declarato per Scripturam expreſſam, vel nondum Incarnato.* STATIM, *ab exordio mundi in nomine lucis figuratus Dei Filius.* SERMO LVX VERA. *Io. 1. Præter alibi dicta ex Aug. in Ioannem hæc ſubiicio ex eod. to. 6. lib. 1. cont. aduerſ. legis cap. 11.* Audite, *inquit*, ab eo vellem, cuius lucis exiſtimet eſſe ſplendorem ſummum Deum: vtrum & ipſa: lux Deus ſit, & vtrum Patrem intelligat lucem, eiuſque ſplendorem vnigenitum Filium, quem tamen confeſſus eſt ſummum Deum Quod ſi ita ſentit, approbo & laudo. Sed quod eum quem credit eſſe lumen de lumine, vel incomparabilem ſplendorem incomprehenſibilis lucis, non credit eſſe opificem mundi, improbo & culpo: cùm ibi legat, mundus per eum factus eſt; vbi legit, erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, &c. inſidiatur vt decipiat neſcientes in veteribus priùs diuinis literis ſcriptum, accedite ad eum & illuminamini: &, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, &c. *quo iuſſit, dicendo per Verbum lumen verum, fiat lux:* porrò ſi huic diſplicet lucem initium ſumpſiſſe de tenebris; etiam hoc enim verbis garrulæ vanitatis exagitat; eidem Apoſtolo hoc dicat, qui ſcribens ad fideles ait: fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quis enim hoc fecit, niſi ille, qui cùm tenebræ eſſent ſuper abyſſum, dixit, fiat lux, & facta eſt lux? quod apertiùs alio loco Apoſtolus expreſſit dicens, Deus qui dixit de tenebris lumen clareſcere, claruit in cordibus noſtris. Si autem hoc putat Scripturis deeſſe Propheticis, quòd filius ſit lumen de lumine, vel ſplendor lucis æternæ, legat quod in eiſdem literis legitur de Sapientia; candor eſt enim lucis æternæ: aut illud in Prophetico Pſalmo, Cantate Domino, & benedicite nomini eius, benè nuntiate diem ex die ſalutare eius. Quis eſt enim dies ex die, niſi Filius, lumen de lumine? Salutare autem Dei eſſe Chriſtum legat in Euangelio, dicente Simeone ſene, quando illum cognouit in manibus matris, carne minimum, ſpiritu maximum, acceptoque in manus ſuas ait; Nunc dimittis, &c. MVNDIALIS. *Mundi viſibilis, & corporeæ lucis.* HABES DVOS. *Non Deos, ſed perſonas diuerſas, Patrem, & Filium.* IVBET FIERI. *Latè loquendo.* B *Neque enim illud*, fiat lux, *imperantis eſt Patris Filio; ſed excitantis ſeipſum vt per Verbum, cum Spiritu ſancto, lucem crearet. Vel quia Deus* vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt, *vt iubeat ea de nihilo progredi.* SI IPSE FACERET. *Crudè dictum, cùm ex Auguſtino, inſeparabilis ſit operatio Trinitatis. Sed hoc dixit vt magis conuinceret Praxeanos de diſtinctione perſonarum. Vnde & ſubiunxit, vt ſe duræ eorum intelligentiæ coaptaret* Si tam durus es, puta interim, &c. DVOS DEOS. *Non duplicatâ Deitate, ſed diuinitatis appellatione & re tribus communi, in vnitate eiuſdem ſubſtantiæ indiſtinctè cohærentibus. In Pſalmo 44. 7.* Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga directionis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *Quem locum refert Paulus ad Hebr. 1. 8.* Ad filium autem: thronus tuus

5. Aug.

Deus in ſæculum ſæculi: virga æquitatis *Syr. ſceptrum erectum*, virga regni tui, &c. oleo exultationis præ participibus tuis. *Locum habes alibi expoſitum ab* S. Aug. *Auguſtino tract. in Pſal. 44. vbi inter cætera:* ô tu Deus, vnxit te Deus tuus, Deus vngitur à Deo, &c. vnum nomen eſt, quod cõpellatur, & alterum ab eo qui cõpellat &c. vnctus eſt ergo Deus à Deo. Quo oleo, niſi ſpiritali? &c. vt vngeretur, homo erat: ſed ita homo erat vt Deus eſſet: ita Deus erat, vt homo eſſe non dedignaretur Deus ergo homo Et ideo vnctus Deus, quia homo Deus & factus Chriſtus. INDE ET ESAIAS *cap.* 45. 14. Hæc dicit Dominus: labor Ægypti & negotiatio Æthyopiæ, & Sabaim; viri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt: poſt te ambulabunt, vincti manicis pergent: & te adorabunt, teque deprecabuntur: tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque te Deus. Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſraël Saluator. 70. Sabaim viri excelſi ad te tranſibunt, & tui erunt ſerui, & poſt te ſequentur vincti manicis, &c. & in te orabunt: quoniam in te Deus eſt, &c. tu enim Deus es, & neſciebamus, &c. ANTIQVIOR GENESIS. *cap.* 19. 24. Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cœlo. *Aug. to 6.* S. Aug. *lib. 2 contra Maximinum cap.* 26. Ecce, *inquit*, apparet illud incendium Sodomorum per Angelos factum, quos miſit Dominus, in quibus tamen & ipſe erat, &c. agnouit ergo Loth *cùm dixit ore Domine*, vnum Deum in Angelis duobus, ſicut Abraham vnum agnouit in tribus, &c. Quid ſibi ergo vult iſta viſibilis Trinitas, & intelligibilis vnitas, niſi vt nobis inſinuaretur, quòd ita tres eſſent pariter, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vt tamen ſimul, non tres Dij & Domini eſſent, ſed vnus Dominus Deus, &c. cùm prædixiſſet Scriptura, viſus eſt Deus Abrahæ, nec tamen tres Deos eſſe, quia & viſus eſt Deus, dictum eſt, non, viſi ſunt Dij. Et ipſe Abraham tres vidit, & vnum adorauit. A quo præteriri noluit, ab vno reſponſum diuinitatis accepit. Nec aliquos duos eorum, duos eſſe Deos ſenſit, ſed vnum in omnibus: quia & Loth duos vidit, & tamen vnum Deum agnouit. Vbi mihi videntur per Angelos ſignificari Filius & Spiritus ſanctus: quoniam ſe illi Angeli miſſos eſſe dixerunt. Et de Trinitate quæ Deus eſt, ſolus Pater non legitur miſſus. Leguntur autem miſſi & Filius & Spiritus ſanctus, quorum non ideo eſt diuerſa natura. Nam & illi viri per quos ſignificati ſunt vnius erant eiuſdemque naturæ. EX ILLIS ES. *Iudæis & Phariſæis Chriſti diuinitatem negantibus.* OECONOMIÆ *diſtributionis & diſtinctionis perſonarum in myſterio Trinitatis.* CVM ILLIS. *Quibus Chriſtus ex Pſalmo 81 obiecit. Io. 10. ſic exponente Auguſtino, tract.* 48. S. Aug. Dominus, videte, quid reſponderit tardis: vidit eos non ferre ſplendorem veritatis, & eos temperauit in verbis. Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, id eſt vobis data, *id eſt in veteri Teſtamento*, quia ego dixi Dij eſtis: Deus dicit per Prophetam in Pſalmo hominibus, ego dixi Dij eſtis, &c. ſi illos dixit Deos ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura; quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi Filius Dei ſum. Si ſermo Dei factus eſt ad homines, vt dicerentur Dij, ipſum Verbum Dei quod eſt apud Deum, quomodo non eſt Deus? ſi per ſermonem Dei, fiunt homines Dij, ſi participando fiunt Dij, vnde participant, non eſt Deus? ſi calefacti quodammodo igne ſalutari, Dij efficiuntur, vnde calefiunt, non eſt Deus? ſi lumina illuminata Dij ſunt, lumen quod illuminat non eſt Deus? accedis ad lumen & illuminaris, & inter filios Dei numeraris: ſi recedis à lumine obſcuraris, & in tenebris computaris. Illud tamen lumen nec accedit ad ſe, quia non recedit à ſe. Si ergo vos Deos facit, ſermo Dei, quomodo non eſt Deus Verbum Dei? &c. vt ſanctus eſſet, Pater gignendo ei dedit, quia ſanctum eum genuit: nam ſi quod ſanctificatur, antè non erat ſanctum, quomodo dicitur Deo Patri, ſanctificetur nomen tuum? &c. Agnoſce proprium Domini, & munus ſerui: proprium Domini, eſt æqualitas Patris, munus ſerui eſt participatio Saluatoris. RETRO. *Priùs, in veteri lege, antequam Filius Incarnaretur.* DVO DII. *Id eſt, duæ perſonæ, Pater & Filius, nomine Dei & Domini appellabantur.* PRÆTER, *præterquam.* FVTVRVM ERAT. *Vt ſcilicet ab hæreticis Praxeanis, ipſe Pater ad homines deſcendiſſe, & ſe incarnaſſe diceretur: & ſic obnubilaretur, & confunderetur myſterium Trinitatis, quod à Deo propoſitum eſt nobis in obiectum maximum fidei; ſi vnus tantùm, Dei & Domini nomen in ſcriptura habuiſſe legeretur.*

7. *In Trinitate Patris & Filij vna diuinitas, perſona diuerſa. cont. Prax. cap. 18. per totum.*

HAnc ſocietatem nominum paternorum in Filio, ne facilè perſpiciant, perturbat illos ſcriptura, ſi quando vnicum Deum ſtatuit: quaſi non eadem & deos, & Dominos duos propoſuerit, vt ſuprà oſtendimus. Ergo quia duos & vnum, inquiunt, inuenimus, ideo ambo vnus atque idem, & Filius & Pater. Porrò, non periclitatur ſcriptura, vt illi de tua argumentatione ſuccurras, ne ſibi contraria videatur. Habet rationem & quum vnicum Deum ſtatuit, & quum duos Patrem & Filium oſtendit; & ſufficit ſibi. Filium nominari ab ea conſtat. Saluo enim filio rectè vnicum Deum poteſt determinaſſe, cuius eſt filius. Non enim deſinit eſſe qui habet Filium ipſe vnicus, ſuo ſcilicet nomine, quotiens ſine filio nominatur. Sine filio autem nominatur, quum principaliter determinatur vt prima perſona, quæ ante filij nomen erat proponenda; quia Pater antè cognoſcitur, & poſt Patrem Filius nominatur. Igitur [a] *vnus Deus Pater, & alius abſque eo non eſt.* Quod ipſe inferens, non filium negat, ſed alium Deum. ceterùm, alius à Patre Filius non eſt. Denique, inſpice ſequentia huiuſmodi pronuntiationum, & inuenies ferè ad idolorum factitatores atque cultores definitionem earum pertinere; vt multitudinem falſorum deorum vnio diuinitatis expellat, habens tamen filium quantò indiuiduum & inſeparatum à Patre, tantò in Patre reputandum, etſi non nominatum. Atquin ſi nominaſſet illum, ſeparaſſet, ita dicens, Alius præter me non eſt, niſi filius meus Alium enim etiam filium feciſſet, quem de aliis excepiſſet. Puta ſolem dicere: Ego ſol, & alius præter me non eſt, niſi radius meus; nonne denotaſſes vanitatem; quaſi non & radius in ſole deputetur. Itaque præter ſemetipſum non eſſe alium Deum, hoc propter idololatriam

[a] Eſa. 45. 5.

tam Nationum, quàm Iſraëlis: Etiam propter hæreticos, qui ſicut Nationes manibus, ita & ipſi verbis idola fabricantur, id eſt, alium Deum, & alium Chriſtum. Igitur & cùm ſe vnum pronuntiabat, filio Pater procurabat, ne ab alio Deo Chriſtus veniſſe credatur, ſed ab illo qui prædixerat, [b] *Ego Deus, & alius abſque me non eſt*; qui ſe vnicum, ſed cum filio oſtendit, *cum quo cœlum ſolus extendit.* Quin & hoc dictum eius, in argumentum ſingularitatis arripient: [c] *Extendi, inquit, cœlum ſolus.* b *Ibid.* 21. c Eſa. 44. 24.

8. *Et ibid. cap. 16. à m.*

HÆretici quidem nec filio Dei deputabunt conuenire, quæ tu ipſi patri inducis, quaſi ipſe ſe deminorauerit propter nos; cùm ſcriptura alium dicat ab alio minoratum, non ipſum à ſemetipſo. Quid ſi & alius qui *coronabatur gloriâ & honore*, alius qui coronabat, vtique filium Pater? Pſal. 8. 6.

9. *Et ibid. cap. 20. à p. 21. 22. 23. 24. per totum. Habes tomo 1. lib. contra Praxeam, quo remitto Lectorem.*

IN TRINITATE. 7. 8. & 9. SCHOL.

HANC SOCIETATEM NOMINVM. *Scriptura Deum vnicum eſſe definiens, turbauit mentem Praxeanorum, ne agnoſcerent communionem attributorum Patris & Filij, abſque præiudicio vnitatis ſubſtantiæ; vt Filius ſicut & Pater, omnipotens, altiſſimus, Rex & Dominus appelletur.* DEOS DVOS. *Id eſt plures appellatiuè & participatiuè, non propriè, vt ſupra,* Deos dixit, ad quos ſermo Dei factus eſt; *propriè autem Scriptura Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum tres perſonas Deum vnicum dixit.* NON PERICLITATVR. *Stulte inquit putas ſcripturam in periculo eſſe hæreſis, ſi plures perſonas Dei nomine appellet, vt ſic videatur Eſſentiam diuinam diuidere, dum eam in pluribus eſſe dicit.* NON DESINIT ESSE. *Deus Pater.* SVO NOMINE. *Ipſo facto quo Deus Pater eſt.* PATER ANTE COGNOSCITVR. *Quia prior eſt origine; non naturâ, vel tempore. Relatiua quippe ſunt ſimul naturâ & cognitione.* ALIVS A PATRE. *Supple Deus non eſt. Nam idem eſt Deus cum Patre Filius: ſed alius eſt perſonâ, vt ſupra ex Auguſtino vidimus. Verùm vt præmonui, cùm hæc ſcriberet, Eccleſia nondum inſtructa erat verbis tam propriis, vt nunc eſt.* TANTO IN PATRE. *Satis in Deo Patre, intelligitur Filius, & ſi verbis non expreſſus, quia natura diuina fœcundiſſima eſt; Deo dicente Eſa. 66. 9.* Numquid ego qui alios parere facio, ipſe non pariam dicit Dominus? ſi ego qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero, ait Dominus Deus tuus. INSPICE SEQVENTIA. *De facto, cùm dixiſſet Eſa. 45. 5.* Ego Dominus, & non eſt amplius: extra me non eſt Deus, &c. *Et verſu. 14.* Tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque te Deus, *ſtatim ſubiicit*, confuſi ſunt & erubuerunt omnes, ſimul abierunt in confuſionem fabricatores errorum. *Sanct. Pagn. ex Hebr. ſculptilium, &c.* Neſcierunt qui leuant lignum ſculpturæ ſuæ, & rogant Deum non ſaluantem. DENOTASSES VANITATEM. *Arguiſſes ſuperfluitatem dictionis. Satis enim clarè patet & Solem non eſſe abſque radio, & Deum Patrem non eſſe abſque Filio.* FABRICANTVR. *Pro,* fabricant. ARRIPIENT. *More hæretico, ſi quod verbulum eorum errori faueat, ſtatim occaſionem probationis arripiunt, de alia perſona excludenda; quia dixit Eſa. 45. 22.* Ego Deus, & non eſt alius. *Et Eſa. 44. 24.* Ego ſum Dominus faciens omnia; extendens cœlos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum. *Auguſtinus to. 6. lib. de quinque hæreſibus, cap. 6.* Vbi, *inquit*, diem Natiuitatis Filij Dei legiſti? Filij Dei dico, non dico Filij Dei & hominis. Vbi ergo diem natiuitatis ipſius ex Patre legiſti? cum quo Mathematico Creatoris ſyderum conſtellationem quæſiſti atque tractaſti? &c. De Chriſti S. Aug. initio, deficit calculatio: quia cùm auditur ſine initio æternitas, nulla ibi quæritur ætas. Si Pater Deus, & Filius Deus, Pater maior, filius minor: iam non vnus Deus, ſed duo Dij. Si duo Dij ſunt, quid eſt ergo quod dicit Dominus per Prophetam, ante me non eſt formatus Deus, & poſt me non erit? Quid dicis Arriane, &c? Pater, Pater eſt; Filius, Filius eſt: & ille nunquam non fuit Pater, & iſte nunquam non fuit Filius, ambo æterni nec cœperunt eſſe, neo deſierunt, &c. Concedite quæſo Creatori, quod ipſe præſtitit creaturæ, & in creatura ſi poteſtis, capite Creatorem. Ecce ignis & ſplendor, duo ſunt, alter ex altero eſt, nec ſine altero, alter eſt. Ignis Pater, ſplendor Filius, ipſe ſi poſſet ſplendor dicere, quod luceo, non à me ipſo luceo, ſed qui me miſit, ipſe dedit mihi vt luceam. Ignis enim ſplendorem mittit. Et ſicut filius de Deo patre dicit, Pater mecum eſt: ita & ſplendor diceret, ſi poſſet, ignis mecum eſt. Extinguo ignem, ſplendor nuſquam parebit. Iſte ergo ignis Pater, & ſplendor filius: vnus ſine coniuge Pater, alius ſine matre filius; nec diuidi alter ab altero poteſt: & cùm ſit alter ex altero, initium tamen alterius eſſe non poteſt ſine altero. Hoc enim poſſe à Creatore tributum eſt creaturæ: quid poteſt eſſe Creator? accedat Paganus, accedat Sabellianus, videat Arrianus: contemplentur lucernam, in ipſa videant, quod in Deo videre non poſſunt, &c. Scriptum eſt enim, lucerna pedibus meis Verbum tuum, &c. & de Deo dictum eſt, ignis conſumens. Accedite ergo & lucernam diligenter conſiderate, veſtraſque fatuas tenebras remouete. Paganus intueatur, & illic ſine coniugio eſſe Patrem diſcat & filium, & quomodo natus eſt filius: & ſi cæcus non es, ibi vide: inter ignem & ſplendorem quære medium: ſi nullum eſt medium, nullum eſt coniugium. Noli velle ſcrutari medium ne magnũ patiaris incendium. Accedat Sabellianus, *dicamus & Praxeas*, videat duos in vnum, ignem & ſplendorem. Numquid non rectè dicere poteſt ſplendor, ego in igne, & ignis in me: ſicut & filius dicit, ego in Patre, & Pater in me? Accedat Arrianus, videat & alterum ex altero, nec tamen naſci poſſe alterum ſine altero: nemo eorum prior, nemo poſterior: coæui ſunt Pater & filius, ſplendor & ignis: nec ignis ſine ſplendore, nec ſplendor ſine igne eſſe poteſt, &c. Non illis ortus qui non eſt, ſed æternitas vna eſt, vna ſubſtantia. Ignis & ſplendor temporales ſunt, Pater autem & filius æterni ſunt. Sunt dico; quia Pater & filius: Deus dico, quia vnum. Dualitas in prole, vnitas in deitate. Alterum facit vnius natiuitas,

ſed vnum oſtendit eſſe diuinitas. Cùm dico filius, alter eſt: cùm dico Deus, vnus eſt. Alius eſt quia filius eſt; aliud quidem non eſt, quia Deus eſt. *Hactenus Tertulliano anguſtiùs de Trinitate Auguſtinus.*

8. HÆRETICI, *Marcioniſtæ & Valentiniani veram Chriſti carnem & natiuitatem negantes, quos opponit Praxeanis; & iſtos illis deteriores probat, quòd Praxeani etiam Patri imputarent humiliationem carnis, in qua ſeipſo minorem ſe fecerat, cùm Marcioniſtæ eam veram, nec in ipſo filio admitterent, quaſi Deo indignam. Sed ipſe Tertullianus ex eodem Pſaltis loco probat diſtinctionem perſonarum; quòd alia ſit quæ minoratur & coronatur, alia quæ minorat, & coronat. Pſal. 8. 6.* Minuiſti eum paulominùs ab Angelis, gloriâ & honore coronaſti eum; *ait Pſaltes, Deo Patri de Filio.* B *Hunc locum alibi iuxta Auguſtinum explicaui tract. in Pſal. 8. cui ſuperaddo quod habet to. 6. lib. contra Sermonem Arrianorum cap. 5.*

S. Aug. Recolent, *inquit*, in epiſtola quæ ad Hebræos eſt, de Chriſto eſſe intellectum quod ſcriptum eſt, minoraſti eum paulominus ab Angelis: & videant non ad diuerſitatem & inæqualitatem naturæ Patris & Filij, valere quod dixit, Pater maior me eſt, ſed ad illud potiùs, quod in forma ſerui, propter infirmitatem, in qua pati & mori potuit, minor etiam Angelis factus eſt. S. Aug. *Et eodem tomo trat. cont. Iud. Pagan. & Arrian. cap. 8.* Tunc dixit, *inquit*, Pater maior me eſt, quando & dicit ſcriptura minoratum paulominùs ab Angelis. Numquid etiam inſana ſuperbia ita irreuerens progreditur veſtra, vt Verbum Dei manens apud Patrem, audeatis dicere in illa diuinitate Angelis eſſe minorem? Si non audes, hæretice, hoc dicere, ſerua hos gradus, & periet error tuus. Filius apud Patrem, æqualis cum Patre, quoniam ſempiternus cum ſempiterno, ſemper manens cum ſempiterno, manet æqualis, miſſus, & veniens. In ſuſceptione hominis minor, non ſolùm Patre, verùm etiam Angelis: æqualis in forma Dei, minor in forma ſerui. Æqualis cum Patre creans Angelos, æqualis cum Patre homines faciens: æqualis cum Patre nouum conſtituens mundum: minor Patre, perditum reparans mundum. Æqualis cum Patre vitam largiens æternam: minor Patre, mortem ſuſcipiens noſtram, &c. & hic Dei filius, & hominis filius: Dei filius de corde Patris, hominis filius ex vtero matris, &c. in quo vtero ſpiritales nuptiæ celebratæ; Deus coniunctus eſt carni, & caro adhæſit Deo, vt eſſet vnus Chriſtus Deus & totus homo.

9. IN VETERIBVS. *In veteri Teſtamento, nihil ad excluſionem plurium in Trinitate perſonarum, ſic errori ſuo fauere putant, quàm quod ſupra numero 7. Ex Eſaia proferunt, ſicut & ſe fundatos putant in illo Chriſti ad Philippum reſponſo. Io. 14. 9.* Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum. *Vbi aduerte Chriſtum non reſpondiſſe Philippo præciſè, & formaliter hæc verba quæ habentur Io. 10. 30.* Ego & Pater vnum ſumus: *ſed eadem eſt ſubſtantia. Quid enim aliud eſt:* qui videt me, videt & Patrem meum; &, neſcitis, ſiue non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt. E *Niſi, illud ipſum,* ego & Pater vnum ſumus? *vnitate ſcilicet Eſſentiæ, quæ eadem creditur eſſe in Patre & Filio, perſonaliter inter ſe diſtinctis.* HIS TRIBVS, *&c. Praxeani, ſtultè volunt omnia vtriuſque teſtamenti teſtimonia de perſonarum diſtinctione ſcripta, his tribus verſiculis cedere.* RETRO FVERIT. *Filius Verbum Dei, de quo Ioannes, antequam incarnaretur dixit.* In principio erat Verbum. LICET ET DEVS. *Quamuis filius Dei Verbum, Deus ſit, Ioannes tamen cùm dixit.* Verbum erat apud Deum, *per Deum, Patrem intellexit. Et Verbum Deus dicitur, quia eſt Dei filius.* DISPOSITIONE ALIVM. *Oeconomiâ ſicut ſupra dixit, ordine & gradu, perſona diuerſa.* NON DIVISIONE,

A *ſupple eſſentia & natura.* HIC ERGO. *Filius eſt, de quo Ioannes ſubiecit, non verò de Patre, quem Praxeas vult Incarnatum fuiſſe;* Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre. *Vbi apertè vtramque perſonam diſtinguit.* SINVM DISSERVIT. *Io. 1. 18.* Deum, *Patrem,* nemo vidit vnquam: vnigenitus filius. *Syr. vnigenitus ille Deus,* qui eſt in ſinu Patris, ipſe narrauit. SED NON IPSE. *Supple ipſe filius, non eſt eadem cum Patre perſona.* ÆDEM PATRIS. *Io. 2. 16.* Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. AD NICODEMVM. *Io. 3. 16.* Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Vt omnis qui credit in eum non B pereat, ſed habeat vitam æternam. SALVVS SIT. *Vulgata, ſaluetur.* CREDIDERIT. *Sequitur Syriacam, nam vulgata legit,* non credit. VNIGI. *Vulgata, vnigeniti.* IOANNES, *Baptiſta.* INTERROGARETVR. *A diſcipulis ſuis.* QVID CONTINGERET. *Crederet. Vnde alibi expoſui cum Auguſtino, per tactum Hæmorroiſſæ, & Magdalenæ, ſiue conceſſum, ſiue prohibitum, fidem rectam, vel prauam intelligi:* Ibi, *inquit,* me tanges, vbi credideris Patri non inæqualem filium. S. Aug. NON VIDEBIT DEVM. *Vbique habetur,* non videbit vitam. SAMARITIDI. *Samaritana, quam ſe Meſſiam eſſe & Chriſtum docuit.* ALIBI CHRISTVS. *Tam à Petro, quàm Martha, & Nathanaële.* MEVM EST. *Io. 4. 34.* Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. NIHIL FILIVS. *Io. 5. 29.* Amen amen dico vobis: non poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit C Patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit, &c. demonſtrat ei quæ ipſe facit: & maiora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, &c. Neque enim Pater iudicat quenquam, &c. vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat Patrem qui miſit illum, &c. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, &c. Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc eſt, quando mortui, &c. & qui audierint, viuent, &c. in ſemetipſo, &c. & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. PAR SPIRITVM. *Id eſt, diuinitatem. Author enim ſæpiùs Chriſtum dixit* D *Spiritum Dei, hoc eſt, Deum; vt Ioannis 4. dicitur, Deus Spiritus. vel alludit ad Paulum Rom. 1. 4.* Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis. *Vel, vt legit Syriaca,* qui natus eſt ſecundùm carnem ex ſemine domus Dauid, & agnitus filius Dei in virtute & Spiritu ſancto. ADHVC ADIICIT. *Io. 5. 36.* Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne. *Id, eſt teſtimonio mihi à Ioanne dato.* Opera enim quæ dedit mihi Pater vt perficiam ea; ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia Pater miſit me: & qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me: neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem E eius vidiſtis. RETRÒ PATREM. *Vult apparitiones Dei ante Incarnationem factas hominibus, fuiſſe non in perſona Patris, ſed Filij.* DENIQVE DICIT. *Io. 5. 43.* Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. IN DEI NOMINE. *Ex quibus collige, filium ſemper diſtingui à Patre quantùm ad perſonam, licet quantum ad naturam & attributa diuina ſemper appellatus ſit ſicut & Pater, Deus, Rex, Dominus, omnipotens, altiſſimus.* INTERROGANTIBVS. *Cùm Chriſtus Ioannis. 6. 27. dixiſſet,* operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis: hunc enim Pater ſignauit Deus. *Statim de turbis Euangeliſta ſubiicit:* dixerunt ergo [illegible] eum:

eum: quid faciemus, vt operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille. PANEM QVOQVE. *Ioa. 6. 33.* Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum, &c. omne quod dat mihi Pater ad me veniet: & eum qui venit ad me, non eiciam foras: quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit me Patris, vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem voluntas Patris mei qui miſit me: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. NEMINEM PORRO *Io. 6. 44.* Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum, &c. & ſcriptum eſt in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, *Syr. ab eo*, venit ad me. Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem. CVM DISCEDVNT. *Poſt ſcandalum Capharnaitarum de cibo & potu ſui Corporis & Sanguinis; Ioan. 6. 67.* Ex hoc multi Diſcipulorum eius abierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim: numquid & vos vultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus, & cognouimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei. AD QVAM MIRABANTVR. *Ioan. 7. 15.* Mirabantur Iudæi dicentes: quomodo hic literas ſcit, cùm non didicerit? Reſpondit Ieſus & dixit: mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. NEQVE ME SCITIS. *Ioan. 7. 28.* Et me ſcitis & vnde ſim ſcitis: & à meipſo non veni, ſed eſt verax, qui miſit me, quem vos neſcitis. Ego ſcio eum: quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit. AD INVADENDVM. *Ioan 7. 32.* Miſerunt Principes & Phariſæi miniſtros vt apprehenderent eum; dixit ergo eis Ieſus: adhuc modicum tempus, &c. VBI NEGAT. *Ioan. 8. 16.* Et ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum: ſed ego, & qui miſit me Pater. Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me, Pater. TAM DVOS. *Duas perſonas diuerſas.* QVAM INSEPARATOS. *Indiuiſos ſubſtantiâ.* DVM IDEM EST. *Vt vult Praxeas confundens perſonas.* INTERROGATVS. *Ioan 8. 9.* Dicebant ergo ei, vbi eſt Pater tuus? Reſpondit Ieſus: neque me ſcitis, neque Patrem meum. Si me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis. IN MVNDVM. *In mundo.* EXTRINSECVS. *apertè. Ibidem 27.* Et non cognouerunt, quia Patrem eius dicebat Deum. *Vel vt habet Syriaca*; Eum de Patre ipſis verba facere. APVD IEREMIAM. 1. 9. Ecce dedi verba mea in ore tuo. 70. in os tuum. APVD ESAIAM. 50. 4. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt, verbo. *Tertullianus ſecutus eſt 70.* NIHIL LOQVAR. *Io. 8. 28.* Facio nihil, ſed ſicut docuit me Pater, hæc loquor, &c. IN ALTERCATIONE. *Io. 8. 37.* Quæritis me interficere, quia ſermo meus non capit in vobis. *Syr. quod ſermoni meo capiendo non ſufficiatis.* Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor; & vos quæ vidiſtis apud patrem veſtrum facitis, &c. LOCVTVM. *Ibidem. 40.* Qui veritatem vobis locutus ſum quam audiui à Deo. DILEXISSETIS. *Ibid. 42.* Diligeretis vtique me, ego enim ex Deo proceſſi, & veni. HONORO. *Honorifico.* SI EGO. *Io. 8. 54.* Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt, eſt Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus veſter eſt, & non cognouiſtis eum: ego autem noui eum, & ſi dixerò quia non ſcio eum, ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham Pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. CÆCVM ILLVM. *Natum, Io. 9. 4.* Me oportet operari, opera eius qui miſit me. FILIVM DEMONSTRAVIT. *Io. 9. 37.* Et dixit ei Ieſus: & vidiſti eum & qui loquitur tecum ipſe eſt. DEHINC. *Io. 10. 15* Sicut nouit me Pater, & ego agnoſco Patrem, &c. Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam, &c. hoc mandatum accepi à Patre meo. INTERROGATVS. *Io. 10. 24.* Circumdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei, quouſque animam noſtram tollis? *Syr. retines, id eſt ſuſpendis.* Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. Reſpondit eis Ieſus: loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, ipſa teſtimonium perhibent de me. STVLTI. *Praxeani.* AD SIMILITVDINEM. *Poſt Tertullianum, Eccleſia non iam Homiouſion ſimilis ſubſtantiæ, ſed Homouſion eiuſdem ſubſtantiæ filium docuit eſſe cum Patre.* MVLTA OPERA. *Io. 10. 32.* Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? QVA IPSVM DEVM. *Patrem ſcilicet.* SCITOTE *Io. 10. 37.* Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio; & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre. VNVM ESSE. *Eiuſdem potentiæ.* AD PATREM SVSPICIENS. *Io. 11. 41.* Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circumſtat, dixi: vt credant quia tu me miſiſti. IN CONTVRBATIONE. *Io. 12. 27.* Nunc anima mea turbata eſt. Et quid dicam? Pater ſaluifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cœlo: & clarificaui, *Syr. glorificaui.* Et iterum clarificabo. BENE SENSI. Benè complacui. NON EST SEPARATIO. *Eſſentiæ vel loci, quia eadem eſt maieſtas vbique præſens. Sed ſic diſpoſitum eſt, & diſpenſatum myſterium Incarnationis.* HANC SEDEM. *Thronum in quo ſedens adoraretur iuxta Pſaltem.* Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cœlo ſedes eius. VERSIPELLEM. *Mendacem.* VT CREDANT. *Hæc non habentur hoc loco, ſed ſupra ex Io. 11. 41.* QVI CONSPICIT. Qui videt me, videt eum, &c. QVONIAM, *ſcilicet Io. 12. 49.* Quia ego à meipſo non ſum locutus, &c. ANTE SOLEMNITATEM. *Io. 13. 1.* Ante diem feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem, &c. ſciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, &c. NEC DIABOLO BENE. *Carpit Praxeam quem diabolo comparat: quòd vt hic miſit in cor Iudæ vt traderet Dei filium, ſic in cor Praxeæ vt crederet Patrem ipſum, ſub filij nomine traditum.* QVI ERAT IN FILIO. *Non quaſi in perſona diſtincta, ſic enim duo Chriſti eſſent.* GLORIFICATVS. Clarificatus. ANTE IESVM. *Supple incarnatum, Verbum erat, & virtus Dei apud Deum.* ERANT PLANE. *Io. 14. 5.* Dicit ei Thomas: Domine neſcimus quò vadis; & quomodo poſſumus viam ſcire? ABHINC, amodo. RETRO

A PRÆDICABATVR. *In veteri lege prænuntiabatur per Prophetas.* CORAM. *Apertè.* PATREM PRÆFEREBAT. *Siue eum ſæpius inculcando, ſiue maiorem ſe propter carnem ſuam dicendo.* SE IGNORANTI. *Philippo, &c.* VICARIVM. *Vices Patris gerentem, eiuſque gloriam procurantem, tractantem opera eius.* EX VIRTVTIBVS. *Miraculis.* QVO EXAGGERAVIT. *Vt quid inculcauit.* NE PATER SEORSVM. *Perſona Patris, viſibilis cernenda poſceretur.* REPRÆSENTATOR HABERETVR. *Crederetur Filius Patris potentiam in ſuis mirabilibus exprimere.* NON VISV SED SENSV. *Non ita vt perſona Patris in Filio operante viſibilis cerneretur, ſed intellectu & fide, manens & operans in filio Pater crederetur. Longum eſſet & fortè tædioſum omnes ex Ioanne locos relatos exponere per legitimum eius interpretem Auguſtinum, cùm maxima pars per ſe plana ſit, & apertè conuincat diſtinctionem perſonarum. Legendus erit à tractatu* 17. *in Ioannem vſque ad* 79. *in quibus ſparſim diſtinctionem perſonarum iuxta Ioannis Euangelium probat. Pauca ſelectiſſima excerpo. Ac primò quidem, cum Tertulliano conſpirat, ſupra dicente,* exiui à Patre, vt radius ex Sole, *ſic fatus Sermone* 58. *de verbis Dom. ſecundùm*

S. Aug. *Ioannem.* Nos, *inquit*, ſicut ſolum Patrem ſemper, & ſine initio ingenitum nouimus, ita filium ſemper, & ſine initio ex Patre genitum confitemur. Nec alia aliqua cauſa eſt quæ diuiſionem faciat perſonarum, niſi quòd hic ingenitus eſt, & ille genitus: id eſt, hic Pater eſt, & ille Filius: quia Pater, ſemper Pater eſt, numquam Filius, quia vt diximus, non eſt genitus, ſed ipſe genuit. Et filius ſemper filius, numquam Pater, quia non genuit, ſed genitus eſt. Quâ de re non alius quam Apoſtolus ipſe in medio prouocandus eſt, qui præuidens Eunomij & Arrij malitiam exemplis rerum viſibilium, inuiſibilem, & inenarrabilem, & incomprehenſibilem rem, in quantum potuit, vel res ipſa permiſit, explanare conatus eſt. Quid enim ſcribens ad Hebræos de filio dicit? qui eſt, inquit, ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, &c. vt exemplo illo intelligamus, quia ſicut ſplendor ex ſubſtantia Solis naſcitur, ita & filium ex ſubſtantia Patris genitum. Et ſicut non eſt Sol aut ignis prior ſplendore ſuo, licet ex illo naſcatur, &c. nec dici poteſt ſplendor Sole vel igne poſterior, cùm tamen ex ipſo naſcatur: ſic agnoſcamus non eſſe Patrem filio priorem, aut filium Patre poſteriorem, &c. Accipe etiam huius rei aliam ſimilitudinem. Sicut ſplendor ex Sole natus, replet orbem terrarum, & tamen à genitore ſuo non abſcinditur aliquando, nec recedit, ita filius ex Patre genitus, vbique cum ſit, in Patre ſemper permanet. Et ſicut ſubſtantialiter ſplendor in Sole eſt, & Sol in ſplendore: ita ſubſtantialiter Pater in Filio, & Filius in Patre eſt. Et ſicut Soli & ſplendori vna ſubſtantia dum ſit, non tamen eſt vna perſona: Quia nec ſolum ſplendorem eſſe, nec ſplendorem dicimus Solem, quia ſcimus quòd Sol genuit ſplendorem, ſplendor verò ex Sole natus eſt: ita & Pater & Filius cùm ſint vnius eſſentiæ, non tamen ſunt vnius perſonæ, &c. & ſicut Sol per ſplendorem & calefacit, & illuminat, & ſiccat, & candidat, & denigrat, & omnia quæ ei à Deo iniuncta ſunt, operatur: ita & Patrem per vnigenitum Filium ſuum, omnia legimus fuiſſe operatum.

S. Aug. *Et tract.* 19. *in cap.* 5. *Ioan.* Omne, *inquit*, iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium ſicut honorificant Patrem, &c. Non poteſt ergo dicere aliquis, ego Patrem honorificabam quia filium non noueram: ſi nondum filium honorificabas, nec Patrem honorificabas. Quid eſt ergo honorificare Patrem, niſi quòd habeat filium? Aliud eſt enim cùm tibi commendatur Deus, quia Deus eſt: & aliud eſt cùm tibi commendatur Deus, quia Pater eſt. Cùm tibi quia Deus eſt commendatur, Creator tibi commendatur. Spiritus quidem ſummus, æternus, inuiſibilis, incommutabilis tibi commendatur: cùm verò tibi, quia Pater eſt, commendatur, nihil tibi aliud, quàm & filius commendatur: quia Pater dici non poteſt, ſi filium non habet: ſicut nec filius, ſi Patrem non habet. Sed ne fortè quidem Patrem honorifices tanquam maiorem, filium tanquam minorem, vt dicas mihi, honorifico Patrem: ſcio B enim quòd habeat filium, & non erro in Patris nomine, non enim Patrem intelligo ſine filio: honorifico tamen & filium tanquam minorem: corrigit te ipſe filius, & reuocat te dicens, vt omnes honorificent filium, non inferiùs, ſed ſicut honorificant Patrem. Qui ergo non honorificat filium, non honorificat Patrem qui miſit illum, &c. Ibi tollis honorem Patri, vbi minorem das filio. Quid enim aliud tibi videtur ita ſentienti, niſi quia Pater æqualem ſibi filium generare, aut noluit, aut non potuit? ſi noluit, inuidit: ſi non potuit, defecit. Non ergo vides quia ita ſentiendò, vbi maiorem honorem vis dare Patri, ibi es C contumelioſus in Patrem? proinde ſic honorifica filium, quomodo honorificas Patrem, ſi vis honorificare & Patrem & Filium.

S. Aug. *De inſeparabilitate operum Trinitatis plura ſæpiſſimè diſſeruit, velut tract.* 20. *in cap.* 5. *Io.* Videte, *inquit*, & attendite quid velim dicere, & ſi fortè non poſſim, Catholica fides hoc habet firmata Spiritu Domini in ſanctis eius, contra omnem hæreticam prauitatem, quia Patris & Filij opera inſeparabilia ſunt. Quid eſt quod dixi? quomodo ipſe Pater & Filius inſeparabiles ſunt, ſic & opera Patris & Filij inſeparabilia ſunt. Quomodo Pater & Filius inſeparabiles ſunt? quia ipſe dixit, Ego & Pater vnum ſumus, quia Pater & Filius non ſunt duo D Dij. ſed vnus Deus, Verbum, & cuius eſt Verbum, vnus & vnicus Deus: vnus Pater & Filius charitate complexi, vnuſque charitatis Spiritus eorum, vt fiat Trinitas, Pater & Filius, & Spiritus ſanctus. Non ergo tantùm Patris & Filij, ſed & Spiritus ſancti, ſicut æqualitas, & inſeparabilitas perſonarum, ita etiam opera inſeparabilia ſunt. Non dicit Catholica fides, quia fecit Deus Pater aliquid, & fecit filius aliquid aliud: ſed quod fecit Pater, hoc & Filius fecit, hoc & Spiritus ſanctus fecit. Per Verbum enim facta ſunt omnia; quando dixit & facta, per Verbum facta ſunt, per Chriſtum facta ſunt. In principio enim erat Verbum, &c. omnia per ipſum facta ſunt. E Si omnia per Verbum facta ſunt; dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux; in Verbo fecit, per Verbum fecit, &c.

S. Aug. *Et paulò poſt in verba Chriſti:* Amen, Amen dico vobis non poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem. Tanquam, inquit, diceret: quid ſcandalizati eſtis, quia Patrem meum dixi Deum, quia æqualem me facio Deo? ita ſum æqualis, vt non ille à me, ſed ego ab illo ſim. Hoc enim intelligitur in his verbis, non poteſt filius, &c. hoc eſt, quidquid filius habet vt faciat, à Patre habet, vt faciat. Quare habet à Patre vt faciat? quia à Patre habet vt ſit filius. Quare à Patre habet vt filius ſit? quia à Patre habet, vt poſſit, quia à Patre habet, vt ſit: filio enim hoc eſt eſſe quod poſſe, &c. homo aliud eſt,

quod eſt, aliud quod poteſt. Aliquando enim & eſt homo, & non poteſt quod vult: aliquando autem ſic eſt homo, vt poſſit quod vult. Itaque aliud eſt eſſe ipſius, aliud poſſe ipſius: ſi enim hoc eſſet eſſe ipſius, quod eſt poſſe ipſius, cùm vellet poſſet. Deus autem, cui non eſt alia ſubſtantia vt ſit, & alia poteſtas vt poſſit, ſed conſubſtantiale illi eſt, quidquid eius eſt, & quidquid eſt, quia Deus eſt, non alio modo eſt, & alio modo poteſt, ſed eſſe, & poſſe ſimul habet, quia velle & facere ſimul habet. Quia ergo potentia filij de Patre eſt, ideo & ſubſtantia filij de Patre eſt: & quia ſubſtantia filij de Patre eſt, ideo potentia filij de Patre eſt: non alia potentia eſt in filio, & alia ſubſtantia, ſed ipſa eſt potentia quæ ſubſtantia: ſubſtantia vt ſit, potentia vt poſſit. Ergo quia filius de Patre eſt, ideo dixit, non poteſt filius à ſe facere quidquàm: quia non eſt filius à ſe, ideo non poteſt à ſe. *Et multis interiectis.* Hoc eſt, *inquit*, non poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem: quia videre filij, hoc eſt natum eſſe de Patre. Non alia viſio eius, & alia ſubſtantia eius; &c. totum quod eſt, de Patre eſt, &c. ne fortè inquit, carnalis ſubreperet intellectus, vt auerteret mentem, & faceret ſibi homo quaſi duos fabros, vnum magiſtrum, alterum diſcipulum quaſi attendentem ad magiſtrum; verbi gratiâ facientem arcam, vt quomodo fecit ille arcam, faciat & iſte alteram arcam, ſecundùm viſionem quam inſpexit in magiſtro operante: ſecutus ait, quæcumque enim Pater facit, hæc eadem & filius facit ſimiliter. Non facit Pater alia, & alia filius ſimilia, ſed eadem ſimiliter. Non enim ait, quæcumque facit Pater, facit & filius alia ſimilia: ſed quæcumque, inquit, Pater facit, hæc eadem filius facit ſimiliter. Quæ

S. Aug.

A ille, hæc & ipſe. Mundum Pater, mundum Filius, mundum Spiritus ſanctus. Si tres Dij, tres mundi: ſi vnus Deus, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: vnus mundus factus eſt à Patre per Filium in Spiritu ſancto. *De eo autem quod ſupra retulit de Philippo petente videre Patrem tract. 70. de cap. 14.* Audiunt, *inquit*, ſi cognouiſſetis me, & Patrem meum cognouiſſetis: ſi me, vtique & illum: alius ego ſum, alius ille: ſed ne putarent diſſimilem, & amodò, inquit, cognoſcetis eum, & vidiſtis eum. Viderunt enim ei ſimilem filium, ſed admonendi fuerant talem etiam eſſe Patrem, quem nondum videbant, qualis eſt filius quem videbant, & ad hoc valet quod poſtea Philippo dicitur, qui videt me, videt & Patrem. Non quòd ipſe ſit Pater & Filius, quod B in Sabellianis, qui vocantur etiam Patripaſſiani, Catholica fides damnat: ſed quòd tam ſimiles ſint Pater & Filius, vt qui vnum nouerit, ambos nouerit: ſolemus enim de duobus ſimilibus ita loqui eis qui vnum illorum vident, & qualis ſit alius volunt noſſe, vt dicamus: vidiſtis iſtum, illum vidiſtis. Sic ergo dictum eſt, qui me videt, videt & Patrem: non vtique, vt ipſe ſit Pater qui Filius, ſed quòd à Patris ſimilitudine in nullo prorſus diſcrepet filius: nam niſi duo eſſent Pater & Filius, non dictum eſſet, ſi cognouiſſetis me, & Patrem meum cognouiſſetis. Vtique enim, quia nemo, inquit, venit ad Patrem niſi per me, ſi cognouiſſetis me, &c. Quoniam ego per quem venitur ad Patrem, perducam vos ad eum, vt ipſum etiam cognoſcatis: ſed quoniam illi ſum omnino ſimillimus, amodò cognoſcetis eum ſi cognoſcitis me, & vidiſtis eum, ſi oculis cordis vidiſti me, &c. Si ad te multum eſt hoc videre, ſaltem quod non vides, hoc crede.

S. Aug.

10. *In Trinitate Pater diſtinguitur perſonâ à Filio. cont. Prax. cap. 25. à p. ad f. & 26. per totum.*

PErcurre adhuc, & inuenies quem Patrem credis, vice Patris dictum. Et [a] *patrem agri-* a Io. 15. 1.
colam, vtique in terra tu putas fuiſſe. Hunc rurſus in cœlis à filio agnoſci, cùm illuc Io. 17. 1.
reſpiciens, diſcipulos ſuos Patri tradit. Sed & ſi in iſto Euangelio non eſſet reuelatum; & ſeq.
[b] *Deus meus, ad quid me dereliquiſti?* &, [c] *Pater, in tuas manibus depono ſpiritum meum:* tamen b Matth.
poſt reſurrectionem & deuictæ gloriam mortis, expoſitâ neceſſitate omnis humilitatis, 27. 46.
cùm iam patrem ſe poſſet oſtendere tam fideli feminæ, ex dilectione, non ex curioſitate, c Luc. 23.
nec ex incredulitate Thomæ, tangere eum aggreſſæ: [d] *Ne*, inquit, *contigeris me, nondum* 46.
aſcendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos (quin & in hoc ſe filium oſtendit; Filios enim d Io. 20.
appellaſſet illos, ſi Pater fuiſſet) & dices eis, Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum 17.
meum & Deum veſtrum. Pater ad patrem, & Deus ad Deum; an filius ad patrem, & Sermo
ad Deum? Ipſa quoque clauſula Euangelij, propter quid conſignat hæc ſcripta, [e] *niſi* e Ibid. 31.
vt credatis, inquit, *Ieſum Chriſtum filium Dei?* Igitur quæcunque ex his putaueris ad demonſtrationem eiuſdem patris & filij proficere tibi poſſe, aduersùs definitiuam Euangelij ſententiam niteris. Non ideo enim ſcripta ſunt, vt Patrem credas Ieſum Chriſtum, ſed
vt filium. Propter vnum Philippi ſermonem, & Domini reſponſionem ad eum, vide- CAPVT
mus Ioannis Euangelium decucurriſſe, ne tot manifeſtè pronuntiata, & antè & poſtea XXVI.
vnus ſermo ſubuertat ſecundùm omnia potiùs, quàm aduersùs omnia etiam aduerſus ſuos ſenſus interpretandus. Ceterùm, vt alia Euangelia non interponam, quæ de natiuitate Dominica idem confirmant, ſufficit eum qui naſci habebat ex virgine, ab ipſo annuntiari
Angelo, filium Dei determinatum: [a] *Spiritus Dei ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obum-* a Luc. 1.
brabit te. Propterea quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Volent quidem & hîc ar- 35.
gumentari, ſed veritas præualebit. Nempe, inquiunt, filius Dei Deus eſt, & virtus Altiſſimi Altiſſimus eſt. Nec pudet illos iniicere. Quòd ſi eſſet, ſcriptum fuiſſet. quem enim verebatur, vt non apertè pronuntiaret, *Deus ſuperueniet, & Altiſſimus obumbrabit te?* Dicens autem *ſpiritus Dei*, & ſi ſpiritus Dei Deus, tamen non directò Deum nominans, portionem totius intelligi voluit, quæ ceſſura erat in filij nomen. Hic ſpiritus Dei, idem erit
Sermo. Sicut enim Ioanne dicente, [b] *Sermo caro factus eſt*; ſpiritum quoque intelligimus b Io. 1. 14.
in mentione Sermonis: ita & hîc Sermonem quoque agnoſcimus in nomine ſpiritus. Nam & ſpiritus ſubſtantia eſt Sermonis, & Sermo operatio ſpiritus, & duo vnum ſunt. Ceterùm,

alium Ioannes profitebitur carnem factum, alium angelus carnē futurum, ſi non & ſpiritus
Sermo eſt, & Sermo ſpiritus. Sicut ergo Sermo Dei non eſt ipſe cuius eſt, ita nec ſpiritus; &
ſi Deus dictus eſt, non tamen ipſe eſt cuius eſt dictus. Nulla res alicuius, ipſa eſt cuius eſt.
Planè cùm quid ex ipſo eſt, & ſic eius eſt, dum ex ipſo ſit, poteſt tale quid eſſe, quale & ipſe
ex quo eſt, & cuius eſt. Et ideo ſpiritus Dei Deus, & Sermo Dei Deus, quia ex Deo, non ta-
men ipſe ex quo eſt. Quòd ſi Deus Dei tanquam ſubſtantiua res, non erit ipſe Deus, ſed
c Luc. 1. hactenus Deus, quia ex ipſius Dei ſubſtantia, quâ & ſubſtantiua res eſt, & vt portio aliqua
35. d Luc. 2. totius. Multò magis [c] *virtus altiſsimi*, non erit ipſe altiſſimus, quia nec ſubſtantiua res eſt
49. quod eſt ſpiritus, ſicut nec ſapientia, nec prouidentia; & hæc enim ſubſtantiæ non ſunt,
e Matth. ſed accidentia vniuſcuiuſque ſubſtantiæ. Virtus ſpiritui accidit, nec ipſa erit ſpiritus. His
4. 3. itaque rebus quodcunque ſunt, ſpiritu Dei & Sermone & virtute collatis in virginem,
f Marc. 1. quod de ea naſcitur, filius Dei eſt. Hoc ſe & in iſtis Euangeliis ipſe teſtatur ſtatim à pue-
24. Matth. 16 ro: [d] *Non ſcitis*, inquit, *quòd in Patris mei me eſſe oportet?* Hoc & ſatanas eum in tentationi-
17. bus nouit, [e] *Si filius Dei es.* Hoc & exinde dæmonia confitentur, [f] *Scimus qui ſis, filius Dei.*
g Matth. Patrem & ipſe adorat. Chriſtum ſe Dei à Petro agnitum non negat. Inſultans in ſpiritu
11. 25. 26. ad Patrem: [g] *Confiteor*, inquit, *tibi Pater, quòd abſconderis hæc à ſapientibus.* Hîc quoque Pa-
& 27. trem nemini notum niſi filio adfirmat. Et Patris filium confeſſurum confeſſores, & ne-
Matth. 10 gaturum negatores ſuos apud Patrem; inducens parabolam filij, non patris in vineam miſſi
32. poſt aliquot ſeruos, & occiſi à malis ruſticis, & à patre defenſi; ignorans & ipſe diem &
Matth. 21 horam vltimam ſoli Patri notam; diſponens regnum diſcipulis, quomodo & ſibi diſpoſi-
37. Matt. 24. tum dicit à Patre; habens poteſtatem legiones Angelorum poſtulandi ad auxilium à Pa-
36. tre ſi vellet; exclamans quòd ſe Deus reliquiſſet, in Patris manibus ſpiritum ponens; &
Luc. 22. poſt reſurrectionem ſpondens miſſurum ſe diſcipulis promiſſionem Patris; & nouiſſimè
29. mandans, vt tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, non in vnum. Nam
Matt. 26. nec ſemel, ſed ter ad ſingula nomina, in perſonas ſingulas tinguimur.
27.

Matt. 28. 19. 11. *In Trinitate, Pater cum Filio duos facit, Perſonâ, non ſubſtantiâ. cont. Prax. cap. 19. in f.*

SI filium nolunt ſecundum à Patre reputari, ne ſecundus, duos faciat deos dici; oſtendimus etiam duos, deos in ſcriptura relatos, & duos dominos; & tamen ne de iſto ſcandalizentur, rationem reddidimus, quà Dei, non duo dicantur, nec Domini, ſed quà pater, & filius, duo; & hoc non ex ſeparatione ſubſtantiæ, ſed ex diſpoſitione, quum indiuiduum & inſeparatum filium à Patre pronuntiamus; nec ſtatu, ſed gradu alium; qui etſi Deus dicatur, quando nominatur ſingularis, non ideo duos deos faciat, ſed vnum, hoc ipſo quod & Deus ex vnitate Patris vocari habeat.

12. *In Trinitate, Patris & Filij eſt diſtincta perſona: & licet vterque ſpiritus ſit, quia Deus Spiritus eſt, ſolus Filius Chriſtus eſt, & vnctus à Patre. cont. Prax. cap. 27. in f. & 28. in p.*

NOuiſſimè qui filium Dei carnem interpretaris, exhibe qui ſit filius hominis. Aut
a Io. 4. nunquid ſpiritus erit? ſed ſpiritum Patrem ipſum vis haberi; quia [a] *Deus ſpiritus*,
24. quaſi non & Dei ſpiritus: ſicut & [b] *Sermo Deus*, & Dei Sermo. Itaque Chriſtum facis Pa-
b Io. 1. 1. trem, ſtultiſſime, qui nec ipſam vim inſpicias nominis huius, ſi tamen nomen eſt Chri-
CAPVT ſtus, & non appellatio potiùs; vnctus enim ſignificatur. Vnctus autem non magis nomen
XXVIII. eſt, quàm veſtitus, quàm calceatus, accidens nomini res. An tu, ſi ex aliquo argumento
veſtitus quoque vocaretur Ieſus, quomodo Chriſtus ab vnctionis Sacramento, æquè Ie-
ſum filium Dei diceres, veſtitum verò Patrem crederes? Nunc de Chriſto. Si pater Chri-
ſtus eſt, pater vnctus eſt, & vtique ab alio. Aut ſi à ſemetipſo, proba. Sed non ita docent
c Act. 4. Acta Apoſtolorum, in illa exclamatione Eccleſiæ ad Deum, [c] *Conuenerunt enim vniuerſi*
27. *in iſta ciuitate aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxiſti: Herodes & Pilatus cum Na-*
tionibus; ita & filium Dei Ieſum conteſtati ſunt, & filium à Patre vnctum. Ergo Ieſus idem
erit Chriſtus, qui à Patre vnctus eſt; non Pater, qui filium vnxit. Sic & Petrus, Firmiſſimè;
d Act. 4. [d] *Itaque cognoſcat omnis domus Iſraël, quòd & Dominum, & Chriſtum*, id eſt vnctum, *fecerit*
10. *eum Deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis*, Ioannes autem etiam, [e] *Mendacem notat eum,*
e 1. Io. 2. *qui negauerit Ieſum eſſe Chriſtum: contrà de Deo natum omnem, qui crediderit Ieſum eſſe Chri-*
22. f 1. Io. 1. 3 *ſtum*: Propter quod & hortatur vt credamus nomini filij eius Ieſu Chriſti, [f] *vt ſcilicet com-*
munio ſit nobis cum Patre, & Filio eius Ieſu Chriſto. Sic & Paulus vbique Deum Patrem po-
g Rom. 1. nit, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cùm ad Romanos, ſcribit, [g] *Gratias agit Deo*
8. *per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Cùm ad Galatas, [h] *non ab hominibus ſe Apoſtolum præ-*
h Gal. 1. *fert, nec per hominem; ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem.* Et habes tota inſtrumenta
1. eius, quæ in hunc modum pronuntiant, & duos proponunt, Deum Patrem, & Dominum
noſtrum Ieſum Chriſtum filium Patris, & Ieſum ipſum eſſe Chriſtum, in altero quoque
nomine Dei filium. Nam exinde eo iure, quo vtrumque nomen vnius eſt, id eſt Dei filij,

etiam alterum ſine altero, eiuſdem eſt. Et ſiue Ieſus tantummodò poſitum eſt, intelligitur & Chriſtus; quia Ieſus vnctus eſt. Siue ſolummodò Chriſtus idem eſt Ieſus, quia vnctus eſt Ieſus. Quorum nominum alterum eſt proprium, quod ab Angelo impoſitum eſt; alterum accidens, quod ab vnctione conuenit; dum tamen Chriſtus filius ſit, non Pater. Poſtremò, quàm cæcus eſt, qui nec in Chriſti nomine intelligit alium Deum portendi, ſi Chriſto nomen Patris adſcribat? ſi enim Chriſtus Pater Deus eſt, qui dicit, [i] *Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum; & Deum meum, & Deum veſtrum*; vtique alium Patrem ſuper ſe, & Deum oſtendit. Si item Pater Chriſtus eſt, alius eſt [k] *qui ſolidat tonitruum, & condit ſpiritum, & adnunciat in homines Chriſtum ſuum*. Et ſi [l] *adſtiterunt Reges terræ, & archontes congregati ſunt in vnum, aduerſus Chriſtum ipſius*; alius erit Dominus, contra cuius Chriſtum congregati ſunt reges, & archontes. Et ſi, [m] *hæc dicit Dominus Domino meo Chriſto*; alius erit Dominus qui loquitur ad Patrem Chriſti. Et cùm Apoſtolus ſcribit; [n] *vti Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti det vobis ſpiritum ſapientiæ, & agnitionis*; alius erit Deus Chriſti Ieſu chariſmatum ſpiritualium largitor.

i Io. 20. 17. k Amos 4. 13. l Pſ. 2. 1. m Eſa. 45. 1. n Epheſ. 1. 17.

13. *In Trinitate, Filius, & Sermo à Patre; & Spiritus ab vtroque prolatus dicitur, non ſubſtantiâ, ſed perſonâ ſeparatus: nec minor eſſentiâ, ſed poſterior miſsionis ordine.*
tom. Prax. cap. 8. per totum. & 9. ad f.

SI qui putauerit me προβολὴν aliquam introducere, id eſt, prolationem rei alterius ex altera, quod facit Valentinus, alium atque alium Æonem de Æone producens; primò quidem dicam tibi, non ideo non vtitur & veritas vocabulo iſto, & re ac cenſu eius, quia & hæreſis vtitur; immò hæreſis potiùs ex veritate accepit, quod ad mendacium ſuum strueret. Prolatus eſt Sermo Dei an non? Hîc mecum gradum fige. Si prolatus eſt, cognoſce probolam veritatis, & viderit hæreſis ſi quid de veritate imitata eſt. Iam nunc quæritur, quis quomodo vtatur aliquâ re, & vocabulo eius. Valentinus probolas ſuas diſcernit & ſeparat ab auctore; & ita longè ab eo ponit, vt Æon patrem neſciat. Denique, deſiderat noſſe, nec poteſt; immò & penè deuoratur, & diſſoluitur in reliquam ſubſtantiam. Apud nos autem [a] *ſolus filius Patrem nouit*, & ſinum Patris ipſe expoſuit, & omnia apud Patrem audiuit & vidit; & quæ mandatus eſt à Patre, ea & loquitur. Nec ſuam, ſed Patris perfecit voluntatem, quam de proximo, immò de initio nouerat. [b] *Quis enim ſcit quæ ſint in Deo, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt?* Sermo autem ſpiritu ſtructus eſt, & vt ita dixerim, Sermonis corpus eſt ſpiritus. Sermo ergo & in Patre ſemper, ſicut dicit, [c] *Ego in Patre*. Et apud Deum ſemper, ſicut ſcriptum eſt, [d] *Et Sermo erat apud Deum*. Et nunquam ſeparatus à Patre, aut alius à patre; quia, [e] *Ego & pater vnum ſumus*. Hæc erit probola veritatis, cuſtos vnitatis, quâ prolatum dicimus filium à Patre, ſed non ſeparatum. Protulit enim Deus Sermonem, quemadmodum etiam Paracletus docet, ſicut radix fruticem, & fons fluuium, & ſol radium. Nam & iſtæ ſpecies probolæ ſunt earum ſubſtantiarum, ex quibus prodeunt. Nec dubitauerim filium dicere, & radicis fruticem, & fontis fluuium, & ſolis radium; quia omnis origo parens eſt; & omne quod ex origine profertur, progenies eſt: multò magis Sermo Dei, qui etiam propriè nomen filij accepit: nec frutex tamen à radice, nec fluuius à fonte, nec radius à ſole diſcernitur, ſicut nec à Deo Sermo. Igitur ſecundùm horum exemplorum formam, profiteor me duos dicere; Deum, & Sermonem eius, Patrem & filium ipſius. Nam & radix & frutex duæ res ſunt, ſed coniunctæ. Et fons & flumen duæ ſpecies ſunt, ſed indiuiſæ. Et ſol & radius duæ formæ ſunt, ſed cohærentes. Omne quod prodit ex aliquo, ſecũdum ſit eius neceſſe eſt de quo prodit, non ideo tamen eſt ſeparatum. Secundus autem vbi eſt, duo ſunt. Et tertius vbi eſt, tres ſunt. Tertius enim eſt Spiritus, à Deo, & filio, ſicut tertius à radice fructus ex frutice. Et tertius à fonte, riuus ex flumine. Et tertius à ſole, apex ex radio. Nihil tamẽ à matrice alienatur, à qua proprietates ſuas ducit. Ita Trinitas per conſertos & connexos gradus à Patre decurrens, & Monarchiæ nihil obſtrepit, & œconomiæ ſtatũ protegit. Hanc me regulam profeſſum, quâ inſeparatos ab alterutro Patrẽ & Filium & Spiritũ teſtor, tene vbique; & ita, quid quomodo dicatur, agnoſces. Ecce enim dico alium eſſe Patrem, & alium filium, & alium Spiritum. Malè accipit idiotes quiſque aut peruerſus hoc dictum, quaſi diuerſitatem ſonet, & ex diuerſitate ſeparationem protendat, Patris & Filij & Spiritus. Neceſſitate autem hoc dico, cùm eundem Patrem & Filium & Spiritum contendunt, aduersùs œconomiam Monarchiæ adulantes, non tamen diuerſitate alium filium à Patre, ſed diſtributione; nec diuiſione alium, ſed diſtinctione; quia non ſit idem Pater & Filius, vel modulo alius ab alio. Pater enim tota ſubſtantia eſt; filius verò deriuatio totius, & portio, ſicut ipſe profitetur, [f] *Quia Pater maior me eſt*. A quo [g] *& minoratus* canitur in Pſalmo, *Modicum quid citra angelos*. Sic & Pater alius à filio, dum filio maior; dum alius qui generat, alius qui generatur; dum alius qui mittit, alius qui mittitur; dum alius qui facit, alius per quem fit. Benè quod & Dominus vſus hoc verbo in perſona Pa-

a Matth. 10. 32. Io. 1. 18. Io. 8. 28. 38. Io. 6. 38. b 1. Cor. 2. 11. c Io. 14. 10 d Io. 1. 1. e Io. 10. 30. CAP. IX. f Io. 14. 28. g Pſ. 8. 6.

h Io. 14. 16. racleti, non diuiſionem ſignificauit, ſed diſpoſitionem: [h] *Rogabo* enim, inquit, *Patrem, & alium aduocatum mittet vobis, ſpiritum veritatis.* Sic alium à ſe Paracletum, quomodo & nos à Patre alium filium, vt tertium gradum oſtenderet in Paracleto, ſicut nos ſecundum in filio, propter œconomiæ obſeruationem. Ipſum quod Pater & filius dicuntur, nonne aliud ab alio eſt?

IN TRINITATE. 10. 11. 12. 13. SCHOL.

QVEM PATREM CREDIS. *Eandem cum Filio perſonam.* VICE PATRIS, *ſupra dixerat.* Vicarium Patris filium. ET PATREM AGRICOLAM. *Certè diſtinctam perſonam ſuam à Patre probat dum ait: Io. 15. 1.* Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt. *Et præterea conuincit Praxeam quòd filius leuatis in cælum oculis diſcipulos ſuos Patri commendauit. Io. 7. 1.* Subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater venit hora clarifica filium tuum, &c. *Et verſu 9.* Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo: ſed pro his quos dediſti mihi: quia tui ſunt, &c. AD QVID. *Vt quid.* IN MANIBVS. In manus tuas commendo ſpiritum meum. EXPOSITA, *depoſita.* NECESSITATE. *Congruente conditioni viatoris & Redemptoris.* PATREM SE. *Si fuiſſet eadem perſona, vt vult Praxeas.* TAM FIDELI. *Magdalena, non curioſitate fœmineâ quærenti, nec incredulitate ſimili Thomæ.* NE CONTIGERIS. *Io. 20. 17.* Noli me tangere, nondum enim aſcendi, &c. SERMO *Verbum Incarnatum.* CLAVSVLA EVANGELII. *Non quòd ſit verſus extremus vltimi capitis, ſed penultimi, quo ſic concludit Ioannes:* Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus Filius Dei: & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. EIVSDEM PATRIS, *qui ſit ſimul & confusè Pater & Filius.* SPIRITVS DEI. *Dei Filius.* DEVS EST. *Scilicet Pater vt volunt Praxeani.* QVOD SI ESSET. *Supple perſona Patris & Filij eadem, ſcriptura non tacuiſſet.* INIICERE, *rurſus obiicere.* VEREBATVR. *Archangelus Gabriel, non timuiſſet dicere, ſi verum fuiſſet, Deum Patrem altiſſimum superuenturum in virginem, vt in ea, & ex ea carnem ſumeret; ſed cùm non dixerit abſolutè Deum, ſcilicet Patrem. ſed Dei Spiritum, Filium Deum de Deo, Incarnandum; voluit non totam Trinitatem, ſed eius portionem, ſcilicet filium carnem ſumpturum. Aduerte, vt ſæpe memini, hîc ſumi nomen,* ſpiritus, *pro Diuinitate reſtricta ad perſonam filij.* SPIRITVS SVBSTANTIA. *Hoc nomen Spiritus, ſignificat ſubſtantiam diuinam Verbi, in quantùm Deus ſpiritus eſt; Nomen autem Verbi, perſonam quam operatus eſt ad intra Deus ſpiritus Pater; qui duo vnum ſunt naturâ & Subſtantia; dicente Chriſto,* Ego & Pater vnum ſumus. CÆTERVM. *Si, inquit, Angelus per Spiritum Dei, non ipſum Dei filium, ſed Patrem intellexit, profectò Ioannes ab Angelo diſſentiet; & ille alium dicet Verbum carnem factum, iſte alium carnem futurum.* NON EST IPSE. *Non eſt ipſa perſona Patris, cuius eſt filius.* CVM QVID EX IPSO. *Cùm, inquit, aliqua res ab alia procedit, naturam eius participare poteſt & nomen, vt homo hominis filius, & ignis ab igne genitus, licet non ſit eadem perſona vel ſuppoſitum.* DEVS DEI, *Deus Filius Dei Patris.* TANQVAM SVBSTANTIVA RES, *id eſt, abſolutè, in quantùm Deus eſt, non eſt ipſe Deus, id eſt perſona Dei Patris, ſed in tantùm Deus eſt, in quantum ex Dei Patris ſubſtantia per intellectum genitus.* VT PORTIO. *Crudè dictum; totam enim ſubſtantiam Diuinitatis, & fœcunditatem Patris exhauſit,* In quo plenitudo diuinitatis inhabitat. MVLTÒ MAGIS, *&c. Et hoc crudius, & iuxta Auguſtinum Scholio præcedenti corrigendum; quaſi virtus, potentia, & cætera attributa Dei altiſſimi, ſint quid minus, & non ipſa potiùs ſubſtantia diuina. Sed loquitur ex ſimilitudine humana, in qua aliud eſt ſapientia, aliud natura humana, aliud quod eſt, & aliud* S. Aug.

A *quod habet; in Deo autem virtus Spiritus, id eſt Dei, idipſum eſt quod ipſe Deus Spiritus.* NON SCITIS. *Luc. 2. 49.* Neſciebatis quia in his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? INSVLTANS IN SPIRITV. *Exultans animo. Matth. 11. 25.* Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ: quia abſcondiſti hæc a ſapientibus, &c. NEMINI NOTVM. *ibidem 27.* Et nemo nouit filium niſi Pater: neque Patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare CHRISTVM DEI, *filium.* VT TINGVERENT. *Baptizarent.* TER TINGVIMVR, *trinâ immerſione tunc ſolitâ; ad ſingulas, nominatâ vna perſonâ Trinitatis. Quod ſupra Tertullianus de ſecunda perſona Trinitatis explicuit dictum Gabrielis ad Virginem,* Spiritus ſanctus superueniet B in te, &c. *Patres omnes de perſona Spiritus ſancti explicant, cui ſanctificationis opus tribuitur, & Chriſti conceptio. de quo ſic Auguſtinus homil. 44. vbi virginem Zachariæ opponit, ex incredulitate eundem Gabrielem interrogantis.* Iſti, *inquit,* dicitur, tacebis, quia non credis; illi autem cauſa exponitur, ſilentium non imponitur. Quomodo fiet iſtud, dum virum non cognoſco? Et Angelus profeſſus eſt virgini, ecce quomodo fiet quod quæris: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c. Non timeas æſtum libidinis, ſub tantæ vmbraculo ſanctitatis, &c. Fit homo, & per liberum arbitrium perit homo, & inuenitur homo factus qui fecit, ne periret quem fecit. In principio Verbum Deus apud Deum, per quod C omnia facta ſunt, fit caro: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Caro fit Verbum, ſed caro accedit ad Verbum, non perit in carne Verbum. *Quantùm ad id quod ſupra Tertull. diſtinxit rem ſubſtantiuam, quâ Dei filius Deus eſt, & Pater Deus, ab eſſe relatiuo perſonarum, longè clariùs exponit Auguſtinus quem infra citabimus, nunc ſufficiat ex eodem referre idem eſſe ſubſtantiuè eſſentiam Dei & eius virtutem & potentiam vt doctè probat in verba Ioannis;* Pater, meus quod dedit mihi maius omnibus eſt. Quid, *inquit,* dedit filio Pater maius omnibus, niſi vt ipſe ille eſſet vnigenitus filius? quid eſt ergo quod dedit? iam erat cui daret? an gignendo dedit? nam ſi erat cui daret, vt filius eſſet, aliquando erat, & filius non erat. Abſit vt aliquando Dominus Chri- D ſtus fuerit, & filius non fuerit: de nobis hoc dici poteſt: aliquando filij hominum eramus, filij Dei non eramus. Nos enim filios Dei gratia fecit, illum natura. Quia verò natus eſt, non eſt vt dicas, non erat, antequam natus erat, nunquam enim non natus erat, qui Patri coæternus erat: qui ſapit, capiat, qui non capit, credat; nutriatur, & capiet. Verbum Dei ſemper cum Patre, & ſemper Verbum: & quia Verbum, ideo filius: *quia per intellectum procedit & generatur in ſimilitudinem naturæ genitoris;* ſemper ergo filius, & ſemper æqualis. Non enim creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt, qui ſemper natus eſt de Patre filius, de Deo, Deus; de æterno, coæternus. Pater autem non de filio Deus, filius de Patre Deus: ideo Pater filio, gignendo dedit vt ſibi coæternus eſſet, gignendo dedit, vt æqualis eſſet. Hoc eſt quod maius eſt omnibus. Quomodo vita filius, & habens vitam filius? quod habet, hoc eſt. Tu aliud es, aliud habes. Verbi gratiâ, habes ſapientiam, nunquid tu es ipſa ſapien-

S. Aug. (margin, beside "de quo ſic Auguſtinus homil. 44.")

S. Aug. (margin, beside "Pater, meus quod dedit")

S. Aug. (margin, beside "quia per intellectum procedit")

tia? denique quia non es tu ipſe quod habes, ſi amiſeris quod habes, redis vt non habeas: & aliquando reſumis, aliquando amittis. Quomodo oculus noſter non habet in ſeipſo inſeparabiliter lucem: aperitur & capit, clauditur & amittit. Non ſic eſt Deus Dei filius, non ſic eſt Verbum Patris, non ſic eſt Verbum quod non ſonando tranſit, ſed naſcendo manet. Sic habet ſapientiam, vt ipſe ſit Sapientia, faciatque ſapientes: ſic habet vitam, vt ſit ipſe vita, faciatque viuentes, &c. ſed quia ille cuius eſt Verbum, non eſt de Verbo, Verbum autem de illo eſt cuius eſt Verbum, ideo ait, quod dedit mihi Pater, maius eſt omnibus: id eſt, vt ſim Verbum eius, vt ſim vnigenitus filius eius, vt ſim ſplendor lucis eius, maius eſt omnibus.

11. SI NOLVNT, *Praxeani.* SECVNDVM A PATRE. *Alium, ſiue ſecundam perſonam, gradu diſtinctam proceſſionis, non honoris & maieſtatis.* DVOS DEOS, *ſiue vt ſupra retulit, ex Pſalte, ego dixi Dij eſtis: ſiue quòd & Pater Deus & Dominus, & filius Deus & Dominus in ſcriptura dicantur, non vt duo Dij intelligantur, ſed quia duæ perſonæ ſunt diſtinctæ.* EX VNITATE PATRIS. *Quia iuxta Paulum:* vnus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. VOCARI HABEAT. *Filius ex vno Deo Patre, habet vt Deus vnigenitus Dei filius ſit, & vocetur.*

12. NOVISSIME. *Tu Praxea, qui nuperrimus es, & nouus interpretator nominis filij Dei, quo nomine vis ſignificari carnem aſſumptam à Patre; dic tandem nobis quis ſit ille filius hominis toties inculcatus in Scripturis?* NVMQVID SPIRITVS, *an eum vis eſſe qui ſpiritus dicitur? An fortè illud dictum Chriſti ad Samaritanam,* Deus ſpiritus eſt, *ad Patris perſonam vis reſtringere, quaſi filius Dei non ſit etiam ſpiritus, & Verbum Dei à Ioanne non dicatur Deus? expreſsè quippe dixit:* Et Deus erat Verbum. NON MAGIS NOMEN. *Proprium ſcilicet, ſed tantùm appellatiuum.* ACCIDENS. *Aduentitia res, & non de eſſentia & ſubſtantia rei.* ARGVMENTO, *causâ.* ACTA APOSTOLORVM *cap. 4. 27. ex Pſalmo 2.* Vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt, Domine tu es qui feciſti cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt: qui Spiritu ſancto, per os Patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti: quare fremuerunt gentes, &c. conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis, *Syr. Synagoga,* Iſraël, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt fieri. *De quo breuiter Auguſtinus in Pſal. 2* Vt quid fremuerunt gentes, &c. Pro eo, *inquit,* dictum eſt, vt quid? ac ſi diceretur, fruſtra. Non enim impleuerunt, quod voluerunt, vt Chriſtus extingueretur. Dicitur hoc ergo de perſecutoribus Domini qui in Actibus Apoſtolorum commemorantur. *Non ergo impleuerunt quod voluerunt, ſed quod Deus voluit: nec extinxerunt Chriſti nomen; ſed eius oleum toto orbe effuderunt Apoſtoli, in quibus Paulus ait:* bonus Chriſti odor ſumus in omni loco. S. Aug.

13. PROBOLAM, *prolationem Verbi veritatis, ſiue veri Dei Filij.* CENSV EIVS, *ſubſtantia & medulla ſignificationis.* AB AVCTORE. *Valentinus tot Deorum quot Æonum inuentor, cuiuſdam eorum authorem & Patrem ſupprimit; adeò vt Æon, nullum Patrem agnoſcat. Loquitur autem de Enthymeſi, ſiue Achamoth, ſiue Sophiâ ſecundâ, ex nullo Patre genita, de qua contra Valent. cap. 14 ſuo loco dicendum, quæ longè contraria eſt æterna & vera Sapientia Patris, quæ & Patrem nouit, nec in eum diſſoluitur & confunditur perſonâ, licet ſit eadem cum Patre ſubſtantia.* QVIS ENIM SCIT. *1. Cor. 2. 11.* Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi Spiritus Dei. *Quem locum ſuo ſpeciali more, filio applicat.* SPIRITV STRVCTVS, &c. CORPVS SPIRITVS. *Id eſt Verbum, pro ſubſtantia qua conſtat, habet vt ſit Spiritus, ſicut Pater.* ALIVS A PATRE. *Non ſubſtantia, ſed perſona.* PARACLETVS. *Vel Montanum, vel ipſum Spiritum ſanctum intellige id in ſcriptura docentem.* DISCERNITVR, *ſeparatur.* DEVM ET SERMONEM. *Patrem & Verbum.* A DEO, *Patre.* NIHIL OBSTREPIT, *non repugnat vnitati diuini principatus, & ſeruat ſtatum diſpoſitionis & diſtributionis trium perſonarum.* EVMDEM PATREM. *Tres perſonas in vnam confundentes Praxeani.* VEL MODVLO ALIVS, *tantillùm diuerſus & diſtinctus.* TOTA SVBSTANTIA. *Origo & fons, non quòd plus ſit ſubſtantiæ diuinæ in Patre, quàm in filio & Spiritu ſancto.* PORTIO. *Suprà iam expoſui, crudè dictum: niſi per portionem intelligas perſonam genitam.* MAIOR ME EST. *Origine ſcilicet, non natura vel ætate maior. Sed & Chriſti & Pſaltis dictum, de natura humana Chriſti prorſus intelligendum eſt.* NON DIVISIONEM, *diuerſitatem ſubſtantiæ, ſed perſonæ.* TERTIVM GRADVM. *Perſonam.* IPSVM QVOD. *Eo ipſo quòd.* ALIVD. *Correctiùs,* alius ab alio. *Quod ſupra diſtuli ex Auguſtino nunc refero, tract. 39. in Io. 8.* Filius, *inquit,* Patris eſt Filius; & Pater vtique Filij Pater eſt. Sed Deus de Deo Filius dicitur, lumen de lumine Filius dicitur: Pater dicitur lumen, ſed non de lumine: Pater dicitur Deus, ſed non de Deo, &c. Quamuis ergo ſicut aures Catholicæ ſunt eruditæ in gremio matris Eccleſiæ, nec ille qui eſt Pater, ſit Filius; nec ille qui eſt filius, ſit Pater, nec Spiritus ſanctus Patris & Filij, ſit vel filius vel Pater: tres Deos tamen eſſe non dicimus, quamuis de ſingulis, ſi quæratur, neceſſe eſt de quocumque interrogati fuerimus, Deum eſſe fateamur, &c. Trinitas vnus Deus, Trinitas vna æternitas, vna poteſtas, vna maieſtas, tres perſonæ ſed non tres Dij, &c. Id quod Pater ad ſe eſt, *hoc eſt quantùm ad ſuum eſſe abſolutum,* Deus eſt: quod ad filium eſt, *quantùm ad eſſe relatiuum,* Pater eſt. Quod Filius ad ſeipſum eſt, Deus eſt: quod ad Patrem eſt, filius eſt. Iſta quæ dico poteſtis de ſimilitudinibus agnoſcere quotidianis. Homo, & alter homo, ſi ille ſit pater, ille filius; quod homo eſt, ad ſeipſum eſt: quod pater eſt, ad filium eſt, &c. Pater Deus ad aliquid eſt Pater, id eſt ad filium; & filius Deus ad aliquid eſt filius, id eſt ad Patrem: ſed non quomodo illi duo homines ſunt, ſic iſti duo Dij: quare hoc non ita eſt ibi? quia illud aliud, hoc autem aliud eſt, quia illa diuinitas eſt, hæc humanitas. Eſt ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari non poſſit, vt & numerus ſit, & numerus non ſit: videte enim ſi non quaſi apparet numerus, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, Trinitas. Si tres, qui tres? deficit numerus. Ita Deus nec recedit à numero, nec capitur numero: quia tres ſunt, tanquam eſt numerus: ſi quæris qui tres? non eſt numerus: vnde dictum eſt, magnus Dominus Deus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus. Vbi cogitare cœperis, incipis numerare: vbi numeraueris, quid numeraueris non potes reſpondere. Pater, Pater eſt: Filius, Filius eſt: Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus eſt. Quid ſunt iſti tres? Pater, & Filius & Spiritus ſanctus. Non tres Dij? non. Non tres omnipotentes? non. Non tres mundi Creatores? non. Ergo omnipotens Pater? omnipotens planè. Ergo & Filius non omnipotens? & filius omnipotens planè. Ergo Spiritus ſanctus non omnipotens? & ipſe omnipotens. Tres ergo omnipotentes? non, ſed vnus omnipotens. Hoc ſolo numerum inſinuant, quod ad inuicem ſunt, non quod ad ſe ſunt: quia enim Deus Pater, ad ſe Deus eſt ſimul cum Filio & Spiritu ſancto, non ſunt tres

S. Aug.

S. Aug.

Dij: quia ad ſe eſt omnipotens ſimul cum Filio & Spiritu ſancto, non ſunt tres omnipotentes. Quia verò non ad ſe eſt Pater, ſed ad Filium: nec Filius ad ſe eſt, ſed ad Patrem: nec Spiritus ſanctus ad ſe, in eo quod dicitur Spiritus Patris & Filij, non eſt: *ſupple ad ſe*, quid dicam tres? niſi Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum, vnum Deum, vnum omnipotentem, ergo vnum principium. *Subiicit exemplum ex lib. Actorum 2. vbi tria millia conuerſorum appoſita ſunt corpori Eccleſiæ. Et Act. 4. quinque millia. & concludit.* Attendite ergo fratres, & hîc agno-

S. Aug.

ſcite myſterium Trinitatis, quomodo dicamus, & Pater eſt, & Filius eſt, & Spiritus ſanctus eſt, & tamen vnus Deus eſt. Ecce illi tot millia erant, & cor vnum erant: ecce tot millia erant, & vna anima erant: ſed vbi? in Deo: & quantò magis ipſe Deus? Numquid erro in verbo quando dico duos homines, duas animas, aut tres homines tres animas, aut multos homines, multas animas: rectè vtique dico. Accedant ad Deum, & vna anima eſt omnium. Si accedentes ad Deum, multæ animæ per charitatem vna anima eſt: & multa corda vnum cor; quid agit ipſe fons charitatis in Patre & Filio? nonne ibi magis Trinitas eſt vnus Deus? &c. Si charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, & multas animas facit vnam animam, & multa corda facit vnum cor; quantò magis Pater & Filius, & Spiritus ſanctus Deus vnus, lumen vnum, vnumque principium? *Quid hîc addi poſſit ignoro, ad tenebras Tertulliani in tam obſcuro myſterio, contra Praxeanos & Sa-*

S. Aug.

bellianos illuminandas. De quibus ſic eodem tract. poſt. initium: turbantur, *inquit*, *infidelibus loquens*, quia non illuminantur: cor clauſum habent, quia clauem fidei non habent. Nos ergo fratres fide præcedente quæ ſanat oculum cordis noſtri, quod intelligimus, ſine obſcuritate capiamus, quod non intelligimus, ſine dubitatione credamus. A fundamento fidei non recedamus, vt ad culmen perfectionis veniamus. *Libro autem 7. de Trin. cap. 4. vbi*

S. Aug.

fusè de verborum noſtrorum inopia ad exprimendum myſterium Trinitatis: Cùm, *inquit*, conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum ſenſus quod in ſecretario mentis pro captu tenet de Domino Deo Creatore ſuo, ſiue per piam fidem, ſiue per qualemcùmque intelligentiam, timuit dicere tres eſſentias, ne intelligeretur in illa ſumma æqualitate vlla diuerſitas. Rurſum non eſſe tria quædam, non poterat dicere, quod Sabellius, quia dixit, in errorem lapſus eſt. Certiſſimè quippe & de ſcripturis cognoſcitur, quòd piè credendum eſt, & aſpectus mentis indubitatâ perceptione perſtringitur; & Patrem eſſe, & Filium, & Spiritum ſanctum: nec eumdem Filium eſſe, qui Pater eſt; nec Spiritum ſanctum eumdem eſſe, vel Patrem vel Filium. Quæſiuit quid tria diceret, & dixit ſubſtantias, ſiue perſonas; *capite 6. tres hypoſtaſes, tria proſopa dixit*, quibus nominibus non diuerſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem: vt non ſolùm ibi vnitas intelligatur, ex eo quod dicitur vna Eſſentia: ſed & Trinitas, ex eo quod dicuntur tres ſubſtantiæ vel perſonæ. *Poſtea dicit abſurdum eſſe vt ſubſtantia relatiuè dicatur cap. 5.* Res, *inquit*, mutabiles, neque ſimplices, propriè dicuntur, ſubſtantiæ. Deus autem ſi ſubſiſtit, vt ſubſtantia propriè dici poſſit, ineſt in eo aliquid tanquam in ſubiecto, & non eſt ſimplex, cui hoc ſit eſſe quod illi eſt, & quidquid aliud de illo ad illum dicitur, ſicut magnus, omnipotens, bonus, & ſi quid huiuſmodi de Deo non incongruè dicitur. Nefas eſt autem dicere, vt ſubſiſtat, & ſubſit Deus bonitati ſuæ, atque illa bonitas non ſubſtantia ſit, vel potiùs eſſentia, neque ipſe Deus ſit bonitas ſua, ſed in illo ſit tanquam in ſubiecto. Vnde manifeſtum eſt, Deum abuſiuè ſubſtantiam vocari, vt nomine vſitatiore intelligatur eſſentia, quod verè ac propriè dicitur: ita vt fortaſſè ſolùm Deum dici oporteat eſſentiam. Eſt enim verè ſolus, quia incommutabilis eſt, idque nomen ſuum famulo ſuo Moyſi enuntiauit, cùm, ait, Ego ſum qui ſum: &, dices ad eos, qui eſt, miſit me ad vos. Sed tamen ſiue eſſentia dicatur, quod propriè dicitur, ſiue ſubſtantia, quod abuſiuè, vtrumque ad ſe dicitur, non relatiuè ad aliquid. Vnde, hoc eſt Deo eſſe, quod ſubſiſtere: & ideo ſi vna eſſentia Trinitas, vna etiam ſubſtantia; fortaſſis igitur commodiùs dicuntur tres perſonæ, quàm tres ſubſtantiæ, &c.

S. Aug.

14. *Trinitas perſonarum probatur ex Scriptura, maximè ex formatione hominis. cont. Prax. cap. 11. in f. & 12. ad m.*

HÆc pauca de multis. Nec enim adfectamus vniuerſas ſcripturas euoluere, cùm & in ſingulis capitulis plenam maieſtatem & auctoritatem conteſtantes, maiorem congreſſum in retractatib. habeamus. His itaque paucis, tamen manifeſtè diſtinctio Trinitatis exponitur. Eſt enim ipſe qui pronuntiat, ſpiritus, & Pater ad quem pronuntiat, & filius de quo pronuntiat. Sic & cetera quæ nunc ad Patrem de Filio, vel ad filium, nunc ad filium de patre, vel ad patrem; nunc ad Spiritum pronuntiantur; vnamquamque per-

Cap. XII.

ſonam in ſua proprietate conſtituunt. Si te adhuc numerus ſcandalizat Trinitatis, quaſi non connexæ in vnitate ſimplici, interrogo quomodo vnicus & ſingularis pluraliter loquitur? [a] *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; cùm debuerit dixiſſe, Faciam hominem ad imaginem & ſimilitudinem meam: vtpote vnicus & ſingularis. Sed & in ſequentibus, [b] *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis.* fallit aut ludit; vt cùm vnus, & ſolus, & ſingularis eſſet, numeroſè loqueretur: aut nunquid angelis loquebatur, vt Iudæi interpretantur, quia nec ipſi filium agnoſcunt; an quia ipſe erat Pater, Filius, ſpiritus, ideo pluralem ſe præſtans, pluraliter ſibi loquebatur? Immò quia iam adhærebat illi filius, ſecunda perſona, Sermo ipſius; & tertia, Spiritus in Sermone, ideo pluraliter pronuntiauit, *Faciamus*, &, *Noſtram*, &. *Nobis.* Cum quibus enim faciebat hominem, & quibus faciebat ſimilem? cum filio quidem, qui erat induturus hominem; Spiritu verò, qui erat ſanctificaturus hominem, quaſi comminiſtris & arbitris, ex vnitate Trinitatis loquebatur. Denique, ſequens ſcriptura diſtinguit inter perſonas. [c] *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum.* Cur non, ſuam, ſi vnus qui faciebat, & non erat, ad cuius faciebat? Erat

[a] Gen. 1. 26.
[b] Gen. 3. 22.
[c] Gen. 1. 27.

autem

autem ad cuius imaginem faciebat: ad filij ſcilicet; qui homo futurus certior & verior, imaginem ſuam fecerat dici hominem, qui tunc de limo formari habebat, imago veri & ſimilitudo.

TRINITAS PERSONARVM. 14. SCHOL.

CONGRESSVM IN RETRACTATIBVS. *Ampliorem diſputationis materiam contra Praxeanos habeamus in tractatibus aduerſus eos ſuſceptis.* EST IPSE SPIRITVS. *Qui Scriptoribus ſacris, tam de ſe, quàm de Patre & Filio ſcribenda dictauit.* IN VNITATE SIMPLICI. *Eiuſdem indiuiſæ Eſſentiæ.* AN QVIA IPSE ERAT PATER. *Vt vult Praxeas, confundens perſonas.* NEC IPSE FILIVM. *Supple incarnatum: aliàs Iudæi non negant filium.* SPIRITVS IN SERMONE. *Quem ſimul cum Verbo & Filio ſuo tanquam vnicum principium produxit.* MINISTRIS. *Cooperatoribus.* AD CVIVS, *ſcilicet imaginem.* HOMO FVTVRVS CERTIOR. *Exemplar & formam primi hominis, ſecundùm humanitatem & carnem, vult fuiſſe Chriſtum Dei & hominis filium. Quod ipſe, quòd legerim, vnicus Tertullianus ſenſit. Vnde, cùm exemplar ſit quid certius & perfectius, re facta ad exemplar, vtpote cauſa exemplaris nobilior eſt effectu, ſic Chriſti humanitas certior & verior eſt, quàm ipſe Adam, qui imago & ſimilitudo, ad tantum exemplar efformatus eſt. Quod maximè facit ad Marcionis & Manichæi errorem conuincendum, contra veram Chriſti carnem dogmatizantium. Cæterùm exertè contra Praxeam, probat hoc Geneſis loco Trinitatem perſonarum communi vſu Patrum. Auguſtinum vnicum referam. Libro 3. de Gen. ad lit. cap. 19.* S. Aug. Non, *inquit*, indifferenter accipiendum, quod in aliis operibus dicitur, dixit Deus, fiat: hîc autem dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; ad inſinuandum ſcilicet, vt ita dicam, pluralitatem perſonarum, propter Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. C Quam tamen Deitatis vnitatem intelligendam ſtatim admonet dicens, & fecit Deus hominem ad imaginem Dei: non quaſi Pater ad imaginem Filij, *in quo diſſentit à Tertulliano*, aut filius ad imaginem Patris: alioquin non verè dictum eſt ad imaginem noſtram, ſi ad Patris ſolius, aut Filij ſolius imaginem factus eſt homo: ſed ita dictum eſt, fecit Deus ad imaginem Dei, tanquam diceretur, fecit Deus ad imaginem ſuam. Cùm autem nunc dicitur, ad imaginem Dei, cùm ſuperius dictum ſit ad imaginem noſtram: ſignificatur quòd non id agat illa pluralitas perſonarum, vt plures Deos vel dicamus, D vel intelligamus; ſed Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, propter quam Trinitatem dictum eſt, ad imaginem noſtram: vnum accipiamus Deum, propter quod dictum eſt, ad imaginem Dei. *De eo autem quod habet hîc Tertullianus.* Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis: *lib. 11. de Gen. ad lit.* S. Aug. *cap. 39.* Non aliter, *inquit*, intelligendum eſt quod ait, vnus ex nobis, niſi propter Trinitatem numerus pluralis accipiatur: ſicut dictum erat, faciamus hominem; ſicut etiam Dominus de ſe & de Patre: veniemus ad eum & manſionem apud eum faciemus. Replicatum eſt igitur in caput ſuperbi, quo exitu concupiuerit quod à ſerpente ſuggeſtum eſt: eritis ſicut dij: ecce, inquit, Adam factus eſt, E &c. verba enim ſunt hæc Dei, non tam huic inſultantis, quàm cæteros ne ita ſuperbiant, deterrentis, &c. Quid aliud intelligendum niſi exemplum timoris incutiendi eſſe propoſitum, quod non ſolùm non fuerit factus, qualis fieri voluit, ſed nec illud quod factus fuerat conſeruauit? *De imagine autem Dei in homine in quo conſiſtat, paucis explicat lib. 11. de Ciuit. cap. 26.* Et nos quidem, *inquit*, in S. Aug. nobis, tametſi non æqualem, imò valde longè di-

A ſtantem, neque coæternam, & quò breuiùs totum S. Aug. dicatur, non eiuſdem ſubſtantiæ cuius eſt Deus, tamen quâ Deo nihil ſit in rebus ab eo factis naturâ propius, imaginem Dei, hoc eſt ſummæ illius Trinitatis agnoſcimus, adhuc reformatione perficiendam, vt ſit etiam ſimilitudine proxima. *Vnde & Ioannes, ſimiles, inquit, illi erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.* Nam & ſumus, & nos eſſe nouimus, & noſtrum eſſe ac noſſe diligimus, &c. *& lib. 12. de Trin. c. 6. videt cum Tertulliano per imaginem Dei intelligentes filium, vt probent filium eſſe Deum.* Si enim, S. Aug. *inquit*, Pater fecit ad imaginem filij, ita vt non ſit homo imago Patris & Filij, diſſimilis eſt Patri Filius, ſi autem pia fides docet, ſicuti docet, filium eſſe B ad æqualitatem eſſentiæ ſimilem Patri, quod ad ſimilitudinem filij factum eſt, neceſſe eſt etiam ad ſimilitudinem Patris factum ſit. Deinde ſi hominem Pater, non ad ſuam, ſed ad filij fecit imaginem, cur non ait, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem tuam? ſed ait, noſtram; niſi quia Trinitatis imago fiebat in homine, vt hoc modo eſſet homo imago vnius veri Dei, quia ipſa Trinitas vnus verus Deus eſt. *& libro 14. de Trinit. c. 18. probat in corpore nos habituros imaginem & ſimilitudinem in gloria filij Dei, in anima autem totius Trinitatis perfecta viſione, cùm enim ex 1. Io. 3. dixiſſet:* Scimus autem quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. *ſic con-* S. Aug. *cludit:* hinc apparet tunc in iſta imagine Dei fieri C plenam eius ſimilitudinem, quando eius plenam perceperit viſionem. *Supra dixerat ex Paulo, nos autem reuelatâ facie gloriam Domini contemplantes in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam: & ſubiicit, locum Ioannis de gloria corporum poſſe intelligi iuxta Paulum dicentem oportere conformes fieri imagini filij, vt portemus imaginem cæleſtis.* Et in hac quippe, inquit, *immortalitate corporis* ſimiles erimus Deo, S. Aug. ſed tantummodo filio, quia ſolus in Trinitate corpus accepit, &c. *capite igitur 18.* At verò, *inquit*, illa S. Aug. imago de qua dictum eſt, faciamus hominem, &c. quia non dictum eſt, ad meam, vel ad tuam, ad imaginem Trinitatis factum hominem credimus. D *Lib. autem 10. de Trinit. cap. 11. in vnitate animæ, & potentiarum eius Trinitate ponit imaginem Trinitatis.* S. Aug. Hæc, *inquit*, tria, memoria, intelligentia, voluntas, quoniam non ſunt tres vitæ, ſed vna vita, nec tres mentes, ſed vna mens, conſequenter vtique, nec tres ſubſtantiæ ſunt, ſed vna ſubſtantia. Memoria quippe quòd, *id eſt in quantùm*, vita, & mens, & ſubſtantia dicitur, ad ſeipſam dicitur. Quòd verò memoria dicitur, ad aliquid relatiuè dicitur. Hoc de intelligentia quoque, & de voluntate dixerim. Et intelligentia quippe, & voluntas ad aliquid dicuntur. Vita eſt autem vnaquæque ad ſeipſam, & mens, & eſſentia. Quocirca tria hæc eò ſunt vnum, quò vna vita, vna mens, vna eſſentia, & quidquid aliud E ad ſeipſa ſingula dicuntur, etiam ſimul, non pluraliter, ſed ſingulariter dicuntur. Eò verò tria, quò ad ſe inuicem referuntur: quæ ſi æqualia non eſſent, non ſolùm ſingula ſingulis, ſed etiam omnibus ſingula, non vtique ſe inuicem caperent. Neque enim tantùm à ſingulis ſingula, verùm etiam à ſingulis omnia capiuntur. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminiſſe: & volo me velle, & meminiſſe, & intelligere, to-

tamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem ſimul memini. *Quæ omnia facile eſt applicare eſſentiæ Diuinæ vnitati, perſonarum diſtinctioni, & æqualitati. Sed altiùs erigit hanc imaginem à ſtatu naturæ, ad ſtatum gratiæ. lib. 14. de Trinit. cap. 12.*
S. Aug. Hæc, *inquit*, trinitas mentis non propterea Dei eſt imago, quia ſui meminit mens, & intelligit, ac diligit ſe, ſed quia poteſt etiam meminiſſe, & intelligere, & amare à quo facta eſt; quod cùm facit, ſapiens ipſa fit; ſi autem non facit, etiam cùm ſui meminit, ſeſéque intelligit ac diligit, ſtulta eſt. Meminerit itaque Dei ſui, ad cuius imaginem facta eſt, eumque intelligat atque diligat. A Quod vt breuiùs dicam, colat Deum, non factum, cuius ab eo capax eſt facta, & cuius particeps eſſe poteſt: propter quod ſcriptum eſt Iob. 28. Ecce Dei cultus, eſt ſapientia: & non ſuâ luce, ſed ſummæ illius lucis participatione ſapiens erit, atque vbi æterna, ibi beata regnabit, &c. Magna itaque hominis miſeria eſt, cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe. In quo enim eſt, proculdubio ſine illo non eſt: & tamen ſi eius non meminit, eumque non intelligit, nec diligit, cum illo non eſt.

15. *Trinitas perſonarum poſt Chriſtum Incarnatum notior facta quàm in veteri lege. cont. Prax. c. 30. in f. & 31. per totum.*

1. Cor. 15. 3. FIlius & moritur, & reſuſcitatur à Patre, ſecundùm ſcripturam. Filius aſcendit in ſu-
Io. 3. 13. periora cœlorum, qui & deſcendit in interiora terræ: hic ſedet ad dexteram Patris,
Marc. 16. 19. non Pater ad ſuam. Hunc videt Stephanus cùm lapidatur, adhuc ſtantem ad dexteram
Dei, vt exinde ſeſſurum, [a] *donec ponat illi Pater omnes inimicos ſub pedibus ſuis.* Hic & ven-
Act. 7. 55. turus eſt rurſus ſuper nubes cœli, talis, qualis & aſcendit. Hic interim acceptum à Pa-
a Pſ. 109. 2. tre munus effudit Spiritum ſanctum, tertium nomen diuinitatis, & tertium gradum ma-
ieſtatis, vnius prædicatorem monarchiæ, ſed & œconomiæ interpretatorem, ſi quis ſer-
Act. 1. 11. mones nouæ propheriæ eius admiſerit, & deductorem omnis veritatis, quæ eſt in Patre,
Act. 2. 2. & Filio, & Spiritu ſancto, ſecundùm Chriſtianum Sacramentum. Ceterùm, Iudaïcæ
CAPVT XXXI. fidei iſta res, ſic vnum Deum credere, vt filium adnumerare ei nolis, & poſt filium, ſpi-
ritum. Quid enim erit inter nos & illos, niſi differentia iſta? Quod opus Euangelij, quæ
b Matth. eſt ſubſtantia noui Teſtamenti, ſtatuens [b] *Legem & Prophetas vſque ad Ioannem*, ſi non
11. 13. exinde Pater, & Filius, & Spiritus, tres crediti, vnum Deum ſiſtunt? Sic Deus voluit no-
uare Sacramentum, vt noue vnus crederetur per filium & ſpiritum, vt coràm iam Deus
in ſuis propriis nominibus & perſonis cognoſceretur, qui & retrò per Filium & Spiritum
1. Io. 2. 22. prædicatus non intelligebatur. Viderint igitur Antichriſti, qui negant Patrem & filium.
Negant enim Patrem, dum eundem filium dicunt; & negant filium, dum eundem Pa-
1. Io. 4. 15. trem credunt, dando illis quæ non ſunt, auferendo quæ ſunt. Qui verò confeſſus fuerit
c 1. Io. 5. 11 Chriſtum Filium Dei, non Patrem, Deus in illo manet, & ipſe in Deo. [c] *Nos credimus*
12. *teſtimonio Dei, quo teſtatus eſt de filio ſuo, Qui filium non habet, nec vitam habet.* Non habet
autem filium, qui eum alium quàm filium credit.

16. *Et cont. Prax. cap. 13. in f.*

VBi venit Chriſtus, & cognitus eſt à nobis, quòd ipſe ſit qui numerum retrò fece-
rat, factus ſecundus à Patre, & cum ſpiritu tertius, & iam Pater per ipſum pleniùs
manifeſtatus, redactum eſt iam nomen Dei & Domini in vnionem. vt quia Nationes à
multitudine idolorum tranſirent ad vnicum Deum, & differentia conſtitueretur inter
cultores vnius, & plurimæ diuinitatis. Nam & lucere in mundo Chriſtianos oportebat
a Epheſ. 5. 8. vt [a] *filios lucis*, lumen mundi vnum, & Deum, & Dominum colentes, & nominantes. Ce-
terùm, ſi ex conſcientia quâ ſcimus Dei nomen, & Domini, & Patri, & Filio, & Spiritui
conuenire, deos & dominos nominaremus, extinxiſſemus faces noſtras, etiam ad marty-
ria timidiores, quibus euadendi quoque pateret occaſio, iurantibus ſtatim per deos &
dominos, vt quidam hæretici, quorum dij plures. Itaque deos omnino non dicam, nec
Rom. 1. 1. dominos; ſed Apoſtolum ſequar, vt ſi pariter nominandi fuerint Pater, & Filius, Deum
Patrem appellem, & Ieſum Chriſtum Dominum nominem. Solum autem Chriſtum po-
b Rom. 9. 5. tero Deum dicere, ſicut idem Apoſtolus. [b] *Ex quibus Chriſtus, qui eſt*, inquit, *Deus ſuper
omnia benedictus in æuum omne.* Nam & radium ſolis, ſeorſum ſolem vocabo; ſolem autem
nominans cuius eſt radius, non ſtatim & radium ſolem appellabo. Nam etſi ſoles duos
non faciam, tamen & ſolem & radium eius tam duas res, & duas ſpecies vnius indiuiſæ
ſubſtantiæ numerabo, quàm Deum & Sermonem eius, quàm Patrem & Filium.

17. *Trinitas perſonarum in baptiſmo declarata. cont. Prax. cap. 26. in f. V. ſup. num. 10.*

TRINITAS PERSONARVM. 15. & 16. SCHOL.

FILIVS MORITVR. 1. *Cor.* 15. 3. Tradidi vobis in primis, quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm ſcripturas. RESVSCITATVR A PATRE. *Act.* 2. 24. Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni. IN INTERIORA. Quid eſt quod aſcendit,

niſi quia deſcendit in inferiores partes terræ? ADHVC STANTEM. *Quaſi non ſederit ad dexteram Patris niſi poſt viſionem Stephani, cùm Marci 16. 19. coniunctim dicatur:* aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei. QVALIS ASCENDIT. *Act. 1. 11.* Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. ACCEPTVM A PATRE. *Iuxta Pſaltem*; accepiſti dona in hominibus. *Id eſt inter homines homo, plenus Spiritus donis, effudit ea in Apoſtolos. Vel quia, vt accepit à Patre vt Filius eſſet, ſic accepit vt eſſet cum eo vnicum Spiritus ſancti principium.* TERTIVM NOMEN, GRADVM. *Non quòd ſit inferior Spiritus ſanctus; ſed refert ad ordinem proceſsionis. Eodem quippe gradu maieſtatis incedit nomine Dei clarus, & tertia perſona Trinitatis, qui per Apoſtolos & linguas eis datas vnicum Deum, & Monarcham, & Dominum vniuerſi prædicauit, & trium perſonarum diſtinctionem per eoſdem interpretatus eſt.* NOVÆ PROPHETIÆ. *Hic nomine ſuum Prophetam Montanum inſinuat, quem vult pro Apoſtolis deduxiſſe homines in cognitionem omnis veritatis. Sed ego eum non deductorem, ſed ſeductorem cum Eccleſia voco.* SACRAMENTVM. *Fides myſterium, quod in baptiſmo profitemur per Symbolum Apoſtolicum.* IVDAICÆ FIDEI. *Iudæorum, inquit, eſt, ſic in vnum Deum credere, vt explicitè in filium & Spiritum ſanctum non credant, quòd olim obſcurè in lege & Prophetis latebat, nunc autem in hoc diſcernimur à Iudæis, quòd poſt Chriſti & Spiritus ſancti aduentum, apertè & explicitè credimus vnicum Deum ſubſiſtentem in tribus perſonis.* NOVARE SACRAMENTVM. *Nouam legem veteri ſubſtituere, cuius vmbras & figuras impleuit.* VT CORAM. *Apertè & explicitè docente filio & Spiritu ſancto, vnus Deus in tribus perſonis crederetur, quem idem filius Verbum Patris, & Spiritus ſanctus obſcurè loquebatur in Prophetis.* VIDERENT ANTICHRISTI. *1. Io. 2. 22* Quis eſt mendax, niſi is qui negat quoniam Ieſus eſt Chriſtus? hic eſt Antichriſtus; qui negat Patrem, & Filium. *Syr. clarius: negat & filium*, omnis qui negat filium, nec Patrem habet: qui confitetur filium, & Patrem habet. *Apertiùs Syriaca:* & qui negat filium, is ne in Patrem quidem credit. Qui confitetur filium, & Patrem quoque confitetur. QVI VERÒ CONFESSVS. *1. Io. 4. 15.* Quiſquis confeſſus fuerit quoniam Ieſus eſt Filius Dei, Deus in eo manet & ipſe in Deo. NOS CREDIMVS. *1. Io. 5. 9.* Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt: quoniam hoc eſt teſtimonium Dei, quod maius eſt: quoniam teſtificatus eſt de filio ſuo, &c. & hoc eſt teſtimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius eſt. Qui habet filium, *id eſt credit in filium*, habet vitam: qui non habet filium, vitam non habet. *Et quoniam nihil expreſſius in noua lege habemus de Trinitate quàm in baptiſmo Chriſti, vbi vox Patris Filio atteſtatur, & Spiritus ſpecie columbæ ſuper eum ſedens. Accipe ex 1. Io. 5. 6. præcedentia verba:* hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem, Ieſus Chriſtus: non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine. Et Spiritus eſt qui teſtificatur quoniam Chriſtus eſt veritas. Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & ſanguis: & hi tres vnum ſunt. Si teſtimonium hominum, &c. *Præclarè Auguſtinus hunc locum elucidat, to. 6. lib. 3. cont. Maximinum Arrianorum Epi-*
S. Aug. *ſcopum cap. 22.* Sanè, *inquit*, falli te nolo in epiſtola Ioannis Apoſtoli, vbi ait, tres ſunt teſtes, Spiritus, aqua, & ſanguis, & tres vnum ſunt: ne fortè dicas ſpiritum, aquam, & ſanguinem, diuerſas eſſe ſubſtantias, & tamen dictum eſſe, tres vnum ſunt, &c. hæc enim Sacramenta ſunt, in quibus
A non quid ſint, ſed quid oſtendant ſemper attenditur, quoniam ſigna ſunt rerum, aliud exiſtentia, & aliud ſignificantia. Si ergo illa quæ his ſignificantur, intelliguntur, ipſa inueniuntur, vnius eſſe ſubſtantiæ; tanquam ſi dicamus: petra & aqua vnum ſunt, volentes per petram, ſignificare Chriſtum; per aquam, Spiritum ſanctum. Quis dubitat petram, & aquam diuerſas eſſe naturas? ſed quia Chriſtus, & Spiritus ſanctus vnius ſunt eiuſdemque naturæ; ideo cùm dicitur, petra & aqua vnum ſunt: ex ea parte rectè accipi poteſt, quia iſtæ duæ res, quarum eſt diuerſa natura, aliarum quoque ſigna
B ſunt rerum, quarum eſt vna natura. Tria itaque nouimus de corpore Domini exiſſe, cùm penderet in ligno. Primò ſpiritum: vnde ſcriptum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum. Deinde quando latus eius lanceâ perforatum eſt, ſanguinem & aquam. Quæ tria ſi per ſeipſa intuemur, diuerſas habent ſingula quæque ſubſtantias: ac per hoc non ſunt vnum. Si verò ea quæ his ſignificata ſunt velimus inquirere, non abſurdè occurrit ipſa Trinitas, quæ vnus ſolus verus ſummus Deus eſt, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: de quibus veriſſimè dici potuit: tres ſunt teſtes, & tres vnum ſunt. Vt nomine ſpiritus ſignificatum accipiamus, *iuxta Tertullianum* Deum Patrem. De ipſo quippe adorando loquebatur Dominus, vbi ait, Spiritus eſt
C Deus. *Vnde & ſubiecit, veri adoratores, adorabunt Patrem.* Nomine autem ſanguinis, Filium; quia Verbum caro factum eſt, *& proinde ſanguis, de ſanguine virginis*, & nomine aquæ, Spiritum ſanctum. Cùm enim de aqua loqueretur Ieſus, quam daturus erat ſitientibus, ait Euangeliſta: hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Teſtes verò eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, quis Euangelio credidit & dubitat, dicente filio, Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me Pater? vbi etſi non eſt commemoratus Spiritus ſanctus, non tamen intelligitur ſeparatus. Sed nec de ipſo alibi tacuit, eumque teſtem ſatis aper-
D tè monſtrauit. Nam cùm illum promitteret, ait: ipſe teſtimonium perhibebit de me. Hi ſunt tres teſtes, & tres vnum ſunt, quia vnius ſubſtantiæ ſunt. Quòd autem ſigna quibus ſignificati ſunt, de corpore Domini exierunt, ſignificauerunt Eccleſiam prædicantem Trinitatis vnam eandemque naturam: quoniam hi tres, qui trino modo ſignificati ſunt, vnum ſunt: Eccleſia verò eos prædicans corpus eſt Chriſti. Sic ergo tres res quibus ſignificati ſunt, ex corpore Domini exierunt, ſicut ex corpore Domini ſonuit, vt baptizarentur gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: in nomine, non in nominibus. Hi enim tres vnum ſunt: & hi tres, vnus eſt Deus. Si quo autem alio modo tanti Sacramenti iſta profunditas, quæ in epiſtola Ioannis legitur, exponi & intelligi poteſt ſecundùm
E Catholicam fidem, quæ nec confundit, *vt errore Praxeæ*, nec ſeparat, *vt Arrius*, Trinitatem, nec abnuit tres perſonas, nec diuerſas credit eſſe ſubſtantias, nullâ ratione reſpuendum eſt. Quod enim ad exercendas mentes fidelium, in Scripturis ſanctis obſcurè ponitur, gratulandum eſt, ſi multis modis, non tamen inſipienter exponitur.

16. VBI VENIT CHRISTVS. *I eſt Chriſti aduentum, poſtquam ipſe per diuina opera & verba ſe filium Dei eſſe notum hominibus fecit, ſeque ipſum eſſe qui prius in veteri lege, licet obſcurè, dixerat in Prophetis & figuris, ſe eſſe ſecundam perſonam Trinitatis, & cum Spiritu ſancto & Patre tertium, plenè manifeſtauit; iam nomen Dei & Domini, quod pluribus perſonis tributum fuerat, ſic in vnum redactum eſt, vt vnus Deus*

& Dominus, & diceretur & crederetur, vt quoniam A *Gentiles à cultu plurium idolorum, ad vnius Dei cultum tranſibant, hac notâ diſcernerentur, vnius veri Dei cultores, à cultoribus multorum Deorum.* LVMEN VNVM. *Solem & lumen animarum.* FILIOS LVCIS. *Epheſ. 5. 8.* Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate. FACES NOSTRAS. *Lucem & feruorem fidei.* IVRANTIBVS STATIM. *Dat rationem cur Chriſtiani plures Deos & Dominos non dicant; licet Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum ſingillatim Deum appellent; quia ſcilicet potuiſſent æquiuoco euadere mortem, iurando per Deos & Dominos; vt ſic pro Deorum cultoribus haberentur.* VT QVIDAM HÆRETICI. *Vel Valentinianos intelligit tot Deorum quot Æonum cultores, vel Gnoſticos à martyrio* B *auocantes.* SOLVM CHRISTVM. *Id eſt cùm ſeorſim de Chriſto loquar, cum Apoſtolo dicam Rom. 9. 5. vbi de Iſraëlitis:* quorum Patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Amen. RADIVM SOLIS. *Aptiſſimè ad prædicta. Cùm, inquit, Chriſtum ſolum nominabo, nullâ Patris factâ mentione, eum Solem aptè vocabo: cùm autem Patrem & Filium ſimul iungam, non duos Soles, dicam, ſed Patrem Solem, & Filium eius radium, duas perſonas diſtinctas numero, Deum Patrem, & Verbum eius eiuſdem indiuiſæ ſubſtantiæ. Præter ſupra dicta de Sole. Rurſum idem Auguſtinus, in eo non tantùm Patris, & Filij, ſed & Spiritus ſancti hoc eſt totius Trinitatis indiuiſam vnitatem, expreſſam agnoſcit, ſicut & in igne. ſer. 1. de verb. Apoſtoli.* C S. Aug. Sic, *inquit*, huius vnicæ Deitatis præcelſa inſignia prædicamus, vt tamen non ſicut Iudæi, *obſcurè & confusè*, ſed ſicut Chriſtiani Trinitatis diuina myſteria pariter fateamur. Sicut enim omnipotens & ineffabilis Pater eſt, ita omnipotens & incomprehenſibilis filius, ita etiam Spiritus ſanctus in Patre & Filio indiſcretè connexus, ineffabilis, atque immenſus eſt. Pater enim & Filius, & Spiritus ſanctus, vnus omnipotens Deus, vnus in Trinitate, vnus in poteſtate. Vnitas, Trinitas, ſempiterna maieſtas, vnus potens per omnia, & Trinitas in vnitate, & vnitas in Trinitate conſiſtit. Sed nec Trinitas diuiditur, nec vnitas ſeparatur, &c. Quomodo Diuinitas à ſemetipſa diſcernitur cùm lucis ſplendor, aut Solis calor nullatenus ſeparatur? ecce enim A ſicut videmus in Sole tria ſunt, & ſeparari non poſſunt, &c. curſus, ſplendor, & calor. Videmus enim Solem in cœlo currentem, fulgentem, calentem. Diuide ergo ſi potes, Arriane, Solem, & tum demum diuide Trinitatem, &c. Ecce aliud proponimus elementum quod minus eſt, & in terra nobiſcum eſt, ignem dico qui in manibus noſtris habetur, & tamen non diuiditur. Et ignis enim tria habet, & diuidi non poteſt, hoc eſt, motum, lucem, & feruorem. Si igitur, nefande hæretice, diuidere non potes creatum Solem & ignem, quomodo potes diuidere Deum omnium Creatorem? *Et tract. 77. in cap. 14. Io. de Trinitate ſic fatur, ſiue de tribus perſonis in Euangelio clariùs quàm in veteri lege expreſſis.* S.Aug. B Paracletus Spiritus ſanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, &c. Numquid nam, *inquit*, dicit Filius, & docet Spiritus ſanctus, vt dicente filio verba capiamus, docente autem Spiritu ſancto, eadem verba intelligamus? Quaſi dicat filius ſine Spiritu ſancto, aut Spiritus ſanctus doceat ſine filio, aut verò non & filius doceat, & Spiritus ſanctus dicat, & cùm Deus aliquid dicit & docet, Trinitas ipſa dicat & doceat? ſed quoniam Trinitas eſt, oportebat ſingulas eius inſinuare perſonas, eaſque nos diſtinctè audire, inſeparabiliter intelligere. Audi Patrem dicentem, vbi legis, Dominus dixit ad me: audi & docentem, vbi legis, omnis qui audiuit a Patre & didicit, venit ad me: filium verò dicentem modò audiſti: de C ſe quippe ait, quæcumque dixero vobis. Quem & ſi docentem vis noſſe, magiſtrum recole, vnus enim eſt, inquit, Magiſter veſter Chriſtus. Spiritum porrò ſanctum quem modò audiſti docentem, vbi dictum eſt, ipſe vos docebit omnia: audi etiam dicentem, vbi legis in Actibus Apoſtolorum cap. 10. Beato Petro dixiſſe Spiritum ſanctum, vade cum illis, quia ego miſi eos. Omnis igitur & dicit & docet Trinitas: ſed niſi etiam ſigillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere vtcumque poſſet infirmitas. Cùm ergo omnino ſit inſeparabilis, numquam Trinitas eſſe ſciretur, ſi ſemper inſeparabiliter diceretur: nam & cùm dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, non eos vtique dicimus ſimul, cùm ipſi non poſſint eſſe niſi ſimul.

IN TRINITATE PRIMA PERSONA PATER.

1. *Pater, nomen eſt pietatis & poteſtatis, in quo tota Trinitas, & ipſa Eccleſia Mater implicitè continetur: quem inuocando, tria etiam præſtamus. De orat. cap. 2. per totum & 3. in p.*

a Matth. 6. 9. b Io. 1. 12. Matth. 7. 9. & 10. 29 & 16. 17. & 21. 13. c Matth. 23. 9. d Eſa. 1. 1. e Io. 10. 30 Gen. 32. 29. Exo. 3. 6. & 14.

INcipit à teſtimonio Dei, & merito fidei, quum dicimus, [a] *Pater qui in cœlis es.* Nam & Deum oramus, & fidem commendamus, cuius meritum eſt hæc appellatio. Scriptum eſt, [b] *Qui in eum crediderint, dedit eis poteſtatem vt filij Dei vocentur.* Quamquam frequentiſſimè Dominus Patrem nobis pronuntiauit Deum. immò & præcepit, [c] *ne quem in terris Patrem vocemus, niſi quem habemus in cœlis.* Itaque ſic adorantes etiam præceptum obimus. Felices qui patrem agnoſcunt. Hoc eſt quod Iſraëli exprobratur, quòd [d] *cælum ac terram Spiritus conteſtatur; Filios, dicens, genui, & illi me non agnouerunt.* Dicendo autem Patrem; Deum quoque cognominamus. Appellatio iſta & pietatis & poteſtatis eſt. Item in Patre filius inuocatur. [e] *Ego* enim, inquit, *& Pater vnum ſumus.* Ne mater quidem Eccleſia præteritur. Si quidem in filio & Patre mater recognoſcitur, de qua conſtat & Patris & Filij nomen. Vno igitur genere aut vocabulo & Deum cum ſuis honoramus, & præcepti meminimus, & oblitos Patris denotamus.

CAP. III. Matth. 21. 9. a Io 5. 43. b Io. 12. 28 c Io. 17. 6.

Nomen Dei Patris nemini proditum fuerat. Etiam qui de ipſo interrogauerat Moyſes, aliud quidem nomen audierat. Nobis reuelatum eſt in filio. Iam enim filius nouum Patris nomen eſt. [a] *Ego veni*, inquit, *in nomine Patris. Et rurſus.* [b] *Pater glorifica nomen tuum.* Et apertiùs, [c] *Nomen tuum manifeſtaui hominibus.*

IN TRINITATE PRIMA PERSONA PATER. I. SCHOL.

INcipit, *ſcilicet oratio Dominica.* A testimonio Dei. Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt? Cuius meritum. *Per fidem enim meremur,* vt filij Dei nominemur & ſimus, *quem Patrem inuocamus.* Scriptum est. Dedit poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Præcepit. *Matth.* 23. 9. Et Patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim Pater veſter qui in cœlis eſt. Sic adorantes. *Orantes, hoc præceptum exequimur.* Spiritus contestatur, *id eſt Deus Pater, vt ſupra expoſui.* Appellatio ista, *Patris nomen.* In Patre Filius. *Quin & Spiritus ſanctus, propter inſeparabilitatem.* Mater Ecclesia. *In qua per baptiſmum geniti ſumus, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Sine Eccleſia enim matre noſtrâ, Patris & Filij nomen non inuocaremus.* Devm cvm svis. *Alijs perſonis à ſe procedentibus, & matre, filia Dei Eccleſia & ſponſa* Præcepti meminimus. *Quo nobis prohibitum eſt, Patrem vocare ſuper terram.* Oblitos denotamus. *Iudæos ingratitudinis inſimulamus, agnoſcentes Patrem quem illi ſpreuerunt* Nemini proditum. *In veteri Teſtamento ne Moyſi quidem. Qui tantùm audiuit,* Ego ſum qui ſum. Novvm Patris, *id eſt in noua lege, per Chriſtum nobis reuelatum eſt nouum nomen Patris. Et cùm relatiua ſint ſimul naturâ & cognitione, eo ipſo quòd filius dicitur, Patris etiam nomen & perſona ſupponitur. Matth.* 21. 9. Benedictus qui venit in nomine Domini. *Io.* 5. 43. Ego veni in nomine Patris mei. *Io.* 12. 28. Pater,
S. Aug. clarifica nomen tuum. *Auguſtinus tract.* 106. *in Io.* 17. Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi. Non ergo, *inquit,* nouerant Dei nomen, cùm eſſent Iudæi? & vbi eſt quod legitur Pſalmo 75 Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius? ergo manifeſtaui nomen tuum, &c. qui me audiunt hoc dicentem, non illud nomen tuum quo vocaris Deus, ſed illud quo vocaris Pater meus, quod nomen manifeſtari, ſine ipſius filij manifeſtatione non poſſet: nam quòd Deus dicitur, vniuerſæ creaturæ, & omnibus gentibus, antequam in Chriſtum crederent, non omni modo eſſe potuit hoc nomen ignotum. Hæc eſt enim vis veræ diuinitatis, vt creaturæ rationali iam ratione vtenti, non omnino ac penitus poſſit abſcondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium deprauata eſt, vniuerſum genus humanum, Deum mundi huius fatetur auctorem. In hoc ergo quod fecit hunc mundum cœlo terrâque conſpicuum, & antequam imbuerentur in fide Chriſti, notus omnibus gentibus Deus: in hoc autem quod non eſt in iniuriis ſuis, & cum diis falſis colendus, notus in Iudæa Deus: in hoc verò quod Pater eſt huius Chriſti, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultum omnibus, nunc manifeſtauit eis, quos dedit ei Pater de mundo. *Sermone autem* 126. *de tempore.* Dicimus, *inquit,* Pater noſter qui es in
S. Aug. cœlis. Sic incipiendo, bonitatem Dei & gratiam proteſtamur Nam quando nos terreſtres, & miſeri & imbecilles, & inutiles ſerui auderemus vultum leuantes ad cœlum, dicere, Pater noſter; niſi ipſe per ſuum nobis vnigenitum hanc fiduciam præſtitiſſet? ſicut ſcriptum eſt quotquot eum receperunt, dedit illis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: Acceptâ igitur poteſtate Patrem vocamus Deum, quia per fidem Spiritum adoptionis accepimus, vt nos factos Dei filios gratulemur. *Et to.* 4. *lib.* 2. *de ſer. Do in monte.* Nuſ-
S. Aug. quam, *inquit,* inuenitur præceptum populo Iſraël

A vt diceret Pater noſter, aut oraret Patrem Deum; ſed Dominus eis inſinuatus eſt, tanquam ſeruientibus, id eſt, ſecundùm carnem adhuc viuentibus. Hoc autem dico cùm mandata legis acciperent quæ obſeruare iubebantur. Nam Prophetæ ſæpè oſtendunt eumdem Dominum Deum etiam Patrem eorumdem eſſe potuiſſe, ſi ab eius mandatis non aberrarent. Sicut eſt illud, *præcitatum à Tertulliano,* filios genui & exaltaui, ipſi verò ſpreuerunt me. Et illud, ego dixi Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Et illud, ſi Dominus ſum, vbi eſt timor meus · & ſi Pater ſum, vbi eſt honor meus? & alia permulta, vbi arguuntur Iudæi, quia filij eſſe peccando noluerunt: exceptis eis quæ in Prophetia dicuntur de futuro
B populo Chriſtiano, qui Patrem Deum eſſet habiturus, ſecundùm illud Euangelicum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Apoſtolus autem Paulus dicit, quamdiu hæres paruulus eſt nihil differt à ſeruo: & Spiritum adoptionis nos accepiſſe commemorat, in quo clamamus, Abba, Pater. Et quoniam quòd vocaremur ad æternam hæreditatem, vt ſimus Chriſti cohæredes, & in adoptionem filiorum veniamus, non eſt meritorum noſtrorum, ſed gratiæ Dei: eandem ipſam gratiam in orationis principio ponimus, cùm dicimus, Pater noſter. Quo nomine & charitas excitatur. Quid enim carius filiis debet eſſe quàm Pater? & ſupplex affectus, cùm homines dicunt Deo, Pater noſter: &
C quædam impetrandi præſumptio quæ petituri ſumus; cùm priuſquam aliquid peteremus, tam magnum donum accepimus, vt ſinamur dicere, Pater noſter, Deo. Quid enim iam non det filiis petentibus, cùm hoc ipſum antè dederit, vt filij eſſent? Poſtremò quanta cura animum tangit, vt qui dicit, Pater noſter, tanto Patre non ſit indignus, &c? Admonentur etiam hîc diuites, vel genere nobiles ſecundùm ſæculum, cùm Chriſtiani facti fuerint, non ſuperbire aduersùs pauperes & ignobiles, quoniam ſimul dicunt Deo, Pater noſter: quod non poſſunt verè ac piè dicere, niſi ſe fratres eſſe cognoſcant: vtatur ergo voce noui Teſtamenti populus
D nouus ad æternam hæreditatem vocatus, & dicat Pater noſter qui es in cœlis, id eſt, in ſanctis & iuſtis. *Nec dedignetur Gentilis factus Chriſtianus admittere in fratrem Iudæum conuerſum, vt vterque in Spiritu ſancto factus filius adoptionis, clamare poſſit, Abba, Pater. Quod & ſubtiliter notauit Auguſtinus in Pſal.*
78. Hæc, *inquit,* Eccleſia, hæc hæreditas Dei ex S. Aug. circumciſione & præputio congregata eſt, id eſt ex populo Iſrael, & ex cæteris gentibus, per lapidem quem reprobauerunt ædificantes, & factus eſt in caput anguli: in quo angulo tanquam duo parietes de diuerſo venientes copularentur, ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, vt duos conderet in ſe in vnum nouum hominem, faciens pacem, & coadunaret vtroſque in vno corpore Dei,
E in quo corpore ſumus filij Dei, clamantes Abba Pater: Abba, propter illorum linguam, Pater, propter noſtram: hoc enim eſt Abba, quod & Pater *Vide quàm eximiè, & clarè exponat, quod obſcurè dixerat Tertullianus, in nomine Patris,* ne mater quidem, inquit, Eccleſia præteritur *Quæ ex Iudæis & Gentilibus in vnum corpus coaleſcit: de qua & Pſaltes ſub figura Sion:* numquid Sion dicet, homo, *Gentilis,* & homo, *Iudæus,* natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus. *Pater ſcilicet qui eſt in cœlis, in lapide Sion angulari è cœlo miſſo.*

2. *Pater per filium fecit omnia, & tradidit illi omnia. qui ab initio, in lege veteri apparuiſſe narratur.* *cont. Prax. cap. 15. in f. & 16. in p.*

COnſtat eum ſemper viſum ab initio, qui viſus fuerit in fine; & eum nec in fine viſum, qui nec ab initio fuit viſus; & ita duos eſſe, viſum, & inuiſum. Filius ergo viſus
eſt ſemper, & filius conuerſatus eſt ſemper, & filius operatus eſt ſemper, ex auctoritate
a Io. 5. 19. Patris & voluntate; quia [a] *filius nihil à ſemetipſo poteſt facere, niſi viderit Patrem facientem*; in
ſenſu ſcilicet facientem. Pater enim ſenſu agit. Filius verò qui in Patris ſenſu eſt, videns
b Io. 1. 3. perficit. Sic [b] *omnia per filium facta ſunt, & ſine illo factum eſt nihil.* Nec putes ſola opera
CAPVT XVI. mundi per filium facta, ſed & quæ à Deo exinde geſta ſunt. [c] *Pater enim qui diligit filium,*
& omnia tradidit in manu eius; vtique à primordio diligit, & à primordio tradidit. Ex quo,
c Io. 3. 35. [d] *à primordio Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo*, [e] *cui data eſt omnis poteſtas à Patre in*
d Io. 1. 1. *cœlis & in terra.*
e Matth. 28. 18.

3. *Pater in ſe inuiſibilis, in filio videtur & auditur, & viſibiliter operatur.* *cont. Prax. cap. 24.* *V. Verbum Trinitas. num. 9.*

PATER PER FILIVM. 2. SCHOL.

A CONSTAT EVM. *Filium ſcilicet, non autem Patrem olim in veteri Teſtamento apparuiſſe, qui in fine temporum incarnari debebat.* DVOS ESSE. *Duas perſonas diſtinctas: Patrem, de quo ſcriptum eſt:* non videbit me homo & viuet. Et Deum nemo vidit vnquam: *& filium, de quo,* vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à Patre. SEMPER. *Quoties Deus in veteri Teſtamento apparuiſſe dicitur, vt infra dicetur.* EX AVCTORITATE. *Quaſi miſſus à Patre cum eadem plenitudine auctoritatis.* IN SENSV. *Intellectu.* IN PATRIS SENSV. *In ſinu, in intellectu, à quo procedit & in quo manet, identitate naturæ.* VIDENS PERFICIT. *Quia filius eſt quaſi oculus Patris. Alludit, vel ad locum ſupra expoſitum;* Non poteſt filius à ſe quidquam facere, niſi viderit Patrem facientem. *Vel ad illud Geneſis;* vidit cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. OPERA MVNDI. *Ipſius mundi opificium, & omnia quæ ab initio per Verbum facta ſunt.* EXINDE GESTA. *Vnde dixit:* Pater meus vſque modò operatur & ego operor. PATER ENIM. *Io. 3. 35.* Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. A PRIMORDIO. In principio erat Verbum. CVI DATA EST. *Matth. 28. 18.* Data eſt mihi omnis poteſtas, in cœlo, & in terra. *De eo quod dixit Tertull.* filium videndo perficere, *doctè Auguſtinus to. 1. de Gen. cont. Manich. cap. 8. ſic inducens eos obiicientes:* (S. Aug.) vidit Deus lucem, quia bona eſt. Dicunt, *inquit*, ergo non nouerat Deus lucem, aut non nouerat bonam. Miſeri homines, quibus diſplicet, quòd Deo placuerunt opera ſua, cùm videant etiam hominem artificem, &c. tandiu lignum cædere, atque tractare, dolando, aſciando, planando, vel tornando atque poliendo, quouſque ad artis regulas perducatur, quantùm poteſt, & placeat artifici ſuo. Numquid ergo, quia placet ei quod fecit; ideo non nouerat bonum? Prorſus nouerat intus in animo, vbi ars ipſa pulchrior eſt, quàm illa quæ arte fabricantur. Sed quod videt intus artifex in arte, hoc foris probat in opere. Et hoc eſt perfectum, quod artifici ſuo placet. *Et hoc voluit Tertullianus, cùm dixit, filius videndo perficit, quod Pater in ſenſu,* (S. Aug.) *hoc eſt in arte, id eſt in filio ſuo & ſapientia fecerat.* Vidit ergo Deus lucem, quia bona eſt: quibus verbis non oſtenditur eluxiſſe Deo inſolitum bonum, ſed placuiſſe perfectum. *Et to. 6. lib. 1. cont. aduerſ. legis cap. 7* Quid, *inquit*, Deus vidit à ſe factum, quod non in luce quæ ipſe eſt. *vt & filius eius*, priùs vidit eſſe faciendũ? &c. vidit ergo Deus lucẽ quam fecit, quia bona eſt: quoniam quod faciendum placebat vt fieret, factum placuit vt maneret, quantùm cuique rei, exiſtendi, ſiue manendi à tanto fabricatore fuerat conſtituenda menſura. *Rurſum iuxta id quod ſupra dixerat auctor,* nõ poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrẽ facientem. *Idem Aug. tract. 21 in Io. 5.* Intelleximus, *inquit*, quia non ſeorſum aliquid Pater facit, quod cùm viderit filius, faciat & ipſe aliquid tale, inſpecto opere Patris ſui: ſed id quod dixerat: non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem: quia de Patre eſt totus filius, & tota ſubſtantia & potentia eius ex illo eſt, qui genuit eum. Modò autem cùm dixiſſet & ſe hæc facere ſimiliter quæ facit Pater: vt non intelligamus alia facere Patrem, alia filium, ſed ſimili potentiâ facere filium eadem ipſa

B quæ Pater facit, cùm Pater facit per filium, ſecutus ait, Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit; &c. Ergo, ait aliquis, ſeorſum Pater facit, vt poſſit filius videre quod fecit, &c. Cùm ergo Pater facit, filius non facit, vt poſſit videre filius quod Pater facit? certè omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, &c. Quid fecit Pater? mundum. Itane factum mundum demonſtrauit filio, vt ipſe tale aliquid faceret? detur ergo mundus nobis quem fecit filius. Sed & omnia per ipſum facta ſunt, &c. & mundus per ipſum factus eſt. Si factus per eum eſt mundus, omnia per ipſum facta ſunt, & nihil facit Pater, quod non per filium faciat. Vbi demonſtrat filio Pater quod facit, niſi in ipſo filio per quem facit?

C Quis enim locus vbi demonſtretur opus Patris filio, quaſi extra faciat, & extra ſedeat, & filius attendat manum Patris quemadmodum faciat? vbi eſt illa inſeparabilis Trinitas? vbi eſt Verbum de quo dictum eſt, quòd ipſe eſt virtus, & ſapientia Dei? vbi quod de ſeipſa Sapientia dicit, candor eſt enim lucis æternæ? vbi quod de illa iterum dicitur; attingit à fine vſque ad finem fortiter, &c. ſi quid facit Pater, per filium facit. Si per ſapientiam ſuam & virtutem ſuam facit, non extra illi oſtendit quod videat, ſed in ipſo illi oſtendit quod faciat, &c. Eſt, inquit, homo, non videns: & ipſe cùm viderit, dicitur homo videns. Non ergo hoc eſt illi videre, quod eſſe hominem; &c. Numquid ita filius? abſit. Numquid fuit filius non videns, & poſtea factus eſt videns? ſed videre Patrem, hoc illi eſt eſſe filium, &c. ſic ergo demonſtrat Pater omnia quæ facit filio. vt in Patre ſit omnia filius. Videndo enim natus eſt, & naſcendo vi-

det, &c. in eo quod eſt illi videre, in eo eſt illi natum eſſe, &c. Verbum Patris eſt Filius, nihil dixit Deus, quod non dixit in Filio: dicendo enim A Filio, quod facturus erat Pater per Filium, ipſum Filium genuit per quem faceret omnia.

TRINITATIS SECVNDA PERSONA FILIVS.

1. *Qui Filium non agnoſcit, ignorat Patrem. 3. cont. Marc. cap. 6. circa f.*

SI non in Chriſtum, ſed in ipſum potiùs Deum volueris referre omnem Iudaïcæ ignorantiæ de priſtino reputationem, nolens etiam retrò Sermonem & Spiritum, id eſt, Chriſtum Creatoris deſpectum ab eis, & non agnitum, ſic quoque reuinceris. Non negans enim Filium, & ſpiritum, & ſubſtantiam Creatoris eſſe Chriſtum eius; concedas neceſſe eſt, eos qui Patrem non agnouerint, nec Filium agnoſcere potuiſſe, per eiuſdem ſubſtantiæ conditionem; cuius ſi plenitudo intellecta non eſt, multò magis portio; certè quâ plenitudinis conſors.

2. *Filium ſoluunt hæretici dicentes Filium carnem eſſe, Patrem autem Spiritum & Chriſtum. cont. Prax. cap. 27. à p.*

ALiter eam ad ſuam nihilominus ſententiam interpretari conantur, vt æquè in vna perſona vtrumque diſtinguant, Patrem & Filium, dicentes Filium carnem eſſe, id eſt hominem, id eſt Ieſum: Patrem autem Spiritum, id eſt Deum, id eſt Chriſtum. Et qui vnum eumdemque contendunt Patrem & filium, iam incipiunt diuidere illos potiùs quàm vnare. Si enim alius eſt Ieſus, alius Chriſtus; alius erit Filius, alius Pater; quia Filius Ieſus, & Pater Chriſtus. Talem monarchiam apud Valentinum fortaſſe didicerunt, duos facere, Ieſum & Chriſtum.

TRINITATIS SECVNDA PERSONA FILIVS. 1. & 2. SCHOL.

SI NON IN CHRISTVM. *Si tu Marcion velis increpationes, in veteri Teſtamento, & nouo, factas Iudæis, contra eorum cæcitatem, non tam eos arguere, quòd Chriſtum Filium Creatoris, quàm Deum Patrem eius ignorarent: ſi præterea cenſes, non ipſum Chriſtum, qui Verbum eſt & ſpiritus Dei Creatoris, à Iudæis fuiſſe contemptum; non minùs reus erroris conuinceris. Licet enim Chriſtum tuum, noui Teſtamenti auctorem recipias: quia tamen non negas Chriſtum alium fuiſſe mali Dei Creatoris filium, eiuſdem cum eo ſubſtantia ſpiritalis, neceſſe eſt vt conſequenter fatearis, Iudæos non potuiſſe ignorare & contemnere Patrem, niſi ignorando & contemnendo filium, propter eandem vtriuſque ſubſtantiam. Quia enim Pater caput eſt & fons plenus ſubſtantiâ diuinitatis vnde filius vt riuus emanat: fonte* C *ignorato, riuus quoque conſequenter ignoratus eſt.* PORTIO, *ſupra dicta in hanc vocem conſule, quanquam ſe explicet ſequentibus verbis, quibus docet filium non partem tantùm plenitudinis accepiſſe.* Quâ plenitudinis conſors, *id eſt eandem poßidens cum Patre plenitudinem.*

2. EAM, *ſupple diſtinctionem perſonarum quam fides docet.* ÆQVE, *ſimiliter Praxeani conantur diſtinctionem realem eludere dicendo ſe in vna perſona duas diſtinguere; Dicunt enim Ieſum filium eſſe, ſiue hominem & carnem, Patrem verò Chriſtum, qui Deus eſt & Spiritus.* VNARE, *adunare, vnire.* MONARCHIAM *vnius Dei principatum.* APVD VALENTINVM. *Vide infrà contra Valent. cap. 11. & 12. vbi fingit Chriſtum ex primo Monogene editum, Ieſum verò ex omnibus* D *Æonibus compactum. Sic vides numero primo Marcionitas, ſicut in hoc ſecundo Praxeanos qui ex duobus nominibus filij conſtituunt duas perſonas in vna, nomine Antichriſti dignos, de quibus ſupra ex Ioannis 1. 2. 22.* Quis eſt mendax, niſi is qui negat quoniam Ieſus eſt Chriſtus? Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem, & filium. *Supple, negat. & 1. Io. 4. 3.* Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Et hic eſt Antichriſtus. *In quem locum Auguſtinus tract. 6.*

B Soluis, *inquit*, Ieſum, & negas eum in carne veniſſe, non es ex Deo: ideo dicit in Euangelio qui ſoluerit vnum de mandatis, &c. quid eſt, ſoluitur? quid eſt, docetur? ſoluitur factis, & docetur quaſi verbis. *Quod torquet contra dicentes & non facientes, confitentes fide, negantes opere. Qui ſic ſoluunt Chriſtum, diuidentes fidem in Chriſtum, ab operibus bonis in quibus creati ſumus in Chriſto. Sed ad literam ſoluebant Valentiniani, qui Ieſum à Chriſto diuidebant. Soluebant & Praxeani, qui Ieſum dicebant filium, Chriſtum autem Patrem, cùm idem & vnus ſit Ieſus Chriſtus, licet hæc duo nomina diuerſam habeant ſignificationem, vt notat Auguſtinus tract. 3. in ep. Io. in præfata verba,* Quis eſt mendax, niſi is qui negat quod Ieſus non ſit Chriſtus? Aliam, *inquit*, ſignificationem habet Ieſus, aliam habet Chriſtus, cùm ſit vnum Ieſus Chriſtus Saluator noſter; Ieſus tamen, proprium nomen illi: quomodo Moyſes proprio nomine appellatus eſt, quomodo Helias, quomodo Abraham: ſic tanquam proprium nomen habet Dominus noſter Ieſus: Chriſtus autem, Sacramenti nomen eſt: quomodo ſi dicatur Propheta, quomodo ſi dicatur Sacerdos: ſic Chriſtus commendatur vnctus, in quo eſt redemptio totius populi Iſraël Iſte Chriſtus ſperabatur venturus à populo Iudæorum; & quia humilis venit, non eſt agnitus, quia lapis paruus erat, offenderunt in illum, & fracti ſunt, ſed creuit lapis, & factus eſt mons magnus, &c. *De Praxeanis autem, quorum errorem Sabelliani ſuſcitauerunt, perſonas confundentes & in vno Ieſu Chriſto duas perſonas diuidentes; rurſum idem Aug. ſer. 33. de verb. Apoſt.* Sabellianum, *inquit*, audi, ipſe eſt filius, qui eſt Pater, hoc dicit, hinc pungit, hinc venena diffundit: ipſe eſt, inquit, Pater; quando vult filius eſt; quando vult Pater eſt. Non eſt ipſe Chriſtus & tu erras, ſi hunc Chriſtum dicis in carne veniſſe, quia iſte Chriſtus non eſt, negas Chriſtum in carne veniſſe.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

* 3. *Filius eſt Dei Sermo; non vox, aut aër offenſus, & quid inane, ſed ſubſtantiuum & ſolidum.* *cont. Prax. cap. 7. in m. ad f.*

ERgo, inquis, das aliquam ſubſtantiam eſſe Sermonem, ſpiritu, & Sophiæ traditione conſtructam? Planè. Non vis enim eum ſubſtantiuum habere in re, per ſubſtantiæ proprietatem, vt res & perſona quædam videri poſſit, & ita capiat ſecundus à Deo conſtitutus duos efficere, Patrem & Filium, Deum & Sermonem? Quid eſt enim, dices, ſermo, niſi vox & ſonus oris, & (ſicut Grammatici tradunt) aër offenſus, intelligibilis auditu; ceterùm, vacuum neſcio quid, & inane, & incorporale? At ego nihil dico de Deo inane & vacuum prodire potuiſſe, vt non de inani & vacuo prolatum; nec carere ſubſtantiâ, quod de tanta ſubſtantia proceſſit, & tantas ſubſtantias fecit. fecit enim
a Io. 1. 3. & ipſe quæ facta ſunt per illum. Quale eſt vt nihil ſit ipſe, [a] *ſine quo nihil factum eſt?* vt inanis ſolida, & vacuus plena, & incorporalis corporalia ſit operatus? Nam etſi poteſt aliquando quid fieri diuerſum eius per quod fit, nihil tamen poteſt fieri per id quod vacuum & inane eſt. Vacua & inanis res eſt Sermo Dei, qui Filius dictus eſt, qui ipſe Deus cogno-
b Io. 1. 1. minatus eſt, [b] *Et Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo?* Scriptum eſt, [c] *Non ſumes no-*
c Exo. 20. 7. *men Dei in vanum.* Hic certè eſt, [d] *qui in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimauit eſſe*
d Philip. 2. 7. *ſe æqualem Deo.* In qua effigie? Dei? vtique in alia, non tamen in nulla. Quis enim negabit Deum corpus eſſe, etſi [e] *Deus ſpiritus eſt?* Spiritus enim corpus ſui generis, in ſua ef-
e Io. 4. 24. figie. Sed & inuiſibilia illa quæcunque ſunt, habent apud Deum & ſuum corpus & ſuam formam, per quæ ſoli Deo viſibilia ſunt; quantò magis quod ex ipſius ſubſtantia miſſum eſt, ſine ſubſtantia non erit? Quæcunque ergo ſubſtantia Sermonis fuit, illam dico perſonam, & illi nomen Filij vindico; & dum Filium agnoſco, ſecundum à Patre defendo.

4. *Filius Dei, Verbum apud Deum.* *cont. Prax. cap. 15. in m.*

a Io. 1. 1. ET ſi [a] *Deus Sermo*, ſed *apud Deum*, quia ex Deo Deus, quia cum Patre apud Patrem.
b ibid. 14. [b] *Et vidimus gloriam eius, tanquam vnigeniti à Patre*; vtique Filij, ſcilicet viſibilis, glorificati à Patre inuiſibili. Et ideo quoniam Sermonem Dei, Deum dixerat, ne adiuuaret aduerſariorum præſumptionem, quaſi Patrem ipſum vidiſſet, ad diſtinguendum inter in-
c Ibid. 18. uiſibilem Patrem, & filium viſibilem, ſuperdicit ex abundanti, [c] *Deum nemo vidit vn-*
d 1. Io. 1. 1. *quam.* Quem Deum? Sermonem? Atquin, [d] *Vidimus, & audiuimus, & contrectauimus, de*
e Io. 1. 1. & 18. *Sermone vitæ* prædictum eſt. Sed quem Deum? ſcilicet Patrem; [e] *apud quem Deum erat Ser-*
mo, Vnigenitus ſcilicet Filius, qui in ſinum Patris, ipſe diſſeruit. ipſe & auditus, & viſus; & ne
Io. 20. 24 phantaſma crederetur, etiam contrectatus.

FILIVS EST DEI SERMO. 3. & 4. SCHOL.

ERgo, inqvis, *inducis obiicientem Praxeam.* Das, *doces Verbum eſſe aliquam ſubſtantiam ſolidam, & licet ſimplicem, tamen accepto à Patre ſpiritu hoc eſt diuinitate & plenitudine ſapientiæ conſtantem.* Non vis enim, *&c. An non vis nos credere realiter & de facto ac propriè Verbum habere ſubſtantiam, itaut ſit, & poßit dici & credi ſecunda perſona à Deo Patre genita.* Aer offensvs, *eliſus.* Qvale est. *Quis credat?* Incorporalis. *Vide dicta de errore eius; Verbo, Deus corporeus; quem multi excuſant, quòd non neget Deum eſſe ſpiritum, ſed quòd velit eum habere ſubſtantiam ſolidam, non vacuam & inanem.* Diversvm eivs, *diuerſum ab eo.* Non svmes. *Argutè probas, non potuiſſe à Ioanne Verbum dici Deum, ſi vana eſſet eius ſubſtantia & vacua, cùm ſit prohibitum, nomen Dei ſumere in vanum.* In effigie. Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, &c. In qva effigie? Dei? *in qua forma? an Dei Patris?* Vtiqve in alia. *Non aliâ quidem formâ, id eſt eſſentiâ Diuinitatis, ſed aliâ perſonâ.* Svi generis, *nempe ſubſtantia ſolida ſpiritalis, & Deo digna.* Invisibilia illa. *Attributa diuina.* Soli Deo. *Comprehenſiua; vel intelligit ſubſtantias Angelicas, & animas rationales, quod literalius eſt, vt patet ex eius illatione:* Quantò magis, &c. Missvm est, *genitum, & emiſſum vt radius ex ſole, flos ex arbore, riuus ex fonte.* Sine svbstantia. *ſolida.*

4. Scilicet visibilis. *In aſſumpta carne.* A Adversariorvm. *Praxeanorum.* Svperdicit, *præterea adiicit.* Atqvin. *Quin etiam ſe vidiſſe & audiuiſſe confirmat Ioannes in epiſtola ſua.* Sed qvem Devm. *Supple*, nemo vidit vnquam. Ne phantasma crederetvr. *Ab Apoſtolis, & poſtea à Marcionitis, & Manichæis. Differentiam vocis, & verbi externi, & interni notauit Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 11.* Verbum quod foris ſonat ſignum eſt verbi quod intus lucet, cui magis verbi competit nomen. Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi eſt; verbumque & ipſum dicitur, propter illud, à quo vt foris appareret, aſſumptum eſt. Ita enim verbum noſtrum vox quodammodo corporis fit, aſſumendo eam in qua manifeſtetur ſenſibus hominum: ſicut Verbum Dei caro factum eſt, S. Aug.
B aſſumendo eam, in qua & ipſum manifeſtaretur ſenſibus hominum. Et ſicut verbum noſtrum fit vox, nec mutatur in vocem: ita Verbum Dei caro quidem factum eſt, ſed abſit vt mutaretur in carnem. Aſſumendo quippe illam, non in eam ſe conſumendo, hoc noſtrum vox fit, & illud caro factum eſt, &c. illud Verbum Dei quærimus qualitercumque per hanc ſimilitudinem, *verbi mentis noſtræ*, nunc videre, de quo dictum eſt, Deus erat Verbum: de quo dictum eſt, omnia per ipſum facta ſunt: de quo dictum eſt, fons ſapientiæ, Verbum Dei in excelſis. Perueniendum eſt ergo ad illud verbum hominis, ad verbum rationalis animantis, ad verbum non de Deo natæ, ſed à Deo factæ imaginis Dei,

quod

quod neque prolatiuum eſt in ſono, neque cogitatiuum in ſimilitudine ſoni quod alicuius linguæ eſſe neceſſe ſit, ſed quod omnia quibus ſignificatur ſigna præcedit, & gignitur de ſcientia quæ manet in animo, quando eadem ſcientia intus dicitur ſicuti eſt, &c. Nam quando per ſonum dicitur, vel per aliquod corporale ſignum, non dicitur ſicuti eſt, ſed ſicut poteſt videri, audiriue per corpus. Quando ergo quod in notitia eſt, hoc eſt in verbo, tunc eſt verum verbum, & veritas: qualis expectatur ab homine, vt quod eſt in iſta, hoc ſit & in illo: quod non eſt in iſta, non ſit & in illo: hic agnoſcitur, eſt, eſt; non non. *Et hæc eſt conformitas intellectus cum obiecto.* Sic accedit quantùm poteſt iſta ſimilitudo imaginis factæ, ad illam ſimilitudinem imaginis natæ quâ Deus Filio Patri per omnia ſubſtantialiter ſimilis prædicatur. *Niſi quod verbum noſtrum accidens eſt, diuinum autem, ſubſtantia ſolida eſt.* Animaduertenda eſt in hoc ænigmate (S. Aug.) etiam iſta Verbi Dei ſimilitudo; quod ſicut de illo Verbo dictum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt: vbi Deus per vnigenitum Verbum ſuum prædicatur vniuerſa feciſſe; ita hominis opera nulla ſunt, quæ non priùs dicantur in corde. Vnde ſcriptum eſt Eccli. 37. 20. Initium omnis operis, Verbum: ſed etiam hîc cùm verum verbum eſt, tunc eſt initium boni operis. *Vnde alibi dixit, non poſſunt eſſe bona opera, niſi primò præceſſerint cogitationes bonæ.* Verum autem verbum eſt, cùm de ſcientia benè (S. Aug.) operandi gignitur, vt etiam ibi ſeruetur, eſt, eſt; non, non. *Id eſt vt quod ſcitur non faciendum, non, fiat fiat, quod faciendum eſt.* Vt ſi eſt in ea ſcientia qua viuendum eſt, ſit & in verbo per quod operandum eſt; ſi non, non: alioquin mendacium erit verbum tale, non veritas: & inde peccatum, non opus rectum. Eſt & hæc in iſta ſimilitudine verbi noſtri, ſimilitudo Verbi Dei, quia poteſt eſſe verbum noſtrum, quod non ſequatur opus: opus autem eſſe non poteſt, niſi præcedat verbum: ſic & Verbum Dei potuit eſſe nullâ exiſtente creaturâ: Creatura verò nulla eſſe poteſt; niſi per ipſum, per quod facta ſunt omnia. *Tum concludit contra* (S. Aug.) *Praxeanos, Patrem Incarnatum mentientes:* Ideoque, non Deus Pater, non Spiritus ſanctus, non ipſa Trinitas, ſed ſolus Deus Filius, quod eſt Verbum Dei, caro factum eſt, quamuis Trinitate faciente: *Patre mittente Filium, & Spiritu Virginem obumbrante,* vt ſequente atque imitante verbo noſtro eius exemplum, rectè viueremus, hoc eſt nullum habentes in verbi noſtri, vel contemplatione mendacium. *De diſtinctione autem Patris, & Verbi, ſic fatur lib. 7. de Trinit. cap. 1* Verbo, *inquit,* (S. Aug.) quod genuit, dicens eſt, non verbo quod profertur, & ſonat, & tranſit, ſed Verbo quod erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & omnia per ipſum facta ſunt; Verbo æquali ſibi, quo ſemper atque incommutabiliter dicit ſeipſum. Non eſt enim ipſe Verbum, ſicut nec Filius, nec Imago; Dicens autem, exceptis illis temporalibus vocibus Verbi Dei, quæ in creatura fiunt, nam ſonant & tranſeunt. *Sicut frequenter in Prophetis dicitur, factum eſt Verbum Domini.* Dicens ergo illo coæterno Verbo, non ſingulus intelligitur, ſed cum ipſo Verbo, ſine quo non eſt vtique dicens: &c. *Et cap. 2.* Pater, *inquit,* (S. Aug.) & Filius ſimul vna Eſſentia, & vna magnitudo, & vna veritas, & vna ſapientia. Sed non Pater & Filius ſimul ambo vnum Verbum, quia non ſimul ambo vnus Filius. Sicut enim Filius ad Patrem refertur, non ad ſeipſum dicitur, ita & Verbum ad eum, cuius Verbum èſt, refertur, cùm dicitur Verbum. Eo quippe Filius, quo Verbum; & eo Verbum quo Filius: quoniam igitur Pater & Filius ſimul non vtique vnus Filius, conſequens eſt, vt Pater & Filius ſimul non ambo vnum Verbum. &c. Quoniam verò & Verbum ſapientia eſt, ſed non eo Verbum quo ſapientia: Verbum enim relatiuè, ſapientia verò eſſentialiter intelligitur: id dici accipiamus cùm dicitur Verbum, ac ſi dicatur, nata Sapientia, vt ſit & Filius, & Imago, &c. Quapropter, non quia Pater non eſt Filius, & Filius non eſt Pater, aut ille ingenitus, ille autem genitus, ideo non vna Eſſentia, *Sapientia bonitas, &c.* quia his nominibus relatiua eorum oſtenduntur. Vterque autem ſimul vna ſapientia, & vna eſſentia, vbi hoc eſt eſſe quod ſapere: non autem ſimul vterque Verbum aut Filius; quia non hoc eſt eſſe quod Verbum eſſe, aut filium eſſe, ſicut iam ſatis oſtendimus iſta relatiuè dici. *Et ex his clariſſimè Praxeanorum, ſiue Sabellianorum error refellitur.*

5. *Filius omnia Patris nomina & attributa habuit, exceptâ perſonâ. cont. Prax. cap. 17. à p. ad f.*

SEd & nomina Patris, Deus omnipotens, Altiſſimus, Dominus virtutum, Rex Iſraëlis, Qui eſt. Quatenus ita ſcripturæ docent, hæc dicimus & in Filium competiſſe, & in his Filium veniſſe, & in his ſemper egiſſe, & ſic ea in ſe hominibus manifeſtaſſe. [a] *Omnia*, inquit, *Patris, mea ſunt.* Cur non & nomina? Cùm ergo legis Deum omnipotentem, & Altiſſimum, & Deum virtutum, & Regem Iſraëlis, & Qui eſt; vide ne per hæc Filius etiam demonſtretur; ſuo iure Deus omnipotens, quà Sermo Dei omnipotentis, quâque omnium accepit poteſtatem; Altiſſimus, quà [b] *dextera Dei exaltatus,* ſicut Petrus in Actis concionatur; [c] *Dominus virtutum, quia omnia ſubiecta ſunt illi* à Patre; *Rex Iſraëlis*, quia illi propriè excidit ſors gentis iſtius; Item, [d] *Qui eſt*, quoniam multi Filij dicuntur, & non ſunt. Si autem volunt & Chriſti nomen Patris eſſe, audient ſuo loco. Interim, hîc mihi promotum ſit reſponſum aduersùs id quod & de Apocalypſi Ioannis proferunt: [e] *Ego Dominus qui eſt, & qui fuit, & venit omnipotens;* & ſicubi alibi Dei omnipotentis appellationem non putant etiam Filio conuenire. quaſi qui venturus eſt, non ſit omnipotens. cùm & Filius omnipotentis tam omnipotens ſit, quàm Deus Dei Filius.

Gen. 28. 3. Gen. 14. 18. Pſal. 23. 7. 10. Eſa 44. 6 Exo. 3. 14.
a Io. 16. 15
b Matth. 28. 18.
c Act. 2. 33. 1. Cor. 15. 25. 28.
d Exo. 3. 14.
e Apoc. 1. 8.

FILIVS OMNIA NOMINA PATRIS. 5. SCHOL.

IN FILIVM. *Filio conueniſſe.* QVATENVS. *Quia* EGISSE, *dum hominibus apparuit.* OMNIA PATRIS. *Io.* 16. 15. Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt. VIDE NE. *Intellige etiam Filium eiſdem cum Patre appellatum nominibus.* SVO IVRE, *in quantùm Filius einſdem ſubſtantiæ cum Patre.* Quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula. SICVT PETRVS. *Act.* 2. 33. Dexterâ igitur Dei exaltatus, & promiſſione Spiritus ſancti acceptâ à Patre, &c. REX ISRAELIS. *Eſa.* 44.6. Hæc dicit Dominus Rex Iſraël 70. *Deus Rex Iſraël qui eruit eum* & redemptor eius. EXCIDIT SORS, *in* S. Aug. *quantùm iuxta Auguſtinum, Christus ſecundùm humanam naturam prædeſtinatus eſt Filius Dei ſine merito, ſorte quoque illi obtigit, ſiue ex decreto Dei, cecidit ſuper eum ſors regni Iſraël, in quantùm iuxta Paulum:* Factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt Filius Dei ſecundum ſpiritum ſanctificationis. MVLTI FILII. *Adoptiui.* ET NON SVNT. *Naturâ geniti, ſicut vnigenitus, qui propriè eſt Dei Filius, de Deo Deus. Alij autem dij appellatiuè & participatiuè.* SI VOLVNT *Praxeani.* AVDIENT SVO LOCO. *Supple refutationem huius hæreſis. cap.*27. *quod iam ſupra expoſuimus numero* 2. *vbi inducit.* Dicentes filium carnem eſſe, id eſt hominem, id eſt Ieſum; Patrem autem Spiritum, id eſt Deum, id eſt Chriſtum. DE APOCALYPSI, *cap.* 1. *verſu* 8. *vbi Filium introducit dicentem;* Dicit Dominus: qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens. *Vnde ſtultè abutuntur hoc loco Praxeani, cùm Angelus Ioanni loquens hîc induat perſonam Filij venturi cum nubibus ad iudicium; qui cùm ſit Dei filius, idem eſt cum Patre Deus omnipotens. Omnia, exceptâ perſonâ, Patris & Filij, communia eſſe ſæpius inculcat Auguſtinus. Ac primò quidem occurrit quod habet tract* 106. *in verba* S. Aug. *Io.* 17. Tui erant, & mihi eos dediſti. An, *inquit*, aliquando erant Patris, & non erant vnigeniti Filij eius, & habuit aliquando Pater aliquid ſine Filio? abſit. Veruntamen habuit aliquid aliquando Deus Filius, quod nondum habuit idem ipſe homo Filius, quia nondum erat homo factus ex matre, quando tamen habebat vniuerſa cum Patre. Quapropter quod dixit, tui erant, non inde ſe ſeparauit Deus Filius ſine quo nihil vnquam Pater habuit, ſed ſolet ei tribuere omne quod poteſt, à quo eſt ipſe qui poteſt: à quo enim habet vt ſit, ab illo habet vt poſſit, & ſimul vtrumque ſemper habuit, quia nunquam fuit, & non potuit. Quocirca quidquid potuit Pater, ſemper cum illo Filius potuit, quoniam ille qui nunquam fuit & non potuit, numquam ſine Patre fuit, nunquam ſine illo Pater fuit; ac per hoc ſicut Pater æternus omnipotens, ita Filius coæternus omnipotens: & ſi omnipotens, vtique omnitenens, quid enim potiùs Verbum è Verbo interpretamur, ſi propriè volumus dicere quod à Græcis dicitur παντοκράτωρ, &c. Quid ergo vnquam habere potuit æternus omnipotens, quod non ſimul habuerit coæternus omnitenens. S. Aug. *Rurſum tract.* 107. *in verba eiuſdem Io.* 17. Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. Vbi, *inquit*, ſatis apparet quomodo vnigeniti Filij quæ ſunt Patris, per hoc vtique, quod etiam ipſe Deus eſt, & de Patre Patri eſt natus æqualis: non quomodo dictum eſt vni ex duobus filiis, maiori ſcilicet, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Illud enim dictum eſt de his

A omnibus creaturis, quæ infra creaturam rationalem ſunt, quæ vtique ſubduntur Eccleſiæ, in quâ vniuerſa Eccleſia & illi duo intelliguntur filij maior & minor, *hoc eſt populus Iudæus & Gentilis quo conſtat Eccleſia*, cum omnibus Angelis ſanctis, quibus erimus æquales in regno Chriſti & Dei: hoc autem ita dictum eſt, & mea omnia tua ſunt, & tua mea: vt hîc ſit etiam ipſa creatura rationalis, quæ non niſi Deo ſubditur, vt ei quæ infra illam ſunt cuncta ſubdantur. Hæc ergo cùm ſit Dei Patris, non ſimul eſſet & Filij, niſi Patri eſſet æqualis: de ipſa quippe aiebat, *creatura rationali*, cùm diceret, non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt, & mea omnia tua ſunt, B &c. nec fas eſt, vt ſancti, de quibus hæc locutus eſt, cuiuſquam ſint, niſi eius à quo creati & ſanctificati ſunt: ac per hoc & omnia quæ ipſorum ſunt, neceſſe eſt vt eius ſint, cuius & ipſi ſunt: ergo cùm & Patris & Filij ſint, æquales eos eſſe demonſtrat, quorum æqualiter ſunt. *De cæteris quoque attributis æqualitatem aſſerit in perſonis diuinis, libro ſexto de Trinitate cap.*3. Pater, *inquit*, & S. Aug. Filius vnum ſunt, vtique ſecundum vnitatem ſubſtantiæ, & vnus Deus eſt, & vnus magnus, & vnus ſapiens, &c. Vnde ergo maior Pater? ſi enim maior, magnitudine maior. Cùm autem magnitudo Filius eius ſit, nec ille vtique maior eſt eo qui ſe genuit, nec ille maior eſt eâ magnitudine quâ magnus eſt, ergo æqualis. Nam vnde æqua- C lis ſi non eo quo eſt, cui non eſt aliud eſſe, & aliud magnum eſſe? aut ſi æternitate Pater maior eſt, non eſt æqualis Filius quacumque re. Vnde enim æqualis? ſi magnitudine dixeris? non eſt par magnitudo, quæ minus æterna eſt, atque ita cætera. An fortè in virtute æqualis eſt, in ſapientia verò non eſt æqualis? Sed quomodo eſt æqualis, &c. virtus quæ minus ſapit? an in ſapientia æqualis eſt, in virtute autem non eſt æqualis? ſed quomodo æqualis ſapientia, quæ minus potens eſt? reſtat ergo vt ſi in vlla re æqualis non eſt, in omnibus non ſit æqualis; & ſcriptura clamat, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo, &c. *Capite autem* 4. Humano, *inquit*, ani- S. Aug. D mo non hoc eſt eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudentem, aut iuſtum, aut temperatum: poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutum. Deo autem hoc eſt eſſe, quod fortem eſſe, aut iuſtum eſſe, aut ſapientem eſſe, & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, vel multiplici ſimplicitate dixeris, quo ſubſtantia eius ſignificatur, &c. *Capite tandem* 5 *idem etiam probat de Spiritu* S. Aug. *ſancto.* Quapropter, *inquit*, etiam Spiritus ſanctus in eadem vnitate ſubſtantiæ & æqualitate conſiſtit. Siue enim ſit vnitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, ſiue ideo vnitas quia charitas, & ideo charitas, quia ſanctitas, manifeſtum eſt quòd non aliquis duorum eſt quò vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, ge- E neratoremque ſuum diligat, ſintque non participatione, ſed Eſſentiâ ſuâ, neque dono ſuperioris alicuius, ſed ſuo proprio, ſeruantes vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Quod imitari per gratiam, & ad Deum, & ad noſipſos iubemur: in quibus duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Ita ſunt illa tria *ſuppoſita ſcilicet & perſonæ vel hypoſtaſes* Deus vnus, ſolus, magnus, ſapiens, ſanctus, beatus. Nos autem ex ipſo,

& per ipſum, & in ipſo. Beati, quia ipſius munere inter nos vnum, cum illo autem vnus Spiritus, quia adglutinatur anima noſtra poſt eum, &c. Spiritus ergo ſanctus commune aliquid eſt Patris & Filij, quidquid illud eſt. At ipſa communio conſubſtantialis & coæterna. quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur, ſed aptiùs dicitur charitas. Et hæc quoque ſubſtantia, quia Deus ſubſtantia, & Deus charitas, ſicut ſcriptum eſt. Sicut autem ſubſtantia ſimul cum Patre & Filio, ita ſimul magna, & ſimul bona, & ſimul ſancta, & quidquid aliud ad ſe dicitur: quoniam non aliud eſt Deo eſſe, & aliud eſſe magnum, vel A bonum eſſe, &c. Si enim minùs magna eſt ibi charitas quàm ſapientia, minus quàm eſt, diligitur ſapientia. Æqualis eſt igitur, vt quanta eſt ſapientia, tantùm diligatur. Eſt autem ſapientia æqualis Patri, æqualis eſt igitur etiam Spiritus ſanctus, & ſi æqualis, in omnibus æqualis, propter ſimplicitatem quæ in illa ſubſtantia eſt. Et ideo non amplius quam tria ſunt, vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio. Quæ ſi nihil eſt, quomodo Deus dilectio eſt? ſi non eſt ſubſtantia, quomodo Deus ſubſtantia eſt? *Et hæc de perſonarum æqualitate in eſſentia & attributis clariſſimè dicta ſufficiant.*

6. Filius cum Patre, vnus atque idem mundi opifex, abſque Angelorum adiutorio. cont. Prax. cap. 19. à p. ad circa f.

QVantùm ad ceteras virtutes, ſolus, præſtruens aduersùs coniecturas hæreticorum;
qui mundum ab Angelis & poteſtatibus diuerſis volunt ſtructum; qui & ipſum Crea-
torem aut angelum faciunt, aut ad alia quæ extrinſecùs, vt opera mundi, ignorantem
quoque ſubornatum. Aut ſi ſic ſolus cœlum extendit, quomodo iſti præſumunt in per- Eſa. 44.
uerſum hæretici, quaſi ſingularis non admittatur Sophia illa dicens, [a] *Cùm pararet cœlos,* 24.
ego aderam illi ſimul. Et ſi dixit Apoſtolus, [b] *Quis cognouit ſenſum Domini? & quis illi conſilio* a Prou. 8.
fuit? vtique præter Sophiam ait, quæ illi aderat. In ipſo tamen & [c] *cum illo vniuerſa com-* 27.
pingebat, non ignorante quid faceret. Præter Sophiam autem, præter Filium dicit, qui eſt b Rom. 11
Chriſtus, Sophia & virtus Dei, ſecundùm Apoſtolum, [d] *ſolus ſciens ſenſum Patris. Quis enim* 34. c Prou. 8.
ſcit quæ ſunt in Deo, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? non qui extra ipſum. Erat ergo qui non ſolùm 30.
Deum faceret, niſi à ceteris ſolùm. Sed & Euangelium recuſetur, quòd dicat [e] *omnia per* d 1. Cor.
Sermonem à Deo facta eſſe, & ſine eo nihil factum. Niſi enim fallor, & alibi ſcriptum eſt, 2. 11.
[f] *Sermone eius cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnes virtutes eorum.* Et Sermo autem, Vir- e Io. 1. 3.
tus & Sophia, ipſe erit Dei filius. Ita ſi per Filium omnia, cœlum quoque per Filium ex- f Pſal. 32.
tendens, [g] *non ſolus extendit*, niſi illâ ratione quâ à ceteris ſolus. Atque adeo ſtatim de Fi- 6.
lio loquitur, [h] *Quis alius deiecit ſigna ventriloquorum, & diuinationes à corde auertens ſapien-* g Eſa. 44.
tes retrorſum, & conſilium eorum infatuans? ſiſtens verba Filij ſui, dicendo ſcilicet; [i] *Hic eſt Fi-* 24. h ibid. 25.
lius meus dilectus: hunc audite. Ita Filium ſubiungens, ipſe interpretator eſt, quomodo i Matth.
cœlum ſolus extenderit, ſcilicet cum Filio ſolus, ſicut cum Filio vnum. Proinde & Filij 17. 5.
erit vox, [k] *Extendi cœlum ſolus*; quia [l] *Sermone cœli confirmati ſunt.* Quia, Sophia, id eſt, k Eſa. 44.
Sermone adſiſtente paratum eſt cœlum; &, [m] *Omnia per Sermonem ſunt facta*; competit 24.
& Filium ſolum extendiſſe cœlum, quia ſolus operationi Patris miniſtrauit. Idem erit di- l Pſal. 32.
cens, [n] *Ego primus, & inſuper ventura ego ſum.* Primum ſcilicet omnium, Sermo, [o] *In* 6. Prou. 8.
principio erat Sermo; in quo principio prolatus à Patre eſt. Ceterùm, Pater non habens 27.
initium, vt à nullo prolatus, vt innatus, non poteſt videri. Qui ſolus fuit ſemper, ordi- m Io. 1. 3.
nem habere non potuit. Igitur ſi propterea eundem & Patrem & Filium credendum pu- n Eſa. 41.
tauerunt, vt vnum Deum vindicent, ſalua eſt vnio eius, qui quum ſit vnus, habet & 4.
Filium, æquè & ipſum eiſdem ſcripturis comprehenſum. o Io. 1. 1.

FILIVS CVM PATRE. 6. SCHOL.

QVANTVM AD CÆTERAS. *Angelicas ſcilicet virtutes, non earum miniſterio, Deus Creator vſus eſt, ſed per Filium ſolum, cum Spiritu ſancto, vnus & ſolus Deus cœlos extendit.* PRÆSTRVENS. *Præmuniens nos Eſaias, de quo immediatè antè dixerat;* Quin & hoc dictum eius in argumentum ſingularitatis, *ad excluſionem pluralitatis perſonarum*, arripient; Extendi, *inquit*, cœlum ſolus. *Non ergo Eſaias hoc verbo excluſit Filium, ſed nos præmuniuit contra vanas opiniones hæreticorum; ſcilicet contra Simonem Samaritanum, Baſilidem, Carpocratem, Cerinthum, maximè autem Valentinianos, qui dicunt Creatorem fuiſſe Angelum, vel aliam quamlibet virtutem ignorantem & ſubornatam, hoc eſt clam ſubmiſſam, ad externa opera mundi compingenda.* QVASI SINGVLARIS SOPHIA. *Non aduertunt Praxeani volentes vnicam perſonam, ſicut vnum Deum ſolum extendiſſe cœlum; ſingularem, hoc eſt perſonalem Sapientiam Patris, id eſt Filium ſic loqui Prouerbiorum 8. 27.* Quando præparabat cœlos aderam. 70. aderam illi. CONSILIO FVIT. Conſiliarius eius fuit. *Quis præter ſapientiam aderat, Patri?* COMPINGEBAT. Cum eo eram cuncta componens. NON IGNORANTE, *vt ſupra hæretici dicebant* ignorantem & ſubornatum. SECVNDVM APOSTOLVM. Prædicamus Chriſtum Dei virtutem, & Dei Sapientiam. EXTRA IPSVM. *Quales ſunt Angelicæ & creatæ virtutes.* ERAT ERGO. *Sapientia Patris, id eſt Filius.* NON SOLVM DEVM. *Patrem, & vnicam perſonam.* A CÆTERIS SOLVM. *Abſque miniſterio aliarum virtutum, ſolum cum Filio & Spiritu ſancto, cœlos extendentem.* EVANGELIVM RECVSETVR. *Licet Euangelium non diceret, iam dixerat expreſſè de cœlo Pſaltes;* Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. STATIM DE FILIO, *quaſi ſolo qui eſſentialiter virtus eſt faciens mirabilia, & ſapientia* ſtultam faciens ſapientiam mundi. *Eſa. 44. 24. cùm dixiſſet:* Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cœlos ſolus,

ſtabiliens terram, & nullus mecum. *Statim ſubiicit verſu* 25. Irrita faciens ſigna diuinorum, & ariolos in furorem vertens. Conuertens ſapientes retrorſum, & ſcientiam eorum ſtultam faciens. 70. *paulo aliter*, quis alius diſſipabit ſigna Pythonum, & diuinationes in corde, &c. *Subiicit ſtatim Propheta*, Suſcitans verbum ſerui ſui, & conſilium nuntiorum ſuorum complens. 70. *autem*: & ſtatuens verbum pueri ſui, & conſilium Angelorum ſuorum verum probans. MINISTRAVIT, *non quaſi ſeruus, ſed cooperator*. IDEM ERIT DICENS. *Eſa*. 41. 4. Ego Dominus, primus & nouiſſimus. 70. *verò*. Ego Deus primus, & in ea quæ ventura ſunt, ego ſum. PRIMVM SERMO. *Verbum primum omnium rerum principium*. IN QVO PRINCIPIO, *non temporis, ſed in* B *Patre ipſo à quo procedit, in eodem manet, cuius egreſ*ſio à diebus æternitatis. *Exit enim ſeu profertur a Patre dicente, ſecunda perſona; & in eodem Patre manet, identitate naturæ*. NON HABENS INITIVM. *Originem, quia ingenitus eſt*. NON POTEST VIDERI, *quia incarnatus non eſt, nec viſibilis factus*. SOLVS SEMPER, *ingenitus*. ORDINEM HABERE NON POTVIT, *vt eſſet nouiſſimus, & minor Patre ſeipſo, non eſt enim ordo eiuſdem ad ſeipſum*. SALVA EST VNIO. *Si Praxeani timent ne periclitetur vnitas diuinitatis, ſi admittatur pluralitas perſonarum; ſalua & incolumis atque indiuiſa manet, ſi aduertant in eiſdem ſcripturis eadem conuenire Patri & Filio, quos vnum eumdemque Deum eſſe credimus. Quod hoc textu habet Tertullianus, ſummatim in duo capita redigitur; nempe quòd per Verbum omnia facta ſint; ſecundò Patrem quidem ingenitum, ſed non ſolum extendiſſe cœlos, ſed cum Filio, & per Filium omnia creaſſe; & proinde cum cæteris rebus etiam ipſos Angelos; tantùm abeſt vt eorum miniſterio vſus ſit ad creationem rerum. Quantùm ad* C

S. Aug. *primum, Aug. to.* 6. *libro* 2. *cont. Maximinum cap.* 17. Dixeras, *inquit*, ideo à nobis vnum Deum pronuntiari, quia vnus eſt ſuper omnia innatus, infectus; reſpondi huic audaciæ tuæ. Sic autem dicis Patrem infectum, quaſi Filius factus ſit, per quem facta ſunt omnia. Deinde addidi, ſcito factum eſſe Filium, ſed in forma ſerui: nam in forma Dei vſqueadeo non eſt factus, vt per illum facta ſint omnia

S. Aug. &c. *Et cap.* 18. De innato Patre, id eſt ingenito, quia & hoc dixeras, tecum agendum putaui, & dixi: non itaque dico ingenitum, *Filium*, ſed Patrem D genitorem, Filium genitum. Hoc tamen genuit Pater quod eſt, alioquin non eſt verus filius, ſi quod eſt Pater, non eſt Filius. *De omnipotentia autem Filij cum Patre Creatoris omnium, abſque confuſione perſonarum, & vnitatis diuiſione, fuſiſſimè lib.* 3. *cont. eumdem Maximinum cap.* 12. *cùm enim credamus in Deum Patrem omnipotentem Creatorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium, proinde credimus in Filium eius vnicum per quem omnia facta ſunt*. Ac

S. Aug. per hoc, *inquit*, ſi habet Pater omnipotentiam quam non habet Filius, falſum eſt quod ait Filius: omnia quæ habet Pater mea ſunt. Deinde ſi aliquid facit Pater, *verbi gratiâ, ſi extendit cœlum ſolus, vt volunt Praxeani*, quod facere non poteſt filius, meritò dicitur potentior Pater quàm Filius. Cùm verò dicat, quæcumque Pater facit, hæc & Filius ſimiliter facit: nonne melius auditur ipſe quàm vos, meliuſque ipſi creditur docenti, quàm decipientibus vobis? ſed potentiam, inquis, Pater à nemine, Filius verò accepit à Patre. Fatemur & nos Filium ab illo accepiſſe potentiam de quo natus eſt potens: Patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit potentiam Pater Filio, ſicut omnia quæ habet in ſubſtantia ſua, gignendo dedit ei quem genuit de ſubſtantia ſua, &c. Si Patris omnipotentia Filij non eſt, quomodo quæ-A cumque Pater facit, hæc & Filius facit ſimiliter, quod vtique non poteſt, ſi omnipotens non eſt? *Deinde ad mentem Tertulliani probat quòd ſicut ſtultè Praxeani & loco Eſaiæ præcitato contendebant, vnicam eſſe perſonam quæ cœlos extendit, ſic ex loco Apoſtoli Arrianos ineptè concludere ſolum Patrem beatum, potentem, Regem, &c. ſed & Filium & Spiritum ſanctum vnum Deum hæc omnia attributa indiuiſim poſſidere*. Ac per hoc, *inquit*, quod ait Apoſtolus 1. Tim. S. Aug. 6. Beatus & ſolus potens: non cogor de Patre tantummodo accipere, ſed de Deo, quod eſt ipſa Trinitas. Loquens enim ad Timotheum: præcipio, inquit, tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu qui teſtimonium reddidit ſub Pontio B Pilato, bonam confeſſionem, vt ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile, vſque ad aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti: quem temporibus propriis oſtendet beatus & ſolus potens Rex regum & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem: quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. Nihil hîc video dictum quod non conueniat Trinitati, &c. Si dixeris Patrem ſolum viuificare omnia, quomodo ergo quæcumque Pater facit, hæc & Filius ſimiliter facit. Deinde vbi ait Io. 5. ſicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat: quomodo verum eſt, ſi Pater ſine Filio viuificat omnia? proinde quod addidit, & Chriſto Ieſu, &c. de Filio propriè voluit, quia Filius C quidem ſicut Pater viuificat omnia: ſed ſub Pontio Pilato, in forma ſerui Filium nouimus paſſum fuiſſe, non Patrem. *Vt Praxeani putant*. Deinde ſubiungitur; quem temporibus propriis oſtendet beatus & ſolus, &c. Oſtendet vtique Deus, quòd non ſolus eſt Pater, quia ſecundum veritatem, non ſecundum veſtrum errorem, Trinitas vnus eſt Deus beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium. Numquid enim vel vos dicere audetis Filium non eſſe Regem regum, &c? de quo inter cætera ſcriptum eſt in Apoc. Ioannis; & ipſe calcat torcular vini potentis, in tunica, & in femore habet nomen ſcriptum: Rex regum, Dominus dominantium. Sed ne fortè dicatis, quòd nomen Patris Filius habet ſcriptum in veſte & in fe-D more, alio loco eiuſdem libri ſuperiùs legitur; & Agnus vincet eos, quoniam Dominus dominantium eſt, & Rex regum. Quapropter ſecundum vos duo ſunt Reges regum, &c. & contra vos eſt, ſi de Patre tantùm ait Apoſtolus, Beatus & ſolus potens, &c. *Quod ſimiliter probat de immortalitate*. Immortalitatem, *inquit*, Deus, habere dicitur ſo- S. Aug. lus, quia eſt immutabilis ſolus. In omni enim mutabili natura, nonnulla mors eſt ipſa mutatio, quia facit aliquid in ea non eſſe, quod erat. Proinde & ipſa anima humana quæ propterea dicitur immortalis, quoniam qualitercumque ſecundum modum ſuum non deſinit viuere, habet tamen pro ipſo mo-E do ſuo quandam mortem ſuam: quia ſi iuſtè viuebat & peccat, moritur iuſtitiæ: ſi peccatrix erat, & iuſtificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam, de quibus longum eſt, diſputare. Et creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit; nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum eſt diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt. Et quicumque creaturæ rationali præſtatur vt peccare non poſſit non eſt hoc naturæ propriæ ſed Dei gratiæ. Ac per hoc ſolus Deus habet immortalitatem, qui non cuiuſquam gratiâ, ſed naturâ ſuâ, nec potuit, nec poteſt aliquâ conuerſione mutari nec potuit, nec poterit aliquâ mutatione peccare, &c.

Idem probat de ſapientia Dei quæ ipſi ſoli propriè conue-nit Trinitati. S. Aug. Deus, *inquit*, quod eſt ipſa Trinitas, propterea ſolus ſapiens rectè dicitur, quia ſolus ſecundùm ſubſtantiam ſapiens eſt, non ſecundùm accedentem, vel accidentem participationem ſapientiæ, ſicut ſapiens eſt rationalis quæcumque creatura. *Qua habet cap. 13. ex Rom. 16. 17.* Vbi ait Apoſtolus ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, S. Aug. cui gloria in ſæcula ſæculorum, &c. Quod, *inquit*, interpoſitum eſt, per Ieſum Chriſtum: vtrùm ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum accipi debeat, vt ſcilicet ſolus Deus, *Pater*, ſapiens, per Ieſum Chriſtum ſapiens eſſe intelligatur, non participando, ſed gignendo ſapientiam quod eſt Ieſus Chriſtus: An verò non per Ieſum Chriſtum, ſapienti; ſed per Ieſum Chriſtum gloria ſoli Deo ſapienti, videtur B ambiguum. *De vita tandem ſicut & omnibus alijs Patri filioque communibus lib. 3. cont. Max. Arria. cap. 4.* S. Aug. Omnia ergo, *inquit*, quæ habet Pater, dedit ille gignendo, accepit iſte naſcendo; nec dando A ille amiſit quod habuit, nec iſte cùm eſſet & non haberet, accepit. Sed ſicut ille permanſit habens omnia, cùm ea quæ habet, Filio dederit omnia: ſic iſte numquam fuit ſine omnibus, quæ non egendo, ſed naſcendo accepit vt Filius, quia nunquam potuit eſſe non natus, & ea ſine quibus non eſt natus, & eſt immutabilis natus, ſemper habuit, quia ſemper eſt natus, &c. ac per hoc dedit ille vitam, quia genuit vitam. Accepit iſte vitam, quia natus eſt vita, &c. & ille quippe & iſte id habet quod eſt ipſe: ſed ille de nullo vita, *quia ex Tertulliano iuxta Ioannem eſt principium innatum & ingenitum.* S. Aug. Iſte vita de vita: ſed talis, qualis illa, tanta quanta illa, hoc omnino quod illa, quia verus eſt Filius, quia perfectus eſt Filius, quia non eſt degener ab vno B Deo Patre, Deus vnicus Filius. Patri ergo æqualis eſt Filius, &c. cùm Pater omnia quæ habet gignendo dederit, æqualem vtique genuit, quoniam nihil minus dedit. *Addat qui poteſt tanta tanti viri Doctrina & eloquentia.*

7. *Filij perſona incarnanda, ſola viſibilis apparebat in veteri lege; perſonâ Patris vſque ad viſionem beatificam inuiſibili remanente. cont. Prax. cap. 14. & 15 ad circa f.*

ADhuc & illa nobis regula adſiſtit duos vindicantibus Patrem & Filium, quæ inui-
ſibilem Deum determinauit. Cùm enim Moyſes in Ægypto deſideraſſet Domini
conſpectum dicens, [a] *Si ergo inueni gratiam coram te, manifeſta mihi te, vt cognoſcenter vi-* a Exo. 33.
deam te. Non potes videre, inquit, faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam, & vi- 13 & 20.
uet; id eſt, morietur qui viderit. Inuenimus enim à multis Deum viſum, & neminem ta-
men eorum qui eum viderant, mortuum. Viſum quidem Deum, ſecundùm hominum
capacitatem, non ſecundùm plenitudinem diuinitatis. Nam Patriarchæ Deum vidiſſe Gen. 12. 7
referuntur, vt Abraham & Iacob; & Prophetæ, vt Eſaïas, vt Ezechiel, & tamen mor- 17. 1. 18. 1.
tui non ſunt. Igitur aut mori debuerant, ſi eum viderant; [b] *Deum enim nemo videbit, & vi-* Gen. 26. 2.
uet: aut ſi Deum viderunt, & mortui non ſunt, ſcriptura mentitur, Deum dixiſſe, *Fa-* 32. 30.
ciem meam homo ſi viderit, non viuet: aut ſcriptura mentitur, cùm inuiſum, aut cùm vi- Eſa. 7. 2.
ſum Deum profert. Iam ergo alius erit qui videbatur, quia non poteſt idem inuiſibilis de- Ezech. 1. 8
finiri, qui videbatur; & conſequens erit, vt inuiſibilem Patrem intelligamus, pro ple- b Exo. 33.
nitudine maieſtatis; viſibilem verò Filium agnoſcamus, pro modulo deriuationis: Sicut 20.
nec ſolem nobis contemplari licet, quantùm ad ipſam ſubſtantiæ ſummam quæ eſt in
cœlis; radium autem eius toleramus oculis pro temperatura portionis quæ in terram in-
de porrigitur. Hic ex diuerſo volet aliquis etiam Filium inuiſibilem contendere, vt Ser-
monem, vt ſpiritum; & dum vnicam conditionem Patris & Filij vindicat, vnum potiùs
atque eundem confirmare Patrem & Filium. Sed diximus ſcripturam differentiæ patro-
cinari, per viſibilis & inuiſibilis diſtinctionem. Nam & illud adiiciunt ad argumentatio-
nem: Quod ſi Filius tunc ad Moyſen loquebatur, ipſe *faciem ſuam nemini viſibilem* pro-
nuntiaret, quia ſcilicet ipſe inuiſibilis Pater fuerit in Filij nomine. Ac per hoc, ſic eundem Exo. 33.
volunt accipi viſibilem & inuiſibilem, quomodo eundem Patrem & Filium: quoniam & 20.
paulò ſuprà, antequam faciem Moyſi negaſſet, ſcriptum, [c] *Dominum ad Moyſen locutum*
coràm, velut ſi quis loquatur ad amicum ſuum, non minùs quàm & Iacob: [d] *Ego vidi*, inquit, c Ibid. 11.
Dominum facie ad faciem. Ergo viſibilis & inuiſibilis idem. Et quia idem vtrumque, ideo d Gen. 32.
& ipſe, quà Pater, inuiſibilis; & quà Filius, viſibilis. Quaſi non expoſitio ſcripturæ quæ 30.
fit à nobis, Filio competat, Patre ſepoſito in ſua inuiſibilitate. Dicimus enim & Filium ſuo
nomine eatenus inuiſibilem, quà Sermo & ſpiritus Dei ex ſubſtantiæ conditione iam nunc,
quà Deus, & Sermo, & ſpiritus: viſibilem autem fuiſſe ante carnem; eo modo quo dicit
ad Aaron & Mariam, [e] *Et ſi fuerit Prophetes in vobis, in viſione cognoſcar illi, & in ſomnio lo-* e Num. 12.
quar illi, non quomodo Moyſi: Os ad os loquar illi in ſpecie, id eſt in veritate; & non in ænig- 6. 7.
mate, id eſt, non in imagine. ſicut & Apoſtolus, [f] *Nunc videmus tanquam per ſpeculum in* f 1. Cor.
ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Igitur quum Moyſi ſeruat conſpectum ſuum & col- 13. 12.
loquium facie ad faciem in futurum, (nam hoc poſtea adimpletum eſt in montis ſeceſſu, Exo. 33.
ſicut legimus in Euangelio viſum cum illo Moyſen colloquentem) apparet retrò ſemper 11. 13.
in ſpeculo, & ænigmate, & viſione, & ſomnio Deum, id eſt, Filium Dei, viſum tam Luc. 9. 30.
Prophetis & Patriarchis, quàm & ipſi adhuc Moyſi. Et ipſe quidem Dominus ſi fortè co- Eſa. 7. 3.
ràm ad faciem loquebatur, non tamen vt eſt, homo faciem eius videret, niſi fortè in ſpe- Gen. 12. 7
culo & in ænigmate. Denique, ſi ſic Moyſi locutus eſt Dominus, vt & Moyſes faciem Exo. 33. 11.
eius cominus ſciret, quomodo ſtatim atque ibidem deſiderat faciem eius videre, quam

quia viderat, non deſideraret? Quomodo æquè & Dominus negat videri faciem ſuam
g Gen.32. poſſe, quam oſtenderat, ſi tamen oſtenderat? Aut quæ eſt facies Dei, cuius conſpectus
30. negatur, ſi erat quæ viſa eſt? [g] *Vidi*, inquit Iacob, *Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea*. Alia debet eſſe facies, quæ ſi videatur, occidit. Aut nunquid Filius quidem videbatur, & ſic facies, ſed ipſum hoc in viſione, & ſomnio, & ſpeculo, & ænigmate: quia ſermo, & ſpiritus, niſi imaginaria forma videri non poteſt. Faciem autem ſuam dicit inuiſibilem Patrem. Quis enim Pater? non facies erit Filij, nomine auctoritatis, quam genitus à Patre conſequitur? Non enim & de aliqua maiore perſona congruit dicere, Facies
h Io.14. mea eſt ille homo, &, faciem mihi præſtat? [h] *Pater*, inquit, *maior me eſt*. Ergo facies erit
28. filij, Pater. Nam & ſcriptura quid dicit? [i] *Spiritus perſonæ eius, Chriſtus Dominus*. Ergo ſi
i Thren. Chriſtus perſonæ paternæ ſpiritus eſt, meritò cuius ſpiritus perſona erat, id eſt Patris,
4.20. eum faciem ſuam, ex vnitate ſcilicet, pronuntiauit. Mirarer planè, an facies filij Pater
CAP. XV. accipi poſſit, qui eſt caput eius. [k] *Caput enim Chriſti Deus*. Si hunc articulum quæſtioni-
k 1.Cor. bus ſcripturæ veteris non expediam, de nouo Teſtamento ſumam confirmationem no-
11.3. ſtræ interpretationis; ne quodcunque in Filium reputo, in Patrem proinde defendas. Ecce enim & in Euangeliis & in Apoſtolis viſibilem & inuiſibilem Deum deprehendo, ſub manifeſta & perſonali diſtinctione conditionis vtriuſque. Exclamat quodammodo
l Io.1.18. Ioannes, [l] *Deum nemo vidit vnquam*. Vtique nec retrò. Ademit enim temporis quæſtio-
m 1.Tim. nem, dicendo Deum nunquam viſum. Confirmat & Apoſtolus de Deo, [m] *Quem nemo*
6.16. *vidit hominum, ſed nec videre poteſt*; ſcilicet quia morietur qui viderit. Iidem ipſi Apoſtoli
1.Io.1.1. & vidiſſe ſe Chriſtum, & contrectaſſe teſtantur. Porrò ſi ipſe eſt Chriſtus & Pater & Filius, quomodo viſus eſt, & inuiſus? Ad hanc diuerſitatem viſi & inuiſi in vnum conferendam, quis ex diuerſo non argumentabitur, rectè vtrumque dictum; viſibilem quidem in carne, inuiſibilem verò ante carnem: vt idem ſit Pater inuiſibilis ante carnem, qui & viſibilis in carne? Atquin, ſi idem ante carnem inuiſibilis, quomodo viſus etiam retrò inuenitur ante carnem? Æquè ſi idem poſt carnem viſibilis, quomodo & nunc inuiſibilis pronuntiatur ab Apoſtolis? niſi quia alius, quem & retrò viſum in ænigmate, plenius viſibilem caro effecit; Sermo ſcilicet, qui & caro factus, eſt alius, quem nunquam quiſquam vidit, niſi Pater; ſcilicet cuius eſt Sermo. Denique, inſpiciamus quem Apoſtoli viderint.
n 1.Io.1.1. [n] *Quod vidimus*, inquit Ioannes, *quod audiuimus, oculis noſtris vidimus, & manus noſtræ contrectauerunt; de ſermone vitæ*. Sermo enim vitæ caro factus, & auditus, & viſus, contrectatus,
o Io.1.1. quia caro, qui ante carnem [o] *Sermo tantùm in primordio apud Deum* Patrem, non Pater apud Sermonem. Nam & ſi Deus Sermo, ſed apud Deum, quia ex Deo Deus, quia cum
p Ibid.14. Patre apud Patrem. [p] *Et vidimus gloriam eius, tanquam vnigeniti à Patre*; vtique Filij, ſcilicet viſibilis, glorificati à Patre inuiſibili. Et ideo quoniam Sermonem Dei, Deum di-
q Io.1.18. xerat, ne adiuuaret aduerſariorum præſumptionem, quaſi Patrem ipſum vidiſſet, ad di-
r 1.Io 1.1. ſtinguendum inter viſibilem Patrem, & Filium viſibilem, ſuperdicit ex abundanti, [q] *Deum*
ſ Io.1.1.& 18. *nemo vidit vnquam*. Quem Deum? Sermonem? Atquin, [r] *Vidimus, & audiuimus, & contrectauimus, de ſermone vitæ* prædictum eſt. Sed quem Deum? ſcilicet Patrem; apud quem
Io.20.14. & ſeq. Deum erat Sermo, [ſ] *vnigenitus* ſcilicet Filius, *qui in ſinum Patris, ipſe diſſeruit*. Ipſe & au-
t 1.Cor.9 1. ditus & viſus; & ne phantaſma crederetur, etiam contrectatus. Hunc & Paulus conſpexit nec tamen Patrem vidit. [t] *Nonne*, inquit, *vidi Ieſum*? Chriſtum autem & ipſe Deum
u Rom.9 5. cognominauit, [u] *Quorum Patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in æuum*. Oſtendit & ipſe viſibilem Dei Filium, id eſt Sermonem Dei;
x 1.Tim. 1.17. quia qui caro factus eſt, Chriſtus dictus eſt. De Patre autem ad Timotheum, [x] *Quem nemo*
Ibid. *vidit hominum, ſed nec videre poteſt*. Exaggerans amplius, *Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem*. De quo & ſuprà dixerat, [y] *Regi autem ſeculorum, immortali, in-*
y 1.Tim. 1.17. *uiſibili, ſoli Deo*: vt & contraria ipſi Filio adſcriberemus, mortalitatem, acceſſibilitatem:
z 1.Cor.15. 3. quem mortuum conteſtatur ſecundùm ſcripturas; & [z] *à ſe nouiſſimè viſum*, per acceſſibilem vtique lucem: quamquam & illam neque ipſe ſine periculo luminis expertus eſt,
ꝫ Ibid.8. neque Petrus & Ioannes & Iacobus ſine rationis amentia: qui ſi non paſſuri Filij gloriam,
Act.9 8. Matth.17 3 ſed Patrem vidiſſent, credo morituri ibidem. [aa] *Deum enim nemo videbit, & viuet*. Si hæc ita ſunt, conſtat eum ſemper viſum ab initio, qui viſus fuerit in fine; & eum nec in fine
Luc.9.33. viſum, qui nec ab initio fuit viſus; & ita duos eſſe, viſum & inuiſum. Filius ergo viſus eſt
aa Exo.33 20. ſemper, & Filius conuerſatus eſt ſemper, & Filius operatus eſt ſemper, ex auctoritate Patris & voluntate.

8. *Filius ſolus apparebat, vtpote ſolus incarnandus, iam inde affectus humanos induens ad captandam fidem.* *cont. Prax. cap. 16. à p. ad f. & 17. in p.*

Gen.11.7 Gen 6 1c Gē.19.24 FIlius itaque eſt qui ab initio iudicauit, turrim ſuperbiſſimam elidens, linguaſque diſpertiens, orbem totum aquarum violentiâ puniens, pluens ſuper Sodomam & Gomorram ignem & ſulphurem: Dominus à Domino. Ipſe enim & ad humana ſemper col-

loquia deſcendit: ab Adam vſque ad Patriarchas & Prophetas, in viſione, in ſomnio, Gen.3.9.
in ſpeculo, in ænigmate, ordinem ſuum præſtruens ab initio ſemper, quem erat per- & 12.
ſecuturus in finem. ita ſemper ediſcebat, & Deus in terris cum hominibus conuerſari & 17.1.18.
non alius potuit quàm Sermo, qui caro erat futurus. Ediſcebat autem, vt nobis fidem ſter- 1.26.2.32.
neret, vt faciliùs crederemus Filium Dei deſcendiſſe in ſeculum, ſi & retrò tale quid 30. Exo.3 2.
geſtum cognoſceremus. [a] *Propter nos enim ſicut ſcripta ſunt*, ita & geſta ſunt, *in quos ano-* Eſa.7.3.
rum fines decucurrerunt. Sic etiam adfectus humanos ſciebat iam tunc, ſuſcepturus etiam Baruch.3
ipſas ſubſtantias hominis, carnem & animam; interrogans Adam quaſi neſciens, [b] *Vbi es* 38.
Adam? pœnitens quod hominem feciſſet, quaſi non præſciens; tentans Abraham, quaſi a 1.Cor.
ignorans quid ſit in homine; offenſus, reconciliatus eiſdem. & ſi qua hæretici adprehen 10.1.
dunt quaſi Deo indigna, ad deſtructionem Creatoris, ignorantes hæc in Filium compe- b Gen 3.9
tiſſe, qui etiam paſſiones humanas, & ſitim, & eſuriem, & lacrymas, & ipſam natiuita- Gen.6.6.
tem, ipſamque mortem erat ſubiturus: Propter hoc [c] *minoratus à Patre modicum quid ci-* Gen.22.2 Exo.32.
tra Angelos. Sed hæretici quidem nec Filio Dei deputabunt conuenire, quæ tu ipſi Patri 27.
inducis, quaſi ipſe ſe deminorauerit propter nos; cùm ſcriptura alium dicat ab alio mi- c Pſ.8.6.
noratum, non ipſum à ſemetipſo. Quid ſi & alius qui *coronabatur gloriâ & honore*, alius qui *Ibid.*
coronabat, vtique Filium Pater? Cæterùm, quale eſt, vt Deus omnipotens ille inuiſi- d 1. Tim.
bilis, [d] *quem nemo vidit hominum, nec videre poteſt: ille qui inacceſſibilem lucem habitat: ille qui* 6.16.
non habitat in manu factis; à [e] *cuius conſpectu terra contremiſcit*, [f] *montes liqueſcunt vt cera*; Act.17.
[g] *qui totum orbem manu adprehendit velut nidum*; [h] *cui cœlum thronus, & terra ſcabellum*; in 24.
quo omnis locus, non ipſe in loco; qui vniuerſitatis extrema linea eſt; ille Altiſſimus, in e Ioel.2.
paradiſo ad veſperam deambulauerit, quærens Adam; & arcam poſt introïtum Noë 10.
clauſerit; & apud Abraham ſub quercu refrigerauerit; & Moyſen de rubo ardenti vo- f Pſ.96.5.
carit; & in fornace Babylonij Regis quartus apparuerit, (quamquam Filius hominis eſt g Eſa.10. 14.
dictus) ni hæc in imagine, & ſpeculo, & ænigmate fuiſſent? Scilicet & hæc nec de Filio h Eſa. 66.
Dei credenda fuiſſe, ſi ſcripta non eſſent; fortaſſe non credenda de Patre, licet ſcripta, 1.
quem iſti in vuluam Mariæ deducunt, & in Pilati tribunal imponunt, & in monumento Gen.3.8.
Ioſeph concludunt. Hinc igitur apparet error illorum. Ignorantes enim, à primordio Gen.7.16
omnem ordinem diuinæ diſpoſitionis per Filium decucurriſſe, ipſum credunt Patrem & Gen.18.1.
viſum, & congreſſum, & operatum, & ſitim & eſuriem paſſum, (aduerſus Prophetam Exo.3.2.
dicentem, [i] *Deus æternus non ſitiet, nec eſuriet omnino*; quantò magis nec morietur, nec ſe- Dan.3.92
pelietur) & ita vnum Deum ſemper egiſſe, id eſt Patrem, quæ per Filium geſta ſunt. Matth. 27.2.59.
Faciliùs exiſtimauerunt Patrem in Filij nomine egiſſe, quàm Filium in Patris; dicente i Eſa. 40.
ipſo Domino, [k] *Egó veni in Patris mei nomine.* Item ad ipſum Patrem, [l] *Nomen tuum mani-* 28. CAPVT
feſtaui hominibus. Condicente etiam ſcripturâ, [m] *Benedictus qui venit in nomine Domini*; vti- XVII.
que Filius in Patris nomine. k Io.5.43.

l Io.17.6.

9. *Et 5. cont. Marc. cap. 19. à p.* m Matth. 21.9.

[a] INuiſibilis Dei imaginem* ait Chriſtum. Sed nos enim inuiſibilem dicimus Patrem Chri- a Coloſſ.
ſti, ſcientes Filium ſemper retrò viſum, ſi quibus viſus eſt in Dei nomine, vt imagi- 1.15.
nem ipſius: nè quam & hinc differentiam ſcindat Dei viſibilis & inuiſibilis; cùm olim Dei
noſtri ſit definitio, [b] *Deum nemo videbit, & viuet.* b Exo 33. 20.

[*] 10. *Et de Car. Chri. cap. 6. in m.*

TVnc quoque inter Angelos illos ipſe Dominus apparuit Abrahæ ſine natiuitate cum carne, ſcilicet pro eadem cauſæ diuerſitate. Sed vos hoc non recipitis, non eum Chriſtum recipientes, qui iam tunc & adloqui, & liberare, & iudicare humanum genus Gen.18.1. ediſcebat in carnis habitu, non natæ adhuc, quia nondum moriturae, niſi priùs & natiuitas eius & mortalitas adnuntiarentur.

Trinitatis tertia perſona Spiritus ſanctus. V. Verbum Spiritus ſanctus.

FILII PERSONA SOLA VISIBILIS. 7.8 9.10. SCHOL.

REGVLA ADSISTIT. *Præter prædicata argumenta, quibus ſupra probauimus contra Praxeanos abſque præiudicio vnitatis Eſſentiæ, diſtinctas Patris & Filij perſonas, facit etiam nobis ſcriptura, cùm definiens Deum eſſe inuiſibilem, ſcilicet Patrem; Filium, non tantùm in vera & nata carne poſt Incarnationem, ſed & antè Patribus in veteri lege ſub forma humana factum viſibilem.* CVM MOYSES, *Exo. 33. 13.* Si ergo A inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam vt ſciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos, &c. Ruſumque ait: non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo & viuet. 70. *autem*, oſtende mihi temetipſum manifeſtè, vt videam te, vt ſim inueniens gratiam ante te, &c. & dixit: non poteris videre faciem meam non enim videbit homo faciem meam & vi-

uet. PRO MODVLO DERIVATIONIS. *Credè dictum ſi de perſona Filij intelligas, quæ non minus inuiſibilis eſt quàm Pater in plenitudine maieſtatis, ſed ſuſtineri poſſe dicit aptè radium Solis, id eſt Filium*, pro temperatura portionis quæ in terram porrigitur: *in quantùm ſcilicet iuxta Baruch. alibi relatum* in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, *ſiue in forma aſſumpta apparens Patriarchis & Prophetis, ſiue poſtquam incarnatus eſt.* VNICAM CONDITIONEM. *Naturam,* VRVM POTIVS. *vnam eandemque perſonam. Sed ſcriptura apertè ſuffragatur diſtinctioni perſonarum, dum Patrem inuiſibilem, Filium viſibilem dicit.* SI FILIVS TVNC. *Praxeani dicunt quòd ſi velimus tunc Filium fuiſſe Moyſi locutum, dicendo faciem ſuam inuiſibilem, tunc Patrem ipſum ſub alio nomine, nempe Filij, ſe dixiſſe viſibilem. Sed non poteſt eadem & ipſa perſona, licet ſub diuerſis nominibus eſſe viſibilis & inuiſibilis. Nam & ſupra ibidem verſu* 11. *apertè dicitur*; loquebatur autem Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. *Ergo oportet vt diuerſæ perſonæ ſint, vna Filij viſibilis, & loquentis facie ad faciem: alia ſcilicet Patris inuiſibilis, de qua Filius dixit, Patrem ſuum faciem ſuam appellans, cuius imago eſt, quam nemo vidit vnquam in mortali carne, ſed tantùm in lumine gloriæ. Vnde Philippo petenti à Filio videre Patrem hoc eſt faciem, Filius tanquam imago reſpondit*, qui videt me, videt & Patrem meum, *propter identitatem naturæ, & propter opera diuina Filij Incarnati.* QVA PATER. *Id eſt in quantùm Pater inuiſibilis eſt in plenitudine maieſtatis, in quantùm Deus, ſed in quantùm Filius incarnatus, vel ſpeciem humanam induens ante Incarnationem.* QVA SERMO. *Quatenus Verbum eſt, & ſpiritus Dei, hoc eſt de Deo Deus, propter ſubſtantiam diuinam inuiſibilem.* ANTE CARNEM. *Incarnationem.* DICIT AD AARON. *Num.* 12. 5. Deſcendit Dominus in columna nubis & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cum iſſent, dixit ad eos. Audite ſermones meos: ſi quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt: ore enim ad os loquor ei, & palam, 70. *in ſpecie*, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. S. Aug. *Aug. lib.* 4. *de Symbolo ad Catech. cap.* 3. *tractat hunc locum ſicut & alibi, quod infra ſimul examinabimus.* LOQVAR ILLI, *ſcilicet Moyſi.* NON IN IMAGINE. *Quia ex Auguſtino clariùs cæteris, viſione intellectuali viſurus erat. Vel refert ad viſionem humanitatis Chriſti.* APPARET RETRO. *Hinc colligitur manifeſtè perſonam Filij iam tum locutam Moyſi, in forma humana aſſumptâ, cùm promiſerit ei ſe locuturum os ad os.* IPSI ADHVC MOYSI, *loco præcitato Exodi.* NON TAMEN EST. *Id eſt, tunc viuenti Moyſi, non oſtendebat Filius eſſentiam ſuam diuinam niſi in ſpeculo & in ænigmate. Quod vel ex eo patet, quòd ſi facie ad faciem Deum Patrem ſicuti eſt, vidiſſet, eam videre non deſideraſſet. Quamquam & propter infinitum obiectum nullum ex conuerſatione tadium pariens, dictum ſit*, in quem deſiderant Angeli proſpicere, qui tamen ſemper vident faciem Patris. QVIA VIDERAT, *ſi viderat.* ALIA DEBET ESSE. *Certè ex duobus locis ſibi oppoſitis, liquet duas eſſe facies & perſonas, de quarum vna, videlicet Patris dictum eſt*, non videbit me homo & viuet: *quæ ſit tam ſplendida, vt eam homo ferre non poſſit, ſed amore deficiat & moriatur: alia autem facies Filij in natura humana apparens, & iam inde animam & vitam ſaluans fide & ſpe futuræ incarnationis, de qua Iacob ait*, vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. ET SIC FACIES. *Aſſumpta ſcilicet, vt Verbum & Spiritus, hoc eſt Filius Deus in imaginaria*

A *forma, non in propria ſpecie & forma Dei ſe viſibilem redderet. Per faciem autem quæ videri non poterat, intelligit maieſtatem Patris, quam vt Filius accepit à Patre.* SPIRITVS PERSONÆ. *Vide alibi dicta. Interim dicit Chriſtum ſpiritum perſonæ Patris, quia Deus eſt ſpiritus, de Deo ſpiritu, id eſt à Patre procedens; & faciem ſuam dicebat Patrem propter naturæ identitatem.* MIRARER PLANE, *ironicè dicta. quaſi verò, inquit, ſit aliquid mirum in eo quod dico Patrem eſſe faciem Filij, cum & totum caput, hoc eſt principium eius dicat Apoſtolus.* IN FILIVM REPVTO, *de Filio dictum aſſero, tu de Patre pronuntiatum eſſe contra ſuſtineas.* SI IPSE EST CHRISTVS. *Si eadem eſt perſona Patris & Filij.* QVIS EX DIVERSO. *Sic opponit Praxeam* B *obiicientem ex aduerſo, de eodem Patre dictum, quòd fuerit inuiſibilis ante carnem aſſumptam, viſibilis autem poſt eam aſſumptam.* ATQVIN. *Reſpondet, id de Patre intelligi non poſſe. Cùm & Deus in veteri Teſtamento ſcribatur viſus, & nunc ab Apoſtolis dicatur inuiſibilis poſt Incarnationem.* NISI QVIA ALIVS. *Scilicet Filius, qui priùs viſus in forma humana, ſignificante carnem ex Virgine naſcituram, in qua pleniùs appareret. In quantùm autem Verbum eſt à Patre genitum, de eo dictum eſt*, nemo nouit Filium niſi Pater. NON PATER APVD SERMONEM. *Tanquam in principio ſcilicet, ſicut de Verbo dictum eſt*: in principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum. *Nam & Pater apud Verbum dici poteſt, propter identitatem naturæ, ipſo Verbo dicente:* Ego in Patre, & Pater in C me eſt. PAVLVS CONSPEXIT. 1. *Cor.* 9. 1. Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? nonne Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum vidi? NOVISSIME VISVM. 1. *Cor.* 15. 8. Nouiſſimè autem omnium tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. PER ACCESSIBILEM LVCEM. *Sine qua ſupra dixerat* lucem habitat inacceſſibilem. SINE PERICVLO LVMINIS. *Oculorum orbitate. Act.* 9. 8. *cum priùs verſu* 3. *dictum eſſet*, ſubitò circumfulſit eum lux de cœlo: *ſubiicitur*, ſurrexit autem Saulus de terra, apertiſque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damaſcum. Et erat ibi tribus diebus non videns. SINE RATIONIS AMENTIA. *Sic vocat ſæ-* D *pius exceſſum & eſtaſim mentis.* SI NON PASSVRI, *niſi fuiſſet Filij viſibilis gloria corporea, ſed Patris; non tantùm rapti fuiſſent, ſed è viuis erepti.* EVM VISVM. *Nempe Filium.* EX AVCTORITATE PATRIS. *A quo miſſus, eius maieſtatem in corpore aſſumpto viſibilem, & authoritate quâ loquebatur, imperabat, operabatur, Patrem ipſum repræſentabat.*

8. AB INITIO IVDICAVIT: *ſicut in fine mundi ſolus iudex apparebit: quia* Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit Filio. *Condemnauit enim ab initio turrim Babel, Sodomam, totum orbem.* DOMINVS A DOMINO. *Filius à Patre miſſus.* ORDINEM SVVM PRÆSTRVENS, *iaciens quaſi fundamenta Incarnationis ſuæ, cui præludebat, implens* E *illud Prouerb.* 8. Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. ÆVORVM. 1. *Cor.* 10. 11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, *Syr. eruditionem*, in quos fines ſæculorum deuenerunt. ADFECTVS SCIEBAT, *iam vt homo cum hominibus agebat, de quibus omnibus habes in verbo:* Dei & Chriſti infirma. HÆRETICI. *Maximè Marcionitæ, qui ex his infirmitatibus in Scriptura de Deo dictis, tanquam indignis Deo, Creatorem indignum diuinitate cenſuerunt.* IN FILIVM. *Filio.* NEC FILIO DEPVTABVNT. *Praxeam hîc pungit, eumque Marcioniteis peiorem probat, quòd cùm nec Filio quidem has infirmitates conuenire poſſe iudicarent, iſte etiam Patrem hæc omnia ſubiiſſe cenſeret.* QVALE EST. *Quis credat?* EXTREMA LINEA; *qui immenſus*

vbique

vbique eſt, omnia continens, & ambiens, & terminans. QVAMQVAM FILIVS HOMINIS. *Se corrigit, quòd hoc exemplum apertè Patrem excludat, & Filium hominis nominet.* FORTASSE NON CREDENDA, *exaggeratio eſt. Quia ſi ſcriptum eſſet Patrem in vtero Virginis Incarnatum, ſine dubio credendum eſſet.* CONGRESSVM, *maximè in lucta cum Iacob.* ADVERSVS PROPHETAM. *Alibi iam dixi cum Pamelio locum hunc non reperiri expreſſum, non iam in aliquo Propheta, ſed nec in tota Scriptura, niſi intelligatur paraphraſticè ſuo more ſcripſiſſe ex Pſalmo 49. 12.* Si eſuriero non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ & plenitudo eius. Numquid manducabo carnes taurorum aut ſanguinem hircorum potabo? VNVM DEVM. *Verentur enim Praxeani ne diuidant vnitatem eſſentiæ, ſi perſonas in ea diſtinguant; & ſic volunt Patrem ſemper ab initio apparuiſſe, & res tractaſſe, quæ per Filium geſta ſunt.* DICENTE IPSO DOMINO. *Cùm tamen contra eos expreſſè Chriſtus dixerit, ſe à Patre diſtinguendo ſemper, quoad realem perſonarum diſtinctionem; vt alibi locos expoſuimus.*

9. NE DIFFERENTIAM SCINDAT. *Ne Marcion occaſionem arripiat ex loco Pauli, inducens duos Deos, vnum inuiſibilem, Deum ſcilicet Marcionis, & viſibilem Deum Creatorem. Fruſtra enim hoc aſſerit, cùm iam olim in veteri Teſtamento dixerit filius Moyſi de Patre ſuo Deo Creatore,* Deum nemo vidit vnquam.

10. SINE NATIVITATE. *In vera carne, licet nondum nata de Virgine; de quo vide Verbo,* Chriſtus, *in alphabeto Errorum.* CAVSÆ DIVERSITATE. *Id eſt, quia tunc non veniebat, nec apparebat, vt moreretur, ideo in carne nata non videbatur, aliquando naſciturus ex Virgine, moriturus pro homine.* NON RECIPITIS. *Marcioniſtæ enim vetus Teſtamentum reiiciunt.* NISI PRIVS. *Quia priùs in veteri Teſtamento per apparitiones & figuras diſponebat fidem in natiuitatem & mortem ſuam.*

Iam ex quatuor præmiſſis textibus, vno contextu ſelectiora cum Auguſtino exponamus de Deo viſibili vel inuiſibili. Ac primò quidem ep. 112. ad Paulinam ãnum religioſam, de videndo Deo, cap 8 Inuiſibilis eſt, *inquit*, naturæ Deus, non tantùm Pater, ſed & ipſa Trinitas vnus Deus. Et quia non tantùm inuiſibilis, verùm etiam incommutabilis, ſic apparet quibus voluerit, in qua voluerit ſpecie, vt apud eum integra maneat eius inuiſibilis incommutabiliſque natura. Deſiderium autem veraciter piorum, quo videre Deum cupiunt, & inhianter ardeſcunt, non opinor in eam ſpeciem contuendam flagrat, quâ vt vult apparet quod ipſe non eſt, ſed in eam ſubſtantiam, quâ ipſe eſt, quod eſt. Huius enim deſiderij ſui flammam ſanctus Moyſes fidelis famulus eius oſtendit, vbi ait Deo, cum quo vt amicus facie ad faciem loquebatur: ſi inueni gratiam ante te, oſtende mihi temetipſum. Quid ergo? ille non erat ipſe? ſi non eſſet ipſe, non ei diceret, oſtende mihi temetipſum, ſed oſtende mihi Deum; & tamen ſi eius naturam ſubſtantiamque conſpiceret, multò minus diceret, oſtende mihi temetipſum. Ipſe ergo erat in ea ſpecie quâ apparere voluerat, non autem ipſe apparebat in natura propria, quam Moyſes videre cupiebat. Ea quippe promittitur ſanctis in alia vita. Vnde quod reſponſum eſt Moyſi, verum eſt, quia nemo poteſt faciem Dei videre, & viuere, id eſt nemo poteſt eum in hac vita videre viuens, ſicuti eſt. Nam multi viderunt, ſed quod voluntas elegit, non quod natura formauit, &c. *Et cap. 10.* Deus, *inquit*, licet non in ſua natura, ſed in qua voluit ſpecie dignatus eſt apparere ſicut Abrahæ, ſicut Eſaiæ, aliiſque ſimilibus. *Et cap. 11.* Poteſt, *inquit*, mouere, quomodo iam ipſa Dei ſubſtantia videri potuerit à quibuſdam in hac vita

A poſitis, propter illud quod dictum eſt ad Moyſem, nemo poteſt faciem meam videre, & viuere: niſi quia poteſt humana mens diuinitus rapi ex hac vita ad Angelicam vitam, antequam per communem mortem carne ſoluatur. Sic enim raptus eſt, qui audiuit illic ineffabilia verba quæ non licet homini loqui, &c. Et illi fideliſſimo antiquo famulo Dei Moyſi, mirum ni in hac terra laboraturo, populumque illum adhuc recturo conceſſum eſt quod petiuit, vt claritatem Domini videret, cui dixerat, ſi inueni gratiam, &c. Accepit enim in præſentia congruum reſponſum, quòd faciem Dei videre non poſſet, quam nemo videret, & viueret: hoc modo ſignificante Deo alterius potioris vitæ B illam eſſe viſionem, &c. Quod autem dicere inſtitueram deſiderio eius etiam illud quod petierat fuiſſe conceſſum, in libro Numerorum poſtea demonſtratum eſt; vbi Dominus arguit contumaciam ſororis ipſius, & dicit aliis Prophetis in viſione ſe apparere, & in ſomno, Moyſi autem per ſpeciem, non per ænigmata: vbi etiam addidit dicens, & gloriam Domini vidit. Quid ergo eſt quod eum ſic fecit exceptum, niſi fortè quia illâ contemplatione dignum etiam tunc habuit populi ſui talem rectorem & miniſtrum in tota domo ſua fidelem, vt quemadmodum concupiuerat, videret eum ſicuti eſt, quæ contemplatio cunctis filiis in fine pro- C mittitur. *Et libro 2. de Trinit. cap. 16. vbi rurſum de Moyſe.* Quid eſt, *inquit*, quod in omnibus Deus videri per ſuam ſubſtantiam putabatur, vnde à miſeris creditus eſt, non per creaturam, ſed per ſemetipſum viſibilis Filius Dei, &c. Nouerat vtique Moyſes quod corporaliter videbat, & veram viſionem Dei ſpiritaliter requirebat, &c. ſed Deum Patrem quis corporeis oculis videt. Et quod in principio erat Verbum, & Verbum, &c quis corporeis oculis videt? & Spiritum ſapientiæ quis corporeis oculis videt? quid eſt autem. Oſtende mihi temetipſum, &c. niſi oſtende mihi ſubſtantiam tuam, &c. Et hoc quidem quod poſtea Dominus dicit ad Moyſem, ecce locus penes me eſt, & ſta- D bis ſuper petram, ſtatim vt tranſibit mea maieſtas, & ponam te in ſpecula petræ, &c. & tunc videbis poſteriora mea, nam facies mea non apparebit tibi, non incongruenter ex perſona Domini noſtri Ieſu Chriſti præfiguratum ſolet intelligi: vt poſteriora eius accipiatur caro eius, in qua de Virgine natus eſt, & mortuus eſt, & reſurrexit: ſiue propter poſterioritatem mortalitatis, poſteriora dicta ſint, ſiue quòd eam prope finem ſæculi, hoc eſt poſteriùs ſuſcipere dignatus eſt. Facies autem eius illa Dei forma, in qua non arbitratur rapinam eſſe æqualis Deo Patri, quam nemo vtique poteſt videre & viuere: ſiue quia poſt hanc vitam in qua peregrinamur à Domino, & vbi corpus quod cor- E rumpitur aggrauat animam, videbimus facie ad faciem, &c. ſiue quòd etiam nunc in quantùm Dei Sapientiam per quam facta ſunt omnia, ſpiritaliter intelligimus, in tantùm carnalibus affectibus morimur, vt mortuum nobis hunc mundum deputantes, nos quoque ipſi huic mundo moriamur, & dicamus quod ait Apoſtolus, mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo, &c. Illa eſt ergo ſpecies quæ rapit omnem animam deſiderio ſui, tantò ardentiorem, quantò mundiorem, & tantò mundiorem, quantò ad ſpiritalia reſurgentem; tantò autem ad ſpiritalia reſurgentem, quantò à carnalibus morientem. Sed dum peregrinamur à Domino, & per fidem ambulamus, non per ſpeciem: poſteriora Chriſti, hoc eſt carnem *& poſteriores glorias*, per ipſam fidem videre debemus, id eſt in ſolido fidei fundamento ſtantes, quod ſignificat pe-

A tra, & eam de tali tutiſſima ſpecula intuentes, in Catholica ſcil. Eccleſia, de qua dictum eſt, & ſuper hanc petram, &c. tantò enim certius diligimus, quam videre deſideramus faciem Chriſti, quantò in poſterioribus eius agnoſcimus quantùm nos prior dilexerit, &c. qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, &c. quod firmiſſimè nos credentes tanquam de petræ ſoliditate contuemur, vnde certâ ſpe adoptionum expectamus adoptionem corporis noſtri, &c. quod perfectum eſſe in ipſo tanquam in capite noſtro, fidei ſanitate cognoſcimus. Inde non vult niſi cùm tranſierit, *poſt mortem ſuam quâ tranſiuit ad gloriam*, videri poſteriora ſua, vt in eius reſurrectionem credatur. Paſcha enim Hebræum B verbum dicitur quod tranſitus interpretatur, &c. *Vide ab eodem de Moyſe dicta to. 9. lib. 4. de Symbolo ad Catech. cap. 3. vbi inter cætera.* Ipſa, *inquit*, ſunt poſteriora Dei, Chriſtus Dei. Hoc vidit Moyſes prophetando, quod Paulus exponit dicendo, cùm venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere. *Et rurſum quod habet lib. 12. de Gen. ad lit cap. 26. fuſiſſimè. to. autem 6. libro contra Adimantum cap. 9. vbi de diuerſis apparitionibus Filij in Angelis, ſicut Iacob in lucta, in rubo Moyſi, &c.* Rectè, *inquit*, dicitur Deus dixit, & Deus apparuit: & item rectè, Angelus dixit, & Angelus apparuit: cùm illud dicatur ex perſona inhabitantis Dei, illud ex perſona ſeruientis creaturæ. *Et paulò ſupra*, Ipſe, *inquit*, Filius qui eſt Verbum Dei, non ſolùm nouiſſimis temporibus, cùm in carne apparere dignatus eſt, ſed etiam priùs à conſtitutione mundi, cui voluit, de Patre annuntiauit; *agebat de loco Ioa. 1. Deum nemo vidit vnquam, niſi vnicus Filius qui eſt in ſinu Patris, ille annuntiauit nobis de eo;* ſiue loquendo, ſiue apparendo vel per Angelicam aliquam poteſtatem, vel per quamlibet creaturam: quia ipſe eſt in omnibus veritas, & omnia illi conſtant, & omnia illi ad nutum ſeruiunt, atque ſubiecta ſunt: vt etiam oculis per viſibilem creaturam, cui vult, quando dignatur, appareat: cùm ipſe tamen ſecundùm diuinitatem ſuam, & ſecundùm id quod Verbum eſt Patris coæternum Patri, & incommutabile, per quod facta ſunt omnia, non niſi purgatiſſimo, & ſimpliciſſimo corde videatur. *Veroſimile eſt, perſonam Filij vel in Angelis, quia magni conſilij Angelus dictus eſt, & in humana forma potiùs apparuiſſe, quàm Patrem, quem nec mitti, nec incarnari decebat. Vnde & Filium credo iam tum in paradiſo errantem ouem quæſiuiſſe, & in rubo inter ſpinas moriturum Moyſi locutum fuiſſe, & cum Iacob luctatum; quo viſo facie ad faciem dicere potuit;* ſalua facta eſt anima mea. *de qua & Pſaltes*, oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.

VALENTINIANI HÆRETICI.

1. *Valentinus, ſpe Epiſcopatus carens alterique ſibi prælato inuidens, ab Eccleſia defecit, & vetus ſemen hæreſis excitauit. cont. Valent. cap. 4. in p. ad vltra m.*

NOuimus optimè originem quoque ipſorum, & ſcimus cur Valentinianos appellemus, licet non eſſe videantur. Abſceſſerunt enim à conditore, ſed minimè origo deletur; & ſi fortè mutatur, teſtatio eſt ipſa mutatio. Sperauerat Epiſcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat & eloquio. ſed alium ex martyrij prærogatiua loci potitum indignatus, de Eccleſia authenticæ regulæ abrupit (vt ſolent animi pro prioratu exciti, præſumptione vltionis accendi) ad expugnandam conuerſus veritatem: & cuiuſdam veteris opinionis ſemen nactus, Colarbaſo viam deliniauit. eam poſtmodum Ptolomæus inſtrauit, nominibus & numeris Æonum diſtinctis in perſonales ſubſtantias, ſed extra Deum determinatas, quas Valentinus in ipſa ſumma diuinitatis, vt ſenſus, & adfectus, & motus incluſerat. Deduxit & Heracleon inde tramites quoſdam, & Secundus, & Magus Marcus. Multum circa imagines legis Theotimus operatus eſt. Ita nuſquam iam Valentinus; & tamen Valentiniani, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integrâ cuſtodiâ regularum eius conſolatur. Alioquin tantùm ſe huic hæreſi ſuadere permiſſum eſt, quantùm lupæ feminæ formam quotidie ſupparare ſolenne eſt. Quidni? quum ſpiritale illud ſemen ſuum ſic in vnoquoque recenſeant.

2. *Valentiniani hæretici numeroſiores cæteris, quòd facilè ad fabulas conuertantur; ſilentium etiam imponunt diſcipulis, vt ſuſpenſio diſciplinæ, cupiditatem incendat. cont. Valent. cap. 1. per totum.*

VAlentiniani, frequentiſſimum planè collegium inter hæreticos, quia plurimum ex apoſtatis veritatis, & ad fabulas facile eſt, & diſciplina non terretur; nihil magis curant quàm occultare quod prædicant; ſi tamen prædicant qui occultant. Cuſtodiæ officium, conſcientiæ officium eſt. Confuſio prædicatur, dum religio adſeueratur. Nam & illa Eleuſinia, hæreſis & ipſa Atticæ ſuperſtitionis, quod tacent pudor eſt. Idcirco & aditum priùs cruciant, diutiùs initiant, linguam conſignant, cùm epoptas antè quinquennium inſtituunt; vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maieſtatem exhibere videantur, quantam præſtruxerunt cupiditatem. Sequitur iam ſilentij officium. adtentè cuſtoditur, quod tardè inuenitur. Ceterùm tota in adytis diuinitas, tot ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis reuelatur. Sed naturæ venerandum nomen, allegorica diſpoſitio prætendens, patrocinio coactæ, figuræ ſacrilegium obſcurat, & conuicium falſi, ſimulacris excuſat. Proinde quos

nunc deſtinamus hæreticos, ſanctis nominibus, & titulis, & argumentis veræ religionis, vaniſſima atque turpiſſima figmenta configurantes, facili caritati, ex diuinæ copiæ occaſione, quia de multis multa ſuccedere eſt; Eleuſinia Valentiniani fecerunt lenocinia, ſancta ſilentio magno, ſo à taciturnitate cœleſtia. Si bonâ fide quæras, concreto vultu, ſuſpenſo ſupercilio, Altum eſt, aiunt. Si ſubtiliter tentes, per ambiguitates bilingues communem fidem adfirmant. Si ſcire te ſuboſtendas, negant quidquid agnoſcunt. Si cominus certes, fatuam ſimplicitatem ſæuâ cæde diſpergunt. Ne diſcipulis quidem propriis antè committunt, quàm ſuos fecerint. Habent artificium quo priùs perſuadeant, quàm edoceant. Veritas autem docendo perſuadet, non ſuadendo docet.

VALENTINIANI HÆRETICI. 1.2. SCHOL.

*Q*Voniam, *vt præmonui in Præfatione totius huius operis, nihil ex libro contra Valentinianos vtilitatis, Lectori poteſt accedere, breuiſſimè, quoad potero, obſcuriora perſtringam; atque in primis, ob frequentes Æonum voces peregrinas, ordine alphabetico eorum nomina, & expoſitionem ſubtexam; vt cùm legenti occurrerit difficultas, eò recurras, & ſemel expoſita, frequenter à me repetita non requirat. Interim id circa inutilitatem huius libri ipſo Tertulliano teſte prælibaſſe ſufficiat, quod habet cap.* 35. Malo, *inquit*, ignorare quàm diſcere. Quid enim recti habent, quæ tam peruersè proferuntur: quantò meliores, qui totum hoc tædium, de medio amoliti, nullum Æonem voluerunt, alium ex alio, per gradus reuerà Gemonios ſtructum. A CONDITORE. *Auctore primo huius hæreſis Valentino, de quo vide iam dicta in expoſitione libri Præſcriptionum contra hæreticos cap.* 49. MINIME DELETVR. *Licet multa addiderint & mutauerint.* POTERAT, *præſtabat. Ex Epiph. hæreſi* 31. *Valentinus patriâ erat Phrebonite, Ægypti maritima, Græcorum literis in Alexandria instructus. Imitatus Theologiam Heſiodi, qui triginta Deos innexit. Ex Irenæi lib.3. cap.4. Romam venit ſub Hygino, increuit ſub Pio, prorogauit tempus vſque ad Anicetum. Ex Auguſtino libro de Hæreſibus iam vidimus*, Valentinianos à Valentino quodam Platonico vocari, qui Æonas, id eſt ſæcula quædam in originem Dei Creatoris induxit. AVTHENTICÆ REGVLÆ. *Fidem ſanam profitente.* VETERIS OPINIONIS. *Baſilidis, qui ex Tertull. de Præſcr. c.*46. Summum Deum nomine Abraxas cum 365. editionibus commentatus eſt. COLARBASO, *&c. de his omnibus ibidem diximus.* EXTRA DEVM, *eos excludens à Diuinitate, quos Valentinus incluſerat in ea velut proprios eius affectus.* CIRCA IMAGINES LEGIS. *Vmbras & figuras veteris Teſtamenti, quas ſuis fabellis admiſcebat.* NVSQVAM IAM. *Propter tot mutationes factas à diſcipulis.* AD HODIERNVM. *ſupple diem.* AXIONICVS. *Vnicus fidelis Valentini diſcipulus.* SVADERE SE. *inſinuare. quantùm meretrici commune, formam ſuam quotidie fucare, & vertere, vt pelliciat amatores.* SPIRITALE SEMEN. *Cùm alios conſerent, pro ſua doctrina, animales, quod ſemen in ſuis diſcipulis recipi iactabant, vt eos allicerent.*

S. Aug.

A

2. FACILE EST. *Iter in hanc hæreſim, quæ auſteritate & caſtigatione non deterretur.* CONSCIENTIÆ OFFICIVM. *Quia pudet reuelare, & tam ſtultam & nugatoriam Religionem profiteri.* ELEVSINIA. *Sacra nefanda quæ ſpecies eſt hæreſis apud Græcos, ſummum præ pudore ſilentium indicebat. De his Aug. lib* 7. *de Ciuit. cap.*20. In Cereris ſacris prædicantur illa Eleûſinia, quæ apud Athenienſes nobiliſſima fuerunt. ADITVM CRVCIANT, *antequam admittant ad arcana, diu ſuſpendunt auditores, linguam ſilentio obligant.* EPOPTARVM. *Alij legunt*, tot ſiparia portarum. *Id eſt vela portas tegentia ob ſecretum. Epopiæ autem dicebantur illi, qui iam ſpectatores ſacrorum fiebant poſt quinquennium vel circiter. Vnde ex Budæo, Epoptica dicebantur, vltima initiatorum cerimoniæ.* OPINIONEM ÆDIFICENT. *Iſtâ dilatione pariunt magnam ſuæ diſciplinæ opinionem.* VENERANDVM, *pudendum.* ALLEGORICA. *Sic frequenter Auguſtinus contra Varronem, qui turpia quæque & fabuloſa, naturalis Philoſophiæ ſecretis excuſat, & obumbrat ſub imaginibus & figuris latentia.* DESTINAMVS. *In ſcopum iaculandum.* DIVINÆ COPIÆ. *Abundantia Deorum facilè ſimplex & ſtulta charitas capitur. vel alludit ad tres perſonas Trinitatis, & diuinam fœcunditatem.* DE MVLTIS. *Supple diis, facilè eſt, multa figmenta producere.* LENOCINIA. *Sic imitati ſunt Græcos, vt captarent diſcipulos.*

S. Aug.

B

SOLA TACITVRNITATE. *Nullo alio commendantur, quàm quòd legant in Apoc.* Factum eſt ſilentium in cœlo quaſi mediâ horâ. CONCRETO VVLTV. *Contractâ fronte.* COMMVNEM FIDEM *Simulant ſe eſſe Chriſtianos, & nihil præter communem fidem docere.* FATVAM. *Alij ſimpliciter legunt*, tuam. SÆVA CÆDE, *non occidendo quidem, ſed cachinnis vel pugnis, ferociendo, & totam argumentorum vim clamoribus euertendo.* SVOS FECERINT, *plenam poteſtatem in eorum animos vſurpando, ſuamque ſectam ſanctiſſimam & irrefragabilem perſuadendo, etiam antequam eam doceant. Vide infra dicenda in fine cap.* 39. *ex Auguſt. pulcherrima. Interea texo alphabetum, ad totius libri faciliorem intellectum.*

C

INDEX ALPHABETICVS NOMINVM GRÆCORVM quibus vtitur Irenæus, Epiphanius, & Tertullianus in fabulis Valentinianorum euoluendis.

A

Acataleptos.	ἀκατάληπτος.	*incomprehenſibilis.*
Achamoth.	ἀχαμώθ.	
Acinetos.	ἀκίνητος.	*immobilis.*
Æon.	αἰών.	*ſæculum.*
Æon telios.	αἰὼν τέλειος.	*ſæculum perfectum.*
Agape.	ἀγάπη.	*charitas.*

Agenitos.	ἀγέννητος.	*ingenitus.*
Ageratos.	ἀγήρατος.	*non ſeneſcens.*
Ainos.	αἶνος.	*laus.*
Ainus.	ἀείνους.	*ſemper mens.*
Alethia.	ἀλήθεια.	*veritas.*
Anarchos.	ἄναρχος.	*ſine principio.*
Anennoetos.	ἀνεννόητος.	*incogitabilis.*
Angelus.	ἄγγελος.	*nuntius.*
Archangelus.	ἀρχάγγελος.	*Princeps nuntius.*
Anonomaſtos.	ἀνονόμαστος.	*innominatus.*
Antropos.	ἄνθρωπος.	*homo.*
Aoratos.	ἀόρατος.	*inuiſibilis.*
Apator.	ἀπάτωρ.	*ſine patre.*
Arche.	ἡ ἀρχή.	*principium.*
Arche ton panton.	ἀρχὴ τῶν πάντων.	*principium omnium.*
Arrhetos.	ἄρρητος.	*arcanus.*
Autopator.	αὐτοπάτωρ.	*per ſe pater.*
Autophyes.	αὐτοφυής.	*per ſe naturalis.*
	B.	
Baſileus.	βασιλεύς.	*Rex.*
Bythios.	βύθιος.	*profundus.*
Bythos.	βυθός.	*profundum.*
	C.	
Carpiſtes.	καρπιστής.	*traductor.*
Cenoma.	κένωμα.	*vacuum.*
Charis.	χάρις.	*gratia.*
Chriſtus.	χριστός.	*vnctus.*
Choïcus.	χοϊκός.	*terreus.*
Coſmos.	κόσμος.	*mundus.*
Coſmocrator.	κοσμοκράτωρ.	*munditenens.*
Ctiſtes.	κτιστής.	*Creator.*
	D.	
Decas.	δεκάς.	*denarius.*
Demiurgus.	δημιουργός.	*opifex.*
Dodecas.	δωδεκάς.	*duodenarius.*
Doryphori.	δορυφόροι.	*ſatellites.*
	E.	
Eccleſia.	ἐκκλησία.	*Eccleſia.*
Eccleſiaſticus.	ἐκκλησιαστικός.	
Ectroma.	ἔκτρωμα.	*partus abortiuus.*
Elpis.	ἐλπίς.	*ſpes.*
Ennoea.	ἔννοια.	*intelligentia, cogitatio.*
Enthymeſis.	ἐνθύμησις.	*animatio.*
	G.	
Ge.	ἡ γῆ.	*Terra.*
	H.	
Hebdomas.	ἑβδομάς.	*ſeptenarius.*
Hebdomas Houranon.	ἑβδομὰς οὐρανῶν.	*ſeptenarius.*
Hedone.	ἡδονή.	*voluptas.*
Hen.	ἕν.	*vnio.*
Henoſis.	ἕνωσις.	*vnio.*
Henotes.	ἑνότης.	*vnitas.*
Hieruſalem.	ἱερουσαλήμ.	
Homoſincraſis.	ὁμοσύγκρασις.	*ſimilis commixtio.*
Horos.	ὅρος.	*terminus.*
Horothetes.	ὁροθέτης.	*finium deſignator.*
Hydor.	ὕδωρ.	*aqua.*
Hyle.	ὕλη.	*materia.*
Hylicum.	ὑλικόν.	*materiale.*
	I.	
Ieſus.	ἰησοῦς.	
	K.	
Kyrios.	κύριος.	*Dominus.*

	L.	
Logos.	λόγος.	*Sermo. Verbum.*
Lytrotes.	λυτρωτής.	*Redemptor.*
	M.	
Macaria.	μακαρία.	*fœlicitas.*
Macariotes.	μακαριότης.	*fœlix.*
Mater.	μήτηρ.	
Meſoteros topos.	μεσότητος τόπος.	*regio, locus medietatis.*
Metagogeus.	μεταγωγεύς.	*circumductor.*
Metricos.	μητρικός.	*maternus.*
Metropater.	μητροπάτωρ.	*patermater.*
Mixis.	μίξις.	*mixtio.*
Monas.	μονάς.	*ſolitas.*
Monogenes.	μονογενής.	*Vnigenitus.*
Monotes.	μονότης.	*vnitas.*
	N.	
Nus.	νοῦς.	*mens.*
Nymphon.	νυμφών.	*thalamus, nuptiarum domus.*
	O.	
Ogdoas.	ὀγδοάς.	*octonarius, octonatio.*
Ourani.	οὐρανοί.	*cœli.*
	P.	
Pantocrator.	παντοκράτωρ.	*omnitenens. omnipotens.*
Paracletus.	παράκλητος.	*aduocatus.*
Pater.	πατήρ.	
Pater panton.	πατὴρ πάντων.	*pater omnium.*
Patricos.	πατρικός.	*paternus.*
Philetus.	φιλητός.	*amabilis.*
Phos.	φῶς.	*lux.*
Phroneſis.	φρόνησις.	*prudentia.*
Piſtis.	πίστις.	*fides.*
Pleroma.	πλήρωμα.	*plenitudo, vniuerſitas.*
Pneuma.	πνεῦμα ἅγιον.	*Spiritus ſanctus.*
Pneumaticum.	πνευματικόν.	*ſpiritale.*
Pneumatica Ponerias.	πνευματικὰ πονηρίας.	*ſpiritalia nequitiæ.*
Proarche.	προαρχή.	*prior principio.*
Problema.	πρόβλημα.	
Probole.	προβολή.	*emiſſio.*
Proon.	προών.	*praexiſtens.*
Propator.	προπάτωρ.	*primus pater.*
Protogenes.	πρωτογενής.	*prior genitus.*
Pſychicum.	ψυχικόν.	*animale.*
Pyr.	πῦρ.	*ignis.*
	R.	
Riſa.	ῥίζα.	*Radix.*
	S.	
Sabbatum.	σάββατον.	
Solium demiurgi.		
Sophia.	σοφία.	*ſapientia.*
Soter.	σωτήρ.	*Saluator.*
Stauros.	σταυρός.	*Crux.*
Stoïchia.	στοιχεῖα.	*elementa.*
Syge.	σιγή.	*ſilentium.*
Syncraſis.	σύγκρασις.	*commixtio.*
Syneſis.	σύνεσις.	*intelligentia.*
Syzygia.	συζυγία.	*coniugatio, copulatio.*
	T.	
Tabulatum medium, & ſecundum.		
Teletus.	τελετός.	*perfectus.*
Teletus.	θελητός.	*voluntas, voluntarius.*
Theleſis.	θέλησις.	*voluntas.*

Tetras,	τέτρας	*quaternarius.*
Triacontas.	τριακοντάς.	*tricenarius.*
Topos ouranios.	ὑπουράνιος τόπος.	*ſubcœleſtis locus.*

Z.

Zoa.	ζῶα.	*animantia.*
Zoe.	ζωὴ.	*vita.*

GENERALIA NOMINA, AD PRODVCTIONEM, CONIVGIA, & numerum Æonum pertinentia, ex cap. 7. 8. 12. 23. 30. & 31.

Æon.
Æones,
Sizigia.
Nymphon.
Probole.
Ogdoas.
Tetras.
Decas.
Dodecas.
Triacontas.
Ectroma.
xxx Æonum nomina.

Ogdoas, ſeu Quadriga duplex Æonum cap. 7.

1. Bythos. Æon telios. Arche. Proarche. Propator. Pater. Pater panton. Proon. Autopator. Anarchos. Rita.
2. Sige. Ennoea. Charis. Mater.
3. Nus. Monogenes. Protogenes. Pater. Arche ton panton.
4. Alethia.
5. Logos.
6. Zoë.
7. Anthropos.
8. Eccleſia.

Decas Æonum c. 8.

9. Bythios.
10. Mixis.
11. Ageratos.
12. Henoſis.
13. Autophyes.
14. Hedone.
15. Acinetos.
16. Syncraſis. Homo ſyncraſis.
17. Monogenes.
18. Macaria.

Dodecas Æonum, eadem c. 8.

19. Paracletus.
20. Piſtis.
21. Patricos.
22. Elpis.
23. Metricos.
24. Agape.
25. Ainos. Ainus.
26. Syneſis. Phroneſis.
27. Eccleſiaſticus.
28. Macariotes.
29. Teletus. Philetus. Teletus.
30. Sophia.

Cuſtodis Pleromatis Hori ex Bytho ſolo producti nomina cap. 9. & 10.

Horos.
Stauros.
Lytrotes.
Carpiſtes.
Metagogeus.
Horothetes.

Ectromatis, ſiue abortiui fœtus nomina, cap. 9. 14. & 21.

Enthymeſis.
Achamoth.
Sophia.
Ogdoas.
Ge.
Mater.
Pneuma hagion.
Hieruſalem.
Kyrios.

Nouorum ex primo Monogene duorum Æonum nomina, cap. 11.

Chriſtus.
Pneuma hagion.

Æonis ex omnibus Æonibus concinnati nomina.

Ieſus.
Soter.
Chriſtus.
Logos.
Paracletus.

Problema.

Angelorum ex iiſdem productorum nomina, eodem cap. 12.

Angeli.
Doriphori.

Trinitatis generum ex Achamoth nomina cap. 17 ac 18.

Hylicum.
Pſychicum.
Pneumaticum.

Demiurgi ex Achamoth & animali ſubſtantia nomina, cap. 18. 19. & 20.

Demiurgus.
Metropator.
Apator.
Pater.
Baſileus.
Hebdomas.
Archangelus.
Angelus.
Pantocrator.
Cuſtes.

Chriſti Filij Demiurgi nomina cap. 26. & 27.

Chriſtus.
Iaſus.
Soter.
Phos.
Logos.
Nus.

Arcium quibus ſinguli Æones collocati ſunt, nomina, cap. 23. 24. & 25.

Tricenarij aliorumque aliquot Æonum ſedis nomina.

Pleroma.
Achamoth locus.
Cenoma.
Meſotetos topos.
Medium.
Tabulatum.
Secundum.

Demiurgi locus ſuper ſeptemplici cœlo.

Sabbatum.
Solium Demiurgi.
Topos Ouranios.

Diaboli & hominis locus.
Coſmos.

Creaturarum à Demiurgo, & Achamoth conditarum nomina. cap. 20 22. & 25.

Spiritualium.

Hebdomas ouranon.
{Ourani.
{Angeli.
Paradiſus.
{Angelus.
{Archangelus quartus.
{Diabolus.
{Coſmocrator.
Dæmonia.
Pneumatica Ponerias.

Materialium.

Hyle.

Coſmos.
Stoichia.
Pyr.
Aër.
Hydor.
Ge.

Animalium.

Anthropos.
Zoa.

Trinitatis, ſiue trium generum hominis nomina, c. 26. & 29.

Choïcus.
Pſychicus.
Pneumaticus.

Alterius Bythi coniugis ſecundùm quoſdam nomen. c. 33.

Theleſis.

Ogdoadis alterius ſecundum quoſdam Bytho anterioris nomina cap. 35.

Proarche.
Anennoëtos.
Arrhetos.
Aoratos.
Arche.
Acataleptos.
Anonomaſtos.
Agennetos.

Tetras Æonum, quos alij omnium Æonum parentis faciunt nomina cap. 37.

Monotes.
Henotes.
Monas.
Hen.

3. *Valentinianæ fabulæ, in ſyluas Gnoſticas excreuerunt. cont. Valent. cap. 39. in f.*

TAlia ingenia ſuperfruticant apud illos ex materni ſeminis redundantia. Atque ità inoleſcentes doctrinæ Valentinianorum, in ſiluas iam exoleuerunt Gnoſticorum.

4. *Valentinianæ fabulæ. cont. Valent. cap. 7. per totum & ſeq. vſque ad finem.*

HOc modo incipiam. Primus omnium Ennius Poëta Romanus, *Cœnacula maxima cæli* ſimpliciter pronuntiauit, de lati ſitus nomine, vel quia Iouem illic epulantem legerat apud Homerum. Sed hæretici quantas ſupernitates ſupernitatum, & quantas ſublimitates ſublimitatum in habitaculum Dei ſui cuiuſque ſuſpenderint, extulerint, expanderint, mirum eſt. Etiam Creatori noſtro Enniana cœnacula in ædicularum diſpoſita ſunt forma, aliis atque aliis pergulis ſuperſtructis, & vnicuique Deo per totidem ſcalas diſtributis, quot hæreſes fuerint. Meritorium factus eſt mundus. inſulam Feliculam credas, tanta tubulata cœlorum. (neſcio vbi), Illic enim Valentinianorum Deus ad ſummas tegulas habitat.

Vide reliqua tomo 1. V. Valentiniani.

VALENTINIANÆ FABVLÆ ÆONVM. 3. 4. SCHOL.

TALIA INGENIA. *Inuentiones & fictiones Valentinianorum ſuperabundans, vtpote procedentes ex redundantia ſeminis Achamoth, de quo conſule cap. 25.* IN SYLVAS GNOSTICORVM, *quibus amplam fabulandi dederunt materiam, vnde ob fœcunditatem Tertull. eos ſcorpio comparat, & Epiph. hæreſ 26. quòd ſicut ex fœcundo ſerpentis aut aſpidis ouo ſint geniti. Et in hæreſi contra Valentinianos, quòd velut ſcorpij, alter alteri implexus cathenam nectentes, de tecto, ſiue domo ſeipſos demittunt, & ſic cum dolo perniciem hominibus inducunt, ita Valentinus & qui ab eo orti ſunt Gnoſtici poſt præceptorem, errores additionem fecerunt, & aliam hæreſim ex priori dependentem inuexerunt, diuiſi tamen in hæreſes diuerſas.*

4. SIMPLICITER. *Bonâ fide Poëtica.* HÆRETICI, *Valentiniani tot cæli tabulata finxerunt.* CREATORI NOSTRO. *Sicut Ennius Ioui.* CŒNACVLA. *Ex Vitruu. lib. 2. Architect. Romani aucti numero, cùm priùs habitarent in domibus vnius contignationis, plura tabulata ſiue cœnacula ſuperiora fabricarunt.* PERGVLIS. *Dictis ab vlterius pergendo, cubiculis exporrectis, ſiue ambulacris.* MERITORIVM. *Diuerſorium ſiue taberna meritoria, ſicut ad capiendam multitudinem, hinc inde multiplicari ſolent, ſic dicta à merendo, quod mercede locarentur. l. 91. §. balneas. ff. de legat. lib. 3. l. 13. §. vltimo, ff. de vſufru. &c.* INSVLAM FELICVLAM. *Alludit ad inſulas Felices, ob multitudinem mercium, & officinarum circa forum, quibus comparat Æonum domicilia in cælo & mundo. Vel reſpicit ad inſulam Platonicam, quam Æonem vocat tanquam fabuloſam, de qua libro de Pallio cap. 2. dicit.* Etiam nunc quæri in mari Atlantico. SVBSTANTIALITER, *quaſi ſubſtantia diuinitatis eius ſit, quod ſit Æon ſummus atque perfectus.* MINIME CONGRVEBAT. *Cùm enim Bython profundum ſignificet, ſtultè eum in ſummis tegulis locant.* STATIM PROBENT. *Eo ipſo talem eſſe, quem priùs ſimpliciter eſſe, probare deberent.* VT SIT EXPOSTVLO. *Volo vt mihi probent, eſſe dictum Æonem.* DENOTO, *arguo.* NON SVA, *à ſe non condita & creata.* IVSSIT EPICVRVS. *A ſuis diſcipulis credi voluit hebetem Deum* MONERE. *Quaſi excitare dormientem, vt à ſeipſo det tandem initium rebus, Valentiniani ſcilicet, Deo ſuo prudentiores.* HOC VICE SEMINIS, *nempe rerum initium velut ſemen effudit in Sigem ſuam, Charitem ſiue Ennœam.* PARIT SILENTIO. *Comparat Sigem puellæ ex furtiuo ſemine clam parienti, & parturientis clamorem comprimenti.* IPSE PATER. *Nus ſcilicet vnigenitus ſiue Monogenes.* AGNOSCITVR. *Vna ſcilicet cum veritate, vnde non tam Monogenes quàm Protogenes propriè debuerat appellari.* PRIMA QVADRIGA. *Alludit ad factiones Circi, de quibus diximus lib. de ſpectaculis, in quibus certatim ſpondebant, pro his, vel pro illis quadrigis. Hæc eſt prima tetras, ſiue quaternio Æonum, ex quibus cæteri propa-*

gati ſunt. PROLATIONIS OFFICIVM. *Vt ipſe poſſet ex ſe emittere & producere Sermonem & Vitam.* HÆC SOBOLES. *Nempe Sermo & Vita.* FORMATI PLEROMATIS, *perfectæ vniuerſitatis & plenitudinis, hominem & Eccleſiam generat.* TETRADEM DVPLICEM. *Geminam quadrigam, ſiue Octonarium Æonum originalium Numinum.* CENSVS. *Series, & genealogia.* MASCVLORVM ET FŒMINARVM. *Nam Bython pro vxore habet Sigen. Nus ſororem veritatem, Sermo Vitam, homo Eccleſiam coniugem habet ſimul & ſororem, quæ prima Ogdoas eſt veluti fons & origo reliquæ fœcunditatis.*

CAPVT VIII. FRVCTICASSET, *germinaſſet.* VTRIVSQVE NATVRÆ, *maſculi & femellæ.* HAC SERMO, &c. *ſcilicet copulâ & coniugio cum Vita, decem Æones proferunt. Vel*, hac illac. *Hinc & inde.* ILLAC HOMO, &c. *cùm ſint tantùm duo Æones, homo ſcilicet & Eccleſia, ſupra parentes ſuos, quibus ſe æquare poſſunt, decem procreant, tot ſcilicet quot parentes, cum quibus duodenarium ipſi numerum conficiunt. Sermo igitur & vita, decem Æones ſubſcriptos generant; homo autem & Eccleſia duodecim effundunt.* CVM VIRVM FORTEM PERORARET, *id eſt, repræſentaret frigidè ſatis & inſulsè.* PHEV *Græci* φεῦ. *Vox apud Græcos, non ſolùm dolentis, ſed & laudantis & admirantis, quaſi acclamarent diſcipuli voce tragicâ toti familiæ magiſtri ſui. Quod applicat Valentinianis, qualis fuit Ptolomæus qui inter ſuos Æones quatuor hîc memoratos recenſetur.* PLEROMA. *Explicat quid ſit, nempe triginta Æonum ſiue Deorum plenitudo.* PRIVILEGIA NVMERORVM. *Vt in Diuos referri mereantur.* CASTRATA VIS. *Vt vltra tricenarium numerum generare non poſſint.* NVMERORVM COAGVLA, *copula, vel ſemina.* DE PEDAGOGIO. *Supple ſupereſſent, magiſtris Arithmeticæ recenſenda ex Schola Pythagoræ. Irenæus enim quaternationem Pythagoricam vocat, & Valentinianis de Schola Platonis numeros didicerunt* STERCOLÆ, *duo manuſcripta Vaticana legunt* Stercoiæ *mendosè quidem, & lapſu calami poſito.* i. *pro.* l. *vbi exprobrat quòd inter cellas & diuerſoria Æonum, non dederint locum nutricibus ſtercora puerorum colligentibus.* ET SYNTROPHI, *hoc eſt coalumni. Aptè ad coniugia Deorum iungit fœminas ſtercolas tot Deorum partibus neceſſarias, coalumnis, ſimul enutritis, & in Pædagogio Æonum inſtructis.*

CAP. IX. EXCEPTIO PERSONARVM, *vox quidem iuris, ſed & Scripturæ in vtroque teſtamento, vnde pungit Valentinianos quòd ſolus Nus ex omnibus Æonibus ad immenſi Patris notitiam admittatur, cæteris ex zelo dolentibus.* AIVNT FACTVM. *Vt ſcilicet Syge mater, pro emphaſi nominis non permiſerit vt Sermo fieret cæteris, ne innoteſceret Pater.* NOVISSIMA ÆON, *femella, nempe Sophia, per incontinentiam ſui ipſius, abſque coniuge ſuo Phileto, id eſt Theleto, quem Tertullianus Philetum vocat, id eſt amabilem; cùm ſe non caperet, præ cæteris, deſiderio videndi Patris erumpit; & zelo quidem cæteris communi ardens, qui velut totus in Sophiam deflaxerat; & ſub prætextu dilectionis in Patrem cæteros omnes, contra Num, æmulatione ſuperabat.* FRVSTRARAT. *Fruſtrata erat.* PRÆ VI DVLCEDINIS, *Amor enim & deſiderium, ex eoque inueſtigatio dilecti, labor eſt dulcis, quo penè Sophia diſſoluta eſt in reliquam ſubſtantiam Æonum, nec ceſſaſſet à deſiderio, niſi occurriſſet illi Horon, quam ille obuiam miſſus, confortauit; & hic quidem Horon Crux, Carpiſtes, & Lytrotes, appellatur. Carpiſtes autem ſignificat vindicem, aſſertorem, manumiſſorem; Lytrotes redemptorem Horon tandem, Pleroma ſiue vniuerſitatem Æonum extrinſecus cuſtodit, cuius veluti fundamentum eſt, & terminus. Sophia denique quamuis tardè ab Horo perſuaſa ne Patrem vlterius inueſtigaret; & ipſa peperit totam Enthymeſim, id eſt animationem; quæ nihil aliud fuit quàm vehemens paßio animi deſiderio flagrantis videre*

A *Patrem.* EXPOSVIT. *Tanquam partum expoſititium.*

CAP. X. EXITVM. *Caſum & infortunium.* RESTITVTIONEM. *In melius commutationem.* IRRITOS CONATVS. *Videndi Patris* QVAM AMISSVM. *Non minùs doluit priuatam ſe viſione Patris, quàm ſi defunctus eſſet.* VVLTVRES. *Alibi ex Æliano id retuli.* INCONSVMMATIONEM. *Fœtum imperfectum & abortiuum.* NE FINIS. *Ne mors inſtaret.* DE OCCVLTATIONE. *Ob pudorem, quòd concepiſſet ſine maſculo, & partum informem effudiſſet.* VBI TRAGŒDIA; *in quibus huiuſmodi ſpectacula repræſentantur, & ex quibus ſpectaculis ediſcunt mulieres, quomodo pueros ſuos exponant.* CONVERTIT, *pro*, conuertitur. SVCCIDIT. *Genuflexa & inclinata.* PROPINQVITAS, *omnium Æonum*

B *parentela.* CAVSA MALI, *quia obiectum erat doloris & zeli.* VACVIT. *Caſus irritus non fuit, nam inde orta eſt materia.* IN HÆC PROMIT. *Emittitur, paris, depromit, emittit cum materia ignorantiam, pauorem, mœrorem, ſubſtantias nobiles.* FŒMINA MARE, *ideo ſuprà vulturi eam comparat, in quo eſt & ſimilis Patri qui de ſe ſolo ſine fœmina genuit.* ITA VARIANT. *Valentiniani Patrem velut Hermaphroditum inducunt, marem & fœminam; vel, nunc cum coniuge Syge, nunc ex ſeipſo parere volunt.* CIRCVMDVCTOREM. *Alij malunt transferri*, ad vlteriora ductorem. CENSV. *Cathegoria.* ENTHYMESIN. *Concupiſcentiam, vel inuentionem & figmentum.* APPENDICEM, *coniunctam.* EXTRA ÆVVM. *Extra numerum Æonum abactum.* INSPECIATAM. *Sine ſpecie & & forma.* NIHIL AP-

C PREHENDISSET, *de viſione Patris.*

CAP. XI. EXTORREM. *Exulem, & foras miſſam, extra plenitudinem Æonum.* CONIVGI REDVCEM *Theleto ſcilicet marito ex illa peregrinatione, qua perrexerat fruſtra vt videret patrem.* OTIOSVS PLANE. *Vtpote qui omni curâ liberatus à patre ſolicito circa ſtatum ſuum firmandum, & muniendam plenitudinem & terminos Æonum, ne deinceps quiſquam tentaret ad patrem pergere. Nus nouam de vivo concepit & protulit copulationem, eamque tantò inceſtiorem quo duos maſculos vno partu coniugatos effudit Chriſtum & Spiritum.* VVLNERATVR. *Impragnatur, monſtruoſo modo Chriſtus maſculus à Spiritu ſancto fœmina.* NVMEN VNVM.

D *His duobus vna eſt diuina potentia, quâ procurant perfectam conſummationem coniugiorum Æonum, ſeu ipſos ad terminum perfectionis, & omnibus muneris abſolutos perducant.* INAVGVRATIO DIVIDENDÆ DOCTRINÆ. *Ex officio Chriſti & Spiritus ſancti communi, diſtribui cœpta eſt Valentini doctrina.* CHRISTI ERAT, *vt Æonas coniungeret binos, vides quàm magnum ille ſuſceperat negotium, & vt poſſent vtcumque conijcere, quantus eſſet Pater à nullo natus.* NE NOSSENT. *Supple perfectè, nec immediatè; niſi tantùm per Monogenem Nun.* INCOMPREHENSIBILE, *Patrem incomprehenſibilem, ſiue id quod erat incomprehenſibile in Patre.* EGENTIVM PERPETVITATIS, *quia ſcilicet natiuitas & formatio vt ſubſiſtant & durent,*

E *perpetuitate indigent.* APPREHENSIBILEM. *Monogenem dicunt poſſe comprehendere Patrem.* PROPRIA. *Supple ſunt.* QVIETEM. *Ducerentur in quietem.*

CAP. XII. ALTERI OMNES. *Sibi inuicem omnino ſimiles.* VT OVIDIVS, *adeunt.* MAIOREM. *Valentinianum artis fingendi & transformandi peritiorem.* PLEROMATE LIBERATO, *à timore & periculo concuſſionis; rebus omnibus per Chriſtum & Spiritum ſanctum compoſitis & quietis.* CVM DEDECORE. *Inſaniendo, riſu immoderato.* AD SYMBOLAM. *Collationem à ſingulis in commune actam; quod maximè in conuiuio collatitio fieri ſolet. In quo & cibi erant Symbolici, vt armus & pectus, Regi, & Sacerdoti, dabatur. Vel Sympoſiarchæ, munera à conuiuis Symbolica dabantur. Sapiens in neutro ponit Prou. 23. 20.* Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad

veſcendum

veſcendum conferunt; quia vacantes potibus, & A dantes Symbola conſumentur, & veſtietur pannis dormitatio. *Priorem partem ſic extulit verſio 70.* Ne fueris bibax vini, neque extendas te ad Symbola & carnium emptiones: omnis enim ebrius & ſcortator mendicabit. *Per Symbolam item intelligi poteſt æs collatitium quod Nautæ datur pro transfretando, vel ineundâ ſocietate mercaturæ.* QVOD FLOREBAT. *In quo quiſque florebat.* VANE VACABAT. *Fruſtra vtor hîc comparatione Symbolæ, quæ ex variis cibis, vel ſummis conſtat; cùm omnes Æones ſimiles facti eſſent.* ÆRE COLLATITIO. *Sicut olim multa opera fiebant, quibus inſcribebatur, ÆR. COLLAT. DE PATRVITIS. Patronimicè, hoc eſt de paternis & auitis.* GRACVLVM ÆSOPI. *Nota fabula in eos* B *iactari ſolita qui alienis plumis gloriantur, vnde & Horatius,* vndique collatis plumis, &c. PANDORAM, *ſic dictam ab omnibus donis in eam collatis à diis. Huius fabulæ meminit Irenæus libro 2 cap. 19. & ipſe Tertull. lib. de corona Militis:* ſi fuerit, *inquit*, aliqua Pandora, quam primam fœminarum memorat Heſiodus; hoc primum caput coronatum eſt à Charitibus, cùm ab omnibus muneraretur. ACCI PATINAM. *Hæc omnia iam expoſui. V.* hominis dignitas. *Num.* 5 TANTVM SIGILLARIVM. *Simulacrum, arte, quam vocant, Moſaycâ, diuerſicoloribus lapillis extructum, ſtipare ſatellitibus Angelis. Quos, Valentiniani, pares genere ſi inter ſe facerent, nil repugna-* C *rem; ſed incongruè eos ſuo Ieſu coæquant, & eiuſdem ſubſtantia, im..., vt infra habet, & ſimul comparant, & antiſtare ſiue præcellere volunt. Malim ego dicere quaſi lictores ante eum ſtantes.*

CAPVT XIII. PRIMAM PROCESSIONEM. *Sic Tertullianus ridet, vt actionem comicam, procedentes ab inuicem Æones, quos inducunt in ſcenam procedentes; & repetit per recapitulationem dicta præcedentibus capitibus.* EXPIATVM, *expiationem.* PÆDAGOGATVM TVTELAREM REFORMATVM. *Reformationem Æonum in melius, ſub Chriſto & ſpiritu tanquam tutoribus & Pædagogis eorum. Vnde & ſupra meminit Scholæ, & Cathedræ.* PAVONINVM. *Diuerſicolorem, inſtar caudæ Pauonis.* VALETE ET PLAV- D DITE. *Sic concludebatur comœdia: quaſi diceret, video vos huiuſmodi nugis iam feſſos, & finem optare imponi ſtultæ huic Comœdiæ; imò verò, inquit, Tertull. quoniam cœpi, reliquum audite, & conſpuite; nullum enim plauſum meretur hæc fabula.* DECVCVRRISSE, *adſtatum eſſe, in magno ſcilicet illo cœtu & plenitudine Æonum.* TRANS SIPARIVM. *Intra velum expanſum, & vltra theatrum. ſic dictum quòd ſepararet Actores in theatro coram populo agentes, ab his qui latebant retro velum Mimicum.* COTHVRNATIO. *Cothurnus ad Tragœdos pertinet, calceamenti genus: ſicut ſoccus erat Comœdorum. quaſi diceret hactenus ſcenica diximus, quæ intra circulum Pleromatis acciderunt; quæ ſequuntur, extra Ple-* E *roma acta grauiora ſunt. Si tamen congruè loquar, cùm enim tam ſtulta geſta ſunt in Meditullio coram ipſo ſummo Bytho, & cuſtode Horo, quid potuit agi in loco libero ab aſpectu & præſentia Dei & ſummi Æonis?*

CAPVT XIV. IAM ACHAMOTH; *nouo & penè non interpretabili nomine dicta, vnde & infra eius etymologiam quærens;* Achamoth vnde, adhuc quæritur. *Aliqui ab Hebræo Hachamoth deducunt, quaſi ſapientiam dicerent. Mallem ego ab à priuante, & Chamo, quaſi ſine fræno, & erraticam.* EXPLOSA, *eiecta in obſcura loca, qualis eſt tota fabula Pleromatis ſiue plenitudinis Æonum, quod vacuum, ab Epicuro & Democrito ſumpſere Valentiniani.* DEFECTIVA. *Sic loquitur de fœtu abortiuo ſcilicet Enthymeſi.* ITA RERVM. *Ita res ſe habet, Chriſtus ſuperior ſiue in ſu-* A *perioribus reſidens, vel à ſuperioribus Æonibus miſericordiâ flectitur.* DEDVCITVR PER HORON. *Qui dictus Metagogeus, traducit, ſiue introducit, aborſum illum Sophiæ ad Chriſtum, vt eam virtute propriâ, non quidem ſcientiâ, ſed ſola ſubſtantiâ informet. Ex Irenæo tamen, & Theodoreto, cùm Horon ſit idem quod crux, Chriſtus per crucem extenſus eſt ſiue flexus.* PECVLIO *portione aliquâ ſcientiæ, quâ incorruptibilitatem, ex miſericordia Chriſti, ſubodoretur, & conſcius factus miſeri ſui caſus, ampliora dona deſiderando, ſuppleretur quod ei deerat.* EX LIBERALITATIBVS *Alij legunt,* ex libertatibus. *Nomina plerumque, ſiue cognomina imponuntur ab iis qui vel liber-* B *tate, vel liberalitate aliquem donant. Simplicius & literalius, carpit phantaſiam, & effuſam licentiam qua pro libito etiam diis nomina imponebant.* DE ACTV. *Vehementis ſcilicet animi deſiderij.* DE PATRE. *Alij legunt* de matre; *Quòd Sophia ſit Metropator, ſe ſola Enthymeſin generans.* APVD CHRISTVM *in quo Angelus erat.* DERELICTA, *ſupple Achamoth ſiue Enthymeſis.* LVMEN EIVS, *notitiam Chriſti.* MATRI EIVS, *Sophiæ.* VENERAT, *obuiam occurrerat, vt ſupra viſum eſt.* IAO. *Iren. legit* Iaioth. *Epiph. notat Iao eſſe principem à Valentinianis collocatum in primo cælo. Euſeb. dicit per Iao intelligi ſalutem, ſiue Dei ſalutare. Macrob. nomen ſoli inter cætera impoſitum. Ipſe Tertull. lib. de Præſcr. cap. 49. Iaioth fi-* C *lium Ialdabaoth. Diodorus notat Moyſem à Iao ſummo Deo legem accepiſſe.* IN SCRIPTVRIS. *Ironicè ſi Scripturam ſacram accipias, nihil enim tale ibi legitur.* PORRO QVIRITES. *Vt ſolent clamare Baiuli, facientes ſibi viam liberam; vel ne lædant quempiam ſarcinas ſuas abiiciendo.* FIDEM CÆSARIS. *Quaſi iuraret Horon per Deum, vel fidem Cæſaris inuiolabilem, ne Enthymeſis vltra pergeret.* NON HABENS. *Cùm non poſſet vltra progredi & ſurſum aſcendere.* CATVLLI LAVREOLVM EXERCITATA, *in agenda Tragicomœdia verſata, quam Catullus Mimographus Laureolum inſcripſit, à quodam iudice ſic dicto, qui in crucem actus eſt. De qua Tragœdia, Iuuenalis ſatyra 8. Mart. lib. 1. Epigram. Ioſeph. lib. 1. Antiq.* D *ſenſus eſt quod ſi Achamoth exercitata fuiſſet in iſta Tragicomœdia, arte Mimicâ, tranſiliſſet Horon, id eſt crucem, quam Actor repræſentans Laureolum ſæpius euaſerat.* DESTITVTA. *A Chriſto relicta ſuæ connatæ paſſioni, vt multiplici nexui & generi paſſionis. Non mirum igitur ſi ita perplexa & impedita crucem prætervolare non potuit.* PERPETRASSET INCŒPTVM. *Grande nempe ſcelus, fuit conatus videndi & agnoſcendi luminis Chriſti.* NEC VT MATER. *Sophia, inter Æones recenſita, non ſolo deſiderio videndi Patris ſicut illa, ſed & inſuper agnoſcendi Chriſti, rea, & afflicta de fruſtratione.* PRO CONDITIONE. *Quia extra Pleroma eiecta fuerat vt fœtus abortiuus.* TEMPERATA. *Ideo formata vt ad Chriſtum conuer-* E *teretur, à quo vitam acceperat & ſubſtantiam formatam.*

DISCANT PYTHAGORICI. *Pulchra ironia, quaſi* CAP. XV. *velit dicere, Valentinianos ſuperare omnes Phyſicos, & naturales Philoſophos, qui dicunt materiam innatam rerum omnium fuiſſe principium, ſicut Pythagorici ex Epiph. hæreſi 7. quod cum Stoicis & ipſo Platone ſenſerunt; Pythagoricos autem fuiſſe Valentinianos docuit Irenæus lib. 2. cap. 19. Cæteros autem vult ad Scholam ipſorum venire & diſcere, vnde materia illa quam iactant innatam, nata & exorta fuerit; nempe ex illo nouo genere paſſionis, quo Achamoth ad Chriſtum conuerſa eſt deſiderio, & hæc paſſio conuerſio appellatur; ex qua formata eſt totius mundi anima, & quidquid in eo viuit, & ipſe Demiurgus, id eſt opifex, & Creator Deus noſter.* INITIATA SVNT CÆTERA. *Reliqua creatura, initium & ortum acceperunt à ma-*

rore & metu Achamoth. EX LACRYMIS EIVS. Reliquum capitis huius habes expoſitum Verbo. Lacrymæ.

CAPVT XVI. MORE MATERNO. *Sicut ſupra Sophia fecerat conuerſa ad Patrem. cap.* 10. RVRSVS EXTRA PLEROMA. *In quod recurrerat Chriſtus cum Spiritu ſancto, ſiue Ieſu & Sotere, vt habetur cap.* 14. *hunc Soterem, cui Pater largitus fuerat ſummam Æonum omnium poteſtatem, quâ poſſet omnes eos ſibi ſubiicere, vt iuxta Apoſtolum omnia inſtaurarentur; tanquam vicarium ſuum miſit ad Achamoth, cum miniſterio, & comitatu Angelorum ſatellitum cum lictorum faſcibus: ſicut Conſules Romani incedebant.* B SVGGESTVM, *pompam, apparatum.* FRVCTIFERVM, *vtpote quo conceperat, & vires occurrendi Soteri Ieſu, quem vt Dominum ſalutauit.* CONFORMAT AGNITIONE IAM. *Nam cap.* 14. Informauerat ſolius ſubſtantiæ, non etiam ſcientiæ forma. EXPVMICAT, *expurgat, & expolit, ſicut pumice charta mundatur, & in balneo ſordes pedum extergantur.* NON EADEM NEGLIGENTIA. *Longè diligentius quàm priùs iniurias Paßionis, nempe mærorem, metum, conſternationem, ignorantiam, quæ Sophiæ matri acciderant, & in filia, exercitio vires auxerant, ab ea ſeparata eliminauit & exterminauit; & in vnam maſſam redacta huiuſmodi vitia ſeorſum defixit ad præparandum corpus materia.* COMMVTANS EX INCORPORALI, &c. C *Paracletus ſcilicet arte ſuâ paßionem incorporalem naturaliter inditam Achamoth, habilem fecit, & ſic diſpoſuit, vt ſtatim peruenire poſſet in corporales & contrarias ſubſtantias. Et ſic factum eſt vt duarum ſubſtantiarum genera diuiderentur, aliud peſſimum ex vitiis, aliud paßionale ex conuerſione.* HÆC ERIT MATERIA. *Hinc, inquit, vt ſupra dixerat capite* 15. *nata eſt materia, quam contra Hermogenem diſputantes, & iuxta fidem, Deum omnia ex nihilo creaſſe aſſerentes, non innatam eſſe probauimus.*

CAPVT XVII. EX INFELICITATE. *Poſt infœlicitatem.* SVBFERMENTATA. *Intumeſcens inſtar mulieris grauidæ.* NON EST. *Non poſſum modeſtiùs exprimere.* SVBAVIT, *vox impura deducta à ſuibus in feruore coitus.* IN ILLOS. *Amore in Angelos, in viua eorum imagine ſibi viuaciter repræſentata præ gaudio, quam intimè cordi ſuo impreſſerat; & tria genera peperit ſubſtantiarum, materiale, ex paſſione, animale ex conuerſione, ſpiritale ex imaginatione.* D

CAPVT XVIII. FORMARE. *Expolire quaſi rudia genera.* AVCTORITATE TRIVM LIBERORVM. *Vetus interpres Codicis Theodoſiani lib.* 5. *cap. de legit. hæred. docet matrem ius habere trium liberorum ſi ingenua tres partus viuos, & libertina quatuor ediderit. Quod ius multum valebat ad hæreditates adeundas. Vt videlicet cæteris non ita fœcundis præferrentur.* SOCIETAS NATVRÆ. *Similitudo. Quia ſimile non agit in ſimile.* SOTERIS DISCIPLINIS. *Donis & doctrinis ſpiritus.* PRÆTER HÆRETICORVM. *Marcionitas propriè intelligit qui Deum Creatorem non agnoſcant.* POST ILLVM. *ſunt ſcil. vt ab eo condita.* SIGILLARIO DVCTV, *alij legunt* ſingillario. *Id eſt, ad ſingula quæque opera quaſi manu extrinſecus mouente imaginem circulatoris alicuius mobilem.* E PERSONARVM AMBIGVITATE, *quia dubium eſt, an Demiurgus pater omnium, an Achamoth eum mouens, opera faceret. vnde & nomen illi inditum Metropatoris, ex patre & matre compoſitum; cætera autem eius nomina impoſita ſunt ei, ex natura & ſitu operum eius.* IN VNIVERSITATE, *in quantùm toti mundo præſidet.*

CAPVT XIX. SED NEC NOMINVM. *Demiurgus non propriè ſumpſit nomina ab operibus ſuis, cùm propriè eius non eſſent; ſed præmouentis Achamoth: ſed nec ab illa propriè procedebant; cùm enim Valentiniani dicant Achamoth in honorem Æonum, eorum ſibi ideas, & imagines in animo confinxiſſe, rurſum id tribuunt Soteri, qui eam monuit ad agendum, ipſi imprimens imaginem Patris, incognitam & inuiſibilem Demiurgo, quem filium nempe ſuum, ad imaginem Nun filij Bython efformaret: Archangeli denique facti à Demiurgo, cæteros Æonas, id eſt, eorum imagines exprimerent.* TANTAS TRIVM. *Tot Æonum, à tribus effictarum.* PICTORIS, *Valentini, vel Ptolomæi eius Diſcipuli.* IMAGINEM PATRIS? *quomodo enim fœmina marem repræſentat?* SIMVLACRA DOMINORVM? *quomodo famuli Dominos ſuos repræſentare poſſunt?* MVLVM DE ASINO. *Sic animalia nata ex diuerſis generibus, neutri parentum aßimilantur; ſic ortus à Valentino Ptolomæus, eius Diſcipulus, nec ipſi ſimilis fuit in hæreſi.*

CAP. XX. DVPLICIS SVBSTANTIÆ, *corporalis & incorporalis.* DE STRVE *compoſitione, ex incorporalibus, ſupple diſcreta.* SVBLIMANTIA, *in ſublime ſuâ leuitate tendentia.* VERGENTIA. *Deorſum.* SEPTEMPLICEM SCENAM. *In qua vt Mimus Imperator ſedet. Infra dixit hebdomadem, ſiue Sabbatum, propter ſedem & quietem ſupra ſeptem cælos.* OGDOAS MATER. *Ab Octonario primo Æonum. Ludit in voce, propter ſeptenarium filij eius Demiurgi.* NOEROS. νοερὸς, *id eſt intellectuales.* ET HVNC, *ſcilicet Paradiſum ſerunt & plantant ſupra tertium cælum, quem vocant Archangelum quartum. Sic Valentiniani videntur negaſſe paradiſum viſibilem & terreſtrem; quod Auguſtinus libro de hæreſibus, tribuit Seleucianis & Hermianis.* DICIBVLORVM. *Fabularum quas pueri dicunt.* NVCETA. *Loca conſita nucibus, & pomaria.* ANTE INGENIA. *Inuentiones & commenta.*

CAPVT XXI. SOPHIAM COGNOMINARI. *Ipſam ſcilicet Achamoth nomine matris ſuæ inſigniri.* PVTO ET BARBAM. *Quia Spiritum ſanctum maſculino nomine vocant.* NON ERAT COMPOS. *Non poterat propter originem inualidam & infirmam. Vtpote cenſendus inter animalia, intellectu attingere quæ ſpiritalia ſunt, vt cum vero Deo exclamaret illud toties repetitum Eſa.* 45. Ego Deus & abſque me non eſt. FACTVM, *eſſe, quanquam animalis intelligebat, nec ignorabat quemcumque opificem cuiuſcumque operis neceſſario eſſe, quia agere ſupponit eſſe. Vnde ergo ſolùm ſe eſſe gloriari poterat, qui vtcumque, ſaltem ſe ab aliquo factum eſſe ſcire debebat, cùm ſe priùs non fuiſſe ſciret.*

CAPVT XXII. TOLERABILIOR INFAMIA. *Si hanc ignorantiæ notam impegiſſent diabolo, ferendum eſſet vtcumque, quia poſſet id in originem eius refundi, vtpote qui de mærore Achamoth exortus eſt.* SPIRITALIVM MALITIARVM, *alludit ad Epheſ.* 6. Spiritalia nequitiæ. MVNDI TENENTEM. *Irenæus, Coſmocratorem. Iuxta Paulum ibidem* rectores tenebrarum harum. CVI PROCVRANTVR. *Ab hæreſiarchis, negotiorum diaboli actoribus.*

CAPVT XXIII. SINGVLARIVM POTESTATVM ARCES. *Singulorum Æonum ſedes.* TRICENARIVS PLEROMA, *id eſt plenitudo diuinitatis triginta Æonum. Horon autem in extremo iacet vt cuſtos Pleromatis. Inter Horon, & Demiurgum filium ſupra ſeptimum cælum ſedentem, quaſi medium thronum, ſiue locum more caſtrorum metatur ſibi Achamoth, magis adhuc infra Demiurgum, nobiſcum diabolus in iſto mundo communi nobis & ipſi, elementari & corporeo habitat, compoſito ex Sophiæ nobis vtilißimis caſibus. Sophiam autem non matrem, ſed filiam Achamoth eodem nomine inſignitam intellige:* QVA NEC AEREM. *Itaut ipſe Demiurgus filius Achamoth aerem ad reſpirationem non haberet, niſi eum ſecunda hæc Sophia ſua mæſtitia liquidum tenuemque formaſſet. Vide hanc deſcriptionem Verbo* Aër. SICVT ANIMALIA. *Vt mæror eius aërem ex quo fluunt imbres, ita metus eius animalia, & conuerſio ad Angelos contemplandos,*

Demiurgum finxit. INFLABELLATVS. Inſufflatus. A
CVIVS PASSIONEM. Ignem ſcilicet, excuſſum dicam
velut ex colliſu eius.

CAPVT XXIV. CVM TALIA, ſupple fingant de Deo vel diis & deabus, quid putas eos de homine finxiſſe? EI CAPIT, ad eum formandum eligit. MATERIÆ PHILOSOPHICÆ. Conficta ſcilicet ab Hermogene. DE SOPHIÆ FLETIBVS. Primæ ſcilicet illius, quæ mater eſt Achamoth. GRAMIS, oculorum ſunt vitia, ſiue pituita. QVOD DESIDET. In fundo iacet. CHOICVS, terrenus. AD IMAGINEM. Demiurgi ſcilicet factoris. QVADRVPLEX RES, homo ſcilicet. Primò quidem imago Demiurgi quod vix credibile, cùm ſit choicus ſiue terrenus ratione materiæ, de qua non eſt productus Demiurgus. Secundò quòd ſit ſimilis Demiurgo, in quantum eſt animalis ſicut ille. Ter- B tiò carnalem ſuperficiem induit, quam volunt fuiſſe tunicam pelliceam de qua & libro de Reſur. cap. 7. Nèque enim vt quidam volunt, Valentiniani ſcilicet, illę pelliceæ tunicæ, quas Adam & Eua paradiſum exuti, induerunt, ipſæ erunt carnis ex limo reformatio. OBNOXIAM SENSVI. Viſibilem. Rem quartam ſubiicit capite ſequenti quâ conſtat homo, nempe ſemen ſpiritale.

CAPVT XXV. PECVLIVM QVODDAM. De quo ſupra cap. 14. Cum aliquo peculio relinquitur. GNARO. Sciente, ignorante ſcilicet Demiurgo ſemen illud ſpiritale ſibi à matre furtim inditum. IN CHOICVM. Terrenum. FŒTVRATVM. Confotum. SERMONI PERFECTO. Logon intelligit quintum Aeonem, vel perfectam rationem. COMMITTIT, infundit, propaginem animæ ſuæ inſeris in Adam. SEMEN MATRIS. Vtpote ſpiritale; Demiurgus inter animales ſubſtantias deputatus ignorat. SPECVLVM. Repræſentans Eccleſiam ſupernam. HOMINIS CENSVM, ſupra dixit peculium, ſubſtantiam, redditum præcipuum, & ſubſtantiam, quam ab Achamoth deriuatam putant, ſicut animalem ſubſtantiam à Demiurgo, terrenam à materia Philoſophica, quam Hermogenes cenſuit principium neceſſarium Deo ad faciendum cælum & terram; carnalem autem à materia pelliceæ tunicæ. QVADRVPLVM GERYONEM. Cùm triformis tantùm fuerit ille antiquus. Nota fabula, de tribus fratribus ſic concordibus, vt tria corpora vno animo regi viderentur. Dicerem Ianum Quadrifrontem, compoſitum hominem ex ſpiritali, animali, choico, & carnali; qui corpus à limo, carnem à materia, animam à Demiurgo, ſpiritalem hominem à matre Achamoth ſumpſerit.

CAPVT XXVI. EXITVM. Sortem & finem. MATERIALI. Iam redigit quadruplicitatem, ad Trinitatem Valentinianam de qua libro de Anima cap. 21. quòd corpus & caro idem ſint. INDVBITATVM INTERITVM. Eo quòd nullam inſpirationem & ſpem incorruptionis recipere poſſit. ILLAC DEBITO. Supple homini deſtinato & addicto, in quod maiorem propenſionem habuerit ſæpiuſque fuerit inclinatus. CÆTERVM SPIRITALEM. Dicunt ſpiritale ſemen infundi in animalis compoſitionem, vt quod eſt in homine animale erudiri & inſtrui poſſit, cum ſpiritali conuerſando, & ſimul agendo. PARATVRAM MVNDI. Creationem rerum omnium corporalium promiſ- E ſam homini animali, vt ſenſibilibus doctrinis, id eſt rerum ſenſibilium ſcientiâ inſtrueretur. IN HOC SOTEREM. Ideo miſſus eſt Saluator & ipſe ſubſtantiæ animalis, vt præſentia ſua hominem animalem ſaluaret. ALIA COMPOSITIONE. Adeout Ieſus non ſolùm formis omnium Aeonum conſtaret, ſed & primitias, vt legit Irenæus, trium dictarum ſubſtantiarum acciperet. PROSICIAS. Quaſi ſementa alij legunt, concupiſcentias. A DEMIVRGO. Soter ſcilicet acceptam à Demiurgo animalem ſubſtantiam, induit Chriſtum Demiurgi. INGENIO, arte. ADMINISTRATIONIS CAVSA. Propter diſpenſationem conuerſationis eius, ad ſalutem hominis neceſſariæ. Vt viſibilis, palpabilis, & mortalis inuitus, & non ſponte fieret. Ingrata enim ſunt quæ fiunt ab inuitis. EGENTIBVS SALVTE. Alludit ad Chriſtum dicentem; Non eſt opus valentibus Medicus, ſed malè habentibus. TOTVM HOC, aſſerunt Valentiniani. HABITVM, veritatem carnis, in qua habitu inuentus vt homo.

NVNC REDDO DE CHRISTO. Refero quæ dicunt de Chriſto filio Demiurgi. IESVM INSERVNT. Quaſi ſurculum nobiliorem, vtpote ex omnium Aeonum deflorατione conſtantem: idque præſtant Valentiniani tantâ licentiâ quantâ ſupra cap. 25. Demiurgus licet neſcius, acceptum ab Achamoth matre ſemen illud ſpiritale, in animalem Adam confortandum afflauerat. FARTILIA. Supple hæc ſunt in vnum congeſta & conferta commenta Valentinianorum de hominibus & diis ſuis. ESSE ENIM, ſupple aſſerunt, Demiurgum quoque habere ſuum Chriſtum Filium naturalem, quem quidem animalem protulit, de quo Prophetæ locuti ſunt. de quo etiam quæritur per præpoſitiones, per, & ex, An ex virgine veram carnem ſumpſerit, an per virginem de cælo allatus tranſmeauerit; quam proinde ipſi non matrem Chriſti, ſed viam eſſe affirmant. SOTEREM. Ieſum, ſub ſpecie columbæ. ETIAM EX ACHAMOTH, matre Demiurgi ſuſceptum ſpiritale ſemen. IN FIGVRAM, quaſi repræſentaret primum quaternionem ſupra memoratum quadruplicis ſubſtantiæ. IN COGNITIONE PILATI. Cùm apprehenſus Chriſtus animalis ſcilicet Pilato Iudici præſentatus eſt; Soter qui hactenus manſerat in Chriſto, ſpiritus Ieſu, & ſemen illud ſpiritale à matre Achamoth ſumptum, ſubiici non potuit iniuriis, vtpote adeo ſubti- C le, vt nec ipſe quidem Demiurgus illud cognouerit. IN DELINIATIONEM. Expreſſionem ſuperioris illius Chriſti. INNIXVS. Iren. & Epiph. legunt, in crucem extenſus. VRGENT, detorquent omnia fidei myſteria in figuras & vacuas vmbras.

CAPVT XXVII.

DIVIDVNT PROPHETIALE PATROCINIVM. Quòd etiam in aliquo ſibi ſuffragari putant Prophetas, eorum Prophetias diuidunt in eas quæ aliquid à matre Achamoth dictum docent, in eas quæ à ſemine ſpiritali procedunt, & in eas quæ à Demiurgo. OVANTER. Triumphanter. Ex Irenæo cùm veniſſet Soter, dicunt Demiurgum ab eo omnia didiciſſe, & eum eſſe Centurionem Euangelij qui Chriſto dixit. Sub poteſtate mea habeo milites & ſeruos, & quod iuſſero faciunt. Et hoc eſt quod ait Tertullianus, cum omnibus viribus ſuis. Id D eſt militibus.

CAPVT XXVIII.

COLLIGAM EX DISPERSO. Quod ſparſim effutiunt, in vnum iam colligo. TRIFORMEM NATVRAM INVNITAM, id eſt ſimul in vnum Adam collatam. DIVIDVNT. In tria hominum genera diſtribuunt, ſcilicet in hominem ſpiritalem, animalem, & terrenum, iuxta prognatos ex Adam tres filios, Caïn, Abel, & Seth. ARGVMENTA, genera. CHOICVM. Terrenum, à ſalute degenerem & alienum, ſiue non generatum ad ſalutem, quod tribuunt Caïn. DELIBERATVM. Adiudicatum. Non abſolutè quidem, ſed quaſi in libra ancipiti; vnde ſupra dixit; dubitatum euentum, vtpote inter materialem ſpiritalemque mutanti. BONAS ET MALAS. Malas abſolutè choicas & terreſtres iuxta Caïn; bonas ſecundùm inclinationem, animales iuxta Abel, abſolutè autem bonas ſpiritales ſecundùm Seth. DE OBVENIENTIA. Non ex natura inditum, ſed deſuper ex indulgentia Achamoth, ſiue pluuia eius voluntaria, in animas recenſitas in ordine animali ſuperduci & ſuperinfundi ſemen ſpiritale aſſerunt. OBVENIENTIA. Vox iuris eſt, nobis enim obueniunt bona quæ aliunde contingunt. Vlpianus ſumit obuenientiam pro redditibus annuis. ERVDITV. Eius eruditione, per huius ſeminis eruditionem. Vide ſupra dicta cap. 25. PRÆVERTVNT. Præcellunt. EX LATERCVLO. Libro, in quo dignitatum omnium tam militarium quàm ciuilium cognitio continebatur; de quo iam alibi. Laterculum igitur erat codex ex

CAPVT XXIX.

quo Demiurgus educebat eorum nomina, quos in Reges & Sacerdotes promouere conſueuerat.

CAPVT XXX. NEC OPERATIONES. Hinc Valentiniani, cùm ſe de ſemine ſpiritali ortos iactitent, nos de animali, conſpuant; nulla ſibi bona opera neceſſaria dicunt. DE SVFFRAGIO, ACTVS. Merito bonorum operum. IN SCRIPTVRA HVIVS SEMINIS, qui inſcripti ſumus in cenſu & ſerie hominum animalium, vtpote qui ex Phileti ſiue Theleti cum Sophia amplexu, cum fœtu abortiuo geniti, in matre noſtra Achamoth, per filium eius Demiurgum animalem, abortiui quoque & animales ex genere cenſemur. VÆ NOBIS. Si inclinatione malâ iugum diuinæ legis excutimus. SI CONFITENDVM ALIBI, Martyrium pro fide ſubeundum. B SVB POTESTATIBVS, non ſub Aeonum tribunali. DE PASSIVITATE. Ex Irenæo, licentiâ quiduis paſſim & promiſcuè agendo, vitia diligendo, &c. DELINQVENDO PROFECIT, tentando ſcilicet rem illicitam & lumen Chriſti inuiſibile videre cupiendo. Profecit autem miſſo Chriſto & Spiritu ſancto, &c. CONIVGIVM SVPERNORVM, propter initio memorata coniugia Aeonum. NEC LEGITIMVM VERITATIS, ſupple filium vel diſcipulum. DIVERSATVS. Verſatus; nota diuerſorium eſſe & hoſpitium vnius diei, hunc mundum. SPADONES. Non quidem voluntarios, ſed à natura.

CAPVT XXXI. SVPEREST, vt dicamus, MESSEM SEMINIS, homines ſpiritales meſſuerit. DEFARINATVM, molâ in farinam contritum. C ALVEARIA, arcam vbi farina aquâ conſpergitur & fermento miſcetur. CONSVMMATIO VRGEBIT. Statim veniet conſummatio ſæculi, & diſtributio mercedis. COMPACTITIVS SOTER. Ieſus ex omnibus Aeonibus conflatus. SPONSALE. Thalamus nuptialis. LEGES IVLIAS. Hic ludit Tertullianus; quaſi diceret, quòd niſi leges Iuliæ de adulteriis, & de vi publica obſtitiſſent, periculum fuiſſe, ne cùm Achamoth de inferiori tabulato tranſibat in ſummum tabulatum Pleromatis, conſtupraretur à procacibus Angelis; aut vis ei aliqua inferretur; ſicut puellis nupturis hinc inde deductis frequenter accidit periculum raptus. Notandum porrò legem Iuliam non ſolùm adulteros gladio punire, ſed & maſculorum concubitores, nec non etiam eos qui ſine vi, vel virginem, vel viduam honeſtè viuentem ſtuprauerint. D SICVT ET CAINAM. Putà legem Caij, Pompeij, Strabonis, quâ dedit Ius Latij veteribus incolis Tranſpadanis, videlicet vt ius adipiſcerentur petendi Magiſtratus & Ciuitatis Romanæ. Itaque cùm Achamoth tranſiret ab inferiori tabulato ad Pleroma, egebat priuilegio quo fieret capax ſublimioris dignitatis & loci. DE HEBDOMADE SVBCŒLESTI. Superiùs cap. 23. eum locauerat in Hebdomade ſua ſeptemplicis cœli. IN VACVVM. Iren. Vocat Cenoma ſiue Vacuum Epicuri. Simpliciter ad literam intellige vacuatum locum per matris tranſmigrationem.

CAPVT XXXII. HOC EXITVS. In hunc exitum & ſortem, vt qui fuerint terreni, penitus etiam quoad animam intereant; præterea animas, quæ per fidem ſaluæ fient. NOSTRÆ. Scilicet à Demiurgo Creatore iuxta ipſum animales factæ, quæ per bona opera id meruerint cum ipſo Demiurgo, E in cœnaculum vacuum matris recipientur. AGIMVS GRATIAS. Scilicet Valentinis, quos irrides. QVO ASCENSVS. Supple progredi poteſt. Nec enim vlterius ſcilicet vſque ad Pleroma, animales, ſed tantùm ſpiritalis populus Valentini, admittuntur. INTERIORES. Non enim hoc intelligunt de expoliatione carnis, ſed ipſius animæ, quam ipſi ſpiritales expoliatam reddent Demiurgo animali, quas dum viuerent, quantùm potuerant ab ipſo auerterant, vtpote ſemper ſpiritalibus intenti. Et tunc Valentiniani depoſitâ prorſus omni ſubſtantiâ animali, mutabuntur in ſpiritus Angelis ſimiles, inuiſibiles & intractabiles. FVRTIM. Quia depoſitâ veſte, & inuiſibiliter. SABINAS RAPTAS. Ex Liuio lib. 1. Decad. 1. cùm Vrbs recenter à Romulo condita vxorum penuriâ A laboraret, Sabinis recuſantibus nuptias cum Romanis contrahere, celebres Neptuno equeſtri ludos decreuere; quo Sabini cum vxoribus & puellis ſuis ad ſpectandum conuenerunt. Inter ſpectacula ſigno dato iuuentus Romana irruit in mulieres, & elegantiores formâ traditæ ſunt principibus primis, cæteræ plebeiis. Tale quid ſpectaculi exhibens Valentiniani, & ſurſum rapiendas animas ſpiritales, in coniuges Angelorum promittunt. VT MARCVS, more Iuriſperitorum, vtitur exemplo Marci & Caij; quaſi diceret, ad hoc valent huiuſmodi fabulæ, vt credamus animam verbi gratiâ, Marci, Caij, Seueri, creatam à Deo, & infuſam corpori barbato & B per omnia virili, vt pro mercede, ab Angelo turpiſſimè ſubigatur, idque in ſublimiſſimo & puriſſimo Aeonum Pleromate. Vnde tu fortè generes in thalamo nuptiali hoc eſt Nymphone Pleromatis vbi generantur Aeones, aliquem quoque ſatellitem Angelum ex Angelo, Soteri vtilem, quod ſonat Oneſimus. Niſi velit ludere in hoc nomine Oneſimi, quem Paulus Coloſſ. 4. 9. chariſſimum & fidelem fratrem vocat. Ad Philemonem autem verſu 10. Obſecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Oneſimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis. Tranſlat. Syr. valde vtilis. HIS NVPTIIS. Animarum cum Angelis. RECTE DEDVCENDIS, ritè vt more Romano deducebantur ſponſæ in domos virorum. PRO FACE, tæda nuptiali, quæ ex Feſto Pompeio erat ex ſpina alba, C quam præferebat puer patrimus & matrimus, id eſt ſuperſtitem habens patrem & matrem. Duo autem alij eiuſdem ſortis pueri hinc inde ſponſæ manum tenentes eam deducebant. Nupta inſuper aquâ aſpergebatur, tum vt aquâ & igne purior & caſtior viro ſeruaretur, tum vt cum eo elementa & cætera omnia communia habere doceretur. ET FLAMMEO, id eſt velo, à quo nuptæ dicebantur, quo Flaminis ſiue Pontificis vxor ſemper velabatur, cui numquam licebat diuortio à viro ſeparari. IGNIS ARCANVS, à cuius colore ſicut & à face argumentatur. Vel alludit ad ignem myſticum quem ſupra ex febrili calore Sophiæ, & colliſu confligantis eius animi elicitum viſit, vel ſeriò ad ignem extremæ conflagrationis reſpexit, qui totam ſubſtantiam non tantùm Aeo- D num, ſed & totius mundi deuorabit, & nulla iam fabula aſſitabitur, ſed vt habet libro de Spectac. Alia nobis ſuperſunt ſpectacula. Iudicij ſcilicet extremi repræſentatio. NÆ, certè. Cùm tamen ironicè hæc omnia dicat. SACRAMENTVM. Arcanum myſterium doctrinæ Valentinianæ illudendo detexerim. INSANIAT. Vt mærori, & timori eius, paſſio noua furoris accedat, adeò vt bacchanti ſimilis in me irruat. NE PHILETVS. Sponſus eius, ſui nominis amabilis leuitatem in iram vertat. NE FORTVNA, Macharia, & beatitudo ſecundi Monogenis vxor, à me auerſa, exacerbetur, & me infortunatum dimittat. HOMO DEMIVRGI. Verendum mihi eſt illuſori, cùm ſim & ipſe homo, & proinde opus Demiurgi, &c. vel ſeriò per Demiurgum intelligit opificem mundi, Deum Creatorem. ILLVC HABEO DEVERTERE. Cùm me doceat Deus Creator per filium E ſuum, me illuc debere tranſmeare, vbi non nubent, neque vxores ducent: & vbi debeo iuxta Paulum, non expoliari, ſed ſuperueſtiri. DESPOLIOR SEXVI. Exuo ſexum, non quidem quoad membra, ſed quantùm ad vſum corruptibilem. DEPVTOR ANGELIS. Inter Angelos recenſendus qui ſunt incorruptibiles & ſexu carentes. Vbi non eſt maſculus neque femella ſicut apud Aeones. FACIET. Turpe ſcilicet.

CAPVT XXXIII. EPICITHARISMA. Sicut ἐπιμύθιον, in fabula, ſic in Comœdia poſt longam enarrationem, ad tædium ſpectatorum ſubleuandum, prodibat Cytharœdus ludens. NE ORDINI OBSTREPERENT. Ne ordinem turbarent & attentionem lectoris. EMENDATORIBVS PTOLOMÆI. Sicut iſte Valentini fabulis multa addidit, ita & illius diſcipuli multa aliter fabulanda conſueuerunt, facti contra

Euangelium, Diſcipuli ſupra magiſtrũ. DVPLEX CONIVGIVM. *Duas coniuges, quas diſpoſitiones vocant. Primò enim mente concepit, deinde quod conceperat emittere voluit.* PROLATV. *Prolatione, productione, emiſsione.* PRIMVM CONIVGIVM. *Primò igitur coniunctim produxit Monogenem marem, fratrem, cum ſorore ſua Veritate.* CENSVM, *ordinem, ſexum.*

CAPVT XXXIIII. APVD SOLOS LVNENSES. *Ptolemaus duo recenſet oppida huius nominis, vnum in Hetruria, aliud in Luſitania. Et iſti colebant Lunam, quam Androginam ſiue Hermaphroditam ex vtroque ſexu temperatam, pro Deo venerabantur.*

CAPVT XXXV. DEFENDANT POSTVMATVM. *Bython non primum Æonem aſſeuerant, ſed poſteriorem Ogdoade, quam volunt à Tetrade, hoc eſt primo quaternario Æonum productam, quorum nomina habes expoſita in præambulari Alphabeto.* HOC QVÆ RATIO. *Non video cur ſic deſultoriè bini & bini Æones, aliis prætermiſsis, procedant.*

CAPVT XXXVI. PER GRADVS GEMONIOS, *alludit ad ſcalam ſtantem in colle Auentino, reorum ſuppliciis infamem. De qua iam alibi, ſicut & de mappa miſſa à Prætore, vno iactu, in ſignum incipiendi ſpectaculi.* SEMEL OCTOIVGEM. *Propter Ogdoadem coniunctorum Æonum.* EX PATRE ET ENNOEA. *Ex Bytho, & eius filiâ, Cogitatione.* EXCLVSAM. *Vt autem ex ovo.* EIVS MOTV. *Actu.* HOC PATER. *Propter hoc.*

CAPVT XXXVII. ALIA INGENIA. *Fabulas, inuentiones Poëticas, commenta.* CVRRVCÆ ENNIANI. *Variè legitur hic locus, alij per ironiam, legunt,* Cicuria Enniana, *quaſi cicurata & callida facta ingenia in Schola Ennij. Vnde & Hiero. lib. 2. cont. Ruffinum.* Nos, *inquit*, ſimplices homines & Cicures Enniani. *Vel ob verba ſeſquipedalia & tumentia Ennij. Alij* Lyncuriana, *vel à Lyncis perſpicacibus oculis, vel à Lyncuria gemma ignita & prælucente. Nos cum aliis correctioribus*, Curruca Enniani, *de quo Iuuenal. Satyra 6.* Tu tibi nunc Curruca places, fletumque labellis exſorbes. PONTIFICALI. *Fuit hic Epiſcopus de ſecta Valentini, qui ſequens oraculum fudit.* INEXCOGITABILE, *eas ſcilicet primum omnium principium.* QVOD SERMO, *lingua Græca.* MONADA. *Vnitatem.* PROTVLERVNT. *Cùm hæc omnia res vna eſſent, diuerſis vocabulis inſignita, emiſerunt cùm nihil emiſerint.* INITIVM OMNIVM MONADA. *De facto enim vnitas eſt principium omnis numeri.* QVAM APPELLAT VNIO. *Iren. Græcè hen, id eſt vnum.* O DIFFERENTIA. *Explodit vanam diſtinctionem, cùm vnum omnes iſtæ virtutes ſint, quantumcumque digito deſignaueris.* MVTETVR VNIO. *Licet inuertas ordinem, & incipias ab vltima, idipſum eſt.*

CAPVT XXXVIII. SECVNDVS. *Et hic Valentinianus Octonarium Æonum reduxit in dextram & ſiniſtram, lumen & tenebras. In hoc circa fœtum abortiuum ab aliis differens, quòd hanc, quam vocat virtutem deſultricem, id eſt ſecedentem à reliquis Aeonibus, non à Sophia Teleti ſiue Phileti coniuge, ſed à fructibus Aeonum hoc eſt poſterioribus Aeonibus ortam aſſeruit. Itaque Secundus, iuxta Iren., tradidit Quaternionem eſſe dexteram, & quaternionem ſiniſtram, & lumen & tenebras.*

CAPVT XXXIX. QVANTA DIVERSITAS SCINDITVR. *Quàm inter ſe diuiſi ſunt Valentiniani, cùm de Ieſu differunt. Alij enim eum conſtare dicunt ex defloratione omnium Aeonum. Alij tantùm ex decem Aeonibus qui emiſsi ſunt à Logo & Zoë, vnde & parentum nomine volunt eum vocari Sermonem & Vitam, quòd horum duorum potiſsimùm oculi in eum reſpexerint. Alij ex duodecim qui geniti ſunt ab homine & Eccleſia, & ideò dictum filium hominis.* CONFICTVM. *Alluſione factâ ad figmentum ex luto. Magnâ quippe blaſphemiâ, etiam Patrem Chriſti hominem fingunt.* CVI ADÆQVARIS. *Si enim Deus Pater non eſt aliud quàm homo, quomodo, Valentiniane, in Deum credis, ſperas in Deum, qui tibi*

A *ſimilis eſt homo: cùm præſcriptum ſit à Pſalte*; Bonum eſt confidere in Domino quàm confidere in homine?

Myſteriis ac ſecretis fabuloſis ac commentitiis, ſicut & ſilentio Valentinianorum pulchrè congruit quod habet Auguſtinus tractatu 96. in Io. 16. vbi exponit illud: S. Aug. adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Moneo, *inquit*, vos in charitate Chriſti, vt ſeductores caueatis impuros, & obſcœnæ turpitudinis ſectas de quibus ait Apoſtolus Epheſ. 5. quæ autem occultè fiunt ab illis turpe eſt dicere: nè cùm horrendas immunditias docere cœperint, quas humanæ aures, qualeſcumque ſint portare non poſſunt, dicant ipſa eſſe quæ Dominus ait, adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non

B poteſtis portare modò: & per Spiritum ſanctum aſſerant fieri, vt poſſint illa immunda & nefanda portari. Alia ſunt mala quæ portare non poteſt qualiſcumque pudor humanus, & alia ſunt bona quæ portare non poteſt paruus ſenſus humanus. Iſta fiunt in corporibus impudicis, illa remota ſunt à corporibus vniuerſis. Hoc impurâ carne committitur, illud purâ mente vix cernitur. Renouamini ergo ſpiritu mentis veſtræ Rom. 12. & intelligite quæ ſit voluntas Dei; quod bonum & beneplacitum, & perfectum eſt, vt in charitate radicati & fundati, Epheſ. 3. poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo & latitudo, altitudo & profundum: cognoſcere etiam ſuperemi-

C nentem ſcientiæ charitatem Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Iſto enim modo vos docebit Spiritus ſanctus omnem veritatem, cùm magis magiſque diffundet in cordibus veſtris charitatem. *Aptiſsimè quidem ad cauendos Valentinianis ſimiles, qui longo ſilentio ſuſpendebant ab aditu, & viſu prophanorum myſteriorum. Inſtituebant quippe Epoptas ſuos per Iſagogica parua myſteria, ad maiorã: quinquennio enim ſilentium ſeruabant, & diu ſuſpirabant ardenterque deſiderabant grande nimirum videre myſterium.*

Ab his rurſum deterret curioſis ſecretis Auguſtinus tract. 97. in Io. 16. Cauete, *inquit*, maximè qui par- S. Aug.

D uuli eſtis, & adhuc alimentis lacteis indigetis, nè hominibus ſub hac occaſione deceptis & deceptoribus, quia Dominus ait, adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò, aurem curioſam præbeatis ad incognita ſcienda, cùm mentes inualidas habeatis ad vera & falſa diiudicanda: maximè propter obſcœniſſimas turpitudines, *quales in oſtenſione membri virilis Valentiniani, & in ſuis turpitudinibus, de quibus alibi, Gnoſtici*, quas docuit S. Aug. vanitas animas inſtabiles atque carnales: ad hoc Deo ſinente, vt eius vbique ſint tremenda iudicia, & in comparatione impuræ nequitiæ, dulceſcat puriſſima diſciplina: atque illi det honorem, timorem autem vel pudorem ſibi, qui in illa mala vel

E illo regente non cecidit, vel illo inde leuante ſurrexit. Cauete timendo, & orando, ne irruatis in illud ænigma Salomonis, Prouerb. 9. vbi mulier inſipiens & audax, inops panis effecta, conuocat prætereuntes, dicens: panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem. Hæc enim mulier vanitas eſt impiorum: cùm ſint inſipientiſſimi, aliquid ſe ſcire opinantur, ſicut de iſta muliere dictum eſt, inops panis efficitur. quæ cùm ſit inops panis, promittit panes, id eſt, cùm ſit ignara veritatis, promittit ſcientiam veritatis; occultos tamen panes promittit, quos tamen dicit libenter attingi, & aquæ furtiuæ dulcedinem, vt ea ſcilicet libentiùs & dulciùs audiantur, & agantur, quæ palàm in Eccleſia dici crédique prohibentur. Ipſa quippe occultatione condiunt quodammodo ne-

ſarij Doctores ſua venena curioſis, vt ideo ſe exiſtiment aliquid diſcere magnum, quia merentur habere ſecretum: & ſuauiùs hauriant inſipientiam, quam putant ſcientiam, cuius prohibitam quodammodo furantur audientiam. *Alij, audaciam. Deinde proſequitur contra magos, aliosque curioſos, & maxime impuros Gnosticos & Valentinianos.* Hinc, *inquit*, & nefarios ritus ſuis hominibus, *epoptis de quibus ſupra*, ſacrilegâ curioſitate deceptis, vel decipiendis, magicarum artium doctrina commendat. Hinc illæ illicitæ diuinationes, inſpectis pecudum viſceribus occiſorum, aut vocibus & volatibus auium, aut ſignis multiformibus dæmoniorum, inſuſurrant auribus hominum periturorum, per colloquia perditorum. Propter hæc illicita atque punienda ſecreta, mulier illa non ſolùm inſipiens, verùm audax etiam nuncupatur. Sed hæc non ſolùm à re ipſa, verùm & a nomine noſtræ religionis aliena ſunt. Quidquòd mulier hæc inſipiens & audax, ſub Chriſtiano vocabulo, tot ſceleſtas hæreſes condidit, tot nefandas fabulas finxit; vtinam tales, quales in theatris ſiue cantantur, ſiue ſaltantur, ſiue mimicâ ſcurrilitate ridentur: & non quaſdam tales, quales aduerſùs Deum fingere potuiſſe, ſic illam doleamus inſipientiam, vt miremur audaciam.

S. Aug.

Tum dicit hæreticos hoc Euangelij loco abuſos ad ſecreta ſua turpia coloranda. Omnes autem inſipientiſſimi hæretici, qui ſe Chriſtianos videri volunt, audacias figmentorum ſuorum, quas maximè exhorret ſenſus humanus, hac occaſione Euangelicæ ſententiæ colorare conantur, vbi Dominus ait: adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò, quaſi & ipſa ſint quæ tunc diſcipuli portare non poterant, & ea docuerit Spiritus ſanctus, quæ palam docere atque prædicare quantálibet feratur audaciâ, ſpiritus erubeſcit immundus. Hoc Apoſtolus in Spiritu ſancto præuidens, ait: 2. Tim. 4. erit enim tempus quo ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ſecundùm deſideria ſua magiſtros ſibi coaceruabunt prurientes auribus, & à veritate quidem auditum ſuum auertentes, ad fabulas autem conuertentur: illa enim ſecreti, furtique commemoratio, quâ dicitur: panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem, pruritum

S. Aug.

A facit audientibus, in auribus ſpiritaliter fornicantibus, ſicut pruritu quodam libidinis, etiam in carne corrumpitur integritas caſtitatis. Audite itaque Apoſtolum talia præuidentem, & ea vitanda ſalubriter admonentem 2. Tim. 2. Prophanas, inquit, verborum nouitates deuita, multùm enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ſicut cancer ſerpit. Et non ait, verborum nouitates, ſed addit, prophanas: ſunt enim & doctrinæ religionis congruentes verborum nouitates, ſicut ipſum nomen Chriſtianorum, quando dici cœperit ſcriptum eſt. Act. 11. in Antiochia enim primùm, poſt aſcenſionem Domini appellati ſunt Diſcipuli, Chriſtiani ſicut legitur in Actibus Apoſtolorum: & Xenodochia & Monaſteria poſtea ſunt appellata nouis no-B minibus: res tamen ipſæ & ante nomina ſua erant, & religionis veritate firmantur, quâ etiam contra improbos defenduntur. Aduerſùs impietatem quoque Arrianorum hæreticorum, nouum nomen Patres Homouſion condiderunt, ſed non rem nouam tali nomine ſignauerunt: hoc enim vocatur Homouſion, quod eſt, ego & Pater vnum ſumus, vnius videlicet eiuſdemque ſubſtantiæ. Nam ſi omnis nouitas prophana eſſet, nec à Domino diceretur mandatum nouum do vobis, nec teſtamentum appellaretur nouum, nec cantaretur in vniuerſa terra canticum nouum. Sed prophanæ ſunt verborum nouitates, vbi dicit mulier inſipiens & audax, C panes occultos, &c. Ab hac pollicitatione falſæ ſcientiæ prohibet etiam illo loco Apoſtolus, vbi dicit 1. Tim. 6. ô Timothee depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & contradictiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Nihil enim ſic amant iſti, quàm ſcientiam promittere, & fidem rerum verarum, quas credere paruuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere.

Quis porrò tot prophanas vocum nouitates affectauit & innexit? quis aquas tam furtiuas & panes occultos venditauit? quis tanto ſilentio & morâ epoptas ſuos ſuſpendit, ſicut inſipiens ſecta Valentinianorum? quis tot fabulas & coniugationes Aeonum commentus eſt? vt totus hic liber Valentini ſectariorumque vanitates & inſanias falſas continens abundè teſtatur.

VANA GLORIA.

1. *Vanè quis gloriatur, niſi gloriam de gratia Deo referat.* 4. *cont. Marc. cap.* 9. *dm.*

Luc. 5. 14 QVantùm ad gloriæ humanæ auerſionem pertinebat, vetuit eum diuulgare: quantùm ad tutelam legis, iuſſit ordinem impleri: *Vade, oſtende te Sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes.* Argumenta enim figurata vt pote prophetatæ legis adhuc in ſuis imaginibus tuebatur, quæ ſignificabant hominem quondam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo apud templum, orationem ſcilicet & actionem gratiarum apud Eccleſiam, per Chriſtum Ieſum Catholicum Patris Sacerdotem.

VANA GLORIA. 1. SCHOL.

AD GLORIÆ AVERSIONEM. *Chriſtus exemplo ſuo nos docuit, quomodo fugere debeamus laudem & gloriam humanam, dum iuſſit leproſo mundato, tacere, & ſacrificium Deo Patrimonium bonorum largitori referre; cùm dixit Luc. 5. 14.* Et ipſe præcepit illi, vt nemini diceret; ſed, vade, oſtende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua ſicut præcepit Moyſes. *Vade cætera textus expoſita, verbo,* Chriſti elogia num. 31. & verbo, gratiarum actio. *Aug. lib. 5. de Ciuit. cap.* 27. Quid eſt, *inquit*, loquacius vanitate? quæ non ideo poteſt quod veritas, quia ſi voluerit, etiam plùs poteſt clamare quam veritas. *Non va-*

S. Aug.

D *nus ſed humilis erat Dauid, qui ſilebat à bonis & ſibi ipſi ſilentium imponebat Pſal.* 38. Dixi cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. *In quem locum Auguſtinus ponderans ſimul titulum qui eſt* In finem pro Idithum canticum ipſi Dauid. *Vbi dicit* S. Aug. *ſignificare tranſilientem eos, & inter cætera.* Stat, *inquit*, peccator propriâ quâdam notâ peccator: ſuperbus quiſquam & inuidus: audit loquentem, tranſilientem, captat verba, proponit laqueos, difficile eſt vt non inueniat aliquid non ita dictum vt dici debuiſſet, nec audiendo ignoſcit, ſed calumniatur inuidendo. Contra hos iſte Idithum

tranſiliens eos ſilere delegerat, vnde ita cantauit. A S. Aug. Dixi cuſtodiam, &c. quamdiu capior à calumnioſis, aut captor, *ſicut Chriſtus à Sacerdotibus & Phariſæis*, & ſi non capior: cuſtodiam vias meas, &c. quamuis tranſilierim delectationes terrenas, quamuis non me capiant temporalium rerum volatici affectus, quamuis iam hæc deſpiciam, & ad meliora conſurgam, in ipſis tamen melioribus ſufficit mihi delectatio intelligentiæ coram Deo: quid mihi opus eſt captanda loqui, &c. obſurdui & humiliatus ſum & ſilui à bonis. *Vulgata legit, obmutui & humiliatus ſum.* Peccare metuebam vt non loquerer, vt ſilentium mihi imponerem, &c. dum nimis timeo ne loquar aliqua mala, tacui omnia bona, &c? vnde enim dicebam bona, niſi quia audiebam? Auditui enim meo dabis exultationem & lætitiam, & amicus ſponſi ſtat, & audit eum, & gaudet gaudio propter vocem, non ſuam ſed ſponſi, &c. *Et lib. 5. de Ciuit. cap. 14. quod totum eſt de* S. Aug. *reſecando amore laudis humanæ.* Huic, *inquit*, cupiditati meliùs reſiſtitur ſine dubitatione quàm ceditur. Tantò enim quiſque eſt Deo ſimilior, *Chriſtum intellige, qui contempſit & fugit laudem humanam, & totum quod agebat retulit Patri*; quantò ab hac immunditia mundior. quæ in hac vita & ſi non funditus eradicatur ex corde, quia etiam benè proficientes animos, *& cum Idithum tranſilientes cæteros*, tentare non ceſſat, ſaltem cupiditas gloriæ ſuperetur dilectione iuſtitiæ: vt ſi alicubi iacent, *repetit quod ex Tullio capite præcedenti dixerat, honos alit artes, omneſque accenduntur ad ſtudia gloriâ, iacentque ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur.* Quæ S. Aug. apud quoſque improbantur: ſi bona, ſi recta ſunt, etiam ipſe amor humanæ laudis erubeſcat, & cedat amori veritatis. Tam enim eſt hoc vitium inimicum piæ fidei, ſi maior in corde ſit cupiditas gloriæ, quàm Dei timor, vel amor, vt Dominus diceret, quomodo poteſtis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quærentes? &c. *Tum de Apoſtolis*; S. Aug. Quod, *inquit*, eos diuina facientes atque dicentes, diuinéque viuentes, debellatis quodammodo cordibus duris, atque introductâ pace iuſtitiæ, ingens in Eccleſia Chriſti gloria conſecuta eſt: non in ea tanquam in ſuæ virtutis fine quieuerunt, ſed eam quoque ipſam ad Dei gloriam referentes, cuius gratiâ tales erant. Iſto quoque fomite eos quibus conſulebant, ad amorem illius à quò & ipſi tales fierent accendebant. Namque ne propter humanam gloriam boni eſſent, docuerat eos magiſter illorum dicens, cauete facere iuſtitiam veſtram coram hominibus, &c. Sed rurſus ne hoc peruersè intelligentes, B hominibus placere metuerent, minuſque prodeſſent, latendo quod boni ſunt, demonſtrans quo fine innoteſcere deberent: luceant, inquit, opera veſtra coram hominibus, vt videant, &c. non ergo vt videamini ab eis, id eſt, hac intentione vt eos ad vos conuerti velitis, quia non per vos aliquid eſtis: ſed vt glorificent Patrem veſtrum, &c. ad quem conuerſi, fiant quod eſtis. Hoc ſecuti ſunt Martyres, qui Scæuolas, & Curtios, & Decios, non ſibi inferendo pœnas, *quod fecit Scæuola errantem dexteram concremando, Curtius in terra hiatum ſe mittendo, Decius pater & filius de quo lib. 4. de Ciuit. cap. 20. cum pro exercitu ſe vouerunt in medioſque hoſtes perituri ſe immiſerunt*, ſed illatas ferendo, S. Aug. & virtute verâ, quoniam verâ pietate, & innu- C merâ multitudine ſuperarunt. Sed cùm illi eſſent in ciuitate terrena, quibus propoſitus erat omnium pro illa officiorum finis, incolumitas eius, & regnum non in cœlo ſed in terra, non in vita æterna, ſed in deceſſione morientium, & ſucceſſione moriturorum: quid aliud amarent quàm gloriam, quâ volebant etiam poſt mortem tanquam viuere in ore laudantium?

2. *Vana eſt gloria & laus, ex alterius ignominia ſumpta. 4. cont. Marc. cap. 15. à p.*

QValis eſt ille, qui, vt ſuam inſinuaret bonitatem, Creatoris oppoſuit aſperitatem? Infirma commendatio eſt, quæ de alterius deſtructione fulcitur.

VANA GLORIA. 2. SCHOL.

QVALIS EST ILLE. *Quàm vanus Deus Marcionis, quàm vecors ipſe Marcion, qui vt Dei ſui lenitatem exaggeret, Dei Creatoris ſeueritatem opponit.* INFIRMA COMMENDATIO. *Acutè dictum. Quàm enim fragili fulcro nititur vana gloriæ coloſſus, qui in ruina & puluere alterius ſtatuæ euerſæ fundatur. Talis Phariſæi & ſimilium gloria, qui laudem captant ex aliorum opprobrio & contemptu. Sic iſte in ruina Publicani exultabat:* non ſum ſicut cæteri hominum, &c. velut hic Publicanus. *Sic velut mare feruens, ſordes ſuas in littus vicinum euomebat, ſic de eo Aug. in Pſal.* S. Aug. 31. Vnde, *inquit*, ſuperbus? non quia de bonis ſuis Deo gratias agebat, ſed quia ſuper alterum, *addo & malis eius inſultando*, ſe de ipſis bonis extollebat. Phariſæus ergo ille dicebat, Gratias tibi ago. Sed vnde ſuperbus? quia ſpernebat cæteros. Vnde probas? in ipſius verbis. Quomodo? Phariſæus, inquit, ille contempſit de longè ſtantem, cui Deus confitenti propinquabat, &c. tunſio pectoris, obtritio cordis, & propè eſt Dominus his qui obtriuerunt D cor, &c. *Tum de Phariſæo*, Si, *inquit*, ſine vllis peccatis eſſet, ipſa ſuperbia grande crimen erat. *Tum illi applicat verba Pſaltis.* S. Aug. Quoniam tacui inueterauerunt oſſa mea acclamando totâ die, &c. Si acclamando, quomodo tacuit? tacuit quiddam, non tacuit quiddam. Tacuit vnde proficeret, non tacuit vnde deficeret, &c. peruersè tacuit peccata ſua, clamauit merita ſua. *Publicani accuſauit peccata, &c.* Quoniam die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua. Quid eſt grauata eſt, &c? Magna res fratres, &c. Quid dictum eſt de Phariſæo? quoniam humiliatur. Quid dictum eſt de Publicano? quoniam exaltatur. Quare ille humiliatur? quia exaltauit ſe. Quare exaltatur? quia humiliauit ſe. Ergo vt exaltantem ſe humiliet Deus, grauat ſuper illum manum ſuam. Noluit humiliari confeſſione iniquitatis ſuæ, humiliatus eſt pondere manus Dei, &c. Quàm leuis fuit manus ſubleuantis, tam grauis manus humiliantis; vt in illo fortis, & in illo fortis: fortis ad illum premendum, fortis ad illum ſubleuandum.

3. *Vana gloria & laus humana ex ſingularitate, omni fideli, ſed maximè virgini cauenda, ne iuſto Dei iudicio ruat. De Vel. Virg. cap. 13. per totum, & 14. ad circa f.*

SI propter homines habitu abutuntur, impleant illum etiam in hoc, vt & apud ethnicos caput velent. Certè in Eccleſia virginitatem ſuam abſcondant, quam extra Eccleſiam celant. Timent extraneos, reuereantur & fratres: aut cõſtanter audeant, & in vicis virgines videri, ſicut audent in Eccleſiis. Laudabo vigorem, ſi aliquid & apud ethnicos virginitatis nundinarint. Eadem natura foris quæ & intus, eadem inſtitutio apud homines, & apud Dominum eadem libertate conſtat. Quò ergo foris quidem bonum ſuum abſtrudunt, in Eccleſia verò prouulgant? Expoſco rationem. Vtrumne vt fratribus ſuis placeant, an vt ipſi Deo? Si vt ipſi Deo: tam idoneus eſt ad conſpicienda quæ in occulto
Matth. 6. 2. fiunt, quàm iuſtus ad remuneranda quæ ſoli ſibi fiunt. Denique præcipit, nihil debuccinemus eorum quæ apud illum mercedem merebuntur, nec ea ab hominibus compenſemus. Quod ſi vnius Victoriati, vel quamcunque eleemoſynæ operationem, ſiniſtrâ conſciâ facere prohibemur, quantùm tenebrarum circumfundere debemus, cùm tantam oblationem Deo offerimus, ipſius corporis, & ipſius ſpiritus noſtri, cùm illam ipſam naturam conſecramus? Ergo quod non poteſt videri propter Deum fieri, quia ſic fieri Deus non vult, ſequitur vt hominum gratiâ fiat: vtique primò illicitum, vt gloriæ libidinoſum.
Sap. 8. 21. Gloria enim illicitum eſt eis, quorum probatio in omni humiliatione conſtat. Et ſi à Deo
a 1. Cor. 4. 7. confertur continentiæ virtus; [a] *Quid gloriaris quaſi non acceperis? Si verò non accepiſti, quid habes quod datum tibi non eſt?* Hoc ipſo autem conſtat à Deo datam tibi non eſſe, quod illam non ſoli Deo præſtas. Videamus ergo quod humanum eſt, an firmum ſit & verum.
CAPVT XIV. Referunt aliquando dictum à quadam, cùm primùm quæſtio iſta tentata eſt, Et quomodo ceteras ſollicitabimus ad huiuſmodi opus. Scilicet felices nos facient, ſi plures erunt, & non Dei gratia vel merita cuiuſque. Virgines Eccleſiam, an Eccleſia virgines ornat Deo, ſiue commendat? Confeſſa eſt igitur gloriam eſſe in cauſa. Porrò vbi gloria, illic ſollicitatio; vbi ſollicitatio, illic coactio; vbi coactio, illic neceſſitas; vbi neceſſitas, illic infirmitas. Meritò itaque dum caput non tegunt vt ſollicitentur gloriæ cauſa, ventres tegere coguntur infirmitatis ruina. Æmulatio enim illas, non religio producit: aliquando & ipſe venter Deus earum, quia facilè virgines fraternitas ſuſcipit. Nec tantùm autem ruunt, ſed & funem longum delictorum ſibi adtrahunt. Prolatæ enim in medium, & publicato bono ſuo elatæ, & à fratribus omni honore & charitatis operatione cumulatæ, dum non latent vbi quid admiſſum eſt, tantùm dedecoris cogitant, quantùm honoris habuerunt. Si intectum caput virginitati adſcribitur, ſi qua Virgo exciderit de gratia virginitatis, ne prodatur, intecto permanet capite: & tunc iam alieno ambulat habitu, id eſt quem ſibi vindicat virginitas: permanet nihilominùs in habitu, vel tunc ſaltem alieno, ne ſcilicet mutatione prodatur. Conſciæ mulieritatis iam indubitatæ, audent nudo
b Matth. 10. 26. capite ad Deum adire. Sed æmulator Deus & Dominus, qui dixit, [b] *Nihil occultum quod non reuelabitur*, pleraſque etiam in conſpectum deducit. Non enim confitebuntur, niſi ipſorum infantium ſuorum vagitibus proditæ. Quantùm autem plures, non etiam de pluribus ſceleribus ſuſpectas habebis?

VANA GLORIA. 3. SCHOL.

SI PROPTER HOMINES, *vt placeant hominibus,* A *cupientes ab his in matrimonium depoſci.* HABITV ABVTVNTVR. *Cùm enim virgines ſint adhuc in cætero veſtitu & cultu, ornantur vt mulieres, quæ id agunt vt placeant viris; cur non eas imitantur in reliquo habitu capitis, & ſicut nuptæ, non velantur, ſed ſolâ hac notâ ſingulari virgines adhuc videri volunt, & hoc honore ab aliis diſcerni?* VT ET APVD ETHNICOS. *Id eſt cùm foris prodeunt, & in conſpectum Gentilium veniunt.* VIRGINITATEM SVAM. *Velo aſſumpto ſe non eſſe virgines, ſed maritatas prodant.* TIMENT EXTRANEOS. *Verentur fortè ne forma earum reuelata Gentiles alliciat ad libidinem procliues, timeant & fratribus Chriſtianis eſſe ſcandalo.* CONSTANTER AVDEANT. *Id eſt vno tenore procedant tam in plateis quàm in Eccleſiis ſine velo.* LAVDABO VIGOREM. *Si virtute maſculâ coram ethnicis profiteantur ſtatum virginalem, contra quem leges & pœnas ſtatuunt.* NVNDINARINT, *quaſi in nundinis pretioſæ merces exponuntur, & non abſconduntur. Vel alio ſenſu ironicè dicta, quin & inſultanter, per conſtantiam & vigorem, intelligit impudentiam & frontoſam virginitatis nundinationem, vt tam in locis ſacris quam prophanis exponant formam ſuam tanquam venalem oculis tam infidelium quàm Chriſtianorum.* EADEM NATVRA. *In libidinem prona tam foris apud Ethnicos extraneos à fide, quàm intus in Eccleſia apud Chriſtianos.* EADEM INSTITVTIO, *velandi capitis aut reuelandi.* APVD DOMINVM. *In ſcriptura & Eccleſia, liberum eſt matrimonium, libera virginitatis profeſſio. Vel per homines intelligit Ethnicos, per Dominum, Eccleſiam, vt ſit ſenſus: ſi libero capite in Eccleſiam veniunt, idem inſtitutum & habitum coram Ethnicis ſeruent.* QVÒ ERGO. *Vt quid abſcondunt & celant ſe eſſe virgines coram Gentilibus, cùm id manifeſtent coram fidelibus.* SOLI SIBI. *Ad purum ſui ſolius honorem*, vt pater tuus qui videt in abſcondito reddat tibi. DEBVCCINEMVS. Noli tuba canere ante te. VNIVS VICTORIATI, *ſpecies eſt nummuli ſic dicti à ſigno Victoriæ ei impreſſo. de quo Plin. lib. 33. c. 3.* Qui nunc Victoriatus appellatur lege Clodiâ percuſſus eſt. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur. Eſt autem ſignatus Victoria,

ria, & inde nomen. OPERATIONEM. *Opus. Per Em-*
phaſim eleemoſyna bonum opus eſt præ cæteris, vnde Pau-
lus operemur bonum ad omnes, maximè ad dome-
ſticos fidei. SINISTRA CONSCIA. Neſciat ſiniſtra
tua, quid facit dextera tua. *Vnde Chryſologus ſer. 9.*
à medio, Putas, *inquit*, quàm vult neſcire alterum,
qui teipſum qui facis, aliquâ tui parte vult neſcire?
QVANTVM TENEBRARVM, *quam denſo velo obtegi,*
quanto ſilencio claudi. TANTAM OBLATIONEM, *de qua*
Paulus, Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam,
ſanctam, Deo placentem. IPSIVS SPIRITVS. Vt ſit
ſancta corpore & ſpiritu. IPSAM NATVRAM. *To-*
tum quod ſumus; animam & corpus. GLORIÆ LIBI-
DINOSVM. *Ex libidine & appetitu vanæ gloriæ proce-*
dit quod placere ex virginitate velint hominibus, & in-
de gloriam captare, quod eſt contra virginitatem men-
tis. Neque enim caſta cenſeretur ſponſa quæ ex ornamen-
tis à viro datis, alteri placere vellet, aut ea ſibi arrogare;
quantò magis ex dono quod ſolus Deus dat? Sap. 8. 21.
QVID GLORIARIS. 1. *Cor.* 4. 7 Quid habes quod
non accepiſti, ſi autem accepiſti, quid gloriaris
quaſi non acceperis? CONSTAT, *moribus tuis & ar-*
rogantiâ, & deſiderio placendi hominibus, id probat.
A QVADAM. *melius ſic legitur quàm* à quodam.
Quia agebatur de vana gloria captanda ab omnibus vir-
ginibus, ex forma reuelata, vel ab hac nota virginitatis
quâ ſine velo incedentes diſcernerentur à nuptis. FŒLI-
CES NOS FACIENT. *Ironicè, quaſi verò plurium vir-*
ginum delectarum numerus, & non propria virginita-
tis merita, eorumque conſcius, iudex & remunerator
Deus, verè præſtet eſſe fœlices. VIRGINES ECCLESIAM.
An fidelium cœtum & Eccleſiam Dei ſponſam in om-
nibus membris etiam nuptis, fidei & humilitatis inte-
gritate virginem, paucæ corpore tantùm & non men-
te virgines, Deo commendabilem & acceptam faciunt,
& non potiùs ipſa Eccleſia tota humilis & fide virgo
eas in occulto Deo ſponſas ornat ſoli ſponſo placere ſolici-
tas. ILLIC SOLLICITATIO. *Cùm enim ex forma glo-*
rientur, & ob eam laudari volunt, laudantur ab homi-
nibus, & ſolicitantur ab importunis amatoribus, & ſi
non annuant, vi rapiuntur, vnde neceſſariò ſequitur, vt
ruant per infirmitatem ſexus in libidinoſos actus. VEN-
TRES TEGERE, *vt fœtum abſcondant.* ÆMVLATIO,
vt formoſiores præ cæteris appareant. NON RELIGIO.
Stricta obſeruatio habitus virginalis abſque zelo. VEN-
TER DEVS. *Alludit ad Paulum:* quarum Deus
venter eſt, & gloria in confuſione ipſarum: *vt ſci-*
licet, vel ex paupertate, vel ex gula, fratrum id eſt
Chriſtianorum in virgines pauperes liberalium Eleemo-
ſynas corrogent. FVNEM LONGVM. Trahunt peccata
ſicut reſtem longam. Funes peccatorem circum-
plexi ſunt me. PVBLICATO. *In publicum ſine velo*
producto. INTECTVM *Non opertum velo.* ALIENO HA-
BITV. *Vſurpat & furatur quod iam ſuum non eſt, cor-*
ruptà virginitate. CONSCIÆ MVLIERITATIS *cognito*
occultè maſculo, & fœtu in vtero geſtiente. AD DEVM
ADIRE. *Templum ingredi.* VAGITIBVS, *Hiero. ad Eu-*
ſtochium quas niſi tumor vteri, & infantium prodi-
derit vagitus erectâ ceruice, & ludentibus pedibus
incedunt. NON CONFITEBVNTVR. *Aſſumpto velo,*
& depoſitâ virginitatis notâ. QVANTVM AVTEM
PLVRES. *Supple ſunt quæ virgines apparent, in pœnam*
vanæ gloriæ quâ vſurpant & ſibi arrogant Dei donum,
vel ex forma ſibi & hominibus placent, in grauiora ſce-
lera prolabuntur. Supereſt vt duo ex Auguſtino colliga-
mus; primò quidem virginitatis & continentiæ donum
à Deo ſolo dari, de quo proinde gloriandum non ſit;
ſecundò frequenter & iuſto Dei iudicio virgines & ma-
tronas honeſtas in pœnam vanæ gloriæ permiſſas conſtu-
prari. Sic igitur ipſe fatetur lib. 7. Confeſſ. cap. 11. Ex-
S. Aug. pertus non eram, & propriarum virium credebam
eſſe continentiam, quarum mihi non eram con-

A ſcius, cùm tam ſtultus eſſem vt neſcirem, ſicut ſcri-
ptum eſt Sap. 8. 21. neminem poſſe eſſe continen-
tem, niſi tu dederis. Vtique dares, ſi gemitu in-
terno pulſarem aures tuas, & fide ſolidâ in te ia-
ctarem curam meam. *Et epiſtola 89. ad Hilarium.*
Iſte, *inquit*, cùm ſciret neminem eſſe poſſe conti-
nentem niſi Deus det, adiit Dominum & depre-
catus eſt; vtique volens adiit, volens deprecatus
eſt, nec petiſſet niſi eſſet voluntas. *Et vnde volun-*
tas boni, & orandi boni niſi à Spiritu iuuante infirmi-
tatem noſtram? ſed niſi petiſſet, quantùm poſſet vo- S. Aug.
luntas? quia & ſi poſſit antequam petat, quid ei
prodeſt niſi illi agat gratias ex eo quòd poteſt, à
B quò petendum eſt quod nondum poteſt? vnde
etiam qui iam continens eſt, non habet vtique con-
tinentiam, niſi adſit voluntas: ſed niſi accepiſſet,
quid haberet voluntas? Quid enim habes, inquit,
quod non accepiſti? &c. id eſt, quid gloriaris qua-
ſi à teipſo habeas, quod ſi non accepiſſes à teipſo
habere non poſſes? Hoc autem dictum eſt, vt qui
gloriatur, non in ſeipſo, ſed in Domino glorietur:
& qui nondum habet vnde glorietur, non à ſe-
ipſo ſperet, ſed Dominum precetur. Satius eſt
enim minus quemque habere quod à Deo petat,
quàm plus habere quod ſibi tribuat: quoniam ex-
pedit ab imo ſurgere, quàm ex alto cadere. *Deie-*
ciſti enim eos dum alleuarentur. Ipſum, inquit Aug.
C *eleuari, iam deiici eſt.* Deus enim, ſcriptum eſt, ſu-
perbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. *Et in*
ep. 143. ad Iulianam viduam matris Demetriadis virgi- S. Aug.
nis. De ipſa, *inquit*, quoque ſacra continentia vir-
ginali, quòd non ſibi ſit ex ſeipſa, ſed ſit Dei do-
num, quamuis credenti volentique collatum, eum-
dem audiat veracem piumque Doctorem, qui cùm
hinc ageret, ait, vellem omnes eſſe ſicut meip-
ſum: ſed vnuſquiſque proprium donum habet à
Deo, alius ſic, alius autem ſic. Audiat etiam ip-
ſum non tantùm ſuum, ſed vniuerſæ Eccleſiæ vni-
cum ſponſum, *quàm aptè ad textum Tertull. ſupra* S. Aug.
expoſitum, de tali caſtitate atque integritate dicen-
tem; non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus
D datum eſt: vt intelligat ex eo quòd habet tam ma-
gnum bonum atque præclarum; ſe potiùs Deo &
Domino noſtro gratias agere debere, quàm cu-
iuſquam verba, *Iuliani ſcilicet Pelagiani, qui id De-*
metriadi ſcripſerat; quod velut ex ſeipſa id habeat,
vt non dicamus aſſentantis adulatoris, ne de oc-
cultis hominum temerè iudicare videamur, certè,
errantis laudatoris audire. Omne quippe datum op-
timum & omne donum perfectum, &c. Hinc er-
go & ſancta virginitas, quâ te filia volentem gau-
dentemque vicit, natu poſterior, actu prior, ge-
nere ex te, honore ante te, ætate ſubſequens, ſan-
ctitate præcedens: in qua etiam tuum eſſe cœpit,
quod in te eſſe non potuit. Illa quippe carnaliter
E non nupſit, vt non tantùm ſibi, ſed etiam tibi vl-
tra te ſpiritaliter augeretur: quoniam & tu eâ com-
penſatione maior illa es, quod ita nupſiſti, vt naſ-
ceretur. Hæc Dei dona ſunt, & veſtra quidem
ſunt, ſed non ex vobis. Habetis enim theſaurum
iſtum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus,
tanquam in vaſis fictilibus, *vnde ruina, caſus, infir-*
mitas, de qua ſupra Tertullianus, caueri debet; vt emi-
nentia virtutis ſit Dei, & non ex vobis. *Quòd autem*
Dei iudicio fuerint aliquando continentes violatæ, docuit
idem Aug. lib. 2. de Ciuit. cap. 28. vbi de conſtupra- S. Aug.
toribus: Si fortè, *inquit*, cur permiſſi ſint quæritis,
alta quidem eſt prouidentia Creatoris mundi atque
rectoris, & inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inue-
ſtigabiles viæ eius. Verumtamen interrogate fide-
liter animas veſtras, ne fortè de iſto integritatis,
& continentiæ, aut pudicitiæ bono vos inflatius

exuliſtis, & humanis laudibus delectatæ in hoc etiam aliquibus inuidiſtis. *Conſonat Tertullianꝰ ſupra de æmulatione loquenti.* Non accuſo quod neſcio, nec audio quod vobis interrogata corda veſtra reſpondent. (S. Aug.) Tamen ſi ita eſſe reſponderint, nolite mirari hoc vos amiſiſſe, vnde hominibus placere geſtiiſtis: illud vobis remanſiſſe, quod oſtendi hominibus non poteſt. Si peccantibus non conſenſiſtis, diuinæ gratiæ, ne amitteretur, diuinum acceſſit auxilium; humanæ gloriæ, ne amaretur, humanum ſucceſſit opprobrium. In vtroque conſolamini puſillanimes: illinc probatæ, hinc caſtigatæ: illinc iuſtificatæ, hinc emendatæ. Quarum verò corda interrogata reſpondent, numquam ſe de bono virginitatis, vel viduitatis, vel pudicitiæ coniugalis ſuperbiiſſe, ſed humilibus conſentiendo, de dono Dei cum tremore exultaſſe, nec inuidiſſe cuiquam paris excellentiam ſanctitatis & caſtitatis: ſed humanâ laude poſtpoſitâ, quæ tantò A maior deferri ſolet, quantò eſt bonum rarius quod exigit laudem, optaſſe potiùs, vt earum amplior numerus eſſet, quam vt ipſæ in paucitate ampliùs eminerent, &c. Sicut ergo quidam morte rapti ſunt, ne malitia mutaret intellectum eorum: ita quiddam ab ipſis vi raptum eſt, ne proſperitas mutaret modeſtiam earum. Vtriſque igitur, quæ de carne ſua, quòd turpem nullum eſſent perpeſſæ contactum, vel iam ſuperbiebant, vel ſuperbire, ſi nec hoſtium violentiâ contrectatæ eſſent, forſitan poterant, non ablata eſt caſtitas, *quæ in anima inacceſſibili reſidet*, ſed humilitas perſuaſa. Illarum tumori occurſum eſt immanenti, iſtarum occurſum eſt imminenti. *Quam iuſtè igitur velum virginibus Tertullianus imponit quo fit ne de ſingularitate inter mulieres glorientur, aut de forma ab hominibus quibus placere volunt laudatæ, tandem ſollicitatæ corrumpantur.*

4. *Gloria omnis eſt interdicta Chriſtiano, ſed præcipuè vana, de carne ſumpta. 2. de cultu fœm. cap. 3. à p.*

NObis primò quidem nullum gloriæ ſtudium eſt: quia gloria exaltationis ingenium eſt. porrò exaltatio non congruit profeſſoribus humilitatis ex præſcriptis Dei. dehinc ſi omnis gloria vana, & ſtuporata, quantò magis quæ in carne? nobis dumtaxat. Nam etſi gloriandum eſt, in ſpiritus bonis, non in carne placere velle debemus, quia ſpiritalium ſectatores ſumus. Quibus operamur, illis gaudeamus. De his gloriam carpamus, de quibus ſalutem ſperamus.

VANA GLORIA. 4. SCHOL.

NOBIS. *Chriſtianis.* INGENIVM. *Adinuentio ſuperbiæ quæ ſemper vult exaltari.* STVPORATA. *Vel ſtupida, vel quæ in ſtuporem rapit oculos.* NOBIS DVMTAXAT. *Nam opinione fidelium gloria carnis, diuitiarum, honoris, non habetur vana.* ET SI GLORIANDVM. *Suppoſito quòd per Chriſti legem gloriari liceret, magis gloriandum eſſet in bonis ſpiritualibus, quæ longè ſolidiora ſunt carnalibus. Verùm ſapientiùs Auguſtinus, to. 7. lib. de prædeſt. Sanctorum cap. 3. ex Cypriano lib. 3. ad Quirinum cap. 4.* (S. Aug.) Non ſic, *inquit*, pius atque humilis Doctor ille ſapiebat, Cyprianum beatiſſimum loquor, qui dixit, in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. Quod vt oſtenderet, adhibuit Apoſtolum teſtem dicentem, quid autem habes quod non accepiſti? &c. *Et ep. 143. ad Iulianam.* (S. Aug.) Gloria quidem eius, *Demetriadis filiæ de qua Scholio præced.* in ipſa eſt, non in verbis alienis, ſicut Apoſtolus dicit Gal. 6. opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemetipſo gloriam habebit, & non in altero. Sed abſit vt gloria ſua ipſa ſit, & non ille cui dicitur: gloria mea & exaltans caput meum. Ita quippe eſt in ea ſalubriter gloria eius, cùm Deus qui in illa eſt, ipſe eſt gloria eius, à quo habet omnia bona, quibus eſt bona, & habebit omnia quibus melior erit, in quantùm in hac vita melior eſſe poterit, & quibus perfecta erit, quando fuerit diuinâ gratiâ, non humanâ laude perfecta. In Domino enim laudabitur anima eius, quia ſatiauit in bonis deſiderium eius; quia & hoc deſiderium ipſe inſpirauit. ne virgo eius ſic in aliquo bono glorietur, quaſi non acceperit. *Quàm vana ſit gloria ſumpta de carnis pulchritudine nobis inſinuauit, Ioannes II. Dux Cliuiæ & tertius Comes Marchiæ in Emblemate in quo ſculptum erat lilium cum Epigraphe*, hodie, cràs nihil. *Cui & reſpondet Camilla Pallauicina Marchioniſſa uxor Roberti Marchionis Vicarij Imperij; quæ ſimiliter pro ſuo Symbolo depingi voluit lilium expanſum, cuius infra* B *culmum teſtudo rodebat cum verbo:* Ogni belleza ha fine. *docens tardè & ſenſim pulchritudinem marceſcere. Quid enim eſt lilium niſi* fallax gratia & vana pulchritudo? *vnde Chriſtus Luc. 12. 27. eius ſpeciem reducit ad fœnum.* Conſiderate lilia quomodo creſcunt: non laborant neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria ſua veſtiebatur, ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos puſillæ fidei? *Et Pſaltes* tanquam flos agri ſic efflorebit, &c. tanquam fœnum velociter areſcent. *Et Eſa. 40.* Omnis caro fœnum, & claritas hominis ſicut flos fœni. *quod ſic exponit Auguſtinus in Pſal. 71. in verſum*, florebunt (S. Aug.) C de ciuitate ſicut fœnum terræ. Profectò, *inquit*, & ciuitas illa intelligenda eſt quæ ſæculi huius ſocietatem ſignificat: non enim fruſtra primus Caïn condidit ciuitatem, &c. ſemper caro fœnum fuit, & claritas carnis vt flos fœni: ſed quia non demonſtrabatur quæ fuerat eligenda & præponenda fœlicitas, flos fœni pro magno habebatur, nec ſolum minimè contemnebatur, ſed etiam maximè appetebatur, &c. diffamabitur ſuper omnia quod in æternum promittitur, & comparabitur fœno terræ, quidquid pro magno habetur in ſæculo. *Pulchriùs adhuc tract. 7. in Io.* Lætitia, *inquit*, ſæculi vanitas, cum magnâ expectatione ſperatur vt veniat, & non poteſt teneri cùm venerit. (S. Aug.) Iſte enim dies qui lætus eſt perditis hodie in iſta ciuitate, cras D vtique non erit; nec idem cras hoc erunt, quod hodie ſunt. Et tranſeunt omnia, & euolant omnia, & ſicut fumus vaneſcunt. Et væ qui amant talia: omnis enim anima ſequitur quod amat. Omnis caro fœnum, & omnis honor carnis quaſi flos fœni. Fœnum aruit, flos decidit: Verbum autem Domini manet in æternum. Ecce quod ames ſi vis manere in æternum.

VELANDÆ VIRGINES.

1. *Velari virgines veritas iubet, & conſuetudo nationis eiuſdem fidei, contra aduerſam conſuetudinem. De vel. Virg. cap. 1. in f. & 2. in p. ad m.*

HIc erit ſolus à Chriſto magiſter & dicendus & verendus. [a] *Non enim ab ſe loquitur, ſed quæ mandantur à Chriſto.* Hic ſolus anteceſſor, quia ſolus poſt Chriſtum. Hunc qui receperunt, veritatem conſuetudini anteponunt. Hunc qui audierunt vſque nunc, non olim prophetantem, virgines contegunt. Sed nolo interim hunc morem veritati deputare. Conſuetudo ſit tantiſper, vt conſuetudini etiam conſuetudinem opponam. Per Græciam & quaſdam Barbarias eius, plures Eccleſiæ virgines ſuas abſcondunt. Eſt & ſub hoc cœlo inſtitutum iſtud alicubi. ne qui gentilitati Græcanicæ aut Barbaricæ conſuetudinem illam aſcribat. Sed eas ego Eccleſias propoſui, quas & ipſi Apoſtoli vel Apoſtolici viri condiderunt, & puto ante quoſdam. Habent igitur & illæ eandem conſuetudinis auctoritatem, tempora & anteceſſores opponunt magis quàm poſteræ iſtæ. Quod obſeruabimus? quid deligemus? Non poſſumus reſpuere conſuetudinem, quam damnare non poſſumus, vtpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus ſcilicet communicamus ius pacis & nomen fraternitatis. Vna nobis & illis fides, vnus Deus; idem Chriſtus, eadem ſpes, eadem lauacri Sacramenta. Semel dixerim, vna Eccleſia ſumus. Ita noſtrum eſt, quodcunque noſtrorum eſt. ceterùm, diuidis corpus. Tamen hîc, ſicut in omnibus variè inſtitutis, & dubiis, & incertis fieri ſolet, adhibenda fuit examinatio, quæ magis ex duabus tam diuerſis conſuetudinibus diſciplinæ Dei conueniret. Et vtique ea deligenda, quæ virgines includit, ſoli Deo notas, quibus, præter quòd à Deo non ab hominibus captanda gloria eſt, etiam ipſum bonum ſuum erubeſcendum eſt.

[a] Io. 16. 13.

Cap. II.

2. *Et ibid. cap. 3. in f. & 4. ad circa m.*

EXurge igitur, veritas, exurge, & quaſi de patientia erumpe: nullam volo conſuetudinem defendas; nam iam & illa, ſub qua te fruebaris, * expugnatur. Te eſſe demonſtra quæ virgines tegis. Ipſa ſcripturas tuas interpretare, quas conſuetudo non nouit. Si enim noſſet, nunquam eſſet. Quatenus autem & de ſcripturis aduersùs veritatem argumentari conſuetudo eſt, ſtatim opponitur nobis; nullam mentionem virginum ab Apoſtolo factam, vbi de velamine præfinit, ſed tantùm mulieres nominatas: cùm ſi voluiſſet & virgines tegi, de virginibus quoque cum mulieribus nominatis pronuntiaſſet: quomodo illic, inquit, vbi de nuptiis tractat, quid obſeruandum ſit etiam de virginibus, declarat: itaque non contineri eas lege velandi capitis, vt non nominatas in hac lege: immò ex hoc reuelari, quia non iubentur, quæ nec nominantur. Sed & nos eandem argumentationem retorquemus. Qui enim ſciebat aliàs vtriuſque generis facere mentionem, virginis dico, & mulieris, id eſt non virginis, ex cauſa diſtinctionis; in his in quibus non nominat virginem, non faciens diſtinctionem, oſtendit conditionis communionem. Ceterùm potuit hîc quoque conſtituere differentiam inter virginem & mulierem, ſicut alibi dicit: Diuiſa eſt mulier & virgo. Igitur quas non diuiſit, tacendo inalterauit. Nec tamen quia illic diuiſa eſt & mulier & virgo, hîc quoque patrocinabitur illa diuiſio, vt quidam volunt. Quanta enim alibi dicta, non valent, vbi dicta ſcilicet non ſunt, niſi ſi eadem ſit cauſa, quæ alibi; vt ſufficiat ſemel dictum? Illa autem cauſa virginis & mulieris longè diuiſa eſt ab hac ſpecie.

* expungitur.

Cap. IV.

1. Cor. 11. 5. 10.

1. Cor. 7. 25.

1. Cor. 7. 34.

3. *Velandas virgines, ſcriptura, natura, diſciplina probat. De vel. Virg. cap. 16. in p.*

IN his conſiſtit defenſio noſtræ opinionis ſecundùm ſcripturam, ſecundùm naturam, ſecundùm diſciplinam. Scriptura legem condit, natura conteſtatur, diſciplina exigit. Cui ex his conſuetudo opinionis prodeſt, vel qui diuerſæ ſententiæ color eſt? Dei eſt ſcriptura, Dei eſt natura, Dei eſt diſciplina. quicquid contrarium eſt iſtis, Dei non eſt. Si ſcriptura incerta eſt, natura manifeſta eſt. & de eius teſtimonio ſcriptura incerta non poteſt eſſe. Si de natura dubitatur, diſciplina quid magis Deo ratum ſit oſtendit. Nihil eſt illi carius humilitate, nihil acceptius modeſtiâ, nihil peroſius gloriâ, & ſtudio hominibus placendi. Illud itaque ſit tibi & ſcriptura, & natura, & diſciplina, quod ratum Deo inueneris, ſicut iuberis [a] *omnia examinare, & meliora quæque ſectari.*

[a] 1. Theſſ. 5. 21.

4. *Velanda eſt Virgo, ſub communi mulieris nomine & ſpecie comprehenſa; quia nupta eſt Chriſto; cui vni viro nota placere debet. De vel. Virg. cap. 16. in f.*

ADimple habitum mulieris, vt ſtatum virginis ſerues. Mentire aliquid ex his quæ intus ſunt, vt ſoli Deo exhibeas veritatem. quamquam non mentiris nuptam. nupſiſti enim Chriſto: illi tradidiſti carnem tuam, illi ſponſaſti maturitatem tuam. Incede ſecundùm ſponſi tui voluntatem. Chriſtus eſt qui & alienas ſponſas & maritatas velari iubet, vtique multò magis ſuas. 5. *Et de velandis Virginibus, c. 6. à p. V. mulier. 1. à m.*

*6. *Velari debet Virgo, eâdem cauſâ quâ mulier. De vel. Virg. cap. 7. in f. & 8. per totum.*

a 1. Cor. 11. 15. SI & naturæ præiudicium adiicit Apoſtolus, quod [a] *honor ſit mulieris redundantia capillorum, quia coma pro operimento eſt*: vtique hoc maximè virginis inſigne eſt, quarum & ornatus ipſa propriè ſic eſt, vt cumulata in verticem, ipſam capitis arcem ambitu crinium contegat.

CAPVT VIII. Horum certè omnium contraria efficiunt, ne vir caput velet: ſcilicet quia non ſit naturaliter conſecutus ambitionem capillorum, quia radi ſiue tonderi non ſit turpe illi, quia non propter illum Angeli exorbitarint, quia gloria & imago Dei ſit, quia caput eius Chriſtus. Itaque cùm de viro & muliere Apoſtolus tractet, cur illam oporteat velari, illum verò non, apparet cur & virginis ſilentium fecerit: eâdem ratione ſcilicet virginem in muliere intelligendam ſinens, quâ & puerum vt in viro deputandum non nominauit, totum ordinem vtriuſque ſexus propriis vocabulis complexus, mulieris &
b Gen. 2. 23. viri. Sic Adam etiam adhuc integer, vir in Geneſi eſt cognominatus: [b] *Vocabitur*, inquit, *mulier, quia de viro ſuo ſumpta eſt*. Sic vir Adam ante nuptiarum congreſſum, quemadmodum & Eua mulier. De vtraque parte ſatis ad vniuerſam ſpeciem cuiuſque ſexus Apoſto-
c 1. Cor. 11. 5. lus pronuntiauit, & breuiter & plenè, & tam inſtructâ definitione, [c] *Omnis*, inquit, *mulier*. Quid eſt omnis? niſi omnis generis, omnis ordinis, omnis conditionis, omnis dignitatis, omnis ætatis. Siquidem omne totum eſt, & integrum, & nullâ ſui parte defectum.
Ibid. Pars autem mulieris, & virgo eſt. Æquè & de viro non velando, *Omnis*, inquit. Ecce duo diuerſa nomina, Vir & mulier, *Omnis*, vterque. Duæ leges obnoxiæ inuicem, hinc velandi, inde nudandi. Igitur ſi eo quòd dictum ſit omnis vir, commune eſt nomen viri, etiam nondum viri, maſculi inueſtis: commune autem cùm ſit nomen ſecundùm naturam, communis eſt & lex non velandi eius, qui inter viros virgo eſt ſecundùm diſciplinam: cur non præiudicatum ſit proinde & mulierem virginem omnem muliere nominatâ contineri conſortio nominis, vt contineatur & communione legis. Si virgo mulier non eſt, nec vir, inueſtis eſt. Si non operitur virgo, quia mulier non ſit, operiatur inueſtis, quia vir non ſit. Eiuſdem virginitatis, æqua ſit venia. Sicut virgines non coguntur velari, ita pueri non iubeantur reuelari. Cur ex parte definitionem Apoſtoli agnoſcimus abſolutam circa omnem virum, nec retractamus quare non & puerum nominarit: ex parte autem præuari-
a 1. Cor. 11. 16. camur, æquè abſoluta ea circa omnem mulierem? [a] *Si quis*, inquit, *contentioſus eſt, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei.* Oſtendit contentionem aliquam de iſta ſpecie fuiſſe, ad quam extinguendam toto compendio vſus eſt: neque virginem nominans, vt oſtenderet dubitandum de velanda non eſſe, & omnem nominans mulierem,
* approbantes. cùm nominaſſet virginem. Sic & ipſi Corinthij intellexerunt. Hodie denique virgines ſuas Corinthij velant. Quid docuerint Apoſtoli, qui didicerunt * approbant.

7. *Velandi capitis muliebris cauſæ omnes, ampliùs in virginem cadunt. De vel. Virg. cap. 7. in p.*

COnuertamus ad ipſas iam rationes recenſendas, per quas Apoſtolus docet velari feminam oportere, an eædem etiam virginibus competant: vt ex hoc quoque vocabuli communio inter virgines & non virgines conſtet, dum eædem velaminis cauſæ
a 1. Cor. 11. 3. in vtraque parte deprehenduntur. [a] Si *caput mulieris vir eſt*, vtique & virginis, de qua fit mulier illa quæ nupſit: niſi ſi virgo tertium genus eſt monſtruoſum aliquod ſui capitis.
b *Ibid.* 6. Si [b] *mulieri turpe eſt radi ſiue tonderi*; vtique & virgini. Proinde viderit ſeculum æmulum Dei, ſi ita virgini cæſum capillum decori mentitur, quemadmodum & puero promiſſum. Er-
c *Ibid.* 7. Gen. 2. 21. go cui æquè non conuenit radi ſiue tonderi, æquè conuenit operiri. [c] Si *gloria viri eſt mulier*, quantò magis virgo, quæ & gloria ſibi eſt? Si mulier ex viro & propter virum,
d 1. Cor. 11. 10. coſta illa Adæ virgo primùm fuit. Si [d] *mulier poteſtatem habere ſuper caput debet*, vel eo iuſtiùs virgo, ad quam pertinet quod in cauſa eſt.

* 8. *Velandæ virgines, quòd flos pulchritudinis earum, virorum etiam Angelicorum, & filiorum Dei libidinem prouocet. De vel. Virg. cap. 7. circa m.*

V. Verbo Angeli amatores femin. 7. in alphabeto Errorum tom. 1. p. 3.

9. *Non velata Virgo, formam ſuam venalem exponit, aut mentis integritatem, dum vanæ gloria exponitur, ſic apparens ſingularis inter mulieres. De vel. Virg. cap. 3. circa f.*

PRopter eiuſmodi igitur capita nundinatitia, trahantur virgines ſanctæ in Eccleſiam, erubeſcentes quòd cognoſcantur in medio, pauentes quòd detegantur accerſitæ quaſi ad ſtuprum. Non minùs enim & hoc pati nolunt. Omnis publicatio virginis bonæ, ſtupri paſſio eſt. Et tamen vim carnis pati, minùs eſt; quia de officio naturæ venit. Sed cùm ſpiritus ipſe violatur in virgine, ſublato velamine didicit amittere quod tuebatur. O ſacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt! Quid priùs aliquis perſecutor feciſſet, ſi hoc à virgine electum cognouiſſet? Denudaſti puellam à capite, & tota iam virgo ſibi non eſt: alia eſt facta.

10. *Velum virgo ſumit pro clypeo, & oculos etiam mulierum fugit. De vel. Virg. cap. 15. per totum.*

VEra, & tota, & pura virginitas, nihil magis timet quàm ſemetipſam. etiam fœminarum oculos pati non vult. alios ipſa oculos habet. confugit ad velamen capitis, quaſi ad galeam, quaſi ad clypeum, qui bonum ſuum protegat aduerſùs ictus tentationum, aduerſùs iacula ſcandalorum, aduerſùs ſuſpiciones, & ſuſurros, & æmulationem, ipſum quoque liuorem. Nam eſt aliquid etiam apud ethnicos metuendum, quod faſcinum vocant, infeliciorem laudis & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum diabolo interpretamur: ipſius eſt enim, boni odium. interdum Deo deputamus: illius eſt enim, ſuperbiæ iudicium, extollentis humiles, & deprimentis elatos. Timebit itaque virgo ſanctior, vel in nomine faſcini, hinc aduerſarium, inde Deum: illius liuidum ingenium, huius cenſorium lumen: & gaudebit ſibi ſoli & Deo nota. Sed & ſi cui innotuerit, ſapit ſi tentationibus gradum obſtruxerit. Quis enim audebit oculis ſuis premere faciem clauſam, faciem non ſentientem? faciem (vt dixerim) triſtem? Quicunque malus cogitatus ipſâ ſeueritate frangetur. Iam ſe etiam mulierem negat, quæ virginem celat.

11. *Velandæ virgines poſt vſum rationis. De vel. Virg. cap. 1. in p.*

PRoprium iam negotium paſſus meæ opinionis, latinè quoque oſtendam, virgines noſtras velari oportere, ex quo tranſitum ætatis ſuæ fecerint.

* 12. *Velum virgini non datur, niſi maturæ, & luctam carnis patienti, iuxta primos parentes. De vel. Virg. cap. 11. in p. ad m.*

QVod ſupra intermiſimus, ex parte ſubſequutæ diſputationis, ne cohærentiam eius
diſpergeremus, nunc reſponſo expungemus. Vbi enim gradum fiximus de Apoſtoli
abſoluta definitione, a *omnem mulierem*, etiam omnis ætatis intelligendam, reſponderi ex a 1. Cor.
diuerſo habebat, Ergo à natiuitate & à primo nomine ætatis, virginem operiri oportere. 11. 5.
Non ita eſt autem, ſed ex quo ſe intelligere cœperit, & cenſum naturæ ſuæ intrare, &
de virginis exire, & pati nouum illud quod alterius ætatis eſt. Nam & principes generis
Adam & Eua quam diu intellectu carebant, nudi agebant. At vbi de arbore agnitionis Gen. 2. 25
guſtauerunt, nihil primùm ſenſerunt quàm erubeſcendum. Itaque ſui quique ſexus intel- Gen. 3. 7.
lectum tegmine notauerunt. Sed & ſi propter Angelos velanda eſt, ſine dubio ab ea æta- 1. Cor. 11.
te lex velaminis operabitur, à qua potuerunt filiæ hominum concupiſcentiam ſui addu- 10.
cere, & nuptias pati. Ex illo enim virgo deſinit, ex quo poteſt non eſſe. Et ideo penes
Iſraël illicitum eſt ad virum tradere, niſi poſt conteſtatam ſanguine maturitatem: ita ante hunc indicem acerba res eſt. Igitur ſi tam diu virgo, quàm diu acerba eſt, deſinit virginem cùm matura cognoſcitur, & vt non virgo iam legi applicatur, ſicut & nuptiis.

VELANDÆ VIRGINES. 1. & ſequentibus SCHOL.

HIc. *Spiritus ſanctus.* A CHRISTO. *Miſſus, & poſt Chriſtum ad Apoſtolos magiſter tranſmiſſus.* NON ABS SE. *Io. 16 13.* Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet loquetur. ANTECESSOR. *Vox Iuris quâ Doctor Iuris appellatur. Cæteros antecedit Doctores Spiritus ſanctus, quia nullus poſt Chriſtum expectandus.* VSQVE NVNC. *In noua lege. Vel reſpicit Montanum Paracletum præ Apoſtolis Spiritu ſancto edoctum.* CONTEGVNT. *Velo capita earum operiendo.* NOLO INTERIM. *Nunc differo hunc morem noſtrum veritati adſcribere, hoc eſt vera & à Spiri-* A *tu ſancto recepta doctrina acceptum referre. Satis mihi eſt nunc bonam conſuetudinem, peruerſæ opponere. Mos enim eſt in Eccleſia Græca ſiue Orientali, & in pluribus eius prouinciis barbaris, nempe Illyricâ, Galatiâ, Achaiâ, Ponto, Epheſo, Theſſalonicâ, Corintho, &c. Virginum caput velo abſcondere.* SVB HOC CŒLO. *In Eccleſia Occidentali.* ALICVBI. *Quia mos non erat vniuerſalis ſicut in Græcia.* NE QVI, *ne fortè quis.* PVTO ANTE QVOSDAM. *Ironicè. Carpit enim conſuetudinem Africæ poſteriorem.* QVID DELIGEMVS? *quem morem, antiquum an nouum, bonum an malum eligemus?* NON

EXTRANEAM. *Gentilem, ſed domeſticam & fidelem.* CÆTERVM DIVIDIS. *Alioquin vnitatem corporis Eccleſiæ ſcindis.* CONCLVDIT. *Non quidem ſepto clauſtrali, quo necdum concluſæ erant, ſed velo.* PRÆTER QVOD, *præterquàm.* BONVM SVVM. *Non tam formæ, quam virginitatis, pudore celandum eſt. Ambr. 2. de Virg.* Sume, *inquit*, habitum qui abſcondat fœminam, &c. Sume pileum qui tegat crines, abſcondat ora.

2. EXVRGE VERITAS. *Poſt conſuetudinem meliorem & antiquiorem, iam Scripturæ veritatem profert.* IAM ILLA EXPVGNATVR. *Conſuetudo ſcilicet bona & vetus, ſub quâ latens, robur tuum obtinebas, iam prauâ conſuetudine euertitur.* NVMQVAM ESSET. *Nuſquam introduceretur, ſi apertè contrarium faciendum eſſe præſcripſiſſent Scripturæ ſacræ. Nec enim Paulus cùm de nuptis mulieribus velandis ageret, quidquam præſcripſit de virginibus.* SED ET NOS. *Reſpondet Tertullianus Paulum qui propter diſtinctionem conditionis, nuptæ ſcilicet & innuptæ, quas ſeorſim in cauſa matrimonij ſuis nominibus appellauit, ſatis probauit ſe communem fœminæ conditionem eadem lege obligare, cum determinatè virginem non nominauit, ſed communem naturæ vtriuſque poſuit appellationem.* HIC QVOQVE, *ſcilicet vbi præſcripſit mulieri omni velare caput abſque differentia & diuiſione virginis & mulieris: ſicut alibi diuiſit mulierem à virgine. 1. Cor. 7. 34.* Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. *Tranſlat. Syr. magis reſpondet Tertulliano.* Porrò differentia eſt inter mulierem & Virginem. Quæ non eſt viri, meditatur in Domino, &c. TACENDO INALTERAVIT. *Nil expreſſo verbo diſtinguendo, non alterauit, id eſt non diſcreuit in obligatione velaminis virginem à muliere, ſed alteram in altera comprehendit dum ait 1. Cor. 11. 5. loquendo generaliter & abſque diſtinctione*, Omnis autem mulier orans aut prophetans, non velato capite deturpat caput ſuum. ILLIC DIVISA EST. *Supple 1. Cor. 7. vt iam vidimus. Cauſa enim nuptiarum alia eſt à cauſa velaminis.* QVANTA ALIBI DICTA. *Quàm multa ſunt dicta in ſcriptura loco vno quæ applicari non poſſunt ſpeciebus & cauſis diſsimilibus, ſi autem de re ſimili agatur, ſufficit id ſemel in ſcriptura præſcriptum eſſe, vt in cauſis eiuſdem ſpeciei valeat.*

3. IN HIS. *Quæ ſubiicit, ſcilicet, ſcripturâ, naturæ honeſtate, Chriſtianâ diſciplinâ, nititur noſtra ſententia, quâ defendimus velandas eſſe virgines.* SECVNDVM NATVRAM. *Intelligit etiam ex natura ipſa virginem dici poſſe mulierem, ex quo patitur menſtruum.* CONSVETVDO OPINIONIS, *in ſola opinione vulgi fundata.* PRODEST, *prodeſſe vel obeſſe poteſt.* VEL QVI COLOR. *Aut quis tandem color vel prætextus poteſt contra rectam conſuetudinem, Scripturam, naturam, eccleſiaſticam diſciplinam allegari?* PEROSIVS. *Odioſius vanâ gloriâ.* RATVM DEO. *Deceptum, gratum, conſtitutum à Deo. Alij legunt ſupra*, operoſius gloriâ; *grauius. & moleſtius curâ ſolicitâ ornandi & comandi ſe, vt placeas hominibus.* IVBERIS. *1. Theſſ. 5. 21.* Omnia autem probate, quod bonum eſt tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. *Tranſlat. Syr.* Ab omni voluntate mala fugite.

4. ADIMPLE HABITVM. *Vt reliquo habitu repræſentas nuptam, ſic & in velamine, quo velut clypeo & muro virginitatem tuam ſerues.* MENTIRE ALIQVID. *Finge te eſſe nuptam, diſsimula te virginem.* ALIENAS SPONSAS, *à viris mortalibus ductas.* MVLTÒ MAGIS SVAS. *Zelator quippe Chriſtus eſt:* lampades eius lampades ignis, &c. *Accipe Hieronymum ad Euſtochium.* Zelotypus, *inquit*, eſt Ieſus, non vult ab aliis videri faciem tuam.

6. NATVRÆ PRÆIVDICIVM. *Natura etiam antè cenſuit velandam eſſe virginem, cuius caput ſicut & mulieris prolixo capillamento velauit & texit. Quo argumento vſus eſt Apoſtolus. 1. Cor. 11. 13.* Vos ipſi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipſa natura docet, vos quòd vir quidem, ſi comam nutriat, ignominia eſt illi? mulier verò, ſi comam nutriat, gloria eſt illi? quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt. AMBITIONEM. *Redundantiam.* ANGELI EXORBITARINT. *Vide dicta in alphabeto Errorum. Et alludit ad Paulum ſupra verſu 10.* Ideo debet mulier poteſtatem habere ſupra caput, propter Angelos. ADAM INTEGER, *virgo, nondum cognitâ Euâ.* INSTRVCTA. *Plena.* DEFECTVM. *Præciſum.* INVESTIS, *ſine pube.* ÆQVA VENIA, *par licentiâ.* CVM NOMINASSET. *Et ſi nominaſſet.*

7. VOCABVLI COMMVNIO, *nomen commune & appellatio mulieris.* CONVERTAMVS, *ſupple ſermonem; vel conuertamur.* SI CAPVT. *1. Cor. 11. 3.* Volo, *inquit*, vos ſcire quòd omnis viri caput, Chriſtus eſt; caput autem mulieris, vir: caput verò Chriſti, Deus. DE QVA SIT. *Quia nupta non ſit, niſi quæ priùs virgo fuerit, niſi fortè virgo ſit aliquod tertium monſtruoſum, & contra naturam, præter virum, & mulierem, quæ capiti ſuo hoc eſt viro, ex quo Eua priùs virgo quàm mulier ſumpta eſt, ei dominetur, ſub cuius poteſtate eſſe debet, cuius velamen impoſitum eſt ſymbolum. Sic ergo argumentatur: ſi omnis mulieris, & proinde virginis quæ hoc nomine comprehenditur, caput velari debet, omnis mulieris & conſequenter virginis velatum eſſe debet.* SI MVLIERI TVRPE. *Paulus ſupra verſu 5.* Omnis mulier orans vel prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum: vnum enim eſt ac ſi decaluetur. *Tranſlat. Syr. ſimilis eſt ei cuius raſum eſt caput.* Nam ſi non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi aut decaluari, velet caput ſuum. VIDERIT SÆCVLVM. *Nihil ad me, nec fidelium intereſt quid apud Gentiles molles & luxurioſos hac in cauſa factitetur, qui virgines interdum tondent, vt ſint inſtar puerorum intonſorum, pueros autem intonſos relinquentes vt appareant inſtar virginum.* ÆMVLVM DEI, *Gentilium mores Dei diſciplinæ ſunt contraria. Deus enim & natura vult hominis caput liberum eſſe & raſum ſine ſuperfluo capillamento, mulierem verò etiam præter capillaturam, velo obtegi.* DECORI MENTITVR, *ad decorem mendacem ſexus maſculi aſſumendum, caſâ comâ.* PVERO PROMISSVM. *Effuſum & prælongum. Contra hos fucos & mendacia vultus, Clemens Alex. lib. 3. Pædag. cap. 3.* Omnia, *inquit*, immutauit luxus, hominem probro ac dedecore affecit: mollis & luxurioſa ac ſuperflua curioſitas quærit omnia, aggreditur omnia, naturam comprimit, homines patiuntur muliebria, & fœminæ præter naturam viros agunt. SI GLORIA VIRI. *1. Cor. 11. 7.* Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria Dei eſt: *quæ vtique reuelanda eſt*, mulier autem gloria viri eſt. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Ideo debet mulier poteſtatem habere ſupra caput, propter Angelos. *Vide alibi dicta in hanc rem ab Auguſtino. Interim accipe ſenſum ex D. Thoma in hunc locum.* Mulier eſt gloria viri, quia claritas mulieris deriuatur à viro, quoniam de viro ſumpta eſt. *Vnde ſequitur, cùm coſta Adæ primo virgo fuerit, hanc quoque à viro deriuatam, & proinde viri gloriam eſſe quidquid habet mulier.* GLORIA SIBI EST. *In quantum virgo non pendet à viro, nec ordinatur ad virum ſcilicet mortalem. Non quòd velit donum virginitatis de quo ſupra diximus, à libero virginum pendere arbitrio, ſed quod nemo eam ſeruare cogatur, ſed liberum ſit nubere vel non nubere. Senſus ergo integer eſt, quòd ſi omnis mulier nupta quia glo-*

ris eſt viri, & nihil à ſe habet, & cum ipſa coſta adhuc virgo de viro ſumpta ſit. ſub cuius poteſtate eſt poſita, cuius Symbolum eſt velum; multo magis virgo, quæ & virginitatis decorem à Chriſto viro ſuo habet, velari debet, nec in ſe gloriari, ſed totum referre ad caput ſuum Chriſtum. Vir ergo ex D. Thoma ſub Deo immediatè exiſtens, non debet habere velamen ſuper caput, vt oſtendat ſe immediatè Deo ſubeſſe: mulier autem debet habere velamen, vt oſtendat ſe præter Deum alteri naturaliter ſubeſſe, quia eſt rationis minùs vigoroſæ. Præterea quia omnis gloria eſt occultanda, mulier viri gloria debet occultari; homo autem imago & gloria Dei prior & potior non debet occultari, ſed reuelari.

9. CAPITA NVNDINATITIA, quia nuditate ſuâ exponunt formam ſuam tanquam venalem. TRAHANTVR. Quaſi victimæ libidinis. ERVBESCENTES. Imò verò potius ſi Sanctæ ſunt & veræ virgines erubeſcant humilitate verecundâ, quòd in medio Eccleſiæ agnoſcantur reuelatæ inter mulieres velatas. PAVENTES. Quia ex Ambroſio trepidare virginum eſt. ACCERSITÆ. Quia ſic detecta videntur velle occaſionem dare ſtupri. NON MINVS ENIM. Idem quippe eſt velle videri, & ſtuprum pati. OMNIS PVBLICATIO. Detectio, reuelatio, expoſitio in publicum. MINVS EST. Corrumpi carne in finem matrimonij & prolis leuius eſt quàm ſpiritu corrumpi. Spiritum autem violat quæ ſine velamine procedit, quia hinc ediſcit amittere pudorem virginalem quem tuebatur; & non ſoli licitæ matrimonij copulæ, ſed multis crimnoſis libidinibus ſe exponit. O SACRILEGÆ MANVS. Vel inuehitur in primos moris huius peßimi inuectores vel in aliquem libidinoſum, qui velum detraxerat alicui virgini Deo dicatæ. QVID PRIVS. Grauius in delicto, vel priùs tempore. Primò enim perſecutor velum detrahit virgini, cùm vult eius pudicitiam aggredi. Quoties autem tyranni & præfecti non velum tantùm, ſed & veſtem omnem virginibus detraxerunt, vt oculos ſuos explerent? TOTA IAM VIRGO NON EST. Quia tota tecta eſſe debet.

10. VERA. Non dißimulata. TOTA, mente & ſpiritu. PVRA. Incorrupta non habens maculam neque rugam. SEMETIPSAM. Fragilitatem carnis ſuæ, & amorem proprium, & innatum appetitum gloriæ. ALIOS OCVLOS. Supple differentes à nuptis, longè pudiciores. Vnde Hiero. ad Gaudentium: virgo es; quid te mulierum delectat ſocietas? & ad Euſtoch. Sed aliter vident impudici oculi. QVASI AD CLYPEVM. Naz. oratione 31. ſic loquitur virgini: inacceſſibilem te cuſtodi, &c. vndequaque prauus ille te perſcrutatur atque explorat, vbi feriat, vbi vulneret, num quid nudum aliquid apertum reperiat, plagæque obuium. FASCINVM. Plin. lib. 7. In eadem, inquit, Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Memphidorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Hinc ſubiicit magis infœlicem eſſe euentum ex nimia gloria & laude, quàm ex quocumque faſcino, quo & animæ humilitas corrumpitur, & forma laudata & concupita violatur. DIABOLO. A diabolo procedere dicimus hæc infortunia, vel à Deo etiam iuſto iudice tradente in reprobum ſenſum. CENSORIVM LVMEN. Oculos iudices & arbitros. SOLI DEO. Athanaſius lib. de Virginitate. Homini ſi occurras, faciem velà defixam humi, nec homini faciem attollas, niſi tantùm Deo tuo. OCVLIS PREMERE, vrgere. Aug. lib. 14. cap. 20. vbi de turpitudine Cynicorum, potius arbitror concumbentium motus dediſſe oculis

S. Aug. hominum neſcientium quid ſub pallio tegeretur, quàm humano premente conſpectu, potuiſſe illam peragi voluptatem. IAM SE MVLIEREM NEGAT. Virgo tecta velamine, eo ipſo videtur ſatis ſeque-

A ſtrari de communi ſorte mulierum, eo ipſo quòd ſe eſſe virginem dißimulat, aſſumpto velo communi mulierum.

11. PROPRIVM IAM PASSVS. Iam ſuſceptò ſponte onere, & ſcripto iam libro Græco de velandis Virginibus, ſupereſt vt Latinè quoque probem velandas ſtatim eſſe, cùm pueriles annos tranſierint, quæ propriè virgines ſunt, nullo incontinentiæ motu ad libidinem excitatæ.

12. EXPVNGEMVS, implebimus, perficiemus. EX PARTE SVBSECVTÆ. Vt non interrumperem contextum eius. EX DIVERSO HABEBAT. Poterat, ex aduerſo reſpondere. SE INTELLIGERE. Ratiocinari, &
B agnoſcere ſibi eſſe erubeſcendum. CENSVM NATVRÆ, propriam naturæ corruptæ originem, quâ cum primis parentibus nudari erubeſcit ob rebellionem carnis. DE VIRGINIS EXIRE, priùs enim in pueritia nihil tale patiebatur. Alij legunt: ſenſum naturæ. NOVVM ILLVD; menſtruam purgationem. INTELLECTV CAREBANT. Non quòd irrationales eſſent, in perfecta ætate conditi; ſed priuſquam ſentirent rebellionem illam. ARBORE AGNITIONIS. Ligno ſcientiæ, ex quo argutè dixit priùs intellectu caruiſſe, ſcilicet practico per experientiam pœnæ inflictæ. TEGMINE NOTAVERVNT, oſtenderunt, folia in ſuccinctoria conſuendo, mutuam ſe in membris libidinem paſſos. SI PROPTER ANGELOS. De quo iam ſupra ex Paulo. OPERABITVR. Vim obtinebit. FILIÆ HOMINVM, quas iuxta errorem ſuum alibi re-
C futatum, concupierunt Angeli. EX ILLO. Ab eo tempore. VIRGO DESINIT. Ceſſat eſſe, quantùm attinet ad naturalem virginitatem, quæ priùs libera erat à motibus impudicis. POTEST NON ESSE, vtpote nubilis & viro matura. AD VIRVM TRADERE. Dare viro ad nuptias. CONTESTATAM SANGVINE. Donec ſanguis menſtruus teſtari poßit illam eſſe iam nubilem. ACERBA RES EST. Immatura concubitui. DESINIT VIRGINEM. Virgo eſſe. LEGI APPLICABITVR, obſtringetur lege velaminis. PENES ISRAEL. Apud Iudæos. Poſt Pamelium quæſiui nec inueni huiuſmodi legem. Nec enim hîc agit Author de eo quod habetur Deut. 22. 15. de viro vxorem ſuam dimittere volente, quaſi ante corruptam: tollent eam pater & mater eius, & fe-
D rent ſecum ſigna virginitatis eius ad Seniores vrbis qui in porta ſunt. Hoc eſt ex Lyr. & Toſt. linteum tinctum ſanguine ex primo coitu, quo iuxta Galenum labia vteri dilacerantur. Lyranus intelligit teſtimonium ſcriptum matronarum, de virginitate puellæ exploratæ, quod parentibus eius tradebatur.

Iam de velo virginum aliquid referamus ex Patribus. Cyprianus de diſciplina & habitu virginum. Inſtruit, inquit, Paulus & dicit, Virgo & mulier innupta cogitat ea quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Virgo non eſſe tantùm, ſed & intelligi debet & credi, vt nemo cùm virginem videt, dubitet an Virgo ſit. Parem ſe integritas in omnibus præſtet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quaſi maritum, aut habeat aut quærat? timeat potiùs placere ſi virgo
E eſt, nec periculum ſui appetat, quæ ad meliora & diuina ſe ſeruat, &c. Neque enim fas eſt virginem ad ſpeciem formæ ſuæ comi, aut de carne, & de eius pulchritudine gloriari; cùm nulla ſit illi magis quàm aduersùs carnem colluctatio, & vincendi corporis ac domandi obſtinata certatio. Ad quod certamen, ſupra, veli clypeum, & galeam neceſſariam dixit Tertullianus. Quâ autem ætate velandæ ſint virgines docuit Ambroſius lib. 3. de Virginibus circa medium. Aiunt, inquit, plerique maturioris ætatis virgines eſſe velandas. Neque ego abnuo ſacerdotalis eſſe cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, ſpectet ætatem Sacerdos; ſed fidei vel pudoris: ſpectet maturitatem vere-

cundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis. Tum deinde ſi matris tuta cuſtodia, comitum ſobria ſedulitas. Si hæc præſto ſunt, non deeſt virgini longæua canities: ſi hæc deſunt, differatur puella, moribus quàm annis adoleſcentior. Non ergo ætas reiicitur florentior, ſed animus examinatur. Et certè Theclam non ſenectus, ſed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta ſit Chriſto? Denique non virtutem ætatis appendicem dicimus, ſed virtutis ætatem. Nec mirere in adoleſcentulis profeſſionem, cùm legeris in paruulis paſſionem. Scriptum eſt enim: ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. An dubitamus ſi eum vſque ad continentiam ſequatur adoleſcentia, quem vſque ad mortem confitetur infantia? & quaſi incredibile putamus, ſi puellæ nubiles Chriſtum ſequantur ad regnum, quem etiam pueri ſequebantur in deſertum, &c. Nolite adoleſcentulas arcere, de quibus ſcriptum eſt, propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, & introduxerunt te in domum matris ſuæ. *Et lib. 1. de Virginibus circa fin. refert exemplum inuitis parentibus velatæ:* Bonum, *inquit*, eſt ſi virgini ſtudia parentum quaſi flabra pudoris aſpirent, ſed illud glorioſius, ſi teneræ ignis ætatis, etiam ſine veteribus nutrimentis, ſponte ſe rapiat in fomitem caſtitatis, &c. Memoriæ noſtræ puella dudum nobilis in ſæculo, nunc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad ſacroſanctum altare confugit. Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi ſacrificium virginitatis offertur? *Aduerte vinum germinans virgines & corpus de virgine ſumptum; & Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech ſine patre & matre.* Ne is quidem finis audaciæ, ſtabat ad Aram Dei, pudoris hoſtia, victima caſtitatis: nunc capiti dexteram Sacerdotis imponens, precem poſcens, nunc iuſtæ impatiens moræ, ſummum altari ſubiectans verticem. Num melius, inquit, mater tu me, quàm altare velabis, *nota nouæ nuptæ velum imponi ſolitum à matre*, quod ſanctificat ipſa velamina? plus talis decet flammeus, *de quo ſupra Tertullianus*, in quo caput omnium. *Etiam virorum, ſupra ex Paulo*, Chriſtus quotidie conſecratur. *Cuius ſanguine rubeſcit.* Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptiis ſollicitatis animum? iam dudum prouiſas habeo. Sponſum offertis? meliorem reperi. Quaſlibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, prædicate potentiam: habeo eum cui nemo ſe comparet; diuitem mundo, potentem Imperio, nobilem cœlo. Si talem habetis, non refuto optionem: ſi non reperitis, non prouidetis mihi, ſed inuidetis. *Tractatu autem ad virginem lapſam cap. 5.* Non es, *inquit*, memorata diem ſanctum, diem Dominicæ Reſurrectionis, in quo diuino altari te obtuliſti velandam? in tanto tamque ſolemni Conuentu Eccleſiæ Dei, inter lumina illa ſplendida regni cœleſtis quaſi Regi nuptura proceſſeras, &c. His in illo tunc die conſecrationis tuæ dictis, & multis ſuper caſtitate tua præconiis, ſacro velamine tecta es, &c. Quæ ſe ſpopondit Chriſto & ſancti velamen accepit, *nota cum Sancto Sanctorum comparare virginem.* Iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro. Et iam ſi voluerit nubere, communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita eſt, quid de illa dicendum eſt, quæ occultâ & furtiuâ turpitudine conſtupratur, & fingit ſe eſſe quod non eſt? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu, & in aſpectu. *Quia adulterinum & mentitum virginis habitum obiicit aſpectui*

A *hominum. Aptiſſimè in rem Tertulliani. Et lib. de inſtit. virg.* Non, *inquit*, ſolitaria dos pudoris eſt: ſuccingat ſacræ Virginis crinem modeſtia, ſobrietas, continentia, virtutum vt accincta comitatu, purpureo Dominici ſanguinis redimita velamine, mortificationem Domini Ieſu in ſua carne circumferat. Hæc ſunt enim meliora velamina, quæ ſunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia reuelatur. *Leuit. 4. 17. olim Sacerdos velum ſepties aſpergebat ſanguine victimæ. Et numerus hic virgineus eſt, & indiuiſibilis, ſicut indiuiſa virgo. Idem Ambr. ep. 12.* Non vittæ capitis decus, ſed ignobile velamen vſu nobile caſtitatis: non exquiſita, ſed abdicata lenocinia pulchritudinis. *Et Hiero. ep. 8.*
B *ad Demetriadem.* Scio quod ad imprecationem, *ſumit in bonam partem*, Pontificis, flammeum virginale ſanctum operuit caput. *Et epiſt. ad Euſtoch.* Vbi, *inquit*, in pectore virginali ſæcularium negotiorum cura æſtuat, ſtatim velum templi ſcinditur, ſponſus conſurgit iratus, & dicit, relinquetur vobis domus veſtra deſerta. *Nota & iuxta Ioſephum lib. 6. de bello Iudaico duplex velum erat templi, vnum interius, aliud exterius; quod poſtremum ex Hiero. ep. 150. quæſt. 8. tempore Paſſionis eſt ſciſſum; & ex Ephrem ſermone de Paſſione, tunc columba ex templo viſa eſt egredi. Auguſtinus claudet hunc locum vno aut altero textu. Ep. 73.* S. Aug.
ad Poſſidium. Nolo, *inquit*, de ornamentis auri vel veſtis præpropetam habeas in prohibendo ſententiam: niſi in eos qui neque coniugati, neque con-
C iugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placent vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, niſi quòd capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare Apoſtolus iubet, nec maritatas decet. *Epiſtola autem 79. ad Probam & Iulianam, quibus adgratulatur de Demetriade, quæ virginitatis* S. Aug.
velum acceperat. Quis verbis, *inquit*, explicet, quis digno præconio proſequatur, quantùm incomparabiliter glorioſius atque fructuoſius habeat ex veſtro ſanguine fœminas virgines Chriſtus, quàm viros Conſules mundus? Nam volumina temporum ſi magnum atque præclarum eſt nominis dignitate
D ſignare, quantò eſt maius atque præclarius cordis & corporis integritate tranſcendere? magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior ſanctitate, quòd ſit per diuinum conſortium, præcipuam in cœlis conſecuta ſublimitatem, quàm ſi eſſet per humanum connubium prolem propagatura ſublimem. Generoſius quippe elegit Aniciana poſteritas tam illuſtrem familiam beare nuptias neſciendo, quàm multiplicare pariendo, & in carne iam imitari vitam Angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc eſt vberior fœcundiorque fœlicitas non ventre graueſcere, ſed mente grandeſcere; non lacteſcere pectore, ſed corde candeſcere: non viſceribus terram, ſed cœ-
E lum orationibus parturire, &c. Imitentur eam multæ familiæ Dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelſæ, excelſius humilem virgines quæ ſibi optant Aniciorum claritatem, eligant ſanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate, quando aſſequantur? Hoc autem ſi plenè cupierint, mox habebunt, &c. pignora ſanctitatis veſtræ, præcipuè ipſam ſanctitatem veſtram præcipuam debito veſtris meritis officio, dilectionem Domini ſalutamus. Velationis Apophoretum gratiſſimè accepimus. *Apophoreta, ſunt munuſcula, ſiue xenia, quæ dabantur Saturnalibus, vel etiam quæ à conuiuiis poſt cœnam data auferebantur. A quo fortè die velationis filiæ accepta munuſcula, Auguſtinus gratanter accepit à Iuliana. Inſtitutum virginum quod Paulus ad Corinthios*

ebios commendauit, per alias poſtea Eccleſias toto orbe propagatum teſtatur Iuſtinus Martyr oratione ad Antoninum Pium. Cyprianus de habitu virginum, ſanctus A *Ignatius ep. 8. 10. 12. 13. Hiero. contra Iouin. lib. 1. vbi de quatuor filiabus S. Philippi Diaconi, &c.*

VELANDÆ MVLIERES.

1. *Velant Ethnici ſponſas adhuc intactas, ducentes eas ad virum. De velan. Virg. cap. 11. circa f. V. Verbo, Oſculum 3.*

2. *Velandæ mulieres exemplo Rebeccæ & Suſannæ. De Coro. cap. 4. à p. V. Verbo, Traditio, num. 5. in m.*

* 3. *Velare debet mulier caput ſuum, in ſignum ſubiectionis debitæ viro, & ſatisfactionem ſcandaloſi quondam decoris. 5. cont. Marc. cap. 8. à p.*

QVare ª *mulier poteſtatem ſuper caput habere debebit? Si quia ex viro, & propter virum facta eſt* ſecundùm inſtitutionem Creatoris, ſic quoque eius diſciplinam Apoſtolus curauit, de cuius inſtitutione cauſas diſciplinæ interpretatur. Adiicit etiam, *Propter Angelos.* Quos? id eſt, cuius? Si Creatoris apoſtatas, meritò, vt illa facies quæ eos ſcandalizauit, notam quandam referat de habitu humilitatis, & obſcuratione decoris. Si verò propter Angelos Dei alterius quid veretur, ſi nec ipſi Marcionitæ feminas appetunt? a 1. Cor. 11. 10. Ibid.

4. *Mulier omnis & omnimodè velanda eſt, quia totum caput eſt, & vndique tentat, omnique viro periculoſa eſt. De vel. cap. 16. in m.*

SVpereſt etiam vt ad ipſas conuertamur, quo libentiùs iſta ſuſpiciant. Oro te ſiue mater, ſiue ſoror, ſiue filia virgo, ſecundùm annorum nomina dixerim, vela caput: ſi mater, propter filios: ſi ſoror, propter fratres: ſi filia, propter patres. omnes in te ætates periclitantur, indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum ſexui tuo ſtrue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos.

5. *Et ibid. cap. 17. in p. ad m.*

SEd & vos admonemus alterius pudicitiæ mulieres, quæ in nuptias incidiſtis, ne ſic à diſciplina velaminis exoleſcatis, ne quidem in momento horæ, vt quia reiicere illam non poteſtis, alio modo deſtruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim & lanis quædam non velant caput, ſed conligant; à fronte quidem protectæ, quâ propriè autem caput eſt, renudæ. Aliæ modicè linteolis, credo ne caput premant, nec ad aures vſque demiſſis cerebro tenus operiuntur. Miſereor, ſi tam infirmo auditu ſunt, vt per tegmen audire non poſſint. Sciant quia totum caput mulier eſt. limites & fines eius eo vſque porriguntur, vnde incipit veſtis. quantùm reſoluti crines occupare poſſunt, tanta eſt velaminis regio, vt ceruices quoque ambiantur. ipſæ enim ſunt quas ſubiectas eſſe oporteret, propter quas ª *poteſtas ſupra caput haberi debet*: velamen iugum illarum eſt. Iudicabunt vos Arabiæ feminæ ethnicæ, quæ non caput, ſed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ ſint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem proſtituere mauult femina videre, quàm videri. quas propterea infeliciſſimas ait Romana quædam regina, quòd adamare magis quàm adamari poſſint. cùm ſint vel ex alterius infelicitatis, & quidem frequentioris, immunitate felices, quia faciliùs adamari, quàm adamare feminæ poſſint. Et ethnicæ quidem diſciplinæ meracior, & (vt ita dixerim) barbarior modeſtia. a 1. Cor. 11. 10.

6. *Et ibid. à m. ad f.*

QVantam autem caſtigationem merebuntur etiam illæ, quæ inter Pſalmos, vel in quacunque Dei mentione retectæ perſeuerant? Meritóne etiam quæ in oratione ipſa facillimè fimbriam, aut villum, aut quodlibet filum cerebro ſuperponunt, & tectas ſe opinantur? Tanti caput ſuum metiuntur. Aliæ, quibus planè maior eſt palma omni fimbriâ & filo, non minùs capite ſuo abutuntur, vt beſtia quædam magis quàm auis, licet pennata, breui capite, protractâ ceruice, cetera altegradia. Hanc aiunt, cum deliteſcendum habet, caput ſolum planè totum in condenſum abſtrudere, reliquam ſe in aperto relinquere. Ita dum in capite ſecura eſt, nuda quà maior eſt, capitur tota cum capite. Tales erunt & iſtæ minùs quàm vtile eſt tectæ. Oportet ergo omni tempore & omni loco memores legis incedere, paratas & inſtructas ad omnem Dei mentionem: qui ſi fuerit in pectore, cognoſcetur & in capite feminarum. Hæc cum bona pace legentibus, veritatem conſuetudini præponentibus, pax & gratia à Domino noſtro Ieſu redundet, cum Septimio Tertulliano, cuius hoc opuſculum eſt.

7. *Siue velo mulier ceruice nudata ab Angelo percuſſa eſt. De vel. Virg. cap. 17. in m.*

NObis Dominus etiam reuelationibus, velaminis ſpatia metatus eſt. Nam cuidam ſorori noſtræ Angelus in ſomnis ceruices quaſi applauderet verberans, elegantes, inquit ceruices, & meritò nudæ. bonum eſt vſque ad lumbos à capite veleris, ne & tibi iſta ceruicum libertas non proſit. Et vtique quod vni dixeris, omnibus dixeris.

8. *Velari iuſſæ mulieres fruſtra caput ornant. 2. de Cult. fœm. cap. 7. in m.*

1. Cor. 11. 10. FRuſtra laboratis ornatæ videri, fruſtra peritiſſimos quoſque ſtructores capillaturæ adhibetis. Deus vos velari iubet. Credo ne quarundam capita videantur.

VELANDÆ MVLIERES. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. SCHOL.

A POTESTATEM *ſupra locum retuli ex Paulo, & explicui velum, quod eſt ſignum ſubjectionis; quòd, vt ait, mulier ex viro & propter virum facta, ſub eius poteſtate poſita ſit.* SECVNDVM INSTITVTIONEM CREATORIS. *Contra Marcionem ſpernentem vetus Teſtamentum, cuius authoritatem defendit Apoſtolus, & cauſas ex eo adducit velaminis imponendi ſuper caput mulieris.* PROPTER ANGELOS, *à Deo Creatore bonos conditos. Reliqua habes expoſita in alphabeto Errorum, Verbo*, Angeli amatores fœminarum, *num. 9.*

4. AD IPSAS. *Mulieres, cuiuſcumque conditionis ſint, ſermonem conuertam.* ARMATVRAM PVDORIS. *Supra dixerat clypeum & galeam eſſe velum.* NEC TVOS EMITTAT. *Hinc Aug. ep. 109. alibi relata vult capitum velamina non eſſe tenuia. Et ibidem de oculorum*
S. Aug. B *cuſtodia.* Oculi veſtri ſi jaciantur in aliquem, figantur in neminem, &c.

5. ALTERIVS PVDICITIÆ. *Inferioris gradus, hoc eſt nec continentiæ, nec virginitatis, ſed nuptialis.* NEQVE TECTÆ, NEQVE NVDÆ, *id eſt partim velatæ, partim reuelatæ.* EXOLESCATIS, *à conſuetudine recedatis.* MITRIS, *redimiculis, breuiſſimis capitis integumentis.* TOTVM CAPVT. *Quia vndique tentat, tota operiri debet. Clem. Alex lib. 2. Pædag. cap. 2.* Nullo modo, *inquit*, permittendum eſt mulieribus, vt nudam aliquam corporis partem reuelent. *Et cap. 10.* Nullam partem fœminæ nudari decorum eſt. ARABIÆ FŒMINÆ. *Etiamnum id ab eis obſeruari notat Leo Africus lib. 1.* LIBERATO. *Libero à ſeruitute veli.* PROSTITVERE, *vt ſolent impudicæ.* MAVVLT FŒMINA. *Supple Arabica, vt patet ex ſequentibus.*
C ROMANA REGINA. *Meſſalina Claudij vxor, ideo Arabicas mulieres omnium infœliciſſimas cenſuit, quæ ſic opertæ tantummodo poſſent amare, idque tantò ardentius, quò vno oculo clauſo, acutiùs altero hominum formam intuentes adamarent. Mediâ autem tantùm parte viris conſpicuæ, minùs formoſæ, minùs proinde amabiles eſſent.* EX ALTERIVS INFŒLICITATIS. *Sic carpit Tertullianus Meſſalinæ impudentiam. Erras, inquit, ô Regina, ex hac potiùs infœlicitate virorum, fœlices ſunt Arabicæ fœminæ, cùm enim ardentior ſit & impudentior hominum amor in fœminas, quàm fœminarum in viros, ab hoc malo liberæ ſunt Arabicæ mulieres, quæ tàm velatæ ſint, nec ab hominibus videantur, niſi ex parte, minùs proinde ab hominibus amari & corrumpi*
D *poſſunt.* MERACIOR, *purior, & crudior modeſtia, ſiue ſeuerior, quàm Chriſtianarum, quæ proinde ab Arabicis iudicabuntur.*

6. DEI MENTIONE. *Lectione ſacrâ vel prædicatione.* MERITÒNE. *An verè velatas ſe dicere audebunt, vel potiùs illudere Pauli præcepto, ſic leui tegumento caput opertæ.* TANTI METIVNTVR. *Tam paruo ſpatio menſurant caput ſuum, vt illud tantùm in ſummo vertice ponant. Meritò quidem capitula & cerebella ſe habere ex veliculis probant.* MAIOR EST PALMA, *tegumentum capitis cui palma intexta, palmæ manus latitudine, quæ ſolùm caput non autem ceruices tegebat.* BESTIA QVADAM. *Struthio camelus, de quo Plin. lib. 10. cap. 1.* Sequitur natura auium, quarum grandiſſima, & penè beſtiarum generis Struthiocameli Africi vel Æthyopici, altitudinem equitis inſidentis equo excedunt, celeritatem vincunt: ad hoc demum datis pennis vt currentem adiuuent: ceterò non ſunt volucres, nec à terra tolluntur. Vngulæ iis ceruinis ſimiles, quibus dimicant, biſulcæ comprehendendis lapidibus vtiles, quos in fuga contra ſequentes ingerunt pedibus; concoquendi ſine delectu deuorata, mira natura, ſed non minùs ſtoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cùm colla frutice occultauerint, latere ſe exiſtimantium. Præmia ex iis oua propter amplitudinem, pro quibuſdam habita vaſis, conoſque bellicos, & galeas adornantes pennæ. *Huic beſtiæ aptè Tertull. comparat fœminas ſola capita tegentes.* CÆTERA ALTEGRADIA. *De cætero beſtia eſt altè gradiens ob prolixa crura.*

7. SPATIA METATVS EST. *Menſuram præſcripſit quouſque velum mulierum extendi, & quas partes obtegere debeat.* REVELATIONIBVS. *Ex quo adhæſit Montano, & duabus Propheiſſis eius, plus æquo reuelationibus adhæſit. Legendus Hieronymus in ep. ad Lætam, vbi ſimilem reuelationem refert.* CVIDAM SORORI. *Chriſtianæ, vel de ſecta Montani.* CERVICVM LIBERTAS. *Colli nuditas.*

8. STRVCTORES CAPILLATVRÆ, *concinnatores, vel ex adſcititiis crinibus, vel propriis. Alibi de ornatu capillorum dicta conſule.*

De velandis mulieribus hæc ſuper adiicio ex Patribus. Tertull. cap. 4. de Corona militis. Apud Iudæos tam ſolemne eſt fœminis eorum velamen capitis, vt inde noſcantur. *Et de vel. Virg. cap. 11.* Atquin etiam apud Ethnicos velatæ ad virum ducuntur. *Ambr. in exhortatione ad Virg.* Nubes, *inquit*, ſunt, & graues nubes quæ nupſerunt, namque à nubibus verbum nubentium tractum arbitror. Denique operiuntur, & nubes cùm acceperint nupturæ velamina: & veræ graues nubes quæ ſuſtinent ſarcinam matrimonij. *Et libro 3. de Virginibus ſic nuptam inducit*, vtinam potuiſſem reuocare nuptias, vtinam poſſem flammeum nuptialè pro integritatis velamine mutare. *Porrò cùm Paulus velit velamen à muliere ferri, in ſignum poteſtatis & dominij viri ſuper ſe, cui inclinari debet, rectè apud Hebræos Baghal ſignificat maritum & dominum. Imitari debent mulieres palmam femellam de qua Ambr. 3. in Hexam. cap. 13.* Videas, *inquit*, palmam quæ dactylos generat, plerumque inclinantem ramos ſuos, & ſubiicientem arbori quam marem arborem appellant pueri ruſticorum. Illa ergo palma fœmina eſt, & ſexum ſuum ſubiectionis ſpecie confitetur. *Romanis Matronis velum in vſu fuit. Inde Valer. Maxim. lib. 6. c. 3.* Horridum eſt, *inquit*, Sulpitij Galli Ma-

ritale ſupercilium: nam vxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatam cognouerat. *Et de Poppaa Sabina Tacitus lib.* 14. Rari in publicum egreſſus, idque velatâ parte oris; ne ſatiaret aſpectum: vel quia ſic decebat. *Idipſum teſtantur antiqua numiſmata Liuia, Fauſtinæ, Martiæ Auguſtarum velatarum, cum inſcriptione.* Pudicitia. *De Græcis Apuleius lib.* 7. *&* 11. Mulieres candido ſplendentes amicimine. *Idem hiſtorici notant de Turcarum fœminis, & Tartarorum Reginis, & Sinarum matronis. Optatus Mileuitanus lib.* 6. *de Africanis virginibus velo purpurâ picto potius quàm tincto, vti ſolitis, in quo aut Chriſti nomen, aut crucis ſignum erat expreſſum, vt opinatur etiam Baronius to.* 4. *ad annum Chriſti* 362. *vt notarent ſe Chriſto ſponſo ſubiectas, cuius nomen non tantùm in frontibus iuxta Apoc. ſed in capite geſtarent* B *& crucis amatrices. D. autem Linus velatas mulieres iuſſit eſſe in templo; primò ne aliis eſſent ſcandalo; ſecundò ne in domo orationis humilitatem exigentis, de capillis & capitis ornatu ſuperbirent. Tertiò vt memores peccati, cuius mulier fuit initium tanquam rea coram iudice ſe ſiſterent. Sic enim lex Romana præcipit:* caput obnubito, & infœlici arbori ſuſpendito. *Quod & in Aman factum eſt ſuſpendendo in patibulo quod Mardochæo præparauerat. Eſther.* 8. Necdum verbum de ore Regis exierat, & ſtatim operuerunt faciem eius. *Quod & habet Sanct. Pagn. ex Hebr.* Et faciem Haman operuerunt. *Licet* 70. *ſimpliciter dicant:* Aman autem audiens confuſus eſt facie. *Nec prætereo quod Gen.* 20. 16. *Abimelech Saræ dixit, vt iam non ſicut innupta ſine velo, ſed vt nupta velata procederet:* A ecce mille argenteos dedi fratri tuo, *quem fratrem dixeras, qui tamen maritus tuus eſt*; hoc erit tibi in velamen oculorum. *Tandem quia ſignum erat poteſtatis viri ſuper mulierem velamen illud capitis; quòd Auguſtinus lib.* 12. *de Trinit. tranſtulit pro poteſtate, vt alij legunt prætermiſſis, quæ alibi ex eodem Auguſtino retuli in locum Pauli, hæc breuiter ſuperaddo de ſubiectione mulieris viro ſuo; cuius velamen erat Symbolum. Sic itaque libro* 11. *de Gen. ad lit. cap.* 37. Id quod dictum eſt, *inquit*, & ad virum tuum conuerſio tua, & ipſe dominabitur tui, videndum eſt quemadmodum propriè poſſit accipi. Neque enim & ante peccatum aliter factam fuiſſe decet credere mulierem niſi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipſa ſeruiendo conuerteretur. Sed rectè accipi poteſt, hanc ſeruitutem ſignificatam, quæ cuiuſdam conditionis eſt potiùs, quàm dilectionis: vt etiam ipſa talis ſeruitus quâ homines hominibus poſtea eſſe ſerui cœperunt, de pœna peccati reperiatur exorta. Dixit quidem Apoſtolus ad Galat. 5. per charitatem ſeruite inuicem: ſed nequaquam diceret, inuicem dominamini. Poſſunt itaque coniuges per charitatem ſeruire inuicem, ſed mulierem non permittit Apoſtolus dominari in virum. Hoc enim viro potiùs Dei ſententia detulit; & maritum habere dominum meruit mulieris non natura, ſed culpa. Quod tamen niſi ſeruetur, deprauabitur amplius natura, & augebitur culpa. *Velentur ergo mulieres ſubiecta viris, memores primæ illius ſententiæ: velentur, ne earum peccata ex ſuperbia, & ſcandalo dato, augeantur.* S. Aug.

VERBVM DEI QVANTI FACIENDVM.

1. *Verbum Dei ſolius, diuinum eſt, non Platonis; quo Moyſes antiquior eſt. De Ani. cap.* 28. *in p.*

QVis ille nunc vetus ſermo apud memoriam Platonis de animarum reciproco diſcurſu, quod hinc abeuntes eant illuc, & rurſus huc veniant & viuant, & dehinc è vita abeant: rurſus ex mortuis effici viuos? Pythagoricus, vt volunt, quin & diuinus, vt Albinus exiſtimat, aut Mercurij forſitan Ægyptij. Sed nullus ſermo diuinus, niſi Dei vnius, quo Prophetæ, quo Apoſtoli, quo ipſe Chriſtus intonuit. multò antiquior Moyſes etiam Saturno, nongentis circiter annis, nedum pronepotibus eius; certè diuinior multò, qui decurſus generis humani ab exordio mundi quoque per ſingulas natiuitates nominatim temporatimque digeſſit, ſatis probans diuinitatem operis ex diuinatione vocis.

VERBVM DEI. 1. SCHOL.

APVD MEMORIAM PLATONIS. *Pungit reminiſcentiam Platonis de qua alibi.* VETVS SERMO. *De quo Plato in Phadone.* PYTHAGORICVS. *Scilicet ſermo qui pro diuino oraculo habebatur, de reuolutione animarum in corpora. Quem ſermonem Plato etiam cognomento diuinus à Pythagora ſumpſit, vel forte diuinus reputatus eſt ab Albino Diſcipulo Platonis, vel depromptus à Mercurio Trimegiſto.* NONGENTIS ANNIS. *Huic ſupputationi ſuffragatur Lactantius lib.* 4. *c.* 5. *& Theophilus lib.* 3. *ad Autolycum.* PRONEPOTIBVS. *Poſterioribus qualis Mercurius, & alij poſtea.* TEMPORATIM. *Per ſingula tempora. Verbum diuinum cuicumque humano verbo præcellere, & omnes paruos & magnos inſtruere, præclarè docuit Aug. in Pſal.* 103. *in verſum*, inter medium montium pertranſibunt D aquæ; potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua. *Cùm concione ſecunda in hunc Pſal. per montes intellexiſſet Apoſtolos, quorum in medio, verbi diuini fluenta omnibus communia decurrebant. Et concluſiſſet*; media, *inquit*, aqua poſita erat hominibus, præceptum Dei, *lex Dei, verbum Dei*, media aqua, quodammodo publica ſine fraude volebat, S. Aug. ſine labe, ſine cœno fluebat, ſi ipſa aqua ſemper C biberetur, ſemper viueretur. *Tum concione* 3. Inde bibit lepus, inde Onager: lepus paruus, & Onager magnus: lepus timidus, & Onager ferus. Vterque inde bibit, ſed quiſque in ſitim ſuam. Non dicit aqua, lepori ſufficit, & repellit Onagrum: neque hoc dicit Onager accedat, lepus ſi acceſſerit, rapietur: tam fideliter & temperatè fluit, vt ſic Onagrum ſatiet, ne leporem terreat. Sonat ſtrepitus vocis Tullianæ, Cicero legitur, aliquis liber eſt, Dialogus eius eſt, ſiue ipſius, ſiue Platonis, ſeu cuiuſque talium: *qui diuini habiti ſunt: ſed nunquam ſic homo locutus eſt, ſicut Deus & Filius Dei: de quo toties in Prophetis ſcriptum eſt, factum eſt Verbum Domini, &c.* Audiant imperiti, infirmi, minoris cordis, quis audet illuc aſpirare? ſtrepitus ibi aquæ, & fortè turbatæ, certè tamen tam rapaciter fluentis, vt animal timidum non audeat accedere & bibere. *Ex aduerſo cùm turbæ irruerent, vt audirent Verbum Dei, &c.* cui ſonuit, *primò Ioanni piſcatori, deinde Petro Pater reuelauit, & filius Marthæ, & primò Samaritanæ, principium ſe eſſe dixit*, in principio fecit Deus cœlum & terram, & non auſus eſt bibere? *quod Moyſes antiquior Pythagorâ & Platone an-* S. Aug. S. Aug.

dixit à Deo & ſcripſit; doctis & indoctis. Cui ſonat Pſalmus, & dicat, multum eſt ad me? Et ecce modo quod ſonat Pſalmus, certè occulta ſunt myſteria, tamen ita ſonat, vt & pueros audire delectet, & imperiti accedant ad bibendum, & ſatiati ructent in pſallendo. *Et ibid. in verſum*, ſuper ea volucres cœli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces. Spiritales, *inquit*, quaſdam animas ſignificat hoc nomen. Volatilia ſpiritalia corda ſunt quæ aëre libero perfruuntur, gaudent ſerenitate cœli aues iſtæ, &c. Sicut vna illa petra Chriſtus Verbum Dei, ſic multa verba Dei, multæ petræ, & iſtæ petræ in montibus. *Supra dixerat, montes Prophetæ, montes Apoſtoli, montes omnes prædicatores veritatis.* Vide aues ibi habitantes. Sed noli putare quia iſta volatilia cœli authoritatem ſuam ſequantur. Vide quid dicat Pſalmus, de medio petrarum dabunt vocem ſuam. Modò ſi dicam vobis, credite, hoc enim dixit Cicero, hoc dixit Plato, hoc dixit Pytagoras, quis veſtrum non irridebit me? ero enim auis quæ non de petra emitto vocem meam. Quid mihi vnuſquiſque veſtrum debet dicere? Hoc debet dicere ille qui ſic inſtructus eſt, ſi quis vos euangelizauerit præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Quid mihi dicis de Platone, & de Cicerone, & de Virgilio? habes ante te petras montium, de medio petrarum mihi da vocem tuam. De medio petrarum dabunt vocem ſuam. Audiantur quia petræ audiuntur; audiantur, quia & in illis multis petris petra auditur, petra enim erat Chriſtus. Audiantur ergo libenter, de medio petrarum dantes vocem ſuam. Nihil ſuauius tali voce alitum. Illæ ſonant, & petræ reſonant; ſonant illi; diſputant ſpiritales. Reſonant petræ teſtimonia, reſpondent ſcripturæ, ecce inde volatilia de medio petrarum dant vocem ſuam, habitant enim in montibus. Ipſi montes, & illæ petræ inde habent vocem. Vt enim rigemur ſcripturis, confugimus ad Apoſtolum Paulum. Ille vnde habet? confugimus ad Eſaiam. Eſaias vnde? audi vnde. Rigans montes de ſuperioribus ſuis. *Quicumque ergo ex doctis hominibus, ſiue Pythagoras, ſiue Plato, ſiue alius quicumque loquatur, homo loquitur. Non ſic vult Paulus prædicatores Chriſti loqui:* ſi quis loquitur, *inquit*, quaſi ſermones Dei. *Præterea verba quæ loquuntur ſapientes Ethnici, homines quoque ſapientes facere poſſunt, numquid Deos? At* Deos dixit ad quos ſermo Dei factus eſt. *Quid mirum?* Semen eſt Verbum Dei, & ſemen facit iuxta genus ſuum. Et poteſtatem dedit filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. *Et vnde fides?* fides ex auditu: auditus autem per Verbum Dei.

S. Aug. — S. Aug.

2. *Verbum Dei audire vtraque lex iubet. 4. cont. Marc. cap. 22. à m.*

[a] Luc. 9. 35. [a] HVnc audite, quem ab initio edixerat audiendum in nomine Prophetæ, quoniam &
Prophetes exiſtimari habebat à populo. [b] *Prophetam*, inquit Moyſes, *ſuſcitabit vo-*
[b] Deut. 18. 15. *bis Deus ex filiis veſtris*; ſecundùm carnalem ſcilicet cenſum: *tanquam me audieritis illum.*
Omnis autem qui illum non audierit, exterminabitur anima eius de populo ſuo. Sic & Eſaïas,
[c] Eſa. 50. 10. [c] *Quis in vobis metuens, exaudiat vocem filij eius?* Quam & ipſe Pater commendaturus erat.
Siſtens enim verba filij ſui, dicendo ſcilicet, [d] *Hic eſt filius meus dilectus; hunc audite* inquit.
[d] Luc. 9. 35. Itaque & ſi facta tranſlatio ſit auditionis à Moyſe & Helia in Chriſto, ſed non vt ab alio
Deo, nec ad alium Chriſtum, ſed à Creatore in Chriſtum eius, ſecundùm deceſſionem
[e] Eſa. 63. 9. veteris, & ſucceſſionem noui Teſtamenti. [e] *Non legatus*, inquit Eſaïas, *nec nuntius, ſed*
ipſe Dominus ſaluos eos fecit.

3. *Verbo Dei ſumpto ex Moyſe & Prophetis obedientes Apoſtoli Chriſtum audire meruerunt. 4. cont. Marc. cap. 34. in f.*

NOſtri Dei monela de cœlo, non Moyſen & Prophetas iuſſit audiri, ſed Chriſtum;
[a] Luc. 9. 35. [a] *Hunc audite.* Meritò. Tunc enim Apoſtoli ſatis iam audierant Moyſen & Prophetas, qui ſecuti erant Chriſtum, credendo Moyſi & Prophetis. Nec enim accepiſſet Pe-
[b] Ibid. 20. trus dicere, [b] *Tu es Chriſtus*, antequam audiuiſſet & credidiſſet Moyſi & Prophetis, à qui-
bus ſolis adhuc Chriſtus annuntiabatur. Hæc igitur fides eorum meruerat, vt etiam vo-
[c] Eſa. 51. 7. ce cœleſti confirmaretur, iubente illum audiri, quem agnouerant; [c] *euangelizantem pa-*
[d] Eſa. 33. 14. *cem, euangelizantem bona*; [d] *annuntiantem locum æternum*; [e] *ædificantem illis aſcenſum ſuum in*
cœlum. Apud inferos autem de eis dictum eſt, [f] *Habent illic Moyſen & Prophetas, audiant*
[e] Amos. 9. 6. *illos*: qui non credebant, vel qui nec omnino ſic credebant eſſe poſt mortem ſuperbiæ
diuitiarum, & gloriæ deliciarum, ſupplicia annuntiata à Moyſe & Prophetis: decreta
[f] Luc. 16. 29. autem ab eo Deo, qui de thronis deponit dynaſtas, & de ſterculinis eleuat inopes. Ita
Luc. 1. 52. quum vtrinque pronuntiationis diuerſitas competat Creatori, non erit diuinitatum ſta-
1. Reg. 2. 8 tuenda diſtantia, ſed ipſarum materiarum.

VERBVM DEI. 2. & 3. SCHOL.

HVNC AVDITE. *Dixit vox Patris ad Apoſtolos.* AB INITIO. *Iam à veteri Teſtamento.* HABEBAT, *debebat, tanquam Prophetam, vnde dicebat populus*, Propheta magnus ſurrexit in nobis. *De quo Deut.* 18. 15. Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies. 70. Ex fratribus tuis. *Et verſu* 19. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit ego vltor exiſtam. CARNALEM CENSVM: *Originem ex Hebræis, ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem.* SISTENS VERBA, *facta ad filium, vel de filio, vel cùm filius Moyſi & Eliæ loqueretur, ipſe Pater verba filij comprimens, & poſt eum ſtatim loquens, dixit, hic eſt filius meus, &c.* IN CHRISTO. *In Chriſtum quaſi ad Verbum originale facta eſt omnis tranſlatio, vt omnis Prophetia & lex votum in ipſum directa, vt iam nouiſſimè loquentem in filio audiremus quæ priùs*, Multifariam multiſque mo-

dis olim locutus fuerat in Prophetis. NON VT AB ALIO. *Sicut Marcion volebat. Cætera alibi expoſui.*

3. MONELA. *Monitum.* CREDENDO MOYSI, *Chriſtum prænuntianti.* LOCVM ÆTERNVM. *Eſa.33. 14. vbi vulgata,* Quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis? 70. *legunt;* quis annuntiabit vobis locum æternum? *Chriſtus ſcilicet toties inculcans ignem & combuſtionem æternam.* QVI NON CREDEBANT. *Scilicet quinque fratres diuitis, qui adhuc in Chriſtum non credebant, vel qui non credebant à Prophetis nuntiata ſupplicia diuitibus ſuperbis, & in delicijs ſuis gloriantibus: quæ tamen ordinata erant à Deo iuſto vindice, qui deponit potentes de ſede, & de ſtercore eleuat pauperes.* PRONVNTIATIONIS DIVERSITAS. *Licet diuerſa ſententia pronuntiata ſit contra ſu-* B *perbos, & in fauorem pauperum id eſt humilium, quod iuſto & bono Creatori iudici conuenit; ſtultè Marcion duos Deos inuexit; vnum malum vindicem, alterum bonum bona præſtantem; cùm vnus atque idem pro diuerſitate meriti, materiæ, & ſubiecti, diuerſas ſententias proferat. Quoniam vterque textus coincidit, vt Verbum Dei, ſiue in veteri, ſiue in nouo Teſtamento audiatur, & credatur, & vterque de Moyſe ad Chriſtum quem Prophetauit, mittente tractet; quod ex Auguſtino in hanc rem excerpere potui, ad illuſtrationem Tertulliani, huc conferam. Primò quidem to. 7 libro 3. ad* S. Aug. *Bonifacium cap. 4. contra duas Epiſtolas Pelagianorum.* Moyſes, *inquit*, Teſtamenti miniſter veteris, hæres noui. *Quia ſcilicet per fidem in Chriſtum venturum, quem prædixerat, non iam terræ promiſſæ hæres factus eſt, quam quidem vidit, ſed non introiuit, ſed cœleſtis* C *hæreditatis particeps factus eſt; enim & in monte prægustauit dulcedinem viſâ claritate vultus Chriſti, ad quem vſque miſerat eius Prophetia Iudæos. Ser. autem 45. de verbis Do. ex Ioannis 5. ſic inducit Eccleſiam loquentem, quam & ipſe Chriſtus vult nos audire:* dicat, S. Aug. *inquit*, Eccleſia; ſi crederetis Moyſi, crederetis & mihi. De me enim ille ſcripſit: quia corpus ſum eius, de quo ſcripſit. Nam Moyſi verba dixi, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Moyſes hoc in libro ſcripſit. Si crederetis Moyſi, crederetis vtique & Chriſto. Quia Moyſi verba contemnitis, neceſſe eſt vt Chriſti verba contemnatis. *Tum iungens immediatè alium locum dictum ab Abraham* S. Aug. *diuiti:* habent ibi, *inquit*, Moyſem & Prophetas, audiant illos. Non, Pater Abraham; ſed ſi quis à D mortuis venerit, ipſum audient. Et ille: ſi Moyſem & Prophetas non audiunt, nec ſi quis à mortuis reſurrexerit, credent. Hoc de Iudæis dictum eſt: ergo non dictum de hæreticis? à mortuis reſurrexerat qui dicebat, oportebat Chriſtum pati & reſurgere, &c. hoc credo, inquit, credo. Credis? quare non credis quod ſequitur? oportebat Chriſtum pati, &c. hoc dictum eſt de capite: crede & quod ſequitur de Eccleſia, prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes S. Aug. gentes. *Et lib. 16. cont. Fauſt. cap. 26.* Aduerte, *inquit*, non eſſe falſum, quod in Euangelio Chriſtum dixiſſe legimus, ſi crederetis Moyſi, &c. & Euange- E lij quidem tam eminens eſt authoritas, & tam fundata veritas, vt etiamſi nos propter tarditatem intelligentiæ noſtræ, nulla inueniremus à Moyſe ſcripta de Chriſto; *quale ſupra cap. 23. ex Deut. 28.* S. Aug. *videbis vitam tuam pendentem, & non credes vitæ tuæ.* Non ſolùm eſſe aliqua, ſed ad Chriſtum omnia pertinere præſcripſit, quia non ait, & de me ſcripſit: ſed de me ille ſcripſit: credere deberemus. Nunc autem & ſi de iſto Euangelij capitulo, quod abſit, dubitandum eſſet, compertis tam multis in ſcriptura Moyſi de Chriſto teſtimonijs, omnis illa dubitatio tolleretur: & quia de capitulo Euangelij dubitandum non eſt; etiam ſi illa comperta

A non eſſent, eſſe tamen credi oporteret, &c. *Et cap.* S. Aug. 27. Si non erat veriſimile, *iuxta Fauſti errorem*, vt Iudæi Moyſi & Chriſto pariter crederẽt, multo minùs veriſimile eſt, vt orbis terrarum Moyſi & Chriſto pariter credat. Cùm verò videamus omnes gentes vtrique credere, & illius Prophetiam cum Euangelio huius conuenientem, fide robuſtiſſimâ & celeberrimâ retinere non ad aliquid impoſſibile gens vna vocabatur, cùm ei diceretur, ſi crederetis Moyſi, crederetis & mihi: potiuſq; eſt miranda & vehementiùs arguenda duritia Iudæorum, qui hoc non fecerunt, quod totum mundum feciſſe conſpicimus. *Et cap. 26. ſupra vbi de Chriſto.* Videbat, *inquit*, S. Aug. ſpiritu Prophetico, & Deo ſibi loquente multos B exſurrecturos hæreticos diuerſorum errorum Magiſtros aduersùm doctrinam Chriſti, qui non eum Chriſtum prædicarent. *Qualis Marcion contra quem hîc agit Tertull.* qui verus eſt Chriſtus: ille enim verus eſt, qui per Prophetias, per eumdem Moyſem cæteroſque ſanctos eius gentis editas prænuntiatus eſt. Quiſquis itaque alium docere vellet, ipſum interficiendum Moyſes præcipiebat. Quid autem nunc aliud agit lingua Catholica, niſi vt ſpiritali gladio vtriuſque teſtamenti acie bis acuto, interficiantur omnes, qui nos à Deo noſtro volunt auertere, aliquodue infringere mandatorum, inter quos præcipuè cadit ipſe Manichæus, *dicamus & Marcionita,* cùm eius error, aſſertâ legis & Prophetarum veritate perimitur, volentis nos auertere à Deo noſtro, Deo Abraham, & Iſaac & C Iacob quem Chriſtus commendat: *dicendo vt ſupra notauerat, multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum, &c. & contra Phariſæos non legiſtis quod Deus locutus ſit de rubo ad Moyſem ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum. Omnes enim illi viuunt. Et Tertullianus hic induxit Chriſtum loquentem de Abraham remittente ad Moyſem:* & volentis infringere manda- S. Aug. ta legis, in quorum etiam figuris Chriſtum prophetatum eſſe cognoſcimus. *Aduertendum autem eſt quod dixit Tertullianus ſupra in fine, ſcripturam ſacram pro diſtantia & diuerſitate materiarum diuerſa dixiſſe eodem Deo Creatore vtriuſque teſtamenti, tam Moyſi quàm Chriſti & Chriſtum ipſum remiſiſſe ad Moyſem* D *incredulos ſicut & Abraham quinque fratres diuitis, vt qui in Chriſtum non adhuc credebant, per Moyſem & Prophetas Chriſtum annuntiantes, priùs inſtructi, faciliùs in Chriſtum quem prædixerant, poſtea crederent: Pater autem Apoſtolos qui priùs Moyſi & Prophetis crediderant, Chriſtum audire præcepit, vt ablato velamine, & à claritate Moyſi per Chriſtum euacuata, ad Chriſtum eiuſque gloriam & legem gratiæ permanentem intenderent. Pulchrè hoc myſterium expreſſit Auguſtinus to. 4. lib. 83. quæſt. q. 64. vbi fusè de Euangelio Samaritana.* Quinque viros, *inquit*, quinque libros S. Aug. qui per Moyſem miniſtrati ſunt, nonnulli accipiunt. Quod autem dictum eſt, & nunc quem ha- E bes, non eſt tuus vir: de ſeipſo Dominum dixiſſe intelligunt, vt iſte ſit ſenſus: primò quinque libris Moyſi quaſi quinque viris ſeruiſti: nunc autem quem habes, id eſt quem audis, qui loquor tecum, non eſt tuus vir, quia nondum in eum credidiſti. *Hinc Paulus de lege Moyſi quamdiu viuebat, id eſt vigebat tanquam vir, Synagoga velut vxor legi eius tenebatur obſtricta, mortuo autem hoc viro, Chriſto nouo legiſlatore veniente, ſoluta eſt, & Chriſto nubere debuit.* Sed quoniam nondum credens Chriſto ad- S. Aug. huc vtique illorum quinque virorum, id eſt quinque librorum copulatione tenebatur; poteſt mouere quomodo dici potuerit, quinque viros habuiſti, quaſi nunc eos iam non haberet, cùm ad-

Digit

huc vtique ipſis ſubdita viueret? Deinde cùm quinque libri Moyſi, nihil aliud quàm Chriſtum prædicent, ſicut ipſe ait, ſi crederetis Moyſi, crederetis forſitam & mihi; ille enim de me ſcripſit: quomodo poteſt intelligi à quinque illis libris recedere hominem, vt ad Chriſtum tranſeat, cùm ille qui credit in Chriſtum, non relinquendos quinque illos libros, ſed ſpiritaliter intelligendos, multò auiA diùs, amplectatur? *Hinc eſt quod Chriſtus illi dixit: voca virum tuum: hoc eſt meipſum, & conſidera me ipſum eſſe Meſsiam in lege Moyſi & Prophetis promiſſum. Et tunc, vt infra habet Auguſtinus*, Cùm ſpiritus hominis hæſerit Chriſto, quia caput viri Chriſtus eſt, amplexu ſpiritali, æternâ vitâ ſine vllo ſeparationis timore perfruitur. S. Aug.

4. *Verbum Dei prædicare, dignius fuit Paulo, quàm baptizare.* *De Bapt. cap. 14. per totum.*

a 1. Cor. 1. 17. Ibid. 14. Ibid. 12.

DE ipſo Apoſtolo reuoluunt, quod dixerit, [a] *Non enim me ad tinguendum Chriſtus miſit.* quaſi hoc argumento baptiſmus adimatur. Cur enim tinxit Gaïum & Criſpum, & Stephanæ domum? quanquam etſi non eum miſerat Chriſtus ad tinguendum, tamen aliis Apoſtolis præceperat tinguere. Verùm hæc pro conditione tunc temporis ad Corinthios ſcripta ſunt, cùm ſchiſmata & diſſenſiones inter illos mouebantur, dum alius Paulo deputat, alius Apollo. Propter quod pacificus Apoſtolus, ne ſibi omnia defendere videretur, non ad tinguendum ait ſe miſſum, ſed ad prædicandum. Nam & priùs eſt prædicare, poſterius tinguere. Sed ſit priùs prædicatum. puto autem licuit & tinguere, cui licuit prædicare.

VERBVM DEI. 4. SCHOL.

REVOLVVNT, *baptiſmi contemptores.* AD TINGVENDVM, *baptizandum. 1. Cor. 1. 17. totum locum ſubtexo.* Significatum eſt mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui ſunt Chloës, quia contentiones ſunt inter vos. Hoc autem dico quòd vnuſquiſque veſtrum dicit: ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Chriſti. *Tranſlat. Syr. eſt denique qui dicit: Ego ſum ipſius Meſchicho.* Diuiſus eſt Chriſtus? Numquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? gratias ago Deo quòd neminem veſtrum baptizaui, niſi Criſpum & Caïum, ne quis dicat quod in nomine meo baptizati eſtis. Baptizaui autem & Stephanæ domum: cæterùm neſcio ſi quem alium baptizauerim. Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare: non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti. PAVLO DEPVTAT. *Acceptam ſcilicet maiorem baptiſmi gratiam, quàm ſi ab inferiore miniſtro.* SIBI DEFENDERE. *Sibi imputare & arrogare.* PRIVS EST, *non tantùm dignitate, ſed & tempore. Dictum eſt enim.* Euntes docete omnes gentes, &c. *Ad literam tamen loquitur de prioritate dignitatis, cùm à maiore ad minus argumentetur. Auguſtinus in hunc locum tract. 5. in Io. 1.* S. Aug. Baptiſmus, *inquit*, Domini diuinus, quia Dominus Deus, &c. ideo vt in illo ſpes eſſet baptizatorum, à quo ſe baptizatos agnoſcerent, noluit ergo ſeruum ſpem ponere in ſeruo: ideoque clamabat Apoſtolus, cùm videret homines volentes ſpem ponere in illo: numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? baptizauit ergo Paulus tanquam miniſter, non tanquam poteſtas. Intendite. Et potuit hanc poteſtatem ſeruo dare, ſed noluit. Si enim daret hanc poteſtatem ſeruis, id eſt, vt ipſorum eſſet quod Domini erat, tot eſſent baptiſmi, quot eſſent ſerui, &c. Dicit ſe ſeruus baptizare, & rectè dicit, ſicut Apoſtolus dicit, baptizaui autem & Stephanæ domum: ſed tanquam miniſter. *De ſchiſmate autem & diuiſione propter doctrinam vel baptiſma inter carnales, ſubtiliter diſſerit concione 3. in Pſal. 103. vbi de diuiſis tribus animalibus in ſacrificio Abrahæ.* S. Aug. In ariete, *inquit*, intelliguntur Præpoſiti, ducunt enim greges: in vacca intelligitur plebs Iudæorum, habuit enim iugum legis ſub quo laborabat. In capra intelligitur Eccleſia de Gentibus: in quibuſdam enim liberis ſaltibus inſultabat, & amaro paſcebatur oleaſtro. Trima ſunt B dicta hæc animalia, quia tertio tempore gratia reuelata eſt, &c. diuiduntur duces, diuiduntur & plebes *per Arietem, vaccam, & capram animalia diuiſa ſignificati*; vt cæcus cæcum ſequatur, & ſimul in foueam cadant. S. Aug. Ponuntur aduersùs ſe inuicem. Aues autem non diuiſit: *turturem & columbam.* Spiritales non habent diuiſiones, non cogitant Schiſmata, &c. Non potui, inquit, 1. Cor. 3. loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Et quomodo probatur quia carnales diuiduntur? Adjungit; cùm enim dicit vnuſquiſque veſtrum, ego ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis? *recipientes baptiſma vel verbum, non ſicut eſt, Dei, ſed pro capacitate & merito hominum.* C Rogo vos fratres, audite, & proficite, excutite vos de loco carnali, pergite in turturem & columbam. Aues enim non diuiſit, &c. *De camino autem illo ſeu clibano fumante, & tranſeunte inter diuiſa animalia Gen. 15.* S. Aug. Veſpera, *inquit*, illa finis eſt ſæculi, & caminus ille veniens, dies iudicij: diuiſit inter media illa quæ diuiſa erant, etiam caminus. Si inter media tranſiit caminus; alia in dexteram, alia in ſiniſtram ſeparauit, &c. Hoc aget caminus, alios in ſiniſtram ſeparabit, alios in dexteram quodammodo eliquabit, *pœnitentes ſaluos faciet quaſi per ignem*; aues autem non diuiſit. ſed aues videant, ſi aues tales ſunt quæ ſuper montes illos inhabitent; non debent ſequi altitudinem cordis ſui, de quibus dicitur, poſuerunt in cœlum os ſuum; ne à ventis tollantur; D in montibus requieſcant, &c. in Apoſtolis, in Prophetis. *De prælatione miniſterij verbi ſupra baptiſmum D. Thomas in 1. Cor. 1.* S. Aug. Aſſignat, *inquit*, rationem quare paucos baptizauerit, dicens, non enim miſit me Deus baptizare, ſed euangelizare, contra quod videtur eſſe quod dicitur Matthæi vltimo; euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. ſed dicendum eſt quod Chriſtus Apoſtolos miſit ad vtrumque: ita tamen quod ipſi per ſeipſos prædicarent, ſecundùm quod ipſi dicunt Act. 6. non eſt æquum relinquere nos verbum Dei, & miniſtrare menſis: baptizarent autem per inferiores miniſtros. Et hoc ideo quia in baptiſmo nihil operatur induſtria vel virtus baptizantis. Vnde indifferens eſt vtrum per maiorem vel minorem miniſtrum detur baptiſmus: ſed in prædicatione Euangelij multum operatur ſapientia & virtus prædicantis:

& ideo prædicationis officium per ſeipſos Apoſtoli tanquam maiores miniſtri exercebant. Sicut & de ipſo Chriſto dicitur Io. 4. quia ipſe non baptizabat, ſed diſcipuli eius: qui tamen de ſeipſo dicit A Luc. 4. quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum Eſa. 61. ad annuntiandum manſuetis miſit me.

5. *Verbum Dei fideliter audientes, proximiores ſunt Chriſto, ipſis conſanguineis. 4. cont. Marc. cap. 19. in f. V. Verbum Chriſti Natiuitas 7. in f.*

VERBVM DEI. 5. & 6. SCHOL.

Habes alibi textum & Scholia. Verbo. Chriſti Natiuitas. 7. Et Verbo, Parentes.

7. *Verbum Dei ornamentum eſt auris; quod à tranſgreſſoribus amittitur. Scorp. cap. 3. à p.*

VRgetur Aaron, & iubet inaures feminarum ſuarum in ignem conferri. Amiſſuri enim erant in iudicium ſibi vera ornamenta aurium, Dei voces. Exo. 32. 2.

VERBVM DEI. 7. SCHOL.

VRGITVR AARON. *A populo petente Deos ſibi fieri, vt fuſiùs alibi iam dixi & explicui.* ORNAMENTA AVRIVM. *Inaures, ſymbola erant Verborum Dei & Propheticorum Oraculorum, quæ Deus iuſto iudicio propter inobedientiam, & aurium ſurditatem ablaturus erat à Iudæis. Et quidem Pſaltes legem Dei, præceptum, iudicia, auro, & lapidi pretioſo præponit Pſalmo* 18. Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multùm. *In quem locum Aug.* Si quiſque
S. Aug. ipſe ſit aurum, lapiſque pretioſus, vt igne non conſumatur, ſed aſſumatur in theſaurum Dei, pluſquam ſeipſum deſiderat iudicia Dei cuius voluntatem præponit ſuæ. *Et Pſalmo* 118. Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion. *Et rurſum:* bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti. Vt
S. Aug. ampliùs, *inquit*, diligat charitas legem Dei, quàm diligit cupiditas millia auri & argenti. *Et lib. 1. de*
S. Aug. *Trinit. cap. 8.* Tunc, *inquit*, reuelabitur à filio Pater, cùm euacuauerit omnem principatum, & omnem poteſtatem & virtutem, id eſt, vt neceſſaria non ſit diſpenſatio ſimilitudinum per angelicos principatus, & poteſtates, & virtutes: *Adde & prædicatores Dei Angelos & miniſtros verbi, varias ſimilitudines apponentes auribus auditorum.* Ex quarum perſona non inconuenienter intelligitur dici in Cantico Canticorum ad ſponſam: ſimilitudines auri, *vulgata, murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento;* faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti, quoadusque Rex in recubitu ſuo eſt, id eſt quoaduſque Chriſtus in ſecreto ſuo eſt: quia vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: cùm B Chriſtus, inquit, apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Quod antequam fiat, videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, hoc eſt in ſimilitudinibus, tunc autem facie ad faciem. *Hanc videre volebat ad conſummatam beatitudinem quæ dicebat:* indica mihi quem diligit anima mea vbi paſcas; vbi cubes in meridie: *vbi nullæ vmbra, nulla nox. Sed reſponſum eſt,* murenulas aureas faciemus tibi, &c. *hoc eſt*, audi filia & vide, inclina aurem tuam, *murenulis.* Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: *& tu dicis*, fac nobis Deos qui nos præcedant: *iuſto iudicio, inaures, ornamenta aurium detracta tibi ſunt, ablata fides ex auditu per Verbum. Auguſtinus homil. 26.* Vellem ſcire, *inquit*, ſi ab illa S. Aug.
hora quâ Verbum Dei prædicari cœperit, ſemper C pretioſiſſimas gemmas, & inaures, vel annulos aureos erogare vellemus, vtrum ſtare, aut accipere vellet filiæ noſtræ? Sine vlla dubitatione, cum grandi ambitione quæ illis offeruntur acciperent. Nos verò quia ornamenta corporalia offerre nec poſſumus, nec debemus, ideo non libẽter audimur. Sed non eſt iuſtum, vt ſpiritalia miniſtrãtes ſuperflui iudicemur. Qui enim verbum Dei libenter audit, inaures animæ de patria paradiſi tranſmiſſas ſe ſuſcepiſſe non dubitet. Qui admonetur vt pauperi tribuat aliquid, dum manus ad eleemoſynas expandit, dextralia à Chriſto tranſmiſſa percipiet. *Qui ad obedientiam collum flectere commonetur, torques & monilia colli circumponit; dicente Salomone,* vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. *Vide Verbo Idololatria 5.*

8. *Verbum Dei multi audiunt aure carnis, non cordis. 4. cont. Marc. cap. 19. à p.*

ILla quoque pronuntiatio eius ad populum, [a] *Aure audietis, & non audietis*, dedit Chri- a Eſa. 6.
ſto frequenter inculcare, [b] *Qui habet aures, audiat.* Non quaſi ex diuerſitate, auditum 10.
permitteret Chriſtus, quem ademiſſet Creator: ſed quia comminationem exhortatio b Luc. 8. 8
ſequebatur, Primò, *aure audietis, & non audietis*; dehinc, *qui habet aures, audiat.* Non enim audiebant vltrò qui aures habebant? ſed oſtendebat aures cordis neceſſarias, quibus illos audituros negarat Creator. Et ideo per Chriſtum adiicit, [c] *Videte quomodo audiatis, &* c Ibid. 10.
non audiatis; non corde ſcilicet audientes, ſed aure. Si dignum ſenſum pronuntiationi accommodes, pro ſenſu eius qui auditui ſuſcitabat, etiam dicendo, *Videte quomodo audiatis*, non audituris minabatur.

VERBVM DEI. 8. SCHOL.

ILLA PRONVNTIATIO. *Sententia Dei Patris iuſtè indignantis populo Iudæo, occaſionem dedit Chriſto, vt inculcaret illud Luc. 8. 8.* Qui habet aures audiendi audiat, &c. vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis; vt videntes non videant, & audientes non intelligant. *Quod* D *repetitur Matth. 13. 14. Marci 14. 12. Act. 28. 27. Rom. 11. 8. &c. iuxta Eſa. 6. 10.* Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua: & oculos eius claude: ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum. Ex DIVERSITATE. *Non quaſi Chriſtus, ad-*

A *uerſetur Creatori, ſed quòd poſt ſeueritatem antiquæ legis, Christus lenitatem legis gratiæ demonſtraret.* PER CHRISTVM ADIICIT. *Non quòd verba hæc expreſſa ſint, ſed quòd innuat, non ſufficere aure carnis audire verbum Dei quod per ſemen ſignificabatur in parabola quam explicabat, ſed & aurem cordis, quam apertam nemo ex ſe habet, ſed qui accepit ex gratia Dei.* PRO SENSV EIVS. *Id eſt ſi huic Chriſti ſententiæ des ſenſum, quem Chriſtus ipſe volebat ingerere, qui non ad literam de auribus corporis, ſed ſecundùm ſenſum moralem de auribus cordis loquebatur, cùm minaretur audientibus, ipſos non intellecturos. Tantùm igitur abeſt, vt Chriſtus contrarius ſit Creatori, ſicut putat Marcion, quin potius & ipſe Ioannis 12. & Apoſtolus, Rom. 11. in*

B *eandem rem adducit locum Eſaiæ præcitatum. Aug. homil. 28. de vtraque aure ſic loquitur.* Non ſilet, *inquit,* opus eſt vt audiamus, ſed aure cordis: nam facile eſt audire auribus carnis. Illis auribus audire debemus quas quærebat Magiſter ipſe cùm diceret, qui habet aures audiendi audiat. Quis enim ante illum, quando iſta dicebat, ſine auribus carnis ſtabat? omnes aures habebant, & pauci habebant: non omnes habebant aures audiendi, hoc eſt obediendi. *Et ſer. 18. de verb. Do.* Surdos quàm multos ante oculos ſuos Dominus intuebatur cùm diceret; qui habet aures, &c. Quis enim ante illum ſine corporis auribus ſtabat? quas ergo alias aures niſi

S. Aug.

C interioris hominis requirebat? *Sed eas non aperit niſi Deus, quod ſæpiùs docuit Auguſtinus. Ex innumeris pauca colligo lib. de dono perſeuerantiæ cap. 14.* Quamuis dicamus Dei donum eſſe obedientiam, tamen homines exhortamur ad eam. Sed illis qui veritatis exhortationem obedienter audiunt, ipſum donum Dei datum eſt, hoc eſt obedienter audire: illis autem qui ſic non audiunt, non eſt datum. Non enim quicumque, ſed Chriſtus, nemo, inquit, venit ad me niſi ei fuerit datum à Patre meo. Et, vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum, illis autem non eſt datum, &c. Ac per hoc ſicut exhortatur & prædicat rectè, *Paulus ſecundùm gratiam datam ſibi*, ſed ille qui accepit hoc donum; ita ex-

D hortantem rectè atque prædicantem profectò ille obedienter audit, qui accepit hoc donum. Hinc eſt quòd Dominus cùm eis loqueretur qui carnis aures apertas haberent, dicebat tamen, qui habet aures audiendi, audiat, quas non omnes habere proculdubio nouerat. A quo autem habeant quicumque habent, ipſe Dominus oſtendit vbi ait, Baruch. 2. dabo eis cor cognoſcendi me, & aures audientes. Aures ergo audiendi, ipſum eſt donum obediendi, vt qui id haberent venirent ad eum, ad quem nemo venit, niſi fuerit ei datum à Patre ipſius. Exhortamur ergo atque prædicamus: ſed qui habent aures audiendi, obedienter nos audiunt, qui verò eas non habent, fit in eis quod ſcriptum

E eſt, vt audientes non audiant Matth. 13. 13. Audientes videlicet corporis ſenſu, non audiant cordis aſſenſu: cur autem illi habeant aures audiendi, illi non habeant: hoc eſt, cur illis datum ſit à Patre vt veniant ad filium, illis autem non ſit datum: quis cognouit ſenſum Domini? &c. Numquid ideo negandum eſt quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt, quod occultum eſt? numquid, inquam, propterea dicturi ſumus, quod ita eſſe perſpicimus, non ita eſſe, quoniam cur ita ſit non poſſumus inuenire? *nec obſtat quod ſcriptum eſt Eſa. 54. 13.* Vniuerſos filios tuos doctos à Domino. 70. Diſcipulos Dei. *Id enim non de omnibus hominibus dictum eſt, neque de omnibus filiis Iſraël, ſed de omnibus quos docet Deus.*

S. Aug. *Ita Auguſtinus in hunc locum Io. 6. tract. 26.* Quare, *inquit*, hoc dixi, ô Iudæi? Pater vos non docuit, quomodò poteſtis me agnoſcere? omnes regni filius, *prædeſtinati*, homines docibiles Dei erunt, non ab hominibus audient; & ſi ab hominibus audiunt, tamen quod intelligunt, intus datur, intus coruſcat, intus reuelatur. Quid faciunt homines forinſecus annuntiantes? quid facio modò ego cùm loquor? ſtrepitum verborum ingero auribus veſtris. Niſi ergo reuelet ille qui intus eſt, quid dico, quid loquor? exterior cultor arboris; interior eſt Creator. Qui plantat & qui rigat extrinſecùs operatur, hoc facimus nos: ſed neque qui plantat eſt aliquid neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hoc eſt erunt omnes docibiles Dei. Qui omnes? omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me. Videte, quomodo trahit Pater: docendo delectat, non neceſſitatem imponendo. Ecce quomodo trahit, erunt omnes docibiles Dei. Trahere Dei eſt, omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Trahere enim Dei eſt, &c. diſce trahi ad filium à Patre, doceat te Pater, audi Verbum eius. Quod Verbum inquies, audio? in principio erat Verbum. *Quid porrò proficeret vox exterior prædicatoris, ſine interiore gratia Creatoris? quid, inquam, remedij præſtaret exterior medicina illa, abſque interna gratia medicinali Saluatoris; cùm nec ipſa Dei vox exteriùs ſonans auribus Caïn, quidquam profuerit ad corrigendam obfirmatam in malo eius voluntatem? Hoc acutè diſcreuit Auguſtinus libro 15. de Ciuit. cap. 6. diſcrimen gratiæ electorum, à gratia reproborum.* Hoc modo, *inquit*, curantur ciues Ciuitatis Dei in hac terrena peregrinantes, & paci ſupernæ patriæ ſuſpirantes. *Et quomodo tandem?* Spiritus, *inquit*, ſanctus operatur intrinſecùs, vt valeat aliquid medicina quæ adhibetur extrinſecùs. Alioquin, etiam ſi Deus ipſe vtens creaturâ ſibi ſubdita in aliqua ſpecie humana, ſenſus alloquatur humanos, ſiue iſtos corporis, ſiue illos quos iſtis ſimillimos habemus in ſomnis, nec interiore gratiâ mentem regat, atque agat, *ponderate verba quibus expreſſit interiorem gratiam efficacem regentem, agentem, mouentem, voluntatem, iuxta Paulum enim, Deus eſt qui operatur in nobis velle & operari:* nihil prodeſt homini omnis prædicatio veritatis. Facit autem hoc Deus à vaſis miſericordiæ vaſa iræ diſcernens, diſpenſatione quâ ipſe nouit multùm occulta; ſed tamen iuſta. Ipſo quippe adiuuante mirabilibus & latentibus modis, cùm peccatum quod habitat in membris noſtris, *id eſt fomes peccati, concupiſcentia, & pronitas in peccatum,* quod potiùs iam pœna peccati eſt, ſicut Apoſtolus præcipit, non regnat in noſtro mortali corpore, ad obediendum deſideriis eius, &c. conuertitur ad mentem, non ſibi ad mala, DEO REGENTE, conſentientem. *Quod autem hîc alluſerit ad Caïn, apertè ſignificauit capite ſequenti dum ait:* cùm eſſet, *inquit*, iniuſtus, non rectè diuidendo, hoc eſt non rectè viuendo, *ſupra dixerat: quia hoc ipſo malè diuidebat, dans Deo aliquid ſuum, ſibi autem ſeipſum. Præterquam quòd malè, inuidiâ diuiſus erat à fratre.* Et indignus cuius approbaretur oblatio cùm eſſet iniuſtior, quòd fratrem iuſtum gratis odiſſet, oſtendit: non tamen eum dimittens ſine mandato ſancto, iuſto, & bono: quieſce, inquit, ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Numquid fratris? abſit. Cuius igitur, niſi peccati? dixerat enim, peccaſti: tum deinde, addidit: quieſce: ad te enim conuerſio eius, &c. poteſt quidem ita intelligi, ad ipſum hominem conuerſionem eſſe debere peccati; vt nulli alij quàm ſibi ſciat tribuere debere quod peccat. Hæc eſt enim ſalubris pœnitentiæ medicina, & veniæ petitio non incongrua, vt vbi ait, ad te enim conuerſio eius, non ſubaudiatur, erit, ſed ſit: præcipientis videlicet, non

S. Aug. S. Aug.

prædicentis modò. *Præſciebat quippe Deus ipſum non dominaturum iræ & inuidiæ, ſed ſeruum peccati futurum. Quem tamen ſic monendo reddebat inexcuſabilem, cui iuſto iudicio gratiam indebitam medicinalem applicare nolebat. Vnde concludit Auguſtinus:* Sed illud, *inquit*, Dei præceptum, *videlicet gratiæ admo-*
S.Aug. *nentis medicinam*, Caim ſicut præuaricator accepit. Inualeſcente quippe inuidentiæ vitio, fratrem inſidiatus occidit. Talis erat terrenæ conditor ciuitatis. *Similis Romulo fratricidæ Romæ conditori.* Quomodo autem ſignificauerit Caim Iudæos à quibus occiſus eſt Chriſtus Paſtor ouium hominum, quem Paſtor ouium pecorum præfigurabat Abel parco nunc dicere.

Sanctus quoque Proſper vbique ſe Auguſtino magiſtro conformans, libro 2. de vocatione Gentium cap. 13. Deum non remedia ipſi negaſſe proſequens, ſic de Caim: principem Gentis impiæ, ſancti fratris meritis inuidentem, cædemque eius parricidali corde meditantem, dignatur Dominus paterno mitigare conſilio, dicens ad Caïm: vt quid triſtis factus es? vt quid concidit vultus tuus? &c. Depone ortam de inuidiæ æmulatione triſtitiam, & flammas odij crudelis extingue. Nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo, te læſit. Deſpexi munera tua, meo iudicio, non illius voto, &c. non dignè inter me & te diuiſiſti, quoniam tibi electiora ſeruaſti, &c. quieſce, & noli in inſontem fratrem moueri, ad te potiùs tua culpa reuocetur. Noli peccato regnum in te dare, ſed tu potiùs in ipſum ſume dominatum, &c. cùm ergo talia ad Caïm loqueretur Deus, numquid ambiguum eſt, voluiſſe eum, *voluntate ſigni de qua D. Thomas in 1. Tim. 2. qua ſignificabat, & monebat ſibi diſplicere inuidiam, quam nolebat ad actum progredi.* Et quantùm ad illum medendi modum ſufficiebat, *ſcilicet, de quo Auguſtinus ſupra*, egiſſe vt Caïm ab illo impietatis furore reſipiſceret? ſed malitia pertinax, inde facta eſt inexcuſabilior, vnde debuit eſſe correctior. Et vtique præſciebat Deus, ad quem finem inſanientis eſſet progreſſura conceptio. Neque ex eo quod falli ſcientia diuina non poterat, neceſſitate peccandi vrgebatur facinus voluntatis. A cuius vtique intentione atque effectu, potuit incolumitas Abel illæſa defendi; *Tum quia voluntate mala, & libera inuidebat fratri, tum quia poterat Deus, ſi voluiſſet, efficaci gratia malam eius immutare voluntatem; vel mille aliis modis Abel ab eius furore eripere*, niſi placuiſſet Deo cum magna laude patientiæ ſuæ, vt temporalis furor impij, fieret perpetuus honor iuſti. *Expreſſiùs adhuc Greg. Magnus, vtrumque, iuxta Tertullianum, & Auguſtinum, cordis & carnis diſtinguit auditum. libro 17. Moralium cap. 11.* Per Paulum,

A *inquit*, dicitur, Dei adiutores ſumus. 1. Cor. 3. Nam cùm ei quem ipſe per internam gratiam infundit; nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per Spiritum ſanctum agit intrinſecùs, nos exteriùs miniſterio vocis adiuuamus: & tunc ſolùm noſtra exhortatio ad perfectionem ducitur, cùm in corde Deus fuerit qui adiuuetur. *Et lib. 27. Mor. cap. 13. ex Io. 3.* Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, & quò vadat, &c. Quia, *inquit*, cùm vnam prædicationem multi audiunt, intelligi proculdubio non poteſt, quem deſerens abiiciat, aut cuius ingrediens in corde requieſcat. Vna quippe res foris agitur, ſed non per hanc vno modo intuentium corda penetrantur;
B quia qui inuiſibiliter viſibilia modificat, in humanis cordibus cauſarum ſemina incomprehenſibiliter plantat. *Et homil. 30. in Euangelia.* Ipſe vos docebit omnia. Quia niſi idem ſpiritus cordi adſit audientis, otioſus eſt ſermo doctoris, &c. quomodo cùm vox diſpar non ſit, cur in cordibus veſtris diſpar eſt vocis intelligentia: niſi quia per hoc, quod vox loquentis communiter admonet, eſt Magiſter interior, qui de vocis intelligentia quoſdam ſpecialiter docet? de hac vnctione ſpiritus rurſus per Ioannem dicitur, ſicut vnctio eius docet vos, &c. ſed cur iſta de doctrina hominum loquimur, quando & ipſe conditor, non ad eruditionem hominis loquitur, ſi eidem homini per vnctionem ſpiritus non loquatur? Certè Caïn priuſquam fratricidium
C opere compleret, audiuit, peccaſti, &c. ſed quia culpis ſuis exigentibus voce eſt admonitus, non vnctione ſpiritus, audire verba Dei potuit, ſed ſeruare cõtempſit. *Tandem idem Gregorius lib. 11. Moral. cap. 5.* Nec mirum, *inquit*, ſi à corde reprobo prædicator minimè auditur, dum nonnunquam ipſe quoque Dominus in his quæ loquitur reſiſtentium moribus impugnatur. Hinc eſt enim quod Cain, & diuinâ voce admoneri potuit, & mutari non potuit: quia exigente culpâ malitiæ, iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat. *Vt foret iuxta præmiſſa ex Proſpero inexcuſabilior, qui etiam monitus, in peius per inuidiam corruerat. Et S. Iſidorus Hiſpalenſis lib. 3. ſententiarum cap.*
D *10. de doctrina ſine gratia.* Doctrina, *inquit*, ſine adiuuante Dei gratia, quamuis infundatur auribus, ad cor nunquam deſcendit. Foris quidem perſtrepit, ſed interiùs nil proficit. Tunc autem Dei ſermo infuſus auribus, ad cordis intima peruenit, quando Dei gratia mentem interiùs, vt intelligat, tangit. Sicut enim quoſdam flammâ charitatis ſuæ Deus illuminat, vt vitaliter ſapiant; ita quoſdam frigidos torpenteſque deſerit, vt ſine ſenſu perſiſtant.

9. *Verbum Dei, ſemen eſt ſinapis. 4. cont. Marc. cap. 30. à p.*

PArabolarum congruentiam vbique recognoſcor exigere. [a] *Simile eſt regnum Dei, inquit, grano ſinapis, quod accepit homo, & ſeminauit in horto ſuo.* Quis in perſona hominis intelligendus? vtique Chriſtus: quia licet Marcionis, filius hominis eſt dictus, qui accepit à Patre ſemen regni; ſermonem ſcilicet Euangelij; & ſeminauit in horto ſuo, vtique in mundo, putà nunc in homine. Sed cùm in ſuo horto dixerit, nec mundus autem nec homo illius ſit, ſed Creatoris; ergo qui in ſuum ſeminarit, nec Creator oſtenditur. Aut ſi, vt hunc laqueum euadant, conuerterint hominis perſonam à Chriſto, in hominem accipientem ſemen regni, & ſeminantem in horto cordis ſui; nec ipſa materia alij conueniet quàm Creatori. Quale eſt enim vt leniſſimi Dei regnum ſignificet ſemen, quod etiam iudicij feruor lacrymoſâ auſteritate ſubſequitur?

[a] Luc. 13. 19.

10. *Verbum Dei in terram cadere, anxiè patiuntur iuſti. V. Verbum ad Euchariſtiam diſpoſitio. num. 9.*

11. *Verbum breue gratum eſt. De vel. Virg. cap. 4. à m.*

NAturaliter compendium ſermonis & gratum & neceſſarium eſt : quoniam ſermo laciniosſus, & oneroſus & vanus eſt.

Et 2. cont. Marc. cap. 28. in f.

Expedita virtus veritatis, paucis amat : multa mendacio erunt neceſſaria.

12. *Et 5. cont. Marc. cap. 15. in p.*

Breuioribus quoque epiſtolis non pigebit intendere. eſt ſapor & in paucis.

VERBVM DEI. 9. 11. 12. SCHOL.

PARABOLARVM CONGRVENTIAM. *Lector, inquit, meus ex vſu meo aduertit facilè, exigere me ab aduerſario vt Chriſti parabolas, rebus tractatis conuenire fateatur; cùm ipſa Patris ſapientia, inſipienter & incongruè loqui non poſsit.* IN HORTO SVO. *Luc. 13.* 18. Dicebat ergo : cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile æſtimabo illud ? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuum, & creuit, & factum eſt in arborem magnam : & volucres cœli requieuerũt in ramis eius. LICET MARCIONIS. *Quamuis Marcion Chriſtum ſibi arroget, quem negat tamen verè hominem Incarnatum, vbique tamen filius hominis dicitur.* NEC MVNDVS. *Perperam hoc de ſuo Chriſto Marcion intelligit, ſi enim verbum ſuum ſeminauit, vel in homine, vel in mundo, in alieno prorſus horto ſeminauit, ſcilicet Creatoris aduerſarij ſui ſolum vſurpans, cùm nec hominem, nec mundum Deus Marcionis condiderit, nec oſtendi poſsit aliquid habere ſuum quod creauerit.* SI CONVERTERINT. *Si Marcionis per hominem ſeminantem, non Chriſtum, ſed quemlibet alium volunt intelligi, qui à Deo accepit ſemen; quomodo tam acre granum ſua acerbitate etiam lacrymoſa, iudicium Dei præfigurans à Deo Marcionis tam leni, & iudicium & vindictam neſciente, dari potuit. Sequitur autem in Euangelio de eodem filio hominis & Patre familias excludente à regno Dei cuius anguſta eſt porta verſu 27.* Neſcio vos vnde ſitis : diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium : cùm videritis Abraham, & Iſaac, & Iacob & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

11. NECESSARIVM. *Ad tædium vitandum.* LACINIOSVS. *Prolixus & ſuperfluus, deducto verbo à ſyrmate, & nimia profuſione veſtium.* PAVCIS AMAT *ſupple verbis loqui. Cùm mendacium vix multis perſuadeat.*

12. BREVIORIBVS EPISTOLIS. *Pauli ſcilicet, quales ſunt ad Titum & Philemonem.* SAPOR IN PAVCIS. *Sicut in vno grano ſinapis, cui hic comparatum eſt à Tertulliano verbum Euangelicum, de quo alibi.* Compendioſus eſt ſermo Euangelicus, & cunctis laciniosè legis oneribus expeditus. *Granum ſinapi Auguſtinus fidei applicat, ſed hæc iuxta Paulum.* Ex auditu; auditus autem per verbum Chriſti *Ita to. 4.* S.Aug. *lib. 1 quæſt. Euang. q. 11.* Granum ſinapis, *inquit*, ob feruorem fidei, vel quòd dicatur venena expellere maius fit omnibus oleribus, id eſt dogmatibus. Dogmata autem ſunt placita ſectarum, id eſt quod placuit ſingulis ſectis. *Et quæſt. 39. circa f. Cùm fidem comparaſſet eidem grano, quod primò quidem pungit oculos ſapore feruido, ſed poſtea illuminat.* Quod S. Aug. dixerunt Diſcipuli, Domine adauge nobis fidem; poteſt quidem intelligi, hanc fidem ſibi eos augeri poſtulaſſe, quâ creduntur ea quæ non videntur: ſed tamen dicitur etiam fides rerum quando non A verbis, ſed rebus ipſis præſentibus creditur : quod futurum eſt, cùm iam per ſpeciem manifeſtam, ſe contemplandam præbebit ſanctis ipſa Dei ſapientia, per quam facta ſunt omnia. De qua fide rerum luciſque illius præſentatæ forſitan Paulus Apoſtolus dicit, iuſtitia enim Dei reuelatur ex fide in fidem. Dicit & alio loco, &c. de gloria in gloriam. De gloria ſcilicet Euangelij quo nunc credentes illuminantur, in gloriam ipſius incommutabilis, & manifeſtæ veritatis, quâ tunc commutati perfruentur, &c. cùm dixiſſent, Domine adauge nobis fidem : ait illis Luc. 17. Si habueritis fidem tanquam granum ſinapis, diceretis huic arbori moro, eradicare & tranſplantare in mare, & obediet vobis, B &c. quò pertinet illud quod de grano ſinapis eis primò reſpondit : priùs illos fidem habere debere præſenti vitæ neceſſariam, quæ minima videtur quandiu theſaurus eſt in vaſis fictilibus, ſed vi maximâ efferuet & germinat. *Minutum eſt item Verbum Dei ſicut manna, cuius ſaporerat & in paucis. De quo Aug. ſer. 91. de temp.* Vide, *inquit*, ſi non ipſa nominis virtus ad diſcendum te prouocat, vt cùm audieris legem Dei recitari in Eccleſia, ſemper interroges, & dicas doctoribus. Quid eſt hoc ? hoc enim eſt quod indicat manna. Tu ergo ſi vis manducare manna, ſi cupis ſuſcipere Verbum Dei, ſcito illud minutum eſſe, & valde ſubtile ſicut ſemen coriandri. *Immo vt granum ſinapis.* Habet enim ali- S. Aug. C quid in ſe oleris, *& cùm creuerit maius eſt omnibus oleribus.* Quo nutriri & recreari poſſit infirmus, quia qui infirmus eſt, olus manducet. Habet aliquid rigoris, & ideo vt pruina eſt. Candoris autem & dulcedinis habet plurimùm. Quid enim candidius, quid ſplendidius eruditione doctrinæ ? quid dulcius, quidue ſuauius eloquiis Domini, quæ dulciora ſuper mel & fauum? &c. iſtud manna prout vult quiſque talem ſaporem ſapit. *Et ſinapi ſaporis eſt condimentum.* Audi enim & Dominum dicentem his qui accedunt ad ſe, fiat tibi ſecundùm fidem tuam. Et tu ergo ſi verbum Dei quod in Eccleſia prædicatur, totâ fide, totâ deuotione ſuſcipias, fiet tibi ipſum verbum, quodcumque deſideras. Verbi gratiâ, ſi tribularis, conſolatur te dicens. Cor contri- D tum & humiliatum Deus non deſpiciet. Si lætaris proſperè, cumulat tua gaudia, dicens, lætamini in Domino & exultate iuſti. Si iracundus es, mitigat te dicens, Dominus ſanat omnes languores tuos. *Languor enim naturæ lapſæ & ægrotæ inter alias paſſiones eſt ira quæ iuſtitiam Dei non operatur.* Si paupertate conſumeris, conſolatur te dicens, Domi- S. Aug. nus erigit de terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem. Sic ergo manna verbi Dei reddit in ore tuo ſaporem quemcumque volueris. *Sic iuxta Tertull.* Eſt ſapor & in paucis.

VERITAS.

1. *Veritatem verbi ſui Deus veretur, nè non implens, mendacij arguatur. cont. Prax. cap. 11. à p. V. Trinitas. 2. à m.*

2. *Veritas verbi Dei inconcuſſa. 4. cont. Marc. cap. 33. in f.*

[a] TRanſeat cœlum & terra citiùs, ſicut & Lex & Prophetæ; *quàm vnus apex verborum Do-* a Luc. 16.
mini. Verbum enim, inquit Eſaïas, [b] *Dei noſtri manet in æuum.* Nam quoniam in Eſaïa 17.
iam tunc Chriſtus, Sermo ſcilicet & ſpiritus Creatoris, Ioannem prædicarat, [c] *vocem cla-* b Eſa. 40.
mantis in deſerto parare viam Domini, in hoc venturum, vt Legis & Prophetarum ordo ex- 8.
inde ceſſaret, per adimpletionem, non per deſtructionem, & regnum Dei à Chriſto an- c Ibid. 3.
nuntiaretur: ideo ſubtexuit, [d] *faciliùs elementa tranſitura, quàm verba ſua*; confirmans hoc d Luc. 16.
quoque quod de Ioanne dixerat, non præteriiſſe. 17.

VERITAS VERBI. 2. SCHOL.

TRANSEAT COELVM. *Luc. 16. 17. Interruptos locos vno contextu refero ad faciliorem intelligentiam.* Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem; ex eo, *Syr. ab eo tempore*, regnum Dei euangelizatur, & omnis in in illud vim facit. *Syr. quiuis ipſum corripit vt introeat.* Facilius eſt autem cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem. *Syr. elementum vnum*, cadere. INQVIT ESAIAS. *cap. 40. 8.* Verbum autem Domini manet in æternum. SPIRITVS CREATORIS. *Filius, Deus de Deo, in Iſaia erat, ad quem, vt & ad cæteros Prophetas*, factum eſt Verbum Domini, *vt longè ante de Ioanne prophetaret, quod poſt Incarnationem de eo dictum eſt ab ipſomet*, Ego vox clamantis, &c. NON PER DESTRVCTIONEM. *Vt malè intelle-* A *xit Marcion*, QVOD DE IOANNE, *ſcilicet ipſum eſſe terminum legis veteris & Prophetiarum impletarum; vel quòd*, à diebus Ioannis regnum cœlorum vim patitur. *Nec prætaritura hæc verba, vt nec cætera, donec omnia fiant, Pſalte id quoque prophetante:* In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo: In generationem & generationem veritas tua, &c. *& rurſum*, veritas Domini manet in æternum. *Pſal. 116. in quem verſum Aug.* Veritas inquit Domini manet in æternum: ſiue in eis quæ promiſit iuſtis, ſiue in eis quæ minatus eſt impiis. *Toties his de locis, & rebus cum Auguſtino tractaui, vt pigeat hoc plura conferre.* S. Aug.

3. *Veritatis in iniuſtitia detenta, vltor Deus. 5 cont. Marc. cap. 13. à p.*

[a] IRam dicit *reuelari de cœlo, ſuper impietatem & iniuſtitiam hominum, qui veritatem in in-* a Rom. 1.
iuſtitia detinent. Cuius Dei ira? vtique Creatoris. Ergo & veritas eius erit cuius & ira, 18.
quæ reuelari habet in vltionem veritatis. Etiam adiiciens, [b] *Scimus autem iudicium Dei ſe-* b Rom. 2.
cundùm veritatem eſſe; & iram ipſam probauit, ex qua venit iudicium pro veritate, & ve- 2.
ritatem rurſus eiuſdem Dei confirmauit, cuius iram probauit probando iudicium. Aliud
eſt, ſi veritatem Dei alterius in iniuſtitia detentam Creator iratus vlciſcitur. Quantas
autem foueas in iſta vel maximè epiſtola Marcion fecerit, auferendo quæ voluit, de no-
ſtri inſtrumenti integritate parebit. Mihi ſufficit quæ proinde eradenda non vidit, quaſi c Rom. 2.
negligentias & cæcitates eius accipere. Si enim [c] *iudicabit Deus occulta hominum, tam eo-* 16.
rum qui in lege deliquerunt, quàm eorum qui ſine lege; quia & hi legem ignorant, & naturà fa- Ibid. 11.
ciunt quæ ſunt legis, vtique is Deus iudicabit cuius ſunt & lex, & ipſa natura, *quæ legis eſt* & 14.
inſtar ignorantibus legem. Iudicabit autem, quomodo? [d] *ſecundùm Euangelium*, inquit, *per* d Ibid. 16.
Chriſtum. Ergo & Euangelium & Chriſtus illius ſunt, cuius & lex & natura, quæ per Euan-
gelium & Chriſtum vindicabuntur, adeo illo iudicio Dei quod & ſuprà, ſecundùm ve-
ritatem. Ergo quà defendenda reueletur de cœlo ira, nonniſi à Deo iræ: ita & hic ſen-
ſus priſtino cohærens, in quo iudicium Creatoris edicitur, non poteſt in alium Deum
referri, qui nec iudicat, nec iraſcitur; ſed in illum, cuius dum hæc ſunt, iudicium dico
& iram, etiam illa ipſius ſint neceſſe eſt, per quem hæc habent tranſigi, Euangelium &
Chriſtus.

4. *Veritas paucis conuinctis, mendacium vix ſuadet multis. 2. cont. Marc. cap. 28. in f. ſupra. Verbum Dei num. 11.*

VERITAS. 3. SCHOL.

IRAM DICIT. *Rom. 1. 18.* Reuelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent: REVELARI HABET. *Debet manifeſtari.* ADIICIENS. *Rom. 2. 2.* Scimus enim quoniam iudicium Dei eſt ſecundùm veritatem in eos qui talia agunt. ALIVD EST. *Nec veroſimile, Deum Creatorem, alterius Dei aduerſarij ſui veritatem detentam vlciſci.* B QVANTAS FOVEAS, *quot hiatus & lacunas in epiſtola ad Romanos fecerit Marcion, ex eiuſdem Pauli integro & non corrupto Autographo patebit. Sed vel ex his quæ per cæcitatem & negligentiam reliquit, ſatis habeo, vt conuincam Deum vltorem eſſe, ipſo Pauli teſtimonio. Verbi gratiâ Rom. 2. 12.* Non eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quicumque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicumque

in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur, &c. Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die cùm iudicabit Deus occulta hominum, ſecundùm Euangelium meum, per Ieſum Chriſtum. *De ira Dei, eius vltione, iudicio, cæteriſque hoc textu contentis, quære alibi dicta fuſiſſimè, & conſule rerum & ſcripturæ indicem.* QVA DEFENDENDA. *In quantùm à Paulo ſuſtinetur & aſſeritur reuelanda ira de cœlo.* PRISTINO, *priori, præcedenti.* IN ALIVM DEVM. *Lenem & manſuetum Marcionis.* HABENT TRANSIGI. *Sunt peragenda. In priorem locum Pauli de ira Dei Aug. to. 4. in expoſit. propoſitionum in ep. ad Rom. propoſit.* 9. Iram Dei, *inquit*, vbique loquitur pro vindicta. Idcirco ait, iuſti iudicij

S. Aug. Dei. Notandum autem quia ira Dei ponitur & in nouo teſtamento: quod cùm in vetere legunt homines qui legi veteri aduerſantur, *inter quos erat Marcion*, culpandam eam putant, cùm Deus vtique ſicut nos, perturbationibus non ſubiaceat, dicente Salomone, Sap. 12. tu autem Dominus virtutum cum tranquillitate iudicas. Sed ita vt dictum

A eſt, in vindictæ ſignificatione ponitur. *De veritate autem in iniuſtitia detenta, ſer. 143. de temp.* Quid eſt, S. Aug.
inquit, ſuper omnem impietatem? non ſolùm ſuper Iudæos qui Dei legem acceperunt, *de qua Pſaltes, & lex tua veritas*, & legis datorem offenderunt: verùm etiam ſuper omnem impietatem Gentium reuelatur ira Dei de cœlo. Et ne quiſquam diceret, quare, cùm ipſi legem non acceperint? ſecutus adiunxit: & iniuſtitiam eorum, qui veritatem in iniquitate detinent. Iam tu reſponde, quam veritatem? non enim acceperunt legem, non enim audierunt Prophetam. Audi quam veritatem. Quoniam quod notum eſt, *inquit*, Dei, manifeſtatum eſt in illis, &c. *Quanta autem ſit ira & vindicta Dei*

B *vera in huiuſmodi homines, ipſa veritas Verbi Dei docet. De qua idem Aug. in Pſal. 89. in verba*; quis no- S. Aug.
uit poteſtatem iræ tuæ? quàm difficile inuenitur, qui nouerit ita præ timore tuo dinumerare iram tuam, vt etiam addat, & ad eam intelligat pertinere, quod nonnullis quibus plùs iraſceris, parcere videaris, vt proſperetur peccator in via ſua, & maiora recipiat in nouiſſimo. Poteſtas quippe humanæ iræ, cùm corpus occiderit, ampliùs non habet quid faciat: Deus verò habet poteſtatem, & hîc punire, & poſt corporis mortem mittere in gehennam.

VESTIVM ORIGO ET POMPA.

1. *Veſtes de terra, mari, vermibus vndique ſumptæ. De Pall. cap. 3. V. ſupra. Verbo Mutatio. 9.*

2. *Veſtibus texendis, Minerua telam, Mercurius laniſicium inuenit. De Pall. cap. 3. V. Mutatio. 9.*

3. *Veſtis Empedoclis arguitur. De Pall. cap. 4. à m.*

ET Philoſophi puto ipſi aliquid eiuſmodi affectant. Audio enim & in purpura Philoſophatum. Si Philoſophus in purpura, cur non & in baxa? Tyrium calciari niſi auro, minimè Græcatur. Dicet, atquin alius, & ſericatus, & crepidam æratus inceſſit? dignè quidem, vt bacchantibus indumentis aliquid ſubtinniret, cymbalo inceſſit. Quòd ſi iam tunc locorum Diogenes de dolio latraret, non cænulentis pedibus, vt thori Platonici ſciunt, ſed omnino totum Empedoclem in adyta Cloacinarum detuliſſet, vt qui ſe cœlitem delirarat, ſorores priùs ſuas, dehinc homines, Deus ſalutaret.

VERITAS. 3. SCHOL.

PHILOSOPHI AFFECTANT. *Alij legunt* affectarent. *De Alexandro priùs dixerat purpurato, & molliter veſtito, depoſitâ Chlamyde militari, quem hîc ironicè excuſat propter Philoſophos, etiam hunc habitum affectantes.* AVDIO PHILOSOPHATVM. *Iuxta Ælianum in varia hiſtoria, Gorgiam Leontinum, & Hippiam Eleunem intelligit. Non hos Salmaſius putat, quos vtpote Sophiſtas Laërtius prætериit in libro de vita Philoſophorum: ſed Ariſtippum, cuius ſectatores Cyrenaici dicti ſunt, quòd ipſe Cyrenæus eſſet.* Tyrium calciari, &c. *Non conuenit Græcorum cultui; vt qui Tyrio, id eſt purpureâ veſte induuntur, aliter quàm auro calcientur. Sed ſi quis obiiciat, Empedoclem purpuratum, æreas crepidas geſtaſſe; reſpondet tales calceos decuiſſe bacchantem; tales enim calceos habebant in ſacris Bacchi. Quòd ſi tunc temporis vixiſſet Diogenes, non thoros Empedoclis, vt Platonis, ſed totum Empedoclem percalcaſſet, & in cloacas calcibus miſiſſet; vbi is qui ſe Deum eſſe ſomniauerat, meritò Deas ſorores ſuas Cloacinas, Deus ſalutaſſet ante homines. Vnde Plautus in Curculione, mendacem & glorioſum mittit ad ſacra Cloacinæ.* SI IN PVRPVRA, *ſupple Philoſophatur; cur non in Baxa ſiue Baxea, hoc eſt crepida purpurea Philoſophiam profitebitur? Ex Iſidoro lib. 2. Baxea calceamentum Comœ-*

C *dorum. Ex Turnebo, Philoſophorum. Tyrij porrò purpurarij erant.* CALCIARI NISI AVRO. *Id eſt, non mirum ſi Philoſophi purpureâ crepidâ incedant, cùm eos & auro calceari deceret magis iuxta pompam Græcorum Philoſophorum.* GRÆCATVR. *Alij:* Græcatos decet. DICET. *Alter etiam obiiciet fortè, Empedoclem in veſte quidem ſerica, ſed tamen non in crepida, vel Tyria, vel aurea, ſed ærea inceſſiſſe, dum incidit in Æthnam.* BACCHANTIBVS. *Propter ſonantia calceamenta Bacchanti ſimilis.* DE DOLIO LATRARET. *Velut canis, vnde & dictus Cynicus, dolium pro domo habens, & luteis pedibus Platonis faſtum calcans.* ADYTA CLOACINARVM. *Cypr. de Idol. vanit.* Deam quoque Cloacinam Tacius & inuenit & coluit. *Huius meminit Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 8. quam vocat Cluacinam & cap. 23. & lib. 6. cap. 10.* Cluacinam T. Tatius S. Aug.
dedicauit Deam. SE CŒLITEM. *Deum, ſicut teſtatur Horatius & Tatianus contra Græcos.* Empedoclis, *inquit*, arrogantiam Æthnæ craterès in Sicilia coarguerunt: quòd cùm homo eſſet, Deum ſe ab hominibus credi falsò mentiretur. SORORES SVAS. *Dignas quidem Cloacarum Præfectas.* OMNES DEOS. *Alij legunt*, homines Deus ſalutaret. *Qui ſe Deum eſſe ſomniarat.*

4. *Veſtes variæ & vanæ, ſub ſpecie religionis, magis carpendæ quàm Pallium Tertulliani. De Pall. cap. 4. circa f.*

CVr iſtos non ſpectas, vel illos item habitus qui nouitati ſuæ ſtare religionem mentiuntur? cùm ob cultum omnia candidatum, & ob notam vittæ, & priuilegium galeri, Cereri initiantur: cùm ob diuerſam affectionem tenebricæ veſtis, & tetrici ſupra caput velleris, in Bellonæ * montes fugantur: cùm latioris purpuræ ambitio, & galatici ruboris ſuperiectio Saturnum commendat: cùm ipſum hoc pallium moroſiùs ordinatum, & crepidæ Græcatum Æſculapio adulantur. Quantò tunc magis arguas illud, & vrgeas oculis, & ſi iam ſimplicis, & inaffectatæ, tamen ſuperſtitionis reum?

* mentes.

VESTES VARIÆ. 4. SCHOL.

CVR ISTOS. *Alij referunt ad impudicas mulieres, de quibus immediatè antè dixerat. Vnde legunt:* cur iſtas non ſpectas? *cur non arguis habitus vel impudicos, vel ſuperſtitioſos, & in honorem idolorum inſtitutos, longè reprehenſibiliores meo pallio?* NOVITATI SVÆ. *Nouo induendi mori inniti, cultum Deorum ſuorum antiquum mentiuntur.* OMNIA CANDIDATVM. *Per omnia candidum.* OB NOTAM. *Inſignia vitta, quæ Cereri ſacra erat, ex Iuuenali, Satyra 6. & Tertull. de teſtim. anim. cap. 2.* Vitta Cereris redimitæ. PRIVILEGIVM GALERI. *Alij legunt* Galericuli: *nota ius Galeri, Flamini Diali tantùm datum. Qui tamen ſacris Cereris, filiam Proſerpinam quærentis initiabantur, & eam quaſi viatores ſequi profitebantur, non nudo capite, ſed tecti Galero, ex priuilegio incedebant.* OB DIVERSAM AFFECTIONEM. *Ob modum & rationem diuerſam, qui Bellonæ dedicabantur, non albis, ſed nigris, & tenebrarum propriis veſtibus induebantur, & fuſco vellere caput obtegebant, in quoſdam montes ei ſacros relegati.* CVM LATIORIS PVRPVRÆ. *Vide dicta de teſtimonio animæ de pallio Saturni coccineo.* GALATICI RVBORIS, *quia granum coccineum, in Galatia naſcitur teſte Plin. lib. 16. cap. 8.* Coccum Galatiæ rubens granum. AMBITIO. *Circumamictus, vel qui ambiebant Saturno conſecrati, veſtem purpuream ſumebant, ſanguinei coloris quem multum effundebant. Porrò per* latiorem *intellige lato clauo inſignitam veſtem: per ſuperiectionem, pallium coccineum ſupra veſtem indutum.* CVM HOC PALLIVM, *non ſuum quidem ſimplex, & quadrangulum, quod vno iactu ſibi imponebat, ſed Græcum, & amplum, longâque morâ* A *circumpoſitum, arguendum dicit; quale Æſculapio imponitur ab iis qui eum vt Medicinæ Deum colunt more Græco crepidatum. Galerus item erat compoſitio crinium adtextorum in modum galeri facta, quibus Matronæ caput velabant. De quibus Tertull. lib. de Cultu fœm.* Affigitis neſcio quas enormitates ſutilium atque textilium capillamentorum, nunc in Galeri modum, quaſi vaginam capitis, &c. *Meretrices flauo, nigro matronæ vtebantur. Vnde hîc ſubiicit Tertull.* Tetrici ſuper caput velleris. *Pileum enim ex lana nigra portabant Bellonarij.* In Bellonæ montes, *vel* Bellonæ, *ſupple ædes,* mentis fugantur *id eſt extra mentem, quaſi fanatici, mittebantur; ſic dicti quòd in fanis, & circa fana, mentis exceſſum paterentur. Per* B *latiorem ergo purpuram, tunicam latis clauis purpureis diſtinctam accipe, quâ ſoli Senatores dicti* laticlauij *vtebantur. Per* ſuperiectionem, *omne genus pallij coccinei, qualis erat amictus Saturni, quale & Sacerdotum eius pallium magnâ curâ ordinatum, longè diuerſum à Philoſophico quo nihil expeditius.* Crepidæ Græcatæ vel Græcatim; *Alij legunt, meliùs quàm* cretatæ, *id eſt Creta inductæ.* QVANTÒ MAGIS. *Si nos in noſtra Chriſtiana, ſimplici, & non affectata religione, pallio vtentes, quod depoſitâ togâ induimus, ſic arguitis; quantò magis nos irrideretis, ſi vobis ſimiles, diuerſimodè veſtiremur, nunc albati in cultu Cereris, nunc denigrati, in honorem Bellonæ, nunc purpurati, & crepidati ad blandiendum Saturno, vel Æſculapio. De Bellona Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 25.* Febrem Bellonamque prætulerunt, quibus antiqua fana fecerunt.

S. Aug.

5. *Veſtis terram verrens, contra naturæ, & modeſtiæ decentiam, arguitur. De Pall. cap. 4. à m.*

TAles igitur habitus qui de natura & modeſtia transferunt, & acie figere, & digito deſtinare, & nutu tradere merito ſit. Prorſus ſi quis * Mæandrico fluxu delicatam veſtem humi protrahat, audiat * ponè ſe, quod & comicus, Qualem demens iſte chlamydem diſperdit?

* Menandrico.
* penes ſe, quod.

VESTIS TERRAM, &c. 5. SCHOL.

DE NATVRA. *Virili in fœminam, de quo alibi.* MODESTIA. *In luxum & libidinem.* ACIE FIGERE. *Torvè intueri.* DESTINARE. *Oſtendere & denotare.* TRADERE. *Supple irridendos.* MÆANDRICO FLVXV. *Si quis veſtem ſericam & pretioſam longo ſyrmate, ſiue, vt aiunt, caudâ inſtar Mæandri flexuoſam pompaticè incedendo & hinc inde terram verrendo iuſtè poſt ſe audiat muſſitantem, ſicut audiuit quidam comicus in theatro chlamidem pretioſam diſſipans. Vlpianus* C *pro veſte puerili ſumit. Alij legunt* Menandrico fluxu *confluxu populi tanto, quanto olim Athenis Menandrum Comœdiam Thaida ludentem ſpectatum ibant, in qua fortè Actor aliquis, ſiue hiſtrio, in veſte prolongâ irriſus eſt. Mæandros in veſtibus, puta faſcias & ornamenta, extremas veſtium oras ambientia.* AVDIAT PONÈ SE *alij legunt,* penes ſe & comicus. *Menander ſcilicet de quo in verſibus Phædri:* qualem demens iſte, &c.

6. *Veſtium pretioſarum vſus communis, iam non diſcernit perſonas. De Pall. cap. 4. à m.*

IAm dudum cenſoriæ intentionis epiſcynio diſperſo quantùm denotatui, paſſiuitas offert libertinos in equeſtribus, ſubuerbuſtos in liberalibus, dediticios in ingenuis, rupices in vrbanis, ſcurras in forenſibus, paganos in militaribus: veſpillo, leno, laniſta tecum veſtiuntur.

VESTIVM PRETIOSARVM. 6. SCHOL.

IAM DVDVM. EPISCYNIO. *Graui & ſuperciliosâ nota Cenſorum, ceu nube auſteritatis diſperſa, quantùm paßim obuia morum corruptela offert denotationi, & exponit infamia; quòd iam ſublatâ cenſurâ, omnis veſtium differentia ſublata eſt: vnde miror quod in tanta veſtium confuſione promiſcua, vos Gentiles Chriſtianos arguatis, dum à Toga tranſeunt ad Pallium.* Quantùm denotatui: *quantùm attinet ad denotationem cenſoriam. Epiſcynium diſpergere, eſt frontem porrigere, quam contrahebat Cenſor arguens. Quantò ergo magis irriſioni Satyricæ materiam præſtet, quòd paſsim & vulgò videmus nihil in habitu differentes, manumiſſos* A *& libertate donatos, ab equitibus; ſeruos ſub verberibus & vlulationibus ſiue ſtigmatibus igne inuſtis notatos, nihil à liberis; dedititios ſiue infimæ conditionis libertinos ab ingenuis; rupices, id eſt rudes, ruſticos, in rupibus degentes, ab vrbium incolis; ſcurras & hiſtriones, ab aduocatis; habitantes in pagis, à militibus.* VESPILLO, *vilis cadauerum funerator, qui pauperes circa veſperam portabat ad funus.* LENO, *deductor meretricum.* TECVM VESTIVNTVR. *Eodem tecum habitu vtuntur, vt deſinas de tua veſte pompatica gloriari in qua iam non diſtas, à viliſsimæ ſortis hominibus.*

7. *Veſtis laſciua, matronam non diſcernit à lupa. Apol. cap. 6. à p. V. Abſtinentia 1. in m.*

Veſtes modeſtæ & officio congruentes à fideli indui poſſunt, ſed nefas eſt in his mutare ſexum. De Idol. cap. 16. in p. ad m.

CIrca officia verò priuatarum, & communium ſolemnitatum, vt togæ puræ, vt ſponſalium, vt nuptialium, vt nominalium, nullum putem periculum obſeruari de flatu idololatriæ, quæ interuenit: cauſæ enim ſunt conſiderandæ, quibus præſtatur officium. Eas mundas eſſe opinor, per ſemetipſas: quia neque veſtitus virilis, neque annulus, aut coniunctio maritalis, de alicuius idoli honore deſcendit. Nullum denique cultum à Deo maledictum inuenio, niſi muliebrem in viro. [a] *Maledictus enim*, inquit, *omnis qui muliebribus induitur.* Toga verò, etiam appellationis virilis eſt. Nuptias quoque celebrari non magis Deus prohibet, quàm nomen imponi. Sed his accommodantur ſacrificia.

a Deut. 22. 5.

VESTES MODESTÆ. 7. SCHOL.

DE FLATV. *Hæc officia non procedunt ab idololatria. Per ſe enim togam virilem induere, ſponſalia contrahere vel nuptias, nomen imponere, vel huiuſmodi ſolemnitatibus intereſſe, malum non eſt; modò quis ſacrificiis in huiuſmodi offerri ſolitis à Gentilibus, non participet.* TOGÆ PVRÆ. *Aduerte pueros vſque ad annum 18. togâ prætextâ vſos, apud Romanos; ſic dictâ quòd huic veſti purpura intexeretur. Poſt hunc annum, ſumebant togam virilem. Vnde Tertullianus ſubiecit:* toga verò etiam appellationis virilis eſt. *Tunc enim eâ induti viri cenſebantur. Hæc toga virilis etiam Libera dicebatur. Erat præterea toga picta, toga regia, auro & purpurâ intexta, quâ Reges vtebantur, quæ à Liuio inter inſignia triumphantis numeratur: erat & toga vitrea, quæ vitri inſtar tranſlucebat, de qua Turnebus 14. aduerſ. cap. 19. quæ oſtentabat tunicæ clauos. Toga porrò libera, pura, ſeu virilis, ſignificabat, pueros à magiſterio Pædagogorum, & tutorum authoritate excedere, ſuæque permitti libertati, ſed cum apud Gentiles intercedebat idololatria, à qua cauere debebant Chriſtiani. Sic enim Propertius.*

Matris & ante Deos libera ſumpta toga eſt.

Solebant item eam induere in Liberalibus, in Liberi honorem, & vitæ liberæ ſignificationem. Sic Ouidius.

Reſtat vt inueniam qua te toga libera detur,
Luce geri pueris, candide Bacche, tua.

Togâ tandem candidâ magiſtratum ambientes induebantur, inde dicti candidati. Quæ toga petitionis ſignum erat, vt à populo dignoſcerentur, qui ambirent Magiſtratum. Tandiu enim petere, & perſtare in ſuo ambitu credebantur, quandiu togam candidam retinebant. Vnde & Sanctus Antonius Martyrij purpuram ambiens, proceßit in forum, candidâ veſte indutus. NOMINLAIVM. *Solemnitas erat, quâ nomen imponebatur. Sicut ſolemnitatem agebant Iudæi in die Circumciſionis, quo nomen pueris imponebant. Vnde Cicero. 13. Philipp.* Ego, *inquit*, eum, vt quod à patre accepi, filio reddam, meâ nominatione cooptabo. CAVSÆ CONSIDERANDÆ. *Fines, quibus agimus, & conuerſamur.*

B *Sic Auguſtinus concione 2. in Pſal. 118.* Magni intereſt, cùm aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione faciamus. Officium quippe noſtrum, non initio, ſed fine penſandum eſt: vt ſcilicet non tantùm, ſi bonum eſt quod facimus, ſed præcipuè ſi bonum eſt, propter quod facimus, cogitemus. S. Aug. NVLLVM CVLTVM. *Vt quid ergo toties inuehitur in ſuperfluas veſtes? ſed maledictio in aliis locis non ita videtur expreſſa.*

MALEDICTVS. *Deut. 22. 5.* Non induetur mulier veſte virili, nec vir vtetur, veſte fœmineâ, abominabilis enim apud Deum eſt qui facit hæc. 70. Non erunt vaſa viri, *Chald. ornamentum viri*, ſuper mulierem: neque induetur vir ſtolam muliebrem: quoniam abominatio Domino Deo tuo eſt omnis C faciens hæc. *Nec tamen quacumque ex cauſa illicitum eſt, imò meritorium, ſi fiat honoris, aut vitæ, multò magis ſalutis æternæ propriæ vel proximi conſeruandæ cauſa, ſicut fecit miles apud Ambroſium. Et tot fœminæ Monachorum habitu cum Pelagia, Euphroſina, Theodora, Euphemia, & cæteris. Vnde Auguſtinus ſua ipſe cum ratione colloquens libro 2. Soliloquiorum cap. 16.* Credo iure infames, inteſtabileſque haberi, qui muliebri habitu ſe oſtentant, quos neſcio vtrùm falſas mulieres, an falſos viros meliùs vocem. Veros tamen hiſtriones, veroſque infames ſine dubitatione poſſumus vocare: aut ſi latent, nec infame quidquam, niſi à turpi fama nominatur, veros nequaquam, non ſine veritate dicimus, vt opinor. Alius locus nobis erit, de iſtis rebus diſſerendi. D Multa enim fiunt, quæ quaſi facie populari turpia videntur, aliquo tamen fine laudabili honeſta monſtrentur. Et magna quæſtio eſt, vtrùm patriæ liberandæ causâ, muliebri tunicâ indutus debeat hoſtem decipere, hoc ipſo quòd mulier facta ſit, fortaſsè verior vir futurus. Et vtrùm ſapiens qui aliquo modo certum habeat neceſſariam fore vitam ſuam rebus humanis, malit emori frigore, quàm fœmineis veſtibus, ſi aliud non ſit, amiciri. S. Aug.

8. *Veſtes inſignes & pompam omnem propriam idololatriæ fugere debet Chriſtianus, exemplo Chriſti pauperis, & inglorij. De Idol. cap. 18. in m. ad f.*

IAm nunc qui de Ioſeph & Daniel argumentaris, ſcito non ſemper comparanda eſſe Gen. 41.
vetera & noua, rudia & polita, cepta & explicita, ſeruilia & liberalia. nam illi etiam 42.
conditione ſerui erant. tu verò nullius ſeruus, in quantùm ſolius Chriſti, qui te etiam Dan. 5. 29
captiuitate ſeculi liberauit, ex forma Dominica agere debebis. Ille Dominus in humili 1. Cor. 6.
tate & ignobilitate inceſſit, domicilio incertus: nam [a] *filius*, inquit, *hominis non habet vbi* 20.
caput collocet. veſtitu incultus. neque enim dixiſſet, [b] *Ecce qui teneris veſtiuntur, in domibus* a Luc. 9.
regum ſunt. [c] *vultu denique & aſpectu inglorius*, ſicut & Eſaïas pronuntiauerat. Si poteſtatis 58.
ius quoque nullum ne in ſuos quidem exercuit, quibus ſordido miniſterio functus eſt; ſi b Matth.
regem denique fieri, conſcius ſui regni, refugit, pleniſſimè dedit formam ſuis, dirigen 11. 8.
do omni faſtigio & ſuggeſtu* tam dignitatis quàm poteſtatis. Quis enim magis iis vſus fuiſ c Eſa. 53.
ſet tam Dei filius? quales & quanti eum faſces producerent? qualis purpura de humeris 2. 3.
eius floreret? quale aurum de capite radiaret? niſi gloriam ſeculi alienam & ſibi & ſuis Io. 13. 4.
iudicaſſet? Igitur quam noluit reiecit, quam reiecit damnauit, quam damnauit in pom- Io 6. 15.
pa diaboli deputauit. Non enim damnaſſet, niſi non ſua: alterius autem eſſe non poſſent, * quam.
niſi diaboli, quæ Dei non ſunt. Tu ſi diaboli pompam eieraſti, quicquid ex ea attigeris, id ſcias eſſe idololatriam; vel hoc te commonefaciat, omnes huius ſeculi poteſtates & dignitates non ſolùm alienas, verùm & inimicas Dei eſſe, quod per illas aduersùs Dei ſeruos ſupplicia conſulta ſunt, per illas & pœnæ ad impios paratæ irrogantur. Sed natiuitas & ſubſtantia tua moleſtæ tibi ſunt aduerſus idololatriam. Ad euitandum, remedia deeſſe non poſſunt; cùm etſi defuerint, ſuperſit vnicum illud, quod felicior factus non in terris magiſtratus, ſed in cœlis.

9. *Veſtes nobilitatis inſignes, à Ioſeph, Daniele, cæteriſque iuxta proprium officium ſumi licitè potuerunt; cætera idololatriæ propria, fugienda ſunt. De Idol. cap. 18. in p. ad m.*

IAm verò de ſolo ſuggeſtu & apparatu honoris retractandum. proprius habitus vniuſcuiuſque eſt, tam ad vſum quotidianum, quàm ad honorem & dignitatem. Igitur purpura
illa, & aurum, ceruicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios, & Babylonios inſignia
erant dignitatis, quo more nũc prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, & coronæ aureæ Sacer Gen. 41.
dotum prouincialium, ſed non eâdem conditione. Tantùm enim honoris nomine confere- 42.
bantur his qui familiaritatem regum merebantur. Vnde & purpurati Regum vocabantur à Dan. 5. 29
purpura, ſicut apud nos à toga candida candidati: ſed non vt ſuggeſtus ille Sacerdotiis quoque aut aliquibus idolorum officiis adſtringeretur. Nam ſi ita eſſet vtique tantæ ſanctitatis & conſtantiæ viri ſtatim habitus inquinatos recuſaſſent, ſtatimque apparuiſſet Danielem
idolis non deſeruiſſe, nec Belem nec dracone͂ colere, quod multò poſtea apparuit. Simplex Dan. 14.
igitur purpura illa, nec iam dignitatis erat, ſed ingenuitatis apud Barbaros inſigne. Quem- 3. 4. 24.
admodũ enim & Ioſeph qui ſeruus fuerat, & Daniel qui per captiuitatem ſtatum verterat,
ciuitatem Babyloniam & Ægyptiam ſunt conſecuti per habitum barbaricæ ingenuitatis: Gen. 41.
ſic penes nos quoque fideli, ſi neceſſe fuerit, poterit & puerilis prætexta concedi, & pue- 42.
rilis ſtola, natiuitatis inſignia, non poteſtatis; generis, non honoris; ordinis, non ſuper- Dan. 5. 29
ſtitionis. Ceterùm purpura, vel cetera inſignia dignitatum & poteſtatum, inſertæ dignitati & poteſtatibus idololatriæ ab initio dicata, habẽt profanationis ſuæ maculam. cùm præterea ipſis etiam idolis induantur prætextæ, & trabeæ, & laticlaui, faſces quoque & virgæ præferantur; & meritò. nam dæmonia magiſtratus ſunt ſæculi. huius collegij inſignia, faſces & purpuras, geſtant. Quid ergo proficies, ſi ſuggeſtu quidem vtaris, opera verò eius non adminiſtres? Nemo in immundis mundus videri poteſt. Tunicam ſi induas inquinatam per ſe, poterit forſitan illa non inquinari per te, ſed tu per illam mundus eſſe non poteris.

VESTES INSIGNES. 8. & 9. SCHOL.

QVI ARGVMENTARIS. *Qui defendis veſtium pompam eſſe licitam, maximè in Curiis Regum, propter exempla Ioſeph & Danielis. Gen. 41. 42.* Dixitque rurſus Pharao ad Ioſeph: ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Ægypti, tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius: veſtiuitque eum ſtolâ byſſinâ & collo torquem auream circumpoſuit, &c. *Et Daniel. 5. 29.* Tunc iubente Rege 70. *Et dixit Baltaſſar* Indutus eſt Daniel purpura & circumdata eſt torques aurea collo eius: & prædi- A catum eſt de eo quòd haberet poteſtatem tertius in regno ſuo. SERVILIA. *Quia vt explicat, emptitius erat Ioſeph quem vendiderant Iſmaëlitæ, emptum à Fratribus. Daniel verò in captiuitate Babylonica poſitus.* SOLIVS CHRISTI. *dicente Paulo:* iam non eſtis veſtri: empti enim eſtis pretio magno. *Et rurſum:* non eſtis ancillæ filij, ſed liberæ, quâ libertate vos Chriſtus liberauit. EX FORMA DOMINICA. *Domini exemplum ſequi debebis.* COLLOCET. *Reclinet.* NEQVE DIXISSET, *ſi videlicet veſte pretioſa vſus fuiſſet.*

TENERIS. *Mollibus.* VVLTV INGLORIVS. *Eſa.* 53. 2. Non eſt ſpecies ei neque decor. 70. *neque gloria.* Et vidimus eum, & non erat aſpectus, &c. SORDIDO MINISTERIO. *Non tantùm quia dixit:* Ego in medio veſtri ſicut qui miniſtrat; *ſed & quia lauit pedes Diſcipulorum ſuorum.* CONSCIVS. *Quia de ſtirpe Dauid; & is* per quem Reges regnant; & regnum in manu eius & poteſtas & imperium. REFVGIT. *Io.* 6. 15. Ieſus ergo cùm cognouiſſet quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. DIRIGENDO FASTIGIO, *in communem, & planum ac vulgarem ſtatum deponendo omni apice dignitatis & pompa humilianda. Sic enim* dirigitur via Domini, dum omnis mons & collis humiliatur. FASCES PRODVCERENT, *in publicum ſcilicet procedentem procederent, ſicut Conſules & Magiſtratus, lictòres faſces tenentes cum ſecuribus præcedebant.* FLORERET, *niteret.* AVRVM, *corona aurea.* GLORIAM SÆCVLI. *Pompam mundi.* EIERASTI. *Abiuraſti in baptiſmo.* POTESTATE. *Intellige Imperatores, & Magiſtratus Gentiles, qui ſicut impiis & reis, decretas per leges pœnas irrogant; ſic & ſupplicia decernunt in Martyres, & nominis Chriſti Confeſſores.* IRROGANTVR. *Alij legunt* ignorantur. *Et tunc alius erit ſenſus; vt Gentiles ignorent pœnas æternas, quæ vt diabolo, ſic & impiis paratæ ſunt.* SED NATIVITAS. *Sic obiicit, fortè, inquit, tibi moleſtum eſt, quòd cùm ſis diues & nobilis, proindéque ornatu & veſte pretioſa dignus, propter ſpiritalem ex Deo natiuitatem, & ſubſtantiam fidei quam profeſſus es in baptiſmo, contra idololatriam certare non poſſis, deponendo veſtes quibus vſi ſunt maiores tui.* AD EVITANDVM, *ſupple hoc fidei præiudicium, multa tibi remedia occurrunt, ſed hoc vnum ſufficiet ſi cogites te futurum longè fœliciorem in purpura Martyrum & gloria cœleſti, quàm in magiſtratu terreſtri.*

9. SOLO SVGGESTV. *Pompa veſtium. Abſtrahendo à cultu idolorum.* RETRACTANDVM, *tractandum. Facta etiam abſtractione ab ipſo Magiſtratu, & officio coniuncto cum ludis, aut aliis cerimoniis quoquo modo ad idololatriam pertinentibus.* CERVICIS ORNAMENTVM. *Torques aurea.* APVD ÆGYPTIOS. *Vt ſupra dictum eſt de Ioſeph.* ET BABYLONIOS. *De Daniele.* PRÆTEXTÆ. *Erant puerorum de quibus infra. Nunc autem tractat de virilibus, quæ ex Feſto nulli alij in vſu erant, niſi eis qui in loco publico iure Magiſtratus ludos facerent.* TRABEÆ. *Veſtes Conſulares erant, quibus vtebantur Conſules Romani, priuſquam in Prouincias pergerent, trabeati & paludati vota nuncupabant. Ex Iſidoro lib.* 19. *Orig. cap.* 24. Trabea erat togæ ſpecies ex purpura & cocco, quâ operti Romanorum Reges initio procedebant. Hanc primùm Romulus adinueniſſe perhibetur ad diſcretionem Regij habitus. Trabea autem dicta quòd in maiori gloria hominem tranſbearet, hoc eſt vltra & in poſterum ampliori dignitate honoris beatum faceret. PALMATÆ. *Ex eodem ibidem:* toga palmata dicebatur, quam merebantur ij qui reportabant de hoſtibus palmas. Ipſa vocabatur, & toga picta, eo quòd victòrias cum palmis intextas haberet. CORONÆ AVREÆ. *Prudentius, & Epictetus Sacerdoti Prouinciæ coronam auream tribuunt.* TOGA CANDIDA. *Iſid. ſupra:* toga, *inquit*, candida eademque cretata, in qua candidati, id eſt, Magiſtratum petentes ambiebant, additâ cretâ, quo candidior inſigniorque eſſet. Cicero oratione quam habuit contra competitores in toga candida ſcripſit. NON VT SVGGESTVS. *Sic Regum amici, ornatum veſtium aſſumebant, ſicut Ioſeph & Daniel, non vt aliquo modo participarent Idolis, quòd ſtatim viri ſancti recuſaſſent, ſed tantùm honoris & fauoris Regij gratia* NEC BELEM. *Dan.* 14. 1. Erat autem Daniel conuiua Regis, & honoratus ſuper omnes amicos eius. Erat quoque Idolum apud Babylonios nomine Bel, &c. Rex quoque colebat eum, & ibat per ſingulos dies adorare eum; porrò Daniel adorabat Deum ſuum, &c. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonij. STATVM VERTERAT. *In ſeruitutem libertate mutata.* CIVITATEM CONSECVTI. *Ius ciuium & ingenuorum, quorum apud Barbaros inſigne erat purpura, aut ſtola byſſina, & torques aurea.* PENES NOS, *apud Chriſtianos.* PVERILIS PRÆTEXTA. *Ex Iſid. ſupra:* prætexta puerile pallium eſt, quouſque ad ſexdecim annos pueri nobiles ſub diſciplinæ cultu vtebantur. Vnde & prætextati pueri appellati ſunt. Dicta autem prætexta, quia prætexebatur ei latior purpura. CÆTERVM PVRPVRA. *Tertull. nunc reſpondet auſtero ſuo modo, ſupra dicta obiicienti, & defendenti ornatum veſtium, exemplo Danielis, & Ioſeph; & prorſus ornatum omnem Chriſtiano interdicit; quòd tam purpura, quàm cætera inſignia dignitatum, prophanam & ſuperſtitioſam ab initio traxerint maculam, & fuerint ab initio dicata Idololatriæ, quæ à Diabolo immixta eſt & inſerta dignitatibus Idololatriæ praefectis. Et licet, natu nobiles innocenter indui poſſint ornatiùs, viliſſimæ ſortis hominibus, cùm tamen pompa omnis ſit inuecta à diabolo, & Chriſtiana humilitati repugnans, proinde fugienda eſt Chriſtiano.* CVM PRÆTEREA. *Ad hæc accedit, quòd & idola ſic induantur ſicut Magiſtratus. Et dignè quidem; cùm dæmones ſint.* Rectores & poteſtates tenebrarum mundi. HVIVS COLLEGII. *Alij legunt:* vnius: *quaſi vna ſit ſocietas dæmonum & Magiſtratuum Gentilium.* LATI CLAVI. *Veſtes inſignes. Latus clauus tunica erat purpurea prætexta, latior tunica vulgari, qua Senatores vtebantur. Hac iuxta Plin. lib.* 9. *cap.* 39. *primus vſus eſt Tullus Hoſtilius Rex Romanorum. Item Sacerdotes eam induebant vt innuit Silius Italicus lib.* 3. Sacrificam lato veſtem diſtinguere clauo. QVID PROFICIES? *fruſtra ſumes huiuſmodi ornamenta. Cùm enim inſtituta ſint in finem Idololatriæ, cui ſeruiunt Magiſtratus, nec vllo modo opera ad idololatriam ſpectantia poſſis aggredi, nullo tibi modo iſta conueniunt.* NEMO IN IMMVNDIS. *Præter hæc; cùm Chriſtianus in omnibus munditiam colere debeat, debet prorſus immundis renunciare veſtibus.*

Locus hic eſſet cum Patribus, maximè Auguſtino contra pompaticum veſtium ornatum inſurgendi. Sed quoniam iam bis, tam verbo mulierum ornatus, *quàm verbo*, ornatus ſuperfluus, *quidquid ex Auguſtino excerpere potui, illuc retuli; hic quædam ſelectiora ex aliis Patribus conferam. Nuſquam enim tanta apud Chriſtianos veſtimentorum & cultus corporis cura & luxus efferbuit, vt hodie debacchatur. Accipe primò Clem. Alex. lib.* 3. *Pædag. cap.* 11. Aurum, *inquit*, geſtare, & molliori vti veſte, non omninò reſcindendum eſt: ſed frænandæ ſunt rationis expertes appetitiones, ne per nimiam diſſolutionem abripientes nos, *ſicut equus indomitus de Ephipiis glorians ſeſſorem excutit*, nos ad mollem ac luxurioſam vitam impellant, &c. Quemadmodum militis & nautæ, ita etiam pudicæ fœminæ eſt propria veſtis, quæ minimè eſt elaborata, & eſt decora ac munda. Vnde etiam quæ in lege Leuit. 13. per Moyſem de lepra eſt lata lex, reiicit id quod eſt varium, & multis maculis notatum, perinde atque nefarium, vt quod ſit ſerpentis variis ſquamis ſimile. Eum ergo qui varietate colorum minimè effloreſcit, totus autem à vertice capitis, vſque ad extremos pedes eſt candidus, mundum eſſe ſtatuit: vt quemadmodum in corpore, varia quoque ac verſipelli relictâ mentis affectione, qui non eſt varius, nec anceps, ſimplicem veritatis colorem diligamus. *Et paulò infra.* Vtatur etiam fœmina veſte frugali & honeſtâ, magis

magis autem molli quàm viro conueniat; ſed non quæ pudorem omnino abiecerit, nec planè mollitie diffluat. Congruant autem veſtes ætati, perſonæ, figuris, naturæ, ſtudiis. Pulcherrimè enim nobis præcipit diuinus Apoſtolus, vt Ieſum Chriſtum induamus, & ne carnis curam geramus in deſideriis. *Et lib. 2. Pædag. c. 12.* Sit in veſtrarum manuum carpis ſanctus ornatus, quæ facilè impertitur communicatio, & familiæ adminiſtrandæ opera, &c. in pedibus appareat impigra alacritas ad benefaciendum, & ingreſſus ad iuſtitiam. Torques autem & catenæ, ſint pudor & modeſtia: talia Deus fundit monilia, &c. non perforentur aures, vt aureæ ab eis inaures dependeant, &c. Non alius fuerit melior aurium ornatus quàm vera catecheſis, hoc eſt, quæ per auditum ſuſcipitur inſtitutio. Oculi autem verbo, *non ſtibio vt Iezabel*, inuncti, &c. verbo verè veram oſtendente pulchritudinem quam oculus non vidit. &c. *Et ibidem ſupra:* Apelles, *inquit*, pictor cùm vidiſſet quemdam ex ſuis diſcipulis pinxiſſe Helenam, multo auro ornatam: ô adoleſcens inquit, cùm non poſſes pingere pulchram, pinxiſti diuitem. Tales ſunt Helenæ quæ nunc ſunt mulieres, non verè pulchræ, ſed multis effictæ & ornatæ diuitiis. *Et lib. 3. Pædag. cap. 1.* Eis, *inquit*, opus eſt theatro, & pompâ, & ſpectatorum multitudine, & errore in ſacris, & diuturnâ morâ in triuiis, vt eæ ſint manifeſtæ omnibus. Ornantur enim vt aliis placeant, quæ in facie, non in corde gloriantur. Sicut enim notæ inuſtæ fugitiuum, ita etiam floridi colores adulteram indicant, &c. *Porrò Idololatriæ ſpeciem quis neget eſſe Philautiam? ſubiicit Clemens aptè in rem Tertulliani ornatum damnantis idololatriæ proximum:* Neque verò, *inquit*, vt eſt in Græcorum fabulis, formoſo Narciſſo rectè ſucceſſit, quòd ſuæ fuerit contemplator imaginis. Quòd ſi Moyſes præcipit hominibus nullam facere imaginem quæ Deum arte repræſentet: quomodo hæc rectè fecerint mulieres quæ fallaci perſonæ fictione, ſuas per reuerberationem, *in ſpeculo*, imitantur imagines? *Imò adorant, & ex Bernardo* tanquam idolum hominibus adorandum exhibent. *Et quoniam hic Tertullianus, nobis proponit exemplum Chriſti pauperis, inglorij, veſte ſimplici induti, peto ab Iſidoro Peluſiota lib. 1. ep. 74. locum de Chriſti tunica.* Quis, *inquit*, veſtis illius vilitatem ignorat, vt quâ Galilæorum pauperes vtantur, apud quos etiam maximè huiuſmodi veſtis genus fieri ſolet? *Et Petrus Damianus homilia* 102. Ipſa, *inquit*, Maria fecit filio ſuo paruulo tunicam inconſutilem, quæ ſicut corpus creſcebat, pariter creſcebat, & illius proportioni ſemper conueniebat, quam vſque ad crucem portauit. *Ibidem autem de virginis indumento ex Cant. 6.* Pulchra es amica mea, ſuauis & decora ſicut Ieruſalem. Sicut Ieruſalem, *inquit*, non ſicut Babylon quam vidit Ioannes ornatam purpurâ & cocco, & inauratam auro, & lapide pretioſo, & margaritis. Babylonem hanc diabolus, Ieruſalem inhabitat Chriſtus: ille luxuriantis amictus varietate reficitur, hic aſperis & humilibus. *Hinc Gregorius Turon. in quodam manuſcripto de Salutatione Angelica ſcripſit* ſe diuino oraculo monitum cognouiſſe Deiparam ex quo templum ingreſſa eſt, numquam ſine cilicio carnem illam beatam pungente vixiſſe.

A Illius veſtes ex viliſſima lana, nullo infectæ colore. Somno ipſius ſemper humo nudâ, vel duris tabulis adhærebat. *Et Author operis imperfecti in caput 2. Matth.* Inuenerunt Magi matrem eius vix vnam tunicam habentem, ſed ad tegumentum nuditatis proficientem quam habere poterat vxor Carpentarij. *Pudeat Chriſtianos Chriſti & virginis filios veſte ornatâ gloriari.* Induimini, *inquit*, Paulus Dominum Ieſum. *Cui accinit D. Bonau. in Pſalterio.* Mariam induite quotquot diligitis eam, hæc luceat in moribus, ſplendeat in actionibus. *Nec prætermittam hoc loco obiectionem quæ fieri poſſet contra præmiſſa de apparatu veſtium, maximè earum quæ in officio Idololatriam aliquam ſapiant, quam aliqui ex ipſo Tertulliano non inſulsè proferre poſſent, libro de Corona cap. 8. vbi &* B *ipſe ſibi obiicit:* audio dici & alia multa ab eis, *dæmonis vel hominibus pro diis habitis*, prolata, quos ſæculum deos credidit; tamen in noſtris hodie vſibus, & in priſtinorum ſanctorum, & in Dei rebus, & in ipſo Chriſto deprehendi, non aliàs ſcilicet hominem functo, quam per communia illa inſtrumenta exhibitionis humanæ, &c. Si vniuſcuiuſque ſupellectilis, & ſingulorum vaſculorum aliquem ex diis ſæculi auctorem nominant; agnoſcant neceſſe eſt, & recumbentem in lectulo Chriſtum, *in vltima cœna, & apud vtrumque Simonem, Phariſæum, & leproſum, & Matthæum:* & cùm peluem Diſcipulorum pedibus offert, & cùm aquam ex vrceo ingerit, & cùm linteo circumſtringitur, C propriâ Oſiridis veſte. *Quænam ſit hæc propria Oſiridis veſtis, varius eſt diuerſorum ſenſus. Oſiris Ægypti deus ſacerdotes habuit, de quibus Herodotus libro 2.* Sacerdotes ferunt tantùm veſtem lineam. *Et Plin. veſtes inde ſacerdotes Ægypti gratiſſimæ. & Apuleius* mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terræ, non modò indutui, & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque inde rebus ſacris vſurpatur. *Quin etiam iiſdem linum ſimplicitatis eſt ſymbolum, quòd omnem tincturam reiiciat, lana ex aduerſo hypocriſis, quòd omnem admittat. Nec mirum Chriſtum epulantem in azymis ſinceritatis & veritatis, accingentem ſe mundiſſimo omnium ſacrificio, lineis præcinctum fuiſſe, hoc eſt perizomate lineo, non vt aliqui ſcribunt, veſte cœnatoriâ lineâ apud Romanos:* D *cùm Tertullianus iuxta Euangelium non circumueſtitum dicat, ſed circumſtrictum propriâ Oſiridis veſte; de cuius cultoribus agens Herodotus dixit:* nefas apud Ægyptios fuiſſe laneas veſtes in ædes ſacras inferre; proinde lineis vtebantur. *Nec probabilitate caret, hoc linteum quo Chriſtus vſus eſt, ipſiſſimam fuiſſe, & propriam Oſiridis Regis Ægypti, vel ſummi eius ſacerdotis veſtem. Cùm enim iuxta Patres, & Greg. Naz. maximè, vltima Cœna facta ſit in loco ſtrato & parato Ioannis cognomento Marci filij Mariæ, potentis & diuitis, nil repugnat ex Ægypti ſpoliis in Paleſtinam tranſuectis, hanc veſtem ſacerdotis, & regis ſeruatam fuiſſe in hac domo, quam Chriſtus idololatriæ deſtructor, qui commouerat in Ægyptum fugiens omnia ſimulachra Ægypti, verum ſacrificium inſtituturus, pedibus Apoſtolorum idololatriam deſtructuris dictam veſtem abſtergendis impenderit, ex quibus clara eſt reſponſio, poſſe nos exemplo Chriſti, vel in communibus vſibus, vel in idololatriæ contemptum, iiſdem vaſis & veſtibus cum Gentilibus vti, ſed fine longè diuerſo.*

VIDVITAS MVLTIS RATIONIBVS COMMENDATVR.

1. *Viduitatem vxori ſuæ ſuadet Tertullianus. 1. ad Vxo. cap. 1. circa m.*

PRæcipio tibi, quantâ continentiâ potes, poſt exceſſum noſtrum renuncies nuptiis, nihil mihi iſto nomine collatura, niſi quod tibi proderis.

2. *Viduitas ſeruata magni eſt meriti, relicta autem pro ſecundo coniugio, venia facilis.* 2. *ad vxo. cap.* 1. *in m. V. Nuptiæ cum infideli num.* 1.

* 3. *Viduitatem ſeruare, modeſtia perſuadet. De Exhort. caſt. cap.* 1. *in f.* & 2. *in p.*

MOdeſtia eſt, ablatum non deſiderare, & ablatum à Domino Deo; ſine cuius voluntate nec folium de arbore delabitur, [a] *nec paſſer aſſis vnius ad terram cadit.* Quàm denique modeſta illa vox eſt, [b] *Dominus dedit, Dominus abſtulit: vt Domino viſum eſt, ita factum eſt!* Et ideo ſi nuptias ſublatas reſtauremus, ſine dubio contra voluntatem Dei nitimur, volentes habere rurſus, quod habere nos noluit. Si enim voluiſſet, non abſtuliſſet. Niſi ſi & hoc voluntatem Dei interpretamur, quaſi & rurſus nos voluerit habere quod iam noluit.

a Matth. 10. 29. Cap. 11.
b Iob. 1. 21.

4. *Viduitas conſulitur, quòd eximat debito, animam ſoluat curis, aptetque ſpiritalibus. De Exhort. caſt. cap.* 10. *in p. ad m.*

ET quando finis nubendi? credo poſt finem viuendi. Renuntiemus carnalibus, vt aliquando ſpiritalia fructificemus. Rape occaſionem, etſi non exoptatiſſimam; attamen opportunam, non habere cui debitum ſolueres, & à quo exoluereris. Deſiiſti eſſe debitor. O te felicem! dimiſiſti debitorem. ſuſtine damnum. Quid ſi, quod diximus damnum, lucrum ſentias? Per continentiam enim negotiaberis magnam ſubſtantiam ſanctitatis; parſimoniâ carnis, ſpiritum adquires. Recogitemus enim ipſam conſcientiam noſtram, quàm alium ſe homo ſentiat, cùm fortè à ſua femina ceſſat. ſpiritaliter ſapit. Si orationem facit ad Dominum, propè eſt cœlo. Scripturis incumbit, totus illic eſt. Si pſalmum canit, placet ſibi. Si dæmonem adiurat, confidit ſibi. Ideo Apoſtolus temporalem purificationem orationum commendandarum causâ adiecit; vt ſciremus, quod ad tempus prodeſt, ſemper nobis exercendum eſſe, vt ſemper proſit. Quotidie, omni momento oratio hominibus neceſſaria eſt, vtique & continentia, poſt quam oratio neceſſaria eſt.

5. *Viduitas ſuadetur, propter onus liberorum, diſſuadentur autem ſecundæ nuptiæ quæſitæ pro cura familiæ, ſuſcipiendis hæredibus, & per eos tuendæ Reipublicæ. De Exhort. caſt. cap.* 12. *per totum.*

SCio quibus cauſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatem. prætendimus neceſſitates adminiculorum, domum adminiſtrandam; familiam regendam, loculos, claues cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, victum procurandum, curas communiendas. Scilicet ſolis maritorum domibus benè eſt. Perierunt cœlibum familiæ, res ſpadonum, fortunæ militum, aut peregrinantium ſine vxoribus. Non enim nos & milites ſumus? eò quidem maioris diſciplinæ, quantò tanti Imperatoris: Non & nos peregrinantes in iſto ſeculo ſumus? cur autem ita diſpoſitus es, ô Chriſtiane, vt ſine vxore non poſſis? Nunc & conſors onerum domeſticorum neceſſaria eſt. Habe aliquam vxorem ſpiritalem. adſume de viduis, fide pulcram, paupertate dotatam, ætate ſignatam. Bonas nuptias feceris. Huiuſmodi vxores etiam plures haberi Deo gratum eſt. Sed poſteritatem recogitant Chriſtiani, quibus craſtinum non eſt. Heredes Dei ſeruus deſiderabit, qui ſemetipſum de ſeculo exheredauit? Et ideo quis repetat matrimonium, ſi de priſtino non habeat liberos? Habebit itaque hoc primùm, vt diutius velit viuere, ipſo Apoſtolo feſtinante ad Dominum? certè expeditiſſimus in perſecutionibus, conſtantiſſimus in martyriis, promptiſſimus in communicationibus, temperantiſſimus in acquiſitionibus: poſtremò ſecurus morietur, relictis filiis forſitan qui illi parentent. Nunquid ergo huiuſmodi & reipublicæ proſpectu aguntur, ne ciuitates deficiant, ſi ſuboles non exerceantur; ne leges, ne iura, ne commercia delabantur, ne templa derelinquantur; ne non ſint qui adclament, Chriſtianis leonem? Hæc enim audire deſiderant, qui filios quærunt. Sufficiant ad conſilium viduitatis vel iſta, præcipuè apud nos, importunitas liberorum, ad quos ſuſcipiendos legibus compelluntur homines; quia ſapiens quique nunquam libens filios deſideraſſet. Quid ergo facies ſi nouam vxorem de tua conſcientia impleueris? diſſoluas medicaminibus conceptum? Puto nobis non magis licere naſcentem nocere, quàm natum. Sed fortaſſe illo tempore prægnantis vxoris, remedium tantæ ſollicitudini à Deo petere audebis, quod in te poſitum recuſaſti? Aliqua, opinor, ſterilis proſpicietur, iam vel frigidioris ætatis. Satis conſultè, & in primis fideliter. Nullam enim credidimus Deo volente ſterilem aut anum enixam. quod adeo magis euenire poteſt, ſi quis præſumptione huius prouidentiæ ſuæ, Dei æmulationem prouocarit. Scimus denique quendam ex fratribus quum propter filiam ſuam, ſecundò matrimonio ſterilem captaſſet vxorem, tam iterum patrem factum, quàm & iterum maritum.

6. *Viduitas liberior in perſecutione, expedita onere liberorum. V. verbum nuptiæ ſecundæ num.* 11. *à p.*

VIDVITAS. 2. 3. 4. 5. SCHOL.

PRÆCIPIO TIBI. *Non ignorabat ius viri in fœminam morte ſolui, iuxta Paulum enim*, morte, lege viri ſoluta eſt. *Sed præceptum hîc latè ſumitur pro conſilio.* Q ANTA POTES, *quia maior eſt impugnatio experta voluptatis.* POST EXCESSVM. *Poſt obitum meum.* NIHIL MIHI. *Totus enim fructus continentiæ tuus erit, quia eris adhuc in via meriti. Vide iam alibi expoſitum hunc locum.*

3. ABLATVM. *Morte ſublato coniuge alterutro.* MODESTA VOX. *Sancti Iob, alibi per Auguſtinum expoſita.* NITIMVR. *Crudè & iuxta errorem ſuum abundè refutatum, & iterum proprio loco refellendum.* QVASI RVRSVS. *Sic videtur repetens nuptias, & interpretans Deum velle, vt cum alio contrahat, ſublato priore coniuge; Deum fingere inconſtantem; & nunc velle diſſoluere matrimonium, nunc reſtaurare.*

4. CARNALIBVS, *vt Paulus etiam viuente coniuge ſuadet* ad tempus, vt orationi vacent. CVI DEBITVM. *Quod mutuò iuxta Apoſtolum debent ſibi coniuges.* MAGNAM SVBSTANTIAM. *Nam ex Sapiente,* non eſt digna ponderatio continentis animæ PARSIMONIA CARNIS. Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, *ait Apoſtolus.* S. Aug. *Auguſtinus autem* conſumptis carnibus, ſpiritus ero & ſpiritalis. PROPE EST COELO. *Id eſt penè incorruptibilis iuxta ſapientem,* incorruptio facit proximum Deo. TOTVS ILLIC EST. *Quia caro quæ corrumpitur non aggrauat animam nec diſtrahit.* PLACET IBI. *Ex conſortio Angelorum, de quibus Pſaltes;* præuenerunt principes coniuncti pſallentibus. ADIVRAT. *Exorciſmus.* CONFIDIT SIBI. *Merito continentia contra immundum ſpiritum potentior.* TEMPORALEM PVRIFICATIONEM. 1. *Cor.* 7. 5. Nolite fraudare inuicem niſi fortè ex conſenſu ad tempus vt vacetis orationi. SEMPER EXERCENDVM. *Seruatâ perpetuâ viduitate.* OMNI MOMENTO. Oportet ſemper orare, & nunquam deficere. Sine intermiſſione orate. POST QVAM. *Quia continentia diſpoſitio eſt ad orationem.*

5. QVIBVS CAVSATIONIBVS. *Rationibus & prætextibus ſecundæ nuptiæ neceſſariæ aſſeruntur, quòd vir res domeſticas abſque vxore adminiſtrare non poßit, quæ curas & ſolicitudines matrimonio coniunctas cum ipſo partiatur.* SCILICET SOLIS, &c. *Ironicè vt ſatis patet.* MILITES SVMVS. *Paulo ſæpiùs militem Chriſtianum armante & hortante, & Iob apertè monente:* quòd militia eſt vita hominis ſuper terram. PEREGRINANTES. 1. *Pet.* 2. 11. Chariſſimi, obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſideriis quæ militant aduersùs animam. NON POSSIS. *Supple viuere.* NVNC ET CONSORS. *Eſto, ſi ſocia tibi comminiſtra neceſſaria eſt.* ÆTATE SIGNATAM. *Continentiâ longâ probatam, inſignem,* CRASTINVM NON EST, donec hodie cognominatur. DE PRISTINO *Priore coniugio.* FESTINANTE. *Cùm diceret,* cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. CERTE EXPEDITISSIMVS. *Sequentia per ironiam dicta. Cùm liberorum onera maximè grauent & retardent à martyrio ſubeundo.* RELICTIS FORSITAN. *Frequenter enim accidit vt liberi non naſcantur.* SECVRVS, *tam de bonis relictis hæredibus, quàm de animæ poſt mortem refrigerio, & honore ſepulturæ, cuius ſolliciti erunt liberi.* CHRISTIANIS LEONEM. *Metuunt fortè ne numerus Martyrum non impleatur, ſi filios non procreent, quos Gentiles in theatro poſtulent damnari ad leones.* AVDIRE DESIDERANT, *vt de filiorum Martyrum gloria exultent.* APVD NOS. *Chriſtianos.* LEGIBVS COMPELLVNTVR. *Eadem habes in cap. 5. libri 1. ad vxorem. Apol. cap. 4. & lib. de Monog. de quibus ſuo loco. Iudicem conſules.* QVIA SAPIENS. *Ideo, inquit, neceſſariæ fuerunt leges quæ cogerent homines ad ſuſcipiendos liberos, quia aliàs nemo ſapiens ſponte tantum onus ſubiiſſet.* DE TVA CONSCIENTIA. *Si conſcius fueris te de nouo ductam vxorem impregnaſſe, & tamen onus prolis abhorreas, quid facies vt illud excutias? An conceptum fœtum aliquo medicamine diſſolues?* NASCENTEM NOCERE. *Naſcenti & recenter concepto nocumentum inferre.* IN TE POSITVM. *Cùm non coactus, ſed ſponte renupſeris.* FIDELITER. *Ironicè; cùm fides in ſcriptura doceat, & ſteriles ex Dei munere, vt Saram & Annam, & Anus liberos edidiſſe.* PRÆSVMPTIONE PROVIDENTIÆ. *Deum enim irritas, & eius prouidentiam in zelum prouocat vir qui prouidet ſibi vxorem ſterilem aut vetulam ne ab ea ſuſcipiat.* PROPTER FILIAM. *Quam ex aſſe & in ſolidum hæredem relinquere volebat.*

Ne Lector hîc multa à nobis expectet, cùm ſæpiùs iiſdem de rebus cum Tertulliano tractauerim, dum explicarem cap. 5. libri 1. ad vxorem, de Monogamia cap. 16. item in tract. de Matrimonio, & ſecundis nuptiis, in verbo Caſtitas. Ne tamen vacuus prorſus abeat Lector, nonnulla ſuggeram hîc, & ampliùs ſequentibus Scholiis. Auguſtinus to. 4. cap. 18. & 19. libro de bono viduitatis, ſic hortatur Iulianam ad eius obſeruantiam, iuxta Tertulliani mentem. Spero, *inquit*, has literas meas merito excellentiæ veſtræ, citò in manus etiam talium eſſe venturas. &c. S. Aug. Deinde vt tu ipſa, & quæcumque aliæ viduæ iſta legerint, vel cùm leguntur, audierint, noueritis vos, ad diligendum, & habendum continentiæ bonum, plùs proficere orationibus veſtris, quam exhortationibus noſtris: quoniam ſi quid vos adiuuat quod vobis etiam noſtra miniſtrantur alloquia, totum illius gratiæ tribuendum eſt in cuius manu ſunt, ſicut ſcriptum eſt Sap. 7. 16. nos & ſermones noſtri. *Iuxta* 70. Si ergo, *inquit Aug. cap. ſequenti*, nondum vouiſſes continentiam vidualem, exhortaremur profectò vt voueres. S. Aug. Quia verò iam vouiſti, exhortamur vt perſeueres. Talia mihi tamen video eſſe dicenda, quibus eam diligant, & arripiant, & quæ adhuc nubere cogitabant. Aurem igitur inclinemus Apoſtolo. Quæ innupta eſt, inquit, ſolicita eſt quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, ſolicita eſt ea quæ ſunt mundi, *non tantùm muliebris ornatus, ſed & curæ domeſticæ de qua hic Tertullianus, quæ diuidit & diſtrahit animam ab oratione, & intentione in Deum:* S. Aug. quomodo placeat viro. Non ait, ſolicita eſt quæ ſunt mundi, vt ſancta non ſit: ſed certè minor eſt ea coniugalis ſanctitas ex ea parte curarum quâ mundana cogitatur voluptas. Quidquid itaque intentionis animi etiam his rebus impenderetur, quibus placendum eſſet viro, colligere quodammodo, & redigere debet innupta Chriſtiana in eam intentionem quâ placendum eſt Domino: & videat cui placeat, quæ Domino placet: & vtique tantò eſt beatior, quantò plùs placet ei: quantò autem magis cogitat ea quæ ſunt mundi, tantò minùs placet. Placete itaque totâ intentione ſpecioſo formâ præ filiis hominum: eius enim gratiâ illi placetis, quæ diffuſa eſt in labiis eius. Placete illi eâ quoque parte cogitationis quæ occuparetur mundo, vt placeretur viro. Placete illi qui diſplicuit mundo, vt placentes ei liberarentur ex mundo. Hunc enim ſpecioſum formâ præ filiis hominum viderunt homines in cruce paſſionis, & non habuit ſpeciem neque decorem, ſed facies eius abiecta, & deformis poſitio eius. Ex hac tamen deformitate Redemptoris noſtri, manauit pretiũ decoris veſtri, ſed decoris interioris.

Omnis enim pulchritudo filiæ Regis intrinſecùs. Hac pulchritudine illi placere: hanc pulchritudinem ſtudioſâ curâ & ſolicitâ cogitatione componi-
S. Aug. te. *Tum de eius filia, & ſocru ſic loquitur*, inuentis mater & filia, cui contemptis nuptiis, illa omnibus, tu ſecundis, pulchritudine caſtitatis ſimul placere debeatis, &c. Illâ integritate virginali, tu continentiâ viduali, ambæ pulchritudine ſpiritali. In qua pulchritudine, etiam illius auia, ſocrus tua quæ iam certè ſenuit, eſt pulchra vobiſcum, vigorem quippe huius pulchritudinis dum extendit in anteriora charitas, *iuxta Paulum in interiora extentum*, rugam in ea non facit annoſitas, &c. ideo non diceris auia vt ſanctarum cogitationum & operum fœtibus, cum filia poſſis eſſe fœcunda. Omnes itaque pariter atque concorditer vni viro, vnius coniugis, in cuius corpore vno ſpiritu viuitis, placere moribus, inſtate orationibus. *Et ep. 121. ad Probam viduam de orando Deo, vbi reſpondet petenti quid &*
S. Aug. *quomodo orare deberet.* Vt quid, *inquit*, per multa diſpergimur, & quærimus quid oremus, timentes ne fortè ſicut non oportet oremus, ac non potiùs cum Pſalmo dicimus: vnam petij à Domino hanc requiram vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, &c. *cùm tamen de præſenti vita, nec*
S. Aug *certum craſtinum habeamus:* ibi namque omnes dies non veniendo, & tranſeundo fiunt omnes, nec initium alterius, eſt finis alterius, omnes ſine fine ſimul ſunt, vbi nec ipſa vita habet finem, cuius illi dies ſunt. Propter hanc adipiſcendam vitam beatam, ipſa vera vita beata nos orare docuit, non in multiloquio, *Oratio enim Dominica, de qua iuxta finem,*

A *breuiſſima eſt.* tanquam eo fiat vt exaudiamur, quò loquaciores ſumus, cùm eum oremus, qui nouit, ſicut ipſe Dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit, priuſquam petamus ab eo. *Oportet tamen ſemper orare, & non deficere quod & ipſe ſtatim citat vt ſemper ſine defectu, beate viuamus.* Ac per hoc, *inquit*, & quod ait Apoſtolus, ſine intermiſſione orate, quid eſt aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo qui eam ſolus dare poteſt, ſine intermiſſione deſiderate, &c. ſed ideo ab aliis curis atque negotiis, quibus ipſum deſiderium quodammodo tepeſcit, *maximè in nuptiis ſolicitis quæ ſunt mundi:* certis horis ad negotium orandi mentem reuocamus, verbis orationis nos admonentes, in id quod deſideramus, intendere, ne quod tepeſcere cœperat,
B omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebriùs inflammetur. *Inde Paulus viduam vult inſtare orationibus. De quo in principio eiuſdem epiſtolæ:* quàm, *inquit*, me lætificauerit ipſa petitio tua, in qua cognoui quantam rei tantæ curam geris, verbis explicare non poſſum Quod enim maius oportuit eſſe negotium viduitatis tuæ, quàm perſiſtere in oratione nocte ac die ſecundùm Apoſtoli admonitionem? ille quippe ait. 1. Tim. 5. quæ autem verè vidua eſt & deſolata ſperat in Domino, & perſiſtit in oratione nocte ac die. Vnde mirùm videri poteſt, cùm ſis ſecundùm hoc ſæculum nobilis, diues, tantæque familiæ mater, & ideo licet vidua, non tamen deſolata, quomodo occupauerit cor tuum præcipuéque ſibi vindicauerit orandi cura niſi quia prudenter, *inſpirante vt ſubdit Deo*, intelligis quòd in hoc mundo & in hac vita nulla anima poſſit eſſe ſecura.

S. Aug. (margin, beside lines 1, 7 and 21 of the right column)

* 7. *Viduitas etiam apud Gentiles, & Cœlibatus, Pontificatu maximo honoratus: digamus autem à Sacerdotio & Epiſcopatu, & vidua renubens, honoris ſede excluditur.* 1. *ad vxo. cap. 7. à m.*

1. Tim. 3. 3. QVantùm detrahant fidei, quantùm obſtrepant ſanctitati nuptiæ ſecundæ, diſciplina Eccleſiæ & præſcriptio Apoſtoli declarat, cùm digamos non ſinit præſidere, cùm
1. Tim. 5. 9. viduam adlegi in ordinem, niſi vniuiram, non concedit. aram enim Dei mundam proponi oportet. Tota illa Eccleſiæ candida de ſanctitate conſcribitur. Sacerdotium viduitatis, & cælibatium eſt apud Nationes. Pro diaboli ſcilicet æmulatione Regem ſeculi Ponti-
Capvt VIII. ficem Maximum rursùs nubere nefas eſt. Quantùm Deo ſanctitas placet, cùm illam etiam inimicus adfectat? non vtique vt alicuius boni adfinis, ſed vt Dei domini placita cum contumelia adfectans.

8. *Vidua ſexaginta annorum, priuilegio ſedis & loci in Eccleſia digna. De vel. Virg. cap. 9. in f.*

PLanè ſcio alicubi virginem in viduatu ab annis nondum viginti collocatam: cui ſi quid refrigerij debuerat Epiſcopus, aliter vtique ſaluo reſpectu diſciplinæ præſtare potuiſſet, ne tale nunc miraculum, ne dixerim monſtrum, in Eccleſia denotaretur: virgo vidua, hoc quidem portentuoſior, quòd nec quà vidua caput texit, vtrumque ſe ne-
1. Tim. 5. 9. gans, & virginem quæ vidua deputetur, & viduam quæ virgo dicatur. Sed eâ auctoritate illic ſedet intecta, quâ & virgo. Ad quam ſedem præter annos ſexaginta non tantùm vniuiræ, id eſt nuptæ, aliquando eliguntur, ſed & matres, & quidem educatrices filiorum. ſcilicet, vt experimentis omnium affectuum ſtructæ, facilè norint ceteras & conſilio & ſolatio iuuare, & vt nihilominùs ea decucurrerint, per quæ femina probari poteſt. adeo nihil virgini ad honorem de loco permiſſum eſt.

9. *Viduitas ſuadetur exemplo viduarum Gentilium, continentium in matrimonio, & virginum.* 1. *ad vxo. cap. 5. in f. & 6. ad circa f.*

a 1. Cor. 7. 29. a TEmpus, inquit, *in collecto eſt. ſupereſt, vt qui matrimonia habent, tanquam non haben-*
Cap. VI. *tes, agant.* Quòd ſi habentes obliterare debent quod habent, quantò magis non habentes prohibentur repetere quod non habent, vt cuius maritus de rebus abiit, exinde requiem ſexui ſuo nubendi abſtinentia iniungat: quàm pleræque Gentilium feminarum memoriæ cariſſimorum maritorum parentant. Cùm quid difficile videtur, difficiliora

alios obeuntes recenſeamus. Quot enim ſunt qui ſtatim à lauacro carnem ſuam obſignant? Quot item qui conſenſu pari inter ſe matrimonij debitum tollunt? voluntarij ſpadones pro cupiditate regni cœleſtis. Quòd ſi ſaluo matrimonio abſtinentia toleratur, quantò magis adempto? Credo enim difficiliùs ſaluum derelinqui, quàm amiſſum non deſiderari. Durum planè & arduum ſatis, continentia ſanctæ feminæ poſt viri exceſſum. Dei cauſâ, cùm Gentiles ſatanæ ſuo & virginitatis & viduitatis ſacerdotio perſerant. Romæ quidem quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auſpicia pœnæ ſuæ cum ipſo dracone curantes, de virginitate cenſentur. Achææ Iunoni apud Ægium oppidum virgo ſortitur: & quæ Delphis inſaniunt, nubere neſciunt. Ceterùm viduas Africanæ Cereri aſſiſtere ſcimus, duriſſimâ quidem obliuione à matrimonio allectas. Nam manentibus in vita viris, non modò decedunt, ſed & alias eis vtique ridentibus loco ſuo inſinuant, adempto omni contactu vſque ad oſculum filiorum: & tamen durante vſu perſeuerant in tali viduitatis diſciplina, quæ pietatis etiam ſanctæ ſolatia excludit. Hæc diabolus ſuis præcipit, & auditur. prouocat nimirum Dei ſeruos continentia ſuorum, quaſi ex æquo.

VIDVITAS. 7. 8. 9. SCHOL.

QVANTVM DETRAHANT FIDEI. *Vix poſſum eius excuſare errorem, cùm apertè ſecundas nuptias alibi damnauerit vt fusè videbitur in alphabeto Errorum; tamen cùm hoc ipſo capite dixerit;* nam & ſi non delinquas renubendo, &c. *Vult ſimpliciter dicere, ſecundas nuptias repugnare perfectioni ſanctitatis, hoc eſt caſtimoniæ, quam profiteri debet qui fidem Chriſtianam amplexatus eſt.* DISCIPLINA ECCLESIÆ. *Auſteritas in Apoſtoli authoritate fundata, qui Monogamos tantùm ad ſacros ordines admittit.* PRÆSIDERE. *Ad Pontificatum admitti.* ADLEGI IN ORDINEM. *Eligi in Diaconiſſam.* ARAM MVNDAM. *Vt ſicut altare mundum eſt, ſic & eius miniſtri ſint puri.* Mundi eſtote, qui fertis vaſa Domini. ECCLESIÆ CANDIDA. *Turba ſcilicet quam Ioannes vidit in Apocalypſi amictam ſtolis albis.* SACERDOTIVM VIDVITATIS. *Etiam Gentiles non niſi viduos & cælibes ad Sacerdotium admittunt. Diabolus enim æmulator Dei, arcet à pontificatu maximo bigamum. Vt hinc conſtet quantùm placeat Deo continentia, quam etiam inimicus eius, licet ab omni bono alienus affectet; vt videlicet Deo placita, & ab eo ſanctiſſimè inſtituta, quantùm poteſt imitando prophanet.*

8. SCIO ALICVBI. *Locum non nominat, vt parcat Epiſcopo, qui in hoc egerat contra diſciplinam Eccleſiaſticam; vnde & infra monſtrum dixit quaſi rem ſine exemplo.* COLLOCATAM. *In collegio viduarum, vt eleemoſynis eis præſtitis aleretur, cùm potuiſſet aliunde ei victum præſtare.* VIRGO VIDVA. *Inter viduas, pro vidua habita, vnde & monſtrum dixit potiùs quàm miraculum.* NEC QVA VIDVA. *Et quod monſtruoſius fuit, nec ſaltem in quantùm viduis cohabitans, cum eis caput texit velo. Vt ſic vtriuſque dignitatis priuilegium vſurparet, reuelata ſicut virgo Gentilis, educata vt vidua Chriſtiana. Sed vtramque dignitatem hoc facto abnegauit; virgineam quidem, quia inter viduas deputata eſt: vidualem, quia inter viduas ſedit vt virgo non tecto capite.* PRÆTER ANNOS SEXAGINTA. *Sic 1. Tim. 5. 9.* Vidua eligatur non minùs ſexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educauit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt. STRVCTÆ, *inſtructæ experientiâ omnis affectus materni & coniugalis, vt ſic poſſint cuicumque mulierum ſtatui, meliùs conſulere.* ADEO NIHIL VIRGINI. *Ex quibus conſtat præfatam virginem nullo modo admitti debuiſſe ad gradum & locum vidualem. De viduis Diaconiſſis vide dicenda numero ſequenti.*

9. TEMPVS IN COLLECTO. 1. *Cor.* 7. 29. Tempus breue eſt, &c. SI HABENTES. *Si nupti, quaſi obliti rei coniugalis, agere debent & ſe gerere, quaſi innupti eſſent.* PROHIBENTVR NON HABENTES. *Soluto per mortem alterutrius coniugio. Cæterùm crudè id prohibet repeti, cùm Paulus det libertatem renubendi.* DE REBVS ABIIT. *E viuis ſublatus eſt.* REQVIEM SEXVI. *Ne ſit deinceps ſolicita quæ ſunt mundi.* QVAM PARENTANT; *quam viduali luctu totâ vitâ conſecrant, memoria maritorum. Alij legunt*, quum parcant. OBEVNTES, *ſubeuntes.* CARNEM OBSIGNANT. *Statim à baptiſmo, voto perpetuo continentiæ inuiolabilis ſe obligant.* VOLVNTARII SPADONES. Qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. SALVO MATRIMONIO. *Quoad vinculum.* ABSTINENTIA. *à thoro.* ADEMPTO. *Soluto per mortem.* DIFFICILIVS. *Ob præſentem ex ſuperſtite occaſionem concupiſcentiæ.* DVRVM PLANE. *Ironicè. quaſi verò, inquit, durum & difficile* B *videri debeat Chriſtianæ fœminæ, poſt viri mortem, à ſecundis nuptiis abſtinere pro honore Dei, cùm Gentiles in honorem diaboli, & viduitatem & virginitatem ſuperſtitioſi ſacerdotij causâ ſeruent.* IGNIS IMAGINEM. *Veſtales cuſtodes ignis perpetui, Veſtæ ſacri ſeruientes, & draconem naturæ igneæ, ipſi proinde ſacrum, vel, vt alij volunt, Æſculapium ſub forma draconis expreſſum curantes, iam inde & æterni ignis, & inferni draconis auguria ſibi ſumunt, dum miſerrimæ ſuam diabolo virginitatem immolant, vt inter virgines eius ſacrificulas & collegium recenſitæ cooptentur.* ACHÆÆ IVNONI. *In Achaia, in oppido Ægio de quo Plin. lib. 4. c. 5. Iunonis cultui virgo ſorte ducta in ſacerdotem aſſumitur. De qua ſic Pauſan. in Achaicis* Iunonis ſimulacrum, ne-C mini præter eam mulierem cui ſacerdotium obtigit, fas eſt aſpicere. QVÆ DELPHIS INSANIVNT. *Vates & Prophetiſſæ Apollinis, quæ furore percitæ oracula dabant.* CERERI AFRICANÆ. *Vide iam dicta lib. de Exhort. caſt. & lib. de Monog. quam Afri ſpecialiter colebant.* ASSISTERE. *Quod proprium eſt altaris miniſtrorum.* SCIMVS. *Quaſi teſtes oculati.* DVRISSIMA OBLIVIONE. *Quia abſtracta à matrimonio, viuentibus viris, non modò recedunt ab eis, ſed & alias vxores, viris tantam ſtultitiam irridentibus tradunt.* IN VITA. *Retinui Rigaltij lectionem. Pamelius habet.* In æternùm: *quaſi dicat, & ſi ſemper viri ſuperſtites manerent; nunquam vterentur coniugio, ſed eis ſiue viuentibus, vt alij legunt, ſiue ridentibus viris, alias ſuo lo-*D *co ſubſtituerent.* DVRANTE VSV. *Quandiu ſacerdotio funguntur, hoc eſt totâ vitâ, in tam rigoroſa viduitate perſeuerant, vt etiam ab oſculo & conſortio filiorum excludantur.* QVASI EX ÆQVO, *velut ſi ex pari cum Deo contendant. Notatu dignum ex hiſtoricis viduas Goënſes, ſiue Brachmanes, poſt virorum obitum, quantumuis iuuenculas, nuſquam renubere; quidquod & prinſquam edicto Regio prohibita eſſent, ſimul cum maritorum cadaueribus, ipſorum rogo ſe cremandas proiiciebant. Apud Sinenſes item Mandarini magna præmia, liber-*

tates & priuilegia concedunt viduis quæ nuptias ſecundas non repetunt. Baron. An. Chri. 691. refert Kalendis Nouembris celebratum tertium Concilium Cæſarauguſtanum in quo, intèr alia, cùm iam antea Toletanum 13. C. 5. ſtatuiſſet ne vxores Regum poſt eorum obitum ad ſecunda vota tranſirent, ne occaſio daretur ex Regina ſecundis nuptiis alicui, Tyrannidis inuadendæ; eadem causâ additum eſt, vt Regis vidua regiam veſtem deponeret, & religioſam induens, in monaſterio cum Monialibus vitam transigeret. Pulchrè porrò ad verba Pauli præcitata à Tertulliano hoc poſtremo textu; tempus in collecto eſt, *hortatur Auguſtinus ad viduitatem non ſolùm ſeruandam ex libito, ſed inuiolabiliter cuſtodiendam ex voto; libro de bono viduitatis cap. 20.* Præteritus, *inquit*, dies non reuertitur in futurum, & poſt heſternum pergit hodiernus, & poſt hodiernum perrecturus eſt & craſtinus. Et ecce omnia tempora & temporalia tranſeunt, vt veniat manſura promiſſio: & qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Si mundus iam periit, nuptura cui parit? aut corde paritura, & carne non paritura, cui nubit? ſi autem adhuc duraturus eſt mundus; cur non magis amatur, per quem factus eſt mundus? ſi iam deficiunt illecebræ ſæculares, non eſt quod Chriſtianus animus cupiditate conquirat: ſi autem adhuc manebunt, eſt quod ſanctitate contemnat. Horum duorum in altero ſpes nulla libidinis, in altero maior eſt gloria charitatis. *Quæ propter Deum oblectamenta contemnit, quæ Gentiles propter diabolum*: quot autem & quanti ſunt ipſi anni, quibus videtur vigere flos carnalis ætatis? nonnullæ fœminæ nuptias cogitantes & ardenter optantes, dum ſpernuntur, aut differuntur, repente ſenuerunt, vt eas nubere iam puderet ampliùs, quàm liberet. Multæ autem nuptæ recentiſſimâ ſuâ coniunctione, in longinqua profectis viris ſuis, reditum eorum expectando grandæuæ factæ ſunt, & tanquam citò viduatæ, aliquando nec remeantes ſaltem ſenes ſuos, anus ſuſcipere meruerunt. Si ergo vel ſpernentibus, vel tardantibus ſponſis, vel peregrinantibus maritis carnalis concupiſcentia potuit contineri, ne ſtuprum, aut adulterium committeretur, cur contineri non poteſt, ne ſacrilegium committatur? Si repreſſa eſt, cùm ferueret, dilata; cur non opprimitur, cùm friguerit amputata? Plus enim ardenter ferunt libidinem, quæ non deſperant eiuſdem voluptatem. Quæ autem innuptarum caſtitatem Deo vouent, ipſam ſpem ſubtrahunt, quæ fomes amoris eſt. Vnde faciliùs concupiſcentiâ refrænatur, quæ expectatione ſuccenditur; contra quam tamen niſi oretur vt ſuperetur, ipſa illicita exoptatur ardentius.

S. Aug.

S. Aug.

A *Et quoniam honoris prærogatiua non paruum incentiuum eſt cuſtodiendæ viduitatis, ſic ad eam adhortatur Ambroſius to. 4. libro de viduis a princip.* Nec immeritò, *inquit*, has irreprehenſibiles oſtendit eſſe debere, quibus vt opus virtutis indicitur, ita honorificentia larga defertur, vt etiam ab Epiſcopis honorentur. Qualis autem eligi debeat, ipſo Doctoris Gentium ſermone deſcribitur. Non minùs, inquit, ſexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Non quo ſenectus ſola viduam faciat, ſed quo viduitatis merita, ſtipendia ſint ſenectutis. Nam vtique illa præclarior, quæ calorem adoleſcentiæ, & iunioris ferueſcentem edomat ætatis ardorem: nec mariti gratia, nec vberiora liberorum oblectamenta deſiderans: quàm quæ effæta iam corpore, frigida B ſenectute, matura æui, nec calere voluptatibus poteſt, nec ſperare de partu. Neque verò ſi qua in ſecundas nuptias inciderit, quas vtique Apoſtolica præcepta non damnant, quaſi fructu pudoris amiſſo, ſi rurſus ſoluta fuerit viro, ab effectu viduitatis arcetur. Habebit illa quidem vel ſeræ meritum caſtitatis, ſed probatior erit quæ alterius non fuerit experta coniugium. In illa enim eminet ſtudium caſtitatis: huic autem ſenectus aut pudor modum videtur feciſſe nubendi.

De viduis annoſis agit Lucas Act. 6. Factum eſt murmur Græcorum aduersùs Hebræos eo quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum. *Miniſtrabant autem menſis, & eleemoſynis diſtribuendis. A S. Ignatio in epiſt. ad Antioch. vocantur* C *huiuſmodi Diaconiſſæ*, ſacrorum veſtibulorum cuſtodes. *Vt enim ex Ioſepho lib. 6. de Bello cap. 6. in templo Ieroſol. erant fœminarum portæ & loca orationis, à viris ſeparata; ſic in Eccleſiis poſtea factum eſt, quarum introitus, fœminis præſidebant Diaconiſſæ. Diſco autem à Clemente Romano lib. 3. conſtit. c. 15 & Epiph. hæreſi 79. deputatas fuiſſe miniſterio lauacri, id eſt baptiſmi, ob honeſtatem, & abſterſionem olei ſancti. Item viſitationis, laboriſque mulierum. Laicæ tamen erant, nec aliquo Sacramento initiatæ vt conſtat ex Nicena Synodo canone 19. Pauli edictum renouauit Theodoſius Imperator teſte Sozomeno lib. 7. cap. 16. Ne mulieres, niſi liberos haberent, & annum ſexageſimum exegiſſent, Diaconiſſæ præfectæ cæteris munus obirent; quod extat l. 27. Cod. Theod. de Epiſc. ex occaſione Diaconi, qui nobilem vi-* D *duam Diaconiſſam conſtuprauerat. Et quoniam hæc vidua bona ſua exhauſerat in ditando Diacono, Theodoſius eadem lege cauit, ne viduæ pauperibus, Eccleſiæ, vel eius miniſtris bona ſua relinquerent: ſed Ambroſio rogante, duobus poſt menſibus eadem lex abrogata eſt, aliâ lege, quæ eſt 28. Codice eodem.*

10. *Vidua virgini præfertur; quòd licet virginitas Deo proximior ſit, & fælicior; viduitas fortior eſt. 1. ad vxo. cap. 8. à p.*

LIcet in illis integritas ſolida, & tota ſanctitas de proximo viſura ſit faciem Dei, tamen vidua habet aliquid operoſius: quia facilè eſt non appetere quod neſcias, & auerſari quod deſideraueris numquam. Glorioſior continentia quæ ius ſuum ſentit: quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo felicior haberi, at vidua laborioſior. illa quòd bonum ſemper habuit, iſta quòd bonum ſibi inuenit. In illa gratia, in iſta virtus coronatur. Quædam enim ſunt diuinæ liberalitatis, quædam noſtræ operationis. Quæ à Domino indulgentur, ſuâ gratiâ gubernantur: quæ ab homine captantur, ſtudio perpetrantur.

VIDVA VIRGINI. 10. SCHOL.

LICET IN ILLIS. *Scilicet virginibus, de quibus immediatè dixerat*: non tantùm virginibus datum opinor. *Vt ſcilicet Deus iudex & adſertor ſit expreſſè dictus in Scriptura, virginis, ſicut appellatus eſt viduæ.* INTEGRITAS SOLIDA. *Hoc eſt nec à viro, nec à partu delibata.* DE PROXIMO VISVRA. *Quia*, incorruptio facit proximum Deo. *Et licet de omnibus beatis dictum.* Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, *tamen de virginibus cecinit Pſaltes*, adducentur Regi virgines poſt eam, *Deſponſam vir-*

ginem & virginum Reginam, proximæ eius afferentur tibi. *Et in Apoc.* Sequuntur agnum quocumque ierit. OPEROSIVS. *Difficiliùs. Cypr. de bono patientiæ ſcribit*, in virginibus beatam integritatem, in viduis laborioſam caſtitatem. IVS SVVM SENTIT. *Voluptatem, in quam ius habuit in matrimonio primo, & poteſt, ſi velit, repetere in ſecundo. Vnde Hiero. in ep. ad Geruntiam:* virginitas, *inquit*, in eo facilior eſt, quòd carnis incentiua non nouit: & viduitas in eo ſolicitior, quòd præteritas animo recolit voluptates. SIBI INVENIT. *Quaſi labore peperit. Ambr. to. 4. de viduis in p.* Neque, *inquit*, inhonoras eas debuimus præterire, & à virginum præconio ſeparare, quas Apoſtolica ſententia cum virginibus copulauit. Iuxta quod ſcriptum eſt: & mulier innupta, *hoc eſt vidua*, & virgo cogitat quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. B Quodammodo enim magiſterium virginitatis, viduarum valeſcit exemplis. Quæ cum viro, *poſt eius mortem*, caſtum cubile cuſtodiunt, documento virginibus ſunt, integritatem Deo eſſe ſeruandam. Et propemodum non inferioris virtutis eſt, ab eo abſtinere coniugio quod aliquando delectauerit, quàm coniugij oblectamenta neſcire. In vtroque fortes: vt eas & coniugij non pœniteat cui fidem ſeruant, & coniugalia oblectamenta non alligent, ne videantur infirmæ, quæ ſibi adeſſe non poſſunt, &c. quid verò illud, quòd temporibus iis quibus fames omne genus vrgebat humana, Elias ad viduam deſtinatus eſt? & vide quemadmodum propria ſingulis gratia reſeruetur. C Angelus ad virginem, Propheta ad viduam. Adde quod Gabriel ille, hic Elias: vt ex Angelorum & Prophetarum numero præſtantiſſimi principes videantur electi. IN ILLA GRATIA. *Hoc eſt Dei liberalitas.* Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus qui dat gratiam pro gratia; *vt ſæpiùs inculcat Auguſtinus, merita noſtra, Dei munera vocans.* NOSTRÆ OPERATIONIS STVDIO PERPETRANTVR. *Quaſi egregium opus facimus humano labore partum. Non quòd ignorauerit, nec minimum quidem ſine Dei gratia nos poſſe, aut velle, aut perficere, cùm ab Apoſtolo dictum ſit*, non quaſi ſufficientes ſimus aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt. *Fatendum eſt tamen Patres omnes ante ortum Pelagij, non ita & humanam infirmitatem, & diuinæ gratiæ neceſſitatem perpendiſſe, ſicut huius hæreſis confutandæ causâ præſtitit Auguſtinus, cuius doctrinam in omnibus poſtea ſecuti ſunt, Pontifices, Patres, Concilia; & ex eius ſcriptis hæretica dogmata refutata ſunt. Ipſum accipite ſic fantem lib. de Prædeſtinatione Sanctorum cap. 14.* Quid, *inquit*, opus eſt vt eorum ſcrutemur opuſcula, qui priuſquam iſta hæreſis oriretur, non habuerunt neceſſitatem in hac difficili ad ſoluendum quæſtione verſari? quod proculdubio facerent ſi reſpondere talibus cogerentur. Vnde factum eſt, vt de gratia Dei quid ſentirent, breuiter quibuſdam ſcriptorum ſuorum locis & tranſeunter attingerent: immorarentur verò in eis quæ aduersùs alios inimicos Eccleſiæ diſputabant, &c. *Nunc quod attinet ad præſentem de caſtitate virginali & viduali tractatum; vtramque non humanis viribus, ſed puro Dei dono & gratiæ tribuendum eſſe ſæpiſſimè docuit to. 4. lib. de bono viduitatis cap. 16.* Illud, *inquit*, moneo, vt quantumcumque tibi ineſſe ſentis piæ continentiæ dilectionem, beneficio Dei tribuas: eique gratias agas, qui de ſpiritu ſuo tantum tibi largitus eſt, vt eius in corde tuo charitate diffuſa, licitæ rei licentiam tibi amor melioris boni auferret. Donauit enim, *vt noueres*, ne liberet nubere cùm liceret, vt iam non liceret, etiam ſi liberet: & ex hoc firmius non liberet, ne fieret quod non liceret, quod factum non eſt etiam cùm liceret: tantáque mereretis, vt te exiſtente viduâ Chriſti, filiam quoque videres virginem Chriſti: dum enim tu oras ſicut Anna, facta eſt illa quod Maria. Hæc dona Dei eſſe quantò magis noſti, tantò magis es eiſdem donis beata: imò aliter non es beata, niſi quod habes, noris à quo habeas, &c. Nemo eſt autem donis Dei beatus, qui donanti exiſtit ingratus, &c. *Et cap. 17.* Arbitrium voluntatis humanæ nequaquam deſtruimus quando Dei gratiam quâ ipſum adiuuatur arbitrium, non ſuperbiâ negamus ingratâ, ſed gratâ potiùs pietate prædicamus. Noſtrum enim eſt velle, ſed voluntas ipſa etiam mouetur vt ſurgat, & ſanatur vt valeat, & dilatatur vt capiat, & impletur vt habeat. Nam ſi nos non vellemus, nec nos vtique acciperemus ea quæ dantur, nec nos haberemus. Quis enim haberet continentiam niſi volens, quia & nemo acciperet niſi volens? ſed à quo detur, vt noſtrâ voluntate accipi & haberi poſſit, ſi quæris, attende ſcripturam, &c. Sap. 8. 21. cùm ſcirem, inquit, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet, hoc donum, *vide eundem to. 7. lib. de gratia & lib. arbit. cap. 9.*

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

11\. *Viduarum & pupillorum, miſericordia Dei & Chriſti ſemper eſt ſollicita.*
4. cont. Marc. cap. 14. à p.

QVid mirùm eſt, ſi & ab affectibus Creatoris ingreſſus eſt per huiuſmodi dictionem; ſemper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vſque diligentis, conſolantis, aſſerentis, vindicantis? vt hanc Chriſti quaſi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus ſaluatoris. Reuerà quò dirigam neſcio, in tanta frequentia eiuſmodi vocum, tanquam in ſilua, vel in prato, vel in nemore pomorum, paſſim prout incidit, res petenda eſt. Inclamat Pſalmus, [a] *Iudicate pupillo & mendico, & humilem & pauperem iuſtè tractate. Liberate pauperem, & mendicum de manu peccatoris eruite.* Item Pſalmus ſeptuageſimus primus, [b] *Iuſtitia iudicabit mendicos populi, & faciet ſaluos filios pauperum.* Et in ſequentibus de Chriſto, [c] *Omnes nationes ſeruient ei.* Dauid autem vni genti Iudaïcæ præfuit, ne quis in Dauid putet dictum, quia & ille ſuſceperat humiles, & neceſſitatibus laborantes. [d] *Quòd liberauerit*, inquit, *à dynaſta mendicum, parcet mendico & pauperi, & animas pauperum ſaluas faciet. Ex vſura & iniuſtitia redimet eorum animas, & honoratum nomen eorum in conſpectu ipſius.* Item, [e] *Auertantur peccatores in inferos, omnes nationes quæ Dei obliuiſcuntur; quoniam non in finem obliuioni habebitur mendicus: tolerantia pauperum non peribit in finem.* Item, [f] *Quis ſicut Deus noſter, qui habitat in excelſis, & humilia proſpectat in cælo & in terra? Qui ſuſcitat mendicum de terra, & de ſtercore exaltat pauperem. vti ſedere eum faciat cum principibus populi;* vtique in regno ſuo. Sic & retrò in Baſiliis, Anna mater Sa-

a Pſal. 81. 34.
b Pſal. 71. 4.
c Ibid. 18.
d & ibid. 12. 13. 14.
e Pſal. 9. 18. 19.
f Pſal. 112. 5. 6.

muelis, ſpiritu gloriam Deo reddens,[g] *Qui*, inquit, *excitat pauperem de terra, & mendi-*
g 1. Reg. 2. 8. *cum, vti ſedere eum faciat cum dynaſtis populi;* vtique in regno ſuo. *& in thronis gloriæ;* vtique
h Eſa. 3. 13. regalibus. Per Eſaïam verò, quomodo inuehitur in vexatores egenorum?[h] *Vos autem*
ad quid incenditis vineam meam, & rapina mendici in domibus veſtris? Cur vos læditis populum
i Eſa. 10. 1 *meum, & faciem mendicorum confunditis?* & rurſus,[i] *Væ qui ſcribunt nequitiam; ſcribentes enim*
ſcribunt nequam, vitantes iudicia mendicorum, & diripientes iudicata pauperum populi mei.
k Eſa. 1. 17. 18. Quæ iudicia pupillis quoque & viduis exigit, vt & ipſis egenis ſolatij.[k] *Iudicate pupillo,*
& iuſtè tractate viduam, & venite conciliemur, dicit Dominus. Cui tantus adfectus in omnem
conditionem humilitatis Creatoris eſt, eius erit & regnum quod à Chriſto repromittitur; ad cuius adfectum iamdudum pertinent ij, quibus repromittitur.

Et 1. ad vxorem cap. 8. in p.

a Eſa. 1. 17. 18. DE viduitatis honoribus apud Deum vno dicto eius per Prophetam expeditum eſt:[a] *Iuſtè facite viduæ & pupillo, & venite diſputemus; dicit Dominus.* Duo iſta nomina in quantùm deſtituta auxilio humano, in tantùm diuinæ miſericordiæ expoſita ſuſcipit tueri Pater omnium. Vide quàm ex æquo habetur, qui viduæ benè fecerit. Quanti eſt vidua ipſa, cuius adſertor cum Domino diſputabit. Non tantùm virginibus datum opinor.

12. *Viduitatem ſeruare ſuadet Dei voluntas ad perfectius inducens, qui nuptias ſecundas tantùm permittit. De Exhort. caſt. cap. 1. in p. ad m. V. Verbo. Voluntas humana. 1.*

VIDVARVM ET PVPILLORVM. 11. SCHOL.

SI AB AFFECTIBVS CREATORIS. *Non mirum, cùm Chriſtus filius eſſet Dei Creatoris, ſi eius affectus induens, ingreſſus eſt & exorſus ſermonem in monte dicens:* beati pauperes ſpiritu, &c. *vt credas Marcion, hanc in pauperes benignitatem, non priuatam & propriam Chriſto tuo benignitatem, quaſi de fontibus eius riuulum, ſed à Patre miſericordiarum & Deo totius conſolationis Creatore, ſed maximè pauperum & viduarum aſſertore, & defenſore depromptam.* QVO DIRIGAM. *Vnde primò exordiar, inopem me copia facit.* PROVT INCIDIT, *vt occurrit memoriæ.* IVSTE TRACTATE. Iuſtificate pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate, &c. *Et rurſum.* Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum. IN DAVID. *de Dauid.* A DYNASTA. Liberabit pauperem à potente, pauperem cui non erat adiutor, B parcet pauperi & inopi, & animas pauperum, &c. Ex vſuris & iniquitate redimet animas eorum. & honorabile nomen eorum coram illo. AVERTANTVR. Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcũtur Deum: quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem. IN EXCELSIS. In altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra. Suſcitans à terra inopem & de ſtercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui. RETRÒ IN BASILIIS. *Priùs in primò libro Regum, alibi relatum.* PER ESAIAM VERÒ. *Cap. 3. 13.* Stat ad iudicandum Dominus, & ſtat ad iudicandum populos. Dominus ad iudicium veniet, C cum ſenibus populi ſui, & principibus eius: vos enim depaſti eſtis vineam, 70. *meam*, & rapina pauperis in domo veſtra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? 70. *confunditis.* ET RVRSVS. *Eſa. 10. 1.* Væ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes iniuſtitiam ſcripſerunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, 70. *declinantes iudicium inopum*, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. EGENIS SOLATII. *Solatio indigentibus. Vnde Paulus 1. Tim. 5* Quæ verè vidua eſt & deſolata. *Eſa. 1. 17.* Quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam, 70. *iuſtificate viduam.* Et venite & arguite me dicit Dominus. 70. *verò:* & venite, arguamur. CONDITIO-

A NEM HVMILITATIS, *hominum humilium ſortem, ſiue creaturam humilem.* EIVS REGNVM. *Non Dei Marcionis, ſed Dei Creatoris eſt ipſum regnum quod dilectis eius pauperibus maximè viduis Chriſtus promittit.* DE VIDVITATIS. *Repetis hic locum ſupra citatum ex Iſaia.* DVO ISTA NOMINA. *Viduæ ſcilicet & pupilli.* QVAM EX ÆQVO, *quàm Deo ſit ſimilis reddens quod iuſtum eſt viduæ.* CVIVS ADSERTOR, *vindex, defenſor, & patronus, vt cum Deo quaſi ex pari audeat contendere, & ab eo iuſtitiam petere. Hic aliquantulum immoremur vt Dei circa viduas patrocinium ponderemus. De quo Pſalmo 145. 9.* Pupillum & viduam ſuſcipiet, & vias peccatorum diſperdet. *Aug. in Pſal. 131. in verſum*, viduam eius benedicens bene- S. Aug.
B dicam. Vnde, *inquit*, vidua eſt? quia non habet auxilium aliunde niſi ſolius Dei. Illæ quæ habent viros, quaſi ſuperbiunt de auxilio virorum. Deſertæ videntur viduæ, & robuſtius eſt auxilium earum. *Et ſer. 141. de temp.* Si accedat, *inquit*, pupillus par- S. Aug.
uâ manu pulſare ianuam paternam, nuntiant eum Angeli Domino, pupillus pulſat, defenſionis pietatem expectat, reſponde illi Domine: tibi enim derelictus eſt pauper, pupillo tu eris adiutor. Reſpondet illi qui diues eſt, miſericordiâ plenus, qui miſeris pater eſt, Ego ſum iudex viduarum, & pater orphanorum: nemo lædat quos ego ſuſcipio, nemo expoliet, quos ego defendo. *Et ep. 121. ad Probam viduam:* Dominus, *inquit*, cùm ad ſemper S. Aug.
orandum, & non deficiendum nos hortaretur, viduam commemorauit, quæ licet iniquum & im-
C pium iudicem, ac Dei & hominum contemptorem, ad audiendam cauſam ſuam aſſiduè interpellando conuertit, &c. ora ergo vt vidua Chriſti, nondum habens eius conſpectum, cuius precaris auxilium. Et licet ſis ditiſſima, ſicut pauper ora: nondum enim veras futuri ſæculi diuitias habes, vbi nulla damna formides. *Et to. 4. lib. 5. qq. in Deuter. q. 43.* Non declinabis iudicium aduenæ, & or- S. Aug.
phani, & viduæ. Non pignerabis veſtem viduæ. Cur non ait, & non pignerabis veſtimentum eorum? quæ enim cauſa eſt, vt trium illorum iudicium declinare vetuerit, pignus autem auferri veſtimentum ſoliùs viduæ, non & illorum: niſi quia iudicia omnium facienda, propterea commendauit, quia non habent vnde defendantur; ſiue aduena,

uena, quia in terra aliena eſt, ſiue orphanus, id eſt pupillus, quia parentibus caret: ſiue vidua, quia maritum non habet. Pignus verò cum prohibet veſtimentum auferri viduæ, puto quod ſatis eleganter admoneat, eas verè dicendas eſſe viduas, quæ etiam pauperes ſunt. *Quod probat ex eo, quòd cùm Paulus de communibus viduis dixiſſet*, ſi qua vidua filios aut nepotes habet &c. *de verè vidua ſubiiciat:* quæ autem verè vidua eſt & deſolata, ſperet in Domino, &c. hanc, inquit, verè viduam dixit quæ non habet à quibus ſuſtentetur: quia non ſolùm viro, ſed etiam poſteris atque omni ope deſtituta eſt: diuitem quippe, non diceret deſolatam, &c. *Nec modo ſub protectione Dei ſed & beatiſſimæ Virginis viduæ ſunt poſitæ. Ita enim D. Zeno eam alloquitur ſer. de tribus virtutibus Theologicis*, tu ſcutum validiſſimum viduarum. *Et Alanus in verba Cant.* 1. 9. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis. *Turtur autem mortuo maſculo, alteri non iungitur, in viduæ ſymbolum:* S. Aug.

A Pulchræ, *inquit*, ſunt genæ tuæ, &c. quòd continentiæ ac pudicitiæ in ea tanquam turturum volitet multitudo. *Quaſi nidum in virgine quærens, ſicut in filio eius certiſſimum habent aſylum. Quod teſtatur Auguſtinus tom. 4. lib. de octo dulcitij quæſtionibus, quæſt. 7. vbi de Sara præſeruata ab concubitu Abimelech, territo minis, & plagis, & viſionibus per ſomnium.* Dicam, *inquit*, quod factum eſt in Mauritania Sitifenſi. Neque enim Deus Sanctorum, non ipſe eſt etiam nunc Deus. Viduam in propoſito continentiæ conſtitutam Celticchius quidam Catechumenus iuuenis rapuit, vt haberet vxorem. Antequam concumberet, preſſus ſomno, & territus ſomnio, Sitifenſi Epiſcopo eandem vehementiſſimè requirenti reuocauit intactam. Viuunt adhuc de quibus loquor. Ille baptizatus, & ipſo in ſe facto miraculo conuerſus ad Dominum, ad Epiſcopatum mirabili probitate peruenit, illa in ſancta viduitate perſiſtit. S. Aug.

13. *Vidua diues eſt oratione & fiduciâ in Deum perſeuerante. V. Verbum Seruus Dei num.* 3.

14. *Vidua labori, ſobrietati, & ſilentio vacet; & vitet contraria caſtitati.* 1. *ad vxo. cap.* 8. *in m. ad circa f.*

STude igitur ad virtutem continentiæ, quæ pudori procurat: ſedulitati, quæ nugas non facit: frugalitati, quæ ſeculum ſpernit. Conuictus atque colloquia Deo digna ſectare, memor illius verſiculi ſanctificati per Apoſtolum: [a] *Bonos corrumpunt mores congreſſus mali.* Loquaces, otioſæ, vinoſæ, curioſæ contubernales, vel maximè propoſito viduitatis officiunt. Per loquacitatem inrepunt verba pudoris inimica: per otium à ſeueritate deducunt: per vinolentiam quiduis mali inſinuant: per curioſitatem æmulationem libidinis conuehunt. Nulla huiuſmodi feminarum de bono vniuiratus loqui nouit: [b] *Deus* enim illis (vt ait Apoſtolus) *venter eſt*, ita & quæ ventri propinqua.

a 1. Cor. 15. 33. 1. Tim. 5. 13.
b Philip. 3. 19.

VIDVA. 13. & 14. SCHOL.

STVDE IGITVR. *Ad comparandam perfectam virtutem continentiæ, ſtude modeſtiæ, quæ propria pudoris adminiſtra eſt, ſedulò & ſeriò te occupa, eſto parca in veſtitu & victu, conuerſationes & colloquia digna Deo, viduarum ſponſo, ſectare.* CONGRESSVS MALI. *Verſus eſt Menandri, quem poſt Paulum in ſanctum vſum tranſtulerunt Cyprianus, Chryſoſt. Auguſtinus, & alij* 1. *Cor.* 15. 33. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. LOQVACES. 1. *Tim.* 5. 11. *& ſeq.* Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, ſimul autem & otioſæ diſcunt circuire domos: non ſolùm otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes quæ non oportet. *D. Thomas in hunc locum*, luxuria, *inquit*, quandoque ſumitur pro omni ſuperfluitate rerum corporalium, & ſic ſumitur hîc. quaſi dicat: cùm habuerint ſuperabundantiam per ſuffragium Chriſti: *id eſt inter Chriſti viduas educatæ; vnde ſupra expoſuit ad literam, adoleſcentiores vitandas, id eſt non paſſim admittendas ad ſuſtentationem in Eccleſia, vel vitandas quoad conſortium & familiaritatem:* tunc nubere volunt. Exo. 32. ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Valerius dicit, quod à Cerere, id eſt cibo & Libero patre, propinquus eſt locus ad Venerem. A SEVERITATE. *A ſerioſa occupatione.* PER CVRIOSITATEM. *Veſtium & cultus corporis.* CONVEHVNT. *Quaſi merces quibus æmulationem etiam irritant libidinis placendi hominibus.* INREPVNT, *inſinuant verba procacia.* VNIVIRATVS. *Monogamiæ, quod vno viro contentæ, in continentia maneant.* VENTRI PROPINQVA, *non tantùm ſitu, ſed & actu Chryſologus ſer.* 2. Viuunt ventri, & æſtus carnis in volutabra luti temperant. *Vide dicta in hanc rem verbo luxuria. Auguſtinus to.* 6.

B *lib. de Sancta Virginit. cap.* 33. *& ſeq.* Curioſas, *inquit*, & verboſas malas innuptas, *id eſt viduas Paulus Apoſtolus notat, & hoc vitium dicit venire ex otio. Simul autem, inquit, & otioſæ diſcunt circumire domos, &c. De his ſuperiùs dixerat: iuniores autem viduas euita. Cùm enim in deliciis egerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, quam Chriſto vt ſponſo dederant*, id eſt, in eo quod primò vouerant non ſteterũt. Nec tamen ait, nubunt, ſed nubere volunt. Multas enim earum reuocat à nubendo, non amor præclari propoſiti, ſed aperti dedecoris timor, veniens & ipſe à ſuperbia, qua formidatur magis hominibus diſplicere quàm Deo. Hæ igitur quæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impunè non poſſunt, quæ S. Aug.
C meliùs nuberent quam vrerentur, id eſt quàm occulta flamma concupiſcentiæ, in ipſa concupiſcentia vaſtarentur, quas pœnitet profeſſionis, & piget confeſſionis, niſi correctum cor dirigant, & Dei timore rurſus libidinem vincant, in mortuis deputandæ ſunt, ſiue in deliciis agant, vnde dicit Apoſtolus, quæ autem in deliciis agit, viuens mortua eſt: ſiue in laboribus atque ieiuniis, nullâ cordis correctione, ſuperfluis, & magis oſtentationi quàm emendationi ſeruientibus: non ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus ſuperbia ipſa confunditur, & conſcientiæ vulnere cruentatur. Nec ebrioſis, aut auaris, aut alio quolibet damnabilis morbi genere iacentibus, cùm habeant corporalis continentiæ profeſſionem, moribuſque peruerſis a ſuo nomine diſſonent, hanc magnam
D ſolicitudinem piæ humilitatis impono, niſi fortè in his malis etiam oſtentare ſe audebunt, *quibus ait Pſaltes, quid gloriaris in malitia?* quibus non ſufficit quòd eorum ſupplicia differuntur. Nec de

his ago, *curioſis de quibus hic agitur*, in quibus eſt A quidam placendi appetitus, aut de elegantiore veſtitu, quam tantæ profeſſionis neceſſitas poſtulat, *ironicè* aut capitis ligamento notabili, ſiue pro tumidis vmbonibus capillorum, ſiue tegminibus ita teneris vtuntur, vt retiola ſubtus poſita appareant: his nondum de humilitate, ſed de ipſa caſtitate, vel integritate pudicitiæ danda præcepta ſunt. Da mihi profitentem perpetuam continentiam, atque his, & eiuſmodi carentem omnibus, & maculis, & vitiis morum, huic ſuperbiam timeo, huic tam magno bono ex elationis tumore formido. Quò magis ineſt vnde ſibi placeat, eò magis vereor, ne ſibi placendo, illi diſpliceat, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. *De viduarum autem proprijs operibus & oblectamentis to. 4. lib. de bono viduit. cap.* 21. S. Aug. B Deliciæ, *inquit*, ſpiritales deliciis carnalibus in ſancta caſtitate ſuccedunt, lectio, oratio, Pſalmus, bona cogitatio, bonorum operum frequentatio, ſpes futuri ſæculi, & cor ſurſum: atque de his omnibus gratiarum actio Patri luminum, à quo ſine vlla dubitatione omne datum optimum, &c. Abſit autem à vobis, vt diuitiarum cupiditate capiamini, pro cupiditate nuptiarum, & in cordibus veſtris nummus, viri amori ſuccedat, &c. nam ſicut in ipſis ſenſibus corporis acutius audiunt qui non vident, & tangendo multa diſcernunt, &c. tanquam ex altero conetur implere, quod negatur in altero: ita etiam ſæpè carnalis cupiditas, à concumbendi voluptate cohibita, maioribus viribus C in pecuniæ ſe porrigit appetitum, & illinc auerſa, huc ſe impetu ardentiore conuertit. In vobis autem amor diuitiarum ſimul frigeſcat cum amore nuptiarum: & pius vſus rerum quas poſſidetis, ad ſpiritales delicias conferatur, vt liberalitas veſtra magis ferueat adiuuandis egenis, quàm ditandis auaris. In theſaurum quippe cœleſtem, non mittuntur dona cupidorum, ſed eleemoſynæ pauperum, quæ in immenſum modum orationes adiuuant viduarum. *Bonorum operum, ſed mortificationis maximè viduis præbuit exemplum beatiſsima Virgo & ipſa vidua, cui Rupertus lib.5. in Cant. hæc verba Cantic. 5. 5 applicat.* Surrexi vt aperirem dilecto meo: manus meæ diſtillauerunt myrrham, & digiti mei D pleni myrrhâ probatiſſimâ. Oportebat, *inquit*, namque vt maximè relictis, credentium atque Apoſtolicam vitam imitantium viduis, manifeſtum darem exemplum mortificationis vitiorum. S. Aug. *Hinc Auguſtinus ſupra eodem libro & capite*: ieiunia quoque, *inquit*, & vigiliæ, in quantùm valetudinem non perturbant, ſi orando, pſallendo, legendo, & in lege Dei meditando ſumantur, in delicias ſpiritales, etiam ipſa quæ videntur laborioſa vertuntur. Nullo modo enim ſunt oneroſi labores amantium, ſed etiam ipſi delectant, ſicut venantium, aucupantium, piſcantium, vindemiantium, negotiantium, ludo aliquo ſeſe oblectantium. Intereſt ergo quid ametur. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut & labor amatur. Et vide quam pudendum & dolendum ſit, ſi delectat labor vt fera capiatur, vt cupa & ſacculus impleatur, vt pila jaciatur, & non delectat, vt Deus acquiratur. *Tandem de conuerſatione in ſolitudine & ſilentio, notatu dignum quod apud Hebræos vidua dicatur*, almana, *id eſt muta, à verbo* alam, *quod eſt obmuteſcere: quod vt ait Pagninus in Lexico, viro mortuo, vidua non valeat loqui, & litigare. Malim ego referre ad Paulum, verboſas notantem, & circumeuntes domos, cùm deberent eſſe* teſtitudines domiportæ, & elingues, *proprium viduarum Symbolum. Alij dicunt*, Almanah ab alam, *id eſt colligare; quòd domi colligata ſileat ſuos in vnum Deum colligens affectus. Græcè autem χήρα. Per antiphraſim, παρὰ τὸ χαίρειν. Quòd omnibus deliciis & oblectamentis careat. De ſancta conuerſatione monuit etiam viduas Auguſtinus, & cura fama ſupra capite* 22. In S. Aug. omnibus, *inquit*, ſanè deliciis quibus fruuntur innuptæ, ſancta earum conuerſatio cauta etiam debet eſſe, ne fortè cùm mala vita non ſit per laſciuiam, mala ſit fama per negligentiam. Nec audiendi ſunt ſiue viri ſancti, ſiue fœminæ, quando reprehenſa in aliquo negligentia ſua, per quam fit vt in malam veniant ſuſpicionem, vnde ſuam vitam longè abeſſe ſciunt, dicunt ſibi coram Deo ſufficere conſcientiam, exiſtimationem hominum, non imprudenter ſolùm, verùm etiam crudeliter contemnentes, cùm occidunt animas aliorum, ſiue blaſphemantium viam Dei quibus ſecundùm ſuam ſuſpicionem, quaſi turpis, quæ caſta eſt, diſplicet vita Sanctorum: ſiue etiam cum excuſatione imitantium, non quod vident, ſed quod putant. Proinde quiſquis à criminibus flagitiorum atque facinorum vitam ſaum cuſtodit, ſibi benefacit: quiſquis autem etiam famam, & in alios miſericors eſt. Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra, aliis fama noſtra: & vtique etiam quod aliis miniſtramus miſericorditer ad ſalutem, ad noſtram quoque redundat vtilitatem: vnde non fruſtra Apoſtolus, prouidemus, inquit, bona non ſolùm coram Deo, verùm etiam coram hominibus. Item dicit, placete omnibus per omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis vt ſalui fiant. *Vide Verbo* Monica.

VIRGO.

1. *Virgo digna eſt paradiſo. De vel. Virg. cap.5. à p. V. Verbo. Caſtitatis excellentia nu.4. in f.*

2. *Virginitas & virtus omnis, viſum & laudes erubeſcit, vitium autem impudens eſt. De vel. Virg. cap. 2. circa f.*

HIc, ſicut in omnibus variè inſtitutis, & dubiis, & incertis fieri ſolet, adhibenda fuit examinatio, quæ magis ex duabus tam diuerſis conſuetudinibus diſciplinæ Dei conueniret. Et vtique ea deligenda, quæ virgines includit, ſoli Deo notas, quibus, præter quod à Deo non ab hominibus captanda gloria eſt, etiam ipſum bonum ſuum erubeſcendum eſt. Virginem magis laudando, quàm vituperando confundas: quia delicti durior frons eſt, ab ipſo, & in ipſo delicto impudentiam docta.

3. *Virgini feminæ, magis quàm maſculo vitanda ſingularitas: & virgo præ cæteris humilis eſſe debet in Eccleſia; cui, vt mulieri omni, officium omne, non ſolùm Sacerdotale, ſed etiam virile inhibitum. De Vel. Virg. cap. 9. à p.*

NOn permittitur mulieri in Eccleſia loqui, ſed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec vllius virilis muneris, nedum ſacerdotalis officij ſortem ſibi vindicare. Quæramus an aliquid horum virgini liceat. Si virgini non licet, ſed in omnibus eadem conditione ſubiicitur, & neceſſitas humilitatis cum muliere cenſetur, vnde illi vnum hoc licebit quod omni feminæ non licet? Quid prærogatiuæ meretur aduersùs conditionem ſuam, ſi qua virgo eſt, & carnem ſuam ſanctificare propoſuit? Idcirco velaminis venia fit illi, vt in Eccleſiam notabilis & inſignis introeat, vt honorem ſanctitatis in libertate capitis oſtendat? Potuit digniùs honorari aliqua prærogatiua virilis aut gradus, aut officij. 1.Cor.14. 34.

VIRGO. 2. & 3. SCHOL.

HIc. *Dum agimus de variis & diuerſis conſuetudinibus velandi aut reuelandi, id eſt ſine velis producendi virgines, agendum eſt nobis, ſicut agitur in aliis materiis quæ diuersè à diuerſis populis factitantur; & examinandum, quæ ex duabus, conſuetudo magis conueniat modeſtiæ Chriſtianæ.* VIRGINES INCLVDIT. *Non quidem tunc clauſtro, ſed ſaltem velo.* SOLI DEO NOTAS. *Cui vni placere debent, & de virginitatis ſuæ bono erubeſcere, vel etiam formæ, quam non debent oſtentare.* LAVDANDO MAGIS, *vt plùs erubeſcat de forma laudata, & virginitate, iuxta Pſaltem:* Exaltatus autem humiliatus ſum & conturbatus. IMPVDENTIAM DOCTA. *Comparat peccatum proſtitutæ mulieri, cui dicitur in Scriptura,* frons meretricis facta eſt tibi, erubeſcere neſciuiſti. *Ambroſius lib. 3. de Virginib.* Ea, *inquit*, non debet eſſe vulgaris, non debet eſſe in foro, non in plateis voce querula, greſſu lubrica, facilis auditu, vilis aſpectu, &c. Quid tibi cum cæteris? ſoli Deo loquere, ſoli fabulare Chriſto. *Scitè & aptè in rem noſtram Græci pupillam & virginem eâdem voce ſignificant κόρη. Quia vt pupilla obtegi & velari debet; quia vel leuiſſimo puluere læditur, vnde Chryſoſt. homil. 22. ad populum.* Pupilla, *inquit*, appellatur oculus, vt ſicut ille duabus palpebris, velut in quodam conclaui clauſus eſt, ita & virgo permaneat. *Et Iſid. Peluſ. lib. 5. epiſt. 146.* Pupillæ in oculis veluti virgines in thalamo ſunt collocatæ, cilus, ſeu palpebris, tanquam velis tectæ: æquum itaque fuerit prudenti ratione eas regi ac tutari, vt aſſiduè quidem erubeſcant, pudeatque eorum quæ oportet. Si verò & aliorum ſpectarint pulchritudinem, ampliùs erubeſcant, velaque contrahant, & deorſum oculos demittant, terramque velut matrem intueantur, quæ doceat non noſtram modò naturam, ſed & ſpectatam illam venuſtatem ex ipſa efflotuiſſe, & denuò marceſcentem illam lucem redituram. Id ſi effectum dabit, de quorum reapſe virgines ſeruarent. Sin impudenter atque impotenter quæuis conſpexerint, pro virginibus canes eſſe potiùs comperies qui in alienam pulchritudinem velut rabie impellantur. *Malim referre ad puluerem vanitatis, quo puritas obſcuratur, à quo maximè cauere debet virgo; vt erubeſcat laudata, & clauſa ſit pulueri. Hinc Cantic. 4. 1.* Oculi tui columbarum abſque eo quòd intrinſecùs latet. *Et verſu 3.* Sicut fragmen mali punici, *quod ad Solem erubeſcit,* ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecùs latet. 70. *verò*, extra taciturnitatem tuam. *Alij vertunt,* intra velum tuum. *Vide ſupra dicta ex Auguſtino, verbo,* Vana gloria.

3. IN ECCLESIA LOQVI. 1. *Cor.* 14. 34. Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut lex dicit. *Sub viri poteſtate eris, & ad virum conuerſio tua.* Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in Eccleſia. NEC DOCERE. 1. *Tim.* 2. 11. Mulier in ſilentio diſcat, cùm omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio. Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua. Et Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. NEC TINGVERE. *Baptizare, ſcilicet præſente viro, & quocumque maſculo.* NEC OFFERRE. *Sacrificium miſſæ, aut orationem publicam.* VIRILIS MVNERIS, *vel in Eccleſia, Cleri; vel in foro, iudicis.* NEDVM. *Multò minùs.* EADEM CONDITIONE. *Quà mulier eſt, & in ſortem omnis humilitatis, cenſumque ac tributum redacta.* SI QVA VIRGO. *In quantùm virginitate præcellit.* VELAMINIS VENIA, *an ideo exempta eſt lege velaminis, vt inter mulieres, hoc habitu, hoc eſt capite à ſubiectione velaminis libero, ſingulariter eminens videatur, vt laudetur & ſuperbiat tam de conditione & gradu virginitatis, quàm de forma adoleſcentiæ præſtantia.* POTVIT DIGNIVS. *Licet indignum ſit virginem immiſcere ſe officiis virorum propriis, magis tamen indignum eſt virgineo pudore, reuelatâ facie in Eccleſiam progredi. Iſidorus libro 2. Eccl. offic. cap.* 18. In gradibus, *inquit*, vel officiis Eccleſiaſticis feminæ nullatenus præſcribuntur: nam neque permittitur eis loqui in Eccleſia, vel docere: ſed neque tangere, *ſacra vaſa*, vel offerre, neque vllius virilis muneris, aut Sacerdotalis officij ſibi ſortem vendicare. *Aug. earum ſuperbiam conterit, & ad humilitatem obligat in Pſal. 99.* Inuenis, *inquit*, Sanctimoniales indiſciplinatas. Numquid ideo Sanctimonium reprehendendum eſt? multæ non ſtant in domibus ſuis, circumeunt domos alienas, curioſè agentes, loquentes quæ non oportet, ſuperbæ, linguatæ, ebrioſæ; & ſi virgines ſunt, quid prodeſt integra caro, mente corruptâ? meliùs eſt humile coniugium, quàm ſuperba virginitas. Si enim nuberet, non haberet nomen vnde extolleretur, & haberet frænum quo regeretur. Sed numquid propter virgines malas, damnaturi ſumus & ſanctas, & corpore & ſpiritu? Aut propter iſtas laudabiles, etiam illas improbandas laudare cogemur? vndique vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. *Et ſer. 53. de verbis Domini.* Minorem locum habebit mater, in regno cœlorum, quoniam maritata eſt, quàm filia, quoniam virgo eſt, &c. ambæ tamen ibi; quomodo fulgida ſtella, obſcura ſtella, ambæ tamen in cœlo. Si verò mater tua fuerit humilis, tu ſuperba: illa habebit qualemcumque locum, tu autem nullum locum. Et quis inuenit alterum locum, qui ibi non habuerit locum, niſi cum illo qui inde cecidit, ſtantemque deiecit. Inde cecidit diabolus, vnde ſtantem deiecit hominem. *Vtrimque de Paradiſo, in quo tandiu virgo ſtetit Adam omnium Dominus, quandiu Deo fuit humilis, obediens, & ſubiectus.* Deiecit ſtantem; ſed Chriſtus deſcendens

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

erexit jacentem. Vnde te tamen erexit Dominus A
tuus, attende; humilitate erexit: humiliauit ſemet-
ipſum, &c. Princeps tuus humilis, & tu ſuperbus?
caput humile, *& vir caput eſt mulieris, &c. deſpon-
di vos vni viro, &c.* & membrum ſuperbum? Abſit.
Non vult eſſe de corpore capitis humilis, qui amat
ſuperbiam. *Fuſiſsimè autem virgines ad humilitatem
hortatur to. 6. lib. de ſancta virginitate à capite 35. ad
55. ſic incipit:* Certè, *inquit*, præcipuum magiſte-
S. Aug. rium & virginalis integritatis exemplum in ipſo
Chriſto contuendum eſt. Quid ergo amplius con-
tinentibus de humilitate præcipiam, quàm quod
ille, qui omnibus dicit, diſcite à me quia mitis
ſum, & humilis corde, cùm magnitudinem ſuam
ſupra commemoraſſet: & idipſum volens oſten-
dere, quantus propter nos, quantillus effectus eſt: B
Confiteor, inquit, tibi Pater, &c. Omnia mihi tra-
dita ſunt, &c. ille cui omnia tradidit Pater, & quem
nemo agnoſcit niſi Pater, &c. Non dicit, diſcite
à me mundum fabricare, aut mortuos reſuſcitare,
ſed quia mitis ſum & humilis corde. O doctrinam
ſalutarem! ô Magiſtrum Dominumque mortalium!
quibus mors poculo ſuperbiæ propinata atq; tranſ-
fuſa eſt: noluit docere quod ipſe non eſſet, noluit
iubere, quod ipſe non faceret, &c. quid, obſecro
te, per quem facta ſunt omnia, fili Dei, & idem qui
factus es inter omnia, fili hominis: quid, vt diſca-
mus à te, venimus ad te? quoniam mitis ſum, in-
quit, &c. huccinè redacti ſunt omnes theſauri ſa-
pientiæ & ſcientiæ abſconditi in te, vt hoc pro ma-
gno diſcamus à te, quoniam mitis es & humilis C
corde? Itanè magnum eſt, eſſe paruum, vt niſi à te
qui tam magnus es, fieret, diſci omnino non poſſet?
ita planè. *Et cap. 36. cùm de Publicano, Centurione,
S. Aug. Zachæo, Peccatrice dixiſſet.* Audiant te, *inquit*, &
veniant ad te, & mites atque humiles eſſe diſcant
à te. *Cap. 37. ſic alloquitur virgines.* Non ego, *inquit*,
S. Aug. te anima piè pudica, quæ appetitum carnalem nec
vſque ad conceſſum coniugium relaxaſti, quæ diſ-
ceſſurum corpus nec ſucceſſori propagando indul-
ſiſti, quæ fluitantia membra terrena, in cœli con-
ſuetudinem, *vitam Angelicam*, ſuſpendiſti: non ego
te vt diſcas humilitatem, ad publicanos & pecca-
tores mitto, qui tamen in regnum cœlorum præ-
cedunt ſuperbos; non te ad hos mitto: indigni ſunt
enim qui ab immunditiæ voragine liberati ſunt, vt D
ad eos imitandos mittatur illibata virginitas: ad
Regem cœli te mitto; ad eum per quem creati ſunt
homines, & qui creatus eſt inter homines, prop-
ter homines: ad ſpecioſum formâ præ filiis homi-
num, & contemptum à filiis hominum, pro filiis
hominum: ad eum qui dominans Angelis immor-
talibus, non dedignatus eſt ſeruire mortalibus.
Eum certè humilem, non iniquitas, ſed charitas
fecit: charitas quæ non æmulatur, &c. Non ibis
ad eum qui oculos ad cœlum leuare non audebat
onere iniquitatis, ſed ad eum qui de cœlo deſcendit
pondere charitatis: non ibis ad eam quæ Domini
ſui pedes lachrymis lauit, quærens indulgentiam
omnium peccatorum; ſed ibis ad eum qui cùm da-
ret indulgentiam omnium peccatorum, lauit pe-
des ſuorum ſeruorum. Noui dignitatem virgini-
tatis tuæ, non tibi propono imitandum Publica-
num humiliter accuſantem delicta ſua, ſed timeo
tibi Phariſæum ſuperbè jactantem merita ſua. Non
dico, eſto qualis illa de qua dictum eſt, dimittun-
tur ei peccata multa quoniam dilexit multùm: ſed
metuo, ne cùm tibi modicum dimitti putas, mo-
dicùm diligas. Metuo inquam tibi vehementer, ne
cùm te agnum quocumque ierit ſecuturam eſſe
gloriaris, eum præ tumore ſuperbiæ ſequi per an-
guſta non poſſis, &c. *Tandem poſt alia multa præcla-
ra, cap. 51.* Illos proinde ſequentes, agnus quo- S. Aug.
cumque ierit, ducit, in quibus priùs ipſe vbi caput
inclinet, inuenerit. Nam quidam ſuperbus & do-
loſus hoc ei dixerat: Domine ſequar te quocum-
que ieris. Cui reſpondit, vulpes foueas habent, &
volatilia cœli nidos, filius autem hominis non ha-
bet vbi caput ſuum reclinet. Arguebat nomine
vulpium aſtutam doloſitatem, & nomine volu-
crum ventoſam elationem, in quo vbi requieſce-
ret, piam non inueniebat humilitatem. Ac per hoc,
nuſquam omnino ſecutus eſt Dominum, qui ſe
promiſerat, non vſque ad quemdam profectum,
ſed omnino quocumque ierit, ſecuturum. Qua-
propter hoc agite virgines Dei, hoc agite, ſequi-
mini agnum quocumque ierit. Sed priùs, ad eum,
quàm ſequamini, venite, & diſcite quoniam mi-
tis eſt & humilis corde. Humiliter ad humilem ve-
nite ſi amatis, & ne diſcedatis ab illo ne cadatis.
Qui enim timet ab illo cadere, rogat & dicit, non
veniat mihi pes ſuperbiæ. Pergite viam ſublimita-
tis, pede humilitatis. Ipſe exaltat humiliter ſequen-
tes, quem deſcendere non piguit adiacentes. Do-
na eius illi ſeruanda committite, fortitudinem ve-
ſtram ad illum cuſtodite. Quidquid mali ipſo cu-
ſtodiente non committitis, tanquam remiſſum ab
illo deputate: ne modicum vobis exiſtimantes di-
miſſum, modicùm diligatis; & tundentes pectora,
Publicanos, ruinosâ iactantiâ contemnatis. De vi-
ribus veſtris expertis cauete, ne quia ferre aliquid
potuiſtis, inflemini: de inexpertis autem orate, ne
ſupra quàm poteſtis ferre, tentemini: exiſtimate
aliquos in occulto ſuperiores, quibus eſtis in ma-
nifeſto meliores. Cùm aliorum bona fortè ignota
vobis benignè creduntur à vobis, veſtra vobis no-
ta, non comparatione minuuntur, ſed dilectione
firmantur. Et quæ fortè adhuc deſunt, tantò dan-
tur faciliùs, quantò deſiderantur humiliùs. Perſe-
uerantes in numero veſtro præbeant vobis exem-
plum, cadentes autem augeant timorem veſtrum.
Illud amate vt imitemini, hoc lugete ne inflemini.
*Hæc monita virgo quæ ſeruat, in humilitate ſecura Deo
gratiſſima perſeuerat.*

VIRTVS HEROICA.

*Virtutes magnæ à Deo petendæ ſunt; quia infirmitatis noſtræ vires excedunt. De Pat. cap. 1. à p.
Verbo Patientia. numero 1. in m.*

VLTIO PROHIBITA.

a Ro. 12. 17. 19.
1. *Vltionem vtraque lex prohibet.* 5. *cont. Marc. cap. 14. circa f.*

Leuit. 19. 18. Deut. 32. 35. Ro. 12. 18.
a *MAlum pro malo nemini retribueritis; & malitiæ fratris veſtri ne memineritis. Nec voſmetipſos vlciſcentes. Mihi enim vindictam, & ego vindicabo, dicit Dominus. Pacem cum omnibus hominibus habetote.* Ergo & legalis talio non retributionem iniuriæ permittebat, ſed inceptionem metu retributionis comprimebat.

2. *Vltionem, & pœnam talionis, lex noua abſtulit. De Exhort. caſt. cap. 6. in f. & 7. in p.*

SEmper initia laxantur. Propterea ſyluam quis inſtituit, & creſcere ſinit, vt tempore ſuo cædat. Sylua erit vetus diſpoſitio, quæ ab Euangelio nouo deputatur, in quo & [a] *ſecuris ad radices arboris poſita*. Sic & [b] *Oculum pro oculo, & dentem pro dente*, iam ſenuit; ex quo iuuenuit, [c] *Malum pro malo nemo reddat.* Puto autem etiam in humanas conſtitutiones atque decreta poſteriora priſtinis præualere. Cur autem de priſtinis exemplis non ea potiùs agnoſcamus, quæ cùm poſterioribus communicant, de diſciplina & forma vetuſtatis, ad nouitatem tranſmittunt? a Matth. 3. 10. b Exo. 21. 24. c Rom. 12. 17. CAP. VII.

3. *Vltio Chriſtianis vetita, quam nunquam ſumpſerunt de Gentilibus, licet numeroſi, & multis iniuriis affecti. Apol. cap. 37. in p.*

SI inimicos, vt ſupra diximus, iubemur diligere, quem habemus odiſſe? Item ſi læſi vicem referre prohibemur, ne de facto pares ſimus, quem poſſumus lædere? Nam de iſto, ipſi recognoſcite. Quoties enim in Chriſtianos deſæuitis, partim animis propriis, partim legibus obſequentes? quoties etiam præteritis vobis, ſuo iure nos inimicum vulgus inuadit lapidibus & incendiis? ipſis Bacchanalium furiis, nec mortuis parcunt Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ, de aſylo quodam mortis, iam alios, iam nec totos, auellant, diſſecent, diſtrahant. Quid tamen vnquam denotaſtis de tam conſpiratis, de tam animatis ad mortem vſque, pro iniuria repenſatum? quando vel vna nox, pauculis faculis, largiter vltionis poſſet operari, ſi malum malo diſpungi penes nos liceret. Sed abſit, vt aut igni humano vindicetur diuina ſecta, aut doleat pati, in quo probatur. Matth. 5. 44.

4. *Vltio de inimicis, à Chriſtianis non petitur, ſed certa timetur à iuſto iudice; cuius vindictæ temporales, ſigna ſunt æternæ. Ad Scap. cap. 2. in f. & 3. per totum.*

ABſit vt indignè feramus ea nos pati quæ optamus, aut vltionem à nobis aliquam machinemur, quam à Deo expectamus. Tamen (ſicut ſupra diximus) doleamus neceſſe eſt, quòd nulla ciuitas impunè latura ſit ſanguinis noſtri effuſionem. ſicut & ſub Hilariano præſide, cùm de areis ſepulturarum noſtrarum adclamaſſent: AREÆ NON SINT: areæ ipſorum non fuerunt. meſſes enim ſuas non egerunt. Ceterùm & imbre anni præteriti, quid commeruerit genus humanum, apparuit, cataclyſmum ſcilicet & retrò fuiſſe propter incredulitatem & iniquitates hominum: & ignes qui ſuper mœnia Carthaginis proximè pependerunt per noctem quid minati ſint, ſciunt qui viderunt, & priſtina tonitrua quid ſonuerint, ſciunt qui obduruerunt. Omnia hæc ſigna ſunt imminentis iræ Dei, quàm neceſſe eſt quoquo modo poſſumus, vt & annuntiemus, & prædicemus, & deprecemur interim localem eſſe. Vniuerſalem enim & ſupremam ſuo tempore ſentient, qui exempla eius aliter interpretantur. Nam & ſol ille in Conuentu Vticenſi extincto penè lumine adeo portentum fuit, vt non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, poſitus in ſuo hypſomate & domicilio. Habetis Aſtrologos. Poſſumus æquè & exitus quorundam præſidum tibi proponere, qui in fine vitæ ſuæ recordati ſunt deliquiſſe quòd vexaſſent Chriſtianos. Vigellius Saturninus qui primus hîc gladium in nos egit, lumina amiſit. Claudius Herminianus in Cappadocia, cùm indignè ferens vxorem ſuam ad hanc ſectam tranſiſſe, Chriſtianos crudeliter tractaſſet, ſoluſque in prætorio ſuo vaſtatus peſte, cùm viuus vermibus ebuliſſet: Nemo ſciat, aiebat, ne ſpe gaudeant Chriſtiani. Poſtea cognito errore ſuo, quòd tormentis quoſdam à propoſito ſuo excidere feciſſet, penè Chriſtianus deceſſit. Cæcilius Capella in illo exitu Byzantino, Chriſtiani gaudete, exclamauit. Sed & qui videntur tibi impunè tuliſſe, venient in diem diuini iudicij. Tibi quoque optamus admonitionem ſolam fuiſſe, quòd cùm Adrumeticum Mauilum ad beſtias damnaſſes, & ſtatim hæc vexatio ſubſecuta eſt, & nunc ex eadem cauſa interpellatio ſanguinis. Sed memento de cætero. CAP. III.

5. *Vltio Deo ſacrificanda, quam ſibi ſeruat. V. Verbum, Impatientia, num. 4. & 5.*

6. *Vltio Deo honorem ſurripit. V. Verbum, Iudicium temerarium, num. 3.*

VLTIO PROHIBITA. 1. 2. 3. 4. SCHOL.

MALVM PRO MALO *Rom. 12. 17.* Nulli malum pro malo reddentes. MALITIÆ FRATRIS. *Hos omnes locos habes alibi relatos, quibus proinde non immoror vt nec in lege talionis.* PACEM CVM OMNIBVS. *Rom. 12. 18.* Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes: non voſmetipſos defendentes, *Syr. nec vlciſcamini*, chariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum

eſt enim : mihi vindicta, & ego retribuam dicit Dominus.

2. Initia laxantvr, *lex vetus non ita ſtricte diſciplinæ obſtringebat, vt lex Euangelica.* Vetvs dispositio depvtatvr, *amputatur, ſucciditur, reſtringitur à lege noua, hinc & ſecuris in Euangelio fit mentio, quæ non tantùm nunc ſuperflua legis amputet cerimonialia, quæ tunc neceſſaria erant populo in idololatriam prono, ſed & prorſus ſuccidit legem talionis & vindictæ, quæ iam vt ſenior, & veterem hominem ſapiens abrogata eſt, ex quo per Chriſtum & Paulum mali retributio prohibita, & bonum pro malo inimico reddere eſt præceptum.* Pvto avtem. *Sic leges poſteriores derogant prioribus.* De pristinis exemplis. *Ex veteri Teſtamento debemus potiùs imitari & ſequi quæ cum lege noua concordant, & iam ab auo, & tempore veteris legis, nos ad nouam legem ex conformitate præceptorum velut manu duxerunt, in quo fuerunt velut forma & exemplar noui Teſtamenti.*

3. Qvem habemvs. *Debemus aut poſſumus odio proſequi?* Ne de facto pares. *Auguſtinus:* Ne, *inquit,* duo mali ſitis. Ipsi recognoscite. *Vos Gentiles de hoc iudicate.* Animis propriis. *Priuatâ ſingulorum in Chriſtianos animoſitate & odio.* Partim legibvs. *Contra Chriſtianos latis ab Imperatoribus & Præfectis in odium Chriſti.* Præteritis vobis *Nullo ex Magiſtratu conſulto, vel iubente.* Svo ivre. *Quod nullum aliud eſt præter furorem, & innatam in Chriſtianos ſæuiendi libidinem.* Iam alios. *Id eſt mortuos, nec vobis ex cultu diuino diſplicere valentes, aut iuſtâ contra vos ſe defenſione tueri.* Nec totos. *Semicorruptos. Hanc barbariem prohibitam, bellè expreſſit libro 6. Variarum, cap. 8. Caſſiodorus.* Defunctorum quin etiam ſacram quietem, æquabilia iura tuæ conſcientiæ commiſerunt, ne quis veſtita marmoribus ſepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligioſâ temeritate præſumeret, ne quis cineres alienos, aut longinquitate temporis, aut voraci flammâ conſumptos ſceleratâ perſcrutatione detegeret, ne corpus quod ſemel reliquerat moleſtias mundanas, humanas iterum pateretur inſidias. De tam conspiratis. *Quos falsò in Rempublicam conſpirare cenſetis, & animoſos contra Imperij Romani ſalutem, vt nec mortem timeamus, quid vnquam notaſtis nos vindictæ ſumpſiſſe pro tantis iniuriis à vobis acceptis, cùm vel paruo igne, poſſemus vrbem incendere, & proinde largiam exercere vltionem, ſi liceret apud nos malum pro malo reddere?* Dispvngi. *Debitum reddi.* Igni hvmano, *cùm diuino longè ardentiori dignum ſubiaceat.* Divina secta. *Chriſti Dei religio, profitens eius patientiæ exempla ſectari.* In qvo probatvr. *Velut aurum in fornace.*

4. Doleamvs. *Ex charitate, nobis erga inimicos præceptâ.* Svb Hilariano. *Præfecto, qui præceſſerat Scapulam.* Areæ non sint. *Cæmeteria non dentur cadaueribus Chriſtianorum.* Areæ ipsorvm. *Meſſis non fuit, quæ in areis tereretur. Cæmeteria autem area ſiue arenaria vocabantur.* Cataclismvm retrò *Vt olim diluuium in pœnam peccatorum, ſic nuper inundatio teſtata eſt, quid peccata veſtra, & in Chriſtianos crudelitas mereretur.* Qvi obdvrvervnt, *ſicut Pharao ad tonitrua, & ad cæteras plagas cor obdurauit.* Localem esse. *Non vniuerſalem, & iudicij extremi præuiam.* Exempla aliter interpretantvr. *Non intelligunt hos terrores de cœlo, exempla eſſe & prognoſtica futuri iudicij.* In Conventv Vticensi *Habes expoſitum, verbo, Solis Ecclipſis.* Exitvs: *finis iter & ſiniſtros caſus & obitus.* Vigellivs. *Primus Præſes qui Carthagine Chriſtianos perſecutus eſt, vtroque oculo orbatus eſt.* Ad hanc sectam transisse, *factam Chriſtianam.* In prætorio svo. *Villa vrbana, quæ comptior erat ruſticâ. Hinc ipſius* *Hieronymi lib. 2. cont. Iouin. de dolio Diogenis.* Cùm, *inquit,* ſe contorqueret in dolio, volubilem ſe habere domum iocabatur, & ſe cum temporibus immutantem. Frigore enim dolij os vertebat in meridiem. Æſtate ad Septentrionem : & vtcumque ſe Sol inclinauerat, Diogenis ſimul prætorium vertebatur. Ne spe. *Scilicet euadendi perſecutionem.* A proposito. *Fidei confeſſione & conſtantiâ.* Cæcilivs Capella. *Hic iuxta Baronium & Dionem, fuit Præſes Byzantij Chriſtianorum perſecutor ſub Seuero, quòd partes fouiſſet Peſcennij Nigri, ciuitate à Seuero expugnatâ, mox cum omnibus Magiſtratibus occidendus, meliora Chriſtianis tempora prævidens exclamauit præ dolore:* gaudete Chriſtiani. In exitv. *In exitio & ruina.* Tibi admonitionem solam. *Vt in tot Præſides ſumpta à Deo vindicta, te ſolùm admoneat corrigendæ crudelitatis, nec te ſicut illos puniat, aut extremo iudicio ſeruet damnandum, quòd Adrumeticum Mauilum Chriſtianum damnaueris ad beſtias; cuius morte crudeli excitatus eſt populus ad vexandos Chriſtianos, pro quorum ſanguine fundendo nunc etiam apud te interpellat. Caue igitur in poſterum iuſtam ſuper te Dei vindictam, ſi furori plebis acquieſcas.*

Auguſtinus in Pſal. 78 in verſum, vindicta ſanguinis ſeruorum ſuorum qui effuſus eſt, introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum. Vel ſic intelligitur, *inquit, ſancta & optanda vindicta,* cùm credunt in Deum verum qui perſequebantur eius hæreditatem : quia & ipſa vindicta eſt, quâ perimitur ſæua iniquitas eorum gladio verbi Dei, de quo dictum eſt, accingere gladio tuo : vel cùm perſeuerantes inimici in fine puniuntur. Nam mala temporalia, quæ in hoc ſæculo patiuntur, communia poſſunt habere cum bonis. Eſt aliud vindictæ genus quo Eccleſiæ dilatationem, & fœcunditatem in hoc ſæculo poſt tantas perſecutiones, quibus eam omnino perituram putabant, peccator, & incredulus, & inimicus videt, & iraſcetur. dentibus frendet & tabeſcet. Quis enim negare audeat hanc etiam eſſe grauiſſimam pœnam? &c. ſed propter illud quod ſcriptum eſt in Apocalypſi, ſub ara Dei martyres ad Deum clamare, & dicere, quouſque Domine non vindicas ſanguinem noſtrum? &c. ne propter exſaturandum odium credantur ſancti deſiderare vindictam, quod ab eorum perfectione longè abeſt ; & tamen ſcriptum eſt, lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam, &c. & Apoſtolus Paulus ait, non voſipſos vindicantes chariſſimi, ſed date locum iræ, &c. Nec ipſe itaque præcepit, vt nolint vindicari, ſed vt non ſeipſi vindicantes, dent locum iræ Dei, qui dixit, mihi vindictam &c. & Dominus in Euangelio viduam proponit in ſimilitudinem, quæ vindicari deſiderans, iudicem interpellabat iniuſtum, qui eam tandem aliquando non iuſtitiâ ductus, ſed tædio victus audiuit. Hoc autem Dominus propoſuit, vt oſtenderet multò magis Deum iuſtum citò facturum iudicium electorum ſuorum qui ad eum clamant die ac nocte. Inde eſt & ille ſub ara Dei martyrum clamor, vt Dei iudicio vindicentur. Vbi eſt ergo illud, diligite inimicos veſtros, &c? vbi eſt & illud; non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Et nulli malum pro malo reddentes? &c. Quapropter cùm & homo iuſtus, & homo malus, de inimicis ſuis velint à Domino vindicari ; vnde diſcernentur niſi quia iuſtus, & magis cupit inimicum ſuum corrigi quàm puniri ; & cùm in eum videt à Domino vindicari, non eius delectatur pœnâ, quia non eum odit, ſed diuina iuſtitia, quia Deum diligit? Denique ſi in hoc ſæculo ſi in eum vindicatur, vel pro illo etiam lætatur, ſi corrigitur, vel certè pro aliis, vt eum timeant

imitari. *Quàm appoſitè ad Tertull. dicentem, doleamus neceſſe eſt, quòd nulla ciuitas impunè latura ſit ſanguinis noſtri effuſionem. Et rurſum: tibi quoque optamus admonitionem ſolam fuiſſe.* Ipſe quoque fit melior, non ſupplicio illius odia ſua paſcendo, ſed errata emendando. Ac per hoc de beneuolentia eſt, non de malitia, quòd lætatur iuſtus, cùm videt vindictam, & manus ſuas lauat, id eſt, opera ſua mundiora efficit in ſanguine, hoc eſt in exitio peccatorum: ſumens inde non mali alieni gaudium, ſed diuinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro ſæculo vltimo Dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod Deo, ne benè ſit malis, ne piorum præmiis etiam impij perfruantur: quod vtique iniuſtum eſt, & à regula veritatis quam iuſtus diligit, alienum. Cùm enim nos ad diligendos inimicos Dominus hortaretur, exemplum propoſuit Patris noſtri cœleſtis, qui Solem ſuum facit oriri, &c. Numquid tamen ideo vel temporalibus correctionibus emendat, vel pertinaciter duros in fine non damnat? ſic ergo inimicus diligatur, vt non diſpliceat Domini iuſtitia quâ punitur: & ſic placeat iuſtitia quâ punitur, vt non de malo eius, ſed de bono iudice gaudeatur. Maleuolus enim animus contriſtatur, ſi eius inimicus correctus euaſerit pœnam. Et cùm puniri eum videt, vindicari ita ſe gaudet, vt non iuſtitia Dei quem non diligit, ſed illius quem odit miſeria delectetur. Et cùm Deo dimittit iudicium, *id præſtat*, vt plus noceat Deus, quàm ipſe nocere poſſit, exoptat. Et cùm dat cibum eſurienti inimico, potumque ſitienti, malitioſè ſapit quod ſcriptum eſt: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Agit enim vt ampliùs aggrauet, & ei excitet indignationem Dei, quam carbonibus ignis ſignificari putat; non intelligens illum ignem eſſe pœnitentiæ vrentem dolore, quouſque caput erectum ſuperbiâ, beneficiis inimici, ad humilitatem ſalubrem, *tanquam ad cineres*, deponitur, & in bono illius huius malum vincitur. Vnde Apoſtolus vigilanter adiunxit, noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Quomodo autem poteſt vincere in bono malum, in ſuperficie bonus, & in alto malus? *alij legunt in abdito.* Qui opere parcit, & corde ſæuit, manu mitis, voluntate crudelis? *Proponit idem Auguſtinus in Pſal.* 1 8 *exemplum Saluatoris, vt ab eo diſcamus quam vltionem rependere debeamus inimicis noſtris; in verſum*; pro eo vt me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam. Quid, *inquit*, meliùs intelligere debemus, quàm pro eis ipſis? &c. Pater ignoſce illis, &c. Et quoniam in profundo malignitatis reddebant ipſi mala pro bonis, ille in ſummo benignitatis reddebat bona pro malis, &c. quando ipſe pendens in ligno, vt commendaret patientiam, non oſtendebat potentiam, inter verba detrahentium, quos poſſet diuinâ poteſtate delere. Sed nobis vtilius erat, quod patientiæ præbebat exemplum, quàm ſi ſuos inimicos ſine dilatione perdendo, ad hoc nos ædificaret, vt impatienter feſtinaremus, de his quos malos patimur, vindicari, cùm ſcriptum ſit, melior eſt patiens quàm fortis vir, &c. *Deinde diſcrimen ponit inter iudicem vltionem reddentem, & innocentem læſum, vltionem poſcentem.* Reddere, *inquit*, mala pro malis, habent & mali, vel mediocriter mali, vel mediocriter boni: vſqueadeo vt lex eis dederit vlciſcendi modum, oculum pro oculo, &c. quæ ſi dici poteſt, iniuſtorum iuſtitia eſt. Non quia iniquum eſt vt recipiat vnuſquiſque quod fecerit, alioquin lex nequaquam id conſtitueret: ſed quia vlciſcendi libido vitioſa eſt, magiſque ad iudicem pertinet, inter alios hoc diſcernere, quàm bonum hominem expetere, &c. Ille quippe reddit malum pro malo; *læſus ſcilicet*, iſte autem, etiam cùm vindicat, non reddit malum pro malo; quoniam iuſtum reddit iniuſto. Quod autem iuſtum eſt, vtique bonum eſt. Punit ergo non delectatione alienæ miſeriæ, quod eſt malum pro malo: ſed dilectione iuſtitiæ, quod eſt bonum pro malo. *Vide Auguſt. to.* 10. 693.

(Margin notes: S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.; section letters A, B, C)

VOLVNTAS HVMANA.

1. *Voluntati noſtræ propoſitum eſt bonum & malum, & malum peccati neque Deo, neque diabolo, ſed hominis voluntati imputandum eſt. De Monogamia cap.* 14. *in f. Vide in alphabeto Errorum Verbo Nuptiæ ſecundæ* 16. *in f.*

Et de Exhortatione caſt. cap. 2. *à p. ad circa f.*

CVm vtrumque ex præceptis eius didicerimus, quid velit, & quid nolit; tamen nobis eſt voluntas & arbitrium eligendi alterum, ſicut ſcriptum eſt, [a] *Ecce poſui ante te bonum & malum:* guſtaſti enim de arbore agnitionis. Et ideo non debemus quod noſtro expoſitum eſt arbitrio, in Dei referre voluntatem, quos vult ipſe & velle, qui malum non vult. Ita noſtra eſt voluntas, cùm malum volumus aduersùs Dei voluntatem, qui bonum vult. Porrò, ſi quæris vnde venit ea voluntas, quâ quid volumus aduerſus Dei voluntatem? dicam, Ex nobis ipſis. Nec temerè; ſemini enim tuo reſpondeas neceſſe eſt: ſiquidem ille princeps & generis, & delicti, Adam, voluit quod deliquit. Neque enim diabolus voluntatem ei impoſuit delinquendi, ſed materiam voluntati ſubminiſtrauit. Ceterùm, voluntas Dei in obaudientiam venerat. Proinde & tu ſi non obaudieris Deo, qui te propoſito præcepto, liberæ poteſtatis inſtituit, per voluntatis libertatem volens deuerges in id quod Deus non vult. & ita te putas à diabolo ſubuerſum, qui etſi quid vult te velle quod Deus non vult, non tamen facit vt & velis; quia nec tunc iſtos protoplaſtos ad voluntatem * delicti ſubegit; immò neque inuitos, neque ignorantes quid Deus nollet. vtique enim nolebat fieri, cùm admiſſo mortem deſtinabat. Ita diaboli opus vnum eſt, tentare quod in te eſt, an velis. at vbi voluiſti, ſequitur vt & ſibi ſubiungat; non operatus in te voluntatem, ſed nactus occaſionem voluntatis.

(Margin notes: a Eccli. 15.18. — Gen. 3.5. — * dilecti.)

VOLVNTAS HVMANA. 1. SCHOL.

EX PRÆCEPTIS EIVS. *Affirmatiuis, quid velit, negatiuis, quid nolit.* SICVT SCRIPTVM EST. *Eccli.* 15. 18. Ante hominem vita & mors, bonum & malum. GVSTASTI ENIM. *Ironicè contra præuaricationem primi hominis, cui Deus irriſione digniſſimo, poſt guſtatum fructum ligni vetiti, & iuxta Auguſtinum, experto quanta differentia eſſet inter bonum innocentiæ, & malum peccati; dixit, Gen.* 3. 22. Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum. NON DEBEMVS. *Blaſphemat enim qui peccatum Deo imputat, eiuſque voluntati malum peccati nolenti, & prohibenti; quod ipſe proprio committit arbitrio.* VVLT VELLE. *Deus liberalitate ſuâ hominem præ cæteris creaturis voluit eſſe liberum, ſeu libero velle, liberâ voluntate donauit.* SEMINI TVO. *Origini ex Adam peccatore ſumpta, cui ſimilis es.* IN OBAVDIENTIAM, *Deus præceptum dederat Adamo, vt ei obediret, ſicut & mandatum dedit nobis quos condidit liberos. Vnde licet poſt peccatum naturæ corruptæ, ſine gratiæ medicinalis auxilio, bonum velle actu non poſſimus, Deus ſiquidem illud* operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate: *tamen à bono virtutis, ad malum peccati, quod Deus non vult, deflectimus propriâ libertate. Vnde nec Deo, nec tentanti diabolo, ſed homini volenti peccatum prorſus imputandum eſt.* SVBIVNGAT. *Subigat, ſubiiciat. Hic aduertè diligenter, vt ſupra verbo* libertas; *Tertullianum non diſtreuiſſe inter ſtatum naturæ integræ ſine ſtantis, & lapſæ ac corruptæ, ſicut poſtea contra errorem Pelagij diſcreuit Auguſtinus. Nec verba pro integra hominis libertate, quam à Deo ante peccatum accepit à Sapiente de Adam innocente ſcripta, nunc homini lapſo de naturæ corruptæ plenè conueniunt: ſic enim & Deum à calumnia purgat, & totum peccatum homini deputat, cùm ſic fatur Eccli.* 15. 11. Non dixeris, per Deum abeſt: quæ enim odit, ne feceris. Non dicas, ille me implanauit; *decepit*, non enim ei neceſſarij ſunt homines impij. Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui. Adiecit mandata & præcepta ſua. *Et ex Tertull. alibi vidimus, præceptum Adæ datum, fuiſſe matricem in qua Decalogus contentus erat.* Si volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. Appoſui tibi aquam & ignem; ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi: quoniam multa ſapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes ſine intermiſſione. *Auguſtinus to.* 7. *lib. de gratia & lib. arbit. cap.* 15. *aptiſſimè in hanc rem, vbi & locum hunc ex parte citat*; Meminerimus, *inquit*, ipſum dicere facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, qui dicit, dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodo ergo qui dicit, facite vobis, hoc dicit, dabo vobis? quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? quare dat ſi homo facturus eſt, niſi quia dat quod iubet, cùm adiuuat, vt faciat cui iubet? ſemper eſt autem in nobis voluntas libera, *etiam cùm peccat, quia nec à tentatione cogitur, ſed tantùm mouetur in malum, in quod eſt proniſſima; nec dum bonum vult, quod tantò vult liberius, quantò proprium obiectum excitatur amare ſuauius.* Sed non ſemper eſt bona. Aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ, & tunc eſt bona. Gratiâ verò Dei ſemper eſt bona, & per hāc fit vt ſit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas quæ iam eſſe cœpit, augeatur: & tam magna fiat, vt poſſit implere diui-

S. Aug.

A na mandata quæ voluerit, cùm valdè perfectéque voluerit. Ad hoc enim valet quod ſcriptum eſt: ſi volueris, conſeruabis mandata: *quod Adam potuit ſanus & innocens, abſque extraordinario auxilio, ſed ſufficienti tum ipſi dato, vt alibi ex Auguſtino retuli.* Vt homo qui voluerit, & non potuerit, nondum ſe plenè velle cognoſcat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta ſufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur, vt faciat quod iubetur. Tunc enim vtile eſt velle, cùm poſſumus; *quod poterat Adam*, & tunc vtile eſt poſſe cùm volumus. Nam quid prodeſt, ſi quod non poſſumus, volumus; aut ſi quod poſſumus, nolumus. *Deinde cap.* 16. *ſic explodit Pelagianos.* Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt; non iuberet Deus quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Quis hoc neſciat: ſed ideo iubet aliqua quæ non poſſumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipſa eſt enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipſe qui dixit, ſi volueris, conſeruabis mandata: in eodem libro Eccleſiaſtico aliquantò poſt dicit: quis dabit in ore meo cuſtodiam? &c. Iam certè mandata acceperat, prohibe linguam tuam à malo, &c. cùm ergo verùm ſit quod dixit, ſi volueris, &c. quare quærit in ore ſuo dari cuſtodiam, &c? quare non ei ſufficit mandatum Dei, & voluntas ſua, quandoquidem ſi voluerit, conſeruabit mandata? *Subiicit exempla de ſuperbia, gula, luxuria, Dei mandato prohibitis, à quibus tamen ſapiens petit à Deo gratiam abſtinendi, & ſic inducit ipſum lo-*
C *quentem*: ex iſta oratione mea, quà hæc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim, ſi volueris, conſeruabis mandata. Certum eſt enim nos mandata ſeruare, ſi volumus: ſed quia præparatur voluntas à Domino, *Prouerb.* 8. *ſecundum* 70. ab illo petendum eſt, vt tantùm velimus, quantùm ſufficit, vt volendo faciamus. Certum eſt nos velle cùm volumus, ſed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum eſt quod paulò ante poſui, præparatur voluntas à Domino: de quo dictum eſt, à Domino, *vulgata apud Dominum*, greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in vobis & velle. Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit vt faciamus præ-
D bendo vires efficaciſſimas voluntati: qui dixit; *Ezech.* 36. faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis Cùm dicit, faciam vt faciatis: quid aliud dicit, niſi, auferam à vobis cor lapideum vnde non faciebatis, & dabo cor carneum, vnde faciatis? & hoc quid eſt niſi auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens, vnde faciatis. *Et lib.* 15. *de Ciuit. cap.* 21. *vbi de Adam, & eadem hominis libertate*: Ex cuius, *inquit*, origine damnata, veluti maſſa vna meritæ damnationi tradita, fecit Deus alia in contumeliam vaſa iræ, alia in honorem vaſa miſericordiæ: illis reddens quod debetur in pœna, iſtis donans quod non debetur in gratia: vt ex ipſa etiam
E comparatione vaſorum iræ, ſuperna ciuitas diſcat, quæ peregrinatur in terris, non fidere libertate arbitrij ſui, ſed ſperet inuocare nomen Domini, *ſicut Enos filius Seth, de quo hoc dictum eſt.* Quoniam voluntas in natura quæ facta eſt bona à bono Deo, ſed mutabilis, ab immutabili, ex nihilo ab eo qui eſt, & à bono poteſt declinare vt faciat malum, quod fit libero arbitrio; & à malo, vt faciat bonum, quod non fit ſine diuino adiutorio. *Quàm clarè & exertè docet quid ex ſe ſine Dei gratia poſſit humanum arbitrium, malum quippe & peccatum: bonum autem nullo modo poteſt actu exequi ſine diuino adiutorio.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

2. Voluntas

2. *Voluntas humana Dei voluntatem potiùs ſequi debet quàm abuti indulgentiâ datâ renubendi.*
De Exhort. caſt. cap. 1. in p. ad m.

NOn dubitò, Frater, te poſt vxorem in pacem præmiſſam, ad compoſitionem animi conuerſum, de exitu ſingularitatis cogitare, & vtique conſilij indigere. Quamquam in huiuſmodi, cum fide ſua conloqui debet vnuſquiſque, eiuſque vires conſulere. Tamen quoniam in iſta ſpecie, carnis neceſſitas cogitatum mouet, quæ ferè apud eandem conſcientiam fidei reſiſtit, opus eſt fidei extrinſecùs conſilio, tanquam aduocato aduerſùs carnis neceſſitates. Quæ quidem neceſſitas facillimè circumſcribi poteſt, ſi voluntas potiùs Dei, quàm indulgentia conſideretur. Nemo indulgentiâ vtendo promeretur, ſed voluntati obſequendo.[a] *Voluntas Dei eſt ſanctificatio noſtra.* Vult enim imaginem ſuam nos etiam ſimilitudinem fieri,[b] *Vt ſimus ſancti, ſicuti ipſe ſanctus eſt.* a 1. Theſſ. 4. 3. b 1. Io. 3. 3

Et ibidem cap. 8. in p.

LIceat nunc denuò nubere, ſi omne quod licet, bonum eſt. Idem Apoſtolus exclamat, *Omnia licent, ſed non omnia proſunt.* Quod non prodeſt, oro te, bonum poteſt dici? Si licita ſunt & quæ non pro ſalute, ergo & quæ non bona ſunt, licita ſunt. Quid autem magis velle debebis, quod ideo bonum eſt, quia licet, an quod ideo quia prodeſt? Multùm exiſtimo eſſe, inter licentiam, & vtilitatem. De bono non dicitur, licet, quia bonum permitti non exſpectat, ſed adſumi. Permittitur autem, quod an bonum ſit, in dubio eſt; quod poteſt etiam non permitti, ſi non habeat aliquam ſui cauſam primam. 1. Cor. 6. 12.

VOLVNTAS. 2. SCHOL.

FRATER, *fidelem alloquitur.* IN PACEM. *Sepulturam, quoad corpus, & cæli requiem, quoad animam.* AD COMPOSITIONEM. *Concupiſcentiam carnis frænandam propoſito continentiæ.* DE EXITV SINGVLARITATIS, *quomodo occaſione tibi data per vxoris mortem, ſeorſim deinceps ſine coniuge viuere deliberes.* CVM FIDE SVA. *Conſcientiâ propriâ, vel intelligit robur fidei Chriſtianæ, quæ ſi fuerit valida, faciliùs ex Dei gratia continentiam ſeruat.* CARNIS NECESSITAS. *Fragilitas in luxuriam prona, vel propagatio prolis quæ ad renubendam ſolicitat, & in cuiuſque conſcientia, fidei inſpirationibus reſiſtit.* SI VOLVNTAS, *expreſſè declarata per mortem coniugis, quæ Deo volente accidit, à quo poſiti ſunt vitæ termini.* IMAGINEM. *Per naturam;* SIMILITVDINEM, *per ſanctimoniæ & caſtitatis gratiam. Probat autem ex Apoſtolo expreſſam Dei voluntatem. 1. Theſſ. 4. 3.* Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum. Hæc eſt enim voluntas Dei ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione: vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. *In quem locum Aug. ſer. de conuerſione Pauli citato à Beda:* eo ipſo, *inquit*, conceſſo, immoderatiùs vtendo, corrumpis in te templum Dei: nemo te accuſat extraneus, ſed quod reſponſum dabit conſcientia tua Deo dicenti per Apoſtolum, vt ſciat vnuſquiſque veſtrum ſuum vas poſſidere in ſanctificatione, non in morbo deſiderij? &c. LICEAT DENVO. *Hic rurſum inſinuat errorem ſuum de nuptiis quas illicitas facit, cùm licitas faciat Paulus. 1. Cor. 7. 28.* Si acceperis vxorem non peccaſti. *Et rurſum verſu 39.* Si dormierit vir eius liberata eſt; cui vult nubat, tantùm in Domino. OMNIA LICENT. *1. Cor. 6. 12.* Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. *Quo loco abutitur Tertullianus, non enim hic omnino ſermo erat de ſecundis nuptiis, ſed de litibus Chriſtianorum apud Iudices Gentiles cùm poſſent lites componere apud fideles. Vnde D. Thomas ibid.* Manifeſtat, *inquit*, quod dixerat de prohibitione Iudicij, oſtendens quo ſenſu id reprehenderit. Quia ſcilicet non reprehendit illud quaſi omnino illicitum: ſed quaſi non expediens & nociuum, &c. Dicuntur autem illa illicita quæ homo facere pro- S. Aug.

A hibetur: eſt autem duplex prohibitio: vna coactionis, alia præcepti. Et ſecundùm hoc, quidam dixerunt illa licere, à quibus non prohibetur aliquâ neceſſitate cogente: & ideo quia arbitrium hominis naturale liberum eſt à coactione, intellexerunt Apoſtolum eo ſenſu dicere, omnia mihi licent, quia ſcilicet libero hominis arbitrio ſubiacent, ſiue ſunt bona, ſiue ſint mala, ſecundùm illud Eccli. 15. Ante hominem bonum & malum, &c. ſed hic modus loquendi alienus eſt à Scriptura ſacra: in qua dicitur non licere ea quæ diuinâ lege prohibentur: ſecundùm illud Matth. 14. non licet tibi habere vxorem fratris tui. Ideo quod hîc Apoſtolus dicit, omnia mihi licent, quæ ſcilicet diuinâ lege non prohibentur. Et poteſt hoc ad tria referri: primò quidem ad id quod dixerat de iudiciis, quia licet omnia ſua iudicio repetere, cùm non ſit lege diuinâ prohibitum: alio modo poteſt referri ad id quod infra capite octauo dicturus eſt de indifferenti vſu ciborum, vt ſit ſenſus: licitum eſt mihi omnes cibos comedere, ſecundùm illud ad Titũ. 1. omnia munda mundis. Tertiò poteſt referri ad id quod dicturus eſt infra cap. 14. omnia mihi licent, ſcilicet accipere ad neceſſitatem vitæ, ſicut Coapoſtolis meis. Subdit autem, ſed non omnia expediunt. Dicitur autem illud expedire, quod eſt ſine impedimento finem conſequendi. Contingit autem quod aliquid non totaliter excludit finem, ſed impedimentum aliquod adfert: ſicut matrimonium; *non tantùm ſecundum, ſed & primum.* Non excludit hominem à regno Dei: impedimentum tamen adfert, quia ſcilicet quæ ſub viro eſt mulier cogitat quomodo placeat viro. Vnde Matth. 19. diſcipuli dicunt, ſi ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere. Sic ergo fornicari nec licet nec expedit, quia totaliter excludit finem, qui eſt vita æterna. Matrimonium autem eſt licitum, ſed non expediens: MVLTVM ESSE, *intereſſe, ſiue differentiam eſſe.* CAVSAM PRIMAM, *propter quam permitti poteſt. Auguſtinum in hanc rem alibi retuli ex lib. 1. ad Pollentium de Adulterinis coniug. c. 15. & 16. vbi de manducandis quæ in macello veneunt.* Poteſt, *inquit*, aliquid licere & non expedire; expedire autem, quod non licet, non poteſt. Ac per hoc, non omnia quæ licita ſunt, expediunt; omnia illicita non expediunt. Sicut enim S. Aug.

B

C

omnis qui Chriſti ſanguine redemptus eſt, homo eſt: non tamen omnis qui homo eſt, etiam Chriſti ſanguine redemptus eſt: ita omne quod non licet, non expedit; nec tamen omne quod non expedit, etiam non licet. Sunt quippe licita quæ non expediunt, ſicut Apoſtolo teſte diſcimus, &c. Quapropter, quia verum dixiſſe Apoſtolum dubitare non poſſumus, & aliqua peccata eſſe licita dicere non audemus: reſtat vt dicamus aliquid fieri quod non expediat, & tamen ſi licitum eſt, non eſſe peccatum: quamuis, quoniam non expedit, non ſit vtique faciendum.

VOLVPTAS.

1. *Voluptas propriè non eſt in hoc ſæculo, & Chriſtiano indigna eſt; qui ſi miſceatur temporali gaudio Gentilium, participabit luctus æterno eorum: ſuas autem habet proprias voluptates & ſpectacula. De Spectac. cap. 28. in f. & 29. per totum.*

SAginentur eiuſmodi dulcibus conuiuæ ſui. & loca, & tempora, & inuitator, ipſorum eſt. noſtræ cœnæ, noſtræ nuptiæ nondum ſunt: non poſſumus cum illis diſcumbere, quia nec illi nobiſcum. vicibus diſpoſita res eſt. nunc illi lætantur, nos conflictamur. [a] *Seculum*, inquit, *gaudebit, vos triſtes eritis.* Lugeamus ergo dum ethnici gaudent, vt cùm lugere ceperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es, Chriſtiane, ſi & in ſeculo voluptatem concupiſcis, immò nimiùm ſtultus, ſi hoc exiſtimas voluptatem. Philoſophi quidam hoc nomen quieti & tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea auocantur, in ea etiam gloriantur. Tu mihi metas, & ſcenas, & puluerem, & arenam ſuſpiras? Dicas velim: Non poſſumus viuere ſine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Nam quod eſt aliud votum noſtrum, quàm quod & Apoſtoli, exire de ſeculo, & recipi apud Dominum? Hîc voluptas, vbi & votum. Iam nunc puta delectamentis exigere ſpatium hoc. Cur tam ingratus es, vt tot & tales voluptates à Deo contributas tibi ſatis non habeas, neque recognoſcas? Quid enim jocundius, quàm Dei Patris & Domini reconciliatio, quàm veritatis reuelatio, quàm errorum recognitio, quàm tantorum retrò criminum venia? Quæ maior voluptas, quam faſtidium ipſius voluptatis? quàm ſeculi totius contemptus? quàm vera libertas? quàm conſcientia integra? quàm vita ſufficiens? quàm mortis timor nullus? quòd calcas deos Nationum? quòd dæmonia expellis? quòd medicinas facis? quòd reuelationes petis? quòd Deo viuis? Hæ voluptates, hæc ſpectacula Chriſtianorum, ſancta, perpetua, gratuita. in his tibi Circenſes ludos interpretare, curſus ſeculi intuere, tempora labentia, ſpatia dinumera, metas conſummationis expecta, ſocietates eccleſiarum defende, ad ſignum Dei ſuſcitare, ad tubam angeli erigere, ad martyrum palmas gloriare. Si [*] ſcenicæ doctrinæ, delectant, ſatis nobis literarum eſt, ſatis verſuum eſt, ſatis ſententiarum, ſatis etiam canticorum, ſatis vocum; nec fabulæ, ſed veritates; nec ſtrophæ, ſed ſimplicitates. Vis & pugillatus & luctatus? præſto ſunt non pauca ſimul. Aſpice impudicitiam deiectam à caſtitate, perfidiam cæſam à fide, ſæuitiam à miſericordia contuſam, petulantiam à modeſtia adumbratam. & tales ſunt apud nos agones, in quibus ipſi coronamur. Vis autem & ſanguinis aliquid? habes Chriſti.

[a] Io. 16. 20.

Philipp. 1. 23.

CAPVT XXIX.

[*] ſcientiæ

2. *Voluptatis abdicatio ex Dei amore facienda magis, quàm metu mortis. De Spectac. cap. 1. in f.*

SVnt qui exiſtimant Chriſtianos, expeditum morti genus, ad hanc obſtinationem abdicatione voluptatum erudiri, quo faciliùs vitam contemnant, amputatis quaſi retinaculis eius, nec deſiderent, quam iam ſuperuacuam ſibi fecerunt, vt hoc, conſilio potiùs & humano proſpectu, non diuino præſcripto definitum exiſtimetur. Pigebat ſcilicet etiam perſeuerantes in voluptatibus propter Deum mori. Quamquam & ſi ita eſſet, tam apto conſilio, tantæ obſtinatio diſciplinæ debebat obſequium.

3. *Voluptatis vis corrumpit animas, diſſimulatione vel ignorantiâ. De Spectac. cap. 1. in p. ad m.*

QVi ſtatus fidei, quæ ratio veritatis, quod præſcriptum diſciplinæ inter cætera ſæcularium errorum, etiam ſpectaculorum voluptates, adimat, Dei ſerui cognoſcite, qui cùm maximè ad Deum acceditis recognoſcite, qui iam acceſſiſſe vos teſtificati & confeſſi eſtis, ne aut ignorando, aut diſſimulando quis peccet. Tanta eſt enim vis voluptatum vt & ignorantiam protelet in occaſionem, & conſcientiam corrumpat in diſſimulationem, aut vtrumque adhuc forſitan alicui opiniones Ethnicorum blandiuntur, quæ in iſta cauſa aduerſùs nos ita argumentari conſueuerunt: nihil obſtrepere religioni, in animo & conſcientia tua, tanta ſolatio extrinſecùs oculorum, vel aurium: nec verò Deum offendi oblectatione hominis, quâ, ſaluo erga Deum metu, & honore, ſuo in tempore, & ſuo in loco frui ſcelus non ſit. Atquin hoc cummaximè paramus demonſtrare, quemadmodum iſthæc non competant veræ religioni, & vero obſequio, erga Deum verum.

4. *Voluptatis magis, quàm vitæ amittendæ metus valet in plurimos. De Spectac. cap. 2. à p.*

PLures inuenias, quos magis periculum voluptatis, quàm vitæ, auocet ab hac ſecta. Nam mortem etiam ſtultus, vt debitam non extimeſcit, voluptatem etiam ſapiens, vt tantam, non contemnit: cùm alia non ſit & ſtulto & ſapienti vitæ gratia, niſi voluptas.

VOLVPTAS. 1. 2. 3. 4. SCHOL.

CONVIVÆ SVI. *Gentiles paſcantur ad ſatietatem vſque ſpectaculis diabolicis.* LOCA ET TEMPORA. *Circi theatra, &c. dies feſti, Magiſtratum munera & ſpectacula prabens populo, omnia hæc dæmonum ſunt inſtituta, ad dæmones ſpectant.* NOSTRÆ NVPTIÆ. Nondum venerunt nuptiæ Agni. *Veniet reſurrectionis & iudicij ſpectaculum.* NON POSSVMVS DISCVMBERE. 1. *Cor.* 10. 20. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum: non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. SÆCVLVM GAVDEBIT. Mundus gaudebit, vos verò contriſtabimini. PHILOSOPHI QVIDAM. *Stoici ſcilicet, beatitudinem in animi tranquillitate ponentes, eam ſolam voluptatis nomine dignam cenſuerunt.* AVOCANTVR, *à curis & ſolicitudinibus.* GLORIANTVR, *præſumentes ſe ſolos beatos, ſapientiâ & animi conſtantiâ quâ paſſionibus omnibus & animi perturbationibus carere ſe iactant.* METAS. *Circi vel ſtadij.* SCENAS, *theatri.* PVLVEREM. *Xiſti.* ARENAM. *Amphitheatri.* MORI CVM VOLVPTATE. Pretioſa enim in conſpectu Domini mors ſanctorum eius: &, non videbit me homo & viuet. APOSTOLI. *Adde, & Auguſtini: dicentis,* dixiſti Domine, non videbit me homo & viuet; eia Domine moriar, vt te videam: nolo viuere, volo mori, diſſolui cupio, & eſſe cum Chriſto. (S. Aug.) VOTVM NOSTRVM. *Deſiderium.* HIC. *Ibi.* IAM NVNC. *Et poſt hæc cogita, huius vitæ breuis ſpatium tranſigere in delitiis.* DOMINI RECONCILIATIO. *Alludit ad filium prodigum exceptum à patre, ſtolâ primâ, annulo, vitulo ſaginato, ſymphoniâ.* VERITATIS REVELATIO, *per fidem & Prophetiam.* VERA LIBERTAS. Verè liberi eritis, ſi filius vos liberauerit. CONSCIENTIA INTEGRA. *De qua & Horatius,* integer vitæ ſceleriſque purus. VITA SVFFICIENS. *De qua Paulus.* Quæſtus magnus, pietas cum ſufficientia. CALCAS DEOS. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. MEDICINAS FACIS. Super ægros manus imponent, & benè habebunt. In nomine meo dæmonia eiicient. REVELATIONES PETIS. *Sic Pſaltes,* reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. *Et Chriſtus.* Confiteor tibi Pater Domine Rex cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. DEO VIVIS. *Sic Paulus,* mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum, &c. qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt. Vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. *Iam ante Pſaltes*: & anima mea illi viuet, &c. SANCTA. *Quæ non inquinant vt ſpectacula Gentilium.* PERPETVA. *Non ſicut vt ait alibi Tertull.* Vnius anni volaticum gaudium. *Imò longè breuius teſte Iob.* Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. *Perpetua item*, quia ſecura mens iuge conuiuium. *Quidquod & Paulus.* Superabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. GRATVITA, *vel ob gratias gratis datas, ſupra memoratas, vel quia gratis & ſine labore & apparatu; qualem exigunt ſpectacula; dantur fidelibus à Deo interiora ſpectacula.* INTERPRETARE. *Refer omnia ſpectacula externa, & conuerte ad interna.* METAS CONSVMMATIONIS. *Finem ſæculi.* Omnis conſummationis vidi finem. SOCIETATES DEFENDE, *cœtus Chriſtianorum ad Dei verbum, & Miſſæ ſacrificium confluentium ſuſtine, & dic latiores eſſe quauis numeroſa multitudine Gentilium conuenientium ad ſpectaculum.* AD SIGNVM DEI. *Vexillum Crucis, vel facit alluſionem ad mappam miſſam à Prætore vel Imperatore pro ſignò ſtatim incipiendi ſpectaculi.* SVSCITARE. *Quaſi dormiens, à ſumno, in ſpem reſurrectionis, audi tubam Angelicam mortuos excitantem.* SCENICÆ DOCTRINÆ. *Fabulæ Poëticæ, quæ ibi luduntur, pro quibus habemus Scripturam ſacram, Pſalmos, Cantica, Muſicam, &c.* NEC STROPHÆ. *Illuſiones, impoſturæ, ludificationes, mimis, & circulatoribus propria.* SIMPLICITATES. *Veritas enim fidei, & diſciplina Chriſtiana nuda eſt ſimplicitas, indictum quippe eſt à fidelibus:* eſtote ſimplices ſicut columbæ. *Et de Chriſtianorum Deo dictum:* Et cum ſimplicibus ſermocinatio eius. DEIECTAM. *Sicut aurigam in Circo.* CÆSAM, *vt in Amphitheatro.* CONTVSAM, *vt in Xiſto à pugile.* ADVMBRATAM. *Vt in Scena & theatro velis obumbrato.* SANGVINIS ALIQVID, *vt in cruento ſpectaculo.* HABES CHRISTI. *Paſſionem eius reuelendo in incruento maximè Sacrificio, quod eſt memoriale cruenti, iuxta Paulum:* quotieſcumq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. *De ſpectaculis Chriſtianorum ſpiritalibus, vide ſupra dicta ex Aug. Verbo* Spectacula: *maximè numero* 24. *vbi habes pulcherrima. Cæterùm hæ Chriſtianorum voluptates puræ, & ſinceræ, & ſecuræ nil habent admixtum periculi, quales ſunt ſæculi, de quibus Tertullianus lib. de ſpectaculis cap.* 27. *immediate præmiſerat.* Omnia illic, *in ſpectaculis*, ſeu fortia, ſeu honeſta, ſeu ſonora, ſeu canora, ſeu ſubtilia, proinde habe, ac ſi ſtillicidia mellis de ranunculo venenato: *ſupple fluentem ſugas:* nec tanti gulam facias, *id eſt auiditatem*, voluptatis, quanti periculum per ſuauitatem. *Ranunculus porrò ranula eſt ſiue rubeta quæ ex Plin. lib.* 32. *c.* 5. *quòd in vepribus tantùm viuat & rubis, ſic dicta eſt miráque ex ea veneficia refert. Et lib.* 8. *c.* 31. *venena ſemper ſibi reſeruare dicit, de quo & Ælianus lib.* 17. *de animali. c.* 12. *vnde & Iuuenalis Satyra* 3. Ranarum viſcera numquam inſpexi. *& Satyra* 7. At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ. *Et in prima:* quæ molle Galenum, porrectamque viro miſcet ſitienti rubetam. *Sic igitur voluptatem ſpectaculi permixtam haurit ſpectator, veneno crudelitatis, luxuria, &c. ſicut qui fauum mellis cum pulmone rubetæ expreſſum & venenatum proinde ſumeret. Sed Chriſto Xyſtarchi & Agnotheti noſtro, de ſpectaculis ſanctis & innocentibus, veráque, merâ ac ſolidâ & innocuâ voluptate plenis acclamandum;* ipſi gloria in ſæcula.

2. EXPEDITVM MORTI GENVS. *Gentiles aliqui putant Chriſtianos velut gladiatores ſemper paratos ad mortem: ad quam obſtinato furore ſubeundam credunt eos diſponi, cuicumque voluptati renuntiando, cuius vnius causâ homines præſentis vitæ vinculo detinentur. Hinc fit vt Chriſtiani vitam quaſi ſuperfluam negligant.* NON DIVINO PRÆSCRIPTO, *quo Chriſtus definit odiendam animam, hoc eſt vitam, & perdendam propter ſe.* HVMANO PROSPECTV. *Prouidentiâ, intuitu, fine. Vt ſcilicet mortem non timeant, quibus voluptas omnis vita diſplicet.* PIGEBAT SCILICET. *Quaſi verò, inquit, voluptatibus addicti, ſi fuiſſent Chriſtiani, propter Deum mori timuiſſent. Imo verò certiſſimè piget*

voluptuoſos, ſuas pro Deo relinquere voluptates. QVAMQVAM SI ITA ESSET. *Sed eſto, inquit, ideo fideles voluptates deſerunt, vt iis non implicati, expeditiores ſint ad mortem ſubeundam; vel hac cauſa ſufficeret, ob quam tam ſeueræ & auſteræ diſciplinæ & temperantiæ obſequi deberent conſtantes illi Chriſtiani, quos Ethnici obſtinatos & deſperatos dicunt. Verùm nec metu mortis, nec tædio vitæ, nec aliqua neceſſitate, ſed ſola charitate fideles renuntiant voluptatibus, nec delectantur peccatis propter ſpiritum libertatis. Ita Auguſtinus lib. de Spiritu & litera cap.* 16. (S. Aug.) Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. Hic autem Spiritus Domini cuius dono iuſtificamur, quo fit in nobis vt non peccare delectet, vbi libertas eſt. *Longè beatior tranquillitate & gaudio Stoico, de quo ſupra.* Sicut præter hunc Spiritum, peccare delectat, vbi ſeruitus: à cuius operibus abſtinendum, id eſt ſpiritaliter ſabbatizandum. (S. Aug.) *Et cap.* 29. *ex Pſal.*30. Quàm magna multitudo, ait Pſalmiſta, dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti timentibus te, perfeciſti autem ſperantibus in te. Ex lege autem, *veteri*, timemus Deum, ex fide ſperamus in Deum: ſed timentibus pœnam, abſconditur gratia. Sub quo timore anima laborans, quando concupiſcentiam malam, *verbi gratia ſpectaculorum quibus oculi delectantur*, non vicerit, nec timor ille quaſi cuſtos ſeuerus abſceſſerit, per fidem confugiat ad miſericordiam Dei: vt det quod iubet; atque inſpiratâ gratiæ ſuauitate, per Spiritum ſanctum faciat plùs delectare quod præcepit, *odiſſe animam in hoc mundo*, quàm delectat quod impedit. *Scilicet voluptas vitæ.* Ita multa multitudo dulcedinis eius, hoc eſt lex fidei, charitas eius conſcripta in cordibus atque diffuſa perficitur ſperantibus in eum; vt anima ſanata, non timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ, operetur bonum. (S. Aug.) *Et conſtanter ſubeat Martyrium. Et lib. de Natura & gratia cap.* 65 Ideo nullum eſt vinculum neceſſitatis, quia libertas eſt charitatis. (S. Aug.) *Et libro* 2. *de Nupt. c.* 30. Non timor eſt torquens ſed amor libens, ibi ſumus veraciter liberi vbi non delectamur inuiti.

3. QVI STATVS FIDEI, *&c. Vos fideles, maximè cùm ad baptiſmum acceſſiſtis, & poſt ſuſceptam fidem in diſciplina Chriſtiana perſeueraſtis, noſtis vos inter cætera, mundo, pompis, & ſpectaculis eius renuntiaſſe; & quanta cum ratione id feceritis, ob oculos ponite, ne vel diſſimulatione aliqua, vel ignorantiæ prætextu ſpectacula adeundo, peccetis contra ſtatum & profeſſionem fidei veſtræ.* PROTELET, *prætendat, & ex ea arripiat occaſionem.* NIHIL OBSTREPERE. *Repugnare Chriſtianæ diſciplinæ, ſeruata in anima fide oculos & aures ſuas paſcere, & recreare ſpectaculis.* NEC DEVM OFFENDI. *Sic ſerpens auribus & oculis Euæ blandiens palpando ſuggeſſit:* nequaquam moriemini, &c. ſed eritis ſicut dij, &c. CVMMAXIME, *frequenter vtitur hoc compoſito, pro,* maximè. *Aduerte, quod ſicut voluptate ſerpens decepit Euam diſſimulatione criminis, ſic ad tranſgreſſionem mandati Dei & decalogi, voluptate nos impelli. Sic notauit Aug. lib.* 15. *de Ciuit. cap.* 20. *vbi quærit curà Cain vſque ad diluuium, vndecim generationes numerentur, vt Lamech ab Adam ſeptimus ſit per Cain, Lamech autem tres filij & vna filia numerentur, vt vndenarius numerus impleatur. Et reſpondet.* Profectò numerus vndenarius, quoniam tranſgreditur numerum denarium, tranſgreſſionem legis, ac per hoc peccatum ſignificat. Hinc eſt quòd in tabernaculo teſtimonij, quod erat in itinere populi Dei velut templum deambulatorium, vndecim vela cilicina fieri præcepta ſunt: in cilicio quippe recordatio eſt peccatorum, propter hœdos ad ſiniſtram futuros, quod confitentes in cilicio proſternimur, tanquam dicentes quod in Pſalmo ſcriptum eſt: peccatum meum ante me eſt ſemper. Progenies ergo ex Adam per Caïn ſceleratum, vndenario numero finitur, quo peccatum ſignificatur: & ipſe numerus fœminâ clauditur, à quo ſexu initium factum eſt peccati, per quod omnes morimur. Commiſſum eſt autem, vt & voluptas carnis quæ ſpiritui reſiſteret, ſequeretur: nam & ipſa, *vndecima ab Adam*, filia Lamech, Noema, id eſt voluptas interpretatur.

4. PERICVLVM VOLVPTATIS. *Amiſſio, abdicatio.* AB HAC SECTA. *Diſciplina Chriſtiana, quæ Chriſti veſtigia ſectatur.* VT DEBITAM. *Ob mortalitatem, & commune addictæ naturæ debitum.* ETIAM SAPIENS, *vt ipſe Salomon.* Quid habet homo de labore? &c. VITÆ GRATIA. *Vita aliàs grata non eſt, Sapiente dicente:* melior eſt mors, quàm amara vita. *Ne igitur Chriſtianus, omni pro Chriſto voluptate ſe abdicans, nimio huius vitæ tædio conficeretur, ſpiritales delectationes pro carnalibus ſubſtituit, & vt de ariete in locum immolandi Iſaac ſuffecto, pulchrè dicitur à Bernardo, non morietur Iſaac, ſed aries, riſus, & gaudium non moritur, & ſubtrahitur, ſed mutatur.*

(S. Aug.) *Præclarè Auguſtinus ſer.*17. *de verbis Apoſt. opponit delectationes animæ & carnis.* Delectant, *inquit*, oculos & ſpectacula iſta naturæ, ſed delectant oculos etiam ſpectacula theatrorũ. Hæc illicita, illa licita. Pſalmus ſacer ſuauiter cantatus delectat auditum, ſed delectant auditum etiam Cantica hiſtrionum: hoc licitè, illud illicitè. Delectãt olfactum flores & aromata, & hæc Dei creatura: delectant olfactum etiam thura in aris dæmoniorum. Hoc licitè, illud illicite. Delectant coniugales amplexus, delectant etiam meretricum, hoc licitè, illud illicitè. Videtis ergo chariſſimi, etiam in iſtis corporis ſenſibus licitas eſſe, & illicitas delectationes. Iuſtitia ſic delectet, vt vincat etiam licitas delectationes, & ei delectationi quà licitè delectaris, præpone iuſtitiam, &c. ſi habes oculos interiores, vides iuſtitiæ lumen. Quoniam apud te eſt fons vitæ, &c. ſi habes aures interiores, audis iuſtitiam. Tales aures quærebat qui dicebat, qui habet aures audiendi audiat. Si habes olfactum interiùs, audi Apoſtolum, Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Si habes guſtum interiùs, audis guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus Si habes tactum interiùs, audi quid ſponſa cantet de ſponſo, ſiniſtra eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, &c. Carnem veſtram delectant illicitæ voluptates, mentem veſtram delectet inuiſibilis, pulchra, caſta, ſancta, canora, dulcis iuſtitia, vt non ad eam timore cogamini. Si enim ad eam timore cogimini, nondum delectat. Peccare non debes, non timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ, &c. In iniquitate ſecutus es voluptatem, pro iuſtitia tolera dolorem, &c. parum eſt vt contemnas quidquid te delectabat, contemne quidquid te terrebat, contemne carceres, contemne vincula, contemne equuleum, contemne tormenta, contemne mortem, &c. Millia Martyrum adiacent oculis noſtris ipſi veri amatores perfectæ iuſtitiæ. De illis dictum eſt; omne gaudium exiſtimate fratres, &c. qui amat animam ſuam perdet illam, & qui perdiderit animam ſuam propter me, in vitam æternam inueniet eam. *Libro autem* 2. *de peccatorum meritis cap.* 17. *rationem reddens cur in hac vita ſic perfectè non ametur iuſtitia, vt homo ſine peccato non ſit, quamuis gratia adiuuante diuina eſſe poſſit.* Poſſem, (S. Aug.) *inquit*, facillimè ac veriſſimè reſpondere, quia homines nolunt, &c. *Ac ne quis in libero hominis arbitrio id poſitum eſſe diceret, quærenti cur nolint, ſic reſpondet*; nolunt, *inquit*, homines facere quod iuſtum eſt, *& quid iuſtius, quàm delectari in Domino, & pro videnda eius voluptate, contemnere ſpectacula delectationeſque terrenas?* ſiue quia latet an iuſtum ſit, ſiue

quia non delectat. Tantò enim quidque vehementiùs volumus, quantò certiùs quam bonum ſit, nouimus, eoque delectamur ardentiùs. Ignorantia igitur, & infirmitas, *de qua ſupra numero 3. Tertullianus: ne aut ignorando, aut diſſimulando quis peccet*, vitia ſunt quæ impediunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum. *Qualis eſt voluptas ſpectaculi:* vt autem innoteſcat quod latebat, & ſuaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei eſt, quæ hominum adiuuat voluntates: quâ vt non adiuuentur, in ipſis itidem cauſa eſt, *peccatum ſcilicet, in cuius pœnam ignorantia & infirmitas facta eſt*; non in Deo, ſiue damnandi prædeſtinati ſint propter iniquitatem ſuperbiæ: ſiue contra ipſam ſuam ſuperbiam iudicandi, *id eſt humiliandi*, & erudiendi, ſi filij ſint miſericordiæ, &c. Ideo quiſque noſtrum bonum opus ſuſcipere, agere, implere, nunc ſcit, nunc neſcit; nunc delectatur, nunc non delectatur: vt noueris,

A non ſuæ facultatis, ſed diuini muneris eſſe, vel quod ſcit, vel quod delectatur: ac ſic ab elationis vanitate ſanetur, & ſciat quàm verè non de terra iſta, ſed ſpiritaliter dictum ſit, Dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Tantò autem magis delectat opus bonum, quantò magis diligitur Deus ſummum atque incommutabile bonum, & auctor qualiumcumque bonorum omnium. Vt autem diligatur Deus, charitas eius diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. *Quis ex eodem Auguſtino*, ineffabilis eſt complexus genitoris & geniti, ingeniti largitate perfundens creaturas pro earum captu, *donec calcatâ voluptate ſæculi*, intremus B in gaudium Domini, inebriandi torrente voluptatis & fluminis impetu lætificante ciuitatem Dei: *dicturi in raptu gaudij*, adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem. S. Aug.

V S V R A.

Vſura non exigenda de proximo; nec pignus retinendum, ſed debitum relaxandum.
4. cont. Marc. cap. 17. in p.

DE fœnore quum interponit,[a] *Et ſi feneraueritis à quibus ſperatis vos recepturos, quæ gra-* a Luc. 6.
tia eſt vobis? percurre ſequentia Ezechielis, de eodem viro iuſto:[b] *Pecuniam*, inquit, 34.
ſuam fœnori non dedit; & quod abundauerit, non ſumet; fœnoris ſcilicet redundantiam, quod b Ezech.
eſt vſura. Priùs igitur fuit, vt fructum fœnoris eradicaret, quò faciliùs aſſuefaceret homi- 18. 8.
nem ipſi quoque fœnori, ſi fortè, perdendo, cuius fructum didiciſſet amittere. Hanc et-
enim dicimus operam Legis fuiſſe procurantis Euangelio. Quorundam tunc fidem pau-
latim ad perfectum diſciplinæ Chriſtianæ nitorem, primis quibuſque præceptis balbu-
tientis adhuc benignitatis informabat. Nam & ſupra:[c] *Et pignus, inquit, reddet*; vtique ſi c Ibid. 7.
non ſit ſoluendo: quia ſoluturo, vtique pignus reſtituendum eſſe, vtrum homo ſcriberet?
Multò manifeſtius in Deuteronomio,[d] *Non dormies ſuper pignus eius: Redditione reddes illi* d Deut.
pallium circa ſolis occaſum, & dormiet in pallio ſuo. Adhuc clarius ſuprà:[e] *Dimittes omne debi-* 24. 12. 13.
tum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non repoſces: quoniam remiſſio Domini Dei tui e Deut. 12.
inuocata eſt. Porrò, quum debitum dimitti iubet, vtique non exſoluturo; plus enim eſt; 2.
&, ſi exſoluturo, quum repoſci vetat, quid aliud docet quàm non exſoluturo fœneremus,
qui tam detrimentum fœnori indixit?[f] *Et eritis filij Dei.* f Luc. 6. 35

V S V R A. S C H O L.

CVM INTERPONIT, *cùm inter cætera præcepta miſericordiæ quam Chriſtus exigit proximis exhiberi etiam ponit illud de mutuo. Luc. 6. 34.* Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere; quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur vt recipiant æqualia. SEQVENTIA EZECHIELIS. *Præceſſerat enim. Ezech.* 18. 5. Et vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, in montibus non comederit, *Idolothyta*, & oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſraël; & vxorem proximi ſui non violauerit, & ad mulierem menſtruatam non acceſſerit: & hominem non contriſtauerit, 70. *per potentiam non oppreſſerit*, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento: ad vſuram non commodauerit, & ampliùs non acceperit: ab iniquitate auerterit manum ſuam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: 70. *& inter proximum eius.* In præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit, vt faciat veritatem: hic iuſtus eſt: vitâ viuet, ait Dominus Deus. REDVNDANTIAM. *Quod à fœneratore exigitur vltra ſortem & ſummam principalem.* PRIVS FVIT, *&c. Debuit priùs lex vetus infirma, & imperfectioribus data, fructum ipſum fœnoris ſiue commodationis extirpare; vt aſſuefacti homines non captando lucro, etiam damnum totius debiti proximo relaxare diſcerent in noua, in qua Chri-* C *ſtus perfectionis magiſter docturus erat Luc. 6. 30.* Omni autem petenti te tribue: & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. *Et verſu 35.* Verumtamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date nihil indeſperantes, & erit merces veſtra multa, & eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos, &c. dimittite & dimittemini, date & dabitur vobis. OPERVM LEGIS. *Ideo vetus lex præmiſſa eſt, ad hoc opus ante nouam data eſt, vt quaſi infantes, balbutiente adhuc & infantili benignitate erudiret, ac ſic ad perfectam & virilem legis Euangelicæ miſericordiam promoueret.* NAM ET SVPRA. *Ezech. ſcilicet 18. 8. Non habenti vnde reddat, debitum iubet relaxari.* VTRVM HOMO SCRIBERET? *Neque enim* D *vel homo tantillum ſapiens & humanus præſcriberet, debitori reſtituendum eſſe pignus, à creditore, cui debitum perſoluiſſet: tantùm abeſt vt Deus id præſcripſerit.* IN DEVTERONOMIO. *Deut.* 24. 10. Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris in domum eius vt pignus auferas: ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante Solis occaſum: vt dormiens in veſtimento ſuo benedicat tibi, & habeas iuſtitiam 70. *miſericordiam.* coram Domino Deo tuo. ADHVC CLARIVS SVPRA. *Deut.* 15. 1. *& ſeq.* Septimo anno facies remiſſionem: quæ hoc ordine

celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre ſuo, repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt Domini. 70. *autem:* per ſeptem annos, *id eſt ſeptennio quoque*, facies remiſſionem: & ſic conſtitutio remiſſionis. Remittes omne debitum proprium, quod debet tibi proximus, & à fratre tuo non repetes, inuocata enim eſt remiſſio Domino Deo tuo. TAM DETRIMENTVM INDIXIT. *Abſolutè voluit Deus etiam totam ſummam remitti proximo non habenti vnde reddat: quantò magis vſuram non exigi præcepit? nomen fœnoris quomodo ſit intelligendum de mutuo gratuito docuit Auguſtinus to. 3. libro 5. locutionis de Deuteronomio num. 42.* Si fuerit in

S. Aug. te egenus in fratribus tuis in vna ciuitatum tuarum, in terra quam Dominus Deus tuus dat tibi, non auertes cor tuum, neque conſtringes manum tuam à fratre tuo egente: aperiens, aperies manus tuas ei, fœnus fœnerabis ei quantumcumque poſtulat, & quantùm eget Hic, *inquit*, certè cùm opera miſericordiæ præcipiat, non vtique vſurarum crudelitas ſuſcipienda eſt. Vnde apparet, quod ait, fœnus fœnerabis ei: mutuo dandum quod poſtularet, intelligi voluiſſe. Quod autem ait aperiens, aperies manus tuas; tale eſt quod ſequitur: fœnus fœneraberis, vſitata locutio eſt in Scripturis ſacris. *Et to. 4. lib. 5 qq in Deut. q. 21. ex cap. 15. 9.* Attende tibi

S. Aug. ipſi, ne fiat verbum occultum in corde tuo iniquitas dicens, apprepiat annus ſeptimus annus remiſſionis, & malignetur oculus tuus in fratrem tuum egenum, & non tribuas ei *Vulgata, nolens ei quod poſtulat mutuum commodare.* Et exclamabit aduerſum te ad Dominum, & erit in te peccatum magnum. Magnificè occultum verbum hoc dixit, quoniam nemo audet hoc dicere, qui potuerit cogitare. Ideo non eſſe mutuum dandum indigenti, quoniam appropinquat annus remiſſionis; cùm Deus propter miſericordiam vtrumque præceperit, & commodari cum quiſque indiget, & remitti anno remiſſionis. Quomodo ergo miſericorditer remiſſurus eſt illo anno quo remittendum eſt, ſi crudeliter cogitat illo tempore dandum non eſſe quo dandum eſt? *Et lib. 1. de ſer. Do. in Monte cap. 40.* quod ait,

S. Aug. qui vult à te mutuari, ne auerſatus fueris: ad animum referendum eſt: hilarem enim datorem diligit Deus: mutuatur autem omnis qui accipit, etiam

A ſi non ipſe ſoluturus eſt. Cùm enim miſericordibus Deus plura reſtituat, omnis qui beneficium præſtat, fœneratur. Aut ſi non placet accipere mutuantem, niſi eum qui accipit redditurus; intelligendum eſt, Dominum duo ipſa genera præſtandi eſſe complexum. Namque aut donamus quod damus beneuolè, aut reddituro commodamus. Et plerumque homines qui propoſito diuino præmio donare parati ſunt, ad dandum quod mutuum petitur, pigri fiunt: quaſi nihil recepturi à Deo, cùm rem quæ datur, ille qui accipit, exſoluat: rectè itaque ad hoc beneficij tribuendi genus nos diuina hortatur authoritas dicens, & qui voluerit à te mutuari, ne auerſatus fueris: quid eſt, ne propterea voluntatem alienes ab eo qui petit, quia & pecu-

B nia te vacuat, & Deus tibi non redditurus eſt, cùm homo reddiderit. Sed cùm id ex præcepto Dei facis, apud illum qui hæc iubet, infructuoſum eſſe non poteſt. *Vide alibi dicta de eleemoſyna vſura. Interea hæc contra vſuram accipe. Benè Chaldæi vſuram vocant* Chabulia *à vaſtando & depaſcendo. Et Hebræi propriè* Neſeck à Naſach *à mordendo, & Raby Salomon, quòd vt ſerpens, paruo inflicto vulnere totum corpus inficiat. Vnde Chryſoſt. vel quiſquis eſt Author homiliæ 12. in Matth.* Similis eſt pecunia vſuraria aſpidis morſui. Sicut enim qui ab aſpide percutitur, quaſi delectatus vadit ad ſomnum, & ſic per ſuauitatem ſoporis moritur; ſic & qui accipit pro vſuris, per tempus quaſi delectatur, quaſi qui beneficium accepit, & ſic per ſuauitatem beneficij non

C ſentit quomodo captiuus efficitur. Nam ſicut venenum aſpidis latenter per omnia membra diſcurrit, & corrumpit: ſic vſura per totas facultates eius diſcurrit, & conuertit eas in debitum. *Claudam hunc locum eximiâ Chryſologi ſententiâ ad fœnerandum pauperi, iuxta Tertullianum hortantis. ſer. 32. à m. vbi de manu arida extenſa & curata à Chriſto.* Nec ſit, *inquit*, in Eccleſia cuius manum arefaciat cupiditas, contrahat auaritia, rapina debilitet, tenacitas ægrotam conſtringat: ſed ſi acciderit idipſum, audiat Dominum, *dicentem, extende manum tuam.* Et citò eam in opere pietatis extendat, relaxet, & in miſericordia, in Eleemoſynis porrigat. Sanari neſcit, qui neſcit pauperi fœnerari.

VXOR.

1. *Vxor ſoli ſuo viro placeat; nec ideo ornatum affectet, quem nullus maritus exigit, caſtitatis exactor.* *2. de Cult. fœm. cap. 3. in f. & 4. per totum.*

CAP. IV. SAnctæ feminæ, ſi naturaliter ſpecioſæ, non adeo ſit occaſio. certè ſi & fuerit, non adiuuare, ſed etiam impedire debet. Quaſi Gentilibus dicam, Gentili & communi omnium præcepto alloquens vos, ſolis maritis veſtris placere debetis. In tantùm autem placebitis eis, in quantùm aliis placere non curaueritis. Securæ eſtote, benedictæ; vxor nulla deformis eſt marito ſuo. ſatis placuit cùm electa eſt, ſeu moribus, ſeu formâ commendata. ne qua veſtrûm putet, ſi temperauerit à compoſitione ſui, odium & auerſionem maritorum proſecuturam. omnis maritus caſtitatis exactor eſt. formam verò Fidelis non expoſtulat, quia non iiſdem bonis quæ Gentiles bona putant, capimur: Infidelis contrà, etiam ſuſpectam habet, vel ex illa ſcelerata in nos opinione Gentilium. Cui ergo pulcritudinem tuam nutris? ſi fideli, non exigit. ſi infideli, ſimplicem non credit. quid geſtis aut ſuſpecto, aut non deſideranti placere?

2. *Vxorem defuncti fratris, olim ducere iuſſum eſt, nunc vetitum.* *De Monog. cap. 7. à p.* *V. Verbo nuptiæ. 2. num. 13. in alphabeto Errorum.*

VXOR. 1. SCHOL.

SANCTÆ FOEMINÆ. *Chriſtianæ, ſanctitatem profiteri debentes, forma & pulchritudinis prærogatiua, non ſit occaſio ſcandali & peccati viris.* SI ET FVERIT. D *Si id cognouerit, tantùm abeſt, vt eam ſuperfluis ornamentis & pigmentis augere debeat, quin potiùs eam imminuere, non tantùm neglectu, ſed &, ſi poſſit detri-*

mento, ſaluâ ſanitate, & complacendi proprio viro ſtudio, cui ſoli etiam Gentiles fœmina placere debent. PROSECVTVRAM. *Conſecuturam, vel prouocaturam.* SVSPECTAM HABET, *Vxorem Chriſtianam, propter ſceleratam opinionem inceſtuum, quos putant in cœtibus nocturnis à fidelibus perpetrari.* SIMPLICEM NON CREDIT, *id eſt, non ſibi ſoli, ſed & aliis placere velle te putat.* QVID GESTIS PLACERE? *Quid tanto complacendi deſiderio flagras? ſcio Paulum 1. Cor. 7. 34. Licitum facere mulieri nupta, vt ſe ornet, ad complacendum viro.* Quæ autem nupta eſt cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. *Sed vt ſupra dixit Tertullianus*, vxor nulla deformis eſt marito ſuo. Satis placuit cùm electa eſt, ſeu moribus, ſeu formâ commendata. *Vnde Auguſtinus ſer. 18. de verb. Apoſt.*

S. Aug. B Corporis, *inquit*, huius, id eſt exterioris hominis ornamenta, quantò magis appetuntur, tantò ſunt interioris maiora detrimenta. Quantò autem minùs appetuntur ornamenta exterioris hominis, tantò magis moribus pulchris homo interior adornatur. Vnde dicit & Petrus, ornantes ſe non in tortis crinibus. Cùm enim dixiſti ornantes ſe, quid aliud à carnalibus quàm viſibilia iſta ornamenta putarentur? continuò tulit, *abſtulit*, cogitationi, quod cupiditas inquirebat. Non, *inquit*, intortis crinibus, neque auro, vel margaritis, vel veſte pretioſâ, ſed ille abſconditus cordis homo, qui eſt ante Deum diues. Neque enim Deus diuitias daret exteriori homini, & inopem relinqueret interiorem: dedit inuiſibili diuitias inuiſibiles, & inuiſibilem ornauit inuiſibiliter. *Nullum melius coniugibus exemplum exhibere potuit Auguſtinus, quàm Beatæ Monicæ lib. 9. c. 9. Confeſſ.* Educata, *inquit*, pudicè ac ſobriè, potiuſque à te ſubdita parentibus, quam à parentibus tibi, vbi plenis annis nubilis facta eſt, tradita viro ſeruiuit velut domino, & ſategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus ſuis, quibus eam pulchram faciebas, & reuerenter amabilem, atque mirabilem viro. Ita autem tolerauit cubilis iniurias, vt nullam de hac re cum marito haberet vnquam ſimultatem. Expectabat enim miſericordiam tuam ſuper eum, vt in te credens caſtificaretur. Erat verò ille præterea ſicut beneuolentiâ præcipuus, ita irâ feruidus. Sed nouerat hæc, non reſiſtere irato viro, non tantùm facto, ſed ne verbo quidem. Iam verò refracto & quieto, cùm opportunum videret, rationem facti ſui reddebat, ſi fortè ille inconſideratius commotus fuerat. Denique cùm matronæ multæ quarum viri manſuetiores erant, plagarum veſtigia etiam dehoneſtatâ facie gererent, inter amica colloquia, iſtæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam veluti per jocum grauiter admonens, ex quo illas tabulas quæ matrimoniales vocantur, recitari audiſſent, tanquam inſtrumenta quibus ancillæ factæ eſſent, deputare debuiſſent; proinde memores conditionis, ſuperbire aduersùs dominos non oportere. *Saram in hoc imitabatur Monica. de qua idem Aug. to. 4. libro de bono viduitatis Petrum referens. 1. 3.* Illas, *inquit*, alloquens, *nuptas ſcilicet*, ſubditas eſſe viris ſuis, exemplo Saræ adhortatur. Nam ſic quædam, inquit, ſanctæ mulieres, quæ in Dominum ſperabant, ornabant ſe, obſequentes viris ſuis: quomodo Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans, cuius factæ eſtis filiæ, benefacientes, & non timentes vllam perturbationem. cap. 5. S. Aug.

3. *Vxorum communitas vetita fidelibus, libita Ethnicis. Apol. cap. 39. in m.*

QVi animo, animaque miſcemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiſcreta ſunt apud nos, præter vxores. In iſto ſolo conſortium ſoluimus, in quo ſolo ceteri homines conſortium exercent, qui non amicorum ſolummodo matrimonia vſurpant, ſed & ſua amicis patientiſſimè ſubminiſtrant; ex illa, credo, maiorum & ſapientiſſimorum diſciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores ſuas amicis communicauerunt, quas in matrimonium duxerant liberorum cauſâ & alibi creandorum. neſcio quidem an inuitas. quid enim de caſtitate curarent, quam mariti tam facilè donauerant? O ſapientiæ Atticæ, ô Romanæ grauitatis exemplum. Lenones Philoſophus & Cenſor.

VXORVM COMMVNITAS. 3. SCHOL.

QVI ANIMO ANIMAQVE MISCEMVR. *Inter quos nulla diſcordia animi, idem animorum conſenſus, eadem etiam animæ ſenſitiuæ ſuſtinendæ, alendæque ſubſtantia, commune ærarium, præter vxores ſingulis matrimonio iunctis priuatas, cætera bona communia ſunt; quia in noſtro matrimonio, memores ſumus verbi Pauli:* Sacramentum hoc magnum, in Chriſto dico & in Eccleſia. Iam non ſunt duo, ſed vna caro. OMNIA INDISCRETA. *Act. 4. 32.* Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, *Syr. anima vna & vna mens.* Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. *Quo loco vtitur Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. cap. 18. vbi de Romanis pauperibus;*

S. Aug. Illud, *inquit*, quod Rempublicam id eſt rem populi, D rem patriæ, rem communem cùm haberent opulentiſſimam, atque ditiſſimam, ſic ipſi in ſuis domibus pauperes erant, vt quidam eorum, *ex Valerio lib. 2. hic fuit Cornelius Rufinus à Fabricio Cenſore Senatu motus.* Qui iam bis Conſul fuiſſet, & illo Senatu pauperum hominum pelleretur notatione Cenſoriâ, quòd decem pondo argenti in vaſis habere compertus eſt: ſi ita iidem ipſi pauperes erant, quorum triumphis publicum ditabatur ærarium; C nonne omnes Chriſtiani, qui excellentiore propoſito diuitias ſuas communes faciunt, ſecundùm id quod ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum, vt diſtribuatur vnicuique ſicut cuique opus eſt, &c. Intelligunt ſe nullâ ob hoc ventilari oportere iactantiâ: id faciendo pro obtinenda ſocietate Angelorum, *quibus communis eſt ſubſtantia regni cœlorum*, cùm penè tale aliquid illi fecerint pro conſeruanda gloria Romanorum. CONSORTIVM SOLVIMVS. *Communitatem non habemus.* VSVRPANT, *vel raptu aperto, vel adulterio ſecreto.* GRÆCI SOCRATIS. *Lactantius lib. 3. inſtit. non tantùm Socrati, ſed & Platoni hanc ſententiam tribuit.* ROMANI CATONIS. *De hoc Aug. to. 4. lib. de fide & operibus cap. 7.* Abſit, *inquit*, vt ſenſu non humano, ſed planè vano ſic doleamus, cùm flagitia corriguntur, tanquam connubia dirimantur: *remouendo a baptiſmi ſuſceptione concubinarios;* maximè in ciuitate Domini, in monte ſancto eius, hoc eſt in Eccleſia; vbi nuptiarum non ſolùm vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem ſuam alteri tradere: quod in Republica tunc Romana, non ſolùm minimè culpabiliter, verùm etiam laudabiliter Cato feciſſe perhibetur. *Eiuſdem meminit* S. Aug.

& to.6. libro de bono coniugali cap.8. Nec cauſâ, *inquit*, numeroſioris prolis fecerunt ſancti noſtri, quod Cato dicitur feciſſe Romanus, vt traderet viuus vxorem, etiam alterius domum filiis impleturam. In noſtrarum quippe nuptiis, plus valet ſanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri. Si ergo & illi qui propter ſolam generationem, propter quam A ſunt inſtitutæ nuptiæ, coniunguntur, non comparantur patribus, multa aliter ipſos filios, quàm iſti, quærentibus: quandoquidem filium immolare iuſſus Abraham, intrepidus ac deuotus, quem de tanta deſperatione ſuſceperat, vnico non pepercit, niſi eo prohibente manum deponeret, quo iubente leuauerat.

ZACHÆVS.

Zachæus Chriſtum excepit, iuxta opus miſericordiæ ab Eſaia commendatum.
4. cont. Marc. cap. 37. in p.

Luc. 19.9 COnſequitur & Zachæi domus ſalutem. Quo merito? Nunquid vel ille crediderat Chriſtum à Marcione veniſſe? Atquin adhuc in auribus erat omnium vox illa cæci,
a Luc. 18. 38. & 43. [a] *Miſerere mei, Ieſu fili Dauid; Et omnis populus laudes referebat Deo*; non Marcionis, ſed Dauid. Enimverò Zachæus etſi allophylus fortaſſe, tamen aliquâ notitiâ ſcripturarum ex
b Eſa. 58. 7. commercio Iudaïco adflatus; plus eſt autem, & ignorans Eſaïam, præcepta eius impleuerat. [b] *Confringito*, inquit, *panem tuum eſurienti; & non habentes tectum, in domum tuam in-*
c Luc. 19. 6. *ducito*; hoc cùm maximè agebat, exceptum domo ſuâ paſcens Dominum: [c] *Et nudum ſi videris, contegito*; hoc cùm maximè promittebat, in omnia miſericordiæ opera dimidium
d Eſa. 58. 7. ſubſtantiæ offerens; [d] *diſſoluens violentiorum contractuum obnexus, & dimittens conflictatos in*
Ibid. 6. *laxamentum, & omnem conſcriptionem iniquam diſſipans*, dicèndo; [e] *Et ſi cui quid per calum-*
e Luc. 19. 8. *niam eripui, quadruplum reddo.* Itaque Dominus, *Hodie*, inquit, *ſalus huic domui.* Teſtimonium dixit, ſalutaria eſſe quæ præceperat Prophetes Creatoris.

ZACHÆVS. SCHOL.

ZACHÆI DOMVS. *Luc.* 19.9. Ait Ieſus ad eum: quia hodie ſalus domui huic facta eſt: eo quòd & ipſe filius ſit Abrahæ. *Per fidem ſcilicet, licet fortè, vt ſubdit Tertull. eſſet alienigena & Gentilis genere; dicente Paulo:* qui ex fide ſunt, hi filij ſunt Abrahæ. QVO MERITO? *certè nullo proprio, cùm eſſet Publicanorum Princeps, & magnus peccator. Fides igitur merito ſalutem conſecutus eſt. Sed fidem ipſam non promeruit. Nam, vt ſæpè ex Paulo Auguſtinus:* vobis datum eſt vt in eum credatis. Non omnium eſt fides. Vnicuique partitus eſt menſuram fidei CHRISTVM A MARCIONE, *Chriſtum filium Dei Marcionis, de quo nemo adhuc quidquam audierat. Quinimò recens adhuc erat memoria cæci illuminati, qui dixerat Luc.* 18. 38. Ieſu fili Dauid miſerere mei, &c. Et Ieſus dixit illi: reſpice, fides tua te ſaluum fecit Et confeſtim vidit, & ſequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo. ALLOPHYLVS. *Alienigena. Et quidem veriſimile eſt, Hebræum non fuiſſe Zachæum, cùm Publicani odioſi eſſent Iudæis, & pro Gentilibus habiti* IGNORANS ESAIAM. *Locum vide in indice Scripturæ, quem alibi expoſui.* DIMIDIVM SVBSTANTIÆ. *Luc.* 19. 8. Stans autem Zachæus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. *Tranſlat. Syr.* Et cuicumque aliquid per iniuriam eripuerim, quadruplum retribuo. OBNEXVS. *Colligationes impietatis, pleonexias, vſuras.* CONFLICTATOS, *confractos in libertatem.* CONSCRIPTIONEM. *Cautiones & ſyngraphas, de quibus Pſaltes:* Declinantes autem in obligationes adducet cum operantibus iniquitatem. TESTIMONIVM DIXIT. *Opere comprobauit, ſalutaria eſſe documenta veteris Teſtamenti data ab Eſaia Propheta Dei Creatoris. De Zachæo ſæpiùs Auguſtinus magnificè ſcripſit, ex quibus ſequentia decerpſi, ac primò quidem to. 4. lib. de octo Dulcitij quæſt. q. 4.* Quid, *inquit*, potentius, *dixerat ex Pſalte potens in terra erit* S. Aug. *ſemen eius*, quam vt regnum cœlorum non ſolùm Zachæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & vidua duobus minutis; & tantumdem ibi vterque poſſideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & B theſauris diuitis & calice aquæ frigidæ pauperis valeat? *Tract. 5. in 1. ep. Io.* Quando, *inquit*, erat Dominus in carne mortali, eſuriuit, ſitiuit Eo tempore S. Aug. quo eſuriebat & ſitiebat, ſuſceptus eſt hoſpitio, miniſtrarunt illi qui habuerunt, de ſubſtantia ſua: ſicut legimus in Euangelio. Suſcepit eum hoſpitio Zachæus, ſaluus factus eſt à morbo, ſuſcepto Medico. Quo morbo? auaritiæ: erat enim ditiſſimus, & Princeps Publicanorum. Attendite ſanatum à morbo auaritiæ: dimidium, inquit, bonorum meorum do pauperibus, & ſi cui aliquid tuli, quadruplum reddam. Ideo ſeruauit alterum dimidium, non quo frueretur, ſed vnde debita ſolueret. Suſcepit ergo tunc Medicum hoſpitio, quia erat infirmitas C carnis in Domino, cui hoc obſequium præberent homines; & hoc quia voluit præſtare obſequentibus: obſequentibus enim proderat, non illi. Cui enim Angeli miniſtrabant, horum obſequium requireret? Nec Helias ſeruus illius hoc neceſſarium habebat aliquando, cui panem & carnem per coruum mittebat: & tamen vt vidua religioſa benediceretur, mittitur ſeruus Dei, paſcitur a vidua, quem Deus in ſecreto paſcebat. Verumtamen quanquam de his ſeruis Dei, ſibi præſtent, qui eorum indigentiam conſiderant, propter illam mercedem à Domino in Euangelio poſitam manifeſtiſſimè; qui ſuſcipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet: qui ſuſcipit Prophetam in nomine Prophe- D tæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis tantùm in nomine diſcipuli, Amen dico vobis non perdet mercedem ſuam. Quamuis ergo ſibi præſtent qui hæc faciunt, tamen nec hoc poterat præberi aſcenſuro in cœlum. Quid illi poterat retribuere Petrus qui amabat illum? audi, paſce oues meas: id eſt, fac pro fratribus, quod pro te feci. *Et ſer. 110. de temp. vbi probat in diuitiis cauendam eſſe ſuperbiam.* Da mihi, *inquit*, Zachæum habentem magnas diuitias Principem Publicanorum, confeſſorem peccatorum, S. Aug. ſtaturâ breuem, animo breuiorem, aſcendentem lignum, vt tranſeuntem videret, qui pro illo pendebat in ligno, *affectu & voluntate.* Da

mihi dicentem, dimidium rerum mearum, do pauperibus, ſed multùm diues es, ô Zachæe, multùm diues es: ecce dimidium dabis, dimidium quare reſeruabis? Quia ſi cui aliquid abſtuli, quadruplum reddo. *Tandem ſer. 35. de verbis Domini ſecundùm Lucam, vbi tra'̇'at de Mammona iniquitatis:* Numquid,
S. Aug. *inquit*, Zachæus de bono habebat? *hoc eſt de aquo*, legite & videte. Maior erat Publicanorum, id eſt cui vectigalia publica conferebant. Inde habebat diuitias. Multos preſſerat, multis abſtulerat, multa congeſſerat. Intrauit domum eius Chriſtus, & venit ſalus ſuper domum eius, ſic enim ait ipſe Dominus, hodie ſalus huic domui facta eſt. Sed ipſam ſalutem videte. Primò deſiderabat Dominum videre, quia ſtaturâ puſillus erat, ſed turbâ impediente aſcendit in arborem ſycomorum, & vidit tranſeuntem. Ille autem aſpexit eum & ait, Zachæe deſcende, apud te oportet me manere. Tu pendes, ſed non te ſuſpendo, hoc eſt, non te differo. Volebas videre tranſeuntem, hodie me apud te inuenies habitantem. Ingreſſus eſt ad eum Dominus, repletus ille gaudio ait, dimidium rerum mearum do

A pauperibus. Ecce quomodo currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et ne reus aliunde teneretur; ſi cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddam. Inflixit ſibi condemnationem, ne incurreret damnationem. Ergo qui habetis de malo, facite inde bonum: qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Eſto bonus tu qui bonum facis de malo, & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli tu remanere malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus?

Et hac hactenus in Tertulliani Omniloquium, dudum ſuſcepta, & multo labore promota, poſt longi & periculoſi morbi interruptionem, receptâ cælitus valetudine, vt cœpi, & promoui, ſic opitulante diuinâ gratiâ conſummaui, ipſa D. Patris Auguſtini vigilia, ad omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti gloriam, beatiſſimæ ſemper Virginis Mariæ Matris Chriſti Domini noſtri laudem, & ſancti Patris noſtri Auguſtini honorem; cuius ex ſcriptis ſelectiſſimis, nouum hoc in Tertullianum opus, vt promiſeram, vbique per omnia & ſingula Scholia illuſtraui.

EPILOGVS TOTIVS OPERIS.

METAS, Xiſtarche Spiritu ſancto ſtadij prægrandis attigimus, ſaluâ rate & mercibus diuturnæ nauigationis portum eodem aſpirante & gubernante appullimus, Tertullianum in fruſta diſſectum, & ordine alphabetico & rationali digeſtum ad verba ſingula obſcura ad literam expoſitum, omnibus Erroribus, & Hæreſibus ſanâ ac Catholicâ S.P. Auguſtini Doctrinâ defæcatum, per omnia luſtrauimus, & illuſtrauimus. Neque verò cuiquam mirum videri debet, ſi patriâ filius hæreditate potitus Theſauros ſapientiæ & ſcientiæ pretioſiſſimos manu largiſſimâ profundat. Nec inſolens quod Aurelij Auguſtini Parentis amantiſſimi & Doctoris Angelici præ cæteris Diſcipulis eius tenaciſſimi ſectatoris toto hoc opere placita Doctiſſima, & Catholiciſſima cæteris anteponam, quibus celeberrima Academia Salmaticenſis ſic addicta fuit; vt ſtatuto iuramentoque ſolemni ſe tenendæ docendæq; Doctrinæ SS. Auguſtini & Thomæ Aquinatis obſtrinxerit, vt conſtat ex eruditiſſimo libello Sapientiſſimi Magiſtri F. Baſilij Pontij Ordinis noſtri Cathedratici Doctoris Salmaticenſis 1. in Hiſpania, 2. Romæ, tertiò Duaci, cum magna approbatione Doctorum, & applauſu omnium edito. In hoc libello, parte primâ, in vndecim Paragraphos diſtributâ, Primo quidem, rationem & tenorem exponit iuramenti, vt videlicet dilueret notam calumnioſè inuſtam florentiſſimæ facultati, quaſi nouas opiniones in ſuas Scholas induci pateretur: cui vt opportuno remedio occurreret, re in omnibus Cœnobiis per orationes, ſacrificia, & continuas corporis caſtigationes, per multos dies Deo commendata, ex ſexaginta ſuffragiis, nullo refragante ſolemniter iuratum eſt; exceptâ opinione de Immaculatæ Virginis Conceptu, Academiam quouis poſtpoſito timore, non admiſſuram, neque docturam doctrinam, quæ Sanctis Auguſtino & Thomæ aduerſaretur, niſi in his quæ iure Eccleſiaſtico immutata ſunt, vel immutanda ſunt; vel quæ cùm olim controuerſa eſſent, iam Conſtitutionibus Apoſtolicis diffinita ſunt. In ſecundo, iuxta Chryſoſtomum, Epiphanium, Tertullianum, & Auguſtinum, ad ſanam doctrinam, & firmam, nihil vtilius quàm vnum aut alterum Magiſtrum Optimum ſequi. In tertio, probat Auguſtinum & Thomam ipſo SS. Pontificum Elogio, probatiſſimos eſſe Theologiæ Magiſtros. In quarto probat neceſſitatem huius iuramenti, cùm eo tempore Auguſtinus & Doctor Angelicus, verbis & ſcriptis parui fierent imò nihili penderentur, & omnes alij ſcriptores illis æquarentur; quorum auctoritatem grauiter læſam, & cum ea labefactatam Eccleſiæ fidem, hoc iuramento tutati ſunt, nihil rati Academici Salmantici tutius, quàm ſi Eccleſiæ Doctrina eſſet vniformis, quam præ cæteris duo dicti Patres profeſſi ſunt. In quinto, id neceſſarium eſſe ad nouitates euitandas, & antiquas Eccleſiæ Doctrinas ſequendas. Sexto ad ſeruandam doctrinæ vnitatem. Septimo, eandem, paci regni & bono eius regimini expedire. Octauo, vtile eſſe optimo docendi modo, & profectui auditorum. Nono, proinde licitum, & materiam eius, iuramento & voto congruere. Decimo Academiæ nomen, & ordinum hoc iuramento obſtrictorum eſſe penſandum. Vndecimo tandem conuenienter factum eſſe iuramentum.

In ſecunda autem parte reſpondet omnibus obiectionibus contra factis, & concludit

non poſſe hoc iuramentum tam ſanctè & maturè factum abſque crimine violari.

Neque verò ſine SS. Spiritus impulſu, tot S. Ordines in Doctrinam D. Thomæ ſuſcipiendã vnanimes conſpirarunt. Cõſtitutiones Ordinis S. Dominici diſt. 2 c. 14. §. 1. præcipiunt iuxta plurima Capitula Generalia, exactè ſeruari Doctrinam D. Thomæ. Et in Conſtit. Carmelitarum Excalceatorũ parte 2. cap. 4. num. 6. ſub pœna priuationis ab officio Lectorum. *Lectores Theologiæ operam dabunt, ſacram Doctrinam à Sanctis Patribus, præcipuè à S. Thoma traditam edocere.* Societas Ieſu in Conſtit. parte 4. c. 14. §. 1. *Legetur Doctrina Scholaſtica D. Thomæ.* Et in Congregatione 3. Generali can 9. *Sequantur noſtri Doctores in Scholaſtica Theologia Doctrinam D. Thomæ, nec deinceps ad Cathedram Theologiæ promoueantur, niſi qui doctrinæ D. Thomæ benè affecti fuerint: ab ea verò alieni, docendi munere repellantur.* Noſtræ item Conſtitutiones quinta parte cap. 2. *Vt vniformitas quoad doctrinam, quemadmodum quoad alia in Ordine noſtro cuſtodiatur, volumus vt Magiſtri Regentes in lectionibus & determinationibus diſputationum, in omnibus ſequi & tueri debeant ſanam & Catholicam Doctrinam fundatiſſimi Doctoris noſtri B. Ægidij Romani quondam noſtri Sacri Ordinis Generalis. Vbi verò eius ſcripta non reperiuntur, ex D. Thomæ Aquinatis Doctrina ſuppleatur.* Quod Decretum Pius V. in Bulla expreſsè confirmauit: quod & nuper Reuerendiſſimus Pater Generalis P. M Paulus Luchinus, noſtris quanquam indignis literis, pro ſua benignitate reſpondere dignatus his verbis inculcauit. *Labores tui quos Tertulliano viro grauiſſimo impendiſti, nobis gratiſſimi ſunt, quos eapropter non deſinemus, ſi quo modo poterimus, noſtris fauoribus proſequi, & præceſſoris noſtri pro te, conatum, quantùm in nobis erit, promouere. De Ægidio noſtro Scholis prælegendo extat Pij V. Decretum, quod omnino volumus obſeruatum, iiſque reuerentiam haberi auctoribus, quos ſacræ Conſtitutiones noſtræ nominant. Benè in Domino vale Romæ 16. Auguſti 1655.* Vrbanus V. in Bulla Tolozam miſſa in Tranſlatione corporis S. Thomæ. *Volumus*, inquit, *& tenore præſentium vobis iniungimus; vt B. Thomæ Doctrinam, tanquam veridicam, & Catholicam ſectemini, eamque ſtudeatis totis viribus amplexari.* Pius, item V. in ſua Bulla, cùm hæreſes ex eius doctrina confutatas recenſuiſſet, ita ſubiungit: *Maiore quàm antea, grati & pij animi affectu colendam ſtatuimus.* Innocentius Sextus; *qui hanc ſequitur, nunquam errare, qui verò eam deſerit, aut impugnat, ſemper eſſe de veritate ſuſpectum.* Ita & Ioãnes XXII. in ſolemnitate Canonizationis eiuſdem. Clemẽs VIII. in Bulla Neapolim miſſa; expreſsè dicit Doctorem Angelicum, ſcripſiſſe *ſine vllo prorſus errore.* Quis porrò poſt Spiritum ſanctum, lumen ei præſtitit, quo in tot tenebris à via veritatis non erraret? Nonne ille quem medio pictum gerit in pectore, quo ſcripta ſua omnia, per ſingulas, paginas illuſtrauit, Sol & lumen Doctorum omnium Auguſtinus?

Quanto itaque, quámque ſano iudicio Academia Salamantica Doctrinæ SS. Auguſtini & Thomæ per omnia ſectandæ ſolemni ſe iureiurando conſtrinxit; Quibus & omnes Vniuerſitates ad vniformitatem eiuſdem in Eccleſia Doctrinæ conformari, eſſet in votis. Mihi certè tot Summorum Pontificum, tot Sanctorum Ordinum ſtatutis morem non gerere piaculum credidi; & vt toto hoc noſtro in Tertullianum conatu SS. Pontificum, Conciliorum, Patrum, Doctorum, & Auguſtini quàmmaximè, ac Doctoris Angelici veſtigiis inhærenti, propoſitum tenui; & hæreſes omnes ex eorum principiis confutaui; ſic & nuperas ab Innocentio X. primùm, dehinc ab Alexandro VII. Pontifice Maximo in quinque Propoſitionibus ex Ianſenio decerptis damnatiſque, rurſum in omnibus & per omnia vt Eccleſiæ filius, & Sedis Apoſtolicæ obedientiſſimus ſubditus, iuxta tenorem Conſtitutionum Apoſtolicarum, mentemque ac ſenſum ſummorum Pontificum, damnaſſe me, ac denuò damnare profiteor; inſuper & iureiurando conteſtor, me nunquam legiſſe Librum Ianſenij; Ex quo dictæ Propoſitiones decerptæ, à Summis Pontificibus referuntur.

Elogiis Auguſtini tam in Præfatione generali Tomi primi, quàm in prælectione imputatorum Errorum, & in alphabeto eorum. V Doctrina, & Vindiciis præliminaribus ſecundi Tomi præmiſſis ſubdere non pigebit & ſequentia conſideratione digniſſima. Concilium Romanum 1. quo à 70. Epiſcopis libri ſacri & authentici ab apocryphis ſunt diſcreti ſub Gelaſio. Anno Domini 494. Vbi *poſt Propheticas, Euangelicas, atque Apoſtolicas ſcripturas quibus Eccleſia Catholica per gratiam Dei fundata eſt: poſt primam ſedem Petri Apoſtoli Romanam Eccleſiam, ſecundam apud Alexandriam Beati Petri nomine à Marco eius Diſcipulo & Euangeliſta conſecratam, tertiam Antiochenam eiuſdem Beatiſſimi Petri nomine quòd illic priuſquam Romam veniſſet habitauit, ſanctam Synodum Nicænam in qua Arius condemnatus eſt, Conſtantinopolitanam in qua Macedonius, Epheſinam in qua Neſtorius, Chalcedonenſem in qua Neſtorius Eutychius & Dioſcorus, & ſi qua alia Concilia hactenus à Sanctis Patribus inſtituta: poſt horum auctoritatem, & cuſtodienda, & recipienda, & decernimus & mandamus. Opuſcula B. Cypriani Martyris & Carthaginienſis Epiſcopi. Item Opuſcula B. Gregorij Nazianzeni Epiſcopi. Item Opuſcula B Baſilij, Athanaſij, Cyrilli Alexandrini, Ioannis Conſtantinop. Theophili Alexandrini, Hilarij Pictauienſis; item Opuſcula B. Ambroſij Mediolanenſis, item opuſcula B. Auguſtini Hipponenſis Epiſcopi, item Opuſcula B. Hieronymi Presbyteri item Opuſcula Proſperi viri Religioſiſſimi*

item epiſtolam B. Leonis Papæ ad Flauianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum deſtinatam, cuius textum quiſpiam ſi vſque ad vnum iota diſputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema ſit. Quod ſi prædictus Papa cum tanto Concilio, ſic iudicio Hieronymi detulit, vt de Ruffini ſcriptis ab eo notatis ſic decreuerit: *quoniam B. Hieronymus eum in aliquibus de arbitrij libertate notauit; illa ſentimus, quæ prædictum B. Hieronymum ſentire cognoſcimus: & non ſolùm de Ruffino, ſed etiam de vniuerſis quas vir ſæpiùs memoratus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Item Origenis nonnulla opuſcula, quæ vir Beatiſſimus Hieronymus non repudiat, legenda ſuſcepimus.* Quantò digniùs ſuſcipiendus Auguſtinus, cuius opuſcula omnia nullo reiecto, cum Concilio Romano approbauit Gelaſius? quem in hac cauſa ſibi ipſi prætulit in fine tertij libri contra Pelag. Hieronymus, & ep. 30. ſuſpexit; & eius ſcripta tanquam ſua defendere decreuit, & epiſt. 25. ſic prædicat: *Catholici te conditorem antiquæ rurſum fidei venerantur, atque ſuſpiciunt.* Quid quòd & Hugo à S. Victore in ep. ad Gal. quæſt. 6. *Saluâ*, inquit, *reuerentiâ ſecretorum, B. Auguſtini ſententiam præferimus ſententiæ B. Hieronymi.* Georgius Scholarius inter Græcos Concilij Florentini, poſtea ſucceſſor Patriarchæ Conſtantinopolitani qui Florentiæ deceſſit, hæc habet in præconium Auguſtini in expoſitione ſua fideliſſima dicti Concilij cap. 1. ſect. 8. *At quis fortaſſe dicet nos Auguſtino adhærere non opus eſſe, neque ipſius ſcripturas ſequi: cùm Occidentalis ſit Doctor, & Latinus, ad quos reſpondeo: ſi opera eius ab Oecumenica Synodo comprobata non fuiſſent, benè ſe haberet quod dicis: ſed quoniam Oecumenica Synodus,* Florentina ſeſſ. 7. *ea ſeruari iubet, idque cum imprecationibus & anathemate, non rectè dicis. Quòd ita ſe res habeat, audi ex actis ſanctæ & Oecumenicæ ſextæ Synodi.* CONSENTIT SANE IN OMNIBVS SANCTIS PATRIBVS ET DOCTORIBVS SANCTÆ DEI ECCLESIÆ ATHANASIO, HILARIO, BASILIO, AVGVSTINO &c. CVNCTAQVE EORVM SCRIPTA DE RECTA FIDE, ET AD HÆRETICORVM DAMNATIONEM RECIPIMVS. *Similiter & ſeptima ſub Adriano I.* REIICIENTIBVS SS. PATRVM SENTENTIAS PRO DOGMATIBVS DEI ECCLESIÆ CONSTITVENDIS PROMVLGATAS, ATHANASII, CYRILLI, AMBROSII, AMPHILOCHII, DIVINI LEONIS, AVGVSTINI, ANATHEMA. Quibus addo Concilium Toletanum 8. ſub Martino I. *Vir Sanctiſſimus Auguſtinus, inueſtigationis acumine cautus, inueniendi arte præcipuus, aſſerendi copiâ profluus, eloquentiæ flore venuſtus, ſapientiæ fructu fæcundus.* Incontradicibilem cenſuit Auguſtinum Sanctus Ildephonſus Epiſcopus Toletanus ſer. 2. ex duodecim quos de Beata Virgine ſcripſit. AVDIANT AVGVSTINVM CVI CONTRADICERE FAS NON EST. Venerabilis Beda lib. de ſexta ætate mundi vocat *Auguſtinum omnium Eccleſiarum Doctorem eximium.* Haymo Epiſcopus Halberſtadienſis olim magni Alcuini Bedæ Diſcipuli auditor. in 2. Cor. 12. *Auguſtinus in elucidandis quæſtionibus, omnes Doctores poſt Apoſtolos præcellit.* Remigius Antiſſiodorenſis in 2. Cor. *Sicut Sol excedit omnes Planetas, ita Auguſtinus omnes Doctores.* Et in Pſalmos, idem: *ſicut ſtellæ lumen à Sole recipiunt, ſic omnes Doctores ab Auguſtino.* Ambroſius Anſbertus libr. 6 in Apoc. *B. Auguſtinus vt Doctor facundiſſimus veniat in medium;* DE QVO NVLLVS DVBITAT FIDELIVM. Rupertus abbas lib. 7. de operibus Spiritus ſancti cap. 19. *Iſte eſt Auguſtinus columna & firmamentum veritatis, & verè columna nubis in qua thronum ſuum poſuit Sapientia Dei.* Sanctus Vincentius Ferrarienſis ſer. de S. Auguſtino. *Audeo dicere, omnes Doctores qui venerunt poſt S. Auguſtinum ſuſtentantur* SVPER EIVS DOCTRINA SINE ERRORE: *& quilibet Doctor eſt contentus ad probandum dictum ſuum, ſi poteſt habere vnam auctoritatem ſancti Auguſtini.* Antonius Fornerius Cuciacenſis Sacræ Theologiæ Profeſſor in Dialogo de peccato orig. & Conceptione intemeratæ Virginis circa annum 1492 cuidam quærenti de immortalitate in qua Adam conditum dicebat, & Auguſtinum perperam citanti: *à tanto*, inquit, *quis diſſentiet auctore?* NEMO NISI DVCTVS ARROGANTIA. *Nec vellem, nec poſſem illius dictis aduerſari,* QVO ECCLESIÆ DOCTORE NEMO DOCTIOR, NEMO SACRIS LITERIS MELIOR. Sed optimè omnium Eminentiſſimus Cardinalis Baronius in Appendice pagina 965. edit. Plant. *Sedes*, inquit, *Apoſtolica profeſſa eſt ſe probare ſententiam Beati Auguſtini de gratia & libero arbitrio.* ADEOVT EIVS AVCTORITAS ET DOCTRINA NVNC LÆDI, ET VLLA EX PARTE IMPVGNARI AC REPREHENDI NON POSSIT, SINE MANIFESTO VIGINTI ET AMPLIVS SVMMORVM PONTIFICVM CONTEMPTV, ET SINE SINGVLARI SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ INIVRIA. Quidni poſthæc liceat contra aduerſarios Auguſtini hanc Marciani Imperatoris pronunciatam in Concilio Chalcedonenſi Act. 3. torquere ſententiam? *Verè impius eſt & ſacrilegus, qui poſt tot Sacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit: extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Qui enim poſt veritatem repertam aliquid vlteriùs diſcutit, mendacium quærit.* Nec ſatis mirari poſſum priuatos & parui nominis authores, qui in noſtri gygantis comparatione quaſi locuſtæ meritò videantur, audeant temerè, dictis & ſcriptis ſua ſomnia ſolidis & profundis Auguſtini diſputationibus adæquare, de quibus Summus & Sanctus Pontifex Cœleſtinus in calce epiſtolæ ad Epiſcopos Galliæ: *Profundiores*, inquit, *difficilioreſque partes occurrentium quæſtionum quas latiùs pertractarunt,* loquitur de Magiſtris optimis, inter

quos Auguſtinus habebatur; *qui hæreticis reſtiterunt, ſicut* NON AVDEMVS CONTEMNERE, *ita non neceſſe habemus adſtruere.* Audiant Proſperum aduersùs Collatorem B. Cæleſtini memorem: *per hunc*, inquit, *intra Gallias iſtis ipſis, qui ſanctæ memoriæ Auguſtini ſcripta reprehendunt, maleloquentiæ eſt adempta libertas, quando conſultationum actione ſuſceptâ*, ET LIBRORVM QVI ERRANTIBVS DISPLICEBANT, PIETATE LAVDATA, QVID OPORTERET DE EORVM AVCTORITATE SENTIRE, SANCTO MANIFESTAVIT ELOQVIO. De eadem Cæleſtini epiſtola Photius in Bibliotheca: *Scripſit quoque ad Epiſcopos Galliarum* DE FIDE S. AVGVSTINI. Ac ne quis ſcriptorum Auguſtini partem aliquam approbatione meritâ fruſtretur, ad Gelaſij ſuffragium, omnia ſine exceptione eius opuſcula approbanti, S. Proſperi contra collatorem agentis poſt Cæleſtini elogium verba ſubſcribo: *contra iſtam clariſſimam laudationis tubam, contra iſtam ſacratiſſimi teſtimonij dignitatem, audet quiſquam malignæ interpretationis murmur emittere, & perſpicuæ ſinceriſſimæque ſententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere?* Viderint aſſeclæ Samuelis Mareſij Profeſſoris hæreſeos Groeningæ, viderint qui cum ipſis ſanctæ Sedi Apoſtolicæ iniurioſi, Auguſtinum in eadem naui cum Ianſenio naufragum, eodem ictum anathematis fulmine dicere, vel ſcribere non verentur. Quantò veriùs, & debitæ tanto Patri pietati congruentiùs, cum Eminentiſſimo Cardinale Seripando, ſancti Tridentini Concilij Præſidente, & noſtri priùs Eremitici Ordinis S. Auguſtini Generale, in calce ſui in Epiſtolam ad Romanos præludij, mei in Tertullianum operis, in commendatione eiuſdem Auguſtini claudam Epilogum? *Hoc*, inquit, *ſtudio, hoc animi ardore, hac augendæ gratiæ cupiditate, & agnoſcendæ vera ſalutis viâ, non noſtro ingenio, ſed diuinæ opis auxilio freti, Pauli ad Romanos epiſtolam aggrediamur: cuius argumentum, non meis*, SED AVGVSTINI, IN QVO OMNIVM IVDICIO ATQVE SENTENTIA, AD INTERPRETANDAS SACRAS LITERAS SVMMA OMNIA FVERE, *verbis proponendum duxi. Is enim, quanquam aliud agens, totam huius epiſtolæ cauſam ſic breuiter & abſolutè complexus eſt. Epiſtolæ ad Romanos intentio eſt, vt de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Iſraëlitæ gloriari, &c.* Ego verò Auguſtinum vnicum, quanquam aliud agentem, totius Tertulliani interpretem, illuſtratorem, cenſorem toto hoc opere protuli. Abſit vt in eo audeam cum Iſraëlitis gloriari. Multò conſultiùs cum B. Cœleſtino I. concludam: qui cùm Auguſtinum Sanctæ recordationis virum, inſuſpectum, Magiſtrum optimum à præceſſoribus habitum confirmaſſet, & obtrectatoribus eius malè creſcentibus reſiſti iuſſiſſet; capitulo duodecimo: *Non dubitemus*, inquit, *à Dei gratia omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere. Quo vtique auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur, vt de tenebroſo lucidum, de prauo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit prouidum, &c. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus.* Illi ergo gratias illi ſoli honor, & gloria, qui ad tantum opus tamque ſpinoſum adgrediendum, proſequendum, perficiendum, & velle dedit, & perficere immensâ ſuâ largitate conceſſit, *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.* Cuius vt nutu & prouidentiâ factum eſt, vt ſuſceptum hoc opus quod attinet ad compoſitionem, vigiliâ ſancti Patris Auguſtini finiretur, eâdem omnino, typographiæ opus ſit fœliciter conſummatum.

Lib. 1. ad Simpl. q. 2.

Tomo 1. Concil. p. 1. in ep. Cœleſt. cap. 2.

Ibid. cap. 2.

Rom. 11. 36.

Finis Omniloquij Tertulliani.

INDEX
SCRIPTORVM VETERVM,
quorum mentio in Scriptis Tertulliani.

SACRORVM.

Amos citatur frequenter, de quo vide Indicem Scripturarum.

Arithmi, ſiue Numeri.

Barnabæ titulo citatur Epiſtola ad Hebræos, quam apud Eccleſias receptam pronuntiat.

Baruch citatur Hieremiæ nomine.

Baſilicarum, id eſt Regum, libri quatuor, qui etiam Regum Annales vocantur.

Critarum, ſeu Iudicum Annales.

Danielis hebdomada.

Enoch libri verba citantur, in armarium Iudaïcum non admittuntur, vtrobique apud Iudam Apoſtolum teſtimonium poſſident.

Eſdras omne inſtrumentum Iudaïcæ litteraturæ reſtaurauit, quædam etiam ex quarto libro Eſdræ citantur.

Ezechiel citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Habacuc citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Hermas, cuius ſcriptura Paſtor inſcribitur, ab omni Concilio Eccleſiarum inter apocrypha & falſa iudicatur.

Hieremiæ olim adſcriptum quidquid hodie libro Baruch continetur.

Iacobus vide Indicem ſcripturarum.

Ioannis Apocalypſis, & Epiſtola prima & ſecunda eiuſdem Auctoris, eius Euangelium ante Marcionem editum, Ioanni Apoſtolo tribuitur Apocalypſis, ut Apoſtolus Euangelio ſuo fidem nobis inſinuat, etſi Apocalypſin eius Marcion reſpuit, ordo tamen Epiſcoporum ad originem recenſus, in Ioannem ſtabit auctorem.

Iob citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Ioël citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Ionas citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Iſaïas citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Iudas. vide Indicem ſcripturarum.

Iudith ex libro quædam citantur.

Lucæ ſectatoris Apoſtoli Pauli ex Apoſtolicis Acta Apoſtolorum, ſcriptura authentica, eiuſdem Euangelij digeſtum, quod & Paulo adſcribere ſolent, Auctorum Apoſtolicorum ſcripturam confirmat Paulus Epiſtola ad Galatas, quæ proinde malè reſpuuntur à Marcione.

Machabæorum libri citantur à Tertulliano

Malachias citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Marcus Apoſtolicus Euangelio ſuo fidem nobis inſtaurat, licet & Marcus quod edidit, Petri adfirmetur, cuius interpres Marcus.

Matthæus fideliſſimus Euangelij commentator, ut comes Domini, ut Apoſtolus fidem nobis facit.

Michæas citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Moyſes Auctor Iudaïci Inſtrumenti, Argiuo Inacho par ætate, quadringentis penè annis, (nam & ſeptem minus Danaum præuenit) mille circiter cladem Priami antecedit, quingentis amplius & Homerum, eius originale inſtrumentum Geneſis, antiquior Saturno nongentis circiter annis, Pentateuchi Auctor, ante Lycurgos & Solonas omnes.

Nahum citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Oſee citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Pauli Epiſtolis plurimùm uti hæreticos ad quæſtiones adnotauit Tertullianus, eius Apocalypſis improbatur, item eius & Teclæ actus ſiue periodi, eius Epiſtolas de numero mutilauit Marcion, vtpote omiſſis Epiſtolis ad Timotheum & Titum, qui & alias eius Epiſtolas ſententijs mutilauit, quarum ea quæ ad Galatas eſt, principalis eſt aduerſus Iudaïſmum Epiſtola; quam nos ad Epheſios præſcriptam habemus, hæretici ad Laodicenos: maximè de vinculis ſcripta ſunt.

Petrus Epiſtola ad Ponticos, quam primam hodie vocamus.

Salomonis nomine citatur, præter Prouerbia, Eccleſiaſten, & Cantica Canticorum, etiam Liber Sapientiæ, item Eccleſiaſticus.

Septuagintà duo Interpres iuſſu Ptolemæi Philadelphi Hebræarum litterarum Inſtrumentum Iudaïcum in Græcum ſtilum tranſtulerunt, quorum ſententiæ communionem ſuſpexit Menedemus Philoſophus, adfirmauit hæc Ariſtæas, quorum tranſlatio apud Serapaum Ptolemæi Bibliotheca cum ipſis Hebraïcis litteris exhibetur.

Sophonias citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

Symmachi editionem aliquando ſequitur Tertullian.

Zacharias citatur frequenter, de quo vide Indicem ſcripturarum.

ECCLESIASTICORVM.

Apologeticorum aduerſus Gentes ſcriptores.

Irenæum ad verbum imitatur Tertull. lib. adu. Valent. & deinceps pleraque eius verba deſcribit vſque ad libri finem adu. Valent.

Iuſtini Martyris Apologias adu. Gentes imitatur per omnia Tertullian. Apologetico, Philoſophum etiam, vocat adludens ad librum eius contra omnes Gentes.

Miltiades Eccleſiarum Sophiſta.

Proculus adhuc Catholicus adu. Valent. quem vocat Chriſtianæ eloquentiæ dignitatem.

HÆRETICORVM.

Æſchines.

Alexander Valentinianus.

Apelles, qui Phaneroſeis conſcripſit.

Apelleiaci.

Axionicus.

Baſilides.

Blaſtus.

Caiani.

Cainei.

Carpocrates.

Cataphryges.

Cerdon.

Cerinthus.

Colarbaſus.

Doſitheus Samaritanus.

Hebion.

Heracleon.

Hermogenes Africanus.

Hermogenes Apoſtolicus.

Herodiani.

Hymenæus.

Lucanus.

Marcion, in quadam Epiſtola, in Epiſtolis, in Anthitheſibus, in libro Apoſtolico, in Euangelio, in Antitheſibus ex Euangelio, ex libro Apoſtolico.

Marcus, Magus.

Menander, Magus Samaritanus.

Monarchiani.

Montanus.

Nicolaus & Nicolaïtæ.

Nigidius.

Ophitæ.

Phariſæi.

Philetus.

Phygellus.

Praxeas.

Proclus, ſeu Proculus.

Prodicus.

Ptolomæus, in Miſcellanea.

Quintilla.

Sadducæi.

Saturninus.

Secundus.

Settoïtæ.

Simon Magus.

Tatianus.

Theodotus Byzantius.

Theodotus Cæſarius.

Theotimus.

Valentinus, vſque ad libri finem adu. Valentinianos, Eius libri Sophia, Euangelium.

Valentiniani, eorum Commentarij.
Victorinus.

EORVM QVI DE DEO ET DEIS ſcripſerunt, eóque pertinentibus.

ANtiphon de ſomnijs.
Artemon de ſomnijs.
Callimachus de Coronis.
Claudius Saturninus de Coronis liber, origines, cauſſas, ſpecies & ſollemnitates earum diſſerens.
Cratippus de ſomnijs.
Diodorus.
Dionyſius Rhodius de ſomnijs.
Epicharmus. [*Harpocration.*
Hermateles, ſiue Termateles, de Circenſibus ludis.
Hermippus Beritenſis omnem hiſtoriam ſomniorum cum ſuis originibus, ritibus, & relatoribus quinione voluminum ſatiatiſſimè exhibuit.
Hiſtrionum littera.
Leo Ægyptius de Coronis.
Muſæus.
Nicander de Oraculis.
Numa Pompilius.
Pherecides de Saturno.
Philochorus Athenienſis.
Pindarus.
Piſo de Ludis.
Serapion de ſomnijs.
Strato Lampſacenus.
Timæus de Ludorum origine.
Varro Romanus Cynicus.

MAGORVM.

BErenice.
Damigeron.
Dardanus.
Nectabis.
Hoſthanes.
Thyphon.

MEDICORVM, MATHEMATICORVM, & Phyſicorum.

ANdræas.
Apollodorus,
Apollophanes.
Archimedes.
Aſclepiades.
Chryſippus.
Diocles.
Eraſiſtratus.
Harpocration.
Herophilus, qui ſexcentos exſecuit vt naturam ſcrutaretur.
Hiceſius.
Hippocrates.
Mercurius Triſmegiſtus, magiſter omnium Phyſicorum.
Nicander lib. de Venenatis beſtijs.
Soranus Methodicæ medicinæ inſtructiſſimus auctor, pleniſſimè ſuper Anima commentatus, quatuor voluminibus.
Strato Phyſicus.

PHILOSOPHORVM.

ÆNeſidemus de Anima.
Albinus Platonicus.
Anacharſis,
Anaxagoras de Deo.
Anaximander.
Anaximenes de Anima.
Apollophanes de Anima.
Ariſtodemus.
Ariſtophon.
Ariſtoteles in Dialectica, de Anima.
Arius.
Callinicus in Orationibus.
Cebes in Pinace, de Anima.
Chryſippus de Diuinatione, de Anima.
Cleanthes, de Anima.
Cratippus.
Critias de Anima.
Critolaus Athenienſis de Anima.
Critolaus Peripateticus.
Democritus de Anima, de Somno.
Dicæarchꝰ Meſſeniꝰ de Anima libris tribꝰ.
Diogenes Cynicus, de morte.
Diogenes Cyrenæus, ſeu Smyrnæus.
Empedocles de Anima, de Amicitia & inimicitia, de Somno.
Epicharmus.
Epicurus, de vacuo & inani, de Anima, in Epiſtola ad Menecæum de Somnijs.
Eubulus de Anima.
Heraclides Ponticus de Anima.
Heraclitus de Igneo Deo, Lib. de Natura.
Hipparchus de Anima.
Hippon de Anima.
Menedemus prouidentiæ vindex de editione.
Mercurius Ægyptius, in Aſclepio.
Moſchion.
Nigidius.
Panætius de Anima.
Parmenides de Somno.
Pherecydes Pythagoræ magiſter.
Phædo.
Plato, in Timæo, in Socrate, in Phædone, in Phædro, in Sophiſta, Hipparcho, Lachete, Protagora, Sympoſio, Alcibiade, Gorgia, Critone, de Republica, in Theæteto, in Parmenide & Timæo de Ideis, in Legibus, Philebo, in Politia.
Poſidonius de Anima.
Protagoras.
Pyrron.
Pythagoras, Samius Sophiſta.
Socrates.
Strato Phyſicus, de Somno.
Thales de Anima.
Xenocrates de Anima.
Xenophanes de Somno.
Zenon Citticus.

HISTORICORVM.

ÆGyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum archiua.
Alexander Polyhiſtor.
Appion, ſiue Apion.
Ariſteas de Interpretibus.
Beroſus Chaldæus.
Calliſthenes.
Caſſius Seuerus.
Charon Lampſacenus Herodoto prior.
Cornelius nepos.
Cornelius Tacitus in Commentarijs, in hiſtoria Romana lib. 5. mendaciorum loquaciſſimus.
Cteſias.
Demetrius Phalereus Bibliothecæ Ptolemæi præfectus, Grammaticorum probatiſſimus.
Diodorus Siculus.
Dionyſius Afer.
Ephorus.
Euphorion.
Feneſtella in Annalibus.
Græcorum Annales.
Heraclides.
Hermotimus.
Herodotus, in Clio, in hiſtorijs, in Melpomene.
Iromus Phœnix, Tyri rex.
Ioſephum in libris contra Apionem imitatur Tertullianus.
Iuba rex.
Manethon Ægyptius.
Menander Epheſius.
Neſtor in Cecete.
Nymphodorus.
P. Pilatus Epiſtola ad Tiberium.
Piſiſtratus Bibliothecarum ſtudioſus.
Plinij Secundi pleraque imitatur ex libris hiſtor. natural.
Plutarchum de Placitis Philoſophorum imitatur Tertullianus pleriſque locis.
Ptolemæus Mendeſius.
Ptolemæus Philadelphus eruditiſſ. ſtudio Bibliothecarum Piſiſtratum æmulatus, Interpretibus 70. trāſferenda in linguam Græcam Biblia tradidit, Bibliotheca eius apud Serapæum.
Salluſtius.
Silenus Phryx.
Strabo.
Suetonius Tranquillus; quem imitatur Tertullianus, in Nerone.
Thallus.
Traiani reſcriptum ad Plinium.
Vitellius in commentarijs.
Zeno Eleates.

ORATORVM, POETARVM, & Grammaticorum.

ÆSopus in Fabulis.
Aratus in Phænomenis.
Cato ſenior.
Catullus Mimographus in Laureolo.
Cebetis Pinax ex Virgilio.
Cicero ſeu M. Tullius, in Tuſculanis, de Oratore.
Comicus incertus.
Demetrius Phalereus Grammaticorum probatiſſimus.
Demoſthenis Græcus verſiculus.
Diogenes Comicus.
Ennius.
Epicharmus Comicus.
Heſiodus de Pandora, poëticus Paſtor appellatus.
Homerus in Odyſſ. in Iliad.
Homerocentones.
Hoſtilius Comicus.
Laberius Mimographus.
Lentulus Mimographus in Catinienſibus.
Lucretius lib. 1. de rerum natura.
Macrobius in ſomnium Scipionis.
Menander Comicus in Fullonibus.
Neoptolemus Tragœdus.
Nouius Comicus in Fullonibus.
Ouidius Geta in Medæa Tragœdia ex Virgilio. Et in Metamorphoſibus.
Pacuuius.
Phoſphorus Rhetor.
Poeta incertus, in Tragœdia Cerberi.
Seneca, in Fortuitis, quem ſæpè noſtrum appellat, Et lib. de ſuperſtitione.
Sophocles Tragicus.
Theopompus Comicus.
Tragœdia Oedipus.
Virgilius in Æneide.
Virgiliocentones.

INDEX
PRO CONCIONIBVS EX HOC OPERE CONTEXENDIS.

PRÆMONITIO.

NVLLI legem impono, nulli vim facio: liberum eſto cuicumque Eccleſiaſti, vt ſuggeſſerit, *qui dat verbum Euangelizanti virtute multa*, quæ voluerit ex hoc opere, ſuo magis adblandientia ſenſui decerpere. *Verbum Dei non eſt alligatum*. Paucis conſulo. Primùm, vt diuinâ gloriâ, & animarum zelo præ oculis habitos nunquam concionator, ſe ſermonis cuiuſcumque compoſitioni accingat, niſi priùs in oratorio ſuo feruenter & humiliter imploratâ ſpiritus Sancti gratiâ, depoſcat inſpirari ſibi diuinitùs quod Thema, vel argumentum, inſtruendis, & mouendis talibus, vel talibus auditoribus congruat. Secundò ex ſacris biblijs Dominicæ, Feſti, vel Diei, Epiſtolam, & Euangelium proprium, integrum attentè, & deuotè legat cum vita Sancti. Tertiò oratione aliqua breui & iaculatoria aperiri ſibi ſenſum à Deo poſtulet, vt quod ei magis placitum eſt, ex lectis eligat. Quartò conſulat indicem Scripturæ, & ſiquid à Tertulliano, vel Auguſtino alijſque ſit citatum vel expoſitum locis ibi notatis quærat. Quintò indicem item rerum ampliſſimum euoluat, & quæ ad doctrinam, vel mores magis facient, iudicioſè decerpat.

Quoniam porro, non omnes habent domi Miſſale Romanum: habet hîc concionator exactiſſimè notatas Epiſtolas, & Euangelia totius anni, cum capite, & verſu à quo incipiunt, & ad quem vſque finiunt.

Et quoniam, quantùm poſſum ſtudeo breuitati, & facilitati; ſatis puto præſtare, ſi concionatorem moneam, tria ſummatim, in concionando argumenta occurrere. Vel enim myſteria fidei credenda proponuntur, qualia ſunt Incarnationis, Natiuitatis, Trinitatis, &c. vel Sanctorum Feſta; vel Dominicæ per annum exponendæ, iuxta Epiſtolas, & Euangelia. Et ſingula attentè ac deuotè legenda, & meditanda ſunt primò; dehinc myſteria populo clarè explicanda, & ad fidem eorum excitandus eſt auditor; & ſi quid ad mores inde deduci poteſt, ſiue contra vitia, ſiue ad virtutes debet conuertere ſermonem.

Si feſta ſanctorum; primò commendari debent quæ in eis ſunt laudabiliora; ſiue dictis, ſiue geſtis. Deinde inuitandus eſt ad deuotionem circa eos, & maximè ad imitationem populus, à vitijs contrarijs deterrendo. Si denique Dominicæ tractantur; vel dicta, vel opera Chriſti narrantur: & ſimiliter ex his vtiliora populo decerpenda ſunt, ſiue ad inſtructionem, ſiue ad mores reformandos; virtutes & vitia his contraria exaggerando. Vix autem occurret aliquod myſterium fidei, vel virtus, aut vitium; aut aliquis ſcripturæ locus in Epiſtolis, & Euangeliis, ex quo lector aliquid non inueniat conſonum in indicibus, tam Scripturæ, quàm rerum. Si nihil in proprio Euangelio, vel Epiſtola reſpondens inueniat in indicibus, conſulat alias Epiſtolas & Euangelia, in quibus aliquid congruentiùs rei reperiet. Breuiter itaque Epiſtolas omnes, & Euangelia totius anni ſubijciam, ſingulis feſtis tam proprijs, quàm communibus, & Quadrageſimæ feriis, ab Eccleſiâ applicata, nec me exactiori, ſingulorum argumentorum, ad Tertullianum aptationi obſtringam, hâc præmonitione contentus.

Litera, t. ſignificat tomum, v. vide, ſiue, verbo tali, vel tali.

IN FESTA PROPRIA SANCTORVM.

In Feſtum S. Andreæ Apoſtoli.

V. Euangelium Matth. 4. 18. ad 23. conſule indicem ſcripturæ.

V. & Epiſtolam Rom. 10. 10. ad 19. in eodem indice.

De cruce ferenda exemplo S. Andreæ, Matth. 10. 38. qui non tollit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus, v. in indice.

De crucis myſterijs habes fusè, t. 2. v. crux in indice rerum. Item ex verbis Apoſtoli Coloſſ. 1. 24. adimpleo quæ deſunt paſſionum Chriſti in corpore meo, v. in indice ſcripturæ. Cùm enim Chriſtus recto corpore, Petrus inuerſo ſit crucifixus, Andreas quod deerat huic figuræ, impleuit, & non iam tribus horis, ſed biduò in ea pependit.

In feſto S. Nicolai Epiſcopi.

Epiſt. habetur ad Hebr. 13. 7. ad 18. Euang. Matth. 25. 14. ad 24. & Luc. 19. 13. in indice.

Cùm præ cæteris virtutibus eluxerit in S. Nicolao miſericordia, & eleemoſyna & charitas in proximum, v hæc tria verba in indice rerum: item, v. paſtor, & Epiſcopus de vigilantia paſtorum.

De Conceptione B. Mariæ Virg.

Peccatum originale quodammodo naturale, v. animæ vis, 15. & ſchol. in p.

V. t. 1. parte 2. V. Maria & conſule proprium indicem.

Item de peccato originali, t. 3. v. peccatum originale: cuius grauitate penſata, facile eſt concludere, Mariam totam pulchram & ſine macula Dei matrem conceptam fuiſſe.

De eius laudibus, v. indicem, v. Maria t. 3.

Epiſt. habes, Prou. 8. 22. ad 36. v. indicem ſcripturę, & congrua feſto ſume.

Euangelium Matth. 1. 1. ad 17. v. ſimiliter conuenientia.

S. Thomæ Apoſtoli.

Euang. Io. 20. 24. ad 30.

Epiſt. Epheſ. 2. 19. ad f.

Conſule Indicem ſcripturæ, & quære locos argumento congruentes.

V. indicem v. Thomas Apoſtolus.

Vel ſume Thema ex Pſal. 41. 8. abyſſus abyſſum inuocat, 1. abyſſus miſeriæ & infidelitatis Thomæ, abyſſum miſericordiæ Chriſti, in voce catharactarum, id eſt plagarum, quæ apertæ ſunt, & rupti ſunt fontes abyſſi magnæ, Chriſto crucifixo, de fide & Reſurrectionis veræ in Chriſti carne palpabili habes innumera t. 2. V. fides v Chriſti reſurrectio, & to. 3.

V. Reſurrectio elige congruentiora.

Item in verba, pax vobis. v. Pax.

Item de confeſſione fidei, Chriſti & peccati, in verba Thomæ: *Dominus meus, & Deus meus, t. 2. v. confeſsio fidei, & v. confeſsio peccati.*

In die natali Domini.

In media nocte. Epiſt. Tit. 2. 11. ad 15.

Euang. Luc. 2. 1. ad 15.

In miſſa auroræ. Epiſt. Tit. 3. 4. ad 8.

Euangel. Luc. 2. 15. ad 21.

In tertia miſſa Hebr. 1. 1. ad 13.

Euang. Io. 1. 1. ad 15.

Agere potes de incarnat Chriſti: fuſiſſimè habes t. 2. v. Chriſti incarnatio, & de natiuitate v. Chriſti natiuitas.

Vel ſumpto Themate apparuit humanitas, ex epiſtola. Habes de apparitionibus filij Dei præludentis incarnationi futuræ, t. 3. v. Trinitatis ſecunda perſona filius, & t. 2. v. Angelus 10.

Vel de eius humilitate in verba Pauli; exinaniuit ſemetipſum.

Pro S. Stephano.

Epiſt. ex Actis, 6. 8. ad 11. & cap. 7. 54. ad f.

Euang. Matt. 23. 34. ad f.

Elogia S. Stephani habes v. Stephanus, in indice rerum.

Item de dilectione inimicorum, v. inimicorum dilectio, t. 2. & vltio non ſumenda v. vltio, t. 3.

De S. Ioanne Euangeliſta.

Epiſt. Eccli. 15. 1. ad 7.

Euang. Io. 21. 19. ad 25.

Elogia Ioannis habes, t. 2. v. Ioannes Euangeliſta fusè.

Pro feſto Sanctorum Innocentium.

Epiſt. ex Apoc. 14. 1. ad 6.

Euang. Matth. 2. 13. ad 19.

V. indicem rerum v. infantes, & elige aptiora. Item v. Innocentia.

Item morale contra crudeles matres vel præfocantes, vel exponentes infantes v. infantes.

In Circumciſione Domini.

Epiſt. Tit. 2. 11. ad f.

Euang. Luc. 2. 21. ad 22.

De Circumciſionis myſterio v. Circumciſio, t. 2. & in indice rerum.

De nomine Ieſu hoc die Chriſto impoſito, v. infra, in feſto S. nominis Ieſu.

In Epiphania Domini.

Epiſt Eſa. 60. 1. ad 7.

Euang. Matth. 2. 1. ad 13.

V. t. 2, Chriſti elogia, 18. 19. à pag. 340. ad 345.

Et t. 2. v. Magi, pag. 61.

Et t. 2. v. Abraham, 1. 2. vbi de Gentilibus fidei filijs, quales erant Magi.

Et v. Angelus 1. t. 2. magi Dei cognitores: conſule & indicem rerum.

In feſto Sanctiſsimi nominis Ieſu.

Epiſt. ex act. Apoſt. 4. 8. ad 13.

Euang. vt ſup. in Circumciſione v. V. Ieſus, t. 2. & in indice rerum.

Et t. 3. v. nomen.

Et t. 2. v. Angelus 10.

In Cathedra S. Petri Romæ.

Epiſt. 1. Pet. 1. 1. ad 8.

Euang. Matth. 16. 13. ad 20.

De Primatu Petri, & Pontificis, & Eccleſiæ Romanæ, v. t. 3. v. Petrus, & v. Papa & v. Eccleſia t. 2.

In Conuerſione S. Pauli.

Epiſt. Act. 9. 1. ad 23.

Euang. Matth. 19. 27. ad 30.

v. t. 3. v. Pauli conuerſio fusè, & indicem rerum conſule, v. Paulus & v. mutatio t. 3.

In Purificatione B. Mariæ V.

Epiſt Malach. 3. 1. ad 5.

Euang. Luc. 2. 22. ad 33.

V. Maria t. 3. & in indice rerum v. Maria quæ conuenient feſto, partus incorrupti, & humilitatis, & obedientiæ B. Virginis quæ exempta à lege ſe legi ſubiecit.

In feſto S. Matthiæ Apoſtoli.

Epiſt. Act. 1. 15. ad f.

Euang. Matth. 11. 25. ad f.

De ſortibus miſſis, v. in indice rerum, v. ſors de Apoſtolis in genere, v. Apoſtoli.

In feſto S. Thomæ Aquinatis.

Epiſt. Sap. 7. 7. ad 15.

Euang. Matth. 5. 13. ad 20. & Luc. 14. 34.

De doctrina, miraculis, & virtutibus eius, vita eius legenda, & conſulendus index ſcripturæ & rerum in argumentis congruis.

IN FESTA PROPRIA SANCTORVM.

In feſto S. Ioſeph.

Epiſt. Eccli. 45.1 ad 7.
Euang. Matth. 1. 18. ad 22.
Quod S. Ioſeph ſponſus Virginis, & Chriſti pater putatiuus & nutritius, v. indicem rerum v. Ioſeph & quæ de Ioſeph Patriarcha conſona habentur, applica illi. Illiberi & veluti mortuo per votum caſtitatis Spiritus S. de Virgine vxore eius filium produxit, v. Tertull. 4. cont. Marc. 4. & de hac lege v. indicem ſcript. Deut. 25. 5.

In feſto Annuntiationis B. Mariæ.

Epiſt. ex Iſa 7.10. ad 16.
Euang Luc 1. 26 ad 39.
V. indicem, v. Maria & excerpe congrua maxime quod Eue contraria tractanti cum diabolo, & to 3. v. Maria fuſiſſimè.

In feſto Paſchatis.

Epiſt. 1. Cor. 5. 7. ad 9.
Euang Marci. 16. 1. ad 8.
V. tomo 2. Chriſti magnalia, v. Chriſti Reſurrectio, & v. Chriſti carni, & noſtræ competit reſurrectio cui mors.
Et vide in indice rerum fuſiſſimè v. Reſurrectio, impugnata ab hæreticis, v. Reſurrectio probata ſcripturis figuratiuis & expreſſis. Item rationibus. Tandem de corporis glorioſi dotibus t. 3.
Et v. Carnis dignitas in ordine ad gloriam. t. 2. per multa capita.

Feria 2. poſt Paſcha.

Epiſt. Act. 10. 37. ad 44.
Euang. Luc. 24. 13. ad 36.
V. indicem ſcripturæ.
Et indicem rerum, v. peregrinus.
Et v. opera bona, & t. 3 v. opera bona, & v. eleemoſina.
Item de fractione panis Euchariſtici, & de communione ſub vnica ſpecie locis proprijs, v. Euchariſtia.

Feria 3. poſt Paſcha.

Epiſt. Act. 13. 26. ad 34.
Euang. Luc. 24. 36. ad 48.
V. indicem v. pax.
Et de Chriſto poſt reſurrectionem manducante, & de carne eius non phantaſtica, ſed vera, v. caro Chriſti. t. 2.

In feſto S. Marci Euang.

Epiſt. Ezech. 1. 10 ad 15.
Euang Luc. 10. 1 ad 10.
V. Euangeliſta, t. 2. & in indice, lege vitam, & quæ in ea digna laude, & imitatione, elige, & conſule indices ſcripturæ, & rerum.
Et ſi vis age de pace, quam Chriſtus eidem apparens dediſſe narratur, v. pax. t. 3.

In feſto Apoſtolorum Iacobi & Philippi.

Epiſt. Sap. 5. 1. ad 6.
Euang. Io. 14. 1 ad 14.
Lege vitas, & elige laude & imitatione digniora, & indices ſcripturæ, & rerum, virtutes eorum, & vitia ijs contraria. Vel iuxta Epiſtolam & Euangelium ſume conuenientia laudibus, & moribus.

In feſto Inuentionis S. Crucis.

Epiſt. Philipp. 2. 5. ad 12.
Euang. Io. 3. 1. ad 16.
Conſule indices ſcripturę, & rerum, & t. 2. v. Crux per totum fuſiſſimè, & v. in indice ſcrip. de theſauro abſcondito in agro, cui comparatur regnum cœlorum, cuius rex à ligno regnauit. Matt. 13. 44. & Pſal. 95. 9.

In feſto S. Matris noſtræ Monicæ.

Epiſt 1. Tim 5. 3. ad 11.
Euang Luc 7. 11. ad 17.
V. Monica in indice rerum.
Et de lachrymis eius, v. lachrymæ. t. 3.
Et in indice rerum.
Item de triplici eius ſtatu, v. caſtitas.
t. 2. v. Virgo & v. vidua. t. 3. & matrimonium, nuptiæ, & v. vxor.
Item de cultu mulierbri ab ea neglecto: contra mundum muliebrem, v. mulierum ornatus, & v. veſtis t. 3.

In feſto S. Ioannis ante portam Latinam.

Epiſt. Sap. 5. 1. ad 5.
Euang. Matth. 20. ad 24.
V. indicem ſcripturæ & rerum, v. Ioannes Euangeliſta, maximè in dolium olei feruentis miſſum.

In apparitione S. Michaëlis Archangeli.

V dicenda in feſto eius menſe Septembri.
Epiſt Apoc. 1. 1. ad 6.
Euang Matth. 18. 1. ad 11.

In feſto Aſcenſionis.

Epiſt. Act. 1. 1. ad 12.
Euang. Marc. 16. 14. ad f.
V Chriſti magnalia t. 2. v. Aſcenſio Chriſti, & de dotibus glorioſi corporis v. caro in ordine ad gloriam, t. 2. & v. Reſurrectionis dotes, t. 3.

In feſto Pentecoſtes.

Epiſt. Act. 2. 1. ad 12.
Euang. Io. 14. 23. ad f.
De linguis igneis v. indicem ſcripturæ & rerum, v. lingua, t. 3. & v. Apoſtoli, t. 2. & morale de linguæ vitijs, mendacio contra ſpiritum veritatis, v. mendacium. t. 3. v. iuramentum. t. 2.
V. Spiritus S. t. 1. fuſiſſimè.
Item de dono linguarum t. 2. v. amor Dei. 2. in textu & ſch. & v. acta Apoſtolorum.
In igneam fornacem mittamus cor, deificandi, t. 2. v. anima 1. & ſchol. circa f.
Spiritus S. inſufflatus Apoſtolis t 2. v. anima 6. ſchol. à p.
Spiritus S. anima mundi, eum implens, & mouens, t. 2. v. animæ vis. 1 ſchol in m
Lingua ignea, ſpiritus libertatis & veritatis, viget mendacium, ſeruile vitium t. 2. v. animæ vis 4. in textu, & ſchol. à m.
Habes. ſufficienter pro duobus diebus ſequentibus, t. 3. v. ſpiritus, fuſiſſimè: partim pro parte doctrinali ſermonis, partim pro morali.

Feria 2. Pentecoſtes.

Epiſt. Act. 10. 42. ad f.
Euang. Io. 3. 16. ad 22.

Feria 3. Pentecoſtes.

Epiſt. Act. 8. 14. ad 18.
Euang. Io. 10. 1. ad 11.

In feſto SS. Trinitatis.

Epiſt. Rom. 11. 33. ad f.
Euang. Matth. 28. 18. ad f.
1. Io. 5. 7. tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, verbum, & Spiritus S. & hi tres vnum ſunt.
V. t. 3. verbo Trinitas per totum fuſiſſimè & t. 1. v. Dei vnius notitia, & in indice ſcripturæ, & rerum, & v. Angelus 10. t. 2.

In feſto corporis Chriſti, & per totam Octauam.

Epiſt. 1. Cor. 11. 23. ad 30.
Euang. Io. 6. 56. ad 60.
V. in indice rerum, v. Euchariſtia.
Et t. 1. v. Euchariſtia, & to. 3. v.
Sacramentum & ſacrificia, vbi de Miſſæ ſacrificio, & t. 2. v. elogia Chriſti. Chriſtus catholicus ſacerdos & catholicum templum.
Ex quibus facilè erit ſingulis diebus multa præclara texere tam de reali Chriſti præſentia in Euchariſtia, quàm de eius effectibus, & diſpoſitionibus ad eam neceſſarijs.
Item de communione ſub vtraque ſpecie, & an fuerit infantibus neceſſaria, t. 2. v. infantes & v Angelus, 4. t. 2. Chriſtus nobis mater & nutrix, & t. 2. v. anima 2. Euchariſtia crater amoris, ſchol. in f. & v. anima 4. ſchol in f poculum in ebrians verè.

In feſto S. Barnabæ Apoſtoli.

Epiſt. Act. 11. 21. ad 27. & cap. 13. 1. ad 4.
Euang Matth. 10. 16. ad 23.
V. Apoſtoli t. 2. & in indice rerum & ſcripturæ, & quod Deus cum Paulo ſit dictus. Ego dixi dij eſtis. Pſal. 81. & Io. 1. 12. dedit poteſtatem filios Dei fieri.

In feſto S. Ioannis Baptiſtæ.

Epiſt. Eſa.49.1.ad 4.
Euang. Luc.1.57.ad 69.
V.t.2.v.Ioannes Baptiſta, & in iudice rerum, & ſcripturæ ſacræ

Vinum & ſiceram non bibet.contra ebrioſos v.gula & v.ebrietas,t.2.

Veſtitus de pilis caprarum, contra luxum, & pompam veſtium,v. ornatus, & v. veſtes. t. 3.& v.pœnitentia, & v.ſatisfactio, t.3.& exomologeſis,t. 2. & à diebus Ioannis regnum cœlorum vim patitur, & quid patiantur ſæculi filij propter vnius anni volaticum gaudium,v. Æternitas,t.2.

In feſto S. Petri principis Apoſtolorum.

Epiſt. Act.12.1. ad 11.
Euang.Matth.16. 13.ad 20.
V.Petrus to.3.& in indice fuſiſſimè de doctrina, virtutibus, & morte eius habes quid eligas.

In Commemoratione S. Pauli.

Epiſt. Gal.1.11. ad 21.
Euang.Matth. 10.16.ad 23.
V.t.3. Pauli doctrina, virtutes, &c. fuſiſſimè & in indice rerum.

In Viſitatione B. Mariæ.

Epiſt.Cant.2. 8.ad 15.
Euang. Luc.1.39.ad 48.
Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me, v. Maria Dei mater, t.3.

In feſto S. Mariæ Magdalenæ.

Epiſt Cant.3. 2. ad 6.& cap.8.6.ad 8.
Euang. Luc. 7.36.ad f.
V Magdalena, t.3.
Hæc vt regina Berenice leonem de tribu Iuda cicurauit, t.2.v. animæ vis,13. & ſchol.in m. & ei quaſi pulchræ dilectionis matri crines ſacrauit, ibid

In feſto S. Iacobi Maioris.

Epiſt. 1. Cor. 4. 9.ad 16.
Euang. Matth.20.20 ad 24.
Potes in multis eum conferre cum Iacob Patriarcha, vt quòd B. Virginem vt ſchalam cœli viderit, quòd luctatus ſit cum Chriſto Angelo teſtamenti. quòd pede claudicarit. Item quòd cum fratre, vanè ante lucem ſurgere voluerit, & Chriſto humiliato exaltari. Indicem ſcripturæ conſule in verba pſaltis. Vanum eſt vobis, &c. Pſal. 126. 3. & in indice rerum v. Iacob. & Iacobus Apoſtolus.

In feſto S. Annæ.

Epiſt. Prouerb. 31 10. ad f.
Euang, Matth.13 44.ad 53.
Conferre potes eam, cum allijs Annis in ſcriptura commendatis, de quibus in indice rerum, v. Anna.

Item quòd Anna ſignificet gratiam, & requiem, & in ea Maria gratia plena requieuit. Adeò vt & ipſa velut ſabbatum & requies Dei fuerit, v.indicem ſcripturę in Geneſim Requieuit Deus, Gen.2.2.& 3.

Anna etiam ſignificat reſpondentem gratiæ, cui non eſt reſiſtendum, quære conſona, de theſauro gratiæ, item de elemoſinis templo, & pauperibus dandis, quibus Ioachim & Anna ſunt pro meriti Mariam, theſaurum omnium gratiarum.

S.Petri ad vincula.

Epiſt. & Euangel. vt in proprio die.
De vinculis tribulationum, carcere, &c. conſule indicem rerum proprijs locis, cum indice ſcripturæ.

In feſto Transfigurationis.

Epiſt. 2.Petri 1. 16.ad 20.
Euang Matth. 17.1.ad 10.
V. totum Euangel. expoſitum.v. Chriſti magnalia, 4.t.2.402. in m. Chriſtus imago Patris, hic eſt filius meus dilectus, & ibid. 404. fuſiſſimè, & de mutatione vultus Chriſti apud Tertull. de reſurrect.cap. 55. & 4. cont. Marc. cap. 26.

In feſto S. Laurentij.

Epiſt.2.Cor.9.6.ad 12.
Euang.Io.12.24. ad 27.
V. indicem ſcripturæ.
Item, t. 3. v. Martyres, & Martyrium,& in 1. Cor. 3.12.vbi de fundamento, & probandis per ignem.

In feſto Aſſumptionis B. M.

Epiſt. Eccli.24.11.ad 21.
Euang. Luc.10.38.ad f.
Si vis compara Mariam cū Eua, & dic ex Gen. 2.18.non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile. Maria enim adiutrix, & cooperatrix fuit humanę reparationi, mediatrix & aduocata. nec Chriſtum Deum & hominem, bonum fuit ſolum eſſe in paradiſo cœleſti. Sed ſicut ille innocens ſic & illa, non debito peccati, ſed amore mortua eſt, nam mors ex peccato, & ſtimulus mortis peccatum eſt, nec homo mortuus fuiſſet ſi manſiſſet innocens. Deinde ex terra Virginitatis incorrupta, in loco corruptionis manere non debebat. Si Chriſtus primitiæ dormientium Maria etiam ſexus fœmineo præcurrere debebat, teſtante Paulo 1. Cor. 15. quod vnuſquiſque in ordine ſuo. Pſaltes non ſoli Chriſto, ſed & Mariæ vt Arcæ ſanctificationis acclamat: ſurge domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ. Ad hæc vt Chriſtus aduocatus apparet vultui Dei pro nobis ſic Maria aduocata vultui filij: Quem bonum non eſt eſſe ſolum, quia & iudex eſt: Maria autem tota miſericors eſt. Quæ & cùm omni virgine, & vidua ſit caſtior, ſi iuxta Tertull. viduæ conferetur, vt ad primum tubæ Angeli pulſum reſurgat: de quo v. t. 3. v. vidua, debet omnem tubam pręceſſiſſe Virgo. Signum magnum in cœlo, &c.

In feſto S. Rochi.

Epiſt.& Euang. vt in communi Confeſſoris non Pontificis.
Medicus eſt grauiſſimi peſtilentiæ morbi, v. medicus in indice rerum. Maximè autem exemplis voluntariæ paupertatis; fugæ principatus, & perpetuæ caſtitatis, tres mundi peſtes curat, auaritiam, ſuperbiam & luxuriam De quibus in indice ſcripturæ & rerum quære locos conuenientiores.

De S. Bartholomæo.

Epiſt.1.Cor.12.27.ad f.
Euang.Luc 6.12.ad 20.
V. Martyres, & Martyrium,t.3.& v. Apoſtoli.
Et quæ in Epiſt. Euangelio, & vita eius ad laudem & imitationem virtutum aptiora elige, & in indicibus ſcripturæ, & rerum inquire.

De S. Ludouico Rege Chriſtianiſſimo.

Epiſt.Sap.10.10.ad 15.
Euang.Luc.19 12. ad 27.
Ecce pluſquàm Salomon hic, Luc.7.31.
Salomon nil negauit oculis ſuis; hic nil dedit, nec infanti in Euchariſtia videndo. Salomon veſtibus; epulis, delicijs indulſit, ad idola deflexit, vnicum templum erexit, &c. per antitheſes exalta Ludouicum miraculis, virtutum exemplis.

In feſto S. Patris Auguſtini.

Epiſt Eccli.50.1. ad 15.
Euang. Matth.5.13.ad 20.
Vide elogia Auguſtini in indice rerum fuſiſſimè.

In Decollatione S. Ioannis.

Epiſt.Ierem. 1.4. ad 11. & 18.ad f.
Euang.Marc 6.17.ad 30. & Luc.3.19.
V Ioannes t. 2.
V.t. 2.p 11.v. adulter Herod. contra choreas, & conuiuia, & adulteria, & vana iuramenta, v.proprijs locis in indice rerum.

In Natiuitate B. Virginis.

Epiſt.Prouerb 8.22. ad 36.
Euang.Matth.1.1.ad 17.
V. Maria t.3

In feſto S. Nicolai Tolentini.

Epiſt.Eccli.45.1.ad 7.
Euang.Matth.19.27.ad 30.
Miracula eius. & virtutes habes in vita, & in rerum iudice v. abſtinentia, ieiunium, pœnitentia, oratio, innocentia, deuotio circa animas purgatorij liberandas. In quib⁹ omnibus excellebat;

IN FESTA PROPRIA SANCTORVM.

In Exaltatione S. Crucis.

Epiſt. Philipp.2.5.ad 12.
Euang.Io.12.31. ad 37.
V. Crux t 2.per totum.
Et de Cruce tollenda propria, de tribulationibus v. vtrumque indicem, ſcripturæ & rerum.

In feſto S. Mathæi Apoſtoli.

Epiſt. Ezech.1.10.ad 15.
Euang. Matth.9.9.ad 14.
Lege vitam, & nota miracula & virtutes, v. Publicanus, t 5. v, Matthæus,t.3.&quòd ſe publicanũ vocet.v. Confeſſio peccati.t.2. & quod Iphigeniæ Regis filiæ Virginitatis cuſtodiam ſuaſerit, vt virtutis excellentiſſimæ, v.Virgo, & velandæ Virgines, t. 3. & v. caſtitatis ſpecies,t.2.item, v.Apoſtolus,& v. Euangeliſta,t.2.

In Dedicatione S. Michaëlis Archangeli.

Epiſt.Apoc.1.1.ad 6.
Euang. Matth 18.1.ad 11.
V. Michaël in indice.
Et dic, quòd fuerit debellator Luciferi in cœlo & futurus Antichriſti profligator. Dux Synagogæ in primogenitis Ægypti occidendis, educendo populo, columnam nubis ferens, motor piſcinæ, præfectus iudicio particulari, cuius nomen ſonat, quis vt Deus? à quo docemur zelo pari reſiſtere contra Deum inſurgentibus. Deum vnum omnibus præponendo; cum pſalte dicentes, *Quis in nubibus æquabitur Domino? Quis ſicut Deus noſter qui in altis habitat?* &c. & quære in indicibus congrua ſuis locis, vt ad honorem ſummi Angelorum principis, & eius imitationem auditores accendas.

In feſto S. Angeli Cuſtodis.

Epiſt. Exo. 23.20.ad 24.
Euang. Matth.18.1.ad 11.
V. Angelus,t.1.vbi habes plurima de Angelorum cuſtodum circa nos officijs, v. etiam indices ſcripturæ,& rerum.

In feſto SS. Roſarij.

Epiſt.Cant.2.2.ad 3.
Euang. Luc 8.1.ad 11.
De roſis v. Midæ roſetum, & v. Roſæ centenariæ in indice rerum.
Et v.Maria,t.3.item.v. indulgentiæ.

In feſto S. Franciſci.

Epiſt. Gal. 6.14.ad f.
Euang.Matth.11.25.ad f.
Mira habes dicenda de prodigijs, innocentia, charitate Dei & proximi, humilitate & pœnitentia S. Franciſci, quæ ſuis locis in indice requires.

In feſto S. Dioniſij.

Epiſt. Act. 17.22.ad f.
Euang. Luc.12.1.ad 9.
Dioniſius commendabilis à linguata ciuitate Athenienſium, ab Areopagi præfectura, ſapientia, aſtrologia & eclypſi ſolis, die Dominicæ Paſſionis; à doctiſſimis ſcriptis, Pauli diſcipulatu, Gallorum conuerſione, Martyrio, &c. quæ potes magna ex parte ſparſa hinc inde colligendo, ex hoc opere illuſtrare, indices euoluendo.

In feſto S. Lucæ Euangeliſtæ.

Epiſt.2.Cor.8.16.ad f.
Euang. Luc 10. 1. ad 10.
V. Lucas,t.3.v.Euangeliſtæ,t.2.& v. diſcipuli, ibid. Quod perpetuò cœlebs, v. cœlibatus, quod Martyr, v. Martyr. Item quòd medicus, tot remedia vitijs ſuggerat, quot habet in Euangelio capita.

In feſto SS. Simonis & Iudæ.

Epiſt.Epheſ.4.7.ad 14.
Euang. Io.15.1.ad 16.
Simon obedientem, Iudas confitentem ſiue confeſſionem ſonat, vterque pro fidei confeſſione, Chriſtum imitans, factus eſt obediens vſque ad mortem, & nos ad idipſum hortatur exemplo. Iudas ſcripſit Epiſtolam, in qua multa paucis complexus eſt, ex quibus magna dicendi copia eſt oratori. Quære in indicibus conuenientia.

In feſto Sanctorum omnium.

Epiſt. Apoc 7.2.ad 13.
Euang. Matth. 5.1.ad 13.
Satis ſuperque materiæ ſuggerit tam Epiſt. quàm Euangelium.
Ad hæc v. indicem rerum, v.ſanctus, t.3. & de gloria cœli, & vijs quibus ſancti ad eam peruenerunt.
Item de honore ſanctis debito, de eorum inuocatione, & reliquijs, & pretioſa morte.

In Commemoratione omnium fidelium Defunctorum.

Epiſt.1.Cor.15.51.ad 58.
Euang.Io.5.25 ad 30.
De Purgat. pœnis, & nouiſſimo quadrante in eo exſoluendo, v. Purgatorium, t. 3. & ibid. de oblationibus annuâ die pro iis faciendis.

In feſto S. Marcelli Pariſiis.

Epiſt.v.infra de Communi Conf. Pont.
Euang. v.inf.de Communi Confeſſ. Pont.
Dic quòd fuerit à Deo vocatus tanquam Aaron, de virtutibus eius & miraculis. Lege vitam & conſona quære in vtroq; indice.

In feſto S. Martini.

Epiſt.Eccli.44.& 45 excerpta ex f.& p.
Euang.Luc.11.33.ad 37.
Vita eius plena miraculis, & virtutum exemplis, de quibus facile erit in indicibus conuenientia inuenire.

In Præſentatione B. Virginis.

Epiſt.Eccli.24. 14.ad 17.
Euang.Luc.11.27. ad 29.
De parentum debito erga filios Deo dicandos, de eo quod habet Paulus, *Obſecro vos vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam,* &c. Rom.12.1.de votis,de caſtitate proprijs locis in indice.

In feſto S. Catharinæ V. & Mart.

Epiſt.Eccli.51.1.ad 9.& 12 ad 13.
Euang. Matth.25.1. ad 14.
De aureolis Doctoris, Virginis & Martyris, de quibus habes in indice ſingulis verbis. Potes & ex Paulo ſumere *Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi; qui per adoleſcentulam quinquaginta Philoſophos confudit, vt qui gloriatur in Domino glorietur.*

In Communi Sanctorum.

In Communi Martyrum Pontificum.

Epiſt. Iac.1.12.ad 19.

Martyrum tantùm.

Sap.10. 10 ad 15.& 2.Tim.2.8.ad 11.& cap.3.10.ad 15.& 1.Petri. 4.13. ad f.& Iac.1.2.ad 15.
Et pro temp. Paſchali, Sap. 5.1.ad 6. & 1.Petr.1.3. ad 8.Apoc.19 1.ad 10.
Euang. pro Communi Martyr. Pontif. Luc. 14. 26. ad 34. & Matth.16.24.ad 28.
Pro Martyre tantùm. Matth.10 34.ad f. & cap. 10. 26. ad 35. & Io.12.24.ad 27.v.Martyrium,& Martyr t.3.

Pro pluribus Martyribus tempore Paſchali.

Epiſt.habes ſuprà.
Euang.Io.15.1.ad 8.& ibid.5.ad 12.& cap.16.20. ad 23.
Pondera diligenter verba Euangelij, applica ſanctis propria excerpta ex eorum vita.& quære in indicibus conuenientiora tam laudi, quàm imitationi.

In Communi Confeſſ. Pontif.

Epiſt.Eccli.44.45.eſt compoſita ex vtriuſque capite.Hebr.7.23. ad 28 & cap.5.1.ad 5.& cap. 13.7.ad 18.
Euang. Matth. 25. 14. ad 24. & cap. 24. 42. ad 48.& Luc.11.33. ad 37.& Marc. 13. 39. ad f.

Commune Doctorum.

Epiſt.2.Tim.4.1.ad 9.Eccli.39.6.ad 15.
Euang.Matth.5.13.ad 20.

In Communi Confeſſ. non Pontif.

Epiſt.Eccli.31.8.ad 12.1.Cor.4.9.ad 15.Philipp.3.7. ad 13.

Euang. Luc. 12. 35. ad 41. & ibid. 32. ad 55. & cap. 19. 12. ad 27.

In Communi Abbatum.

Epiſt. Eccli. 45. 1. ad 7.
Euang. Matth. 19. 27 ad 30.

In Communi Virg. & Mart.

Epiſt. 2. Cor. 10. 17. ad f. & cap. 11. 1. ad 3. & 1. Cor. 7. 25. ad 35.
Euang. Matth. 26. 1. ad 14. & cap. 13. 44. ad 53.

In Communi Martyr. tantùm.

Epiſt. vt ſuprà.
Euang. Matth. 25. 1. ad 14. & cap. 13 44. ad 53.

Pro nec Virg. nec Martyr.

Epiſt. Prouerb. 31. 10. ad f.
Euang. Matth. 13. vt ſuprà 44. ad 53.

Commune viduarum.

Epiſt. 1. Tim. 5. 3. ad 11.
Euang. vt ſuprà.
De Communi Virginum, Martyrum, Nuptarum, Viduarum, multa præclara habes in indice rerum. v. Virgo, vidua, matrimonium, nuptiæ, t. 3. & v. caſtitas. t. 2.

In Dedicatione Eccleſiæ.

Epiſt. Apoc. 21. 2. ad 16.
Euang. Luc 19. 1. ad 11.
De templo non profanando, v. templum, t. 3. de templo item proprij corporis non violando luxuriâ, v. luxuria t. 3.
De domo orationis, &c.

PRO OMNIBVS DOMINICIS

Dominica prima Aduentus.

EPiſt. Rom. 13. 11 ad f.
Euang. Luc. 21. 25. ad 34.
De ſignis præcedentibus iudicium, habes to. 2. v. iudicij ſigna.
Decurre Euangelium, & quære conſona in indicibus, & Luc 21. 27. *Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate*, v. iudicij ſpectaculum & ordo. Item de timore Dei, v. Timor. & Dei iuſtitia, & Chriſtus iudex proprijs locis.

Dominica 2. Aduentus.

Epiſt. Rom. 15. 4. ad 14.
Euang. Matth. 11 2. ad 11. Luc. 7. 18.
De vinculis Ioannis, & afflictionibus, & carcere iuſtorum.
Habes contra errorem Tertulliani in verba Euangelij, *Tu es qui venturus es?* Quaſi fuerit ſpiritu Prophetię deſtitutus, t. 1. parte 5. in alphabeto errorum, v. Ioannes.
In verba cæci vident, &c. t 2 v. Chriſti miracula.
In illa, *Pauperes Euangelizantur, de verbo Dei audiendo, quod pauperes ſpiritu aure cordis auidius excipiunt, v. verbum Dei, t. 3.*
Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me, v. ſcandalum t. 3.

Dominica 3. Aduentus.

Epiſt. Philipp. 4. 4. ad 8.
Euang. Io. 1. 19. ad 29.
Decurre Euangelium, & elige. *Tu quis es?* De vera & humili cognitione ſui, v. humilitas, t 2. *Et Confeſſus eſt, & non negauit, quia non ſum ego Chriſtus*, de Confeſſione fidei & Chriſti, v. Confeſſio t. 2. *Ego vox, &c* v. t. 2. v. Ioannes, *Medius veſtrum ſtetit, &c.* v. Chriſtus mediator Dei & hominum, t. 2.

Dominica 4. Aduentus.

Epiſt. 1. Cor. 1. 1. ad 6.
Euang. Luc. 3. 1. ad 7.
Venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ, potes agere de Baptiſmo Ioannis. præparatorio ad baptiſma Chriſti, v. baptiſma Ioannis, t. 2. fusè.
Item de Baptiſmo pœnitentiæ, & quia Iordanis ſignificat cauſam & iudicium. & ſacramentum pœnitentiæ eſt iudicium in quo agitur cauſa animæ. tres dic eſſe regiones Iordanis, 1. partes pœnitentiæ tres, & v. verbo contritio, t. 2. v. Confeſſio, ibid. v. ſatisfactio, t. 3.

Dominica infrà Octauam Natiuitatis.

Epiſt. Gal. 4. 1. ad 8.
Euang. Luc. 2. 33. ad 41.
Plurima habes quæ requiras à Tertull. & Aug. tractata in ſingulas partes huius Euangelij.

Dominica infrà Octauam Epiphan.

Epiſt. Rom. 12. 1. ad 6.
Euang. Luc. 2. 42. ad f.
Habes & quod inuenias maximè de Chriſti obedientia, v. Chriſti obedientia, t. 2. & de progreſſu in virtute. tom. 3.

Dominica 2. poſt Epiphan.

Epiſt. Rom. 12. 6 ad 16.
Euang. Io. 2. 1. ad 12.
De nuptijs Cana, & primo miraculo, non pauca inuenies, v. Aqua. t. 1.
Item de Nuptijs, v. nuptiæ.

Dominica 3. poſt Epiphan.

Epiſt. Rom. 12. 16. ad f.
Euang. Matth. 8. 1. ad 14. & Luc. 5. 12. & Luc. 7. 1.
Habes de Leproſo curato & puero Centurionis ſuis locis in Chriſto medico, v. Chriſtus. t. 2. v. gratiarum actio, t. 2.

Dominica 4. poſt Epiphan.

Epiſt. Rom. 13. 8. ad 11.
Euang. Matth. 8. 23. ad 28. & Luc 8. 22. ad 26.
De fide medica, de tempeſtate obediente Chriſto. Eiuſque in periculo tranquillitate; quære congrua.

Dominica 5. poſt Epiphan.

Epiſt. Coloſſ. 3. 12. ad 18.
Euang. Matth. 13. 24. ad 31.
De zizanijs praxeanis, hæreſim figurantibus, habes lib. cont. Praxean. c. 1.
De malis admixtis bonis, ob quos ſchiſma non eſt faciendum, v. pax t. 3.

Dominica 6. poſt Epiphan.

Epiſt. 1. Theſſ. 1. 2. ad f.
Euang. Matth. 13. 31. ad 36. & Luc. 13. 18.
De grano ſinapis, & fermento mulieris abundat hic materia.

Dominica in Septuageſima.

Epiſt. 1. Cor. 9. 24. ad f. & cap. 10. 1. ad 6.
Euang. Matth. 20. 1. ad 17.
De parabola, quærentis operarios ad vineam, de oculo nequam & inuido, de paucis electis, quære ſuis locis.

Dominica in Sexageſima.

Epiſt. 2. Cor. 11. 19. ad f. & cap. 12. 1. ad 10.
Euang. Luc. 8. 4. ad 16.
De parabola ſeminis verbi audiendi habes multa, v. verbum Dei, t. 3.

Dominica in Quinquageſima.

Epiſt. 1. Cor. 13. 1. ad f.
Euang. Luc. 18. 31. ad f. & Matth. 20. 17.
De commemoratione futuræ Paſſionis.
Et de cæco Iericho Ieſum filium Dauid inclamante. Deque hominis libertate, cui dicitur; *Quid tibi vis faciam?* Quære ſuis locis.

Dominica

PRO OMNIBVS DOMINICIS.

Dominica prima in Quadrageſ.

Epiſt.1.Cor.6.1.ad 11.
Euang.Matth 4.1.ad 12.& Luc 4.1.
De Chriſti tentationibus; gula, ambitione vel auaritia, & curioſitate, de ieiunio; deque Angelorum miniſterio, habes ſuis titulis pleniſſimè.

Dominica 2. in Quadrageſ.

Epiſt.1.Theſſ.4.1.ad 8.
Euang.Matth 17.1.ad 10.& Luc 9.28.
Habes de hoc Myſt ſupra notam in feſto Transfigurationis.

Dominica 3. in Quadrageſ.

Epiſtola Epheſ.5.1.ad 10.
Euang.Luc.11 14.ad 29.
De dæmoniaco ſurdo muto, & immundo, habes, v. luxuria, v. Confeſſio, v. peccati pudor. In verba item; *Reuertar in domum meam*; v. relapſus, & in v. *Beati qui audiunt*, v. verbum Dei, &c.

Dominica 4. in Quadrageſ.

Epiſt.Gal.4.22.ad f.
Euang.Io.6.1.ad 16.
Multa habes apud Tertullianum quæ referas in hoc Euangelium, de Prouidentia, v. Prouidentia, c.9. & in iudicibus rerum & Scripturæ appoſita require.

Dominica Paſsionis.

Epiſt.Hebr.9.11.ad 16.
Euang.Io.8.46. ad f.
Quod Deus, & Chriſtus ſolus ſit abſque peccato, & de odio, damniſque peccati, deque Innocentia cuſtodienda. De veritate, de verbo Dei audiendo, &c. non deficit materia, ſed ſuperabundat.

Dominica Palmarum.

Epiſt.Philipp.2.5.ad 12.
Euangel.Matth.21.1.ad 10.
In verba, *Soluite & adducite*, de poteſtate ligandi & ſoluendi data Eccleſiæ, & ſacramento pœnitentiæ, De Chriſto rege, *Ecce rex tuus*, de veſtium contemptu, item de veteris hominis expoliatione, *proſternebant veſtimenta ſua in via*, de acclamatione puerorum, hoſanna.

Dominica Reſurrect.

Epiſt vt ſupra. In die Paſchatis.
Euang. vt ſupra.

Dominica in albis.

Epiſt.1. Io. 5. 4 ad 11.
Euang.Io.20.19.ad f.
Cum fores eſſent clauſa, de ſenſibus externis claudendis, vel ſubtilitate corporis glorioſi: *Pax vobis*, de pace cum Deo, proximo, ſeipſo habenda, v. Pax, c.3 de ſtigmatibus Chriſti, v. ſtigmata.

Dominica 2. poſt Paſcha.

Epiſt.1.Petri 2.21.ad f.
Euang Io.10.11 ad 17.
Chriſtus Paſtor bonus: præclara habes de Chriſto paſtore bono, cuius imago picta in Calice Item de ouibus ab eo cognitis & prodeſt. quæ in indice ſcripturæ propriis locis inuenies.

Dominica 3. poſt Paſcha.

Epiſt.1.Petri 2.11.ad 19.
Euang. Io.16.16.ad 23.
Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, de vanis mundi gaudijs, de lachrymis, de modica temporis duratione, & cæteris huius Euangelij materijs multa reperies.

Dominica 4. poſt Paſcha.

Epiſt.Iac.1.17 ad 22.
Euang.Io.16.5 ad 15.
Vado ad eum qui miſit me, quantâ conſtantia & libertate inter mortuos liber, ierit ad mortem, *triſtitia impleuit cor veſtrum*, de nullo dolendum niſi de abſentia Chriſti, *expedit vobis vt ego vadam*, quanto magis, vt auferat Deus à nobis noxias voluptates, paraclitus non veniet, quàm delicatè tractandus V. Spiritus, c.3.

Dominica 5. poſt Paſcha.

Epiſt.Iac.1.22. ad f.
Euang.Io.16.23.ad 31.
Petite & accipietis vt gaudium veſtrum ſit plenum, Quid, & quomodo petendum ſit, habes fuſiſſimè. v. oratio, c.3. vbi de excellentia & conditionibus orationis. Item de orationis dono, v. ſpiritus adoptionis in quo clamamus, Abba Pater.

Dominica infra octauam Aſcenſ.

Epiſt.1. Petri 4.7.ad 12.
Euang.Io.15 26.ad f.& 16.1.ad 5.
De Spiritu S. à Patre filioque procedente, de Spiritu veritatis dante Apoſtolis os & ſapientiam ad exhibendum teſtimonium Chriſto, de præparatione animi ad tentationes, & tribulationes ferendas, habes ſuis locis.

Dominica Pentecoſtes habes ſupra in die Pentecoſtes.

Dominica Trinitatis, vide ſupra in eodem Feſto.

Dominica prima poſt Pentec.

Epiſt.1.Io.4.8.ad f.
Euang.Luc.6.36.ad 43.
Eſtote miſericordes, de Dei miſericordia, fusè. *Nolite iudicare*, v. iudicium temerarium. *Date & dabitur vobis*, de eleemoſyna, item: *Hypocrita eijce*, &c. de Hypocriſi, & trabe.

Dominica infra Octauam corporis Chriſti, quæ eſt 2. poſt Pentecoſtem.

Epiſt.1.Io.3.13.ad 19.
Euang.Luc.14.16.ad 25.
Homo quidam fecit cœnam magnam, v. cœna, c.2. *Iuga boum*, de 5. ſenſibus non conſulendis in myſterio Euchariſtiæ cœnæ magnæ. *Compelle intrare*, vide omnia ſuis locis.

Dominica 3. poſt Pentecoſtem.

Epiſt.1 Petri 5.6.ad 12.
Euang.Luc.15.1. ad 11.
De parabolis ouis centeſimæ, drachmæ perditæ, &c. habes plurima ſuis locis inuentu facillima, & de peccatore pœnitentiam agente.

Dominica 4. poſt Pentecoſtem.

Epiſt. Rom.8.18. ad 24.
Euang.Luc.5.1.ad 12.
Cùm turba irrueret vt audirent verbum Dei, v. verbum Dei. & quàm auidè audiendum.
Aſcendit in nauiculam Simonis, quia in Eccleſia cui Petrus præſidet, veritas verbi.
Per totam noctem laborantes nil cepimus, de ſtatu peccati, ſine merito.

Dominica 5. poſt Pentecoſtem.

Epiſt.1.Petri 3.8. ad 16.
Euang.Matth.5. 20. ad 25.
Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, legem Euangelicam abundare præ Moſaica, v. lex, c.3. *omnis qui iraſcitur*. v. ira, c. 2. *ſi offers munus tuum*, &c. *vade reconciliari fratri tuo*, de pace, reconciliatione, &c. habes multa.

Dominica 6. poſt poſt Pentecoſtem.

Epiſt. Rom.6.3. ad 12.
Euang. Marc.8.1.ad 10. & Matth.15.32.
Coincidit cum Dominica 4. quadrageſimæ, licet miraculum ſit diuerſum in numero panum, piſcium, turbæ ſaturatæ & multiplicationis. Dic ſi vis de gratiarum actione multiplicante bona, de ſemine eleemoſynę quæ ſimiliter vſuræ genus eſt, vel de Chriſti miſericordia, & prouidentia.

Dominica 7. poſt Pentecoſtem.

Epiſt.Rom.6.19 ad f.
Euangel.Matth.7.15.ad 22. & Luc.6.44.
Attendite à falſis prophetis, contra hæreticos, & hypocritas, *omnis arbor bona*, &c. v. opera bona, *Excidetur & in ignem mittetur*,

ttitur, de igne inferni, & pœna peccatorum & malorum operum.

Dominica 8. poſt Pentecoſtem.

Epiſt. Rom. 8. 12. ad 18.
Euang. Luc. 16. 1. ad 10.
Decurre Euangelium, conſule ſcripturæ indicem, *facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, de eleemoſyna peccata & debita ſoluente, deque vſu recto diuitiarum, vide plurima.

Dominica 9. poſt Pentecoſtem.

Epiſt. 1. Cor. 10. 6. ad 14.
Euang. Luc. 19. 41. ad 48.
Videns ciuitatem fleuit ſuper illam, de Chriſti miſericordia, lenitate, lachrymis, *venient dies in te*, de excidio Ieruſalem ob mortem Chriſti, *Cœpit eijcere vendentes. v. ſimonia.*

Dominica 10. poſt Pentecoſt.

Epiſt. 1. Cor. 12. 2. ad 11.
Euang. Luc 18. 9. ad 15. De publicano & Phariſæo.
Vno ſuperbo, altero humili, *aſcendebant in templum vt orarent*, domus enim Dei, domus orationis. *Gratias tibi ago*, de gratiarum, actione humili, non ſuperba, *Deus propitius eſto mihi peccatori* v. confeſſio.

Dominica 11. poſt Pentecoſt.

Epiſt. 1. Cor. 15. 1. ad 11.
Euang. Marci 7. 31. ad f. Luc. 11. 14.
De ſurdo, & muto, de vitijs auris, & linguæ, cui curandæ Chriſtus cœlum ſuſpicit, ingemiſcit, &c. vide ſuis locis in vtroque indice.
Miſit digitos in auriculas eius. Spiritus S. dono aures cordis aperiuntur, *loquebatur recte*, donum linguæ à digito Dei eſt.

Dominica 12. poſt Pentec.

Epiſt. 2. Cor. 3. 4. ad 10.
Euang. Luc. 10. 23. ad 38. & Matth. 13. 16.
Beati oculi qui vident, quanto beatior qui videt eſſentiam Dei? Si *Abraham vidit & gauiſus eſt*, viſo ariete inter vepres, aut viſis tribus angelis & vno adorato. Si Petrus viſo Domino transfigurato dixit, bonum eſt. *Diliges Dominum, & proximum*: de ipſo diligendo & probando opere, cum Samaritano, de dilectione & charitate Dei & proximi. Item de ſemiuiuo relicto, & ſtatu naturæ lapſæ, v. plurima ſuis locis.

Dominica 13. poſt Pentec.

Epiſt. Gal. 3. 16. ad 23.
Euang. Luc. 17. 11. ad 20. de 10. Leproſis.
De decalogi tranſgreſſione. *Ite oſtendite vos ſacerdotibus*, de Lepra peccati per confeſſionem oſtendēda ſacerdoti, *vnus ex 10. gratias egit*, pauci verè Deo grati ſunt. de gratiarum actione, *fides tua te ſaluum fecit*, v. fides. Conſule indices, & v. Chriſti elogia.

Dominica 14. poſt Pentecoſt.

Epiſt. Gal. 5. 16. ad 25.
Euang. Matth. 6. 24. ad f.
Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ, Dei cultus cum auaritiæ idololatria incompatibilis, *Ne ſolliciti ſitis*, &c. de fiducia in Dei prouidentia lilia veſtiente, volucres paſcente, &c.
Anima pluſquam eſca, de animæ cura, & eius dignitate, contra guloſos ventricolas, *quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius*, id eſt bona opera quę iuſtè promerentur.

Dominica 15. poſt Pentec.

Epiſt. Gal. 5. 25. ad f. & cap. 6. 1. ad 11.
Euang. Luc. 7. 11. ad 17. Vidua Naïm lachrymis filij reſurrectionem impetrat.
Hic agere potes de viduis, morte, reſurrectione, funeris pompa, Chriſti miſericordia, lachrymis: ſuperabunda argumenta, quæ omnia in indicibus reperies.

Dominica 16. poſt Pentec.

Epiſt. Epheſ. 3. 13. ad f.
Euang. Luc. 14. 1. ad 12.
Ipſi obſeruabant eum, hic eſt oculus inuidi; *Hydropicus erat ante eum.* quanti hydropici ſiti voluptatum, auri & argenti, honorum ambitu torquentur, *Si licet ſabbatis curare*, de ſabbato, operibuſque in eo licitis, aut prohibitis, habes. v. ſabbatum. t. 3.

Dominica 17. poſt Pentec.

Epiſt. Epheſ. 4. 1. ad 7.
Euang. Matth. 22. 35. ad f. & Luc. 10. 27.
Quod eſt mandatum magnum in lege? V. mandatum Dei, v. lex, v. charitas, v. amor, *Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid*, v. indicem ſcripturæ: & v. Chriſti magnalia, t. 2.

Dominica 18. poſt Pentec.

Epiſt. 1. Cor. 1. 4. ad 9.
Euang. Matth. 9. 1. ad 9. & Luc. 5. 18.
Venit in ciuitatem ſuam, cuius eſt mundus. Cœlum ſedes, terra ſcabellum pedum eius, *Aſcendit in nauiculam & transfretauit*, immenſus, vbique præſens, cœlum, terram implens, menſus pugillo aquas, qui SS. Hiacynto, Raymundo, Franciſco de Paula dedit ſuper veſtes transfretare, *offerebant ei paralyticum*, charitas proximi tollit onus. *vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* de iudicio temerario: decurre cętera, omnia enim, præclara argumenta ſuggerunt.

Dominica 19. poſt Pent.

Epiſt. Epheſ. 4. 23. ad 29.
Euang. Matth. 22. 2. ad 15. & Luc. 14. 16.
Fecit nuptias filio ſuo, dum incarnari voluit eum; duo in vna carne faciens. Deum homini iungens. v. incarnatio, & Chriſti elogia, & ſacramentum hoc magnum. Mira habes in indicibus, *amice quomodo huc intraſti*, &c. de diſpoſitione ad Euchar. v. Euchariſtia, *ligatis pedibus*, &c. *ibi erit fletus*, v. infernus, &c.

Dominica 20. poſt Pent.

Epiſt. Epheſ. 5. 15. ad 22.
Euang. Io. 4. 46. ad 54.
Niſi ſigna & prodigia videritis, &c. fidelibus ſigna non eſſe neceſſaria, ſed infidelibus, v. fides, t. 2. *Domine deſcende*, &c. Chriſtus vbique preſens verbi immenſitate, *Credidit ipſe & domus eius tota*, tribulationes nos ad Deum eiuſque fidem, conuertere, vide ſuis locis.

Dominica 21. poſt Pent.

Epiſt. Epheſ. 6. 10. ad 18.
Euang. Matth. 18. 23. ad f.
De ratione reddenda in iudicio, *voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis, iuſſit eum Dominus venundari*, de vexatione debitorum, *Nonne oportuit & te miſereri*, &c. *ſicut & ego tui miſertus ſum*, &c. *ſic faciet*, &c. *niſi remiſeritis*, &c. de remiſſione iniuriarum, v. remiſſio & in expoſitione orat. Dominicæ, *dimitte nobis.*

Dominica 22. poſt Pent.

Epiſt. Philipp. 1. 6. ad 12.
Euang. Matth. 22. 15. ad 23. & Luc. 20. 20.
Vt caperent Ieſum in ſermone, &c. *licet cenſum dare Cæſari an non?* De tributo perſoluendo, & debito ſubditorum erga reges, principes, dominos, quære conuenientia. *Cuius eſt ſuperſcriptio hæc & imago?* De anima ſignata Dei imagine, v. anima, v. homo, t. 1. vide indices.

Dominica 23. poſt Pent.

Epiſt. Philipp. 3. 17. ad f. & cap. 4. 1. ad 4.
Euang. Matth. 9. 18. ad 26. & Luc. 8. 41.
De filia Archiſynagogi ſuſcitata, *Non eſt mortua puella. Sed dormit.* mors iuſtorum ſomnus, *impone manum tuam ſuper eam*, Chriſti contactus viuificus, mirum, cùm Adam de manu Euæ acceperit mortem; mulier de Chriſti manu accipit vitam.
Aliud habes miraculum de Hæmorroiſſa: vide Chriſti miracula t. 2. & in indicibus, & congrua moralia ſume.

Dominica 24. poſt Pent.

Epiſt. Coloſſ. 1. 9. ad 15.
Euang. Matth. 24. 15. ad 36. & Luc. 21. 20.
Cum videritis abominationem. conſule indicem ſcripturæ. In Danielem, Matth. & Lucam, de peccato, & idololatria, ſtante in templo animæ, extremaque eius deſolatione, *Qui in Iudæa, id eſt fide & confeſſione ſunt, fugiant ad montes*, id eſt innocēt ſanctos, *Væ prægnantibus*. &c. quære hunc locum, *ſicut fulgur*, &c. *ita erit aduentus*, &c. de improuiſo aduentu iudicis tanquam furis. Item de fulgure timoris in pluuiam lachrymarum pœnitentiæ conuerſo, in indice Pſalmorum, *Sol obſcurabitur*, &c. v. iudicij ſigna præcedentia, *Videbunt filium hominis*, &c. de perſona

tremenda

tremenda & amanda iudicis pro cuiuſque meritis.

Dominicas quæ ſuperfuerunt poſt Pentecoſt. habes ſupra poſt Epiphaniam.

IN OMNES DIES FERIALES Quadrageſimæ.

Feria 4. Cinerum.

Age de cineribus, & vtili mortis memoria, vel
Ex Epiſtola diei Ioel. 2. 12. ad 20.
Euang. Matth. 6. 16. ad 22.

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, contra hypocritas, & de ieiunij fructibus, vel obligatione, &c. & corpori etiam prodeſſe, vt patuit in ſociis Danielis, *Nolite theſaurizare, &c.* contra auaros, & diuites, & de eleemoſyna in cœlo theſaurizante, *Pater qui videt in abſcondito, &c.* de intentione pura.

Feria 5. poſt Cineres.

Epiſt. Iſa 58. 1. ad 7.
Euang. Matth. 8. 5 ad 14. & Luc. 7. 5.

Domine puer meus iacet in domo, &c. de cura ſeruorum, & horum debito erga Dominos: *Dico huic vade & vadit, & fac hoc, & facit.* De obedientia, *Domine non ſum dignus*, de humili diſpoſitione ad Euchariſtiam, *non inueni tantam fidem in Iſraël*, de fide gentilium conuerſorum, ſupra fidem Iudæorum, & prælatione populi iunioris. *Ibi erit fletus & ſtridor dentium*, de inferni pœnis.

Feria 6. poſt Cineres.

Epiſt. Iſa 58. 1. ad 10.
Euang. Matth. 5. 43. ad f. & cap. 6. 1. ad 7. & Luc. 6. 27.

Habes quod eligas, vel de inimicorum dilectione, vel de eleemoſyna intentione pura facienda.

Sabbato poſt Cineres.

Epiſt. Iſa 58. 9. ad f.
Euang. Marci 6. 47. ad f. & Matth. 14. 25.
Decurre Euangelium & excerpe vtiliora.

Dominicam 1. habes inter Dominicas ſupra.

Feria 2. Dominicæ 1.

Epiſt. Ezech. 34. 11. ad 17.
Euang. Matth. 25. 31. ad 17. & Luc. 13. 29.

Habes fuſiſſimè de iudicio extremo, t. 1. v. iudicium extremum. Itemque v. æternitas, gloria, ignis inferni, opera bona, eleemoſyna, &c.

Feria 3. D. 1.

Epiſtola Iſa. 55. 6. ad 12.
Euang. Matth. 21. 10. ad 18.

Eiiciebat omnes vendentes, &c. templi prophanatores argue, Et quid in templo agendum ſit doce. Item quod anima templum eſt Dei cùm iuſta eſt, dum ſit peccatrix, eſt ſpelunca latronum, peccata enim animum ſpoliant, vulnerant & occidunt. Vel quòd principes ſacerdotum præ inuidia indignati ſint gloriæ & acclamationi Chriſti, age de inuidia: contra vendentes columbas, de ſimonia. Habes denique ex Pſal. 8. 3. *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Verbo infantes, 2. t. 3. 735. in m. & ſeq.*

Feria 4. D. 1.

Epiſt. Exo. 24. 12. ad f.
Euang. Matth. 12. 38. ad f. & Luc. 11. 29. ad 33.

Generatio mala & adultera ſignum quærit: torquere potes contra Iudæos & Chriſtianos infideles & degeneres: Signa enim infidelibus. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti, &c.* Vide dicta de Iona & Niniuitis, & triduo ſepulturæ, & quadraginta diebus triduoque pœnitentiç. *Regina Auſtri ſurget in iudicio*, item de eo quod ſubiicit: *Ecce pluſquam Salomon hic*, de Chriſto pluſquam Salomone in oraculis ſapientiæ. Vel *cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit.* Nota quòd qui iuxta Iob in locis humentibus moratur i. in crapulis, in aridis & ieiunis ſiue auſteris requiem non inuenit, in quibus Spiritus ſanctus habitat, v. abſtinentia & ieiunium t. 2. *reuertar in domum meam vnde exiui.* Nota dæmonem etiam eiectum, ad tentationem importunum regredi, *inuenit eam vacantem:* Otium quippe dæmonum & vitiorum eſt palatium, *Aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe*, ſeptem peccata lethalia, *fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus*, de relapſus periculo, vel de morte peccatorum peſſima. *Quæ eſt mater mea, & qui fratres mei?* &c. Habes & hunc locum, Luc. 8. 20. tractatum à Tertulliano ex Aug. quæ omnia ſuis locis inuenies in indicibus.

Feria 5. D. 1.

Epiſt. Ezech. 18. 1. ad 10.
Euang. Matth. 15. 22. ad 29. & Marc. 7. 25.

Ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, & tu egredere de terra tua, de idololatriæ & peccati terminis, *Miſerere mei Domine, fili Dauid.* Miſericordiæ fons Chriſtus, & debellator dæmonum adeundus, ſine cuius nutu nullus dæmon vel porcum inuadit. *Filia mea male à dæmonio vexatur*, filiæ plerumque matrum ſequentes exemplum, male torquẽtur à dæmone, vanitatem, ludum, luxum, &c. ſequentes: bene autem aliqui torquentur, quibus vtile eſt cum Paulo ab angelo Satanæ colaphizari, vt virtus in infirmitate perficiatur. *Accedentes diſcipuli rogabant eum*, tractare potes de inuocatione ſanctorum. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum & mittere canibus.* Chriſtus quidem miſſus ad oues i. Iudæos, non ad gentiles immundos vt canes, ſed mutatæ ſunt ſortes, *Maior minori ſeruiet. & Tyrus & populus Æthyopum, hi fuerunt illic*, & rurſum: *filia Tyri in muneribus. Æthiopia præueniet manus eius Deo*, imitare humilitatem, & perſeuerantiam Chananeæ dicentis: *Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, &c.* quid plura? Fidem gentilium extolle cum Chriſto exclamante, *O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis!* Mira habes dicenda de fide, v. fides, t. 2.

Feria 6. D. 1.

Epiſt Ezech. 18. 20. ad 29.
Euang Io. 5. 1. ad 16.

Erat dies feſtus Iudæorum, i ſabbatum vnde Iudæi paralitico ſanato dixerunt: *Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum*, dic de operibus licitis vel illicitis die ſabbati v. ſabbatum, t. 3. *Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina, quinque porticus habens*, v. plura ex Aug. de lege in quinque libris Moyſi, infirma, & infirmos non ſanante, vel de piſcina pœnitentiæ, & baptiſmi. *Expectantium aquæ motum*, quis enim a peccato ſanetur, ſine gratia præmouente? v. gratia, t. 2. *Angelus Domini deſcendebat*, Chriſtum intelligit Auguſtinus, turbantem populum, vide dicta vel de Angelo præſide piſcinæ, v. Angelus, t. 2. *Qui prior deſcendebat.* Lauda diligentiam, *triginta & octo annos habens in infirmitate*, hoc habes temporis apud Deum computatum, quod in patientia tranſigis, v. patientia, t. 3. *Vis ſanus fieri?* qui fecit te ſine te non ſaluabit te ſine te, v. libertas t. 3.

Tolle grabatum tuum, ſic Paulus, *alter alterius onera portate*, portabat à quo priùs portabatur: de his omnibus conſule indices, & multa reperies.

Sabbato D. 1.

Epiſt. Deut 26. 12. ad f.
Euang. vt ſupra. D. 2. Quadrageſimæ.

Dominica 2.

Vide ſupra inter Dominicas.

Feria 2. D. 2.

Epiſt. Dan. 9. 15. ad 20.
Euang. Io. 8. 21. ad 31.

Ego vado & quæretis me, & in peccato veſtro moriemini, de anima à Deo deſerta propter peccata, & iuſto ac tremendo Dei iudicio, de peccato infidelitatis Iudæorum proprio, *Moriemini in peccatis veſtris*, de morte peccatorum peſſima, & malo habitu in quo plerumque quiſque moritur. *Principium qui & loquor vobis*, de filio Dei omnium principio, ſine cuius gratia nec incipere quicquam poſſumus, *cum exaltaueritis filium hominis*, de Chriſto in cruce exaltato, & per hanc cognito & glorificato Dei filio, *à me facio nihil, quæ audiui hæc loquor*, omnia dicta, & facta Deo referenda, *quæ placita ſunt ei facio ſemper*, de perſeuerantia in bono, quære in proprijs titulis, in indicibus.

Feria 3. D. 2.

Epiſtola 3. Reg. 17. 8. ad 7.
Euang. Matth. 23. 1. ad 13.

Super cathedram Moyſi ſederunt, &c. omnia ergò quæcunque dixerint vobis ſeruate & facite, de obedientia prælatis debita, quos qui audit, Deum audit, ſed malorum mores non imitandi: *omnia opera ſua faciunt vt videantur ab hominibus*, de intentione peruerſa, & vana gloria, *dilatant Philacteria, &c. amant primos accubitus, &c. vocari Rabbi*, de ambitione, & ſuperbia, *vnus eſt pater veſter qui eſt in cælis*, de quo Tertullianus: *Tam pater nemo, tam pius nemo*, animæ & corporis creator, principium, finis, mer-

cet. omnia, in ſolidum hereditas, *qui ſe humiliat exaltabitur*, de ſublimitate humilium, habes quid eligas ſuis locis.

Feria 4. D. 2.

Epiſt. Eſther. 13.8.ad 18.
Euang. Matth. 20.17. ad 29. & Luc. 18.31.
Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur, &c. de inculcanda memoria paſſionis, *tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis adorans & petens aliquid ab eo.* Nota: tunc importunè ſatis, cum de illuſione ſua Chriſtus agit & morte crucis, ſedes gloriæ quærit, poſtulanda in oratione eſt in hac vita humilitas & patientia ad ferendam crucem, & bibendum calicemque ſine Dei gratia magna, bibere non poſſumus, *Dic vt vnus ſedeat ad dexteram, alius ad ſiniſtram.* Habes de dextera & ſiniſtra dicendum pro hac vita, vbi proſperitas & aduerſitas eſt: at in regno Chriſti ſola dextra, vbi Chriſtus eſt, vbi ſtat regina Maria, vbi ſtatuet oues: hædos autem à ſiniſtris. Vnde audiunt, *Neſcitis quid petatis, non eſt meum dare vobis:* Non hoc dat cognatio carnalis, cùm & ego ſim prædeſtinatus filius ſecundùm carnem: *Sed quibus paratum eſt à patre meo*, hæc eſt prædeſtinatio ſanctorum in qua Deus ſecundùm propoſitum parauit cuique electo propriam menſuram, manſuramque manſionem, *qui voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter:* Hoc vnicum medium gloriæ, humilitas ſcilicet, *Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare*, pudeat ſeruum exaltari velle, vbi tantùs Dominus pro ſeruo eſt humiliatus, *& dare animam ſuam redemptionem pro multis*, ſufficientiſſime pro omnibus & ſingulis hominibus: efficaciter pro omnibus fidelibus; efficaciſſime pro multis electis, qui tamen pauci ſunt in comparatione reproborum. Elige quæ voles, & euolue congruos indices.

Feria 5. D. 2.

Epiſt. Ierem. 17.5. ad 11.
Euang. Luc. 16.19 ad f.
Homo quidam erat diues, non parabolam, ſed hiſtoriam tenet Tertullianus. Locum conſule proprium, & v. ſcriptura, t. 3. 600. à m. *Erat diues*, v. diuitiæ, *induebatur purpura & byſſo*, v. ornatus, & veſtes, t. 3. *epulabatur quotidie ſplendidè*, v. gula, *erat quidam mendicus nomine Lazarus*, gaudeant pauperes quorum nomina ſunt ſcripta in libro vitæ agni, cùm recedentes ab eo in terra ſcribantur, nec memor ſit nominum eorum per labia ſua, *Vlceribus plenus, &c.* dic de vlceribus Iob & feretro patientiæ eius à Tertulliano deſcripto. Cui compara Lazarum, *nemo illi dabat*, crudeli Domino, domeſtici ſunt ſimiles, eructant epulis, nec micam tribuunt, *Sed & canes veniebant & lingebant vlcera eius*, plus humanitatis accipit à beſtiis, quam ab hominibus. *Factum eſt vt moreretur mendicus*, mortua eſt mendicitas, &c. finitæ miſeriæ, ſed *Patientia pauperum non peribit in finem*, hic age de vtraque morte & ſorte diuerſa diuitis & Lazari, *eleuans oculos cum eſſet in tormentis*, ſera pœnitentia, oculos in tormentis aperire. *Crucior in hac flamma*, v. infernus, *Chaos magnum firmatum eſt*, v. æternitas pœnæ. Irremeabilis eſt locus, ſæpius de hoc euangelio tractauit Tertull. & ſuperabundat materia.

Feria 6. D. 2.

Epiſt. Gen. 37.6. ad 23.
Euang. Matth. 21.33 ad f. Luc 20.9. ad f.
V. parabolam patrisfamilias qui plantauit vineam, &c. *Nouiſſimè ad eos miſit filium ſuum dicens verebuntur filium meum*, dic de Chriſto à patre miſſo per incarnationem ad Iudæos, qui non angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. *Apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.* extra portam enim paſſus eſt Chriſtus, *Auferetur enim à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius*, de ablato regno & ſacerdotio temporali. deque vaſtitate Iudæorum ob necem Chriſti, deque fide ab his tranſlata ad gentiles, tremendiſque Dei iudiciis & deſertione quę manet ingratos, plura reperies, *lapidem quem reprobauerunt ædificantes*, de Chriſto reprobato ab hominibus & electo à Deo v. dicta in hunc locum, *ſuper quem ceciderit, conteret eum*, v. inter elogia Chriſti de lapide conterente regna.

Sabbato D. 2.

Epiſt Gen. 27.6. ad 40.
Euang. Luc. 15.12. ad f.
De duobus filiis prodigo & frugi, multa habet Tertullianus ad quæ remitto lectorem indices conſulturum, *Profectus eſt in regionem longinquam*, quia nempe, *longè à peccatoribus ſalus, quoniam qui elongant ſe à te peribunt. perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.* In iſta regione diſſimilitudinis, *diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè*: Quia iuxta Iob, *ignis eſt vſque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina*, ſubſtantiam diſſipauit, animæ, corporis, fortunæ. *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia*, Pſal. 68. & vide locum & illud Pauli 1. Cor. 6. 18. *Qui autem fornicatur in proprium corpus peccat.* Quanta prodigi miſeria. vt miſſus in villam paſceret porcos. Sicut ſponſa eiecta, ignorans pulchritudinem ſuam, paſceret hœdos. id eſt dæmones vel ſenſus carnales. *In ſe autem reuerſus*, compellente miſeria & fœlici neceſſitate: dic de conuerſione & mutatione peccatoris, *Pater peccaui in cœlum*, v. contritio, *Cito proferte ſtolam primam, &c.* de innocentiæ reparatione, *Adducite vitulum ſaginatum*, v. Eucharistia & ad eam diſpoſitiones, *indignatus eſt & nolebat introire*, de inuidia filij ſenioris, &c.

Domina 3.

V. ſupra in Dominicis.

Feria 2. D. 3.

Epiſt. 4. Reg. 5. 1. ad 16.
Euang. Luc. 4 23. ad 31.
Medice cura teipſum, &c. ait autem, Amen dico vobis. Quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua. Aduerte morbum inuidiæ, cuius oculi lippientes ferre non poſſunt lucem proximam. Adeo vt nec ciues. nec domeſtici, nec fratres æquo animo ferant. Subiicit exempla Eliæ & Eliſæi qui ab exteris melius ſuſcepti ſunt. Et Chriſtus ipſe per inuidiam occiſus, diabolicum malum, cùm & ipſe diabolus homini ſtanti inuiderit, v. inuidia. n. 2. item de Cain inuido & homicida, *Repleti ſunt omnes in Sinagoga irâ*, v. ira.

Feria 3. D. 3.

Epiſt. 4. Reg. 4. 1 ad 8.
Euang. Matth. 18. 15. ad 23.
Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum, locus moralis de correptione fraterna, *adhibe tecum vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum*, conſule hunc locum expoſitum. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus*, de fide Eccleſiæ Romanæ audienda eique præſtanda obedientia. *Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo*, de poteſtate clauium, & remiſſione peccatorum habes fuſiſſimè. *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à patre meo*, de bono pacis & oratione communi, *Ibi ſum in medio eorum*, quis enim diligat proximum ſine charitate diffuſa in medio cordis? *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

Feria 4. D. 2.

Epiſt. Exo. 20. 12. ad 25.
Euang. Matth. 15. 1 ad 12.
Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cùm panem manducant. De murmure & detractione, cuius proprium eſt leuia in proximo arguere, grauia in ſe nec aduertere. Sicut gentiles notauit Tertullianus de hac cæcitate: *quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?* Agere potes contra traditiones vanas, & hortari ad ſeruandas Eccleſię traditiones de quibus habes præclara, v. traditio, t. 3. *honora patrem & matrem*, v. dicta de honore parentum in indicibus, *Hypocritæ, benè prophetauit de vobis Iſaias dicens: populus hic labiis me honorat, &c.* conſule hunc locum & v. hypocriſis, t. 2. *quod procedit ex ore. hoc coinquinat hominem*, age de cuſtodia linguæ, quæ iuxta Iacobum maculat totum corpus.

Feria 5. D. 3.

Epiſt. Ier. 7. 1. ad 8.
Euang. Luc. 4. 38 ad f. & Matth. 8. 14. ad 18.
Surgens Ieſus de Sinagoga, introiuit in domum Simonis, deſerit Sinagogã Chriſtus ædificat in domo Petri Eccleſiam, quæ præfertur Sinagogæ. *Socrus Simonis tenebatur magnis febribus*, morbos & tribulationes adducere Deum ad nos, dic de bono tentationum, *Cum ipſo ſum in tribulatione, &c.* ſubiicit, *rogauerunt illum pro ea*, de ſuffragio ſanctorum, *Continuò ſurgens miniſtrabat illis*, de gratitudine reddenda pro gratiis, & Deo diligendo ex totis viribus, cui cum pſalte dicendum: *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam*, deinde quod dicitur & à Tertulliano refertur, *Increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* Neque enim, *pretioſa eſt laus in ore peccatoris*, Proſequitur de turbarum deuotione, *detinebant illum ne diſcederet ab eis*, tandem, *& aliis ciuitatibus oportet me Euangelizare regnum Dei*, contra vanos oratores & vaniloquos, qui nil minus Euangelizant, quàm regnum Dei, cùm ad hoc tantùm miſſi ſint, non ad nugas & fabulas, & verba compta. *Quia ideo miſſus ſum*, O excellentiam miniſterij verbi! *Pro Chriſto legatione fungimur*, Chriſti munus implemus, ad hoc miſſi & Apoſtoli.

Feria

Feria 6. D. 3.

Epiſt. Num. 20. 1. ad 3. Exo. 17. 2. ad 3. Num. 20. 6. ad 14.
Euang. Io. 4. 5. ad 43.

Tam prolixum eſt Euangelium colloquij Chriſti cum Samaritana, vt inopem copia faciat. Eligat quod volet orator Eccleſiaſticus. Vel de Chriſti infirmitate, fatigati ex itinere, vel de ſedente ſic ſupra fontem & peccatricem expectante. Sic hora ſexta pendens in cruce, ſalutis fonte, ſic petiit ibidem bibere, ſitiens ſalutis noſtræ, vel de dono Dei, hoc eſt gratia aqua viua, quæ gratis datur, de qua & pecora. i. peccatores bibunt, quæ ſola implet, cùm aqua voluptatis, & cuiuſcumque alterius boni ſitim accendat. Vel de quinque viris, hoc eſt ſenſibus, iuxta Auguſtinum, quibus regitur anima paruuli, &c. vel de veris adoratoribus in ſpiritu & veritate. Vel de vitanda familiaritate mulierum; nec tamen malè iudicandum, quia *mirabantur Apoſtoli, quòd cum muliere loquebatur*. vel de cibo, quem habet manducare Chriſtus, ſcilicet obedientię patris: vel de mercede, & meſſe boni operis, & ſeminis, &c.

Sabbato poſt Dominicam 3.

Epiſt. Dan 13. 1. ad 63.
Euang. Io. 8. 1. ad 12.

Hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio, contra adulteros locus. Et de lapidatione eius pœna. *Hoc dicebant tentantes eum*, tentata eſt clementia, ſi mortis ſententiam ferret; iuſtitia, ſi indulgeret. *Ieſus autem inclinans ſe deorſum digito ſcribebat in terra*, inclinatur vtique ad miſericordiam, & de monte Oliueti deſcendens ad lenitatem, ſcribebat in terra recedentes à ſe Scribas & Phariſæos, pauimento templi duriòres, quibus lex in lapide duro duris præſcripta fuerat: ipſe verò in tabulis cordis carnalibus legem gratiæ ſcribere venerat. *Qui ſine peccato eſt veſtrùm, primus in illam lapidem mittat*, iudex enim innocens eſſe debet à crimine quod punit, *generatio autem iſta praua & adultera erat fornicans à Deo, eadem agens quæ prædicabat*. Concludit Chriſtus: *Nec ego te condemnabo; vade, & iam amplius noli peccare*, Dei miſericordiâ non abutendum, nec relabendum in peccata priora, perge lector ad indices.

Dominica 4.

Habes eam inter Dominicas.

Feria 2. D. 4.

Ep. 3. Reg. 3. 16. ad f.
Euang. Io. 2. 13. ad f.

Inuenit in templo vendentes boues & oues, & columbas, vt ſupra cont. Simoniacos. Sic *dilectus quemadmodum filius vnicornium, ſanctificauit ſicut vnicornium ſanctificium ſuum in terra*, ſicut enim vnicornis munda, non paritur ſordes in cubili ſuo, ſic nec Chriſtus ſordes auaritiæ & Simoniæ in templo ſuo. *gratis accepiſtis, gratis date*, dic etiam de zelo decoris domus Dei, quo Chriſtus & Paulus æmulator dilexit Eccleſiam, *Zelus domus tuæ comedit me*. Item de eo ſigno omnium maximo nempe reſurrectione corporis ſui. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. habes & comparationem corporis Chriſti cum templo, tot diebus ædificato, &c. quod ſuggeret index. item de eo quod habetur in fine Euangelij: *Ipſe ſciebat quid eſſet in homine*, de manifeſtis Chriſto renum ſcrutatori, abſconditis cordis.

Feria 3. D. 4.

Epiſt. Exo. 32. 7. ad 15.
Euang. Io 7. 14. ad 31.

Aſcendit Ieſus in templum & docebat, doctrinam Chriſti ſublimem mirabantur, cùm eum ſcirent ſcholas nunquam adiiſſe, ſed ipſe: *Mea, inquit, doctrina non eſt mea*. Doctrina Chriſti & doctrina patris verbum eſt, & patris eſt verbum, vnde ſubiicit, *à me ipſo non loquor*, dehinc contra vaniloquos gloriam captantes ex proprijs inuentis & verbis. *Qui autem quærit gloriam eius qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt*. Summa iniuſtitia eſt ſeipſum diſcernenti, in ſe non in Domino glorianti, *Quid enim habes quod non accepiſti?* Subijcit Chriſtus contra legis & mandatorum tranſgreſſores aptiſſimum: *Nonne Moyſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem?* Locus ſequitur communis de operibus bonis Sabbato faciendis: *Si Circumciſionem accipit homo in Sabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in Sabbato*. Tandem contra iudicia temeraria: *nolite iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate*. Vel contra Aſtrologos iudiciarios & fatidicos: *Quærebant eum apprehendere, & nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius*.

Feria 4. D. 4.

Epiſt. Ezech. 36. 23. ad 29.
Euang. Io. 9. 1. ad 39.

Præteriens vidit Ieſus hominem cæcum à natiuitate, omnis homo à natiuitate Adæ filius cęcus, ſine fide naſcitur quã perdidimus in Adam, nam vt ait Tert. *fimus, non naſcimur Chriſtiani*, & Paulus, *non omnium eſt fides*, ſubijcit Chriſtus, *me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt: venit nox quando nemo poteſt operari*, de neceſſitate bonorum operum in die gratiæ & vitæ faciendarum, quia in nocte mortis aut peccati mortalis ſtatu, meritoria non ſunt. & vix in morte ſupereſt rationis vſus, in inferno autem, aut purgatorio, fruſtra opus. *Laua in natatoria Siloe*, de baptiſmo lumen fidei & gratiæ dante. *Scimus quia Deus peccatores non exaudit, ſed ſi quis Dei cultor eſt, &c.* de oratione, eiuſque conditionibus.

Feria 5. D. 4.

Epiſt. 4. Reg. 4. 25. ad 38.
Euang. Luc. 7. 11. ad 17.
V. iam dicta Dominicâ 15. poſt Pentec.

Feria 6. D. 4.

Ep. 3. Reg. 17. 17. ad f.
Euang. Io. 11. 1. ad 46.

Domine ecce quem amas infirmatur, amoris Dei ſignum ſunt morbi & afflictiones, nam ſubiicit: *Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eam*. Quinetiam: *Lazarus mortuus eſt. & gaudeo*, docens non tantum patienter, ſed & cum gaudio mortem amicorum ferendam. *Reſurget frater tuus*, magna conſolatio, *Conſolamini inuicem in verbis iſtis*, Age de fide reſurrectionis. Luges in terra ſeminatum corpus animale fratris, corruptibile, &c. reſurget frater tuus in corpore ſpiritali. &c. magna ſeges ſuppetit oratori. *Domine iam fœtet, quatriduanus eſt enim*, de tumulo mali habitus & lapide duro obſtinationis. Viden, vt pro Lazaro ſuſcitando, *lachrymatus eſt Ieſus, fremuit in ſemetipſo, voce magna clamauit, Lazare veni foras*. Agere etiam potes de ſolutione peccatorum in hæc verba: *Soluite eum & ſinite abire*, vel de Chriſto infirmitates noſtras ſuſcipiente, & paſſiones gaudij, triſtitiæ, quæ tamen pleniſſimè ſubiectæ erant rationi.

Sabbato D. 4.

Epiſt. Iſa. 49. 8. ad 16.
Euang. Io. 8. 12. ad 21.

Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ, dic de Chriſto ſole illuminante omnem hominem: de quo & Ioannes: *& vita erat lux hominum*: & Pſaltes, *apud te eſt fons vitæ & in lumine tuo videbimus lumen*, vel contra temerè iudicantes, ſi oculi Chriſti, multo plus ſuper ſolem lucidiores, & ſcrutantes corda, dum viueret, neminem iudicarunt, quid nos toti tenebroſi, &c. *Vos ſecundum carnem iudicatis: ego non iudico quenquam, & ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum: ſed ego & qui miſit me pater*, vel rurſum contra fatidicos: *Nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius*. Vt ſcias nullum quamuis infenſum poſſe nobis nocere ſine nutu Dei, & capillos, & momenta vitæ Deum numerare.

Dominica *Paſſionis.*

Epiſt. & Euang. quære ſupra inter Dominicas & age de Chriſto innocente & ſine peccato, de veritate, de verbo Dei & ibid. contentis.

Feria 2. D. *Paſſionis.*

Ep. Ionæ 3. 1. ad f.
Euang. Io. 7. 32. ad 40.

Vado ad eum qui miſit me, de morte libenter obeunda exemplo Chriſti, tanquam reditu ad patriam & patrem. *Quæretis me & non inuenietis, & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire*, de reprobis ſua culpa à Deo deſertis excluſis cœlo. *Si quis ſitit veniat ad me, & bibat, &c. Hoc autem dixit de Spiritu, &c.* de gratia, & eius ſiti, &c. vel Chriſto fonte perenni, & petra deſerti conſequente, de qua Paulus.

Feria 3. D. *Paſſionis.*

Epiſt. Dan. 4. 28. ad f.
Euang. Io 7. 1. ad 14.

Nemo in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe: Contra vanam gloriam age. & fuge vanitatem. Opera quidem bona facienda ad exemplum, ſed vt videant nos homines, non vt nos

gloriſicent, ſed patrem noſtrum. *Tempus meum nondum aduenit. tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. &c. meum tempus nondum impletum eſt.* Iuſti cum Chriſto omnia tempore beneplacito Deo faciunt, ſicut iuxta ſapientem: *Tempus omni rei*, cùm mundani ſemper tempus paratum habeant, vt illud pro libito nugis impendant.

Feria 4. D. Paſſionis.

Epiſt. Leuit. 19. 1. ad 3. & 11. ad 19.
Euang. Io. 10. 22. ad 39.
Facta ſunt encænia in Ieroſolymis, de renouatione templi animæ exemplo ſerpentis, aquilæ, phœnicis, &c. *Vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt. & ego cognoſco eas. & ſequuntur me. & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum.* De prædeſtinatione gratuita, & libertate hominis reſpõdente, *pater meus quod dedit mihi maius omnibus eſt. & nemo poteſt rapere de manu patris mei.* Vel de dignitate filij Dei, vel de electorum numero inamiſſibili, eorumque præcellentia, locus aptiſſimus. *Ego dixi dij eſtis*, habes expoſitum.

Feria 5. D. Paſſionis.

Epiſt. Dan. 3. 15. ad 26. & 34. ad 46.
Euang. Luc. 7. 17. ad f.
Ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. Ecce portentum conuerſio peccatricis, *in ciuitate*, ſcandalum vrbis, oculis, crinibus, vnguentis & fucis, oſculis, ornamentis libidinem prouocans: ſed ecce per eadem ſatisfacit, *vt cognouit*, citò parendum gratiæ, cui multi etiam interiori reſiſtunt. *Attulit alabaſtrum vnguenti*, contra fœtorem luxuriæ, *ſtans retro*, præ pudore omni vitio, maximè luxuriæ connato, *lachrymis cœpit rigare pedes eius*, & affectus ſuos prauos extinguere, pedes inquam quorum ex ſanguinis merito, fundebat lachrymas ſanguinem cordis ſui. *Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique. &c* iudicium errat, iam enim ſancta erat, *Cui minus dimittitur, minus diligit*, non quòd plus peccandum ſit, vt plus diligatur, ſed ex peccato dimiſſo, &c. *vbi abundauit delictum, gratia ſuperabundat*, vide v. Magdalena, & an eadem ſit ſoror Lazari, & peccatrix de qua eiecit Ieſus 7. dæmonia.

Feria 6. D. Paſſionis.

Epiſt. Ierem. 17. 13. ad 19.
Euang. Io. 11. 47. ad 55.
Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani. & tollent noſtrum locum & gentem. Contra reſpectus humanos & timorem vanum amittendi temporalia, & de iniquorum concilio. *Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit*, de inuidiâ bona proximi non ferente. *Caiphas cùm eſſet Pontifex prophetauit*, prophetiæ donum etiam impiis datum, *Expedit vobis vt vnus homo moriatur pro populo*, de morte Chriſti neceſſaria ad ſalutem hominum. *Ieſus moriturus erat, non tantùm pro gente ſed vt filios Dei qui erant diſperſi congregaret in vnum*, dic quomodo mediator Dei & hominum Eccleſiam ex gentibus & Iudæis, & ex vtroque populo electos collegerit, & quomodo velit omnes ſaluos fieri.

Sabbato Dominicæ Paſſionis.

Ep. Ier. 18. 18. ad f.
Euang. Io. 12. 10. ad 37.

Coincidit cum Dominicâ palmarum ex parte, de zelo & inuidia Phariſæorum ex triumpho Chriſti, propterea enim obuiam ei venit turba, quia audierat ab eo Lazarum ſuſcitatum. *Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos, videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus poſt eum abijt.* Item de deſiderio videndi Ieſum quo tenebantur gentiles rogantes Philippum, *Domine volumus Ieſum videre*, quære an hi vel Cornelius centurio ſine fide & gratia id agere potuerint, &c. *dum lucem habetis credite in lucem vt filij lucis ſitis*, de fidei lumine.

Dominica Palmarum.

V. infer Dominicas.

Feria 2. maioris hebdomadæ.

Ep. Eſa. 50. 5. ad 11.
Euang. Io. 12. 1. ad 10.
Lazarus vnus erat ex diſcumbentibus, quiâ rurſum moriturus erat, non tantum vt probaret ſe viuere, ſed ad neceſſitatem comedebat. In reſurrectione gloriæ poteſtas erit edendi, non neceſſitas. *Maria accepit libram vnguenti*, libra iuſtitia fuit, & eleemoſyna pedibus Chriſti, pauperibus impendenda, ex ſuperfluis, & iuſtitia manet in ſæculum ſæculi. Et fama magna erit maximè in die iudicij, Vnde etiam nunc bonus odor exempli.

Feria 3. maioris hebdomadæ & 4.

Non habes Euangelia niſi de Paſſione ſecundum Marcum 14. 3. ad f. & cap. 15. per totum pro feria 3. epiſt. autem Ier. 11. 18. ad 21.
Pro feria 4. autem epiſt. Iſa. 62. 11. ad 12. & cap. 63. 1. ad 8.
Euang. autem Luc. 22. & 23. ad 34. his diebus age vel de præparatione ad Euchariſtiam, vel incipe myſteria Dominicæ Paſſionis.

Feria 5. in cœna Domini.

Epiſt. 1. Cor. 11. 20. ad 33.
Euang. Io. 13. 1. ad 16.
Cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos, de amore Chriſti in homines, maximè in Inſtitutione ſanctiſſ. Sacramenti, *Sciens quia omnia dedit ei pater in manus, &c. cœpit lauare pedes, &c.* quantus ad quàm vilia ſe deponit. *Tu mihi lauas pedes?* Expende illud, tu, mihi: *extergi linteo quo erat præcinctus*, habes de propria Oſiridis veſte apud Tertullianum, *qui lotus eſt non indiget niſi vt pedes lauet*, affectus à puluere, & modicis peccatis venialibus, dic de ſumma munditie ad Euchariſtiam requiſita. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*, de exemplo bono dando, & ſectando, vel de Euchariſtia.

Feria 6. in paraſceue.

De myſterijs ſingulis paſſionis, tam prophetatis quam impletis, habes fuſiſſimè to. 2. v. Chriſti Paſſio & mors.

Sabbato Sancto.

Agendum de ſepultura Dominica, de qua habes & proprio titulo.

FINIS.

IN INDICEM SCRIPTVRÆ SACRÆ,

tam à Tertulliano in textu, quàm ab alijs Patribus expoſitæ in Scholijs; & ad vſum facilem Bibliorum & Concordantiarum, Præmonitio, Lectori ſtudioſo.

Vtilitati Lectorum in omnibus conſulens, librorum omnium Scripturæ S. veteris & noui Teſtamenti ſeriem in nouem, rudes licet, ſed iuuandæ memoriæ perutiles verſiculos redegi, & ſingulis verbis ſtudioſior breuitatis, quàm grammaticæ quantitatis, numerum capitum impoſui. Quò fiet, vt nullâ morâ inueniatur liber, & caput Scripturæ de quo quæritur.

In veteri Teſtamento ſunt libri 46.

50. 40. 27. 36. 34.
Geneſis. Exo. Leui. Numerorum. Deuteronomi.

24. 21. 4. 1. Reg. 31. | 2. 24. | 3. 22. | 4. 25. | 1. 29. 2. 36. 1. 10. 2. 13.
Ioſue. Iudic. Ruth. Regum. Paralipomen. Eſdras.

14. 16. 16. 42. 150. 31. 12.
Tob. Iudith. Eſther. Iob. Pſal. Prouerb. Eccleſiaſtes.

8. 19. 51. 66. 52. 5. 6. 48. 14.
Cantica. Sap. Eccli. Iſ. Ier. Thren. Baruch. Ezechiel. Dan.

14. 3. 9. 1. 4. 7.
Oſee. Ioel. Amos. Abdias. Iona. Michæas.

3. 3. 3. 2. 14. 4. 1. 6. 2. 15.
Nahum. Abach. Sophon. Aggæus. Zach. Mal. Machabai.

In nouò Teſtamento ſunt libri 26.

28. 16. 24. 21. 28.
Matthai. Marci. Lucæ. Ioannis. & Actus.

16. 1. Cor. 16. 2, 13. 6. 6. 4. 4. 1. 5. 2. 3.
Rom. Cor. Gal. Epheſ. Phil. Coloſſ. Theſſalonicenſ.

1. 6. 2. 4. 3. 1. 13. 5. 1. 5. 2. 3. 1. 5. 2. 1. 3. 1. 1. 22.
Timo. Titus. Philémon. Heb. Iac. Pet. Io. Iud. Apocal.

Hos omnes libros Canonicos habemus, immediatè quidem à Concilio Tridentino, Seſſione quarta in Decreto de Canonicis Scripturis, his verbis. *Sacrorum librorum Indicem huic Decreto adſcribendum cenſuit, ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiuntur. Sunt verò infraſcripti. Teſtamenti veteris quinque Moyſi: id eſt, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Ioſue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Eſdræ primus & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Heſther, Iob, Pſalterium Dauidicum centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ (Prouerbia) Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Iſaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ Minores, id eſt, Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & ſecundus. Teſtamenti noui, quatuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem: Actus Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripti: quatuordecim Epiſtolæ Pauli, 1. ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, duæ ad Theſſalonicenſes, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres: Iacobi Apoſtoli vna, Iudæ Apoſtoli vna, & Apocalypſis Ioannis Apoſtoli. Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata editione habentur, pro Sacris, & Canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas (de quibus præmiſerat,) ſciens & prudens contempſerit, Anathema ſit.*

PRÆFATIVNCVLA NECESSARIA LECTORI.

HABES hîc Lector ſelectiſſimos ex vtroque teſtamento, ſagaciſſimi Authoris Tertulliani iudicio locos, quos quia ipſe vtriuſque linguæ peritiſſimus græcæ ac latinæ, ex Septuaginta Interpretibus vel de verbo ad verbum tranſtulit, vel partem leuiter delibauit, vel paraphraſticè retulit, aliquos ex obliuione locos præ numero, non ſuis authoribus adſcripſit: ego nulli curæ parcens, omnes ac ſingulos ad originale collatos, integrè in noſtro Omniloquio alphabetico & rationali in duos tomos bipertito, tam iuxta Septuaginta, quàm ſecundum vulgata Biblia recenſui. Et quidem quod attinet ad vetus Teſtamentum, vbi lectio Hebraïca vel paraphraſis Chaldaica à præfatis differunt, adnotaui. Sicut & tranſlationem Syriacam, noſtrâ plerumque clariorem appoſui in textibus noui. Quidquid inſuper in ſingulis locis difficultatis occurrit, breuiter enodaui. Quod porrò te Lector mirificè delectabit, ad indicem ſcripturarum prout à Tertulliano citantur, appendicem attexui ex omnibus penè Scripturæ libris & quammaximè Pſalmis, prout à D. Auguſtino exponuntur, ad Tertulliani argumenta concinnatis. Quoties autem litera, t. minuſcula, cum numero, 1. vel 2. occurrit in indice, toties tomum primum vel ſecundum indicatum puta. Maiuſculum autem T, ſignificat Tertullianum in ſuo textu tali, vel tali paginâ appoſitâ ſcripturæ locum retuliſſe quem in margine paginæ reperies, ſi fidelitas Typographi ſedulitati meæ reſponderit: vbi autem poſt maiuſculum T, numerus aliquis additus fuerit ſine eadem littera maiuſcula, vel minuſculis a, b, c, d, in textu Tertulliani, præcitato immediatè tomo & numero requirendum. Loci porrò in ſcholijs expoſiti his literis medias inter duas columnas totius Omniloquij indicantur cum numero columnæ: verbi gratiâ, a. b. c. d. e. a. 1. id eſt litera, a, columna prima, a. 2. columna ſecunda. Vbi autem numerus columnæ non ponitur, ſignum eſt ſub eadem literâ in vtraque columna locum exponi. Præterea cùm locus aliquis ſcripturæ in textu Tertulliani occurrerit, ſcholium ſequens legas, & ſi quę verſio aut expoſitio vel illuſtratio eius neceſſaria fuerit, inuenies. Quòd ſi errore Typographi, tomus ſecundus pro tertio poſitus fuerit, quod in vno non reperies, ſub eodem paginæ numero, require in altero. Nec præteribo nimiâ bibliopolæ expediendi operis curâ, tribus ſimul typographis partito opere non concurrentibus numeris in ſecundo tomo à litterâ D. & Verbo *Deus, eiuſque notitia*, ad vſque literam H, & Verbum *Hæreſis* numeros Romanos in his duabus litteris decurrendis fuiſſe ſeruatos, & à nobis pariter in indicibus fuiſſe notatos, cæteros ſcripturæ locos explicatos conſulet Lector in calce tomi primi parte ſecunda & tertia.

INDEX SCRIPTVRARVM SACRARVM, vti citantur à Tertulliano : & explicatio plurium.

Ex Geneſi.

Cap. 1. IN primordio (ſiue principio) fecit Deus cœlum & terram. t. 3. 442. T. 699. 700. 721. t. 2. * xlix. T. t. 2. 525. T. 530. 224. c. 1. & ſeqq. t. 2. 106. T. 2. 528. c. 2. & ſeq. 531. c. 2. & ſeqq. t. 2. 528. t. 3. 286. a. 2. 443. a. b. 2. 445. b. 2. 702. b. 1. & ſeq. 722. a. 1.

2. At terra erat inuiſibilis & rudis ſiue incompoſita. t. 3. 699. T. 700. t. 3. 130. c. 1. 2. 131. a. 1. 445. a. 1. 700. a. 1. 701. c. 2.

Et tenebræ erant ſuper abyſſum. t. 3. 130. T. t. 2. 530. t. 3. 633. d. 1. & ſeq. t. 2. 107. c. 1.

Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquam. t. 2. 530. T. t. 2. 531. b. c. d. e. 2. 107. b. 1. & ſeq.

3. Et dixit Deus, fiat lux; & facta eſt lux. t. 2. 402. T. t. 2. lxxj. T.

Et diuiſit lucem à tenebris. t. 3. 633. T. 721. 726. t. 2. * liij. T. t. 3. 628. a. 2 t. 2. * liij. a. b. c. & ſeq.

6. Et dixit Deus: fiat firmamentum; & fecit Deus firmamentum.

7. Et ſeparauit inter aquam quæ erat infra firmamentum, & quæ ſupra firmamentum. t. 3. 699. T. t. 2. * ccxliv. T. t. 2. * liv. b. c. 2. ccxliv. a. b. t. 2. 507. d. 1. & ſeq. 107. b. 1.

8. Et vocauit Deus firmamentum cœlum.

9. Congregetur aqua quæ ſub cœlo in congregationem vnam, & appareat arida. t. 3. 444. T. 700.

10. Et vocauit Deus aridam terram. t. 3. 444. T.

Et vidit quod bonum. t. 3. 699. T.

11. Et dixit Deus, fruticet terra herbam fœni ſeminantem ſemen ſecundùm genus, & ſecundum ſimilitudinem & lignum fructuoſum faciens fructum, cuius ſemen in ipſo in ſimilitudinem. Et factum eſt ſic. t. 3. 444. T. t. 2. 525. T.

12. Et produxit terra herbam fœni ſeminantem ſemen ſecundùm genus, & lignum fructuoſum faciens fructum, cuius ſemen in ipſo in ſimilitudinem. t. 2. 636. b. c. 2.

14. Et dixit Deus, fiant luminaria.

Erunt enim in tempora & menſes & annos. t. 2. * xxxv. T. & xlvj. t. 3. 690. T.

16. Et fecit Deus luminare maius, & minus.

20. Producant aquæ repentia animarum viuarum, & volatilia volantia ſuper terram per firmamentum cœli. Et factum eſt ſic. t. 2. 525. T.

21. Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentium, quæ produxerunt aquæ ſecundum genus ipſorum. Et vidit Deus quod eſſet bonum. t. 2. cclvij. T.

22. Et benedixit ea Deus.

24. Producat terra animam viuentem ſecundum genus, quadrupedia, & repentia, & beſtias terræ, ſecundum genus ipſorum. t. 3. 14. T. 444. t. 2. 525. T.

26. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris. t. 2. 175. 176. T. t. 3. 738. T. t. 2. 625. 626. c. 2. & ſeq. fusè. 628. a. b. c. 1. 726. b. c. d. 2. & ſeq. t. 3. 739. b. c. 1. & c. 1. & ſeq. c. d. e. 2. 740. a.

27. Et figurauit ſeu finxit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem viuacitatis ſuæ, maſculum & fœminam fecit eos. t. 3. 369. T. 540. 699. 721. 738. t. 2. 176. T. 626. 627.

28. Creſcite & in multitudinem proficite, ſeu multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eam. t. 3. 46. T. 156. T. 221. t. 2. * lvii. T. t. 2. 636. d. 1. & ſeq. t. 3. 33. a. 2. & ſeq. 223. b. 1. 609. b. 2.

Dominamini piſcibus maris, volatilibus cœli & vniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram.

29. Ecce dedi vobis omne fœnum ſementiuum, ſeminans ſemen ſuper terram, & omne lignum quod habet in ſemetipſo fructum ſeminis ſementiui, vobis erit in eſcam. t. 2. 696. T. 688.

31. Viditque Deus quæ fecerat, & erant valde bona. t. 2. xxxvj. T. 25. t. 3. 663. T. t. 2. 111. a. b. c. 2. xxxix. b. c. 1. 225. c. 2.

v. 2. Et requieuit ſeptima die ab operibus ſuis. t. 2. 528. T. t. 2. 529. a. b. c. 2. Cap. 2.

3. Et ſanctificauit Deus diem ſeptimum requieſcendo in eo ab operibus ſuis quæ fecit. t. 3. 565. T. t. 3. 218. c. 1. 561. b. c. 2. & ſeq. 565. b. c. 2. 566. per totum.

7. Et fecit hominem Deus limum de terra, vel de limo terræ. t. 2. * xxxvij. T. t. 2. 530. 183. t. 3. 75. T. 537. t. 2. 176. c. 1. & ſeq.

Et afflauit in faciem eius flatum vitæ.

Et factus homo in animam viuam. t. 3. 6. T. 676. t. 2. * ccxlvij. T. 180. T.

8. Plantauit Deus paradiſum. t. 2. 143. a. b.

Et poſuit Deus hominem quem fecit, & paradiſo colonum præfecit. t. 3. 75. T. t. 2. 176. T. 183.

15. Et accepit Deus hominem quem finxit, vt operaretur. t. 2. xlix. T. t. 2. l. b. c. 1. & ſeq.

16. Ex omni ligno paradiſi edetis. t. 2. 81. T.

17. De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. t. 3. 6. T. & 37. 40. 117. t. 2. * lxxxi. T. & t. 3. 7. d. 1. & ſeq. 38. b. 1. 64. c. 1. & ſeq. t. 2. 232. c. 1.

Qua autem die ederitis, morte moriemini. t. 3. 9. T. t. 2. 547. T.

18. Non eſt bonum ſolum eſſe hominem. t. 3. 99. T. 159. t. 2. 65. T.

Mulier in adiutorium maſculo data. t. 3. 99. T. 33. b. 2. 99. a. b. c.

20. Omnibus animalibus Adam nomina impoſuit. t. 3. 179. T.

21. Et miſit Deus in Adam ecſtaſin ſeu amentiam. t. 3. 637. T. 640. t. 3. 137. a. b. 1. 640. in f. 641. c. 1. & ſeq.

Mulier de coſta Adæ. t. 3. 167. T. 159. 774. T. t. 3. 167. a. & d. 1. 641. b. c. 2. 642. a. 2.

23. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea. t. 3. 165. T. 179. 640. t. 2. 180. T.

Hæc vocabitur mulier, ſi de viro ſumpta. t. 3. 178. T. 179. 774. & t. 3. 180. a. 1.

24. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit ſe vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. t. 3. 135. T. 159. 179. t. 2. cxl. T. t. 3. 220. a. 1. 641. d. e. 2.

25. Erat autem vterque nudus. t. 3. 179. T. 775. T. t. 2. 618. a. 1. t. 3. 161. b. 2.

v. 1. Sed & ſerpens erat callidus. t. 2. 717. e. 2. & ſeq. fusè. Cap. 3.

Primos homines diabolus eliſit. t. 2. 645. b. 1. & ſeq. t. 3. 290. b. 1.

3. *Ex ligno quod eſt in medio paradiſi, Deus edere vetuit.* t.3.172.a.2,173.b.1.
4. *Et dixit ſerpens nequaquam morie mini.* t.3.388.T.
5. *Aperientur oculi veſtri.*
Et eritis ſicut Dij. t.2.658.b.2. t.3.356.c.2.
De arbore agnitionis guſtauerunt.
6. *Credidit Eua ſerpenti.* t.3.89.T.
Deditque viro ſuo, qui comedit. t.3.117.T. t.2.645.a.b.2. t.3.292.d.1.
7. *Et aperti ſunt oculi amborum.*
Et cognouerunt ſe eſſe nudos. t.3.775.T. t.3.56.d.2.205.b.1.256.b.1.
De ficulneis folijs. t.3.50.T.204.256. t.3.289.b.1.397.b.1.
8. *Dominus in paradiſo ad veſperam deambulauit.*
9. *Adam, vbi es?* t.3.753.T. t.2.* lxxvj.T. 706. t.2.* lxxvij. d.e.1. 575.c.1.
15. *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ipſa conteret, &c.* t.3.40.T.t.3.288.d.
16. *In doloribus & anxietatibus paries filios, & ad virum tuum conuerſio tua, & ille dominabitur tui.* t.3.184.T. t.2.* lvij. T. t.3.188.T. t.2.575.c.2. t.3.184.b.2.781.a.b.2.
18. *Tribulos & ſpinas edet tibi.* t.3.74.T. t.3.514.b.1. t.2.517.b.c.1.
In ſudore vultus tui paſceris pane tuo.
19. *Terra es, & in terram ibis; vel quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* t.3.83.T. 490. 495.512.513. t.2.170.T. t.2.549.T.171.a.1.
20. *Eua, quoniam mater viuentium.*
21. *Pellicea ſiue ſcortea tunica, quas fecit Adam.* t.3.184.T.204. t.2.180.a.b.1. & ſeq. t.3.184.c.1.
22. *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis, & nunc nequando extendat manum, & ſumat de ligno vitæ, & viuat in æuum.* t.3.176.T.738. t.2.* lxxvj.T. t.2.503.T.188.232. t.2.* lxxvij.627.c.d.2.707.b.c.d.1. & ſeq. 232.d.1. & ſeq. t.3.186.c.1.177.a.1.739.d.e.1.
23.24. *Adam de paradiſo eiectus. & Cherub poſitus.* t.3.593.T. t.3.24. t.3.215.c.1.396.b.c.d.2. t.2.cc.b.1. & ſeq.

Cap.4. v.4. *Abel verò minor filius obtulit munera Deo de fructu ouium ſuarum. Reſpexit Deus in Abel, & in munera eius.* t.3.565.T.
5. *In Caïn autem & in munera eius non reſpexit.* t.3.113.a.1.
6. *Et dixit Deus ad Caïn: quare concidit vultus tuus? & ſeq.* t.3.476.T. t.3.787.b.c.d.1.
7. *Quoniam ſi rectè quidem offeras, non rectè autem diuidas, peccaſti, quieſce. Ad te enim conuerſio eius. & tu dominaberis eius.* t.3.17.T. t.3.786.e.2, & ſeq. 787.c.d.2.387.a.1. t.3.387.b.1. & ſeq. 576.a.b.1.2. & ſeq.
8. *Et tunc dixit Caïn ad Abel fratrem ſuum, eamus in campum; & abiit cum eo illic, & interfecit eum.* t.3.89.T.112.157. t.2.637.b.1. & ſeq.
9. *Et tunc dixit Deus ad Caïn, vbi eſt Abel frater tuus? Et dixit, Neſcio. Nunquid cuſtos fratris mei ſum ego?* t.2.* lxxvj.T. t.2.* lxxvij.a.b.2.
Et dixit ei Deus.
10. *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.*
11. *Propter quod maledicta terra quæ aperuit os ſuum ad excipiendum ſanguinem fratris tui.* t.3.514.T. t.2.503.T. t.2.763.b.2.
12. *Gemens & tremens eris ſuper terram.*
19. *Lamech duabus maritatus.* t.3.156.T.157.
24. *De Caïn ſepties, de Lamech ſeptuagies ſepties reputabitur vltio.* t.3.157.T. t.3.157.c.2.

Cap. 5. v.22. *Enoch, iuſtiſſimus.*
24. *Tranſtulit Deus Enoch, qui nondum mortem guſtauit, vt æternitatis candidatus.* t.3.17.T.565.

v.3. *Non manebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt.* t.3.54.T.540. t.2.179.d.2. & ſeq. Cap. 6.
6. *Pœnitens quod hominem feciſſet.* t.3.422.T. t.3.422.c.2.423.a.b.1.
7. *Iniquitates diluuium prouocauerunt.* t.3.157.T.
8. *Noë iuſtus inuentus, quem Deus de diluuio liberauit.* t.3.5.T. & 17.565.
10. *Orbem aquarum violentiâ puniens.* t.3.752.T.
19. *Ex omnibus beſtijs, ex omni carne, duo induces in Arcam, vt viuant tecum. Maſculus & femina erunt de animalibus & volatilibus, ſecundũ genus, & de omnibus ſerpentibus terræ, ſecundum genus ipſorum. Duo ex omnibus introibunt ad te, maſculus, & femina.* t.3.159.T. t.3.161.b.1. t.2.623.c.d.e.1.664 a b.c.d.2.
v.2. *Ex omnibus beſtijs, ex omni carne, duo induces in Arcam.* t.3.159.T. Cap. 7.
v.10. *Diluuium.* t.3.199.T. t.3.199.c.2. & ſeq. Cap. 8.
11. *Columba pacis præco, cum olea reuerſa.* t.2.505.T. t.3.626.c.2.
v.1. *Benedixitque* Deus *Noë & filij eius, & dixit ad eos, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.* t.3.159.T. Cap. 9.
2. *Terror veſter ſit ſuper cuncta animantia.*
3. & 4. *Ecce dedi vobis omnia in eſcam tanquam olera ſtenſi; verum carnem in ſanguine anima ſua non edetis.* t.2.696.T.81.688. t.2.6.b.1. t.2.cclxxx. d.1. & ſeq.
5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum.* t.3.501.T.515.523.
6. *Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis eius infundetur.*
v.7. *Venite deſcendamus, & confundamus illis ipſorum linguas.* t.3.752.T. Cap.11.
v.18. *Abrahæ reuertenti de prælio, panem & vinum obtulit Melchiſedech.* t.3.5.T. & 17.565. t.3.18.a.1. Cap.14.
Rex Dei altiſſimi Sacerdos.
19. *Et benedixit ei.*
v.5. *Velut ſtellæ cœli erit ſemen tuum.* t.2.p.2. Cap.15.
7. *Abraham credidit Deo, & iuſtitiæ deputatum eſt ab eo.* t.3.331.T. t.2.2.T.
v.5. *Et dedit eam viro ſuo vxorem.* t.3.1.156.T.158. t.3.372.c.1. & ſeq. Cap.16.
4. & 5. *Abraham pater nationum multarum.* t.2.1.T. Cap.17.
v.1. *Abrahæ viſus Deus apud quercum Mambre.* t.2.233.c.d.e.1. Cap.18.
2. *Et venerunt Angeli ad Abraham.* t.3.753.T.
Et vnum adorauit.
4. *Dominus apud Abraham, ſub quercu refrigerauit.*
21. *Deſcendam, & videbo ſi ſecundùm clamorem peruenientem ad me, conſumment; ſi verò non, vt agnoſcam.* t.2.* lxxviij.T. t.2.* lxxviij. a.b.
v.16. *Loth de incendio Sodomitarum liberatus.* t.3.17.T. Cap.19.
17. *Reſpectare noluit Dominus quos ex Sodomis liberarat.* t.3.249.T.472. t.3.250.a.1.
24. *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem de cælo à Domino.* t.3.727.T.752. t.3.200.T. t.3.201.b.1.728.b.c.1.
v.2. *Abraham ſororem mentitur Saram.* t.3.458.T. t.3.250.b.1. Cap.20.
v.1. *Tentauit Deus Abraham.* t.3.331.b.2. & ſeq. Cap.22.
2. *Tolle filium tuum quem diligis Iſaac.* t.3.331.T.565. t.2.380.c.2.
6. *Iſaac à patre in hoſtiam deditus, lignum ſibi ipſi portabat.* t.2.383.e.1. & ſeq. 384.e.1. & ſeq.
17. *Et faciam ſemen tuum tanquam ſtellas in cælo.* t.3.550.T. cclxxxvj. t.2.2.c.1. & ſeq.
18. *In ſemine tuo benedicentur nationes terræ.* t.2.3.2.e. & ſeq. t.3.93.T. t.3.312.d.2.
v.4. *Poſtulans Saræ humandi locũ de filijs Chèr, dixit Abraham; date mihi poſſeſſionem ſepulchri vobiſcum, & hu-* Cap.23.

Ex Geneſi.

mabo mortuam meam. t.3.495.T.

Cap.24. 3. *Pone manum tuam ſuper femur meum. Non accipies in vxorem filio meo de filiabus Cananæorum.* t. 2. 339.b. c.2.

64. & 65. *Rebecca conſpecto procul ſponſo velamen induit.* t.3.229.T. 712. t.3 229.d.1.

Cap.25. 22. *Viſcera Rebeccæ inquietantur.* t.3. 601.T. t.2. ccxlvii.T.

23. *Ecce gemini, duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori.* t.cclxxxvi.T. t.2. * ccxlvii.b.c.2. ccxlviii.d.e.1.& 2.

27. *Eſau venator ferarum.*

Cap.26. 2. *Apparuitque ei Dominus, & ait: Tibi & ſemini tuo dabo vniuerſas regiones has.*

Cap.27. 28. *Det tibi Deus de rore cæli.* t.2.ccxcj.T.

39. *De opimitate terræ erit inhabitatio tua, & à rore cæli.* t.2. ccxcj.T.

Cap.28. 9. *Nuptiæ frequentatæ.* t.3.156.T.

12. *Scala Iacob.* t.3. 438.T. 691. t.3. 439.a.b.2.441. 2.b.c.2.& ſeq. 648.b.2. t.2.547.d.2.& ſeq.

Cap.30. 4. *Deditque illi Balam in coniugium.*

Cap.32. 28. *Dixitque ei, non vocabitur iam nunc nomen tuum Iacob, ſed Iſraël erit nomen tuum, quia inualuiſti cum Deo, & cum hominibus potens es.* t.3.104.T.

30. *Et vocauit Iacob nomen illius, Viſio Dei, Vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea.* t.3.751.T. 752.

Cap. 38. 14. *Thamar viſa eſt quæſtui ſedere.* t.3. 296.T.

Cap.41. 42. *Ioſeph in ornamento.* t.3.793.T.

45. *Ioſeph fuiſſe vnyugum.* t.3.161.T.

C.45.24. *Ne iraſcamini in via.* t.2.752.T.

C.46.1. *Chaldæum ſemen in Ægyptum educatur.* t.3.206.T.

C.48.13. & ſeq. *Iacob nepotes ſuos ex Ioſeph Ephrem & Manaſſem capitibus impoſitis & intermutatis manibus benedixit.* t.2.504.T.

C 49.5. & 6. *Simeon & Leui perfecerunt iniquitatem ex ſua ſecta. Ne veneris in Concilium eorum anima mea, & in ſtationem eorum ne incubuerint iecora mea, quoniam in indignatione ſua interfecerunt homines, in concupiſcentia ſua ſubneruauerunt Taurum.* t.2.386.T. t.2.386. a.b.c.

10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* t.2.576.a.1.

11. *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amictum ſuum.* t.2. clxxiv.T. t.2.clxxvij.@1.a.b.c.2. & ſeq.

27. *Beniamin lupus rapax ad matutinum comedet adhuc, & ad veſperam dabit eſcam.* t.3.342.T.345. t.3. 343.a.b & ſeq.346.b.1.& ſeq.353.c.2.

Ex Exodo.

Cap. 1. 11. L*aterinæ deducta ab Hebræis, & villæ, ac ciuitates ædificatæ.* t.2.lxx.T.cclxix.

15. *De obſtetricibus protegentibus partus Hebræos.* t.3. 457.T. t.2.cclij.b.2. t.3.458.a. t.2.

16. *Maſculi filij Hebræorum interfici iuſſi.* t.3.223.T. t.2. cclxix.T.

Cap. 2. 13. *Quid proximum tuum percutis.* t.2.* cxxx.T.

14. *Quis te conſtituit Magiſtrum, aut Iudicem ſuper nos?* t.2.* cxxx.T. t.2. cxxx.c.& cxxxj.a.b.c.1.

Cap. 3. 1. *Moyſes autem paſcebat oues Ietro ſoceri ſui Sacerdotis Madian.*

2. *Apparuit Moyſi Dominus. De rubo ardenti.* t.3.75.T.

5. *Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.* t.3.63.T.149. t.3.304.d.2

6. *Vocauit eum Dominus, & dixit: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob.* t.2. * ccxxxj.T. t.3.344. c.1.& ſeq.

8. *Et introducam te in terram quam paraui tibi, & terram lacte & melle manantem dabo vobis.* t.3. 120.T.606.

14. *Ego ſum qui ſum, qui eſt.* t.3.747.T.

2. *Virgam portauit Moyſes.* t.3.153.T. Cap. 4.

3. *Virga in ſerpentem commutata.* t.3. 515.c.d.1.& ſeq.

6. *Moyſes manum in ſinum condit, & emortuam profert, & rurſus inſinuat, & viuidam explicat.* t.3.510.T. 515. t.3.516.a.

10. & ſeq. *Moyſi cauſato linguæ tarditatem, os repromiſit, & ſapientiam ipſam, cui nemo reſiſteret.* t.3.103.T. t.3. 104.b.1.

24. & 25. *Filius Moyſi ab Angelo præfocatus fuiſſet, ſi non Seffora mater eius calculo præputium infantis circumcidiſſet.* t. 2. 478.T. t.2.478.d.1.& ſeq. 479. c.d.1. & ſeq.

14. *Flagellati præfecti Hebræorum.* t.2. cclxix.T. Cap. 5.v.

25. *Aaronem non fuiſſe digamum.* t.3. 161.T. Cap. 6.v.

3. *Et ego indurabo cor eius.* t.3. 62.T. Cap. 7.v.

10. *Signa per Moyſem facta.* t.3.81.T.

12. *Magicarum virgarum dracones.* t.3. 59.T. t.3.60. b.1. & ſeq.

17. *Plagæ Ægyptiorum decem.*

20. *Aqua in ſanguinem.*

v.6. *Ranarum.* Cap. 8.

17. *Cinîphum.*

19. *Digitus Dei eſt.* t.2.297.T. t.2.298.c.1.& ſeq.

24. *Muſcarum.*

6. *Peſtis pecorum.* Cap. 9.

10. *Hulceroſarum veſicarum.*

23. *Grandinis, tonitrui & fulguris.*

14. *Locuſtarum.* Cap. 10.

21. *Tenebrarum palpabilium.*

2. *Dices ergo omni plebi, vt poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier a vicina ſua, vaſa argentea, aurea & veſtem.* t.2. * xxxiv.T. C. 11. v.

5. *Mors primogenitorum.*

11. *Paſcha eſt Domini.* t.2. clxxiij T. Cap. 12.

12. *Dominus comminatur exitium Ægyptijs.* t.3.661.T.

v.13.14.34.& 35. *Petierunt ab Ægyptijs vaſa argentea, & aurea, & veſtes, & illis ſpolijs oſſarcinatos cum oneribus conſparſionum eduxit Moſes ex Ægypto.* t. 3. 450. T. t.2. cclxix. T. t.2. cclxix.c. 2. & ſeq. Cap. 12.

36. *Direptio iuſta Ægypti per filios Iſraël.* t.2.* lxx.T. t.3.417.b.1.& ſeq. 451.a.b.2. 450.T.

5. *De terra fluente lacte & melle.* t.3.606.T. Cap. 13.

21. *Virga Moyſi imperat mari rubro.* t.2.290.b.1.& ſeq. Cap. 14.

28. *Mare reuerſum eſt primo diluculo ad priorem locum, fugientibuſque Ægyptijs occurrunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus.* t. 3.427.T.

26. *De ligno amaram aquam dulcē reddente.* t.2.547.T. t.2.547.c.d.1.& ſeq. 548.a.b.c.2. Cap. 15.

13. & 15. *Panem petentibus de cælo dedit manna, & ortygometram.* t.3.164.T. 451. t.3.788.b.c.d.2.

16. *De collatione mannæ duplici in Paraſceue Sabbati.* t.3.561.T. t.3.562.c.2.

10. *Agmen agit Ieſus Naue, & bellat populus.* t.3.153.T. Cap. 17.

11. *Moſes extenſis manibus orabat vſque in occaſum, quum Ieſus aduerſus Amalech prœliaretur.* t.2.540. T. t.2.541.b.c.1.& ſeq. t.3.279.a.1.

16. *Apparuit Dominus in igne & nube, in monte & voce de cælo.* t.3.75.T. Cap. 19.

1. *Lex Dei data eſt.* t.3.5.T. Cap. 20.

2. *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti.* t. 2. 647.T.

3. *Non erunt tibi Dei alij præter me.*

4. *Non facies tibi ſimulacrum (ſiue idolum) eorum quæ in cælo, & quæ in terra deorſum, & quæ in mari infra terram.* t.3.660.T. t.2.652.T. 665. t.2.* xvj.T.

5. *Non adorabis ea, neque ſeruies eis. Ego enim ſum Dominus Deus zelotes.* t.3.74.T. *Exigens delicta Pa-*

trum in filios. t.2.* lxvij.T. t.2.408.T.424.T.638.
t.3.62.T. t.2.425.a.b.2. t.2.* lxviij.d.1. & ſeq. t.2.
409.b.1. & ſeq. 424. d.2. & ſeq.
7. Non ſumes nomen Domini Dei tui in vano. t.3.746.
T. t.2.458.T. t.2.662.T. t.2.458.a.b.662.b.1. &
b.c.2. & ſeq.
9. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. t.2.
* xv.T.
10. Septima autem die Sabbatum Domini eſt. Non fa-
cies in ea omne opus tuum. t.3. 563.565.
12. Honora patrem tuum & matrem. t.3.164.T. t.2.
* ccxliij.T. t.2.* ccxliij. c.1. & ſeq.
Vt ſis longæuus ſuper terram.
13. Non occides. t.3.9.T. & 31. 660.664. t.2.538.T.
228. t.2.228.d. & ſeq.
14. Non adulterabis ſiue Mœchaberis. t.3.19.T. & 22.
& 31. & 46.660.
15. Non fraudaberis, ſeu furaberis. 660.T.
22.23. & ſeq. Ipſi vidiſtis quòd locutus de cœlo ad vos
ſum. Non facietis vobis deos argenteos, deos aureos non
facietis vobis ſecundùm hæc. Deus tuus. t.2.647.T.
649.d.e.1. & ſeq.
Cap. 21. 2. Septimo anno ſeruitia libertate ſoluuntur. t.3.12.T.
22. De aborſu. t.2.635.b.c.1. & ſeq. fusè.
De pœna talionis. t.3.86.T. t.2.635.b.c.d.2.
24. Dentem pro dente, oculum pro oculo. t.3.86.T.8[illegible]7.
335. t.2.742.T.
Cap. 23. 4. Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc
ad eum. t.2.524.T.
13. Nomen deorum non memorabitis. t.3.116.T. t.2.
662. t.3.118.c.
20. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam,
qui te cuſtodiat in itinere, & introducat te in terram
quam praparaui tibi. t.2.42.T.
21. Intende illi, & audi eum. Ne inobediens fueris ei.
Non enim celauit te, quoniam nomen meum ſuper il-
lum eſt.
Cap. 24. 16.17. Per nubem congreſſus Domini cũ Moſe. t.3.75.T.
Cap. 25. 18. Quadraginta dies ieiunio Moſes ſunctus. t.3.487.T.
18. Cherubin & Seraphin aurea. t.2.* xvj.T.
Cap. 28. v.13. Fibulam portauit Aaron. t.3.153.T.
17.18. Duodecim gemmæ in tunica ſacerdotali Aaronis.
t.2.94.T.
Cap. 32. 1. Fac nobis deos, qui nos antecedant, ſeu præeant nobis. t.
2.477.T. 484.755. cxciij.T. t.3.785.T.
2. & ſeq. Vrgetur Aaron, iubet inaures fœminarum ſua-
rum in ignem conferri. t.3.385.T. t.3. 386.b.c.1.
Quum ex monilibus feminarum & annulis virorum au-
rum fuiſſet igne conflatum, & proceſſiſſet eis bubulum
caput, huic figmento vniuerſus Iſraël, abrelicto Deo,
honorem dederunt, dicentes: Hi ſunt Dei qui nos eie-
cerunt de terra Ægypti. t.2.755.T. 555.T. t.2.701.
d.1. & ſeq.
6. Et ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexe-
runt ludere. t.3.14.T. t.2.511.T. t.2.701.T.
10. Sine me, & indignatus ira diſperdam illos, & fa-
ciam te in nationem magnam. t.2.* lxxiv.T. t.2.334.
& ſeq. * lxxiv. c.1.
32. Non facies iſtud, aut & me cum iis impende. t.3.315.
T. t.2. lxxiv.T. t.2.334.T. t.2.* lxxiv.b.c.2. t.2.
334.b.c.1. t.3.316.a.1.
Cap. 33. v.11. Os ad os ſtabat Moſes, & facie ad faciem cum Deo,
ſicut quis loquitur ad amicum ſuum. t.3.751.T. t.2.
405.T.
13. Si inueni gratiam coram te, manifeſta te mihi, vt co-
gnoſcenter videam te. t.3.751.T. t.2.405.T.
18. & 19. Et dixit Moſes, Oſtende mihi gloriam tuam.
t.2.405.T.
Et Dominus, ego præcedam in gloria mea: & tunc vi-
debis poſteriora mea. t.2.405.T.
20. Non potes videre faciem meam.
Nemo hominum Deum videbit, & viuet. t.2.405.T.
t.3.751.T. 752. 753. t.2.* lxxv.T.
23. Et tunc videbis poſteriora mea. t.3.755.d.e.2. & ſeq.
16. Vetus lex ademit coniugium allophylorum. t.3.234. Cap. 34.
t.3.234.a.1.
30. Splendore faciei ſuæ Moſes oculos percutiebat filio-
rum Iſraëlis. t.3.25.T. 510. t.3.510. c.1.

Ex Leuitico.

1. & 15. Locutus eſt Moſi Dominus. t.3.10.T. Cap. 1.1.
Nadab & Abiu, igne ſuccenſi. t.2.9.e.2. C. 10.1.
9. Vinum & ſiceram non bibetis tu & filij tui poſt te, ſi
quando ingrediemini tabernaculum, vel aſcendetis ad
altare, & non moriemini. t.3.30.T. t.2.9.T. t.2.
9.e.1.
44. Sancti eritis, quia Deus ſanctus. t.3.272.T. t.3. Cap. 11.
272.b.1. t.2.204.
2. & 45. Solennis partualis ſanguinis fluxus de lege ta- Cap. 12.
xatur, & modus temporis præſcribitur. t.3.123.b.1.
2. & ſeq. Lex Leproſorum. t.2.ccl.xxxv.c.d.2. Cap. 13.
12. Si autem varietas effloruerit in cutem, & totam cu-
tem texerit à capite vſque ad pedes per omnem conſpe-
ctum.
13. Et Sacerdos cùm viderit, emundabit eum, quoniam
conuertit in album, mundus eſt.
14. Qua verò die viſus fuerit, eiuſmodi color viuus, in-
quinatus eſt. t.3.290.c.1.794.e.2.
5. & 7. De hircis duobus in Sacrificio t.2.418.T.387. t. Cap. 16.
2.419.a.b. c.2.387.a.b.2. clxxxiij.b.c.d.1.
4. Non ſequemini idola, & deos fuſiles non facietis vobis. Cap. 19.
Ego Dominus Deus veſter. t.2.648.T.
17. Non odies fratrem tuum in animo tuo, traductione
traduces proximum tuum, & non ſumes propter illum
delictum. t.2.523.T.
18. Fratris malitiæ memor non ſis. t.3.479.T.
Diliges proximum tibi tanquam te. t.2.224.225.T.
20. De famula concubitu. t.3.50.T.
21. Quicumque ſumpſerit fratris vxorem, immunditia Cap. 20.
eſt. t.3.233.T. t.3.234.b.2.
1. & 11. Super omnem animam defunctam Sacerdos non in- Cap. 21.
troibit. t.3.164.T. 567. t.2.419.b.c.1. t.3.164.b.
2.567.c.1. & ſeq.
14. Sacerdotes mei non plus nubent. t.3.163.T. t.3.163.
in f. & ſeq.
13. Filia Sacerdotis vidua, vel eiecta; Si ſemen non fue- Cap. 22.
rit illi, in domum patris ſui regrediatur, & de pane
eius alatur. t.3.164.T. t.3.164.b.1.
3. Non facies omne opus in ea, niſi quod fiet omni animæ. Cap. 23.
t.3.563.T. 565. t.3.564.e.2.
27. Decima menſis ſeptimi dies placationis ſancta erit
vobis dies, & vexabitis animas veſtras. t.2.671.T.
29. Et omnis anima quæ vexata non fuerit in illa die,
exterminabitur de populo ſuo.
20. Oculum pro oculo, dentem pro dente, liuorem pro li- Cap. 24.
uore. t.3.13.T. & 26. t.2.477.T. t.3.14.a.1.
1. Filij Iſraël famuli: pueri mei. Hi ſunt quos eduxi de Cap. 26.
terra Ægypti. Ego Dominus Deus veſter. Non facietis
vobis manu facta, nec ſculptile, nec ſtaticulum ſtatue-
tis vobis, nec lapidem ſcopum ponetis in terra veſtra.
Ego Dominus Deus veſter. t.2.648.T.

Ex Numeris.

2.11. Eiicient de caſtris omnem leproſum. t.3. Cap. 5.
626.T.
3. Vinum bibere prohibitum Nazaræis. t.3.T. & 30. Cap. 6.
t.2.9.c.d.2. t.3.9.c.2.
6. & 7. Qui ſe Deo vouerit, ne ſuper vllam animam

intrœat ad defunctam, ne ſuper Patris quidem, aut matris, aut fratris. t.3. 567. T.

Cap. 11. v. 4. *Carnem & ortygometram.* t. 3. 263. T. t. 3. 266. b. 2.

5. *In mentem nobis veniunt cucumeres & pepones, & porri, & cepe; & allia.* t. 3. 14. T.

Cap. 12. v. 6. 7. 8. *Et ſi Propheta fuerit in vobis, in viſione cognoſcar illi, & in ſomno loquar ad eum. Non quomodo ad Moſem, os ad os loquar ad eum in ſpecie, non in ænigmate,* t. 2. 403. T. t. 3. 751. T.

Cap. 13. v. 17. *Et cognominauit Moſes Auſen filium Naue Ieſum,* t. 3. 161. T. t. 2. 422. T.

Cap. 15. v. 30. 33. *Ligna colligens morti datus.* t. 2. xvi. T. t. 3. 564. c. 1.

Cap. 20. v. 11. *Aqua de petra fluxit,* t. 2. 337. T.

Cap. 21. v. 8. *De ſerpente æneo ſuſpenſo in ligno,* t. 2. 541. T.

9. *Fecit Moſes ſerpentem æneum,* t. 2. * xvj. T. t. 2. * xvij. c. 1. 541. b. c. 1. & ſeq.

Cap. 22. v. 5. *De Balaam Propheta,* t. 3. 103. T. 677. t. 3. 677. d. 1.

Cap. 33. v. 1. *Profectio filiorum Iſraël ex Ægypto,* t. 3. 450. T.

9. *Duodecim fontes Elim, & 70. palmas,* t. 2. * cxxiij. T. 941.

Ex Deuteronomio.

Cap. 5. v. 20. *Et proximum tuum, tanquam te,* t. 2. 476. T.

21. *Vxorem proximi tui non concupiſces,* t 3. 221. T.

Cap. 6. v. 2. *Vt timeas Dominum Deum tuum,* t. 3. 116. T.

4. *Audi Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt,* t. 2. * ij. T. 647. t. 2. * ij. b. 1. xj. c. 1.

5. *Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & ex tota Anima tua, & ex totis viribus tuis,* t. 2. * lv. T. t. 3. 9. T. 63. 116. t. 2. 476. T. t. 2. 30. T. 647. t. 3. 63. b. 1. & ſeq.

13. *Dominum Deum tuum timebis, & illi famulaberis ſoli, & illi ad glutinaberis, & in nomine eius deierabis,* t. 2. * lvj. T 647.

14. *Non ibitis poſt Deos aliorum, & Deos nationum quæ circum vos,* t. 2. 647. T.

Cap. 8. v. 12. *Ne quum manducaueris, & repletus fueris, & domos magnas ædificaueris,* t. 2. * cxxvij. T. 701. T.

13. *Ouibus & bubus tuis multiplicatis, & pecunia & auro.*

14. *Extollatur cor tuum, & obliuiſcaris Domini Dei tui.*

Cap. 10. v. 16. *Circumcidetis duricordiam veſtram,* t. 3. 20. T. t. 2. 479. T.

Cap. 11. v. 27. *Ecce poſui ante te maledictionem & benedictionem,* t. 2. 371. T.

Benedictionem, ſi audieritis præcepta Domini Dei veſtri, quæcumque ego præcipio hodie.

28. *Maledictionem, ſi erraueritis de via quam mandaui vobis, vt abeuntes ſeruiatis deis alijs quos non ſcitis,* to. 2. 148. T.

Cap. 12. v. 2. *Perditione perdetis omnia loca in quibus ſeruierunt nationes Deis ſuis, quas vos poſſidebitis hæreditate, ſuper montes & colles, & arbores denſas quaſque,* t. 2. 647. T.

Cap. 13. v. 1. *Si Prophetes exſurrexerit in te, aut ſomnium ſomnians, & dederit tibi ſignum vel oſtentum,* t. 2. 647. T.

2. *Et euenerit, & dixerit; Eamus, & ſeruiamus Deis alijs quos non ſcitis.*

3. *Ne audiatis ſermonem Prophetæ, aut ſomniatoris illius: quia tentat vos Dominus Deus veſter. Vt ſciat ſi ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra diligatis Deum.*

5. *Prophetes autem & ſomniator ille morietur: locutus eſt enim ad ſeducendum te à Domino Deo tuo,* t. 3. 57. T.

7. & 8. *Ex deis nationum quæ circum te proximè ſunt, aut longè, ne velis ire cum illo, & ne audieris eum. Non parcet oculus tuus ſuper eum. Non miſereberis, nec celabis eum; adnuntians adnuntiabis de eo,* t. 2. 647. 648. T.

12. & ſeq. *Si quam de ciuitatibus conſtiterit ſuaſu iniquorum hominum tranſiſſe ad Deos alios, vt interficiantur omnes incolentes eam, & deuotamenta fiant vniuerſa eius, & colligatur omnia ſpolia eius in omnes exitus eius, & igni tremantur cum omnibus vaſis ſuis, & cum omni populo in conſpectu Domini Dei. Et non erit habitabilis in æternum, non readificabitur amplius, nec adhærebit quicquam manibus tuis ex deuotamento eius, vt auertatur Dominus ab indignatione iræ ſuæ,* t. 2. 648. T.

Cap. 14. v. 3. *De ciborum immundorum prohibitione,* to. 3. 14. T.

7. & 8. *Camelum ne comedatis, nec leporem, nec ſuem.*

9. *In piſcibus munda ſunt quæ cooperta ſquamis, & armata remigijs.*

10. *Sepia. piſculentum reprobum,* t. 2. * xxxiv. T.

14. *Edi prohibetur coruus.*

15. *Noctua.*

16. *Cygnus.*

18. *Charadrius, veſpertilio,* t. 3. 14. T.

Cap. 15. v. 2. *Dimittes omne debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non repoſces; quoniam remiſſio Domini Dei tui inuocata eſt,* t. 3. 815. T.

4. *Non erit in te indigens, vti benedicens benedicat te Dominus Deus tuus,* t. 2. clix. T.

7. *Si autem fuerit indigens de fratribus tuis, non auertes cor tuum, nec conſtringes manum tuam à fratre tuo indigente, & ſeq.* t. 2. clix. T. t. 3 816. a, b, c.

8. *Aperiens aperies illi manum, fœnus fœnerabis illi quantum deſiderauit,* t. 3. 816. b. c. 1.

Cap. 18. v. 15. *Prophetam ſuſcitabit vobis Deus, ex filiis veſtris,* t. 2. 404. T. t. 3. 782. T. 787.

Cap. 19. v. 15. *In tribus teſtibus ſtabit omne verbum,* t. 2. 404. T. 97. T. 18. 118. 41. t. 2. 218. d. 2.

Cap. 21. v. 22. *Si autem fuerit in aliquo delicto, ita vt iudicium mortis ſit, & morietur, & ſuſpendetis eum in ligno,* t. 3. 70. T.

23. *Sed & ſepultura ſepelietis eum ipſa die, quoniam maledictus omnis homo qui pependerit in ligno; & non inquinabitis terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in ſorte,* t. 2. 582. T. 371. t. 2. 371. c. d. 2. & ſeq.

Cap. 22. v. 5. *Maledictus qui muliebribus veſtietur,* t. 3. 660. T. 792. t. 3. 792. c. d. 2.

28. & 29. *Qui ex compreſſione matrimonium fecerit, non poterit dimittere vxorem in omne tempus,* t. 3. 138. T.

Cap. 23. v. 3. *Ammonita & Moabita prohibentur Eccleſiam populi Dei ingredi,* t. 3. 155. T. t. 3. 156. a.

4. *Quod populum Ægypto profectum inhumanè & inhoſpitaliter copijs defraudaſſent.*

Cap. 24. v. 1. *Si ſumpſerit quis vxorem, & habitauerit cum ea, & euenerit non inuenire eam apud eum gratiam, eo quod inuentum ſit in illâ impudicum negotium, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu eius, & dimittet illam de domo ſua,* t. 3. 137. T. 138. 481.

12. *Non dormies ſuper pignus eius,* t. 3. 815. T. & 816. b. c. 1.

13. *Redditione reddes ei pallium circa Solis occaſum, & dormiet in pallio ſuo,* t. 3. 815. T.

Cap. 25. v. 4. *Bouis terentis os non colligabis,* t 2. * lxx. T. t. 3. 12. T. t. 3. 1. b. 1.

5. *Si quis frater illiberis deceſſerit, à fratre ipſius ſupparabitur ſemen illi,* t. 2. 12. d. e. t. 13. a. 1.

Cap. 27. v. 15. *Maledictus homo qui fecerit ſculptile aut fuſile aſpernamentum Domino opus manuum artificis, & colliguerit iſtud in abſcondito,* t. 2. 648. T.

Cap. 28. v. 63. *Eyciemini de terra in quam introibitis.*

65. *Et in nationibus illis non eritis in requiem, & non erit ſtabilitas veſtigij pedis tui, dabit tibi Deus cor tædians, & tabeſcentem animam, & oculos deficientes, vt non videant,* t. 2. 549. T.

66. *Et erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos, & non credes vitæ tuæ,* t. 2. 547. T. t. 2. 547. a. b. 1.

Cap. 29. v. 5. *Per quadraginta annos populus calceamenta & veſtimenta non detriuerat,* t. 3. 451. T.

Cap. 30. v. 11. *Præceptum excelſum non eſt, nec longè à te,* t. 3.

469. T. t.3. 470. a. 1. & ſeq.

12. *Non eſt in cœlo vt dicas, Quis aſcendet in cœlum, & deponet nobis illud, & auditum illud faciemus?*

13. *Nec vltra mare eſt vt dicas, Quis transfretabit, & ſumet illud nobis, & auditum illud faciemus?*

14. *Propter te eſt verbum, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis facere illud.*

19. *Ecce poſui ante vos benedictionem & maledictionem*, t.2. * lviij. T.

Cap.32.v.15. *Incraſſatus eſt dilectus, & pinguefactus, & dilatatus eſt, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abſceſſit à Domino ſaluificatore ſuo*, t.2. 701. T.

20. *Auertam faciem meam ab eis, & monſtrabo quid illis in nouiſſimis. Quoniam genitura peruerſa eſt, filij in quibus fides non eſt*, t.2. 484. T.

21. *Illi obæmulati ſunt me in non Deo, & prouocauerunt me in iram in Idolis ſuis, Et ego obæmulabor eos in non natione, in natione inſipiente prouocabo eos in iram*, t.2. 484. T.

35. *Vindictam mihi, & ego vindicabo*, t.3. 13. T. t.2. 720. T.

39. *Ego percutiam, & ego ſanabo*, t.2. * lv. T. 742. t.3. 27. T. 61. 540. 599. 693. t.2. 588. T. 779.

Cap.33.v.17. *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius; in eis nationes ventilabit pariter ad ſummum vſque terræ*, t.2. 539. T. 423. T. t.2. 423. c. d. 2.

Ex Ioſue.

Cap. 3. v. 1. & ſeq. T*ranſiuit Iordanem Ieſus cum populo Iſraël.*

Introduxit Ieſus Naue populum in terram repromiſſionis melle & lacte manantem, t.2. 711. a b. 1. & ſeq.

Cap. 4. v.3. *Duodecim lapides ab Ieſu de Iordane electi, & in Arcam teſtamenti conditi*, t.2. 94. T.

Cap. 6. v.1. & ſeq. *Ieſus Naue quum Hierico Ciuitatem debellabat, præceptū ſibi à Deo dixit, vti populo mandaret vt Sacerdotes Arcam teſtamenti Dei ſeptem diebus circumferrent in circuitu Ciuitatis, atq; ita ſeptimi diei circuitu peracto ſponte ruerent muri Ciuitatis. Quod ita factū eſt, & finito ſpatio diei ſeptimi, ſicut prædictum erat, ruerunt muri Ciuitatis. Quo die non tantum Sacerdotes ſunt operati, ſed & in ore gladij præda facta ſit Ciuitas ab omni populo Iſraël*, t.3. 562. T. 563. t.2. * xv. T. t.2. 417. a. b. t.2. * xvj. a. 2. t.3. 564. b. c. d. 1.

12. *Stetit Sol in Gabaon, & luna in Aialon; donec vlčus eſt populus de inimicis ſuis.* t.2. 679. T.

Iudicum.

Cap. 2. v. 16. & ſeq. C*ritis obaudire non perſeuerauerunt, vt quis Criturum obierat, illi ad delinquendum ſupra quàm Patres eorū, abeundo poſt Deos alienorum, & ſeruiendo, & adorando eos. Itaque Dominus iratus, quoniam quidem, ait, transgreſſa eſt gens iſta pactum meum, quod diſpoſui Patribus eorum, & non obaudierunt voci meæ, & ego non aduertam ad auferendum virum à facie eorum, ex nationibus quas reliquit decedens Ieſus*, t.2. 648. T.

Ex 1. Regum.

Cap.1. v.15. P*Er abſtinentiam Anna Samuëlem Deo vouerat. Vinum inquiens, & ebriamen non bibi*, t.2. 9. T. t.2. 9. c. d. 1.

20. *Anna vxor Helcanæ ſterilis, per Ieiunium impetrauit ſibi filium,*

C.2.v.6. *Qui occidit & viuificat*, t.3. 61. T. 500. t.2. * lv T. 779

8. *Anna mater Samuëlis: Qui, inquit, excitat pauperem de terra & mendicum, vti ſedere eum faciat cum Dynaſtis populi, & in thronis gloriæ*, t.3. 802. T.

Cap.8.v.7. *Non te contempſerunt, ſed me*, t.3. 318. T.

Cap.9. v.16. *Adlegitur Saül.* t.2. 100 inf. & 301. in. p.

Cap.10. v.6. *Saül in alium virum conuerſus*, t.3. 510. T.

12. *Quid hoc filio Cis; an & Saül in Prophetis?* t.3. 640. T.

Cap. 10. 24. *Qualis non erat in filiis Iſraël.* t.2. * xix. T.

Cap.14. 24. *Maledictus homo qui ederit panem ad veſperam, vſque dum vlciſcar de inimico meo, & non guſtauit totus populus eius.*

43. & 44. *Ionathas filius Saülis, reſignati ieiunij culpam deprecatione deleuit.*

45. *Liberauit populus Ionatham vt non moreretur*, t.2. 300 a. b. 2.

Cap.15. v.11. *Pœnitet quod Regem Saül fecerim*, t.2. * xix. T. t.2. * xix. a. b. 2. xxi. b, c, 1.

28. *Diſcidit Dominus regnum Iſraëlis de manu tua hodie.* t.2. * xx. T.

Cap.16.v.7. *Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur, ſeu videt ea quæ patent; Dominus autem intuetur cor*, t.3. 403. T. t.2. ccı. T. t.3. 403. a. 1.

Cap. 18. v. 14. *Abſceſſit Spiritus Domini à Saüle. Et Dauid exagitatur*, t.3. 112. & ſeq. t.3. 694. c. d. & ſeq.

21. 6. *Dauid cum ſuis panes propoſitionis accepit, & comedit*, t.3. 561. T.

Cap.21. v. 7. & 28. 11 *Saül iubet Pythonico Spiritu è ſepulchro vocari animam Samuëlis*, t.2. * lxxxj. T. t.2. * lxxxij. b, c, d, e, 2. & ſeq.

Ex 2. Regum.

Cap.7.v.12. S*Emen tuum quod erit ex ventre tuo*, t.3. 92. T.

Cap.11. 15. 27. *Dauid per ſanguinem nuptias ſibi iniecit*, t.3. 161. T.

Cap. 14. v. 13. *Et dixit Nathan agnoſcenti Dauid delictum ſuum in Vriam: Dominus circumduxit delictum tuum*, t.2. * lxiv. b. c. 1. & ſeq. & ibid. d.

Cap.15. v.16. 17. *Dauid exagitatur*, t.3. 112. T.

Ex 3. Regum.

Cap.3.v.12. S*Alomon omni gratia & ſapientia donatus à Domino*, t.2. * cxxvij. T.

Cap.4. 15. *Berſabee vſq; Dan terminis regni eius*, t.2. 334. T.

Cap. 11. v.3. *Salomon diues vxoribus.*

4. *Salomon ad Idololatriam à mulieribus inducitur*, t.3. 183. T.

Cap.12. v.26. *Cum Ieroboam vaccas aureas & lucos colebat*, t.2. 755. T.

Cap.17. 1. *Viuit Dominus, cui adſiſto in conſpectu eius, ſi erit ros iſtis annis & imber*, t.2. 706. T.

13. *Vidua Sareptenſis paſcitur ab Helia Propheta*, t.3. 451. T. t.3. 379. a. b. 2. 452. c. d. 1. & ſeq.

Cap.19. 2. & ſeq. *Helias minantem Iezabel fugiens, poſt vnicum pabulum & potum, quem ab Angelo expergefactus inuenerat, & ipſe quadraginta diebus & noctibus vacuo ventre, arido ore peruenit in montem Choreb; vbi cum in ſpelunca diuertiſſet, familiari ingreſſu Dei exceptus eſt*, t.3. 112. T. 487. t.2. 707. d, e, 2.

9. *Quid tu Helia hic?* t.2. 706. T.

12. *Non in igni Dominus, ſed in Spiritu mitl*, t.2. * lx. T. t.3. 327. T. t.3. 327. c. 1.

Ca.21.v.27. & 28. *Achab Regem maritū Iezabel reum Idololatriæ & ſanguinis Nabutæ, veniam meruit pœnitentia nomine.*

29. *Et factus eſt ſermo Domini ad Heliam*, t.2. 702. T.

Ex 4. Regum.

Cap.1.v.10. D*Eſcendat ignis de cœlo & deuoret te*, t.2. * lx. T.

11. *Helias curru raptus.*

Tranſlatus eſt, t.3. 146. T. 375.

Cap.3. v.24. *Immiſit Heliſæus pueris Vrſos*, t.3. 457. T. t.3. 457. b, c, 2.

Cap.4.v.26. *Mandauit Heliſæus Giezi, cùm introiſſet ad Sunamitin, dicere ei, pax viro tuo, pax filio tuo?*

28. *Accinge*

18. *Accinge lumbos tuos, & ſume baccillum meum in manum, & vade: quemcunque conueneris in via, ne benedixeris eum; & qui te benedixerit nè reſponderis ei*, t.3.581.T. t.3. 581. b, 2.

Cap.42.& ſeq. *Viginti hordeaceos panes quum populo diſtribui iuſſiſſet, & miniſter eius reſpondiſſet; Quid ego hoc dem in conſpectum centum millibus hominum? da, inquit, & manducabunt, quoniam hæc dicit Dominus; manducauerunt, & reliquerunt reliquias ſecundùm dictum Domini*, t.3.452.T.

4.Reg. Cap.6.v.4.& ſeq. *Quum filij Prophetarū ſuper flumen Iordanem lignum ſecuribus cæderent, exiliit ferrum, & merſum eſt in flumine; atque ita Heliſæo Propheta ſuperuenien te, petunt ab eo filij Prophetarum, vti ferrum flumini quod merſum fuerat, erueret. Atque ita Heliſæus accepto ligno & miſſo in eum locum vbi ſubmerſum fuerat ferrum, ſtatim ſupernatauit, & lignum merſum eſt, quod receperunt filij Prophetarum*, t.2.548. T. t.2. 549. a.1.

Ex 2. Paralipomenon.

Cap.24. v. 21. & 22. *Zacharias trucidatur inter altare & ædem*. t.3.112.T.

Ex Eſdra 1.

Cap.7. v. 6. *Eſdras Scripturam reſtituit*, t.3. 593. T.

Ex Iob.

Cap.1.v.12. *Ecce omnia quæ ſunt ei in manu tua do, in ipſum autem ne extenderis manum*, t.3.692.T. t.3.693.c.1. & ſeq. fusè.

21. *Dominus dedit, dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum*, t.3 323. T. 796. t.3.323.c.2. & ſeq.

Cap.2 v. 6.& ſeq. *Deus dedit poteſtatem Satanæ in corpus Iob*, t.3. 323. T. t.2. cclviij. a, b, 1. *Ecce trado tibi illum, tamen animam eius cuſtodi*, t.3.692.T. t.3.693.c.1.

Cap.5. v.10. *Quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es*, t.3. 324. a.1.

Cap.17. v.13. *Deprehendes ſapientes in nequitia eorum*, to.3. 194. T.

Cap.28.v.25. *Qui fecit ventis pondus*, t.2.15.c,d,1. & ſeq.

Cap.39. v.25. *Procul odoratur bellum*, t.2.15.c. 2.& ſeq.

Cap.vlt.v. 12.13. *Quæ Iob amiſerat, reduplicata poſſedit*, t. 323. 324. T.a.b.2.& ſeq.693.c.2.

Ex Pſalmis.

Pſal.1.v.1. *Fœlix vir qui non abijt in concilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in Cathedra peſtium non ſedit*, to.3.15. T. 660.661.662. to.2.261. T. to.3. 665. c. 2.

2. *In lege Domini voluntas eius, & in lege Domini meditabitur die ac nocte*, t.3.15. T. et 19.

3. *Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt iuxta exitus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo*, to.3. 15. T. 431. to.2.546.b.2. *Et folium eius non decidet; Et omnia quæcumque faciet, proſperabuntur illi*.

Pſal.2. v.1. *Quare tumultuata ſunt gentes, & populi meditati ſunt inania?* t.2.96. T. t.2.374.T. t 3.737.d.1.

2. *Aſtiterunt reges terræ, & Magiſtratus conuenerunt, ſiue congregati ſunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum ipſius*, t.3.605. T 735. t.2. 758 T.

3. *Diſrumpamus vincula eorum à nobis, & abyciamus à nobis iugum ipſorum*, t.3.18.T. et 19.t.2.464. T.

7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, t.3.719. T. 721. t.2.404. T t.2. 415. T. 416 to.2. cclxxxi. T. to.2.416. b. t.3. 722. d.2.

8. *Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*, to.3.403. T. 416. T. 424. T. 178. T. clix. T.

Pſa.3. v.1. *Domine, quid multiplicati ſunt qui comprimunt me?* t.3. 719. T.

4. *Voce mea ad Dominum exclamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo*, to.2. 279.d,c, 2. & ſeq. fusè.

Pſal.4. v.5. *Iraſcimini, & nolite peccare, vel delinquere*, t.3. 15. T. & 30 t.2. 631. T.752. T. t.3. 30. d. 2.

7. *Significatum eſt ſuper nos lumen perſonæ tuæ, Domine*, t.2. 402. T. t.2. 402. c. 1. 629. b. 2.

Pſal.7. v. 10. *Scrutans corda & renes Deus*, t.2.*lxxi.T.

12. *Deus Iudex Iuſtus.*

Pſal.8. v.3. *Ex ore Infantium & lactentium*, t.2. 735. T.

6. *Minoraſti eum modico citra Angelos*, t.3. 735. T. 753. t.2. *lxxv. T. t.2. 418. T. ccxxxviij. T. t.2.330.T.250.255. t. 2.331. b.c.1. t.2.251 a.b. 2. t.3. 253. a.2.730. b.1. *Gloria & honore coronaſti eum*, t.3. 729. T. t.2. 516. T.

7. *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius*, t.3.149. T.

Pſal.9. v.18. *Auertantur peccatores in Inferos, omnes nationes quæ Dei obliuiſcuntur*. t.3.801. T.

19. *Quoniam non in finem obliuioni habebitur mendicus, tolerantia pauperum (ſiue Iuſtorum) non peribit in finem*. t.3. 108. T. 801. t.3.108. c.2. & 109.b. 1.251.b.2.

Pſal.17. v.28. *Cum ſancto ſanctificatus eris, & cum viro Innocente Innocens eris, & cum peruerſo peruerteris, & cum electo electus eris*, t.3. 30. T. 272. t.3. 272. b. 1.

45. *Populus quem non noueram, ſeruiuit mihi, in auditu oris obediuit mihi*, t.2. 477. T.

Pſal.18. v.4. *In vniuerſam terram exiuit ſonus eorum, & vſque ad terminos terræ verba eorum*, t.2* ccxiv. T. t.2. 411. T. 196. T t.2.* ccxv. a. b. 1.

5. *Ipſe tanquam ſponſus egrediens de thalamo ſuo*, t.2.351. T. t.2.352. a. b. c. 1. & ſeq. 189. b.c.1. t.3. 220. a.1.

6. *A ſummo Cœli progreſſio eius.*

7. *Et deuerſio eius vſque ad ſummum eius*, t. 2.325. a.b.c.2.

8. *Lex Inuituperabilis conuertens Animas*. t.3. 19. T. & 23. 703. t.3. c.1.

11. *Eloquia Domini dulciora ſuper mel & fauos*, t.3.120 T. 480.

Pſal.19.v.8. *Iſti in curribus, & iſti in equis, nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus*. t.2. 518. T.

Pſal.21. v.1. *Deus meus, vt quid?* &c. t. 2.389. T.

2. *Deus meus, clamabo per diem & non exaudies, & nocte, & non ad vanitatem mihi*, t.? 278. T. t.2. 279. a. 2. & ſeq. fuſe.

6. *Ego vermis & non homo, Ignominia hominum, & abiectio plebis*, t.2.* ccxxxviij. T. 382. T. 250. T. & 255. T. t.2. 38[illegible] 1. & ſeq. 256 a. 2. 151. a.b.2.

7. *Omnes qui ſpectabant me, naſo Irridebant me; locuti labiis & capita mouerunt*, t.2. 418. T 374.

8. *Sperauit in eum, Liberet eum*, t.2. 374. T.

9. *Quia tu es es qui auulſiſti me ab vtero matris meæ, & ſpes mea ab vberibus matris meæ, ſuper te proiectus ſum ex vulua*. t.3.94. T. t.3. 95.b.1.672.a.b.1.2. t. 2.254.c.1. & ſeq.

10. *Et ab vtero matris meæ Deus meus es tu*, t.3. 672.a.b.1.2.

16. *Lingua mea adglutinata eſt gutturi meo*, t. 2.374. T. t. 2. 249. a.2 & ſeq.375. d. 2.

17. *Circundederunt me canes, Synagoga maleficorum circumuallauit me*, t.2.374. T.

18. *Exterminauerunt manus meas & pedes, & dinumerauerunt oſſa mea*, t.2. 507. T.379.613.374. t.2.379. a, 1. *Ipſi autem contemplati ſunt & viderunt me.*

19. *Super veſtem meam miſerunt ſortem*, t. 2. 374. T. t. 2. 376. c. 1.

22. *Salua me ex ore Leonis, & de cornibus vnicornuorum humilitatem meam*, t.2.542. T.

23. *Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ hymnum tibi dicam*, t. 2. cl. T. t. 2. cl. b. c.

Pſal.23. v. 4. *Innocens & purus corde, qui non accepit in vanum nomen Dei, & non Iurauit ad proximum ſuum in dolo*. t.3.15. T.

5. *Iſte accepit benedictionem à Domino, & miſericordiam à*

Deo ſalutificatore ſuo.
7. Auferte portas principes veſtras, & ſubleuentur portæ æternæ, & intrabit rex gloriæ, t. 2. cclxij. T.
8. Dominus validus, Dominus potens in bello, t. 2. 299. T.
10. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ, t. 3. 675. T.
Pſal. 25. v. 4. Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum iniquè agentibus non introibo. t. 3. 665. c. 2.
5. Et cum Impiis non ſedebo,
Pſal. 28. v. 3 Dominus ſuper aquas multas, t. 2. 289. T.
Pſal. 31. v. 1. Beati quorum dimiſſa ſunt delicta, & quorum operta ſunt Iniquitates: t. 3. 435. b. 2.
Pſal. 32. v. 6. Sermone eius cœli confirmati ſunt, & ſpiritu ipſius vniuerſa vires eorum, t. 3. 721. T. 749. t. 2. 528. T. t. 2. 528. c. 1. & ſeq. t. 3. 722. d. c. 2. 529. a. 1.
18 Oculi Domini ſuper timentes eum, ſperantes in miſericordiam ipſius, t. 3. 15. T.
Pſal. 33. v. 13 Compeſce linguam tuam à malo & labia tua ne loquantur dolum, t. 3. 15. T.
19. Multa preſſura iuſtorum, & ex omnibus liberabit eos Dominus, t. 3. 15, T.
20. Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum, vnum ex ipſis non comminuetur, t. 3. 15. T.
Pſal. 34. v. 14. Retribuebant mihi mala pro bonis,
15. Induebar cilicio, t. 2. 8. c. 2.
Pſal. 40. v. 10. Qui mecum panem edit, leuabit in me plantam, t. 2. clxxv. c. 1. & ſeq. 372. c. d. 2.
Pſal. 44. v. 1. Eructauit cor meum ſermonem optimum, t. 2.* xxxvi. T. t 3. 719. T. 711. t. 2. 533. T. 280. T. t. 2. 280. b. c. d. 2.
3. Tempeſtiuus decore citra filios hominum,
Effuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æuum, t 2. 418. T. 339. 341. 382. t. 2. 339. b. c. d. 1. & ſeq. 340. c. 1. & ſeq. 194 a. 1.
4. Accingere enſem ſuper femur, t. 3. 29. T. t. 2. 410. T. 338. 341. 382. t. 2. 339. a. b. c. 2.
5. Potens tempeſtiuitate tua, & pulchritudine tua, t. 3. 29. T. t. 2. 339. c. d. 2. & ſeq. propter veritatem, &c.
6. Deducet te magnitudo dexteræ tua, t. 3. 29. T. t. 2. 339. T. 341.
7. Sagitta tua acutæ, populi ſub te cadent, t. 3. 29. T. t. 2. 341. T. t. 2. 340. b. c. 1.
8. Thronus tuus Deus in æuum: virga regni tui, t. 2. 415. T. t. 3. 726. T. t. 2. lxv. c. 2. lvi. d. 1. & ſeq. t. 2. 415. a. & ſeq. t. 3. 727. b. 2. & ſeq.
9. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem; propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, t. 2. 322. a. b. c. d. e.
Pſal. 48. v. 17. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & quum abundabit gloria eius, t. 2.* cxxvij. T.
21. Adſimilatus eſt homo irrationabilibus iumentis, t. 2. cclxxj. T. t. 2. cclxxj. b. 1. & ſeq. t 3. 144. d. 1. & ſeq.
Pſal. 49. v. 14. Non enim bibam ſanguinem taurorum & hircorum, t. 3. 111. T. t. 2.* xvj. T. t. 2.* xvij. a. b. 2. d. e. 2.
17. Peccatori autem dicit Dominus, vt quid exponis tu iuſtificationes meas, & adſumis teſtamentum meum per os tuum?
19. Si videbas furem, concurrebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, t. 3. 663. T.
Pſal. 50. v. 11. Cor mundum conde in me Deus, t. 2. 59. T.
Pſal. 58. v. 12. Diſperge illos in virtute tua, t. 2. 297. T. t. 2. 761. T. t. 2. 761. a. b. 2.
Pſal. 61. v. 10 Ne deſideraueritis diuitias, & ſi relucent, ne adieceritis cor. t. 2.* cxxvij. T.
Pſal. 66. v. 5. Terra dedit benedictiones ſuas, t. 3. 91. T. t. 3. 91. c. 1.
Pſal. 67. v. 19. Aſcendit in ſublimitatem, captiuam duxit captiuitatem, t. 2. 347. T. t. 2. 410. d. 2.
26. Miſerunt in potum meum fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. t. 2. 379. T. t. 2. 379. b. c. 2. & ſeq.
Pſal. 60. 19. Ne dereliqueris me,
20. Donec adnuntiem brachium tuum natiuitati vniuerſæ venturæ, t 3. 719. T.
Pſal. 71. v. 1. Deus iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam filio Regis. t. 2. lxvi. d. 2. & ſeq. t. 2. 335. T. t. 2. 336. d. 1.
4. Iuſtitia iudicabit mendicos populi, & faciet ſaluos filios pauperum. t. 3. 801. T.
10. Reges Arabum & Saba munera afferent illi, t. 2. 341. T. 342,
12. Quod liberauit à dynaſtu mendicum,
13. Parcet mendico, & pauperi, & animas pauperū ſaluas faciet.
14. Ex vſura & iniuſtitia redimet eorum animas, & honoratum nomen eorum coram ipſo. t. 3. 801. T.
15. Dabitur ei de auro Arabiæ. t. 2. 341. T. 342. t. 2. 344. a. b. c. d. 1.
18. Omnes nationes ſeruient ei. t. 3. 801. T.
Pſal. 77. v. 2. Aperiam in parabolam os meum, eloquar problemata. 383. T.
25. Panem Angelorum edit homo. t. 3. 14. T.
Pſal. 81. v. 1. Deus deorum ſtetit in Eccleſia deorum, in medio autem deos diſcernit. t. 3. 125. T, 212. 727. t. 3. 126. a. 1. 212. b. 2. 213. b. 1.
3. Iudicate pupillo & mendico, humilem & pauperem iuſtè tractate.
4. Liberate pauperem, & mendicum de manu peccatoris eruite t. 3. 801. T.
6. Ego dixi, dei eſtis vos. t. 3. 125. T. 727. t. 2.* c. b. c. 1.
Pſal. 86. v. 4. Et ecce Allophyli, & Tyrus & populus Æthiopum, iſti fuerunt illic. t. 2. cxlij. T.
5. Mater Sion dicet; Homo, & homo factus, ſiue natus eſt in illa, & ædificauit eam voluntate Patris, t. 2. cxlij. T. 234. 236. t. 2. 327. c. 2. 234. inf. & ſeq. 237. d. 1. 272. d. e. 2.
Pſal. 90. v. 13. Super aſpidem & baſiliſcum incedes, & conculcabis leonem & draconem, t. 2. 468. T. t. 2. 469. b. 1. & ſeq.
Pſal. 91. v. 12. Et florebit ſicut phœnix, t. 3. 102. T. 535. t. 3. 102. a. 2.
Pſal. 93. v. 11. Dominus ſcit cogitationes gentium, quoniam ſint ſuperuacua, t. 3. 194. T. t. 3. 194. a. 1. 671. a. 1.
Pſal. 95. v. 2. Cantate Domino canticum nouum, adnuntiate inter gentes gloriam eius, t. 3. 485. T.
5. Dei gentium dæmonia. t. 3. 125. T. t. 2. 662. T. t. 3. 123. a. 1. 213. d. 1.
7. Adferte Deo patriæ gentium, adferte Deo claritatem & honorem, adferte Deo ſacrificia nomini eius, t. 3. 577. T. t. 3. 578. a. 2.
9. Dominus à ligno regnauit: tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum, t. 2. 543. T. cclxxxij. T. t. 2. 379. T. t. 2. 543, b. c. 379. d. 2.
Pſal. 96. v. 1. Dominus regnauit: exultet terra, t. 3. 514. T. t. 3. 514. c. 2. & ſeq,
4. Vidit & concuſſa eſt terra, t. 3. 514. T.
5. Montes tanquam cera liqueſcent (ſeu liquefacti ſunt) à conſpectu, ſeu à facie Domini, t. 2. 526. T. t. 3. 753. T.
Pſal. 101. v. 10 Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam, t. 2. 7. T. t. 2. 82. a.
26. Opera manuum tuarum cœli &c. t. 2. 526. T. 528. t. 2. 529. c. 1. 575. b. 1.
27. Et mutabis illos vt opertorium, & mutabuntur, & ipſi peribunt, t. 2. 527. c. 1. & ſeq.
Pſal. 103. v. 5. Qui facit Angelos Spiritus, & apparitores ignem flagrantem, t. 2. 624. T. 624. t. 2.* lxxxvj. c. d. 1. t. 2. 624. a. b. 2.
Pſal. 106. v. 16. Qui contriuit portas adamantinas mortis, & æneas inferorum infregit, t. 2. 411. T. 185. t. 3. 527. T. t. 2.* ccxv. T.
Pſal. 109. v. 1. Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam, t. 2. 328. T. 374. t. 3. 727. T. t. 2. 375. c. 1.
2. Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum, t. 3. 128. T. 489. 724. 740. t. 3. 489. a.
4. Ante luciferum genui te, ſiue generaui te, t. 3. 719. T. 721. t. 2. 273. T. t. 2.* xv. b. c. d. 1. 173. per totum. t. 3. 722. c. 1.
5. Tu es Sacerdos in æternum, ſeu æuum, ſecundum ordinem Melchiſedec, t. 2. 418. T. t. 2. 411. a. t. 3. 25. d. 2.
Pſal. 112. v. 5. Quis ſicut Deus noſter qui habitat in excelſis,

& humilia proſpectat in cœlo & in terra? t.3.801.T.

6. *Qui ſuſcitat mendicum de terra, & de ſtercore erigat pauperem*, t.2.* cxxx. T.

7. *Vt iſedere eum faciat cum principibus populi*, t.3.801.T

Pſal. 113. v. 1. *In exitu Iſrael de Ægypto facta eſt Iudaa.* t. 1.3.2.c.

4. *Idola nationum argentum & aurum*, t.2. 514. T.648.

5. *Os habent, & non loquentur, oculos habent, nec vident,*

6. *Aures habent & non audiunt nares habent, nec odorabunt,*

7. *Manus, nec contrectabunt: pedes, nec ingredientur*, t.2. 515. d.1.& ſeq.

8. *Similes illis fiant qui faciunt ea, & qui fidunt in illis.* t. 2. 653. T. t.2.* xcvij.b.1.t.2.515.c.d. 2.

Pſal. 115.5. *Honorabilis mors in conſpectu domini ſanctorum eius*, t. 3. 15. T.108.t. 2. clxxviij. d. 2. t.3.119.b. 1. & ſeq.

Pſal. 117.v.8. *Bonum eſt fidere in Domino quàm fidere in hominem*, t.3.15. T. 194. 671.t.3.671. b,2.

9. *Bonum eſt ſperare in Dominum, quàm ſperare in principes*, t.3.194. T.t.2. 224. T.

21. *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, iſte factus eſt in caput anguli*, t.3. 66.T. 469.t.2. 418.T.t.2.242. b,c, 2.& 241.T

Pſal. 125. v. 6. *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione, ſine gaudio metent*, t. 3.194. T. 696. t.3.195. a, 1. & ſeq. 697. a,b,1.

Pſal. 131. v. 11. *Ex fructu ventris tui collocabo ſuper thronum tuum*, t.3. 92. T. t. 2. cclxxxj. T.t.3 92.a.1.

18. *Paraui lucernam Chriſto meo*, t.2. 750.T.

Pſal. 132. v.1. *Vide quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum*, t. 2. 489. T. t.3 15. T.

Ex Prouerbijs.

Cap.1.v.20.21. *Sophia in exitibus canitur hymnis*, tom.3. 102.T.

Cap. 8. v. 22. *Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua*, t.2.528. T. 533. t.3. 442. T. 719. 721. t. 3. 722. e,1.

24. *Prior autem abyſſo genita ſum*, t.2. 530. T.

27. *Quum pararet cœlum, aderam illi ſimul*, t.3.721.T.749. t.2. 533. T.

30. *Cum eo eram compingens, ſiue modulans cum ipſo. Ego eram ad quam gaudebat, quotidie autem oblectabar in perſona eius*, t.3.749. T. t.2. 530. T.

Cap.9.v. 2. *Sophia ingulauit filios ſuos*, t.3.102. T. 113

Cap.21.v.1. *Cor Regis in manu Dei*, t.3. 264. T.471. to. 2. cclxiij. T.

Ex Eccleſiaſte.

Cap. 3. v. 17. *Tempus omni rei.* t. 2. * lxxiij. T. tom. 3. 445. T.

Ex Canticis.

Cap.4. v.8. & ſeq. *Veni ſponſa de Libano*, to.2. 352. T. to.3. 162. b 2. t.2.352. b, c, 2.to. 2.602.e. 2.

Ex Sapientia.

Cap.1.v.1. *Dominum in ſimplicitate cordis quærite*, to. 3. 625. T. to.2. * ccxxxj. T.

4. *Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis*, t.3. 270. T. t.3 271.a,

Cap.8.v.21. *Et vt ſciui quoniam aliter non poſſum eſſe continens niſi Deus det*, t.3. 42. d.1. 771. e,1. & ſeq. fusè. 801.b,c, 2.

Ex Eccleſiaſtico.

Cap.15. v.18. *Ecce poſui ante te bonum & malum, vitam & mortem*, t.3.37. T. to.3. 809. T.

Cap.33. v.16. *Contra malum bonum eſt, & contra mortem vita*, t.3. 662. T.

Ex Iſaia.

Cap.1. v.2. *Audi cœlum, & in aures percipe terra: filios generaui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me* (*aliàs illi me reiecerunt*,) t 3. 87. T.742. t.2. 476. T. t.2.341. T. 740.273. t.2. 741. a,b, 1.

3. *Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Iſraël me non cognouit, & populus me non intellexit; ſed dereliquit, & in indignationem prouocauit ſanctum Iſraëlis*, t.2. 403. T. t.2.397. T.t.2. 758. T. 761. 763.

4. *Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis. filij ſcelerati, dereliquiſtis Deum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël*, t.3. 87. T.601. t.2. 476. T.397. T.

7. *Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ exuſtæ igni, regionem veſtram in conſpectu veſtro alieni comedent, & deſerta & ſubmerſa à populis extraneis*, to. 2. 476. T. 414. T.397. T.760.

Derelicta Sion tanquam ſpecula (*ſiue caſa*) *in vinea & in cucumerario caſula, & quaſi ciuitas quæ expugnatur*, to.2. 476. T. 484. 403.397. 760. 41.374.

11. *Quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus*, t.3 15.T. & 24. t.2.* xvj. T. t.3.15. b,2.

13. *Quoniam etſi adtuleritis mihi ſimilam, vanum eſt; incenſum abominatio eſt mihi*, to.3. 24. T. to. 2. 231. d,e, 2. to. 3. 20. b,1.

14. *Neomenias veſtras, & Sabbata, & diem magnum non ſuſtineo: ferias, & ieiunium, & feſtiuitates veſtras odit anima mea*, t.3. 18. T. & 20.560. 565. t.2. 230. T.

15. *Et ſi extenderitis manus, auertam faciem meam à vobis; & ſi multiplicaueritis preces, non exaudiam vos: manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt*, t.2.476. T.

16. *Auferte nequitias de anima*, t.3.15. T. t.3. 272.a.2. *Iuſtè facite viduæ & pupillo*, t.2.764.T. t. 2. cliv. T.

18. *Et venite, diſputemus, dicit Dominus*, t. 3. 802. T.

Et ſi fuerint delicta veſtra tanquam roſeum, velut niuem exalbabo; & ſi velut coccinum, ſicut lanam exalbabo, to.3. 118. T. t.2.308. T. to.2.309. b,1. & ſeq. to.3.119. a, 1.

19. *Bona terræ edetis*, to.3. 63. T.514.

20. *Si nolueritis, nec obaudieritis, gladius deuorabit vos*, to. 2. * lv. T. t.2.397. T. 761.

23. *Archontes Sodomorum, populus Gomorræ*, to. 2. 341. T. *Clamantes populum, amantes munera, ſectantes retributionem*, to.3. 379. T. to. 2. 286. d, 2.

Cap.2. v.1. *In nouiſſimis diebus manifeſtus futurus eſt mõs Domini, & domus Dei ſuper vertices montium, & exaltabitur ſuper colles, & venient ſuper illum omnes gentes*, t.3.26. T. 690. to.2. 476. T. to.2. cclxxxij. T. 3.26. b, 1.& ſeq.

3. *Et ambulabunt multi, & dicent, venite, aſcendamus in montem Domini, & in ædem* (*ſiue domum*) *Dei Iacob, & adnuntiabit nobis viam ſuam, & incedemus in ea. Ex Sion enim exibit lex, & ſermo Domini ex Ieruſalem*, to.3. 26. T. 702. to. 2. 476. T. 477. T. to. 2. cclxxxij. T. 142. to. 2. 96. T.

4. *Et iudicabit inter gentes & reuincent,* (*ſiue traducent*) *populum amplum* (*ſiue plurimum. Et concident machæras ſuas in aratra, & ſybinas* (*ſiue lanceas*) *in falces; & non accipiet gens ſuper gentem machæram, & iam non diſcent præliari*, t.3.26. T.702.703.t.2. 477. T.t. 2. cclxxxij. T.

12. *Dies enim domini Sabbaoth in omnem contumelioſum & ſublimem & elatum, & humiliabuntur*, t. 2. 428. T.

19. *Quum ſurrexerit confringere ſeu comminuere terram à gloria valentiæ eius.* t.2. 526. T. 766. 771. 778. T.

20. *Proiecit homo aſpernamenta ſeu abominamenta ſua aurea, & argentea, quæ fecerunt adorandis vanis & noctuis*, t.2. 397. T.760.

Cap. 3. v. 1. *Tulit enim dominus Sabbaoth à Iudæa & ab Ieruſalem*,

30. Et prophetam & Conſiliarium, & ſapientem Architectum, t.2.397.T.to.3.362.T.b.3.T.t.2.347.T.760.
12. Qui vos poſtulant, dominantur veſtri.t.2.285. T.
12. Populus meus qui vos beatos dicunt, ſeducunt vos, & vias pedum veſtrorum diſturbant, t.3.194.T.t.2.287.a.
13. Conſtitutus eſt Dominus in iudicium, & ſtatuit in iudicio populum ſuum, t.2.374.T.
14. Ipſe dominus in iudicium veniet, cum principibus & archontibus populi, t.3.605.T.
Vos autem ad quid incendiſtis vineam meam, & rapina mendici in domibus veſtris?
15. Cur vos læditis populum, & faciem mendicorum confunditis? t.3.802.T.
16. & ſeq. In filias Sionis inuehitur cultu & diuitiarum abundantia inflatas, t.3.294.T.t.2.*cxvij.T.t.3.294.c.1.2.
Cap. 5. v. 2. & 6. Et mandatum eſt nubibus, ne pluerent imbrem ſuper vineam Sorech, t.2.397.T.760.384.t.2.385.c.1. & ſeq.
7. Vinea Sorech imputat, quod non iudicium feciſſet, ſed clamorem, t.2.760.T.764.
12. Cum tympanis & pſalteriis & tibiis bibunt vinum, iungentes domum ad domum, t.3.30.T.t.2.511.T.
14. Dilatauit orcus animam ſuam, & aperuit os ſuum; & deſcendent incliti, & magni, & diuites; & humiliabitur homo, & inhonorabitur vir, t.2.*cxxvij.T.
20. Væ qui faciunt dulce amarum & tenebras lucem, t.2.580.T.t.3.120.T.t.2.581.b.c.d.1.
21. Væ qui pot. eſtis ad bibendum, t.2.11.a.2.& 286.b.2.
26. Ecce velociter & leuiter aduenient, t.2.T.clxij.T.
Cap. 6. v. 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus, vide in præfatione vindiciarum, to.2.p.1. t.2.628.a.2.
10 Incraſſatum eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos concluſerunt, nequando auribus audiant, & corde conniciant, & conuertantur, & ſanem illos, t.3.785.T.t.2.*lxxj.T.t.2.484.t.3.420.T.701.t.2.420.b.c.& ſeq. fuſè.
At aure audietis, & non audietis, & oculis videbitis, & non videbitis t.3.86.T.601.
Cap. 7. v. 9. Niſi credideritis non intelligetis, t.2.*lxxj.T.28.T.294.T.638.t.2.*ccxx.c.d.e.& ſeq.287.d.2.t.3.608.b.2.& ſeq.
13. Audite domus Dauid, non puſillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præſtat certamen, t.2.412.T.
14. Propterea dabit vobis Dominus ipſe ſignum, t.3.98.T.t.2.340.T.t.3.98.c.1.
Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, t.3.89.T.94.t.2.580.T.t.3.81.
Et vocabitis nomen eius Emanuel. t.2.412.T.t.3.605.T.t.2.412.b.t.3.90.d.1.t.2.409.a.2.t.2.413.a.b.1.& ſeq.
15. Butyrum & mel manducabit.
Cap. 8. v. 4. Priusquam cognoſcat infans vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ ad Regem Aſſyriorum, t.3.29.T.98.t.2.410.T.412.T.t.2.340.T.341.342.t.2.343.e.1.& ſeq.
14. Poſitus in lapidem offendiculi, & in Petram ſcandali, t.2.370.b.1.
Cap. 9. v. 6. Quoniam puer datus eſt nobis, & datus eſt nobis filius, t.2.543.T.
Cuius imperium factum eſt ſuper humerum ipſius, t.2.543.b.c.2.384.a.b.1.
Et vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus, t.2.330.T.t.2.330.b.c.1.
Cap. 10. v. 1. Væ qui ſcribunt nequitiam,
2. Scribentes enim ſcribunt nequam vitantes iudicia mendicorum, & diripientes iudicata pauperum populi mei, t.3.802.T.
14. Qui totum orbem comprehendit manu velut nidum. t.2.*2.lxxvi.T.3.753.
23. Deciſum ſermonem faciet dominus in terra, t.3.23.T.703.t.2.228.T.t.2.229.a.b.ccxxi c.2.t.3.23.d.1.& ſeq.

Ex Iſaia.

13. Ecce Dominus virtutū conturbabit glorioſos cum valentia, & elati comminuentur, & ruent gladio ſublimes, t.2.*cxxvij.T.
Cap. 11. v. 1. Prodibit virga de radice Ieſſe, flos de radice aſcendet. t.2.516.T.518.T.347.382.t.3.92.T.703.t.2.350.e.1.t.3.93.a.1.
2. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & virtutis (ſiue vigoris) ſpiritus agnitionis & pietatis, t.2.348.T.t.3.675.T.t.3.710.b.c.2.t.2.349.a.b.c.& ſeq.350.b.2.
3. Et ſpiritus timoris replebit illum.
6. & 7. Pecora condicent beſtiis, t.3.128.T.
8. Coniicere manum in cauernam aſpidum & in cubile natorum aſpidum, nec lædi paruulis pueris repromiſit dominus, t.2.470.T.
10. Et erit in illa die radix Ieſſe, & qui ſurget imperare gentibus, in eum gentes ſperabunt, & erit requies eius honor, t.2.476.T.312.T.t.2.378.d.e.1.
Cap. 14. v. 14. Ponam in nubibus thronum meum, ero ſimilis altiſſimi, t.2.*lxxx.T.t.2.*lxxi.ſT.t.3.192.T.t.3.193.a.2.
Cap. 16. v. 4. Ecce proſelyti per me accedunt ad te, t.2.cclxxxij.T.
Cap. 18. v. 1. & ſeq. Ægyptus totus orbis intelligitur ſuperſtitionis & maledictionis elogio, t.2.341.T.
Cap. 26. v. 19. Viuent mortui, & exurgent de ſepulchris; ros enim qui à te eſt, medela eſt oſſibus eorum, t.3.501.T.t.3.503.b,c.2.
20. Populus meus introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat, t.3.516.T.
Cap. 27. v. 1. Illa die ſuperducet dominus deus macheram ſanctam, magnam & fortem in draconem illum, colubrum magnum & tortuoſum, & interficiet illum illa die, t.2.467.T.
11. Mulieres venientes à viſione venite, tom.3.189.T.t.3.189.d.
Cap. 28. v. 15. Ecce ego inijcio in fundamenta Sionis lapidem pretioſum, honorabilem; & qui in eum crediderit, non confundetur, to.3.362.T.
Cap. 29. v. 13. Populus labijs Deum diligens, corde autem longè abſiſtens ab eo. to.3.87.T.560.t.2.372.
14. Auferam ſiue perdam ſapientiam ſapientium. & prudentiam prudentium celabo, t.2.*lxxj.T.t.3.10.T.86.to.2.*xxxvij.T.638.T.
21. Odio habentes traducentem in portis, & aſpernamento ſermonem Sanctum, to.3.601.
Cap. 30. v. 20. Panem arctum, to.2.10.b,2.
Cap. 31. v. 5. Volant velut qui ſunt milui, vt nubes volant, & velut pulli columbarum ad me, to.2.345.T,
Cap. 32. v. 9. Mulieres diuites exſurgite, & audite vocem meam, filia in ſpe audite ſermones meos, to.3.188.T, to.3.188.c,1.
Cap. 33. v. 14. Adnuntians locum æternum, to.3.312.T,782.
17. Regem cum claritate videbitis & oculi veſtri videbunt terram de longinquo, to.2.414.T,
18. Anima veſtra meditabitur timorem, to.2.414.T,
Cap. 34. v. 4. Et cœlum conuoluetur vt liber, to.2.526.T,
Cap. 35. v. 1. Iucunditatem capiet ſolitudo, to.3.635.T, t.2.to.2.293.T, to.2.293.b,2.
3. Inualeſcite, ſiue conualeſcite manus dimiſſæ, & genua reſoluta, ſiue diſſoluta, to.2.292.T, to.2.292.a,1.& ſeq.
4. Conſolamini puſillanimes ſenſu, conualeſcite, nolite timere. Ecce Deus noſter iudicium retribuit, ipſe veniet, & ipſe, & ſaluos faciet nos, to.2.417.T,
5. Tunc infirmi curabuntur, & oculi cæcorum videbunt, & aures ſurdorum audient, to.3.605.T.to.2.417.T,
8. Via munda & via ſancta vocabitur, & non tranſibit illic immundum, nec erit illic via immunda. Qui autem diſperſi erunt, vadent in ea, & non errabunt, to.2.469.T,
9. Et non erit iam illic leo, nec ex beſtijs peſſimis quidquam aſcendet in eam, nec inuenietur illic, to.2.469.T,
10. Iucunditas æterna ſuper caput eorum, t.2.20.T, t.2.21.d,2.

Cap. 38. v. 16. *Corripies me, & viuificabis*, t. 3. 500. T. 599. to. 3. 501. a, 1.

Cap. 39. v. 6. *Ecce dies veniunt, & auferentur omnia quæ in domo tua ſunt; & quæ Patres tui congeſſerunt in Babylonem, transferentur*, to. 2. * cxxvij. T, cxxx.

Cap. 40. 3. *Ego ſum vociferator in deſerto, & preparator viarum Domini*, to. 3. 789. T,

5. *Et videbit omnis caro ſalutare Domini*, to. 3. 486. T, 540.

7. *Omnis caro fœnum*, to. 3. 486. T, 540. *Et omnis gloria eius quaſi flos fœni*, t. 2. 772. c, d, 2. 235. d, 1.

8. *Verbum enim Domini manet in æternum*, to. 3. 789. T, to. 2. 234. T,

9. *In montem excelſum aſcende qui Euangelizas Sion; extolle cum vigore vocem tuam, qui Euangelizas Ieruſalem*, to. 3. 354. T,

12. *Quis manu menſus eſt cœlum, & palma terram?* tom. 2. 528. T, & 278. T,

13. *Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit?* to. 3. 102. T, to. 2. 533. T, to. 2. * xxij, T,

14. *Aut quem conſultatus eſt, aut viam intelligentiæ & ſcientiæ quis demonſtrabit illi?* to. 2. * j. T,

15. *Nationes velut ſtillicidium ſitulæ, aut puluis ex area, & quaſi ſaliua*, to. 2. 492. T, 403. to. 3. 431. T, 486. 692. to. 2. cxxxj. * cclxxxvj.

18. *Cui me ſimilabitis?* to. 2. * x. T,

28. *Deus æternus, Deus qui creauit terminos terræ, non eſuriet, nec laborabit*, to. 3. 753. T, to. 2. * xvj. T, 706.

Cap. 41. v. 4. *Ego primus & nouiſſimus, & præter me non eſt Deus*, to 3. 125. T, 749.

17. *Quærunt aquas, & non erunt*, to. 2. 526. T,

18. *Ponam flumina in regione ſitienti*, to. 3. 606. T,

19. *Et in ſolitudine Cedrum & buxum*, to 3. 606. T, 635.

Cap. 42. v. 1. *Ecce filius meus quem elegi, dilectus meus in quem benè ſenſi*, to 3. 719. T,

2. *Non contendit, neque clamauit, neque audita eſt foris vox eius*, to. 3. 325. T, to. 2. * lx. T, 382.

3. *Arundinem contuſam non comminuit, linum ardens non extinxit*, to. 2. 347. T, & 349. c, d, e, 2, to. 3. 326. b, 1.

4. *In nomine eius nationes ſperabunt*, to. 3. 354. to. 2. 312. T,

5. *Qui dedit flatum populo ſuper terram, & ſpiritum calcantibus eam.* to. 3. 676. T,

6. *Ecce dedi te in diſpoſitionem generis mei: poſui te in lucem nationum*, t. 2. * lxxi. T, to. 3. 354. T, t. 2. 416. T. 638. & 403.

7. *Aperire oculos cæcorum, exſoluere de vinculis vinctos, & de cella carceris ſedentes in tenebris*, to. 3. 11. T, 81. to. 2. 416. T, to. 2. cclxxxj. T,

19. *Quis cæcus niſi pueri mei? Et qui ſurdi niſi qui dominantur eorum?* to. 3. 87. T, 675.

Cap. 43. v. 18. *Non memineritis priorum, & antiqua ne recogitaueritis*, to. 3. 703. T.

19. *Ecce noua quæ ego nunc facio*, to. 3. 18. T, to. 2. 311. T, & 316. to. 2. 312. b, 1.

20. *Benedicent me beſtiæ agri*, to. 3. 606. T,

Ponam in terra inaquoſa flumina, t. 2. 94. T, t. 3. 606.

Cap. 44. v. 5. *Hic dicet, ego Dei ſum; & clamabit in nomine Iacob, & alius inſcribet in nomine Iſraëlis*, to. 3. 102. T, 104.

6. *Rex Iſraëlis.*

Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me non eſt Deus, to. 3. 125. T,

8. *Teſtes vos eſtis.*

9. *Si eſt Deus abſque me, & erunt tunc qui fingunt, & exſculpunt, omnes vani qui faciunt libita ſibi, quia illis non proderunt*, to. 2. 653. T,

20. *Cognoſcite quod cinis ſit cor illorum, & errent, & nemo animam ſuam liberare poſſit*, to. 2. 72. T, 653.

24. *Ego ſum Dominus omnium auctor, extendens cœlos ſolus*, to. 3. 125. T, 729. 749.

25. *Quid alius? diſſiciet ſigna ventriloquorum, & diuinationes ex corde. Auertens in poſteriora ſapientes, & cogitationes eorum infatuans*, to. 3. 749. T, to. 2. 638. T,

Cap. 45. v. 1. *Sic dicit Dominus Deus Chriſto Domino meo, cuius tenui dexteram, vt exaudiant illum gentes. Fortitudines regum diſrumpam, aperiam ante illum portas, & Ciuitates non claudentur illi*, to. 3. 719. T, 735. t. 2. 411. T, to. 2. * ccxiv. T,

3. *Et dabo illis theſauros occultos, inuiſibiles aperiam eis*, to. 3. 11. T, to. 2. 638. T, to. 3. 11. d, 2.

5. *Ego ſum Deus, & non eſt alius præter me iuſtus & ſaluans*, to 3. 125. T, 728. to. 2. 580. T, 595.

7. *Ego ſum Dominus qui ſtruxi lucem, & feci tenebras; faciens pacem & condens malum*, to. 2. * lv. T, lxvj. to. 3. 61. T, 75. 76. 692. to. 2. 508. T, to. 2. * xix. T, tom. 2. 535. b, c, d, 1. 538. a,

14. *Sabaim viri elati ad te tranſibunt, & poſt te ſequentur vincti manibus, & te adorabunt, quia in te Deus eſt*, t. 3. 727. T.

18. *Hæc dicit dominus qui fecit cœlum, iſte deus qui demonſtrauit terram, & fecit illam. Non in vacuum fecit illam, ſed inhabitari*, t. 3. 444. T. t. 3. 444. c. 1.

23. *Iurauit per ſemet ipſum Deus, quod alius non ſit qualis ipſe*, t. 3. 125. T. 729. t. 2. 785. T.

Cap. 46. v. 9. *Ante me Deus non fuit*, t. 2. 580. T.

12. *Qui longè erant à me, appropinquauerunt iuſtitia mea*, t. 2. 394. T. 96.

Cap. 48. v. 13. *Manus mea fundauit terram, & dextera mea firmauit cœlum*, t. 2. 528. T.

Cap. 49. v. 6. *Poſui te in lucem nationum, vt ſit ſalus in extremum terræ*, t. 3. 719. T.

7. *Sancite eum qui circumſcribit animam ſuam*, t. 3. 697. T, t. 2. 638. T.

10. *Non eſurient, neque ſitient*, t. 2. clxij. T.

12. *Ecce iſti venient de longinquo: iſti autē venient ab Aquilone & mari, alij autem de terra Perſarum*, t. 2. cxlij. T. t. 2. cxliii. a. b.

18. *Attolle per circuitū oculos tuos, & vide, omnes congregati ſunt, Et circumdabis enim illos tibi tanquam ornamentum ſponſa*, t. 2. 345. T. 351.

Cap. 50. v. 3. *Cœlum veſtiam tenebris*, t. 2. 374. T.

4. *Dominus dat mihi linguam diſciplinæ, quando debeam proferre ſermonem*, t. 3. 104. T. & t. 2. 277. T.

6. *Dorſum meum poſui in flagella, maxillas autem meas in palmas, faciem meam vero non auerti à fœditate ſputaminum*, t. 3. 599. T.

10. *Quis in vobis qui metuit dominum exaudiat vocem filij eius?* t. 2. 404. T. 382. t. 3. 781. T.

11. *Propter me hæc facta ſunt vobis, in anxietate dormietis*, t. 2. 397. T. t. 2. 761.

Cap. 51. v. 4. *Audite me, audite me populus meus, & reges auribus intendite in me, quoniam lex prodibit à me, & iudicium meum in lumen nationum*, t. 3. 703. T.

7. *Ne metueritis ignominiam ab hominibus, & nullificatione eorum ne minuamini*, t. 3. 697. T.

9. *Exſurge, exſurge Ieruſalem, induere fortitudinem brachij tui*, to. 3. 63. T.

Cap. 52. v. 5. *Propter vos blaſphematur nomen meum in nationibus*, t. 3. 586. T. 697. t. 2. 397. T. t. 2. 760. T.

6. *Propterea cognoſcet populus nomen meum in illa die, quòd ego ſum ipſe qui loquebar.* t. 2. 278. T. 760. t. 2. 279. d. 1. & ſeq.

7. *Quam tempeſtiui ſuper montes pedes euangelizantis Sion pacem, Euangelizantis bona*, t. 2. ccxcvij. T. 96. in. f. t. 3. 354. T. 782.

10. *Reuelauit Dominus brachio ſuo ſanctum coram nationibus, vt viderint vniuerſæ nationes, & ſumma terræ ſalutem*, t. 3. 19. T. t. 2. 96. T.

11. *Diuertite, diuertite, excedite illinc, & immundum ne adtigeritis. Excedite de medio eius, & ſeparamini qui caſſam Domini portatis*, t. 3. 19. T. & 30. t. 2. 96. T.

14. *Quemadmodum expaueſcent multi ſuper te, ſic fine gloria erit forma tua*, t. 2. 382. T.

Cap. 53. v. 1. *Domine quis credidit auditui noſtro? & brachium domini cui reuelatum eſt?* t. 3. 719. T. 727.

2. *Adnuntiauimus coram ipſo velut puerulus, velut radix in terra ſitienti, & non eſt ſpecies eius neque gloria; & vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem, ſed ſpecies eius inhonorata, deficiens citra filios hominũ*, t.3.719. T.793. t.2. 418.T. 381.t.2.250.b.c.2.251. a.1.t. 3. 228.b.1.688.b.
3. *Homo in plaga poſitus, & ſciens ferre imbecillitatem*, t. 2. 250. T.382 383.
Et quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, t. 2. 347. T
4. *Morbos & valetudines noſtras ipſe ſuſcepit*, t. 2. 258. fuſè,
4 *Imbecilitates noſtras abſtulit, & labores portauit*, t. 2. 255. T.382.
5. *Liuore eius ſanati ſumus* t. 2.* ccxxxviij. T 255. T.
7. *Oblatus eſt quia voluit*, t. 2.cclxij. T.
Tanquam ouis ad victimam ductus eſt, & tanquam agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum, t.3. 325. T. 605.t. 2. 418. T.382.383. 374. clxxiij. T.
8. *In humilitate eius iudicium eius ſublatum eſt* t. 2. 383.T.
Natiuitatem eius quis enarrabit? t. 2. 407. T. t.2. 418. T. t. 2.* ij. c. 1. t. 2. 407. c.1.& ſeq.
Et quia tolletur à terra vita eius, t.2. 407. T.
A facinoribus populi mei, perductus ad mortem, t. 2.389. T.
9. *Et dabo peſſimos pro ſepultura eius, & diuites pro morte eius, quia ſcelus non fecit, nec dolus in ore eius inuentus eſt*, t. 2.761. T. t.2. 752.a. b.2.
12. *Ipſe multos hereditatem habebit, & multorum diuidet ſpolia*, t. 2. 377. T.
Cum iniquis deputatus eſt, t. 3. 605. T. t. 2. 374. T.
Cap. 54. v. 15. *Ecce proſelyti per me ad te ibunt*, t. 3. 565.T.
Cap. 55. v. 3. *Audite me & viuetis, & diſponam vobis diſpoſitionem æternam, Religioſa & fidelia Dauid*, t. 3. 91. T.703. t. 2. cclxxxi. T. t. 3. 92. a.2.
4 *Ecce teſtimonia cum nationibus depoſui, principem & imperantem nationibus*, t. 2. cclxxxi. T.cclxxxij.
5. *Nationes quæ te non ſciunt, inuocabunt te, & populi confugient ad te*, t.2. cclxxxij. T.
Cap. 56. v. 2. *Cuſtodientes Sabbata mea vt non prophanent ea*, t. 3. 560.
4 *Spadones inuitati ad regnum cælorum*, t. 3. 293. c.1.229.a.1.
Cap. 57. v.1. *Videte quomodo perit iuſtus, & nemo excipit corde, & viri iuſti auferuntur, nec quiſquam animaduertit, ſeu, & nemo conſiderat*, t. 3. 104. T.106. 707.
A perſona ſeu facie iuſtitiæ ſublatus eſt, periit iuſtus, t.2.377.T.
2. *Et ſepultura eius ſublata eſt de medio*, t.3.189.T. t.2.377. T. t. 2.377.b.c,2. & ſeq. t.3. 189.b,2.
16. *Spiritus ex me prodiuit, & omnem flatum ego feci*, to.3.676. T, to.2. 530. T,
Cap. 58. v.1. *Exclama in vigore, & ne peperceris; exalta vt tuba vocem tuam; adnuntia plebi meæ facinora ipſorum, & domui Iacob delicta eorum*, to. 2. 417. T, to. 2. 417. a,b, 770. d, 1.& ſeq.
3. *In diebus ieiuniorum inuenitur voluntas veſtra, &c Non tale ieiunium ego elegi*, to. 2.685. T, 189. 671. 685.
6. *Fugito improborum contactum, diſſolue violentiorum contractuum obnexos, dimitte conflictatos in lamentum, & omnem conſcriptionem iniquam diſſipa*, to.3.818. T.
7. *Infringito panem tuum mendicis, & qui ſine tecto ſunt, in domum tuam inducito; & nudum ſi videris, tegito*, to. 3. 15. T, 379. 818. T, to.2. 228. T, to.2. cliv. T, to.2. 228.c,2. clv. b, 1. & ſeq.
8. *Tunc lumen tuum temporaneum erumpet, & veſtimenta tua citius orientur*, to.2.189, T, to.2. 190. a,b,
13. *Sabbata dedicata ſancta Deo tuo*, to. 3. 560. T, to. 3. 560. a,b, 2.
Cap. 60. v. 8. *Quinam hæc velut nubes volant, tanquam columba cum pullis ad me?* to. 3. 552. T, tom. 2. 345. T, to.2. 346. b, 2.
Cap.61. v.1. *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me ad Euangelizandum hominibus, ſeu pauperibus*, t. 3. 696. T, 719.
2. *Miſit me curare obtritos corde, aduocare languentes, dare lugentibus Sionis gloriam*, to.3. 696. T, 697.
3. *Et pro itinere vnguenti iucunditatem, & gloriæ habitum pro ſpiritu tædij.*
10. *Exultet anima mea in Domino, induit enim me indumentum ſalutaris, & tunicam iucunditatis velut ſponſo, circumpoſuit mihi mitram, & velut ſponſam ornauit me ornatu*, to.2.351. T,
Cap.63. v.1. *Quis, qui aduenit ex Edom? ruber veſtimentorum eius ex Bozor? Sic decorus in ſtola violenta cum fortitudine*, to. 2. clxxiv. T.
2. *Quare rubra veſtimenta tua & indumenta, ſicut de foro torcularis pleno conculcato?*
3. *De nationibus mecum nemo*, to. 2. 403. T.
9. *Non Angelus, neque legatus, ſed Dominus ſaluos fecit eos*. to. 2. 405. T. 330. to. 3. 782. T.to. 2.331. a.b. c.d. 2.
Cap. 65. v. 2. *Expandi manus meas tota die ad populum contumacem & contradicentem mihi. Qui ambulat viam non bonam, ſed poſt peccata ſua*. to. 2, 296. T.
13. *Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt; vos autem eſurietis: ſeruientes mihi potabuntur, vos autem ſitietis*, to. 3. 696. T. to.2. 756. T. to. 2. 556. T.
14. *Ecce qui ſeruiunt mihi oblectabuntur: vos autem confundemini.*
Ecce qui ſeruiunt mihi, exultabunt in iucunditate: vos autem clamabitis præ dolore cordis. to. 3. 194. T. to. 2. clxij. T, to. 2. clxij. d. 1. & ſeq.
Cap.66. v.1. *Cælum mihi thronus, & terra Scabellum pedum meorum. Qualem mihi ædificatis domum, aut quis locus requies mea?* to.3. 753. T. to. 2. lxxvj. T. to. 2. clxxix. c.1.
5. *Dicite, fratres noſtri eſtis, eis qui vos oderunt*. to.2. 742. T.
14. *Et gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra velut herba orientur*, to.3. 501. T.
23. *Et erit menſis ex menſe, & dies de die & Sabbatum, ex Sabbato, & veniet omnis caro adorare in Ieruſalem dicit Dominus*. to. 3. 501. T. 565.
24. *Et exibunt de ſepulchris, & videbunt artus eorum qui impiè egerunt, quoniam vermis eorum non decidet, & ignis eorum non extinguetur, & erunt conſpectui omni carni*. to. 3. 501. T. to. 3. 504. b.1. & ſeq.

Ex Ieremia.

Cap. 1. v. 5. *PRiuſquam te in vtero fingerem, noui te; & antequam exires de vulua, ſanctificaui te*, to. 2. * ccxlvij. T. to. 2. * ccxlviij. c. 2. & ſeq.
Cap. 2. v. 10. *Mittite, & interrogate nimis ſi facta ſunt talia.*
11. *Si mutabunt gentes Deos ſuos, & iſti non ſunt dij. Populus autem meus mutauit gloriam ſuam, ex quo nihil proderit eis*. to.2. 756. T.
12. *Expauit cælum ſuper iſta*, to.2. 756. T.
13. *Quoniam hæc mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non poterant aquam continere*. to. 2. 756. T. 556. to.2. 756.a,b, 2.
31. *Numquid ſolitudo factus ſum domui Iſraëlis? aut terra in incultum derelicta? Quoniam dixit populus meus: non veniemus ad te*. to. 2. 484. T.
Cap. 4 v. 4. *Innouate vobis nouitatem, ſeu, nouate vobis nouamen nouum, & nolite ſeminare in ſpinis, circumcidimini Deo, & circumcidimini præputium cordis veſtri*. to.3. 18. T. & 20. 703. T. to.2. 476. T. 479. T. 312. & 316. to. 2. 314. a.2. 317. c.1. & ſeq.
Cap. 7. v. 24. *Et miſi ad vos omnes famulos meos Prophetas.*
25. *Et non audijt populus meus, & non intendit auribus ſuis, & obdurauit collum ſuum*. to. 2. 484. T.
Cap. 8. v. 4. *Non qui ceciderit, reſurget; & qui auerſatus fuerit, conuertetur*. to. 3. 425. T.
Cap. 11. v. 8. *Audite vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum, & ibitis in omnibus vijs meis quæcumque mandauero vobis. Et non audierunt, & non auerterunt aurem ſuam, ſed abierunt in ijs quæ concupierunt in*

corde ſuo malo, to. 2. 484. T,

19. *Aduerſum me cogitauerunt cogitatum, dicentes: Venite mittamus in panem eius lignum, & conteramus eum a terra viuorum, & nomen eius non memoretur amplius*, to. 3. 65. T, to. 2. clxxj. T, clxxiv. T,

20. *Tu autem Domine Sabbaoth, qui iudicas iuſtè, & probas renes & corda.* to. 2. * xxiv. T,

Cap. 14. v. 8. *Spes Iudaeorum Saluator*, to. 3. 87. T,

Cap. 16. v. 16. *Ecce ego mittam piſcatores multos, & piſcabuntur illos*, to. 2. 93. T,

Cap. 17. v. 5. *Maledictus homo qui credit in hominem ſolitarium & nudum*, to. 3. 194. T. 671. to. 3. 671. b, 1. & ſeq.

9. *Et homo eſt, & quis agnoſcet illum?* to. 2. 418. T, 250. t. 2. 251. a, 1.

Cap. 18. v. 11. *Ecce ego mitto contra vos mala*, t. 2. * xix. T, lxvi.

Cap. 22. v. 3. *Facite iudicium & iuſtitiam*, to. 2. 764. T,

Cap. 31. v. 29. *Acidam vuam patres manducauerunt, & filiorum dentes obſtupuerunt*, to. 2. * lxvij. T,

31. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus. Et diſponam domui Iuda, & domui Iacob teſtamentum nouum*, to. 3. 18. T, 703. to. 2. 476. T,

Cap. 51. v. 15. *Deus faciens terram in valentia ſua, parans orbem in intelligentia ſua, & ſuo ſenſu extendit cœlos*, to. 2. 528. T,

Ex Threnis.

Cap. 4. v. 7. N*Azarai exalbati ſunt ſuper niuem*, tom. 2. 347. T,

20. *Spiritus perſona eius Chriſtus Dominus*, to. 2. * lxxj. T. to. 2. 402. T, to. 3. 87. T, 752.

Ex Baruch.

Cap. 6. v. 3. E*T nunc videbitis Deos Babyloniorum & aureos & argenteos & ligneos portari ſuper humeros, oſtentantes nationibus timorem*, to. 3. 112. T, to. 3. 113. b, 1.

9. *Coronas aureas habent ſuper capita ſua Dei illorum*. t. 2. 521. T,

Ex Ezechiele.

Cap. 8. v. 12. & ſeq. ad 19. E*T dixit Dominus ad me, fili hominis, vidiſti quæ ſeniores filiorum Iſraël faciunt, vnuſquiſque eorum in tenebris, vnuſquiſque in cubiculo abſconſo? Quoniam dixerunt, non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram.*

Cap. 9. v. 1. ad. 7. *Et clamauit in aures meas voce magna, dicens: appropinquauit vindicta ciuitatis huius, & vnuſquiſque habuit vaſa exterminij in manu ſua, &c.* to. 2. 399. b, c, d, 2. 543. 549.

Cap. 16. v. 3. *Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa*, to. 2. 341. T, 342. to. 2. 344. a, b, c, 2.

Cap. 18. v. 7. *Pignus reddet. Panem ſuum dabit eſurienti, & nudum conteget*, to. 2. 228. T, & to. 3. 815. T,

8. *Pecuniam ſuam fœnori non dedit, & quod abundauerit non ſumet*, to. 3. 815. T,

21. *Pœnitere, & ſaluum faciam te.* to. 3. 393. T, 431. T,

23. *Manulo ſalutem peccatoris magis quam mortem*, to. 3. 6. T, 111. 420. 540.

Cap. 22. v. 8. *Sabbata mea prophanaſtis*, to. 3. 565. T,

Cap. 28. v. 11. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens.*

12. *Fili hominis, ſume planctum ſuper principem Sor, & dices: hæc dicit Dominus, Tu es reſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, corona decoris*, to. 3. 388. T. to. 2. 33. T,

13. *In delitijs Paradiſi Dei tui natus es, lapidem optimum indutus es, Sardium, Topazium, Smaragdum, Carbunculum, Saphirum, Iaſpim, Ligurium, Achatem*, to. 2. 33. T,

Amethyſtum, Chryſolitum, Berillum, Onychium: & auro repletis area tua, & theſauros tuos, ex qua die conditus es.

14. *Cum Cherub poſui te in monte ſancto Dei, fuiſti in medio lapidum igneorum.*

15. *Fuiſti inuituperabilis in diebus tuis, ex qua die conditus es donec inuenta ſunt laſiura tua.*

16. *De multitudine negotiationis tuæ promas repleſti, & deliquiſti*, to. 2. 34. col. 1. per totam.

Cap. 33. v. 11. *Viuo ego, dicit Dominus: nolo mortẽ peccatoris, ſed pœnitentiam*, t. 3. 111. T, 420. 431. t 2. * lxij. T. to. 2. 309. T.

Cap. 34. v. 2. *De Paſtoribus paſcentibus ſemetipſos*, to. 3. 315. T, t. 3. 317. b. 1. & ſeq.

3. *Paſtores ecce lac deuoratis, & lanis veſtimini, quod forte eſt occidiſtis.*

4. *Quod infirmum eſt non curaſtis, quod comminutum eſt non colligaſtis, quod expulſum eſt non conuertiſtis, quod perijt, non requiſiſtis.*

16. *Quod perijt ſaluum faciam, quod mortuum eſt, viuificabo; quod percuſſum eſt ſanabo, quod languit medicabo, quod ereptum eſt redimam, quod famulatum eſt liberabo, quod ſeductum eſt reuocabo, & quod eliſum eſt, ſuſcitabo*, tom. 2. * 140. T.

Cap. 37. v. 1. *Et facta eſt ſuper me manus Domini, & extulit me in Spiritu Dominus, & poſuit me in medio campi; is erat oſſibus refertus.*

2. *Et circumduxit me ſuper ea per circuitum, & ecce multa ſuper faciem campi, & ecce arida ſatis. Et ait ad me.*

3. *Fili hominis, ſi viuent oſſa iſta? & dixi, Adonai Domine, tu ſcis, & ait ad me, Propheta in oſſa hæc, & dices.*

Et ſequentibus ad verſum 15. to. 3 500. T, & 503. d, e, 1.

Ex Daniele.

Cap. 1. v. 6. & ſeq. T*Rina illa fraternitas, legumine ſolo contenti, ne regijs ferculis contaminarentur, præter ſapientiam reliquam, ſomniorum gratiam à Deo redemerunt & impetrandorum & diſſerendorum.* to. 2. 8. 1. c.

Cap. 2. v. 1. *Nabuchodonoſor Diuinitus ſomniat*, t. 3. 644. T.

16. & ſeq. *Daniel ſpiritum tridui poſtulat, cum ſua fraternitate ieiunat, atque ita per omnia, ſignificationem & ordinem ſomnii exponit*, t. 2. 7. T. t. 2. 8. c. d. 1.

35. *Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum & aurum, redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ*, tom. 2. 337. d. 2. & ſeq.

Lapis qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, tom. 2 cclxxxiv. d. 1. & ſeq. fusè.

45. *Petra de monte præciſa*, to. 2. 476. T. 418. T. 337. T. to. 2. 337. d. 1. & ſeq.

Cap. 3. v. 16. *Non habemus neceſſitatem reſpondendi huic tuo imperio*, to. 3. 112. T.

17. *Eſt enim Deus noſter quem colimus, potens eruere nos de fornace ignis; & ex manibus tuis,*

18. *Et tunc manifeſtum fiet tibi, quod neque idolo tuo famulabimur, nec imaginem tuam auream quam ſtatuiſti, adorabimus*, to. 3. 112. T. 558.

21. *Et confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & tiaris & calceamentis & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis*, to. 3. 274. T. to. 3. 274. b. 1.

57. & ſeq *Inanimalia, & incorporalia laudes canunt*, to. 3. 134. T.

92. *In fornace videtur filius hominis.* t. 2. 326. T. t. 2. 327. d. e. 1. t. 3. 104. c. 1. 274. d. 2. & ſeq.

94. *Babylonij ignes trium fratrum nec tiaras, nec ſarabaras læſerunt,*

Cap. 4. v. 30. *Rex Babylonis exomologeſim operatus, unguium aquilinum in morem efferatione, capilli incuria horrorem leoninum præferente*, to. 3. 322. T. t. 3. 322. d. 2. & ſeq.

33. *Cum offenſo Domino, cum ſqualore & pedore ſeptenni ab humana forma exulaſſet, regnum recuperat*, to. 3. 427. T,

Cap. 5. v. 4. *Laudabant Deos ſuos*, to. 2. 10. e. 1.

Cap. 5. v. 29. *Daniel in purpura*, t. 3. 793. T.

Cap. 6. v. 10. *Daniel tribus temporibus in die orabat*, t. 3.

279. T. tom. 3. 279. d. 1.
13. A Chaldæis delatus, ac adpoſtulatus,
16. Leones regiòs non timuit, to. 3. 111. T. 559. to. 3. 111. a. 2.
C. 7. v. 10. Millies cẽties centena millia adſiſtebant ei, t. 3. 724. T
13. Ecce cũ cœli nubibus tanquam filius hominis adueniens, venit vſque ad veterem dierum, & aderat in conſpectu eius; & qui adſiſtebant, adduxerunt illum, t. 2. 418. T. 424. T. 345. 250.
14. Et data eſt ei poteſtas regia, & omnes nationes terræ ſecundum genus, & omnis gloria ſeruient illi, & poteſtas illius æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur, to. 2. 411. T. 424. T. 334. T.
Cap. 9. v. 1. In primo Anno ſub Dario filio Aſſueri ex ſemine Medorum. qui regnauit ſuper regnum Chaldæorum, & ſequentibus, t. 2. 612. 613. T. t. 2. 613. a. b. & ſeq fuſiſſimè,
2. Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum,
3. Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, ſacco, & cinere,
20. Et adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel quem vidi in viſione in principio, volans, & tetigit me, quaſi hora ſacrificii veſpertini, t. 2. 612. T. 679.
22. Et intelligere me fecit, & locutus eſt mecum, & dixit: Daniel, nunc exiui imbuere te intelligentia,
23. In principio obſecrationis tuæ exiuit ſermo, & ego veni vt adnuntiem tibi quia vir deſideriorum tu es, & cogita in verbo, & intellige in viſione, to. 2. 703. T. to. 2. 700. c. d. 2.
24. Septuaginta hebdomadæ breuiatæ ſunt ſuper plebem tuam, & ſuper ciuitatem ſanctam, & quoadusque inueteretur delictum, & ſignentur peccata, & exorentur iniuſtitia & inducatur iuſtitia æterna, & vt ſignetur viſio & Prophetes, & vt vngatur Sanctus Sanctorum, to. 2. 318. 320. T. 612. 319. T. to. 2. 614. a b. c. d. e. & ſeq. 319. a. 1. & ſeq.
25. Et ſcies, & perſpicies & intelliges à profectione ſermonis, integrando readificando Ieruſalem vſque ad Chriſtum ducem t. 2. 612. T.
Hebdomadas ſeptem & dimidiam, & ſexaginta duas & dimidiam & conuertet, & ædificabitur in lætitiam & conuallationem, & innouabuntur tempora,
26. Et poſt hebdomadas has ſeptuaginta duas, & exterminabitur vnctio, & non erit, & ciuitatem & Sanctum exterminabit cum duce adueniente, & concidentur quomodo in cataclyſmo vſque ad finem belli, quod concidetur vſque ad interitum, t. 2. 414. T. 246. T. 612.
27. Et confirmabit teſtamentum multis. Hebdomada vna, & dimidia hebdomadis auferetur meum ſacrificium & libatio, & in ſancto execratio vaſtationis, & vſque ad finem temporis conſummatio dabitur ſuper hac vaſtatione, t. 2. 415. a. b. c. t. 2. 398. c. 2,
Cap. 10. v. 2. & 3. & ſeq. In illis diebus ego Daniel eram lugens per tres hebdomadas; panem ſuauem non edi, caro & vinum non introierunt in os meum, oleo vnctus non ſum, donec conſummarentur tres hebdomades, t. 2. 7. T. t. 2. 8. c. d. 1.
Cap. 13. v. 48. & ſeq. Suſanna in iudicio reuelata, t. 3. 712. T.
Cap. 14. v. 25. Septem diebus ieiunanti in lacu leonum, t. 2. 703. d. 2. & ſeq.

Ex Oſee.

Cap. 1. v. 9. Non populus meus, populus meus, t. 2. 477. T. t. 2. 478. a. b. 2. t. 2. clix. T.
Cap. 2. v. 11. Et auertam omnes iucunditates eius, & ceremonias eius, & Sabbata, & neomenias eius, & omnes frequentias eius, t. 3. 18. T. & 20.
Cap. 6. v. 1. Ante lucem ſurgent ad me dicentes: eamus, & conuertamur ad Dominum Deum, quoniam ipſe eripiet, & liberabit nos; percutiet, & miſerebitur noſtri, to. 3. 189. T. t. 2. 407. T. t. 3, 189. b. 1.
2. Sanabit nos poſt biduum, in die tertia reſurgemus, t. 3. 189. T.
6. Miſericordiam malui quàm ſacrificium, t. 2. * lv. T. lxiii. cliv. T. t. 3. 3. T. 425. & T. t. 2. 294. b. 2. & 309. T.
Cap. 10. v. 6. Et vinctum eum ducent xenium regi. t. 2. 374. T.
Cap. 12. v. 4. In templo meo me inuenerunt, & illic diſputatum eſt ad eos. t. 2. 277. T. t. 2. 277. b. 2. & ſeq.
Cap. 13. v. 14. Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero, inferne t. 3. 177. T. t. 2. * xxviii. d. 2.

Ex Ioele.

Cap. 2. v. 10. A Cuius conſpectu terra contremiſcit. t. 3. 753. T. 15. Sanctificate ieiunium & orationem. t. 2. 695. T. 687.
22. Lignum attulit fructum ſuum, t. 2. 547. T.
28. In nouiſſimis diebus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, t. 2. 347. T. t. 3. 27. T. 540. 644. 675. 678. 690. t. 2. 312. T.
30. Et dabo prodigia in cœlo & in terra ſanguinem & ignem, & vaporem fumi,
31. Sol conuertetur in tenebras, & in ſanguinem luna, prinſquam adueniat dies magnus & illuſtris Domini, t. 2. 766. T. 767.
Cap. 3. v. 18. Montes diſtillarunt dulcorem, t. 3. 606. T.

Ex Amos.

Cap. 2. v. 6. Pro eo quod venumdedêre iuſtum, t. 3. clxxiii. T. 12. Et potum dabatis ſanctis meis vinum. t. 3. 30. T. t. 2. 9. T.
Cap. 4. v. 13. Qui ſolidat tonitruum, & condit ſpiritum, & adnuntiat in homines Chriſtum ſuum. t. 3. 87. T. 735. t. 2. 530. T.
Cap. 5. v. 21. Odi, reieci ceremonias veſtras, & non odorabor in frequentijs veſtris. to. 3. 20. T.
Cap. 6. v. 6. Qui bibunt vinum liquatum, & vnguentis primatis vnguntur. to. 2. * cxxvij. T. to. 2. * cxxx. b. 1. & ſeq.
Cap. 8. v. 9. Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet Sol, media die tenebreſcet ſuper terram dies luminis. to. 2. 756. T. 374. to. 3. 632. d. 1. & ſeq.
10. Et conuertam dies feſtos veſtros in luctum, & omne Canticum veſtrum in lamentationem, & imponam ſuper lumbos veſtros ſaccum, & ſuper omne caput Caluitium, & ponam eum quaſi luctum dilecti; & eos qui cum illo, quaſi diem mœroris. to. 2. 398. T. to. 2. 399. a. b. 1.
Cap. 9. v. 6. Qui ædificat in cœlum aſcenſum ſuum, & profuſionem ſuam fundat in terras. to. 2. 345. T. tom. 3. 312. T. 552. 782. to. 3. 312. d. 1.

Ex Iona.

Cap. 1. v. 3. Ionas fugit à Domino in Tharſum. to. 2. cclix. T. to. 2. cclix. d. 1.
Cap. 2. v. 11. Et euomuit eum in aridam. to. 3. 501. T.
Cap. 3. v. 4. Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. to. 2. * xix. T. to. 2. 704. b. 2. to. 3. 430. e. 2. & ſeq. 309. b. 2. & ſeq.
10. Et pœnituit Dominum de malitia, quam dixerat ſe facturum illis. to. 2. * xix. T. lxij.
Cap. 4. v. 2. Propterea praueni profugere in Tharſos, quia cognoueram te eſſe miſericordem, & miſereſcentem, patientem & plurimum miſericordiæ, pœnitentem malitiarum. tom. 2. * xix. T. to. 2. lxij. T.

Ex Michæa.

Cap. 5. v. 2. ET tu Bethlehem non minima es in ducibus Iuda. Ex te enim exiet dux qui paſcat populum meum Iſraël. to. 2. 413. T. 414. T. to. 2. 297. a.
Cap. 6. v. 8. Si adnuntiauit tibi homo; quid bonum? aut quid à te Dominus exquirit, quam facere iudicium, diligere miſericordiam, & paratum eſſe ſequi Dominum Deum tuum? to. 3. 154. T. to. 3. 155. c, 2.

Cap. 7. v. 6. *Filius contumeliam facit Patri, filia ſurgit aduerſus matrem, & nurus contra ſocrum ſuam.* t. 2. 426. T,
18. *Quis Deus quomodo tu? Eximens iniquitatem, & prateriens iniuſtitias reſiduis hæreditatis tuæ? non tenuit in teſtimonium iram ſuam, quia voluit miſericordiam,* t. 2. 308. T.
19. *Auerte & miſerebitur noſtri, demerget delicta noſtra, & demerget in profunda maris peccata noſtra.* to. 2. 309. c. d. 1. & 2.

Ex Nahum.

Cap. 1. v. 4. *COmminans mari, & arefaciens illud,* to. 2. 289. T. to. 2. 290. d. 2.
15. *Quoniam ecce veloces pedes in monte euangelizantes pacem.* to. 2. ccxcvij. T. 278. T.

Ex Habacuc.

Cap. 2. v. 4. *IVſtus ex fide viuet.* to. 3. 58. T. to. 2. * ccxxj. T. 1. to 2. * ccxxj. a, b, c, d,
Cap. 3. v. 2. 2. *Domine, audiui auditum tuum, & extimui; conſideraui opera tua, & excidi mente; in medio duorum animalium cognoſceris,* to. 2. 405. T.
3. *Deus ab Africo veniet, & ſanctus è monte opaco & condenſo. Operuit cœlos virtus, & ſplendor eius vt lux erit.* t. 2. 405. T. to. 2 184. d. 1. & ſeq. to. 2. 184. d. 1. & ſeq.
8. *Fluminibus diſrumpetur terra,* 767 T.
9. *Videbunt, & parturient populi; diſperges aquas greſſu.* to. 2. 289. T.
10. *Dedit abyſſus ſonum ſuum, ſublimitas timoris eius elata eſt.* to. 2. 290. b, c, 2.
12. *In comminatione tua diminues terram & in indignatione tua depones nationes.* to. 2. 767. T.
13. *Exiſti in ſalutem populi tui, ad ſaluos faciendos Chriſtos tuos,* to. 2. 424. T. to. 2. 424. b, c, 1.

Ex Zacharia.

Cap. 1. v. 14. & c. 2. 3. *ET ait ad me Angelus qui in me loquebatur,* to. 2. 330. T. to. 2. 624. b, c, 1.
Cap. 2. v. 8. *Qui tetigerit vos, ac ſi pupillam oculi mei tangat,* to. 3. 586. T.
Cap. 3. v. 3. *Sordidis indutus eſt,* to. 2. 418. T,
8. *Ecce ego adducam ſeruum meum Orientem,* to. 3. 625. T,
Cap. 6. v. 14. *Corona autem erit eis qui tolerauerint,* tom. 3. 108. T, to. 3. 109. b, 2.
Cap. 7. v. 10. *Ne vnuſquiſque malitiæ fratris ſui meminerit,* to. 2. 742. T.
Cap. 8. v. 16. *Iuſtum iudicium & pacatorium iudicate,* to. 2. 764. T,
17. *Malitiam proximi ſui vnuſquiſque ne recogitet,* tom. 2. 742. T,
Cap. 9. v. 15. *Dominus omnipotens proteget eos, & conſument illos, & lapidabunt lapidibus funda, & bibent ſanguinem illorum velut vinum, & replebunt quaſi pateras altare,* to. 3. 108. T,
16. *Et ſaluos eos faciet Dominus illo die velut oues populum ſuum, quia lapides ſancti voluntant,* to. 3. 108. T,
Cap. 1. v 12. *Et acceperunt triginta argenteos,* to. 3. 605. T.
13. *Pretium adpretiati (vel honorati) & dederunt eos in agrum figuli,* to. 2. clxvi. b, c, & ſeq.
Cap. 12. v. 10. *Tunc cognoſcent eum quem pupugerunt,* to. 2. 418. T, 580.
Cap. 13. v. 7. *Exſurge romphæa in Paſtores, & euelle oues, & ſuperducam agnum meum in Paſtores,* to. 3. 315. T, to. 3. 317. b, 1.
9. *Vram illos ſicuti vritur argentum; & probabo illos, ſicut probatur aurum,* to. 3. 102. T, 693.
Cap. 14. v. 4. *Et ſtabunt pedes eius in monte Elaone,* tom. 2. 277. T, to. 2. 277. d, 2. & ſeq.
14. *Et Iudas pertendet Ieruſalem, & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum: aurum & argentum,* tom. 2. 341. T.

Ex Malachia.

Cap. 1. v. 10. *NOn eſt voluntas mea, dicit Dominus, non recipiam ſacrificium de manibus veſtris,* to. 3. 577. T, to. 2. cl. to. 2. clj. c, d, 1. t. 3. 578. b. c. 1.
11. *Quoniam ab Oriente Sole vſque ad Occidentem nomen meum clarificatum eſt in nationibus, & in omni loco offeruntur ſacrificia munda nomini meo,* to. 3. 24. T, 267. 577. to. 3. 268. a, 578. b, c, 1. & c, d, e, 2.
Cap. 2. v. 15. *Vxorem iuuentutis tuæ non dimittes,* to. 3. 758. T, 481. to. 3. 139. d, 2.
Cap. 3. v. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparet viam tuam ante te,* to. 2. 42. T. to. 2. 42. c. 1. & ſeq.
Cap. 4. v. 2. *Exibitis de ſepulchris velut vituli de vinculis ſoluti, & conculcabitis inimicos,* to. 3. 501. T,
5. *Et ecce mittam vobis Helsam Theſbytem,* to. 3. 146. T, to. 2. 749. T.

Ex 1. Machabæorum.

Cap. 2. v. 41. *TEmporibus Machabæorum Sabbatis pugnando fortiter fecerunt, & hoſtes Allophylos expugnauerunt, legemque paternam, ad priſtinum vita ſtatum pugnando ſabbatis reuocauerunt,* to. 3. 562. T.

Ex Matthæo.

Cap. 1 v. 1. *LIber generationis Ieſu Chriſti,* to. 3. 92. 134. T.
v. 16. *Iacob generauit Ioſeph virum Mariæ ex qua naſcitur Ieſus qui dicitur Chriſtus,* to. 3. 93 T,
20. *Quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt,* to. 3. 93. T, to. 2. 422. T,
23. *Ecce virgo concipiet in vtero, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus,* to. 2. 234. T,
Cap. 2. v. 1. *De Magis,* to. 2. 341. T. 113. T,
2. *Primi ſtellarum interpretes natum Chriſtum adnuntiauerunt.*
6. *Et tu Bethleem terra Iuda, non minima es in ducibus Iuda; ex te enim exiet dux qui paſcet populum meum Iſraël,* to. 2 413. T. to. 2. 414. b, c, 1.
23. *Quoniam Nazaræus vocabitur,* to. 2. 347. T, to. 2. 348. a, b, 2. to. 3. 246. c, 2.
Cap. 3. v. 2. *Pœnitentiam inite; iam enim ſalus nationibus adpropinquabit,* to. 3. 423. T. to. 3. 424. a, b.
3. *Parate vias Domini.*
6. *Tingebantur confitentes peccata ſua.* to. 2. 116. T.
7. & 8. *Genimina viperarum, facite fructum pœnitentiæ,* to. 2. ccciij. T,
9. *De lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare potens eſt Deus,* to. 3. 129. T, 197. 434. to. 2. ccciij. T. 24.
10. *Securis ad radicem arboris poſita.* to. 3. 157. T. 807.
12. *Palam in manu ſua portat, ad purgandam aream.* to. 3. 403. T. 691. t. 2. 92. T. to. 2. 92. inf.
16. *Et ecce aperti ſunt cœli, & vidit ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam & venientem ſuper ſe.* to. 3. 615. T, t. 2. 505. T. to. 2. 322. b. c. d. 2.
17. *Et vox de cœlis dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite.*
Cap. 4. v. 1. *Diabolus poſt baptiſma tentator.* t. 2. * xxij. T. to. 2. 418. T.
2. *Quadraginta diebus ieiunat Chriſtus.* to. 2. 686. T. to. 2. 705. c. d. 1. & ſeq. 706. b. c. 1.
Poſtea eſuriit, & tentatus eſt. to. 3. 695. T.
3. *Si tu es filius Dei.* to. 3. 718. T. 734.
4. *Non in ſolo pane viuit homo.* to. 3. 63. T. 487. to. 2. 686. T. 606. 292.

10. *Recede Satana, ſcandalum mihi es. Scriptum eſt enim; Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* to. 3. 111. T.

Cap. 5. v. 3. *Beati mendici (pauperes ſpiritu) quoniam illorum eſt regnum Dei.* to. 3. 239. T. 320. to. 2. cclxiij. T. to. 3. 320. c. 1.

4. *Beati mites.* to. 3. 320. T.

5. *Beati lugentes atque flentes.* to. 3. 320. T. to. 2. 519. T. to. 3. 320. c. 2.

9. *Beati pacifici, quia filij Dei nuncupabuntur.* to. 3. 320. T.

10. *Beati qui perſecutionem patiuntur ob iuſtitiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum.* to. 3. 113. T. 524.

11. *Beati eritis quum vos dedecorauerint, & perſecuti fuerint, & dixerint aduerſus vos omnia mala propter me.* to. 3. 113. T. 339.

12. *Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra plurima in cœlo.* to. 3. 320. T,

14 *Vos eſtis lumen terræ.* to. 3. 105. T,

15. *Lucerna non ſub modio abſtrudi ſolet, ſed in candelabrum conſtitui, vt luceat omnibus qui in domo ſunt,* t. 3. 350. T.

16. *Luceant opera veſtra, &c.* to. 2. ccj. T. to. 2. 654. T. to. 2. ccj. c, d, e, 2.

17. *Non veni legem diſſoluere, ſed adimplere.* to. 3. 154. T. 563. to. 2. 225. T. to. 2. 314. T. to. 2. 316. a, b, c. 1. a. 2. to. 3. 21. c, 2. 257. c. 2.

20. *Niſi redundauerit iuſtitia veſtra ſuper Scribarum & Phariſæorum,* to. 3. 19. T, 257.

Ego autem dico vobis. to. 2. 330. T,

22. *Ne fratri iraſcaris,* to. 3. 22. T, 257. to. 2. 459. T,

Nec verbo laceſcere, nec fatue quidem dicere, ſine iudicij periculo licet, to. 3. 335. T,

Gehenna ignis. to. 3. 464 e, 1.

23. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum, & vade reconciliari fratri tuo,* to. 3. 270. T. to. 1. 753. a, b, 1.

25. *Habeto beneuolentiam cum aduerſario,* to. 3. 146. T, to. 3. 461. a, b, 1. 477. b, c, 2.

Et iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mandet, vnde non dimittaris, to. 3. 146. T, 399. 460. to. 3. 461. e. 1.

26. *Donec exſoluat nouiſſimum quadrantem,* to. 3. 146. T, 399 461. 525. to. 2. 87. T, to. 2. 67. c, 2. to. 3. 462. d, e, 2.

28. *Qui conſpexerit, ſeu viderit fœminam ſeu mulierem ad concupiſcendum, iam adulterauit in corde,* to. 3. 167. T, 257. 393. 458. 537. tom. 2. 488. 786. 59. 315. tom. 3. 167. b, 257. b. 1. 395. a. 1. 614. b, 1.

32. *Qui dimiſerit vxorem ſuam præter cauſam adulterij, facit eam adulterari; atque adulter cenſetur & ille qui dimiſſam à viro duxerit,* t. 3. 481. T, to. 3. 481. b, c, 2.

34. *Non iurabis,* to. 2. 786. T, to. 2. 786. d, 2. & ſeq.

36. *Quis veſtrûm poteſt capillum atrum ex albo facere, aut album ex atro?* to. 2. 156. T, to. 3. 295. c, 2. 297. b, 2.

37. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non. Quod amplius eſt, à malo eſt,* to. 3 351. T, 725.

39. *Verberanti te in faciem, etiam alteram genam obuerte,* to. 3. 339. T, 660. to. 3. 339. c. & ſeq. 340. e, 1.

40. *Auferenti Pallium, offer & tunicam,* to. 3. 330. T, to. 2. cclxvij. T. clvij. to. 3. 13. to. 3. 330. a, b. 1.

44. *Diligite inimicos veſtros, & maledicentibus benedicite,* to. 3. 335. T, 663. to. 2. 456. T, to. 2. 746. a, b, c, d, e. to. 3. 65. a, 2. 336. a.

45. *Qui ſolem ſuum oriri facit, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* to. 3. 63. T, 277. 325. 480. 633. to. 2. * lxviij. T, 192. to. 2. 630. a. 1.

47. *Nonne Ethnici hoc faciunt?* to. 3. 453 c. 2. & ſeq.

Cap. 6. v. 1. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus,* to. 3. 769. c. 1. & ſeq. fusè. to. 2. 640. c, d.

2. *Quum facis Eleemoſynam, noli buccinare,* t. 2. 674. b. c. 1.

6. *Tu autem quum oraueris, intra in cubiculum tuum &, clauſo oſtio tuo, ora patrem tuum in abſcondito,* to. 3. 276. T. to. 3. 276. d. fusè, 278. c.

9. *Pater noſter qui es in cœlis,* to. 3. 742. T. totum ex ponitur t. 3 281. c. t. 3. 263. c. 2. 264. b. 1. 273. b. 2. 743. c. 1. & ſeq. to. 2. * cxxxvi. b. 1.

Sanctificetur nomen tuum, to. 3. 214. T. 114. a. 1.

10. *Veniat regnum tuum,* t. 3. 471. T. t. 3. 264. b. 2. & ſeq. 472. b. 1

Fiat voluntas tua in cœlis & in terra, to. 2. * xxvi. T. xxxi. t. 2. * xxvi. d. xxxii. c. 2. xxxiii. a. b. c. d. e. 1. ccli. e. 2. & ſeq.

11. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,* t. 2. clxxxvi. T. t. 2. clxxxvi. c. 1. & ſeq.

12. *Dimitte nobis debita noſtra,* t. 3. 399. T. t. 3. 400. e. 1. 479. c.

Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, t. 3. 265. c. 1. 336. a. b. c. 270. c. 1.

13. *Ne nos inducas in tentationem,* t. 3. 692. T. t. 2. * xciv T. t. 3. 265. d. 1. 696. a. b. c. d. 2. t. 2. * xciv. c. d. 1. & ſeq. & xcv. a. b.

Cap. 16. v. 21. *Vbi erit cor tuum, illic erit & theſaurus tuus,* t. 2. * lxxxi. T. ccxcv. 648. 160.

24. *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire,* tom. 3. 149. T. 236. t. 662. t. 2. * lxxxviij. T. t. 2. 111. T.

Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ, t. 3. 192. T. t. 2. * lxxxviij. T.

25. *Ideo dico vobis. Nolite cogitare de craſtino quid edatis, neque quid induamini,* t. 3. 248. T. 280. t. 3. 249. b. 1.

27. *Nemo poteſt adiicere cubitum vnum (aliàs menſuram) ad ſtaturam ſuam.* t. 2. 156. T. t. 3. 660. T. t. 2. 158. a. b. 2.

30. *Qui lilia agreſtia veſtit,* to. 3. 249. T.

33. *Quærite priùs regnum, & tunc vobis etiam hæc adiicientur,* t. 3. 281. T. to. 3. 281. b. 1.

Cap. 7. v. 1. *Nolite Iudicare, ne iudicemini,* t. 2. 784. T. t. 2. 784. e. 1. & ſeq.

Dimitte, & dimittetur tibi,

6. *Nolite ſanctum canibus, & margaritas porcis iactare, ne conculcent ea, & conuerſi vos quoque euertant* t. 3. 236. T. 350. t. 2. 589. T.

7. *Petite, & accipietis,*

Quærite & Inuenietis, t. 3. 606. T. t. 2. * ccxxix. T. ccxxi. 586.

9. *Nunquid filio patrem poſcenti panem, lapidem tradet?* t. 3. 280. T.

12. *Quomodo vultis faciant vobis homines, & vos ita facite illis,* to. 2. 492. T.

13. *Lata porta & ſpatioſa via quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam,* t. 2. * lv. T.

15. *Attendite vobis à pſeudo-Prophetis, qui veniunt ad vos in pellibus ouium, lupi rapaces,* t. 2. 565. T.

16. *De operibus ſuis reminceentur,* t. 2. 565. b. c. d. & ſeq.

17. & 18. *Omnis mala arbor fructus malos fert, nec bona arbor fructus malos edit, nec mala bonos,* t. 3. 75. T. 76. 146. 197. t. 2. * xix. T. lxvi. t. 2. 532. T. t. 2. ccciii. T. t. 2. 534. b. c. 1.

Cap. 8. v. 3. *Tetigit eum Ieſus, & mundata eſt lepra,* t. 3. 83. T.

10. *Ne in Iſraël quidem tantam fidem reperi,* t. 3. 153. T.

11. *Recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob,* t. 3. 519. T.

12. *In tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium,* t. 3. 519. T.

15. *Chriſtus tetigit ſocrum Petri,* t. 3. 83. T. 162.

22. *Sepeli im patrē meum,* t. 3. 164. T. t. 3. 164. T. t. 3. 164 T. c. 1.

24. *Nauicula operiebatur fluctibus: & compeſcunt procellas,* t. 2. cxliii. T, t. 2. cxliii. c. 1. & ſeq,

Cap, 9. v. 4. *Quid cogitatis in cordibus veſtris nequam?* t. 3. 537. T. t. 2. 59. T.

5. *Quid enim facilius eſt dicere paralytico, dimittuntur tibi peccata, aut ſurge, & ambula?* t. 2. 129. T.

13. *Miſericordiam volo & non ſacrificium,* to, 3. 425. T. t. 2. lv. T. t. 2. 487. c. 1.

17. *Nec vinum nouum veteribus vtribus creditur,* t. 3. 527. T.

Cap. 10 v. 2. *Apoſtolos duodecim Dominus adlegit,* t. 2. * cxxxii. T.

5. *In viam gentium ne ieritis, & in Ciuitatem Samaritanorum ne introieritis*, t. 2. *. ccxxxi T. cclv.
7. *Dicite illis, quod appropinquauerit regnum Dei*, t. 3. 517. T.
16. *Ecce ego mitto vos tanquam oues in medio luporum. Eſtote prudentes vt ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, t. 3. 113. T. 624. t. 2. 136. T. t. 3. 625. b. 2. & ſeq. fuſè.
21. *Tradet autem frater fratrem, & pater filium in mortem, & inſurgent filij in parentes & mortificabunt eos, Ibid. & ſeq.* t. 3. 113. T.
22. *Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perſeuerauerit vſque, hic ſaluus erit*, t. 3. 50. T. 113. 403. t. 2. 494. T. cclx. t. 3. 329. b. 2. 404. b. 1. & ſeq. fuſè ad finem.
23. *Fugite de ciuitate in ciuitatem*, t. 2. cclv. T. t. 2. cclxi. a. b. c. 1. & ſeq. cclxvi. e. 2. & ſeq. fuſè.
Non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat, t. 2. cclvi. to. 2. cclvi. b. c. 1. & ſeq.
24. *Non eſt ſuper magiſtrum diſcipulus, & ſeruus ſuper Dominum*, t. 3. 114. T. t. 2. *xl. T. t. 2. 401. T.
26. *Nihil occultum quod non reuelabitur*, t. 3. 183. T. 770. T.
27. *Quod in tenebris & in abſcondito audiſtis, in luce & in tectis prædicate*, t. 3. 350. T. t. 3. 3. 0. c. 2.
28. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam non poſſunt occidere: Timete eum qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam*, t. 3. 114. T. 518. t. 2. 493. T. cclx. t. 3. 520. c. d. 4.
29. *Sine cuius voluntate nec paſſerum alter in terram cadit*, t. 3. 165. T. 693. 796. t. 2. * xxix. e. 2 t. 3. 520. c. d. 2.
30. *Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt*, to. 3. 692. T, t. 3. 520. d. e. 2.
31. *Nolite metuere, multis paſſeribus antiſtatis*, t. 3. 114. T. 519. 535.
32. *Omnis qui in me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego confitebor in illo coram Patre meo qui in cælis eſt*, t. 3. 114. T. 734. t. 2. 491. T. t. 2. cclx. T.
33. *Et omnis qui confuſus ſuper me fuerit penes homines, & ego confundar ſuper illo penes patrem meum qui in cælis eſt*, t. 3. 115. T. 159. t. 2. 491. T.
34. *Ne putaueritis veniſſe me vti pacem mittam in terram; non veni, ſed vt machæram*, t. 3. 29. T. t. 2. 494. T.
35. *Veni diuidere hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & ſocrum aduerſus nurum ſuam,*
36. *Et inimici hominis domeſtici eius*, t. 2. 339. a b 2. & ſeq.
Qui patrem aut matrem mihi prætulerit, non eſt me dignus, t. 3. 151. T. 313. t. 2. 130. T.
39. *Qui lucri habuerit animam ſuam, perdet illam; & qui amiſerit animam pro nomine meo, ſaluam faciet*, t. 2. 494. T.
Cap. 11. v. 2. *Mittit Ioannes Diſcipulos ſuos ad Chriſtum,*
3. *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?*
5. *Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur*, t. 1. *In erroribus T. v. Ioan.*
8. *Ecce qui teneris veſtiuntur, in domibus regum ſunt*, t. 3. 793. T.
11. *Inter natos feminarum non ſurrexit maior Ioanne baptizatore*, t. 2. 125. T.
13. *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem baptizatorem*, t. 3. 19. T. 740. t. 2. 397. T. t. 2. 760. T. 384. 671. 319. 613.
14. *Et ſi vultis audire, hic eſt Helias qui venturus eſt*, t. 2. 749. T,
19. *Et dicunt ecce potator & vorator, homo prandiorum & cœnarum cum publicanis, & peccatoribus frequentator* to. 2. 671. T.
21. *Si in Tyro & Sydone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent,*
24. *Tolerabilius erit Tyro & Sydoni in die iudicij*, t. 3. 517. T.
25. *Confiteor tibi pater, quod abſconderis hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis*, t. 3. 734. T. t. 2. 95. T. t. 2. 501. a. b. c. d. 1. 640. a. b.
27. *Omnia mihi tradidit pater. Nemo cognouit Patrem niſi filius*, to. 2. *lxxv. T. ccxxviij.
Cap. 12. v. 8. *Dominus eſt Sabbati filius hominis*, t. 2. 250. T.
37. *Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo damnaberis*, to. 2. * lxxvi. T.
40. *Erit Chriſtus triduū in corde terræ*, t. 2. 401. T. t. 2. 401. a. 1.
48. *Quæ mihi mater, & qui fratres mei?* t. 3. 313. T. t. 2. 250. T. to. 3. 313. b. 1.
Cap. 13. v. 3. & ſeq. *Parabola ſeminis poſt ceſpitem areſacti*, t. 3. 600. T.
10. *Quare in parabolis loqueris?* t. 3. 600. T.
11. *Vobis datum eſt cognoſcere arcana*, t. 2. 97. T.
25. *Quum verò dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania*, t. 2. * lxxxix. T. ccxxiv. t. 2. 573. c. 1. & 2. 573. T. t. 2. * ccxxv. b. c. 1. a. b. 2. & ſeq. ccxxvj. b. 1. & ſeq.
27. *Vnde igitur habet zizania?*
30. *Alligate ea in faſciculos ad cremandum igni*, t. 2. 574. a. b. c. t. 3. 518. d. 2.
34. *Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis, & ſine parabolis non loquebatur ad illos*, t. 3. 600. T. t. 3. 604. b. 1.
Cap. 14. v. 4. *Dicebat illi Ioannes, non licet tibi habere eam*, t. 2. 12. e 1. & ſeq.
Cap. 15 v. 14. *Cæci & duces cæcorum*, t. 3. 86. T. t. 2. 999. T.
24. *Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraëlis*, t. 2. * ccxxxj. T. t. 2. 416. T. t. 2. 416. c. d.
26. *Non eſt bonum auferre panem filiis, & dare eum canibus*, t. 3. 280. T. t. 2. cclvj. T. t. 2. 416. T. t. 2. 417. a. b.
Cap. 16. v. 13. *Quem aiunt eſſe homines filium hominis?* t. 2. 492. T.
16. *Tu es Chriſtus filius Dei viui*, t. 2. 404. T.
17. *Beatus es Simon Barjona, quoniam hoc tibi non reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cælis eſt*, t. 3. 734. T.
18. *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam & portæ inferi &c.* t. 2. 97. T. t. 3. 411. c. a. 412. a. 1. & e. 2.
19. *Tibi dabo claues regni cæleſtis,*
Et quæcumque ſolueris, vel alligaueris in terra, erunt alligata vel ſoluta in cælis, t. 3. 408. T. t. 2. 493. T. t. 5. 408. a. & ſeq. per totum.
Cap. 17. v. 2. *Gloriam diſcipulis demonſtrat*, t. 3. 375. T. 510.
5. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo benè ſenſi, audite illum*, t. 3. 749 T.
12. *Helias iam venit, & non cognouerunt eum*, to. 3. 146. T. to. 2. 749. T, to. 2. 750 c. 1. & ſeq.
20. *Vbi duo vel tres in nomine meo ſunt congregati*, to. 3. 248. T, to. 2. cxxxix. T, to. 2. cxxxix. a, 1.
22. *Non dicam ſepties, ſed ſeptuagies ſepties*, to. 3. 334. T.
Cap. 19. v. 3. *Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes.* to. 2. 152. T, 275. T,
6. *Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet*, to. 3. 165. T. 223.
8. *Quoniam Moſes propter duritiam cordis veſtri præcepit libellum repudij dare.* to. 3. 137. T, 138. 164. to. 3. 482. b, 1.
Ab initio autem non fuit ſic, to. 3. 165. T,
9. *Qui dimiſerit vxorem ſuam præterquam ex cauſa adulterij, facit eam adulterari; & qui dimiſſam à viro duxerit, adulterat vtique*, t. 3. 138. T. 165. t. 3. 139. d. 1. 482. c. 1.
12. *Sunt ſpadones qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum, &c. Qui capit, capiat*, t. 3. 158. T. 263. t. 2. 289. T, t. 3. 293. c. 1. 706. b. c. (134. T,
14. *Nolite paruulos prohibere venire ad me*, to. 2. 217. T. &
17. *Quid me interrogas de bono? vnus Deus bonus*, t. 2. 32. a. b. 2. c
19. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, t. 3. 458. T.
21. *Vende omnia & egenis diuide*, t. 2. clviij. c. d. e. 1.
23. *Diues difficile intrabit in regnum cælorum*, t. 2. * cxxiiij. T. t. 3. 238. T.
26. *Difficilia apud homines, facilia apud Deum*, t. 3. 718. T, t. 2. 19. T.
Cap. 20. v. 10. *De vno denario eiuſdem mercedis*, t. 3. 165, T. t. 3. 219. b. 2.
21. *Adſiſtere ad dextram, vel ad ſiniſtram*, t. 3. 115. T.
Cap. 21. v. 7. *Chriſtus Ieruſalem ingreſſus ſuper aſina*, to. 2. 518. T.
9. *Benedictus qui venit in nomine Domini*, t. 3. 755. T.

13. *Spelunca latronum*, t. 3. 54. T.
21. *Fides montes transferre poteſt*, t. 2. cclxvi. T.
25. *Baptiſmus Ioannis vnde erat, à cœlo an ex hominibus?* t. 2.123. *b. c.*
37. *Filius à Domino mittitur ad cultores vineæ*, t. 2. 734. T. t. 2.330. T.
Cap. 22. v. 12. *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At ille, obmutuit*
13. *Tunc rex dixit miniſtris, ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores*, to. 3. 519. T. to. 2. 189. T. t. 3. 195. *e.* 2.
21. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari*, t. 3. 152. T. 153. 558. t. 2. cclxiij. T. 618. T. t. 2. 629. *a. b. c.* 2. t. 3. 151. *c.* 1. 454. *e.* 1. *& ſeq.* 483. *b.* 2. 559. *e.* 2.
24. *Callida quæſtio Sadducæorum, cuius erit vxor de ſeptem viris in reſurrectione?* t. 3. 519. T. 556. t. 3. 483. *c.* 1. 492. *c. d.* 1. 521. *b.*
30. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli in cœlis*, t. 3. 165. T. 187. 505. 519. 555. 556. to. 2. 193. T. to. 2. 193. *in f. &* 194. *inp.* to. 3. 485. *a.* 2. 492. *d.* 1.
35. *Surrexit Legis Doctor tentans eum*, t. 2. 252. T. & 275. T.
37. *Deum diliges ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, & ex totis viribus tuis*, t. 2. 29. T.
39. *Et proximum tuum ſicut teipſum*,
40. *In his duobus lex pendet*, t. 2. 672. T.
Cap. 23. v. 9. *Et patrem vobis nolite vocare ſuper terram*, to. 3. 742. T.
10 *Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus*, t. 3. 707. T.
25. *Cura vaſculorum reprobatur*, t. 3. 15. *T.*
27. *Comparantur Phariſæi ſepulchris dealbatis*, t. 3. 495. *T.*
37. *Ieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt*, to. 3. 63. *T.*
Quoties volui congregare, &c. t. 2.* xxvii. *b c.* 2.
Cap. 24. v. 19. *Væ prægnantibus & nutricantibus*, t. 3. 251. *T.* t. 3. 91. *a.* 2. 182. *b.* 1.
24. *Et ſigna edent fallacia magiſtri, & Pſeudopropheta ad euertendos, ſi fieri poteſt, etiam electos*, t. 3. 81. T. t. 2.* lxxxj. T.
35. *Cœlum & terra præteribunt*, t. 2. 526. T.
36. *Diem illum ſolus pater nouit*, t. 3. 734. T.
38. *Nubentes & nuptui tradentes*, t. 3. 251. T. t. 2. 773. T.
Cap. 25. v. 1. *& ſeq. Parabola de decem virginibus*, t. 3. 418. T. t. 3. 4. 419. *a.* 614. *a. b.* 2. 615. *a.* 2. *& ſeq.*
46. *Et ibunt hi in ſupplicium æternum preparatum diabolo, & angelis eius, iuſti autem in vitam æternam*, t. 3. 128. T. 215. t. 2. 329. T. t. 2. 737. *a b. c. d.* 739. *b.* 2. 740. *a. b. c.*
Cap. 26. v. 15. *Iudas argenteis Chriſtum vendit*, t. 3. 152. T.
38. *Triſtis eſt anima mea*, t. 3. 495. T. t. 2. 149. T. t. 2. 249. *a.* 2.
41. *Vigilate & orate, ne incidatis in tentationem*, t. 3. 695. T. t. 2. 169. *e.* 1. *& ſeq.* t. 3. 696. *b. c. d.* 1.
Caro infirma, ſpiritus autem promptus, t. 3. 247. T. *ibid. rurſum.* 333. t. 2. 169. 259. t. 3. 247. *c.* 1.
52. *Recondegladium tuum in vaginam*, t. 3. 149. T. 153.
Qui gladio vſus fuerit, gladio peribit, t. 3. 151. T. 325.
10. *Et dederunt eos in agrum figuli*, t. 2. clxxvi. *a. b. c. & ſeq.*
25. *Omnis Synagoga filiorum Iſraël dixit ad Pilatum, quum vellet eum dimittere, ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros*, t. 2.* lxvii. T. 613 T.
Corona Chriſti ſpinea, t. 2. 384. T. 391. t. 2. 392. *d.* 1. *& ſeq. a. b. c. d.*
45. *Eodem momento dies, medium orbem ſignante Sole ſubducta eſt*, t. 2. 400. T. t. 2. 408. *c.* t 2. 400. *a b. c. d.* 1.
46. *Deus meus, ad quid me dereliquiſti?* t. 3. 733. T. t. 2. 389. T. t. 2. 390. *b. c. d.* 1.
64. *Tunc Iudæi detractum & ſepulchro conditum, magna etiam militari manu cuſtodia diligentia circumſederunt; ne quia prædixerat tertia die reſurrecturum ſe à morte, diſcipuli furto ameliti cadauer fallerent ſuſpectos*, t. 2.* ccxxvij. T.
Cap. 28. v. 4. *& ſeq. Et cuſtodiâ pauore diſiectâ nullis apparentibus diſcipulis, nihil in ſepulchro repertum eſt, præterquam exuuiæ ſepulti*, t. 2.* ccxxvii. T.
18. *Data eſt mihi omnis poteſtas à Patre in Cœlis & in terra*, to. 3. 692. T, 744. 747.
19. *Ite ad docendas & tinguendas nationes in Patrem & filium, & Spiritum Sanctum*, to. 3. 734. T, to. 2.* cxxxíj. T, to. 2. 130. T, 99.

Ex Marco.

Cap. 3. v. 29. *Qui autem blaſphemauerit in Spiritum Sanctum, non habebit remiſſionem in æternum*, to. 2. 504. *d,* 1. *& ſeq. fuſe.*
Cap. 5. v. 1. *& 9. Geraſenus dæmon legionarij numeri*, t. 2.* lxxxvj. T, ccxlv. to. 2.* lxxxviij. *b, c, d, e,* 2.
12. *In porcorum gregem diaboli legio non habuit poteſtatem*, to. 3. 692. T,
Cap. 6. v. 12. *& ſeq. Ioannes baptiſta contumelioſa cæde truncatur in puella pſaltica lucar*, to. 3. 112. T,
Cap. 9. v. 52. *Fides tua te ſaluum fecit*, to. 2. 129. T,
Cap. 11. v. 30. *Baptiſmus Ioannis an à Deo ſit*, to. 3. 483. *e.* 2.
Cap. 14. v. 13. *Inuenietis hominem aquam baiulantem*, to. 2. 139. T,
21. *Væ homini illi per quem filius hominis tradetur*, to. 2. 561. T.
Cap. 16. v. 9. *Magdalena ſeptenarij ſpiritus electio*, tom. 2.* lxxxvij. T. ccxxv. T, to. 2.* lxxxviij. *b, c, d, e,* 1.
15. *Ordinauit diſcipulos ad officium prædicandi per orbem omni Creaturæ*, to. 2.* xxviij. *c, d,* 2.
19. *Ereptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei*, to. 3. 554. *T,* 740. to. 2. 408. *T,*
20. *Diſcipuli diffuſi per orbem*, to, 2. 408. *T,*

Ex Luca.

Cap. 1. v. 1. *Monogamia in Zacharia ſacerdote*, tom. 3. 161. *T.*
17. *Et ipſe præcedet coram populo in virtute & ſpiritu Heliæ*, to. 2. 750. *T,* to. 3. 147. *b.* 2.
20. *Zacharias mutus*, to. 2. 786. *T,*
26. *Natiuitas Chriſti à Gabriele adnuntiatur*, to. 2. 269. *c.* 2.
28. *Et ingreſſus Angelus ad eam dixit. Benedicta tu inter mulieres*, to. 3. 179. *T.*
31. *Concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum.* to. 2. 412. *T,*
35. *Spiritus Dei ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit te.* to. 3. 733. *T,* 734.
Quod in te naſcetur Sanctum, vocabitur filius Dei. t. 2. 234. *T.*
42. *Benedictus fructus ventris tui.* to. 3. 94. *T.*
43. *Et vnde mihi vt mater Domini mei ad me veniat?* tom. 3. 94. *T.*
78. *Fulgente nobis lumine ex alto*, to. 3. 24. *T.*
Cap. 2. v. 37. *Anna Prophetes filia Phanuelis ieiuniorum teſtimonio augetur.* to. 2. 702. *T.* to. 2. 702. *a.*
49. *Non ſcitis quod in Patris mei me eſſe oportet?* to. 3. 734. *T.*
Cap. 3. v. 1. *Anno decimoquinto Principatus Tiberiani*, to. 2. 429. *T.* to. 3. 82. *T.* to. 2. 409. *T.*
4. *Vox clamantis in eremo, parate vias Domini.* to. 2. 748. *T.*
14. *Milites Ioannes admiſit ad lauacrum.* to. 3. 153. *T.* tom. 3. 159. *T.*
16. *Ego vos ſola pœnitentia tinguo, venturus qui vos tinguet, in ſpiritu & igni.* to. 3. 474. *T.* to. 2. 131. *T.*
Cap. 4. v. 17. *Helizæus Prophetes vnicum leproſum Naaman Syrum ex tot leproſis Iſraëlitis emundauit.* to. 2. cclxxxiv. T. to. 2. cclxxxiv. *e.* 2. *& ſeq.*
31. *Et deſcendit in Ciuitatem Galilææ Capharnaum, & in Synagoga docebat illos.* to. 2. 409. T.
32. *Stupebant autem omnes ad doctrinam eius, quoniam in poteſtate ſemper erat eius.* to. 2. 278. T, 188. T.
33. *Et exclamauit ſpiritus dæmonis.*

34. *Quid nobis & tibi eſt, Ieſu? veniſti perdere nos? ſcio qui ſis Sanctus Dei.* to. 2. 422. T,
35. *Et increpuit illum Ieſus.* to. 2. 303. b. 1. 304. *fuſiſſimè.*
41. *Itaque ſpiritus nequam excedebant vociferantes, Tu es filius Dei. Sed increpabantur, & iubebantur tacere.* to. 3. 92. T. 303.
Cap. 5. v. 9. *Dixit Chriſtus Petro trepidanti de copioſa indagine piſcium.*
10. *Ne time; adhinc enim eris homines capiens.* to. 2. 93. T.
11. *Et Petrus & filij Zebedai, Iacobus & Ioannes, relictis nauiculis ſecuti ſunt eum.* to. 2. 93. T,
14. *Et vetuit illum diuulgare, ſed iuſſit: vade, oſtende te Sacerdoti, & offer munus quod precepit Moſes, vt ſit vobis in teſtimonium.* to. 3. 768. T, to. 2. 314. T,
17. & ſeq. *Curatur & paralitycus, & quidem catu ſpectante populo.*
22. *Quis dimittet peccata niſi ſolus Deus?*
24. *Vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata, ait Paralytico, exſurge, & tolle grabatum tuum.* to. 2. 293. T, to. 2. 293. b. c 1. & *ſeq.*
31. *Medico non habent opus ſani, ſed malè habentes,* to. 3. 540. T. to. 2. 291. T.
33. *At illi dixerunt ad eum, quare diſcipuli Ioannis aſſiduè ieiunant & orant, tui autem manducant & bibunt?*
34. *Quibus ipſe ait, non poſſunt ieiunare filij ſponſi, quamdiu cum eis eſt ſponſus.* to. 2. 747. T.
35. *Poſtea vero ieiunabunt quum ablatus fuerit ab eis ſponſus.*
36. *Nemo nouum additamentum iniicit veteri veſtimento.* to. 2. 321. T.
37. *Nemo committit vinum nouum in vtres veteres,* tom. 2. 316. T. to. 2. 582. d. 1. & *ſeq.* 673. a, b, c, d. 2. 317. 1. *fusè.* to. 3. 121. b. 1. 675. c. d.
Cap. 6. v. 1. *In Sabbato Diſcipuli ſpicas decerptas manibus effrixerant,* to. 3. 561. T. 563. to. 3. 562. b. c. 1.
3. *Excuſat illos Chriſtus, exemplo Dauid.* to. 3. 561. T. tom. 3. 561. b. 2.
4. *Introgreſſi Sabbatis templum, & operati cibum audenter fractis panibus propoſitionis.* to. 3. 561. T.
5. *Et dicebat illis, Quia Dominus Sabbati eſt filius hominis.* to. 3. 563. T. t. 2. 316. T.
9. *Interrogat autem illos, licetne Sabbatis benefacere, an non; animam liberare, an perdere?* to. 6. 563. T.
12. *Et aſcendit in montem, & illic pernoctat in oratione.* to. 2. 278. T. to. 2. 278. *inf.* 279. *in p.*
17. *Et conueniunt à Tyro & ex alijs regionibus multitudo etiam tranſmarina.* to. 2. cxlij. c, d, 1.
20. *Beati mendici, quoniam illorum eſt regnum cælorum.* to. 3. 696. T. to. 2. 280. b. c. d. 1. & *ibid. T.*
21. *Beati eſurientes, quoniam ipſi ſaturabuntur.* to. 3. 697. T. to. 2. clxi. T. to. 3. 321. a. 2.
Beati plorantes, quoniam ridebunt, to. 3. 696. T. 697. to. 3. 698. a, b, 1.
22. *Beati eritis, cum vos odio habebunt homines, & exprobrabunt, & eijciant nomen veſtrum velut malum propter filium hominis,* to. 3. 697. T,
23. *Secundum hac enim faciebant Prophetis Patres eorum.* to. 3. 113. T. to. 3. 114. c. 1.
24. *Va vobis diuitibus, quoniam accepiſtis aduocationem veſtram.* to. 3. 338. T. to. 2. * cxxiiij. T. cxxvij.
25. *Va etiam ſaturatis, quia eſurient; etiam ridentibus nunc, quia lugebunt,* to. 2. * lviij. T. to. 3. 194. T.
26. *Va quum benedixerint vobis homines, ſecundùm hac faciebant, & Pſeudoprophetis Patres illorum.* to. 3. 194. T.
27. *Sed vobis dico qui auditis, diligite inimicos veſtros, & benedicite eos qui vos oderunt.* to. 2. 742. T.
29. *Et qui te percutit in maxillam, prabe illi alteram amplius; & qui aufert tibi tunicam, pallio quoque cede.* to. 2. * lxv. T.
30. *Omni petenti te, dato.* to. 2. cclxvj. T. clix. T. 132. T. t. 2. clix. a, 1. to. 3. 330. d. 2.
31. *Et ſicut vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis.* to. 2. 227. T.
34. *Et ſi fæneraueritis à quibus ſperatis vos recepturos, qua gratia eſt vobis?* to. 3. 815. T. & 816. c, 1. & *ſeq.*
35. *Et eritis filij Dei, quia ipſe ſuauis eſt aduerſus ingratos & malos.* to. 3. 146. T. 480. 815.
36. *Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter miſertus eſt veſtri,* to. 2. cxliv. T.
37. *Nolite iudicare, nec iudicemini; nolite condemnare, nec condemnemini; dimittite & dimittemini.* to. 2. * lix. T. cliv. T. to. 2. * lix. b, c, 1. & *ſeq.*
38. *Date & dabitur vobis; menſuram bonam, preſſam ac fluentem dabunt in ſinum veſtrum; eadem qua menſi eritis menſura, remetietur vobis.* * to. 2, * lix. T. to. 2. * lix. c. 1. & *ſeq.* clv. a, b, 1.
39. *Cacum cacus ducit in foueam, numquid colligunt de ſpinis vuas?* &c. to. 2. 709. T. 593. to. 2. 582. a, b, c, d, 1.
40. *Non eſt Diſcipulus ſuper magiſtrum.* to. 2. 571. T. 583.
42. *Exime de oculo tuo trabem, & tunc reuincas ſtipulam in oculo Chriſtiani.* to. 2. 583. to. 2. 753. c. 1. & *ſeq.*
43. *Arbor bona, non profert malum fructum, nec mala bonum,* to. 3. 75. T,
45. *Malus homo, de malo theſauro profert malum.* to. 2. 583. b, c, d, 2. & *ſeq.*
Cap. 7. v. 9. *De Centurione dixit Chriſtus, talem fidem nec in Iſraël inueni.* to. 2. 280. *T.* to. 2. 281. b. 1. & *ſeq.*
15. *Reſuſcitauit & mortuum filium vidua.*
16. *Et gloriam retulerunt Deo dicentes, magnus Prophetes prodijt in nobis, & reſpexit Deus populum ſuum,* to. 2. 281. *T.*
24. *Et teſtimonium Ioanni perhibuit: quid exiſtis videre?* to. 2. 301. T.
27. *Prophetem eum confirmans, immò & ſupra Prophetem.*
27. *Hic eſt ſuper quo ſcriptum eſt; Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui preparet viam tuam ante te.*
28. *Maior quidem Ioannes omnibus natis mulierum; ſed qui minor fuerit in regno Dei, maior erit illo,* t. 2. 302. a. b. c. d. 2.
37. 38. 39. *Peccatrix femina pedes Domini oſculis figebat, lacrimis inundabat, crinibus detergebat, vnguento perducebat,* to. 3. 58. T. 83. to. 2. 307. c. 308. a. b. c. 1. 2. to. 3. 58. b. 1.
50. *Ab eo audiit, fides tua te ſaluum fecit,* t. 3. 58. T.
Cap. 8. v. 2. *Diuites Chriſto mulieres adharebant qua & de facultatibus ſuis miniſtrabant ei,* t. 3. 188. T. to. 3. 188. c. 1.
3. *Inter quas & vxor procuratoris regis,*
Et Magdalena, de qua eiecit 7. damonia. t. 2. * lxxxvij. T.
8. *Qui habet aures, audiat,* t. 3. 785. T. t. 3. 786. b. c. d. e. 1. & *ſeq.*
10. *Videte quomodo audiatis, & non audiatis,* t. 3. 785. T.
16. *Nemo lucernam abſcondit,* t. 3. 72. T.
17. *Nihil occultum quod non reuelabitur,* to. 2. 500. T.
18. *Et qui habet, dabitur; ab eo autem qui non habet, etiam quod habere ſe putat, auferetur ei,* t. 3. 315. T. t. 2. * lx. T. t. 2. * lx. b. 1. & 2. & c. 2.
20. *Et adnuntiatum eſt illi, mater tua & fratres tui ſtant foris, quarentes videre te,* t. 3. 785. T.
21. *Qui reſpondens dixit ad eos, Qua mihi mater, & qui mihi fratres, niſi qui audiunt verba mea, & faciunt ea?* t. 2. 275. T. t. 2. 275. 2. *fusè.*
25. *Quis eſt iſte qui & ventis & mari imperat & obaudiunt ei?* t. 2. 289. T.
28. *Quid mihi & tibi eſt, Ieſu fili Dei?*
30 *In vno homine multitudo damonum, Legionem ſe profeſſa eſt,*
Dei filium verum, legio teſtata eſt,
31. *Et depetunt ab eo veniam abyſſi,* t. 2. 298. a. 1. & *ſeq. fusè*
Cap. 43. v. 44. *Tangitur à femina que ſanguine fluitabat* t. 3. 83. T. t. 3. 351. b. 2.
45. *Et ait Ieſus, quis eſt qui me tetigit? excuſantibus autem diſcipulis, dixit Ieſus,*
46. *Tetigit me aliquis; ſenſi enim virtutem ex me profectam,*

47. *Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & indicauit quemadmodum confeſtim ſanata ſit.*

48. *At ipſe dixit ei, fides tua te ſaluam fecit*, t. 2. 294. T. t. 2. 294. 295. *fusè.*

Cap. 9. v. 1. 2. *Dimittit Diſcipulos ad prædicandum Dei regnum,*

3. *Et prohibet eos victui ac veſtitui quid in viam ferre,*

5. *Et iubet puluerem excutere de pedibus in eos, à quibus excepti non fuiſſent in teſtimonium*, t. 3. 155. T.

18. *Interroganti Domino quiſnam Diſcipulis videretur,*

20. *Reſpondit Petrus, Tu es Chriſtus*, t. 3. 405. T. t. 2. 404. t. 3. 782. T. t. 3. 406. *d. c. 1. per totum.*

21. *At ille præcepit, ne cui hoc dicerent*, t. 3. 405. T.

22. *Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à Presbyteris, & Scribis & Sacerdotibus, & interfici, & poſt tertium diem reſurgere*, t. 3 405. T.

24. *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam; & qui perdiderit illam propter me, ſaluam faciet eam*, to. 3. 104. T.

29. *Qui confuſus me fuerit, & ego confundar eum*, t. 2. 388. T. 255. t. 2. 256. *c.* 1.

28. *Et aſſumpſit tres de diſcentibus arbitros futuræ viſionis & vocis, & in montem ſecedit*, t. 2. 404. T.

29. *Et vultus & veſtitus eius refulſit*. t. 2. 405. T.

30. 31. *Et ecce loquebantur cum illo Moſes & Helias, conſpecti in conſortio claritatis*, t. 2. 404. T. t. 2. 406. *a.* 2.

33. *Et ait Petrus, bonum eſt nos hic eſſe; faciamus hic tria tabernacula, vnum tibi, Moſi vnum, & Heliæ vnum, neſciens quid diceret*, t. 2. 406. *a. b* 2.

34. *Et nubes ambiuit eos.* to. 2. 406. *c.* 2.

35. *Et vox facta eſt de cœlo dicens, Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite.* to. 2. 404. *T.* to. 3. 782. *T.* to. 2. 406. *c.* 2.

41. *O genitura incredula, quouſque ero apud vos? quouſque ſuſtinebo vos?* to. 2. 283. *T.* to. 2. 284. *d.* 1. *& ſeq.*

47. *Et ecce apprehendit Ieſus puerum, tales eſſe docens debere, qui ſemper maiores velint eſſe*, tom. 3. 457. *T*, to. 3. 457. *a. b. c.* 1.

52. 54. *Increpauit Chriſtus Diſcipulos deſtinantes ignem ſuper viculum Samaritanorum.* to. 2. * lx. *T.* to. 2. * lxj. *d.* 1. *& ſeq.*

55. *Neſcitis cuius ſpiritus ſitis.*

56. *Filius hominis venit non animas perdere, ſed ſaluas facere.*

57. *Recuſauit eum Dominus qui dixerat, ſequar te quocumque ieris*, to. 2. 642. *T*,

58. *Vulpes foueas habent, & volucres, &c Filius hominis non habet vbi caput ſuum collocet.* to. 3 793. *T*, to. 2. *d.* 1. *& ſeq.*

59. 60. *Alteri cauſato Patris ſepulturam reſpondet, ſine mortui ſepeliant mortuos ſuos; tu autem vade, & adnuntia regnum Dei*, to. 3. 567. T. to. 3. 567. *c.* 2. *&* 568. *ab.*

61. *Alterum prius ſuis valedicere petentem prohibet retro reſpectare*, t. 3. 472. T.

62. *Nemo aratro manum imponens, & retro ſpectans aptus eſt* to. 3. 476. *d.* 2.

Cap. 10 v. 1. *Adlegit Deus & alios ſeptuaginta Apoſtolos*, t. 2. * cxxiij. T. to. 2. * cxxiii. *a. b. c.*

4. *Nolite in viam ferre neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam ſalutaueritis*, t. 3. 448. T. 451. 581. t. 3. 304. *a.* 1. *d.* 2. 351. *a.* 2. 581. *c. d.* 1.

5. *In quam autem introieritis domum, pacem ei dicite*, t. 3. 380. T. to. 3. 380. *a.* 1.

7. *Dignus eſt autem operarius mercede ſua* t. 3. 448. T. t. 2. * lxx. *e.* 2. *& ibid. T.*

9. *Adpropinquauit in vos regnum Dei*, t. 2. 772. T.

10. *Eis qui vos non receperint dicite,*

11. *Etiam puluerem terræ veſtræ excutimus in vos*, t. 2. 421 T, to. 2. 421. *a.* 1.

Scitote tamen in vos adpropinquaſſe regnum Dei. to. 2. 772. *T.*

16. *Qui vos ſpernit, me ſpernit*, to. 3. 318. *T.* to. 3. 318. *b. c.* 2.

19. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper colubros & ſcorpios.* to. 3. 589. *T.* to. 2. 470. *T.*

21. *Gratias ago, & confiteor, Domine cœli, quod ea quæ erant abſcondita ſapientibus, & prudentibus, reuelaueris paruulis* t. 3. 72. *T.*

22. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre, & nemo ſcit qui ſit Pater niſi filius, & qui ſit filius niſi Pater, & cuicumque filius reuelauerit.* to. 2. 403. *T.*

23. *Beati oculi qui vident quæ videtis.* to. 2. 95. *T*, to. 2. 95. *à m.*

24. *Dico enim vobis quia Prophetæ non viderunt quæ vos videtis.*

25. *Et ecce legis Doctor Dominum adgreſſus, Quid faciens (inquit) vitam æternam conſequar?* to. 2. 30. *T.*

27. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.* to. 2. 31. *c. d.* 2.

Cap. 11. v. 1. *Et quum quodam loco oraſſet, adgreſſus eum ex diſcipulis quidam: Domine, inquit, doce nos orare, ſicut Ioannes diſcipulos ſuos docuit.* to. 3. 263. *T*,

2. *Pater ſanctificetur nomen tuum, aduenit regnum tuum.* to. 3. 264. *T.* to. 3. 263. *c.* 2. 267. *c.* 1. *totum explicat.*

3. *Panem noſtrum quotidianum da nobis.* to. 3. 264. *T.* to. 3. 265. *a.* 1. 267. *b.* 2.

4. *Et dimitte nobis delicta noſtra, ſiquidem & nos dimittimus; Et ne nos ſinas induci in tentationem.* to. 3. 264. *T*, to. 3. 265. *c.* 1. 267. *c.* 2.

5. *Amice, da mihi mutuò tres panes. Et ille de intus dicat.* to. 3. 264. *T*, to. 3. 265. *d*, 2. *& ſeq.* 280. *d*, 1.

7. *Noli mihi moleſtus eſſe, iam ianua clauſa eſt, & infantes mecum cubant*, to. 3. 264. *T*, to. 3. 273. *b.* 2.

8. *Et ſi ille perſeuerauerit pulſans, dabit illi quotquot habet neceſſarios*, to. 2. ccxxix. *T*,

9. *Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis*, t. 3. 264. T. t. 3. 265. *d.* 2. *& ſeq.*

11. *Quis autem ex vobis patrem petit panem, aut piſcem, numquid pro piſce ſerpentem dabit illi?* to. 3. 280. *b.* 1.

12. *Aut ſi petierit ouum, numquid porriget ei ſcorpium?* to. 3. 264. *T*, to. 2. 470. *c.* 1. *& ſeq. fusè.*

13. *Si ergo vos quum ſitis mali, noſtis bona data dare, quanto magis Pater veſter dabit Spiritum Sanctum?*

14. *Et erat expellens dæmonium, & illud erat ſurdum.*

15. *Quidam autem dixerunt, in Beelzebule eijcit dæmonia*, to. 2. 297. *T*,

18. *Non poteſt ſathanas diuidi aduerſus ſemetipſum. Quomodo enim adhuc ſtaret regnum eius?*

19. *Si ergo in Beelzebule eijcio dæmonia, filij veſtri in quo eijciunt?*

20. *Quod ſi ego in digito Dei expello dæmonia, ergone adpropinquauit in vos regnum Dei?* t. 2. 297. *c.* 1. 2. *fuſiſſimè.*

21. 22. *Parabola fortis armati, quem validior alius oppreſſit.* to. 2. * xxij. *T*, 297. *T*,

27. *Exclamauit mulier de turba, beatus vterus qui te portauit, & vbera quæ te educauerunt*, to. 2. 254. *T*,

28. *Et Dominus: immo beati qui ſermonem Dei audiunt & faciunt*, to. 3. 313. *T*, to. 2. 252. *T*, to. 2. 254. *b.* 1. *& ſeq.*

29. *Signum non dabitur ei, niſi Ionæ*, to. 3. 501. *T.*

39. *Et ait Dominus, vos calicis & catini exteriora emundatis, interiora autem veſtra plena ſunt rapina & iniquitate*, to. 3. 3. *T*, to. 2, 286. *d*, 2. *& ſeq.* to. 3. 3. *a*, 1.

41. *Date quæ habetis Eleemoſynam, & omnia munda erunt vobis*, to. 3. 3. T,

42. *Væ vobis Phariſæis, qui decimatis mentam, & rutam, & oluſcula, vocationem autem & dilectionem Dei præteritis*, to. 2. * lxxiij. *T*, 285. to. 3. 362. *T*,

46. *Et vobis Doctoribus legis væ, quod oneretis alios importabilibus oneribus, quæ ipſi ne digito quidem adgredi audetis*, to. 2. 285. *T*, to. 2. 285. *d*, 2.

47. *Væ vobis qui ædificatis Prophetis monumenta, interemptis à Patribus veſtris*, to. 2. 424. T,

50. *Vt inquiratur ſanguis omnium Prophetarum qui effuſus eſt à conſtitutione mundi.*

52. *Væ vobis legis Doctoribus, qui habuiſtis clauem legis, ipſi non introiſtis, nec alijs aditum præſtaſtis*, tom. 2. 287. *b.* 1.

& ſeq. fuſè.

Cap. 12. v. 1. *Inquit Dominus diſcipulis, cauete à fermento, Phariſæorum, quod eſt hypocriſis*, to. 2. 641. T, to. 2. 641. c. 1. & ſeq.

4. *Dico autem vobis amicis, Nolite terreri ab eis qui vos ſolummodo occidere poſſunt, nec poſt hoc vllam in vobis poteſtatem habent*, t. 3. 106. T, 707.

5. *Demonſtrabo autem vobis quem timeatis, timete eum qui poſtquam occiderit, poteſtatem habet mittendi in gehennam. Itaque dico vobis, hunc timete*, t. 3. 106. T, 707. to. 3. 107. a. 1. 2. 708. b. c. 2.

8. *Dico enim vobis, Omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo*, to. 3. 106. T.

9. *Et omnis qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram Deo*, to. 3. 106. T, 455.

10. *Qui dixerit in filium hominis, remittetur; illi autem qui dixerit in Spiritum Sanctum, non remittetur ei*, t. 2. 282. T.

11. *Quum vos perducent ad poteſtates ad interrogationem, nolite cogitare de reſponſione.*

12. *Spiritus enim Sanctus docebit vos ipsâ horâ, quid eloqui debeatis*, to. 3. 677. T, to. 3. 677. b, c, 2.

13. *Poſtulatus à quodam Chriſtus, vt inter illum & fratrem ipſius de diuidunda hereditate componeret, operam ſuam.*

14. *Quis, inquit, me conſtituit iudicem ſuper vos?* tom. 2.* cxxx. T.

16. *Dixit autem parabolam diuitis blandientis ſibi de prouentu agrorum ſuorum*, to. 3. 280. T, t. 3. 280. c. 2. t. 2. cxxxj. c. 1. & cxxxij. a, b,

20. *Cui dixit Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repoſcent; quæ autem paraſti, cuius erunt?* to. 2.* cxxx. T.

22. *Nolite curam animæ agere de victu, & corpori de veſtimento*. to. 3. 449. b. 1.

23. *Anima potior eſca, & corpus potius tunica?* to. 3. 448. T.

24. *Corui non ſerunt nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur à Deo*, to. 3. 448. T.

25. *Nemo poteſt adijcere cubitum vnum ad ſtaturam ſuam*, to. 3. 660. T.

27. *Lilia & fœnum non texunt nec nent, & tamen veſtiuntur ab ipſo. Nec Salomon glorioſiſſimus vllo floſculo cultior*, to. 3. 448. T. 449. t. 3. 450. b, c, 2. 551. d. 2.

28. *Quanto magis vos modicæ fidei?*

30. *Hæc enim nationes mundi quærunt, ſcit autem Pater opus eſſe hæc vobis*. to. 3. 449. T,

31. *Quærite, inquit, primum regnum Dei, & hæc vobis adijcientur*, to. 3. 449. T, ccxcj. T, to. 3. 269. T, ibid c. 1.

35. *Sint lumbi veſtri ſuccincti, & lucernæ ardentes*, to. 3. 622. T. t. 2. 425. T t. 3. 622. c, d, 1. & ſeq.

36. *Et vos ſimiles ſeruis expectantibus Dominum ſuum redeuntem à nuptijs*, to. 2. 425. T. to. 2. 780. c, d, 1. & ſeq. to. 3. 1. a. 2. b. t. 3. 622 b, c, 2.

39. *Si ſciret Pater familiæ horam qua fur veniret, non ſineret ſuffodi domum ſuam*, to. 2. 425. T.

40. *Et vos eſtote parati, quia qua non putatis hora, filius hominis adueniet*, to. 2. 426. T,

41. *Interrogat autem Petrus, Domine, in nos dixiſti hanc parabolam, an & in omnes?* to. 2. 426. T.

42. *Proponit autem Dominus actorum ſimilitudinem: Quorum qui benè tractauerit conſeruos abſentia Domini, reuerſo eo omnibus bonis præponetur. Qui verò ſecus egerit reuerſo Domino qua die non putauerit, hora qua non ſcierit ſegregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur*, to. 2. 426. T.

47. *Seruus qui cognouit voluntatem Domini ſui & non fecit, cædetur plagis multis.*

48. *Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, cæditur paucis*, to. 2. 426. T,

Et prout commiſit illis, ita & exigit ab eis.

49. *Ignem veni mittere in terram*. to. 2. 426. T, t. 2. 147. b, c.

50. *Habeo baptiſmo tingui, & quomodo coarctor?* to. 2. 147. T, t. 2. 147. b. c.

51 *Putatis veniſſe me pacem mittere in terram? non, dico vobis, ſed ſeparationem*. t. 2. 426. T,

Ex Luca.

53. *Diuidetur Pater in filium, & filius in Patrem, & mater in filiam, & filia in matrem, & nurus in ſocrum, & ſocrus in nurum*. to. 2. 426. T.

56. *Hypocritæ cœli & terræ faciem probantes, tempus iſtud non dignoſcitis?* to. 2. 426. T.

57. *Quid autem à vobiſmetipſis non iudicatis quod iuſtum eſt?* to. 3. 712. T, to. 2. 764. T.

58. *Ne fortè tradat te in iudicem, qui mittit in gehennam?*

59. *Nec ducit inde, niſi ſoluto etiam nouiſſimo quadrante*. to. 2. 764. T.

Cap. 13. v. 14. *De curatione in Sabbato facta.*

15. *Vnuſquiſque veſtrûm Sabbatis non ſoluit aſinum aut bouem ſuum à præſepi, & ducit ad potum?* t. 3. 160. T. 563.

19. *Simile eſt regnum Dei grano ſinapis, quod accepit homo, & ſeminauit in horto ſuo*. to. 3. 787. T. to. 3. 788. d, 1. & ſeq.

21. *Simile eſt regnum cælorum fermento*. to. 2. 122. d. 1. & ſeq.

25. *Quum ſurrexerit Pater familiæ, & cluſerit oſtium, quibus pulſantibus reſpondebit: Neſcio vnde ſitis*. to. 2. 778. T.

26. *Tunc incipietis dicere, edimus coram te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.*

27. *Et adijciet recedite à me omnes operarij iniquitatis*. tom. 2. 778. T.

28. *Ibi erit fletus & ſtridor dentium: Quum videritis iuſtos introeuntes in regnum Dei, vos verò detineri foris*. t. 2. 778. T.

34. *Ieruſalem, Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt*, t. 3. 63. T.

Cap. 14. v. 13. *Ad prandium vel ad cœnam vocari iubet pauperes, debiles, claudos & cæcos*, t. 2. 487. c. d. 2.

14. *Et Beatus eris, quia non habent retribuere tibi* t. 3. 379. T. t. 3. 379. a. 1. & ſeq.

15. *Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum*, t. 3. 517.

16. *Homo quidam fecit cœnam, & vocauit multos*, t. 2. 454. T. t. 2. 486. a. b.

Cap. 18. v. 19. *Et cœperunt omnes ſimul excuſare. Primus dixit, agrum emi, & boues mercatus ſum, & vxorem duxi*, t. 2. 484. T. t. 3. 614. c. d. 2. & ſeq.

21. *Hoc vt Patri familiæ renuntiatus eſt motus; tunc mandat de plateis & vicis Ciuitatis facere ſublectionem*,

22. 23. *Dehinc loco abundante præcepit etiam de viis & ſepibus colligi*, t. 2. 484. T. t. 3. 610. d. e. 1. & ſeq. t. 3. 614. c. 1.

24. *Nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit Cœnam meam*, t. 2. 484. T.

26. *Qui pluris fecerit animam ſuam quàm me, non eſt me dignus*, t. 2. cclx. T. 275. T. t. 2. cclx. b. 2. & c. 2.

Cap. 15. v. 2. *Phariſei indignati muſſitabant quod Dominus publicanos & peccatores ethnicos admitteret, de victu cum illis communicans*,

14. *Quis ex vobis homo habens centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nonne dimittit nonaginta nouem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam?* t. 3. 145. T. 229. T. 384. to. 2. 306. c. d. to. 3. 229. b. 1. 420. b. & ſeq. 420. 425. 541. 601.

5. *Et quum inuenerit, imponit in humeros ſuos gaudens*,

8. *Aut quæ mulier habens didragmas decem, & ſi perdiderit dragmam vnam, nonne accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter, donec inueniat eam?* t. 3. 46. T. & 106. 420. tom. 3. 106. b. 1.

9. *Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*, v. ſup. v. 8.

11. *Parabola prodigi*, to. 3. 601. T. *per totum*, t. 2. cclxxij. T. *pauit porcos*, to. 2. cclxxij. c. 2.

20. *Prodigum filium Pater recepit*, t. 3. 106. T. t. 2. 471. T. t. 3. 426. T. t. 2. 472. a. cxci. b. 1. cxcii. a. b. 2. t. 3. 150. d. 2. 426. a. 2. & ſeq. t. 2.* ccix. e. 1. & ſeq.

29. *Ecce quot annis tibi ſeruio, & mandatum tuum nunquam præterivi*, t. 3. 6[illegible]1. T. t. 2. 763. T, t. 2. 763. c. 2. & ſeq.

31. *Fili tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt*, t. 3. 601. T, t. 2. 763. T, t. 2 cclxxiij. c. 1. & ſeq.

Cap. 16. v. 3. & ſeq. *Seruus ab actu ſummotus, Dominicos*

debitores diminuit, cautionibus releuat, in ſubſidium ſibi, t. 2.* cxxxviij. d. e. 1.
9. Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniuſtitia, t.3.330. T, t. 2. clxvii. T, clvii. t.2.* cxxxviii. a. b. 2. & ſeq. cxxxvi.
11. Si in mammona iniuſto fideles non exſtitiſtis quod verum eſt, quis vobis credet? t, 2.* cxxxvii. T,
12. Et ſi in alieno fideles inuenti non eſtis, quod meum eſt, quis dabit vobis? t. 2.* cxxxvii. T,
13. Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire, quia alterum offendiſſe neceſſe, alterum defendi, Deum proponens, & mammonam, t. 3. 149. T, t. 2.*. cxxxiii. T, cclxiii.
15. Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus,
Scit autem Deus corda veſtra, quod elatum eſt apud homines, peroſum eſt Deo. to. 2.* xxiv. T. to. 2. 428. T.
16. Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem, ex quo regnum Dei adnuntiatur. to.3, 354. T. to.2. 347. T. 748. 319.
17. Tranſeat cælum & terra citius quàm vnus apex verborum Domini. to. 3. 789. T,
18. Qui dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium commiſit; qui dimiſſam à viro duxerit, æquè adulter eſt, to.3. 138. T, 481.
20. Lazarus fame & vlceribus, &c. Hiſtoria vera. tom. 2* cxxvj. a. b. n
22. Factum eſt vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ; mortuus eſt & diues, & ſepultus eſt in inferno. to.3. 75. T, 312. to. 3. 313. a. to. 2.* cxxvj. c. 1. & ſeq. cxxvij. b. 2. 1. inf. & 2.
23. Eleuans oculos de longinquo, quum eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius. t. 2.* cxxvj. T. 779. T. to. 2. 779. c. 1. & ſeq.
24. Pater Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hàc flamma. to. 2. cxxvij. b. 1. & ſeq. to. 2. 473. c. d. 2.
26. Magnum intercidit regiones iſtas profundum, & tranſitum vtrimque prohibens. to. 2. 738. T, to. 3. 1. T, to. 2. a. 2. 738 c, d, 1. e, 2. & ſeq. to. 2. 1. & 2.
29. Habent Moſem & Prophetas, illos audiant, to. 2.* cxxvj. T, ccxxxi to. 3. 782. T. to. 3. 783. d. 1.
Cap. 17. v. 1. Væ auctori ſcandalorum.
2. Expediſſet ei ſi natus non fuiſſet, aut ſi molino ſaxo ad collum deligato præcipitatus eſſet in profundum, quàm vnum ex illis modicis ſcandalizaſſet. to. 3. 586. T.
3. Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum. to. 2. 523. T.
4. Et ſi frater in te deliquerit, veniam des illi etiam ſepties. to 3. 479. T,
14. Quos vt vidit dixit: Ite, oſtendite vos Sacerdotibus, Et factum eſt, dum irent, mundati ſunt
15. Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus eſt, gloriam Deo reddens.
16. Et hic erat Samaritanus,
19. Fides tua te ſaluum fecit, audijt, v. t. 2. v. gratiarum actio,
20. Interrogatus à Phariſæis, quando regnum Dei venturum ſit, Non venit regnum Dei cum obſeruatione nec dicunt, t. 3. 469. T.
21. Ecce hic, ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos eſt, t. 3. 469. T.
25. Oportet filium hominis antè multa pati & reprobari, ante aduentum ſuum, t. 3. 469. T.
32. Memores eſtote vxoris Loth, t. 3. 251. T. t. 2. 425. T. t. 3. 252. d. 1. 476. c. 2. & ſeq. t, 2. 425. c. 2.
Cap. 18. v. 2. Parabola de iudice ſuperbo, t. 3. 277. T. 600. t. 3. 277. b. 1. fusè.
3. Et vidua inſtante, t. 3. 277. T, & ſeq
9. Dicebat autem & Parabolam ad eos, t. 3. 600. T. t. 2. clxi. b. c. 2.
10. Duo homines aſcendebant in templum vt orarent, vnus Phariſæus, alter Publicanus, t. 3. 275. T. 277. t. 3. 278. a. 2. 769. d. 1. 2.

Ex Luca.

14. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus, alter reprobatus; quia qui ſe humiliat, allenabitur; & qui ſe exaltat deſtruetur.
18. Interrogatus ab illo quodam, præceptor optime, quid faciens vitam æternam poſſidebo? t. 3. 154. T, t. 3. 154. a. 1.
19. Quis optimus, niſi vnus Deus? t. 3. 154. T. 277
20. Præcepta ſcis? Non occides, non adulterabis, non furaberis, non falſum teſtaberis, & diliges patrem & matrem, t. 3, 154. T,
12. Quumque ille principaliora quæque obſeruaſſe adfirmaſſet ſe ab adoleſcentia,
22. Vnum, inquit, tibi deeſt. Omnia quæcumque habes, vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me. to. 3. 154. T.
7. Quum prætereuntem illum cæcus audiſſet.
8. Exclamauit, Ieſu fili Dauid miſerere mei. to. 2. 328. T. 709. to. 3. 818. T. to. 2. 709. T. to. 2. 329. d. 1. & ſeq. fusè. 712. d. e. 2. & ſeq.
39. Sed antecedentes increpabant cæcum vti taceret. t. 2. 39. T.
42. Fides tua te ſaluum fecit. to. 2.* ccxxxj. T. 42.
Cap. 19. v. 5. Domus Zachæi.
6. Exceptum domo ſua paſcit Dominum. to. 3. 818. T. to. 3. 818, b. c. d.
8. Dicendo, dimidium ſubſtantiæ offero pauperibus; & ſi cui quid per calumniam eripui, quadruplum reddo. to. 2. clvj. T. to. 3. 818. T.
9. Itaque Dominus, Hodie, inquit, ſalus huic domui. tom. 3. 818. T.
10. Venit enim filius hominis ſaluum facere quod perijt. to. 3. 540. T. 541. to. 2. 333. T. 714. T. to. 2. 333. a. b. 1.
13. De ſeruorum parabola qui ſecundùm rationem fœneratæ pecuniæ Dominicæ diiudicatur. to. 2, 424. T.
21. Timui enim quia auſterus es, tollis quod non poſuiſti & metis quod non ſeuiſti,
23. Et quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum fœnore vtique exegiſſem? to. 3. 350. T, t. 3. 351. d. 1.
Cap. 10. v. 4. Interrogat Chriſtus: Baptiſma Ioannis vnde eſt?
5. At illi cogitabant: ſi dixerimus, de cælo fuit baptiſma Ioannis, dicet: Quare non credidiſtis ei?
6. Si dixerimus, humanum baptiſma Ioannis ſtatim plebs nos lapidibus elidet,
7. Et ego non dico vobis, in qua virtute hæc facio, t. 2. 124. T.
27. Sadducæi reſurrectionis negatores, interrogationem propoſuerunt Domino.
28. Ex lege materiam mulieris quæ ſeptem fratribus ex ordine defunctis, ſecundùm præceptum legale nupſiſſet, cuius viri deputanda eſſet in reſurrectione, t. 3. 227. T. t. 3. 227. a. 1.
34. Reſpondit Ieſus: Huius quidem æui filios nubere, t. 3. 227. T, 556, t. 3. 227. b. 1. & 2. 228. c. 1.
35. Quos verò dignatus ſit Deus, illius æui poſſeſſione & reſurrectione à mortuis, neque nubere, neque nubi, t. 3. 556. T.
36. Quia nec morituri iam ſint, quum ſimiles angelorum fiant, Dei & reſurrectionis filij facti, t. 3. 556. T. t, 2. 424. T.
39. Magiſter, bene dixiſti, t. 3. 227. T. t. 3. 228 b. 1.
Cap. 21. v. 8. Multi venient dicentes, ego ſum Chriſtus, t. 3. 87. T. 706.
9. Quum audieritis bella, &c. Oportet primum hæc fieri. t. 2. 767. T.
10. Surget gens ſuper gentem, regnum ſuper regnum,
11. Et peſtis, & fames, terræque motus, & formidines, & prodigia de cælo, t. 2. 767. T,
14. Vetat quid reſpondere oporteat apud tribunalia.
15. Ego dabo ſapientiam ipſam, cui nemo reſiſtet, t. 3. 103. T,
16. Trademini à proximis in perſecutione.
17. Et eritis in blaſphemiam ex odio nominis mei.
19. Sed per tolerantiam. ſaluos facietis voſmetipſos in patientia veſtra poſſid. to. 3. 108. T. to. 322. c. 2.
20. Quum videritis tempore excidii vallari exercitibus Ieruſalem, t. 2. 766. T. t, 2 775. c. 2. & ſeq. fusè.
25. Vltimi finis ſigna, vt ſolis & lunæ, ſiderumque prodigia, & in terra anguſtia nationum obſtupeſcentium velut à ſonitu

maris

in maris fluctuantis.
26. *Pro expectatione imminentium orbi malorum, quòd & ipſa vires cœlorum concuti habeant.* to. 2. 769. c. d. e.
27. *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum plurima virtute.* to. 2. 767. T. to. 2. 769. d. 1.
28. *Quum autem hæc fient, erigetis vos, & leuabitis capita, quoniam adpropinquauit redemptio veſtra.* to. 2. 424. T.
30. 31. *Adſpicite ficum & arbores omnes, quum fructum protulerint, intelligunt homines æſtatem adpropinquaſſe. Sic & vos, quum videritis hæc fieri, ſcitote in proximo eſſe regnum Dei.* to. 2. 24. T. 767.
32. *Cœlum & terra tranſibunt.*
34. *Attendite vobis nequando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & ſæcularibus curis, & inſiſtat repentinus dies ille.*
35. *Velut laqueus.* to. 2. 152. T.
37. *Per diem in templo docebat; Ad noctem vero in Eleonem ſecedebat.* to. 2. 277. to. 2. 277. b. c. d. 1.
Cap. 22. v. 3. *Intrauit autem Satanas in Iudam.* tom. 2. * xxij. T.
15. *Concupiſcentia concupiui Paſcha edere vobiſcum antequam patiar.* to. 2. clxxiij. T.
19. *Acceptum panem, & diſtributum Diſcipulis, corpus ſuum illum fecit, Hoc eſt corpus meum dicendo, quod pro vobis tradetur.* to. 2. clxxj. to. 3. 65. T. clxxxvj. to. 3. 68. d. 1.
20. *Sic & in calicis mentione teſtamentum conſtituit, ſanguine ſuo obſignatum.* to. 3. 579. c. 1. 583. d. 1.
22. *Væ per quem traditur filius hominis.* t. 2. 372. T. clxxiv. T.
28. *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.*
29. *Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater regnum.* to. 3. 7:4. T.
31. *Ecce poſtulauit Satanas vt cerneret vos velut frumentum.* to. 3. 692. T. to. 3. 694. a. 1.
32. *Verùm ego rogaui pro te, ne deficeret fides tua.* to. 3. 692. T.
35. *Petrus præſumptione elocutus.* v. to. 1. *Verbo Petrus. Parte.* 2.
42. *Pater, inquit, transfer poculum iſtud, veruntamen non mea, ſed tua voluntas fiat.* to. 2. * xxxij. T.
67. *Ab ipſe eſſet Chriſtus interrogatur.*
Si dixero vobis non credetis. to. 2. 373. T.
69. *Abhinc erit filius hominis ſedens ad dexteram virtutis Dei.* to. 2. 374. T.
70. *Ergo, inquiunt, tu Dei filius es? Et reſpondit: vos dicitis quia ego ſum.* to. 2. 374. T.
Cap. 23. v. 3. *Perductum illum ad Pilatum, onerare cœperunt quod ſe regem diceret.* to. 2. 374. T.
8. *Delectatus eſt Herodes viſo Ieſu.*
9. *Nec vocem vllam ab eo audiuit. Deputatus cum iniquis.* to. 3. 605. T.
25. *Barrabas nocentiſſimus vita donatur, Chriſtus verò morti expoſtulatur.* to. 2. 384. T.
32. *Sed & duo ſceleſti circumfiguntur illi, vt inter iniquos deputaretur.* to. 2. 376. a. b. 1. (*Pſal.* 21.
34. *Milites veſtitum eius diuiſerunt, ſortes concedentes. V. in*
44. *Erat autem ferè hora ſexta.*
Occidit ſol meridie. to. 2. 374. T.
45. *Ecce autem & elementa concutiuntur.* ibid.
Sciſſum eſt templi Velum. to. 2. 41. T.
46. *Vociferatur ad Patrem, vt Prophetias adimpleret; hoc dicto, expirauit.* to. 3. 733. T. to. 2. 374. T. 389. 261. to. 2. 262. a. 1. & ſeq. fuſè.
51. *Ioſeph qui non conſenſerat in ſcelere Iudæis.*
52. *Poſtulauit à Pilato corpus Ieſu.*
53. *Detractum de patibulo, ſindone inuoluit, & in ſepulchro nouo condidit.* to. 2. 262. a. 1. & ſeq. fuſè. 378. d. e. 1. & ſeq.
Cap. 24. v. 1. *Mulieres ante lucem conuenerunt ad ſepulcrum cum odorum paratura.*
2. *Et inuenerunt lapidem reuolutum à ſepulcro, & ingreſſæ non inuenerunt corpus Domini.*
4. *Et ecce duo Angeli apparuerunt.* to. 2. 41. T.
6. *Rememoramini quæ locutus ſit vobis in Galilæa, dicens: Quod oportet tradi filium hominis, & crucifigi, & tertia die reſurgere.*
8. *Et recordatæ ſunt verborum eius.*
9. *Et regreſſæ à ſepulcro.* to. 3. 189. T.
38. *Quid turbati eſtis, inquit, & quid cogitationes ſubeunt in corda veſtra?*
39. *Videte manus meas & pedes, qui ego ſum, quia ſpiritus oſſa non habet, ſicut me videtis habere,* t. 2. 264. 265.
41. *Adhuc eis non credentibus, propterea cibum deſiderauit,* t. 2. 294. T. t. 2. 264. c. d. 1. & ſeq.
5 . *t ferebatur in cœlum,* t. 2. 408. T.

Ex Ioanne.

Cap. 1. v. 1. *IN primordio (ſiue principio) erat Sermo, & Sermo apud Deum, & Deus erat Sermo,* to. 3. 721. T. 726. 727. 734 735. 744. 746. 749. 752. t. 2. 525. T. 534. 176. t. 3. 286. a. 2. 729. c. 1. & ſeq. 732. c. d. e. 747. a. b. c. 2.
3. *Omnia per ipſum facta ſunt, ſine quo factum eſt nihil,* t. 3. 442. T. 721. 726. 744. 746. 749. t. 2. 528. T. t. 2. 235. T. t. 2. * vij. b. c. 2. x. b. 2. t. 2. 533. T. 421. T. t. 2. 536. a. b. 1. t. 2. 655. d. 1. & ſeq, t. 3. 127. b. 1. 732. c. d. e. 747. b. c. 1. 750. c. 1.
9. *Erat lux vera quæ illuminat hominem venientem in hunc mundum,* t. 3. 633. T. 726. t. e. 751. b. c. 2. t. 3. 633. d. 1. & ſeq. fuſè. 634. per totum. 727. a. b.
12. *Qui in eum crediderint, dedit eis poteſtatem, vt filij Dei vocentur,* t. 3. 742. T. t. 2 2. inf. & 3. in p.
13. *Non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt,* t. 2. 580. T. t. 3. 97. T. 608. t. 3. 97. a. 2. 98. a. 1.
14. Verbum Caro Factum eſt, *& habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius tanquam vnigeniti à Patre,* t. 3. 50. T. 94. 96. 97. 733. 746. 752. t. 2. 546. T. clxvij. T. t. 2. * xli. c. d. 2. lxxvi. c. 1. & ſeq. 233. a. b. 2. & ſeq. t. 2. 389. c. d. 1. t. 3. 98. b. 1. 746. a. b. 2. & ſeq. 747. c. 1. b. c. d. 2.
18. *Deum nemo vidit vnquam; vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe diſſeruit,* t. 3. 721. T. 735. 746. 752.
21. *Tu es Helias?* t. 3. 146, T. t. 2. 749. T. t. 2. 750. c. 1. & ſeq.
29. *Ioannes agnum Dei demonſtrat,* t. 3. 25. a. 2.
32. *Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum,* to. 3. 66. T.
Cap. 2. v. 19. *Diruite templum iſtud, & ego illud triduo reſuſcitabo,* t. 3. 36. T. 495. t. 3, 495. inf. & ſeq.
Cap. 3. v. 5. *Niſi quis naſcatur ex aqua, & ſpiritu, non introibit in regnum Dei; ſeu, niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam,* t. 3. 344. T. t. 2. 130. T.
6. *Quod in carne natum eſt, caro eſt; & quòd de ſpiritu, ſpiritus eſt,* t. 3. 96. T. t. 2. 236. T.
11. *Quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur;*
13. *Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cælo,* t. 3. 740. T.
14. *Sicut Moſes exaltauit ſerpentē in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis,* t. 2. 570. b. c. t. 3. 545. c. 1. 658. b. c. d. 1.
31. *Qui de terra eſt, de terra loquitur; qui de ſupernis venit, ſuper omnes eſt,* t. 3. 276. T. t. 3. 276. b. 1.
35. *Pater diligit filium, & omnia tradidit in manu eius,* t. 3. 744. T.
Cap. 4. v. 2. *Et tamen non tinguebat, ſed Diſcipuli eius,* t. 2. 131. T. t. 2. 131. d. 2. & ſeq. xliij a. b. c. 1.
6. *Apud puteum vires reſumit,* t. 2. 370. a. 2.
17. 18. *Samaritana maritum negat, vt adulterum oſtendat numeroſum maritum,* t. 2. 84. T. t. 2. 219. a. 1. 308. c. 1. & ſeq.
20. *Patres noſtri in iſto monte adorauerunt, & vos dicitis quia Ieroſolymis oportet adorare,*
24. *Deus Spiritus eſt,* to. 3. 96. T. 734. 746. t. 2. 530. T.
Cap. 5. v. 2. *De piſcina Bethſaida,* t. 2. 38. T. t. 2. 39. per totum & 292. d. 1. & ſeq.

19. *Amen, Amen dico vobis: Non poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem*, t. 3. 744. T. to. 3. 744. a. b. c. 2.
Quæ enim ille facit, eadem & filius facit, to. 3. 724. T.
22. *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio*, t. 2 421. T. t. 2. 421. c. d. 1.
Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.
23. *Qui non honorat filium, non honorat patrem qui filium miſit,*
24. *Qui audit ſermones meos, & credit in eum qui me miſit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, ſed tranſit de morte in vitam*, to. 2. clxix. a. 2.
25. *Veniet hora quum mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent*, t. 3. 542. T. t. 2. clxviij. T. t. 2. 421. d. 2.
26. *Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo,*
27. *Sic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo,*
28. *Ne miremini quòd veniet hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei*, to. 3. 542. T.
29. *Et procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in reſurrectionem Iudicij*, t. 3. 504. T. 542. to. 3. 543. b. 1.
35. *Ille erat lucerna ardens & lucens*, t. 2, 750. T. t. 2. 751. a. 1.
39. *Scrutamini Scripturas*, to. 2. * ccxxxj. T.
43. *Ego veni in patris mei nomine; & non me recepiſtis*, t. 3. 742. T, 753.
Cap. 6. v. 28. *Quid faciemus vt operemur opera Dei?*
29. *Reſpondit, vt credatis in eum quem Deus miſit,*
35. *Ego ſum panis vitæ*, to. 2. clxxxvi. T.
38. *Quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me*, to. 2. * xxxj. T. to, 3. 541. T.
39. *Omne quod Pater mihi dedit, non perdam ex eo quidquam.* to. 3. 519. T.
40. *Hæc eſt voluntas Patris, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ſuſcitem illum in nouiſſimo die.* to. 3. 541. T.
48. *Ego ſum panis vitæ, qui de cœlo deſcendi.*
51. *Panis quem ego dedero pro ſalute mundi, caro mea eſt.* to. 2. clxxj. T. 249. to. 2. 142. d. 1. 249. a. 2.
60. *Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?* tom. 2. clxix. a. b. 1.
62. *Quid ſi videritis filium hominis aſcendentem illuc vbi ante erat?* to. 2. clxviij. T.
63. *Spiritus eſt qui viuificat. Caro nihil prodeſt. Verba quæ locutus ſum vobis.* to. 3. 505. T. 542.
64. *Spiritus & vita ſunt.* tom. 2. clx[illegible]ij. T. to. 2. clxviij. b. c. d. 1.
66. *Ex hoc multi diſcipulorum abierunt retrò.*
67. *Dixit ergo Ieſus, nunquid & vos vultis abire?*
68. *Reſpondit ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes?* to. 2. 92. T. to. 3. 412. c. 1.
Cap. 7. v. 5. *Fratres Domini non crediderunt in illum.* tom. 2. 252. T.
Cap. 8. v. 16. *Quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui me miſit Pater.* to. 2. 579. c. 2. & ſeq.
17. *Duorum hominum teſtimonium verum eſt.*
28. *Tunc cognoſcetis quòd ego ſim, & à memetipſo nihil loquar; ſed ſicut me docuit, ita loquor.* to. 3. 735.
29. *Quia & qui miſit me mecum eſt &c.*
38. *Ego quæ vidi penes Patrem meum loquor, & vos quæ audiſtis penes Patrem veſtrum, id facitis.* to. 3. 735. T.
40. *Et nunc vultis occidere hominem veritatem ad vos locutum, quam audiui à Patre.* to. 2. 250. T.
44. *Vos ex Patre Diabolo eſtis.* tom. 2. * lxxxix. T. tom. 3. 391. a. 1.
Cap. 10. v. 3. *De oue & Paſtore.*
11. *Chriſtus etiam bonus Paſtor dictus eſt.* to. 3. 315. T. tom. 2. 58. T.
12. *Malus Paſtor viſo lupo fugit.* to. 3 315. T. 317. to. 3. 316. c. 317. c. 1.
29. *Pater enim quod dedit mihi maius eſt omnibus*, to. 2. 536. c. d. 2. to. 3. 736. c. d. 2. & ſeq.
30. *Ego & Pater vnum ſumus.* to. 3. 672. T. 735. 742. to. 2. 534. 595. to. 3. 720. c. 1. & ſeq.
32. *Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?*
33. *Propter opera Iudæi dicebant ſe Chriſtum non lapidare.*
Sed propter blaſphemiam, & quia tu cum homo ſis, facis te Deum. to. 2. 417. T.
34. *Ego dixi, Dei eſtis.*
35. *Et non poteſt ſolui ſcriptura.* to. 3. 728. a. b. c. 2.
36. *Quem Pater Sanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum?*
37. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere.*
38. *Si verò facio & mihi credere non vultis, vel propter opera credite; & ſcitote quod ego in Patre ſim & Pater in me.*
Cap. 11. v. 11. *De Lazaro ſuſcitato.* to. 3. 506. T.
Cap. 12. v. 27. *Et quid dicam? Pater ſaluum me fac ex iſta hora. Atquin propter hoc veni in iſtam horam.*
28. *Verum, Pater, clarifica nomen tuum.*
Venit ergo vox de cœlo dicens, & glorificaui, & glorificabo. tom 3. 742. T.
3[illegible]. *Non propter me iſta vox venit, ſed propter vos.*
Cap. 13. v. 1. *Ante ſolemnitatem Paſchæ vt tranſeat ad patrem*, to, 3. 300, c.
2. *Quum diabolus iam immiſiſſet in cor Iudæ* t. 2. 418. T. t. 2. clxxij a. b. c. 1 & ſeq,
3. *Sciens Ieſus omnia ſibi tradita eſſe à patre, & ſe ex Deo eſſe, ad Deum vadere.*
4. *Diſcipulorum lauandis pedibus miniſtrauit,*
5. *Peluim Diſcipulorum pedibus offert, & extergit linteo*, to. 2. 474. T. to. 3. 795. c. d. 2.
10. *Qui ſemel lauit, non habet neceſſe rurſum*, to. 2. 125. T. to. 2. 126. b. 1. & ſeq.
Cap. 14. v. 2. *In domo patris mei multæ manſiones ſunt*, to. 3. 165. T. 524.
5. *Dicit ei Thomas, non ſcimus quô eas, & quomodo viam nouimus?*
6. *Et Ieſus: Ego via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me*, to. 2. 506. T.
7. *Si cognouiſſetis me, cognouiſſetis & Patrem; ſed ab hinc noſtis illum, & vidiſtis illum*, t. 3. 733. a. b. 2.
8. *Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis,*
9. *Et Dominus: Philippe, tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Qui videt me, videt & patrem*, t. 2. 595. T. t. 3. 213. b. 2.
10. *Non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt? verba quæ ego loquor vobis, non ſunt mea, vtique quia patris, pater autem manens in me, facit opera*, t. 2. 595. T. t. 3. 735. T. t. 3. 737. b. c. d. 2. & ſeq.
16. *Rogabo enim Patrem meum, & alium aduocatum dabit vobis.* tom. 3. 736. T. to. 3. 674. b. c. 1. & c. 1. & ſeq. 675. c. d. 1.
17. *Spiritum veritatis.*
[illegible]. *Si diligeretis me, gauderetis, quia eo ad Patrem, quia Pater maior me eſt.* to. 3. 752. T. to. 3. 748. b. c. 1.
Cap. 15. v. 1. *Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola*, to. 3. 733. T.
Cap. 16. v. 12. *Adhuc multa habeo loqui vobis, ſed nondum poteſtis ea baiulare (ſiue ſuſtinere.)* to. 3. 445. T. to. 3. 674. a. 1. 767. a. b. c. d. 2. & ſeq. fusè.
13. *Cum venerit ille ſpiritus veritatis deducet vos in omnem veritatem. Non enim à ſe loquetur, ſed quæ mandantur à Chriſto*, to. 3. 445. T. 673. 712. 773. to. 2. * ccxxxj. T. 97. T. to. 3. 445. b. c. 1. & ſeq. 672. c. d. 2. & ſeq.
14. *Et de meo accipiet.* to. 3. 672. T. to. 3. 672. b. 2.
15. *Omnia Patris mea ſunt.* to. 3. 74[illegible]. T.
20. *Sæculum gaudebit, vos triſtes eritis.* to. 2. 519. T. to. 2. 473. c. d. 1. & ſeq. to. 2. cclxxj. a. b. & to. 3. 812. T.
Cap. 17. v. 6. *Nomen tuum manifeſtaui hominibus*, to. 3. 214. T. 742. 753. to. 3. 214. a. 1. 743. c. d. 1.
9. *Chriſtus Diſcipulos ſuos Patri tradidit*, to. 3. 733. T.

Cap. 18. v. 11. *Dixit ergo Ieſus, mitte gladium tuum in vaginam. v. Petrus,* to. 2. P. 2.
Cap. 19. v. 2. *Chriſtus ſpinis coronatus.* to. 2. 385. *a.* 2. *& ſeq.* 386. *a. & ſeq.*
12. *Si hunc dimiſeris, non es amicus Cæſaris.* to. 2. 613. T.
26. *Chriſtus loco ſuo filium Ioannem Mariæ demandauit,* to. 2. 752. *b. c.* 2.
34. *Sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò ſanguis & aqua exiuit.* to. 3. 639. T. to. 2. 148. *b.* 1. *& ſeq. ad finem.*
37. *Et videbunt & agnoſcent qui eum affixerunt.* to. 3. 514. T. 554.
Cap. 20. v. 17. *Ne contigeris me, nondum aſcendi ad Patrem meum; vade autem ad fratres meos, & dices eis, Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum,* to. 3. 733. T, 735.
24. *& ſeq. Ipſe auditus & viſus, & ne phantaſma crederetur, etiam contrectatus,* to. 3. 746. T, 752.
31. *Propter quid hæc ſcripta, niſi vt credatis Ieſum Chriſtum filium Dei?* to. 3. 731. T.
Cap. 21. v. 20. *Ioannes dilectiſſimus Domino, qui pectori eius incubabat: V. Ioannes,* tom. 2.
23. *De morte Ioannis,* to. 3. 171. T,

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap. 1. v. 3. & 9. *CVm diſcipulis apud Galilæam Iudææ, ad quadraginta dies egit, docens eos quæ docerent.* to. 2. 408. T,
11. *Angeli ſic venturum, quemadmodum in cœlos conſcendit.* t. 3. 554. T, 740. to. 2. 139. T, to. 2. 581. *c,* 2. *& ſeq.* 769. *c.* 2. *& ſeq.* 140. *a.* 2.
22. *Ieſum Nazarenum virum vobis à Deo deſtinatum,* tom. 2. 250. T.
Cap. 2. v. 2. *Chriſtum miſiſſe vicarium Spiritus Sancti,* to. 3. 740. T.
9. 10. & 11. *Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitabant Meſopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Aſiam, & Pamphyliam, immorantes Ægyptum, & regionem Africæ quæ eſt trans Cyrenem inhabitantes, Romani & incolæ: tunc & in Ieruſalem Iudæi, & cæteræ gentes,* to 2. * ccxv. T. to. 2. 411. T. 347.
15. *Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cùm ſit hora diei tertia.* to. 3. 121. *b.* 1.
22. *Viri Iſraëlitæ, auribus mandate quæ dico, Ieſum Nazarenum virum vobis deſtinatum,* to. 3. 409. T, to. 2. 251. *b.* 1.
Cap. 3. v. 1. *Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam,* to. 3. 711. T,
19. *Pœniteat vos, & reſipiſcite ad abolenda delicta veſtra,* to. 3. 521. T,
Cap. 4. v. 2. *Apoſtoli neminem verebantur,*
10. *Notum ſit omnibus &c.* t. 3. 734. T.
19. *Si iuſtum eſt in conſpectu Dei vos potius audire quàm Deum, iudicate,* to. 2. 97. *b.*
27. *Collecti ſunt vniuerſi aduerſum Sanctum filium tuum quem vnxiſti,* t. 3. 734. T. t. 2. 504. T, to. 2. 135. *d. e.* 136. *a.* 2. *& ſeq.*
Cap. 5. v. 5. *Percuſſus Ananias morte,* t. 3. 409. T.
12. *Et concurrentes rapuerunt eum & adduxerunt in concilium,*
15. *Et viderunt faciem eius tanquam faciem angeli,* t. 3. 510. T. to. 3. 511. *b.* 1.
55. *Stephanus vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem ad dexteram Dei,* to. 3. 740. T. t. 3. 510. *c.* 1. *& ſeq. &* 511. *a.* 1.
59. *Et lapidabant Stephanum,* t. 3. 333. T.
60. *Poſitis autem genibus, veniam hoſtibus ſuis poſtulat,* to. 3. 333. T.
Cap. 8. v. 18. *Simon pecuniam Apoſtolis obtulit pro ſpiritu Chriſti,* t. 3. 60. T, 145. to. 3. 624. *c. d. per totum.*
20. *Pecunia tua ſit tecum in perditionem,* to. 2. cclxij. T.
21. *Non eſt tibi pars neque ſors,* t. 3. 61. T.
38. *De Eunucho baptizato à Philippo,* to. 2. ccxcix. T. t. 2. ccxcix. *b. c. & ſeq. fuſè.* to. 2. 134. *b.* 1. *& ſeq.*
Cap. 9. v. 1. *& ſeq. Paulus perſecutor.*
5. *Ego ſum Ieſus quem tu perſequeris,*
6. *Exſurge, & introi Damaſcum: illic tibi demonſtrabitur quid debeas agere,* t. 3. 345. T. to. 2. 130. T.
8. *Cum periculo luminis viſus eſt Dominus Paulo:* t. 3. 752. T.
25. *Per murum demiſerunt eum,* t. 3. 348. T, t. 3. 348 *b,* 1.
Cap. 10. v. 4. *Orationes & ieiunia Cornelij gentilis Deo grata, v.* t. 1. *p.* 2, *v. gentilium opera,*
Cap. 13. v. 8. *Elymas reſiſtit Apoſtolis,* t. 3. 60, T, t. 2. * lxxxi. T,
Cap. 15. v. 5. *Circumcidi non oportere,*
18. *Nunc ergo quid tentatis Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruices Diſcipulorum, quod nec patres ſuſtinuere valuerunt?* t. 3. 19. T. 409.
28. *Viſum eſt Spiritui & nobis, nullum amplius vobis adijcere pondus, quàm eorum à quibus neceſſum eſt abſtinere, à ſacrificiis (ſiue Idolothytis) & ſanguine, & ſuffocatis, & fornicationibus,* t. 3. 47. T. t. 2. 490. *d. e.* 1. *& ſeq.*
Cap. 17. v. 16. *Paulus fuerat Athenis, conferens cum philoſophis,* to. 2. 32. *b. c. d.* 1.
23. *Inuenio planè ignotis Deis aras proſtitutas,* to. 3. 85. T.
32. *Deridebant Athenienſes Paulum, quum audirent eum de Reſurrectione,* t. 3. 523. T, to. 3. 524. *b.*
Cap. 21. v. 11. *De Agabo vincula Paulo iniiciente,* t. 3. 122. T. 348.
13. *Quid facitis lacrymantes, & conturbantes (ſiue fletis & conturbatis) cor meum? At ego non modo vincula Ieroſolymis pati optauerim, verum etiam mori pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti,* to. 3. 122. T. 348.
14. *Atque ita ceſſerunt dicendo: fiat voluntas Domini,* to. 3. 122. T, 348. to. 2. ccliij. T,
Cap. 23. v. 6. *Viri fratres ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de ſpe nunc & de Reſurrectione iudicor apud vos,* to. 3. 523. T,
Cap. 26. v. 22. *Apud Agrippam nihil, ait, ſe proferre citra quam Prophetæ adnuntiaſſent,* to. 3. 523. T,
Cap 28. v. 3. *Fides ſcorpios patitur: Paulus viperæ morſum ſpreuit,* to. 3. 589. T.

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap. 1. v. 1. *PAulus Apoſtolus, &c.* to. 3. 740. T.
3. *Qui factus eſt ex ſemine Dauid,* to. 2. 236. T. to 3. 92. T, 363. tom. 2. 580. *b. c.* 1. 23. *col.* 1. *& ſeq.* to. 3. 89. *b.* 1. 93 *b.* 2. 363. *b, c.* 1. to. 2. * ccxxvij. *a, b,* 2.
8. *Gratias ago Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quia fides veſtra adnuntiatur in vniuerſo mundo.* t. 3. 734. T, t. 2. cxlv. *c.* 2.
18. *Ira Dei reuelatur de cœlo ſuper impietatem & iniuſtitiam hominum, qui veritatem in iniuſtitia detinent.* to. 3. 789. T. to. 2. 647. *b, c,* 1. *& ſeq.* to. 3. 790. *b.* 1. *& ſeq.*
20. *Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur,* to. 3. 609. T, to. 2 528. T, to. 3. 126. *c.* 1.
25. *Seruierunt creaturæ potius quàm Creatori.* to. 3. 63. T. to. 2. 545, *c, d, e,* 2. 649. *c, d, e,* 2. *& ſeq.*
Cap. 2. v. 2. *Scimus iudicium Dei ſecundùm veritatem eſſe.* to. 3. 789. T,
11. *Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, quicumque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt.* to. 2. cxxxix. T. tom. 3. 789. T.
12. *Et quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur,*
14. *Legem ignorant, & natura faciunt quæ ſunt legis,* t. 2. 510. T. t. 2. 511. *a. b.* ccxlix. *c.* 2. *& ſeq. fuſè.* 228. *a. b.* 2. t. 3. 5. *a.* 1. 10. *b.* 1.
16. *In die iudicabit Dominus occulta hominum ſecundùm Euangelium per Chriſtum,* to. 3. 789. T,
24. *Nomen Dei blaſphematur per vos inter gentes,* t. 3. 296. T, 586.

28. *Non enim qui in manifeſto Iudæus, ſed in occulto*, t. 3. 63. T. to. 2. 479. T. to. 2. clxxx. T. to. 2. 479. b. c. 2.

Cap. 3. v. 29. *Non Iudæorum Deus tantum, ſed & gentium.* to. 2. 479. T, to. 2. cclxxxvij. b. c. 1.

Cap. 4. v. 3. *Credidit Abraham Deo, & deputatum eſt ei iuſtitiæ.* to. 3. 331. c. 1.

Cap. 5. v. 1. *Iuſtificati fide pacem habeamus ad Deum*, tom. 3. 380. T,

3. *Non ſolùm autem, verùm etiam in preſſuris, certi quod preſſura tolerantiam perficit*, to. 3. 345. T.

Tolerantia verò probationem, probatio autem ſpem,

5. *Spes verò non confundit,*

Per vnum hominem peccatum &c.

12. *In omnes homines mors pertranſiit*, to. 3. 391. a. b. 2.

14. *Mors regnauit ab Adam vſque ad Chriſtum*, t. 3. 543. c. 1.

20. *Lex ſuperintroiuit vt abundaret delictum; vbi delictum abundauerit, illic gratiam ſuperabundaſſe*, t. 3. 27. T. 541. to. 2. 140. T, to. 3. 28. b. 1. c. d. 2.

21. *Vt ſicut regnauit in morte delictum, ita & gratia regnet in iuſtitia in vitam ſempiternam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum*, to. 2. 140. T.

Cap. 6. v. 1. *Quid ergo dicemus? perſeuerabimus in delinquentia, vt ſuperet gratia? abſit*, totus locus ad verſic. 11. to. 3. 473. T, to. 3. 475. b. c. 1. & ſeq.

2. *Qui mortui ſumus delinquentiæ, quomodo viuemus in ea adhuc?* to. 3. 473. T,

3. *An ignoratis quod qui tincti ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem eius ſumus tincti?* to. 3. 473. T, to. 2. 140. T, to. 3. 530. c. 1. to. 2. 140. b. 1.

4. *Conſepulti illi ergo ſumus per baptiſmum in mortem, vt ſicut Chriſtus reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus*, to. 3. 473. T, to. 3. 530. a. b c. 2.

5. *Si enim conſati ſumus ſimulacro mortis eius, ſed & reſurrectionis erimus*, to. 3. 473. T, to. 2. 140. T,

6. *Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter, ſimul confixus eſt illi*, to. 3. 473. T, to. 2. 164. T, to. 2. 166, fuſiſſimè, t. 3. 260. d. 1. 475. d. e. 1.

7. *Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quod & conuiuemus cum illo*, to. 3. 473. T,

9. *Scientes quod Chriſtus ſuſcitauit à mortuis, iam non moriatur, mors iam non dominetur eius*, to. 3. 473. T.

10. *Quòd enim mortuus eſt delinquentiæ, mortuus eſt ſemel; quod autem viuit, viuit Deo*, to. 3. 473. T,

11. *Ita & reputate voſmetipſos mortuos quidem delinquentiæ, viuentes autem Deo per Chriſtum Ieſum*, to. 3. 27. T. 473. to. 2. 164. T,

12. *Ne ergo regnauerit in corpore veſtro mortali delinquentia ad obaudiendum ei*, to. 3. 473. T, to. 2. 164. T,

13. *Et ad exhibendum membra veſtra arma iniuſtitiæ delinquentiæ; ſed exhibete voſmetipſos Deo velut ex mortuis viuos, & membra veſtra arma iuſtitiæ,*

19. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra famula immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra veſtra famula iuſtitiæ in ſanctificium*, to. 3. 473. T. to. 2. 164. T,

20. *Quum enim ſerui eſſetis delinquentiæ, liberi eratis iuſtitiæ,*

21. *Quem ergo fructum habeatis ſuper his, de quibus nunc confundimini? finis enim illorum mors,*

22. *Nunc vero liberi facti à delinquentia, famulati autem Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificium, finem autem vitam æternam*, to. 3. 620. b. 1.

23. *Stipendia enim delinquentiæ mors, donatiuum autem Dei, vita æterna, in Chriſto Ieſu Domino noſtro,*

Cap. 7. v. 4. *Itaque, fratres, mortificamini & vos legi per Corpus Chriſti, vt efficiamini alteri, ei ſcilicet qui à mortuis reſurrexit, vti fructum feramus Deo*, t. 2. ccxij. T,

7. *Quid ergo dicemus? quia lex peccatum? abſit*, t. 3. 27. T,

Sed ego delictum non ſcio, niſi per legem, t. 3. 27. T.

11. *Non ergo lex ſeduxit, ſed peccatum, per peccati occaſionem*, to. 3. 27. T,

12. *Lex ſancta, & præceptum eius iuſtum & bonum*, to. 3. 19. T, & 27. to. 3. 16. d. 1.

14. *Scimus autem quod lex ſpiritualis eſt*, to. 3. 12. T, to. 3. 12. b. 1. c. 2.

18. *Scio enim quod non inhabitat in me, hoc eſt in carne mea bonum*, t. 3. 473. T. 540.

20. *Sed quod habitat in me peccatum*, to. 2. 163. T,

23. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, to. 3. 505. T, to. 3. 8. c, 2. 12. c. 1.

Cap. 8. v. 2. *Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu manumiſit me à lege delinquentiæ & mortis*, to. 3. 473. T, t. 2. 193. T,

3. *Quod enim inualidum erat legis in quo infirmabatur per carnem, miſſo Deus filio ſuo in ſimulacro carnis delinquentiæ, & per delinquentiam damnauit delinquentiam in carne*, to. 3. 473. T, t. 2. 163. T, 262. 263. t. 2. 165. b. c. & ſeq. 263. d, 1. & ſeq. 387. b. 2. & ſeq. 369. a, b, 1. & ſeq.

4. *Vt ius legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum incedimus*, t. 3. 473. T, t. 2. 163. T,

5. *Qui enim ſecundum carnem incedunt, ea quæ carnis ſunt ſapiunt; & qui ſecundum ſpiritum, ea quæ ſunt ſpiritus*, to. 3. 473. T,

6. *Nam ſapere ſecundum carnem, mors eſt; ſecundum ſpiritum verò ſapere, vita æterna*, t. 3. 272. T, 473. t. 3. 272. c. 2.

8. *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt*, t. 3. 473. T, 540. to. 2. 698. T, 163 T, 166.

9. *Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu. Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius* t. 3. 504. T, t. 2. 163. T,

10. *Corpus mortuum propter delinquentiam, ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam*, t. 2. 407. T, 163. t. 2. 408. a. 1. t. 3. 545. d. 1. & ſeq.

11. *Quòd ſpiritus eius qui ſuſcitauit, ſeu excitauit Ieſum à mortuis, habitauit in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis*, t. 2. 407. T, 163. t. 2. 408. a. b. 2. 164. 165. fuſè.

13. *Si enim ſecundùm carnem vixeritis, futurum eſt vt moriamini: ſi vero ſpiritu actus carnis mortificaueritis, viuetis*, t. 3. 473. T, t. 3. 676. c. d. 1. & ſeq.

14 *Qui ſpiritu Dei aguntur.* to. 3. 112. T, & 677. c. 1.

17. *Quod ſi filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes vero Chriſti. Siquidem compatimur, vti & cum illo conglorificemur.* to 3. 345. T, 499.

18. *Reputo enim paſſiones huius temporis non eſſe dignas ad gloriam, quæ in nos habeat reuelari.* to. 2. ccxlix. T, to. 2. ccliij. c, d, 2. ccliv. c. 1. & ſeq. fuſè.

19. *Quum reuelatio filiorum Dei redemerit conditionem à malo vtique vanitati ſubiectam*, to. 3. 128. T. to. 3. 128. c. 1.

20. *Inuita creatura ſuccidit vanis plurimùm vſibus.* to. 2. 474. T, to. 2. 474. b. c. 1. 521. c. 2. & ſeq.

28. *Diligentibus Deum, omnia cooperantur, &c.* to. 2. 16. c. d. 1. & ſeq.

32. *Si Deus filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia condonauit nobis?* t. 3. 102. T. t. 2. cclxij. T, 398. to. 2. 390. c, d, e. 2. & ſeq. t. 3. 103. a. 2.

35. *Quis ſeparabit nos à dilectione Chriſti? preſſura? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an machera? ſecundùm quod ſcriptum eſt.* t. 3. 345. T. t. 3. 346. c. 1. & ſeq.

Cap. 9. v. 4. *Iudæus prior in adoptione.* to. 3. 601. *nondum nati.* to. 3. 440. d. 1.

5. *Quorum Patres, ex quibus eſt Chriſtus, ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus in æuum omne.* to. 3. 740. T. 752.

20. *Numquid dicet figmentum ei qui ſe finxit.* t. 2. 180. T.

23. *Vt oſtenderet diuitias gloriæ in vaſa miſericordiæ.* t. 3. 440. b. 1. & ſeq.

Cap. 10. v. 2 *Zelum Dei habent, non tamen per ſcientiam.* to. 2. 758. T.

3. *Deum enim ignorantes, & ſuam iuſtitiam ſiſtere quærentes, non ſubiecerunt ſe iuſtitiæ Dei.*

4. *Finis legis Chriſtus in iuſtitiam omni credenti*, to. 2. 758. T.

2. 759. *a, b, c. to.3.* 160. *c.* 1.
10. *Corde creditur ad iuſtitiam. to.* 2. 59. T. *to.* 2. 495. *c. d.* 1. 663. *b,* 1. 2.
Cap. 11. v. 5. *Sic ergo & hoc tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ Dei ſalue factæ ſunt, to.* 3. 601. T.
17. *Iudæi in quorum oleaſtro inſiti ſumus. to.* 3. 592. T.
33. *O profundum diuitiarum & Sophiæ Dei, vt inuenitibilia iudicia eius, & inuueſtigabiles viæ eius. to.* 2. * j. T. *to.* 2. 528. T, *to.* 2. * ij. *a, b, c,* 2.
34. *Quis cognouit ſenſum Dei, aut quis conſiliarius eius fuit? to.* 3. 102. T, 749. *to.* 2. * j. T, xxv. *to.* 2. 528. T, 533.
35. *Quis porrexit (ſiue tradidit) & retribuetur illi? tom.* 3. 128. *b.* 1.
36. *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. to.* 3. 127. *b.* 1. 132 *a,* 2.
Cap. 12. v. 1. *Exhibete corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam, placabilem Deo, to.* 2. 140. T.
10. *Amore fraternitatis inuicem adfectuoſi, to.* 2. 224. T. *to.* 2. 225. *a, b,* 1.
12. *Preſſuram ſuſtinentes, ſpe gaudentes, to.* 2. 224. T, *to.* 2. 225. *b, c,* 1.
14. *Benedicite, & nolite maledicere. to.* 3. 663. T, *to.* 2. 224. T.
15. *Gaudete cum gaudentibus, & lugete cum lugentibus, tom.* 2. 489. T. *to.* 2. 225. *b.* 2. *& ſeq.*
16. *Non altum ſapientes, ſed humilibus adſentientes, ne ſitis apud vos ſapientes. to.* 2. 224. T.
17. *Malum pro malo non rependentes. t.* 2. 224. T. *t.* 3. 663. T. 806. 807. *t.* 2. 720. T.
18. *Pacem cum omnibus hominibus habentes.*
19. *Nec voſmetipſos vlciſcentes. Mihi vindictam, & ego vindicabo. t.* 3. 806. T. 807.
Ciba inimicum.
20. *Carbones aceruabis ſuper caput ipſius. t.* 3. 809. *b. c.* 1. *t.* 2. cclxvij. *t.* 2. cclxviij. *b. c. d.* 1. 743. *c, d,* 2.
Cap. 13. v. 1. *Omnibus poteſtatibus ſubiici, quia non ſit poteſtas niſi à Deo. t.* 2. *t.* 3. 558. T. *t.* 2. 457. *a.* 2. 659. *d. e.* 1.
3. *Principes enim non ſunt timori bono operi, ſed malo. t.* 3. 558. T.
4. *Quia non ſine cauſa gladium geſtet, & quia miniſtra ſit Dei, ſed & vltrix in iram ei, qui malum fecerit. t.* 3. 147. T,
7. *Cui tributum tributum. t.* 3. 558. T. *t.* 2. 468. *a. b. c.* 2.
13. *Sicut in die honeſtè ambulemus, non in commeſſationibus & ebrietatibus, nec in cubilibus & libidinibus. t.* 2. 9. T, *t.* 3. 55. T. *t.* 2. 10. *c.* 2.
Cap. 14. v. 2. *Quidam credit omnia manducanda eſſe, quidam autem infirmus olere veſcitur. t.* 2. 672. T,
6. *Et qui manducat, & qui non manducat, Deo agit gratias. t.* 2. 674. *a. b.* 2.
10. *Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti.*
20. *Ne propter pabulum ſolueritis opus Dei. t.* 2. 7. *a. b.* 2.
Cap. 15. v. 14. *Quoniam & ipſi eſtis pleni dilectione, repleti omni ſcientia.*
21. *& ſeq. Bonum eſt non bibere vinum. t.* 2. 7. 1. *a.*

Ex 1. ad Corinthios.

Cap. 1. v. 3. G*Ratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu. t.* 2. ccxcvij. T.
10. *Obſecro vt idipſum & vnum loquantur omnes, & non ſint ſchiſmata. t.* 3. 350. T, *t.* 2. 570. *a.*
14. *Gratias ago Deo quod neminem veſtrum tinxerim, niſi Criſpum & Gaium.* 784. *t.* 3. 363. T. 784.
15. *Ne quis dicat quod in nomine meo tinxerim. t.* 3. 784. *d.* 2.
16. *Tinxi & Stephanæ domum. t.* 3. 784. T, *t.* 3. 784. *d.* 1.
17. *Non enim ad tinguendum Chriſtus me miſit. t.* 3. 784. T,
18. *Verbum enim crucis ſtultitia eſt perituris, virtus autem & ſapientia Dei ſalutem conſecuturis. t.* 2. 544. T,
19. *Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium irritam faciam. t.* 2. 544. T. 72. *t.* 3. 10. T, *t.* 2. 545. *a.* 2.
20. *Vbi ſapiens, vbi litterator, vbi conquiſitor huius æui? Nonne infatuauit Deus ſapientiam huius ſæculi? t.* 3. 60. T. *t.* 2. 544. T.
21. *Quoniam in Dei ſapientia non intellexit mundus per ſapientiam Deum: bene duxit Deus per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, to.* 2. * j. T, *to.* 2. 544. T, cclxxij. T, *to.* 2. 545. *c.* 2.
22. *Quoniam Iudæi ſigna deſiderant, & Græci ſapientiam quærunt, to.* 2. 544. T,
23. *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum. Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, to.* 2. 369. T,
24. *Ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam, to.* 2. 545. *a. b,* 2.
25. *Stultum Dei ſapientius hominibus, & inualidum Dei validius hominibus, to.* 2. * j. T, 369.
Seu, infirmum Dei, fortius homine, to. 2. 370. *b, c,* 2. *& ſeq.*
27. 28. *Infirma (ſiue ſtulta) mundi elegit Deus, vt confundat ſapientiam, ſeu fortia, & inhoneſta, & minima, & contemptibilia quæ non ſunt, vt confundat quæ ſunt, to.* 2. * xlij. T, *to.* 2. * ccxxxvij. *t.* 3. 10. T, 692. 718. 369. *to.* 2. 27. 246. T, *to.* 2. 240. *b, c,* 2.
29. *Ne glorietur omnis caro, to.* 3. 10. T,
31. *Vt quemadmodum ſcriptum eſt: qui gloriatur, in Domino glorietur, ibid.*
Cap. 2. v. 2. *Non enim iudicaui me ſcire aliquid in vobis, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, to.* 3. 363. T,
6. *Sapientiam loquimur inter perfectos, to.* 3. 10. T, *&* 11.
7. *Loquimur Dei ſapientiam in occulto, t.* 2. * xlvj. T, *t.* 3. 11. T.
Propoſita verò in propoſito Dei ante ſæcula, propoſuit gloriam noſtram, to. 2. * xxj. T,
8. *Cæterùm ſi ſciſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent, to.* 3. 86. T, *to.* 2. * xxij. T,
9. *Quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, to.* 3. 63. T, 514. *to.* 2. 775. T, 192. *to.* 2. 751. *a, b, c,* 1. 192. *c, d,* 1. *fusè. to.* 3. 470. *a.* 2.
11. *Quis ſcit quæ ſunt in Deo (ſiue Dei) niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? to.* 2. * j T, *to.* 3. 735. T, 749. *to.* 2. 533. T.
16. *Quis cognouit ſenſum Dei, aut quis illi conſiliarius fuit, qui eum inſtruat, aut omnia intelligentia, quis demonſtrauit ille? to.* 3. 102. T, *to.* 2. * xxij. T,
Cap. 3. v. 2. *Lac vobis dedi, non eſcam, to.* 2. 100. T, *to.* 2. clxvj. *c.* 2. *& ſeq. t.* 3. 410. *c.* 2. *& ſeq.*
11. *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, to.* 3. 362. T,
12. *Super autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam.*
13. *Vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit, dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit, to.* 3. 362. T, *to.* 3. 362. *a, b,* 2. *& ſeq.* 461. *b, c,* 2. *d,* 2. *& ſeq.* 461. *a, b, c,* 2. *& ſeq.*
16. *Neſcitis quia templum Dei ſitis, & in vobis inhabitat ſpiritus Dei, to.* 2. 511. T, 68. *to.* 3. 362. T, 540. 690.
Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos: qui ergo vitiauerit templum Dei, &c. to. 3. 369. T, 540. 690. *to.* 2. 202. *c,* 1. *to.* 3. 690. *c.* 2.
18. *Nemo ſeducat ſemetipſum. Stulti eſtote, vt ſitis ſapientes, to.* 3. 194. T, *to.* 3. 194. *a,* 1.
19. *Sapientia mundi ſtultitia eſt penes Deum, to.* 3. 194. T,
21. *Nemo glorietur in homine, to.* 3. 194. T, 671.
22. *Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, t.* 2. 16. *a, b, c,* 1. *& ſeq. &* 2. *d, & ſeq. to.* 3. 193. T, *t.* 2. 16. T. *to.* 3. 193. *d,* 1.
Cap. 4. v. 3. *Mihi in modico eſt vt à vobis interroger, aut ab humano die, to.* 3. 363. T, *to.* 3. 364. *a.* 2.
4. *Neque enim mihi conſcius ſum.*
Cap. 4. v. 5. *Occulta tenebrarum illuminabit Chriſtus, to.* 2. * lxx. T. *to.* 2. * lxx. *c, d, to.* 3. 251. *a,* 2.
7. *Quis enim te diſcernit? quid gloriaris, quaſi non acceperis? Si vero accepiſti, quid habes quod datum tibi non eſt?*

to.3 364. T,770. T, to.3. 365. c,1. 772. b,c,1.

8. *Iam ditati eſtis, iam ſaturati eſtis, iam regnatis*, t.3.368. T,

9. *Puto nos Apoſtolos nouiſſimos Deus elegit, velut beſtiarios, quoniam ſpectaculum facti ſumus huic mundo, & Angelis, & hominibus*, to. 3 193. T, 348. 363. to.2, 35. T, to. 2. 36. a,b, to.3. 193. b,1.

14 *Et purgamenta huius mundi facti ſumus omnium peripſema.*

15. *Nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui*, t.3. 193. T, to.2. 347. T,

18. *Quaſi non ſim venturus ad vos inflati ſunt quidam*, to. 3. 364. T.

Cap. 5. v. 1. *Omnino auditur inter vos, fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in gentibus, vt vxorem Patris ſui quis habeat*, to.3.364. T, to.3. 58. a.1.

2. *Et vos inflati eſtis, & non luxiſtis potius, vt tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit.* t.3.364. T, t.2. cxcviij. T. t.3. 366. a. 1.

3. & 4. *Damnat huiuſmodi hominem dedendum Satana.* t. 3. 370 b.c. 1. & ſeq.

5. *In interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini.* t.3. 57. T. t. 2. 395. T. t. 2. cxcviij. T. t. 2. cxcix. c. d. 1. t.3, 377. c. 1. 428. c. 1.

6. *Neſcitis quia modicum fermentum totam deſipit conſperſionem.* t.3. 76. T.

7. *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis Azymi. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* t.3. 57. T. t. 2. cxcjv. T. t. 2. cxcjv. e. 1. & ſeq.

9. *Scripſi vobis non commiſceri fornicatoribus. Modicum fermenti.* t. 3. 626. T. t. 3. 627. a. 2.

10. *Non vtique fornicationibus huius mundi, alioquin debuistis ex hoc mundo exiisse*, *caeterùm oportebat nos exire de mundo.* t. 3. 146. T. t. 2. 230. T.

11. *Nunc autem ſcribo vobis, ſi quis frater nominabitur in vobis fornicator, aut idololatres, aut fraudator, cum talibus ne quidem cibum ſumere.* t. 3. 235. T. 626. t. 3. 236. a. 1.

13. *Auferte malum ex vobis ipſis.* t.3.30. T. 57. 128. t.3.366. b. 1.

Cap. 6. v. 1. *Increpat quòd fratres non apud ſanctos iudicarentur.*

2. *An neſcitis quoniam & ſancti de hoc mundo iudicabunt*

3. *Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus?* t. 3. 187. T. 235. 363. t. 2. 85. T.

6. *Sed frater cum fratre iudicio contendit.* v. t. 2. p. 2. v. bona repetere coram iudicibus.

8. *Dico autem nuptis & viduis vti nubant, ſi continere non poſſunt.*

10. *Neque mœchi, neque fornicatores, neque molles, neque maſculorum concubitores regnum Dei conſequentur*, t. 2. 736. d.

11. *Sed hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri*, to.3.197. T,

12. *Omnia mihi licent, ſed non omnia conducunt, (ſiue expediunt)*, t. 3. 245. T, t. 2. 132. T, t.3. 245. c.1. & 811. T, & c. 1. & ſeq. fuse.

13. *Cibi ventri, & venter cibis, Deus & hunc & illos conficit (ſiue euacuabit:) corpus autem non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori*, t. 3. 50. T, 359. t. 3. 371. d. e. 1.

14. *Quem Dominus ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam*, t. 3. 50. T, 369.

15. *Neſcitis corpora veſtra membra eſſe Chriſti? Auferens membra, faciam membra fornicaria*, t.3. 50. T, 138. 369. 540. t. 3. 51. b. 2. 53. b.1. d. 2. 236. a.

16. *Non ſcitis quod qui adglutinatur fornicariæ vnum corpus efficitur, erunt enim duo in carnem vnam*, to. 3. 235. T, 369. to. 3. 371.

17. *Qui autem adglutinatur Domino, vnus ſpiritus eſt* to. 3. 360. T, t. 3.371. c. 1. a. 2.

18. *Fugite fornicationem, omne enim delictum quod admiſerit homo, extra corpus eſt; qui autem adulteratur, in corpus ſuum delinquit*, tom. 3. 50. T, 165. to. 3. 51. e, 2. 166. e, 1.

19. *Vos eſtis templum Dei viui, & iam non eſtis veſtri*, tom. 3. 54. a, 2.

20. *Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate, & tollite Deum in corpore veſtro*, t. 3. 34. T, & 50. 537. 540. t. 2. cclxiij. T, to.3. 54. a. 1. 2. 541. a, 2.

Cap. 7. v. 1. *De quibus autem ſcribitis, bonum eſt homini mulierem non contingere*, to. 3. 137. T. 369. t. 3. 371. e, 2.

2. *Propter fornicationem autem vnus quiſque vxorem ſuam habeat*, t. 3. 369. T, t. 3. 371. e, 2.

3. *Vir vxori, & vxor viro debitum reddat*, t. 3. 369. T, t. 2. 634. a,

6. *Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium*, to. 3. 144. T. 369. to. 2. 633. d. 2. & ſeq. to. 3. 160. d, 2. 244. d,

7. *Volo autem vos omnes eſſe ſicut meipſum*, t.3. 158. T, 233. to. 3. 158. c, 2. 226. b. 1.

8. *Dico autem innuptis & viduis, bonum eſſe illis, ſi ſic permanſerint ſicut ego*, t. 3. 401. T, to.3. 225. a, 2. 228. d, 2. 229. a, 1,

9. *Si vero deficiant, nubant; quia præſt nubere quàm vri*, t. 3. 224. T, 225. 401. t. 2. 633. c, d, 2.

10. *Nuptis autem denuntio, non ego, ſed Dominus; mulierem à viro non diſcedere*, t.3. 137. T. 226. t. 3. 137. d. 2. 224. b. 2.

11. *Aut ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut reconciliari viro,*

12. *Si quis frater infidelem habet vxorem, & illa matrimonio conſentit, ne dimittat eam.* t. 3. 240. T.

13. *Similiter mulier fidelis, infideli nupta, ſi conſentaneum maritum experitur, ne dimiſerit eum.*

14. *Sanctificatus enim infidelis vir, à fideli vxore, & infidelis vxor à fideli marito: cæterum immundi eſſent filij veſtri.* t. 3. 241. T, t. 3. 241. c. & ſeq.

15. *In pace autem vocauit vos Deus.* t. 3. 240. T.

20. *Vt quiſque fuerit inuentus, ita & perſeueret.* t. 2. 657. T, t. 3. 240. T. 242. t. 3. 241. d. 2. 242. b. 2. c. 1. 243. a. 1.

21. *Qui in Domino vocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini.* t. 3. 34. T.

22. *Tunc liber homini eras redemptus à Chriſto, & nunc ſeruus es Chriſti, licet manumiſſus ab homine.* t.3. 34. T.

27. *Iunctus es vxori, noli quærere ſolutionem: ſolutus es ab vxore, ne quæſieris vxorem.* t. 3.137. T. 224. 246. t. 2. ccxxxjv. T. t. 3. 225. c. 1. 246. a. 1.

28. *Quod ſi duxeris vxorem, & ſi nupſerit virgo, non peccat, verumtamen preſſuram carnis habebunt huiuſmodi, parco autem vobis.* t. 3. 246. T. 369. t. 3. 245. a. 1. 346. a. 2. 247. a. 1. b. 1. 248. a. 1. 248. c. 1.

29. *Tempus in collecto eſt.* t. 3. 156. T, 228. 251. 798. T. to. 2. 347. T. 223. T. 798. T. t. 2. 223. d. 1. & ſeq.

Supereſt, & qui habent vxores, ſic ſint quaſi non habeant. t. 3. 228. T.

31. *Et qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur; præterit enim habitus huius mundi.* t. 2. 175. T. 176. T. t. 3. 293. T. t. 3. 244. c. 2. 800. b. c. d. 1.

32. *Oſtendit quid nos velit eſſe*, t.3. 238. T. t. 3. 238. d. 1.

33. *Maritus hoc in ſolicitudinem habet, quomodo ſibi placeat,*

34. *Diuiſa eſt mulier, & virgo innupta de dominicis cogitat, vti corpore & ſpiritu ſancta ſit. Nupta verò ſollicita eſt quomodo coniugi ſuo placeat*, to. 3. 181. T, 228. t. 3. 181 c, 1. 292. c. 1. 299. d, 1. & ſeq. 777. d, e, 2. 778. 797. c, d, e, 2. 817. a, b,

38. *Qui matrimonio iungit virginem, benè facit; & qui non iungit, melius facit*, t. 2. 571. a, b, 2. t. 3. 402. a. 1.

39. *Mulier vincta eſt in quantum temporis viuit vir eius; ſi autem mortuus fuerit, libera eſt; cui vult nubat, tantùm in Domino*, t.3. 233. T, 214. 240. 243. 244. 246. 482. t. 3. 233. a. 2. 243. b. 246. c. 1.

40. *Puto autem quod & ego ſpiritum Dei habeam*, t. 3. 226. T. 712.

Cap. 8. v. 2. *Si quis ſe putat ſcire, nondum ſic quemadmodum eum oporteat ſcire*, to. 3. 364. T, t. 2. 100. T, t. 3. 364. b. 2.

4. *De eſcis quæ idolis immolantur ſcimus quod idolum nihil ſit*, to. 3. 649. T, t. 2. 644. T, t. 2. 311. b, 2. & ſeq.

5. *Nam etſi ſunt qui dicuntur Dij, ſiue in cælo, ſiue in terra*, to.

2. 644. T, 320. t. 3. 124. T, t. 2. * xiij. b. c. 2. 321. b. c. d. 2. t. 3. 125. a. 1.
6. Nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo, t. 2. 644. T. t. 3. 699. T.
10. Quidam in conſcientia vſque nunc idolothytum edunt, t. 3. 364. T, t. 3. 365. e, 1.
12. Sic autem delinquentes, percutiendo conſcientias fratrum infirmas, in Chriſtum delinquent, t. 3. 364. T, t. 3. 365. a. 2.
Cap. 9. v. 1. Non ſum liber, non ſum Apoſtolus, non Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum vidi? t. 3. 344. T. 365. 752. t. 3. 344. a, 1.
4. Non enim poteſtatem habemus manducandi & bibendi? to. 3. 245. T. 364. t. 2. 101. T.
5. Et mulieres circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli? t. 3. 364. T, t. 2. 101. 102. t. 3. 245. b. 2.
6. Aut ego ſolus & Barnabas non habemus hoc operandi poteſtatem? to. 3. 366. T, to. 2. 101. T,
7. 8. Militum, ruſticorum, & Paſtorum exemplo vnumquemque docet viuere de labore, to. 3. 374. T,
9. De bobus terentibus ore libero, to. 2. * lxx. T, to. 3. 22. T. 374. 606.
Numquid de bobus pertinet ad Dominum? to. 3. 374. 606. t. 2. * lxxi. a, b, 1. to. 3. 374. c, d, 1.
10. Propter nos enim ſcriptum eſt, to. 3. 374. T.
15. Paulus noluit vti legis poteſtate.
Gloriam meam nemo inaniet. to 3. 363. T.
20. Factus Iudæis Iudæus, vt Iudæos lucrifaceret, tom. 3. 18. T. 357.
22. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrarer, to. 3. 357. T. 358. to. 3. 359. a, 2. & ſeq. 361. a, b, 2. & ſeq.
25. Et illi quidem vt incorruptibilem coronam conſequantur, nos æternam conſecuturi, to. 3. 691. T, to. 2. ccxcvj. T, to. 2. 521. c, 1. & ſeq.
Cap. 10. v. 4 Bibebant autem de conſequente eos Petra, Petra autem erat Chriſtus, to. 3. 606. T, to. 2. 337. T, 399. 708. 709. to. 2. 638. a, b, c, 2. to. 3. 12. b, 2.
6. Hæc autem exempla nobis ſunt facta. to. 2. 20. T, to. 3. 71. T.
11 Hæc autem quemadmodum euenerunt illis, ſcripta ſunt ad nos commonendos, in quos fines æuorum decucurrerunt, to. 3. 71. T, 293. to. 2. 20. T, to. 3. 293. c. 2.
12. Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat. to. 3. 364. T,
14. Fugite idololatriam. to 3. 285. T. t. 2. 475. T.
19. Non quaſi aliquid ſit idolum. to. 2. 521. T,
21. Non poſſumus Dei cœnam edere, & cœnam dæmoniorum. to 3. 255. b. 2 to. 2. 523. b. c. 1.
23. Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant, to. 3. 294. T, t. 3. 295. a, 2.
25. Omne quod in macello venit, manducate, t. 2. 6, T, t. 2. 6. a. 1.
28. Si quis autem dixerit, hoc eſt idolothytum, non contigeris, t. 2. 475. T, 515. T, to. 2. 516. b. 2.
33. Ego per omnia omnibus placeo. to. 2. 230. T,
Cap. 11. v. 3. Viri caput Chriſtus eſt, to. 3. 752. T, t. 2. 515. T, 516. T, to. 2. clxiv. c, d.
Caput mulieris vir. to. 3. 774. T, to. 3. 780. d, Caput Chriſti Deus.
4. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum.
5. Omnis mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum, t. 3. 188. T, 774. 775.
6. Turpe eſt mulieri radi. t. 3. 774. T,
7. Gloria viri eſt mulier.
8. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. t. 2. 207. c. 2.
10. Mulier debet poteſtatem habere in capite, t. 3. 185. T, 712. 774. 779. 780. to. 3. 186. a. 1. t. 3. 776. d, e, 2. & ſeq.
Nec nudo capite debet videri propter Angelos, t. 3. 185. T, 458. 775.
14. Nec natura vos docet? t. 510. T.
15. Mulier ſi comam nutriat, gloria eſt illi, t. 3. 774. T,
16. Si quis contentioſus videtur, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. t. 3. 364. T, 774.
19. Oportet hæreſes eſſe, vt electi manifeſtentur, & reprobi detegantur. t. 2. * xlv. T, 999. T, t. 3. 415. T, 498. 719. t. 2. 561. 566. 568. t. 2. 562. a. b, c, 1. & ſeq. 564. c, d, e, 1. & ſeq. to. 3. c. 1.
29. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, to. 2. clxx. c, d, 1. & ſeq.
Cap. 12. v. 8. Alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ,
9. Alij fides in eodem ſpiritu, alij donum curationum.
10. Alij virtutum, alij Prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio linguarum, t. 2. 348. T, t. 2. 351. b, c, 1.
23. Inhoneſtioribus maiorem circumdamus honorem, t. 3. 540.
Cap. 13. v. 1. & ſeq. Omnibus chariſmatibus dilectionem præponi.
3. Si tradidero corpus ad vrendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt, to. 3. 119. T.
4. Dilectio benefica eſt, non inflatur, magnanimis eſt.
5. Non æmulatur, non præterunum ſapit, non inflatur, nec ſua requirit, t. 3. 334. T.
7. Suffert ſua, omnia ſuſtinet, omnia tolerat, t. 3. 335. a & ſeq.
8. Numquam excidet, ſiue Prophetiæ euacuabuntur, ſiue ſcientia conſummabuntur, ſiue linguæ exhaurientur, to. 3. 332. T, 3. 332. b. 1. & ſeq.
11. Quum paruulus eſſem, tanquam paruulus loquebar. At vbi vir ſum factus, quæ paruuli fuerant euacuaui. t. 3. 627. T.
12. Nunc videmus tanquam per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem? t. 3 751. T, t. 2. cclxxxviij. c. 2.
13. Permanent fides, ſpes, dilectio. t. 2. 29. a. 2. & ſeq. 31. b. 2.
Cap. 14. v. 10. Repuераſcere nos iubet ſecundum Deum, vt malitia infantes per ſimplicitatem, ita demum ſapientes ſenſibus ſimus. t. 3. 625. T,
26. Edat aliquem Pſalmum, aliquam viſionem, aliquam orationem in extaſi, ſi qua lingua interpretatio acceſſit. to. 3. 71. T.
Cap. 15. v. 3. Tradidi enim vobis imprimis, quod Chriſtus mortuus ſit pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, to. 3. 83. T. 740. 752. to. 2. 390. T.
8. A ſe nouiſſimè viſum. t. 3. 752. T.
11. Siue ego, ſiue illi, ſic prædicamus. t. 3. 18. T. 593. to. 2. clxv. T.
12. Si autem Chriſtus prædicatur quòd à mortuis reſurrexit, quomodo quidam dicunt in vobis reſurrectionem mortuorum non eſſe? vſque ad 19. to. 3. 484. T, t. 3. 484. c, d. 1. & ſeq.
13. Quæ ſi non eſt, nec Chriſtus reſurrexit.
14. Si autem nec Chriſtus reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, vacua eſt & fides veſtra. to. 3. 85. T.
15. Inuenimur autem falſi teſtes Dei, qui teſtimonium diximus aduerſus Deum, quòd reſuſcitauerit Chriſtum, quem non reſuſcitauit. 544. T.
16. Nam ſi mortui non reſurgunt, nec Chriſtus reſurrexit, t. 3.
17. Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, quia adhuc in delictis veſtris eſtis,
18. Et qui in Chriſto dormierunt, perierunt, t. 3. 544 T,
21. Quia per hominem mors, & per hominem reſurrectio, to. 3. 490. T, 542. 544. t. 3. 545. d. 2.
22. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur, t. 3. 541. T, 544. t. 3. 544. c. 2.
23 Vnus quiſque autem in ſuo ordine, t. 2. 190. T, t. 2. 190. c. d. 1. & ſeq.
24. Quum tradiderit regnum Deo & patri,
25. Oportet enim regnare, donec ponat inimicos eius, ſub pedes eius, to. 3. 128. T, to. 3. 724.
28. Tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei, quum ſubiecit ſibi omnia, t. 3. 6. T, 724. t. 3. 725. a, b, c,
29. Quid facient ij qui pro mortuis baptizantur, ſi non quæ baptizantur, corpora reſurgunt? to. 3. 528. T, 529.
30. Quid & nos omni hora periclitamur?
31. Quotidie morior, t. 3. 529. T,
32. Ad beſtias pugnaui Epheſi, t. 3. 529. T. t. 2. 393. T,
Manducemus & bibamus, cras enim moriemur t. 3. 504. T, t. 2. 773. T. t. 2. 773. c, 1. & ſeq.
33. Bonos corrumpunt mores Congreſſus mali (alias confabula-

tiones malæ,) t. 3. 256. T, 803. to. 3. 3;7. d, 1.
35. Sed dicunt quidam, quomodo reſurgunt mortui? quali autem corpore venient? to. 3. 530. T,
36. Stulte, quod ſeminas non viuificabitur niſi mortuum fuerit, to. 3. 511. T, to. 3. 513. c. 1. 534. d, 1.
37. Et quid ſeminas? non corpus quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, ſi fortè frumenti, aut alicuius eiuſmodi, to. 3. 511. T, 531,
38. Deus autem dat illi corpus ſicut vult, to. 3. 511. T,
39. Non omnis caro eadem caro, ſed alia caro hominum, alia pecudum & volucrum, alia piſcium, t. 3. 107. T, 512. 530. to. 2. cclxxj. a, 1. t. 3. 107. b, 1.
40. Et corpora cœleſtia atque terrena, to. 3. 512. T,
41. Et alia gloria ſolis, & alia lunæ, & ſtellarum alia, to. 3. 512. T, 530. to. 2. 190. c, d, 1. to. 3. 513. d, 1. 552. a,
42, Stella à ſtella differt in gloria, t. 2. 323. T, t. 3. 512. T, 550. to. 2. 205. d, 1. & ſeq. to. 3. 551, b. & ſeq. per totum.
43. Seminatur ſeu ſeritur in corruptela, reſurgit in incorruptela, ſeminatur in dedecoratione, reſurgit in gloria: ſeminatur in infirmitate, reſurgit in virtute, t. 3, 486. T, 512. 531.
44. Seminatur corpus animale, reſurgit ſpiritale. Si eſt corpus animale, eſt & ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt, to. 3. 553. T, to. 2. 177. per totum. t. 3. 507. e, 1, 511. b, 2. & ſeq. 513. 531. 555. a, b, c, 557. b, c,
45. Factus eſt homo primus, in animam viuam, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem, t. 3. 89. T, 676. t. 2. 323. T, 324. T, 177. to. 2. 325. a, b, c, d, 2. & (ſeq.
46. Non prius quod ſpiritale, t. 3. 160. T. 553. t. 3. 574. b. 2.
47. Primus homo de terra limo, ſeu terra choïcus, ſecundus homo de cœlo, t. 3. 89. T, 553. t. 2. 323. T, t. 2 324. b. c. 1. & ſeq. t. 3. 531. 553. c. d. 2.
48. Qualis choïcus, tales & choïci, qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. t. 2. 323. T. 324. t. 2. 409. a. b. 2. 324. c. 2.
49. Portemus & imaginem ſupercœleſtis: portauimus enim imaginem choïci, t. 2. 323. T. 324. t. 2. 325. d. e. 2. & ſeq. 167. a. 1. & ſeq.
50. Caro & ſanguis regnum Dei conſequi non poſſunt, t. 3. 504. T. 505. t. 3. 507. b. c. d. 2.
Ita nec corruptela incorruptelam hæreditati habebit, t. 2. 166. T. 167. t. 2. 167. a. 1. & ſeq.
51. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes demutabimur, t. 3. 524. T. t. 3. 550. a. b. 1.
52. In atomo, in oculi momentaneo motu, in nouiſſima tuba, mortui reſurgent incorrupti, t, 3. 505. T, 546. 549. t. 2. 421. c. 2. t. 3. 256. d. 2.
53. Oportet autē corruptiuum ſiue corruptibile hoc induere incorruptelam ſeu incorruptionem, & mortale illud induere immortalitatem t. 3. 505. T. 508. 524. 546. t. 3. 493. a. 2. 551. e. 2.
54. 55. Quum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet verbum quod ſcriptum eſt, vbi eſt mors victoria (vel contentio) tua? vbi eſt mors aculeus tuus? t. 3. 177. T. 505. 508. t. 2. 140. T. t. 2. 141. b. 1. & ſeq. t. 3. 177. a. 1. 508. b. 2. & ſeq.
56. Virtus autem delinquentia lex, t. 3. 177. b, 2. 509. b. 2.
57. Deo autem gratias, qui præſtare dignatus eſt nobis victoriam per Ieſum Chriſtum, t. 3. 177. T.
Cap. 16. v. 22. Si quis non amat Dominum Ieſum, ſit anathema maranatha, t. 3. 364. T. t. 3. 365. . c2.

Ex 2. Epiſtola ad Corinthios.

Cap. 1. v. 3. BEnedictus Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, ter miſericordiarum, t. 2. *lxj T. lxij.
8. Nolumus vos ignorare, fratres, de preſſura noſtra apud Aſiam, quod ſuper quàm grauati ſumus ſupra vires, vti de vita hæſitaremus. t. 3. 529. T.
Cap. 10. v. 11. Si cui autem donaueritis, & ego. Nam & ego ſi quid donaui, donaui in perſona Chriſti, ne fraudemur à Satana, quoniam non ignoramus intellectiones eius. t. 3. 27. b. 2.
Cap. 3. v. 3. Et ſ. non littera, at ſpiritus eius.
6. Littera occidit, ſpiritus verò viuificat. to. 3. 27. T.
7. & ſeq. De velamine Moſis, quo faciem tegebat incontemplabilem filijs Iſraël, vt claritatem maiorem defenderet noui Teſtamenti, quod manet in gloria, quàm veteris, quod euacuari habebat, t. 3. 25. T. 510. t. 2. *lxxij. a, b, e. 1. t. 3. 25. c. 1.
14. Sed obtuſi ſunt ſenſus mundi. Ad hodiernum velamen idipſum in corde eorum. t. 2. 756. T. t. 2. *lxxij. a, b, c. 1. & ſeq. 757. c. 1. & ſeq.
16. Quum verò conuerterit ad Deum auferetur velamen. to. 2. 756. T. t. 3. 565. c. 2. & ſeq.
18. Nos iam aperta facie contemplantes Chriſtum, eadem imagine transfiguramur à gloria in gloriam, tanquam à Domino ſpirituum, t. 2. cclxxxviij. T. t. 2. cclxxxviij. c. 2. & ſeq.
Cap. 4. v. 4 In quibus Deus æui huius excæcauit mentes infidelium, t. 3. 192. T. t. 2. *lxxj. T. 402. T. t. 2. lxxx. T. t. 2. lxxij. e. 1. & ſeq. per totum.
Qui eſt imago Dei, t. 2. *lxxi T. t. 2. 402. T. t. 2. 402. c. d. 2.
6. Quoniam Deus eſt, qui iuſſit è tenebris lucem illuceſſere, reluxit in cordibus noſtris, ad illuminationem agnitionis ſuæ in perſona Chriſti, t. 3 527. T.
7. Habemus theſaurum hunc in teſtaceis vaſculis, cuius vaſa eminentiam virtutis Dei ſapiunt, t. 2. 620. T.
8. *In omnibus tribulamur, ſed non coanguſtamur; indigemus, ſed non ſuperindigemus, t. 3 346. T.
9. Perſecutionibus agitamur, ſed non derelinquimur; deijcimur, & non perimus.
10. Semper mortificationem Chriſti in corpore noſtro circumferentes. t. 3. 527. T. 549. t. 2. 185. T.
11. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Ieſum, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corpore noſtro mortali. t. 3. 527. T, 549. t. 2. 185. T. t. 2. 185. c. 1. & ſeq.
14. Scientes quod qui ſuſcitauit Ieſum, & nos ſuſcitabit cum ipſo, qui iam reſurrexit à mortuis. t. 3. 527.
16. Sed etſi exterior homo noſter vitiatur vi perſecutionum, ſed interior renouatur de die & die. to. 3. 346. T. 498. 549. to. 3. 499. c. 2.
17. Quod ad præſens eſt temporale & leue preſſuræ noſtræ, per ſupergreſſum æternum gloriæ pondus perficiet in nobis. t. 3. 346. T. 498.
18. Non intuentibus quæ videntur, ſed quæ non videntur.
Cap. 5. v. 1. Scimus enim quoniam etſi terrena domus noſtra huius tabernaculi diſſoluatur, habemus domum non manufactam æternam in cœlis. to. 3. 524. T. 549. to. 2. 178. c. 1.
2. Ingemiſcimus qui ſumus in tabernaculo corporis terreni, quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes, t. 3. 524. T, 549.
3. Si quidem & deſpoliati non inueniemur nudi (ſeu exuti, non nudi inueniamur.) to. 3. 525.
4. Etenim qui ſumus in iſto tabernaculo corporis, ingemimus quòd grauemur, nolentes mortem experiri, ſed vita præuenire, vti deuoretur mortale hoc à vita. tom. 3. 175. T. 508. 524. 525. 549. to. 3. 527. a.
5. Qui autem efficit in hoc ipſum, Deus qui dedit nobis arrabonem ſpiritus, to. 3. 544. T.
6. Audientes igitur ſemper, & ſcientes quoniam dum ſumus in hoc corpore peregrinamur à Domino. to. 3. 109. T, to. 2. 518, T. to. 3. 109. c.
7. Per fidem enim incedimus, non per ſpeciem, to. 3. 109. T.
8. Fidentes & bonum ducentes, audientes autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & immorari, ſeu præſentes eſſe ad Dominum. to. 3. 109. T.
9. Et ideo geſtimus ſiue peregrinantes, ſiue immorantes, placabiles illi eſſe. to. 3. 527. T,
10. Omnes enim nos manifeſtari oportet pro tribunali (ſiue ante tribunal) Chriſti, vt vnuſquiſque reportet per corpus ſecundùm quæ geſſit, bonum ſiue malum, to. 3. 486. T. 709. t. 2. 777. T, 587. t. 3. 528. c. 1.
Cap. 6. v. 14. Nolite iugum ducere cum infidelibus, to. 3. 627. T. to 3. 239. b. 1.
15. Nihil communionis eſt lumini & tenebris, vitæ & morti; quæ communio Chriſti & Belial? to. 3. 83. T. 187. 255. 662.
to. 2.

to.2.475. *T.to.2.473. b.* 1.
16. *Aut quis conſenſus Dei & idolis?* to.3.662.
17. *Propter quod diſcedite de medio eorum, & ſeparamini, & immundum ne attigeritis*, t.3.30. T,
Cap. 7. v. 5. *Quum veniſſemus Macedoniam, nullam remiſſionem habuit caro noſtra: in omnibus compreſſi, extrinſecus pugna, intrinſecus timor*, t.3. 499. T,
Cap. 9. v. 7. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate*,
Cap.10.v.4. t 3.686.T,
Cap. 11. v. 2. *Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*, t.2.168. c. 2. t.3. 224. a.1.
13. *Pſeudo apoſtoli operarij doloſi, transfiguratores ſui*,
14. *Ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis*, t.3.510. T, t.2.* lxxxj T, t.2.90. T,
23. *In laboribus abundantius, in carceribus plurimum, in mortibus ſæpius*, t.3 346. T,
Cap, 12. v. 2. *Paulum ereptum in tertium vſque cœlum*, t. 3.375. T, 408. t.3.375. d.1. & ſeq. 376. a. & ſeq.
4. *Et delatum in paradiſum audiſſe arcana*,
7. *Datus eſt mihi ſudes carnis meæ Angelus ſatanæ, qui me colaphizet*, t.3.376. T.692.t.3. 376.d. 1.2.377.d.1.
8. *Propter quod ter Dominum rogaui, vt diſcederet à me*, t.3. 377.d.2. & ſeq. fuſè.
9. *Et dixit mihi: ſufficit tibi gratia mea nam: virtus in infirmitate perficitur*, t.2.* xliv. T.t.3.222. T.376.540.692.t.2. 140. T.t.3.222.c.1.178.d.1. & ſeq. 694. b.c. d.2.
10. *Propter quod bonum duco in infirmitatibus, in iniurijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtijs pro Chriſto*. to. 3.346.T.
Cap.13. v.1. *In tribus teſtibus ſtabit omne verbum*, tom.3. 707.T.
10. *Durius agendi in præſentia poteſtatem à Domino datam adfirmat. Non in deſtructionem, ſed in ædificationem*, tom.2. 512.T.

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap.1.v.1. *NOn ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, Apoſtolum conſtitutum*, to.3.343.T.to.3.343.c.2.352.c.2.
6. *Miror vos tam citò transferri ab eo qui vos vocauit in gratiam ad aliud Euangelium*, to.3.18. T.354.to.2.110. T.to. 3.355.e.1.
7. *Sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt peruertere Euangelium Chriſti*. to.3.66.T.to.2.clxiij. b, c, 2.
8. *Etiamſi Angelus ex cœlo aliter Euangelizauerit quàm nos, ſeu prædicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, Anathema ſit*. to.2.* ccxxiv. T. clxiij. 90.91. to.2.* ccxxv. d.1. 91. per totum. & 580.T.to.3.355.e.2. & 356.a.2.
10. *Si hominibus vellem placere, Chriſti ſeruus non eſſem*. to.2. 230. T.to.2. 231. per totum.
11. & 12 *Non ſecundùm hominem, neque enim ab homine*, &c. to.3.474.T.
16. *Statim non retuli ad carnem & ſanguinem*, to.3. 505.T.
Cap.2.v.1.2. & ſeq. *Poſt annos quatuordecim aſcendi Hieroſolymam, vt conferrem cum illis de Euangelij regula, ne in vacuum tot annis currerem aut cucurriſſem*. to.3.66.T.to. 3.85.T. 349.to.3.350.a.b.1.2.
3. *Nec Titus qui mecum erat, quum eſſet Græcus, coactus eſt circumcidi*. to.3.356.T.to.3.357.b,c,d,1.
4. *Propter falſos ſuperinductitios fratres, qui ſubintrauerant ad ſpeculandam libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos ſubigerent ſeruituti*. t.3.356.T, t.3.360.e.2.
9. *Dextras Paulo iunxerunt ſiue dederunt Petrus & Iacobus, & Ioannes*. to.3.18.T, 358.367.to.3.359.c.1.367.c.1.
Et de officij diſtributione pepigerunt, vti nos in Nationes, illi in circumciſionem.
10. *Tantùm vt meminiſſemus egenorum*. to.3. 367.T.
11. *Paulus reprehendit Petrum non rectò pede incedentem ad Euangelij veritatem*. to.3.85.T.358.to.3.360.a.1.& ſeq.
12. *Priuſquam venirent quidam à Iacobo cum gentibus edebat; quum autem veniſſent, ſubtrahebat ſe, timens eos qui erant ex circumciſione*. to.3.358.T.
14. *Sed quum viderem quod non rectò pede incederet ad veritatem Euangelij*. t.2.98. col.2. to.3.361.a.b. & ſeq.
Cap. 3. v. 1. *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit?* t.2.100. T.to.2.100. inf. & ſeq.
11. *Iuſtus ex fide viuet*. to.2.* ccxxj. T.
13. *Maledictus omnis qui pependerit in ligno*. to.2.* cclxij. T. 371.to.2.371.a.b.2.
15. *Secundùm hominem dico; tamen teſtamentum hominis nemo ſpernit, aut ſuperordinat*. to.3.367.T.703.to.3.368.c.d. 2.704.d,e,2.705.b,1.
16. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dixit, ſeminibus, quaſi pluribus; ſed ſemini tanquam vni quod Chriſtus eſt*. to.2.3.1.e.to.3.93.T.
17. *Poſt quadringentos & triginta annos data eſt lex*. to.3.5.T, to.3.6.a.1.
22. *Sed concluſerat omnia lex Creatoris ſub delictum, & totum mundum deduxerat in reatum, & omne os obſtruxerat, ne quis gloriaretur per illam*. to.3.27.T.
26. *Omnes enim filij eſtis fidei*. to.2.2.T.to.2.2.1.d.& ſeq.
27. *Quotquot enim in Chriſto tincti eſtis, Chriſtum induiſtis*, to.2. 413.T.to.2.413.b,c,2.
Cap.4.v.3. *Adhuc ſecundùm hominem dico dum eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus poſiti, ad deſeruiendum eis*. to.3. 367.T, to.2.312. fuſè.
4. *Quum autem euenit impleri tempus, miſit Deus filium, factum ex muliere factum ſub lege*. to.3.94.T, 179.690.to. 2.* xxxix.d,e,2.347.247.d.1.& ſeq.to.3.180.b.2.211. b.2.726.b.
5. *Vt eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus*. to.2.311.T.
6. *Vt certum eſſet nos filios Dei eſſe, miſit ſpiritum ſuum in corda noſtra, clamantem Abba Pater*. to.2.312. T, to.3.678.T, to.3.678.c,d,1.2. & ſeq.
8. *Si ergo his, qui non naturà ſunt Dei, ſeruitis*, ibid. tom.3. 19. T.
9. *Poſt has itaque diuitias, non erat reuertendum ad infirma & mendica elementa*. to.3.19 T.
10. *Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos*. to.3.18. T. & 20. to.2.* ccxij. T, 671. 672. to.2.* ccxij. a,b,c,d, 1. & b,c,2.
19. *Filij mei quos parturio rurſus, donec formetur Chriſtus in vobis*. to.2.347.T.
22. *Abraham duos liberos habuit; vnum ex ancilla, & vnum ex libera*, t.3.606. T, 702.
23. *Sed qui de ancilla, carnaliter natus eſt; qui verò ex libera, per repromiſſionem: quæ duo argumenta allegorice cucurriſſe conſtat*,
24. *Hæc enim ſunt duo teſtamenta, vnum à Sina monte generans in ſeruitutem*, t.3.606.t.3 703. b.c.2. & ſeq.
26. *Aliud generans, ſeu Ieruſalem, quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater noſtra*, t.3.552.T.
31. *Propter quod fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, quâ libertate Chriſtus nos manumiſit*, t.3.702. T, t.2.464.T,
Cap. 5. v. 1. *State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri*, to.3.20.T, t.2.464.T, & t.3.12.a,1.
2. *Inuehitur in obſeruatores circumciſionis*, t.3.18. T,
5. *Nos enim ſpiritus ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus*, t.3. 521.T,
6. *Nam in Chriſto Ieſu neque Circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides per dilectionem perficitur*, t.2. 475.T, 476.T.to.2.476.b,
7. *Currebatis benè; quis vos impediuit non obedire?* t.2.100. T, to.2.101. inp.
10. *Qui autem turbat vos, iudicium feret*, to.3 19. T,
12. *Vtinam abſcindantur ſeu præcidantur qui vos conturbant, ſiue ſubuertunt*, t.2.102. T,

14. *Tota enim lex in vobis adimpleta : diliges proximum tuum ſanquam te*, to. 2. 226. T, to. 1. 226. c, 1. & ſeq.
17. *Caro aduerſus ſpiritum concupiſcit, & ſpiritus aduerſus carnem*, to. 3. 54. T, 540. to. 2. 180. T,
19. *Manifeſta ſunt opera Carnis, fornicatio, immunditia, laſcinia*, t. 3. 369. T, t. 2. 569. a, b, c, 1. t. 3. 373. a, b, c, 2. & ſeq.
21. *Quæ prædico vobis; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non ſunt conſecuturi hæreditate* t. 2. 167. b, 1. & ſeq. t. 3. 373. c, d, e, 2.. & 504. *T.*
Cap. 6. v. 2. *Onera veſtra inuicem ſuſtinete, & ſic adimplebitis legem Chriſti*, t. 2. 226. T, t. 2. 227. d. 1. & ſeq.
7. *Erratis, Deus non irridetur; quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet*, t. 2. * lxxiij. T, t. 3. 485. T, t. 2. * lxxiv. a,
9. *Bonum enim facientes non fatigemur, ſeu benè facientes nò tædeat, tempore enim ſuo metemus*, t. 3. 521. T, t. 2. * lxxiij. T, to. 3. 2. b. 2.
10. *Dum habemus tempus, operemur bonum*, t. 2. * lxxiij. T,
12. *Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi.* to. 3. 358. T,
14. *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*, to. 3. 195. T. to. 2. cclxxix. b. 2. to. 3. 195. e. 2.
17. *Ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo geſto.* tom. 3. 504. 688. to. 3. 688. c. 1.

Ex Epiſtola ad Epheſios.

Cap. 1. v. 9. *DEum propoſuiſſe in ſemetipſo in Sacramento voluntatis ſuæ.*
10. *Ad diſpenſationem adimpletionis temporum recapitulare omnia in Chriſtum, quæ in cœlis, & quæ in terris.* to. 2. 244. *T.* to. 2. 314. a. 1. 623. b, c, d, e, 2.
11. *Vt ſimus in laudem gloriæ illius nos qui proſperauimus in Chriſtum, in quo & vos cum audiſſetis ſermonem veritatis Euangelium.* to. 2. 332. T.
13. *In quo credidiſtis, & ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis eius ſancto.* to. 3. 675. T, to. 3. 676. a. 1.
17. *Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ & agnitionis.* to. 3. 675. T, 735.
18. *Illuminatos cordis oculos, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ.*
20. *Quæ inoperatus eſt in Chriſtum, valentiam ſuam, ſuſcitando eum, &c. ad dexteram ſuam, & ſubijciendo omnia, ſuper omnem principatum.* to. 3. 702. T.
Cap. 2. v. 1. *Quum eſſetis mortui delictis.*
2. *In quibus ingreſſi eratis ſecundùm æuum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aëris, qui operatur in filijs incredulitatis*, to. 3. 192. T. 390. to. 2. * lxxxiv. b. 1. & ſeq. 620. c. d. 1. to. 3. 192. e. 1. 2.
3. *In quibus & nos omnes conuerſati ſumus facientes concupiſcentias & voluptates carnis, & fuimus natura filij iracundiæ ſicut & cæteri.* to. 3. 197. T. 390. 474. to. 2. * lxxxviij. T. to. 2. 101. T. to. 2. * lxxxix. a. b. 2. 103. a. b. 1. t. 3. 390. b. c. 2.
8. *Gratia ſaluati, &c.*
10. *Ipſius ſumus factura, conditi in Chriſto in operibus bonis.* t. 2. 621. *T.* t. 2. 628. b. c. d. & ſeq. fusè.
11. *Memores eſtote vos aliquando Nationes in carne fuiſſe, qui appellamini præputium ab ea quæ dicitur circumciſio in carne manufacta.* t. 2. 394. t. 2. 394. *T.* b. c, d, 1. 241. 242. fusè.
12. *Quòd eſſetis in illo tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraëlis, & peregrini teſtamentorum & promiſſionis, eorum ſpem non habentes, & ſine Deo in mundo.* t. 2. 394. T, 619: T,
13. *At nunc in Chriſto vos, qui eratis longè, facti eſtis propè in ſanguine eius.* to. 2. 394. T,
14. *Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit duo vnum, ſoluto medio pariete inimicitiæ in carne ſua.* to. 2. 394. T,
15. *Legem præceptorum ſententijs vacuam faciens, vt duos conderet in ſemetipſo.* to. 2. 241. T,
16. *Vt reconciliet ambos Deo in vno corpore, interficiens inimicitiam in eo per crucem.* to. 2. 241. T,
17. *Adnuntiauit pacem eis qui propè*, to. 2. 241. T,
18. *Et eis qui longè acceſſum conſecuti ſimul ad Patrem.*
19. *Iam non eſtis peregrini nec aduenæ, ſed ciues Sanctorum, & domeſtici Dei*, to. 2. 241. T,
20. *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.* to. 3. 66. T, 108. to. 2. 241. T,
Cap. 3. v. 8. *Data eſt mihi gratia nouiſſimo omnium.*
9. *Illuminandi omnes, quæ diſpenſatio Sacramenti occulti ab æuis in Deo qui omnia condidit.*
10. *Vt nota fiat principatibus, & poteſtatibus in ſupercœleſtibus per Eccleſiam multifaria ſapientia Dei.* to. 2. * xxv. T. to. 2. * xxv. a. b. c. & ſeq.
17. *Per fidem & in cordibus veſtris.* to. 3. 498. T.
Cap. 4. v. 5. *Vnus Dominus, vnus baptiſmus, vna Eccleſia in cœlis.* to. 2. 145. T. to. 3. 529. T.
8. *Aſcendens in ſublimitatem, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona filijs hominum*, to. 2. 410. T. 347. to. 2. 410. d. 1. & ſeq.
9. *Nec antè aſcendit in ſublimiora cœlorum, quàm deſcendit in inferiora terrarum.* to. 2. 401. T.
22. *Deponere veterem hominem qui corrumpitur per concupiſcentiam ſeductionis.* to. 2. 631. *T.*
25. *Deponentes mendacium loquimini veritatem vnuſquiſque ad proximum ſuum, quoniam membra alterutrum ſumus.* to. 3. 30. T. to. 2. 631. T. to. 2. 219. b. 1. & ſeq. to. 3. 30. c. 1.
26. *Iraſcimini, & nolite delinquere, Sol non recipiat ſuper iracundiam veſtram.* to. 3. 30. T. 334. to. 2. 753. T. to. 2. 631. *T.* to. 2. 753. b. c. 2. to. 3. 334. c. 1.
27. *Nolite locum dare malo.* to. 2. cclx. *T.*
29. *Omnis ſermo turpis.* to. 2. 631. *T.*
30. *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum.* to. 3. 663. *T.* 685. to. 3. 685. c. 2. 686. a.
Cap. 5. v. 3. *Fornicatio autem, immunditia omnis ne nominetur quidem inter vos, ſicut decet Sanctos.* to. 3. 369. *T.* to. 3. 374. b.
5. *Hoc ſcientes quod omnis fornicator aut immundus, non habeat Dei regnum.* to 3. 369. T. to. 2. 119. c. 2. & ſeq.
6. *Nemo vos ſeducat inanibus verbis. Propter hoc venit ira Dei in filios incredulitatis.* to. 3. 370. T. to. 3. 193. a. 1. 249. a. 1.
7. *Nolite participes eſſe eorum.* to. 3. 626. T.
8. *Eratis & vos aliquando tenebræ.* to. 3. 626. T. 740. tom. 2. 659: e. 2.
Vt filij lucis ambulate. to. 2. cclx. T.
In iuſtitia. ſanctitate & veritate. to. 2. 323. T.
11. *Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, immo & reuincite ea.* to. 3. 30. T. 626. to. 3. 627. c. 1.
12. *Quæ enim in occulto ab eis fiunt, turpe eſt edicere.*
16. *Redimentes tempus, quia dies nequam ſunt.* to. 2. cclx. T. to. 2. cclxvij. b. 1. & ſeq.
18. *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria.* to. 3. 30. T. & 55.
19. *Loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis & Hymnis.* to. 3. 30. T.
22. *Mulieres viris ſubditæ ſint, quia vir caput eſt mulieris.* to. 2. 352. T.
23. *Chriſtus caput eſt Eccleſiæ.* to. 2. 332. T. 391. to. 2. 392. a. b. c. 2.
25. *Carnem ſuam diligit, qui vxorem diligit; ſicut & Chriſtus Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea.* to. 3. 627. T.
29. *Nemo carnem ſuam odio habet, ſed & nutrit & fouet eam, ſicuti & Chriſtus Eccleſiam.* to. 2. 351. T. to. 2. 195. c. 1. & ſeq. to. 3. 333. a. 2.
32. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in carnem vnam. Magnum Sacramentum in Eccleſiam, & Chriſtum.* to. 3. 137. T. 160. 606. 640. to. 2. cxl. T. to. 2. 352. T. to. 3. 136. b. 1. 817. d. 2. & ſeq.
Cap. 6. v. 1. *Obaudiant parentibus filij.* tom. 2. * ccxliij. T. 605. T.
2. *Hoc eſt primum in promiſſione præceptum: Honora patrem &*

matrem, to. 2. * ccxliij. *b. c. 2.*
4. *Parentes enutrite filios in diſciplina & correptione Domini. to. 2.* * ccxliij. *T.*
11. *Induite armaturam in qua ſtetis ad machinationes diaboli.*
12. *Non eſt nobis luctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates, & munditenentes tenebrarum harum, aduerſus hoſtes ſpirituales nequitia in cœlis. to. 2. 468. T. to. 2. 15. a. 1. & c. d. 2.* lxxxj. *T.* lxxxiv. *T.* cclxij. *to. 2. 698. T. 999. T. to. 3. 59. T. 692. to. 2.* * lxxxiij. *c, d, e, 2. & ſeq. to. 3. 195. a. 1.*
14. *State lumbis accincti, to. 3. 29. T, 149. to. 3. 150. b. 2.*
15. *Et calciati pedes in preparationem Euangelij pacis, tom. 3. 29. T.*
16. *Ignea iacula diaboli, to. 3. 29. T, 693. to. 2.* lxxxj. *T,* cclx.
17. *Enſis ille, id eſt, Dei ſermo diuinus, to. 3. 29. T.*

Ex Epiſtola ad Philippenſes

Cap. 1. v. 3. & 5. G*Ratias ago Deo meo in omni memoria veſtri ſuper communicatione veſtra in Euangelio Chriſti.*
14. *Quòd alij ex fiducia vinculorum eius audentius ſermonem enuntiarent, t. 2.* cxxxiij. *T.*
15. *Nonnulli per inuidiam & contentionem, quidam verò & per ſermonis exiſtimationem.*
16. *Plerique ex dilectione.*
17. *Nonnulli ex æmulatione, iam aliqui & ſimultate Chriſtum prædicant.*
18. *Nihil mea, ſiue cauſatione, ſiue veritate Chriſtus adnuntietur, to. 2.* * cxxxiij. T, *to. 2.* * cxxxiv. *b, c, d, 1. & ſeq.*
20. *Et nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, to. 3. 298. T. to. 3. 298. c.*
23. *Cupio recipi & eſſe cum Chriſto, to. 3. 251. T, 341. & 812. T, & 813. b. to. 3. 251. b. 2.*
29. *Beati quibus donatum eſt non tantum credere in Chriſtum, ſed etiam pati pro ipſo, to. 3. 346. T, to. 2.* ccxl. *e. 1.* ccxv. *a, b, 2.* ccc. *e. 1. & ſeq.*
Cap. 2. v. 6. *Qui quum in effigie Dei eſſet conſtitutus, non rapinam exiſtimauit, ſeu arbitratus eſt æqualem ſe Deo eſſe, ſiue pariari Deo, to. 2.* clxxj. T. 176. T, *to. 2.* 626. T.
7. *Sed exhauſit ſemetipſum accepta effigie ſerui, in veritate & ſimilitudine hominum factus, & figurâ inuentus vt homo, to. 3. 746.* T, *to. 3. 315. a.*
8. *Humiliauit ſe obediens factus vſque ad mortem, mortem autem crucis, to. 2.* cclxij. T, clxxi. T, *to. 3. 218. d. 1.*
17. *Nam & ſi liber ſuper ſacrificium, gaudeo & congaudeo omnibus vobis. to. 3.* 346. T.
Cap. 3. v. 3. *Nos ſumus circumciſio, to. 3, 293.* T, *to. 2. 477. b, c, 1. & ſeq. to. 3. 294. b.*
7. *Quæ autem retro lucri duxeram, hæc modò detrimento mihi deputo, to. 3. 353.* T, *& ſeq. totum locum. to. 3. 353. a. & ſeq.*
9. *Habens iuſtitiam non meam iam quæ ex lege, ſed quæ per ipſum, to. 3. 262. b. 1.*
12. *Non quia iam accepi, aut conſummatus ſum, &c. tom. 3.* 521. T.
15. *Si quid ignoratis, Deus vobis reuelabit, to. 3.* 711. T.
20. *Municipatus noſter in cœlis eſt, to. 3.* 550. T, *to. 2.* 518. T. *to. 2. 519. d, e, 2. 141. e. 2.*
Vnde & ſalutificatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum.
21. *Qui transfigurabit corpus noſtra humilitatis conformale corpori claritatis, ſeu gloria ſua, tom. 3.* 510. T, 550. *to. 2.* 140. T.
Cap 4. v. 5. *Probum veſtrum coram hominibus appareat, to. 2.* ccj. T, *to. 2.* ccj. *c. 1.*

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

Cap. 1. v. 15. Q*Vi eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus conditionis omnis creaturæ, to. 3. 753.* T, 405. T, *to. 2. 402. a, b,* clxxij. *a. 1, to. 3. 755. d, e, 1. & ſeq.*
16. *Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis & in terris, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, cuncta per illum & in illo ſunt condita, to. 2.* 401. T,
17. *Quia boni duxit omnem pulchritudinem in ſemetipſo habitare, to. 2.* 401. T,
20. *In ſemetipſum reconciliari omnia pacem faciens per crucis ſuæ ſanguinem conditis in Chriſto, in cœlis, & in terris, to. 2.* 391. T, *to. 2.* 395. T, *to. 2. 395. e, 2. 246. a. 2. 165. e, 2.*
21. *Ita & nos quondam alienatos & inimicos ſenſu in malis operibus, Creatori redigit in gratiam, to. 2.* 395. T, *to. 3.* 521. T, *to. 2. 395. e. 1.*
24. *Adimpleo reliqua preſſurarum Chriſti in carne pro corpore eius quod eſt Eccleſia, to. 2.* 391. T. *to. 3. 391. c, d, 1. & ſeq.*
Cap. 2. v. 8. *Videte ne quis vos circumueniat per Philoſophiam & inanem ſeductionem, quæ ſit ſecundùm elementa mundi (ſiue traditionem hominum.) to. 2.* * ccxxxvij. T, *to. 3.* 415. T, *to. 2.* * ccxxxvij. *c. d. 1. 313. fusè. to. 3. 416. c. 1. & ſeq. fusè.*
12. *Conſepulti ei in baptiſmo & conreſuſcitati in eo per fidem efficacia Dei, qui illum ſuſcitauit à mortuis, to. 3.* 521. T.
13. *Et vos cum mortui eſſetis in delictis & præputione carnis veſtra, viuificauit cum eo donãtis vobis omnibus delictis, to. 3.* 521. T.
18. *Taxat eos qui ex viſionibus Angelicis dicebant, cibis abſtinendum, ne adtigeritis, ne guſtaueritis, volentes in humilitate ſenſus incedere, t. 1. 312.* T, *to. 2. 572. c. d, e, 1. & ſeq.*
20. *Si cum Chriſto mortui eſtis ab elementis mundi, quomodo quaſi quidam viuentes in mundo ſententiam fertis? t. 2.* 164. T, *to. 3.* 521. T, *to. 3. 522. c. 1.*
22. *Secundùm præcepta & doctrinam hominum, to. 2. 312.* T,
Cap. 3. v. 1. *Si reſurrexiſtis cum Chriſto, ea quæ ſurſum ſunt quærite, vbi eſt Chriſtus in dextera Dei reſidens, tom. 3.* 521. T.
5. *Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & turpiloquium, to. 2. 185. d, 2. & ſeq.*

Ex 1. ad Theſſalonicenſes.

Cap. 2. v. 3. A*Duocatio noſtra non ex ſeductione, nec in immunditia, to. 3. 369.* T,
15. *Dominum interfecerunt & Prophetas ſuos Iudæi. t. 2.* * xiij. T, *to. 2. 596.* T,
Cap. 4 v. 3. *Et hæc eſt voluntas Dei, ſanctimonia veſtra vt abſtineatis à ſtupro, t. 3. 229.* T, *369. & 811.* T. *& b, 1.*
4. *Vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum tractare in ſanctificatione & honore, t. 3. 229.* T, *369. 537. t. 3. 229. b. 1. 373 d. e. 1.*
5. *Non in libidine concupiſcentia, ſicut gentes quæ Deum ignorant, t. 3. 369.*
13. *Cæterum nolo vos ignorare de his qui obdormierunt, ne contriſtemini dormitione cuiuſquam, ſicut nationes quæ ſpe carent, to. 3.* 341. T. *to. 3. 341. c.*
14. *Si enim credimus quòd Ieſus mortuus ſit, & reſurrexerit, ſic & Deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum ipſo.*
15. *Hoc enim dicimus vobis in ſermone Domini, quòd nos qui viuimus, qui remanemus in aduentũ Domini noſtri, non præueniemus eos qui dormierunt, t. 3.* 524. T, *t. 2.* *. ccxxi. *d. 1. & ſeq.*
16. *Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli & tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto primi reſurgent, t. 3.* 524. T, *t. 2. 770. T, t. 3. 556. a, b, 2. t. 2. 970. c. 2.*
17. *Deinde nos qui viuimus, ſimul cum illis tollemur in nubibus, obuiam Domino in aërem, & ita ſemper cum Domino erimus, to. 2.* 156. T, *to. 3.* 550. T, 552. *to. 2.* 345. T, *to. 2. 346 c, d, 2. to. 3. 490, c, 1. & ſeq 552. b, c, 2. & ſeq to. 2. 58. a, 1.*
Cap. 5. v. 1. *De temporibus autem & temporum ſpatiis non eſt*

neceſſitas ſcribendi vobis, to. 2. 773. T,
2. *Ipſi enim certiſſimè ſcitis quod dies Domini quaſi fur nocte ita adueniet*,
3. *Quum dicent, pax & tuta ſunt omnia, tunc illis repentinus inſiſtet interitus*, to. 2. 774. T, t. 2. 774. a, b, c, 1.
19. *Spiritum ne extinguatis*, t. 3. 447. T, t. 3. 685. c. 1.
20. *Prophetias nolite nihil haberi*, t. 3. 447. T, t. 3. 448. b. c. 1.
21. *Omnia examinate, quod bonum eſt tenete*, t. 2. 594. T. t. 2. 594. c, d, 1, t. 3. 773. T, 716. b, c, 1.
23. *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos, & integrum corpus veſtrum, & anima, & ſpiritus ſine querela conſeruentur in præſentia Domini*, t. 3. 497. T. 546. t. 2. 595. T, t. 2. 20. per totum. t. 3. 497. a, b, 1. 2.

Ex 2. ad Theſſalonicenſes.

Cap. 1. v. 4. V*Ti gloriemur in vobis in Eccleſiis Dei pro tolerantia veſtra in fide, in omnibus perſecutionibus & preſſuris, quibus ſuſtinetis oſtentamen iuſti iudicij Dei*, to. 3. 345. T,
5. *Vt digni habeamini regno eius, pro quo & patimini*,
6. *Iuſtum eſt adſtrictatoribus noſtris rependi adſtrictionem*,
7. *Et nobis qui affligimur, requietem & in reuelatione Domini Ieſu venientis à cœlo cum Angelis virtutis ſuæ*. t. 2. 771. T.
8. *Et in flammam ignis dantis vltionem ad exigentiam de eis qui Deum ignorant, & qui non obaudiunt Euangelio.*
9. *Qui pœnam luent exitialem æternam à facie Domini, & à gloria valentiæ eius*, to. 2. 771. T,
Cap. 2. v. 1. *Obſecro autem vos, fratres, per aduentum Domini Ieſu Chriſti, & congregationem noſtram ad illum*, tom. 2. 773. T.
2. *Ne citò commoueamini animo, neque turbemini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam, ac ſi per noſtram, quaſi inſiſtat dies Domini.*
Ne quis vos ſeducat vllo modo, quoniam niſi veniat abſceſſio primò, & reueletur delinquentia homo filius perditionis, to. 2. 466. T, 87. to. 2. * cxx. a, b, 2. 88. a. 1. & ſeq. 302. b. 1.
6. *Et nunc quid detineat ſcitis, ad reuelandum eum in ſuo tempore*. to. 2. 726. a, b, c, 2.
7. *Iam enim arcanum iniquitatis agitatur, tantum qui nunc tenet teneat, donec de medio fiat*, to. 2. 430. b, c. 2.
8. *Et tunc reuelabitur iniquus quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit apparentia aduentus ſui*, to. 2. 89. c, d, 1. 2.
9. *Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem ſatanæ in omni virtute & ſignis atque portentis mendacij*. to. 2. 88. T,
10. *Et in omni ſeductione iniuſtitiæ eis qui pereunt*, to. 2. 773. 774. T. to. 2. 774. a, b, c, 2. 88. d. 2. & ſeq.
Cap. 3. v. 2. *Non enim omnium eſt credere*, to. 2. * ccxxxix. T, 25. T. to. 2. * ccxxxix. c, d, e, 240 a, b, c, d, e. 2. 261. per totum & 242. a. to. 2. 588. d. 1. & 26. 1. & ſeq.
8. *Neque gratis panem manducauimus*, &c. to. 3. 1. T. to. 3. a. 1. 374. d. 2.

Ex 1. ad Timotheum.

Cap. 1. v. 4. N*Eque intenderent fabulis & Genealogijs indeterminatis*, to. 2. * v. T, 14. 50. to. 2. 14. c. 1. & ſeq.
19. *Hymenæum & Alexandrum ſatanæ tradidit, vt emendarentur non blaſphemare*, to. 3. 376. T. to. 2. * ccxxxiv. T. to. 3. 377. a, b, c, 1. to. 2. 467. a.
Cap. 2. v. 2. *Nos pro ſalute Imperatorum Deum inuocamus æternum*, tom. 2. 456. T. 466. T. 724. tom. 2. 456. b, c, 726. c, d, e. 1.
4. *Qui vult omnes homines ſaluos fieri*, to. 2. xxviij. b, c, d, 1. & ſeq. xxix. b. & ſeq.
5. *Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus*, to. 3. 176. T. 544. to. 2. 250. T. to. 3 344. b. 2.
9. *Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & ſobrietate*. to. 3. 186. T, 273. to. 2. 516. T. tom. 3. 186. a. 2. 187. b, 273. d.
12. *Docere autem mulierem non permitto*. to. 3. 188. b. 1.
Cap. 3. v. 1. *Si quis Epiſcopatum concupiſcit, bonum opus concupiſcit*, to. 2. 102. T, to. 2. clxj. c, d, 1. & ſeq.
3. *Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum, ſobrium, bene moratum, ornatum, hoſpitalem, docibilem*, tom. 3. 162. T, 798. to. 2. 482. c, d, e, 2. & per totum ſchol.
Cap. 4. v. 1. *Spiritus manifeſtè dicit, quòd in nouiſſimis diebus recedent quidam à fide attendentes ſpiritibus ſeductoribus, doctrinis dæmoniorum.*
2. *In hypocriſi mendaciloquorum, cauteriatam habentium conſcientiam ſuam*. ibid.
3. *Prohibentium nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt Deum*, to. 2. 671. T,
4. *Omnis Creatura bona Dei, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur*, t. 2. * xxxiv. b, c. 1. & ſeq.
5. *Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.*
10. *Saluificator omnium hominum, & maximè fidelium*, t. 2. xxxix. d, e, 1.
Cap. 5. v. 9. *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuit vnius viri vxor*, t. 3. 798. T, t. 2. 481. a. b. 1. 203. b, 1. t. 3. 800. a, b, 2. & ſeq.
22. *Manus nemini citò imponas, neque communices (ſiue participes aliena delicta) delictis alienis*, t. 2. 133. T. t. 2. a. 1. t. 3. 627. c, 1. & ſeq. 284. d, 2.
23. *Modico vino vtere propter ſtomachum & frequentes infirmitates*, t. 2. 9. T, 10. e, 2.
Cap. 6. v. 10. *Radix omnium malorum auaritia*, t. 3. 338. T, t. 2. 118. T, t. 2. * cxxiv. d, e, 119. a, 1. & ſeq.
13. *Denuntio tibi ante Deum qui viuificat omnia, & Ieſum Chriſtum, qui teſtificatus eſt ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem*, t. 3. 350. T,
14. *Vt cuſtodias præceptum immaculatum, irreprehenſibile, in apparentiam Domini Ieſu Chriſti*, t. 3. 521. T,
15. *Quam ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potentator, & Rex regnantium & Dominus dominantium*, t. 3. 750. e, 2. & ſeq.
16. *Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem, quem nemo vidit hominum, nec videre poteſt*, to. 3. 344. T, 752. 753. t. 3. 750. d, e, 2.

Ex 2. ad Timotheum.

Cap. 1. v. 7. N*On enim dedit nobis Dominus ſpiritum timiditatis, ſed virtutis & dilectionis, & ſanæ mentis*, t. 3. 346. T, t. 3. 708. 1. & ſeq.
14. *Bonum depoſitum cuſtodi*, t. 3. 350. T,
15. *Phigellus & Hermogenes auerſi à Domino*, t. 3. 691. T, t. 2. 770. T,
18. 19. *Det illi Dominus inuenire miſericordiam, quia catenam meam non erubuit*, t. 3. 521. T,
Cap. 2. v. 2. *De non alia admittenda doctrina præter eam quam audierat coram multis teſtibus*, t. 3. 350. T,
11. *Si enim commortui ſumus Chriſto, & conuiuemus*, tom. 3. 3, 6. T.
17. *Sermo eorum, vt cancer ſerpit, ex quibus eſt Hymenæus & Philetus*, t. 2. 608. d, e, 1.
19. *Cognoſcit Dominus qui ſunt eius*, t. 3. 403. T. t. 3. 403. d. 1.
Cap. 4. v. 6. *Ego iam libor, & tempus deuerſionis inſiſtit*, to. 3. 346. T, t. 3. 529. c. 1.
7. *Agonem bonum certaui, curſum conſummaui, fidem cuſtodiui*,
8. *Supereſt Corona, quam mihi Dominus illa die reddet*, tom. 2. 516. T.

Ex Epiſtola ad Titum.

Cap. 1. v. 6. V*Nius vxoris vir*, t. 3. 363. T,
12. *Mendaces Cretas ſemper*, t. 3. 636. e, 1.

15. *Omnia munda mundis*, t. 2. 475. T, 514. T, t. 2. 475. d. 516. b. 1. & ſeq.

Cap. 3. v. 9. *Stultas autem quæſtiones & genealogias & contentiones legis deuita*,

10. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quod peruerſus ſit eiuſmodi, & delinquat, & à ſemetipſo damnatus*, t. 2. 568. T. 605. T.

Ex Epiſt. ad Hebræos.

Cap. 1. v. 7. *QVi facit ſpiritus Angelos, & apparitores flammam ignis*, to. 3. 388. T, tom. 2. 85. T.

14. *Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus?* to. 2. 85. T. to. 3. 194. a. 1.

Cap. 6. v. 4. *Impoſſibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt, & donum cœleſte guſtauerunt, & participauerunt Spiritum Sanctum.*

5. *Et verbum Dei dulce guſtauerunt, occidente iam æuo cum exciderint.*

6. *Rurſus renouari in pœnitentiam, refigentes cruci in ſemetipſos filium Dei, & dedecorantes*, to. 2. 146. d, e, 2.

Cap. 7. v. 1. *Melchiſedech Sacerdos Dei ſummi.* tom. 3. 5. T.

Cap. 11. v. 37. *Lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt*, to. 3. 112. T. 334. to. 3. 334. a. 1. 2. to. 2. 482. b, c, 1.

Ex Epiſtola D. Iacobi.

Cap. 2. v. 23. *ABraham amicus Dei deputatus eſt.* tom. 3. 5. T.

Ex Epiſtola priori D. Petri Ad Ponticos.

Cap. 2. v. 13. *REgem honorandum*, to. 3. 558. T.

20. *Quanta enim gloria, ſi non vt delinquentes puniamini, ſuſtinetis*, to. 3. 114. T.

Cap. 4. v. 2. 12. *Dilecti ne expaueſcatis vſtionem quæ agitur in vobis in tentationem, quaſi nouum accidat vobis* to. 3. 115. T, to. 3. 115. b. 1.

15. *Dum ne quis veſtrum patiatur vt homicida, aut fur aut maleficus aut alieni ſpeculator*,

16. *Si autem vt Chriſtianus ne erubeſcat; glorificet autem Dominum in nomine iſto*, to. 3. 238. b. 2.

Ex 1. Epiſtola D. Ioannis.

Cap. 1. v. 1. *QVod vidimus, quod audiuimus, oculis noſtris vidimus, & manus noſtræ contrectauerunt de Sermone vitæ*, to. 3. 611. T. 746. 752. to. 2. 715. a. b. c.

3. *Vt communio ſit nobis cum patre*, to. 3. 734. T.

5. *Quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt*, to. 2. 500. T.

6. *Et mentimur, ſi dicamus nos communicationem habere cum eo, in tenebris incedimus*,

7. *Communionem cum eo habebimus, & Sanguis Ieſu Chriſti Domini noſtri emundat nos ab omni delicto*, tom. 2. 296. T. tom. 2. 296. a. b. c. 1.

Cap. 2. v. 16. *Omne quod eſt in mundo, aut concupiſcentia carnis eſt & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*, to. 3. 248. T. 663.

18. *Sunt multi Antichriſti, qui negant Chriſtum in carne veniſſe.* tom. 2. 88. T. tom. 2. 566. c, d, 1. & ſeq. 309. e. 2.

19. *Ex nobis prodierunt, ſed non fuerunt ex nobis.* tom. 2. 92. T. to. 2. 566. d. 1. & ſeq. 88. c. 1.

22. *Mendax eſt is, qui negat quoniam Ieſus non eſt Chriſtus; Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & filium.* to. 3. 734. T. 740. to. 3. 745. c, d, 2.

Cap. 3. v. 2. *Et nondum manifeſtum eſt, quid futuri ſimus.* to. 3. 521. T. to. 3. 37. b. 1.

3. *Omnis qui ſpem in iſto habet, caſtigat ſe, ſicut ipſe caſtus eſt.* to. 2. 204. T. to. 3. 811. T. to. 2. cclxxvj. d. 1.

6. *Omnis qui manet in illo, non delinquit; Omnis qui delinquit, neque vidit, neque cognouit eum.* to. 3. 43. c. 2.

15. *Omnis qui oderit fratrem ſuum, homicida eſt.* tom. 3. 257. T.

16. *Animas noſtras pro fratribus noſtris ponere oportet.* to. 3. 115. T. to. 2. cclx. T. cclxiij. to. 3. 115 a. 1.

21. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos.* to. 2. 59. T.

Cap. 4. v. 1. *Multi iam Antichriſti proceſſerunt in mundum.*

2. *Præcurſores Antichriſti ſpiritus, negantes Chriſtum in carne veniſſe.* to. 3. 82. T.

3. *Et ſoluentes Ieſum*, to. 2. 88. T. 583. 580. to. 2. 88. d. 1. 248. col. 1. to. 3. 745. b. 2.

8. *Deus Charitas eſt, & qui manet, &c.* to. 3. 335. c. 2.

15. *Qui confeſſus fuerit Chriſtum filium Dei, Deus in illo manet, & ipſe in Deo.* to. 3. 740. T.

18. *Perfecta enim dilectio foras abijcit timorem, quoniam timor pœnam habet; & qui timet non perfectus in dilectione.* to. 3. 115. T. to. 2. 27. T. to. 2. 28. a. & ſeq. to. 3. 115. b. 2.

Cap. 5. v. 8. *Sanguis & aqua & ſpiritus dant teſtimonium.* to. 2. 148. a. 1. to. 3. 679. a. b. 2.

11. *Nos credimus teſtimonium Dei, quoniam vitam æternam dedit nobis.* to. 3. 740. T.

12. *Qui filium non habet, nec vitam habet.* to. 3. 740. T.

16. *Si quis ſcit fratrem ſuum delinquere delictum non ad mortem, dabitur vita ei, quia non ad mortem deliquit. Eſt delictum ad mortem, non pro illo dico vt quis poſtulet.* to. 3. 391. T. to. 3. 392. c, d, 1. & ſeq.

21. *Filioli, cuſtodite vos ab idolis.* t. 3. 255. T.

Ex Apocalypſi D. Ioannis.

Cap. 1. v. 6. *FEcit nos Reges & Sacerdotes Deo*, tom. 3. 164. T. 282. 568. to. 2. 516. T.

8. *Ego Dominus qui eſt, & qui fuit, & venit, omnipotens*, tom. 3. 747. T.

16. *Enſis ex ore Dei prodit bis acutus*, tom. 3. 29. T. tom. 2. 341. T. t. 3. 30. a. 1.

Cap. 2. v. 1. 8. 12. 18. *Eccleſia alumnæ*, to. 3. 45. T.

3. *Laodicenos fidentes diuitijs obiurgat*, to. 3. 425. T.

7. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ*, to. 3. 115. T, 519.

9. *Sardos non plenorum operum incuſat*, t. 3. 425. T.

10 *Ecce Diabolus ex numero tuo conijciet in carcerem, vt tentemini diebus decem: eſto fidelis ad mortem vſque, & dabo tibi vitæ coronam*, to. 3. 115. T. 692. to. 2. 516. T.

12, 13. *Ad Pergamenorum de Antipa fideliſſimo interfecto in habitatione ſatanæ*, to. 3. 115. T. t. 3. 16. a. 2.

14. *Docentes peruerſa Pergamenos reprehendit*, to. 3. 425. T. to. 2. 482. e. 1. & ſeq.

Cap. 3. v. 1. 7. 14. *Eccleſia alumna*, to. 3. 45. T.

5. 12. *Albam veſtiri, nec deleri de libro vitæ & columnam fieri in Dei templo in nomine Dei & Domini & Ieruſalem cœleſtis inſcriptum*, to. 3. 115. T to. 2. 189. T.

10. *A tentatione vltima liberabitur, qui nomen Domini non negauerit*, to. 3 115. T.

Cap. 5. 13. *Agno ſit honor, gloria, claritas, dignitas, poteſtas, nunc, & in ſæcula ſæculorum*, to. 3. 705. T.

Cap. 6. v. 2. *Accipit Angelus coronam procedens in albo equo* to. 2. 516. T.

9. *Sub altari Martyrum animæ placidum quieſcunt, & fiducia vltionis candidam claritatis vſurpant, donec & alij conſortium illarum gloriæ impleant*, to. 2. xlvj T. to. 3. 115. T. 471. 547. to. 2. ccxciij. T.

Vidi ſubtus altare animas interfectorum, to. 2 736. b. e. 2.

§

Ex Apocalypſi D. Ioannis.

10. *Et clamant, Quonam vſque non vlciſceris Domine, ſanguinem noſtrum in incolis terræ?*

Cap. 7. v. 13. *Agno ſit honor, gloria, claritas, dignitas, poteſtas, nunc, & in ſæcula ſæculorum.* to. 3. 705. T.

14. *Hi ſunt qui veniunt ex illa preſſura magna, & lauerunt veſtimenta ſua, & candidauerunt ipſa in ſanguine Agni,* to. 3. 115. T. 118. to. 3. 150. a. 2.

18. *Et delebit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.* tom. 2. 20. T.

Cap. 12. v. 10. *Hic eſt accuſator fratrum noſtrorum.* tom. 3. 146. T. 460. t. 2. xcij c. d. 2.

Cap. 14. v. 4. *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati.* to. 2. 189. T.

Cap. 17. v. 5. *Babylon deſcripta habitu meretricio,* tom. 3. 296. T.

6. *Babylon ebria Sanctorum cruore,* tom. 2. 345. b. c. 1. & ſeq.

Cap. 18. 19. *Illa ciuitas valida quæ ſuper ſeptem montes,* tom. 2. 341. T.

Cap. 19. v. 15. *De ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus,* to. 3. 29. T.

Cap. 20. v. 3. *Et miſit eum in abyſſum, in puteum abyſſi.* to. 3. 128. T. to. 3. 403. b. 2.

Cap. 21. v. 1. *Cœlum primum & terra prima abierunt, & locus non inuentus eſt illis,* to. 2. 526. T.

4. *Deus delebit omnem lacrymam ab oculis eorum,* tom. 2. 20. T.

8. *Timidis dehinc cæteris, particula in ſtagno ignis & ſulphuris, quod eſt mors ſecunda,* to. 2. cclx. T. 27.

Cap. 22. v. 18. *Si quis appoſuerit ad hæc, apponet ſuper illum Dominus plagas ſcriptas in libro iſto.*

19. *Et ſi quis diminuerit de verbis libri prophetiæ, auferet Deus partem eius de libro vitæ,* to. 2. 525. T.

FINIS.

Digitized by Google

APPENDIX LOCORVM S. SCRIPTVRÆ ſelectiorum à S. Auguſtino expoſitorum tam ſecundo quàm tertio tomo: & aliquorum à Tertulliano citatorum quos prior index omiſerat.

Appendix ex Geneſi.

CAp. 1. 4. Vidit lucem quia bona. t. 3. 744. b. c. 1. 157. b. d.
1. 5. Diuiſit lucem à tenebris. t. 3. 397. b. 2.
1. 5. Veſpere & mane dies vnus. t. 2 xxxvj. b. c. 1.
Cap. 2. 5. Non erat homo qui operaretur. t. 3. 642. a.
Cap. 3. 12. Mulier quam dediſti. t. 2. 575. a. 2. 504. a. b. 13. ſerpens ſeduxit me. t. 2. 575. a. b. 2. 14. Maledictus es. t. 2. 303. a b. c. 2. 14. Supra pectus & ventrem gradiens. t. 3. 398. b. c. d. 2.
Cap. 4. 21. Iubal Pater canentium cytharâ t. 2. 474. b. 1. 4. 22. ſoror Tubalcain Noema. t 3. 814. c. 1. & ſeq.
Cap. 5. 21. Enoch vixit 65. annis. &c. t. 3. 135. b. 1. & ſeq.
Cap. 6. 18. Ingredieris tu & vxor tua. t. 3. 160. a. 1.
Cap. 15. 10. Diuiſit ea per medium. &c. t. 3. 784. d. 1. & ſeq. & t 2. 771. c. 2 & ſeq.
Cap. 20. 6 Scio quod ſimplici corde feceris. t. 3. 136. c. 1.
Cap. 22. 13. Arietem inter vepres. t. 2. 384. b. c. d. 2. & ſeq.
22. 16. Per memetipſum iuraui. t 2. 785. a. 2.
Cap. 24. 14. Puella cui dixero. t. 3. 211. b. 2.
24 224. Protulit vir inaures. t. 3. 291. b.
Cap. 27. 28. 29. 30. Inſtante partu apparuerunt gemini Zaram & Phares. t. 2. 270. c. d 2. & ſeq.
Cap. 28. 1. Noli accipere coniugem. t. 3. 234. d 2.
ibid. 17. Quam terribilis eſt locus. t. 2. 345. d. 2. & ſeq.
ibid. 18. Fundens oleum deſuper. t. 2. 441. b. 3. 338. c. d. 2.
Cap. 29. 11. Oſculatus eſt Rachel. t. 3. 301. a. 2.
Cap. 37. 3. Iſraël diligebat Ioſeph. t. 2. 381. b. 1.
37. 9. Vidi ſolem, lunam, &c. t. 3. 648. b. c. 2.
Cap. 42. 16. Per ſalutem Phar. exploratores eſtis. t. 2. 788. b. c. 2.
Cap. 47. 30. Non ſepelias me in Ægypto. t. 3. 612. b. c. 2.
Cap. 49. 3. Ruben principium laboris. t. 3. 411. b. 1.
49. 21. Nephtali ceruus. t. 3. 317. c. 1.

Appendix ex Exodo.

CAp. 4. 21. Indurabo cor eius. t. 2 Vindic. pacif. p. 4. in f. & ſeq.
Cap. 15. 3. Omnipotens nomen eius. t. 2. xlvj. c. 1. & ſeq.
Cap. 23. 10. Sex annis ſeminabis. t. 3. 13. c. 1.
Cap. 23. 20. Ecce ego mittam angelum. t. 2. 709. T.
Cap. 32. 14. Propitiatus eſt. t. 3. 342. a. b 1.
32. 26. Ponat vir gladium. t. 3. 386. a. 2.

Appendix ex Leuitico.

Cap. Leuit. 11. 4. Immunda non edenda. t 2. 576. a. b. 1. & ſeq.
Ibid. De vngula diuiſa. t. 2. 678. a. 2.

Appendix ex Numeris.

Cap. 11. 34. De ſepulchris concupiſcentiæ. t. 2. 104. d. 1.
Cap. 13. 25. Botri quem portauerunt. t. 2. clxxxj. b. c. d e. 2.
Cap. 22 4. Sicut vitulus ablingit herbam. t. 3. 279. b. 1.
22. 38 Numquid potero aliquid &c. t. 3. 104. a. 1.
Cap. 23. 19. Non eſt Deus vt simuletur. t. 3 196. 197 198.
Cap. 25. 7. 8. Quod cùm vidiſſet Phinees, perfodit ambos, t. 2. cxcix. c. 2.

Appendix ex Deuteronomio.

Cap. 6. 7. Narrabis in auribus filiorum. t. 2. ccxliij. T.
Cap. 7. 3. Neque ſociabis cum eis coniugia. t. 3. 233. T.
Cap. 8. 3. Non in ſolo pane. t. 2. 192. T.
Cap. 11. 13. & 22. Si audieritis, &c. t. 2. 647. T.
Cap 12. 5. 6. & ſeq. Offeretis in illo holocauſta. t. 3. 377. T.
Cap. 12. 23. Ne ſanguinem comedas. t. 2. clxxiij. c. & ſeq.
Cap. 22. 15. Ferent ſigna virginitatis. t. 3. 777. c. d. 2.
22. 20. Si in puella non eſt inuenta virginitas. t. 2. 284. a. 2.
Cap. 23. 17. Non erit meretrix. t. 3. 48. d 1.
23. 19. Non fœnerabis fratri. t. 3. 454. b. 1.
Cap. 24. 7. Si deprehenſus fuerit ſollicitans fratrem. t. 3. 54. b. 1. t. 2. cxcix. a. b. 1.
Cap. 27. 19. Maledictus qui peruertit Iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. t. 3. 802. c. 2. & ſeq.
Cap. 28. 36. In captiuitate non licere oleum vnctionis confici t. 2. 464 T. & a. b. c. 2.
Cap. 30. 19. Vitam & mortem dedi ante faciem veſtram. t. 2. Vindic. pacif. pag. 5 circa m.
Cap. 32. 8. Statuit terminos gentium. t. 2. cliv. c. 1. & ſeq.

Appendix ex Ioſue.

Cap. 3. 15. 16. 17. Pedibus in parte tinctis t. 2. 290. a. 2. & ſeq.
Cap. 4. 2. 3. & ſeq Elige duodecim. t. 2. 94. per tot.

Appendix ex Iudic.

Cap. Iud. 2. ij. Seruientes Baal, & Aſtaroth. t. 2. 651. c. 1. & ſeq.
Cap. 5. Samſon caudas vulpium alligauit. t. 2. 592. b. 1. & ſeq.
Cap. 7. 20. Trecenti milites Gedeonis. t. 2. 549. d. 1. & ſeq. c. d. 2. & t. 3. 528. d. 1. & ſeq.
Cap. 8. 21. Date mihi inaures, fecitque Gedeon Ephod. t. 2. 651. d. c. 2. & ſeq.
Cap. 9. 14. Dixerunt ligna ad rhamnum. &c. t. 2. 385. a. b. 2. & ſeq.

Appendix ex primo Reg.

CAp. 1. Reg. 2. 3. Nolite multiplicare loqui, & ſeq. t. 3. 194. b. 2.
Cap. 2. 36. Iacta me in vnam partem. t 3. 283. a. 1.
Cap. 14. 24. Maledictus qui ederit. t. 2. 679. T.
Cap. 16. 14 Abſceſſit Spiritus Domini. t. 3. 692. T.
Cap. 17. 40. Tulit quinque lapides. t. 3. 219. a. 1.
Cap. 21. 13. Immutauit os ſuum. t. 2. clxxiv. 6. b. 1. & ſeq. clxxv. b. 2. & ſeq.

Ex 2. Regum.

Cap. 2. Reg. 7. 18. Dauid ſedit ante Dominum. t 3. 275. a. 1.
Cap. 12. 13. Dominus circumduxit. t. 2. 308. T.
Cap. 16. 10. Sinite vt maledicat. t. 3. 334. b. 1.

Appendix ex 3. Reg.

Cap. ij. 14. Suſcitauit Dominus Sathan Salomoni Ader Idumæum. t. 2. cclxxxij. T.
Cap. 21. 19. Qualiter occidiſti. t. 2. 702. T.

Ex 4. Regum.

Cap. 4. 5. Os ſuum ſuper os eius. t. 3 218. d. 1.
4. 26. Pax viro tuo. t. 3. 380. T. & c. 2.
4. 28. Baculus Eliſæi. t 3. 381. c. d. e. 2.
Cap. 15. 18. Quando in templum Remnon. t. 3. 258. c. 1. & ſeq.
Cap. 19. 14. Cum accepiſſet Ezechias literas. t. 2. 273. d. 1. a. 2. & ſeq.
Cap. 20. 5. Audiui orationem tuam, quindecim annos vitæ &c. t. 2. lxiij. d. 2.

aaa

Ex 2. Paralip.

Cap. 7. 13. *Si clauſero cœlum* t. 2. 269. b.
Cap. 13. 5. *Pactum ſalis.* t. 3. 705. a. b. 2.

Appendix Ex 1. Eſdrę.

Cap. 1. 7. 24. *Vectigal & tributum.* t. 3. 453. a. 1. 354. c. 2.

Ex Tobia.

Cap. 12. 19. *Videbar manducare.* t. 3. 488. b. c.

Appendix ex lib. Eſther.

Cap. 2. 9. *Præcepit vt acceleraret mundum muliebrem.* t. 3. 295. c. 1.

Ex Iob.

Cap. 4. 18. *Qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles.* t. 3. 42. a. 1.
Cap. 7. 1. *Tentatio eſt vita hominis* t. 2. xcv. c. 1.
Cap. 9. 25. *Dies velociores curſore.* t. 3. 371. d. 2.
Cap. 10. 8. *Manus tuæ fecerunt me.* t. 2. 174. a. 1. & ſeq.
Ibid. 10. & 11. *Nonne ſicut lac, pelle & carnibus.* t. 2. 166. c. 2. & ſeq.
Cap. 14. 2. *Repletur multis miſerijs.* t. 3. 337. d.
14. 10. *Homo nudatus vbi eſt?* t. 2. 738. d. e. 1. & ſeq.
Cap. 19. 21. *Miſeremini mei.* t. 2. 670. e. 1.
Cap. 20. 17. *Non videat &c.* t. 2. 342. a. b. c. 2. & t. 3. 48. c. 2.
Cap. 26. 14. *Quis ſciet virtutem tonitrui eius.* t. 2. ix. a. 2.
Cap. 28. 7. *Semitam ignorauit auis.* t. 2. 346. d. e. 2. & ſeq.
Cap. 31. 26. *Si vidi ſolem.* t. 3. 257 b. 2.
Cap. 33. 33. *Si fuerit pro eo Angelus* t. 2. 332. b. c. 1. & ſeq.
Cap. 38. 12. 13. 14. *Numquid poſt ortum. &c.* t. 2. 18. d. 1. & ſeq.
38. 33. *Numquid noſti ordinem cœli* t. 3. 439. b. 1. & ſeq.
Cap. 40. 14. *Ipſe eſt principium viarum* t. 2. 121. d. e. 2.
40. 14. *Applicabit gladium eius.* t. 2. 34. d. e. 2.
40. 18. *Abſorbebit fluuium.* t. 2. xxvij. & ſeq.

Appendix ex Pſalmis.

Pſ. 1. 1. *Beatus vir qui non abijt.* t. 2. 602. c. d. 1.
Pſ. 2. 6. *Ego autem conſtitutus ſum Rex.* t. 2. 335. a. b. 1.
9. *Reges eos in virga.* t. 2. 416. a. 2. & t. 3. 432. a. 2.
10. *Et nunc Reges intelligite.* t. 2. 765. d. e. 1.
12. *Apprehendite diſcipl.* t. 2. cxxxiij. b. 1.
Pſ. 3. 3. *Gloria mea, & exaltans.* t. 2. 518. b. 2. 358. e. 2. & ſeq.
6. *Ego dormiui.* t. 3. 636. c. d. e. 2.
Pſ. 4. 3. *Filij hominum.* t. 2. 154. a. b. 2.
5. *Iraſcimini & nol. &c.* t. 2. 752. c.
Quæ dicitis in cordib. t. 3. 394. b. 1.
7. *Dediſti lætitiam.* t. 2. 631. b. 1. & ſeq.
8. *A fructu frumenti.* t. 2. 485. b. c. 2.
Pſ. 5. 11. *Sepulchrum patens.* t. 3. 302. c. 1.
Pſ. 6. *Tit. de octaua Pſalmus David.* t. 3. 218. c. 2.
6. *Laboraui in gemitu.* t. 3. 4. b. 1.
Pſ. 7. 4. *Si reddidi retrib.* t. 2. 787. b. c. 1. & 744. a. b. c. d. e. 2.
9. *Iudica me ſecundum iuſtitiam.* t. 2. xxiv. a. b. c. 1.
10. *Scrutans corda.* & ſeq. t. 2. xxiv. c. d. 1.
13. *Niſi conuerſi fueritis.* t. 2. 383. a. b. 1.
Gladium ſuum vibrabit. t. 2. lv. a. 1. & 594. d. e. 1. t. 2. 383. a. b. 1.
14. *Sagittas ſuas ardentibus effecit.* t. 2. 564. c. d. e. 2.
15. *Ecce parturijt iniuſtitiam.* t. 2. lviij. a. 2.
18. *Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam.* t. 3. 397. a. 2.
Pſ. 8. *Tit. in finem pro torcularibus.* t. 2. 736. b. c. 1. & ſeq.
3. *Ex ore infantium.* t. 2. c. d. & ſeq. & 597. d. e. 2.
4. *Quoniam videbo cœlos.* t. 2. 598. d. e. 1. 298. a. 2.
7. *Qui perambulant ſemitas maris.* t. 2. 552. c. 1.
Pſ. 9. 12. *Non eſt oblitus clamorem pauperum.* t. 3. 253. b. 2.
14. *Qui exaltas me de portis.* t. 3. 614. d. 1.
17. *Agnoſcetur iudicia faciens.* t. 2. 375. a. 2.
19. *Patientia pauperum.* t. 3. 339. a. 1. 2.
23. *Dum ſuperbit impius.* t. 2. 564. b. 2.
25. *Exacerbauit Dominum* t. 2. cclxxj. a. b. 2. & 774. c. 1. & ſeq.
31. *Quaſi leo in ſpelunca.* t. 3. 310. a. 1.
42. *Iudicare pupillo.* t. 2. 765. b. 1.
Pſ. 10. 3. *Iuſtus autem quid fecit.* t. 2. clxxij. e. 1.
4. *Dominus in templo.* t. 3. 690. c. 1.
Pſ. 11. 6. *Propter miſeriam inopum.* t. 2. lxij. a. b. 2.
Pſ. 12. 5. *Qui tribulant me exultabunt.* t. 3. 687. a. b. 2.
Pſ. 13. 1. *Dixit inſipiens.* t. 2. 116. d. 1. e. 2.
3. *Vſque ad vnum.* t. 2. 55. b. 1.
3. *Sepulchrum patens.* t. 2. 378. c. d.
Pſ. 14. 3. *Qui loquitur veritatem.* t. 3. 30. d. 1.
Pſ. 15. 4. *Multiplicatæ ſunt infirmit.* t. 3. 210. a. 1.
10. *Caro mea requieſcet.* t. 3. 639. c. 2. & t. 2. 297. a. 2.
Pſ. 16. 4. *Propter verba labiorum tuorum.* t. 2. Vindic. pacif. pag 3. in m.
Pſ. 16. 8. *Cuſtodi me vt pupill.* t. 2. cclviij. d. e. 1.
Pſ. 17. 34. *Poſuit pedes meos.* t. 3. 318. a.
Pſ. 18. 6. *In ſole poſuit.* t. 3. 829. b. 1. & 742. c. 1. & ſeq.
10. *Timor Domini ſanctus.* t. 3. 108. c. 2.
11. *Deſiderabilia ſuper &c.* t. 3. 785. b. c. 1. & ſeq.
13. *Emundabor à delicto maximo.* t. 3. 117. a. 2. & t. 2. 428. d. 2. & ſeq.
Pſ. 19. *Hi in curribus.* t. 2. 519. e. 1. & ſeq.
Pſ. 20. 4. *Poſuiſti in capite* t. 2. 311. d. 2.
9. *Pones eos vt clibanum.* t. 771. b. c. 2.
Pſ. 21. 3. *Manducauerunt & adorauerunt.* t. 2. clxxix. b. c. 2.
16. *Aruit tanquam teſta.* t. 3. 212. a. 2.
18. *Foderunt.* t. 2. 540. b. 2.
21. *Erue à framea.* t. 2. cxl. d. 2.
22. *Salua me ex ore.* t. 2. 540. c. d. 2.
24. *Qui timetis Dominum.* t. 3. 710. d. e. 2.
26. *Apud te laus mea.* t. 2. cl. T. & c. 2.
28. *Reminiſcentur & conuertentur.* t. 2. 601. b. 1. & ſeq.
30. *Manducauerunt & adorauerunt.* t. 2. cxxv. c. d. 2.
Pſ. 22. 5. *Calix meus.* Vindic. p. 1. c. 2.
Pſ. 23. *Quis aſcendet.* t. 2. 460. a. b. 1.
4. *Qui non accepit in vano.* t. 3. 294. a. 1.
8. *Quis eſt iſte.* t. 2. 299. b. 2. & ſeq.
Pſ. 24. 10. *Dulcis & rectus.* t. 2. lviij. b. c. 2. & 393. c. 2.
11. *Vniuerſa via Domini.* t. 2. lviij. c. 2. & ſeq.
Pſ. 25. 1. *In Domino ſperans non infirmabor.* t. 2. 569. e. 1. & ſeq.
6. *Lauabo inter innocentes.* t. 3. 271. c. 1.
Pſ. 26. 3. *Vt edant carnes meas.* t. 2. 678. c. 1. & ſeq. & t. 3. 797. b. 1.
4. *Vnam petij à Domino.* t. 3. 798. b. 1.
13. *Credo videre bona.* t. 3. 514. b. c. 2.
14. *Viriliter age.* t. 3. 434. b. 1. & ſeq.
Pſ. 27. 7. *Refloruit caro mea.* t. 2. 351. c.
Pſ. 28. 6. *Comminuet eas.* t. 2. 423. d. e. 2.
Pſ. 29. 12. *Conſcidiſti ſaccum meum.* t. 3. 47. b. 1. & t. 2. 439. c. d. 1.
Pſ. 30. 6. *In manus tuas.* t. 2. 318. c. 1. 2.
8. *Erue de neceſſitatibus animam meam.* t. 3. 176. a. 2.
16. *In manibus tuis ſortes meæ.* t. 2. a. b. c. 2.
20. *Quam magna multitudo.* t. 3. 814. b. c. 1.
24. *Quoniam veritatem requiret.* & ſeq. t. 2. 722. c. d. e. 1. & ſeq.
Pſ. 31. *Beati quorum* t. 2. 498. b. c. d. 2.
2.
5. *Quoniam tacui* t. 3. 769. d. 1. 2.
5. *Delictum meum cognitum.* t. 2. 498. a. 2. & 499. a. b. 1. *Dixi confitebor.* t. 3. 394. a. 1.
6. *Pro hac orabit.* t. 3. 691. c. 1.
11. *Nolite fieri.* t. 3. 710. a. 1. & t. 2. 434. b. 2.
Pſ. 32. 8. *Ab eo commoueantur.* t. 3. 710. b.
15. *Qui finxit ſingillatim corda.* t. 3. 143. d. 1.
Pſ. 33. 2. *In Domino laudabitur.* t. 2. 519. d. e. 1. & 434. d. e. 1. & ſeq.
9. *Nihil deeſt timentibus.* t. 3. 621. b. 1.
Pſ. 34. 2. *Apprehende arma & ſcutum.* t. 3. 150. d. 2.
11. *Surgentes teſtes iniqui.* t. 2. 779. a.
12. *Retribuebant mihi mala.* t. 2. 8. d. 1. & ſeq.
13. *Induebar cilicio.* t. 3. 428. d. 2.
14. *Oratio in ſinum conuertetur.* t. 3. 429. a. 1 & t. 2. 597. e. 2.
18. *In populo graui.* t. 3. 509. a. 2. & t. 2. 92. in f. & 93. in p.
23. *Intende iudicio meo.* t. 2. 542. d. 2. & ſeq.
Pſ. 35. 4. *Noluit intelligere.* t. 2. Vindic. f. in. m.
5. *Iniquitatem meditatus eſt.* t. 3. 394. a. 1.
7. *Homines & iumenta ſaluabis.* t. 3. 333. c. 1. & ſeq.
Ibid. b. c. 2. & t. 2. 333. c. 1. et ſeq. e.
8.
10. *Apud te eſt fons.* t. 2. x. a. 2.
Pſ. 36. 4. *Delectare in Domino.* t. 2. 473. d. 1. & ſeq.
7. *Noli æmulari in eo, qui proſperatur.* t. 3. 384. c. d.
26. *Tota die miſeretur.* t. 3. 380. a. t. 2. clix. c. 2.
37. *Cuſtodi innocentiam.* t. 2. 460. b. c. 2.
Pſ. 37. *Tit. in rememorationem ſabbati.* t. 1.
1. *Domine ne in furore.* t. 2. 731. c. d. e. 2.
6. *Miſer factus ſum.* t. 3. 564. d. 1.
18. *In flagella paratus ſum.* t. 3. 4. b. 2.
37.
Pſ. 38. 1. 2. *Dixi cuſtodiam vias meas, poſui ori meo.* t. 3. 768. d. & ſeq.
6. *Ecce menſurabiles poſuiſti dies.* t. 3. 174. e. 1.

7. In imagine pertranſit homo. & ſeq. t. 2. clvij. c. d. 2.
Pſ. 39. 5. Non reſpexit in vanitates. t. 3. 669. b. c. 2. & ſeq.
6. Annunciaui et locutus ſum. t. 2. cliij. d. 2.
13. Cor meum dereliquit me. t. 2. 524. c. 2.
Pſ. 40. 1. Beatus qui intelligit. t. 2. 487. c. d. 2. 465. c. 2.
4. Super lectum doloris. t. 2. 215. b. 2.
10. Qui mecum panem edit. t. 2. clxxiij. T.
Pſ. 41. Tit. In finem intellectus. t. 3. 455. c. 1.
1. Quemadmodum deſiderat ceruus. t. 3. 204. a. 1. & 317. c. 2.
12. Apud me oratio. t. 3. 690. c. 2.
Pſ. 42. 1. Iudica me Deus. t. 3. 322. a. 1. 2. & t. 2. 542. d. 2. & ſeq.
122. b. c. 2.
3. Adduxerunt in montem ſanctum tuum. t. 3. 120. b. 2. t. 2. 359
a. 1. & ſeq.
Pſ. 44. Tit. filiis Chore. t. 3. 457. b. c. 2.
1. Eructauit cor. t. 2. 625. b. c. 2. & ſeq.
4. Accingere gladio t. 3. 324. a.
8. Sedes tua Deus. t. 2. cclxxxiij. a. 2.
11. Audi filia. t. 3. 675. d. 2.
14. Omnis gloria. t. 2. cliij. c. d.
15. Adducentur Regi. t. 2. 208. d. 1. & ſeq.
17. Pro patribus. t. 2. d. 1. a. 2. & ſeq.
Pſ. 45. 2. Transferentur montes. t. 2. 359. a. 2. & ſeq.
6. Conturbatæ ſunt gentes. t. 2. 335. b. c. 1. & ſeq.
11. Vacate et videte. t. 3. 550. d. 1. et ſeq.
Pſ. 46. 7. Rex omnis terræ Deus. t. 2. xij. a. b. 2.
8.
9. Principes populorum. t. 2. ccxlij. c. 2. & ſeq.
Pſ. 47. 1. Magnus Dominus. t. 2. 337. c. d. 1.
2. Latera Aquilonis. t. 3. 68. b. 1.
Pſ. 48. 6. Iniquitas calcanei. t. 3. 389. c. d. 1.
8. Laborabit in æternum. t. 2. b. c. d. 2.
10. Relinquent alienis diuitias. ccxlij. b. c. 1.
12. Sepulcra eorum. t. 2. 523. a. 1.
15. Sicut oues in inferno. t. 3. 289. c. 2.
17. Ne timueris cum diues. t. 2. cxxix. a. b. c. d. 2.
18. Non ſumet omnia. t. 2. 619. c. d. 1.
Pſ. 49. 1. Deus Deorum Dominus. t. 3. 213. c. 1. & t. 2. viij. d. v. 1.
3. Deus manifeſtè veniet. t. 2. 776. c. 1. & ſeq. 777. a. 1. 778.
b. c. 2.
4. Ignis ante ipſum. t. 2. 427. d. e. 1. & ſeq.
21. Sedens aduerſus fratrem. t. 3. 302. c. 1. & ſeq.
P. 50. 3. Amplius laua me. t. 3. 4. d. 1. & a. 2.
4. Quoniam iniquitatem meam. t. 3. 422. a. b. 1. & 425. d. 1.
5. Tibi ſoli peccaui. t. 3. 422. a. b. 2. & 427. c. 2.
7. Incerta et occulta. t. 2. xxj. a. b. 2.
8. Aſperges me hyſſopo. t. 3. 4. b. 2.
10. Auerte faciem tuam. t. 2. lxix. d. 1. & ſeq.
18. Holocauſtis non ex. t. 3. 244. a. 1.
19. Sacrificium Deo. t. 3. 283. b. 2.
Pſ. 51. 1. Quid gloriaris in malitia. t. 2. 721. c. d. 2. & ſeq.
Pſ. 53. 8. Voluntariè ſacrificabo. t. 3. 478. b. 1.
Pſ. 54. 7. Quis dabit pennas. t. 3. 306. b. 2. & 633. c. 2.
11 et. 12. Die ac nocte circumdabit. t. 2. 722. a. b. & ſeq.
15. Qui ſimul mecum dulces, etc.
18. Veſpere et mane. t. 3. 279. d. 1.
19. Redimet in pace. t. 2. c. a. b.
21. 22. Non eſt illis commutatio. t. 2. 604. a. b. 1.
Pſ. 55. Tit. longè à ſanctis. t. 3. 108. b. 1. & t. 2. 188. c. 1. 2.
1. Miſerere mei quoniam conculc. t. 3. 108. a. 2.
2. Vindic. pacif. pag. 1. in f. & 2. in p.
12. In me ſunt Deus vota. t. 3 245. b. 2
Pſ. 56. Tit. cùm fugeret Dauid à facie Saül. t. 2. cclviij. d. 1 & 429.
b. 1. et ſeq.
1. Miſerere mei quoniam. t. 2. lxij. c. d. 1.
2. In vmbra alarum tuarum. t. 2. cclviij. b. 2.
4. Miſit de cœlo. t. 2. lxij. c. 1.
5. Dormiui conturbatus. t. 3. 640. a. b. 1. et ſeq.
Pſ. 57. 3. In corde iniquitates. 3. 271. c. 1. & t. 3. 394. t. 1.
5. Furor illis. t. 2. 580. c. 2.
7. Deus conteret. t. 3. 454. d. 1.
8. Intendit arcum ſuum. t. 2. lvj. b. 1. & 772. c. 2. & ſeq.
9. Supercecidit ignis. t. 3. 175. b. 2.
10. Priuſquam intelligerent ſpinæ. t. [illegible] 433. a. 1. & ſeq.
Pſ. 58. 10. Miſericordia eius præueniet me. t. 2. lxiij. a. b. 2.
17. Exaltabo mane. t 2. 190. a. b.
Pſ. 59. Tit. Pſal. Percuſſit Edom in valle ſalinarum. t. 3. 231. a. 1.
4. Commouiſti terram. t. 3. 515. a. 2.
6. Dediſti metuentib. te ſignif. t. 2. lvj. c. d. 1. & 772. b. 2.
7. Meus eſt Galaad. t. 3. 119. c. 1. & 121. d. 2.
8. Exultabo & partibor Sichimam. t. 2. 387. a b. c.
10. Moab olla ſpei meæ. t. 3. 122. a. 1.
Pſ. 60 3. Deduxiſti me. t. 2. 332. a. b. 2. & ſeq.
Pſ. 61. Tit. pro Idithun. t. 2. xj. d. 1. & ſeq.
1. Nonne Deo. t. 2. 461. b. 1.
6. Ab ipſo patientia. t. 3. 329. c. 1.
10. Decipiant de vanitate. t. 2. 501. c. 2. & ſeq.
11. Nolite ſperare in iniq. t. 2. cxxix. c. 2.
12. Duo hæc audiui. t. 2. lxv. b. d & t. 3. 540. a.
Pſ. 62. 1. Ad te de luce vigilo. t. 3. 638. d. 2.
2. Sitiuit in te. t. 2. 701. c. d. 2. & t. 3. 640. a. b. 2. & t. 2. 194.
a. 2.
3. In terra deſerta. t. 2. 705. d. 2. & t. 3. 633. a. 2. & t. 2. iiij. c. 1.
5. In nomine tuo leuabo t. 3. 271. b.
6. Sicut adipe. &c. t 3. 110. b.
9. Et in velamento alarum. t. 2. cclviij. b. c. 2.
11. Partes vulpium erunt. t. 2. 567. c. d. 1.
Pſ. 63. 6. Firmauerunt ſibi ſermonem. t. 2. 761. c. 2. & ſeq.
9. Sagittæ paruulorum. t. 2. cclxvij. d. 1.
10. Conturbati ſunt omnes. t. 3. 710. c. 1.
Pſ. 64. 3. Ad te omnis caro veniet. t. 2. 183. d. 2. & ſeq.
6. Sanctum eſt templum. t. 3. 690. c. 1.
9. Exitus matutini. t. 2. 278. c. 1. & ſeq.
13. Pingueſcent ſpecioſa. t. 3. 635. c. 1.
Pſ. 65. Tit in finem Cant. Pſal. Reſurr. t. 3. 521. d. 1.
1. Iubilate Deo omnis terra. t. 2. 735. a. b. 1.
12. Tranſiuimus per ignem. t. 2. ccxj. a. b.
15. Holocauſta medullata. t. 2. 163. a. 2.
18. Iniquitatem ſi aſpexi. t. 3. 270. a.
20. Benedictus qui non amouit. t. 3. 268. b. 1. & ſeq. & 683. d. e. 1.
Pſ. 66. Deus miſereatur noſtri. t. 2. lxiij. a. b. 2.
Pſ. 67. 3. Sicut fluit cera. t. 3. 423. a. b. 2.
6. Patris orphanor. t. 3. 674. c. 1.
13. Rex virtutum. t. 2. xcv. c. d. e.
14. Si dormiatis inter. t. 3. 122. b. 1.
19. Aſcendiſti in altum. t. 2. 350. c. d. e. 2. & ſeq.
24. Lingua canum. t. 2. 549. c. d. 1. & ſeq.
26. Præuenerunt principes. t. 3. cl. c. 2. & ſeq.
28. Ibi Beniamin. t. 3. 127. b. 1.
31. Increpa feras arundinis. t. 2. 581. a. 1. 568. c. d. 1. 598. d.
e. 2. 602. c. 1.
34. Aſcendit ſuper cœlum. t. 3. 629. d. 2.
35. Date gloriam Deo. t. 2. clxv. c. & ſeq.
Pſ. 68. Tit. In finem pro his qui commutabuntur. t. 2. 399. b. c. d.
1. & ſeq.
3. Infixus ſum. t. 2. 271. b. 1. & 263. c. d.
8. Propter te ſuſtinui opprobrium. t. 2. ccxxxviij. d. 1. & ſeq. &
663. b. 2.
10. Zelus domus tuæ. t. 2. cxlij. a. b. 1. & ſeq.
14. Ego autem ad te orationem. t. 3. 691. a. b. 2.
16. Non me demergat. t. 2. 737. d. 2. & ſeq.
35. Laudent eum cœli. t. 2. viij. b. c. lxiij. a. b. c. 1.
Pſ. 69. 3. Auertantur retrorſum. t. 3. 120. a. 1.
Pſ. 70. Tit. Ipſi Dauid filior. Ionadab. t. 3. 8. a. 2.
6. Tu es patientia mea. t. 2. 461. b. 2. & t. 3. 327. c. 2. & 328.
a. 1. & ſeq.
19. Vſque in altiſſima. t. 3. 538. d. 1.
20. De abyſſis terræ. t 3. 496. a. b. 2.
Pſ. 71 Tit. In Salomonem. t. 2. 336. b c. d. 1.
5. Permanebit cum ſole. t. 3 631. a b. 2.
6. Deſcendet ſicut pluuia. t. 2. 335. T. & 336. a. b. 2.
8. Dominabitur à mari. t 2. 336. c. 2. & T. & cclxxxiij. b. c. d. 1.
9. Procident Æthyopes. t. 2 337. a. 2. & 336. T.
11. Adorabunt eum. t. 2. 336. c. 2.
16. Erit firmament. in terra. t. 2. ccxxvj. a. b. 2.
17. Sit nomen eius benedict. t. 2. 336. d 2.
t. 2. xliij. c. d. 2. Benedictus Deus.
19. Benedictum nomen gloriæ eius. t. 3. 183. T.
& d 1. Benedictus Dominus Deus. t 2 336. d. 2. & ſeq.
Replebitur maieſtate eius. t. 2. 337. a. 2 & 459. a. b. c. 2.
Pſ. 72. Tit. Defecerunt hymni. t. 2. 340 b. c. 2.
7. Prodiit quaſi ex adipe. t. 2. cc. c. d. 2.
18. Propter dolos t. 2 ccxxxvij. b. 1. & ſeq. & 638 a. b. 1.
21. Quia inflammat. eſt cor meum t. 3. 63. c. 1. & ſeq.
26. Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. t. 3. 234. a. 2.
Qui fornicantur abs te. t 3 398. b. c. 1. & ſeq.
28. Mihi adhærere Deo bon. eſt. t. 3. 258. c. 2.
Pſ. 73. 2 Redemiſti virgam. t. 3. 515. b. 2.
9 Signa noſtra. t 2 319. c. 2. & ſeq. & 613. T.
Non eſt Propheta. t 2 318. T. & 320.
11 Vt quid auertis manum t. 3. 516. a. 1.
12. Deus autem ante ſæcula. t. 2. xlvij. b
Pſ 74 Tit. in finem ne corrumpas. t. 2. 466. b. 1. & ſeq.
4. Ego confirmaui columnas. t. 3 547. a. 2. & t. 2. 265. a. b. 1
5. Dixi iniquis. & ſeq. t. 2. 764. b.
Pſ. 75. Notus in Iudæa Deus t. 2. 630. a. b. 2.
11. Cogitatio hominis confitebitur. t. 3 393. a 2. & ſeq.
12. Vouete & reddite. t. 3. 231. c. 2. & 243. b. 2. & t. 2. 600. b.
c. 2.
16. Adiuuiſti me. t. 3 697. c. 2.
Pſ 76. 3. Deum exquiſiui manib. t. 2. iiij. c. d. 1.
14. Deus in ſancto via tua. t. 2. 423. a. 1.

Pſ. 77. 2. *Aperiam in parabolis* t. 2. 285. b. 1. & ſeq. fuſè.
25. *Panem Angelor.* t. 2. 43. a. 2.
36. *Dilexerunt eum.* t. 2. lxv. a. b 2.
37. *Cor autem eorum non rectum,* t. 2. 762. c. 2. & ſeq.
54. *Sorte diuiſit.* t. 2 290. d. e. 1.
69. *Ædificauit ſicut vnicorniu̅m,* t. 2. 289. a. 1.
Pſ. 78. 11. *Vltio ſanguinis,* t. 3 808. b. c. d. e. 2.
Pſ. 79 13 *Deſtruxiſti macceriam,* t. 2 398. a. b. 1.
14. *Exterminauit eam aper.* t. 3. 255. b 1.
Pſ. 80. *Tit. Ipſi Aſaph.* t. 3. 212. b. 2.
4. *Præcept in Iſrael eſt.* t. 3. 118. b. 1.
8. *Non erit in te Deus recens.* t. 2. 567. d. 1. & ſeq. & 591. e. 2.
16. *Inimici Domini mentiti ſunt ei.* t. 2 588. c. 1. & ſeq.
Pſ. 81. 7. *Surge Deus.* t. 2. 76. e. 1. & ſeq.
Pſ. 83. 5 *Beati qui habitant.* t. 3. 321. a 1. & t. 2. 675. d. 1. & ſeq.
6. *Aſcenſiones in corde.* t. 2. 350 c. d. e. 1
Pſ. 84. 10. *Prope timentes eum.* t. 2. 394. d. 1. & ſeq. & cclxxij. c. 1. & ſeq.
12. *Veritas de terra orta eſt.* t. 3. 91 d. 1. & 425. d. 1. & t 2 509. c. d. e 1.
13. *Dominus dabit benignitatem.* t. 2. 509. c. 1. & ſeq. fuſè. & t. 3. 815. b. 1. & ſeq.
Pſ. 85. 13. *Ex inferno inferiori.* t. 2. 738. b.
17. *Tu Domi e adiuuiſti me.* t. 3. 320. d.
Pſ. 87. 6. *Sine adiutorio liber.* t. 3. 636. e. 2. & ſeq.
7. *Omnes fluctus tuos.* t. 3. 326. d. 2. & ſeq.
11. *Numquid medici ſuſcitabunt.* t. 2. ccxxxvj. d. 1. & ſeq. & 293. b. 2. & ſeq.
12. *Numquid cognoſcentur* t. 3. 239. c. 1.
Pſ. 88. 7. *Quis in nubibus æquabitur.* t. 3. 213. c. 2.
19. *Domini aſſumptio noſtra.* t. 2. 422. c.
33. *Viſitabo in virga.* t. 3. 365. e. 2.
35. *Iuraui David ſeruo meo.* t. 2. 785. a. 2. & ſeq.
38. *Thronus eius ſicut ſol.* t. 3. 547. b. 2.
Pſ. 89. 11. *Quis nouit poteſtatem iræ.* t. 3. 790. b. 2.
Pſ. 90. 3. *Liberauit me de laqueo.* t. 2. 152. T. t. 2. 153. d. 1. & ſeq.
5. *Scuto circundabit te.* t. 3. 112. a. 1.
12. *In manibus portabunt te.* t. 3. 718. T.
Pſ. 92. 4. *Mirabiles elationes maris.* t. 2. 144. a. b. 1.
5. *Teſtimonia tua credibilia.* t. 2. clxvij. b. 2. & ſeq. &c.
Pſ. 93. 1. *Deus ultionum.* t. 2. 712. e. 2. & ſeq.
Pſ. 94. 2. *Præoccupemus.* t. 2. 195. b. c. 1.
3. *Quoniam Deus magnus.* t. 3. 213. d. 1.
7. *Nos populus eius.* t. 3. 420. a. b. 2.
11. *Iuraui in ira mea.* t. 2. 785. b. c 2.
Pſ. 95. 2. *Annunciate de die.* t. 3. 727. a. 2.
Quoniam magnus Dominus. t. 2. xij. a. 1.
12. *Tunc exultabunt omnia ligna.* t. 3. 255. c. 1.
13. *Iudicabit orbem terræ in æquitate.* t. 2. *Vindic. pacif. pag.* 6. à. m.
Pſ. 96. *Tit. pſ. cantici bonum eſt confiteri.* t. 2. xciij. c. d. 2.
3. *Ignis ante ipſum.* t 2. 427. b. c. 2.
7. *Confundentur omnes.* t. 2. 523. b. c. d. 2.
Pſ. 97. 3. *Viderunt omnes termini terræ.* t. 2. 96. T.
7. *Pſallite Domino in cythara.* t. 3. 323. c. 2. & t. 2. 191. b. c. d. 2.
Pſ. 98. 3. *Confiteantur nomini tuo.* t. 2. 335. a. b. 2.
5. *Adorate ſcabellum.* t. 2. clxxix. c. d. & ſeq. clxviij. b. 1. & ſeq.
7. *In columna nubis.* t. 3. 635. a. b. 1.
9. *Adorate in monte ſancto.* t. 2. 338. c. d. 1.
Pſ. 99. 3. *Ipſe fecit nos.* t. 3. 684. c. 2. & 671. c. d. 2. & t. 2. xxxviij. c. d. e. 2.
Pſ. 100. 1. *Miſericordiam & iudicium.* t. 3. 438. b. 2. & t. 2. 282. c. d. 1.
10. *In matutino interficiebam.* t. 2. 784. e. 1.
Pſ. 101. 7. *Similis factus ſum pellicano.* t. 3. 635. a. 2.
8. *Paſſer ſolitarius.* t. 2. 268. b. c. 2.
24. *Reſpondit ei in via.* t. 2. ccxxviij. a. 1.
Pſ. 102. 2. *Noli obliuiſci omnes.* t. 2. 517. a. b. c. 1.
3. *Qui ſanat.* t. 2. 258. d. 1. & ſeq. & 291. d. 1. & ſeq.
5. *Renouabitur vt aquila.* t. 3. 535. b. c. 2.
8. *Miſerator & miſericors Dominus.* t. 2. 776. d.
14. *Cognouit figmentum noſtrum.* t. 2. 172. c. 1. & ſeq.
17. *Iuſtitia eius in filios.* t. 3. 182. d. 2.
Pſ. 103. 4 *Qui ponis nubem aſcenſum.* t. 2. 385. b. 1.
6. *Abyſſus ſicut veſtimentum.* t. 2. xliij. d. 1.
10. *Inter medium montium.* t. 3. 356. b. 1. & 781. d. 1.
11. *Expectabunt onagri.* t. 2. 432. d. 2. & ſeq. & 664. e. 1. & ſeq.
12. *Super ea volucres.* t. 3. 7–. a. b. 2.
14. *Producens fœnum iument.* t. 3. 1. b. 1.
15. *Educas panem de terra.* t. 2. clxxx. d. 2. & ſeq.
19. *Petra refugium.* t. 3. 318. a. 2.
26. *Illic naues pertranſibunt.* t. 2. 540. c. d. 1. & ſeq.
29. *Auferes ſpiritum.* t. 2. 170. d. 1. 2.
Pſ. 104. *Quærite faciem eius.* t. 2. ccxxx. d. e. 1. & ſeq. & 604. c. d. 1.
8. *Memor fuit in ſec.* t. 3. 25. d. 2.
17. *In ſeruum venundatus Ioſeph.* t. 2. 381. a. 1.
37. *Eduxit eos cum argento.* t. 2. cclxx. a.
25. *Conuertit cor eorum.* t. 2. 373. a. b. 2.
Pſ. 105. 20. *Fecerunt vitulum.* t. 3. 386. d. 1.
28. *Initiati ſunt Beelphegor.* t. 2. 651. a. b. c. 2.
33. 34. *Exacerbauerunt ſpiritum eius, & diſtinxit in labijs ſuis.* t. 2. 720. a. b. c. 1.
47. *Congrega nos de nationibus.* t. 2. 472. b. c.
Pſ. 106. 39. 40. *Pauci facti ſunt. Effuſa eſt contemptio.* t. 2. 602. c. d. 2.
Pſ. 107. 8. & 9. *Saluum fac dextera.* t. 2. lvj. a. b. c. d. 2.
Pſ. 108. 3. *Pro eo vt me dilig.* t. 3. 809. a. b. c. 2.
Pſ. 109. 5. *Iurauit Dominus.* t. 2. 785. c. 2.
6. *Implebit ruinas.* t. 3. 557. b. 2.
Pſ. 110. 1. *Confitebor tibi.* t. 3. T.
2. *Exquiſita in omnes voluntates.* t. 2. xxxij. a. b. c. d. 1. & ſeq.
3. *Confeſſio & magnificantia.* t 2. cccij. b. c. d. 1.
4. *Memoriam fecit.* t. 2. lxiij. T.
7. *Opera manuum eius.* t. 3. 187. c. 2.
10. *Initium ſapientiæ timor.* t. 3. 708. T.
Pſ. 111. 9. *Diſperſit dedit pauperibus.* t. 2. cxxix. a. b. c.
Pſ. 115. 3. *Quid retribuam Domino* t. 3. 215. a. 2. & 538. e. 1. & ſeq. t. 2. clxxxviij. a. 2. et ſeq.
4. *Calicem ſalutaris.* t. 2. clxxxviij. a. 2. et ſeq.
6. *O Domine ego ſeruus tuus.* t. 2. 464. c. 1. et ſeq.
7. *Dirupiſti vincula.* t. 2. 463. b. 2.
10. *Ne repellas me.* t. 2. clxxxiv. a. & ſeq.
19. *Incola ego ſum.* t. 2. 178. d. 2. & ſeq.
28. *Dormitauit anima mea.* t. 2. ccxxiij. a. b. c. 2.
37. *Auerte oculos meos.* t. 3. 258. b. 1.
38. *Statue ſeruo tuo.* t. 2. 711. b. 1.
39. *Amputa opprobrium.* t. 2. cclxxvj. c. d. 1. & cclxxvij. c. 1. & 285. d. 1. & ſeq.
43. *Et ne auferas de ore.* t. 3. 683. a. b. 2.
54. *Da mihi intellectum & ſcrutabor.* t. 2. 380. a. b. 2. & ſeq.
66. *Bonitatem & diſciplinam.* t. 2. 448. b. c. d. 2. & cxxxiij. d. c. 1. & t. 3. 410. b.
73. *Manus tuæ fecerunt.* t. 2. 174. & 175. *fuſiſſimè.* & 375. a. 1.
81. *Defecit in ſalutare tuum.* t. 2. 782. c. d. 2. & ſeq.
105. *Lucerna pedibus.* t. 3. 528. a. 1.
120. *Confige timore tuo.* t. 2. 711. a. 1.
129. *Mirabilia teſtimonia.* t. 2. xlij. b. c. 1.
130. *Declaratio ſermonum tuorum.* t. 2. 639. e. 1. & ſeq.
131. *Os meum aperui.* t. 2. 639. c. d. 2.
138. *Mandaſti iuſtitiam teſtimonia.* t. 2. lxix. c. 1.
161. *Principes perſecuti.* t. 2. 446. c. d. 2. & ſeq. & 728. c. d. 2.
163. *Iniquitatem odio habui.* t. 3. 711. c. 1.
165. *Pax multa diligentibus.* t. 2. 380. e. 2. & ſeq.
Pſ. 120. 5. *Dominus protectio tua.* t. 2. 741. c. d. e. 2. & *in Ep. Synod. pag.* 4.
Pſ. 121. 3. *Participatio in idipſum.* t. 3. 687. c. d. 2. & ſeq.
4. *Illuc enim aſcenderunt.* t. 3. 688. a.
Pſ. 124. 2. *Montes in circuitu eius.* t. 2. 602. d. e. 1. & ſeq.
3. *Non relinquet virgam.* t. 2. cxxxvj. a. b. c. 2.
Pſ. 125. 1. *In conuertendo Dominus, tunc repletum eſt.* t. 2. cclxx. 6. c. 1. & ſeq.
6. *Euntes ibant & flebant.* t. 3. 195. c. 2.
Pſ. 126. 1. *Niſi Dominus ædific.* t. 3. 198. d. 2. t. 2. clx. d. 2. & ſeq.
3. *Van. eſt vobis ante.* t. 3. 112. c. 2.
5. *Non confundetur cum loque ur.* t. 2. 346. a. 1.
Pſ. 127. 3. *Vxor tua. & ſeq.* t. 2. ccxliij. c. d. cxliij. b. c.
Pſ. 128. 4. *Concidet ceruices peccatorum.* t. 2. 428. c. 2.
Pſ. 129. 5. 6. *Suſtinuit anima mea. A cuſtodia matutina.* t. 3. 548. c. 1.
8. *Et ipſe redimet Iſrael.* t. 2. cclxv. c. d. 2.
Pſ. 130. 1. *Neque ambulaui.* t. 3. 377. e. 2. & 624. c. d. 2.
Pſ. 131. 11. *Iurauit Dominus David.* t. 2. 497. b. 1. & ſeq.
12. *Si cuſtodierint filij.* t. 2. cxlij. a. b. 2.
Pſ. 132. 2. *Sicut unguentum.* t. 2. 159. d. 1. & ſeq.
Pſ. 134. 2. *Qui ſtatis in domo Domini.* t. 2. 680. d. 1. & ſeq.
7. *Fulgura in pluuiam.* t. 3. 322. d. & 323. b. 1.
8. *Percuſſit primogenita.* t. 2. ccxxxv. d. 2. & ſeq.
14 *In ſeruis ſuis deprecabitur.* t. 3. 634. e. 2. & ſeq.
15. *Simulacra gentium.* t. 2. 656. d. 1. & ſeq.
Pſ. 136. 9. *Allidet paruulos.* t. 3. 401. b. & t. 2. xcv. c. d. 1.
Pſ. 137. 1. *Quoniam audiſti verba.* t. 3. 269. d. 2.
6. *Humilia reſpicit.* t 2. 638. a. b. 2.
Pſ. 138. 7. *Quo ibo à ſpiritu tuo.* t. 2. celviij. a. 1.
8. *Si ſumpſero pennas.* t. 2. ccciv. d. e. 2. & ſeq. cclxix. b. c. d. 1. & ſeq.
12. *Nox ſicut dies.* t. 2. 500. c. 1. & ſeq.
15. *Non eſt occultatum os.* t. 2. 267. e. 2. & t. 3. 690. e. 1. & ſeq. fuſè.
21. *Perfecto odio.* t. 2. 470. a. 1. & t. 3. 480 d. 1 & ſeq.
Pſ. 139. 6. *Iuxta iter ſcandalum.* t. 2. 544. b. 1. & ſeq.

Digitized by Google

Pſ. 140. 2. *Dirigatur.* t. 3. 279. b. d.
Non declines cor meum. t. 2. 444. b. c. d. 1. & t. 394. b. 2.
7 & 8. *Abſorpti ſunt.* t. 3. 337. a. 1. b. 2. & t. 2. 735. b. a. 1. & ſeq.
10. *Singulariter ſum ego.* t. 3. 121. d. 1. & t. 2. 457. b. c. 2.
Pſ. 141. 8. *Educ de cuſtodia.* t. 3. 105. c. 1. & t. 2. 154. a. 1. & ſeq.
Pſ. 142. 1. *Domine exaudi orationem.* t. 2. 759. a. b. c. 2.
5. *In factis manuum tuarum.* t. 2. 539. b. c. d. 2.
12. *Spiritus tuus bonus.* t. 2. 448. c. 1.
Pſ. 143. 5. & 6. *Tange montes fulgura.* t. 2. ix. a. b.
7. *Emitte manum tuam.* t. 2. 258. a. b. 2.
10. *De gladio maligno.* t. 3. 266. c. 2.
15. *Beatum dixerunt.* t. 3. 239. d.
Pſ. 144. 4. *Generatio & generatio* t. 3. 707. b. 1. & ſeq.
7. *Memoriam abundantia.* t. 2. 752. c. 1. & ſeq.
8. *Patiens & multùm miſericors.* t. 3. 325. a. 2.
11. *Gloriam regni tui dicent.* t. 3. 471. b. 2.
13. *Fidelis Dominus.* t. 2. 472. a. 2. & t. 3. 448. a. b. 2. & 704. c. 2. & ſeq.
Pſ. 145. 2. *Lauda anima mea Dominum.* t. 2. 65. a. b. 2. & 170. b. 1. & ſeq.
3. *Nolite confidere in principibus.* t. 2. 715. c. 2.
5. *Beatus cuius Deus Iacob.* t. 3. 450. c. 1. & ſeq.
6. *Dominus ſoluit.* t. 3. 251. b. 2.
7. *Dominus erigit.* t. 3. 252. a.
Viam peccator. diſperdes. t. 3. 384. d. 1. & t. 3. 802. a. b. 2.
Pſ. 146. 3. *Qui ſanat contritos corde.* t. 2. 509. b. 1.
4. *Qui numerat.* t. 2. cliv. a. b. 1.
5. *Sapientia eius non eſt numerus.* t. 2. vij. b. 1.
Pſ. 147. 1 *Lauda Ieruſalem.* 2. *Quoniam confortauit.* t. 2. 495. a. b. 1. & 744. a. b. 1.
3. *Poſuit fines tuos pacem.* t. 2. 743. c. 2. & ſeq.
3. *Adipe frumenti.* t. 2. clxxxv. c. 2.
6 *Mittit cryſtallum* t. 3. 237. c. 2. & 377. b. 2.
Pſ. 148. 1. *Laudate Dominum de cœlis.* t. 3. 134. b. 2.
3. *Laudate eum ſol & luna.* t. 2. 381. c. d. 2.
5. *Dixit & facta ſunt.* t. 3. 723. a. b.
7. *Dracones & omnes abyſſi.* t. 3. 192. c. 2.
Pſ. 149. 5. *Exultabunt ſancti.* t. 3. 698. c. d. 2. & t. 2. 642. d. 1. & ſeq.
6. *Gladij ancipites.* t. 3. 151. a. c. 2.

Appendix ex Prouerbiis.

Cap. 6. 6. *Vade ad formicam.* t. 3. 249. b. 1. a. 2.
Cap. 7. 10. *Mulier ornatu meretricio.* t. 2. 216. c. 1. & ſeq. & t. 3. 297. a. 1.
Cap. 8. 15. *Per me reges regnant.* t. 3. 558. b. 1. & 559. d. e. 1. & t. 2. 728. c. d. 1. & ſeq.
Cap. 9. 2. *Iugulauit filios ſuos.* t. 3. 102. T. & 103. c. 1.
9. 10. *Initium ſapientia timor.* t. 3. 595. a. b. 1.
9. 17. *Aqua furtiua dulciores.* &c. t. 3. 767. c. 2. & ſeq.
Cap. 11. 22. *Circulus aureus in naribus ſuis.* t. 3. 287. c. 1.
Cap. 16. 1. *Domini eſt gubernare linguam.* t. 2. cix. b. c. d. 1.
16. 18. *Ante ruinam exaltatur cor.* t. 2. 038. a. 2.
Cap. 18. 3. *Cùm veneris in profundum.* t. 3. 400. b. 2.
Cap. 19. 17. *Fœneratur Domino.* t. 2. clx. a. b. 1. & ſeq.
Cap. 23. 1. *Quando ſederis vt comedas.* t. 3. 120. c. 2. & 510. c. 1. t. 2. clxxviij. c. d. 2.
Cap. 23. 20. *Noli eſſe in conuiuiis.* t. 3. 762. c. 2. & ſeq.
Cap. 30. 18. *Viam viri in adoleſcentula.* t. 3. 162. c. 2.
Cap. 31. 22. *Duplicia pallia fecit viro.* t. 3. 304. d. 1.

Ex Eccleſiaſte.

Cap. 3. 19. *Vnus interitus hominis.* t. 2. 177. b. 2.
Cap. 5. 17. *Viſum eſt mihi bonum vt comedat quis.* t. 2. clxxij. d 1.
Cap. 7. 14. *Nemo poteſt corrigere.* t. 3. 439. b. 2.
Cap. 7. 30. *Fecit hominem rectum.* t. 3. 7. b. 1.
Cap. 12. 13. *Hoc eſt omnis homo.* t. 2. ccxviij. c. d. e. 1. & ſeq.

Appendix ex Cant. Cant.

Cap. 1. 4. *Nigra ſum.* t. 2. cxlij. d. 1. & ſeq.
1. 9. *Gena tua ſicut turturis.* t. 3. 803. a.
1. 11. *Murenulas aureas.* t. 3. 785. c. 1. & ſeq.
1. 14. *Oculi tui columbarum.* t. 3. 299. b. 1.
Cap. 2. 1. *Ego flos campi.* t. 2. 250. a. 2.
2. 4. *Ordinauit charitatem.* t. 2. 746. a. b. c. d. e. 1. & ſeq.
2. [illegible]. *Capite nobis vulpes.* t. 3. 93. b. 1.
Cap. 4. 4. *Turris Dauid collum tuum.* t. 2. 216. c. 2. & ſeq.
4. 9. *In vno oculorum.* t. 3. 237. c. 2.
4. 12. *Hortus concluſus.* t. 2. cliij. c. d. 2.
Cap. 5. 11. *Caput aurum, coma,* &c. t. 3. 411. b. c. 2. & t. 2. cxxiij. b. c. 1.
6. 3. *Decora ſicut Ieruſalem.* t. 3. 795. d. 1.
Cap. 6. 5. *Dentes tui ſicut.* t. 2. 138. b. c. 2.
6. 8. *Vna eſt columba mea.* t. 2. 610. c. 1. & 730. d. e. 1.
Cap. 7. 5. *Vincta canalibus.* t. 2. clxxvij. c. 1. & ſeq.
Cap. 8. 5. *Quæ aſcendet dealbata?* t. 2. xliij. d. 1. & ſeq.
Cap. 8. 6. *Fortis vt mors dilectio.* t. 3. 195. c. 2.

Ex Sapientia.

Cap. 2. 20. *Morte turpiſſima condemnemus.* t. 3. 32. c. 2.
Cap. 4. 11 *Raptus eſt.* t. 3. 440. c. 2.
Cap. 5. 3. *Pœnitentiam agentes.* t. 3. 436. c. 2.
Cap. 7. 24. *Attingit vbique.* t. 3. 256. d. 2.
Cap. 9. 10. *Mitte illam vt mecum laboret.* t. 3. 94. a. 1.
Cap. 10. 1. *Eduxit primum à delicto.* t. 3. 428. a. 2.
10. 7. *Hac iuſtum liberauit.* t. 2. 440. c. 2. & ſeq.
Cap. 11. 18. *Ex informi materia.* t. 3. 443. a. 2.

Appendix ex Eccleſiaſtico.

Cap. 3. 20. *Quantò maior es, in omnibus humilia te.* t. 2. 643. b. c. d. 2.
Cap. 15. 16. *Si volueris mandata ſeruare.* t. 3. 810. c. d. 1. & ſeq.
Cap. 17. 26. *A mortuo perit confeſſio.* t. 2. 501. b. c. 2. 503. d. 2.
Cap. 23. 28. *Oculi Domini multò plus ſuper ſolem.* t. 3. 403. d. 1.
Cap. 30. 24. *Miſerere animæ tuæ.* t. 2. lxxiij. c. 1.
Cap. 31. 10. *Poſt aurum non abijt.* t. 2. cxxviij. b. c. d. 1. 31. 12. *Talia te oportet præparare.* t. 3. 510. c. 1.
Cap. 37. 20. *Initium omnis operis verbum.* t. 3. 747. b. c. 2.

Ex Eſaia.

Cap. 5. 8. *Iungentes domum ad domum.* t. 2. 285. T.
Cap. 5. 22. *Væ qui valent in teruſ.* t. 2. 285. T.

Appendix ex Eſaia.

Cap. 19. 1. *Commouebuntur ſimulacra Ægypti.* t. 2. 344. d. e. 2. & ſeq.
Cap. 26. 19 *Ros lucis ros tuus.* t. 3. 315. a. 1.
Cap. 28. 12. *Hoc eſt refrigerium meum.* t. 3. 144. a.
Cap. 30. 20. *Panem arctum dabit.* t 2. cclxxxv. b. 2.
Cap. 34. 15. *Illic congregati ſunt milui.* t. 2. 489. a. 2.
Cap. 44. 2. *Qui finxit te in vtero.* t. 2. 635. e. 2.
Cap. 58. 4. *Ad lites ieiunatis.* t. 2. 674. d. e. 1.
Cap. 58. 7. *Frange eſurienti panem.* t. 2. 599. c. 1. & ſeq.
Cap. 64. 4. *Oculus non vidit.* t. 3. 37. c. 2. & t. 2. 775. T.
Cap. 65. 17. *Cœlum nouum.* t. 3. 501. T.

Ex Ieremia.

Cap. 1. 11. *Virgam vigilantem video.* t. 3. 550. b. c. 2.
Cap. 3. 1. *Fornicata es cum amatoribus.* t. 3. 87. b. 2.
Cap. 8. 11. *Pax, & non eſt pax.* t. 3. d. 1.
Cap. 9. 24. *In hoc glorietur.* t. 2. 777. c. d. 1. & ſeq.
Cap. 17. 11. *Perdix fouit, fecit diuitias.* t. 2. 587. b. c. 1. & ſeq.
Cap. 31. 8. *Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis.* t. 2. 239. T. t. 2. 240. a. 1.
Cap. 32. 9. *Et acceperunt triginta argenteos.* t. 2. clxxiij. T.

Appendix ex Thren.

Cap. 1. 20. Venter meus turbatus eſt. t. 3. 430. c. 2.
Cap. 2. 18. Non taceat pupilla. t. 3. 299. c.

Ex Baruch.

Cap. 6. 15. & ſeq. Sicut vas confractum, corda eorum dicunt elingere ſerpentes, & cat. t. 2. cvij. c. 1. a. 2.

Appendix ex Ezechiele.

Cap. 1. 4. Species electri. t. 2. 257. columna 1. per totam. 1. 5. quatuor animalia. t. 2. clxvj. d. 2.
Cap. 2. 9. Erant ſcripta lamentat. carmen, & Vę t. 3. 430. d. 2.
Cap. 10. 1. Animalia dicta Cherub. t. 2. lxxxv. a. b. 2.
Cap. 11. 19. Auferam cor lapideum. t. 3. 197. a. 2.
Cap. 16. 17. Feciſti tibi imagines maſculinas. t. 3. 603. c. 2.
Cap. 36. 27. Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in preceptis meis ambuletis. t. 3. 810. d. 2.

Ex Daniele.

Cap. 3. 15. Quacumque hora audieritis ſonitum tubæ. t. 3. 113. a. 2.
Cap. 7. 10. Fluuius igneus t. 3. 215. b. 1.
7. 25. Tempus, & tempora, & dimidium. t. 3. 309. c. 1.
Cap. 10. 11. & 12. Daniel homo es miſerabilis. t. 2. 2. T.

Ex Oſea.

Cap. 2. 6. Sepiam viam tuam ſpinis. t. 3. 384. a. 1. & ſeq.
2. 8. Neſciuit quia dedi ei frumentum. t. 3. 503. b. 2.
Cap. 3. 4. Sedebunt ſine rege, ſine Ephod & Teraphim. t. 2. 665. c. d. 2.

Ex Ioele.

Cap. 1. 14. Sancite ieiunium. t. 2. 695. T. & 687. T.

Ex Iona.

Cap. 4. 7. Parauit Deus vermem. t. 2. 383. c. d. 1. & ſeq.

Ex Habacuc.

Cap. 3. 4. Splendor eius vt lux erit & ſeq. t. 3. 405. c. 1. cornua in manibus. t. 2. 335. b. 1.
10. Altitudo manus ſuas. t. 2. 319. b. 1.

Ex Zacharia.

Cap. 1. 8. Super equum rufum. t. 3. 150. c. 1.
Cap. 2. 8. Hęc dicit Dominus omnipotens, poſt gloriam miſit me. t. 3. 720. c. d. 2.
Cap. 8. 19. Ieiunium quarti, & quinti, & ſeptimi, & decimi. t. 2. 684. c. d. 1.
Cap. 9. 11. In ſanguine teſtamenti tui. t. 2. cclxxix. c. 1. & ſeq.
9. 17. Frumentum electorum. t. 2. cxiij. d. e. 1. a. 2.
Cap. 12. 10. Dabo ſpiritum precum, & facient planctum quaſi ſuper vnigenitum. t. 2. cccij. c. 1. & ſeq. & t. 3. 280. a, 2. 679. c. d. e. 2.

Ex Malachia.

Cap. 1. 2. Iacob dilexi. t. 3. 440. e. 1. 441. d. 1.
Cap. 3. 5. Ero teſtis velox. t. 2. 777. a. b. 2.

Ex 2. Machab.

Cap. 12. 43. Iudas collatione facta. t. 3. 465. c. 1. & 466. d. e. 1.
Cap. 14. 42. & ſeq. Raſias, vt Samſon ſe occidit. t. 2. cclxj. b. 2. & ſeq.

Appendix ex nouo teſtamento.
Ex Matthęo.

Cap. 1. 20. Noli timere accipere Mariam. t. 3. 482. d. 2. & ſeq.
Cap. 2. 12. Per aliam viam. t. 3. 473. T. & 477. e. 2. & ſeq.
Cap. 3. 4. Veſtimentum & eſca Ioannis. t. 3. 429. c. d. 1.
Cap. 3. 11. In Spiritu ſancto & igni. t. 3. 462. a. 2.
Cap. 5. 6. Beati eſurientes. t. 2. clxij. d. 2.
5. 30. Si manus tua ſcandalizat te. t. 2. cxcv. T.
5. 42. Omni petenti dabis. t. 3. 146. T. t. 2. clix. a. b. c. 2.
5. 67. Qui viderit. t. 2. 19. T.
Cap. 6. 2. 5. Receperunt mercedem. t. 2. cclij. c. d. e. & t. 3. 769. b. 1. & ſeq. fuſè.
Cap. 6. 3. Neſciat ſiniſtra. t. 3. 791. a. 1.
6. 6. Clauſo oſtio ora. t. 2. cclxj. e. 2. & ſeq.
6. 22. Si oculus tuus ſimplex. t. 2. cclij. e. 1. & ſeq.
Cap. 6. 48. Eritis perfecti. t. 3. 74. T.
Cap. 7. 13. Per anguſtam portam. t. 2. cclxxiij. b. c. 2.
7. 18. Non poteſt arbor bona malos fructus facere. t. 2. Vindic. pacif. pag. 6. in p.
9. 27. Fili Dauid miſerere noſtri. t. 2. 713. b. c. d. fuſè.
Cap. 10. 9. Nolite poſſidere aurum. t. 3. 135. d. 2.
Cap. 11. 21. Si in Sidone & Tyro. t. 2. Vindic. pacif. 11. in m.
Cap. 11. 28. Venite ad me omnes. t. 2. clxxxij. c. 2. & Vindic. pacif. pag. 13. à m.
Cap. 11. 29. Diſcite à me. t. 3. b. c. d. 1.
Cap. 11. 30. Iugum ſuaue. t. 3. 725. b. 1. t. 2. 387. a. b. 2.
Cap. 12. 3. Verbum in ſpiritum S. t. 3. 393. c. 2. & ſeq.
Cap. 12. 13. Manus arida extenſa. t. 3. 816. c. d.
Cap. 12. 50. Hic pater & mater & frater eſt. t. 3. 313. b. 2.
Cap. 13. 9. Aliud centeſimum. t. 3. 361. d. 1.
Cap. 13. 30. Sinite creſcere. t. 3. 334. c. 2. & 589. a. 1. & ſeq.
Cap. 13. 45. Inuenta vna pretioſa. t. 3. 288. a. 1. & ſeq.
Cap. 15. 3. Tranſgredimini mandatum Dei. t. 3. 417. d. 2.
15. 19. De corde exeunt cogitationes. t. 3. 394. e. 2.
Cap. 16. 23. Recede ſatana. t. 3. 110. T. & t. 2. lxxix. c. 2.
16. 26. Quę difficilia apud homines. t. 2. xlij. T.
Cap. 17. 23. & ſeq. Magiſter veſter non ſoluit didrachma? &c. t. 2. 274. d. 2. & ſeq.
17. 26. Solue pro te & me. t. 3. 412. a. 2.
Cap. 18. 34. Nouiſſimum quadrantem. t. 3. T.
Cap. 19. 7. Erunt duo in carne vna. t. 3. 159. b. 1.
19. 11. Non omnes capiunt. t. 3. 402. a. 1.
Cap. 21. 44. Qui offenderit in lapidem. t. 2. 338. c. d. 2.
Cap. 22. 42. Cuius filius eſt? t. 2. 760. b. c. d. 1.
Cap. 23. 2. Super Cathedram Moyſi. t. 3. 716. c. 2. t. 2. 101. T.
23. 15. Vt faciatis vnum Proſelytum. t. 2. cclxxxiv. a. b. c. 2.
Cap. 24. 17. Qui in tecto eſt, non deſcendat. t. 2. 425. c. d.
24. 29. Virtutes cœlorum commouebuntur. t. 2. 766. T.
24. 32. Vbi autem iſta cœperint fieri. t. 2. 766. T.
Cap. 25. 5. Omnes dormitauerunt. t. 2. 220. b. 1.
Cap. 26. 25. Numquid ego ſum Rabbi? t. 2. 373. a. 1.
26. 48. Quemcumque oſculatus fuero. t. 3. 300. c. 2. & t. 2. 373. a. 1.
26. 53. Legiones Angelorum. t. 3. 734. T.
Cap. 27. 11. Velum templi ſciſſum. t. 2. 377. b. c. 2.
27. 19. Nil tibi & Iuſto illi. t. 2. 376. a. 1.
27. 45. Tenebrę factę ſunt. t. 2. 760. b. c. d. 2. & ſeq.
27. 52. Multorum corpora ſurrexerunt. t. 3. 548. c. 2. & ſeq.
Cap. 28. 2. Ecce terrę motus. t. 3. 557. d. 2.
28. 3. Veſtimenta ſicut nix. t. 3. 557. c. d. 2.

Ex Marco.

Cap. 7. 6. *Nolite ſanctum dare.* t. 2. 133. T.
7. 20 *Communicant hominem.* t. 3. 654. T.
Cap. 9. 28 *Hoc genus dæmoniorum.* t. 2. 704. c. d. 1.
Cap. 11. 31. *Quare non credidiſtis.* t. 2. 124 T.
12. 33. *Diliges proximum.* t. 2. 226. T.
Cap. 16. 2. *Valde mane vnâ ſabbatorum.* t. 2. 400. d. 2.

Appendix ex Luca.

Cap. 1. 34. *Quomodo fiet iſtud.* t. 3. 736. b. 2.
1. 41. *Exultauit infans* t. 2. ccxlviij. a. b. c d. 1.
Cap. 2 21. *Quod vocatum eſt ab Angelo.* t. 3. 442 a 2.
2. 22. *Vt facerent ſecundum conſuetudinem.* t. 3 123 b. 1.
Cap. 3. 1 *Procurante Pilato Iudæam.* t. 2 429. a. 1.
3. 6. *Videbit omnis caro.* t. 3. 486. T 492. a. b. 2.
3. 9. *Iam ſecuris ad radicem.* t. 3. 518. T.
3. 12. *Venerunt Publicani ad Io.* t. 3. 259. b. 2.
Cap. 4. 38. *Socrus Petri.* t. 3. 162.
Cap. 7. 47. *Cui minus dimittitur.* t. 3. 58. a. 2.
Cap. 9. 57 *Sequar te quocumque.* t. 2. 645. a. b. c. 1.
Cap. 10. 13. *Si in Sidone & Tyro.* t. 2. xviij. c. 1. & xxviij. c. 1.
10. 30. *Abierunt ſemiuiuo relicto.* t. 3. 45. b. 1.
Cap. 11. 22. *Vaſa fortis.* t. 2 620. d. 2 & ſeq.
Cap. 13. 6. *Fici parabola.* t. 3 600. T.
17. 23. *Multos virtutes editurus* t. 3. 81. T.
Cap. 19. 9. *Hodie ſalus huic domui* t. 3. 818. T. d. 1. & ſeq.
19. 19. *Eſto ſuper quinque ciuitates.* t. 2. lx. c. 1.
19. 44. *Eo quod non cognoueris.* t. 2. 997. T.
Cap. 21. 18. *Capillus de capite veſtro.* t. 2. 187. c. d. & ſeq. & t. 3. 489. d 1
21. 23. *Væ prægnantibus.* t. 3. 181. T. t. 2. 773. T. & b. c. 2.
Cap. 22. 32. *Rogaui pro te, Vindic. pacif.* p. 17. in p.
Cap. 23. 18. *Dimitte nobis Barabbam* t. 2. 875. c. 2. & ſeq.
23. 34. *Dimitte illis.* t. 3. 330. a.
23. 43. *Hodie mecum eris.* t. 3. 215. b. 1.

Appendix ex Ioanne.

Cap. 1. 6. *Homo miſſus à Deo.* t. 2. 742. c. 2. 748. b. c. 1.
1. 9. *Illuminat omnem hominem. Vindic. pacif.* pag. 20. in m.
1. 16. *Gratiam pro gratia.* t. 3. 538. b. c. 1.
1. 17. *Lex per Moyſen.* t. 3. 18. b. 1.
1. 23. *Ego vox.* t. 2. 748. a. b. c. 2.
1. 26. *Medius veſtrûm ſtetit.* t. 3. 215. b. 1.
1. 42. *Vocaberis Cephas.* t. 3. 407. T. & ſeq. fusè.
1. 48. *Cum eſſes ſub ficu.* t. 2. xxiv. c. d. 2.
1. 51. *Videbitis Angelos aſcendentes.* t. 2. 346. a. b. c. & t. 3. 45. d. 2.
2.
Cap. 2. 4. *Quid mihi & tibi.* t. 2. 594. b. 2. 390. a. b. 2.
2. 11. *Zelus domus tuæ.* t. 2. 524. d. 1. & ſeq.
2. 14. *Columbas vendentes.* t. 3. 624. c. d. per tot.
2. 20. *Quadraginta ſex annis ædificatum templum.* t. 3. 496. a. b. 1.
Cap. 3. 8. *Spiritus vbi vult ſpirat.* t. 3. 787. a. 2.
Cap. 3. 22. *Et baptizabat.* t. 2. 126. b. c. 2.
3. 29. *Qui habet ſponſam.* t. 3. 223. d. 1.
3. 34. *Nec ſpiritum ad menſuram.* t. 2. 698. T.
Cap. 4. 2. *Quanquam Ieſus non baptiz.* t. 2. xliij. a. b. 1.
4. 10. *Da mihi bibere.* t 2. 550. b. c. 2.
4. 18. *Quinque viros habuiſti.* t. 2. 734. d. 2. & ſeq. & t. 3. 783. d. e. 1.
Cap. 5. 17. *Pater meus vſque modò operatur.* t. 3. 631. c. d. 1. & t. 2. 529. a. 1.
5. 19. *Non poteſt filius à ſe quidquam.* t. 2. 526. b. c. d. & ſeq. fusè. & t. 3. 32. c. 2.
5. 25. *Venit hora.* t. 3. 528. c. d. & t. 2. 357. d. 2. & ſeq.
5. 27. *Iudicium facit quia filius hominis.* t. 2. 327. c. 2.
5. 31. *Si teſtimonium de me* t. 3. 706. d.
5. 46. *Si crederetis Moyſi.* t. 3. 783. c. d. e. 1.
Cap. 6. 11. *Accepit panes.* t. 3. 452. c. 1. & ſeq.
6. 27. *Operamini cibum.* t. 2. 685. b. c. d. 1.
6. 27. *Quem Pater ſignauit.* t. 3. 452. d. 2. & t. 2. 543. a. 1.
6. 29. *Eſt opus Dei vt credatis.* t. 2. 447. c. 1. & ſeq.
6. 45. *Qui audit & didicit à Patre.* t. 2. 786. c. 1. & ſeq. & d. e. 1. & ſeq.
6. 49. *Patres veſtri manducauerunt manna.* t. 2. cxcii. d. 2. & ſeq.
6. 54. *Niſi manducaueritis.* t. 3. 583. a. 2. & ſeq. t. 2. clxxxix. c. & ſeq.
6. 55. *Reſuſcitabo eum.* t. 3. 519. a. 2.
6. 57. *Qui manducat meam carnem.* t. 2. clxxxvj. c. 1.
6. 70. *Vnus diabolus eſt.* t. 3. 400. d. 1. & ſeq. t. 2. 373. a. 1. & ſeq.
7.
Cap. 7. 16. *Mea Doctrina non eſt mea.* t. 3. 263. b. 1. & 720. c. d. 1.
7. 18. *Qui à ſeipſo loquitur.* t. 2. lxxxij. b. c 1.
7. 30. *Nondum venerat hora eius.* t. 3. 691. a. b. c. 2.
Cap. 8. 3. *Iuſſit lapidare huiuſmodi.* t. 2. 732. d.
8. 7. *Qui ſine peccato.* t. 2. ccixxxij. c. d. 2. & ſeq. & 764. c. 1. 765. c. 1. fusè. & 393. b. 2.
8. 11. *Nemo te condemnauit.* t. 2. 311. a. 2. & ſeq.
8. 20. *Necdum venerat hora eius.* t. 2. 634. c d. 1. & ſeq. fusè.
8. 23. *De hoc mundo eſtis.* t. 3. 295. d. 1.
8. 24. *Niſi credideritis quia ego ſum.* t. 2. xxxv. c. d. 1. & ſeq.
8. 25. *Principium qui loquor.* t. 3. 286. a.
8. 26. *Qui me miſit verax.* t. 2. 604. b. c. 2.
8. 28. *Cùm exaltaueritis.* t. 2. 657 a. b. 2.
8. 36. *Verè liberi eritis.* t. 3. 42. d. 2. & 44. c. 2. 150. c. 1.
8. 37. *Sermo meus non capit.* t. 3. 518. b. 1.
8. 44. *Cùm mendacium loquitur.* t. 2. 748. a. b. 1. & t. 3. 290. b. 1.
8. 44. *In veritate non ſtetit.* t. 2. lxxxj. b. 1. & ſeq.
8. 44. *Mendax eſt & pater eius.* t. 2. lxxxiij. a. b. 2. & 439. b. d. 1. & ſeq.
Cap. 9. 39. *Qui vident cæci fiant.* t. 3. 128. b. 1. & t. 2. 712. d. 1.
Cap. 10. 9. *Ego ſum oſtium.* t. 2. xxxij. c. 1. & ſeq. & t. 3. 385. a.
10. 10. *Veni vt vitam habeant.* t. 2. xl. b. c.
Cap. 11. 34. *Vbi poſuiſtis eum?* t. 2. 504. c. 1. & ſeq.
11. 43. *Lazare veni foras.* t. 2. 498. d c. 2.
11. 44. *Proceſſit ligatus.* t. 2. 501. c. d. e. 2.
11. 49 *Cùm eſſet Pontifex Caiphas.* t. 3. 283. d. 1.
Cap. 12. 5. *Quare hoc vnguentum non venit.* t. 3. 401. b. 1.
12. 6. *Fur loculos habens.* t. 3. 400. T. & 689. d. 1.
12. 32. *Omnia traham.* t. 2 xxviij. a. 2. & d. 2.
12. 39. *Ideò non poterant credere.* t. 3. 439. c. 2. & 604. c. d. 1. & ſeq. fusè. & t. 2. 420. b. c. d. & ſeq.
Cap. 13. 6. *Venit ad Simonem.* t. 3. 412. b. 1.
13. 18. *Scio quos elegerim.* t. 2. 373. c. d. 1.
13. 27. *Fac citius.* t. 3. 401. a. 2. & ſeq.
13. 38. *Non cantabit gallus donec.* t. 2. c. d. 2.
Cap. 14. 12. *Maiora faciet.* t. 2. 611. c. 1. & ſeq.
14. 19. *Quia ego viuo, viuetis.* t. 3. 498. a. b. 2.
14. 21. *Oſtendam illi meipſum.* t. 3. 228. c. 2. & 492. c. 1.
14. 26. *Ille vos docebit omnia.* t. 3. 787. b. 2.
14. 30. *In me non habet quidquam.* t. 2. 320. b. 1. & ſeq.
Cap. 15. 15. *Iam non dicam vos ſeruos.* t. 2. 99. col. 2. & t. 3. 600. b. 2.
15. 24. *Si non veniſſem, peccatum non haberent.* t. 2. ccxl. b. c. d. 1.
Cap. 16. 15. *Omnia quæ habet Pater.* t. 3. 750. c. 1. 751. b. 1.
16. 24. *Quodcumque petieritis hoc faciam.* t. 2. 690. d. e. 2. & ſeq.
Cap. 17. 6. *Qui erant.* t. 3. 748. c. d. 1.
17. 9. *Non pro mundo rogo.* t. 2. xxix. a. b. 2.
17. 10. *Omnia tua ſunt.* t. 2. 403. b. c. 1. & ſeq. & t. 3. 748. c. 1. & ſeq.
17. 19. *Pro eis ſanctifico meipſum.* t. 3. 224. b. 2.
17. 20. *Non pro eis tantùm, ſed & crediturìs.* t. 3. 214. a. 2.
18. 22. *Dedit alapam IESV.* t. 3. 327. a. t. 2. 376. d. e. 2.
18. 25. *Petrus negauit.* t. 2. 492. c. 1. & ſeq.
18. 28. *Vt ederent Paſcha.* t. 3. 300. b. 1.
Cap. 19. 14. *Erat autem paraſceue.* t. 2. 377. b. c. 1. & ſeq.
19. 17. *Exiuit in eum locum Caluariæ.* &c. t. 2. 552. b. 1. & ſeq.
19. 19. *Scripſit titulum Pilatus.* t. 2. 646. a. b. c. d. e. 1.
19. 23. *Inconſutilis tunica.* t. 3. 406. d. 1.
19. 31. *Paraſceue.* t. 2. ccxiij. a. b. c. d. 1.
19. 39. *Fregerunt crura, vnus latus aperuit.* t. 3. 632. c. d. 2. & t. 2. 760. b. 1.
Cap. 20. 12. *Angelos in albis.* t 2. 41. inf. & 42. in p.
20. 15. *Si tu ſuſtuliſti.* t 2. 378. b. c. 1.
20. 22. *Inſufflauit.* t. 3. 674. c. 2.
20. 23. *Accipite Spiritum ſanctum.* t. 2. xl. c. 1. & ſeq.
20. 26. *Mitte digitum.* t. 3. 688. b. c. 2.
20. 29. *Beati qui non viderunt.* t. 3. 542. T.
Cap. 21. 7. *Miſit ſe in mare.* t. 3. 412. d. 1.
21. 18. *Alius cinget te.* t. 3. 122. T & b. 2. & 420. T.

Appendix ex Actis.

Cap. 1. 29. Monumentum eius apud nos. t. 3. 549. a.
Cap. 2. 3. Diſpertita lingua. t. 3. 145. c. 1.
2. 24. Solutis doloribus inferni. t. 3. 428. c. 1. & 463. e. 2.
2. 34. Non Dauid aſcendit in cœlum. t. 2. 251. d. 2.
Cap. 3. 2. Claudus ex vtero. t. 3. 410. a. 1.
3. 21. Tempora reſtitutionis omnium. t. 2. 251 c. 2.
Cap. 4. 6. Collecti ſunt. t. 2. 135. T.
4. 32. Cor vnum, omnia communia. t. 3. 738. b. 1. & 817. c. d.
Cap. 8. 14. Orabant vt acciperent Spiritum. t. 2. 505. d. 2. & ſeq.
Cap. 9 15. Vas electionis. t. 3. 345. b. 2.
Cap. 10. 13. Occide & manduca. t. 3. 231. a. 2.
10. 44. Orationes tuæ. t. 2. 704. d. 2. & ſeq.
10. 15. Commune ne dixeris. t. 3. 340. c. 2. 648. e. 1.
13. 2. Miniſtrantibus illis. t. 3. 579. a. 1.
Cap. 13. 22. Inueni Dauid ſecundùm cor. t. 2. 301. a. 1. & ſeq. fuſè. & 300. T.
Cap. 15. 10. Onera non imponenda legis. t. 2. ij. T.
15. 20. Sanctifica te cum illis. t. 2. 690. b. c. d. 1.
Cap. 16. 6. Non permiſit illis ſpiritus IESV. Vindic. pacif. pag. 18. in p.
16. 14. Mulier Lydia cuius cor aperuit. t. 2. ccxvj. a. b. 1. & ſeq. & Vindic. pacif. pag. 17. in f.
Cap. 19. 19. Combuſſerunt Libros. t. 3. 142. a. 1.
Cap. 22. 8. Ego ſum IESVS Nazarenus. t. 2. 348. a. b.
Cap. 23. 3. Percutiet te Deus, paries dealbate. t. 23. 5. t. 3. 340.

Appendix Epiſt. ad Romanos.

Cap. 1. 7. Gratia vobis & pax. t. 3. 381. e. 1. & ſeq.
1. 23. Mutauerunt gloriam. t. 2. 433. d. 2.
1. 26. Mutauerunt naturalem vſum. t. 2. 510. T.
Cap. 2. 1. In quo alterum iudicas. t. 2. cclxxviij. a. b. c. d. 2.
2. 5. Secundùm duritiam. t. 2. 282. d. 2. & ſeq.
Cap. 3. 20. Ex operibus legis non iuſtificabitur. t. 3. 380. b. 2.
3. 27. Vbi eſt gloriatio tua? t. 2. cclxxxvj. c. d. & ſeq.
3. 31. Legem euacuamus per fidem? t. 3. 22. T. & 22. a.
Cap. 5. 6. Chriſtus pro impiis mortuus. t. 2. ccxcviij. b. 1. d. e. 2. fuſè.
5. 10. Sicut per vnius delictum in omnes. t. 2 28. d. 1.
5. 12. Per vnum hominem peccatum. t. 3. 291. a. b. 2.
Cap. 6. 19. Sicut exhibuiſtis membra. t. 3. 423. in f. & ſeq. per tot.
Cap. 7. 11. Occaſione accepta. t. 2. 697. c. d. 2. & ſeq.
7. 17. Non ego operor, ſed peccatum. t. 2. 165. b. c. 2.
7. 18. Velle adiacet. t. 2. xxxj. a. b. 1.
7. 19. Non quod volo bonum. t. 2. 488. c. 1. & ſeq. & t. 3. 416. e. 2. & ſeq. & t. 2. xxxvij. b. c. d. 1. & ſeq.
7. 24. Quis me liberabit. t. 2. ccciij. d. 2. & ſeq.
Cap. 8. 1. Nil damnationis eſt. t. 3. 476. b. c. 1.
8. 7. Legi Dei non eſt ſubiecta, neque enim poteſt. t. 3. 273. a. 1.
Ibid. Sapientia carnis inimica Deo. t. 2. 163. T.
8. 8. Qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt. t. 2. 699. c. 1. & ſeq.
8. 12. Itaque fratres, debitores. t. 2. 163. T.
8. 13. Si ſecundùm carnem vixeritis moriemini. t. 2. 699. b. c. 2.
8. 14. Qui ſpiritu Dei aguntur. t. 2. xciij. a. 1. & 639. e. 2. & ſeq.
8. 15. In quo clamamus Abba, Pater. t. 3. 743. d. e. 2.
8. 17. Si filij & heredes. t. 3. 706. b. c. 2.
8. 21. Ipſa creatura liberabitur. t. 3. 529. b. c. 2.
8. 26. Poſtulat gemitibus inenarrabilibus. t. 3. 526. b. 1.
8. 32. Pro nobis omnibus tradidit illum. t. 2. 395, c. d. e. 2.
8. 34. Interpellat pro nobis. t. 3. 680. e. 1. d. e. 2. & 681. 682. 683. & ſeq.
8. 35. Quis poterit nos ſeparare? t. 2. 744. b. c. d. e. 1.
8. 38. Neque Angeli ſeparant. t. 2. 625. a. 2.
Cap. 9. 11. Antequam quidquam agerent. t. 2. ccxlix. a. b. & cclxxxvij. d. e. 1. & ſeq. fuſè.
9. 12. Maior ſeruiet minori. t. 2. cclxxxvij. b. c. d. e. 2. & ſeq 755. c. d. 1. & ſeq. fuſè. 763. b. c. 2.
9. 13. Iacob dilexi, maior ſeruiet minori. t. 2. in ep. Synodica. 2. & Vindic. pacif. pag. 20. in f. & ſeq.
9. 16. Non eſt volentis. t. 3. 198. e. 2.
9. 17. In hoc ipſum excitaui te. t. 3. 62. b. c.
9. 18. Quem vult indurat. t. 2. Vindic. pacif. p. 21. in f. & ſeq.
9. 20. O homo tu quis es qui reſpondeas Deo. t. 3. 61 a. 2.
9. 21. Ex eadem maſſâ aliud vas. &c. Vindic. pacif. pag. 19. in m. & pag. 22. in f.
9. 33. Ecce pono in Sion lapidem offenſionis. t. 2 369. T.
Cap. 10. 9. Si credideris. &c. ſaluus eris. t. 2. ccxxviij. a. 2.
10 14. Quomodo inuocabunt. t 3. 679 e. 2. & ſeq.
Cap. 11. 20. Noli altum ſapere. t 3. 682. b. 1.
11. 24. Ex naturali exciſus oleaſtro inciſus in bonam. t. 2. ccxvii. T. ccxix. e. 1 & ſeq. ccciij. b c d 1. & ſeq.
Cap. 12. 1. Nolite conformari huic ſæculo t. 2. 633. a b 2.
12. 2. Quæ ſit voluntas Dei, &c. t. 2. xxxj. d 1. & ſeq.
12. 16. Non al. a ſapientes. t. 2. 437. b. c. 1.
12. 21. Noli vinci a malo. t. 3. 480. d. 2.
Cap. 13. 8. Nemini quidquam debeatis. t. 2. 227. a. 1.
13. 9. & 10. Non adulterabis, &c. in hoc inſtauratur. t. 2. 226. c. 2.
Cap. 14. 13. Scandalum ex idolothyta cauendum. t. 2. 660. a 2.
14. 21. Bonum non manducare carnes. t 3. 14. d 1.
14. 23. Quod non ex fide, peccatum eſt. t. 2. 209. c. 2 & ccl a. b. c. d. e. 2. & cclj. per totum. cclij. c. d. 1. a. b. 2. & t. 3. 234. a. 2.
Cap. 15. 2. Omnibus placere. t. 2. 230. T.
Cap. 16. 16. Salutate in oſculo ſancto. t. 3. 382. d. 2.
16. 17. Soli ſapienti Deo. t. 3. 751. a 1.

Appendix ex 1. ad Cor.

Cap. 2. 11. Nemo ſcit quæ ſunt Dei niſi ſpiritus Dei. t. 3. 678. a. b.
2. 15. Spiritalis iudicat omnia. t. 3. 396. d. 1. & ſeq.
Cap. 3 9. Dei adiutores ſumus. t. 3. 787. a. 2.
3. 10. Quaſi ſapiens architectus. t. 3. 362. T. e. 1. & ſeq.
Cap. 5. 7. Paſcha noſtrum immolatus. t. 3. 500. a. b. 1.
Cap. 7. 2. Vnuſquiſque uxorem ſuam habeat. t. 3. 817. d. 2. & ſeq.
7. 4. Vir poteſtatem corporis non habe. t. 3. 372. e. 1.
7. 5. Nolite fraudare niſi ex conſenſu. t. 3. 272. c. 1. & 372. c. d. e. 2.
7. 7. Vnuſquiſque proprium donum habet. t 3. 226. b. 2.
7. 35. Ad vtilitatem veſtram dico. t. 3. 226. a.
8.
Cap. 8. 4. Nihil eſt idolum. t. 2. 644. a. b. c.
8. 8. Eſca nos non commendat Deo t. 2. 672. T.
Cap. 9. 10. Si viderit in idolio recumbere t. 3. 587. b. & ſeq. t. 2. 674. c. d. e. 2.
9. 2. Vt omnes lucrifaciam. t. 2. 230. T.
9. 24 Qui in ſtadio currunt. t. 3. 655. T. & t. 2. a. b. 2.
Cap. 10. 1 Propter nos ſcripta ſunt. t. 3. 753. T.
10. 1. & ſeq. Patres ſub nube fuerunt, &c. t. 3. 575. b. 1. & ſeq. t. 2. cxciij. c. 2 & ſeq.
10. 2. Omnes in Moyſe baptizati. t. 2. 142. b. 2. & ſeq.
10. 21. Non poteſtis participes eſſe menſæ dæmoniorum t. 3. 649. T.
10. 32. Sine offenſione eſtote. t. 2. cxliij. b. 2.
Cap. 11. 2. Sicut tradidi vobis tenete. t. 3 726. d. 2. 727. a. 2.
11. 20. Iam non eſt Dominicam cœnam. t. 2 clxxviij. a. 1. & ſeq.
11. 31. Si noſipſos iudicaremus. t. 2. 732. e. 1. & ſeq.
11. 33. Cùm conuenitis, expectate. t. 3. 238. b. 1.
11. 34. Cætera, cùm venero, diſponam. t. 3. 715. e 2.
Cap. 12. 3. Nemo dicere poteſt Dominus IESVS. &c. t. 3. 680. b. 2.
12. 28. Poſuit in Eccleſia primùm Apoſtolos. t. 2. 241. T.
Cap. 13. 1. Si linguis hominum loquar. t. 2. 605. a. b. 2.
Cap. 14. 34. Mulieres in Eccleſia taceant. t. 3. 188. T. & 805. d. 1. T. & ſeq. t. 2. 132. T. e. 1.
Cap. 15. 8. Viſus eſt mihi tanquam abortiuo. t. 3. 344. b. 2.
15. 9. Ego ſum minimus Apoſtolorum. t. 2. 642. b. c. d. 1.
15. 20. Primitiæ Chriſtus. t. 3. 548. b. c. 2. & ſeq.
15. 28. Vt ſit Deus omnia in omnibus. t. 2. ccxxiij. d. e. 1. & ſeq.
15. 31. Quotidie morior per veſtram ſalutem. t. 2. 788. d. e. 2.
Cap. 16. 1. De collectis. t. 2. clvj. d. e. 1.

Appendix ex 2. ad Cor.

Cap. 1. 17. Eſt & non. t. 3. 351. d. 2. & ſeq.
1. 21. Qui confirmat nos, & vnxit nos. t. 2. 505. a 2.
Cap. 2. 5. Bonus odor ſumus. t. 3. 105. T.
Cap. 3. 16. Auferetur velamen. t. 3. 608. a. 1. & ſeq.
3. 17. Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas t. 2. 29. b. & t. 3. 814 a. b 1.
Cap. 4. 10. Qui intus eſt renouatur. t 2. 633. b. 2. & ſeq.
4 14. Scientes quòd qui ſuſcitauit. t. 2. 185. T.
4. 16. Exterior homo corrumpitur. t. 3. 577. T.
Cap. 5. 10. Manifeſtari oportet. t. 2. 777. T. & d. 1. & d. 2. & ſeq. 780. c. 1. 782. a. 2.
5. 14. Si vnus mortuus eſt. t. 2. 357. e. 1. & ſeq. in Vindic. pacif. pag. 7. in m.

Cap. 6.

Cap. 6. 10. *Quaſi triſtes. t. 2. 464. a b. 2.*
Cap. 11. 3. *Sicut ſerpens ſeduxit Euam. t. 2. 594. a. b. 1. & ſeq. & 608. e. 1.*
11. 20. *Suſtinetis ſi quis vos, &c. ſecundùm ignobilitatem dicò. t. 3. 540. b. 1. & ſeq.*
11. 27. *In vigilijs multis, in fame. t. 2. 9. T.*

Appendix ad Galatas.

Cap. 2. 9. *Videbantur columnæ eſſe. t. 3. 358. 367. T. & c. 1. & ſeq.*
2. 14. *Cum vidiſſem quòd non rectè ambularent, &c. t. 2. Vindic. pacif. pag. 22. in f. & ſeq. fuſè.*
2. 16. *Non iuſtificabitur homo ex operibus legis. t. 3. 358. T. & b. c. 2. 360.*
2. 18. *Readifico quæ deſtruxi. t. 3. 358. T. 360. c. 2.*
2. 21. *Si in lege eſt gratia, gratis mortuus eſt Chriſtus. t. 2. xxxviij. e. 1. & ſeq. t. 2. 371. T.*
3. 14. *In gentibus benedictio Abrahæ.*
4. 1. *Nihil differt à ſeruo. t. 3. 368. c. 1.*
4. 3. *Sub elementis mundi ſeruientes. t. 2. iv. e. 2. & ſeq.*
4. 10. *Dies obſeruatis. t. 2. 675. b. 1 & ſeq.*
Cap. 5. 1. *Interceſſiſſe quoſdam. t. 2. 10. T.*
5. 16. *Carnis deſideria ne perfeceritis. t. 3. 394. d. 2.*
5. 17. *Quæ multis non faciatis. t. 3. b. 1.*
Cap. 6. 14. *Mihi abſit gloriari niſi, &c. t. 2. 550. c. d. 2.*
6. 15. *Noua conditio in Chriſto. t. 2. cċxij. T.*

Appendix ad Epheſ.

Cap. 1. 4. *& ſeq. Benedictus Deus qui elegit nos, vt eſſemus ſancti, &c. t. 2. xxiij. b. c. d. e.*
1. 20. *Caput ſuper omnem Eccleſiam. t. 3. 703. c. 1 & ſeq.*
Cap. 3. 18. *Quæ ſit longitudo, &c. t. 2. 546. c. 2. 547. d. 2. & ſeq. 551. a 1 & ſeq.*
Cap. 4. 11. *Quoſdam Prophetas. t. 3. 448. c. 2.*
4. 13. *In virum perfectum, in menſuram ætatis. t. 3. 485. c. 1. & 526. a. b. 2.*
4. 28. *Qui furabatur iam non furetur. t. 3. 474. T.*
4. 29. *Omnis ſermo turpis. t. 3. 369. T.*
Cap. 5. 4. *Neque ſcurrilitas. t. 3. 654. T.*
5. 13. *Arguuntur à lumine. t. 3. 8. c. 2.*
5. 16. *Redimentes tempus t. 3. 424. c.*
5. 26. *Vt ſanctificaret mundans, &c. t. 2. 128. a. 1 & 131. c. 2. & ſeq.*
5. 27. *Non habentem maculam. t. 2. 214. c 1. & ſeq. xliij. b. 1. & ſeq.*
5. 29. *Nemo carnem ſuam odio habet t. 2. 698. c. 1. & ſeq.*
Cap. 6. 12. *Non eſt nobis colluctatio. t. 2. Vindic. pacif. pag. 1. & ſeq.*
6. 23. *Pax fratribus & charitas cum fide. t. 3. 384. a 1.*

Appendix ad Philipp.

Cap. 2. 13. *Operatur in vobis velle. t. 2. xxxiij. vide totum & ccxxxv. d. 1. & ſeq. & Vindic. pacif. p. 22. à p. & ſeq. & t. 3. 821. circa f.*
Cap. 3. 10. *Ad cognoſcendum eum & virtutem eius. t. 3. 522. b. 2. & ſeq.*
3. 19. *Quorum Deus venter eſt. t. 3. 55. T. & 803. T.*
Cap. 4. 13. *Omnia poſſum in eo. t. 2. 674. e. 2. & ſeq.*

Appendix ad Coloſſ.

Cap. 2. 9. *In ipſo inhabitat plenitudo diuinitatis. t. 2. clxxiv. b. 1. & ſeq.*
2. 15. *Exſpolians principatus traduxit. t. 2. 469. c. d.*
Cap. 3. 9. *Exſpoliantes veterem hominem. t. 2. 312. T. t. 3. 203. b. 2.*
3. 19. *Viri diligite vxores. t. 3. 482. a. b. 2.*
Cap. 4. 3. *Orantes vt Deus aperiat oſtium. t. 2. ccxv. b. c. d. 2.*

Appendix 1. & 2. Theſſal.

Cap. 5. 17. *Sine intermiſſione orate. t. 3. 277. c. 2.*
Cap. 2. 14. *Tenete traditiones. t. 2. cxxxiij. b. c. 2. & t. 3. 714. b. 2. & ſeq. & 716. d. 2.*
Cap. 3. 2. *Non omnium eſt fides. t. 2. Vindic. pacif. pag. 21. in hi.*
3. 6. *Subtrahite vos ab ambulante inordinatè. t. 3. 627. T.*

Appendix ex 1. ad Tim.

Cap. 1. 6. *Reſuſcites gratiam Dei quæ eſt in te. t. 3. 282. a. 2.*
Cap. 2. 4. *Vult omnes ſaluos fieri. t. 3. 634. a. 1. & ſeq. d. e. 1. b. 2. Vindic. pacif. pag. 7. à p. & 9. in f. & ſeq. 10. in m.*
2. 9. *Mulieres in habitu ornatò. t. 3. 388. b. 1. & ſeq. fuſè. & 399. d. 1. b. 2. & 817. b.*
2. 14. *Eua ſeducta eſt. t. 3. 188. b. 2.*
Cap. 3. 1. *Si quis epiſcopatum deſiderat. t. 2. 610. d. e. 1.*
Cap. 4. 6. *Iam delibor. bonum certamen certaui. t. 2. 513. d. 2. & ſeq. fuſè.*
4. 14. *Cum impoſitione manuum presbyterij. t. 3. 282. b. 284. a. 2.*
Cap. 5. 5. *Vidua deſolata inſtet orationibus. t. 3. 798. a b. 2. 804. b. c. d. 1. & ſeq.*
5. 6. *Quæ in delicijs eſt. t. 3. 296. a. 2.*
5. 8. *Si quis ſuorum curam non habet. t. 2. cxxxvj. b. c. 1.*
5. 11. *& ſeq. Adoleſcentulas viduas deuita. t. 3. 803. a. b. 1. b. c. d. 2.*
Cap. 6. 7. *Nihil intulimus in hunc mundum. t. 2. cxxv. d. 2.*
6. 17. *Diuitibus huius ſæculi præcipe. t. 2. cxxv. d. 1. & ſeq. & cxxviij. c. d. 2.*
6. 20. *Depoſitum cuſtodi t. 3. 350. T.*

Appendix ex 2. Tim.

Cap. 2. 16. *Prophanas verborum vanitates deuita. t. 3. 768. a. 2. & p. 1. Tim. 6. 20. t. 2. ccxxxiv. b. c. 1. & ſeq.*
2. 20. *In domo magna, vaſa aurea & lignea. t. 3. 403. d 1. 2.*
Cap. 3. 5. *Habentes ſpeciem pietatis. t. 2. 369. d. 2. 603. c. 2.*

Appendix ex Ep. ad Tit.

Cap. 1. 7. *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. t. 2. 480. b. 1.*

Appendix ad Philem.

Verſu. 10. *Oneſimus genitus in vinculis. t. 3. 221. a. 2.*

Ex Ep. ad Hebr.

Cap. 1. 6. *Adorent eum. t. 2. clxxix. c. 1.*
1. 8. *Thronus tuus. t. 3. 727. b. 2. & ſeq.*
1. 9. *Propterea vnxit te Deus. t. 2. 322. e. 2. & ſeq.*
Cap. 2. 9. *Eum qui modico quàm Angeli, &c. t. 2. 392. c. d. & ſeq.*
Cap. 4. 11. *Feſtinantes ad ſpei complexum. t. 3. 471. T.*
5. 7. *Cum clamore valido exauditus. t. 2. xxix. e. 1. clxxxv. a. 1. & ſeq.*
5. 8. *Didicit ex his quæ paſſus eſt. t. 3. 329. d. 1.*
Cap. 6. 1. *Non rurſum iacientes fundamentum pœnit. t. 3. 423. c. 2.*
Cap. 10. 26. *Voluntariè peccantibus nobis. t. 3. 300. d. 1. & ſeq. 471. a. b. 2.*
Cap. 11. 3. *Fide aptata ſæcula. t. 2. xlvij. b. 1. & t. 3. 418. b. 2.*
11. 35. *Diſtenti ſunt. t. 2. 281. c. 2 t. 3. 103. a. 1.*
Cap. 13. 4. *Honorabile in omnibus connubium. t. 3. 576. a. 2. 219. c.*
13. 8. *Optimum gratiâ ſtabilire cor. t. 3. 355. a 1.*

Appendix ex Iacobo.

Cap. 1. 18. *Vt ſimus initium aliquod t. 3. 497. c. 1.*
Cap. 2. 10. *Factus omnium reus. t. 3. 398. d 2. 9. c. 1.*
2. 17. *Fides ſi non habeat opera, mortua eſt t. 3. 259. d. 1. 263 b.*
Cap. 3. 7. *Linguam nemo domare poteſt. t. 2. b. c. d. & ſeq.*
Cap. 4. 6. *Deus ſuperbis reſiſtit. t. 2. 428. d. 1. & ſeq.*

Cap. 5. 11. *Patientiam Iob audiſtis.* t. 3. 324. c. 2.
5. 12. *Nolite iurare.* t. 2. 788. a. 1.
5. 14. *Infirmatur quis in vobis?* t. 2. ccxj. c. d. e. 1. & e. 2.
5. 16. *Confitemini alterutrum.* t. 2. 500. e. 2. & ſeq. fuſè, & 730. e. 1. & ſeq.

Ex Epiſt. 1. S. Petri.

Cap. 2. 9. *Regale ſacerdotium.* t. 3. 282. d. 2.
Cap. 3. 4. *Qui abſconditus eſt cordis homo:* t. 3. 817. b. 1. & ſeq.
3. 19. *In carcere ſpiritibus prędicauit.* t. 2. 664. d. e. 2.

Appendix ex Ep. 2. S. Petri.

Cap. 2. 4. *Angelis peccantibus non pepercit.* t. 2. xcij. a. 1.
2. 19. *A quo quis ſuperatur.* t. 3. 43. a 1.
2. 22. *Canis ad vomitum.* t. 3. 477. b. c. 1.
Cap. 3. 16. *Quędam difficilia intellectu.* t. 2. 561. b. c. d. 1. & ſeq.

Ex Ep. 1. S. Io.

Cap. 1. 2. *Vita manifeſtata eſt.* t. 2. 714. T.
1. 10. *Prior dilexit nos.* t. 2. ccxcviij. b. c. d. e. 1. & ſeq.
Cap. 2. 2. *Non pro noſtris tantum ſed totius mundi.* t. 2. xxvij. d. e. 2. xxix. b. 1.
2. 15. *Nolite diligere mundum.* t. 3. 667. e. 2. & ſeq.
2. 18. *Nouiſſima hora eſt.* t. 3. 252. a. 2.
2. 20. *Vnctionem à Spiritu ſancto.* t. 2. 98. a. b. c.
Cap. 3. 1. *Videte qualem charitatem.* t. 2. 462. b. 2. & ſeq.
3. 2. *Similes ei erimus.* t. 3. 739. b. c. 2.
3. 10. *In hoc manifeſti filij Dei & diaboli.* t. 2. 718. b. 2.
3. 12. *Non ſicut Cain.* t. 2. 718. c. d 1. & ſeq.
3. 17. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi.* t. 3. 257. a. 2.
3. 20. *Maior eſt Deus corde noſtro.* t. 3. 85. b. 2.
Cap. 4. 15. *Qui confitetur, Deus in eo manet.* t. 2. 492. a. b. 1.
4. 16. *Deus charitas eſt.* t. 3. 599. b. 2.
4. 17. *In hoc eſt dilectio, vt habeamus fiduciam in die iudicij.* t. 3. 711. a. b. c. 2.
Cap. 5. 3. *Mandata eius grauia non ſunt.* t. 3. 471. a. 1.
5. 6. *Tres ſunt qui teſtimonium.* t. 3. 741. c. 1. & ſeq.
5. 6. *Venit in aqua.* t. 2. 147. T. clxxxvij. T.

Appendix ex Apocal.

Cap. 2. 15. *Facta Nicolaïtarum.* t. 3. 222 b. 1.
Cap. 3. 1. *Nomen habes quod viuis.* t. 3. 210. d. 2.
3. 19. *Quos amo caſtigo.* 342. T. c. 1. & ſeq.
Cap. 6. 12. *Sol factus eſt niger.* t. 2. Vindic. pacif. pag. 1. in f.
Cap. 8. 6. *Angelus tubâ cecinit.* t. 3. 251. T. 252. c. 1.
Cap. 9. 1. *Vidi ſtellam de cœlo cecidiſſe.* t. 2. Vindic. pacif. pag. 2. à m.
Cap. 12. 1. *Mulier amicta ſole.* t. 2. 327. c. d. 2.
12. 2. *Cruciabatur vt pareret.* t. 3. 156. b. 1.
Cap. 13. 18. *Numerus nominis eius.* t. 3. 309. b. c. 2.
Cap. 14. 4. *Sequuntur agnum quocumque ierit.* t. 3. 806. b. c. 2
Cap. 16. 8. *Quartus Angelus effudit phialam ſuam in ſolem.* t. 2. Vindic. pacif. pag. 2. in f.
Cap. 20. 6. *Erunt ſacerdotes & regnabunt.* t. 3. 568. c. 2.
20. 11. *Fugit cœlum & terra.* t. 3. 124. b. 2.
Cap. 22. 11. *Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc.* t. 3. 89. c. 2.

INDEX GENERALIS EXACTISSIMVS, & ampliſſimus omnium Dictionum, & Rerum, tribus in Tertullianum tomis contentarum.

PRÆFATIO LECTORIS VSVI PERNECESSARIA.

ADES huc, Lector mente, oculo, manu, clauem Theſauri omnis ſcientiæ humano diuinæ toto hoc opere concluſæ, accipe, volue, & reuolue. Nil tibi clauſum, nil obſcurum; ſi vt totâ, quoad nos licuit, curâ egimus, Typographi, & Correctoris induſtria vigilauerit, & collaborauerit, In hoc indice generali correctè concinnando, pro tanta rerum & vocum doctarum ac difficilium copia, breuiato. Plurimas dictiones, ipſo in Indice expoſitas habes, alias facilè tomo primo citatas, & in calce cuiuſque argumenti ſingulorum capitum, ad ſecundum & tertium Omniloquij fideliter remiſſas, ſicut & materias ſiue res notatu dignas inuenies. Vt autem notas noſtras intelligas, quædam aduertenda præmoneo.

Quod ſpectat ad notas ad primum tomum remittentes. Minor litera t. 1. tomum primum indicat. Maior T. textum Tertulliani. In quo cùm Typographi omiſerint ad Marginem ponere literas capitales. A. B. C. D. E. ſingulas paginas diuidentes; coactus fui eas diuidere per principium, medium, & finem. Vel à principio, circa medium, à medio circa finem. His literis. In p. à p. circa m. circa f. in. f. Quæ ſingulæ notæ capiunt circiter octo, decem, vel duodecim lineas ſicut & in aliis Libris dictæ literæ capitales. A B. C. D. E. adeo vt ſi præcisè in. p. m. vel fine non inueniatur quod quæritur, In 8. 10. vel 12. linearum ſpatio reperiatur.

Quantum ad 2. & 3. tomum t. pariter 1. vel 2. tomum primum; vel ſecundum, T. Tertulliani textum. S. Scholia. col. columnam. Literæ minuſculæ a. b. c. d. e. Maiuſculas indicant, inter vtramque columnam poſitas. a. 1. primam. a. 2. ſecundam, & ſic de cæteris. Vbi autem numerus. 1. uel 2. non additus eſt literæ, ſignum eſt in vtraque columna de eadem re tractari.

Quia porrò tres ſimul Typographi laborantes in diuerſis locis, non potuerunt concurrere in numeris paginarum aduerte à litera D. & voce Deus, ad literam H. ſiue Hæreſis*, in ſecundo tomo ſumptum fuiſſe characterem numeri Romani 1. 11. x. xl. &c. & à litera H. reſumptum numerum communem.*

Quia etiam ſæpè fit vt num. 1. pro 2. & 3. pro 5. 6. pro 9. & viciſſim ponatur à Typographis, quod in vno non inuenies, require in altero, litera Ì, vel id. ſignificat, ideſt.

A.

A Et Ω. t. 3. 160. T. & S. c. 1.
Aaron principalis ſacerdos. t. 3. 161. T.
Aaron & filij adeuntes ſancta vino abſtinent. t. 3. 30 T.
Aaron inaures fœminarum conflat in vitulum. tom. 1. 521. à m. T.
Abacum linire. t. 1. 158. circà f. T.
Abaſcanti. t. 1. 528. à. p. T.
Abdicare filium. t. 1. 54. à p. T.
Abdicare & exhæredare differunt. t. 2. 600. c.
Abdicare matrimonium. Eſt abſtinere coniugio. tom. 1, 116. in f. T.
Abdicare quid ſit. t. 2. 276. c 1. & ſeq.
Abel incircunciſus t. 3. 17. T.
Abelis ſacrificia accepta. t. 3. 17. T. 376. T. & S.
Abeſus. t. 1. 175. à p. T. 1. confectus, conſumptus.
Abiit de rebus. t. 1. 586. à m. T.
Abluitur caro. id eſt baptizatur. t. 1. 485. in p. T.
Abominamenta. 1. abominationes. t. 1. 193. à m. T.
Abolefacere. t. 1. 74. à m. T. t. 2. 724. à m. T.
Aborigines glorioſi. t. 1. 25. circa. m. T.
Abortiua. & defectiua genitura. t. 1. 551. à. m. T.
Abortiua & præcoqua. t. 3. 82. T. & S. 84. c. 2.
Aborſus reum talionibus iudicat. 1. aborſum procurans ſubit talionis legem. t. 1. 30. circà f. T. t. 2. 631. b. 1. & ſeq.
Aborſum illud informare, quid. t. 1. 551. à m. T.
Abraham quidam mundo priorem faciunt. t. 1. 201. à m. T.
Abraham Deo placuit adhuc incircunciſus. t. 3. 17. T. & S. b. 1.
Abraham non baptizatus, fide placuit Deo. t. 3. 573. T.
Abraham vir diuinæ familiaritatis. t. 1. 484. in m. T.
Abraham amicus Dei, legem naturalem ſeruans. t. 3. 5. T.
Abrahæ Dominus inter angelos apparuit t. 3. 753. in f. T.
In Abraham pedes angelorum lauit. t. 1. 96. à p. T.
Abraham typica fidei conteſtatio. t. 1. 385. in p. T.
Abraham fidei pater, & vir diuinæ familiaritatis. t. 3. 495. T.
Abraham digamus. t. 1. 335. à m. T.
Abraham Saram mentitus ſororem, eius timuit decorem. t. 3. 458. T. & S. 459. b. 1.
Abraham pater nationum, incircunciſus. t. 1. 91. circa m. T. & t. 2. V. Abraham. num. 1. & 2.
Abrahæ ſemen benedictum. t. 3. 95. T.
Abrahæ ſemen multiplicandum ſicut ſtellæ. tom. 2. 2. c. 1. & ſeq.
Abrahæ ſemen Chriſtus. t. 1. 385. à p. T.
Abraham iuſſus filium immolare. t. 1. 384. in f. & ſeq. T.
Abrahæ ſinus Gentilibus etiam incircunciſis refrigerij locus. t. 2. 1. a. & ſeq.
Abraxan ſummum Deum cenſuit Baſilides. t. 1. 415. à m. T.
Abſolutum eſt. 1. apertiſſimè probatum. t. 3. 196. T. S. c. 2.
Abſtinentia nubendi in facultate dignoſcitur. t. 1. 213. circà m. T.
Abſtinentiæ teſtimonium vacat, cùm licentia eripitur. ibid.
Abſtinentia Romanorum, & modeſtia verſa in luxum t. 2. 4. T. Et in. S. fuſiſſimè. 4. 5. 6.
Abſtinentia & indulgentia ciborum ab eodem Creatore lata, pro diuerſitate cauſarum. t. 2. 6. T. & S. 6. & 7.
Abſtinentia à quibuſdam cibis & Xerophagia portio ieiunij eſt, ſpeciem corporis & animi lumen auget, & Angelorum

conſolationem, & ſomniorum interpretationem obtinet. t. 2. 7. T. Et S. 7. 8. per totum. & 9. in p.
Abſtinentia media à ſolo cibo, & non etiam à potu fidelem dedecet. Et vini abſtinentia conſecrat Deo: Ebrietas contra, ſacerdoti mortifera. t. 2. 9. T. & S. 9. & 10. per totum. & 11. in p.
Abſtinentiæ fidem adſectare. t. 2. 687. à m. T.
Vide ieiunium.
Abundantia faſtidium parit. t. 2. 121. d. 1.
Abuſus vſu tritus, quaſi abeſus & confectus. t. 1. 678. c. 1.
Abyſſi puteus. t. 1. 128. T.
Acacia quid. t. 2. 157. a. b. 2.
Academia procaciſſima. t. 3. 611. à m. T.
Academia quid. t. 2. 27. b. 1.
Academici. t. 3. 209. T. & S. 210. d. 1.
Accendones. t. 3. 305. T. & S. 307. d. 2.
Acceptabilior præſumptio. t. 1. 357. à p. T.
Acceptator bonorum Deus. t. 1. 385. à m. T.
Accepto facit. t. 1. 111. circa m. T.
Accipiunt. i. incipiunt, Accepto ferre t. 3. 16. T. & S. a. 1.
Acci patina. t. 1. 555. à p. T.
Accidens & accidentia. t. 1. 151. T. & S. a. 1.
Accidentium ius deſideriorum. t. 3. 269. T. & S. c. 1.
Accuratior paſcua. t. 168. à p. T.
Acerbetur fortuna. t. 2. 220. T. & S. 221. c. 1.
Acerra, foculus. t. 1. 718. circa f. T.
Acerra oblata. t. 1. 709. à p. T.
Achab ſanguinem Nabuthæ oratione deleuit. t. 1. 450. in f. T.
Achab veniam meruit ſua pœnitentia. t. 1. 238. in f. T.
Achæi Iuno. t. 3. 799. à p. T.
Achamoth. t. 3. 2. T. & in S. b. 1. & pag. ſub. 1. 219. T. S. c. 1.
Acie figere. t. 1. 379. in m. T.
Acies Apoſtolica. t. 461. in m. T.
Acies tibiarum. t. 2. 12. circa f. T.
Acineti. t. 1. 528. à p. T.
Aconitum hoſtilitatis. t. 3. 202. T. & S. c. 2.
Acore hæretico totam maſſam decepit. t. 3. 76. T. & S. 80. b. 2.
Actorium animæ. t. 1. 12. à m. T.
Actrices. t. 1. 541. in p. T.
Actus conteſtari. t. 1. 88. à p. T.
Actu frequentiore. t. 1. 158. in f. T.
Ab actu ſummotus. t. 1. 287. circa f. T.
Actus in lute quid ſit. t. 2. cxxxviij. b. 1.
Actus Apoſtolorum Canonici probant aduentum Spiritus ſancti. t. 2. 11. T. & S. 11. & 12. fuſe.
Actus Apoſtolorum legi ſoliti poſt Paſcha. t. 2. 11. in f.
Acus crinibus diſtinguendis. t. 3. 584. T. & S. a. 1.
Acu laſciuiore comam inſerere. t. 3. 232. T. S. d. 1.
Adagnitio. t. 1. 281. in p. T.
Adam choicus & limaceus. t. 2. 323. b. 1. 2.
Adam fons generis. t. 1. 34. à m. T.
Adam Princeps generis fons naturæ. t. 1. 859. in f. T.
Adam an in Paradiſo factus. t. 1. 220. circa. f. T.
Adam quoad corpus ſimilis Chriſto. t. 2. 624. a. 1.
Adam in circumcisus incola Paradiſi. t. 1. 17. T.
Adam primus & ſecundus quid differant. t. 2. 17. c. 2.
Adam innocens, amicus Dei, Paradiſi colonus. t. 1. 384. in m. T.
Adam liber conditus. t. 1. 217. à p. T.
Adam non ex ſemine viri factus. t. 3. 89. T.
Adam ante eſum ligni vetiti prius prophetauit quam vorauit. t. 3. 487. T. & S. b. 2.
Adam ante ebibit ſoporem quàm ſitiit quietem. t. 3. 637. in f. T.
Adam ſomnus Extaſicus. Vide Indicem ſcript. Gen. 2. 21.
Adæ nomen quid ſignificet t. 2. Vindic. pacif. p. 6. à m. & 124. b. 1. 131. b. c. 1.
Adam nomina animalibus impoſuit. t. 3. 170. T.
Adam ante congreſſum vir dictus. t. 1. 564. circa f. T.
Adam monogamus. t. 2. 169. T.
Adam peccare non coactus. t. 1. 217. in m. T.
Adæ Deus pœnam delicti prædixit, ne ignorantiam prætexeret. t. 1. 216. à m. T.
Adæ non Deo imputandum delictum. t. 1. 217. in m. T.
Adæ cur fœmina adiutrix data. t. 2. 626. b. 2.
Adæ & Euæ lex data omnia præcepta decalogi violata complexa. t. 3. 9. T.
Adæ delictum. t. 1. 215. circa m. T.
Adam homo animalis non recepit quæ ſunt ſpiritus. t. 1. 215. à p.
Adam voluit quod deliquit. t. 1. 111. in. m. T.
Adam periit ob impatientiam alterius. t. 1. 384. à p. T.
Adam ob vnius arboris guſtum, damnatus ad mortem, Vnde proſiliunt delicta cum pœnis. t. 1. 208. à m. T.
Adam morti deditus, ſpe tamen relicta. t. 1. 229. in m. T.
Adam puteus mortis, vitæ fons Chriſtus t. 2. in Epiſt. dedic. p. 1. in m.
Adæ quid acciderit poſt peccatum. t. 3. 104. T.
Adam ante peccatum nudus. t. 3. 179. T.
Adam cur prior interrogatus poſt peccatum. tom. 1. 575. c. 2.
Adam & Eua ex agnitione boni & mali pudenda texerunt Vt & nos nunc facimus adepto vſu rationis. t. 1. 31. à m. T.
Adam & Eua ficulneis pruriginem carnis retinuerunt. t. 1. 451. à p. T.
Adæ gratia Paradiſi & Dei familiaritatis ablata. t. 1. 215. à p. T.
Adam colendæ terræ in ſudore damnatus. t. 1. 215. à p. T.
Adam ſalutem non poſſe conſequi cenſuit Tatianus t. 1. 419. in p. T.
Adam confeſſus ſeductionem, rudis hæreticus. t. 1. 215. circa m. T.
Adam pœnitentia reſtitutus paradiſo. t. 1. 397. in f. T.
Adæ & Euæ reſtitutio promiſſa. t. 1. 495. circa m. T.
Adam nouiſſimus Chriſtus. t. 3. 89. T. 160. T. 544. T.
In Adam redire vel priorem, ſi non in nouiſſimum. t. 1. 541. in f. T.
Adæ ſepultura. t. 2. 384. a. b. 2.
Adauctor. Auctor. t. 1. 46. circa f. à m. T.
Adcognoſcere. t. 3. 104. T. & S. 105. b. 2.
Adcommunio. t. 1. 556. à p. T.
Adfectiones & cæt. t. 1. 190. in f. T.
Sic affectat componere, & compoſitis frequenter vtitur pro ſimplicibus. t. 3. 67. T. 407. T. & S. c. 1.
Adfectioſa. t. 2. 734. in p. T.
Adfingitur corpus. t. 3. 59. T.
Adflatus Dei, t. 3. 39. T. 75. T. 247. T. & S. 248. b. 2. 387. T. & S. c. 1.
Adgeniculari caris Dei. t. 3. 424. T. & S. 425. a. 1.
Adglutinare. t. 3. 94. T. 369. T. & S. 371. a. 1. t. 2. 649. b. 1.
Adire ad Deum. t. 1. 370. circa f. T.
Adire ad Idola. t. 1. 174. in m. T.
Adlædere lactucas. t. 1. 545. in m. T.
Adlectio Exploratæ. t. 3. 709. T. S. c. 2.
Adinentationes. i. Iacula 351. in p. T. c. 1.
Ad menſa hæreticorum venenorum. t. 3. 111. T. & S. 112. a. 2.
Adminiſtrare Stropham. t. 3. 79. T. & S. 80. a. 1.
Adolere Deo Virginitatem. t. 3. 536. T. & S. 538. a. 1.
Adoptatio paſſiua. t. 1. 358. in f. T.
Adorare. i. Orare. t. 1. 370. à m. T.
Adparens. t. 3. 124. T.
Adplicant. i. accedunt. t. 3. 111. T. & S. 112. b. 1.
Adpretiat ſibi paſſiones. t. 3. 540. T. & S. b. 2.
Adprehenſus à Chriſto. i. Vocatus ad fidem. t. 1. 491. à p. T.
Adrumeticus Mauilus damnatus ad beſtias. Deo vltore vindicatus. t. 3. 807. in f. T.
Adſacrificij titulus. t. 1. 164. à p. T.
Adſectantes humilibus. i. Officiis vilibus ſubiecti. t. 1. 320. à m. T.
Adſectatæ Viduæ. i. appetitæ. t. 1. 341. in m. T.
Adſerite. t. 3. 62. T. & S. c. 2.
Adſexus. i. ſexus conueniens ſexui. t. 1. 85. in m. T.
Adſignare Virginem. i. conſecrare Deo. tom. 3. 528. T. & S. b. 1.
Adſignare togam forcipibus. i. inſerere reformandam. t. 1. 180. circa m. T.
Adſignat poteſtas hominem. t. 1. 466. à p. T.
Adſiſtere mente & ſpiritu omnipotenti. t. 2. 698. in f. T.

Adiſtere ſententiæ. i. conſentire. t. 1. 463. à p. T.
Adſolare faſtigi i. i. ſolo deprimere. t. 1. 62. à m. T.
Adſtudendum opus. i. magno ſtudio indigens. t. 1. 145. à m. T.
Adtraducem facere. i. comitem traducis. t. 1. 384. a. p. T.
Aduiuere. t. 3. 59. T.
Adulari Deo in obedientia. t. 3. 610. T.
Adulatores reiiciendi. t. 2. 303. c. d. 2.
Adulter quis apud Deum. t. 3. 165. T.
Adulterium quid. t. 3. 165. T. 167. T. & S. b. 1.
Adulteræ Eccleſiæ. t. 3. 45. T.
Adulterium Herodis à Ioanne reprehenſum. t. 2. 12. T. Et S. & 13. per totum.
Adulterio hæretico ſtuprare Virginem. t. 3. 709. T.
Adulterium omne quod fingitur, i. imitatur, corrumpitur. t. 1. 542. in f. T.
Aduocati qui dicantur. t. 2. 471. a. 1. & adſeſſores. t. 2. cclxxxi. c. 1. & ſeq.
Aduocatorum iuſtitia aut iniuſtitia. t. 2. 449. a. b.
Aduocatio neceſſitatis. i. Excuſatio, allegatio. t. 1. 124. in p. T.
Aduocationem ſuam diuites receperunt. t. 1. 266. in p. T.
Adyti Cloacinarum. t. 3. 790. in m. T. Et S. c. 1.
Æacus vir iuſtus. t. 1. 28. in m. T.
Ædificare opinionem. t. 3. 756. T. 757. S. b. 2.
Æditua. t. 2. 202. d. 1. a. 2.
Æditualis lex. t. 3. 369. T. & S. 370. c. 2.
Ægritudinis vtilitas. t. 2. 45. c. 1. a. 2.
Ægyptus ſumitur pro toto orbe Idololatra. t. 2. 3. c. d. 1.
Ægyptus decemplici caſtigatione percuſſa. t. 3. 62. T. & S. b. 1.
Ægypti plagæ decem. V. Indicem ſcript. in Exo.
Ægyptus ab hæbræis ſpoliata. t. 1. 277. à m. T.
Ægyptiorum Dij, Ibis, & Crocodilus, t. 1. 223. à p. T.
Ægyptiorum Sacerdotes vſi lineis veſtibus. t. 2. 474. c. 1.
Ægyptiorum Hierophante. t. 1. 205. circa m. T.
Æmulus. id eſt aduerſarius, inimicus. t. 3. 18. T. 27. T. 71. T. 82. T. 89. T. & S. 90. b. 2.
Æneas imbellis. t. 1. 364. in m. & ſeq. T.
Æneas pius. ibid. à m. T.
Æneia Scropha. t. 1. 198. circa f. T.
Æneatoris tuba. t. 3. 151. T.
Æneſidemus, quid de Anima ſentiat. t. 1. 9. circa m. T.
Æones Valentini. t. 3. 220. T. &. S. 221. a. 1. 418. T. 735. à p. T.
Æonum fabulæ. t. 2. 13. T. & S. 14. per totum.
Æonum coniugationes. t. 1. 410. in m. T. & 548. & ſequentibus fuſè.
Aëris deſcriptio. t. 2. 14. T. Et S. 15. per totum.
Aër priuatus. ſupple luce. t. 2. 737. circa f. T.
Aërinæ oues. t. 3. 289. T. & S. 290. a. 1.
Aër conſtupratus ſceleſtis vocibus. t. 3. 662. in f. T.
Crepidam Empedocles æratus. t. 1. 379. in m. T.
Æri & ferro vitæ neceſſitates innixæ. t. 1. 128. à m. T.
Æruſcatores qui. t. 2. clv. d. 2.
Æſchines hæreticus. t. 1. 419. à p. T.
Æſculapius medicinæ inuentor. t. 1. 121. à m. T.
Æſculapius auarus. t. 1. 62. à p. T.
Æſopi graculus. t. 1. 551. à p. T.
Æſopi aſinus. t. 1. 276. in m. T.
Æſopi hiſtrionis cœna ex auibus pretioſis. t. 3. 305. T. & S. 307. d. 1.
Æſtuarium ſuffragiorum. i. feruidus ambitus. tom. 1. 544. in p. T.
Æthalides, & Hermotimus fabam inruit. t. 1. 26. à p. T.
Ætas. t. 3. 232. T.
Æternitas non habet tempus. t. 1. 200. à m. T.
Æterna homini vt & temporalia, Electo maximè à Deo diſpoſita. t. 2. 16. T. Et S. ibid. per totum & 17. in p.
Æternitas & reſurrectio corporibus noſtris promiſſa. t. 2. 17. T. Et S. ibid. in m. & 18. in p.
Æternitas gloriæ & pœnæ poſt iudicium ſtabit. t. 2. 18. T. & S. ibid. in m. & 19. fuſè.
Æternitas gloriæ animarum & corporum probatur exemplis. t. 2. 19. T. in f. & 20. in p. & S. in m. & 21. per totum. & 22. in p.
Æternitas pœnæ, & gloriæ ad pœnitentiam inducit. t. 2. 22. in m. T. & S. in f. & 23. & 24. per totum.
Æternorum tantum natura immutabilis eſt. t. 2. 24. T. in f. & 25. in p. & S. ibid.
Æterna vita & immortalis. t. 2. 73. b. c. & ſeq.
Æternitatis candidati. t. 3. 17. T. & S. a. 1.
Ætnea incendia. t. 3. 300. T. t. 2. 24. b. c. 1.
Afferenda Deæ. t. 1. 365. à m. T.
Afflatus, anima. t. 1. 219. in m. T.
Agabus. t. 3. 122. T. & S. 123. a. 1.
Agape fratrum, i. dilectionis exhibitum pauperibus conſultum. t. 1. 329. à m. T.
Agape in cacabis. t. 1. 177. circa f. T.
Agunt, i. verſantur. t. 3. 663. à m. Et S. 668. c. 2.
Agere pro diis. t. 1. 69. à p. T.
Aggerare. t. 3. 50. T.
Aginæ mediæ æquilibratus impetus. t. 3. 132. T. & S. 133. a. 1. t. 2. 80. b. 1.
Agitari pudore thuris. t. 3. 235. T. & S. c. 1.
Agitatis omnes in vnum. t. 2. 674. a. 1.
Agnus Paſchæ. t. 1. 190. à m. T.
Agnus viſus à S. Clemente myſticus. t. 2. 434. c. 1.
Agnus caſtus venerem cohibet. t. 2. cxiij. d. &c.
Agoniſticæ cauſæ. t. 1. 125. à p. T.
Agoniſtica ſcena. Vide V. Scena.
Agonothetes, & alia nomina ad agonem ſpectantia exponuntur. t. 2. ccxcvi. a. 1. & ſeq.
Agonothetes Deus. t. 1. 330. circa m. T.
Aorr. t. 1. 43. in p. T.
Ajax Vlyſſem in armento vidit. t. 3. 611. in m. T. Et S. 613. a. 2.
Albarius tector. t. 1. 158. circa f. T.
Albæ veſtis honor datus liberto. t. 1. 513. à p. T.
Albini ſententia de animabus. tom. 3. 140. T. S. 141. à 1. 781. in m. T.
Alburnus Deus. t. 3. 72. T. & S. 78. c. 1.
Albus color hyemi dicatus. t. 3. 652. in f. T.
Album Apoſtolorum. t. 1. 301. à p. T.
Alcinous humaniſſimus. t. 1. 364. in f. T.
Alcinoi pomerum. t. 3. 202. T. & S. D. 1.
Alea Curij. t. 3. 305. T. & S. 307. b. 2.
Alea prohibita. t. 2. 253. D. 1.
Alemona dea. t. 1. 30. à m. T.
Alexandri ſublimitas. t. 1. 60. à m. T.
Alexandri regnum. t. 1. 185. circa m. T.
Alexander ab Ariſtotele regebatur. t. 1. 81. à m. T.
Alieni Dei qui. t. 2. 563. E. 2.
Aliena ſumuntur iure, beneficio, impetu, i. Dominio, & precario. t. 3. 127. T. & S. c. 2.
Alieni ſpeculator. t. 1. 530. in fi. T.
Alimentum animæ. t. 2. 25. T. & S. 26. 17.
Aliorſum. t. 1. 453. à p. T. & t. 2. in m. T. & S. a.
Aliorſum torquere, transducere. t. 3. 106. T. & S. b. 1.
Aliqui. i. aliquis t. 3. 73. T & S. 78. c. 2. 76. T. & S. 80. a. 1.
Aliquo Numidiæ. t. 1. 378. à m. T. i. in aliquo.
Alis. i. alia. t. 1. 577. circa f. T.
Alpes vnde dictæ, vbi & de aliis regionibus. t. 2. 63. b. 1.
Altaria buſtuaria. t. 1. 379. à p. T.
Altare. t. 1. 177. à m. T.
Altè, impreſſe. t. 1. 111. à m. T.
Altegradia auis, Schrutior. t. 3. 779. in f. T.
Alternat marem & feminam hyæna. t. 3. 263. T.
Altiles homines. t. 3. 656. à p. T. Et S. 657. c. 1.
Altilium ſagina. t. 3. 584. T. & S. a. 1.
Altinæ oues. t. 3. 204. T. & S. 205. c. 2.
Alui gurges. t. 3. 486. T.
Alumni confeſſionis. t. 1. 77. à p. T.
Amazona audacior. t. 3. 65. T.
Ambitio. t. 3. 221. T. 287. T.
Ambitio & adeptio magiſtratuum, gaudium volaticum. t. 2. 22. in f. & 23. in p. T.
Ambitio corporis pugili competit. i. circa valetud. formæ, roboris. t. 2. 698. in m. T.
Ambitus leges. t. 1. 55. in f. T.

Amentia Adæ Extaſis. t. 3. 640. à m. T. Et S. 641. b. 1.
Amentia Petri. t. 1. 275. à p. T.
Amen in Sanctum. t. 3. 662. à m. T. Et S. 667. E. 1.
Amentate ſententiam, id, ſæculari. t. 1. 287. circà f. T. t. 2. cxxxvij. a. 1.
Amicos diligere, omnium eſt: inimicos, ſolorum Chriſtianorum. t. 1. 516. in f. T.
Ammon omnium diues. t. 3. 204. T. & S. 205. a. 2.
Amor otioſus. t. 3. 665. T.
Amolitio legis. t. 3. 19. T.
Amor Dei perfectus pellit timorem martyrij. t. 2. 27. T. & S. 28. per totum.
Amor Dei maior omnibus donis Spiritus. tom. 2. 28. T. S. 29. & 30.
Amor Dei vita præſenti & æterna muneratur. t. 2. 30. T. & S. 31. & 32.
Amoris Dei ſuauitas, præ amore creaturæ. t. 2. 120. b. c. 1.
Amor proximi. *Vide Charitas.*
Amphiarai oraculum. t. 1. 36. in f. T. t. 3. 644. in m. T. Et S. 646. D. 2.
Amphilochi oraculum. t. 3. 644. in m. T. Et S. 646. D. 2.
Amphitheatrum penes Capitolio. tom. 3. 649. à m. T. & S. 650. D. 1.
Ampliatus t. 3. 19. T. & S. 21. b. 1. 149. T. & S. 150. b. 1.
Ampliatio. t. 3. 280. T. 512. T. & t. 2. 67. b. 1.
Amplians legem. t. 1. 270. T. & S. c. 2.
Anabibazon: i. aſcendens Planeta. t. 3. 72. T. & S. 78. b. 1.
Anacharſis muſicam ignorantes deridebat. t. 1. 52. à p. T.
Anacharſis Philoſophiam regno prætulit. tom. 3. 305. T. & S. a. 2.
Ananias à Petro percuſſus. t. 1. 466. circà m. T.
Anathema. t. 1. 168. à m. T.
Anatomia. t. 2. 12. T. & S. ibid. in f. & ſeq.
Anaxagoras quid de ſomno ſenſit. t. 3. 637. à p. T. Et S. 638. B. 1.
Anaxagoræ turbata ſententia de animo. t. 1. 11. à m. T.
Anaxagoras depoſitum denegauit hoſtibus. t. 1. 81. à m. T.
Anaxarchi conſtantia. t. 3. 100. T.
Anaximander cenſuit Deum eſſe omnia Cœleſtia. t. 3. 190. T. & S. b. 2.
Anaximander plures mundos credidit. t. 3. 198. T. & S. 199. a. 1.
Anaximenes Deum aërem dixit. t. 3. 190. T. & S. b. 2.
Anaximenis ſententia de animæ ſubſtantia. t. 1. 9. circà m. T.
Ancaria Deus Æſculanorum. t. 1. 70. circà m. T.
Andreas Medicus. t. 1. 13. in p. T.
Ad Andromacham nihil. t. 1. 403. circà m. T.

Angelus.

Angelos agnouit Plato. t. 2. 33. T. & S. ibid.
Angelus, eſt nomen officij, non naturæ. t. 2. 624. a. 2. & ſeq.
Angelus primus natura bonus & ornatus, ſponte corruptus à Deo ſignatur vbi & de lapſu Angelorum. t. 2. 33. T. & S. 34. 35. per totum.
Angelorum diſtinctio eſt diuiſio lucis à tenebris. t. 2. liv. c. 1.
Angeli mundum adminiſtrant hominis. t. 2. 35. T. in f. & S. 36. t. 3. 191. T. & S. b. 2.
Angelis falsò tributa creatio aliquarum rerum. t. 2. 1[illegible]. fuse. His Iudæi volunt dictum, faciamus hominem. tom. 2. 628. b. 2.
Angeli fœtui in vtero, & ex vtero alendo & conſeruando præſunt, non vero dij minuti gentilium. t. 2. 36. T. in m. & S. ibid. & 37. per totum & 38. ad m.
Angelus aquis baptiſmi præeſt, vt olim piſcinæ. t. 2. 38. T. in m. & S. in f. & 39. per totum.
Angelus orationi præeſt. t. 2. 39. T. in f. & S. ibid. & 48. in p.
Angeli deſertores amatores fœminarum. tom. 1. in Alphab. Errorum.
Angelorum corpora. t. 2. 15. a. 1.
Angelos iudicabimus. t. 3. 187. T. & S. d. 2.
Angeli num ab hominibus doceantur. t. 2. xxv. 2. b. 1. & ſeq. fusè.
Angelus animarum vocator & librator Michael animam diuerſâ facie lætificat aut contriſtat. t. 2. 40. T. in m. & S. ibid. & 41. in p.
Angeli cum animâ comparatio. t. 2. 86. 2. b.
Angelus velo rupto templi deſeruit Synagogam. t. 2. 41. T. in p. & S. ibid.
Angeli duo teſtes reſurrectionis. t. 2. 41. T. à m. & S. ibid. & 42. in p.
Angelos Deus vocat homines ſuæ virtutis miniſtros. t. 2. 42. T. à p. & S. in m. & 43. in p.
Angela. t. 3. 220. T.
Angelificata caro. t. 3. 61. T. & S. c. 1. 514. T.
Angelorum candidati. Chriſtiani. t. 1. 571. in m. T.
Angeli Eccleſiæ. t. 1. 459. à p. T.
Angelorum corpora quæ? & an verè manducent. tom. 1. in vtroque alphabeto fusè.
Angeli qui ad Abraham & Loth miſſi. t. 1. 237. circà f. T.
Angelus quidam inclitus mundi inſtitutor creditus. t. 1. 100. in m. T.
Angelos nos proſpicere & denotare de cœlo. t. 3. 662. in f. T. Et S. 667. c. 2.
Angelus Dei, Diabolus noctis nomine ſignificatur. t. 2. lxxxiij. a. 1.
Angina mentis. t. 2. 37. à m. T.
Anguini dij. t. 1. 354. à m. T.

Anima. Et eius origo.

Animam Plato dicit innatam & infectam, Errans cum nata & facta ſit. t. 2. b. in p. T.
Animæ origo dubia tempore S. Fulgentij. t. 2. in Epiſt. Synod. n. 4.
De anima variæ philoſophorum ſententiæ, & de eius origine. t. 2. 43. in m. T. Et S. in f. & 44.
De anima tractat Medicina Philoſophiæ ſoror. t. 2. 44. in f. T. Et S. [illegible] 45.
Animæ vnde procedant, variæ Philoſophorum & hæreticorum ſententiæ. t. 2. 45. in m. T. & S. ibid. & 46. & 47. per totum, & 43. in f. & 44. in p. & 79. d. 1.
Animam eductam ex materia mentitur Hermogenes. t. 2. 48. in p. & m. T. & S. ibid.
De animarum origine ſancti Patres dubitarunt. t. 2. 46. c. & ſeq.
Anima ex Dei flatu nata & facta, contra Platonem. t. 2. 48. in f. T. & 49. in p.
Pars Dei non eſt. t. 2. 26. b. 1. a. 2. 84. a. b. 2.
Animam ex traduce credidit Tertull. t. 2. 652. a. b. 2.
Animæ demonſtratio & definitio à Deo ſolo quærenda eſt Chriſtiano. t. 2. 49. à m. T. & S. ibid. & 50. in p.
Animæ cognitionem Chriſtianus paucis aſſequitur, Philoſophus vix multis tractatibus. t. 2. [illegible] à p. T. & S. in m.
Animam corpoream & effigiatam cum Tertulliano Vincentius credidit. t. 2. 630. c. 2.
Animæ lux & vita ſolus Deus. t. 2. 50. d. 2. 64. a. b. 2.
Animæ quæ mors, & vita. t. 2. 46. d. 2. 78. c. 1. & ſeq.
Animæ morte ſunctæ. t. 2. 749. in f. T.

Animæ vis & potentia.

Anima principium eſt motuum corporis. t. 2. 50. à m. T. & S. ibid. & 51. in p.
Anima eadem per corpus corporalia, per ſpiritum ſpiritalia ſentit & intelligit, eſſentiæ & intelligere idem eſt. t. 2. 51. in m. T. & S. à m.
Animæ inditum naturæ lumen literas omnes & ſcientias præcedit tempore. t. 2. 52. in p. T. & S. in m.
Animæ innata ſunt ſapientiæ ſemina ſubſtantialiter æqualia in omnibus, licet diuerſa qualitate iuxta organa, loca, caſus, informationem. t. 2. 52. à m. T. & S. 53. per totum, & 54. in p.
Anima quælibet naturaliter diuinat, & Deum nouit, boni malique capax. t. 2. 54. in m. & f. T. & S. ibid. & 55. in p.
Anima creſcit cum carne, non ſubſtantiâ quidem, ſed virtute. t. 2. 55. in m. T. & S. in f. & 56. in p.
Animæ plena pubertas, & boni malique diſcretio perfecta eſt ab Anno decimo quarto. t. 2. 56. à p. T. & S. in m. & 57. per totum.
Animæ vis ſuperior mens eſt, quæ non diſcernitur ab anima. t. 2. 57. in f. T. & S. 58. in p.
Animæ principalitas danda eſt, non animo. t. 2. 58. in m. T. & S. ibid. in f.
Animæ & vitæ ſummus apex magis eſt in corde, quàm in cerebro, vel alibi, licet quædam animalia ablato corde vel capite, viuant. t. 2. 59. à p. T. & S. in f. & 60. per totum.

Digitized by Google

Animæ rationalis vis expreſſior eſt in ſenſu, id eſt cognitione qua ſeipſam & Deum ignorare non poteſt. t. 2. 61. in p. T. & S. in m.

Animę excellens memoria Platonicam obliuionem arguit; cùm nec in beſtiis naturalium memoria excitat. t. 2. 61. in f. & 62. in p. T. Et S. in m. & 63. in p.

Ingenia ſubtiliora in regionibus calidis, magis quàm frigidis. t. 2. 63. à p. T. & S. in m.

Animę vis à Diabolo obumbrari poteſt, non autem extingui. t. 2. 63. in f. T. Et ſ. 64. in p.

Anima paſſibilitas.

Anima paſſibilis eſt & commiſſibilis, contra Ariſtotelem. t. 2. 64. in m. T. & S. in f. & 65. per totum.

Anima corpori, & corpus animæ compatitur. t. 2. 66. in p. T. & S. ibid.

Animas ſeparatas etiam ante reſurrectionem iuxta merita pati vel munerari poſt mortem, eſt iuſtum, cùm etiam in carne independenter ab ea gaudeant & doleant. t. 2. 66. à m. & 67. in p. T. & S. ibid. per totum.

Anima nudata carne patitur pœnas pro peccatis, plenius paſſura in reſurrectione t. 2. 68. in p. T. & S. in m.

Anima ſeparata.

Anima circa ſeparationem à corpore fit ſubtilior, & diuinat. t. 2. 68. à m. T. & S. in f. & 69. per totum.

Anima ſpiritalis in exitu veris receptaculis excipitur. t. 2. 71. in f. 72. in p.

Anima ſeparata, iuxta Platonem vel abſtracta à ſenſibus, melius attingit veritatem. t. 2. 69. in f. T. Et 70. in p. & S, per totum, & 71. in p.

Animabus Philoſophorum ſeparatis, locus ſuperior à Gentilibus aſſignatur. t. 2. 71. in m. T. & S. à m. & 72. in p.

Animæ immortalitas.

Animæ immortalitas ab omnibus penè credita, & ſenſu communi probata, negatur à Lucano. t. 2. 72. à p. T. & S. in m. & 73. per totum.

De animæ immortalitate Socrates morti proximus ſanè ſentire non potuit. t. 2. 73. in f. T. & S. 74. per totum.

Animæ immortalitatem Philoſophi, nunc cum vulgo negant, nunc fatentur. t. 2. 74. in f. T. & S. 75. in p.

Animæ immortalitatem, & carnis reſurrectionem Gentiles negantes verbo, facto fatentur. t. 2. 75. in m. T. & S. ibid.

Animæ eiuſdem immortalitatem in iudicio rationem redituræ credidit Mercurius Ægyptius. t. 2. 75. in f. T. & S. 76. per totum.

Animæ eiuſdem immortalitatem pœnaſque & præmia poſt mortem ex famæ acquirendæ appetitu, omnis anima naturaliter nouit, mortemque contemnit. t. 2. 76. in f. & 77. T. & S. ibid. in f. 78. per totum.

Anima immortalis probatur, quod careat ſomno, imagine mortis. t. 2. 79. à p. T. & S. in m. per totum, & 80. in p. T. & S. in m.

Anima non minus immortalis eſt, licet cibos appetat corpori, quibus in eo conſeruetur: ſuos enim proprios cibos habet. t. 2. 81. in p. T. & S. in m. & 82. in p.

Anima immortalis eſt, quia ſimplex, eſt ſubſtantia & indiuiſibilis: quam ſi verè diuidunt Philoſophi, non in membra, ſed officia diſtinguent. t. 2. 82. in m. T. & S. in f. & 83. per totum.

Animæ Metempſichoſis
V. Metempſichoſis.

Animæ dignitas.

Anima Deo ſimilis ex Platone. tom. 2. 84. in p. T. & S. in m.

Anima non de Spiritu Dei quaſi eius portio, ſed de eius afflatu tantùm imago Spiritus Dei: omnia penè Dei præter impeccabilitatem eius exprimens: & hæc eſt animæ infirmitas. t. 2. 84. à m. T. & 85. in p. & S. per totum, & 86. in q.

Anima baptiſmo ſignata eſt donarius aureus. t. 2. 128. b. c. 2.

Animæ effigies pulchra iuxta Platonem. t. 2. 86. in m. T. & S. ibid. d. 1. c. d. 2.

Animæ cura carni præponenda. t. 2. 87. à p. T. & S. ibid. & 632. d. 1. 2. 2.

Animę excellentia. t. 2. 65. a. b. Et ſeq. 87. b. 2. Et ſeq.

Anima rationali ſolus Deus melior. t. 2. 627. a. 2.

Animus.

Animus eſt ſuggeſtus animæ, & principalitas ſiue higemonicon. t. 1. 11. in m. T.

Animus ab anima propriè non diſtinguitur. t. 2. 51. c. d.

De Anima librum, quando ſcripſit Tertull. item de Animæ teſtimonio. t. 1. in Argumentis.

Animare capillum Sole. i. colorem viuum inducere exponendo Soli. t. 1. 133. à p. T.

Animatio. i. ira t. 1. 215. à m. T.

Animatio ἐνθύμησις Æon. Valentini. 1. 549. circà f. T.

Anna mater Samuëlis. t. 3. 802. in p. T. & t. 2. 702. T. in f.

Anna Vidua. t. 2. 702. T. in p. & a. 1. 2.

Anni pubertas. t. 1. 580. circa f. T.

Annotatio quæſtoris. t. 1. 61. à m. T. & t. 2. cxxiij. a. b. 1.

Annua die oblationes factæ. t. 3. 165. & 463. T. & S. b. 1.

Annulus matrimonij. t. 2. 5. c. 1. & ſeq.

Annulus aureus inſigne equeſtris ordinis. t. 2. 20. in f. & 21. in p.

Annulorum modio cædes Romanorum Annibal numerauit. t. 2. 87. T. & d. 1.

Annulus pronubus. ibid.

Annulus datus filio prodigo. V. Indicem Scripturæ. Luc. 15. 22.

Antecurſor fructus eſt flos. t. 1. 486. in m. T.

Antelij Dæmones. t. 1. 125. circa m. T. & t. 2. 654. T.

Antelucani cœtus fidelium. t. 3. 712. à p. T. & S. 713. c. 2.

Antenna crucis. t. 1. 353. à m. T.

Antiæ. t. 3. 267. T. & S. 208. a. 2.

Antichriſti aduentus, & diſceſſio ab Imp. Rom. t. 2. cxx. ab. 2.

Antichriſtus homo peccati mittetur à Deo Creatore in vltionem incredulorum. præcurſorem habuit Marcionem. t. 2. 87. in f. T. & S. 88. per totum, & 89. in p.

Antichriſtus à Chriſto vel Angelo Creatoris occidendus. t. 2. 89. in m. T. & S. & 90. in p.

Poſt Antichriſti eradicationem agitabitur reſurrectio. t. 1. 493. à m. T.

Antichriſti, qui negant Chriſtum. t. 3. 82. T. & S. 84. c. 2. 740. in m. T. & S. 741. c. 1. & ſeq.

Item qui factis negant. t. 2. 566. d. 2. & ſeq.

Antichriſti Chriſto rebelles. t. 1. 399. circà f. T.

Antinois pro Deo habitus. t. 3. 72. T. & S. 78. c. 1.

Antiphon author. t. 3. 643. in f. T.

De Antipodibus variæ ſententiæ. t. 2. 455. col. 2. & ſeq.

Antiquitas. t. 1. 64. in f. T.

Antiquitatis tenebræ. t. 3. 31. T. & S. 32. b. 1.

Antiſtæ. i. præfectę. t. 2. 723. à m. T.

Antiſtatus comparatiuus angelorum. i. ſatellitium comitatus, apparitura. t. 1. 551. in m. T.

Antiſtes. t. 3. 692. à p. T.

Antiſtes latrinarum. t. 1. 379. circà f. T.

Antiſtita. t. 2. 202. a. b. 2.

Antiſto i. pręferor. t. 3. 113. T. & S. a. 2. 487. T. 519. T. & S. a. 1.

Antitheſes Marcionis. t. 3. 66. T. 76. 380. T. & S. c.

Antoninus Caracalla lacte Chriſtiano educatus. t. 1. 518. à m. T.

Antonini principatus. t. 3. 82. T. & S. 84. a. 2.

Antonij Vinolentia. t. 3. 305. T. & S. 307. b. 2.

Antonianus hæreticus. t. 3. 82. T. & S. 84. a. 2.

Anytus accuſator Socratis. t. 1. 4. in p. T.

Aori. t. 3. 59. T. & S. c. 2. id. præcoci morte præuenti. t. 1. 43. in p. T.

Apaturia Sacra Liberi patris. t. 2. 487. b. 1.

Apelles hæreticus diſcipulus Marcionis. t. 1. 418. à m. T.

Apelles deſertor continentiæ Marcionis. ibid.

Apellis hæreſis. t. 1. 479. à. p. T.

Apelles quomodo inductus vt nouam hæreſim induceret, t. 1. 400. in m. T.

Apellem vſurum opera Philumenis Virginis à Diabolo poſſeſſæ prædixit Apoſtolus. t. 2. 90. à p. T. & S. in m.

Apelles primò vſus muliere, ſecundò Virgine Philumene, factus hęreticus. t. 2. 90. à m. T. & S.

Apelles diſcipulus Marcionis lubricus fruſtra carnem Sp-

dercam Chriſto & Angelis affingit. t. 2. 90. in f. & 91. in p. T. & S. in m. & 92. ad m.
Apices. t. 3. 47. T.
Apices. i. tituli. t. 3. 688. in f. T.
Apes in ore. t. 1. 26. c. 2.
Apis Ædificia. i. faui. t. 1. 203. à m. T.
Apicius voluptuoſus & guloſus. t. 3. 147. T & S. 209. T. & S. 210. b. 2. 148. b. 1.
Apiciana & Lucconiana condimenta. t. 3. 147. T. & S. 148. a. 1.
Apici. i. delicati. t. 3. 305. T.
Apocalypſis Ioannis. t. 3. 45. T.
Admiſſa à Tertull. inter Canonicas ſcript. t. 2. 345. b. 1.
Apocartereſis. i. mors ex inedia. t. 1. 81. à m. T. t. 2. xli. c. 1. 438. b. 2.
Apollo. Thyrræus. t. 1. 163. in T. t. 2. 654. T.
Apollinares florales, Cereales neptunales latiares ludi. Vide V. Megalenſes. t. 1. 536. in p. T.
Apologeticus Tertull. quando ſcriptus, aliique Apologetici. t. 2. in argumento libri Apol. t. 2. ccxviij. b. 1.
Apoplexis. i. interior ruina. t. 3. 172. T
Apopnicti. t. 1. 87. circà. f. T. i. necti, & ſuffocati vel erratij.
Aporiatio. i. paupertas, anguſtia. t. 2. 417. à m. T.
Apoſtatæ ab Eccleſia & religione purgant aream Chriſti, electos produnt, nec ſequendi ſunt. t. 2. 92. à m. T. & S. f. & 93. ad m.
Apoſtaticus cenſus non Apoſtolicus. t. 3. 45. T. & S. b. 2.

Apoſtoli.

Apoſtolos piſcatores Chriſtus elegit iuxta prophetiam. t. 2. 94. in m. T. & S. in f.
Apoſtoli. 12. futuri ſunt præfigurati. t. 2. 94. in p. T. & S. in m. & 95. in p.
Apoſtoli montes, & nubes. t. 2. 335. c. 1. & ſeq.
Apoſtoli in variis figuris delineati. t. 2. xij. a. 2.
Apoſtoli ſimiles horis diei, & Solis radiis. tom. 2. 97. a. 1. & ſeq.
Apoſtoli viderunt Chriſtum quem prophetæ prædixerunt. t. 2. 95. in m. T. & S. à m. & 96. ad m.
Apoſtoli principes coniuncti pſallentibus. t. 2. cli. a. 1.
Apoſtolorum prædicatio & paſſio prophetata. t. 2. 96. à m. T. & S. ibid. Et 97. ad m.
Apoſtoli à Spiritu ſancto omnem doctrinam ſaluti neceſſariam acceperunt. tom. 2. 97. in f. T. & 98. in p. & S. per totum.
Apoſtoli, maximè Petrus, Iacobus, Ioannes & Paulus verbi diuini intelligentiam acceperunt, & gloriæ Chriſti teſtes fuerunt. t. 2. 99. in p. T. & S. ibid. ad m.
Apoſtoli bis Spiritum S. accep. t. 3. 674. c. 1. & ſeq.
Apoſtoli Magiſtri nationum & fundatores Eccleſiarum Matricum. t. 2. 99. à m. T. & S. in f. & 100. ad m.
Apoſtoli arguentes Eccleſias, emendatas reliquerunt cum gaudio. t. 2. 100. in m. T. & S. in f. & 101. in p.
Apoſtoli cœlibes, licet mulieres ſorores circumducere potuerint. t. 2. 101. in m. T. & S. à m. & 102. ad m.
Apoſtoli quid. t. 1. 251. in m. T. & 405. à p. T.
Apoſtoli ante receptum Spiritum timidi & impotentes mori pro Chriſto. t. 3. 678. S. a. 2. & ſeq.
Apoſtoli an Baptizati. t. 2. 130. a. 1. & ſeq.
Apoſtolorum traditio, non alia agnoſcenda eſt, quàm quæ hodie in ipſorum Eccleſiis editur. t. 1. 207. à m. T.
Apoſtoli authores noſtri ſunt, qui non ſuo arbitrio, ſed acceptam à Chriſto diſciplinam conſignauerunt. t. 1. 400. in m. T.
Apoſtoli adlecti Chriſti lateri. t. 1. 405. à p. T.
Apoſtolica dignitas. t. 1. 113. in p. T.
Apoſtolos magiſtros fecit Chriſtus. t. 1. 251. in m. T.
Apoſtolorum Cathedræ. t. 1. 411. circà m. T.
Apoſtolorum litteræ authenticæ. t. 1. 411. in m. T.
Item immobiles. t. 1. 532. circà m. T.
Apoſtolica ſcripta. t. 3. 67. T. & S. 69. a. 1.
Apoſtolicæ Eccleſiæ. t. 3. 45. T. & S. a. 1.
Apoſtolici ſeminis frutices. t. 3. 113 T.
Apoſtolicus. t. 3. 66. T.
Apotheoſis Cæſarum. t. 1. 74. in m. T.
In Apothecas condere. t. 3. 449. T.
Apothecæ & Gazæ. t. 1. 284. in p. T.
Appareo. i. Apparitoris miniſterio fungor. t. 3. 248. T. & S. 249. b. 2.
Apparet mortuis Aruſpex. i. præſentem ſe exhibet. t. 1. 61. à m. T.
Apparet Idolis monogamia & Viduitas. i. ſeruit, conſecratur. t. 1. 343. circà f. T.
Caro apparet animæ. t. 1. 482. à m. T.
Apparet ignis iudicio Dei. i. famulatur, præcedit faciem iudicis. t. 1. 83. à m. T.
Apparitores. t. 3. 220. T. & S. 221. b. 1.
Apparitio deuota. i. aſſiſtentia & miniſtratio pia. t. 3. 709. à p. T. & S. a. 2.
Aparitiones factæ in veteri lege. t. 2. 253. in f. & ſeq.
Appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis, quomodo rationalis & irrationalis fiat: Et in Chriſto omnis appetitus ſit rationalis. t. 2. 102. in m. T. Et S. in f. & 103. ad m.
Appendices gulæ, laſciuia & luxuria. t. 3. 55. T. & S. a. 1.
Appendices ieiunij ſordes. t. 3. 536. T. & S. 538. a. 1.
Appendices reſurrect. Chriſt. Patriarchæ. t. 1. 42. circà f. T.
Applicare beſtias diis. t. 1. 61. à p. T.
Applicuit Deus Angelum ſatanæ colaphizando Apoſtolo. t. 1. 317. circà f. T.
Apta officio ſanctitatis. t. 3. 50. T.
Apuliæ. t. 3. 656. à p. T. Et S. 657. c. 2.
Apud Deum. i. in fide, in Eccleſia. t. 1. 112. à p. T.

Aqua.

Aquæ ebriantes, venenatæ, medicæ, vitales, Stygiæ, piſcinæ Heſebon. t. 2. 103. à m. T. & S. in f. & 104. ad m.
Aquis luſtralibus diabolus Dei æmulus magis inquinat quàm mundat: noſtra autem à Deo ſanctificata, purgat & mundat. t. 2. 104. in m. T. & S. in f. & 105. per totum, & 106. ad m.
Aquæ elogia petita ab origine antiqua, puritate, Spiritus ſancti vehiculo, vſu Dei, & cæt. t. 2. 106. T. & S. 107. per totum, & 108. in p.
Cum aquis frequens Chriſtus in omni vita. t. 2. 108. à p. T. & S. in m.
Aqua omnis per Spiritum ſanctum ab initio ſanctificata, Baptiſmo deſtinata eſt, modò ſit Elementaris & naturalis. t. 2. 108. in f. T. & S. 109. in p. ad m.
Aqua baptiſmi figurata in mari rubro, & aquis dulcoratis attactu ligni. t. 2. 109. à m. T. & S. in f. & 110. in p.
Aqua baptiſmi materia ſimplex, Dei potentiam exaltat, in qua piſces iuxta Chriſtum naſcimur. t. 2. 110. in p. T. & S. à p. ad f.
Aqua veritatis. t. 2. 91. a. b. 2. & ſeq.
Aquæ diuerſæ ex lacrymis Achamoth. t. 3. 2. T. & in S. a. 1.
Aquam adire. i. baptizari. t. 1. 119. in p. T.
Aqua ablui. i. baptizari. t. 1. 203. à m. T.
Aquam ingredi. i. baptizari. t. 3. 661. à p. T. Et S. 666. b. 1.
Aqua ſignari. i. baptiſmi Characteré accipere. t. 1. 411. à m. T.
Aqua & ſanguis de latere Chriſti. t. 1. 92. à p. T.
Aqua Chriſti contactu lota. t. 2. 128. a. 1.
Aquam ſanctorum pedibus offerre. t. 3. 236. T. & t. 1. 590. à p. T.
Aqualiculus. t. 1. 177. à m. T. & t. 2. cccxi. d. 2.
Aquarioli. t. 1. 79. in f. T. t. 2. 468. c. d. 2.
Aquatilis ſequela. i. ea quæ de petra percuſſa conſequente bibit populus in deſerto. tom. 2. 384. circà f. T t. 2. 719. in f. T.
Aquatio. t. 2. 171. in m. T. animalium potatio. t. 2. 702. in m. T.
Aquigena animalia. t. 2. 212. in f. T.
Aquilices qui? t. 2. 441. c. 1.
Aquilitia leni. t. 1. 78. à m. T.
Aquilegæ rotæ. i. machinæ quibus aqua colligitur & effertur. t. 3. 248. T. & S. c. 2.
Aquilea. t. 1. 234. à m. T.
Omne quod flauerit Aquilo eſt. t. 3. 65. T.
Ara Dei. t. 1. 375. in m. T.
Ara fidei. t. 3. 70. in p. T.
Aræ tres in Circo trinis diis. t. 3. 652. in f. T. & S. 653. A. 2.

Ara. i. rogus. t.3. 102. T. & S. 103. d.2.
Arabia in Syrophœniciam tranſcripta.t.1.187. à p.T.
Arabiæ aliquid incendere. t.1.122. in f. T.
Arabicæ arboris lacrymæ. t.3. 268. T. & S. d.2.
Arabiæ auis Phœnix Exemplum reſurrectionis.t.3.535.T.
Arabiæ fœminæ modeſtiſſimè velatæ confundent Chriſtianas. t. 1.583. circà m.T.
Arachne. t.3. 204. T. & S. 205. e.2.
Araneæ intelligunt. t.1.61. circà m. T.
Aranei retia. t.1.203. in m. T.
Araneorum horoſcopa. t.3.204. T. & S. 166. c.1.
Aratus monſtra inter Sydera deſcripſit. t.1. 528. in m.T.

Arbitrium.

Arbitratrix.t.1.122. in p.T.
Arbitrante cinctu ſuſpendere longiorem tunicam.i. medio cingulo diuidente veſtem mediam.t.1.376. circà m.T.
Arbitri infantis. t.1.337. in m.T.
Arbitrium liberum in Adam. t.1.217.à p.T.
Arbitrium liberum in Lucifero. V. ſup.V.Angelus primus.
Arbitrium liberum in Caim.t.1.229.in m. F.
Arbitrij libera poteſtas in vtramque partem. t.3.35. T. & S. a. b. 1.
Arbitrium non tollitur,ſed perficitur per gratiam.t.2. Vindic. pacif. p.18.in f.& ſeq. V. Gratia.
Arbitrio noſtro quod relictum eſt, non debet ſemper referri in Dei voluntatem. t.1.111. à p. T.
V. Liberum arbitrium fusè.
Arbores viuere, non tamen ſapere ſecundùm Ariſtotelem. t.1.17. à p.T.
Arborem fructuoſa. t.1.121. circà m.T.
Arbuſtiores res ſuas præcurare. t. 1. 231.in f. T.
Arbores bonæ, & malæ. t.3.75. T. & S. 80.a.2.197. T.
Arbores circa templa ſcelerū obumbratrices. c.1. 58. in p.T.
Arbuſculæ delibatio. t.3.73. T.
Arbuſtiores res. t.2.111. e.2.
Arca Noë figura Eccleſiæ. t. 1. 89. in p. T.
Arcana. i. Archiua. t.1.67. in p. T.
Archigalli Spiritu infectus calix. t.3.537. T.& S.538.d.2.
Archigallus ſanctiſſimus. t.1.70. in m.T.
A ρχὴ vocabulum, & initium ſonat, & principatum. t.1. 145. à p. T.
Archimedis portentoſiſſima munificentia. t.1. 12. à m.T.
Archimedis organum hydraulicum. ibid.
Ἄρχοντες principes Magiſtratus. t.3.735. à p.T.
Areæ Chriſtianorum. t.3.807. in m.T.
Areę meſſium. t.1. 517.in f. T.
Arenæ atrocitas. t.3.290. T.
Arenaria vilitas. t.1.568. à p. T.
Arenarius numerorum. i. Arithmeticus. tom.3. 305.T.& S. 307.c.2.
Argus. t.1.185. circa m. T.
Ariadne inter aſtra. t.1.528. in m. T.
Ariadne ſertum ex auro & indicis gemmis.t.1.221. à p.T.
Arida ſaginatio athletarum. t.1.378. à m.T.
Arete victu.t.1.37. in f. T.
Aries machina.t.1.376. in m. T.t.2.199. e.1.& ſeq.
Arietem temperare. i. librare. t.3. 493.T.& S.b.2.
Arietare calce. t.1.524. à m.T.
Ariſtæ munimentum. t.3.512. T.
Ariſtides. t.1.60. à m.T.
Ariſtippus nepotatur.t.1.81. à m.T.
Ariſtodemus. t.3.643. à m. T. & S.645. c.2.
Ariſtophon. t.3.643. à m. T.& S.645. c.2.
Ariſtoteles amicus Platonis. t. 1.6. à p. T.
Ariſtoteles adulator Alexandri. t.1.81.à m.T.
Ariſtoteles Hermiam amicum expulit loco. ibid.
Ariſtoteles quid de ſomnio ſentiat. t.3. 637. à p.T. & 638. S. b. 1.
Ariſtoteles Dialecticæ inſtitutor. t.1.400.circà f.T.
Ariſtotelis Entelechiæ.t.1.26.circà f.T
Ariſtotelis minutiloquium. t.2.26.in f.27.in p.
Arithmi. i. Liber Numerorum. t.3.567. T.& S.b.1. & 677. à p.T. t.2.650.e.2.
Armarium Iudaicum. i. archiuium. t.1.127. in f.T.
Armatura,Chriſti & militiæ Spiritalis.t.1.325.à p.T.
Armatus de Apoſtolo. t.1. 118. à p. T.
Armillę. t.3.186. T.
Arrabo. t.3.175.T.& S.176 a 2.544.& S. b.2.t.2 17. in f.
Arrius Antoninus perſecutor fidelium.t.3.121.T & S.c.1.
Arrianorum & Sabell. hæreſis oppoſita. tom.3.720. S. d.1. & ſeq.
Ars omnis Idololatriæ, vel cuiuis peccato ſeruiens, abiicienda Chriſtiano, abſque prętextu vitæ inde ſibi ſuiſque quærendæ. t 2.111.T. in p.& S. in m.& 112. in p.
Artes honeſtas ad victum colat Chriſtianus, nec vacet illicitis, vt Idolificiis.t.2.112. in m.T.& S. in f. & 113. in p.
Artifex motus. t.1. 360. in m.T.
Artifex pugnorum. i. pugil. t.3. 649.in f.T.& S.650. e.2.
Artaxerxes quandiu regnauit.t.1.185.circà m. T.
Artè, impreſsè. i. valde, ſtrictè. V. ſup.Impreſsè.
In arto negotium. i.in anguſto. t.1. 396. in p.T.
Arteriarum fiſtulæ. t.1.10. circà m. T.
Arula. i. paruum altare. t.3.32. S. a.2.
Aruſpex.V. Pollinctor infrà.
Aruſpices vnde dicti,& eorum varietas.tom.2.115.in f.& 116. in p.
Aſclepiades medicus ; quid de animæ vi principali. t. 1.13 à p. T.
Aſdrubalis vxor cum filiis in incendium Carthaginis ſe t.1.330. circà f. T.
Aſilus. i. œſtrum ſiue muſca vaccina. t.1.455. circà m.T.
Aſininum caput Deus affictus Chriſtianis. t.1.63. in p.T. & t.2. 284. b. c. 2.
Aſinarij dicti Chriſtiani. ibid. in m. T.
Aſini pullus Chriſtum baiulans, quid myſticè.t.2.334.d.1.& ſeq. 519. d. 1.
Aſinus de Æſopi puteo. V. ſup. Æſopi aſinus.
Aſinius Celer guloſus. t.3.305. T.
Aſinius Gallus guloſus. t.3.305. T.& S. 306. e. 2.
Aſpis à vipera, prouerbium t 3.82. T. & S.84.c.2.
Aſper pręfectus, lenis perſecutor. t.1.518. in m. T.
Aſpritudine pulueris leuigare genas. t.3. 292. T. & S. b.2.& t.1.134. in p.T.
Aſtarte dea Syrię. t. 1. 70. à p. T.& t. 2.651.e.1.
Aſtrologi taxantur. t. 3.60. T.
Aſtrologia meritò damnata. t.2.114. c. 1. & ſeq.
V. Auguſtinus.
Aſtrologi genituram hominis à conceptu auſpicantur. t.1 22. à m. T.
Aſtrologi iudiciarij, maxime Marcionitæ, illuduntur. t.3. V Marcionis Deus. num.9.
Aſtrologos Romani de capite Cæſaris conſulunt : Chriſtiani nec in ſua cauſa : vtpote quos diſcipulos dæmonum credunt.t.2.115.à m. T.& S. in f.& 116.in p.
Aſtrologia ſpecies eſt idololatriæ vicina Magiæ, à diabolo ſuggeſta, cui Sanctorum Magorum pietas non ſuffragatur. tom.2.113.in m.T.& S.in f. & 114. per totum, & 115 ad m.
Aſtrologia ſpecies Magiæ t. 3. 60. T.& S. 61. b.1.
Aſtyages Rex Medorum ſomniat filię veſicam Aſiam inundare. t.3.643. T. à m.
Aſylum mortis, ſepultura. t.1. 75. circa f. T.
Atellanus geſticulator. t. 3. 654. à p. T. & S. 655. b.1.
Athamas & Agaue beſtias viderunt in filiis animo turbatę. t.3.611. in m. T.& S. 613. a.2.
Atheiſmus ſumma delicti. t. 2. 116. in m. T. & S. in f. athei dæmone peiores. t.2. 117. à p. T.& S. in m. eſt contra lumen naturæ. t.2. 117. in p.
Atheiſmum nemo publicè profitetur. t.2.116. c. d.1.
Athenæ, linguata ciuitas. t.1.5. à m. T.
Athenienſes naſcuntur ſapientię & eloquentiæ capaciſſimi. t.1.18. à p.
Ibidem penes Colytum pueri præcoce lingua, menſe citius loquuntur.
Athenienſes Pauli auditores. t.1.500. circà m.T.
Athenienſium cicadæ pro ſtemmate. t.2.106.b.2.
Athletæ. t.1. 543. à m. T.
Athys caſtratus. t.1. 62. à m. T.

Atlanticum mare partem Aſiæ & Africæ vorauit.t.3.200.T. & S.c.1.
Atomi Epicuri.t.1.82.à p.T.
In Atomo reſurrectio.t.3.505.T.& S.507.a.1.
Atquin.1.at qui,quinimo.t.3.18.T.27.T.50.T.66.T.71.T.81.T. & S.84.a.1.81.
Attalicæ diuitiæ.t.1.176.in f.T.
Atticæ curæ.t.1.551.à p.T.
Attica idololatria.t.3.85.T.& S.87.b.2.
Attica meretrix.t.3.100.T.& S.101.c.1.
Attonita diligentia.i.vehemens.t.3.692.T.
Auaritia mercatorum Idololatriæ particeps, & quælibet alia Gentilium propria indigna Chriſtiano.t.1.118.à p.T & S.in m.& 119.per totum.
Auaritia & ſuperbia inter ſe comparantur.t.2.119.a.b.1.
Auctorata obſeruatio.t.1.118.in m.T.
Auctorare ad buſtas.t.1.356.in f.T.
Auctorare ad ignes t.1.331.in m.T.
Auctorati animas.t.1.516.circà f.T.
Auctoramentum ventris.t.2.464.b.1.487.b.2.
Auctoratus quid ſit.t.2.cclv.a 1.
Auctores.1.Epiſcopi,Presbyteri.t.1.132.in m.T.
Audientes 1.Catechumeni.t.3.216.T.& S.217 a.1.
Non licet audire, quod non licet loqui.t.3.654.in m.T.
Auditorum tyrocinia.t. catechumenorum exordia.t.3.217.T.& S.b.1.473.T.& S.474.c.2.
Auditio cuſtodiarum.t.1.58.a m.T.
Auditur in cera vox.t.2.785.circà f.T.
Aufidius lurco primus corporum ſaginator. t. 3. S. 148. b. 1. 305.T.

Auguſtini Elogia.

Auguſtini ortum, educationem, ingenium, doctrinam, & cætera notabilia cum Tertulliano collata habes to. 1. in præfatione generali.§. 8.
Auguſtinus vitæ monaſticæ inſtitutor in Africa quam Et ipſe amplexus eſt. habitumque monachalem induit,& factus Epiſcopus ſeruauit iuxta Decreta Conciliorum. calceatus pedes & barbam raſus.§.7.per totum.
Auguſtinus, thalamus Trinitatis, lingua Spiritus Sancti, cœleſtis Angelus,Angelica viſione Deum intuitus,&c.in expoſitione fidei Catholicus. t. 1. in præfat. gen. §. 8. à. m.
Auguſtinus à Theodoſio Iuniore vocatus ad Concilium Epheſinum, dictus lux totius mundi, admiratio & terror inimicorum,maximi apud Trinitatem meriti,toti Eccleſiæ neceſſarius. ibid.
Auguſtinus Deo acceptus & carus Sacerdos. ibid.in fine.
Auguſtinus Apoſtolicè ſcripſit, ciuſque doctrina maximè de gratia,prædeſtinatione,& libero arbitrio,Catholica eſſe conuincitur,ex qua, quinque propoſitiones ex Ianſenio decerptæ, & ab Innocentio X. & Alexandro VII. condemnaæ reuincuntur. t. 1. p. 2. in prælectione per totam.
In Auguſtino Chriſtus loquutus.t.2 in præfat.p.3 circa m.
Auguſtini doctrinam diabolus mendax & ſuperbus, veram & humilem calumnioſè perſequitur, commentus eam à Summis Pontificibus in quinque propoſitionum cenſura damnatam. t.1.p.2. in prælectione,& t.2. in p. & per totas vindicias pacificas per ipſiſſimas Auguſtini ſententias fuiſſe prædamnatas à p.3.ad 7.incluſiuè.
Auguſtini doctrina ab omni errore purgatur, per totum Alphabetum errorum imputatorum eidem. t.1. p.2. a pagina prima ad 137.
Auguſtini doctrinæ defenſionem modeſtam cur aggreſſus ſit authot in Tertullianum ſcribens. t.1.p.2.in præfat.Alphabeti errorum imputatorum.
Auguſtinus doctrinâ tranſiliens cæteros veritatis limites ſeruauit.t. t.p.2.128.2.d.& ſeq.ad 131.2.
Aug. Doctor irreprehenſibilis inde coronatus, ſcipſum tuetur.ibid.136.c.2.vſque ad f.
Auguſtini doctrina non priuata,ſed Catholica conuincitur. t.2.p.1.Verbo doctrina per totum.
Auguſtini doctrina ſana & Catholica mirificè à Patribus, Doctoribus Cardinalibus,Conciliis, Pontificibus commendatur.t.1.p.2.49.d.2.vſque ad f.53. & in præfat.vindic, t.2.p.3. à m.
Auguſtini doctrina in quinque propoſitionibus per eam damnatis Catholica probatur. t. 2.in Vindiciis pacificis à pagina 1 ad finem 7.
Auguſtini Apoſtolica doctrina defenditur & explicatur fuſiſſimè à S. Proſpero S. Leonis Papæ Secretario per omnes obiectiones contra eam factas à Gallis, Vincentio Lirinenſi, Genuenſibus, Et his quidem non obtrectantibus, ſed ſimpliciter dubia ſua proponentibus. t. 2. in Vindiciis pacificis à pag.7.ad 14.in m.
Auguſtini doctrina de gratia defenditur & explicatur per Epiſtolam totam S.Proſperi ad Ruffinum, ibid. vbi in fine Summi in Eccleſia viri, defæcatiſſima,ſaluberrima,Euangelica,Apoſtolicaque doctrina vocatur.
Doctrina Auguſtini defenditur Epiſtola Synodica 265. Epiſcoporum Africæ.t.2.in Vindiciis pacificis circa f.
Auguſtinus turris gratiæ cuſtos & ſenſum Chriſti habens, quem debet legere omnis, qui ſalutem æternam adipiſci deſiderat.t.1.p.2.50.a.1.
Auguſtinus antiquæ fidei rurſum conditor.ibid.c.1.
Auguſtino primas hac in parte ceſſit Hieronymus, ibid. b. 1.
Aug.prælucet Sol omnibus Patribus & Doctoribus,quibus eſt præferendus,ibid.52.d.1.
Auguſtini doctrinam ſuam fecit Eccleſia, cui contradicere temerarium eſt.ibid.c.1. & ſeq.
Auguſtini ſcripta omnia in Concilio 70.Epiſcoporum probauit Gelaſius Papa ſicut & S.Proſperi, damnauit autem libellos Caſſiani & Fauſti.ibid.51.b.c.2.
Auguſtinus os & lingua veteris Eccleſiæ, & Maximus poſt Apoſtolos doctor prædeſtinationis,ibid.d.2.
Auguſtinus doctor & defenſor gratiæ Chriſti, & quodammodo Dei contra hominem protector,ibid. c.2.
Auguſtinum per omnia ſequitur quinta Synodus, generalis,extollit quinta Toletana & Florentina,ex quo Tridentina multos Canones excerpſit.ibid.52.c. & ſeq.
Auguſtini doctrina à Summis Pontificibus Catholica declaratur. ibid. a. b. c. & ſeq. & t. 2. in præfat. Vindic. pag. 2. à p.
Auguſtini doctrina eſt hæreditas Eccleſiæ.ibid.53.c.1.
Auguſtinum perperam dicunt cum Samuele Deſmarets ab Innocent. X. & Alex. VII. cum Ianſenio damnatum.t.2. in præfat.pag.2.in p.& ſeq
Auguſtinus omnium Oratorum Philoſophorum, Prophetarum, Apoſtolorum Summa. t.1. in præfat. generali §. 8. in m.
Auguſtinus errare dicit contrariam ſuæ de prædeſt. tenentes ſententiam.t.2.in præfat.p.3.circà f.
Auguſtinus iuuenis Aſtrologiæ addictus.t.2.114.in f.
Auguſtini baptiſmus dilatus.t.2.135.a.1.& ſeq.
Auguſtini modeſtia.t.2.51.a.1.1.386.b.1.
Auguſtini Monachatus ante Presbyteratum, & eius hoſpitalitas in Epiſcopatu. t. 2. cxlvij. a.b.c.d.&.1.
S.Auguſtini Epiſcopi ſigillum ſiue anulus ſignatorius.t.2.in præfat.pag.3.à p.
Auguſtinus licet infenſus, lenis tamen interdum hæreticis t.2.609.a.1.& ſeq.
Auguſtinus bellè carpit Creſconium Grammaticum, ſibi Dialecticam obiicientem.t.2.628.d.2.& ſeq.
Auguſtini ſtupendum ingenium.t.2.ccxcix.b.1.
Auguſtino errores imputati diſcutiuntur, & diluuntur per 27.quæſtiones curioſiſſimas pleniſſimè. t.1.parte 2. per totum alphabetum.
Auguſtinus validiſſimus hæreticorum malleus. t. 1. p. 2. in præfat.p.1.
Auguſtinus ſingularis Eccleſiæ Magiſter.ibid.
Auguſtinus Eccleſiæ lingua.ibid.
Auguſtinus quàm alienus ab hæreticis. t. 2. 563. a. 1. & ſeq.
Auguſtinus Chriſtianæ fidei ſpecialis Patronus.ibid.
Auguſtinus Chriſtianę legis vox, & fidei Catholicæ organum.ibid.

Aug.

Auguſt. veritatem à Deo doctore didicit, Ibid. & t. 2. ccc. c. 1. & ſeq.
quam Alex. VII.pro Symbolo habet.ibid. d.2.
Aug. veritatis amantiſſimus.ibid.2.
Aug. præ cunctis Patribus hæreticorum cenſor eligendus. ibid. 3.
Aug. retractationes ſuas contra calumniatores tuetur. ibid. 3.
Auguſt. monitum ſeruandum in correctione aliorum. ibid. 3.
Aug.alter Mercurius,& Eloquentiæ Deus, ab ipſis aduerſariis habitus.ibid.3.in f.
Aug.Caduceo Mercurij dignus, & Aquilæ elogio.ibid.4.
Aug.apparet Eulogio & locum Ciceronis dubium exponit. t.3.619 S.b.2.
Auguſtinum ſupra nihil eſt in acumine,ſcientia,ſanctitate. t.2.in Epilogo Vindiciarum.
Auguſtini Epiſtolæ ſuper oculos dilectæ.ibid.
Auguſtinus Theſaurus & fons ſapientiæ.ibid.
Auguſt. Oraculum legis, ibid. & inſtaurator ſpiritalis gloriæ.
Auguſt. verba diuinitus dictata.ibid.
Aug. Deus reuelauit arcanum gratiæ & prædeſt.ibid.
Aug.veſtigiis Propheticis & Apoſtolicis diſciplinis hærédum t.2.in Epil.Vindiciarum.
Auguſtini doctrinam SS.Pontifices huius æui, ſicut ex præcedentium temporum inuiolabilem ſanxerunt.t.2.Vindic. pacif.pag.2.in m.
Ibid. p. 8. & ſeq. probatur doctrinam eius de Gratiâ & Prædeſt. 1. non inducere fatum, ſeu fatalem peccandi neceſſitatem, 2. remiſſionem peccati originalis ſupponere in pleriſque reprobis. 3 malum exitum præſcitorum ad pœnam non tribuere Deo, ſed ipſorum culpæ, quod repetit circa finem reſponſionum, 4. diſcutitur quo ſenſu Auguſtinus & Proſper doceant non omnes vocari ad gratiam, 5. quo ſenſu vocati, non vocentur æqualiter, 6. Auguſtinum & Proſperum docere bonum, ſine meritis inchoatum per gratiam Chriſti, augeri tamen per induſtriam liberi arbitrij, nunquam tamen remoto adiutorio Dei ſemper neceſſario.7. Donum perſeuerantię quibuſdam dari ex miſericordia, quibuſdam negari ex Iuſtitia, quos voluntaria defectione ſe deſerturos Deus prȩuidit. 8. Deum voluntate antecedenti velle omnes ſaluos fieri, quamuis multi non ſaluentur ſuâ culpâ, & inſcrutabili iudicio Dei. 9. Chriſtum eſſe mortuum pro redemptione totius mundi, ſed neminem redimi niſi cui applicetur ſanguis ipſius. Et aliquo ſenſu mundum redimi noluiſſe. 10. Iuſto & profundo Dei iudicio quibuſdam ſubtrahi Euangelij prȩdicationem.11. & ſeq. Idem Proſper agit de falsò impoſita Auguſtino, prȩdeſtinatione ad malum, itemque de perſeuerantia, & ſubtractis viribus obedientię variè reſpondetur, de differentia prȩdeſtinationis & reprobationis, de prȩdicatione huius doctrinæ, de differentia prȩuaricatorum Angelorum & hominum. Quòd Deus neminem deſerat, niſi deſeratur; quòd qui voluntatem Dei ſpreuerunt inuitantem, ſentient vindicantem. Et in fine Proſper agit de Prouidentia circa præſcitos, & contra Caſſianum.
Auguſtini ſenſum Chriſti habens libertatis Et gratiæ diſcreuit officia Et merita ſubiiciens gratiæ libertatem.t.2.Vindic.pacif.pag.2. in f. Et ſeq.
Auguſtinus à Hieronymo de hæreſi taxatus, ab eodem in eadem epiſtola ſeipſum retractante laudatus eſt. t. 2. Vindic. pacif.pag.23.à m.Et ſeq.fusè.
Auguſtini cum Hieronymo contentio de Petri ſimulatione Et legalibus. ibid. fusè.
Auguſtini, Et maximi eius diſcipuli Thomæ doctrina quàm iustè ſit etiam iuramento ſolemni à facultate Salmaticenſi ſuſcepta.t.3.in Epilogo totius operis fuſiſſimè, p.819. ad finem.
Auguſtini doctrina, & libri omnes ſine exceptione approbati ſunt à S.Gelaſio Papa in Concilio Romano. t.3. 820.à m. & ſeq.
Auguſtini doctrina, Hieronymi doctrinæ prælata. t. 3. 821. à p.
Aug.doctrina à Concil.Florentino recepta.ibid.
Item à Concilio Toletano. ibid.
Auguſtino contradicere fas non eſt.ibid.in m.
Auguſt.eximius,& poſt Apoſtolos Doctorum primus. ibid. à m.
Aug. Sol doctorum à quo vt ſtellæ alij lumen accipiunt. ibid.
Columna & firmamentum veritatis & Dei ſedes.ibid.
Cui nemo contradicere debet.ibid.
Nullus dubitat.ibid.
Cuius in doctrina omnes poſteri fundantur, cuius vel vna ſententia ſufficit ad fundamentum, à quo nullus niſi arrogans diſſentit.ibid.
Cuius doctrina contemni non poteſt, in cauſa gratiæ, & liberi arbitrij abſque contemptu viginti ſaltem ſummorum Pontificum,& Eccleſiæ iniuriâ.ibid.circà f.
Auguſtini quæſtiones profundiores nec ipſe Cœleſtinus Papa contemnere auſus eſt.ibid.in f. & ſeq.
Auguſtini pietatem & doctrinam S. Cœleſtinus laudauit & probauit, & obtrectatoribus ſilentium impoſuit. ibid. & ſeq.
In Aug. omnia ſumma fuere, qui aliud agens epiſtolam ad Rom. & totum Tertullianum illuſtrauit. ibid. 822. in m.
Auguſtiniani cenſus. t.1.292. circà f.T.
Auguſtus Imperij formator Domini nomen vſurpare non præſumpſit.t.1.74.à p.T.
Auguſti lenitas.t.2.cclxxxj.b.1.
Auguſtus poſt Cleopatram quot annis regnauit. t.1. 185. in m. T.
Aug.ſilentium ranis indixit.t.2.in præfat.pag.2.à m.eius ſigillum.ibid.p.3.in p.& Pompeij.
Auguſtus poſt Chriſtum natum vixit quindecim annis. ibid.à m.T.
Auia t.3.147.T.
Aulæum velum expanſum.t.1.33. circà m.
Aulæa oppanſa & belluata.t.2.19.2.b.1.
Aura canicularis.t.3.82.T.& S.84.c.1.
Aures cordis.t.3.785.à m.T.
Aurium ornatus vera catecheſis.t.3.795.a.1.
Aurem foratu effeminatus.t.3.206.T.& S.207.c.1.
Auriculæ infantium pertuſæ in auribus.t.1.135.in p.T.
Aures Crucis ſigno muniendi mos antiquus. t. 2. 214. d. 2. & ſeq.
Auriga.t.3.171.T.
Auriga in flammea tota. t.1. 545. à p.T.
Auruginare.i.flaueſcere redundantiâ fellis. t.3.611. in m.T. Et S. 613. b. 2.
Aurula i.adflatus. t.1.219.à m.T.
Aurum & argentum de terra, ferro & ære inutilius pœna martyrum & reorum, vaſis ſpurcis ſeruit vt ornamentis. t.2.119.in f.& 120.in p.T.& S.per totum,& 121.ad m.
Aurei compedes dati reis.t.2.121.in m.T.& S.
Auri damna, idololatria,& gehenna.t.2.121.in f.T.& S.122. in p.ad m.t.2.121.b.1.& ſeq.
Aurum ſuos habet Martyres.t.2.121.d.2.122.a.b.c.2.
V.Verbo Auaritia,& Verbo Diuitiæ.
Auſes i. Ioſue.t.1.242.à m.T.
Auſpicium t.3.218.T.& S.c.1.
Authenticon quid.t.2.361.b.c.1.
Authenticum exemplar Græcum.t.1.340.in m.T.
Authenticæ litteræ.t.1.411.in m.T. t.2.cxlv.b.1.
Authenticæ regulę.t.3.756.in m.T.
Authentica paratura.t.1.251.in f.T.
Authenticus Pontifex patris Chriſtus.t.1.291.à p.T.
Autumo.t.1.378.à p.T.
Axis.t.1.477.circà m.T.
Axis medij ſtipiti vincti & incenſi Chriſtiani: V. V. Sermentitij.
Axionicus hæreticus Valentinianus.t.3.756.à m.T.
Azyma & fermentum eiuſdem eſt Dei Creatoris. t.2.122.in m.T.& S. à m.& 123.in p.

Digitized by Google

B.

Babylon vrbis Romanæ figura cùm idololatra eſſet. t. 1. 187. in m. T.
Babylonis turris ſuperbiſſima. t.1.430. in f. T.
Babyloniorum imperium. t.1.71. in m.T.
Babylonica operosè reſoluta.t.1.127. in p.Et 129. à m. T.
Babylonica captiuitas. t.1. 122. circà m. T.
Babylonis paruuli qui. t.2.xcv. c.1.& ſeq.
Babylonius Rex. t.3.427. T.& S.c.1. t.3.753. in m. T.
Bacchus Italicus. t.1.56. in m. T.
Bacchanalium furiæ. t.3. 807. à p.T.
Bacchi Orgia exterminata. t.1. 56. à p. T.
Bacchantia indumenta. t.3.790. in m.T. & S. c.2.
Bæthica. t.3. 204. T. & S. 205. c.2.
Balaam propheta vocatus ad maledicendum Iſraëli.t.3.677. à p.T. & S. d. 1. & ſeq.
Balæ ſuggeſſit Deus quod non cogitauerat. t.3. 103. T. & S. 104. a 1.
Balarides Illyricus, ſomniat magnum dominatum. t.3.643. à m. T. & S.645. d. 2.
Balnearum inſtrumenta. t. 1. 581. à p.T.
Balneæ lætiores. t. 3. 584. T.
In balneis piſcinæ. t.1.87. circà f. T.
Locum in balneis occupare. t.3. 81. T. & S. 84. b.1.
Balneæ cluduntur. i. clauduntur in nonam vſque, in luctu, & ieiunio. t.1. 177. à m. T.
Balneum magicum. t.1.38. à m.T.
Balſamum. t.3. 206. T.
Baltei in Circo Vide V.Cardines incirco.

Baptiſmus.

Baptiſmus mundi. i. diluuium. t.1. 89. in p. T.
Baptiſmus Ioannis cœleſtis quà datus ab homine miſſo à Deo, terrenus, quà gratiam non conferebat. t. 2. 123. in m. T. & S. à m.& 124. in p.
Baptiſmus Ioannis à Deo Creatore cœli & terræ. t.2. 124. in m. T. & S. à m.
Baptiſmus Ioannis præparatorius ſacramenti veri. V. Verbum. Baptiſmi effectus num.6.
Baptiſmus Ioannis imperfectus, ampliatus eſt baptiſmo Chriſti. t. 2. 124. c.d.2. & 125.a.132. a.1. & ſeq.
Baptiſmo Ioannis Apoſtoli ſunt baptizati. t. 2. 125. in p.T. & S. in m. b.1. & ſeq. 130. a. 1. & ſeq.
Baptiſmum Ioannis viuente Chriſto Apoſtoli conferebant. t.2.126. in p.T. S. à p.

Baptiſmus Chriſti.

Ad Baptiſmum per orationem & confeſſionem ſe diſponebant ſuſcepturi, multo rationabilius quam ad baptiſmum Ioannis. t. 2. 126. in f. T. & S. & 127. in p.
Ante baptiſmum, in fide inſtructi, fidei iugum rationabilius portant. t.2.127. in m. T. & S.
Baptiſmi materia aqua Elementaris cum intentione Eccleſiæ applicata, quam Quintilla abſtulit vt vipera. t.2. 127. in f. T. & S. 128. in p.
Baptiſmus in nomine Chriſti datus. t.2.131. a.2.
Baptiſmi forma datur in nomine Trinitatis, Patris, & Filij & Spiritus ſancti, ex fide Eccleſię. t.2.128. in m.T. & S.& 129. in p. ad m.
Baptiſmi neceſſitas eſt in re vel in voto, quæ ſuppleri potuit in Apoſtolis vocationis ſublimitate & fide. t.2.129. in f.& 130. in p. T. & S. à p. per totum.& 131.
Baptiſmi neceſſitas ante paſſionem Chriſti non obligabat. ibid. t.2. 130. in p. T.& S. ibid. c.2.126. per totum.
Baptiſmum Chriſtus non per ſeipſum. ſed per Apoſtolos & diſcipulos miniſtrabat. t.2. 131. à p. T. & S. in m. & 132. ad m.
Baptizauit Chriſtus paucos manu ſua. t.2.132. b 2.
Baptiſmi miniſter quis ex officio, vel ex neceſſitate. t.2.132. in m. T. & S. in f. & 133. per totum.
Miniſter indifferens. t. 3.784. S.c. 1.
Miniſtri malitia Baptizato non nocet.t.2.131.c.1.& ſeq.
Baptiſmus non temerè miniſtrandus, ne fiat iniuria ſacramento: quod interdum vtiliter differtur. t.2. 133. in f. & 134 in p. T. & S. à p.& 135. in p.
Mox baptizandi priùs conuertebantur ad occidentem renunciantes diabolo. t.2.138. a. b. 1.
Baptizati vertex vnctus chriſmate, quid ſignificet. t. 2.135. in m. T. & S. in f.
Baptizato impoſita manus & benedictio data in ſacramento Confirmationis. tom.2. 136. in p. T. & S. in m. & 137. in p.
Baptizatis ter merſis, lac & mel datum. t.2. 137. à p. T. & S. ibid. & 138. per totum.
Baptizati quo lauacro abſtinerent. t.2.138. d.1.
Baptizati recenter, candidati.t.2.138.d.c.1.& ſeq.
Baptiſmus vim hauriens à Chriſti paſſione ſolemniter in Paſchate & medio alueo ad Pentecoſtem tempore, datus. maxime vigiliâ Paſchæ & Pentecoſtes. t. 2. 139. in p. T. & S. à p. & 140. in p.
Baptiſmus luci primigeniæ comparatus. t.2.109. b.c.1.
Baptiſmi fons vterus virgineus.t.2.105.b.1.
Baptiſmus nos configurat morti & reſurrectioni Chriſti: vitamque dat animæ & corpori. t.2. 140. à p. T. & S. in f. & 141. per totum. Et 137. c.1.& ſeq.
Baptiſmus cæcitate liberat, & dat vitam æternam. t. 2. 143. à m. T.& S. in f. & 144. ad m.
Baptiſmus animam regenerat, eamque Spiritui ſancto vt ſponsò iungit, & carnem famulam ei ſubiicit. t. 2. 144. in m. T. & S. ibid.
Baptiſmi vis in aqua iuncta verbo Dei: t.2. 107. d. c.2. 144. a.1. & ſeq. xliii. per totum. ibidem fuſè.
Baptiſmus & pœnitentia breui omnes maculas abluit. V. Gentilis leproſus.
Baptiſmo pœnitentia præuia. t.2.126.a.1. & ſeq.
Baptiſmus reparat ſimilitudinem Dei, & à culpa & pœna liberat.t. 2.144. in f. T.& S.145. ad m.
Baptiſmus veſtis eſt fidei, Characterem imprimens, & ſeruum Dei propria ſyntheſi diſcernens. V. ſupra Baptiſmi neceſſitas circa f.
Baptiſmus Menandri fruſtra ſuos morte eximit. t.2.142. in p. T.& S. à p. & 143. fuſè.
Baptiſmus renouationem tantùm inchoat, in reſurrectione perficiendam, cuius tamen ingerit ſpem. t.2.142.b.2. & ſeq. vſque ad finem Schol.
Baptiſmus non iterandus. V.Baptiſmus Ioannis numero 4. in p.
Baptiſmus vnus eſt. hæreticorum autem Tertulliani tempore defectu materiæ, vel formæ nullus. t.2. 145. in f.T. Et S.146. per totum. Et 147. in p.
Baptiſmus hæreticorum iterandus. Error Tertulliani fusè refutatus. t.1.2. parte. V. Baptiſmus ioco datus. Et parte 3. V. Baptiſmus hęreticorum & t.2.146. c.1.
Baptiſmus ſanguinis & fluminis, de latere Chriſti fluxit.t.2. 147. à p. T. & S. ibid.
Baptiſmus ſanguinis ex Chriſti latere fluxit, & ſupplet defectum fluminis in Martyre. t.2.147. in f.T. & S.148. in p. ad circa f.
Baptizari pro mortuis quid. t.3.528. T. & S. 529. a. 1.
Baptiſmum induere. t. 1.90. à m. T.
Baptiſma fidei ſacramentum. t.3.74. T. & S.79.c.1.
Barbariæ pudore. t.3.65. T.
Barbarior & meracior modeſtia. i. cruda ſeueritas. t. 1. 583. in m. T.
Baronum & rupicum animæ. i. ruſticorum & rupes incolentium. t.2.27.a. 1.
Baſiliæ, i. libri Regum. t.3. 92. T. Et S. 2.2. 451. T Et S 452. a. 1.
Baſilidis hæreſis. t. 1. 479. à p. T.
Baxa deaurata. t.1. 159. in p. T.
Si Philoſophus in purpura, cur non & in baxa. t.3. 790. in m. T.
Baxa Tyria calciare. t.1.379. in m. T.
Beatitudo perficiet in nobis Dei ſimilitudinem per claram Viſionem. t.2. 633.b. 2.
Beatę veſtes. i. nulla ſolicitudine& cura compoſitæ.t.1.376. à p. T.
Beelphegor Idolum, ſacrificulas habuit meretrices. Et Beelſephon. t.2.651. b. 1.

Beccos.i.panis.t.1.349.in f.T.
Belias.t.1.127.à m.T.
Belenus Deus.t.1.363.in m.T.
Bellona.t.3.791.à p.T.
Bellum.t.3.74.T.101.T.
Bellica machina.t.1.520.in m.T.
Benedictione obſignatum matrimonium. t. 3. 243. T. & S. c. 1.
Benedictio & maledictio ab eodem Deo procedit. t.2.148. à m.T.& S.in f.& 149.in p.
Benedicendus Deus in omni tempore.t.1.371.circà m.T.
Benedicentes Deum, ab eoque benedicti creſcunt in melius.t.2.lxiii.c.1.& ſeq.
Benedictio immunda.t.1.166.à m.
Benedictio muta.t.3.243.T.& S.244.a.2.
Benedictionis Sacramento exauctorati.t.3.573.T.
Berenice Maga.t.3.616.T.& S.617.b.2.t.1.43.in p.T.
Beroſus Chaldæus.t.1.65.à p.T.
Betyllis aquoſa materia.t.1.9.à p.circà m.T.
Beſti rij.t.3.59.T.& S.60.a.1.582.T.
Beſtiæ quædam cur noxiæ.t.2.xlv.a.b.c.
Beſtiæ mutant pro veſte formam.t.3.203.T.& S.b.1.
Ad Beſtias pronunciari.t.3.537.T.
De Beſtiis famoſa mors.t.1.356.in f.T.
Bethlehem Ephrateæ elogia.t.2.397.a.1.2.
Bethſaida piſcina poſt Chriſtum curare deſiit. t. 1.193. circà f. T.
Biæothanati.t.3.59.T.& S.c.2. ideſt, violenta morte necati. t.1.43.in p.T.
Biblia in Græcum tranſlata.t.1.64.à m.T.
Bibliotheca Ptolomæi Philadelphi.ibid.à m.T.
Biforme numen.t.1.63.à m.T.
Bigæ lunæ, quadrigæ ſoli dicatæ.t.1.537.circà m.T.
Blaſphemi ſunt canes fruſtra latrantes in Dei bonitatem, quòd hominis lapſum permiſerit.t.2.149.in m.T.& S.in f.& 150.in p.
Blaſphemantibus Deus diſplicet.t.2.475.c.d.2.
Blaſphemia quæ omnino vitanda.t.3.586.T.in p.&b.587.b.1.
Blaſphemiæ formidandæ admonitio.t.1.283.in m.T.
Blaſphemia.v.periurium.
Blaſtus hæreticus Iudaiſmum clam introducere voluit. t.1. 419.in m.T.
Blattit penes aures Midæ Silenus.t.3.198.T.& S.199.a.1.
Bombyx. t.2.250.in m.T. Et S. Et 151. in p. t.3. 204.T. Et S. 206. c. 1.
Bombycis ſtamina.t.1.203.à m.T.
Bona Dea. t.1.364. in f.T.
Bonitas ſine ratione mala eſt, Et viciſſim. t.2. 151. in m. T. Et S. ibid.ad f.
Bonitas rerum non ex hominum, ſed Dei ſenſu,& rei ſtatu penſanda eſt t.2 151.in f.& 152 in p.& S.à p.
Bonorum differentia.t.2.cxxviij.d.2.& ſeq.
Bonorum temporalium abundantia obliuionem Dei inducit.t.2.152.in f.T.& S.ibid.& 153.per totum.
Bona temporalia nocent malis.t.2.154.b.1.Et ſeq.
Præ cæleſtibus nihili facienda.t.2 193.b.1.Et ſeq.
Bonorum temporalium iactura,fidei negotiatio eſt. t.2.153. in f.T. Et S.ibid.Et 154.per totum,Et 155.in p.
Bonum ſummum,magnum,Et paruum.t.2.165.a.b.1.
Bonum factum. t.1.447.à p.T.
Bonum Deus diſpenſat, vt cuique dignatur. t. 1. 381. à p. T.
Bonorum Et malorum intolerabilis magnitudo. ibid. in p.
Bos Ægyptius.t.1.343.circà f.T.
Bos reprobus.t.1.73.à p.T.t.2.724.à p.
Botronatus i. ornatus capitis in formam botri compoſitus. t.3.294.T.Et S.c.2.
Botuli interiores Et exteriores.t.1.168.in m.T.
Botuli cruore diſtenti.t.1.58.à m.T.
Brabium.t.1.330.circà m.T.
Bracteam. i. bracteam exprimere. t.1. 158. à m. T. t. 2. 653. in f. T.
Britanniæ intra Oceanum concluſæ.t.1.184.in m.T.
Britonum ſtigmata.t.2.206.c.2.
Brumæ.t.1.160.à p.T.t.2.660.in f.T.
Bubulam obſonare.t.3.488.T.
Bubulum caput.t.1.179.à p.T.t.2.755.in p.
Buccellas dare.t.3.246.T.Et S.c.2.
Buccinæ i.conchæ in formam tubæ.t.3.199.T.Et S.b.1.
Bulbi electi.t.2.192.in f.Et 193.in p.
Bulbi Et tubera t.3.63.T.Et S.64.b.1.
Buſiris.t.3.206.T.Et S.207.c.2.
Buſta.t.3 151.T.
Buſtuaria altaria.t.3.206.T.
Butyro ſtipendiati.t.1.186.circà f.T.
Byſſinum ſanctitatis.t.3.299.T.Et S.c.1.
Bythos.t.3.301.T.Et S.c.1.
Bythos Æon.t.1.417.in m.T.

C.

Cacabacius motus.i. ſimilis aquæ bullientis in cacabo. t.3.132.T.Et S.133.a.1.
Cacabulum de Saturno. i. prophanatio idoli in turpe miniſterium verſi.t.1.61.à m.T.
Cactum ſubdolæ familiaritatis.t.3.202.T.Et S.c 2.
Cadauer à cadendo.t.3.495.T.
Cadauerum condiendorum mos varius.t.2 187.c.2.
Cadauerina.t.1.27.in p.T.
Caduca in terram libidine. i. ſemine effuſo in terra. t.1. 537. circà m. T.
Caduca caro. i. reuertens in originem ſuam. t. 3. 493. T. Et S. b. 1.
Cadus Et corus quæ menſura.t.2.cxxxvij.a.2.
Cæcilius Capella gratulans Chriſtianis. t. 3. 807. à m. T. & S. 808. A. 2.
Cæſares multi obſeruati.t.1.74.à m. Et ſeq.T.
Cæcos reluminare.t.1.66.circà f.T.
Cęcum bonum.t.1.565.circà f.T.
Cæca viuentes.t.1.382.à p.T.
Cæcitatis duæ ſpecies.t.1.59.in p.T.
Cæcitatis teſtimonium.t.3.663.à m. T.Et S.668.A.2.
Cæſæ queſtiones.i.res profligatæ.t.1.511.in m.T.
Cæſariati equis.t.1.378.à m.T.
Cęſionum caterua.t.1.77.circà f.T.
Caſtus Iſidis Et Cybeles.t.1.177.à m.T.
Caiana hæreſis.t.2.110.a.1.
Cain primus homicida.t.1.384.in m.T.
Cain Sacrificium cur reprobatum.t.3.17.T.
Cain maledictus.t.1.229.à m.T.
Cain à Deo excitatus in bonum, Et à malo deterritus. t. 3. 787.b.1.
Cain ſemen in arca fuit, quò ſemen malitiæ non periret ad exercitium bonorum.t.1.416.in f.T.
Caium de Caio.t.1.82.circà f.T.
Caius ſeius.t.1.53. in f.T.
Caius Ceſar qui Et Caligula, quandiu regnauit. t.1. 186. in p. T.
Calcant te muſcæ.t.3.74.T.
Calcare colubros & ſcorpios t.1.278.à p.T.
De Calcaria in Carbonariam.prouerbium. i. de malo in peius ruere.t.1.98.in p.T.
Calceamenta portare prohibiti Apoſtoli quomodo. t.2.155.à m.T.& S.ibid.in f.& 156.in p.
Calceorum vanitas & tormentum. t.2. 155. in m. T. Et S. ibid.
Calceus mulleolus.t.1.379.in f T.
Calceum multiformem ſtipare.t.3.232.T.Et S.b.2.
Calceati vanam gloriam.t.3.70.T.
Calciati auro Tyrium.t.3.790.in m.T.Et S. c.1. Et ſeq.
Calcians præparationem Euangelij.t.1.241.circà m.T.
Calceatus de Euangelij paratura.t.3.149.T.Et S.150.c.2.
Calciare galeam,t.1.46.in f.T.
Calendarium expendunt graciles aurium cutes. i. inaures vnius anni reditum.t.3.287.T.Et S.b.1.
Calentes offendere.t.3.111.T.
Feritas calet.t.3.65.T.
Calicum picturæ.t.1.451.in m.T.

In Calice paſtor pictus.ibid.Et 455.circa m.T.
Calices ſacri olim vitrei.t.2.307.a.2.
Calicis aut panis communis in terram excuſſio.t.3.712.à p.T. Et S.714.A.1.
Caliendrum.t.3.185.T.& S.c.1.
Caligata militia. t.3.153.T.& S.d.2.
Calliblepharum.t.3.291.T.& S.b.2.& c.1.
Callimachus Iunoni vitem induxit. t.1. 121.à p.T.
Callinicus. t.3. 110.T.& S.c.2.
Calli pugnorum.t.3.649.in f.T.& S. 650.c.2.
Calloſitas erroris.t.1.358.in m.T.
Calloſitas vſus communis.t.1.48.in f.T.
Calliſthenes Author.t.3.643.à m.T.
Calui filij V.Indicem ſcript.in titulum Pſalmi 46.
Camenas in aquas transfigurant.t.3.190.T.& S.191.c.1.
Campeſtre.i.ſuccinctorium,perizomata.t.1.78.à p.T.
Canæ memoriarum.t.1.64.in f.T.
Canales odorari.t.3.304.T.& S.305.a.
Cancellos adorare.t.3.304.T.& S.305.a.2.
A Cancellis poteſtates. t.1.528.à m.T.
Candelifera dea.t.1.365.à m.T.
Candida,pro candidata.t.2.67.a.1.
Candida Eccleſiæ.t.1.587.in m.T.
Candida Iudicij.t.2.778.in m.T.
Candida martyrij.t.3.149.T.& S.150.a.2.
Candidus amictus.t.1.389.à m.T.
Omnia candidatus i.omnino candidus.t.1.379.in f.T.
Candidati.t.1.164.à m.T.
Candidatus Dei.t.3.242.T.& S.d.2.
Candidatus remiſſionis & ſanctitatis pœnit.baptiſmus. t.1. 89. in f.T.
Candidauerunt veſtimentum in ſanguine agni.t.3.118.T.
Candidati gloriæ ſint humiles.t. 2.303.d.1.& ſeq.
Candidati reſtitutionis.t.1.229.à m.T.
Candidantur maculæ.t.3.118.T.
Candidam claritatis vſurpare.t.3.115.T.& S.116.a.1.
Candida quædam vtriuſque iudicij.t.3.312.T.Et S.313.a.1.
Candidati Angelorum.t.3.214.T.Et S.c.1.
Candidæ Phariſeæ dignitas.t.1.328.à p.T.
Candidati diaboli.t.1.121.in m.T.
Candidata dæmoniorum genimina.t.1.32.pà .T.
Canes euerſores luminum.t.1.56.à m.T.
Canicula Diogenes.t.3.65.T.Et S.68.b.2.
Canicula perſecutionis.t.3.120.T.Et S.c.1.
Caninæ æquanimitatis ſtupor.t.3.325.T.Et S.a.2.
Canina conſtantia.t.3.208.T.Et S,209.b.1.
Canitiem decolorare. i. mutare canitiem capillo colorato. t.3.192.T.Et S.b.2.
Canos antiquitatum colligere.t.1.366.in f.T.
Cantica hiſtrionum.t.1.453.à p.T.
Cantrices fabuloſę.t.1.234.in f.T.
Cantabra. t.1.63.à m.T.
Capharea Saxa.t.3.173.T.Et S.174.a.2.
Capillago affluens.t.3.168.T.
Capillaturę ſtructores. t.3.780.à p.T. Et S.c.1.
Capilli iuuentus.t.1.233.in m.T.
Capillum vertere Et transferre.t.3 232.T.Et S.d.1.
Capillorum ambitio,ambitus.t.3.774.à p.T.
Capillum fucantes Et mutantes , Deo Et ſibi iniuriam faciunt.t.2.156.in m.T.Et S.157.per totum.Et 158.in p.
Capillum Numidæ radunt excepto vertice. t.2. 158. in m.T. Et S.ibid.Et 159.in p.
Capilli radendi mos varius.t.2.lxxx.c.2.
Capilli Sampſonis Et eius raſuræ myſterium.t.2.158. c.d.1.2.
Capit,non capit, æſtimari, interpretari, intelligere, diſcere, opinari,numerari, indulgeri, Et cęt. i. poteſt, vel non poteſt dici,Et cęt.frequens vſus Tertulliani.t.3.45.T.Et S.c.1. 50.T.Et S.52.b.2.312.T.
Capita maiora.t.1.124.à m.T.
Capita ſtipendio cenſa t.1.61.à m.T.
In Capite ſit.t.1.167.à m.T.
Capitale eſt digamo agere pro Sacerdote. t.1. 114. circà m.T.
Capitalia delicta.t.1.257.a m.T.
Capitalia iudicia à Chriſtiano vetita.t.1.165.à m.T.
Capitolia.t.3.152.T.Et S.153.b.1.
Capitolia cœlo certantia. t.1.71. à p.T.
Capitolium eſt Curia Deorum t.1.56. circà m. T.
Capitolium omnium dæmonum templum. t.3. 646. à m.T. Et S.650. D.2.
Capitolini Ludi.vide V.Tarpeij.
Capitula victimarum.t.1.61.in f.T.
Capræ ſine corde.t.1.13.à p.& à m.T.
Capræ diuinantes.t.1.68.à m.T.
Caprificus vana & ventoſa.t.1.411.circà f.T.
Caprigenæ dij. t.1.354.à m.T.
De Capro cornutus.t.1.63.circà f.T.
Captatela. t.3. 303.T.& S.b.2.
Captiuitas.t.1.347.à p.T.
Captiui dij.t.1.71.à p.T.
Captiua ſimulacra t.1.369.circà f.T.
Capulus i.vagina.t.1.482.in m.T.
Capulum.i. ſepulchrum.t.3.501.T. & S. 502. c.2.547.T.& S. 548.a.1.t.2.180.a.2.
Carcer.i.paleſtra.t 1.330.in m.T.
Carcer domus eſt diaboli , in qua ipſe patientiâ & concordiâ Chriſtianâ vincendus eſt à martyribus & fidelibus. t.2.159.à p.T.& S.ibid.& 160.
Carceris & morbi neceſſitas fœlix,occaſiones peccati tollit, & animam libertate donat.t.2.160.à m.T. & S. 161. per totum,& 162.in p.
Carceratis Dei & Eccleſiæ prouidentia ſubuenit. t.2. 161. a. b. & ſeq.
In Carcere vincula martyrum oſculatæ piæ mulieres. t. 3. 236. T.
Cardea dea.t.1.125.circà m.T.
Cardiaca.t.3.637.à m.T.& S. 638. d.1.
Cardo ſalutis.vide,Caro.
Cardines in Circo.t.3.661.à p.T.& S.665.d.2.
Cardines theatri.t.3.656.à p.T.& S.657.b.2.
Carmentes dea. t.2.lxxx.in ſchol.
Carnis Infirmitas.
Carnaliter viuere.t.1.484.in p.T.
Carnalium commodorum ſuaſoriæ.t.2.672.in p.T.
Carnalia crimina.t.1.400.circà m.T.
Caro ficta,anima facta à Deo.t.2.174.in f.175.in p.
Caro peccatrix.t.1.32. à m.T.
Carnis eſum cur prohibuit Apoſtolus.t.2.xxxiv.b.1.& ſeq.
Caro de terra orta eiuſque partes aptè cum terra comparatæ.t.2.162.à p.T.& S.in m.&165.in p.
Carnis opera,non autem ſubſtantiam ſcriptura condemnat. t.2.163.in m.T.& ſeq.& S.164.in m.165.166.per totum.
Carnis opera quæ.t,2.569.a.1.& ſeq.
Caro Deo non diſplicet , ſed opera carnis à regno ſuo excludit. t.2. 166. in f. T. & 167. in m. & S. ibid. in p. & a m. & 168. in p.
Carnis deſideria pro ſecundis nuptiis extinguenda ſunt amore cœleſtium,& exemplis continentium. t.2. 168. à p. T.& S.in m.& 169.ad m.
Carnis infirmitatem animi vigor erigat.t.2.169.à m.T.& S.in f.& 170.T.à p.& S.ad m.
Vim carnis pati.t.3.775.à p.T.
Carnis dignitas.
Ex opifice.
Caro non ex limi origine,ſed ex propria dignitate æſtimanda, ſicut aurum de terra. t. 2. 170. à m. T. & S. in f.& 171. in p.
Carnis ex limo vilitas non penſanda,ſed Dei ſupra Phidiam opificis dignitas. tom. 2. 171. in m. & S. ibid. & 172. in p.
Carnis dignitas iuxta doctiſſimos Gentilium Deo authore extollitur.t.2.172.in m.T.& S.ad f.
Carnis dignitas probatur , quę fieri non potuit , ſine ſummi Dei nutu. t.2.173.in p.T.Et S.ad f.
Carnis dignitas ex Dei contactu confirmatur.t.2.173.in f.T. Et S.ibid.Et ſeq.
Caro nobilis ex limi à Deo contactu.t.2.174.in m.T.Et S.ad 175.à p.
Caro toto mundo nobilior, quæ non verbo tantùm ſed & manu

manu Dei facta ſit. t.2.175. à p. T. Et S. in m.
Carni formandæ totus Deus intentus, vt corpus Adæ ex limo, Chriſto futuro conformaret, quem pro idea habebat. t.2.175. in f. T. Et S. 176. in p.

Carnis Excellentia in Ordinequem habet ad animam, in operibus naturæ.

Caro adhuc inanimis homo vocatur. t.2.176. à m. T. Et S. in f. & ſeq.
Caro ſumitur aliquandò pro toto homine. t. 2. 183. d. 1. & ſeq. & 235. in f. & ſeq.
Caro priùs corpus, quàm corpus animale. t.2.177. à p. T. Et S. in m. Et ſeq.
Caro domus eſt animæ, quam ipſa quaſi incola continet & conſeruat. t.2.178. in m. T. Et S. ibid. & ſeq.
Caro animam omni gemma, gladio, vino, vnguento pretioſiorem, quaſi theca glorioſa recepit. t.2. 179. in m. T. Et S. ibid. & ſeq.
Caro veſtis pellicea eſt animæ, licet non ſit tunica illa data primis parentibus. t.2.180. in m. T. Et S. à m. Et ſeq.
Caro quam æſtimabilis, quæ intimè iungitur animæ Deo proximæ, per quam anima ſenſibus eius, rebus omnibus vtitur, & opera, arteſque exercet. t.2.181. in m. T. Et S. à m. Et ſeq.
Caro in malis operibus miniſtra tantùm ex inſtrumentum eſt animæ. t.2.182. à m. & 183. à p. T. Et S. ibid.

Carnis dignitas ex operibus gratiæ.

Caro tanta eſt, vt nihil gratiæ ex ſalutis nihil & ſacramentis ſine ea caro poſſit adipiſci. t. 2. 184. à p. T. Et S. per totum.
Caro ſalutis cardo. t. 1. 482. in f. T.
Caro Dei templum, Chriſti ſepulchrum, mortificationem eius circumferens, vt & vitam eius manifeſtet ſuſcitata. t.2. 185. in p. T. Et S. in m. & ſeq.
In carne vulnus & medicina. t.2. 356. b. 1.
Caro caſtiganda. t. 2. 191. b. 2. & ſeq.
Inter carnem, animam, & Deum ordo debitus. t.2.169. e.

Carnis dignitas in ordine ad incorruptionem & gloriam.

Carnis poſt mortem integritas capillorumque & vnguium excreſcentia vnde veniat, & num in reſurrectione cuncta reddentur. tom.2. 186. in f. T. Et S. 187. per totum.
Carnem mors in depoſito ſeruat in Elementis vel animalibus tanquam vaſis, reſtituendam homini tunc futuro ſimili Chriſto immortali & ſapienti. t.2. 188. à p. T. Et S. in m. & ſeq.
Caro glorioſa per veſtimentum luminoſum ſignificata. t.2. 189. in f. T. Et S. ibid. & ſeq.
Caro reſurget glorioſa pro ordine meritorum. t.2.190. in m. T. Et. S. ibid. Et 191. per totum.
Caro hominis reſtituenda Paradiſo meliori. t.2.191. in f. T. Et S. 192. ad m.
Caro in reſurrectione angelificabitur, incorruptibilitate. t.2.192. in m. T. Et S. ibid. & ſeq. & 193. in m. T. Et S. à m. & ſeq.
Caro propriè diligenda vt proximus. t.2. 194. in m. T. Et S. ibid. & ſeq.
Carnis afflictatio hoſtia placatoria. t.1. 388. à m. T.
Caro comes pœnarum & præmiorum. t.2.182. b.2.
Caro ſponſa & collactanea animæ variis dotibus ornanda. t.2. 189. col. 2.
Carnem refrigerare. id. reficere. t. 2. 677. in f. T.
Carpocrates, eiuſque hæreſes. t. 3. 146. T. Et S. per totum.
Carthago, eius exordia, & colonia. t.2.198. a.2. Et ſeq.
Carthaginis conditrix ſe rogo dedit. t.3.100. T. Et S. b.1.
Carthago decimanda. t.3.121. T. Et S. d.1.
Carthaginienſium elogia. t.2.196. per totum T. Et S. in f. & 197. 198. & 199. per totum.
Caſeo ex coagulo vis eſt ſubſtantię. t.1.106. in m. T.
Caſſidem aut perſonam alicui inducere. t.1.102. à p. T.
Caſſius Seuerus. t.1.59. in m. T.
Caſſum laborantia. i. incaſſum, fruſtra. t.1.378. à m. T.
Caſtigatio diuina gratanter ſubeunda. t.2.387. in m. T.
Caſtigatione ventris frigeſcunt gula, libido, atque luxuria. t.3.24. T. Et S. c.1.
Caſtimonia Apis & Iſidis. t.2.168. in f. T.
Caſtus Iſidis. t.1. 168. in f. T.
Caſtitas perditrix. t.1. 117. in p. T.

Caſtitatis Excellentia.

Caſtitatis elogia, caritas perfectæ. t.2. 200. a. p. T. Et S. in m. Et ſeq. & 201. in m. T. Et S.
Caſtitas templi Dei, corporis ſcilicet noſtri æditua eſt & cuſtos. t.2.202. in p. T. Et S. ibid. per totum.
Caſtitas in Paradiſo terreſtri ſeruata. t.2.203. in p. T. Et S. à p. & ſeq.
Caſtitas perfecta hominem Deo aſſimilat. t.2.204. in m. T. Et S. ibid. & ſeq.
Caſtitas Dei donum non hominis vitium. t.3.771. S. c. 2. & ſeq. 801. b.2.

Caſtitatis ſpecies inuicem comparatæ.

Caſtitatis tres ſpecies, virginalis, coniugalis, vidualis. t.2. 205. à p. T. Et S. ibid. & ſeq.
Caſtitas viros quàm maximè decet. tom. 2. 202. cap. 1. & c. d. 2.
Caſtitas virilis laudabilior muliebri, vidualis autem & coniugalis, licet inferior ſit gratiâ virginali, fortior eſt tamen. t.2.206. à p. T. Et S. in m. & ſeq. per totum.
Caſtitas in Chriſto, quæ. t.2.594. a.1.
Caſtitas Gentilium infructuoſa. t.2. 208. à p. T. Et S. ibid. & ſeq.
Caſtitas Gentilium vt & alia virtus vera non eſt: quorum mulieres caſtę habitæ ornantur vt appetantur. t.2.209. in p. T. Et S. à p. & ſeq.

Caſtitatis amor & cuſtodia.

Caſtitas nobis ad æternam vitam & gloriam martyrij amanda, quam diabolus ſuis indicit ad gehennam. t.2. 210. in m. T. Et S. à m. & ſeq.
Caſtitas minor & difficilior iam facto corruptiore ſeculo. t.2. 211. in f. T. Et S. ibid. Et 212. & ſeq.
Caſtitas cautè ſeruanda. tom. 2. 213. à p. T. Et S. in m. & ſeq.
Caſtitas etiam in auribus ſeruanda. t.2.214. à p. T. Et S. ibid. Et ſeq.
Caſtitas plena etiam redundat in externum habitum. t. 2. 215. à p. T. Et S. ibid. Et in f. Et ſeq. T. Et S. 216. à p. & ſeq.
Caſtitatis cuſtodia ſuadetur exemplis. t.2. 217. à m. T. Et S. in f. Et 218. per totum & ſeq.
Caſtitas Gentilium ſuffundet Chriſtianos in iudicio. t.2. 219. in m. T. Et S. ibid. Et 220. per totum. Et 221. in p. T. Et S. in m. Et ſeq.
Caſtitas ſuadetur exemplo mulierum Chriſtianarum, quæ eam vitę prætulerunt. t.2. 222. in m. T. Et S. & à m. T. Et S. ibid. Et ſeq.
Caſtitas ſuadetur ob breuitatem huius vitę. t. 2. 223. in m. T. Et S.
Caſtitatis Exactor omnis maritus. t.3.816. à m. T.
Caſtus Cybeles. V. infrà. Iſidis Caſtus.
Caſtor carnis caſtrator. t.3. 65. T. Et S. 68. c.1.
Caſtoris aſtrum & ſtatuæ, & fabulæ. t. 1. in Epiſt. dedicat. pag.4. à p. Et ſeq.
Caſtores. t.1. 368. à m. T.
Caſtorum oua. t.1. 536. à m.
Caſtorum Phantaſmata. t.2.68. in m. T.
Caſtor & Pollux, aliæque conſtellationes, t.2. cxix. a.2. Et ſeq. fusè.
Caſtrare lacertos. t.1.70. à m. T.
Caſtrata libido. t.1. 549. circà m. T.
Caſtrandum ſæculum. t.3. 293. T.
Caſtrata licentia renubendi. t. 3. 163. T. Et S. c.1.
Caſtratus Apoſtolus. t. 3. 158. T.
Caſtrare fauces. i. lingua exſecta. t.1. 350. in p. T.
Caſtra tenebrarum. i. paganiſmus. t.3.151. T. 153. T.
Caſtra rebellium. i. hæreſis. t.1. 413. circa f. T.
Caſtra Lucis. i. Eccleſia. t. 3.151. T. & S. 152. a.1. 153. T. & S. d.2.
Catabolici Spiritus. t.3.60. T. & S. c.1.
Cataclista veſtis. t.3.203. T. & S. b.1.
Cataclyſmus. t.3.135. T.

Cataclyſmus omnium rerum abolitor i. diluuium.t.1. 127. in f. T.
Catachreſes. t.1. 242. in p. T.
Cataphractes triumphalis. t.3. 208. T.
Catechizat de Idolis. t. 1.160. in m. T.
Catechumeni hæreticorum ante ſunt perfecti quàm educati. t. 1.413. à m. T.
Catechumeni aures debent rigare diuinis ſermonibus. t. 1. 393. circà f. T.
V. Verbo Nouitius. t. 3.
Catharticum dare. t.3. 565. T. Et S.307. b.2.
Cathedra in circo. t.3. 661. à p. T.Et S. 665. d. 2.
Cathedra peſtilentiarum. t.3.662. in f. T. Et S. 665. c. 2.
Cathedræ Apoſtolorum. t.1. 411. in m. T.
Catholica traditio. t.1. 332. in f. T.
Catholicus Patris Sacerdos. t.1. 258. in p. T.
Catholicum Dei templum. t.1.246. in m.T.
Catholica Ieruſalem. t.1.247. circà m. T.
Catholicæ & ſummæ bonitatis protector Deus. tom.1.224. in m. T.
Catholicè, id. generaliter id fieri neceſſe eſt. tom. 1. 129. à m. T.
Catholicè in medium proferebant. t.1. 407. circà f. T.
Catinenſes. t.3. 208. T. & S. c.2.
Cato grauis & ſapiens. t.3. 817. in m. T.
Cato palliatus. t. 3. 307. T. & S. 308. a.
Cato græcas litteras ſenex didicit. t.3. 305. T.
Catuli infantiæ recentis. t. 3. 216. T. & S. b. 1.
Catuli laureolus. t.3. 763.c.2.
Caucaſo abruptior. t.3.65. T.
Caucaſorum cruces. t.3.65.T. & S.68. c.1.
Caudam de affectibus trahere. tom. 3. 111. T. & S. 112. b. 1.
Cauea vtraque. t.1. 545. in m. T.
Cauea ſeuiens. t.3. 709. à p. T.
Cauere arbitris. t.1.56. in f. T.
Cauillabundus. t.3.145. T.
Cauillatur quæſtio. t.3. 519. T.
Cauillatur promulgatio per lenocinium. t.1. 485.in f.T.
Cauillantur fontium venę. t.1. 376. in f. T.
Caupones facundiæ. t.3. 415. T. & S. 416. c.2.
Cauſæ agoniſticæ. t.1. 125. à p. T.
Cauſam habere. t. 3. 70. T.
Cauſam in capite portare. t. 1. 124. in m. T.
Cauſatione. t.1. 327. à m. T.
Cauterem adigere. t.3. 305. T. & S.306. e. 2.
Cauterio exuri. t. 3. 456. T.
Cauterium pictoris. t.1. 137. in p. T.
Cautio quid. t.2. cxxxvij. c.1.
Cautionem delegare. i. velle caueri. t. 1. 217. à p. T.
Cebetis Pinax. t. 1. 412. in f. T.
Cecinna Seuerus. t.3. 185. T. & S. b.2.
Cedere de gradu. t.1. 401. à m. T.
Cellæ promæ ſepulcra vnde mortui depromentur. t. 3. 516. T.& S.517.a. 1.
Cella carceris. t. 1. 245. à m. T.
Cellæ vinariæ loculi. t.1. 56. à p. T.
Cellariorum refugia. t.1. 493. à m. T.
Celtæ apud virorum fortium buſta pernoctant. t.1. 619. T. Et S. 619. c.1. & t.1.43. circa f.T.
Cenſere à iuuenta.i. iam vti iudicio & prudentia. tom.1.42. circà f. T.
Cenſemur vtrubique. t.1. 113. in m. T.
Cenſemur de vno matrimonio. ibid.
Cenſentur de contemptu. t. 1.62. circà f. T.
Corpus Chriſti in pane cenſetur. t. 1. 372. in m. T.
Cenſoria animaduerſio. t.3.55. T.
Cenſoria intentio. t.3.791. in f. T.
Cenſorium lumen Dei. t. 1. 582. à m.T.
Cenſores diuinitatis. t.1. 215. in p. T.
Cenſor. t.3. 200. T. & S. 201. b.1.
Cenſura. t. 3.147. T. 160. T. & S. c.1.
Cenſuræ ſecuris. t.1. 460. in m. T.
Cenſuales libri Græcorum. t.1. 65. circà m. T.
Cenſus. t.3.45. T. & S.b.2.89.T.124. T. & S.125.a.1.
Cenſus quid & quanta ſignificet. t.2.2. b.c.1.
Cenſus totius diuinitatis. t.1.59. in m. T.
Cenſus totius mundi. tom. 2. 652. in f. T. id. omnis ſubſtantia.
Cenſus Mariæ Virginis. tom. 3. 92. T. & S. a. 1. 343. T. & S. c. 1.
Cenſus & deſcriptio facta naſcente Chriſto. t. 2. 276. c.1 & ſeq.
Cenſus ſectæ & nominis. t.1.67. in m. T.
Cenſemur appellatione fratrum. t.1.77. à p. T.
Cenſus criminis. t.3. 397. T.
De peccatorio cenſu. t.1.100. in m. T.
Cenſum naturæ ſuæ intrare. t.3.775. à m.T.
Centenariæ roſæ. t.1.125. à m.T.
Centenariæ lances & cœnæ. t.1. 56. in p.T.
Centurionis fides. t.3. 151. T.
Cepheus inter aſtra. t.1.528. in m. T.
Ceraſa Lucullus primus Italiæ intulit. tom. 1. 60. circa m. T.
Ceraunię gemmę. t.3. 289. T. & S. c.1.
Cerdon duo initia. i. deos inuexit, bonum & læuum. t.3. 76. T. & S.80. b. 2.
Cerdon de Chriſto nato & ſurgente variè ſenſit. t. 1. 418. in m. T.
Cereales ludi. t.3. 661. in f. T. Et S. 666. B.2.
Ceres Pharia. t.2. 550. b.1.
Cereri veſtes tenebricoſæ placent. t.1.379. in f. T.
Ceteri ſacrificant Ædiles & Flaminicæ. t. 1.160. à p.T.
Cerinthus Chriſtum ex ſemine Ioſeph hominem tantum, Iudęorum Deum Angelum ſolùm, legem ab Angelis datam cenſuit. t.1. 417. à p. T.
Cerua pro Iphigenia regis Agamemnonis filia. tom. 3. S. 60. b. 2.
Ceruus ſagittam dictamo excutit. tom. 3. 427. T. Et S. c.1.
Ceruus ſerpente paſtus iuueneſcit. tom. 3. 203. T. & S. d. 2.
Ceſtus dilaniare. t.1.524. à m. T.
Chaldæum ſemen in Ægyptum educatur. t. 3. 202. T. & S. c. 1.
Chaldæi. tom.3. 60. T. & S. 61. c. 1. 104. T. & S. 105. b. 2. 111. T.
Chameleontis natura. t.3. 203. T. & S.204.
Chameleontis capitulum durum reflecti. t. 3. 203. T. & S. 204. c.1.
Chaos, ſiue maſſa rerum confuſa numquam fuit, ſed ſuis quæque locis diſtincta, de nihilo creata. t. 2. 224. in p. T. Et S. à p.
Chariſmata ſunt donatiua. t.1. 511. in m. T.
Chariſmata expugnare. t.1. 421. in p. T.
Charitas proximi.
Charitas proximi totam legem implet. t. 2. 224. in f. T. & S. 225. per totum & ſeq.
Charitas proximi, portans eius onera, veterem legem implet & breuiat, & in noua perſeuerat. t. 2. 226. à m. T. Et S. in f. & ſeq.
Charitas legis ſarcinam ſubleuat. t.2.316. b.2.
Charitas proximi ſumit menſuram à dilectione ſui: vt eadem ei faciamus, quæ nobis fieri volumus. t. 2. 227. in f. T. Et S. 228. à p. & ſeq. t.3.9. T. & in S. b.1.
Charitas proximi, & bonorum communitas, eſt nota diſcernens fideles ab Ethnicis. t. 2. 229. in m. T. Et S. in f. & ſeq.
Charitas Chriſtianum facit eſſe domum Dei. t.3.492. a.b.1.
Charitas proximo placet in bonum, non in malum, qualis eſt obſeruatio ſuperſtitioſa dierum. t.2. 230. in m. T. Et S. in f. & ſeq.
Charitas Angelis debita. t.2. 37. b. 1.
Charites. t. 1. 121. in p. T.
Charon Hiſtoricus. t. 3.643. à m.T.
Cherubim explicatur. t.2. 34. c. d.1.
Chilon gaudio mortuus, filio coronato. tom. 3. 173. T. & S. c. 2.
Choicus. tom. 3. 260. T. Et S. 261. a. 1. 504. T. Et S. 506. a. 1.

Chriſma.t.1.192.in m.T.

Chriſtus.

Chriſti Incarnatio.

Chriſti Incarnatio à principio ſignata in Adam quaſi vno facto.t.2.232.in m.T.& S.ibid.& ſeq.

Chriſti incarnationi præluſit eius humana apparitio in Angelis.t.2.233.in m.T.& S.ibid.& ſeq.

Incarnata eſt ſola ſecunda perſona latè dicta Spiritus, non transformata in carnem,ſed eam induta. t.2.334.à p. T. & S. in m.& ſeq. & rurſum 235. in f.T. & S. & ſeq.

In Incarnatione nulla confuſio ſubſtantiarum, ſed in vna perſona filij vnio facta eſt duarum naturarum. t.2.236.in m.T.& S.237.per totum, & ſeq. & rurſum 238.in m.T. & S. à m.& ſeq.

Incarnatio Verbi naturam diuinam non deſtruxit,vt mutaretur Verbum, amittens quod erat, licet aſſumens quod non erat.t.2.239.in m.T.& S.à m.& ſeq.

Incarnatio ſtultitia eſt Verbi,confundens ſapientiam mundi, & metamorphoſes deorum. t.2.240.in m.T. & S. à m. & ſeq.

Chriſtus Incarnatus duas naturas iunxit, vt duos populos in vnam ciuitatem pacificaret Deo. t.2.241. in m.T. & S. à m. & ſeq.

Chriſti Incarnatio Deum humiliauit, & hominem exaltauit.t.2.242.à m.T.& S.in f.& ſeq.

Chriſti Incarnatio carnem licet indignam, ad dignitatem extulit.t.2.243.in f.T.& S.244.in p.

In Chriſto Incarnato Deus Creator omnia inſtaurauit & ad ſe, & ad primum principium reduxit. t.2.244. in m.T. & S. in f. & ſeq.

Chriſti Incarnatio hominem maritauit Verbo. t.2.243. à m. T. & S. ibid.

Chriſti Incarnatio Dei maieſtatem intolerabilem nobis attemperauit. t.2. lxxv.

Chriſti Incarnationis myſterium tela eſt mirabiliter contexta.t.2.240.a.1.

Chriſti Incarnatio magnus eſt cogitatus Patris æterni. t.2. 330. c.2.

Chriſti Incarnatio humilis, miſericordiam eius commendat.t.2.409.b.1.& ſeq.fusè.

Chriſti Incarnatio explicatur per vnionem animæ cum corpore.t.2.xli.c.d.1.

Chriſti Incarnationis duæ cauſæ.t.2.413.a.1. a.2.

Chriſti Incarnatio cur dilata.t.2.39.d.2. & ſeq.

Chriſti Caro.

De Chriſti carne & natiuitate variæ hæreticorum ſententiæ.t.2. 269.a.1.&.ſeq.fusè.

Chriſti Carnem, non materialem fingunt Valentiniani.t.2. 246. in m.T. & S.à m.

Chriſti carnem de Virgine natam, negant Valentiniani. t.2.247.in p.T.& S ibid.

Carnem Chriſti animalem & animam carnalem fingunt Valentiniani. t.2. 247. in f.T. Et S. 248. à p. Et rurſum. ibid.T.in f.Et ſeq.Et S.249. à p.Et ſeq.

Carnem Chriſti, ſpiritalem, animalem, ſydeream, imaginariam, fruſtra aſſerunt Valentiniani, veram eam tota Scriptura docente.t.2.250.à p.T.Et S.à m. Et ſeq.

Animam humanam in Chriſto quidam hæretici negant.t.2. 304.b.c.2.

Chriſti veram carnem ſtultè negat Marcion abutens verbis Chriſti dicentis. Quæ eſt mater mea? Quaſi ſe natum excluderet.t.2.251 in f.Et ſeq.T.Et S.252.in f. Et ſeq.

Carnis ſuæ veritatem Chriſtus ſuaſit hominibus apparens homo;quam negauit Marcion, ne ad Deum Creatorem pertinere conuinceretur. t. 2. 253. in f. Et ſeq. T. Et S. 254. à p.

Chriſtus abſque ignominiis carnis veræ exors fuiſſet ruboris Et confuſionis,quæ phantaſmati Marcionis non conuenit.t.2.255.à p.T.& S.in m.& ſeq.

Carnem Chriſti veram iidem negant hæretici, qui carnis reſurrectionem,votum omnium fidelium impugnant.t.2. 256.à m.T.Et S.in f.Et 257.per totum.

Chriſti caro vera Et medica probatur ex eius attactu. to. 2. 258. in p. T. Et S. à p. Et rurſum 259. in p. T. Et S. à p.

Chriſti caro vera lucet ex eius infirmitatibus Et doloribus. t.2.259.à m.T.Et S.in f.Et ſeq.

Chriſti caro vera probatur ex detentione, & præcipitio ei intentato.t.2.260.à m.T.& S.in f.&.ſeq.

Chriſtus veram carnem probauit expirando, & Ioſeph ſepulturæ permittendo. tom. 2. 261. in m. T. & S. à m. & ſeq.

Chriſtus in vera carne ſimili quidem noſtræ peccatrici in ſubſtantia,diſſimili in innocentia, per euacuatam vita carnem, peccatum & mortem noſtræ carnis vacuauit, & vita immortali repleuit.t.2.262.in f.& ſeq.T.& S. 263.à p. & ſeq.

Chriſtus veram carnem poſt reſurrectionem probauit, cibum petens,& corpus palpandum tradens.t.2.264. in m. T.& S.à m.& ſeq.Et iterum 265.in m.T.& S.à m.

Caro humana tanto Verbo dignior,quò amore hominis redimendi omnem eius infirmitatem ſubire dignatus eſt,& eam à morbis, maculis & morte ſaluare. t.2. 266.à p.T. & S.à m.& 267.268.per totum.

Chriſti caro infirma & mortalis, diuinam Verbi puritatem non inquinauit.t.2.328.a.b.2.

Chriſti caro phantaſtica indigna Deo.t.2.244.b.2.

Chriſti carnis pulchritudo, etiam in paſſione. t.2. 260. b.c.2. 340.a.b.c.2.

Vide dicta.t.1.p.3.V.Chriſtus indecorus.

Chriſti decor idea fuit obiecta menti diuinæ dum corpus Adæ formaret.t.2.354.d 1.

Chriſti Natiuitas.

Chriſti natiuitatem Marcion ridet vt phantaſticam,& omnia infantiæ eius myſteria.t.2.269.in p.T.& S.in m. & ſeq.

Chriſtus natus ex Maria, non per eam tantum, vt volebat Valent.t.2.580 b.1.& ſeq.

Chriſti natiuitas humana,non minus digna Deo quam mors & dignior phantaſticâ Chriſtum probat eſſe filium Creatoris,cùm prædicta ſit ab eius Prophetis. t.2. 270.in m.T. & S.à m.& 271.per totum, & ſeq. & rurſum 272.à p.T.& S. in m.

Chriſti natiuitas ante Luciferum, & conceptus de Spiritu ex ſolius matris vtero, Ezechiæ quadrare non poteſt, vt volunt Iudæi.t.2.273.in p.T.Et S.à p.Et ſeq.

Chriſti natiuitatem teſtatur Romanum archiuium.t.2.274. in m.T.Et S.ibid.

Chriſtus pannis inuolutus,ſepulturam auſpicatus eſt.V.Caro Chriſti.8.à m.

Chriſtus verè natus homo probatur, cui mater Et fratres ſimpliciter Et non tentatiuè tribuuntur, quos non tam abnegauit, quam abdicauit ob patris opus cui vacabat. t.2.275.à p.T.Et S.in f.Et 276.per totum.Et ſeq.

Chriſti verba & Doctrina.

Chriſtus docuit in templo mane, pernoctauit in Oliueto. t.2.277. à p.T. & S. in m. & ſeq.

Chriſtus dicens reddite, &c. ſe filium Dei probauit. t.2. 629. c.1.1. 2.

Chriſtus in monte Euangelizat pacem, & pernoctat in oratione, implens prophetias. t.2.278.à m.T. Et S.in f.& 279. per totum & ſeq.

Chriſtus à benedictionibus cœpit ſermones, vt Creator opera. t.2.280.à p.T.& S. in m.

Chriſtus extollens fidem Centurionis ſupra Iſraëlis ſe filium Dei Iſraëlis probat, & ferens laudem pro filio viduæ ſuſcitato. t.2.280. in f. & ſeq. T.& S.281.à p.per totum & ſeq.

Chriſtus prædicat timorem Creatoris & ſpem in eum: & blaſphemiam in Spiritum Creatoris irremiſſibilem docet. t.2.282. à p. T. & S. in m.

Chriſtus prædicans propriâ authoritate loquebatur. t.2.331. c.1. a.2.

Chriſtus parabolas locutus iuxta prophetas. t.2. 283. à p.T. & S. ibid.

Chriſti increpatio ad Iudæos incredulos, eum probat eſſe Creatoris. t.2 283. in f. & ſeq. T. & S.284. à p.& ſeq.

Chriſtus legem nouam à veteri diſcernens, duos deos non innexit. t. 2. 582.c.1. & ſeq.

Chriſtus Zelator, legis Doctores increpat: de ſuo onera

Digitized by Google

grauia imponentes. t.2. 285. à m. T. & S. in f. & 286. per totum.
Chriſtus fautor legis Doctores arguit clauem ſcientiæ tenentes. t.2. 87. à p. T. & S. ibid. & ſeq.
Chriſti Doctrinam ſtupebant Iudæi, tanquam mirabilem, non tanquam hominis repentini, aut aduerſarij legis. t.2. 288. in m. T. Et S. à m. & ſeq.

Chriſti miracula.

Chriſtus vinum in aquam vertit. t.2. ccxciii. a.b.2.
Chriſto iuxta prophetas mare obedit, vt rubrum, Moyſi, & Iordanis Ioſue ceſſerat. tom. 2. 289. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Chriſtus medicus. t.2. 44. in f. 45. in p. 291. d. 1. & ſeq. 331. d. e. 2. & ſeq. 360. c. 1. 2. 2. 370. a. b. c. 2. 549. b. 1. & ſeq. 550. a. b.
Chriſtus medicus miſſus ad ſuos ægros gentiles & Iudæos à Deo Creatore. t.2. 290. in f. & ſeq. T. & S. 291. à p.
Chriſtus medicus omnes morbos & venena per ſe ſuoſque ſuſtulit iuxta vtramque legem. t.2. 292. in p. T. & S. à p & ſeq.
Chriſtus medicus paralyſim ſoluit, ſecundùm prophetam. t.2. 293. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Chriſtus medicus tactu hęmorrhoiſſę pollui non potuit, nec agere contra legem. tom. 2. 294. in m. T. Et S. a medio & ſeq.
Chriſtus Creatoris tactu leproſi non polluitur, ſed mundat leproſum: Chriſti Marcionis caro phantaſtica pollui non poterat. t.2. 295. in m. T. & S. à med. & ſeq.
Chriſtus verbo quo facta ſunt omnia, fecit quod Elizæus fluuio curans lepram. tom. 2. 296. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Chriſtus Dæmonia in digito Dei Creatoris, hoc eſt modica virtute, ſed validiſſima expulit. tom. 2. 297. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Chriſtus debellator Spiritualium poteſtatum. t.2. 298. in f. & ſeq. T. & S. 299. à p. & ſeq.

Chriſti virtutes.

Chriſtus ſolus innocens Et abſquè peccato. t.2. 300. à m. T. Et S. in f. Et ſeq.
Chriſti humilitas eum glorificauit. t.2. 375. c.1.
Chriſtus humilior Ioanne, maior illo eſt in regno cœlorum t.2. 301. in f. T. Et S. 302.
Chriſtus humilitatis exemplum. t.3. 806. a.1.
Chriſtus ſeuerè dæmonem laudantem ſe increpauit, non quaſi mentitum, ſed malè adulantem. t.2. 302. in f. Et ſeq. T. Et S. 303. à p.
Chriſtus volens ab hominibus agnoſci, dæmonibus ſilentium imponebat. tom. 2. 303. in f. Et ſeq. T. Et S. 304. à p. Et ſeq.
Chriſti lenitas maior Apoſtolicâ. t.2. 305. in m. T. Et S. ibid. in m. per totum.
Chriſti affectus Et compaſſio erga homines. t.2. 176. a. b. 1.
Chriſtus amandus ſimul Et timendus, maximè à peccatoribus. t.2. 305. d.1. Et ſeq. 393. a. b. c. 2.
Chriſti paſtores boni vnam ouem baiulantis imago in calicibus antiquis. t.2. 305. in f. T. Et 306. in p. T. Et S. 306. in m. Et ſeq.
Chriſti miſericordia in Magdalenam Et Samaritanam. to.2. 307. à m. T. Et S. in f. Et ſeq.
Chriſtus eſt ipſa miſericordia, miſſus à Patre miſericordiarum, cui clamat miſerere mei. t.2. lxii. per tot.
Chriſtus delicti remiſſor iuxta prophetam Et Deum Creatorem. t.2. 308. in f. Et ſeq. T. Et S. 309. à p. Et p. 310. per totum. Et rurſum ibid. in f. & ſeq. T. Et S. 31ı. à p.
Chriſtus obediens legi, miſſus ad vacua eius implenda, aſpera explananda, & gentiles adoptandos per Spiritum. t.2. 311. in f. T. & S. 312. à p.
Chriſtus caput & finis legem implens, omnia cum homine mutans in melius. t.2. 312. à m. T. & S. in f. Et 313. per totum.
Chriſtus non eſt deſtructor, ſed impletor legis & prophetarum. t.2. 639. d.1.
Chriſtus legem & prophetas implens, Creatoris eſſe conuincitur. t.2. 314. à p. T. Et S. in m. & rurſum ibid. à m. T. & S. 315. à p. Et iterum ibid. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Chriſtus legem nouam à veteri prædictam ſeparauit eam ampliando, & vtramque ſuam eſſe probauit. t.2. 316. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Chriſtum Sabbati violatorem non mirarentur, Iudæi, ſi Creatori Sabbati ipſe non eſſet filius. t.2. 317. in f. T. & S. ibid. & ſeq.
Chriſtus obediens etiam in morte prophetiam impleuit, animam Deo commendans. t.2. 318. à m. T. & S.
Chriſti paupertas nos ditat. t.2. 366. a. 1.
Chriſtus ſignaculum prophetarum dictus, quòd omnia per eos prædicta impleuerit. t.2. 318. in f. T. Et S. 319. per totum. Et rurſum 320. in p. T. S. in m.

Chriſti elogia.

Chriſti nomen noſtro vero conuenit, non vero ficto Marcionis. t.2. 320. in f. & ſeq. T. Et S. 321. in m. & 322. per totum.
Chriſtus verior & certior homo cæteris omnibus. tom. 2. 626. a 1.
Chriſtus ſecundus Adam, terrenus carnis ſubſtantiâ, Cœleſtis conuerſatione, quam imitando perueniemus ad cœlum. t.2. 323. à p. T. & S. à m. & ſeq. & rurſum 324. à m. T. & S. 325. per totum.
Chriſtus Moyſi. t. 2. 756. in f. T.
Chriſtus creatoris non autem Marcionis propriè dicendus filius hominis, vt verè natus de Virgine matre. t.2. 326. à p. & S. a. m. Et 327. per totum, & rurſum 328. à p. T. & S. ibid.
Chriſtus filium Dauid ſe vltro dixit coram Scribis, vt ſe Dominum probaret. t.2. 328. à m. T. Et S. in f. & ſeq.
Chriſtus non Angelus, vt placet Valentinianis, ſed homo infra Angelos factus, nec per Angelum, ſed per ſeipſum magni conſilij Angelum, hominem redemit. t.2. 329. in f. & ſeq. T. Et S. 330. à p. 331. per totum & ſeq.
Chriſtus ſolus ius habet redimendi. tom. 2. cclxv. c. 2. & ſeq.
Chriſtus ſpes Patriarcharum. t. 2. 332. in m. T. & S. à m. & ſeq. & 388. d. 1. 2.
Chriſtus via & ſuſceptio noſtra. t.2. 422. c. 2. & 423. a. 1.
Chriſtus ſaluator totius hominis. id. animæ & carnis. t. 2. 333. à p. T. Et S. in m.
Chriſtus aduocatus. t.2. 396. b. c. 2.
Chriſtus mediator, vt Moyſes pro homine ſe offerens. t.2. 334. in p. T. Et S. à p. & 238. a. b. 2.
Chriſtus vbique medius inter duos. t.2. 41. d. 1.
Chriſtus quomodo mediator & reſtaurator Angelorum. t.2. 245. c. d. e. 2. & 395. col. 2.
Chriſtus Rex vbique regnat; cùm alij Reges fines ſuos habuerint. t.2. 334. in f. Et ſeq. T. Et S. 335. à p.
Chriſtus vnctus. t.2. 238. d. 2. & ſeq. 322. c. 1. Et ſeq. d. e. 2. & ſeq.
Chriſti regnum in gentes. tom. 2. V. Gentium conuerſio 2.
Chriſtus Rex Dominans à mari ad mare, adorandus iuxta Pſaltem ab omnibus Regibus, non poteſt de Salomone intelligi. tom. 2. 335. in f. Et ſeq. T. Et S. 336. à p. & ſeq.
Chriſtus lapis adiutorij. t.2. ccxciii. a. b. 1.
Chriſtus eſt lapis à Daniele deſcriptus omnia regna conterens. t. 2. 337. à p. T. Et S. à m. & ſeq.
Chriſtus eſt petra deſerti fundens aquas Baptiſmi. t. 2. V. Aqua num 4.
Chriſtus bellator fortis, decore & formâ. t. 2. 338. in f. & ſeq. T. Et S. 339. à p. & ſeq. Et 340.
Chriſtus bellator ſpiritalis, virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ abſtulit, in Magorum vocatione. t.2. 340. à m. Et ſeq. T. Et S. 342. à p. 343. 344. per totum & ſeq.
Chriſtus gladius eſt. t.2. lv. per tot. ſcol.
Chriſtus oſtium noſtrum & via ad Patrem, cui ſoli lucernam parare debemus. V. Idololatriæ participat. numer. 2.
Chriſtus oſtium, & Spiritus S. oſtiarius. t.2. ccxxxij. b. c. 2.
Chriſtus porta eſt & introitus ad cœlum, cui obuiam rapientur electi. t. 2. 345. à m. T. Et S. in f. Et 346. per totum.

Chriſtus Nazaræus, & flos Virgæ Ieſſe, plenus Spiritu, & oleo, calamum quaſſatum non conterens. t.2.347. per totum. T. Et 348. in p. Et S. à p. Et 349. Et 350. Et 351. per totum.

Chriſtus ſponſus, caput Eccleſiæ, cuius corpus conflatum ex Gentilitate. t.2.351. in f. T. Et S.352. à p.

Chriſtus caput Eccleſiæ ex vtraque lege. t.2.352. in f. T. & S.353. per totum.

Chriſtus caput viri ad imaginem Dei facti, cui dominatur vt conditor. t.2.354. in m. T. Et S. ibid. & ſeq.

Chriſtus ſolus Sacerdos æternus ſecundum ordinem Melchiſedec Iudæorum & Gentilium Pontifex. t.2. 355. à p. T. Et S. in m. Et 356. per totum, Et ſeq.

Chriſti ſacrificium in variis victimis figuratum. t.2. 386. a. b.2. Et ſeq.

Chriſtus Catholicus Sacerdos Patris. t.2. 357. in m. T. Et S. à m. Et ſeq. Et 358. a.b.c. 2.

Chriſti ſanguis pro omnibus fuſus. t.2. clxxxiv. a.1. Et ſeq.

Chriſtus Catholicum Dei templum. t. 2.358. à m. T. Et S. ibid. Et ſeq. Et t.2. cclxxxiv. d.1. Et ſeq.

Chriſtus Sacerdotis veri oſtendit poteſtatem, leproſos ſolo nutu curans: nec fecit contra legem ipſe, nec leproſus emundatus t.2. 359. à m. & ſeq. T. Et S.360. in m. 361. per totum, & ſeq.

Chriſtus orat pro nobis, in nobis, & oratur à nobis. t.3.703. S. c.1. & ſeq.

Chriſti infirma.

Chriſti patria fuit Galilæa Creatoris, quæ non pertinet ad Chriſtum Marcionis. t.2.260. d.1. Et ſeq. T. t.2. 362. in T. Et S.363. per totum.

Chriſtus fabri filius. t.2.247. d.2.

Chriſti fuga temporanea fuit; & ſi carnem infirmam oſtendit, ſpiritum tamen fortiorem, quo calicem ex Patris voluntate ſuſcepit. t.2. 364. in p. T. & S. in m.

Chriſti figura Dauid fugiens in ſpeluncam. t.2. cclviii. c.1. & ſeq.

Chriſtus ſic ignorat tactum hæmorroiſſæ, ſicut Deus vbi erat Adam, quem ad confeſſionem inuitabat. t.2.364. in f. T. Et 365. S. in p.

Chriſtus pauper diuitias condemnat. t.2. 365. à m. T. Et S. in f. Et ſeq.

Chriſtus infirma noſtra ſuſcepit ex noſtra carne, non ex ſua diuinitate: Vnde nec Pater paſſus eſt, ſed Filius in homine. t.2. 366. à m. T. Et S.367. à p. & ſeq.

Chriſti vera caro noſtræ peccatrici ſimilis tantùm fuit in ſubſtantia, vt peccatum redimeret. t. 2. 368. in m. T. Et S. à m. & ſeq.

Chriſtus natus & Crucifixus petra ſcandali per ſtultum & infirmum Dei, ſapientiam mundi confudit. t.2.369. in f. T. & S. 370. per totum.

Chriſtus Creatoris pro nobis eſt maledictus. t.2.371. in p. T. & S. à p. & ſeq.

Chriſtus minor Patre & Angelis, vt homo. t. 3. 730. S. c. 1.

Chriſti paſſio & mors.

Chriſti per Iudam traditio, & Petri negatio prædicta. t.2. 372. in m. T. & S. à m. & ſeq.

Chriſti paſſio per ſingula prædicta & impleta. t.2. 373. in f. & ſeq. T. & S.374. in f. 375. 376. per totum & ſeq. & 377. in m. T. & S. in f. & 378. per totum & 379. à p. T. & S. ibid. & ſeq.

Chriſti paſſionis myſterium, quò incredibilius & glorioſius, tantò longè ante prophetandum fuit, & figurandum, ad diſponendam fidé. t.2.380. à p. T. & S. ibid. & ſeq.

Chriſti mors dura auditu, ſcripturę teſtimonio emollitur. V. Chriſti infirma. num.5. in p.

Chriſti paſſio deformis, licet manente flore gratiæ Spiritus, quantò incredibilior, tanto magis debuit prophetari, vt euentus eius crederetur. t.2 381. in f. & ſeq. T. S. à m. & ſeq.

Chriſtus in Iſaac crucem alit, & in ariete ſpinas, mutus vt ouis coram Pilato. tom. 2.383. à m. T. & S. in f. & ſeq. & rurſum 384. à m. T. & S.

Chriſti coronæ ſpinas Iudæa produxit. t.2.384. in f. T. & S.385. in p.

Chriſtus ſpinis coronatus, non flores nobis, ſed ſpinas commendauit. t.2. 385. à m. T. & S. in f & ſeq.

Chriſtus crucifixus à Scribis & Phariſæis, in Simeone & Leui figuratis. t.2. 386. à p. T. & S. à m. & ſeq.

Chriſti paſſio figurata in hirco anathematis. t. 2. 387. à m. T. & S. ibid. & ſeq.

Chriſti paſſio & mors tam vera, quàm eius natiuitas. t. 2 388. à m. T. & S. in f. & ſeq.

Chriſtus crucifixus ſolus patiens in aſſumpta carne, derelictus à Patre impaſſibili, ſe diſtinctum ab eo probauit. t.2.389. in f. T. & S. 390. per totum.

Chriſtus morti dedit corpus ſuum verum, pro corpore ſuo myſtico quod eſt Eccleſia. t.2.391. à p. T. & S. ibid.

Chriſtus tempus mortis elegit. t.3.691. S. c.2.

Chriſtus in ſe mortis aculeum hebetauit. t.2.391. in f. T. & S. 392. per totum.

Chriſtus moriens granum multiplicatum eſt in Martyribus. t.2. 370. d.2. & 457. b. c.2.

Chriſti ſolius, & non martyrum ſanguis, de condigno gratiam nobis promeruit. t.2.393. à p. T. & S. in m.

Chriſti ſanguine initum fœdus. t.2. cclxxix. b.1. & ſeq.

Chriſti ſanguis pacificus, Gentiles à Deo remotos Iudæis adiunxit in vnam Eccleſiam. t.2.394. à p. T. & S. in m. & ſeq. & rurſum 395. in m. T. & S. à m.

Chriſti ſanguis ipſum met clarificat. t.2. clxxxvii. d. & ſeq.

Chriſti ſanguis ita mundat, vt in poſterum præſeruet à delicto. t.2.396. in p. T. & S à p.

Chriſti mors iuxta Danielem cauſa fuit Excidij Ieruſalem. t.2.396. à m. T. & S. in f. & ſeq. & rurſum 397. à p. T. & S. in f. & ſeq.

In Chriſti morte tenebræ naturæ luctus in Paſchate, ruinam Iudæorum prædixerunt. t.2. 398. in m. & ſeq. T. & S.399. à p.

Chriſtum morientem aſtra ſenſerunt. V. Chriſti paſſio.2. circa f.

Chriſto morienti totus orbis parentauit. t.2. 400. in p. T. & S. à p. per totum.

Chriſtus deſcendit ad inferos vt Patres viſitaret. t.2. 401. in p. T. & S. à p.

Chriſtus quomodo pro Crucifixoribus orauit. t. 2. clxxxiv. col.2.

Chriſtus pro omnibus ſanguinem fudit. t.2. clxxxiv. b. & ſeq. fuſe.

Chriſtum pro omnibus mortuum aſſerit Auguſtinus. t.2. 456. a. 2. etiam pro Iuda. t.2. 358. a. b. c. lxxvi. d. & ſeq. xxvii. c.1. xxviii. c.1. & t.1. p.2. in prælect.

Mors Chriſti vitalis. t.2.542. c.1. & ſeq.

Chriſti mors triumphatrix & imperans. t.2.199. c.1. & ſeq.

Chriſtus Dei Spiritus quomodo paſſus ſenſu Tertull. t.2. in præf. Vindic. pag.4. à p.

Chriſti mors totum Chriſtiani nominis & pondus & fructus. t.3. 83. T.

Chriſti magnalia.

Chriſtus Dei Spiritus, Sermo, Ratio. t.3. V. Oratio.1. & t.3. 331. c.1. & ſeq.

Chriſtus conſilium Dei. t.1. vii. b.2.

Chriſto Pater dedit aliquid maius omnibus. t.3. 736. S. c.2. & ſeq.

Chriſtus Dei filius, primogenitus Sermo ante omnia, per quem omnia, in quo plenitudo diuinitatis, & ſumma omnium à Deo Creatore poſita eſt. t.2.401. in m. T. & S. in f. & ſeq.

Chriſtus Dei filius ſecundum vtramque naturam. t. 3. 722. S. c. 1.728. S. b.2.

Chriſtus Imago, & lumen perſonæ Patris. t.2.402. in m. T. & S. in f. t.3.729. S. a.2.

Chriſti æternitas. t.3.729. S. t.2.732. b.1. & ſeq.

Chriſto Deus Pater omnia tradidit, & Chriſtus Patrē mundo notiorem fecit. t.2.403. in p. T. & S. in m. & ſeq.

Chriſti transfigurati myſterium. t.2.404. à p. T. & ſeq. & S. 405. in m. 406. per totum & ſeq.

Chriſti Reſurrectio vt & Natiuitas, & aſcenſio prophetata, à Iudæis ignorata fuit. t.2. 407. à p. T. & S. in m.

E

Christi veræ carni, vt Et noſtræ competit reſurrectio, cui Et mors.t.2.407.in f.T.Et S.408.in p.
Chriſtus ſeipſum abſtulit de ſepulcro.t.2.378.b.c.1.& ſeq.
Christi Aſcenſio in cœlum, credibilior eſt aſcenſu Romuli. t.2.408.in m.T.& S.ibid.
Christi Marcionis aſcenſus per cœlum Creatoris, Zelotis incredibilis eſt.t.2.408.à m.T.& in f.& ſeq.
Chriſtus Marcionis ſtultè dicitur, ſine teſte per Cœlum Creatoris deſcendiſſe; cùm ſaltem Romulus teſtante Proculo conſcendiſſe feratur. t. 2. 409. in m. T. Et S. à m. & ſeq.
Chriſtus aſcendens duxit captiuitatem ſpiritualem, armis ſpiritualibus triumphatam.t.2.410. in m.T.& S.ibid.
Chriſtus aſcendens quomodo præparauit locum iam paratum.t.2.ccxci.b.c.2.

Chriſti aduentus duplex.

Chriſtus nouæ legis dator, nouique ſacrificij Antiſtes iam venit,& regnauit in Gentibus conuerſis.t.2.411.in p.T. & in f & ſeq.
Chriſtus Emmanuel.i.nobiſcum Deus,iam veniſſe conuincitur.t.2.412. à p.T. & S.à m. & ruſum ibid. T. in f. & S. 413. à p.
Chriſtus veniſſe probatur de Tribu Iuda Rex Bethleemites. t.2 413.in f.& ſeq.T.& S.414.à p. & ſeq.
Chriſti aduentus primus impletus eſt iuxta Prophetas;regnauit enim in omnes gentes quod Salomoni non competit.t.2.415.in m.T.& S.in f.& ſeq.
Chriſti aduentum probat impleta prophetia conuerſionis gentium.t.2.416.à p.T.& S.in m.
Chriſtus miſſus ad oues Iudæos, non ad Gentes canes. t. 2. 416.à m.T.& S.in f.& ſeq.
Chriſtus prædicator & operator mirabilium venit, vt prædictus eſt.t.2.417.in m.T.& S.à m.
Chriſti aduentus duplex,primus ignobilis,ſecundus glorioſus.t.2.418.per totum.T.& S.419.per totum.
Chriſti aduentus duplex,primus inglorius à Iudæis non receptus,ſecundus glorioſus. to.2.419.in f.T.& S. 420. per totum.

Chriſtus Iudex in ſecundo aduentu.

Chriſto iudicium omne dedit pater,etiam diluuij,turris Babel,& Sodomæ. In iudicio autem omnem hominem reproducet iudicandum.t.2.421.à p.T.Et S in m.
Chriſtus iudex probatur ex teſtimonio puluecis excutiendi. t.2.421.in f.T.Et S.422.in p.
Chriſtum iudicem ſuum agnouit dæmon, nec proinde Marcionis Chriſtum,vltionis ignarum.t.2.422.à p.T. Et S.à m.Et ſeq.
Chriſtus Iudex ferus Et mitis, in Vnicorne Et Tauro delineatus.t.2.423.in m.Et S.ibi.Et rurſu 424.T.à p. Et S.in m.
Chriſtus Iudex mitiſſimus.t.2.211.1.1.Et ſeq.
Chriſtus iudex Et vltor iniquitatum patrum in filios. to.2. 424.à m.T.Et S.in f.Et ſeq.
Chriſtus Iudex veniet contemptæ legis ſuæ. to.2. 425. in m. T.Et S.ibid.
Chriſtus Iudex vt fur veniet,longe diuerſus à fure diabolo; Et ſeparabit reprobos ab electis,in igne Et gladio : cuius hora eſt expectanda cum metu à ſuccinctis ſeruis,cum lucernis.t.2.425.in f.Et ſeq.T.Et S. 426.à m.427. per totum, Et ſeq.Et xxiv.fuſè.
Chriſtus Iudex humiliabit ſuperbos,quos odio habet. to. 2. 428.à p.T.Et S.ibid.Et ſeq.
Chriſtus Iudex in Cruce.t.2.576.a.b.1.
Chriſtus quo tempore venturus ad iudicium.t.2.140.a.2.
V. Iudicium extremum.

Chriſtiana Religio.

Chriſtianam Religionem omnis anima naturaliter nouit. V. Atheiſmus.
Chriſtianæ Religionis, & fidei Chriſti teſtis Pilatus ſcribens Tiberio.t.2.429.à p.T.Et S.ibid.
Chriſtianę Religioni Tiberius fauit, quam nullus piorum Imperatorum eſt perſecutus. tom. 2. 429. in f. T. & S. 430. à p.
Chriſtianæ Religionis teſtes ſunt ipſi dij gentium : quæ per Chriſtum prudentius in Deum credidit, quàm Iudæi per Moyſen,Et quam Gentiles in deos ſuos, per homines ſibi ſimiles.t.2.430.in f.T.Et S.431.in p.
Chriſtianæ Religionis veritas, Et Gentilis falſitas, ipſo ore dæmonum deorum gentium,per energumenos declarata. t.2.431.à m.Et ſeq.T.Et S.432.in m.Et ſeq.
Chriſtiana Religio non aſinum colit,vt gentilis beſtias,aut Iudæus caput vituli,ſed Deum verum. t.2.433. in m.T. Et S.in f.Et 434.per totum.
Chriſtiana Religio vnum ſummum Deum colere impune debet:Et ſolus Chriſtianus ad alium colendum cogendus non eſt, cum cuicumque alteri liceat Deum pro libito ſibi eligere.t.2.435.in p.T.Et S. in m.Et ſeq.
Chriſtiana Religio cognita vera,omnem aliam abdicare cogit.t.2.436.à p.T.Et S. in m.
Chriſtiana ſapientia Socrate, Et omni dæmone ſuperior, Et cuncta Philoſophiâ conſtantior eſt.t.2.436.à m.T.Et S.in f. Et ſeq.
Chriſtiana Philoſophia in doctrina,moribus, omnique virtute præcellit Ethnicis, Et iniuſtè cogitur ſacrificare diis.tom.2.437.in m.Et ſeq.T.Et S.438.à p.Et ſeq.
Chriſtianæ Religionis vnitas, ſanctique conuentus ad orationem,lectionem Scripturæ,verbum Dei,Et cæt.t.2.439. à p.T.Et S.in m.
Chriſtianæ Religionis conuentus factioſi non ſunt, nec publicæ clades imputandæ, ſed gentilibus veri Dei contemptoribus. tom. 2. 439. in f. T. Et ſeq. Et S. 440. in m. Et ſeq.
Chriſtiana Religio ex quo cœpit, ſuis precibus clades publicas temperauit, placando Deum verum, quem gentiles iugiter prouocant diis immolando.t.2.441.in m.T.Et S.à m. Et ſeq.
Chriſtianæ Religionis ſanctitas gratis odio habita, dum ſponte ignoratur,Et cognita amatur. t.2.442. in m.Et ſeq. T.Et S. 443.Et 444.per totum.
Chriſtianę Religionis ſanctitas ex eo patet,quòd cùm cæteri rei torqueantur ad crimen confitendum,ſoli Chriſtiani cruciantur, vt negent Chriſtum.t.2.444.in f.Et ſeq.T.Et S.445.in m.Et 446.per totum.
Chriſtiana Religio gentilibus odioſa ex ſolo nomine dulci Et ſancto. tom. 2.446.in f. Et ſeq.T.Et S.447.à p.Et 448. per totum.
Chriſtiana Religio ſolo nomine rea, abſque vlla inquiſitione criminis iniuſtè condemnata. tom.2. 449.T. in p.Et S. in m.
Chriſtianæ Religioni ex ſola fama abſque Inquiſitione imputantur infanticidia, inceſtus,aliaque crimina,quorum ipſi gentiles reiterant. t 2. 450. à p. Et ſeq.T.Et S. 451. à m 452.453.454.455.per totum.
Chriſtianæ Religioni duo maxime crimina impoſita, ſacrilegij, quia deos non colebat, Et læſæ Majeſtatis pro qua non ſacrificabat.t.2.456.à p.T. Et S.ibid.
Chriſtiana Religio fruſtra Imperij inimica cenſetur, quæ omnibus benefacere iubetur. tom. 2. 456. à m. T. Et S. in f.
Chriſtianæ Religionis perſecutio prima à Iudæis, ſecunda à Nerone.t.2.457.à p.T.Et S.
Chriſtiana Religio perſecutionibus creſcit,nec vnquam extinguetur.t.2.457.à m.T.Et S. in f.
Chriſtiana diſciplina qualis.t.2.cxxxiij.a.b.c.1.
Chriſtiani optimi omnium Philoſophi. t.3.V.Pallium. n.6.
Chriſtianus minori periculo humanas litteras plenas Idololatriæ fabulis diſcit,quàm docet.t.2.458.in p.T.&S.in m.
Chriſtianorum multitudo maxima.t.2.458.in f.T. Et S.459. à p.93.d.1.2.
Chriſtiani Nazaræi dealbati.t.2.V.Chriſti Elogia, n.25.
Chriſtianorum Innocentia, longe plenior quam Ethnicorum; quorum leges vitari, Et pœnæ breues ferri poſſunt, noſtræ non item. tom. 2. 459. in f. T. & S. 460. à p.
Chriſtiani ex modeſtia,ſilentio & morum emendatione cogniti.t.2.460.in f T.& S.461.in p.
Chriſtianorum veterum pietas & deuotio quanta : quam tamen colere non poterant iuncti infideli coniugio. to.3. V. Nuptiæ cum infideli.n.6.

Chriſtianorum vita Innocens addicta morti, magnâ reipublicæ iniuriâ. t.2.461.in m. T.Et S. à m.
Chriſtiani iniuſtè vexantur pro fide non tantum innoxia, ſed & vtili reipublicæ.t.2.462. à p.T.Et S.in m.
Gratis vexati. t.2. 446. c.d.1.
Chriſtianorum Innocentia omnimoda, vexata tamen eſt ſupra crimina Gentilium. t.2. 462. à m.T. Et S.in f.
Chriſtiani iam mixti Ethnicis, æquanimiter ferunt bona & mala temporalia, donec in iudicio diſcreti, erepti malis æternis, fruantur bonis. t.2.463. in m. T.& S.à m.
Chriſtiani inuicem animo animaque miſcentur. t.3.817. T. S.c.1.& t.2.361.c.d.1.
Chriſtiani milites Chriſti, ſpe & metu futurorum vltrò à gentilibus, omnem perſecutionem ſubeunt. t.2. 464. in m. T. & S.
Chriſtianorum generoſa libertas, oppoſita ſeruituti Iudæorum.t.2.464. à m. T. Et S. in f.
Chriſtiani tam ab omni factione remoti, quàm ab omni adminiſtratione reipublicæ, alias habent voluptates, quàm gentiles. t.2.465.in m.T.& S. in f.& ſeq.
Chriſtiani nec ſacrilegi, nec in Imperatores factioſi vt gentiles: Imò pro ipſis orant, & Sacrificant. t.2.466.in m. T. Et S. in f.
Chriſtiani non ſunt infructuoſi reipublicæ, & tributa fidelius pendunt quàm Ethnici. t.2. 467. in m. T. Et S. in f. & ſeq.
Chriſtiani ſolis lenonibus, aſtrologis, ſicariis &c. inutiles: vtiles autem reipublicæ, eiectione dæmonum & curâ languorum ibid. in f.
Chriſtiani dæmonibus quaſi ſerpentibus imperant, & illeſi calcant. t.2.468. in f. T.Et S. 469. à p.& rurſum ibid. in m.T.Et S. à m.
Chriſtiani Gentiles à dæmonum poſſeſſione liberant.tom.2. 470. in p.T. & S. à p.
Chriſtiani dæmones, infirmitates, ſiccitates à Gentilibus expulerunt. t.2. 471. à p.T.Et S.in m.
Chriſtianus peccans prodigo ſimilis eſt.471.in f.T.Et S.472. in p.
Quis verè Chriſtianus. t.1.213.b.c.2.461.c.2.& ſeq.
Chriſtianus verus cenſendus non eſt, qui fidem operibus negat, & duplici via graditur. tom. 2. 472. à p. T. & S. in m.
Chriſtianus feſtis & gaudiis gentilium non participet, ne luctibus eorum æternis communicet.t.2.472.in f.T.& S. 473. in p.
Chriſtianus cum gentili ſeruare poteſt, quod facit ad naturæ vſum, non autem ad ſuperſtitionis abuſum. t.2.473. in f.Et ſeq.T.Et S.474.in m.Et rurſum 475.à p.T.Et S.in m.
Chriſtiani mali faciunt iniuriam ſacramentis. tom. 3. 628. S.b.2.
Chriſtianus peregrinus in mundo. t.2.443. b.1.
Chriſtianus ſeculi totius exhæres. t.3.240. T.Et S. 250. 2.1.
Chriſtianus extra carcerem ſeculo renunciauit: in carcere autem etiam carceri. t.3. 105.T.
Chriſtiani quando dicti diſcipuli.t.3. 768.S.2.2.& ſeq.
Chriſtiani fratres. t.2. 229. c.2.& ſeq.
Chriſtianus minoris loci.i. laicus vel Diaconus. tom.1. 152. in m.T.
Chriſtiani dignitas maior quam hominis. t.2.145.c.d.2.
Chriſtianizat.t.1.207.circà f. T.
Chryſippi aſſentator. t.1.47. in p.T.
Chryſippus ad Elleborum.t.3.417.T.Et S.c.
Cibi pretioſi.t.3. 14.T.
Ciborum Exceptio.t.3.10.in f.T.& in S.112.1.
Cibaria ab extraneo.t.1.402.circà f. T.
Cicatrices Chriſtiano prælio inſculptæ. t.1.477.in f.T.
Cicercula. t.1.202.à p. T.
Ciceronianæ menſæ.t.3.147. T.& S. 148. b.1.
Cicutæ damnationis. t.1.in f. T.
Cidaris mundo. t.1.194. in T.
Cincius Seuerus Chriſtianis faſtens.t.1.348.in m.T.
Cinctu ſuſpendere tunicam. t.1.376. circa m.T.
Cinefactj.t.3.238. T. & S.239.c.2.
Cineraſcunt.t.1.78.in m.T.
Cineres pœnitentium. t.1.463.à p.T.
Cinerem tanquam panem manducare. Vide locum in Indice ſcripturæ.
Cineri & ſacco inoleſcere.t.1.388. à m. T.
Cingulo correpta tunica. t.3.303. T.& S.c.2.
Circenſes ludi.t.3.652. in p.T.
Circenſium ludorum pompa.t.3.652. à p. V. t.3. Spectacula Circi.
Circenſes hriſtianorum. t.3.812. in m.T.
Circulatoria ſecta. t.3.60.T.& S.61. 2.1.
Circulatoriæ præſtigiæ. t.1.68. à m. T.
Circulatorius cœtus. t.1. 97.in f. T.
Circulorum mundi conditiones. t.1.361.in m.T.

Circumciſio.

Circumciſio Iudæorum & præputium Gentium, ad eundem Deum pertinet. t.2.475. in f. T. & S. 476. à p.
Circumciſio data fuit populo rebelli, cui ſuffectus eſt Gentilis corde circunciſo. t.2.476. in m.& ſeq.T.& S.477.in m. & ſeq.
Circumciſus fuit filius Moyſi ante legem datam, vt ad eam recipiendam diſponeretur populus. t. 2. 478. in m. T.& S. à m.
Circumciſio cordis prælata carnali ab eodem Creatore in vtraque lege.t.2.479. à p.T.& S.in m.
Circumciſio nota ſeruitutis.V. t.1. V. Abraham. 1. & 2.
Circumcolæ gentes. t.1. 522. in f. T.
Circumcordialis ſanguis. t.1.15. à m. T.
Circumcordialis calor. t.1. 33. in f.T.
Circumduxit delictum Dominus. t.1.258. in f. T.
Circumfiguntur Chriſto latrones. t.1. 299. in p. T.
Circumgelare corpus. t.3.419. T. Et S. c.2.
Vno circumiectu. t.3.303. T.
Circumlator. t.1.126. circà m. T.
Circumlatus ab Apoſtolo Deus. t.1.302.in p.T.
Circummeare. t.1.576.circà m.T.
Circumpapillæ. t.1.100. in f. T.
Circumſcribere animam.t.1.264. m. f. T.
Circumſcribere oculos exteriores. t.3.59.T.
Circumſcriptio victus. t.1. 171. circà f. T.
Circumſcriptor ſententiæ.t.1.211. à m.T.
Circumſtagnant lacrymæ. t.1.477.à p. T.
Circumſtantia.i. vexatio. t. 1.173. in p.T.
Circumſtantia Angelorum. t.3.214. T. Et S.c.1.
Circus à Circe dictus.t.3.651.à m.T.Et S.652.2.1.
Circus Soli principaliter conſecratus. t. 3. 651.à m. T. Et S. 652. d.1.
Circi furentis voluptates. t.3 709.à p.T.
Circus clamauit.t 1.307. circa m. T.
V. Spectacula Circi.t 3.V. Spectacula.
Circi Germanorum, vbi & de Cinnabere.t.2.206. c.2.
Ciſternæ. t.3.2.T.
Ciſternam liare. t 1 158. circa f.T.
Ciuilis Dominatio, non tyrannica. t. 1.53. in m.T.
Ciuitatis Romanæ natiuitatem conſequi. tom.3. 122. T. & S.123.2.1.
Ciuitas purulentiis Elice. t.1 381. à p.T.
Clancularia, clanculus t.3 206.T.& S.207.c.1.
Claret vt Solis radio ſcriptum. t.1.506.in p.T.
Clara erit lingua mutorum. t.1.278.in m.T.
Claudius Herminianus Prætor ſæuiens in fideles quòd vxor ſuſcepiſſet, peſte & vermibus correptus. t.3.887.T. 808. S.c.1.& ſeq.
Claudius Saturninus Scriptor. t.3. 151. T.& S.b.1.
Clauis agnitionis & legis interpretatio. t.1.282. à m.T.
Clauis reſurrectionis Chriſtus.t.3.546. T.& S. b.1.
Clauſes macelli.t 1.176. à m.T.
Claues regni cœlorum. t 1.528. à m T.
Clauem Eccleſiæ imbuit Petrus. t.3. 409. T.& S.c.1.
Clauſtrorum duritia. t.3.163.T.& S.c.1.
Clauſula litterarum.t.1 464. circà f T.
Clauſula legis. t.3 112.T.& S.113.b 1.
Clauſula officij. t.3.348.T & S. c.1.
Clauſula ſacrificationis & gloriæ ſecularis. t 1.159.à m.T.
Clauſula ſæculi.t.1.73. à m.T.t.2.–. in m.T.
Clauſula temporum. t.1.492.in m.T.

Clazomenij Hermotimum conſolantur. t.3.636. à p.T.
Cleanthis opinio de anima. t.1.6. in m.T.
Clemens Romanus Epiſcopus à Petro ordinatus. tom. 1. 409. in f.T.& t.2.cxlviii.c.d.2. & ſeq.
Clementia. t.3.322. T.
Clementiæ cœleſtis redundantia, ne libidinem faciat humanæ temeritatis. t.1.395. in p.T.
Cleomachus. t.3.208.T.& S.c.1.
Cleonymus Pyctes ab Achylle curatus in ſomnis. t.3. 645. in f.T.
Cleopatræ mores. t.1.330. in f.T.
Cleopatræ regnum. t.1.185. in m.T.
Clerus. t.1.340. à m. T.
Clidemus præ gaudio coronæ mortuus. tom. 3.173. T. & S.c.2.
Climacterica. t.3.61.T.& S.b.2.
Cloacina. t.3.72.T.& S.78. c.1.
Cludere. t.3.76.T.& S.81.a.1 81.T.& S.84.c.1.561.T.& S.c.1. t.2.742. in p.T. ideſt claudere.
Cluit ouibus Tarentum. t.3.204.T.& S.105. c.2.
Clypeo alieno vti. t.1.480. à p.T.
Clypeus Solis. t.1.63. à m.T.
Coactus rubor. i. fucus. t.1.397. in p.T.
Coactæ figuræ patrocinium. t.1.541. in p.T.
Coadoleſcere. t.3.395. T.
Coætanei. t.1.552. à m. T.
Coætant natu. t.1.503. in f.T.
Coagulum carnis. t.3. 89.T. S.90. a.1.
Coagulum fœdum ſanguinis. t.3.97.T.
Coagulatus. t.1.274. circà m.T.
Coagulum medicando conſtringet. tom. 3, 97. T. & S. 98. b.2.
Coagula numerorum. t.1.549. in m.T.
Coanguſtat tempus. t.1.310. à p.T.
Coccinum, roſeum. t.1.258. à m.T.
In coccino & Tyrio ſupplicare pro peccatis indecens. t.1. 397. in p. T.
Coctum Neſtoris. t 1. 551. à p.T.
Cœlibatus à Gentilibus Sacerdotibus obſeruatus pudorem ingerit Incontinentibus Sacerdotibus cæteriſque Chriſtianis. t.2. 479. in f. & ſeq. T. & S. 480. in m. 481. 482. 483. per totum & ſeq.
Cœleſte edictum. t.3.47.T.
Cœleſtia recogitans terrena deſpicit. tom.3. 621. T. à p. Et S. c. 2.
Cœleſtis virgo pluuiarum pollicitatrix. t.1. 68. circà f.T.
Cœleſtis Dea. t.1.61. à p.T.
Cœlum pro aëre ſumitur. t.2.lxxxiv.a. b.1.
De Cœlo in cœnum. t.1.543. in m. T.
Cœlum extendere. t.3.749. à p. T.
Cœlum quod nobis incubat. t.1.514. à p.T.
Cœlum ſtat. t.1.78. à p. T.
Cœlum ſtupet. t.1.177. in m.T.
Cœlum luminibus floret. t.1.299. à p.T.
Cœlum coronatum. t. 1. 125. circà m. T.
Cœlum tundere. t.1. 78. circà f. T.
Cœlum apud Capitolium quærere. ibid. à m. T.
Cœlium Deorum pater. t. 1. 366. à p. & ſeq.
Cœli Filij. ibid.
Cœli & terræ filij. ibid.
Cœli porta. t.1. 249. circà m. T.
Cœlos 365. ab Angelis inſtitutos. t. 1. 415. à m. T.
Cœna Centaſſis. t. 2. 4. a. 1.
Cœna pura. t. 3. 630. S. d. 2.
Cœnæ puræ. t. 3. 20. T. & S. 21. c. 1.
Cœnulæ Chriſtianorum. t. 1. 77. in m. T.
Cœnare diſciplinam magis quam cœnam. ibid. circà f.T.
Cœnam Dei edere. t. 1. 539. circà m. T.
Cœnæ centenariæ. V. ſup. V. centenariæ.
Cœnæ paratura, figura ſaturitatis æternæ. t.1.286. à m. T.
Cœnæ magnæ parabola expoſita. t.2.484. in m.T.& S.485. à p.& ſeq.
Cœnę & conuiuia Chriſtianorum & Agapes alienæ à cœnis gentilium. tom.2.486. in m. T. & S. in f. & 487. per totum.
Cœtus antelucani. t.1. 52. in f.T.
Cœtus inceſti ſanguinis. t.1. 59. in p.T.
Cogere lutum vino. t.1.74. à m.T.
Cogitatio bona vel mala meritoria eſt pœnę vel mercedis. t.2.488. à p. T.& S. in m.
Cogitatorium iniquitatum. t.3. 664. à p.T.
Cogitatorium animæ. t 3.537. T. & S.538.c.2.
Cogitatus. t.3.65.T. 167. 537. T.
In cognitione Pilati. t.1.556. in p.T.
Cohabitamus hoc ſæculum. t.1. 79. in m.T.
Cohæres & conſors animæ caro. t.1.482. in f.
Coillo potentes Lares. t.1.535. circa f. T.
Coimplicitus. t.1.14. à m.T.
Coimus ad Deum. t.3.278. T.& S. c.1.
Coitio Chriſtianorum. t.1.76. in f. T. & 77. in f.
Coitus atomorum. t.1.6. in m.T.
Colaphi. t.1.541. à p. T.
Colabarſus. t.3.756. in m. T. Et S.757. b.1.
Colata ſerenitas. id. pura & terſa. t.1.347. in m.T.
Colatiora & certiora ſomniari. t. 3.642. in f. T. Et S.645. c.1.
Aërem colare. t.1. 554. à m. T.
Colato nitore fluctuent. t. 1. 9. circà m. T.
Colatur lux. t. 1. 40. in f. T.
Colchorum amores. t. 3. 65. T. & S. 68. c. 1.
Collactanea. t. 3. 176. T.
Collatitio ære. t. 3.763. A. 1.
Collectiore iam tempore. t. 3.649. T. & S. 168. a 1.
Collectus habitus. t. 1. 31. à p. T.
Collega ieiuniorum. t.1. 171. à p.T.
Collegia laborum. t.1. 501. à p.T.
Collegiarij miniſtri. t.3.649. à p.T. Et S.650. c.1.
Collegium nominis. t. 1.357. à m. T.
Collegium tranſgreſſionis. t.1.507. in m. T.
Conliniet interpretatio. t.1. 451. in m.T.
Collocare conuiuas. t.1.287. circà m.T.
Collocare primam cauſam. t. 1.51. in f. T.
Colluctatio dextræ. t.3.229.T. S. d.2.
Colluctatus in prælio confeſſionis. t.1. 477. circà f. T.
Colluræ. t.2.157. d.2.
Coloniæ genſus. t.1.166. à m.T.
Colonus paradiſi homo. t.3.17. T.
Colophoni. ſcaturigo dæmonica. t.3.170. T.
Color conſecrationis. t.1.364. in m.T.
Coloribus idololatriæ veſtire. t.3.652. à m.T. Et S.653.d.2.
Color aërius. t.1.9. circà m.T.
Colores inter ſe animare. t.1.452. à m.T.
Colorum iniuſtorum adulteria. t.3.289. T.
Color ſententiæ. t.3.773. in f. T. Et S.776.d.1.
Colorare Cauſationibus & argumentationibus. t.3. 123. T. 796. in m.T.
Colorante natura. t.3.204. T.& S.206. a.1.
Coloratus vt leno. t.3.660. in m. T. Et S.664. a.2.
Coluber ſibi excidit. t.3.718. à m. T. Et S.719. a.1.
Circumſcriptor coluber. t.3.40.T.
Coluber excantatus. t.1. 329. circa m.T.
Colubra ex muliere. t.1. 82. circa f.T.
Colubrina vis. t.3.656. in p.
Columba ſuper caput Chriſti quid deſignet. t.2.136. a. b.c.2. 160. b. 1.
Columba non fuit vnita hypoſtaticè Spiritui ſancto. t. 2. 322. b.2.& ſeq. vide dicta. t.1. p.3.159. & ſeq.
Colomba Symbolum vnitatis. Eiuſdem victus innocens. t.3. 626. S.c.2.
Columba figura Spiritus. S. amat orientem Chriſti figuram t.3.625. T. Et S. a.2.
Columbæ in amore gementis cum Spiritu S. comparatio. t.3 626. S. b.1.
Columbæ ſimplicitas. t.3.625. à p.T. Et S.c.2.& ſeq. eius qualitates imitandæ. t.2.356. b.c.
Columbæ figura. t.1. 88. in f. T.
Colomba præco diuinæ pacis. t.3. 625. T. & S. c.1. Noë. t.2. 30. b. c.1.
Colombæ corpore ſpiritus delapſus. t.3. 66.T.
Columbina. t.1. 556. in p.T.

Columnæ

Columnæ Apoſtolatus. t.3.85.T. & S.87.a.1.
Coma. t.3.232. T.
Coma pro operimento mulieri data. t.1.564. à m. T.
Comam vt ceſpitem. t.1.100,in f.T.
Comam ſtruere. t.3.206. T.& S.207.c.1.
Comant conchæ plautiores. t.3.204.T.& S.206.c.1.
Combibere inquinamentum.t.3. 663. à p.T.
Comeſor mus. t.3.65.T.
Cominius i. proximius. t.3.94. T. & S.95.c.2.
Comitatus. t.3. 47. T.
Comitiali morbo medentes ſanguinis humani potu.t.3.582. T. & S.583 a. 1.
Comitiare. t.3.304. T. & S.305. a.1.
Commeatus Romani Imperij. t.1.73.à m. T.
Commeatus vitæ. t.3.146. T.& S. 147. a.1.
Commeatum breuem carnis Angeli non ſumpſerunt. t.1. 238.in m. T.
Commeatum operationis diaboli admetiendo. t.2.438.c.1.
Commeatus deliberandi. t.1.81. à p. T.
Commeatus delinquendi. t.3.433. T & S.b.1.
Commendare fidei. t.1.20. in p.T.
Commendare orationem ieiunio. t.1. 172. à p.T.
Commendat orationem purificatio. t.1. 115.à m. T.
Commentarius. i. liber. t.1.532.in m. T.
Commentarij fides. t.3.122.T.
Commentarius Lucæ. t.1.173.à m.T.
Commentarios veſtros conſulit.t.1.55.in m.T.
Commentator antiquitatum. t.1.55.in m.T.
Commentator Euangelij. t.3.66.T. & S.69. b.1. 92. T. & S. 93. a.2.
Commercia modorum. t.1. 12.à m.T.
Comminus accedere ad congreſſum. t.1.107. à m.T.
Commiſſibilis anima. t.1.11. circa f.T.
Comminiſci pſalmum. t.1. 543. à m. T.
Commiſero. t.3.626.T.in f. & S.627.S.a.1.t.1.257.à p. T.
Commiſerones. t.3 154.T. & S. 155. b.2.
Commiſſa tacita conſcientiæ ingenitæ. t.2.52.a.1.
Committo quid ſit. t.2.160.a.1.
Committitur baptiſma. t.1.105. in m. T.
Committere in Crimen.t.1.69.in f. T.
Committe in bonitatem. t.1.215. à m.T.
Committere in maieſtatem. t.1.72. à m. T.
Communicare ius pacis & nomen. t.1. 561. in p.T. fraternitatis. t.3.773. à p.T.
Communicare vxorem amicis.t.3.817.à m.T.
Communicant hominem. i. communem & immundum reddunt. t.3.654. à m.T.Et S.655.c.1.
Communicari. i.contaminari.t.3.339. T. & S.c.2.
Communicatio. t.3.50.T.83.T. & S.85.b.1.155.T.& S. d.1.
Communicationis ademptio. t.1.92.in p.T.
Communicatio fraternitatis. t.3.235. T.
Communicatores. t.1.477. circa m.T.
Communio nominum. t.3.212.T. & S.213.c.1.
Communiendę curę. i. communi cura muniendę. t.3. 796. in m. T.
Compactitius. t.3 219. T. & S.c.2.
Compagines generis. t.1.355. circa f.T.
Comparare de fide. t.1.81. à m.T.
Comparationum felicitas. t.1.453.à p. T.
Comparatitius Antiſtatus. t.1.551. in m.T.
De comparenti dicitur iſtud.Et cæt. t.1.509. in p.T.
Compares. t.1. 54.à m. T.
Compaſſio ſententiarum. t.1.480, à p.T.
Compendio præſcriptionis. t.1.383. à m. T.
Compendio ſubſtrinxit. t.1.268.circà m.T.
Compendiatum teſtamentum. t.1.250.à m. T.
Compendium ſermonis. t.1 562. in m.T.
Compenſantibus pro frigore. t.1.134. in m. T.
Compenſatio. t.3.24. T.
Compenſatio ſanguinis. t.3.106.T. & S.c.1.
Compenſatio reuocabilis non eſt. t.1.456.à p.T.
Compenſatio nulli inuidioſa eſt. t.3.102.T.& S.103.b.1.
Compertus eſt, i.comperit. t.3.70. in m.T.Et S.701.d.2.
Competentes à Catechumenis diſtincti.t.2.590.c.
Compingere oſcula. t.1.357.in m. T.
Compitum ſtomachi. t.3.486.T. & S.487. b.1.
Componere inter Fratres diuidundæ hæreditati. tom.1.283. circà f. T.
Componere adulteria. t.3.688. in f. T. Et S. 689. a.1.
Componere. i. præparare. t.3.117. T.
Compoſitio animi. t.1.110.in m.T.
Compoſititium & ſtructile. t.1.8. in f. T.
Compoſſeſſores mundi. t.1.162. à m. T.
Compotes. i. docti ab ipſius mundi natalibus. t.3. 201. T. & S. c. 2.
Compotes Dei. t.3.709.T.Et S. c.2.
Compos veritatis. t.1.526. à m.T.
Compreſſa iecoris. i. compreſſio. t.1.37. à m. T.
His compreſſi erumpunt dicere. t.3.71.T.
Compreſſati ſunt valde. t.1.522.in f.T.& tom.2. xctx. a.1.& 651. e.1.
Compreſſatus Ægyptiorum. t.1.365.in f.T.
Ex compreſſione matrimonium facere. tom.3. 138. T. Et S. 139. d.2.481.T.
Compulſatio. t.1.66.à m.T.
Compulſint regna regnis. t.1.65. in m. T.
Non computare. i. ſpernere.t.1.453.in p. T.
Computatione matrimonij compegit. t.3.167. T. & S.c.1.
Conari ructando. t.1. 68. in f. T.
Conantur poma.t.1.78. in m. T.
Conatus animæ parent extrinſecus. t.1.7. in p.T.
Concalefacta. t.1.552. in f. T.
Concaleſceret.t.3. 459. T.
Concarnari. t.3.94. T.
Concarnatio.t.3.165. T. & S.166.c.1.
Concatenationes temporum. t.1.65. à p.T.
Concentus diſputationis. t.1.178. in f. T.
Concepit dicere. t.1.509. in f.T.
Conceptu intumuit. t.1.553. in p.T.
Conceptum diſſoluere medicaminibus. t.3.796. à m. T.
Conceſſare. t.3.18. T.& S.20. c.1.
Conceſſare à propoſito. t.1.421. in p. T.
Conchæ. t.3.199. T.
Conchæ maris poma. t.3.287.T.Et S.288.c.2.
Conchula. t.1.203. à m.T.
Concharum ſaliuis incoquere lanas. t.1. 134. in f.T.
Conchyliata veſtis. t. 1. 135. à p. T.
Conchilio omni preſſior. t.3.203. T. & S. b.1.
Conciliare temperamenta colorum. t.1.452. à m.T.
Conciliciatus. t.1.456. circà f. T.
Concilium luminis.t.1.376.in p.T.
Concilium nominis. t.3.206.T.& S.207. b.1.
Concilium deorum ſiue dæmonum. t.1.536. circa f.T.
Concilium prophetarum. t.1.486.circa m.T.
Concilium Eccleſiarum. t.1.455. circa m.T.
Concilia ex vniuerſis Eccleſiis. t.1.175. in f.T.
Concilia in Spiritu celebrata. t.1.176.in p. T.
Conciliorum Vniuerſalium ſolemnitas per ieiunium inchoata. tom. 2. 489. in p. T. & S.à p. & 490. per totum & ſeq.
Concineratus, conciliciatus. t.1. 456. circa f.T.
Concludendo ſæculo imminet. t.1. 66. circa f. T.
Concluſio ſæculi, clauſula. t.1. 486. circa m.T.
Concolorantibus figuris. t.1.452. à m. T.
Concordiæ emblemata. t. 2. 160. a. b.1.
Concordia lactis & mellis. t.3.712.à p. T.Et S. 713. c.2.
Concorporata militia.t.1.350.in m.T.
Concorporatio legis & prophetarum.t.1.252.in f.T.
Concorporauit nos Scriptura. t.3.47. T.
Concorporato rurſus Eccleſiæ. t.1.459. à m.T.
Concreto vultu. t.3.757.à p. T. Et S. c.1.
Concreta vitia. t.3. 55.T.
Concubinæ Patriarcharum. t.1. 584.à m.T.
Concubinis coniugia miſcuerunt. t.3.156. T.
Concubinum ſanguinis gladium. t.3.537.T.& S.539.a.1.
Concubitus benedictionis. t.1.461. à p.T.
Concubitum libido, non conditio fœdauit. t.3. 46. T. & S. b.1.

Digitized by Google

Concubitus exhaurit. t.1.520. in m.T.
Conculcatus. i. conculcatio. t.1.486. circa m. T.
Conculſus. i.cultus locus.t.3.202.T.& S.d.2.
Concupiſcentia. t.3.73.T.
Concupiſcentię reſiſtendum. t.2.xxxi.b.c.1.
Concupiſcentia quamuis ſit mala, iuſtis prodeſt ei reſiſtentibus. t.2.212.d.1. & ſeq.
Concupiſcentiam nobis dat Apoſtolus. t.1.14.circa m.T.
Concupiſcentia oculis arbitris quando vtatur. tom. 1. 31. à m. T.
Concupiſcentia naturalis propriè vnica eſt alimentorum, à Deo data eſt initio. ibid.
Concupiſcentię fimus. t.3. 50. T.
Concupiſcentia carnis:concupiſcentia ſæculi. t.3.248.T.
Concuſſibilis. t.3.73.T.& S.78.d.2.
Concuſſio. i.commotio.t.3. 668. à p.T. Et S. 668.b.1.& t.2. cclxxxi. b.1.
Concuſſio militum. t.3.121.T.& S. d.1.
Concuſſiones & promiſſiones. t.1.296. à m. T.
Concuſſio ſpiritus.t.3. 663.à p.T. Et S.668. b.2.
Concuſſio veritatis, Philoſophia. t.1.5. à p. T.
Concuſſio ſpei, t.1.479. in m.T.
Concuſſionis Chriſtianæ ordo. t.1. 528. circa f.T.
Concuſſit naturam Achilles, habitu mutatus in feminam. t.1.378.circa f.T.
Concuſſor quis. t.2.cclxiv.a.2.
Concuſſura. t.1.135. circa m.T.
Concutere & prodere. t.1. 546. à m. T.
Concutere retractatum. t.3.212.T. & S. b.1.
Concutit miles, delator,&c. t.1. 135. à p.T.
Condeſertor. t.1.95.in p. T.
Condicere ad balneas.t.3. 236. T. & S 237. c.1.
Condico. i. ſimul tecum dico.t.1.8. in m.T.
Condicere. i. conſentire. t.3.18.T.128.T. & S.129.a.2.391. T. & S. c.1.
Condicente ſcriptura Apoſtolo.i.conſentiente. tom.1. 431. à m. T.
Condixerat Petrus. t.1.532. à p.T.
Condixerant pecora beſtiis. t.1.141.à m. T.
Condixere totam confuſionem.t.3.300.T.& S.301. a.1.
Condita pace.t.3.168.T.& S.169.b.1.463. T. & S.464.d.1.
Condita diligentiſſimè corpora. t.1.312. in m. T.
Conditio. i.creatio vel creatura. t.3.36. T.76.T. & S.80. d. 2. 128.T.& S.129.a.1.190. T.& S. b.1.532. T.& S.533.a.1.
Conditio mundi. t.1.484. circa m.T.
Conditionis adminiſtratio. t.3.664. à m. T.
Conditionis. i. omnis creaturæ primogenitus. tom.1. 326. à m. T.
Conditioni Dei fruendæ factus homo. t.1.110. à m.T.
Conditio Dei eſt thus. t.3. 290.T. & S.c.2.
Conditio polluitur, infamatur, corrumpitur. t.1. 122. in f. 120. à m. T.
Conditionis corruptela. t.1.121.in f.T.
Conditionis tuæ legem experiteris. t. 1. 83. in m.T.
Conditio pœnitentię Marcionis. t.1.409. in p. T.
Conditionalis quis ſit. t.2.111.a.b.2.
Conditionali comminatione ſuſpendere. t.3.173.T.&S. b.1.
Conditionalis eram. t.1.161. in m.T.
Conditionalis machæra. t.1.193. in f. T.
Conditionalis perſecutio. t.3.113. T.& S.114. c1.
Conditionales minæ. t. 3.112. T.& S.113. a.2.
Condimentarius. t.3.419.T. & S. b.1.
Condimenta ſepulturæ. t.3.147. T.516.T.
Conditiore ſepultura. t.1.26. in m. T.
Condita pulmenta. t.1.544. à p. T.
Condito mero præmedicatum. t.1.175. in m. T.
Conditorium diuini theſauri caro. t.3.527.T.
Conditum eſt in Vitellij Commentariis. t.1.36.in m.T.
Condoleſcit & coægreſcit anima corpori. t.1. 6. à m.T.
Confœderari de ſocietate Sacramenti.tom.3.45.T.& S. a.2. 573 T.
Confœderare diſciplinam. t.1.52.in f.T.
Confermentari. t.3. 219. T.& S.c.2.
Confertus. t.1.511.in p.T.

Confeſſio Chriſti & fidei.

Confiteri vel negare Chriſtum, eſt ſeipſum fateri vel negare Chriſtianum. t.2.491. T.in m.& S. in f. & ſeq.
Confeſſio fidei facienda coram hominibus in hac vita, non in cœlo. t.2.492.in m.T.& S 493.in p.
Confeſſio fidei clauis eſt cœli, vbi nihil erit ferendum pro ea, prius hic examine eius facto, nec illic faciendo coram hominibus cœleſtibus Valentinianorum. t.2.493. in f.& 494. per totum, & ſeq. T. & S.495.à p.& ſeq.
Confeſſio ſimplex & exerta in martyris nomine, t. 1. 295. circa f. T.
Confeſſionis triplex ſpecies. t.2.495. a.b.& ſeq.
Confeſſionis ſuæ alumni. t.1.77. à p.
Confeſſionis prælium. t.1. 477. à m. T.
Confitebitur de vero. t.1.68. circa f. T.
Confitetur appellationem. t.1 70.in p. T.
Confeſſores. t.3.734. à p. T.
Confeſſores fidei ſuam per vitia ſequentia confeſſionem maculantes. t.2 393.a.b.c.1.

Confeſſio peccati.

Cófeſſio delicti pœnitētia eſt.t.2.496.à m.T.& S.in f.& ſeq.
Confeſſionis auricularis antiquitas. t. 2. ccx. a.b.& ſeq. & cclxvi. d.1.& ſeq.
Confeſſio humilitatis diſciplina peccatum accuſat, Deum mitigat;& fit actu externo genibus flexis coram Presbytero. t.2.497.in m. T. S.à m.& 498. per totum.
Confeſſio accuſando Excuſat. ibid.
Confeſſionis medicina, dura cenſeri non debet. t. 2. 499. in p. T. & S.à p.
Confeſſionem faciens peccator, Confeſſorem quidem fallere poteſt,ſed non Deum cuncta videntem. t.2.500. à p. T. & S. ibid.
Confeſſionem peccati detrectans, quodammodo cum Deo rixatur.t.2.630. a.2.
Confeſſio Catechumenorum auricularis & ſecreta, applicabilis ſacramento pœnitentiæ. t.2.500.à m. T. & S. ibid. & 501. 502.per totum & ſeq.
Confeſſio peccati ab exordio mundi petita ab Adam & Caim ad veniam. t.2.503. à m.T.Et S.in f. & ſeq.
Confiteri nolens, tenebrat ſuas tenebras. t.2.500.b.c.2.
Confeſſio clauis eſt cœli.V. ſupra Confeſſio Chriſti 3.
Confeſſio peccati laus eſt Dei, & vtilis confitenti. t. 2. 501. b.1. & ſeq.
Confeſſio declinatio eſt confuſionis coram Deo.t.2.500.c.2. & ſeq.
Confictura idoli. t.1.158.circa f. T.
Configurare. t.3.757. à p. T.
Confinium delictorum. t.3.47.T.
Confirmationis ſacramentum, carnem vngit, ſignat, manus impoſitionē adumbrat,& Spiritu ſancto veſtit, munit, ac perficit. t.2.504. in m.T. & S. 505. à p. & ſeq.
Confirmationis ſacramentum, veſtis eſt ex alto ſuperueniens.t.2. cxlv.a.2.
Confiſcare quid ſit. t.2. cclxiv.c.2.
In confiſcato animam ſolam habent. t.1. 134. à m.T.
Confiſcauit patinam Æſopus.t.3.305.T. & S.307.d.1.
Conflabellare ſcintillas. t.3. 661. à p.T.
Conflata regna in ſummam Imperij Romani. t. 1. 71. circa m.T.
Conflictatam in integram dimittere. t.3.15.T.& S.16. a.1.
Conflictatos dimittere in laxamentum. t.1.293.à m.T.
Conflictatio carnis. t.3.529. T.
Conformale. t.1.505.in f. T.
Confutatur de homicida. t.1.345. in m.T.
Congiario diuidundo. t.1.74.in f.T.t.2.724.in f.T.
Congregatione tabulata. t.1.576. circa m. T.
Congreges comeſſationibus. t.1.397. à p.T.
Congredi. i. pugnare. t.3.67. T.
Congreſſio carnis. t.3.257.T.
Coniugia honoranda. t.1.557. in p.T.
Coniugium iure non contrahitur ſine conſenſu Patrum. t.1. 592. in p.T.
Coniugij vnio. i. vnitas in authoribus generis humani. t.1. 314 in m. & ſeq. T.

Nulli coniugij opera ex ſemetipſa ſola concepit. tom. 3. 88. T.
V. Matrimonium, Nuptiæ, & infra, Connubium.
Coniurare aduerſus fructum nuptiarum.tom.3.158.T. & S. 159. c. 2.
Conlaborare ad remedium.t.3.456.T.
Conlocutorem patimur ſermonem, in quo eſt ratio. tom. 3. à p. T.
Conloqui.t.3.811.à p.T.
Conluctatus.t.1.96.à p.T.
Connubij tota cauſſa paruuli.t 1.276.à m.T.
Connubium auerſatur Marcionis Deus.t.1.176.à m.T.
Connubij fructus.t.1.276.circa f.T.
Conquaſſata cibi anguſtiis anima.t.1.169.à m.T.
Conrecumbentibus.t.1.82.circà f.T.
Conreſupinatis internis.t.3.643.in p.T.& S.645.d.1.
Conſecraneus.t.1.63.in m.T.353 in m.T.
Conſanguineæ materiæ auro & argento.t.1.128.in f.T.
Conſanguinitas doctrinæ.t.1.410.in p.T.
Conſationes concubitales t.1.365.in m.T.
Conſciens.t.1.95.circa f.T.
Conſcientia iuſtitiæ.t.3.32.T.& S.c.1.
Conſcientia mortis.t.1.49.in f.T.
Conſcientia fidei, & religionis.t.1.546.in f.T.& 76.à m.
Conſcientia iniuſta.t.1.169.à p.T.
Conſcientiæ temeritas.t.1.358.in m.T.
Conſcientia veræ pudicitiæ.t.1.131.à p.T.
Conſcientia cubile eſt hominis.t.2.Vindic.pacif.p.4.
Conſcius ſibi bene calix.t.3.537.T.
Conſecrare naturam ſuam.t.1.581.à m.T.
Conſecrauit ſanguinem ſuum in vino Chriſtus. V. Euchariſtia.
Conſecratio.t.3.537.T.
Conſecratio deorum.t.3.70.T.
Conſecratrix bouis Ægyptus.t.2.650.a.2.
Conſeruitium.t.1.130.in f.T.
Conſeſſus ordinis.t.1.114.à p.T.
Conſeuius Deus.t.1.365.in m.T.
Conſignare linguam.t.1.545.in f.T.
Conſiliariorum præuaricatio in caſibus conſcientiæ.tom.3. 240. T.
Conſilium.t.3.64.T.66.T.
Conſilium formæ à ſpeculo petere.t.3.232.T.
Conſiſto.a.gradum figo.t.1.367. circa m.T.
Conſiſtere de cauſa, de legibus.t.3.32.T.& S.32.a.1.
Conſiſtorium hominis, terra i.habitatio.t.3.514.T.& S.a.1.
Conſiſtorium impudicitiæ, & libidinum.t.3.235.T.& S.c.1.
Conſitus ſpiritus.t.1.6.in m.T.
Conſolari mortem homicidiis.t.1.538.à m.T.
Conſolari montibus colla.t.3.186.T.& S.c.2.
Conſolari memoriam, iniuriam, &c.t.3.756.à m.T.
Conſonantia Scripturarum.t.1.195.à p.T.
Conſortium nominis, prædicationis, damnationis. tom. 3. 699.à m.T.774.à p.T.
Conſors & coheres animæ caro.t.1.482.circa f.T.
Conſpirata & coniurata dæmonia.t.3.55.T.
Conſpirante ſenſu Scripturarum.t.1.194.in p.T.
Conſpuatur furor Menandri. t.1.38.à m.T.
Conſtantia gratiæ.t.1.9.in p T.
Conſtrictant ferramenta medici.t.1.223.à m.T.
Conſtupratus aër ſceleſtis vocibus.t.1.544.à p.T.Vide Aër.
Conſualia.Feſta Deo Conſo ſacra.t.3.66.à m.T.
Conſuetudo deficiente lege, pro lege ſuſcipitur. t.3.712. à m. T.& S.714. d.1.
Conſuetudinis vis.t.1.119.in m.& ſeq.T.
Conſuetudo mala, initium ab ignorantia vel ſimplicitate, ſortita in vſum per ſucceſſionem corroboratur, & ſic contra veritatem vindicatur.t.1.560.in p.T.& ſeq.
Conſuetudo nulla præſcribit contra veritatem fidei.tom. 2. 506.in f T.& S.507.in p.
Conſuetudo Eccleſiæ, & bona ſeruanda. tom. 2. 512. c. 2. & ſeq.
Conſultare Aſtrologos, t.1.75.à p.T.
Conſulta maiorum.t.1.55.in f.T.
Conſultata Chriſti.t.1.462.in f.T.
Conſummare ciuitates Iſraëlis.t.2.131.circà m.T.
Conſummata Dei adflatu rationalis. t.1.391.in f.T.
Conſummatio vrgebit.t.1.557.à p.T.
Conſummationis Chriſtiani metæ. tom. 3. 812. in m. T. & S. 813. e. 1.
Conſus Deus apud metas latens. tom. 3. 72. T. & S. 78. d. 1.
Contagium idololatriæ.t.1.
Contaminabilis. t.1.159.à p.T.
Contaminatores puerorum.t.1.60.à m.T.
Contaminare diem.t.3.654.in m.T.
Contaminantur ad noſtra.t.1.82.in p.T.
Contemporant fœtu.t.1.503.in f.T.
Contenebrare inceſta.t.1.52.circà f.T.
Contenebratus orbis.t.1.173.in f.T.t.2.677.in m.T.
Contentioſo fune deducere.t.1.497.circà m.T.
Conteſſerare Eccleſiis.t.1.411.à m.T.
Conteſſeratio hoſpitalitatis.t.3.573.T.
Maieſtatem & authoritatem conteſtantes.t.3.738.à m.T.
Conteſtari iudicem.t.1.64.à p.T.
Contextus carnis & animæ.t.1.485.in f.T.
Continentiæ bonum.t.1.309.in f.T.
Continentiæ conſilia.t.1.460.à m.T.
Per continentiam negotiari.t.1.115.in m.T.
De continentiæ otio in opera carnis reſurgere. tom.3.247. T. & S. c. 1.
Continere.i.continentiam exercere.t.1.586.in f.T.
Contradicibile ſignum t.1.108.à m.T.
Contra ferre.i.opponere.t.3.663.à p.T.
Contraponat ſibi.t.1 330.à m.T.
Contrariis omnia conſtant, & diuerſitas creaturarum oppoſitarum, probat magnificentiam vnius eiuſdemque Creatoris.t.2. 507.in m.T.& S.à m.& rurſum 508.in p.T. & S. in m.
Contraria quomodo ſimul eſſe poſſunt. tom. 2. 583. d. 2. & ſeq.
Contritio excitanda eſt, deteſtanda peccata quæ Deus odit. t.2.509.à p.T.& S.ibid.
Contubernalis hominis Deus.t.1.171.in m.
Contumacia timorem ſubuertit.t.1.393.à p.T.
Contumelia oris.t.3.207 T.
Conuenientia.i.pactum, concordia ſoluit negotium. tom. 3. 334. T.
Non conuenimus ſpectaculis.t.1.79.à m T.
Conuenimur in crimen.t.1.73.in m.T.
Conueneris vtrumque in Creatore.t.1.224.à m.T.
Conuenio vos, & præter Paſcha ieiunantes. to.1.175.à m.T. t.2.673.a.d.2.
Conuenitur origo in genere.t.1.354.in p.T.807.à m.T.
Conuentus Vticenſis.t.3.631.T.in f.& S.a.1.
Conuenticula Philoſophorum.t.3.109.T.& S.110.a
Conuerſari in gladio.t.3.151.T.& S.b.2.
Conuerſatio.t.3.236.T.
Conuerſatio peccatoris Chriſtum & iuſtum non polluit. t.2.259.b.1.& a. b. 2.
Conuerſatio vitæ.t.3.15.T.
Conuerſatio diuinæ diſciplinæ.t.2 662.in p.T.
Conuerſatio Chriſtiana & eius inſignia.t.1.590.à m.T.
Conuerſationis ambiguitas. t.1.304.in p.T.
Conuerſationem iniungere miſericordiæ illicem. to.1.396. à p. T.
Conuerſatio adulterata.t.1.317.à m.T.
Conuerſationis humanæ inquinamentum.t.1.374.à p.T.
Conuerſio.V.mutatio t.3.65.T.& S.68.c.1.
Conuicium falſi.t.3.736.in f.T.
Conuictum variare r. ſpectu perſonarum.t.1.152.à p.T.
Conuiſcerati.t.3.94.T.
Conuiuatur charitas.t 1.77.in m.T.
Conuiuas collocare.t.1.287.circà m.T.
Conuiuere ethnicis.t.3.358.T.& 359.d.1.
Conuiuio conuorare.t.3.65.T.& S.68.b.1.
Conuiuium Chriſtianorum quale.t.1.77.à m.T.& ſeq.
Conuiuium dominicum.t.3.236.T.& S.237.a.

Conuiuarum admonitor Spiritus Sanctus. tom. 1. 286. in f.T.
Conuocationes nocturnæ.t.3.236.T.& S.237.a.2.
Conuulnerare.t.3.544.T.
Conuulſus animum in fratrem.t.3.334.T.& S.b.1.
Condibilis.t.3.154.T.
Copiâ fœneratum exurgit granum.t.3.512.T.
Cor ſedes intelligentiæ.t.1.13.à p.& ſeq.T.
Cor Regis in manu Dei.V.Indic.ſcript.in prouerb.
Cordis auditor Deus.t.1.375.in p.T.
Cor à Deo præparatur,& lingua gubernatur. tom.2. clx.b.1. & ſeq.
Cordis vulua.V.verbum vulua.
Cordis viuacioris.t.1.170.circa f.T.
Corinthium mare terræ motus ebibit.t.1.78.à p.T.
De corio ſuo ludit cameleon.t.3.203.T.
Corium Leoninum.t.1.121.à p.T.
Corium ſerpentis.t.3.203.T.
Cornelius nepos.t.1.59.à m.T.
Cornelius centurio non ex viribus naturæ meruit habere Petrum Doctorem.tom.3.634.S. d.2. & t.2. Vindic.pacif. p.16. in p.
Cornelius Tacitus mendaciorum loquaciſſimus. tom. 1. 63. à p. T.
Corneus contra vngulas.t.1.175.à p.T.
Corneum ſpecular.t.1.40.in f.T.
Cornua Crucis. t.1.193.in m.T.
Cornua antennæ.t.1.244.in p. T.
Cornuti dij.t.1.354.à m.T.
Cornutus amator.t.1.66 circa m.T.
Coronem conſignare libertatâ.t.3.34.T.& S.c.1.
Corona Chriſti ſpinea. V. Chriſti paſſio 13. & V. corona 3. & 6.
Corona Chriſti, arcæ & menſæ, quid deſignent. tom.2. 511. in f. & ſeq.
Corona magna, dies feſti Libero.t.1.121.circa m.T.
Corona vitæ.t 1.125.in f. T.
Coronæ origo de mendacio erubeſcenda.t.1.121.à p.T.
Corona in capite fœminæ , nihil aliud quàm formæ lena, quàm ſumma laſciuiæ nota , extrema negatio verecundiæ conflatio illecebræ.t.3.186.T.& S.
Coronam miles Chriſtianus abiecit.t.3.149.T.
Coronam capite ferre prohibet naturalis ratio, quæ à Deo eſt, qui ſingulis ſenſibus ſua propria obiecta prouidit. t.2. 510.in p.T.& S.à m. & ſeq.
Coronas Hebræus populus,nec in lætitia tulit,nec Chriſto impoſuit ſpineam , ſed Romani milites. tom. 2. 511. T. & S. in m.
Coronarum vſus nullus fuit inter ſanctos vtriuſque legis, aut in ſupellectile templi , quod de floreis intelligendum eſt.t.2.511.à m.T.& S.in f.
Coronarum vſus, nullus Chriſtianis , vnde eas ferre delictum eſt, licet Scriptura nihil contra præſcribat. t.2. 512. à p. T.& S. in m.
Coronæ omnino interdictæ tum ob vilitatem, tum ob idololatriam. t.2.513.in p.T.& S. in m.& ſeq.
Coronæ idolis & mortuis datæ viuenti ex fide veri Dei non conueniunt. t.2.514. à m.T. Et S.515. à p. & ſeq.
Coronæ viro & mulieri fideli indecentes; tum ob ſpineam Chriſti coronam priorem , & poſteriorem gloriæ , tum ob æternam repoſitam; tum ob ſpretam à Mithræ militibus coronam. tom. 2. 516. in m. T. & S. 517. per totum & ſeq.
Coronæ publicæ,&magiſtratuum propriæ ab Idolis ſumptæ Chriſtiano vetitæ , cuius ornatus à Chriſto , & cui proinde vt exuli & lugenti,coronæ lætitiæ publicæ non conueniunt. t.2. 518. à m. T. & S.519. per totum & ſeq.
Corona agoniſtica ab Idolis ſumpta illicita Chriſtiano: maximè cùm origo coronarum fluxerit à fabulis & gentium diis arte diaboli inuentoris, & vſus rerum corruptoris. t.2.520.à p. per totum. T.Et ſeq. Et S.521. à p.522. & 523. per totum.
Coronæ beatorum. t.2.513. d.2.514.a.1. & ſeq.
Coronamentum. t.3.149.T.Et S.150.a 1.
Coronariç cauſç. t.1.123. à p.T.
Coronarij iſti. t.1.120. à m.T.
Corpora diligentiſſimè condita & medicata condimentis ſepulturæ. t.1.112. circa m.T.
Corporalitas animæ. t.1.9. in m.T.
Corporandorum Angelorum cauſa. t.1.98.in m.T.
Corporatus Deus carne. t.1.95. in f. T.
Corporatio. t.1.96. in m.T.
Corporis Dominici opimitate veſci. t.1. 454. circa m.T.
Corpore & ſanguine veſcitur caro.t.1.481.in p.T.
Corpore Domini accepto ſtatio ſoluenda. t.1.375.in m.T.
Corpus Domini reſeruatum domi. t.1. ibid.
Corpori Domini admouere manus. t.1.158. in m.T.
Corpus Domini quotidie manus Idololatræ laceſſunt. t.1. ibid.
Corpus Chriſti In pane cenſetur. t.1.372.in m.T.
Corpus ſuum Chriſtus appellat panem. t.3. 65. T.
Corpus ſuum figurauit in panem. t. 1. 244. à m. 190. à p. T.
Panem Corpus ſuum fecit, corporis ſui figuram pani dedit.t.1.297. in m.T.
V. Euchariſtia per totum.
Corporis noſtri nexus cum corpore Chriſti. tom. 1. 460. in m.T.
Corpus eſt vmbræ Chriſtus. t.1.297.in m.T.
Corpus eſt ſui generis, omne quod eſt. t.1. 102. in p.T.
Corporis diuini & humani magna diuerſitas.t.1.224.in p.T.
Corporis vſus immoderatus , templi Dei corruptio. tom.3. 811. b.1.
Corporis pretium ſimul & vilitas. t.1. 481. à m.T.
Corporis humani decor. t.2.181. d.1.& ſeq.
Corporis importuna ſocietas.t.1.44. à m.T.
Corpus hominis potiùs eſt templum quàm carcer.t.2.68. in f.Et ſeq. quodammodo tamen eſt carcer. t.2.154.a. b.2.
Corpus in modum crucis. t.1.161. in m.T.
Corpus Chriſtianum. t.1.561. in p.T.
Corpus Chriſtianorum. t.1.76. circa f. T.
Corpus Eccleſiæ. t.1.406.a p.T.
Corpus temporum. t.1.71.in m.T.
Corpulentia. t.3.486. T.& S.487. b.1.
Corpulentia animæ. t.1.6. circa m.T.
Corpulentia humana. t.1.96. à p.T.
Corpulentia in Chriſto putatiua.t.1.238. in f.T.
Corpulentiam interpolare. t.3.140. T.Et S.141. b.2.
Corpulentiarum æquiparantiç. t.1.552.à m.T.
Corpulentum.t.3.441. T.
V. ſupra Caro per totum tam de eius infirmitate , quàm dignitate.
Correptio fraterna vtraque lege præcipitur. t.2.523. in f.T. Et S.524. à p.
Correptoriæ Conditionis paſſiones. t.3.314.T.
Coruo ſimilis periclitans dilator pœnitentiæ. tom.1. 215. d. & ſeq.
Corybantia æra.t.1.70.circa f. T.
Cothurnatio. t.3.763. d.1.
Cothurnus tragœdorum.t.3.660.à m.T.
Craſſi copia. t.1. 60. circa f.T.
Crates cadauerum. t.3.525. T. Et S.526.a.1.
Cratetis vellicndi mos. t.3.303. T. Et S.304.a.1.
Cratippus ſcriptor. t.3.643.in f. T.
Creatæ feriæ. t.1. 160. circà m.T.

Creatio & Creatura.

Creatio ex nihilo facta probatur ex Scriptura dicente, quid ex quo fiat , cùm fit ex aliquo. t. 2. 524. in f. & ſeq. T. & S.525.in f.& ſeq.
Creatio ex nihilo probatur , quòd omnia in fine mutanda ſint,& proinde peritura.t.2.526.in f.T.&S.527.per totum & ſeq.
Creatio de nihilo facta eſt,non ex Dei acceſſu ad materiam, ſed à patre cum duabus manibus, filio ſcilicet & ſpiritu ſancto. t.2.528. à p.T.& S.à m. & ſeq.
In Creatione mundi, ſub nomine cœli & terrç,quaſi generalibus & ſummis, cætera creata intelliguntur, quæ alibi ſcriptura ſeorſim facta teſtatur. tom.2. 530. in p.& ſeq.

& S. ibid. in f. & 531. per totum & ſeq.
Creare,& condere differunt. t.2.611.b.2.
Creatio de nihilo, non de materia mala, à Deo facta eſt, qui ſolius ſapientiæ ſuæ adiutorio cuncta produxit. t.2. 532. à p. T. Et S. 534. 535. 536. fusè.
Creationi rerum qui non credunt, voluntque mundum vel de materia mala, vel à malo creatore factum eſſe, blaſphemant. t.2.536. in f. T. Et S.537. à p. & ſeq.
Creatura omnis bona eſt, ſed à diabolo in malum conuerſa. t.2.538. à p. T. Et S. in f. & ſeq.
Creatura Dei fœmina. t.3.641. S. d.2.
Creaturæ inſenſibiles quomodo laudent Deum. tom. 2. 264. a. 2.
Nemo niſi volens credit. t.3.633. S.d.2. Et ſeq.
Credendum nihil temerè. t.1.501. à p. T.
Credentium maior pars ſimplices, imprudentes, & idiotæ. t.1.421. in f. T.
V. infra Verbo, fides, per totum.
Cremare. i. ſacrificare non licet Chriſtiano. t.1.123. à m. T.
Cremare crematis t.1.478. circà f. T.
Cremator Deus. t.1.322. à p. T. t.2.771. à p. T.
Crematurus homines Deus. t.1. 276. in f. T.
Crementa vnguium & capillorum. t.3.168. T.
Crepidam æratus. t.3.790. in m. T. Et S. c.2.
Crepidæ Græcatæ. t.1.380. in p. T.
Crepidula. t.3.185. T. Et S. c.1.
Crepitacillum. t.1.186. à m. T.
Cretenſes venerei. t.2. 483. a. b. 2.
In Cribro aqua t.1.68. in m. T.
Criminatio legis. t.3.27. T.
Criminoſus. t.1.228. circa m. T.
Criminum culmen. t.1.447. in f. T.
Crines à fronte diuiſi. t.3.232. T.
Crinis ordinandi operoſitas. t.1.233. à m. T.
Crinium leno operoſitas. t.1.375. à m. T.
V. ſupra Capillus.
Critarum annales. i. liber Iudicum. t.1.522. in f. T.
Critias ex ſanguine animam conſtare dixit. t.1.6. in m. T.
Critolai opinio de anima. t.1. ibid.
Crobyli barbarorum. t.2.206. c.1.
Crocodili proprietates. t.2.66. b. c. 1.
Croco capillum vertere. i. colorare. t.1.233. à p. T.
Crocum ingerere in aram. t.1.133. circa m. T.
Crocodillum colens Ægyptius. t.3. 62. T. & S.
Crœſus teſtudinem cum agnina carne clanculum coxit. t.1. 68. in m. T.

Crux.

Crucifixit Patrem Praxeas. t.3.719. T. & S.720. a.1.
Crucis atrocitas propria. t.1.190. à p. T.
Crucis apices & extima. t.1. ibid. Et 244. in p. T.
Cruces votiuæ. t.1.58. in p. T.
Crux Chriſti figurata in cornibus tauri, & vnicornis, & extremis antennæ. t. 1. 189. à m. T. Et t. 2. 539. in f. T. Et S. 540. in p.
Crux Chriſti in Moyſe expanſis manibus orante diaboli victrix. t.2. 540. in f. T. & S 541. in p.
Et rurſum in virga Moyſi deuorante virgas, vbi & de Cruce formata in cerimoniis & ſacramentis. t.2 545. d.1.
Crux Chriſti in ſerpente æneo, vulnera peccatorum à diabolo & Angelis eius inflicta curat. t.2.541. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Crucis & virtutis eius variæ figuræ. t.2.547. d.1. Et ſeq. fusè & 549. a. b.1.
Crux lignum miſſum in panem. i. corpus Chriſti. t. 3. 65. T. Et S.68. a.2.
Crux ſceptrum Chriſti in quo regnauit à ligno. t. 2. 543. à p. T. Et S. in m.
Crux clauis Chriſti, vbi & de clauibus Deo reſeruatis. t.2. 287. fusè.
Crux per Tau ſignata in frontibus ferenda, patiendo ignominias & perſecutiones pro Chriſto. t.2. 543. in f. T. Et S. 544. in p.
Crux maximum opus ſapientiæ Dei, & ſignum præcipuum, ad conuertendum gentilem & Iudæum ad Deum, quem mundus in ſapientia non cognouerat. t.2. 544. à m. T. & S. in f. & 545. per totum.
Crux ligno vetito contraria. t.2.546. in p. T. Et S. à p.
Crucis lignum viuificum aquas amaras dulcorauit in baptiſmum. t.2.547. in p. T. & S. à p. Et ſeq.
Crucis lignum per baptiſmum merſos eruit de profundo erroris. t.2.548. à m. T. Et S. in f.
Cruce ſignati, ſoli liberabuntur in iudicio ibid. Et S. in f.
Crucis ſigno frons in omni actu ferenda. t.3.712. in m. T. Et t.2.548. a.1. & ſeq. & 551. in m. T. Et S.
Chriſtus honorat Crucem ſuam. t.2.550. fusè.
Crux tribunal Chriſti. t.2.552. b.2.
Cruce ſignare lectulum & corpuſculum. t.1 590. à m. T.
Crucis virtus & dimenſiones. t.2.546. b. c. d. 2. 548. a.1. & ſeq. 551. c.2.
Crucem tollere. t.1.161. in m. T.
Crucem colimus quam ipſi gentiles, ſtolis, ſignis, trophæis ornant neſcientes. t.2.550. in m. T. Et S. à m.
Crucifixus inſigniter. V. Inſigniter crucifixus. Crucifixorum cur latus apertum. t.3.632. d.1.
Cruciarij exitus. t.1.398. à m. T.
Cruciare vtilitatem. t.3.73. T. Et S.78. c. 2.
Cruciare aditum. t.1.145. in f. T.
Cruda vita. t.3.65. T. & S.68. b.1.
Cruda & ferina habitudo. t.3.297. T. Et S. d.2.
Crudæ ſalutationes. t.1.397. à p. T.
Crudæ ac rudes mulieres. t.3.291. T.
Crudelitas craſa. t.1.55. in p. T.
Cruditauit in mortem cibus vetitus. t.3.117. T. Et S.118. c.2.
Cruditando ortygometras vſque ad choleram. tom. 1.177. à p. T.
Cruditantes vrſorum alui. t.1. 58. in m. T.
Cruenta ora Cyclopum. t.1.56. circa f. T.
Cicadæ Athenienſium inſignia. t.1. 579. in f. T.
Cubito pellere. t.1.41. à m. T.
Culicis tuba & lancea. t.1.10. in p. T.
Culleus. t.3.248. T. Et S. b.2.
In culleos duos diuidi. t.1.367. à m. T.
Culmi ſuperbia. t.3.512. T.
Cultura in homines. t.1.163. in p. T.
Cultus fœminæ, mundus muliebris. t.3.295. T. & S. c.1.
Cummaximè. t.3.45. T. & S. a.2.72. T 82. T. & S.84. d.1.
Cummaximè deſinimus. t.1.447. in p. T.
Cumulatiore præcepto. t.3.22. T.
Cuneum armare congreſſionis. t.1.547. in p. T.
Cuneo veritatis extruditur hæreſis cuneus. t.2.14. c.2.
Hoc Cuneo occurrendum. t.3.391. T.
Cupiditas omnium malorum radix. t.1.385. in m. T.
Cupiditatem carnis excuſationibus colorare. tom. 1. 116. in p. T.
Cupiditas non in concupiſcentia alieni tantum eſt conſtituta. t.1.385. in m. T.
Annus in cura eſt. t.1.78. à m. T.
Curant ſaluti ſuæ. t 1 81. circà m. T.
Curantia Deum officia. t.1.177. in m. T.
Curata ac delicata pabula. t.1 27. in p. T.
Curata mora finis. t.1. 28. à p. T.
Curationem facere. t.1. 177. in m. T. t.1. 687. in p. T.
Curia, non factio. t.1.77. in f. T.
Curij alea. t.3.305. T. & S.307. b.2.
Curioſi. t.1.414. circà m. T.
Curioſitas nimia ſemper ignara. tom. 2. 551. in m. T. & S. b.
Curioſitas vitanda in rebus diuinis. t.1.401. à p. T.
Curioſitatem exercent hæretici in negotio ſalutis. t.1. 411. in m. T.
Curioſitates multæ ſuſpectæ in expoſitione parabolarum. t.1.453. à m. T.
Curioſitatis libidinem effundere. t.1 403. circà m T.
Curitis Pater, Faliſcorum in honore eſt. tom. 1. 70. circa m. T.
Currere ſeruiliter. t.1.70. circà m. T.
Cucurrerunt conceptus natales. t.1.367. à p. T.
Curricula extima ſæculi. t.1.66. à p. T.

Curſus in agone Chriſtiano.t.2.521.c.1.& ſeq.
Curuca Ennianus.t.3.767.c.1.
Cuſtodia militaris.t.1.67.in p.T.
Cuſtodiarum auditio.t.1.58.circà f.T.
Cuſtodiarium,& cuſtodiarius.t.3.105.T.& S.c.6.
Cutem fingere.t.3.206.T.& S.207.c.1.
Cygnus de ſinu Socratis.t.3.643.in f.T.
Cylindri vagina.t.3.467.T.& S.b.1.
Cymatia diſtendere.t.1.158.in f.T.
Cymbalo incedere.t.3.790.in m.T.
Cynocephalo.t.3.120.T.& S.c.1.
Cynopæ & Cynopes.t.1.57.à m.T.
Cyrus Aſiam merſit.t.3.643.à m.T.
Cyrus regnauit.24.annis.t.1.185.circà m.T.

D.

DÆmones animalia aërea.t.2.lxxix.c.1.
Dæmon ſe cum anima conſerere ſolet.t.1.22.in m.T.
Dæmonio penè nullus hominum carere ſolet.t.3.59.T.
Dæmones principes aëris.t.2.15.per tot.
Dæmones principes mundi.t.2.153.à 2.& ſeq.
Dæmonum pabula.t.1.517.in m.T.
Dæmonis peccatum.t.2.19.c.2.
Dæmones à ſomniatoribus, diuinitatis opinionem ſumunt.t.1.37.in f.& 38.à p.T.& 37.in m.T.
Dæmones nullum habent ſingulare nomen, ſed ibi nomen inueniunt, vbi & pignus.t.1.163.in m.T.
Dæmonum poteſtas in terrenos.t.2.103.c.1.& ſeq.
Dæmonum natura bona, quorum malitiam Deus ordinat in bonum.t.2.cxxi.d.c.1.
Dæmone agi.t.1.68.circà f.T.
Dæmoniacus Geraſenus myſticè.t.2.lxxxviij.b.c.d.2.
Dæmoniaci impetus.t.1.513.à m.T.
Dæmonum legiones.t.2.lxxxviij.a.1.
Dæmoniaca ratio.t.1.37.in p.T.
Dæmonicum portentum.t.1.537.circà m.T.
Dæmonicus ſpiritus.t.1.32.circà m.T.
Dęmonis natura iuxta Platonicos.t.2.lxxxv.a.b.2.
Dæmoniacæ paraturæ ſpiritus.t.1.71.circa f.T.
Dęmonem adiurare.t.1.115.in m.T.
Dæmonia excutere de hominibus.t.1.66.in f.T.
Dęmonas Chriſtiani traducunt ſoli.t.1.4.à p.T.
Prouidentiæ Dei ſubiacet eorum malitia.t.2.34.in f.35.in p. b.2.& ſeq.lx.c.2.
Dęmones reſpuere, reuincere, quotidie traducere. tom.1 517.à m.T.
Dęmonum falſi & vera prodigia.t.2.lxxxvj.d.1.fusè & xc.b. 2.V.infra diabolus per totum.
Dalmatę feroces.t.1.18.in m.T.
Damaſcus in Arabia olim.t.1.240.à m.T.
Damigeron.t.3.616.T.& S.617.c.2.& t.1.43.in p.T.
Damnationis tradux vnde venerit, & damni pœna. tom.1. 47.à p.T.
Damnatitius.t.1.411.in p.T.
Daniel tandiu in officio, quandiu vacauit à periculo diſciplinę, id. fidei integræ. tom. 1. 163. circa f. & ſeq. fuſiſſimè.T.
Danieli iuncta trina fraternitas, fercula regia contempſit. t.1.37.circa f.T.
Daniel inter leones.t.3.670.d.2.
Daniel nullius præter Dei ſupplex.t.3.[illegible]T.& S.a.1.
Dardanus.t.3.616.in m.T & S.617.c.2.& ſeq.t.1.43.in p.T.
Darius regnauit Babyloniis & Parthis.t.1.184.in m.T.
Dare dextras.t.1.357.in m.T.
Datu extra gregem.t.1.452.circa m.T.
Datus terræ.t.1.384.circa m.T.
Dauid ſecundùm cor Dei.t.1.399.à p.T.
Dauid peccatum Confeſſione deletum.t.1.224.circa f.T.
Dauid fugiens in ſpeluncam Chriſti ſepulturam figurauit.t.2.233.a.1.
Dauid.t.1.92.T.& 161.T.
Debellati à matribus infantes.t.3.185.T.& S.b.2.
Debiles reformare.t.1.414.à m.T.
Debiles redintegrare.t.1.466.à p.T.
Debita.i.peccata.t.1.372.circa f.T.
Debitores quomodo olim puniti.t.1.55.in p.T.
Quò plus accipimus, eò plus debemus.t.3.611.a.1.
Debitum tollunt coniuges conſenſu pari. tom.1.586. circa f.T.
Debuccinare,t.3.770.à p.T.
Decachinnari.t.3.215.T.
Decalogi ordo.t.3.9.T.
Decalogo inaugurari.t.3.218.T.& S.219.b.1.
Decedere de confeſſione.t.1.53.circa m.T.
Decedam de gradu iſto.t.1.452.à p.T.
Deceſſit in Sarabara.i.contulit ſe ad peregrina veſtimenta. t.1.379.in m.T.
Deceſſio.t.1.275.à m.T.
Decem pondo argenti.t.1.56.in p.T.
Decemplici caſtigatione.t.1.223.in p.T.
Decernit Chriſtianis fama.t.1.348.à m.T.
Decerpere victum.t.2.676.in p.T.
Decidiſtis.i.percepiſtis fructum dotium veſtrarum.t.3.293. T.& S.b.2.
Decima dea.t.1.30.circa f.T.
Decimantes.t.3.62.T.
Decimanda Carthago.t.3.121.T.& S.d.1.
Decimi menſis ingreſſus legitima natiuitas. tom.1.30. in f.T.
Decem menſium in vtero vita.t.1.276.circa f.T.
Decineraſcere.t.1.83.à m.T.t.2.737.in f.T.
Decineratis omnibus.t.3.220.T.& S.221.b.2.
Deciſus ſermo.i.compendiatus, breuiatus.t.3.23.T.
Dedicare ſenſus.t.2.733.circa f.T.
Decolorare canitiem.t.3.292.T.& S.b.2.
Decoquendis ſtercoribus æſtuans.t.1.170.in f.T.
Decoquunt quotidie templorum vectigalia. tom.1.79. a m.T.
Decor non eſt accuſandus, ſed timendus. tom.1.130. in f.T.
Decor libidinis inuitator.t.3.187.T.& t.1.131.in m.T.
V.Pulchritudo.
Decorare.t.3.147.T.
Decreſcere ad occurſum perſonæ maioris.t.1.397.à p.T.
Deculcat totos Platonis Diogenes.t.1.81.in m.T.
Decurare cibos.t.1.37.circa f.T.t.2.698.in p.T.ibid.diſtinguere ſcil.mundos ab immundis
Decurialis numerus.t.3.218.T.& S.219.a.1.
Decuria Æonum.t.1.549.in p.T.
Decurſus ſcripturæ.t.1.296.in m.T.
Decuſſio redundantioris nitoris.t.1.134.circa m.T.
Decuſſo vno ex Apoſtolis.t.1.405.in p.T.
Decutere de tenore.t.1.455.à p.T.
Decutit toto corpore.i.omnem cutem amittit. tom.1.354. à m.T.
Dedamnare.i.damnatum abſoluere manifeſtum ſceleris t.1.459.in m.T.
Dedecor.t.1.325 circà m.T.
Dedecorare.t.3.50.T.
Dedecoratio carnis.t.3.10.in f.T.& in S.11.t.1.506.T.
Dedecus voluptuoſum reſumere.i.Secundò nubere.t.1.584. in m T.
Dedi in ſapientiæ ordinem.t.1.546.in m T.
Dedicationis ſolemnitas.t.1.122.à p.T.
Dedicata eſt Dei conditio.t.3.218.T.& S.b.1.
Dedicator nouæ natiuitatis.t.3.89.T.& S.90.b.1.
Dedicator,i.nouæ pœnitentiæ inſtitutor Deus.t.1.191 à p.T.
Dedicator damnationis.t.55.in m.T.
De die,i.in dies.t.3.216.T.& S.a.1.
De die,i.eo ipſo die condicat ad balneas. tom.3.236.T.& S. 237.c.1.
Dedignatione.i.indignatione caſtigationis. to.3.663.in p. & S.667.d.2.
Dedititius.t.3.791.in f.T.
Dedocet ſtudere ſaginæ.t.1.176.à p.T.
Dedocet Apoſtolus cerimonias Iudaicas & legis formam. t.1.176.à p.& 303.à p.T.

Dedolans fidem rudem operoſis officiis. t.3.15. T.
De dolio latrat Diogenes. t.1.379. à m.T.
Inde deducimur. i. ſuademur recenſere. t.1.34. à m.T.
Deductor generis humani. i. eſt ſalutis doctor, & dux viæ iuſtæ. t.1.66. circa m.T.
De Equite. i. de Equitum ordine. t.1.75. in p.T.
O! Deus, hæretice. t.1.213. in m.T.
Defæcatio carnis. i. eſt. Excrementum. t.3.49.T.
Defæcatæ ſenectutem vini. t.3.584.T. t.1.397. à p.T.
Def rinatum. i. reductum in farinam. t.3. 219. T. & S. c.2. 766 b.1.
Defecta traditio. i. obſoleta & mortua. t.1.24. à m.T.
Defectiua & abortiua genitura. t.1. 551. à m.T.
Defectio cruenta. t.3.50. T. & S.52. b.2.
Defectus. t.1.161. in m.T.
Defendere. i. aſſerere ſibi. tom.3. 81. T. & S. 83. a. 1. tom.2. cclxxxvij. c.1.
Defendere de probitate. i. probitatem aſſerere. tom. 1. 81. in m. T.
Defendere Elementis diuinitatem. i. aſſerere Deos eſſe elementa. t.1.362. in m. T.
Defendunt Conſu ia Romulo. t.1.555. à m. T.
Defenſa forma mulierum generi. t.1.563. in f.T.
Defenſa. i. defenſio. t. 3. 13. T. & S. d.1.
Defenſare, t.3. 151. T.
Iu a & bonorum defenſoria. t.3.61. T. & S.62. a.1.
Defetiſcentia. t.1.33. in f. 34. in p. T.
Deficiens. i. minutus citra filios hominum. tom. 1. 194. in m.T.
Deficiunt. i. nequeunt capere, intelligere. t.1.120. circa f.T. & 508. à p.T.
Defixit. i. creſcere prohibuit crementa vnguium. t. 1. 513. à m.T.
Ex defloratione omnium Æon, Ieſus vel homo conflatus. t.1.551. à p.T
Defluentes boues. t.1. 363. à m.T.
Deformia. i. informia ſimulacra. t.1.354. circa f.T.
Deformare. i. Effigiare, argilla vel auro, & cæt. tom.1.61. à p. T.
Defraudatio. Vox oppoſita Enormitati. t.1.34. in m.T.
Defruta. i. decocta potuum colantur per inferna. t. 3. 487. T. & S c.2.
Defrutum de rupibus. Vinum decoctum. t. 1.234. circa f. T. 2 cccxij. b.1.
Detruſo imutata lenticula. t.1.177. in f.
Defunctos à Scythis comedi. t.1.58. in m.T.
Defunctis parentare. i. iuſta ſoluere. t.1.479. in p.T.
Defunctos exurunt atrociſſime. ibid.
Defunctos cur vulgus colat. t.3.2. circa m.T.
Pro defuncto orare t.1.319. in p.T.
Pro defunctæ Spiritu poſtulare. t.1.115. in f.T.
Pro defunctis oblationes. t.1. ibid.
Pro defunctis offerre annuis diebus. t.3. 165. T.
Defuncta excitatur, oratione Sacerdotis tactâ. tom.1. 39. in m.T.
Defunctum ſubiacere. t.1.555. à m. T.
V. Purgatorium. t 3
Defundit de ſuo fonte. t.2. 719. in p.T.
Defunditis flammas. i. facitis opere fuſorio. tom.3. 531. T. & S. c.1.
Defundit collationes auri. i. ex liquefactis armillis & inauribus collatis vitulum conflat Aaron. tom. 1. 384. à m. T.
Defungi. i. non amplius fungi. t.1. 213. à p.T.
Defungitur matrimonium. i. nullus vſus eius eſt. tom. 3. 246. T.
Degeneratum ſaluti. i. Extraneum, & deficiens à ſalute. t 1. 556. in m. T.
Deguſtat anima prior iudicium. t.1.487. à m. T.
Deguſtata infanticidia. t.1. 52. circa f. T.
Deguſtata martyria. t.3. 120. T Et S. c.2.
Dehauſit margarita. t.3. 305. T.
Dehauſtam. i. abſumptam carnem Deus quocumque reproducet. t.3.533. T.
Non dehonoraria ſumma. i. non indecora. t.1.77. in p.T.
Dehortato ius à bono. t.1.67 circa f. T.
Deiectare. i. deiicere. t 3 208. T. & S.
Deierat peierat. t.2.785. in p.T.
Deierabat Socrates canem. t.1.62. circa m. T.
Deierare. t.2. 649. b.1.
Deieratæ. i. damnatæ ab Apoſtolis. t.1.410. circa m.T.
Delatura. i. delatio diaboli, ſiue calumnia. t.1.326. in p.T.
Delectus coquorum indicitur. t 1.77. à m.T.
Delegare cautionem delicti, ſub metu mortis. tom. 1. 217. à p. T.
Delibatio transfunctoria. t.1.548. à p. T.
Delibatio maſculi in fœminam. i. coſtæ Adæ in Euam t.1 482. in p. T.
Deliberatur. i. dubitatur. t.1 15. à. m.T.
Dum adhuc deliberatur ſanguis in hominem. i. dum fœtus adhuc formatus non eſt. t.1.58 circà m.T.
Deliberatus decem menſium cruciatu, matre ſcilicet tot circiter menſibus inquietâ quaſi natura deliberante de maturo partu. t.1 274. circa m. T.
Delicta principalia. t.3.47.T.
Delicta mortalia in Deum admiſſa. t.1.464. in f. T. Et 466. à p. T.
Delictum ad mortem, & non ad mortem t.1.464. in f.T.
Delicta maxima & modica. t.3.46.T.Et S.47.a.1.
Delictorum funis longus. t.1.58 . in f.T.
Delictorum capitalium ſeptem maculæ. t.1.257. à m. T.
Delictum defuſum in varias criminum venas de ſuo fonte. t.1 384. à m.T.
Delictum omne aut agitur aut cogitatur. t.1.392. in p.T.
Delictorum quædam corporalia, quædam ſpiritualia. ibid.
Delicta voluntatis interdicta. ibid.
Delictorum confinium. t.1.447. in f. T.
Delicta quotidianæ incurſioni. t.3 399. T. & S. a.1.
Delicta mediocria cum gaudio emendationis tranſiguntur. t.3.46. T.
Delicti. ceſſatio radix eſt veniæ. t.3.434. T.
Delictorum nulla neceſſitas. t.1.123. in f.T.
Delicti remiſſio & retentio iuxta eum Deum ſapiunt. t.3. 74. T. Et S.79. a.1.
Delinquens a homo t.1 491. in f.T.
Delinquentia. t.3.434. T.
V. peccatum.
Deliquium ſolis. t.1.67. in p.T.
V. ſoli Ecclypſis.
Deliciæ diſcutit ndæ virtutem effœminantes. tom. 1. 136. à m T.
Delirium Reginæ leo cicur. t 2.754 in p.T.
V. Voluptas.
Deiocabilis Æacus vir iuſtus. t.3. 148. in f. T. & 149. a.1.
Delphyn, Delphico, t.1.121. à p.T.
Delphinos Neptuno vomere. t.1.535. à m.T.
Demandare. i. præmittere, proponere, aſſerere. tom.1. 237. in m. T.
Dementire. i. ſtulteſcere. t.1.68. in f.T.
Dementit homo t.1 16 à m T.
Demetrius, Grammaticu t.1.64. à m. T.
Deminorare t.3.729. à. p.T.
Demiurgus. tom.3. 219. T Et S. 220. b.2.260. T. t.2.14. in f. 246. c.d.1.
Democritus ſomnum vocat indigentiam ſpiritus. tom. 3. 637. à p. T.
Democritus excæcat ſeipſum, quòd non poſſet fœminas videre ſine concupiſcentia. t.1.81. in m.T.
Demorari cibi officia. i. retinium ſeium. t. 1. 169. circà m. T. t.2.672. in p T.
Demorantis ſtellæ auctoritatem ſuſpirant t. 177. à m. T.
Demoratus Lucifer inter lapides igneos. tom.1. 220. circa f. T.
Demoſthenis eloquentia. t.1 60. circa f.T.
Demulcere collum. t.3 206.T. Et S.207. c.1.
Denigrare. t.3.533. T.
Denotare. i. arguere. t.1. 376. in p.T.
In denotationes exultare. i. contémnere probra. t.1.136. in m.T.

Denotatior. t.1.352. circa m. T.
Denotatui ſubiacere. t.1.379. à m. T.
Denſare teſtudinem. t.1.330. à. p.T.
Denſare diſciplinam. i. arctiùs cuſtodire. t.1.76. in f.T.
Dentium ſtatio. t.3.486. T.& S.487. b.1.
Dentes ad pulſus linguæ temperandos dati. t.1.515. in p. T.
Dentes rictum coronant. t.3.487. T.
Dentes puluere elimati. 1. 397. in p. T.
Dentes incorrupti perennant ad ſemen reſurrectionis. t.3. 525. T.& S.526. b.1.
De obitu eius. i. quatenus obiri debeat. t.1.128. in p.T.
Depalare. i. palam facere 2. Dij gentium, vel delineare. t.3.
Deus mundum depalans. t.3.444. T. & S b.1.
Depalator diſciplinæ diuinæ. t.3.362. T.& S.a.1.
Depalauerat ciuitatem. t.1.59. à m.T.
Depaſcitur anima per carnem ſapores, & cæt. t.1.482. à m.T
Dependere officia. t.1.75. circa m.T.
Depetere ab alio. t.1.272. à m.T.
Depictæ oculos verecundia. t.3.299. T.
Deplangere delicta. t.1.228. in m.T.
Depilari græcatim. t.1.378. à m.T.
In depoſito eſt. t.3.176. T.
Depoſita pietatis. i. gazophilacia. t.1.77. in p.
Depoſitum denegare. t.1. 81. à m. T.
Depoſiti fides ſeruanda. t.2.462. d.1.& ſeq.
Depoſtulatores Chriſtianorum. t.1.75. in p.T.
Depreciare. t.3.86.T.215.T & S.226.a.1.591.T.& S.a.1.
Deprecatione omnem cruciatum t.1.80. à m.T.
De prœlio ſonuerat. t.1.378. in 1.T.
De proximo in Deum peccat. t.1.385. à m.T.
Depugnata turbinibus nauigia. t.1.40. in p.T.
Depugnatio oris humani. t.3.655. in f.T Et S.657. a.1.
Deputare. i. amputare. t.3 157. T.& S.a 2.
Deputare. i. imputare. tom.3. 37. T. 59. T. 83. T. 92. T. & S. b. 1.
Deputare. i. putare. t.3.75. T.82. T.& S.85. a.1. T
Deputare aliquos criminibus. i. ad iudicare. t.1.345. à m.T.
Deputari ad Perſas. i. pro Perſis haberi. t.1.63. à m.T.
Deridetur infans blanditiis. t.3.67. T. Et S.69. a.1.
Derogator t.3.449. T. Et S.b.2.
Deroſa corpora. i. corroſa. t.3.656. à m. T. Et S.657. d.2.
Deſæuitur caro. t.3.75. T. Et S.79. b.2.
Deſaltare originem carnis. i. non oriri ex carne. tom.1.239. circa m.T.
Deſcribere ſignum. i. formare idoli lineamenta. tom.1. 158. in f. T.
Deſcribere quid. t.2.179. c.2.
Deſcribere Ptolomæum de Valentino. t.1. 553. à m. T.
Deſcrobare gemmas auro. i. in ſcrobe figere. tom. 1. 482. in m.T.
Deſignator. t.3.653. in f.T.
Deſinit Virginem. i. Ceſſit eſſe virgo. t.1.980. in m.T.
Deſorbet vortex. t.1.167. in m.T.
Deſpolior. t.3.220. T.766. c.1.
Deſpumare carnis feruorem. t.3.158. T.
Deſpumatione mutatum in coagulum. t 3. 97. T.
De ſtellis viuere. i. de peritia Aſtrologiæ. t.1.203. circà f. T.
Deſtinare hæreticum. i. notare. t 3.65. T.& S.68. b.2.
Deſtinata venatio. t.1.521. in p.T.
Deſtinatum. i. votum, conſilium, intentum. t.1.70. in f.T.
Deſtituere ſemetipſum. t.2 702. à m.T.
Deſtrictè pronuntiare. i. diſtrictè, exertè, t.1.197. à m.T.
Deſultrix & defectrix virtus. t.1.559. circa m.T.
Deteriere. i. accenſere. t.3.210. T.& S. c.2.
Detentui ob noxius. t.3.220. T & S.221. a.1.
Deterior facta eſt cauſis ſuis. t.2.721. in p.T.
Detrimentum cutis. i. circuncıſio. t.1.354. à m.T.
Detriumphare. t.1.72. in. p.T.
Deuecta de ſimplicitate. t.1.127. à m.T.
Deuergere ad hæreſes. t.1 404. à m. T.
Deuergente ætate. t.3.142. T.& S.143. a.1.
Deuerſari. i. diuerſari. t.3. 584. T.& S.a. 2.
Deuerſio. i. reuerſio. t.1.26. circa m.T.
Deuerſurus Paradiſo. t.3.109. T.& S.110. a.2.
Deuigeſcere. t.3. 49. T. & S.d.1.
Deuinctiones magicæ. t.3.664. à p.T. Et S.669. c.1.
Deuorare bilem. i. abſcondere. t.1.511. à p.T.
Deuoratus & obliteratus limus in carnem. i. mutatus. t.1. 482. à p. T.
Deuorandus auditu. i. auidè audiendus. t.1.499. in p.T.
Deuoratoria ſalutis. i. inimica. t.1. 156. in p. T. tom. 2. 645. in m. T.
Deuotamenta. i. anathemata. tom.2.522. in p. T. tom. 2. 649. d. 1.
Ex deuotione mori. i. ex voto tranſgreſſio. t.1.224. à m. T.
Dei compos. i. fidelis. t.1.391. in p. T.
Deus deificus. t.1.60. in m.T.
Deus commune vocabulum factum. t.1.315. à p.T.
Deus Rationalis. t. 3.721. à p. T.
Deus ſolus ante omnia, ipſe ſibi & mundus, & locus, & omnia. t.3.721. à p. T.
Deus ſolus ſine origine. t.3.34. T.& S.a.1.
Deus ſummum eſt magnum, & forma & ratione, & vi & poteſtate. t.1.197. circa f.T.& t.2.xii. a.b.1.2.
Dei omnia, & nihil noſtrum. t.1.385. in m.T.
Dei habemus aliquid ſed ab ipſo, non à nobis. ibid.

Dei vnius Eſſentia & vnitas omnibus nota.

Dei impenetrabilis maieſtas adoranda, non diſcutienda. t.2. in p.T.& ſeq. S. ibid. in f. & ſeq.
Dei natura eſt intelligere. t.1.402. b.1. a.2.
Dei veri & vnius maieſtas inexcuſabiles reddit ignorantes, quam omnis anima vel naturæ luce, vel ex operibus eius, vel ex ſcripturis noſcere poteſt. t.2.iij. à m.T.& S.iiij. à p. & ſeq. fuſè.
Deus ignotus & incertus eſſe, nec potuit nec debuit; ſed notus fuit ab initio mundi ipſo naturæ lumine, ante ſcripta Moyſi, manifeſtus ex opere mundi, quem impleuit, excluſo loco Marcionis Deo. t. 2. v. in m. & ſeq. T. & S.vii. à p.& ſeq. fuſè.
Deus ex operibus notus etiam gentilibus, qui propter opera vtilia homines Deos fecerunt. t.2.vi. à m.T.
Dei notitia ab operibus ante hominem factis incipienda. t.2.vi. à m.T.& S.viii. a.2.
Deus vnus neceſſariò credendus eſt Gentilibus, qui aliis non habentibus contulerit deitatem. t.2. vi. in f. T. & S. viii. c.1.
Deum vnum Gentiles etiam naturaliter norunt, qui tamen dæmones colunt. t.2.vii. in p.T.& S.ix. a.1.& ſeq.
Deus vnus ſolus, & ſummus & æternus eſt, vel Deus non eſt, ſi alter ei adæquetur. tom.2. ix. in m.T. & S. in f. & ſeq.
Deus duplex eſſe non poteſt, licet plures reges in ſuis quiquè ſtatibus ſummi ſint: & plures quàm duos Deos melius Valentinus, quàm Marcion inuexit. t.2.x. in m. T. & S.xi. à p. & ſeq.
Duos Deos etiam diſpares dicere nulla ratio perſuadet, & ſumma Dei maieſtas prohibet. tom.2. xii. in m. T. & S. xiii. in p.
Deus non eſt idem hæreticis & Catholicis. t.2.146. b.1.
Deus vnus & idem Pater Chriſti & Dominus Prophetarum, cuius idem Apoſtolus Iudæos occiſores increpat. t.2. xiii. in f.T.& S. xiv. in p.
Deus eſſentia propriè dicitur, non item ſubſtantia. t.3. 73S. S. b.2.& ſeq.
Deus verè eſt propriè, quia immutabilis eſt. t.1.xxv. c.d.1.& ſeq. & in fine ſchol.

Dei attributa.

Diuinitas vera nec de vetuſtate, nec de nouitate, ſed de vera æternitate gloriatur. t.2.xiv. in f.T. & S.xv. in p.
Deus ſolus propriè immortalis. t.1.75. a.b.2.
Deus immutabilis eſt, licet cultum Sabbati nunc iuſſerit, nunc relaxauerit, opera humana vetando, ſiue ſeruilia, non vero diuina. t.2.xv. in f.& S.xvi. a.b.
Deus immutabilis eſt, licet imagines prohibuerit ad idololatriam, iuſſerit autem in ſerpente æneo, ad medelam: & in Cherub. & Seraph. ad ornamentum Arcæ. t.2. xvi. à p.T.& S.b.2.& ſeq.

Deus immutabilis eſt, licet nunc ſacrificiis gaudeat, nunc ipſa horreat, pro diſpoſitione offerentis. t.2.xvi.in m.T.& S.xvii.c.1.& ſeq.
Deus incommutabilis eſt, licet eoſdem reprobet quos probauit, & probet quos reprobandos præuidit; omnem eorum ſtatum iuſte iudicans. tom.2.xviii. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Deus immutabilis eſt licet in Saüle & Niniuitis pœnitere legatur. t.2.xix.a p.T.& S.xx.à p.& ſeq.
Deus ineffabilis & indefinibilis. t.2.ix.c.1.2.& ſeq.
Dei ſapientia propoſuit ante ſæcula, quod in medio ſæculorum figurauit, & principibus ſæculi, non Angelis, ſed hominibus abſcondit, & fidelibus per Chriſtum & Apoſtolos in fine ſæculorum reuelauit. t.2.xxi.in f. & ſeq. T & S.xxii.in m. & ſeq. fusè.
Dei prouidentia regna diſtribuit. t.2 cxxi. c.2. & ſeq.
V. prouidentia.
Dei ſcientia occulta videt. t.2.xxiv.à p.T.& S.ibid.
Dei ſcientiam infamat Marcion ſcripturæ corruptor, & myſterium gratiæ multiformis, non poteſtatibus mundi, ſed ipſi Creatori occultam fuiſſe dicens. t. 2. xxv. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Deus inuiſibilis in ſe, in qua vult ſpecie apparet. t.3. 755. S. b.1.a.2.t.2.402.a. b.1.
Dei potentiam Marcion inuitus fateri cogitur, tum ex homine, tum ex Creaturis quibus ipſemet vt bonis vtitur. t.2.xl.à m.T. & S. xli.in p.
Dei potentia, in Inſtrumenti ſimplicitate clarior apparet. t.2.xlii. in p.T. & S. in m. & ſeq.
Dei potentia in minimis animalibus lucet. t.2. xliii. in f. & ſeq. T.& S.xliv.à m.& ſeq.
Dei omnipotentia non facit omne quod poteſt, ſed tantum quod vult: voluiſſe autem & potuiſſe conſtat tantùm id quod fecit. t.2. xlv.à m.T.& S.xlvi.a.1.
Dei potentia in fallacia tantùm infirma eſt. t.3. 720. S. d.2. & t.2.xlv.in f. T. & S.xlvi. b.c.1.
Dei potentia idem quod eſſentia: non ſic in homine. t.3.732. S.c. 2. & ſeq.
Dei velle & poſſe. t.3.719.T.
Dei voluntas præcipua & maxima verſatur circa ſalutem electorum quos adoptauit in filios & hæredes regni ſui. t.2.xxvi.à m.T.& S.in f. & ſeq. fuſiſſimè.
Dei voluntas quædam expreſsè, quædam tacitè exigit à nobis, præcepto ſcilicet, aut conſilio. quæ autem permittit, non merè vult, ſed quaſi inuitè: vnde hæc agere licet delictum non ſit, eſt demeritum. t.2.xxx. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Dei voluntas eſt ſanctificatio noſtra & ſalus in Cœlo animæ, & terra carnis: cui reſignari debemus etiam in pœnis. t.2.xxxi.in f.T.& S.xxxii.à p.& ſeq.fusè.
Dei voluntas ſemper impletur. t.2.xxxii.per totum.
Voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. tom. 2. xxxi. b. c. d. 2.
Voluntas Dei antecedens circa ſalutem omnium: t.2.xxix. b. c. 1.
Dei bonitas naturalis & æterna eſſe debet. t. 2. xxxiv. T. & S. xxxv.à p.& ſeq.
Dei bonitatem hæretici & libertini ſæpiiſsimiles, ſuis queſtiunculis infuſcant. t. 2. xxxiv.in p.T.& S.à p.
Dei bonitas abſcondit & reuelat. t.2.639. c.1. & ſeq. nec inuide celat myſteria. ibid.a.1.& ſeq.
Dei bonitas prima eſt, vt potuerit per opera cognoſci; quæ ante omnia opera & tempora æterna erat, & facienda preuidebat. t.2.xxxiv.in f.T.& S.xxxvi. in p.& ſeq.
Dei bonitas noſcitur ex homine condito libero. t. 2. xxxvi. in m. T. & S.xxxvii.à p. & ſeq.
Dei bonitas mundum pro domicilio homini prouidit: & per Verbum optimum cuncta bona fecit quæ vidit, id eſt oculo ſuo & benedictione digna cenſuit. t.2.xxxvi. in m. T. & S.xxxvii.b.2.& ſeq. t.3.36. T.
Deus noſter vere bonus, qui totum hominem ſaluat. t. 2. xxxvi.in f.T.& S.xxxix.d.1. & ſeq.
Dei bonitatem commendat iniquitas noſtra. t. 2. xxxviii. d. 1.
Deus omnia in omnibus. t.1.ccxxiii.d.c.1.
Bonus natura Deus ſolus. t.3.34. T.& S.a.1.
Deus fons & lumen. t.2.x.a.2.
Dei miſericordia paterna in peccatores. t.2.lxi.in f. T. & S. lxii.à p. & ſeq.
Dei miſericordia & patientia peccatores ad pœnitentiam expectat & recipit. t.2.lxiii.à m.T.& S. in f.& ſeq.
Dei miſericordiæ præſumptio illecebra eſt peccati. t. 2. lxiv.à m. T. & S. in f. & ſeq.
Dei miſericordia prior prerogatur, ſed ſuccedit iudicium: t.2.lviii.b.c.2.
Deum iudicem omnis anima naturaliter conteſtatur contra Atheos. t.2.lxviii. in f.T.& S.lxix.à p. & ſeq.
Deus iudex ſcrutans corda reddit cuique pro meritis. t.2. lxx. à p.T.& S. ibid.
Deus iudex iuſtus Hebreis Ægyptiorum ſpolia tribuit. t.2. lxx.à m. T.& S. in f. & ſeq.
Deus iudex iuſtus, lucis vtriuſque Creator, iuſto iudicio Iudæos excæcauit. t.2.lxxi.in m.T.& S. in f. & ſeq.
Deum vltorem Marcion auerſatur. t.2.lxxiii.in p.T.& S.à p. & ſeq.
Dei iuſtitia ſi vindictam non ſumeret de peccatis, eam prohibens homini, viam panderet omni violentiæ. t.2.lxv. in m. T. Et S. lxvi. in p.
Deus iuſtus & miſericors non de ſola bonitate, ſed etiam iuſtitia cenſendus; alias inſenſibilis, & Epicuro & Marcione dignus, niſi vindex ſit legum ſuarum, æquè timendus vt Dominus, ac diligendus vt Pater. t. 2.l. à m. T. & S.li. in f. & ſeq.
Dei iuſtitia bonitatis protectrix eſt. tom.2. lxvii. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Dei iuſtitia abſque malitia pœnas recto ordine infligit. t.2. lxvi.in m.T.& S.à m.& ſeq.
Dei iuſtitia non excludit bonitatem eius: nec duo hęc attributa duos deos ſtatuunt; imò nec bonus eſſet, niſi iuſtus. t.2 li. in m. T.& S. lii.b.1. & ſeq.
Dei iuſtitia bonitatem eius commendat. tom. 2. 151. b.1. & ſeq.
Deus quomodo videatur peruerſus peruerſo. tom. 2. lxvii a. b. 1.
Dei iuſtitia exigens de filiis iniquitatem Patrum, & ipſa iuſtitiæ inſtrumenta bona ſunt. t.2. lxvii.in p. T. & S. in f. & ſeq.
Dei iuſtitia eius bonitati congenita, etiam ante peccatum omnia diuiſit ſuis generibus, ſpeciebus, & locis: Poſt peccatum autem luctata eſt cum aduerſario, ad correctionis bonum. t.2.liii.T.à m.& S.liv.à p.& ſeq.
Dei iuſtitia miſericors eſt minas intentans antequam feriat. t.2.lv.in p.T.& S.lvi. per totum.
Dei iuſtitia eius bonitatem implet, & vtilis eſt homini, quem timore arcet à malo & impellit in bonum. t.2.lv.in m.T.& S. lvi.fusè.
Deus de ſuo bonus, de noſtro iuſtus. t.2.lvii. T.à p.& S. à m & ſeq.
Et rurſum. t.3.536.T.
Dei iuſtitia & miſericordia in maledictionibus & benedictionibus. t.2.lviii à p. T. & S. à m.
Deo vero retributori meritorum iuſtitia & miſericordia conuenit. t.2.lix. à p.T.& S. in m.
Deo iuſtitia & miſericordia competit, dare & auferre ſpondenti & minanti. t.2.lx. T. in p.& S.à p.
Dei iuſtitia & miſericordia lucet in igne accito, & prohibito de cœlo. t.2.lx.in f. T. & S.lxi. per totum.
Deus iuſtus & miſericors temporalia & bonis & malis dat, & vtriſque iudicium æternum ſeruat. t.2.lxx.in f.T. & S. lxxi. b.1. & ſeq.

Deus Creator & Dominus.

Deus Creator temporum & ſæculorum auctor. t.2. xlvi. in f. T.& S.xlvii.in p.
Deus vnicus Creator. t.2.620. b.2. & ſeq.
Deus alius quàm Creator non eſt auditus ante Marcionem in Scripturis & Apoſtolis. t.2.xlvii. à p. T. & S. à m.
Deus Creator inuiſibilium longe rationabiliùs creditur ex viſibilibus inter ſe diuerſis & contrariis per eum factis

quàm Deus Marcionis, qui nihil viſibile creaſſe dicitur. t.2.xlviii. T. Et S.in m.
Deus anima mundi quomodo dictus. tom.2. 51. a. 58. b. 1. a. b. 2.
Deus ſemper fuit; Dominus autem, Pater, & Iudex, ex quo mundum creauit, & maxime hominem. t.2.xlix.in p.T.Et S.à m.t.2.175.c.2.
Deo Domini nomen non competit in materiam Hermogenis Deo coæternam. t.2.xlix.in m.T.Et S.b.2.& ſeq.
Deus Monarcha. t.2.172.c.2.
Deum quidam habent in ſe, nec cognoſcunt, alij contrà noſcunt nec habent. t.2.208.c.d.2.
Deum nemo tollit, niſi eum dimittamus.t.2. 473. a.1.
Deus ſemper quærendus. t.2.ccxxx.d.1.& ſeq.
Dei patientia. V. Verbo patientia.
De Deo Vide plura Verbo Trinitas.

De Deo quomodo infirma dicantur.

Deo infirmitas non imputatur, quod à Moyſe impediatur percutere populum, ſed bonitas, quæ ſic Moyſem excitauit ad orandum. t.2. lxxiv.à p.T.& S.à m.
Dei infirmitates in Scriptura relatæ probant filij Dei bonitatem iam inde apparentis, & præludentis incarnationi ſuæ. t.2.lxxiv.in f.Et ſeq.T.Et S.lxxv.in m.Et ſeq.
Deo ignorantiam non affingit illud geneſis, Adam vbi es? & vbi eſt frater tuus? ſed obiurgatio eſt amiſſi ſtatus innocentiæ, & ad confeſſionem inuitatio. t.2.lxxvi.in m.T.& S.77. per totum.
Deo aſcribi non debet ignorantia vel infirmitas ex deſcenſu in Sodomam. t.2.lxxviii.in p.T.Et S. à p.
De Deo quomodo pœnitentia dicatur. V. ſupra Dei immutabilitas. 5.
Deus quomodo proficere dicatur. t.2.xxxvii. d.2.
Dei veri cultus, aliorum conſortium non admittit. tom.2. xlvii. a. b.2.
V. Chriſti infirma. t. 2.
Dei nomen quomodo Angeli & homines ſumant. tom. 2. c. b.c. 1.
Deuſta Vulſinios Tuſcia. t.1.577. in p.T.
Deuteroſis Iudæorum. t.2. 14.a. b.2.
Dextræ colluctatio. t.3.229. T.Et S. d.2.
Dexteras iungere, miſcere. t. 3. 18. T. Et S. 20. a. 1. 349. T. & S. c.

Diabolus & Dæmon.

Dæmones ſubſtantiæ ſpiritales, à Philoſophis & Poëtis agnitæ, & execratæ à plebe. tom.2. lxxviii. T. in m. Et S. lxxix. à p.
Dæmones eſſe, & mali omnis auctores omnis anima naturaliter nouit. t.2.lxxviii.in f.T.Et S. lxxix. c.1.Et ſeq.
Dæmon à natiuitate non tantùm Socrati, ſed & omni Gentili ex ſuperſtitione prouocatur. t. 2. lxxix. in p. T.Et S. lxxx.b.1.& ſeq.
Dæmones quomodo Chriſtum Deum eſſe nouerunt. t.2. 304.a.2.
Diabolus diuinitatem appetiit, & diis mendacibus mundum impleuit. t.2.lxxx.in f.T.Et S.lxxxi.a.1.
Diabolus in Angelum lucis ſe transfigurans, & Deum mentiens, in Magis & Pythonibus animas mortuorum, & ipſius Samuelis, ab inferis euocare ſe fingit. t.2. lxxxi. in p.T.Et S.a.2.& ſeq.
Diabolus non eſt mundi Deus, licet ſit rector peccatorum, calumniator eſt, mendacium imponens Deo. t. 2. lxxxi. in m. T. Et S. lxxiii. c. 1. Pater mandacij. tom. 2. 433. c. 1. a. 2.
Diabolus corruptor Scripturæ, æmulus Dei eſt, & ſimius omnium myſteriorum diuinorum. t. 2. lxxxiv. in m.T. Et S. à m.& ſeq.
Diabolus æmulus Dei ſuos habet martyres, & patientes. V. patientia Gentilium. t. 1.
Dæmones oraculorum & medicinarum fallacium auctores. tom.2. 471. a. b. 2. Et lxxxv. à m. T. Et S. lxxxvi. à p. Et ſeq. fuse.
Dæmones vt plures in vno corpore Magdalenæ, ſic plures animæ in eodem eſſe poſſunt. t.2.lxxxviii. a m.T.Et S. in f. & ſeq.
Diabolus eſt Dominus & pater malorum, & auctor zizaniorum. t.2.lxxxviii.T. Et S.lxxxix.p.
Omnis mali artifex à quo petimus liberari. t. 2. vind. pacif. 1 & 2.
Diabolus aſtronomiam, incantationes & metalla homini oſtendit. t.2.lxxxix.in m.T.Et S.
Diabolus per magos aut aliter mira operans, & eadem quæ dij gentium, probat ſe iis ſimilem ex ſimilitudine operationis. t.2.lxxxix.in f.T.Et S.xc.in p.
Dæmonis operatio, eſt hominis euerſio: animæ quidem per peccatum, corporis autem per morbum: ſed anima paſcitur pluſquam ſanguine & nidore victimarum. t.2. xc. in f.Et ſeq. T.Et S.xci.à p.
Dæmon inuidet Chriſtiano, quem ſimul timet & odit. Et per Gentiles blanditiis & pœnis ad idololatriam prouocat, & tum triumphat, cùm pro fide condemnatur. t.2. xci.in f.T.Et S. xcii. à p. Inuidia & malitia eius. tom.2. 523. b.2.
Diabolus tentare poteſt, inducere non poteſt niſi volentes. t.2.xcii. in f. T.Et S.xciii. à p.
Diabolus nihil poteſt in nos, qui nec in porcos niſi permiſſus. t.3. V. tentatio.1.à m.
Diabolus eſt publicatus. t.2.542.a.1.
Diabolus tentator malignus eſt, & inuidiâ infirmus. Deus autem tentando probat. t.2.xciv. à p.T. Et S. in m.
Diabolum victorem priùs, Dei bonitas vincere nos glorioſius fecit. t.2.xcv.à p.T.Et S. ibid.
Diabolo aduerſario ſeruandum pactum primæ renuntiationis. t.2.V.purgatorium. 1.
Diabolus malorum peccati & culpæ autor.t.3.61.T.86.T.
Dæmonis fœditas & infirmitas. t.2.300.c.1.& ſeq.
Diabolum dicimus hominem malum, quòd Diabolus ſit omni mali autor. t.2. Vindic. pacif. pag.1.
Diaboli extrema damnatio. t.2. xcii. b.2.
V. ſupra Dæmon & infra Satan.
Diaconus. t.3.246. T.
Diaconorum virtutes & officia & cæt. t.2. 480. b.2. Et ſeq. per tot. ſchol.
Diaconiſſæ. t.2. 480. b. 1. & ſeq.
Dialectica Ariſtotelis. t.1.400.circa f.T.
Dialecticus Chriſtianiſmus. t.1.401.in p. T.
Diamaſtigoſis ſolemnitas maxima apud Lacedæmones. i. flagellatio. t.1.331.in p.T.
Diana Scytharum. t.3. 102. T. Et S.103.c.2.
Diana Scythica. t.1.343. circa f. T.
Diana flagellata. t.1.62.à m.T.
Diſares Arabiæ Deus. t.1.70.à p. T.
Dicæarcus. t.1.13. à p.T.
Dicibula puerilia. t.1.559. in f.T.
Dicta Domini omnibus poſita. t.1.401. à m. T.
Dicta obliqua. t.1.356.in m.T.
Dicta factis deficientibus erubeſcunt.t.1.382. in p.T.
Dictata ſuggeſta profuit. t.3. 110.T.
Dici capiat. i. liceat dici.t.1.493. à p.T.
Dido ſeipſam combuſſit, cùm poſt virum dilectiſſimum nubere cogeretur. t.1.364.in m.T.
Dies nunquam patens. t.3.65.T.
Dedie. i. in dies. t.1.15. in m. T.
Die ac die renouatur. t.1.500.à m. T.
Dierum ſeptem laterculum. i. album, regiſtrum. t.1.354. circa m. T.
Dierum obſeruatores. t.1.169. à p. T.
Dies moritur in noctem. t.3.535. T.
Dies expeditionis. i. Iudicij. t.1.586. circa m.T.
Dieſpiter. t.1.365.à m.T. i. die iuuans Iupiter.
Digami loco deiecti. i. bigami irregulares. t.1. 114. in p. T.
Digerere. i. tradere. t.1.383. circa f. T.
Digerendus fide. t.1.499. in p. T.
Digeſtum Lucæ. t.3. 45.T. & S. b.1.
Digeſta ſancta i. libri ſcripturæ ſacræ. t.1. in p.T.
Digitus. i. modicum. t.1.281.in m.T.
Digitus Dei. ibid.
Diglubaſſe oriculam. t.3.204. T.& S. b.2.
Dignè malefacere. i. meritò. t.1.385. circa m.T.

Dignitas mali. t.3. 47. T.& S. 48.a.1.
Dignitatis iuſtitia defixit crementa vnguium. tom. 1. 513. a m. T.

Dij Gentilium

Dij gentilium vani, qui hominum Legibus inſtituuntur, & deſtituuntur. t.2. xcvi. in p. T. Et S. in m. & ſeq. fuse.
Dij gentilium, nec noſtrâ nec ipſorum fide dij ſunt, ſed homines mortales, cultu indigni, & dij facti homines mortui. t.2. xcix. in m. T. Et S. c. à p. & ſeq.
Deos, eorumque artes præceſſit mundus à Deo vero factus ſolo honorando, omnibus neceſſariis inſtructus ab eo. t.2. cii. in m. T. & S. ciii. per tot.
Dij iniuſtè facti ob merita falſa, cùm homines criminoſiſſimi cœlo donati fuerint, & meliores inferno relicti. t. 2. civ. in p. T. & S. in m. & ſeq. fuſiſſime.
Dij quàm vani & pudendi, facti ex vaſis erubeſcendis, & ex materia vexata pœnis martyrum contemptorum. t.2. cvij. in p. T. Et S. in m.
Deos monſtruoſos colunt gentiles, & Chriſtiani Deum aſinino capite affingunt. tom. 2. cviii. in p. T. Et S. in m. & ſeq.
Diis indignum coniugium, vt & ſexus diuerſitas. t. 3. V. Valentiniani. cap. 33. & 34.
Deorum numerus irridendus. t.2. cclxxv. b.2. & ſeq.
Deorum numerus criminum Series eſt, & fœcunditas ridicula numero trigeſimo concluſa. t. 3. V. Valent. cap. 7. & 8.
Dij gentium ſanguinis humani, tam impij quàm Innocentis auidi. t.3. V. ſanguis humanus. 1.
Dij gentium ab ipſis probroſe tractantur, dum impuri caſtis miſcentur, dum vile quodlibet ipſis immolatur, dum digladiari & vulnerari finguntur, dum crimina eorum per mimos ſcenis exponuntur. t.2. cix. circà f. T. Et S. cx. à m. & ſeq. fuſiſſime.
Dij gentium iniuſti non colendi: & thus meliùs cadaueribus, quàm ipſis impenditur. tom. 2. cxiv. in f. T. Et S. cxv. in p.
Diis fruſtra Romani regnum ſuum & fœlicitatem imputant; cum quòd deos extraneos colant, tum quòd ante Deorum cultum regna proſpera fuerint. t.2. cxv. in f. T. & ſeq. & S. cxvi. in m. & ſeq. fuse.
Deorum cultui falsò adſcribitur Imperij Romani fœlicitas, cùm priùs fuerint fœlices Romani, quàm religioſi Deorum cultores: & crementum Imperij venerit ex bellis & victoriis ſacrilegis. t.2. cxviii. in m. T. Et S. à m. Et ſeq. fusè.
Diis ſacrificare pro ſalute Imperatorum non eſt vrgendus Chriſtianus: cùm Imperator ſit Diis melior, vel ipſo gentilium ſenſu. t.2. cxx. in m. T. Et S. in f. & ſeq.
Deos vita & ſenſu carentes Chriſtiani lædere non poſſunt, nec proinde plectendi ſunt, ſed ipſi gentiles contemptores & mercatores Deorum. t. 2. cxxij. a p. T. Et S. à m. & ſeq.
Dij domeſtici. t.1.61. à m. T.
Dij vectigales & mendicantes. tom. 1. 61. à m. T. tom. 2. cxxii. c.2.
Dij Romani. t.1.70. à p. T.
Dij ignoti. t.1.364. à p. T.
Dij incerti & electi. t.1 364. à p. T.
Dij aduentitij. ibid. circa m. T.
Dij hoſtiles. t.1.364. in m. T.
Dij ſelecti. ibid. circa m. T.
Dij adoptiui. t.2. c. b.2.
Dij Cæſarem iratum habentes. t.1.72. à m. T.
Dij armis ſpoliati. t.2. clvi. a.1
Dij venales. t.3.689. T.
Deorum officia varia & impudentia. t.2.37.38. fuse.
Dij varij præfecti curæ infantium. t.2.36. in f. & 37. in p.
Item cuſtodiæ domorum. t.2.514. b.2. & ſeq.
Dij Indigetes. t.2. cvii. a.1.
De Diis antiquis, & eorum nominibus. t.2.105. a.b.1. & ſeq. 220. a.b.1. Et ſeq. 435. a.2. Et ſeq. 455. d.1. Et ſeq.
V. Fabulæ.
Deorum prodigioſa multitudo ridenda. tom. 2. ciii. c.1. & ſeq.
V. Deorum nomina propria ſuis locis.
Differo. i. diſtraho. t.2.452. c.1. & ſeq.
Digeſtum quid. t.2.127. c.1.
Dilatus ab omni vitæ fruge. t.1.78. circà f. T.
Dilectio perfecta fugatrix eſt timoris. t.1.530. à m. T.
Dilectio ſummum fidei ſacramentum. t.3.334. T. Et S. d. 1.
V. Verbo Charitas.
Diligentia. i. amor. t.1.128. in m. T.
Diligentia delictorum. i. cupido delinquendi. t.3.261. T. & S. 262. a.1.
Diligentia attonitá. t.3.708. in f. T. Et S.709. b.1.
Diluere mortem lauacro. t.1.86. à p. T.
Diluitur Spiritus. i. abluitur. t.1.87. in m. T.
Diluit. i. ſoluit. t.1.47. circà f. T.
Dilutior redis. t.1.47. à m. T.
Dilutior diuinitas, auctoritas & cær. i. minor. t.3.253. T. Et S. b.1.
Diluuio. i. diluuium. t.1.36. à p. T.
Dimidiam gulam immolare Deo. t.1.173. à p. T.
Dimidiatio ſalutis. t.3.75. T.
Dimidiati homines t.1.512. à m. T.
Diminoratur. t.3.149. T.
Dimiſſæ manus. i. remiſſæ. t.1.278. in m. T.
Dinumerant in ſemetipſos. t.3.397. T. & S. c. 1.
Diodorus poſt deuictos Titanas Iupiter coronatus. t.1. 121. à p. T.
Diogenes. t.3.310. T. & S. c.2.
Diogenes lucernam meridie accendit hominem quærens. t.3.65. T.
Diogenes calcans Platonis thoros. t.1.81. in m. T.
Diogenis domus volubilis. t.3. 808. a.1.
Diogenes de dolio latrans. t.3.790. in m. T. S. c.2.
Diomedis cruenta præſepia. t.3.206. T. Et S.207. c.2.
Dionyſius Rhodius. t.1.56. à m. T.
Diploma quid. t.2. cxvi. b.2.
Directò prohibere. t.1.541. à m. T.
Directò dæmones noſſe. t.1. 69. à p. T.
Derigere per ſingulas ſpecies. i. diſputare. t.1.174. in m. T.
Dirigitur pannis infans. t.3.67. T. & S.69. d.2.
Dirigitur vltio à ſæculi fine. t.1.372. à p. T.
Dirιora dæmonia. t.1.172. in m. T.
Diſcentes. i. diſcipuli. t.2. 98. c.1.
Diſcentiæ. i. reminiſcentiæ. t.3.254. T.
Diſcidium maris. t.3. 427. T.
Diſcidium carnis & animæ. t.1.484. in m. T.
Diſciplina caſtrenſis. t.3.151. T.
Diſciplinæ vanæ ſæculi, ad laudem Dei promouent. t.1.382. in m. T.
Diſciplina Creatoris. t.3.671. T. Et S a.1.
Diſciplina. i. ſecta Chriſti. t.3. 149. T.229. T. Et S.230. a.2.
Diſciplina preſſior. t 3.709. à p. T.
Diſciplinæ adulteria. t.1.82. in m. T.
Diſciplinæ laxiſſimæ campus. t.1.177. circà f. T.
Diſciplinæ enormitas. t.1.447. in f. T.
Diſciplinæ compendia. t.3.24. T.
Diſciplinam effœminantia vel vigorantia. tom. 1. 448. in p. T.
Diſciplinam confederare. t. 1.52. in f. T.
Diſciplinatior. i. moribus ſtrictioribus addicta fides in expeditione. i. procinctu perſecutionis. t.3.692. à p. T.
Diſcipuli Chriſti. 70. t.2. cxxiii. in f. T. & S. cxxiv. in p.
Diſcipulatus Lucæ. t.1.251. in f. T.
Diſcurſus ramoſi venarum. t.1.100. in f. T.
In diſcreto. i. ſeorſim aliquid agere. t.1.10. in m. T.
Diſcretio. i. ſeparatio bonorum. t.1.10. in m. T.
Non præcipitat diſcretionem. t.1.79. in p. T.
Diſcribes quod m. lſim Creatori. t.1. 220. circà m. T.
Diſcriminatores. i. accuſatores Socratis. t.1.552. à m. T.
Diſcurſationum claſſes. t.1. 77. in f. T.
Diſpectare. t.1.224. in m. T.
Diſpector. t.1.80. circà m. T.
Diſpectores diuinarum ſententiarum. tom. 3.238. T. Et S. 239. d.1.
Diſpectum. t.3.36. T. & S. b.2.

In diſperſo. t.1.196. à m.T.
Diſpunctio vitæ. t.3.149. T.S. b.1. t.2.780. in p.T.
Diſpunctio. i. redditio vtriuſque meriti. t.2.77.a.1. t.2.777. in m. T.
Diſpuncta cauſa eſt. i. diſcuſſa, abſoluta. t.1.345. in m. T.
Diſpungere. i. adminiſtrare. t.3.41. T.& S. c.1.
Diſpungere mercede. t. 1.512. à p.T.
Diſpungimur. i. Iudicamur ſub omnium ſpeculatore. t. 1. 10. à m. T.
Diſpungere malum malo. i. ſibi ſatisfacere. t.3.807. T.
Diſpungunt ſcenam. Vide v. Scena Agoniſtica.
Diſſeruntur. i. diuiduntur. t.3.663. à p. Et S.668.a.1.
Diſſimulatio religionis. t.1. 71. à m. T.
Diſſipata corpora atrocitate. t.1.81. à m. T.
Diſtantiuum trifariam. i. tripliciter differens. tom. 1. 8. in f. T.
Diſtrictius repercutere. t.1.157. in m. T.
Diſtringere lanuginem pigmento muliebri. tom.3.291. T.& S. b. 2.
Diſtulit, ſparſit. t.1.57. circà m. T.
Diſturbare animam naſcentem. i. præfocare fœtum. t.1.58. circà m. T.
Diuertere à ſententiis priſtinis. t.1.447. in m. T.
Diuertere in hæreſes. t.1.400. à p. T.
Diuidere forum totis. t.1.75. à p. T.
Diuidunda hæreditate componere. t.1 283. à m. T.
Diuinè agere. t.1.517. à m. T.
Diuinæ familiaritatis vir Abraham. t.1.484. in m. T.
Diuinationis inuentores. t.2. cxiii. c.2.
Diuinantes Capræ, menſæ. V. Capræ & t.2.xc.b.c.1.
Diuinatrices artes. t.1.36. in f. T.
Diuinitas viua & germana. t.1.196. in m. T.
Diuinitas gradum non habet, vtpote vnica. tom.1.139. circà f. T.
Diuinitati competit quæcumque decreuerit vt perfecta reputare. t.1.234. à m. T.
Diuites pauperibus communicent. t.2.cxxv.b.c.d.2.
Diuites ſumus ſi habeamus eum cuius omnia. tom. 3. 621. T. & S. b. 2.
Diues vix caſtus & fidelis. t.2.in m.T.& S.ibid. cxxiv. d.1.
Diuites opibus ad peccandum abutentes, ab eodem Deo & Chriſto Creatoris maledicti à quo & pauperes benedicti. t.2.cxxiv. in f.T.& S.cxxv. à p.
Dura diuitis conditio. t.3. 621. b.1.
Diuitis & Lazari vera hiſtoria. t. 2. cxxvi. in p. T & S. à p. & ſeq.
Diuites egent pane. t.3.S.621 c.1.
Diuites adorant Euchariſt. pauperes eâ ſatiantur. tom. 2. cxxvi. c.d.1.
Diuitis & Lazari hiſtoria in Euangelio ſubſcripta Ioannis morti prædixit Herodi ſimilem exitum. t.2.cxxvi. à.p.T. & S. c.2.& ſeq.
Diuitię ſunt mammona iniquitatis ex quo amici pauperes ſunt comparandi. t.2. V. Dominus 3.
Diues & pauper inuicem ſe iuuant. t.2.cxxxviii. d.c.2.
Diuitiæ dantur à Deo in bonum vſum, ſed factæ in omnibus cauſis aduocatæ diuitum abſque miſericordia, reprobant eos in Iudicio. t.2. cxxvii. in m.T.& S. cxxviii. in p. & ſeq. fusè.
Diuitiarum inter fratres diuidendarum iudicium renuit Chriſtus, non quaſi iudex non eſſet, aut paci fratrum non conſuleret, ſicut fecit Moyſes, ſed quaſi auerſator ſeminis iurgiorum. tom.2. cxxx. à m. T. & S. in f. & ſeq. fuſiſſimè.
Diuitiarum vtilitas vera. t.1.265. in f. T.
Diuitiarum vermis eſt ſuperbia. t.2. cxxv.c.d.1. & ſeq.
Diuitiæ plus turbant diuites, quàm inopia pauperes. t. 2. cxxxi. in f. & ſeq.
Diuitiæ ſecuriùs conduntur in ſinu pauperum, quàm in apothecis ipſorum. t.2.cxxxii.b.1.& ſeq.
Diuortij inuidia. t.1.76. in p.T.
Diuortium ab inſtitutis maiorum. t.1.351. in p.T.
Diuortium longum. t.1.123. in p.T.
Diuortium animæ. t.1.40. circà f. T.
Diuortium coniugum. t.1.288. circà f. & ſeq. fusè T.
Doctor & prædicator nullus admittendus, niſi conſentiens Apoſtolis & primis Eccleſię doctoribus qui omnia fidei neceſſaria acceperunt à Chriſto, & ea primis Eccleſiis voce vel ſcripto tradiderunt. t. 2. cxxxij. in m. T. & S. cxxxiii. in p.
Doctorum ſub Paulo diuerſa intentio fidem Dei vel Chriſti diuerſi non inuexit. tom.2. cxxxiii. in f. T. & S. cxxxiv. in p.
Doctor faciat quod docet. t.3. V. Patientia 2.
Doctoribus & prædicatoribus Deus prouidet vt bobus. t.3 V. Pauli virtutes 10.
Doctores ſuos Chriſtus vt Moyſem & Eliam ſuâ præſentiâ & gloriâ conſolatur. t.2.V.Chriſti magnalia. 4. à p.
Docentes Doctrinas hominum commodi ſui cauſa. t.1.281. in m. T.
Doctrinæ conſanguinitas. t.1.410. in p. T.
Documenta noua. i. nouum teſtamentum. t.1.172. à p. T.
Domeſtica gens Dei. i. Iudæi. t.1.64. à m.T.
Domeſtici Dei. i. Chriſtiani. t.1.324. in m.T.
Domeſtici ſenes. t.1.77. in p. T.
Domeſticis Iudiciis operata. t.1.51. circa f. T.
Domeſticos ſeminis non deſpicere. t.3.15.T.
Domini mater Eccleſia. t.1.329. in p. T.
Dominicum conuiuium. t.3.236. T.& S.237. a. 2.
Dominica ſolemnia. t.1.9. in p. T.
Dominica cur celebratur. t.3. 630 S. c.1.& ſeq.
Dominica die ieiunare nefas. t.3. V. Traditio 5.
Dominicæ diei antiquitas. t.2.232. a.2.
Domini nomen Auguſtus recuſauit, quo dulcius eſt nomen Patris. t.2.cxxxv. in p. T.& S. à p.
Dominorum in ſeruos crudelitas eorum ſanguinem bibentis ſaginatur. t.2. cxxxv. in f. T. & S. ibid. & ſeq.
Dominis duobus Deo & mammonæ ſeruire qui dicit impoſſibile, duos deos non inuexit. t.2. cxxxvi. à m. T. & S. cxxxvii. à p. & ſeq. fusè.
Dominatio iuſta & ordinaria timenda & diligenda. t.1. 211. à m. & ſeq. T.
Dominatio iniqua ex arce. t.3.31. à m. T.
Domitianus portio Neronis de crudelitate. t.1.55. in m. T.
Domitianus Chriſtianos relegatos reuocauit. ibid.
Domiduca; i. dea Domum ducens nouam nuptam. t.1. 365. à m T.
Domus impudens Heli ſacerdotis. id. familia. tom. 1.177. à p. T.
Donare. i. condonare. t 1.461. circa m. T.
Donatiua Imperatorum. tom.3.152. T. & S. 153. b. 1. tom. 2. 166. c. d.2.
Donatiua. i. Chariſmata meliora. t.1.585. circa m. T.
Donatiuum Chriſti. t.3.149. T.& S.150. a.2.
Donatiuum Dei vita æterna. t.3.505. in m. T.
Donatiuum quid. t.2.ccxxx. c.2.
Donatum Chirographum mortis. i. dimiſſum. tom.1. 464. à m. T.
Donatus eſt Moyſi populus. i. venia conceſſa pro populo. t.1.230. à p. T.
Dormitio. i. mors. t.3.83.T.165. T.463.T.& S.464. a.1.
Dormiunt cum ſororibus. i. inceſtè concumbunt. t. 1. 177. in f. T.
Dos; i. ſpecioſum nomen. t.3. 66. T.& S. 69. a. 1.
Dos ſæculi. t.3.422. T. & S. c.1.
Dotalia munera. t.3.239.T.& S 240.a.2.246. T.463.T.& S. 464. c. 1.
Dote venales mariti. t.3.321. T.& S.c.1.
Dotes virtutum; & aliæ. t.2.168. in f. 169. in p.
Dotem corporis reddit. t.1.47. in m.T.
Dotis nomine ſequitur animam caro. t.1.515. circà f.T.
Doſitheus Samaritanus primus Prophetas reſpuit, quaſi non in Spiritu ſancto locutos t.1.415. in p.T.
Draco. i. diabolus. t.1. 585. circà f. T. cui ignis Veſtalium ſacer.
Draconum de frontibus gemmas erui. tom. 3. 288. T.& S. d. 2.

Dracontarium. t.1.518. a. b.1.
Drachmæ parabola. t.3.46. T.& S.47.a.1.106. T.& S.b.1.
Druſillanus. t.1.380. in f. T.
Druſillanus ſeruus Claudij. t.3.405. T. & S.306. c.a.
Duæ laurus. t.1.75. in p.T.
Duæ cathedræ. t.1.550. à m. T.
Ducator. i. dux. t.1.192. à m. T.
Ducatus erroris. t.1. 194. à p. T.
Ducatus temporum. t.1.361. in f. T.
Ducatus antecedentis idololatriæ. t.3.47. T. & S 48. a.1.
Dulcibus ſignari. t.1.544. à p. T.
Dulcorem diſtillaturi montes. t.1.234. circa f. T.
Dumtaxat. i. maximè. t.1. 563. à m. T.
Duratur frons. t.3. 459. T. & S.460. a.1.
Durauerit caro lacerata propter Chriſtum. tom. 1. 732. circà m. &.
Durè definitis. t.3. 41. T.
Duri Philoſophi. t.1. 450. circà f.T.
Duricordiam circuncidere. t.3.20. T.
Duriſſimè infamantes Paracletum. t.1.447. in f. T.
Duritas. t.1.356. à m. T.
Duritia populi. t.3.62. T. & S.c.2.
Duritia ſæuiendi. t.1.71. circà f. T.
Duritia diſciplinæ Philoſophicæ. t.1.352. à m. T.
Duritia Pharaonis. t.1.213. in m. T.
Duritia legis edomita. t.1.223. in m. T.
Duritia repudij. t.1.338. à m. T.
Duriores quæque doctrinæ. t.1.481. in p. T.
Duritia vincentia, non ſuadenda. t.1.521. circà m. T.
Duriùs damnare. t.1.14. in m. T.
Duriùs credere. t.3.391. T.
Durus & intolerabilis ſermo. t.1.498. in f. T.
Durus es. i. ſtolidus. t.1.427. in f. T.
Duſares Arabum Deus. t.1.363. in m. T.

E.

Ebibere notitiam Apoſtoli. t.3.369. T.& S.371. a.1.
Ebibit ſoporem Adam. t.1.34. à m. T.
Ebibit terræ motus Corinthium mare. t.1.78. à p. T.
Ebriamen non bibet. t.1.173. in p. T.
Ebrietas, & eius damna. t.2.10. c.1. & ſeq.
Ebrietas bibentium vinum vſque ad notationem. t. 2. 672. in p. T.
Ebrietatis & libidinis duo dæmonia conſpirata & coniurata. t.3.55. T.
V. infra gula & abſtinentia.
Ebullire in omnem libidinem. t.3.709. à p. T.
Ebulliunt alios fœtus. t.1.549. in p. T.
Ebulliunt artifices. t.1.156. à m. T.
Eccleſiæ ab Apoſtolis inſtitutæ. t.1. 409. in f. & ſeq. T.
Eccleſia domus Dei. t.3.46. T.
Eccleſia ſeu congregatio fidelium eſt aliquid vnum & templum Dei. cxxxix. a.b.
Eccleſia Chriſti curia. t.1.124. à m. T.
Eccleſia mater. t.3. 249. T.
Eccleſia Domina mater. t.3. 110. T. & S. b.1.
Eccleſia ſponſa Chriſti. t.2.399. b.2. & ſeq.
Eccleſia virgo, vnius Chriſti vnica ſponſa. t.3. 246. T. t.2. 208. c.2.
Eccleſia in tribus perſonis. t.2. cxxxix. in p. T. & S. à p.
Eccleſia Trinitatis Corpus eſt, & ſponſa. t.2. cxxxix. in m. & S. à m.
Eccleſia vniuira, & vnum Chriſti Corpus in Euâ figurata. t.2. cxl. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Eccleſia ſponſa Chriſti Creatoris non competit Marcioni nubere prohibenti. t.2. cxl. in m. T. & S. à m. & ſeq. & 565. a. 1. & ſeq.
Eccleſia prælata eſt abiectæ Synagogæ, quam Chriſtus meliorem matrem agnouit. t. 2. cxli. à m. T.
Nurus Chriſti, diuiſa à Socru. id. Synag. t.2. 339. a.b.2.
Eccleſia ex Gentilibus corpus Chriſti facta. tom. 2. cxlij. T. in m.
Eccleſia Paradiſo ſignificata. t.2. cxliij. in m. T. & S. à m. & 646. a.2.
Eccleſia Mariæ Virgini comparatur. t.2.253. c. d.2.
Eccleſia quare nigra dicatur. t.2. cxlij. d.1. & ſeq.
Eccleſia Petri nauicula fluctibus agitata. t.2. cxliij. circa f. T. & S. in f. & ſeq.
Eccleſiæ Romanenſis Dignitas à Petri, Paulique Martyrio, & conſenſu Doctrinæ. t.2. cxliv. in f. T. & S. cxlv. in p. & ſeq.
Eccleſia in omnibus ſequenda. t.3.715. S. b.1. & ſeq.
Eccleſiæ ſanctitas & authoritas. t.2.490. a.1. & ſeq.
Eccleſiæ Apoſtolicæ & matrices, cum omni earum ſobole in eodem ſymbolo vnam Eccleſiam faciunt. t.2. cxlvi. à p. T. & S. à m. Et ſeq.
Eccleſiæ conſenſus vnanimis in eaſdem traditiones, veritatem fidei probat, & conuincit eam non erraſſe à prima fide. t.2. cxlvi. in m. T. Et S. cxlvij. a.b.2. Et ſeq.
Eccleſię veritas probatur ex ſucceſſione Epiſcoporum inſtitutorum ab Apoſtolis, & vnanimi Doctrinæ conſenſu. t.2. cxlviij. in m. T. Et S. à m. Et ſeq. fuſè.
Eccleſiæ Hymni, Cantica, & Sacrificium olim prophetata fuerunt. t.2. cl. in m. T. Et S. ibid. Et ſeq. fuſè.
In Eccleſia quatuor gradus. t.2.589. b.
Eccleſia in attonito eſt tempore perſecutionis. tom. 1. 338. in m. T.
Eccleſiæ quæ quotidie inſtituuntur pro conſanguinitate Doctrinæ Apoſtolicæ deputantur. t.1.410. in p. T.
Eccleſiæ auctoritas inter ordinem & plebem conſtituit differentiam. t.3.282. T. Et S.283. c.1.
De Eccleſia in Academiam & porticum. tom.3.123. T. Et S. 124. a. 1.
De Eccleſia Dei tendere in eccleſiam diaboli. tom. 1. 545. à m. T.
Eccleſiaſtici ordines. t.1.117. à p. T.
Eccleſiaſtica bona quibus danda. t.1.77. in p. T.
Eccleſiæ bona pauperum ſunt, non Epiſcoporum. t. 3. 689. S. c.2. & ſeq.
Eccleſia firmamentum & arca Noë. t.2. cxliv. a.b.c.2.
Eccleſia veſtis Chriſti mundiſſima & cæt. eius elogia. t. 2. 95. a.1. 214. c.1. & ſeq.
Eccleſia domus Dei firmiſſima. t.2. clxvij. c. d.2.
Eccleſia mons, & templum in quo exaud. t.2. cl. a.2.
Eccleſia mons magnus. t.2.337. 338. fuſè.
Eccleſia vineæ ſimilis. t.2. cxlviij. a.b.1.
Pro Eccleſia facta oratio, pro Chriſto fieri dicitur. t. 2. 344. b. c. 1.
Eccleſiæ vnicæ ſignificatio. t.2.362. b. c.2.
Eccleſiæ militantis & triumphantis conſortium. t. 2. 246. a. b. 1.
Eccleſiæ Romanę à Petro fundatæ commendatio ex Patribus collecta. t.2. cli. b.2 & ſeq. fuſiſſimè.
Extra Eccleſiam poſiti, non habent Spiritum S. t.2. cxl. a.b.
Ecſtaſis amentia ſpiritalis. tom. 3. 71. T. & S. 77. d. & 74. T.
Ectroma. i. fœtus abortiuus. t.1.400. circà f. T.
Edacitatis enormitas. t.1.171. in p. T.
Edentuli. t.3. 305. T. & S.307. b.1. 487. T.
Edicitur. i. dicitur. t.1.508. in p. T.
Edicit tales futuros. t.1.122. à m. T.
Edicere à ſemetipſo. t.1.119. circa f. T.
Edicerent vota ſua. t.1.75. à p. T.
Edictorum ſecuribus. t.1.54. in f. T.
Edictum præmonitorium. t.1.5. à m. T.
Edictum Dei pendet. t.3. 516. T. & S.517. a.2.
Edictum cœleſte. t.1 447. in f. T.
Edictum peremptorium. t 3.308. T.
Ediſcebat Deus iudicare humanum genus. t.1.98. à m. T.
Ediſcebat Deus adfectus humanos in Angelis conuerſatus cum hominibus. t.1.431. in p. T.
Ediſcunt emunitatem carnis Enoch & Helias. tom. 1. 513. circa f. T.
Ediſſertata parabola. t.1.496. in m. T.
Edomans duritiam populi. t.3. 15. T.
Edomita duritia legis. t.1. 223. in m. T.
Edomitæ res. t.1.231. in f. T.
Educatur. i. Educitur. t.3.231. T. & S.d.1.

Educere ſe in vulgus. t.1.67.à p. T.
Edula dea. t.1.365. à m.T.
Edulcata aqua baptiſmi. t. 1. 192.circa f. T.
Edurum cadauer. t.3. 546. T.
Effatus. t.1.365.à m.T.
Effœminantia diſciplinam. t.1.448.à p. T.
Effœminatus aurem ſoratu. t.1.378. in f.T.
Effigiata anima. t.1.19. à m.T.
Effigies animæ. t.1. 8.in f.T.
Effigies intima pudoris. t.1.447. à m. T.
Effigies literarum. t.1.64.in f. T.
Effligere ſpicas manibus. t.1.261. in f. T.
Effruticet nequus. t.1.347. in m.T.
Effumigatus coluber. t.1.329. circa m. T.
Effutire aliquid obtuſum. t.1.350.à p.T.
Egentiſſima aquarum loca. t.1.63.in p. T.
Egitura. t.3. 451. T.
Eidolon vnde deductum. t.1.156.in f. T.
Eierare pompam diaboli. t.3. 662.à p. T.
Eierare;i. renuntiare. t.2. 662.c.1.
Eierari ab Eccleſia. t.1.458. in f. T.
Eiuratio libidinum. t.1.447. in p. T.
Elaborare victum. t.1.157. à m.T.
Elaborare ſalutem. t.1.556. in f. T.
Elaborare mœchiæ. t.3.47. T.& S.48.b.1.
Elaborata pulchritudo. t.3.458. T.
Elam quid ſignificet. t.2. 399. b.2.
Elatrare cauſas. t.3. 304. T. & S. 305. a.2.
Electi plures eſſe debent, ad ſaluandam Dei bonitatem. t.2. 153. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Electi ſtellis comparati. t.2. cliii.d.2.
Electorum numerus par Angelorum qui in veritate ſteterunt, debent æmulari virtutes Angelicas. t.2. cliv. c. d.1. & ſeq.
Electio per reprobationem. t.1.351. circa m. T.
Electrum ex auro & argento fœderatum. t.3. 699.à m. T.
Eleemoſynæ & miſericordiæ opera in vtraque lege mandata. t.2. cliv.in f.T. & S.ibid. & ſeq.
Eleemoſynam faciens, incipiat à ſeipſo. t.2.lxxiii.c.1.
Elemoſyna iuſtiùs pauperibus quàm idolis erogatur. t.2.clv. à m. T.& S. in f.
Eleemoſynæ erogandæ in pauperes, ærarium publicum. t.2. clv.à m.T.& S.clvi. b.1. & ſeq.
Eleemoſynam vix vltro dat, qui fert impatienter damna rei domeſticæ. t.2.clvii. à p.T.& S.in m.& ſeq. fusè.
Eleemoſyna fœneratoria præſtanda omni petenti, etiam extraneo, multò magis proximo. t. 2. clix.in p. T. & S. in m. & ſeq.
Eleemoſynæ lucrum. V. Cœna num.2.
Eleemoſynæ operatio ſecreta ſit. t.1.581. in m.T.
Eleemoſynæ ſine tormento. t.3.243. T. & S.244. a.1.
Eleemoſynæ causâ manum inferre rei ſuæ. t.1.285. à m. T.
Eleemoſyna quomodo facienda. t.2.286.c.1. & ſeq.
De propriis facienda. t.2.cxxvi.a. b.2.
Eleemoſyna cur ſola in Iudicio commendatur. t. 2. clxviii. col. 2.
Elementa infirma & mendica. t.3.19. T.
Elementa. i. primæ litteræ. t.3. 19. T.
Elementa. i. Sol & Luna. t.1 174.in p.T.
Elementa an ſint Dij. t.3. 19. T.t.1.361.in m.T.
Elementorum ſeruitia. t.3.325. T.
Elephanti proprietates. t.2.171. d.2. & ſeq.
Eleuſinia ſilentia. t.3.756. in f.T.Et S.757. a.2.& tom.2. 452. b. c. 2.
Eleutherius Epiſcopus Romanus. t.1.408.in f.T.
Eliberare. i. liberare. t. 3. 15. T.
Elimari ſuperbiâ. t.1.458. in p.T.
Elimare dentes. t.3. 584.T.
Elimator humanarum macularum. t.1. 291.à p.T.
Elimas percuſſus cæcitate. t.3.60. T.& S. 61. b.1.
Eliminare vrbe. t.1.56. circa m.T.
Eliquare filum. t.3. 204.T.& S. 205. b.2.
Eliquetur in vnum ſummitas magnitudinis. tom. 1. 433. in p. T.
Elinguis Philoſophia. t.3. 305. T.
Eliſinę fons ad muſicam exundat. t.2.in Ep.dedic.in f.
Eliſij campi. t.3 215. T.& S. b.2.568. T.
Elogium contaminatæ carnis. t.3.49. T.& S.51.a.1.
Elogia damnatorum. i. ſeries criminum, t.1.52.circa f.T.
Elogium meretricis. t.3.654.in m.T.& S.655.d.1.
Elogium adulterij. t.3. 165. T.
Elogium ſacrilegij. t.1.120. in m.T.
Elogium quid. cclxxxi. a.2.
Elogio hoſtili obnoxia Chriſtiana religio. tom. 3. 517. T. & S. b. 2.
Elogio ſciſſo. t.1.518. à m.T.
Elogio tranſgreſſionis inſcribi. t.3.541. T.
Elogia Tribunorum. t.3.122. T. & S. c.1.
Elogia Iouis cantati. t.1.62.in m.T.
Elogium, i. nota infamiæ. t.3.73. T.& S. 78. c.2. & t.2. 446. b. c. 2.
Emaculare genas lingua. t.2.754.in p. T.
Elogii ambitio. t.2.645. in p.T.
Emancipatum bonum à Deo. t.3.35. T.
Emancipatio, & ſtipulatio quid, t.2.cclxiii.a.b.2.& ſeq.
Emancipatio noſtra apud inferos. t.1.134. à p. T.
Emendationis defectu, pœnitentia nulla. t.3.709.T.
Emicantior facta eſt arida. i. viſibilis emerſit. t.3.444. T. & S. b. 2.
Eminentiam virtutis Dei ſapiunt. t.1.316.à m. T.
Emiſſitij ocelli. t 3. 203. T.
Emori. t.1.6. in m.T.
Empedoclis furor. t.2.44.c. d.1.
Empedocles animam ex ſanguine conſtare dixit. tom. 1. 6. in m. T.
Empedocles in ſanguinis qualitate cauſam indolis arguræ, vel obtuſę poſuit. t.1.18. à p. T.
Empedocles & Parmenides ſomnum vocant refrigerationem. t.3. 637. T.Et S. 638. b.2.
Empedocles in crepidis æratis, & ſonantibus inceſſit. t. 1. 379. à m. T.
Empedocles Deum ſe delirauit. t.3.790.in m.T. Et S. c.2.
Empedocles in ignes Æthnæ diſſiluit. tom. 3. 100. T. Et S. 101. a. 1.
Endromidis ſolocem. t.3.208. T. & S. d.2.
Enecatrix naſcentium duritia. t.1.213. à m.T.
Enecta animalia tabe mortua: t.1. 61. in f.T.
Energema Apellis, Apelleïacæ virginis, t.1. 109. in m. T.
Energemate. i. efficacia præſtigiarum circumuentus. tom.1. 409. à p.T.
Eneruem ceruicem. t.3.206. T.
Enixus eſt me Deus manibus ſuis. t.1.258. circa m.T.
Enniana cœnacula. t.1.548. circa m.T.
Ennianus Curruca. t.3.767. c.1.
Ennius. t.3.148.T.
Ennœa. t.3.301.T.& S.c.2.
Enoch. t.3. 135. T.
Enoch liber Apocryphus. t.1. 135. à p.T.
Enoch antiquiſſimus Propheta. t.1.163. à m. T.
Enoch apud Iudam teſtimonium poſſidet. t.1.128.à p.
Enoch iuſtiſſimus non circuncisus. t.3.17. T.
Enoch tranſlatus, æternitatis candidatus, t.3.17. T. & S.a.1. Et t.2.22. b.
Enoch & Elias tranſlati, & eorum mors dilata. t.3.171. T.
Enodator vocis. i. primus loquendi præceptor. t.3.305. T. Et S. 307. c.2.
Enormis ſagina. t. 3. 584. T.
Enormis & otioſa Curioſitas. t.1.197. in m. T. t.3. 76. T. & S. 80. b.2.
Enormis intentio Philoſophiæ. t.3.417. T. Et S.c.1.
Enormioris glorię euentus. t.1.582.à m.T.
Enormitas edacitatis. t.1.171. in p.T.
Enormitas diſciplinæ. t.1. 447.in f.T.
Enormitas ſolatij. t.1.42.circa m.T.
Enormitas frigoris. t.1. 361.in m.T.
Enormitates vnguium. t.1.513. à m.T.
Enormitates capillamentorum. t.1. 133. à m. T.
Ennius. t.1.548. in m.T.

Entelechiæ Ariſtotelis.t.1.V.Ariſtotelis.Entelechiæ.
Enubilare. t.3. 415. T.
Enubilare cæcitatem. t.1.293. in p. T.t.2.709. à m.T.
Enundinare Spiritum ſanctum. t.3. 60. T.& S.61. b.1.
Eperchomenos. i. ſubitus Marcionis Deus. t.2.284.b.1.
Ad Epheſios Epiſtolam hæretici vocant ad Laodicenos. t.1. 316. à m. T.
Ephod, veſtis ſacerdot. t.2.652. a. 2.
Ephorus auctor. t.3.643.à m.T.& S. 645.c.2.
Epicharnius Comicus. t.3. 644. à p. T.
Epicitharisma poſt fabulam. t.3.766.c.2.
Ad Epicuros, & Zenonas. t.1. 380. à m.T.
Epicuri ſtupor. t.1.5.à m. T.
Epicurus animam locat in tota lorica pectoris. tom. 1. 13. à m. T.
Epicurus animam ex atomis dixit. t.1. 6. in m.T.
Epicurus animam interire tradit. t.1.400. à m. T.
Epicurus negauit mortem ad nos pertinere. t. 3. 169. T. & S. c. 1.
Epicuri Schola eſt, nihil eſſe poſt mortem. tom. 1. 478. circà f.T.
Epicuro ſoli videtur animam non eſſe diuinam, ſed mortalem. t.1.46 in p. T.
Epicurus omnem dolorem & cruciatum depreciat. t. 1. 80. à m. T.
Epicuri Deus ſtupens, & immotus. tom.1.265.circà m.T.& 548. à m.T.
Epicurei dicunt ſenſum non mentiri, ſed opinionem. t. 1. 14. à m.T.
Epicurei ſomnum vocant diminutionem ſpiritus animalis. t.3.637.T. Et S.638. a.1.
Epicytharismus pars fabulę poſtrema in qua prodibat. Cytharœdus.
Epimenides quinquaginta penè annis ſomniculoſus.tom.3. 636. T. E: S.d.1.t.1.345.in m.T.
Epinoëmata. t.1.138. circa f.T.
Epiphanes regnauit 24. annis. t.1.185.in m.T. Epiphania & Magorum vocatio V.
Chri. Elogia. 18. & t.2.343.a.2.& ſeq.fuſiſſimè.
Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores.t.2.cl.a.1.cli. d.2.
Epiſcopi ſoliciti plebis, ieiunia indicere ſoliti. t. 2. clx. à m. T.& S.in f.& ſeq.fuſè.
Epiſcoporum Ordo. t.3.45. T.& S. c.1.
Epiſcoporum officium & dignitas. t.2. clxi. fuſè.
Epiſcopi munus virgines Eccleſiæ commendare. tom.1.579. in m. T.
Epiſcopus alius hodie, Cras alius. t.1.413.à m.T.
Epiſcoporum regnum. t.1.135. circà f.T.
Epiſcopi virtutes. t.1.341. in p.& ſeq.
Epiſcopus Summus Sacerdos & de reuerentia ei debita.t.2. 132.a.1. 2.
Epiſcopus coronari non debet. t.1.122. à p.T.
Epiſcopus Epiſcoporum Papa.V.Papa.t.3. 308.T.& S.
Epiſcynium. t. 3. 791.in f. T. Et S.792. a. 1.
Epiſtates. t.1.330. circa m.T.Villicus Proterator.
Epona. t.1.353. in m.T.
Epona & Cantherij. t.2.414. b.1.
Epoptæ. t.3.756.in f. T. & S.757.a.1.
Epularum Luxuria in ſacris. t.1.777.in m.Et ſeq. T.
Equeſtris res. t.1.537. à p.T.
Equi publici coronati. t.1.124. à m. T.
Equiria. tom.3.661.à m.T.& S.666. d.1. ludi curules Marti ſacri.
In Equuleo ſuccubuit. t.1.342. circà f. T.
Eradicandi peſſimi. t.1.55. circa f. T.
Eradicatæ Confeſſionis miniſterium. t.1.356. circà f.T.
Eraſiſtratus Medicus. t.3.209. T.& S. 210. a.2.
Eraſiſtratus animam dixit eſſe in membranulis. tom. 1. 13. à m. T.
Erat ſibimet ſoli terra deſerta. t.1.377. in m.T.
Eremus Prophetarum. t.1.329. circà f. T.
Erepta Pompeios Campania. t.1.377. à p.T.
Ereptio animæ. t.1. 156. in m. T.
Ereptus in cœlum Chriſtus. t.4.67. circà m.T.
Ereptum tabernaculum carnis. t.1.484.in p. T.
Ereptus Paulus in tertium cœlum. t.1.406. in f.T.
In nubes erepti. t.1.491.à m.T.
Ergaſtula rebellantia. t.1.72.in p.T.
Ergaſtulum terræ laborandæ. t.1. 215. à p.T.
Erichthonius Mineruæ & Vulcani filius. t.3. 652. à p. T. Et S. 653. a.1.
Erigone inter aſtra. t.1. 528. in m. T.
Erit retractare, retractandum erit. t.1.432.à p.T.
Erogo. i. conſumo, rogo & igni trado, impendo. t.1. 159. in p.T. t. 2.737. in p.T.
Erogabant apud tumulos. t.3.649. in m.T.Et S.650.a.2.
Erogatur ſuppliciis. t.3.536. T.& S.538. b.2.
Erogamur tot innocentes. t.1.80. à p.T.
Erogare materias corruptelæ. t.1. 39. à p.T.
Erogat hominem febris. t.1.398. à m. T.
Erogator Virginis. i. qui marito tradit Virginem. t.3. 228. T. & S.229. a.1.
Errore proſpero. t. 3. 416. T.
Erubeſcentes. i. conflagrantes. t.1.545. à p.T.
Erubeſcens conſcientia. t.1.115. à m.T.
Erubeſcentiâ perire. t.1.396. à m.T.
Nemo proficiens erubeſcit. t.3.627. T.à p.
Erubeſcere armis. t.3.65. T. & S.68. b.1.
Erubeſcere Eccleſiæ. t.1.449.à p. T.
Erubeſcente ad Dominum pœnitentia. t.1.478.in p.T.
Eructans ignis. t.1.83. à m. T.
Eructant examina gentis. t.1. 25. in m. T.
Eructet à conſcientia in ſuperficiem. t.1.136.in m.T.
Erudire perditioni. t.3.68.T.& 70. a.2.
Erudimur Deum à Chriſto. t.3.314. T.& S.315.a.1.
Eruditur flos in fructum. t.3.92. T.& S.93. b.1.
Eruditus veniam. t.1.382. circa f.T.
Eruditione manſuetudinis leo præuentus. t.1.20.à m.T.
Erudita humanitas in hominum refrigeria. t.3.12.in f.T.& in S. 13. a.1.
Eruditum corpus. t.1.452. circa f. T.
Erumpunt dicere. t.3.71.T.
Eruptio impietatis. t.1.75. in p. T.
Eruptiones laſciuiarum. t. 1. 77. in f. T.
Eruptiones animæ. t.1.48. in m. T.
Erythræum mare. t.1.181. à m. T.t.2. cxcij.a.1.
Eſaias. t.3.112.T.
Eſaias ſecatur patientiæ viribus. t.3.333. T. & S.c.2.
Eſau lenticulæ moralia. t.2 ccxij.b.2. & ſeq.
De Eſau & Iacob.V. Rebecca.Iacob. Indic. ſcrip. t. 3.9.
Eſca vitę, caro. t.3 525. T. & S.526.a.1.
Eſcæ non glorioſæ. t.1.225. circa m.T.
Eſcatiles. t.3.65. T.
Eſcatilis pluuia manna. tom. 1. 384. circa f. T. tom. 2. 719. in f. T.
Eſdras omni inſtrumenti Iudaicæ literaturæ reſtaurator. t.1. 128. à p. T.
Eſſe in carne. i. verſari in operibus carnis. tom. 1. 319. circa f. T.
Eſſentia quid.t.2. 269.b.2.
Eſurientes ſatiandi ex vtraque lege. tom.2. clxi. in f.T. & S. clxij.a.p.t.3.15.T. & S.16.a. 1.
Eſurite martyria. t.1.521. in p. T.
Ethnici non audiunt Deum doctorem veritatis, t.3. 656. à p. T.Et S.657. c.2.
Ethnicales litteræ. t.3.661.à p.T.
Ethnice viuens. t.1.453.in f.T.
Ethnici tribulati Deum Chriſtianorum inuocauerunt. t. 1. 518. in f. T.
V. infra Gentilis.
Etruſcæ coronæ. t.1.124. à m. T.
Eua ex Adæ coſta. t.3. 641.S.b.2.t.2.241. a.1.
Eua mater viuentium. t.3.179. T.
Eua ſerpenti quaſi filio Dei credidit. t.1.416.in m. T.
Eua quomodo à ſatana ſeducta. t.1.384.à p.T.
In Euam Virginem irrepſit verbum ædificatorium mortis. t.3.89.T. & S.90. c.2.
Eua enixa diabolum fratricidam.t.3.89.T.t.2.637.a.1. & ſeq.

De Eua trahunt mulieres ignominiam primi delicti, & inuidiam perditionis. t.1.126. in f. T.
Euam fœminam Principem deſcribit Moyſes, facilius pudenda foliis, quàm tempora floribus incinctam. t.1.131. in p. T.
Eua tunicâ pelliceâ, & veſte lugubri veſtiri docuit fœminas, non ornari. t.1.126. in f. T.
Eua portas mortis aperuit. t.3.S.614. c.1. & ſeq.
Euacuabitur vox Prophetæ. t.3.94.T.& S.95. d.1.
Nulla euacuant ſomnia Telmeſſenſes. t.1.36. à p. T.
Euangelium Chriſti vnicum eſt, nec aliud expectandum à Creatore multò minus à Paulo, vel Angelo. t.2. clxij. in f. T. & S. clxiij. a. p.
Euangelio non credendum cum Aug. ſine Eccleſiæ auctoritate. t.2. in præfat. p.3. circa f.
Euangelij promulgatio à Chriſto, Apoſtolis, & Apoſtolicis viris damnata. t.2. clxiij. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Euangelij noſtri antiquitas veritatem eius præſcribit contra adulterinum Marcionis. t.2. clxiv. in f. T. & ſeq. & S. clxv. in m.
Euangelium Petri & Pauli ſanguine ſignatum. t.2. clxvi in f. T. & S. ibid. & ſeq.
Euangelia Matthæi & Ioannis cum ipſis Eccleſiis dedicata. t.3.67. T. Et S.69.c.1.
Euangeliorum quatuor concordia. tom.2. clxiv. b.1. fusè. Et clxvi. b.c.2. ibid. ordo, & idioma.
Euangelium, veteris inſtrumenti ſupplementum. t.1.145. in m. T.
Euangelia quatuor in ore piſcis didrachmam habentis figurata. t.2. in præfat. p.2. in f.
Euangelicum inſtrumentum. t.1.251. in m. T.
Euangelicus ſermo tuba Dei. t.1.491. à m. T.
Euaporata libidinum momenta. t.1.127. a m. T.
Euaporare ſupplicia ſuppliciis. t.3.117. T.

Euchariſtia.

Euchariſtiæ Religio apud Manich. & Caluiniſtas longè diſtat à Catholica. t.2. clxxvij. a. b. c. 2.
Euchariſtia Ophitarum. t.1.416. à p. T.
Euchariſtia corpus Domini eſt. t.1. 375. in m. T.
Euchariſtia continet corpus Chriſti reale, licet modo ſpirituali. t.2. clxviij. a. b. 2. Et ſeq.
Euchariſticum ſacrificium probatur. tom. 2. 411. a. 1. 2. & 467. a.
In Euchariſtia Chriſtus viuus, eſt modo mortuo. t.2. clxxxi. a. b. 2.
Ad Euchariſtiæ ſacrificium panem & vinum oblatum. t.2. 307. b. c. 2.
Euchariſtiæ abuſus antiquus. t.2.307. a.b.c.d.2.
In Euchariſtia cur vinum aquâ miſceatur. t.2. clxxviii. a. b. 2.
Euchariſtiam participabant infantes. t.2. clxxxix. a. 1. & ſeq. cxcv. a. 2.
Euchariſtiæ vſus ſub vtraque ſpecie olim licitus. t.2. cxc. d. & ſeq. fusè.
Cur à calice Manichæi abſtinerent. t.2. cxc. c. 1.
Speciem vini cur Eccleſia prohibuerit. tom.2. clxxxix. d.2. & ſeq.
Euchariſtiæ ſacramentum omnibus mandatum à Domino Antelucanis cœtibus, de manu præſidentium ſumptum. t.1.119. à p. T.
Euchariſtia viſceratio gratiæ Dominicæ. t.1. 195. in p. T.
Euchariſtia opimitas Dominici corporis. tom. 1. 454. circa m. T.
Euchariſtia Caluiniſtarum ieiuna à ſalute. t.2. clxxxiv. a. 1.

Euchariſtia & corporis Domini in ea realitas.

Euchariſtiæ & reſurrectionis veritati non derogat obiectio hæretica; caro non prodeſt quidquam. t.2. clxviii. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Euchariſtiæ ſacramentum verum Corpus Chriſti continet. t.2. clxix. in f. T. & S. clxx. in p.
Euchariſtia Corpus Chriſti realiter continet. t.2. clxxviii. d. 1. & ſeq.
In Euchariſtia accidentia panis ſunt ſigna Corporis Chriſti, cuius olim figura erat panis. t.2. clxxi. in p. T. & S. à m. & ſeq.
Euchariſtia eſt figura Corporis Chriſti Crucifixi, ſicut in veteri lege panis Corpus eius figurabat. t.2. clxxi. à p. T. & S. clxxii. a. b. 2.
In Euchariſtia, vel perſona Chriſti, figuræ, formæ, ſimilitudinis, Effigiei, & imaginis nomen; Dei carnis, & ſubſtantiæ veritatem non excludit. t.2. clxxi. in m. T. & S. clxxii. c. 2. & ſeq. fusè.
Chriſtus in cavultum ſuum vt Dauid mutauit in trans ſubſtantiatione panis. t.2. clxxv. b. 1. clxxvi. b. c. 2.
Euchariſtiam Chriſtus ſumpſit tanquam ſuum proprium Paſcha, ſub panis & vini ſpeciebus, figuram vtique veri & non phantaſtici corporis in cruce immolandi, tradendi priùs à Iuda, & ab ipſomet edendi. t.2. clxxiii. à m. T. & S. clxxiv. in m. & ſeq. fusè.
In ea Chriſtus fauum cum melle ſuo comedit. t.2. clxxv. c. d. 2.
V. t.3. ſenſus externi. 3. in f.
In Euchar. Chriſtus gladiatorium expreſſit ludum. tom. 2. clxxxiii. b. 2.
Euchariſtia eſt Dominicum conuiuium. t.2. clxxvii. circa f. T. & S. in f. & ſeq. fuſiſſimè.
Euchariſtiæ inſtitutor Chriſtus Dominus meruit appellari. t.2. clxxviii. a. 1.
Euchariſtia à Diaconis miniſtrata. t.2. cxcvi. c. 1.
Euchariſtia olim à fidelibus laïcis domum ferebatur. t.3. 686. S. d. 2. & ſeq.
Ad vſum plurium dierum. t.2. cxcvii. a. b. 1. cxcvi. d. 2.
Euchariſtia ignita mulierem terret indignam. tom.3. 687. S. a. 1.
Euchariſtiam Satyrus collo appendit in tempeſtate. t.3. 687. S. a. 1.
Euchariſtiam olim manu excipiebant communicantes. t.2. cxcv. d. 1. a. 2. & ſeq.
Euchariſtia adorandum eſt ſcabellum pedum Dei. tom. 2. clxxix. c. 1. & ſeq.
Euchariſtia eſt vua terræ promiſſæ, quam Maria lacte rigauit. t.2. clxxxi. d. 1. & ſeq.
Vuam hanc quam diuersè portet Iudæus & Chriſtianus t.2. ibid. d. 2.

Euchariſtia Effectus.

Euchariſtia, terra lactea & vinum ſpiritale vigorem dans animæ. t.2. clxxx. in m. T. & S. à m. & ſeq. fusè.
Lac Chriſtus in Euchariſtia. tom.2. clxxxii. b. c. & clxxv. d. e. 2. & ſeq.
Euchariſtia eſt corpus Domini ad Altaris ſacrificium ſumptum, & ſeruatum, ad finem vſque ſtationis milites Chriſti ieiunos lætificat. t.3. V. Statio. & tom.2. in Appendice. V. Ieiunii antiquitas.
Euchariſtia animam impinguat. tom. 2. clxxxii. in p. T. & S. a. p.
Animam ſaginans reſurrectionem meretur. tom. 2. 184. b. c. d. 2.
Euchariſtiâ omni conuiuio lautiore, & omni Margarita pretioſiore, filij Chriſti veſcuntur, ne mendicius patre ſuo cœnent. t. 3. V. Pallium. 3. à m.
Viſceratio Euchariſtica quid ſit. tom. 2. clxxxiii. c. 1. 2. c. 2. & ſeq.
Euchariſtia cœna viſceralis, paſcit fideles ieiuniis manentibus hæreticis. t.2. clxxxii. à m. T. & S. in f. & ſeq. fusè.
Mel de petra ſtillat. t.2.337. b. 2.
In Euchariſtia Patrem noſtrum edentes, mortem eius benedictam facimus. tom. 2. clxxxii. in f. T. & S. clxxxv. d. e. 2.
Euchariſtia panis quotidianus Chriſto nos vnit inſeparabiliter, & vitam æternam donat. t.1.372. in m. T.
Euchariſtiam baptizati ſanguinem bibebant vt ſuum diſcerent refundere pro Chriſto, vbi & de communione ſub vtraque ſpecie, & infantum communione. tom. 2. clxxxviii. a. 2. & ſeq. fuſiſſimè.
Euchariſtiâ nutritur fides. t.2. clxxxvii. a. 2. & ſeq.
Euchariſtiam ſumentis pectus Chriſti ſepulchro comparatur. t.2.378. d. e. 2. 379. a.

Ad

Ad Euchariſtiam diſpoſitio.
Ab Euchariſtia abſtinendi conſilium bonum, in affectu peccatorum venialium. t.2. cxciii. b. c.d.2.
Euchariſtiæ ſumptio ſupponit animam baptiſmate lotam. V. baptiſmus ſanguinis 2. Et rurſum baptiſmi ſolemnis tempus.
Euchariſtia Chryſtallo comparata. t.2.cxcvii. c.d.1.
Euchariſtia eſt vitulus ſaginatus ſumendus cum innocentiæ veſte, & annulo fidei. t.2. cxcii. in m. T. & S. à m.
Euchariſtia eſt cibus æternitatis exigens toto mari lotum, & paſſionibus exemptum, non ingratum vt Iudęus. fuit manna paſtus, & ad idola defluens. t. 2. cxciii. in p. T. & S. à p. & ſeq.
Euchariſtiam ſumpturo neceſſaria eſt diſcretio, & innocentia. t.2. clxii. c. d.1.
Euchariſtia in azymis conſecrata, azymos requirit; & puros ſuſcipientes. t.2. cxciv. in p. T. & S. à p.
Euchariſtiam conficiens aut ſuſcipiens ab omni arte mala, maximè idololatria abſtineat. tom. 2. cxcv. à p. T. & S. in m.
Ante Euchariſtiam aliquando agenda pœnitentia. t. 2. cxcviii. c. d. 1. & ſeq.
Euchariſtia à ieiunis mane ſumpta de manu Sacerdotis. Et quàm reuerenter ſumenda, ne quid ex ea cadat in terram. t.2.cxcvi. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Euchariſtiam ſumpturus abſtineat à coïtu. t. 2. cxcvii. b. & ſeq.
In Euchariſtia Sol Iuſtitiæ adoratur. tom.3.629. T. & S.a.1. & ſeq.
Euentilans aceruum fidelium. t.3. 691. in f. T.
Euergetes 25. annis regnauit. t.1.185. in m. T.
Euergetes alius 27. ibid.
Euerſio ſtomachi aut cerebri. t.1. 404. in p. T.
Euerſores luminum canes. t.1.56. à m. T.
Euerti liuore. t.1.399. à p. T.
Euerti de ſalute. t.1.130. à p. T.
Euigorata. i. eneruata libidinibus anima. t.1. 641. à p. T.
Euigoratæ. i. emollitæ leonis, bouis, & cæt. exuuiæ. t.3.206. T. & S.208. b.1.
Euigeſcit anima. i. vigorem amittit & langueſcit derogatis. i. ſubductis alimentis. t.1.41. circa f. T.
Euoluitur Ionas de aluo piſcis. t.1. 495. in f. T.
Euomere errorem. t.1 452. à m. T.
Euphorbus in Pythagoram mutatus. t.3.60. T. & S.c.2.145.T.
Euphorbi clypeus recognitus. t.3.60. T. & S.c.2.
Euphorius author. t.3. 643. à m. T. & S.645. d.2.
Euripi in domibus aquæ ſalientes. t.1.87. circa f. T.
Euripus, ideſt foſſa in circo. t.3.651. in f. T. & S.653. c.1.
Ex æquo vetamur. id. æqualiter, pariter. t.1.75. à m. T.
Exactio quæſtoris. t.1.351. in f. T.
Exactor benignitatis Deus. t.1. 75. à m. T.
Exactor innocentiæ Deus. t.3.664. à p. T.
Exactor caſtitatis maritus. t.1.132. à m. T.
Exaggerantur montes pruinis. t.3.65. T. & S.68. c.d.
Exalbare. t. 348. b.1. album parieti inducere.
Exaltatio. i. ſuperbia. t.3.772. à p. T.
Examen. i. magnus numerus diuinitatis. t 3. 220. T. & S. 221. a. 1.
Exancillata. i. ſerua facta anima vel gens falſis Deis. tom. 1. 64. à p. T.
Exanimat fruges atra mala. t.1.68. in p. T.
Examinat paruulus nutricem ſpiritu. t.1.17. in f. T.
Exaridum & emortuum. t.1.494. à m. T.
Exarmatatura. i. ſine viribus, vel abrogata. t.1.447. in p. T.
Exarmata forma. t.1.134. circa m. T.
Exarmatus Petrus. t.1.165. à m. T.
Exarticulatus ſonus. t.1. 350. à p. T.
Exautorare. t.3. 81. T. & S. 84. a.1. 573. T.
Exauctorare ſe ſe. t.3. 185. T. & S. b.1. t.2. cxcix. d.1.
Excantatus coluber. t.1.329. à p. T.
Excaudicare ſiluam. t.3. 369. T. & S.371. b.2.
Exceptaculum. t.1.534. à p. T.
Exceptiones victus. i. ciborum delectus, ſiue abſtinentia ab animalibus immundis. t.1.66. in p. T.
Excerebratis noto vino. t.1.261 in p. T.
Excernens. i. diſcernens. t.1.466. in p. T.
Exceſſa iam vnione. t.1.198. in f. T.
Exceſſus Imperatoris. i. obitus. t.1.70. à m. T.
Excetra. i. hydra delictorum. t.1.384. à m. T. t.2.719. à m. T.
Excidere à Deo. t.3.101. T. & S. 102. a.1.
Excidit ſibi ipſe homo. t.1.169 in f. T. t.1.170. in p. T.
Excipitur. i. accipitur. t.1. 92. à m. T.
Excitare omnem dentem. t.1.267. in m. T.
Excludunt vbera fœminæ, i. nudant. t.3. 65. T. & S.68. cir.
Explicant parabolas. i. explicant, applicant. tom. 1.455. circa m. T.
Excommunicatio Iudicij futuri Præiudicium eſt. tom. 2. cxcvij. in f. T. & S. ibid. & ſeq.
Excommunicatio ſimilis eiectioni Adæ de Paradiſo. t.2. cc. a. b. 2.
Excommunicatio comminatoria & latæ ſententiæ, qua vſus eſt Paulus. t.2. cxcviij. in f. & ſeq. T. & S. cxcix. à p. & ſeq.
Excornis beſtia. t.3. 305. T.
Excremare odores. t.1.352. in p. T.
Excruciata re. t.3.236. T. & S.238. c.2.
Excuſare os cibo. t.3.487. T.
Excuſare ceruicem à iugo. t.3.24. T. & S.a.1.
Excuſare conuitium. t.3.756. in f. T.
Flos ætatis & formæ humanam libidinem excuſat. t. 1. 564 circa m. T.
Excuſationes peccatoribus frequentes ſed pernicioſæ. t. 2. 444. fusè.
Excuſationem peccati nulla neceſſitas poteſt obtendere. t.2. cc. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Excuſato ſordibus cenſu. t.1.481. in f. T.
Excutere dęmonia. t.1. 66. in f. T.
Executor. t.3.74. T. & S. 75. b.1.
Exeduratæ. i. Emollitę exuuiæ. t.3. 206. T. & S.208. b.1.
Exemplar mortis ſomnus. t.1.34. à m. & in f. T.
Exemplarium. t.3.131. T. & S. b. 1.
Exemplariis adnuere. t.1.204. in f. T.
Exemplum. i. figura, imago. t.1.75. à p. T.
In Exemplum priſanæ ad exemplum Prophetarum. tom. 1. 84. in m. T.
Exempli boni neceſſitas. t.2.cci. a. p. T. & S. in m.
Exemplum nullum maius eo, cuius exemplum eſt. t. 1. 399. circa f. T.
Exemptus ſenium. t.1.376. à p. T.
Exercitatoria iacula. t.1.397. à m. T.
Exercitior agendis rebus, pro exercitatior. t.1.533. à p. T.
Exercitus ſententiarum. t.1.461. circa m. T.
Exercitus deorum. t.1. 69. in f. T.
Exerta. i. aperta. t.3. 104. T. 573. T.
Exerta diuinitas vera, & aperta. t.1. 66. circa f. T.
Exertè iubet. i. diſtrictè, & apertè. t.1.588. à m. T.
Exhauſit ſemetipſum. i. exinaniuit Dei filius. t.1.328. in p. T.
Exhauſtus in tantum humilitatis. t.1.104. circa m. T.
Exhibitio pudicitiæ. t.1.130. in f. T.
Exigere dæmonia de corporibus. t.1. 73. circa f. T.
Exilij vaſtitas. t.1.553. circa f. T.
Exilior caro. t.1. 178. à p. T.
Exitus ſingularitatis. i. euentus ſoluti morte alterius coniugij. t.1. 110. à m. T.
Exitus perſecutionis. t.3.698. in f. T.
Exitus. i. obitus hominis. t.3.59. T. & S. c. 1. t.2.738. in m. T.
Exoleſcit ſpiritus carne. t.3. 695. T.
Exodium ſeculi. i. finis. t.3. 497. T. & S. c.
Exomologeſis ſiue confeſſio & pœnitentia ſemel tantum conceſſa. t.2.ccii. in p. T. & S. in f. & ſeq. fuſiſſimè.
Exomologeſim adſignat patientia. t.3. 336. T. & S. c.2.
Exomologeſis eſt publica pœnitentia. t.2.23. d.1. & ſeq.
Exomologeſis vox explicatur. t.2.ccviii. a.1. & ſeq.
Exomologeſis eſt petitio veniæ. t.3.399. T. & S. d.1.
Exomologeſis debitorum in deprecatione. tom. 3. 166. & S.167. b.1.
Exomologeſis myſterium pœnitentiæ gehennam extinguit. t.1.397. in m. & ibid. in f. T.

Exorator Patris Chriſtus. t.3. 399. T. & S. b.1.
Exorbitantes. t.3. 629. T. à p.
Exorbitauit à regula. t. 3. 81. T.
Exorbitant munia clemẽtorum & temporum. t.1.65. à m. T.
Exorbitator Iudaiſmi. t.1.236. in p. T.
Exorcizare alumnos ſuos. t.1.161. à p. T.
Exorciſmi antiquitas. t.2.437. c.d.2.
Exorciſmi dæmonum. t.3.59. T.
Exorciſmus in Eccleſia torquet dæmones. t.2. ccx. à m. T. & S. ibid.
Exorciſmis fugare. t.3. 151. T.
Exorciſmos agere. t.1.413. à m. T.
Exorciſmus. t.3.662. à m. T.
Exordium. i. extremitas. t.2.187. d. c.1.
Exordia oculorum producere. t.3.291. T. & S.292.a.1.
Expallidus, t.1.512. circa f. T.
Expandens frontem. t.1.396. à m. T.
Expanſis manibus Moſes orat. t.1.244. à p. T.
Expandi Deo, vel ad Deum. t.3.74. T. & S.79. a. 1.
Expedit ſapientiam exilitas. i. expeditam reddit. tom.1. 18. in m. T.
Expeditio Germanica & cæt. t.1.518. circa f. T.
Expeditum. i. paratum morti genus. tom. 3. 812. à m. T. & S. 813. c.2.
Expediunt. t.2.657. c. 1.
Expectabili nomine. t.1.242. in m. T.
Experimenta illuminantia tenebras. t.1. 54. in f. T.
Expiata caro ſordibus antiquitatis excluſis. t.3.89. T.
Expictæ feminæ. i. fucatæ. t.3.296. T.
Expirat. i. grauis odor eſt, triſtis in carcere. tom.3. 105. T. & S. c. 1.
Expirat fides eorum in hæreſim. t.3. 695. à p. T.
Explicabilem ſenſum conſtringere. t.1. 104. in f. T.
Exploſa anima. i. eiecta corpore. t.1.40. circa m. T.
Expuitur Ionas incolumis. t.1.513. à m. T.
Exponere. i. deponere veterem hominem, t.1. 503. in f. T.
Exponere veſtem penulam & cæt. t.3.274. T.
Expoſtulatus cauſas. t.1.118. in p. T.
Exprimere. i. probare exomologeſim. t.1.173. in p. T.
Exprimere fauces. i. comprimere. t.1.75. in p. T.
Exprobrare in hæreſim. t.1. 332. circa f. T.
Expumicat. i. purgatur ab iniuriis. t.1. 552. à m. T.
Expunctio. i. perfectio, adimpletio operæ. t.3.257. T.
Expungebatur. i. perſoluebatur liberalitas Principis. t. 3. 149. T. & S.c.1.
Expungere. i. implere libidinem. t.3.688. T.
Expungere. i. perſoluere. t.1. 162. à p. T.
Expunctor Euangelij totius retro vetuſtatis. i. implens & perficiens ac perſoluens omnia in veteri teſtamento figurata & promiſſa. t 3.22. T. & S. c.2.
Expungere. t.3.323. T. & S. c. 1.
Expungere. i. cumulare vel probare iram verbo malo. t.1. 373. in f. T. & t.2.753. in p. T.
Expunxit Deus. i. remunerauit populum ſuum tacitę compenſationis. Cùm ſcilicet ſpolia Ægypti pro fraudata mercede ei tradidit. t.1.226. circa f. T.
Expungere gaudia Cæſarum. i. feſta colere. tom.2. 724. à m. T.
Exculpere Martem de tilia. t.1. 158. in f. T.
Execramentum. t.1.67. in f. T.
Exſectionis corporis humani artificia. i. anatomia. tom.1.10. in p. T.
Exſecutura Dei virtus omnem ſanguinem iudicio. i. vindicatura omnem homicidam vel omnem mortuum ſuſcitatura. t.1.493. circa f. T.
Exſplendor. t.1.31. circa m. T.
Exſternata anima. t.1.3. in f. T. ab extrinſeco territa.
Exſuccior corporis ſubſtantia. t.3 168. T. & S. b. 2.
Exſufflare. i. irridere vel eiicere. t.1.590. à m. T.
Exuperantia. t.1.387. in m. T.
Exſuppurare. t.3.305. T. & S.307. b.2.
Exſugere tragœdiam ex Virgilio. i. excerpere. tom. 1. 412. in f. T.
Extendere infirmum, i. curam eius differre. t.1.389. in m. T.
Extendere periculum dilatione remedij. t.3.73. T.
Extendere diligentiam. t.1.160. in f. T.
Extendere formoſitatem. t.1.132. in p. T.
Extenſiùs. t.3.257. T. & S. a.1.
Exterminium. i. vaſtatio. t.1.184. à m. T.
Exterminare ſexum pudoris. i. terminos & fines concubitus tranſgredi, mutata venere vel ſexu. v. Sexus.
Exterminatæ manus & pedes Chriſti in Cruce. i. vulgo diſlocatæ. V. Indicem ſcript. pſ. 21.
Extima. i. extrema Crucis. V. Crucis extima.
Extimauit Deus. i. exteriorem poſuit & in extremis manibus contactum. t.1. 120. in p. T.
Extima curricula ſæculi. t.1.66. à p. T. & t.2.762. in m. T.
Extimatio temporalis. i. extremitas temporis. t.3.293. T. & S. 294. a. 1.
Extorquere. t.3. 31. T. 59. T.
Extorquere in crucem. t.1. 193. circa f. T.
Extorquere victui medullas terræ. t.1.203. in f. T.
Extorquere ſpiritum in aqua. i. ſuffocare. tom. 1. 58. circa m. T.
Extorquere reuelationes Xerophagiis. i. vi & merito Ieiunij obtinere. t.1. 175. in p. T.
Extorres inferûm; inſepulti. t.1.42. in f. T.
Extraneus legis. i. alienus. t.1.260. à p. T.
Extraneus fidei. t.3.298. T. & S. c.1.
Extraneus humanitatis. t.1.36. à p. T.
Extranea ſpiritus. t.3. 54. T. & S.a.1.
Extraordinaria peccata, portentoſa. t.1.321. circa m. T.
Extraordinarium ingenium. t.1. 453. circa m. T.
Extraordinarium Dei præceptum. t.1.157. in f. T.
Extrema vnctio. t.2.ccxi. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Extremiſſimi. t.1.65. in p. T.
Extructorium vitæ verbum. i. ædificatorium. tom. 1. 105. in m. T.
Extructiùs prodire. i. ornatiùs. t.3.298. T. & S.c.1.
Exuberant Scythæ Perſas. i. redundant in Perſas. t.3.202. T. & S. c. 1.
Exulare ab humana forma t.3.322. T. & S.323. b.1.
Exules à felicitate. t.1.397. à p. T.
Exules vitæ. t.1. 79. in m. T.
Exules carnis animæ. t.1.485. circa m. T.
Exunguis beſtia. t.3. 305. T.
Exuuiæ alieni capitis. Gallicè [Perruque] t.1. 133. à m. T.
Exuuiæ ſepulchri. t.1. 67. à p. T.
Ezechias inflatus theſauris. t.1.266. in p. T.
Ezechias humiliatus. t.1.171. à m. T.
Ezechiam Eſaias medicatus. t.1.121. in f. T.
Ezechiæ fletum exaudiuit Deus. t.1.224. à m. T.

F.

PEr Fabalia non tranſeundum. i. per ſata fabarum. t.1.16. à p. T.
Faba inflatiui pabulum. t.2. 699. in p. T.
Fabam vt oneroſum & inflans pabulum Pythagorici, reſpuunt. t.1.37. circa f. T.
Faba à quibuſdam cibus communis. t.1.26. à p. T.
Fabulæ æmulę veritatis. t.1. 66. à m. T.
Fabulæ Iouis Olympij, Nemei & cæt. t.2.521. a. b. c.1.522. c.2. & ſeq.
Fabulas facere. t.1.356. in f. T.
Facere alteri. i. fauere, vel ſatisfacere. t.1.383. in f. T.
Facit. i. vadit ad illum. t.1. 378. à p. T.
Facere. i. generare. t.1.150. in p. T.
Facere cum ſanctis. i. eis conſentire. t.1. 121. circa f. T.
Faciunt cum voluntate eius. i. quadrant t.1.111. à m. T.
Facere hoſtias. i. ſacrificare. t.1.517. in m. T.
Faces extingunt ad martyria timidiores. t. 3. 740. à m. T. & S.742. a.1.
Faciem dare Deo in ieiuniis. i. conuerti ad Deum. t. 1. 172. in p. T.
Facies eſt ſpeculum intentionum. t.3.537. T.
A facie Dei ſeparari, quantum malum. t.2.427. d.1.
Facies frugi. i. modeſta. t.1.134. circa m. T.

Facilè eſt. i. proclinis ad ſabulas. t.1.545. in f. T.
Facilior gratia capillus. i. gracilior. t.1.133. circa m. T.
Facilius. i. potius emundato Syro, hoc eſt Naaman. t.1.257. à m. T.
Facinus extrahitur violento puerperio. t. 1. 22. in p. T.
Factio Chriſtiana, non factio, ſed curia. t.2.439. c.2.
Factio. i. hæreſis Valentiniana t.1.548. in f. T.
Factitamenta. t.1.16. in f. T.
Factitator idolorum. t.3.728. à m. T.
Factitatio hominis. t.1.149. in f. T.
Factitii corporis cura. t.1.541. à p. T.
Faculis oleum præparare. t.1.525. à p. T.
Faculæ noſtrę vix oleum ſufficit. t.1.477. in m. T.
Faculis pauculis vrbem incendere. t.3.807. à p. T.
Faliſcorum notio. t.2.436.2.
Falſarii viuunt manibus ſuis. t.1.157. à m. T.
Falſariorum inundatione obliteratum inſtrumentum tit. t.1.252. in m. T.
Falſum antiquitate generoſum. t.1.24. in m. T.
Famæ natura mendacio gaudet. t.1.57. in p. T.
Famæ non credendum. t.1. ibid. à p. T.
Famæ cupido poſt mortem, omnibus fere ingenita. t. 1. 47. in f. T.
Famem fides non timet. t.2. 112.a. 2.
Familiæ dirimendæ ſorte. t.1.272. in p. T.
Familia Dei, orbis. t.1 524. in f. T.
Familia Dei, Chriſtiani. t.1.382. à m. T.
Familiare pecus dæmonum, porci. t.1.454. circa m. T.
Familiare periculi tempus, æſtas. t.1. 520. in m. T.
Familiaritas opinionum. t.1. 480. circa m. T.
Familiariſſima aduocatio neceſſitatis. t.1.124. in p. T.
Famoſa mors. t.1. 356. in f. T.
Famoſitas. t.3. 660. à p. T.
Famoſiùs curare. t. 1. 208. à m. T.
Famulandæ libertatis. t.1.77. circa f. T.
Famulare elementa. t.1.66. in f. T. t.2. 759. circa f. T.
Famularis & vectigalis. t.1.67. à p. T.
Famulatoria mendicitas. t.1 368. in p. T.
Famulatus idolorum. t.1.161. circa m. T.
Farmus ab effatu. t.1.365. à m. T.
Farſura. t.1. fermentum ſeminis t.1 555. in f. T.
Fatilia neſcio quæ. t. 3. 763. b.2. & t.1.555. in f. T.
Faſces diis prælati. t.1. 164. in f. T.
Faſcium & virgarum ambitus. t.2.23.b. c.1.
Faſces retro auertunt. t.1.177. in m. T.
Faſcinum. t.3.775. à p. T. & S.777. d.1. t.2.270. a.b.1.2.3.
Faſti Iudaici. t.1.252. circa m. T.175. in f. T.
Faſtidibilia. t.3.149. T.
Faſtiodioſior adoleſcens. t.1.363. in p. T.
Faſtidioſus paſtor. t. 1. 62. à m. T.
Faſtidium voluptatis. t.1.544. à m. T.
Faſtidio vltionis. t.1. 386. in f. T.
Faſtigium Romani nominis. t.1.71. in p. T.
Faſtigium Apoſtoli. t.1.113. in p. T.
Fatua ſimplicitas. V. verb. ſimplicitas, &c. t. 1.546. à p. T.
Fatuè ſatis. t.1. 140. in p. T.
Fatum. t.1.66. circa f. T. & 70. in f. T.
Fato inſcribi quid. t.2. 634. b.2. 635. c.1. & ſeq.
Fato nullus ſubditur, multò minus Chriſtus. t. 2. 634. b.c. & ſeq.
Fatum nullum eſt, ſed Dei prouidentia cuncta regit. t.1.18. in m. T.
Fata aduocantur. t. 1. 31. à p. T.
Fautor ſententiæ. t.1. 483. à p. T.
Fautum voluiſſe. t. 1. 70. in m. T.
Febricitanti vinum. t.1 135. à m. T.
Febriculæ moriunculæ. t.1. 554. à m. T.
Febris erogat hominem. i. conſumit & vrit. tom. 1. 398. à p. T.
Februariæ Calendæ. t.3.529. T. & S.530. d.2.
Febris Dea.
Federatum ex auro & argento electrum. t.1.147. à p. T.
Fœderauit ſponſum ſponſæ. t.1. 515. circa f. T.
Felicitas in erroribus. t.1.412. in f. T.
Felicitas falſa vera miſeria. t.3.698. S. a.1.
Felicitas comparationum. i. proprietas. t.1.453. à p. T.
Felicitate cęca. t.3. 416. T.
Felicula inſula. t.3. 761. in m. T. & S. b.1.
Felicis martyrium. t.2.ccxcv. c.d.2.
Felle non attramento ſcripta epiſtola. t.1.457. in f. T.
Fellis & aceti Chriſti myſterium. t.2.379.a.1. & ſeq.
Fellis exceſſus amaris potiunculis colligit. t.3.117. T.
Femina docendi munus vſurpans. t.1. 92. à m. T.
Femina authoritatem noſſe non debet. t.1.311. in f. T.
Femina coronata. t.1. 125. in m. T.
Femina mas. t.3. 762. b.2.
Femina fluitans ſanguine. t.1.272. à m. T.
Femina ſanguinans. ibid. circa f. T.
V. t. 3. mulier per totum.
Feminæ conſortium periculoſum. tom. 2. 483. c.2. & ſeq. fusè.
Fenerare maluin malo. t.3 335. T. & S. d.1.
Fenerare non exſoluturo. t.1.258. à m. T.
Fenoris fructus. t.2. 258. in m. T.
V. Vſura. t. 3.
Feneſtella annalium commentator. t.1.558. in m. T.
Feræ ſtudioſiores. t 1 368. in p. T.
Feræ elapſæ caueis. t.1. 331. à m. T.
Ferarum morſus ornamenta ſunt Iuuentutis vt in Syro vel cicatrices. t.1 331. circa m. T.
Ferina obſonia. t.1. 58. in m. T.
Ferales officinæ metallorum. t 1. 128. à m. T.
Ferculum inſtructiſſimum. t.1. 172. in f. T.
Feretrio Ioui Romulus ludos inſtituit. t.1.535. in f. T.
Feretrum gloriæ de diabolo extruere. t.1.389. in p. T.
Feriæ Scholarum. t.1.160. à p. T.
Feriæ creatæ. t. 1. 160. à p. T.
Feriis ſchola honoratur. t.2. 660. in f. T.
Fermentatio. t.1. 286. in p. T.
Ferocire gladio. t.1. 55. in m. T.
Ferociſſimæ gentes. t. 3. 65. T.
Ferramenta medici. t.1.223. circa f. T.
Ferruginis perfectæ gladij. t.1.482. in m. T.
Ferrum & æs vtiliora ſunt auro & argento. t.1.128. à m. T.
Ad ferrum natum corpus. t. 3. 290. T. & S.291.b.1.
Feruor iudicij diuini ſcilicet faciendi per ignem. t. 1. 286. in p. T.
Feruorem carnis deſpumare. t.1.333. circa m. T.
Feruura delicti. t.3. 117. T. & S. 118. c.2.
Feſtiua mulier. t.1.54. à p. T.
Feſta Gentilium. t.2.232. a.1. & 646. c.2.
Feſtorum obſeruatio qualis ſit. t. 2. ccxii. in p. T. & S. à p. & ſeq.
Feſta Sanctorum ſanctè & non turpiter colenda. t.2.ccxiii. in f. T. & S. ccxiv. in p.
Fibulam portauit Aaron. t.3.153 T. & S.154.a.b.c.1.
Fibula coniunctiuæ particulæ. tom. 3. 700. à m. T. & S. 701. c 2.
Fibula duarum conſertarum ſubſtantiarum, vocabulum homo. t.3.498. T. & S.499. b. 1.
Fibulæ morſus. t.1. 376. à p. T.
Fibulam relaxare. t. 1. 460. circa f. T.
Fictrices. t.3. 185. T. & S. b. 2.
Fictricis calix. t.1. 486. à m. T.
Ficus papauer. t.1.411. circa f. T.
Ficulnea contagio. t.3.255. T. & S. 256.a.1.
D. Ficulneis foliis pruriginem retinentes primi parentes. t.3. 50. T.
Ficum Senatui Cato intulit. t.1.369. in p. T.

Fides.

Fidei excellentia. t.2 ccxxxvii. a.b.
Fidei Clauis corda clauſa aperit Chriſto. t.2.ccxiv. in f. T. & S. ccxv. à p. T.
Fidei virtus. t.2. 49. d.c.2. & ſeq.
Fides Chriſtiana nihil nouum aut portentoſum ſuſcipit, quod non omnes publicæ litteræ etiam aduerſariorum admittant, lumenque naturæ. t.2.ccxvi in m. T. & ſeq. & S. ccxviii. à p. & ſeq.

Fidei articulos naturę lumen, ſcripturæ ſacræ & prophanæ probant,& omnes ad eam amplectendam prouocant. t.2.ccxvii. à p. T. & S. ccxix.a. b.1.& ſeq.
Fidei ſymbolum vniforme & inuiolabile eſt. t. 2. ccxx. in f. T.& S. ccxxi. in p.
Fidei myſteria abſcondita ſuperbis. t.2.96. c.1.a.b.c.2.
Fide iuſtus viuit. t.2. ccxxi. in f. T. & S.ccxxii.à p.
Fides famem non timet.t. 2. ccxxi. in f. T. & S. ccxxiii. b.1. & ſeq.
Fides viua elidit ictus ſcorpionum & hæreticorum. tom.2. ccxxii. in p.T. & S.ccxxiii. b.2. & ſeq.
Fides & veritas Catholica omni hæreſi prior eſt. t.2. ccxxiv. in p. & ſeq. T. & S.in f. & ſeq. fusè.
Sine fide non eſt vera vita, aut ſapientia apud Gentiles.t. 2. ccxxii. c. d. 2.
Fidei articulis credendum eſt, vbi multa clara ſunt ſcripturæ teſtimonia, contra quædam obſcura. t.2. ccxxvi. in m. T. & S. ibid.
Fides in Chriſtum diſponi debuit per prædicationem prophetarum. t.2.ccxxvi. in f. T. & S.ccxxvii. in p.
Fides reſurrectionis Chriſti meritum habet in difficultate credendi. t.2.ccxxvii.in m.T.& S. à m. & ſeq.
Fidei doctrina ſola recipienda eſt, quæ reſpondet doctrinæ Eccleſiarum ab Apoſtolis conditarum ſiue ſcripto, ſiue voce eam tradiderint.t.2.ccxxviii.à p. T.& S.à m. & ſeq.
Fides quæſtiones non admittit,quas ſemper de nouo hæretici inducunt. & quæ ſignum ſunt vel non inuentę fidei, vel amiſſæ. t.2.ccxxix.à p. T.& S.ccxxx.in p. & ſeq.
Fidei ſimpliciter eſt credendum abſque curioſa quæſtione: & tenendum, vnum Deum eſſe, Creatorem, & Verbum filium eius incarnatum natum, ſuſcitatum mortuum aſſumptum in cœlum vnde miſit Spiritum ſanctum Vicarium.Hæc regula dei,de qua nulla quęſtio niſi apud hęreticos. t. 2. ccxxxi.T.in p. & ſeq. & S. ccxxxii. in p.& ſeq.
A fide anni vitæ cenſendi. tom. 2. ccxxxiv. in m. T. & S. ccxxxv.
Fides tentata victrix. t.3. 692.T.
In Fide naufragi damnati. t.2.ccxxxiv.à m.T.& S.ccxxxv.
Fidem non habens vel ab ea excidens, mortuus eſt. tom.2. ccxxxiv.in f. T.& S.ccxxxv. c 2. & ſeq.
Fidei firmitas non pendet à lapſu doctorum. t.2.ccxxxvi. in m. T.& S.à. &.
Fides Catholica liberè tuenda contra Sophiſtas, hæreticos, & Ethnicos : tenendo Deum omnia de nihilo creaſſe, Chriſti verum corpus ſumptum de Virgine, carnem omnem excitandam de morte. t. 2. ccxxxvii. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Fidei ſancta impudentia erubeſcere non debet confiteri Chriſtum prius pro nobis confuſum, vt Deo ſatisfaciat pro impudentia idololatriæ. t.2. ccxxxviii. à p. T.& S. in m. & ſeq.
Fidei fundamentum Chriſtus. t.2.565. a.1. & ſeq.
Fides eſt donum Dei. t.2.ccxv.a.b.2 & ſeq. fusè.
Fides non omnibus communiter & promiſcuè datur, ſed quibus Deo placitum eſt gratis eam dare. t. 2. 26. c. 1. & ſeq. & ccxxxix. à p.T.& S. ibid.& ſeq.
Fides non eſt in hominis poteſtate abſolute loquendo, & quibuſdam Iuſto Dei iudicio non datur, maximè ob præcedentia peccata. t.2. ccxl. col.2.
Fidei gratia non eſt, capacitas naturalis ſiue humana & rationalis natura. Nec quæ peccatur dari ex natu æ meritis. t.2.ccxli. fuse.
Fides radix bonorum operum,& Dei donum.t.2.c.3. & ſeq. 447.c.1.& ſeq. Epiſt. Synod.pag.3.
Fidem paſcere ſanctis vocibus. t.1.76.in f. T.
Fides ſit vigilans non dormitans.t.2.ccxxiij. col. 2.
Fides martyrij debitrix.t.1. 626. circa f. T.
Fides laudanda, quæ ante credit obſeruandum eſſe quam didicit. t.1.118. à m. T.
Fides per dilectionem perficitur. t.1.305. circa m. T.
Fidei qualitas de genere conuerſationis æſtimari poteſt. t.1. 444. circa m. T.
Fides ætatis. t.3.232. T. & S. d.1.
Fidem naturæ appello. t.1.57. in m. T.
Fides tabulæ naufrago. t.3. 431. T. & S. b.1.
Non ex fide. i. bona conſcientiâ. t.1.55. à m. T.
Fidei commiſſum quid, & quotuplex. t.3. 705. T. & S. c.1. & ſeq.
Fideles aliquando diſtinguuntur à Chriſtianis. tom. 2. 502. d. 1. a. 2.
Fidelitatis exemplum & elogium. t.2.438. b.c.2.
Fiduciata pignora. i. ſimulate ad tempus alienata. t. 2. 166. in m. T.
Figere oſculis pedes. t.1. 270. à m. T.
Figere ſententiam. t.1.486. circa f. T.
Figere. i. Crucifigere. t.1.383.in p. T.
Figmentum vmbonis. i. in toga tumida repręſentatio vmbonis, ſiue vmbilici clypei. t.3.303. T.& S. b.2.
Figmentum veritatis in imagine eſt. t.1.494. in f.T.
Figulandi hominis opus. i.Adam ex limo. t.1.86. in f.T.
Figulo ſuo conſtitit. i. ſtetit Adam ante Deum tanquam figulum. t.3.204. T.& S.205. b.1.
Figuratio hominis. t.3.127. T.& S. b.2.
Figura, allegoria, ænigma, parabola. t.3.72. T.
Figuratò. t.3. 29. T. & S.30. b.1.
Figurata pronuntiatio. t.1. 240. à p. T.
Figurare. t.3. 9. T.
Figurauit Chriſtus Corpus in panem. t. 1. 190. à p. T.
Filius eſt repræſentator Patris. t.1.437. in p. T.
Filij diuitum quaſi alieni à parentibus.t.2.ccxli. b.c.2.
V. t.3. V. Trinitatis ſecunda perſona.
Filij Chriſti qui in ipſum renaſcuntur. t.1.313. à p. T.
Filij in quibus fides non eſt, genitura peruerſa eſt. t. 1. 287. in p. T.
Filij Abrahæ & Dauid qui putandi. t.2. ccxlii.col.2.
V. t. 2. Chriſtianus.
Filia educatrix patris. t. 1. 384. à m. T.
Filiorum Importunitas. t.1. 116. in m. T.
Filiorum voluptas amara, & onus graue maximè tempore perſecutionis. t.2. V.nuptię ſecundæ.11.& t.3.231.T.
Filij Deo poſtponendi. t.2.V.diabolus 20.
Filij ſpecula ſunt Parentum, non ſolâ corporis effigie, ſed & moribus animæ. t.2.ccxlij.à p. T. & S.ibid.& ſeq.
Filij parentibus obedientes promiſſionem mercedis habent & filiorum cura parentibus iniuncta eſt. t.2.ccxliij. in p. T.S. à p. & ſeq.
Filios animalibus omnibus conceſſit Deus. t.1. 258. circa f. T.
Fimus concupiſcentiæ. t.3.50. T.
Finium arbiter Iordanis. t.1.377. in p. T.
Finis in omnibus conſiderandus. t.3.792. b.1.
Finis malignitatis, i. extremitas.t.3.73. T. & S.78. c.2.
Finiendus beſtiis. i. occidendus, & deuorandus. tom.1. 529. in p. T.
Finis. i. mors. t.1.527. à p.T.
Firmamentum cœlum aliud non eſt quàm primò creatum aquas diuidens. t.2. ccxliv. in m.T. & S. à m.
Fimbria veſtimenti Chriſti myſtica. t.2.29. a.1. & ſeq.
Fiſtulæ arteriarum. t.1.10. à p. T.
Vt per Fiſtulam aqua. t.1. 417. circa f. T.
Fixum mare. t.1. 272. in p. T.
Fixura ſerpentis. t.3.111. T.& S. 112.c.1.
Flabellatur in adfectationem. t.3.208.T.& S.209.c.1.
Flabris mutantibus. t.3.199.T.& S. d.1.
Flagella & virgæ gladiatorum. t.1.542. à p. T.
Flagra rumpentium. t.1.56. in p.T.
Flagrat in odium. t.1.81.à p. T.
Flaminica vniuira. t.3.163. T. & S. b.1.
Flammeum caput. t.1.233.à p.T.
Flammeum nuptiale.i. velum purpureum, & rubrum. t. 3. 220. T. & S. 221. b.2.
Flaturales artus. t.1. 10. circa m. T.
Flatus idololatriæ. i. afflatus. t.3.792. à p. T.& S. b.1.
Flatus Dei in faciem hominis. t.3.676. à p.T.& S.
Flatus imago ſpiritus. t.1.219.à m.T.
Flectimur ſuper indigentes. t.1.347.circa m.T.
Flocculus nubiculæ. i. nubecula ad inſtar flocculi lanæ.t.1. 347.in m. T.

Flora Dea. t.1.160. à p. T.
Floræ & Veſtæ ſacrificia. t.3. 689. b.1.
Florales ludi. t.3 661. in f. T. & S. 666. d.2.
Quod optimum quiſque florebat. i. quicquid floridum vnuſquiſque habebat t.1.551. in p. T.
Floret purpura de humeris. t.1.165. à p. T.
Flores. t.2.517. d. e.1.
Flores in ſcirpo. i. ſertum ex Floribus ſcirpo conſertis contextum. t.1.120. à p. T.
Floribus vtor ſolutis, liberis, & vagis. t.1.79. à m. T.
Florem capite ſectari, tam contra naturam eſt, quam cibum aure. t.1.120. circa m. T.
Flos ante curſor frugis. t.1.486. in m. T.
Flos Virginis. t.1. 564. à m. T.
Fluctu alio inſurgente. t.1.531. in f. T.
Fluitantibus oculis. t.1.214. à m. T.
Fluitantia vbera. t.1.343. circa m T.
Fluitans ſanguine fœmina. t.1.272. à m. T.
Ne Fluitet ſtatio ſenſuum. t.1.37. à m. T.
Fluctuent colato nitore. t.1.9. in m. T.
De fluſtris. i. poſt concuſſas vndas, mare temperatur. t.3. 199. T. & S. d.1.
Fluuionia dea. t.1.365. in m. T.
Fluxit de maſculo. i. mutatus degenerauit in feminam mas ſuccubus. t.3.108. T. & S. c. 2.
Fluxus Meandricus. t.3. 791. c 1.
Fœderant vices. t.3. 198. T.
Fœtus ignis. t.1.397. à m. T.
Fœtus formatio, augmentum, emiſſio. t.1.266 b.2.
Fœtus animatio poſt exitum ab vtero, erronea eſt. t.2. ccxlv. in p. T. fusè & S. ccxlvi. in p. fusè.
Fœtus animatio in vtero matris, probatur exemplis Rebeccæ, matris Ieremiæ, Elizabethæ, Mariæ. t.2. ccxlvii. à p. T. & S. à m. & ſeq. fusè.
Follicans ruminat Cameleon. i. inſtar follis ventum excipit, de quo viuit. t.3.203. T. & S.204. 2. 2.
In Folliculi veſte granum. t.3.512. T.
Folliculi tradux. t.3.94. T. & S. 95. c 1.
Follis. i. tumor inſultans Anaxarchi. tom. 3. 100. T. & S. 101. c.1.
Fomenta fidei de ſcripturarum intellectione. t.3. 155. T. & S. b. 1.
Foras nubere ſeruis non licet. t.1.591. in m. T.
Foratu autem effœminatus. i. vir inſtar fœminę murenulas geſtans. t.3.206. T. & S.207. e. 1.
Foculus. i. acerra ſiue thuribulum, vel ara, ante mortuum poni ſolita, in qua odores incendebantur. t.1.58. à m. T.
Fons non puteus ſalutis. t.1.291. à m. T.
Foraminoſa caro. t.3.323. T. & S. 324. 2. 2.
Forcipes Veſtium cuſtodes. i. Gallicè, preſſes. t. 3. 303. T. & S. c.1.
Forculus Deus. t.1.368. in f. T.
Foris ſunt. i. infideles. t 1.448. in m. T.
Fores veritatis pulſant. t.1. 45. in f. T.
Formæ furuæ. i. nigræ, triſtes. t.1.46. in f. T.
Formæ incuria. t.1. 549. in f. T.
Velut in forma. i. modulo carnis gelaſſe videtur effigies animæ. i. ſolidè expreſſa. t.1.9. à m. T.
Forma obſeruationis. t.3.47. T.
Formâ Dominicâ agere. t.3. 795. à p T. & S.1.2.
Forma myſteriorum. t.1.348. circa f. T.
Ex forma Dei. i. natura vel norma, t.2. 202. à p. T.
Forma reorum iudicandorum. i. lex, modus, vſus. tom.1. 53. in p. T.
Ex forma Petri agere putant. t.1.173. à m. T.
Formicæ ſtabula. t.1. 203. à m. T.
Formido aditus animæ laxauit. i. cauſa mortis fuit. t.1.520. à m. T.
Formoſitas. t.1.132. in p. T.
Formula. i. idolum paruum. t.1.156. in f. T.
Fornicatio V. infra luxuria.
Fornicatio & fornicari pro idololatria ſumitur. t.3.47. T.
Fors. i. fortè. t.3 240. T. & S.241. b. 1.
Fortaſſean. i. forſitan. t.2. 54. b.1. t.1.18. in m. T.
Fortis volupras. t.1.334. à m. T.
Fortitudinis paganorum exemplis, anima carnem excitet ſpe æternæ mercedis. t.2. ccxlix. in m. T. & S. in f. & ſeq. fuſiſſimè.
Fortiter aut aduerſa pati renuere pudeat pro veritate, quod multi pro ſæculi vanitate, & laude ferunt. t.2. ccliii. in f. T. & S. ccliv. a.1.
Fortiter pati non dedignemur pro Deo, qui vel hominis causâ, vel inuitè tot caſus ſuſtinemus à ſæculo. t. 2. cclv. in p. T. & S. ibid. c. 1.
Fortitudo Gentium quàm vana & futilis, vt & omnis virtus eorum. tom. 2. ccxlix. in f. S. & ſeq. fuſiſſimè & ccl. & ſeq.
V. Verbum Patientia. t.3.
Fortuna muliebris. t.1.343. à m. T.
Fortunæ muliebri coronam non imponit niſi vniuira. ibid.
Fortuna barbata. t.1.365. à m. T.
Foſſam moliri. t. 1. 330. à p. T.
Foſſam hanc. i. limitem, tibi determinauit. t.1.402. in p. T.
Forum locutum eſt. t.1. 307. circa m. T.
Forum dederit confeſſioni. t.1.529. in p. T.
Forum torcularis. t.1. 297. in f. T.
Foueę, i. hiatus. t.3. 67. T. & S. 69. b. 2.
Foueæ genitales. i. receptacula ſeminis. t.1. 17. à m. T.
Fouela. t.1. 8. in p. T.
Fraternæ de genere ſpecies. t.1.454. à p. T.
Fraternitas. t.3.46. T. & S. 47. a.2.235. T.573. T.
Fraternitas trina. i. tres pueri fornacis babyl. tom. 1. 699. in p. T.
Fraternitatem penes vos dirimit ſubſtantia familiaris. t. 1. 77. circa m T.
Fratres Chriſti ex carne, & ſpiritu. t.2.276. b.2. & ſeq.
Fratres. i. Chriſtiani. t.3.456. T. t.2. 229. c. & ſeq.
Fratrum Gentilium diſſidia. t.2. ibid.
Fraudatę. i. interceptæ inſulæ. t.1.65. in m. T.
Fraudando alieno abſtinemus. t.1.79. circa f. T.
Fraudatis caſtris t.1. 377. à p. T.
Frenos imponere gulæ. t.3. 14. T.
Frenos induere. t.1.168. circa m. T.
Frendor. t.3. 519. T.
Frequentiæ. i. cœtui exhibuit. t.1. 196. à m. T.
Frequentiæ, i. cœtus. t.3 20. T.
Frequentaui: Deus belluis maria, id eſt copiâ impleuit. t. 3 444. T. & S. c.1.
Frequentare memoriam. t.1.587. in f. T.
Frequentier conuiuandi. t 1.177. in f. T.
Frigere ab omni ardore gloriæ. t.1.76. in m. T.
Frigida gloria inter domeſticos. t. 1. 131. in p. T.
Frigidior ætas. t.1. 134. in m. T.
Frigidiſſimus rhetor. t.1.549. à p. T.
De friguſculis eueniunt. t.1.22. circa m. T.
Friuola Creatoris minima opera. t.3.76. T. & S. 80. c.2.
Friuola fides. t.1.129. à m. T.
Frons duratur. t.3.459. T. & S. 460. a. 1.
Frons durior. t.1.561. à p. T.
In fronte conſiſtit mentis ſtatus. t.1. 528. in p. T.
In frontibus ſignare. t.1. 413. in p. T.
Fructuoſi. t.1. 69. à m. T.
Fructuoſum lignum. t.1.146. in p. T.
Fructus iræ. t.1.211. à p. T.
Fructus lædentis in dolore læſi eſt. t.1. 386. circa m. T.
Fructus concupiſcendi. t.1. 580. in p. T.
Fructus pulchritudinis luxuria. t.1.132 in p. T.
Fruendæ malignitatis. t.1. 71. in f. T.
Frugalitas ſpeculum ſpernit. t.3. 803. à p. T.
Frugalitas in cælis. t. 1. 361. in p. T.
Fruge aurium & oculorum mulctari Iudæos cæcos & ſurdos. t. 1. 66. in f. T.
A iuſtâ Fruge naturæ. t.3.369. T. & S. 371. b. 2.
Ab omni vitæ fruge. t.1.78. circa f. T.
Chriſtianæ ſpei frugem. t.1.491. à p. T.
Frugeſcit in opera maiora. t.1.552. in f T.
Frugi facies. i. modeſta. t.1. 134. à p. T.
Frugi religio. i. parca vel adhuc rudis. t.1.71. in p. T.

Frumentandæ Ægypto. t.1.363. in f. T.
Fruſtra ager. i. infructuoſus vel incultus. t. 3. 200. T. & S. 201. a. 1.
Fruſtratio iniuriæ, t.1.4. in p. T.
Fruſtratus eſt. i. decepit. t.3.83.T. & S.85.a.1.
Fruſtrandis beſtiis. t.1.63. circa f. T.
Fruſtratus eſt leges. i. abrogauit. t.1. 55. circa f. T.
Fruſtrauit. i. decepta eſt. t.1. 149. à m. T.
Fruticare de recidiuo. i. de nouo pullulare vel renaſci ex corruptione. t.1.460. à m.T.
Fruticare in gloriam Patris. t.1.549. in p.T.
Fructicauerant auenæ. i. zizania germinauerant. tom.1.421. in p.T.
Frutices inoculantur. i. gemmant, t.2.733. à m. T.
Fucantes ſe, Deum iniuria afficiunt, & diabolo ſeruiunt à quo id didicerunt in ruinam pudicitiæ. t.2.cclv.in p.T.& S. in m.
Fugere perſecutionem de ciuitate in ciuitatem datum eſt Apoſtolis, vt vbique fidem ſpargerent, & Iſraëlitas conuerterent. t.2.cclv.in f.& ſeq.T.& S.cclvi.à p. T.
Fugienda non eſt perſecutio, quia à Deo venit, & ineuitabilis eſt, nec timor negationis prætexendus eſt. t.2.cclvii. in p. T.& S.in f. & ſeq.
Fugere nos fruſtra perſecutionem docet exemplum Ionæ, ſi Deus velit nos eam pati. t.2.cclxix.in p.T. & S. à p.
Fugere nos perſecutionem Deus non vult ex confuſione fidei confitendæ. t. 2.v. fuga 4.& S. ibid. b.c.& ſeq.
Fugienda non eſt ira hoſtis, ſed ferenda patienter, nec timidè quærendæ tenebræ. t.2.v.fuga.c.T.& S.num.5.
Perſecutionem pecunia redimere non licet in præiudicium fidei, pudendum enim eſt auro redimere quem Chriſtus ſanguine ſuo redimit. tom.2.v. fuga. 6. T.& S. ibid. a. b. & ſeq.
Perſecutionem fugere, eamque vel Eccleſiæ libertatem pecunia redimere non ſuadet illud Chriſti; omni petenti tribue; neque illud. Ciba inimicum tuum. t. 2. cclxvi. in f. T.& S.cclxvii. in m. & ſeq.
Fuga nummaria t.1.134. in p. T.
V. t.1. parte 3. V. fuga in perſecutione fuſiſſimè.
Fugalia feſta. t.2. cclxvi. c. d.2.
Fulcimenta victus. t.3.487. T.
Fulciri animam Cibo. t.1. 7. in m. T.
Fuligine oculos porrigere. t 1.132. circa f. T.
Fulgurum ignis. t.1. 359. circa f. T.
Fullones Nouiani. t.3.208. T. & S.c.2.
Fulmina ſtringens. t.1. 83. à m. T.
Fumaiola. i. ſpiricula ignis æterni Æthnæ montes. t. 1. 24. a. b.1.
Fumigandis diis. t.1.79. à m. T.
Funambulus pudicitiæ. i. anceps & periculo expoſitus eius ſeruator. t.1.455. à p.T.
Functus triduo ieiunium. t.2.702. à m.T.
Functus hominem Chriſtus. t. 1. 121. à m. T.
Vnde ſum functus. t.3.264. T. & S.265.c.2.
Functam Herculi in ſomnis. i. proſtitutam per ſomnium. t.1.365. in p.T.
Fundamenti mœchiæ effoſſa. t.3.55.T.& S. a.1.
Fundere ſtolam. i. veſtem laciuioſam & mollem effundere. t.3.206. T. & S. 207. c.1.
Fune contentioſo deducere. t.3.541.T.
Funerum mos ſuperſtitiſus. t.2.75. c. d.1.
Funis delictorum. t.3.770.in m. T. Et S.771. d. 1.
Funeſtatur mundi honor. i. Sol occumbit. t.3.533. T.
Funerandum ignibus. t.3.168. T.
Fungi aurium. t.3.649. in f. T.Et S.650.c.2.
Furator, & cuſtos. t.1. 81. à m. T.
Four eccleſiæ Iudæ ſimilis. t.3.689. S.a.2.
Fures manibus ſuis viuunt. t.1.157. à m. T.
Furibus aliquid excidere ſolet de præda in iudicium. tom.1. 305. à m. T.
V. infra Furtum.
Furiæ libidinum. t.3.50. T. & S.51. b.1.
Furias veſtras immolaueritis. t.1.56.in m. T.
Furor Circo præſidet. t.3. 663.in m. T.
Furnus & Clibanus gehennæ. t.1.286.in p. T.
Fur ſignificat diabolum. t.1.284. circa f. T.
Furem neminem eſſe rei propriæ. t.1.ibid.
Furtiuum gaudium anima ſibi exquirit. t.1. 44. à m. T.
Furtum nullum in ſpoliandis Ægyptiis. t.2. cclxvi. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Furunculus præſes. t.1.134. circa m. T.
Furunculus ſportulam captauit. t.2.708. in f.T.
Furunculus ſpeculatorem non latet. t.1.2. 42. in m. T.
Fuſile & fluxile. t.1.554. in f. T.
Fuſcianus. Præfectus Vrbi. t.1.355. in f.T.
Futura pro tranſactis ſumuntur in ſcriptura. tom. 1. 134. à m. T.
Futuri impreſcientia. t.3. 40. T.
Futilis Dominus. t. 3.40. T.

G.

GAbinius, & Piſo Coſſ. t.1.56. circa m. T.
Gabriel. t.3.89. T.179.
Garna, ſiue Caiana hæreſis aduerſa baptiſmo. tom. 1. 85. in f. T.
Gaius Seius. t.3.784. à p. T.
Galatarum Caſtigator. i. Paulus. t.3.707. in f. T.
Ad Galatas Epiſtola Iudaiſmi expugnatrix. t.1.302.à p. T.
Galatica ideſt Galatis dies obſeruamus. t.1.176.à p.T.t 2.672. à m. T.
Galaticus rubor. t.3.793. à p. T. & S. b.1.
Galba menſibus. 7. & diebus. 6. regnauit. t.1.186.in p. T.
Galerus. t.1. 133. à m. T.
Gale. i priuilegi. t.3. 793. à p. T. Et S. a.1.
Galileæ myſtica interpretatio. t.2.363. d.c. 2.
Gallici muli. t.3.248. T. & S.249. b. 1.
Gallina fortita de ſuo parere. i. ſine Galli opera, oua facere. t. 3. 88. T.
Gallina non ſaginata. t.1. 55. in f. T.
Gallinacium ſecare. i. caſtrare. t.1.359.in m. T.
Garamantum pennæ. i. Inſignia. t.1.206.b.c.1.
Gaudia publica. t.1. 75. à p. T.
Gaudia vera quæ. t.2.cclxx. c. 1.& ſeq.
Gaudia in iudica vana. t.2.cclxx. à p. T. & S. ibid.
Gazophilatium myſterium & morale. t.3.clvi.d.c.1.& ſeq.
Gedeonis Ephid.quid. t.2.652.
Gedeonis milites myſtici. t.1.540. in f. T.
Gehenna eſt ſubterraneus ignis arcani ad pœnam theſaurus. t.3.215. T.
Gehennæ clibanus & furnus. V. furnus.
Gehennæ Sacerdotes. t.1 586. in f. T.
V. Infra Ignis inferni.
Gelaſſe velut in forma. V. forma.
Gelaſcit ſanguis animi. t.3.695. à p. & S. d. 1.
Gelu fragilior. t.3.65. T. & S. c.1.
Gemmæ vnde. t.1. 129. in p. T. & ſeq.
Gemmæ Ce a imiæ rutilato rubore. t.1.9. circa m. T.
Gemmarum eruendarum ars Scythica. t.1.179. b.1.
V. t 3. ornamenta gemmarum.
Gemmę duodecim Apoſtoli. t.3.263. à p. T.
Gemonij gradus. i. ſcala reorum. t.3.767. b.1.& t.2. 714. T. à p. & b.1. t.2.714. in m. T.
Genealogiæ deorum. t.1.160. in p. T.
Genealogiæ interminabiles. t.1.400.circam. T.
Genealogiæ indeterminatæ. t.1.547. in p. T.
Generoſitas, i. illuſtris origo. t.3. 45. T. & S. c. 1.
Generoſitas cœleſtis. t.1.101. circa m. T.
Generoſum antiquitate falſum. V. falſum.
Generis humani fontes. t.1.556. in m. T.
Geniculationes. t.1.518. in f. T.
De Geniculis adorare. t.3.712. à p. T. & S 714. a.1.
Genii ſiue Æonum. t.1.546. in f. T.
Genitale virus. i. ſperma. t.3 49. T. & S. d.1.
Genitalis humor. t.3.444. T. & S. c.1.
Genitalia infructuoſa. t.1. 515. circa m. T.
Genitales foueæ. V. foueæ
Genitalibus vulue locis. t.1.548. à m. T.
Genitalium elementorum ſpurcitiæ. t.1.96. in m. T.

Genitalis paſſio vuluæ. t.3. 94. T.& S.95. d.1.
Genitura abortiua. Æonum fœtus. t.1. 551. à m T.
Geniture totius tributa. t.1.382. à m.T.i. cre tuuræ.
Genitu æ liber. t.3.92. T.& S.93.a.2.134. T. & S. c.2.
Genituram hominis digerere. t.1.22. in m. T.
Genij, dæmonum nomina. t.1.32. circa m. T.
Genius loci. t.3.207. T. & S. 208.
Genius coloniæ. t.1. 166. à m. T.
Genij Imperatorum. t.1. 517. circa m. T.
Genium deierare. t.1.75. in p. T.
Gens Dei domeſtica. i. Iudæi. V. domeſtica.
Gentes excoctæ colorem. i. Nigri, ſiue Æthyopes. t.1.22. à p.T.
Gentica deuotio. t.1.32. circa m.T.
Gentiles dii variorum Nationum. t.1.363. circa m.T.
Gentiles aliquem Deorum principem norunt. t. 2. 435. a.1. & ſeq.
Gentiles cultores plurimæ diuinitatis. t.1.428. à m. T.
Gentiles ſiue gentes poſſe admitti ad Dei legem. tom.1. 179. in m. T.
Gentilis iumentum eſt, Chriſtianus homo. t. 2. cclxxi. in m. T. Et S. 160.
Gentilium virtus non eſt vera nec ſolida. t.1. V. virtus gentilium parte 2. fuſiſſimè & t.2. V. caſtitatis ſpecies 3. & 4. & caſtitatis cuſtodia. 1. & 9. & V. Fortitudo gentilium.
Gentilis in prodigo figuratus. t. 2. cclxxii. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Gentiles Romani deſciuerunt à maiorum inſtitutis circa cultum Deorum, & bonos mores. tom. 2. V. Abſtinentia Rom. 1.
Gentiles ſcriptores ſuos reprobant, dum aliquid pro nobis proferunt. t.2. cclxxiii. in m.T.& S. in f. & ſeq.
Gentiles iudices, torquendo Chriſtianos contra formam iuris agere conuincuntur. t.2. cclxxiv. in m.T.& S. ibid.
Gentiles ſine Deo in hoc mundo. t.2. 620. a.2.
Gentiles luxuriæ & inceſtui dediti, Chriſtiani verò pudicitiæ omnis obſeruantiſſimi. t. 2. cclxxv. in p. T. & S. à p. & ſeq.
Gentiles cæci crimina ſua vera in ſe non videbant, ſed in fidelibus, in quibus non erant. t. 2. cclxxvii. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Gentilium feritas in ſanguinis, & humanæ carnis eſu, & expoſitione eiuſdem beſtiis, longè diſpar à manſuetudine Chriſtiana, etiam animalium ſanguinem auerſante. t.2. cclxxviii. in f.& ſeq.& S. cclxxix. in m.
Gentilium impura & dira ſacrificia ac fabuloſa. t.2. 453. b.a. & ſeq. fusè.
Gentiles vanè Dei adoratores. t.3. 689. S d.1.
Gentilium Theologia triplex indigna ſentit de Diis ſuis. t.2. xcvii. c. d.1. & ſeq.

Gentilium laudabilia.

Gentilium Præſides multi humane tractarunt Chriſtianos. t.2. cclxxx. in f. T. & S. cclxxxi. in p.
Gentilium conuerſio poſt Chriſti mortem impleta, vt prędicta erat. t.2. cclxxxi. in f.T.& ſeq.& S. cclxxxii. in f.& ſeq.
Gentiles quomodo legem impleant. t.2.228. a.b.2.
Gentilium virtutes, ratione officii ſeu ex genere ſuo & materia laudabiles ſunt; & in tantum à Deo mercede temporali donatæ, reſpectu autem finis vt plurimum vani vanæ. Vt autem gratia & fide carentes, & debito fine, ſecundùm multos Patres, peccata, & punienda progradu culpæ vt minimum tunc defectus eſt in illis, Deo non placens, nec meritorius. t. 2. ccl. ad ccliii.
Gentilis in Naaman leproſo figuratus à ſeptem peccatis per Chriſtum ablutus. tom. 2. cclxxxiv. in f. T. & S. cclxxxv. in p.
Gentiles ab infidelitate poſitiua excuſantur non audito Euangelio, non ab aliis renatis. t.2. ccxl. a. 1.
Gentilis Iudæo prælatus, maior natu populus minori ſubiectus. t.2. cclxxxvi. in m.T. Et S. in f. & ſeq.
Gentiles credunt ſine ſcriptura. t.3. 718. S. a.1. & ſeq.
Gentiles illuminati cæcatis Iudæis. tom.2. cclxxxviii. T. & S. in m.
Gentili & communi præcepto. t.1.131. in m.T.
Gentilitatem. i. gentem fœnerare. t.1.25. in m. T.
Gentilitas Gręcanica. t.3. 773. à p. T.
Gentilitas corporum. t.3.254. T. Et S. b.1.
Gentilitus. t.3.204. T. & S. 206. c. 2.
Genua reſoluta. t.1.278. in m. T.
Genua omnium detinere. t. 1. 256. in f. T.
Genuini. i. dentes leonis eminentes. tom. 3. 207. T. & S. 208. a. 2.
Germanica expeditio. t.1.518. circa f.T.
Germanica ſitis. t.3. 269. T. Et S.
Germanici baiuli. t.3. 248. T. Et S.
Germanorum Cirri, inſignia. t.1.579. in f. T.
Germanitas conditionis. t.3. 261. T.
Germinant litteræ. t.1.48. à m. T.
Gerula. t.1.36. à m. T.
De gerulæ ſuæ collo. t.1.240. à p. T.
Geryonis hiſtoria. t.2. in Epiſt. dedic. p.4. à m. T.
Geryon ter vnus. t.3. 206. T. & S.207. c. 2.
Geryon quadruplus. t.3. 765. c.1.
Geſtatio diuini Spiritus in aquis. t.1. 87. in f. T.
Geſticulantes gladiatores. t.1.35. à m. T.
Geſticulationes. t.1.542. in p. T.
Geſticulator Atellanus. Vide. v. Atellanus.
Geſticuli ſupputarij. t.1.65. à p.T.
Geſtiunt deliteſcere latere. t.3. 9. T.& in S. b.1.
Geſtiens delicere. t.1.373. in p. T.
Geſtus ſcorpionis nocere de cauda. t.1.520. circa m. T.
Geta Hoſidius. t.1.412. in f. T.
Getulorum varietates & aliæ nationes. t.2.412. a.1. 2.
Getulorum gens excedit ſuas regiones. t.1.184. in m. T.
Gigantis dens molaris. t.3.526. c.1. & ſeq.
Gigantum crates adhuc viuentes. t.1.502. à p.T.
Gladiator. t.3.59. T. Et t.2.119. c.d.2.
Gladiatores hoſtię publicæ, voluptates. t.3.658. in f.T.
Gladiatorum magiſtri. t.1.529. in p. T.
Gladiatorius cruor. t.3.662. in f. T. Et S. 667. c.2.
Gladiatores perfectiſſimos idiotæ adhortantur de longinquo. t.3. 110. T.
Gladij opera maledixit Deus. t.1.385. in p. T.
Gladium abſtulit Chriſtus. t.1 165. à m.T.
Gladius non conuenit Chriſtiano. t.1.123. in m. T. & ſeq.
Gladius Chriſti. t.2.383. a. b.1.
Gladius non neceſſarius Chriſtiano. t.1.118. in p.T.
Gladius ebrius latrociniis. t.3. 537. T.
Sub gladio eſtis. t.1.518. in m. T.
Gladio tenus. t.1. 519. in p. T.

Gloria vana.

Gloria deliciarum. t.1.290. in m. T.
Gloria veſtium. t.1.375. à m. T.
Gloria, ingenium exaltationis. t.3. 772. à p. T.
Gloria omnis vana & ſtuporata. ibid.
V. t. 3. Vana gloria.

Gloria vera.

Gloria ſi Chriſtiano ſumenda eſt, quæratur in bonis ſpiritalibus, vel in carne pro Chriſto patiente. t.2. cclxxxix. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Gloriam ſancti quomodo captent. t.2.642. b.c.1. d.2.
Gloria Dei ferri non poteſt à viuis, cùm nec gloria corporis Chriſti videri potuerit abſque exceſſu mentis V. t.3. Pauli virtutes. 11. & t.2. 95. d.2. & ſeq.
In gloria cordi manſiones multæ veræ, apud Ennium, & Valentinianos, fictæ. tom. 2. ccxc. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Gloria Cœli primò quærenda eſt electis, cui reprobi terrenam præferunt. tom. 2. ccxci. in m. T. & S. in f. & ſeq. fuse.
Gloria regni cœleſtis ſolis violentis patet. t.2. ccxciii. in m. T. & S. à m. & ſeq. fuse.
Gloriæ cogitatio ſenſum doloris ſopit. t. 2. ccxcv. in p. T.& S. à p.& ſeq.
Gloriæ meditatio agonem leuat progredientis à paruis ad maiora certamina. tom. 2. ccxcx. in f. & ſeq. T. & S.

Gloria quanta ſeruetur electis, patet ex bonis datis reprobis. t.2.390.d.e.2.& ſeq.ccxcvi. à p. Et ſeq. fusè.
Gloria reſurgentium auibus ſimilis. t.2.346.d.r.& ſeq.
V.t.2. fortitudo.1.
Gloriam Dei quærere multimode tenemur.t.2.lxxxii. c.1.
Glorioſiſſima multitudo Pſychicorum. t.1.174. in m.T.
Glutinum. t.1.61.in p.T.
Glutina noſtra ſunt ipſæ literæ.t.3.47.T.
Gnoſtici. t.3.111. T.
Gomorræ poma. t.1.78. in m. T.
Gomorra exuſta. t.3.752. in f.T.
Gomphi. t.1.61.in p.T.
Grabatorum purgatio. t.1. 307. à m. T.
Grabatum ferre quid? V. Indicem ſcript.Io. 5.8. tolle grabatum.
Gracchi obſcœna omina. t.1. 376. à p. T.
Gradu pellere. t.2.315. c.1.
Gradus definitionis excludere. t.1.7.circa m.T.
Gradum colligere in noſtras lineis. t.1.22.à m.T.
De gradu cedere. t.1.401. circa f.T.
Gradum mouere. t.2.672.à m T.
In gradu ſtare. t.1.175. à m. T.
Gradum conferre,conſerere, figere.tom.1.183.in f. T.232. in f. & 251. à m. T.
Inſiſtere, figere, mouere, decurrere. t.3. 735. à p. T.
Comparate,à pugna, & milite ſumptum. t.3.67. T.81. T. & S. 83. a.1.
Græca mulier quinionem enixa filiorum. t.3. 181. T. & S. 182. d.1.
Græci non Dei,ſed ſuam ſapientiam quærunt. tom. 1. 307. in m. T.
Græcatos autum minime decere. t.1.379. à m.T.
Græcatim depilari. t.1. 378. circa f. T.
Græcatur. t.3.790.in m. T.Et S.5.2.
Græcatus crepidæ. t.3.793. à p. T.
Græci coronarum auctores. t.1.141.in p.T.
Græcia Phrygiæ debellatrix. t.1.70. à m. T.
Græcia Barbariæ quædam. t.1.560.in f. T.
Græcium nominis ridebis.id. nomen græcum. tom. 1.377. in f. T.
Græcorum ingenia. t.1.71.in p. T.
Græculus. t.1.355. in f. T.
Græcum authenticum, i. Originale. t.1.340.in m.T.
Gramæ pituitæ. t.3. 765. a.1.
Grammaticis Paulus ſilentium imponit. t.3.94. T.& S.a. 1.
Grana turis. t.1. 73.à p.T.
Grana rubentis maris. i. vniones. t.1.482.in m. T.
Granum primordi. le. t.1.354. in m. T.
Granum piperis. t.1.353. in f. T.
Grande officium. t.1.74. à m. T.
Grandeſcit t.1 17.in m. T.
Grandines lapidant.t.1.529.in p. T.
Grandiores fabulæ.t.1.376.à m.T.
Gratia labiorum.t.3. 29.T.
Gratia pomorum.t.1.393.in f.T.
Gratiâ faciliorem capillum.t.1. 133.circa m.T.
Gratiam non inuenit apud virum.t.1.288.in f. T.

Gratia Dei.

Gratiam illuminaturus orbi. t.1.391.à p. T.
Gratia luci comparatur. t.2.l.b.c.2.
Gratiam & pacem præfatur in Epiſtolis Paulus. t.2. ccxcvii. in p.T.& S.in m.& ſeq.fusè.
Gratia non fit niſi offenſæ. t.1.306.in f.T.
Gratia Dei diſponit, præparat, & perficit hominis iuſtificationem.t.2.ccxcix.à p.T.& S. in m.& ſeq.fuſiſſimè.
Gratiæ Dei vis & efficacia ſubiicit ſibi ſine neceſſitate & coactione conuertibilem vtrimque libertatem. tom. 2. ccciij.in p.T.& S.fuſiſſimè ad cccvi. in f.
Gratiam ſecundùm merita dari Pelagiani putarunt.t.2.Vindic.pacif. p.14.& ſeq.
Refelluntur ibid. p.15. circa f.& ſeq.
Sine gratiâ, natura ſordet. ibid.
Gratia Dei pignus & pecunia ſimul eſt. tom. 2. epiſt. Synod. pag.3.
Gratia Dei cooperamur. ibid.
Gratia ſufficiens probatur ex Aug. tom. 2. Vindic. pacif. pag.5. à m.
Gratia ſufficiens & inefficax datur, etiam cor & voluntatem mouens, etiam eorum qui non conſentiunt.ccci.b.1. & ſeq. & cccv.c.1.
Gratia efficax iuſte negatur ob præced. peccata. ibid. & cccii.c.2.
Gratia diuinitus data præſtat homini bonum ſermonem & opus. t.2.ep.Synod.pag.2.
Ab eis ignoratur, quibus non datur. ibid.
Abſque gratia, arbitrium hominis eſt liberum, ſed non bonum,& ſimile eſt oculo ſine luce.ibid.
Gratia Dei præueniens,cooperans, & ſubſequens neceſſaria eſt vt voluntas permaneat bona. ibid. pag. 3. & 4.
Gratia baptiſmi Cornelio data eſt merito fidei præcedentis, quæ primò gratis ei data fuerat. Ethnico autem benè operanti ex reliquiis rectæ rationis eſt aliqua diſpoſitio ad fidem de congruo, ſi Deo placitum fuerit; ſed ſine fide impoſſibile eſt placere Deo de condigno.t.2. 447. b.1.
Gratia ſtantis hominis & lapſi diſtat.t.2.ccciii.b.2. Et ſeq.
Gratiç neceſſitas.t.2.xxxiii.col.2.
Gratia prima & fides à ſolo Deo.t.2.ccxxxvi.c.d,2. Et ſeq.
Natura non eſt gratia.t.2.xxxviii.a.2. Et ſeq.
Gratiç actualis neceſſitas ad omnes actus ſupernaturales,et & præmotio in diuinis & impulſus primç cauſæ in naturalibus ab Aug. & D. Thoma & Aluare aſſeruntur.t.2. in præfat.pag.4.à m.
Sine gratia actuali, hominem non poſſe proximè ſupernaturaliter agere ibid.
Nec poſſe ſimiliter pœnitere ex S.Iſid. Hiſpalenſi.ibid.
Gratiam efficacem ad ſingulos actus neceſſariam fateri compulſus eſt in concilio Pelagius. Idque ſemper tenuit Eccleſia Cathol.Ibid.pag.5.
Gratiç efficaci voluntas in ſenſu compoſito nunquam reſiſtit;nec actu ſurgit in bonum ſine eius impulſu. t.2. cccl. a.1. Et ſeq.
Vide multa de gratiâ. t. 2. parte 2. in Prælectione & in Alphabeto errorum imputatorum Auguſtino. V. gratia, & V. libertas, item V. Doctrina Auguſtini V.
Gratia cor motum,eſt lapis calore ſolutus. t.2. cccvi. b 2. Et c.2. Et ſeq.
V.t.1.parte 2.Et 3.V. gratia & libertas Et in prælectione Doctrinæ. Aug. Et t 2.in Vindicis pacificis per totum.
Gratiam redimere.i. promereri fauorem.t.1. 699. in m.T.
Gratiarum actio verum & gratum Deo ſacrificium. tom.2. cccvi.in f.T. Et S.ibid.Et ſeq.fusè.
Gratioſa ſomnia.t.1.37.à p.T.
Gratioſiſſima caro. t.1.512.in m. T.
Gratioſitas naturalis eſt nouitatis. t.3.85.T.Et S.87.a.2.
Gratis Deus colendus eſt.t.3.689.T.
Gratuitas.t.3.292.T.Et S b.1.
Gratuita ſunt in ſomnis bona facta.i. nullius meriti. t.1.3. in f.T.
Gratulatio trepida.t.3.243.T.Et S.244.a.2.
Grauare aliquem titulo.t.1.298.circa f.T.
Grauitas honeſta. t.1.414.in m. T.
Ne grauitate adorentur. i. ne ſerio reprehenſæ res ridiculç æſtimentur. t.1.548.à p.T.
Gremium terræ.t.2 737.circa f.T.
Grex Domini. i. fideles. t.1.451.à m.T.
Grex Chriſti.t.1.260.à m.T.
Grex Dei. i. genus humanum. t.1. 451. circa f.T.
De gula diaboli euulſus homo.t.3.117.T.Et S.118. d.2
Gula diaboli. t.3.663 à m.T.Et S.668.b.1.
De gula erepta eſt.i.propter gulam Eſau perdidit primogeniturum. t.1.771. in f.T.
Gula propria ipſorum temporum.i.tempus edax rerum. t. 48. à m. T.
Gulæ lapſus.t.3.486.T.Et S.487.b.1.
Gula vendidit Adam ſalutem. t.2.cccviii.in p.T. Et S. in m. & ſeq.
Gulæ appendices laſciuia atque luxuria. t.1.577. in f.T.
Gulæ comites libido & luxuria. t.3.14.T.

Gula primi hominis & cruda eſca, mortem; abſtinentia autem vitam peperit. t.3.V. Martyrium8. circa m.& pœnitentia 10. circa m. & patientiæ Exempla 1.
Gula populi Iſraël ad manna nauſeantis, multorum ciborum abſtinentiâ mulctata eſt.t.2.cccix.à p.T.& S.in m.& ſeq. cccx.fusè.
Gulæ peccatum maius eſt auaritiâ. t. 2. V. Ieiunij effectus. 6. in f.
Gula Deus eſt ventricolæ & primogenitorum venditori. t.2.cccxi.à m. T.& S.in f.Et ſeq. fusè.
Gulę & menſarum luxus & crudelitas in togatis. tom.3. V. Senatores.
Gula vel leuis periculoſa eſt. tom.2.V. Ieiunij antiquitas. b. circa f.
Gulam dimidiam Dei immolare. i. cibo, & non potu abſtinere. t.1.173. à p. T.
Gulam ſuam mactat idolo ſuo Ethnicus. t.1.177.à m. T.
Guloſiſſimè nutrire. t.1.478. à m. T.
Gulæ temperantia nulla in fame. t.1.213.circa m. T.
Gurges alui. t.1.514.in m.T.
Guſtare ſecreto quid ante omnem cibum. i. Euchariſtiam ieiunum ſumere. t.3.236.T.& S.237.d.e2.
Guſtum mellis admiſerat Ionathas. t.1.174.à p. T.
Gymnicæ artes. t.3.649. à p.T.Et S.650. c.1.
Gymnoſophiſtæ Indorum.t.3.190.T.& S.191.c.1. & t.2. 467. b. Et ſeq.

H.

Habebat euacuari, i.debebat.t.2.25.T.& S.c.1.
Habeo allegoriſare, efficere, ſapere, credere, & cæt. vox frequens Authori.
Habet ad omnes. i. omnibus dictum eſt. t.3. 661. a. p. T. Et S.666.b.1.
Habendo eſt. i.habet. t.2.138.à m.T.
Habitus mundi. t.3.63.T.& S. 64. b. 2.
Habitus tabernæ, lupanaris, iucunditatis, orantis, mundi vox item frequens ſignificans diſpoſitionem & modum. t.3.101. T.101. T.
Hactenus ſapiens, mare, Sodoma, mors & cæt.i. huc vſque. t.1. 45. in f. T.
Hæreditas ampla legitima, ex beſſe & cæt.t. 2. in epiſt. dedic.pag.3. in m.

Hæreſis.

Hæreſis ab eligendo dicta, quòd proprio ſenſu credenda eligat: cùm tamen iuxta Apoſtolos nil proprio Iudicio ſit Eligendum. t.2.561. in p.T. & S. à p.
Hæreſes oportuit eſſe vt & traditorem, ſed vę vtriſque. Hæ autem authore diabolo fundatæ ſunt in Scripturę corruptione, affines Idololatriæ, febres mortiferæ, cauendæ non mirandæ, à Deo permiſſæ, ad tentandam & firmandam fidem. t.2.561.in f.& ſeq.T.& S.562.in m.563.& 564. per totum.
Hæreſes prædictas mirari non debemus, ſed cauere lupos ſub ouium pellę venientes. t.2.565.in p. T. & S. à p.& ſeq.
Hæreſis cuiuſcumque effectus.t.2.608.a.2.Et ſeq.
Hæreſis antichriſtos facit, & eius perſecutio grauior eſt Antichriſti perſecutione. t.2 566. à p.T & S. in m.& ſeq.
Hæreſis non præualet niſi in infirmos. V. Hęreſis num.5.
Hæreſis detectio, eius deſtructio eſt: ridicula quidem ſola declaratione exploditur: blaſphema autem ſeriò arguenda eſt. t.2.567. in m.T.& S. à m. & ſeq.
Hæreſes & Schimata duo mala pariter fugienda, quę permittuntur à Deo in bonum Eccleſiæ, t.2.568. à p. T. & S. in m.& 569.per totum.
Hæreſes auenæ ſiue Zizania. t.2.573.a.1.& ſeq.
Hereſeon euerſores Irenæus, Iuſtinus, Miltiades, Proculus, commendantur. t.2.570. à p.T.& S. ibid.

Hæretici diuerſi.

Hereſes Sadducęorum, Marcionitarum, Valentinianorum Hermogenis, & cæt. ab Apoſtolis damnatæ, vel tunc exiſtentes, vel prædictæ futuræ. t.2. 570. in f. & ſeq. T. & S. à m. & 572. per totum & ſeq.
Hęreſis Praxeanę Zizania. t.2.563. in m. & S. à m.& ſeq.
Hæreticus primus Adam, eligens voluntati ſuæ potiùs quàm diuinæ legi adhęrere; quo preiores ſunt Marcionitę. t.2.574. à m.T. & S.in f. & ſeq.
Hæreticorum ſpecialium mentio vſque ad tempora Tertulliani, Iudaïſmi, Sadducæorum, Phariſæorum, Doſitei; &, eorum qui & Euangelio prodierunt, Simonis Magi, Menandri, Saturnini, Baſilidis, Nicolai, Ophitarum, Cainæorum, Sethoitarum, & cæt. Textum quære. t.1. lib. de Præſcriptionibus à cap.45. ad caput 53. incluſiuè. Scholia autem. t.2. à pag.575. in f. ad 580. in p. vbi ad marginem notata habes dicta ſingula capita.

Hæreticorum elogia & mores.

Hæreticus quis propriè. t.2. 561. a.1.
Hæretici tortuoſi ſerpentes, & filij diaboli ambages quærunt. t.2.580. à p.T. & S. ibid.
Hæretici ab Ezechiele notati & Eſaia, Academici ſunt, de nullo certi, bonum malum dicentes. t.2.580. à m.T. & S. 581. per totum & ſeq.
Hæreticorum excuſatio vana in die iudicij. tom. 2. 588. c.1. & ſeq.
Hæreticus omnis ſimilis eſt Marcioni ſartori nouitatis ſuæ cum veteri Euangelio. t.2.582. à p. T. & S. in m.
Hæreticus carens Chriſti fundamento æternùm ardebit. t.2 581.d.
Hæreticus omnis natura turbulentus, loquax, impudens, & cæt.V.Hermogenes pictor, in motu, & cæt.
Hæretici Patrem habent diabolum. t.2.574. d.2.
Hæretici cæci, & cæcorum duces, trabem non vident in oculo ſuo, malæ arbores malos fructus faciunt. t. 2. 583. in p.T.& S à p. & ſeq.
Hæretici vaſa mortis. t.2.564.d.2.& ſeq.
Hæreticorum & Gentium turpitudo myſterij alicuius velo tegitur. t.2.584. in m.T.& S.in f.& 585.per totum.
Hæretici titulo Chriſtiani, & Iure teſtamenti priuati.tom.2. 601.a.1. & ſeq.
Hæretici ab Ethnicis mendicant argumenta contra fidem. t.2. 586.in p.T.& S.à p.
Hæretici peius damnabuntur quàm Ethnici. t. 2. 586. a.2. & ſeq.
Hæretici circulorum Aſtrologorum, Philoſophorum familiares. t.2.586.à m.T.& S. in f. & ſeq.
Hæretici perdicibus ſimiles. t.2.587. b.& ſeq.
Hæretici proſtibula Spiritus ſancti donis æquiparant.V. t.3. V.Mempychoſis. 2.in p.
Hæretici corruptores virginitatis fidei, & per eos corrupti reddent rationem eius, in die iudicij. t.2.587. à m.T. & S. in f. & 588. per totum.
Hæretici in quærendo quàm diſtent à Catholicis. t. 2. 604. b.1. & ſeq.
Hæretici fidei impugnatores eius principia euellunt. t. 1. V. Baptiſmi materia [illegible]
Hæretici credendo non credunt, Ethnici contra. t. 2. 593. c. & ſeq.
Hæreticorum diſciplina & diſputatio confuſa; mulieres docere permittit; inconſtans in gradibus ſeruandis: non curat Ethnicos conuertere, ſed fideles peruertere: Hæretici item inter ſe diuiſi, colliguntur ad vineam Chriſti euertendam: ſua Phantaſmata pro reuelationibus habent. t. 2. 589. à p. & ſeq. T. & S. in f. & 590. 591. per totum & ſeq.
Hæretici montibus ſimiles. t.2. 602. d. & ſeq.
Hæretici priuilegium eſt mentiri, fingere articulos fidei, prurittu argumentandi agitari, Ethnicis peiores eſſe. t. 2. 592. in m. T.& S.in f. & ſeq.
Hæretici ſolertes ad ſeducendum. t.2.603. c.& ſeq.
Heretici ſimplicium deceptores, res ſenſibiles eis obiiciunt, vt faciliores occultis fidei. tom. 2. 593. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Hæreticos belle pingit Apoſtolus. t.2.d.2. & ſeq.
Hæretici malè omnia examinando, & probare volendo, in errorem incidunt. t.2.594.in m.T.& S. ibid.
Hæretici leues. t.2.552.d.2.
Contentioſi. t.2.263.a.b.1. humores pectus Eccleſia grauantes. ibid.93.a.b.c.2.

Hæretici quomodo Scripturas tractent.

Hæretici lucifugæ Scripturarum, i. eis de more abutuntur. 2. Eas torquent. 3. paucas malè intellectas contra plurimas fruſtra proferunt. 4. Sanas corrumpunt. 5. cum Marcione mutilant. 6. & 7. Epiſtolam ad Epheſios inſcribunt ad Laodicenos. 8. Ex dubiis certas impugnant. 9. Adiiciunt Scripturæ. 10. ſed addentes timeant Væ Apocalypſis. 11. Habes hæc omnia 595. à p. & ſeq. T. & Scholia per ſingulos numeros à pag. 596. à p. ad 599. Excluſiuè.

Hæretici ex ſcripturis decerpunt, quę volunt. tom. 2. 596. d. & ſeq.

Hæretici quomodo tractandi.

Hæretici non ſunt Chriſtiani, & Scripturæ corruptores ſunt excludendi à diſputatione, nullum ius habentes de ea certandi nobiſcum, qui eam integram ſeruauimus. t. 2. 599. in p. T. & ſeq. & S. 600. à p. & ſeq. Et 601. 602. 603. per totum & ſeq.

Hęretici non occidendi, ſed tolerandi vt conuertantur. t. 2. 574. a. 1. Et ſeq.

Licet hæretici abutantur verbis noſtris, & rebus à nobis ſumptis, non ideò eſt abſtinendum ab eis. t. 2. 600. à p. T. Et S. 604. col. 1. e. & ſeq.

Hæretici fugiendi. t. 2. 587. a. 1. & ſeq.

Hæretici vitandi poſt primam, non dico diſputationem, ſed correptionem: ſtultum enim & periculoſum eſt diſputare cum ipſis de Scriptura. t. 2. 605. in m. T. & S. 606. in f. 607. per totum & 608. vſque ad num. 5.

Hæretici, ſi aggrediendi ſunt, cum ducibus eorum agendum eſt, non verò cum diſcipulis. t. 2. 606. in p. T. S. 608. col. 2. c.

Hæretici ſeuerè ſunt tractandi. t. 2. 606. à p. T. Et S. 608. col. 2. c. Et 609. Et 610. per totum.

Hæretici cogendi ſunt probare principia fidei ſuæ. tom. 3. V. Pauli Conuerſio. 1.

Hęretici pleraque nobiſcum credentes, plus cauendi quàm Ethnici. t. 2. 605. a. 1. & ſeq.

Hæretici non audiendi ſi quid extra Scripturam proferunt. t. 2. 606. à p. T. Et S. 611. col. 1. a.

Hæretici compellendi vt miſſionem ſuam probent miraculis. Sed ipſi mutato ſigno, de viuis mortuos faciunt. t. 2. 606. in m. T. Et S. 611. col. 1. b. & ſeq.

Hæreticos perſequentes, non perſonas, ſed errores perſequuntur. t. 2. cclvi. col. 1.

Hęretici licet aliqui Apoſtolorum coęui, probare non poſſunt ſe ab Apoſtolis inſtitutos, nec ſucceſſionem Epiſcoporum ſuorum. tom. 2. 606. in med. T. & S. 611. col. 2. & ſeq.

Hæretici nihil debebant poſſidere ſecundùm ius diuinum & humanum. t. 2. 610. a. 1. & ſeq.

Hæreticos ad officium compelli non inlici dignum eſt. t. 3. 116. T. & S. b. 1.

Hæretici conuicti pecuniâ mulctari. t. 2. 609. b. 2. & ſeq.

Hamatile ſpiculum. i. in formam hami. t. 1. 520. circa m. T.

Hamaxobio inſtabilior. t. 3. 65. T. Et S. 68. c. 1.

Harmamaxæ. t. 3. 651. T in m. Et S. 652. b. 1.

Harpocrates. t. 2. xcvii. c. d. 2.

Haruſpex. t. 3. 653. in f. T. V. aruſpex.

Haſta publica. t. 1. 61. à m. T.

Haſtarium. ibid.

Haurire ordinem. t. 1. 62. in f. T.

Hebdomades Septuaginta.

Hebdomades. 70. t. 1. 184. in f. & ſeq. T.

Hebdomades 70. à Daniele prędictæ ſupputantur, & impletæ conuincuntur, Chriſto nato, & mortuo, Ieroſolymaque euerſa. t. 2. 612. per totum & ſeq. T. & S. 613. à m. 614. 615. per totum & ſeq. & 398. t. 2.

Hebdomades 70. Auguſt. ad primum Domini retulit aduentum. t. 2. 614. e. 1. t. 3. 756. in m. T. ſeq.

Hebionis hæreſis. t. 3. 96. T. Et S. 97. a. 1.

Hebion in aliquo diſſidet à Cerintho magiſtro. tom. 1. 417. à p. T.

Hederæ natura cerebrum ab heluco defenſat. i. ab ebrietate. t. 1. 121. à p. T.

Hederatus Liber ſiue Oſiris. ibid.

Hegemonicon. i. principalitas animę. t. 3. 537. T.

Helena inter Poëtas & hęreticos. t. 3. 145. T. & S. 146. & S. b. 1. a. 2.

Helenem ſuam Simon hæreticus de lupanari eruit. tom. 3. 145. T.

Helias. t. 3. 171. T.

Helias in Ioanne repreſentatus. t. 3. 146. T. Et S. 147. a. 2.

Helias nondum reſurrectione diſpunctus. i. perfunctus fecti. t. 1. 513. circa f. T.

Heliæ ſpiritus in Heliſæo repræſentatus. t. 1. 193. à p. T.

Aduerſus Heliam. t. 3. 660. in m. T. Et S. 664. a. 2.

Helucum quid. t. 2. 523. a. 1.

Heracleon hęreticus Valentinianus. t. 1. 418. in p. T.

Heraclides ſcriptor. tom. 3. 643. à m. T. Et tom. 1. 43. circa f. T.

Heraclitus. t. 3. 86. T.

Heraclitus ignem deum cenſuit. t. 3. 190. T. Et S. b. 2.

Heracliti mœror. t. 1. 5. circa f. T.

Heraclitus tenebroſus. t. 2. 45. b. 2.

Heraclitus vnitatem animæ tuetur. t. 1. 12. in f. T.

Heracliti ſententia de Deo igneo. tom. 1. 400. circa fin. T.

Heraclitus ſe bubulo ſtercore oblitum excuſſit. tom. 1. 330. in f. T.

Herbarum ingenia. t. 1. 127. à p. T.

Hercules famelici tres. t. 1. 62. in m. T.

Hercules in fœminam mutatus. t. 3. 206. T.

Herculis arma. t. 1. 121. à p. T.

Herculis decima & Herculanæ decimæ. t. 1. 61. in f. T. & 77. à m. T.

Herculeum polluctum. t. 1. 363. in p. T.

Hereditarius. t. 3. 113. T.

Hereditarij rei. t. 3. 271. T. Et S. 272. a. 1.

Hermaphroditus. t. 1. 558. in m. T.

Hermæ liber inſcriptus Paſtor. t. 3. 275. T. & S. a. 1.

Hermas author. t. 1. 374. à m. T.

Hermateles author. t. 3. 651. in f. T. Et S. 653. b. 1.

Hermionæ in Macedonia oraculum. t. 3. 644. in m. T. Et S. 647. a. 1.

Hermippus author. t. 3. 643. in f. Et S. 647. b. 1.

Hermippus Beritenſis. t. 3. 644. in m. T.

Hermogenes diuerſi. t. 2. 617. c. 2.

Hermogenes & eius Elogia. tom. 2. 616. in m. T. & S. in f. & ſeq.

Hermogenes ignorantiſſimus. tom. 2. 616. in m. T. Et S. 617. 1. d.

Hermogenes pictor peſſimus, in motu materiæ confuſo ſeipſum pinxit. tom. 2. 616. à m. T. Et S. 617. c. 1. Et 2. a.

Hermogenes pluries nubens quàm pingens. t. 2. 616. in f. T. & S. 617. 2. b. & ſeq.

Hermogenis impudentia in alio picta. t. 2. 617. e. 2.

Hermogenis error circa materiam Deo coæuam. V. tom. 3. Verbo, materia per totum.

Hermotimo Clazomenij templum contulerunt. t. 3. 413. T. & S. 414. a. 1. Et t. 1. 35. in p. T.

Hermotimi anima profecta de corpore. tom. 3. 642. à med. T.

Herodes figuratus in rege Aſſyriorum. tom. 1. 240. in fin. T.

Herodes adulter. t. 1. 289. à m. T.

Herodes Ioannem occidit. ibid.

Herodes delectatus viſo Ieſu. t. 1. 298. in f. T.

Herodiani dixerunt Herodem eſſe Chriſtum. tom. 1. 415. à p. T.

Herodotus hiſtoricus. t. 3. 642. in m. T. Et S. 644. b. 1.

Heroës. t. 1. 362. à m. T.

Herophilus. t. 2. 32. e. 1. & ſeq.

Herophilus medicus anatomicus crudelis. tom. 1. 9. in fin. T.

Herophilus animam dixit circa cerebri fundamentum. t.1. 13. à p. T.
Heſiodi pandora. t.1.551. à p.T.
Heſternus. i. nouus. t.3.723. in m. T.& S.724. a.1.
Hetruſcæ coronæ & aliæ. t.2.519. a.1.& ſeq.
Hiant aures. t.1.318. circa m. T.
Hiauit ad venenum. t.3. 117. T. 322. T.
Hiceſius medicus. t.1.21. à m. T. & alij medici, & Philoſophi. t.2.ccxlvi.b.c.1.& ccliii.d.1.& ſeq.
Hierannape. t.1.78. à p. T.
Hieremias. t.3.112. T.
Hieremias lapidatur. t.1.526. circa m. T.
Hieroboam vaccas aureas inſtituit. tom. 1. 179. circa med. T.
Hierophantæ Ægyptiorum. t.3.190. T.Et S. c.1.
Hilarianus præfectus. t.3.807. in m.T.
Himerea fœmina ſomniauit Dionyſij tyrannidem. t. 1. 36. circa m. T.
Hipparchus animam ex igne conſtare dixit. tom. 1. 6. in med. T.
Hippias inſidiator vrbis occiſus. tom.1.81.à m.T.
Hippocrates animam in cerebro cubare dixit. tom. 1. 13. in m. T.
Hippon animam ex aqua conſtare dixit.tom.1. 6. in med. T.
Hirci duo, duos Chriſti aduentus ſignificant. tom. 1. 194. in f. T.
Hirtiiculus. t.2.206.T. & S.207.d.1.
Hiſtrio effœminatus. t.3.662.in m.T. Et S.667.e.1.
Hiſtrionicæ litteræ. t.1.352. circa f. T.
Hiſtrionum allegorici geſtus. t.1.453.circa m.T.
Hiſtrionum ſtrophæ.t.1.62. in m. T.
Hiſtriculus. t.1.378.in f. T.
Hodiernum. i. In hodiernum diem, vſque modò. tom. 1. 78. in m. T.
Homerici oculi. t.3.198.T.Et S.199.c.1.
Homerus in pauum mutatus. tom. 3. 145. T. & S. b. 1. 148. T.
Homerocentones. i. opera ex diuerſis Homeri verſibus in vnum compacta. t.1.412. in f.T.
Homicida, eſt alter diabolus. tom.2. 637. in princ. T. & S. ibid.
Homicidium. t.3.257.T.
Homicidij ſpecies aborſus eſt. tom. 2. 633. in m. T. Et S. ibid. & ſeq.& 634. in m.T.Et S.ibid.& ſeq. 635. & 636. totum.
Homicidium vel in ſoluto ſemine, Chriſtiano vetitum. ibid.
Homicidium ſui quando permiſſum.t.2.cclxi.vel cclxiii.e.1. & ſeq.
Homicidi pœna t.3.147.T.
Homicidij ſpeciem omnem interimit. t.3.664.à p. T.
Homicidium in fratricidio dedicatum. t.3.157. T.

Homo eiuſque dignitas.

Hominis dignitas. t.2.174. a.b.2.
Homo præcipuè conſtituitur per animam. t.2.618.à p. T. & per eandem animam viuit per quam ſpirat. ibid.in m.T. & S. in f.Et 619. per totum.
Homo conſtat ex duobus. t.2.619.a.1. Et ſeq.
Homines licet fictilia vaſa, opus Dei ſunt Creatoris, & portant eius gloriam. tom.2.619. in f. & ſeq.T.Et S. 620. à p. & ſeq.
In homine creando cur verbo Imperatiuo non eſt vſus Deus. t.2.625. a.1.
Homo eſt opus Dei Creatoris tam in natura, quàm in gratia. t.2 621.à p.T. Et S. in m.
Homo ex omnibus creaturis inſtructus eſt, in quo Chriſtus omnia inſtaurauit. t. 2. 622. à p. T. & S.in m. Et 623. per totum.
Homo vinculum vniuerſi.176. in f.t.2.
Homo ad Dei, non Angeli imaginem factus. tom. 2. 628. a. 1.
Homo Angelo fortior & ſublimior, cui omnia ſubiecta ſunt, & ipſe Angelus malus quem iudicaturus eſt.t.2.624. in p.T.& S. à p.& ſeq.
Homo prælatus Angelis in incarnatione ſit humilis.tom.2. ccxcviii.d.e. & ſeq.
Homo bonus ex materia & forma cæteriſque bonis: Imago Dei eſt, non iuſſu, ſed manu facta & flatu; cui omnia mundi bona parata ſunt. tom. 2. 625. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Homo in tribus potentiis Imago Dei. tom. 3. 739. S. d. 2. & ſeq.
Homo ad imaginem filij Dei factus eſt, qui homo futurus erat.t.2.626.à m.T.& S.in f.& ſeq.
Homo in quo ſuperior Angelo. t.2.592.a.& 625.a.
Hominem facturus Deus ad imaginem ſuam, non Angelis dixit, faciamus hominem & cęt. ſed Pater Filio & Spiritui ſancto dixit.t.2.627.à m.T.Et S.in f.& ſeq.
Homo an ad Patris, Filij, vel Spir.imag.factus. t.3.739.S.b.1. & ſeq.
Homo imago & nummus Dei, Deo reddendus, vt Cæſari nummus.t.2.628.à m.T.Et S.in f.Et 629.per totum & ſeq. & 171.d.1.& ſeq.
Homo imago Dei, non corpore ſed mente. tom. 2. 627. a. 1.
Homo interior & exterior, quis à Paulo intelligatur renouari & corrumpi. t.2.630.à m.T.Et S.ibid.& ſeq. Et V. t.3. V. Reſurrectionem negantes.num.9.
Homo vetus & nouus quomodo intelligendus: & quomodo totus homo vetus peccato, per gratiam renouetur. tom. 2. 631. in m. Et ſeq. T. Et S. 632. à p. Et ſeq. 633. a.1. Et ſeq.
Hominis corpus curerectum, non pronum. tom. 2. 631. a. 2. & ſeq.
Homines cœleſtes. t.1.528.circa m.T.
Homines Dei. t.1.113. à p. T.
Homo Chriſti. t.1.236.in p.T.
Homo omnium flagitiorum author. t.3.664.à p.T.
Homo opus & imago Dei Spiritus & corpore à Deo deſcijt ibid.
Homo legis. i. Iudęus. t.1. 260. à p.T.
Omnia ſub pedibus hominis ſubiecit Deus, vt ſibi totus homo ſubiiceretur. t.3. S. 621. a.2.
V. t 1.V.Caro & V. anima per totum.
Honeſtare. t.1.362. à m.T.
Nec honeſtatis humanæ corpus.t.1.101.in p.T.
Honor quid in ſcripturis. t.2.313.b.2.
Honor oris. t.3.487.T.&.S.c.1.
Honor carnis. i. continentia. t.1.117.à p.T.
Honor veſtium. t.3.289.T.Et S.290.a.1.
Honor præſidendi. t.1.76.in f. T.
Honor taciturnitatis. t.1.389.à m.T.
Honor non ieiunandi in Sabbato. t.1.261.in p.T.
Honorare Dei beneficium memoriâ periculi. tom. 1. 395. in p. T.
Honoraria ludimagiſtrorum. t.1. 160.à p. T.
Honorem exigit Deus maiori ætati, & vtique magis à minore. t.1.276. à m. T.
Hora fatalis. t.3. 72. T.
Horæ tres inſigniores rebus humanis. t.3.279.T. Et S. d.1. & t.1.173. à m.T.
Hora nona concludit orationes. tom. 3. 279. T. Et S. 280. a.1.
Horon Valentini Æon. t.3.763.a 2.
Horoſcopa araneorum. t.3.204.T Et S.206.c.1.
Hortenſius orator, prius edit pauum. tom. 3. 305. T. & S. 307. c.1.
Hoſpita diuinitas. t.3.76.T.Et S. 80.b.2.
Hoſpitalitatis conteſſeratio. t.3.573. T.
Hoſpitalis pontus. t.3.65.T.
Hoſtanes. t.1.43. in p.T.
Hoſtem deſtinare. t.1.144. à p.T.
Hoſtia opima & maior. t.1.73.à p.T.
Hoſtia ſaginatior, inauratior. t.1.158. circa m. T.

Hoſtias locare. t.1.258. T. Et S.259.a.2.
Hoſtias inſtaurare. t.1.177.à m. T.
Hoſtiæ libidinis publicæ vel meretrices, vel Virgines proſtibulis addictæ. t.3.654.in m.T. Et 655.d.1.
Hoſticum ſpirat. t.1.75 in p.T.
Hoſtilius Pauorem Deum inuenit. tom. 3. 72. T. & S.78. c.1.
Hoſtiliorum venuſtates. t.1.62.in m.T.
Humare concupiſcentiam. t.1.585.in f. T.
Humare egenos. t.1.77. in p. T.
Humanitas vniuerſa. i.omne genus humanum, omnes homines. t.1.44.in m.T.
Humaniori reo Eccleſiam reddere. tom. 3. 369. T. Et S. 370. b.2.
Humecta & ſuccida, humida & ſucculenta. tom. 1.86. in fin. T.
Humiliatio Chriſtiana. t.1.581.à m. T.
Humiliationis officia. t.1.37.in f.T.
Humilificandi hominis diſciplina, id eſt confeſſio peccati. t.1.396. à p. T.
Humilitas vera fictæ oppoſita. t.2.437. b.c.d.
Humilitas Chriſtiana. t.1.132. à p. T.
Humilitatis ſarcina.i.velum ſubiectionis muliebris ſignum t.1.125.in m. T.
Humilibus adſectantes. i. colentes humiliter & officiis humilibus. t.1.320. à m. T.
Humilitas neceſſaria fideli ne excidat. tom. 2. ccxxxv. a. 1. Et ſeq.
Humilitate & modeſtia nihil Deo gratius, nihil gloria & ſtudio placendi hominibus eſt peroſius. tom. 1. 582. in fin. T.
Humilitas Deo imputat opera bona. tom.2. 673. c. 2. & ſequent.
Humiles electi, protecti, & ad excelſa prouecti. t.2.637. à m. T. Et S. in f. Et ſeq. t.3.769. S b.2.
Humilibus, & non ſuperbè ſapientibus ſæculi Deus Creator abſcondita in Prophetis reuelauit. t.2.638. in m. T. Et S. in f. Et 539. per totum & ſeq.
Humilitas ſumma tenenda in honore. t.2.643.c. d.2.
Hyacinthyna vela. t.1.129. à m.T.
Hyænæ ſexus annalis eſt; marem & fœminam alternat. t.3. 205. T. Et S.d.2.
Hydriæ ſanguis. t.3.206. T. Et S.208. a.1.
Hydraulicum inſtrumentum. t.2.83.c.d.1.
Hydromantia vſus eſt Numa Pomp. t.2.436. b.1. 2.
Hydrophobi. t.1.87. in f. T.
Hypobrychium. t.1.1.167. in m.T.
Hipochryſis fermentum Phariſaicum. t.2.641. c.1.
Hypochryta ſimulator. t.2. 641. a.2.
Hipochryta pomo Gomorrhæ ſimilis. t.2. 640. in m. T. Et S. ibid.
Hipochryta gloriæ venator. t.2.641.b.2.
Hipochrytam Chriſtus odit. t.2.641.in p.T. Et S.à p. Et 642. per totum.
Hipochrytæ gloria inſana. t.2.642. a.2.
Hipochrytam & ſuperbum diſcipulum Chriſtus reprobat. t.2.642.in f. T. Et S.643. per totum.
Hipochrytæ tegunt quod ſunt, & oſtentant quod non ſunt. t.2.640.d.2.
Hypogeum. t.3.140. T. Et S.141.c.2.
Hypſoma Solis. i. eleuatio ſumma. t.3.631. in f. T. Et S. 632. b.1.807. à m.T.
Hyſſopi qualitates & myſteria. t.2.296.b.1. Et ſeq.

I.

IAcob figura Chriſti. t.2.388. a.1.
Iacob luctatus cum Angelo. t.1.96.in p.T.
Iacob Chriſtum Dominum vidit. tom.1. 245. circa med. T.
Iacob poſterioris & prelatioris populi figura. t.1.245.in p. T. Et ſeq.
Iacob Scala prædeſtinationis figura. t.1 245.à p. Et tom.3. V. prædeſtinatio.
Iacobus Apoſtolus immolatur. t.3.122.T.
Iactare pallium. t.3.232.T. Et S.b.2.
Iactare ſtipes. t.1.79. circa f. T.
Iacula miſſilia. t.1.397.à m.T.
Ialdabaoth Æonibus omnibus antiſtare. id. ſummum omnium eſſe. t.1.416. à p. T.
Ianitrices poteſtates. id. dij præfecti ianuis. tom. 1. 528. à m.T.
Ianſenij propoſitiones poſt SS. Pontif. damnat Author. tom.1. p. 2. in prælect. tom. 2. in præf. & in Vindiciis fuſiſſimè.
Ianua coronata. t.1.163.à m. T.
Ianua laureata lucernata. t 3.235. T. Et S.c.1.
Ianus à Ianuâ. tom.1. 125. circa med. T. Et 163. in med. T.
Ianus iratus ex qua velit fronte. t.1.72. à p.T.
Ianus ſiue Ianes. t.1.366.circa f. T.
Iao. porro Quirites. t.3.763.c.2.
Ibin & Crocodilum colens. t.3.62. T. Et S. b.2.
Ideæ Platonis. t.3.254. T. Et S. b.2.418. T. Et S.

Idolum & Idololatria.

De Idolothyto eſſe. t.3.19.T. Et S. 20.d.1.
Idolothytum, præceptum facere. t.2.785.à m.T.
In Idolio recumbere. tom. 3. 255. T. Et S. b. 2. Et S. 587. b.2.
Idolorum mancipes Dæmones. t.2.646.c.2.
Idolum omne, forma ſiue formula ſit. tom.2.645.a.1.
Idolum nihil eſt, & proinde dij qui dicuntur, non ſunt. t.2. 644.in p.T. Et S.in m. & ſeq.
Idolum quâ materiâ, vel forma fiat, hominis vel pecudis, nil intereſt. Idololatria autem eſt, omnis circa Idolum ſeruitus. tom. 2. 644. à princ. T. Et S. ibidem 2. c. & ſequent.
Idololatræ veritatem in iniquitate detinent. tom. 2. 647. c. 1.
Idololatræ Deum corruptibilem pingunt. t.2.647.b.c.2.
Idololatriæ peccatum ſummum eſt, in crimine locuples, & omnia peccata contra Decalogum continens. t.2. 645. in m.T. Et S.646.per totum & ſeq.
Idololatriam Enoch prædixit. t.2.652.T.
Idolorum fabricatio. t.3.46.T.
Idololatriæ crimen maximum, à Deo prohibitum, & punitum. t.2.647. in m. Et 648. per totum T. Et S.649.650.651. per totum & ſeq.
Idololatriæ addictos Hebræos noluit Deus in Ægyptum regredi. t.2.648. T.

Idololatriæ participes.

Idololatria prius erat in templis vacuis, poſtea multiplicata eſt per artifices idolorum. t.2.652. in m. T. Et S. 655. à p. & ſeq.
Idololatria ignorata ſubuertit Dei ſermo. tom. 2. 645. T. 646. d.2.
Idoli artifex eius cultore damnabilior eſt. t. 2. 652. in f. & ſeq. T. & S.655. c.2. & 656. per totum.
Idoli artifex, & quiuis alterius malæ artis opifex inexcuſabilis eſt nec ſerpens æneus, figura Chriſti torqueri poteſt in exemplum idololatriæ. t.2.653.à m. & ſeq. T. Et S.657. a d. Et ſeq.
Idoli artifex ingenio à Deo dato abutitur. tom. 2. 655. d. & a.2.
Idolo ſciens applicandum aliquod opus, ex ſe aliàs indifferens, illud artifex facere non debet. t.2.654.à p. T. Et S.658. d.1. & ſeq.
Idololatriæ freta velificata. t.2.663. in m.T.
Idololatriæ participant qui lucernas accenſas foribus ſuis appendunt in honorem ianitricum poteſtatum. t.2.654. in m.T. & S.658.b. 2. Et 659. per totum.
Idololatriæ arguitur redemptor publicarum victimarum, & thuris idolis cremandi venditor. t.2.660. in p.T. & S.à p.

Idololatriæ conuincuntur Ludimagiſtri, & literarum humanarum Profeſſores. t.2. 660. in m. T. Et S. in f. & 661. per totum.

Idololatria verbo etiam committitur, non quidem nominando gentium Deos, ſed nomen Dei ſumendo in vanum, illud idolis tribuendo vel iurando per Deos. t.2.662. in p. T. Et S. in m.

Idol. etiam ſine templo & Idolo. t.2.652. T.

Idololatriç particeps eſt, qui dant Eleemoſynam, tacito verò Deo, propitios ſibi deos ab accipiente precari patitur. t.2. 663. à p. T. & S. in m.

Idololatriam in Eccleſiam inuehi dolendum. tom.2. 653. T.

Idololatriæ ſpeciem omnem Eccleſia improbat. t.2.663. à m. T. & S. in f. & 664. per totum.

Idololatriæ participes non eſſe SS. Imaginum artifices, nec earum cultores, & Reliquiarum, nec qui eas in proceſſionibus portant, aut Cereos in locis ſacris accendunt. t. 2. 665. in p. & ſeq. T. Et S. ibid. in m. 666. 667. 668. 669. 670. per totum.

De cereis. 667. t. e. & ſeq.

De Reliquiis. 668. d. 1. & ſeq. ad 669. t. d.

De proceſſionibus. 669. d. Et ſeq. ad 670. b.

De inuocatione Sanctorum. 670. à p. per totum et ſeq.

Idololatriæ adfinis mœchia. t.3.47. T.

Idololatriæ incurſus. t.2.662. in p. T.

Idolothyta. t.2.6. b. 1. Et ſeq.

Idololatra omnis delinquens. t.2.645. T.

Idololatriæ vſus Eccleſia vertit in ſacra. 646. e. 2. Et 647. a.

Ieiunium

Ieiunij Impugnatio.

Ieiunia impugnant hæretici iiſdem argumentis, quibus Tertullianus imponit nos aggredi Ieiunia Montaniſtarum. tom.2.671. in m. T. Et ſeq. Et S. 672. in f. & 673. 674. per totum.

Ieiunium & abſtinentiam Paulus non abſtulit, ſed ſolum ſcrupulum. t.2.672. in m. T. Et S. 674. 2. Et ſeq.

Ieiunia & Feſta Paulus non damnat, ſed veteris legis cerimonias iam inutiles & noxias. t.2.672. à m. T. Et S. 675. a. 1. Et ſeq.

Ieiunii antiquitas.

Ieiuniorum antiquitas ſemper commendata fuit in lege, Prophetis, Et Euangelio. tom. 2. 675. in med. T. Et S. ibid.

Ieiunio Deus præparans hominem, quoſdam cibos per legem abſtulit. t.2.676. in p. T. & S. à p.

Ieiunium quartæ & ſextæ Sabbati antiquum. t. 2. 676. à m. T. Et S. in f.

Ieiunium Petri vſque ad nonam, in memoriam mortis Chriſti, qui autem ieiunant ad veſperam, honorant Domini ſepulturam. tom. 2. 677. à p. T. Et S. in med. & ſeq.

Ieiunia ſera in tempore perſecutionis, diſponunt ad famem aliaque martyria facilius toleranda, licet de his edicta nulla, vel exempla, Scriptura proferret. t.2.678. à p. T. & S. in m.

Ieiunium ad veſperam aſtris imperat, hoſtes vincit, angelos aduocat, orationem impinguat. Violatio ieiunij, vel neſcium Ionatham, periculo expoſuit. t. 2.679. in p. T. & S. in m.

Ieiunia vſque ad ſerotinum tempus ſtatuta, Stationes dicebantur. t.2.680. in p. T. Et S. à p.

Ieiunia olim Conciliorum celebrationem præcedebant. t.1. V. Concilium.

Ieiuniorum & abſtinentiæ antiqua obſeruantia ex Scriptura, Patribus, Conciliis. tom.2.681. d. 2. 682. 683. 684. fuſiſſimè.

Ieiuniorum obligatio.

Ieiunia obligant, vel à Deo edicta, vel ex voto, liberè ſuſcepta. t.2.685. T. Et S. a.

Ieiunandum eſt ob doctrinam, & exemplum Chriſti. t. 2. 685. T. in m. & S. à m. Et ſeq.

Ieiunium Chriſti gulam arguit Iudæorum ac Chriſtianorum. t. 2.686. T. in m. Et S. à m.

Ieiunia ad Dei cultum, & placandum numen, Iudæi & gentiles indixerunt. tom. 2. 687. Text. in p. & S. à p. & ſequent.

Ieiunij effectus excellentes.

Ieiunium frænum eſt gulæ. t.2.687. T. à p. Et S. in m.

V. ſupra ieiuniorum obligatio. 3.

Ieiunium ſtatim poſt culpam Adæ non indictum, imò ciborum vſus ampliatus, vt homo poſſet pro gula ſatisfacere, & Deo placere per liberam à multis abſtinentiam. T. Et S. à m. t. 2.687. T. in f. Et S. 697. à p.

Ieiunium carnem faciens macilentam, aptat eam pugnæ, anguſtæ portæ, incorruptioni reſurrectioni. t.2.698. in m. & ſeq.

Ieiunium & abſtinentia à lautis, ad quietem ſomni, interpretationem ſomniorum, & diuinationem, & caſtitatem plurimum valet. t.2.699. in f. T. Et S. 700. in p.

Ieiunio anima fit diuinis rebus aptior: gula & ebrietas mentem obſcurat, & Dei obliuionem inducit. t. 2. 700. in f. T. Et S. 701. à p.

Ieiunantes, & continentes, Eccleſiâ, templo, & Chriſti notitiâ ſunt digni. t.2.702. in p. T. Et S. à p.

Ieiunium iram Dei placat, hoſtes vincit, ſteriles fœcundat, naturam mutat, eripit periculis, culpas delet, terret leones, myſteria reuelat. tom. 2. 702. in med. T. Et S. 703. à p. & ſeq.

Et V. ſupra, Ieiunij antiquitas. 6.

Ieiunium ſpiritum nequam abigit, & ſanctum inducit. t. 2. 704. T. in m. & S. à m.

V. ſupra Ieiun. antiq. 10.

Ieiunium baptiſmum Chriſti conſecrauit, reformandi hominis & diaboli ſuperandi præuium. tom. 2. 705. à p. T. Et S. in m.

Ieiunium Moyſem aſpectu Dei, & lege, & cum Elia Chriſti viſione dignum præſtitit, Deoque contubernalem, & in aliquo parem. tom. 2. 705. in f. T. Et ſequent. Et S. 706. in m.

Ieiuniorum Chriſti collegæ Moyſes & Elias. tom. 2. 706. in p. T.

Ieiunans triſtis eſſe non debet. tom. 2. 708. in princ. T. Et S. à p.

Ieiuniis preces alere. t.3.424. T.

Ieiunium ſummum, ſiccans cibum ab omni carne, Xerophagia eſt. t.2.671. in p. T.

V. t.1. Abſtinentia, per totum.

Ieiunare vni arbuſculæ noluit Adam. tom. 1. 169. à med. T.

Ieiunare à iuſta fruge naturæ, i. Ab actu matrimonij. tom. 1. 460. à m. T.

Ieiunare Dominicâ nefas. tom. 3. 712. à p. T. Et S. 714. a. 1.

Ieiunæ pacis lacrymæ. i. carentes pace, vacuæ, inanes. t. 1. 447. in f. T.

Ieiunantes Philoſophia. i. ignari eius. t.1.7. à m. T.

Iericho diruta myſticè exponitur. t.2. xvi. a. 2.

Iericho Sabbato expugnata. t. 3. 562. T.

Ieſu nomen proprium filij Dei: Chriſtus autem accidens ab vnctione ſumptum. t. 3. 745. S. c. 1.

Ieſu nomen in Ioſue dedicatum eſt. tom. 2. 708. T. in med. Et ſequent. fusè & S. 710. in p. & ſequent. 711. 712. per totum, & ſeq.

Ieſum filium Dauid Cæcus confitens, pro cæcis reſiſtentibus Dauid ſatisfaciens, illuminari meruit. tom. 1. 293. à p. T.

Ieſu nominis vis. t 2.541. a. 1. c. 2.

Iezabel propter Achab orationem exaudita. tom. 1. 315. in med. T.

Ignaueſcere. t.1.44. in f. T.

Ignis mundi animus. t.1.359. à m. T.

Ignis apparens ſuper mœnia Carthaginis. t.3.807. T.
Igneum genus Deorum, Sidera. t.1.203.à p.T.
Igneus imber. t.1.78.in m.T.
Ignis inflabellatus. t.1.554. à m.T.
Igne dato reſurrectionis cenſura fiet. tom. 1. 492. à princ. T.
Ignis maior. i. æternus. t.1.398.in f.T.
Ignis arcani & ſubterranei theſaurus.t.1.397.in m.T. Et 82. à m.T.t.2.737. in p.T.
Ignis coquitur in gehenna.t.1.211. circa f.T.
Ignium pœna ſumma.t.1.330. à m.T.
Igniculus Mercurius in caducæo. t.1.252. in f.T.
Ignobilitatis elogium. t.1.480.in m.T.
Ignobilitates veſtium. t.1.397.à p. T.
Ignominia gladiatorum. t.3.305.T.
Ignorantia rerum ineptarum vtilior eſt quàm earum ſcientia. t.2.704.à p.T.Et S ibid. Et ſeq.
Ignorare tutum eſt, quod Deus vult neſciri. t.2.713. in f. T. Et S.ibid. & ſeq.
Ignorantia Verbi incarnati, damnabilior eſt animæ propriç Ignorantiâ. t.2.714.à m.T.& S.in f. & ſeq.
Ignorantia ſui ipſius, eſt pœna peccati. t.2.61. b.c.2.
Ilia. t.3.152.T & S. c.1.
Illex miſericordiæ. t.1.396.in p.T.
Illices incommodorum. t.1.78.in f.T.
Illiberis. i. ſine liberis.t.2.13.a.1.
Illuminare tenebras experimentis. t 3. 31.T.
Illuminare differentiam operum.t.1.262.à m.T.
Illuminare ſacram Eccleſiæ veſtem.t.1.263.circa m.T.
Illuminator generis humani. t.1.66.à p. T.
Illuminator religionis.t.1.269.à m. T.
Vis Imaginationis in ſomniis. t.3.647. S.b.2.
Imago Dei ab eodem reformatur. t.2.633.a.2.
Imaginis & ſimilitudinis Dei primus gradus. tom. 2. 630. b.2.
Imago. t.3.36. T.Et S. a.1.
Imaginem ruptam Chriſtus figulus reformauit. tom.2.629. a. 1. c. 2.
Imago. i. ſimilitudo parabola diuitis & Lazari. tom.2.738. in m. T.
Imaginum vſus & prohibitio qualis.V. t.1.p.3. Ecſtaſis 4. Et t.2. V. Deus immutabilis 2. & V. Idololatriæ participes num.vltimo fuſiſſimè. t.2.665.Et ſeq.
Per Imagines concionati prophetæ.i.figuras, allegorias, parabolas.t.3 495.T.in f.
Imaginum agmen. t.3.551.T.in p.
Imbonitas. tom.3.120.T.& S.b.1 non bonitas, priuatio bonitatis.
Imbres impetrati orationibus Chriſtianorum. tom. 3. 269. T. Et S.
Imbuere clauem. tom. 3. 409. T. in p.ideſt accipere poteſtatem.
Imbuere reſtitutionem hominis. t.1.170.T. in m. 1. Inſtrui de reſurrectione.
Immiſcere ſibi aliam carnem. t.1.338.T. in m.
Immiſericordia. t.3.656.à p.T.t.1.541.circa f.
Immoderantia ventris.t.1.93. in f.
Immolare ſuffragiis. ideſt, apotheoſim optare.t.3. 149. T. & S. b.1.
V. t.1. V. Animæ immortalitas per totum.
Immuſicus. t.1.52.à p. T.

Impatientia.

Impatientia prima diaboli & hominis culpa. t. 2. 715. T. in m.& S.716.à p.717. & ſeq.
Impatientia ſemine diaboli, concepta, mater eſt iræ, & homicidij. t.2.718.à p.T.& S. à p. & ſeq.
Impatientia eſt matrix & fons omnis criminis, & hydra.t.2. 719.in p.T.Et S.in m. Et ſeq.t.2.719.in p. T.
Impatientiæ ſtimulus libido vltionis. t.2.720.T.à m. & ſeq. Et S.721.à p.
Impatientia eſt ruinæ cauſa, dum vltionem ſuggerit.t.2.721. T.in p.721.b.2.& ſeq. per totum & 723. ad m.
Impatiens abſentiam, pro abſentiæ. t.1.522.à m.
Impeditis ſapientiæ membris.i.corde & cerebro vino obruto. t.2.701. in p. T.
Impendit populum, i. in prædam dedit hoſtibus. tom. 3. 62. T.Et S. b.2.
Impendere crudeliter. t.1.541. in m.T.
Impende me vnà cum eis, perde me.t.1.230.à p.T.
Impendi pœnali exitu. t.1.39. in m.T.
Impendimur, tot iuſti occidimur. t.1.80.à p.T.
Impenſa anima pecudis.t.2.653.in m.T.
Imperatores à Deo. t.1.72. in f. T.
Imperator purus eſt homo, ſed tantus, vt monitore indigeat, nè extollatur. tom.2.723. in med. T. & S. 725.in m. a.b. 1.
Imperator cœlo, & ſolo eius Deo minor eſt, maior omnibus diis: qui pro ſe vult implicitè orare Chriſtianos Deum verum: quos proinde occidere ſumma iniquitas eſt. t. 2. 723. à m. T.& ſeq. Et S.725. b.1.Et ſeq.
V. Chriſtiani.num.15.
Imperatores merâ hypocriſi gentiles colunt, nouorum principum amatores: Et tamen onerant Chriſtianos crimine læſæ Maieſtatis, quod eorum feſta gaudio Ethnico inſolenti non colant. tom.2. 724. in med. T. & S. 726. d. c. 2. & ſeq.
Imperatores, pluſquàm Gentiles Deos ipſos vocantes, honorant Chriſtiani. tom.2.725. à princ. T. Et S. 727. c. 2. Et ſeq.
Ab Imperij Romani ſtatu pendet duratio mundi. V. ſupra num. 2. in f.
Impetigo. t.3.305.T.Et S.306. c.2.id.prurigo.
Importare concupiſcentiam alteri.t.3. 458.T.
Importuna arbuſcula. t.3.117.T.Et S. 118.b.2.
Importuni rebus humanis Chriſtiani. t.1.78.in f. T.
Impoſſibile nihil Deo, niſi quod non vult. tom. 1. 95. à med. T.
Impræputiatus.t.1.340 à m.T.
Imprecari. t.2.663 in p.T.
Impreſsè & altè vel grauiter demandare. tom. 3. 83. T. Et S. 85 b. 1.
Improſpectè ſatis. tom. 3. 254. T. & S. a. 1. id. Imprudenter.
Improuidentia. t.1.301. à p.T.
Impuratiſſima lingua. tom. 1. 69. in med. T. i. Impuriſſima.
Inacreſcit nauſea. tom. 1. 520. in f. T. fit acre acidum vel augetur.
Inæquata iſta. tom.3.656. à m. T. Et S. 657. c.2. i. inæqualis & inconſtans.
Inaffectata & ſimplex. t.1 380. in p.T.
Inalterauit tacendo. tom. 3. 773. in med. T. Et S. 776. c. 1.
Inanimalia, t.3.178. T.i.inanimata.
Inanire aliena. t.1.11.à m.T. i. exinanire.
Inadprehenſibilis. t.3.133. T. Et t.1.556.in p.T.
Inardeſcunt res matrimonij.t.1.213.in p.T.
Inaugurare. t.3.218.T.Et S.219. b.1.
Incantationum vires. t.1.127. circa m.T.
Incantatores. t.3.60. T.
Incendialis tunica. t.1. 356. in f. T. i. ex ære ardenti impoſita martyri.
Incendium Sodomorum. t 3.17. T.
Incendium gloriæ.t.3.208.T.i. incentiuum.
Incendium ſinapis. t.1.523.in f.T.
Incentiuum. t.3.206.T.& S.207.a.1.
Incidere titulum. tom. 3. 85. T. Et S. 87. b.2. 531. T. Et S. c.1.
Incidere Deos. t.1.71. in p. T. i. cælare.
Inclaruit lingua mutorum. t.1.485. in m.T.
Includere, i. perficere. t.3.216.T.Et S. c.1.
Incolunt nomina. i. latent ſub nominibus. tom. 3. 664. à m. T. Et 669. c. 1.
Incommiſcibilis. t.1.11.à m.T.
Incommunis cæteris. t.3.204. T.t.1.378.in m.T.

Inconceſſibilia peccata. t.1.454. à m. T.
Inconditè agere. t.1.457.in f. T.
Incongreſſibilis Deus. t.1. 250. à m. T.
Inconſiderantia. t.3.544. T.
Inconſtantia victus. i. ambiguitas conuerſationis. t. 1. 303. in f. T.
Inconſummatio. t.3.156.T. & S. b. 1.
Incontaminabilis. tom.1.257. à m. T.
Incontemplabilis facies. t.3.25.T.510.T.
Incontemptibilis. t.1.80. in m. T.
Incontinens gulæ. t.1. 177. à p. Ibid. circa m. Incontinentia gulæ.
Incontradicibilius. t.3. 104. T.
Inconuertibilis. t.3.128.T.196. T.
Incopioſum deſertum. t.2. cccix.d.1.
Incopioſa ſolitudo. t.1.170. in m. T.
Incoquere lanas. t.3 190. T.& S.291. a.1.
Incorruptibilitatis indumentum. tom 3.519. T. tom.1. 587. à princ.
Incredulitas miratur ſimplicia Dei mandata. tom. 1. 86. à princ. T.
Increpatio vtilis quæ procedit à Deo. tom. 2. 284. c. 2. fusè.
Increpitu dæmonia expellere. t. 1.256.à m. T.
Incriminatio.t.1.491.à p.T.
Incriſpare ornamenta parietib.t.1.158.circa f. T.
Incubare patientię. t.1.387.à p.T.
Incubare apud oracula. t.1. 37. à m. T.
De incubone præſumptio eſt. t.3. 636. T. Et S. c.1. dæmone in cubo.
Inculcare. t.3.64.T.336.T. & S.c.2.
Inculcare. i. calcare. t.3.236 T.& S.238. a.2.
Incumbere aſciæ. t.1.61.à p. T.
Incuria formę. t.3.4,8.T.
Incurſare. i. incurrere caſus. t.2.721.in f.T.
Incurſare inceſta. t.1.345. à m. T.
Incurſare nuptam , viduam & cæt. tom. 3. 49. T. & S. 51. a. 1.
Incurſionis quotidianæ delicta. t.3.399.T. & S. a.1.
Incurſus quæſtionis. t.1.121.à m.T.
Incurſus nominis Adę. t.3.89. T.
Incurſus, i. caſus. t.3.59.T.& S.c.2.
Incuſabilior. t.1.353.à m. T.
Indago quid. t.2.93. d.1.
Indago piſcium copioſa. t.1.257. in p. T.
Indefectus. t.3.203. T.& S.204.a.2.
Indefecta matrix. t.1.66. à m. T.
Indefenſus. Inauditus. t.1.52.à m.T.
Indemutabilis. t.3.123. T.
Indemutabilis ſtatus noui teſtamenti. tom. 3. 25. T. & S. c. 2.
Indeterminabiles quæſtiones. t.1.201.à p.T.
Indicæ gemmæ. t.3.287.T.
Indictio ſpiritalis.t.1.168. à m. T.
Indigenæ dij Romani. t.1.70 in f.T.
Indigitare precem. i. indicere. t.2.687.in p.T.
Indignatio rationalis quæ oritur ex affectu diſciplinę. t. 1. 14. circa m.T.
Indignatiuus. ibid.à p.T.
Indigitant precem.t.1 177.in m. T.
Indiſcreta omnia apud nos præter vxores. tom. 3. 817. in med. T.
Indiuiduæ Dei Ratio & Sophia. t. 3. 721. in m. T.
Induere Baptiſma , Chriſtum Dominum. tom.3.63. T. & S. 64. a. 2.
Induere frenos gulæ. t.1.168.circa m.T.
Indulcare aquam amaram. t.1.571.T.
Indultor legis. t.1.258.circa m. T.
Indulgentiæ vnde primò in Eccleſia fluxerint. tom. 2. 728. T. in fin. & S. 729. 730. 731. 732. per totum, & ſequentibus.
Indurari in hæreſim. t.3.76.T.& S. 80.c.2.
Indurat cor Pharaonis. t.3.62.T.& S.b.1.
Inediâ iudicare. t.3.31.T.& S.32. b.1.
Inediâ necare. t.1.56.à p.T.
Inedia ſemper mœroris ſequela.t.1.171.à m.T.
Ineffigiabilis. t.3.253. T.
Inemeribile. t.3.516.T.& S.517.a.2.
Inenarratiua.t.1.556.in p.T.
Inenatabile profundum. t.1.167.in m.T.
Inexercitus. t.1.82.à p.T.& 359.circa m.T.
Inextricabile naufragium. t.1.167. in m.T.
Infæcat animam corpus concretione ſua. tom. 1. 40. circa fin. T.
In facili eſt. i. facilè. t.1.134.in m. T.
Infamo , commune verbum Tertulliano , ſic dixit Infamare veritatem , Cœlum , munus cultu mœroris & cæt. & matis infamem fidem.& cæt.t.3.76.T.198. T.& S. 199.d.1.236.T.& S.237.a.2. t.2.687.à m.T.
Infantis impedimenta.t.3.67. T.& S.69. c.2.
Infantis in vtero motus deſcribuntur. tom. 1.21. à med. T.
Infans matrem Spiritu , i. odoratu probat. tom. 2. 733. in fin. T.
Infantes quomodo mortui edantur. ibid. in f. T.
Infantes à matribus debellati. t.3.183.T. & S.b.2.
Infantes apud Afros Saturno immolati. tom. 1. 57. in f. T.
Infantes an ſomnient. t.1.38. à p. T.
Infans nullius inimicus,nullius reus,omnium filius. t.1.57. in m. T.
Infantis anima , nec momento eſt ſine intellectu & ſapientiâ , licet craſſiori & paulatim defęcanda, & inclinationes innatæ plantis , ſuo modo ſunt quædam ſapientiæ ſpecies. tom. 2. 733. T. in m. & ſeq.& S.734.à p. & ſeq.
Infantium & innocentium vox & ſanguis Chriſto gratulans ſapientiam teſtatur. tom.2.735. T. in m. & S. à med. & ſeq.
Infantes teſtimonium Chriſti ſanguine litant. id. ſacrificant. gratum offerunt. t.1.546. in m. T.
Infantes necare, t.1.354.in f. T.
Infantes expoſiti. t.1.355.à m. T.
Infantes baptizati , Euchariſtia paſti. tom.1. p. 2.V. Infantes.
Infantes pipiantes. tom.1.343. circa med. T. tom. 2. 773. in med. T.
Infantium Ponticorum educatio. t.2.342. b.c.1.
Infantes crucem clamant. t.1.546.in m. T.
Infantes pœna ſenſus torquentur leuiſſima. t. 1. p. 2. V. Infantes.
Infantarij. i. infanticidæ. t.1.345.à m.T.
Infantat ſuos Deus. i. vt infantes tractat.tom. 1. 203. circa fin. T.
Infanticida. t.3.31.T.
Infanticidium. t.3.574.T.582.T.
Infanticidium calumnioſè impoſitum Chriſtianis à Gentilibus. t.2.449. b.2.
Infantis impatientiæ incunabula. tom. 1. 384. in med. T.
Infantia fruticum , ligni , fidei , & cæt. tom. 1. 17. in med. T.
Infarſus crinibus. t.3.107.T.& S.208. b.1.
Infatigabiles manus in Deo. t.1.113.à p.T.
Infatuauit Deus ſapientiam mundi. t.3. 60. T.
Infœderati Reges.t.1 402.circa f.T.
Infecta. t.3.699.à p.T.
Infelicitas perficiendi. t.1.392. circa m. T.
Infercire micas. t.1.7.à m.T.

Infernus & Inferi.

Inferi gremium terræ. t.1.41.circa m. T.
Inferi ſinus Abrahæ. t.1.248.in m.T.
Inferorum diuerſorium. t.1.8.à p.T.
Apud inferos tormenta & refrigeria. tom. 1. 7. in f. T.
Inferorum æneæ ſerę. t.1.503. in m. T.

Inferos omnes animæ præterquam Martyrum petun~. t.3. 59. T. & S.60.a.1.
Infernus etiam ab Ethnicis creditus eſt reorum locus. t.2. 736. à m.T. & S. in f. & ſeq.
Inferni ignis æternitatem credunt Ethnici, Philoſophorum & Poëtarum vanitati potiùs quàm Catholici veritati conſentientes. t.2. 737. in p.T & S.à p.
Inferni pœna æterna in montibus ignitis cernitur. t.2.22. T.in m.& S.24.b.c.d.1. & ſeq.
Inferni pœna æterna & reſurrectionem & vitam ſupponit immortalem. t.2.739.à p. T.& S.in m.
In inferno lacrymæ manes. tom.2.739. à med.T. Et S.in fin. & ſeq.
In inferno ſuſpiratur æterna gloria pro momento amiſſa. t.2 739. à m.T.Et S.740. b.1. & ſeq.
Infernus ſordium locus in terræ viſceribus deputatus impiorum animabus. tom. 2.737. à m. T. & S. in fin. & ſequentibus.
Infernarum pœnarum carcer. t.2.736. circa f.T.
Inferni ignis pœna ſenſibilis. tom.2.738.in m.T. Et S.ibid. & ſeq.
Inferiarum dies. t.1.538. à m.T. i. Exequiarum & ſolemnia pro defunctis.
Inferna forata in viro & fœmina. tom. 1. 515. à p.T.
Inferſa ſtercoribus. t.3.75. T.& S.79. c.1.
Infidelium ſtatus damnatio. t.1.285. à p.T.
Infideles à Deo vocati ad Auguſtinum veniunt. t.3. 634. S. c.2. Et 635. a. 1. & ſeq.
Infidelium virtus nullius meriti ad vitam æternam. t.2.439. a.b.
Eorum opera ex S.Th.poſſunt eſſe bona, ſed non meritoria. t.2.210.a.1. T.
V. infra gentilis, & Prælect. t.1.p.2.
Infidelis erga faciem ſuam. t.3.660. in m.T.
Infingere. t.1.131 circa f. T.
Infirmitas carnis. t.3.50. T.
Infirmitas carnis impudentiſſima. t.3. 247.T.
V. t.1. Verbo carnis infirmitas.
Infirmus Dominandi. t.1 119. circa m. T.
Inflantur pueri nouis calceis. t.3.70.T.
Informitas. t.1.153. in f.T.
Informabilis, & immutabilis Deus. t.1.448.in f.T.
Informator ſcandali, id. author. tom.3. 76. T. Et S. 80. b.2.
Infrenatio libidinis. t.3.222.T.
Infructuoſus. t.3.487.T.& t.1.79. in m.T.
Infringere diem lucernis. t.1. 74. circa f.T.
Infulæ veteri. t.1 32. à p.T.
Infulciunt ſemen animæ.tom.3.676.T.& S.b.1. tom.1.555. in fin. T.
Infulcit Apoſtolus. tom.3.504. T.& S. 506. c.1. 525. T. & S. 526. d.1.
Infuſcare purum aërem. t.3.415. T.
Infuſcare Spiritum Dei delicto. t.1. 219. à m.T.
Infuſcare carnem & cæt.tom.3.540. T. & S.541. a.1.
Ingeniorum hebetudo vnde. t.2.63. b.2.
Ingenia Græcorum Philoſophorum, tenebrarum, herbarum,decoris, tormentorum &c. i. ars, inuentio, adfectatio. t.3.536. T.& S.538.b.1.664.T. & 669.S.a.2.
Ingeſtus immortalitatis. i.eſt ſuggeſtus,apparatus, ſuperindumentum. t.3.525. T. Et S.526. d.1.
Inglorius aſpectu. t.1.165. à p. T.
Ingluuie lacerari. t.1.168.à p. T.
Ingluuies ſoli. t.3.200. T.& S.201.b.2.
Ingratia hominum. t.3.421. T.Et S.a.2.
In ingratiam cadere. t.3.421.T.& S. a.1.
Ingratis, i. nulla cum vtilitate. t.3.31.T.& S.32.a.1.
Ingratis. i. inuitè. t.1.54. à m. T.
Ingratis luminoſus carcer. i. malè, obſcurè. tom. 1.329. in princ. T.
Ingratus ſtatim obliuiſcitur donum ſibi datum. t.2. in epiſt. dedic. pag. 4. in p.
Ingratitudinis humanæ teſtes, cœlum & terram Chriſtus inuocabit. tom.2.740. T. à m.Et S.in f. Et 741.per totum & ſeq.
Ingredi fidem. i. conuerti ad fidem,&c. tom.3. 218.T.& S. 219. a.2.
Inguſtatur humanus ſanguis Ioui Lario. tom.3.102. T. Et S. 103.d.2.
Inhabitantur veſtes. t.1.378. in m. T.
Inhalare aris. t.1. 68. à m.T.
Inhoneſtas. t.1.595. à p.T.
In hodiernum. i. vſque nunc. t.1.195. à p. T.
Inhonorata. t. 1.194. in m.T.
Inhumanè, i. inciuiliter. t.1.547. à p.T.
Inhumanior Maſſagetâ. t.3. 65. T.
Iniecerat Angelos condere, i. Conſilium ei fuerat. t.3.145. T.Et S. b.2.
Iniectiones ſatanæ. i. Conſilia, inuentiones,artes. t.1. 456. à m. T.
Inire altum gradum. t.1. 254. à p. T.
Inimicorum, quaſi fratrum dilectio, & in eos lenitas, vtràque lege mandatur, in qua lex noua non ſoluit, ſed implet legem talionis. t. 2. 742. à p. T. & S. à m. Et 743. 744. per totum.
Inimicum diligens, & ei benefaciens, Deo, ſimilis. t.2.630. a. 1. & ſeq.
Inimicorum dilectio propria bonitas eſt Chriſtianorum. tom. 2.745. in p.T.& S. in m.& ſeq.
In inimico diligendo maior bonitas, in amico maior elucet iuſtitia. t.2.
Iniquitas non à Deo, ſed à diabolo. tom.1.128.2. à med. T.
Ininterpretabile nomen. t.1. 551.in m.T.
Initiare. t.3.76. T.Et S.80. c.2.162. T.Et S. a.2.
Initiari contrariam diuinitatem.id. profitentes.imbuti fide alterius Dei. t.2.747. in f.T.
Initiatio Euangelij. t.1. 288.in m.T.
Initiatum volentibus. t.1. 349. circa f. T.
Initiari Spiritu ſancto. t.3.279. T. Et S. c.1.
Initiatus & conſignatus. t.1.57.in m.T.
Initiatus Chriſto. t.2.785.in m.T.
Iniuriam vindicari diſciplinæ intereſt. tom. 2. 267. in med. T.
Iniuria aut precario. t.1.140.à m.T.
Iniuriarum titulo poſtulari. t.1.79.in m.T.
Iniuriarum iudicio repercutere. t.1.226. à m. T.
Iniurioſæ vires. t.1.541. à p. T.
Iniuſtitiâ puniturus. i. immeritò. t.1.141.in m.T.
Iniuſtorum colorum adulteria. t.1.129. à m. T.
Inlæſibilis. t.1.556. in p.T.
Inlidere. i. incutere anathema. t.3. 695.T.
Includere. tom.3. 220. T. 236. T.
Inlicere.tom. 2. 699. circa fin.T.
Inludia animarum. t.3.537.T. & S.538.c.2.
Inluminator Lucæ Paulus. t.1.251.circa f. T.
Inluminatus de omnibus. Inſtructus plenè tom. 1. 556. à princ. T.
Ad inluminationem bonorum mala neceſſaria. tom. 1.143. à p. T.
Innocentiæ reparatæ & gloriæ ſtatus conferuntur t.2.192. a. b. 2.
Innocentia cuſtodienda à Chriſtianis. tom. 1. 80. in med. T.
Innocentes Deus liberat. t.1. 486. à m.T.
Innouationis illicitum. t.1.175. à m. T.
Innuba caro. t.1.493. in m. T.
Innumerum nubere. t.1 113. in m.T.
Innupti procraſtinandi baptiſmo. tom. 1. 93. circa med. T.
Innoblectam. t.1.144. à p.T.
Inoculantur frutices. t 1.17. circa m.T.
Inſlantur germina floſculi inornantur,& ſucci condiuntur. ibidem.
Inofficioſa Dei gens humana. t.1.78. in m.T.
Inoleſcere malignitate & criminibus. t.1.382. à m.T.

Inoleſcens

Inoleſcere malignitate & criminibus. t. 1. 382. à. m.
Inoleſcens malignitatis. t. 3. 325. T. Et S. a. 1.
Inoleſcere cineri & ſacco. t. 3. 332. T. Et S. a. 2.
Inoleſcens vetus. t. 1. 96. in. m. T.
Inoleſcentes Doctrinæ. t. 3. 757. à p. T.
Inoperata bonitas. t. 1. 221. in m. T.
Inoperatus eſt in Chriſtum. t. 1. 323. in m. T.
Inorabitur de coronis potatoris ſui calix. t. 3. 537. T. & S. 539. a. 1.
Inquie . infantis in vtero. t. 1. 21. circà f. T.
Inquietare honorem diuinitatis. t. 1. 62. à m. T.
Inquietare Spiritum ſanctum. t. 3. 685. à p. T.
Inquietare ſpectacula. t. 1. 76. in m. T.
Inquietator animarum. t. 3. 660. à p. T.
Inquilinus carnis anima. t. 1. 31. in f. T.
Inquinamenta ſpectaculorum. t. 3. 664. à m. T.
Inquirere nocentes. t. 1. 52. in f. T.
Inrationaliter. t. 3. 723. à m. T.
Inreligioſi. t. 3. 63. T. & S. c. 1.
Inrepercuſſum. t. 1. 63 à m. T.
Inreſpirabile. t. 1. 167. in m. T.
Inriſiloquium. t. 3. 456. T. & S. a. 1.
Intuere fabam. t. 1. 26. à p. T.
Inrufata barba. t. 1. 68. in m. T.
Intuffata lenticula defruto. t. 1. 177. circà f. T.
Inſanire. i. iraſci. t. 1. 166. in m. T.
Inſaniunt. i. vaticinantur. t. 3. 799. à p. T.
Inſcribitur caro, cadauer. t. 1. 500. in. m. T.
Mundus inſcriptus eſt. t. 1. 224. à m. T.
Inſcribere transgreſſionis Elogio. t. 3. 541. T. & S. 542. a. 1.
Inſecutores. i. perſecutores. t. 1. 55. à m. T.
Inſepulti non redacti ad inferos, donec iuſta perceperint. t. 1. 42. à p. T.
Inſerere catenis Regulos. t. 1. 325. à p. T.
Inſignes libidinum. t. 3. 208. T. & S. 209. b. 1.
Inſigniter Crucifixus. t. 1. 244. circa f. T.
Inſignia natalium. t. 1. 56. in p. T.
Inſigniſſima religio. t. 1. 65. in f. T.
Inſinuat manum Moyſes. i. mittit in ſinum. t. 1. 493. à m. T.
Inſinuare ſulco & aruo. t. 1. 23. circa f. T.
Inſinuant viris ſuis alias vxores gentiles feminæ. t. 3. 799. à p. T.
In ſinum plaudere. t. 1. 450. circa f. T.
In ſinum ingerere. t. 1. 477. à. m. T.
Inſiſtit dies Domini. i. inſtat. tom. 1. 491. circa fin. T.
Inſolentia ſtadij. t. 1. 541. in f. T.
Inſoleſcere vox cœpit. t. 1. 366. à p. T.
Inſpeciata & informis. t. 1. 550. circa m. T.
Inſpectatio Summi Sacerdotis. t. 1. 290. circa f. T.
Inſpectatio Doctrinarum. t. 3. 31. T. & S. b. 1.
Inſpiratio diuina. t. 1. 382. à p. T.
Inſpumare. t. 1. 61. à p. T.
Inſtantiâ diuinæ gratiæ. t. 3. 59. T. & S. 60. a. 1.
Inſtantia quæſtionis. t. 3. 658. in f. T. Et S. 659. b. 1.
Inſtantia deterior facta eſt cauſis ſuis. tom. 1. 387. à princ. T.
Inſtantia funeris. t. 1. 42. circa m. T.
Sub Inſtantiam paſſionis. t. 1. 371. in f. T.
Inſtaurare hoſtiam. t. 1. 177. in m. T.
Inſtinctor delicti. t. 3. 388. T. & S.
Inſtinctus præſumptionis. t. 3. 75. T. & S. 80. a. 1.
Inſtitutione non habet Deum quod ſit ſine principio, ſed natura. t. 3. 34. T. & S. a. 1.
Inſtructalis. t. 1. 12 in m. T.
Inſtructus. t. 3. 216. T.
Inſtrumenta. i. libri. t. 3. 66. T. 122. T. & S. c. 1. 410. T. 516. T.
Inſtrumentum Iudaicum. i. vetus teſtamentum. t. 3. 66. T. & S. 69. b. 1. 76. T.
Inſtrumenti ſingularitas. t. 1. 25. à m. T.
Inſtrumentum Exhibitionis humanæ. tom. 1. 121. à med. T.
Inſtrumentum Elementorum. t. 1. 65. in f. T.
Inſtrumenta originalia, quæ. t. 2. 270. a. b.
Inſuauitas. t. 1. 330. à p. T.
Inſubditiuum ſemen. t. 1. 556. in p. T.
Inſufficientia. t. 3. 248. T. & S. d. 1.
Inſulæ in vrbe quæ. t. 2. 113. b. 2. 2.
Inſulſiſſima beſtia Elephantus. t. 1. 481. à m. T.
Inſultare iniuriam. i. contemnere. t. 1. 4. in p. T.
Inſuperatos. t. 1. 369. in p. T.
Inſuſurro. t. 3. 41. T.
Intaminatus. t. 1. 125. in f. T.
Integrator veritatis. t. 1. 81. circa f. T.
Integritas corporalis carnis: i. caſtitas. t. 3. 46. T.
Intelligere ſe dicitur nubilis puella, rebellionem carnis ſentiens. t. 3. 775. à m. T.
Intentatio læſæ Diuinitatis: i. accuſatio. tom. 1. 71. à med. T.
Intentare de ſacramentis. i. accuſare propter ſacramenta quaſi impia. t. 1. 356. in p. T.
Intercalare legem. t. 3. 27. T. & S. 28. c. 1.
Interceptum matrimonium. t. 1. 110. circa f. T.
Intercepit perpetrationem operis difficultas. tom. 1. 392. à princ. T.
Interdicere de maleloquis. t. 1. 80. in m. T.
Interemptibilis Chriſtus. t. 3. 86. T. & tom. 1. 235. circa med. T.
Interemptrices pudoris ſui. t. 1. 540. à m. T.
Intereſt homini, Deo cedere. t. 1. 74. à p. T.
Interfecta lux. t. 3. 532. T. t. 1. 83. à p. T.
Interfector veritatis. t. 1. 97. à p. T.
Interhiat. t. 1. 83. in m. T.
Interibile. t. 3. 124. T. & S. b. 1.
Interibilis caro. t. 3. 541. b.
Interiectio Scripturarum. t. 1. 591. in p. T.
Inter iſta, i. interea. t. 3. 137. T. & S. a. 1.
Interlocutione ſuſpendit Iudex. t. 1. 458. in f. T.
Interminabiles Genealogiæ. t. 1. 400. in f. T.
Interpellare quid ſit. t. 2. 328. a. b. 1.
Interpollatio ſanguinis. t. 3. 807. in f. T.
Interpellare. t. 3. 67. T. & S. 69. b. 2. 232. T.
Interpolator. t. 3. 664. à p. T. & S. 669. c. 1.
Interpolator naturæ. t. 3. 289. T. & S. 290. a. 1.
Interpolator erroris. t. 1. 81. à m. T.
Interpolator ſegetis frumentariæ. tom. 1. 14. circà med T.
Interpolatum Euangelium à Marcione. t. 3. 66. T. & S. 69. a. 1.
Interpoſito. i. intermiſſo. tom. 3. 663. à princ. T. & S. 667. d. 2.
Interpretor. i. tribuo, deputo. t. 1. 582. in m. T.
Interſtes. i. limes. t. 1. 288. à m. T.
Interuellere barbam. t. 3. 292. T.
Interuerſio. t. 3. 85. T.
Interula. t. 3. 304. T. & S. c. 1.
Inteſtinorum perplexa proceritas. t. 3. 486. T.
Inteſtino itinere transmittere. t. 1. 272. à p. T.
Inteſtina tropæorum cruces. t. 1. 63. in m. T.
Intimat tabulis clauus. t. 1. 128. in f. T.
Intimat virus. t. 3. 695. à p. T. & S. d. 1.
Intimarat ſibi lætitia prurientis. t. 1. 553. in p. T.
Intinctus. i. baptizatus. t. 3. 217. T. & S. c. 1.
Intinctionem optare. t. 3. 216. T. & S. 217. a. 1.
Intinctio ſecunda. i. baptiſmus pœnitentiæ. tom. 3. 333. T.
Intra vos eſt. i. in poteſtate veſtra. tom. 1. 291. à med. T.
Inuadere pœnitentiam. t. 1. 391. à m. T.
Inuadere de poculo. i. vrgere ad potum. t. 3. 236. T. & S. 237. b. 2.

Inuadere velamen, citò ſumere. t. 1. 119. in m. T.
Inualetudines, i. infirmitates. t. 1. 193. circa f. T.
Inualetudinis ſpiritalia accedere. t. 1. 554. à p. T.
Inualidus ſuſtinendi. t. 1. 219. circa m. T.
Inuecta dotalia. t. 1. 591. in f. T.
Inuecta Spiritus. t. 3. 333. T & S. b. 1.
Inuehere captiuum triumpho t. 1. 72. in f. T.
Inuehi parietibus malunt hæderæ. tom. 1. 17. in med. T.
In ventum Chriſtiani. i. fruſtra. t. 1. 520. à m. T.
Inuerecundiam libidinum procurare. tom. 1. 56. à med. T.
Inueſtis. t. 1. 565. vel 579. in p. T.
Inueſtis. i. nudus. t. 3. 204. T. & S. 205. a. 1.
Inueſtis puer. t. 3. 774. à p. T.
Inueſtis paterfamilias. t. 3. 210. T.
Inuicem adfectuoſi. t. 1. 320. à m. T.
Inuidia. i. odium. t. 1. 142. circa m. T.
Inuidia humilitatis. t. 1 458. à p. T.
Inuidia perditionis humanæ. t. 3. 184. T. & S. b. 2.
Inuidiam ſupplicem diis obiicere. i. prouocare placationem. t. 2. 687. in m. T.
Ad inuidiam ingrati. t. 1 228. à p. T.
Inuidiam Deo facere. t. 1. 133. in m. T.
Inuidiâ cœlum tundere. t. 1. 78. circa m T.
Inuidiâ clamant ad Dominum animæ Martyrum. t. 1. 372. à p. T.
Inuidioſæ apud Chriſtum cicatrices Martyrum. tom. 1. 477. in f. T.
Inuidioſa, non criminoſa. t. 1. 228. circa m. T.
Inuiſibilis Deus Pater. t. 1. 326. in m. T.
Inuiſibilia apud Deum corpus habent & formam. t. 1. 424. in m. T.
Inuitator eſt libidinis decor. tom. 1. 131. à p. T.
Inuitatoria operatione. t. 3. 59. T. & S. c. 1.
Inuituperabilis Deus, & opera eius. tom. 1. 220. in fin. T.
Inuituperabilis lex, i. immaculata. tom. 3. 19. T. & S. 21. b. 2. 23. T.
Inundatio argumentationum. t. 1. 359. circa m. T.
Inundatus ſpiritus. t. 1. 64. circa m. T.
Inundauerant vrbem ingenia Græcorum. tom. 1. 71. à princ. T.
Inunitus. i. coniunctus, vnitus. t. 1. 556. in m. T.
Ex inuoluntate delinquens. t. 1. 80. à m. T.
Inurere. i. arguere mendaces Cretas. tom. 1. 18. in med. T.
Inuſta conſcientia. mala & probroſa. tom. 1. 169. à princ. T.

Ioannes Baptiſta.

Ioannes Baptiſta præcurſor Chriſti Creatoris, non ſubitò, ſed prædictus venit: cuius diſciplinam & ieiunia Chriſtus approbauit. tom. 2. 747. in p. T. & S. in m. & ſequentibus.
Ioannes clauſula legis. t. 2. 750. in f. T.
Ioannes Baptiſta finis legis veteris, cuius aſpera in legis nouæ manſuetudinem explanauit. tom. 2. 748. à m. T. & S. 749. à p.
Ioannes Baptiſtâ limes vtriuſque teſtamenti. t. 2. 748. à m. T. & S. 749. b. c. 1. & ſeq. & 319. col. 2. tom. 2. 748. circa f. T.
Ioannes interſtes. t. 2. 748. in f. T.
Ioannes Baptiſta quomodo cenſendus Helias. t. 2. 749. in f. T. & S. 750. à p.
Ioannes Baptiſta lucerna & Angelus. tom. 2. 750. circa f. T. & S. in f. & ſeq.
Ioannes Baptiſta clauſula Prophetarum & Angelus, addictus eſt ſaltatrici. tom. 2. 750. in f. T. & S. 751. b. c. 1. & ſequent.
Ioannes communis homo, & vnus de turba. tom. 1. 270. à princ. T.
Ioanne Baptiſta quomodo prior Chriſtus. tom. 2. 268. d. 1.
Ioannis ſcandalum de miraculis Chriſti, quomodo intelligendum. V. t. 1. parte 3. V. Ioannes Baptiſta ſpiritu prophetiæ deſtitutus. &. t. 1. 270. circa m. T.
De Ioanne Baptiſtâ notanda habes. t. 2. 13. c. d. 1. 42. c. d. 2.

Ioannes Euangeliſta.

Ioannes & Matthæus ſoli ex Apoſtolis Euangeliſtæ. t. 1. 251. in m. T.
Ioannes Chriſti diſcipulus ſpado. i. virgo. tom. 1. 343. in med. T.
Ioannes in ſpiritu vidit regionem Paradiſi. tom. 1. 42. in f. T.
Ioannis Eccleſiæ alumnæ. t. 3. 45. T. & S. c. 1.
Ioannis Euangeliſtæ priuilegia. tom. 2. 751. in f. T. & S. 752. in p.
Ioannes in oleum igneum merſus, in Inſulam relegatus. t. 1. 411. à m. T.
Ioannes Euangeliſta mortuus eſt. t. 2. V. Baptiſmi effectus. 2. in f. T. & f. & 142. c. 1.
Iob patientia & laus. tom. 3. 692. in m. T. Et S. 693. c. 1. & ſequentibus.
Iob ab vxore iniqua tentatus. t 3. 693. S. c. 2.
Iobo nil à diabolo intentatum, niſi Deo permittente. t. 3. 692. à p. T.
Ionas deuoratus à bellua, triduo poſt incolumis euomitur. t. 1. 513. à m. T.
Ionas ſaluus & incolumis euoluitur ex aluo ceti. t. 1. 495. in f. T.
Ionas exemplum Chriſti ſepulti & ſuſcitati. tom. 1. 454. in fin. T.
Ionas perfecta figura Chriſti. t. 2. 401. a. 1.
Ionas prædicat triduum pœnitentiæ. V. t. 3. in Indice ſcripturæ ex Iona.
Ionathas filius Saül violati ieiunii reus abſoluitur. tom. 2. 259. à p. T.
Iones Aſiam nouis vrbibus inſtruunt. tom. 3. 202. T. & S. d. 1.
Iordanis finium arbiter. t. 3. 200. T. & S. c. 2.
Iordanis baptizatorum formam deſignat. tom. 2. xxvii. d. c. 1.
Ioſeph Patriarcha vniiugus, patre melior. tom. 3. 161. T. & S. c. 1.
Ioſeph venditus & quomodo myſticus ſit adoratus à ſole, luna, & ſtellis. t. 2. 381. per totum.
Ioſue elementis. (id. Soli Lunæ) mundi principiis ſtationem imperauit. t. 2. 679. in p.
Ioſue, qui & Ieſus Naue, & ſecundus Moyſes populi ſecundi non fuit digamus. t. 3. 161. T. & S. d. 2.
Ira conſummationis, & conſumptionis. tom. 2. lxxiii. a. b. 2.
Ira orationem impedit, claudit acceſſum ad Patrem, arcet altari. t. 2. 752. in f. T. & S. 753. à p.
Ira mentem obſcurat. t. 2. 103. a. b. 1.
Ira Spiritum ſanctum abigit. V. t. 3. V. Spiritus ſanctus deiicate tractandus.
Ira magis quàm clementiâ erratur. t. 2. 753. à m. T. S. in fin.
Ira & feritas leonis miteſcit. tom. 2. 754. in p. T. & S. à p. & ſequentibus.
Iraſci & non peccare quid ſit. tom. 2. 752. à m. T. & S. ibidem.
Iratum Cæſarem Dij habuerunt. tom. 1. 72. à m. T.
Iratus Ianus. tom. 1. 72. à p.
Irenæus omnium Doctrinarum curioſiſſimus explorator. tom. 1. 547. à m. T.
Iris cœleſte pratum. t. 1. 126. in p. T.
Iromus Phœnix. tom. 1. 65. à p. T.
Irreuerens. tom. 1. 374. à m. T.
Irrumpere legem. tom. 1. 273. à princ. T.
Iſaac monogamus. t. 1. 343. in m. T.
Iſaac lignum portans figura Chriſti. tom. 1. 189. in med. T.
Iſaac reſeruatus ariete oblato. t. 3. 571. T.

Iſaac ſacrificium morale & myſticum. t.2.380. b.c. 2.383. c. & ſeq.
Iſis. t.1. 56. circa med. T. Capitolio excluſa, &c. 351. à med. T.
Iſis prima repertas ſpicas capite circumtulit. tom.1. 121. circa med. T.
Iſidis linteata. t.1. 46. in f. T.
Iſidis linteum. tom.2. lxix. c.2.
Iſidis vicus. tom.1.165. circa f. T.
Iſidis caſtus. tom.1.177. à m. T.
Iſraël. i. Iudæus. tom.3.87. T.
V. infra Iudæus.
Iſthmia ſacra Neptuno inſtituta. tom. 3. 649. à p. Et S. 650. b.1.
Italia Saturnia dicta. om.1. 366. circa f.T.
Iſtro fallacior. tom.1. 196. in f. T.
Iterare ſententiam. tom.1.513. in p.T.
Iterabilis iniuria. tom.3.86.T.& S.88. b.2.
Iteratio delicti. tom.3. 472. T.
Iteratæ animæ in alia corpora. i. reuolutæ per Metempſychoſin. tom.1.30.à p.T.
Iuba ſiex. tom.1. 65. à p.T.
Iubarum ſuggeſtus. tom.1.20. à m.T.
Iudæa deſpectrix communium diuinitatum. Iudaicæ fidei res. tom 3.740. à p.T. Et S.741. b.1.
Iudaicum ſolum. tom.1.493.in p.T.
Iudaicæ literaturæ proprietates. tom.1. 235. in p. T.
Iudaici faſti. t.1.711. in f.T.Et S.713. c.1.
Iudæum examen. t.1.78. in m.T.
Iudæorum exitus infelix. tom.2.66.à p.T.
Iudæorum libertas vectigalis. tom.1. 64. circa f. T.
Iudæa vſurpata Pompei manu. tom.1.453.à m. T.
Per Iudæorum aures ad nos tranſierunt dicta Domini. t.1. 401. à m. T.
Iudæi relicto Deo vero ſeruierunt Idolis.Gentiles è contra. tom.2.755.in p.T.& S.à p. & ſeq.
Iudæi mutauerunt Dei gloriam. t.2.650. c.1.
Iudæorum Idololatria, & auerſio à Chriſto cœlum terruit, & Spiritum ſanctum fugauit ab eis. tom. 2. 756. in p. T. & S. in m.
Iudæorum cæcitatem expreſſit velamen Moyſi. tom. 2. 756. in f.T.& S. 757. in p.
Iudæi quomodo filium non agnoſcant. t.2.628. d.2.
Iudæi Chriſtum vt PſeudoPropheram & legis æmulum condemnarunt. t. 2. 757. à med. T. & S. in f. & ſequentibus.
Iudæorum zelum probat Paulus, ſed arguit, quòd non eſſet ſecundùm ſcientiam, & neſcirent Chriſtum finem legis à Creatore poſitum. tom. 2. 758. à med. T. & S. in f. & ſequent.
Iudæi ſigna Chriſti magiæ imputarunt. Scribæ autem & Pharisæi eius Doctrinâ conuicti, per inuidiam Pilato crucifigendum tradiderunt. tom.2. 759. à m. T. & S. in f. & ſequent.
Iudæi ob mortem Chriſti iuxta Prophetam à Dei gratia reiecti, & terra eorum deſerta. tom.2.760. in f. & ſeq. T. & S.761. à p. & ſeq.
Iudæorum impietas quàm iuſtè punita. tom.2.762. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Iudæi ſimiles Caim fratricidæ. tom.2.637.b.1.& ſeq.
Iudæus vt Eſau guloſus, & ſicut filius prodigus iam mendicat & ſeruit. tom. 2. 763. in princ. T. & S. in med. & ſequent.
Iudæi fruſtra Chriſti aduentum primum expectant, cùm iam veniſſe conſtet, ex impletis propheriis. t.2. V. Chriſti aduentus impletus per totum.
Iudas ab hæreticis, propter traditionem laudatus. t. 1. 416. à m. T.
Iudæ proditoris figura Abſalon. t.2.clxxii. 2. b.1.
Iudas electus Apoſtolus à Deo inuitus ſeruiit humanæ redemptioni. V. Indicem Scripturæ. t.6. 71.
In Iudam diabolus poſt ſumptam Euchariſtiam intrauit. t.2. clxix. b. c. d.2.
Iudex Deum præſentem habeat. tom. 2. 764. à princ. T. Et S. ibid.
Iudex humanitatem non exuat, cogitans ſe eſſe ſub Iudice. tom.2. 764. in m. T. & S. ibid.
A Iudicibus iuſtum iudicium iuſtus Iudex in vtraque lege exigit. tom. 2. 764. in f. T. Et S. 765. per totum, & ſequentibus.
Iudicare talionibus. id. punire talione. tom. 1. 30. circa fin. T.
Iudicato. i. cognito. t.3. 473. T.
Iudicia capitalia. t.1.165. in m. T.
Iudiciaria mala. t.1.228. à m. T.
Iudex Deus. V. t.1. Chriſtus iudex, & Deus iudex.

Iudicium extremum.

Iudicij futuri præiudicium. tom.1. 76. in f. T.
Iudicij dies occultus, ſolicitos reddit. tom.2. 773. in f. T. & S.774. & ſeq.
Iudicabit Deus extrema & fines terræ. tom.2. in epiſt. dedicat.pag.1. in f.
Iudicij prima origo, vnde delicti. tom.1.384. circa med. T.
Iudicium Dei in ſuos, non in compede aut pileo vertitur, ſed in æternitate pœnæ aut ſalutis. tom. 1. 383. in med. T.
Iudicium iam factum perperam aliqui credunt, cùm propheriæ eius ſigna narrantes non ſint impletæ. t.2. 766. à p. T. & S.767. in f.& 768. fusè.
Iudicij ordinem præcedentem Ioannes in Apoc. deſcribit. tom. 1. 3. parte V. mille Anni num. 2. in alphabeto errorum.
Iudicij ſigna terribilia à Deo iuſto & bono procedunt. tom. 2. 766. in f. & ſequentibus.T. Et S. 768. c. d. 2. & ſequentibus.
Iudicij ſigna terribilia prædicens Chriſtus; probat ſe eſſe filium Dei ſeueri, & non Dei Marcionis. t.2. 767. à m. T. Et S.769. b.c.1.& ſeq. fusè.
Iudicij tubam hæretici malè intelligunt, verbi prædicationem. t.2.770.à p.T.& S.in m.
Iudicium per ignem manens Ethnicos Deum ex operibus ignorantes, Iudæos & Chriſtianos Euangelio rebelles, Marcion eraſit ex Paulo. tom.2.771. in p. T. & S. in m. & ſequentibus.
Iudicium, & proinde regnum Dei iam propinquum, ſupponit remotum fuiſſe in veteri lege. t.2.772. in med. T. & S. à m.
Iudicii tempus erit vel in Paſchate, vel in Pentecoſte. V. t.3. Spiritus ſanctus num.10.
Iudicii ſub tempus mulieribus nuptias repetentibus væ dicitur. t.2.773. in p.T. & S. à p.
Iudicii dies occultus, præuenietur ab Antichriſto, & Romani imperij defectu. tom.2.773. in f. & ſeq. T. Et S.774. à princ.
Iudicii ordo & ſpectaculum, iam nobis per fidem repræſentatur. tom.2.774. in f. Et ſequentibus T. Et S. in m. & ſeq. fusè.
In Iudicio extremo anima Gentilis & Athei erit contra ſe & rea, & teſtis. tom. 2. 776. à med. T. Et S. in f. & ſequentibus.
Iudicium extremum omnia interna & externa reuelabit, & reddet cuique provt geſſerit in corpore. tom.2.777. in m. T. Et S. ibid.
V. Reſurrectionis veritas. num.13. t.3.
Iudicium ſeparabit electos à reprobis. t.2.778. à p. T. Et S. in m. Et ſeq.
Iudicii exitus duplex. tom.2.779. à p. T. Et S. in m.
Iudicium vltimum perfectum & æternum erit. tom.2.779. in f. T. Et S.780. à p.
Et ruſum ibid. T. Et S. d.1. Et ſeq.
Iudicium vniuerſale potius quàm priuatum ſcriptura debuit prædicare, ad ſpem & metum excitandum. t.2.781. in m. T. Et S. à m. Et ſeq.

Iudicium extremum votum eſt omnium Iuſtorum. t.2.781. in m.T. Et S.à m. Et ſeq.
Iudicii figura clibanus fumans. t.3.784. c.2.
Iudicium aliud diſcretionis, aliud damnationis. t.2.clxix.c. d.1.Et ſeq.
Iudicaturus eſt viuos & mortuos. tom.2. ccxxi.col.2.
Iudicium ferre. t.3.19. T.
Iudicium multiplex. cclxxviii. a.2. Et ſeq.

Iudicium temerarium.

Iudicium temerarium ſua non videt vera vitia, quæ in aliis non exiſtentia carpit. t.2. V. Gentilium probra 8.
Iudicamus de aliis quæ ipſi facimus. tom. 2. cclxxvi. c. d.2. Et cclxxvii. c.1.
Iudicant frigidi Chriſtiani militem feruentem coronam contemnentem. tom.2.783. à m.T.Et S.ibid.
Iudicium temerarium honorem Deo præripit. t.2. 784. à p. T.& S.ibid. Et ſeq.
Iugales, duo filii matris baiuli. t.2.364.à m. T.
Iugum fidelium. t.3.243.T. Et S.b.2.
Iugum Chriſti fœlix captiuitas. t.2.410.d.2.
Eodem iugo vrgeri.i. ratione pari. t.1.221.à m.T.
Iuliæ leges. t.3.32.T.Et S.33.a.1. 766. c.1.
Iulius Octauius præuiſus Imperator. tom. 3. 643. à med. T.
Iuno irata, ſoror, & coniux inualida. tom. 1. 70. circa fin. T.
Iuno Faliſcorum. t.1.70. circa m. T.
Iuno Achaica. t.1.343. à m.T.
Iuno cœleſtis virgo, quæ. t.2.432. a.b.2.
Iunonis virgines. t.1 343.à m.T
Iunoni tota hebdomadâ menſa proponitur. tom. 1. 32. à princ. T.
Iunonem in aëream ſubſtantiam figurant. tom. 3.190.T. Et S.191. d.1.
Ioues trecenti. t.1.62.circa m.T.
Iouis forma monſtruoſa. t.2.cviii.c.1. Et ſeq.
Iouis plauſtrum. t.3.651. à m.T.
Iouis exoletus. tom.1.268.à m.T.
Iouis teſtamentum. t.1.62.in m.T.
Iouis Feretrii ludi. t.3.661. à m. T.Et S.666. c.1.
Iupiter verſus in Taurum & Cygnum. t.3. 651. in f. T. Et S. 652. b.2.
Iouem in ſubſtantiam feruidam figurant veteres. t. 3. 190. T.Et S.191. d.1.
Iupiter magnus. tom.1.69.in f.T.
Iupiter coronatus. t.1.111.à p.T.
Iupiter latius. tom. 3. 102. T. Et S. 103. c. 2. 582. T. Et S. b. 2.
Iupiter inceſtus. t.1.58. circa f.T.
Iupiteres. t.1.57. in m. T.
Iura exarmata. t.1.447.in p.T.
Iurat Deus per ſemetipſum, vt nos obliget credere ſibi vni Deo. t.2.785.in p.T.Et S. à p.
Iurare in vanum per nomen Dei. V. Nomen Dei.
Iurare, vel benedicere, aut maledicere per falſos Deos reum facit Idololatriæ. t.2.786.in p.T.Et S.787. per totum & ſeq.
Iurare per genios Imperatorum nefas eſt fideli. tom.2.786. in f. T.Et S.788.a.b.2.& ſeq.
Iurati cauent. t.2.785. à m. T.
Iuridicina. tom.3.307.T.Et S.308.a.1.
Iurulentia. t.1. 168. in m. T.
Iuſtitiæ ætates. tom.1.560. à m.T.
Iuſtitia in rudimentis. ibid.
Iuſtitia dignitatis defixit crementa vngium. tom. 1.513. à med. T.
Iuſtitia cultus corporis. t.1.132.à m.T.
Iuſtitia odij. t.3.663. à m.T.Et S.668. c.2.
Iuſtitia veſtis. t.1.376. à p.T.
Iuſtitia motationis in vtramque partem. tom.3.132. T. Et S. 133. b. c.
Iuſtitium Niniuiticum. tom.1.179. à m. T. Et tom. 2.687. in med. T.
Iuſticium vbique eſt. t.3.333. T. Et S.b.1.
Iuuenculæ prægnatus. tom.1.240.in m.T.
Iuuenta Dea. tom.1.365. à m. T.
Iuuentus capilli. t.1.133. in m. T.
Iuuenuit. tom.1 113. circa f.T.
Iuxta eſt vt dicamus. t.1.464.à m. T.
Iuxta mœchiam & adulterium iudicare. tom. 3. 50. T. & S.51. a.1.

L.

LAberij dictum de ſententia Pythagoræ. t. 3. 488. T. & S. 489. a.1.
Labia mouere precando ad orientem Solem. t.3.629.T. à p. Et S.630.a.2.
Labor indictus manducare volenti, & cibus operanti in Euangelio. tom.3. 1. in p. T. Et S. per totum.
Lac vnde fit. V. Mamma 6. in medio. tom. 3. 94. T. & S. 95. c. 1.
Lacte Chriſtiano educatus. tom.1. 518. circa f.T.
Lactis & mellis ſocietas & concordia. tom. 1. 203. in fin. T.
Lac piſcium. t.1.480. à m.T.
Lacinioſa onera legis Moſaïcæ. t.3.23.T.
Lacinioſus ſermo. i. prolixus. tom.1.562.in m.T.
Lacinioſa & implicita vita. t.1.284.à m.T.
Lacinioſę ineptæ pomparum. t.1.134. circa m.T.
Lacedæmonij primi pænulam ludis excogitarunt. tom. 1. 56. in p.T.
Lacedæmonum flagella quid profuerint. tom. 3. 100. T. & S.101. a.2.
Lacrymæ & riſus Deæ Valentini, ex quibus aquæ diuerſæ fluxerunt, vt de riſu lumen. t.3.121. in f.& 2.in p. T. Et S. à p. per totum.
Lacrymæ pacis ieiunæ. i. inanes veniam non obtinentes. t.2.739.circa f.T.
Lacrymæ pro ſanguine Chriſto rependendæ. tom.2.cclxxix. b.1. & ſeq.
Lacrymæ arboris Arabicæ. i. grana thuris. tom.3.168. T. & S. d.2.
Læſæ religionis crimen. t.1.69.in f. T.
Læſæ diuinitatis intentatio. t.1.71.à m.T.
Læſæ maieſtatis titulus. tom.1.72. circa m.T.
Laïs, meretrix. t.1.61.in f.T.
Laicus. t.1.413.circa f. T.
Laicorum ordo. t.1.339.in f.T.
Laici ſacerdotes. t.3.282. T.
Laicis diſciplina verecundiæ. tom.1.92.in m.T.
Lamech primus duabus maritatus. t.3.156.T.
Per Lamech vim paſſa eſt inſtitutio Dei. tom. 1.334. à med. T.
Lamiæ turres. t.2.14.?.b.1.
Lamnæ. t.3.152.T.& S.153.a.2.
Lanas incoquere. i. tingere. tom.3.290.T.Et S.291.a.1.
Lancea Solis. t.3.46.T.& S.47. a.1.
Lancea culicis. t.1.10.in p.T.
Lanceare vel lanciare. t.1.342.c.1.
Lancearii milites.108.b.c.2.
Lancinare titulos. t.1.362.à m.T.
Lancinatus ipſis ſtramentis. tom.3.536.T.Et S.538.b.1.
Lancinare. t.3.65.T.
Lances centenarij ponderis. tom. 3. 305. T. Et S. 306. c. 1.
Langueſcit in iuuentutem Aquila vel ſerpens. i. donec iuueneſcat excuſſa pelle vel plumis. t.3. 203.T.
Lanicii diſpenſatio. i. lanificij. tom.3.204. T. Et S. 205. c. 2.
Lanicutis Aries. i. lanam in cute habens. tom. 1. 376. à med. T.
Laniſta.V. gladiator.
Ad Laniſtas auctoratis. i. damnatis. t.1.356.in f.T.

Laniſta ab Eccleſia arcetur. t.1.161.in p.T.
Lalunuinæ mulieres abſtinent à conuiuio Herculis.t.1.363. in p. T.
Laodice mater, Seleuco regnum Aſiæ nondum enixa prę uidit.t.3.643. à m.T.
Ad Laodicenos Epiſtola. t.3.713. à p. T.
Laomedon. t.1.62.in p.T.
Lapides ſancti.t.1.295. in m.T. & ſeq.
Lapides eramus in parentibus gentilibus. tom. 2. 3. a.1. & 417. a.1. & ſeq.
Lapides pretioſi. t.1.220. à m.T.
Lapis telum vulgare, caninum. tom. 1. 374. in med. T.
Lapidum ſeuia deponere. t.1.36.à m.T.
Lapilliſcere vbera incipiunt. tom.1.366.à p.T.
Lapidoſitas in piſcium cerebris. t.3. 288.T.
Larentina, vel Larentia meretrix. tom. 1. 70. à med. & in fin. T.
Lares. t.3.235.T.& S.a.1.
Lares Lemures, manes. t.2.cxxii. c.1.
Lares coillo potentes. i. in penetrali domus in quo tanquam cœlo dicto coo ſitu coillo Lares colebantur. t.3. 661. à m. T.
Lariſſæus herôs. i. Achilles. tom. 3. 206. T. Et S. 207. b. 1.
In Laſciuiam proximè ſapere. tom.1.700.in m.T.
Laterculus ſeptem dierum. t.3.630.S. a.2.
Ex laterculo. t 3.261.T.Et S.1.1.765. e. 1.
Laterenſes. i. comites, aſſeclæ, ſtipantes latus. tom. 2. 41. d. e. 1.
Latiares ludi. t.3.661.in f.T. Et §.666.c.2.
Latria ſoli Deo debita. t.2.322. a.1.
Latrinarum Antiſtes. tom.3.186.T. & S.c.
Latrinarum præmeditatorium. t.1.170.in f. T.
Laticlauium, latus clauus. t.2.519. c.1.
Latus clauus in cruce Chriſti. tom.1.124. circa f.T.
Lauacrum interius, melius externo. t.3.3.in m.T.Et S.Et 4. per totum.
Lauacrum quotidianum. tom.3. 712. à princ. T. Et S. 713. c.2.
Lauacri abſtinentia. t.1.168. à m.T.
A lauacro carnem ſuam obſignare. i. à baptiſmo perpetuò continent. t.1.586.à m.T.
Lauacri ſignaculum anulus. i. ſymbolum fidei baptiſmalis. t.1.454.in p. T.
Lauacrum. i. baptiſmus. t.3.151.T.
Lauantium prædo. t.1.80. à p. T.
Lauationes Deorum.t.1.87. à m. T.
Laus Deo de bono, de malo creaturæ trib. tom. 2. 643. b.2.
Laudis cupiditas prima Adami, & filiorum eius deceptio in ep.dedic.p.S.à p.t.2.
Laudis amor aut fuga. ibid.& ſeq.fuſè.
Laus omnis deo reddenda. t.2.642. c. 1.
Laurea Apollini, vel libero ſacra. t.3.152.T.
Laurea militaris. t.1.120.in f. T.
Laureæ in ianuis & tabernis. tom.1.163.in p.T.
Laureis poſtes obumbrare & præſtruere. tom.1. 74. circa fin. T.
Laureolus Catulli. t.1.551.in f.T.
Laudant Deum omnia præter peccata. t.2.viii.b.2.
Laus danda non eſt operi, ſed opifici. t.3.707.S. b.1.
Lazarus in ſinu Abrahæ. t.1.162.in p.T.
Quid inſinuet.t.2.cxxviii.b.c.2.
Lazarus. i.adiutus à ſolo Deo. t.2.cxxvi.c.1.
Lazarus frater Marthæ reſurrectionis exemplum inſigne. t.3.506.T. & S.507.d.1.
Lazari ſepulti myſtica expoſitio. tom. 2. lxxvii. c. 1. & ſequentibus.
Lecticæ fœminarum. tom.3.185.T.& S.c.1.
Lectiſternia. t.1.352.in p.T.
Lector.t.1.413. circa f.T.
Lectiones in cœtibus Chriſtianorum. tom. 1. 68. circa med. T.
Leæna meretrix fidelis linguam ſibi abſcidit, nè coniuratos proderet. t.1.330.in f.T.
Legales ſcripturæ. t.1.336. circa m.T.
Legare in vincula. i. ablegare, damnare, mittere. t.1. 355. in f. T.
Legatariæ editiones ludorum. t.3.661.in f.T.
Legati Dei prophetæ. t.3.62.T. Et S. b.2.
Legationes deprecationis ſuæ iniungere. tom. 3. 424. T. & S.425.a.1.
Legatum prælegare. t.1.584. in p.T.
Legatum habitum pœnitentiæ.

Lex prima data Adæ.

Lex prima radix eſt omnium quas Deus poſtea deduxit, quas Adam in vna violauit, omnem Decalogum tranſgreſſus. t.3. 9.à p.T.& S.in m. & ſeq.
Lex prima data homini capaci obſeruantiæ eius, ad probationem libertatis eius, non ad moriendum, ſed ad rectè viuendum; quæ bona fuit etiam in pœna impoſita tranſgreſſori. tom.3. 6.in m.& ſeq.T. Et S.7.Et 8.per totum.
An lex data ſit à bono Deo, & ad quid data.tom.2.639.a.a. & ſeq.

Lex vetus.

Lex Moyſi non Iudæis tantùm, ſed & Gentibus à communi omnium Deo lata eſt. tom. 3. 10. in med. T. Et S. in med.
Lex vetus, licet ſtulta & infirma videatur in Ceremoniis & ſacramentis, confundit tamen ſapientia mundi. Cuius legis obſcura Chriſtus aperuit vt theſauros occultos. t.3.10.in f.T.& S. 11. per totum & ſeq.
Lex vetus ſpiritalis dicitur, quia Chriſtum ſenſu myſtico prophetabat. t.3.12.à m. T. & S.in f.Et ſeq.
Lex vetus humana cur dicitur.t.3.12.in f.T.
Lex vetus delicti vindictam & talionem exigens, miſericors magis eſt quàm ſeuera metu; enim pœnæ arcet culpam, vt non ſit quod iuſtitia puniat.t.3.13. à m. T. & S.in f. Et ſeq.
Lex vetus, animalia in creatione benedicta, quædam tamen immunda cenſuit, & vetuit comedi, ad cultum abſtinentiæ pœnam gulæ, frænum luxuriæ.t.3.14. in m. T. Et S. à m.& ſeq.
Lex vetus ſacrificiorum varietate, populum ab idololatria coërcuit, rudem ceremoniis expoliuit, & tota ſancta & prophetica ad omne bonum excitauit. t.3.15.à p.T.& S. in f. & 16. per totum.
Lex leproſorum myſticè expoſita.tom.2.295.in f.296.in p. fuſè.
Legis cerimonialia præcepta, eorumque diuiſio. t. 2. 313. b. 1.& ſeq.

Legis veteris abrogatio.

Legis veteris ſacramenta & ceremoniæ iam non obligant, vt nec ante datam, primos patres obſtringebant. tom.3.16.in f.& 17.in p.T.& S.à p.Et ſeq.
Legis veteris abrogatio & nouæ inſtitutio prophetata; quam Paulus defendit contra veteres ceremonias. t. 3. 18. in m.& 19.per totum & 20.in p. T.& S.20. à p. Et 21. per totum.& 22. ad m.

Lex noua.

Lex noua implet veterem abundante iuſtitia. t.3. 22. in m. T. Et S. in f. Et ſeq.
Lex noua eſt verbum breuiatum. tom. 2. 23. in m.T. & S. ad fin.
Lex noua quo pluribus legis veteris cærimoniis nos

Digitized by G

ſoluit, ſtrictius paucis nos obligat, quæ ſpiritalis eſt & impletâ prophetiâ legi carnali ſucceſſit. t. 3. 24. in p. ad m. T. Et S. in m. ad f. & ſeq.
Lex noua non mutatur, & glorioſior eſt veteri, in quo euacuata eſt gloria Moyſi. tom. 3. 25. in m. T. Et S. à m. ad f. & ſeq.
Lex noua tota pacis & veniæ. tom. 3. 26. à p. T. Et S. in m. ad fin.
Lex ſpiritus quæ vbi & de quadruplici lege. t. 2. 165. b. 1. & ſequens.

Lex vetus & noua ſimul.

Lex vtraque in monte data cum nube & voce. tom. 3. 27. in p.
Lex vtraque tam litteræ occidentis, quàm ſpiritus viuificantis eiuſdem Dei eſt. t. 3. 27. à p. ad m. T. Et S. à m. ad f. Et 28. per totum. & 29. ad m.
Lex vetus & noua, gladius bis acutus, quo Chriſtus vincit & regnat. tom. 3. 29. à med. T. & S. 30. in princ. ad med.
Lex vetus & noua pariter mendacium, iram, opera tenebrarum, ſocietatem malorum, ebrietatem ſacerdotibus maximè prohibet. t. 3. 30. in med. T. Et S. à m. & ſequentibus.

Lex humana.

Leges omnes humanæ, à lege Dei & Moyſi ſunt depromptæ. t. 3. 31. à p. T. Et S. ibid.
Leges hominum, maximè verò Gentilium, ſæpe erroneæ, & vt tales emendatæ magnâ authorúm confuſione. t. 3. 31. in m. T. & S. 32. à p.
Leges Gentilium ſtultæ & impiæ, quæ ignorata crimina, & non inquiſita puniri volunt. tom. 3. 31. in f. T. & S. 32. 1. c. & ſeq. per totum.
Lex Papia de ſuſcipiendis liberis impura: lex mortis in debitores mutata in mulctam pecuniæ & pudoris. t. 3. 32. in f. T. & S. 33. à p. per totum & ſeq.
Leges Iuliæ de matrimonio. tom. 3. 32. T. Et S. 33. a. 1. 249. T. Et S. 250. b. 2. 766. c. 1.
Leges poſteriores priores abrogant. V. tom. 1. Baptiſmi neceſſitas.
Leges fiunt inutiles nimiâ pœnarum indulgentia. t. 1. in Alphab. errorum Tertull. V. remiſſio peccati. 1. in f. & 2. in princ.
Leges Iulias interuenire, vbi de loco in locum tranſmigratur. t. 3. 219. T. Et S. 220. c. 1.
Legiferi. tom. 1. 65. in p. T.
Legionarius numerus. tom. 1. 22. in m. T.
Legionis præſes. tom. 1. 519. in p. T.
Legionum Romanarum præſidia. tom. 1. 184. in med. T.
Legitima natiuitas eſt ingreſſus menſis decimi. tom. 3. 218. T. Et S. 219. a. 1.
Legitima oratio. i. Dominica præſcripta à Chriſto. t. 1. 129. in p. T. ſiue de fuga cap. 2. in m.
Legitimi dies ieiuniorum. t. 1. 168. in f. T.
Legitimus Chriſtianus. t. 1. 349. in m. T.
Non legitimus veritatis. tom. 3. 219. T. Et S. c. 1.
Lemniſcus. t. 2. 74. a. 1.
Lemniſcatæ palmæ. tom. 1. 4. in princ. T. i. faſciis ornatæ.
Lena formæ. tom. 3. 186. T. Et S. a. 2.
Lenare quid. t. 2. 223. b. 1.
Leno veſtitus. t. 3. 295. T. Et S. 296. a. 1.
Lenocinator gratiæ. t. 3. 73. T.
Lenocinium diſciplinæ cura. tom. 1. 413. à m. T.
Lenocinium diuinitatis. t. 1. 37. in f. T. t. 2. 699. à m. T.
Lenocinium pronunciationis. t. 3. 700. T.
Ad lenonem damnata Chriſtiana leone diriorem. t. 2. 222. c. & ſeq.
Leno operoſitas crinium. t. 1. 375. à m. T.
Lenones Philoſophus & cenſor. t. 3. 817. à m. T.
Lenonius ludus. t. 1. 361. in p. T.
Lenticula defruto intuſata. i. offa ruſa, pro qua Eſau vendidit primogenita. t. 1. 177. in f. T.
Lentigo. tom. 1. 347. à m. T. eſt ruſa macula in facie lenticulæ ſimilis.
Lentulus augur. tom. 3. 285. T.
Lentuli mimus. tom. 1. 62. in m. T.
Lentulus mimographus. tom. 3. 208. T. Et S. c. 2.
Lentulorum venuſtates. t. 1. 62. in m. T.
Leo ſemel eſt pater. t. 1. 36. circa m. T.
Leo Berenices cicur lingua blandiens. tom. 2. 62. a. 2. & ſequentibus.
Leones Mithræ. t. 3. 571. T.
Leones expoſtulati in Chriſtianos. tom. 3. 796. à med. T.
Leones conceſſi. t. 1. c. 77. circa m. T.
Leoninus horror, capilli incuria. tom. 3. 427. T. & S. c. 2.
Leoninum corium, Herculis exuuium leonis inſigne. t. 1. 121. à p. T. Et 379. à p. T.
Leonis Ægyptii ſcripta. t. 1. 12[illegible] circa m. T.
Lepidi ludibria violenta. t. 1. 376. à p. T.
Leproſi non contingendi. tom. 3. 626. in f. T. Et S. 727.
Leproſorum purgatio. t. 3. 626. in f. T. Et S. 627. a. 7.
Leuigare. t. 3. 292. T.
Liare ciſternam. tom. 2. 112. in f. vbi & in ſeq. exponitur Albarius, Cymatia, incriſpare, Abacus, manuprecia, ſoccus baa Libanus, mons thuris. 260. in f. T.
Libacunculum venenatum. tom. 3. 656. in f. T. Et S. 658. b. 2.
Libellatici, qui ſint. t. 2. cclxv. c. 1. & ſeq.
Libens Sol. i. apertus & patens. tom. 3. 65. T. S. 68. c. 1.
Liberalitas excercenda Chriſtiano vocato ad regnum. t. 2. in epiſt. dedic. pag. 2. in f.
Liber. i. Bacchus. t. 3. 55. T. & S. b. 2.
Liberi munus Vulcani opus. t. 1. 121. à p. T. eſt corona Adriadnæ ex gemmis indicis & auro.
Liberi ſacra liberalia. tom. 1. 535. à med. T. Et tom. 3. 654. à p. T. & S. a. 1.
Liberi patris myſteria eiecta à Senatu. tom. 1. 56. circa med. T.
Liberatur. i. aſſeritur ſimplicitas nuntiationis. tom. 1. 99. à med. T.
Trium liberorum authoritas. tom. 1. 553. à p. T.
Libertas capitis. i. ſine veli impedimento, tom. 1. 564. à med. T.
Libertas oris boni trituranti. tom. 3. 1. T. & in S. 2. b. 1. 2. 13. a. 1. 448. T. & S. 449. c. 1.
Libertate mutare ſeruum. tom. 1. 513. à p. T.
Liberti coronati. t. 3. 34. T. S. b. 1.
Liber peccati ſeruus iuſtitiæ. t. 3. 620. S. b. 2.
Libertas religionis. tom. 1. 70. in p. T.

Libertas, & Liberum arbitrium.

Libertas, non neceſſitas Deo competit. tom. 1. 143. circa fin. T.
Libertas Dei exemplar humanæ. t. 2. 34. b. 2.
Libertas in Chriſto. i. in fide Chriſti. 303. à m. T.
Libertas in Chriſto, non fecit innocentiæ iniuriam. t. 3. 19. T. & S. 21. b. 1.
Libertas Angeli. t. 3. 34. S. d.
Libertas primi hominis. tom. 3. 6. T. Et in S. 7. per tot. 34. b. 2. 42. T. Et S. per totum.
Liber bonus homo, non natura & per ſe, ſicut Deus; ſed proprietate à Deo accepta. tom. 3. 34. in f. & ſeq. T. & S. 35. per totum & ſeq.
Liber eſſe debuit homo imago Dei, & vniuerſo imperaturus. tom. 3. 36. à p. T. & S. à m. & 37. per totum.
Liberum arbitrium figuratum in ligno ſcient. boni & mali. t. 2. cxliii. b. 2. ſchol. 2. t. 2. in epiſt. dedic. pag. 5. à p.

Liberum arbitrium probat lex prima homini data, & quæuis alia præmium vel pœnam proponens. t.3.37. in f.T.Et S.38.per totum.
Libertas hominis ſine lege fuiſſet irrationalis, & eum beſtiis adæquaſſet, t.3.V. lex prima num.6.
Libertas electionis facit meritum virtutis. t.3.V. Nuptiæ non ſunt malæ num.4.
Libertas duorum hominum, quorum vnus conſentit liberè, alter liberè diſſentit motui gratiæ, non eos diſcernit, ſed gratia diſpar. t.2.ccci.a.1.& ſeq.
Liber homo ſi non fuiſſet, nec meriti nec peccati capax fuiſſet. t.3.38.in f.T.& S.39.ad m.
Libero arbitrio, non vero Deo imputandum eſt peccatum, Deus enim bonus & ſapiens fecit hominem liberum, in quo tanquam in imagine naſceretur. t.3.39. in m. T.& S. in f. & ſequent.
Libertas peccantis hominis nil præiudicauit Deo; peccatum enim præuidit tantùm & nolitum permiſit ſolùm, quia datæ libertatis vſum relinquere debuit. t.3.40. à m.T. Et S.41.per totum & ſeq.
Libertas hominis præualet tentationi diaboli vt impleat legem.t.3.42.in m.T.Et S.Et 43.Et 44.per totum.
Libertas vera Chriſti ſeruitus eſt.tom.3.34. à p.T. Et S. in m. ad f.
Libidinatum abeunt. t.2.648. circa f.T.
Libido nec apud Gentes matrimonio adſcribitur, ſed extraordinariis & non naturalibus.t.1.321.circa m.T.
Libidinis eiuſdem eſt, videri & videre.t.1.561. à p.T.
Libidinis infrænatio nulla in caſtratione. tom.1. 213. in med. T.
Libido & luxuria comites gulæ. t.3.14.T.
Libido & gula coniuncta ſunt vitia. tom.3.55. T.& S. a. 1.
Libidinum publicarum conſiſtorio. tom. 3. 235. T. Et S. c. 1.
Libidinis ſaltus. t.1.58.in f.T.
Libido ſtili. i. prurigo. ſcribendi. t.1.90. à m.T.
Ad libidinem interpretari.i. pro beneblacito. tom. 2. 685. in med.T.
Libidines, i. inclinationes. t.3.198. T.Et S. b.1.
Libitina quæ. t.2.513.c.2.
Libra Critolai inter ſydera, & libra ſancti Michaelis.tom. 2. 41.
Libratum caput ſub gladio. t.1.477.circa m.T.
Libratus aries. t.1.376. in m.T.
Librator vniuerſitatis. t.1.150.in p. T.
Libripens emancipati boni. t.3.35.T.& S.b.1.
Licere, i.poſſe. t.3.60.T.Et S.c.1.83.T.Et S.85.b.1.
Licentia Poëtica, pictoria, hæretica. t.1.197.à m.T.
Licentia plerumque eſt tentatio diſciplinæ. tom.3.245.T. & S. c.1.
Lignarius rex. t.1.244. à m.T.
Lignatum ire. i. ad colligenda ligna. tom.1. 227. in princ. T.
Lignum ſcientiæ boni & mali. t.1.192. circa f. T. Et vide Indicem ſcript. Gen.2.9.
Lignum in aquam amaram miſſum à Moyſe. tom. 1. 192. in f. T.
Lilium vtrumque. t.1.125. circa f. T.
Lilia caſtitatis. t.2.200.b.1.Et ſeq.
Lilia agri veſtit Deus gratia. tom.1.585. in f.T.
Limaces ſpumante reptatu. t.1.10.circa m.T.
Limacius. i.de limo formatus. t.1.507. in p.T.
Limi rudimenta depoſuit cato. t.1.174.à m.T.Et S.ibid.
Limus imaginem Chriſti futuri induit. t.1.481.à m.T.
Limantes auditum tranſgreſſionis. t.3.117.T.
Limentinus Deus. t.1.368. in f. T.
Limites Circi. t.3.656. à p.T.Et S.657.b.2.
Limitem figere. t.1.447. in f.T.
Limes inter vetera & noua, Ioannes. t.1.288. in m.T.
Linea extrema. t.3. 132. T.
Lineæ Dei, i. lineamenta inanima. t.1.219.circa f.T.
Lineæ dimicationis. i. limites.t.1.200.circa m.T.
Lineæ inſiſtere. t.3.67. T.Et S.69. c.2.
Ad lineas rurſum & in gradum.t.3.85. T.& S.87. a.2.
Lineamenta agnoſcibilia. t.1.511.in f. T.
Secundum lineamenta Chriſti incedere. tom.1. 587. in med. T.
Lingua prima, quæ. t.2.454.2. fusè.
Linguæ igneæ ſuper Apoſtolos. t.2.30. a.b.c.2.
Linguæ vices calamus gerit. t.2.V.Iurare 2.in f.
Linguæ pulſus temperatur dentibus. t.1.515.in p. T.
Linguæ venenum, t.3. 335. T.
Lingua perſequentium framea eſt, & mundus canis malignus. t.2.cxl.c.d.2.& ſeq.
Linguam ad maliloquium non ſumpſimus. tom.3.664. in med. T.
Linguam mulier morſam expuit, ne conſpiratores reuelaret. tom.3.100.T.& S. 101.c.1.
Lingua penes Latium eſt. t.3.204.T.& S.206.c.2.
Linguata ciuitas Athonienſis. t.3.415.T.& S.416. c.2.
Linguaruli. t.1. 150.à p. T.
Lingua diſciplinæ.t.1.295. in f.T.V.locum. Lac.58.Domini eſt gubernare linguam.
Lini herbida poſt virorem lauacro niueſcunt.t. 1. 104. T. & S.206. b.1.
Liniamenta virtutis futuræ. t.2.706.in f.T.
Linteum in ſomnis oſtenſum. tom.3.662.à m.T. Et S.667. a.2.
Linteus, Oſiridis veſtis. t.1 121. T.circa m.
Linteoli in capite fœminarum. t.3.779.in m.T.
Lippientibus ſingularis lucerna numeroſa eſt.t 3.76.T. & S.80.c.2.
Liquare. t.3.204. T.& S.206.c.1.
Liquet. t.3.203.T.Et S. 204. c.1.
Liquuit, i. ceſſauit. t.3.27.T.Et S.28.a.2.
Liquit pro licuit.t.3.89.T.Et S.90. b.1.
Litare honorem Deo. t.1.386.in f.T.
Litauerunt.Victima placarunt. t.2.651.b.1.
Litare ſanguine teſtimonium Chriſti. t.1.546. in m.T.
Litem manu agere, t.1.656. in m.T.Et S.657. c.2.
Litigare non conuenit Chriſtiano.V.tom.1.p.2.Verbo bona repetere coram Iudice per totum.& 123. in m. T.
Littera & vnde ordo litterarum & inuentio. tom. 2. 52. a. b. 2.
Litteræ Moſis. tom.1.201. à m.T.
Litteræ ſanctæ & diuinæ. t.1.67. in f.T.
Litteræ Apoſtolorum. t.3.122.T.
Litteræ hiſtrionum. i. comœdiæ & tragœdiæ. tom. 1. 62. à m. T.
Litteræ ſeculares ſiue litteratura ſæculi. tom. 1. 121. in princ. T.
Litteræ pacis. t.1.421.in p. T.
Litteræ negatrices. t.1. 167. circa m. T. Et tom. 2. 785. circa f.T.
Litterator. t.3.60.T.
Litorales orationes. i. in liturgiis habitæ. t.1.354.in m.T.
Lituræ vanitas lucet. tom.1.322. in p.T.i. liquet perperam eraſiſſe.
Locare ſe, ludo, Caſtris. t.1.385.in f.T.
Locus receptorius. t.3.516.T.
Locus primus & ſecundus. t.1.585. circà m. T.
Locis muliebribus ſequeſtratum ſemen. tom.1.21. à m. T.
Loci minoris Chriſtianus non Epiſcopus. tom. 1. 133. in med. T.
Loculi cellæ vinariæ reſignati. t.1.56.à p.T.
Loculis breuiſſimis patrimonium grande in ſumptu gemmarum.t.3.287.T.& S.b.1.
Loculorum officium creditum Iudæ. t.3.400.T.
Locuſtis omnibus anteponenda. t.3.71.T.& S.77.c.2.
Λόγος Sermo, vel Verbum Dei. t.1.423. in p.T.
Longinquare. t 3.46.T.
Loquacitas obſtrepit pudori. t.3.803.T.
Loqui cum.i.cum prophetare, & præloqui. t.2.274.in f.T.

Lorica tota pectoris. t.1.13. à m.T.
Loricandus & tibicinandus. i. ſaginandus, impinguandus. t.1 31. in f.T.
Loricatus ſolâ & aridâ cute. t.2.81.b.2. & 179.a.2.
Loth. t 3.17.T.
Loth in duobus Angelis Deum nouit. tom. 3. 728. S. b.1.
Lucania vi vndarum in Siciliam relegata. tom. 1. 78. à princ. T.
Lucanus hæreticus Marcionis diſcipulus. tom. 1. 418. à med. T.
Lucani hæreſis de anima & reſurrectione. tom.1.479. circa f. T.
Lucar. i. præmium meretricis & lucrum. t. 3. 112. T. & S. 113.b.1.t.1.750.in f.T.
Lucas Apoſtolicus, non Apoſtolus. tom.3. 66. T. & S.69. b.1.
Lucas Pauli ſectator.t.3.66.T.& S.69.b.1.
Lucæ commentarius.t.1.173.à m. T.
Lucæ & Marci Euangelij authoritas.tom.1.253. in med.& ſequent.
Lucæ Euangelium non tamen totum recipit Cerdon. t. 1. 418. in m. T.
Lucæ Euangelium emendauit Marcion & truncauit. t. 3. 451. S.a.2.
Lucæ Euangelium Paulo, Marci autem Petro adſcribitur. t.3.45.in p.T & S. in m.
Lucæ Euangelium vt cætera Apoſtolorum ſcripta recepta ſunt ab Eccleſia.t.3.45.à p.T.Et S. in m.
Lucernæ. t.3.72.T.& S.78.a.1.
Lucernæ vanæ. t.2.438.a.1.
Lucernæ ſpiculi lumen.t.3.46.T.Et S.47.a.1.
Lucernas meridie proſtituere.tom.1.81.in p.T.
Lucernis diem infringere. t.1.74. circa f.T.
Lucernam meridie circumferens. t.3.65.T.
Lucernarum ritus Iudaicus. t.1.354. in m.T.
Lucernata ianua.t.3.235.T.& S.c.1.
Lucerna Chriſto Ioannes. t.1.188. circa m. T.
Lucernas ardentes habere. t.1.284 à m.T.
Lux. tom.3.533. T.
Lucifuga beſtia.tom.1.546.circa f. T.
Lucifugæ ſcripturarum hæretici. tom. 3. 546. T. Et S, b.1.
Luci. tom.3.47.& S.48.b.1.
Lucina dea. t.1.30.in f. T.
Lucius ſapiens conuerſus ad fidem. tom.1.54.in princ. T.
Lucius Titius. t.1.346. in f. T.
Lucretia ſanguine abluit maculatam carnem. tom. 1. 117. in p. T.
Lucretia cultro ſe confodit vt gloriam caſtitatis ſuæ pareret.t.1.330. à m.T.
Lucretiæ factum improbatur. tom. 2. 219. d. 2. & ſequentibus.
Lucri habitam.tom.1.123.in f.T.
Luctantes ſponſæ. tom.1.365.circa f.T. i. coëuntes.
Luctus publici indicia. t.1.177.in m.& ſeq. T.
Luctus. t.3.2.T. & in S.b.1.
Lucullus ceraſa primus inuexit Italiæ.V.V.ceraſa.
Ludorum origo. tom.3.662. à p. T.
Ludi ſucci & funebres. tom. 3. 649. T. à princ. Et S. 650. c.1.
Ludus meridianus. t.1.352.in f.T.i.comœdia.
Ludibria artium adorantes.t.3.325.T.& S.a.1.
Ludimagiſtri. t.1.160. in p. T.
Lumbos ſuccingere. t.1.284.à m.T.
Lumen maius & neceſſarim. t.3.72. T.
Poſt lumina.ſupple, accenſa ſub noctem. tom.1. 77. circa f. T.
Item ad lumina. t.1.119. circa m.T.
Lumina lapillorum. tom.3.291.T.& S.c.1.
Luminibus expreſſis. tom.1.452.circa f.T.
Luminoſa nox Chriſti. tom.1.136. in p. T.
Luminoſus ingratis. t.1.529. in p. T.
Luna menſtruis modulationibus variat. t. 3. 198. T. & S. 199. c.1.
Luna ſolatium noctis. t.3.444.T.
Luna patrocinium menſium gubernaculis. tom. 1. 361. in med. T.
Lunæ ſpecula redornantur. tom.3.533. T.& S.b.1.
Luna magorum. t.1.362. à p.T.
Luna maſculus. t.1.62.in m T.
Lunulæ. t.3. 294. T.
Lupa fœmina. t.3.S.185. c.2.
Lupæ feminæ formam ſupparant. tom.3.756. à m.T. Et S. 757. c.1.
Lupa proſtitutiſſima, Larentina. tom.1.70.in f.T.
Lupæ populariuum libidinum nundinæ. tom. 3. 185. T. & S. d.1.
Lupanaria maledicta apud Deum. tom.3.46.T.
Lupanaris noui habitus & facies. tom. 1. 74. circa fin. T.
Luperci ludi. tom.3.661.à p.Et S.666.c.1.
Lupi rapaces.t.1.399.circa f.T.
Lucroniana condimenta. t.1.28.in p.T.
Luridati delinquentiæ maculis.tom.1.256.à p.T.
Ludunt amittentes Chriſtum, volupruoſi. tom.1. 477. in fin. T.
Luſerit ante Chriſtum caro.t.3.50.T.Et S.52.d.1.
Luſius. tom.1.54.à p. T.
Lutea vnctio. t.1 378.à m.T.
Lux mundialis. V. verbo Mundialis.

Luxuria.

Luxuriam arguens pudore ſuffunditur. tom.3.46.à p.T.& S. in m.
Luxuria ſola, non autem concubitus, aut conceptus hominis erubeſcendus eſt. tom. 3. 46. circa med. T. & S. in med.
Luxuriæ & mœchiæ præ cæteris grauitas quam vetus & noua lex inter idololatriam & homicidium collocat. tom.3.46.à m. & 47.ad m.T.& S.47.à m.48.per totum & 49. ad m.
Luxuriæ actus animam eneruat, & debilitat oculos. t.3. 49.in m T.& S.ibid.
Luxuriæ ſpecies omnis grauis carnem polluit, membra Chriſti empta eius ſanguine, & eius merito ſuſcitanda polluit, quæ grauior eſt poſt Chriſtum, incarnatum, & negatione peior.t.3.49.in f.& 50. per totum. T. & S. 51.52.53.per totum & ſeq.
Luxuria Spiritum ſanctum abigit, & templum eius polluit magis quam auaritia & rapina. t.3.54. à p.T. & S. in m. ad f.
Luxuriæ & gulæ vitia cognata: t.3.55.ad m.T. & S. à m. & 56. per totum.
Luxuria populi cum Moabitis punita morte 2400. hominum.t.2.650.c.2. & ſeq.
Grauior fuit poſt Gedeonis Ephod.t.2.652. b.2.
Luxuria Eccleſiæ Spiritum prophanat, animam & carnem æternæ pœnæ ream facit. t.1.3.p.V.remiſſio.num.9.
Luxuriæ ſpecies grauis eſt inceſtus à Paulo Satanæ addictus.t.3.57.in p.T.Et S.à p.ad f.& ſeq.
Luxuria ſine reſiſtentiâ & morâ fugienda.t.2.211. a.2.
Luxuria interna in noua lege arctius prohibita, quàm in veteri. t.2.314. b.1.
Contra luxuriam fruſtra ſuam infirmitatem caro obtendit. t.1.p.3.V.remiſſio. num. vltimo.
Lycurgus. t.3.31.T.& S.b.1.
Lycurgi leges. t.3.32. T. & S.32.b.1.
Lydi. t.3.661.à p.T.Et S.666.B.1.
Lydia. t.3. 206.T Et S.207. c.2.
Lymphatici. t.3.170.T.Et t.2.106.a.b.2.
Lynceſtarum fons inebriat.t.3.2.T.& in S.d.2.170.T.
Lyræ & organa. t.1.538.in p. T.

M

MAcedones. t. 1. 58. circà f. T.
Macelli claues tibi traditæ. t. 1.176. à m. T.
Macellum corrodendum. 515. in p. T
Maceratio victus. t. 1. 169. circà f T.
Macerare lauacro faciem moroſiorem. t. 3 232. T. & S. b. 2.
Machabæi. t. 1. 182. in m T.
Machabæi Sabbato pugnauerunt. t. 3. 562. T. & S. 563. b.
Machæra. t. 3. 29. T. & S. 38. a. 1.
Machæra Chriſtus. t 3. 193. in f. T.
Machæra conditionalis. *ibid.* & 761. in p. T.
Machæra ſpiritalis & allegorica. t. 3. 29. T. & S. 30. a. 1.
Machæra Dominica. t. 1. 529. circà m. T.
Machina configendi corporis. t. 1. 356 in f. T
Mactare gulam idolo. t. 1. 177. à m. T.
Maculæ ligneæ. t. 3. 305. T. & S. 306. e. 2.
Maculoſa ſecreta matrimonij. t. 3. 236. T. & 237. d. 1.
Magdalenæ fides & pœnitentia diſpoſuit ad gratiæ vitam; & Chriſtum vngens, veram eius carnem probauit. t. 3. 58. in m. T. & S. ad 59. in m.
Magdalena quomodo à multis dæmonibus poſſeſſa, & an ſoror Lazari. t. 2. lxxxviij. b. 1. & ſeq.
Magi dicti ſunt Samaritani ob idololatriam. t. 3. V. peccata grauia vnius populi. num. 5.
Magiæ ars fallax, non animas mortuorum, ſed dæmones eas fingentes euocat ab inferis. t. 3. 59. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Magia per dæmones occulta ſcrutatur. t. 3. 60. in m. T. & S. *ibid.*
Magia omnis & mathematicæ iudiciariæ ſpecies excluditur. Et ab Apoſtolis in Simone & Elima punitur. t. 3. 60. in f. T. & S. 61. à p.
Magi Chriſtum adorant. t. 2. V. Chriſti Elogia. num. 18. 19. 20.
Magi in adulterijs. t. 3. 47. T. & S. 48. b. 1.
Magicæ deuinctiones. t. 1. 534. in p. T.
Magis. 1. frequentius. t. 1. 446. in f. T.
Magiſter innocentiæ Deus. t. 1. 78. in m. T.
Magiſter Deus. t. 3. 707. in f. T. & S. 708. c. 1.
Magiſter perfectus. t. 1. 80. in m. T.
Magiſter factorum. t. 1. 149. circà m. T.
Magiſterium exhibendi. t. 3. 318. T. & S.
Magiſterium quietis. t 3. 305. T.
Magiſtri. t. 1. 519. in m. T.
Magiſtri gladiatorum. t. 1. 329. à p. T.
Magiſtratuum coronæ aureæ. t. 1. 124. à m. T.
Magna corona, dies Libero feſti. t. 1. 121. circà m. T.
Magna mater in terram figurant. t. 3. 190. T. & S. 191. e. 1.
Magnes ferrum attrahens. t. 3. 134. T.
Magnificatur Deus in nobis per pudicitiam. t. 1. 135. à m. T.
Maieſtas Scripturarum. t. 1. 65. in m. T.
Maieſtas Cæſariana. t. 1, 356. à p. T.
Maieſtatis cenſus. t. 1. 548. in f. T.
Maieſtas diuinæ poteſtatis. t. 3. 64. T.
Maieſtas legum. t. 1. 56. circà m. T.
Maior ætas. t. 1. 58. in p. T.
Malagmata. t. 3. 631. S. a. 1.
Mala iudiciaria. 1. quæ à Iudice infliguntur. t. 1. 228. à m. T.
Malum pœnæ in quantum bonum eſt. t. 2. 534. b. 1. & ſeq. 535. b. 1. & ſeq.
Mali pœnæ Deus author eſt, diabolus culpæ. t. 3. 61. T. in f. & ſeq. & S. 62. in m. & t. 2. 537. c. 1. & ſeq. fusè.
Mala dicuntur & delicta & ſupplicia. t. 3. 61. T.
Maleficium ſine ordinis ratione. t. 1. 386 in f. T.
Maledicta ſine iuſtitia odii. t. 3. 663. à m. T. & S. 668. D. 2.
Maleficium nullum ſine formidine. t. 3. 67. T.
Maleficæ. t. 3. 72. T. & S. 78. b. 1.
Malefica ſtella. t. 1, 103. circà f. T.
Malè meritari. t. 1. 18. circà. f. T.
Malè tractationis opera. t. 1. 457. à p. T.
Mali præſes igneus. t. 1. 100. circà m. T.
Malus. t. 3. 661. à m. T.
Mali dignitas. t. 1. 447. in f. T.
Mali elogium. t. 3. 388. T. & S. c. 1.
Malignitates & malitiæ Dei. t. 1. 228. in m. T.
maliloquium. t. 1. 534. à p. T.
Malitioſitatis conſilium. t. 1. 241. circà m. T.
Malum malo diſpungitur. t. 1. 75. in f. T.
Malum foras. t. 1. 550. circà m. T.
Malum vnde. t. 1. 197. in m. T.
Mali .i. diaboli operatio lata & diffuſa. t. 1. 387. circà m. T.
Mala quomodo Deus condat. t. 3. 61. T.
Mala victoria, non peccatoria Deus cauſat. t. 1. 28. à m. T.
Malorum improbator Deus qui malitiam odit. t. 1. 228. à m. & ſequ.
Maluit .i. fauit potius Romanis Deus. t. 1. 376. à p. T.
Mammonæ manum tradere. t. 1. 124. in m. T. & 385. in f. T.
Manare dignatus eſt Deus de cœlo. t. 3. 82. T. & S. 84. d. 1.
Manceps. t. 2. viii. d. 2.
Manceps diuinitatis. t. 59. in f. T. qui eam plenè capit, & dat cui vult.
Mancipantur Deo. t. 1. 69. circà f. T.
Mancipes. t. 3. 654. à p. T. & S. B. e.
Mancipes idolorum. t. 1. 156. à p. T. 1. conductores.
Mandana Aſtyagis filia. t. 1. 36. à p. T.
Mandare imperia. t. 1. 70. à m. T.
Mandatis Dei ſi parendum eſt in minimis, multo magis in magnis. t. 1. 62. in f. T. & S 63. à p.
Mandata Dei ſeruare prouocamur, non ſpe temporalium vt Iudæi, ſed æternorum. t. 3. 63. in m. T. & S. *ibid.* in f. & 64. ad m.
Mandatum Dei ſeruandum eſt, quia à Deo datum eſt, non quia vtile eſt nobis. t. 3. 64. in m. T. & S. *ibid.*
Mandati violatio grauior eſt quam conſilij. t. 3. 64. in f. T. & S. 65. in p.
à Mandatis Dei repelli, quid ſit. t. 2. clxxxiv. a. b. 2.
Manichæorum abſtinentia ſuperſtitioſa. t. 2. 6. c. 2. & ſeq.
Manethon Ægyptius. t. 1. 65. à. p. T.
Manicare ad Chriſtum. t. 2. 278. a b. c. 12.
Manifeſtus ſceleris .1. apertè peccans. t. 1. 459. in m. T.
Manna panis Angelorum. t. 1. 581. à m.
Mannæ Eſcarilis pluuia. t. 1. 384. circà f T.
Manſuetudinem Dei vt imitemur, creati ſumus. t. 2. 630. a. 1.
Manticularius. t. 2. 469. a. 3.
Manubiæ. .1. ſpolia manu capta. t. 1. 71. à p. T.
Manumiſſio, eiuſque ſolemnia. t 2. 20. c. 2. & ſeq.
Manumiſſor, qui Dominus. t. 305. à m. T.
Manumiſſi hominem Chriſtus. t. 1 134. circà m. T.
Manumiſſionis inſignia. t. 3. 14 T. & S. b. c.
Manumittere. t. 3. 34. T. & S. b. & c.
Manus.
Manum inferre rei ſuæ. t. 1. 385. à m. T.
Manum porrigere. t. 3. 671. à m. 1.
Manum tradere gurgiti immunditiarum. t. 1 459. à m. T.
Manus Idolorum matres. .i. artifices. t. 1. 158. in m. T.
Manu ingenti veritas obſidetur. t. 318. in m. T.
Manufacta. t. 3. 121. T. 278 T.
Manus pretia. t. 1. 158. in f. T. .i. merces pro opere manuum, ſeu pretium operis.
poſt Manualem aquam. t. 1. 77. in f. T. .i. ablutionem in fine cœnæ.
Manus puras alleuare ad Deum & attollere. t. 1. 374. à p. T.
Manus lauare ad orationem. *ibid.*
Manus lauatæ in damnatione reorum. t. 108. a. b. 2.
Manus inferre Deo. t. 1. 132. in f. T.
Manibus expanſis orare. t. 1. 7. in p. T.
Manibus temperatè ac probè Elatis. t. 3. 275. T.
Manibus deſuper accommodatis. .i. intermutatis, tranſuerſim obliquatis. t. 1. 88 in f. T.
Manus impoſitione caro adumbratur. t. 3. 281. T. & S. 282. a.
Manibus operari ad victum. t. 1. 157. à m. T.
Manu iniecta detinere t. 1. 199. in f. T.
Manum emortuam Moyſes profert. .i. leproſam. t. 1. 453. circà f. T.
Manus Dei. t. 2. 975. a. b. 2.
Manus Dei Sophia. t. 1. 154. in f. T.
Manus Phidiæ. t. 4[illegible]. in f. T.

Digitized by G

Mappa miſſa. t. 2. 724. T. à p. & S. b. 1. & ſeq. .i. ſignum à Prætore datum.

Marcion.

Marcion in Ponto natus, omnem in ſe vno loci barbariem collegit. t. 3. 65. à p. T. & S. 68. a p.

Marcion Epiſcopi filius, ob ſtuprum virginis excommunicatus. t. 1. 195. in f. T. & 418. a m. T.

Marcion pro corde peponem habuit. t. 3 65. in m. T. & S. 68. 1. in f. & ſeq.

Marcion mus Ponticus Euangelium roſit. t. 3. 65. T. Antidiogenes fidei lumen extinxit, ſpongia, fur, erator, corruptor, truncator Scripturæ, & Euangelij Lucæ & Epiſtolarum. t. 3. 65. à m. 66. per totum. & 67. ad m. T. & S. 68. 2. à p. 69. 1. per totum & 2. ad m.

Marcionis Euangelium Acephalum. t. 3. 67. à m. T. & S. 69. 2. in m.

Marcion Deum non negat eſſe Creatorem. t. 2. 644. a. 1.

Marcion latrone peior, timore carens, humanæ naturæ, & ſui hoſtis, morte præuentus antequam reconciliaretur Eccleſiæ, Antichriſti præcurſor. t. 3. 67. à m. & ſeq. T. & S. 69. 2. in m. & ſeq.

Marcionis proprium opus nouum à vetere teſtamentum ſeparare. t. 3. 66. T.

Marcion carnem Chriſti negat, & noſtram reſurrectionem. vide eius originem & vitam erroreſque & hæreſes. t. 1. in argumentis quinque librorum contra Marcionem.

Marcion reſpuit Apocalypſim. t. 3. 45. T. & S.

Marcionis Deus. t. 3. 10. 11. T. & in S. b. c. 1.

Marcion Dei noui ſuperbus inductor, falſum Deum profert exemplo paganorum. t. 3. 70. à p. T. & S. 77. 1. in p.

Marcionis Deus eſſe non poteſt Deus. t. 2. 629. e. 1. a. 2.

Marcion debet prius probare alterius Dei exiſtentiam, quam legis eius authoritatem. t. 3. 70. in m. T. & S. 77. 1. in m.

Marcionis Deus impotens, infirmus. ſine Prophetis & operibus, diu latens & abſconditus, ſerò reuelatus, tardè homini ſubueniens, otioſus, malignus, fautor mali, alieni raptor, vanus, inconſtans, non ſimpliciter bonus, improbus, paucos ſaluans, carnem exhorrens, quam priuat nuptiis, & tamen baptizat. & cæt. t. 3. p. 70. à m. ad f. 71. 72. 73. 74. per totum & 75. ad m. T. & S. 77. 1. in m. & 78. & 79. per totum & 80. 1. ad m.

Marcionis ſpes in Deum ſuum vana. 71. à m. T. & S 80. 1. d.

Marcion poſt Cerdonem duos deos aſſerit ex Scriptura malè intellecta. t. 3. 75. in f. & 76. ad m. T. & S. 80. 1. e. & 2. a. b. c. d.

Marcion nouem deos admittere cogitur. t. 3. 76. in m. T. & S. 80. 2. e. & 81. a. 1. 2.

Marcionis Deus irrationabiliter bonus. t. 3. 9. T.

Marcionis Chriſtus.

Marcionis Chriſtus ante omnem prophetiam ſubitò apparens ſuſpectus. t. 3. 81. à p. T. & S. 83. in f. & ſeq

Marcionis Chriſti aduentus ſubitus: cuius miracula non ſufficiunt ad faciendam fidem. t. 3. 81. in m. T. & S. 84. 1. a. b. c.

Marcionis fides monſtruoſa quæ exigit Chriſtum veniſſe antequam eſſe ſupponatur. t 3. 82. a. p. T. & S. 84. 1. d.

Marcion Chriſtum ſuum reuelatum fingit ſub Antonino Pio: qui quidem Chriſtus impotens & imprudens conuincitur: cuius caro phantaſtica, vitam eius, & paſſionem, imò & diuinitatem dubiam & nullam fecit. t. 3. 82. à p. ad f. & 83. in m. T. & S. 84. 1. e. & 2. per totum, & 85. 1 & 2. ad m.

Marcion duos Chriſtos ponit, vnum ad ſalutem Gentium miſſum, alterum mittendum ad reſtitutionem Iudaiſmi. t. 3 83. à m. T. & S. 85. 2. c.

Marcionis ſpes cœleſtis in Chriſto ſuo futilis, cuius incertum cœlum & caro phantaſtica eſt. t. 3. 83. in f. T. & S. 85. 2. in m.

Marcionitæ.

Marcionitæ fruſtra dicunt, non tam ſeparatum à lege per Marcionem Euangelium, quàm ex adulterato reſtitutum t. 3. 85. à m. T. & S. 87. 1. a. b.

Marcionitæ Deum nouum volunt agnitione, quem proinde prius ignotum fingunt. t. 3. 85. in f. & ſeq. T. & S. 87. 1. a. b.

Marcionitæ Dei noſtri Creatoris iuſtitiam crudelitati, lenitatem puſillanimitati tribuunt, & eadem ipſi de Deo ſuo coguntur admittere. t. 2. 86. à p. T. & S. 87. 2. in f. & ſeq.

Marcionitæ Iudæos cæcos ſecuti cæci, in foueam impegerunt: Chriſtum enim verum, à Iudæis ignorandum ſcripturâ prædicente, reiecerunt in proprio nomine venientem, alienum in mendicato receptum. t. 3. 86. à m. ad f. & 87. in m. T. & S. 88. 1. c. & 2. per totum.

Marcionitæ paganis deteriores. t. 2. 644. b. c. 1. a b. 2.

Marcomanni. t 1 75. in f. T.

Marcoris dea Murcia. t. 1. 536. in f. T.

Marci Euangelium. t. 3. 45. T. & S. a. 1. 2. à Petro confirmatum. t. 1. 253. a m. T.

Marcus Aurelius in ſiti per Chriſtianos milites imbres impetrauit. t. 3. 289. T. & S. t. 1. 518. à m. T.

Marcus hæreticus, nouam hæreſim ex Alphabeto Græco compoſuit, & carnis reſurrectionem negauit t. 1. 418. a p. T.

Marci hæreſis de corporis humani creatione. t. 1. 481. in p. T.

Marcus magus hæreticus. t. 3. 756. à m. T. t. 1. 547. circa m. T.

Margaritæ. t 3. 119. T. 136. 1. t. 1. 136 à m. T.

Margaritum. t. 4. 287. T. t. 1. 129. à p T.

Margarita dehauſit. t. 3. 305. T. & S. 307. a. 2. t. 1. 381. à p. T.

de Margine qualibet. t. 3 305. T. & S. 306. e. 2.

Maria Virgo Mater Dei.

Maria Virgo multò dignius ſine viro mater, quam fictitia Sophia Valentini. t. 3. 88. à m. T. & S. in f. & 89. ad m.

Mariæ Virginis cenſus. i. origo. t. 2. 709. in f. T.

Maria vera Mater Chriſti Euæ contraria: de qua Chriſtus vt primus Adam de terra Virgine carnem accepit ſine viri ſemine; & contrarius Caïno, & Abele melior occiſores ſuos ſaluauit. t. 3. 89. in m. T. & S. 90. per totum & 91 ad m.

Maria terra Virgo fructifera. t. 3. 91. in m. T. & S. *ibid.* ad f.

Maria ſemper Virgo, t. 2. 176. a. b. 1.

de Mariæ vtero virginali, ſine viro, Chriſti caro floruit. t. 3. 91. in f & ſeq. T. & S. 92. in m.

Maria Chriſti Mater virga Ieſſe, de qua Chriſtus flos & filius Dauid proceſſit ſecundum carnem. t. 3 92. a m. & ſeq. T. & S. 93. in m.

Maria vera Chriſti Mater, quia non ſolùm in ea, ſed ex ea de Spiritu ſancto Chriſtus natus eſt, & abſque corruptione virginali eius vberibus enutritus. t. 3. 93. in f. & ſeq. T. & S. 94. in f. 95. per totum & 96. ad m.

de Maria Virgine, ſine humano ſemine, & de Spiritu ſancto naſci debuit Chriſtus, ne totus eſſet filius hominis; ſed ſimul eſſet verus Deus, & verus homo. t. 3. 96. à m. & ſeq. T. & S. 97. in m. ad 98. ad m.

Mariani vteri laudes. t. 2. 254. b. c. d. 1. a. b 2.

Maria Virgo concipiens & pariens fuit ſignum magnum. 98. in m. T. & S. in f & ſeq.

Maria ſordibus & incommodis puerperij libera. t. 2. 268. b. c. 2. 271. e. 1. & ſeq.

Maria adiutrix Chriſti in ſalute hominis figurata in Eua. t. 3. 99. à p. T. & S. in m. ad f. & ſeq.

Mariam matrem Chriſtus non negauit, ſed ei ſpiritualem generationem prætulit. t. 2. V. Chriſti caro 6. & t. 3. V. parentes. t. 2. 213. a. b. 2.

Mariam patefacti corporis lege, genitali vuluæ paſſione, vt emiſſi maſculi peperiſſe, durius ſcripſit Tertullianus. t. 1. in Alphabeto errorum Tertull. p. 3 V. Maria.

Maria concepta ſine peccato orginali, omni prorſus caruit actuali. t. 1. p. 2. V. Maria. V. t. 1. p. 1. & 2. V. Maria.

Maria voluira. t. 1. 357. in m. T.

Maria nunquam ſine cilicio vixit. t. 3. 795. d. 1. & ſeq.

Maria ſubditum habuit Chriſtum, ipſi tamen magis fuit ſubdita. t. 2. 390. e. 1. & ſeq.

Maria in cruce non eſt derelicta ſola à filio dicente ſe à Patre derelictum. t. 2. 390. e. 1. & ſeq.

Maria coronata deuotos ſuos reddit fortunatos. t. 2. 220. b. c. 2.

Mare quid deſignet. t 2. 289. b. 2. 290. d. e. 2.

Mari fides infamis. t. 3. 198. T. & S. d. 1.

Maria inquietant de decumanis. t. 3. 199. T. & S. d. 1.

Marina expeditio. .i. tranſitus maris rubri. t. 1. 272. à p. T.

Mariti, id. vir & vxor. t. 3. 153. T.

Mars in vinculis. t. 2. 62. in p. T.

Mars trigonus. t. 3. 72. T.

Marti Equiria. t. 3. 663. in m. T. & S. 666. d. 1.

Digitized by Google

Martis amicula Venus. t 3. 152. T. & S. c. v.

Martyres.

Martyrum virtus & conſtantia, laudabilior fortitudine famoſorum Gentilium. t. 3 100. in m. T. & S. in f. & ſeq. 769. b. 2.
Martyrum tormentis fruſtra Gentiles inſultant cùm liberè patiantur. t. 3. 101. a m. T. & S. in p. 102.
Martyrum tormenta iuſtius conſecramus, qui pro Deo viuo moriuntur, quam Gentiles colentes Idola hominum mortuorum. t. 2. V. Dij gentilium num. 6.
Martyres iuſtius Deus bonus & non homicida, cum Vnigenito filios adoptiuos ſibi immolat, quam dij gentium ſibi homines victimant. t. 3 102. in m. T. & S. in f. & ſeq. per totum.
Martyribus Deus promittit os & linguam ad reſpondendum Præſidibus t. 3. 103. in f. & ſeq. T. & S. 104. a p.
Martyribus & patientibus, adeſt Chriſtus compatiens. t. 3. 104 in m. T. & S. in f. & ſeq.
Martyres animam ſuam cum tribus pueris odientes Chriſtus ſaluauit. t. 3. 104. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Martyr in carcere liber, in tenebris lux, in fœtore ſuauis odor, in tribunali iudex. t. 3. 105. in m. T. & S. a m. & ſeq.
Martyres peccata omnia ſanguine purgant. t. 3. 106. à p. T. & S. & in m. T. & S.
Martyri confitenti Chriſtum nihil eſt timendum poſt mortem, ſed neganti. t. 3. 106. à m. & ſeq. T. & S. 107 à p.
Martyres ſunt volucres reſpectu piſcium, id eſt, baptizatorum. t. 3. 107. in m. T. & S.
Martyres pacem habentes, ex abundanti eam peccatoribus largiuntur. t 3. 107 à m. T. & S. in f.
Martyres ſunt oues, & Eccleſiæ fundamenta à Zacharia prædicta. t. 3. 108. in p. T. & S. in m. ſeq.
Martyrum gloria qui hic peregrini fuerunt, corpuſque contempſerunt. Statim ſequitur poſt mortem, quam erroneæ aliis iuſtis denegat Tertullianus. t. 3. 109. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Martyres alloquendi cum reuerentia, quos Eccleſia paſcit vberibus ſuis. t. 3. 110. à p. T. & S. in m.
Martyrum ſanguis ſemen Chriſtianorum: eorumque conſtantia exhortatio potens ad Martyrium. t. 3. 110. à m. T. & S.
Martyr fuit Daniel, & tres pueri, licet illæſi. t. 3. 111. in p. T. & S. à p.
Martyres deſignati. i. carcerati; deputati martyrio. t. 1. 329. in p. T.
innocentia Bonifacii probata ad ſepulchrum S. Felicis Martyris. t. 3. 620. S. a. 1.
Martyrum vincula oſculari. t. 1. 570. à p. T.
Martyrum priuilegium, ſub altari quieſcere, & Deum videre ante reſurrectionem. t. 1. 41. in f. T. & t. 1. p. 2. & 3. V. Animæ Martyrum.
ad ſepulchra fortium. i. Martyrum edita oracula hoc eſt miracula. t. 3. 619. S. d. 2.
de Martyrij iactatione inflari. t. 1. 420 in f. T

Martyrium.

à Martyrio Gnoſtici velut Scorpiones æſtu perſecutionis furentes, fruſtra ſimplices auertunt, rationibus ſenſui blandientibus. t. 3. 111. in m ad f. T. & S. in f. & ſeq & t. 2. 649. a. 3.
Martyrium ab initio dedicatum in Abel, deinde in Prophetis ſubſequutum. t. 3. 112. à m. T. & S. 113. in p. ad m.
Martyrij debitrix ſemper fuit fides, per quod & gehenna vitatur, & tanta gloria acquiritur, vt ſeruus Domino coæquetur. t. 3. 113. in m. & ſeq. T. & S. 114. in m.
ad Martyrium Spiritus ſanctus impellit. t. 3. V. Martyrium 3. circà in.
ad Martyrium hortantur Apoſtoli, à Deo docti ſpe mercedis. t. 3. 114. in f. & ſeq. T. & S. 115. in m & ſeq.
Martyrium vel hinc bonum quod à Deo præceptum ſit. t. 3. 116. a p. T. & S. in m.
Martyrium bonum eſt, à Deo præceptum ad fugam Idololatriæ, purganda peccata perfectâ charitate, & ad victoriam diaboli victoris t 3. 116. à m. & ſeq. T. & S. 117. in f. & ſeq. Et 118. in f. T & S. *ibid.* & ſeq.
Martyrium pro Chriſto, reddit ei per carnem debitum glorioſè. t. 3. V. Reſurrectio probata rationibus. num. [illegible]
Martyrium verum extra fidem & charitatem eſſe non poteſt vt patet in Praxea. t. 3. 119. T. & S. in m.
Martyrio inepta ſunt exculta & mollia corpora, cui dura non præparant. t. 3. 119. a m. T. & S..
ad Martyria grauia per leuia diſponi debemus vt milites. t. 3. 120. a p. T. & S.
Martyrij fames leuibus tormentis accenditur, & gaudij æterni ſpe dulceſcit. t. 3. 120. m. T. & S. in f. & ſeq.
Martyrij auiditas in Chriſtianis iudices præuenit. t. 3. 121. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Martyria Apoſtolorum ab ipſis prophanis relata credere, multò magis imitari debemus ſaluo ſemper capite fidei ſerpentina prudentia. t. 3 122. a p. T. & S. in m. & ſeq.
Martyria fidei examinatoria. t. 3. 101. T.
ſine Maſculo mater. t. 3. 88. T. & S. 89. a. 1.
Maſculus tempore formationis femellam præcedit. t. 3. 123. à p. T. & S.
Maſſalis ſumma. t. 1. 270. in p. T.
Maſſaliter ſolidatum. 552. circà f. T t 1.
Maſſam fidei hæretico acore decepit. t. 3 76. T. & S. 80. b. 2.
Maſſa frumenti .i. electorum purgatur à paleis, hoc eſt, reprobis excuſſis. t. 1 399. in m. T.
Maſſa peccati & perditionis. V. Indicem Script. Rom. 9.
Maſſagetâ inhumanior. t. 3. 65. T.
Mater matuta, eadem quæ Ino dea marina. t. 1. 343. circà f. T.
Mater magna, t. 1. 5 6. in f. T.
Mater Eccleſia. t. 1. 371. à p. T.

Materia.

Materiam Deo coæternam variis & vanis rationibus finxit Hermogenes. t. 3. 123 in m. T. & S. 124. in p.
de Materia æterna ſi Deus creaſſet mundum, mundus duraret in æternum. t. 3 124. à p. T. & S.
Materia ſi æterna eſſet, æqualis eſſet Deo, nec ei ſubiecta, cui ſoli competit æternitas. t. 3. 124. a m. & ſeq. T. & S. 125. in f. & ſeq.
Materiam æternam qui credit, eam præponit Deo, qua ipſe indigeat. t. 3. 126. in m. T. & S. à m.
de Materia licet Deus mundum feciſſet, ipſam tamen feciſſe credendus eſt; nec ipſa proinde innata eſt. t. 3. 126. in f. & ſeq. T. & S. 127. à p.
Materiâ ſi ex Hermogene malâ Deus vſus eſt, vel impotens, vel violentus. t. 3. 127. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Materia mala eſſe non poteſt, ſi æterna eſt: aut ſi malum æternum eſt, immutabile & inſuperabile eſt. t. 3. 128. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Materia ab æterno neque bona neque mala perperam fingitur ab Hermogene. t. 3. 129. in m. & f. T & S. à m. & 130. à p.
Materia Hermogenis fruſtra informis dicitur, quæ tot indutam formis inducitur. t. 3. 130. in m. T. & S. à m, Et rurſum *ibid.* T. in f. & S. 131. à p.
Materia informis mundi formoſi ſpeculum eſſe non potuit. t. 3. in m. T. & S. à m. 131.
Materiam in loco & per partes ponit ſibi contrarius Hermogenes. t. 3. 131. in f. & ſeq. T. & S. in m.
Materiæ motus ab Hermogene dicitur turbulentus & placidus. t. 3. 132. in f. & ſeq. T. & S. in m. 133.
Materiæ tantum appropinquando, & adparendo, Deum ex ea omnium feciſſe ſtultè ſcripſit Hermogenes. t. 3. 133. in f. & ſeq. T & S. 134. à p.
Materiæ ſorores. t. 1. 61. in p. T.
Materiæ conſanguineæ. t. 1. 128. in f. T.
Materiarij hæretici. t. 3. 699. in m. T.
Mathematici. t. 3. 61. T.
Mathematici plurimum Marcionitæ. t. 3. 72. T.
Mathuſalem an ſuperſtes diluuio. t. 3. 135. à p. T. & S.

Matrimonium.

Matrimonium quid ſit. t. 1. 338. circà m. T.
Matrimonij cauſa neceſſitas. t. 1. 384. à m. T.
Matrimonium cum vxore fratris defuncti. t. 2. 13. a. 1. & ſeq.
Matrimonij honeſtas. V. Coniugium honorandum.
Matrimonij diſſimulatio modeſta in occulto. t. 1. 483. in p. T.
Matrimonij debitum pari conſenſu tollere. t. 1. 386. à m. T.
Matrimonij fœlicitas quæ. t. 3. 247. T.

atrimonium repudiatæ illicitam. t.1. 289 à p.& ſeq.T.
Matrimonium diſiunctum ſanat patientia. t.1. 388.in p. T.
Matrimonij numerus à maledicto viro cœpit. t.1.113 in m. T.
Matrimonium vnum in fide præſcribi. t.1.587.in m. T.de quo errore V. t.2. p. 3. V. Nuptiæ.
Matrimonium ſecundum ſpeciem ſtupri hæreticè ſcripſit Tertullianus. t.1.114.in f.T.
V. & t. 1. p. 3. V. Nuptiæ ſecundæ fuſiſſimè.
Matrimonij ſeruitus iterata. t.1. 587. à p. T.
Matrimonii fructus, liberi. t.1.276. in f.T.
Matrimonij fructus imaginarij. t. 1. 358. in f. T.
in Matrimonio Adæ quod dictum eſt, propter hoc relinquet homo patrem &c.non de ipſo ſed de poſteris dictum eſt.t.3. 135. à m. T. & S. in f. & ſeq. per totum.
Matrimonij ſacramentum magnum Apoſtolo, nullum hæretico, figura eſt connubij Chriſti cum Eccleſia. t.3.136. in f.& ſeq. T. & S. 137. à p.
Matrimonium approbauit Paulus Apoſtolus Creatoris & non Marcionis, qui mulierem viro reconciliari iuſſit. t. 3. 137. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Matrimonii diuortium vetuit Chriſtus Creatoris, quod permiſit Moyſes ad duritiem cordis. t. 3. 138. à p. T. & S. in f. & ſeq.
V. t. 3. Nuptiæ per totum.
Matrix materiæ. t. 1. 66. à m. T.
Matrix boni materia t. 1. 143. in m. T.
Matrix generis fœminini. t.3 135 T. & S. 136. a.1. 179. T.
Matrix auri terra. t.1. 481. in f. T.
Matrix omnium præceptorum Dei. t.1. 179. à m. T.
Matrix religionis Ieroſolymis. t. 1. 291. in m. T.
Matrices Eccleſiæ. t. 1. 405. à m. T.
Matrices beneficiariorum. t. 1. 135. circà f. T.
Matronæ nomine inflata. t. 3. 238. T.
Matronæ ſine ſtola, in publico. t.3. 185. T.& S. b. 1.
Matronalia decoramenta. t. 3. 296. T. & S. 297. b. 1.
Matronales feriæ. t.1. 162. in f. T.
Matteis & obſoniis vacare. t. 2. 78. a.1.
Matthæus quoddammodo ſuſcitatus. t. 2. 112. a. 1.
Matthæus fideliſſimus Euangeliſta generationem Chriſti veram probat ex parentibus. t. 3.134. à m T. & S.
Matthæus & Lucas comparantur. t. 2. clxvi. b. c. 2
Matthæus fideliſſimus Euangelii commentator & comes Domini. t. 3. 92. T. & S. 93. a. 2.
Matura defungi. t.1. 213 à p. T.
Matura virgo ſanguine conteſtatur. t. 1. 580. in m. T.
Maturauit ad miſericordiam Deus. t.3. 422. T.& S.c.1. t. 1.393. in p. T.
Mauilus. t. 1. 518. à p. T.
Mauri, Maurorum fines. t. 1. 184. in p. T.
Mauritaniæ Præſes. t. 1. 513. in p. T.
Mauſolea. t. 3. 516. T.
Maximillæ prophetiæ. t. 1. 421. in p. T.
Maxillam verberandam offerre. t. 3. 660. à m. T.
Mecenius vxorem pro vino guſtato occidit. t.1. 56. à p. T.
Medea. t. 3. 170. T. Maga. t. 2. 143. b. c. 1.
Medi. t. 3. 208. T. & S. 209. c. 1.
Medica malè vitare. t. 1. 523. in f. T.
Medicator & medicans. t. 1. 243. à m. T.
Medicata corpora condimentis ſepulturæ. t. 3. 516. T.
Medicamine interpolare. t.3.232. T.
Medicinalia pigmenta. t. 1. 160. à m. T.
Medicina ſoror Philoſophiæ. t.1.5. à p.T.
Medicina methodica à Sorano. t.1. 7. circà m. T.
Medicinæ ſæuitia. t. 3. 4,2. T. & S. c. 2.
Medici morbum nutrientes mora præſidii. t. 3. 17. T
ad Medicos anima pertinet plus quam ad Philoſophos. t. 1. 5. à p. T.
Medicus ſine inſtrumento artis eſſe non poteſt. tom. 1. 213. à m. T.
Medicinas moribus dicere. t. 3. 305. T.
Medicinas faciunt Chriſtiani. t.1. 544. à m. T.
Medietatis regio. t. 3. 219. T. & S. c. 2.
Medullæ, metalla carnis. t. 1. 100. in f. T.
edullas terræ extorquere vi ſtni. t. 1. 203. in f. T.
Medullæ ſcripturarum. t. 1. 530. à p. T.
Megalenſes ludi. t. 3. 663. in f. T.& S. 666. A. 2.
Megarenſes obſonant quaſi craſtina die morituri. t. 1. 77. in m. T.
Mel per fauos. t. 1. 154. in m. T.
Mella facundiæ Platonis. t. 1. 26. circà m.T.
Mellis & lactis ſocietas. t. 1. 203. in f. T.
Mellis ſtillicidia de ranunculo veneneſo. t. 1. 544. à p. T.
Melampus. t. 1. 67. à m. T.
Melchiſedech ſummi Dei Sacerdos incircumciſus. t. 3. 17. T. t. 3. 5. T.
Memoria theſaurus ſtudiorum. t. 1. 20. circà m. T.
Memoria ſenſuum & intellectuum ſalus. *ibid.*
Memoriæ tenor. t. 1. 45. à m. T.
Memoriæ recidiua. t. 1. 21. à p. T.
Memoriæ locis occupatis. t. 1. 170. in f. T.
Menander Epheſius. t. 1. 65. à m. T.
Menander Simonis diſcipulus ſalute priuat ſuo in nomine non baptizatum. t. 1. 415. in m. T.
Menandri balneum. t. 3. 170. T.
Menander Samaritanus. t.3.170 T. & S. 171. b. 2.
Menandri delicata veſtis. t. 1. 379. à m. T.
Menandricus fluxus. t.1. 379. à m. T.
Mendeſius Ptolemæus. t. 1. 65. à p. T.

Mendacium.

Mendacium non ædificatur, ſine demolitione veritatis. t. 1. 214. à p. T.
Mendacium cupiditatis miniſter & periurium in negotiationibus. t. 1. 160. a m. T.
Mendacio multa neceſſaria. t. 1. 231. in m. T.
Mendacium diuinitatis. t. 3. 192. T.
Mendacium in bonum finem Deo & homine indignum. t. 3. 271. d. 2. & ſeq. 272. d. c. 2.
Mendacium & diſſimulatio in cauſa religionis prohibetur. t. 1. 139. à m. T. & S. in f. & ſeq. & t. 3. 431. b. c. 1.
Mendacium ſenſibus oppoſitum. t. 3. 610. in f. T. & S. 613. B. 1.
Mendax & infidelis in modico, erit etiam in magno. t. 3. 140 à p. T. & S.
Mendacii ictus omnia hominis peruadit. t. 3. 646. a. 2.
Mendicorum patronus Deus. t. 1. 264. in p. & ſeq. T.
Mendicabat ſermo. t. 1. 48. à m. T.
Mendicans religio. t. 1. 689. à p. T.
Mendicantibus diis veſtris non ſufficimus. t. 1. 79. à m. T.
Mendicitas famulatoria. t. 1. 368. a p. T.
Mendiciſſimus. t. 1. 279. circà m. T.
Mendicius cœnare. t. 3. 305. T.
Menedemus Philoſophus Stoïcus. t. 1. 64. circà f. T.
Menſæ diuinantes. t. 1. 68. à m. T.
Menſæ Mauritaniæ. t. 1. 380. in f. T.
Menſa Chriſti. t. 1. 77. circà f. T.
Menſe incipiente. t. 1. 590. in f. T.
Menſes ſanguinum. t. 3. 94. T.
Menſes ſolliciti. t. 1. 30. in f. T.
Mentiri Diuinitatem. t. 3. 664. à m. T.
Merces hominis apud Deum. t. 1. 226. in p. T.
Merces & periculum pendetà reſurrectionis euentu. t. 1. 485. in f. T.
Mercedum differentia. t. 1. 280. in p. T.
Merces decora non eſt rei turpis. t. 1. 137. in m. T.
Mercimoniorum quæſtuoſa pericula exercentur. t. 1. 385. in f. T.
Mercurius. t. 3. 204.
Mercurius author primæ Veſtis. t. 1. 378. in p. T.
Mercurius mortuos cauterio examinans. t. 1. 352. in f. T.
de Mercurio, moralia. t. 2. cviij. c. 2. & ſeq. fusè.
Mercurio proſecabatur maior ætas. t. 3. S. 103. c. 2. 582. T. & S. a. 2.
Mercurius Gallicus ſiue Gallorum. t. 3. 103. T. & S. 103. c. 2
Mercurius Triſmegiſtus. t. 3. 140. T. & S. 14 . b. 1.
Mercurius inuentor litterarum. t. 1 123. à m. T.
Mercurius Logius. t. 2. 52. b. 1. & ſeq. 474. a. 1.
Mercurium Ægyptium Plato veneratus eſt. t. 3. 413. T. & S. c. 2.
Meretrix Attica linguam comeſſam in faciem Tyrani expuit ac con-

ne conſpirantes proderet. t. 3. 100. T. & S. 101. c. 1. t. 2. ccliiſ. a. 2.
Meretrix Attica. t 1. 84. à m. T.
Mergi ſtupro. i. contineri ſub nomine ſtupri. t. 1. 155. in f. T.
Mergitamur in baptiſmo ter. t. 3. 712. à p. T. & S. 713. b. 2.
Meridies. t. 3. 65. T.
Meridianus ludus. t. 1. 352. in f. T.
Meridiani. t. 1. 62. à m. T.
Meritatus. i. meritus. t. 1. 289. in f. T.
Meritorium. t. 3. 761. in m. T. & S. b. 1.
Meritorium ſcortum. t. 1. 365. in p. T.
Meritum arbitrii liberi. t. 3. 38. T.
Meritorum varietas. t. 1. 525. in p. T.
Meritorum nomine ordo reſurgentium diſponetur. t. 1. 512. à p. T.
Merita ignis Chriſtus fidelibus indulſit. t. 3. 151. T. & S. 152. a. 1.
Meſſenius Medicus. t. 1. 13. à p. T.
Meſſis ceruicum. t. 3 172. T. & S. b. 1.
Meſſis decoris. t. 3. 248
Meſſem premere. i. condere. t. 1. 557. à p. T.
Meſſiæ à meſſibus. t. 1. 651. in f. T.
Meta in circo. t. 1. 535. à m. T.
Metæ Murciæ. t. 1. 536. in f. T.
Metas conſummationis expecta. t. 1. 544. à m. T.
Metalla argentaria in lances. t. 1. 16. in p. T.
Metalla Cęſarum. t. 1. 72. in m. T.
Metallorum officinæ. t. 1. 128. à m. T.
de Gentilibus metalla ſuſpirant. t. 1. 80. à p. T.
ad Metalla confugiunt. t. 1. 477. à p. T.
Metalli refuga, aurum in varia artificia mutatum. t. 1. 128. à m. T.
pro damnatis ad metalla oratio. t. 2. 120. b. 1.
Metarii. i. incipere ab idololatria. t. 3. 47. T. & S. 48. a. 1.
Metari medietatem. t. 1. 554. à m. T.
Metator & arbiter initij & finis. t. 1. 200. à m. T.
Metatio noſtra. t. 3. 198. T. & S. 199. c. 1.
Metationibus in corpore ſequeſtrari. t. 1. 12. in f. T.
Metellus Deum Alburnum inuenit. t. 3. 72. T. & S. 78. c. 1.
Metens carnem littera. i. Lex Circoncifionis. t. 1. 318. in f. T.

Metempſychoſis.

Metempſychoſis Pythagoræ, & recidiuatus animarum Platonis, quàm mendax & vanus. t. 3. 140. in m. T. & S. 141. 142. 143. 144. per totum.
Metempſychoſin Simon Magus credidit in Helena Priamo exitioſa; quam etiam de proſtibulo redemit, pro donis ſpiritus oblatâ pecuniâ. t. 3. 145. à p. T. & S. à m. & ſeq.
Metempſychoſis Carpocratis quàm impura & impia. t. 3. 146. in m. T. & S. 147. ad m.
Metempſychoſis crudelium animarum in corpora ferarum, non tam pœna quàm merces putanda eſt, proinde iuſto Deo iniurio t. 3. 147. à m. ſeq. T. & S. 148. à p.
Metempſychoſis præmia iuſtorum mutat in pœnas. t. 3. 148. in f. & ſeq. T & S. 149. à p.
Metenſomatoſis. t. 3. 145. T.
Metimur, i. occidimur. t. 3. 110. T. & S. c 1.
Metus integer prima intinctio audientis. t. 3. 260. T. & S. b 1.
Metus in Deum. t. 1. 414. circà m. T.
Metus Deo conſecrandus. t. 1. 527. circà m. T.
Metus inſtrumentum pœnitentiæ. t. 3. 217. T. t. 1. 394. circà f. T.

V. Timor.

Micæ de minutiloquio Ariſtotelis. t. 1. 7. à m. T.
Michaël Archangelus, piſciuæ motor. V. V. Angelus. 5.
Iudicij priuati arbiter. t. 2 40. in f. & 41. in p.
Gladium verſatilem & libram portat. *ibid.*
Midæ aures. t. 3. 198. T. & S. 199. a. 1. 413. T.
Midæ hortus. t. 1. 125. à m. T.
Midæ roſetum. t 3. 202. T. & S. d. 2.

Miles & militia.

Milites rogatis aliquandó meliores V. pallium. 3.
Miles Chriſtianus coronam capite geſtare nefas duxit, & depoſitis armis ſecularibus Apoſtolica induit. t. 3. 149. à m. T. & S. in f. & 150. per totum.
Militare apud caſtra Gentilium coronæ causâ, fideli non licet, ob multa fidei & diſciplinæ Chriſtianæ pericula. t. 3. 151. à p. T. & S à m. & ſeq. Et rurſum 152. à p. T. & S. à m. & ſeq.
Militia interdicta Chriſtiano filio pacis. t. 3. 153. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Milites Chriſtiani aquam in ſiti publica orantes impetrarunt. t. 3. V. Orationis dignitas. 3.
Miles eſt omnis homo in reos maieſtatis. t. 1. 53. in p T.
Miles pulchrior in pugna amiſſus quam in fuga saluus. t. 1. 133. in p. T.
Militis Chriſtiani elogia. t. 2. 351. 2. per totum.
Militia nec delictorum impunitatem, aut martyriorum immunitatem permittit. t. 1. 124. circà f. T.
Miles nemo ad bellum cum deliciis, nec de cubiculo ad aciem venit. t. 1. 330. in p. T.
Milites abſque vxoribus. t. 1. 116. in p. T.
Milites olim iuſtitiæ miniſtri. t. 2. 450. a. 2.
Milites Mithræ. t. 3. 573. T.
Militia Caligata. t 1. 165. in m. T.
Militia familiarum regiarum. t. 1. 124. in m. T.
Militia Dei. t. 1. 330. in p. T.
Mileſiæ oues. t 3. 204. T. & S. 205. e. 2.
Mileſiæ quæ. t. 2. 47. d. 1.
Millenariorum ſomnium. t. 1. 248. in f. T.
Milliarium tempus. t. 1. 25. à m. T.
Milliarium æuum. t. 1. 26. in p. T.
Mille annorum regnum fidelibus promiſſum ante ingreſſum cœli erroneè credidit Tertull t. 1. p 3. V. mille anni fuſiſſimè.
Miltiades Eccleſiarum Sophiſta. t. 1. 547. in f. T.
Mimus. t. 1. 540. à m. T.
Mimus martyrij. t. 1 126. in p. T.
Mimographi. t. 3. 108. T. & S. c. 2. t. 1. 379. à p. T.
Minator. t. 1. 360. circà m. T.
Minæ conditionales. t. 1. 526. à m T.
Minas Dei vix nos à peccato diuellere. t. 1. 222. in m. T.
Minerua, artium & armorum dea. t. 3. 152. T.
Mineruæ galea. t. 2. lxix. d. 2.
Minerua prima molita eſt nauem. t. 1. 121. in f. T.
Minerua lanifica & telarum diſpenſatrix. t. 3. 204. T. & S. 205. e. 2.
Minerua mollens Athenas attendit naturam regionis optima ingenia pollicitam. t. 1. 18. à p. T.
Mineruæ & Neptuni ſuper nomen imponendum vrbi certamen. t 3. S. 152. b 2.
Minerua Athenas à Xerxe non defendit. t. 1. 369. à m. T.
Mineruæ malle. i. potius fauere quam alteri. t. 1. 378. à p. T.
Mineruæ virgines. t. 1. 116. in f. T.
ad Mineruam eſt idololatria. t. 3. 152. T. & S. b. 2.
Minerualia. t. 1. 160 à p. T.
Miniſter furiarum t. 3. 660. à p. T.
Miniſter Orationis. t. 1. 115. à m. T.
Miniſtrare ſanctis ſolita. t. 3. 235. T.
Minos. t. 1 69. in m. T.
Minotaurus bicornis. t. 1. 189. in f. T.
Minutalia. t. 3. 286. T. & S. b. 1.
Minutalia regna. t. 1. 198. circà m. T.
Minutatim. t. 3. 171. T.
Minutiloquium Ariſtotelis. t. 1. 7. à m. T.
Miſcellenea Ptolomæi. t. 1. 551. à p. T.
Miſellus Archemorus. t. 1. 125. à p. T.
Miſericordia Dei. V. Dei miſericordia. t 2.
Miſericordia in pauperes, & iudicium, & ſequela Dei vtraque lege mandatur. t 3. 154. in m. T & S. in f. & ſeq.
Miſericordiæ defectus minas habet in vtraque lege, & in iudicio damnabitur. t. 3. 155. à m. T. & S. in f. & ſeq.
V. Eleemoſyna. t. 2.
Miſericordia Chriſtianorum plus inſumit vicatim quam idololatria templatim. t. 1 79. in f. T.
Miſit velum prætor in circo, in ſignum incipiendi ſpectaculi. t. 1. 540. circà m. T.
Miſſa. V. Euchariſt. Sacrificium.
Miſſæ apud quaſdam Eccleſias diebus ieiunij non celebrabantur. t. 2. ccxiii. c. 2.

Miſſi. i. Apoſtoli. tom. 1. 405. in p. T.
Miſſilia & exercitatoria iacula. t.1.397. à m. T.
Miſſilia cum imbribus. t. 3. 198. T. & S. 199. d. 1.
Mithra. t.1. 413. in p. T.
Mithræ ſacra. t. 2. 518. c.1. & ſeq.
Mithræ initiati. t. 1. 413. in p. T.
Mithræ leones. t. 3. 190. T. & S. 191. a. 2. 571. T.
Mithræ milites ſupra. V. miles.
Mithræ, & lanæ. t.1. 585. à p.
Mithridates ex ſomnio Ponti potitus. t. 3. 643. à m. T.
Modeſtia eſt ablatum non deſiderare. t. 1. 110. in f. T.
Modeſtiæ laus t. 1. 111. in p. T.
Modeſtia & pudicitia fidei Chriſtianæ. t. 3. 266. T.
Modi corporum. t. 1. 42. à m. T.
Modi hiſtrionis. t. 1. 543. à m. T.
Modorum commercia. t. 1. 12. à m. T.
Modulari. t. 3. 533. T. & S. b. 1.
Modulationes. t. 3. 198. T. & S. 199. c. 1.
Modulatus labellorum. t. 1. 350. à p. T.
Modulari Chriſti paſſionem i. imitari. t. 3. 378. T. & S.
Moduli linea. t. 1. 31. circà m. T.
Moduli plumbei. t. 1. 353. in f. T.
Modulus drachmæ. t. 3. 46. T.
ad Molas delatus. t. 3. 219. T.
Molino ſaxo ad collum. &c. t. 1. 290. à m. T.
Moliri inlecebras. t. 1. 114. in f. T.
Molitio. i. operatio. t. 3. 70. T. & S. 77. d. 1.
Molitio mundi. i. creatio. t. 3. 76. T. 127. T. 134. T.
Molles maſculi. t. 1. 552. à p. T.
Momentaneo motu oculi. t. 1. 501. in f. T.
Monarchia. i. vnicus Principatus. t. 1. 422 in p. T.
Monarchia Deus vnus in tribus perſonis. t. 1. 422. à p. T.
Monarchiæ œconomia. t. 3. 735. in f. T.
Monarchiam tenemus. t. 3. 723. à m. T.
Monarchiani hæretici. t. 3. 725 in f. T. & S. 726. a. 1.
Monela (i. admonitio.) t. 1. 290. circà m. T.
Monela Dominica. t. 3. 339. T. & S. c. 1.
Moneta Dei, homo. t. 1. 163. à p. T.
Monetæ imago. t. 1. *ibid.*
Monetam repercutere. t. 1. 362. à m. T.
Monialis inde Chriſto placeat, vnde nupta viro. t. 3. 797. d. 2.
Monica mœrore facta eſt maſculi mater dignius quam Sophia Valentini. t. 3. 156. à p. T. & S.
Monica non curat in patria mori. t. 3. 619. a. 2.
Monica exemplum coniugum. t. 3. 817. a. 2.
B. Monicæ miranda fides de Reſurrectione mortuorum. t. 3. S. 618. c. 2.
Monicæ ſomnia de filio Aug. t. 3. 648. S. c. 2.
Monilia. t. 3. 186. T. 291. T.
Monilia crucum. t. 1. 354 in p. T.
ſine Monitore, hoc eſt, ſponte orare pro Regibus. tom. 1. 73. in p. T.

Monogamia.

Monogamia primis temporibus in vſu non fuit, & poſt Lamech, Patriarchæ polygami fuerunt ob generis multiplicationem: nunc autem reſtricta ſunt coniugia. t. 3. 156. in f. T. & S. 157. à p. & rurſum. *ibid.* in m. T. & S. à m. & iterum 158. in p. T. & S. à p.
Monogamia nec onerofa, nec noua. tom. 3. 158. à m. T. & S. in f.
Monogamiæ antiquitas in Adam. t. 3. 159. à p. T. & S. Et rurſum. in m. T. & S.
Monogamia in Noë reſtitutore generis humani, in filiis eius, & in animalibus etiam immundis. t. 3. 159. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Monogamia ab Adam, Noë, Chriſto ipſo virtutum exemplari diſcenda. tom. 3. 160. in m. T. & S. à m. Et rurſum 161. à p. T. & S.
Monogamia ſequenda exemplo meliorum, Ioſeph, Moyſi, Aaronis, Ioſue, t. 3. 161. in m. T. & S.
Monogamia & continentia imitanda in Maria, Zacharia, Simeone, Anna, Petro, & Apoſtolis, tom. 3. 162. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Monogamia culta à Sacerdotibus veteris legis ſancita bigamia, multò magis colenda à nobis. t. 3. 163. à m. T. & S. in f. & ſeq. & rurſum. 164. à p. T. & S. in m.
Monogamia etiam ab Ethnicis honorata ſacerdotibus. t. 3. 165. à p. T. & S. in m.
V. t. 2. cœlibatus. fusè. & t. 1. p. 3. V. nuptiæ ſecundæ in Alphab. Error. Tertull.
Monogamia quidem honeſtè ſuadetur, ſed non præcipitur, ex Adam monogamo, repudio vetito, & caſu mortis alterutrius coniugis, Deo ſic volente. t. 3. 164. in f. & ſeq. fusè. T. & S. 166. per totum.
Monogamiam ſuadet affectus à mortuo coniuge non diuidendus. t. 3. 167. à p. T. & S. & rurſum. *ibid.* in m. T. & S.
Monogamia conſulitur ex breuitate vitæ, & durationis ipſius mundi. t. 3. 167. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Monogenes. t. 1. 550. in m. T.
Monſtroſiſſimam fidem inducere. t. 3. 82. T. & S. 84. d. 1.
Monſtrum contra naturam. t. 1. 120. in m. T.
Monſtra. t. 1. 65 à m. T.
Monſtra delictorum. t. 3. 50. T. & S. 51. b. 1.
Monſtrum libido ſine gula. t. 3. 55. T. & S. a. 1.
Montani ieiunia. t. 1. 168. in f. T.
Montani prophetiæ. t. 1. 421. in p. T.
Montani propheriſſæ. t. 1. 168. in f. T. & 421. in p. T.
Montanus paraclitus habitus. t. 1. 419. in p. T. & 421. in p. T.
V. t. 1. p. 5. V. paracletus.
Montes vruntur & durant. t. 1. 83. circà f. T.
Monumenta cadauerum ſtabula. t. 3. 542. T. & S. b. 2.
Mopſus. t. 3. 644. in m. T. & S. 647. a. 1.
Mora pœnæ. t. 1. 71. in f. T.
Mora finis t. 1. 76 in f. T.
Mora reſurrectionis. t. 3. 460. T. & S. 461. a. 1.
Moroſior facies. t. 3. 232. T. & S. b. 2.
Moroſiſſima ſpeculatoria. t. 3. 149. T. & S. 150. c. 1.
Moroſius ordinatum pallium. t. 1. 380. in p. T.
Moroſitatis affectatæ otium. t. 1. 361. à p. T.
Moroſitas legis Iudaicæ. t. 1. 413. à p. T.
Morata ſine controuerſia fides. t. 1. 94. in f. T.
Moratus integrè. t. 1. 28. in m. T.
Moratus ſecundum Dominum. t. 1. 383. in m. T.
Mordacitas pulueris & cauterii. t. 3. 416. T.

Mors, Mori, Mortalitas.

Mori cum voluptate. t. 1. 544. in m. T.
Mori cupidus. t. 1. 118. in p. T.
Mors eſt ſeparatio animæ & corporis; & fruſtra quidam narrant mortuos ſponte motos, & animam poſt mortem adhuc in corpore manere. t. 168. à p. T. & S. in f. & ſeq.
Mors ad hominem pertinet, quidquid dicat Epicurus, & homo verè mortalis eſt. t. 3. 169. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Morti nos obligat ipſa natiuitas. t. 3. 170. à p. T. & S. in m.
Mors naturæ debitum eſt commune omnibus etiam ſanctis, & Ioanni ipſi Euangeliſtæ mortuo, Eliæ & Enoch morituris. t. 3. 170. à m. & ſeq. T. & S. 171. à p.
Mors non eſt defectio animæ immortalis, ſed inſtrumentorum eius. t. 3 171. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Mors non tantum violenta, ſed & lenta, indiuiſibilis eſt, licet anima per partes excedere videatur. t. 3. 172. in m. T. & S.
Mortis cauſarum arbitri ſunt medici. t. 3. V. mors. 5. in p.
Mors animæ & carnis, non ex ignorantia vel fragilitate naturæ, ſed ex prauo libertatis vſu venit. tom. 3. 172. in f. T. & S. 173. in p.
Mors quælibet etiam ex riſu, gaudio, gloria, ſomno, violenta, eſt, nec à natura, ſed à voluntate peccatrice fluxit. t. 3. 173. à p. T. & S. à m. & ſeq.
Mors non longè diſtat à nobis. t. 3. 174. in m. T. & S.
Mors amicorum patienter ferenda. t. 3. V. patientia in quibus exercenda num. 5.
Mors coniugis non accidit ſine voluntate Dei. tom. 3. 174. in m. T. & S.
Mors non timenda, quæ malorum eſt terminus, ſed quia mortem peccatoris ſequitur æterna pœna. t. 3. 174. in f. T. & S. 175. in p. & t. 2. 78. b. c. d. 1.
Mors ſeparans animam à carne, animum ſimul ab ea diuellit, proindéque intellectum addicit pœnæ vel gloriæ. t. 3. 175. à p. T. & S. in m.

Mortem homicidiis conſolari.t.3.649.in m. T.& S.b.
Mortis metum excutit arrha immortalitatis data nobis in Spiritu viuificante. t.3.175.in f.T & S.176.in p. ad m.
Mortem iuſti non tantùm patienter,ſed & delectabiliter ſubeunt. t.1.186. a.b.c.1.
Mors in depoſito ſeruat carnem reſtituendam homini. t.3.176. in m.T.& S.in f.& ſeq.
Mors in reſurrectione vincetur iuxta Prophetam Creatoris. t.3.177.à p. T.& S. in m.
Mors indeclinabilis.t.2.171.b.1.
Mors Chriſtiano vtilis. t.1.524.à p.& ſeq. T.
Mors neceſſaria exonerandæ terræ.t.. V.metempſychoſis.1.
Mors eſt profectio quædam.t.1.386.in m.T.
Mortis dolor vacat meditatione reſurrectionis. t.1 *ibid.*
Mortis imago ſomnus,ſpem dat reſurrectionis. V.V. Somnus.
Mortis ſpeculum, ſomnus.t.3.169.T.& S.170.a.1.
Mortis regnum nil aliud operatur quam diſſolutionem carnis. t.1.505.circà f.T.
in Mortis articulo multi præſides gentilium, recordati ſunt ſe deliquiſſe in Chriſtianos. t.1.518. in p. T.
Mors maledicta Ponticorum, niſi efcatiles fuerint liberis. tom. 3. 65. T.
non magis verè mortui apparent dormientibus quàm viui. t.3. 619. T.& S. *ibid.* d. 1. & ſeq..
Mortui olim coronati. t.1 122. in m. T.
Mortui viuis apparent ſepulturam flagitantes. t.3.S.618.a.1.
Mortuorum nomina,& ſimulacra vana. t.1.538 in p. T.
Mortes atroces & immaturæ, dæmoniorum operâ efficiuntur. t.3.59. T.
Mortuarij agones. t.1.538. in m. T.
Mortalitas in Cœlum allegenda. t 1.367. in m.T.
Mors vacationis & inanitatis. t.3.532.T.& S.533.a.1.
Mors in aquis longior. t.1 355. in p.T.
Mors aliqua ructauit in calicem t.3.537. T.& S.538.d.2.
Mortui ſpiritaliter. t.1. 486.in f.T.
Mortuorum habitaculum, mundus t.1 484. in f.T.
Mortuos ſcriptura dicit dormientes t.3.637.a.1. & ſeq.
Mors ſecunda.t.1. 463. in f.T.
Mors ſecunda in ſtagno ſulphuris.*ibid.*
Mortuus es qui non es Chriſtianus, non credendo quod creditum Chriſtianos facit. t.3.66.T.& S.68.d.2.
Morſus offenſæ.t.1.47.à m. T.
Morſus ferarum. t.1. 44. à m.T.
Morſus potiores docti.t.1.349.in m.T.i.buccellas delicatiores.
Mos erroris. t.1. 18-. in f. T.
Mos pœnitentiæ diuinæ.t.1.228. in f.T.
Moſchion dixit animam per totum corpus ventilari. tom.1. 13. in m. T.
Moyſes. t.3.59. T.& S.60.a.1.& 2.*ibid.* T.153. T.
Moſes antiquior Saturno.t.3.140.T. & S.141.b.1.781.in m.T.
Moyſes antiquiſſimus author prior Philoſophis.t.2.460.b.2.
Moſes Dei de proximo arbiter.t 3.161. T.& S.c.2.
Moſes an Deum viderit. t.3.751.in m. T.
Moyſi locutus eſt filius Dei.t.3.751.in f.T.
Moyſi filius cur circumciſus.t.1.180.à m.T.
Moyſi linguam ſoluturum ſe Deus promiſit. t.3.103, T.& S. 104. b.1.
Moyſi manus mutata eſt.t.3.515.T.& S. b.1.
Moyſes quadraginta diebus ieiunauit. t.1.515. à p. T.
Moyſes legem in melius reformandam accepit. t.1.180 à p.T.
Moſis velamen. t.3.25. T.
Moyſi donatus eſt populus ad præſens. t.1.230. à p. T.
Moſis lenitas & poteſtas. t.2.334.per tot. Schol.
Moſis ſtilus. i. libri Moyſi. t.3.130.T.
Moſes propheticus non poëticus paſtor.t.1.121.in p. T.
Motationis perpetuitas. t.1. 35 in m. T.
Motator. t.1.360. in m.T.
Motator vniuerſitatis animus. t.1. 11.in m. T.
Motiunculæ. i. paruæ febres. t.1 554.circà f.T.
Motorium animæ. t.1.554. à m.T.
Motus non eſt quid ſubſtantiale,ſed accidens,& actus ſubſtantiæ animatæ, vel inanimatæ. t.3.178.in p.T.& S. in m.
Mugire ad Dominum. t.3. 424. T.& S.425. a. 1.
Mutunus Deus. t.1.70.à m.T.& 365.in f.T.

Muliebria & Mulier.

Muliebria pati. t.3. 251.T. & S. d.1.
Muliebribus curari. tom. 3. 683. à m. T.
Muliebribus veſtiri. t.3.793. a p.T.& S. b 2.
Mulier nomen generale, Virginem etiam complectens, vt patet in Eua, & Maria Dei matre. t.3,178. in f. & 179. per totum T. & S. 180. per totum.
Mulier & Virgo quomodo apud Apoſtolum diſtinguantur, & dicatur mulier diuiſa. t.3.181 à p.T.& S.*ibid.*
Mulier imago Dei. t 2.3 4.b.2.& ſeq.
Mulier cur viro vt domino ſubiecta. t.3.781. S. a. 2.
ſubdita pro bona iubenti, non mala. t.2.353.d. 2.
Mulier quandoque ſibi grauida videtur, & non eſt. t.3.181.à m. T. & S.
Mulieris grauidæ onera ſub iudicij tempus. t.3.181 in f. T. & S.182.in p.
Mulieri multum debet homo pro oneribus grauedinis. t.3 182. in m.T.& S. à m. & ſeq.
Mulier luxurioſa crudelis in ſuos fœtus, Dei iudicio reuelabitur. t.3.183.à p.T. & S. in m.
Mulier Salomonem traxit ad idololatriam.t.3.183. à m.T. & S. in f. & ſeq.
vt & Eua blanditiis Adam. t.2. 645. b. 2.
Mulier diaboli ianua, arboris reſignatrix, prima legis deſertrix. t.3.184.T.& S.d.2.
Mulieris petulantia. t.1.92. à m. T.
Mulieritas. tom.3.183. T.& S.b.1.
Mulieritatem profeſſæ. t.3.252.T.& S.b.2.
Mulier quæ tragœdum audierat, morte punita t 3.662. à m. T.
Mulieres hæreticæ procaces, docere & baptizare præſumentes. t.1.415.à m. T.
Mulieri nullum virile munus in Eccleſia. t.3. V. Virgo.1. & t.1 baptiſmi miniſter. 2.
Mulieri ius eſt prophetandi. t.3.188 T.& S.a.1.
Mulieris caput obnoxium velamento. t.3.185.T.& S.186.a.1.
Mulieres Iudææ velatæ. t.3.77.à m. T.
V. t.3. velandæ Mulieres. per totum.
Mulieres vino abſtinentes. t.1. V. Annulus.
Mulieres Ponticæ malunt militare quam nubere. t.3.65.T.

Mulierum ornatus.

Mulierum ſexus in luxum, valde propenſus & naturâ φιλόκοσμος. t.1.130. circà m. T.
Mulierum ſuperbus ornatus deſcribitur. t.1.127.in m T.
Mulier cauſa ruinæ hominis, non ornatum ſed Euæ luctum, & habitum pœnitentiæ ſumere debet.t.3.184.à p.T.& S.in m.
Mulier ſine ſtolâ, proſtituta cenſetur. t.3.185. in p. T.& S.à p.
Mulier præ cæteris ornamentis coronam etiam in crinibus, vt ſummam laſciuiæ notam, deuitet. tom.3.185. in f. T. & S. 186. à p.
Mulieres auro onuſtæ. t.3.286. in m. & V. Abſtinentia Romanorum.
Mulieres vilibus addictæ miniſteriis, armillas & annulos latrinis inferunt. t.3.286. in m. T. & S. à m.
Mulier Chriſtiana Gentili diſſimilis, non tantùm appetere maſculos, ſed & appeti horrere debet, & proinde ornatum appetitus & ſcandali illicem fugere. t.3.186.in f. & ſeq. T.& S. 187. à p.
Mulieres Angelos iudicaturæ, pompam diaboli iam iudicent & condemnent. t.3.187.in m. T.& S.à m.
Mulieres pigmentis vtentes idola ſunt. t.2. 119. b.2.
V. t.3. ornatus per totum, fuſiſſimè.

Mulierum virtus.

Mulieri ſilentium & ſubiectio indicta, abſque præiudicio prophetiæ in vtraque lege. t.3.188. in p. T. & S.à p.
Mulieres piæ Chriſti diſcipulæ & miniſtræ. t.3.188.à m.T. & S. in f. & ſeq.
Mulieres Chriſtum vngentes & reſurrectionis nuntiæ. t.3.189. à p.T.& S. in m.& rurſum *ibid.* à m.T.& S.in f.& ſeq.
Mulier fidelis Dei obſeruatrix ſit. t.1.589. in f. T.
Mulieres benedictæ martyrium ſubeuntes. t.1.330.circà f.T.
Mulier ſecundus homo. t.3.178. T.& S.180.a.1.
Mulier illi conuenta. t.2.715.in f. T.
Mulleolus calceus. t.3.186.T.& S. c. 2.
Mulli vnius obſonium. t.3.305.T.& S.307.d.1.

Mulſam aquam de eloquio Platonis infundere. t.1.7. à m. T.
Multari ſapientis. tom. 1. 66. in f. T.
Multicia ſyntheſis. t.3.208. T. & S. d. 2.
Multifarium. t.1. 198. à m. T.
Multificatus. t.1. 266. in p. T.
Multiformis lues. t.1. 43. à p. T.
Multinubentia t.1.447. circà f. T. t.2. 688. à p. T.
Multinubi. i. poligami. t. 1. 561. à m. T.
Multipartitus. t.1. 401. in p. T.
Multiuorantia. t.2.688. à p. T.
Multoque inſtitutorum. i. & multo magis inſtitutorum. t. 1. 561. in m. T.
Mulum pro homine t. 3. 131. T.
Mulum de aſino pingere. t.3.764. A. 2.

Mundus.

Mundi princeps. Deus ſummus. t. 1. 69. in f. T.
Munditenens. i. diabolus mundi rector. t.1.554. in m. T.
Mundi lætitia, nequitia impunita. t.2.cclxxi. b.1.& ſeq.
Mundi ſuggeſtus. t. 1. 86. à m. T.
Mundi tranſitus, i. finis. t.1. 486. in p. T.
Munditiæ ſimplices. i. modeſtus ornatus. t.1.132. circà f. T.
Mundus dignum opus Deo, cuius etiam partes philoſophi Gentiles Marcionitis meliores, Deos cenſuerunt: ex quo veri Dei potentia agnoſcitur. t. 3. 190. à p. T. & S. à m. & 191. per totum ad 192. ad m.
Mundus pro Deo habendus non eſt, vt nec diabolus mundi rector, id eſt, peccatorum, qui ab initio Deum ſe finxit, & Deos inuexit in mundum. t.3. 192. in m. T. & S. à m. & ſeq. 6 1. a. 1.
Mundus hic imago alterius. t.3.609. T. & S. 610. c. 1.
Mundus intelligibilis. t.3.631. S. b. 1.
Mundus grauidus cauſis naſcentium *ibid.* d. 1.
Mundus non eſt ſumendus pro Creatore mundi vt vult Marcion, ſed pro creaturis, Angelis, & hominibus. t.3.193. à p. T. & S. in m.
Mundus & ea quæ in eo ſunt data ſunt homini à Deo Creatore, maximè vero electis. t.3.193. à m. T & S. in f. & ſeq.
Mundi ſapientiam Deus confodit. t.3.194. à p. T & S. in m.
Mundi gaudium, plauſus, & fiducia a Deo maledicta. t.3. 194. à m. T & S. 195. in p.
Mundus mare. t. 3. 669. S. d. 2.
Mundus. id. conuerſatio mundi, horrori fuit Paulo, non autem opus Creatoris. 195. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Mundus bonis omnibus conſtat. t.1. 216. à p. T.
Mundus ex diuerſis ſubſtantiis & officiis contextus eſt. t.1.376. à m. T.
Mundi vocabulum, ſignificat hominem mundi incolam. t. 1. 307. circà m. T.
Mundus ornamenti nomen apud Græcos. t.3.131. T. & S. b. 1. 190. T. & S. b. 2.
Mundus cultior eſt de die & inſtructior priſtino. t.1.15. in m. T.
Mundi totius habitus præterit. t.1.481. a p. T.
Mundus vna omnium domus. t.1.452. in p. T.
Mundus inſcriptus eſt. t.1 114. à m. T.
Mundus carcere peior. t. 3. 105. T.
Mundus muliebris t. 3. 295. T. & S. c. 1.
Mundialis lux. t.3.633 S. c. 1.
Mundialis materia. t 1 360. in f. T.
Mundialia elementa. t. 3. 19. T.
Mundialis ſpiritus. t.3 264. T. & S. b. 1.
Mundialiter viuere. t.1 505. in p. T.
Municipale ius. t. 2. xcvii. b. 2.
Municipales ludi. t.3.661. in f. T. & S. 667. a. 1.
Municipatus quid. t.2. 141. c. 1.

Munus.

Munus vnde dictum. t. 1. 338. à m. T.
Munus quando Deo offerendum. t.1. 258. in p. T.
Munus, ieiunium. t. 1. 174. à m. T.
Muneris gladiatoris origo. t. 1.538. circà f. T.
Munerum dies. t. 1. 162. à p. T.
Munerantes. t.1. 187. in p. T.
Munerarii noxiorum greges t. 2. 461. a. 2.
Munia elementorum. t. 1. 65. à m. T.
Murænis obiectati ſerui. t.3.305. T. & S. 307. a. 1.
Murcia dea marcoris. t.3 651. in f. T. & S. 655. d. 1.
Murciæ metæ. t. 3. *ibid.* in f. T. & S. 653. d. 1.
Mures inrepentes. t. 1. 347. in p.
Muſcæ ſine capite viuunt & volant. t.1.45. in p. & à m.
Muſcæ te calcant. t. 3. 74. T.
Muſcoſa lanoſitas. t.3.204. T. & S. 206. c. 1.
Muſæus. t. 3. 413. T. & S. 414. a. 1.
Muſæus orphei diſcipulus t. 1. 4. in f.
Muſicam pulſare. t. 3. 305. T.
Muſſitatio Phariſæorum. t.1. 451. à m. T.

Mutatio.

Mutatio nominis Ioſue. t.1.187. in f. T. V. Nominis mutatio.
Mutatio ſententiæ. t.1.447. in m. & ſeq. T.
Mutare ſeruum libertate. t.1.513. à p. T.
Mutabilis eſt natura rerum natarum, Dei vero innata, immutabilis eſt t.3.196. in m. T. & S. *ibid.* & ſeq.
Mutationem in melius omnia appetunt, & Deus poteſt omne malum in bonum conuertere. t.3.197. à p. T. & S. *ibid.*
Mutabilis eſt anima de malo in bonum vt gratiæ præualentis naturæ. t.3.197. in m. T. & S. à m. & ſeq. fuſè.
Mutatio toti mundo frequens eſt, in die, nocte, Sole, Luna, Aſtris, Elementis, diluuio. t.3.198. in f. & ſeq. T. & S. 199 à p.
Mutatio mundi in inſulis vel abſorptis vel emergentibus de nouo, in ignibus Sodomæ, Vulcaniſque Campaniæ, & terræ voraginibus. t. 3.200. in p. T. & S. à p. & ſeq.
Mutatio orbis in regnis & bellis. t.3 201 in m. T. & S. à m.
Mutatio in mundo fit cùm homines vnâ plagâ deſertâ aliam incolunt. t.3.201. in f. & ſeq. T. & S. 202. à p.
Mutatio pauonis, ſerpentis, hyenæ, Cerui, Chameleonis. t. 3. 203. in p. T. & S. *ibid.* in m. & ſeq.
Mutatio veſtis ſæpè facta in homine, primò quidem pelle, poſtea lanâ, dehinc ſerico veſtito: prius quidem ad neceſſitatem, dehinc ad pompam. tom. 3. 204. à m. T & S. 205. per totum & ſeq.
Mutare habitum ſine cauſa non licet, præſertim ſexum vt mutauit Achilles, Hercules, & Omphales. t. 3. 206 à m. T. & S. 207. à p. per totum & ſeq.
Mutatio Cleomachi fortiſſimi pugilis Herculi Tirinthio ſimilis, Phyſconis Sardanapali, Neronis, effœminatus cultus, ſicut & Alexandri Pompaticus. t. 3. 208. in m. T. & S. a m. & ſeq.
Mutire. t.1. 49. in f. T.
Mutire Paulo non licuit. t.1.407. in p. T.
Mutius Scæuola dextram ignibus dedit famæ cauſà. t.3. 100. T. & S. c. 1. & 2.
eius aliorumque Gentilium virtus. t.2.67. d.1.& ſeq. & t.1. 84. in m. T.
Mutuari ſub pignoribus. t.1. 166. in f. T.
Mutunus Deus. t.1.70. in m T. & 355. circà f. T.
Myrto milites redimiti. t.3.152 T. & S. c. 1.
Myſteria Attica. t.1. 77. à m. T.
Myſteria Liberi. t.1 56. circà m. T.
Myſteriorum ſilentia. t.1.56. in f. T.
Mithyca Theologia. t. 1. 66. in p. T.

N

NAaman Syrus mundatus quid ſignificet. t. 2. 296. c. 2. & ſeq. fuſè.
Naaman lepra myſticè expoſita. t. 2. cccvi. d. e 2.
Nabuchodonoſor Regnum. t 1.184. in m. T.
Nabuchodonoſor diuinitus ſomniat. t.3. 644. à p. T.
Nabuchodonoſor pœnitentiam agit. t.1.358. à m. T.
Nabuchodonoſor per pœnitentiam & confeſſionem, regno reſtituitur. *ibid.*
Nabuthæ cædes. t.1.171. in f. T.
Næniæ. t. 3. 261. T.
Næuus peccati. t. 1. 189. in f. T.
Næuus effruticans. t. 1.347. in m. T.
Narem contrahere, Naſo agere, Naſo deridere. tom. 3. 190. T. & S. b. 1.
Narnienſium Viſidianus. t.1.70. à p. T.
Narrandi ordo. t. 1.700.
Naſammonæ captant oraculo apud ſepulchra parentum. t. 3. 619. T. & S. 619. b. 1. t.1. 43. a m. T.

Naſcitur

Naſcitur nemo alii, moriturus ſibi. t.1.380. circà m.T.
Naſcentem non licet necare. t. 3.796. à m. T.
Natale Idoli. t. 1.160. à p. T.
Natales agnitionis. t. 1. 201. à m. T.
Natales impatientiæ. t. 2. 715. à m. T.
pro Natalitiis oblationes. t. 3. 463. T. & S. 464. b.1.
Nathan Dauidem confitentem conſolatur. t. 1. 258. in f. T.
Nathan. t. 3. 92. T.
Natiuitatem interpretari. t.1.139. in m. T.
Naſcendi ſpecies tres mirabiles. t. 2 327. b.2.
Natiuitas ex Virgine Deo digna. *ibid.* col 2. fusè.
Natiuitas ſeptimo menſe plena eſt facilius quam octauo. t. 3. 218. T. & S. b. 1.
Natiuitas hominis ludicra. t. 2. 271. c. d. e. 1.
Natiuitati cum mortalitate mutuum debitum. t.1.98. à m.T.
Natiuitas ſecunda in lauacro. t.1.110. in f.T.
Natiuitus proprium. t. 1. 11. in m. T.
Natura vxoris Philippi annulo obſignata. i. vulua. t.1.36. à p.T.
Natura. t. 3. 231. T.
Natura legalis. t. 120. in m. T.
Natura Deum metuens. t.1. 560. à m. T.
Natura Deum iam nobis commiſit. t. 1. 546. in f. T.
Naturæ fides. t 1.57. circà m. T.
Natura negatur. t. 3. 65. T. & S. 68 a. 1.
Naturæ præiudicium. t.1. 564. in m.T.
Naturæ venerandum nomen. t. 1. 546. in p. T.
Natura veneranda non erubeſcenda. t.3.46. T.
Naturæ humanæ contumeliæ in Chriſto. tom. 1. 97. in p. & ſeq. T.
Naturæ corruptio, alia natura eſt. t.1.33. in p. T.
Naturam plus eſt demutate quàm facere materiam. t 1. 98. in f. T.
Natura otium ſui non nouit. t. 3. 73. T.
Naturalia mali. t.1. 52. in m. T.
Naturales tabulæ, naturalis lex, non ſcripta. t 3.5. T. & in S. V. Lex naturæ.
Naturalitas. t. 3. 395. T.
Naturificatus. t. 3. 261. T.
Naufraga & exarmata, eſt forma ſine cultu. t.1.134. in m.T.
Naufragia vitæ. t. 3. 173. T. & S. b. 2.
Naufragia in aluo ceti digeſta. t.1. 513 à m. T.
Naufragorum petræ. t. 1. 361. circà. f. T.
Naufragio liberati, repudium dicunt mari. t.3. 436. T.
Naufragium circà fidem. t.1. 160. à m. T.
Nauicula Petri figura Eccleſiæ. t. 1.91. in p.T.
Nauiculariorum collegium. t.1.257. in p.T.
Nauis glorians titulo reſtitutionis. t.1. 514. circà f.T.
Nauigatio animæ. i. commeatus in corpore, morte diſſoluitur. t. 2. 40. circà m. T.
Nauigia depugnata turbinibus. *ibid.* in p.
Nauigium ſacrum. t.1. 3. in f.T.
Nauis Mineruæ inuentum. t.1.121. in f.T.
Nautæ ad Symbolam ſemper exultant. t. 1.551. in p. T.
Nahum vnus ex duodecim prophetis. t.1. 263. in p. T.
Nauſea inacreſcit. t. 3 695. à. p. T.
Nauſeantes vteri. t. 1. 343. in m. T.
Nazaræi Chriſtiani cur dicti à Iudæis. t.1. 256. in p. T.
Nazaræi hæretici. t. 2. 348. a. b. 1.
Nazareth oppidi ſitus. *ibid.* a. b. 2.
Nebulare veſtibula. lucernis. t.1. 75. à p. T.
Neceſſarior. t.3.24. T. 71. T.
Neceſſitas. i. fatum. t.1 66. in m. T.
Neceſſitas ad excuſationem deputatur. t.1.160. à m.T.
Neceſſitatem opponere quaſi deprecatricem. t.1.261. à p.T.
Neceſſitas domeſtica ſanctior Deus. t.1.61. à m.T.
Neceſſitates non admittit ſtatus fidei. t.1. 123. in f. T.
Neceſſitas nulla eſt delinquendi. *ibid.*
ex Neceſſitate delinquenti. *ibid.*
Neceſſitas carnis. i. matrimonij. t.1.461. à p. T.
malè nobis de Neceſſitatibus humanis ſupplodimus. t. 1. 161 in m. T.
Nectabis. t.3 616. à m.T. & S.617. a. 2. & t.1.43. in p.T.
amnes glacie negantur. t.3.65. T. & S.68. c.1.
Negare parentes. t.1.100. in p. T.
Negatio martyrij eſt recuſatio. t.1.134 à m. T.
Negatio omnis, idololatria eſt. t.1.166. in f.T.
Negatio verecundiæ. t.1.125. in m. T.
Negatione animam. i. vitam lucrari. t.3.709. T. & S. c.2.
Negator. i. fidem deſerens. t.1.402. in m. T.
Negatores à communione depulſi. t.1. 342. in f. T.

Negotium & negotior.

Negotia factionis Chriſtianæ. t.1.76. in f. T.
Negotium diuinum non Philoſophiæ. t.1.80. in f.T.
Negotium facere nomini. t.1.118. in p.T.
Negotium pati ſuæ opinionis. t.1 518. in f. T.
vt Negotium mortui fuit. t.1.61. circà f.T.
Negotiari magnam ſubſtantiam ſanctitatis. t.1. 115 in m. T.
Negotiata compaſſionem. t.1.449. à p. T.
Negotia libidinis. t. 1.461. in m.T.
Negotium carnis geſſit Deus in limo tractando. tom. 1. 482. in p. T.
Negotium impudicum. t.3.138. T.
Negotia prœliorum dolus, aſperitas, iniuſtitia. t.1.187. à m.T.
Negotiatio mundialis. t.1.362. in p.T.
Negotiatio eſt aliquid amittere, vt maiora lucreris. tom 3. 105. T. & S. 106. a.2.
Negotiationes an licitæ Chriſtianis. t.1.160. à m. T.
Negotiolæ ſcrupuloſitates oblationum. t. 3. 15. T.
Nemea. t.3. 207. T. & S. 208. a.2.
Neminem humanis rebus, i. otioſum inexercitum. tom. 1. 81. à p. T.
Neophytus. t.3.18. T. & S. 20. a.1.
Neoptolemus tragœdus. t.3.643. in f.T.
Nepotari. t.1.81. à m. T.
Neptuni & Mineruæ lis. t.3. 152. T. & S. b.c.2.
Neptunales ludi. t.3 661. in f.T.
Delphinos Neptuno vomunt columnæ. tom. 3. 651. in f.T. & S. 652. c. 2.
Neptunus Conſus. Vide V. Conſul.
Neptunus Hippios. i. equeſtris. t.3.652. T. & S.653. a.2.
Nequam remunerans. t.1. 386. in f. T.
Nero Cæſar quandiu regnarit. t.1.186. in p.T.
Neronis ſæuitia & vitia. t.2. 430. b.c.2.
Nero primus Romæ fidem orientem cruentauit. t. 3. 122. T. 410. T.
Neronianum inſtitutum. t.1 348. à m.T.
Nerones. t.3.305. T. & S. 307. a.2.
Neruus vmbilicaris. t. . . 94. T. & S. 95. b. 1.
Nerui ad libidinem. t.1.57. à m. T.
crus in Neruo. t 1.329. in f. T.
Neruus quid ſit. t.2. 161. a. 1.2.
in Neruum artari. t.3 119. T. & S. e. 2.
Neruos in ſonum ſtringere. t.1. 121. circà f.T.
Neſtoris Coceum. t.1.551. à p.T.
Nexus quid. t. 2. 263. b.2.
Nicander. t. 1. 43. circà f. T. & 520. circà m. T.
Nicæni Concilij Canones quidam non extant. tom. 2. 481. e. & ſeq.
Nicolaus Diaconus. t. 1. 415. in f. T.
Nicolaïtæ aſſertores libidinis. t.3. 221. T. & S. 222. a.1. & t.2. 481. d. 1. & ſeq.
Nicolaitarum fœdus & ſacrilegus error. t.3. S.222. b.1.
Nidor Spiritus ſanctus. t.1.177. à m. T.
de Nidore concipere numen. t.1. 81. in f.T.
Nidore thuris agitari, nidoribus ſpurcis verberari. Nidoroſa ſacrificia. t.3. 235. T. & S. c.1.
Nidores Philoſophiæ. t. t.3.415. T. & S.416. d.2.
Nidoroſa ſacrificia. t. 3. 10. in f. T.
Nigidius hæreticus peruertit vias Dei. t.1.409 circà m.T.
Nigidius figulus Mathematicus. Vide *ibid.* Scholia.
Nigriani. t. 1. 517. circà m. T.
Nigri. t. 1. 75. in p.T.
Nilus non aſcendit in arua, non redundauit. t.1.78. à p.T.
Niniue peccatrix de exitio liberatur. t.1.171. circà f.T.
Niniuiticum iuſtitium. t.1. 177. à m.T.
Niniuitis ex actibus Deus miſericordiam præſtitit. tom. 1. 315. in m. T.
à Niniuitis auertit Deus deſtinatum exitium. t.1.228 circà f.T.

Ninus Beli progenies. tom. 3. 201. T. & S. c. 1. & 2.
Ninus quo tempore regnauit. t. 1, 377. circà m. T.
Niueſcere lauacro. t. 3. 204. T. & S. 206. b. 1.
Nocentiæ iudex & exactor. t. 1. 78. à m. T.
Nocere naſcentem. i. naſcenti. t. 1. 116. à m. T.
in Nocte & per Noctem adorandus Deus. t. 1. 77. in f. T.
Nocturnæ conuocationes. t. 3. 236. T. & S. 237. a. 2.
Nodoſius quid dico, cùm Apoſtolus abſolutius? t. 1. 504. à m. T.
Noë incircunciſus. t. 3. 17. T.
Noë in lege naturali iuſtus. t. 3. 5. T.
Noë monogamus. t. 3. 159. T.
Noë ſucceſſit Enoch in delegatione prædicationis. tom. 3. 135. T. & S. c. 2.
Noë holocauſta Deo grata. t. 1 227. in m. T.
Nolentia. i. auerſio, recuſatio &c. t. 3. 73. T.

Nomen.

Nominum fides. t. 1. 103. in p. T.
Nominum communio. t. 1. 19.
Nomina ſectis impoſita ab Inſtitutoribus ſuis, vel locis, damnanda non ſunt niſi ſecta ſit mala, nec proinde nomen Chriſtianum damnandum. t. 3. 209. in f. T. & S. 210. à p. per totum & ſeq.
Nominis odium i. fidei Chriſtianæ. t. 1. 528. in f. T.
per Nominis proprietatem poſſidetur veritas eius. t. 3. 87. T.
Nomina rerum confundenda non ſunt, ne res ipſæ confundantur. t. 3. 211. in f. T. & S. 212. in p.
Nomen generale, continet ſpecialia. t. 3. 211. à p. T. & S. in m.
Nomen Dei, Angelis, hominibus & Idolis commune, ſubſtantia autem deitatis ſoli Deo propria, diſpares deos non patitur. t. 3. 212. in m. T. & S. in f. & 213. per totum.
Nomen Dei quomodo ſanctificetur, & illud laudans ſit ſimilis Angelis. t. 3. 214. in p. T. & S. à p. & ſeq.
Nomen Dei in vanum iurare vetitum. t. 2. 458. a. b.
Nominum diuinorum numerus. i. perſonarum. t. 1. 88. in m. T.
Nomen extraneum Publicanorum. t. 1. 453. à m. T.
Nomina ex comparatione criminum. t. 1. 140 in f. T.
Nomine illuditur. t. 3. 65. T. & S. 68. a. 1.
Nomina ſeruorum etiam Alexander, Darius, Holofernes. t. 1. 199 in f. T.
Nominis mutatio Abrahæ, Saræ, Auſeæ, ſiue Ioſue, & Petri. t. 1. 26:. in m. T.
Nominalium ſolemnitas. t. 3. 792. à p. T. & S d. 1.
Nominatiora pericula, aut vota. t. 1. 12. in p. T.
Nona dea. t. 1. 30. in f. T.
Nona hora dirimendis ſtationibus, quâ ieiunium ſoluitur. t. 1. 173. in m. T.
Nonam obſeruare. t. 3. 711. T. & S. 713. a. 1.
Nonacris aqua venenata Alexandrum occidit. t. 3. 2. T. & in S. a. d. 1. 170. T.
Nortia. t. 1. 70. circà m. T.
Notarius quidam Energumenus à Chriſtiano liberatur. tom. 1. 518. à m. T.
Vſque in Notationem. i. cenſuram, infamiam. t. 1. 169. à p. T.
omnium Notarum peccator. t. 3. 427. T. & S. 428. d. 1.
Notæ militum. t. 1. 394. in p. T.
Notæ tenebræ. t. 1. 477. à p. T.
Nouaculâ mutare vultum. t. 3. 660 in m. T. & S. 665. a. 1.
Nouacula mutans vultum. t. 1 542 in f. T.
Nouamen nouum. i. nouum teſtamentum. t. 3. 18. T.
Nouare ſacramentum. t. 3. 740. T. 741. S. c. 1.
Nouella ſecta. t. 1. 65. in f. T.
Nouellitas Praxeæ. t. 3. 713. in m. T.
Nouellitas. t. 3. 140. T. & S. 141. b. 2.
Nouerca inſultat de exuuiis priuigni. t. 1. 321. à p. T.
Nouè viuere taxantur Romani bonorum morum deſertores. t. 3. 216. in p. T & S. à p.
Nouitatis nomine inculant. t. 2. 680. in p. T.
Noui, ac noui. i. quotidie ſubinde recentis. t. 1. 74. in f. T.
Nouiani fullones. t. 3. 208. T. & S. c. 2.
Nouiſſima hominis dæmon fabuloſa reddit. t. 3. 215. in p. T. & S. à p.
Nouitii, Catechumeni, & Neophyti, qui facilius tenentur ex recens relictis, præ cæteris pœnitentiam amplectantur. t. 3. 216. in m. T. & S.
Nouitius vt Catechumenus humiliter poſtulet profeſſionem facere, quaſi baptiſma ſuſcepturus. t. 3. 216. in f. T & ſeq. & S. 217. in p.
Nouitas Ethnicis deos peperit. t. 3. 70. T.
Nouitiola paratura. t. 1 82. circà m. T. i. recentem diſciplinam.
Nouitioli. i. Catechumeni. t. 3. 216. T. & S. b. 1.
Nouum vitij mari imbuit non expuentis naufragia, ſed deuorantis. t. 3. 100. T. & S. a. 2.
Nouus explicat. t. 1. 37-. in f. T.
Nox vita præſens. t. 2. lxx. c. d.
Noxietas. t. 1. 52. à m. T.
Nubere in Domino. t. 1. 336. circà f. T.
Nubi ibi, vbi & mori. t. 1. 294. in m. T.
Nubilare veſtibula lucernis. t. 2. 724. in p. T.
Nuceta in cœleſtibus. t. 3. 764. c. 2.
Nudipedalia indicere. i. ſacra placatoria deorum nudis pedibus agi ſolita. t. 2. 687. in p. T.
Nudipedalia ſacrificia. t. 2. 441. c. 1.
Nullificare. t. 1. 176. à m. T.
Numa. vide v. Pompilius.
Numa vetuit Dei ſimulacra fieri. Hinc 170. annis Roma caruit Idolis. t. 2. 655. a. 1.
Numæ ſuperſtitiones. t. 1. 415 in p. T.
Numæ libri à Senatu igni traditi. t. 2. lxxxv. a. b. 1.
Numentinus Deus. t. 1. 363. in m. T.
Numeratur comunctio. t. 3. 224. T. & S. 225. b. 1.
Numerorum vis. i. multitudo Chriſtianorum. t. 1 75. in f. T.
Numero Pythagoræ quatuor. id. quater mutatus in metempſychoſi. t. 1. 26. à p. & ſeq.
ex Numeris Deus. t. 1. 82 in p. T.
Numerus eſt, quod non vnum eſt. t. 1. 114. in p. T.
Numerus ſeptimus, natiuitati hominis fortunatus ad requiem. t. 3. 218. in p. T. & S. à p.
Numerus denarius perfectus eſt, quo homo perfectè naſcitur, & decalogi obſeruatione renaſcitur. t. 3. 218. in f. T. & S. 219. in p. & t. 2. 17. a. b. c. 1.
Numerorum liber vnde dictus. t. 2. 650. c. 2.
Numidæ Cæſariati. t. 1. 378. à m. T.
Nummaria fuga eſt, redemptio eius. t. 1. 134. in p. T.
Nummum examinare. t. 3. 434. T.
Nummus iniuſtitiæ auctor dominator ſæculi. t. 1. 287. in f. T.
Nuncupantur titulis. i. vouentur. t. 1. 12. in f. T.
Nundinatitia capita. t. 775. à p. T & S. 777. b. 1.
Nundinæ libidinum. t. 1. 379. in f. T.
Nundinare abuſui. t. 1 367. in f. T.

Nuptiæ.

Nuptiale indumentum, ſanctitas eſt carnis. i. caſtitas. t. 1. 493. circà m. T.
Nuptiis operam dare omnes, Valentiniani, volunt, quas & in cœlo regnaturas credunt. t. 3. 219. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Nubent Angelis animæ ſeparatæ iuxta Valentinianos. t. 3. 220. à m. T. & S. 221. in p.
Nuptiæ non ſunt malæ vt vult Marcion, ſed bonæ & benedictæ à Deo: licet exceſſus libidinis ſit coercendus. t. 3. 221. à m. T & S. 222. in p.
Nuptias Marcion auferens, tollit ipſius caſtitatis meritum, & crudelior eſt Pharaone. t. 3. 222 in m. T. & S. in f.
& rurſum. 221. à p. T & S. *ibid.*
Nuptias quas Deus Creator iungit, Marcionis Deus reprobat, & tamen Chriſtum ſuum ſponſum facit. t. 3. 223. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Nuptias non eſſe abſolutè bonas, ſed in comparatione luxuriæ & propagationis neceſſitate, erroneè ſcripſit Tertullianus. t. 2. 324. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Nuptiæ quidem bonæ, ſed melior eſt continentia. t. 3. 225. in f. T. & S. 226. in p.
Nubere permittit Paulus humano conſilio, continendum autem ex diuino. t. 3. 226. in m. T. & S. ibid.
Nuptiæ ſunt hîc bonæ & neceſſariæ ad reſtaurationem generis mortalis, non in reſurrectione. tom. 3. 227. in p. T. & S. à m. & ſeq.
Nuptiæ iam inſtante fine mundi, non ſunt neceſſariæ multiplicationi: continentia porro melior eſt coniugio. t. 3. 228. à m. T. & S. in f. & ſeq.

Nuptias, licet continentia ſuperet, eas tamen non excludit Deus. t. 3. 229. à p. T. & S. in m.
Nubant qui ſe non continent. t. 1. 633. c. 2. & ſeq.
Nuptiæ quomodo, quando, cum quibus, & vbi contrahendæ.
Nuptiæ ſolo oculo & conſenſu contrahuntur vt patet in Rebecca. t. 3. 229. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Nuptiarum & pubertatis annus apud Ethnicos, fœminis quidem 12. maſculis 14. cenſetur. t. 3. 230. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Nuptiis maturum tempus in occulto cuique ſerui dictat concupiſcentia & lucta carnis. t. 3. 231. in m. T. & S. *ibid.* & rurſum 232. in p. T. & S. in m.
Non nubere omnino, conſilij eſt, in Domino autem, id eſt cum fideli, præcepti. t 3. 233 in p. T. & S. à p.
Nubere non licet niſi fideli, iuxta vtramque legem. t. 3. 233. in f. T & S. 234. in p
Nubere non licet cum infideli, ob coronas nuptiales ab idolis ſumptas. t. 3. 234. à m. T. & S. in f.
Nupta infideli prophanis eius cerimoniis læditur. t. 3. 235. in p. T. & S. à p.
Nuptiæ cum infideli, carnem ſanctam maculant, & fidei eiuſque actibus & conuerſationi repugnant: myſteria ſacra ludibrio Gentili, & bona ac vitam exponunt periculo. t. 3. 235. in f. & ſeq. T. & S. 2. in f. 237. per totum & ſeq.
Nuptiæ cum infideli a diabolo ſuadentur & quò Gentiles peiores, eò nuptarum fidelium amantiores, ad earum ſubuerſionem, Chriſtianæ libertatis ruinam; vt & mulieres ambitioſæ tunc viros Gentiles præferebant. t. 3. 238. in m. T. & S. 239. à p. & ſeq.
Nuptias cum infideli contractas, non ſoluit Paulus, ſed contrahi prohibet. t. 3. 240. in m. T. & S. 241. in p. & ſeq.
Nuptiæ iam contractæ cum infideli, diſſolui non debent: alterutro enim iam fideli, alter ſanctificatur exemplo. t. 3. 242. in m. T. & S. à m & ſeq.
Nuptiæ cum fideli in Eccleſia, inter miſſarum ſolemnia, de conſenſu parentum, magis vnum & pacificum faciunt coniugium, liberum in actibus pietatis, proindeque à Deo benedictum t. 3. 243. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Nuptiæ non contractæ in facie Eccleſiæ, non carent ſuſpicione fornicationis. t. 3. 244. in m. T. & S.
Nuptiæ ſecundæ in quo probroſæ.
Nuptiæ ſecundæ non ex mera Dei voluntate, ſed ex indulgentia veniunt data infirmitati humanæ. t. 3. 244. à m. T. & S. in f. & ſeq. & rurſum. 245. à p. T. & S. in m.
Nuptias poſt mortem coniugis repetens Dei voluntati videtur repugnare, & ſuammet reſpuere libertatem. tom. 3. 246. in p. T. & S. à p.
Nuptias ſecundas petere à Sacerdotibus monogamis, in Eccleſia vniuira, & ſimul pro duobus viris orare pudendum eſt. t. 3. 246. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Nuptiæ ſecundæ infirmitatem carnis arguunt. t. 3. 247. à p T. & S. in m.
Nuptiæ ſecundæ magis probant carnem validam quam infirmam. t. 3. 247. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Nuptias ſecundas, vel luxuria, vel ambitio requirit. t. 3. 248. in m. T. & S. & rurſum à m. T. & S. in f. & ſeq.
Nuptias ſecundas vel ob inopiam, vel ſolitudinem, vel poſteritatem petere. pudendum & vanum eſt. t. 3. 249. à m. T. & S. in f. & 250. per totum.
Nuptiæ ſecundæ fruſtra quæruntur cauſâ liberorum ſub finem mundi proximum indecentes, & perſecutionis vltimæ tempore oneroſæ. t 3 251. in p. T. & S in m. & 252. per totum.
Nuptiarum prima & legitima cauſa, eſt propagatio filiorum. t 2. 633. d 2. & ſeq.
Vide Matrimonium, Monogamia. t. 4. & Nuptiæ ſecundæ. t. 1. parte 1. & parte 2. V. coniugij actus. & V. coniugi num liceat ex conſenſu copiam corporis alteri facere.
Nymphodorus Scriptor. t. 1. 43. à m. T.
Nymphone pletomatis. t. 3. 220. T.

O

OBba quid. tom. 2. cxxiij. c. 2.
Obaudientia. i. obedientia. t. 1. 111. in m. T.
Obedientiæ bonum quantum. t. 2. cccviij. fusè.
Obedientia omni operi prælata. V. Humilitas. num. 3. t. 2. & t. 3. V. Seruus Dei. num. 1. 2. 4.
Obediendi aures. t. 3. 786. b 1.
Obediendi aures Deus aperit. t. 3. 786. c. 1. & ſeq.
Obducere. tom. 3. 97 T. 101. T & S. 102. a. t. 131. T. & S. b 2. 191. T. & S. a. 1.
Obduratio vnde. t. 2. Vindic. pacif. p. 4.
Obduratio ex iuſto Dei iudicio in pœnam ſuperbiæ, & ex mala hominis voluntate. t. 2. 440 b. 1. & ſeq. fusè.
Obdurari in calloſitatem. t. 3. 358. in m. T.
Obeliſcus in Circo, & Euripi. t. 2. 532. b. 1.
Obeliſci enormitas. t. 3 651. in f. T & S. 653. b. 1.
Obex præſcriptionis. t. 1. 529. in p. T.
Obfirmare venabulum. i. reſiſtere obiecto venabulo. tom. 1. 20. à m. T.
Obfuſio. i. confuſio, rubor. t. 1. 115 circà f. T.
Obhumare fluminum viæ dicuntur. t. 3. 159. T. & S. b. 2.
Obiectare. i. obiicere. t. 1. 123. circà m.
Oblaqueare argento gemmas. i. includere. t. 1. 482. in m. T.
Oblatio panis Mithræ. t. 1. 415. in p. T.
Oblatio Cain recuſata. t. 1. 384. in m. T.
Oblatio Abel accepta. t. 1. 227. in m. T.
Oblationes pro defunctis, pro natalitus annuâ die facere. t. 3. 165. T. 463. T. & S. 4: 4. b. 1.
Oblatione confirmatum matrimonium. t. 3 243. T. & S. b 1.
Obligamenta & onera legis. t. 1. 19. T.
Obligamentum conſecrationis. t. 2. 654. in m. T.
Obliquatus infans ex vtero matris. t. 1. 12. in p T.
Obliterauerunt ſolitudines fundi amœni. t. 1. 25. in m. T.
Oblitus, i. ſordidus. t. 3. 67. T. & S. 69. c. 2.
Obliuionis cauſa an tempus ſit. t. 2. 20. in f. T.
Obliuio & reminiſcentia Platonica refutatur. t. 3. 253. in p. T. & S. à p.
Obliuio Platonica fruſtrà tempori, vel corpori imputatur. t. 3. 254. in p T. & S. in m. & ſeq.
non poneretur lex ei qui non haberet Obſequium debitum legi in ſua poteſtate. t. 3. 37. T.
Obſeruatio inueterata tenenda, etiam ſi nil Scriptura præſcribat. t. 1. 118. in f. T.
Obſeruationum Chriſtianarum ratio. t. 1. 119. circà m. T.
Obſcurat ſanguinem palma. t. 1. 521. in f. T.
Obſcuratus figuris. t. 1. 195. in p. T.
Obſignare carnem. t. 3. 799. à p. T.
Obſignare ſpadonatui. t. 3 293. T & S. b. 1.
Obſignare duos. t. 1. 160. in m. T.
Obſignare fidem. t. 3. 216 T. & S. c. 2.
Obſolefacta vox. t. 3. 231. T. & S. d. 1.
Obſoletare veſtitum nuptialem. t. 1. 525. à p. T.
Obſonare bubulam. t. 3. 488. T.
Obſtetrices carnifices. t. 1. 543. in m. T.
Obſtetrices trucidando conceptui adultero. t. 3. 49. T.
Obſtetrices apud Ægyptum remunerat Deus. t. 1. 276. circà f. T.
Obſtrepere vſui, Religioni, pudicitiæ. t. 1. 120. à p. T. 533. circà m. & 134. circà m. T.
Obſtrepitacula. t. 3. 85. T.
Obſtructi à cuſtodibus. i. prohibiti. t 1. 394. à m. T.
Obtentu matrimonij. t. 3. 50. T.
ſub Obtentu. t. 3. 59. T. & S. c. 2.
Obtuſio ſalutarium ſenſuum. t. 3. 86. T. & S. 88. a. 2.
Obuenientia. t. 3. 72. T. 765. c. 2.
Obumbrat dedecus ſuum ingenio. t. 3. 190. T.
Obumbratur ſapere noſtrum in ſomnis. t. 1. 35. in f. T.
Occaſio peccati vel remota, fugienda eſt. tom. 3. 255. à p. T. & S. in m.
Occaſiones ſcripturarum. t. 1. 516. à p. T.
Occultæ coniunctiones. tom. 3. 50. T. & S. 51. a. 1. 244. T. & S. c. 1.
Oculus dux in amore, pruriginem libidinis irritat. t. 3. 255. in f. T. & S. 256. à p. & vide Animæ plena pubertas. t. 1.
Oculi feneſtræ animæ & arbitri concupiſcentiæ. t. 2. 57. b. c. 1.
Oculi qui videre volunt & videri, non ſunt caſti. t. 3. 256. in m. T. & S. à m.

Oculo conſentiens cor, reatu facit animatu cuiuſuis peccati. t. 3. 257. in p. T.& S. à p.
Oculos ad concupiſcentiam non accepimus. t. 3. 664. in m. T.
Oculos fuligine porrigere. t. 1. 132. circà f. T.
Oculorum fuci. t. 3. 291. T. & S. 292. a. 1.
Oculorum propria tormenta. t. 1. 498. circà m. T.
Oculis percutere. t. 1. 582. circà m. T.
Oculare purpurâ veſtes. t. 1. 452. à m. T.
Oculat pullos ſuos hirundo. t. 3. 427. T. & S. c. 1.
Ochus qui & Cyrus. t. 1. 185. circà m. T.
Odei fundamenta. t. 3. 525. T. & S. 526. b. 2.
Odium ſectæ. t. 3. 209. T.
Odor nutricis Iouis. t. 1. 70. in f. T.
Odorum incendia t. 1. 161. à p. T.
Odorare canales t. 3. 304. T. & S. 305. a.
Odorari pugnam. t. 2. 15. c. 1. & ſeq.
Oeconomiæ ſacramentum. i. Trinitatis myſterium. t. 3. 723. in m. T. & S. 724. a. 1.
Oedipus trucidatus oculos. t. 1. 355. in m. T.
Oedipodis & aliorum fabulæ & hiſtoriæ. t. 2. 454. a. 1. & ſeq.
Oedipus tragœdia. t. 1. 58 in f. T.
Oenophoron quid. t. 2. 8. b. 1.
Oenotria. t. 1. 366. circà f T.
Octiculanorum Valentia. t. 1. 70. à p. T.
Offarcinata oneribus. t. 3. 450. T. & S. 451. a. 1.
Offerentia cauſarum. t. 3. 451. T.
Offers. t. 3. 282. T.
Officium.
Officia & dignitates honeſtas obire poteſt, Idolis autem directè ſacratas fugere debet Chriſtianus. t. 3. 257. in f. & ſeq. T. & S. 258. à p. & ſeq. & rurſum 259. à p. T. & S.
Officium quid. t. 2. 58. c. 1. & 608. d. 2. & ſeq.
Officia ætatis. t. 3. 248. T. & S. c. 1.
Officia ſexus. t. 3. 236. T. & S. 237. d. 1.
Officia diuina Angeli. t. 1. 30. in f. T.
Officia Eccleſiæ Chriſti. i. opera bona tempore afflictionis. t. 1. 128. in m. T. de fuga. cap. 1. in f.
Officia cibi demorati. t. 1. 169. à p. T.
Officia ſtationum. t. 1. 175. in m. T.
Officiales. t. 3. 258. T.
Officia curantia Deum. t. 1. 177. in m. T.
Officiales principi. t. 1. 422. à p. T.
Officiales coronæ. t. 1. 124. in p. T.
Officiales ſibi. t. 1. in p. 422. T.
Officia militaria redimere. t. 1. 136. in p. T.
Officij detractatores. t. 1. 176. à m. T.
Officina hominis producendi, eſt fœminæ vterus. t. 1. 239. in m. T.
Offocant fluctus, ſuffocant. t. 2. 663. circà f. T.
Offulæ. t. 1. 57. circà f. T.
Offundit hauſtus peſtilentes. t. 1. 68. in p. T.
Offundere vnguentis. t. 1. 379. in p. T.
Offuſcatio deorum. i. denigratio & contemptus. t. 1. 352. à p. T.
Offuſcare iuſtitiam de mali cauſa. t. 1. 222. in p. T.
Olea ſignum pacis. t. 1. 89. in p. T.
Oleaſter de oliuæ nucleo. t. 1. 411. circà f. T.
Oleaſtro Hercules coronatur. t. 1. 121. à p. T.
Oleo vnguit. t. 1. 203. in f. T.
per Oleum curare infirmos. t. 1. 518. circà f. T.
Oleum faculæ. t. 2. 728. in f. T.
Oleum diuinæ vnctionis. t. 3. 63. T.
Oluſcula. t. 3. 62. T. & S. 63. a. 1.
Olympia ſacra Ioui. t. 3. 649. T. & S. 650. à p.
Olympici pictæ. t. 1. 178. in p. T.
Omphale in Hercule proſtituta. t. 3. 206. T. & S. 207. e. 2.
Onagri proprietas. t. 2. 433.
Onagri feri gentiles. t. 2. 434 c. 2.
Onerare dæmonem. t. 3. 662. T. & S. 667. a. 2.
Onera ſacrificiorum. t. 3. 15. T. & S. b. 1.
Onerauit mæchiam. t. 3. 47. T. & S. 48. a. 2.
Oneſimus. t. 3. 220. T. & S. 221. a. 1.
Onochoëtes. i. aſinino capite Deus. t. 1. 63. circà f. T.
Operoſis officiis rudis fides dedolata. t. 3. 15. T.
Operoſitas crinium leno. tom. 3. 273. T. & S. d.
Operum fuga reiecta. i. onera. t. 1. 450. à m. T.
ex Operibus merendæ probationes. t. 1. 216. à m. T.
in omni Operatione tria principalia. t. 1. 745 in m. T.
Opera bona fidei indicia ſunt. t. 3. 259. à m. T. & S. in f.
Opera bona acceptiora ſunt ex libertate, quam ex neceſſitate. t. 3. 260. à p. T. & S.
Operum bonorum neceſſitatem excludunt ab electis cum Valentinianis Caluiniſtæ. t. 3. 260. in f. T. & S. 261. à p. & rurſum 261. in f. T. & S. 262. à p.
Operum bonorum neceſſitas. t. 2. 561. b. 2.
Operum bonorum merces. t. 2. V. Dei iuſtitia & bonitas, num. 11. & t. 1. parte 2. V. gratia, & V. neceſſitas.
Opera bona & vtilia faciunt homines Deo ſimiles. t. 1. V. Dei eſſentia ex operibus nota gentilibus. num. 5.
Opera ſatisfactoria, vel ſponte, vel à Confeſſario ſubeunda. t. 3. 585. S. a. 1.
Operarij Euangelici paſcendi. t. 2. lxxi. a. 1.
Ophitæ ſerpentem Chriſto præferunt. t. 1. 416 in p. T.
Opimiſſimus. t. 1. 363. a m. T.
Opinio vulgi ſequenda dum conſentit veræ fidei, non contrà. t. 1. V. Animæ immortalitas. n. 1. à m.
Opinioſus. t. 1. 291. à p. T.
Oppanſo velo. t. 1. 63. à p. T.
Oppanſo corporis. t. 1. 40. in f. T.
Opici. t. 3. 723. in f. T.
Oppidò. t. 1. 377. in f. T.
Oppignerare pronubo anulo. t. 1. 56. à p. T.
in Optimis nonnihil peſſimi. t. 1. 33. circà m.
Oracula. t. 1. 68. circà m. T.
Oraculi Pythij dæmonium. t. 3. 275. T. & S. b. 1.
Oratio.
Oratio legitima. i. Dominica. t. 1. 129. in p. T.
Orationis religio ab ipſo Chriſto ordinata. t. 1. 373. in m. T.
Oratio Dominica quàm excellens, à Chriſto præſcripta, tribus conſtat, & exaudiri meretur. tom. 3. 262. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Orationis Dominicæ expoſitio. t. 1. lib. de Orat. (b. 2.
Eius tres vltimæ petitiones exponuntur. t. 2. xciv. c d. 1. & xcv. a.
Orando Chriſtus ſuſpexit in cœlum Creatoris, & docuit Apoſtolos aliter orare quàm Ioannes, ſed non alium Deum. t. 3. 263. à m. & ſeq. T. & S. 264. à m. & 265. per totum, & ſeq.
Oratio Dominica breuis & docta ſumma Euangelij. t. 3. 266. à m. T. & S. 267.
Oratio ordinaria. i. Dominica. t. 2. 685. in m. T.
Oratio pura, ſacrificium mundum. t. 3. 267. in f. T. & S. 268. in p.
Oratio opima & maior hoſtia omnibus Gentilium victimis. t. 3. 268. à p. T. & S. ibid. & ſeq.
Oratio donum Dei & aquæductus bonorum omnium. tom 1. 279. a. b. 1.
Oratio Chriſtianorum in ſiti publica aquam de cœlo impetrauit. t. 3 269. à p. T. & S. & t. 1. 430. b. 1.
Orationis conditiones.
Oratio ſociam habeat obſeruantiam mandatorum. t. 3. 269. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Oratio exigit animum ab ira, & omni paſſione & perturbatione liberum. t 3. 270. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Oratio non tam lotis manibus ſuperſtitione Iudaica, quàm puris operibus fieri debet. t. 3 271. à p. T. & S. in m. & ſeq. & V. Ad Euchariſtiam diſpoſitio. num. 1. T. 1.
Oratio ſic caſta ſit, vt orans erubeſcat etiam de licita primi matrimonij copula, multò magis iterati. tom. 3. 272. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Oratio recens baptizati, vel iuſti exauditur. t. 3. 273. à p. T. & S. in m.
Oranti, maximè mulieri, veſtium pompa & capillorum tortura prohibetur t. 3. 273. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Orans habitum malum potius exuat, & animi vanitatem, quàm veſtem pompaticam. t. 3. 274. à p. T. & S. in m.
Orando ſedens irreuerentiam Gentilem non imitetur, ſed humilitatem exterius ſeruet, etiam voce ſubmiſſa, Deo mutos audiente. t. 3. 275. in p. T. & S. in m.

Oratio ſecreta ſit, non multiloqua. t. 3. 276. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Ora dus Deus Creator ſolus optimus, cum perſeuerantia & humilitate publicani, non cum ſuperbia Phariſæi. t. 3. 277. in m. T. & S. a m. & ſeq.
Orationes factæ in communi ſunt fortiores. t. 3. 278. in m. T. & S. & t. 2. 441. T. 442. b 2.
Orantes Chriſtiani expanſis manibus, referunt Dominum crucifixum. t. 3. 278. à m. T. & S. *ibid.* & ſeq.
Orandum versùs Orientem. t. 3. 629. T. & S. a. 2. & ſeq.
Orationis tres horæ diei præcipuæ. t. 3. 279. in m. T & S. à m. & ſeq.
Oratio neceſſaria tantum petat, de craſtino nil ſolicita. tom. 3. 280. à p. & S. in m. & ſeq.
Oratio primò petat cœleſtia quàm terrena. t. 3. 285. à p. T. & S. in m.
Orantem malè, Deus interdum exaudit iratus. t. 2. cccx. e. 1. & ſeq.
Orandi inſtantia & perſeuerantia. t. 3. 798. a. 2.
Oratio eſt donum Dei. t. 3. à 678. ad 684. S. & à viduis frequentanda. t. 2. 169. b. c. 1. & ſeq.
Oratio gratiam exigit efficacem. t. 2. clxxxiv. c. 2. & ſeq.
Orationes littorales. t. 3. 630. S. d. 2.
quidam non exaudiuntur ad voluntatem. t. 2. 279. c. d. 2.
quidam timent exaudiri. t. 2. 186. b. 1.
Orbana dea. t. 1. 368. circà f. T.
Orbis citri Ciceronis. i. menſa rotunda. tom. 3. 305. T. & S. 306. e. 2.
Orbis Sileni. t. 1 147. in m. T.
Orbitates aucupari. t. 3. 321. T. & S. c. 1.

Ordo.

Ordo à principalibus deducendus. t. 1. 479. circà m. T.
Ordinationes hæreticorum temerariæ. t. 1. 413. à m. T.
Ordinare tabulas. t. 3. 705. à p. T.
Ordines & equi publici. t. 1. 124. à m. T.
Ordo & plebs. t. 3. 282. T. & S. 283. c.
Ordo Eccleſiæ. t. 1. 339. in f. T.
Ordinis conſeſſus t. 3. 282. T & S. 283.
Ordo Eccleſiaſticus. t. 1. 158. in m. T.
Ordo Sacramenti. t. 1. 62. in f. T.
Ordo Sacerdotalis t. 1. 114. in p T.

Ordo ſacer.

Ordinis Sacramentum manuum impoſitione confertur. tom. 3. 281. in f. T. & S. 282. in p.
Ordo ſacer diſcernit Sacerdotes à laïcis, licet hi lato modo ſint Sacerdotes. t. 3. 282. à m. T. & S. in f. 283. 284. 285. per totum fuſiſſimè de hoc Sacramento.
Oreſtes inſanus matrem in ſorore vidit. t. 3. 611. in m. T. & S. 613. e. 1. & ſeq.
Origenes perperam excludit ſenſum literalem. t. 2. liv. b. 2.
Origo rei maximè curanda eſt quâ Deus ſolus caret. t. 3. 186. in p. T. & S.
Originis vitium. t. 1. 35. in p. T.
Origines delictorum. t. 3. 22. T.
Origines rerum. t. 1. 300 in p. T.
Originales perſonæ. t. 1. 3 6 à p. T.
Originales auctores t. 1 66. in p. T.
Originales Eccleſiæ t. 1. 405. in m. T.
Originalia inſtrumenta. t. 3. 66. T. & S. 68. d. 2.
Oriens Chriſti figura. t. 3. 625 à p. T. & S. a. 1.
Orientem versùs precari. t. 3. 629. à p. T. & S. a. 2. variæ rationes. ex PP. *ibid.*
Orientis ales Phœnix. t. 1. 485. in p T.
Orionis armati manus. t. 1. 519. in p. T.

Ornatus.

Ornatus eſt mundus muliebris. t. 3. 295. T. & S. c. 1.
Ornamenta gemmarum vana, ſunt obiecta ſtuporis mulierum. t. 3. 286. in m. T. & S. à m.
Ornamenta monilium inaurium, annulorum ſortem in infirmo ſexu ambitionem probant. t. 3. 287. a p. T. & S. *ibid.*
Ornamenta margaritarum contemptibilia. t. 3. 287. à m. T. & S. in f. & ſeq. & V. raritas rerum. num. 1.
Ornari pudeat mulierem gemmâ de capite draconis conterendo eruta. t. 3. 288. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Ornamenta mulierum in ſtatu innocentiæ non fuerunt, & inuenta ſunt diaboli ad pompam funeris. t. 3. 289. à p. T. & S. in m.
Ornamenta ex varietate colorum ſunt inuenta diaboli contra voluntatem Dei. t. 3. 289. in f. T. & S. 290. à p.
Ornamenta colorum, gemmarum, inaurium, diabolus artifex, detector & tentator inuenit. t. 3 290. in f. T. & S. 291. à p.
Ornamenta data mulieribus à dæmonibus pro libidinis pretio dedecent mulieres caſtas t. 3. 291. in m. T. & S. in f. & ſeq.
virum Ornari non decet. t. 3. 292. à p. T. & S. in m.
Ornamenta vana mulieres deponere non pigeat cùm multæ abſtineant à voluptate cibi & thori. t. 3. 293. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Ornamenta capitis, pedum & veſtium arguit Eſaias, & detrahenda minatur, & licet Deus produxerit eorum materiam, id fecit, vt abſtineamus ad meritum, & caueamus ob periculum. t. 3. 294. in m. T. & S.
Ornatus oris & veſtis humilitati Chriſtianæ repugnat. t. 3 295. à p. T. & S. & rurſum. *ibid.* in f. T. & S. 296. in p.
Ornatus mulierem caſtam, quæ virtutis cultu debet eſſe contenta, à meretrice non diſtinguit. t. 3. 296. in m. T. & S. in f & ſeq.
Ornatus mediocris & iuſtus mulieri fideli permittitur. t. 3. 297. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Ornatus modeſtus Chriſtianam diſcernere debet à Gentili, ornatus enim vanus luxuriæ tantùm vel gloriæ causâ palam geſtatur. t. 3. 298. in m. T. & S. à m.
Ornamenta virtutum ſanctarum mulierum, Deum habent amatorem. t. 3. 299. à p. T. & S.
Orphæus. t. 3. 411. T. & S. 414. a. 1.
Ortygometra. t. 3. 264 T. & S. 286. b. 2.
Os cur homo acceperit. t. 1. 514. in f. T.
Oris honor, dentes. t. 1. 515. in p. T.
Oris ſpelunca. t. 1. 514. circà m. T.
Oris vincula. t. 3. 12. in f. T. & in S. 13. a. 1.
Oſcillum penduli impetus. t. 1. 376. in m. T.
Oſcillum de axe ſuſpendens. t. 1. 11. in m. T.
Oſcillum & oſcillatio quid. t. 2. 64. c. 1. 2. & ſeq. & 199. b. 2.
Oſculum pacis orationis eſt ſignaculum. t. 3. V. pacis ſigna num. 3.
Oſculum die Paſchæ non dabatur, hoc eſt die tranſitus & mortis Chriſti. t. 3. 300. in p. T. & S.
ad Oſculum conuenire. t. 1. 236. T & S. 237. a. 2.
Oſculari vincula martyrum. t. 3 236. T.
Oſcula ſancta etiam filiis denegata a Gentilibus caſtitati ſacratis. t. 1. 586. in f. T.
Oſcula offerre propinquis. t. 1. 56. à p. T.
Oſculum & tactus manus reſignat pudorem. t. 3. 300. in f. T. & S. 301.
Oſculi congreſſio. t. 3. 229. T.
Oſculo probata ſobrietas. t. 2 5 d. 2.
Oſidis Geta poëta tragœdus. t. 1. 412 in f. T.
Oſiris. Liber. t. 1. 121. à p. T.
Oſiris naſcentium frugum ſymbolum. t 3. 190. T. & S. 191. a. 2.
Oſiridis veſtis, lintea. t. 1. 121. in f. T.
Oſiridis mater. t. 3. 204. T.
Oſſa quingentorum annorum adhuc ſuccida & capilli olentes. t. 1. 502. à p. T.
Oſtenſiones duæ. i. duo teſtamenta. t. 1. 305. à m. T.
Oſtentamen iudicij. t. 3. 345. T & S. 347. a. 1.
Oſtentatitia virginitas. t. 1. 561. à m. T.
Oſtia cordis diabolo claudenda & Chriſto ſunt aperienda. t. 2. cclxi. vel cclxij. e. 2. & ſeq.
Oſtia in balneis adora. t. 1 163. in m. T.
Oſtiorum dij. t. 2. 654. T.
Otioſum & ſtupentem deum Bythion finxere Valentiniani cum Epicuro. t. 3. 301. in m. T. & S. a m. & ſeq.
Otium Græciæ. t. 3. 656. à p. & S. 657 c. 2.
Otium natura boni operoſa non patitur. tom. 3. V. Marcionis Deus. 11. in f.
Otium in detractionem procliue. t. 2. 102. in m. T. & S.
Ouum à ſeueritate deducit. t. 3. 403. T.
Oua in circo. tom 1. 536. circa f. T.
Oua honori Caſtorum ſacra. t. 3. 651. in f. T. & S. 652. b. 2.

Ouanter accurrit. t.3.765.c.2
Ouidii Metamorphoſis. t.1.550. in f. T.
Ouis propriè eſt Chriſtianus. t.1.129. à p. T.
Oues Dei ſunt Chriſtiani. *ibid.*
Ouium pelles ſunt nomine tenus Chriſtiani. t.1 399. in f. T.

P

PAbulum infanticidii. t.3. 574. T.
Pacatorium iudicium. t.1. 285. à m. T.
Pactus es renuntiare ipſi & pompæ & Angelis eius. t 3. 146. T.
Pactus eſt nobiſcum Spiritus ſanctus t.1. 456. circa m. T.
Pacuuiana teſtudo. t.1. 577. in f. T.
Pædagogium. t.1. 549. in m. T.
Pædagogia aulica. t.1.67. in f. T.
Pædagogus Socratis dæmon. t.1.4. à p. T.
Pædagogatus. t.3. 763. c.1.
Pænula grauiſſima. V. penula.
Pagana fides. t.3. 151. T.
Pala Dominicam aream purgans. t.3.692. in f. T.& S. 693 a.1. tom.2. 92. d.1.
Palabundi. i. errantes. t.1.66 in p. T. & t.2.762 in m. T.
Paleæ leuis fidei. t.1 399. in m. T.
Palæſtina. t.3. 200. T.& S. c.2.
Palæſtræ ſtudia. t.2. 200. in p.
Palæſtra, carcer. t.1. 330. circà m. T.
Palæſtræ opinionum. t.1. 5. à p. T.
Palæſtrica t.3.656 in p. T & S.657. c 1.
Palæſtricam exercere. t.1. 75. in p. T.
Palæſtrica, diaboli negotium. t.1.541. à p. T.
Pallas Attica. t.1. 63 in m. T.
Pallium ſuper omnia veſtium genera extollitur, cæterque Togæ quotidi reformandæ tædio. t.3. 302. in f. & ſeq. T. & S. 303.
Pallii vſus expeditus & facilis, nihil habet cum rebus ſæculi. t 3. 303 in f. & ſeq. T.& S. 304. à p. & ſeq.
Pallii habitus vitia ſæculi arguit, vt & vita, iuſti, omneſque liberalium artium Profeſſores, & quod maius eſt, etiam Chriſtiani palliati fuerunt, cùm & ipſi ſcenici togati fuerint. t.3. 305. à p. T & S. in f. & 306. 307. per totum.
Pallio fuit Cato Cenſorius, dum à Græcis ſenex literas Græcas didicit. t.3. 307. in f. T & S. 308 in p.
Palma obſcurat ſanguinem. t.1.524 in f. T.
Palma femella inclinatur ad marem. t.3. 780. S. d.2.
Palmatæ togæ. t.2 519. b 1.
Palmata veſtis. t.3. 101 T & S.102. b.1.
Palos terminales Deo figere: t.1.174. in f. T.
Paruuli, pueri. t.1.276 in m. T.
Pancarpos. i. Cameleon niger. t.551. à p. T.
Pandora Heſiodi. t.1. 551. à p. T.
Pandoræ caput primùm coronatum à Charitibus. t.3.763 b.1.
Super alienum Panem alii Deo gratiarum actionibus fungi. t.3. 74. T.

Panis.

Panis oblationem celebrare t.1. 413. in p. T.
Panis & Calicis Sacramentum. t.1. 311. in p. T.
Panis Corpus Chriſti. t.1. 190. in p. T.
Panis figura Corporis Chriſti. t.1. 297. à m. T.
Panis purus ſiue ſolus t.1.172. in f. T.
Panis benedictus non dabatur Catechumenis. t.2. 503. c.1. & ſeq.
Panis quotidianus. t.1. 180. à m. T.
Panis noſtri aliquid decuſſi in terram anxiè patimur. t.3. 712. à p. T. & S.714. a.1.
Panis Angelicus. t 3. 14. T.
Panis oblatio in ſacris mithræ. t.1. 413. in p. T.
Pangere filios. t.1. 58. in f. T.
Pannus hæreticæ nouitatis. t.1 261. in p.
Pannis ſepulturæ inuolucrum pueros imitari. t.1. 274. in m. T.
Panni infantiæ Chriſti. *ibid.* & 240. à p.
Pantomimus. t.3. 654. à p. T. & S. 655. c.1.

Papa.

Papa eſt Epiſcoporum Epiſcopus. t.3 308. in m. T. & S. *ibid.*
Papæ dignitas quanta ex patribus fuſiſſimè. t.3.309 310. 311. per totum. & 312. ad m.
Papauer ficus. t.1. 411. à m. T.
Papiæ leges. t.3.32. T. & S. 33. a.1.
Papiliones militum. t.1. 330. in p. T.
Papiliunculi. t.1.26. à m. T.
Parem homini neceſſariam proſpexit Deus. t.1.115. in p. T.
Par turpiſſimum duorum maſculorum. t.1. 550. in m. T.
Parabolæ, figuræ. t.3. 106. T.
Parabolæ Chriſti, & cur in eis Iudæis loqueretur. t.1.496. in m. T.
Parabolæ quomodo interpretandæ. t.1. 452. in f. T.
Parabolæ non obumbrant Euangelij lucem. t.3. 517. T.
Paracletus, aduocatus. t.3.736. à p. T.
Paracletus Vicarius Filij. t.1. 512. in m. T.
Paracletus Montanus. t.3. 158. T. & S. c.1.
Paradiſus locus amœnus recipiendis ſanctorum ſpiritibus deſtinatus. t.3. 185. T. & S. b.1.
Paradiſus locus æternus, ſinus Abrahæ temporaneus. t.3. 312. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Paradiſus terreſtris, imago cæleſtis. t.1 41. in f. T.
Paradiſi romphæa gladius verſatilis Cherubim. *ibid.*
Paradiſi clauis, ſanguis tuus. t.1 42. in p. T.
Paradiſi nullum ceſpitem norunt. t.3.73. T.& S.78. e.2.
de Paradiſo Tertulliani libellus. t.1. 41. in p. T.
Paradiſi colonus t.1. 384. circà m. T.
Paradiſi imago expreſſa. t.3.698. S. b 1.
Parcæ brachiis tunicæ. t.1.376. in p. T.
Paralyticos reſtringere. t 1.66. in f. T.
Paraſceue quid. t.2. ccxiij. b.1. & ſeq.
Paraſiti. t.1. 77. à m. T.
Paratura. t.3.70. T.& S.77. e.2.75. T.& S 80. c 1.81. T. & S. 84. n.1.
Paratura Angelica & dæmoniaca. t.1. 71. in f. T.
Paratura vtriuſque teſtamenti. t.2. 675. à m. T.
Paraturæ cœleſtes. t.1. 68. circà m. T.
Paratura omnis generis. t.2. 733. à m. T.
Paratura mundi. t.3.765. e.1.
Paratura Euangelii. t.3.66. T. & S. 69. a.1.149 T.
Paratura nouitiola. t.1.82. à m. T.
Paredri. t.3. 60. T.& S. c.1.140. T.
Parentare memoriæ. t.3. 251. T.& S. 252. d.2.798. in f. T.
Parentare mortuis. t.3.796. à m. T.
de parentato non edere. t.1.539. circa m. T.
Parentatio facta impenſiſſimo officio. t.1 478. in m. T.
in Parentes ſecunda a Deo religio. t.3. 46. T.& S.47. b.2.
Parentes exemplo Chriſti relinquendi, cùm nos diſtrahunt à diuinis. t.3. 313. in m. T.& S. *ibid.* & ſeq.
Parentes in filiis puniri. t.3. 62. T.
Parentes liberis orbati, vnde ſolandi. t 2. ccxlv. a. b.
Paria gladiatorum. t.1. 62. in p. T.
Pariari Deo. i. parem eſſe. t.1. 480. à m. T.
Pariare parabolas. t.3.449 T. & S 450. b.1.
Pariant inter ſe. t.3. 553. T. & S. 554. c.1.
Parricidium homicidio differt. t.1. 58. in p. T.
Parietis corpus. t.1. 497. in f. T.
Paries Medius. t.1. 324. à p. T.
Parietina forma. t.1. 465 à m T.
Parſimonia carnis. t.3. 796. à p. T.
Parthenii. t.1.75 in p. T.
Parthi t.1.75. in f. T.
Parthorum perones bullati. t.3. 290. T.& S. 291. b.2.
Partiarius ſententiæ. t.3.491 T. & S. a.1.
Partiarius erroris. t.1. 142. à m. T. t.2.709. in p. T.
Partiarius exitii. t.3.75. T. & S.79. b.2.
Partualis ſanguis. t.1.273. in p T.
Partula & Partunda dea. t.1. 30. in f. T.
partus tormenta. t.3. 89. T.
Paſcha. t.3.100 T & S. a 1. t.2.599. b. c.d.1.a.2.
Paſcha annuo circulo celebratur in menſe 1. t.1.176. à p. T.
Paſcha figura Chriſti. t.1.309. à m. T.
Paſchæ diem ad patiendum Chriſtus elegit. t.1.297. à p. T.
Paſchæ ſolemnibus abnoctare. t.3.236. T. & S.237. a.2.
Paſcha cur menſe primo celebratum. t 2. ccxii. b. c.2.
Paſcha & Pentecoſte baptiſmi duo. t.1.93. in m. T.

à Paſcha ad Pentecoſten vſque gaudere. t.1. 119. in p. T.
item genibus flexis non orare. *ibid.*
Paſcua acuratior. t.1.68 in p. T.
Paſcere patientiam. t. 3. 115. T.
Paſiphaæ oraculum. t. 3. 644. in m. T. & S. 647. a.1.
Paſſio ſpiritus. t. 1 329. in f. T.
Paſſio Chriſti decus fidei vel dedecus & eximium collyrium. t. 2. 388. d. 2. & ſeq. fusè.
V. Chriſti Paſſio & mors. t. 2.
Paſſio nuptiarum. t. 3. 300. T & S. 301. a. 1.
Paſſiones & virtutes contrariæ de Deo & homine dicuntur, ſub communione nominis, non verò imperfectionis. t. 3. 314. in m. T. & S. 315. in p.
Paſſio reſurrectionis. t. 1. 496. à m. T.
Paſſionalis caro. t. 1. 47. in m. T.
Paſſiua conceſſio. t. 1. 748. in f. T.
Paſſiua licentia. t. 1. 158. T. & S. a. 2.
Paſſiuè currere. t. 1. 168. in f. T.
Paſſiuitas. t. 2. 49. b. 2. 228. b. c. 1. 474. a. 2.
Paſſiuitas luxuriæ. t. 1. 58. in f. T.
Paſſiuitas vitæ. t. 3. 261. T. & S. 262. a. 1.
Paſſiuitas ſententiæ. t. 1. 258. in p. T.
Paſſiuitas & turbulentia. t. 3. 132. T. & S. 133. b. 1.
Paſſiuitùs. t. 3. 204. T. & S. 206. c. 2.
Paſſiuus. i. ignobilis. t. 1. 109. in m. T.
Paſſiuus conuictus. t. 3. 18. T. & S 20. a. 1.
Paſſiuum nomen Dei. t. 3. 212 T. & S. b. 2.
Paſſiuus cenſus. t. 1. 315. à m. T.
Paſſus exemplum Dominicæ paſſionis. i. ſuſtinens perſonam Chriſti. t. 1. 454. in f. T.
Paſſus præſumptionis inſtinctum. t. 1. 197. à p. T.
Paſſus negotium opinionis t. 1. 560. in p. T.
Paſta anima porticibus Atticis. t. 1. 46. in p. T.
Paſtinatio. t. 3. 156. T. & S. 157. a. 2.
Paſtor Chriſtus. t. 1. 451. à m. T.
Paſtoris boni imago in calice. *ibid.* in m. T.
Paſtoris ſcriptura. t. 1. 455. à p. T.
Paſtor bonus fugere non debet, ſed ferre perſecutionem ad conſeruationem, & exemplum gregis. t. 3. 315. in f. T. & S. 316. à p. & 317.
Paſtores fugaces & timidi. t. 3. 317. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Paſtores mali. t. 1. 133 in m. T.
Paſtor hæreticus rationem reddet pro ouibus ſuis. t. 2. 383. b. 1. & ſeq.
Paſtores mali improbè paſcuntur de pecoribus. tom. 1. 452. in m. T.
Paſtorum & Prædicatorum contemptus redundat in Deum. t. 3. 318 in m. T. & *ibid.*
Patagio omni inauratio. t. 3. 203. T. & S. c. 1.
Pater tam nemo ſicut Deus. t. 1. 355. in f. T.
Pater in diuinis. V. Verbo Trinitas.
Pater factorum. t. 1. 57. circà f. T.
Pater familias inueſtis. t. 1. 580. in f. T.
Pater familias non dominus. t 1. 74. circà m. T.
de Patruitis. t. 1. 551. à p. T.
Patens dies. t. 3. 65. T.

Patientia.

Pati pro Deo non poſſumus ſine Spiritu Dei qui pati poſſe præſtat, impaſſibilis manens in nobis. t. 3. 677. à p. T. & S. d. 2. & ſeq t. 2 461. b. 1. a. b. 2.
Pati de Deo. t. 1 63. in f. T.
Pati idipſum quod aliis feceris, res amariſſima. t. 1. 225. à p. T.
Patientia magnum Dei donum plus docenda exempla quàm verbo. t. 3. 318. T. & S. in f & S. 319. à p.
Patientiam Philoſophi Gentiles laudant, & affectant. t. 3. 319. in f. T. & S. 320. in p.
Patientia canina. t 1. 382. in m. T.
Patientiam paſcere fiducià vltionis. t. 1. 530. in f. T.
Patientiſſimè ſubminiſtrant vxores. t. 1 77. circà m. T.
Patientià fatigare improbitatem. t. 1. 386. in p. T.
Patientes ſoli à Chriſto prædicati beati. t. 3. 320. T. in m. & S. à m. & ſeq.

Patientiæ exempla.

Patientia Gentilium & peccatorum, à diabolo Dei æmulo, ſuos quoque martyres habente inſpirata, nos ad veram patientiam hortatur. tom. 3. 321. T. in m. & S. à m. & ſeq.
Pati pro Deo, iuſtitia, & cœlo nolle, quod pro peccati pœna omnes ferunt, Chriſtianum pudeat. t. 3. 322. in m. T. & S.
Patientia Nabuchodonoſor, rationi & Regno reſtituit. tom. 3. 322. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Patientiæ Iob triumphus. t. 3. 323. T. in m. & S. à m. & 324. per totum.
Patientiæ exemplum non à Diogene ſumendum, ſed à Deo malos tolerante, & eis benefaciente. tom. 3. 325. in p. T. & S. à p.
Patientiæ exemplum clarius & propinquius nobis Chriſtus in omnibus vitæ actibus præbuit plenus ſpiritu patientiæ incredibilis Gentibus, imitandæ fidelibus ſpe mercedis, & timore pœnæ. t 3 325. in m. T. & S. 326. per totum.
Patientiæ voluptate Chriſtus ſaginatus. t. 3. 325. T.
Patientia Chriſti in Malcho vulnerata. t. 3. 325. T & S. 326. c. 1.
Patientia Chriſti Dei aures aperit. t. 3. 322. T. & S. d. 1.
Patientiam Dei trahere. t. 3. 60. T. & S. 61. a. 1.
Patientiæ ſedentis in throno Spiritus ſancti deſcriptio. t. 3. 327. in m. T. & S. *ibid.*

Patientiæ neceſſitas.

Patientia ſic præeſt diuinis rebus, vt nullum opus bonum ſine ipſa fiat. t. 3 328 à p. T.
Patientia caſtitatis parens. *ibid.* T. & S.
Patientia Paſtoris & Patris Euangelici ouem & prodigum reducit, & diuortium ſine adulterio tolerat. t. 3. 328. in f. T. & S. 329 à p.
Patientia obedientiæ parens. t. 3. 329 à m. T. & S. in f. & ſeq.
Patientia mater eleemoſynæ. t. 3. 330. à p. T. & S. in m.
Patientia fidei mater in Abraham filium immolante. t. 3. 331. à p. T. & S. *ibid.* & ſeq.
Patientia fidei, ſpei, & charitatis parens. tom. 3. 332. à p. T. & S. in m.
Patientia per pœnitentiam carnis immolat corpus Deo. tom. 3. 333. in p. T. & S. à p.
Patientia carnis martyres facit. t 3. 333 à m. T. & S. in f. & ſeq.
Patientia inclinat ad veniam iniuriæ, & reconciliationem ante Solis occaſum. t. 3. 334. à p. T. & S. in m.
Patientia omnibus charitatis actibus præeſt. t. 3. 334. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Patientia legis implendæ, & ampliandæ adiutrix; dum iram omnem extinguit, inimicos diligere docet, Deum Patrem acquirit. t. 3. 335. à m. T & S. in f. & ſeq.
Patientia in omni ætate laudabilis Deum debitorem habet, vtpote omnium mandatorum eius & virtutum executrix. t. 3. 336 à p. T. & S. in m.

Patientia in quibus exercenda, & à quibus.

Patientiam in rebus ſæculi impendere, pudeat, aut in vana Philoſophia exercere. t. 3. 336. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Patientia neceſſaria in malis abundantibus in hac vita. tom. 3. 337. à m. T. & S. *ibid.* & ſeq.
Patientia tolerat & ſpernit diuitias raptas. t 3. 338. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Pati alapam, aut quamuis iniuriam, melius eſt quàm inferre Deo vindicante patientem. t. 3. 339. in m. T. & S. à m. & 340 per totum.
Patientia exhibenda in morte amicorum. t. 3. 341. T. in p. & S. in m.
Patientia nobiſipſis debita, multò magis Deo nos affligenti, & malis vndecumque irruentibus. 341. in f. T. & S. 342. in p.
Patriarchæ multi incircumciſi. t. 3. 17. T. & S. b. 2.
Patriarchæ polygami. t. 3. 156. T.
Patriarchas Chriſtus ab inferis id. limbo liberauit. tom. 1. 41. à m. T.
Patriarchæ multi Deum viderunt, nec mortui ſunt. t. 3. 751. à p. T.
Patrocinari. t. 1. 37. T. 45. T. 66. T. & S. 69. b. 1.
Pauentina dea. t. 1. 365. circa f. T.

Paulus.

Pauli conuerſio.

Paulus Apoſtolus Creatoris, in Beniamin & Saüle prædictus. t. 3. 342 in f. T. & S. 343. à p.
Paulus Chriſtum vidit poſt eius aſcenſum in cœlum dum iret

Damaſcum. t. 3. 344. à p. T & S. in m.

Paulus ſolus ex Apoſtolis baptiſmo Chriſti baptizatus. t. 3. 344. in f. & citò baptizatus ob prærogatiuam vocationis. t. 3. 345. in p. T. & S. à p.

Paulus primus perſecutor eſt ad ferendam perſecutionem conuerſus. t. 3. 345. in f. T. & ſeq. & S. 346. in m. & 347. per totum.

Paulus primò perſecutionem euaſit, cui ſe poſtea expoſuit. t. 3. 348. à p. T. & S. in m.

Pauli doctrina.

Paulus tantus vir, vt ſancti Spiritus organum dicatur. t. 3. 348. in f. T. & S. 349. in p.

Paulus Euangelium ſuum, licet à Chriſto acceptum, cum Apoſtolis contulit. t. 3. 349. in m. T. & S. in f. & ſeq.

Paulus à Chriſto iuſſus vt alij Apoſtoli, publicare veritatem, eam non occultauit, & multò minùs contrarium tradidit. t. 3. 350. in m. T. & S. 351. per totum.

Paulus Apoſtolus Creatoris eſſe probatur: qui licet à Iudaiſmo auertat, ad legem nouam quam Prophetæ prædixerant, nihil tamen Euangelizat, niſi ſecundùm Creatorem. t. 3. 352. à p. T. & S. in m.

Pauli vetus gloria in Iudaiſmo, nihili facta ab ipſo præ Chriſtianiſmo, licet vtrumque ſit Creatoris. t. 3. 353 in p. T. & S. à p.

Paulus in Epiſtola ad Galatas Iudaiſmum impugnat, nouâ iam lege ſuffecta iuxta prophetas, non autem alium Deum inducit. t. 3. 354. in p. T. & S. à m. & 355. per totum & ſeq.

Paulus arguit volentes reſtituere Circumciſionem, ſed non Deum eius reprehendit. Tito autem non circumciſo, Timotheum circumcidit, cedens adhuc rudi fidei, donec pleniùs informaretur. t. 3. 356. in f. T. & S 357. à p.

Paulus Petrum non arguit de doctrina fidei, ſed de conuerſatione timida: licet ipſe aliàs ex charitate omnia omnibus ſit factus. t. 3. 358. per totum. T. & S. 359. 360. per totum & ſeq.

Paulus architectus Chriſtum dicit fundamentum, in quo ſuperædificata doctrina qualis fuerit, ignis probat. t. 3. 362. in p. T. & S. à p.

Paulus eximius Apoſtolus carnem Chriſti veram probat. t. 3. 363. à p. T. & S. *ibid.*

Paulus acer & vehemens orator primam ad Corinthios felle conſcripſit. t. 3. 363. in f. & ſeq. T. & S. 364. à p 365 per totum & ſeq.

Pauli Epiſtolam ad Hebræos Tertullianus Barnabæ imputat. t. 3 366. in m. T. & S. *ibid.*

Pauli virtutes, patientia & dona.

Paulus in diſtributione Prædicationis Gentiles accepit, & pauperum curam geſſit. t. 3 367. à p. T. & S. *ibid.*

Paulus Gentilibus fit Gentilis, & quaſi elementis ſeruiens. t. 3. 367. in f. T. & S 368 per totum.

Paulus exemplo, verbo, & cenſurâ omnem caſtitatem docuit. tom. 3. 369 per totum T. & S. 370. 371. 372. 373. per totum & ſeq.

Paulus laborem omni creaturæ indictum vltro ſubiit, quaſi bos in Euangelio laborans. t. 3 374. in m. T. & S. à m. & ſeq.

Paulus raptus in cœlum, & gloriæ particeps ante martyrium, Scripturæ veteris interpres eximius. t. 3 375. à p. T. & *ibid.* iuxta Eliam raptus in Paradiſum Creatoris, & non Dei Marcionis & S. in m. & ſeq.

Paulo ſtimulus carnis, vel dolor aurium, aut capitis, ad humilitatis exercitium datus eſt, non vt alijs in interitum. t 3. 376. à m. T. & S in f. & 377. 378. per totum.

Paulus cum Petro fuſo ſanguine, Romanus ciuis nobilis effectus eſt. Vide infra V. Petrus. num. 8.

Paulus Eccleſiarum conditor, cenſor diſciplinarum. t. 1. 459. in p. T.

Paulus columna immobilis diſciplinarum. tom. 3. 369. T. & S. 370. c. 2.

Paulus ſtigmata Domini portat. t. 3. 540. T.

Paulo auriculæ, vel capitis dolor. t. 1. 457. circà m. T.

Paulo adſcriptum Lucæ digeſtum. t. 3. 45. T. & S. b. 1.

Paulus Euangelij magiſter, diſcipulus & teſtis. t. 3. 92. T.

Pauo pluma veſtis. t. 3. 213. T. & S. b. 1.

Pauo in cibis 381. in p. T.

Pauonius ornatus. t. 3. 763. c. 1. t. 1. 551. in m. T.

in Pauum mutatus Homerus. t. 3. 145. T. & S. b. 1. 148. T.

Pauper eſt diues regno cœli cenſu & cautione Dei. V. Nuptiæ cum infideli. 7. in f. t. 3.

Pauperes ad cœnam inuitandi ex vtraque lege. t. 3. 379. in p. T. & S. *ibid.* à p.

Pauperes Dominus ſemper iuſtificat, & diuites prædamnat. t. 3. 383. in m. T.

Pauperes excipiendi. t. 3 816. b. 1.

Chriſtus in eis excipitur. t. 2. 487. c. d. 2.

Paupertas lucis. t. 3. 333. T & S. c. 1.

Paupertina elementa. t. 2. xli. a. 1.

Paupertina ſuperſtitio. t. 1. 369. à m. T.

Pauper ſpiritu, quis. t. 1. 387. à m. T.

Pauperum fideiuſſor Chriſtus. t. 2. clx. b. 1. & ſeq.

Pax.

Pacem cum Deo facit fides Chriſti cum quo bellauimus. t. 3. 380. à p. T. & S. in m.

Pax in ingreſſu vtraque lege danda eſt. t. 3. 380. à m. T. & S. in f & 381. per totum.

Pacis & charitatis ſigna, præferenda ſunt ieiunio. t. 3. 382. à p. T. & S. in m. & ſeq.

Pace armati, bellum inferunt diabolo. t. 3. 383. à m. T. & S. *ibid.* & ſeq.

Pacem hæretici paſſim cum omnibus miſcent. t. 1. 413. à m. T.

Pacis violator, templum Dei violat. t. 3. 690. S. c. 1.

Pacem non habentes. id. excommunicati. t 2. 728. in f. T.

Pax Euangelij & legis. t. 3. 76. T. & S. 80. d. 2.

Peccator & peccatum.

Peccantia & peccatela. t. 3. 571. T. t. 2. 182. T.

Peccatoris mala non à Deo, ſed vltoria. t. 1. 228. in m. T.

Peccatoris via laborioſa. t. 184. in m. T. & S. à m. & ſeq.

Peccator peccando recedit à ſeipſo & à recta ratione. t. 2. 524. b. c. 1.

Peccator dicens ſe corde timere Deum nec ceſſans à peccato, mendax & hypocrita eſt. t. 3. 381. à p. T. & S. in m.

Peccator inexcuſabilis eſt, poſitus inter Deum, & diabolum ſuadentem, liber. t. 2. xciij. d. 2. & ſeq.

Peccator Deum primum parentem offendens meretur à parentibus occidi. t. 3. 385. in f. T. & S. 386. à p.

Peccatoris à Deo recedentis mala. t. 2. 629. c. 2. & ſeq.

Peccator traditur diabolo vt carnifici in pœnam. t. 1. de fuga. cap. 2. in f. T.

Peccatrix anima, terra eſt ſpinoſa. t 2. 392. d. 1. a. b. 2. & ſeq.

Peccatum eſt liberum, & voluntarium. t. 2. xciij. a. b. c & ſeq. fusè.

Peccati ſubiectum, & author eſt ipſa anima quæ ad illud perpetrandum carne vtitur, & cum ea maculatur, & abluitur. t. 3. 386. in f. T. & S. 387. in p.

Peccatum potuit anima admittere ex infirmitate, non debuit ex libertate, & pœnæ comminatione. t. 3. 387. in m. T. & S. in f. & ſeq.

Peccatum Deo adſcribi non poteſt, licet in tentatorem refundatur t 3. 388. in m. T. & S. à m. & ſeq.

Peccata ſepulta, vbi Chriſtus crucifig. t 3. 618. S. b. 2.

Peccatorum amiſſio.

Peccatum originale omnem animam turpat, donec baptiſmo lauetur. t. 3 389. in m. T. & S. *ibid.* & ſeq.

Peccatum originale omnes homines iræ filios fecit corruptâ naturâ. t. 3. 390. à p. T. & S in m. & ſeq.

de Peccato originali. t. 2. 47. a. b 1.

Peccati fomes vnde mala deſideria oriuntur, quo ſenſu peccatum dicatur. t. 2 488. c. d. 1.

Peccati reatus quoad culpam & pœnam ſoluitur per baptiſmum, non quoad pœnalitates naturæ, & concupiſcentiam t. 2. 188. c. 2.

Peccati reatus ampliſſimè deſcribitur. t. 1. parte 2. verbo peccati reatus.

Peccatum aliud veniale, aliud mortale: aliud remiſſibile, aliud irremiſſibile & inconceſſibile. tom. 3. 391. in m. T. & S. in f. & ſeq.

Peccatum aliud corporale, aliud ſpiritale, fit enim cogitatione vel opere peccatum autem voluntatis maximè punitur, & de eo pœnitentia agenda eſt. t. 392. in f. & ſeq. T & S. 393. in m. 394. per totum & ſeq.

Peccatum

Peccatum omiſſionis ream facit animam. t.3.395.a.2.

Peccati mortalis grauitas.

Peccatum à diabolo homini inſpiratum, ex rationali à Deo facto, fecit irrationalem. t. 3. 395. in m. T. & S. à m. & 396. per totum.

Peccatum naturâ probroſum latebras & excuſationes quærit, virtus contrà ſe prodit in lucem. t. 3. 396. in f. T. & S. 397. à p.

Peccatum mortale vel vnicum, Deum grauiter offendit. t. 3. 397. in f. T. & S. 398. per totum.

Peccatum nihil eſt, vt & Idolum. t. 2. 321. b. c. 2.

Peccatum Adami, Saülis, Dauidis, Salomonis. t. 2. 301. per totum.

Peccatum veniale.

Peccatum veniale quotidianum & frequens omnibus. tom. 3. 399. in p. T. & S. à p.

Peccatum omne, debitum eſt, veniale vel minimum, quadrans eſt. t. 3. 399. à m. T. & S. in fine & ſeq.

Peccatum leue diſponit ad grauius vt patet in Iuda. t. 3. 400. in m. T & S. à m. & ſeq.

Peccata remittere & retinere ad eandem pertinet potentiam. t. 2. 310. c. d. 2.

Pecora & beſtiæ. t 1. 141. in m. T.

Pectines Solis. t. 1. 546. in f. T.

Peculia naturalia animæ. t. 31. à p. T.

Piaculariter negauerunt, id eſt, Peculio in libidinem inconcuſſam abuſi ſunt, t. 1. 478. in p. T.

Peculium ſerui. t. 1. 133 à m. T.

Peculium ſequeſtrare. t. 1. 555. à p. T.

Pecuniæ ardor. t. 3. 14. T.

Pecuniariam rem augentes animæ anteponunt. t. 1. 385. circà f. T.

Pedalis orbis Solis t. 1. 561. à p. T.

Pellicatus t. 3. 47. T. & S. 48. b. 1.

Pelliceæ tunicæ. t. 1. 127. in p. T.

Pelliciæ tunicæ, cutes t. 1. 481. in p. T.

Pellicis dolor. t. 3. 152. T. & S. c. 1.

Pellitus orbi vt metallo datur. t. 3. 204. T. & S. 205. e. 1.

Pellucidus textus. t. 3. 208. T. & S. 209. b. 2.

Peloride gratius. t. 3. 387. & S. 288. c. 2,

Penates. t. 1. 351. circà f. T.

Pendet edictum Dei. t. 1 484. in p. T.

Pendentibus adhuc Auguſtianis cenſibus. t. 1. 292 in f. T.

Pendula expectatio. t. 1 28. circà f. T. & t. 2. 780. in p. T.

Pendulus impetus. t. 1. 376. in m. T.

Penelopa dea. t. 1. 364. in f. T.

Penes aures blatrit. i ad aurem garrit. t. 1. 376. à m. T.

Pennæ fugientis Chriſtiani quæ ? t. 2. cclix. & cclxi. fusè. & ccciv. d. e. 2.

Pennatulus. t 1. 376. à m. T.

Pentecoſte ſunt quinquaginta dies poſt Paſcha tranſacti in lætitia. t. 2. 232. a. b 2.

Penula Pauli. t. 3. 274. T. & S. d. 1. t. 2. 5. e. 1.

Penulatos audit Deus. t 3. 274. T. & S. d. 1.

Penuria. t. 3. 331. T. & S. c. 1.

Peplus, t. 3. 302. T. & S. 303. a. 1.

Pepuziani vndedicti. t. 2. 561. c. 1.

Peragenor, Deus actionis. t. 1. 365 à m. T.

Perditio aliud, & aliud demutatio. t. 1. 511 à m. T.

Perditrix caſtitas, dijs ſacrata. t. 1. 117 in p. T.

Perducere vnguento. t. 3. 58. T.

Perductores. i. vnctores t. 1. 79. in f. T.

Pereger. t. 3 236. T. & S. 237. b. 2.

Peregrinitas. t. 3. 467. T. & S. a. 1.

Peregrinus. t. 1. 330. in f. T.

Peremptorium edictum. t. 1. 447 in p. T.

Perennare ieiunium. i. continuare. tom. 1. 171. in p. T. t. 2. 705. in f. T.

Perennat in foliis arbor t. 1. 391. à m. T.

Performari ad malum. t. 1. 52. a p. T.

Periſcellium i. cruralis ligula. t 1.

Periſcelio crus lætatum. t. 3. 119. T. & S. e. 2.

eripatetici. t. 1 6. in m T.

pericerium cum blaſphemia confertur. t. 2. 367. c. 2.

Perluminare cæcum t. 1. 96. in f. T.

Permiſſionis cauſa ſuſpecta. t. 1 585. à p T.

Permiſſio rei, non eſt merè & ſimpliciter bona. tom. 1. 403. in f T. & ſeq. & S. 402. à p.

Pero quid ſit. t. 2. 155. c. 2. genus calceamenti Perones eſſe [illegible] nati. t. 1. 380. in m. T.

Per antiphraſim, cùm perones ſint calceamenta ruſtica, eſt Mo ironia.

Perones Parthorum bullati. t. 3. 250. T. & S. 291. b. 1.

Pectorare. tom. 3. 41. T.

Peroſior veritas. i. odioſior. t. 1. 4. in m. T.

Peroſus. tom. 3. 473. T.

Peroſius nihil Deo gloriâ & ſtudio hominibus placendi. tom. 3. 773. in f T.

Perpaſtinantes vſum diuitiarum. t. 2. 295. T. & S. 296. a. 1.

Perpetrabile. i factu facile. t. 3 233. T. & S. b. 1.

Perpetua martyr fortiſſima. t. 42. in f. T.

Perpetua & Felicitas. V. t. 1. parte 2. 26 e. 2. & ſeq. t. 2. ccxciv. c. 1. & ſeq.

Perſæ cum matribus miſcentur. t. 1 58. in f. T.

Perſæ Solem in clypeo pingunt. t. 1 63. a m. T.

Perſecutionum decem ordo. t 3. 623. 8. a. 1.

Perſecutionum fontes Synagogæ Iudæorum. t. 1. 528. in f. T.

Perſeruare. i. magis à curâ ſeruare. t. 2. 715. à m. T.

Perſeuerantiam prædeſtinatorum ſolus Deus agnoſcit. t. 3. 403. à p. T. & S. *ibid.* & 404. per totum, & ſeq.

Perſeus inter aſtra t 1. 525. in m. T.

Perſonam aut caſſidem inducere. t. 1 102. in p. T.

Perſonam excipere. t. 1. 75 in m. T.

Perſonarum opus. t. 3. 660. à m. T. & S. 665. b. 1.

Perſonarum acceptatio. t. 1 450 in m. T.

Pertunda dea. t. 1. 365. circa f. T.

Petere de apro, de ceruo. t. 1. 58. in m. T.

Petra Chriſtus. t. 1. 89. in m. T.

Petrina acies. i. gladius Circumciſionis. t. 1. 28. in p. T.

Petrus Apoſtolus.

Petri in filium Dei confeſſio laudatur à Chriſto, ſed prædicari prohibetur eius gloria viſa vſque ad reſurrectionem eius. t. 3. 405 in m. T. & S. à m. & 406. per totum.

Petrus in ecſtaſi neſciebat quid diceret *ibid.*

Petro nomen mutatum eſt, vt veræ Petræ conformetur. tom. 3. 407. in p. T. & S. à p.

Petrus doctiſſimus, & præ cunctis Apoſtolis auctus donis. t. 3. 408. in p. T. & S. à p.

Petrus à Chriſto laudatus, dehinc ſtatim obiurgatus. t. 2. lxxix c. 1 & ſeq.

Petrus non fuit inferior Paulo in ſcientia, æqualis ei in martyrio: & quælibet reuelationes ſunt fide Petri inferiores. t. 3. 408 à m. T. & S in f & ſeq.

Petri priuilegia & miracula. t. 3. 409. à m. T. & S. in f. & ſeq.

Petrus Romæ in Tyberi baptizauit. V. t. 1 V. baptiſmi materia.

Petrus & Paulus ciues Romani nobiles facti ſunt effuſo ſanguine. t. 3. 410. in m. T. & S. à m. & ſeq.

Petrus Romæ fuit. t. 2. 109. a. 2.

Petri priuilegia ex Patribus. tom. 3. 411. à p. 412. per totum & ſeq.

Petrus mariambulus. t. 3. 669. S. d. 2.

Petri lapſus. t. 2. Vindic. pacific. pag. 17.

de Petri lapſu fuſiſſimè à peccato mortali excuſato. t. 1. parte 2. verbo Petrus.

Petrus auriculam Malchi amputans fusè excuſatus. t. 1. parte 2. V. eodem.

Petrus ab altero cingitur, quum cruci adſtringitur. t. 3 122. T. & S. b. 2.

Petrina acie circumciſi. t. 2. 709. à p. T.

Phaneroges Apellis. t. 1. 409. in p. T.

Pharao. t. 3. 57. T. 222. T.

Pharaonis cor induratum. t. 3. 62. T. & S. b. per totum. V. indicem ſcript. in Exod.

Pharia. t. 1. 363. in f T.

Phariſæi diuiſi à Iudæis. t. 1. 415. in p T.

Phariſææ candidæ dignitas. t. 3. 352. T. & S. a. 1.

Pherecides Pythagoræ magiſter. t. 3. 60. T. & S. d. 1. 146. T. 413. T. & S. 414. a. 2.

Pheu. t. 1. 549. circà m. T. vox non ſolum dolentis, ſed etiam admirantis.
Phidias Iouis ſculptor ex ebore. t. 2. 171. in m. T. & c. d. 2.
Philadelphus. t. 1. 185. in m. T.
Philargyria & Pleonexia. t. 2. 366. c. 1. & a. b. c. 2.
Philochorus. t. 3. 643. in f. T.
Philomela. t. 1. 350. in p. T.
Philippus Eunuchi baptizator Diaconus an Apoſtolus. tom. 2. ccxcix. a. b. c.
Philippus Macedo obſignat annulo vxoris naturam. tom. 3. 643. à m. T.
Philopator. t. 1. 185. in m. T.
Philoſophi Gentiles ſenſu naturali & eloquentiâ abuſi, à diis ſacras litteras hauſiſſe mentiuntur, quas ex apocryphis doctore diabolo ſumpſerunt. t. 3. 415. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Philoſophi Gentiles Deum, verum bonum, non inuenerunt. t. 2. ccxxxij. b. 1. & ſeq.
Philoſophi curioſi lectores Prophetarum, veritatem peruertunt, & inter ſe diſcordant. t. 3. 414. in m. & ſeq. T. & S. in f. & ſeq.
Philoſophi, maximè Athenienſes, caupones veritatis, & hæreticorum Patriarchæ. tom. 3. 415. in m. & ſeq. T. & S. in f. & ſeq.
Philoſophi ſi verè aliquid dixerunt, id vel caſu euenit, vel ex communi naturæ ſenſu. t. 3. 416. in f. T. & S. 417. in p.
Philoſophi Gentiles fidei conſona dicentes, quomodo audiendi. t. 2. cclxxiv. b. 1. & ſeq.
Philoſophi ſæpè abſtracti à ſenſibus, & mente alienati. t. 3. 417. in m. T. & S. à m.
Philoſophi puerorum Amaſij. t. 2. V. Anima ſeparata. 3. à p.
Philoſophi gloriæ animalia. t. 2. V. Animæ immortalitas. 2. 74. a. b. c. 2.
Philoſophorum varij mores variæque ſententiæ. t. 2. 71. c. d. 72. à m. 82. in f. & 83. col. 1.
Philoſophi hæreticorum Patriarchæ. t. 3. 126. T. & S. c. 2.
Philumene. t. 2. 254. b. 1.
Philyra. tom. 3. 204. T. & S. 205. b. 2.
Phœnix ſeipſum funerans renouat. t. 3. 534. T. & S. 535. a. 1.
Phenices in Africam eructant. t. 3. 202. T. & S. c. 1.
Phoſphorus Rhetor Carthag. frigidus. t. 1. 549. à p. T.
Phryges Romanos pariunt. t. 3. 202. T.
Phryges primigenus. t. 1. 350. in p. T.
Phrygæ hæretici. t. 1. 419. in p. T.
Phrygio detexat. t. 1. 556. in f. T Gall. *Brodeur.*
Phryges, Phrygiones, ideo dicti quòd acu pingant. t. 2. 645. b. 2.
Phryne meretrix Diogenis. t. 1. 61. in f. T.
Phyſco rex libidinoſiſſimus. t. 3. 208. T. & S. 209. a. 1.
Phyſica Theologia. t. 1. 358. à m. & 359. in p. & ſeq. T.
Pictor. t. 3. 132. T. 178. T.
Pictura paſtoris in calice. ſuprà. V. Paſtor Chriſtus.
Pietatis depoſita. t. 1. 77. in p. T.
Pigmenta medicinalia. t. 3. 120. T. & S. 121. b. 2.
Pigmentum muliebre. t. 3. 292. T. & S. b. 2.
Pigmentatæ. t. 3. 199. T. & S. d. 1.
Pignoratus. t. 3. 175. T.
Pignus. t. 3. 70. T. & S. 77. a. 2. 300. T.
Pilatus. t. 3. 765. b. 2.
Pileum petere. t. 3. 656. à m. T.
ſuper Pilum requieſcere. t. 3. 151. T. & S. c. 2.
Pinax Cebetis. t. 1. 412. in f. T.
Pindarus, Poëta Thebanus. t. 1. 62. in p. T.
V. tetraonis. i. aues anſerini generis.
Pipiantes infantes. t. 3. 181. T.
Pipiauit imbres. t. 3. 2. T. & in S. b. 1.
Piſcatores. potius quàm Sophiſtas ad præconium emiſit Chriſtus. t. 1. 5. in f. T.
Piſcaturam cæteris artibus prætulit. t. 1. 257. in p. & ſeq. T.
Piſcari veſtitum. t. 3. 204. T. & S. 206. b. 1.
Piſcina Betſaida. t. 1. 88. in p. T.
Piſcinarum ſubmerſu ſtrangulabilis. t. 1. 27. in p. T.
Piſcium cibus ſanctior. t. 1. 204. in p. T.
Piſiſtratus bibliothecarum inſtructor. t. 1. 64. à m. T.
Piſo. t. 3. 661. à m. T.
Pituitæ & gramæ. pituitæ oculorum. V. gramæ.
Pius Imperator lenis Chriſtianis. t. 1. 55. circà f. T.
Placendi voluntas viris & fœminis inuicem naturalis. t. 1. 134. in p. T.
Placere velle per decorem, caſtum non eſt. t. 1. 127. à m. T.
Placidum quieſcunt. t. 3. 115. T. & S. 116. a. 1.
Plagæ Ægypti. t. 1. 223. in p. T.
Plagæ ſeculi. t. 1. 79. in p. T.
Plagiarius qui liberum ſeruum emit aut vendit plagis affectus. t. 1. 211. in p. T.
Plagiator. t. 3. 73. T.
Plagula noua veſtimento nouo. t. 3. 262. T.
Plancæ duæ ſalutis. t. 3. 427. T. & S. 428. d. 1.
Planus. i. impoſtor. t. 1. 242. circà m. T.
Planum in ſignis exiſtimare. t. 1. 256. in p. T. t. 2. 757. in f. T.
Plaſtæ. t. 1. 63. in m. T.
Plaſtes. i. figulus. t. 1. 356. in p. T.
Plaſticæ diuinæ acceſſio. t. 3. 458. T. & S. 459. a. 1.
Plaſtica formula prior ſtatuaria. t. 2. 645. a.
Plaſticæ manus i. figuli. t. 1. 353. in f. T
Plato ſydera genus deorum igneum appellat. tom. 3. 190. T. & S. 191. a. 1.
Platonis Chriſtianiſmus. t. 1. 401. in p. T.
Platonis honor. t. 1. 5. circà f. T.
Platonis tori ſuperbi. t. 3. 790. in m. T.
Plato Dionyſio venditatur. ventris cauſa. t. 1. 81. circà f. T.
Platonis puerarij. t. 1. 41. in f. T.
Plato omnium hæreticorum condimentarium. tom. 3. 419. à p. T. & S. in m.
Platonis Ideæ, viam fecerunt Gnoſticis & Valentinianis. t. 3. 418. in p. T. & S. à p.
Plato ſedem præcipuam animæ ponit in capite. tom. 1. 13. in m. T.
Platonis ſententia de mundo. t. 3. 198. T. & S. 199. b. 1.
Platonis ſententia de immortalitate animæ. t. 3. 168. T.
Plato per ſomnum moritur. t. 3. 173. T. & S. 174. a. 1.
Plaudunt in ſinum exempla. t. 3. 22. T. & S. c. 1.
Plauſtrum. t. 3. 65. T. & S. 68. a. 1.
Plauſores conchæ. t. 1. 378. à p. T.
Pleroma Æonum. t. 3. 219. T. & S. c. 2. 413. T.
Pleromatis ſydus ex omnibus Æonibus conflatum. t. 2. 612. b. 1. & ſeq.
Plumatus amator. t. 1. 66. circà m. T.
Plumbatæ manus. t. 1. 72. à m. T.
ex Pluribus in pauciora præſcribere. t. 1. 433. circà m. T.
Pluriſariam. t. 3. 138. T. & S. a. 1.
Pocula martyriorum. t. 1. 531. in p. T.
Podere indutus. i. veſtis ad talos. t. 1. 191. in p. T.
Podere & mitra exornatus. t. 1. 194. circà f. T.
Pœna damni & ſenſus. t. 2. 427. d. 1. & ſeq.
Pœnale opus metalli. t. 1. 128. à m. T.
Pœnarum ingenia. t. 1. 483. à p. T.
Pœnicum. tom. 1. 376. à m. T.

Pœnitens & Pœnitentia.

Pœnitens homo, ouis eſt & drachma inuenta cum gaudio à Deo Creatore & Chriſto eius. t. 3. 420. in p. T. & S. à p.
Pœnitentes pro foribus Eccleſiæ. V. Exomologeſis.
Pœnitentia malè definita & præpoſtera de bonis operibus. t. 3. 421. in p. & ſeq. T. & S. à m. & ſeq.
Pœnitentiam Deus in ſeipſo dedicauit. t. 3. 422. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Pœnitentia Dei qualis. t. 2. 497. a. b.
Pœnitentia pro Deo negotiatur. t. 3. 423. in f. T. & S. 424. d. p.
Purgandis animis præpoſita, qua Spiritus ſanctus eſt præuenendos. t. 3. 423. in f. T. & S. 424. in p.
Pœnitentiæ diuiſio. t. 2. 499. d. 1. & ſeq. & 500. a. 1. 2.
Pœnitentia Dei Vicaria, ſupplet inferni pœnam in valore, maximè vero publica. t. 3. 424. à m. T. & S. in f. & ſeq.
ad Pœnitentiam Deus inuitat ſibi, Angelis cœlo gratam. t. 3. 425. T. in f. & S. 426. à p.
Pœnitentia ſacrificium eſt, peccati vulnera ſanat, regno, & paradiſo reſtituit. t. 3. 427. in m. T. & S. à m. & 428. 429. 430. per totum.
Pœnitentia veniam obtinet reo, tabula naufragum ad portum vehit; optima denique eſt vt à Deo præcepta. t. 3. 431. à p.

T.& S. à m.& ſeq.

pœnitentiæ medicina amara quidem eſt, ſed ſalubris. t.3.432.in m.T. & S.à m & ſeq.

Pœnitentia vera, & eius conditiones.

pœnitentia vera, non differenda. t. 3. 433. in m. T. & S. *ibid.*

pœnitentiam veram & integram exigit Deus, tanquam animæ pretium. t. 3. 434. in p.T. & S.à p.

pœnitentia vera fructum emendationis habet, quâ carens, nulla eſt. t. 3. 434. in f.T.& S. 435. per totum & ſeq.

pœnitentiam petere & agere in extremis periculoſum. t.2.ccviij e 1. & ſeq.

pœnitentiâ ſecundâ & Dei miſericordiâ non abutendum. t. 3. 436. in f. T.& S. 437 à p.& ſeq.

pœnitentiæ præpoſitus Ioannes. t. 1 89. circà f.T.

pœnitentiæ debitor. t.1. 90. in f. T.

pœnitentiæ ambitus. t. 1. 463. in p. T.

pœnitentis habitus. t.1 456. in f T.

pœnitentia confeſſio eſt delicti. t 1. 100.in m.T.

pœnitentiæ inſtrumentum, metus. t.1.394. circà f.T.

pœnitentiæ ſtimulus. t. 1. 270. circà f. T.

Pœnitentiæ cauſæ. tom. 3 391. T.& S. c. 1.

Pœnitentia publica eiuſque actus pro publicis criminibus, quibus impoſita. t. 2. cciij. a. 1. & ſeq. d. 2. & ſeq.

Pœnitentiæ publicæ modi & conditiones. *ibid.* b. 1. & ſeq. & ccviij. l. e. 1. & c 1

Pœnitentiam publicam quinam imponant. *ibid.* a.2.& ſeq.

Pœnitentiæ publicæ quantum tempus. t.2. *ibid.* c.2 & ſeq.

Pœnitentia publica ſemel tantum conceſſa pro grauibus criminibus. t.2.4?7. c 1. & ſeq. fuſè. & ccv. c.2. & ſeq.

V. t. 1. Exomologeſis per totum. Et confeſſio peccati, & contritio. Et ſatisfactio.

Pœnitentiæ publicæ vacantes, à quibus arcebantur. t. 2. cciv. a. 1. & ſeq.

Pœnitentium reconciliatio. *ibid.* d.1.& ſeq.

Pœnitentibus publicis communio ſiue reconciliatio quando negata vel conceſſa. t. 2 cciv. e.& ſeq. c.2.

Pœnitentes hæreſiarchæ ſpondebant ſe reducturos ſeductos. t. 2. ccxxv a. b. 1.

Pœnitentes publici, medij inter fideles & excommunicatos. t.2. ccv. a.b.2.

Pœnitentiæ publicæ quatuor gradus. t.2.ccvij b.1.

Pœnitentiæ publicæ decurſo tertio gradu, dabatur abſolutio. *ibid.* c.2. & ſeq.

Pœnitentiam publicam cur & quomodo Nectarius abrogarit. t. 2. ccix d. 2 & ſeq.

V. Exomologeſis.

Poëtis nec vigilantibus credendum. tom.3.V.Metempſychoſis. 5. in p.

Poëtica initiatrix literaturæ. t. 1. 362. in f. T.

Poëticum cœlum. t.1. 125. circà m.T.

Poëticus paſtor. t.1. 121. in p.T.

Politeuma. i. conuerſatio, ciuilitas, in cœlis. t.1 .248. à m.T.

Politia Angelicæ ſubſtantiæ. t.1.330. à p.T.

Pollentioris mentis. t.1.170.in f.T.

Pollicitator idoneus. t.1.178.in f.T.

Pollicitatrix pluuiarum. t.1.68.in f.T.

Pollinctor Aruſpex. t.1 61. à m.T.

Pollinctor ſacerdos. t.3.102. T.& S.103 d 2.

Pollucere. t.3.257. T.& S. a 1.t.2.cxiij.b.1. cxxiij. d.1.

Pollucibilior obſonandi. t.1 178.in p.T.

Polluctores Herculis qui. t. 2. .8?.b.1.

Polluctum Herculeum. t.1.303. in p. T.

Polycarpus Smyrnæorum Epiſcopus à Ioanne ordinatus. t. 1. 409. in f. T.

Polycratis fœlicitas. t.1.60.in f.T.

Polycrati Samio filia crucem prædixit de Solis vnguine, & lauacro Iouis. t.3.643.in f.T.

Poma Sodomæ contactu cineteſcunt t.1.78.in m.T.

Poma in acorem & amaritudinem ſeneſcentia. tom. 3. 393. in f. T.

Poma viridiora. t.1. 168. à m.T.

Pometum Alcinoï. t.3 623.T.& S.c.1.

à Pomo matrimonij ieiunare. t.3.169. in m. T.& S.371.c.2.

Pompæ diaboli. t. 3. 572.T.& S. 793. à p.T.

Pompam diaboli eierare. t.3.793. à p.T.

Pompa & ſuggeſtus mœchiæ. t.3.47.T.

Pomparum ineptiæ laciniosæ t.1.134. circà m. T.

Pompaticæ fœminæ. t.3. 296. T.

Pompaticus Aduentus. t.1.552. à m.T.

Pompatior ſuggeſtus. t.3.653.in m.T & S.

Pompeius magnus theatrum erexit quod Veneris templum vocauit. t. 3. 55. T. & 654. à p. T.

Pompeius ſublimis. t. 1. 60. circa f. T.

Pompeij atæ trinæ. t.3 751.in f T.& S.653.a.1.

Pompeios oppidum ignis de cœlo perfudit. t. 3. 200. T. & S. 201. b. 2.

Pompilius Numa. t.3.661. à m.T.& S 666.e.1.

Pone parum. i. poſt. t.3.203. T.& S. d. 1.

Ponere ceruicem. t.1.61. a p.T.

Ponti barbaria graphicè deſcripta. t. 3. V. Marcion 1.

Pontifices & Sacerdotes Gentilium. t.1.cxvij.b.c 2 & ſeq.

Pontifex maximus vnis nuptiis ſtatuitur t 1.4 5.in p.T.

Pontifex maximus & flaminica nubunt ſemel. t 3.798.in m.T.

Pontifex ſalutis Chriſtus. t.1.97.in f.T.

Pontifex Romanus. t 3.V. ſuprà Papa fuſiſſimè.

Pontificis poteſtas. t.1.466. à m.& ſeq.T.

Pontificali authoritate t.3. 767. c.1.

Pontici parentes ſenes deuorant. t.2. clxxxv.d.e 2.

Ponticus Heraclites. t.1. 9.in m.T.

Ponticus Naucletus Stoïcus Marcion. t.1 408.in f.T.

Pontius Pilatus Syriæ Præſes. t.1.67.in p.& m.T.

Pontus Euxinus. t.3.6 .T.& S. 68.a 1.

Popularitas maior. i. plures populi. t.1.201. à m.T.

Popularitatis exonerandæ conſilio. t.1.2 . in m.T.

Popularium libidinum nundinæ. t.1.3 9.in f.T.

Populo Hercules coronatus. t. 1. 121. a p.T.

Porci familiare dæmonum pecus. t.1. 455.in f.& 454. à p.T.

Porrigat manum Iupiter & accipiat. t.1.79. circà f.T.

Porrigere oculos fuligine. t.1.132.in f.T.

Porrigitur ex Sole radius. t.1. 66. à m.T.

Porta cœli à Chriſto ſtrata. t.1.245 circà m.T.

Portæ adamantinæ mortis. t.3 527.T. & S.528.b.1.

Porta cornea veritatis eburnea fallaciæ in ſomnis Homero teſte. t.1. 36 in p.T.

in Portis traducere. t.1.453.in p.T.

Portentoſiſſima Archimedis munificentia. t.1.12. circà f.T.

Portionale. t.3.211.T. & S. b.1.546.T.

Portionale ieiunium. t.1.172.in m.T.

Porticus Salomonis. t 1.401 à p.T.

Poſſidens totius mundi Adam innocens. t.1.217. circà f.T.

Poſſidere hæreditate t 1 321 circà m.T.

Poſtliminium vitæ. t.3.146. T.

Poſtliminium Eccleſiaſticæ pacis. t.1.459.in m.T.

Poſteriora concludunt. i. præualent. t.1 91 in m.T.

Poſteriora decreta, priſtinis præualent. t.1 113 in f.T.

Poſteritas hæretica. i. poſteriores ſunt hæretici. t.3 725 in m.T.

de Poſteritate præſcribere. t.1.136.in f.T.

Poſteritatibus proſpicientes. t.3 62.T.

Poſtes obumbrare laureis. t 1. 74.in f.T.

Poſtremiſſimus t.2.201.b.1.

Poſtremitas mortis. t. 3. 172. T.

Poſtulare matrimonium. t.1 339.in m.T.

Poſtulari titulo iniuriarum. t.1.79.in m.T.

Poſtuma veritatis ſententia i. extremum. t.1. 15. à m.T.

Poſtuma vita. t 3.169.T.& S.c.2.

Poſtuma eruditio. t.1.41. circà m.T.

Poſtumæ cladis. t.1.78. circà m.T.

Poſtumat ordine t.1.503.in f.T. i. poſterior eſt.

Poſtumant Moyſi. t.1.65.in p.T.

Poteſtas nocendi, non voluntas à Deo datur. t.2.cclviij a.b.1.

Poteſtates quæ præſunt quibuſque hominibus. t. 1. 18.in m.T.

Poteſtates dominatrices. t.1.20. à m.T.

Poteſtatis inſigne. t.1. 244. à m.T.

Potina dea. t.1.365. à m.T.

Potitur ſapientia. t.3.104.T.

Præcanebantur. i. prædicebantur futura præcanere. t.3.91.T.

Præceps abruptus. t.1.118.in p.T.

Præceptum principale. t.1. 320. à m.T.

V. t. 3. Mandata Dei.
item de Mandatis non impoſſibilibus. t.1.in alphab. Errorum Tertull.parte 3.& parte 2.in prælectione doctrinæ S. Auguſt. & t.2. in Vindiciis Pacificis.
Præcluſores legis.t.1.282.circà f.T.
Præcogitatio. t. 1. 295. in f.T.
Præcoqua Romanum.i.præueniens moremRomanum.tom.1. 3-6.à p.T.
Præcoqua dilectio,.immatura. t.3.63.T.& S.a.1.
Præcoquus, infans t. 1 137.in p.T.
Præcoquus & abortiuus. t.3. 82. T.& S. 84.e.2.
Præcox lingua Colyrorum. t.1. 18.in p.T.
Præcordia inſculpta ſcenam. t.1. 74.in f.T.
Præcordia à diabolo obſeſſa. t 1. 184. circà m.T.
de totis Præcordiis credere. t.1.169.circà m.T.
Præculcandum. t. 1. 338.circà f.T.
Prædamnare. t. 3. 110. T.& 338.T.& S.c.1.
Præcurauerit Deus res ſuas arbuſtiores. t.1. 231.in f.T.
Prædes. tom. 1. 369. in p. T.
Prædeſtinatio Chriſti exemplar noſtræ. t. 2. 237. b. c. d. 1.
Prædeſtinationis gratuitæ, & reprobationis iuſtæ arcanum. t.3. 438.à m.T. & S.in f.& 439.440. & 441. per totum & ſeq.
Prædeſtinatorum certus numerus, gratuitò electus vbi & de fide quibuſdã non prædicata, Deo nolente, in pœnam peccati. t.2. Vindic.p.17.18. V.t.1.in prælect. & t.2.V. Prædeſtinatio.
V. tomo 1. p.2.in alphab. Errorum imput. Aug. V. Prædeſtinatio.
Prædicare. i. Prædicere. tom. 3. 86. T. & S. 88.c.1. & a.2 108. T. & S.
Prædicare priùs eſt, deinde tinguere t.1. 91.in f.T.
Prædicatores nubibus comparati. t.2. 385.b.c.1.
Prædicatores tubæ Hierico euertunt. t. 2. 417.a.b.1.
Prædicatores alii non recipiendi, quàm Apoſtoli quos Chriſtus inſtituit.t.1.405.in m. T.
Prædicator oret. tom. 3.677. S. c.2.
Prælio operari Chriſtiano non conuenit. t.1. 123. in m.T.
Præliorum negotia, dolus, & iniuſtitia. t. 1. 187.à m.T.
Præeſt nubere quàm vri. t. 1. 460. in f.T.
Præfari futura. t. 1. 65. à m.T.
Præfecti militum ſcilicet t. 1. 118. in p.T.
Præfocatus. t. 1. 180. à m.T.
Præformator. t. 1. 409. in p.T.
Præfortis. t. 1. 97. à m.T.
Prægnans. t. 1. 21. circà f.T.
Prægnantis paſſiones. *ibid.* & ſeq.
Prægnatus & partus. t. 3 97. T.
Prægustetur oratio ante cibum. t. 1. 77.circà f.T.
Præiudicare. t. 3. 36. T. 82. T. & S. 84.a.2.86.T.
Præiudicatur licere. t. 3. 31. T.
Præiudicium naturæ. t. 1.564.in m.T.
Præiudicii alicuius laqueus. t. 1. 5.à p.T.
Prælatior populus. t. 1. 249. in p.T.
Prælator miſericordiæ quàm ſacrificii. t.1. 448.circà m.T.
Prælegare legatum. t.3.705.in m.T.
Præloqui. tom. 1. 195. à p. T.
Præluminata. i. expoſita parabola. t.1. 496. in m.T.
Præmeditatorium latrinarum venter oneratus cibis. t. 1.170. in f. T. t.2. 700. in m.T.
Præminari. t. 1. 327. à p T.
Præminiſtrare. t. 3. 137. T. 423. T.
Præmiſſi. i. defuncti. t.1.585.à m.T.
Præmonitorium edictum. t. 3. 415. T. & S. 416.c.2.
Prænominati. t. 1. 321. circà f.T.
Prænuntius Domini Ioannes t.1.30. in p.T.
Prærogatiua ſalutis.t.3. 17. T. & S. a. 1.
Prærogatiua ſuffragii. t.1 55.in m.T.
Præpotentia Dei. t. 3. 40. T.
Præſcientia Dei. t. 3. 36. T.40.T.
Præſcribere ex pluribus in pauciora. t. 1. 433. circà m. T.
Præſcriptione ſaluâ. t. 3. 723. in m.T.
Præſcriptiuè occurrere t. 1. 200. circà m. T.
Præſcriptio quid & quotuplex. t.2. 611.c.2.& ſeq.
Præſcriptionum compendia. t 1. 232.à m.T.
Præſcriptio inter nos facienda. t.1. 243. in p.T.
Præſentaneus. t. 1. 72. circà m. T.
Præſepia cruenta Diomedis. t. 1. 579. in p.T.
Præſes mali diabolus. t. 3. 128 T.
Præſes igneus mali. t. 1. 100. à p. T.
Præſeſſio. t. 1. 341. in p.T.
Præſident probati ſeniores. t. 1. 76 in f. T.
Præſident Epiſcopi miniſterio, non imperio. t.1. 466. in m. T.
Præſidentium honor duplex. t.1.177. in f.T.
erat in Præſidentis officio. t.1. 458.in f T.
apud Præſidum tribunalia. t. 1. 556.in f.T.
Præſperauerunt Patres in Chriſtum, dum prædicaretur. i. Prophetaretur. t.3. 675. à p. T.
Præſtantia in delictis. t. 1 392. à m.T.
Præſtantia ingenitæ proprietatis. t 1.383.à p.T.
Præſtantia Dei,propter merentes. t.1. 224 in m. T.
de Præſtantia humana.i.de viribus humanis. t.1.172.in p.T. vel de maieſtate. t. 1. 702 in f. T.
Præſtigia magnæ promiſſionis. t.3. 83. T.
Præſtigiæ circulatoriæ. t. 1. 68. à m.T.
Præſtigiæ formæ. t. 3. 192. T.& S.b.2.
Præſtitia dea. tom.1. 365. à m. T.
Præſtringere. t. 3. 244. T.
Præſtructa antiquitas. t. 1 81. in f.T.
Præſtruere. t. 3. 27. T. 70. T. 98. T. & S. c.1. 245. T. & S. c.2. t.2. 653. in m.T.& 724. in p T.
Præſtructim. t.3. 204. T. & S. 205.a.1.
Præſtructum eſt. t. 2. 662. in f.T.
Præſumere intinctionem. i. anticipare baptiſmum. tom.3.216. T. & S. 217. a. 1.
Præſumptio. t. 3. 82 T.100.T 111.T. & S.a.1.
Præſumptio miſericordiæ,exemplo latronis. t.2. 400.b.c.2.
Præſumptor reſurrectionis. t. 1. 48. in p.T.
Præſumptoriè aliquid eloquutus. t. 1. 298. à p.T.
Prætendere. t. 3. 35. T.
Præter vnus Deus. i. preterquam. t.1. 428.in m.T.
Præter vnico digito. t. 1. 56.in p.T.
nulli Præter patri notum. t. 1. 486. in p. T.
Præter Sacerdotibus. t.1.353.circà m. T.
Præter ex cauſa adulterij. t.1.289.in m.T.
Præterire. i. non curare. t. 1. 44. à m.T.
Prætereuntes. i. contemnentes. t.3.62. T.
Præter ſolicitudinem degere. t.1. 461. in p.T.
Præter vrbem. i. extra. t. 1.368. in m. T.
Prætexta puerilis. t. 1. 164. in f.T.
Prætextæ. *ibid.*
Prætexto dilectionis. i. prætextu. t.1.549. circà f. T.
Prætimenda humanæ, occiſio diuina. i. Chriſticidium. t.1. 498. in p. T.
Prætorium. t. 3. 304. T. & S. 305.a.1. t.2.113.b.1.
Præuaricari voluntatem ſuam. t.1.131.in f.T.
Præuaricatio venalis medicinæ. t. 1. 368. in m.T.
Præuaricatio guſtus. t. 1 15.in p.T.
Præuaricator naturæ, & artis. t. 1. 21. à m. T.
Præuaricatur fidem. t. 3. 341. T.
Præuaricatis in leges. t. 1. 53. à m.T.
Præuellit idololatriæ martyria. t. 3.346. T. & S. 348.a.2.
Præuento carnificis officio. t.1. 67. in p.T.
Præueris dea. t. 1. 363. in m. T.
Præuertit Philoſophiam regno.t.3. 303. T. & S. a.2.
Præuulſa ſetarum, pluuiarum. t. 1. 352. in m.T.
Praſinum. t. 3. 652. in f.T. & S.653.c.2.
in tanto ſapientium Prato. t 3. 21. circà m. T.
Pratum cœleſte Iris. t.1. 126. in p.T.
Praxeas hæreticus. t. 3. 719. in p.T.
Precario, aut iniuriâ. t. 1 140 à m T.
Precario vti. t.3.127. T. & S. c.1.
Preces ſternere Deo. t.1. 80. in p. T.
Premere meſſem. i. metere. t.1. 557. à p.T.
Presbyter. t. 3. 246. T.
Presbyteris aduolui. t. 3.424. T.
Presbyteri de laicis adleguntur. t.1. 114. in m T.
Preſse. t. 3. 314. T.
Preſſior diſciplina. i. auſterior. t.1. 414. in m.T.
adhuc Preſſius. t.1. 462. in f.T.

Preſſura. i. tribulatio. t. 3. 15. T. & S. 16 b. 1. 118. T. 236. T.
Preſſura Aſiatica Pauli. t. 3. 529. T. & S. b 1.
Preſſura pabuli. i. Ieiunium, aut fames t. 1. 173. à p. T.
Pretio nulla res Dei conſtat. t. 1. 77. in p. T.
Pretioſitas t. 3. 2 1. T. & S b. 2.
Pretioſitas auium t. 1. 381. in p. T.
Pretioſius curare. t. 3. 73. T. & S. 78. e. 1.
Pretium. i. merx. t. 1. 394. in p. T.
P ema dea. t. 1. 365. à m. T.
Priami clades. t. 1. 65. in p. T.
Priapi tæniæ. t. 1 121 in p. T.
Primus vitæ commeatus. t 1 29. in m. T.
Prima maſſa t. 1. 68. in p. T.
Primaria vnguenta. t. 1 266. in m. T.
Primatus ſecundatus. t. 1. 23 in m. T.
Primatus locorum, & honores ſalutantium. t. 1. 282. circà m. T.
Primatus tuos vendes t. 1. 177. in f. T.
Primigenus. t. 1. 350. in p. T.
Primordiale delictum. t. 1. 170. circà m. T. t. 2. 697. in f. T.
in Primore. i. prima parte. t. 1. 409. à m. T.
in Primore Epiſtola. i. ſuperiore. t. 1. 464. à m. T.
Primores t. 1 65. in p. T.
Primores Iudæorum. t. 1. 66. in f. T.
Primum illud os. t. 2. 57. à p. T.
Primus regnare. t. 1. 377. à p. T.
Principale in anima. t 1. 13. circà m. T.
Principales proſperitates. t. 1. 124. in f. T.
Principalia penes Deum delicta. t 1. 384. à m. T.
Principalior. t. 1. 34. à m. T.
Principalitas. t. 3. 537. T.
Principatus poteſtatiuus. t. 3. 442. T. & S. 443. b. 1.
Principatus & poſtumatus. t. 1. 55. in m. T.
Principatus culpæ. t. 3. 73 T & S. 7 b. 2.
Principatuum affectatores reprehenſi à Chriſto. tom. 1. 282. in m. T.
Principij nomen in Geneſi, non ſignificat materiam, ſed ordinem operis, & initium mundi, vel poteſtatem, aut filium per quem Creator fecit mundum. t. 3. 442. in m. T. & S. 443. per totum.
Principum indulgentia. t. 1. 497. in p T.
pro Prioratu exciti animi. t. 3. 756. in m. T.
Primogenitus Chriſtus t. 1. 423. in f. T.
Priſca Prophetis. t. 1. 484. in p. T.
Priſcæ Prophetiæ. t. 1. 421 in p. T.
Priſcilla Montaniſta. t. 1. 168. in m. T.
Priſtinus qualis Martyr. t. 1 175. circà m. T.
Priſtina belli. t. 1. 181. in m. T.
de Priſtino perire. i. mutari. t. 1. 511. à m. T.
Priſtinum fieri eſt in aliud conuerti. t. 1. 95. in f. T.
Priſtinum cauere. t. 1. 421. in p. T.
Priſtinum vt rancidum. t. 1. 351. in p. T.
Priuat. i. priuum, & proprium facit. t. 1. 4. circà f. T.
Priuatum. i. res propria. t. 1. 391. à m. T.
Priuatum loci. t. 1. 36. in m. T.
Priuignus quis. t 2. 522. d. 1.
Probabilem fidem per imperitiam portant. t. 1 85. in f. T.
Probè ac temperate elatis manibus. t. 1. 374 in f. T.
Probum veſtrum appareat. t. 1. 136 in m. T.
Probola. t. 3. 73. à p. T. & t. 1. 424. in f T. i. prolatio, ſeu productio.
Procaciſſimus Chriſtianus. t. 1. 68. in f. T.
Procaciſſimus Phariſæus t. 1. 174. in f. T.
Procedendi cauſæ Chriſtianis nullæ non tetricæ. t. 3. 298. T. & S. c. 1.
ſi Procedendum erit. t. 3 236. T. & S. 237. e. 1.
Proceſſio modeſta. t. 1 414. in m. T
Proceſſit eis bubulum caput i. productum eſt caput vituli aurei. t. 1. 179. à p. T.
Proceſſus. i. exitus varij ſeminum. t. 1. 18. in p. T.
Proclinare. tom 3. 132. T.
Procliuum. t. 3. 661. T à p T.
Procliuium. t. 3. 233 T. & S a. 1
Proculi. t. 1. 67 circa m T.
Proculus contemplator. t. 1. 352. à p. T.
Proculus teſtis Romuli aſcendentis in cœlum. t. 1. 254. in f. T.
Proculus Torpacion. tom. 1. 118. circà f. T.
Proculus noſter virginis ſenectæ, & Chriſtianæ eloquentiæ dignitas. t. 1. 547. in f. T.
Procli hæreſis. t. 1 419. in p. T.
Procurabat filio pater. t. 1. 431. circà m. T.
Procurans affectioni. t. 1. 130. in f. T.
Procurant Euangelio. t. 1. 250. in m. T.
Procurantes. i. Procuratores. t. 1. 70. in p. T.
Procuratio ſanguinis. t. 1. 161. in p. T.
Procurat ſanctitati. t. 1 388. à m. T
Procurat liberando homini. t. 1. 210. in f. T.
Procurator Euodiæ. t. 518. à m. T.
Procurator idolorum. t. 1. 160. in f. T.
Procuratur ei exemptum. t. 1. 455. à m. T.
Procurauit prandium. t. 1. 172. in p T.
Prodacta ſubſtantia. t. 3. 106. T.
Prodactæ ſaluti. t. 3. 456. T. & S. a. 1.
Prodactis ſeculis i. conſumptis. t. 1. 308. in m. T.
Prodacto ſopore. i. diſſipato. t. 1. 37. à m. T.
Prodere petitiones ſuas. t. 1. 375. in p. T.
Prodicus. t. 3. 111 T. & S. 112. a. 2.
Prodici hæretici t 3. 724. à p. T.
Prodiciam. i. teſtem proditricem. t. 1. 348. à m. T.
Prodiga veſtis. t. 1. 376. in p. T.
Prodigit mentem paralyſis t. 1. 18. in m. T.
Prodigit Ethnice viuens. t. 1. 45. in f T.
etſi Prodegeris acceptum. t. 1. 395. in f. T.
Prodigium ſubornaſtis. i. rem portentoſam impoſuiſtis. tom. 1. 348. à m. T.
Prodigus filius. t. 1. 453. circa f. T.
Produx. i. tradux. t. 1. 107. circa m. T.
Pro face & flammeo. t. 1. 557. in f. T. i. tædâ & velo nuptiali.
Prophanitas ſuperiorum. t. 3. 201 T.
de Profectu diei euaneſcente &c. i. ob creſcentem lucem. t. 1. 248. circà f. T.
Profeſſio quid differat ab arte. t. 2. 113. c. 1.
Profeſſionum mendacium. t. 1. 79. in f T.
Profeſſor & teſtis nemo ſibi. t. 3. 706. T. S. d. 1.
Prophetare Sacramentum. t. 1. 169. in m. T.
Profligatur opuſculum. t. 1. 318. in p. T.
Profligantur merces Sabæorum. i. impenduntur abundanter ſepeliendis Chriſtianis. t. 1. 79. à m. T.
Profundiſſima cura. t. 1 369. circà f. T.
tam Proiectè ignouiſſet. i. viliter & puſillanimiter. tom. 1. 456. in f. T.
Progreſſus operum Dei ab rudibus & imperfectis ad perfecta. t. 3. 444. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Progrediuntur, & gradatim proficiunt omnia naturalia, ſicut & documenta gratiæ data per Spiritum ſanctum Chriſti Vicarium. t. 3. 445 à m. T. & S. 446. in p.
Prohibitio duplex. t. 3. 811. a. 2.
Prolata inquiſitio. t. 1. 356. in p. T.
Prolatio quærendi. t. 1. 402. in p T.
Prolatu facillimo. t. 3. 767. a. 1.
Proleuare merſum. t. 3. 431. T. & S. b. 1.
Proludere. t. 1. 216. in p. T.
Proluſerim quaſi de gradu primo. t. 1. 234. in m. T.
Proluunt humano ſanguine. t. 3. 582 T.
Proma præcluſa. t. 3. 236. T. & S. 237. b. 1.
Promereri. t. 1. 112. in p. T.
Promereri Deum. t. 1. 169. in m. T.
Promereri nolle, delinquere eſt. t. 1. 112. in p. T.
Promerendi artificium, obſequium eſt. t. 1. 383. in m. T.
Prometheus verus. t. 3. 65. T. & S. 68. d. 1.
Prometheus t. 2. iiij. a. 2.
Promata nauis cingulo Veſtalis. t. 1. 68. in m. T.
Promotio emerita. t. 3. à p. T & S. c. 1.
Promptam mederi theriacam. t. 1. 521. in p. T.
Promulgare ſe nemo debet. t. 1. 166. circa f. T.
Promulgare. t. 3. 700. à p. T.
Promulſis. t. 3. 305. T. & S. 307. a. 1.
Pronata. i. prognata. t. 3. 213 T.
Pronuba vniuira. t. 3. 163. T. & S. b. 1.

Pronubi canes. tom. 1. 345. circà f. T.
Pronubo annulo oppignerare. t.1.56.in p.T.
Pronunciantur ad beſtias. t.1. 81. in p.T.
Prope Chriſtianum pronuntiare. t.1.45.in f.T.
Propago nominis. t.3. 113. T. & S.c.1.
Propè eſt culpæ. t.3 206. T. & S. 107.à.1.
Prope ſis eandem negare. t.1.376. in f.T.
Properare ſibi mortem. t.1.504. in p.T.
Properabilis. t.1. 4 in p.T.
Prophanatus idolo. t.2.660.circà f.T.
Prophanus Iudaïſmi.id eſt.prophanator.t.1.260.à p.T.
Propheta.i.Moyſes.t.1.146. à p.T.
Prophetæ Prædicatores. t.1.64.in m.T.
Prophetæ canebant. t. 1. 183. in f.
Prophetantia in futurum facta. t. 1. 273.circà f.T.
de Prophetarum fonte. t 1.81.in f.T.
Prophetæ & Patriarchæ appendices Dominicæ reſurrectionis migrauerunt in Paradiſum t. 1. 41. in f.T.
Prophetæ an omnia per Imagines concionati ſunt. t. 1. 484. à m. T.
Prophetia ſolius eſt ſpiritus Dei cui iuſtè pro futuris credimus, qui olim prædicta iam impleta cernimus. t.3.446.in f.T.& S. 447. in p.
Prophetia expuncta. t.1. 187. in p.T.
Prophetiis diuinis fides & honor exhibendus. t.3 447. in f. T. & S. 448.in p.
Prophetiæ certitudo probatur ex ignorantia Iudæorum. t. 3 V. Marcionitæ. 5.
Propheticale patrocinium. t.3. 65.c.2.
Prophetici eloquij formæ, naturæ, cauſæ, proprietas. t. 1. 214. in m. T.
Propoſitum edictum. t. 1. 447. à p. T.
Propria ieiunia. t.2.168. in m.T.
Proprietas habitus. t. 3. 35. T.
Proprietas doctrinæ. t.1. 411. circà m.T.
Proprietas nominum. t.3.87.T.
ex Proprietate poſſidere. t. 1. 129. in m.T.
Proprietates Dei, ſimplicitas, & poteſtas. t.1 86. in p. T.
Propudioſi Cæſares. t.3 208. T. & S. 209.b.1.
Pro Sacerdote agere. t.1.114. à p.T.
Proiæ Carmentis. t. 1 365. à m. T.
Proſcribere. t. 3. 31.T. & S. b. 1.
Proſcribatur irrationalis. t.3.73.T.
Proſcribere animam. t. 3. 253. T & S. b. 1.
Proſcripta ſpes. t. 1. 484. in p.T.
Proſcriptio bonorum. t 3.35.T. & S.d 1.
Proſcriptio picturæ i.inſcriptio. t.1.354 à m. T.
Proſector.i.Anatomiſta Herophilus.t 1.22.in p.T.
Proſelytus. i. aduena Iudæus. t 3.10.T. & S.b. 1,2: & cclxxxiv. a.b.c.1.
Proſeminatores. t.1.367.in f.T.
Proſicias ſubſtantiarum. i. ſegmenta. t.2.246.c.1. 765. e 1.
Proſiluit inquirere. t. 1. 551 in f.T.
Proſpectè decreuerant. t.1..56. circà m.T.
S.Proſper Aug.doctrinæ deffenſor. t.2.Vindic.p.7.& ſeq.
Proſperata fœlicitas. t. 1. 56.à p.T.
Proſperos temporum. t.3.302. T. & S.b.1.
Proſpex. t. 1. 48 in m. T.
Proſtibula. t. 3. 654. in m.T.
Proſtituiſſe ſub titulo. t 3 145. T. & S.c.1.
Proſtituere lucernas t.1.81.in p.T.
proſtituta.i.ſtatuta coram. t.1.535. in f.T.
proſtitutæ aræ diis ignotis t.3.86. T. & S.87. b.2.
proſtituta ciuitas Babylon. t.1.136.in p.T.
proſtitutiſſima lupa. i. meretrix impudentiſſima. t.1. 70.in f.T.
proſtratio diſciplinæ.i.eneruatio. t.1.413.à m.T.
pro ſtupro erat pœna. t. 1. 379.circà f.T.
protelabit. i. perducet ad partum. t.3.431.T. & S b.2.
protelare.i.differre in occaſionem. t.3.812. in f.T.
protelauit ſexcenta millia hominum perduxit per deſertum. t.3. 451. T. & S. 452.a.1.
proteruum ſapit. t. 3. 334.T. & S.335.a.1.
protoplaſti.i.primi parentes. t.1. 113. in m.T.
Protoplaſtos iſtos. t. 3. 809. in f.T.
Protractum. i. durationem ſeculo poſtulare. t.1.372.in p.T.
prouerbia. i. ſententiæ. t.1.57. a p. T.
prouidenter ſcripta ſunt. t. 3. 446.T.& S. 447.a.1.
prouidentia Dei omnem victus & veſtitus curam anxiam excutit. maximè Apoſtolis, & Prædicatoribus. t.3.448.à m. T.& ſeq. & S. 449.in m. & 450.
prouidentia circà bonos & malos. t. 3. 621. S. b.1.
prouidentia Dei neceſſaria parat, non verò ſuperflua. t.3.V. nuptiæ. 2. num.9.
prouidentia Dei in Iudæis victis à Romanis. t.2.415 a.b.c.
prouidentia Dei circa boues,& prædicatores. tom. 3. V. pauli virtutes. 10.
Dei Prouidentia eadem manens,diuerſa tamen præcepit in diuerſis cauſis, Hebræis exeuntibus de Ægypto, & Apoſtolis prædicaturis. t. 3. 450. in f. T. & S. 451 in p.
prouidentia Dei circà regna. t.2.cxix.c.d.e.1.
prouidentia Dei in Gothorum Romam impugnantium emptione. t. 2. cxv.d.1.
prouidentia Dei ordinauit hæreſes. t.2.564.c.2.& ſeq.
prouidentia Chriſti pauit quinque millia, iuxta prouidentiam Creatoris. t.3.451.à m.T. & S.in f.& 452.per totum.
prouidentia Dei in permiſſione mali diuerſo euentu t.2.152.a.b: item in proditione Iudæ & petri negatione. t.2.373. per totum.
Prouidentia. i. fati vindex. t.1.64. circà f.T.
prouidentiſſimus inſtitutioni humanæ Deus. t.1.36.in f.T.
Prouincia mundus. t.1.553.circà f.T.
Prouincia animæ. t.3.169. T.
Prouinciales coronæ. t. 1.124.à m.T.
Prouocare de negotio t.3.304.T. & S.305.a.1.
Prouocare de corona. t.1.124.in p.T.
Prouocamur de pudicitia. t.1.81.circà m.T.
Prouocatitiæ animationis. t.1.215.à m.T.
Prouulgare in Eccleſia. t.3.770 à p.T.
Prouulgari. t.3 405 T. & S. 406.b.1.
Proximè accidit.i.nouiſſimè. t.1 178.à m.T.
de Proximo.i.Proximè. t.3.236.T.338.T.
de Proximo. i.ferè,colentes Deum. t.1.120.in f T.
de Proximo amicus Deo. t.1.384.circà m.T.
Proximus ob pretium ſanguinis Chriſti quanti faciendus. t.2. 400.a.b.2.
Proximus omnis homo. t.2. 229.c.
Prurientis intentionis lætitia imbiberat. t.153 in p.T.
Pruriginem de ficulneis foliis. t. 3. 50.T.
Pſalmum exequi,i.implere Prophetiam Dauid. t.3. 19. T. & S. 20 b. 2.
Pſalmum comminiſci. t.1 543.à m.T.
Pſalmi ferè omnes Chriſtum exponunt. t.1. 417. in p.T.
pſalmi Apoſtatæ & hæretici. t. 3. 89. T.& S.90.a.1. 94. T.& S. 95. a. 1.
Pſalmi & hymni ſonant inter duos coniuges & mutuò prouocant, quis melius Deo ſuo canat t.3.243. T. & S.244.a.2.
Pſalmorum 50.100.& 150.diſpoſitio. t.2 xxiij.c.d.& ſeq.
Pſaltriæ puellæ Lucar,i.Lucum,merces filiæ ſaltatricis. tom.3. 112.T. & S. 113.b.1.
Pſammethicus linguam nutrici præcidit vt diſceret quam linguam puer loqueretur. t.1. 349. in f. T.
Pſeudoprophetæ t 1.399. circa f T.
Pſeudoapoſtoli. t.3.67.T.& t.2.565.d.1.
Pſeudochriſti. tom. 3. 81. T.
Pſychici.i animales Chriſtiani Romani à Tertulliano facto hæretico dicti. t 3.54.T.& S.a.1.247 T. & S 248.a.2.
Ptolomæus Philadelphus omnis literaturæ ſagaciſſimus. tom.1. 64. à m. T.
Ptolomæus Philadelphus 70.Interpretes collegit.*ibid.*
Ptolomæi Miſcellanea.i Bibliotheca. t.1. 551 a p.T.
Ptolomæus annis 38.regnauit. t.1. 185.in m.T.
Ptolomæus hæreticus Valentino per omnia conſenſit. t.3.756. in m. T.
Pubertas. t. 3. 230. T.& S.d.
Pubertas frugum. t.1.68. in p.T.
Publicabatur ſerpens diabolus.i.artes eius euoluebantur. tom.1. 189. in f. T.
Publicamus operas noſtras vſui veſtro. t.1.79.in m.T.
Publicani. i. Ethnici. t.1.453.in m.T.

Publicani execrabiles Iudæis. t. 3. 453. in p. T. & S. à p. & ſeq. per totum.
Publicare quid. t. 2. 28. d. 2.
Publicari. i. traduci in iudicium. t. 1. de fuga. c. 9. in f. T.
Publicatio decoris. t. 1. 447. in f. T.
Publicatio Virginis. t. 3. 775. à p. T.
Publicatione ſui periclitari. t. 3. 459. T. & S. d. 1.
Publius Craſſus per riſum moritur. t. 3. 173. T. & S. 174. a. b. 1.
Pudenda ventri adhærent. t. 1. 168. à p. T.
Pudens præſes, Chriſtianum dimiſit liberum. t. 1. 518. à m. T.
Pudicitia templi Dei Antiſtita. t. 1. 130. in f. T.
Pudicitia vbi, ibi vacua pulchritudo. t. 1. 112 in p. T.
Pudicitia etiam in ornatu ſuperfluo moderando. V. Ornatus. t. 3. & t. 1. 136. in f. T.
Pudicitiæ encomia. t. 1. 446. in f. T.
Pudicitiæ venditio, pretio in feminis cogitur. t. 1. 384. à m. T.
Pudicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe ſed & videri. tom. 1. 136 in m. T.
Pudicitia vera non eſt Deum verum non colentibus. tom. 1. 131. in p. T.
Pudicitia trucidatur. t. 1 447. in m. T.
Pudoris armatura, velum. t. 3. 779. à p. T.
Pudor ex peccato ortus. tom. 2. 57. a. 1. & ſeq.
Pudoris inimica verba. t. 3 55. T.
Pudorem reſignare per oſculum & dextras. tom. 3. 300. T. & S. 301. a. 1.
Pudor fidei confitendæ damnabilis. t. 3. 455. T. in p. & S. à p.
Pudor & confuſio, atque honoris plaga inimica eſt fidei. t. 3. 455. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Pudor peccata celans in confeſſione, mortalis eſt. t. 3. 455. in f. T & S. 456. à p. & ſeq.
Puellam perſeueraſſet. t. 3. 206. T. & S. 207. b. 2.
Puetarij Platonis. Vide Plato.
Pueri paruuli. t. 1. 276. à m. T.
Pueri ſenes. t. 1. 59. in p. T.
Pueri inſultantes Eliſæo à Deo puniti. t. 1. 276. à p. T.
Paruuli Innocentes a Chriſto ſuſcepti, vt & per obſtetrices paruulos Deus protexit Hebræos. t. 3. 457. à p. T. & S. in m.
Puerilia dicibula. i nugæ. t 1 553. in f. T.
Pueritas vitij. t. 2. cv. c. 2.
Puerperium quid. t. 2. 270. d. 1.
Puerperij ſpurci, anxij, ludicri exitus. t. 1. 239. in m. T.
Pugilum pugna. t. 1 398. in f T.
Pugni quaſſant. t. 1. 524. à m. T.
Pugnis grauioribus ſuffragium ferre. t. 3. 656. à m. T. & S.
Pugnorum artifex. t. 1. 542. in f. T.
Pugnorum calli. *ibid.*
Pulchrior miles amiſſus prælio. t. 1. de fuga. c. 10. in p.
Pulchritudinem nutrire. t. 3 816. T.
Pulchritudinis proprius fructus, luxuria. t. 3. 458. T. & S.
Pulchritudo bonum eſt corporis, timendum & in ipſa vxore Abrahæ, ſcandali cauſa. cuius vaniſſima eſt gloria, pudicis non neceſſaria, quam non debet excolere mulier proximi verè dilectrix. t. 3 458. in m. T. & S. in f. & ſeq.
Pulchritud. carnis augmenta, animæ damna. t. 3. 817. b. 1.
Pulchritudo reuelata pudica non eſt, ſed periculoſa. t. 3. 459. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Pulchritudinis, & capitis ornandi, & ſpeculandi cura, probat iam non eſſe corde Virginem. t. 3. V. Nuptiæ quomodo, & c. 4. in m.
Pulmenta condita. t. 1. 544. in p. T.
Pulmonum culicum & formicarum arteriæ. t. 1. 16. in p. T.
Pulmonum folles. *ibid.* circà m. T.
Pulmonibus notandum. t. 1. 480. circà f. T.
Pulpamentum. t 3. 305. T.
Pulſabit me hac pronunciatione. i. tanget, ſugillabit, commouebit. t. 1 402. circà m. T.
Pulſare apud conſcientias. t 3. 581 T.
Pulſata traditione Scribarum. t. 1. 295. in p. T.
Pulſata. i. foribus tenus tactâ veritate. t. 1. 478. in f. T.
Pulſator nocturnus. i. qui venit ad amicum noctu poſtulans tres panes. t. 1. 372. à m. T.
Pulſus linguæ temperantur dentibus. t 3. 487. T. & S. c. 2.
Pultes pridianæ. t. 3. 649. a m. & S. 650. c. 2.
Puluis niger ad oculorum exordia producenda. t. 3. 291. T. & S. c. 1.
Pumex ſpeculi. i. quo leuigatur. t. 3. 106. T. & S. 107. a. 1.
Pura noſſe paſtum & potum. i. pane & aquâ victitare. t. 3. 424. T & S. c. 1.
Pura prece. t. 1 517. à m. T.
Purgare leproſos. t. 1. 66. in f. T.
Purgari de mali exprobratione t. 3. 31 T.
Purgatorii carcer temporaneus culpas plectit vſque ad iudicium extremum t. 3. 460. in m. T. & S. à m. & ſeq. & ruſum. 461. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Purgatorij pœnas Chriſti humanitas, & Angelorum præſentia mitigat. t. 3. V. Martyres. 6.
oblationes annuæ pro animabus Purgatorij. t. 3. 463. à p. & ſeq T. & S à m. & 464. 465. 66. per totum.
Purgatorii animarum in altari memoria t. 2. ccxciii. c. 2.
Purificatio commendandæ Orationi. t. 1 115. in m. T.
Purificationes, caſtimoniæ. t. 1. 168. in f. T.
Purpura Regum veſtis. t. 1. 164 à m. T.
Purpurati Regum. t 3. 791. in m. T.
Purpurâ oculare veſtes t. 1. 4 2. circà f. T.
Purpuras ponunt magiſtratus in luctu. t. 1. 177. in m. T.
Purpura in ſacrificiis. t. 3. 688. in f T.
Purpura Chriſtianorum. t. 1. 124. circà f. T.
Purpura pudicitiæ. t. 3. 299 T. & S. c. 1.
Purulentiæ ciuitatis t. 1. 305. T. & S 307. b 2.
Puſillitas. t. 3 10. in f. T.
Puſillitates Dei. t. 3 86. T.
Puſtulat concha intrinſecus. i. vnionem germinat. tom. 3. 287. T. & S. 288. c 2.
Putatiua caro Chriſti. i. phantaſtica ab hæreticis putata. tom. 3. 683. à p. T.
Putatiua in Chriſto corpulentia. t 1. 2. 8. in f. T.
Putatiuus habitus, putatiuus actus. t 3 83. T.
Putei qui rapere dicuntur arte dæmonum t. 1. 87. in f. T.
Putus in corruptionem. t. 1. 310. a p. T.
Pyctæ olympici. t. 1. 178. in p. T
Pyctes gladiator. t. 1. 524. in f. T.
Pyctes Cleonymus. t. 1 36 à m. T.
Pyctes corona premit vulnera. t. 1. 524. in f. T.
Pyra Herculis. t. 1. 568. in m. T.
Pyriphlegeton. t. 3. 215. T. & S. b. 1.
Pyrrhon t. 3. 110. T & S. c 2.
Pyrrhus fallendis piſcibus egit t. 1 26. à p. & 24. in m. T.
Pythagoras etſi bonus cetera. t 3 140 T.
Pythagoras tyrannidem adfectat. t. 1. 81. à m. T.
Pythagoras fabas horruit. t 1. 26. à p T.
Pythagoras imbellis prælia Græciæ vitans, maluit artibus liberalibus ſe dare. t. 1. 26. in p. T.
fabula de Pythagora olim Euphorbo. t. 3. 60 T & S. d. 2. 145 T.
Pythagoræ & Empedoclis opinio de animæ tranſmigratione. t. 3. 781 in m. T.
Pythia t 3 649. à p T. & S 650. à p.
Pythicus agon Carthagini. t. 1. 524. à m. T.
Pythius Apollo. t. 1 68 in m. T.
Pythij dæmonii ſuffragio Socrates ſapientiſſimus appellatus. t. 1. 4. circà m. T.
Pythonici ſpiritus. t. 3. 60. T. & S. d. 1.
Pythiæ titulus; noſce teipſum. t. 3. 532. T. & S. 533. a. 1.

Q

QVà Epicurus. i. inquantum: frequenter vtitur hoc aduerbio. t. 3 61. T. 67. T.
Quaqua. i. quacumque ex parte. t. 1. 410 in p. T.
Quadraginta anni adinſtar æternitatis. i. veſtes & calciamenta Hebræos in deſerto incorrupta. t. 1. 181. à m. T.
Quadrageſima duplex aut triplex Montani. t. 1. V. parte 3. V. Quadrageſima
Quadrans nouiſſimus, i. minimum debitum. t. 1. 372. in f. T.
Quadrata iuſtitia veſtis. i. bene temperata. t. 1. 576. in p. T.
Quadriga prima. t 1. 548. in f. T.
Quadriga Solis. t. 3. 52. a p. T. & S. 653. a. 2.
Quadrigæ Romuli. t. 3. 653. à in m. T.

Quadrigarii. tom. 1. 542. in m. T.
Quadrigarius furor. t. 3. 662. T. in f. & S. 667. c. 2.
Quadrupes tardigrada. t. 3. 204. T.
Quærentes capita maiora. i. idolorum. t. 2. 124. à m. T.
Quæſtiones infructuoſæ. t. 1. 400. in f. T.
Quæſtionis caro & ſanguis. i. ſubſtantia. t. 1. 507. in p. T.
Quæſtiones indeterminabiles. t. 1. 400. in f. T.
Quæſtuaria. t. 3. 296. T. & S. 297. d. 2.
Quæſtuaria maieſtas. t. 3. 689. à p. T. & S. b 2.
Quæſtuariæ filius. t. 1. 545 circa m. T.
Quæſtui ſedere. t. 3. 296. T. & S. 297 d. 1.
Quale eſt? i. quis hoc ſentiat? poſſibile eſt? t. 1. 209. in p. T.
Quadruplum Geryonem. t. 1. 555. circà m. T.
Qualitas muneris inſuſcabit regem. t. 1. 227 in m. T.
Quam. i. potius quam. t. 1. 588. à m. T.
Quàm adfectè, quam anxie. t. 1. 35. in f. T.
Quanti? i. quot? t. 1. 52. à p. T.
Quanti haberis? i. quo pretio? quàm vili? t. 1. 80. in p. T.
Quantula fide ſumus. t. 1. 89. à m. T.
Quantulum donat. i. tantulum. t. 1. 495. in m. T.
Quantum interpretatio eſt. t. 1. 54. a p. T.
Quantus es indulgere? t. 1. 466 in m. T.
Quaſſant pugni. t. 1. 524. circà f. T.
Quaſſata nauis decumanis. t. 1. 40. in p. T.
Quaſſatur conditio carnis. t. 3. 493. T.
Quid reuoluis? i. cunctaris? t. 1. 392. in f. T.
Quid mihi iudicare? t. 1. 464. in p. T.
Quindecim viri. t. 1. 71. in m. T.
Quingenaria promulſis. t. 3. 306. T. & S. 307. a. 1.
Quinione voluminum. t. 1. 36. in f. T.
Quinionem filiorum mulier enixa. t. 1. 7. circà f. T.
Quinquatria. t. 1. 160. in p. T.
Quintilla mulier hæretica aquam baptiſmo abſtulit. t. 2. 110 c. d. 2
Quirinalis flamen. t. 3 651. à m. T.
Quirinus. t. 3. 652 in m. T.
Quirites. t. 1. 74. in p. T.
Quò dirigam neſcio. t. 1. 263. in f T.
Quo minùs currant. i. ſuo munere fungantur. t. 1. 108. in m. T.
Quotidianæ incurſionis delicta. t. 1. 464. à m. T.

R

RAcematio t. 1. 75. in p T. t. 2. 724. in p. T.
Rhadamantus. t 1. 69. in f T
Radiant mali de ſuo malo. t. 1 347. à p. T.
Ramulos quæſtionis excutere. t. 3 7 . T.
Ranunculus venenatus. t. 1. 544. in p. T.
Rapax à culo reſina. t. 1. 378. à m. T.
Rapientes putei arte dæmonum. V. putei.
Rapina Sabinarum. V. verb. Sabinæ.
Rapſaces. t. 1. 171. à m. T.
Rareſcit iuſtitia. t 1. 65. in m. T.
Raritas ſola res viles in pretio ponit, abundantia autem pretioſas vilificat. t. 3. 467. in p. T. & S. à m. & ſeq.
Raſi. tom. 3. 357 T.
Rationis fons, & archetypus Deus. t. 2. 102. c. 1.
Ratio Sermonis, & Sermo Rationis, in diuinis, quid ſit. tom. 2. 234. d. 2.
Ratio legem commendat. t. 1. 119 à m. T.
Ratio res Dei eſt. t. 3. 468. in m. T. & S. à m.
Ratio Dei in medulla, non ſuperficie. t. 1. 480. in m T.
Ratio Dei. i. Sermo, Verbum, λόγος. t. 3. 262. T. & S. c. 1. 721. à p. T.
Rationale officium. t. 3. 274. T.
Rationalis bonitas. t. 3 73. T. 75. T.
Ratione tormenti ſtringit. i. ad modum, ad inſtar machinæ bellicæ. t. 1. 5 0 circa m.
Rationis diſpoſitio. t. 1. 105. in f. T.
Rationis interpretatio. t 1. 119. à m. T.
Re ac parentibus deſtituti. t 1. 77. in p. T.
Reatus culpæ & pœnæ. t. 2. parte 2. V. peccatum.
Reatus animæ. t. 3. 75. T.
Reatum inter ſe anima & caro communicant. t. 1. 87. in m. T.
Reatus Patrum in filios deſtinatur & redundat. t. 2. 223. in m. T.
Rebecca, conſpecto ſponſo velamen induſit. tom. 3. 229. T. & S. d.
Rebecca de diſciplina Chriſti t. 1 580. à m. T.
Rebeccæ viſcera inquietantur. t. 1. 22 circa f. T.
Rebeccæ ex vtero duo populi. t. 1. 179. in p T.
Rebeccæ geminorum myſterium. t. 2. ccxciiii. & ſeq.
Rebellantia ergaſtula. i. carcerati t. 1. 72. in p. T.
quæ pax a non Rebellato? t. 1. 07. in p. T.
Rebelles lingua. t. 1. 356. in m. T.
Rebellium in caſtris facilè proficitur. t. 1. 413. circà f. T.
Recapitulare. i. ad caput reducere. t. 1. 325. in p. T.
Receptorum auctoritates. t. 3. 67. T. t. 1. 318. à m. T.
Receptus Solis. i. occaſus. t. 1. 373. in f. T.
Recidiua vita. i. mortalis. t 1. 280. in p. T.
Recidiua memoria. t. 3. 254. T & S. a. 2.
Recidiua eſt vniuerſa conditio. i. reuolubilis à morte ad vitam omnis res condita t. 3. 513. T. & S. b. 1. t. 1. 484. in f T.
Recidiuatus. i. reditus animarum in corpora. t. 3. 140. T. & S. 141. a. 2.
Recidiuatus carnis. i. regreſſus, reſurrectio. tom. 3. 516. T. & S. 517. c. 1.
Recidiuatus Iudaïci ſtatus. t. 3. 500. T. & S. 502. a. 2.
Recidiui anni fides. i. idem tenor, reditus verni temporis & æſtatis poſt hyemem. t. 3. 190. T & S. 191. a. 2.
de Recidiuo fruticare. i. poſt interitum germinare. t. 1. 460. à m. T.
Reciprocæ fruges. t. 1. 190. T. & S. 191. a. 2.
Reciprocandæ. i. reuocandæ animæ in corpora. t. 3. 488. T.
Reciprocandi ſpiritus ſpatium aër t. 1. 554. à m. T.
Reciprocare terram. t. 1. 118. in f. T.
Reciprocare. i. recapitulare, ad initium. t. 1. 335. in p. T.
Reciprocatio. i. recidiuatus, reditus animarum in corpora. t. 1. 357. in m. T.
Reciprocatorum memoria. t. 1. 362. in p. T.
Reciproco impetu. t. 1. 386. circà m. T.
Reciprocicornis aries. t. 1. 376. in m. T.
Reciſi pabuli officium i ieiunius Deo exhibita in abſtinentia & ieiunio. t. 1. 174. in m. T.
Recitare de tabella id. elogio criminis. t. 1. 53. in f. T.
Recogitatus. t. 3. 36. T. 305 T. 541. T.
Recognito vmbone togæ. t. 3. 305. T. & S. c. 2.
Recognoſcere. t. 3. 33. T. 45. T. 60 T 72. T.
Recolliguntur in Chriſto omnia ad initium. t. 1. 339. in f. T.
Recompingi & recolligi. t. 3. 500. T.
Recontrans. i. aduerſatus Regibus ſuis. t. 2. xcix. c. 2.
Recorporare in materiam robuſtiorem. t. 1. 482. a p. T.
Recorporari in aſinos. i. animas tranſmigrare in corpora aſinorum. t. 3. 148. T. & S. c. 2.
Recorporatio. t. 3. 146. T. & S. 147. a. 1.
Recuperatio. i. ſanatio. t. 1. 465. in f. T.
Recurare. tom. 3. 85. T.
Recuratis omnibus membris. t. 3. 486. T.
Recuſantur anni. t. 3. 203. T. & S. d. 1.
Recuſata vetuſtas. t. 1. 207. in f. i. lex vetus abrogata.
Redaccendere ſalutem inediâ. t. 1. 169. in f. T.
Redaccenduntur & ſtellarum radij t. 3 513. T.
Redanimandæ reliquiæ t 3. 501. T. & S. 502. b. 2.
Redanimari. t. 3. 534. T. & S. 535. a. 1.
Redanimatus. t. 3. 495. T.
Reddere Eccleſiam humaniori reo. i. minus graui peccatori aperire Eccleſiæ aditum. t. 1. 459. in f. T.
Redde illi ſenſus ſuos. t 1. 480. à p. T.
Redemptor victimarum. i. emptor. t. 1. 161. in p. T.
Redemptor Spiritus. S. Simon Samarites. t. 1 28 in f. T.
Redhibitio carnis. i. reproductio. t. 3. 501. T. & S. 502. b. 2.
Redhibitus materiæ ſuæ. t. 1. 215. à p. T.
Redimere perſecutionem. t. 1. 133. in f. T.
Redindutus. t. 3. 515. T.
Redintegrare quid ſit. t. 2. 305. c. d. 2.
Redintegrat Paralyticam. t. 1. 96. in f. T.
Redintegrauerunt debiles. t. 1. 466. à p. T.
Redinuenit ſomniando. t. 1. 36. à m. T.
Redoptanda mors. t. 3. 493. T. & S. b. 1.

Redormantnt ſpecula lunæ. t. 3. 553. T. & S. b. 1.
Redundamus, numero multiplicamus. t. 1. 349. in p. T.
Redundantia fœnoris. t. 3. 815. in m. T. & S. d. 1.
Redundantia benignitatis. t. 1. 73. in m. T.
Redundantia animæ ex Adam. t. 1. 23. in f. T.
Redundat ex vna. t. 1. 19. in m. T.
Redundantia pallij. t. 1. 376. in m. T.
Redundant alimenta. t. 1. 273. à m. T.
Redundantior nitor. i. ſuperflua cura formæ. t. 1. 134. à p. T.
Re excruciata. t. 1. 590. in f. T.
Refigentes cruci Filium Dei. t. 1. 465 circà m. T.
Refingere homines in beſtias. t. 3. 145. T.
Reformant quotidie. t. 3. 67. T.
Reformare debiles. t. 1. 414. à m. T.
Reformari in beſtiam. i. tranſmigrare. t. 1. 82. in f. T.
Reformari voluit Chriſtus matrimonium ſi fortè diſiunctum. i. reconciliari. t. 3. 137. T. & S. 138. a. 1.
Reformat à morte natiuitatem. i. reſuſcitat. t. 1 96. in f. T.
Reformatio. i. ſanatio. t. 1. 465. in f. T.
Reformatus. t. 1. 465. in f. T.
Reformatus tutelaris. i. pædagogatus. t. 1. 551. in m. T.
Reformare ſententias Creatoris. i. ad formam Creatoris loqui.
Reformoſa. i. deformis caro Iob. t. 1. 389. à p. T.
Reſtagatores martyriorum ebulliunt. t. 3. 111. T.
Refrigerare ſibi mutatione ſitus. t. 3. 168. T. & S. 169. b. 1.
Refrigerare. i. iuuari refrigerio. t. 1. 516. circà m. T.
Refrigerare carnem ſeruorum. t. 1. 174. in p. T.
Refrigerauit Deus apud Abraham. t. 3. 753. à p. T.
Refrigeria hominum. t. 3. 12. in f. T. & in S. 13. b. 1.
Refrigerij tempora. t. 1. 491. circà m. T.
Refrigerio iſto iuuamus pauperes. t. 1. 77. circà f. T.
Refrigerio ſempiterno. t. 1. 47. in m. T.
Refrigerium adpoſtulat marito præmiſſo. tom. 3. 165. T. 463. T. & S. b. 2.
Refrigeſcentia. tom. 1. 34. in p. T.
Refrigeſcentium præ metu. t. 1. 486. circà m. T.
Refuga metalli. i. aurum in varia opera transfiguratum ad ornamenta. t. 1. 118. in f. T.
Refutare notam. t. 1. 69. in m. T.
Refutare. i. negare. t. 1. 183. in f. T.
Regeneratio ſecunda. t. 3. 102. T. & S. 103. a. 1.
Regerere in haſtarium. t. 1. 351. in f. T.
Regeſtus eſt numerus. t. 3. 114. T. & S. a. 2.
Regeſtum ex digeſtis. t. 1. 82. in p. T.
Regeſtus ab vtroque laterum togæ, vel alterius indumenti. t. 1. 376. in p. T.
Regeſtas impatientiæ materias. t. 3. 337. T. & S. d. 1.
Regio inferûm ſubterranea. t. 1. 41. à m. T.
Regnabatur. t. 1. 70. in f. T.
Regna Dei non humanâ prouidentiâ conſtituta. t. 2. 457. a. 2.
Regnum Epiſcoporum. t. 1. 135. in f. T.
Regni ſemen. i. ſermo Euangelij. t. 1. 285. in f. T.
Regni æterni votum. i. ſpes, deſiderium. t. 1. 447. in p. T.
Regnum Dei, Chriſti reprobatione & paſſione emptum, in poteſtate noſtra eſt, ſi Mandata facilia ſeruemus. t. 3. 469 à p. T. & S. in m. & ſeq.
Regnum Dei quomodo nobis aduenire petamus. t. 3. 471. in m T. & S. à m. & ſeq.
Regnum in terra non repromiſſum nobis. t. 1. 248. à m. T.
Regreſſu ſuo ſe erigit. t. 3. 472. T.
Regula diſciplinæ. t. 1. 81. circà f. T.
Regula Dei. t. 1. 10… circà f. T.
Regula fidei. t. 3. 349. T.
Regula fidei & ſpei. t. 1. 168. in m. T.
Regula vnum Deum ſiſtens. i. ſtatuens. t. 1. 198. in f. T.
Regula Scripturarum. t. 3. 67. T.
à Regula lapſus. t. 1. 399. à p. T.
Regulam fidei adulterans. t. 1. 333. in p. T.
Regulus toto corpore cruces patitur. t. 3. 100. T. & S. 101. b. 1.
Regulus contemptor mortis. t. 2. 78. d. 2.
Regulos victor catenis inſeruit. t. 1. 325. in p. T.
Relapſus, & retroreditus cauendus t. 3. 472. in m. T. & S. 474. a. 1.
Relabentes Chriſtiani, vel retrocedentes Religioſi à maiorum inſtitutis. t. 3. V. Nouitatis amatores.
Relabendum non eſt ad depoſita peccati onera. t. 3. V. Legis onera. 9.
Relapſus poſt pœnitentiam vetitus Deum timere debentl, cùm diabolum in hoc lætificet. t. 3. 472. à m. & ſeq. T. & S. 474. b. 1.
Relapſus, & reditus in viam prauam cauendus exemplo Magorum. t. 3. 471. in m T. & S. 47… a. 1.
Relapſus ex præſumptione miſericordiæ Dei Deum lædit. t. 3. 473. in m. V. Pœnitentiæ conditiones. 5.
Relapſus in peccatum, Chriſti mortem, quoad poteſt, iterat. t. 3. 473. à m. T. & S. 475. b. c. d. 1. & ſeq.
Relapſus poſt baptiſmum, ignem iudicij expectet. t. 3. 474. à p. T. & S. 476. d. 1. & 476. e. 1. & t. 2. V. baptiſmus vnus eſt.
Relapſum impedit Dei timor, qui eſt inſtrumentum pœnitentiæ. t. 3. 474. in m. V. Nouitius. 3.
Relapſum prouocat diabolus, de conuerſione peccatoris dolens. t. 3. V. Pœnitentiæ conditiones. 5. in m.
Relapſus peccator, cum ſpe redeat ad pœnitentiam. t. 3. 474. in m. T. & S. 476. b. 2. & ſeq. & 477. per totum.
Relegare à communicatione orationis. t. 1. 76. in f. T.
Releuare nos à debitis. t. 1. 135. à m. T.
Releuari auſpicatus. t. 1. 118. in p. T.
Releuari. i. reſuſcitari. t. 1. 484 in p. T.
Religio vera. t. 2. 105 b. c. 2.
Religio frugi. i. idololatria adhuc tenuis & inculta. t. 1. 71. in p. T.
Religio venalis. t. 1. 351. in f T.
Religio alterius aliis nec obeſt, nec prodeſt. t. 1. 517. in p. T.
Religio Chriſtiana ab initio ſortita eſt inuidiam. t. 3. 526. à p. T.
Religio non cogitur, ſed ſuadetur. t. 3. 78. à p. T. & S. in m.
Religionis libertas. t. 1. 70. in p. T.
Religio nullâ potior quàm Dei viui. t. 1. 87. circà f. T.
V. t. 2. fuſiſſimè. V. Chriſtiana Religio.
Religioſi Dei. i. ſancti. t. 1. 526. in p. T.
Religioſi crucis. i. colentes eam. t. 1. 63. in m. T.
Religioſus habitus, & clericalis nil habet commune cum ſæculo. Vitia ſæculi arguit, omnes liberales artes inuoluit. tom. 3. V. Pallium 2 & 3.
Reliquationem complere ætatis. t. 1. 42. in m. T.
Reliquatrix delictorum. t. 3. 146. T. & S. 147. b. 1.
Reliquiæ humanæ libidinis. t. 1. 564. à p. T.
Relucet. i. apparet. t. 3. 511. T.
Reluminare cæcos. t. 3. 145. T.
Reualedicens. t. 1. 166. in m. T.
in Rem tuam delicturus. i. in corpus proprium. t. 1. 460. in m T.
Remedia cenſuum, vectigaliorum, ærario augendo. t. 1. 134. in f. T.
Remediare vitia corporis. i. ſanare morbos t. 1. 88. in p. T.
Remediauit carnem ſpiritus Dei. t. 1. 319. à m. T.
Remediata à Domino vitia. t. 1 485. in m. T.
Remediator languorum. i. Chriſtus Saluator, & Medicus. t. 1. 290. in f. T.
Remediatus. t. 1. 291. circà m. T.
Remedio agere. t. 1. 552. circà m. T.
Reminiſcentia Platonis. t. 2. 47. d e. 2.
Re minor. t. 3. 238. T. & S. 240. b 1.
Remiſſa peccatorum. i. remiſſio. t. 1. 270. circà f T.
Remiſſâ culpâ, non ſtatim pœna remiſſa. t. 2. lxiv. c.
Remiſſio peccati eiuſdem eſt cuius & retentio. t. 3. 478. in f. T & S. 479. in p.
Remiſſio iniuriæ vtrâque lege præcepta eſt. t. 3 479. in m. T & S. ibid.
Remiſſiones iniuriæ lex noua, vetus vltionem petit. tom. 3. V. peccatum veniale. 1. 2.
Remiſſionem iniuriæ exigit Deus Pater à Filiis ſibi & Soli omnibus lucenti ſimilibus. t. 3 479 T. in f. & S. 480. a p.
Remiſſo Alexandro &c t. 3. 89. T. & S. 90. a. 1.
Remus in aqua fractus apparet. t. 1. 611. T. & S. 613. d. 1.
Renes conſcij ſeminum. t. 3. 486. T. & S. 487. c. 1.
Reniti de veritate. t. 1. 80. in f. T.
Renudæ. i. ſine velo. t. 3. 79.
Renuntiamus in bapt. diabolo & pompis eius & ſpectaculis. t. 3. 661. à p. T.
Renuntiatum erit. tom. 3. 712. à m. T. & S. 714. d. 1.
Repaſtinare. i. refodere vitam, vt vitem. t. 3. 170. T.

Repaſtinaretur. i coerceretur. t. 3. 13. T. & S. d. 2.
Repaſtinare vngues. i. mundare inſtrumento aliquo. t. 3. 584. T. & S. a. 1.
Repenſandæ gratiæ pro iniuria mortis. t. 1. 190. in m. T.
Repentia animalia. t. 1. 146. in p. T.
Repetere gladiatorem. t. 1. 142 T. circà m.
Repercuſſis opinionibus. t. 1. 62. in f. T.
Repercutere monetam. i. veterem abolere. t. 1. 36. à m. T.
Repercutere eſt. i. poteſt locus eſt repercutiendi. t. 1. 79. in p. T.
Repercuti, i. retorqueri reſpondeti poteſt. t. 2. 655. in p. T.
Repercutere diſtrictiùs. t. 1. 157. in m. T.
Repræſentare quid ſit in iure. t. 2. clxxxviii. a. 1. & ſeq.
Repræſentare i. præſentem dare curationem. t. 1. 257. in f. T.
Repræſentare ignem æternum. t. 1. 69. m. T.
Repræſentat corpus ſuum Chriſtus pane. i. præſens reddit, & figurat ſub ſpeciebus panis. t. 1. 203. in f. T.
Repræſentatio totius hominis i. reproductio & exhibitio eius integra vel in Chriſto, vel in iudicio. t. 1. 485. in f. T.
Repræſentatio corporum. i. reſurrectio t. 1. 517. à m. T.
Repræſentatio talionis. t. 1. 267. à p. T.
Repræſentatio totius nominis Chriſtiani in Conciliis. t. 1. 176. in p. T.
Reproba terra. t. 1. 465 circà m. T.
Reprobus bos. i. vilis & macer. t. 3 268. T. & S. d. 2.
Reprobatio fit ex præſcientia delicti ſiue originalis, ſiue actualium. t. 1. p 2. V. prædeſtinatio in malum pœnæ.
Reprobi multiplicati ſuper numerum electorum. t. 2. cliij. d. 2. & ſeq.
Repropitiare. t. 1. 356. à p T.
Reptant incerta. t. 3. 216. T. & S. b. 1.
Repudiatæ matrimonium illicitum. t. 1. 288. in f. T.
Repudium. t. 2. 5. c. 1. & ſeq.
Repudium ſcribere t. 1. 56 à p. T.
Repudium ab initio non fuit. t. 1. 358. à m. T.
Repudium aut diſcordia fieri, aut facere diſcordiam. t. 1. 338, in f. T.
Repudium Gentilibus, & Chriſtianis infame. t. 2. V. abſtinentia Romanorum. 1. in f. & V. Monogamia. 16. in m.
Repudium ſolâ adulterij causâ licitum. t. 3. 481. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Repudium causâ adulterij factum, aut mors coniugis, ſuadet continentiam. t. 3 482. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Repudium Erroris. t. 1. [illegible] circa m. T.
Repuerafcere. t. 1 546 in m. T.
Reputatio de priſtino t. 1 251. in f. T.
Requies Dei. t. 2. 529. a. b c. 2.
Requies i. ceſſatio nubendi. t 3. 221. T. & S. 252. d. 2.
Requietas ætates. i. ſenio inhabiles nuptiis. t. 1 134. in m. T.
Requietem. t. 1. 322. in p. T.
Requiſitus reus. t. 3. 31. T. & S. 47. b. 2.
Rei diuinæ faciundæ. t. 1 72. in p. T.
Res Dei, ratio. t. 3. 468. T. & S. c. 1.
Res Dei. t. 1.
Res alienæ tribus modis ſumuntur. t. 3. V. Materia. 6. à m.
Res fornicationis. t 3. 4. T.
Res ſpiraculi. i. quæ ſpirat, aut reſpirationi inſeruit. t. 1. 120. à p. T.
Res ſanguinis. t. 3. 60 T. & S. c 2.
Res ſenſus. t. 1. 170. in f. T.
Res connubij. t. 1 213. à p. T.
Res matrimonij inardeſcunt. t. 3. 221. T.
Res ſpiritus immundi t. 3. 47. T.
Reſcidiſti quod credidiſti. t 3. 66. T.
Reſcindere ſignaculum. t. 3. 662 T. & S. 667. c. 1.
Reſciſio mortis. t. 1. 513. in p. T.
Reſcindere quid ſit. t. 2. cxij. a. 1.
Reſciſſa ſententiarum priſtinarum. t. 3. 422. T. & S. c. 2.
Reſcribetur el gium t. 3 73. T. & S. 78. e. 2.
Reſculpſerat. i. reſtricauerat crimen primi hominis. t. 1. 170. in m. T.
Reſeruamus Deo de venia. t. 1. 463. in f T.
Reſeruat, i præparat perniciem cerebro. t. 1. 135. à p. T.
Reſeruatus ligno, i. deſtinatus, Iſaac. t. 1. 193. in m. T.
Reſiduum auxilium. t. 1. 394. in f. T.
Reſidem, & imbellem. t. 1 26. in p. T.
Reſignaculum. i. violatio. t. 1. 220 à m. T.
Reſignare. i. violare pœnitentiam. t. 3. 472 T. & S. 474. b 1.
Reſignata nuptiis caro. t 3. 50 T. & S. 54. e. 1.
Reſignare virginitatem. t. 3. 179 T. & S. 180. a. 1.
Reſignare loculos vini. t. 1. 56. à p T.
Reſignari ieiunij culpa. t. 1. 359 in p. T.
Reſignatus homo. t. 3. 74. T & S 79 c. 1.
Reſipiſcere ex crapula. t. 1. 64. in p. T.
Reſipuit prodigus ad patrem reuerti. t. 1. 453. in f. T.
Reſoluere telas. t. 1. 129. à m. T.
Reſoluta genua. t. 1 278 in m. T.
Reſolutius. i diſſolutius decachinnare. t. 1. 357. à p. T.
Reſorbetur per ambages. t. 3. 176. T.
Reſpectare. i. ſpectare. t. 1 503. in p. T.
de Reſpectu Cæſaris. t. 1. 74 circà f. T.
Reſperſa eſt diuina poteſtate. t. 1. 482 à m. T.
Reſperſus. i. non confertus. t 1. 511. in p. T.
Reſpiratio. i. reſurrectio. t. 1. 494. circà f. T.
Reſpondere. i annuere. t. 1. 58. in p. T.
Reſpondere in alium dominum. t 1. 123. in m. T.
Reſponſione anima ſancitur in baptiſmo t. 3. 529. T. & S. b. 1.
Reſponſio omnis debet rectè reſpondere interrogationi factæ. t. 3. 483. in m. T. & S. à m.
Reſtaurare. i. repetere nuptias. t. 1. 111. in p. T.
Reſtituis te in delicta t. 1 393. in p. T.
Reſtituit carnem ab omni vexatione. t. 1. 96. in f. T.
Reſtitutionis candidati. i. ambientes, aut baptiſmum, aut reſurrectionem, aut abſolutionem ab excommunicatione. tom. 1. 219. à m. T.
Reſtitutionis gratulatio. i. templi. t. 1. 122. à p. T.
Reſtringere. i. curare paralyticos. t. 1. 66. in f. T.
Reſtruebat. i. reædificabat fidem. t. 1. 50. T.

Reſurgere, & Reſurrectio.

Reſurrectionis articulus, eſt ſubſtantia fidei noſtræ. t. 3. 484. in p T. & S. à p.
& rurſum in m T & S. à m.
Reſurrectio debet fieri in eadem carne, ad iuſtam mercedem & pœnam. t. 3. 485. in p. T. & S. à p.
Reſurget caro eâdem ſubſtantiâ, licet qualitate diuerſa, ad pœnam, vel mercedem: quidquid dicant hæretici de multis carnis officiis tunc vacaturis. t. 3. 485. à p. T. & S. 487. in m. & ſeq.
Reſurgent eadem corpora, vt in iudicio propria carnis quiſque recipiat, quod multò credibilius eſt metempſychoſi Pythagoræ. t. 3 488 in f. T. & S. 489. à p.
Reſurrectio cur differtur vſque ad iudicium. t. 3. 489. à m. T. & S. in f. & ſeq.

Reſurrectionis fidem quomodo impugnent hæretici.

Reſurrectio à Philoſophis, & hæreticis negata, probatur ab Apoſtolo. t. 3. 490. à p. T. & S. in m.
Reſurrectionem negant Sadducæi alijque hæretici carnis inimici, à Chriſto conuicti verbo, & facto. t. 3. 490. in f. & ſeq. T & S. 491. à m. a. 1.
Reſurrectionis fidem & ſpem ſubuertentes hæretici auertunt fideles à fide veri Dei. tom 3. 491. in m. T. & S. a. 2. & ſeq. per totum.
Reſurrectionem carnis quaſi indignæ, iiſdem cum Ethnicis rationibus hæretici impugnant. tom. 3. 493. in m. T. & S. à m. & ſeq.
Reſurrectionem carnis negantes, carnaliter viuunt præ cæteris. t. 3. 494. à m. T. & S. *ibid.*
cum paganis ſentiunt. t. 2. 586. b. 1. & ſeq.
Reſurrectioni animæ a peccato ſurgenti, perperam hæretici ſcripturas applicant, cùm figura literam, & rem cuius eſt figura, ſupponat: vnde propriè ſola caro reſurget, quæ ſola phyſicè moritur. t. 3. 495. in p. T. & S. in f & ſeq.
Reſurrectio ſolius carnis eſt, cuius ſalutem ſingulàriter in ſecundo Chriſti aduentu expectamus. tom. 3. 497. in p. T. & S. in m.
Reſurrectionem ſpiritalem ſtultè inducunt hæretici, cùm in fine ſæculi ſit extranea. t. 3. 497. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Reſurrectionem fruſtra impugnant hæretici, Paulum malè intelligentes, de interiore & exteriore homine ſcribentem. t. 3.

498. in m. T & S. 499 à p. & ſeq Item. t. 2 631. a. 1.
Reſurrectio in ſcriptura prædicata per Prophetas, nudâ literâ, & abſque figura eſt intelligenda, quicquid allegoriæ quærant hæretici. t. 3. 500. a p. T. & ſequentibus. & S. 502. 503. per totum, & ſeq.
Reſurrectionem malè impugnant hæretici, ex veteri homine iuxta Paulum diſſoluendo t. 3. V. homo vetus. 3.
Reſurrectioni non officit Paulus dicens, quòd caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. t. 3. 504. à m. & ſeq. & S. 506. à p. ad c. 2.
Reſurrectio in regnum magis competit carni ex ſe innocuæ; cùm anima peccatrix per carnis pœnitentiam expurgata digna ſit regno. t. 3. 505. a m. T. & S. 507. c. 1.
Reſurrectioni carnis non obſtat dictum Pauli, de corpore animali, quaſi anima ſit quæ reſurgat, non enim reſurgit, niſi quod moritur. t. 3. 505. in f. & ſeq T. & S. 507. d. 1. & ſeq.
Reſurrectioni non obeſt quod ait Paulus, mortale deuorandum à vita, non enim ſubſtantia carnis, ſed mortalitas deuorabitur. t. 3. 508. in p. T & S. à m. & ſeq.
Reſurrectio mutabit carnem, non ſubſtantiâ, ſed qualitate; vt factum eſt in Moyſe, Stephano, Chriſto, faciem mutantibus; Saüle item, & ſatana immutatis. t. 3. 510. in p. T. & S. in m. & ſeq.
Reſurrectioni non contradicit Paulus, dicens, non omnis caro, eadem caro: eadem enim eſt ſubſtantiâ, ſed amplior gloriâ; vt idem ſemen reſurgit ampliatum. t. 3. 511 in f. T. & ſeq. & S. 512. à m.
Reſurrectio probatur ex Scriptura figurata.
Reſurrectio figurata in Scriptura loquente de terra maledicta, vel benedicta. t. 3. 513. in f. & ſeq. T. & S. 514. à p. & ſeq.
Reſurgent corpora, figurata per virgam Moyſi, eiuſdem manum ſanitati reſtitutam, & ſanguinem redditum aquæ primæ. t. 3. 515. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Reſurgent corpora de ſepulchris, quaſi de Cellis promis. i. promptuariis t. 3. 516. à p. T. & S. 517. a. 1.
Reſurrectio probatur ex locis expreſſis ſcripturæ.
Reſurrectio Scripturis benè intellectis, & non corruptis ſenſu hæretico, comprobatur. t. 3. 516. in m. T. & S. 517. c. 1. & a. 2. t. 2 596. a. 1. & ſeq.
Reſurrectionem carnis Scriptura loquens, eſt intelligenda ad literam, vt alia fidei myſteria clarè loquitur. tom. 3. 516. à m. & ſeq. T. & S. 517 b. 2.
Reſurrectionem, iudicium, & Dei regnum, ſine parabolis Euangelium apertè docet. tom. 3. 517. à p. T. & S. *ibid.* c. 1. & ſeq
Reſurrectio probatur ex cura paſſerum, & capillorum, ſtridore dentium, exemplo viduæ ſepties nuptæ. t. 3. 518. in f. & ſeq. T. & S. 519. in f. & ſeq.
Reſurrectio & mors ſpiritalis ſic à Paulo aſſeritur. vt tamen corporalis prædicetur. t. 3. 521. in m. T. & S. 522. per totum.
Reſurrectionis fidem nouum teſtamentum, & Paulus veteris interpres, contra Sadducæos confirmauit. t. 3 523. in p. T & S. in m. & ſeq.
Reſurrectio probatur ex mercede promiſſa domicilij æterni in cœlis, manſione cœleſti, veſte mutatoria, habitu Angelico, ſuperinduendo veſtimento, mortalitate deuoranda. t. 3 524. in m T & ſeq. & S. 525. in m. & ſeq.
Reſurrectio probatur à Paulo, ex neceſſitate Iudicij, cui ſiſti debet corpus animatum, & vas fictile catinus, cum lumine animæ. t. 3. 527 à p. & S. in f & ſeq.
Reſurrectio probatur à Paulo, ex baptiſmo pro mortuis t. 3. 528. & ſeq. & 529. a p. & ibi T. in f. & S. per totum.
Reſurrectio probatur exemplis & rationibus.
Reſurrectionem carnis probat Paulus exempla ſumens de corporibus à Creatore conditis. t. 3. 531. à p. T. & S. in m.
Reſurrectio corporum probatur ex vſu loquendi Gentilium. t. 2. V. Animæ immortalitas. 7. in f.
Reſurrectionem carnis & immortalitatem neſcii fatentur Ethnici. t. 3 531. à m. T. & S. in f. & ſeq.
Reſurrectionis poſſibilitas multis probatur exemplis. t. 3. 532. in m. T. & S. 533. t. 1.
Reſurrectio probatur ex Dei potentia cuncta de nihilo creante, item ex toto mundo reſurgente in aſtris & plantis, in quo Prophetiam doctrix natura præceſſit. tom. 3. 532. in f. & ſeq.
T. & S. 533. in m. & 534. per totum.
Reſurrectio confirmatur exemplo Phœnices. t. 3. 534. in f T. & S. 535. per totum.
Reſurrectionis ſemina ſunt oſſa & dentes mortuorum. V. ſupra reſurrectio probata. num. 11.
Reſurrectionem probat carnis origo nobilis, & ſi iuxta hæreticos ab Angelis facta eſſet. t 2. V. carnis dignitas ex opifice. 4.
Reſurrectio carni debita ad mercedem, quòd animæ adiutrix ſit in virtute, & martyrio, in quo debitum Chriſto glorioſè reddit. t 3. 536. à p. T & S. 538. a. b. & ſeq. 1.
Reſurrectio conuincitur ex iudicii neceſſitate, & iuſtitiæ Dei manifeſtatione, vt reddat homini iuxta bonum & malum, quod totum anima per carnem operatur. t. 3. 536. in m. T & ſeq per totum & S. 538. b. 2. & ſeq. & 539. per totum.
Reſurrectio promittitur carni, ſicut animæ beatitudo. tom. 3. 640. S. a. 2.
Reſurrectio. V. Sol.
Reſurrectio probatur à conglobatis Dei in carnē beneficiis, maximè ob incarnationē Et licet caro interdum à Scriptura humilietur, aliunde tamen exaltatur. t. 3. 540. à p. T. & S. in f. & ſe.
Reſurrectio carnis, conſtat ex merito veræ carnis Chriſti mortuæ, ſicut mors ab Adam t 3. 541. a p. T. & S. 542. a. 1.
Reſurrectio toti homini debetur, qui totus in Adam periit, vt præualeat Chriſto diabolus. t. 3. 541. in m. & ſeq. T. & S. 542. b. 1.
Reſurrectio debetur carni ob meritum mortuæ carnis Chriſti, & Verbum eius viuificans. t. 3. 542. à p. T. & S. *ibid.* b. 2. & 543. per totum.
Reſurrectio noſtra fundatur in exemplo Reſurrectionis Chriſti. t. 3. 544. a p. & ſeq T. & S. a m. & ſeq. 85. T.
Reſurrectionis gloria, & dotes.
Reſurget caro abſque infirmitatibus prioribus. t. 3 545. in f. & ſeq. T. & S. a. 1.
Reſurrectio totum & integrum hominem reproducet. t. 3. 545. T. in m. & ſeq. b. 1. & ſeq.
Reſurrectio ad vitam immortalem probatur ex mortuis ſuſcitatis, iterum morituris t. 3. 547. à m. T. & S. 548. per tot. & ſeq.
Reſurrectio reſtaurabit corpora noſtra, vaſa Dei, pro Chriſto mortificata, & ſuperinduet iam non moritura incorruptionis veſtimento. t. 3. 549. à p T. & S. à m. & ſeq.
Reſurrectio configurabit corpora noſtra Chriſto, differentia ſicut ſtellæ in claritate, & capienda in ætra. t. 3. 550. in f. T. & S. 551. per totum.
Reſurrectio agilem reddet carnem, iuxta vtramque legem. t. 3. 552. a p. T. & S *ibid.* & ſeq.
Reſurget corpus ſpiritale, vel ob qualitatem ſpiritalem, vel ob reditum ſpiritus, id eſt, animæ glorioſæ in ſuam carnem, vt ſicut à primo Adam habemus corpus animale, ſic à ſecundo habeamus ſpiritale. t. 3. 553. à p. T. & S in f. 554. per totum, & ſeq.
Reſurrectio homines æquabit Angelis. t. 3. 555. in f. & ſeq. T. & S. 556. in m. & 557. per totum.
poſt Reſurrectionem Chriſti comeſtio qualis. t. 2. 265. a. b. 2.
Retectæ. i. ſine velo. t. 1. 583. à m. T.
Retiatiorum ſpongiæ. vide v. Spongiæ.
Retinaculis amputatis t. 1. 812. à m. T.
Retinaculum infantis in vtero. t. 1. 274. in m. T.
Retinere inſpectionem auctoris. i. principis ſectæ. 346. à m. T.
Retinere delicta. t. 1 212. in m. T.
Retorpeſcunt ſenſus. t. 3. 695. à p. T. & S. d 1.
Retracto, i. reuoluo, recogito. t. 3. 3. T. & in S. b. 1. 65. T.
Retracto. i. dubito, nemo retractat. t. 1. 54. in p. T.
Retractare, reprehendere. t. 3. 102. T. & S. 103. d 2.
Retracto. i. tergiuerſor. t. 1. 54. in p. T.
Retracto vel quærit retractus. i. tracto, tractatus. tom. 3. 124. T. & S. 125. a. 1.
Retractatus. t. 2. 72. b. 1.
Retractatu caret. i. quæſtione. t. 1. 479. circà f. T.
Retractatus humanior. t. 3 31 T.
Retributionis dies t 1. 190 T. in f.
Retro, i prius. t. 3 22. T. & S. c. 2. 33 T & S. d. 1. 65 T. & S. 68. b. 2. 66 T. 70. T. 73. T & S. 78. d. 2. 76. T. 81 T. & S. 84. c. 1. 85. T.
Retroſiores. i. antiquiores. t 1. 65. in p. T.
Retundere. t. 3. 229. T. & S. c. 2. 294. T. & S. c. 2.
Reualuerant genua diſſoluta. t. 1. 485. in m. T.

Reuelationes extorquere ieiuniis.t.1.175.in p.T.
Reueſtitus. t.3 525.T.
Reuincere,i.conuincere.t.3.62.T.& S.c.2.65. T.82.T.& S.84.
d.1.8.. T.
Reuincibilis. t.1.516 à p.T.
Reuiſcerationem, & reſpirationem.t.3.500.T.& S.502.a.2.
Reuiuificatus. t.3.495.T.
Reuoluere, i. dubitare. t.3.64.T.& S.c.1.
Rex ſeculi Pontifex maximus. t.1 587. in m.T.
Regibus non omnia debentur, aliàs nil Deo ſupereſſet. tom. 2.
626.d.1.
Rex in ſolio ſuo vſque ad Deum, tamen infra Deum. t.1.198.
in m. T.
Reges Iudæorum Chriſti dicti. t.2.322.b.c.1.
Regni fœlicitas Deo attribuenda. t.3.558 in p T.& S.à p.
Rex non colendus vt Deus. t.2.654.T.
Regibus, & Principibus quis timor & obedientia debeatur.t.3.
558.à m.T.&S.in f.& ſeq.t.2.628.d.
pro Regibus orandum. t.2.cxxi.c.1.& ſeq.
V.t. 2. V. Imperator.
Rhamnus,& rubus myſticus. t.2.385.col.2.e.1.2.& 386.a.1.2.
Rhetoricari. t.1.480.in f T.
Rhinoceros. t.1.189.in m.T.
Rhodano non lauant. t.1. 365. in m.T.
Rhodia lex, & Pontica.t.3.86.T & S.88.c.1.
Rhodos.
Ridere congruit veritati. t.1.548.in p.T.
Riſum mihi incuties. t.3.92.T.
Ritus pauperes. t.1. 72.in p.T.
Riualitates. t.3 47.T.
Rixoſa gens Ægyptiorum. t.1. 363.in f T.
Robigo dea. t.3.661.à m.T.& S.666.e.1.
Robori ædificando vacare. t.1. 330.in m.T.
Robuſtior antiquitas. t.1.356.in f.T.
Robuſtus ſpiritus. t.1.178.à p.T.
Rogus.i.ara. t.1.526.in p.T.
Roma Reliogiſſima vrbs Æneadarum. t.1.58. in p.T.
Roma ſilueſtris. t.1. 71. in m.T.
Roma conuentus, dæmoniorum ſedes. t.1.536. in m.T.
Roma Sanctorum debellatrix. t.1. 187.in m.T.
Romæ figura Babylon. t.1.*ibid.*
Roma dicta Babylon. t.2.345. col.2.
Romanam Eccleſiam Petrus & Paulus ſuo ſanguine dedicarunt
fidei columnam. t.2.cxlv.a.b.1.& ſeq.
Romanæ Eccleſiæ Principatus. t.2. 196.in f.
Romanenſis Eccleſia.t.1 405. in f.T.
Romani dij. t.1.70.in p & à m.
Romani Epiſcopi dignitas. t.1. 411. in p.T.& 447.T.
Romanitas. t.1.378.à m.T.
Romana dignitas. t.1.308 à m.T.
Romanum imperium quandiu ſtabit.t.1.517 in m.T.
Romanorum virtuti merces reddita.t.2.221.d.1.& ſeq.
Romuli. t.1.67. à p.T.
Romulus. t.3.661.à m.T.
Romulus quadrigæ auctor.t.3.652 in m.T.& S.
Romulus aſcendit in cœlum. t.1.254. à m.T.
Romulus Conſum deum inuenit. t.3.72.T.& S.78.d.1.
Romphæa.t.1. 133. à m.T.
Roſa Chriſti ſymbolum. t.2.340.c.2.
Roſæ ex horto Midæ lectæ. t.1. 125.circà f.T.
Roſetum Midæ. t.1.377 à m.T.
Roſæ centenariæ. t.1.125. circà f.T.
Roſeum. i. coccineum. t.1.218.in f T.
Rubentis maris grana candentia.i. vniones.t.1.482.in m.T.
Rubellius Geminus conſul t.1. 186.in p.T.
Roboratior exitus. i. magis pudendus. t.1.21.circà f.T.
Rubori locum non facio.t.1.3 6.à m T.
Ructando conari. t.1.68. in f.T.
Ructantibus decurris. t.1. 77. à m T.
Ructas ſapientiam. tom. 1. 46. in p.T.
Ructus Prophetia. t 1.177.à m.T.
Rudem ſanguinem. i. infantilem excipe. t.1. 57. in m T.
Rudem & pileum petere. i. libertatem.vide v. Pileus.
Rudimenta limi depoſuit caro. t.1.482.in m.T.
Rudimentum. t.1.148.à p.T. materia rudis.i.chaos.
Rudis adhuc in gratia. t.3.85.T. & S.87 a 1.
Rudis adhuc fides.& adhuc ſuſpenſa.t.3.357.T & S.a.2.
Rufi. t.3. 305. T.& S 307.a.2.
Rufi conuiuia. t.1. 381. à p T.
Rugas veſtis ab exordio formare. t.3.303.T.& S.b.2.
Rugoſitas frontis. t.3.127.T.
Rumis alitum. t.3 493.T.& S.b.1.
Ruminandus intellectu. t.1.499. in p.T.
Ruminat follicans Cameleon. t.3 203.T.& S.204.a.2.
Runcare.t.3.202.T.& S.b.1.i.herbas noxias euellere.
Runcinæ. t.1.61. in p T.
Runcinia dea. t.1.365. à m.T.
Rupices. i.opici,rupicolæ, amuſi,indocti,rudes.t.2 27.b 1.
Rupices & feri. t.3.791. in f.T.
apud Rupicem eruditorem.i.Centauri. t.3,206.T.&S.207.c.1.
Rupicum & baronum animæ.t.1.7.à m.T.
Rus imperij Romani.t.3.202.T.& S.b.2.
Ruſpari. i. ſcrutari. t.3.31.T.& S.32.b.1.
Ruſſatus.i.purpuratus mart.ſanguine ſuo.t.3.149.T.&S.150.d.1
Ruſſeus color.t.3.118.T.& S.119.a.1.
Ruſſeus color æſtati tribuitur t 3.652.in f.T.
Ruſtatis. i. cæditis. t.1. 54.in f T.
Ruſtare. t.3. 202. T & S.b.1.
ſine Ruſtica diſciplina ſine ceruo.t.2.733 à m.T.
Rota. tom.3 62. T.
Rutilius martyr fugiens perſecutionem eamque pecuniâ redimens, tandẽ ignibus datus eſt. t.1.130.circà f.T.t.2.cclviij.d.2.

S.

SAbbatizare ſẽper debemus à ſeruitute peccati.t.1.181.in f.T.
Sabbatum i.hebdomas t.1.553.in f.T.
Sabbatum otio & cibo quidam colunt in honorem Saturni.
t.om. 3. V.Sol 1.
Sabbato ieiunium interdictum. infrà num.6.
Sabbatum voluntarium odioſum Deo.t.3.560.à p.T.& S.in m.
Sabbatum opera neceſſaria non excluſit tom.3 560.in f.T & S.
561.in m. a.1.
Sabbato vellentes ſpicas diſcipuli excuſantur. t.3.561.in p.T.&
S.à m.T.b.1. & ſeq.
Sabbatum non eſt violatum arcâ circumductâ. Machabæiſque
pugnantibus.t.3 562.à m.T.&ſeq.&S.563.in m.& 564.per tot.
Sabbati cultus, opera humana non verò diuina prohibuit. t.3.
562. in f.T.& ſeq.& 563.in m.& ſeq.
Sabbatum temporale,Sabbatum æternum. t.3.24.T.
Sabbatum ſpiritale æternum eſt,& hoc, Sabbatum temporale
legis,& omne opus ſeruile peccati ablegauit. t.1.181.in f.T.
Sabbatum ſpiritale æternum eſt,& Sabbatum temporale legis,
& omne opus ſeruile peccati ablegauit. t.3.565. in p.T.& S.
in m. & 566. per totum.
Sabbatum myſticum nouæ legis. t.2.318.b.1. & ſeq.
Sabbathizare. t.3. 16.T.
Sabæorum merces ſepeliendis Chriſtianis. t.1 79.circà m.T.
Sabellius Patrem & Filium confundit.t.3.720.S.c.1.
Sabinarum rapina. t.3.661.à m.T.
Sabinas raptas plaudent.t.3.220.T.& S.221.b.2.
Saccis ſingulis ludit. t.3.287.T.& S.a.2.
Sacci aſperitudo. t.3. 184.T.
Sacco & cineri incubare. t.3.424 T.
Saccis velati in coloniis. t.1.177.à m.T.
Sacerdos opponitur profano. t.1.549.T.in m.
Sacerdos coronatus. t.3.660.in m.T.
Sacerdos ſuggeſtus. t.3.302.T.& S.303.a.1.
Sacerdos pollinctor.t.3.102.T.& S.103.d.2.
Sacerdos ordinatus de monogamia.t 3.460.T.& S.b.1.
Sacerdotes vinoſiſſimi. t.1.73.à p.T.
Sacerdotum peccata grauiora ob dignitatem. t.2. 9.d.e.2.
Sacerdotes gehennæ. t.1.586. vltimâ lin.T.
Sacerdotes etiam diaboli caſti qui & ſuos tam virtute quàm vitio perimit.t.2.V.caſtitatis cuſtodia.1.in f.& t.3.V.Viduitas.9.
Sacerdos cocus guloſis. t.1 177.circa f.T.
Sacerdotes laici. t 1. 114.in p.T.
Sacerdotes pudicitiæ. t.3.296.T.& S.297.a.1.
Sacerdotes nos fecit Chriſtus t.1.194.in f.T.
Sacerdotes templi ſpiritalis. *ibid.* 195.in p.T.

Sacerdotes Chriſtiani. t.1. 337. in p.T.
Sacerdotes pacis Chriſtiani. t. 3. 663. à m.T. & S.668.b.2.
Sacerdotale officium. t. 3. 805. à p. T.
Sacerdotalis diſciplina. t. 1. 340. in f. T.
Sacrdotia viduitatis. t. 3. 798 in m. T. & S. b.1.
Sacerdotio imbuendum Chriſtus prohibet ſepelire patrem. t. 3. 567. à p.T. & S. *ibid.* & ſeq.
Sacerdotij immunitates laïci gratanter ſuſcipiunt, non onus monogamiæ. t. 3. 568. in m.T. & S.
Sacerdotum tabernacula. t.1.62. in f.T.
Sacerdos æternus & Catholicus Chriſtus. t.2. V. Elogia Chriſti.
Sacer ſanctus. t. 1. 125. à p. T.
Sacramenti nomen variè ſumitur. t.2. 489. b.1.
Sacramentum ſignificat arcanum, & myſterium Religionis, & longè dignius de Chriſtianis, quàm de Ethnicis myſteriis vſurpatur. t.3. 568. à m. T. & 571. per totum & ſeq.
Sacramentum ſumitur pro militari iureiurando præſtito Principi, vel Duci, quod ſemel datum Chriſto retractare non licet, nec alteri militare. t.5. 572. à m. & ſeq. T. 740. T. 741. S. b.1
Sacramentum ſumitur pro ſymbolo & myſterio fidei. tom. 3. 573. à p. & ſeq.
ſacramentum ſignificat ſignum rei ſacræ quale eſt quodcumque ex ſeptem Eccleſiæ Sacramentis. t.3. 563. in m. & ſeq. T.
Sacramenti quadrifariàm ſumpti expoſitio. t.3. 574. S. in m.
Sacramentorum legis veteris & nouæ quanta differentia. t. 3. 574. a.b.2. & 575. a.b. & ſeq.1.
Sacramenta noua, antiquis præſtant. t.2 317. b.1. & xiv. a.b.c.2.
Sacramenta nouæ legis ſingula à Tertulliano recenſita, & à Dionyſio & Auguſtino. t. 3. 575. a.b.2. & ſeq.
Sacrificamus pura prece. t.1. 517. à m.T.
Sacrificationis clauſula. t.1. 159. in m.T.
de Sacrificato non edimus. t.1. 539. à p.T.
Sacrificare vno tantum loco debebant Iudæi. t.1. 182. in f.T.
Sacrificium nec bonis Angelis, ſed ſoli Deo offerendum. t. 2. lxxix. a. 1. lxxxiv. b.2.
Sacrificium facere. t.1. 518. circà m.T.
Sacrificium offerre. t.1. 135. in m.T.
Sacrificia vetera & carnalia ab exordio in Caïn primogenito poſtpoſita ſunt ſacrificiis minoris. t.3. 576. in m.T. & S. à m.
Sacrificia vetera in vna terra promiſſionis fieri debebant, ſpiritalia autem carnalibus meliora in noua lege vbique offeruntur. t.3. 577. in m. & ſeq. T. & S. 578. & 579. per totum.
Sacrificium Miſſæ probatur ex Scriptura Liturgiis & traditione Patrum. t.3 578. b 1. & ſeq. & 579. 580. per totum & ſeq. V. t 2. Elogia Chriſti. 30. 31. 32. & Chriſti aduentus duplex. 1. & 9 in m.
Sacrificium Miſſæ pro Imperatoribus oblatum. t. 2. V. Chriſtianus 15.
Sacrificium Miſſæ in antiquis figuratum. t. 2. cccvij. a. 1. & ſeq.
Sacrificium cruentum & incruentum in duabus hoſtiis figuratum. t. 2. clxxxij. d. & ſeq.
Sacrificiorum rationalia inſtitutio. t.1. 227. circà m.T.
Sacrificiis ſpiritalibus Deo litandum. t. 1. 183. in p.T.
Sacrificium anima conflictata ieiuniis. t.1. 177. in p.T.
Sacrificium tuum aſcendat liberâ fronte. t.1. 116. in p.T.
adſacrificij titulus. t. 3. 257. T. & S. 258. a.1.
Sacrificium ſoli Deo, non ſanctis martyribus offertur. tom. 2. ccxiv. c. d.1. & ſeq.
Sacrilegium pudicitiæ. t.1. 455. in p.T.
Sadoc, Saducæi, & eorum propinqui. t.2. 257. c.1 & ſeq.
Sadducæi Reſurrectionis negatores. t. 3. 227. T.
Sadducæi & Samaritani erroris radice ſurgentes. t. 1. 415. à p. T.
Sadducæi neque animæ, neque carnis admittunt ſalutem. t. 3. 519. T. & S. 520. a. 1.
Sadducæorum propria opinio. t.1. 410. à p.T.
Sadducæorū callida quæſtio de nuptiarū frequentia. t.1. 336. in m T.
Sadducæorum propinqui. t.1. 94. in f.T.
Sadducæorum patriarij. t. 1. 479. in p.T.
Sæcularem materiam natura obduxiſſet. t.2. 724. in f.T.
Saginari voluptate patientiæ. t.1. 381. in p.T.
Saginæ ſubſtructa laſciuia eſt. t.3. 55. T. & S. a.1.
Saginat dæmonium. tom. 1. 160. in f. T.
Saginentur pugiles. t.2. 698. in m. T.
Saginatio arida. t.1. 378. à m.T.
Salacitas per edacitatem. t. 3. 55. T.
Salaria Philoſophorum. t. 1. 81. in p.T.
Salis pactum. t. 3. 705. S. à 2. & ſeq.
Sale & melle medicatus infans in partu. t.1. 274. circà m.T.
Salio ampliſſimum abruptum. t.1. 320. in p.T.
Salij Sacerdotes Martis. t.2. 487. a.1.
Saliorum cœnæ. t. 1. 77. in m.T.
Saliuæ concharum. t.3. 290. T. & S. 291. a.1.
Salina virgine. t. 1. 170. in f T.
Salmacis fons. t. 3. 2. T. & in S. a.d.2.
Salomon vxoribus diues. t. 3. 161. T. & S. c.1.
Salomon per mulieres ad idololatriā pertractus. t.3. 183. T. & S.
Salomon idolis Moabitarum & Sodomorum per mulieres mancipatus. t. 1. 227. in p.T.
Salomon ſapientiſſimus ad idololatriam per mulieres inductus. tom. 1. 313. in p.T.
Salomoni ira Dei acceſſit poſt luxuriam & idololatriam. t. 1. 246. in p. T.
Salomonis porticus. t. 1. 401. in f.T.
Salomon de idololatria ſibi ſponſauit Eccleſiam. i. Chriſtus in eo figuratus. t. 1. 260. in f.T.
Salſuginem olet. t. 1. 366. à m. T.
Saltant dij veſtri, in ſcenicis ſcilicet eos repræſentantibus. t. 1. 62. à m.T.
Saltitare apud idola. t. 1. 122. in f T.
Saltu quodam Maria Mater antequam nupta. i. adhuc deſponſata concepit de Spiritu ſancto. t. 1. 109. in p.T.
Saltus libidinis. t.1. 58. in f.T.
Saluificator. t. 1. 448. in p.T.
Saluis oculis fœminas non videt. t.1. 81. in m.T.
Saluum hominem omnimodo conſtat. i. animâ & carne. t. 1. 509. in m. T.
Salutationes crudæ. t. 1. 397. à p.T.
Salutatio in pacis nomine. t.1. 306. circà f. T.
Salutatio in via vtraque lege vetita, ne mora fieret operi diuino. t. 3. 581. T. à p. & S. *ibid.* per totum.
Salutificator. i. Saluator. t. 1. 171. in p.T.
Salutificator vnus. t. 1 448. in p. T.
Samaria deſciuerat ab Iſraële per ſchiſma. i. ſeparationem à nouem Tribubus. t. 1. 291. circà m.T.
Samariæ nomine idololatria notatur. t. 1. 187. circà m.T.
Samariæ ſpolia. t. 3. 29. T.
Samaritanæ conuerſæ ſanctitas. t. 2. 308. d.1. a 2.
Samaritanæ ſex mariti. t. 1. 455. à m. T.
Samaritani de montibus & puteis patrum ſemper gloriati. t. 1. 291. in m. p.
Samarites leproſus mundatus gratiarum actionem veram Deo oblationem obtulit. t.1. 291. à m.T.
Sameas homo Dei à leonibus occiſus. t. 1. 177. à p.T.
Samia vaſa. t. 1. 71. in p. T.
Samiæ placentæ. t.1. 234. in f.T.
Samius Sophiſta Platoni autor eſt de recidiuatu i. trāſmigratione animarum a Pythagora doctus eſt. t.3. 140. T. & S.141. d. 1. & a. 2.
Samothraces dii. t. 3. 651. in f.T. & S. 653. a.1.
Samothracia myſteria. t. 1. 56. in f.T.
Samſon figura Chriſti. t.2. 158 c. d.
Samuelis anima an Pythonico ſpiritu euocata. t.1. 43. à m.T. V t.1. parte 3. Verbo. Animarum repræſentatio arte dæmonum. fuſiſſimè.
Sancire ieiunium. i. indicere vel obſeruare aut ſanctum ducere. t. 1. 177 in m. T.
Sancire eum qui circumſcribit animam. i. affligit & coarctat. t. 1. 264. in f.T.
Sancitur anima reſponſione in baptiſmo. t. 3. 529. T. & S. b.1.
Sancta Sanctorum. t. 1. 255. à p.T.
Sanctificare. carnem ſuam. i. caſtam facere. t. 1. 575. in m.T.
Sanctificium. i. ſanctificatio. t. 1. 505. in m.T.
Sanctitati deſignati, ac per hoc ſaluti. t. 1. 32. in m.T.
apud Sanctos. i. fideles, iudicentur fratres. t.1. 448. in m.T.
Sanctus, Deus Gentilis, hoſpitalis. t.1. 364. in f.T.
Sanctus Dei i. Chriſtus. t. 1. 255. in f T.
Sanctorum cultus. V Imaginum & Reliquiarum cultus. tom. 2. V. Idol. participes. 665. & ſeq. fusè.
Sanctorum inuocatio. *ibid.*

Sanctorum reliquiæ. *ibid.*
Sancti etiam non Martyres beati ante Iudic. t. 2. ccxciij. d. 2. & ccxciv. b. 2.
Sanctorum mors pretioſa. t. 3. V. Mors. 15. 16. 17.
t. 2. V. Idololatriæ participes non eſſe &c. fuſiſſimè per totum.
Sanguinans fœmina. i. hemorroiſſa. t. 1. 272. in f. T.
Sanguine fluitans fœmina. *ibid.* circà f. T.
Sanguis nihil aliud quam rubens humor. t. 2. 161. b. 1.
Sanguinis nomen. t. 1. 77. in p. T.
Sanguinis res. t. 1. 24. circà f. T.
Sanguinis onera. i. menſtrua. t. 3. 487. T. & S. c. 2.
Sanguinis tributo inflatæ mulierculæ. t. 3. 181. T. & S. d. 1.
Sanguinis partualis fluxus. t. 1. 273. in p. T.
Sanguinis fluxus defuſa inſuper venula. i. aperta vena ſanguinem ſiſtit. t. 1. 524. in p. T.
Sanguinis lauacrum. i. Martyrium. t. 1. 525. à p. T.
Sanguis animi. t. 1. 520. in f. T.
Sanguis humanus comitiali morbo medetur. t. 3. 582. in m. T. & S. 583. a. 1. & ſeq.
Sanguinis pabulo Gentiles fœdera inibant. t. 3. 582. T. in p. & S. a. b. 1.
Sanguis Chriſti quam efficax. t. 2. 105. d. e. 2.
Sanguinis nomina Chriſtus tranſtulit in alios. i. conſanguineos maluit auditores verbi ſui, quàm parentes. t. 1. 271. in f. T.
Sanguinis figura in vino. t. 1. 297. in f. T.
Sanguinis ſui ſalutaris figuram Chriſtus implere concupiuit. *ibid.* in m. T.
Sanguis Chriſti peccata ſoluit, etiam paruulorum. t. 3. 583. c. 1. & ſeq.
Sanguinem Chriſtianum Gentiles ſeminauerunt. t. 1. 57. in m. T.
Sanguinis humani tam impij quàm innocentis auidi Gentium dij. t. 3. 582. à p. T. & S. a. 2.
Sannam facimus. i. irridemus. t. 1. 356. in m. T.
Sapa de petris. t. 1. 254. in f. T.
Sapere paraturas cœleſtes. id. imbres, tonitrua. &c. tom. 1. 68. in m. T.
Sapere voluntatem Dei. t. 1. 111. in f. T.
quibus non Sapiant ipſa pericula. t. 1. 454. in f. T.
Sapiat. i. conſentiat cum cæteris. t. 1. 319. in f. T.
Sapere ad laſciuiam. i. inclinari. t. 1. 170. in f. T.
Sapientia, præamanda eſt formâ. t. 2. 217. c. 1. & ſeq.
Sapientia ſæcularis i. Gentilis. t. 1. 400 à m. T.
Sapientiæ membris impeditis. i. corde & cerebro ex crapula grauato. t. 1. 170. in f. T.
Sapientialis animæ gradus. t. 1. 13. in p. T.
Sapientiam conſecutæ. i. Chriſtianæ factæ. t. 1. 134. in m. T.
Sapientibus diuinum humanumque. t. 1. 55. à m. T.
Sapit dudum. t. 1. 160. in m. T.
Sapit de futuro. t. 3. 179. T. & S. 180. b. 1.
Sapit Eſaü venatorem. t. 1. 577. in f. T.
Sapit aduerſus veritatem. t. 1. 560. in p. T.
Sapit aduerſus Deum. t. 1. 156. in p. T.
Sapit ad Religionem. t. 1. 173. in f. T.
Sapit ſpiritaliter abſtinens coniuge. t. 1. 115. in m. T.
Sapit. i. ſignificat. t. 3. 97. T.
Sapiunt remedia prima magis quam exoleta. t. 1. 405 in p. T.
Sapor ſubſtantiæ, non ſubſtantia ipſa. t. 3 498. T. & S. 499. b. 1.
Sapor paſſionis. t. 3. 13. T.
Sapor etiam in rebus paruis. t. 3. 788. à p. T & S. d. 1.
Sarabara. t. 3. 208. T. & S. 209. d. 1. t. 2. 22. a. b 1.
Sarabara & tiaræ. t. 3. 274. T. & S. d. 1.
Sarcina humilitatis. t. 3. 185. T.
Sarcina nuptiarum. t. 3. 251. T. & S. 252. c. 1.
Sarcina leuis Chriſti. t. 1. 332. in f. T.
Sardanapalus inſignis libidinum. t. 3 208. T. & S. 209. a. 1.
Sarmatæ mente torpentes. t. 1. 21. à p. T.
Sarmenticij & ſemaxij martyres dicti quod ad medium axem vincti ſarmentis vrerentur. t. 3 101. T.
Sarpedon lachrymas ciet Ioui. t. 1. 352. in m. T.
Sarpedonis caſus. t. 1. 62. in p. T.
Sarpedonis in Troade Oraculum. t. 3. 644. in m. T.
Sat refert. tom. 1. 783. circà f. T.
Satan Sanctorum delator, & criminator. t. 2. 29. in f. T.
Satan decidit è ſublimitate cœleſti. t. 1. 220. in f. T.
Satan docuit Cain ab homicidio incipere. t. 1. 384 in m. T.
Satan principaliter veræ fidei aduerſatur. t. 1. 29. à m. T.
Satan in Angelum lucis transfiguratur. t. 1. 317. in f. T.
Satan an transfiguratus qualitatem ſuam amittat. tom. 1. 512. in p. T.
Satanæ in ſeruos Dei nihil licet ſine Dei nutu. tom. 3. 692. à p. T.
Satanas & Angeli eius, mundum implent idolis. tom. 1. 537. in p. T.
V. t. 2. V. diabolus & dæmon.
Satelles fortis Angelus. t. 1. 103. à m. T.
Satellites. t. 3. 220 T. & S. 221 b. 1.
Satiare panem ſanguine ex infanticidio, calumnioſè obiectum Chriſtianis. t. 1. 57. in m. T.
Satiata diſputatione. i. plena. t. 1. 367. in p. T.
Satiatâ & ſolidâ veritate. t. 1. 44. in p. T.
Satiatiſſimè. i. abundantiſſimè. t. 1. 36. in f. T.
Satis prætendit. i. demonſtrat. t. 1. 332 in f. T.
Satis agentes ſumus. t. 1. 554. in p. T.
Satis Deum habere. t. 1. 393. in m. T.
Satis peruerſum. t. 1. 124. in p. T.
Satis periculoſè. t. 1. 392 circa m. T.
Satis vanè. t. 1. 509. in f. T.
Satis & iſto conſilio malitioſus. t. 1. 208. à m. T.
Satis Deo facere. t. 3. 322 T
Satisfactio pars pœnitentiæ pœnalis. t. 2. V. Confeſſio Cathecumenorum.
Satisfactio pro peccatis in deliciis veſtium & ciborum fieri non debet. t. 3. 584 à p. T. & S. in m. & ſeq.
Satisfactio exigit, vt qui ſeduxit animas, eas reducat. tom. 3. V. Marcion vlt.
ad Satisfactionem inducit æternitas pœnæ, & gloriæ. tom. 2. V. æternitas pœnæ & gloriæ.
Saturare ſolatium ſui. t. 3 393. T. & S. 394. d. 2.
Saturninus Menandri Simoniani diſcipulus. t. 1. 29. à m. T.
Saturninus dixit Deum innaſcibilem in ſummo manentem, à quo longè diſtantes Angeli mundum fecerunt. tom. 1. 415. in m. T.
Saturninus Vigellius primus perſecutor Chriſtianorum. t. 1. 518. in m. T. excæcatus. *ibid.*
Saturnus deorum Romanorum antiquiſſimus. tom. 3. 70. T. & S. 71. b. 1.
Saturnus quadratus. t. 1. 72. T. & S. 78 b. 1.
Saturnus, tempus ſignificat edax rerum.
Saturni & Iouis vana Gentilium. t. 2. cij. b. 1. & ſeq.
Saturnus ſignator pecuniæ. t. 2. V. dij Gentium. 3.
Saturnus coronatus primus. t. 1. 121. in p. T.
Saturnus Afrorum victimâ hominum placatur. tom. 3. 102. T. & S 103. c. 2.
Saturnum pallium commendat. t. 2. lxix. b. 2.
Saturni habitus. t. 1. 380. in p. T.
Saturni pallio coccinata. t. 1. 46. in f. T.
Saturni dies otioſus. i. Sabbati quies & vacatio. tom. 3. 629. à p. T.
Saturnalia. t. 2. 231. b. 1. 468. b. 1.
Saturnalitia. t. 1. de fuga. cap. 13. in f. T.
Saül eligitur. t. 1. 227. in f. T.
Saül bonus præ cæteris poſtea euertitur. tom. 3. 640. T. & S. 641. d. 1.
Saxum molinum. t. 1. 290. à m. T.
Scabida in cæteras culpas. i. pruriens & prona t. 3. 256. T.
Scabioſa & tabida Gentiles offerunt. t. 1. 61. in f. T.
Scabra carnis. i. ſcabroſa, leproſa. t. 1. 465. in f. T.
Scalæ Iacob. tom. 3. 438. T.
Scalæ Iacob prædeſtinationis & reprobationis figura. t. 3. V. Prædeſtinatio. 691. in f. T.
Scalpellum immergere. t. 3. 305. T. & S. 307. a. 1.
Scalptilia. i. ſculptilia, idola. t. 1. 522. in p. T.
Scalptile aſpernamentum. t. 2. 649. b. 2.
Scalptus nummus. i. truncatus. t. 3. 434. T.
Scamma arena, locus certaminis t. 1. 330. circà m. T.
Scandalizati Angeli in filias hominum. V. t. 1. part. 3. Verbo Angeli deſertores amatores filiarum hominum.
Scandalum quid ſit: & non de bono velatæ virginis, ſed de ma-

lo ſumendum. t. 3. 585, in f. T. & S. 586. a b. 1.
Scandalum non ſumendum ex lapſu eorum qui firmi videbantur. t. 3. 586. in p. T. & S. b 2.
Scandalum & blaſphemia peruersè data & dicta nos moueant, iniuſtè accepta conſolentur. tom. 3. 586. à p. T. & S. 587 a. b. c. 1.
Scandali dati Chriſti minimis, pupillæ inſtar dilectis, vltor eſt Deus. t. 3. 586. in m. T. & S. 587. d. 1. & ſeq. & 588. per totum.
Scantinia lex. t. 1. 347. in p. T.
Scapulæ montium. t. 3. 179. T. & S. a. 2.
Scauri impuritas. t. 3. 305. T. & S. 107. b. 2.
Scelus factum eſt. t. 1. 549. a m. T.
Scenis fabulas dedit. t. 3. 65. T. & S. 68. c. 1.
Scena noui ac noui Cæſaris. t. 1. 74. in m. T.
Scena agoniſtica. t. 3. 654. à m. T.
Scena luſoria. *ibid.*
Scena malitiæ t. 1. 37. in p. T.
Scena quid. t. 2. 187. a. b 2.
Scena corporis. t. 3. 168. T. & S. b. 2.
Scenam phantaſmatis decurrere. t. 1. 239. circà m. T.
Scena cœlorum. t. 1. 553. in f. T.
Scenica fœditas t. 3. 662. in f. & S. 667. c. 2.
Scenicæ res. t. 3. 653. in f. T. & S. 654. c. 1.
Scenici ludi. tom. 3. 654. à p. T.
V. Spectacula Scenica.
Schiſmata diuidunt Chriſtum. t. 2. 569. d. 2.
Schiſmata inter hæreticos non ſunt. t. 1. 414. in p. T.
Schola beſtiarum. i. locus in quo beſtiæ ad ſpectac. aluntur. t. 2. 724. in f. T.
Scholarum feriæ. tom. 1. 160. à p. T.
Sciapodes, ſiue ymbripedes. t. 2. 452. d. e 2. & 454. d. 1.
Scidus vilibus. i. ſecmentis, diſcidus vili cauſâ ortis. tom. 2. 359. c. 1.
Scientia. tom. 3. 59. T. & S. c. 1.
Scientia naturalium nec in beſtiis deficit. V. Leo Berenyces. t. 1. 20. à m. T.
Scire nihil, contra fidem, eſt omnia ſcire. t. 1. 403. in m. T.
Scientia in Chriſto habet ætates ſuas. t. 1. 447. in m T.
Scindere tramites. t. 1. 82. in m. T.
Scindere veſtes, luctus proprium. t. 1. 171 à m. T.
Scindimus quod ſcriptum eſt. i. agimus contra. t. 1. 162. in p. T.
Scipione militarior. t. 1. 60. circa f. T.
Sciria Leonina. t. 1 379. à p. T.
in Scirpo flores. i. ſertum. t. 1. 120. à p. T.
Scit Chriſtum. i. Chriſtianus eſt. t. 1. 65. in p. T.
Scitiores. i. doctiores. t. 1. 21. circà m. T.
Scitius eſt. tom. 1. 503. in f. T.
Sciunt luci mei. t. 3 47. T. & S. 48. b. 1.
Scobinæ, inſtrumenta lignaria. t. 1. 61 in p. T.
Scopæ, verrendæ domui mulieris drachmam quærentis tom. 1. 453. in m. T.
Scorpij. i. diaboli, ſpiritalia nequitiæ. t. 1. 278. circà m. T.
Scorpios terra ſupputat. t. 3. 589. T in p. & S. b. 1.
Scorpij remedia. t 1. 590. T. S. b. 1. & ſeq.
Scorpius licet paruus grauiter lædit, caudâ pungit, æſtate viget, contra cuius morſum fides præualet cum ſigno Crucis, & ſignificat dæmonem inſidiantem ſpei noſtræ, retro nos ad temporalia reſpicere ſuadentem. t. 3. 589. T in m. & S à m. & 590. per totum.
Scrinium Prophetæ. t. 3. 572. T.

Scriptura Sacra.

Scripturæ S. antiquitas, veritas & maieſtas ex 70. Interpretibus hauſta, omnium Gentilium ſcriptis vetuſtior, & Prophetiarum euentu verior conuincitur. t. 3. 591. T. in m. & S. 593. in m. & ſeq.
Scriptura ſacra ætate præcedit omnes profanas literas. t. 3. 592. à p. T. & S. 594. e. 1. & a. 2.
Scriptura ſacra fons eſt, vnde humana ſapientia hauſit quicquid habet ſanum, quod tamen in multis corrupit. & miſcuit fabulis, ad exauthorandam fidem. t. 3. 592. à m. T. & S. 594. b. 2.
Scripturæ ſacræ reſtaurator Eſdras. t. 3. 5. 3. T à p. & S. 595. c. 2.
Scripturæ ſacræ authores inter ſe concordant. 593. in m. T. & S. 595. e. 2. & 596. per totum.
Scripturæ ſacræ tranſlatores mirè inter ſe conſpirantes 70 Interpretes. t. 3. 596. e. 1. & ſeq. fusè.
Scripturæ ſacræ antiquitas præcedit antiquiſſimas Gentilium litteras. t. 3. 597. e. 1. & ſeq. fusè.
Scripturæ Canonicæ veteris & noui Teſtamenti à Conciliis confirmatæ. t. 3. 598. c. d. 1. & ſeq.
Scripturâ veteris Teſtamenti Iudæorum propriâ vtimur, quibus nos Gentiles ſuffecti ſumus, relictis eorum cerimoniis eiuſdem Dei cultu ſeruato. t. 2. V. Iudæi. 8.
Scripturæ ſacræ ſapida eloquentia. t. 2. cxxx. a. b. 2.
Scriptura ſacra obſcura eſt, vt intellectum & humilitatem ... ceat. t. 3. 599. à p. T & S. *ibid.*
bono Senſu intelligenda. t. 2. liij. c. 1. & ſeq.
Scriptura ſacra futura pro tranſactis narrat: quia nihil Deo eius authori futurum eſt, ſed omnia certa vt iam facta, quin & præſentia. t. 3. 599. in f. T. & S. 600. in p. (T.
Scripturæ verecundia, in rebus laſciuis ſubticendis. t. 2. 701. in p.

Scriptura noui Teſtamenti certò tenenda vt diuina.

Scripturam Actuum Apoſtolorum qui non admittit, incunabula Eccleſiæ neſcit, & ad Spiritum ſanctum non pertinet. t. 2. V. Acta Apoſt. 1. & 2.
Scriptura noui Teſtamenti parabolicè loqui credenda non eſt, niſi cum præmittit ipſum parabolæ nomen. t. 3. 600. in f. & 601. in p. T. & S. 602. a b. 1. & ſeq.
Scripturæ parabolæ ſæpè detorquentur in alium ſenſum: vbi & de parabola duorum filiorum, prodigi & frugi Iudæum & Gentilem exprimentium vero ſenſu. t. 3. 601. à p. T. & S. 602. d. 1. & ſeq.
Scripturæ parabolæ vtiliore ſenſu interpretandæ ſunt, vt patet in parabola prodigi. t. 3. 603. e. 1. & ſeq.

Scripturæ ſenſus litteralis & ſpiritalis.

Scripturæ ſenſus literalis apertior eſt, myſticus latens, & cautè intelligendus, nè eo ad ſubuerſionem vtantur hæretici. t. 3. 605. à p. T. & S. 606. a. 1.
Scripturæ litera cùm manifeſta eſt tenenda eſt; licet nunc figuratè, nunc ad literam debeat intelligi. tom. 3. 605. à p. T. & S. b. 1.
Scriptura in multis non literaliter, ſed ſpiritaliter intelligenda. t. 3. 605. in f. T. & S. 606. a. 2. & rurſum. 606. in p. T & S. b. 2. & *ibid.* à p. T. & S. b. 2. & ſeq.
Scripturæ ſenſus multiplices iuxta Tertull. aduertit Auguſtinus. t. 3. 607. e. 1. & ſeq. fuſiſſimè.
Scripturæ literæ non ſemper hærendum. t. 3. 608. d. 1. & ſeq. fusè
ad intelligentiam Scripturæ requiritur notitia proprietatum animalium. t. 3. 615. S. b. 2.
Scripturæ ſenſus quomodo accipiendus. t. 2. ccxxviij. b. 2.
Scriptum radio ſolis. t. 1. 506. in p. T.
Scrupea ſchola. i. in antro & rupe. t. 3. 206. T. & S. 207. d. 1.
Scrupulis oneratum. t. 1. 479. in m. T.
Scrupulo percuſſus. t. 1. 519. in m. T.
Scrupuloſitatis incitamenta. t. 1. 408. in p. T.
Scrupuloſitas victus. t. 1. 169. in p. T.
ex Scrupuloſitate procraſtinatio. t 3. 231. T.
Scrupuloſa vulnera Deus auribus non intulit. t. 3. 290. T. & S. 291. a. 1.
Scurræ in forenſibus. t. 3. 791. in f. T.
Scurrilitas. t. 3. 654. in m. T. & S. 655. d. 2.
Scutorum vmbilici. t. 1. 133. à m. T.
Scytaloſagittipelliger. i. Hercules. t. 3. 206. T. & S. 207. d. 2.
Scytha tetrior. tom. 3. 65. T.
Secare. i. caſtrare gallinarium. t. 1. 359. in m. T.
Secreta matrimonij. i. coïtus. t. 3. 236. T.
Secretè adorare. i. orare. t. 1. 370. in f. T.
Secta Chriſtiana. i. Religio. t. 110. T. & S. c. 1.
Secta oditur. tom. 3. 209. T.
Secta nouella. i. Religio Chriſtiana recens. t. 1. 65. in f. T.
Secta Chriſti. t. 1. 518. in f T.
Sectæ infeſtatio. t. 1. 51. in f. T.
Secta ſtipendiaria. t. 1. 135. in p. T.
Sectarum libidines variæ. t. 3. 219. T.
Secta Apoſtoli. t. 1. 459. in p. T.
Secta monogamorum. t. 3 246. T. & S. c. 2.
Secti ad licentiam. Eunuchi. t. 3. 238. T. & S. 240. b. 1.
Sæcularis libertas. t. 3. 34. T. & S. b. 1.
Seculares literæ. t. 1. 121. in p. T.

INDEX S. GENERALIS.

Secularis literatura. tom. 3 654. à m. T. & S. 615. d. 2.
Seculum, corpus temporum eſt. t. 1. 71. in m. T.
Seculum mortuorum habitaculum. t. 1. 484. in f. T.
Seculi retia. t. 1 525. in p. T.
Seculum. i. Idololatræ. t. 1. 447. à m. T.
in Seculo omnia imaginaria, & nihil veri. t. 3. 34. T.
Seculum eſt Dei, ſecularia diaboli. t. 3. 663. à m.
Secunda idololatria. t. 3. 59 T. & S. c. 1.
Secunda conſilia. t. 3. 482. T. & S. d. n.
Secunda ſolatia. i. baptiſma ſanguinis. t. 1. 525. à p. T.
Secundæ maieſtatis Religio. i. honor Regis. t. 1. 74. in f. T.
Secundæ mortis venia. t. 3. 115. T. & S. 116. a. 1.
Secundatus. i. ſecundus locus. t. 1. 23 in m. T.
Secundùm deos deputant. i. pro diis habent. t. 1. 81. in p. T.
Secundùm veritatem eſſe. t. 1. 219. à m. T.
Secundùm Mariæ cenſum. i. originem. t. 3. 92. T. & S. a. 1.
Secundus hæreticus cum Valentino conſenſit. t. 1. 417. in f. T.
Secus ſcripturas. i. ſecundùm. t. 1. 41. à m. T.
Securibus principalium reſcriptorum ruſpare. tom. 3. 31. T. & S. 32. b. 1.
Securi mortui. t. 1. 47. à m. T.
Secutor Marcionis Apelles. t. 1. 410. in m. T.
Sedatio legis & Prophetarum. i. abrogatio, finis. t 1. 288. in m. T.
Sedile crucis. i. eminentia & proiectu. t. 1. 353. à m. T.
Sedulitas nugas non facit. t. 3 803. à p. T.
Seffora filium calculo circumcidit. t. 1. 180. à m. T.
Seges frumentaria. t. 1. 14. in m. T.
Segreſſus. i. ſegregatus. t. 1. 116. in p. T.
Selgicæ ſiue Selginæ oues. t 3. 204. T. & S. 205. e. 2.
Sellæ fœminarum. t. 3. 185. T. & S. d. 1. 238. T. & S. 239. c. 2.
Semaxij. V. ſuprà Sarmentitij. & t. 2. 393. a.
Semel anno. t. 1. 540. in f. T.
Semen ſanguis eſt calidiſſimus & igneus. t. 3. 608. in f. T. & S. 609. in p. T.
Semen ſementinum. t. 1. 170. in p. T.
Semen ſpiritale. t. 3. 756 T. & S. 757. c. 1.
Sementinum fœnum. t. 1. 170. in p. T.
Sementationes. t 1. 536 in f. T.
Semeſo pueri. i. puero ex parte eſo. t. 1. 340. in p. T.
Seminalia cœli. t. 1. 366. à m. T.
Seminalia demeſſam terram. t. 3. 190. T. & S. 191. e. 1.
Seminarium generis humani. t. 3. 159. T.
Seminarium generis, concubitus. t. 3. 156. T.
Seminare mendacium. t. 1. 57. in p. T.
Semini ſtupida. t. 1. 22. in f. T.
Seminis vis. t. 2. 636. d. 1. & ſeq.
Seminis limus. t. 3. 50. T.
Seminum diſperſio. t. 1. 355. in f. T.
Semina præceptorum. t. 3. 30. T.
Semitractata materia. t. 1 de fuga. cap. 1. in p. T.
Sempiternum ſupplicium t. 1. 80. circà f. T.
Senatores & Togati plus Rempublicam læſerequàm milites. t. 3. V. Pallium. 5.
Senatorius ordo. t. 1. 367. circà m. T.
Seneca noſter. i. fidelibus conſentiens. t. 1. 53. a. 1. & ſeq.
Seneca aliquis. t. 1. 61. à p. T.
Seneca in fortuitis. t. 3. 110. T.
Seneca ſæpè noſter. i. eadem ſentiens. t. 1. 18. in p. T.
Seneca dicit omnia poſt mortem finiri, etiam ipſam. t. 1. 478. in f. T.
Senecæ dictum de artibus & ætatibus omnium rerum. tom. 1. 18. in p. T.
Senectæ ponderata anima. t. 1. 42. circà. f. T.
Senectus occultata fucis. t. 1. 133. in m. T.
Senectutem vini defæcare. t. 1. 397. in p. T.
poſt ſtadij Senectutem. t. 1. 524. à m. T.
poſt tantæ autoritatis Senectutem. t. 3. 32. T.
Senes pueri. i. virgines. t. 1. 59. in p. T.
Seneſcentia poma. t. 3. 216. T.
Seneſcens ſepultura. t. 1. 495. in p. T.
Senia lapidum. t. 1. 36. circà f. T.
Senium requietæ atque reconditæ ſepulturæ. t. 3. 501. T. & S. 503. a. 1.
Senium alicuius ſubſtantiæ. t. 1. 504. in p. T.
indutus hominum Senio. t. 1. 242. in p. T.
de publico Senſu. tom. 1. 4. à m. T.
aliud in Senſu eſt. t. 1. 464. à p. T.
Senſus & ſtatus rei cuiuſque. t. 1. 130. in p T.
Senſum pati non opinari, animam opinari Stoïci dicunt. t. 3. 611. à p. T. & S. 612 e. 2. & ſeq.
Senſus eſt intellectus rei quæ ſentitur. t. 3. 609. in f. T.
Senſus communes ſimplicitas ipſa commendat. t. 3 611. T. & S. 614. a. 1. & ſeq.
Senſus ſunt paſſiones. t. 1. 11. in f. T.
Senſus à Deo ordinati. t. 3. 611. in f. T & S. 613. d. 2.
Senſuum quinque ſitus, natura, munditia, mortificatio. t. 2. 353. col. 2. & xli. a. b. 1.
Senſus intellectui quatenus prælatus. tom. 3. 609. in f. T. & S. 610. à p. T.
Senſus licet intellectu ſit potior vtrumque tamen cum animâ identificatur. *ibid.*
Senſus portæ mortis. t. 3. 614. e. 1.
Senſus corporei quinque deceptibiles, à Gnoſticis quinque virginibus fatuis comparantur. t. 3. V. Plato. 1. 612. & ſeq. fusè. & S. 614. a 2. & ſeq.
Senſus externi quomodo dicantur fallere & falli, & quatenus excuſentur à fallacia. t. 3. 610. à m. & ſeq. T. & S. 611. in f. 612. 613. 614. & ſeq. per totum.
Senſualitatem irrationalem dixit Plato, & opinioni implicitam. t. 3. 610. in f. T.
Sententia. t. 3. 100. T.
Sententiæ mutationem faſſus Tertull. t. 1. 447. in m. T.
Sententialiter, & definitiuè pronuntiauit. t. 3. 96. T.
Sententiarum exercitus. t. 1. 461. circà m. T.
Sententiis elogia diſpungitis. i. crimina plenè damnatis. tom. 1. 80. in p. T.
Sentina ſubdiualis, inferi. t. 1. 41. in m. T.
Sentina inferni ſanguinis. t. 3. 94. T.
Sentinus Deus. t. 1. 365. in m. T.
Sentire pati eſt, & pati ſentire. t. 1. 11. in f. T.
Sentius Saturninus Auguſti cenſus egit. t. 1. 271. à m. T.
Sepiis piſcibus latebras quærentibus Marcionitæ ſimiles. t. 1. 226. circà m. T.
Septem collium plebs. i. Romana. t. 1. 74. in f. T.
Septem idolorum tabula. i. Planetarum. t. 1. 160. in p. T.
Septem maculæ capitalium delictorum. t. 1. 257. à m. T.
Septimus dies ſanctificatus. t. 1. 181. in f. T.
V. Sabbatum. ſuprà.
Septenarius numerus Virgo. t. 2. 105. à. 2.
Septemplex ſcena cœlorum. t. 3. 764. b. 2.
Septimontium. t. 1. 160, à p. T. feſtum vrbis Romæ.
Septemontius. t. 1. 368. in f. T. idem.
Septuaginta duo Interpretes. t. 1. 64. circà f. T.
Sepeliſtis in ſidere. t. 1. 368. à m. T.
Sepulcra violare nefas. t. 3. 808. c. 1.
Sepulchra, ſtabula cadauerum. t. 1. 449. in m. T.
Sepulchrorum ambitio. t. 2. 78. e. 2.
Sepulchri exuuiæ. t. 1. 67. à p. T.
Sepulchro exire. i. de ſeculo euadere. t. 1. 484. in f. T.
Sepulchrum animæ, corpus. t 1. *ibid.*
Sepulchrum Chriſti, caro fidelis. t. 1. 503. à p. T.
Sepulchrum Chriſti ſimile vtero Virginis. t. 2. 378. b. c. 1. & ſeq.
Sepultura Chriſti, & reorum. t. 2. 262. d. 1. & ſeq.
Sepultor Domini. t. 1. 199. à m. T.
Sepulturæ Dominicæ hora. t. 1. 174. in p. T.
Sepulturæ requies. t. 1. 75. in f. T.
Sepulturæ ſolatia. t. 1 618. b. 1. & ſeq.
Sepulturæ mora, arcet inferis. t. 3. 615. in f. & ſeq. T. & S. 616. à m. & ſeq.
Sepulturæ condimenta. t. 3. 516. T.
apud Sepulcra mortuorum oracula captata. t. 3. 619. à p. T. & S. in m. & ſeq. 651. b. 1. & ſeq.
Sepultus non in paternis. t. 1. 177. à p. T.
Sepulturæ Religio maximè erga ſanctos. t. 1. cxv. b. 2. & ſeq.
Sequela aquatilis. i. de petra deſerti aqua ſequens Hebræos t. 1. 384. in f. T.
Sequela abruptæ voluntatis. t 3. 94. T. & S. 95. c. 1.
Sequeſtratorium ſeminibus terra. t. 3. 512. T. & S. 513. a. 1.

sequeſter

Sequeſter. i. Mediator Chriſtus. tom. 3. 176. T. & S. c. 1. 336. T. & S. b. 1. 544. T.
Sequeſter & depoſitarius quid diſtent. t. 2. 188. c. d. 1.
Sequeſtranda fides futuræ reſurrectionis. tom. 3. 547. T. & S. 548. a. 1.
Sequeſtrantur. i. ſeorſim ponuntur, mauſoleis corpora. t. 3. 516. T.
Sequeſtrauerat peculium. t. 1. 555. in p. T.
Seræ eſcæ. t. 3. 536. T. & S. 538. a 1.
Serapeum. t. 3. 659. à p. & 2. b. 2.
Serapiaca cœna. t. 1. 77. à m. T.
Serapidi iam Romano. t. 1.
Serapis Capitolio pulſus. t. 1. 56. in m. T.
Serenitatis teneræ. t. 3. 32. T. & S. c. 1.
Sergius Paulus. t. 3. 60. T. & S. 61. b. 1.
Seres arbores nerent. t. 3. 289. T. & S. b. 1.
Sericatus. t. 3. 790. in m. T.
In ſerico Omphales. t. 3. 207. T.
Serico ventilante. t. 3. 108 T. & S. 209. b. 2.
Sericum ventilat. t. 3. 186. T. & S. c. 1.
ſerico probitatis. t. 3. 299. T.
Sermo Dei deſcendit in carnem. t. 3. 50. T.
Sermo. i. Dei Verbum caro factum. t. 3 344. T. & S. a. 1.
Sermo. i. Verbum Patris. t. 3. 262. T. & S. c. 1. & 719. à p. T. t. 2. 434. d. e. 2.
Sermo Deus & ſermo Domini manet in æternum. tom. 1. 439. in p. T.
Sermonem apud Deum non à principio, ſed rationem, intelligit de verbo fiat, non de filio. t. 1 423. in p. T.
Sermo vox eſt, & ſonus oris, & aër offenſus, intelligibilis auditu, cæterùm vacuum quid, & inane, & incorporale. t. 1. 424. à p. T.
Sermo de organo carnis eſt. t. 1. 482. circà f. T.
Sermo laciniosus. i. prolixus, effuſus, ſuperfluus. t. 3. 788. à p. T. & S. c. 1.
Sermo vetus. t. 1. 24. in p. T.
Sermo ſenior. t. 1. 24 in m. T.
Sermo veternoſus. t. 1. 30. circà m. T.
Sermonis compendium. t. 1. 562. à m. T.
Sermo medicamen ſapientiſſimum. t. 1 381. circà m. T.
Sermo Dei bis acutus, duo teſtamenta. t. 1. 187. à m. T.
Sermonalis Deus. t. 3. 721. à p. T. & S. 722. c. 1.
Sermonis natiuitas, ſophiæ rationis. t. 1. 425 in f. T.
Serpens tenebras amat. t. 3. 625. T. à p.
Serpens renouatur. t. 3. 203. T. & S d. 1.
Serpentis prudentia Deum concutit & prodit. tom. 3. 625. T. & S. c. 1.
Serpentis exuuium & ſenium. t. 3 203. T. & S. d. 1.
Serpentis ſe abſcondentis deſcriptio. t. 1. 546 circa f. T.
Serpens à primordio diuinæ imaginis prædo. t. 3. 625 à p. T.
Serpentis motus deſcriptus. t. 1. 541. à p. T.
Serpens æneus in ligno poſitus. t. 3. 571. T.
Serpentis ſimulacrum cur à Moyſe erectum. t. 3. 571. T.
cur ſecundùm Ophitas ſerpentem Moſes erexerit. tom. 1. 416. in p. T.
non ad idololatriæ titulum, ſed ad remedium ſerpens pertinebat. t. 1. 127. à p. T.
Serram per lineam reciprocare. t. 3. 712. à p. T. & S. 713. a. 2.
Sertum militare. t. 3. 151. T.
Seruus & ſeruitus.
Seruus bonæ mentis. t. 1. 383. in m. T.
Seruus mali ſtatus. t. 1. 538 à m. T.
Seruus ſub Domini plagis tremens. t. 1. 269. circà m. T.
Seruorum metus & contumacia. t. 1. 71. in f. T.
Seruorum nomina, Alexander, Darius, Holofernes. t. 3. 212. T.
Seruum alienum quomodo ſæculum manumitteret. tom. 3. 34. T. & S. b. 1.
Seruum alienum quomodo manumitteret, cùm id nec Galba feciſſet t. 1 305. in f. T.
Seruicoli. t. 2. 660. in f. T.
Seruitute ſubnixus. t. 1. 383. in m. T.
Seruiliter currere. t. 3. 631. a. d. 1.
Seruituti vendicare. t. 1. 591. in m T.
Seruitia elementorum. t. 3. 325. T.
Seruitus Dei amabilis. tom 2. ccciv. b. c. 2.
Seruitutes & officia elementorum. t. 1. 361. in f. T.
Seruitus legis. t. 1. 305. in f. T.
Seruitus matrimonij iterata. t. 1. 587. à m. T.
Seruitutem ornatus a libero capite depellere. t. 1. 133. à m. T.
Seruorum vincula ex auro. t. 1. 135. in p. T.
Seruos captiuos vel malo genio mercatos in exequiis immolabant. t. 1. 538 à m. T.
Serui in multis pares ſunt dominis vbi & de ſeruorum conſolatione benè ſeruientium malis dominis. t. 2. cxxxvi. b. c.
Seruus Dei.
Seruus Dei, eius debet potiùs voluntati ſeruire quàm ſuæ, & non iuſſa tantùm, ſed & placita implere. tom. 3 620. in m. T. & S. *ibid.*
Seruos Dei pudeat ipſi non obedire, qui de famulis, & beſtiis à Deo ſibi ſubiectis, obſequium exigunt. tom. 3. 620. à m. T. & S. in f.
Seruus Dei & vidua perſeuerans, ſolà in Deum fiduciâ diues eſt. t. 3. 621. à p. T. & S in m.
Serui Chriſti ſuccincti, cum lucernis redeuntem Dominum expectent. t. 3. 622. à p. T. & S. *ibid.* & t. 2. V. Chriſtianus.
Seſſiæ. tom. 3. 651. in f. T. a ſemente.
Seſtertium quid ſit. t. 2. 5. c d. 1.
Settoitæ dicunt Cain & Abel ab Angelis poſitos: ob quos magna inter Angelos, diſcordia nata. t. 1. 416. in f. T.
Seuerus Papias leges excluſit. t. 3. 32. T. & S. 33. a. 1.
Seuerus Imperator pater Antonini. t. 3 76. T.
Seueri Imperij laus. t. 3. 622. in f T. & S. 623 à p.
Sexum pudoris exterminare. t. 1. 140. à m. T. & t. 3. 654. in m. T. & S. c. 2.
Sexui vtrique conſuluit Chriſtus in Incarnat. tom. 2. 260. b. 1. & ſeq.
Sexus officia. t. 3. 236. T & S. 237. d. 1.
Sexus à congreſſione ſubductus. t. 3. 487 T.
Sexuum ſolemne officium. t. 1. 23. in m. T.
Sexus pigrior. t. 3. 487. T. & S. c 2.
Sexui renuntiatur. t. 1. 110. in f. T.
Sexu mitigari. t. 3. 65 T.
Sibylla non mendax. t. 3. 200. T & S. a. b. 1.
Sibylla. tom. 1. 567. in p. T.
Sibynæ, genus venabulorum t. 1. 250. in m. T.
Sicarij pœna. t. 3. 147 T.
Sicilia. tom. 3. 200. T. & S. c 1.
Siccitates depulſæ Chriſtianorum precibus. t. 1. 518. in p. T.
Sicubi alibi. t. 1. 376. in p. T.
ſi fortè. t. 1. 63. à m. T.
Sigen. tom. 3 301. T. & S. c. 1.
Sigerij. tom. 1. 75. in p. T.
Sigillaria ethnicorum. t. 3. 275. T. & S. b. 1.
Sigillaria extrinſecus ducta. t. 3. 764. c. 1.
Sigillario motu ſuperficiem intus agitante. t. 2. 50. in f. & ſeq.
Sigillarium. tom. 3. 763. b. 1.
Signa. tom. 1. 154. in p. T.
Signa Romanorum. t. 1. 63. in m. T.
Signa aduocatorum. t. 1. 167. circà m. T.
Signaculis ſquamarum. t. 3. 208. T. & S. 209. b 2.
Signaculum Prophetarum Chriſtus. t. 1 183. circà f. T.
Signaculum fidei. t. 3. 662. à p. T.
Signaculum Chriſtianorum. t. 1. 535. in p T.
Signaculi noſtri principalis autoritas. tom. 3. 665. à p. T. & S. 666. b. 1.
Signaculum corporis. t. 1. 66. in p. T.
Signaculum frontium. t. 3. 173. T.
Signare lectulum, corpuſculum. t 3. 236. T. & S. 237. c. 2.
Signare ſignis, non aduocatorum &c. t. 2. 785. circà f. T.
Signare aduerſus venenatos morſus. t. 1. 520. in m. T.
Signatâ fide. tom. 1. 121. à m. T.
Signata. i. ſtatuta. t. 1. 185. in f. T.
Signorum vtilis, aut inutilis vſus. t. 2. 120. a. b. 1. 2.
Signatio furtiua. t. 3. 243. T. & S. 244. a. 2.
Signatur caro, vt anima muniatur. tom. 3. 281. T. & S. 282. a. 1.
Signauimus ſupra. t. 1. 368. in f. T.
Signi Sacramentum. t. 1. 192. à p. T.

Significantiæ figuratæ ſuſpicio. t. 3. 516. T.
Significantiæ legis. t. 1. 225. circa f. T.
Significantiis obumbrata. t. 3. 11. T. & in S. d. 1.
Signum belli. t. 1. 186. circà f. T.
Signum. i. nouitas monſtruoſa. t. 3. 98. T.
Signorum & virtutum temeraria fides non admittenda. tom. 1. 213. circà med. T.
silenus Ph yx. t. 3. 413 T. & S. c. 2.
silenus penes aures Midæ blatit. t. 3. 198. T. & S. 199. a. 1.
silentij fides. t. 1. 56. in f. T.
silentium rerum. t. 1. 76. in p. T.
silentio productus eſt Nus Monogenes iuxta Valent. quia ipſi myſteria ſua velant ſilentio. t. 3. 625. à m.
silentio obſtricti ſacris initiati. t. 2. 452. a. b. 1.
silicernium. t. 1. 61. in f. T.
silua erroris. t. 1. 364. in p. T.
siluam cædere. t. 1. 111. in f. T.
siluicola. t. 3. 206. T.
simeon iuſtus & cautus. t. 1. 337. circà m. T.
similitudinum. i. parabolarum Dominicarum argumenta. t. 1. 395. circà f. T.
simon Magus. t. 3. 145. T. & S. b. 2.
simon Magus ambit potentiam Apoſtolorum non iuſtitiam. t. 3. 624. S. b. 1. & ſeq.
simon Samaritanus redemptor Spiritus ſancti. t. 3. T. & S. b. 1.
simon Magus expulſus à Petro ſicut mercatores a Chriſto. t. 3. 624. S. d. 1.
simon Magus maledictus ab Apoſtolis. t. 3. 60. T.
simon Magus vult emere Spiritum ſanctum. t. 3. 624. S. c. 1. & ſeq.
simon Magus ſe dixit ſummum Deum, mundum autem ab Angelis ſuis factum. t. 1. 415. in m. T.
simon magus à Petro ex aere deiectus. *ibid.*
simon magus in Eccleſia coruus. t. 3. 624. d. 1. & ſeq.
simonis Magi ſtatua. t. 1. 61. in f. T.
simonia interdicta. t. 3 621. à m. T. & S. in f. & ſeq.
simoniana Magia, diſciplina eſt Angelis ſeruiens. t. 1. 410. à m. T.
simoniani vendunt ſpiritum ſanctum. t. 3. 624. S. b. 2. & ſeq.
simonem Cyreneum crucifixum eſſe non Chriſtum qui dicant, nec credendum in eum qui ſit crucifixus. t. 1. 415. in f. T.
simplicem non credit. t. 1. 131. a m. T.
simplicitas columbæ, & fidei Chriſtianæ, prudentiam ſerpentis comitem habet, Eccleſia autem columba in editis eſt, hæreſis ſerpens in abditis. t. 3. 624. in f. & ſeq. T. & S. 625. in m. & ſeq.
simplicitas ſola Deum agnoſcit t. 3. 625. à p. T.
simplicitas veritatis. t. 1 759. à p. T.
simplicitas Dei proprietas. t. 1. 86. in p. T.
simplicitatem volunt hæretici proſtrationem diſciplinæ, cuius penes nos curam lenocinium vocāt. t. 3. 624. in f. & S. 625. a. 1.
Simplicitas fatua t. 3. 757. à p. T.
non bona ſimplicitate. t. 1. 133 in m. T.
Simpliciter. t. 1. 590. à m. T.
Simpulum & ſilicernium quid. t. 2 cxxij. c. 1.
Simulacrum membri virilis. t. 3. 756. in f. T.
per Simulacrum in baptiſmo morimur. t. 1. 505. à m. T.
Sinapis incendium. i. feruens ſapor. t. 3. 117. T. & S. 118. b. 2.
Singillatim. t. 3. 699. à p. T.
Singularitate famoſus Phœnix. t. 3. 534. T.
Singularitatis exitus. t. 3. 811. T.
Singulatur. i. fit ſingulare. t. 1. 25. in f T.
Sinus Abrahæ t. 3. 75. T. & S. 80. d. 1. 312. T.
Sion, Eccleſia. t. 2 331. a. 1. & ſeq.
Siparium. i. velum. t. 3. 763. d. 1.
Siphara vexillorum. V. Cantabrorum Syphara.
Siphara veſtes crucium. t. 1. 354 in p. T.
Siquominus. i. ſin minus. t. 1. 437. in p. T.
Sirenes, & filiæ pallerum. t. 1. 214. in f. T.
Sirenarum ora cruenta. t. 1. 56. in f. T.
Sirenes monſtroſæ fabuloſæque cantatrices. t. 1. 234. in f. T.
Siſtant quæſtiones ſuas de ſcripturis. i. hæreant in ſolis ſcripturis. t. 1. 480. circà m. T.
Siſtunt ſuam, non Dei ſapientiam. t. 1. 307. in m. T.
Siſtimus legem. t. 1. 430. circà f. T.
Siſtimus foris digamos. i. ſtare cogimus. t. 1. 447. in f. T.
Siſtens noui Teſtamenti perſeuerantiam. i. ſtatuens. t. 1. 176. à p. T.
Siſtere carnis reſurrectionem. t. 3. 529. T. & S. 531. a. 1.
Siſtere non potes duos pares. t. 1. 200. circà m. T.
Siſtunt. i. ſtatuunt vnum Deum. t. 3. 740. T.
Siti macerare. t. 1. 63 in p. T.
Sitis iuſtitiæ. V. indicem ſcript. Matth. 5. 6.
Situunt interpretationem. t. 3. 500. T. & S. 502. a. 1.
Smaragdi. t. 3. 119. T.
Smaragdi in circulis. t. 1 129. in m. T. alij legunt cingulis.
Sobrietas. t. 3. 46. T. V. Abſtinentia. t. 1. & ieiunium. t. 2.
Sobolē Vicariā & poſtumam ſupparari. i. ſubſtitui. t. 1. 136. à. m. T
Sobolem veroſimilius eſt ab origine, quàm originem a ſobole vocitari. t. 1. 147. in p. T
Soboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. t. 1. 405. à p T.
Soccus deauratus. t. 1. 159. in p. T.
Societates Eccleſiarum. t. 3. 812 in m. T. & S. 8. 3. e. 1.
Societas pernicioſa. t. 3. 627. a. 2. & ſeq.
Societas mala, vt leproſi, fugienda. tom. 3. 626. à m. T. & S. 627. a. 1.
Societas mala, maximè fornicatoris fugienda. tom 3. 626. in f. T. & S. 627. b 1. & 2.
Societas, vel opinio malorum relinquitur ſine elogio leuitatis. t. 3 627. à p. T. & S. b 1. & ſeq.
de Socordia & aliis medicamentis. t. 2. 432. b. 1.
Socrates ſapientiſſimus. t. 3. 817. in m. T.
Socrati dæmonium, à puero adhæſit. t. 3. 628. in m. T. & S. *ibid.* t. 2. lxxix. a. 1. & ſeq.
Socrates Argiuus t. 1. 568. in m. T.
Socratis iuſiurandum. t. 1. 352 à m. T.
Socrates deierabat canem. t. 1. 62. à p. T.
Socrates deos plures negabat tamen Gallinaceum Æſculapio vouebat. t. 59. in m. T.
Socrates ſolatus vxorem. t. 1. 4. in p. T.
Socrates damnatus. t. 1. 62. circà m. T.
Socrates poſt cicutam, de anima immortal. tractauit. tom. 1. 3. in f. & ſeq. T.
Socratis mors. t. 2. 74. fusè.
Sodalitia. t. 3. 235. T. & S. a 2.
Sodoma. t. 3. 200. T. 752, in f. T. & t. 2. 640. a 1.
Sodomorum & aliarum vrbium clades. t. 2. 440 441. fusè.
Sol orbe pedali ex Epicuro. t. 1. 561. in p. T.
Sol corpus, ſiquidem ignis. t. 1. 8. à m. T.
Sol lapis ignitus. t. 3. 610. S. b. 1.
Sol & ignis Trinitatis expreſſio. t. 3. 742 S. c. 1.
Sol vnicus mundum hunc temperat. t. 1. 214. circà f. T.
Sol quibus ſalubris non ſit. *ibid.* & 8. à m. T.
Solis ſtationes. i. ſolſtitia. t. 1. 361. in m. T.
Solis receptus. i. occaſus. t. 3. 270. T. & S. c. 2.
Sol quid diei de ſuo cumulet. *ibid.*
Sol radiis inſultat. t. 1. 199. à p. T.
Solis lancea. t. 3. 46. T. & S. 47. a. 1.
Solis pectines. t. 1. 546. in f. T.
Solis filius fulmine extinctus. t. 1. 351. in f. T.
Sol tenebricauit. t. 2. 756. in p. T.
Solis deliquium in morte Romuli. t. 3. 633 a. 1. & ſeq.
Solis eclypſis prodigioſa in conuentu Vticenſi. t. 3. 631. in f. T. & S. 632. a. 1. 507. à m. T.
Solis eclypſis in morte Chriſti notata in arcanis Gentilium. t. 3. 632. in p. T. & S. c. 1. & ſeq.
Sol ceſſit diem emptionis noſtræ Chriſto. tom. 1. 134 in p. T. & t. 2. cclxiij. a.
Sol die Reſurrectionis tribus horis ocyor ſurrexit. t. 2. 900. d. 2.
Solis dies lætitiæ indulgemus. t. 3. 629. T.
Solis pectines. t. 2. 14. a. b. 1.
Solem cum Perſis eum in clypeo ſemper habentibus pictum, Chriſtiani non colunt: licet die Solis vacent, & orent verſus Orientem. t. 3. 629. in p. T. & S. à p. & ſeq.
ex traditione ſic fit. t. 3. 717. b. c. 1.
Solem ſuum materialem ſuper omnes, ſpiritalem non item lucere facit Deus. t. 3. 633. à p. T. & S. in m. & ſeq.
Solem neſciunt oculi noctuæ, quem ſuſtinent aquilæ. tom. 1. 8. à m. T.

ad Solem vncti athletæ. tom. 1. 240. à p. T.
Solamen iniuriæ. t. 1. 4. in p. T.
Solatio honeſta. t. 1. 122. in p. T.
Solatia ſepulturæ, vnguenta. t. 1. 160. in f. T.
Solatio conſecrationis. t. 1. 3: 2. à m. T.
Solatij enormitas. t. 1. 41. circà m. T.
Solennia Cæſaris t. 1. 74. in f. T.
Solennia Cæſariana. t. 3. 152. T. & S. 153. c. 2.
Solennia Regum. t. 3. 235. T. & S. c. 1.
Solennia Paſchæ t. 3. 23.. T. & S. 237. a. 2.
Solenne eſt. i. ſolitum t. 1. 547. in m. T.
Solenniſſima eloquij Prophetici forma. t. 1. 484. à m. T.
Solenniſſimus Iudæorum dies. i. Sabbatum. t. 1. 261. in f. T.
Solennitates prophanæ t. 1 162. in f. T.
non Solet vltra. t. 1. 377. à p. T. ſuple ſcribere.
Sol da fides. t. 1. 111. in p. T.
Solida & tota virginitas. t. 1. 313. in m. T.
Solida reſurrectio. t. 3. 519. T.
Solidata maſſaliter. t. 1. 352. in f. T.
Solidum capere ex Teſtamento Dei. t. 3. 707. T. & S. c. 2.
Solidante Deo tonitruum. t. 3. 87. T. & S. 88. b. 2.
Soliſternia. i. Soli ſacra, ſtrata, & menſæ. t. 1. 352. in p. T.
Solitaria. i. ſola concupiſcentia oculorum. t 1 80. in m. T.
Solitarius & nudus. i. purus homo. t. 1 419. in m. T.
Solitarij, priuati, & religioſi vita quieta eſt melior publicâ, & vtilis reipublicæ. t. 3. 635. T.
Solitas. tom. 1. 559. in p. T.
Solitudo locus Deo familiaris in lege, & Chriſto in Euangelio. t. 3. 635. T. & S. a. 1. & ſeq.
Sollicitatio. t. 1. 581. in f. T.
Sollicitauit Roma deos Græciæ. t. 1. 350. circà m. T.
Sollicitudo formæ. t. 1 114. in f T.
Sollicitudo Eccleſiaſtica. t. 1. 175. in f T.
Solocem Endromidis, i. villoſam veſtem curſoris. tom. 3 208. T. & S. d. 2.
Solœciſmus. t. 1. 546. circà m. T.
Soluendi & ligandi poteſtas. t. 1. 466. à m. T.
Soluit Mucius dexteram ſuam ignibus. t. 1. 44 à m. T.
Solum ſalſius. corpora ſeruat incorrupta. t. 1. 39. in p. T.
Solutim operire. t. 3. 303. T. & S.

Somnia.

Somnia ſomni ſunt negotia. t. 1. 38. in m. T.
Somnium à ſomno differt: & in eo anima agitatur ſine merito & peccato. t. 3. 642. T à p. & S. 644 à p.
Somniant omnes, etiam infantes. Quod autem Atlantes Nero & alij non ſomnient aut fabula eſt, aut ars dæmonum. tom. 3. 642. T. in m. & S. 644 b. 1.
Somniorum duæ portæ: t. 3. 642. T. à m. & S. 645. c. 1.
Somnia puriora & certiora creduntur eſſe ſub finem noctis, & verno tempore: & procedunt ex apto ſitu corporis, & ciborum delectu. t. 3. 642. T. in f. & S. 645. c. 1.
Somniorum recordatio probat mentem vi ſomni non eſſe prorſus exterminatam. t. 3. 643. T. à p. & S. 645. e. 1.
Somniorum curam nullam habuit Epicurus prouidentiam negans & caſui omnia referens. tom. 3. 643. T. à p. & S. 645. a. 2.
Somniis licet omnibus hærendum non ſit, aliqua tamen interdum vera fuiſſe, inſignes euentus probant. t. 3. 643. T. in m. & S. 645. b. 2.
Somnia ſancta à Deo bonis & malis immittuntur, à diabolo autem inquieta. t. 3. 644. à p. T. & S. 646. d. 1. 647. c. 2.
Somnia alia ab ipſa anima formantur, vel ecſtaſi imputantur. t. 3. 644 à p. T. & S. 646. a. 2.
Somniorum interpretatio, ſumma eſt diuinationis; ſed & naturalis oraculi, iuxta Stoicos. tom. 3. 644. à p. T. & S. 646. d. 2.
Somnia. i. Sacramenta. t. 1. 172. in p. T.
Somniculoſa diplomata. t. 1. 70. circà f. T.
Somniculoſus annos quinquaginta Hermotimus. tom. 1. 35. in p. T.

Somnus.

Somnus quid ſit, quàm naturalis & vtilis, & quomodo in primo homine præceſſerit omne opus. t. 3. 617. T.
Somnus primi hominis imago mortis, & Reſurrectionis Chriſti, noſter quoque eadem repræſentat. t. 3. 629. à p. T.
Somnus Adæ ecſtaſis fuit. tom. 3. 640. T. in m. & S. a. 1 T.
Sopitus Adam figura fuit Chriſti in Cruce Eccleſiam producentis. t. 3. 640. S. a. 1.
Somnus Adæ cum ſpiritu prophetico, non innatus, ſed immiſſus à Deo: vt ſpiritus erroris eſt inſufflatus à diabolo. t. 3. 640. T & S. 641. a. 1.
Somnus cohibet initia fidei. t. 3. 639. T. à p. & S. a. 2. & ſeq.
Somno cæco tranſigere noctem. tom. 3. 642. T. & S. 644. b. 1.
in Somnis ludificant dæmones. t. 3. 648. S. b. 1.
Sonat barbarum. t. 1. 54. à p. T.
quid Sonent Romani de proximo. i. dicant. t. 1. 253. in m. T.
Saluo ſonitu Monarchiæ. i. nomine & ſignificatione ſalua. t. 1. 431. in p. T.
Sonus vocis in oratione ſubiectus. i. humilis & demiſſus. t. 1. 375. in p. T.
Sonus pronuntiationis. t. 1. 316. in p. T.
Sophia cœleſtis. t. 1. 370. in f. T.
Sophiâ Deus cuncta creauit. t. 1. 144. in m & 145. in m, T.
Sophia primogenita. t. 1. 424. in p. & ſeq. T.
Sophia iugulauit filios ſuos. i. martyres gloriæ ſuæ immolauit. t. 3. 102. T. & S. 103 b. 1.
Sophiſtæ. t. 3. 60. T. & S. 61. b. 1.
Sophiſtæ ſomniorum interpretes. t. 3 S. 61. b. 1.
Soranus Medicus. t. 2. 26. c. d. 1.
Sordent talibus Eccleſiæ. t. 3. 238. T. & S. 239. b. 2.
Soror veritatis. t. 1. 49. in p. T.
Soror Philoſophiæ medicina. t. 1. 5. à p. T.
Soror ciuitas. i. Vtica, Carthagini. t. 1. 376. in p. T.
Sorores ſubſtantiæ. t. 3. 173. T.
Sorores conſeruæ. i. Chriſtianæ. t. 1. 130. in f. T.
cum Sororibus dormiunt Phyſchici guloſi. t 1. 177. in f. T.
Soror quædam ex reuelatione mira narrauit de animæ forma. t. 1. 9. in p. & ſeq. T.
Sors & ſortes temporum. t. 1. 369. in f. T. & 68. in m.
Sortes. V. Veſtimenta.
Sortes ambiguæ. t. 1. 369 in m. T.
Sortes ſeculares. t. 1. 376. in p. T.
Sorte traductus. t. 2. 679. b. 1.
de Sortibus naturæ eximus t. 1. 34. in m. T.
Sortita eſt Gallina de ſuo parere. t. 3. 88. T. & S c. 1.
Sortita eſt eſſe inuiſibilis. i. anima naturâ talis eſt. t 1. à m. T.
Sortitur ſtatio militaris. t. 1. 53. in p. T.
Soter compactitius. t. 3. 219. T. & S. c. 2 766 c. 1.
Soter regnauit in Alexandria. 35. annis. t. 1 183. in m. T.
Spado Chriſtus. t. 3. 158. T.
Spado Ioannes. t. 1. 333. in m. T.
Spadones voluntarij. t. 3. 328. T. & S. c. 1. 799. à p. T.
Spadonatui ſe obſignant. t. 3. 293. T. & S. b. 1.
Sparteoli. t. 1, 77. à m T. t. 2. 487. d. 1.
Spatha. t. 3. 119. T. & S. a. 1.
Spatalium. t. 3. 119. T. & S. c. 1.
Specialitas. t. 1. 311. in f. T.
vnius Speciei. i. thuris querela. t. 1. 72. in f. T.
Species. i. cauſa. t. 3. 66. T. & S. 68. d. 2.
Species in genere damnatur. t. 3. 60. T.
Speciem inducens. t. 2. 771. in m. T.
per Speciem non incedimus, ſed per fidem. t. 1. 502. à m. T.
Specimen ſpei. t. 3. 334. T.
Specioſitas naturalis. t. 3. 458. T.
Specula in vinea. t. 1. 279. à m. T.
Specular corneum. t. 1. 40. in f. T.
Specularis materia. t. 1. 74. in f. T.
Speculator omnium Deus. t. 1. 80. à m. T.
Speculator alieni. i. prædator. t. 1. 530. in m. T.
Speculatoria moroſiſſima. t. 3 149. T. & S. 150. c. 1.
Speculum conſulere. t. 3. 206. T. 291. T. & S. b. 2.
Speculo mentiri non licet. t. 3. 289. T.
Speculum exempli. t. 1. 509. in m. T.
Speculum parabolæ. t. 1 287. à p. T.
Speculum alterius nulla res eſt. t. 3. 131. T. & S. b. 1.

Spectacula.

Spectacula agonum, aut dijs, aut mortuis ſacra, ſunt in gladia-

Digitized by Google

torum aut ferarum ſanguine fugere debent Chriſtiani. tom. 3. 649. T. & S. 650. à p.

Spectacula cæſtus, & leonum odioſa Deo. t. 3. 649. in f. T. & S. 650. c. 2.

Spectacula Circenſia compoſitiora cæteris Deum offendunt, propter idololatriam. t. 3. 651. in m.

Spectaculorum Circenſium locus Soli maximè ſacer, plenus idololatria. t. 3. 651. à m. T. & S. 652. d. 1. & ſeq.

Spectacula Circenſia in deorum honorem equis & curribus circumuectis celebrata. t. 3. 652. à p T. & S. 653. d. 1. & ſeq.

Spectacula ſcenica Veneri & Baccho ſacra turpia; ex ſola Muſica idololatriam ſonant. t. 3. 653. in f. T.

Spectacula ſcenica in comœdiis, libidinem incendunt: Tragœdia autem, vt cruenta, Chriſtiano manſuetudinem Chriſti profitenti fugienda ſunt. t. 3. 654. in m. T. & S. a. 1. & ſeq.

Spectacula ſcenica, quibus diabolus in ſerpente prælufit, indigna ſunt Chriſtiano. t. 3. 655. in f. T.

Spectaculi genus omne auerſandum, licet Deus & Sol id ſpectet innocens, quia quod ibi ſpectatur & auditur, à Gentilibus alibi fieri prohibetur: qui licet ſcenicos actitores laudent in theatro, vt infames tamen honoribus arcent in foro. t. 3. 656. in p. T. & S 657. a. 2.

Spectacula licet aliquid honeſti miſceant, eò magis cauenda ſunt, quo venenum dulce propinant. t. 3. 656. in f T. & S. 658. b. 2.

Spectaculorum locus, amphitheatrum, ipsâ feritate odibilis, & fugiendus. t. 3. 658. in f. T.

Spectaculorum loca adiri poſſunt ſine ſcrupulo, alio quàm ſpectaculi tempore. t. 3. 659.

Spectacula iuſtè damnat Deus, quorum artifices Senatus infamat. t. 3. 660. à p. T. & S. 654. in f.

Spectacula propter laruas, & mendacia ſunt iuſtè condemnata. t. 3. 660. à m. T. & S. 665. b. 1.

Spectacula ſaltem implicitè Scriptura vetat. t. 3. 660. in f. T & S. 665. b. 2.

Spectacula prohibet baptiſmi profeſſio; quaſi pompam diaboli, & idololatriam, à qua fluxiſſe teſtantur tituli & nomina deorum. t. 3. 661. à p. & S. 666. b. 1. & ſeq.

Spectaculorum paraturam omnem, vt diaboli pompam in baptiſmo eiurauimus. t. 3. 662. à p. T. & S. 667. b. 1. & ſeq.

Spectaculorum fuga Chriſtianum à Gentili diſcriminat. tom. 3. 18. T.

Spectacula in peccatum & errorem inducunt. tom. 3. 662. in f. T. & S. 667. c. 2.

Spectacula omnia fugienda, abſque vlla ſcripturæ prohibitione, ob varias animi perturbationes ibi fruſtra regnantes. t. 3. 663. à p. T. & S. 667. d. 2. & ſeq.

Spectaculorum voluptas, licet ex creaturis bonis conſtet, diabolo tamen contra Deum conuertuntur. t. 3 663 in f. T. & S. 669. c. 1.

Spæctaculorum artes à dæmonibus inſpiratæ, vt in artificibus deificatis, ipſi pro diis colerentur. tom. 3. 664. à m. T. & S. 669. c. 1.

Spectacula adeuntes, vel poſſeſſi à dæmone, vel morte puniti ſunt. t. 3. 18. in f. T.

Spectaculo ceſſit Alipius. t. 3. 659. S. c. 2. 668. S. c. 1.

Spectacula ſæcularia fugienda, Chriſtiana quærenda. t. 3. 669. S. b. 1. & 670. c. & ſeq.

Spei fœdus. t. 1. 76. in f. T.

Spei eſt contemplatio in hoc ſpatio per fidem, non præſentatio, nec poſſeſſio, ſed expectatio. t. 1. 491. in p. T.

Spei Chriſtianæ frugem. t. 1. 491. à p. T.

Spes vnica totius orbis. t. 1. 97. circà m. T.

Spes in ouo figurata. t. 3. V. Scorpius. & t. 2. ccxxiv. d. 2. & ſeq.

Spes cecidit. t. 1. 495. circà m. T.

Spes in Deo non in homine ponenda. t. 2. cccij. d. c. 2.

Spes & gloria in homine ponenda non eſt. t. 3. 671. in p. T. & S. a. 1. & ſeq.

Spes cœleſtium confirmatur ex iam poſſeſſis terrenis, & impletis Dei promiſſis. t. 3. 671. in m. T. & S. c. 1. & ſeq.

Spes nimia, & deſperatio noxia peccatori. t. 2. 306. a. b. c. 1.

Spelæum Mithræ. t. 1. 126. in p. T.

Spelunca oris. t. 3. 486. T.

Spero. i. puto. t. 1. 379. in p. T.

Spicæ fundamentum. tom. 3 512. T.

Spicas effligere. t. 1. 261. in f. T.

Spinæ in capite Chriſti, figura delictorum. t. 1. 125. à m. T.

Spiraculi res. t. 1. 120. à p. T.

Spirare eſt flatum ex ſemetipſo agere. t. 1. 101. à p. T.

Spiritales ſubſtantiæ. t. 1. 67. in f. T.

Spiritalis caſtitas ſanctitaſque. t. 3. 46. T. & S. 47 b. 2.

Spiritalis diſciplina. t. 1. 168. à p. T.

Spiritalis indictio. t. 1. *ibid.* à m. T.

Spiritalis vxor. t. 1. 116. à p. T.

Spiritaliter ſapit. t. 3. 796. à p. T.

Spiritus, & flatus differunt. t. 2. 48. c. d.

Spiritus, ventus t. 1. 219. in m. T.

Spiritus Angelus bonus. t. 1. V. indicem ſcript. pſ. 103.

Spiritus, dæmones. t. 1. 536. in p. T.

Spiritus dæmoniacæ paraturæ. t. 1. 72. in f. T.

Spiritus nequam. t. 3. 59. T.

Spiritus erroris. t. 1. 82. in m. T.

Spiritus inquinatus, & ſordens. t. 1. 373. in f. T.

Spiritum malitia transfigurans. t. 1. 132. in f. T.

Spiritus dominatur, caro famulatur. t. 3. 387. T. & S. a. 1.

Spiritus & anima idem. t. 1. 9. in f. T.

Spiritus corpus ſui generis. t. 1. 424. in m. T.

Spiritus, animæ, & flatus differentiæ. t. 1. 10. in f. T. t. 2. 178. a. 2. 325. a. b. 2.

Spiritus defunctæ. t. 1. 115. in f. T.

Spiritum dimiſit. t. 1. 67. in p. T.

Spiritus robuſtus. t. 1. 378. in p. T.

Spiritu. i. halitu iudicatæ mulieres, an vinum guſtaſſent. tom. 1. 56. in p. T.

Spiritus ſanctus.

Spiritus ſancti perſona diſtincta eſt à patre & filio. t. 3. 672. in m. T. & S. c. 1. & ſeq.

Spiritus ſanctus non eſt creatura. t. 2. 650. a b. 1.

Spiritus ſanctus tertium nomen diuinitatis, & tertius gradus maieſtatis t. 1. 441. in m. T.

Spiritus ſanctus æqualis Patri & Filio. t. 3. 673. S. b. 2.

Spiritus permeator vniuerſitatis. t. 1. 66 in m. T.

Spiritus ſanctus in Chriſtum per columbam, in Apoſtolos per ignem deſcendit. t. 3. 626. S. c. 1.

Spiritus animator omnium. t. 3. 532. T.

Spiritus ſanctus quomodo dicitur Angelus. tom. 2. 128. d. 1. & 330. a. 1.

Spiritus ſanctus Dei villicus & Chriſti Vicarius. tom. 3. 673. T. & S. 674. a. 1. & ſeq.

Spiritus ſanctus non habet dominum. t. 2. 29. b. c. 1.

Spiritus ſancti natura declarata per animal ſimplicitatis & innocentiæ. t. 1. 88. in f. T.

Spiritus columbæ corpore delapſus. t. 3. 66. T.

Spiritus ſanctus columbam hypoſtaticè aſſumpſit, ſicut Filius carnem. t. 1. p. 3. V. Spiritus ſanctus vel Trinitas. 3.

Spiritu vnxit. Chriſtus. t. 1. 330. à p. T.

Spiritus ſanctus architectus Eccleſiæ. t. 2. V. Iudæi 7. à p.

cur miſſus. t. 3. 675. S. c. 1. & ſeq. fusè.

Spiritus ſanctus veſtit fidem & Eccleſiam. t. 3. 673. in f.

Spiritus ſancti virtus. t. 3. 674. S. c. 2.

Spiritus Chriſti dicitur promiſſionis Spiritus, quia per Iſaiam & Ioelem à Creatore promiſſus eſt. tom. 3. 675. à p. & S. b. 1. & ſeq.

Spiritus ſanctus doctor veritatis. t. 1. 408. à p. T.

Spiritus S. cur poſt reſurrect. datus. t. 2. 31. col. 1. in f. & ſeq. & t. 2. xl. c. 1. & ſeq.

Spiritus Dei Saülem vertit in alium virum. t. 1. 11. in p. T.

Spiritus incitamenta. t. 1. 387. in m. T.

Spiritus pulſat. t. 3. 447. T.

Spiritu diuino inundatus t. 1. 64. circà m. T.

Spiritum Dei habent fideles. t. 1. 12. in f. T.

Spiritus ſanctus verè Deus, & dominus ſpirituum. tom. 2. cclxxxviij. b. 1.

Spiritus gratiæ, & Spiritus ſanctus non naturaliter, ſed accidentaliter in animam iam ſpirantem venit. t. 3. 676. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.

Spiritus communis inter fratres. t. 1. 396. à m. T.

Spiritus ſancti dona in vtraque lege. tom. 2. V. Chriſti elogia 42.

gia 14. & 25. & 349. d. 1. ſeq. 350. c. & ſeq.
In Spiritu homo conſtitutus. i. dono ecſtaſis. t. 1.275. in p.T.
Spiritus ſanctus dat verba reſponſuris horâ interrogationis. t.3. 677. à p. T. & S.b.1.& ſeq.
V. Martyres. ſ.
Spiritus ſanctus impaſſibilis in ſe, dat nobis gratiam quâ pati poſſimus. t. 3. 677. à p.T & S.d.2.& ſeq.
Spiritus ſanctus eſt ſpiritus adoptionis, quo Filij Dei efficimur, & quo inſpirante nobis ſpiritum orationis, clamamus, *Abba Pater*. t. 3.678. in m. T.& S.c.1.& ſeq.
Spiritus ſanctus tener & delicatus, delicatè tractandus, nec paſſione turbandus. t. 3.663. à p. T. & S. 668. b 1.
Spiritus ſanctus non eſt contriſtandus; qui vinctis condeſcendit in carcerem. t.3 685. à p.S c.1.& ſeq.
Spiritum ſanctum hæretici delicto infuſcant. t.1.219. in m.T.
Spolia figurata Chriſti. t. 3. 29. T.
Spoliaria. tom. 1. 125. à p. T.
Spoliatus priſtinas ſordes. t.1 194. circà f.T.
Spongia Marcionis. t.3.65. T. & S.68.b.2.
Spongiæ retiariorum. t. 3. 66. à m. & S. 667. e.1.
Sponſa Chriſti Eccleſia. t.3 150. T.& S.161.a.1.
Sponſa Chriſti caret aurium maculis. t.1.447. à p. T.
Sponſale. t. 3.219. T.& S.220.c.1.
Sponſale cubiculum. t.1. 557. à p. T.
Sponſalium ſolennitas. t. 3. 792. à p. T.
Sponſi coronati. t.1. 124. in f.T.
Sponſione contendere. t. 3.662. T. & S. 667. d.1.
Sponſiones in Circo. t. 3. 663. à m.T.& S. 668. e.1.
Sponſores in baptiſmo paruulorum. t.1.93. in p.T.
Sportulam vt furunculus captat. t.1. 242. in m.T.
Spurciloquium. t.3. 493. T.
Spurca conſcientia. t.1.73. à m. T.
Sputaminum iacula. t. 1.485. circà m.T.
Sputamentis dedecoratus Chriſtus. t.1.545 in m.T.
Squalens ſylua legum. t. 1. 11. T.
Squamatus amator. t.1. 66. circà m.T.
Stabant veſtes in viris. t. 1. 376. in p.T.
Stabilitas. t. 1. 191. à p.T.
Stabit in Ioannem ordo recenſus. t.3. 45. T.
Stabula cadauerum. i. monumenta. t. 1. 499. in m.T.
Stabula conceptuum. t. 3. 486. T. & S.487.c.1.
Stadio circum æmulantur. t. 1. 538. in m. T.
Stadium mariti. t.3 712. in m.T. & S.714.c.1.
Stadij ſenectus. t. 1. 524. à m.T.
Stagnum ignis. t. 1. 463. in f.T.
Stare ad aram Dei. t.1. 375. in m.T.
Stare non potui in terrenis. t.1.528. in f.T.
Stat cœlum. t. 1.78. in p. T.
Stare in illo gradu. t.2. 171. in m.T.
Staticulæ. i. paruæ ſtatuæ. t.2. 649. c.1.
Staticulum ligni. i. ligno informi erecto. t.1. 353. à m.T.
Statilius Taurus, eiuſque mœnia. t. 1. 375. à p.T.
Statina dea. t. 1. 32. à p.T.
Statio ſignificat ſtatuta ſolennia ieiunia ſera & ad veſperam vſque producta, quæ communione corporis Chriſti claudebantur ad lætitiam militum eius, nec ieiunium ſoluebat. t. 3. 68. à p.T. & S.c.1.& ſeq.
Stationum dies. tom. 3. 136. T.
Stationes in veſperam productæ. t.1.168. à m.T.
Stationes in ſerum. t. 1. 173. in m.T.
Stationes olim factæ. t.1.590. in p.T.
Statio trium hebdomad. arido victu. t.1. 37. in f T.
Statio militaris latronibus veſtigandis. t.1 373. in m. T. & t.1. 51. in p. T.
Stationum ſemiieiunia interponentes. t.1.175. à m. T.
Statio portus eſt t 3.687. a.2.& ſeq.
Stationes Philoſophorum. t.3.209 T.& S.210.a.1.
Stationes quæ. t. 2. 489. b.c.1.
Statio ſecunda nuptiarum. t 1.111. circà m.T.
Statio ſenſuum fluitans. t.1 5 à m.T.
Statio dentium. t.1 514. in m. & 515. in p.T.
Statuæ ſeruunt feſtiuos libellos. t.1.356. in m.T.
Statuarum artifices excluſi ab Eccleſia. t. 1.158 in p.& ſeq.T.
Status. V. Innocentia. t. ſ.
Status legis ſcriptæ, gratiæ, gloriæ, collati. t.2. 479. d.1.b.2.
Statum vertere. t.1. 164. in f.T.
Statum fecit. t.1. 118. in f.T.
Statumini argilla deſuper intexta. t.1. 351. in f.T.
Status & ſenſus reicuiuſque. t. 1. de fuga.cap.4.à p.
Status nominis. t. 1. 347. circà f.T.
Status mali, ſerui. t 1.538. à m. T.
Statuta terminata. tempora hebdomad. 70. t.1.185. in f.T.
Stella Chriſti. t.1. 159. in m. T.
de Stellis varia. t.2. 492. b.c.d.2.
Stella malefica. t. 1. 105. in f.T.
Stella à ſtella differt claritate, non ſubſtantiâ. t.1.507. circà m.T.
Stellarum interpretes. t.1.159. in m T.
Stellarum interpretatio. t.1.127. circà m.T.
Stellarem coniectans. t. 3. 305. T. & S. 307.c.2.
Stellæ demorantis auctoritatem ſuſpicantes. i. ſerum ieiunium impatienter ferentes. t.1. 177. à m. T.t.2.687. à m. T.
Stellæ innumeræ Abrahæ poſteri electi. t.2. 2.a.b.2.
Stemma Apellis hæretici. t 1.409. in p.T.
Stephanus vidit Chriſtum ſtantem. t.1. 441 in m.T.
Stephanus Angelicum faſtigium induit. t. 3.510. T. & S.a.1.t.1. 511. in f. T.
Stephani elogia. t. 3. 510. in p. T.& S.in m.& ſeq. fuſiſſimè.
Stephanus pro inimicis orauit. t. 510.b.c.1.
Stephanus columba ſine felle. t. 3. 626. S.a.2.& ſeq.
Stercolæ, & ſyntrophi. t.3. 782. c.1.
Sterculinæ. t. 1.290. in m. T.
Sterculus Deus. t. 1. Apologet. 25. bis. & 364. in f.T.
Sterilem vxorem captare t.1.116. à m. T.
Steriles ignominioſi. t. 1.336. in m.T.
Sterilem parere contra naturam Deo non fuit, ſicut nec virginem. t 3. 718 in f.T.& S.
de Sterilitate Chriſtianorum. i. nullo ſibi fructu, queruntur lenones. t. 1. 79. in f.T.
Sternere preces Deo. t. 3. 74. T.
Sterquiliniorum beſtiæ. t. 1. 27. in p.T.
Steſichorus author. t.3.145. T & S. c. 1.
Stetit cœlum. i. durum & impluuium fuit. t.1.350. in m.T.
Stigmata Chriſti probant veritatem carnis. tom. 3. 688. à p. T. & S. b.2.
Stigmata Pauli. t.3 688. à p.T. & S.b.1.& ſeq.
Stigmata delictorum. t 1.257. circà m.T.
Stigmatibus obnoxia cato ſerui. t.1.523. in p.T.
Stigmata Britonum. 1. 579. in f.T.
Stilus. tom. 3. 112. T & S. b 1.
Stilum pleniſſimum habet. i. librum. t 1.479. in f.T.
Stilum vertit. i. mutauit ſententiam. t.1.456. à m.T.
Singulari ſtilo figit. t. 1.458. circà m.T.
Stilo ſacroſancto. t.1. 486. in p T.
non de vno Stilo notis Apoſtolum. i. non tantum carnem vilificat, ſed & extollit. t.1. 385. in f.T.
loquitur in Stilo. i. Zacharias ſcribit. t.1.167. à p.T.
Stilo theriacam temperare. t.3.120. T. & S.121.a.2.
Stilus adulter. t. 1. 412 in m.T.
Stili libido. i. prurigo ſcribendi t.1. 90. à m.T.
Stillicidia mellis. t. 3 656. in f.T.
Stipare, i. coercere t.3 76. T. & S.81.a.1.
Stipans copia. t.3.201. T.& S.202.b.1.
Stipare calceum. t. 3. 232. T. & S. b.2.
Stipare aërem. t. 1. 41. circà m.T.
Stipat in anguſtias. t. 3.203. T. & S.d.1.
Stipatus eſcis. t. 1. 170. in f.T.
Stipatus in arcam Regulus. t. 1. 330. in f.T.
Stipatus eſt orbis oraculis. t.1.36. in f.T.
Stipem modicam conferre gazophilacio t.1 77. in p.T.
Stipendiaria ſecta t. 1. de fuga. cap.12. circà f.T.
Stipendiati butyro pueri. t.1. 186. in f.T.
Stipes iactare. t. 1. 79. in f.T.
Stipes Herculis. t.1. 365. in p.T.
Stipes meretricum. t. 3. 654. in m.
Stipes noui diſcipuli Mineruæ ſacratur à Magiſtro. tom. 1. 160. in p. T.
Stipula de oculo. t.1. 357. in f.T.
Stipula in oculo. t.1. 77. à m.T.

Digitized by Google

Stipulata Dei vox. tom. 3. 170. T. & S. 171.a.2.
Stipulatio. V. Emancipatio.
Stipulatio noſtra in cœlis. t. 1. de fuga. cap. 12. à p. T.
Stiria leonina. t. 3. 207. T & S. 208. b. 1.
Stoicorum opinio de anima. t. 1. 6. in m. T.
Stoici Deum volunt auctorem ſomniorum. t. 1. 36. in f. T.
Stoici dicunt Deum per materiam decucurriſſe, vt mel per fauos. t. 3. 133. T. & S. 134. a. 1.
Stola puerilis. t. 3. 793. à m T.
Stolæ crucum. t. 1. 63. in m. T.
Stolæ martyriorum. t. 1. 13. in f. T.
Stolam fundere. t. 1. 378. in f T.
Stomachi euerſio, vel cerebri. t. 1. 404. in p. T.
Stomachi compitum. t. 1. 514. circa m. T.
Strangulabilis ſubmerſu piſcinarum. t. 1. 27. in p. T.
Strabo author. t. 3. 643. à m. T.
Strato animæ tuetur principalitatem in membranulis eſſe dixit ſuperciliorum meditullio. t. 1. 316. in f. T.
Strato ſomni cauſam quam dicat. t. 3. 637. T. à p. & S. 638 c. 1.
Strato cœlum & terram Deum dixit. t. 3. 190. T. & S. 191. a. 1.
Strenæ. t. 2. 231. c. 1. & ſeq.
Strictior diſciplina. t. 1. 330. circà m. T.
Strictura porus. t. 1. 173. in p. T.
Stringens fulmina. t. 1. 83. circà f. T.
Strongyla Achillis. t. 3. 206. T. & S. 207. a. 2.
Strophæ. t. 3. 140. T. & S. 141. c. 2.
Stropha Æneia. t. 2. xi. d. 2.
Stropha hiſtrionum. t. 1. 62. in m. T.
Stropham commentus. t. 1. 24. à m. T.
Stropham adminiſtrare. t. 1. 238. à m. T.
nec Strophæ, ſed ſimplicitates. t. 1. 44. in f. T.
Strophiolo caput damnare, i. obligare faſcià velut reum decollandum. t. 1. 126. in p. T.
Stropuli barbarorum. t. 1. 179. in f. T.
Structores capillaturæ. t. 1. 131. circà f. T.
Structoriæ operæ Neptuni. t. 1. 62. à p. T.
Struere atque deſtruere eruditum eloquium, t. 3. 413. T.
Structura. i. ordo benedictionis. t. 1. 245. in p. T.
Strues carnis. t. 3. 519. T.
Strues mundi. t. 1. 552. in p. T.
de Strue animalium. t. 3. 764. b. 2.
Struthiocamelus caput abſcondit reliquo patens corpore. t. 1. 584. in f. T.
Student illam. t. 3. 319. T.
Studioſiores feræ. t. 1. 368. in p. T.
Studium. tom. 3. 305. T.
Stultus mortem non timet. t. 3. 664. in p. T.
Stupentis & placidæ diuinitatis eſt otioſus Epicuri & Marcionis Deus. t. 3. 301. T.
Stupeſcere in duritiam catenæ. t. 3. 119. T. & S. c. 2.
Stupet cœlum. i. durum, inexorabile, immobile, non dans rorem & pluuias. t. 1. 177. in m. T.
cor Stupet ſaliens. t. 1. 318. in m. T.
Stupida curioſitas. t. 1. 361. à p. T.
Stupida femini. i. ſterilis. t. 1. 22. in f. T.
Stupidiſſimus qui non oſtenditur Deus Marcionis. t. 1. 211. in p. T.
Stupor quaſi mortui orbis. t. 1. 76. in p. T.
Stupor & quies. t. 1. 11. in f T.
Stuporata gloria. t. 1. 132 in p. T.
Stuporem mulierum ædificare nouerunt gemmæ. tom. 1. 129. in p. T.
Stuporem ſuum ædificant ſupercilio. t. 3. 70. T & S. 71. a. 1.
Stupores Attici. t. 1. 364. in p. T.
Stygiæ paludes mortem diluunt. t. 3. 170. T.
Suaſoriæ carnalium commodorum. t. 1. 169. à p. T.
Suaſoriæ opinionum. t. 1. 42 in p. T.
Suauitas, diſciplina & ſcientia petenda. t. 2. 448. a. b. c. d. 2.
Suaue ludium. t. 3. 656. à p. T. & S. 657. a. 2.
Subacti fuerint. t. 3. 116. T. & S. b. 1.
Subacta ſementi terra. t. 3. 89. T.
Subans ardori. ſus in coitu feruens. t. 3. 50. T. & S. 51. b. 2.
Subauit intra ſe. t. 3. 764. c. 2.
Subceſſiuum. t. 3. 211. T. & S. b. 1.
Subcœleſtis. t. 3. 219. T. & S. 220. b. 2.
Subdiual domus. t. 2. 399. c. 2.
Subdiualis ſentina mundi. i. infernus. t. 1. 41. in m. T.
Subdiuo ſplendidus t. 3. 198. T. & S. 199. d. 1.
Subfermentata. t. 3. 764. c. 1.
Subiacet intelligi. i. patet intellectui. t. 1. 62. in f. T.
Subiectarit ipſa parabola. t. 1. 296. à p. T.
Subigere mammam. t. 1. 18. in f. T.
Subigus Deus. t. 1. 365. circa f. T.
Subigunt opera carnis. t. 3. 676. T. & S. c. 1.
Subintrauerant ad ſpeculandam libertatem noſtram. t. 1. 303. in m. T.
Sub ipſa eruptione. t. 1. 75. in p. T.
Sub extimis. i. extremis noctibus. t. 1. 37. à m. T.
Sublectionem facere, Gentilium, i. relictis Iudæis Gentiles eligere. t. 1. 287. à p. T.
Sublimans. t. 3. 61. T.
Sublimantia. t. 3. 764. b. 2.
Sublimatus. t. 1. 194. in m. T.
Sublimitas Alexandri. t. 1. 60. in f. T.
Sublimiſſimus currus triumphalis. t. 1. 74. in p. T.
Subminiſtrant ſua matrimonia. t. 1. 77. in m. T.
Subminiſtrare occaſionem. t. 3. 47. T.
Submiſſu erroris. i. inductione fallaciæ. t. 1. 322. in m. T.
Sub Nero. i. poſt Neronem crudelis & impurus alter Nero. t. 3. 208. T. & S. 209. b. 1. & d. 2.
Subneruauerunt. i. circumciderunt, vel caſtrauerunt. t. 1. 189. à m. T.
Subnubila adhuc myſteria diuina. t. 1. 82. in p. T.
Suboles arborum. i. ſoboles, ſurculi. t. 1. 355. in f. T.
Subornat. i. palliat, prætexit neceſſitatem nubendi. t. 3. 248. T. & S. d. 1.
Subornantur quæſtiones. t. 3. 508. T. & S. b. 1.
Subornant aliorſum. i. alio prætextu. t. 3. 414. T.
Suboſtendis. t. 3. 129. T. 127. T. & S. a. 1.
Subradiant. i. aliquatenus docent reſurrectionem. tom. 3. 500. T. & S. 502. a. 1.
Subremanet. t. 3. 175. T. & S. b. 1.
Subreſedi. t. 3. 233. T. & S. a. 1.
Subſcribere centum æra in cœnam. i. impendere, vel obligare ſe ære alieno ad lautam cœnam. t. 1. 55. in f T.
Subſcribimus humilitati noſtræ. i. eam condemnamus & fatemur.
Subſerica, veſte nobilior immortalitas. t. 1. 433. in m. T.
Subſiciua vacent. t. 3. 76. T. & S. 81. a. 1.
Subſignatæ i. votiuæ apud Deum viduitati. tom. 3 248. T. & S. 249. b. 2.
Subſignatio pœnitentiæ. t. 3. 422. T.
Subſtantia vna in tribus cohærentibus. i. Deus vnus & trinus. t. 1. 427. à m. T.
Subſtantia nulla mala eſt, ſiue corporea ſit, ſicut materia, ſiue incorporea & ſpiritalis ſicut anima. t. 3. V. Materia 9. in m.
Subſtantia familiaris. i. res domeſtica. t. 1. 77. circà m. T.
Subſtantiæ maſſa. t. 1. 12. in p. T.
Subſtantia laterum, i. fortitudo. t. 3. 247. T. & S. c. 1.
Subſtantiæ titulo. t. 1. 10. in f. T.
Subſtantia quæſtionis. t. 3. 672 in m. T.
totà Subſtantià fidei incedere. t. 3. 708. in f. T. & S. 709. a. 1.
magna Subſtantia ſanctitatis. t. 1. 115. in m. T.
Subſtantiam magnam ſanctitatis negotiaberis. t. 3. 796. à p. T.
Subſtantiua. tom. 3. 78. T.
Subſtillum. t. 3. 198. T. & S. 199. d. 1.
Subſtruendus, i. fulciendus t. 1. 39. in f. T.
Subſtituere quid ſit. t. 2. cv. c. 2.
Subſultando matrem turbaſſet. t. 1. 22. in f. T.
Sub tali conſcientia viuere t. 1. 57. in f. T.
Subteminis ſtudium. t. 2. 197. c. 1.
Subter ignis. t. 3. 321. T. & S. b. 2.
Subterraneo latitat. t. 3. 140. T. & S. 141. a. 2.
Subterraneum, & ſubaquaneum viuentia. t. 1. 26. à m. T.
Subtilitas & tenuitas dæmonum. t. 1. 68. in p. T.
Subtilitatis corporum dos. t. 2. 178. a. b. 2.
Subtililoquentia. t. 1. 327. in p. T.
Subuinaret. tom. 3. 790. in m. T.

Subtunica & ſinu. i. furtiuè. de fuga. cap. 12. à p. T.
Sub vberum foſſibus. t. 1. 42. a m. T.
Subuerbuſtos. i. ſeruos ſub verberibus, & notis igneis ſubditos t. 3. 191. in f. T.
Subuerſus à diabolo. t. 1. 111. in m. T.
Subuertunt ſi ſem. t. 1. 598 à m. T.
Succedere. i. ſuccedunt, vel ſuccedere contingit. tom. 1. 544. in p. T.
Succentio. i lux matutina. t. 3. 533. T. & S. b. 1.
Succida adhuc oſſa. i. medullata, humentia. t. 3. 525. T.
Succiderant genua Stephani lapidationi. t. 3. 510. T.
Succidere in preces. i. procumbere. t. 1 550. in p. T.
Succidere. i. ſubigi. t. 3. 145 T. & S. b. 2.
Succidere vanitati. t. 1. 120. a m. T.
Succidere impatientiæ. t. 2 716. in p. T.
Succidere quieti. t. 1. 34. in p. T.
Succidere. i. ſuccumbere neceſſitati. t. 1. 515. in m. T.
Succuſſus infantium. i. ſubſultus in ſomnis. t. 1. 38. in p. T.
Succutitis ſubiectos vobis. t. 1. 177. in p. T.
Sudat fons. t. 3. 2. T.
Sudem Angelum ſatanæ. i. titionem & incentiuum libidinis. t. 3. 376. T. & S. 177. a. 1.
Vide V. Tentatio, & Tribulatio.
Sudum. t. 3. 198. T & S. 199. d. 1.
Suere coronam. t. 3. 206 T. & S. 208 a 1.
Suffectura ſpiritus animæ. t. 3. 74. T. & S. 79. c. 1.
Sufferentia. i. patientia. t. 1. 267. à m. T.
non ſufficimus mendicantibus diis veſtris t. 1. 79. à m. T.
Suffixus. i. crucifixus. t. 1. 67 in p. T. & 280. in m. T.
Suffragij prærogatiua. t. 1. 35. in m. T.
Suffragium elementorum. i. ſubſidium t. 1. 361. in m. T.
Suffragiorum violentiâ in crucem extortus Chriſtus. tom. 1. 67. in p. T.
Suffragiorum æſtuarium. t 3. 662 T. à m. & S. 667. b. 2.
Suffundere. i. pudore afficere t. 1-0. T. 305. T.
Suffundere reſurrectionem. i. indignum de ea dicere. tom. 3 487. T. & S. c. 2.
Suffundere ſanguinem. t. 3. 33. T.
Suffugio. t. 3. 415. T.
Suggerere. i. tractare volumus de artibus. t. 3. 664. in m. T. & S. 649. c. 1.
vt Suggeſſimus. i. diximus, inſinuauimus. t. 3. 59 T.
Suggeſtus. t. 2. 48 a. 1. 56. b. c. 1.
Suggeſtus i. apparatus, pompa ornatus. Vox frequens authori. ſic dixit ſuggeſtum cœli & terræ, Babylonis, elaboratæ pulchritudinis, honorum, imaginum &c. ſuggeſtum pompatorem. tom. 3. 47. T. 81. T. & S. 83. a. 2. 232. T. 458. T. & S. 459. a. 1.
Suggeſtus iubarum. t. 2. 754. in p. T.
Suggillare. i. reprehendere. & ſuggilatio vox item frequens. t. 3. 385. T. 517. T. t. 2. 650 a 2.
Suggillare quid ſit. t. 2. ccxxxiij. a. 1.
Sui. i. propinqui. t. 1. 56. à p. T.
Sulphuratior. i. fœtentior & ardentior gehenna. t. 3. 74. T. & S. 79. b. 1.
ad Summam. i. in ſumma. t. 1. 256. in m. T.
Summa maſſalis. t. 1. V. Maſſalis ſumma.
Summa honoraria. t. 3. 623. T. in f. & S. 624. a. 1.
Summa redacta in vnum. i. omnia præcepta, in vnam dilectionem. t. 1. à p. T.
Summa regnorum penes Romanos. t. 1. 369. in f. T.
Summale. i. oppoſitum portionali. t. 1 149. à m. T.
Summum magnum. t. 3. 212. T. & S. 213. a. 2.
Summum quod vnicum. t. 1. 138. à m. T.
Summum victoriâ ſuâ conſtat, ſolitudine, excellentiâ. t. 1. 198. in m. T.
Summus Sacerdos Patris Chriſtus t. 1. 465. à m. T.
& authenticus Pontifex Patris. t. 1. 291. in p. T.
Summiniſtrator vitæ. t. 1. 8. in f. T.
Sumptuariæ leges. 50. in f. T.
Sumptuoſius eſurire. t. 3. 305. T.
Supellex. t. 2. 215. d. 1. & ſeq.
Superacerrabitur. t. 1. 355. in p. T.
Super Alcinoi pometum. t. 1. 377. à m. T.
Superargumentans. tom. 1. 152. in p. T.
Superbiberit potionem. t. 3. 211. T.
Superbia gemmarum. t. 1. 129. in p. T.
Superbia. i. ſublimitas culmi. t. 3. 512. T.
Superbiâ elimarentur. t. 1. 418. in p. T.
Superbiâ ſibi placens, Deo diſplicet. t. 2. 539. a b. c. 2.
Superbia Deum peruerſe imitatur. t. 2. 629. d. 2.
Superbit in pauperem. t. 1. 81. in m. T.
Supercilia altiùs tollens. t. 1. 147. in f. T.
ſupercilio ſuſpenſo. t. 1. 546. in p. T.
de quali ſupercilio? t. 1. 458. in p. T.
Supercœleſtes, & ſubterranei. t. 1. 507. circà m. T.
Superdicis. t. 1. 459. à m. T.
Superductæ ſuperſtitiones. t. 1. 315. in p. T.
Superinductitij fratres turbarunt primæuam Eccleſiam. tom. 1. 503. in m. T.
Supereſt aquis. t. 1. 87. à p. T.
Superferuntur. i. præferuntur. t. 1. 124. à m. T.
Superferebatur. t. 1. 87. in p. T.
Superficialia officia. t. 1. 283. in p. T.
ſub Superficie magna grauitatis nepotatur. i. luxuriat. t. 1. 81. à m. T.
Superficiem. i. caput vituli, beſtiæ conſecraſſe. tom. 1. 63. in p. T.
Superficies ſcripturæ. i. litera. t. 1. 189. in f. T.
Superficies carnalis. t. 1. 551. in p. T.
Superficies vocabuli. t. 1. 347. à m. T.
Superficies nominis Chriſtiani. t. 1. 399. in f. T.
Superficies. i. veſtitus. t. 1. 181. in m. T.
Superfruticant. t. 3. 761. à p. T.
Superinductitij fratres. t. 3. 956. T.
Superinduere. t. 1. 317. in m. T.
Superindumentum cœleſte. t. 3. 525. T.
Superindumentum demutationis. t. 3. 175. T.
Supermundialis. t. 3. 418. T. & S. a. 1.
Supernitates ſupernitatum. t. 3. 761. in m. T.
Supernominant. t. 1. 64. à m. T.
Superordinat teſtamentum hominis nemo. t. 1. V. Indicem Script. ad Gal. 3. 15.
Superponit Deus iram homicidio. i. præter homicidium, etiam iram prohibet. t. 1. 171. in f. T.
Superſapere. t. 1. 15. in f. T.
Superſcendit omnem admirationem. t. 1. 349. in p. T.
non Supergrediendum vltra. t. 1. 232. in p. T.
Superſtitio vulgaris, communis idololatriæ. t. 1. 203. in m. T.
Superſtitio, abundantia officii. t. 1. 199. in p. T.
Superſtitio puerperij. t. 1. 32. à p. T.
Superſtitiones Romanorum. t. 3. 85. T.
Superſtitiones in oratione. t. 3. 174. T.
Superſtitioſa Ægyptus. t. 3. 62. T.
Superſtruere extrinſecus petitiones. t. 1. 373. à m. T.
amplius ſuperſtruimus. t. 1. 245. circà m. T.
Superterreni, & ſupercœleſtes. t. 1. 507. in m. T.
Supertexta. t. 1. 555. in p. T.
Superuacuè. t. 3. 110. T.
Superuectabatur aquis. t. 1. 87. in p. T.
Supparare. i. parem ſubſtituere. ſupplere, reparare. tom. 1. 133. circà f. T.
Supparare formam quotidie. t. 3. 756. à m. T.
Supparare diſciplinam. t. 1. 687. in f. T.
Supparare labem animæ. t. 1. 22. à m. T.
Supparatur, quod erogatur. t. 1 204. circà f. T.
Suppararetur potiorum deſiderio. t. 1. 351. à m. T.
Supparetur ſemen illi. t. 1. 284. à m. T.
Supparaturæ generis. t. 1. 515. à p. T.
Supparum. t. 3. 185. T. & S. c. 1.
Supplaudere videtur diuerſæ parti. t. 1. 463. in m. T.
Supplementa diſciplinæ. t. 1. 267. in p. T.
Supplementum, complementum. tom. 3. 346. T. & S. 347. c. 2.
Supplex habitus. t. 1. 39. in m. T.
Supplicamentum vanum. t. 3. 24. T.
Suppliciamentum ſtagni ignis. tom. 1. de fuga cap. 9. in f. T.

Supputat terra. t. 3. 589. in m.T. & S.b.1.
Supputarij geſticuli. tom. 1. 65. in p. T.
Supremam cœnantibus, ſupple cœnam. t. 1. 79. à m.T.
Surgere poteſt & quod omnino non cecidit & quod retro ſemper iacuit. t. 1. 312. in m.T.
Suſannam caſtam protexit Deus. t. 2. 218. c. d. 1. & ſeq.
Suſanna reuelata in iudicio. tom. 3. 712. in m.T. & S. 714. c. 1.
Suſcepit prædicare. t. 1. 98. in p.T.
Suſpecta lex eſt quæ probari ſe non vult. t. 3. 32. T.
Suſpectus, i. ſuſpicax. t. 1. 5'4 in m.T.
Suſpendenda veritas. t. 1. 16. in m.T.
Suſpendere votum. t. 1. 525. in p.T.
vix à terra ſuſpendit. t. 1. 377. in f. T.
Suſpendunt ab imbribus æſtiua Hyberna. t. 1. 78. circà f.T.
Suſpendium cognitionis. t. 3. 756 in f.T.
Suſpenſa enunciatio. t. 3. 214 T. & S. a. 1.
Suſpenſo ſupercilio. t. 3. 757 à p.T.
Suſpicio ſignificantiæ figuratæ. t. 1. 485. in f.T.
Suſpiciones impudicas omnimodò cauendas. tom. 1. 156. in p. T.
Suſpirant metalla, i. reſonant reorum ſuſpiriis. tom. 1. 80. in p. T.
Suſpiria adoleſcentium poſt ſe trahere. tom. 1. 131. circà m. T.
Suſtentatâ ſeruitute delicti. t. 1. 524. circà m.T.
Suſtinere. i. ſperare, expectare veniam delictorum. t. 3. 434. T. & S. a. 1.
Suſtineant Euangelia pauliſper. t. 1. 521. circà m.T.
Suſtinentur. i. expectantur. t. 1. 1.6. in f.T.
Suſtinendus. i. expectandus. t. 1. 183. à m.T.
Suſtinent adorari. t. 1. 71. à p.T.
Suſtinent prodi. i. poſſunt. t. 1. 349. in m.T.
Suſtinet noſtra. t. 1. 390 in m.T.
Suſtinetis oſtentamen iuſti iudicij Dei. t. 1. 531. in p.T.
Sutrinæ Venetiæ. t. 1. 380. in m.T.
Sutrinorum Nortia. t. 1. 70. à p.T.
Sybinæ quæ. t. 2. cclxxxiv. d. 1.
Sylla fœlix t. 3. 148. b. 2. t. 1. 60. in f.T.
Syllanis lancibus effertur. t. 3. 147. T.
Syllogiſmi Apellis. t. 1. 418. in f.T.
ad Symbolam exultant. t. 3. 762. c. 2. t. 1. 551. in p T.
Symboli Chriſtianorum elogia. t. 2. ccxxi. fusè.
Symbolum mortis indulgere neceſſitate. t. 1. 394 circà m.T.
Symplegadæ naufragij. t. 3. 75 T. & S 80. a. 1.
Synodi Deus. t. 1. 61. in f.T.
Syntheſis. multicia. t. 3. 208. T. & S. d. 2.
Syntrophi. V. Verbum ſtercolæ. t. 1.
Syphara Cantabrorum. t. 2. 551. a. 1. vela labarorum, & vexillorum.
Syracuſas mœniunt. i. muris cingunt. t. 1. 133. in m.T.
Corinthij cum Archia. t. 3. 202. T. & S. d. 1.
Syria. i. Paleſtina. t. 1. 55. in m.T.
Syriarium diſtinctio. t. 1. 240 à m.T.
Syrmatæ ſolutior. t. 3 203. T. & S. c. 1.

T

TAbellâ recitare. i. elogium criminis propalare. tom. 1. 53. in f. T.
Tabellæ naturalium ſponſalium & nuptiarum. tom. 3. 232. T. & S. b. 1.
Tabernacula æditucrum & Sacerdotum. t. 3. 688. in f. T & S. 689. a. 1.
Tabernacula cluduntur in luctu publico. tom. 1. 177. in m. T.
Tabernæ habitus. i. forma, repræſentatio. t. 1. 74. à m.T.
Tabidoſa. i tabidas victimas t. 1. 61. in f.T.
Tabioſus. i. contagioſus. t. 1. 458. in m.T.
Tabulâ ludens. t. 1. 90. in f.T.
Tabula naufragij. i. pœnitentia. t. 1. 392. à m.T.
Tabulæ nuptiales. t. 3. 235. T.
Tabulas ordinamus. t. 1. 584. in p.T.
Tabularij ſupputandis ſumptibus. t. 1. 77. à m.T.
Tabulata Cœlorum. tom. 3 761. in med. T.
Tabulata congregatione. i. collectione tabularum ſiue plicarum. pallij t. 1. 376. à p. i. reiecto, deſtinato.
Tabulato in terga deuoto. t. 3 303. T. & S. c. 2.
Tabulatum ſecundum Achamoth. t. 3. 219. T. & S. c. 2
Tabularum togæ fides. i. tenor ſeruatus in ordine plicarum togæ. t. 3 304. T. & S. b. 2.
Tacianus hæreticus, Iuſtini Martyris diſcipulus. tom. 1. 419. in p. T.
Tacius Cloacinam inuenit. t. 1. 206. in p.T.
Taciturnitatis honor t. 3. 327. T.
Tacitus. t. 1 553. in p. T.
Tædians cor. t. 1. 191. à p T.
Tæniæ Priapi. t. 1. 111. in p.T.
Talia initiatus. i. talibus conſecratus. t. 1. 57. in m.T.
in Talias deducere. t. 3. 303. T. & S. b. 1.
Talio legalis. t. 3. 806. in f.T.
Talionibus iudicat. t. 1. 30 in f.T.
Talionis indictio. t. 3. 10. in f.T. & S. 11. a. 1. 13. T. & S. d. 1.
Talionis iniuria ſecunda. t. 1. 267. in p.T.
Talionis lex. t. 1. 225. in p.T.
vnde primò orta. t. 2. 635. b. 1. & ſeq.
Talionis repræſentatio. t. 1. 267. in p.T.
Tam impreſsè demandat. t. 1. 237. in m.T.
Tam preſsè docet. t. 1. 302. in m.T.
Tam magno comparatum. t. 1. de fuga. cap. 12. à p.T.
Tam opinioſus. t. 1. 291. à p.T.
Tangere Chriſtum, quid. t. 2. 365. a. b. 2.
Tanta vis hominum abrupiſſemus à vobis. i. nos ſeparaſſemus. t. 1. 76 in p.T.
Tantæ quantæ, tot quot. t. 1. 25. in m.T.
Tantos quantos. t. 1. 217. in p.T.
Tantos ad vnum? t. 1. 78. in p.T.
Tantò abeſt. pro tantùm. t. 1. 45. in f.T.
Tantum æui. t. 3. 73 T. & S. 78. d. 2.
Tantùm quòd Chriſtianus. t. 1. 54. in p.T.
Tantùm vt meminiſſent egenorum. t. 1. 303. in f.T.
Tardum fidei fuit, ſepelire patrem. t. 1. 161. à m.T.
Tardabilis. t. 1. 34. in p.T.
Tarentum. t. 3 204. T. & S. 205. c 1.
Tarpeij igne perfuſi. t. 1. 350. circà f.
Tarpeij ludi. t. 3. 661. à m.T.
Tartarum carcer pœnarum infernarum. t. 1. 60. in m.T.
Taureæ venatorum. i. flagra. t. 1. 331. circà m.T.
Tauri Ægyptij Antiſtites. i Apis, vel Serapis. t. 1. 116. in f.T.
Taurica ſacrificia. t. 3 65. T. & S. 68. c. 1.
Tauricæ fabulæ. t. 3. 582. T. & S. b. 2.
Taxatio. t. 3 46. T.
Tector albarius. t. 1. 558. in f.T.
Tectoria inducere t. 1. *ibid.*
Tegendo nudauit. t. 1. 379. in m.T.
Telinum. t. 3. 207 T. & S. 208. b. 1.
Temenus. t. 3. 202 T. & S. d. 1.
Temeraria altaria de ceſpite. id eſt, incondita. tom. 1. 71. in p. T.
Temerè ne qui intercedat t. 1. 396. à m T.
Telmeſſenſes nulla ſomnia euacuant, imbecillitatem coniectationis incuſant. t. 3. 643. in m.T. & S. 645 b. 1.
Temerè ſi fortè interpretabimur. t. 1. 245. à p.T.
Temeritatis modus, teſtatio eſt timoris. t. 1. 395. in p.T.
Temperant. i. inducunt. t. 1. 479. in m.T.
Temperatur in nos aries. i. libratur. t. 1. 480. in f.T.
Temperare tormenta quæſtioni. i. diſponere, aptare, præparare. t. 1. 53. in m.T.
Temperatus veneno calix. i. mixtus. t. 1. 486. à m.T.
Temperare cæteros ad delinquentiam. i. diſponere. tom. 1. 466. in m. T.
Temperare omnis voluminis. i. breuiare. t. 1. 81. in f.T.
Temperamus maieſtatem Cæſaris, infra Deum. tom. 1. 74. in p. T.
Temperare ambiguitates i. miſcere. t. 1. 68. circà m.T.
ne temperetur. i. detorqueatur aliorſum. t. 1 453 in p.T.
Tempeſtiui pedes. i. pulchri, accepti, opportune procedentes. t. 1. 302. in f. T.

Tempeſtiuus decore. i. ſpecioſus formâ vt matura poma. t. 1. 187. à m. T.
Tempeſtiuitas. t. 3. 29. T. & S. b. 1.
Templi ſolum venale. t. 3. 689. à p. T.
Templorum deorum violatio per ipſos æditu os & Sacerdotes. t. 3. 688. in f. T. & S. 689. a. 1. & ſeq.
Templorum clades quæ & mœnium. t. 1. 78. in m. T.
Templa ſola vobis relinquimus. t. 1. 76. in p. T.
Templa Idol. non in priuatos ſed communes vſus conuertenda. t. 2. 649. c. 1. a. b. 2.
Templatim. t. 1. 79. in f. T.
Templum Dei Catholicum Chriſtus, in quo Deus colitur. T. 1. 246. in m. T.
Templum verum & verus Pontifex Chriſtus. t. 1. 291. à m. T.
Templum Dei Creatoris totus homo eſt, cuius violatorem vlturus eſt. t. 3. S. 54. a. 2. t. 3. 690. à p. T. & S. a. 1. & ſeq.
Templa Dei ſumus. t. 3. 50. T. t. 3. 690. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Temporum & aſtrorum Creator Deus, & non otioſus Marcionis Deus; Creator porro tempus mittendi filij obſeruauit iuxta Prophetam. t. 3. 690. in f. T. & S. 691. a. 1. & ſeq.
Temporum ratio vnde nata. t. 1. 215. circà. f. T.
Temporum ratio vnde nata. t. 1. 215. circà. f. T.
Tempore omnia dirimuntur. t. 1. 306. in m. T. i. diuiduntur conſumuntur.
Temporis ratio præſcribens authoritatem ei quod eſt antiquius. t. 1. 252. à m. T.
Temporum extremitas. t. 1. 305. in p. T.
Temporum Deus. t. 3. 690. T.
Tempora nouiſſima. t. 1. 175. in p. T.
Tempora fixa ſacroſancto ſtylo t. 1. 782. in m. T. quod Temporum vltimorum ratio eſt. t. 1. 446. in f. T.
Tempus in collecto. i. breue eſt, t. 3. 228. T. & S. a. 1.
Tempus omni rei. t. 1. 560. à m. T.
Tempus redimendum. t. 2 cclxvij. b. 1. & ſeq.
Tempus à Tiberio ad Veſpaſianum. t. 1. 193. in f. T.
Temporalis ætas. t. 1. 83. in m. T.
Temporalis orbatio vocis. t. 1 167. à p. T.
Temporalitas. i. tempeſtas anni. t. 1. 376. in m. T.
Temporaliter obſeruata lex. i. ad tempus t 1 180. in p. T.
Temporatim veſtiri amans terra. t. 3. 199. T. & S. a. 2.
Temporatim nominatimque. t. 3 140 T.
Temporius. i. citius effingitur maſculus. t. 3. 113. T & S. b. 1.
Tenax ſui. i. conſtans. t. 1 131. in p. T.
ſi Tenderentur ſola luxuria. t. 1. 168. in p. T.
Tene. i. ſcito, habe pro certo. t. 1. 141. in f. T.
Tene hanc fidem. t. 1. 111. à m. T.
Tenemus Monarchiam. i. vnicum Deum aſſerimus. t. 1. 422. in p. T.
Tenebræ caninæ, i. à canibus tractis ab offa candelabra euertentibus, productæ. t. 1 57. in m. T.
Tenebrica veſtis. i. nigra & pulla. t. 3. 791. à p. T.
Tenebricauit Sol media die. t. 1. 192. in f T.
Teneræ ſerenitatis. t. 3. 327. T. & S. c. 1.
Tenereſcentes arbores in caulem floris. t. 1. 486. in m. T.
Teneritas florum. t. 1. 120. circà m. T.
Teneritas conſcientiæ. t. 1. 358. in m. T.
Tenor memoriæ. t. 1. 45. à m. T.
gladio tenus. t. 1. 519. in p. T.
natura tenus norunt. t. 1. 360. in m. T.
Tenus phylitæ. t. 1. 378. à p. T.
Tentator valetudinum autumnus. t. 1. 37. à m. T.
Tentatio & perſecutio, non à diabolo, vel hoſte venit, ſed à Dei voluntate, qui hos probat, illos reprobat, & ad ſuam gloriam, & ad noſtram vtilitatem. t. 3. 691. in f. T. & S. 695. a. 1. & ſeq.
in Tentatione gaudendum. t. 3. 698. S. a. 2. & ſeq.
& t. 3. V. Diabolus. 19.
in Tentatione orandum. t. 2. 8. c. 1. & ſeq.
Tentationibus opus eſt ad ſalutem, quas tamen cauet vigilans, incurrit otioſus & dormiens. t. 3. 695. à p. T.
Tentationi à martyrio, Deo, vel quocumque bono reuocanti ſtatim reſiſtendum. t. 3. 695. à p. T. & S. d. 1. & ſeq.
Tentatis & afflictis quocumque modo conſolatio promiſſa eſt in vtraque lege t. 3. 696. in f. T.
Tentationes ſequi poſt baptiſmum. t. 3. 695. à p. T.
Tentatio non maior quàm perſecutio. t. 1. 119 in p. T.
Tentatus de Sacramento. i. fide & ſymbolo. t. 1. 126. in p. T.
Tentamenta Chriſtianorum. t. 1. 58. à m. T.
Tentatio ſimilis tempeſtati, cui Deus prouidet. t. 2. 15. b. c. 1. & ſeq.
Tenuitas. i. ſubtilitas dæmonum. t. 1. 68. in p. T.
Tepidior vis. t. 3. 208 T. & S. c. 1.
Terenti boui os non obligandum. t. 3. 1. T. & S. a. 1.
Tergiuerſatio. t. 1. 52. in m. T.
Terminis ſuis ſtabit. t. 1. 448. à m. T.
Terminus Domini. i. ſententia, Decretum. t. 1. 457. in m. T.
Terminum in Ioanne Statuens. i. finem legis & Prophetarum. t. 1. 302. circà m. T.
Terra non eſt materia Deo cœna. t. 3. 702. S. a. 1.
Terra informis & inuiſibilis in Geneſi dicitur; non quod omnino non eſſet, ſed quòd aquâ operta eſſet. De materia autem Hermogenis intelligi non poteſt, quæ viſibilis facta non eſt, cum terra emergens aquâ ſit viſibilis facta. t. 3. 699. in p. T. & S. 701. & ſeq.
Terra virgo. t. 3 89. T. 91. T.
Terra virgo nondum opere compreſſa. t. 3. 89. T. & S 90. b. 2.
Terra ſequeſtratorium eſt ſeminibus, illic deponendis, & inde repetendis. t. 3. 512. T. & S. 513. a. 1.
Terra caſſa maiorem ambitum. t. 3. 201 T. & S. 202. a. 1.
Terræ motus ebibit Corinthum. t. 1. 78. in p. T.
Terra mouit ibid.
Terra carnis ſpinas Chriſto protulit. t. 1. 125. a. m. T.
Terra, carnis noſtræ matrix. t. 3. 176. T. & S. c. 2.
Terrenæ originis ſigna. t. 1. 100. in f. T.
Terræ filij ſubitò apparentes, dati t. 1. 59. à m T.
Terræ datus homo. ſcil. excolendæ t. 1. 384. circa m. T.
Terra quare maledicta. t. 2. 517. b. c 1.
Terra ſancta t. 1. 493. in p. & ſeq. T. Eccleſia.
Terra promiſſa cœli gloria. t. 1. ibid. à p.
Terræ cor. t. 1. 41. in m. T.
ſubterranea. ibid.
ſubterraneo latitat. t. 1. 24. à p T.
Terram grauem imprecari. t. 1. 47. à m. T.
Terræ in gremio infernus. t. 1. 41. in m. T.
Terrenorum amiſſio quomodo ferenda. t. 1. 385. in m. T.
Terrena officia. i. dignitates. t. 1. 325. in p. T.
Tertullianus humilis præſtantiam in delictis agnoſcit. t. 1. 397. in f. T. & 392. à m. T.
Tertullianus ſe vocat peccatorem omnium notarum, & nulli rei niſi pœnitentiæ natum. t. 1. 94. in p. T.
Tertullianus etiam græcè ſcripſit. t. 1 120. circa f. T.
Tertulliani elogia. V. t. 1. in Præfat. generali. §. de ſymbolicis & diſſymbolis cum Auguſtino.
Tertullianus deſertor Eccleſiæ. t. 3. V. ſocietas mala. 3.
Tertulliani hæreſes & errores. t. 3. p. 3. per totum Alphabetum.
Teſſera, quid? t. 2. cxlvj. b. c. 2.
Teſta ex argilla facta, eſt quid tertium. t. 3. 211. T. & S. 212. a. 2.
Teſta caro Chriſti arida. t. 1. V. Iudicem Script. in Pſ. 21.
Teſta. t. 3. 442. T.
Teſtamenta duo, in duobus Abrahæ filiis. t. 3. 702. à m. T. & S. 703. a. 1. & ſeq
Teſtamentum vetus, nouum prædicens, licet diuerſum, duos Deos diuerſos non inducit. t. 3. 701. in f. T. & S. 704. b. 1. & ſeq.
Teſtamentum hominis inuiolabile eſt, quanto magis illud quod Deus filio ſuo, vero Abrahæ ſemini ſanxit? t. 3. 703. à p. T. & S. 704. c. 2. & ſeq.
Teſtamento temporalia magis quàm æterna commendare pudeat Chriſtianum. t. 3. 705. à p. T. & S. c. 1. & ſeq.
Teſtamenti nouiſſimi indemutabilis ſtatus. t. 1. 456. in m. T.

Digitized by Google

Teſtamenti veteris deceſſio, & ſucceſſio noui. t. 1. 175. à m. T.
Teſtamentum nouum compendiatum eſt, & à laciniosis veteris oneribus expeditum. t. 1. 23. T.
Teſtationem reſcindere. t. 3. 662. à p. T. & S. 667. d 1.
Teſtes tres ad rei alicuius probationem ſufficiunt ex vtraque lege. t. 3. Vide Chriſti magnalia 6. circa m.
Teſtimonium conſcientiæ cum Trinitate. t. 2. 218. b. 1. a. 2. 222. a. 2.
Teſtimonium de ſeipſo nullum eſt. t. 3. 706. à m. T. & S. d. 1. & ſeq.
Teſtimonialis comparatio. t. 1. 177. à m. T.
Teſtitrahus aries. t. 1. 176 in m. T.
Teſtudinem denſare. t. 3. 120. T. & S. b. 1.
Teſtudo decocta. t. 1. 68. circa m. T.
Teſtudo Pacuuiana. t. 3. 201. T. & S. 204. b. 1.
Tetraonis pinnula. t. 2. xlv. b. 1.
Tetricum. i. atrum vellus. t. 1. 379. in f. T.
Tetriore. i. deteriore, peiore damnatione. t. 1. 55. circa f. T.
Tetrum Deum. i. malum bono tuo magnifica. t. 1. 524. à p. T.
Textura carnis & animæ, homo. t. 1. 497. in m. T.
Textilis ſylua. t. 2. 733. à m. T.
Thales aquam Deum dixit. t. 3. 190. T. & S. b. 2.
Thales ad definiendum Deum tempus petiit. t. 1. 81. à p. T.
Thales animam ex aqua conſtare dixit. t. 1. 6. in m. T.
Thales in puteum. ſupple cecidit. t. 3. 417. T. & S. c. 1.
Thallus Saturnum hominem dixit. t. 1. 59. in m. T.
Thamar ornata ſe proſtituit. t. 3. 296. T. & S. 297. c. 1.
Thanatius ab Æſculapio ſanatus. t. 1. 68. in f. T.
Tharſis multiplex. t. 2. 108. d. c. 1.
Theatrum propriè domus eſt Veneris. t. 3. 654. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Theatra ſtuprandis moribus. t. 1. 56. in p. T.
Theatra deſtructa à Cenſoribus. t. 3. 55. S. a. 2.
Thebis hebetes & brutos naſci relatum eſt. t. 1. 18. in p. T.
Themiſtocles miles fortis. t. 1. 60. in f. T.
Thenſæ. t. 3. 651. in m. T. & S. 652. b. 1. & t. 2. 519. b. 1.
Thenſa Iouis plauſtrum. t. 3. 397. T. & S. 398. b. 1.
Thenſas deducere. t. 1. 124. à m. T.
Theodotus hæreticus Chriſtum de Spiritu quidem natum ex Virgine dixit, iuſtum præ cæteris, ſed nondum Deum. t. 1. 419 in m. T.
Theologia phyſica. t. 1. 359. in m. T.
Theologia mythica. i. fabuloſa ſiue poëtica, & moralis. t. 1. 359. in f. T.
Theopompus. t. 3. 642. à m. T.
Theriaca. t. 3. 120. T.
Theotimus hæreticus multum circa imagines legis. i. figuras operatus eſt. t. 1. 756. à m T.
Theſauri diuini conditorium. t. 1. 503. in p. T.
Theſauri naturalium proprietatum. t. 3. 72. T.
Theſauri auri non in terra, ſed cœlo ſunt recondendi. t. 2. clviij. a. 1. & ſeq. fusè.
Theſaurus ignis æterni. t. 1. 82. à m. T. & 397. in m. T.
Theſeus adoratus. t. 1. 368. à m. T.
S. Thomas Apoſtolus ſenſibus credidit. t. 1. 38. in f. T.
Thraſimedem nunquam ſomniaſſe. t. 3. 642. T. in m.
Thuriis Pythagoras imperare adfectauit. t. 1. 81. à m. T.
Thurarius. t. 1. 161. in p. T. Thuris venditor.
Thuris grana vnius aſſis. t. 1. 73. in p. T.
Thuris nidor. t. 3. 235. T.
Thyræus Apollo. t. 1. 125. circa m. T.
Thyſdri Præſes Cincius Seuerus. t. 1. 518. in m. T.
Tiberius Cæſar. t. 3. 73. T. & S. 79. a. 1. 76. T.
Tiberi' Cæſar accuſatores Chriſtianorũ arguit. t. 1. 55. in m. T.
Tiberius Cæſar regnauit. 22. annis menſibus. 7. diebus 20. t. 1. 185. in f. T. à Tiberio ad Antoninum ſunt Anni ferè 115. cum dimidio anni & menſis. t. 3. 81. T. & S. 84. a. 2.
Tiberiana tempora & principatus. t. 3. 83. T.
Tiberiani temporis, imperij. t. 3. 82. T.
Tiberij proconſulatus. t. 1. 58. in p. T.
Tiberis aſcendit ad mœnia. t. 1. 78. in p. T.
Tiberis redundauit. t. 1. 350. in m. T.
Tiberis teſtis eſt t. 1. 74. in f. T.
Tibiarum acies. t. 1. 12. in f. T.
Tibicines quid. t. 2. 81. b. 1. 179. a. 2.
Tibicinandus. i. inflandus pinguedine. t. 1. 37. in f. T.
Timens placere Suſanna, in iudicio velata. t. 1. 119. à m. T.
Timiditatis vitio. t. 1. 165. in f. T.
Timor iuſtus nullus eſt periculi dubij. t. 1. 485. in f. T.
Timor & fuga perſecutionis ex confuſione fidei quadantenus probroſior eſt. quàm fidei negatio ex torta vi tormentorum. t. 1. p. 3. V. fuga perſeq. 6. & ſeq.
Timorem Dei Creatoris Chriſtus inculcat. t. 3. 707. à m. T. & S. 708. a. 1.
Timendus Deus cuius timetur Apoſtolus' iudicium ponens in tribus teſtibus. t. 3. 707. à m. T. & S. 708. b. 1.
Timor ſanctus ſoli Deo conſecrandus. t. 3. V. Martyrium. 8. 707. in f. T.
Timor Dei donum. t. 3. 708. S. c. 1. & ſeq.
Timor Dei ſalutis fundamentum eſt, præſumptio perditionis. t. 3. 708. à m. T. & S. 709. a 1. & ſeq.
Timendus ſolus Deus. t. 3. 710. S. b. 1.
Timor Dei vitam ordinat, defectus eius apud hæreticos laxat habenas peccatis. t. 3. 708. in f. T. & S. 709. b. 1.
Timoris habena carens, in omne ſcelus protrumpit. t. 3. 709. à p. T. & S. b. 2. ſine Timore Dei nulla emendatio. t. 3. 709. à p. T. & S. c. 2. & ſeq.
Timor hominis Dei honor eſt. t. 1. 395. in p. T.
Timor duplex. t. 3. 711. S. a. 1. & ſeq.
Timore candidatus. t. 1. 591. à p. T.
Tinguis. t. 3. 282. T. i. baptizas.
Qui Chriſto tinguuntur, Chriſtum induerunt. t. 3. 164. T.
Tinctus. i. lotus ad recubitum. i. ad menſam. t. 3. 3. T.
Tingui aliud eſt, aliud aſpergi. t. 1. 91. in p. T.
Tinguitur caro. i. baptizatur. t. 3. 75. T. & S. 79. b. 2. 221. T. & S. 222. a. 1.
Tinguitur Deo. t. 3. 74. T. & S. 79. a. 1.
Tinguimur ter ad ſingula nomina. t. 1. 438. in m. T. in ſingulas perſonas. i. ter mergimur in baptiſmo; In nomine Patris, &c. t. 3. 734. à p. T. & S. 736. a. 2.
Tincti ſumus in mortem Chriſti. t. 1. 505. à m. T.
Tinctus necdum Cornelius. t. 2. 704. in m. T.
Tinguit diabolus. t. 1. 413. in p. T.
Tinctura mundiſſima. Indicem Script. Iob. 28. 19.
Tincturæ vellerum. t. 1. 135. in p. T.
Tirynthius. t. 3. 208. T. & S. c. 1.
Titillata caro. t. 1. 477. in f. T.
Titillatur digitis demonſtrantium. t. 3. 459. T. & S. d. 2.
Titillatus vngulis. t 1 175. circa m T.
Titulare appellatione. t. 1. 240. in f. T.
Titulare Chriſti nomine. t. 1. 210. in m. T.
Titulata eſt nomine animę toti' hominis métio. t. 1. 12. in p. T.
Tituli. t. 3. 46. & 47. T.
Tituli tres; quod eſt, per quod eſt, à quo eſt. t. 1. 361. in f. T.
Tituli. i. appellationes. t. 3 55. T. 66. T. & S. 69. d. 1. 67. T. 82. T.
Tituli caracter. t. 1. 301. circà m. T.
Tituli damnationis eraſi. t. 3. 437. T. & S. c. 2.
Tituli libidinum. t. 1. 447. à p. T.
Tituli factionum. t. 1. 77. in f. T.
Tituli. i. elogia criminum. t. 2. 646. b. 2.
Titulus honoris. t. 1. 162. in p. T.
Titulus Crucis, & Chriſtianorum. t. 2. 646. T.
Titulos ſuos habet abſtinentia vini. t. 1. 173. in p. T.
Titulus officij. t. 3. 257. T. & S. 258. a. 1.
Titulus viduitatis. vniuiræ. t. 1. 172. à p. T.
Titulus Epiſtolarum. i. inſcriptio. t. 1. 322. in f. T.
Titulus ſtatiuus vel ambulatorius. t. 1. 355. in f. T.
Titulus onerans & reuincens. t. 1. 51. in f. T.
Titulus idololatriæ. t. 1. 161. à p. T.
Titulus ſecundus. t. 1. 72. à p. T.
Titulum incidere. i. cælare. t. 3. 180. T. 551. T. & S. c. 1.
Toga pura eiuſque ſolemnitas. t. 3. 791. à p. T. & S. b. 1.
Togæ habit' curioſus eiuſq; deſcriptio. t. 3. 380. à p. & ſeq. T.
Togæ ius. t. 1. 199. c. 1.
Togæ pl' læſere rẽpublicã quã loricæ. t. 3. 305. T. & S. 306. c. 2.
Tonitrua mugiſſe. t. 1. 60. à p. T.
Tonitrui filij Iacobus & Ioannes. t. 2. m. a. 1.
Tonſor iuxta cutem. t. 1. 378. à m. T.

Tonſoris ſpeculum. t. 3. 131. T.
Tonſura inoleſcentis generis humani. t. 1. 25. à m. T.
Torcularis forum. t. 1. 297. in f. T.
Tormenta quæſtionum. t. 2. 51. d. 1. c. 2.
Tormenta cruciare ſimplicitatis. t. 1. 16. in m. T.
Tormenti lenti grauitas. t. 3. V. Metempſychoſis. 4. in m.
Tormenti ratione. i. in modum, ad inſtar. t. 1. 520. in m. T.
Tormentum aquæ. t. 1. 12. in f. T.
Torpació, qui & Procul⁹ Euhodiæ Procurator. t. 1. 518. à m. T.
Torpeſcit curioſitas. t. 1. 51. in p. T.
Tortura reorum parum idonea extorquendæ veritati. t. 2. cclxxiv. c. d. 2.
Tortuosè procedere. t. 1. 545. circà f. T.
Tortuoſitas veſtra. t. 3. 93. T. & S. 94. a. 1.
Tortuoſitatis iſtius quæ ratio? t. 1. 300. circà m. T.
Tortuoſus ad obligandum. t. 1. 541. à p. T.
Torus eſt in gradu. t. 1. 455. in p. T.
Tota connubij cauſa paruuli. t. 1. 276. in f. T.
Totam confuſioné condixerunt. i. copulam. t. 1. 580. in f. T.
Trabeæ. t. 3. 793. in m. T. & S. 794. d. 1.
Tractatione triſti mutare. i. pœnitentia. t. 1. 396. in p. T. mutare lætitiam. t. 3. 424. T.
Traditiones Eccleſiæ commendantur. t. 2. cxxxiij. b. c. 2.
Traditio etiam non ſcripta obſeruanda eſt. t. 3. 711. T. 715. S. d. 2. & ſeq. fusè.
Traditionis authoritas iam ab Enoch viguit. t. 3. 135. T.
Traditionis authoritas. t. 3. 711. à m. T.
Traditio & conſuetudo vim legis obtinuit in multis quæ Scriptura non præſcribit, vt patet exemplis Cerimoniarum baptiſmi, Euchariſtiæ, diei Dominicæ, ſigni Crucis, &c. t. 3. 711. in f. T. & S. 713. c. 1. & ſeq. fusè.
Traditionis authoritas in Scriptura Canonica diſcernenda. t. 3. V. Marcion. 7.
Traditio nobis Scripturas dedit. t. 3. 718. S. b. 2.
Traditione Eccleſiæ habemus Epiſtolam ad Epheſios cuius titulũ Marcion poſuit ad Laodicenos. t. 3. 711. à p. T. & S. a. 1.
Traditioni Eccleſiæ debemus numerum Epiſtolarum Pauli. t. 3. V. Marcion. 14.
Traditio erronea non eſt. t. 3. 713. à p. T. & S. (fusè.
Traditio probatur ex Patrib⁹ fuſiſſimè. t. 3. 716. a. 1. & ſeq.
Traditionis defectæ aurulas. t. 1. 24. circà f. T.
Traditio Apoſtolica nihil paſſa eſt in tempore ſuo circa Dei regulam. t. 1. 107. in f. T.
Traducere quid ſit. t. 2. ccliv. b. 2.
Traducere. i. oſtendere. t. 3. 82. T. 131. T. & S. 132. a. 1.
Traducere cogitatus, & cordis occulta. t. 3. 71. T. & S. 77. d. 2.
Traducere dæmones. i. educere de corporibus, vel eorum artes propalare. t. 1. 517. circà f. T.
Traducitur diſciplina. t. 1. 347. à m. T.
Traducta diuerſitas. i. conuicta errore euomet. t. 1. 451. in f. T.
Traductiones cordis. t. 3. 29. T.
Traductiones, refutationes. t. 2. 98. c. d. 1.
Traductus. i. conuictus. t. 3. 67. T. & S. 69. a. 2.
Traductus de delicto. i. conuictus. t. 1. 174. à p. T.
Traducem fidei & ſemina doctrinæ. t. 1. 405. in p. T.
in Traduces linguarum & aurium ſerpat t. 1. 57. in p. T. & ad Nat. lib. 1. c. 7.
Traduces qualitatum. t. 1. 66. à m. T.
Traduces Apoſtolici ſeminis. t. 1. 409. in f. T.
Tradux proficiet inceſti. t. 1. 58. in f. T.
Tradux mali nominis. t. 1. 346. à m. T.
Tradux damnationis. t. 147. in f. T.
Tradux animæ. t. 1. 555. in p. T.
Tradux graduum. t. 1. 108. in p. T.
Traducem ſui faciens. t. 3. 92. T. 134. T. & S. 135. a.
Tragœdiæ & comœdiæ ſunt ſcelerum & libidinum auctrices cruentæ & laſciuæ impiæ & prodigæ. t. 3. 47. T. & S. 48. b. 1. Vide V. Spectacula Scenica indigna Chriſtiano.
Tragœdi vocales. t. 1. 545. in p. T.
Tragœdo vociferante. t. 1. 543. in m. T.
Tragica fercula. t. 3. 582. T. & S. a. 1.
Traianus vetuit Chriſtianos inquiri. t. 1. 55. in f. T.
Tralatio perſonę in dominum. t. 3. 224. T. & S. 225. a. 1.
Tramittit Euangelij veritatem. t. 3. 67. T. & S. 69. a. 2.
Transducere parabolas. t. 3. 106. T.
Transducta. t. 1. 169. à m. T.
Transferre habitum. t. 1. 378. in f. T.
Transferri de priſtino nomine. t. 1. 142. à m. T.
Transferunt de modeſtia. t. 1. 379. à m. T.
Transfigurare. t. 3. 206. T.
Transfiguratio eſt interemptio priſtini. t. 1. 438. in f. T.
Transfiguratio Chriſti. t. 2. V. Chri. Magnalia.
Transfiguratores ſui. t. 1. 317. circa f. T.
Transfigurauit ſpiritum malitiâ. t. 1. 132. in f. T.
Transfiguratus ſatanas. t. 1. 317. circa f. T.
Transfingunt in alterius rei argumentum. t. 1. 496. in p. T.
Transfretani. t. 1. 70. à m. T.
Transfretantes ſine gubernaculo rationis. t. 3. 468. T. & S. c. 1.
Transfunctoria delibatio. i. leuis perſtrictio. t. 1. 548. in p. T.
Tranſgredi ad hoc nomen. i. fieri Chriſtianum.
Transgreſſionis elogio totũ hominẽ inſcripſit. i. reum fecit prima Adæ culpa, volũtate & opere cõmiſſa. t. 1. 496. in f. T.
Tranſcribere. i. transferre ab homine in diabolum, Elogiũ mali. t. 1. 120. in p. T.
Tranſcripta Arabia in Syrophœnicem. t. 1. 187. a. p. T.
Tranſactio mundi. t. 3. 517. T. & S. c. 2.
Tranſigere & paciſci qui diſtant. t. 2. cclxiv. d. 1.
Tranſigere fratri de ſua pace. t. 3. 382. T. & S. d. 1. de quibus tranſiguntur. t. 1. 76. in m. T.
Tranſiguntur. i. aguntur inteſtinis. t. 1. 539. in m. T.
Tranſitum ætatis facere. t. 3. 775. in m. T.
Tranſitus Chriſti quis. t. 2. 329. d. 1. & ſeq.
Tranſitus mundi. t. 1. 486. in p. T.
Tranſitus maris cœli. i. aëris & terræ vendere. Vectigalium exactorum proprium. t. 1. 453. in f. T.
Tranſmeatorio potiùs quàm generatorio more Chriſtum per Virginem non de Virgine ortum blaſphemant hæretici. t. 1. 555. in f. T.
Transnominare. t. 3. 87. T. & S. 88. c. 2.
Tranſuenire de cœlo huc. t. 1. 20. in p. T.
Tranſuerſum obliquatis manibus. t. 1. 88. in f. T.
Tranſuertere fontes. t. 1. 412. in p. T.
Tranſuolare cętera. t. 1. 368. in f. T.
Tranſuolauere examina. t. 3. 202. T. & S. b. 1.
Tremens ſeruus ſub plagis. t. 3. 73. T.
Tribunal Dei ſaluum. i. integrum & reſuſcitatum hominem exigit. t. 1. 514. à m. T.
Tribunal apud inferos. t. 3. 215. T. & S. a. 1.
apud Tribunalia pręſidum. t. 1. 556. in f. T.
Tribus & decuria vnde dicta. t. 2. 459. c. 1.
Tribus ab arbitris. t. 1. 109. in m. T.
Tributa genituræ totius. t. 3. 325. T. & S. a. 1.
Tributarij Dij. t. 3. 689. à p. T. & S. a. 2.
Tributo onuſti agri. t. 3. 689. S. b. 2.
Tributum ex fide. i. fideliter dependunt Chriſtiani. i. perſoluunt. t. 1. 79. in f. T.
in Trica multiplici. t. 1. 551. in f. T.
Triclinium Chriſtianorum. t. 1. 77. à m. T.

Trinitas.

Trinitas trium generum hominum. t. 1. 553. in p. T.
Trinitas rationabiliter expenſa veritatem conſtituit. t. 3. 723. in f. T.
Trinitas perſonarum probata contra Praxeam. t. 2. 626. d.
Trinitas per conſertos à patre decurrens, & monarchiæ nihil obſtrepit, & Oeconomię ſtatũ protegit. t. 1. 425. in p. T. & t. 3. 725. S. a. 1. & ſeq.
Trinitatis & incarnationis fidem diabolus per Praxean & Monarchianos, ſiue Patripaſſianos confundere voluit. t. 3. 718. à m. T. & S. 719. a. 1. & ſeq.
Trinitatem perſonarum ſtultè confundunt Praxeani perperam dicentes nihil eſſe impoſſibile Deo, cùm Scriptura diſtinguat Filium à Patre. t. 3. 718. in f. T. & S. 720.
in Trinitate Filius diſtinctus à Patre: Deus enim ante mundum ſolus, ſed non ſolitarius, habens ſecum Rationem Sermonem Sapientiam de corde genitam à ſe diſtinctam. t. 3. 721. à p. T. & S. 822. a. 1. & ſeq.
Trinitatis opera inſeparab. t. 3. 732. S. c. 2.
Trinitas perſonarum vnitatem eſſentiæ non diuidit; nec

vnitas eſſentiæ perſonas confundit. t. 3. 623. in m. T. & S 624. a. 1. & ſeq.
in Trinitate Pater & Filius non ſunt confuſi, ſed perſonarũ proprietate diſtincti. t. 3. 725. in f. T. & S. 726. a. 1.
Trinitas perſonarum non diuidit eſſentiam, ſed perſonas. t. 3. 726. à m. T. & S. 727. a. 1. & ſeq.
in Trinitate, Patris & Filij vna diuinitas, perſona diuerſa. t. 3. 728. à m. T. & S. 729. a. 1. & ſeq.
in Trinitate Pater diſtinctus à Filio non naturâ, ſed perſonâ. t. 3. 733. in m. T. & S. 736. a. 1. & ſeq.
in Trinitate, Pater cum Filio duos facit, perſonâ, non ſubſtantiâ. t. 3. 734. à p. T. & S. 737. b. 1.
in Trinitate, Patris & Filij diſtincta perſona eſt: & licet vterque Spiritus ſit, quia Deus Spiritus eſt; ſolus tamen filius Chriſtus eſt, & vnctus à Patre. t. 3. 734. à m. T. & S. 737. c. 1. & ſeq.
in Trinitate Filius, & Sermo à Patre, & Spiritus S. ab vtroq; prolatus dicitur, non ſubſtantiâ ſed perſonâ ſeparatus, nec minor eſſentiâ, ſed poſterior ordine miſſionis. t. 3. 735. à p. T. & S. 737. c. 1. & ſeq.
Trinitas Perſonarum probatur ex Scriptura maximè ex formatione hominis t. 3. 738. in f. T. & S. 739 b. 1. & ſeq.
Trinitas perſonarum poſt Chriſtum incarnatum, notior facta, quàm in veteri lege. t. 3. 740. à p. T. & S. 741. a. 1.
Trinitas perſonarum in baptiſmo declarata. t. 1. V. ſup. numero 10. 734. in m. T. & S. 736. a. 2. & ſeq.
in Trinitate numerus ſine numero. t. 3. 737. S. d. 2. & ſeq.

Trinitatis prima perſona, Pater.

Patris nomen occultum Iudæis. t. 3. 743. S. c. 1.
Pater nomen eſt pietatis & poteſtatis, in quo tota Trinitas, & ipſa Eccleſia mater implicitè continetur; quem inuocando tria etiam pręſtamus. t. 3. 742. à m. T. & S. 743. a. 1. & ſeq.
Pater per Filium fecit omnia, & tradidit illi omnia, qui ab initio in Lege veteri apparuiſſe narratur. t. 3. 744. à p. T. & S. a. 1. & ſeq.
Pater fons eſt Filij. t. 2. 368. a. 1.
Pater in ſe inuiſibilis in Filio videtur & auditur, & viſibiliter operatur. t. 3. V. Trinitas. 9.
Trinitas tota caput eſt Chriſti, vt homo eſt. t. 1. 354. c. 1.

Trinitatis 2. Perſona, Filius.

Qui Filium non agnoſcit, ignorat Patrem. t. 3. 745. à p. T.
Filium ſoluunt hæretici dicentes Filium carnem eſſe, Patrem autem Spiritum & Chriſtum. t. 3. 745. à p. T.
Filius eſt Dei Sermo, non vox, aut aër offenſus, & quid inane, ſed ſubſtantiuum & ſolidum. t. 3 746. à p. T. & S. a. 1.
Filius Dei, Verbum apud Deum. t. 3. 746. à p. T. & S. a. 2. & ſeq.
Filius omnia Patris nomina & attributa habuit, exceptâ perſonâ. t. 3. 747. à m. T. & S. 748. a. 1. & ſeq.
Filius cum Patre vnus atque idem mundi opifex, abſque Angelorum adiutorio. t. 3. 749 à p. T & S. b. 1. & ſeq.
Filij perſona incarnanda, ſola viſibilis apparebat in veteri lege; perſonâ Patris inuiſibili remanente vſque ad viſionem beatificam. t. 3. 751. à p. T. & S. 751. a. 1. & ſeq.
Filius ſolus apparebat, vtpote ſolus incarnandus, iam inde affectus humanos induens ad captandam fidem. t. 3. 752. in f. T. & S. 754. d. 2.

Trinitatis tertia perſona Spiritus ſanctus.

V. ſupra t. 3. V. Spiritus ſanctus fuſiſſimè per totum.
Triſte illic. i. in carcere, expirat. i. malus odor. t. 1. 319. à m. T.
Triumphi laurea. t. 1. 124. in m. T.
Triptolemus. t. 2. viij. 1.
Tropæum crucis. t. 1. 271. in m. T.
Trochilus argiuus. t. 3. 652. à p. T. & S. 653. b. 2.
Trophonij in Bœotia oraculum. t. 3. 644. in m. T.
Trucidatur pudicitia. t. 3. 49. T.
Trulla de Mineruа. i. ſtatua Mineruæ in Trullam liquefacta transformatur. t. 1. 61. in m. T.
Tuba Culicis. t. 1. 10. in p. T.
Tuba Dei Euangelicus ſermo, & tuba iudicij. t. 1. 491. à m. T.
Tubera. t. 3. 63. T. t. 2. 193. a. 1.
Tuguria circuire. t. 3. 236. T.
Tumet victoria. t. 1. 524. in f. T.
Tumultu ſoluto, vel etiam irrupto, non tamen per caliginem eluſo. t. 1. 256. in m. T.
Tumultuoſum ciuibus. t. 1. 518. in m. T.
Tumultus inermis, lapidatio. t. 1. 295. à m. T.
Tunc locorum. t. 1. 379. à m T.
Tunica inconſutilis Chriſti. t. 3. 795. d. 1.
Tunicam pangere & ſerere. t. 3. 204. T. & S. 206. b. 1.
Tunicam leuare. t. 1. 542. in p. T.
Tunica ardente. t. 1. 331. circà m. T.
Tunica incendialis. t. 1. 356. in f.
Tunicæ Carthaginenſium. t. 1. 376. à p. T.
Turarius. id. Turis ſiue thuris venditor. t. 2. 660. in p. T.
Turbata ſententia. i. obſcura Anaxagoræ. t. 1. 11. in m. T.
Turbatè. i. per Hyperbaton. t. 3. 527. T.
Turbulentia. t. 1. 153. in m. T.
Turbulentus Hermogenes. t. 1. 316. in f. T.
Turrim ſuperbiſſimam. i. Babel Deus eliſit. t. 3. 752. in f. T.
Tuſcia Vulſinios deuſta. t. 3. 200. T. & S. 201. a. 2.
Tuſcorum ingenia fingendis ſimulacris. t. 1. 71. in p. T.
Tutela pedum calcei. t. 1. 380. in m. T.
Tutela legis. t. 3. 768. à m. T.
Tutelinæ columnæ in circo t. 3. 651. in f. T.
Tutores legum. t. 3 31. T. & S. 32. a. 1.
Tutulinæ Deæ à tutela fructuum dictæ. t. 1. 536. in f. T.
Tutunus Deus. t. 1. 365. in f. T.
Tutuli. i. apices. t. 3. 302. T. & S. 303. a. 1.
Typi, ſacramenta alicuius futuri. t. 3. 156. T. & S. 157. a. 2.
Typica conteſtatio fidei. t. 3. 331. T. & S. b. 2.
Typus arcæ. t. 1. 167. à m. T.
Typhon. t. 3. 616. in m. T. & S. 617. e. 1.
Tyria. t. 3. 145. T.
in Tyrio & coccino. t. 3. 584. T.
Tyrius. i. purpuratus. t. 1. 379. à m. T.
Tyrocinium Eccleſiæ. t. 1. 340. in p. T.
Tyrrhenus dux. t. 3. 661. à p. T.

V

Vacabat viri ſemen. i. ſine ſemine concepit. t. 1. 105. in f. T.
Vacabunt tormenta ſi confeſſione præueniantur. t. 1. in m. T.
Vacat. i. fruſtra eſt. t. 3. 94. T. & S. 95. c. 2. 341. T. & S. c. 1. 420. T. & S. a. 1.
Vacans hominum terra. t. 3. 101. T.
Vacante notitiâ. t. 1. 51. in f. T.
ne mihi Vacet. i. ſit inutile. t. 1. 105. in m. T.
Vacca peperit & non peperit. t. 1. 109. in p. T.
Vaccæ vel iuuencæ rufæ myſterium. t. 1. cclxxxv. c. d. 2.
Vaccula. t. 1 368. in p. T. nutrix & baiula Aſclepiadis. *ibid.*
Vacua ludibria. t. 1. 97. in p. T.
Vacua obſeruatio. t. 3. 274. T.
Vacuerat ab vberum guſtu. t. 1. 378. in f. T.
Vacuiſſet tentationis ingenium. t. 1. 99. à m. T.
Vacuiſſet omnis vis benefica Dei. t. 1. 483. à m. T.
Vacuit exitus nullus. t. 1. 550. in p. T.
Vada incurſant. t. 1. 315. à m. T.
Væ, auſterior inclamatio. t. 1. 265 in f. T.
Væ imprecationis & comminationis. t. 1. 265. in m. T.
Væ quomodo Chriſtus pronunciarit. t. 1. 265. in m. T.
Vaga vita. t. 1 534. in p. T.
Vagos, viles, improbos. t. 1. 54. in p. T.
Vagina ad flatus diuini caro. t. 3. 540. T.
Vaginarum dignitas. t. 1. 482. in m. T.
Vagitibus infantium proditæ matres. t. 3. 183. T.
Vagitu vitam ſalutauit. t. 1. 17. à m. & ſeq.
Vagetur, pro vagiat. t. 1. 349 in m. T.
bene Valens. i. robuſta fides. t. 1. 399. in p. T.
Valere aduerſus Deum non poſſunt. t. 1. 72. in f. T.
Valentia. i. robur, fortitudo. t. 1. 18. in m. T.
Valentia populorum. i. aurum. t. 1. 187. à p. T.
Valentinus Epiſcopatum ſperauerat, quia ingenio poterat & eloquio. t. 3. 736. in m. T.

Valentinus fuit Platonicus. t. 3. 94. T. & S 95. a. 1.
Valentinus adulter veritatis. i. corruptor. t. 1. 409. à p.
Valentinus condiſcipulus & condeſertor Apellis. t. 1. 95. in p. T.
Valentinus honeſtior & liberalior quàm Marcion. t. 1. 198. in f. T.
Valentinus dixit Chriſtum corpus ſpiritale de cœlo detuliſſe, & tranſmeaſſe per Virginem quaſi per fiſtulam. t. 1. 417. in f. T.
eius error de carne & Nat. Chriſti. t. 2. 269. a. 1.
Valentini error de reſurrectione. t. 1. 417. in f. T.
Valentinus ſpe Epiſcopatus carens, & alteri ſibi prælato inuidens ab Eccleſia defecit, & vetus ſemen hæreſis excitauit. t. 3. 756. T.
Valentiniani hæretici numeroſiores cæteris, quòd ad fabulas facilè conuertantur, ſilentium etiam imponunt diſcipulis, vt ſuſpenſis diſciplinæ cupiditatem incendant. t. 3. 756. in f. T & S. 757. a. 2. & ſeq.
Valentinianæ fabulæ in ſyluas Gnoſticas excreuerunt. t. 3. 761. in p T. & S. a. 1.
Valẽtinianę Æonũ fabulę & genealogiæ. t. 3. 761. in m T. & S. b 1 & ſeq. & t. 1. 2. cap. 7. ad f. & t. 2. V. Æconum fabulæ.
Valentiniani proſerpunt. t. 3. 111. T.
Valetudo guſtus. t. 1. 15. in p. T.
Vanitates ciborum in prægnantibus. t. 1. 11. in f. T.
Vanitas quis. i. ſiccitas de ieiunio. t. 1. 397. in p. T.
in Vano. i. idolo collocare nomen Dei. t. 1. 165. in f. T.
Vana eſt gloria ex alterius ignominia ſumpta. t. 3. 769. in m. T & S d. 1. & ſeq.
Vanę glorię non cedendum. t. 3. 3691 S. b. 1.
Vana gloria & laus humana ex ſingularitate cauenda eſt omni fideli, ſed maximè Virgini, ne iuſto Dei iudicio ruat. t. 3. 770. à p. T. & S. a. 1 & ſeq.
Vanè quis gloriatur, niſi gloriam de gratia Deo referat. t. 3. 768. à m. T & S. d. 1.
Vana gloria omnis, interdicta eſt Chriſtiano, ſed maximè ſumpta de carne. t. 3. 772. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Vanum iam antiquitus. i. res vana, vel nihili penditur, fruſtra profertur. t. 1. 377. in m. T.
malim nullum bonum, quàm Vanum. t. 1. 447. in p. T.
Vaporata libidinum momenta. t 1. 127. à m. T.
Variant. i. Variè ſentiunt. t. 1. 550. à p.
Varietas efflorsit in cutem. i. apparuit lepræ macula, Vitiligo t. 1. 463. in m. T.
Varius de priſtino & nouo adſperſus. t. 1. 465. in m. T.
Varro Cynicus Romanus. t. 1. 62. circa m. T.
Varro, Diogenes Romani ſtili. t. 1. 352. à m. T.
Varronis opera de Diis t. 1. 358. à m. T.
Varſutina Dea Maurorum t. 1. 363. in m. T.
Vas capacitatis nomine dicta eſt caro t. 1. 486. in f. T.
Vaſa eſus & potus ex ære t. 1. 128. in f. T.
Vaſa exterminij. i. inſtrumenta, vt gladij, &c. t. 1. 191. in p. T.
Vaſculorum omnifariam curam cur Deus diſtinxit. t. 1. 225. à m. T.
Vaſtatrix ſalutis & ſcientiæ magia. t. 3. 59. T.
Vaſtitas exilij. t 1. 553. in f. T.
Vbera lapilliſcunt. i. durantur. t. 1. 366. in p. T.
Vbera manant, & eorum natura. t. 1. 107. circa m. T.
Vbera fluitantia. t 3. 181. T. & S 182. a. 1. & t. 2. 773. in m. T.
Vberum fontes t. 1. 514. in m. T.
Vbera excludunt. i. nudant. t. 3. 65. T. & S. 68. c. 1.
Vbiubi. i. Vbicumque tandem t 1. de fuga cap. 1[illegible] in f. T.
per Vbique Orbis. i. per totum Orbem. t. 3. 202. T. & S. b. 1.
Vectaculum Deo aqua. i. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. t. 1. 86. à m. T.
Vectaculum deficiens. t. 3. 171. T. & S. 172. a. 1.
Vectante vos Spiritu ſancto. t. 3. 47. T. & S. 48. c. 1.
Vectatur illa argumentatione. i. hac ratione ducitur. t. 1. 13. in p. T.
Vectigal exigens, Venditor aëris terra maris. V. ſupra Tranſitus.
Vectigales Dij. t. 1. 61. à m. T.
Vectigales Chriſtiani. t. 1. 135. in f. T.
Vectigalia Chriſtiani fideliter ſoluant. t. 1. 79. in f. T.
Vectigalia cœlo imponat. t. 1. 73. in p. T.
Vectigalia templorum. t. 3. 158. T.
Vectigalia templorum decoquunt. t. 1. 79. circa f.
Vectigalis libertas. t. 1. 64. in f. T.
Vedius Pollio. t. 3. 305. T. & S. 307. a. 1.
Vehitur. i. inuehitur in tranſgreſſores. t. 1. 118. à m. T.
Vela regia operosè reſoluta. t. 1. 129. à m. T.
Velamen Moſis. t. 1. 315. in f. T. V. Indicem Script. 2. Cor. 3. 14. tam in magno, quàm in appendice.
Velamentum timiditatis. t. 1. de fuga. cap. 6. in p. T.
Velamentum ſibi obduxit. t. 1. 552. à m. T.

Velandæ Virgines.

Velari Virgines veritas iubet & conſuetudo nationis eiuſdẽ fidei præualens aduerſę conſuetudini. t. 3. 773. à p. T. & S. 775. a. 1. & ſeq.
Velandas Virgines, natura, ſcriptura, diſciplina probat. t. 3. 773. in f. T. & S. 776. c. 1.
Velanda eſt Virgo ſub communi mulieris nomine & ſpecie comprehenſa. t. 3. 774. à p. T & S. 776. c. 1.
Velata inuitis parentibus. t. 3. 778. S. b. 1. & V. Mulier. 1 à m.
Velari debet Virgo eadem cauſâ quâ mulier. t. 3. 774. à p. T. & S. 777. b. 1.
Velandi capitis muliebris cauſæ omnes amplius in Virginem cadunt. t. 3. 774. in f. T. & S. 777. d. 1.
Velandæ Virgines, quod flos pulchritudinis earum, virorum etiam angelicorum & Filiorum Dei libidinem concitet. t. 1. p. 3. V. Angeli amatores. 7.
non Velata Virgo formam ſuam venalem exponit, aut mentis integritatem corrumpendam proſtituit vanæ gloriæ, ſic apparens ſingularis ſine velo inter mulieres. t. 3. 775. à p. T. & S. 777. b. 1.
Velum Virgo ſumit pro clypeo, & oculos etiam mulierum fugit. t. 3. 775 à p. T. & S. 777. a 2.
Velandæ virgines poſt vſum rationis. t. 3. 775. in m. T. & S. 777. a. 2.
Velum Virgini non datur niſi maturæ, & luctam carnis patienti iuxta primos parentes. t. 3. 775. in m. T. & S. 777. a. 2.
Velum Rebecca ſumpſit ſponſum de longinquo proſpiciens. t. 1. 580. in m. T.
Velandæ Virgini Sacerdos prouideat cautè. t. 3. 777. S. c. 2.

Velandæ mulieres.

Velant Ethnici ſponſas adhuc intactas, ducentes eas ad viros. t. 3. V. Oſculum. 3.
Velandæ mulieres exemplo Rebeccæ & Suſannæ. t. 3. V. Traditio. 5 in m.
Velari in templo cur S. Linus mul. voluit. t. 3. 781. a. 2. 1.
Velare debet mulier caput ſuum in ſignum ſubiectionis debitæ viro, & ſatisfactionem ſcandaloſi quondam decoris. t. 3. 779. à p. T. & S. 780. a. 1.
Velanda eſt mulier omnis, & omnimodè, quia totum caput eſt, & vndique tentat, omnique viro periculoſa eſt. t. 3. 7[illegible] à p. T & S 780. b. 1.
Velantur ſtrictiſſimè Arabitæ fœminę; noſtræ Sthrutioni ſimiles, vix caput velant. t. 3. 779. in m. T.
ſine Velo mulier ab angelo percuſſa eſt nudata humeros. t. 3. 780. à p. T. & S. b. 2.
ſine Velo vxorem Sulpitius repud. t. 3. 780. S. d. 2.
Velari iuſſæ mulieres fruſtra caput ornant. t. 3780. à p. T. & S. c. 2.
Velificat ſæuitia ſcorpij æſtate, Auſtro & Africo flante. t. 3. 589. in m. T. & S. b. 2.
Veliuare, quid. t. 2. 74. a. 1.
Vena vinoſa Lynceſtarum. t. 3. 370. T.
Venæ argumentorum fluunt comœdis. t. 1. 355. in f. T.
Venæ artium. t. 1. 158. in f. T.
Venas criminum defundens de ſuo fonte. t. 1. 384. in m. T.
in Venalicio refertur. t. 1. 355. in f. T.
Venaliciarius. t. 1. 356. in p. T.
Venalis medicina. t. 1. 168. in m. T.
Venatorum taureæ. i. flagra. t. 1. 351. circa m. T.
Venenarij. t. 3. 47. T.

Venenarius calix i. Veneno mixtus. t. 3. 537. T.
Venenum in conditis pulmẽtis. t. 3. 656. in f. T. & S. 658. b. 2.
Venenum linguæ. t. 3. 385. in p. T.
Venenum temperare. t. 3. 185. in p. T. & S b. 1.
Veneris templum Pompeij Theatrum. t. 3. 55. T. & S. 2. 1.
Venetiæ Sutrinæ. t. 1. 380. in m. T.
Venetus color. t. 3. 652. à p. T.
Venia facilis difficilium. t. 3. 213. T.
Venia pabuli. t. 3. 448. T. & S. 449. c. 1.
Venia mortis ſecundæ. i. præſeruationem. t. 1. 530. à m. T.
Venia ad Dominum remiſſa. t. 1. 449. in p. T.
Venilia Dea. t. 1. 365. à m. T.
Venus Dea. t. 3. 152. T.
Veneris theatrum Liberi domus. t. 3. 654. à p. T.
Venus ſauciata. t. 1. 62. in p T.
Ventilat Deum homicidam. t. 1 525 in m. T.
Ventilat ſericum. t. 3. 186. T. & S. c. 1.
Ventilauit in naribus odoratum. t. 1. 120. in p. T.
Ventilari per totum corpus. t. 1. 13. in m. T.
Ventilare per fidem, per iudicium. t. 1. 244. in p. T.
in Ventum alicuius interpretationis. t. 1. 50. in p. T.
in Ventum. i. fruſtra, Chriſtianus. t. 3. 111. T. & S. 112. b. 1.
Venter Dauidis. i. Maria, de ſemine eius. t. 3. 92. T.
Ventrem ieiunum implere filio. i. mater Samuelis ipſum concepit merito abſtinentiæ. t. 1. 171. in f. T.
Ventres tegere coguntur, ſupple quæ furtiuè conceperunt. t. 3. 770. in m. T. & S. 771. d. 1.
Ventris auctoramentum inter contumelias ſaginandi. t. 1. 77. circà f. T.
Ventris gratiâ. t. 1. 81. à m. T.
Ventris ambitio. i. tumor grauidæ mulieris. t. 1. 21. in f. T.
Ventris operarij paraſiti. t. 3. 321. T. & S. c. 1.
Ventriloquorum ſigna. t. 1. 4. 2. circà f. T.
Verbum Dei immutabile, creaturam ſuſcepit. t. 2. 161. a. 1. & ſeq.

Verbum Dei. Dei Filius.

Verbum Dei eadem facit quæ Pater. t. 2 526. b. c. 1.
Verbo Dei & ſermone omnia perficiuntur. t. 2. 181. in f. & 182. in p.
Verbum Dei, ſeminis ſimilitudo eſt. t. 3. 90. T.
Verbum primordiale. t. 2. 759. circa f. T.
Verbi Dei adminiſtratio. V. Indicem Script. Io. 1.
Verbum diuinum nullum, niſi Dei vnici quo Apoſtoli, Chriſtus, Prophetæ intonuerunt. t. 3. 781. in m. T. & S. c. 1. & ſeq.
Verbo Dei poſtponenda ſunt omnia. t. 1. 271. in f. T.
Verba non ſolo verbo ſapiunt, ſed & ſenſu. t. 1. 525. in f. T.
Verbum Dei audire, vtraque lex iubet. t. 3. 782. à p. T. & S. c. 1. & ſeq.
Verbo Dei ſumpto & Moyſe & Prophetis obedientes Apoſtoli Chriſtum audire meruerunt. t. 3. 782. in m. T. & S. 783. a. 1. & ſeq.
Verbum Dei prædicare dignius fuit Paulo quàm baptiſare. t. 3. 784. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Verbum Dei fideliter audientes proximiores ſunt Chriſto, ipſis conſanguineis. t. 2. V. Chri. Natiuitas. 7. in f.
Verbum Dei prædicatum, aqua viuæ. t. 2. 201. c. 2.
Verbum Dei ornamentum eſt aurium, quod à transgreſſoribus amittitur. t. 3. 785. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Verbum Dei multi audiunt aure carnis, non cordis. t. 3. 785. in m. T. & S. d. 1. & ſeq.
Verbum Dei ſemen eſt ſinapis. t. 3. 787. in f. T. & S. 788. a. 1. & ſeq.
Verbum Dei in terram cadere anxiè patiuntur iuſti. t. 2. V. ad Euchariſtiam diſpoſitio. 9.
Verbum Dei ros lucis. t. 2. 181. d. 2. & ſeq.
Verbum breue gratum eſt. t. 3. 788. à p. T. & S. c. 1.
Verbum malum. t. 1. 373. in f. T.
Verbum ancipitis negationis. t. 3. 663. à p. T. & 667. c. 2.
Verbum otioſum in iudicio plectendum. t. 3. 654. in m. T. & S. 655. d. 2.
Verecundiores partes corporis. t. 3. 455. T.

Veritas.

Veritatem Verbi ſui Deus veretur, ne non implens mendacij arguatur. t. 3. V. Trinitas. 2. à m.
Veritas in Chriſto. t. 2. 594. a. 2. & ſeq.
Veritas Verbi Dei inconcuſſa. t. 3. 789. à p. T. & S. a. 1.
Veritatis in iniuſtitia detentæ vltor Deus. t. 3. 789. à p. T. & S. b. 1.
Veritas paucis conuincit, mendacium vix ſuadet multis. V. ſupra Verbum Dei. 11.
Veritas ſempiterna res eſt. t. 1. 560. in p. T.
Veritas cum odio ſui cœpit. t. 1. 56. in f. T.
Veritas peregrinatur in terris. t. 1. 51. in f. T.
Veritas nihil erubeſcit, nihil abſcondit. t. 3. 625. à p. T.
Veritas vbi quærenda. t. 1. 41. à p. T.
Veritate repertâ, vlterius nil niſi mendacium quæretur. t. 1. 821. in f.
Veritas pater mendacio. t. 1. 101. in p. T.
Veritas nulli comperta ſine Deo. t. 1. 4. in p. T.
Veritas Catholica, Scriptura ſacrâ contenta eſt. t. 2. 596. c. 2.
Veritatem decet totis viribus ſuis vti, non vt laborantem. t. 2. 232. à m. T.
Veritatis teſtimonium vbique occupat principatum. t. 1. 415. 415. circà m. T.
Veritas docendo perſuadet. t. 3. 757. T.
Veritas à Philoſophia propè excluſa. t. 3. 414. T. & S. 415. b. 2.
Veritas fidei omni hæreſi prior eſt. V. fides.
Veritatis cuneo omnis extruditur hæreſis t. 1. 207. in f. T.
Veritatis ſimplicitate, non curioſitate, in negotio Domini vincendi ſunt hoſtes. t. 1. 227. in p. T.
Veritatem variè diabolus æmulatur. t. 1. 718. à m. T. & S. 719. a. 1.
Veritatis interfector Marcion. t. 1. 97. in p. T.
Veritati tantùm obſtrepit adulter ſenſus, quantùm & corruptor ſtylus. t. 1. 404. circa m. T.
Veritas cum paucis amatur. t. 1. 447. in m. T.
Veritatem ſe Chriſtus nominauit, non conſuetudinem. t. 1. 560. in p. T.
facile eſt errare cum pluribus, quando Veritas cum paucis ametur. t. 3. 627. T. à p. & S. b. 1.
Veritatem conſuetudini anteponere. t. 3. 673. à m. T. & S. 674. c. 1.
Veritas omni virtute præſtat. t. 2. 646. a. 2.
Veritas propter ſe amanda eſt. t. 2. clxiij. b. 2. & 91. c. 1.
Veritate de terra ortâ, iuſtitia de cælo proſpexit. t. 2. 509. fusè.
Veritas Catholica communis, non priuata. t. 2. 600. b. 2.
Vermis Chriſtus. t. 1. 194. circa m. T.
Vermis hederæ Ionæ vmbram legis tollens, Chriſti figura. V. Indicem Script. in Ionam.
Vermis bombix. t. 3. 204. T.
Vermis Chriſtus ſurgens glorioſus, & purus. t. 2. 151. b. 1. & ſeq. & 383. c. 1. & ſeq.
Vermibus ebullire. t. 3. 807. à m. T.
Verna & autumna. t. 3. 533. T.
Veri equus Praſius facer. t. 1. 537. in m. T.
Verni temporis deſcriptio. t. 3. 533. à p. T.
Vernacula ſeptem collium plenè. i. Romæ nata. t. 1. 74. in f. T.
Vernacula gens. t. 1. 356. in m. T.
Vernaculæ Philoſophiæ præſumptio. t. 3. 523. T. & S a. 2.
Vernacula Eccleſiæ fœmina. i. fidelibus parentibus orta. t. 1. 168. T. & S. 169. a. 1. 463. T. & S. 464. d. 1.
Vernaculum aurum. i. ſolo proprio ortum. t. 3. 467. T. & S. a. 1.
eſt in vero. t. 1. 484. circa f. T.
ita in Vero habetur. t. 1. 484. circa m. T.
Veruecina Iudaica. i. agnus Paſchalis. t. 1. 297. à p. T.
Verruca. i. Concha, vel gemma. t. 3. 287. T.
Verrucula exſurgat. t. 1. 347. in m. T.
Verſiforme. t. 3. 198. T.

Verſipellis Deus. t. 1. 436. in p. T.
Verſipellis in ſententiis. t. 1. 400. in f. T.
Verſura compenſari redit. t 3. 201. T. & S. 202. a. 1.
Vertex immunis cultri. i. intonſus. t. 1. 178. circa f. T.
Vertiginant puncta pupillæ. i. crebro voluuntur. t. 3. 203. T.
Vertere. i. mutare ſtatum, capillum & cæt. t. 3. 232. & S. d. 1.
Verus Imperator non aſper aduerſus Chriſtianos. t. 1. 55. in f. T.
Veſicæ neceſſitate. t. 3. 656. à p. T. & S. 657. d 1.
Veſpaſianus annis vndecim imperauit quorum primo Iudæos debellauit t. 1. 186. in p. T.
Veſpæ faciunt ſuos fauos, & Marcionitæ ſuas Eccleſias. t. 3. 45. T.
Veſperagines lucem fugiunt. t. 1. 26. in f. T.
Veſpronius candidus, lenis Chriſtianis. t. 1. 518. in m. T.
Veſta in ignem figuratur. i. pro igne ſumitur. t. 3. 190. T. & S. 191. c. 1.
Veſtales poſteriores Amazonibus. t. 1. 71. in m. T.
Veſtæ virgines. t. 1. 116. in f. T.
Veſtalium Virginitas. t. 3. 799. à p. T.

Veſtes.

Veſticeps. t. 1. 42. à m. T.
Veſtificinæ ingenia. t. 3. 204. T. & S. 206. b. 2.
Veſtimentorum in Scripturis allegoria. t. 1. 493. circa m. T.
Veſtitior ſexus. t. 3. 255. T. & S. 256. a. 1.
Veſtitus lenones. t. 3. 295. T. & S. 296. a. 1.
Veſtis folliculi in grano. t. 1. 512. T.
Veſtire propriis argumentationibus. t. 1. 5. in p. T.
Veſtiuit propriis ſacramentis, diſciplinisque carnem hominis. t. 1. 483. in m. T.
Veſtimentum fidei, baptiſmus. t. 1. 91. in m. T.
Veſtitus tota lege. t. 1. 242. in p. T.
Veſtitus Spiritu ſancto. t 1. 411. à m. T.
Veſtes de terra, mari, vermibus, vndique ſumptæ. V. Mutatio. 9. t. 2.
Veſtibus texendis Minerua lanam, Mercurius lanificium inuenit. *ibid.*
Veſtes ſcorteæ. i. Tunicæ pelliceæ. t. 2. lvij. b. 2.
Veſtis Empedoclis arguitur. t. 3. 790. in m. T. & S. c. 1. & ſeq.
Veſtes variæ & vanæ ſub ſpecie Religionis magis carpendæ, quam Pallium Tertulliani. t. 3. 791. à p. T. & S. c. 1. & ſeq.
Veſtis terram verrens contra naturæ & modeſtiæ decentiam arguitur. t. 3. 791. à m. T. & S. c. 1.
Veſtium pretioſarum vſus communis iam non diſcernit perſonas. t. 3. 791. in f. T. & S. a. 1.
Veſtis laſciua matronam non diſcernit à lupa t. 2. V. Abſtinentia. 1. in m.
de Veſtimentis multa. t. 2. 197. ferè per totum.
Veſtes modeſtæ & officio congruentes indui poſſunt à fideli: ſed nefas eſt in his mutare ſexum. t. 3. 792. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Veſtes inſignes, & pompam omnem idololatriæ proprians fugere debet Chriſtianus exemplo Chriſti pauperis & inglorij. t 3. 793. à p. T. & S. a. 1.
Veſtes nobilitatis inſignes à Ioſeph, Daniele, cæteriſque iuxta proprium officium ſumi licitè potuerunt: cætera idololatriç propria fugienda ſunt. t. 3. 793. à p. T. & S. 794. c. 1.
Veſtimenta Chriſti & maximè tunica inconſutilis, myſteriū, & de ſorte miſſa. t. 2. 376. c. 1. & ſeq.
Veſtium tædia. t. 3. 248. T. & S. 249. b. 2.
V. Plura. V. Mulierum ornatus.
Veſtis animæ ex baptiſmo. t. 2. 130. d. 2. & ſeq.
Veſtigia lambere proprium pœnitentium publicorum. t. 1. 456. in f. T.
Veſtigia immunda in vxoribus deprehendit. t. 1. 56. in f. T.
Veteranus ſtilus. t. 1. 64. in f. T.
Veternis nullis parco. t. 1. 305. T.
Veternum mortis excludit. t. 3. 117. T. & S. 118. c. 2.
Vetus ſermo. t. 1. 24. in p. T.
Vetuſtates. i. Vetus Teſtamentum. t. 3. 18. T.
Vexare animam. i. Pœnitentiam agere, in vexatione detinere. t. 3. 73. T.
Vexillorum Siphara. t. 1. 354. in p. T.
Via. i. diſciplina. t. 1. 159. à m. T.
Via lata, & arcta. t. 1. de fuga. cap. 14. in f. T.
in Via vitæ ſine crimine, non autem ſine peccato eſſe poſſumus. t. 2. 20. c. 1. a. 2.
Viæ circi. t. 5:4 in f. T.
Vibrare labia ad Solis ortum, vel initium. t. 1. 63. à m. T.
Vicaria Chriſti vis Spiritus ſanctus. t. 3. 673. à m. T. & S. 674. c. 2.
Vicarius Paracletus. t. 1. 552. à m. T.
Vicarius Domini Spiritus Sanctus t. 1. 445. T. & S. 446. a. 1. & 678 T. & S. 674. a. 1. & ſeq.
Vicarium ſe Patris oſtendit Chriſtus. t. 3. 87. T. & S. 88. c.
Vicarij Dei Prophetæ. t. 1. 291. in p. T.
Vicaria demutatio. t. 3. 325. T. & S. b. 1.
Vicariæ oris noſtri litteræ. t. 2. 785. circa f. T.
Vicarium baptiſma, pœnitentiæ vel ſanguinis. t. 1. 506. in f. T.
Vicatim. t. 3. 236. T.
Vicatim Epulari. t. 1. 74. circa f. t. 2. 724. à m. T. & t. 1. 807. à p. T.
Vicem prohibet Deus. i. vltionem. t. 3. 86. T.
ad Vicem offenſæ, i. vltionem. t. 3. 59. T. & S. c. 2.
Vicem iniuriæ non ſinit, cohibet, captari vetat Chriſtus. t. 1. 266. in f. T.
Viris occurſuræ. i. talionis metu. t. 1. 225. in p. T.
Victima. t. 3. 102. T.
Victimæ publicarum libidinum. i. meretrices, aut ſacræ Virgines proſtitutæ. t. 3. 296. T. & S. 297. a. 1.
Victimarum præcordia non tam attendenda quam ſacrificantium. t. 1. 71. à p. T.
Victimæ hominum crudeles apud Gentiles. t. 2. 388. a. 2.
Victoria. t. 3. 101. T.
Victorias adoratis. t. 1. 63. in m. T.
Victoriatus, ad Eleemoſynam. t. 1. 770. à p. T. & S. a. 2.
Victorinus hæreticus. t. 1. 419. à m. T.
Victuaria exhibitio. t. 1.
Victus exceptiones. i. immundi cibi prohibitio. t. 1. 66. in p. T.
Victus inconſtantia. i. ambiguitas conuerſationis. t. 1. 303. in f. T.
Victus circumſcripti prærogatiua. t. 2. 706. à m. T.
in Victus caſtigatione Deo immolare. t. 3. 293. T.
Vicus Iſidis. t. 1. 165. in f. T.
Videre non licet quod facere flagitium eſt. t. 3. 654. à m. T.
Viderint qui per capillum odorantur. t. 1. 79. à m. T.
Viderit habitus. t. 1. 63. in m. T.

Vidua & Viduitas.

Vidua allecta in ordinem. t. 3. 798. à m. T. & S. b 1.
in Viduatu. i. in ordine viduatus. t. 1 579. in m. T.
Viduæ non renubentes. t. 1. 585 à m. T.
Viduis Maria exemplum mortificationis. t. 3 804. d. 1.
Viduas Africanæ Cereri aſſiſtere. i. Sacrificulas eſſe. t. 3. 799. à p. T.
Vidua Hebrçis mutam ſonat. t. 3. 804. b. 2. curent famam. *ibid.*
Viduæ fauores & dignitas apud Deum. t. 3. 802. b. 2.
Viduç aquæ Nationum. i. Vacuæ & inanes. t. 1. 87. à m. T.
Viduant. i. priuant animam intellectu. t. 1.
Vidua à Deo, & Maria protegitur. t. 3. 803. a. 1.

Vidua ſexaginta annorum priuilegio ſedis & loci in Eccleſia digna cenſetur. t 3. 798. à m. T. & S. b. 1.

Vidua virgini præfertur, quod licet virginitas Deo proximior ſit, Viduitas tamen fortior eſt. t. 3. 800. in f. T. & S. a. 1.

Vidua labori, ſobrietati, & ſilentio vacet, & vitet contraria caſtitati. t. 3. 803. à p. T. & S. b. 1.

quæ eius opera & deliciæ. t. 3. 804. b. 1.

Viduarum & pupillorum curam ſemper egit Dei miſericordia. t. 3. 801. in f. T. & S. 802. a. 1.

Vidua diues eſt oratione & fiducia in Deum perſeuerante. t. 3. V. Seruus Dei. 3. 802. c. 2.

Viduitatem vxori ſuæ ſuadet Tertullian⁹. t. 3. 795. in f. T. & S. 796. a. 1.

Viduitas ſeruata magni eſt meriti, i. relicta autem pro ſecundo coniugio veniæ eſt facilis. t. 3. V. Nuptiæ cum infideli. 1.

Viduitatem ſeruare modeſtia ſeruaret. t. 3 796. à p. T. & S. a. 1.

Viduitas conſulitur, quod eximat debito coniugali, animam ſoluat curis, aptetque ſpiritalibus ſapiendis. t. 3. 796. à p. T. & S. b. 1.

Viduitas ſuadetur propter on⁹ liberorum: & Nuptiæ ſecundæ diſſuadentur, quæſitæ pro cura familiæ, ſuſcipiendis hæredibus, & per eos tuendæ reipublicæ. t. 3. 796. à p. T. & S. d. 1.

Viduitas liberior eſt, expedita onere liberorum. t. 3. V. Nuptiæ ſecundæ. 11. à p.

Viduitas etiam apud Gentiles, & Cœlibatus Pontificatu maximo honoratus: Digamus autem à Sacerdotio, & Epiſcopatu, ſicut & Vidua renubens honoris ſede excluditur. t. 3. 798. in m. T. & S. 799. a. 1.

Viduitas conſulitur exemplo viduarum, continentium in matrimonio, & virginum Ethnicarum, & propter tempus breue. t. 3. 798. in f. T. & S. 799. d. 1. & ſeq.

Viduitatem ſeruare ſuadet Dei voluntas ad perfectius inducens, ſoluto per mortem primo connubio, qui nuptias ſecundas tantùm permittit. t. 3. 244. in f. T. & S. ibid. & ſeq. & 246. in p. T. & S. à p.

Loquaces, otioſæ, vinoſæ, curioſæ contubernales propoſito viduitatis maximè officiunt t. 3. 803. à p. T. & S. b. 1.

Viduâ raptâ, territus in ſomnis Cerinthus. t. 3. 803. a. 2.

Viduant. i. priuant animam intellectu. t. 2. 733. in m. T.

Vigellius Saturninus qui gladium in Chriſtianos egit, lumina amiſit. t 3. 807. à m. T. & S. 808. c. 1.

Vigiliarum Eccleſiæ antiquitas. t. 2. 487. & 2.

Vigorantis animæ aquam. t. 3. 63. T.

Vigorantia diſciplinam. t. 1. 448. in p. T.

Vilitas. i. Impudicitia. t. 1. 459. in f. T.

Vilitatis probrorum t 1. 463. in p. T.

Villicus Dei Spiritus ſanctus. t. 1. 408. circa f. T.

Vis orbi imminens. i. Anti-chriſti perſecutio, vel extrema conflagratio. t. 1. 73. à m. T.

Vincipedem in calceo rigere, i. ſtricto hyeme ſcalceo. t. 1. 380. in m. T.

Vincula adhuc mollia induere. t. 1. 477. in p. T.

Vincula ex auro. t. 1. 155. in p. T.

Vindemia patricidarum. t. 1. 75. in p. T.

Vindicare idolis. t. 1. 124. in p. T.

Vindicta ad correctionem permiſſa. t 2. lxj. d. 1. & ſeq.

Vindicta vox iuris. t. 3. 145. T. & S. 146. b. 1. V. Vltro.

Vinariæ cellæ. i. loculi, lagenæ. t. 1. 56. in p. T.

Vini ſenectutem defæcare. t. 3. 584. T.

Vinis inundatus. t. 1. 170. in f. T.

Vinolentia Antonij. t. 3. 305. T. & S. 307. b. 2.

Vino miſcentes aquas. i. caupones adulterantes vinum. t. 1. 5. à m. T.

Ne quid Vinocitatis. t. 1. 168. in m. T.

Vino inebriari dedecor. t. 3 30. T.

Vinoſiſſimi ſucci poma. t. 1. 37. in p. T.

Vinum liquatum. t. 1. 266. in m. T.

Vinum Spiritus. t. 3. 63. T.

Vinum febrici tanti. t. 1. de fuga. cap. 13. in m. T.

Violentia ſuffragiorum. t. 1. 67. in p. T.

Violentię geſtus. t. 1. 520. à p. T.

Viperæ morſum ſpreuit Paulus. ibid.

Viraginis ſcapulæ. t. 3. 206. T. & S. 208. b. 1.

Virga Dei, & voluntas puniendi recta eſt, noſtra verò diſtorta. t. 2. lxvj c. d. 2. & ſeq. fusè.

Virgiliocentones. t. 1. 411. in f. T.

Virgilius Iouem optimum dixit. t. 1. 377. in f. T.

Virginitas. Virgo.

Virginari. i. velle apparere Virginem, capitis nuditate. t 3. 232. T. & S. c. 2.

Virgine continentiâ. i. perfecta. t. 1. 59. in p. T.

Virgine ſaliuâ. i. ore ieiuno. t. 1. 170. in p. T. & t. 2. 700.

Virginitas alata. t. 2. 203. c. d. 1.

Virginitas & virtus omnis viſum & laudes erubeſcit, vitium autem impudens eſt. t. 3. 804. in f. T. & S. a. 1.

Virgini neceſſa humilitas. t. 3. 805. c. 2. & ſeq.

Virgini fœminæ magis quàm maſculo vitanda eſt ſingularitas: & Virgo præ cęteris humilis eſſe debet in Eccleſia; cui vt mulieri omni officium omne, non ſolum Sacerdotale, ſed etiam virile inhibitum eſt. t. 3. 805. à p. T. & S. d. 1. & ſeq.

Viginitas ſine humilitate nihil eſt. t. 2. 207. a. b. 2.

Virginitas Deo gratum ſacrificium. t. 1. 483. in p. T.

Virginitas à natiuitate. t. 3. 775. in m. T.

Virginitatis prærogatiuæ. t. 2. 204. c. d. 2. & ſeq.

Virginitas gratiâ conſtat, continentia, virtute. t. 1. 580. in p. T.

Virginitas fons ſignatus. t. 2. 204. d. 1. & ſeq.

Virginitas vera & tota & pura, nihil magis timet quàm ſemetipſam etiam fœminarum oculos pati non vult, alios oculos ipſa habet. t. 3 775. à p. T. & S. 777. d. 1.

Virginitatem & continentiam nuptiis cur Tertullianus pręponat. t. 1. 321. in m. T.

Virginitatem in corpore pauci habent, in corde omnes habere debent. t. 3. 612. S. b. 2.

Virginitas oſtentatitia & nundinatitia. t. 1. 561. T.

Virgine ſuperba pręſtat humilis vxor. t. 3. 805. c. 2.

Virginitas coacta & inuita admittit flagitia. t. 3. 183. T. & S. b. c. 2.

Virgines Ethnicæ. t. 3. 779. in m. T.

Virgo, corpus domet, non excolat. t. 3. 777. S. c. 2.

Virgines quæ aliquid à viris petere poſſunt. i. minus modeſtæ habitæ. t. 1. 561. in m. T.

Virgines penes Iſraël illicitum eſt ad virum tradere, niſi poſt conteſtatam ſanguine maturitatem. t. 3. 775. in f. T.

Virgines apud Ethnicos velatas ad viros ductas. V. verbo oſculum 3.

Virgines ſuas Corinthij veteres velarunt. t. 3. 774. à m. T.

Virgines oportet velari. t. 3. 775. in m. T.

Virgines ſuas plures Eccleſię per Græciam abſcondunt. i. velant. t. 3. 773. à p. T.

Virginem quę celat, etiam ſe mulierem negat. t. 3. 775. in m. T.

Virginis bonæ publicatio ſtupri paſſio eſt. t 3. 775. à p. T.

Virgines hominum aduerſus virgines Dei ambiunt. t. 3. 786. a. 1.

Virgines vanæ humiliatę lapſa. t. 3. 771. S. c. 2. & ſeq.

Virginis maturitas. t. 3. 231. T.

Virgo, & caſta non polluitur vi compreſſa. t. 2. 222. a. & 215. a. b. 2.

Virginis erogator. t. 3. 228. T. & S. 229. a. 1.

Virgo mulieris nomine cenſetur. t. 3. 178. T.

Virgo in cœlo glorioſior nuptâ. t. 3. 805. d. 2.

Virgo poterit fœlicior haberi, at vidua laborioſior. t. 3. 800. in f. T.

Virgo inter viros, maſculus inueſtis. i. imberbis. t. 3. 774. in m. T.

Virgo vidua. t. 1. 579. à m. T.

Viri illuſtres inter Latinos & Gręcos. t. 2. civ. c. 2. & ſeq.

Vir neceſſarius ſexui, vt authoritatis & ſolatij cauſa, vel rumoris cauendi fruſtra obtenditur à vidua. t. 3. 248. T. & S. c. 2.

Virię ceſtuum. t. 3. 208. T. & S. d. 2. & 209. a. 1.

Viri-

Viridicantes cauoſitates. i. Lepra in pariete. t. 1. 465. à m. T.
Viridis color in leproſis mortis nota. t. 1. *ibid.* circa f.
Viriosſa vſu. i. robuſta. t. 1. 552. in f. T.
Viriosſiùs. i. fortiùs. t. 2. 753. à m. T.
Viro ſaluo. i. ſexu virili. t. 3. 208. T. & S. 209. c. 1. i. Viro.
Virum alicui functus. t. 1. 378. in f. T.
Virtus Damaſci. i. Vires. t. 1. 187. in p. T.
Virtus Orientis. i. aurum & odores. t. 1. *ibid.*
Virtus duritiâ exſtruitur. Mollitia deſtruitur. t. 1. 350. in m. T.
Virtutes magnę à Deo petendæ ſunt, quia vires noſtras excedunt infirmas. t. 3. V. Patientia num. 1. in m.
Virtutes Theologicæ, in piſce, ouo, pane figuratę. t. 2. 470. c. 1. & ſeq.
Virtutes Gentilium, non ſunt verę & ſolidę t. 1. p. 2. V. Virtutes Gentilium fuſiſſimè &c. V. Caſtitas Gentilium, & Fortitudo Gentilium.
Virus corporale. t. 3. 49. T.
Virus libidinis. t. 3. 50. T.
Vim profiteri. t. 3. 31. T. & S 32. b. 1.
Vis animę ſolida propellere. t. 1. 7. in p. T.
Vis Deo grata, oratio communis. t. 1. 76. in f. T.
Vis erroris. t. 1. 59. in p. T.
Vis fanaticorum. t. 1. 68. in f. T.
Vis magnitudinis Dei. t. 1. 64. in p. T.
Vis maſculi admiſſi. i. impregnatio. Vis emiſſi. i. Partus. t. 1. 108. in f. T.
Vis numerorum, & copiarum. t. 1. 76. in p. T.
Vis orbi imminens. t. 1. 73. à m. T.
Viſceratio. i. diſtributio carnis in ſolemni ſacrificio vel funere potentis quo ſenſu Euchariſtia in Miſſa diſtributa dicitur viſceratio Dominicæ gratiæ. t. 1. 195. in p. T.
Viſio ſtupri. i. Somnium. t. 1. 35. in f. T.
Viſionem ſentire. t. 1. 36. in p. T.
Viſiones & reuelationes. t. 1. 9. à p. T.
Viſitatur æger. t. 1. 592. in f. T.
Viſitatur aliquis ex fratribus. t. 1. 133. à m. T.
Viſitandorum fratrum gratiâ tuguria circuire. t. 3. 236. T. & S. 237. c. 1.
Viſum. i. Viſio. t. 1. 185. à m. T.
Vita nihil aliud quàm coniunctio corporis & animæ. t. 1. 235. à p. T.
Vita mortis æmula. t. 1. 511. in m. T.
Vita mutuò accepta. t. 2. 92. b. c. 2.
Vita vbique. t. 1. 25. in m. T.
Vita legalis. t. 1. 279. in f. T. & 280. in p.
Vita minor. i. præſens. t. 1. 339. à p. T.
Vitę viam docet Chriſtus. t. 1. 99. in f. T.
Vita noſtra à fide cenſetur. t. 1. 340 in p. T.
Vita æterna Chriſtianorum. t. 1. 280. in p. T. & 349. in m. T.
Vita æterna. V. Æternitas. t. 2.
Vita cruda. t. 3. 65. T. & S. 68. b. 1.
Vitę exules. t. 1. 79. in m. T.
Vitę naufragia. t. 1. 40. in p. T.
Vitalia ſingulis animalibus prouidit Deus. t. 1. 9. in f. T.
Vitis impubes. t. 2. 733. à m. T.
Vittæ. t. 3. 688. in f. T.
Vitellius octo menſibus & 10. diebus regnauit. t. 1. 186. in p. T.
Vitellij commentaria. t. 3. 643. à m. T.
Vitia ſolent in corpore alibi connata, in aliud membrum perniciem ſuam efflare. t. 1. 549. à m. T.
Vitiant. i. vitio tribuunt. t. 1. 347. in p. T.
Vitium melius i. leuius. t. 1. 546. in m. T.
V. ſupra Peccatum.
Vitis inducta Iunoni. t. 1. 121. in p. T.
ſi tanti Vitrum, quanti margaritum. t. 1. 231. in p. T.
Vituli aurei euerſio, Gentilium conuerſio. t. 2. 650. b. 2.
Viuacioris cordis. t. 1. 170. in f. T.
ad Viuacitatis ſuę imaginem ſtruxit Deus hominem. t. 1. 483. in m. T.
Viuentes de Euangelio. t. 1. 310. in m. T.
Viuidam manum explicat Moyſes t. 3. 515. T.
Viuicomburia. t. 3. 148. T. & S. b. 2.
Viuit mortem. i. Sapit ſemper mortem. t. 3. 200. T.
Viuunt adhuc. i. extant recentes crates cadauerum. t. 1. 502. in p. T.
Vlixes. Vliſſes humaniſſimum Alcinoum expertus. t. 1. 364. in f. T.
Vltimant tempora. i. ad finem accedunt. t. 1. 376. in m. T.
Vltimo venerit. t. 1. 313. in p. T.

Vltio.

Vltio vtraque lege prohibetur. t. 3. 806. in f. T. & S. a. 1.
Vltionem & pœnam talionis lex noua abſtulit. t. 3. 807. à p. T. & S. 808. a. 1.
Vltio Chriſtianis vetita, quam nunquam ſumpſerunt de Gentilibus, licet numeroſi, & multis iniuriis affecti. t. 3. 807. à p. T. & S. 808. b. 1.
Vltio de inimicis à Chriſtianis non petitur, ſed certa timetur à iuſto Iudice, cuius vindictæ temporales ſigna ſunt æternæ. t. 3. 807. à p. T. & S. 808. c. 1.
Vltio quæ licita. t. 3. 809 a. 2.
Deo ſacrificanda quam ſibi ſeruat. t. 2. V. Impatientia. 4. & 5.
Vltio Deo honorem ſurripit. t. 2. V. Iudicium temerarium. 3.
Vltionis metu omnis iniquitas refrænatur. t. 1. 267. in m. T.
Vltionis modum regere non poſſumus per impatientiam doloris. t. 1. 387. in p. T.
Vltio duplex. t. 3. 808. c. 1. & c. 2.
Vltoria mala. t. 1. 228. à m. T.
Vmbilicaris neruus. t. 3. 94. T. & S. 95. b. 1.
Vmbilici ſcutorum. i. medium & conuexum. t. 1. 135. à m. T.
Vmbonis figmentum. t. 3. 363. T. & S. b. 2.
Vmbone recognito. i. togæ inſpectis tabulatis & ordinatis. *ibid.*
Vmbra. t. 3. 123. T. & S. 124. a. 2.
Vmbraculum inſigniſſimæ Religionis. t. 1. 65. in f. T.
Vna reſpublica mundus. t. 1. 76. in m. T.
Vnare potiùs quàm diuidere. t. 3. 745. à p. T. & S. c. 1.
Vncta & accurata eſta. t. 1. 176. in f. T.
Vncti Spiritu Sancto. t. 1. 330. in m. T.
Vnctio benedicta. t. 1. 88. in m. T.
Vnctio regalis. t. 1. 192. in m. T.
Vnctionis oleum apud Iudæos. t. 2. 414. a. 2. & ſeq.
Vnctio exterminata poſt Chriſti mortem. i. Sacerdotium & Regnum Iudæorum. t. 1. 186. in p. T.
Vnctio regalis in captiuitate illicita. t. 1. 192. in m. T.
Vnctio benedicta de priſtina diſciplina Sacerdotali. t. 1 88. in m. T.
Vnctionis Sacramentum. t. 3. 734. à M. T.
Vnctio carnaliter currit in nobis, ſed ſpiritaliter proficit. t. 1. 88. à m. T.
Vngitur caro, vt anima conſecretur. t. 3. 28. T. & S. 181. a. 1.
Vnctionibus formatior. t. 3. 67. T. & S. 69. c. 2.
Vnctio lutea athletarum. t. 1. 378. à m. T.
Vnde vnde. i. Vndecumque. t. 1. 140. in f. T.
Vnguine Solis t. 1. 36. à m. T.
Vnguenta primaria. t. 1. 266. à m. T.
Vnguento perducere. i. totum linire à capite ad pedes. t. 3. 58. T. & S. b 1.
Vngue ſummo perſtringere. t. 1. 101. in p. T.
Vngues exordia neruorum. t. 1. 39. in p. T.
Vngulæ victimarum. t. 1. 61. in f. T.
Vngulatus altero pede. t. 1. 63. à m. T.
Vngulæ fodiant. t. 1. 73 à p. T.
contra Vngulas corneas. t. 1. 175. in p. T.
Vngulis deradere latera. t. 1. 61. in p. T.
Vngulis titillatus. t. 1. 175. in m. T.
Vnicornis Chriſtus. t. 2. 423. c. d. e. 2. & ſeq.
Vnicornis media ſtipitis palus. t. 1. 189. in m. T.
Vniformis Deus. t. 3. 36. T. & S. b. 1.
Vniforme quod informe. t. 1. 249. in p. T.

Digitized by Google

Vnitas ieiunationum. t. 1. 175. in f. T.
Vniiugus. i. monogamus Ioſeph. t. 3. 161. T. & S. c. 2.
Vnio coniugij. i. monogamina. t. 3. 159. T. & S. b. 1.
Vnitas irrationaliter collecta hæreſim facit. t. 1. 421. in p. T.
Vniuerſum conditionis. i. omnis creatura condita. t. 1. 212. in f. T.
Vniuira. i. Vnius viri vxor. t. 3. 162. T.
Vniuira pronuba. t. 1. 116. in f. T.
Vniuiræ. t. 3. 463. T. & S. b. 1.
Vniuiræ viduitatis titulus. t. 1. 172. circa m. T.
Vniuiratus. t. 3. 233. T.
Vniuiratus bonum. t. 3. 55. T. 803. à p. T.
Vniones in peronibus. t. 1. 129. in m. T.
Vocatio Chriſtiani prima Iudæum irritat. t. 1. 454. in p. T.
Vocatus. i. Vocatio, appellatio. t. 3. 699. à m. T.
Volatica deſideria formæ. t. 1. 585. in f. T.
qui Volaticam ſpectat. t. 3. 505. T. & S. 507. c. 2.
Volaticum vnius anni gaudium. i. annuus Magiſtratus. t. 1. 197. circa m. T.
Voleta dea. t. 1. 365. à m. T.
Volſella à mento furax à vellendo pilo dictum inſtrumentum. t. 1. 378. à m. T.
Volſinienſium Nurſia dea. t. 1. 70. à p. T.
Volumnus. t. 1. 365. à m. T.
Voluntarius & liber. t. 3. 37. T.
Voluntarius contemptor. t. 3. 62. T.
Voluntarius peccator. t. 1. 477. in f. T.
Voluntas Dei non pura. t. 1. 111. in f. T.
Voluntas minor maiore deletur. t. 1. *ibid.*
Voluntas quæ eſt ſine concupiſcentiæ ſtimulo? t. 1. 210. à m. T.
Voluntati noſtræ propoſitum eſt bonum & malum: & malum peccati ſoli homini imputandum. t. 1. p. 3. V. Nuptiæ ſecundæ. 16. in f. & t. 3. 809. in f. T.
Voluntas humana Dei voluntatē potius ſequi debet, quàm abuti indulgentiâ datâ renubendi. t. 3. 811. à p. T. & S. a. 1.
Voluntas noſtra aliquando diuinæ conſonat, licet ei mater repugnare videatur. t. 2. lxxxij. c. 1. & ſeq.
Voluntates bonæ mentis. t. 1. 116. in p. T.
Volupia dea. t. 1. 365. à m. T.
Voluptas tam fortis. i. coniugij. t. 1. 114. à m. T.
Voluptuoſum dedecus. t. 1. 584. in m. T.
Voluptas minuit coniugalem ſanctitatem. t. 3. 797. c. 1. & ſeq.
Voluptates idolothytæ. t. 3. 649. T. in f. & S. 650. d. 2.
Voluptates Necrothytæ. *ibid.*
Voluptatis faſtidium. t. 3. 812. in m. T.
Voluptatis veritas. t. 1. 76. in m. T.
Voluptas propriè non eſt in hoc ſæculo; & indigna eſt Chriſtiano, qui ſi miſceatur temporali gaudio gentilium, participabit æterno luctui eorum: ſuas autem proprias habet fidelis voluptates & ſpectacula. t. 3. 812. à p. T. & S. 813. à b. c. d. & ſeq.
Voluptatis abdicatio facienda eſt potiùs ex amore Dei, quàm metu mortis. t. 3. 812. à m. T. & S. 813. e. 2.
Voluptatis vis corrumpit animas diſſimulatione vel ignorantia. t. 3. 812. in f. T. & S. 814. d. e. 1.
Voluptatis magis quàm vitæ amittendæ metus valet in pluximos. t. 3. 664. à p. T. 813. in p. T. & S. 814. a. b. c. 2. & ſeq.
Voluptates animæ & carnis. t. 3. 814. c. 2.
Volutant ſe pœnitentes. t. 1. 463. in p. T.
Volutante humi facie. t. 1. 244. à p.
Volutantes in ſacco & cinere. t. 1. 78. in f. T.
Volutari, lugere. t. 1. 454. in f. T.
Volutantur ſimul. t. 3. 243. T. & S. c. 1.
Volutata in recogitatu. t. 1. 299. in f. T.
Volutet aliquid anima. t. 1. 456. in p. T.
Volutabunt tanta Ethnici. i. cogitabunt, voluent animo. t. 1. 104. circa m. T.
Vomere errorem. t. 1. 452. in f. T.
Vorago erroris. t. 1. [illegible] in f. T.
Voratæ vrbes. t. 1. 65. in m. T.
Voratrinæ. t. 1. 77. in p. T.
Vortex deſorbet ad inferos. t. 1. 167. in m. T. t. 2. 663. circa f. T.
Vota noſtra ſuſpirant in huius ſeculi occaſum. t. 1. de reſur. 28. in p. T.
Votiuæ cruces. t. 1. 58. in p. T.
Votorum nuncupatio annua. t. 3. 152. T. & S. 153. a. 1.
Votum. t. 3. 231. T. & S. c.
Voti laus & obligatio. t. 2. 462. c. 1. & ſeq.
Votum expungere. i. implere. t. 2. 685. in p. T.
Votum ieiunij. t. 1. 174. in m. T. & 171. à p.
Votum acceptatum legem conſtituit. t. 1. *ibid.*
Votum ſuſpendere. t. 1. 525. in p. T.
Vouere Deo animam ſuam. t. 1. 70. in p. T.
Vouimus eſſe futurum. t. 1. 124. à p. T.
Vox aër offenſus. t. 1. 424. à p. T.
Vox inſoleſcit. t. 1. 366. in p. T.
Vox obſoleſacta. t. 1. 580. à m. T.
Vox vnius dementiæ. t. 3. 663. à m. T. & S. 668. a. 2.
Vrbs in qua dæmoniorum conuentus conſedit. t. 1. 536. in m. T.
Vrgere cutem medicaminibus: i. fucare. t. 1. 132 in f. T.
Vrgere in genas aliquid coacti ruboris. t. 1. 397. in p. T.
Vrgere calcem beſtiæ. i. caudam ſcorpionis calcare. t. 1. 520. in m. T.
Vrgere agrum. i. arare. t. 1. 42. in f. T.
Vrgere oculis. i. toruè tueri. t. 1. 380. in p. T.
Vrigæ ſiue prorigæ, vel prurigæ, à prurigine, vel vredine libidinis. t. 1. 332. in m. T.
Vrna. i. ſortes. t. 3. 663. à m. T. & S. 668. e. 1.
Vrſos immiſit pueris. t. 3. 62. T. 457. T. & S. a. 2.
Vrſorum aluei appetuntur. t. 1. 58. in m. T.
Vrſorum morſus. t. 3. 662. à m. T. & S. 667. e. 1.
Vrſus. i. Lucanus. t. 2. 72. d. 1.
Vſitatiſſimi in Eccleſia t. 1. 399. in p. T. ad vſque proximè. t. 1. 561. in m. T.
Vſura fœneris redundantia. t. 1. 268. in m. T.
Vſura non exigenda de proximo; nec pignus retinendum, ſed debitum relaxandum. t. 3. 815. à p. T. & S. c. 1. & ſeq.
Vſurpabilis malo futurus. t. 3. 35. T.
Vſurpant gentiles, matrimonia amicorum. t. 1. 77. circa m. T.
Vſurpant candidam claritatis: dictum puta de confeſſus citatis Chriſto. t. 1.
Vſurpatis cœlum in Chriſto. t. 1. 508. à m. T.
in Vſurpatione & candida iudicij. t. 1. 44. à p. T.
Vſurpata iam quæſtio eſt. t. 1. 219. à m. T.
Vſurpata Pompei manu Iudæa. t. 1. 453. circa f. T.
Vtenſilitas. t. 1. 128. in f. T.
Vteri nauſeantes. t. 3. 181. T. t. 2. 773. in m. T.
in Vtero vexamur. t. 1. 512. in f. T.
Vteri fornax. t. 1. 21. à m. T.
Vtêris ſubſtantiam, pro ſubſtantiâ. t. 1. 204. in p. T.
de cuius Vtitur. ſupple rebus. t. 1. 140. in p. T.
Vtres noui. t. 1. 370. in m. T.
Vtrubique pro vtrobique. t. 1. 158. in p. T. & 113. in m. T. t. 2. 715. circa f. T.
Vuidiora poma. i. vuarum ſaporem plus ſapientia. t. 1. 168. in m. T.
Vulgæ gulæ. i. populares, plebeiæ. t. 1. 352. in m. T.
Vulgus vt vulgus. t. 1. 75. in p. T.
ad Vulnera Chriſti animæ timoratæ ſuffugiunt. t. 2. lxxx. a. 1. V. Stigmata.
Vultures tantum fœminæ. t. 3. 88. T. & S. 89. a. 1.
Viduæ, genitalibus locis. t. 1. 548. à m. T.
Vulua fontem ſuum. i. ſanguinem monſtruum transfundit in vbera. t. 3. 94. T. & S. 95. a. 2.
Vuluæ adapertæ nuptialem paſſionem agnouit Apoſtolus in Maria. durius dictum explicatur. t. 1. p. 3. V. Maria.
Vulua cordis. t. 3. 721. à m. T.
Vxor nulla deformis eſt viro ſuo. t. 1. 132. in m. T.
Vxor ſoli viro ſuo placeat; nec ideo ornatum affectet,

121

quem nullus maritus exigit ſi ſit caſtitatis exactor. t. 3. 8 6 à m. T. & S. d. 1. & ſeq.
Vxorem implere. t. 3. 796. à m. T.
Vxor viro inconſulto nec veſtiatur pallis. t. 3. 588. S. b. 1. & ſeq.
Vxorum communitas vetita fidelibus, libita Ethnicis. t. 3. 817. in m. T.
Vxorum numerus. t. 1. 113. in m. & ſeq. T.
Vxor poſt fidem prima. t. 1. 340. in p. T.
Vxorem defuncti fratris olim ducere iuſſum eſt, nunc vetitum. t. 1. p. 3. Verbo Nuptiæ ſecundæ. 13.
Vxor ſeptem maritorum. t. 1. 584. in m. T.
Vxor ſpiritalis. t. 3. 796. à m. T.
Vxores an circumduxerint Apoſtoli. t. 1. 377. à m. T.
Vxor quæ verè maritum amans. t. 2. cxxxiv. a. 2.

X.

XEnocrates animam in vertice præſidere dixit. t. 1. 13. in m. T.
Xerophagiæ. i. crudæ & aridæ eſcæ t. 1. 168. in m. T.
Xerophagias obſeruare. t. 2. 7. in f. & ſeq. t. 1. 168. à m. T. & *ibid.* in f.
Xerophagiarum hebdomades duæ. i. duæ quadrageſimæ Montani t. 1. 176. à m. T.
Xerophagiis inualeſcunt athletæ. t. 1. 178. in f. T.
Xerxes Athenas cepit. t. 1. 369. à m. T.
Xyſtarches. i. Xyſti præſes Spiritus ſanctus. t. 1. 330. à p. T.
Xyſti vanitas. t. 1. 466. a. 1.
Xyſtica vanitas. t. 3. 662. in f. T. & S. 667. c. 2.
Xyſticæ munditiæ. t. 1. 578. in f. T.
Xyſtici. i. in Xyſto, ſiue porticu vmbroſo exerciti athletæ. t. 3. 656. à m. T. & S. 657. c. 2.

Z.

ZAcharias inter ædem & altare occiſus. t. 3. 112. T.
Zacharias Ioannis pater mutus. t. 1. 167. à p. T.
Zachæus dimidio bonorum emit regnum cœlorum. t. 3. 818. d. 1.
Zachæus ſaluus excepto medico. t. 3. *ibid.* b. 2.
Zachæus Chriſtum excepit iuxta opus miſericordiæ ab Eſaia commendatum. t. 3. 818. à p. T. & S. b. 1. & ſeq.
Zachæus etſi allophylus aliqua fortè Scripturæ notitia afflatus ex Iudaïco commercio. *ibid.*
Zelotes Deus. t. 3. 71. T. 72. T. & S. 78. a. 2. 74. T. & S. 79. b. 1. t. 2. 409. b. 1. a. b. 2. 415. b. 2.
Zelotypus maritus. t. 1. 347. in p. T.
Zelus fidei perorabit. t. 2. 65;. in m. T.
Zeno Eleates t. 3. 100. T. & S. 101. a. 1.
Zeno aërem & ætherem Deum dixit. t. 3. 190. T.
Zeno conſitum ſpiritum animum definiit. t. 1. 6. in m. T.
Zenonis diſciplina eſt, vbi materia Deo æquatur. t. 1. 400. in f. T.
Zenonis vigor. t. 1. 5. in f. T.
Zenones, Epicuri pro ſingulari. t. 1. 380. in m. T.
Zodiacus, & in eo abſides. i. eleuationes planetarum. t. 2. in Epiſt. dedicat. pag. 4. in m.
Zonæ tormentum. t. 3. 304. T. & S. c. 2.

FINIS.

2-2-196

Digitized by Google

22196

Google

Digitized by

005645652
Digitized by Google